This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

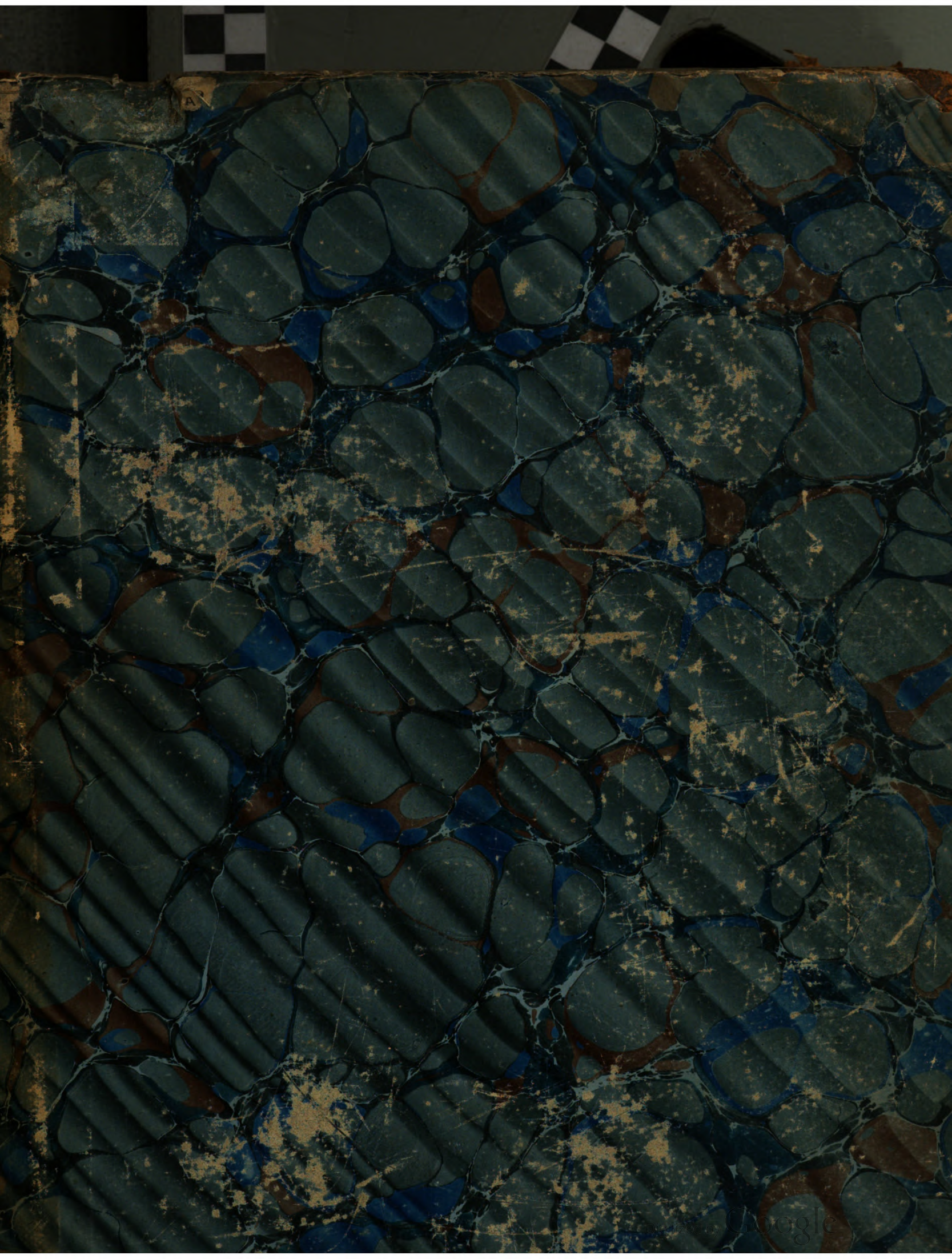
Digitized by Google

Digitized by Google

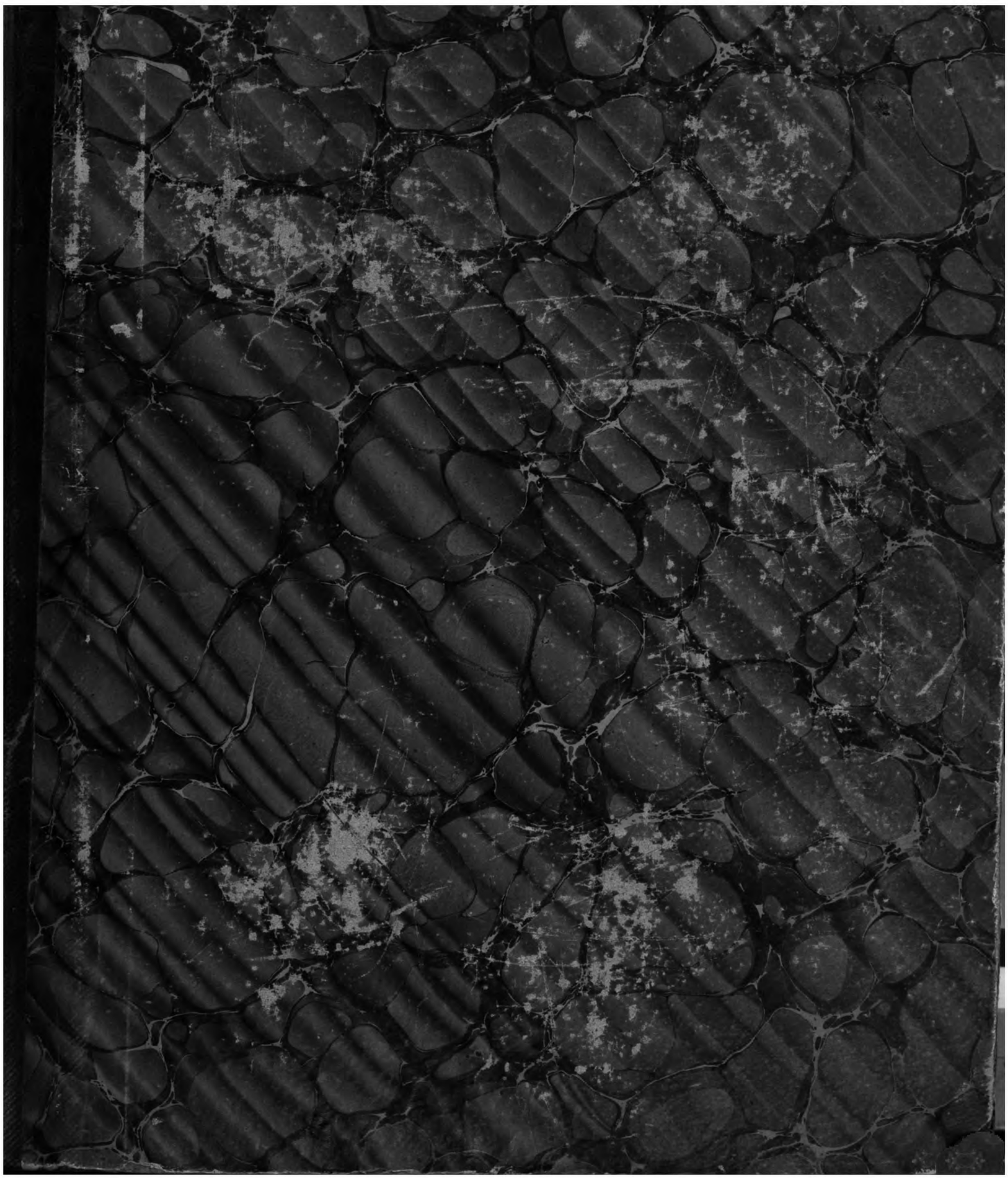

Digitized by Google

~~21. B. 20.~~

4° Austr. 230 e (1868/71

Digitized by Google

X1,52.

Digitized by Google

Digitized by Google

DNEVNIK SABORA

trojedne kraljevine

Dlmacije, Hrvatske i Slavonije

držana u glavnom gradu Zagrebu

god. 1868.— 1871.

U ZAGREBU.

Brzotiskom Dragutina Bokaua.

11378

Digitized by Google

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Digitized by Google

Otvorenje sabora dne 8. siečnja 1868.

U 11 satih sastanu se narodni zastupnici, velikaši i dostojanstvenici u sabornici, te uze rieč predsjednik, najstariji član sabora:

Todor Gjurgjević: Današnjim se danom sabor trojedne kraljevine otvara; zato Vas ja gospodo pozivljem, da najprije u crkvu idemo, gdje ćemo službi božjoj prisustvovati, te nazvati duha svetoga u pomoć.

(Članovi odu u crkvu, i vrate se za ¼ sata opet u sabornicu.)

Todor Gjurgjević: Visoki sabore! Po dovršenoj službi božjoj predlažem, da se odbor izabere, koj će preuzvišenoga gospodina baruna Raucha, namjestnika banske časti, pozvati u sabor da dodje i danam sabor otvori.

U tu svrhu predlažem gospodina dra. Luku Petrovića, koj će ga pozdraviti, i kada opet otide, njemu se zahvaliti, te ga natrag odpratiti; a od ostale gospode predlažem od strane velikih županah: gosp. Kuševića i gosp. Kraljevića; od strane grofovah: gosp. Kulmera, gosp. Nugenta, gosp. Keglevića i baruna Gjuru Raucha; od strane gradovah: gosp. Zlatarovića i gosp. Šuhaja; od strane županije zagrebačke: gosp. Raiznera; od strane varašdinske županije: gosp. Cara; od strane Turopolja: gosp. župana Josipovića i svu ostalu gospodu, koja bi se pridružiti htjela.

Molim neka izvole gospoda otići.

(Spomenuta gospoda otidju, i vrate se za kratko vrieme opet natrag.)

Dr. Luka Petrović. Visoki sabore! po visokom saboru izabrani odbor imao je tu odličnu čast, preuzvišenoga gosp. namjestnika banske časti i kraljevskoga povjerenika pozvati, da blagoizvoli doći u ovu saborsku dvoranu, gdje ga članovi sabora, velikaši i zastupnici narodni ožudjeno očekuju. Isti preuzvišeni g. odgovorio jest sažaljenjem, da mu to nije moguće učiniti, da još do ovoga časa nije dobio visokoga kraljevskoga odpisa, i kako ga dobije, da će navadnim putem i načinom do znanja ga staviti i dielovati, da se sabor otvori. To izviešćujem po dužnosti kao vodja izaslanoga odbora.

Todor Gjurgjević. Kad dodje kraljevski reskript i meni se to objavi, imati ću čast svu gg. zastupnike naroda i velikaše ovamo pozvati.

Digitized by Google

Dne 9. siečnja 1868. u 11 satih.

Predsjednik **Todor Gjurgjević**: Slavni sabore! Budući da je jučeranja zaprieka odstranjena, zato se je danas nadati, da će se sabor otvoriti moći.

U tu svrhu predlažem, da se odbor izabere, koj će preuzvišenoga gosp. banske časti namjestnika ovamo u našu sredinu dopratiti; i ja u tu svrhu sliedeću gospodu predlažem i to prvo: gosp. dra. Luku Petrovića, kao predvoditelja odbora; drugo: vel. žup. sriemske županije gosp. Svetozara Kuševića; velikoga župana požežke županije g. Miroslava Kraljevića; velikoga župana križevačke županije g. Ladislava Kukuljevića; gosp. grofa Pejačevića, gosp. grofa Nugenta, gosp. grofa Keglevića, gosp. baruna Otenfelsa, gosp. grofa Sermage-a; — od strane grada Zagreba: gosp. narodnoga zastupnika Zlatarovića; od strane županije zagrebačke gosp. Bušića i gosp. Raiznera; od strane županije virovitičke, gosp. dra. Antuna Stojanovića i gosp. dra. Brlića; od strane sriemske županije gosp. Jovana Živkovića i gosp. Danila Živkovića; od strane varaždinske županije gosp. Kazimira Jelačića i gosp. Janka Cara; od strane križevačke županije gosp. Fodrocia; od strane Turopolja gosp. župana Josipovića; od strane županije požežke gosp. Maljevca i ostalu gospodu, koja se žele ovim pridružiti.

(Deputacija otidje.)

Nj. preuzvišenost banske časti namjestnik g. barun Levin Rauch praćen deputacijom došav u sabornicu bude živahnim „Živio!“ pozdravljen te stupiv na podnožje prestolja pročita sljedeći kraljevski odpis:

Mi Franjo Josip I. po milosti božjoj car Austrijanski, kralj Ugarski i Češki, kralj Dalmatinski, Hrvatski, Slavonski, Galički, Vladimirski i Ilirski, arkivojvoda Austrijanski itd. itd.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni vierni Naši!

Izjavljajuć ovim Viernostim Vašim kraljevski Naš pozdrav, mislimo, da Nam valja Viernosti Vaše prije svega uputiti na sadržaj Našega kraljevskoga odpisa, koji Smo dne 20. listopada t. g. na našega kr. namiestnika banske časti, baruna Levina Raucha Niyékskoga upravili uz nalog da ga predloži saboru trojedne kraljevine, čim se ovaj sastane.

Iz toga našega kralj. odpisa razabrati će Viernosti Vaše obseg, u kojem Smo pronašli za sada i dotle, dok nebude putem zakonito-ustavne nagode inoga šta ustanovljeno, potvrditi s privremenom zakonskom kriepostju stvorene po hrvatsko-slavonskome saboru godine 1866. osnove o uredjenju sabora i o izbornom redu, podjedno će Viernosti Vaše razabrati i ona velevažna pitanja i predmete, kojih skoro uspiešno riešenje silno zahtieva kako obćeniti, tako i dobro shvaćeni posebni boljak premile Nam kraljevine Naše Hrvatske i Slavonije.

Zaisto domoljubni i ustavno-lojalni duh, koji su stališi i zastupnici pomenutih Naših kraljevinah i u veletegotnih položajih zasviedočili i ovaj put Nam sa svom pouzdanostju zadaje nadu, da će Vjernosti Vaše pripoznavši važnost predloženih u rečenom kraljevskom odpisu pitanjah, razpravu o njih povjeriti bezodvlačno odabrati se imajućemu kraljevskomu odboru, kojemu će biti zadaćom, da spodobnim od strane našega ugarskoga sabora izabra: se imajućim odborom u neposriedni stupiv doticaj, iznovice povede i uspiešno rieši prošle godine zametnutu i poglavito ratnimi dogodjaji pretrgnutu razpravu, i koj će posliedak svojih nagodbenih razpravah najprije svojim dotičnim zastupstvom a zatim i Našoj Previšnjoj odluci podastrieti imati.

Koji Vam u ostalom ostajemo s Našom kraljevskom Prijazni i milostju blagonaklonjeni.

Dano u cesarskom Našem glavnom i priestolnom gradu Beču u Austriji dne dvadesetoga listopada godišta gospodnjega tisuću osam sto i šestdeset sedmoga, vladanja Našega godišta devetnajstoga.

Franjo Josip v. r.
Milan barun Kussevich v. r.
G. T.

Po previšnjoj zapoviedi Njegova posvetjenoga c. kr. apoštolskoga Veličanstva:

Dr. Eduardo Jellachich Buzimski v. r.

Preuzv. g barun **Levin Rauch**. Tim očitujem sabor otvorenim.

(Zatim otišav iz sabornice bude Nj. preuzv. banske časti namjestnik g. bar. Levin Rauch uz živahni „Živio!“ opet istom deputacijom u bansku kuću otpraćen).

Todor Gjurgjević. Moja gospodo! Budući da je sabor ovim danas otvoren; zato ja sjednicu danas dovršenom izjavljujem i ujedno pozivljem svu gospodu, da izvole sutra u 10 satih ovamo u sabornicu doći, gdje će se privremeni bilježnici birati i ujedno molim da gospoda svoje vjerovnice ovamo donesu.

Digitized by Google

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN

Prva saborska sjednica.

držana dne 10. siečnja 1868., u 10 satih, pod predsjedničtvom g. Todora Gjurgjevića najstarijeg nazočnog člana sabora, kao dobnog predsjednika.

Sadržaj: Izbor privremenih bilježnikah. — Razdieljenje članovah saborskih u 5 odsjekah. — Konstituiranje tih odsjekah. —

Predsj. **Todor Gjurgjević.** Moja gospodo! otvaram danas urečenu sjednicu. Budući da nam po §. 4. saborskoga poslovnika valja izbirati 4 privremena bilježnika tajnim glasovanjem; zato Vas gospodo molim, da takove izabrati izvolite. U odbor pako, koji će ove glasove pobirati, ja za predsjedinika imenujem: gosp. grofa Ladislava Pejačevića; za članove: gosp. Aurela Kuševića; gosp. Eduarda Šuljoka, gosp. Jovana Živkovića i gosp. Kuglera.

(Članovi sabora predaše svoje glasove, i odbor za skontrovanje udalji se; svršiv pako svoj posao, predsjednik mu oglasi uspieh glasovanja.)

Grof **Ladislav Pejačević.** Odvjetovalo je 47 članovah; od ovih dobiše: gosp. Car 45; gosp. Brlić 46; gosp. Hrvoić 45; gosp. Raizner 45; gosp. Fodroci 1; gosp. Balog 1; gosp. Kazimir Jelačić 1; dakle za privremene bilježnike izabrani su: gosp. Car, gosp. Brlić, gosp. Hrvoić i gosp. Raizner.

Todor Gjurgjević. Molim gosp. bilježnike da svoja mjesta zauzmu, i zatim molim gosp. saborske članove, da svaki svoje ime zapiše, i ovamo podnese, da se može u urnu metnuti i da se može u odsjeke podieliti.

(Žrebanje u odsjeke.)

Bilj. dr. Ign. **Brlić.** Ima u svemu predanih imenah 75; po tom razdielujuć po §. 5. poslovnika saborskoga u 5 odsjekah sve članove; na svaki odsjek po 15, i to:

I. Odsjek:

GG. grof Koloman Oršić, Svetozar Kušević, Ljudevit Vukotinović, Ivan Tombor, Dragutin Balog, Miroslav Krajlević, grof Ferdo Pejačević, Antun Stojanović, Hugo Anker, Stjepan Josipović, Roberto Zlatarović, Antun Labaš, Eduardo Šuljok, Josip Tomac, Mirko Bogović. —

U II. odsjek:

GG. Ladislav Pejačević, Aurel Kušević, dr. Mirko Šuhaj, Simo Filipović, Petar Malac, grof Stjepan Oršić, Koloman Bedeković, Benjoš Kraljević, dr. Franjo Rački, Petar Maljevac, Stefan Hervoić, Danilo Janković, Antun Vakanović, Makso Maller, barun Žiga Otenfels.

U III. odsjek:

GG. dr. Marian Derenčin, Janko Car, Ladislav Kiš, grof Miroslav Kulmer, barun Lazar Helenbach, Koloman Mikšić, Aleksa Fodroci, dr. Jovan Subotić, Vilim Hatz, Kazimir Jelačić, dr. Ignjat Brlić, Mavro Brooz, Ladislav Thaller, grof Gjuro Drašković, Gjuro Šafarić.

U IV. odsjek:

GG. dr. Mihajlo Polit, Stjepan Vuković, Ignjat Broš, Eduardo Keresturi, Mirko Hrvat, Josip Torbar, Dragutin Čegel, Stjepan Kugler, dr. Božidar Plavšić, Ladislav Kukuljević, Viktor Spišić, Vjenceslav Turković, Šandor Barabaš, Lavoslav Gorički, Todor Gjurgjević.

U V. odsjek:

GG. Julio Bubanović, Luka Petričević, Mirko Bušić, grof Oskar Keglević, Jovan Živković, barun Gjuro Rauch, Vladoje Prko, Josip Žuvić, biskup dr. Vjenceslav Soić, dr. Luka Petrović, Ljudevit Raizner, Petar Hrvat, Marko Knežević, Filip Thaller, grof Julio Janković.

Roberto Zlatarović. Visoki sabore! ja bi predložio da jedan izmedju gospode bilježnikah izvoli pročitati još jedanput ovih pet odsjekah, da se zna koji su.

(Brlić čita.)

Todor Gjurgjević. Sada Vas molim, da se u dotične odsjeke podielite, i sebi predsjednika i izvjestitelja izaberete, i po učinjenoj stvari da vjerovnice predadete, te kada bude stvar gotova da se meni najavi, da mogu sjednicu sazvati.

(Zatim stupiše odsjeci ka konstituiranju i bilježnik dr. Ignatij Brlić proglasi uspieh. Po tom su izabrani u I. odsjeku za predsjednika: veliki župan Svetozar Kušević; za izvjestitelja: dr. Antun Stojanović.

U II. odsjeku: za predsjednika grof Ladislav Pejačević; za izvjestitelja: Stefan Hervoić.

U III. odsjeku: za predsjednika: grof Miroslav Kulmer; za izvjest.: dr. Igjnat Brlić.

U IV. odsjeku: za predsjednika: Todor Gjurgjević; za izvjest. Dragutin Čegel.

U V. odsjeku: za predsjednika: dr. Luka Petrović; za izvjest. Ljudevit Raizner.

Todor Gjurgjević. Tim je današnja sjednica dovršena; kada odsjeci svoje djelovanje svrše, neka mi to izvole prijaviti.

Digitized by Google

Druga saborska sjednica

držana dne 15. siečnja 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom dobnog predsjednika g. Todora Gjurgjevića

Sadržaj: Pročitanje zapisnika. — Pročitanje verificiranih odsiekah. — Predlog dr. Jov. Subotića podpisan po 14 članovah, za reprezentaciju za razpust ovog sabora prije konštituiranja istog. — Izbor predsjednika, 1. i 2. podpredsjednika i 4 bilježnika. — Konštituiranje sabora. — Predlog glede deputacije i izbor iste, koja će 16. o. m. kod svečanog privedjenja lješine pok. cara Maksimilijana u Trstu prisustvovati. — Proglašenje kr. odpisa od 20. listopada pr. g., upravljenog na banske časti namjestnika, baruna Levina Raucha, kojim se privr. izborni red i uredjenje sabora izdaje. — Predlog J. Živkovića glede odbora ad hoc za odgovor na kr. reskript, resp. adresu. — Izbor verifikacionalnog odbora, zatim odbora za ugovor s tiskarnom i brzopisci, napokon izbor odbora peticionalnog. — Vjerodajnica deputacije u Trst poslat se imajuće. —

Predsjednik **Todor Gjurgjević**: Molim gospodo moja! ja sjednicu otvaram i molim g. bilježnika Brlića, da nam pročita zapisnik posliednje sjednice.

Bilježnik **dr. Ignj. Brlić** čita:

Zapisnik

prve sjednice sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane u Zagrebu dne 10. siečnja 1868 u sabornici priredjenoj u kući županije zagrebačke pod predsjedničtvom dobnoga predsjednika gospodina Todora Gjurgjevića — s uvodom o otvorenju sabora.

Dana 8. siečnja 1868, na koji je sabor sazvan, sastadoše se članovi sabora u sabornici te se uputiše na poziv dobnoga predsjednika gospodina Todora Gjurgjevića u crkvu sv. Marka u 11 satih prije podne ka sazivanju duha svetoga; po obavljenoj ovoj crkvenoj svečanosti sadjoše se opet u sabornici, gdje bje po predlogu gospodina dobnog predsjednika odlični saborski odbor imenovan i odaslan, na čelu mu prečastni gospodin kanonik Luka Dr. Petrović, da preuzvišenoga gospodina banske časti namjestnika Levina baruna Raucha, u svrhu svečanog otvorenja sabora u sabornicu doprati.

Malo zatim povratio se je ovaj odbor u sabornicu, te je gospodin dobni predsjednik sakupljenim saborskim članovom izjavio, da Njegovoj Preuzvišenosti gospodinu banske časti namjestniku previšnji kraljevski odpis još priposlan nije, nu čim prispije, da će se to saborskim članovom obznaniti.

Sliedećeg dana 9. siečnja sastadoše se uslied poziva gospodina dobnoga predsjednika opet članovi sabora oko 11 satih prije podne u sabornici, te bijaše odlični saborski odbor po preuzvišenog gospodina banske časti namjestnika kao dan prije odaslan.

Preuzvišeni gospodin banske časti namjestnik odborom ovim u sabornicu dopraćen i obćim uzklikom „Živio“ po saboru pozdravljen, pročita previšnji kraljevski odpis od 20. listopada 1867., sadržavajući previšnji pozdrav na sabor i previšnje kraljevske predloge; time očituje sabor otvorenim, predavši gospodinu dobnomu predsjedniku za proglašenje nanj upravljeni odpis od 10. listopada 1867. Kad je na to sabor pokornost i podanički poklon svoj prema njegovu veličanstvu apoštolskomu kralju svomu, uzhitjenim uzklikom „Živio“ izrazio i odlažećega preuzvišenog gospodina banske časti namjestnika oduševljeno propratio, ureko je gospod. dobni predsjednik za današnji dan u 10 satih prije podne prvu saborku sjednicu.

Današnju sjednicu je otvorio gosp. dobni predsjednik pozvav gospodu saborske članove da pristupe k izboru privremenih bilježnikah, te su tajnim glasovanjem izabrani za takove većinom glasovah gg. Ignjat Dr. Berlić, Janko Car, Stjepan Hrvoić i Ljudevit Raizner.

Zatim su se u smislu §§. 5 i 6 poslovnika članovi sabora radi ovierovljenja podielili na pet odsiekah kako sliedi.

I. Odsiek

Koloman grof Oršić, Svetozar Kušević, Ljudevit Vukotinović, Ivan Tombor, Dragutin Balogh, Miroslav pl. Kraljević, Ferdinand grof Pejačević, Dr. Antun Stojanović, Hugo Anker, Stjepan Josipović, Robert Zlatarović, Antun Labaš, Eduard Šuljok, Josip Tomac, Mirko Bogović.

Digitized by Google

II. Odsiek

Ladislav grof Pejačević, Aurel Kušević, Mirko Dr. Šuhaj, Simo Philippović, Petar Malač, Stjepan grof Oršić, Koloman Bedeković, Benjoš Kraljević, Franjo Dr. Rački, Petar Maljevac, Stjepan Hervoić, Danilo Janković, Antun Vakanović, Makso Maller, Šišman grof Ottenfels,

III. Odsiek

Dr. Derenčin, Janko Car, Vladislav Kiš, Miroslav grof Kulmer, Lazar barun Hellenbah, Koloman Mikšić, Aleksa Fodrocy, Jovan Dr. Subbotić, Vilim Hatz, Kazimir Jelačić, Ignat Dr. Brlić, Mavro Brooz, Ladislav Thaller, Gjuro grof Drašković, Gjuro Šafarić.

IV. Odsiek.

Mihajlo Dr. Polit, Stjepan Vuković, Ignjat Broš, Eduard Keresturi, Mirko Hrvat, Josip Torbar, Dragutin Cegel, Stjepan Kugler, Božidar Dr. Plavšić, Ladislav Kukuljević, Viktor Spišić, Vjenceslav Turković, Šandor Barabaš, Lavoslav Gorički, Todor Gjurgjević.

V. Odsiek.

Julio Bubanović, Luka Petričević, Mirko Bušić, Oskar grof Keglević, Jovan Živković, Gjuro barun Rauch, Vladoje Perko, Josip Žuvić, Vjenceslav biskup Soić, Luka Dr. Petrović, Ljudevit Raizner, Petar Horvat, Marko Knežević, Filip Thaller, Julio grof Janković.

Po obavljenom žriebanju izabrao je svaki odsiek medjusobnim dogovorom sebi predsjednika i izvjestitelja kako sliedi.

Za I. Odsiek.

Predsjednik Svetozar Kušević, Izviestitelj Antun Stojanović.

Za II. Odsiek.

Predsjednik Ladislav grof Pejačević, Izviestitelj Stjepan Hervoić.

Za III. Odsiek.

Predsjednik Miroslav grof Kulmer, Izviestitelj Ig. Dr. Brlić.

Za IV. Odsiek.

Predsjednik Todor Gjurgjević, Izviestitelj Dragutin Cegel.

Za V. Odsiek.

Predsjednik Luka dr. Petrović, izviest. Ljudevit Raizner.

Po proglašenju ovoga imenika zaključio je g. dobni predsjednik sjednicu time, da će buduću odmah ureći kako verifikacionalni odsieci svoj posao dovrše i njega o tom obavieste.

Todor Gjurgjević v. r.
Predsjednik.
Ignjat Dr. Brlić v. r.
privremeni bilježnik.

Predsjednik **Todor Gjurgjević**: Imate li gospodo kakove primjetbe? (Nitko se nejavi.)

Sada pozivljem gg. izvjestitelje, da zapisnike o verifikaciji pročitaju.

Izvj. I. odsj. **dr. Ant. Stojanović** čita zapisnik 1. verifikacionalnog odsjeka.

Izvj. II. odsj. **Stjepan Hervoić** čita zapisnik 2. verifikacionalnog odsjeka.

Izvj. III. odsj. **dr. Ignj. Brlić** čita zapisnik 3. verifikacionalnoga odsjeka.

Izvj. IV. odsj. **Dragutin Čegel** čita zapisnik 4. verifikacionalnog odsjeka.

Izvj. V. odsj. **Ljudevit Raizner** čita zapisnik 5. verifikacionalnog odsjeka.

Predjednik **Todor Gjurgjević**: Molim sada, da g. bilježnik imenik verificiranih članovah pročita.

Bilj. **dr. Ig. Brlić** (čita imenik verificiranih članovah.) U svem ih ima 72, medju kojimi je 16 virilnih glasovah.

Predsjednik **Todor Gjurgjević**: Buduć da se iz ovog zapisnika vidi, da su dvie trećine članovah verificirane, zato molim, da pristupimo k izboru častnikah saborskih.

Dr. Jovan Subotić: Buduć da je vis. predsjedničtvo izjavilo, da su dvie trećine članovah izabranih i pozvanih verificirane i da se konstituiranju sabora pristupiti može, to nalazim, za vremena staviti pred ovu slavnu skupštinu predlog, glede kojega ja i moji politički prijatelji držimo, da se riešiti ima prije, nego-li slavna skupština konštituiranju pristupiti. Ja ću biti slobodan predlog taj pročitati i na kratko obrazložiti, te ga staviti slavnoj skupštini na uvidjenje i riešenje kako bude pronašla.

Predlog ovaj, koj je podpisan po 14 mojih prijateljah političkih, glasi ovako: (glasovi: Imena,) Imena: Mirko Hrvat, Bubanović, dr. Rački, dr. Plavšić, Broš, dr. Derenčin, Tombor, Turković, Tomac, Spišić, Torbar, dr. Polit, Filipović i dr Subotić. Slavna gospodo! predlog glasi ovako:

Predlog.

Pošto je predsjedničtvo ove skupštine štališah i zastupnikah naroda trojedne kraljevine pozvane po previš. odpisu od 20. listopada 1867. izjavilo, da se konštituiranju sabora pristupiti može i pošto se prije konštituiranja sabora svakako riešiti ima pitanje, da-li se prehvaljenim previšnjim odpisom propisani izborni red i uredjenje sabora primiti i da-li se na temelju tom zakoniti sabor konštituirati može ter pošto mi podpisani držimo, da se uslied toga još prije konštituiranja predlog naš, koj na to ide, da se sabor konštituirati nemože, pred skupštinu iznieti i po istoj riešiti ima, to ga i stavljam ovim sliedećim načinom:

Iz razloga, što se u ustavnoj državi na temelju ustava i ustavnosti nemože priznati jednomu zakonotvornomu faktoru, pravo zakonite naredbe u sam ustav zasjecajuće donositi, a vlada je Nj. Veličanstva takove naredbe o izbornom redu i uredjenju sabora previšnjemu odpisu od 20. listopada pr. g. priložene izdala.

Što mi a consequentia saborah naših od god. 1861. i 1865. nemožemo primiti izbornoga reda i uredjenja sabora, van onaj od god. 1848. na kojem su sabori od god. 1861. i 1865. držani, a vlada je Nj. Veličanstva za ovaj sabor iz-

Digitized by Google

borni red i uredjenje sabora posve drugo od onoga starijega različno izdala.

Što se mi stečenoga 1865. godine prava, na saboru ovako uredjenom, kao što je onaj bio, izborni red i uredjenje sabora sa svetom našom krunom ustavnim putem ustrojiti, bez najpogibeljnijih za naš narod posliedicah, odreći nemožemo i nećemo, a to bi učinili, da sa onoga temelja stupimo i propisani prev. odpisom od 20. listopada pr. g. izborni red i ustrojenje sabora primimo.

Što se mi nemožemo bez posliedicah, koje se pregledati nedaju odreći stečenoga g. 1865. prava odnošenje naše državopravno naprama Ugarskoj priznatim i po kruni organom saborom najme onomu od god. 1865. ravnim razpravljati i urediti. —

Što mi napokon uslied postojećega zakonitim putem donešenoga zaključka sabora od god. 1865—7. kojim je narod naš zakonitim načinom izjavio da nikakov oktrojirani izborni red i ustroj sabora neprima i da samo onaj sabor za zakoniti priznaje, koji bude sazvan na temelju istom, na kom isti taj sabor sazvan bijaše, ili koji bi bio sazvan na temelju ustavnim putem sudielovanjem krune i naroda donešenoga pravoga zakona, što mi uslied toga izborni red i ustroj sabora previšnjim odpisom od 20. listopada pr. g. primiti, a ni sabor na temelju tih naredabah sazvani za zakoniti priznati nemožemo. —

To predlažemo: neka sakupljeni ovdje štališi i narodni zastupnici prije svega izreknu: da se propisani previšnjim odpisom od 20. listopada pr. g. izborni red i uredjenje sabora primiti i na temelju tom zakoniti sabor konštituirati nemože, nego neka se putem previšnje reprezentacije Nj. c. kr. apoštol. Veličanstvu premilostivi kralj naš u ime naroda zamoli da bi blagoizvolio ovu skupštinu razpustiti, a zakoniti sabor trojedne kraljevine ili na temelju onom sazvati, na kom je sabor od g. 1865—7. sazvan bio, ili pak na temelju onoga izbornoga reda i ustrojenja sabora koji je Nj. Veličanstvu po saboru od god. 1865—7. preponizno podnešen, podielivši istomu previšnju kraljevsku sankciju po cielomu nepromjenjenom sadržaju. —

U Zagrebu dne 15. siečnja 1868.

Dr. Jov. Subotić v. r., zastupnik miesta Rume, Mirko Hrvat v. r., zastupnik za trgovišta Djakovo i Virovitice, Sima Filpović v. r., zastupnik naroda sreza rumskoga u Sriemu, Julio Bubanović v. r., zastup. grada Križevacah, dr. Franjo Rački v. r., zastup. grada Senja, dr. Božidar Plavšić v. r., zastup. kotara iločkog, Ignjat Broš v. r., zast. kotara Djakovačkog, dr. Marian Derenčin v. r., zastup. za III. izborni kotar županije riečke, Ivan Krstitelj Tombor v. r., zastupnik kotara Erdevičkog, Vjenceslav Turković v. r., zastup. grada Karlovca, Josip Tomac v. r., zastupnik kotara Vrbovsko-Delničkog, Viktor Spišić v. r., zastupnik grada Koprivnice, Josip Torbar v. r., zastup. naroda kotara severinsko-ribničko-ozaljskoga, dr. M. Polit v. r., zastupnik naroda sreza iričkoga u Sriemu.

Gospodo! predlog je stavljen, nuždno je, da se obrazloži, jer se tiče mnienja ciele ove vis. kuće, kojoj pripada riešiti, što za dobro pronadje.

Previšnjim kr. odpisom od 20. listopada pr. g. koji je običnim putem u zemlji našoj proglašen, i na kojega se onaj prev. kr. odpis poziva, kojim se je skupština ova otvorila, odredilo je Nj, veličanstvo, da se sazove sabor ovih zemaljah, koji će izjaviti, kako da se odnošaji naše trojedne kraljevine sa kraljevinom Ugarskom izravnaju i urede. U ovom kr. previš. reskriptu izlaže se i ovo: „da su se svi iza novoga preustrojnoga doba godinah 1848, 1861 i 1865. sazvani sabori sastajali samo na način, koji je svagda ad hoc, t. j. jedino za dotični slušaj odobren bio; mislimo ipak milim Nam kraljevinam Hrvatske i Slavonije nov dokaz naše kraljevske prijazni pružiti tim, što pronadjosmo dotične po saborskom zastupstvu g. 1866—7 izradjene i Nam podastrte predloge, izuzam onih njekoliko ustanovah, koje se očito protive valjano stečenim historičkim i ustavnim pravom i povlastim, primiti, i kano temelj za predstojeći sabor providiti privremenom kriepostju zakonskom.“ U istom prev. kr. reskriptu izjavljuje se dalje: „da je kruna prema tomu pronašla rečenim saborom stvorenu osnovu izbornoga reda uz nebitne promjene pridržati i odobriti.“

Iz ovih riečih prev. kr. odpisa, a naročito iz onih dalnjih, kojimi isti reskript svršuje, i koje ovako glase:

„Podieljujući dakle Nam u svoje vrieme predloženim i prema razvijenim gore načelom preinačenim osnovam o uredjenju sabora, i o izbornom redu, kako bje rečeno, za sada i dotle, dok nebude zakonitim ustavnim putem drugačije šta utanačeno, Naše previšnje odobrenje, nalažemo Vjernosti Vašoj, neka učini predložene ustanove na običajni način odmah obnarodovati, i po njihovu propisu bezodvlačno preduzeti izbore za na skoro sazvat se imajući sabor trojedne kraljevine, kojemu će Vaša Vjernost pri njegovu otvorenju ovaj previšnji odpis skupa s prilozi proglasiti dati;“ iz ovih riečih prev. kr. reskripta čini mi se, da se hoće ovaj nazor da utemelji, i utvrdi, kao da izborni red i uredjenje sabora uz prev. kr. odpis od 10. listopada pr. g. izdau nije ništa drugo, nego kr. sankcijom potvrdjena osnova sabora ovih kraljevinah od g. 1865—7, te tako se ta ustanova priznati ima zakonom.

Kad bi tomu tako bilo, držim, da bi nam bilo čestitati, te da se nebi našao u cieloj zemlji nijedan glas, koji bi se proti tomu podigao, da nebi bilo nijednoga čovjeka, koji ga nebi svim srcem prigrlio. Ali na žalost moram kazati, da tomu nije tako. Sve okolnosti, koje se u prev. kr. reskriptu navode i nenavode, potvrdjuju, da se ove naredbe nemogu smatrati za prev. sankcijom providjenu osnovu saborsku, dakle za ustavnim putem donešeni zakon. Ja mislim, gosp. moja! da smo svi u tom složni, da se samo one osnove saborske, kruni podnešene za sankcijom providjeni zakon držati mogu, u kojih nikakvih promjenah, bitnih i nebitnih neima. U ovih naredbah vidimo, pa i sam kr. reskript kaže

Digitized by Google

da su u njih promjene učinjene. Kad pako sravnim osnove saborom predložene sa naredbami prev. kr. odpisom izdanimi, nailazim na tako bitne razlike, promjene i preinake, iz kojih se svatko uvjeriti mora i svatko reći mora da se ove ustanove nemogu smatrati za ustavnim putem donešen zakon. Spomenuti ću samo tri promjene.

Najznamenitija strana ustrojenja sabora jest broj članovah saborskih, naročito pako broj virilnih glasovah, kad se u odnošenje sa glasovima izabranih zastupnikah uzmu. Preinačiti osnovu saborsku u pogledu na broj virilnih glasovah tako, da broj ovih nikako manji biti nemože, a svakako veći biti može, nego što je sabor pred očima imao, kad je osnovu predlagao, znači u sam živac uredjenja sabora zasjeći. Po tom dakle, počem prev. kr. odpisom priobćene ustanove u ovom pogledu saborom donešene osnove zaista tako preinačuju, nemože nam se priznati, da nije vrlo bitna, jedna od najbitnijih promjenah učinjena.

Najznamenitija strana izbornog reda jest, kao što je svoj gospodi poznato i sav sviet zna, način, kojim se izbori upravljaju i izvode. Velika je razlika, kad upravljaju izbori organi narodni, a velika je razlika, kad istimi upravljaju organi vladini, organi administrativni. Ovo su dvie sisteme, koje jedna proti drugoj naproti stoje, takve, da se nikako slagati nemogu. Kad vidimo, da su naredbe prev. kr. reskriptom od 20. listopada pr. g. izdane zaista onu sistemu, koju je sabor poprimio, zabacile i naproti tomu izborah rukovodjenje i izvodjenje vladinim organom povjerile, to se mora priznati, da je u osnovi saborskoj bitna i velika promjena učinjena.

Još jednu ću promjenu spomenuti. Poslovni red zaista je vlastitost samoga sabora i ja neznam, bili se našao sabor na svietu, koji bi priznao vladine naredbe, po kojih se uredjenje sabora samog u svom poslovnom redu bez sabora preinačava. Tako se ustanova, najbitnija u poslovnom redu bez sabora preinačava. Takova ustanova, najbitnija u poslovnom redu jest slučaj, u kojem se sabor za takova uzeti može, da može viećati i zaključke stvarati. Svim vam gospodo je poznato, da je po praksi sabora našega za taj slučaj da sabor može viećati i zaključivati, nuždno propisano, da bude prisutna od verificiranih izabranih zastupnikah polovica. Naprotiv pako uredjenje sabora uz prev. kr. odpis od 20. listopada pr. g. izdano preinačava ovu ustanovu saborskog poslovnog reda bez sabora za sabor tako, da sabor viećati i valjane zaključke donašati može, ako je polovina članovah saborskih prisutna. Ovo je učinjeno naproti izričnoj ustanovi poslovnika našega, u kojem se veli, da sve njegove naredbe sve dotle postojati imadu, dok ih sabor sam nepreinači.

Odatle, gospodo moja! mislim ja, da su u saborskoj osnovi po vladinih naredbah tako velike i bitne preinake učinjene, da se na nikakav način nemogu držati za potrvdjene osnove saborske , za ustavnim putem donešen zakon.

Ovo je stanje na jednoj strani; na drugoj strani vidimo, gospodo moja, da je sabor naš od g. 1865—7 u 63. sjednici zaključio ovo: „da zakonito u ovom saboru sakupljeni narod trojedne kraljevine proti svakomu jednostranomu po kruni izvest se imajućemu uredjenju sabora trojedne kraljevine i uvedenju izbornoga reda za nju svečano prosvjeduje, očitujući da donle, dok se ujedinjenom voljom naroda i svietle krune zakonitim načinom sabor trojedne kraljevine neuredi i za nju izborni red neuvede, narod trojedne kraljevine i njegova kralja veže i vezati ima jedino zakoniti izborni red od g. 1848., koga su nesamo narod, već i Nj. Veličanstva kraljevi Ferdinand V. i sada sretno vladajući Franjo Josip I. primili, i na kojeg temelju su saborisali sabori od god. 1848., 1861. i 1865—6., te svoje znamenite po narod naš odluke i zakone stvarali; napokon, da će narod naš samo onaj trojedne kraljevine sabor za zakonit priznati, koji će se na prediućem temelju sazvati.“

Ovaj je zaključak stvoren u 63. sjednici našega sabora od g. 1865—7. bez i kakvog prigovora, mora se dakle držati kao zakonito izražena volja naroda. U 73. sjednici sabora istog nalazim jednoglasno donešen zaključak ovaj: „sabor prosvjeduje proti svakomu izbornomu redu, koji bi se bez zakonitoga sudjelovanja naroda stvorio.“

Evo gospodo! ovo je stanje stvari na drugoj strani. Mi sada stojimo medju dva poziva: s jedne strane poziva nas kruna, da poprimimo izborni red od nje donešen, da konstituiramo sabor na njem i o najvažnijih stvarih našega naroda, da viećamo i zaključujemo; s druge strane poziva nas narod naš, u svojem zakonitom saboru jednoglasno stvorenim zaključkom, da takovog izbornog reda neprimimo, očitujuć, da je svaki sabor nezakonit, koji bi se na takovom temelju sazvao.

Ovim stanjem stvari ulazi u ovu skupštinu pitanje, i zahtieva riešenje glasom, koje će se po cielom narodu i po svih zemljah čuti gospodo moja; prije negoli pristupimo konstituiranju ili nekonstituiranju sabora, mora se riešiti ovo pitanje, dali ostajemo pri zaključku sabora, i onda se u konstituiranje upuštati nemožemo, ili dali primamo prev. naredbe, novo stigavše, i onda možemo sabor konstituirati. Ali na svaki način je riešenje ovog pitanja nuždno, jer bez toga riešenja nezna si pojedini član ovog sabora odlučiti što da radi, jer obćeg zaključka neima. Ona stranka, ili bolje reći, onaj broj članovah ove skupštine, koje ja čast imam političkimi prijatelji nazvati, drži, da je nuždno, da se ovo pitanje prije konštituiranja sabora rieši, jerbo će od toga riešenja zavisiti, u kojem će položaju oni ostati. Riešenje ovog pitanja izčekuje od nas dalje i cieli onaj narod, koji nas je, da ga zastupamo ovamo poslao; riešenje ovoga pitanja iziskuje sav ostali sviet, koj ima pravog ili političkog razloga znati, na kojem temelju mi ovdje hoćemo da stojimo.

Gospodo moja! da smo mi, prijatelji moji politički i ja, zaključili, taj predlog riešenju ovog slavnog družtva podnieti, to ste čuli, a motiva, koja su nas na to vodila, sad ću u kratko navesti.

Digitized by Google

Ja mislim da nitko posumnjati neće o tom, da je naša država ustavna, ili takova, koja ustav ima, i naročito zakon, po kojem jedan faktor zakonotvornog tiela nemože izdavati naredbe valjane za drugi faktor bez privolje ovoga. Počem je ovdje jedan faktor zakonotvorstva zaista naredbe u sam ustav zasjecajuće izdao, pitam ja, možemo-li mi to primiti, da sami ustava svoga nepovriedimo, možemo-li mi dopustiti, da to bude, a da se ustava svoga odrečemo? Na ovo pitanje odgovorio je sabor naš tako, da možemo kazati: nemožemo; i usljed ovoga nebi se imala ova slavna skupština u konštituiranje upuštati, jer konstituirati sabor na tom temelju sazvan neznači ništa drugo, nego priznati naredbe, na kojih je sabor sazvan.

Može tko reći, kaže se i u previšnjem reskriptu, da je i za g. 1848., 1861. i 1865. kruna uvjek naredbe ad hoc doniela, dakle da može i sada donieti i kad smo ih onda priznali, valja da ih priznamo i sada. Ovo je argumentum a consequentia, te ako ga mi uvažimo moramo dopustiti, da važi kako za krunu tako i za nas.

Poznato je, da je izborni red od g. 1848. od naroda proizašao. God. 1861. izdala je kruna, istina, izborni red za sabor, ali izdala je onaj izborni red, kojega je narod zahtievao. God. 1861. izdala je kruna opet izborni red ad hoc, ali je izdala i opet onaj, kojega je narod zahtievao. Hoćete li konsequenciju, to sljedi, da je i sad imala kruna dati onaj izborni red, kojega je narod iz svog zakonitog sabora iskao; hoćete-li konsequenciju za nas, morate kazati, da mi i sada samo onaj izborni red za valjan primati možemo, kojega bi kruna uz naše zahtievanje izdala.

Dalje God. 1865, je stanje stvari sa svim drugo, onda je kruna izdala izborni red ad hoc, ali je narod najsvečanije proti svakomu daljnjemu oktroju prosvjedovao i zaključio, da se ima svaki takav sabor za nezakonit držati. Ovim je stanje pravno sasvim preinačeno; a tko je od nas i mogao onda primiti naredbu po kruni izdanu, sada ni primiti nemože, jer je cieli narod izjavio, da se primiti nesmie.

God. 1865, istina da je kruna izjavila, da si ona sadržaje svoje pravo, ako na tom saboru izborni red nebude donešen, da će se svog prava i dalje držati. Ali gospodo! kažite vi meni jedan narod, koji će dopustiti, da oktroisanje nikada do svojih granicah nedodje. Narod naš je to izjavio, i mi smo dužni ovu njegovu izjavu držati; jer ako mi sada taj bedem porušimo, to ćemo dopustiti, da se porodi konsequencija, koja se nad nami strahovito osvetiti može; mi smo tim rekli, da narodu nikad više prosto nije kazati, dovle se oktroisalo, dalje se nemože. Kud to, gospodo moja! vodi, to je svakomu poznato. Iz ovog dakle razloga mi nemožemo ove naredbe primiti nego moramo ostati pri zaključku sabora našega i predlog uvažiti, kojega sam čast imao staviti.

God. 1861. pristupio je kralj i sabor donašanju izbornoga reda i uredjenja sabora. Predlog bijaše izradjen i kruni podnešen; kruna ga je u njekih odsjecih primila, a u njekih preinačila i saboru natrag poslala. Sabor je svoje mnienje izrekao i opet ga kruni poslao. Ja držim, da je narod naš tim postupkom samim dobio pravo, koje se poreći nemože, pravo, na onom temelju, na kojem se je u uredjenje tih ustanovah upustio, ostati sve dotle, dok se ti odnošaji neurede. Ja mislim, gospodo moja! da nijedan narod neće priznati vladi vlast, da temelj konstituante mienja; koji bi narod to dopustio, taj bi sam sebi izpod svojih noguh zemljište zakonito oduzeo i pustio se na more, kojega gibanju nije ni kraja ni konca. Priznati vladi pravo, da sad na ovom, sad na onom temelju pravi izborni red, znači otvoriti vrata naredbam, kojim se ni kraja ni konca pregledati nemože.

God. 1865. pozvala je kruna narod naš, da na onako sastavljenom saboru, kao što je onaj bio sastavljen, preduzme uredjenje svojih odnošajah. Narod se je naš na taj temelj stavio; ja držim, da od ovog temelja odstupiti nesmijemo, dok se ti odnošaji konačno nerieše. Sidjite sada s ovog temelja i počmite na drugom, može vam poći za rukom ili može vam nepoći za rukom. Nepodje-li vam za rukom, to ste vladi pružili vlast, drugi sabor sazvati takav, kakav drži, da je njoj po volji, te izvesti te odnošaje, kako ona želi. Jesmo-li mi tim narodu našemu što dobra učinili? to ćete gospodo sami razsuditi, a i narod će presuditi.

Još ću jedan razlog spomenuti, pak ću onda prestati. Gospodo moja! ja mislim, da se neće nitko naći, koji će poreći, da je na je narod naš, što se tiče primanja izbornog reda i uredjenja sabora i što se tiče zakonitosti sabora, volju svoju zakonito i tako izrazio, da o tom nikakove sumnje neima. Mi smo se sada postavili u taj položaj, da kažemo vladi volju naroda, prima-li ovaj vladine naredbe ili neprima-li jih. Dokle god zaključak sabora od god. 1865. stoji, dotle može tkogod mnienje imati kakovo hoće, ali ondje gdje je razgovor o volji naroda, gdje se pita, što je narod sam kazao, tu se mora odgovoriti zaključkom sabora od g. 1865. Mislite-li gospodo! da je narod naš svoju volju promienio, da sada drugačije misli, sazovite po narodu primljen sabor, izrazite to zakonitim putem, donesite zaključak po narodu onako priznan, pa će se morati svatko pokoriti tomu zaključku, te i svaki član narodnog ovakovog tiela. Ali dok onaj zaključak postoji, kaošto sada postoji, imamo kruni kazati i narod se je zakonito izrazio, da neprima takovih naredabah, narod je zakonito izrazio, da je takav sabor nezakonit; usljed te volje naroda, usljed toga zaključka moramo i mi izjaviti, da mi tih naredabah primiti, da sabor za zakonit priznati nemožemo, a dosljedno, da se u konštituiranje sabora upuštati nemožemo, nego da iz skupštine ove Nj. Veličanstvu preponiznu reprezentaciju podastremo i molimo, da Nj. Veličanstvo skupštinu ovu razpustiti i sabor na zakonitom temelju sastaviti blagoizvoli, pak ćemo se onda Njegovoj premilostivoj namieri voljno odazvati i u riešavanje odnošajah naših upustiti onako, kako bude narodu na sreću.

Gospodo! riešavanje ovog predloga, kaošto se vidi iz svih mojih riečih, spada pred konstituiranje sabora. Ako ga

Digitized by Google

budete prije toga uzeli u pretres — zaključak leži naravski u volji većine — onda ćemo mi u razpravi ob tom udioničtvovati i naše stanje po mogućnosti braniti. Zaključite-li vi, u taj predlog neupuštati se, onda vam budi iskreno i bratski rečeno, da ga poslje možete bez nas riešavati, jer se mi u konštituiranje sabora nemožemo upustiti.

Jovan Živković. Moja gospodo! Na ovaj podulji govor i obrazloženje veleštovanog g. predgovornika ja ću imat odgovor mnogo kraći. Kad se radi o viećanju i debati o budi kakvom predlogu u obće, mislim da mi neće ni g. predgovornik protusloviti da nam se u tom valja držati svagda reda, koji je prošli sabor sam sebi propisao; to će reći, da ni ovaj privremeni sabor ili sbor nemože inače viećati nego po poslovniku, kojeg je sam donio. Il je gospodo! ovaj sabor privremen il već konštituiran, tertium non datur. G. predgovornik smatra, da je još privremen i naziva ga skupštinom; i ja to velim, jer je još nekonštituiran i nismo izabrali još častničtva. Nu ako je privremen, pitam ja svakog a ponajprije g. predgovornika, što kaže naš poslovnik za onaj korak prije nego se konštituiranje obavi; ništa više i manje nego ono što na verifikaciju članovah saborskih spada. Gospodo, ako je onih 5 odsjekah svoj posao obavilo, to sada nemože nikakvog govora biti, doli jedinog toga, jeli $^2/_3$ verificiranih ili ne. Buduć g. predgovornik ovo pitanje kao prieporno nesmatra i s njekoje strane u tom jedino dopunjava poslovnik, a u tom pravcu prigovora pako nije, to dolazim na onaj štadium, u kojem se nalazi onaj sbor, u kojem je $^2/_3$ članovah verificiranih. Ako smo ovjerovljeni, kao što mislim da jesmo, onda dalje velim ja, da po našem poslovniku ni o čem drugom divana biti nemože, nego ob onom redu, što ga poslovnik pripisuje. Onda skupština iza kako predsjednik izjavi, da su $^2/_3$ verificirane, stupi k izboru častnikah, da se konštituira. Mi vidimo ovdje sasvim naproti glaseći predlog g. predgovornika, koji tamo ide, da se već a priori konštituiranje ovoga sabora u pitanje stavi. Ja neznam zaista kojim je načinom veleštovani g. predgovornik k nam došao kao član ovoga sbora s proglašenjem onoga odpisa, koji kralj dopušta, da se proglasi, kad je već sastavljen sabor, koji je upravljen na namjestnika banske časti, kojeg mi još neznamo i kog korektno i valjano onda tek saznali budemo, kad sabor bude sastavljen i kad se ovdje a ne ondje proglasio bude. (Živio!) Zato će mi dopustiti g. predgovornik da se u razmatranje ovog odpisa upustiti nemogu, jer kao član sabora dotle ga neznam dok ga nečujem iz ustijuh onoga, koji je kraljevski povjerenik.

Ako je tomu tako, što mislim da je nepobitno, kojim načinom možemo se upuštati sada već u pretres tog previšnjeg odpisa, o kom mi exoffo neznamo, da existira? A najmanje smo ovlašteni glede na onaj izborni red, koj niti po vlasti kojoj na nikoji način nego u novinah, ne po vlasti uredovnoj na mjestu, gdje smo jedino mi pozvani čuti, proglašen nije. Zato prešavši sve, možda i temeljite razloge g. predgovornika — na koliko su temeljiti vidit ćemo — mislim da nismo pozvani nit ovlašteni uzeti ovaj svakako prerano donešeni predlog već sada u pretres, nego da jedino stupamo putem poslovnika na onaj posao i kad bude on obavljen i ovaj odpis zakonitim načinom groglašen, onda prosto stoji g. predgovorniku ili kojemu drugomu članu staviti tamo smierajući predlog, koji izborni red u pitanje stavlja, onda je vrieme o tom viećati, hoćemo-li i što ćemo na taj previšnji odpis i to onim putem, koji poslovnik propisuje, odgovoriti; a svaki odgovor, gospodo, koji bi izvan poslovnika ovim načinom išao, sam bi njegovoj stvari, od koje zakonitost hoće da izbavi, svakako škodio, jer kao inkorektan morala bi ga kruna odbiti, jer nebi bio glas ovoga sabora niti privremenog niti konštituiranog, nego privatno mnienje neovierovljene skupštine, koja se nedrži zakonitog viećanja; taj glas morala bi kruna simpliciter zabaciti. (Živio!) Zato opetujem i izjavljujem, da nismo ovlašteni sada već upuštati se u pretres ovog predloga, nego predlažem, da mi preko ovoga svakako prerano donešenog predloga na dnevni red predjemo.

(Glasovi: Dnevni red.)

Dr. Mihajlo Polit. (Hoće da govori; sa svih stranah; Dnevni red!)

Mirko Horvat. (Hoće da govori; opet vika: Dnevni red!) Imali sloboda govora medju vami? (Vika.)

Dr. Marian Derenčin. Ja činim predlog i molim, da gospoda zaključe, da-li je sloboono govoriti ili ne.

Predsjednik **Todor Gjurgjević.** Molim, gosp. dr. Polit ima rieč. —

Dr. Mihajlo Polit. Ja ću gospodo posve kratak biti, te ću samo u dvi tri rieči odgovoriti štovanomu g. predgovorniku. Da je on prvi put izabrani zastupnik, ja mu nebi zamjerio, da on tako kategorično, tako pozitivno izjavljuje, da se sabor, koji jošte nije konštituiran, nemože u pretresivanje i nikakove predloge upuštati.

Svakomu onomu, koji je 1865. god. učestvovao kod sabora, poznato jest, da je sabor gotovo mjesec danah prije konštituiranja viećao i različite predloge činio, najviše zbog toga, što se je radilo o konštituiranju sabora. Prigovoru štovanoga g. predgovornika, koji veli, da mi neznamo sadržaj izbornoga reda, počem nije priobćen, moram odgovoriti, da ako nije, da je učinjena pogreška pri čitanju istoga reskripta; jer se izborni red kao prilog reskripta smatrati mora; a gosp. predgovorniku kao juristi moram i to kazati, da se kakov javni akt, koji je publiciran zakonitim putem, ako ne u ovoj skupštini, to ipak po javnih zvaničnih novinah, ima smatrati, da je do znanja svakoga došao, koji u državi žive i na kojega se upravljaju zvanične novine; te onda to, da mi nemožemo nikakove predloge činiti nestoji; zato je predlog g. zastupnika Rume posve temeljit i opravdan.

(Subotić moli rieč. — Glasovi: Dnevni red!)

Dr. Jovan Subotić. Gospodo! imati ćete vremena, kada budete mogli bez nas po volji viećati, a sad dopustite onomu

Digitized by Google

narodu, kojega mi reprezentiramo, da se po svojoj volji izgovori.

Proti mojemu predlogu donešen je prigovor taj, da ga ova sl. skupština nemože u pretres uzeti, jer još sabor nije konstituiran. Poslovni red, na kojega se predgovornik g. Živković poziva, propisuje, što se ima raditi prije konstituiranja sabora i što se ima raditi poslje konstituiranja. Ali nigdje neima naredbe, da se pitanje o konstituiranju sabora t. j. može-li se sabor konstituirati, poslje konstituiranja sabora riešava.

Dalje je rekao g. predgovornik, da one naredbe reskripta od 20. listopada pr. g. nisu proglašene. Gospodo moja! ako nisu proglašene, odkuda ste vi ovamo došli? Čim ste ovdje, nesmijete kazati, da naredbe nisu proglašene; u našoj zemlji nemogu se naredbe onakove izvesti, ako se svojim putem neproglase, a naredbe, koje su svojim puten proglašene, morate uzeti za proglašene.

Najposlje prev. kr. reskripst, kojim se je ova skupština otvorila, poziva se na isti kr. reskript, kojega sam ja naveo; trebalo je dakle ovaj reskript i u ovoj skupštini proglasiti. A kad ovdje nije proglašen, onda sam ja došao na njega, prvo, putem običnoga proglašenja, bez kojega se niti izbori nebi bili mogli preduzeti, drugo putem kr. reskripta, kojim se je ova skupština otvorila, i koji nas na onaj drugi uputjuje.

Zato, gospodo moja! neću niti strastno, niti kao stranka govoriti, nego kao prijatelj naroda i vama kao prijatelj istoga, prije nego-li se sabor konstituira, ako se donese predlog, koji se samog konstituiranja tiče, onda se taj predlog može ili zabaciti, ili primiti, ali konstituiranje ima se sve dotle odgoditi, dok se zaključak neizreče.

Ovo je obzirom na narod, koj nas je, da ga reprezentiramo ovamo poslao, bez strasti rečeno; dužnost mi je bila, to reći; šta ćete vi za dužnost svoju smatrati, to gospodo moja! vi sami izrecite.

Jovan Živković. Za moj protupredlog imam dvie tri rieči (glasovi: Dnevni red). Imam proti gosp. dr. Politu njekoje osobne opazke, koji je za dobro našao smijati se na njekoje moje rieči. Ako je hladnokrvnost potrebna, naći ćete je kod mene prvo, nego na vašoj strani.

Na one opazke g. dr. Polita i g. predgovornika, da su se naši sabori prije, baš kada se je o konstituiranju radilo upuštali u kojekakove predloge; na prosto odgovaram, da to nestoji u toliko, u koliko je pitanje, kako sa članovi verificiranimi stojimo; ovo je pitanje, koje intermezzo nikakov drugi neima; jer se neponja da još nesastavljen sabor može viećati o predmetu, koji se tiče same stvari a ne verifikacije.

Što veli g. predgovornik, da je ovaj odpis obnarodovan to ga upućujem na rieči samog kralja, gdje veli u odpisu: da Vaša viernost namjestnik banske časti, kako se sabor sastane, njemu ovaj odpis proglasiti dade.

Ja odgovaram predgovorniku, da nije krivnje ili pogrieške; jer se kaže kada se sabor sastane, da se proglasi. Tu krivnja neleži; da se odmah nije pročitao; jer se sabor nije sastao, dok nije konstituiran. Mi gospodo znamo, da se kraljevski odpisi prije konstituiranja čitali nisu. Tako ni ovaj odpis nemože se u ovoj skupštini proglasiti prije, nego se konstituira; dotle poslovni red izključuje debatu, kao i svaki drugi posao, koji nesmiera na to, da se odmah stupa poslu; a to je taj, da se, čim je $^2/_3$ saborskih članovah ovierovljeno izbiraju častnici; zato ja velim, da se mora prieko njega na dnevni red preći.

Predsjednik **Todor Gjurgjević.** Jeste li za dnevni red gospodo moja? (Jesmo.)

Dr. Jovan Subotić. Uslied toga moram izjaviti, da mi sa stanovišta svojega nemožemo udioničtvovati kod konštituiranja sabora i zato izlazimo iz sjednice. (Izlaze iz sabornice. Predje se na izbor častnikah saborskih.)

Bilježnik **dr. Ignj. Brlić.** Neka izvole gospoda dakle ponajprije glasovati za predsjednika.

(Čita imenik sabors. član. i sliedi izbor predsj.)

Predsjednik **Todor Gjurgjević.** Visoka kućo! Uspjeh glasovanja jest ovaj: gosp. Antun Vakanović, zastupnik turopoljski ima 57 glasovah (Živio!); ja njega proglašujem predsjednikom ove kuće i njemu ovo mjesto dragovoljno odstupam, te sebe blagonaklonosti visoke kuće i nadalje preporučam. (Živio !)

Antun Vakanović (zauzevši predsjedničku stolicu). Visoki sabore, slavna gospodo velemože, dostojanstvenici i zastupnici naroda! Izbor, kojim ste me dostojali na ovo odlično mjesto pozvati, svetu mi nalaže dužnost, da se toli dičnomu pozivu najiskrenijom pripravnostju odazovem; zato se na ovom svetom mjestu najsvečanije obvežujem, da ću u predstojećemu na boljak trajni na sreću postojanu mile nam domovine saborskomu poslovanju, domoljubjem i požrtvovanjem postojano uztrajati; da ću kao predsjednik visoke ove kuće, saborska viećanja, po propisu poslovnoga zakona sviestno i točno rukovoditi. —

Visoka i slavna gospodo! Ja Vam se Vašemu toli plemenitomu izrazu povierenja iz punoga srca zahvaljujem, i ujedno Vas molim, da takodjer i u buduće meni svoje najdragocienije nagnuće izkazati i time mene usrećiti blagoizvolite. —

Roberto Zlatarović. Visoki sabore! Uz radost, koja nas je obuzela, što je povierenjem visoke kuće pripalo predsjedničtvo velezaslužnomu članu gosp. zastupniku Vakanoviću, držim, da ću se odazvati mnienju i želji svih članovah visoke ove kuće, ako izrazimo dobnomu predsjedniku gosp. Gjurgjeviću zahvalnost, što je predsjedničtvo držati i nas ravnati izvolio. Ovo posliednje molim, da se takodjer u zapisnik metne. (Živio!)

Predsjednik. Visoka kućo! Sada nam predstoji izbor prvoga podpredsjednika; zato molim, da istim načinom kao

Digitized by Google

što ste prije kod biranja predsjednika, izvolite prvoga podpredsjednika izabrati. —

(Sliedi izbor.)

Visoki sabore! gosp. zastupnik Jovan Živković dobio je izmedju 56 glasovah 55, za prvoga podpredsjednika.

Jovan Živković (zauzevši mjesto I. podpredsjednika). Visoka kućo! Ja se na ovom visokom odličju takodjer duboko zahvaljujem i mislim, da ću povierenju visoke ove kuće, ako me slučaj na to pozove, najbolje time odgovoriti; ako se u izvršivanju dužnosti moje budem držao onoga reda, koji je visoka kuća sama propisala, a da mi dobre volje i požrtvovanja manjkati neće, o tom uvjeravam visoku ovu kuću; to mislim da ste i sami osviedočeni.

Predsjednik. Sada nam je preduzeti izbor drugoga podpredsjednika.

(Sliedi izbor.)

Izmedju 55 glasujućih dobio je g. dr. Ante Stojanović 54 glasovah; a g. Maljevac 1, time proglašujem gosp. dra. Stojanovića za drugoga podpredsjednika. (Živio!)

Sada nam preostaje birati 4 bilježnika na jedan put; zato neka izvole gospoda zastupnici na jednu cedulju 4 imena napisati.

Dr. Antun Stojanović. Ja se ponizno zahvaljujem na tom odlikovanju i izjavljujem, da moji drugi poslovi meni nedopuštaju tu visoku čast primiti.

(Glasovi: Neprima se.)

Roberto Zlatarović. Ja molim visoku kuću, treba da smo na jasnu. Visoka je kuća izabrala g. Stojanovića; on očituje da neće primiti časti, stoga moramo to pitanje riešiti ili ovako ili onako; treba da drugi podpredsjednik zauzme svoje mjesto za danas.

Predsjednik. Molim gosp. Stojanovića, neka se izvoli izjaviti. (Glasovi: hoće.)

Dr. Antun Stojanović. Gospodin Zlatarović je krivo moje rieči shvatio. Ja nisam kazao, da neću, nego sam kazao, da nemogu.

Petar Horvat. Visoki sabore! Ja predlažem, da bi se za drugu sjednicu odgodio izbor.

Grof **Miroslav Kulmer**. Nemože se odgoditi; jer se mora prije konstituiranja sabora podpredsjednik izabrati.

Predsjednik. Ja ću moliti za odmor od 10 časovah, da se možemo dogovoriti o izboru drugoga podpredsjednika.

(Poslje odmora.)

Sada pristupimo k izboru drugoga podpredsjednika.

(Sliedi izbor.)

Visoka kućo! Izmedju 53 glasujućih imade g. Petar Maljevac 48 glasovah; g. Žuvić 1; a g. Vuković 4; time proglašujem g. Petra Maljevca za drugoga podpredsjednika.

Petar Maljevac (zauzevši mjesto II. podpredsjednika.) Visoki sabore! Na izkazanom meni nezasluženom odlikovanju najtoplije se zahvaljujem i tvrdu vjeru zadajem, da ću sve sile onamo upotriebiti, da visoke kuće zadovoljstvo zadobijem. (Živio!)

Predsjednik. Sada bi sliedio izbor bilježnikah, molim gospodu da izvole 4 imena na jednu cedulju napisati.

(Sliedi izbor bilježnikah.)

Visoka kućo! Medju 54 glasujućih dobiše 53 glasa gosp. dr. Ignjatij Brlić; gosp. Janko Car; gosp. Ljudevit Raizner i gosp. Stjepan Hervoić. Time proglasujem ovu gospodu bilježnicima ove visoke kuće.

Bilj. **Janko Car.** Kao najstariji izmedju drugovah izrazujem u ime svoje i drugovah najdublju zahvalnost i mi ćemo se trsiti, da očekivanju visokoga sabora zadovoljimo. — (Živili!)

Predsjednik. Visoka kućo! Dočim je častničtvo izabrano, proglašujem sabor kraljevine Dalm.-Hrv.-Slav. konstituiranim. (Dugotrajni živio!)

Molim gosp. današnjega bilježnika, da imena predsjednika, podpredsjednikah i bilježnikah Nj. Veličanstvu do znanja staviti dade; i to, da se danas odpravi.

Prije nego nastane koje stvarno djelovanje, imadem čast visokoj kući predlog učiniti. Poznat je svakomu od nas grozni slučaj, koji je lanjske godine našu vladajuću kuću u crno zavio: naime smrt arkivojvóde Maksimilijana, cara Mehikanskoga. Mrtvo tielo pokojnika prispieti će sutra u Trst, gdje će svećano primljeno i u carsku priestolnicu odpraćeno biti.

Tomu su činu ne samo iz svih zemaljah naše cesarevine nego i iz inozemstva odbori imenovani. Naša domovina nije takodjer zaostala u tomu; pojedine jurisdikcije poslale su svoja poslanstva; zato ja mislim, da ću mnienje visoke kuće pogoditi, ako predložim, da visoka kuća od svoje strane njekoliko članovah odašalje.

Ako dopusti visoka kuća, ja ću po mojem privatnom znanju njekoju gospodu naznačiti, koja su se pripravnimi izkazala, da će, akoprem se sada jako tegotno putuje, otići u Trst na svoje vlastite troškove. Ja sam čuo, da će g. grof Viktor Oršić; zatim g. biskup senjski dr. Vjenceslav Soić; zatim g. zastupnik Sveto-Ivanski Koloman Mikšić otići. —

Ako su dakle ova gospoda pripravna i ako visoka kuća to odobrava, ja ću odma odaslati telegram na namjestničtvo u Trst, da znade, da će ova gospoda na put krenuti, te sutra u jutro u Trst prispieti. (Primamo.)

Sada ćemo preći visoka kućo na poslovanje.

Najprije molim, da se pročita kralj. odpis o izbornomu redu i o uredjenju sabora, na kojega se, odpis kojim je sabor bio otvoren, poziva. —

Dr. Luka Petrović. Molim visoki sabore, da se lica predlože za verifikacionalni odbor, budući mnoga gospoda čekaju na verifikaciju.

Predsjednik. Ja mislim, da možemo oto učiniti, kadà se ovo proglasi. —

Bilj. **Janko Car** čita:

Digitized by Google

Mi Franjo Josip Pèrvi, po božjoj milosti Car Austrijanski, Kralj Ugarski i Českí, Kralj Dalmatinski, Hèrvatski, Slavonski, Galički, Vladimirski i Ilirski, Arkivojvoda Austrijanski itd. itd.

Velemožni barune kraljevski časti banske namiestniče,
Vierni Nam iskreno mili!

Interesi Naše cielokupne monarkije, ter vèrhovno vladno i upravno načelo, koje je njezinom ustavnomu preustrojstvu prema mnogostoljetnim historičkim posliedkom za temelj uzeto, zahtievaju s neodvratnom silom, da se zajednica svih, k jednoj ter istoj polovini cesarevine, a naročito k jednoj ter istoj kruni patrećih kraljevinah i zemaljah udielotvori jedinstvenim, sve njihove zajedničke poslove obsižućim ustavnim zastupstvom u obliku organičnu i nadahnutu životnom snagom, za da se po točnu utanačenju pripadajućih jim izključivo zajedničkih posalah i načina njikove razprave, uzmogne na stalno uredjenih osnovah jasno i nepomično ustanoviti miera i obseg autonomnih i narodnih, zakonarskih i upravnih povlastih, prinadležećih pojedinim kraljevinam i zemljam.

Pošto je pak zajednica medju Našim kraljevinama Hèrvatskom i Slavonijom i medju Našom kraljevinom Ugarskom od skoro osam stoljetjah na obostranu sreću postojeća, nesamo od strane Naših pèrvoimenovanih kraljevinah kako u predjašnje tako i u novije doba u njihovih dana 10. veljače, 10. ožujka i 19. prusinca 1866. prepokorno Nam podnešenih saborskih adresah otvoreno i očito pripoznana i naglašena, već pošto je ova stoljetji, zakonom i zajedničkim ustavom posvećena sveza i po Nami opetovano što odrešitije izrečena, ter Našom dana 8. lipnja t. g. sretno obavljenom krunitbom i Našom kraljevskom potvèrdom, koju Smo pronašli podieliti zakonu o delegacijah podnešenomu Nam po ugarskom saboru, na ustavni način najsvečanije ukriepljena; dèržimo, da Nam je kraljevska dužnost, zastupstvu kraljevinah Hèrvatske i Slavonije opetovano pružiti i otvoriti sgodu, da uzmogne zakonito viećati o tom: kako da rečene kraljevine — uz dostojno uvaženje priobćena jim Našim previšnjim odpisom 23. travnja 1867. zaključka Našega ugarska sabora — s jedne strane na obćenitom, sve ukupnim kraljevinam i zemljam krune Sv. Stiepana zajedničke poslove jedinstveno razpravljati imajućem saboru, a kako da s druge strane u delegaciji, od krune ugarske odaslat se imajućoj žele biti zastupane, ter napokon, kako da namieravaju uspiešno, konačno i pravovaljano zavèršiti viseće još nagodne razprave izmedju kraljevine Ugarske i izmedju kraljevinah Hèrvatske i Slavonije.

Uslied toga premilostivo odlučivši naskoro sazvati sabor milih Nam kraljevinah Naših Hèrvatske i Slavonije scienismo, da Nam se s razloga, što u ovih zemljah ni glede uredjenja sabora, ni glede izbornoga reda nepostoji nikakova zakonska odredba, valja osim svega pobrinuti za ustanovu, poleg koje će se za sada i dotle, dok se u tom pogledu nestvori utanačenje izmedju sabora i krune, zastupstvo rečenih kraljevinah imati sastati.

Kako Smo naime već u Našem previšnjem odpisu od 21. veljače 1861 naročito naglasili, bješe saborski i izborni red, koji je — nastavši pod uplivom tadašnjega burnoga vremena — god. 1848 po banu barunu Jellačiću odredjen bio, uveden uprav samo za sabor god. 1848; ter uz bitne, rečenim kraljevskim odpisom ustanovljene promiene za sabor god. 1861, a kašnje po glasu previšnjega odpisa, upravljena pod 24. svibnja 1865 na bana baruna Šokčevića i za sabor od god. 1865 pridèržan uz naročitu stegu, da goripomenuti saborski i izborni red uprav samo za svaki od ovih dvajuh saborah uporabljen biti ima.

Pošto prema navedenim odnošajem nemože biti dvojbe, da su se svi izza novoga preustrojnoga doba godinah 1848. 1861 i 1865 sazvani sabori sastajali samo na način, koji je svagda ad hoc, to jest jedino za dotični slučaj odobren bio; mislimo ipak milim Nam kraljevinam Hèrvatske i Slavonije nov dokaz Naše kraljevske priazni pružiti tim, što pronadjosmo dotične po saborskom zastupstvu god. 1866/7 izradjene i Nam podastèrte predloge, izuzam onih niekoliko ustanovah, koje se očito protive valjano stečenim historičkim i ustavnim pravom i povlastim, primiti, i kano temelj za predstojeći sabor providiti privremenom kriepostju zakonskom.

Prema tomu pronadjosmo bitne po rečenom saboru predložene ustanove, a naročito zaželjeni po njem svakokratni sazov hèrvatsho-slavonskoga sabora u zemaljski glavni grad Zagreb uz izpust svakoga prie pridèržana ograničenja; — i isto tako predlog, da u slučaju ako bi prije izmake zakonarske periode odredjen bio razpust sabora, odmah imaju biti odredjeni novi izbori i da se sliedeći sabor najkašnje za tri mieseca izza razpusta prijašnjega sastati ima; nadalje predloženi broj od 66 zastupnikah naroda, ter ustanovu glede miestah, koja imaju svakako valjati kano izborišta, premilostivo primiti i potvèrditi; izbor saborskoga predsiednika i obijuh podpredsjednikah odriešiti od pridèržana Nam dosele imenovanja i potvèrde, pa konačno stvorenu po rečenom saboru osnovu izbornoga reda uz nebitne promiene pridèržati i odobriti.

Nu s druge strane u očigled nadležeće Nam kraljevske dužnosti oko jednako saviestne zaštite svih, pojedinim razredom stanovničtva zakonito pripadajućih pravah, nebijasmo nikako u stanju pristati uz one ustanove dotičnih osnovah, poleg kojih bi nieki, ako i ne znameniti broj Naših najviših cèrkvenih i svietskih dostojanstvenikah i isto tako jedan dio zemaljskih velikašah patreće jim po historiji u ustavu osobno pravo miesta i glasa na saboru budi posvema izgubiti, budi pak u tom pogledu uslied predloženih mnogostranih i u tom obsegu u nijednoj drugoj zemlji nenalazećih se zahtievah osposobljenostnih na nepravedan način stegnuti biti imali.

Digitized by Google

Uza to — pravedno uvaživ, da je mirno, razborito i nepristrano ravnanje izborah po sve pri njih ovlaštene od velike i svega obzira vriedne važnosti — odlučismo glede pomenutoga ravnanja propisani god. 1861 previšnjim riešenjem od 21. veljače način pridèržati; ter osim toga s obzirom na sve uz slobodniji napredak prianjajuće zemlje, census, koji je u dotičnom izradku saborskom previsoko izmetnut, i koji nije postavljen u pravi razmier prema postojećim okolnostim, od 5, 20 i 50 for. obaliti na 5, 15 i 30 for.

Podieljujući dakle Nam u svoje vrieme predloženim i prema razvijenim gore načelom preinačenim osnovam o uredjenju sabora, i o izbornom redu, kako bje rečeno, za sada i dotle, dok nebude zakonitim ustavim putem drugačije šta utanačeno, Naše previšnje odobrenje, nalažemo Viernosti Vašoj, neka učini priložene ustanove na običajni način odmah obnarodovati, i po njihovu propisu bezodvlačno preduzeti izbore za na skoro sazvat se imajući sabor trojedne kraljevine, kojemu će Vaša Viernost pri njegovu otvorenju ovaj previšnji odpis skupa s prilozi proglasiti dati.

Dano u cesarskom Našem glavnom i priestolnom gradu Beču u Austriji, dne dvadesetoga listopada godišta gospodnjega tisuću osam što i šestdeset sedmoga, vladanja Našega godišta devetnajstoga.

Franjo Josip s. r.

Milan barun Kussevich s. r.
general topničtva.

Po previšnjoj zapoviedi Njegovoga posvetjenoga cesarskoga i kraljevsko-apostolskoga Veličanstva
Dr. Eduardo Jellachich-Buzimski s. r.

Privremeni
zakon o izbornom redu za sabor trojedne kraljevine.

Broj zastupnikah.

§. 1.

U sabor trojedne kraljevine biraju županije hèrvatsko-slavonske 43 zastupnika, i to:

1.	županija riečka	3
2.	„ zagrebačka	10
3.	„ varaždinska	8
4.	„ križevačka	4
5.	„ požežka	4
6.	„ virovitička	8
7.	„ sriemska	6
		23

Gradovi pako, poveljeni kotari i znamenitija tèrgovišta 23 zastupnika, i to:

Zagreb	3
Rieka s kotarom	2
Bakar s kotarom	2
Senj	1
Karlovac	1
Varaždin	2
	11
Prenos	11
Križevac	1
Koprivnica	1
Požega	1
Osiek	2
Vukovár stari i novi	1
Virovitica	1
Djakovo	1
Ruma	1
Krapina	1
Sisak	1
Slob: občina Turopolje	1
	25

Izborni kotari i središnji odbori.

§. 2.

Županije i oni gradovi, kojim je odredjeno više zastupnikah, imadu se razdieliti u onoliko izbornih kotarah, koliko biraju zastupnikah.

§. 3.

Kako se sabor sazove, imadu u smislu naputka, previšnjim riešenjem od 21. veljače 1861 odobrena, u županijah veliki župani, a u sl. kr. gradovih na čelu uprave stojeći načelnici ili gradski sudci središnji odbor imenovati, koji će županiju, i gdje uztreba, dotični grad u izborne kotare razdieliti, izborna miesta opredieliti (§. 5.) nuždne priprave za izbore učiniti i same izbore načinom pristojnim i nepristranim rukovoditi imati.

§. 4.

Svaki središnji odbor ima sastavljen biti iz predsjednika, četiri prisjednika, i perovodje, koji nema glasa, ter imade u smislu navedena u §. 3. naputka u županijah veliki župan ili upravitelj veležupanske časti, ili ako bi isti bili prepriečeni, onaj podžupan, koga oni za to narede, u gradovih pako dotični načelnik ili gradski sudac predsjednikom toga središnjega odbora biti.

Središnji odbori podredjeni su Banu ili kralj. namiestniku banske časti, i dopisuju š njim neposredno.

§. 5.

U županijah imadu sliedeća miesta svakako birališta biti, i to:

u županiji riečkoj: Brod, Ravnagora, zatim Hreljin i Crkvenica izmienice;

u županiji zagrebačkoj: Zagreb, Banija, Jaska, Samobor, Stubica dolnja, Gorica, Sisak, Sr. Ivan, Bistrica, Dugoselo;

u županiji varaždinskoj: Zlatar, Sv. Križ, Pregrada, Klanjec, Varaždinske Toplice, Vinica, Ivanec;

u županiji križevačkoj: Ludina, Raven veliki, Novimarof i mali Bukovac;

u županiji požežkoj: Daruvar, Sesvete, Brestovac, Kutina;

u županiji virovitičkoj: Virovitica, Suhopolje, Miholjac dolnji, Valpo, Osiek, Djakovo, Našice;

Digitized by Google

u županiji sriemskoj: Vukovar, Tovarnik, Ilok, Erdevig, Ruma i Irig.

Izborne deputacije.

§. 6.

Središnji odbori imadu za svaki izborni kotar izmedju stanovnikah njegovih, o kojih neima dvojbe, da će biti birači, imenovati izbornu debutaciju sastojeću iz predsjednika, dva člana i perovodje, koj neima glasa.

U gradovih jednoga izbornoga kotara obavljati će posao ovih deputacijah sam središnji odbor.

§. 7.

Ove izborne deputacije imadu obaviti popis biračah i biranje izbornikah, sastaviti listine izborničke i rukovoditi biranje zastupnikah.

§. 8.

Razdielba županijah i gradovah u izborne kotare, naznaka biralištah, zatim izbor središnjih odborah i izbornih deputacijah ima se poimenice i odmah, kako su pojedini ti poslovi obavljeni, bez zatezanja prijaviti namiestničkomu vieću, ter oglasiti u novinah i još drugimi običajnimi načini u izbornih kotarih.

Pravo izbora.

§. 9.

Pravo izbora imade bez razlike vieroizpovjedanja u obće svaki sin sjedinjenih kraljevinah, ako je samostalan i neporočan u smislu §. 10. zakona o uredjenju sabora, i kod kojega se stiču uvjeti označeni u sliedećih §§. 11. i 12.

§. 10.

Pravo izbora vèrši se posredno i neposredno.

§. 11.

Neposredno pravo izbora imade u županijah:

1. Tko budi sam, budi sa svojom obitelju, ili kao gorpodar kućne zadruge posjeduje nepokretnine, a plaća od njih 30. fr. a. vr. izravnoga poreza bez prireza; u županiji riečkoj dosta je, da dotični plaća 15. for. a. vr.

2. Srećenici i duhovni pastiri svih vjeroizpoviedanah, učitelji, činovnici kraljevski, častnici županijski i obćinski, odvjetnici, doktori pravah, medicine, mudroslovja, magistri kirurgije, liekari, diplomirani mjernici i patentirani pomorski kapetani.

3. Obrtnici, trgovci i brodovlastnici, koji plaćaju zemljarine ili dohodarine u iznosu od 30. fr. a. vr. bez prireza.

§. 12.

Posredno pravo izbora izvršuje:

1. Koji budi sam, budi sa svojom obitelju, budi kao gospodari kućne zadruge posjeduju ma kakvu nepokreninu, ter od nje najmanje 5 fr. poreza bez prireza plaćaju.

2. Obrtnici, trgovci i gospodarski činovnici, koji takodjer najmanje 5 fr. izravnoga poreza plaćaju.

§. 13.

Svakih petdeset (50) biračah u §. 12 navedenih bira jednoga izbornika, izbornici biraju s ostalimi birači zajedno zastupnika.

§. 14.

U gradovih vrši se izborno pravo samo neposredno; takovo pravo pripada:

1. Mjestnim gradjanom.

2. Posjednikom nepokretninah, ako od njih plaćaju 15 fr. izravnoga poreza bez prireza.

3. Svećenikom, duhovnim pastirom bez razlike vieroizpoviedanja, profesorom i učiteljem, članovom jugoslavenske akademije, kraljevskim, županijskim, gradskim i obćinskim činovnikom, odvjetnikom, doktorom pravah, mudroslovja i medicine, magistrom kirurgije, liekarom diplomiranim miernikom i pomorskim kapetanom.

4. Obrtnikom, trgovcem i brodovlastnikom, ako plaćaju 15 fr. izravnoga poreza bez prireza.

Izborne listine.

§. 15.

Središnji odbori odredjuju dan, kojega se u svakom izbornom kotaru imade početi popis svikolikih biračah; oni su dužni najviše osam, a najmanje tri dana unapried oglasiti to, znanja radi u izbornom kotaru svimi običajnim inačini.

§. 16.

Kad je taj popis svršen, imade se odmah započeti biranje izbornikah i neprekidno nastaviti dotle, dok nebude obavljeno.

§. 17.

Svaki se izbornik napose bira, pri biranju njihovu odlučuje absolutna većina glasovah. Ako nitko neima absolutne većine, bira se medju onom dvojicom, koji su zadobili najviše glasovah.

§. 18.

Ako tko misli, da je protuzakonito izpušten iz popisa tih biračah, vlastan je na dan, kad se biraju izbornici, prinesav potrebita sviedočanstva, pred izbornom deputacijom potražiti svoje izborno pravo. Izborna deputacija izriče odluku o tom još prije izbora i to bez odročbe. Ako je odluka reklamantu povoljna, može onaj čas vršiti svoje izborno pravo.

§. 19.

Ovako sastavljene listine biračah i izbornikah imadu se javno izložiti na osam danah u biralištu, ter o tom, da je to učinjeno, obaviestiti pučanstvo izbornoga kotara s tim dodatkom, da je svakomu prosto za taj rok od osam danah izložene izborničke listine pregledati i prigovarati im.

§. 20.

Prigovor može upravljen biti proti tomu:

a) da prigovornik nije upisan po zakonu u izborničku listinu;

b) da je tko treći upisan nezakonito;

c) da biranje izbornikah nije obavljeno redovito.

§. 21.

Prigovor ima se ustmeno ili pismeno podignuti kod predsjednika deputacije prinesav potrebite dokaze. Izborna deputacija ima, ako nadje, da je prigovor temeljit, izborničku listinu odmah izpraviti, ali inače prigovor bez otezanja riešiti, te odluku prigovorniku ustmeno ili pismeno oglasiti.

Digitized by Google

§. 22.

Ako je prigovor upravljen proti kojoj listini izbornoj u županiji ili u kojem gradu, pa ako prigovornik nije zadovoljan s prvom odlukom, prosto mu je proti njoj najdulje za tri dana uložiti utok. Ob ovom utoku odlučuje konačno zemaljska oblast. Uloženi utoci imadu se riešiti bez ikakve odvlake i neobustavljaju obavljenje izbora.

§. 23.

Ako se odluči, da je utok temeljit, ima se odmah izpraviti listina izborna.

§. 24.

Kad mine rok za prigovore i kad su riešeni svi uloženi utoci, imadu se listine izborne konačno završiti, ter da je i kad je to učinjeno, na istih listinah zabilježiti uz podpis članovah izborne deputacije.

To isto mora se učiniti bez obzira, da-li su uloženi utoci riešeni ili nisu, čim iza roka ustanovljenoga za prigovore mine 14 danah.

§. 25.

Županijski sudci i gradska poglavarstva, župnici i svi uredi držani su, da budu u pomoć izbornoj deputaciji predlaganjem krstnih knjigah, poreznih listinah, knjigah gradjanah, gruntovničkih izpisah i u obće svih sredstvah, što ih k popisu treba.

§. 26.

Prigodom novoga izbora zastupnika imadu se izborne listine po izbornoj deputaciji samo pregledati i izpraviti.

Izbor zastupnikah.

§. 27.

Središnji odbori odredjuju dan za biranje zastupnikah, ali tako, da se izbor taj uzmogne obaviti najmanje 14 danah prije, nego što se otvori sabor. Dan izbora ima se najmanje 14 danah unapred oglasiti u novinah i inimi običajnimi načini.

§. 28.

Biranje zastupnikah mora biti javno.

§. 29.

K biranju nesmije nitko doći s nikakvim oružjem.

§. 30.

Pri izboru ima predsjednik izborne deputacije skrbiti za redoviti postupak u smislu zakona, ter je njegovo pravo i njegova dužnost uzdržati mir i red u izbornih skupštinah.

§. 31.

Oblasti gradjanske i zapovjednici oružane sile držani su zadovoljiti bez prigovora njegovu pozivu, na koliko smiera na uzdržanje mira i reda.

§. 32.

Kandidatom za zastupnika saborskoga smatra se, koga takovim označe u gradovih deset a u županijah pet izbornikah, i to pred izbornom deputacijom.

§. 33.

Kandidati mogu govoriti u izbornih skupštinah samo onda, ako ih na to pozove barem pet izbornikah.

§. 34.

Tko kandidira za zastupnika, nemože biti članom izborne deputacije u onom izbornom kotaru, u kojem kandidira.

§. 35.

Pri biranju zastupnikah glasuje se osobno i to ustmeno. Svaki izbornik, koj kakvog kandidata predlaže, vlastan je, izmedju nazočnih izbornikah dvojicu predložiti, koji će kontrolirati točno bilježenje glasovanja.

§. 36.

Odlučuje pak absolutna većina glasovah. Ako nitko nije dobio takove većine, bira se na novo izmedju one dvojice, koji su najviše glasovah dobili.

§. 37.

Predsjednik izborne deputacije ima se brinuti za to, da se pri svakom glasovanju zabilježi točno broj glasujućih, a i broj glasovah, danih svakomu pojedinomu kandidatu.

Bilježnik ima to točno bilježiti, a članovi izborne deputacije imadu ga kontrolirati.

§. 38.

O svakom izboru ima se sačiniti izborni zapisnik u dva primjerka, koje će podpisati svakolika izborna deputacija. Jedan primjerak izbornoga zapisnika ima se odmah, po obavljenu izboru izručiti ili poslati izabranomu zastupniku, da mu bude vierodajnicom na saboru, a drugi primjerak ima se poslati središnjemu odboru.

§. 39.

Zapisnik izborni ima osim miesta i dana, gdje i kada je izbor obavljen, sadržati broj izbornikah, koji su bili prisutni, zatim ime izabranog zastupnika i napokon broj odvjetah, kojimi je izbor bio obavljen.

§. 40.

Središnji odbori imadu imena zastupnikah izabranih u njihovu području, priklopiv zapisnike izborne, prijaviti odmah banu ili kraljevskomu namjestniku banske časti. Ostala pisma, koja se odnose na izbore, kad budu izbori svršeni, imadu se spraviti u arkivu dotične županijske, gradske ili obćinske oblasti.

Dodatak.

§. 41.

O načinu po kojemu bi se imali birati zastupnici iz vojničke krajine, izdat će se shodna naredba onda, kada Njegovo Veličanstvo pozvanje njihovo na sabor trojedne kraljevine u smislu §. 5. zakona o uredjenju sabora naročito odredilo bude.

Dano iz kr. kancelarije dvorske kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

U Beču dne 20. listopada 1867.

Milan barun Kussevich s. r.,
general topničtva.

Dr. Eduardo Jellachich-Buzimski s. r.

Po previšnjoj zapoviedi Njegova posvetjenoga cesarskoga i kraljevsko-apostolskoga Veličanstva.

Stjepan Vočinčić s. r.

Digitized by Google

Privremeni

zakon o uredjenju sabora trojedne kraljevine.

§. 1

Njegovo Veličanstvo kralj sazivlje sabor trojedne kraljevine svake godine u glavni zemaljski grad Zagreb.

§. 2.

Zakonarska perioda sabora ustanovljuje se na tri godine.

§. 3.

Zasjedanje sabora zaključuje Njegovo Veličanstvo kralj, komu pripada i pravo sabor odgoditi najdulje na tri mieseca, a i razpustit ga prije izmaka zakonarske periode, al onda valja, da se razpišu odmah novi izbori i da se drugi sabor sastane najkašnje tri mieseca iza razpusta prijašnjega.

§. 4.

Mandat zastupnikah traje koliko i zakonarska perioda. Izprazni li se miesto zastupničko prije izmaka toga vriemena i kad sabor nesaboruje, ima se učiniti novi izbor prije nego se sabor opet sakupi; sbude-li se to pod zasjedanjem, ima se izbor obaviti najkašnje za tri nedjelje danah.

§. 5.

Sabor se sastoji iz članovah s virilnim glasom i iz zastupnikah i to:

a) iz nadbiskupa zagrebačkoga, metropolite doljnjo karlovačkoga, svih diecezanskih biskupah obijuh crkavah, priora vranskoga i ujedno velikoga predstavnika prvostolnoga kaptola zagrebačkoga, službujućih pravih velikih županah, upravljateljah županijah i župana turopoljskoga;

b) iz velikašah u smislu §. 11. ovoga zakona;

c) iz 66 zastupnikah iz provinciala;

d) iz 23 krajiških zastupnikah, ako su isti naročitom zapoviedju Njegovoga Veličanstva u sabor pozvani. — Zastupstvo kraljevine Dalmacije na hrvatsko-slavonskomu saboru moći će se tek onda odrediti, kada medjusobni odnošaj tih kraljevinah bude putem posebnoga sporazumka na zakoniti način uz odobrenje Njegovoga Veličanstva pripravljen i riešen.

§. 6.

Sabor otvara i zatvara Njegovo Veličanstvo kralj, ili njegov namjestnik ban, ili vazdanji kraljevski namjestnik banske časti; presjeda mu pak saborom izabrani predsjednik, ili jedan od dvajuh podpredsjednikah saborskih (§§. 20. i 21. poslovnika saborskoga).

Učinjeni po saboru izbor predsjednika i podpredsjednikah imade se medjutim Njegovu Veličanstvu do previšnjega znanja staviti.

§. 7.

Funkcija predsjednika i podpredsjednikah traje dok i zakonarska perioda.

§. 8.

Bilježnike, rednika kuće, pomoćno osoblje bira si sabor u smislu poslovnika za svako zasjedanje.

§. 9.

Zastupnici nedobivaju nikakove nagrade; nestanujući u Zagrebu dobivaju osim naknade putnoga troška 3 fr. na dan.

§. 10.

Zastupnikom naroda može biti izabran svatko, koji se po zakonu može smatrati za sina sjedinjenih kraljevinah, imajućega pravo izabiranja:

a) ako je navršio 24 godinah i ako nije pod skrbstvom;

b) ako je pismen čovjek, to jest, ako znade barem čitati i pisati;

c) ako nije odsudjen ili u posebnoj iztrazi radi zločina ili prekršaja počinjena s koristoljublja;

d) ako nad njegovim imetkom nije otvoren stečajni postupak.

§. 11.

Kao velikaš ima pravo osobnoga glasa na saboru svaki knez, grof, ili barun, koji je sam, ili kojega su predji dosada ovo pravo uživali, ili koji je kao indigena u hrvatsko-ugarski zakonik unešen, ako izim svojstvah propisanih u §. 10. posjeduje u Hrvatskoj ili Slavoniji u gruntovnici na njegovo ime upisano imanje takovo, s kojim je jurisdikcija do godine 1848. skopčana bila.

§. 12.

Za stvaranje saborskoga zaključka potrebno je da bude prisutno preko polovice svih članovah sabora, a za valjan zaključak absolutna većina glasovah prisutnih članovah.

§. 13.

Zastupnici neprimaju nikakovih naputakah, a glasuju samo osobno.

§. 14.

Na dielokrug sabora trojedne kraljevine spadaju svi kraljevinah Hèrvatske i Slavonije neposredno i izključivo se ticajući poslovi, kojih obseg medjutim moći će se tek onda točno i odlučno naznačiti i ustanoviti kada viseća izmedju trojedne kraljevine i kraljevine Ugarske nagodbena razprava na zakoniti način riešena bude.

§. 15,

Pravo inicijative pripada i kruni i saboru.

§. 16.

Poslovanje sabora uredjeno je posebnim posebnim poslovnikom, u koliko onaj nije u protuslovju sa odredbami, sadèržanimi u nazočnom zakonu.

§. 17.

Vlada je vlastna, ter može u sabor pošiljati zastupnike svoje, kojim je dopušteno u svako doba govoriti ali glasovati samo onda, ako su članovi sabora.

§. 18.

Svakomu je članu sabora prosto, ako ga podupre drugih pet članovah, ustmeno ili pismeno upitati zastupnika vlade o naredbah vladinih i njezinih namjerah zakonarskih, a ovaj je dužan u primjernu roku od istoga zasjedanja odgovoriti, ili uz obrazloženje odgovor uzkratiti.

Digitized by Google

Dano iz kr. kancelarije dvorske kraljevine Dalmacije, Hèrvatske i Slavonije.

U Beču dne 20. listopada 1867.

Milan barun Kussevich s. r.
general topničtva.

Đr. Eduardo Jellachich Buzimski s. r.

Po prešišnjoj zapoviedi Njegova posvetjenoga cesarskoga i kraljevsko-apostolskoga Veličanstva.

Stjepan Vočinčić s. r.

Jovan Živković. Sada smo čuli onaj previšnji odpis, o kojem je malo prije preko reda govora bilo. Iz ovoga odpisa, kao i iz onoga, kojim je ovaj sabor otvoren, uvidimo mi zadatak i zamašaj dielokruga ovoga sabora. Neda se tajiti iz toga gledišta, da je ovo najvažniji čin koji nam predstoji. Po našemu poslovniku ima 3. načina, kojimi uzimamo u pretres takove važne stvari. Jedan je način uputiti stvar na odsjeke; drugi uzeti ju odmah u pretres, a treći je način postaviti odbor ad hoc, koji će imati o toj stvari svoje mnienje saboru na pretres podnieti. Onaj prvi način pokazao se je u prvašnjem saboru vrlo nepraktičnim, i da se stvar bez potrebe zavlači, koji je danas tim nepraktičniji, jer se sabor nesastoji iz onoliko članovah kao onda, da bi bilo praktično podieliti opet u odsjeke, i dati da tu stvar pretresuju.

Onaj drugi način prema važnosti predmeta nije prikladan niti shodan, najme, da bi se stvar odmah u pretres uzela, tim manje, jer akoprem je ovaj odpis tiskan, i svima nama u rukuh, nemislim da je shodno. najvažniji čin ovoga sabora napriečac obaviti; zato prelazim na treći način, koji je najshodniji, t. j. da se imenuje u tu svrhu odbor ad hoc, koji bi ova oba odpisa, koji stoje medju sobom u kauzalnoj svezi u pretres uzeo, i mnenje svoje saboru za dva tri dana podnio. U tu svrhu predlažem, da odbor nebude niti previelik niti premalen, od prilike 9 osobah. Ako visoka kuća na taj način viećanja pristane, i na broj članovah, ja bi predložio, da se taj izbor ne odma nego sutra preduzme, zato što imamo izbirati dva odbora koja su prešnija, odbor verifikaciolnalni, i odbor za saborski dnevnik; i ako visoka kuća na ovaj predlog pristane, onda bi gosp. predsjednik mogao glede daljnjih odborah mnenje svoje izjaviti, pa bi mogao sabor odmah na izbor preći. —

Predsjednik. Prima li visoka kuća predlog gosp. predgovornika, da se odbor izabere, koji će ova dva odpisa u pretres uzeti i nama predlog svoj učiniti? (Primamo.) Prima li visoka kuća dalnji predlog, da se zatim odbor od 9 licah izabere? (Primamo.) Prima li visoka kuća, da se izbor tih 9 licah na sutrašnji dan odgodi? (Primamo.)

Kako je gosp. predgovornik napomenuo, najnuždnije jest, da se verificacionalni odbor ustroji; jer je više gospode zastupnikah i velikašah prispjelo, koji nisu bili u odsjecih razdieljeni, zato predlažem, i molim da visoka kuća po propisu 5 članovah za verifikacionalni odbor naznačiti izvoli; ako misli visoka kuća, da se je u tome sjedinila, ja bi predložio dotičnu gospodu (Dobro.) —

Ja bi mislio, da bi se u verofikacionalni odbor mogli izabrati: gosp. veliki župan Kukuljević; g. Stjepan Vuković; g. Fodroci Šandor; gosp. Horvat, i gosp. Malač. Ako visoka kuća odobrava ovaj predlog, onda bi prešao na dalnje odbore (Primamo).

Zatim je najnuždniji odbor, koji sklapa ugovor sa štampari i gosp. brzopisci; taj bi odbor mogao sastojati iz pet osobah; mi ga molimo da svoje dielo pospieši; jer u tom moramo na čisto biti; ako dozvoli visoka kuća, ja sam kombinirao njekoju gospodu, koja bi možebiti primiti htiela taj teret na sebe. Ja bi mislio gosp. Kraljevića Miroslava; g. dr. Luku Petrovića; g. zastupnika prvoga kotara zagr. Zlatarovića gosp. zastupnika 2. kotara dr. Šuhaja; i gosp. zastupnika grada Osieka dr. Stojanovića. (Prima se).

Važan je takodjer odbor peticionalni, mislim da ga danas izaberemo; jer će biti kojekakvih prošnjah i predlogah. Izvoli li visoka kuća taj izbor odrediti na sutra ili danas? (Danas!)

Peticionalni odbor sastoji se polag staroga poslovnika iz 11 članovah, a polag popravljenoga iz 5 članovah; ako izvole gospoda odvjetovati? (Glasovi: neka predsj. predloži.) Ja bi mislio visoki sabore, da bi bila za taj odbor gosp.: Miroslav Kraljević; g. Josip Žuvić; g. Kušević Aurel; g. Balog i g. Thaller Lacko.

Odbor za saborske troškove jest takodjer važan; jer troškovi saborski teku svaki dan. (Glasovi: danas, — sutra, — Zaključeno za sutra).

Predsjednik. Visoka kućo! Ova gospoda, koju smo u Trst odaslali, trebaju vjerodajnicu i g. bilježnik je bio tako dobar istu sastaviti; — ako izvolite da se proglasi, da se može odmah odpraviti.

(Bilježnik Raizner čita vjerodajnicu).

Dr. Antun Stojanović. Ja bi imao jedan mali prigovor. Diplomatički izraz naše zemlje jest: „regna Dalmatiæ, Croatiæ et Slavoniæ“, a ovdje occurira izraz: „trojedna kraljevina“. Ovo se govori, kad nam je brže i kraće reći, ali u javnom spisu posve je u redu da se reče: „kraljevina Dalm., Hrv. i Slav.“

Aurel Kušević. Molim, da se doda „sa dubokim sažalenjem.“

Roberto Zlatarović. Molim, taj predmet još nije svršen; ja bi još primetnuo, da bi se rieči „njegova visost“ preinačile; jer je pokojni Maximilian bio carem priznat po cielom svietu, izim republike mehikanske, te da bi se kazalo „Njegovo Veličanstvo“.

Predsjednik. Visoka kućo! Danas mislim, da ništa više preduzmemo; zato zaključujem sjednicu, te uričem buduću sutra u 10 satih.

Molim gospodu, koja su za odbor verifikacionalni, da se konstituiraju; jer bi im imao ja odmah njekoja pisma predati.

Digitized by Google

Treća saborska sjednica

držana dne 16. siečnja 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Čitanje izviešća verif. odbora. — Izbor odbora za adresu. — Izbor odbora za saborske troškove. — Ćitanje i razprava ob izvješću centralnoga verif. odbora. —

Predsjednik. Visoka kućo! ja današnju sjednicu otvaram i molim g. bilježnika, da proglasi jučerašnji zapisnik.

Bilj. **Janko Car.** Čita:

Zapisnik.

Druge sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane dne 15. siečnja god. 1868. pod predsjedničtvom velemožnoga gospod: Todora Gjurgjevića kao dobnog predsjednika i poslie konstituiranja sabora pod predsjedničtvom presvietloga gospod.: Antuna Vakanovića kao izabranoga saborskoga predsjednika. —

Ponajprije bje zapisnik prve saborske sjednice pročitan, i bez opazke odobren. —

Zatim su čitali izvjestitelji odsiekah zapisnike odsječnih sjednicah ob ovjerovljenju saborskih članovah i pročitan je izkaz alfabetički ovjerovljenih članovah saborskih, po čem se je pokazalo, da su 72 člana sabora do sada ovjerovljena. —

Na to je izjavio dobni predsjednik, da se obzirom na broj prema dotičnim ustanovam dostatni ovjerovljenih već članovah sabora sastavljenje sabora postupati može. —

Odmah iza toga predao je zastupnik naroda Dr. Jovan Subbotić pismeni predlog poduprt podpisi trinaest narodnih zastupnikah pod br. 36 o tom: da skupljeni ovdje stališi i narodni zastupnici prije svega izreknu, da se propisani previšnjim odpisom od 20. listopada 1867. izborni red i uredjenje sabora primiti i na temelju tom zakoniti sabor konstituirati nemože, nego neka se putem preponizne reprezentacije Nj. cesarsko kralj. apoštol. Veličanstvo premilostivi kralj naš u ime naroda zamoli, da blagoizvoli ovu skupštinu razpustiti, a zakoniti sabor trojedne kraljevine ili na temelju onom sazvati, na kom je sabor u g. 1865—7. sazvan bio, ili pak na temelju onoga izbornoga reda i ustrojenja sabora koji je Nj. Veličanstvu po saboru u god. 1865—7. preponizno podnešen podielivši istomu previšnju kraljevsku sankciju po cielom nepromjenjenom sadržaju; te je predlog svoj i obrazložio. —

Razprave o tom predmetu vodjene posliedak bje absolutnom većinom glasovah stvoreni zaključak taj: da se preko ovoga predloga ima proći na sastavljenje sabora; na što je predložitelj izjavivši, da on i njegovi jednako misleći politički drugovi nazočni članovi sabora kod sastavljenja ovog učestvovati neće, otišao iz sabornice i šnjime je otišlo dvanaest zastupnikah naroda koji su predlog njegov pod pisali. —

Poslie toga su u smislu poslovnika obavljeni izbori saborskih častnikah ovako: Glasovanjem za predsjednika sabora dobio je od petdesetosam glasujućih članovah sabora zastupnik naroda g. Antun Vakanović petdesetsedam glasovah i tako je absolutnom većinom izabran za predsjednika sabora; on je i odmah zasjednuo predsjedničku stolicu, predsjedničtvo preuzeo, a dosadanjemu dobnomu predsjedniku g. Todoru Gjurgjeviću izraženo je po saboru priznanje i hvala za djelovanje njegovo kao predsjednik. —

Za I. podpredsjednika od 56 glasujućih članovah dobio je petdeset i pet glasovah zastupnik naroda g. Jovan Živković i tim je on absolutnom većinom izabran za I. podpredsjednika. —

Za II. podpredsjednika glasovalo je petdeset i pet članovah, te je sa petdeset i četiri glasa, dakle absolutnom većinom izabran zastupnik naroda g. dr. Antun Stojanović. Nu dočim se je on na toj časti zahvalio, preduzeto je novo glasovanje i od petdeset tri glasujuća člana sabora dobio

Digitized by Google

je četrdeset i osam glasovah nar. zastupnik g. Petar Maljevac, i tako je absolutnom većinom izabran za drugoga podpredsjednika sabora. —

Za saborske bilježnike izabrani su zastupnici naroda gg. dr. Ignatija Brlić, Janko Car, Stjepan Hrvoić i Ljudevit Raizner i to svaki sa 52 glasa od 54 glasujuća člana sabora, to jest: absolutnom većinom glasovah. —

Čime su na to svi izabrani saborski častnici svoja miesta zauzeli, izjavio je izabrani predsjednik, da je sabor sastavljen; i zaključeno je, da se imena saborskih častnikah Nj. Veličanstvu prijaviti imadu na previšnje službeno znanje. —

Kad bje tako sastavljenje sabora obavljeno, predložio je predsjednik, da sabor ovaj odašalje iz svoje sredine odbor, koji bi u znak podaničke privrženosti naprama Nj. Veličanstvu kralju našemu i cieloj vladajućoj kući prisustvovati imao sutra u Trstu svečanosti sprovoda lješine Nj. Veličanstva Maksimiljana cara Meksikanskoga, brata našega premilostivoga kralja. —

Sabor ovaj tronut čuvstvom najdubljeg sažalenja primio je jednodušno predlog ovaj i odoslao je kao toje poslanike u tu svrhu biskupa senjskoga g. dr. Venceslava Soića g. grofa Viktora Oršića Slavetičkoga i g, Kolomana Mikšića Alšo - Lukavečkoga, koji su se izjavili, da poslanstvo ovo primaju bez ikakvoga troška zemlje.

Za ove poslanike je namah sastavljena, proglašena i odobrena vjerodajnica i predsjednik je umoljen, da to shodnoga znanja radi brzojavom na znanje dade c. kr. namjestničtvu u Trstu.

Iza toga prolgašen bje previšnji kralj. odpis od 20. listopada 1867. kojim je dostavljen privremeni zakon o izbornom redu i uredjenju sabora pod br. 34. te je jednoglasno zaključeno.

I. da se tako ovaj previšnji kralj. odpis kao i onaj pod br. 1 ob otvorenju sabora predade odboru ad hoc, koji odbor će iste kralj. odpise u pretresanje uzeti i ob istih mnienje svoje izraziti i predlog saboru podnieti. —

II. da odbor ovaj sastajati ima iz devet članovah.

III. da se izbor ovoga odbora u prvoj budućoj sjednici obaviti imade

Napokon su jednoglasno izabrani odbori i to:

I. Za verifikacionalni odbor izabrani tu članovi sabora sliedeći: gg. Ladislav Kukuljević, Stjepan Vuković, Aleksander Fodroci, Petar Horvat i Petar Malač.

II. Za odbor, koji ima načiniti pogodbu za tiskanje saborskih spisah i za przopisce: gg. Miroslav Kraljević, dr. Luka Petrović, Robert Zlatarović, dr. Mirko Šuhaj i dr. Antun Stojanović.

III. Za peticionalni odbor: gg. Miroslav Kraljević, Josip Zuvić, Aurel Kušević, Dragutin Balog, Ladislav Thaller.

Tim je sjednica zaključena i sliedeća urečena na sutra u 10 satih prije podne

Vakanović v. r, predsjednik.
J. Car v. r, bilježnik.

Predsjednik. Imade li kakove primjetbe visoka kućo?

(Glasovi: Neimamo.)

Dočim nikakove primjetbe neima, to se zapisnik verificiranim proglašuje. — Današnji će zapisnik voditi gosp. bilježnik Stjepan Hrvoić; a govornike će bilježiti gosp. bilježnik Raizner.

Jučer imenovani odbori su se konštituirali, što visokoj kući javljam. Pri tih odborih izabrao si je peticionalni odbor za svojega predsjednika: g. Miroslava Kraljevića; a za izvjestitelja g. Thallera Ladislava; verifikacionalni odbor izabrao si je za predsjednika: Kukuljevića Ladislava; a za izvjestitelja g. Aleksandera Fodrocia; odbor za štampanje i brzopisce izabrao si je za predsjednika: gosp. Roberta Zlatarovića; a za izvjestitelja g. Antuna Stojanovića. —

Jučer je zaključeno bilo, da će se 9 osobah izabrati za uredjenje adrese; mislim dakle visoka kućo! da se najprije ovaj odbor izabere. U tu svrhu moliti ću, da svaki od gospode 9 imenah na cedulju napisati izvoli. —

Petar Horvat. Molim pokorno! da se pročita izvješće verifikacionalnoga odbora, da bi ova gospoda koja na verifikaciju čekaju, glasovati mogla.

Predsjednik. Neznam, jeli verifikacionalni odbor svoj posao obavio. (Glasovi: Jest.) Molim dakle g. izvjestitelja neka izvoli pročitati.

Koloman Bedeković. Molimo, da nam drugo mjesto opredieli, jer ovdje (na stolu velikih županah) ništa nečujemo, pak i puše, da nije moguće obstati.

Jovan Živković. Što se toga predmeta tiče, to je stvar predsjedničtva, a u tom smo se već složili, da bi dobro bilo ove zelene stolove iznieti, a gospoda bi se ovamo u prednje klupe smjestiti mogla; time bi se kuća popunila, te bi tako bili uklonjeni propuhu; na taj način bi se moglo tomu doskočiti.

Aleksander Fodroci (čita izviešće verifikacionalnoga odbora, koje bude primljeno.)

Predsjednik. Ova gospoda, koja su sada pročitana, smatraju se za ovjerovljene i mogu sudielovati kod izbora ovoga odbora.

Molim gospodo! da nastupimo izbor odbora za adresu. Za skupljanje glasovah trebalo bi mali odbor sastaviti; ja mislim da bi tu dobrotu na se uzela: g. Živković, g. Vukotinović i g. Balog.

(Sliedi žriebanjem izbor odbora za adresu.)

Visoka kućo! dok gospoda u presidialnoj sobi glasove brojili budu, uzet ćemo mali odmor od njekoliko časovah. —

(Povratio se odbor u sabornicu.)

Predsjednik. Visoki sabore! Uspjeh glasovanja jeste sliedeći: glasovalo ih ukupno 59; od njih bijahu jednoglasno izabrani gospoda: Vakanović i Živković, Bogović sa 46, Stojanović 46, Zlatarović 46, Bedeković 46, dr. Šuhaj 46, grof Julio Janković 46 i grof Ladislav Pejačević sa 46 glasovah.

Digitized by Google

Predsjednik. Čim je visoka kuća izvolila izabrati odbor za sastavljanje adrese i odgovora na visoki kralj. odpis mislim, da bi se takodjer izabrao odbor za saborske troškove. —

(Glasovi: Predstavite ih.)

Ja bi predstavio: gg. dr. Luku Petrovića; Ladislava Kiša; Kazimira Jellačića; Kraljevića Benjamina; Stjepana Kuglera; Danila Jankovića; Vukotinovića Ljudevita i dr. Pavla Batagljarinia.

Predsjednik. Molim g. izviestitelja centralnoga verifikacionalnoga odbora, da svoje izvješće čita.

Izvj. **dr. Ignj. Brlić** čita:

Zapisnik

osriednjeg verifikacionalnoga odbora, sastavljen u glavnom gradu Zagrebu na dan 14. siečnja 1868.

Pošto su jur svi verifikacionalni odsjeci svoje djelovanje svršili i sabor o tom izviestili sastadoše se gospoda izviestitelji 3. ovjeritbenih odsjekah, najme: dr. Ant. Stojanović, Stjepan Hrvoić, Ignjat dr. Brlić, Ljudevit Raizner i Dragutin Čegel te izabraše iz svoje sriedine predsjednikom Antuna dr. Stojanovića a izviestiteljem Ignjata dr. Brlića za osriednji verifikacionalni odbor.

Uvidivši posebne zapisnike verifikacionalnih 5. odsjekah pribavio si je ovaj odbor uvjerenje, da je izmedju 66 narodnih zastupnikah i 57 pozvanikah banskih od prvih 56, dakle više od dvie trećine a od drugih 16 i to svi prispievši pozvanici banski u odsjecih verificirani i pošto po tom uspjehu konštituiranje sabora ništa neprieči, jer je zadovoljeno ustanovam članka 19. saborskoga poslovnika, to ovaj odbor sravnivši pojedine imenike od svih odsiečnih članovah sastavi prije svega glavni imenik svih saborskih članovah, što su na sabor prispjeli i taj se imenik sastavljen po abecednom redu prilaže ovdje pod I, sastavi nadalje izkaz ovih članovah saborskih, koji su izbornim redom na sabor zvani, nu nisu prispjeli, i položiv taj imenik pod II sačini napokon izkaz onih članovah, dotično municipijah i čestih trojedne kraljevine koje na nazočni sabor spadaju, nu izbornim redom pozvane nisu i taj se izkaz prilaže pod III na I.

Sravnivši izviešća pojedinih odsjekah glede narodnih zastupnikah i pozvanikah banskih našao je ovaj odbor.

1. Glede izbora narodnoga zastupnika Gjure Šafarića za 4. izborni kotar županije križevačke premda je njegova vjerodajnica u propisanom obliku to ipak jer je proti ovomu izboru po 54 izbirača tužba podnešena iz koje se budući razlozi podkriepljena vjerojatno zaključuje da je ovaj izbor protuzakonito vodjen i izveden dapače mnogi učini tužbe sudbeno kažnjive tragove na sebi nose to ovaj odbor predlaže, budući je upitan izbor prieporan da se obrazložena tužbena navadjanja na licu mjesta svestrano izvide.

2. Vjerodajnica zamjenika narodnog zastupnika Marka Kneževića za 8. izborni kotar županije virovitičke pronadjena je u svom redu, nu jerbo izabrani pravi narodni zastupnik nije na sabor stigao nego ovaj zamjenik koji se budući da izborni red o zamjenicih ništa negovori, verificirati nije mogao, nego se predlaže da se u naznačenom kotaru nov izbor putem Visokog predsjedničtva odredi. na II.

Iz izkaza pod II priloženoga vidi se da od izabranih narodnih zastupnikah do danas na sabor stigli nisu.

1. gosp. narodni zastupnik iz županije riečke: Vjenceslav dr. Urpani, glede koga sa predlaže da se u stanovitom roku na sabor pozove.

2. Budući je gosp. narodni zastupnik Mirko Hrvat u trgovištu Djakovu i u Virovitici narodnim zastupnikom izabran to se ima pozvati da za jedno od rečenih izbornih kotarah mandat položi, po čem se tada ima novi izbor u jednom od rečenih izbornih kotarah odrediti.

3. Ako visoki sabor zamjeničtvu nebi dao mjesta, tada se predlaže, da se u 8. kotaru županije Virovitičke pošto za isti kotar izabrani narodni zastupnik Antun Jesenković bolešću zapriečen na sabor doći nemože, novi izbor odredi.

Napokon se vidi iz istoga imenika da je od 57 pozvanikah banskih samo 16 ovjerovljenih, budući pako da pozvanici banski svaki dan u to većem broju na sabor stižu i obzirom na to što se pravo mjesta i glasa na saboru glede pozvanikah banskih temelji samo na istoričnom pravu koje neinvolvira više nikakove dužnosti odkad je pravo zakonarstva njegda izključiva povlast višjega plemstva prenešeno na zastupstvo naroda predlaže ovaj odbor dosljedno donešenim u tom obziru zaključcima saborah od god. 1861 i 1865 da se nedošašće pozvanikah banskih na sabor bez svakih daljnjih mjerah uzme jednostavno na znanje ostavljajuć rodoljubju njihovu poslužit se ovim pravom na koliko im dopustjaju njihove okolnosti na III.

Što se tiče onih čestih trojedne kraljevine kojih se zastupnici u nazočnom saboru nenalaze to ovaj odbor mnije da bi vis. sabor kao što je to god. 1861 i 1865 činio opet putem predstavke obrati na Nj. c. k. ap. Veličanstvo i da izhoditi nastoji da se hrvatsko slav. krajina i kraljevina Dalmacija kao česti cielokupne trojedne kraljevine u nazočni sabor pozovu.

Pročitano i odobreno.

Dr. Stojanović v. r, predsjednik.

Dr. Ignj. Brlić v. r, izviestitalj.

Predlozi su kod svakoga pojedinoga slučaja sljedeći:

Ponajprije glede g. zastupnika Šafarića mislim, da budući saboru valja o tom odluku svoju izreći, da se pročita tužba, koja je proti njemu donešena i onda da sabor zaključi što da učini.

Tužba je upravljena na kralj. namjestničko vieće i podpisana jest po 54 birača.

(Cita ovu tužbu.)

Kao što je visoki sabor iz izviešća uvidio, to se je konstituirani centr. ver. odbor u tome složio, da bi se na temelju ove tužbe iztraga odredila.

Naš poslovnik propisuje za takov slučaj, da se iztražitelj iz sriedine sabora izabere i na lice mjesta pošalje, te

Digitized by Google

da tamo iztragu povede i takovu saboru predloži. Običaj je taj bio, da se jedan zastupnik od kraljevine Hrvatske, a drugi iz kraljevine Slavonije odašalje. Čast mi je dakle predložiti visokomu saboru da bi za iztragu ove tužbe odredio dva člana iz svoje sriedine i to: g. Stjepana Hervoića i g. Kraljevića Benjoša.

Aleksander Fodroci. Agitacija i kortešovanje u ustavnomu životu jesu sriedstva dopuštena i svrsi shodna; jer su mnogi ljudi tromi, pa neznadu svoja prava. Drugi uznešeni, povadjaju se, budi s koristi, budi s političkoga osviedočenja. Cime su sriedstva agitacije plemenitija, time dokazuje narod, da je naobraženiji; a čime su podlije, time pokazuje, da je politički nezreliji.

I agitacije imadu svoje granice, osobito ondje, gdje se radi o izrazu slobodne volje; najme, u oči izbora pred izbornom deputacijom. Svaki pritisak u oči izbora učinjen, jest nezakonit i izbor je ništetan; iz ove pritužbe vidi se, da je jedna stranka zaslienjena strastju učinila, da izbor nije zakonito i slobodno učinjen. S toga se slažem s predlogom g. izvjestitelja i jesam zato, da se dvojica izaberu i pošalju tamo, da iztragu povedu. —

Ljudevit Vukotinović. Visoki sabore! Izkustvo nas je učilo dovoljno, da često putah kod takovih tužbah, koje se liepo dadu spisati, kada do iztrage dodje, sasvim drugačije stvar stoji, nego bi se ovdje predstavila. Ja sam i ovdje osvjedočen, da stvar u sebi sama nije tako strašna, kaošto se ovdje opisuje i mislio bi, ako se pravedno sudi, da bi se moglo reći: „peccatur intra et extra muros.“

Bilo je na jednoj i na drugoj strani napora, da se postigne stanovita svrha. Ja bi u tomu slučaju mislio visoki sabore! da bi mogli od iztrage odustati, što je meni baš iz dobrih izvorah poznato, da je zastupnik, o kojem se govori, bolestan, a velim da ako doći neće, to se razumieva samo po sebi, da se tada ima odrediti novi izbor.

Zato ja predlažem, da bi mu se rok opredielio, te ako nebi došao, da se onda novi izbor odredi. —

Aurel Kušević. Visoki sabore! Ja se nemogu tim mnienjem složiti; zakon je zato da se vrši, a ne da se takove tužbe neriešene ostave, da bez iztrage postane to, kao povod budućim neprilikam i takodjer izgredom, koji sjegurno hvale vriedni nisu. Ja sam osviedočen, da u interesu onih istih, koji se ovdje u tužbi imenuju, stoji, da im se prilika pruži da se opravdaju. Ako su takove pritužbe, kakove se ovdje izbrajaju, istinite, time se samo još veća prilika izgredom pružiti može; zato se slažem sa mnienjem odbora, da se po zakonu radi i obična iztraga odredi. —

Roberto Zlatarović. Visoka kućo! nepobitna je istina, što je izvolio navesti g. zastupnik Vukotinović, da imade u ovakovih tužbah mnogo koješta, što se poslje, kada se iztraga povede, neobistinjuje; no budući na stolu visoke kuće leži tužba, treba da se nješto dosliednoga odredi.

Glede ove tužbe ja držim, da se time visoka kuća umiriti nemože, što je g. Vukotinović izvolio kazati, da je dotični izabrani zastupnik g. Šafarić bolestan i da će po svoj prilici položiti mandat; jer se tu radi o načelu zakonitosti ili nezakonitosti izbora. Ja držim, da leži takodjer u interesu samoga izabranika, da se putem iztrage dokaže, što je istina i što nije istina; i kada bi proti mojemu izboru, kao zastupniku naroda predležala tužba, ja bi sam zahtievao, da se iztraga povede; jer mi je do toga stalo, da si osvietlam lice pred narodom, da zaslužim zbilja eminentnu zadaću, koju mi narod nalaže, da budem zakonitim njegovim zastupnikom; dakle kao što rekoh, pristajući uz one nazore g. Vukotinovića zastupnika naroda, da nije sve istina što je napisano; upravo s toga razloga držim da je visoka kuća zvana i dužna, da iztragu povede.

Bilo je takvih slučajevah i na drugih saborih, gdje su tužbe proti izboru dodnešene bile i da je iztraga odredjena i povedena bila. Uslied izviešća izaslane komisije, pokazalo se je, da tužba nije istinita, da je izbor zakonito svršen i to je išlo samom dotičniku u prilog. Dakle kao što rekoh, ne s onoga razloga, da bi se mi mogli umiriti, da neće dotični zastupnik doći na sabor, nego radi spašenja istoga načela i zakonitosti izbora, koje treba da mi branimo; u onom slučaju gdje ima tužbe proti njemu, pristajem uz načelni predlog, da se iztraga povede. —

Predsjednik. Želi li jošte tko progovoriti? —

Sima Filipović. Slavna gospodo! Tužba predleži, na svaki način će visoka kuća ova na nju i zaključak donieti. Odsjek, koji je verifikaciju gosp. zastupnika Šaffarića preduzeti imao, dao je svoje mnienje; tom pogledu, da se uslied iste tužbe iztraga povesti ima. Ovdje sam, slavna gospodo, čuo mnienja jedna za a druga proti, i ja hoću da svoje mnienje o toj stvari izjavim. Dopuštam, da se na svaku tužbu, koja visokoj kući predleži, zaključak donieti ima, ali pitam ja, kakav zaključak, t. j. jeli takav, da se po petitu tužba rieši ili da se tužba odbije. Ja ću djelom svoje razloge navesti, pa ću odmah s početka kazati to, da se po mojem mnienju na tu tužbu zaključak donieti ima taj, da se tužba odbije i s otim je opet zaključak donešen.

Ja, slavna gospodo, uzimajuć u pogled ovaj konkretni slučaj, prije svega pitam, da li su tvrdnje, koje su u tužbi ovoj izložene, takve, da predmetom iztrage biti mogu; a kad ovo pitanje stavljam, onda stavljam još i to pitanje dalje, što se pri svakom izboru pred očima imati ima?

Da na ono prvo pitanje odovorim, odgovorit ću najprije na drugo. Pri izpitivanju čistoće svakog izbora saborskog zastupnika po mom bar mnienju pitanje mora biti to, da li je sloboda izbora ona bila, koja se, slavna gospodo, uzimajuć u pogled sve ono što,-da upotriebim običnu rieč: kortešovanje — što se sa dopuštenim kortešovanjem slaže, da li je sloboda izbora ona bila, koja se obično takovom naziva. A kad ovo zapitam onda, u koliko se sjećam točakah i razlogah tužbe, koje hoću, koliko mi na pa-

Digitized by Google

met spadaju, redom da pretresem — veli mislim u tužbi: prednja. Ja prietnjom takovom, koja bi poguban upliv na izbor kakav imati mogla, ja prietnjom takvom, koja bi izbor ništetnim učiniti mogla, smatram samo onu, koja ide od one osobe ili tiela, koje je u stanju svoju pretrgu proivesti.

Ja pretrgu onu smatram, da bi upliv na izbor kakav imati mogla, samo onu, koja ima vjerojatnost za sebe, da se i proizvesti može. Takovih prietnjah, slavna gospodo, ja navedenih tu nisam našao. To je, što se tiče pogleda slobode izbora, koja je duša čistote svakog ustavnog izbora. Neću, slavna gospodo, da dugim razlaganjem da vas morim, i preći ću u kratko na daljnje razloge. Veli se, slavna gospodo, da je i o njekoj revoluciji, koja se uslied toga učiniti namjerava ili s koje se prieti, tom prilikom govoreno. Ja ću da zapitam koga člana, dali je takova prietnja takova što, što bi upliv na izbor imati moglo, da li je takova prietnja i takov razgovor drugo šta nego samo smiešna rieč, koja uprav ništ više u sebi nesadržaje nego samo njeku praznoću, koja je š njom skopčana. I to nalazim kao drugo od glavnog tvrdjenja ove kuće.

Nadalje slavna gospodo, tvrdi se tu, da je njekih pet glasovah, koji su već jednom obračunani bili, još jedanput u broj glasovah za g. Šafarića na novo dano. Ovo bi bila da reknem, treća glavna tvrdnja, koja bi imala biti predmetom iztrage.

Ja držim, da je ovo pitanje riešeno samim izbornim zapisnikom. Izborni zapisnik, koliko se sjećam, da je o njem i odbor osrednji i odsjek dotični posredno i neposredno svoje mnienje izrazio, izborni taj zapisnik prigovora nikakvog neima; ni jedan ni drugi odsjek u pogledu izbornog zapisnika primjetbe nikakve učinio nije. Tim je dakle izborni zapisnik formalno takvim priznan, koji je u redu izdan. A kad je tomu tako, onda se samim izbornim zapisnikom protivno onom, što je u tužbi navedeno, dokazuje, t. j. da onih pet glasovah nije onako upotrebljeno, kako je u tužbi navedeno, t. j. da ono pet glasovah nisu oni, o kojih je rieč u tužbi.

Ja dakle, slavna gospodo, nalazeć, da tvrdjenja sva ona, koja su u tužbi navedena, nisu takova, da predmetom iztrage biti mogu; nalazeći dalje, da su ova tvrdjenja koja razložiti slobodu i čast imam, baš takova, da su pobijena izbornim zapisnikom — držim, da predmeta iztrage nikakovog neima i po tom bi moje mnienje bilo to, da se sa istom tužbom ono učini, slavna gospodo, što je više putah sa takovimi tužbami učinjeno, da se tužba zabaci i da se izbor g. Šafarića, proti kojem drugog inače prigovora ni jedan ni drugi odsjek naveo nije, neprepornim te valjanim proglasi. Ja, slavna gospodo, pri svojem mnienju nisam rukovodjen onim, što je g. Šafarić, kako je ovdje navedeno, bolestan il drugo što smjera učiniti; ja svoje mnienje izlažem tamo, što slavna gospoda, visoka kuća, u tom pogledu odriešiti ima.

Ja si uzimam slobodu, samo uzgred, mimogred napomenuti, da je tužbah više bilo, uzimam si slobodu mimogred spomenuti, da je i u odsjeku, u kojem sam ja bio, tužbah bilo, te da su te tužbe kratkim putem zabačene. Ja samo pozornost visoke kuće želim na to obratiti, da pretresujuć takovu tužbu lahko možemo doći u pretresivanje drugih dogodjajah, koji su se dogodili i o kojih bi možebiti želiti bilo, da u pretresivanje nedodju. Ovo, što rekoh, bio bi razlog oportuniteta i ovo moje mnienje, koje slobodu imah razložiti, bilo je osnovano na razlogih crpljenih iz same tužbe.

Predsjednik. Jeli još tko od gospode progovoriti želi?

(Nejavlja se nitko.)

Ako nitko govoriti neželi, izvolite gosp. izvjestitelju zaključiti.

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** I ovaj centralni odbor, visoki sabore, bio je vodjen onim nazorom, koji sam sada u sabornici čuo od gospode zastupnikah izreći, najme, da ova tužba nemože se uzeti za posve temeljitu i osnovanu; ali već sumnja ta, da je izborna sloboda bila ograničena, navela je odbor na to, da predloži iztragu. Uspjeh te iztrage, kao što je jedan od g. predgovornikah dobro primietio, može i g. zastupnik Šafarić sasvim hladnokrvno dočekati i baš je to povod iztrage, da se izvidi, jesu li ove sumnje, koje su glede slobode izbora navedene, temeljite ili nisu. Dakle po raznih mnienjih takodjer, koja sam u sabornici čuo, ostajem pri onom, što je centralni odbor predložio i molim da vis. sabor to prihvati, da se iztraga na temelju tužbe odredi i da se dva povjerenika izašalju i to u osobi gospode Kraljevića Benjoša i Stjepana Hrvoića.

Predsjednik. Prima li visoka kuća predlog centralnog odbora da se proti izboru zastupnika Šafarića iztraga povede?

(Prima se.)

Prima li visoka kuća daljnji predlog, da se izašalju u tu svrhu dva povjerenika i to: g. Kraljević Benjoš i g. Stjepan Hrvoić?

(Prima se.)

Proglašujem dakle zaključkom ono, što je centralni odbor predložio.

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** Visoki sabore, druga točka, koja je naznačena kao prieporan izbor nije upravo u stvari to, nego je potaknuta tim načelnim pitanjem, da li se zamieničtvu u ovom visokom saboru mjesta dati može. Slučaj najme je ovaj: u osmom izbornom kotaru županije virovitičke u doljnjem Miholjcu izabrali su skupni birači, na broju 211 jih, ponajprije jednoglasno Antuna Jesenkovića opančara mjestnog, zastup. naroda za nazočni sabor; a isti ti birači opet su jedno glasno izabrali zamienikom za sahor Marka Kneževića, koji je. buduć je Antun Jesenković zastupnik zapriečen bolestju na sabor doći, sliedeć pismo upućeno od centralnog odbora osječkog na županiju virovitičku, da na sabor stigne, ovamo došao. To pismo glasi: (čita ga.)

Digitized by Google

Ova hrdjava informacija centralnog odbora dala je povod naredbi visoke kraljevske dvorske kancelarije, kojom je ista visoka vlast, upitana od centralnog odbora osječkog, dozvolila, da se može u svakom izbornom kotaru izabrati pokraj narodnog zastupnika i zamienik.

Dakle glavno pitanje, koje vis. sabor pri nazočnom slučaju riešiti imade, sastoji se u tom, da li u nazočnom saboru ima mjesta zamjeničtvo narodnog zastupnika.

Kao što će vis. saboru poznato biti, i god. 1861 i 1865 trpila se je tu zloporaba, koja u zakonu nije osnovana bila. Kao što ga sadašnji novi izborni red ćutnjom prelazi, tako ga isto i prvi izborni red prelazi; dakle ovaj zavod nije poznat, nego se je samo zloporabom mogao uvesti. Nu što je god. 1861 i 1865 po saboru trpljeno bilo, mora se već danas smatrati kao dokinuto tim, što je vis. sabor u posliednjem svom zakonitom zasjedanju donio zaključak, da u buduće zamieničtvu mjesta dati neće, nego da jedino pravi narodni zastupnici pravo glasa i mjesta u saboru imati mogu. Ovaj centralni odbor vodjen je bio tim zaključkom, i mislio je na temelju tog izjavit i predložiti, da se dakle u osmom izbornom kotaru županije virovitičke proti naredbi vis. dvorske kancelarije, koja nije imala niti prava niti vlasti uplivat u izbor taj, da se, velim, zamjeničtvom u ovom saboru na temelju onog zaključka donešenog u posljednjem zasjedanju sabora mjesta nedade, i da se u tom osmom izbornom kotaru, budući da je, kao što sam pročitao, dotični izabrani narodni zastupnik Antun Jesenković bolešću zapriečen na sabor doći, počem se smatrati mora kao da je mandat položio, — nov izbor odredi.

Roberto Zlatarović. Stoji li u onom izvješću, da je zastupnik Jesenković položio mandat?

Izvj. **Dr. Ignj. Brlić.** To nestoji jasno označeno, nego izvješćuje sudac, da zastupnik Jesenković radi bolesti i inih obiteljnih odnošajah na sabor poći nemože; dakle taj izraz: ne samo radi bolesti nego i radi „inih obiteljnih odnošajah" da na sabor doći nemože, može se za cielo kao izjava smatrati, koja dosliedno u sebi involvira polaganje mandata.

Roberto Zlatarović. Ja, visoka kućo, moram iskreno izpovieditи, da se tim mnienjem neslažem. Ja držim, da je narodno zastupstvo tako eminentno pravo, da se tu bez neposrednog očitovanja dotičnika ništa odlučiti nemože.

Ja ono izvješće, koje nam javlja da je dotičnik bolestan i da neće na sabor doći, ja to još nedržim, da je njegovo vlastito očitovanje, takovo, koje involvira položenje mandata. Mi imamo u tom obziru iz prijašnjih saborah takodjer sličnih slučajevah, gdje zastupnici naroda radi bolesti il drugih kojih zaprekah nemogući doći na sabor pozvani bijahu, da za stanoviti rok ili dodju ili mandat polože.

Ja mislim da bi korektno postupali kad bi to i sada učinili i zato predlažem, da izvoli vis. kuća svojim putem zastupnika Jesenkovića pozvati, da ovrši svoju dužnost, koju je preuzeo, ili neka mandat položi, da se može nov izbor odrediti. Što se priznanja zamienika tiče, tomu sam ja u načelu sasvim protivan. Netrebam razlagati toga, jer mislim da se sva vis. kuća u tom slaže. Nego uz to, što je odbor centralni predložio, da se tim načinom stvar obavi, ja nemogu pristati i moje je mnienje, da se Jesenković pozove unutar kratkog roka, kako rekoh.

Izvj. **Dr. Ignatija Brlić.** Kao izvjestitelju centralnog odbora valja mi zastupati mnienje, koje je centralni odbor u svom izviešću naveo, i to mogu tim lakše činiti, budući da se i ja sam s tim mnienjem slažem. Prigovor, što ga je gosp. zast. Zlatarović pred vis. sabor donio, nedržim za tako tatemeljit, da bi mogao oborit mnienje, što ga je centralni odbor izjavio: najme izviešće, što ga je sudac doljno-miholjački u upitnom predmetu centralnomu odboru osječkomu županije virovitičke poslao, tako jasno izražuje, da je Antun Jesenković, izabrani zastupnik za osmi izborni kotar županije virovitičke, mandat položio, da se nemože o tom ni najmanja sumnja poroditi.

Još imam i to primjetiti, da se ovaj spis, na temelju kojeg je centralni odbor ovo mnienje svoje osnovao, u sasvim vjerojatnom prepisu, sa pečatom uredovnim, podpisan po dotičnom kotarskom sudcu, u rukuh centralnog odbora nalazi.

Kad se dakle uzme izvješće ovo, koje je sasvim vjerodajno i istinito i kad se izjava učinjena po zastupniku Antunu Jesenkoviću, u ovom izvješću sadržana, dobro promotri, najme, kad zastupnik Ant. Jesenković veli, da ne samo radi bolesti nego i radi inih obiteljnih odnošajah na sabor doći nemože, i kad sudac veli, da bi radi toga zamienik Knežević, trebao na sabor otići, jer bi novi izbor sigurno ovoga kao zastupnika poprimio; dakle kad sudac baš i to predpolaže, da neima sumnje, da bi se nov izbor odrediti imao, — mislim, da nemože sabor ni najmanje posumnjati o tom, da se ovakova izjava, osnovana na vjerodajnom spisu, kao polaganje mandata smatrati mora. S tih razlogah vodjen je bio i centralni odbor, kad je predložio, da zamieničtvo mjesta neima, a drugo, da se izjava, koja je u izvješću sudca sadržana, kao polaganje mandata smatra.

S toga, kao što sam već kazao, molim vis. sabor, da prihvati predlog centr. odbora i da radi zastupnika osmog izbornog kotara žup. virovit. nov izbor odredi.

Sima Filipović hoće da govori.

(Glasovi: neima rieči za izvjestiteljem.)

Predsjednik. Hoće li dopustit vis. kuća, da za izvjestiteljem još jedan govoriti može?

(Glasovi: Poslovnik.)

Sima Filipović. Onda, vis. kućo, trebalo je učiniti me pozornim, da će izvjestitelj govoriti, pa bi ja bio prije govorio.

(Glasovi: Treba paziti.)

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** Ako je meni slobodno predložiti, mislim da bi se mogla gosp. Filipoviću prepustiti rieč, ali tim, du ja poslje njega opet imam posliednju rieč.

(Glasovi: Poslovni red.)

Digitized by Google

Predsjednik. Prima li vis. kuća predlog centralnog odbora, da se izbor zastupnika Jesenkovića za utrnut smatrati i da se s toga razloga nov izbor preduzeti ima?

(Prima se.)

Tim je dakle predlog centr. odbora primljen a protupredlog zastupnika grada Zagreba Roberta Zlatarović odbačen. Molim dalje.

Dr. Mirko Šuhaj. Taj bi zaključak valjalo još popuniti.

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** Putem vis. predsjedničtva ima se uslied zaključka nov izbor u dotičnom kotaru odmah odrediti.

Dr. Mirko Šuhaj. Pitanje je drugo, što je sa zamienikom, koji ovdje sjedi?

Izvj. **dr Ignj. Brlić.** Mislim, da je jedna i druga stvar riešena. Što se tiče zaključka, radi kojeg njekoja gospoda misle da je sumnje, mislim, budući da je zaključeno, da se nov izbor obavi, to neima sumnje, da se taj izbor putem predsjedničtva vis. kuće odrediti ima. To je jasna posliedica toga zaključka. Što se tiče zamienika Marka Kneževića i to je posliedica, da njemu neima ovdje mjesta dok se izbor neobavi; što se tiče troškovah, to je sasvim privatna stvar, radi koje on molbenicu na sabor može dati i sabor će o tom odlučiti.

Dr. Mirko Šuhaj. Ja bi se usudio, protivno što predložiti. —

S jedne strane dvojbe neima, da se tako postupa, da se kazat može, da optima fides sa svake strane postoji. S druge strane neima dvojbe, da zapisnik kaže, da je isti g. Knežević jednoglasno izabran za zamienika; dakle će po svoj prilici to biti, da g. Knežević u istinu bude izabran. Nevidim razloga, zašto tolike troškove nagomilati, gdje ih netreba, t. j. da taj gospodin otide pak za osam ili četrnajst danah opet ovamo dodje. S druge strane tomu imade razloga, jer neda se tajiti, da je ovdje odluka vis. dvorske kancelarije takodjer upisana, premda mogu kazati, da se ni ja š njom neslažem. Kad je centr. odbor dobio brzojavnim putem ubaviest, da se zamienik birati imade, poslužio se je dotični kotar tim pravom. To znamo, da je ta praksa bila u prijašnjih saborih donle, dok nije odlučio sabor, da zamienika odsele biti neima. Napokon poslovnik sam kaže, ako je prieporan koji član, da mu se dotle, dokle drugi nedodje, miesto i glas oduzeti nemože.

Dakle stranom radi same stvari, stanom radi velikih troškovah i napokon na temelju samog poslovnika usudjujem se predložiti, da se g. Kneževiću dotle, dok novi izbor nije obavljen, dok nebudemo znali, hoće-li tko drugi doći, pravo mjesta i glasa u saboru podieli.

Roberto Zlatarović. Ja se moram izraziti odriešito proti tomu nazoru. Ja priznajem, da je to sve istina, što je g. zastupnik grada Zagreba navesti izvolio; ja se neću niti na to obazrieti; meni je svejedno; ja se držim staroga načela; kuća je izvolila odrediti nov izbor, što će to reći? to involvira, da dotični kotar neima zastupnika; jer da ima nebi ga trebala odrediti. Ja držim, da dosljednost zahtieva da zamienik nemože zauzeti mjesta 8. kotara županije virovitičke; a držeći se toga kao i ustavnoga nazora stvari i ustavnoga stanovišta, glasujem ja zato, da ovdje nazočni zamienik Knežević nemože zauzeti mjesto, koje pripada zastupniku 8. kotara županije Virovitičke.

Aurel Kušević. Ja se neslažem s mnienjem g. Zlatarovića s toga razloga, da ako koji zastupnik mandat položi, da mora ovdje ostati, dok se novi izbor neodredi; to onda nije temeljit razlog, koji je naveo g. Zlatarović; dapače zastupnik imade ostati, dok se drugi neodredi i s toga razloga se slažem s g. Šuhajem.

Sima Filipović. Ja držim, da je predlog g. Zlatarovića sasvime osnovan; meni se to čini vrlo jasno pitanje i vrlo jasan zaključak, kada se rekne, da se ima izbor preduzeti. Ja pitam samo to: za koga se ima izbor preduzeti? na mjesto čije se ima izbor preduzeti? na mjesto onoga zastupnika, kojega je izbor valjan ili ne, ili na mjesto onoga — da uzmemo konkretni ovaj slučaj, — koji je mandat položio, ili koji nije položio. Ako na mjesto onoga, koji je mandat položio i koji se kao član sabora smatrati nemože, onda je naravska stvar, da je mjesto to današnjim danom odkazano, da je prazno. Mjesto onoga narodnoga zastupnika za kojega se nov izbor odredjuje, predpostavlja se tim izborom, da je prazno; a kada je prazno, onda je naravska stvar, da nitko na tom mjestu sjediti nemože. Ja sam dakle toga mnienja, da medjutim zamjenik, pogledom na zaključak prijašnjega sabora „da zamjenici mjesta neimadu“ odstupiti ima.

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** Visoki sabore! Ja ni najmanje nesumnjam, da, kao što sam već kazao g. Knežević na temelju zaključka priašnjega saborskoga zasjedanja i na temelju zaključka ovoga, što ga je danas visoka kuća učinila, ni prava, niti mjesta, niti glasa neima. U onaj isti par, kada je visoka kuća zaključila, da će se držati zaključka prijašnjega saborskoga zasjedanja, najme: da zamjeniku mjesta dati neće, u onaj je isti par izrekla odsudu o tom, da g. Knežević neima prava u ovom saboru sjediti; to bi bila upravo kontradicija, kada bi sada odmah poslje zaključka današnjega dopustili zamieniku, da sjedi u saboru.

Gospodin zastupnik grada Zagreba 2. kotara pozivlje se, da osnuje i utemelji svoje mnienje na poslovnik, koji govori: „ako je preporan koji član, da do onoga vremena, dok se tužba nerieši, njemu nitko pravo mjesta i glasa u saboru uzeti nemože;“ o tom neima sumnje, da ota ustanova poslovnika govori jedino o zastupnicih naroda.

Gosp. Knežević kao što to izborni zapisnik najbolje dokazuje, nemože se smatrati narodnim zastupnikom; nego samo zamienikom; ja dakle već iz toga razloga, što bi se nedosliednost ovoga sabora već u tom pokazala, kada bi u isti par rekli, da neima zamienik mjesta u saboru; a u isti par rekli, da može sjediti u saboru; velim, radi te nedosliedd-

Digitized by Google

nosti već, ostajem kod onoga, što sam predložio; najme: da se do toga vremena, dok se novi izbor neobavi, nemože zamjeniku Kneževiću dati mjesta u saboru. —

Predsjednik. Visoka kućo! Zaključak je donešen malo prije, da se mandat g. zastupnika Jesenkovića imade utrnutim smatrati i s toga razloga, da se imade nov izbor zastupnika odrediti; zatim se predložio ovdje kao doknadni predlog, što da bude medjutim sa zamienikom g. Kneževićem; predlog je učinio zastupnik grada Zagreba, kotara 2., da on dotle dok se novi izbor obavi, ovdje ostane i pravo zastupnika vrši.

Pitam dakle visoku kuću, prihvaća li predlog gosp. Šuhaja, zastupnika grada Zagreba. Molim onu gospodu, koja su za predlog g. Šuhaja, da se dignu.

(Dignu se.)

Daklem je većinom glasovah primljen predlog gosp. Šuhaja.

(Glasovi: Nije većina, neka se glasuje.)

Molim onu gospodu, koja su proti ovomu predlogu da se dignu.

(Glasovi: Većina je.)

Ja nemogu na moju dušu uzeti, da je većina. Molim gospodu! da se poimence glasuje.

Koji su za predlog gospodina Šuhaja: da g. Knežević, dok se nov izbor neobavi ovdje ostane, oni neka izvole sa „d a;“ a oni koji su proti tomu sa „n e“ glasovati.

(Bilj. čita imenik i sliedi glasovanje.)

Resultat glasovanja jest taj, da su sa d a glasovala 32, a sa ne 29. — (Živio!)

Tako je predlog g. Šuhaja prihvaćen; t. j. i da g. Knežević tako dugo ovdje ostati ima, dok se novi izbor neodredi (Živio!)

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** Visoki sabore! Medju odsutnimi članovi, koji svoje odsuće do dan danas izpričali nisu; jeste zastupnik županije riečke g. Urpani; odbor centralni predložio je, da se uz stanoviti rok pozove na sabor; i ako nedodje; da se novi izbor odredi.

Predsjednik. To je stvar obična, da kada koga neima, da se ima pozvati, to netreba zaključivati; samo ako to visoka kuća izvoli, ja bi rekao, da mu se rok od 8 danah dati može.

(Glasovi: Dobro, primljeno.)

Izvj. **Ignj. Brlić.** Nadalje visoki sabore, dolazimo sada na dvostruko zastupstvo g. zast. Mirka Hrvata. Kao što je visokomu saboru poznato, jest isti gospodin za trgovište Djakovo i Viroviticu narodnim zastupnikom izabran; obadvie vjerodajnice jesu u redu pronadjene, tako da ovaj centralni odbor mnije, da se Mirko Hrvat jednoga kotara odrekne, za kojega će se nov izbor odrediti.

Naravska je stvar, da je gosp. zastp. Mirko Hrvat u saboru, da bi se mogao odmah ovdje odreći; a budući da je odsutan, predlažem, da se putem visokog predsjedničtva ovoga sabora pozove, da se za opriedieljeni rok izjavi, za koji će kotar mandat položiti, a za koji zadržati. —

Predsjednik. Prima li visoka kuća predlog centralnoga odbora, da se Mirko Hrvat ima pozvati (glasovi: Rok.)

Mirko Bušić. Zašto rok; on nemože 2 kotara representirati, jednoga se mora odreći, a to se može odmah očitovati.

Benjamin Kraljević. Ja sam toga poniznoga mnjenja, da se Mirku Hrvatu rok opriedielji od 2 ili 3 dana; jer inače može biti, da se on bog zna kako dugo vremena neće izjaviti; a za slučaj, ako nebi roka držao, da vis. kuća izvoli odrediti, da se izbor u jednom ili drugom kotaru preuzme.

Dr. Antun Stojanović. To je posve jednostavno, da se po predsjedničtvu pozove, da se izjavi.

Predsjednik. Predsjedničtvo će gosp. Hrvata pozvati i u najkraćem vremenu izviešće dati je li se odrekao, ili ne; vis. kuća će biti o tome za kratko vrieme ubavieštena.

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** Visoki sabore! Kao što to u svojoj sriedini opaziti možemo, nenalazi se onih 57 banskih pozvanikah jošte uvjek u dostatnom broju u saboru; ali budući da oni svaki dan sve više stižu; a obzirom i na otu okolnost, što je sabor 1861, 1865 godine ostavio pozvanikom banskim, najme prelatom i velikašem kao svetu dužnost njihova domoljubja, da u ovom saboru prisustvovati i glasovati mogu; to misli takodjer i sadašnji centralni odbor, rukovodjen istim zaključkom, stvorenim 1861. i 1865. god. da glede poziva daljnjega nikakove daljne korake neučini; dakle predlaže se, da se kao što dosada, u dosadašnjih 2 saborih, takodjer i sada ostavi rodoljubju gg. prelatah i velikašah, da u sabor dodju ili nedodju.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik. Primali visoka kuća predlog centralnoga odbora, da se glede pozvanikah virilnih glasovah, pripusti njihovomu rodoljubju i mogućnosti, doći ili nedoći na sabor?

(sa svih stranah: Primamo.)

Petar Horvat. Visoki sabor ako dozvoli, ja bi razliku učinio medju onimi pozvanici, koji imadu po rodu i koji imadu po dostojanstvu virilne glasove; uslied toga bi predložio, da se gospoda biskupi, kojih ovdje neima, pozovu, da razloge svoga nedošašća u stanovitom roku prijave.

(Glasovi: Dobro.)

Predsjednik. Jeli još tko želi pregovoriti?

(Nitko se nejavlja.)

U obće se prima predlog centralnoga odbora; ali napose kao izpravak dodaje se, da glede dostojanstvenikah, kao što su biskupi i veliki župani, nakoliko ih ovdje nebi bilo, da se svaki pojedini ima pozvati, neka dokaže zašto nije došao. —

Roberto Zlatarović. Na koliko to već učinili nisu; jer se sjećam, da je gosp. biskup karlovački dao izpriku da radi težke bolesti nemože doći? —

Predsjednik. Predsjedničtvo još nije ništa dobilo. —

(Glasovi: u pisarni je.)

Digitized by Google

Ja mislim, da se mora predsjedničtvu predati; a ne u pisarnu.

Izvj. **dr. Ignj. Brlić.** Napokon mi je jošte čast napomenuti i predlog učiniti glede posliednje točke našega izvješća. Po poslovniku najme, imadu se u glavnom izvješću naznačiti sve česti trojedne kraljevine, kojih se zastupnici u nazočnomu saboru nenalaze i koji bi nanj imali bili doći god. 1861. i 1865. Hrvatsko-slavonska krajina i Dalmacija smatraju se i to punim pravom, kao česti trojedne kraljevine; mislim da bi suvišno bilo ovdje o tom obširno govoriti, jer je to već svakomu zastupniku naroda tako stvar jasna, da je hrvatsko-slavonska krajina podpuni dio ove matere zemlje kao što to takodjer i kraljevina Dalmacija, što pokažuje već diplomatički izraz i naslov „sabor dalm.-hrv.-slav." Ja mislim, da visoki sabor istim putem podje, kojim je i dosada; najme, da se predstavkom na Nj. Veličanstvo obrati i da ga zamoli, t. j. da bi ovaj sabor izhodio, da se hrv.-slav. krajina i Dalmacija, kao česti trojedne kraljevine u ovaj sabor pozovu.

Jovan Živković. Što se ovoga predmeta tiče, to mi znamo kako izborni red glasi: da imade krajina biti zastupana na izričnu zapovied Nj. Veličanstva.

Ja mislim, da nije taj predmet takove naravi, da bi se simpliciter pozvati mogli na zapovied Nj. Veličanstva; isto tako mislim, da nebi uspiešna bila representacija radi Dalmacije, s kojom jošte na čisto nismo, hoćemo li i kako ćemo se sdružiti; a poziv na sabor predpostavlja, da je ta stvar već gotova. O jednom i drugom može biti govora kada adresu podnesemo, što ćemo u pogledu krajine i Dalmacije reći.

Zato mislim, da odustanemo od svake predstavke; to će biti zadaća odbora za adresu, njegova će biti zadaća, ova pitanja u sklad dovesti, što mislimo i kako mislimo u tomu postupati.

Dr. Antun Stojanović. Imam kao predsjednik centralnoga verif. odbora razjasniti, da smo mi zato taj predlog učinili, jer još nije bilo odbora za adresu; da je bio, mi bi to sjegurno bili učinili, da se preda odboru. —

Predsjednik. Visoka kućo! ovdje su dva različita mnienja; jedno je mnienje odborovo, o kojem je odbo najprije svoj votum izrekao; a drugo je mnienje gosp. Živkovića.

Odbor predlaže na prosto, da se predstavkom imade Nj. Veličanstvo zamoliti, da pozove krajinu i Dalmaciju na ovaj sabor; protupredlog pako g. Živkovića jest taj, da ova stvar involvira razriešenje državo-pravnoga odnošaja kralj. Dalmacije prema Hrvatskoj i Slavoniji i respektivno utielovljenja krajine materi zemlji i da se to pitanje ex professo pretresivati ima u odboru koji će adresu sastaviti; dakle najprije pitam, prima li visoka kuća, da se ima posebnom predstavkom Nj. Veličanstvo zamoliti, da na sabor pozove?

(Glasovi: Neka se odboru za adresu to prepusti.)

Daklem visoka kuća prima predlog g. Živkovića, da se to odboru za adresu preda, koji će ex professo svoj predlog glede krajine i Dalmacije visokoj kući podnieti.

Predsjednik. Visoka kućo! Ovdje je prispielo više podnesakah na sabor; ja ih do sada nisam vidio i neznam njihova sadržaja. Želi li visoka kuća, da jih odmah sada riešimo, ili da ih za buduću sjednicu ostavimo.

(Glasovi: U budućoj!)

Petar Horvat. Ja mislim, da u interesu same stv stoji, da se predsjedničtvo informira; ako dakle predsj ničtvo nije informirano, to se neka za buduću sjednicu osta

Jovan Živković. Da se neuzme, da mi odgadjam stvar, radi toga razloga, da manje ovdje sjedimo; mislim, da ona dva odpisa ponajprije, kao najglavnija stvar na dnevni red metnu; onda ćemo vidjeti, da li još što možemo uz to raditi, ili ne.

Predsjednik. Dakle ovi će se podnesci u budućoj sjednici riešiti.

Dočim sada nikakovoga drugoga predmeta neima, koji bi na današnju sjednicu spadao, to zaključujem današnju sjednicu, i ureći ću buduću onda, kada bude odbor za adresu svojom radnjom gotov.

Odbor za adresu neka se izvoli u predsjedničkoj sobi sastati i konstituirati.

Digitized by Google

Četvrta saborska sjednica

držana dne 23. siečnja 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika. — Priobćenje i rasprava o podnescih na sabor prispjelih. —

Predsjednik. Molim g. bilježnika, da zapisnik zadnje sjednice izvoli proglasiti.

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita:

Zapisnik

treće sjednice sabora kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod predsjedničtvom saborskog predsjednika presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, a uz bilježenje saborskog bilježnika Stjepna Hrvoića dne 16. siečnja 1868. u Zagrebu držane. —

Saborska sjednica otvorena je u 10 satih prije podne.

Saborski bilježnik g. Janko Car čita zapisnik druge saborske sjednice, koji je odobren i ovjerovljen. —

Predsjednik sabora prijavlja, da su se u posliednoj saborskoj sjednici imenovani odbori konstituirali, te izabrali si predsjednike i izvjestitelje i to:

1. odbor peticionalni za predsjednika preuz. gosp. velikog župana županije požežke Miroslava Kraljevića, a za izvjestitelja narodnog zastupnika gosp. Ladislava Thallera.

2. odbor verifikacionalni za predsjednika presvietlog gosp. velikog župana županije križevačke Ladislava Kukuljevića a za izvjestitelja narodnog zastupnika gosp. Aleksandra Fodrocija. —

3. odbor za sklapanje pogodbe sa tiskari i brzopisci: za predsjednika presvietlog gosp. dvorskog savjetnika i narodnog zastupnika Roberta Zlatarovića, a za izvjestitelja narodnog zastupnika g. dr. Antuna Stojanića. —

Br. 40. Izvjestitelj verifikacionalnog odbora, g. Aleksander Fodroci čita zapisnik istoga odbora od 15. siečnja 1868, uslied kojega su ovjerovljeni sliedeći saborski članovi, i to: uzoriti gosp. Juraj Haulik stožernik i nadbiskup zagrebački, presvietli gosp. Ivan Kralj prior vranski i predstojnik prvostolnog kaptola zagrebačkog, preuzvišeni gosp. grof Petar Pejačević veliki župan županije virovitičke, zatim pres: gg. grofovi Hinko Khuen, Stefan Drašković, Pavao Pejačević i Antun Nugent i napokon narodni zastupnici gg. grof Julijo Janković za izborni kotar daruvarski, dr. Antun Randić za I. izborni kotar slob. i kralj. grada Rieke, dr. Nikola Jelletić za II. izborni kotar slob. i kralj. grada Rieke, Stjepan Stiglić za I. izborni kotar gradsko - kotarskog municipija Bakra i dr. Pavao Bataljarini za II. izborni kotar gradsko-kotarskog municipija Bakra. —

Sabor je ovo izviešće odobrio, te rečene pozvanike banske i narodne zastupnike svojimi redovitimi i pravimi članovi izjavio. —

Predsjednik sabora pozvao je prisutne članove sabora, da biraju ceduljami 9 članovah za odbor, koji je u posliednjoj sjednici zaključen radi pretresivanja previšnjih kralj. odpisah i sastavljanja odgovora na iste, a za primanje i sbrajanje dotičnih ceduljah imenovao je privoljom sabora odbor sastojeći od gg. narodnih zastupnikah: Ljudevita Vukotinovića, Josipa Žuvića i Dragutina Baloga.

Dok je tako žrebanje trajalo, bieše sjednica odgodjena na njekoliko časovah, a zatim je saborski predsjednik sliedeći uspieh glasovanja proglasio. —

Glasovalo je 59 prisutnih članovah, a od ovih zadobiše i to: Antun Vakanović i Ivan Živković 59, grof Ladislav Pejačević 46, grof Julio Janković 46 dr, Mirko Šuhaj 46 Robert Zlatarović 46 Koloman Bedeković 46, Mirko Bogović 46 i dr. Antun Stojanović 46 glasovah, —

Poslie toga uz odobrenje sabora predstavio je predsjednik sabora za odbor za saborske troškove sliedeću gospodu.

Digitized by Google

Dr. Luku Petrovića, Ladislava Kiša, Kažimira Jellačića, Benjamina Kraljevića, Ljudevita Vukotinovića, Stjepana Kuglera, Daniela Jankovića i dr. Pavla Bataljarinija. —

Br. 38. Izvjestitelj centralnoga verifikacionalnoga odbora g. dr. Ignatija Brlić pročitao je glavno izviešće toga odbora; uslied česa je sabor uz odobrenje ovoga izviešća zaključio.

1. glede izbora narodnoga zastupnika Gjure Šafarića za 4. izborni kotar županije križevačke, koji je na temelju podnešene obrazložene tužbe priepornim obnadjen, odredjuje se na licu miesta iztraga, —

Za izvedjenje ove izašiljaju se kao povjerenici sabora, narodni zastupnici Benjamin Kraljević i Stjepan Hervoić. —

Zašto im se sva odnosna pisma predati imadu. —

2. U 8. izbornom kotaru županije virovitičke, pošto se izbor narodnog zastupnika Antuna Jesenkovića na temelju rečenoga glavnoga izviešća smatra utrnutim, odredjuje se propisanim putem preko saborskog predsjedničtva nov izbor; kojim je na predlog narodnog zastupnika g. dr. Mirka Šuhaja absolutnom većinom glasovah sa 22 proti 29 nakom poimenog glasovanja zaključeno, da na miesto rečenoga zastupnika Jesenkovića na sabor prispieli, jednoglasno izabrani mu zamienik Marko Knežević sa pravom miesta i glasa ostaje u saboru dotle, dok se odredjeni novi izbor tamo neobavi.

Ovom prigodom glasovahu:

Sa **da:**

Barabaš Aleksander, Bedeković Koloman, Car Janko, Gjurgjević Todor, Hatz Vilim, Horvat Petar, Janković Danilo, Jellačić Kažimir, grof Keglević Oskar, Kerestury Eduard, Kraljević Miroslav, Kraljević Benjamin, Kukuljević Ladislav, Kušević Aurel, Malač Petar, Maljevac Petar, Maller Makso, barun Ottenfels Šišman, grof Pejačević Ferdinand, Perko Viktor, Petričević Luka, Petrović Luka dr. dr. Stojanović Antun, dr. Šuhaj Mirko, Šuljok Eduard, Thaller Filip, Thaller Ladislav, Vuković Stjepan, Žuvić Josip, stož. Haulik Gjuro, Stiglić Stjepan i dr. Batalgliarini Pavao.

Sa **ne:**

Anker Hugo, Balog Dragutin, dr. Brlić Ignatia, Bogović Mirko, Bušić Mirko, Čegel Dragutin, grof Gjuro Drašković, Filipović Simo, Fodroci Aleksander, Gorički Lavoslav, Hrvoić Stjepan, Josipović Stjepan, Kiš Ladislav, Kugler Stjepan, grof Kulmer Miroslav, Kušević Svetozar, Labaš Antun, grof Oršić Koloman, grof Oršić Stjepan, grof Pejačević Ladislav, grof Pejačević Petar, Raizner Ljudevit, barun Rauch Gjuro, Zlatarović Robert, Živković Jovan, grof Khuen Hinko, grof Drašković Stjepan, grof. Nugent Artur, grof Julio Janković.

3. Budući da izabrani narodni zastupnik dr. Venceslav Urpani na sabor došao nije, to se imade putem saborskog predsjedničtva pozvati, da u 8 danah od dana prijeća dotičnoga poziva na sabor dodje, inače, da će se novi izbor odrediti.

4. Budući da je narodni zastupnik Mirko Horvat u trgovištu Djakovu i u trgovištu Virovitici zastupnikom izabran, to se imade putem saborskog predsjedničtva pozvati, da za jedan od rečenih izbornih hotarah mandat položi i tada, da se u dotičnom kotaru nov izbor odredi.

5. Glede pozvanikah banskih i to velikašah po rodu koji do sada na sabor prispieli nisu, dosliedno zaključkom saborah od god. 2861—1865 na temelju odborova izviešća zaključuje sabor da se njihovo nedošašće bez svakih daljnjih mierah prima na znanje, dočim se ostavlja njihovu rodoljublju poslužit se svojim pravom, na koliko im dopušćaju njihove okolnosti.

Na predlog pako narodnog zastupnika g. Petra Horvata odredjeno je, da se putem sabors. predsjedničtva dostojanstvenici zemlje, kao što su biskupi i veliki župani ili ovih častih upravitelji, na koliko na sabor prispieli nisu pozovu, da u njem što prije svoje miesto zauzmu, ili da svoje nedošašće razložno opravdaju. —

6. Predlog osrednjeg odbora verifikacionalnoga, da se najme posebnom predstavkom kod Nj. c. kr. apoštolskog veličanstva izposluje, da bude na ovaj sabor kraljevina Dalmacija, hrvatska, slavonska krajina, kao cielokupnost kraljevinah ovih sačinjavajuće česti pozvane, nije po saboru primljen, već je na predlog narodnoga zastupnika Jovana Živkovića zaključeno, da se to predaje odboru devetorice za adresu koji će ex professo svoj predlog u adresi o tom saboru podnieti.

Budući je više podnesakah prispjelih na sabor uprav u sjednici ovoj predano saborskomu predsjedniku, o kojih sadržaju on do sada upućen nije, to je na pitanje istoga, da li ih sabor odmah riešiti želi zaključeno, da se to u budućoj sjednici učini. —

Time bude današnja sjednica u ½1 sat poslie podne zaključena, a buduću će saborski predsjednik ureći, čim odbor devetorice svoje poslovanje o adresi dovrši.

V a k a n o v i ć v. r.

S t j e p a n H r v o i ć v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik. Molim vis. kućo! imade li kakovih primjetabah na zapisnik? (Nitko se nejavi.) Današnji će zapisnik voditi g. bilježnik Raizner, a govornike upisivati g. bilj. dr. Ignj. Brlić.

Bilj. **Ljudevit Raizner** priobćuje podneske na sabor prispjele i to:

1) Knez Filip Batthyany izpriča se, da radi starosti i bolježljivosti na sabor doći nemože.

2) Lukian Nikolajević, biskup izpriča se, da radi bolesti na sabor doći nemože.

3) Barun Rudolf Bedeković izpriča se isto tako.

4) Nikola grof Szecsen izpriča se, da stranom radi starosti, stranom radi službe, koju kod prev. dvora obavlja nemože doći na sabor.

Digitized by Google

5) Antun grof Szecsen izpriča se, da nemože na sabor doći, jer je po ugarskom saboru u delegaciju izabran.

6) Grof Dragutin Elz izpriča se, što radi poremećena zdravlja nemože doći na sabor.

Predsjednik. Prima li visoka kuća ova izpričanja? (Sa svih stranah: Primamo.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** priobćuje dalje:

7) Biskup Gruić izpriča se, što radi praznikah božičnih i bogojavljenja nije mogao s početka na saboru učestvovati. (Glasovi: Došao je.)

8) Grof Julio Janković izpriča se, da radi bolesti kod otvorenja sabora nemože prisustvovati. (Glasovi: Došao je.)

9) Zastupnik Gj. Šafarić moli za dopust od 20 danah. (Dozvoli se.)

10) Zast. dr. V. Urpani polaže radi bolesti svoj mandat. (Ima se nov izbor odrediti.)

11) Namjestn. vieće dostavlja za radieljenje tiskopis: „Über die Nothwendigkeit und Bedeutung einer Eisenbahn von Zemlin nach Fiume," zatim „Das Donau-Adria-Bahnnetz."

12) C. kr. državnu tiskarna u Beču, moli radi sastavljanja državnog šematizma za imenik zastupnikah i da se uz ime svakoga naznači kotar kojega zastupa. (Predsjedničtvu sabora.)

13) Ivan i Mio Zrnetić iz Vrabča tuže se, što im je g. 1857. selište sudbenim putem prodano, te mole, da im se vrati.

Bilj. **Ljudevit Raizner.** Visoki sabore! Ova pritužba nije poduprta po nijednom zastupniku, zato nespada na djelokrug sabora.

Dr. Ignj. Brlić. U obće nespada u djelokrug sabora, nego neka se na dotičnu oblast uputi. (Ustupljeno banskomu stolu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** priobćuje dalje:

14) Filip Deseö iz Pešte moli, da žup. sudbeni stol uskori dovršenje zaostavštinske razprave po njegovoj tetki. (Ustupa se banskomu stolu.)

15) Predstavka žup. varaždinske glede urbarskih odnošajah. (Cita se per extensum.)

Stjepan Vuković. Visoki sabore! Ovaj predmet, koji ovdje županija varaždinska svojom molbom vis. saboru predlaže, duboko zasieca u odnošaje našega naroda i našega pučanstva. On zasieca s jedne strane u naše zadruge, t, j. u kućne i obiteljske odnošaje našega seljačkoga žiteljstva, a s druge strane per tangentem zasieca takodjer i u urbarske još neriešene odnošaje medju vlastelom i njihovimi njekadašnjimi kmetovi. Ja neznam kako je drugdje, nego istinito je, da kod nas gotovo skoro nigdje više zadruge neima, osim na papiru i to u gruntovnici. Posljedice tomu su te, da te obstojat imajuće zadruge i njihove kuće neimaju nigdje gospodara, osim opet na papiru i kod obćine. To je gospodo! faktična istina. Što je kuća bez gospodara, to, mislim, da mi netreba ovdje na dugo razlagati, nego samo kažem to, da je kuća bez gospodara nalik obćini bez reda i poglavara, nalik državi bez zakona i vladara. Kuća bez gospodara je prvi zametak razsulu družtvu čovječanskog, jest dakle prvi zametak anarhije, koja kako znamo, nezapočme nikad odozgor nego uvjek odozdol. S toga gospodo! mnijem ja, da je sveta dužnost zakonodavca, za stvoriti čvrstu i sretnu državu, najprije započeti kod obitelji i u kući.

Gospodo moja! gdje stojimo u ovom pogledu danas? Ja sigurno tvrdim, da $^7/_8$ kućah i obiteljih našega naroda neima pozitivnog zakona, kojim da se njegovi kućni i obiteljski odnošaji onako uredjuju, kako da budu i njim i obćini i državi na korist. S toga ja mnijem, da je ovdje potreban prieki liek, a s druge strane opet za shodno nalazim i to, da se što skorije i na prešno rieše i oni odnošaji, koji još riešeni nisu medju vlastelom i bivšimi njihovimi kmetovi.

S toga, gospodo moja! ako me u mojoj nakani, kojom ja kao član županije varaždinske prihvaćam i preporučam vis. saboru ovu molbenicu županije varaždinske, ako me velim, dovoljan broj članovah podupre, to ću odmah ovdje staviti jedan kratak predlog.

Predsjednik. Jeli podupira vis. kuća? (Ustane dovoljan broj članovah.)

Stjepan Vuković. Dakle ja predlažem kao prešan, predlog da se odmah odbor od 11 ili više članovah vis. sabora izabere, koji će prvo saboru predati osnovu zakona o zadrugah, a drugo osnovu zakona o konačnom riešenju urbarskih odnošajah. To je moj predlog.

Dr. Ignj. Brlić. Vis. sabore! Koliko sam mogao nazabrati iz predkavke, što ju je županija varaždinska vis. saboru podastrla, to se dadu u istom spisu razlikovati 3 predmeta, naime prvi je o diobah zadrugah u obće, drugi, da se faktično izvedene diobe kao pravovaljane priznadu, a treći je o ciepanju zemljištah. Ovo su istina tri predmeta posve različita, ali stoje u tako tiesnom savezu, da nitko ništa proti tomu imati nemože, ako se jednom te istomu odboru za pretresivanje i izradjenje predloga predadu. Nu tom prilikom, kao što je vis. kući poznato, je već glede prvog predmeta, naime glede diobah zadrugah u ovom saboru u prvašnjih zasjedanjah donešen dosta obrazložen i obširan zaključak. Ako bi se dakle vis. sabor u tom složio, da se odbor izabere, onda bi ponajprije trebalo pozornost toga odbora obratiti na taj zaključak, u koliko da odgovara današnjim okolnostim, da na njega takodjer obzir uzme.

Drugi je predmet doista različit od prvog, ali je ipak u njekom savezu s njim, t. j. da se faktično izvedene diobe, kojih, kao što je g. predgovornik rekao, u Hrvatskoj u velikom broju, a nemanje i u Slavoniji ima, kao pravovaljano izvedene naknadno priznadu. G. predgovornik obrazložio je nuždu tu, budući da za cielo takovim zadrugam najveća materialna pa kroz to i duševna propast prieti kroz neslogu, koja je u zadrugah takovih nastala.

Treće, što se tiče ciepanja zemljištah, koje se takodjer u predstavci napominje, biti će vis. saboru poznato, da zakon

Digitized by Google

obstoji, koji se može agrarnim nazvati, kojega smjer tamo ide, da se proletariat neširi u našoj domovini, a to je zakon, koji zabranjuje da se urbarska selišta izpod četvrtine neciepaju. O nuždi ovog ciepanja izpod četvrtine nemože se sumnjati, ako čovjek praktično uzme stvar, da su ili posjednici samci ili zadruge radi manje svote, koju bi prodajom jedne ili dvijuh parcelah namiriti mogli, bili prinukani, te su morali cieli posjed prodati.

Ja se dakle u bitnosti slažem sa gosp. predgovornikom, samo bi dodao, da se pozornost toga odbora obratila na onaj zaključak, koji je ovaj sabor u tom predmetu već donio. —

Jovan Živković. Vis. sabore! Meni je žao, što moram u tom vrlo važnom predmetu protivnoga mnienja biti. Mi trebamo, da razlikujemo, gospodo moja! zamašaj i djelokrug ovog sabora od pravog zakonodavnog tiela. Ovaj je sabor konstituirajući, koji neima ne više ne manje nego glavni i jedini zadatak taj, da uredi odnošaje svoje naprama kraljevini ugarskoj i naprama ukupnoj monarhiji. Podje-li nam to za rukom, onda velim, da nemože biti drugog predmeta na dnevnom redu, nego da stvorimo temelj budućemu zakonotvornomu tielu, a to je izborni red i uredjenje sabora. Gospodo moja! vidimo-li mi djelokrug budućega našega sabora, prema tomu djelokrugu biti će najglavnije, da ova kuća izborni red i uredjenje tako udesi, kakovi elementi da dodju u budući naš sabor.

Ako je tomu tako, pitam ja, kojim pravom diramo mi u ovo najglavnije pitanje naše zemlje, u zadruge i urbarske odnošaje, mi, kojim treba da otvorimo put u zakonodavnom tielu, da bude ono kadro onako ga preduzeti, kako ovo pitanje zaslužuje. Ja neću staviti u pitanje znanja i vržnosti sadašnjih članovah vis. kuće, nego dopustit će mi gospoda, da konstituanta da sabor, koji je više pozvan da uredi političke nego juridičke odnošaje, nije mogao biti na onom temelju udešen, koji će se onda tek znati, kad vidimo, kakav će mu djelokrug biti.

Zato, da ne naglimo toli važnim pitanjem, zato bi ja želio, da se stvar odgodi na ono vrieme, kad budu naši odnošaji uredjeni i stvoren temelj budućemu zakonodavnomu tielu, tim više, što sam ja uvjeren, da ćemo ovaj predmet sada badava u pretres uziti, kao što smo sve dosada badava radili, kada smo neobziruć se na okolnosti, u kojih se nalazimo, zakone stvarali, na koje niti odgovora dobili nismo. —

Uzmimo si primjer u susjednoj Ugarskoj. Je-li ona koji važan predmet u pretres uzela, dok nisu njezini odnošaji uredjeni bili? Što nas boli, boljelo je i Ugarsku, boljelo je nju i više, jer je veća. Kad budu naši odnošaji uredjeni, doći će sva ova pitanja na red, a sada nam je najglavniji zadatak taj, da stvorimo temelj onakav zakonodavnomu tielu, da dodju oni elementi u sabor, koji su pozvani, da pitanje ovo rieše. Ovo je moje mnienje.

Aurel Kušević. Vis. sabore! Ja sam protivnog mnienja od g. zast. Zivkovića i velim, da blagostanje naroda našega spada u djelokrug hrvatskoga sabora; naša sreća domaća bila je uvjek u rukuh hrvatskog sabora, a to mora biti i odsada. Neizvjestno stanje naše domovine u tih urbarskih odnošajih je krivnja oblastih najviše sudovah urbarskih, koji nevrše zakona. Mi imamo za ove odnošaje zakone, narodu svečano podane; ali se ti zakoni nevrše, nego samo slušaju se neustavni patenti, kojimi se je ustavno stanje naše domovine poremetilo.

S toga ja pristajem uz predlog g. Vukovića.

Stjepan Vuković. Vis. sabore! Ja mislim samo to na govor g. Živkovića primjetiti, da predbježni poslovi ovog odbora, koji bi se imao po mom predlogu imenovati, nikako neprieče propisanog djelovanja sabora, dakle posao taj nebi bio suvišan. Zato ostajem kod avog predloga.

Predsjednik. Vis. kućo! Na predstavku županije varaždinske su dva različita predloga ovdje učinjena. Prvi glasi o tom, da se izašalje odbor, koji bi stvar zadrugah i dotično stvar gruntovnicah priredio i saboru u formi zakonske osnove predao. Drugi predlog pako jest, dočim je sabor ovaj samo konstituirajući, koji imade državne odnošaje urediti, da to u djelokrug njegov nespada, nega kada budu državna pitanja riešena, onda sabor tek da stupi na zakonodavno polje.

Ja dakle pitam, jeli vis. kuće prihvaća predlog g. Vukovića, da se odbor imenuje, koji će zakonski predlog izraditi ob uredjenju urbarskih odnošajah i dotično gruntovnicah? (Ustaje većina.)

Ja bi rekao, da je većinom glasovah vis. kuća primila predlog g. zast. Vukovića.

Sada pitanje drugo nastaje, koliko se ima članovah u taj odbor odabrati i hoće-li se danas izabrati ili u budućoj sjednici? (Glasovi: U budućoj.)

Samo glede broja molim, da se vis. kuća izvoli izraziti. (Glasovi: 11.)

Jovan Živković. Od svake županije bar po dva.

Predsjednik. Dakle proglašujem zaključkom vis. kuće, da se imade 11. članovah u taj odbor izabrati i izbor u budućoj sjednici preduzeti.

Bilj. **Ljudevit Raizner.** čita izvješće odbora za saborske troškove.

Predsjednik. Vis. kućo! ovo je predlog, koji je stavljen proti ustanovam izbornog reda, jer istina je, da se u izbornom redu i uredjenju sabora samo veli, da 3 for. na dan pripada gg. zastupnikom, koji od izvana u Zagreb doputuju. Ovdje se predlaže, da se izvan 3 for. još 1 for. u ime konakovine odrediti ima. Pitanje jest ponajprije, dali vis. kuća misli, da se ovaj predmet odmah u pretres uzme, ili da se na dnevni red stavi.

Dr. Ignj. Brlić. Vis. sabore! ja sam toga umienja, da se ta stvar odmah rieši, jerbo predmet nije takav, koj bi zavlačenje trpio; zastupnici hoće da znadu na čem su glede troškovah svojih, a ovako, ako se na dnevni red stavi, mogla

Digitized by Google

bi stvar tek za 8 danah doći na riešenje. S toga predlažem, da se odmah u smislu izviešća rieši.

Jovan Živković. Ako se to odnosi na ovaj sabor, o tom mislim, da govora biti nemože, da i mi to možemo preinačiti, nego ja mislim, da moramo ostati kod toga, što oktroirani izborni red propisuje. Na koliko se to ima promjeniti za buduće, to spada na odbor, koji će izradjivati osnovu o izbornom redu; zasada mislim, da se nemože u pretres uzeti. —

Dr. Luka Petrović. Vis. sabore! Odbor za saborske troškove je držao, da po tom predlogu zakon nije poremećen. Zakon odredjuje 3 for. kao dnevnicu, ali neprotivi se zakon tomu predlogu, jerbo o konakovini ništa negovori, zato se usudjujem predlog odbora vis. saboru preporučiti, da ga odmah rieši, jerbo treba zastupnikom koji su s daleka došli, izplatiti dnevnice i putne troškove. Zato smjerno molim, da vis sabor poprimi predlog odbora, koj se zakonu ni najmanje neprotivi.

Dr. Ignj. Brlić. Ja sam prije govorio samo zato, da se stvar odmah u pretres uzme; s toga mislim, da mi je glede predloga rieč još slobodna. Ja se takodjer slažem sa g. Petrovićem i mislim, da se zakon ni najmanje nevriedja, ako se glede putnih troškovah zaključi ono isto, što je prije u tom pogledu opredjeljeno bilo, naime 1 for. na milju. Ovo je jedan predlog; drugi je taj, da se dade takodjer konakovina gg. zastupnikom, koji su izvan Zagreba ovamo došli. I ovo je ustanova, koja je već prije obstojala i koja pokraj ovog sadašnjeg oktroiranog zakona sasvim može obstojati; jer tamo se kaže: dnevnica od 3 for. Pokraj toga može se uzeti, da još jedan forint konakovine pripada. Što napokon odbor predlaže, glede putnih troškovah one gg. zastupnikah, koji su željeznicom putovali, to mislim, da je na korist vis. erara, da ona gg. zastupnici, mjesto miljarine računaju pristojbu, koja na željeznici na prvoj klasi pripada.

S toga ja mislim, da se sve te ustanove primjerene ustanovami sadašnjega zakona, zato podupiram predlog odbora.

Predsjednik. Kako vidim, vis. se je kuća upustila u pretres ovog pitanja. Pitanje bilo je, hoće li se taj predmet odmah u pretres uzeti, ili na dnevni red staviti; nego gg. govornici upustili su se u meritum. Zato pitam ja vis. kuću, imali tko štogod primjetiti, da se odluka izreče? (Glasovi: Odlučiti.) Želi-li još tko in merito govoriti?

Jovan Živković. Ako se o meritumu te stvari radi, onda bi ja molio još rieč. Ovdje istina mi sami o sebi odlučujemo, kao što se veli: Cicero pro domo sua. Ja znam, da je smisao zakona taj, da onim, koji su u Zagrebu, nepripada ništa, a drugim, koji izvan Zagreba dodju, pripada uz putne troškove 3 for. na dan. Tim je sve drugo izključeno. Ako mi sada hoćemo štogod u tom pogledu stvoriti, treba priznati, da mi jednostrano stvaramo nješto protivna. Ja dakle pozornu činim vis. kuću na taj korak, koji bi mi jednostrano činili. Ja, gospodo moja! uvidjam, da onaj korak, kog je prošli sabor u tom pogledu učinio, bar po ovom mnienju, nije bio najkorektniji, pače mi znamo, kako je onaj zaključak donešen pod koje kakvim pritiskom. Nu kad je već donešen i po vladi usvojen, to ja mislim, dok mi te ustanove svojim putem nepreinačimo, da moramo kod toga ostati, što je sabor odredio. Zato ja vis. kuću molim, da neodlučujemo sami o sebi, da nečinimo koraka, koji bi pravedan povod dao strogoj kritiki ove vis. kuće.

Sima Filipović. Ja nalazim, da je odnosni zaključak sam u tom izraženom pravilu razliku napravio i to razliku u tom pogledu: Reklo se je onda, da se doznačava zastupnikom putni trošak i da se doznačavaju dnevnice; dakle visdi se od tuda, da je već ono pravilo htielo, da se razlikuju pripadci, koje dozvoljava sabor poslanikom saborskim; vidi se već od tuda, da onaj sabor nije htio, kao što se veli, poprieko opredieliti, što saborskim poslanikom pripada. To se vidi iz samog tog pravila.

Sada polazim jedan korak dalje i nalazim to, da ima još nješto, što je u tom pravilu neopredjeljeno ostavljeno, a to je konakovina. Ja držim, da pitanje o tom, dali će se još za konakovinu štogod opredieliti gg. zastupnikom, nije proti slogu i duhu onog pomenutog pravila i po tom je moje mnienje, da se to pitanje, dali će se osim putnih troškovah, osim dnevnicah još i konakovina u pogled uzeti, doista bez povrede pomenutog pravila u pretres uzeti i o njem zaključak donieti može. A što se pitanja samog tiče, ja držim, da kao štogod je sabor putne troškove i dnevnice dozvolio, isto tako i konakovinu opredjeliti ima.

Grof **Julio Janković.** Vis. sabore! Ja ću samo u kratko kazati, da se slažem sa mnienjem g. Živkovića i to s razloga toga, što se mi, ako smo za temelj zasjedanja ovog sabora uzeli privremenu naredbu krune i one ustanove, koja nam nije tako povoljna, moramo držati. Ovdje opažam u §. 9. zakona o uredjenju sabora, što se ima dati zastupnikom, a to je putni trošak i dnevnice; o konakovini ovdje govora neima. Ja neću kazati, da sabor nebi mogao u tom pogledu štogod predložiti; vlastan je, to učiniti; ali moje je mnienje to, što je i g. Živković kazao, da ovo pitanje spada na ono vrieme, kad će se ex profeso o izbornom redu raditi. Po mom mnienju mi sada nebi mogli sami odlučiti o tom pitanju, nego bi morali i kruni prijaviti, jer kruna nam je dala ovu privremenu naredbu, dakle bi i ona morala odlučiti.

Dr. Luka Petrović. Vis. sabore! Ja se usudjujem moj predlog ponoviti. Ja mislim, da neću nikoga uvrediti, ako rečem, da se ovaj čim parlamentarnoj praksi neprotivi. I ugarski sabor dnevnice i konakovinu nije odlučio po potvrdi krune, nego, kad se je o tom radilo, držao je cirkularnu sesiju i odredio troškove za pojedine članove. Drugo pozivam se na praksu istog ovog sabora. Ovaj je sabor g. 1861 sam odredio miljarinu i konakovinu i dnevnice svojim saborskim zaključkom, kojega kruni nije predložio za potvrdjenje i ako ga je predložio, potvrdjenja dobio nije. Dakle može se reći, da sabor o svojih troškovih može sam odlu-

Digitized by Google

čiti, u koju odluku uticaju i takovi, koji od toga nikakve koristi nemaju, kao na pr. ja; ja za svoju osobu, niti novčića netražim. Ali pravo je, da sabor o tom odrediti može, jer po praksi ugarskog sabora vidimo, da sabor svagda sam odlučuje o svojih troškovih, jer ovi troškovi nisu stalni, oni se promjenjuju prema okolnostim vremena. Zato molim, da vis. sabor to u obzir uzme i predlog odbora potvrdi, koji se nikakvomu obstojećemu zakonu neprotivi.

Predsjednik. Predlog odbora glasi na to, da se imade gg. zastupnikom stranskim izim 3 for. dnevnice još 1 for. konakovine dati. Protupredlog je stavljen od g. Živkovića, kojega ću poslje navesti, kad bude ob ovom votizirano.

Dakle, prima-li vis. kuća predlog odbora, da se gg. zastupnikom osim dnevnicah i putnih troškovah još 1 for. konakovine daje? (Ustaju) Ja bi rekao, da je većinom glasovah primljen predlog odbora. (Glasovi: Nije većina.)

Jovan Živković. Molim, da kontraprobu vidimo.

Predsjednik. Molim gospodu, koja su proti tom predloga, da ustati izvole. (Ustane manjina)

Većinom glasovah primljen je predlog odbora.

Bilj. **Ludevit Raizner.** čita:

Visoki sabore!

Previšnjim odpisom kraljevskim od 20. listopada godine 1867 izvoljilo je Njegovo Veličanstvo naložiti kraljevskomu banske časti namjestniku, da razpiše i preduzeti dade izbore za sabor trojedne kraljevine na temelju ustanovah saborskoga i izbornoga reda od istoga dana 20. listopada 1867, pošto ovaj bude običajnim načinom proglašen.

Na ovom temelju sazvanomu saboru blagoizvoljilo je Njegovo Veličanstvo postaniti zadaću, da zakonito vieća o tom kako da bude trojedna kraljevina zastupana na saboru zemaljah krune ugarske, kako li u delegaciji, što će ju kruna ugarska odaslati i napokon, da uspješno, konačno i pravovaljano završi nagodbu medju kraljevinom Ugarskom i medju kraljevinama Hrvatskom i Slavonijom.

O pitanjih, koja se po obstojećem državnom i ustavnom pravu bez ustavnoga dioničtva naroda nesmiju riešavati, nemože se zakonito viećati ni pravovaljano odlučivati nego udioničtvom naroda naprama propisom i običaju ustavnom.

Temeljni ustavni zakon, čl. 12 od 179^{1}/$_{1}$ njamčuje način, kojim imadu udioničtvovati državljani zemljah krune ugarske kod izvršivanja državne oblasti, te veli, da zakone davati, mienjati ili tumačiti nepristoji nego zakonito krunjenu kralju zajednički sa stališi i redovi kraljevinah, sabranimi u zakonitu saboru, a da se ovo pravo izvan sabora izvršivati nesmije.

Čin, koji je priečio kriepost ustavno-zakonske ove ustanove, uklonjen je prev: diplomom od 20 listopada 1860 a glede trojedne kraljevine priznana je njezina kriepost nedvojbenim načinom naposeb u previšnjem kr. odpisu od 8 studenoga 1861 godine.

Trojedna kraljevina imade pravovaljanih ustanovah, po kojih se je njezino zastupstvo već opetovano sastajalo, i proti kojim sa gledišta stavnoga ustava neima drugoga prigovora, nego da su, naprama promjenljivosti vrhovnih, vladnih i upravnih načelah, za koja je novije vrieme u Austriji toli plodovito bilo, od vladine strane opetovano zakidavane bile. —

Ove su ustanove propisane izbornim redom od god. 1848, oko kojih se je nedvojbenim načinom njedinila volja i naroda i krune.

Na temelju ove uredbe započela je trojedna kraljevina živiti samosvojim državnim životom.

Njezin postanak spojen je s uspomenom na dobu narodnoga i političkoga preporoda, na dobu skršenih i staliških, privilegijah na dobu koja je visoko podigla za stavu narodne, gradjanske i političke ravnopravnosti. — S ovom proslošću spaja izborni red od godine 1848 sadašnjost i budućnost. —

I zato je, uz predstavku banske konferencije od 17 siečnja 1861, Nj. Veličanstvo prev. svojim ručnim pismom na bana baruna Josipa Šokčevića od veljače 1861 spomenuti izborni red i od svoje strane prigrliti i samo promjene za novo ustrojenu županiju riečku privremeno potvrditi blagoizvolilo.

Dapače i vojnička krajina, kojoj bijaše ovim prev. ručnim pismom posebno zastupstvo namienjeno, bude uz pradstavku sabora od 1. svibnja 1861 godine prev. kr. odpisom od 9. svibnja 1861 po izbornom redu od 1848 godine na sabor trojedne kraljevine pozvana i tako zacieljen onaj dio istoga izbornoga reda, koji se odnosi na ovaj cieloviti dio trojedne kraljevine.

Pa ako i jest vlada Nj. Veličanstva, obzirom na nedostatke postojećega zakonito izbornoga reda nakanila bila putem banske konferencije i mimo narodnoga zastupstva izdati nov izborni red, i ako i jest u tu svrhu odpisom od 17 siečnja 1865 bansku konferenciju sazvala bila. to je ipak Nj. Veličanstvo, uz protuslovje žive ustavne sviesti, koja se je u narodu proti toj nakani očitovala, prev. svojim odpisom od 24. svibnja 1865 za shodnije pronašlo, narodno zastupstvo sazvati na temelju izbornoga reda već u uporabi stojećega.

U državi historičkoj, kao što je Ugarska i trojedna kraljevina, gdje se državno- i privatno-pravne uredbe mnogo putah razvijaju same sobom, pribraja se običaj medju obilate izvore prava privatnoga i javnoga.

Ovim obsvjedočenjem bijaše vodjena i svjetla kruna, kada je priznala prediducim kralj. odpisom da se pravni red pravovaljano uredjuje i sankcionira, ne samo kodificiranom potvrdom, nego isto tako i stalnom i neprekidnom uporabom i običajem. —

Na ovako zakonitu i priznatu temelju sastavljeni sabor trojedne kraljevine prosvjedovao je u svojoj 63. sjednici na 29. prosinca 1866. preti svakomu jednostranomu uredjenju sabora i uredjenju izbornoga reda po kruni, očitujuć u ime zakonito zastupanoga naroda, da donle, dok se ujedinjenom

Digitized by Google

voljom naroda i svjetle krune zakonitim načinom sabor trojedne kraljevine neuredi, neće narod priznati zakonitim nijednoga sabora, koji nebude na postojećem temelju sastavljen. — Ovaj je prosvjed ponovljen svimi glasovi u saborskoj sjednici 73 na 11 svibnja 1867.

Naprama ovako očitu i jasnu priznanju krune, da je izborni red od 1848. godine stalnom uporabom i običajem sankcionirana ustavna uredba i ravnilo za izvršivanje političkoga prava u trojednoj kraljevini, naprama onako stalnu i jednodušnu očitovanju zakonitoga zastupstva narodnoga, da ovu uredbu temeljite sumnje o tom, da trojedna kraljevina u istinu imade pravovaljanu uredbu sabora i izbornoga reda. I zato nemože obstati onaj razlog, kojim se opravdava u kr. odpisu od 20 listopada 1867. br. 465. Pr. jednostrano izdanje novoga saborskoga i izbornoga reda od krune.

Ovakovo ukidanje pravnoga reda i zamjenjivanje s drugim novim od strane jednoga samo zakonodavnoga faktora nedade se opravdati ni nutarnjimi nedostatci obstojeće uredbe.

I kad bi se ovakova premoć jednoga zakonodavnoga faktora nad drugim kao načelo uzpostavila, trvenje, koje bi se odtuda nuždno roditi moralo, nebi sustalo, dok se nebi drugomu zakonodavnomu faktoru, svaka moć i svako udioničtvo kod izvršivanja državne vlasti iz rukuh iztrgnula. — Ovakovo načelo, podirajuć podloge stalnoga državnoga reda, stavlja državnu sgradu na kolebivu i nestalnu silu.

Istina, da je izborni red od 1848. godine prvobitno opredieljen bio samo za sastanak narodnoga zastupstva iste oni godine; istina, da je prev. ručnim pismom na bana baruna J. Šokčevića od 21. veljače 1861. Nj. Veličanstvo isti izborni red samo za sabor od 1861. prigrlilo. — Nu ovo je učinjeno u stalnoj predminjevi, da će se u istom saboru utanačiti medju krunom i zastupstvom nov zakon.

Nedade se ni to tajiti, da je prev. odpisom od 24. svibnja 1865. taj isti izborni red od 1848. godine po Nj. Veličanstvu odobren i za sastanak sabora 1865. i sliedećih godinah; nu iz ovoga potonjega kr. odpisa vidi se još jasnije, da je ova stega providna ohrana proti posljedicam, koje bi se mogle izvoditi proti pravom krune. Kad se ovaj kr. odpis sravni sa prev. kraljevskim odpisom od 2. studenoga 1865. nemože biti dvojbe o tom, koja si je i kakova si je prava kruna obraniti hotjela odpisom od 24. svibnja 1865; pravo naime taj predmet na shodan način i u shodno vrieme urediti, što neznači i nemože značiti drugo, nego da će dotične zakonske osnove predložiti zakonitomu saboru, kako je to izrikom obećano u prev. kr. odpisu od 2. studenoga 1865; — te pravo potvrde i izdatbe saborom učinjenih zaključakah u tom obziru.

Nu ova ohrana uz ovakovo tumačenje pokazuje upravo to, da je izbornomu redu i od krune bila namenjena kriepost sve do onoga vremena, dok nebude ujedinjenom voljom krune i zastupstva utanačen nov zakon.

Uz protivno tumačenje moralo bi se dopustiti, očitom povredom ustavnoga načela, pozitivnoga temeljnoga ustavnoga zakona (12. 179%.) i običnoga načina mišljenja, da je narodno zastupstvo radi toga izgubilo ustavno pravo svoje na dioničtvo kod stvaranja zakonah u obće, a naposeb kod stvaranja ovako važne uredbe, jer je vlada Nj. Veličanstva, zastupajuć krunu, propustila zadovoljiti obećanju od 2. studenoga 1865. nepredloživ dotičnih osnovah zakonskih; — pak bi se moralo dopustiti i to, da je kruna nemarom vlade stekla narodnomu zastupstvu izgubljeno pravo. —

Nu ovakovu tumačenju protivi se izjava zastupstva u sjednicah 63 i 73 godine 1866—7 zaključena.

Kad bi se nepokon od prvenstva iniciative, kad bi se od toga zavisnim učinilo jače pravo jednoga od zakonodarnih faktorah, koji li će od njih prije od drugoga predložiti kakovu zakonsku osnovu: to bi pravu zastupstva trojedne kraljevini na svaki način jače bilo od prava krune, jer je zakoniti sabor dotične zakonske osnove predložio previšnjega odobrenja i potvrde radi već predstavkom svojom od 3. ožujka 1866. prije dakle, nego je od vlade i kakova osnova predložena bila.

Budući dakle, da neima razloga, koji bi opravdavao tvrdnje: da za trojednu kraljevinu nepostoji nikakova zakonska odredba ni glede izbornoga reda; budući naprotiv, da svi razlozi vojuju za neprekinutu valjanost izbornoga reda od godine 1848. to je nepobitna istina, da prev. kr. odpisom od 20. listopada 1867. na kr. banske časti mamjestnika priposlani privremeni propisi ob uredjenju sabora i ob izbornom redu, odstranjujuć postojeći zakon jednostrano, prekoračuju ustavna preimućtva krune, — da kao takovi po stavnih odredbah ustava, neimaju potriebštinah ustavnoga zakona, ni zakonske krieposti.

Ovaj se nedostatak zacieliti ni onom okolnošću, što je kruna u svoje propise primila gdje koje odredbe zakonskih osnovah od narodnoga zastupstva predloženih, — pa bile ove odredbe baš i bitne. —

Već član. 28. od 1618. godine, govoreć o kraljevskoj potvrdi iz sabora predloženih osnovah zakonskih, naročito odredjuje: „Additamenta et diminutiones, constitutionibus suæ Majestati pro confirmatione porrectis aut porrigendis, non commitantur.“ — Zakonskim osnovam, po saboru predloženim nesmije dakle ni kruna ništa ni dodati ni oduzeti, nego ih ili u cielosti potvrditi, ili sa svojimi opazkami vratiti saboru za novo pretresivanje. — I krunitbena zavjernica u član 1. zajamčuje potvrdjenje zakonskih predlogah: „ prout super eorum intellectu et usu, regio ac communi Statuum concensu diaetaliter conventum fuerit.“

Nemože dakle zakonom postati ni ono, što je zastupstvo predložilo, ni ono što je kruna prihvatila, ako se oko toga volja obadvajuh zakonodavnih faktorah nije u svem i svačem ujedinila. —

Ugarsko-hrvatski ustav i zakonotvorna praksa nepoznaje dielomične potvrde, koja bi sobom nosila dielomičnu neograničenu vlast jednoga od zakonodavnih faktorah.

Digitized by Google

Dapače nam je dužnost ovdje opaziti, da propisi prev. kr. odpisom od 20. listopada 1867. br. 465 za proglašenje i izvršenje kr. banske časti namjestniku priposlani, nisu pridržali ni onih ustanovah, koje su bile medju krunom i zastupstvom već dogovorene i kr. odpisom od 20. listopada 1866. od krune prihvaćene. Da ostala mimoidjemo, navesti nam je iz propisa o uredjenju sabora §. 11. kojim se pravo velikašah naprama prvobitnomu dogovoru znatno razširuje, kad se i onim velikašem podjeluje mjesto i glas u saboru, koji neimaju na svoje ime upisana i takovoga nerazdieljena imanja, skojim je bila skopčana jurisdikcia do godine 1848.

U §. 17. spomenutoga propisa izpuštena je kr. odpisom od 20. listopada 1866. od krune prihvaćena ustanova, da je vlada dužna u sabor pošiljati zastupnika.

Izborni red pako u §. 1. daje županiji varaždinskoj proti dogovoru jedan glas više; §§. 3. 4. 25. posve su promienjeni, te se njimi predaju izbori izključivo na volju organom vladinim, dočim je već utanačeno bilo, da se ravnanje izborah predade samim biračem putem municipalnih skupštinah. I ovako je postignuto, da se izbornim redom s jedne strane, istina, saboru prepušta izbor saborskih predsjednikah, ele se zato s druge strane vladi u ruke daju izbori zastupnikah; postignuto je, da u saboru, kad bi se uz ovakov izborni stroj i mogao predpostaviti slobodan izbor, nebude odlučivalo narodno zastupstvo, nego vlada kad god uzhtie nerazmjernim brojem velikašah, crkvenih i svjetskih dostajanstvenikah.

Naprama ovim okolnostim nemože se ni pravom reći, ni razlogom priznati, da je kruna potvrdila zakonske predloge po saboru za potvrdu podnešene, kao što se nemože reći ni to, da su bitne ustanove saborskog predloga potvrdjene, jer najbitnije su točke: razmjerje medju zastupničkimi i virilnimi glasovi, koje je najnovijim propisom na štetu narodnoga zastupstva poremećeno, zatim jamstvo slobodna neprisiljena izbora. — No upravo ovaj uvjet nepomućena i čista očitovanja narodne volje sasvim je odstranjen izbornim redom, po kruni jednostrano propisanim, jer su izbori izručeni volji vlade i njezinih organah u svih molbah.

Da je tomu tako, dokazali su netom minuli izbori. — Na verifikaciju predložene pritužbe, izborni zapisnici i javno mnenje, na neposrednu izkustvu osnovano svakoga pojedinca glasno govore, da su izbori za ovaj sabor sveće strane silovanjem odozgor, zastrašivanjem, zavadjanjem, mitom i kršenjem izbornoga reda izvodjeni.

Toliki odpušćeni i premiešteni činovnici kraljevski i municipalni, ćak dolje do občinskih, poznate okružnice različitih oblastih na podčinjene činovnike, neposredne ustmene prietnje poglavarah uredskih, poznato ponamještivanje vladinim namjeram odanih osobah, bez obzira na sposobnosti; tolika progonstva kaznenimi iztragami pojedinacah, bez razlike stališa, koji su imali smjelosti neodvisnoga mnenja; zakraćivanje glasovah vladinim kandidatom protivnih, a podjelivanje glasovah vladinim kandidatom prijaznih, jedno i drugo proti naročitomu propisu jednostrano po kruni izdanoga izbornoga reda; nagražanje bez potrebe prizvanom oružanom silom; obećavanje blagodatih po ovom saboru neizpunjivih, kao što su odpis poreznih dugovah. obaljenje porezne dužnosti, sniženje budućega poreza, dokinuće svećeničkih pristojbah itd. opajanje proste svjetine — ovo su razlozi na kojih ja osnovan posljedak izborah za sadašnji sabor.

Ovakovimi sredstvi postigava se upravo protivno od čistoga izraza narodnoga mnenja, i nije prikladno pobuditi vjere u namjere koje se ovakovimi sredstvi postići nakanjuju. —

Pogledom dakle na protuustavnost saborskoga i izbornoga reda po vladi jednostrano izdanoga; pogledom na način nasilan i sredstva corruptivna, kojimi je ovaj sabor sastavljen, držimo, da on nemože odgovoriti pozivu krune u kr. odpisu od 20. listopada 1867. sadržanu, jer nemože niti zakonito viećati, niti pravovaljano zaključivati. —

Mi smo ovo svoje mnenje predložili i obrazložili u sjednici od 15. siečnja tg. u tvrdoj nadi, da će ga podupirati svi članovi u interesu ustavnoga načela, u interesu državnoga prava trojedne kraljevine.

No naišavši na nenadanu protivštinu od većine članovah sabora, neželeći se učiniti krivci svjestnoge oskvrnjuća pozitivnih ustavnih propisah i glavnoga jamstva državnomu i narodnomu obstanku naroda, koji je u nas položio povjerenje, nepreostaje nam, nego da očitujemo, da nam sreća i pouzdanje naroda ravnim načinom kao i ustavna svjest nalaže izstupiti iz ove kuće i zato nadalje očitujemo, da nećemo na ovom protuzakonitom saboru udioničtvovati niti viećajuć niti glasujuć.

Nu ostavljajuć mi sabornicu uprti na zaključke zakonitoga sabora od 29. prosinca 1866. godine i od 11. svibnja god. 1867. prosvjedujemo proti temelju, na kojem je ovaj sabor sastavljen, prosvjedujemo proti svim zaključkom ovog na protuustavnu i nezakonitu temelju sastavljenoga sabora; a uprti na član: 42. od 2861. god. previšnji kr. odpis od 8. studena 1861. prosvjedujemo proti podredjenju trojedne kraljevine pod kraljevinu ugarsku; prosvjedujemo proti tomu, da sabor ugarski za trojednu kraljevinu bez njezina znanja i privoljenja njezinoga zakonitoga zastupstva pravovaljano uredjuje državopravne odnošaje, da joj dužnosti i terete navaljuje.

U Zagrebu dne 15. siečnja 1868.

Dr. Subbotić s. r. zastupnik mjesta Rume, dr. Franjo Rački s. r. zastupnik grada Senja, dr. Florian Derenčin v. r. zast. III. izbornog kokar žup. Riečka, Vjenceslav Turković s. r. zast. grada Karlovca, Ignjat Broš v. r. zastupnik naroda, dr. Božidar Plavšić s. r. Viktor Spišić s. r. zastupnik naroda, Josip Tomac s. r. zastupnik naroda, Ivan krstitelj Tombor s. r. zast. sreza Erdivičkog, Josip Torbar, zast. naroda sever. ribn. osaljskoga kotara, Mirko Hrvat v. r. zast. naroda trgovišta Djakova i Virovitice.

Digitized by Google

Josip Žuvić. Visoki sabore! Kad nam ovaj spis predleži podlogom razprave saborske, spis, kojim se je ako i malen broj narodnih zastupnikah odružio od interesah ukupnoga naroda — velim ukupnoga naroda, jer ga po ustavu zastupa saborska većina — tada nam u toj razpravi nastaju dvie dužnosti. Prva je dužnost, da sa juridičkoga i političkoga vidika stavimo pod analizu taj spis, kako smo to obvezani prama javnomu mnienju. Druga je dužnost, da se u prosudjivanju toga spisa držimo podpune i dostojne mjere, koja ovomu vis. tielu dolikuje, nepuštajući u takovu predmetu, u kom dusi lahko uzkipe, uzde umjerenosti iz rukuh, kad pod štitom majoriteta govorimo k minoritetu, koj se po mom nazoru nekreće unutar granicah svoje svete dužnosti, nu iza kojega stoji do 120 hiljadah komitentah, koji na izstupu svojih izbornikah nenose nikakove krivnje.

U protestu glavnim je razlogom izstupa naglašena nezakonitost izbornoga reda i tomu shodno nezakonitost sabora ovoga, pozivom na stare konštitucijonalne ustanove iz ugar. zakonika; naglašuje se nadalje uvjerenje, da je izborni red od g. 1861., 1861. i 1865. bio narodu po volji, da se je prošli sabor zaključkom ogradio proti svakoj oktrojki; naglašuje se takodjer prevaga velikašah i napokon bojazan, da vlada pod štitom ovoga izbornoga reda bude izvesti namjere, koje su proti interesom naroda.

Što se tiče bitnoga izhodišta, iz kojega teku sve ostale izreke, najme nezakonitost izbornoga reda i nezakonitost sabora: nam, gospodo, nisu bile od potrebe ove obširne juristične i dugočasne historičke dedukcije, da dokučimo karakteristiku sadašnjega izbornoga reda.

Karakteristiku njegovu označio je najbolje previšnji reškript, kad se u njem sa svom lojalnošću priznaje, da je kruna bila prinuždena njeke točke izbornoga reda, ako i ne u bitnosti, preinačiti; nužda ta imaše svoj izvor u kakvoći ustanovah samoga izbornoga reda, predloženoga god. 1865. Tomu shodno nepreostaje nam ino, van gojiti tvrdu nadu, da će nam kruna ostaviti put otvoren, da tečajem ovoga sabora utanačimo izborni red sasvim po zakonu. Što se tiče sadašnjega izbornoga reda, čim ga sabor većinom svojom, dakle, čim ga narod prihvati, to već u tom leži sankcija toga izbornoga reda za sadanje zasjedanje, a proti njegovoj valjanosti i zakonitosti nije slobodno nikomu, dakle ni minoritetu, prigovoriti.

Nastaje sada pitanje, kakva je prama tomu izbornomu redu razlika medju shvatom majoriteta i minoriteta; zatim, koje nam nastaju dužnosti i koj je zadatak sabora prema tomu izbornomu redu, gledom na dužnosti, koje smo s mandatom našim za domovinu primili?

Neću da napadam na izborni red prošloga sabora, jer mi ga je štovati, kao volju majoriteta, prem da protest tu volju neštuje; nu dižem glas za sadašnji izborni red, buduć je dobar, što će dokazati uspjeh zasiedanja, a u politici netreba u ono zadirkivati, što radja dobar uspjeh; primjer je tomu u Talijanskoj i Prusiji, gdje pobjede sliedjahu sve po oktroiranom izbornom redu, dočim nikomu nepade na um, da mu zakonitost s teoretičkoga gledišta napada.

Hoćemo da najprije govorimo o razlici, koja manjinu dieli od većine. Manjina saborska izstupila je, kako se bitno načelo provlači kroz cieli ovaj spis, zato, jer joj nedopušta ustavna sviest, učestvovati u takovu nezakonitu tielu, koje izvire iz vrela nezakonita izbornoga reda. To je bitno načelo izstupa; ostala načela samo su uzgredna.

Ako manjina i nedrži do našega suda, jer smo mi po njezinu nazoru konglomerat ljudih, stranom po vladi oktroiranih, stranom komandiranih, konglomerat takov, koj zakonite slike po nazoru manjine neima; ako velim manjina po tom spisu i nedrži do našega suda, a ono jamačno drži do suda javnih glasilah, jer ima u njih uvaživanjah prema tomu usvojenih; a logika sobom donosi, da to imade uvažiti ma i proti svomu interesu. A što vele ta javna glasila? Ja nisam pozvan, da vam verziju tih glasilah izpripoviedam u saboru; nu neće suviše biti, ako glede momenatah, koja izrazuju poveća glasila u carevini, sud važnijih glasilah u kratko nacrtam.

Glasila ta vele u jezgri to, da se manjina sa čudnovatom zagriženošću oglušuje svim faktičnim, pozitivnim odnošenjem carevine, da ignorira čine i činbenike, koji leže izmedju njezina gospodstva i sadašnjosti, jer su joj se izvinule uzde majoriteta iz rukuh i zato napada izborni red, kao maćuha svoje pastorče. Vele ta glasila nadalje, da birači nisu izaslali poslanike u Zagreb, da dodju u sabornicu, da tu protestuju, pak da se povrate u Irig i Senj, nego zato, da u saboru rade za boljak naroda, da vojuju, a ne da polože oružje, te odstupe s polja, na kojem treba umom vojevati za zadaću svoga mandata, buduć za slučaj, ako je temelj sadanje sisteme dobar, neprudi manjini djetinska srčba, s koje ostavi sabornicu; nije-li pako dobar taj temelj i sretan ili nije-li sabor zakonit, tada manjina nije bila vlastna doći u sabor, jer izborni red je protuzakonit, jer je sabor protuzakonit: tad se nedokučuje konzekvencija ona, koja ih je nukula, uljesti u ovu sabornicu, po ovom saboru dati se verificirati i uložiti protest saboru onomu istomu, koga nezakonitim smatra.

Ja sa svoje strane osudjujem taj izstup napose i iz toga razloga, — s koga će ga osuditi javno mnienje u cieloj carevini austrijskoj, kad ta manjina priusvoji načelo sveze sa Ugarskom — i to po članku 42. od 1861. — što tjesnije sveze, pa kad se u ovom saboru radi o uživotvorenju te sveze, da se ona protivi, tomu razpravljanju, koje se kreće oko te sveze, te da se ugiblje uživotvorenju ideje, koju je sama izmislila i za koju je u svoje doba vojevala.

Ovakova manjina, gospodo, mora doći do stupnja nulifikacije, mora doći do toga, da će ju vlada smatrati izniknulom, pa će jamačno preko takove manjine proći povjestnica na dnevni red i o njoj se sjećati kao o davnoj davnini. U redu dalnjih napadajah ovoga protesta pridolaze citati iz ugarskoga sabora i zaključci 63. i 73. sjednice pro-

Digitized by Google

šloga sabora krvatskoga, dá napadanja osobito na velikaše našega naroda, od kojih se oni tako žacaju, da nepostignu majoritet u saboru.

U istinu čudnovato je, da stranka ona, koja iz članka 42. 1861. nišsa drugo neće da priznaje, nego prekidnost pravnu sa kraljevinom Ugarskom, naglašuje zakone od godine 1790.

Navod protesta, da su izborni redi od god. 1848, 1861. i 1865. bili stvoreni po volji narod, meni je, iskreno moram kazati, zagonetka; jer god. 1848. stvoren je izborni red po banu Jelačiću blage uspomene; god. 1861. bio je jednostavno oktrojiran, jer u epoki Bachovoj nije vas, gospodo, nitko pitao za vaše mnienje o izbornomu redu, a god. 1865. bilo je isto tako; svi ti izborni redi nisu povriedili ustavnu sviest sadanje manjine, kao što nije povriedjena bila 1864. ustavna sviest niti nosioca te protestacije niti onoga, što bijaše perovodja u banskoj konferenciji, u kojoj je sastavio isto takovu oktrojku.

Zaključci iz 63. i 73. sjednice prošloga sabora istina vele, da se narod ogradjuje proti budućemu oktroisarju i da će priznati samo ono valjanim, što zakonito zastupstvo i kruna zakonito ustanove. Zaključci ti nisu ništa drugo, nego zaključci; izmedju zaključka i zakona pozitivnoga, ta je velika razlika, da se zaključak dade mienjati novim zaključkom, a pozitivni zakon samo preko zakonodavnoga tiela, sabora. Ako su imperijozne okolnosti zahtievale, da narod na prošlom saboru izreče taj zaključak u 63. i 73. sjednici svojoj, jamačno nastale su i danas one iste imperijozne okolnosti, koje nam kažu, da nemožemo uporavit zaključke onih sjednicah, da moramo primiti glavni izborni red, jer su od onoga vremena minule dvie godine pune odlučnih dogadjajah, a carevina stoji nanas na drugom stožeru ustrojstva, carevina koja od nas zahtieva rad, požrtvovanje naših silah, a nikakva zatezanja. (Živio!)

Zatim sliede napadaji u tom protestu napereni proti velikašem; — mene velikaši nisu uzeli svojim zagovornikom, ali znamo iz poviesti, da kad se je zatrlo dostojanstvo crkve roda i uništio posjed, da nastaše silnih zalah preko Englezke godine 1648., Francezke godine 1793. i stranom Ugarske 1848., a neima nitko prava, da predmnieva o velikaših budi hrvatskih budi ugarskih, koji su kao državljani vezani na svoj dom i narod, kako smo to i mi ostali, neima velim nitko prava od njih predmnievati, da su oni zato, što su velikaši a priori već neprijazni narodu, — dočim nam u novijoj dobi leži odlučno svjedočanstvo o velikodušnom požrtvovanju velikašah za narod i domovinu. U tom spisu navode se čini, koji se majoritetu sabora odnosno vladi pripisuju, takovi, koji s jedne strane nepočivaju na istini, a s druge strane neslažu se sa dužnostmi onoga medjusobnoga poštovanja, koje veže u izobraženoj zemlji opoziciju ka kruni, jer veli se u tom protestu, da je izborni red izljev strahovanja i mitah, da su tu upotriebljena koruptivna sredstva: opajanje svjetine, prietnje, sila i obećavanja neizpunjena, sniženje poreza, obaljenje dužnostih poreznih, ukinuće dačah svećeničkih itd.

Gospodo, ja bi vrlo sažalio našu manjinu, kad nebi uvjeren bio, da manjina to pišuć ni sama nevjeruje. A da vlada nekonkurira u izbor, kako to zaktieva manjina našega sabora ili tako zvana opozicija, to bi značilo vladi uzkratiti upliv, koj joj kao činbeniku u državnom životu pripada i koj si napose kod izborah najustavnija država Englezka u podpunoj mjeri vindicira.

U izborih prošloga sabora, bijahu oni isti organi vladini na polju djelatnosti, koji su danas, pa tada nepadne niti na um opoziciji, koriti taj upliv, dakako, jer tada stajaše u majoritetu. Meni je genezis izborah dobro poznata i s toga mi je reći, da se raztrubljeno silovanje vlade ima svosti na to, što je zahtievala, da činovnici prisegom njoj zavjereni, nestupe u očitu opoziciju proti njoj, a to bi jamačno svaki opozicijonalac zahtievao.

Vlada si nije pribavila majoriteta po svojih organih, već je taj maioritet izišao iz naroda, komu je tolika neizvjestnost već dosadila i koj teži već jednom do stalnoga reda.

Ako je opozicija slavila pobjedu izborah u 18 kotarah, izhodjenu po sudcu, svećeniku, učitelju i bilježniku, to neima prava, kuditi izbore izvedenih po sličnih organih u prilog vlade.

A što činjaše prema tomu strahovanju opozicija?

Meni po svom položaju kao članu većine nedolikuje sličnim asperitetom poslužiti se proti manjini, kao što se je ona poslužila proti nam, nego ću potaknuti jednu okolnost, koja stoji slučajno u neposrednom dotiku sa mojim izborom, pri čem mi je opreznom učiniti vis. kuću na javno glasilo manjine, u kom doslovno stoji: Požežka županija je najcrnija točka na pomračenom nebu trojedne kraljevine. (Smjeh.) Opozicijonalni taj list nije sretan u svojih jednačbah: jer ako je županija požežka zato, što je 4 unioniste izabrala u sabor, najcrnija točka na nebu troj. kraljevine, kakvu boju bude ima županija zagrebačka, koja je 12 unionistah izabrala? (Smjeh.) Jednačba je i tim nesretnija, što je izmedju kotara bektežko-pleterničkoga, koj je mene počastio svojim povjerenjem i izmedju izbornoga kotara, u kom je izabran opozicijonalac iz najčistijega kristala, samo jedan potočić kao medja, dakle morao bi predmnievati, da u tom potočiću leži njeka vis motrix, ono otajstvo, koje čini, da je s one strane potočića narod svjestan, budan, a s ove strane narod reakcijonaran, pa u istinu, sudeć po glasilih opozicije, morali bi se približiti k uvjerenju, da je sva ustavna sviest, poštenje i domoljublje koncentrirano samo u onih 18 kotarah, u kojih su prodrli njihovi kandidati. (Živio.)

Protest ovaj ima 4 zaključne točke; dozvolite da najprije dvie nebitne promotrim, pa da onda predjem na one druge dvie.

Protestuje se proti tomu, da nas Ugarska zastupa u zajedničkih poslovih u delegaciji; drugo, da nam Ugarska nameće terete i dužnosti. Žalostno je, da je manjina htjevši

Digitized by Google

nas mistificirati, mistificirala sebe samu i narod sluteć, da javno mnenje nemože prodrieti u duboki intenzivni duh, koji se nalazi u tom spisu.

Kakvo je to zastupstvo Ugarske za nas u delegaciji, proti kojemu se protestira? Zar ignorira opozicija, da je u sljedstvu zakona o delegaciji, kojega ona neće promieniti, već 19. t. m. zasjela delegacija, da nam po reškriptu, po naravi i po uvjetih unije neima tamo dotle mjesta, dok se naša razmirica sa Ugarskom neizvede. Protest o teretih i dužnostih, koje nam se nameću po kraljevini ugarskoj, sasvim mi je stran pojam, to je po takova nova ideja, o kojoj mi je, iskreno moram kazati vrlo težko suditi, da-li je u praktičnoj aplikaciji neumjestnija, ili u svojoj koncepciji zlobnija. Je-li vlastna manjina to predmniepami o ugarskoj kruni, odnosno o ugarskom saboru? Što bi manjina rekla, da ugarski sabor izreče načelo sa svoje strane to, da sabor troj. kralje vine teži nametnuti Ugarskoj terete i dužnosti. Dužnosti i tereti naći će svoje opredjeljenje po zakonu uz naše učesće zajednički s Ugarskom. Ove nebitne napadaje možemo pregorjeti; ali ima ih važnijih, oni koji sada dolaze, takovi su, da ih moram vašoj pozornosti, gospodo, preporučiti i opetovati ono, što sam uvodno naglasio dostojnu mjeru u debati baš radi dviuh potonjih zaključnih točakah u protestu. Prva je točka, da se neće manjina činiti krivcem povriede pozitivnih ustavnih propisah, druga je, da ona neće, da se podredi troj. kraljevina kraljevini Ugarskoj.

Što veli manjina tim konkretnim izrazom? Veli, da sa svoje strane štuje zakone, da štuje pozitivne ustanove, propise, štuje prava naroda i da nehoteći podrediti naše kraljevine ugarskoj kraljevini, nije izdajica domovine. To je grozovit pojav strastvene naravi čovječje, kada manjina u tom skladu žigoše većinu naroda!

Neleži mi u značaju gomilati ogorčenost na toliku osvadu, dužnost nam je bo polaziti duhom pomiriteljnim prema minoritetu, ostavljajuć mu, da sam izreče presudu o nepravednosti tolika napadaja na sugradjane svoje, koji su u sabornici ostali, ali valja im pomisliti, da, čim oni izstupiše iz sabornice, jer nisu izdajice, nastati mora u obratnom smislu pitanje: Što smo sada mi?

Istina, u ovoj slici leži nješto poganluka, ali to nije naša krivnja, nego naša žalost, kada jedan dio naroda, ili bolje rekuć manjina saborskih zastupnikah teži raztvarati nerazdjelivo tielo narodnjega zastupstva, s puste mržnje i osvete.

Valja manjini znati, da je tu povreda, koja se samo sa velikim duševnim naporom može oprostiti, ali nikada zaboraviti.

Neka mi bude dopušteno, da navedem citat iz dielah muža, u prošlosti toli slavljena, nadbiskupa Kolonića, koj je caru Josipu II. prigodom uvedenja tadašnje sisteme u Ugarskoj napisao, u predstavci sljedeće rieči:

Meminerit autem Maj. Vestra sacratissima, humanam naturam ita esse comparatam, ut prius obliviscatur necis paternæ quam oblati patrimonii; a zatim ustmeno reče svomu vladaru: Intentiones hæ involvunt majus adhuc peccatum, nempe: Calumniam fidei nationali illatam. Dakle dvojba u vjeru naroda, da nekažem potvora ta je povreda tolika zamašaja neoprostivosti, da manjini ostaje ozbiljna zadaća o njoj razmišljavati.

Prelazim iza toga razlaganja na majoritet, jer sam govorio, u uvodu u razlici nazorah majoriteta i minoriteta.

Majoritet dokučuje značaj sadašnjega izbornoga reda, kako ga je dokučio i g. 1861. i 1865., dokučuje, da je bio i onaj izborni red oktroj, u kojem je ovdje u banskoj konferenciji pero vodio nosilac sadanjega protesta. Nu usuprot svemu tomu majoritet stupa na aktivno polje svoga rada; majoritet smatrajući izborni red kao jedini ekspediens svoga rada vidi, da hoće uvažiti faktična odnošenja, koja vladaju u carevini, da hoće da razprši tmine, u kojih tumaramo već evo 19 god., da hoće, da se otresemo nesnosnoga bremena neizvjestnosti, hoće da aktivnim sudjelovanjem konkurira u onom poslu, na koji je pozvan i da vrši zadaću svoju svetu na koju je obvezan prama narodu. Te u toj svojoj koncepciji sabor neće, da dovede krunu u nikakovu zabunu, te neće se postaviti na stanovište takovo, s kojega bi mogla nastati nepogoda ili neprilika za kraljevinu ugarsku, s kojom se baš želimo izmiriti. Ovo pitanje nemožemo izolirano smatrati, kao ni ono o izbornom redu, nego valja ga sa situacijom dovesti u potrebiti sklad, a situacija ova imperijozno nam zapovieda, da moramo težiti za unijom sa kraljevinom ugarskom, budući po pragmatičkoj sankciji i prisegi od 8. lipnja 1867. spadamo ka kruni sv. Stjepana, te moramo ukloniti sve. što prieči ovu uniju, sljedstveno ukloniti sve, što Ugarskoj u poslu izmirenja zanjke stavlja ili neprilike, pa nam s toga nastaje zadaća, aktivno raditi na djelatnom polju za blagostanje naroda.

Resummé dakle razlike izmedju majoriteta i minoriteta stoji u tom: majoritet hoće slobodu sa redom minoritet čini mi se, hoće slobodu bez reda.

Zaključiti moram nazore o tom protestu sa predlogom od svoje strane. Protest ima smisla i pravnoga uspjeha, ako mu je kakova valjana posliedica, n. pr, ako je protest proti stanovitu činu vlade učinila većina sabora, ili totalitet sabora, kad bi se dokazalo vladi, da je cieli narod proti tomu činu, pa bi se izvedenje takove vladine namjere kroz protest osujetilo; takav bi protest imao smitla. Ali protest, koj neima za sobom nikakve posljedice, takov protest nije ništa, pače još manje nego ništa, pa ako je što manje od ničega, to je predležeći protest; jer upravo čini se, da je uložen iz strasti, iz gnjeva, budući da onim, koji su ga pisali, nije moglo biti nepoznato, da protest od 12 licah proti 70 i više, nemože imati nakakvih posljedicah. S toga ja predlog činim, da vis, sabor zaključiti izvoli:

1. O zakonitosti ili nezakonitosti izbornoga reda naprama tomu spisu nemože biti govora, jer je većina sabora

Digitized by Google

dakle narod, ovaj po kruni ponudjeni izborni red, voljom svojom primivši ga, sankcionirao.

U adresi ja ni najmanje nedvojim, da će ova ideja tako biti razvijena, kako bude prema pravu krune i prema pravu naroda i da će nestati izbjeda, da u buduće bude izborni red strogo po zakonu, buduć će odbor devetorice naći taj ekspediens, da se izvede ovaj momenat oktroja.

2. Da vis. sabor zaključi, dočim je 15. siečnja taj protest ustmeno položen i od većine sabora zabačen, da postoji već zaključak saborski, a proti zaključkom prigovora neima, zato da se taj spis postavi ad acta.

3. Buduć da u duhu toga protesta leži izrično položenje mandata, da vis. sabor odredi nove izbore. (Živio).

Sima Filipović. Kratak ću biti visoka kućo! Predmet sam po sebi držim za neprijatan; o neprijatnih predmetih nitko rado mnogo nerazgovara; a osim toga visoke kućo! nije mi namjera, strasti, koje nitko poreći nemože, da nisu dosta razdražene, još većma razdraživati. Ja ću odmah s početka mnenje moje kazati, u tom, da bi bilo može biti bolje, da je vis. kuća prieko ovoga predmeta bez debate prešla; medjutim, kada se je već debata započela o tom predmetu, ja ću što kraće njekoliko riečih progovoriti tako, da moj govor bude skupa i moje mnjenje o pročitanom protestu i da bude i ujedno odgovor na rieči g. predgovornika. Visoka kućo! u samomu protestu, koji je ovdje pročitan dvoje nalazim izloženo, prvo razlaganje o oktroju i posliedicah, koje bi se iz toga oktroja izvadjati mogle; drugo, razlaganje o onom uplivu, koji je vlada na izbore zastupnikah saborskih imala.

Ja neću vis. kućo! sve ono, što je u pročitanom protestu navedeno, da ponavljam; neću da razloge g. predgovornika posebno da preduzimam, nego ću samo onoliko, koliko mi se i u jednom i u drugom pogledu potrebno činilo bude, da reknem.

Visoka kućo! Koliko sam iz privatnoga mnenja same gg. članovah ove vis. kuće razumio, kolike sam ovo mnenje i danas iz riečih g. predgovornika, koje bi mogao ujedno i za mnenje ove vis. kuće uzeti, o tome, budući vidim, da se to mnenje odobrava, shvatio, držim, da ću mnjenje svijuh nas izreći, ako reknem, da je ovaj izborni red, o kom je reič: oktrojka.

Jeste gospodo moja! o tome neima sumnje, da je ovaj izborni red oktroika.

U onih okolnostih, kada ili u obće, ili za kakov pojedini slučaj u državi kojoj zakona nema, kada je ili u obće, ili u pogledu na jedan posebni predmet tako rekuć, tabula rasa, mora se iniciativa učiniti s jedne strane. U monarhičkoj državi ta iniciativa u spomenutih slučajih, pripada kruni, a ova se iniciativa zove oktroikom. Ja gospodo moja! koji sam „homo monarhicus," u tih okolnostih koje su ovdje navedene, pravo oktroivanja kruni vindiciram, ali gospodo! da se upitamo: dokle ćemo mi stajati na temelju oktrojkah i dokle ćemo mi jednako jednu oktrojku za drugom izčekavati i jednu za drugom primati?

Mislim, da smo svi toga mnenja, da jedared oktroisanje prestati mora.

Podjimo jedan korak dalje i hoću samoga sebe da zapitam, dali mi stojimo i današnjim danom još na onom stanovištu, koje bi se moglo nazvati „tabula rasa."

Ako ću to pitati, onda ću to da spomenem, da je već jedan i drugi faktor zakonodavstva preko toga stanovišta, prieko te tabula rase prešao. U pogledu izbornoga reda nestoji više zakonodavstvo ove kraljevine na stanovištu tabule rase; jedan i drugi faktor upustio se je već u pravlenje izbornoga reda. Nije mi namjera mnogo o tom govoriti, ali hoću da reknem to, da je od velike važnosti to pitanje, kada jedan i grugi faktor jednom na stanovište stvaranja izbornoga reda stupi, da-li je slobodno jednomu od ova dva faktore bez dozvole drugog vratiti se na stanovište tabule raze?

Hoću visoka kuća! još jedan korak dalje da podjem; i da reknem: da se je već i prieko ovoga stanovišta u našoj domovini prošlo. Ne samo da se je stupilo u pravljenje izbornoga reda, nego je izborni red već i napravljen, visokoj kruni već podnešen i od vis. krune njekoja su načela i nekoje točke toga izbornoga reda već i potvrdjene. Potvrdjena su načela ona, koja su u svakom izbornom redu od najveće važnosti, potvrdjene su i posebne, gdjekoje točke od najveće važnosti.

Visoka kućo! Sve ovo posobice i pojedime nabrajati nije mi namjera, to je vis. kući dobro poznato, a ja držim da mi je dužnost ustrpljenje ove visoke kuće neizcrpiti.

Ali to će mi se dopustiti, da su najglavnija načela i najglavnije točke ovog od jednoga faktora zakonotvornoga glavnoga tjela od drugoga faktora primljena i potverdjena, dakle zakonom postala, pitam za sada, kada je već stvaranje izbornoga reda u ovaj treći stadium došlo, je-li mogla kruna? je-li mogao jedan faktor zakonodavnoga tiela i ono što je već senkcionirano i što je već od strane jednoga i drugoga faktora zakonodavnoga tiela priznano, je-li mogla kruna jednostrano to promieniti?

Ja vis. kućo! o ovom jednom dielu pročitanoga spisa i odnosno o povedenoj o tom debati mislim, da sam dovoljno rekao, samo hoću to da dodajem, sklizava je stara oktrojka i to će mi svaki dopustiti, da se na njoj lahko pasti može a pod nogama te oktrojke težko, da će se naći ono podnožje, iz kojega ustavna blagodat izviče. Neka se dakle onoj gospodi i hoću slobodno i iskreno da reknem, po načelih prijateljem mojim, nezamieri, što su posumnjali sklizkom tom stazom ići. Možebiti, da bi oni, kada bi samo svoj teret na plećih svojimi nosili, tom starom pošli, u išli bez mnogoga sumnjičanja; ali na njihovih plećih leži težak teret, neocienjivo blago domovine ove i ako bi oni na tom sklizkom putu pali, mogli bi neocenjivomu ovomu blagu štetu nanesti, koja se nemože tako lahko naknaditi.

Digitized by Google

Ja ću vis. kućo! preći na drugi dio prečitanoga spisa, u kojem se spomen čini o uplivu vlade na izbore sadašnje. No prije svoga vis. kućo! hoću da se ogradim proti tomu, da nebi jedan od slavne gospode članovah visoke ove kuće rieči moje na sebe povukao. Ja gospodo! Kod svakoga čistoću motivah predpostavljam, želeći stime i sebi pravo steći, da svaki i kod mene čistoću motivah predpostavlja (živio!); ali ću o samom predmetu, koliko mi moguće bude najkraće na ovom svetom mjestu misli moje da razložim.

Poznato je visokoj kući, da je vlada preko svojih organah upliva imala na izbore i sam g. predgovornik je to dopustio i ne samo da je dopustio, nego se je i u opravdanje toga upustiti izvolio.

Ja visoka kućo! nisam toga mnjenja, da vlada i da vladini organi na izbore zemaljskih poslanikah upliva imati mogu i smiju.

Ja sebi stvar ovako predstavljam. U svakoj ustavnoj državi imade jedna stranka, koja se obično zove većinom i imade druga stranka, koja se obično zove manjinom. A ako u kojoj državi još i više stranka postoje to su samo grančice ovih dvijuh stranakah. Majoritet, većina, dolazi obično na vladu, iz nje obično uzimaju se oni muževi, koji vladu predstavljaju. Manjina jest uvjek opozicija. Dok oni muževi, koji na vrhu vlade stoje u duhu svoje većine, u duhu one stranke, iz koje su proizašli djeluju, donle ostaju jednako na vrhu vlade. Ako pako nedjeluju u duhu one većine, odpada jedan po jedan član većine, prolazi k manjini, manjina postane većina i meće svoji ljude na vrh vlade. To je vis. kuće u svih ustavnih državah, tako i drugčije biti nemože.

Ako bi se sada dopustiti moglo vladi, da smo prieko svojih organah na izbora kakav uticaj imati može, što bi odtuda moglo slieditì? Ništa, drugo, nego neprestano vladanje onih muževah, koji su samo zato, što su članovi većine, na vladu došli. A što bi sliedilo iz toga! — štagnacija, koja u ustavnom životu, netreba da bude.

Iz toga vis. kućo vidimo to, da vlada prieko svojih organah na izbore uticati nesmije; Veli se doista, da utiče; jest, ali ne prieko svojih organah, nego prieko svoje stranke, prieko onih ljudih, koji većinu sačinjavaju, iz koje su oni proizišli.

Tako mislim, da se riešiti ima to pitanje: dali vlada prieko svojih organah u izbore zastupnikah uticati ima ili ili ne i ja ga u tom smislu riešavam da „ne," po ustavnom načelu sa „ne," nego za vladu treba da rede oni muževi koji većinu sačinjavaju i iz koje je vlada proizišla. Ali vidimo visoka kućo! da je doista taj slučaj bio, da je vlada prieko svojih organah na izbore uticala i to je uticaj takav, o kojem ja neću da se izrazim. Dovoljno da napomenem samo to, da je zapoviedjeno bilo činovnikom, da moraju glasovati za onoga, koji je vladin kandidat; dovoljno to, da nepomenem, da su mnogi zvaničnici zbog ovih izborah zvanja svojega lišeni.

Ja neću, pošto sam već spočetka granice mojega govora postavio, o tom više ni razgovarati, ali ovo mislim, da nitko poreći neće. Može biti, da će se reći, da su ovi, ili oni činovnici i zvaničnici, koji su zvanja svojega ovom prilikom lišeni, da su zvanja svoja izgubili, ne radi izborah, ovih, nego radi dugih pogriešakah njihovih; ali visoka kućo, ako se to rekne, onda ostaje otvoreno pitanje to: „zašto vlada nije prije izbora s njimi tako postupala, nego baš sada, kada su se izbori preduzimali?"

U ovom pogledu držim, da se zadovoljiti mogu s onim, što rekoh i imajući pred očima ono, što sam o oktrojki i što sam o uticaju vlade na izbore rekao, da govor zaključim

Ostaje mi još da u savezu sa rečenim predlog moj učinim.

Moj bi predlog bio taj, da se prieko ovoga protesta na dnevni red predje; protest medju saborske spise položi i s time ovoj neprijatno i nemiloj stvari kraj učini. —

Što se daljega tiče, nebi bio toga mnenja, da se odmah uzme protest tako, kao da se gospoda, koja su ovoj protest podpisala, s time svoj mandat položila; nego bi predlog učinio, da se gospoda ta pozovu, da u opriedeljenom roku izvole doći, inače da će se uzeti, da su mandat svoj položili. —

Ja vis. kućo želim, da ovaj predmet na taj način riešen bude, da se koliko više moguće, strasti, koje su dosta razdražene, ublaže.

Mi visoka kućo! stojimo proti sistemi, koja samo dva naroda poznaje, a nas Slavene medju ova dva slobodna naroda nebroji. Pak nas gvozdena snaga nužde primorava, da se i proti našoj volji ovoj sistemi prilagoditi potrudimo, kao što je, po rieči samoga državnoga ministra ista gvozdena snaga nužde i druge proti njihovoj volji za ovu sistemu prikovala.

Žrtve su nam u ovih okolnostih potrebne; a da se žrtve prinesu, treba mirnoga duha, treba hladne krvi. Nemojmo dakle strasti razpaljivati, nego jih ublažavajmo, koliko više moguće. Fizički mi je težko dalje govoriti, ter zuključujem. (sa strane „Živio.")

Bilj. **dr. Ignj. Brlić.** Visoki sabore! U nazočnom predmetu nebih ja imao nikakova povoda ni rieči progovoriti, kada nebi predlog gosp. narodnoga zastupnika bektežkog involvirao indirektno riešenje jednoga pitanja, koje je pridržano odboru devetorice, koji ima izraditi predlog glede previšnjih kraljevskih reškriptah. Gospodin predlagatelj narodni zastupnik Žuvić želi najme prvo: „da se zaključi o zakonitosti ili nezakonitosti izbornoga reda i predlaže naravski, da se zakonitost izbornoga reda priznati ima po saboru, budući da je po prihvatu većine naroda sankcioniran; drugi predlog jest taj, da se protest ad acta stavi; a treći je taj, da se iz ovoga prosvjeda smatrati ima, da su se podpisatelji očitovali time, da mandat polažu i da se imadu novi izbori odrediti.

Digitized by Google

Što se druge i treće točke ovoga predloga tiče, to ja proti tomu tim manje što imam, budući da je zastupnik rumski g. Filipović u ove 2 točke sa predlogom g. Žuvića, naime što se tiče prelaze na dnevni red, i što se tiče položenja mandata i produzimanja ovih ioborah, sasvime suglasan; (Glasovi: Nije) dakle povod mojege govora odnosi se jedino na prvu točku predloga, koji od rieči do rieči ovako glasi:

Gospodo moja, ovo prva točka predloga involvira bez svake sumnje, ako bi se danas riešila, riešenju onoga pitanja, koji je sabor ustupio odboru devetorice, koji ima izradjenje adrese, kao odgovor na kralj. reskr. (Glasovi: Tako je.) Ja mislim, da bi riešenje toga pitanja u današnjoj sjednici bilo preokupiranje mnenja, koje odbor devetorice u adresi položiti ima, (Glasovi: Istina.) te ako bi se sada to mnenje položilo, to bi se unapred izreklo, što je ima izreći povodom debate u adresi u obće. U ostalom čast mi je primietiti visokomu saboru, da ja držim ovo pitanje; najme „o zakonitosti i nezakonitosti" izbornoga reda u današnjoj sjednici svakako za prerano; oto pitanje, najme o zakonitosti i nezakonitosti izbornoga reda, predala je visoka kuća jedanred odboru devetorice, i dok ovaj odbor izaslani od sabora nebude sa svojim predlogom gotov i dok nenaznači mnienje, koje zastupa glede legaliteta ili ilegaliteta izb. reda, dotle bi svakako prerano bilo, u tom smotrenju kakovo riešenje, ma bilo samo pobočno, donieti.

Dakle kao što rekoh, gospodo moja! dočim se ja, što se tiče 2. i 3. točke predloga g. zast. bektečkoga sasvim šnjim slažem, držim i jesam zato, da se prva točka o zakonitosti i nezakonitosti izb. reda sasvim izpusti.

Ljudevit Vukotinović. Visoki sabore! Nisam mislio niti želio, da se o ovom pitanju danas zametne razprava meritorna, predpostavljajuć medjutim u kratko samo to u načelu, da se zbilja temelj onaj, na kojem je sabor sadašnji sastavljen, držati mora zajednostrano za učinjenje propis ili naredbu vlade, to moram samo njekoja napomenuti na ono, što je g. zast. bektežki ovdje razložio; i to, gdje on kaže, da nam vlada ostavlja nadu, da ćemo mi moći prvom zgodnom prilikom stvoriti nov izborni red i da ćemo moći izići iz ovoga nezakonitoga stanja u zakonito. Time priznaje i sam, da je zbilja ova naredba neodgovarajuća svim zahtjevom, koje ustavnost zahtieva i sobom donosi. Drugo što hoću napomenuti, jest ono načelo, koje on njekim načinom proklamira, kao za visoko načelo; najme to: „da činovnik vladin, budući da je svečano prisiegao vladi svojoj, mora izlužiti intenciam vladinim."

Ja dopuštam gospodo moja! da činovnik, prisegom svojom obvezan, mora služiti u interesu svoje službe i to službe odgovarajuće intenciam vladinim; da sudac n. p. mora suditi sviestno i točno; da referent banskog stola mora referirati parnicu točno i svestrano; da bilježnik bilježi svoje zapisnike; i napokon, da svaki činovnik dužnost svoju polag zvanja svojega vrši; ali zato, da činovnik, kada prisegu samo u tom smislu položi, da će dužnosti izpunjavati, da mora postati orudjem za svaku vrst intenciah vladinih bez kraja i konca to je jedno načelo, koje ja kao zastupnik naroda ustavnoga odobriti nikako nemogu. (Živio)

Što se tiče predloga, kojega je g. Žuvić izvolio predložiti, kažem, da se neslažem s njim, budući scienim, da bi prerano bilo preokupirati meritorno riešenje najvažnijega pitanja.

Dakle ja što i od gg. govornikah navadjati čujem, da se nebi kakov animositet pokazao proti onim, koji nisu prisutni, da se ovaj spis, što je prije pročitan, — budući da saborski spisi moraju biti živa i istinita slika svega onoga, što se u krilu sabora zbiva; metne ad acta i da se ova gosp. pozovu, da za stanoviti rok zauzmu svoje mjesto i ako to neučine, da se razpišu novi izbori i da se predje na dnevni red.

Jovan Živković. Sa njekoliko riečih usudio bi se progovoriti, da podpuno podupirem temeljiti predlog g. Brlića, da sada samo o tome govora biti nemože, što ima biti sa ovim protestom i kako se ima smatrati prama onim, koji su ga uložili? Što da ima biti, izrekao je g. predlagatelj vrlo umjestno i svi smo prihvatili, da se najme predje na dnevni red, a kako se protest ima tumačiti prama onim, koji su izstupili; u tome su dva mnienja. Jedni misle, da se još jedanput pozovu, da zauzmu mjesta svoja; pako ako to neučine, da su položili mandate i da im se pravo njihovo utrnutim smatrati; dočim g. predlagatelj misli, da su oni to učinili, što su uložili protest i tako mnije, da su s protestom ujedno i mandate položili; jer su sami kazali, da ih prieči pravna sviest medju nami biti, ter su izstupili i nemogu se više povratiti. To bi bilo više nego puka forma, pozvati još gospodu da dodju, proti samomu našemu boljemu uvierenju; s toga podupirem predlog g. predlagetelja, da mi to smatramo sada kao polaganje mandata, tim većma, što oni zakonitosti ovoga tiela nepriznavaju.

U razlaganje prvoga predloga neću da se upuštam; jer tomu nije sada vremena, pak to je i najglavniji dio adrese; ondje će biti visoka kućo mjesto i vremena g. predlagatelju, da svoje uvjerenje izreče; zato želim, da se preko onoga predloga prodje na drugu točku. —

Josip Žuvić. Ja ću u kratko zaključiti zadaću svoju i najprvo se obraćam na g. zastupnika virovitičke županije, koji je napao predlog pod stavkom prvom glede legaliteta sabora, u tom pravcu, da neima sadanja debata prejudiciratu radu ob adresi. Ja sam u svojem predlogu kazao svoje uvjerenje, a ovo mi uvjerenje neće uzeti nitko, najme; s jedne strane to: „da je kruna u nuždi svojoj, u koju su ju postavile faktične okolnosti, sada vladajućega obstojateljstva cesarevine, izdati morala izborni red u njekih nebitnih točkah promienjen." Majoritet sabora, dakle narod, je taj izborni red primio, na temelju njegovom se konstituirao, dakle je ovim ovaj izborni red za ovu sesiu valjanim primljen i pristanjem naroda sankcioniran. S druge strane, ako

Digitized by Google

sam u predlogu izrekao, da gojim podpuno povjerenje prema odboru devetorice, koji je za izradjenje adrese izaslan, da će on pronaći modus takov, koj bude odgovarao zahtievom naroda i uvjetom zakonitosti izbornoga reda, to ja sada to uvjerenje repetiram. Nu kad vi gospodo! zazirate od toga, pa mislite, da je u meni ležala težnja preokupirati mnienje odbora devetorice o izbornom redu, koje mi namjere nije bilo nikada, velim, kad vi od toga zazirete, te držite, da sam njekim načinom u stroj rada ovoga odbora dirnuo, ja se u tu vašu želju podajem i predlog moj, točku 1. natrag povlačim.

Prelazim sada na ono, što je rekao g. zastupnik rumski. Istina, da nam je više putah u govoru svom obećavao, da neće ob ovom i onom govoriti, osobito ob onih točkah, kojimi konkurira u predlog samog protesta. Nu ja imam počitanje prema njegovoj osobi, kad ima duševne snage, sam ovdje ostati od manjine i koga ja smatram kao jednog jedinoga, od nje komu sviest dopušta, sjediti u našoj sredini, u takovom saboru. Ja neću iz diskrecije prama njemu o tom govoriti, nego samo ga molim, da izborni red ovaj, kojemu je u ugovoru malo prije glede troškovah saborskih priznao valjanost, da mu priznaje valjanost i glede inih svih stvarih saborskih.

Što se tiče predloga glede novih izborah, to sam već g. Živković i drugi govornici razložili; pa kada je manjina očitovala, da njoj svjest nedopušta, sjediti medju nami, da je sabor nezakonit, kad je sve nezakonito, što iz njega izvire, takova manjina nemore siliti, na povratak u tielo saborsko, počem neima povoda ni zakonite ni moralne sile na to upotrebiti. Shvaćajuć ja rieči i duh spisa polag svih pravilah logike moram priznati, da im ustavna ćut nedopušta vratiti se amo, a moralnoga pritiska ja neću da pogovaram, ostajem dakle pri tom, da se protest ima uzeti položenjem mandata.

Što se tiče zadnje točke govora g. zastupnika moslavačkog, to moram izjaviti, da toga nisam nikada rekao, naime, da su činovnici, čim su prisegu položili, dužni izvesti sliepo sve namjere vladine. Budući da se prema shvatu zastupnika moslavačkoga nisam jasno izrazio, evo opetujem, da je vlada vlastna od svojih njojzi prisegom obvezanih činovnikah zahtjevati: da vladinim težnjam i namjeram na povlasti vlade osnovanim unatoč nerade; — nakon opažujem tomu štovanomu zastupniku da okolnost ona, da-li vrši referent u banskom stolu ili veliki župan svoju dužnost, na razpravu današnju nespada.

S toga povlačeć ja predlog točku 1. natrag, ostajem nadalje kod predloga točke 2. i 3. (Živio!)

Predsjednik. Visoka kućo! Dočim je gosp. predlogatelj prvu točku natrag povukao, ostaje samo druga i treća točka za riešenje. Jedno je to: „prima li visoka kuća odluku, da se ovaj spis prosto imade metnuti medju spise.

(Glasovi: Primamo.)

Dakle ove je odlučeno i visoka je kuća jednodušno ovo primile.

Drugo je pitanje: „je li visoka kuća uzima izreku, nalazeću se u ovom spisu manjine, kao rezignjaciju na svoje mandate? i je-li se uslied toga novi izbori imadu razpisati.

(Glasovi: Primamo.)

Ja bi želio, da se izvoli vis. kuća dignuti.

(Svi se skoro dignu,)

Ogromnom je većinom primila visoka kuća i drugu točku; uslied toga ću imati čast namj. vieće zamoliti, da se u onih 13 kotarih izbori novi odrede. Molim gosp. izvjestitelja verifikacionalnoga odbora, da nam izvoli zapisnik pročitati.

Izvj. **Škender Fodroci,** čita izvješće verif. odbora, kojim se verificiraju preuzv. g. bar. Levin Rauch i biskup Gjuro Smičiklas.

Predsjednik. Presvietli g. Levin Rauch i biskup Gjuro Smičiklas primaju se kao verificirani članovi.

Bilj. **Ljudevit Raizner.** Priobćuje dalje:

16. Pritužba magistrata samoborskog proti izboru g. zastupnika Eduarda Šuljoka; i predlaže:

Vis. sabore! §. 18. poslovniku vis. kuće izrazuje: „Pošto je izrečeno, da je sabor sastavljen, neprima se više nikakova tužba proti verificiranim članovom.“ G. zastupnik Šuljok je po verifikacionalnom odboru priznan kao zakonito izabrani zastupnik; akoprem su u izbornom zapisniku ista momenta unešena, koja se nalaze u spisu ovom, zastupnik je zato ipak po vis. kući priznan kao verificirani član, pritužbe dakle više neima. Otim toga glasom §. 13. poslovnog reda može uložiti ovakav spis proti zastupniku ili sukandidat, ili birači. Pritužbu ovu predlaže magistrat samoborski, koji niti je sukandidat niti birač. S toga mislim, da se ovj spis trgovištu samoborskomu vrati, jer ono nije ovlašteno u tom poslu dopisivati sa saborom.

(Glasovi: Natrag nek se vrati; njekoji: Ad acta.)

Predsjednik. Ovo je pitanje formalnosti, kako je izvjestitelj naveo, samo birači ili sukandidati imadu pravo pritužbe proti zastupniku; a ovdje pako ulaže tužbu magistrat sam. Izvjestitelj predlaže, da se ovaj spis neuzme ad acta, kao obična pritužba, nego da se putem nadležne oblasti, putem namj. vieća povrati magistratu.

(Glasovi: Primamo.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** priobćuje podneske dalje;

17. Tužbu proti Ladislavu Thalleru i predlaže:

Visoki sabore! gosp. Thaller jest verificirani član i u smislu §. 18. proti njemu prigovara nema, s toga predlažem da se spis metne ad acta. (Glasovi: ad acta.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** priobćuje dalje:

18. Tužba proti Barabašu Škenderu i predlaže da se metne ad acta. (Glasovi: prima se.)

Digitized by Google

Predsjednik. Visoka kuća prima dakle predlog g. izvjestitelja, da se ove tužbe proti Barabašu i Thalleru, prosto medju spise metnu?

(Glasovi: Primamo.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** priobćuje dalje:

19. Pritužbu kanonika Josipa Šuškovića proti nezak. izboru g. zastupnika dra. Luke Petrovića i predlaže:

Visoki sabore! pogledom na navode, nalazeće se u spisu ovom o izbornom redu, čast mi je primietiti, da, ako je oktrojirani izborni red, blage uspomene Jellačića bana od g. 1848. time stekao svojstvo zakonitosti, što bi prihvaćen po saborih od g. 1861. i 1865. da obstoji istim načinom sva nada, da će i sadanji izborni red, ako ga visoki ovaj sabor prihvati, postati zakonitim.

Što se tiče pritužbe proti izboru preč. g. Luke Petrovića, čast mi je primietiti, da je on verificirani član visokoga ovoga sabora, da je verificiran na temelju izbornoga zapisnika i vjerodajnice, koju je izdao sam g. Šušković i sam priznaje u otoj vjerodajnici, da je zakonito izabran; s toga mislim, da bi se proti ovom članu u smislu §. 18. poslovnika pritužba zabacila.

U koliko bi pako ovaj spis možda zadržavao momenta takova, koji bi spadali na razsudjenje upravne vlasti, a ne na zakonarsko tielo; to se usudjujem predložiti visokomu saboru, da ovaj spis ustupi namj. vieću, na blagovoljno uredovanje. (Sa svih stranah: Prima se.)

Dr. Luka Petrović. Hoću da govorim. —

(Glasovi: Prima se, njekoji: Cujmo. —)

Visoki sabore! Ja se ogradjujem samo proti tomu, što se u nutri govori, da sam ja kandidat visoke vlade; proti tomu se ja ogradjujem, mene su veleštovani gradjani ovoga grada za kandidata izabrali; iz onoga povierenja, da idem na poboljšanje stanja onoga grada, da se uspreši blagostanje vjernih gradjanah ovoga grada.

Ja se pako cienim za srećnoga, da se moji nazori u tome slažu s nazori visoke vlade Nj. Vel. koji tamo teže, da se uspieši blagostanje mile naše domovine. (Živio!)

Predsjednik. Prima-li visoka kuća, da ova pritužba, dočim je g. kanonik Petrović overovljen, nema nikakva uspjeha, da izbor ovaj ostane, a da se stvari njekoje koje spadaju u područje administrativno, simpliciter namj. vieću oprediele.

(Glasovi: Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dalje:

Izvješce deputacije trstjanske. (Na znanje uzeto.)

Predsjednik. Visoka kućo! Tim zaključujem današnju sjednicu i ureći ću sliedeću, kada bude adresa pripravljena. —

Digitized by Google

Peta saborska sjednica

držana dne 25. siečnja 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Čitanje izviešća verif. odbora. — Izviešće odbora i predlog glede kontraktah sa brzopisci i tiskarnom. — Čitanje izviešća odbora za adresu i čitanje osnove adrese. — Priobćenje podnesakah. —

Predsjednik. Molim g. bilježnika Raiznera, da nam zapisnik zadnje sjednice pročita.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

četvrte saborske sjednice sabora kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane dne 23. siečnja 1868. pod predsjedom predsvietloga gosp. Antuna Vakanovića.

1.) Saborski bilježnik Stjepan Hrvoić čita zapisnik treće saborske sjednice, koji bje bez prigovora odobren i ovjerovljenim proglašen. —

2.) Podneskom pod br. 12. moli Filip Knez Battyany, da ga sabor izpriča, što radi starosti i bolješljivosti kod ovoga saborskoga zasjedanja sudielovati nemože. —

Prima se na znanje.

3.) Lukijan Nikolajević, episkop gornjo karlovački pod br. 23. se izpričuje, da radi bolesti na ovo saborsko zasjedanje doći nemože. —

Primljeno na znanje.

4.) Rudolf barun Bedeković moli podneskom pod br. 8. da se izpriča, što radi bolesti na ovaj sabor doći nemože.

Prima se na znanje.

5.) Nikola grof Széczen javlja dopisom pod br. 9. da je starošću i službom, koju kod previšnjega dvora obavlja, prepriećen na ovaj sabor doći.

Uzeto na znanje.

6.) Antun grof Széczen javlja pod br. 10. da je prepriećen na saboru učestvovati, jer je u delegaciju izabran, koja se sada sastaje. Primljeno na znanje.

7.) Dragutin grof Eltz moli podneskom pod br. 11., da ga sabor izpriča, što radi poremećenoga zdravlja i nepovoljnoga vremena na ovo saborsko zasjedanje doći nemože.

Uzeto na znanje.

8.) Nikanor Gruić, vladika pakrački dopisom pod br. 48. javlja, da nemože radi praznikah božićnih i bogojavljenja početkom zasjedanju saborskom učestvovati, stoga za to vrieme moli za dopust.

Medjutim na sabor prispio, stoga se ulaže medju spise.

9.) Julio grof Janković, zastupnik daruvarski dopisom pod br. 7. javlja, da radi nenadane bolesti nemože kod otvorenja sabora prisustvovati.

Buduć je medjutim došao, s toga se ulaže medju spise.

10.) Gjuro Šafarić, izabrani zastupnik u kotaru ludbrežko — koprivničkom moli podneskom pod br. 13. radi bolesti za 20. dnevni dopust.

Traženi 20. dnevni dopust podieljen je počam od 8. o. mj.

11.) Dr. Venceslav Urpani, zastupnik kotara grobničko-hrelinsko-vinodolskoga polaže pod br. 43. radi bolesti mandat. —

Uzeto na znanje, ujedno nov izbor odredjen. —

12.) Namiestničko Vieće dostavlja pod br. 24. dopisom od 31. listopada pr. g. br. 13,239. na razdieljenje medju saborske članove tiskopise: „über die Nothwendigkeit, und die Bedeutung einer Eisenbahn von Zemlin nach Fiume zatim: das Donau-Adria. Bahnnetz."

Tiskopisi ovi su razdieljeni medju saborske članove. —

13.) Ivan i Nik Zrnetić iz Vrabča tuže pod br. 20. nadležni c. kr. zemaljski sud zagrebački, što jim je selište putem sudbene ovrhe god. 1857. na javnoj dražbi prodano, — te mole, da se cieli postupak parnice uništi, — da se u posied prodanoga selišta uvedu i da se drugi sud opredieli za riešenje te parnice. —

Ustupljeno kr. banskomu stolu.

Digitized by Google

14.) Filip Decsö iz Pešte moli podneskom pod br. 42. dotični kr. županijski sudbeni stol da uskori ovršenje zaostavštinske razprave iza smrti njegove tetke Marije Horvatove, rodjene Kanotaj, koja je njemu i njegovomu bratu legate po 100 for. ostavila. —

Ustupljuje se kr. banskomu stolu.

15.) Obćinstvo županije varašdinske podneskom pod br. 14. obraća se iz male skupštine 18. prosinca pr. g. držane, molbom na sabor, za što skorije stvorenje zakona, kojim će se neograničeno ciepanje i razkomadanje urbarskih selištah dozvoliti. —

Podnesak taj prihvaća nazočni zastupnik Stjepan Vuković, poduprt dovoljnim brojem zastupnikah, te predlaže da se radi važnosti i prešnosti toga predmeta odbor ad hoc iz jedanaest članovah u dojdućoj saborskoj sjednici izabere, koj će u tom pogledu zakonsku osnovu sastaviti i saboru na daljnje pretresivanje predložiti. —

Predlog taj je većinom glasovah primljen.

16.) Zapisnik odbora za saborske troškove od 16. siečnja t. g. kojim se odbor taj izabranjem narodnoga zastupnika dr. Luke Petrovića kanonika za predsjednika i narod. zastupnika Benjamina Kraljevića za izvjestitelja konstituira, — primljen je na znanje. —

17.) Zapisnik odbora za saborske troškove, od 21. siečnja t. g. kojim se obzirom na okolnost, što zakon o uredjenju sabora, o konakovini, narodnim zastupnikom do sada pripadajućoj, ništa nenapominje predlaže, da se zastupnikom naroda osim naknade putnoga troška, sastojeće u miljarini jedne forinte od prevaljene milje, ili gdje se želježnica rabiti može, u pristojbi za prvi razred obstojećoj, — zatim osim dnevnih trih forintah, — takodjer u ime konakovine jedna forinta na dan opriedieli i odbor na izplaćanje tih pristojbah opunovlasti, — bje u pretresivanje uzet, te je nakon kratke razprave odbora većinom glasovah u svojoj cielosti primljen, odobren i odbor na izplaćanje takodjer konakovine narodnim zastupnikom u Zagreb na sabor došavšim opunovlašten. —

18.) Zastupnici naroda dr. Jovan Subotić, dr. Franjo Rački, dr. Mio Polit, dr. Marian Derenčin, Venceslav Turković, Ignjat Broš, dr. Božidar Plavšić, Viktor Spisić, Josip Tomac, Ivan Tombor, Josip Torbar i Mirko Hrvat izjavljuju podneskom pod br- 37. pozivno na svoje u saborskoj sjednici od 15. siečnja t. g. predloženo i obrazloženo mnienje, da jim sreća i pouzdanje naroda kao i neće na i ustavna sviest nalaže izstupiti iz ovoga sabora i zato da ovom protuzakonitom saboru udioničtvovati niti vjećajuć, niti glasujuć, nu ostavljajuć sabornicu uprti na zaključke zakonitoga sabora od 29. prosinca 1866 i od 11. svibnja 1867. prosvieduju proti temelju, na kojem je ovaj sabor sastavljen, prosvjeduju proti svim zaključkom ovoga na protuustavnu i nezakonitu temelju sastavljenoga sabora; a uprti na čl. 42. od god. 1861- i previšnji kr. odpis od 8. studenoga 1861. prosvieduju proti podredjenju trojedne kraljevine pod kralj. Ugarsku, prosvieduju proti tomu, da sabor ugarski za trojednu kraljevinu bez njezinoga znanja i privoljenja njezinoga zakonitoga zastupstva pravovaljano uredjeje državopravne odnošaje, da joj dužnosti i terete navaljuje.

Poslie kako begtežki narodni zastupnik g. Josip Žuvić u poduljem govoru temeljito oprovrže razloge ovoga prosvieda, predloži da sabor zaključi.

1. Budući da je većina sabora, dakle narod, izborni red po kruni izdan primio i tim ga sa svoje strane sankcionirao, to o zakonitosti i nemože biti govora; da sabor na tom temelju s umjerenošću radi, jer je uvjeren, da će adresa sadržati momenat o tom, koji će ujamčiti podpuno zakonitost budućega izbornoga reda.

2. Budući je taj predlog istovjetan sa onim, koji je u prosviedu ustmeno stavljen u sjednici od 15. o. m. i sada zabačen, to da se i ovaj prosvied zabaci, je po poslovnom redu neima prigovora proti saborskomu zaključku, — i tomu shodno, da se taj spis stavi medju spise. —

3. Čim i po duhu i slogu toga prosvieda podpisatelji istoga položiše svoj mandat, to da se odrede novi izbori.

Pošto se zatim izjave proti prvoj točki toga predloga gg. zastupnici naroda Simo Filipović, Ljudevit Vukotinović, dr. Ignjatija Brlić i Jovan Živković, od kojih prva dva takodjer proti trećoj točki predloga govorahu, odstupi narodni zastupnik begtežki g. Josip Žuvić od predloga svoga pod prvom točkom stavljenoga.

Kod preduzetoga zatim glasovanja bude druga točka predloga, da se najme prosvied taj jednostavno medju spise uloži jednoglasno, — a treća točka predloga, da su po duhu i slogu prosvieda podpisatelji svoj mandat položili, te da se radi toga novi izbori odredjuju, ogromnom većinom primljena. —

19. Izvjestitelj verifikacionalnoga odbora, narodni zastupnik g. Škender Fodroci čita zapisnik toga odbora od 22. siečnja t. g. kojim su pozivnice banske izdane za gg. Levina baruna Raucha i biskupa križevačkoga Jurja Smičiklasa u redu pronadjene, s toga se oni za ovjerovljene članove ovoga sabora priznavaju i proglašuju.

20.) Poglavarstvo obćine povlaštenoga trgovišta Samobora podneskom pod br. 22. moli, da se u obziru nezakonitoga postupanja izborne deputacije iztraga odredi, jer je popis biračah kot. sudac obavio, njekoje nenaznačene inostrance i njekoje izbornike protupravilno u listine uvrstio; što bi zatim pravo izbora njekim nenaznačenim osobam uzkraćeno i što jedan prigovor proti listini biračah 21. prosinca pr. g. kao zakašnjen nije primljen, napokon što su odborni perovodja, ujedno županijski kot. pristav i jedan punomoćnik glasovati.

Prošnja ova nebi uvažena, jer je narodni zastupnik kotara samoborskoga g. Eduard Šuljok verificirani član sabora, proti kojemu se glasom §. 18. poslovnika saborskoga neprima više nikakova tužba.

Digitized by Google

Pošto nadalje glasom §. 13. istoga poslovnika tužbu glede zastupnikah jedino sukandidati, ili izbirači staviti mogu, poglavarstvo pako občine samoborske u tu vrstu nespada, indi nije bilo vlastno u tom predmetu obratiti se neposredno na sabor, s toga je jednoglasno zaključeno, da se podnesak taj poglavarstvu občine Samobora putem kr. namjestničkoga vieda vrati.

21.) Pritužba Mije Vojvodića i Mije Schanera sa 29 podkrižanih seljakah pod br. 39, kojom prosvieduju proti izboru Ladislavu Thallera, u kotaru vočinsko-suhopoljskom, te mole da se novi izbor odredi s razloga, što je on izprva bio predsjednikom izbornoga odbora, te što je tobož izbor biračah po svojoj volji rukovodio, zatim što se je uzklikom biralo i što su izbornici čašćeni bili, nije uvažena, već je jednoglasno zaključeno, staviti ju medju spise, jer je narodni zastupnik Ladislav Thaller ovjerovljen, a proti ovjerovljenim članovom sabora neimade glasom saborskoga poslovnika nikakovoj pritužbi mjesta.

22.) Franjo Žužel, župnik riečki sa osam drugih izbornikah kotara novomarofsko-ludbrežkoga podneskom pod br. 19. prosvieduju proti izboru Škendera Barabaša, moleć da se uništi i novi izbor odredi iz razloga, što popis biračah nije dovoljno oglašen bio, što je on bio početkom predsjednikom odbora, te što se je na izbornike strahovanjem i goščenjem uplivalo. —

Podnesku tome nije zadovoljeno s uzroka, što je g. Škender Barabaš ovjerovljeni narodni zastupnik, proti kojim pritužbi mjesta neima. —

23.) Pritužba Josipa Šuškovića kanonika zagrebačkoga sa jošte 29 biračah III. kotara zagrebačkoga pod br. 31. kojom se uz prosvied proti oktroiranomu izbornomu redu i proti svemu, što bude na temelju njega zaključeno, moli, da se izbor kanonika g. dra. Luke Petrovića uništi, te novi izbor odredi iz razloga, što biračem ratni namet nije pribrojen izravnomu porezu, što su činovnici na glasovanje za vladina kandidata silovani bili i što se je na birače opijanjem, podgovaranjem i kupovanjem glasovah dielovalo. —

Budući da je narodni zastupnik, g. kanonik Luka Petrović na temelju izbornoga zapisnika, koji je glavni tužitelj g. kanonik Josip Šušković, kao predsjednik dotičnoga izbornoga odbora, zakonitim priznao i na temelju izdane po njem vjerodajnice ovjerovljen, proti komu glasom saborskoga poslovnika pritužbi mjesta neimade, s toga bi jednoglasno zaključeno pritužbu tu zabaciti; na koliko pako ista sadržava u sebi momenta, koji spadaju u razsudjenje upravne vlasti, odredjeno je, da se na blagovoljno razpoloženje ustupi kr. nam. vieću. —

24.) Biskup dr. Vjenceslav Soić i Viktor grof Oršić, te Koloman pl. Mikšić, kao odbor izaslan iz sjednice 15. o. m. držane, da u ime ovoga sabora prisustvuju u Trstu kod dopreme i daljnje odpreme mrtvoga tiela Nj. Veličanstva Maksimilijana, cara meksikanskoga, izviešćuju da su častnomu toman izaslanstvu zadovoljili, svečanomu prevozu mrtvoga tiela Nj. Veličanstvu prisustvovati, te namjestniku trstćanskomu sažaljenje i sućuće ovih kraljevinah izjavili. —

Izviešće ovo primljeno je na znanje, te se ujedno zahvalnost spomenutomu odboru izražava, što je to poslanstvo u ovo zimsko doba i na svoj trošak primio i svršio. —

Zatim zaključi predsjednik sjednicu tim, da će se sliedeća ureći, čim bude osnova adrese gotova. —

Vakanović v. r.

Ljudevit Raizner v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik. Molim visoku kuću imade li kakovu primjetbu?

Stjepan Vuković. Molim, ja imam primjetbu vis. kućo! Moj jučerašnji predlog nije stavljen onako u zapisnik, kao što sam ga ja predložio na molbenicu županije varaždinske glede odbora jedanajstorice, koji je u tom poslu sastavljen. On glasi, kako ću ga pročitati i tako ga je i vis. kuća primila, najme da odbor predloži saboru: 1. zakonsku osnovu o zadrugah a 2. o konačnom riešenju urbarskih još neriešenih odnošajah. Ovo je bilo po meni predloženo i molim, da se u tom smislu zapisnik izpravi.

Predsjednik. Prima li vis kuća izpravak g. zastupnika Ivanečkoga. (Glasovi: Primamo.)

Robert Zlatarović. Molim, visoka kućo i ja imam jednu opazku glede zapisnika. Ako sam dobro razumio, to se na onom mjestu, gdje se govori o konakovini, kaže u zapisniku: budući da nije zakon privremeni ništa u tom obziru odredio, to se dakle konakovina dozvoljava. Ako dobro shvaćam zaključak vis. kuće u posliednjoj sjednici, to nije bio udešen prema ovomu tekstu zapisnika, nego je bilo rečeno, da vis. kuća ovlaštuje odbor izaslani za saborske troškove, da se u rubriku za putne troškove može uračunati i konakovina; jer kada bi ovako stajalo, imalo bi smisao i smjer, da je na novo zakon odredjen, a ako je tako, kako se iz predloga vidi, nebi se alterirao u ničemu zakon, ako vis. kuša ovlasti odbor, da u rubriku putnih troškovah može uračunati i konakovinu. To je jedno; drugo držim da se po običaju i po pravilu, kojega se ima držati u sastavljenju zapisnika saborskoga, imadu izpustiti sve kurtoasije; a ja sam čuo na jednom mjestu: visoki stol, na drugom: na blagovoljno uredovanje. Molim, da se to simpliciter izpusti.

Predsjednik. (bilježniku). Molim, izvolite pročitati ono mjesto glede konakovine.

Bilj. **Ljudevit Raizner.** Cita dotično mjesto.

Dr. Ignj. Brlić. Ovaj vis. kućo, izpravak, koji je narodni zastupnik gosp. Zlatarović predložio bio bi takav, koji se nesudara sa ovim predlogom, kao što je prihvaćen u prošloj sjednici, naime da se imade ovdje kazati, da se pokraj dnevnicah i putnih troškovah takodjer i konakovina plaća. Predlog je g. Zlatarovića, da se konakovina uračuna

Digitized by Google

medju putne troškove i da se kaže, da se iz rubrike putnih troškovah takodjer i konakovina plaća.

Robert Zlatarović. Ja molim, vis. kućo! Neprisvajam si prava nikakva, amandementah niti predlogah izricati. Ako je zbilja tako zaključeno, kako je u zapisniku, ja ću se povući natrag, jer sada nije vreme ni mjesto, kakva izpravka ovdje predlagati.

Predsjednik. Dakle prima se tekstuacija zapisnika?

(Prima se.)

Današnji zapisnik vodit će gosp. bilj. Brlić, govornike bilježiti će gosp. bilježn. Car.

Molim g. izvjestitelja verifikacionalnoga odbora, da nas izvoli izvjestiti.

Izvj. **Aleks. Fodroci.** Čita izvješće verifik. odbora, kojim se za ovierovljenje predlaže grck.-istč. biskup Nikanor Gruić. (Prima se.)

Predsjednik. Podnešen je operat odbora, koji je izaslan, da sklopi kontrakt sa štampari i brzopisci; molim izvjestitelja g. Dr. Antun Stojanovića, da izvoli izvješće pročitati.

Izvj **dr. Ante Stojanović.** Ako vis. kuća neima ništa proti tomu, ja bi pročitao prije cielo izvješće, pa onda da idemo točku po točku.

Zapisnik

sjednice saborskoga odbora za utanačenje ugovora s brzopisci, tiskari i urednikom dnevnika, dne 10. siečnja 1868. u Zagrebu držane.

Odbor taj po zaključku saborskom se sastoji iz članovah saborskih Zlatarovića, dr. Šuhaja. Miroslava Kraljevića, dr. Stojanovića i dr. Luke Petrovića, izmedju kojih izabran je Zlatarović predsjednikom, a dr. Stojanović izviestiteljem odbora.

I.

Glede nagrade za brzopisce bude professor Magalić, koji je takodjer u priašnjih saborih posao ovaj obavljao, pozvan, da se očituje. On zahtieva za svaku sjenicu 30. for. pod istimi uvjeti, kao što to bijaše u priašnjih saborih, imenito u posljednjem od god. $186^{6}/_{7}$.

Odbor predlaže, da vis. sabor izvoli pristati uz ovu cienu.

II.

Što se tiče tiskanja dnevnika i ostalih potrebnih tiskanicah, to mnije odbor, da bi bilo dovoljno tiskati 200. eksemplarah dnevnika, od ostalih tiskanicah, da je dovoljan broj od 300. eksemplarah.

Tiskari, o cieni tiskanja upitani, očituju, da su voljni tiskati uz sliedeće ciene:

Dr. Gaj: dnevnika tabak od 4 stranah po		17. for.
tiskanice od	¼ tabaka po	5. „
„	½ „ „	9. „
„	1 „ „	16. „
Albrecht: dnevnika tabak od 4 stranah po		14. for.
tiskanice	¼ arka po	5. „
„	½ „ „	9. „
„	1 „ „	16. „

Bokau stavlja istu cienu koju i Albrecht.

Primećuje se, da se pod ovu cienu razumieva i papir i format dnevnika i tiskanicah od god. $186^{6}/_{7}$.

Gledom na to, što su Albrecht i Bokau najjevtiniji u svomu zahtievu, to odbor predlaže, da visoki sabor izvoli prihvatiti ponudu ili jednoga ili drugoga.

III.

Što se korekture i uredjenja dnevnika tiče, to je ovdašnji književnik A. Šenoa pripravan preuzeti taj posao uz nagradu od 6. for. od tabaka.

Gledom na poznatu vještinu g. Šenoe i gledom na to, što se je ta nagrada plaćala takodjer u priašnjih saborih predlaže odbor, da izvoli visoki sabor posao korekture i uredjenja dnevnika povjeriti g. Šenoi uz prespomenutu nagradu.

IV.

Ako se visokomu saboru svidi pristati uz predloge odborove, to bi se imao g. II. podpredsjednik ovlastiti, da te ugovore, ako je od potrebe, pismeno sastavi, izvršivanje točno nadgleda, zasluge izplati, cienu dnevnika prema trošku opredieli, predbrojenje na saborski dnevnik razpiše, predbrojitbu od predbrojiteljah sakupi, dostavljanje uredi i nakon račun položi.

U tu svrhu, naime izplaćivanja zaslugah, imala bi se istomu g. II. podpredsjedniku dovoljna naklada novčana putem kr. Nam. Vieća doznačiti.

Tim bi zapisnik zaključen i podpisan.

Zlatarović.

Stojanović,
izvjestitelj.

(Prima se.)

Čita izvješće cielo:

Dakle prva točka glasi ovako: (čita.)

(Prima se.)

Čita drugu točku.

Ovaj je broj zato smanjen za ovaj sabor, budući je i broj zastupnikah manji, tim više što je puno eksemplarah ostalo nerazpačanih, ležeć još i dan danas u ormarih, jer malo se je kupovalo dnevnikah dosada. Ostalih tiskanicah mora biti više, jer su potrebne, dakle 300. eksemplarah.

(Prima se.)

Čita 3. točku.

Mislim ovo se razumi, da mora biti papir i format onakav, kao i dosada, odbor predlaže da se prihvati ponuda Albrechta, ili Bokaua, budući su najjevtiniji; a budući je ciena jednaka odbor predlaže, da se ovaj posao povjeri Bokauu, zato jer je on već počeo tiskati saborske stvari, drugog razloga neima, nego još taj, da su njegova slova nova i čista.

(Prima se.)

Digitized by Google

Čita 4. točku.

Odbor predlaže, da sabor ponudu g. Šenoe primi, jer za izvršivanje korekture potrieban je zaista vieštak u svakom smislu, koji točno shvaća debatu i točno poznaje brzopisma naznačaje. On je tomu u pravom smislu viešt; nagrada nije velika za taj veliki posao, te zato predlaže odbor, da se svakako g. Šenoi korektura povjeri.

(Prima se.)

Tomu shodno, budući da visoki sabor prima predlog odbora, nastaje konsekvencija, da se i ostalo primiti ima, da se g. drugi podpredsjednik ovlasti, da te ugovore, ako je potriebno, pismeno sastavi; ja bi predložio, da se svakako pismeni ugovori sastave. —

Naš je predlog, da vis. nam. vieću pišemo, neka naznaku dade, da se odboru preda potrebita svota, koji će izplaćivanja poduzeti. —

Predsjednik. Prima-li vis. kuća predlog odbora ovoga, da se brzopisci nagradjuju, kao što i dosada, za svaku sjednicu po 30. jor.; zatim da se tiskanje izruči g. Bokauu, jer za najmanju cienu nudi i jer već radi treće; da se g. Šenoi povjeri korektura tiskanicah uz nagradu od 6. for. za arak i zatim, da g. drugi podpredsjednik ugovore sklopi sa brzopisci i tiskari i da cielu stvar nadgleda.

Predsjednik. Jeli dakle ovo prima visoka kuća.

(Svi: Primamo.)

Što se tiče naklade za ove troškove; ja sam već requirirao nam. vieće, da naznači predsjedniku odbora nakladu od 8000. for. Ja mislim, da nebi potriebno bilo opet pisati, jer je dovoljna naklada; nego bi predložio, da se iz ove naklade g. podpredsjedniku, daju manje svote polag potrebe, te da on izplaćuje, što bi trebalo.

Dr. Luka Petrović. Ta je praksa bila dosada, da bi račune sastavljav questor, a protusignirao drugi podpredsjednik; ondabi onda predsjedniku odbora za saborske troškove, koji bi izplaćivao.

II. podpredsj. Maljevac. Visoka kućo! Baš sam htio zamoliti, da ja novacah nebi držao, budući da neimam ovdje sigurnosti, nego bi molio, da se novci izplate predsjedniku.

Predsjednik. Visoki sabore! Odbor, koji je izaslan za sastavljenje adrese, svršio je svoj posao i nacrt adrese je gotov. Molim gosp. izviestitelja, zastupnika Živkovića, da ga izvoli pročitati.

Jovan Živković. (Čita izviešće odbora za adresu, zatim nacrt adrese.)

Vis. sabore! Tiskanje ovog nacrta adrese već je odredjeno i moći će se danas svim članovnu vis. kuće razdieliti. S toga mnijem i predlažem, da bi se prema tomu, što će gospoda članovi danas dobiti u ruke, generalna debata ureći mogla u ponedjeljak.

Ljudevit Vukotinović. Vis. sabore! Budući da će ova osnova adrese tek popodne tiskana biti, dakle je mnogi članovi možebiti neće moći danas dobiti, s toga mislim, da se nebi tako presiralo, nego da se u smislu poslovnika na treći dan odgodi razprava, tim načinom dakle na utorak, jerbo stvar je važna, zato trieba, da se dobro promotri i prouči. Ja mislim, da za taj jedan dan nebi bilo velike zavlake, a umjestno je, da se važna stvar neprecipitira. S toga predlažem, da se debata na utorak odgodi.

Ladislav Thaller. Ja držim, da se na nijedan način neima odgoditi, jerbo neima razloga, zašto da se na četvrti dan odgadja.

Dr. Ignj. Brlić. Vis. sabore! U smotrenju riešenja ovoga pitanja imamo ustanove u poslovniku našem i to §. 40 i 41. §. 40 glasi: „Izim izvanrednih slučajevah imaju se odborna izviešća i predlozi barem 3 dana prije čitanja natiskani podieliti medju članove.“ Dakle u smislu ovog paragrafa morala bi ova osnova adrese tri dana prije čitanja razdieljena biti medju članove. Ovo se istina nije dogodilo i po tom pitanje nastaje, dali se smisao ovoga zakona ruši, ako se danas razdieli osnova, te se uriče debata na treći dan, t. j. ponedjeljak, Ja mislim, da se neruši; sjednice mogu biti do podne ili popodne; vrieme nije sasvim izrečeno, kad počimlje prvi, kad drugi dan. Ako bude osnova danas razdieljena, kao što g. izvjestitelj kaže, da će biti, onda mislim, da se nebi moglo u sumnju dovesti, da je taj treći dan ponedjeljak. Istina je, što je g. Vukotinović naglasio, da je ovo velevažan spis, da će ga trebati dobro razmišljati i proučiti. U ostalom stvari nisu vis. saboru nepoznate, budući da je ob ovih predmetih, koje adresa napominje, već 6. godinah neprestano rieč vodjena i u saboru i u novinah. Koga zanima riešenje pitanja ob odnošajih trojedne kraljevine naprama kraljevini ugarskoj i naprama cielokupnoj monarhiji, taj tu stvar mora imati tako rekuć u malom prstu. Svi mogući nazori, koji su o tom predmetu mogući, već su potanko razglabani i pretresivani bili. Dakle akoprem je ovaj spis važan, ipak nesadržaje ništa, što bi vis. kuću iznenaditi moglo, jerbo su to već pretresani i poznati predmeti.

Zato se ja slažem s predlogom g. izvjestitelja i velim, da je sasvim u smislu ovoga paragrafa poslovnika i da napokon neima razloga odvlačiti stvar, nego da se ovaj predmet na treći dan, t. j. ponedjeljak u glavno pretresanje uzeti može.

Dr. Antun Stojanović. Visoki sabore! Neima dvojbe, da je razlaganje i predlaganje, učinjeno po gosp. izvjestitelju temeljno, da odgovara u njekom obziru ustanovi našega poslovnika; nego činim visoku kuću pozornom prvo na to, što je ondje dalje rečeno, „bar 3 dana,“ odatle mnijem, ako je važan predmet, da može i više biti; nego ni to nije razlogom, da bi se u utorak debata započela, nego je drugi razlog.

Poznato će biti visokoj kući, da gosp. predlagatelj, zastp. Vukotinović spada tako zvanoj manjini; da je on član manjine; i on je pred vis. kućom izrazio želju, da se na utorak odgodi razpravljanje, iz toga razloga, da cielu stvar bolje i temeljitije promotriti može.

Digitized by Google

Ja mislim, da je posve u redu, ako većina tako postupa, da zahtievu g. Vukotinovića pristupimo i da na taj dan odredimo razpravljanje, da nebi mogli kazati, da ih je većina forcirala i presiju na njih činila; i da tako protivnici mogu prosuditi ovaj velevažni spis, predlažem, da se na zahtiev g. Vukotinovića glavna dabata za utorak odredi.

(Glasovi: Primamo.)

Jovan Živković. Tu se slažem sa g. predgovornikom, te sam samo mimogred stavio ovaj predlog; uzimljem ga natrag, samo da se zadovolji. —

Predsjednik. Daklem visoka kuća zaključuje, da u utorak ima adresa na dnevni red doći. (Glasovi: Jest.)

Bilj **dr. Ignj. Brlić.** (Priobćuje podneske na sabor prispiele:

1) Molba odvjetnika Kamenara, upravljena na Nj. Vel. da se postavi za čuvara muzeja zagr.)

Bilj. **dr. Ignj. Brlić.** Visoki sabore! Budući, da ova molba nije po nijednom članu sabora poduprta; to mislim, da bi se imala povratiti, ako ju nitko od članovah vis. kuće nepodupre. (Nitko ne podupira.)

Predsjednik. Dočim nitko od gosp. članovah visoke ove kuća nije podupro ove molbe, to predlažem, da se ista ima putem dotične oblasti molitelju povratiti.

(Glasovi: Prima se.)

Bilj. **dr. Ignj. Brlić.** Čita dalje podneske:

2.) (glede trgovišta Samobor, da mu se pravo izbora zastupnika putem kralj. milosti, još za ovoga saborskoga zasiedanja povrati.)

Bilj. **dr. Ignj. Brlić.** Vis. sabore! Budući, da će za koji dan nastati nužda, da se izabere odbor saborski, koji će imati u pretresivanje uzeti zakone o uredjenju sabora i izbornoga reda, to želim, da se ovaj spis dotičnomu odboru, koji će se imenovati, odputi.

(Glasovi: Dobro je.)

Bilj. **dr. Ignj. Brlić.** Čita dalje:

3.) (Knežević Marko, zamienik kotara Doljno-Miholjačkoga, podnaša molbenicu občine Čadjavice, da joj se 1000. jutarah pašnjaka podieli.)

Bilj. **dr. Ignj. Brlić.** Kao što se iz sadržaja ove molbe vidi, zasieca ona u urbarske poslove, koje će ovaj vis. sabor poslje riešenje državo-pravnih odnošajah preduzeti imati; uslied toga predlažem, da se ova molba medju spisi dotle pridrži, dok se odbor urbarialni neizabere, te da se tada ovomu odboru na mnenje izruči. —

Predsjednik. Primali vis. kuća ovaj predlog? (Glasovi: Primamo.)

Bilj, **dr. Ignj. Brlić.** Čita dalje:

4.) (Očitovanje zastupnikah riečkih, Jeletića i Randića.)

Visoki Sabore!

Izbornici slobodnoga kotara riečkoga, pozvani da odašalju svoja dva zastupnika na taj visoki sabor, sliediše previšnji poziv Njegovoga Apostolskoga Veličanstva.

Premda mi, izabrani riečki zastupnici, ako ikada to sada, iskrenu i najvručiju želju gojimo, da k bratinskoj nagodi medju narodi spojenimi pod krunom sv. Stjepana, čim više doprinesemo, nagodbi, koja ako za sve, to sigurno za Rieku najpovoljnija bi bila, ništanemanje obzirom, da nam nadleži dužnost u tom svom zvanju, točno i strogo se držati dedinstvenoga javnoga prave Rieke, uslied kojega bi ista uviek tjelo odieljeno i neposriedno spojeno s ugarskom krunovinom; da ovo pravo prošašte godine novu sankciju steče, dočim je naš posvetjeni kralj blagoizvolio Rieku pozvati, da svoga zastupnika u zastupničku kuću u Peštu pošalje, na temelju naših zakonah od godine 1848; da bi previšnjim tim činom izročito priznano i potvrdjeno, da Rieka u pravu neprosriedni savez s ugarskom kraljevinom sačuva; da radi toga slobodni kotar ričcki niti pravo, niti dužnost neima, biti zastupan kod visokoga ovoga sabora; podpisani zastupnici riečki, uvažavajući izrečne i naročite ujave svojih mitentah, u suglasju za svimi predstavkami izrečenimi po dosadašnjih municipalnih zastupstvah, drže za svoju svetu i neuklonivu dužnost očitovati, kao što ovim očituju, da oni nemogu pripoznati i kao obvezljiv držati ma kakovi zaključak visoke te kuće, sačinjen u pogledu javno — pravnih odnošajah slobodnoga kotara riečkoga, pošto ovi odnošaji moraju uredjeni i dovršeni biti, sporazumno s Riekom, jedino po zakonotvorstu u Pešti, kod koga već riečki zastupnik siedi. —

U Zagrebu dne 21. siečnja 1868.

Zastupnici riečki

Ant. dr. Randich v. r.

Dr. M. Jeletić v. r.

Bilj. **dr. Ignj. Brlić.** Kao što je vis. sabor iz ovoga spisa razabrati mogao, bivši izabrani i jur ovjerovljeni zastupnici grada Rieke tvrde, da nepriznaju kompetencije ovoga sabora u riešenju pitanja riečkoga. Budući da je ovo velevažna stvar i pošto sam uvjeren, da ću izjaviti nazore i želje cieloga ovoga sabora, kada velim, da mi ove nazore, koje zastupnici riečki glede svojih odnošajah diele, nikako zastupati niti dieliti nemožemo; to predlažem, visoki sabore, da bi se ovaj spis na dnevni red metnuo.

Predsjednik. Prima li dakle visoka kuća, da se ovaj predlog riečki u svoje vrieme na dnevni red stavi?

(Glasovi: Primamo.)

Ako neima visoka kući, nikakovoga predloga više, to današnju sjednicu zaključujem i uričem buduću sjednicu za utorak u 10. satih,

Digitized by Google

Šesta saborska sjednica

držana dne 28. siečnja 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Priobćenje podnesakah, (željeznica Hatvan-Miskolcz i Zakany-Zagreb; molbenica dr. Ljud. Gaja radi narodne subskripcije). — Drugo čitanje adrese. — Generalna i specialna debata o adresi. —

Predsjednik. Molim gospodina bilježnika, da izvoli zapisnik radnje sjednice proglasiti.

Bilj. **er. Ignj. Brlić** čita:

Zapisnik

pete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatskei Slavonije, na 25. siečnja 1868. pod predsjedom presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, kao izabranoga saborskoga predsjednika držane.

Na poziv predsjednikov pročita bilježnik Raizner zapisnik 4. saborske sjednice, na 23. siečnja t. g. držane i taj zapisnik bude uz izpravak narodnog zastupnika Vukovića, da je po njem učinjeni i po saboru prihvaćeni predlog tako glasio, da se izradba zakonske osnove o zadrugah i zakonske osnove o konačnom uredjenju urbarskih još neriešenih odnošajah saborskom odboru ad hoc povieri — odobren.

Narodni zastupnik Zlatarović predlaže, da se u saborski zapisnicih svaka suvišna courtoisija izostavi — što se je usvojilo.

Narodni zastnpnik Fodrocy, kano izviestitelj verifikacionalnoga odbora čita zapisnik, da se pozvanik banski g. pakrački vladika Nikanor Gruić ovjerovljenim prizna.

Predlog ovaj bude jednoglasno primljen.

Narodni zastupnik Antun dr. Stojanović čita zapisnik saborskoga odbora sa utanačenje ugovora s brzopisci, tiskari i urednikom dnevnika, na temelju kojega je sabor poslie njekojih primietbah i razjašnjenjah zaključio:

1.) da se brzopisački posao u saboru povjeri profesoru Magdiću uz nagradu od 30. for. za svaku sjednicu pod istimi uvjeti kao što to bijaše u prijašnjih saborih imenito na posljednjem od god. 186$^6/_7$.

2.) da se saborski dnevnik u 200. primjerakah, ostale tiskanice u 300. primjerakah tiska i da se tiskanje povjeri tiskarni Bokau uz stavljene ciene i to: za dnevnik tabak od 4. strane po 14. for. za tiskanice $^1/_4$ arka po 5. for. za $^1/_2$ arka po 9. for. za 1. arak po 16. for. razumjevajuć pod ovu cienu papir i format dnevnika i tiskanicah od god. 186$^6/_7$.

3.) da se korektura i uredjenje dnevnika uz nagradu od 6. for. od tabaka povjeri ovdašnjem književniku A. Šenoi.

4.) ovlaščuje se II. saborski podpredsjednik g. Petar Maljevac, da upitne ugovora sa dotičnici pismeno sastavi, izvršivanje točno nadgleda, zasluge izplaćuje, cienu dnevnika prema trošku opredieli, predbrojenje na saborski dnevnik razpiše, dostavljanja ugodi i nakon račun položi. —

U svrhu izplačivanja zaslugah i troškovah doznačuje se g. II. podpredsjedniku po izkazanoj potriebi odnosna novčana svota kod odbora za saborske troškove iz dotične novčane naklade. —

Narodni zastupnik Jovan Živković kao izviestitelj odbora za sastavljanfe adrese, čita odborsko izviešće i sastavljenu osnovu adrese.

Pošto je sabor izviesćen, da se nacrt adrese jur pod tiskom nahodi i da će se još tečajem današnjega dana medju saborske članove razdieliti — bude na predlog narodnoga zastupnika Ljudevita Vukotinovića zaključeno, da se razprava o adresi na dnevni red stavi i da se u tu svrhu sjednica na utorak 28. siečnja t. g. urekne.

Zatim su po bilježniku čitani podnesci na sabor upravljeni i to: Br. 46. molba Pavla Kamenara, da se za čuvara zemaljskoga muzeja Njegovomu c. kr. Apoštolskomu Veličanstvu preporući, koja će se molba s prilozi dotičniku povratiti, jer nije u smislu saborskoga poslovnika po nijednom članu sabora poduprta.

Br. 51. Gradjani i ostali stanovnici povl. trgovišta Samobora mole, da se tom trgovištu povrati pravo, vlastitoga

Digitized by Google

zastupnika na sabor birati, — odpučuje se na odbor, koji se za izradjenje zakonska osnove o izbornom redu i o uredjenju sabora izabrati ima.

Br. 52. občina Čadjavica moli, da sabor posrieduje, da joj se na njezin urbarski posied 1000. jutarah pašnjaka odciepi — odpučuje se urbarskomu odboru.

Br. 41. dr. Antun Randić i dr. Miko Jeletić, zastupnici riečki izjavljuju pismeno obzirom na okolnosti, što kotar riečki po svom javnom pravu kao tielo odieljeno i neposriedno spojeno sa kraljevinom ugarskom niti prava niti dužnosti ima na ovom saboru zastupanim biti — da nemogu priznati, niti za obvezljiv držati ma kakov zaključak ovoga sabora sačinjen u pogledu javno — pravnih odnošajah kotara riečkoga, jer je to vlastno učiniti samo zakonarstvo u Pešti sporazumno sa Riekom.

Odlučeno je da se ovaj spis radi svoje važnosti stavi u svoje vrieme na dnevni red.

Po tom bi sjednica u podne zaključena i sliedeća po donešenom gore zaključku na dan 28. siečnja t. g. u 10. satih prije podne zakazana.

V a k a n o v i ć v. r.
D r. I g n j. B r l i ć v. r.
bilježnik.

Predsjednik. Molim, imade li visoka kuća kakovu primjetbu glede textacije?

Dočim neima nikakove primjetbe, to se zapisnik ovjerovljuje.

Danas će voditi zapisnik g. bilježnik Car; govornike će bilježiti g. bilježnih Hrvoić.

Molim, da se podnesci pročitaju.

Bilj. **Janko Car** čita podneske: 1. glede željeznice.

Predsjednik. Ja mislim, visoka kućo, da se ovo u svoje vrieme odputi na odbor, koj će glede željeznicah biti sastavljen.

Bilj. **Janko Car** čita podneske dalje: 2. molbu Ljudevita Gaja.

Predsjednik. Imadem čest izvjestiti visoki sabor, da se je zastupnik grada Križevca g. Bubanović već od dulje vremena odaljio, a nije tražio dopusta, niti je resignirao; zato je potrebno, da se pozove, da ovamo prispije, ili da svoju čast položi. —

Na dnevnomu je redu razprava o adresi; zato molim g. izvjestitelja, da izvoli rieč uzeti i istu obrazložiti.

Izvj. **Jovan Živković.** Visoki sabore! Ponajprije mislim, da nam valja pročitati adresu cielu. (Čita:)

Vaše c. i kr. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

1. Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije premilostivim sazivom Vašega Veličanstva sakupljen u glavnom gradu Zagrebu razabrao je iz proglašenih mu previšnjih kr. odpisah od 20. listopada 1867. blagu namjeru Vašega Veličanstva, da se svi dosad neriešeni državopravni odnošaji ovih kraljevinah slobodnim sporazumkom konačno urede.

2. Odzivajuć se premilostivomu pozivu Vašega Veličanstva, sveta mu je dužnost, da izraz glavnih željah i nazorah svojih, koji će ga u predstojećem mu velevažnom djelovanju rukovoditi, sa svom iskrenošću, sriedstvom ove prepokorne adrese pred priestoljem Vašega posvećenoga Veličanstva položi.

3. Prije svega izjaviti nam je iskrenu radost, kojom se narod kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije Vašemu Veličanstvu kao krunom sv. Stjepana zakonito jur krunisanomu kralju svomu u podajničkoj vjernosti i odanosti homagijalno klanja.

4. Žaliti nam je samo, da neuklonjiva moć okolnostih nije dopustila zastupstvu naroda ovih kraljevinah vršiti svoje najsvetije pravo i dužnost: učestvovati kod ugovararanja inauguralne diplome i biti dionikom svečanoga čina krunisanja Vašega Veličanstva, akoprem kadra bila nije zaustaviti usrdno učešće, kojim je narod ovih kraljevinah taj svečani čin pratio.

5. U previšnjem odpisu naglašenim preustrojstvom cielokupne monarkije smatramo mi, da je država postavljena na onaj temelj, koj historičkomu i državnomu pravu jedino odgovara i jamstvo bolje budućnosti pruža, tim većma, što je nasljednim pokrajinam Vašega Veličanstva ustav podieljen.

6. Prema tomu uvidja vjerno odani sabor ovaj u podpunoj mjeri potrebu po Vašem Veličanstvu takodjer naglašenoga državnoga jedinstva svih kraljevinah i zemaljah krune sv. Stjepana, koje se osniva na pragmatičkoj sankciji od god. 1723., te se sada u delegaciji kraljevinah i zemaljah krune ugarske i jednom te istom, sve zajedničke poslove tih kraljevinah i zemaljah obsižućem, zastupstvu izraziti ima.

7. S toga očituje vjerno odani sabor ovaj, da će u delegaciji ugarske krune rado zauzeti ono mjesto, koje mu kao zastupstvu kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, spadajuće kruni sv. Stjepana pripada, čim ova neizvjestnost njezina položaja dokinuta bude.

8. Da se pako uzmogne pospješiti dokinuće toga nesnosnoga stanja neizvjestnosti, koje mu razvoj najsvetijih narodnih interesah prieči, ter obnoviti starodavna sveza izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, prihvaća vjerno odani sabor ovaj po Vašem Veličanstvu pruženu priliku, da, drzeć se stožernih ustavnih pravah i slavne uspomene historičke prošlosti, kao slobodan narod sa slobodnim narodom poprimi i na obostranu korist izvede djelo sporazumljenja i združenja kraljevinom Ugarskom.

9. U tom djelovanju imati će sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pred očima dotični ob uredjenju naših odnošajah naprama kraljevini Ugarskoj glaseći saborski zaključak od g. 1861., koj je Vaše Veličanstvo

Digitized by Google

kao izhodište našega pogadjanja sa Ugarskom premilostivo odobriti blagoizvolilo, i koji se zaključak priznavajuć pripadnost kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije k ugarskoj kruni i stavljajuć u izgled uži realni savez s Ugarskom, državnomu jedinstvu kraljevinah i zemaljah iste krune neprotivi, niti protiviti može.

10. Polazeć s toga izhodišta, nedvoji vjerno odani sabor ovaj, da će bez uštrba toga državnoga jedinstva svomu narodu pribaviti dovoljnu garanciju narodne samostalnosti u pogledu podpune zemaljske samouprave i toj odgovarajućega zakonarstva nemanje i svoje zemljištne cjelokupnosti.

11. Vaše Veličanstvo u otčinskoj brižljivosti svojoj vazda pripravno pristati na pravedne želje svojih viernih narodah, blagoizvoliti će uviditi, da ovim kraljevinam pored svega poravnanja s Ugarskom neće biti moguće razvijati se na stazi ustavnoga života kako valja prema potrebi silno-napredujućega vremena, dok jim bitne sastavine ostaju odciepljene i zemljištna cjelokupnost okrnjena.

12. S toga se sabor ovaj punim pouzdanjem utiče u vladarsku mudrost i pravednost Vašega Veličanstva tom prepokornom molbom: da bi Vaše Veličanstvo koli glede utjelovljenja vojne krajine u smislu opetovanih previšnjih osiguranjah, a naročito od 8. studenoga 1861., shodne mjere što prije premilostivo poprimiti blagoizvolilo; tim više, što se uredjejenje naših državopravnih odnošajah naprama Ugarskoj u ukupnoj monarkiji žudjenomu koncu primiče, te je tako sada nastupilo vrieme, kada je i Vaše Veličanstvo razpravu i riešenje toga pitanja u izgled staviti blagoizvolilo.

13. Premda vjerno odani sabor ovaj uvidja one težkoće i priepone, koje podpunomu ukinuću krajiškoga sustava na putu stoje, ipak s druge strane tvrditi usudjuje se, da bi se bez uštrba sveobćih interesah monarkije, dio po dio ukinućem toga sustava i spajanjem krajine sa materom zemljom započeti moglo.

14. Ovakovo čestimice udjelotvoreno ukinuće imade svoj jasni primjer u nedavnoj prošlosti, kad se je naime bivša erdeljska vojna krajina razpustila, te se je pokazalo praktično izvedivim; jer se kroz to nije u državnom životu niti u obrambenom sustavu ikakova smetnja porodila.

15. Takav bi postupak živoj želji, bitnoj potrebi i zakonitim zahtjevom naroda kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zadovoljio, a ujedno i zametkom bio, iz kojega bi se tečajem vremena naravnim svojim razvojem pitanje posvemašnjega utielovjenja vojne krajine sretno riešiti dalo.

16. Pored sve pripravnosti, kojom se vierno odani sabor ovaj, po Vašem Veličanstvu namienjene mu ogromne zadaće voljno i ozbiljno laća, ustavna mu je dužnost, neprieći mukom privremenu naredbu, što ju Vaše Veličanstvo previšnjim odpisom od 20. listopada p. g. ob izbornom redu i uredjenju sada ročećega sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije izdati blagoizvolilo.

17. Zakon o izbornom redu i ustrojenju sabora sačinjava stožerno pravo svakoga ustava, on bo ima služiti temeljem zakonodavnoga tiela.

18. S toga se vierno odanomu saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije po svojoj ustavnoj ćuti nemože na ino, već da se proti jednostranomu izvršivanju toga stožernoga i u obće svakoga ustavnoga prava u načelu ogradi, pridržavajuć sebi pravo, kod stvaranja toga zakona ustavnim putem i načinom sudjelovati.

19. Da se je pak na temelju privremenoga izbornoga reda sazvani ovaj sabor pripravnim očitovao, k djelanju pristupiti, pozivaju ga na to višji politički obziri, koji mu gledom na zbile se dogodjaje svako protivno postupanje kao sa očitom štetom zastupanoga si naroda i zemlje skopčano osudjuju; uvjeren u ostalom, da će se već prilikom ovoga sabora glede toga zakona proizvesti ono utanačenje izmedju sabora i krune, koje je Vaše Veličanstvo u svom odpisu od 20. listopada pr. g. premilostivo naglasiti blagoizvolilo.

20. Vjerno odani sabor kraljevine Dalm., Hrv. i Slav. tvrdo uvjeren, da će rieč njegova, praćena iskrenim čuvstvom podajničke smiernosti doprieti do otčinskoga srca premilostivoga mu kralja i vladara, laća se ujedno izbora kraljevinskoga odbora od dvanaestorice, koj će svoj put u Peštu u prenaznačenu svrhu odmah preduzeti, čim mu izaslanje sličnoga odbora sabora ugarskoga i vrieme sastanka od strane predsjedničtva istoga sabora doznanjeno bude.

Da Bog poživi, štiti i blagoslovi Vaše c. i k. apoštolsko Veličanstvo!

Visoka sabore! Prije svega valja nam kratak pogled baciti na ona dva previšnja odpisa, koja su temeljem adresi služila. Ovi su odpisi od istoga dana, naime od 20. prosinca prošle godine. U onom odpisu, kojim se sabor otvara, na kratko se veli, da se sabor upućuje na previšnji odpis na preuzv. g. banske časti namjestnika te se po tom pozivlje sabor, da poprimi zadaću namienjenu mu, da odbor izabere, koji će sa sličnim odborom sabora ugarskoga stupiti u dogovor s kraljevinom Ugarskom i rezultat svoga dogovaranja priobćiti saboru, koji će ga u pretres uzeti i Nj. Veličanstvu podnieti za neposrednu sankciju. Prema tomu valja se obazrieti na glavni odpis, koji nam djelokrug i zamašaj naš pred oči stavlja. U tom previšnjem odpisu veli se, da vrhovno upravno i vladno načelo, koje prema historičnomu posliedku temeljem služi preustrojstvu cielokupne monarkije, da to načelo silno izaziva potrebu zajednice kako u jednoj tako i u drugoj polovini cesarevine, da se ima udjelotvoriti ime u zajedničkom zastupstvu; dakle što se nas napose tiče, da se glede svih kraljevinah i zemaljah kraljevine Ugarske ima ta zajednica ogledati u zajedničkom zastupstvu ugarske krune. U istom prvom dielu odpisa naglašuje se da se ti zajepnički poslovi imadu utanačiti prema tomu, budući da je ta sveza priznana i od prošlog sabora i napokon od ovjenčanog krunom sv.

Digitized by Google

Stjepana Nj. Veličanstva, pozivlju nas, da viećamo, kako želimo biti zastupani u zastupstvu zajedničkom u Pešti, drugo kako u delegacijah stvorenih za riešenje najviših posalah Austrije i Ugarske a treće kako namjeravamo urediti odnošaje medju Ugarskom i našom kraljevinom t. j. one autonomne poslove, koji su izpod delegacijah i zajedničkog zastupstva. Uz ovo svietla kruna izvolila je potvrditi osnovu prošloga sabora o izbornom redu i uredjenju sabora sa njekojimi promjenami. To je sadržaj cieloga kralj. odpisa.

Mi bi se mogli vrlo kratko izraziti, kad bi se držali samo onoga, o čem glasi kralj. odpis i to bila prava forma adrese, kad uzmemo što je adresa u svih parlamentarnih državah.

Naša adresa — kako vidite — udaljila se je od te obične forme a zašto? Gospodo, mi se nalazimo ovdje u izvanrednom položaju, u izvanrednih okolnostih, mi neimamo ovdje gradit zakone, koji se odnose na stroj il administraciju il u obće, kako da se uredi naša domovina, nego nam je jedina i najglavnija zadaća uredjenje svojih odnošajah kao uvjeta, da dodjemo do one svrhe, koja predleži zakonodavnomu tielu. Dakle ovaj posao je najvažniji; stoga prije svega mislim, da kao god što nam valja poći pravcem, kojim svietla kruna govori i odgovorit joj tim pravcem, koji ona za riešenje tog pitanja nam pred oči stavlja, valja ne samo na to odgovoriti nego i obzirom na naš narod, koji je u nas najviše oči upro, da vidi iz kojeg izhodišta mi izlazimo za riešenje tog državnog pitanja, jer od tog biće il nebiće njegovo zavisi; a napokon uz to treba da neprećutimo sve ono, što se u odpisu nenalazi, nu što u živac našega naroda spada. Iz gledišta rada našega ovo je prvi odlomak a drugi ima nastupit, kad se deputacija naša iz Pešte vrati.

Prema toj uzvišenoj i ogromnoj zadaći adresa naša nemože biti samo izraz lojaliteta, nego mora da se odnosi i na svu našu prošlost, koju treba kruni pred oči staviti. Kad ovo pripustim, da opravdam formu adrese, onda po §. 43. poslovnika treba prije svega o predlogu u načelu viećati, da u kratko predjemo na one glavne momente, ili načela koje ja držim da se po nazoru odbora u ovoj našoj osnovi adrese nalaze.

Glavan momenat, oko kojih se generalna debata kretati može, četiri su.

Prvi je odgovor kruni. Ona veli u prvoj stavci odpisa, da je načelo vrhovno vladno sa sobom donielo potrebu ovakova preustrojstva, da zahtieva potreba, da mi to poprimimo i prema tomu udesimo zajednicu sa Ugarskom sastojeću u jedinstvu zastupstva glede svih zajedničkih posalah. Ovdje nije naročito izrečen ali leži državni dualizam. Na ovo mi odgovaramo dosliedno našoj dosadašnjoj prošlosti, da se mi na temelju pragmatičke sankcije od god. 1723. nemožemo oteti nazoru, da ovo načelo odgovara ne samo preustrojstvu cielokupne carevine nego i našoj prošlosti na temelju, na kojem smo stojali do sada, naime na temelju nam i Ugarskoj zajedničkog javnog prava. Prema tomu naći ćete u alineji 5. i 6. osnove odgovor, da mi prihvaćamo ovo načelo, ovaj temelj, kojeg je kruna predložila i prema tomu uvidjamo potrebu onoga, što se ovdje naglašuje. Da pako to za sada samo „uvidjamo“, rečeno je, kad se naš odbor iz Pešte povrati i cieli elaborat o zajedničkih poslovih i našem zastupanju u zastupstvih zajedničkih podnese, onda će vis. kuća u stanju biti prihvatit ga, pretresti i svietloj kruni na sankciju podnieti.

Dakle u prvom glavnom načelu slažemo se sa krunom zato, jer pragmatička sankcija zahtieva „pripadnosti i nerazdruživost“ svih zemaljah i kraljevinah krune ugarske. Mislim da daljnjega razlaganja o tom netreba, jer nismo samo mi ovo načelo primili nego su to i svi prošli sabori naši priznali.

Drugi glavni momenat adrese je onaj, gdje mi velimo. akoprem u previš. odpisu toga nema, što je u tom naše izhodište i tu smo naglasili, da ćemo pred očima imati dotični saborski zaključak, koji uredjuje naš odnošaj naprama kraljevini Ugarskoj, tako zvani zaključak 42. od god. 1861., velim tako zvani zaključak, jer ga je tako i kruna naznačila i jer mu broj 42. nestoji, budući nam je to jedini po kruni potvrdjeni zaključak, dakle smo taj izraz korrektno upotrebili, bez da smo naveli njegov broj.

Pozvali smo se na ovaj zaključak gospodo, iz dva razloga: jedno što nam je dužnost prema narodu, da vidi, akoprem mi voljno se laćamo ove ozbiljne zadaće i prihvaćamo ovo glavno načelo krune i vlade, koje našem obrazovanju za temelj slušiti ima, da mi nekanimo iz vida pustiti, što je potrebno za naše narodno i političnо biće, bez kojeg neima sar obstanka, a to je u čl. 42. jasno izrečeno. Dakle prema tomu treba, da članak taj bude samo izhodište, jer se nesudara se s glavnim načelom, koje služi temeljem preustrojstvu naše domovine. Pobliže o tom izhodištu govorit ću u specialnoj debati i ovdje sam ga samo u glavnom naglasio, da nam služi izhodištem, a zašto smo rekli, da ćemo ga samo imati pred očima a ne da ćemo da se držati, to spada na specialnu debatu.

Treći glavni momenat ili načelo u adresi, kog takodjer nema u odpisu kralj., je taj, da mi nemožemo i nesmijemo iz vida izo staviti onu glavnu tegobu, da je trojednica samo po imenu trojednica, da moramo sliedit stope prijašnjih saborah te glede obće želje našega naroda nastojat, da te rane naše izliečimo. Vi ćete, gospodo, viditi, da je drugi način, kojeg je odbor u tom obziru poprimio, nego način' kojem su u tom sabori dosad išli; to mi priznajemo.

Visoku kuću ovdje moram pozornu učiniti na okolnosti vremena, koje su prije i koje poslje krunisanja bile. Prije krunisanja mišljasmo mi po većini sabora tadašnjeg naravno, da to može biti uvjet da se kralj krunisati može, i da nam to valja kao uvjet naglasiti; mišljasmo, da će se tomu uvjetu sada prije nego i kada zadovoljiti.

Digitized by Google

Vi, gospodo, toga ovdje u osnovi adrese nevidite, nego molbu, da kruna poprimi one mjere, koje su potrebne, da se što moguće prije izvede utjelovljene krajine vojničke i Dalmacije; vidite zato, jer nije vrieme sada, da se takovi uvjeti mogu stavit sa uspjehom. Mi svi uvidjamo potrebu, da se ono zadržat ima što želimo, ali u načinu je dosadanjem razlika; zato za shodno nalazim da poprimimo u tom što, je sama kruna naglasila, jer mislim, da ćemo tim ponajprije uspjeti. Za nas je kruna u previšnjem svojem odpisu od 8. stud. 1861. najblaže izrazila se u tom, kad je je rekla, da će nastojati o tom, da što prije izvede i utanači one dodirne točke, u kojih bi se mogla u upravi i zakonarstvu krajina vojnička sa materom zemljom spojiti. Tim bi naša zemlja postala političko tjelo, a to bi punim pravom naš narod zadovoljiti moglo. Zato mislim, gospodo moja, da to naglasimo, jer utjelovljenje i konačno provincializovanje krajine neda se, to svatko zna, naprečac izvesti i a kad se neda, treba gledati da se uprava izjednači, a ukinuće da se čestimice izvede kako primjer imamo u drugih pokrajinah. Dakle mi smo mislili udarit praktičnijim putem i to je razlog, što nismo stavili nikakvih uvjetah drugih i poprimili čestimice utjelovljenje krajine a prije svega iz jednačenje uprave u vrhovnih točkah, koje je kruna samo obećala. Isto tako glede Dalmacije vidit ćete to samo, da zahtjevamo, da se poprime one mjere, koje tamo idu, da se sdruženje naše obostranim sporazumkom izvede i tu smo naveli samo ono, što kruna u izgled stavlja, da će, kako se državopravni odnošaji urede, to pitanje na dnevni red staviti. Kad je tomu tako, mi smo sada na pragu onoga vremena, o kojem je svietla kruna izrekla; sada je vrieme i zato očekivamo, nadamo se i molimo.

Četvrti i posliedni momenat glavni, koji je u adresi, je pitanje o izbornom redu. Ob ovom neće biti mnogo govora u specijalnoj debati, zato ću biti tako slobodan, malo podulje o tom pitanju sada progovoriti, jer znamo, gospodo, da to ovdje pobliže neizvadjam, što je ta naredba prouzrokovola u našem narodu i kakav je odziv našla kod naroda. Ovdje mi je težko ali moram u kratko napomenuti, da mi je žao, da je svjetla kruna i vis. vlada poprimila onaj put, koji, bi rekao, neodgovara sasvim dostojanstvu njezinu s toga, što svj. kruna nije odriešito stala na polje, koje je faktično zauzela, t. j. na polje oktroisanja, nego se blago izrazila, da sankcionira našu osnovu o izborn. redu, koju smo god. 1866. podnieli. Gospodo, svi znamo kako se zakoni ustavni donašaju, svi znamo što je oktroj i osjećamo, da se nemože ovdje naći potvrda naše osnove. Zato mislim, da bi bolje odgovoralo bilo, da se je odriešito stalo na to polje, koje je kruna zauzela. Što se tiče samog oktroisanja, ja ću ovdje objektivno razložiti, što za a što proti vladi govori.

Za vladu i svj. krunu govori sliedeće okolnosti. Mi svi dobro znamo, da je naš prvi sabor sazvan na oktroisanom izbornom redu, da je drugi sabor takodjer imao za temelj oktroisan izborni red, da je treći od god. 1865. takodjer imao temeljem taj isti oktroj; što više, kruna je svagda kazala, kad je sazvala sabor, ne samo: vi ste ad hoc nego i: ovaj je izborni red dajem vam samo za taj slučaj. Mi se, gospodo, nikada niti god. 1848. ni 1861. ni 1865. nismo ogradili niti protestovali proti tomu, da smo ad hoc, a niti proti tomu, da je izb. red samo za taj slučaj. Kruna je dakle svoje pravo salvirala, kad god je za drugi sabor il onaj izborni red il drugi dala, jer kako velim, kruna je izrično kazala: ja vam dajem izborni red samo za taj sabor, za drugi ja si priuzdržajem pravo učiniti, što mislim da je shodno i što ja hoću. Mi se, gospodo, nismo proti tomu nikad ogradili niti protestovali i priznadosmo taj temelj svim našim saborom tako, da se je kruna našla u tom svojem pravu neokrnjena. Istina, gospodo, mi smo god. 1866. stvorili u saboru zaključak, kojim se proti svakomu dalnjemu oktroisanju ogradjujemo, nu mi znamo vrlo dobro, kako se zakoni u ustavnih zemljah donašaju, znamo da kruna o eksiktenciji zaključka ovoga nezna ništa, dakle zaključak ni važit nemože. S toga vidika nemogu se oteti razlogu krune, kad veli, da se je našla prinukana, neimajuć pravog medju krunom i narodom utanačenog zakona o izbornom redu, ovaj izb. red izdati. Ovo je što sam mislio dužan biti navesti u interesu vlade i svjetle krune i opravdati stanovište, na kojem ona stoji.

Da vidimo, što proti tomu govori. Proti tomu prije svega govori to, da smo mi već treći put saborisali, da se je dakle dosta imalo vremena i povoda, ovaj zakon izmedju krune i sabora utanačiti; drugo, da smo se mi upustili u koncertaciju glede ovoga zakona s krunom god. 1865. i došli tako rekuć do replike, da je dakle bilo vremena, da se je ta stvar mogla do kraja izvesti ali se izvela nije. Dakle je kruna već onda, kad se je koncertacija povela, imala priliku koncertaciju tu koncu privesti i stvoriti bar za ovaj sabor zakoniti izborni red. Nu ako su i ovdje okolnosti bile takve, kao što priznajemo, da su bile glede drugih odnošajah, da se nije mogao taj posao nastaviti, još treći put nije bilo nemoguće sazvati sabor ad hoc po starom izbornom redu, da stvori izborni red i na temelju toga novi sabor sazvati.

To učinjeno nije, možebit iz važnih obzirah i razlogah, koji nisu dali vremena kruni, da to učini; ali svakako bi bio taj put korektan. Ovo je, gospodo, objektivno razmatranje pro et contra.

Sad da vidimo što bi nam u tom položaju činiti valjalo. Mi vidimo, da je naša ustavna ćut povriedjena, zato smo našli potrebu izraziti jedanput učtivo, da se mi proti svakomu oktroisanju i jednostranomu postupanju ogradjujemo, da se taj postupak jedanput dokine. Sada je, gospodo, pitanje bilo, što dalje? Na to kratko odgovara sam previš. odpis; svj. kruna veli, da je: vrhovno vladno i upravno načelo učinilo to, da sam ja monarkiju cielokupnu ustavno ovako i ovako preustrojila; a javna je tajna, da su to učinili viši državni obziri; t. j. cieli sviet uvidja, da prema onomu, što se

Digitized by Google

je dogodilo iza sadovske bitke, da drugčije nije bilo moguće nego onako kako se je preustrojilo. To uvidjaju Magjari, uvidjaju Njemci, uvidja cieli sviet. Ako dakle ti viši obziri za cielokupnu monarkiju obstoje, ako se ona nemože oglušiti tim okolnostim, pitanje je, gospodo, možemo-li se mi oglušiti potrebi današnjeg vremena, da i naša zemlja dodje u red, kad smo mi odlomak te cielokupne monarkije ili zemaljah krune sv. Stjepana, koje nakon krunisanja nemogu ostati u zraku; da li možemo radi načelnog prepora o izbornom redu zapustiti, ono što se zapustiti neda, zapustiti glavno načelo, da svršimo zadaću svoju, da uredimo domovinu. Jeli moguće bilo drugo izhodište? ja velim da nije Onog državnika ili politika, koji neće il nemože shvatit okolnosti vremena, da ih upotrebi kad ih nemože preinačiti, preko toga prelazi vreme na dnevni red. (Živio!)

Da preko nas nepredje Austrija i Ugarska na dnevni red, mi smo morali kazati: nam je žao, mi se ogradjujemo, nu isti obziri preustrojstva monarkije, koji tebe sile, sile i nas, da pristupimo k dielovanju. Ovo je, gospodo, razlog, koji upravlja naš posao i koji, neću reći osudjuje, nu baca njeku sienku na onu braću našu, koja su nas ostavila u ovom velevažnom trenutku.

Osim ove političke nužde imamo još i drugi razlog, naime svjetla kruna nam je obećala u svom odpisu, da nam daje ovaj izborni red dotle, dok se ovaj zakon zakonitim putem izmedju sabora i krune neustanovi. Mi znamo dobro, gospodo, da ćemo, iza kako državopravne odnošaje uredimo, biti u stanju djelokrug našeg zakonodavnog tiela i moći stvoriti izborni red, kakov treba za budući sabor; s toga moramo reći da se nadamo, a kruna će i vidit tu potrebu, da će već na ovom saboru poći za rukom ono utanačenje izmedju sabora i krune. To smo morali kazati, čim smo se ogradili proti svakom daljnjem oktroisanju, a svjetla kruna viditi će tu potrebu, da se u tom pogledu već jednom stanje zakonito stvori.

Ovo su gospodo, četiri glavna momenta i načela, koje sam ja što kraće ovdje obrazložiti čast imao i više mi u tom nije ništa navesti; a na koliko sam ostao razjasnjenja dužan u jednom ili drugom, to si pridržajem pravo, kad bude specialna debata potanje obrazložiti. (Živio!)

Stjepan Kugler. Vis. sabore! Motreć dogodjaje u Evropi, život i težnje narodah od 15 do 20 po prilici godinah, vidimo, da se ogromna njeka akcija, njekakova revolucija u evropejskih državah sprema, koja onamo ide, da se slobodne izobražene države naravski grupiraju, da se protunaravske aliance razkinu, te da se narodi sve više onoj stazi približuju, na kojoj će trajno napred stupati. Tko još danas o tom dvojiti može, da će se ta kristalizacija tako obaviti, da će dvie glavne točke kristalizacije vidive biti, te dosljedno dva kristalna tiela u Evropi konačno poroditi: zapad i iztok. Dogadjaji, koji ovu kristalizaciju označuju, svaki se dan oko nas pojavljuju, te ista akcija gorostasnim načinom koraca napried. Manji narodi, ili ovaki, kojim je položaj nepovoljan, fluktuiraju kao kristalni atomi amo tamo, dok se napokon gdjegodj nevežu ili nesakriju.

Naša braća Magjari obavili su konačno i pravovaljano svoju fluktuaciju; odlučno su se zapadu pridružili. A da se ništa nebi naučili iz povjestnice, da su danas tek svoju državu utemeljili, jedan pogled na zemljovid pokazao bi im put. A mi jugoslavenski narodi, što mi imamo izčekivati od razvitka ove narodne i državne kristalizacije? Što napokon misli narod, stanujući u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji? Jeli zbilja ikomu ona paradoxna idea na um pala, da Drava, Sava i Dunav može biti svjetska granica medju zapadom i iztokom. Ova dva ogromna ledačna tiela, gdje se dodirnuti mogu, tudje elemente, koji se još slučajno u fluktuaciji nalaze, sateru, srodne pako elemente absorbiraju, da ni traga te osebine neostaje. Ja sam uvjeren, da će se konsolidiranje slavenskih plemenah na jugu prije ili poslje obaviti, kaošto to po naravi i biti mora; ali politika, koja teži prekinuti priekim putem sve postojeće odnošaje, to je politika neumjestna i nezrela; naproti politika, koja probitačnost i sigurnost nalazi u prislanjanju na stalnu, jaku i slobodnu državu, to je politika današnjega vremena i jedino spasonosna za nas.

Iz ovog biti će svakomu jasno, da je uzdržanje slobodne ugarske države, koje mi i tako nikada pravno nismo prestali biti cjelokupnim dielom, jedino spasonosna politika za nas. Mi se dakle s Ugarskom sdružiti moramo, jer nas na to nesamo zajednički starodavni ustav nuka, nego i zahtiev naših interesah. A da taj savez bude što čvršći i uspješniji po naše interese, za neobhodno nuždno držim, da se cieli narod medju Dravom, Savom i Unom do jadranskog mora sa Ugarskom sdruži, a ne samo fragmenti ovoga naroda. Iz ovoga sliedi razriešenje cielokupnosti i utielovljenja krajine.

Dočim mi sa Ugarskom činiti moramo jednu cielu državu, to je naravski, da nam moraju biti i svi oni poslovi zajednički, koji se kao glavni i neobhodno potrebiti atribut države smatraju. Za glavni pako i neobhodno potrebiti atribut slobodne i parlamentarne države ja po mojoj misli držim sve predmete, na koje se osobito odgovornost vlade proteže. Dočim se pako mi sdružujemo sa Ugarskom kao narod, to nam se i s druge strane priznati mora i podpuna autonomija, u koliko se takova iz obzira same države smatrati može praktično moguća.

Iz ovog dakle, gospodo moja! prenavedenog jasno postaje, da se iz ovih načelah sve naše pogodbe izvesti mogu, i u ovom smislu ja shvaćam ideu adrese, koja se ima previšnjem priestolju podastrti. Izpitiv pako sadržaj predležeće odborove adrese opazio sam, da smisao ove adrese u pogledu državopravnih pitanjah ovim mojim nazorom neodgovara, jer nalazim u njoj dva načela, jedno u smislu dualizma, a drugu u smislu federelizma u dualizmu. Ova se pako načela

Digitized by Google

s obzira na već izvedeni sustav spojiti nedadu. Ovakovo dakle izvedenje dvonačelnog uredjenja u današnjih naših okolnostih praktično obstojati nemože i ništa drugo neznači, nego stvaranje novog provizorija, koji sigurno niti našim interesom odgovarati, niti državi kojoj mi pripadamo, od koristi biti može. Zato iskreno izpovjedam, da se s ovog gledišta sa načeli osnove adrese neslažem; nu budući da nebi rado, da se posao sporazumljenja ma najmanje smuti, jer mi je ozbiljno do toga stalo, da se jedared zakonito uredjenje izvede, zato iz razlogah shodnosti pristajem uz adresu i predlažem, da se u cielom sadržaju en bloc primi.

Izvj. **Jovan Živković.** Visoki sabore! Kada se nitko više prijavio nije i budući da nitko govoriti neželi, to ću ja u kratko odgovoriti veleštovanomu g. predgovorniku na ono što on misli, da se adrese neslaže s načeli dualizma.

Neslaže se s načeli dualizma, ako se ovdje i ondje misli centralizacija izvesti; ali se svakako slaže s državnim dualizmom, za kojega se je baš zato vojevalo, da uzmognemo u ovoj polovini, respective, pod štitom krune svetoga Stjepana, osigurati naše političko i narodno biće; ako u tome nalazi g. predgovornik federativno načelo, ja ga se neodričem, pače mislim, da, ako se tako postupalo bude u drugoj polovini carevine, da ćemo tim jedinim načinom onako to pitanje riešiti, koje će moći sretnim plodom uroditi po sve narode, žezlu Nj. Veličanstva podvržene.

Što se tiče predloga štovanoga g. predgovornika, da se ova adresa en bloc primi, to sam si pravo zadržao, kod svake pojedine stavke obrazloženje dati; zato bi želio, da se nepropusti specialna debata tim većma, što imade izpravakah predloženih po njekojih članovih visoke ove kuće, kojim se po §. 44. poslovnika, pravo oduzeti nemože; stoga mislim, da bi valjalo preći na specialnu debatu.

Predsjednik Visoka kućo! Dočim je debata ova svršena, to ja pitanje stavljam: primali visoka kuća osnovu adrese za predlog specialne debate, tim više, jer izpravci ovdje na stolu leže; ili: primali visoka kuća predlog g. zastupnika osiečkoga, da se adresa en bloc primi.

Molim dakle, da se izvole gospoda na prvo pitanje izreći najme: primaju li gospoda osnovu adrese za podlog spec. debate. (Glasovi: Primamo.)

Ako moram polag broja gospode, koja su se digla suditi, to nebi mogao izreći, jedali je većina, ili manjina: zato molim onu gospodu, koja su zato, da se adresa prima podlogom specialne debate, da ustati izvole.

(Digne se većina.)

Daklem većinom je zaključeno, da se upuštamo u specialnu debatu.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineju 1.:

Ova stavka netreba od strane izvjestitelja nikakovoga komentara; jer u kratko izražava namieru Nj. Vel. da se slobodnim sporazumljenjem odnošaji naši urede i stoga mislim, da neće nitko proti tomu prigovora imati.

(Sa svih stranah: Primamo.)

Predsjednik. Prva je stavka primljena.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineju 2.

Ovo je već u generalnoj debati naglašeno, te stoga netreba ni razlaganja.

(Sa svih stranah: Primamo.)

Predsjednik. Prima se i druga stavka.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineju 3.

Gospodo moja! ovdje je odbor izlazio s toga izhodišta, da pošto je Nj. Veličanstvo krunom sv. Stjepana već ovienčano kao kralj dalm.-hrv.-slav. i ugarski, da nam ga valja kao takovoga pozdraviti tim većma, što znamo, da naša sudbina takodjer u rukuh drugoga faktora znatno leži; a nadamo se lojalno sa svoje strane, da neće kruna zaboraviti taj narod, koji je toliko i toliko žrtvah prineo.

(Glasovi: Primamo.)

Izvj. **Jovan Živković** čita alineju 4.

Ovdje leži gospodo moja! ona misao temeljem, da žaliti moramo i svaki u ovoj i izvan ove vis. kuće, da nismo učestvovali kod krunisanja; jer, da smo učestvovali i kod stvaranja inauguralne diplome, to bi predstavljalo uredjenje naših državnih odnošajah, stoga smo za nuždno našli našim žalbam izraz ovdje dati.

(Sa svih stranah: Primamo.)

Predsjednik. Prima se i 4. stavka.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineju 5.

Ovdje gospodo moja! pozdravljamo mi ovo preustrojstvo zato, jer odgovara historičkomu temelju ove kraljevine i svih kraljevinah krune ugarske i ostalih zemaljah, što s one strane imadu ustav.

Predsjednik. Na ovu točku je izpravak g. Stjepana Hrvoića, koji ovako glasi: da se posliednja rieč „podieljen“ zamieni sa: „zakonito zajamčen“.

(Hrvoić hoće da navede razloge.)

(Glasovi: Primamo.)

Prima-li dakle vis. kuća izpravak g. Hervoića.

(Sa svih stranah: Primamo.)

Izvj. **Jovan Živković** čita alineju 6.

Predsjednik. Na ovu točku jest izpravak g. zastupnika Vukotinovića, koji ovako glasi: da se kod 6. alineje u redku 2. mjesto rieči „državno jedinstvo“ postavi izraz „državno zajedničtvo“. —

Ljudevit Vukotinović. Visoki sabore! Glavna načela u adresi izražena primljena su i ja scienim, da sada izmedju ovih glavnih načelah mora biti glede njihova smisla savez, koji se nebi mogao nijednim načinom na protuslovje tumačiti, kao što se upravo ovdje u predležećem slučaju vidi i kao što ja ovdje mislim. Kada se ovdje kaže o državnom jedinstvu, napose u 9. alineji kaže se o sporazumljenju i sdruženju naše kraljevine sa Ugarskom, onda ja mislim, da ovdje leži protuslovje; jer ako se već prije izreče načelo jedinstva t. j. onaj najveći smisao jednoličnosti, koji se samo pomisliti može, najme, da u jedinstvu nema nikakove različnosti, niti je moguća u mišljenju, niti u dielotvorstvu;

Digitized by Google

zato ja scienim da ona rieč stati nemože i stoga bi mislio, da se ovoj kontrodaciji ukloniti možemo time, da se mjesto „državno jedinstvo“ reče „zajedinstvo državno“.

Drugi je razlog taj, da se u kraljevskom reskriptu nigdje nenavadja rieč jedinstvo, nego se tamo protivno govori na mjestu jednom o zajednici; a na drugomu o zajedinstvu.

Ja bi scienio, da nije nužde prieko smisla ići, kojega kruna navadja u kraljevskom reskriptu i predlažem, da mi zamienimo izraz ovaj, koji se čini svakako shodniji i korektniji.

Julijo grof **Janković.** Visoka kućo! Ja se iz razlogah navedenih po g. predgovorniku slažem sa mnenjem, da se ova rieč „državno jedinstvo“ zamieni drugim izrazom: „zajedinstvo;“ zato jer se ovdje provocira ono, što je Nj. Vel. u reskriptu svojem nije kazalo. Ta u reskriptu nemogu naći nigdje rieći „državno jedinstvo,“ nego reskript govori samo o državnoj zajednici; mislim takodjer, da ova rieč bolje odgovara svrhi, jer se radi ovdje o sdruženju kraljevine naše s Ugarskom, koje će se utanačiti têkar dogovorom. Dakle mi nemožemo, nego ostati kod izraza, kao što je i dosada bivalo; nu ja mislim, budući ova alineja većom stranom sadržava čitat reskripta, da bi mogli zadržati na koncu alineje takodjer istu rieč reskripta. Ovdje imam ja izpravak pismeni gotov; najme da se reče; da „naglašene zajednice;“

Zato sam tako slobodan evo moj izpravak predati.

Predsjednik. Visoka kućo! Izpravak gosp. zastupnika grofa Julijo Janković na 6 alineji glasi ovako, da se mjesto: „naglašenoga državnoga jediustva.“ metne „naglasene zajednice.“

Ovaj izpravak izvolio je g. zastupnik grof Janković obrazložiti.

Molim dali još tko od gospode želi govoriti, da gosp. izvjestitelj može zadnji rieč uzeti. —

Mavro Broz. Visoki sabore! Jedan narod nemože nikada dovoljno oprezan biti u sastavljanju spisah, koji imadu služiti temeljem njegove budućnosti i narodne eksistencije.

Nitko nemože jednomu čovjeku zamjeriti, koji je već više putah naseo himbenošću lukavošću svojega susieda, ako je odviše oprezan.

Mi znamo i sjećamo se onoga oduševljenja i požrtvovanja naroda našega god. 1848. za jedinstvenu vladu austrijsku; a već 1849. god. 4. ožujka dalo nam je ministarstvo Schwarzenberg-Stadion za nagradu oktrojirani ustav.

Naš vriedni i pošteni Hrvat, sin bivšega za onda namjestnika, pokojni Mirko Lentulaj uzprotivio se je proglašenju toga ustava; a narod ga je naš odbacio s preziranjem i najvećim negodovanjem, kao dar, kojega nikada tražio niti želio nije. Iza ere ove nastupi i uze u ruke kormilo državno Bach; a što je on uradio, to je svima vama dobro poznato i težke posliedice njegovoga Bachovanja mi i danas težko osjećamo. On je uveo centralizaciju; uveo je germanizaciju i š njome nas je mučio.

Mi smo proti tomu protestirali; a on nam nikada odgovora dao nije; jer nismo imali pravo, da ga za račun pitamo. —

Njegovi čini, najme njegova centralizacija, njegova germanizacija i njegov despotizam, pokopani su na brdinah Solferina, u onoj zemlji, koju su vriedni naši borioci za austrijsko obstojanstvo krvju svojom nakvasili.

Iza ove dobe nastupi opet prividna ustavnost, diplomom 20. listopada, koja je na temelju pragmatičke sankciji izdana; tada na kormilu državnom bivši ministar Šmerling posluži se s tom diplomom, u onoj namisli, da nam opet absolutizam, germanizam i centralizam, pod vidom ustavnosti uvede. Mi Hrvati protivili smo se tomu institutu, t. j. Reichsrathu, u koji su htieli čitav sviet strpati; mi smo prosviedovali proti Reichratu i takodjer proti centralizaciji; nu on je njekim ironičkim smiehom opazku učinio, da se čudi, kako se mogu proti centralizacije oni Hrvati boriti, koji su se sami za jedinstvo velike Austrije god. 1848. izrekli; kako se oni mogu načelom svojim iznevjeriti?

Ja mislim, kada bi god. 1848. tko kazao, da se žrtvuje za centralizaciju, za germanizaciju za absolutiram, to molim, da bi bio medju nami zlo prošao; a ipak je bilo tako. Mi siegurno, kada smo se izjavili za cielokupnu, jedinstvenu, vladu austrijsku, nismo nikada mislili na centralizaciju, jošte manje na germanizaciju; a najmanje na absolutizam.

Gaspodo moja! Mi smo se ovdje sastali i sakupili, da obnovimo onaj savez, koji je nezgodom burnih vremenah, i zlobom naših dušmanah, tajnih i očitih god. 1848. raztrgnut bio. Mi smo se sakupili ovdje, da novu svezu na starom temelju s našom ustavnom braćom u Ugarskoj slozimo i sklopimo.

Ja mislim, da u taj novoj nagodbi mora biti sve jasno, točno i precisno naznačeno, da se nikakvoga nesporazumljenja više nebudemo imali bojati, sve se ima tako označiti, da se u nijednoj stvari medju nami sumnja poroditi nemože, sve se ima tako jasno precisirati, da onaj savez, kojega želimo s braćom Ugrima sklopiti, da bude nami na čast i da bude nam i njim zajedničku korist i sreću služio.

Gospodo moja! nije zamieriti čovjeku, koji opekav se na vruće i na mrzlo puše; zato i ja vidim njeku bojazan, koja se poradja stoga, kada se naglašuje u našoj adresi, imenito si 6. alineji, „jedinstvo države.“

Ja gospodo moja! nemislim i neću kazati, da je tu kakova himbenost, kakova lukavost sakrivena; neću niti to kazati, da bi nam taj izraz „jedinstvo“ mogao biti pogibeljnim; no ipak kako kažem, da raztjeram moju bojazan i mislim, da će ih više biti, koji istu bojazan imadu; — da velim, raztjeram tu bojazan, mislim, da bi najpravilnije bilo, kada bi to zadinstvo promienili u „zajedinstvo;“ te se u tom smislu slažem posve s predlogom gosp. zastupnika Vukotinovića i pristajem uz njegov amandement.

Digitized by Google

Dr. Luka Petrović. Vis. sabore! Ja razlikujem moje subjektivno mnienje od mnienja njekojih gradjanah kotara onoga, koji ja zastupam. Moje je subjektivno mnienje to, da ovaj izraz „državnoga jedinstva“ neima povoda nikakovoj bojazni za naš pravni posjed kraljevinah Hrvatske i Slavonije, budući da se to jedinstvo već tumači dalje sliedećima trima točkama, najma 7., a još bolje 8. i 9., gdje se jasno govori: „kraljevina Ugarska“ i „kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija.“ Tako isto u 10. točki sadržavaju se sva naša prava, kao narodna samostalnost, podpuna samouprava zakonarstva, dakle po tom svem utemeljuju se naša stara municipalna prava. Ali njekoji gradjani kotara mojega, osobito svećenici, koji su mislili, da ja neću imati te jakosti, izraziti njihovu želju, razumievaju ovu rieč kao bojazan za našu domovinu i vele, ako ta rieč „državno jedinstvo“ ostane, onda već neima imena više kraljevini hrvatskoj, jer ako je država jedina, onda ima i jedno ime, te oni bi želili, da se reče kako govori prev. odpis Nj. Veličanstva i zaključak ugarskog sabora od 23. travnja pr. g., da se reče: „državne zajednice“ ili „državnog jedinstva.“ I to tako žele njekoji, da mi je jedan preč. g. kanonik pripovjedao, da je jučer kod njega kod objeda bio odličan čovjek, koji je radi lojaliteta svoga dobio zlatan krst za zasluge i da cielo vrieme nije jeo, nego samo suze proljevao, misleći, da sada nestaje imena kraljevine radi izraza, kojega je u adresi čitao. On ga je istina tješio, neka muči, providnost božja, koja je Hrvatsku tolikoput spasila, spasit će ju opet. Na to je odgovorio: mučati mogu, ali suze uzdržati nemogu.

Dakle, vis. sabore! predlažem, da se uvaži ova želja. Nj. Veličanstvo i vlada ugarska želi iskreno pomirenje, ima obzir i na želje našega naroda. Dakle, dočim ovo govorim, izrazujem iskreno želju naroda; budući da ovo ništa neškodi niti jednoj niti drugoj stranki, a može koristiti mnogo, ako narod uvidi, da se njegove želje predlažu i po mogućnosti izpunjavaju. Zato smjerno molim, ne radi mog subjektivnog mnienja, nego radi želje mojih izbiračah, da se uvaži ovaj predlog, te da se reče: „državnog zajedinstva.“

Janko Car. Vis. sabore! Bez državnog jedinstva nemože biti jedna država, koju bi sačinjavolo više zemaljah. U sadašnjem sastavu države je takodjer nedvojbeno, da sve zemlje ugarske krune jednu državu sačinjavati imadu, tako naprama gori, tako i u sebi, kao i u onom atributu, koji je bezuvjetno potrebiti atribut jedne države. Dakle ako bi ovdje stajalo, abstraktno državno jedinstvo, koje bi se protezalo na državu krune ugarske, onda ja nebi mogao pristati uz taj izraz. Nu budući, da ja ovdje vidim državno jedinstvo tako tumačeno, koje se osniva na pragm. sankciji i koje će svoj izraz naći u jednom te istom, sve zajedničke poslove kraljevinah i zemaljah krune ugarske obsižućem zastupstvu, onda nemogu nalaziti u tom izrazu niti protuslovja, niti nalazim bojazni. Ja se dakle izrazujem za redakciju.

(Glasovi: Redakcija.)

Izvj. **Jovan Živković.** Odbor devetorice, zbilja nije mislio da će se o toj rieči kakova razprava povesti, jer niti odbor nije shvatio zamašaja te rieči tako, kakovo mu se tumačenje daje. Mi to uviditi moramo, da ako stoji to, da spadamo sa svimi ostalimi zemljami i kraljevinami krune ugarske u jednu državu, da ta država mora naći živi izraz, t. j. organ, koji nju reprezentira, ako nećemo, da smo svi prama kruni samo u presonalnoj uniji. Prema današnjemu ustrojstvu države vidimo, da su stvorene delegacije. Ovim deligacijam podvrženi su njekoji predmeti i viši poslovi, koje imadu razpravljati sa delegacijom onih ostalih zemaljah Nj. Veličanstva i to je njeko ustavno tielo, jer mu je zajednička uprava, a nad tom je kruna. Da ta deligacija, koja zastupa zemlje krune ugarske, mora biti jedinstvena, o tom dvojbe neima; stoga smo mi rekli, da se to jedinstvo prema pragmatičkoj sankciji ima sada ogledati u delegaciji. Nu mi vidimo osim delegacijah još jedno tielo, koje izaziva naše sudjelovanje u njem i to je zastupstvo glede svih nam i Ugrom zajedničkih posalah. Ovo je manje nego ono prvo. U prvom leži naša žrtva idei države krune ugarske, kojoj pokloniti moramo. U drugom leži predpostava utanačenja tih zajedničkih poslovah s porazumkom, dakle ćemo utanačiti sve te poslove koji se u obćenitom zastupstvu u jedinstvenom razpravljati imaju. Ovdje se je kruna — priznati moramo — korektnije izrazila, nego-li odbor, koji nije sasvim smatrao zamašaj te rieči „jedinstvo.“ S toga ja s moje strane mislim, da nećemo povrieditи niti načela, po nami prihvaćena, niti osujetiti ili otegotiti posao, kojega imamo preduzeti sa Ugrima, ako poprimimo izpravak g. grofa Jankovića i ja uz njega prianjam tim više, što ako idemo, da se pogadjamo, neka bude podpuno izmirenje i sporazumljenje, a ne da se porodi bojazan, da neidemo tamo za učvrstiti i osigurati temelj sreće naroda i domovine naše, a može nam se i po onih prigovoriti tako tumačenu jedinstvu, s kojimi razpravljati imamo, jer znamo, da su naše susjedi prije krunisanja Nj. Veličanstva zbilja smatrali to jedinstvo izraženo u zastupstvu u Pešti. Dakle, da nam se nemože reći, ako se u jedinstvenom zastupstvu ogleda jedinstvo države, onda to jedinstvo izključuje svako posebno zakonarstvo. S toga, da nam se taj prigovor nemože učiniti i za umirenje naroda pristajem uz izpravak g. grof Jankovića.

Predsjednik. Izim redakcije imade dva izpravka na ovu alineu. Ja stavljam najprije pritanje: prima li vis. kuća redakciju? (Ustane većina.)

Dočim je vis. kuća ogromnom većinom redakciju primila, obadva izpravka padaju.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineu 7.

Predsjednik. Na ovu točku ima izpravak g. baruna Hellenbacha, koj ovako glasi: da se u 7. alinei izpusti rieč: „rado.“

Bar. Lazar Hellenbach. Vis. sabore! Poznato nam je svim, da kad su poslanici kraljevinah i zemaljah preko Litve primali instituciju delegacijah, da su to motivirali tim,

Digitized by Google

ad su rekli: „es ist Zwangslage;“ niti jedan se nije radovao. S druge strane znamo, da su delegacije i u Ugarskoj njekim državnikom premnogo, drugim opet premalo i sam stvoritelj delegacijah je priznao mahne te inštitucije i rekao, ja boljega ništa neznam, ako se ništa boljega nepredloži, dotle mora tako ostati. Ja bi priznao potrebu, da i mi idemo u te delegacije, ali neuvidjam razloga, zašto bi se mi upravo sami radovali, koji nismo ni učestvovali kod stvaranja tih delegacijah i kojim se da bi ta rieč mogla dati povoda onakovom tumačenju i primjetbam, koje nebi rado čitati. Rieč ova napokon nije važna, zato predlažem, da se simpliciter izpusti. (Glasovi: Redakcija.)

Izvj. **Jovan Živković.** Ja ću samo veleštovanomu g. predgovorniku da kažem, koji smisao leži u rieči „rado.“ Ova se rieč neodnosi na delegacije, nego da ćemo mi rado pristupiti k uredjenju naše domovine, a budući da su to odnošaji, koji spadaju na delegacije. da mi taj put rado prihvaćamo, a ne, što su taj put delegacije. Dakle može ta rieč ostati. (Glasovi: Redakcija.)

Predsjednik. Prima li vis. redakciju 7. točke? (Sa svih stranah: Prima.)

Izvj. **Jovan Živković** čita alineu 8. (Prima se.)

„ „ „ čita alineu 9.

Predsjednik. Na ovu alineu imamo izpravak g. bar. Hellenbacha, koj ovako glasi: da se na koncu izpusti stavka: „niti protiviti može.“

Bar. Lazar Hellenbach. Vis. sabore! U toj alinei stoji, da mi stavljamo u izgled užji realni savez sa Ugarskom. Ako to stoji, onda mi stavljamo uvjete, kao što smo u članku 42. od g. 1861. uvjete stavili. Može tko o tom članku misliti, što hoće, ali priznat će svatko, da mi uvjete stavljamo; ja nebi bezuvjetno htio sklapati saveza s Ugarskom. Zato ja mislim, da bi se morala izostaviti stavka: „niti protiviti može“, ili bi se moralo izpustiti ono: „i stavljajuć u izgled uži realni savez sa Ugarskom“, jer ako mi uvjete stavljamo, onda se može protiviti, ako se pako nemože protiviti, onda neima uvjetah.

Žup. turop. **Stjepan Josipović.** Vis. sabore! ja u ovoj alinei vidim pogibelj za neprekidnost državnoga prava našega; jer ovdje stoji, da će saboru našemu temeljem i izhodištem našega pogadjanja s Ugarskom služiti zaključak od g. 1861. Ja neznam, zašto bi se mi laćali izhodišta, koje nije zakon, kad imamo tako čvrste zakone, koji su nas, dok smo na njihovom temelju stajali, štitili proti svakoj propasti naše domovine; tim više mislim ja, da nam nebi bio članak izhodištem, jer ja kao ustavan čovjek nemogu smatrati zakonom ništa, što se je iza abdikacije Ferdinanda V. do krunisanja Nj. Veličanstva sada vladajućeg kralja dogodilo. (Živio!) Ja sve ono smatram za zapovjed, kojoj smo se doduše morali pokoravati, ali za ustavne zakone ja nemogu niti neću nikada priznati. S toga sam ja toga mnienja, da se ovdje kaže: „U tom dielovanju biti će saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije temeljem naše staro historičko pravo“, a ostalo sve da se izpusti.

Izvj. **Jovan Živković.** Vis. sabore! Ovdje sam za prištediti vrieme propustio obrazložiti nazore odbora, što sada činim. Prije svega dužan sam razjasniti, zašto je odbor izrazio, da će sabor imati pred očima članak, a ne da će ga se držati. Kada mi promotrimo taj članak, to moramo priznati, da ima u njem stvarih, preko kojih je već vreme na dnevni red prošlo. U §. 1. veli se, da je izmedju nas i Ugrah svaka sveza pravno i faktično prestala, a u drugom §., da kad Ugri to priznadu kao preduvjet, da ćemo onda dalje ugovarati s njimi. Jedno i drugo uvidjamo, da više nestoji, to je uvidila i ona deputacija, koja je išla u Peštu, jer ni ona nije stavljala tih uvjetah. U §. 3. veli se, da se izvesti ima savez naš sa Ugrima na temelju podpune državne ravnopravnosti; dakle prema novom preustrojstvu mi bi morali u delegaciji posve ravnopravni biti sa Ugri, to će reći u jednakom broju. Dalje u §. 5. kaže se, da ima Ugarska priznati naš teritorialni obseg i sva viritualna prava, onda stopram možemo ugovarati.

Dakle, gospodo moja! ovdje ima takovih stvarih, kojih se mi nakon dogadjajah, ako neželimo osujetiti svako primaknutjei dogovaranje nemogućim učiniti, držati nemožemo.

Naprotiv tomu imade u članku stvarih takovih bitnih, koje nam temeljem služiti mogu i moraju. Kazat ću zašto, a to će biti odgovor na predlog g. predgovornika.

Ovdje leži, što narod naš treba za političnо i narodno bitje svoje, a to je u §. 4. Ako mi iskreno mislimo, kad velimo, da nam valja narodnost obezbjediti, to se moramo toga držati. Tko veli, gospodo moja! da to nije uvjet toga, taj neshvaća zamašaja narodnosti, ovog sada najglavnijeg faktora u Evropi, koji je bio temelj našega preobraženja, taj napose naše domovine neshvaća. Ako dopustimo, da naš jezik neima granicah, u kojih se samostalno i neodvisno od tudjinstva izobražavati može, tada neimamo narodnog bitja, a političkog još manje. Zato smo mi, gospodo moja! rekli, da će nam članak biti izhodištem, jer te su granice našega narodnoga obstanka, t. j. u podpunoj samoupravi i zakonarstvu. Odbor se je držao toga gledišta, držat ću se ga i ja, držati se ga moramo dotle, dok se staro sporazumljenje sa Ugarskom neizvede.

Uz taj uvjet je i cielokupnost naša, a to je druga bitna točka, koje iz vida na korist naroda našega izostaviti nemožemo i nesmiemo. Što se toga tiče, što je g. predgovornik izvolio navesti, da to nije zakon, nitko netvrdi, da je zakon; jer da je to zakon, mi nebi imali ništa više ugovarati s Ugarskom. Ali budući da je to kruna prihvatila temelj izhodišta u tom pravu, zato ga i m u tako shvaćamo. Gospodo! budimo lojalni prama kruni kao što i jesmo; budimo iskren! prijatelji poštena saveza s Ugarskom, ali budimo pre svega čuvari najsvetijih interesah onoga, koga ovdje zastupamo! (Živio! Glasovi: Redakcija.)

Digitized by Google

Predsjednik. Prima li vis. kuća redakciju g. točke? (Ustane većina.)

Redakcija je primljena, izpravci g. bar. Hellenbacha i g. župana turopoljskoga padaju.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineu 10.

Vis. sabore! Ovdje pod ovim izrazom: „podpuna zemaljska samouprava“ nemože biti dvojbe, što se razumjeva. Mi nismo našli za shodno ovdje sve to nabrajati prema kruni, jer se nepogadjamo s krunom, nego to će biti zadaća deputacije, koja bude išla u Peštu, da sve potanje naznači. Prema kruni dovoljno je samo u načelu označiti, a svatko tko hoće, može razumjeti, da je to ono, što leži u članku 42. u 4. točki. S toga smo mi mislili, da je izrično nabrajanje svega nepotrebno, ali rekli smo, da se baš ona rieč koja se najviše naglašuje, naime: podpuna samouprava i toj odgovarajuće zakonarstvo, po načelu: superflua non nocent, ne naglasi, a to je za umiriti više nego od potrebe, jer ja pod tim razumjenam sve, što nam je potrebno za naše narodno i političnо biće. (Glasovi: Primamo redakciju.)

Predsjednik. Dočim neima nikoga, koji bi protuslovio, a čujem da se javljaju glasovi za redakciju, to je dakle redakcija primljena.

Izvj. **Jovan Živković** čita alinee 11. do 18., koje bješe sve primljene.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineu 19.

Predsjednik. Na ovu točku imade dodatak od g. bar. Hellenbacha, koji predlaže, da se doda ovoj točki još će sljedeće „da će se tim budućemu saboru svaki prigovor ukloniti.“

Barun **Lazar Hellenbach.** Točka 19. je kao prigovor, koji je vis. sabor učinio temelju ovog sabora. Ako se učini prigovor temelju ovog sabora, onda se druge strane učini prigovor i onomu, što on radi. Ipak, kaže ova točka, da viši politički obziri sile zastupstvo, da ipak radi na ovom temelju. Ja moram iskreno kazati, da i ja dielim to mnienje, da ima takovih obzirah, da mi djelati moramo.

Kad su ugarski državnici poprimili kormilo sadašnje vlade, prvi njim je korak bi taj, da su sazvali onaj stari sabor, o kojem su znali, da je većina njegovo protivna njihovim namjeram. Tim su ugarski državnici iskrenu volju pokazali, da su voljni s njim se nagoditi, jer se nisu služili sredstva drugoga, nego sredstva poštenoga dogovaranja.

Ako je prošli naš sabor svojim zaključkom nemoguću učinio svaku nagodbu, kao što i kr. reskript kaže, kojim je onaj sabor razpušten, onda je vlada oktroirala izborni red, i sazvala drugi sabor. Ako i ovaj sabor nemogući učini savez sa Ugarskom to je naravski, da bi vlada morala još dalje ići, te putem dekreta možebiti ono ustanoviti, što se sada našom pomoćju učiniti može.

Pitam ja, možemo-li mi odgovornost na se uzeti, da se bez nas što učini. I ja sam, kako rekoh, toga mnienja, da imade takovih političkih obzirah, zašto smo se upustili u dielovanje, nego je mislim, da treba jasno kazati, da smo mi to učinili u nadi, da u buduće našemu saboru neće biti nikakva prigovora i zato mislim, da se dodaju te rieči: da će se tim budućemu saboru svaki prigovor ukloniti.

(Glasovi: Redakcija.)

Izvj. **Jovan Živković.** Ovo se neprotivi nazorom odbora, nego još jačije izrazuje, ako vis. kuća pristane

(Glasovi: Redakcija.)

Predsjednik. Prima-li vis. kuća redakciju 19. alinee?

(Sa svih stranah: Prima.)

Dakle je redakcija 19. točke primljena, a izpravak g. Hellenbacha je pao.

Izvj. **Jovan Živković** čita alineu 20. (Zaključna stavka bude ustajom kuće i živahnim: „Živio kralj“ popraćena.)

Ovdje imam, vis. sabore! samo to primjetiti, da ova alinea involvira ujedno zaključak, da će se izabrati deputacija od 12. osobah, koja će se, ako vis. kuća ovu alineu usvoji, u ovoj ili budućoj sjednici izabrati imati.

Predsjednik. Prima-li vis. kuća 20. alineu? (Sa svih stranah: Prima.)

Dočim su, vis. kućo! sve alinee adrese primljene, to na temelju §. 46. poslovnog reda zaključujem današnju sjednicu i uričem buduća na sutra u 10. satih, gdje će se vrhu ciele adrese glasovati.

Digitized by Google

Sedma saborska sjednica

držana dne 29. siečnja 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjedniće. — Priobćenje podnesakah, (vjeresijska banka; zemaljska bolnica). — Predlog zastupnikah bakarskih glede predstavke za amnestiju vojničkih bjegunacah u Primorju. — Treće čitanje adrese. — Izbor odbora za vjeresijsku banku. — Instrukcija za kraljevinski u Peštu poslat se imajući odbor dvanajstorice. —

Predsjednik. Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli jućerašnji zapisnik proglasiti.

Bilj. **Janko Car** čita:

Zapisnik

Šeste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane dne 28. siečnja 1868. pod predsjedničtvom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Pročitan bje zapisnik pete saborske sjednice i bez ikakve opazke odobren.

Zatim su proglašeni na sabor prispieli podnesci i to:

Pod br. 55. Dopis kr. namiest. vieća dalm.-hrv.-slav. od 24. siečnja og. br. 970/161. kojim se javlja, da je Njeg. ces. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 29. prosinca 1867. odobriti, da se gradjenje železnićke pruge medju Hatvanom i Miškolcem, zatim Žakanjem i Zagrebom izvede na trošak državnog erara i odrediti potrebita za izvedenje ovih želežničkih prugah.

Na to je zaključeno, da se dopis ovaj ima predati u svoje vrieme saborskomu odboru za železnice.

Br. 59. Molbenica dr. Ljudevita Gaja poduprta podpisom jednog zastupnika naroda, kojom moli, da se molbenica njegova prijašnjem saboru podnešena glede obće narodne subscripcije za njegovu podporu, koja radi razpusta sabora neriešena ostade, sada rieši.

Ova molbenica uputjuje se na odbor peticionalni.

Zatim je predsjednik prijavio, da se je zastupnik naroda gosp. Julio Bubanović iz sabora udaljio bez da je dopust zadobio, ili razlog svoga odsutja naveo i zato je predložio, da bi se on pozvati imao, da ili odmah na sabor dodje, ili mandat da položi.

Zaključeno je, da ga predsjedničtvo u tom smislu pozvati imade.

Iza toga započela se je generalna debata osnove adrese drugim pročitanjem iste i obrazlaganjem izviestitelja gospodina zastupnika naroda Jovana Živkovića, ova je dovršena i zatim odmah vodjena je specialna debata, u kojoj su stavke iste adrese 1, 2, 3, 4 i 8. zatim od 10. do uključivo 18. stanka 20. bez primietbe jednoglasno primljene.

Stavka V. je proimenom stilistike po samom izvjestitelju predloženom ovako glaseća:

Preustrojstvom cielokupne monarkije naglašenim u previš. odpisu smatramo mi, da je država postavljena na onaj temelj, koji historičkomu i državnomu pravu jedino odgovara i jamstvo bolje budućnosti punža, tim većma, što je i nasliednim pokrajinam Vašeg Veličanstva ustav podieljen i sa izpravkom narodnog zastupnika gospod. Stjepana Hèrvoića da se posliednja rieć *podieljen* zamieni sa *zakonito zajamčen* jednoglasno primljena.

Na stavku VI. stavljen je narod zastupnikom gospod. Ljudevitom Vukotinovićem izpravak, da se u redku drugom ove stavke mjesto rečih: *državnoga jedinstva* postavi izraz *državnoga zajedinstva* i idpravak narod. zastupnika gospodina grofa Julija Jankovića, da se mjesto: *naglašenoga državnoga jedinstva reče:* naglašene zajednice, nadalje, da se mjesto: *te istom* kaže: *obćenitom* i na koncu stavke mjesto *obsižućem,* da se veli *jedinstveno razpravljati imajućem;* razprave o tom posliedak bijače taj, da je redakcija absolutnom većinom primljena i po tom padoše izpravci.

Na stavku 7. stavio je izpravak gosp. barun Lazar Hallenbach u tom, da se u prvom redku zadnja rieč: *rado* izpusti; nu čim bje absolutnom većinom primljena redakcija, pade izpravak.

Digitized by Google

Na stavku 9. stavljeni su izpravci sliedeći: g. baruna Hellenbacha, da se na koncu iste izpuste rieči: *niti protiviti može* i gosp. župana turopoljskoga Stjepana Josipovića, da ova stavka ima glasiti samo ovako: *u tom djelovanju imat će sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije temeljem starodavno naše historičko pravo,* čim je razpravom o tom i glasovanjem absolutna većina primila redakciju, padoše ipravci.

Na stavku 19. stavio je gospodin barun Lazar Hellenbach izpravak, da se toj stavci na kraju dodade: *da će se tim budućemu saboru svaki prigovor odkloniti,* — nu čim je absolutna većina primila redakciju bez ovoga dodatka, pade izpravak.

Time je dovršena razprava o osnovi adrese i predsjednik izjavio, da će se u smislu poslovnika sutra glasovati o cieloj osnovi ovoj zaključio je sjednicu.

Vakanović v. r.

Janko Car v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik. Imade-li visoka kuća kakovu primjetbu?

(Nitko se nejavi.)

Dočim nema nikakove primjetbe na zapisnik, toga ja ovjerovljenim proglašujem.

Danas će zapisnik voditi gosp. bilj. Stjepan Hèrvoić; a govornike će bilježiti g. bilježnik Raizner.

Bilj. **Stjepan Hèrvoić.** briobćuje podneske i to;

Predsjednik. 1.) Molbu Mihalja i Ivana Zrnetića iz Vrabčah, kotara zagrebačkoga kojom opetovano sabor mole, da se njihova prijašnja molba podnešena saboru radi učinjene im nepravde kroz to jer im je urbarsko selište putem sudbene ovrhe g. 1857. na javnoj dražbi prodano, u pretres uzme. —

Budući da nije ovaj podnesak poduprt po nijednom zastupniku, to se mora ustupiti dotičnoj vlasti.

Bilj. **Stjepan Hèrvoić** čita: 2.)

Visoko predsjedničtvo!

Kr. ovo namiest. vieće vazda si je za jednu od prvih dužnostih držalo podignuti realnu veresiju u domovini znajući, da bez ove neima razvitka ni ratarstvu ni gospodarstvu u obće.

Zemaljskoj ovoj oblasti nebijaše dosad inače moguće podizati realnu veresiju, negoli dozvoljivanjem zajmovah iz vlastitih svojih zakladah, nu i tu moradoše se ovi zajmovi ograničiti na nekoje samo zaklade, budući da mnoge njih radi većega i sigurnijega dohodka uputjene bijahu na uloženje svojih glavnicah u razteretnice hrvatsko-slavonske.

Izdajnija ipak podpora realne veresije dala bi se postići tim načinom, da se iz suvišakah pojedinih zakladah natrag plačenih glavnicah i odplatakah sviuh bez razlike zemaljskih zakladah sastavi.

„Središnja veresijska zaklada zemaljska" te ista obdari onimi povlasticami, kojih u obće svi javni veresijski zavodi u monarkiji uživaju.

Iz privitoga u tom predmetu sastavljenog memoranduma uvidjet će u ostalom visoko predsjedničtvo pobližje razloge, kojimi se ovaj predlog podupira i koristi koje bi imale iz njega slieditи.

Prihvatjajući ovo kr. nam. vieće izraženu u istom memorandnum misao, predlaže ga visokomu predsjedničtvu s umoljenjem da nutri sadržani predlog uvaženju visokog sabora što topljije preporučiti blagoizvoli.

U smislu ovoga predloga imalo bi se od zakonodavne vlasti odrediti, da se odsele uglavničiti imajući suvišci svih bez iznimke zemaljskih zakladah, zatim natrag platjene glavnice i amortisacionalni odplatci steći imadu u novo — utemeljiti se imajuću „Središnju verijsku zakladu zemaljsku."

Središnja ova zaklada veresijska uložila bi ovako primljenu gotovinu uz pupilarnu sigurnost na hipoteke uz 6%. kamate i 2%. amortisaciju u iznosih ne iznad 4000. for. i ne izpod 100 for. kroz 100. bez ostanka dielivih.

Primljenu od pojedinih zakladah gotovinu imala bi ista napram pojedinim zakladam okamatiti sa 5%. u dva polugodišnja 1. siečnja i 1. srpnja svake godine dospjevajuća roka.

Iz onoga postotka, što iza namirenja 5%. zakladnim kamatah u središnjoj zakladi ostaje sastavio bi se jamstvena zaklada koja bi imala nadomiesiti moguće manjke i gubitke kod pojedinih zajmovah, na koliko odšteta takovih nebi na upravitelje zakladne spadala.

Središnja zaklada veresijska uživala bi pred zakonom sliedeće povlastice.

a) Slobodu opredieljenja mierila kamatah na 6 posto.

b) podpunu vjerodostojnost i dokazanu moć blagajničkih svojih knjigah i izkazah.

c) Skraćeni sudbeni i ovrhovni postupak poput c. kr. povl. narodne banke.

d) pravo pobiranja kamatnih kamatah od dana dospiela plateža.

e) pravo na političku ovrhu pokretninah za utjerivanje godišnjih kamatah i odplatakah.

Novčano rukovodjenje ove zaklade veresijske imalo bi se povjeriti kr. zemaljskoj glavnoj blagajni, a računarska kontrola kr. državnomu računovodstvu — uprava pako poposebnomu odboru sastavljenu iz dva ili više po svakom saboru iznova imenovana u Zagrebu stalno prebijajuća člana saborska kojim bi se isto toliki broj zamjenikah imao dodati — nadalje dva savjetnika kr. namiest, vieća od kojih jedan izviestitelj odbora — kr. financ. prokuratura kao pravnoga tajnika kr. nam. vieća kao perovodje.

Ovako sastavljeni odbor imao bi izključivo pravo dozvoliti zajmove na temelju obstojećih u tom pravcu propisah uz pupilarnu sigurnost i strogo pridržanje reda zajmovnih dozvolah po redu podnešenih zajmovnih molbah — uz solidarno jamstvo svih odbornih članovah za dostatnost hipoteke glede dozvoljene glavnice.

Digitized by Google

Koncem svake godine imao bi ovaj odbor o svojem dielovanju saboru i zem. ovoj oblasti predložiti godišnje pregledno izviestje, koje bi se takodjer putem javnih listovah obnarodovalo.

Saboru pripadalo bi u ostalom pravo u vrieme svoga zasjedanja osviedočiti se o savjestnoj i točnoj upravi odbornog isto tako imalo bi c. kr. nam. vieće kao zem. oblast pravo i dužnost nadzirati odborno dielovanje.

U Zagrebu dne 24, siečnja 1868.

Z l a t a r o v i ć mp.

M e m o r a n d u m
ob ustrojenju „središnje zaklade veresijske“ iz zemaljskih zakladah.

Hipotekarne veresije u našoj domovini tako rekuć neima, jer ako se i najsjegurnije nezadužene hipoteke kao jamstvo nude, nije dobiti, ili samo uz lihvarske kamate gotova novca.

Ovoj nevolji nemože ni veresijski kakov zavod osnovan na založnicah doskočiti, jer zajmovi ovakovih zavodah preskupi su za vlastnike nekretninah, bili ovi poljski gospodari, bili posjednici gradskih kućah — od ovakovih najme zajmovah plaća se obično 6%. kamatah a glavnica dobroji se dužniku ne u gotovu novcu, već u založnicah, kojih ovaj sa znatnim gubitkom na burzi unovčiti mora, tako da jedva ima veresijskoga zavoda, kojega zajmovi (neračunajući simo amortisaciju) izpod 8%. dodju a i s amortisacijom i na 10%. — očevidno je dakle, da se takovimi zajmovi jedino možda trgovac kod sretnih špekulacijah okoristiti može, nipošto pako vlastnik nepokretninah.

Ja se usudjujem visokomu kr. nam. vieću predložiti sredstvo, kojim će se tegobi ovoj barem doniekle i kod manjih samo posiednikah priskočiti, a zemlja imat će osim narodno — gospodarstvene koristi, što će uzročiti veći novčani promet, još i posebne novčane koristi.

Kraljevina Hrvatska i Slavonija ima 23. i više većih i manjih zakladah, koje svake godine preko 60000. for. kao suvišak svoga dohoda uglavniče, ovaj suvišak bijaše dosada čas elociran na hipoteke uz 5%. kamatah i 3%. amortisacije, čas obratjen na nabavu hrv.-slav. razteretnicah.

U prvom slučaju ona bijaše zla posljedica, da su dužnici platjanjem zostali, da su nastale dugotrajne parnice, tečajem kojih hipoteka od dužnika zapuštena i pogoršena bude, — i na koncu dugotrajne parnice i po obstojećem sada gradjanskom postupovniku zalibože bezkrajnoga ovrhovnoga postupka da je bila zaklada oštetjena ako ne za glavnični koj dio, to sigurno za višegodišnje kamate.

U drugom pako slučaju — nabavi najme javnih veresijskih papirah — nebijaše nikakove koristi za zemlju.

Osim toga mora novac u manjih zakladah kroz mjesec ležati, dok se sakupi toliko, da se može elocirati na hipoteke ili dok postigne onu glavničnu svotu, koja je jur za zajam iz rečene zaklade opredieljena.

Ovim tegobam doskočilo bi se utemeljenjem „središnje veresijske zaklade zemaljske“.

Ova primila bi od svake pojedine zaklade suviške zakladne, onda sve od sele u napried natrag plaćene glavnice i amortisacionalne odplatke, te bi jih od prvoga budućega mjeseca zakladom sa 5%. okamatila.

Sriedišnja veresijska zaklada uložila bi ovako primljenu gotovinu u svotah ne iznad 4000. for. a ne izpod 100. for. u iznosih kroz 100. for. bez ostanka dielivih uz 6%. i 1%. ili 2%. amortisaciju na hipoteke.

Onaj postotak, što bi ga središnja veresijska zaklada više pobrala, nego što ista plaća pojedinim zakladam, sastavio bi jamstvenu zakladu za možebitne gubitke i upravne troškove.

Zaklada ova morala bi od zakonodavstva uživati sliedeće povlastice, koje uživaju svi veresijski zavodi u Austriji.

1.) Slobodu opredieljenja mierila kamatah.

2.) Podpuna vierodostojnost i dokaznu moć svojih blagajničkih knjigah.

3.) Skraćeni ovrhovni postupak peput narodne banke.

4.) Pravo pobiranja kamatah od dana zamudjena plaćanja.

5.) Pravo na političku ovrhu pokretninah za ućerivanje godišnjih kamatah i odplatakah.

Središnja zaklada veresijska uglavila bi račune sa svakom posebnom zakladom 1. siečnja i 1. srpnja svake godine, te bi svakoj pojednoj pripadajuće joj kamate ili u gotovom izdala ili u slučaju nepotrebe na daljnje kamate upisala.

Za sigurnost glede hipotekah i za jamstvo nepristranosti glede podieljenja zajmovah imao bi se kod kr. namiest. vieća ustrojiti odbor pod predsjedničtvom kr. dovrskoga savjetnika i dva u Zagrebu stanujuća člana sabora i savjetnika vis. kr. namiest. vieća od kojih jedan izviestitelj onda financialnoga prokuratora kao pravnoga konsulenta.

Ovaj bi odbor neodvisno zajmove dozvoljivao, nu i za sigurnost dozvoljenih zajmovnih glavnicah solidarno jamčio.

Od ovoga uvedenja resultiraju sliedeće koristi.

1.) Veći dohod kod zemaljskih zakladah — jer bi novci i u najmanjih svotah kamatah donašali.

2.) Točnije platjanje kamatah radi uvedenja prikraćena ovrhovnoga postupka.

3.) Znatna podpora posiednikah realitetah.

4.) Ustrojenje posebnoga jamstvenoga zaklada, koji bi točno plaćanje kamatah napram pojedinim zakladam regulirao — iste od svakoga mogućega gubitka občuvao i vremenom svoje suviške opet na javnu i zemaljsku korist uglavničio.

Predlagajući ovaj memorandum vis. zem. oblasti umoljavam istu da prihvativ u nutri izraženu misao, isti visokomu saboru na uvaženje preporučiti blagoizvoli.

U Zagrebu dne 20. siečnja 1868.

Roberto Zlatarović. Visoki sabore! Držim, da je ta stvar iz navedenih razlogah, od velike važnosti prema finan-

Digitized by Google

cijalnoj operaciji sa zakladami naše zemlje. Budući pako, da je stvar obširna, nije ju moći tako u meritorno pretresivanje uzeti; stoga se usudjujem predložiti, da se taj predmet povieri odboru ad hoc, sastojećemu se iz 5 osobah, članovah ovoga sabora, tim dodatkom, da bi svakako čim prije taj predlog visokoj kući predložio i ako je moguće, u roku od 2—3 dana, da bi se to moglo prije riešiti, nego-li bude ovomu saborskomu zasiedanju kraj; zato mislim, da nije potrebno čitati ovaj memorandum, nego da dotični odbor, koji će predlog svoj o tom učiniti, da u obzir uzme na predloženi memorandum.

Dr. Luka Petrović. Visoki sabore! Ja podupirem ovaj predlog, budući da će se moći tako najprije svršiti, ako se ovaj predmet osobam povieri, koje su u tomu najviše vješte; ja dakle podupirem predlog taj.

Ljudevit Raizner. Visoki sabore! Ja podupirem taj predlog, jedino s tim dodatkom; budući da je to odveć važan predmet, te se neda za 2, 3 dana riešiti; s toga neka se izabere odbor iz 7 članovah, da priredi tu stvar i da kupi material, te da u budućem zasiedanju vis. saboru učini svoj predlog.

Predsjednik. Visoka kućo! Ovdje su dva predloga glede ovoga predmeta; jedan je g. zastupnika grada Zagreba koji na to smiera, da se odbor iz petorice članovah izabere i da taj odbor svoje poslovanje podnese već sadašnjemu zasiedanju; drugi je predlog g. zastupnika kotara zagreb., koji takodjer mnije, da se odbor od 7 licah izabere, te da izvan zasiedanja posluje i da budućemu zasiedanju svoj operat podnese.

Molim dakle visoku kuću, da se izvoli za jedan od ovih dvajuh predlogah izreći.

(Prvi predlog se prima.)

Adm. žup. var. **Koloman Bedeković.** Ja bi želio samo to dodati; ako odbor ovo djelo za vrieme ovoga zasiedanja nebi mogao prigotoviti, da se tomu odboru naloži, da material kupi za ono vrieme, kada bi se sabor opet sastao; i imam to jošte dodati, da bi se vještaci pozvali, na koliko bi od potrebe bilo.

Roberto Zlatarović. Ja neželim, da se 2 predloga čine; jer nisu potrebita i suvišna su. Ja mislim, da bi bilo prema uredjenju stvari od zemaljske oblasti moguće tomu odboru tečajem ovoga zasiedanja svršiti poslovanje, nego ja pristajem uz amandement gosp. administratora županije varaždinske: „ako nebi mogao posla odbor svršiti, da se u budućem zasjedanju predloži.“

Tu se radi o jednom predlogu; ja nisam htio tako formulirati, da bi se stvar na svaki način u ovom zasiedanju svršiti morala, nego ako je moguće; a ja držim, da jest moguće, jer je stvar već od oblasti pripravljena, samo treba da još odbor saborski pristupi.

Predsjednik. Prima li visoka kuća predlog, da se ova stvar, ako bude moguće u ovom saborskom zasiedanju svrši; ako li ne, da se u budućem zasiedanju predloži.

(Glasovi: Primamo.)

Molim, bili odbor od 5, ili od 7. licah sastojati imao.

(Glasovi: Od 5.)

Jeli ih odma izvolite izbirati, ili u budućoj sjednici? ili možda na koncu sjednice.

(Sa svih strana: Na koncu sjed.)

Petar Maljevac. Samo bi to imao pokorno dodati, da bi se taj odbor iz onih licah sastaviti imao, koji u središtu zemlje, ili u blizini stanuju; pošto se vidi, da će se sabor odgoditi; zato predlažem, da se odbor izabere od onih licah, koji će ovdje ostati. (Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoko Predsjedničtvo sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije!

Kao što visokomu predsjedničtvu iz saborskih spisah naročito pako članka CX. od godine 1861. zatim zapisnika XI. saborske sjednice od 15. siečnja 1866. poznato razpravljano je od strane izaslanih dotičnih saborskih odborah odborah pitanje o upotrebljenju zemaljske sgrade po odredbi preobstojavšega c. kr. ministarstva unutarnjih dielah od 9. svibnja 1857. br. 565. znamenitim troškom zemaljske zaklade za zemaljsku bolnicu sagradjene, nu dočim tako godine 1861. kao i god. 1865. odnosni odborski elaborati na dnevni red uvršteni, nije došlo ni dosada do samoga saborskoga pretresivanja i riešenja ovoga za zemaljsku zakladu velevažnoga pitanja — kr. ovo namiestničko vieće, kojemu kao zemaljskoj vladi nadziranje i uprava zemaljske imovine prinadleži, nastojalo je po mogućnosti upitnu sgradu koristonosno upotriebiti, dočim ju je osim bezplatnoga upotriebljenja god. 1864. za zemaljsku izložbu, a godine 1866. za vrieme rata za vojničku bolnicu opetovano ovdašnjoj gradskoj občini u svrhu privremene vojničke kasarne iznajmilo, te najmovinu u zemaljsku blagajnu unieti dalo — nu ovo iznajmljivanje trajalo je obično samo kratko vrieme kao što se je upravo potreba pokazala, jer naravski s jedne strane gradska občina nije hotiela a ni mogla upitnu najamninu i za ono vrieme platjati, kada joj takova od potriebe bila nije, s druge pako strane nije niti ovo kr. namiestničko vieće upitnu sgradu naprama očekivanomu riešenju visokoga sabora dugotrajno iznajmiti moglo, bilo ovogradskoj občini bilo komu drugomu; a isto tako nije se niti u kakovu razpravu radi prodaje rečene sgrade bez opunovlašćenja od strane visokoga sabora upustiti moglo i tako napomenuta sgrada već dulje vremena posve prazna stoji, osim što u niekoliko prostorijah razi zemlje milosrdne sestre žensku bolnicu vlastitim troškom uzdržavaju, a dočim bi poznato bilo, da sgrade mnogo više trpe, kada prazne stoje, nego kada se upotrebljuju, dočim nadalje zemaljska zaklada ne samo znamenitu svotu od narodne banke u Beču za sagradjenje upitne sgrade uz založenje zemaljsko — zaklad-

Digitized by Google

nih obveznicah posudjenu, kao pod ·/. izkaz pokazuje — jošte duguje, pače od ove svote i kamate plaćati mora, to interes zemaljske zaklade silno zahtieva, da se s upitnom sgradom pošto je takova polag spisah ovostranomu izviešću podnešenom visokomu predsjedničtvu sabora od 17. prosinca 1865. br. 17626. priloženih toli za zdravstvene koli učevne svrhe nesposobnom pronadjena — jedared nieśto odluči.

S toga se umoljava visoko predsjedničtvo odnosno vis. sabor, da blagoizvoli predmet ovaj kao velevažan i silni u pretres uzeti i riešiti, ili pako kr. ovo namiestničko vieće opunovlastiti, da upitnu sgradu polag okolnostih trajno iznajmiti, ili pako prodati može.

Od kr. namiestničkog vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

U Zagrebu dne 23. siečnja 1868.

Rauch m. p.

Izkaz

troškovah učinjenih na sagradjenje i uredjenje zemaljske sveobće bolnice u Zagrebu uz naznačaj izvorah, odkud su oti troškovi namireni i što je na odplatu učinjenih zajmovah jur do sada povraćeno.

t. br.	Predmet	Iznos pojedince	Iznos ukupno	Opazka
	A. Trošak.			
1	Glasom ovostranoga izkaza od 9. siečnja 1865. br. 26. iznose sveukupni troškovi		367708 38	
	B. Izvori.			
2	Iz komercijalne zaklade	70000 —		
3	„ sirotinske „	52520 —		
4	„ zaklade bolničke županije zagrebačke .	19190 —		
5	„ zaklade bolničke županije varaždinske.	6330 —		
6	„ zaklade bolničke županije križevačke .	8370 —		
7	„ zaklade Hutlerove .	24630 —		
8	„ „ Kohlhoferove	8540 —		
9	„ „ Monspergerove	3420 —		
	Ukupno u srebru .	193000 —		
	ili u austr. vriednosti.		202650 —	
10	Prinesak iz IV. dobrotvorne lutrije		158644 65	
11	Iz zemaljske konkurencijalne zaklade neposredno plaćeno . . .		6413 74	
	Kao gore .		367708 39	

t. br.	Predmet	Iznos pojedince	Iznos ukupno	Opazka
	Prenos .		367708 39	
	U ime odkupa obveznicah gore pod 2 do 9 navedenih zakladah, koje su kod narodne banke založene za		202650	
	Namireno bi glasom ovostranih računikah zemaljske konkurencijalne zaklade, zatim glasom izkaza obstojavšeg c. k. komorskog i rudarskog glavnog računovodstva od 28. veljače 1866.			
	Iznos .		202650	
	broj 911 do konca godine 1865. i to:			
	a. za stran Hutlerove zaklade	14280		
	b. za stran Kohlhoferove zaklade	5145		
	c. za stran Monspergerove zaklade	2152 50		
	d. za stran sirotinske zaklade	30865		
	e. za stran zaklade zagrebačke žup. bolnice	9245		
	f. za stran zaklade križevačke žup. bolnice	5560		
	g. za stran zaklade varaždinske žup. bolnice	2782 50		
	h. za stran komercijalne zaklade	38200		
	zatim za stran iste zaklade u godini 1867. na temelju naredbe kr. namiestničkog vieća od 22. siečnja 1867. br. 500.	10300		Izim naznačenog glavničkog duga, duguje zemaljska konkurencijalna zaklada glasom ovostranog izkaza od 22. siečnja 1866. br. 136. u ime 6% kamatah 22945 st. 88 nvč. a. vr.
	Ostaje koncem prosinca 1867. dug i to:		118530	
	a. za stran Hutlerove zaklade	11581 50		
	b. za stran Kohlhoferove zaklade	3822		
	c. za stran Monspergerove zaklade	1438 50		
	d. za stran sirotinske zaklade	24281		
	e. za stran zaklade zagrebačke žup. bolnice	10904 50		
	f. za stran zaklade križevačke žup. bolnice	3228 50		
	g. za stran zaklade varaždinske žup. bolnice	3864		
	h. za stran komercijalne zaklade	25000	84120	

Digitized by Google

Od kojega duga zemaljska konkurencijalna zaklada 6% kamate plaća i izkupljuje svake godine jedan dio založenih papirah.

Kralj. hrv.-slav. državno računovodstvo.

U Zagrebu dne 21. siečnja 1868.

Košier v. r. Russnov v. r.

Gazdić v. r.

Roberto Zlatarović. Visoki sabore! Iz sada proglašenoga dopisa namjestničkoga vieća izvoliti će visoka kuća razabrati, u kakovu se položaju ova zemaljska zgrada nalazi, koja je s velikim troškom zemaljskih zakladah sagradjena, dočim u to ime pripomoć, koju lutrija pruža, donosi samo 100,000. for. a drugo je sve iz zemaljske zaklade potrošeno.

Godine 1865. biahu sva akta dotična visokoj kući predložena, da u tomu predmet nješto konačno odredi; nu okolnosti biahu takove, da ovaj predmet nije mogao nikada doći na dnevni red i tako nebiaše ništa riešeno.

Ova zgrada stoji prazna, što je svakomu poznato, samo njekoliko prostorijah predano je zavodu milosrdnih sestrah, da mogu jedan dio svoje bolnice tamo namjestiti. Radi se sada o tom, da se jedanput, bilo putem saborskoga zaključka, ili putem opunovlasti, koja bi se dala zemaljskoj oblasti, dade ota kuća u trajni najam, ili ako bi se kupac našao, da se proda.

Istina je, da su se okolnosti bile onako udesile, prije kratkoga vremena, da bi se bila mogla ova zgrada u najam dati uz povoljne uvjete; nego dotični najamnik nije htio pristati, neznajući, što će visoki sabor odlučiti i zakupniku nije išlo u prilog, namiestiti svoje stvari u kuću; jer kada bi se svidilo vis. kući odlučiti što drugo, to bi on morao izprazniti kuću, time bi se njegovim kombinacijam velika šteta naniela.

Drugo je pitanje: ima-li izgleda, da bi se ta kuća mogla, naravski, uz najpovoljnije uvjete prodati i tomu se mogućnost nalazi sada, jer kao što mi je znano, mogla bi se ta zgrada u svoti od 150,000. for prodati uz povoljne uvjete, annitete.

Ja držim, ako bi se izvolila visoka kuća uvjeriti iz aktah dotičnih, koji su predloženi bili i koji se nalaze kod zemaljske oblasti i koji bi se mogli podastrti visokoj kući, da bi se šteta, koju bi zemaljska zaklada trpila, ako se sgrada uz ovu cienu od 150,000. for. proda, može biti umaljila na 30. najviše 40,000. forintih, naprama zakladam zemaljskim. Ovaj kupac, koji je voljan i pripravan sgradu uz ovu cienu možda kupiti, kažem možda, jer se do sada nije mogla zemaljska oblast upuštati u potanje utanačivanje, dočim to vis. kući pripada, ako bi on na to pristao, nebi doduše bila šteta malena; nu 30 — 40,000. for. izgubiti mnogo je manja šteta za zemaljsku zakladu nego ako bude kuća dulje vremena prazna ostala.

Komisija, koja je bila izaslana od strane oblasti, kao i ona od priašnjega sabora, uvjerila se je, da se neda kuća upotriebiti u nijednu svrhu, budi u svrhu učevnu, budi u humanitarni zavod; daklem što preostaje, ako neće visoka kuća stvar eventualitetom onakovim pustiti, uz koje bi se još veća šteta za zemaljske zaklade poroditi mogla. S toga bi se usudio poduprieti predlog zemaljske oblasti, te bi stavio predlog onakov, da se, ako visoka kuća neće sama ovo riešiti, šta valjda neće, da se oblast zemaljska opunovlasti, da, ili kuću u najam dade takav, koji nije samo za kratko vrieme, nego na više godinah; jer takav najam, koji je na korist i prilog zemaljske zaklade, nemože inače biti, nego na više godinah na manje bo transitorno vrieme neće nitko uzeti ili, ako bi se našao kupac, koji bi uz povoljne uvjete htio kupiti zgradu, da se zemaljska oblast ovlasti, da utanači s kupcem ugovor i da ga budućemu saboru na ratifikaciju podnese. Kao što su mi okolnosti poznate, držim, da nećemo uspieti sa najmom; jer su se okolnosti, koje su prije pokazale, promjenile tečajem njekoliko danah, jer mi pozitivno znamo, da je onaj, koji je želio kuću u najam uzeti, od ote ideje sasvime odustao. Dakle svakako bi morala opunovlast, koju bi povierili zemaljskoj oblasti, onako udešena biti, da, kada bi se našao kupac, koji bi uz dosta povoljne uvjete htio kuću kupiti, da ona može s njime utanačiti ugovor i taj ugovor u budućem zasjedanju visokoj kući predložiti.

Dr. Luka Petrović. Visoki sabore! Predlog je ovaj jako važan i mislim, da je stvar takova, da čim se duže bude zavlačila, da će veću štetu, a manju korist donieti. Ja sudim, da bi bilo dobro, da se prepusti visokoj oblasti, da ako može koristno iznajmiti ovu kuću, da iznajmi, ako se pako nebi našao takov, koji bi kuću za dobru cienu, na više godinah iznajmio, da može i prodati. Zemlja neima nikakova razloga pri tom ostati, da se kuća uzdrži i da ju iznajmi; jer ako ova kuća nije sada za nikakovu korist, niti za zavode, ili kako je rečeno, za bolnice, ili za koji potrebiti občinski zavod, ako sada nije, to se trajanjem vremena neće promieniti, nego će takova ostati i neće biti za korist javnu našim zemaljskim zakladam.

Ja mislim dakle, da je u prilog ono prihvatiti, što je na obću korist. Ja znadem, da najam nebi mogao toliko iznositi, koliko bi trebalo trošiti na uzdržanje i popravak ove kuće; dakle ja velim, da valja čim prije tim bolje odlučiti ono, što bi na veću korist našu bilo; a to će znati sama visoka vlada, kada bude ugovorala ili najam, ili prodaju. Zato ja predlažem, da visoka kuća odluči, da se prepusti visokoj vladi, da ova učini ono slobodno, što bi na veću korist našu bilo i da se pridrži potvrdjenje onoga predloga.

Ljudevit Raizner. Visoki sabore! Ako se uzme u obzir, da je gradjenje ove kuće stajalo prieko 350,000. for. onda se nemogu sprijateljiti s otom idejom, da bi se ova kuća za 150,000. for. mogla prodati, već sam zato, da se zemaljska oblast opunovlasti, da ju iznajmi, što trajnije može.

Predsjednik. Molim visoku kuću, imade li još tko što god primietiti na ovaj predlog.

Digitized by Google

Roberto Zlatarović. Ja bi molio, za rieč.

Ja držim, da po onomu predlogu, kojega sam se usudio učiniti, da nije stvar pogibelji precipitiranja izvržena, i da će svakako zemaljska oblast, po dužnosti svojoj, kojom je vezana prama interesom zemlje, da će skrb uzeti na se, da udesi ono, što je najprobitačnije i najkoristnije za zemaljske zaklade i držim, da nema pogibelji iz toga predloga za zemaljske zaklade; jer sam naročito naglasio, da se svakako taj ugovor, ako se utanači, ima predložiti za odobrenje budućemu zasiedanju saborskomu. Stvar je na toliko od prieke nužde, jer bi se sada možda polag okolnostih meni poznatih, moglo štogod učiniti; dočim, ako se sada ništa u tomu obziru neučini, mogle bi se okolnosti nagorje promieniti, te nebi imala ni zemaljska vlast pored najbolje volje što god predložiti visokoj kući; stoga držim, da nebi proti interesom domaćih zakladah bilo, koje visoka kuća svakako pod zaštitu uzeti ima, ako se vlast ova podieli namjestničkomu vieću, da ili trajno u najam zgradu dade, ili zgradu da proda, ako bude zgodna prilika, te da ugovor sklopljeni sa onim, koji želi kuću kupiti, budućemu zasiedanju na predlog i ratifikaciju podnese.

Predsjednik. Dočim je visoka kuća ovaj predmet u meritorno pretresivanje uzela; to ja ovo pitanje stavljam. Prihvaća li visoka kuća predlog g. zastp. grada Zagreba. glaseći tamo, da se namiestničko vieće opunovlasti, onu zgradu ili u trajan najam dati, ili ju prodati, pod tim ipak uvjetom, da ugovor prodajni imade prije vis. saboru predložiti na odobrenje.

(Sa svih stranah: Primamo.)

Dakle je zaključeno po predlogu g. zastupnika grada Zagreba, da se namiestničko vieće opunovlasti, da ili trajno iznajmi zgradu; ili ju proda uz ratifikaciju sabora.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita: 4.

Pismeni predlog zastupnikah bakarskih gg. Battaglia-rini-a i Stjepana Stiglića glede amnestije za vojničke bjegnuce u Primorju.

Stjepan Stiglić. Visoki sabore! Glavna nesreća našega Primorja jest novačenje; ovo je već pučanstvo našega Primorja ma tako smaljilo, da nema više mužkaracah, osim samih staracah.

Položaj naš, kako je visokoj kući dobro poznato, jest takov, da se svikolici upuste u zanat pomorski; jer neimadu ni polja ni livadah, koja da im sredstva življenju dadu.

Da bude čovjek mornarom visoka kućo! valja da se mladih ljetah hvati; jer onoj težkoj gimnastiki nemože se pod stare dane priučiti; valja najme, da od 10—15 godinah počme zanat tjerati.

Takova mladež odalječi se od kuće svoje, preko širokoga oceana, pod svakakvimi zastavami svieta, da svoj zanat tjera, te napokon, kada dodju godine novačenja njegova on niti nezna da je novačenje, dapače ni nezna, koliko godinah ima i niti se kući povratiti može i kada bi se i htio kući povratiti nemože; jer mu niti brod nije na njegovo razpolaganje, a niti mu sredstva dopuštaju, da se može kući povratiti, pa ako se u vrieme novačenja nepredstavi, on je odma u rubriki listnice upisan kao bjegunac; tečajem vremena on dozna, da je takov, onda se on da nebude unovačen i kažnjen više kući nepovraća. Takovih visoka kućo, Bakar sa svojim kotarom, koji nebroji do 12000 i malo više dušah, ima preko 1200, koji nisu jošte niti 35 godinah navršili. Svakolietno naše novačenje jest strašno, visoka kućo! najme, što 5, 6 i do 10% dajemo; a svi su crnim olujam žrtve. Kao što sam danas viest dobio, jedan se je bakarski brod na sjevernom moru izgubio na 27. ovoga mjeseca koji je 14 momakah bakarskih imao, ali neznam jeli se je i duša oslobodila.

U ovakovom položaju stvari izčezava mladež naša; jer se je mnogo brodovah potopilo; a drugo, jer im nije moguće doći do novačenja, oni su se kao bjegunci po čitavom svietu razširili; a treće, jer se kontingent mora zapuniti. Prizora takova nema u čitavom svietu, kao kod nas u Primorju — sin jedini mlohavoga, staroga oca, sin udove, neobskrbljenih sestarah i malodobne braće valja da ide, ili u novačenje, ili kao bjegunac po svietu.

Visoka kućo! Kod nas imade otac n. p. — to su svakdanji slučaji — ima 4—5 sinovah; za jednoga nezna 20. god.; on je umro za oca, ali nije umro u plovanskih knjigah; drugi, nezna se 10. god. kuda i kamo je prispio, jedali je živ, ili mrtav; treći i o njem se nezna; ali se samo to zna od njega, da je brod, s kojim je on bio utonuo u more; ali sva sviedočanstva nehasne, zašto? zato; jer neima službenih dokazah; ostane samo jedan jedini sin, koji mora biti staromu otcu i ostaloj rodbini do pomoći. Dodje dan novačenja i ja sam bio u takovoj priliki i komisiji, tada se nevjeruje drugomu, nego plovanskomu dokazu i onaj koji je u rukuh, unovači se, a onaj, koga nije doma, upiše se kao bjegunac u listine.

Visoka kućo! To su oni strašni prizori, kojih, ja mislim, da ih nema, neću reći samo na obalah morskih, nego u čitavomu širokomu svietu; zato, jer nemože se dokazati, da je umro, jer nema sviedočanstva, nebo koje je vidilo da se je utopio i more, koje ga je pojelo, nesviedoče.

Zato visoka kućo ja prosim od strane naših komitentah i za dobro države naše, da bi visoka kuća poduprla naš predlog; dočim ako bi se ovim putem milosti amnestija dopustila, da se natrag povrate, **popularizirali** bi bedeme u našem Primorju proti svakom budućem nasilju tudjinacah.

U ostalom ako stvar onu ne odluči visoka kuća, za 2—3 lieta se neće moći novačenje postignuti; a naše će Primorje ostati pustom pustošinom i klisurom bez žiteljah; zato prosim visoku kuću, da bi poduprla ovaj predlog

Ljudevit Raizner. Vis. sabore! Nepobitna je istina, da je hrvatsko Primorje najnepoldniji, i ujedno najvažniji dio naše domovine, jer Primorje hrvatsko obći morem neposredno sa čitavim svietom.

Digitized by Google

Za vrieme vladanja republike mletačke i gospodovanja Frankopanah opustošene su i posječene sve tamošnje šume, a ljuti sjeverni vjetar, koji tamo duva odnio je pustu zemlju u more i tako sada hrvatsko Primorje sastoji iz samih klisurah. U te klisure pučanstvo unaša zemlju i svaki hvat, svaki pedalj zemlje mora ograditi zidom, da ju neodnese vjetar u more. Na toj zemlji usadjeni su vinogradi, a ti su jedini ròd, što tamo rodi; tim vinom se je uzdržavalo pučanstvo.

Po prilici od 15 do 16 godinah vlada tamo bolest groždja, koja uništuje sav prirod, ili ga umaljuje na toliko, da pučanstvo mora u strani sviet ići tražeći hljeba za se i svoje obitelji.

Tako biva obično, vis. sabore! da mladić, navršiv 12. god. dobe svoje, otide na brod u daleki svjet. a 20. god. snadje ga obično ili u Americi ili u Englezkoj ili jošte dalje. Ako i znade mladić, da je kod kuće novačenje, on nije u stanju kao prosti mornar, da se stavi. Što sljedi odtuda? Da ga čeka kazna, da mora naime služiti dvie godine više, a obuzme takova mladića strah, pa se nevrati više kući. Ima u Primorju više stotinah takovih bjegunacah. S toga vis. sabore! nemogu na ino, već da najtoplije preporučim predlog gg. zastupnikah bakarskih i predlažem, da se predstavka u tom pogledu na Nj. Veličanstvo upravi, neka blagoizvoli te bjegunce pomilovati, da im bude prosto povratiti se, a onim, koji jošće u dobnom razredu stoje, da se dozvoli, da se bez svake kazne mogu unovačiti u c. kr. mornarstvo u razed, u kojem stoje. (Glasovi: Prima se.)

Žup. turop. **Stjepan Josipović.** Vis. sabore! Ja se sasvim slažem sa g. predgovornikom, samo mislim, buduć da je stvar prešna, a nam bar za sada neima dugoga obstanka ovdje, da jedan od gg. bilježnikah predstavku još danas sastavi, da se može sutra vis. saboru predložiti i odmah odpraviti. (Prima se.)

Predsjednik. Na koliko sam shvatio mnienje vis. kuće, to se ona slaže posve s predlogom gg. zastupnikah bakarskih i tako dakle zaključak vis. kuće glasi tamo, da se ima Nj. Veličanstvu premilostivomu kralju predstavka učiniti, u kojoj će se zamoliti za amnestiju tako zvanih vojničkih bjegunacah i da će g. bilježnik imati dobrotu, tu predstavku sutra proglasiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** priobćuje dalje:

5· Molbu Andrije Gerdjana, kojom se saboru pritužuje radi nepravde učinjene mu po varaždinskom sudbenom stolu. Buduć da ova molba nije poduprta po nijednom članu, s toga mislim, da se ima povratiti molitelju. (Primljeno.)

Predsjednik. Vis. kuća! Dočim je u jučerašnjoj sjednici dovršena specialna debata o adresi, imade se u duhu poslovnika danas o cieloj adresi glasovati. Zato bi ja molio g. izvjestitelja ili g. bilježnika, da bi imao dobrotu, još jedanput pročitati sadržaj čitave osnove adrese.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita adresu.

Predsjednik. Pošto je adresa pročitana, stavljam pitanje: Primali vis. sabor osnovu adrese sada pročitanu, u svojoj cielosti? Neka se izvole gospoda dignuti, (Ustanu osim 4. svi članovi.)

Vis. je sabor dostojao adresu primiti ogromnom većinom. (Glasovi: Jednoglasno). Jednoglasno nije bilo, jer ja sam opazio četvoricu od gospode, koji se nisu digli.

Petar Horvat. Ja sam opazio, da su njekoja gospoda ostala sjedeć, koja su sporazumna s adresom, dakle mislim, da se može kazati jednoglasno.

Žup. turop. **Stjepan Josipović.** Ja se nisam digao; ja očitujem, da se neprotivim ovoj adresi, ja u obće neglasujem, niti za adresu niti protiv njoj.

Jovan Živković. Isto tako i ja.

Predsjednik. Nastaje sada pitanje, kojim će se načinom adresa Nj. Veličanstvu poslati; dosad je običaj bio, da se je pošiljala posebnim poslanstvom. Jeli dakle vis. kuća i ovaj put kani, da se adresa putem poslanstva pošalje, iz koliko osobah bi ovo poslanstvo imalo sastojati i koje bi se osobe poslale? (Glasovi: Poslanstvo od trojice.)

Vis. je kuća dakle odlučila, da se adresa poslanstvom od trih osobah pošalje; neka sada izvoli vis. kuća osobe naznačiti (Glasovi: Predsjednik.) Ja se vis. kući zahvaljujem na povjerenju i molim, da bi me izpričala, da ja nebi taj posao na se uzeo. (Glasovi: Predstaviti.) Ako vis. kuća dopusti, ja ću biti slobodan njekoje osobe predložiti. Ja bi mislio presv. g. biskup Soić (Živio!) g. upravitelj žup. varažd. Koloman Bedeković (Živio!), a od strane zastupnikah g. grof Ladislav Pejačević. (Živio!) I tako su dakle ova gospoda za poslanike za adresu izabrani. Ja ću ovaj izbor Nj. Veličanstvu prijaviti s molbom, neka Nj. Veličanstvo udostoji ovaj odbor primiti i onda vrhu toga imati ću čast izviestiti vis. kuću.

Sada mislim, da ćemo preduzeti izbor odbora od 5. licah, koj ima radi vjeresijskog zavoda vis. saboru operat podnieti i zato bi mislio, da bi gg. bilj. Brlić, Raizner i Car primali cedulje, a mi se udaljili za ¼ sata. (Sliedi izbor.)

Predsjednik. (Poslje obavljena izbora) Vis. kućo! resultat glasovanja za taj odbor je sljedeći: Absolutnu većinu imadu samo trojica naime: Vakanović, grof Kulmer i barun Hellenbach; za njimi su gg. Vukotinović sa 28 i Fodroci sa 26 glasovah, nego ja mislim, da vis. kuća može i te primiti, buduć imadu najviše glasovah.

(Glasovi: Primamo.)

Vis. kućo! smislom adrese je izraženo, da će odbor od 12 licah ići u Peštu radi nagodbe. Nastaje sada pitanje prvo, hoće li ovaj odbor kakovu posebnu instrukciju imati, ili će se u obće držati načelah, koja su u adresi izražena. (Glasovi: Adresa.) Neka izvoli vis. kuća u tom pogledu svoju volju izraziti. (Glasovi sa svih stranah: Adresa.)

Dočim se nije nitko protivno izrazio, moram izreći zaključak, da odbor, koj će ići u Peštu neće imati druge instrukcije, nego će se načelah u adresi izraženih strogo držati morati.

Digitized by Google

Sada drugo je pitanje radi dnevnicah i putnih troškovah. Zadnji poslanici imali su dnevnice od 10. for. i putne troškove. Neka izvoli vis. kuća odlučiti, dali će se polag prijašnjega držati (Glasovi: Prijašnjega).

Vis. kuća dakle odlučuje, da će odbornici imati dnevnice od 10. for. i putne troškove tamo i natrag.

Dočim je ovo ustanovljeno, nastalo bi treće i to najglavnije pitanje, koje će se osobe izabrati. Jeli volja vis. kuće, da se taj izbor danas ili sutra preduzme? (Glasovi: Sutra).

Dočim je vis. kuća odlučila, da se izbor ima sutra preduzeti, to ja današnju sjednicu zaključujem i buduću na sutra u 11 satih uričem.

Digitized by Google

Osma saborska sjednica

držana dne 30. siečnja 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Priobćenje podnesakah: (molba J. Bana slušatelja konservatorija za podporu). — Predstavka za amnestiju vojničkih bjegunacah u Primorju. — Izviešće peticionalnog odbora: (Molbenica dr. Lj. Gaja radi narodne subskripcije). — Izbor kraljevinskog odbora od 12torice — i dvajuh zamjenikah, koji će ići u Peštu radi dogovaranja. —

Predsjednik. Otvaram današnju sjednicu i molim g. bilježnika, da proglasi jučerašnji zapisnik.

Bilj. **Stjepan Hervoić** (čita:)

Zapisnik

sedme sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod predsjedničtvom presvietloga gosp. Antuna Vakanovića saborskog predsjednika, a uz bilježenje saborskoga bilježnika Stjepana Hervoića dne 29. siečnja 1868. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u 10 satih prije podne. — Saborski bilježnik Janko Car čita zapisnik šeste sjednice, koji je u svem odobren i ovjerovljen. —

Br. 64.) Pročitana je molba Mihalja i Ivana Zrnetića iz Vrabča, kotara zagrebačkoga, kojom opetovano sabor mole, da se njihova prijašnja molba podnešena saboru radi učinjene im nepravde kroz to jer im je urbarsko selište putem sudbene ovrhe g. 1867. na javnoj dražbi prodano, u pretres uzme i jednomu odboru za uredovanje ustupi.

Budući da je njihova molba uslied zaključka saborske četvrte sjednice od 23. siečnja 1868. ustupljena banskomu stolu, to se ova sadanja molba, jer nije uslied saborskoga poslovnika po nijednom saborskom članu poduprta, imade po saborskom predsjedničtvu moljiteljem kao neuvažena povratiti. —

Br. 56.) Proglašen je dopis kralj. namj. vieća od 24. siečnja 1868. br. 999. i odnosan memorandum ob ustrojenju „središnje zemaljske zaklade veresijske“ iz zemaljskih zakladah. — Na predlog g. narod. zastupnika Roberta Zlatarovića bude zaključeno da se ovaj spis preda odboru ad hoc od pet članovah, a ovaj da još za sadanjeg zasjedanja sabora svoj predlog istomu učini, ili ako do toga nebi došlo, da dotičan predlog svakako do budućeg zasiedanja sabora priugotovi. —

Br. 50.) Pročitan je dopis kralj. namjestničkoga vieća od 23. siečnja 1868. br. 1143. u pogledu sveobće bolnice zemaljske u Zagrebu.

Na predlog narod. zastupnika Roberta Zlatarovića zaključio je sabor: Da se kralj. namjestničko vieće ovlašćuje, da ovu zemaljsku sgradu ili trajno iznajmi, ili uz dobre uvjete na korist zemlje uz ugovor, koj se imade saboru za odobrenje predložiti, prodade.

Br. 65.) Na pismeno podnešeni predlog narodnih zastupnikah gradsko-kotarskog municipija Bakra, dra. Pavla Batagliarinija i Stjepana Stiglića zaključio je sabor posebnom predstavkom obratiti se na Nj. Veličanstvo; neka blagoizvoli izdati obćenitu amnestiju za sve primorske tako zvane vojničke bjegunce, da se uzmognu kući povratiti i to oni, koji su jur 23 godine dobe prevalili, da budu prosti od svake daljnje vojničke dužnosti, dočim ostali koji još 23. godinu provalili nisu, te podleže propisanomu novačenju, da se uzmu u c. kr. ratno mornarstvo. —

Br. 60.) Molba Andrije Grdjana, kojom se saboru pritužuje radi učinjene nepravde po varaždinskom sudbenom stolu, budući da nije u smislu saborskog poslovnika po nijednom saborskom članu poduprta povraća se istomu putem saborskoga predsjedničtva kao neuvažena.

U smislu zaključka šeste saborske sjednice pročitana je danas u cielosti odnosna adresa, te je tako ogromnom većinom prihvaćena.

Sabor je zaključio da adresu nosi i predade posebno poslanstvo sastojeće iz pres. g. dr. biskupa Vjenceslava Soića, preuzv. g. upravitelja časti velikog župana županije

Digitized by Google

varaždinske Kolomana Bedekovića i narodnoga zastupnika presvietlog gosp. grofa Ladislava Pejačevića.

Predsjednik sabora izjavljuje, da će brzojavnim putem objaviti taj zaključak Nj. Veličanstvu sa molbom, da rečeno odaslanstvo priniti izvoli i kada na to odgovor stigne, opet o tom sabor izviestiti.

Dok je glasovanje za odbor ad hoc radi predloga ob ustrojenju središnje zemaljske vjeresijske zaklade trajalo, bieše sjednica na četvrt sata odgodjena a zatim je predsjednik sabora proglasio sliedeći uspieh glasovanja i to:

U ovaj odbor izabrani su Antun Vakanović sa 51, grof Miroslav Kulmer sa 42, barun Lazar Hellenbach sa 39, Ljudevit Vukotinović sa 28 i Aleksander Fodrocy sa 26 glasovah. —

Premda posliednji absolutne većine glasovah zadobili nisu, to jih je sabor kao članove odbora priznao.

Zaključeno je nadalje, da se u sutrašnjoj sjednici izabire u smislu adrese odbor dvanaestorice koji će ići u Peštu radi nagodbe, a da mu se poseban naputak nepodieli, već da se drži čvrsto načela izraženih u adresi.

A glede dnevnicah i putnog troška pripadajućih ovim odbornikom zaključio je sabor, držati se zaključka sabora od god. 1865/6. odnosećeg se na sličan posao tadašnjeg kraljevinskog odbora.

Time je današnja sjednica u 12 satih zaključena, a sliedeća za sutra u 11 satih prije podne urečena.

Vakanović s. r.

Stjepan Hervoić v. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik. Imade-li visoka kuća kakovu primjetbu na zapisnik. (Nitko se nejavi.)

To ja dakle zapisnik ovjerovljenim proglašujem.

Današnji će zapisnik voditi g. bilj. Raizner; a govornike će bilježiti g. bilj. Brlić.

Bilj. **Ljud. Raizner** priobćuje podneske prispiele na sabor. (Molbenica Franje Bana, slušatelja konservatorija za podporu, podupŕta predsjednikom sabora.)

Visoki sabore! Ja predlažem, da bi se ovo peticionalnomu odboru predalo.

Predsjednik. Primali visoka kuća, da se ovo odstupi peticionalnomu odboru.

(Sa svih stranah: Primamo.)

Bilj. **Ljud. Raizner** čita:

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo! premilostivi kralju i gospodaru!

Poznato je javno neplodnost hrvatskoga primorja, osobito pako kotara bakarskoga, kojega kameniti predjel sastoji iz pustih klisurah, iz kojih je silni sjeverni vjetar svu skoro zemlju u more odnio. —

Jedini teškim trudom obradjivani vinograd davao je primieran rod.

Poznato je takodjer javna važnost toga prediela tako pogledom na morsku trgovinu, kao i u obziru austrijskoga brodovlja i mornarstva.

Za uzdržanje toga toli važnoga prediela uživalo je tamošnje pučanstvo od pamtivieka nieke polakšice, od kojih navlastito napomenuti valja povelje blage uspomene kraljice ugarsko-hrvatske Marije Terezije kojem bijaše pučanstvo onoga prediela za unapredjenje morske trgovine oslobodjeno vlastelinske sveze i podatakah, — zatim ugarski zakon od god. 1847/8. kojim bijaše od davanja vojnikah oprošteno.

Počam od god. 1851. nastalo je navlastito za ondašnji prediel žalostno doba.

Bolest bo grozdja tečajem već 15 do 18 god. stranom uništjuje, stranom pako umaljuje plod tamošnjega, velikim trudom i naporom obradjivanoga trsja na toliko, da tamošnje mužko žiteljstvo baveće se navlastito mornarstvom u svih stranah prostranoga svieta potriebitu hranu i obskrbu za se i svoje obitelji tražiti mora.

Obstojećim zakonom o novačenju je skoro već sasvime upropašćeno žiteljstvo važnoga toga priedjela. —

Povodom vladajuće bo oskudice, prisiljeni su mladići, čim postignu dvanaestu godinu života brodom u daleki sviet proći. —

Naravski da se takov mladić u dvanaestoj godini, kada dodje na njega red staviti se pred povjerenstvo za uredjenje u vojsku, obično nalazi kao mornar u Englezkoj, Americi il jošte dalje i da niti neznade o novačenju, koji se kod kuće preduzimlje, — i ako znade, to kao prosti mornar nije polag najbolje volje u stanju, da bi kući doći mogao.

Posliedak toga je, da ga kašnije obuzme strah radi kazne, koja ga kod kuće čeka, te da se više nit nevrati. Takovih vojničkih bjegunacah, koji su bez svoje opornosti, jedino nesretnim udesom to postali, imade iz kotara bakarskoga više stotinah. —

Od tuda naravski proizviru sliedeći neugodni posliedci.

a) Da pučanstvo u onih predjelih gine, dokazom toga su mnogo u novije vrieme nastavše pustoseline primorskih tamošnjih naselbinah. —

b) Veliko siromaštvo vladajuće medju ondešnjim pučanstnom. —

c) Nedostatak domaćih mornarah, koji je tako za morsku trgovinu, kao i u obće za austrijsko morsko brodovlje od znatne štete. —

Da se tome zlu po mogućnosti doskoči, drži si ovaj u podaničkoj smiernosti podpisani sabor kr. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije za dužnost, Vaše c. i kr. apoštolsko Veličanstvo prepokorno zamoliti, da vojničke bjegunce hrvatskoga primorja navršivše 23. godinu, koji su najme treći dobni razred propisani za vojničtvo navršili, najvišom svojom kraljevskom milosti od dužnosti stupljenja u vojsku i od kazni pomilovati blagoizvoli; onim pako u tih trih dobnih razredih nalazećim se momkom premilostivo, dozvoli bezkaznjivo unovačenje u c. kr. mornarstvo.

Digitized by Google

Otčinskom tom milosti bi Vaše c. i kr. apoštolsko Veličanstvo mnogoj nesretnoj porodici suze otrlo i mnogu obitelj od skrajne nevolje spasilo. —

U Zagrebu dne 30. siečnja 1868.

Vašega c. i kr. gosp. Veličanstva prepokorni i nazdavierni podanici sabor kr. D., H. i Sl.

V a k a n o v i ć. v. r.

R a i z n e r. v. r.
bilježnik.

Predsjednik. Prima li visoka kuća redakciju ove predstavke?

Stjepan Stiglić. Molim, jeli rečena ona druga točka o pomilovanju bez kazne. —

(Glasovi: Jest; bilježnik čita još jedanput dotično mjesto.)

Predsjednik. Prima li se dakle redakcija. —

(Sa svih stranah: Prima.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** (čita zapisnik sastavljen po peticionalnomu odboru, kojim se već prijašnjemu saboru podnešena molbenica dr. Ljudevita Gaja za riešenje predlaže tako, da se preporukom namjestn. vieću za razpisanje subskripcije ustupljuje.)

Predsjednik. Prima li visoka kuća predlog peticionalnoga odbora, da se preporukom odstupi molba dr. Gaja na namjestničko vieće, koje će udesiti pobiranje dobrovoljnih prinesakah. (Prima.)

Predsjednik. Vis. kućo! dočim neima drugog predmeta, nad nevnom je redu izbor odbora, koji će imati nagodbeni posao u Pešti poduzeti. Prije, nego-li bi se stalo birati, usudjujem se ja potaknuti pitanje, da-li je vis. kuća toga mnienja, da se dvanajstorici odbornikah takodjer 3 ili 4 zamjenika dodaju. Imali smo slučaj u zadnjem zasjedanju da je jedan od članovah, prije nego je odbor na put krenuo umro. Može se dogoditi i sada ako ne baš tako tužan slučaj, to ipak, da možebiti koji oboli, ili se nadje prinukanim, ostaviti tu čast. Neka dakle vis. kuća izvoli uvažiti tu stvar i odlučiti, da-li se i zamjenici imadu izabrati. (Glasovi: Primamo.)

Vis. kuća dakle prima, da se i zamjenici izabrati imadu; molim sada, koliko zamjenikah i na koji način, da se izaberu. (Glasovi: Dva, tri.)

Benjamin Kraljević. Ja mislim, da bi se uzela ona dvojica, koja budu poslje one dvanajstorice imala najviše glasovah, da nebudemo dvaput glasovali.

Predsjednik. Pristaje li vis. kuća na to, da ona dvojicu, koja poslje dvanajstorice budu imala najviše glasovah, budu kao zamjenici (Prima se.)

Za biranje odvjetah predlažem kao censore gospodu bilježnike Brlića i Cara i g. zastupnika Žuvića. (Prima se.)

A za isto biranje mislim da se sjednica za pol sata ima odgoditi, da se medjutim gospoda zastupnici u toj stvari moju porazumjeti.

(Sliedi predavanje ceduljah, zatim.)

Predsjednik. Visoka kućo! Ovdje su različita mnenja. Njekoji misle, da bi se odvjeti javno brojili, drugi misle, da bi odbor otišao u predsjedničku sobu, te ondje taj posao preduzeo (Glasovi: Javno, javno.)

Adm. žup. varažd. **Koloman Bedeković.** Ja neznam visoko predsjedničtvo dali to neudara proti poslovniku?

Predsjednik. Javnost nemože nikada udariti proti poslovniku. (Žuvić čita odvjete; zatim.)

Predsjednik. Visoka kućo! Resultat glasovanja jest sliedeći: Od 69 glasujućih dobili su: g. Koloman Bedekoćić 66; glasovah Vakanović 66; g. dr. Brlić 63; g. grof Janković 62; g. dr. Stojanović 60; g. dr. Šuhaj 59; g. grof Ladislav Pejačević 57; g. Car 56; g. Živković 51; g. Žuvić 47; g. Vuković 47; g. dr. Bataljarini 46.

Tih je 12. najviše glasovah dobilo i ovi imadu sačinjavati odbor za nagodbu. Za ovimi imadu najviše glasovah: g. veliki župan Kraljević 40; gosp. barun Hellenbach 21; i ova bi gospoda po današnjemu zaključku zamjenici bili.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević.** Visoki sabore! Pošto moje službene okolnosti i službeni odnošaji nikako nedopuštaju, to bi molio, da bude onaj zamienikom, koji sliedi za mnom. (Sa svih stranah: Neprima se.)

Predsjednik. Dočim je g. vel. žup. Kraljević rezignirao, (Glasovi sa svih stranah: Neprima se.) Molim kako ćemo silovati g. velikog župana? (Glasovi: Neprima se, primiti će.) Dakle vis. kuća neprima resignaciju g. M. Kraljevića. (Glasovi: Neprima.) Dakle g. Miroslav Kraljević sa 40 i g. bar. Hellenbach sa 21. glasom su zamjenici; zatim približuju se po broju glasovah g. Fodroci sa 17, g. Kušević Svetozar sa 14, g. Vukotinović sa 9 i još njekoja gospoda po 2 po 3 glasa, koju mislim, da nebi trebalo nabrajati.

Grof **Julijo Janković.** Vis. kućo! Ja sam povjerenjem vis. kuće ove za poslanika u deputaciju, koja je odredjena za dogovaranje s Ugarskom, izabran. Ja ovo sa velikom odgovornošću skopčano povjerenje uz zahvalnost primam i na sudjelovanje pri istoj pripravnim se očitujem, ali ujedno i molim, da mi prije svega njekoliko riečih kazati dozveljeno bude.

Vis. kućo! pošto sam ja jučer pri glasovanju o adresi sjedeć ostao, te tako niti za niti proti takovoj glasovao nisam i to toga uzroka radi, što se u istoj adresi jedan izraz, koji je takodjer i predmetom razprave u vis. kući ovoj bio, uvršćenim nalazi i uz koj izraz ja ni pristati nemogoh, jer u takovom dovoljnog umirenja naći mogao nisam; zato sada ovdje javno i svečano i opetovano izjavljujem, da ja ovaj izraz u alinei 6. adrese, gdje stoji naglašenje državnoga jedinstva, samo po mojem jučer u vis. saboru izraženom tumačenju prihvaćam i kod takovog i nadalje ostajem. Jer i stari zakoni i noviji diplomatični spisi samo o zajedničtvu a ne jedinstvu našem sa Magjari govore, a isto tako i u pragmatičkoj sankci i u stožernih naših zakonih od god. 1790—1, kao i u najnovijem kraljevskom reskriptu od

Digitized by Google

20. listopada pr. g., i u zaključku ugarskoga sabora samo se zajednica spominje, a isto tako i u inauguralnoj diplomi, što ju je kralj prigodom krunisanja svojega izdao, spominju se samo regna socia et non unita. To je dakle, gospodo moja! svečani izraz moj, da ću naime ja na temelju ovoga tumačenja alinee 6. stojati, koje tumačenje u nikakvom protuslovja sa alineom 10. nestoji, niti stojati smije, jerbo u ovoj alinei traži se podpuna autonomija od Ugarske za našu zemlju, koju ću autonomiju ja proti svakomu napadanju svagda braniti. Ovo pako ja javno i svečano izraziti i prama sebi i prama svojim komitentom dužan sam bio, da mi se reklo nebi, da ja sam sa saborom u protuslovju stojim. (Odobravanje.)

Predsjednik. Vis. kućo! Dočim se danas ništa više na dnevnom redu nenalazi i dočim još nije stigla vjest, na koji će način Nj. Veličanstvo primiti odbor s adresom, zato ja današnju sjednicu zaključujem i drugu sazivljem za prekosutra u 10 satih u jutro.

Digitized by Google

Deveta saborska sjednica

držana dne 1. veljače 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Vjerodajnica kraljevinskog odbora. — Predstavka, kojom se Nj. Vel. na znanje stavlja izbor kraljevinskog odbora. — Podnesci: (Novi izbori; predlog zast. Filipa Thallera radi podignuća požežke niže gimnazije na višu). — Izvješće odbora za vjeresijsku zakladu. —

Predsjednik. Otvoram današnju sjednicu i molim gosp. bilježnika da proglasi protokol.

Bilj. **Ljudevit Raizne** čita.

Zapisnik

VIII. sjednice sabora kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu dne 30. siečnja 1868. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gosp. Antuna Vakanovića.

1) Saborski bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik sedme saborske sjednice, koj bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen. —

2) Molba Franje Bana pievačkoga pitomca na pražkom konservatoriju pod br. 82 kojom moli za podporu; — predana je peticionalnomu odboru.

3) Saborski bilježnik Ljudevit Raizner čita u smislu zaključka sedme saborske sjednice predstavku na Nj. Veličanstvo upravljenu za pomilovanje primorskih vojničkih bjegunacah, — koja bje odobrena. —

4) Zapisnik peticionalnoga odbora od 18. siečnja 1868., kojim se isti konstituira, izabrao si za predsjednika Miroslava Kraljevića vel. župana požeškoga, za izviestitelja narod. zastupnika Ladislava Thallera, — primljeno je na znanje. —

5) Čitan je zatim zapisnik sjednice peticionalnoga odbora od 20. siečnja 1868., kojim se o molbi dr. Ljudevita Gaja, za podporu putem obće narodne subskribcije, — obzirom na zasluge moliteljeve književnom radnjom počam od god. 1837. u tome stečene, što je usadjenjem temelja, razvitku narodnosti i književnosti našoj put prokrčio predlaže, da se molba njegovo kr. namjestničkomu vieću s preporukom podnese, da ovo suglasno mnenju prošloga sabora udesi sakupljanje dobrovoljnih prinesakah za korist prositelja po cieloj zemlji hrvatsko-slavonskoj. —

Predlog taj peticionalnoga odbora primljen je jednoglasno. —

6) Predsjednik javlja, da u smislu zaključka sedme saborske sjednice na dnevnom redu stoji izbor kraljevinskoga odbora, te predlaže, da se dvanaestorici odbornikah 2—3 zamjenici dodadu? na što je jednoglasno zaključeno, onu dvojicu zamjenicima označiti, — koji će izza izabranih dvanaest najviše glasovah imati. —

Poslie kako bi zatim odbor za primanje i brojenje odvietah, sastojeći iz saborskih bilježnikah Janko Cara i dr. Ignatije Brlića, te narodnoga zastupnika Josipa Žuvića pod predsjedniku imenovan, odredjen bje odmor od pol sata.

Zatim bje preduzeto biranje rečenoga kralj. odbora i po odboru javno brojenje odvietah, — koje sliedeći uspieh proglasi predsjednik.

Od predanih 69 odvietah dobio je:

Koloman Bedeković	66	odvietah.
Antun Vakanović	66	„
Dr. Ignjatija Brlić	63	„
Julio grof Janković	62	„
Dr. Ante Stojanović	60	„
Dr. Mirko Šuhaj	59	„
Ladislav grof Pejačević	57	„
Janko Car	56	„
Ivan Živković	51	„
Josip Žuvić	47	„
Stjepan Vuković	47	„
Dr. Pavao Batagliarini	46	„

Digitized by Google

Koji su time izabrani u kral. odbor.

Za njihove zamjenike pako su izabrani: Miroslav Kraljević sa 40 odvietah Lazar barun Hellenbach sa 21 odvietah kojemu odboru je vjerodajnica izdana, — u jedno će se izbor taj Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvu do previšnjega znanja staviti, — te predsjedničtvo sabora kraljevine ugarske o tome ubavjestiti i pozvati, neka predsjedničtvu ovoga sabora priobći rok kada će se ovaj, sa sličnim kralj. odborom sabora ugarskoga u Pešti sastati, te nadležeće si dielovanje započeti moći.

Po dovršenom tom izboru zaključi predsjednik sjednicu, te ureče sliedeću na 1. veljače t. g. u 10 satih prije podne. —

V a k a n o v i ć v. r.

L j u d e v i t R a i z n e r v. r.
bilježnik.

Predsjednik. Molim visoku kuću ima li kakovu primjetbu? (Glasovi: Neimamo.)

Dočim neima nikakove primjetbe, to se zapisnik ovjerovljuje.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita vjerodajnicu za kraljevinski odbor; zatim predstavku, kojom se Nj. Vel. do znanja stavlja izbor kraljevinskoga odbora.

Predsjednik. Dočim neima nikakove opazke, to se ovi sastavci odobravaju.

Danas će zapisnik voditi g. bilježnik Brlić; a govornike će bilježiti g. bilježnik Car.

Imadem čast visoki sabor izvjestiti, da je Nj. Veličanstvo naš premilostivi kralj i vladar odlučio, odbor adrese primiti u ponedjeljak, u jedan sat poslje podne.

Bilj. **dr. Ignjat Brlić** priobćuje podneske i to:

1. dopis namjestničkoga vieća, da su novi izbori odredjeni. —

Predsjednik. Prima se na znanje.

Bilj. **dr. Ignjat Brlić** priobćuje dalje:

2. Predlog zastupnika Filipa Thallera, da se niža gimnazija požežka na višu povisi.

Budući, da je molba poduprta po samomu g. zastupniku, može se dakle uzeti u pretres.

Filip Thaller. Visoki sabore! Molbu ovu u ime grada Požege, kojega mi je čast zastupati, dužnost mi je bila visokom saboru podnesti i ufam se, da će mene više gospode, članovah sabora ovoga, a osobito pako i naročito gg. zastupnici naroda okolice grada Požege podupirati, tim više, jer je naredba ona, kojom je prije 16 godinah ondašnjom absolutnom vladom bivša viša gimnazija požežka, na nižu obaljena, neugodno dirnula ne samo grad Požegu, nego takodjer i pučanstvo njegove okolice.

Nije mi visoki sabore! želja i nakana uztrpljivost toga visokoga sabora dugim govorom baviti nu toliko molim, da mi slobodno bude, da u kratko mogu i smijem razviti i spomenuti okolnosti i razloge, s kojih molbu moju podkriepljujem. — Prvi temelj gimnazije požežke stavio je blage uspomene opat Babić, ostavivši redu otacah Isusovacah' početkom priašnjega stoljeća veliko dobro Kutjevo s nalogom, da se iz dohodakah toga dobra mladež okolice medjusavske i dravske, u vjerozakonu i drugih naucih obučava. Isusovci su otoj dužnosti revno i zadosta učinili kroz mnogo godinah, dok nebiahu god. 1773. ukinuti i tako je dojduće godine upravljanje i obskrba požežke gimnazije na državu pala. Tim načinom je gimn. požežka obstojala od god 1726. kroz punih 126 godinah do god. 1852., kada je, kako spomenuh sa više na nižu obaljena bila. Često se iznenada to obaljenje dogodilo; težko mi je, ali moram da kažem, da je ota naredba nepravedna bila po grad Požegu; jer je uvjek bilo u otoj gimnaziji u dostatnomu broju mladeži, koja ju je pohadjala; bilo je u njoj uvjek dobre discipline i mnogi su učenici njezini postali s vremenom glasoviti muževi i postigli su visoka duhovna i svietovna dostojanstva.

U uvaženju ovih okolnostih utemeljio je u pridošašću i drugih sudarajućih okolnostih, blage uspomene biskup Alagović, u gradu Požegi sirotište dočim je velikim novcem nabavio veliko stanje bivših prije otacah Isusovacah i jošte mnogo novca dodade i stanje ovo popravio i priredio, i uložio fond od 60000 for. srebra, da se tu 24 mladića uzdržavaju i škole u požežkoj gimnaziji pohadjati mogu. Institut taj fundirani, kako rekoh po blage uspomene biskupu Alagoviću jest zakonom sankcioniran i potvrdjen, inartikuliran je najme „ad tabulas legum“ na saboru ugarskom.

Stolicu nadbiskupsku sada sretno zauzimajući uzoriti g. stožernik Haulik jest taj institut dodav veliku glavnicu od 20000 for. srebra povećao (Živio!) i od onda daljnjom darežljivošću podupirao tako, da dočim je slobodno sada u taj institut uz malu dosta nagradu takodjer plaćenike primati, imade u otom zavodu sada, što pitomacah, što plaćenikah više nego 40 tako, da požežka gimnazija, premda sada nižja iz 4. razreda sastojeća, uključivo s timi mladići orfanatrofija nadbiskupskoga čini broj mnogo veći od 100. Da se pako gimnazija požežka sa niže na višju digne, neima dvojbe, da bi taj broj još mnogo višji uzrasao. —

Ovo su visoki sabore! razlozi, koje sam u kratko naveo za opravdanje moje navodbe; i molim, da bi visoki sabor dostojao uvažiti, te obzirom na grad Požegu i njegovu okolicu, pravednu, a takodjer i spasonosnu molbu ovu grada Požege na novo pod svoju zaštitu primiti i kako za najbolje pronadje, onamo djelovati, da se ovaj uspieh što skorije postigne. (Živio!)

Dr. Luka Petrović. Visoki sabore! U savezu s onim, što je g. predgovornik rekao, dodajem još to, da je zaklada, koju je uzoriti g. stožernik dao, još za 10000 for. ove godine povećana, (Živio!) tako, da je ova zaklada od 20000 for. dana obskrbljenju i nastojanstvu pobožne zaklade. Ona razteretnica od 20000 for. jest izvučena bila prošle godine i za onih 20000 for. kupila se jest druga obveznica od 30000 st.

Digitized by Google

te tako sada ova zaklada uzoritog gospodina stožernika sastoji od 30000 stot.

To je rečeno zato, da se podupire predlog g. pregovornika. —

Petar Maljevac. Visoki sabore! Budući su nam u županiji takodjer okolnosti podobro poznate i razlozi navedeni po g. zastupniku Thalleru zaista istiniti; zato sam slobodan od moje strane pokorno umoliti, da bi visoki sabor predlog ovaj spasonosan poduprieti dostojao. —

Josip Žuvić. Visoki sabore! Neka mi bude dozvoljeno kao zastupniku kotara takovog, koji je u neposrednom dotiku sa territorijom grada Požege, kojemu dakle stoji u bitnom interesu da se izpuni zahtjev zastupnika i sudca požežkog g. Thallera; neka mi bude slobodno samo malu stvar statističnu dodati na inače dobro obrazložen predlog g. predgovornika Thallera. Grad Požega ima kako ste čuli, gospodo, iz obrazloženja njegova predloga, višu gimnaziju od fundacije opata Babića Isusovca tamo tija preko Bule, kojom je predstojnik kolegija upravljao i kad su Isusovci ukinuti bili i nadalje sve do najnovijeg vremena, kad je vlada, kojoj niste prijazni bili, ukinula taj viši gimnazij pretvorila u tako zvani manji. Izrazio je već štovani g. predgovornik, kako je taj gimnazij napredovao pod Isusovci a kako se je docnije s njim sbilo i kako sada stoji povodom vanredne darežljivosti uzoritog g. kardinala. Taj zahtjev je uvjet nauka, uvjet izobraženja onako aktivnoga pučanstva, da mu se pruži poluga, da na toj stazi može dalje postupati. Ta poluga, taj zavod kao manji gimnazij izčezava zato, jer, vrativ se na statistička data, izvolit će gospoda razumit to, da iz Požege najbliži viši gimnazij je Zagreb, to nosi 25 miljah; zatim bliži gimnazij je Osjek, to čini 14 miljah; a zatim preko Drave u Pečuhu, što takodjer čini 17 miljah. Na takovu daležinu siromašnomu kao što je naš slavonski narod, sinove na naobraženje slati, to je, dopustit ćete, preveć velika žrtva, neizpunjiva žrtva; a ta je žrtva tim ćutljivija, što je grad Požega imao kroz toliko godinah višu gimnaziju u svojem mjestu a sada je primoran na ovu daležinu djecu svoju na izobraženje slati. Dakle s toga razloga, što je viši gimnazij ondje bio, što je ukinut po vladi, koja je sadašnjimi okolnostmi osudjena, što je bivstvo, u tomu gimnaziju bilo, cielo, život cieli pružila je svojom velikom darežljivošću Nj. uzoritost g. kardinal, to predlažem shodno predlogu i govoru g. Thallera, da vis. sabor pod zaštitu uzme i načinom, kojeg pronadje najshodnijim, da poprimi budi put reprezentacije na Nj. Veličanstvo budi ini put, koji mu se svidi u tom pravcu i to tako brzo, da se taj gimnazij bar buduće školske godine otvoriti može.

Dr. Luka Petrović. Neka mi oprosti vis. sabor, da se usudjujem (nekoji glasovi: Poslovnik) još nješto reći kao dodatak onomu, što sam prije rekao. Nastojstvo sirotišta požežkog nije dosada uspjevalo zato, što su mladi ljudi, koji su bili predstojnici, poslje njekoliko godinah želili župnici postati a često promjenivanje u nastojnicih je mladeži više od štete nego od koristi. Njegova uzoritost, jako skrbna za dobro odgajanje mladeži, učinila je u tom veliku žrtvu. Poznato je, da otci Isusovci u odgajanju se jako odlikuju, jer se žrtvuju ovoj jedinoj zadaći; to je istina, što može posvjedočiti cieli sviet. Da ta njihova zadaća moguća bude, Njeg. Uzoritost je još dala 60000 st. i tako zaklada Nj. Uzoritosti u sirotištu 90000 st. iznosi. To sam rekao zato, da poduprem taj predlog, da bude moguće ovdje uvesti višu gimnaziju, ako bi odgajanje zadržali i nadalje otci Isusovci. (Nemir i mrmljanje.)

Dr. Ignjatija Brlić. Visoki sabore! Gospoda predgovornici obrazložili su važnost gimnazije požežke i nuždu da se ona na višju gimnaziju podigne; pita se sada samo za put, koji u tomu smotrenju visoki sabor nastupiti ima.

Kao što je već g. predgovornik, narodni zastupnik Thaller naveo i kaošto to i sam u molbi navadja, jest ovaj predmet već u posliednjem zasiedanju prošloga sabora g. 1866. u pretresivanje i razpravu uzet bio. Počem pako danas još ovomu vis. saboru nije poznat uspieh i stepen, do kojega je ta razprava doprla u prošlom saboru; to mislim da bi prije svega nuždno bilo, da bi se ta razprava priašnja izvidila i uslied toga predlažem, da bi se ta molba predhodno na peticionalni odbor odputila (Glasovi: Školski), koji će, kada stvar razvidi i razmotri, svoj obrazloženi predlog donieti visokomu saboru; ili da se, kao što je g. predgovornik i zastupnik Žuvić naveo, putem reprezentacije Nj. Veličanstvo zamoli; ili pako, da se sada već put pronadje, koji će k svrsi voditi. Predlažem dakle, kao što sam rekao, da se molba peticionalnomu odboru preda.

Predsjednik. Prima li visoka kuća predlog, da se ova molbenica na peticionalni odbor odpravi. (Primamo.)

Predsjednik. Molim g. izvjestitelja odbora za veresiju, da izvoli svoje izvješće visokoj kući podnieti.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita izviešće odbora za vjeresijsku zakladu.

Zapisnik

Odbora saborskoga za utemeljenje. „Središnje veresijske zaklade zemaljske“ dne 31. siečnja 1868. sastavljen.

Prisutni članovi odbora gg. dvorski savjetnik Ante Vakanović, grof Miroslav Kulmer, barun Lazar Hellenbach, Ljudevit Vukotinović i Škender Fodrocy konstituirali su se ponajprije izabrav si za predsjednika g. grofa Kulmera za izvjestitelja g. Ljudevita Vukotinovića.

Odbor uzamši u pretres predmet viećanja došo je do uvidjenja. da je predlog kr. namjestničkoga vieća podpunog uvaženja dostojan, ta baš iz toga uzroka, što mu nebi moguće bilo za kratko samo još vrieme trajat imajućega zasjedanja saborskoga potanko unići u biće upitnoga pitanja, ni razabrati odnošaje pojedinih zakladah zemaljskih, pronašao je zaključiti, da se konačno riešenje ovoga predmeta odgodi i pripravi za buduće zasjedanje saborsko.

U ostalom predlaže odbor u tu svrhu sliedeće:

Digitized by Google

1.) Da se onaj suvišak raznih zemaljskih zakladah, koji u iznosu od 60000 for. gotov leži, u razteretnice hrv.-slav. obrati i tako dugo pričuva, dok mu po saboru daljnje oprediljenje dano nebude.

2.) Da se odbor ovaj ovlasti na pregledanje ukupnoga stanja svih zakladah zemaljskih.

3.) Da se odboru ovomu vlast od sabora podieli u obće razpravljati i predstavljati predloge u obziru vjeresijskih zavodah za zemlju našu.

Grof Kulmer.

Vukotinović,
izviestitelj.

Visoki sabore! Odbor je uvidio važnost ovoga predloga, kojega je kralj. namjestničko vieća potaknulo.

Radi se tu o tom naročito, da se posjednikom pruži mogućnost, u potriebočah svojih, iz ovakvih vjeresijskih zakladah dobiti pomoći.

Posjednici su upravo oni žitelji i oni državnici, koji težkom mukom oru svoju zemlju; koji čestoputih i težkom mukom plaćaju porez; koji nose različite terete, kojim se nikako ukloniti nemogu; posjednici su upravo oni žitelji, koji neimadu za naknadu svojih trudah druge koristi, nego proizvode svoje u kojih leži sve njihovo bogatstvo i sva njihova budućnost; ako dakle proizvode ove, u shodno vrieme i u shodnu cienu, prodati i u novac obratiti nemogu; onda je naravski, da takov posjednik za vas tvoj trud neima naplate, nego očitu propast.

To u našoj zemlji osjeća svaki, koji se na tom težkom polju kretati ima.

Ovomu zlu da se doskoči, smiera predlog kr. na mjestničkoga vieća. Ovaj predlog svakako bi mogao služiti početkom, da se uvede u našoj zemlji obće željeni zavod veresijski, ili bi mogao služiti pripomoćju i podporom za onakov zavod veresijski; koji bi se s vremenom i dalje graditi mogao, nego što je sada prvobitno osnovalo i u vid stavilo namjestničko vieće.

Budući da je u zemlji 25 zakladah, koje imadu različita opriedeljenja, nije ovaj odbor mislio, da bi bio kadar u jednoj sjednici ove različite odnošaje i medjusobna razmjerja ovih zakladah uvidjeti i tako obrazložen i točan predlog visokomu saboru podnieti; zato misli, da bi bilo shodnije, da se to odgodi na vrieme budućega zasiedanja. U ostalom pako predlaže ovaj odbor, da bi se ona svota od 60000 st. koja gotova leži, kao suvišak iz različitih zakladah spravljena, da bi se mogla ponajbolje obratiti na razteretnice hrv.-slav. i pridržati tako dugo, dok nebude opriedeljenje po saboru podieljeno i to scieni odbor zato, da nebi možebiti tim, kada bi se ovi novci u manjih svotah dali u zajam, da nebi možebiti u vrieme, kada bi bila potrieba za razpolaganje, novce natrag dobiti mogli; a s druge srane, na kratko vrieme novce u zajam dati nebi bilo od koristi, zato je odbor mislio predložiti, da bi se ova svota obratila u hrv.-slav. razteretnice, koji su papiri sjegurni, za koje zemlja jamči i ako treba u gotovinu svaki čas se obratiti mogu.

Drugo, da se odbor ovlasti na pregledanje svih zemaljskih zakladah. To se je radilo već u zadnjem saboru, moralo bi se i sada, tim više, da dodjemo u podpuno znanje svih odnošajah, u kojih su fondovi medju sobno postavljeni. Treće, da se odbor ovlasti, da ne samo u tomu pitanju predlog učiniti može, nego i u drugih koja stoje u obće u savezu s veresijom.

Ja se usudjujem ova 3 predloga visokomu saboru za odobrenje preporučiti. — (Glasovi: Primamo.)

Predsjednik. Dočim se od nijedne strane prigovor proti ovomu predlogu nejavlja, tako ja proglašujem zaključak saborski u tom, da se ovaj odbor opunovlašćuje, da si znanje svih zemaljskih zakladah pribavi i da se ovaj odbor opunovlašćuje, u obće glede vjeresijske zaklade predlog učiniti, da se namjestničko vjeće, iliti uprava naših fondavah opunovlašćuje, ležećih 60000 for. uložiti u zemaljske hrv. slav. razteretnice.

Do čim nema danas nikakovoga drugoga predmeta, to ja sjednicu zaključujem i ureći ću sliedeću onda, kada nam stigne odgovor poslanstva koje je adresu Nj. Vel. u Beč ponielo.

Digitized by Google

Deseta saborska sjednica

držana dne 5. veljače 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Priobćenje podnesakah. — Zapisnik peticionalnog odbora: (molba Franje Bana; požežka gimnazija). — Odbor za sab. troškove predlaže račune. — Izviešće adresne deputacije i odgovor Nj. Veličanstva istoj deputaciji. — Predlog žup. turopoljskog Stjep. Josipovića radi proglašenja naredbah ug. fin. ministarstva glede sadjenja duhana. — Odgodjenje sabora. — Proglašenje i ovjerovljenje zapisnika ove sjednice. —

Predsjednik. Molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik posliednje sjednice proglasiti.

Bilj. **dr. Ignjatija Brlić** čita:

Zapisnik

devete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, dne 1. veljače 1868. pod predsjedom izabranoga saborskoga predsjednika presvietloga gosp. Antuna Vakanovića držane.

Sjednica se otvori čitanjem zapisnika prošle saborske sjednice od 30. siečnja t. g. koji bude bez primjetbe odobren.

Nadalje je čitana i odobrena predstavka, kojom se izbor kraljevinskoga odbora za Peštu do previšnjega znanja stavlja i vjerodajnica za članove istoga odbora.

Zatim izviesti g. saborski predsjednik sabor ustmeno, da je Njegovo Veličanstvo dostojalo saborskomu poslanstvu sa adresom dne 3. veljače 1868. premilostivo audienciju podieliti. Što je na ugodno znanje uzeto.

Poslje toga se pročita dopis kr. namiestničkoga vieća od 29. siečnja 1868. br. 1282, kojim se saborsko predsjedničtvo ubaviešćuje, da su novi izbori saborskih zastupnikah u naznačenih dopisih od 23. siečnja t. g. br. 37. i 43. izbornih kotarih odredjeni. Što je na znanje uzeto.

Isto se tako pročita molba sl. i kr. grada Požege da se tamošnja niža gimnazija na višu podigne. Sabor ju upućuje na molbeni odbor.

Napokon čita narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović kao izvjestitelj saborskoga odbora za utemeljenje „središnje vjeresijske zaklade zemaljske.“

Sabor prihvativ obrazložene predloge odborske zaključuje:

1. Ovlastiti kr. namjestničko vieće, da se onaj suvišak raznih zemaljskih zakladah, koji u iznosu od 60000 stot. gotovo leži, u razteretnice hrvatsko-slavonske obrati i tako dugo pričuva, dok mu po saboru daljnje opriedeljenje dano nebude.

2. Ovlastiti isti izviešćujući odbor, da ukupno stanje svih zemaljskih zakladah pregleda i napokon:

3. Podieliti istomu odboru vlast, da u obziru vjeresijskih zavodah za zemlju našu u obće razpravlja i shodne predloge čini.

Zatim zaključi g. saborski predsjednik sjednicu time, da će buduću odmah ureći, čim poslanstvo adrese svoje pismeno izviešće o uspjehu previšnje audiencije saboru podnese. —

Vakanović v. r.

Dr. Ignjatija Brlić v. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik. Imade li visoka kuća kakovu primjetbu?

(Glasovi: Dobro je.)

Zapisnik je ovjerovljen. Molim g. bilježnika, da izvoli današnje poeneske pročitati. —

Bilj. **Janko Car** priobćuje podneske i to:

1.) Očitovanje zastupnika Bubanović, koj polaže mandat. (Odredit će se nov izbor.)

2.) Očitovanje zastupnika Šafarića, kojim se izpriča, što još na sabor nije došao i moli za pospiešenje odredjene iztrage o njegovom izboru.

(Pozivlja se odredjeno za iztragu povjerenstvo, da stvar čim prije dovrši.)

3.) Molba trgovišta Iriga, da mu se pravo zastupstva na saboru podieli.

Digitized by Google

(Ima se predati odboru za izborni red.)

5.) Cita izviešće peticionalnog odbora.

Zapisnik

Od 4. veljače 1868. Sastavljen po peticionalnomu odboru sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Predmet

Franjo Ban iz Zagreba, sada slušatelj konservatorija pražkoga podneo je molbenicu podkriepljnu sa pet dokaznicah, proseći materialnu pododru sabora ovoga s razlogah; što je on do sada u dramatičkoj umietnosti liepe dokaze svoje vieštine obielodanio, što za umietnost tu neobhodno nuždno svojstvo ugodnoga glasa baritona imade — i što mu kao siroti za daljnje naobražavanje i ugladjenje glasa toga na konservatoriju pražkom neobhodno nuždna novčana sredstva manjkaju.

Odbor ovaj peticionalni uvidivši priložene sviedočbe uvierio se je da je prositelj kod c. kr. dvorske opere u Beču izpit o umietnosti dramatičkoj s dobrim uspiehom položio, da mu je od učiteljah njegovih za bolje naobražavanje svojega ugodnoga baritonskoga glasa, preporučena nauka konservatorija pražkoga i znajući, da bi prositelj u pomanjkanju materialnih sredstvah pohadjanje konservatoria obustaviti prinuždeu bio, predlaže saboru kralj. Hrvatske, Slavonie i Dalmacije, da bi se prositelj kr. hrvatsko slavonskomu namiestničkomu vieću preporučio, da mu se obzirom na prileżeće njegove hvale vriedne sviedočbe i s obzirom, što je prositelj sin domovine ove sredstva za daljnje pohadjanje naukah lišen, — podpora iz teatralnoga fonda pružila.

Slob. kralj grad Požega podnosi molbenicu za pospiešenje prošnje istoga grada, obzirom saborskoga zaključka od 2. ožujka 1867., o podignuću požežke niže gimnazie na višu.

Dočim je dokazom saborskih spisah od 7. ožujka 1866. br. 628, kako poradi podignuća gimnaziah požežke i varaždinske nižjih na višje, tako i poradi preustrojenja karlovačke manje gimnazije u četvero razrednu realnu gimnaziu, smierena predstavka sabora ovoga na Nj. kralj. i apoštolsko Veličanstvo upravljena, to mnije odbor ovaj, da bi sabor kralj. namiestničko vieće pozvao na priobćenje, da-li je na podnešenu upitnu predstavku riešenje kakovo stiglo ili ne.

Time bude zapisnik ovaj zaključen i podpisan.

Miroslav Kraljević,
predsjednik odbora.

Ladislav Thaller,
izviestitelj.

Ja se usudjujem predložiti vis. saboru da glede prve strane zapisnika, što se tiče podpore Franje Bana, poprimi predlog peticionalnog odbora.

Predsjednik. Prima-li vis. kuća predlog peticionalnog odbora? (Glasovi: Primamo.)

Bilj. **Janko Car.** Isto tako mislim, da je shodan predlog glede toga, da bi se namjestničko vieće upitalo, kakav uspjeh je imala predstavka glede požežke i varaždinske gimnazije.

(Prima se, te će se putem predsjedničtva namj. vieće o tom upitati.)

6.) Odbor za saborske troškove predlaže račune na odobrenje.

Dr. Luka Petrović. Visoki sabore! Odbor za troškove saborske držao se je kod odredjena ovih računah strogo zakona, zaključka sabora, načina dosad obstojećeg; savjestno je pregledao račune i što je jedna stran pregledala tu je druga iznova tražila, nebi li se kakva pogreška našla. Račun je posvema u redu i smjerno predlažem vis. saboru, da ga odobri. Navada je bila kadgod i tu, da je sabor izabrao odbor i predao mu pregledanje računah; ali budući da se sabor sada možebit odgodio bude a želja je odbora da se liši svake daljnje odgovornosti, to mislim i predlažem smjerno, da mu vis. sabor povjerenje svoje podieli i da odobri ove račune i odstupi ih vis. kr. nam. vieću i odnosno računovodstvu državnomu.

Predsejdnik. Visoka kućo! Ovdje je predlog, da se saborski računi, kao odobreni od sabora, odstupe upravnoj vlasti koja će, dotično državno računovodstvo, ove račune primiti; pregledati i censurirati. Prima li dakle vis. kuća da se ovi računi kao već odobreni odstupe na daljnu censuru upravnoj vlasti? Prima se.

Bilj. **Janko Car** čita izviešće adresne deputacije.

Visoko Predsjedničtvo sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije!

Deputacija izaslana od visokoga sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, da Njegovomu cesarskomu i kraljevsko-apoštolskomu Veličanstvu predade prepokornu adresu visokoga sabora, bi od Njegovoga posvećenoga Veličanstva dne 3. veljače oko jedan sat poslie podne veoma milostivo primljena.

Na rieči, kojim je vodja deputacije izručio upitnu adresu, blagoizvoljelo je Njegovo posvećeno Veličanstvo dati priviti ovdje u prigibu premilostivi odgovor, koj imademo čast dostaviti visokomu Predsjedničtvu s udvornom molbom, da ga izvoli saobćiti visokomu saboru.

U Beču dne 3. veljače 1868.

Dr. Vjenceslav Soić s. r.
biskup.

Koloman Bedeković s. r.
upravitelj časti velikog župana županije varaždinske

Ladislav grof Pejaćević s. r.
zastupnik naroda.

Digitized by Google

Priloga I.

GOVOR

biskupa Soića, upravljen na Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo prigodom

izručenja adrese sabora kraljevine, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo!

Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije povierio nam je zaključkom svojim od 29. siečnja t. g, toli odlučno, koli častno poslanstvo, da na podnožje možnoga prestolja Vašega Veličanstva položimo prepokornu adresu, kojom se on u sinovljoj odanosti odaziva na previšnje odpise, pod 20. listopada pr. g. na njega upravljene.

Udovoljavajući mi ovime povierenu si nalogu, umoljavamo Vaše Veličansrvo u ime pomenutoga sabora i zastupana po njem naroda, da Vaše Veličanstvo izražena s jedne strane u istoj adresi čuvstva neuzkolebive viernosti i homagialne privrženosti premilostivo primiti a navedene u njoj s druge strane pravedne zamolbe otčinskom svojom brižljivostju uvažiti, te uslišanjem njihovim sretno po Vašem Veličanstvu započeto dielo poravnanja izmedju naroda i sjajne krune žudjenim uspiehom ovienčati blagoizvoli.

Priloga II.

Odgovor Nj. Velićanstva.

Služi Mi na zadovoljstvo, da je sabor, odazvavši se Mojemu otčinskomu pozivu, preduzeo izbor članovah za kraljevinski odbor, koji će s jednakim odborom ugarskoga sabora državopravni odnošaj vaše domovine naprama kraljevini Ugarskoj koncu privesti.

Lojalno držanje hrvatskoga sabora, njegovo pomirljivo umiereno mišljenje, koje pokazuje, naići će bez dvojbe na jednako u susret iduće mišljenje od strane ugarskoga sabora, te će se tako obostranim susretom odstraniti zaprieke, koje dosada stojahu na putu trajnomu i iskrenomu sporazamljenju.

Budući da pragmatička sankcija i krunitbom opet uzpostavljena državna jedinost zemaljah krune sv. Stjepana svestrano priznani temelj javnoga prava sačinjava, to će Vaši historički zahtievi i Vaše na pravu osnovane želje unutar toga okvira zadobiti dostojnu valjanost.

Umireni svestranim priznanjem pravah kraljevine Hrvatske i konačnim uredjenjem stojećih još u pretresu državopravnih pitanjah, moći ćete se tim uspiešnije posvetiti uredjenju i njegi svojih zemaljskih poslovah, da se blagoslov mira i dobrostanja razprostrani po vašoj liepoj domovini i da se materialno blagostanje unapriedi pozitivnimi zakoni i olahkoćenimi komunikacijami.

Izručite Svojim komitentom Moj prijazni pozdrav.

(Pri koncu digne se kuća i udari u živahni: „Živio kralj!“)

Vel. župan **Miroslav Kraljević.** Iz ovoga izviešća, kojeg su naši poslanici ovamo dostavili, uvidja se, da je Njegovo c. k. apoštolsko Veličanstvo rad sabora ovoga premilostivo primiti dostojalo i da će naravski sliediti što prije, da će naš kraljevinski odbor na svoje djelovanje stupit. Od riešenja pitanja državopravnog medju kraljevinom dalmatinsko-krvatsko-slavonskom i ugarskom sav budući rad i sve, štogod na djelokrug sabora spadalo bude, zavisi. Stoga se usudjujem vis. saboru prepokorni predlog učiniti, da se do tog vremena, dok kraljevinski odbor izviešće i resultat dogovora predade, naše saborske sjednice odgode.

Župan turopoljski **Stjepan Josipović.** Vis. sabor! Ja se sasvim slažem sa mnienjem g. predgovornika, nu ipak imao bi ja, prije nego-li bi se saborske sjednice odgodile, jedan mali predlog; zato pridržajem si rieč za poslje, kako bude taj predlog riešen, ili možebiti vis. sabor dozvoli, da sada odmah taj predlog učinim. (Glasovi: odmah.)

Vis. sabore! previšnjim riešenjem od 1. siečnja t. g. jesu kojekakve naredbe u pogledu sadjenja duhana u Hrvatskoj i Slavoniji učinjene. Ove su naredbe stigle od ugarskog financialnog ministarstva na dvorsku kancelariju i od dvorske kancelarije na namjestničko vieće. Od ovud mi se je trag tih naredbah bar za občinstvo izgubio, jer nisu došle niti na županije niti na kotarske sudove i občine. Stvar je od velike važnosti za narod, kojemu je po ovih naredbah olahkoćeno sadjenje duhana, a zatezanje stvari je na uštrb naših financijah. —

S toga sam ja tog prepokornog mnienja, budući je vidjeti, da će se sjednice odgoditi, da se vis. predsjedničtvo zamoli, da shodne korake učini, da se neodvlačno ove naredbe narodu priobće, da se može občinstvo za vreme prijaviti i sjeme, koje kod nas već u predpotopno vreme spada, si pribaviti.

Predsjednik. Ja imadem čast visoki sabor u tom pogledu izviestiti, da je ravnateljstvo ovdašnje financije nješto učinilo već tim, što je proglas izdalo putem narodnih novinah. Medjutim, ako visoki sabor predsjedničtvu svojemu u otom pogledu povierenje pokloniti hoće, to će se predsjedničtvo sabora ovoga kratkim putem s ravnateljstvom semaljske naše oblasti financijske s porazumieti, da se ta stvar putem političkom čim prije proglasi.

(Glasovi: Primamo.)

Sada se vraćam na predlog g. velikoga župana požežkoga glede odgodjenja saborskih sjednicah i molim visoku kuću, da ako tko imade u tomu pogledu što progovoriti, neka izvoli.

Jovan Živković. Visoki sabore! Ja mislim, da smo mi pretrčali onaj prvi predmet; jer izviešće deputacije nismo riešili i mislim, da nam treba što, glede toga reći, te predlažem, da se uzme do ugodnoga znanja i da se tiska i raz-

Digitized by Google

pošaljesvim občinam na umirenje naroda, da vidi, kako Nj. Vel. odgovara. Kada to riešimo možemo preći na predloge, koji nisu jošće riešeni ni ovako ni onako.

Svakako predlažem, da se izviešće deputacije tiska, jer u njem nalazimo jamstvo, da će se ovo velevažno pitanje na korist naroda riešiti moći. — (Odobrava se)

Predsjednik. Prima-li visoka kuća predlog, da se izviešće deputacije imade tiskati i putem jurisdicijah svim županijam i občinam priobćiti. (Prima se)

Sada molim, neka se izjavi vis. sabor glede predloga g. župana požežkoga M. Kraljevića, da se imadu sjednice odgoditi.

(Glasovi: Primamo.)

Dočim se vis. sabor slaže s predlogom g. vel. župana, tako ju proglašujem zaključak, da se sjednice ovog sabora odgadjaju do onog vremena, dok odbor izaslan u Peštu, svoj posao dovrši, te se vrati; onda će biti stvar predsjedničtva, da svu gospodu na nastavljenje sjednicah opet ovamo pozove.

Ovaj zaključak dužan sam ja preuzv. gospodinu banske časti namjestniku priobćiti; s toga pozivljem ja gospodu saborske članove, koji se žele pridružiti, da poslje zaključene sjednice Nj. preuzvišenosti taj zaključak ukupno do znanje stavimo i naš poklon učinimo..

Zasada odgodjam sjednicu na 10 minutah i molim g. bilježnkia, da izvoli zapisnik današnje sjednice sastaviti.

(Sjednica bje nastavljena poslje 20 minutah)

Roberto Zlatarović. Vis. sabore! Prije negoli se predje na proglašenje zapisnika, imao bi ja vis. kući nješto izviestiti.

Povodom predloga i interpelacije g. župana turopoljskog imadem čast vis. kući izviestiti, da je dotična naredba glede sadjenja duhana, stigavša 17. siečnja od vis. dvorske kancelarije na namjestn. vieće, već 26. siečnja o. g. priobćena svim municipijom županijskim i gradskim, svim komoram trgovačkim, hrv. gospodarskim družtvom i svim domaćim listovom za proglašenje.

Bilj. **Janko Car** čita:

Zapisnik

Desete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane dne 5. veljače 1868. pod predsjedničtvom sabors. predsjednika presvietloga g. Antuna Vakanovića.

Pročitan bje zapisnik devete sab. sjednice, koji je odobren i ovjerovljen.

Citani su zatim podnesci sledeći;

a) Očitovanje nar. zastupnika g. Julija Bubanovića, br. 74 kojim mandat svoj kao zastupnik naroda polaže.

Na to je zaključeno pozvati kr. nam. vieće, da nov izbor zastupniha naroda za ovaj sabor u gradu Križevcih odredi.

b) Očitovanje nar. zastupnika Juraja Šafrića br. 70, kojim opravdava svoje dosadanje odsuće i moli poskoriti iztragu radi njegova izbora odredjenu.

Ovo očitovanje ima se predati povjerenstvu za iztragu izaslanomu s uputom, da iztragu uskori.

c) Molba trgovišta Iriga br. 75, kojom moli za podieljenje prava zastupstva na saboru.

Ima se predati odboru, koji će po zaključku sabora osnovu sa zakon o izb. redu i uredjenju sabora predložiti imati.

d) Zatim je pročitan zapisnik peticionalnoga odbora pod br. 82. kojim glede molbe Franje Bana stušatelja konservatorija u Pragu za materialnu podporu u svrhu mogućega višjeg nobraženja podnešene predlaže, da bi sabor kr. nam. vieću molbu ovu priporučio u tom, da mu se s obzirom na njegove hvale vriedne svjedočbe za daljnju nastavu naukah podpora iz teatr. fonda pruži.

Predlog ovaj je jednoglasno primljen i predsjedničtvo sabora umoljeno, da u tom smislu potriebita učini.

U istom zapisniku predlog peticionalnog odboru u tom sastojeći: da se povodom molbenice grada Požege radi povišenja ondašnje gimnazije na višju gimnaziju predane, kr. nam. vieće upita o tom, da li je glede predstavke sabora od 7/3. 1866 radi podignuća gimnazije Požežke na višu gimnaziju, zatim radi povišenja gimnazije varašdinske iz trećega razreda na drugi razred i poradi prustrojenja Karlovačke manje gimnazije, u četverorazrednu realnu gimnazija previš. mjestu podnešene riešenje kakovo stiglo? primljen je jednoglasno i zaključeno sab. predsjedničtvo umoljiti, da u tom smislu po ovom zaključku kr. nam. vieće pozove.

e) Nadalje pročitano je pod br. izviešće odbora za sab. troškove postavljenoga pod br. 83. kojim predlaže račun vrhu saborskih troškovah namirenih do 25. siečnja.

Ovaj račun je odobren po sabore, te se ima predati kr. nam. vieću za običnu censuru računarstvenu.

Iza toga je učinio predlog župan turopoljski u tom sastojeći: dočim je poznato, da su u obziru olahkoćenja kod sadjenja duhana u Ugarskoj obstojeće naredbe stigle i na zemalj. oblasti ovih kraljevinah, a ovdje proglašene još nisu, s toga predlaže, da se saborsko predsjedničtvo zamoli, da izposlovati nastoji, da i u ovih kraljevinah iste naredbe što prije obnarodovane budu.

Na to je sab. predsjednik izjavio, da je kr. financialno zem. ravnateljstvo spomenute naredbe u novinah proglasiti dalo i obreko je, da će u smislu predloga radi sveobćega obnarodovanja po ustavnih oblastih odmah shodnu mjeru poprimiti.

Ovo je jednoglasno primljeno.

Poslje toga prijavljeno je nar. zastupnikom g. Robertom Zlatarovićem, da su odnosne naredbe još dne 25. siečnja o. g. na sve municipije odaslane.

f) Napokon pročitano je izviešće saborske deputacije pod br. 84. koja je adresu sabora ovoga Nj. Veličanstvu predati imala, u kojem izviešću se javlja, da je Nj. Veličanstvo deputaciju veoma milostivo primilo i u kojem se

Digitized by Google

podnaša govor, koji je na Nj. Veličanstvo vodja deputacije prosborio i odgovor Nj. Veličanstva.

Ovo je na vrlo ugodno znanje primljeno i zaključeno je jednoglasno, da se odgovor Nj. Veličanstva ima tiskati i kroz sve oblasti u zemlji na občine razposlati i tako najobičnije obnarodnovati.

Predsjedničtvo sabora je zamoljeno, da to obskrbi.

Zatim je sabor na predlog v. župana požežkoga g. Miroslava Kraljevića sjednice odgodio dotle, dok kralj. odbor svoj posao dovrši i djelo svoje sabora podnese.

Zapisnik ovoj je za trajanja sjednice. ove sastavljen, poglašen i ovjerovljen.

V a k a n o v i ć.

J. C a r,
saborski bilježnik.

Predsjednik. Neima nikakve primjetbe?

Vel. žup. **Miroslav Kraljević.** Ja bi se usudio tu primjetbu učiniti; faktično je peticionalni odbor malo u peru pogrešio; varaždinska gimnazija je već viša gimnazija, nego glede nje se samo tražilo, da iz trećeg razreda u drugi dodje. To molim, da se izpravi. (Bilježnik izpravi dotično mjesto.)

Predsjednik. Dočim neima dalnje primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Završujuć zasada naše kratko ali velevažno poslovanje, ponajprije se srdačno zahvaljujem visokomu saboru i svakomu pojedinomu članu na osobitom znaku povierenja i blagonaklonosti, s kojim ste moje dielovanje primiti i podupirati dostojali zatim, neka mi bude dopušteno izraziti iskrenu želju svih nas kako mislim, da svemogući gosp. Bog blagoslovi započeto dielo pomierenja i nagodbe, (Živio!) da, kada se opet sretno sastanemo, ovo dielo žudjenomu cilju privedemo i da tako trajnoj i sretnoj budućnosti mile naše domovine, čvrst i nepokolebiv temelj udarimo. (Živio gromovito!).

Zatim želim svim gg. članovom, koji se u svoj zavičaj vraćaju, sretan put; (Hvala) a svim skupa pako želim, da se opet sretno na ovom svetom mjestu sastanemo. Konačno pako kličem, da Bog poživi našega premilostivoga vladara (Gromoviti: Živio! Uz ustajanje.)

Roberto Zlatarović. Bog živi predsjednika saborskoga. (Živio!)

Digitized by Google

Jedanaesta saborska sjednica

držana dne 12. rujna 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje reskriptah dvorske kancelarije: 1. glede vojn. bjegunacah u Primorju, 2. glede osječke gimnazije, 3. glede gimn. varaždinske požeške i karlovačke, 4. glede arkiva, 5. glede pravoslovne akademije zagrebačke. — Priobćenje podnesakah. — Čitanje dopisa namj. vieća glede saborskih troškovah. — Čitanje izviešća kraljevinskoga odbora, zatim čitanje nagodbenog operata većine i votum manjine istog odbora.

Predsjednik: Visoka kućo! Polag poslovnika potrebno je, da je polovica ovjerovljenih članovah nazočna, t. j. prekopolovična većina; dočim vidim, da se ta polovica ovdje sakupljena nalazi, imadem čast sjednicu otvorenom proglasiti.

Prije svega metnut ću ovdje na stol vis. kuće visoke njeke reskripte, koji su amo prispjeli; zatim ću imat čast predložit novoizabranih gg. zastupnikah vjerodajnice; a poslje toga će doći na red i na znanje izvješće kraljevinskoga odbora, koji je bio u Peštu izaslan.

Dopustite prije svega visoka i slavna gospodo velikaši i dostojanstvenici i zastupnici naroda, da Vas najsrdačnijim „dobrodošli“ — pozdravim.

U našoj zadnjoj sjednici od 5. veljače 1867. obdržavanoj zaključeno je, da se držanje sjednicah dotle odgodi, dok izaslani u Peštu odbor svoje poslovanje nagodbe i uredjenja državopravnih pitanjah medju kraljevinom hrvatskom, slavonskom i dalmatinskom s jedne i kraljevinom Ugarskom s druge strane nedovrši.

Odbor izaslani je ovo poslovanje dokončao i zato sam i imao čast i dužnost, da opet vis. i slavnu gospodu pozovem na ovo sveto mjesto, da tako daljnje naše poslovanje nastavimo.

Što se poslovanja kraljevinskoga odbora tiče, njegov uspjeh vidit će gg. velikaši i dostojanstvenici i zastupnici naroda, iz izvješća i iz istih spisah odbora. Samo to na kratko mogu reći, da su svi članovi toga odbora polag čiste svjesti i želje, da se boljak naroda i zemlje naše promakne, radili. Ako su možebiti u njekih stvarih i raznog mnienja bili, cilj je bio jednak svim, naime sreća kraljevine hrvatske, slavonske i dalmatinske.

Zapisnik zadnje sjednice vodio je g. Car, dakle sad je red na g. bilježnika Hervoića, kog molim, da izvoli čitat visoke reskripte.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Slavno predsiedničtvo!

Njegovo cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem svojim od 22. travnja 1868. vojničkim bjeguncem iz Rieke i Bakra i iz kotarah spadajućih k tim gradovom, zatim onim iz kotarah Grobnik, Hreljin i Vinodol županije riečke premilostivo dozvoliti prost od kazni povratak u zavičaj uz priuzdržaj, da zadovolje zakonitoj dužnosti vojničkoj, na koliko se nalaze u dobnih razredih pozvanih k novačenju.

Čast je dvorskoj ovoj oblasti umoliti slavno predsjedničtvo, da ob ovom činu previšnje milosti izvoli obaviestiti sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odnosno na predstavku podnešenu u predmetu ovom iz saborske sjednice držane 30. siečnja t. g.

U Beču dne 25. travnja 1868.

Kussevich s. r.

Predsjednik: Ja mislim, da se ovaj vis. reškript ima tiskati i medju članove razdieliti. (Prima se).

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita:

Njegovo cesarsko i kraljevsko-apoštolsko Veličanstvo blagoizvolielo je previšnjim riešenjem Svojim od 18. srpnja t. g. premilostivo dozvoliti, da se velika gimnazija u Osieku početkom dojduće godine školske povisi iz trećega platnoga razreda na drugi, te da se skopčani tim višak troška namiri iz naukovne zaklade.

Digitized by Google

Čast je dvorskoj ovoj oblasti umoliti slavno predsjedničtvo, da ob ovom previšnjem riešenju izvoli obaviestiti sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odnosno na predstavku podnešenu previšnjemu miestu iz saborske sjednice držane dne 30. ožujka 1866.

U B e č u, dne 21. srpnja 1868.

K u s s e v i c h s. r.

Predsjednik: Isto tako se ima ovaj reskript tiskati i razdieliti. (Prima se).

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Njegovo cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo nije po glasu previšnjega riešenja od 23. srpnja ove godine sbog nedostatka sriedstvah naukovne zaklade blagoizvolielo uslišati predstavku sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije podnešenu iz saborske sjednice držane dne 7. ožujka 1866 toga radi, da se gimnazija v a r a ž d i n s k a povisi na II. red, zatim da se mala gimnazija u P o ž e g i, pretvori u veliku gimnaziju II. reda, i napokon da se u K a r l o v c u mala realna gimnazija uredi i, nakoliko nebi dosadanje iz ondješnje miestne zaklade i od grada davane podpore dovoljne bile, iz zemaljskih zakladah uzdržaje.

Kr. dvorska kancelarija časti se umoliti slavno predsjedničtvo, da o prehvaljenom previšnjem riešenju izvoli obaviestiti sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

U B e č u dne 27. srpnja 1868.

K u s s e v i c h s r.

Predsjednik: Vis. kućo! Polag ovog reškripta nije žudjena svrha postignuta; sabor je sa svojom molbom od vis. vlade odbijen. Naravski mora se i ovaj reskript štampati i razdieliti, jer će doći u svoje vrieme na dnevni red.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Preuzvišenomu gospodinu kr. namiestniku banske časti, komanderu reda sv. Stiepana itd itd.

L e v i n u b a r u n u R a u c h u od Njèka.

Preuzvišeni gospodine!

S dopisom dvorske kancelarije od 21. prosinca 1866 br. 558/pr. bijaše Njegovoj Preuzvišenosti, bivšenu banu barunu Šokčeviću izručena osnova zakona „o zemaljskom arkivu“ s molbom, da skrb uzme, da zasiedajući u ono vrieme zemaljski sabor pristane na to, da se naime u I. točki iste zakonske osnove reče: „d a z e m a l j s k i a r k i v s t o j i p o d n a z o r o m B a n a“. a V. točka iste osnove, da se onamo izpravi: „d a a r k i v a r a i o s t a l o o s o b j e z e m a l j s k o g a a r k i v a i m e n u j e B a n u s l i e d r a z p i s a n a n a t i e č a j a“.

S obzirom na veliku važnost i potrebu konačnoga uredjenja zemaljskoga arkiva, čast ima dvorska kancelarija najuljudnije umoliti Preuzvišenost Vašu. da izvoli putem predsiedničtva saborskoga o tom nastojati, da se riešenje u pitanju stojećega predmeta unapriedi i koncu privede.

U B e č u, dne 4. kolovoza 1868.

K u s s e v i c h s. r.

Predsjednik: Ovdje čini se, da je pogreška učinjena od vis. dvorske kancelarije, jer isti predmet je već riešen u saborskoj sjednici od 16. prosinca 1867. godine, u kojoj sjednici je vis. kuća primila predlog vlade, naime, da ban, imenuje arkivara i ostalo osoblje usljed natječaja. Zato kad sam ja ovo dobio, obratio sam se telegrafičkim putem na dvorsku kancelariju i dobio sam jučer odgovor, da će daljna odluka sliediti. Zato mislim, da se ovo pridrži do znanja, a kada daljnje riešenje stigne, imati ću čast vis. saboru ga predložiti. (Primljeno).

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Njegovo cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo je previšnjim riešenjem od 30. kolovoza 1868. premilostivo dozvoliti:

1) da se na pravoslovnoj akademiji u Zagrebu osnuje samo četverogodišnji za sve pravnike obvezni tečaj pravo- i državo-slovnih naukah, te dosliedno tomu, da se dokine dosadanji trogodišnji tečaj na istom zavodu;

2) da se nauk pravo- i državoslovnih znanostih na istoj pravoslovnoj akademiji uredi prema priloženoj, na četiri godine proračunanoj i za sve akademike obvezanoj naukovnoj osnovi;

3) da se na istom zavodu za vrieme od tri godine danah izza preustrojstva pravoslovne akademije ustroji suplementarni tečaj za one pravnike, koji svoje nauke započeše po dosadanjem trogodišnjem tečaju;

4) da se oni javni redoviti pravnici pravoslovne akademije u Zagrebu, koji se uzmognu izkazati sviedočbom o s dobrim uspjehom položenom izpitu zrielosti, pak zatim absolutorijem o s primjernim uspjehom na istoj akademiji dovršenom četverogodišnjem tečaju, odmah pripuste na svakom sveučilištu monarkije k pravo- i državoslovnim strogim izpitom (rigorozam) i k promociji;

5) da se učenikom iz kraljevine Hrvatske i Slavonije dopusti prelaz s akademije na sveučilište, a isto tako obratno prelaz sa sveučilišta na akademiju uz jedinu stegu pravovaljano polučena godišta;

6) da se na pravoslovnoj akademiji u Zagrebu pokraj sada već postojećih šest još dvie nove učiteljske stolice i dvie privatne docenture ustroje, da se smatraju kao glavne učiteljske stolice: I. rimsko pravo, II. poviest prava, III. kanoničko pravo, IV. gradjansko pravo, V. gradjanski postupnik, VI. kazneno pravo, VII. i VIII. političke znanosti i napokon, da se, ako sredstva dosegnu, utemelji IX. učiteljska stolica za predmete spadajuće u područje filozofičkoga fakulteta, naime za poviest i filozofiju;

7) da se troškovi potrebiti za razširenje pravoslovne akademije preuzmu na komercijalnu i regnikolarnu zakladu

Digitized by Google

načinom medjutim samo privremenim i do onoga vremena, kada zvani na to faktori po izvedenoj nagodi s kraljevinom Ugarskom budu mogli konačnu izreći odluku glede zaklade, iz koje da se namiruju troškovi za upitnu pravoslovnu akademiju;

8) da se do toga vremena i beriva profesorah ostave u izmjeru ustanovljenu za pravoslovnu akademiju u Zagrebu od 4. listopada g. 1850.

Učinivši preko kr. namjestničkoga vieća potrebite odredbe, da razširenje kr. pravoslovne akademije u Zagrebu, kako je isto odobreno previšnjim mjestom, stupi u život početkom školske godine 1868/9., čast je kr. kancelariji dvorskoj umoliti slavno predsjedničtvo, da o sadržaju prehvaljenoga previšnjega riešenja izvoli obaviestiti sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

U Beču. dne 4. rujna 1868.

Baron Jellachich s. r.

Naukovna osnova

četverogodišnjega tečaja pravo- i državoslovnih naukah na kr pravoslovnoj akademiji u Zagrebu.

Semestar: **I. godina**

zimski:	a)	poviest prava	5	urah	na tjedan
	b)	poviest i inštitucije prava rimskoga	10	„	„ „
	c)	austrijska poviest	5	„	„ „
				20	urah
ljetni:	a)	poviest prava	5	„	„ „
	b)	Pandekte	10	„	„ „
	c)	austrijska poviest	5	„	„ „
				20	„

II. godina

zimski:	a)	kanonično pravo	5	„	„ „
	b)	Etika	5	„	„ „
	c)	poviest prava slavj.	4	ure	„ „
(Extra ordinarium)	d)	Enciklopedija	2	„	„ „
	e)	Europska štatistika	5	urah	„ „
				21	uru
ljetni:	a)	kanoničko pravo	5	„	„ „
	b)	hrv.-ugars. pravo	5	„	„ „
	c)	filozofija prava	4	ure	„ „
(Extra ordinarium)	d)	feudalno pravo	2	„	„ „
	e)	kanonično pravo iztočne crkve	3	„	„ „
				19	urah

Semester: **III. godina**

zimski:	a)	austrij. civilno pravo	10	urah	na tjedan
	b)	kazneno pravo	5	„	„ „
	c)	narodna ekonomija	5	„	„ „
				20	urah
ljetni:	a)	austrij. civilno pravo	6	„	„ „
	b)	austr. kazneni postupnik	5	„	„ „
	c)	financijalne znanosti	5	„	„ „
(Extra ordinarium)	d)	medjunarodno i državno pravo	4	ure	„ „
				20	ure

IV. godina

zimski:	a)	austrij. gradjanski parbeni postupnik	8	urah	„ „
	b)	mjenbeno trg. pravo	5	„	„ „
	c)	ustavna i upravna politika	5	„	„ „
	d)	austr. rudno pravo	4	ure	„ „
(Extra ordinarium)	e)	Practica & relatoria iz kazn. postupnika	1	uru	„ „
				23	ure
ljetni:	a)	izvan parbeni postupnik	4	ure	„ „
	b)	austr. štatistika	5	urah	„ „
Extra ordinarium	c)	„ upravno zakonoslovje	6	„	„ „
	d)	austr. financijalno zakonoslovje	5	„	„ „
	e)	Practica & relatoria iz gradj. postupnika	1	uru	„ „
				21	uru

Extra ordinarium: 1. sudstveno liečničtvo 2 ure na tjedan
„ „ 2. državno računarstvo 2 „ „ „

Predsjednik: Prilog, u kojem se nalazi naukovna osnova ima se takodjer štampati i razdieliti, te će doći u odbor, jer nije sasvim zahtievom vis. kuće zadovoljeno; vis. će kuća imati nješto promjeniti usljed ovog vis. odpisa.

Gospoda novo izabrani zastupnici Tomašić, Koretić, Vončina, Durbešić i Jančo podnieli su svoje vjerodajnice; ove idu na odbor za verifikaciju. Ujedno imam čast, vis. kuću pozornu učiniti na to, da obstojeći odbor za verifikaciju iz pet osobah nebi mogao postupati, jerbo jošće 3 fale, naime gg. Fodroci, Horvat Petar i Malač. Ako vis. kuća misli, mogli bi im se dok prispiju, zamjenici imenovati, da se ove vjerodajnice rieše i ova gospoda budu ovjerovljena. Ako vis. kuća na to pristane, neka se izvoli izraziti. (Glasovi: neka predsjednik predloži). Ako vis. kuća meni to povjerenje izkažuje, ja bi predložio gg. Ankera, Barabaša i Mikšića. (Prima se). Dakle ova su gospoda kao zamjenici do povratka redovitih članovah.

U kotaru iločkom bio je mjesto zastupnika Tombora novi izbor razpisan. Izabran bio je g. vel. sudac Kovačić, nego on se je u najnovije vrieme odrekao; zato sada nepreostaje, nego da se opet nov izbor odredi. Ovdje je od g. Kovačića očitovanje. Zamolit će se dakle namjestničko vieće, da nov izbor razpisati izvoli.

Digitized by Google

Izim toga su ovdje podnesci: g. administrator županije varaždinske Koloman Bedeković moli poradi bolesti svog jako starog otca dopust od 8 danah; g. dr. Antun Stojanović takodjer radi bolesti moli dopust od 14 danah.

Vis. kućo! razlozi su važni, s toga mislim, da se može ovaj dopust dozvoliti. (Dozvoli se). Zatim preuzv. g. biskup senjski M. Ožegović izpričava se, da poradi starosti nemože doći na sabor; isto tako, ali poradi drugih okolnostih izpričava se g. vel. župan sriemski Svetozar Kušević; uzoriti g. kardinal Haulik, koj je sada u kupelji, takodjer se izpričava, da polag najbolje volje nemože sudielovati na saboru. G. bar. Prandau takodjer se izpričava. Takodjer je ovdje vjerodajnica senjskoga zastupnika g. Šimića; ova ide na odbor za verifikaciju. Poradi starosti izpričava se g. grof Erdödi; privatno su mi pisali gg. gf. Nikola i Antun Szecheny, da nemogu doći na sabor.

Zadnji put bijaše zaključeno, da se glede velikašah prepusti njihovu rodoljubju i sredstvom, hoće-li doći na sabor ili ne, glede dostojanstvenikah pako, da su oni polag svoje časti dužni doći ili se izpričati. Što se još falećih tiče, ako nebi prispjeli, imati ću čast vis. sabor o tom izvjestiti.

Sabor moravski i bukovinski šalju nam svoje dnevnike; ja mislim, da bi mi takodjer njim naš dnevnik poslali. (Prima se). A ovo da se primi na znanje i dnevnici u zemaljsku pismohranu sprave.

Još je jedna stvar, koja u naš kućni sustav spada, naime dopis namj. vieća glede saborskih troškovah; izvolite čitati, zatim neka se uputi na odbor za saborske troškove.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Predsjednik: Sada molim izviešće kraljevinskoga odbora.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Kraljevinski odbor izaslan iz ovoga vis. sabora u Peštu radi uredjenja državopravnih odnošajah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije naprama kraljevini Ugarskoj svršiv naloženu si zadaću, ima čast spise o djelovanju svom predložiti sliedećim redom:

Pod I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII. zapisnike sjednice svojih; pod IX. protupredlog ugarskog kraljevinskog odbora o financijalnom pitanju; pod X. odgovor svoj na ovaj protupredlog financijalni; — pod XI. konačnu izjavu od strane ugarskoga odbora o financijalnom pitanju, koju je ovaj odbor primio.

Glede odnosnih točakah predloga našega — sadržanoga u našem zapisniku pod VI., i izjavah ugarskoga odbora, koje napose u pismenih podatcih nisu izvedene, obavljena je razprava i sjedinjenje ustmeno; kako to izkazuje izradjena nagodbena osnova sama. — Nadalje pod XII. predlaže se zapisnik zajedničke sjednice prve, pod XIII. druge, i pod XIV. zapisnik sjednice treće, u kojem je nagodbena osnova sadržana.

Napokon predlaže se pod XV. zapisnik posljednje sjednice ovoga odbora s molbom, da vis. sabor blagoizvoli odobriti nagrade poslužnikom i vrataru sabornice ugarske, gdje je imao odbor dvoranu za viećanje, temeljem zapisnika ovoga izplaćene.

Predloživ time sve spise o djelovanju svome i nagodbenu osnovu za uredjenje državo-pravnih odnošajah trojedne kraljevine naprama kraljevini Ugarskoj, moli odbor ovaj, da vis. sabor istu odobriti i primiti blagoizvoli; i budući, da se glede važne točke, naime glede grada Rieke i kotara riečkoga nije moglo postići porazumljenje, kako se to u zadnjem zapisniku zajedničkih sjednicah obširnije navodi. s toga predlaže i moli pokorno odbor ovaj, da prije svega vis. sabor u tom pitanju potriebite korake učiniti blagoizvoli.

Nadalje pokorno izviešćuje podpisani kraljevinski odbor, da je ugarski kraljevinski odbor obrekao, da će se radi ukinuća vojničke krajine, i pridruženja Dalmacije ka kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji svojski zauzeti, i predmet ovaj svom saboru toplo preporučiti, — što je i u svom izviešću na sabor podnešenom učinio, — kao nemanje i onaj u predlogu nagodbene osnove pod VI. sadržani predmet, da se kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji kod budućega novačenja uračunu onih 1000 momakah, koje su one u god. 1867. uslied toga, što se je još onda po ces. naredbi od 28. prosinca 1866 postupalo, više unovačile, nego u g. 1865; — glede česa podpisani kraljevinski odbor pokorno predlaže i moli, da vis. sabor i u tom shodne korake učiniti blagoizvoli.

Napokon pokorno predlaže i taj za domovinu našu prevažni i životno pitanje sačinjavajući u drugoj i trećoj zajedničkoj sjednici napomenuti predmet glede željezničke pruge osiečko-riečke, i čakovačko-zaprešićke vis. saboru za blagostivo uvaženje i pospješenje.

Kraljevinski odbor dalm.-hrv.-slav. za uredjenje državopravnih odnošajah medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom.

U Zagrebu 12. rujna 1868.

A. Vakanović, s. r. predsjednik.

J. Car, s. r. perovodja.

Dr. Ignjat Brlić: Molim, ja imam na ovo izvješće primjetbu učiniti. Ja sam sada čuo, kao da se ovdje u ime cielog odbora moli za odobrenje nagodbene osnove, koja se je po većini kralj. odbora predložila. Radi sastavka tog izvješća imali smo u sredu na večer konferenciju i tad je zaključeno, da izvješće neima ništa drugo sadržavati nego tečaj stvarih, historičnu razpravu, kao što je u Pešti tekla, dok je došlo do nagodbe. To je, i ništa više bilo rečeno da u izvješće doći ima. U jučerašnjoj konferenciji, gdje je ovo izvješće pročitano, takodjer nije bilo drugog razgovora, nego o tom, da se imade tečaj stvarih u izvješću navesti. Moguće, da sam ja pri autentikaciji preslušao ovu želju,

Digitized by Google

koja se, kao što bi se to iz izvješća proizvesti moglo, cielog odbora tiče, naime želju, da bi vis. sabor osnovu nagodbenu odobrio.

Dakle u koliko bi to ovdje i u ime moje osobe rečeno bilo, — naravski razloge sad navesti nemogu, — nemogu pristati na sve točke; poslje ću to obširnije razjasniti, a danas već dužnost mi je kazati, da ja ovu želju, kao što je ovdje izražena u obće, dieliti nemogu, već radi toga, što u nagodbenom operatu proporcija gledè naših teretah 93 : 6, koja naš narod pretjeruje za jedan milijun i njekoliko sto tisućah više, nego što je dosad teret nosio. Drugo, u kratko ću reći i to, budući tu ustanova imade, koja se nemože odmah oživotvorit, da se odmah po sankciji ovoga nagodbenoga operata dvorska kancelarija ukine. To je moguće samo onda, kad se ciela organizacija izvede. Dakle je ta ustanova protuslovje, koje se izvesti neda. To u kratko spominjem, dočim si pridržajem pravo u svoje vrieme, točku po točku, s kojom se neslažem, obširnije obrazložiti.

Molim da bi se ovo moje razjasnjenje uzelo u zapisnik, da se ja s tom željom, kao što je ovdje u izvješće stavljena, podpuno neslažem.

Predsjednik: Molim neka izvoli vis. kuća kazati, što drži ob ovoj izjavi. (Svi muče).

Jovan Živković: U kratko opazujem, da to nespada na pretresivanje ove stvari, jer predleži tu i mnienje manjine koje manjina želi, da sabor uvaži. Kad sve izvješće štampano i vidilo se bude, kako glasi mnienje manjine i mnienje većine, vidit će vis. kuća, koje će primit. A to se razumieva, da većina zahtieva, da se ovo izvješće uzme, kao što je to većina predložila; a manjina nastoji, da njezino mnienje dodje u zapisnik. U toliko mislim da netreba te izjave sada, dočim netreba pretresivati te stvari dotle, dok nije na dnevnom redu.

Stjepan Vuković: Ja mislim, da ovdje g. zastupnik Brlić većinu kraljevinskoga odbora badava kori; jer jučer je ovo isto izvješće čitano i primljeno. Mi članovi, koji smo tamo bili, nismo krivi da je g. Brlić kasno došao pak nečuo što je zaključeno. Mi smo u 8 satih počeli posao, te je izvješće tako pročitano i primljeno.

Predsjednik: Meni se čini, da vis. kuća preko izjave g. zastupnika Brlića prelazi dalje na dnevni red, dočim će se g. zastupniku dati prilika, da svoje mnienje izrazi kod razprave.

Ovo izvješće imade prilogah jedno 15—20. Najvažniji je prilog operat nagodbeni; i ja bi reko da se to najprije čita, jer je to essencija a ono drugo su sve putevi, kojimi se dospjelo do tog. To su protokolli privatnih sjednicah iz kojih je operat proizteko. Dakle da se najprije čita operat nagodbeni, pak onda ono, što kuća odluči. (Prima se).

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Prva zajednička sjednica

kraljevinskoga odbora ugarskoga i kraljevinskoga odbora dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga, držana na 28. travnja 1868.

Predsjednik: Grof **Antun Majláth.**

Perovodje: **Antun Csengery** i **Janko Car.**

I. Poslje medjusobnih pozdravah priobćio je ugarski kraljevinski odbor magjarskim jezikom, i predloživ izvadke zapisnika saborskoga s ovimi je izkazao, da je ugarski sabor u predmetu obstojećih medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom državopravnih pitanjah još godine 1866 u mjesecu Ožujku kraljevinski svoj odbor izaslao i da sada s nova u tu svrhu odbor birao nije, samo ga je, u koliko su medju to nastavše promiene potriebu uzročile, sa 4 nova člana popunio; i da su po tom popunjenoga tako kraljevinskoga odbora ugarskoga članovi od strane gornje kuće ugarskoga sabora sliedeći: gg. Grof Antun Majláth, Ladislav Szögyényji Marich, grof Antun Széchen, i Ladislav Janković, a od strane kuće zastupnikah sliedeći zastupnici naroda: gg. Todor Botka, Antun Csengery, Franjo Deák, Danilo Dosa, Koloman Ghyczy, Ljudevit Horváth, Pavao Somssich, Ljudevit Vadnay.

Nadalje je prijavio kraljevinski odbor ugarski, da nije držao za potriebno, da se s nova sastavi, zaprosiv i nadalje preuzvišenoga g grofa Antuna Majláthа, da mu predsjednikom, a gg. Antuna Csengerya, da mu perovodjom bude.

S druge strane u ime kraljevinskoga odbora dalm.-hrvat.-slavonskoga g. Antun Vakanović odzraviv hrvatskim jezikom predložio je vjerodajnicu sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, kojom se dokazuje, da su u predmetu obstojećih medju kraljevinom Ugarskom, i kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom pitanjah od strane ovih kraljevinah k ugarskomu saboru odaslanoga kraljevinskoga odbora članovi sliedeći: gg. Antun Vakanović, Koloman Bedeković, Dr. Ignjatija Brlić, Janko Car, grof Julio Janković, grof. Ladislav Pejačević. Miroslav Kraljević, dr. Mirko Suhaj, Jovan Živković, Josip Žuvić, dr. Anton Stojanović i Stjepan Vuković.

Prijavljeno je nadalje, da se je ovaj kraljevinski odbor sastavio, izabrav si predsjednikom g. Antuna Vakanovića, perovodjom g. Janka Cara.

Čime su na taj način članovi kraljevinskih ovih odborah ovjerovljeni, primljeno je na znanje sastavljenje posebno obiuh odborah.

II. Na predlog, koj je u ime kraljevinskoga odbora dalm. hrvat. slavonskoga načinio g. Antun Vakanović, kao istoga odbora predsjednik, bje jednodušno zamoljen

Digitized by Google

preuzvišeni gosp. grof Antun Majláth, da izvoli biti predsjednikom zajedničkih sjednicah obiuh kraljevinskih odborah, na što je on i predsjedničku stolicu umah zauzeo.

III. Glede zapisnikah zajedničkih sjednicah kraljevinskih odborah odlučeno je, da zapisnike imadu dotični perovodje jezikom službenim ovih odborah, jezikom najme magjarskim i hrvatskim sastavljati, i da zapisnike ove zajednički ovjerovljene podpisati imade zajednički predsjednik.

IV. Glede načina razpravah odlučeno je, da se razprave ponajprije prijateljnim medjusobnim dogovaranjem vode.

Grof Ant. Majláth s. r. predsjednik. J. Car. s. r. perovodja.

Druga zajednička sjednica

kraljevinskoga odbora ugarskoga i kraljevinskoga odbora dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga, držana na 6. svibnja 1868.

Predsjednik: Grof **Antun Majláth.**
Perovodje: **Antun Csengery** i **Janko Car.**

Kraljevinski odbor dalm. hrv. slavonski predložio je odnosno na Alföld-Riečku željeznicu, koja je upravo sad u ugarskom saboru u razpravi, sliedeću izjavu:

„U pitanju pruge željezničke Aflöld-Riečke, stojećem sada u razpravi u ugarskom saboru, mnije kraljevinski odbor hrvatski izjaviti ugarskomu kraljevinskomu odboru: da je predmet ovaj za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju životno pitanje, i da je predmet taj na saboru istih kraljevinah kao zajednički naznačen, dosliedno, da se i zajednički i porazumno riešiti imade, da je tomu, da ova željeznička pruga obću konkurenciju uzdržati uzmogne, potriebito, da se najkraćim putem izvede, a ovaj je moguć samo onda, ako se prelaz mostom preko Dunava kod Erduta, mjestu županije virovitičke, ustanovi.

Uslied toga je u smislu dosadanjih zaključakah sabora našega naša želja i zahtiev, da se uz definitivno ustanovljenje premostjenja, kod Erduta Osiek, Sisak ako bi se dogodilo Zagreb i Karlovac za glavne, a Rieka za izlaznu točku označe, dočim bi se potanja ustanovljenja glede ostalog pravca sriedinom Slavonije na zajedničko kasnije sporazumljenje uputiti imala.

Molimo slavni kraljevinski odbor, da u ovom pravcu shodno posriedovati izvoli."

Kraljevinski odbor ugarski primiv najsrdačnijom pripravnoštju poziv ovaj za posriedovanje, odlučio je ovu izjavu sa sliedećom popratnicom predložiti ugarskomu saboru:

„Budući da se želja slavnog kraljevinskog odbora hrvatskoga o tom, da se medju Zomborom i Osiekom ustanovi prelazna točka na Dunavu kod Erduta, slaže već sa mnenjem većine saborskih odsjekah i sriedišnjega povjerenstva istih, s toga kraljevinski ugarski odbor nečini nikakve opazke u tom obziru, već samo izrazit mogaše radost svoju nad tim, što i predlog sriedišnjega povjerenstva spomenutu želju kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije podupire.

Glede nastavljenja Alföldske željeznice, pruge najme Osiečko-Riečke, izjavio je slavni kraljevinski odbor hrvatski onu želju, da se ova sredinom Slavonije tako izvede u Rieku, da se glavnih točakah Osieka, Siska, eventualno Zagreba i Karlovca dotakne, i da se potanja razprava o toj pruzi u svoje vrieme na zajedničko sporazumljenje uputi.

Kao što je slavni kraljevinski odbor hrvatski na početku gori priobćene izjave svoje pripoznao, i mi od naše strane nastavismo dvojbe o tom, da ovo pitanje Alföldsko-dotično Osiečko-Riečke željeznice zajednički je posao kraljevinah ugarske krune.

Kako da se ovakvi zajednički poslovi razpravljaju, i kako da se o njih odlučuje, to je jedan od glavnih predmetah sravnanja, za koje su dva ova kraljevinska odbora izaslana; i ufamo se, da će se sravnanjem o kom se sada radi, ustanoviti pravilan način ovoga razpravljanja, i odlučivanja. U ovom ufanju očitovali smo pred hrvatskim odborom osvjedočenje svoje, da će se kod potanje razprave i opredjelenja daljnjega glede upitne Osiečko-Riečke pruge štono će se na temelju predbiežnih izmierbah i tehničkih predradnjah dogoditi, prava kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u podpunoj krieposti uzdržati, i da se ustavni i zakoniti upliv njima u tom na nikoj način neće uzkratiti.

Grof Antun Majláth. s. r. predsjednik. J. Car, s. r. perovodja.

Treća zajednička sjednica

kraljevinskoga odbora ugarskoga i kraljevinskoga odbora dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga, držana na 24. srpnja 1868.

Predsjednik: Grof **Antun Majláth.**
Perovodje: **Antun Csengery** i **Janko Car.**

I.

Zapisnici prijašnjih dvijuh sjednicah bijahu pročitani i odobreni.

II.

Bje javljeno, da su razprave o poravnanju državopravnih pitanjah, postojećih izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, iza posliednje zajedničke sjednice putem privatnih dogovaranjah nastavljene bile, pa da je u njihovom sliedstvu s jedne strane izmedju saborskoga poslanstva kraljevine Ugarske, a s druge strane izmedju saborskoga poslanstva kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije utanačena sliedeća nagodbena osnova:

Digitized by Google

Pošto su kraljevine Hrvatska i Slavonija tečajem stoljećah koli pravno toli faktično spadale ka kruni sv. Stjepana i pošto je u pragmatičkoj sankciji takodjer izrečeno, da su i zemlje krune Ugarske medjusobno nerazdružive: to su na ovih temeljih s jedne strane kraljevina Ugarska sjedinjena s Erdeljem, s druge strane kraljevine Hrvatska i Slavonija za poravnanje nastavših medju sobom državopravnih pitanjah sklopile sliedeću nagodbu:

§. 1.

Kraljevina Ugarska sjedinjena s Erdeljem i kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija sačinjavaju jednu te istu državnu zajednicu tako napram ostalim pod vladom nj. veličanstva stojećim zemljam, kao što i napram inim državam.

§. 2.

Iz ove državne zajednice i skupnosti sliedi, da se ima kralj kraljevinah Ugarske, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jednom te istom krunom i jednim te istim krunitbenim činom okruniti i za sve pod krunom sv. Stjepana stojeće kraljevine na zajedničkom saboru ovih kraljevinah zajednička krunitbena zavjerenica utanačiti i izdati.

Izvornik ove krunitbene zavjernice ima se uz magjarski sastavak i jezikom hrvatskim sastaviti i kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji izdati i u njemu cjelokupnost i zemaljski ustav kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zajamčiti.

Krunitbena zavjernica od god. 1867. ima se naknadno takodjer hrvatskim jezikom sastaviti i saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije što prije poslati.

§. 3.

Iz gori spomenute nerazdružive državne zajednice sliedi nadalje, da glede svih onih predmetah, koji su svimkolikim kraljevinam krune Ugarske i ostalim zemljam nj. veličanstva zajednički, ili koji se zajedničkim sporazumkom razpravljati imadu, treba da bude kraljevinam Ugarskoj i Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji jedno te isto zakonito zastupstvo, zakonodavstvo i što se izvršbe (Executive) tiče, zajednička vlada.

§. 4.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija pripoznavaju zakonski članak XII. god. 1867. ugarskoga sabora, koj označuje zajedničke poslove medju kraljevinami krune sv. Stjepana i ostalimi zemljami Nj. Veličanstva, zatim i poslove, koji premda nisu zajednički obim ovim strankam, nu ipak se zajedničkim sporazumkom njihovim razpravljati imadu i koj ustanovljuje način njihova rukovodjenja, — istom tako pripoznavaju i već na temelju ovoga zakona oživotvorene nagodbene ustanove, osobito zak. čl. XIV., XV. i XVI. od god. 1867. i za se kriepostnimi i obveznimi, nu ipak uz tu naročitu ogradu, da se u buduće slični temeljni zakoni i nagodbe samo zakonitim sudjelovanjem kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije stvarati mogu.

U ovom stavku spomenuti temeljni zakon i zakonski članci imaju se naknadno u izvornom hrvatskom sastavku takodjer izdati i proglašenja radi saboru kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije što prije poslati.

§. 5.

Izim onih predmetah, koji su kraljevinam krune sv. Stjepana i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički, ili koji se zajedničkim njihovim sporazumkom razpravljati imadu, postoje još i drugi kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jednako se tičući poslovi, glede kojih se ovom nagodbom priznaje potreba zajedničkoga zakonodavstva i zajedničke vlade za sve zemlje krune ugarske.

§. 6.

Takav je prije svega zajednički posao za sve kraljevine krune sv. Stjepana opredieljivanje troškovah za previšnji kraljevski dvor.

§. 7.

Zajednički su poslovi nadalje: dozvolivanje novakah, zakonarstvo za obranbeni sustav i vojn. dužnost i odredbe glede ponamješćivanja i obskrbljivanja vojske, glede čega se ipak za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju odredjuje:

a) da se broj novakah na Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju iz kontingenta zajednički opredieljenog odpadajući odmjeri po razmjerju ukupnoga pučanstva njihovoga; pri čemu se samo po sebi razumieva, da se u slučaju promjene sadanjega obranbenoga sustava, propisi novoga obranbenoga sustava takodjer u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji uvesti imadu;
b) da se novaci iz kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije uvrstiti imadu u vojne pukovnije istih kraljevinah; napokon
c) da se pri uvršćivanju novakah obzir uzeti ima na njihovo usposobljenje za stanovite struke vojničtva, pa da se novaci iz Primorja najvećma uvršćivaju u pomorsku vojsku.

§. 8.

Zajednički su kraljevini Ugarskoj i kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji tako u obziru zakonarstva, kao što i u obziru vladavine na dole opisani način financijalni poslovi takodjer. Prema tomu spada na zajednički državni sabor svih kraljevinah krune ugarske: ustanovljivati zajednički porezni sustav, dozvoljivati izravne i neizravne poreze tako glede vrstih kao i brojevnih stavkah istih porezah, istom tako razpisivati poreze, rukovoditi i utjerivati jih, uvadjati nove poreze, ustanovljivati proračun zajedničkih troškovah, kao i pregledavati godišnje zaključne račune, tičuće

Digitized by Google

se troškovah za zajedničke poslove; zatim spada na isti sabor: kontroliranje novoga i konvertiranje već obstojećega državnoga duga, nadalje uprava, prodaja, preinačivanje i obterećivanje nepokretnih državnih dobarah, razpolaganje o monopolih i kraljevskih prihodih (regalia majora) i u obće svaka odredba, odnoseća se na takove financijalne predmete, koji su svim zemljam krune sv. Stjepana zajednički; s onim ipak ograničenjem, da, ako bi se radilo o prodaji državne dalmatinsko-hrvatsko-slavonske nepokretne imovine u zemljah i šumah, o tom se i sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije saslušati ima, pa da se bez njegove privole prodaja takova izvesti nemože.

Glede svih ovih predmetah zajedničko financijalno upraviteljstvo, koje vodi zajedničkomu saboru odgovorni kraljevski ugarski ministar financijah, proteže se i na kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

§. 9.

Svim kraljevinam krune Ugarske zajednički poslovi su nadalje: novčarstvo, kovani novac i bankarstvo, kano i ustanovljenje sustava novčanoga i obćenitoga novčnoga mjerila, izpitivanje i odobravanje onih trgovačkih i državnih ugovorah, koji se jednako tiču svih zemaljah krune sv. Stjepana ili se odnose na zemljištnu promjenu; odredbe glede bankah, zavodah za vjeresiju i osiguravanje, povlasticah, mjere i vage; zatim zaštita markah i muštrah, punciranje, vlastničtvo književnih i umjetnih proizvodah, pravo pomorsko, trgovačko, mjenbeno i rudno, te u obće trgovina, mitnice i malte, brzojavi, pošte, željeznice, luke, brodarstvo i one državne ceste i rieke, koje se kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jednakim načinom tiču.

§. 10.

Zajedničko je zakonodavstvo takodjer glede ustanovah ob obrtih, razumievajuć ovamo i kućarenje, o družtvih, kojim nije svrha zajedničkoga tečanja ili dobitka, o putnih listovih, redarstva nad inostranimi, o državljanstvu i domaćinstvu.

§. 11.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija pripoznavaju, da bi one dužne bile polag svoje porezne snage pridonašati za one troškove, koje s jedne strane kraljevinam ugarske krune i ostalim zemljam Nj. Veličanstva priznani zajednički poslovi, s druge strane svimkolicim zemljam krune ugarske gori izjavljeni zajednički poslovi iziskuju.

§. 12.

Ovo poreznoj snazi primjerno razmjerje polag istih službenih podatakah, na kojih temelju je zemljam ugarske krune prinosbeno razmjerje za pokriće troškovah zajedničkih poslovah sa ostalimi Nj. Veličanstva medjusobno na 10 godinah ustanovljeno, čini za isto ovo vrieme za kraljevinu Ugarsku s Erdeljem $93^{5592201}$, za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju $6^{4407799}$ postotak.

§. 13.

Pošto bi pako svikolici čisti dohodci kraljevinah Hrvatske i Slavonije onu svotu, koja bi po spomenutom u gornjem paragrafu poreznoj snazi primjernom ključu za troškove zajedničkih poslovah na njih odpala, u sadanjih okolnostih samo tako pokriti mogli, ako bi ove kraljevine takodjer veći dio od troškovah za svoju samoupravu potrebitih u tu svrhu podavale: s toga se kraljevina Ugarska obzirom na obnovljenje onoga bratskoga odnošaja, koji je medju njom i medju kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom od stoljećah obstojao, drage volje sjedinjuje s ovimi kraljevinami u tom, da se ponajprije iz dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije povuče stanovita svota, koja se od vremena do vremena za troškove samouprave nutarnje ovih kraljevinah po nagodbi ustanovi, a ostala svota od pokrića potriebštinah nutarnje samouprave preostavša da se obrati za obće potrebite troškove zajedničkih troškovah.

§. 14.

Na temelju načela u prediućem paragrafu izraženoga s jedne strane medju kraljivinom Ugarskom i s druge strane medju kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sliedeća se sklaplja financijalna pogodba:

§. 15.

Potriebština nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za vrieme onih 10 godinah, dok traje medju kraljevinami krune ugarske i medju ostalimi zemljami Nj. Veličanstva obstojeća nagodba, ustanovljuje se sa 2,200,000 fr.

§. 16.

Ova svota ima se ponajprije sa 45 postotakah od njihovih izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah pokrivati, to jest toliki postotak sveukupnih dohodakah ovih kraljevinah ima se izručivati u onu hrv.-slavonsku zemaljsku ili municipialnu blagajnu, kamo će to sdruženih kraljevinah zakonarstvo ili vlada želiti.

§. 17.

Postotak od 55 iz svih dohodakah javnih kraljevinah Hrvatske i Slavonije imat će se za pokriće zajedničkih troškovah u zajedničku državnu blajajnu izručivati.

§. 18.

Izmedju onih dohodakah, koji će se po §§. 16. i 17. za potriebštinu nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije i za troškove zajedničkih poslovah podieliti, izuzimlju se:

Digitized by Google

a) potrošarine od vina i mesa, koje se u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji polag dosadanje porabi nadalje takodjer na pokriće občinskih potriebštinah obraćati mogu;
b) dohodci od mitnicah u sljedstvu zak. čl. XII. g. 1867.

§. 19.

Ako bi se zemljištni obseg kraljevinah Hrvatske i Slavonije faktičnim pridruženjem Dalmacije, ili sjedinjenjem uprave voj. krajine povećao: dohodci teritorija s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sjedinjenoga imat će se takodjer po ključu ustanovljenom u §. 16. i 17. podieljivati medju troškove nutarnje uprave kraljevinah ovih i troškove zajedničkih poslovah.

§. 20.

Obstojeći za sada zemaljski namet, kao što je u kraljevini Ugarskoj, ima se i u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji spojiti sa državnimi porezi.

§. 21.

Zemljorazteretni namet pako ima i nadalje rukovoditi zemljorazteretno ravnateljstvo ovih kraljevinah, i financialno ravnateljstvo ima ga u blagajnu zemljorazteretnoga ravnateljstva izručivati sve dotle, dok se podpuno neizplati zemljorazteretni zemaljski dug kraljevinah Hrvatske i Slavonije. Sa svim tim uzdržaje se zajedničko jamstvo kraljevinah krune ugarske za ovaj zemljorazteretni dug nadalje takodjer, i u tu svrhu možebit potrebita pripomoć, predujmivat će se iz zajedničke državne blagajne polag dosadanjega načina i običaja.

§. 22.

Kraljevski ugarski ministar financijah vodi izvršbu (Execution) u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji glede izravnih i neizravnih porezah, dohodakah od državnih monopolah, biljegovine, taksah, pristojbah, i dohodakah od državnih dobarah po ravnateljstvu financialnom zagrebačkom, koje on imenuje.

§. 23.

Oni odjeli zemaljskoga računovodstva zagrebačkoga, koji rukovode predmete u područje autonomne vlade kraljevinah Hrvatske i Slavonije spadajuće, podpadaju u svakom obziru odredjivanju ovih kraljevinah. Nu posljedci vodjenih po ovih računovodstvenih odjelih zaključnih računah imat će se zajedničkomu ministru financijah priobćivati u tu svrhu, da se financialni podatci svih zemaljah ugarske krune podpuno sastavljati uzmognu.

§. 24.

Autonomna zemaljska vlada i oblasti kraljevinah Hrvatske i Slavonije imadu u osiguravanju i utierivanju javnih dohodakah sa svom pripravnošću podupirati organe zajedničke financialne vlade, i točno izpunjavati zakonite odredbe ministra financijah, zajedničkomu saboru odgovornoga.

§. 25.

Ako postotak 45 od svihkolikih dohodakah u gdjekojih godinah nebi mogao pokriti gore (§. 15.) ustanovljenu potriebštinu nutarnje uprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije, tada će kraljevina Ugarska manjak predujmiti.

§. 26.

Bude li obratno spomenuti postotak 45 nadvisio svotu, koja je za potriebštine nutarnje uprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije nagodbom ustanovljena, to će se višak obratiti na pokriće zajedničkih troškovah.

§. 27.

Nu budu li dohodci kraljevinah Hrvatske i Slavonije povećanjem porezovne snage nadvisili onaj dio zajedničkih troškovah, koji bi po ključu poreznoj snagi primjernom u §. 12. opredieljenom na njih spao: to će višak ovaj na razpolaganje kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji pripasti, bez da bi ove kraljevine zato bile dužne one svote naknadno pokriti, koje u prediućih godinah glede zajedničkih troškovah uplatile nisu.

§. 28.

Obračunavanje o dohodcih kraljevinah Hrvatske i Slavonije ima se načiniti po načelih u prediućih paragrafih spomenutih, i takovo skupa sa zaključnimi računi svih zemaljah krune ugarske u isto vrieme predložiti zajedničkom zakonodavstvu svih kraljevinah ugarske krune.

Ovdje izpitani račun priobćit će se znanja radi saboru kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

§. 29.

Posebni izkaz o dohodcih kraljevinah Hrvatske i Slavonije moći će se početi voditi poslje oživotvorenja nagodbe i samo s 1. siečnjem g. 1869. Dok nagodbu neprimu oba zakonodavstva, i dok ju nepotvrdi Nj. Veličanstvo, bit će proračun od g. 1867. pravilom glede kraljevinah Hrvatske i Slavonije za doznačivanje troškovah njihove samouprave.

§ 30.

Iz poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji su do konca g. 1867. uključivo nastali, i koji se utierati mogu, imade se postotak 63 obratiti na potriebštine nutarnje samouprave rečenih kraljevinah, postotak 37 usuprot spada u zajedničku državnu blagajnu.

§. 31.

Pravo zakonarsko glede onih predmetah, koji su kraljevinam ugarske krune, i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički, ili se njihovim medjusobnim zajedničkim sporazumkom obavljati imadu, kao i glede onih poslovah, koji se u gornjih paragrafih za svekolike kraljevine ugarske krune zajedničkimi označuju, pripada zajedničkomu saboru svih kraljevinah ugarske krune, koj se svake godine u Peštu sazvati imade.

Digitized by Google

§. 32.

Na tom zajedničkom saboru bit će kraljevine Hrvatska i Slavonija po razmjerju broja njihovoga pučanstva zastupane sa 29 zastupnikah; ovamo nerazumievajući grad Rieku s njegovim kotarom s razloga u 66. paragrafu navedenoga. — Ako bi se broj zastupnikah ugarskoga sabora s vremenom promienio, imat će se broj zastupnikah za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju uz priuzdržanje razmjerja pučanstva ustanoviti po istih načelih, koja budu upotrebljena kod opredieljivanja broja zastupnikah kraljevine Ugarske.

§. 33.

Ako se pučanstvo kraljevinah Hrvatske i Slavonije budi sjedinjenjem uprave vojne krajine, budi sdruženjem Dalmacije umnoži: tada će se broj zastupnikah sdruženih kraljevinah povisiti upravo po istom razmjerju, u kom se njihovo pučanstvo umnožalo bude.

§. 34.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija biraju svoje zastupnike na zajednički sabor iz sredine vlastitoga svoga sabora, i to za cielo ono vrieme, dokle traje zastupnička vlast zastupnikah zajedničke zastupničke kuće. — U slučaju, ako bi medjutim razpušten bio sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, ostaju njihovi zastupnici na zajedničkom saboru tako dugo, dok novosazvani sabor nebude izabrao druge zastupnike.

§. 35.

Zastupnici kraljevinah Dalmacije, Hrvatke i Slavonije vrše na zajedničkom saboru osobno pravo razpravljanja i odvjetovanja u svih poslovih, koji su u prediućih paragrafih zajedničkimi pripoznati upravo tako samostalno i bez ikakva naputka, kao god ostali članovi zajedničkoga sabora.

§. 36.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija odaslati će takodjer iz svoga sabora dva zastupnika u kuću velikašah zajedničkoga sabora.

§. 37.

Velikaši i oni crkveni i svjetovni dostojanstvenici kraljevinah Dalmacije, Hrvatke i Slavonije, koji su u ugarskoj velikaškoj kući prije godine 1848. imali pravo sjela i osobnoga glasa, bit će istim pravom i u buduće članovi kuće velikašah zajedničkoga sabora sve dotle, dok se ova kuća na drugih temeljih neuredi.

§. 38.

Zajednički poslovi će se na zajedničkom saboru u koliko je moguće razpravljati prije svega i uzastopce, te će se u svakom slučaju obzir uzeti na to, da se zastupnikom kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ostavi vrieme najmanje triuh mjesecah za razpravljanje vlastitih samoupravnih poslovah na domaćem njihovom saboru.

§. 39.

Svi troškovi zajedničkoga sabora, dakle i dnevnice i konakovina zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije namiruju se iz zajedničke državne blagajne.

§ 40.

Cim kraljevine ugarske krune jedan dio zadatakah zajedničkoga svoga sabora, najme ustanovljenje troškovah, potrebitih za one zajedničke poslove, koje iz pragmatičke sankcije proizticućimi pripoznavaju, izvršivaju sredstvom poslanstva (delegacija) iz sredine svoje izabranoga, to će se po zajedničkom saboru izmedj zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije birati toliko licah u ugarsku delegaciju, koliko jih zahtieva ključ, po kom one kraljevine učestvuju na zajedničkom saboru.

§. 41.

Prema tomu se odredjuje, da će se izmedju zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od strane zastupničke kuće četiri zastupnika, a od strane velikaške kuće jedan član birati u delegaciju ugarsku.

§. 42.

Ako se broj zastupnikah dalm.-hrvat.-slavonskoga sabora umnoži usljed zemljištnoga povećanja u §. 33. napomenutoga: povisit će se po razmjerju tom povećanju odgovarajućem broj onih članovah, koji se izmedju zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije biraju u delegaciju ugarsku.

§. 43.

Glede svih onih poslovah, koji su zakon. čl. XII. god. 1867. i ovom nagodbom svim zemljam krune ugarske zajedničkimi izjavljeni, izuzam u §. 10. navedene predmete, vodi središnja u Budim-Pešti stolujuća vlada izvršbu sredstvom vlastitih svojih organah takodjer u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 44.

Obzirom na zastupanje interesah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ima se za iste kraljevine imenovati jedan posebni dalm.-hrvat.-slavonski ministar bez listnice kod središnje vlade u Budim-Pešti. Taj ministar je član ukupnog ministarskoga vieća, imajući u njem pravo odvjeta, pa je odgovoran zajedničkomu državnomu saboru. — On će bit svezom izmedj Nj. ces. i kralj. apoštolskoga Veličanstva i zemaljske vlade kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Digitized by Google

§. 45.

Središnja vlada nastojat će, da u obsegu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sporazumno postupa sa autonomnom vladom istih kraljevinah; nu budući da je središnja vlada za postupak svoj odgovorna zajedničkomu saboru, na kom su i kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija zastupane, s toga će zemaljska vlada istih kraljevinah i njene oblasti podpomagati središnju vladu u obziru njenih odredbah, pače takove i neposredno izvršivati na toliko, na koliko središnja vlada vlastitih svojih organah ondje imala nebi.

§. 46.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija pako na njihovo zahtievanje osiguravaju se, da će središnja vlada tako činovnike za hrvatsko-slavonske odsjeke, koji će se kod iste središnje vlade ustrojiti, kako takodjer i one svoje organe, koji će u obsegu kraljevinah ovih uredovati, obzirom na potriebitu strukovnu vieštinu, u koliko to samo moguće bude, imenovati izmedju domaćih sinovah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 47.

Glede svih onih predmetah, koji ovom nagodbom nisu priuzdržani zajedničkomu saboru i središnjoj vladi, pripada kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji pravo podpune samouprave (autonomije) tako u području zakonarstva kao i izvršbe.

§. 48.

S toga razloga spada u djelokrug podpune autonomije kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zakonarstvo i uprava u svih poslovih nutarnjih, bogoštovja, nastave i pravosudja, amo računajuć sudbenost u svih molbah, izim sudbenosti glede pomorskoga prava.

§. 49.

U pogledu zakladah vjerozakonskih i nastavnih imadu se tražbine, tičuće se prošlosti, putem medjusobnoga obračunavanja izjednačiti.

§. 50.

Na čelu autonomne vlade kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije stoji ban, koj je odgovoran saboru istih kraljevinah.

§. 51.

Bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije imenuje Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvo na predlog i uz prema-podpis zajedničkog kr. ugarskog ministarskoga predsjednika.

§. 52.

Gradjansko dostojanstvo bana odlučuje se za buduće od dostojanstva vojničkoga, pa se pravilom ustanovljuje, da odsele vojnička osoba nemože imati ikakva upliva na gradjanske poslove u kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 53.

Banu gradjanskoga stališa bit će i odsada naslov: „Ban kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“ i časti banskoj pripadati će sva ona prijašnja preimućtva i dostojanstva, koja se slažu s njegovim novim položajem. Po tom i nadalje ostaje članom kuće velikašah zajedničkoga sabora.

§. 54.

Na temelju predloga banova ustanovit će sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije daljnje ustrojstvo autonomne zemaljske vlade s previšnjem privoljenjem Nj. c. i kr. apošt. Veličanstva.

§. 55.

Iza previšnje potvrde ove nagodbe ima se odmah dokinuti hrv.-slav. dvorska kancelarija.

§. 56.

U svemkolikom obsegu kraljevinah Hrvatske i Slavonije službeni je jezik hrvatski toli u zakonodavstvu, koli u sudstvu i upravi.

§. 57.

Za organe zajedničke vlade ustanovljuje se takodjer hrvatski jezik službenim jezikom unutar granicah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 58.

Predloge i spise u hrvatskom jeziku sastavljene, pa iz kraljevinah Hrvatske i Slavonije na zajedničko ministarstvo podnešene imade to ministarstvo primati i riešitbe svoje na istom jezikom izdavati.

§. 59.

Obzirom na to, da su kraljevine Hrvatska i Slavonija politički narod, imajući posebni svoj teritorij i u pogledu nutarnjih svojih poslovah vlastito zakonodavstvo i autonomnu vladu, ustanovljuje se nadalje, da se zastupnici istih kraljevinah tako na zajedničkom saboru, kako i u delegaciji mogu služiti i jezikom hrvatskim.

§. 60.

Na zajedničkom saboru stvoreni i podpisom Nj. c. kr. apošt. Veličanstva providjeni zakoni izdavat će se za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju u izvorniku hrvatskom i odaslati saboru tih kraljevinah.

§. 61.

U poslovih autonomnih imadu se unutra granicah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije upotrebljivati sje-

Digitized by Google

dinjene boje i grbovi istih kraljevinah, potonje providjeni krunom sv. Stjepana.

§. 62.

Kod označivanja poslovah, svim kraljevinam krune ugarske zajedničkih, upotrebljuju se sjedinjeni grbovi kraljevinah Ugarske i Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 63.

Za razpravljanja zajedničkih poslovah imade se uz ugarsku zastavu i sjedinjena zastava kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije razviti na sgradi, u kojoj se obdržava zajednički sabor zemaljah krune ugarske.

§. 64.

Na kovanom novcu ugarske krune ima se kraljevskomu naslovu uvrstiti takodjer naslov kralja Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 65.

Kraljevina Ugarska priznaje zemljištnu cielokupnost kraljevinah Hrvatske i Slavonije i nastojati će o tom, da se ova oživotvori. Napose će ona i u buduće uskorivati, da se onaj dio vojne krajine, koj ka kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji spada, skupa sa vojnimi krajiškimi komuniteti sjedini sa pomenutimi kraljevinami u obziru zakonodavstva, uprave i sudstva i kako je dosada višeput rieč digla, neće ni u buduće prestati temeljem prava sv. ugarske krune zahtievati reinkorporaciju Dalmacije, kao i zahtievati, da se Dalmacija pridruži kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji; nu svakako se bude Dalmacija ob uvjetih ove inkorporacije saslušati imala.

§. 66.

U smislu prediducih paragrafah priznaje se, da na teritorialni obseg kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije spada:

1. Savkoliki prostor, koj za sada skupa sa gradom Bakrom i njegovim kotarom riečkoj županiji pripada, izuzamši grad Rieku i njegov kotar, glede kojih medju oba kraljevinska odbora nagodba uspjela nije;
2. županija zagrebačka sa gradovi Zagrebom i Karlovcem;
3. županija varaždinska s gradom Varaždinom;
4. žup. križevačka s gradovi Križevcih i Koprivnicom;
5. županija požežka s gradom Požegom;
6. županija virovitička s gradom Osiekom;
7. županija sriemska.

Nadalje sliedeće krajiške pukovnije:

1. Lička.
2. Otočka.
3. Ogulinska.
4. Slunjska.
5. Banovačka prva.
6. Banovačka druga.
7. Varaždinsko-Križevačka.
8. Varaždinsko-Gjurgjevačka.
9. Gradiškanska.
10. Brodska.
11. Petrovaradiska.

Napokon

Sadašnja Dalmacija.

§. 67.

Kraljevina Ugarska privoljuje na to, da se mitnice u Zemunu, Mitrovici, Rači, Klenaku i Jakovu i donle, dok gore označena zemljištna cielokupnost istinom postane, iz sadanje neposredne središnje uprave izluče, te u znak priznanja zemljištne cielokupnosti podrede zagrebačkomu financialnomu ravnateljstvu.

§. 68.

Kriepost svih zakonah i odredabah, koje se nazočnoj nagodbi protive, ima prestati, čim ova nagodba postigne previšnju sankciju.

§. 69.

Nasuprot se i za buduće imadu smatrati zajedničkimi pravi i temeljnimi zakoni ugarske krune sva ona ustavna prava i svi oni temeljni zakoni, kojih se je užitak i zaštita u prošlosti ravnim načinom protezala kako na kraljevinu Ugarsku tako i na kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, te koji s nazočnom nagodbom u opreci nestoje.

§. 70.

Iza kako bude nazočna nagodba postigla previšnju sankciju, imade se ona kao zajednički temeljni zakon uvrstiti u posebne zakonike kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; pa se podjedno ustanovljuje, da ova nagodba nemože biti predmetom zakonodavstva pojedinih nagadjajućih se kraljevinah, i da promiena iste uslieditи može samo onim putem, kojim je udjelotvorena, pristupom najme svih onih činbenikah, koji ju sklopiše.

Podjedno bje prijavljeno, da se kraljevinski odbori glede grada Rieke i njegovoga kotara zato nisu složiti mogli, jer jih poslanstvo kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije za cieloviti dio zemljištnoga obsega istih kraljevinah drži, dočim poslanstvo ugarskoga sabora tvrdi, da neposredno pripadaju zemljištu kraljevine Ugarske; pa da su se toga radi oba poslanstva u tom pogledu tako porazumila: da se — buduć svatko njih strogo ostaje kod nazorah u tom predmetu izraženih — svaki pokušaj predlaganja nagodbene kakove u tom obziru osnove mimoići, te riešenje toga pitanja neposredno dotičnim saborom pridržati imade.

Iza kako je ovdje uvršćena nagodbena osnova pročitana, primljena je po obijuh kraljevinskih odborih tako u

Digitized by Google

obće kako i glede pojedinih stavakah, te bude zaključeno da se ona skupa sa zapisnikom ove zejedničke sjednice dotičnim saborom s preporukom predložiti imade. Podjedno javit će kraljevinska oba poslanstva svojim vlastodavcem, da glede grada Rieke i kotara njegovoga, — čim se obje stranke jednako drže onog stanovišta, koje je g. 1866 prigodom razpravah o nagodbi s jedne i druge strane obrazloženo, medju njima sjedinjenja postignuti nije moguće bilo, i da je jedno i drugo poslanstvo odluku toga pitanja neposredno svojemu saboru pridržalo.

III.

Nadalje bude predloženo, da je obzirom na okolnost, što se je u Hrvatskoj i Slavoniji g. 1867 na temelju previšnje odluke od 28. prosinca 1866 i ovoj, za temelj služeće sveobće obranbene dužnosti novačilo, te se je usljed toga sa potanjim novačenjem u Hrvatskoj i Slavoniji preko 1000 momakah diglo više nego li g. 1865, poslanstvo kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije izrazilo želju, neka bi se u sklopit se imajuću nagodbu uvrstilo, da se rečeni suvišak kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji kod sliedećega novačenja u račun uzme i odbije.

Poslanstvo ugarskoga sabora bijaše u tom obziru toga mnjenja, da taj zahtiev, buduć da se na pojedini slučaj proteže, imade biti predmetom posebne odredbe i da nespada u takovu nagodbu, koja odnošaj kraljevinah ugarske krune medjusobno za stalno uredjuje. Obećalo je medjutim poslanstvo sabora ugarskoga, da će pomenuti zahtiev kraljevinah Hrvatske i Slavonije s preporukom predložiti ugarskomu državnomu saboru. S ovom izjavom zadovolji se poslanstvo kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

IV.

Ponovljeno bude napokon ono zahtievanje poslanstva dalm.-hrv.-slavonskoga, koje se na željezničku prugu Osiečko-Riečku proteže i koje je iz minule zajedničke sjednice od strane ugarskog kraljevinskoga odbora s preporukom ugarskomu saboru predloženo bilo; nu ponovljenje oto bude učinjeno s dodatkom, da se pruga riečka imade graditi obzirom na luke u Kraljevici i Bakru postojeće i da je u osobitom interesu kraljevine Hrvatske, da se sagradi pobočna željeznička pruga iz Čakovca preko Varaždina u Zaprešić.

Ugarsko kraljevinsko poslanstvo očitovalo je glede toga, da naznačivanje pojedinih prugah željezničkih nemože spadati u nagodbu, kojom se uredjuju državni odnošaji i da će zastupnici kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, čim nagodba ova u život stupi, želju svojih vlastodavacah na zajedničkom saboru, kamo će željeznice kao zajednički posao spadati, tim laglje podupirati moći, čim su više putah izkusiti mogli, da je želja njihova glede glavnih prugah već i dosada u ugarskom saboru živa odziva našla.

Poslanstvo kraljevinah Hrvatske i Slavonije zadovoljilo se je ovim očitovanjem.

Grof Antun Majláth,
predsjednik.

Janko Car,
perovodja.

Izradak

pododbora u predmetu nagodbe sa Ugarskom.

Kraljevinski odbor sabora Dalm., Hrv. i Slav. pozvan da razpravu o uredjenju državo-pravnoga odnošaja trojkraljevine, naprama kraljevini Ugarskoj i odnosno prama ukupnoj monarkiji sa sličnim odborom sabora ugarskoga iznova povede i uspjeh toga svomu saboru na dalje uredovanje izviesti, drži se u tome onoga iz pragm. sankcije proizlazećega vrhovnoga načela: „Da po tome, svim zemljam krune sv. Stjepana zajedničkom državnom temeljnom zakonu od god. 1823, sve zemlje iste krune ukupno, dakle zajedno sa „združenim kraljevinam“ Dalm., Hrv. i Slav. jednu „državnu zajednicu“ sačinjavaju i sačinjavati imaju.“

Iz toga vrhovnoga načela „državnog zajedinstva“ i pripadnosti kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. sa ostalim zemljam krune sv. Stjepana sliedi, da bi jim sliedeći državni poslovi zajednički biti imali, kao:

I. Krunisanje zajedničkoga t. j. ugarskoga, kao zajedno i dalm. hrv. slavonskoga kralja i to: sa jednom te istom krunom, u jedno te isto vrieme, jednim te istim krunitbenim činom; nadalje: zajedničko ugovaranje i sastavljanje jedne te iste krunitbene zavjernice ne u tome pogledu svim zemljam krune općem ugarskom saboru, u kojoj bi se uz cjelokupnost krune ugarske i općega ustava ujedno i cjelokupnost trojedne kraljevine i njezin zemaljski ustav zajamčiti i osigurati imao.

Na takov način ugovorena, po nj. veličanstvu kralju prihvaćena, podpisana i zapriseżena zavjernica imala bi se za kraljevine Dalm., Hrv. i Slav. u osebnom izvornom primjerku i to u srbsko-hrvatskom kao zemaljskom jeziku izdati.

II. Svi oni poslovi u obće, koje zemlje ug. krune kao „jedno državno tielo“ budi naprama ili sa kojim „trećim“ razpravljati ili obavljati imaju.

Po tome načelu spadaju ovamo oni poslovi, koji se u smislu pr. s. svih zemaljah žezlu Nj. Veličanstva podvrženih ujedno tiču, ter po onoj našemu kralj. odboru od strane ugarskoga kr. odbora prijateljskim putem priobćenoj, izmedju Ugarske i „ostalih zemaljah“ Nj. Veličanstva sklopljenoj nagodbi, zajedničkomu obavljanju poput dotičnih delegacijah podpasti imaju, kao:

a) Izvanjski poslovi;
b) ratni posli; i
c) novčani poslovi za podmirenje troškovah glede zajedničkih posalah.

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN

Digitized by Google

U pogledu tijeh, razpravi obijuh deligacijah podpadajućih posalah, priznaje dalm. hrv. slav. kraljevinski odbor prije svega, ona u XII. zak. članku od god. 186$^5/_7$ bez uticaja troj. kraljevine stvorenu nagodbu u pogledu na se, kao „svršeni čin“ komu on od svoje strane, — no uz izričnu ogradu, proti svakom budućem donašanju takovih temeljnih zakonah bez zakonita uticaja trojedne kraljevine — pristupa i na osnovu toga po gorenavedenom vrhovnom načelu očituje: da kraljevine Dalm., Hrv. i Slav. u delegaciji zemaljah krune sv. Stjepana shodno ostalim zemljam iste krune po obćem ključu zastupane biti imaju, koji zastupnici pripadajuće si pravo glasa na ostalim zastupnikom sabora ugarskoga ravan način izvršivati bi imali.

Izaslanje tih zastupnikah trojedne kralj. imalo bi iz njezina sabora — no bez naputka — sljediti, kako je to i u previšnjem odpisu od 25. svibnja god. 1867 negovješteno bilo.

Broj na kralj. Hrvatsku i Slavoniju po obćem ključu odpadajućih „delegatah“ imao bi se i to obzirom na ovamo spadajuću hrvatsko-slavonsku krajinu, sada obostrano ustanoviti. —

Predizložena izcrpljuju postavljene uvjete „državnoga zajedinstva“ kralj. Dalm., Hrv. i Slav. na ostalimi zemljami krune sv. Stjepana, drugimi ričcni: hrv. sl. kralj. odbor drži, da je pragmatičkom sankcijom uslovljenoj cielokupnosti krune svet. Stjepana i državnoj ideji Ugarske i združenih joj kraljevinah, od strane trojedne kao „savezne“ kraljevine na gornji način, priznanjem jednoga sa Ugarskom zajedničkoga zakonodavstva i uprave u najbitnijih preimućstvih i pravih države, podpuno zadovoljeno.

No i preko tih, načela „državne zajednice“ žrtvovati se imajućih „zajedničkih posalah“ nalazi hr. sl. kralj. odbor, da bi troj. kralj. na obostranu korist a naročito; da pospješi svoje materijalno blagostanje, da postigne i osigura, posestrimi kraljevini sličan slobodan ustav i za doći do svoje territorialne i političke cielokupnosti, sa kralj. Ugarskom još i užji državopravni savez stupiti imala i na to pripravna bila, ako joj se uvjeti njezinoga obstanka sastojeći se u „političnoj samostalnosti“ i „cielokupnosti“ zemlje, od strane Ugarske sada pri sklapljanju toga saveza podpuno zajamče i osiguraju.

Uz ovu predpostavu bi dakle troj. kralj. pripravna bila, još sliedeće poslove i predmete sa ostalimi zemljami ug. krune zajednički obavljati i to:

III. One poslove, koje ugarski sabor nesmatra za takove, koji bi se zajedničkomu obavljanju sa „ostalim zemljam“ Njeg. Veličc. ne po samoj pr. S. podvrći imali, no koji bi se iz „drugih“ obzirah, u smislu pomenute nagodbe na temelju jednakih putem obijuh zakonodavstvah od slučaja do slučaja ugovoriti se imajućih načelah obavljati imali kao:

a) Poslovi višjega obrta, naročito zakonarstvo o mitah (Zölle).

b) Zakonarstvo vrhu sa proizvodi prometa u uzkom savezu stojećih neizravnih daćah (ind. Abgaben).

c) Ustanovljenje novčarstva i novčane stope (Münz- und Geldfuss).

d) Razpoloženja o onih željeznih prugah, koje u interes obijuh polovinah cesarevine zasiecaju; i

e) Ustanovljenje obrambenoga sustava.

Osim toga:

IV. U načelu one poslove, — no uz njekoja ograničenja, — koji se medju gorenavedene nebroje, a u krug naukovnih, pravoslovnih i sudstvenih i nutarnjih posalah nespadaju; i to:

a) Izpitivanje i odobrenje takovih trgovačkih i državnih ugovorah, koji sve zemlje ug. krune obterećivaju ili kakovu promjenu zemljišta zemaljah krune sobom povlače.

b) Uredjenje novčarstva i bankarstva, mitah, brzojavstva, poštarstva, brodarstva, željeznicah i drugih u interese svih zemaljah krune zasjecajućih obćilah;

c) Zakonarstvo o veresiji, o privilegijah, bokah i obrtih, o mjeri i težini, o zaštiti markah i muštrah (obrazcah industrioznih proizvodah).

d) Zakonarstvo o pravu mjenbenom, trgovačkom, rudarskom i pomorskom.

e) Ustanovljenje proračuna (budgeta) za sve te zajedničke državne troškove, kamo uzdržavanje dvora zajedničkoga nam kralja spada, odobrenje pobiranja neizravnih porezah i podatakah, izpitivanje dotične financijalne uprave; dizanje novih ili preustrojenje postojećih državnih zajmovah; odtudjenje preobrazivanje ili promenutje i obterećenje državnih nep. dobarah; zakonarstvo o monopolih i regalijah i svi ostali financijalni poslovi, koji se ujedno svih zemaljah krune tiču; napokon

f) Poslovi odnoseći na uredjenje vojničke dužnosti u obće, a naročito pravo godišnje dozvole novakah.

Opazke ili ograničenja ad IV.

1. Za odtudjiti, prometnuti ili zamjeniti koje državno dobro ili zemljište trojedne kraljevine potrebno je dozvolenje njezina sabora.

2. Kod dizanja zajmovah (državnih) i obterećenja državnih dobarah ima se na trojednu kraljevinu za uzaloženje odnosno ukonačenje i izplatu odpadajuća quota paritetno — kao dolje — ustanoviti.

3. Pravo godišnje dozvole i pobiranja izravnoga poreza pridržava se zemaljskomu zakonarstvu i upravi; što u ostalom ne prieči onu vrst poreza na sa Ugarskom sporazumno ustanoviti se imajući jednaki način uredjivati.

Glede svih ostalih — kao gore, — zajednički obavljati se imajućih ind. porezah traži trojedna kraljevina obzirom

Digitized by Google

na svoje naprama Ugarskoj slabije materijalno i industrijalno stanje, od Ugarske garanciju podobno onoj u zak. čl. 59. od god. 1790. ustanovljenoj naime: da će se kod uredjenja ili povišenja svakog takovog poreza i daće, na trojednu kraljevinu osobiti, njezinim okolnostim odgovarajući obzir uzeti tim načinom: da se kod svakog takvog uvedjenja i povišenja poreza i u obće kod ustanovljivanja budi kakovoga doprinašanja, dotični ključ ili quota u pogledu na trojednu kraljevinu osobno i to paritetno ustanoviti ima.

5. Glede novakah troj. kraljevine postavlja se ono u zak. čl. IX. §§. 10, 1867. ustanovljeno načelo, da se takovi u zemaljske pukovnije uvrstiti imaju izim onih, koji bi se za koje tehničko izobraženje sposobni ukazali.

6. Novaci hrvatskoga Primorja imadu se radi njihove sposobnosti na vodi, izključivo kod marine upotrebiti.

7. Broj novakah, koji bi od onoga na zajedničkom saboru svake godine dozvoliti se imajućega kontingenta na troj. kralj. odpasti imao, ima se paritetno ustanoviti.

8. Opredielenje budućega položaja i dielokruga bana i zem. kapetana kraljevine Dalm., Hrv. i Slav. pridržava se kasnijem utanačenju.

Što se tiče zakonotvornoga organa glede tih zajednički označenih a izvan delegacijah ležećih posalah, priznaje hrv. slav. dalm. kralj. odbor svake godine u Peštu sazvati se imajući, svim zemljam krune sv. Stjepana zajednički sabor za takovi; no u koj bi troj. kralj. svoje poslanike ne „neposredno“ već iz svoga sabora i to po svim narodom krune obćem ključu šiljala. Broj tih na trojednu kralj. po obćem ključu odpadajućih glasovah ima se sada sporazumno ustanoviti.

Što se pak samoga postupanja na istom saboru kod razpave zajedničkih stvarih tiče, ima se načelno odlučenje ili riešenje dotičnih zajedničkih zakonskih predmetah kao: uvedenje novih, povišenje postojećih porezah, dozvola novakah ili državnoga zajma itd. od uporabe takovih na trojednu kraljevinu razlikovati. Prvo pitanje spada svakako na zajednički pretres i riešenje ugarsk. sabora; drugo pak spada stranom i na sabor trojedne kraljevine kao pod IV—1. stranom pak kao pod IV. 2, 4, i 7 imalo bi se glede troj. kraljevine „paritetno“ t. j. tako riešiti: da u takovih predmetih o dotičnom osobenom ključu, quoti ili dužnosti djela trojedne kraljevine neima odlučivati većina sabora ugarskoga, no zastupnici troj. kraljevine na ugarskom saboru sa ravnim brojem zastupnikah ovoga posljednjega kao zajednička delegacija, koja bi resultat svoga viećanja i odluke ug. sabora na znanje priobćiti imala.

U tome načinu bi ležala garancija za osnovanu „historičko-političku individualnost“ troj. kralj. i za pravedno štićenje njezinih interesah proti nadglašavanju ug. sabora, bez da bi se time pravu zajedničkoga zakonarstva ikakav uštrb naneo.

U ostalom neće nam biti protivno od sl. ugarskoga kralj. odbora u tu svrhu možda kakovi drugi praktičniji i gornjoj cjeli naše individualnosti i sigurnosti bolje odgovarajući način saznati.

Što se tiče uprave glede tih zajedničkih posalah, priznaje hrv., sl. i dam. kralj. odbor kako onu delegacijam odgovarajuću zajedničku vladu u Beču tako i dotično odgovorno zajedničko ministarstvo u Pešti t. j. u dotičnih strukah, za u tome valjani i zakoniti organ takodjer i trojedne kralj. no samo tim, radi njezinoga autonomnoga položaja potrebnim orgraničenjem: da se zajednička vrhovna vlada u Pešti, u vršenju svoje vlasti u pogledu na trojednu kraljevinu, na dotičnu zemaljsku vladu trojedne kralj. kao u tome pozvani izvršujući organ obratti, ova pak istim pozivom i naredbam vrhovne zaj. vlade bez ikakvoga prigovora kroz svoje podčinjene si organe zadosta učiniti ima.

Od ovoga bi se samo glede uprave poštah i brzojavah iznimka učiniti imala, koja treba da ujedinjena ostane.

Ovdje se ima još to primjetiti: da bi vrhovnoj ili zajedničkoj vladi u Pešti prosto stojalo, obdržanje zakonitoga postupanja kod uprave odnosno utjerivanja i odpravljanja neizravnih porezah i podatakah kroz svoje sobstvene organe, koje bi našim dotičnim urednom pridružiti mogla, nadziravati.

Vršenjem takove kontrole bi zajednička centralna vlada proti svakoj mogućoj proturednosti ili krijomčarenju dotičnih nižjih uredah dovoljno osigurana bila.

Po ovakom obrazloženju i izvedenju onoga djela „državopravnoga pitanja,“ koji se na pragmatičkom sankcijom uslovljeni širji a i prema potrebi eventualno dopušteni užji državopravni savez troj. kralj. sa Ugarskom odnosi i u označenju „zajedničkih posalah“ i načina njihova razpravljanja sastoji, preći nam je sada na još ovamo spadajuće, isti dio dopunjivajuće pitanje o našoj:

Zemaljskoj samoupravi.

Ova ima u sebi sadržavati:

1. Podpuno zakonarsvo i upravu glede svih zajedničkom razpravljanju nepodpadajućih poslovah i predmetah.

2. U prenešenom djelokrugu, eksekutivu zajedničke uprave po svojih organih izim poštarstva i brzojavah, nu uz kontrolu centralne vlade.

3. Na čelu iste autonomne zemalj. vlade stojao bi od krune neposredno imenovani, samostalni i saboru troj. kr. odgovorni ministar uz potrebni broj odsjekah sa sjedištem u Zagrebu.

4. Sveza iste samostalne zem. vlade sa krunom s jedne i centralnom vladom s druge strane mogla bi se udjelotvoriti kroz jednoga kod centralne vlade postaviti se imajućega hrv. ministra bez portefeuille-a, kao člana ugarsk. ministarstva; kojega odnošenje naprama domaćoj vladi,

Digitized by Google

kruni i centralnoj vladi bi se imalo zakonom urediti tako, da po tom samostalnost i odgovornost domaće vlade nikakvoga uštrba netrpi.

5. Ova samouprava sadržava u sebi svakako i pravo na samostalno utanačenje i uredjenje svoga godišnjega zemaljskoga budgeta, koji se na pokriće cieloga upravnoga troška protegnuti ima.

Troškovi isti iznose danas za kralj. Hrv. i Slav. od prilike 2 milijuna.

6. Za pokriće takovih pridržava si troj. kraljevina:

a) Izravni porez sa prirezom, koji po onom, što zemlja po srednjem ključu u istini donosi i podnieti može, godišnje svote najviše 1,900.000 for. iznaša;
b) pristojbe u pravnih poslovih, koji od prilike 300.000 for. iznašaju; i napokon
c) prihode nepokretnih dobarah krune, razumjevajući ovamo i šume od ukupno 60.000 for.

Svi ostali prihodi Hrv. i Slav. imadu teći u zajedničku državnu blagajnu, kojimi centralna vlada po svakogodišnjem odobrenom proračunu razpolaže.

Ova autonomija i samostalnost trojedne kralj. u državnoj zajednici sa Ugarskom osniva se takodjer na prag. sankc. koja po jasnom smislu čl. III. 1723 za ustav, slobodu i zakonitu samostalnost Ugarske i združenih kraljevinah ravnom mjerom vojuje, koji je smisao i u II. zak., članak od g. 1865-7. prenešen; a odgovornost autonomne zem. vlade osniva se na tom, da u troj. kralj. ista načela ustavnosti vladati moraju, po kojih se i ostali narodi u obih polovinah cesarevine vladaju. K tomu dolazi još i to, da je ugarski sabor u svojoj nagodbi §. 24. i 25. uvedenje sveobće ustavnosti za glavni uvjet izravnanja postavio. —

Jezik.

U zajedničkom zakonarstvu mogu se zastupnici troj. kralj. i svojim zemaljskim jezikom ravno kao i ugarskim poslužiti; no uredovni i dopisujući jezik zem. vlade je isključivo srbsko-hrvatski.

Obnarodovanje zajedničkih zakonah.

Gornjim načinom po delegacijah i zajedničkom saboru donešeni zakoni, imali bi se shodno ustanovi §. 43. ugar. zakona o nagodbi, po sankciji kralja, hrv.-slav.-dalm. saboru putem odgovorne zemaljske vlade do znanja staviti.

O zajedničkih državnih teretih:

U dotičnoj nagodbi §§. 18 i 55 očitovala se je Ugarska bez uticaja trojedne kraljevine pripravnom, da će te terete sarazmjerno nositi a tako i jedan dio državnih dugovah odnosno dužnost odplaćivanja jedne godišnje quote na se preuzeti.

U tom pogledu je Ugarska takodjer bez upliva troj. kralj. u XIV. i XV. zak. čl. 186⅝ na se preuzevši proporciju prvih teretah na 30%; a glede drž. dugovah godišnju nepromjenljivu svotu od 29.188.000 forintih a od ove 11,776.000 for. u srebrnom novcu; dalje: za podmirenje manjka, koji će se izjednačenjem svih drž. kamatnih zajmovah u jedan dug, godišnju svotu od 1,150.000 for. a od toga 150.000 for. u srebru ustanovila.

Oba ta zakonska članka (XIV. i XV.), koji se samo kao izhod i sljedstvo XII. čl. ukazuju drži hrv.-sl.-dalm. kraljevinski odbor podobno gornjoj nagodbi (čl. XII.) na koliko se time prava i dužnosti zemaljah krune i „otsalih zemaljah“ Nj. Velič. medjusobno uredjuju i opredjeljuju, takodjer za „svršeni čin,“ komu on od svoje strane uz gorenavedenu ogradu pristupa.

Što se pak surazmjerja trojedne kraljevine i dužnosti nošenja tih troškovah naprama Ugarskoj dotiče, drži hr.-sl. kralj. odbor: da u tom pogledu, obzirom na izmedju Ugarske i trojedne kralj. postojeće financijalno zajedinstvo, potreba ustanovljenja izvjestne quote za Hrv. i Slav. eo ipso odpada; osim ako bi se i izmedju nas podpuno razdjelenje financijah proizvelo, kako no je to izmedju Ugarske i „ostalih zemljah“ Nj. Vel. sljedilo.

Polazeć s toga vidika, po onom od strane Ugarske naprama Austriji samo iz „političkih obzirah“ usvojenom stanovištu „spravedljivosti“ (čl. XII. §. 54, 1867) pripravna bi bila i trojedna kralj. na te državne terete u obće, po „pravedljivosti“ toliko doprinašati koliko joj po pokriću svojih zemaljskih potrebah i podnosivosti svoje zemlje samo moguće bude; dakle sa cielim iza pokrića gornjih troškovah preostalim suviškom.

Taj bi suvišak po financijalnom stanju Hrvatske i Slavonije — bez vojne granice — po odbitku za svoje potrebe pridržanih izvorah (naime: izravnoga poreza, pristojbah u pravnih poslovih i prihoda drž. dobarah) preko 2 milijuna iznosio.

No da se može pravedna ili dostatna surazmjernost i ovoga gornjega iznosa na vidjelo staviti, umoljava se sl. ugarski kralj. odbor, da bi nam priobćiti izvolio:

Da li je pogledom na to, da hrvatsko-slavonska krajina cieloviti dio trojedne kraljevine, dakle posredno i krune ugarske sačinjava, prigodom gornje, bez intervencije troj. kralj. sklopljene nagodbe i ustanovljenja kvote, na krajinu ikakav obzir uzeti u kome pravcu; naročito pak: da li je tom prilikom čisti prihod krajine potanko izpitan i pronadjen i u čiju korist u račun uzet?

Toliko za sada o tih obih zak. člancih XIV. i XV., koji bi se u ostalom kao i onaj XII. i sve na tu nagodbu odnoseće se zakonske naredbe i našemu sadanjemu saboru putem dotične zem. vlade priobćiti imale.

Zatim dolazi drugi odlomak državopravnoga pitanja trojedne kraljevine, naime pitanje:

Digitized by Google

O cielokupnosti kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Ova u sebi sadržava na pose:

a) Tako zvano „riečko pitanje“,

b) pitanje o hrv.-slavonskoj krajini i

c) pitanje o združenju „Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom.“

Prije nego bi se u pretres ovih pitanjah upustili, moramo i ovdje kano i u početku izloženja „državopravnoga pitanja“ ono iz pragm. sank. čl. I. i II. proizlazeće i u II. zakonski članak 186⁵/₇ prenešeno vrhovno načelo postaviti: da prag. sankcija isto tako vojuje za cielokupnost „sdruženih kraljevinah“ kano i kraljevine Ugarske, što obzirom na istim državnim ugovorom osnovani držapopravni položaj trojedne kraljevine i njezino eventualno pravo izbora svoga kralja, drugčije ni biti nemože.

Po tome:

Ad a. Hrv.-slav.-dalmat. kraljevinski odbor smatra i drži Rieku sa cielim primorjem za cieloviti dio Hrvatske, koja dakle pri sklapljanju ovoga saveza sa Ugarskom sasvim prostu sudbu matere zemlje „Hrvatske“ nositi ima.“

Pogledom na to, da troj. kralj. sada sa posestrimom kralj. Ugarskom i preko zahtjeva pragm. sank. u još „užji“ državopravni realni savež stupiti smjera, koji bi na obostranu korist temeljem dugotrajnoga združenja obijuh zemaljah služiti imao, — nada se hrv.-sl. kraljev. odbor, da pravedno riešenje toga pitanja neće postati „kamenom smutnje“ od ugarske strane.

Ad b. U pogledu hrv.-slavonske krajine, koja istina Hrvatskoj i Slavoniji pripada, no radi svoga od matere zemlje posve odieljenoga zakonodavstva i uprave i vojničkoga uredjenja jednu od glavnih tegobah saborah troj. kralj. sačinjavaše i do svoga ukinuća sačinjavala bude; očekiva hrv.-sl. kralj. odbor i dotično sabor kraljevinah D. H. i Sl. da će sadanji ugarski sabor shodno svojoj u dotičnom zaključku o radnji prijašnjega kralj. odbora jur učinjenoj prijateljskoj izjavi, ovu stvar troj. kralj. u pogledu ukinuća vojničke krajine, saborskim začključkom za svoju prrimiti i u tome pravcu sporazumno sa saborom troj. kralj. i postupati, no i do ukinuća svakako se zauzeti za to, da se uprava vojn. krajine civilno-politička i juridička sa istom upravom gradjanske Hrv. i Slavonije spoji i time granica sa provincijalom jedno političko tielo postane, što nam se je i prev. odpisom od ⁸/₁₁ 1861. od strane krune u izgled stavilo.

To isto imalo bi se učiniti i sa još pod vojničkom upravom stojećimi tako zvanimi c. kr. militarnimi kommuniteti, koji su za svaku vojenu svrhu izlišnimi postali.

Ad c. U pogledu „Dalmacije“ sa sažalenjem je opazio hrv.-slav. kraljevinski odbor, da prigodom prepomenute nagodbe, koja se na sve zemlje krune razprostirati ima, pitanje o spojenju ili združenju Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom, t. j. pitanje integriteta troj. kralj. a posredno i krune ugarske ni potaknuto nebi, koje se je obzirom na prenavedeno najbitnije načelo pragm. sankcije na sveto, samo sili neugodnih okolnostih podleglo pravo troj. kralj. sada, kada se je o uredjenju državnopravnoga odnošaja zemaljah krune ugarske naprama „ostalim zemljam Njegova Veličanstva“ na temelju pragm. s. radilo, svakako riešiti moglo i trebalo tim više, što je uz tolike svečane izjave napokon i u previš. odpisu od ⁹/₁₁ 1861. isti momenat takovim označen, kada bi se i to pitanje shodno pravu trojedne kralj. i odnosno krune ugarske riešiti imalo.

S toga hrv. slav. kralj. odbor kao vjerni tumač pravednih željah i zahtievah svoga sabora, za dužnost svoju smatra proti tom: što se kralj. Dalmacija usljed pomenute nagodbe k „ostalim zemljam“ Nj. Veličanstvo broji; što u državnopravnu svezu zemaljah krune sv. Stj. nije uvedena; ter u carevinskom vieću i u delegaciji drugе polovine svoje mjesto zauzima, ovim ograditi se, očekujuć: da će ug. sabor i ovu tegobu svijuh prijašnjih kao i sadanjeg sabora troj. kralj. saborskim zaključkom za svoju primiti i u toj stvari sporazumno sa saborom trojedne kraljevine one mjere poprimiti, koje će sposobne biti, put sjedinjenju Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom i odnosno k reintegriranju krune ugarske prokrčiti.

Samo sretnim riešenjem tih pitanjah o „cjelokupnosti“ troj. kralj. bi pragm. s. kao i II. zak. članak od godine 186⁵/₇ i glede troj. kralj. istinom i činom postala.

Ovaj izmedju sabora kraljevinah D. H. i Sl. i ugarskoga sabora, kano u dva tome posve ravnopravna faktora o gornjih državopravnih odnošajih utanačiti se imajući ugovor „pactum conventum“ imat će se po sankciji kralja kao temeljni zakon kralj. D. H. i Sl. inartikulirati sa zaporkom: da kao takov, predmet posebnoga — budi ugarskoga ili hrv.-sl.-dalmatinskoga zakonarstva nigda sačinjavati nemože, no samo na ovakov način t. j. slobodnim i samostalnim sporazumljenjem svih trih faktorah preinačiti se može.

Opažka:

Ovo nagodbeno dogovaranje ima se pogledom na uspjeh, dakle u svojoj cielosti u obzir uzeti tako: da do svršetka ili dokončanja ciele razprave ni jedna stranka a od svoje strane tečajem razprave budi u kojem pravcu učinjene izjave nije vezana.

Grof Janković, predsjednik pododbora.

Jovan Živković, izvjestitelj pododbora.

Digitized by Google

Dr. Mirko Šuhaj: Mislim, da netreba tih stvarih dalje čitati; jer ili treba sve spise čitati, što sadržaju, ili se zadovoljit tim, što smo glavnu osnovu čuli. Zaključeno je, da se operat tiska i porazdieli; sad je pitanje, dali se ima sve tiskat ili samo glavno. Ako sve želite čitat, onda bi se imao čitat i posebni predlog g. zastup. Žuvića i svi zapisnici. Glede nagodbene osnove dakle usudjujem se predložiti, da se sve tiska i razdieli, i u svoje vrieme na dnevni red stavi.

(Prima se.)

Predsjednik: Za danas završujem sjednicu i molim gg. za ponedjeljak u 11 satih —

Digitized by Google

Dvanaesta saborska sjednica

držana dne 14. rujna 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Izviešće verif. odbora. Zaključak o tom, da sabor srbskomu narodu izreče izraz sažaljenja radi ubojstva kneza Mihaila Obrenovića. Predstavka županije varaždinske u poslu željeznice od Čakovca na Zaprešić. Predstavka grada Požege u poslu željeznice kroz Slavoniju. Predstavka princa Schaumburg-Lippe-a u poslu željeznice. Predlog 10 zastupnikah u poslu izsušenja lonjskog polja; odbor za to. Izbor odbora za riečko pitanje. Izbor odbora željezničkoga.

Predsjednik: Visoka kućo! Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik zadnje sjednice proglasiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

jedanajste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije pod predsjedanjem Presvietloga gospodina Antuna Vakanovića saborskog predsjednika, a uz bileženje Stjepana Hervoića saborskog bilježnika dne 12 rujna 1868 u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u ¼ 12 satih prije podne.

Prije svega konstatirao je predsjednik sabora, da je u smislu poslovnoga reda, dovoljan broj prisutnih saborskih članovah za stvaranje zaključka.

Zatim je prisutne članove pozdravio primiernim govorom, napomenuv, da je sadanji sabor nastavljenje onoga, koj je 5. veljače, radi izaslanja kraljevinskog odbora ob izradbi nagodbe medje kraljevinami Ugarskom i Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom svoje sjednice odgodio, kao i da je isti kraljevinski odbor svoj posao dovršio.

A iza toga proglašeni su sliedeći na sabor prispjeli spisi:

1. Br. 126. Odpis kr. dvorske kancelarije od 25. trav. 1868. br. 1762. kojim se saboru priobćuje previšnje riešenje od 22. travnja 1868. na saborsku predstavku od 30. siečnja 1868. glede oprosta primorskim bieguncem od vojničke dužnosti, imade se tiskati, medju saborske članove porazdieliti, i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

2. Br. 123. Odpis kr. dvorske kancelarije, od 4. kol. 1868. br. 230. upravljen na kraljevskoga banske časti namjestnika odnoseći se na pospješenje riešenja zakonske osnove o zemaljskom arkivu, prima se za sada na znanje, dokle u tom predmetu dalnje riešenje nestigne.

3. Br. 124. Odpis kr. dvorske kancerarije od 27. srp. 1868 br. 3152. kojim se priobćuje saboru previšnje riešenje od 23. srpnja 1868. na saborsku predstavku od 7. ožujka 1868. u pogledu gimnazijah varaždinske, požežke i karlovačke, imade se tiskati, i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

4. Br. 125. Odpis kr. dvorske kancelarije od 21. srpnja 1868. br. 3055. kojim se saboru priobćuje previšnje riešenje od 18. srpnja t. g. na saborsku predstavku od 30. ožujka 1868. u pogledu povišenja gimnazije u Osieku iz trećega platnoga razreda, na drugi, imade se tiskati, i na dnevni red staviti.

5. Br. 131. Odpis kr. dvorske kancelarije od 4. rujna 1868. br. 3690. kojim se saboru priobćuje previšnje riešenje od 30. kolovoza 1868. u pogledu osnovanja četverogodišnjega, za sve pravnike obveznoga tečaja, pravo i državoslovnih naukah na pravoslovnoj akademiji u Zagrebu; ujedno sa naukovnom osnovom imade se tiskati, i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

6. Br. 136. 141. 142. 143. 144. i 145. Vierodajnice narodnoga zastupnika. a) Dragutina Koretića za slobodni i kr. grad Križevce. b.) Ivana Vončine za III. izborni kotar čabarsko-brodski. c.) Ivana Durbešića za I. izborni kotar primorski. d.) Vatroslava Sinića. za slob. i kr. grad Senj. e.) Josipa Tomašića. za izborni kotar severinsko-ribničko-ozaljski. i f.) Stefana Jančova. za Rumu, predaju se ovjeritbenomu odboru.

Digitized by Google

Nu budući da do sada njekoji članovi ovog odbora na sabor prispjeli nisu, to su uz privolenje sabora, po saborskom predsjedniku, kao namjestni članovi toga odbora, dok redoviti mu članovi neprispiju, imenovani narodni zastupnici: Anker Hugo, Barabaš Šandor, i Koloman Mikšić.

7.) Br. 132. u kotaru erdevičkom u mjesto narodnog zastupnika Tombora, novo izabrani narodni zastupnik Josip Kovačić, odriče se svoga izbora, stoga se preko saborskog predsjedničtva svojim putem tamo novi izbor odredjuje.

8. Br. 106. Odpis kr. namjestničkoga vieća od 4. ožuj. 1868. br. 2764. glede računa saborskih troškovah do uključivo 25. siečnja 1868. predaje se odboru za saborske troškove radi izviešća.

9. Br. 129. 130.139, 140. 137. Biskup senjski, Ivan grof Erdödy, baron Prandau, kardinal i nadbiskup zagrebački izpričavaju se dovoljno, da nemogu na sabor doći, a sriemski veliki župan Svetozar Kušević telegramom priobćuje, da je službeno prepriečen, pri početku sabora udionićtvovati, nu da će svoju dužnost izpuniti, čim mu okolnosti zvanja dopuste; što je sve skupa primljeno na znanje.

10. Br. 138. 134. Upravitelj časti velikoga župana, županije varaždinske, Koloman Bedeković, moli dopust od 8 danah, a narodni zastupnik Antun Stojanović od 14 danah, — što bje i dozvoljeno.

11. Br. 146 i 147. Sabor moravski i bukovinski šalje našemu saboru svoje dnevnike, na što je zaključeno, da se ovi u zemaljski arkiv metnu a ovim saborom, da se dnevnik našega sabora, odašalje.

12 . . . Pročitano je izviešće sa nagodbenom osnovom kraljevinskoga odbora radi riešenja državopravnog odnošaja ovih kraljevinah, naprama kraljevini Ugarskoj.

Ovom prigodom izjavio je narodni zastupnik dr. Ignjatia Brlić da se on neslaže sa upitnim izviešćem, u onoj točki, gdje se predlaže, da sabor odnosnu nagodbenu osnovu prihvati, i odobri, pošto on nedieli nazorah upitne osnove; Nu sabor je prešao preko ove izjave, na dnevni red, te je zaključio, da se upitno izviešće sa odnosnimi nagodbenimi spisi, imade tiskati, i najprije na dnevni red staviti.

Time je sjednica zaključena, a buduća za dne 11. rujna 1868. za 11 satih prie podne urečena.

Vakanović v. r

Stjepan Hervoić. v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Visoki sabore! Imade li kakove primjetbe? (Glasovi: Neima).

Dočim neima nikakove primjetbe, to ja zapisnik ovierovljenim proglašujem. G. zastupnik Jančo predao mi je svoju vjerodajnicu koju sam ja kratkim putem odstupio ovierovateljnomu odboru, koji je takodjer svoj posao obavio; te imadem čast zapisnik predložiti i molim g. bilježnika Raiznera, da ga izvoli proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

na 13. rujna 1868. iz sjednice ovieritbenoga odbora u Zagrebu držane.

Prisutni:	Clanovi:
Ladislav Kukuljević, predsjednik.	Stjepan Vuković,
Šandor Barabaš, izvjestitelj.	Hugo Anker,
	Koloman Mikšić.

Vierovnice narodnih zastupnikah i to za kotar sl. i kr. grada Križevacah presvietloga g. Dragutina Koritića, septemvira; za kotar čabarsko-brodski gosp. Ivana Vončinu; za grad Senj gosp. Vatroslava Simića, kr. povjerenika financijalnoga u Zagrebu; za I. kotar primorski gosp. Ivana Durbešića, veletržca na Rieci; za kotar severinsko-ribničko-ozaljski velemožnoga gosp. Josipa Tomašića prisjednika kr. banskoga stola u Zagrebu; kao i vjerovnica za trgovište Ruma pogl. g. Stjepana Jančova za trgovište Ruma pronadjene su u propisanom redu, te se oviuh izbori visokomu saboru za ovierovljenje i odobrenje predlažu.

Lad. Kukuljević, v. r. Šand. Barabaš, v. r.
izvjestitelj.

Dr. Ignjat Brlić: Molim visoki sabore! Mislim da je nuždno takodjer saznati, da-li je zakonito i absolutnom većinom glasovah izbor obavljen. Molim dakle, da bi se pročitalo, sa koliko je glasovah izbor obavljen.

Bilj. **Stjepan Hervoić:** Mislim, da je uprav zato odbor verifikacionalni izabran, da to izpita; pak pošto je to izpitao, predlažem, da se ovdje odbora prihvati.

Dr. Ignjat Brlić: Tom ću prilikom kazati, što mi je povoda dalo ovoj primjetbi.

Nije tajna stvar, bar su novine tako razglasile, da je u Senju izbor obavljen samo sa sedam glasovah. Ja za cielo u nazočnom slučaju neimam razloga gledati niti kroz plave, niti kroz zelene naočale, nego kroz naočale zakona. Ako je to potvrdjeno, da je izbor u Senju obavljen samo sa sedam glasovah, onda je sasvim naravska stvar, da ovierovljenje zastupnika izabranoga zakonitim putem u saboru sliediti nebi moglo.

Privremeni izborni red, najme u §. 32. opredieljuje, da se smatra kandidatom za zastupnika onaj, kojega takvim označuje 10 članovah.

Daklem, ako za kandidaciju u jednomu gradu treba nazočnih 10 članovah, onda ako izpod 10 članovah glasuje, nemože biti pravilno izabran zastupnik.

Ako bi dakle stajalo to, da je izbor zastupnika grada Senja obavljen samo sa 7 glasovah, onda u sliedstvu zakona nebi se moglo verificirati zastupnik, nego bi se morao novi izbor odrediti.

Predsjednik: Ima li izmedju gospode saborskih članovah još koji što primietiti na opazku g. dra. Brlića; (nitko se nejavi; njekoji glasovi: verificirani su). Ako neima nitko ništa primjetiti, molim, neka se dostoji vis. kuća izraziti,

Digitized by Google

dali prima predlog ovieritbenoga odbora, ili uvažava primjetbu g. dra. Brlića. Koja su gospoda zato, da se primi predlog verif. odbora, neka se izvole dignuti. (Digne se većina). Predlog ovieritbenoga odbora je dakle primljen.

Hugo Anker: Visoki sabore! Uzimljem si slobodu visokomu saboru jedan predlog učiniti.

Svim nam je dobro poznat onaj nesretni i žalostni čin, s kojim prije njekoliko vremena u Srbiji gadni zlotvori krvoločnom rukom ubiše vladara srbskoga kneza Mihajla Obrenovića.

Pogrdnim ovim zločinstvom ubojstva izgubio je krotki i mudri vladar srbski svoj život. Time je Srbija izgubila utemeljitelja sretne svoje budućnosti; a narod srbski izgubio je svojega preljubljenoga otca; mi pako kao srodni narod i susjedi, izgubili smo prijateljskoga i nam dobrohotnoga jednoga susjednog vladara.

Visoki sabore! Kada se je ovo dogodilo, znamo mi dobro, da se je u cieloj Evropi velika simpatija pojavila za nesretnoga pokojnoga kneza.

Znamo, da su naši susjedi Magjari zaključkom saborskim iskreno i duboko sažaljenje očitovali narodu srbskomu radi tolikoga gubitka neprocienjenoga blaga srbskoga naroda. Nedvojim visoki sabore! da je i naš narod, narod sjedinjenih naših kraljevinah, s cvilećim srcem osietio bol i žalost ubojstva i da je naš narod takodjer dielio s narodom pobratimskim ovu bol.

Nedvojim niti o tom, da je svaki mislio i želio, da izrazi bol svojega srca susjednomu srbskomu puku; nego dosada nismo imali prilike izreći ovu izjavu i kako nam je dobro poznato, da se je upravo u ono doba oto dogodilo, kada je naš sabor već odgodjen bio, u kojem bi bili mogli izraziti našu bol i žalost radi ovoga čina.

Sada visoki sabore! kada je opet nastavio naš sabor svoje poslovanje, mislim, da je naša da tako reknem, sveta dužnost, da želji našoj podpuno zadovoljimo, da mi sažalenje naše susjednomu našemu puku i braći našoj, izrečemo; zato si uzimljem slobodu slavna gospodo! predlog učiniti: neka visoki sabor zaključi, da se srbskomu narodu od strane sjedinjenih kraljevinah izreče izraz i dokaz dubokoga sažaljenja zbog nesretnoga i pogrdnoga ubojstva svietloga kneza i vladara Mihajla Obrenovića.

(Glasovi: Prima se, Živio!)

Predsjednik: Visoka kućo! Polag poslovnika imao bi se svaki predlog sa 10 članovah poduprieti; nu mislim, da ću pogoditi želju i nakanu sabora, ako reknem, da sva visoka kuća podupire predlog g. zastupnika Ankera (Svi ustanu), te da se naše sažalenje putem naše vlade, visoke dvorske kancelarije, srbskoj vladi do znanja stavi. Ja ću moliti g. bilježnika, da u tom smislu zaključak sastavi.

Stigle su vjerodajnice od g. zastupnika Samfira iz Sriema i od g. Turkovića zastupnika iz Karlovca.

Zatim je ovdje molba g. zastupnika Danila Jankovića kojom moli dopust od tri nedjelje danah. Neka se izvoli vis. kuća izraziti, da li se ovaj dopust može dozvoliti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita ovu molbu.

Predsjednik: Uvažava li vis. sabor ovu molbu? (Glasovi: Neuvažava.) Vis. sabor dakle neprima razlogah u molbi navedenih, te opunovlašćuje predsjedničtvo, da g. zastupnika pozove, da svojoj svetoj dužnosti zadovolji? (Jest).

Stigla je na sabor predstavka županije varaždinske u pogledu željezničke pruge, koja bi se graditi imala od Čakovca na Zaprešić; zatim je stigla takodjer molbenica od grada Požege u pogledu željeznice, koja bi se graditi imala kroz Slavoniju, zatim molbenica od princa Schaumburg-Lippe-a u pogledu željeznice iz Osieka dolinom dravskom. Ako vis. kuća izvoli, neka se pročitaju.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Visoki Sabore!

Budimsko - Pragerhovska željeznica bijaše u ono vrieme potaknuta i gradjena kada je u Ugarskoj i Hrvatskoj obustavljen bio javni život; neimadosmo mi dakle prilike svoje interesse zastupati i braniti. Što nije bio uzet obzir na interesse županije Varaždinske i grada Varaždina kad se je izvadjala spomenuta željeznica tomu su dakle krivi politički odnošaji tada vladavši. Navesti ćemo dogodjaj, koj će to bliže razjasniti.

Polag komisionalnoga zaključka bila bi se imala ova željeznica tako izvesti da bi kolodvor istinabog s one strane Drave ali ipak u blizini grada Varaždina stojao bio, uprkos ipak tomu je ciela linia željeznice iz razlogah nam nepoznatih na Cakovac povučena i kolodvor ondje sagradjen.

Da je po tom županiji Varaždinskoj i gradu Varaždinu glavna životna žila podrezana i otvorenjem — žakanjsko-Zagrebačke željeznice, ako ujedno parabrodarstvo Dravsko samo na Legrad ograničeno ostane, i posliednja životna snaga oduzeta, nemože biti pitanja niti dvojbe, osim da bi se gradu Varaždinu i županiji varaždinskoj željezničkom prugom iz Čakovca do Zaprešića podpomoglo.

Propusti li se pako to, onda se nemože tajiti, da čim se što veći dio Hrvatske u mrežu željezničku povuče, u istom razmjerju ostati će županija Varaždinska i grad Varaždin izključeni od trgovine i prometa i tako sa svih stranah kao obkopani, naličit će potoku komu je struja uzpriečena.

Da je u takovih okolnostih, svaki razvitak nemogućan to nam izkustvo obilno dokazuje.

Kad bje u god. 1861. opet županijska autonomija oživotvorena, započela je županija djelovanje svoje stim što je ona s gradom Varaždinom prugu vezalicu od Čakovca do Zaprešića, i to preko Varaždina, Ivanca, Liepeglave i dalje preko Zagorja na troškove ovih dvijuh municipijah trasirati dala. Trasiranje ovo je po južnomu družtvu

Digitized by Google

željezničkomu već u godini 1864 dovršeno, i dotični operat o tom stoji za namjenjenu svrhu na razpoloženje.

Posliedak otvorene u isto vrieme Budimsko-Pragerhofske željeznice morao je pobuditi podpunu pozornost obiuh ovih municipijah, jer je otvorenjem iste željeznice i parobrodarstva na Dravi samo do Legrada, koje je takodjer u isto vrieme u život stupilo, provozna trgovina pružajuća pučanstvu obiuh municipijah i okolice mnoge izvore zaslužbe — u jedan mah prekinuta, i uslied toga moradoše se svuda pojaviti pojavi, koji oduzeše svaku nadu ma i na kakav napredak, dapače prouzročiše bojazan, da protivno tomu nastane, da najme posvema propasti moramo.

Trasiranje ovo, kako rekosmo povjerili smo bili južnom željezničkom družtvu misleći da ćemo ga pružajući mu priliku upoznati koristi, koje bi zanj, kao za vlastnika Budimsko-Pragerhofske željeznice projektiranom vezalicom ovom nastale, najsigurnije za ovo poduzeće dobiti, ali žalibože time smo postigli protivno, jer po tom je pozornost istoga družtva povučena na bogate ugljevne rude Varaždinske, koje bi radi vrline svoje ugljevnom monopolu istoga družtva uštrb nanele.

Sa svim tim nadali smo se, da će ovo poduzeće potriebitu podporu visoke vlade polučiti, jer se je u Hrvatskoj koja sa dometci sa gradom Bečom odnosno najveći porez plaća, upravo u ono vrieme obćenita nemogućnost plaćanja poreza pokazala bila, koja će i nadalje sa svakim stinućem izvoza žita u inozemstvo, sve veća nastajati.

Pomoć tomu doneti moguće je samo na taj način, da se i ondje hitra i jeftina obćila stvore, gdje potrebiti faktori za diranje obrtnosti nemanjkaju, koji bi mogli nove sile probuditi, jer neda se tajiti, da pučanstvo Hrvatske odkad su se okolnosti u obće bitno promjenile, da zumogne živiti osim ratarstva i vinogradarstva, morat će se podhvaćati i raznih granah obrtnosti; čime prihod iz proizvodah zemlje nije već dovoljan, da mu pokrije sve potriebštine.

Jer kad je još u Štajerskoj, Kranjskoj u Koruškoj provozna trgovina i obrtnost željeza cvala, bijaše Hrvatskoj tako rekuć više nego svim drugim zemljam monarkije sreća prijazna, jer je Hrvatska mogla svoje proizvoda najprobitačnije unovčiti, što se kašnje odkad je željeznica Budimsko-Pragerhofska i Sisačka do Zidanog-mosta otvorena nedogadja više, dočim sada Hrvatska sa ugarskimi proizvodi konkurirati ima, koju konkurenciju hrvatski proizvodi žalibože osobito u vrieme stinuća izvora, u inozemstvo podnositi nemogu.

Ono se pokazuje tim jasnije, ako promotrimo da sada na Peštanskom trgu veće ciene obstoje, nego na svih hrvatskih tržistih što je upravo protivno onomu, kako bijaše prije, naime prije, dok još nisu bile otvorene željeznice. —

Parobrodarstvo na Dravi do Varaždina ostade takodjer uprkos molbam i predstavkam trgovačkih komorah Štajerske i Koruške, županije varaždinske i grada Varaždina i uprkos pozitivnoj previšnjoj zapoviedi samo pium desiderium, gdje bi se ipak po brodivoj Dravi za 70 miljah kraći put, na vodi u Banat i okolicu Tise stvoriti mogao, nego je onaj po dolini savskoj, ovako pak ostane li i nadalje parobrodarstvo samo na daljinu od Osieka do Legrada ograničeno, može ovo samo, kao što i dosad, služiti dvama monopol tjerajućim družtvima naime, južno željezničkom i Dunavskom parobrodarskom družtvu, gdje bi u protivnom slučaju parobrodarstvo Dravsko materialno blagostanje više zemaljah promicati, i time u narodno gospodarstvenom obziru veliki domašaj postići imalo.

Kako se vidi sva su ova pitanja odgodjena da li to za obće dobro? nećemo da izpitujemo, ali — nemožemo i nesmijemo zamučati, da je sa ovimi pitanji pogledom na županiju varaždinsku i grad Varaždin uzko skopčano pitanje o životu njihovu, biću ili nebiću njihovu da naime dalnje odgadjanje ovih pitanjah podpunu materijalnu, možebit i duševnu propast njihovu privesti mora.

Ovu propast uskoriti će otvorenje željeznice Žakanjsko-Zagrebačke, izim ako se grad Varaždin i županija ova povuku u mrežu željezničku sredstvom pruge vezalice iz Čakovca do Zaprešića.

Nije nam ni s daleka na pameti htjeti u dvojbu povući veliki domašaj ove željeznice s obzira na trgovinu ugarskih produktah, naše smotrenje ograničeno je u tom obziru posebno samo na Hrvatsku i bilo nam prigodom ovom prosto napomenuti, što nas je odkad željeznica Budimsko-Pragerhovska i Sisačka do Zidanog-mosta otvorena, izkustvo naučilo, i najme to, da ove željeznice, svaka za se obzirom na Hrvatsku nisu ništa drugo, nego kao korito naglo tekućega i derućega potoka, koj je svoj pravac kroz Hrvatsku udariti morao, da do svoga cilja doteći uzmogne istom tako, kao što i Sava ili Drava, koje kad jim Dunav poplavom vodu podpre, hrvatske doline poplave, često i opustoše, ali žalibože nezaplode.

Da će se to posliedkom Zakanjsko-zagrebačke željeznice; još više pokazati, i još više u oči udariti, to je nedvojbeno. Jer nesamo u obziru materijalnoga razvitka, nemože se Hrvatska skoro ničemu od ove željeznice nadati, nego dapače ima se bojati, da će joj se po tom u kulturnom historičkom obziru ako ne sve, a to mnogo uništiti, što nije tako lasno nadomjestiti moći. Neima pitanja da su županija varaždinska i grad Varaždin, prvi na redu, koji kao žrtve pasti moraju. Da li je pako željeti moći s narodno-ekonomičkoga gledišta, posebno pako glede Hrvatske da znamenito tržište kao što je Varaždin i njegova okolica, županija naime ova sa 260.000 pučanstva, koje bi u prijatnih okolnostih obćeniti razvitak i uzlet bitno promicati moglo, posvema propadne, o tom neima ni govora.

Navesti ćemo samo ovdje što je grad Varaždin u obziru materijalnoga i duševnoga razvitka dosada bio, i što bi u srctnijih okolnostih biti mogao.

Grad Varaždin sa 10000 pučanstva uz Rieku Dravu sačinjavao je kao sjedište pokrajinah sjedne strane Štajerske

Digitized by Google

južne Ugarske, Hrvatske i Slavonije, i jedino bijaše tržište gdje se sticahu mnogobrojni imućni i inteligentni trgovci, i to iz okoliša Šoprona, Kaniže, Maribora do Osjeka, Siska i Zagreba, i koje je polazilo pučanstvo županijah Zaladske, Šomodjske, Baranjske, Virovitičke, Križevačke, Zagrebačke, krajiških pukovnijah, Gjurgjevačke, i križevačke, i bližnje Štajerske svake nedelje stranom da svoje proizvode unovči, stranom da si potriebštine nabavi.

Varaždin je jedina točka kristalizacije u sriedini od 260.000 pučanstva na 60 ½ □ miljah. Hoće li pako grad Varaždin koj je dosada zahtievu vremena i potriebočam okolice svako vrieme sve žrtve dragovoljno doprineo, izkjučen od svieta to činiti moći i nadalje? Na to pitanje je tako lako odgovoriti, kao što i na ono, moželi Zagreb kao jedina točka kristalizacije cieloj zemlji zadovoljiti?

Županija imade najveće relativno pučanstvo naime 4896 dušah na jednoj □ milji, potom i malo neobradjenje zemlje, čim se pučanstvo, izim male iznimke, izključivo zabavlja vinogradarstvom i ratarstvom; iz županije varaždinske izvaža se osobito mnogo vina, žita, govedah, konjah, krmadi i peradi, svake vrsti voća, osobito suvih šljivah, kestena, žganice, šljivovice, bjerse, mašče, loja, kožah, meda, gubače, potaše, cunjah, perja, dugah, drvah za gradjenje brodovah i željeznicah, vapna lapora, kamenja za gradju i mline. i drugih proizvodah naravi, i rukotvorinah, što sve izbrojiti nije moguće.

U županiji varaždinskoj ima znamenitih rudah ugljevja; ugljevje ovo bijaše po c. kr. marini analizirano i za c. kr. marinu uporabljivim priznano, osobito jer u ovom ugljevju neima žvepla i jer je obzirom na silu za kurenje i na druge vlastitosti, s poznatim Zagyvanskim ugljevjem u novogradskoj županiji i s onim iz Ljubna u Štajerskoj jednako. Osim toga je u županiji varaždinskoj Radoboj znamenita žveplena ruda, Ivanec ruda galmaja, kazniona u Lepoglavi, gdje se 500—600 kaznenikah rukotvorstvom bavi; nadalje tri kupališta i to: Varaždinske toplice, žveplene toplice, koje su u god. 1867. posjetili gosti na broju 31000 njih od nižjeg pučanstva, većom stranom iz Ugarske i Štajerske i medju ovim 4500 odličnije klase ljudih. — Krapinske toplice, koje po analizi dra. Opolzera imadu iste sastavine kao što i Gastein; u prošloj godini bijaše tu posjet od 5000 gostovah izobraženih ljudih, i 21000 puka većinom iz Stajerske i Koruške, napokon Sutinske toplice, koje su jednake onim u Neuhausu i kojim svake godine raste dobar glas i posjet radi vrline njihove, a u bližnjoj bližini stoje i toplice Stubičke isto tako znamenite.

Nehoteći vredjati čednost i nebudući zato nepravedni bili, naprama drugim gradovom i županijam hrvatskim, uztvrditi možemo, da županija varaždinska i grad Varaždin usprkos nepovoljnim okolnostim posliednjih 10 godinah veće uspiehe u narodno-gospodarstvenom obziru izkazati mogu nego mnogi drugi municipij.. Da bi uz shodnu podporu županija ova i grad ovaj brzi razvitak postigli, koj bi na cielu zemlju dobrotvorno djelovati morao, o tom pitanja neima, jer bi se sretnim razvitkom varaždinske županije - grada Varaždina otvorili novi nepoznati izvori dohodakah, koji bi narodnom gospodarstvu u Hrvatskoj, koje sada od mnogih slučajevah zavisi, onaj pravac dali, koj nebi bio ino, nego u svih okolnostih svakog rada i napredka, žudjena sigurna struja, bilo u Englezkoj, Francezkoj ili u kojoj drugoj zemlji oskudice ili obilja.

Osvjedočeni da polag geografičkog položaja županije varaždinske i grada Varaždina, i polag faktorah u njih nalazećih se pučanstvo istih municipijah za razvitak Hrvatske zemlje bitno doprineti može, usudjujemo se moliti, da se čim skoro sve gradove Hrvatske već sada željeznice prosjecaju i to se za gradove slavonske namjerava, i Varaždin sa županijom ovom u mrežu željezničku, sredstvom pruge vezalice iz Čakovca do Zaprešića spoji jer samo tada biti će moguće pučanstvu županije varaždinske i grada Varaždina ono čestito mjesto u državi zauzimati, i zadržati za kojim svaki pojedini mora da teži, i koje nikad s uma pustilo nije pučanstvo obiuh ovih municipijah, da naime razvitkom vlavlastitih silah sa svojimi sugradjani u izvršivanju najsvetijih dužnostih, koje se u vjernosti prama kralju i domovini izražuju, u svih okolnostih natjecati se uzmogne. — I budući da uvidjamo za ovo poduzeće prijazne okolnosti, ako budemo tako sretni, da namjera ova podporu visokog sabora zadobije stoga moleći, da visoki sabor uvažiti blagoizvoli, da to poduzeće smjera na sreću domovine, i da domovina može biti jaka i sretna ako joj sva uda jaka i zdrava ostanu usuprot bolovati mora, ako toga nebi bilo, i ako bi naime znatna strana kao što je županija ova i grad Varaždin u stinuće pritisnuti ostali, — molimo ujedno na temelju tome da visoki sabor svimi mogućimi načini i sredstvi nastojati blagoizvoli; da spomenuta pruga vezalica iz Čakovca do Zaprešića sagradjena bude, u dubokom počitanju ostajemo. Dano iz male dne 1. i sliedećih danah mieseca rujna 1868. u Varaždinu držane županijske skupštine, sluge pokorne. Občinstvo županije varaždinske po

Skenderu Somogy v. r.,
županijski podbilježnik.

Visoki Sabore!

Zastupstvo grada Požege opazilo je: da je kod Visokog kr. ugarskog ministarstva za komunikacije zemunsko riečka željeznička pruga, koja bi sredinom Slavonije te upravo kroz županiju požežku i kotar grada Požege ići imala, iz svake kombinacije izpušćena, te da se radi o alföldsko-riečkoj prugi, i to provedenju od Osieka ili dolinom dravskom ili dolinom savskom, a tako bi grad ovaj blagodati željeznice sasvim lišen bio, prem je ista blagodat, kao jedini mu spas materialnog obstajateljstva svestrano upoznata, to dade povod, da je zastupstvo grada svoga odlučilo: sva moguća zakonita sredstva upotrebiti, da svrhu svoju glede prednavedene željezničke pruge, koja mu je i opetovanimi za-

Digitized by Google

ključci visokoga sabora i previšnjim takodjer riešenjem u izgled stavljena, postigne; te — dočim se ovo gradsko zastupstvo u tomu pogledu naročito obraća sa preponiznom molbom na Njihovo ces. kr. apoštolsko Veličanstvo upravljenom, ujedno najsmjernije moli: da bi visoki sabor predmet ove doista najpravednije želje i molbe ovogradskog zastupstva, okriepljene već dosadašnjimi zaključci visokoga sabora, i previšnjim riešenjem od 12. travnja 1863. pod visoku svoju zaštitu nadalje uzeti, te i visokim tim zagovorom izhoditi dostojao: da se netemeljitost i slaboća preponah od strane protivnikah upitne pruge navedenih izvidi, te da se pruga ta, koju bi sredinom Slavonije sa pobočnimi krili u Brod i staru Gradišku vodjena, obćoj želji i usrećenju naroda doista najbolje udovoljila, dočim bi — kada bi se dolinom dravskom vodila — samo njekoliko kotarah od nje hasnu imalo, koji i tako već Dravu i blizu željeznicu Pećuhsku i Barcsku imadu; a kada bi se dolinom savskom vodila, opet bi samo jedna strane Slavonije tu blagodat uživala, koju već sada barem Savu u korist uživati more, u istinu ne drugud nego sredinom Slavonije, dolinom naime Orljave kroz županiju požežku i hatar grada Požege izvede; što je već i isti kraljevinski odbor naš, sa kraljevinskim odborom ugarskim pronašao: da je taj potez najspasonosniji i našim potrebćam najbolje odgovarajući.

Uz koju najsmierniju ovoga gradskoga zastupstva molbu, dočim u blagoj nadi isto živi: da će ona po visokom saboru uslišena biti drži zastupstvo ovo za nepotrebno nasuprot razlagati: da — ako se ovaj potez rabio nebi, ne samo grad naš, nego uz njega sigurno veća polovina Slavonije bi materijalno propala i uništena postala, Visokoj milosti izručeno ostaje visokoga sabora najponiznije zastupstvo slob. i kr. grada Požege, kroz

Filipa Thallera v. r., sudca.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita izvadah predstavke princa Schaumburg-Lippe-a.

Predsjednik: Vis. Sabore! Ja mislim, da se sve ove molbenice imadu predati posebnomu odboru; nu buduć da sada takvog odbora neimamo, to bi ga vis. sabor imao izabrati, ako na to pristane. (Glasovi: pristane). Ja ću dakle poslje za njekoliko minutah odgoditi sjednicu, da se izbor obavi.

U 6. sab. sjednici prispjelo je od namj. vieća, da je koncesija podieljena za gradnju željeznice Hatvan - Miškolc, i Žakanje - Zagreb.

U 6. sjednici je takodjer taj akt na odbor željeznički upućen, ja mislim, da se i sada taj akt odboru predade.

(Prima se)

Imam čast, vis. sabor jedan predlog od 10 zastupnikah podpisan, predložiti glede osušenja lonjskog polja.

Bilj. **Ljud. Raizner** čita:

Visoki Sabore!

Glasom zaključka saborskoga u sjednici od 16. veljače 1866. donešena, izabran bijaše permanentni odbor za osušenje lonjskoga polja i savskih nizinah sastojeći se iz predsjednika grofa Miroslava Kulmera zatim članovah Dr. Subotića, Roberta Zlatarovića, Mirka Bogovića i Antuna Vakanovića.

Glasom zapisnika odbora za osušenje lonjskoga polja i savskih nizinah od 27. prosinca 1866. imao se predložiti zakonski članak odnoseći se na djelokrug toga permanentnoga odbora, koj ipak radi sbivšega se medjutim razpusta sabora od godine 186$^{6}/_{7}$ nije mogao doći u saborsko pretresivanje.

Uslied toga nije se rečeni odbor držao vlastnim djelovanje svoje započeti, te je tim načinom pitanje ob upitnom osušenju odgodjeno do budućega sabora.

Gledom na obće priznanu važnost toga predmeta imao bi sadašnji visoki sabor potrebite mjere poprimiti, da se to prekinuto djelovanje opet nastaviti uzmogne, stoga se pokorno predlaže.

Da Visoki Sabor izvoli ili priašnji odbor, dodajuć mu mjesto Dr. Subotića drugoga Člana, potvrditi, ili nov odbor imenovati, koj će vlastan biti prema prešnosti velevažnoga djela osušenja predloge svoje visokomu saboru na blagovoljno riešenje podnieti.

U Zagrebu 14. rujna 1868.

R. Zlatarović v. r., Vuković v. r., Hrvoić v. r., Bušić v. r., Tomašić v. r., A. Šuljok v. r., Barabaš v. r., J. Car v. r., Ćegel v. r., Lad. Kiš v. r.,

Predsjednik: Ovaj je predmet već dvaputa bio pred vis. kućom, i kako se ovdje napominje, prviput bio je odbor od 5 članovah izabran, a zatim se veli, da će se kraljevinski odbor izabrati, koj bi i izvan saborskog zasjedanja radio, i da će se to naznačiti vladi. Nego sabor bio je u tom zapriečen, i tako taj kraljevinski odbor nikada nije u život stupio, te obstoji samo prijašnji odbor, u kojem i ja imam čast članom biti; nego ja sada molim, da bi me vis. sabor dostajao suspendirati, jer mi vrieme nedopušta, a tako bi ostali gg. grof Kulmer, Bogović i Zlatarović, a mjesto mene i g. Subotića imala bi se dva nova člana izabrati.

Ljud. Vukotinović: Ja bi pristao sasvim na taj predlog, i podupiram ga i želim, ako se taj posao ima pospiešiti, da se organ sastavi i autorizira po saboru. Treba dakle ponajprije, da se popuni odbor, i kako se je izvolio g. predsjednik izraziti, da se dva nova člana izaberu. Ja bi se usudio predložiti g. Šuhaja (glasovi: i Vukotinovića) i g. vel. žup. M. Kraljevića;

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da se mjesto onih licah izaberu g. Šuhaj i g. vel. žup. Mirosl. Kraljević.

(Prima se)

Vis. kućo! u našem prijašnjem zasjedanju u 5. sjednici došla je naprvo njekakva protestacija ili dekleracija zastupnikah riečkih. Poznato je takodjer vis. kući, da je kraljevinski odbor, kako je ovdje izviešće proglašeno, ovo pitanje glede grada Rieke otvoreno ostavio. te da će jedan i drugi sabor o njem imati odlučiti. Ja držim, da je to pitanje tako

Digitized by Google

važno, da se mora potanko pretresti, i o tom saboru izradak podnieti. Zato bi ja vis. kući predložio, da bi se za ovo riečko pitanje poseban odbor izabrao, koj bi svoje mnienje ovamo podao, da sabor može onda ujedno kod pretresivanja nagodbene osnove za pitanje riedko nješta pripravna imati. Ako bi vis. kuća na taj moj predlog pristala, onda bi se taj odbor izabrati mogao (glasovi pristaje.) Ako vis. kuća izvoli, mogli bi sad odmah stupiti na izbor odbora željezničkog i ovog za riečko pitanje (glasovi: koliko osobah.) Za željeznički odbor mislim dvanaest osobah, (glasovi: trinaest ih mora biti) a za riečko pitanje sedam.

(Prima se)

Dok se votizacija obavi, odgadjam sjednicu, i molim gg., da 13 imenah za željeznički odbor, a 7 za riečki napisati izvole.

Za riečki odbor molim gg. neka izvole predati cedulje g. bilj. Brliću, a za drugi g. bilj. Caru. Za škontriranje ceduljah, pridodajem gospodinu bilj. Brliću i gg. Haca i Keresturija; gospodinu bilj. Caru; gg. bilj. Hrvoića i zastupnika Durbešića — (Sljedi izbor.)

Predsjednik: (Poslje obavljena izbora.) Vis. kućo! Uspjeh glasovanja za željeznički odbor je sljedeći: Izmedju 48 glasujućih dobili su gg. Bedeković i Šuhaj 48; biskup Soić, Bogović, bar. Ottenfels, Kukuljević, Mirosl. Kraljević, Maller, Maljevac, Anker, Vuković i Aur. Kušević 46; i Koretić 45 glasovah. Dakle su većinom glasovah ova gospoda za željeznički odbor izabrana.

Za riečki odbor, izmedju 49 glasujućih dobili su gg. Petar Horvat 49; Broz i Hervoić 48; Fodroci i Tomašić 47; Dr. Luka Petrović i Durbešić 46 glasovah, i tako su ova gg. u riečki odbor izabrana.

Bilj. **Ljud. Raizner** čita: saborski zaključak, kojim sabor izražuje sažaljenje srbskoj vladi radi ubojstva kneza Mihajla. (Vidi zapisnik 12. sjednice.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća? (Prima).

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita: propratnicu ovog zaključka na dvorsku kancelariju,

Predsjednik: Vis. kućo! završujem današnju sjednicu i molim gg. za sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Trinaesta saborska sjednica

držana dne 15. rujna 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Priobćenje podnesakah. — Dopis namj. vieća glede sgrade zemaljske bolnice zagrebačke; izbor odbora za to. — Izviešće iztražnog povjerenstva glede izbora zastupnika Šafarića. — Priobćenje podnesakah. — Konštituiranje odbora željezničkog i odbora za riečko pitanje. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik prošle jednice proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

dvanajste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu dne 14. rujna 1868., pod predsjedom presvietloga gospodina Antuna Vakanovića saborskoga predsjednika.

Sjednica bje u 11 ¼ satih prije podne otvorena, pročitanjem zapisnika jedanaeste sjednice od 12. o. m., koj bi bez primjetbe odobren.

Predsjednik javlja zatim:

1.) Da je vjerodajnicu Stiepana Jančova, zastupnika trgovišta Rume predao kratkim putem ovieroviteljnomu odboru, koj je povjereni si posao obavio.

2.) Čitan bi zapisnik toga odbora pod br. 151., koj je u redu pronašao sliedeće izbore, s toga za ovierovljenje predlaže vierovnice zastupnikah Dragutina Koritića septemvira za slob. i kr. grad Križevce, Ivana Vončine, za kotar čabarsko-brodski, Vatroslava Simića, financialnoga tajnika, za grad Senj, Ivana Durbešića, veletržca, za prvi kotar primorski, Josipa Tomašića, prisjednika kr. banskoga stola, za kotar severinsko-ribničko-ozaljski i Stjepana Jančova, za trgovište Rumu.

Prigovor zastupnika dra. Ignjatije Brlića, proti zakonitosti izbora Vatroslava Simića nebi uvažen, već je primljen predlog odbora ovieroviteljnog, polag kojega su prije navedeni zastupnici ovierovljeni.

3.) Povodom predloga stavljenoga po zastupniku valpovačkom Hugi Ankeru bje sliedeće zaključeno:

Grozno ubojstvo koje se je 29. svibnja (10. lipnja) t. g. u topčiderskom perivoju dogodilo, prouzroči u kraljevinah Hrvatskoj, Dalmaciji i Slavoniji obće sažalenje, ljubleni bo od naroda svoga knez srbski Mihajlo Obrenović III. pade iz zasjede od ubojničke ruke. Susjedni hrabri srbski narod izgubi tim užasnim zločinom mudroga vladaoca, koj je, držeći se strogo svoje poslovice: „zakon je najvišja volja u Srbiji“ uredio i učvrstio temelj njezinoj sretnijoj budućnosti; digao naobraženje i blagostanje naroda svoga. Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije se na novo 12. o. m. iza svoje odgode od 5. veljače t. g., izražuje jednoglasno u svojoj danas držanoj sjednici, ustav sa svojih stolicah, živo učešće, što ga povodom nesretnoga toga dogodjaja dieli glede pravedne žalosti bratskoga srbskoga naroda, te s toga zaključi: da o tome dvorska kancelarija kraljevinah ovih svojim putem obaviesti vladu srbske kneževine, uz gore navedeno sažalenje i o srdačnoj i bratskoj čestitki, što je umjela u najopasnije vrieme oduševljenom slogom sa narodom srbskim, te muževnom i viteškom odvažnošću u kneževini srbskoj uzdržati toli nuždno potrebiti poredak i što si knezom izabra Milana Obrenovića IV., koj će poduprt mudrom vladavinom nastaviti dično vladanje Obrenovićah u srbskoj kneževini.

4.) Vjerodajnice novoizabranih zastupnikah pod br. 149. Vjenceslava Turkovića za slob. i kr. grad Karlovac i Anastasa Samfira za kotar erdevički, predane su ovjeroviteljnomu odboru.

5.) Molba Daniela Jankovića zastupnika vukovarskoga pod br. 148. za podielenje tronedeljnoga dopusta nije uvažena, već je opunovlašćen predsjednik sabora, da ga na sudielovanje na sabor pozove.

Digitized by Google

6.) Podneskom pod br. 135. predlaže občinstvo županije varaždinske da se željeznička pruga vezalica iz Čakovca do Zaprešića sagradi.

Zastupstvo sl. i kr. grada Požege moli, da se željeznica Alföldsko-Riečka sredinom Slavonije, naime dolinom Orljave kroz županiju Požežku, uz grad Požegu izvede.

Družtvo Vilima princa Šaumburg-Lipe-a moli podneskom pod br. 107. za izposlovanje kod ugarskoga ministarstva, da dobije dozvolu za gradjenje željeznice dolinom Dravskom od Osieka u Zagreb.

Povodom ovih podnesakah i suglasno sa zaključkom saborske sjednice od 28. siečnja t. g. je na predlog saborskoga predsjednika zaključeno: da se posebni željeznički odbor sastojeći iz 13 licah izabere, koj važni taj predmet u pretres uzeti i u tom pogledu predloge svoje saboru podnieti.

7.) Prihvaćen bje predlog zastupnika grada Zagreba, Roberta Zlatarovića poduprt propisanim brojem saborskih zastupnikah u tom sastojeći, da se u saborskoj sjednici od 16. veljače 1866. izabrani permanentni odbor za osušenje lonjskoga polja i savskih nizinah, radi izstupljenja zastupnika dra. Jovana Subotića popuni i buduć je član toga odbora, sadašnji predsjednik sabora Antun Vakanović izjavio, da radi mnogih svojih poslovah u njem više sudjelovati nemože, stoga je odbor taj popunjen izborom velikog župana požežkoga Miroslava Kraljevića i zastupnika grada Zagreba savjetnika dra. Mirka Šuhaja.

8.) Povodom zaključka pete saborske sjednice od 25. siečnja t. g. o protestaciji riečkih zastupnikah. kao i povodom izviešća kraljevinskoga odbora o riečkom pitanju, zaključeno je na predlog saborskoga predsjednika, izabrati poseban odbor iz sedam licah, koj će za riešenje toga, za cielokupnost naše domovine velevažnoga predmeta predlog svoj saboru podnieti.

9.) Preduzet bi zatim izbor željezničkog i riečkog odbora, u koju svrhu imenova predsjednik odbor za primanje i brojenje odvietah i to: za željeznički odbor: Ivana Durbešića, Stjepana Hervoića i Janka Cara; za riečki odbor: Todora Gjurgjevića, Slavoljuba Keresturija i dra. Ignjatiju Brlića te digne sjednicu na četvrt sata.

Po dovršenom izboru nastavljena je sjednica, te je po navedenih odborih proglašen sliedeći uspjeh izbora:

Za odbor željeznički predano je 48 glasovah,, u koj budu izabrani: Koloman Bedeković, dr. Mirko Šuhaj, sa 48 glasovah, biskup dr. Vjenceslav Soić, Mirko Bogović, barun Šišman Ottenfels, Ladislav Kukuljević, Miroslav Kraljević, Makso Maller sa 47 glasovah. Petar Maljevac, Hugo Anker, Stjepan Vuković, Aurel Kušević, sa 46 glasovah i Dragutin Koritić, sa 45 glasovah.

Za odbor riečki bje predano 49 glasovah, u koj budu izabrani: Petar Horvath sa 49 glasovah, Mavro Broz i Stjepan Hervoić sa 48 glasovah, Skender Fodroci i Josip Tomašić sa 47 glasovah, dr. Luka Petrović i Ivan Durbešić sa 46 glasovah.

Nakon toga završi predsjednik saborsku sjednicu u 1 sat poslje podne i ureče sliedeću sjednicu na 15. o. m. u 11 satih prije podne.

V a k a n o v i ć v. r.
R a i z n e r v. r.

Predsjednik: Imade li kakve primjetbe? (Nitko se nejavi, te se zapisnik odobri).

Imam čast predložiti vjerodajnice gg. zastupnikah Kontića, Pleše-a i Kneževića. (Verif. odboru).

G. zast. Malač telegrafira, da radi bolesti nemože doći u saborske sjednice, te zato moli dopust od 14 danah. G. zastupnik Thaller isto tako piše, da imade žućnu groznicu, te da nemože putovati, nu čim se oporavi, da će svojoj dužnosti zadovoljiti i u Zagreb stići. Jeli vis. kuća dozvoljava ovoj gg. dopust; jedan i drugi obećava, čim se oporavi, da će svojoj dužnosti odgovoriti; razlog je bolest, zato mislim, da se može dozvoliti.

Vel. žup. **Mirko Bogović:** Ja bi imao samo to primjetiti vis. sabore! da se s onog istog razloga, koji je upravljen na g. Daniela Jankovića, čalmanskoga nar. zastupnika i ova gospoda imadu pozvati, da čim prije dodju na sabor; jer kako se siećam, kad je čitana bila molbenica g. Jankovića, ondje se navadja, da on radi slaba zdravlja nemože doći na sabor.

Predsjednik: Ako vis. kuća misli, ja ću ih pozvati.

Benjamin Kraljević: Gosp. Janković nije najavio, da je bolestan, nego da radi ekonomičkih poslovah nemože doći. —

Vel. žup. **Mirko Bogović:** I radi poremećena zdravlja. (Bilj. Ljudevit Raizner čita dotičnu točku molbenice).

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se ova gg. po predsjedničtvu pozovu, da čim prije ovamo prispiju. (Prima).

Žup. turop. **Stjepan Josipović:** Kako se sjećam, g. Janković takodjer je naveo uzrok poremećena zdravlja; mi smo njemu dali terminum praeclusum od 14 danah, zato mislim, da se i ovoj gospodi rok od 14 danah ustanovi.

Bilj. **Ljudevit Raizner:** G. Janković nije dobio rok od 14 danah, nego je bilo zaključeno, da ga predsjedničtvo pozove, neka odmah svoju stolicu ovdje zauzme.

Predsjednik: Zaključak je taj, da se ova gospoda pozovu, da čim prije budu mogli, dodju.

Čast mi je, vis. saboru predložiti dopis namj. vieća glede bolnice zagrebačke.

Bilj. **dr. Ignjatija Brlić** čita:

Na izvješće ovoga kr. namiestničkoga vieća od 23. siečnja t. g. br. 1141. podnešeno u predmetu razpoloženja sa zemaljskom zgradom nalazećom se u Zagrebu u savskoj ulici, te dolazećom pod imenom „zemaljska bolnica“, blagoizvolio je visoki sabor zaključkom svojim od 29. siečnja t. g. podpisano kr. namiestničko vieće opunovlastiti, da upitnu zgradu trajno iznajmiti, ili uz dobre uvjete na korist

Digitized by Google

zemlje uz ugovor, koji se imade visokomu saboru za odobrenje predložiti, prodati može.

Premda je ova odredba visokoga sabora iz javnih listovah obće poznata bila, to je ipak kr. ovo namiestničko vieće predstojničtvo ovdašnjega sbora milosrdnih sestarah, koje je jur prije molbu podnielo bilo, da mu se rečena zgrada trajno iznajmi u svrhu ustrojenja, za cielu zemlju toli nuždnog sirotišta, kao i sa svimi potriebštinami obskrbljene privatne bolnice, a možda jošte kojega dobrotvornoga zavoda pozvalo, da u prenavedenomu pogledu svoju ponudu učini.

Rečeno predsjedničtvo podnielo je takodjer dotičnu ponudu svoju, koja se u prilogu pod ·/. u izvoru predlaže.

Iz ovoga podneska uvidit će visoko predsjedničtvo i odnosno visoki sabor, da rečeno predsjedničtvo sbora milosrdnih sestarah za istu zgradu sto dvadeset hiljadah stot. a. vr. ponudja.

Ovu ponudu je upitno predstojničtvo naknadno kratkim putem t. j. ustmeno na toliko izpravilo i odnosno razjasnilo, da bi pripravno bilo glavnicu mjesto 30.000 stot., odmah 40.000 stot. položiti i da bi ono u stanju bilo, rečenu zgradu samo onda kupiti, ako se razteretnice u prenaznačenoj svoti u nominalnoj vriednosti u račun uzmu, a da mu se odplata ostale svote od 80.000 stot. u ustanoviti se imajućih rokovih bezkamatno dozvoli.

Medjutim se je podpisano kr. namiestničko vieće pobrinulo, da li se rečena zgrada drugim kojim načinom za zemlju koristonosno upotriebiti nebi mogla, te je toga radi pozvalo jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti, da istu zgradu pregleda i svoje očitovanje podnese, da li bi ista voljna bila takovu u svrhe svoje, kao i za shodno smještenje zemaljskoga muzeja preuzeti.

Uslied ovoga poziva podnešena izjava jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, predlaže se pod ·//. tim dodatkom, da je kr. ovo namiestničko vieće na temelju ove izjave odnosni proračun troškovah po ovdašnjem kr. gradjevnom ravnateljstvu sastaviti dalo, koji se proračun za visoko uvidjenje pod ·///. podnaša.

Kod prosudjenja toli ponude predstojničtva sbora milosrdnih sestarah, koli izjave jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti pogledom na predležeći proračun troškovah, mora po mnienju kr. ovoga namiestničkoga vieća za mierilo služiti ona korist, koju zemlja za uložene u rečenu zgradu glavnice iz jedne ili druge ponude crpiti može.

Što se predležeće ponude i naknadno ustmeno učinjenoga izjavljenja predstojničtva sbora milosrdnih sestarah tiče, to se tajiti neda, da ova ponuda ni iz daleka neodgovara trošku; što je odredbom obstojavšega c. kr. ministarstva unutarnjih dielah u rečenu zgradu uložen; ako se pako ista opredieli u svrhu jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, to će se na istu zgradu osim jur uloženih glavnicah samo polag predležećega proračuna jošte znamenita glavnica od 16.430 st. 35 nvč. uložiti morati, koji će se trošak jošte znamenito povećati, ako se skaline onako, kao što to ugled zvanja jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te zemaljskoga muzeja zahtieva, preurede, a polag toga težko će upitna zgrada svim zahtievom osobito što se zemaljskoga muzeja tiče odgovarati, jer u istoj zgradi neima prostorijah proti vatri osiguranih, to jest pod svodom iliti boltom sagradjenih. Osim toga je zemaljske zgrade u gornjem gradu nalazeće se tako zvane „kasino“ za zemaljski muzej opredieljene, kamo je muzej jur i prenešen, veći dio iz nova sagradjen upravo u konačnom dogotovljenju. Premda bi se ova zgrada „kasino“ zvana, ako se takova i za zemaljski muzej upotriebila nebi, u druge svrhe zemaljske koristonosno upotriebiti mogla, to ipak scieni kr. ovo namjestničko vieće, da bi se već samom svotom od 120.000 st., koju predstojničtvo milosrdnih sestarah za zemaljsku bolnicu nudi, posve nova zgrada svim potrebam jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te zemaljskoga muzeja odgovarajuća sagraditi mogla, a po tom bi se najmanje ona glavnica prištediti mogla, koja će polag predležećega proračuna i inih previdljivih troškovah i bez sagradjenja novih skalinah od potriebe biti.

Kr. ovo namiestničko vieće držalo je za svoju dužnost, pozornost visokoga sabora obratiti na prenavedene okolnosti, naročito pako na onu, da će milosrdne sestre. ako u posied rečene zgrade dodju, više za zemlju veoma koristnih zavodah u život uvesti, a zatim da će možebiti, ako im se od strane zemlje u ovom pogledu na ruku podje, jošte bolju ponudu učiniti, a napokon što neima izgleda, da bi se upitne zgrada, osobito pogledom na onu okolnost, da će se najveći dio k istoj spadajućega dvorišta za novi put i Marotske ulice na kolodvor upotriebiti, za kakovo privatno poduzeće uz bolje uviete, prodati mogla, te s toga nemože na ino, već visokomu saboru predložiti, da predležeću ponudu milosrdnih sestarah prihvatiti blagoizvoli.

U Zagrebu dne 10. rujna 1868.

Zlatarović v. r.

Vel. župan **Mirko Bogović:** Vis sabore! Predmet taj, o kojem sada vis. kr. nam. vieće piše, daje mi povoda, da o njem progovorim njekoliko riečih.

Ja ni malo nedvojim, da će gospoda, kako je ovdje razložena stvar, istu dobro promozgati, i da će, pridodav k tomu razloge, što ću ih sada navesti, možebiti pristati na moj predlog.

Gospodo moja! Kada se god nalazim ovdje na našoj južnoj promenadi, i kad god pogledam niz dolinu savsku, koja je kao sag razprostrta pred očima gledatelja, te ju srebrolika rieka Sava tamo prepliće a na okrajku joj se gore liepo nanizuju; kada god to vidim, tada mi se oko nehotice zadieva u tu zgradu, koju „per fas et nefas“ špitalom zovemo, i to onim istim pravom kao god se u latinskoj poslovici kaže: „lucus a non lucendo“.

Neugodno me čustvo dira, kad ju pogledam; jer se sjećam one dobe, koja nam je doniela mnogo jada i težkih udaracah, koje još i dan danas preboljeli nismo.

Digitized by Google

Dobro se sjećam, gospodo moja, kada se je ta kuća počela graditi, kako su po tadašnjem občinstvu od ustijuh do ustijuh kolali bogami čudnovati glasovi i satiričke dosjetke. Dopustite mi, gospodo, da njekoje evo ovdje, buduć potrebite kao iliustraciju tomu zavodu, navedem.

Kazalo se je naime, da se ta zgrada tamo gradi na slabom temelju, što se mora uzeti u pravom smislu rieči, jer se zbilja mi stariji dobro sjećamo, kako je na njekadašnjoj livadi Čačkovićevoj bila stajaća voda, gdje smo se mi kao djaci znali u zimsko doba sklizati, i da je tamo tlo skroz i skroz namočeno. Kazalo se je zatim, da se temelj te zgrade gradi bez temelja, to će reći, da pravoga povoda neima toj zgradi, da se gradi; te s toga kazali su već onda ljudi, da, pošto je namienjena ta zgrada narodu našemu, ponajviše pako iz razreda pučkoga nemože odgovarati svrhi, budući znamo, da seljak s bliza, a kamo-li s daleka neće da šalje bolestnika u bolnicu; on se toga plaši, te zazire od bolnice — i u mnogom obziru, gdje nisu uredjene bolnice kako treba — punim pravom; jer dok bude bolestnik odpremljen iz županije zagrebačke, neću reći križevačke, varaždinske kamo li koje slavonske, umrieti će na putu. (Istina.)

Kazalo se je nadalje, da se ta zgrada tamo u komšiluku milosrdnih sestarah gradi s toga da se tu namjeste nemilosrdna braća, kojih je poznata lozinka od vajkada „finis sanctifiicat media“, i da, kao što bi bila zadaća milosrdnih sestarah, tielo kriepiti; tako bi bila zadaća one nemilosrdne braće, da kriepe poznatim duhom svojim tamo bolestnike.

Kazalo se je nadalje, da se gradi ponajviše s toga, da se njekojim ljudem, koji su u ono nesretno doba ovamo jatomice praznih rukuh i torbah došli, napuni torba, da mogu kulturträgersku svoju misiju prama iztoku nastaviti.

Kazalo se je napokon i to, da se ta zgrada nemože već poradi svojega položaja upotriebiti za špital, van ako bi već od potrebe bilo, za ludnicu, u koju bi oni ponajprije imali zatvoreni biti, koji su ju osnovali. (Živio!) I pravo se kazalo, jer, gospodo, tko je ikada vidio, da se bolnica, namienjena bolestnikom, gradi tik glavnoga druma, i blizu kolodvora, gdje je viečni žamor i buka; tko je vidio da se gradi bolnica na takovu zemljištu i tlu, kako je prije kazano; tko je vidio, da se ondje gradi, gdje zdrave vode i svježa zraka neima?

To su sve ljudi kazali, i punim su pravom mogli to kazati, budući da su to vještaci i strukovnjaci potvrdjivali, pak je poslje i isti odbor od sabora izzaslan razvidio i to potvrdio.

Istinabog, odkako je ta zgrada sagradjena velikim, reć bi neizmjernim troškom do blizu 300.000 for., od ono doba vidimo, kako naopako svrhi odgovara; jer je od godine 1856., od kako je sagradjena, sve do danas manje više pusta stajala.

Istinabog, poznato nam je, da su milosrdne sestre malo po malo — sensim sine sensu — počele upotrebljivati tu zgradu. Poznato je, da je njekoliko putih u toj zgradi bolestnih vojnikah bilo; a njekoliko putih i zdravih, buduć se rabila kao tako zvani „Transports-Sammelhaus.

Nu poznata su osim toga i dva momenta, kojimi se odlikuje ta zgrada, i koji su s jedne strane momenti dični a s druge strane poučni po naš narod.

Dični momenat bijaše onaj, kada je g. 1864. bila ovdje prva naša narodna izložba, o kojoj se je sav ne samo domaći nego i inostrani sviet pohvalno izrekao; koje izložbe predsjednik kao i podpredsjednik evo u našoj sredini sjede, te usljed revnosti bijaše posljednji liepim darom u znak priznanja nadaren (Živio!)

Drugi momenat bijaše poučan po naš narod; buduć znamo, da je u onom špitalu u život stupila naša politička fuzija, koja je trajala od trešanjah do višanjah, buduć je iz nje skoro postala difuzija, onda refuzija; a najposlje konfuzija.

To su ona dva momenta, s kojih moći je reći, da ova sgrada ima njekakvu znamenitost; meni drugo nije poznato. Ja se dakle vraćam na spis vis. kralj. namjestničkoga vieća.

Vis. namj. vieće je u svojem dopisu kazalo, te njekim načinom alternativu stavilo, da se imade sgrada ta pod onimi uvjeti, koji su tamo navedeni, ili prodati milosrdnim sestram, ili pako da se ima adaptirati za narodni naš muzej.

Milosrdne sestre po svojem plemenitom zvanju žele valjda otu sgradu budi za bolnicu, budi za školu upotriebiti; nu kao što sam prije s razlogah navedenih u svojem govoru kazao, ta sgrada niti jednoj, ni drugoj svrhi neodgovara — i to je već jedan razlog.

Nu još je drugi razlog, koj me nuka, da nepristanem na to; a taj jeste: što se takova svota nudja, koja prama onoj, koja se je uložila u tu sgradu, tako rekuć izčezava i to svota u obveznicah u nominalnoj vriednosti, koja bi se u rokovih plaćala i to bez kamatah, dočim, kad bi se ta sgrada uredila svojski, neću reći prekomjernimi troškovi, odgovarala bi podpuno svojoj svrhi, kao svojina naroda i kao sgrada narodnoga muzeja.

Ja dakle predlažem, da bi visoki sabor izvolio imenovati odbor, koj bi tu stvar potanko razpitao i koj bi zatim mnienje svoje vis. saboru predložio, a sabor bi onda odlučio, što misli da bi bolje bilo.

Svakako treba, da bi odbor taj bio permamentan; budući po mom mnienju morala bi odboru i ta zadaća pripasti, da bi — kad bi se na moj predlog pristalo, da se naime ta zgrada adaptira za narodni muzej — imao odbor taj zadaću prigodom adaptiranja nadgledati radnju.

To je, gospodo, moje mnienje, to je moj predlog i ja ga vis. kući preporučam.

Digitized by Google

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja onu historiju kuće, špital zvane, koju je g. predgovornik moj pripovjedao, sasvim odobravam, osobito glede onih važnih dvajuh momenatah, od kojih je jedan gospodarstveni, naime izložba, na koju se sa zadovoljstvom obaziremo, a drugi je politički moment, od kojega se sbilja može reći, da je ondje postala fuzija i konfuzija.

O tom se radi medjutim u ovoj stvari, da se ova sgrada, špital zvana, prodade za jako neznatnu cienu, uz zločeste uvjete, ili da se pokloni narodu.

Nije gospodo! težko suditi i odgovoriti na to pitanje, što bi bilo bolje i što častnije.

Ja sam imao čast, upravo kao član jugosl. akademije na poziv vis. namiestničkoga vieća učestvovati u komisiji, koja je bila sastavljena u tu svrhu stranom iz članovah akademije, stranom iz vještakah, naime od graditeljstva zemaljskoga. Mi smo pregledali kuću potanko i proučili, prostoriju svaku, obzirom na one prostorije, koje su potrebite muzeju za namještenje svojih sbirkah. Mi, ovo sve dakle točno pregledav, pronadjosmo, da se može ova kuća sasvim shodno upotriebiti za namještenje sbirkah uz njekoje naravno promjene što izvanjske arkitektovničke, što unutranje. Medjutim su ove žrtve jako neznatne, ako se s druge strane uzme u obzir, da stari kasino nipošto neće odgovarati svrsi svojoj niti glede spoljašnosti niti glede prostorijah; jer kad za sbirke, o kojih se mi pravedno nadamo, da će se širiti, već prama sadašnjemu stepenu neimamo dovoljno mjesta, može se misliti, što će biti kašnje za jedno 10 godinah.

Nu kad ova kuća nebi imala druge svrhe, nego da postane ipak špital, proti čemu su se tolike komisije izrazile, onda bi ja volio predložiti, da se poruši, te material licitando proda, pak će se bar nješto dobiti. (Živio!)

Zato, da se stvar točno i svestrano razvidi, da bude sabor mogao odlučiti i zaključak stvoriti na kakovom temelju, pristajem uz predlog g. v. žup. Bogovića, da se imenuje odbor stante sessione. — jerbo je predmet prešan — da izjavi svoje mnienje, te da se konačno opredieljenje učini s tom sgradom. Muzej je dosada u narodnom domu i stvari tamo već više mjesecih razštrkane leže; ako bi se čekalo još dalje, onda će se mnoge stvari zbilja pokvariti.

Bilj. **Ljudevit Raizner:** Vis. sabore! Onim razlogom, koji su navedeni, imadem dodati malenu primjetbu.

Vis. kr. namjestničko vieće predlaže u dopisu svojem, da se sgrada ta za 120.000 stot. bez kamatah proda, a to 40.000 stot. da se uzmu u račun obveznice u nominalnoj vriednosti i predlaže, da bi se za muzej za onih 120.000 st. sagraditi mogla liepa prostrana sgrada. To je istina; ali je drugo pitanje, bili dobila zemlja toliko novacah, jer mi je poznato, da je ova sgrada obterećena sa mnogo dugovah, t. j. dug jamničke zaklade, dug županije zagrebačke preko 30.000 stot.

Ako bi dakle vis. kuća pristala na predlog taj, mi bi se mogli lišiti i sgrade i 120.000 stot.; stoga pristajem uz predlog gg. predgovornikah. (Živio!)

Robert Zlatarović: Visoka kućo! Na ove razloge, koje su izvolili gg. predgovornici navesti, dalo bi se koješta primjetiti, nego ja držim, da je u ovom položaju stvari najbolje pristati na predlog smjerajući onamo, da vis. kuća imenuje odbor, koji će ovaj predmet ex professo pretresti i predlog ovamo podnesti.

Na kratko tu moram pozornu učinit vis. kuću, da ovaj predlog nam. vieća dolazi odtud, što je sabor u prvom zasjedanju opunovlastio nam. vieće, da sgradu tu može il trajno iznajmiti il uz ratifikaciju sabora utanačit prodajni ugovor. Zašto je taj predlog prigodom prvog zasjedanja potaknut i zašto je vis. kuća tako odlučila? Zato, što je već prigodom posljednjeg sabora i čini mi se još i prije ovaj predmet bio uzet u vjećanje i pretres vis. kuće. Ovom prilikom bio je takodjer i o tom govor, da se kuća ta povjeri bud' akademiji znanosti, bud' gimnaziji, bud' akademiji pravoslovnoj il drugom kojem zavodu učevnom. Ovom su se prigodom svi zavodi protivili odriešito, da je nemogu preselit nikako u kuću, koja nije sposobna za njihove svrhe. U ovom položaju nije se znalo, što da se učini s tom kućom. Ona već toliko godinah prazna stoji bez ikakve koristi. To je onda predlog stavila zemaljska oblast, nebi li voljna bila vis. kuća odlučit konačno štogod glede te sgrade, da prestane sva neizvjestnost. Ja sam bio dužan to napomenuti, da vis. kuća znade genesis, odkuda predlog nam. vieća izhodi, koji stavlja vić. kući prodaju sgrade na volju.

Kad bi bili dotični zavodi ili akademija znanosti još onda prigodom posliednjega sabora pristala na predlog, da se premjesti muzej u onu sgradu, onda nebi razgovora bilo o prodaji. Ako bi ostala prodaja, što bi bilo učiniti, kako bi se ugovor utanačio, kako sa novci postupalo, to spada na odbor dotični.

Ja si dakle daljnje opazke pridržajem za prigodu meritornog pretresanja a sada držim najshodnijim, da se nebi upuštali u potanje razglabanje predmeta, nego odlučili, da se predmet ovaj preda odboru, kojega će vis. kuća imenovati, da predlog nam. vieća još tečajem ovog zasjedanja vis. kući podnese. (Glasovi: Prima se).

Predsjednik: Na koliko su se gg. govornici izrazili i druga gospoda sabornici mučeć na to pristala, ja bi se usudio zaključak izreći, da se ovaj čitav predmet imade odboru ad hoc povjeriti, koj će vis sabor o tom informirati. Samo molim neka se vis. kuća izrazi glede osobah, koliko ih ima sačinit taj odbor. Mislim 5 ili 7. (Prima se broj 7).

Mislim, da bi se u taj broj kombinirati imala takova gospoda, koja ovdje u Zagrebu stanuju i od svoga drugoga posla dospjeti mogu.

Izaslana bijaše komisija od dva lica, koja je imala iztraživati preporan izbor zastupnika g. Šafarića. Ovo je po-

Digitized by Google

vjerenstvo sastojeće iz gg. zast. Benjoša Kraljevića i Stjep. Hervoića, svoje djelovanje obavilo i izvješće podnjelo.

Molim člana komisije g. Hervoića, da izvoli to izvješće ovdje obnarodovati.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita izvješće.

Predsjednik: Želi li vis. kuća čuti takodjer zapisnik iztražni? jer se na njem temelji čitavo izvješće, mislim da bi se dakle imalo čitati.

Benjoš Kraljević: Ja bi bio tog poniznog mnienja, da se zapisnik nečita, nego imenuje nov odbor, koj bi izvidio te iztražne spise i svoj predlog učinio.

Predsjednik: Polag poslovnika, kad je kakov izbor preporan, kad naime odbor vjerovateljni referira, da je koji izbor preporan, onda kuća odluči iztragu, kako je ovdje i učinila. Usljed te iztrage odobri vis. kuća izbor ili ga zabaci. Dočim su spisi ovdje, bila bi danguba ako bi se odpravili na poseban odbor. Mislim neka se akta pročitaju i neka onda kuća izreče, dali izbor stoji ili se ima zabaciti.

Stjepan Hervoić: Mislim da je ovaj obširni zapisnik posve suvišno čitati, jer iz svega nećemo ništa drugo viditi, nego osobna napadanja i opet odbijanja tih napadanjah. Posljedak je posve izcrpljen u našem izviešću; ondje je pronadjeno, da su kod izbora g. Šafarića neuredne stvari učinjene, da je za njega glasovalo pet ljudih, koji neimaju prava glasa. Ta jedna neurednost dovoljna je, da se izbor zabaci, a kako nebi ovdje, gdje je pet ljudih glasovalo, koji su na izbor ili kao domari ili sinovi pravih izbornikah došli, te u ime njihovo to eminentno pravo vršili. Zato mislim, da netreba spisah dalje čitati, nego da vis. sabor jednostavno izreče, da izbor g. Šafarića nevalja i da se novi izbor ima odrediti.

Dr. Mirko Šuhaj: Meni se čini, da izaslano povjerenstvo ovu stvar nije onako obavilo i predložilo da bi se sabor odmah u viećanje upustiti mogao, jer pozitivna predloga na koncu izviešća neima. Da nam povjerenstvo kaže, što ovdje g. član tog povjerenstva predlaže, da se taj izbor nevaljanim smatrati ima, onda bi se dalo o tom viećati i stvar riešiti. Kako je stvar ovdje razložena, da je g. Inkej dobio 47 glasovah u istinu, a drugi samo 45, to može on njekim pravom kazati, ja sam zastupnik. Dakle je to pitanje preporno. S druge strane opet kaže nam povjerenstvo, da je postupak kod izbora veoma površan bio. Ako to stoji, onda odgovara dostojanstvu vis. kuće, da se nov izbor odredi.

Zato mislim, da se stvar predade verifikacionalnom odboru, koj bi nam do sutra pozitivan predlog podnesti mogao. Glavna je stvar, da li se je po zakonu postupalo; ako jest, onda je g. Inkej zastupnik, ako je pako cielo postupanje površno i neuredno bilo, onda izbor nevalja, te se mora novi odrediti. Zato neka se stvar preda verifikacionalnom odboru, sad onako neima drugog posla, te nam može do sutra predlog učiniti i mi ćemo onda lakše viećati.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da se svi spisi upute na verifikacionalni odbor, te da nam odbor do sutra izviešće podnese? (Prima se) Proglašuje se dakle za ključkom.

Ovdje je molbenica Andrije Grdjana iz županije varaždinske, koj je već u prošastom saboru takovu molbenicu, komičnu i tako rekuć bez svakog smisla podneo. U pretres uzeti se nemože, jer joj manjka bitno svojstvo, što nije poduprta po nijednom zastupniku; ja mislim, da se ima putem dotične oblasti povratiti. (Primljeno)

Stigla je takodjer molbenica grada Varaždina glede gradjenja željeznice od Čakovca do Zaprešića; slična je onoj, što ju je poslala županija varaždinska. (Upućuje se na željeznički odbor.)

Za sada drugog predmeta neima, nego ja bi molio. da se odbor željeznički izvoli konstituirati, isto tako onaj za riečko pitanje, a mogla bi se gospoda ujedno i sporazumjeti glede odbora za bolnicu; ja imam njekoje spise izručiti odborom, čim budem znao, tko je predsjednik.

Dr. Mirko Šuhaj: I onaj za lonjsko polje odmah.

Predsjednik: Neka se konstituiraju, ja odgadjam sjednicu na ¼ sata.

(Odbori se konštituiraju, te budu izabrani: u odbor za riečko pitanje g. Dr. Luka Petrović predsjednikom, gosp. Skender Fodroczi izvjestiteljem; u odbor željeznički g. biskup Vjenceslav Soić predsjednikom, g. Hugo Anker izvjestiteljem.)

Predsjednik: Uspjeh glasovanja za odbor za bolnicu je sljedeći: g. Kulmer i g. Vukotinović dobili su 49, g. Bogović 48, g. Raizner 46, g. Kušević Aur. 45. g. Zlatarović 37 i g. Koritić 26 glasovah. Istina, g. Koritić neima absolutne većine, ali ima izmedjuostalih najviše glasovah. (Glasovi: Prima se).

Grof **Miroslav Kulmer:** Moram se, vis. sabore! zahvaliti na predsjedničtvu u odboru za lonjsko polje, budući da sam ja drug družtva za djelovanje glede toga polja. Ja bi molio da se mjesto mene drugi predsjednik izabere, te da g. Fodroci stupi u odbor, jer onako neima nikoga iz križevačke županije, koja takodjer u taj posao utiče.

Predsjednik: Prima li vis. kuća, da mjesto g. grofa Kulmera g. Fodroci stupi u odbor za lonjsko polje? (Prima).

G. zastupnik varaždinski Perko nalazi se u Zagrebu, ali je obolio i leži, te moli za izpričanje; čim se oporavi, doći će u naš krug.

Prispjela je molbenica g. Mücke-a, poduprta g. zast. Vukotinovićem, kojom nudja na prodaju dvie historičke slike, koje je on sastavio i koje su već kamenotiskom razprostranjene. Ja mislim, da ćemo ovu molbenicu uputiti na peticionalni odbor. (Prima se).

Danas su razdieljeni spisi nagodbeni obćih sjednicah kraljevinskih odborah, ostali spisi će se danas doštampati. Nastojati ću, da ih sluge gospodi u kuće donesu; nu ako nebi tko dobio, jer nisu svi kvartiri poznati, molim neka se potrudi u pisarnu, ili neka naznači stan, da mu se može poslati.

Dočim se po poslovniku poslje razdielenja tiskanicah ima iza 3 dana vrhu predmeta debata započeti, to bi ja vis-

Digitized by Google

kući predložio, da se o poslu nagodbenom možebiti u subotu ili ponedjeljak debata povede. (Glasovi: U ponedjeljak). Ja bi dakle dotle odgodio sjednice i ureći ću, ako bude što prispjelo, za tekuće poslove sjednicu u subotu, ako ne, onda u ponedjeljak počimlje debata.

Benjamin Kraljević: Povodom tim, što sam sada razumio, da se sjednice odgadjaju na njeko vrieme, neka mi dopusti vis. sabor njekoliko riečih. Kao što je sigurno gg. iz javnih listovah poznato, zaključila je županija požežka u maloj svojoj skupštini, da glede željeznice naročito pruge, koja bi se imala graditi kroz sredinu Slavonije, molbenicu na ovaj sabor podnese. Pošto ova molbenica još nije prispjela, a sigurno će danas ili sutra doći, to se usudjujem predlog učiniti, da se saborsko predsjedničtvo ovlasti, da stigavšu molbenicu i sjednicu nesazvav, da se nebi kasnilo, odmah željezničkom odboru izruči.

Predsjednik: Izvoli li vis. kuća primiti predlog, da se stigavša molbenica požežke županije kratkim putem željezničkom odboru izruči? (Prima se).

Ja dakle završujem sjednicu i imat ću čast buduću ureći u ponedjeljak i ako što prispije, u subotu.

Digitized by Google

Četrnaesta saborska sjednica

držana dne 19. rujna 1868. u 12 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Dopis namj. vieća glede lonjskoga polja. — Predstavka družtva za kanal izmedju Vukovara i Jaruge. — Predstavka županije požežke, grada Senja i grada Bakra u poslu željeznicah. — Predstavka sabora na Nj. Veličanstvo glede novačenja. — Izviešće verif. odbora glede izbora Šafarića i razprava. —

Predsjednik: Vis. kućo! dočim je nadpolovična većina saborskih članovah prisutna, otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik zadnje sjednice proglasiti.

Bilj. **dr. Ignjatija Brlić** čita:

Zapisnik

trinajste sjednice sabora kraljevine Dalmacije Hrvatske i Slavonije, na 15. rujna 1868 pod predsjedničtvom presvietloga gospodina Antuna Vakanovića saborskoga predsjednika držane.

Na poziv predsjednikov pročita bilježnik Raizner zapisnik dvanajste saborske sjednice i taj zapisnik bude odobren.

Nadalje čita bilježnik Ignjat Dr. Berlić:

1.) Vjerodajnice novoizabranih narodnih zastupnikah i to: Josipa Pleše-a, za izborni kotar Vrbovsko-delnički; Gjorgja Kontića za izborni kotar irižki, i Marka Kneževića, za izborni kotar Dolnjo-Miholjački.

Sabor upućuje te vierodajnice na ovieritbeni odbor.

2.) Molbe narodnih zastupnikah Petra Malaća i Ladislava Thallera za dopust radi boležljivosti do oporavljenja.

Odredjeno je imenovane zastupnike putem predsjedničtva pozvati, da svoja mjesta u saboru čim prije zauzmu.

3.) Dopis kr. namiestničkoga vieća od 10. rujna t. g. br. 7211/1212 kojim uslied saborskoga zaključka od 29. siečnja t. g. predlaže, da se tako zvana zemaljska bolnica u Zagrebu zboru milosrdnih sestarah za kupovninu od 120.000 fr., a. v. prodade.

Na predlog presvietloga gospodina Mirka Bogovića zaključeno je izabrati odbor od sedam licah koji će još tečajem ovoga saborskoga zasiedanja saboru obrazloženi predlog o tom podnieti, kako bi se upitnom zgradom na korist zemlje i naroda, najprobitačnije razpoložilo.

Na poziv predsjednikov izabrao je sabor u taj odbor odlučnom većinom glasovah gg. Grofa Kulmera; Vukotinovića, Bogovića, Raiznera, Aurela Kuševića, Zlatarovića i Koritića.

4.) Izviešće saborskoga povierenstva u iztrazi proti obavljenom izboru narodnoga zastupnika u IV. izbornom kotaru križevačke županije.

Sabor upućuje podnešeno izviešće sa svimi iztražnimi spisi na ovieritbeni odbor.

5.) Tužbe i molbe Andrije Grdjana iz varaždinske županije.

Pošto nisu u smislu poslovnika po saborskom članu poduprte, vratit će se dotičniku putem kr. namiestničkog vieća.

6.) Predstavka gradjanstva varaždinskog za gradjenje željeznice Čakovac Zaprešić.

Upućeno na željeznički odbor.

7) Molba Franje Mücke-a slikara da mu se odkupe dvie historične slike iz hrvatske poviesti za cienu od 1000 for.

Upućeno na molbeni odbor.

8.) Zapisnik odbora za pitanje riečko, kojim izviešćuje, da se je konštituirao, izabrao predsjednikom presvietloga g. biskupa Petrovića a izviestiteljem g. Aleksandra Fodroczy-a.

Savezno izviešćuje gospodin predsjednik ustmeno, da se je takodjer željeznički odbor konštituirao, izabrav presvietloga gosp. biskupa Soića predsjednikom, a narodnog zastupnika Ankera izviestiteljem.

Digitized by Google

Što je oboje na znanje uzeto. Gosp. grof Kulmer odrekao se je članstva u odboru lonjsko-poljskom; na što je na mjesto njegovo gosp Aleksander Fodroczy izabran.

Iza toga izviesti gosp. predsjednik da su spisi kraljevinskoga odbora stranom već tiskani, i medju članove saborske razdieljeni, a da će se stranom još danas dotiskati, i medju saborske članove razdieliti, te predlaže da bi se dan za generalnu debatu o nagodbenoj osnovi opredielio, koji je za ponedeljak dne 21. rujna ustanovljen.

Na predlog g. narodnoga zastupnika Benjamina Kraljevića odredjeno je: da se predstavka, koja će se od občinstva županije požežke u željezničkom pitanju podnieti, po predsjedničtvu kratkim putem željezničkom odboru priobći.

Zatim zaključi gospodin predsjednik sjednicu, i ureče buduću za ponedeljak, ili po potriebi za subotu u jutro.

Vakanović. v. r.
Ig. Brlić. v. r.
bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe? (Nitko se nejavi).

Buduć neima nikakove primjetbe, proglašuje se zapisnik zadnje sjednice ovjerovljenim.

Od gg. odsutnih zastupnikah prispio je g. Gvozdanović i predao svoju vjerodajnicu, koju sam ja izručio verifikacionalnomu odboru. Taj je odbor takodjer svoje izviešće podnio, te ću imati čast, malo kašnje da ga vis. kući predložim.

Za sada predlažem dopis vis. namiestničkoga vieća glede lonjskoga polja i ujedno s tim predlažem takodjer na sabor upravljenu predstavku članovah družtva, koje se je za osušenje lonjskoga polja sklopilo.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Na temelju izviešća god. 1866. izaslanog povjerenstva radi osušenja lonjskoga polja i ostalih savskih nizinah, te konštatirane podpune valjanosti odnosnoga tekničkoga operata, sastavljenoga po gradjevnomu nadzorniku barunu Zornbergu načinjen je polag priloženoga ·/. izviešća ovozemnoga kr. gradjevnoga ravnateljstva od 28. kolovoza t. g. br. 1326. proračun odnosnih troškovah iznosećih u gotovu 2,101.033 stot. 40 nvč. ili pako u naravi t. j. težačkih silah u potrebi od 6,127.882 težakah.

Sastavkom ovim postignut je temelj za daljnje kombinacije i operacije u predmetu tom.

Dalji korak k postignuću svrhe sastoji se u tom, da se pronadje način i sredstva za pokriće i osiguranje odnosnih potrebnih troškovah.

Dočim je za izradjenje potrebnih predradnjah i predlogah u tom pogledu po visokom saboru imenovan odbor, to mnije kr. ovo namiestničko vieće, da će izaslanomu odboru za shodno orientiranje i razmatranje predmeta toga podatci u izviešću gradjevnoga ravnateljstva razloženi od neobhodne potrebe biti, te se časti podnesak taj visokomu predsjedničtvu za daljnju blagohotnu porabu priobćiti.

U Zagrebu dne 16. rujna 1868.

Zlatarović v. r.

Robert Zlatarović: Ja držim vis. sabore! da bi shodno bilo, da se ovo izviešće graditeljstva sa dotičnimi izpravami na odbor za osušenje lonjskoga polja uputi, da ih može uporabiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita molbu grofa Ladislava Pejačevića u svoje i u ime odsutnih članovah, zatim baruna Gjure Raucha i grofa Henrika Khuena u pogledu izvedenja toli žudjenoga za promet i naplavu kanala izmedju Vukovara i Jaruge, koj će spojiti Dunav sa Savom.

Predsjednik: Vis. kućo! g. zast. grada Zagreba Zlatarović predlaže, da se to odboru za lonjsko polje izruči, jer se tiče istoga predmeta; pristaje li vis. kuća na to?

Dr. Injat Brlić: Ovaj kanal nije u savezu sa osušenjem lonjskoga polja; ovaj se kanal proteže medju gradiškom i brodskom regimentom, te je sasvim drugi predmet. Ako bi se dakle ovi spisi izručili odboru za osušenje lonjskoga polja, to bi se moglo kazati radi analogije predmeta, ali stvar se netiče lonjskoga polja.

Robert Zlatarović: I ja držim, radi analogije stvari, da se uputi na odbor za lonjsko polje, buduć da će se tamo najbolje moći prosuditi na koliko i u kakvom savezu stoji sa lonjskim poljem, te će isti odbor moći svoje mnienje saboru podnieti i glede tog predmeta.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Kad bi tako bilo, onda bi se morao imenovati odbor za lonjsko polje i za savske nizine; nu tako nestoji u zaključku, gdje je rečeno, da je odbor samo za osušenje lonjskoga polja izaslan.

Robert Zlatarović: Odbor je g. 1867. bio izaslan za osušenje lonjskoga polja i savskih nizinah; sad nije nov odbor izabran, nego mjesto izstupivših članovah su drugi izabrani.

Dr. Ignjat Brlić: Ja ću dopuščenjem još progovoriti o toj stvari. Kanalu ovomu nije glavna zadaća, da osuši lonjsko polje i savske nizine, nego da sveže Dunav sa Savom. Analogija valja dakle samo u toliko, na koliko se vode tiče; ali drugi je predmet osušenje lonjskoga polja. Ovdje se tiče kanaliziranja zemlje, t. j. kanala za promet, dočim se kod lonjskoga polja o tom radi, da se osuši i za kulturu sposobnim načini. Dakle to su dva sasvim različita predmeta; nu analogije radi moglo bi i ovo posliednje uputiti na ovaj odbor.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje su dva različita mnienja; g. zast. grada Zagreba Zlatarović predlaže, da se jedan i drugi predmet uputi na isti odbor za osušenje lonjskoga polja; g. Brlić baš nije naročito rekao, da se s tim nebi slagao, nego navadja, da to nije u bitnom savezu. Dakle predlog g. Zlatarovića jest, da se oba spisa upute na isti odbor za lonjsko polje; naravna je stvar, da će odbor svoje mnienje o svakom predmetu posebno, ne u jednom izviešću izraziti

Digitized by Google

imati. Prima li dakle vis. kuća predlog g. Zlatarovića? (Prima). Dakle odbor će obadva ova predmeta razviditi i svoje mnienje podnieti.

Prispjela je predstavka županije požežke glede željeznice, koja bi se imala graditi kroz sredinu Slavonije dolinom Orljave. Nadalje prispjela je predstavka grada Senja, podupрta dotičnim brojem članovah, da se imade željeznica, koja bi se gradila do mora jadranskoga, na grad Senj potegnuti. Napokon je ovdje predstavka grada Bakra, koj takodjer zahtieva, da se njegovi interesi kod gradjenja željeznice imadu u obzir uzeti. Molim g. bilježnika, da pročita.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Sretnu, i divnu onu pomisao, da se željeznica iz Zemuna na Rieku sredinom Slavonije, a dolinom potoka Orljave potegne, s' uzhićenjem, i neopisivom radošću pozdravilo je ovostrano pučanstvo, a još većma osietilo, i dielilo je ono tu radost, kad je razumieti moglo, da je i Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo, naš premilostivi kralj, i vladar. blagoizvoljio previšnjim svojim riešenjem od 13. travnjb 1863 premilostivo uvažiti i odobriti izvedenje te željezničke pruge, uvidilo bo je njezinu prešnu potrebu a jamačnu korist, te je na utiehu svoju tako, i razabrati moglo da bi mu se živućemu i onako u zabitnosti i siromaštvu, željezničkom tom prugom otvorio izgled na bolju, i veseliju budućnost.

Pero, i rieč silnih vieštakah prve vrsti, jur je dokazala, koli je ta željeznica potrebna, i koristna za bitnost uživotvoriti se imajućeg blagostanja materijalnog u miloj mu domovini — iznela je na vidjelo i ono, reć bi neoborivo njihovo mnenje, da cviet, i spas cielokupne trgovine države austrijske, upravo zavisi od uživotvorenja ove željeznice.

I tako živilo je ovopodručno pučanstvo u punom očekivanju sreće, i čvrstoj nadi, da će blaga rieč, i spasonosna nakana premilostivog našeg kralja i Vladara u tom predmetu javno očitovana, doista se u izvršenje privesti, te će tako i ova upitna željeznica jedared graditi se započeti.

Nu velika ta radost, spojena dakako sa izgledom na sretniju budućnost ovopodručnog pučanstva, razplinu se brzo u vjetar, i maglu, pak mu nebiaše ni ono, štono rosa u nestašici kiše rastućemu, i cvatućemu bilju vriedi, jer izrično je na svom mjestu dogovoreno, da izvedenju te, jur sasvim trassirane željezničke pruge stoje na putu tobož nenadvladive, ili barem prevelikim troškom ukloniti moguće, u najzadnje vrieme opažene potežkoće, stoga da se ima drugim pravcem, dolinom najme dravskom željeznica graditi i izvesti na Sisak, bez da bi i ova dolinom orljavskom sriedinom županije ove išla, pošto su i s ove strane pronadjene, ili osnovate, premda još nedokazane njeke zapreke, koje bi gradjenje željeznice sriedinom županije ove tobož nemogućim činile.

Ova za ovopodručno pučanstvo zlokobna i žalostna viest, koju ovamo donese jedan član onog odbora, ili sastanka, koji nedavno deseći se u Pešti razpravljao je pitanje o nuždi i potrebući gradjenja i izvedenja željezničkih, — zemlje kraljevinah Ugarske, Hrvatske i Slavonije prosjeći imajućih prugah, neugodno ga je zatekla, jer shvatiti nemore, da bi mu se takova sudba zbilja krojiti mogla, napram svojoj vazda i u odlučnom času i pitanju previšnjemu prestolju i visokoj vladi pokazanoj odanosti i viernosti, koli i napram jadu i nevolji svojoj, koju trpi jedino s pomanjkanja svih i skrajne nužde tičućih se obćilah i promicalah, akoprem je i ova bieda, kao i čemerno mu stanje svemu svietu, nedvojbeno indi i previšnjemu priestolju i visokoj vladi i samomu visokomu saboru dobro opisano i poznato.

Takovim, doista i ne inako, već na težnji i osnovi pojedinacah sebične naravi, bez uvaženja i volje za unapredjenjem toli i osiguranjem obćih interesah zemlje naše, u narodno-gospodarstvenom, kao i trgovačkom obziru i prometu, počivajućim dogovaranjem, gotovim skoro riešenjem stvari ove, potegla bi se željeznička pruga na sve strane upitnih zemaljah, samo jedina županija ova nebi takovom prugom prosječena, već jedva dotaknuta bila. I stoga obuze ovopodručno pučanstvo pravedna bojazan zbog uzkraćivanjem tim prieteće mu pogibelji skrajne sirotinje i viekovitog mrtvila u pogledu materijalnoga stanja njegova, kao i onako osamljenoga i bez svake pomoći i prometnih sredstvah nalazećeg se puka.

Iz ovih se uvidja, pa i dokazom je, da je glas ovopodručnoga pučanstva, ma i kod silnih svojih predstavakah i molbah ostao kao glas u pustinji vapijućega, akoprem je rieč njegova ozbiljna, rieč neokaljana i pravedna, koju tim više uslišati i štititi valja, čim se samo pogleda i promotri kukavno stanje njegovo, a žalostni skoro sa svietom svezu izključujući položaj županije ove — i da na ovopodručno pučanstvo, — koje je inače blage, poslušne i neizopačene naravi i koje pripravno i oduševljeno za uzdržanje previšnjega priestolja jest svakom zgodom i nastavšom nuždom prinosilo žrtve i sile svoje ravno onomu narodu, kojega zemlje željezničke pruge jur prosjecaju i on se baš s tim srećnim nazivlje, i drži, i koje nezaostajuć za drugimi prostrane carevine austrijske narodi, u nošenju državnih i inih svakojakih teretah, sve ovo brižno i dragovoljno podnosi i čini. nikakovi obzir nebi se uzeo, ni pomoć mu pružila, a za dobra diela svoja, za svoju pripravnost na žrtve, za svoju odanost i viernost prama previšnjemu priestolju i visokoj svojoj vladi, u istinu odsudjeno, da bi bilo na viekovitu osamljenost, ili zabitnost svoju, na skrajnje tugovanje i uboštvo, dakle patnju i očitu propast svoju.

Visoki sabore! Netreba tomu daljnih dokazah i opisivanjah, da, ako županiju ovu dolinom orljavskom neprosječe željeznička pruga, pučanstvo područno neće pasti u podpuno

Digitized by Google

siromaštvo, a na teret državi, jer ovo je dovoljno već opisano i dokazano. Ali ipak valja ovdje prostodušno i otvoreno reći, da bi griehota i velika nepravda bila, ostaviti ga brez izgleda na vodjenje željezničkoga poteza sriedinom županije, neimajućega ni onako putevah promet olahkoćujućih, da mnogovrstne proizvode naravi i plodove neumornoga truda i ràda svoga brže i lakše promaknuti može, da tako u stanju bude, prodajom obratiti ih u novac, ovim pako potreboće svoje pokriti, državne i ine daće podmiriti.

Ima u županiji ovoj proizvodah naravskih, na kojih izkazanu kroz propitkivanja, potraživanja i naručbine, potreboću obzir uzeti valja, jerbo se nalazi kameniti ugljen, vino, rakija, šljivovica, blago i voće svakojako, drvlje itd., nemanje i raznovrstna hrana, koju bi pučanstvo i na mnogo veće proizvodilo, samo kad bi imalo prigodu i sriedstvo lakšega promaknuća i prometa, dočim u sadašnjih miesta i položaja svog okolnostih, neznajuć kamo i kako bi proizvode svoje odpremilo, mnogo raztepe, što bi lagano i brez uštrba vlastitoga uzdržavanja odtudjiti moglo.

Uzmu li se sve ove istinu stvari obsežno predstavljajuće navodbe i razlozi u svestrano i pravedno pretresivanje i prosudjivanje, tada ostaje ovopodručnomu pučanstvu podpuno ufanje i čvrsta nada, da će visoki sabor povesti rieč i moć svoju upotriebiti za bolju i sretniju budućnost njegovu.

I tako dok se občinstvo ovožupanijsko stara za unapredjenjem i osiguranjem obćih kroz predstojeće vodjenje i gradjenje željezničkih prugah uvjetovanih, interesah, to je gotovo držano, da i napram težnji i potriebi pučanstva područnog zadaću svoju vierno i brižno vrši.

Stoga nalazeći se občinstvo ovo i u brigi i u strahu, da ona iz Osieka na Sisak vodit i gradit se imajuća željeznica i zbilja neće dolinom Orljavskom, sredinom ove županije prosjeći, uzelo si je za svetu dužnost braniti težnju svog pučanstva, te u tom pogledu uteći se i pod okrilje visokoga sabora tom smiernom molbom: da blagoizvoli svojim možnim posriedovanjem i zaključkom kod previšnjega mjesta izhoditi, da kad se već neće graditi željeznica iz Zemuna na Rieku sredinom Slavonije, a dolinom potoka Orljave, barem ona za gradjenje iz Osieka na Sisak predložena pruga željeznička prosječe sredinu županije ove, dolinom Orljave, pošto bo neima dokaza, da se nebi mogla izvesti i graditi i pošto je ovopodručno pučanstvo pripravno sve moguće žrtve na ovakovo gradjenje, gledeć na korist, koju bi od te željeznice imalo, privesti.

Dano iz naše male skupštine 12. i sliedećih danah mjeseca kolovoza 1868. u Požegi obdržavane.

Visokoga sabora

sluge pokorni

Občinstvo županije požežke

po Vatr. Bunyiku v. r.,
vel. bilježniku.

Visoki sabore!

Od kako se željezna pruga iz Zidanoga-mosta u Sisak otvori, propade njegdašnja toli onamenita trgovina senjska tako, da joj skoro niti traga neostade, preuze bo ne samo senjsku; već i cieloga primorja jadransko-hrvatskoga trgovinu željezna pruga vodeća u Trst; na mjesto dakle blagostanja njegdašnjega, zavlada težko siromaštvo, — siromaštvo, koje bi Senj i cielo primorsko pučanstvo do skrajnjega zdvojenja dovesti moralo, ako mu se neobhodno potrebita pomoć čim prije nepruži! —

Preduzeta razmieravanja, dovoljni dokaz pružiše, da je Senj najbliža točka, koja južno — iztočne strane monarkije sredstvom željeznice sa morem spojiti može, pak da se sada jedina i posliednja nada po Senj i cielo ostalo hrvatsko primorje tja do Kraljevice oživotvorenjem željezničke pruge od Ogulina kroz gradjansku Hrvatsku do Rieke, na uviek osujetjena ostane, blagodat željeznice nepostigne, nego da se jedinoj izlaznoj točki riečkoj žrtvuje?!

Nižepodpisani zastupnik kr. i slob. grada Senja prinukan je s navedenih razlogah u ime slavnoga gradjanstva Senjskoga Visoki sabor najsmernije zamoliti, da izposlovati uznastoji, kako bi Senj sa cielim jadransko-hrvatskim primorjem, kao što je Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 13. travnja 1863. izrično obećati blagoizvolilo, u Alföldsko-riečku željezničku mriežu povukao, te — ako bi baš posve nemoguće bilo, željezničku prugu senjsku polag nacrta Kazdinoga izvesti, barem polag jurve dovršene izradbe belgijskoga družtva, Karlovac-Senj-Rieka kao uporna točka poprimila. —

U tu svrhu molim da mi još dozvoljeno bude, potriebite radi obrazloženja ove molbe posebne nacrte, dotičnom odboru putem visokoga predsiedničtva naknadno dostaviti.

U Zagrebu dne 19. rujna 1868.

Ignjat Simić v. r., zastupnik grada Senja; Dr. Vjenceslav Soić v. r., biskup; M. Kraljević v. r.; Ed. Sulyok v. r.; Benjamin Kraljević v. r.; D. Luka Petrović v. r., zastupnik saborski; Hervoić v. r.; Tomašić v. r.; Maksó Maller v. r.; Hugo Anker v. r.; Raizner v. r.;

Visoki sabore!

Pitanje ono gradjenja željeznice iz Karlovca do Rieke, činom će postati. —

Za da ova željeznica u trgovini, u prometu sve one blagodati donieti uzmogne, koje se od nje očekivaju, velepotriebno je, da ona u čim bližji dotičaj sa lukami primorskimi dodje. —

Na obali našoj primorskoj nalaze se sposobne i krasne luke „bakarska i kraljevička“ i spojenje njihovo sa prugom željeznom u pogovoru je nadnuždnije zahtievano.

Na svrhu dakle uspiešnoga postignuća ovog, predlažem i moj predlog onamo glaseći, da visoki ovaj sabor preponizno

Digitized by Google

svojom predstavkom na Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo obratiti se i Njega zamoliti dostoji se, da upitna željeznica „Karlovac-Rieka“ kroz Bakar, t. j. kontinuativno kroz njegovu (pomorsku) drágu bi vodjena bila, a šta se tiče Kraljevice da u najbližji mogući doticaj sa istom dodje. —

Pavao dr. Battagliarini v. r., narodni zastupnik; Ed. Šuljok v. r.; dr. Vjenceslav Soić v. r., biskup; Iv. Durbešić v. r.; Benjamin Kraljević v. r.; Barabaš v. r.; M. Kraljević v. r.; Hervoić v. r.; Hugo Anker v. r.; Lad. Kiš v. r.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Ja mislim, da se ove sve tri molbenice odpute na željezničkki odbor, koj će u tom pogledu svoje izviešće ovamo podnieti.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se sve tri molbenice na željeznički odbor upute? (Prima.)

Vis. kućo! ovdje su dvie skoro istovjetne molbenice žiteljah irižkih, podpisane po množini članovah u ime 500 svoje subraće i sužiteljah. Molbenicam na kratko je sadržaj taj, da se ti žitelji tuže proti gnjetenju svog spahije, t. j. manastira Opova. Nijedna molbenica nije poduprta po nijednom članu saborskom; polag poslovnika mora se dakle vratiti natrag, osim ako je tko sada podupre.

Robert Zlatarović: Ja držim, vis. sabore! da se imamo strogo držati poslovnika; ako nije molbenica poduprta po nijednom članu saborskom, onda se ima vratiti, te se neima niti čitati niti u pretres uzeti.

Dr. Ignjat Brlić: Ja mislim, da nam je nuždno sadržaj znati; ovako, neznajući sadržaja, na što se ljudi tuže, molbenicu vratiti, mislim, da nije u redu. Ako je tužba pravedna, mislim, da će se naći tko, koj će ju podupirati; ako se narod tuži tolikimi podpisi, možebiti ipak kakov razlog tomu ima, a ima li razloga tužbi, to treba iztražiti.

Gjuro Kontić: Visoki sabore! To je jasan predmet, on spada na one predmete, gdje se radi o odkupu odkupivih vinogradah. Od svih obćinah, koje manastiru Opovu davaju desetak, nijedna se nije protivila toj daći, nego jedina irižka i to ne ciela obćina, nego samo njekoliko ljudih. Dakle kod njih jedinih nemože se praviti iznimka. Ti vinogradi su iste kategorije, kao i svi vinogradi manastirski, naime urbarski odkupivi. Svi ostali žitelji plaćaju točno taj danak, samo ta njekolicina protivi se. Sada je ta stvar dospjela već do odkupa; vis. namiestničko vieće izaslalo je naime komisiju, koja će odkup proizvesti i tu stvar konačno urediti. To je u stvari. —

Predsjednik: Ovo je pitanje forme, proti kojemu je g. Brlić iznimku učinio; dotični paragraf glasi, da se molba može dati na sabor samo onda, ako je poduprta po kojem članu sabora; druge ili dapače bezimne prošnje neprima sabor. Ja sam se ćutio dužnim, sabor izviestiti, da je takova molba prispjela; polag onog paragrafa naravno mora se vratiti putem predsjedničtva, ili po saborskom protokolu preko dotične jurisdikcije. Ja mislim, da i sada taj put sljedimo, i putem nam. vieća preko dotične jurisdikcije molbenicu vratimo, jer nitko od saborskih članovah nije podpisan. Na kratko sam imao čast sadržaj izjaviti, što je takodjer g. Kontić potvrdio; ako vis. sabor zapovjeda, neka se čita, moći će ju sada koj od gg. zastupnikah poduprieti.

Dr. Luka Petrović: Ja mislim, da se molbenica nebi čitala; jer ako sabor dopusti, da se vidi, na što se ovi ljudi tuže, to se on postavlja za sudca u toj stvari. Kako je g. zast. Brlić rekao, da treba da čujemo, na što se ljudi tuže, to je istina; ali oni bi se morali pritužiti kod svog dotičnog suda i ako im se ondje nebi zadovoljilo, onda bi se mogli pritužiti saboru; ali to iz prošnje nesljedi; zato predlažem, da se nečita. (Glasovi: Vratiti).

Predsjednik: Hoće li se dakle vratiti preko dotične oblasti? (Glasovi: Vratiti). To je dakle zaključak.

Vis. sabore! Predstoji sada naskoro novačenje, kako je poznato. Kraljevinski odbor je već to pitanje potaknuo prigodom svog boravljenja u Pešti i g. zastupnik grada Zagreba uzeo je na se, da će podatke dati za reprezentaciju, koja će se podnieti Nj. Veličanstvu, da se ta stvar čim prije rieši. Predstavka je gotova i ja bi molio, da ju g. bilježnik izvoli proglasiti.

Robert Zlatatović: Prije nego se čita reprezentacija, neka mi dopusti vis. sabor, da za razjasnjenje njekoja data na kratko napomenem

Znano je vis. kući, da je god. 1858. izdan zakon obrambeni, na temelju kojega je bio opredieljen kontingent, t. j. stanoviti broj novakah, koj se imade od strane Hrvatske i Slavonije unovačiti. Ovaj kontingent iznosio je do g. 1866. uključivo 2640 momakah. 28. prosinca 1866. g. izišla je naredba, po kojoj se imadu svi, koji su sposobni iz svih trih dobnih razredah unovačiti; kroz to je g. 1867. preko 3000 momakah unovačeno. Prev. riešenjem od 13. prosinca 1867. ukinuta je ta naredba, te opet uzpostavljena prijašnja naredba. Kontingent za ovu godinu ustanovljen je na 2790 momakah.

Sada se radi o tom, da se onaj višak, koj je g. 1867. uslied naredbe od 28. prosinca 1866. prekomjerno stavljen u vojsku i koj po prilici 1000 momakah iznaša, uračuna u kontingent za ovu godinu.

Na ovom temelju osniva se pitanje o novačenju i zato sam se ja držao zvanim, da vis. kuću ubaviestim i valjda će to u reprezentaciji biti potanko napomenjeno.

Bilj **Stjepan Hervoić** čita:

Vaše Veličanstvo!

Previšnjim riešenjem od 13. prosinca 1867 blagoizvolilo je vaše ces. i kralj. apost. Veličanstvo premilostivo dozvoliti, da se kontingent novakah, odpadajući za godinu 1868 na kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, stavi uz uporabu posebnih ustanovah, valjanih za zemlje krune ugarske.

Uslied ovoga previšnjega riešenja stupila je izvan krieposti previšnja naredba od 28. prosinca 1866. kojom su uvedene njekoje preinake u zakonu o popuni vojske od 29. rujna 1858. zajedno s dotičnimi provedbenimi naredbami,

Digitized by Google

te su opet u život stupile promienjene ili ukinute tim ustanove prije spomenutoga zakona, zatim uredovnoga naputka, spadajućega k tomu zakonu, kao i dotičnih naknadnih naredabah zajedno s osobitimi u Ugarskoj i u Erdelju u porabi stojećimi ustanovami.

Uspieh novačenja, izvedenoga godine 1867. na temelju previšnje naredbe od 28. prosinca 1866, daleko nadmašuje kontingent novakah, što ga je Hrvatska i Slavonija prije toga, dok je naime sada opet uzpostavljeni zakon o popuni vojske od 29. rujna 1858. podpunoma u krieposti bio, svake godine davati imala.

Kod glavnoga stavljanja godine 1867. uvršteno je u vojsku iz pozvanih trih dobnih razredah (rodjeni god. 1846, 1845 i 1844) . . . . . 3091 mom.
dobrovoljacah i ureda radi unovačenih . . . 68 „
skupa 3159 „

dočim su iz ovih trih dobnih razredah za naknadno stavljanje zabilježena 3622 momka, od kojih se samo do konca godine 1867 pred asentnu komisiu dovedena 424 momka.

Usuprot tomu iznašao je kontingent novakah kod prvoga novačenja godine 1866 samo 2248 momakah. Iste godine bilo je doduše i drugo novačenje te je u to imę kontingent od 2256 momakah opredieljen bio, al se ovaj nemože pribrojiti kontingentu za prvo novačenje i dobiveni tim broj uzeti za broj kontingenta godine 1866, jer su upitnomu drugomu novačenju povod dali ratni dogadjaji one godine, te se isto stoga za izvanredno smatrati ima.

Al i kontingente drugih prijašnjih godinah nerazmierno nadvisuje uspjeh novačenja godine 1867., jer je n. p. god. 1865., 1864 i 1863 kontingent iznašao 2256 momakah, a godine 1862 iznašao je 2294 momka, pa kad se sbroje kontingenti uovakah, stavljeni od godine 1862 do godine 1867., pri čem se naravno kontingent za drugo novačenje godine 1866 iz računa izostaviti mora, proizlazi, da se je za vrieme od pet godinah, neposriedno predhodivših novačenju god. 1867, koje je po ustanovah previšnje naredbe od 28. prosinca 1866 izvedeno, imalo staviti sveukupno 11310 momakah, od koje svote poprečno odpadaju na godinu 2262 momka.

Sravnjivajući kontingent za prvo novačenje godine 1866 ili prije spomenuti poprieční broj novakah, što su kraljevine Hrvatska i Slavonija navedenih pet godinah davati imale, s uspjehom novačenja godine 1867., pokazuje se, da je u ovih kraljevinah godine 1867 na temelju previšnje naredbe od 28. prosinca 1866 stavljeno znamenito više novakah nego prijašnjih godinah po zakonu od 29. rujna 1858, pri čem se mora u obzir uzeti još i ta okolnost, da se uspjeh upitnoga novačenja još sveudilj povećava naknadnim stavljanjem momakah, koji su zato zabilježeni ostali kod glavnoga stavljanja.

Pošto je Vaše c. k. apoštol. Veličanstvo blagoizvolilo premilostivo ukinuti previšnju naredbu od 28. prosinca 1866 i opet uzpostaviti zakon o popuni vojske od 29. rujna 1858., to bi s gledišta što moguće veće štednje pučanstva ovih kraljevinah kojih narodno gospodarstveno stanje u obće a napose poljodielstveni odnošaji silno iziskuju da se zemaljskoj predukciji ostave sve sile, koje joj se po neodoljivoj potriebi uztegnuti nemoraju, veoma želiti bilo, da bi se nerazmjernost koja se u broju novakah stavljenih za g. 1867 pokazuju, prama običnomu kontingentu prijašnjih godinah u svojih za gospodarstvene interese zemlje nepovoljnih posliedicah izravnala tim načinom, da se kontigent za novačenje g. 1868. umanji za onoliko momakah, koliko je na temelju previšnje naredbe od 28. pros. 1866. za god. 1867 dosad stavljeno više nego je iznašao obični kontingent prijašnjih godinah.

Postupak taj silno preporučuje još i ona okolnost, da je previšnjim riešenjem od 13. prosinca. 1867. za god. 1868 opredieljeni kontigent od 2792 momka mnogo veći od kontigenta prijašnjih godinah, te je dvojbeno, da li će se podpunoma staviti moći pošto su od tih dobnih razredah pozvani tomu novačenju, dva, naime: drugi i treći rodjeni god. 1846 i 1845 već k' novačenju god. 1867. kod kojega su prvi i drugi dobni razred sačinjavala, pozvana bila, te su se u smislu previšnje naredbe od 28. pros. 1866. iz njih svih od vojničke dužnosti neoprošteni momci koji su za vojničku službu sposobnmi pronadjeni u vojsku uvrstiti i imali. Vašemu Veličanstvu vierno odani sabor kraljevinah Dal. Hr. i Sl. moli stoga u podaničkoj smjernosti da Vaše Velič. blagoizvoli premilostivo odrediti, da se onaj broj novakah stavljenih na temelju previšnje naredbe od 28. pros. 1864 za god. 1866. tako kod glavnoga novačenja kao i kod dosadanjih naknadnih stavljanjah koji nadvisuju obični kontingent prijašnjih godinah od računa, od kontingenta novakah za g. 1868. ter za ovu godinu stavi samo onoliko momakah koliko po odbitju toga broja od ovogodišnjega kontingenta preostaje.

Napokon da se konačno obustavi unovačenje onih momakah, koji bi se još na račun novačenja god. 1867. naknadno pred asentnu komisiju staviti imali; priuzdržav glede njih vojničku dužnost na koliko bi podpadali pod ustanove valjane za god. 1868.

Hervoić v. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Prima li vis. kuća sastavak ove reprezentacije? (Glasovi: Prima). Dakle je sastavak reprazentacije primljen u svojoj cielosti.

Dr.IgnjatBrlić: Vis. sabore! Ako se nevaram, to se tiče one 1000 momakah, glede kojih nam je ugarska deputacija i ugarski sahor obećao, da će nas podupirati. Ja mislim dakle, da povodom tim, što sada reprezentaciju podnašamo na Nj. Veličanstvo, da bi se jednakim dopisom obratili na kraljevinski odbor ili sabor ugarski, da izpune rieč, koju su nam pošteno zadali, da će i oni od svoje strane pomoći, da nam bude u kontingent ono 1000 momakak uračunano. —

Digitized by Google

Stjepan Jančo: Neznam, hoće li oni to podupirati, prije nego se nagodba dovrši, jer je bio uvjet stavljen, da se nagodimo.

Dr. Ignjat Brlić: Nije bilo nikakva uvjeta, nego bilo je rečeno, da će nas oni podupirati bez svakoga obzira.

Predsjednik: Predlog g. zast. Brlića je posvema temeljit, jer odbor ugarski, kako zapisnici svjedoče, se je obvezao da će on i dotično sabor ugarski podupirati ovu našu želju. Što se dakle merituma tiče, to je stvar nepobitna, a što se tiče forme, usudio bi se vis. saboru predložiti, da bi se predsjedničtvo saborsko opunovlastilo, — jer stvar je jako silna, — da se obrati za sada telegrafičkim putem na predsjedničtvo ugarskog odbora, te da mu na znanje stavi, da je predstavka od ovdje otišla, da on svojim putem radi, da se od strane ug. sabora stvar podupre, a predstavku bi im ja u prepisu putem pošte poslao. (Glasovi: Dobro, prima se).

Dakle vis. kuća je opunovlastila predsjedničtvo, da to kod ugarskoga odbora potakne.

Vis. kućo! Imadem čast izvjestiti, da se je svetejši g. patriarh Maširević uputio pismom na predsjedničtvo sabora, u kojem se izvinjava radi izostatka, te navadja, da je morao sazvati crkveni sabor, da mora sud držati, te nemože prispjeti polag najbolje volje. Isto tako izvinjava se presv. g. biskup Gruić, da poradi bolesti nemože doći i obećaje, kako se oporavi, da će dužnosti svojoj zadovoljiti i na sabor prispjeti. To mislim, da se može na znanje uzeti. (Da).

Od zastupnikah dosada još nisu prispjeli g. grof Janković, g. Štiglić i g. Spišić. Što se prvih dvajuh tiče, to sam od njihovih drugovah začuo, da će danas ili sutra stići, a glede g. Spišića mi nije ništa poznato; možebiti tko od gg. znade, hoće li doći, pa bi se moglo pričekati, ako ne, trebalo bi, da se pozove. (Glasovi: Po predsjedničtvu neka se pozove).

Dr. Ignjat Brlić: Svakako je žalostno, što je već 8 danah odkada ročimo, a vidimo, da je sabor još tako rekuć pun praznine; već bi vrieme bilo, da se gospoda stanu kùpiti, da rieše velevažna pitanja, koja na stolu vis. kuće leže. Ja neću kazati, da to izvire niti iz simpatije, niti antipatije za predmete, ali svakako je to nehajstvo, te je dužnost sabora, da to nehajstvo odkloni i gospodu pozove, da svojoj dužnosti zadovolje. Osim ovih zastupnikah, koje je g. predsjednik sada pročitao, meni su još dva poznata, kojih neima na saboru, niti se nespominju, a to su novo izabrana zastupnika za mjesto Djakovo i za kotar djakovački. Ako je i ono istina, što su novine pisale, da su bili samo sa dva glasa izabrani, ali mi smo onomadne zaključak donieli, kojim je rečeno, da to nije nuždno, da bude broj biračah veći, nego što je za kandidaciju potrebit, nego da se treba samo držati absolutne većine. Ja držim, da je absolutna većina, ako i samo dvojica dodju; ja dakle držim ove isto tako za zastupnike, zato molim, da se pozovu, da svoja mjesta zauzmu.

Predsjednik: Ja bi bio i onu trojicu takodjer napomenuo, ali meni nije poznato, da su ova dva zastupnika izabrana. Medjutim, ako je gospodi poznato, da su zbilja izabrana, to spadaju u kategoriju onih, koji se imadu pozvati; nu meni nije poznato, da su izabrani, ja bi se morao obratiti na vladu.

Dr. Ignjat Brlić: To nije potrebno, budući je g. vel. župan virovitički ovdje, a on sigurno znade, da je izbor obavljen. (Glasovi: Za mjesto Djakovo izabran je Laudenbach, a za kotar Cviić).

Robert Zlatarović: Ima još jedan, g. Filipović.

Predsjednik: Nije li on ostavke dao? (Glasovi: Nije). Dakle se mora i g. Filipović pozvati.

Dakle ovdje bi se morali pozvati gg. Laudenbach, Filipović, Cviić i Spišić; a glede g. Štiglića i g. grofa Jankovića nadamo se, da će doći, kako su privatni glasovi donešeni. Osim tih ima još tri dostojanstvenika, koji nisu prispjeli, niti razloga nedošašća naveli, a to su: vladika Strossmajer, biskup Nikolajević i biskup Kralj. Polag zaključka, donešenog u prijašnjem zasjedanu imali su se dostojanstvenici pozvati, da ili dodju, ili razlog navedu; ja mislim, da se glede tih isti zaključak ima uporabiti.

Imam čast predložiti izviešće ovjeritbenoga odbora.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

od 15. studena 1868., sastavljen u sjednici saborskog vierifikacionalnog odbora.

Članovi:

G. Lacko pl. Kukuljević, veliki župan kao predsjednik; g. A. pl. Fodroczy, narodni zastupnik, kano izvjestitelj; g. Stjepan Vuković, nar. .zastupnik; g. Hugo Anker, nar. zastupnik; g. Skender pl. Barabaš, nar. zastupnik.

1. G. predsjednik predloži za verifikaciju sliedeće vjerodajnice: g. Vjenceslava Turkovića za grad Karlovac; g. Anastaza pl. Zamphira, za erdevički srez u sriemskoj županiji; g. Dragutina pl. Gvozdanovića za trgovište Viroviticu.

Pošto su sve ove vjerodajnice u propisanom redu pronadjene, a pritužbah neima — imadu se predložiti visokomu saboru za odobrenje s predlogom; da Visoki sabor rečenu trojicu narodnih zastupnikah za uvjerovljene izjaviti blagoizvoli.

Čitano je izvješće saborskih izaslanikah ggde. narodnih zastupnikah Stjepana Hervoića, i Benjamina Kraljevića vrhu iztrage preduzete u IV izbornom kotaru županije križevačke radi neurednostih nestalih u oči samog izbora. Iz tog izvješća svestrano s dokazi obloženog proizlazi.

a) da su bili kandidati za spomenuti kotar ggde., Gjuro Šafarić, i Ferdo pl. Inkey.

b) da je za Šafarića glasovalo 50 a za Inkeya 47 priračunav onu dvojicu, koji su pogrieškom izborne deputacije, iz popisa glasovavših biračah izpušteni.

c) da pošto je Šafarić prividno imao više glasovah, da je izborna deputacija njega narodnim zastupnikom proglasila.

Digitized by Google

d) Da Safarić nije imao 50 glasovah već samo 45, jer su za njega u opisanom onom metežu i takovi ljudi glasovali, koji prava glasa neimadijahu, a to su:

Ljudevit Švagel, koj tu okolnost sam priznaje: Smok Ivan, koj je glasovao mjesto Kuzmana Smoka; Mato Ceviš, koj je glasovao mjesto svog oca Ivana; Milić Josip, mjesto Milića Steve, koj je kano u popisu glasovavših biračah upisan ali kod izbora niti prisutan bio nije; Ivan Lakuš, mjesto svog brata Mije Lakuša, koj je takodjer u rečenom popisu upisan, ali ga kod izbora bilo nije.

e) S druge strane izpušteni su i spomenutog popisa na korist Inkey-a glasovavša dvojica nedvojbeno pravo izbora imajućih biračah naime:

Medjumurec Pavao izbornik iz Lunjkovja, (vidi 6/· zadnju stranu i 7/. 1199). Okolnost onu, da je bio na izboru i da je glasovao za Inkey-a, potvrdjuju 4 na licu mjesta bivša birača i izbornika naime: Franjo Kedjemet, Martin Balaško, Luka Mužić i Lovro Kempf, vrh toga još i prisežnik Antun Veršić.

Mlinar Blaž, neposredni birač, pod 8/· br. 33., kojemu bje od strani biračah za Šafarića glasovavših prigovoreno u oči izbora, da neima glasa, već njegov otac Gjuro. Da imade zbilja pravo glasovanja, potvrdjuje sam njegov otac Gjuro. pošto nije on, već Blaž gospodar zadruge, a da je za Inkey-a zbilja glasovao, to su potvrdili svi kod izpita prisutni birači i izbornici pred povjerenstvom (vidi 1/· drugi arak zadnju stran).

Na temelju toga predlaže odbor, s razloga što se kod samoga izbora takovi neredi dogodili nisu, koji nebi dopustili bili pravo stanje stvari iztražiti; s razloga što bielodano proizlazi, da je izborna deputacija samo per errorem Šafariću 50 glasovah priračunala, dočim ih zbilja samo 45 imade. S druge strane što bielodano proizlazi, da su za Inkey-a dva dana glasa opet per errorem calculi izpuštena, po tom da je Inkey kod izbora imao absolutnu većinu od prisutnih, pravo glasovanja imavših biračah i izbornikah; iz razloga napokon, da sabor trojedne kraljevine imajući pravo na iztraživanje, mora da imade prema iztraženomu stanju stvari i pravo konačne odluke; iz razloga nadalje, da je po iztraženomu stanju stvari većina za Inkey-a bielodana: —

Da se vjerodajnica za Gjuru Šafarića po izbornom odboru na temelju krivog sbrajanja pravo imavših i glasovavših biračah i izbiračah, pa krivoga pribrajanja 5 glasovah koji se u obzir uzeti mogli nisu, izdana, ništetnom proglasi i izjavi, da se dan 19. prosinca 1867. u IV. izbornom kotaru županije križevačke, izabran absolutnom većinom po 47 glasovah Ferdo pl. Inkey, kr. komornik proti 45 glasovah za Gjuru Šafarića glasovavših, za narodnog zastupnika, pa da se Ferdo pl. Inkey po tom smatra za člana ovoga sabora i da se imade kao takav po predsjedničtvu sabora odmah pozvati, da zauzme svoje njemu po zakonu pripadajuće miesto.

3. Budući da iz iztražnih spisah proizlazi, da je župnik koprivnički Josip Beruta držeći u oči izbora govor mjesto Šafarića kao kandidata, kazao: „Da Magjari i njihovi pristaše hoću uvesti stare pravice, po kojima pripada plemstvu ubiti svakoga čovjeka, samo ako njeku pristojbu plati“, pa da je u istom smislu govorio takodjer o porezu i tlaki, da je dakle zadraživao jednu klasu pučanstva proti drugoj i tako nju na mržnju i neprijateljstvo gonio, u kojem činu leži prestupak §. 302. k. z.

Obzirom na to, da su takovi i podobni govori podobni mnogih zlih posliedicah za sobom povući, kao što je u novije vrieme mnogom imetku vlastele štete učinjeno.

To predlaže odbor:

Da se iztražni spisi predadu putem dotične višje vlasti kr. sudbenomu stolu u Križevcih, kao karnomu sudu za shodno uredovanje.

Zaključeno i podpisano.

A. Fodrocy v. r.,
izviestitelj.

Lad. Kukuljević v. r.

Predsjednik: Visoka kućo! Prije nego se vis. kuća upusti u pretresivanje ovoga zapisnika, imadem opaziti, da su ovdje dva razna predmeta. Prvi je predmet ovierovljenje prepornih članovah i to: gg. Gvozdanovića i Zamfira; drugi je predmet glede Šafarića. Ja mislim, da se ovo imade odieliti, jer nije u savezu; zato stavljam pitanje:

Prima li vis. kuća izviešće odbora, da se gg. Gvozdanović, Zamfir i Turković primaju za ovjerovljene članove? (Glasovi: Primamo).

Zaključkom vis. kuće proglasuju se dakle ovjerovljenimi.

Molim sada, neka izvoli vis. kuća glede drugoga predmeta viećati.

Benjoš Kraljević: Visoki sabore! Ja sam kod iztrage ove imao čast biti komisarom vis. ovoga sabora, skupa sa drugom g. Hervoićem. Mi smo sve saviestno pregledali, te smo samo ono, što smo pronašli, u zapisnik metnuli i vis. saboru ovdje predložili. Iz iztrage naše u istinu proizlazi ovaj broj biračah; nu mi nismo tih razlogah navadjali, da bi se mjesto g. Šafarića Inkey pozvao, nego je dapače g. moj sudrug, kada je te spise vis. saboru predao, predložio, da se, pošto je upravo čitav izbor neuredno vodjen bio, sada nov izbor odredi.

Ja ostajem takodjer i sada kod toga predloga, kojega je moj g. sudrug učinio tim više, što nijedan sudac nedosudjuje više, nego se od stranke traži.

Stranka ovdje, koja je podniela tužbu takodjer ništa više tražila nije, nego da se nov izbor odredi.

Pitam vis. sabore! na kojem će temelju g. Inkey-a ako pozvan bude, verificirati?

Nemogu dakle na ino, već opetovano ponavljam predlog mojega sudruga, da bi se u ovom prepornom pitanju nov izbor odredio.

Digitized by Google

Josip Tomašić: Ja mislim, da je povod i razlog, zašto je vis. sabor izaslao svoj odbor za iztragu glede toga izbora samo taj bio i ne drugi, da saznade istinu, kako se stvar glede većine glasovah ili u obće nalazi. Kad bi odbor ovaj izaslani izvjestio bio uspjeh samo onaj, da su se kod izbora takovi neredi dogodili, usljed kojih taj odbor nebi bio u stanju pravi izbor pronaći; onda dakako bila bi po izbornom redu zakonita posljedica, da bi sabor ovaj izbor g. Šafarića ukinuo i nov odredio. Ali kada ovaj odbor jasno dokazuje i sabor iz izvješća se osvjedočio, koji je bio resultat glasovanja; kada vidimo, da je samo pogreškom izborne komisije, njezinim brojenjem, onaj rezultat izišao, da je g. Šafarić dobio 50, a g. Inkey 45 glasovah, dočim se vidi apodiktično, da 5 glasujućih nije imalo pravo glasovanja, jer oni koji su bili zakonito kao glasovatelji upisani, nisu došli, mjesto otca došao je sin, mjesto jednoga došao je brat itd. — 2 pako, koji su za Inkey-a glasovali, nisu u zapisnik unešeni bili.

Kad se dakle ova pogreška odbora popravi, proizlazi samo da je error calculi komisije izborne, kojega vis. sabor na temelju izviešća može popraviti.

Jasno je dakle, da je g. Inkey imao 47 glasovah; a g. Šafarić 45.

Kada bi vis. ovaj sabor bio forum contradictorium, nebi mogao suditi ultra petitum; nu mi neimamo nikakov petit riešiti; ovo je stvar politična, stvar vis. sabora, koji je htio istinu saznati i koji na temelju istine nemože drugo suditi, nego kazati, da je g. Inkey pravi zastupnik kotara ludbrežkoga, a ne g. Šafarić i da netreba nov izbor odrediti. Zato ja pristajem uz predlog verif. odbora, koji predlaže, da se zastupnikom priznade g. Inkey.

Bilj. **dr. Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja ću se u ovom predmetu držati jedino i točno zakona, koji je mjerodavan i treba da je vazda pred očima, ako nećemo, da se dogodi ono: „hodie mihi cras tibi".

§. 38. izbornoga reda veli: „O svakom izboru ima se sačiniti izborni zapisnik u dva primjerka, koje će podpisati svakolika izborna deputacija. Jedan primjerak izbornoga zapisnika ima se odmah, po obavljenu izboru izručiti ili poslati izabranomu zastupniku, da mu bude vierodajnicom na saboru, a drugi primjerak ima se poslati središnjemu odboru." Što to znači: „Saborski ovjeritbeni odbor mora prije svega imati vjerovnice dotičnoga zastupnika; zato, jer je jedini i izključni put vjerovnica, koja kaže, da li je izbor valjan ili ne, svi drugi inim načinom neposredno ili posredno dovedeni razlozi nisu zakoniti, niti valjani. U ovomu slučaju dopuštam i pristajem na to, da je g. Šafarić dobio 5 glasovah više nego što mu pristoji po zakonu; i da su glasovali ljudi, koji pravo izbora nisu imali. Na isti način, počem bi se glasovi na 45 ponizili, došao bi g. Šafarić na jednak niveau, na kojem stoji i drugi kandidat Inkey; to je iztražna komisija pronašla i taj resultat saboru predložila.

Držim dakle, da je i g. Benjoš Kraljević kao iztražitelj sasvime po sviesti govorio; a sada se hoće njekim dosada nečuvenim načinom nametnuti Inkey-u 2 glasa i to da važe toliko, kao da je on tamo dobio 47 glasovah; a ovaj samo 45, te da se radi toga već ima smatrati pravim, izabranim, narodnim zastupnikom.

Svakako proizlazi iz te iztrage to, što je tim potvrdjeno, da je izbor neuredan bio i već je taj jedan razlog dovoljan, da se nov izbor odredi.

Uzme li se i drugi razlog, način najme, da se može samo na temelju vjerodajnice pronaći pravo i valjanost izbora; onda neima sumnje, da je jedini i pravi temelj učinjen za da se neide preko petita, t. j. da se nov izbor odredi.

To je glede prvoga predloga kojega je g. Kraljević vis. kući učinio, da se nov izbor odrediti ima.

Prelazim sada na drugu stvar i pitam ponajprije vis. kuću misli li da se sada odmah odluči, ili ćemo ju odgoditi. Ako želi vis. kuća odmah, to ću ja glede Berute sada moje mnienje kazati. (Glasovi: Poslje).

Škender Fodrocy: Visoki sabore! Mene nije g. predgovornik uvjerio, da je to nezakonito, što je predložio ovjeritbeni odbor. On se pozivlje na zakonite ustanove, da najme onaj, koji je na sabor izabran, imade dobiti vjerovnicu. To stoji, to mora biti i to je pravi početak izbora; ali neima tomu mjesta u ovomu slučaju, gdje se radi o rektifikaciji onoga, što je krivo učinjeno kod samoga izbora. Tu netreba vjerovnice, jer mi imamo o tom priznati i odlučujemo ovdje tako rekuć u drugoj instanciji.

Što nam treba vjerovnica, kada vidimo sami, da je g. Inkey izabran. G. predgovornik nije o tom osvjedočen, dočim i sam tvrdi, da Inkej imade dva glasa više; jer faktum je da su 2 glasovala za njega; a da ta dva glasa nisu upisana. To je „error calculi", to može popraviti vis. kuća, kao god sud odsudu. Glavno je to, da-li je jasno proizišlo, jeli imade Inkey zbilja više glasovah, ili ne, a to da ima, neće nitko dvojiti, koji je spise čitao. Zato sam toga mnenja, kako je odbor predložio, da se Inkey na svaki način pozove.

Još imam treće napomenuti to, kako je g. zastupnik Tomašić kazao, da se netreba ovdje petita držati, jer niti su oni, koji su molbu stavili, mogli znati, kakov će posliedak iztrage biti.

Ovdje može sabor suditi čisto po saviesti, da je tako, kako se tamo predstavlja; a da nebi bila jasna stvar, onda bi se imao dakako drugi izbor odrediti.

Ivan Vončina: Kada bi se u ovom nazočnom pitanju držao strogo stanovišta zakona, onda bi morao sav svoj sud utemeljiti na toj, u izviešću navedenoj istini, da je njekoliko biračah u izborni zapisnik unešeno, koji glasovali nisu, a opet da je njekoliko, mislim dva izostali, koji su glasovali za g. Inkey-a. Ovaj izbor bio je dakle nepravilno i neuredno vodjen; a ta neurednost i nepravilnost nije nastala krivnjom g. zastupnika Šafarića, nego krivnjom izborne deputacije, koja se može takovom neurednošću pokriviti, te niti nezaslužuje, da se njezinom poslu i radnji povierenje dade. S toga bi pristao uz predlog g. Brlića, da se izbor radi

Digitized by Google

neurednosti sasvim zabaci i nov izbor odredi. Ovo bi ja predložio, držeći se kao što sam rekao stanovišta prava i zakona. Ali meni se čini gospodo moja! da se mi nedržimo ovdje stanovišta prava i zakona; jer se je njeki dan priznalo, dočim mene ovdje nije bilo, da je broj 7 jednak broju 10. Mi se ovdje držimo stanovišta oportuniteta i dosliedno tomu stanovištu ja predlažem, da se ovjerovi izbor g. Inkey-a već zato, jer je g. Inkey bio vladin kandidat i ja nebi rado, da se zatvori vladinomu kandidatu put u ovu sabornicu; ali što ću Vas liepo moliti jest to: da bi se vazda pri stvaranju zaključka označio broj prisutnih u ovom našemu družtvu saborskih članovah; jer premda ste vi gospodo suverena stranka i kao takovi se i osjećate, to mislim ipak da bi dobro bilo, da se konštatira, jeste li Vi vazda i svakom zgodom po propisu, kojega zakonom smatrate, u tolikom broju prisutni, koji Vas čini kadre, valjan saborski zaključak činiti?

Predsjednik: Molim da bi se g. govornik držao predmeta; ako ćete nov predlog staviti, izvolite to poslje učiniti.

Ivan Vončina (dalje): Ja se pozivljem na zakon o uredjenju sabora i na poslovnik.

Predsjednik: To nespada na ovaj predmet.

Ivan Vončina: To spada; jer ako ćete saborski zaključak stvoriti valja da prebrojite članove, te konštatirate, koliko ih je potrebno za valjan zaključak. Po privremenom zakonu o uredjenju sabora moralo bi Vas biti preko polovice svih saborskih članovah. Od 12. o. m. počamši još toga nije bilo. Ja nezahtievam, da se vi toga reda držite; ali će dobro biti, da se to konštatira i molim da se, kada se ovjerovi izbor g. Inkey-a ujedno stavi, koliko je bilo članovah prisutnih i koji su ti članovi za njega.

Predsjednik: Ja sam prije nego sam sjednicu otvorio očitovao, da je nadpolovični broj članovah prisutan. Ako ste Vi štovani gospodine dvojili, mogli ste onda kazati: „Gospodine! Vi se varate“. Sada je predlog Vaš zakasnio i neumjestan je, jer je ovdje pitanje samo o ovjerovljenju Inkey-a ili Šafarića.

Ja pako opetujem da je nadpolovična večina članovah ovjerovljenih prisutna; jer ovjerovljenih je članovah 82; a ovdje ih se nalazi preko 42.

Ivan Vončina Po privremenomu zakonu o uredjenju sabora moralo bi ih biti 65. Tako stoji u saborskih spisih, da je svih 123 ovdje, bi ih dakle moralo biti 65 ovjerovljenih članovah. Dosad ih još toliko nije bilo, a čini mi se, da ih neima ni danas toliko. (Nemir).

Predsjednik: Molim vis. kuću, da izvoli dalje pretresivati.

Škender Fodrocy: Neka se glasuje.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Iz iztražnih spisah konstatirano je to, da je usljed dogodivših se pogriešakah u bilježenju glasujućih izbornikah, krivica nanešena kandidatu g. Inkey-u; jer kad bi bila dotična deputacija savjestno i točno ubilježila glasovanje, nebi bila upisala glasovatelje takove, kojim pravo glasovanja nepripada. To će biti vis. sabor osvjedočen, a ne Vi, (prama Vončini), da bi bio g. Inkey izabran absolutnom većinom glasovah. To dakle u očigled iztražnih spisah proizlazi, da je g. Inkey-u kroz ovu neurednost nanešena krivica. Nastaje dakle pitanje, kojim bi se načinom imala ova krivica izliečiti.

Mnienje odbora verifikacionalnoga smjera onamo, da se kandidat bivši g. Inkey neposredno u sabor pozove kao zastupnik naroda.

Ja moram iskreno izpoviedati, da je ta stvar više formalna, nego ima i formalnostih, koje duboko zasiecaju u sućnost i bitnost stvari. Držim da imade zgodah, gdje netreba pustiti s vida važnost formalnosti, jer vriedjajući formalnost, mogla bi trpiti ista sućnost i bitnost stvari. Nisam sasvime osvjedočen o tomu, da je vis. sabor vlastan verificirati a priori bez vjerodajnice, a to bi bilo verificiranje a priori, kada bi vis. sabor neposredno na temelju iztražnih spisah pozvao g. Inkey-a u sabor. t. j. njekim se načinom priznaje, da su akta iztražna surogat vjerovnice. Ja moram iskreno kazati, da o tome osvjedočen nisam. Neka me izvole gg. osvjedočiti, koja to brane, da je sabor vlastan, te da je shodno i upitno, da se mjesto vjerovnice može prihvatiti zapisnik iztražne komisije. S druge strane nemogu nikako složiti s pojmom pravednosti, da se nov izbor odredi, pak opet uspieh glasovanja glede g. Inkey-a stavi na kocku, jer su se od ono doba promienile okolnosti i nazori i onaj izraz naroda, koj je u dio pao g. Inkey-u, mogao bi uplivom kojega god faktora krivično na njegovu štetu izpasti.

Ona dakle krivica, koja je njemu faktično bila nanešena, nebi bila popravljena, kao što je on po pojmu pravednosti vlastan zahtievati, da mu sabor nanešenu krivicu u prvoj instanciji izlieči. Da je pako g. Inkey bio narodnim zastupnikom izabran, to je konštatirano iz aktah; jer smo svi osvjedočeni, da je on imao sbilja većinu glasovah izbirateljnih.

Nebi li možebiti vis. kuća pristala na predlog, kojega se usudjujem učiniti, koji smjera tamo, da bi se putem središnjega odbora, odboru dotičnomu, pred kojim je izbor bivao, priobćio resultat iztražnih spisah, te on pozvao, da na temelju pogriešakah, ovom prigodom učinjenih, na temelju krivoga calcula, uslied kojega je kao zastupnik izišao g. Šafarić, na temelju kojih manah i pogriešakah bila je krivo izdana vjerodajnica g. Šafariću, — da se onaj odbor sastane i onome izdade vjerodajnicu, koji je na temelju iztražnih aktah zbilja pravi zastupnik naroda, najme gosp. Inkey-u.

Mislim, da se onaj, koji je pogriešku učinio, primora, da ju popravi.

A kada se to učini, imati će kuća predlogu daljnjem u zaključku.

Ako vis. kuća pristane na to, nebi možebiti vriedjalo forme zakonske; a s druge strane dala bi se prilika, da se

Digitized by Google

krivica, koja je kandidatu tim načinom nanešena, zakonitim putem izlieči i uslied toga bi on mogao biti dionikom ovoga sabora.

Ljudevit Vukotinović: Visoki sabore! Ja neću ovdje niti najmanje pitati, jeli ikojemu od ove gospode krivica učinjena, ili nije. Niti to na me nespada, niti me interesira, najme konštatiranje toga, jeli ona oblast koja je imala bditi nad točnosti i zakonitosti izbora, jeli vršila svoju zadaću. Izviešća, koja su vis. saboru podniela gg. ona izaslana, za iztragu kažu, da je izbor netočno ovršen bio, jer da su unešeni oni glasovi, koji nisu ondje ni bili; a drugi opet pod imenom, kojega nenose.

To sjegurno dovoljno dokazuje, da je izbor bio sasvime netočan i nepravilan i prama onoj gg., koja su ravnala taj izbor, ja nikakovoga povjerenja neimam. Dakle izbor i cieli čin je očevidno nezakonit.

Gospodo moja! Ako mi budemo htieli ovdje surogacije činiti u saborskoj sjednici, u tako eminentnoj stvari, kaošto je pravo naroda u biranju zastupnikah svojih, onda ja neznam, bili vriedno bilo izbor na licu mjesta obdržavati, nego bi se moglo ovdje zaključiti njekim načinom, koja bi lica imala u saboru učestvovati.

Ja s moje strane na to pristati nemogu, da se tim načinom ovaj izbor i ovaj čin sankcionira. Kada je onaj prvi nezakonito izabran, nemože slieditи, da ovaj drugi, koji je takodjer nezakonitim načinom izabran, bude zastupnikom; a k tomu ima prvi vjerodajnicu, a drugi ne. Iz ovoga svega nemože nikakova druga konsekvencija biti, nego da se nov izbor razpiše i to u interesu reda i zakonitosti želim.

Predsjednik: Molim visoka kućo! želi li još tko progovoriti o tom predmetu.

Dr. Luka Petrović: Visoki sabore! Da bi vis. sabor o tom obaviešten bio, da je izbor ovaj učinjen urednim načinom, ja bi doista po tom, što je navedeno, bio zato, da se izabranim zastupnikom ima držati g. Inkey; jer iz zapisnika onoga izlazi, da nisu samo dva glasa, koja su bila za Inkey-a, izpuštena, akoprem su na miestu glasovala kako sami kažu i kako je dokazano, nego su i oni koji glasa imali nisu, došli i glasovali u ime onih, koji su pred izborom kazali, da kad bi došli, za Inkey-a bi glasovali. Dakle je iz ovoga zapisnika jasno. da Inkey ima više glasovah. Kad je izbor obavljen, radi se samo o tom, tko imade većinu; ovdje je dokazano, da Inkey ima većinu. Mane i pogrieške ljudih, koji svoju dužnost nisu točno ovršili, nemogu trećemu škoditi. Ako ja imadem pravo koje, a prama tomu pravu drugi tko ima dužnost, te ju točno neizvrši, to se meni nemože uračunati. Ja dalje negovorim, to je stvar jasna. Izborni odbor nije posve točno radio, ali stvar je jasna, da je polag svega toga dokazano, da g. Inkey ima više glasovah, jer tolik nered nije bio, da se nemože dokazati, koliko je glasovah koj imao. Ovdje se može dokazati, da g. Inkey ima većinu, pak zato neka se nečini krivica onomu, koj je polag dokaza izabran, zato što njekoji svoju dužnost nisu izpunili. Ja nedopuštam, da se to načelo uvede u našu domovinu, da se komu krivnja čini radi krivice drugoga.

Ljudevit Vukotinović: To načelo se nemože ovdje uporaviti kod izborne komisije.

Dr. Luka Petrović: Presvietli gospodine! molim, imat ćete kašnje priliku to dokazati.

Ako to načelo dopustimo, da ja nemogu do prava doći s toga, što sudci ili činovnici pogrieše, kamo će to doći?

Ovdje je jasno dokazano, da je g. Inkey izabran, te ja mislim, da se može više povjerenja dati odboru, kog je sabor izaslao, nego izbornom povjerenstvu; a i to opet stoji, da se saborskim zastupnikom može više vjerovati nego ikojoj izbornoj stranki.

Pak dalje, zašto je vjerodajnica? Zato, da se kaže, taj i taj je izabran. Sad se samo radi o tom, da se kaže, tko je izabran; u ovom poslu se kaže, da Inkey ima većinu, dakle je iztražnim putem to dokazano, što bi vjerodajnica bila kazala. Zato dakle ja zaključujem i predlažem, da se predlog odbora verifikacionalnoga odobri.

Hugo Anker: Visoki sabore! I ja sam u verif. odboru te mi smo priznali g. Inkey-a s onoga istoga temelja, što je presv. g. Petrović rekao, jer ima više glasovah nego li g. Šafarić i uvidili smo da bi, ako g. Inkey nebi dobio pravo kao zastupnik, ne samo njemu krivnju učinili, nego i istim izbornikom njegovim; jer se u izbornom redu kaže, da je ako su koji izbornici u većem broju, njihov kandidat pravi zastupnik naroda. Ovdje pako g. Šafarić manje glasovah ima, a Inkey više; dakle stoga smo mi temeljem ovim, što on ima više glasovah, da se krivnja neučini g. Inkey-u i njegovim izbornikom, priznali ga kao većinom glasovah zakonito izabranoga zastupnika naroda.

Predsjednik: Ako neželi nitko više progovoriti, bio bi slobodan staviti pitanje na odvjetovanje.

Ovdje su se u bitnosti svi govornici sa predlogom odborovim na toliko složili, da izbor g. Šafarića nije korektan, samo su u posliedicah tog načela različni.

Odbor tvrdi i predstavlja, da se; dočim su pogrieške učinjene samo u brojenju i konstatiranju osobah i dočim je iz toga izišlo, da je većina bila za Inkey-a, imade on narodnim zastupnikom priznati. — G. Brlić je izveo tu konsekvenciju, da, dočim izbor nije bio korektan ni zakonit, imade se ukinuti, ali da odtud nesliedi, da g. Inkey-u pripada pravo zastupstva, nego da se ima odrediti nov izbor. G. Zlatarović slažuć se sa odborom u tom, da pravo zastupstva pripada g. Inkey-u, dodao je, da bi se imao odbor izbirateljni, koji je izbor rukovodio, ovim aktom obavjestiti i pozvati, da izdade vjerodajnicu g. Inkey-u.

Druge razlike kod gg. govornikah nisam pronašao; zato stavljam prvo pitanje, da li vis. kuća prima predlog odborov, koji tamo glasi, da se iz navedenih razlogah imade g. Inkey pripoznati narodnim zastupnikom kotara ludbrežkoga. Gospoda, koja se slažu sa predlogom odbora, neka se izvole dignuti. (Učini se).

Digitized by Google

Vidim, da je većina za predlog odborov. Dočim je ovim načinom g. Inkey priznat zastupnikom naroda, to će se po predsjedničtvu pozvati, da svoje mjesto zauzme.

Ivan Vončina: Ja sam umolio, da bi izvolili konstatirati broj zastupnikah; ovdje ima samo 43 saborska člana.

Predsjednik: (Prebrojiv članove). Ima ih 49. Ima li se to konstatirati?

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja neuvidjam potrebu, da se o tom zametne viećanje i da se to u zapisnik uvrsti. Mislim, da je to pravo predsjedničtva, da konstatira broj prisutnih saborskih članovah; jer mi znamo, kako to kod nas biva, da se gospoda iz sabornice udalje, a nije moguće nikoga prikovati k svojoj stolici. Ja držim, da to pravo pripada predsjedniku, jer inače bi se moglo kod svakoga predmeta ustati i zahtievati neka se konštatira, da je većina. Neka gospoda ostanu na svojih sjedalih, pak nebude trebalo konštatiranja. Mislim da bi se prešlo preko ovoga predmeta na dnevni red.

Ivan Vončina: Prije nego se o tom zaključi, ja molim predsjedničtvo, da konštatira broj prisutnih članovah. Neznam da je za tog vremena tko otišao iz sabornice, nu toliko mogu na se uzeti, da ih nije preko 3—4 otišlo. Nu ja sam još onda ustao i ovu molbu podnio, čim je onaj zaključak o izboru stvoren. Molim dakle, da se konštatira, da je zaključak stvoren u prisutnosti od 49 članovah. (Mrmljanje i nemir. Glasovi: Kakov je to censurat?)

Predsjednik: Vis. sabore! Ja sam, kako već prije primjetih g. predgovorniku, odmah otvarajuć sjednicu izrekao, da ima prekopolovična većina; onda je bilo vrieme njegovoj primjetbi.

Ivan Vončina: Tad nisam bio prisutan.

Predsjednik: Medjutim da umirim njegovu sviest ja sam prebrojio članove; mislim da tim nisam pogriešio, jer mi je dužnost umiriti svjest dvojećeg. Nu to nemože u zapisnik doći, van takova stvar spada u dnevnik, u koji dolazi sve, što ovdje biva.

Mislim da bi prešli sad na drugo pitanje glede župnika Berute. Kako smo čuli, odbor predlaže, da se glede njegovoga izraza imade stvar predati sudu. Molim vis. kuću, neka o toj stvari svoje mnienje izraziti izvoli.

Dr. Ignjat Brlić: Pošto je sada stvorenim zaključkom našem saborskom povjerenstvu nepovjerenje izrečeno, usudjujem se u drugoj struci, da mu na ruku idem i u ovom drugom predmetu, kojega takodjer nezakonitim držim i protivnim dostojanstvu kuće. Milo će mi biti, što će presv. g. Petrović imati priliku ovaj put sa mnom glasovati, jer je prije izrekao, da sabor nemože biti sudac, čim se podpuno slažem, nego samo zakonodavno tielo.

Ovaj predlog, kojeg je ovjeritbeni odbor učinio, navodi razloge i pozivlje se čak na §. 302. kaz. zak., po kojem se dotični griešnik kazniti imade. Mislim takav predlog, kod koga se navadjaju svi razlozi krivnje, kao u osudi, pa napokon se navadja i §. znači toliko, kao da sabor izreče odsudu mjesto da, kao što je i povjerenstvo predložilo, preko toga predje na dnevni red. Uslied toga sam ja proti tomu, da se iztraga povede; nego zato, da se predje na dnevni red.

Dr. Luka Petrović: Vis. sabore! Molim za rieč, buduć se g. predgovornik pozivlje na moju prijašnju izjavu, koje on nije tako razumio, kako sam ga ja izrazio. Ja sam rekao, da onaj, koj što moli, ima se obratiti na dotični prinadležeći sud i da sabor nije zvan ovdje ovršivati poslove sudca. Ali drugo će to reći odsuditi koga, ili reći: taj predmet spada tamo i tamo. Ja sam zadovoljan, što sam rekao neka se ova molbenica predade dotičnomu sudu ili oblasti. Ja se tim slažem, ali i ovdje mislim, da se ovaj predmet dade dotičnomu sudu ili vlasti. To nije nikakovo protuslovje.

Robert Zlatarovvić: Vis. sabore! Mislim da bi se u pretresivanju toga predmeta držali dosadanje prakse. Kad god se podnese izviešće o kakovu predmetu, pa se u istom izviešću nalazi tužba ili primjetba ili prošnja, koje se odnašaju na administraciju, tad je uviek sabor običavao kazati na toliko, na koliko je taj predmet administrativan, ima se predati nam. vieću na shodno uredovanje. Ovdje je takodjer iztražna komisija privela, da je dotični župnik govor držao, koji se neslaže sa dostojanstvom njegovoga stališa i koji smjeraše na razdraživanje pučanstva. Neznam, na koliko je tu istine; nu na koliko je ima, treba svakako da se postupak redovitim putem povede; a za to je dosta, da se ovaj predmet, na koliko se tiče dotičnoga župnika, odstupi nam. vieću za daljnje uredovanje.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Scienim da odbor verif., koji je imao obaviti iztragu spisah na izbor se protežućih, nije imao nalog držati inkvisiciju pak izpitkivati, što je tko prigodom izbora govorio i kakovim se tko izrazom poslužio. Scienim, da je to u narodu, koji ima uživati slobodu ustavnosti, da se kod izbora i većeg broja ljudih, gdje su uznešeni duhovi, može govoriti živahnije a više putah i mlitavije; to zavisi od temperamenta čovjeka, koji govori.

Predmet ovaj nemože služiti iztragi, koja bi morala povući za sobom posliedice, kako ih dotični §. 302. ustanovljuje. Neznam kako je odbor došao do znanja paragrafah, jer to spada na državne vlasti i državnoga odvjetnika, koji imadu bditi nad takovimi stvarmi. Scienim, da se nije pokazao od tada nikakov simptom revolucije, od kad je taj izbor obavljen, mislim dakle, da bi se i mi mogli o tom umirit; jer ako dosad nije bilo bune tamo, neće je biti sjegurno ni sada. Držim dakle da bi se preko te stvari radi dostojanstva kuće prešlo na dnevni red.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Mislim da je zadaća odbora sigurno bila, konstatirati ono, što se je prigodom izbora dogodilo; a da su mu pako tečajem te iztrage takova data pružena, koja on izaslan od strane vis. sabora nije mogao mimoići, to je naravska stvar, da je on morao izpitati ljude, da saznade istinu; a što je tom prigodom čuo, morao je i zabilježiti. Da je uspjeh toga bilježenja takav, da je onaj g. redovnik držao govor, koji je cieli njegov stališ kompromitira

Digitized by Google

i kriteria kažnjivoga čina nosi, to ona gospoda koja su za iztragu izbora izaslana bila, nisu kriva, niti im se zato, što su sve točno bilježila, ima predbaciti kakova inquisitija spanica ili šta takova. Oni su svojoj zadaći zadovoljili, a uspjeh je iztrage, da su se takove stvari dogodile, koje kriterija kažnjivog čina imaju. Naravska je dakle posliedica, da se taj spis ili sastavak po predlogu presv. g. dvorskoga savietnika Zlatarovića.

Robert Zlatarović: Ja sam ovdje narodni zastupnik i ništa više.

Josip Tomašić: Da se dalje ustupi nam. vieću za shodno uredovanje. A ja bi prihvatio i jedno i drugo, jer nije ništa bitnog i mislim, da će nam. vieće, ako bi pronašlo, kažnjiv čin, predati spise sudu, ako li je pako disciplinarna stvar, neka podje na officium dioecesanum.

Stjepan Hervoić: Ja prije svega hvalim g. predgovorniku, koji si je uzeo truda odgovoriti na obranu našu proti napadanju g. Vukotinovića, koji je rekao, da nije bila zadaća odbora. (Vukotinović govornika prekine. Glasovi: Čujmo!)

Ljudevit Vukotinović: Kada krivo govori, moram. Govornik nastavlja:

Ovdje je rečeno naročito vis. sabore! po g. zastupniku Vukotinoviću, da se je odbor upuštao u inkviziciju, koja niti nespada na njega. Ako se to tiče nas i zastupnikah sabora, (Vukotinović: Vas ne) onda imade g. Vukotinović krivo. Ja ga upućujem na iztražne spise, najpače na tužbu, da je g. Beruta taj govor u istinu držao i time izbirače bunio. Na temelju toga bio je g. Beruta upitan, jeli on to rekao; g. je pako Beruta sam u iztražni zapisnik diktirao sliedeće opravdanje:

„Ja nisam to rekao, da imade svaki plemić pravo koga ubiti kao psa, nego sam rekao, da je njekoja vrsta ljudih imala to pravo učiniti; ali time nisam naumio nikoga buniti". Mi nismo iztraživali, nego smo na temelju tužbe postupali. Mi nismo to pitanje niti potaknuli, dapače smo naročito rekli, da se nećemo upuštati u potanje iztraživanje zapisnika u kojem su manje više osobna napadanja. Mnenje dakle odbora nije bilo, da kakovu iztragu predloži. Ja uvjeravam vis. sabor, koji sam bio na iztragi, da neće iz svih spisah pronaći nikakov kaznjivi čin, nego samo to, da je bilo nepristojno ponašanje i to od onih ljudih, koji medju inteligenciju spadaju. To spada više na privatnost, nego da sabor sudu predaje.

Ja sam toga mnienja, da mi to sudu nepredademo.

Aurel Kušević: Ja se slažem sa g. zastupnikom grada Zagreba, da to vis. kr. nam. vieću za službenu porabu ustupi Ja ću zato razloge navesti. Mi znamo, da neima nitko prava govore držati izvan kandidata, govore takove, koji se siegurno dostojanstvu stališa nepristoje. Takova dugovanja zagovarati, mislim, da to razumno činiti nemožemo; zato želim, da se najme takov sramotni čin u buduće preprieči, da se nam. vieću preda ova relacija zapisnika, nego da se od strane političke oblasti učine shodne naredbe, da se za kazan nevriednoga svećenika, ono, što zakon zapovieda izvrši. —

Predsjednik: Visoka kućo! Ako neželi nitko progovoriti, staviti ću vis. kući pitanje.

Odbor je predložio, da se imadu spisi ovi dotičnomu sudu ustupiti, glede župnika Berute, da sudi ovdje što je pravedno; g. Zlatarović misli, da se to neustupi sudu, nego vis. kralj. nam. vieću, da ono svojim putem učini, što bude za pravedno pronašlo; g. zastupnik Brlić pako učinio je predlog, da se preko svega toga simpliciter predje. Dakle stavljam prvo pitanje. Pristaje li vis. kuća na to, da se spisi glede župnika Berute imadu ustupiti dotičnomu sudu? Ona gg., koja su za predlog odbora, neka se izvole dignuti.

Škender Fodrocy: Odbor je predložio, da se imadu spisi putem dotične vlasti sudu predati.

Predsjednik: Dakle putem dotične vlasti. (Glasovi: To je nam. vieće).

Ja moram na svaki način strogo pitanje postaviti po onomu što je odbor izrekao, naime, da se imadu sudu križevačkomu izručiti sva akta putem dotične vlasti. (Nitko se nediže). Vidim, da nije nijedan zato, niti baš ona gg. koja su zato govorila.

Stavljam drugo pitanje. Koji su zato, da se akta izruče vis. kralj. nam. vieću, da ono čini, što bude za ovo pitanje prikladno. (Većina se digne). Za ovo je pitanje dakle većina odlučila, da se imadu akta vis. kralj. nam. vieću ustupiti.

Prije nego zaključim sjednicu, molim odbor, koji je radi bolnice izabran, da bi se konstituirao, da mu se mogu dotična akta predati; onda molim onu gospodu, koja kane u predmetu nagodbe govoriti, da se izvole ubilježiti kod g. bilj. Raiznera, koji će govornike bilježiti.

Imam čast sjednicu zaključiti i sliedeću u ponedjeljak u 10 satih sazvati.

Digitized by Google

Petnaesta saborska sjednica

držana dne 21. rujna 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Podnesci: Molbenica glede željezničke pruge Osiečko-Riečke; molbenica odbora društva za gradjenje kanala izmedju Vukovara i Jaruge. — Izviešće odbora za lonjsko polje. — Izviešće odbora za riečko pitanje. — Drugo čitanje izviešća i operata kraljevinskoga odbora.

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika da izvoli proglasiti zapisnik zadnje sjednice.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

četrnaeste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, pod predsjedničtvom presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskoga bilježnika, dne 19. rujna 1868. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u 12 satih.

Saborski bilježnik dr. Ignjatija Brlić proglasio je zapisnik posliednje saborske sjednice, koj bje u svem odobren i ovjerovljen. Zatim su pročitani sliedeći podnesci na sabor:

1.) Br. 166. Odpis kr. namjestničkoga vieća od 16. rujna 1868. br. 11825, kojim se dostavlja saboru teknički operat sastavljen po gradjevnom nadzorniku barunu Zornbergu radi osušenja lonjskoga polja i ostalih savskih nizinah, imade se predati dotičnomu odboru za lonjsko polje.

2.) Br. 169. Molba grofa Ladislava Pejačevića u svoje i u ime odsutnih članovah, zatim Jure baruna Raucha i grofa Henrika Khuena u pogledu izvedenja toli žudjenoga za promet i naplavu kanala izmedju Vukovara i Jaruge, koj će spojiti Dunav sa Savom, naputjuje se odboru za lonjsko polje radi izviešća.

3.) Br. 176, 168, 172. Pismeni predlog narodnoga zastupnika Vatroslava Simića, radi gradjenja željezničke pruge na Senj, zatim predstavka županije požežke o gradjenju željeznice orljavskom dolinom, kao i pismeni predlog narodnoga zastupnika Pavla Battagliarinia radi gradjenja željeznice na Bakar i Kraljevicu predaju se odboru za željeznicu.

4.) Br. 103 i 104. Pritužbe žiteljah iz Iriga, županije sriemske, radi ovršbenoga utjerivanja desetine za vlastelinstvo manastira Opova, pošto nisu uslied propisa poslovnika po nijednom saborskom članu podpisane, imadu se dotičnikom svojim putem povratiti.

5.) Br. 174. Pročitana je predstavka upravljena na Njegovo Veličanstvo radi uračunanja 1000 momakah u ovogodišnje novačenje, što su prijašnjih godinah u vojsku više uvršćeni od strane trojedne kraljevine, koja bje u svemu odobrena, te je zaključeno da se predsjednik sabora obrati radi prešnosti predmeta, putem brzojavnim na predsjednika ugarskoga kraljevinskoga odbora, da uslied dogovorah obih odborah kraljevine Dal., Hrv. i Slav. i Ugarske kod ugarskoga sabora izposluje, da od svoje strane ovu predstavku kod Njegovog Veličanstva podupre.

6.) Br. 170 i 171. Vladika pakrački Nikanor Gruić i patriarh Samuilo Maširević izpričavaju se dovoljno radi izostanja od sabora. — Uzeto na znanje. —

7.) Br. 178. Odbor verifikacionalni podnaša svoje izviešće, te sabor na temelju istoga proglašuje ovjerovljenimi izbore članovah sabora i to: Vjenceslava Turkovića, za grad Karlovac; Anastasa Samfira, za erdevički kotar i Dragutina Gvozdanovića za trgovište Viroviticu.

A u pogledu iztrage radi neuredno izvedenoga izbora narodnoga zastupnika Gjure Šafarića za IV. izborni kotar, županije križevačke na temelju ovoga odbornoga izviešća zaključio je sabor, da je izbor Gjure Šafarića nevaljan, a onaj Ferde Inkey-a za narodnoga zastupnika, za ovaj kotar valjan, koj se kao takov po saborskomu predsjedničtvu

Digitized by Google

pozvati imade, da svoje mjesto kao redoviti član u saboru zauzme. —

Iztražni spisi u pogledu izjavah župnika koprivničkoga Josipa Berute ustupljuju se kr. nam. vieću na uredovanje.

A putni i dnevni troškovnici saborskih izaslanikah Benjamina Kraljevića i Stjepana Hervoića kao i perovodje Tureka, predaju se odboru za saborske troškove radi obredjenja i izplate.

Napokon je sabor na ustmeno izviešće saborskoga predsjednika radi nestiglih na sabor narodnih zastupnikah i dostojanstvenikah zemlje zaključio, da se putem saborskoga predsjedničtva pozovu i to narodni zastupnici Štiglić, za grad Bakar; Spišić, za grad Koprivnicu; Laudenbach za trgovište Djakovo; Cviić, za kotar djakovački i Filipović za kotar rumski; kao i biskupi Strossmajer, Kralj i Nikolajević, kao dostojanstvenici zemlje, da što prije svoje mjesto u saboru zauzmu, ili svoje izostajanje opravdaju.

Tim bude sjednica u $^3/_4$ 2 poslie podne zaključena, a buduća već od prije na dan 21. rujna 1868. za 10 satih prije podne urečena.

V a k a n o v i ć v. r.
S t j e p a n H e r v o i ć v. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe?

Ivan Vončina: Ja sam u zadnjoj sjednici bio predložio, da se konštatira, ima li u ovoj vis. kući toliko članovah, da može stvarati valjane saborske zaključke. G. predsjednik izvolio je to konštatirati, te je izrazio, da imade 49 članovah.

Po glasu §. 12. privremenoga zakona o uredjenju sabora treba za stvaranje zaključka, da bude prisutno preko polovice svih članovah sabora. Glasom ovjeritbenoga zapisnika od 10. siečnja 1868. g. imade 57 pozvanikah banskih i 66 narodnih zastupnikah, svega skupa dakle 123 člana saborska. Nadpolovična većina je dakle 62. Pošto dakle niti u ovoj zadnjoj sjednici, gdje je bilo konštatirano, da je bilo samo 49 članovah prisutno, niti u onoj od 12. o. m., gdje je izrečeno, da ima 42 člana, pošto dakle kroz cielo ovo dugo sjelo nije u nijednoj sjednici veći broj članovah od 42 do 49 prisutan bio, to je moje mnienje utemeljeno na §. 12. privremenoga zakona o uredjenju sabora, da su svi zaključci dosad ovdje stvoreni nevaljali. S toga predlažem, da se to ovdje proglasi, da je taj sav posao, koj je ovdje dosada obavljen nevaljav i nezakonit, (Glasovi: Dakako!) te da se svi predmeti s nova u pretres uzmu.

Bilj. **Stjepan Hervoić:** Ja mislim, da ono što je rekao g. predgovornik, nije osnovano na §. 12., što ga je čitao; jer taj paragraf naročito kaže: „prisutnih članovah“, a prisutnih članovah bilo je onda, kad se je verifikacija obavljala 85 ili 86 i od ovih ovjerovljenih članovah jest nadpolovična većina 42 do 49. S toga predlažem, da se preko ovoga govora, koj nije osnovan niti na zakonu, nego samo sumnju probudjuje, da se zateže stvar, te neima nikakove svrhe, na dnevni red predje. (Glasovi: Dnevni red).

Robert Zlatarovvić: Čini mi se, da se o tom radi ponajprije, da li imade kakove primjetbe proti zapisniku. Ako je g. Vončina to htio navesti, da se izpravi zapisnik, onda mu nije moći prigovoriti, da je prihvatio rieč; ako je pako htio nov predlog učiniti, onda molim, neka se to odgodi i neka se najprije rieši, da li imade kakove primjetbe proti zapisniku, da se zapisnik može ovjeroviti. Ja smatram, da je zapisnik u redu i neimam nikakove primjetbe.

Ivan Vončina: Moj predlog ima dvie strane: .1) Da se izpravi zapisnik i da se doda, da je u sjednici bilo 49 članovah prisutnih; 2.) da se svi predmeti u prisutnosti nadpolovične većine na novo u pretres uzmu, budući da se samo ovako stvoreni zaključci imadu smatrati valjanimi; jer saborski članovi bez dvojbe nisu samo zastupnici narodni, nego i pozvanici banski, a zakon čini mi se, da je posve jasan, kad veli, da je potrebno za stvaranje zaključka, da bude prisutno preko polovice članovah sabora. Ovih imade, kako je poznato, po imeniku 123; bez dvojbe je dakle za valjan zaključak potrebno, da ih bude prisutnih 62.

Dr. Mirko Šuhaj: Vis. sabore! Ja se čudim predlogu g. zastupnika Vončine, jer hoće da pokazuje, da on onoj stvari, za kojom mi svi težimo, prijatelj nije; čini se po njegovom predlogu, da on o parlamentarnoj vladi, o parlamentarnom sustavu, o reprezentativnoj sistemi neima pojmovah koju je on branio g. 1861. i g. 1865. Predlog njegov niti se osniva na izbornom zakonu, niti na našem poslovniku. Na izbornom zakonu se neosniva, jer ovaj izrično kaže, da je za valjan zaključak potrebna absolutna većina glasovah prisutnih članovah; koliko članovah prisutnih biti imade, to zakon nekaže. Zakon taj se obzire na reprezentativnu sistemu. Zakon taj kaže, toliko i toliko treba zastupnikah, dakle 66, a koliko treba pozvanikah banskih, onda bi stajalo mnienje g. Vončine. Da pako ovaj sabor niti sada, niti u prošlih zasjedanjih nije velikašem prema reprezentativnoj sistemi toliku važnost podieljivao, dokazuje naš poslovnik. U poslovniku §. 69. je god. 1861. stajalo: „kad se vieća i odlučuje, treba da budu prisutne $^2/_3$.

Kad je god. 1861. njekolicina članovah iz sabora izišla onda je taj §. zaključkom saborskim preinačen upravo sudjelovanjem g. Vončine, da treba da bude prisutna absolutna većina verificiranih zastupnikah. Toga smo se držali vavjek i mislim, treba da se držimo i sada. Tečajem prošlih sjednicah, kako će vis. kuća posvjedočiti, gledali smo uvjek na to i g. predsjednik je uviek na to gledao, te je izrazio, budući da je broj saborskih članovah preko polovice, da se sabor može smatrati sposobnim da zaključuje.

Budući se dakle ovaj predlog neosniva niti na izbornom zakonu, niti na poslovniku, niti na dosadanjoj praksi, u kojoj je g. Vončina više putah sudielovao, zato mislim, da se preko toga predloga, jer neosnovana na dnevni red predje. (Glasovi: Dnevni red).

Dr. Luka Petrović: (Hoće da govori. Glasovi: Dnevni red). —

Digitized by Google

Ivan Vončina: (Hoće da govori. Glasovi sa svih stranah: Dnevni red, dvaput je govorio).

Dr. Luka Petrović: U našem poslovniku stoji, da sabor proti svojim zaključkom neprima nikakova prigovora. G. predsjednik je izrazio, da konštatiranje broja 49. nespada u zapisnik, nego da se prima u dnevnik. To je bilo zaključeno, a proti zaključku neprima i nedopušta sabor prigovora. Dakle mislim, da bi se preko toga prešlo na dnevni red. (Glasovi: Dnevni red).

Ivan Vončina: Dopustite, da konačno .... (Sa svih stranah: Dnevni red, dvaput je govorio).

Vel. žup. **Mirko Bogović**: U smislu poslovnika, na kojega se g. Vončina pozivlje, upravo se zahtieva, da se o jednom te istom predmetu može samo dvaput govoriti. To je g. Vončina kao predložitelj učinio; zato što hoće po treći put govoriti, ja se tomu protivim i mislim, da je mnienje čitave vis. kuće, da se preko toga predje na dnevni red. (Glasovi: Dnevni red).

Ivan Vončina: (Hoće da govori. Sa svih stranah: Dnevni red). Gg. vi mene nećete ušutkati. (Dnevni red).

Stjepan Hervoić: Molimo g. predsjednika, da izvoli zaključak izreći. (Dnevni red).

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Molimo g. predsjednika, da uslied svoga prava, koje mu pripada, izvoli izreći zaključak. —

Predsjednik: Kad je g. Vončina u zadnjoj sjednici primjetbu ovu učinio, bilo je zaključeno, da ta primjetba njegova nemože doći u zapisnik, nego u dnevnik naravski mora doći; to je bilo zaključeno i usljed toga primjetba u zapisnik došla nije. Zato mislim, da proti zapisniku primjetbe neima temeljite, te dočim neima zaprieke, zapisnik se proglašuje ovjerovljenim.

Što se tiče sada učinjene primjetbe, mi znamo, da na dnevnom redu ovo pitanje nestoji, niti ga vis. kuća na dnevni red sada primiti neće. G. govorniku stoji prosto, svoj predlog pismeno predati, onda će se u svoje vrieme na dnevni red metnuti; sada o tom govora neima. Kuća se je konštituirala po izbornomu zakonu, a po poslovniku, koj nije nikada preokrenut, polag §. 69., koj je u sjednici od 28. veljače 1866. modificiran točkom o.), da prisutni verificirani članovi ako ih je nadpolovična većina, sačinjavaju sabor konštituiran i vlastan u svako viećanje se upuštati. Ako je g. govornik proti tomu htio primjetbu učiniti, neka izvoli predati predlog, pa će se u svoje vrieme na dnevni red staviti, za sada se nemože primiti, meni je žao, nego moram izreći odluku, da se dalje na dnevni red prelazi.

Vis. kućo! Ovdje je od g. grofa Elz-a dopis, kojim se izpričava, da nemože na sabor prispjeti; zatim od g. markeza Hipolita Palavicini-a, koji moli, da se verificira, jer još nije prisustvovao saboru. (Upućeno verif. odboru).

Ovdje ima molbu za podporu željezničke pruge osjekriečke; poduprta je dotičnim brojem zastupnikah. Dočim obstoji željeznički odbor, mislim, da se upravi na njega. Želi li vis. sabor, da se čita, nije preveć duga, neće strpljivost vis. kuće mučiti.

Bilj. **Janko Car** čita:

Visoki sabore!

Jedna od najglavnijih zadaćah visokoga sabora sastoji u nastojanju, da se podignućem manjkajućih prometnih sredstvah ustanovi materialno blagostanje domovine naše. Od najveće znatnosti u tom pogledu je željeznica, spadajuća plodonosne prediele na Tisi sa adriatičnim morem i izbor pruge, posriedujuće to kratkim i najjeftinijim putem.

A taj put je pruga, štono se osniva sagraditi od Osieka preko Našicah duž tamošnje gore u dolini dravskoj u Sisak itd.

Velike koristi te pruge priznala je ministerijalna enquête komisija kako sa gledišta trojedne kraljevine, tako i kraljevine Ugarske, te se je za nju i izjavila i to punim pravom, jer:

1. Ova pruga ide od Osieka do Siska neprekidno ravnicom, neimajućom nikakovih zemljištnih zapriekah ni težkoćah, sa iznimkom jedinoga brežuljka, dielećega dolinu dravsku od savske, koji se brežuljak jednostavnim usiekom u dubljini od 80 stopah preći može.

2. Prosieca ista pruga od Osieka do Virovitice prostranu i plodonosnu dravsku dolinu, koja željezničkomu poduzeću pruža jamstvo znatnoga i neprekidnoga prometa.

3. Ima se nadati ova pruga znatnomu umnoženju prometa kod vrlo lahkoga spojenja njenoga sa željeznicom pečuhsko-barčkom i to:

a) opremanjem pečuhskoga ugljena na more i dalje;
b) od inih proizvodah plodonosnih županijah baranjske i šomodjske.

4. Od Virovitice do Siska ide upitna pruga kroz zemljišta sv. gjurgjevačke i križevačke pukovnije, takodjer plodna u neposrednoj blizini županije požežke i provincijala hrvatskoga; dosliedno bi se pri izboru iste pruge u obzir uzeli interesi tih takodjer predielah.

Istina je, da se je visoki sabor već opetovano očitovao za prugu vodeću preko Požege i Pakraca. Nu pošto smo razumieli, da izvedenju te pruge na putu stoje velike zemljištne težkoće, te bi se izvesti mogla samo sa prevelikim troškom pri gradjenju i prometu, očito je: da se pri tom stanju stvari raditi može samo o izboru medju prugom u dolini dravskoj i onom, koja se osniva sagraditi u dolini savskoj.

Nu u tom pogledu nije od potrebe upušćati se u prostrano razglabanje za dokazati prednost dravske doline, pošto bi pruga savska vodila skrajnjom medjom domovine, te bi koristila više tudjim nego domaćim interesom; nadalje se uvažiti mora, da bi za slučaj onaj, da država austrijska sa stranom kojom državom u sukob dodje, posjed takodjer takove željeznice dvojben postao.

Nemanje je od važnosti, da bi pruga u dolini savskoj bila i dulja, a sa obzirom na zemljistne težkoće u nizini

Digitized by Google

savskoj i mnogo skuplja od pruge, vodeće preko doline dravske. —

Konačno se još usudjujemo primjetiti, da su mnogobrojni poduzetnici — prinukani koristmi dravske pruge — već potražili i zadobili dozvolu za predhodne poslove iste pruge, pače njeki i trasiranje već okončali, imenito, družtvo altöldske želježnice, komu su najznatnija novčana sredstva na ruci, koja okolnost u interesu što skorijega sagradjenja željeznice, svakako uvaženje zaslužuje.

I to su razlozi, na temelju kojih visoki sabor molimo, da bi blagoizvolio prerečenoj pruzi u dolini dravskoj, udieliti moguću podporu svoju.

U Zagrebu dne 20. rujna 1868.

Hugo Anker v. r., Stjepan Kugler v. r., Ferdo grof Pejačević v. r., Henrik grof Khuen v. r., Julio grof Janković v. r. Za prej. vlad. kneza Adolfa Juraja od Schaumburg-Lippe-a opunomoćeni ravnatelj dobarah: Albert Höcker v. r, Petar grof Pejačević v. r., Dr. Gvozdanović v. r., J. barun Rauch v. r., Kol. Miksić v. r., Vilim Hatz v. r., Todor Gjurgjević v. r., Aurel Kušević v. r., Juraj grof Drašković v. r.

(Upućeno na željeznički odbor).

Predsjednik: Ovdje je molba odbora družtva za izvedenje kanala izmedju Vukovara i Jaruge, poduprta g. zastupnikom Jančom.

Bilj. **Janko Car** čita ju.

Predsjednik: Slična molba bila je već ovdje i bila je upućena na odbor lonjsko-poljski. Bilo je onda glasovah, koji su mnivali, da bi se poradi tog predmeta, dočim u nikakovom savezu nestoji sa predmetom lonjskopoljskim, poseban odbor imenovao i doista razlozi su bili temeljiti, jer to je posebno družtvo, koje je uzelo predmet lonjskopoljski na se, a čisto je posebno družtvo, koje ima predmetom kanal. Takodjer je obzirom na položaj zemljišta jedno od drugoga tako udaljeno, da bi možebiti potrebno bilo, da se svaki predmet posebno pretresuje. Ako dakle vis. kuća uvaži razloge ove, možebiti bi probitačno bilo, da se poseban odbor imenuje, u koji bi se više gospode iz Sriema izabralo, jer njega se stvar neposredno tiče, a odbor da svoje izviešće dade sasvim nezavisno od lonjskoga polja. (Prima se).

Dakle u načelu je vis. kuća primila, da se poseban odbor imenuje za kanal, koj ima spojiti Dunav sa Savom; molim dakle, da se to kao zaključak zabilježi.

Odbor lonjskopoljski je svoju radnju dovršio; molim g. izvjestitelja, da izvoli izviešće pročitati.

Dr. Luka Petrović: Neka mi bude dopušteno, da vis. sabor izvjestim, da je usljed izviešća kraljevinskoga odbora izabran odbor za riešenje riečkoga pitanja, u kojemu se nije nagodio kraljevinski odbor, nego je to riešenje ostavio svakoj stranki, svoj operat dovršio i ja predlažem vis. saboru, da ga na dnevni red metnuti i u svoje vrieme u pretres uzeti blagoizvoli.

Predsjednik: Ja mislim, da bi se taj operat imao prije pročitati, jer vis. kući još nije poznat, a onda će se na dnevni red metnuti. Za sad molim g. izvjestitelja odbora lonjskopoljskoga, da izvoli operat proglasiti.

Izvj. **Škender Fodrocy** čita:

Zapisnik

od 16. rujna 1868.

Sastavljen u sjednici saborskoga odbora za „Lonjsko polje", koj se je dan prije izabrav si presv. g. Mirka Bogovića za predsjednika, a g. Škendera Fodrocy-a za izvjestitelja, konštituirao.

Prisutni članovi:

G. Mirko Bogović, predsjednik.
G. Škender Fodrocy, izvjestitelj.
G. Robert Zlatarović.
G. dr. Mirko Šuhaj.
G. Miroslav Kraljević.

Došao je g. odvjetnik Slavoljub Vrbančić pred odbor, uručiv mu prijavu od 16. rujna 1864. podpisanu po gg. grofu Ladislavu Pejačeviću, Ljud. Vukotinoviću i barunu Gjuri Rauchu, kojom stavljaju do znanja ovomu odboru, da se složilo družtvo sastojeće se iz gg. baruna Juraja Raucha, grofa Ladislava Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Vukotinovića i drugovah, za podhvat osušenja lonjskoga polja, pa mu podjedno, kao zastupnik ovoga družtva predao tehnički operat o izsušenju lonjskoga polja, sastavljen o trošku ovoga konsortiuma po mjerniku Legeru i nacrt uvjetah, pod kojimi hoće rečeno družtvo pod zaštitom zakona i sabora hrvatsko-slavonskoga rečeno polje izsušiti.

Odbor primiv ove spise, zaključi prije nego što će se u izpitivanju toga operata i učinjene ponude upušćati, zapitati tehničko mnienje o tom operatu g. bar. Zornberga i g. Rengelrotha, te budu obojica odmah zamoljeni za to, pa im odmah u sjednici operat sa prilozi uručen s pozivom, da to svoje mnienje do 18. rujna odboru uz povratak priobćenih im operatah podnesu. Za daljnju radnju odbora urečena je sjednica na 18. t. m. poslje podne u 5 satih.

Zaključeno i podpisano.

Bogović, predsjednik. — Fodrocy, izvjestitelj.

Pozvanici:

G. barun Zornberg, kr. nadziratelj zemaljskoga graditeljstva;

g. Vilim Rengelroth, načelnik graditeljstva kod zemaljskoga vojnoga zapovjedničtva.

Nastavljeno:

dne 18. rujna 1868.

Prisutni:

Članovi odbora.

Digitized by Google

Pozvanici:

G. zemljomjer Franjo Pajer,

g. odvjetnik Slavoljub Vrbančić.

Pročitano bje mnenje gospode: baruna Zornberga i Rengelrotha glede tehničkoga operata od lonjskoga polja.

Gospoda pozvanici zamoliše, da im se to mnienje predade zajedno s operatom, da budu u stanju glede njega razložno očitovanje od strane poduzetnoga konsortiuma sutra dan odboru podastreti.

Tomu zahtievu bude zadovoljeno i time zapisnik zaključen.

Bogović, predsjednik. Fodrocy, izvjestitelj.

Nastavljeno:

dne 19. rujna 1868.

Prisutni:

Članovi odbora.

Pozvanici:

G. A. Langenhove kao punomoćnik konsortiuma,

g. Franjo Pajer, zemljomjer,

g. Slavoljub Vrbančić.

Poslje pročitanoga očitovanja, danog sa strane konsortiuma po njihovom mjerniku Legeru na opazke gospode baruna Zornberga i Rengelrotha, bude viećano o samom predmetu.

Pošto su očitovanjem mjernika Legera sa strane konsortiuma razjasnjene sve opazke s tehničkoga gledišta, koje bijahu stavljene po strukovnjacih gg. barunu Zornbergu i Rengelrothu, preostade kao predmet viećanja jedino troškovni proračun toga poduzeća.

Gledom na onu okolnost, da su strukovnjaci uzeli cienik mjestnih radnjah i onih, koje danas kod gradnje željezničke pruge Žakanj-Zagreb postoje, za podlog svoga računa; da su po tom pronašli, da je po g. Legera dotično poduzetnom družtvu stavljena ciena radnje kod izkapanja jednoga kubičnoga metra zemlje sa 50 novč., za 10 novč., viša, nego li se to kod željezničkih radnjah plaća, nastojano bi od strane odbora g. A. Langenhove-a kao punomoćnika sklonuti, da od ukupne svote, koju je za izsušenje lonjskoga polja proračunao bar toliko odpušća, da bude ciena jednomu kubičnomu metru 45 do 46 novčićah.

G. Langenhove razložio je, da cienik mjestnih radnjah i onih, koje se plaćaju na željezničkih prugah, kao što je to obrazloženo u očitovanju mjernika Legera, nemogu biti mjerilom ovih radnjah, pa da upravo ta okolnost, što su mjestne obične ciene pri običnoj radnji od kubičnoga metra 40 novč., opravdava kod ove izvanredne težke radnje njegov cienik.

Poslje dužjega ugovaranja, pošlo je za rukom odboru sklonuti g. Langenhove-a, da se očitovao pripravnim doći na susret odborovomu nastojanju, da bude ovo veliko djelo efektuirano, pa se izjavio, da od ukupne svote proračuna odpušta 248.915 for., pa izvedenje osušenja lonjskoga polja, polag odboru predložene i po mjerniku Legeru izradjene osnove uz stavljene uvjete za vrieme od dvijuh godinah, iza kako bude definitivni ugovor sklopljen i izvlastba potrebitih za izvedenje objektah, za koju se poduzeće obvezuje potrebitu svotu predujmiti; u ime konsortiuma preuzimlje za svotu od 4,500.000 for. a. vr., kojoj svoti se ima dodati izvlastbena kupovina po konsortiumu izplatiti se imajuća.

Odbor je, razmotriv svestrano ovo pitanje, odlučio vis. saboru prihvaćenje učinjene i u ovom zapisniku rektificirane ponude poduzetnoga družtva najvruće, obrazloženim izvješćem preporučiti i o tom zakonski članak predložiti.

Zaključeno i podpisano time, da je dotični konzortium stante sessione predao svoju punomoć pod :/: od 19. rujna 1868. izaslanomu odboru.

Bogović, predsjednik. Fodrocy, izvjestitelj.

Visoki sabore!

Odbor, imenovan po visokom saboru u sjednici od 14. rujna 1868., da nastavi radnju saborskoga odbora od god. 1865-7. za osušenje lonjskoga polja, konštituirao se je sutra dan, imenovav si za predsjednika g. Mirka Bogovića, a za perovodju g. Škendera Fodrocy-a.

Privitim pod ·/. podneskom od 16. rujna t. g. predstavilo se je ovomu odboru za podhvat osušenja lonjskoga polja družtvo, sastojeće se iz gg.: baruna Gjure Raucha, grofa Ladislava Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Vukotinovića i drugovah i podnielo je izradjene o svom trošku i ovdje pod ·//. priložene osnove ob osušenju lonjskoga polja, sa dotičnim proračunom i svojimi zahtievi, prijaviv, da je polag predloženih osnovah i zahtievah ovo osušenje za vrieme od dvijuh godinah izvesti pripravno.

Odbor je prije, nego li se je upustio u razsudu ove ponude, predao predložene mu osnove gg. gradjevnim nadzornikom barunu Zornbergu i Rengelrothu, da o njih čim prije podnesu svoje tehničko mnienje, koje su isti dne 18. o. mj. kao pod ³/. i podnieli; a ovo bi, da bude stvar sa svake strane razjašnjena, na očitovanje podhvatnomu družtvu, na ruke njegova zastupnika, priobćeno, koje se je po svom zemljomjeru M. Legeru, kao što pod ⁴/. očitovalo.

Medju to primio je ovaj odbor i stignuvši na vis. sabor odpis kr. namj. vieća od 16. rujna 1868. br. $^{11825}/_{2016}$. sa dotičnim izvješćem gradjevnoga nadzornika bar. Zornberga i s odnosnimi elaborati, tičućimi se osušenja lonjskoga polja, kao ovdje pod ⁵/.

Ponuda, odnosno osnova ob osušenju lonjskoga polja, učinjena po družtvu gg. baruna Gjure Raucha i drugovah obuhvaća nizine savske izmedju Rugvice i izljeva Trebeša, koji prostor iznosi u svem 180.522 jutra i to na lievoj obali Save gdje se nalaze 52 obćine sa 70.000 stanovnikah:

Digitized by Google

33.776 jutarah hrastove šume;

49.119 jutarah oranicah, livadah i pašnjakah;

6.283 jutra neplodonosnoga zemljišta;

na desnoj pako obali Save, gdje ima 36 občinah sa 48.000 žiteljah:

37.905 jutarah hrastove šume,

53.000 jutarah oranicah, sjenokošah i pašnjakah.

Za izvedenje osušenja toga prostora predlaže se ovom osnovom u predpostavi, da poplava nastaje odtuda, što Sava, kad naraste, stranom provali svoje dosadanje slabe, bez svake sisteme izvedene nasipe; stranom pako uzpori pomanje rieke i potoke tekuće Lonjskim poljem:

1. Da se Sava zagati novim sistematično izvedenim nasipom, koji će se svojom jakom omjerom (dimensijom) moći uspješno oprieti navalam vode, pa neće, budući da će se podalje od starih nasipah podići, Savu tako nenaravski suziti, kao što je to do sada bilo;

2. Da se svi pritoci sa lonjskoga polja svedu u novu potočnu strugu, koja bi se povela gornjom medjom polojah (Inundationslinie), te bi sve ove nutrnje vode lonjskoga polja povela u Savu bez ikakove štete. — Pravac te nove početne struge daje i tu neocienjivu korist, da će se veći dio upitnih zemljištah moći zaploviti i tako omogućiti kultiviranje pirinča, koje se tako obilno naplaćuje i kojemu Lombardija zahvaljuje svoje bogatstvo.

Troškovni proračun iznaša po predloženoj osnovi 4,748.915 for., kojoj svoti imat će se jošte dodati izvlastbena kupovina.

Ova glavnica ima se tečajem 25 godinah, počam od dana, kad budu radnje dovršene, u godišnjih 8% bezteretnih anuitetih u rokovih, putem i načinom, kojim se utjeruje i plaća državni porez, odplatiti, a za točno ućerivanje ima se zemlja ujamčiti. — Za zemljišta ona, glede kojih će se poduzetno družtvo posebice s dotičnimi posjednici pogoditi, budi kupom ili zakupom istih, odpada odplaćivanje troškovne svote razmjerno njihovoj količini.

Svaki takov godišnji obrok iznosi, neračunajuć ovamo izvlastbene kvote 379.914 for. Ovaj obrok razdieljen na 180.522 jutra, od kojih se imaju stranom do sada sasvim neplodonosna zemljišta, kao gudure i jaruge, stranom ona zemljišta, koja će se izvlastiti za novu potočnu strugu i nasipe, u ukupnoj izmjeri do 10.522 jutra odbiti, dakle razdieljen na 170.000 jutarah, čini na godinu tečajem 25 godinah po jutro 2 for. 23·44 nvč.

Uz to zahtieva ovo družtvo:

Da pravo izvlastbe — expropriatie — zemljištah, mlinovah i drugih sgradah potrebitih za izvedenje nasipah, prokopah i ostalih na novo osušenje spadajućih gradnjah bude po saboru kraljevinah Hrvatske i Slavonije na osnovu čl. XXV. 183⅔ i ministr. naredbe od 21. travnja 1857. naročito odredjeno;

Da bude za obranu štete, koja bi se mogla nanjeti nasipom, prokopom i ostalim gradjevinam odnosećim se na ovo osušenje, podieljena jim zaključkom sabora hrv.-slavonskoga zaštita, koju uživaju proti ošteti po §. 85., 86. i 89. kaz. z. željeznice i državni brzojavi.

Izvesti se imajući novi prokop, voda u njem i obale toga prokopa, pošto će prokop ovaj tečajem 25 godinah podhvatno družtvo o svom trošku uzdržavati, biti će za to vrieme izključiva vlastitost družtva; iza toga vremena pripasti će ovaj prokop, voda i obale toga prokopa u vlastitost i svojinu zemlje skupa sa svimi izvlašćenimi zemljišti.

Da se za definitivno sklopljenje ugovora, collaudatiu izvedena poduzeća, podpunu realizaciju ugovorenih uvjetah i sve u tom poslu potrebite odredbe od strane kraljevinah Hrvatske i Slavonije povlasti kr. namiestničko vieće kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i ako bi se ovo zamjenilo drugom zemaljskom vladom, ova već u napried.

Da se definitivni ugovor ima sklopiti iza stignuvše najviše potvrde odnosnoga saborskoga zaključka najdulje u roku od dva mjeseca.

Mnenje tehničko gg. baruna Zornberga i Rengelrotha povladjuje osnovu družtvenu osim njekih neznatnih opazakah, koje su sa strane družtva po mjerniku Legeru podpunoma razjašnjene; nu obredjuje proračun troškovah izvedenja s obzirom na postojeće mjestne radničke ciene na 4,260.706 for.

Osnova baruna Zornberga priobćena vis. saboru prepomenutim odpisom od 16. rujna 1868. nazire iste uzroke poplavi lonjskoga polja, koje i osnova družtvena, odnosi se na isti prostor; ali ona za osušenje nepredlaže ni nove potočne struge, ni novih savskih nasipah, već ojačanje dosadanjih starih savskih nasipah i zagaćenje sadašnjih vodenih strugah na lonjskom polju novimi nasipi. — Proračun njegov ob izsušenju po ovoj osnovi iznosi u gotovom novcu 2,101.033 for 44 nv. ili u naravi u 6,127.882 ručnih radničkih danah.

U razložniku cienah računa težaka na dan po 60 nv., po tom bi radnja u naravi obraćena na novac iznosila 3,676.729 for.

Visoki sabore! Pitanje izsušenja lonjskoga polja nije pitanje novo; ima tomu gotovo čitavo stoljeće, što se je zametnulo i što je stalnim predmetom mnogobrojnih povjerenstvah, koja su razne vladavine od vremena do vremena izašiljale, da se poluči toli žudjeni uspjeh osušenja. — Gomile osnovah i spisah nalaze se o tom predmetu u arkivih; ali lonjsko polje nije osušeno; ono je danas zaplavljeno kao što bje prije sto godinah.

Sabor od godine 1865-7. uzeo je to pitanje ozbiljno pretresivati, kao što se to vidi iz zaključakah saborskih od 23. siečnja 1866., 16. veljače 1866., 1. prosinca 1866. i 4. siečnja 1867.

G. Mirko Bogović, kao član povjerenstva razložio je u svom tada saboru podnešenom izvješću važnost i korist osušenja lonjskoga polja nesamo po dotične posjednike zaplavljenih zemaljah, već i po cielu domovinu našu; a medju

Digitized by Google

ostalim i to, da ovakova djela u svakom obziru naprednije, možnije i bogatije države od nas nepoduzimlju u vlastitoj upravi, već putem privatnoga poduzeća. I u istinu, izkustvo domaće, napose glede vodenih gradjevinah (exempla sunt odiosa) uči nas, da država uviek zlo i uzprkos jeftinih troškovnih proračunah veoma skupo gradi.

Evo za ovo ogromno djelo, o kom se je snovalo cieli viek, predleži ponuda privatnoga podhvata. Što radnje tolikih povjerenstvah nisu mogle u djelo privesti, to će dobrom i odvažnom voljom ovoga sabora, hvala budi nadi u našu današnju političku konzistenciju, koja nam otvara povjerenje i u inozemstvu, postati djelom i istinom. Lonjsko će se polje nastojanjem i zaključkom ovoga sabora izsušiti.

Odbor ovaj uvaživ, da osnova predložena po konsortiumu u svakom obziru odgovara žudjenoj svrsi, da je izradjena prema današnjemu, u toj strani izkustvom potvrdjenomu napredku, da se izvedenjem ove osnove neće samo postići žudjeno izsušenje lonjskoga polja, već da će se omogućiti i zaplava dotičnih zemljištah, što je od velike i neizkazane koristi po ista; uvaživ na dalje, da nesamo osobna svojstva poduzetnikah pružaju najveće moralno jamstvo za izvedenje ovoga podhvata, već da učinjena ponuda po sebi, što će se trošak izsušenja, koje će družtvo o svom trošku podpunoma izvesti, istom iza dovršena djela odplaćivati, daje i najveće materijalno jamstvo, da bude djelo sjegurno izvedeno.

Uzev zatim u obzir, da troškovni proračun za izvedenje družtvene osnove prama proračunu za osnovu predloženu po gosp. barunu Zornbergu nije pretjeran; jer su radnje po osnovi družtvenoj gotovo dva puta tolike, kolike po osnovi baruna Zornberga; pa da neima po dosadašnjem izkustvu kod ovakovih proračunah jamstva za to, da li će doseći proračunska svota za podpuno izvedenje osnovanih gradnjah, za koje se takodjer nezna, sudeći opet po žalostnom domaćem izkustvu, budu li odgovarale žudjenoj svrsi ili ne. Prihvatom osnove g. baruna Zornberga mogli bi se izdati milijuni — a bog zna kada i to bi li nebi li bilo izsušeno lonjsko polje.

Gg. barun Zornberg i Rengelroth snizili su u svom tehničkom mnienju troškovni družtveni proračun s obzirom na mjestnu cienu radnjah kod kopanja zemlje od kubičnoga metra od 50 nvč. na 40 nvč. Ako se dostojno uvaže razlozi navedeni u protuočitovanju mjernika družtvenoga g. Legera za ovu cienu od 50 nvč. prama običnim mjestnim cienam od 40 novč. da se naime radnje ovakove, kao što se imaju izvesti za osušenje lonjskoga polja, nemogu uzporediti s običnimi željezničkimi radnjami toli glede brzine vremena, u kojem se imaju izvesti, koli glede drugih potežkoćah sa radnici, koji su, radeći u ovakovih nizinah, veoma podvrženi bolesti, te se moraju, osim drugoga na njih troška, o trošku poduzetnikah, ako se razbole, liečiti, a i bolje plaćati: — mora se i nehotice priznati, da u tom pogledu troškovni družtveni proračun nije pretjeran i da može tim većma prihvatiti, što je ovomu odboru, kao što se vidi iz odborova zapisnika od 19. rujna pošlo za rukom punomoćnika družtvenoga gosp. Langenhove-a sklonuti na to, da je od preliminirane svote sa 4,748.915 for. odpustio 248.915 for. i pripravnim se izjavio, polag predložene osnove posao osušenja lonjskoga polja za vrieme od dvijuh godinah izvesti za stalnu svotu od 4,500.000 for. a vr.

Uvaživ napokon ovaj odbor, da bi se po osnovi g. baruna Zornberga mnogobrojnimi gorostasnimi nasipi, koji bi se izvesti imali sredinom lonjskoga polja priečilo razumno gospodarstvo dotičnih zemljištah, a zaplava istih da bi bila upravo onemogućena; pa da se neda opredieliti ni po samom proračunu, pošto je nejasan, sa sjegurnošću trošak izvedenja a kamo li vrieme i način, kojim bi se izvelo, a najmanje, kao što već napomenusmo, ima garancije za sjeguran uspjeh; — to nemože ovaj odbor ino, već najvruće preporučiti visokomu saboru, da osnovu predloženu po spomenutom družtvu odobri i ponudu njegovu, kao što je rektificirana u zapisniku odborovom od 19. rujna prihvati.

Ovako će se zadobiti 1) osamnaest □ miljah najbolje vrsti tla za težanje; 2) prestati će u ovih predjelih groznice, koje ondašnje pučanstvo tamane; 3) umnožati će se u ondašnjega pučanstva znamenito blagostanje; za zemljište dobit će deseterostruku vriednost; 4) pomnožat će se porezna snaga; jer dočim se polag poreznih izkazah od svega prostora lonjskoga polja, od 180.532 jutra, što se ima izsušiti, do sada neplaća više poreza od 55.034 for. 78 novč. platit će kad izmine rok od 15 godinah, za koj su polojna zemljišta, kad se osuše, usljed naredbe ugarskoga ministarstva od 31. prosinca 1867. br. 72 prosta od povećanja poreza, do 600.000 for.

Odplata troška za osušenje, ako se uzme, da će ova polojna zemljišta postati tlom prve vrsti, koji će usljed odpuštenih, nastojanjem ovoga odbora po punomoćniku g. Langenhove-u, 248.915 for. od preliminirane svote, iznositi uzemši 170.000 jutarah, tečajem 25 godinah od svakoga jutra godišnje 2 for. 11¾ nvč., dodav još njekoliko novčićah po jutro za odplatu izvlastbene kupovine, koja se sada još nezna točno, neće biti po dotične posjednike nimalo tegotna, pošto godišnji porez od prve vrsti oranicah, kakovim će upitne odmah iza osušenja postati, iznosi od jutra 3 for. 95 nv., od livadah iste vrsti 8 for 16 nv., a dosadašnji porez 33 nv. a od prilike po jutro neće se još 15 godinah iza dovršena izsušenja povisiti.

Zahtievi družtva i to:

1. da sabor uzme predloženu osnovu, odnosno izvedeno po njoj djelo pod zaštitu zakona, osnovan je na samom zakonu i to čl. XXV., XXXVI. god. 1832-6. i čl. X. god. 1840.

2. da budu trošak osušenja dužni nositi posjednici dotičnih polojnih osušenih zemaljah razmjerno, osniva se na čl. XXV. §. 4. i čl. XXXVI. god. 1832-6. zatim čl. X. §. 7. god. 1840. — plaćanje dotičnih tangentah u rokovih,

Digitized by Google

putem i načinom, kojim se utjeruje i plaća državni porez, temelji se prema današnjemu administrativnomu ustrojstvu na prespomenutih zakonskih člancih; a pravednost i čast zemlje zahtjeva, da se poduzetnikom ujamči, da će eksekutivne oblasti platežne obroke od dotičnikah točno utjerati.

8% godišnji anuiteti proračunani su po ključu vjeresijskih javnih zavodah — dapače uvjeti ovi su po dotičnike povoljniji od zemljištno-vjeresijskoga zavoda: jer ovaj mjesto gotovoga novca izdaje glavnice na 25 godinah uz 8% anuitete u svojih obveznicah, koje se samo uz gubitak mogu unovčiti. Ovdje je glavno, da će plaćanje započeti istom onda, kad bude osušenje po predloženoj osnovi podpuno izvedeno.

Pripravnost poduzetnoga družtva sa posjednici glede ustupa upitnih zemljištah pogoditi se posebice budi kupom ili zakupom, od kojih zemljištah, ako pogodba uspije, odpasti će naravno razmjerno odplaćivanje troškovne svote, služi samo na korist dotičnih interesentnih posjednikah.

3. Pravo izvlastbe zemljištah, mlinovah i drugih sgradah potrebitih za radnju osušenja, utemeljeno je na član. XXV. god. 1832-6. i minist. naredbe od 21. travnja 1857.

4. Pravo one zaštite nasipah, prokopah i ostalih upitnih gradjevinah proti zlobnomu oštećenju, koju uživaju željeznice i državni brzojavi, utemeljeno je prema ustanovam današnjega kaz. zakona i prema istovjetnoj naravi ovih prokopah i nasipah sa željeznicami na zak. čl. XXV. god. 1832-6. i čl. X. god. 1840.

5. Budući da je družtvo preuzelo na se dužnost uzdržavati nove potočne struge i dotične obale tečajem odplatnih 25 godinah, nemože mu se pravedno uztegnuti zahtjevana vlastitost za to vrieme na struge, vode u njih i dotične obale. —

6. i 7. zahtjev smjera na čim skoriju realizaciju ovoga poduzeća, što je u interesu dotičnih interesentah a i ciele domovine.

Po tom predlaže ovaj odbor u čvrstom uvjerenju, da će visoki sabor ponudu učinjenu po družtvu gg. baruna Gjure Raucha, grofa Ladislava Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Farkaš-Vukotinovića i drugovah prihvatiti sliedeći „zakonski članak“ ob osušenju lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša.

§.. 1. Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije uzimlje osnovu predloženu mu po družtvu sastojećem se iz baruna Gjure Raucha, grofa Ladislava Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Farkaš-Vukotinovića i drugovah za osušenje lonjskoga polja izmedju Rugvice do izljeva Trebeša u prostoru od 180.532 jutra, odnosno djelo po ovoj osnovi izvesti se imajuće po smislu zak. članka XXV., XXXVI. god. 1832-6. i čl. X. god. 1840. pod zaštitu zakona.

§. 2. Posjedatelji zemaljah ovoga polojnoga osušit se imajućega prostora, dužni su razmjerno svomu posjedu, spomenutomu u §. 1. družtvu, trošak osušenja i izvlastbenu kupovinu za u tu svrhu potrebita zemljišta, mlinove i druge sgrade odplatiti za vrieme od 25 godinah, u godišnjih 8% anuitetih. Odplata će početi od onoga časa, kad bude kr. namj. vieće, ili ako bi se do to doba zamjenila zemaljska vlada, putem ove, konstatirano, da je po predloženoj osnovi osušenje lonjskoga polja izvedeno.

§. 3. Sabor ovaj ujamčuje se u ime kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije podhvatnomu družtvu, da će eksekutivni organi ovih kraljevinah vazda točno utjerati od dotičnikah platežne obroke kao što je ustanovljeno §. 2. u rokovih, putem i načinom, kao što se utjeruje i plaća državni porez.

§. 4. Pravo izvlastbe (expropriatie) zemljištah, mlinovah i drugih sgradah za izvedenje nasipah, strugah i ostalih za ovo osušenje potrebitih gradnjah podieljuje se ovim poduzetnomu družtvu u §. 1. ovoga članka napomenutomu na osnovu čl. XXV. 1832-6 i minist. naredbe od 21. travnja 1867.

§. 5. Gradnje ovoga poduzeća, napose nasipi, obale prokopi uživaju proti zlobnoj oštеti onu istu zaštitu, koju imaju po §§. 86. i 89. kaz. zak. željeznice i državni brzojavi. Oštetitelji kaznit će se po ustanovah prenavedenih §§. kaz. zakona.

§. 6. Nova potočna struga, što će ju izvesti družtvo, ostaje za vrieme odplatnih 25 godinah s vodom i obalami vlastitost družtva. Izminućem ovih 25 godinah spasti će s ostalimi izvlaštenimi zemljišti u vlastitost kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 7. Kralj. namj. vieće ili ako bi se ovo zamjenilo drugom kojom vladom, ova povlašćuje se, da u ime kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na osnovu ovoga članka i po smislu ustanovah nalazećih se u podnešenom po odboru saborskom za osušenje lonjskoga polja ob ovom podhvatu predlogu, odmah a najdulje za dva mjeseca, iza kako stigne najvišja potvrda ovoga saborskoga zaključka, sklopi definitivni ugovor ob ovom poduzeću s družtvom napomenutim u §. 1.

Kr. namj. vieće ili eventualno druga zemaljska vlada dužna je obaviti po svojih organih čim prije izvlastbu zemljištah i inih nepokretninah potrebitih za ovo osušenje; točno konštatirati izvlastbenu kupovinu; ovu u definitivnom ugovoru dodati ustanovljenoj svoti osušiteljnih troškovah; pa ukupnu svotu na 8% godišnje anuitete razmjerno medj dotične točno eruirati se imajuće posjednike razdieliti, te bditi nad tim, da budu obroci platežni iza kako bude osušiteljna radnja collaudirana, u vrieme točno po eksekutivnih organih od dotičnih dužnikah utjerani.

U Zagrebu dne 21. rujna 1868.

Odbor za lonjsko polje

M. Bogović, predsjednik. — A. Fodrocy, izvjestitelj.

Digitized by Google

Vel. župa. **Mirko Bogović**: Visoki sabore! Pošto punim pravom predmjevam, da će vis. sabor osvjedočen biti o neizmjernoj koristi podhvata toga, kada bi se želja ta, koju narod naš već preko 100 godinah goji, jednom oživotvorila, pošto nadalje nimalo nedvojim o tom, da su nepobitne posljedice i razlozi ovdje u izvješću odborovu navedeni; isto tako kao i uvjeti, sjegurno posve diskretni osvjedočavaju vis. sabor o lojalnosti i koristi njegovoj; to mi nepreostaje ino, ako neću ponavljati i trošiti rieči bez potrebe, van da preporučim vis. saboru, da predlog odbora odobriti i usvojiti izvoli.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. sabore! Imadem prije svega najprije jednu primjetbu učiniti. Mislim, da se je pogrieška „errore calami“ u ovo izvješće uvukla; najme u ovom odborovom zakonskom članku imenuje se ovaj sabor, saborom Hrv. i Slav. To se može u mimogrednom spisu kazati; ali u jednom zakonskom članku nemože, jer i Nj. Veličanstvo naš premilostivi kralj imenuje ovaj sabor, saborom troj. kraljevine Dalm., Hrv. i Slav. Takodjer naša ugarska braća priznavaju sabor ovaj, saborom kralj. Dalm., Hrv. i Slav. — Ako bi jošće tko o tome sumnjao, neka pogleda na grb naš, koji je evo u ovoj sabornici, nanovo ukrašen, tu je takodjer grb Dalmacije. —

Mislim dakle da će vis. sabor ovo, što je više pogriešskom učinjeno izpraviti. Ako pristane vis. kuća na to, imao bi još jedan predlog učiniti, koji bi vis. saboru povoljan bio. (Glasovi: Pristajemo na to).

Robert Zlatarović: To se razumieva po sebi; to je pogrieška učinjena u kontekstuiranju.

Dr. Ignjat Brlić: Slušajuć izviešće ovo, sjećam se govora vel. župa. g. Bogovića iz prošloga sabora, o istom predmetu lonjsko-poljskomu, u kojem je govoru razvio potanko živimi bojami potežkoće, koje su se na put stavljale u ovomu poslu, u materijalnomu i moralnomu obziru.

Ovomu resultatu, kojega je postigao odbor, mora se svaki pravi sin domovine radovati tim više, budući se materijalno blagostanje, koje naša stranka visoko na svoju zastavu stavlja, na naš boljak znatno s ovim predmetom povisiti i umnožiti može.

Pošto je dakle s ovim izviešćem i odborovim predlogom put uravnan i glibe izravnane, mislim ja, da se je odbor osobito zaslužnim učinio, gledeć na materijalno blagostanje domovine; te predlažem, da bi se odboru za taj trud priznanje u zapisniku izreklo.

Dr. Mirko Šuhaj: Visoki sabore! Kako je u izviešću napomenuto, kako je i presv. gosp. vel. župan zagrebački kazao, da je minulo, ili bi za koj dan imalo minuti 100 g. odkada se radi o izsušenju lonjskoga polja. Ovom prigodom činim opet pozornu vis. kuću, da se je pojavilo družtvo iz naših domaćih veleposjednikah potrebitimi glavnicami providjeno, koje se je pripravnim izreklo, da će to ogromno i po našu zemlju toli koristno djelo brzo i sasvime dogotoviti.

Dvie su pako okolnosti, koje osobitu pozornost vis. kuće zaslužuju: Jedna je ta, što to družtvo od naše zemlje nikakove novčane garancije neište, dočim druga družtva ištu i to posvuda biva. Druga je pako okolnost ta, da se je družtvo obvezalo, da će za dvie godine danah podpunoma izvršiti djelo.

Probitak, koji bi zemlji time nastao, tako leži na dlanu, da mislim, da moramo objeručke poprimiti ovu zgodu; jer ako bi nam se ova izmakla, nećemo doći do druge zgode, da tako točno, tako brzo i tako sjegurno, ovakovo ogromno djelo izvesti možemo.

Da pako zakonu i poslovniku zadovoljimo i da se svakomu prilika dade potanko se ubavjestiti o cielomu radu; predlažem, da bi izvolila vis. kuća ovo izvješće tiskati dati i kao prešan predmet, odmah poslje riešenja državo-pravnoga pitanja u pretres uzeti.

Predsjednik: Visoka kućo! Ovdje su predlozi g. zastupnika Brlića i g. zast. Šuhaja. G. zastupnik Brlić predlaže, da se priznanje odboru djelujućem u poslu lonjsko-poljskomu izreče.

Prima li vis. kuća ovaj predlog? (Glasovi: Primamo).

Dakle je zaključkom vis. kuće primljeno, da se odboru za lonjsko polje priznanje izreče.

Drugi je predlog g. zastupnika Šuhaja, koji onamo glasi, da se imade polag poslovnika izviešća tiskati i medju članove porazdieliti, te da se ovaj predmet kao prešan, odmah po riešenju državopravnoga pitanja u pretres uzme. Prima li dakle visoka kuća ovaj predlog? (Glasovi: Primamo). Neka se dakle tiska i poslie riešenja državopravnoga pitanja kao prešan predmet na dnevni red stavi.

Molim g. izvjestitelja riečkog odbora, da izvoli operat proglasiti.

Izvj. **Škender Fodrocy** čita:

Zapisnik

od dne 16., 19. i 20. rujna 1868., sastavljen u sjednicah saborskoga odbora za „riečko pitanje“.

Članovi:

G. biskup. dr. Luka Petrović, kao predsjednik.
„ Aleksander pl. Fodroey, kao izviestitelj.
„ Petar pl. Horvath.
„ Mavro Bros.
„ Ivan Durbešić.
„ Josip pl. Tomašić.
„ Stjepan Hervoić.

Predmet:

jeste viećanje o podnesku riečkih zastupnikah dra. Antuna Randića i dra. Nike Gelletića adto. praes. 21. sieč. 1868. br. 41., n kojem izjavljuju obzirom na okolnosti, što kotar riečki po svojem historičnom javnom pravu kao tielo odieljeno i neposredno spojeno sa kraljevinom Ugarskom niti ima prava

Digitized by Google

niti dužnosti na ovom saboru zastupanim biti, — da nemogu pripoznati i za obvezljiv držati, ma kakav zaključak ovoga sabora, sačinjen u pogledu javnopravnih odnošajah, kotara riečkoga, jer je to vlastno učiniti jedino zakonarstvo u Pešti sporazumno sa Riekom.

Zatim viećanje o koracih učiniti se imajućih da nebude cielokupnost trojedne kraljevine gubitkom Rieke i njezinoga kotara okrnjena povodom time, što se kraljevinski odbori u tom obziru nagodili nisu. Odbor scieni, da imade grad Rieka sa svojim kotarom i pravo i dužnost na saboru trojedne kraljevine kao sastavni i faktično pridruženi dio Hrvatske učestvovati, pa da se imade na izvršivanje ote dužnosti zakonitimi sredstvi prisiliti.

Scieni nadalje, da ovaj sabor zastupajući državopravne interese trojedne kraljevine, imade svete dužnosti sva moguća sredstva upotriebiti, da se po ugarskom saboru u dvojbu stavljeno teritorialno pravo Hrvatske na Rieku i njezin kotar u onu phasu dovede, kojom će kraljevina Ugarska prinukana biti na priznanje nepobitne istine, da njojzi na Rieku samo toliko prava pripada, koliko i na trojednu kraljevinu.

Akoprem je u historičkih poveljah pravo Hrvatske na Rieku i njezin kotar posve jasno nacrtano; akoprem su zemaljska spravišta Stališah i Redovah ovome pravu životnu snagu dali; akoprem je kraljevinski odbor trojedne kraljevine, jednakomu ugarskomu odboru godine 1860. ovo pravo tako jasno predočio, da se samo kroz krivo tumačenje zakonah rečeno pravo u dvojbu staviti može; akoprem je grad Rieka i njezin kotar Hrvatskoj de facto utielovljen — sa žalošću spominje ipak ovaj odbor, da kraljevina Ugarska u oči utanačit se imajuće državopravne nagodbe, nije za politički mudro pronašla, ovo pravo javno priznati i tako medju ustavnom braćom iz ove i one strane Drave kamen smutnje ukloniti, koj nosi u sebi otrov nepovjerenja, a odtuda jamačno sliedit imajuće nesloge, koja bi danas sutra neodoljivom silom porušiti kadra bila ono, što danas sa težkom mukom uzajamno sagraditi kanimo.

Ovaj odbor drži si dakle za dužnost, da nacrta u svom zapisniku na kratkom historiju Rieke i ne samo da se pozove na javne izprave, koje dokazuju pravo Hrvatske na Rieku, već da važnije od njih izvadjene u vjerodostojnomu prepisu iz zemaljskoga arkiva, gdje se izvornici nalaze, predoči visokomu saboru u svojoj cielosti, za daljnju shodnu porabu.

Grad Rieka sa svojim kotarom i 14.000 stanovnikah, leži unutar granicah zemlje, koju posjedé poslie VII. stoljeća polag Konstantina Porphyrogenita narod hrvatski.

Ovdje se god. 799. zametnú krvava bitka izmedju Hrvatske i Franačke vojske, a poslje postade svojinom krčkih knezovah, nazvanih Frankopanah, kako se to znade iz darovnice kralja Bele IV. od g. 1260.

Početkom XIV. stoljeća dodje Rieka u vlast knezovah od Divina (Duino); za 34 godinah predje u vlast gospode od Walsee, nu god. 1465. odstupi Vuk od Walsee Rieku caru Fridriku.

Iz ovoga vlastničtva odtrgnu Rieku god. 1508. republika mletačka, nu već godine 1509. povodom onim, što je republika i Trsat osvojila, proćeraše ban Andrija Bota s Bernardinom Frankopanom Mletčane iz Rieke; sve pored toga dodje Rieka još prije 7. rujna 1511. u vlast cara Maksimilijana i tako se je Rieka od to doba do god. 1776. neprekinuto nalazila pod gospodstvom austrijskim.

Pod ovim gospodstvom upravljao se je grad Rieka, koga prozva car Maksimilijan god. 1515. „previernim“ po gradskom štatutu, potvrdjenom po nadvojvodi i kralju Ferdinandu I. dne 23. srpnja 1530. Grad Rieka sa svojim kotarom nije bio utielovljen ni bližnjoj Istriji ni Kranjskoj, nego je sačinjavao posebnu vlast, posebnu občinu, pod naslovom: „magnifica communitas terrae fluminis St. Vidi“. U toj občini predstavljao je vladaoca kapetan.

Pod carem Karlom VI. postao je kapetan i gradsko vieće odvisno od vlade nutarnjo-austrijske u Gradcu, a god. 1754. pod Mariom Terezijom bude podvržena Rieka sa cielim primorjem trgovačkoj intendanciji u Trstu, zavisnoj od c. kr. dvorskoga trgovačkoga vieća u Beču.

Iz ovoga nacrta vidi se, da samo-uprava riečka bijaše stegnuta na čisto nutrnje municipalne poslove, a njezino područje, osobito poslje godine 1754. postajalo je sve tiesnije i uže.

Austrijsko primorje, stojeće pod upravom „intendance“ razpalo se je godine 1776. na troje. Za onaj dio toga Primorja, koj se zove „austrijskim“ u smislu užem, bude u Trstu osnovan gubernij; Primorje od Senja do Baga pridieljeno bje vojničkoj krajini, a grad Rieka sa svojim zemljištem bude utielovljen po odredbi Marije Terezije, dvorskim odpisom od 14. veljače 1776 kraljevini Hrvatskoj tako, da ga imadoše nadzirati i upravljati ugarska dvorska kancelarija putem hrvatskoga kr. namiestničtva.

Nu ovu odredbu obznanila je kraljica Marija Terezija putem kr. ugarske dvorske kancelarije tekar dne 9. kolov. 1776. br. 3936. kao što prilog pod 1/. sviedoči, namjestničkomu vieću trojedne kraljevine i propitala je zajedno način kojim da se utielovljenje izvede.

Previšnjom odlukom od 5. rujna 1777. br. 4527. priobćenom svim municipijem, ovdje pod 2/. priloženom, odredila je napokon kraljica Marija Terezija, da se severinskoj županiji još dodieli Bakar. Bukorica i Kraljevica. Kr. namiestničko vieće hrv.-slav.-dalm. poslalo je radi utielovljenja grada Rieke iz svoje sredine svoga namjestnika Nikolu Škerleca. Ovomu i Josipu Majláthu, koj bijaše medjutim imenovan za velikoga župana županije severinske i gubernatora riečkoga, predao je povjerenik česko-austrijske kancelarije barun Ricci grad Rieku s kotarom dne 20. listopada 1776., a Nikola Škerlec podastró je dne 5. stupena 1776 kr. namjestničkomu vieću izviešće o predaji i primitbi Rieke i bakarskih dobarah.

Digitized by Google

Rieka je dakle već poslie 20. listopada 1776 smatrala se za dio Hrvatske, što se očito vidi iz izvješća vieća grada Rieke od 4. studena 1777. po Paulu Almássy-u u odsuću gubernatora podpisanog i ovdje pod 3·/. priloženog, u kojem se izražuje radost nad time, što je vrhovna uprava političkih i ekonomičkih posalah istog grada, kr. namjestničkomu vieću dalm. hrvat. slavonskom, po dvorskoj odredbi od 5. rujna 1776. br. 4458 povjerava, zatim iz povelje kraljice Marije Terezije od 10. travnja 2668, pod 4·/. priložene, kojom se severinska županija utemeljuje.

I grad Rieka dobi povelju pod 23. travnjom 1779. U toj povelji dolaze sliedeće rieči naprvo, koje se u onog istog doba i za grad Bakar izdanoj, te imače posvema jednoglasećoj povelji nenalaze, naime: „ut urbs haec commercialis fluminensis St. Vidi cum districtu suo tamquam seperatum sacri regni Hungariae corpus porro quoque consideretur, atque ita in omnibus tractetur. neque cum alium alio Buccrano, velut ad regnum Croatiae ob incunabulis ipsis pertinente ulla ratione comisceatur.“

Nadalje u obih poveljah ove rieči: „formatae nihilominus rationes super perceptis et errogatis summis pecuniariis dissolute novissime ex benigne nobis visis rationum momentis eo, quod in regnis Dalmatiae Croatiae et Slavoniae ad pertractacionem quorumvis praedicta regna respicientium negotiorum publico — politicorum, contributionalium, et oeconomico militarium ante aliquos annos erectum, aut constitutum fuerat, consilio, oper. locumtenentialis consilii Hungarici demisse nobis submittentur.“

Prvije navedene rieči, koje su u povelji za grad Rieku ponovljene iz previšnjeg riešenja od 23. travnja 1779. br. 1540. upravljenog na kr. dalm.-hrvat.-slavonsko vieće, izdatog na predstavku istoga vieća od 19. rujna 1778. ob unutarnjem uredjenju grada Rieke, uzimlje kraljevina Ugarska za dokaz, da je grad Rieka svojim kotarom posebno i neposredno kraljevini Ugarskoj spadajuće tielo.

Ali rečena povelja riečka, nije Rieci stvorila nova položaja različita od onoga, u kojem ona stojaše do 23. trav. 1779., osim što se u njoj napominje drugo navedenimi riečmi dospjetak jedne oblasti hrvatske, koj je sliedio koncem srpnja 1779. i kojoj bijaše donle podčinjena i Rieka, pak je prama tomu valjalo dotičnu odredbu udesiti; jer rieči: „porro quoque“ označuju jasno, da je Rieka s kotarom bila i prije 23. travnja 1779., dakle i onda, kada je podpadala pod hrvatsko namiestničko vieće, „Separatum s regni Hungariae coronae adnexum corpus.“ Pa stoga se nemože ovim riečim podmetnuti znamenovanje, kao da je Rieka god. 1779. Ugarskoj utjelovljena bila, već da je ona bila poseban odieljen, osebnim, trgovačkomu položaju prilagodjenim ustrojstvom providjen municipij, pridružen kruni Ugarskoj, a odieljen od bakarskoga, s kojim je imao jednaki nutarnji ustroj, ali vlastito biće.

Kad bi dakle Rieka s kotarom utielovljena bila neposredno Ugarskoj, a Bakar sa kotarom neposredno Hrvatskoj — kad bi time ova oba kotara, prem pod jednom krunom, pripadala bila dvim različitim kraljevinam, onda bi suvišno bilo u riečkoj diplomi, ograditi se proti tomu, da se kotar riečki neima pomješati s bakarskim.

Dokinućem hrvatskog namjestničkog vieća, postala je upravna sveza izmedju Hrvatske i Rieke s jedne strane, a Ugarske s druge strane užja, a za Rieku tim užja, čim je gubernij neposredno u svih poslovih obćio s vrhovnimi vlastmi ugarskimi.

Ali i poslie povelje od 23. trav. 1779. ostala je Rieka u neposrednom savezu sa Hrvatskom, u koliko ostade dodirnih točakah u samoupravi obijuh. Rieka je i nadalje ostao sastavni dio severinske županije, u njoj držale su se županijske skupstine dne 3. i sliedećih prosinca 1779. dne 6. travnja 1780, dne 3. siečnja 1785. itd. —

U dotičnom zapisniku čita se: „in libera urbu maritima fluminensi, inclyti comitatui Severinensi ingremiata.“ U tih skupštinah uživala je Rieka svoje pravo po svojih poslanicih, pa kad je bila sbog vremena prepriečena kasnije u Karlovcu držanoj skupštini udioničtvovali, držala si je za dužnost gradjansku da svoj izostatak iz skupštine pismeno izpriča. U odpisu ugarskoga kr. namjestničkoga vieća od 21. kolovoza 1780., proglašenom u glavnoj skupštini županije severinske, porezna svota bakarskoga i riečkoga kotara, uračunana je svotu županije. Isto tako u sudbenom obziru ostao je savez izmedju Rieke i Hrvatske poslie 23. travnja 1779. onako, kako bijaše odredjen u kr. odpisu od 24. kolovoza 1777., kojim se uredjuje priziv od sudovah riečkih na banski stol.

Kada je Josip drugi, odlukom od 20. ožujka 1786 severinsku županiju dokinuo, bje kotar vinodolski i hrelinski podčinjen neposrednoj upravi riečkoga gubernija, pa taj bijaše obseg zvanoga primorja ugarshoga, koje se je tako samo radi tago nazvalo, da se razlikuje od primorja austrijskoga.

Ali imade li taj protuustavan čin kakve zakonite važnosti? Ako imade, tad može kraljevina Ugarska onim istim pravom tvrditi, da i hrvatsko primorje, pridruženo samovoljom Josipa II. kotaru i gradu. Rieka sačinjava s oviem posebno tielo krune sv. Stjepana, kao što to na temelju diplome od 23. travja 1779. o samoj Rieci tvrdi.

Na saboru ugarskom od 179°/₂ predložili su S. S. i R. R. trojedne kraljevine medju ostalimi i to: da se posebnimi članci uzakoni utielovljenje primorskih stranah i grada Rieke, kraljevini Hrvatskoj. — Dočim je utielovljenje primorskih stranah po predlogu hrvatskih poslanikah čl. 61. uzakonjeno, odgovorilo je Njegovo Veličanstvo glede same Rieke, da je prije konačnoga riešenja njegova, pronašlo zapitati mnienje nasliednih pokrajinah njemačnih, i istoga sv. rimskoga carstva; sve pored tog uzakonjenja, nije se ipak povratilo hrvatsko primorje materi zemlji, već je proti volji

Digitized by Google

i želji hrvatskih poslanikah na ugarskom saboru od godine 1807. redakcia zakonskog članka 4. o utielovljenju Rieke tako sastavljena, da je dobila kraljevina Ugarska povoda držati Rieku za svoju, a kraljevina Hrvatska tumačeći rieči: „peculiari diplomate, jam regno incorporata“ onamo, da rieč „regnum“ naznači kraljevinu Ugarsku napose, već cielu ugarsku državu, t. j. obseg svih kraljevinah i zemaljah krune ugarske, držala je i nadalje da je Rieka svojim kotarom sastavni dio kraljevine Hrvatske, kao što se to razabira iz §. 10. naputka danog godine 1807. poslanikom hrvatskim na ugarski sabor, koj je ovdje pod 5./ priložen pa je odredila člankom 8. od godine 1808. mjesto i sjedište tako riečkum gubernatoru, kao i poslanikom grada Rieke u zemaljskom spravištu koj članak bje potvrdjen po kralju Franji I. glasom kr. odpisa od 19. kolovoza 1808. br. 8751.

Tako je člankom 4. ug. sabora 1807. Rieka priznata za dio krune Ugarske, pak joj je u zajedničkom zakonodarstvu kraljevinah i zemaljah krune Ugarske, kao slobodnoj obćini i kotaru, od prilike tako, kao i kotaru turopoljskomu podieljeno mjesto, a člankom 8. hrvatskoga sabora 1808. Rieka je priznata za cieloviti dio kraljevine Hrvatske, pak joj je podieljeno mjesto u posebnom zakonodarstvu trojedne kraljevine.

Ali Rieka nije mogla uživati odmah svoja prava, niti na ugarskom, niti na hrvatskom saboru, jer je već sliedeće god. 1809. toli ona, koli ostali dio Hrvatske do Save postala česti francezkoga carstva. Tek god. 1822. došao je pomenuti dio Hrvatske opet u zajednicu krune Ugarske. Previšnjim odpisom od 5. srpnja 1822. prijavilo je Nj. Veličanstvo hrvatskomu banu, da se imadu g. 1809. odciepljene strane 1. studenoga predati oblastim ugarsko-hrvatskim.

Previšnji kr. odpis od 25. rujna 1822. upravljen na Josipa Majlátha kao kr. povjerenika, naznačio je ote odciepljene česti ovako: prekosavski prediel, kako je prije god. 1809. spadao na zagrebačku županiju, zatim zemljišta sl. i kr. grada Karlova i trgovačkih gradovah Rieke i Bakra, napokon kotar riečke gubernije. Ovo se je zvalo, što je preko Kupe osim obsega riečkog gubernija, severinsko okružje sve dotle, dok se neodluči, da-li se imade severinska županija opet oživotvoriti. Ovo okružje bijaše razdieljeno u dva processa: u pokupski i primorski, pak je veliki sudac sudac posliednjega Žiga pl. Fodrocy poslat na Rieku iz skupštine toga okružja da od riečkog kapetanskog ureda primi službene spise protežuće se na primorski kotar. Isto tako bijaše pomenutim previšnjim odpisom odredjeno, da parnice pod prvašnjom vladom nalazeće se u prizivu imadu se podastreti banskomu stolu.

Severinska županija bila je kroz to niekim načinom nieko vrieme oživotvorena, Rieka samo pako bijaše zastupana u smislu čl. 8. 1808. na saboru trojedne kraljevine god. 1825., a i god. 1836., kroz gubernatora. Nu grad Rieka zanemario je svoje dužnosti prema hrvatskomu saboru, pa su se radi toga obratili SS. i RR. glasom čl. 22. 1847. na Njegovo Veličanstvo, predstavkom moleći, da gradu i luci Rieci izvoli naložiti dužnost, neka izašalje svoje poslanike, u sve skupštine ovih kraljevinah.

Ovoliko o pitanju riečkom s gledišta povjesti i državnoga prava hrvatskoga, nu takodjer iz geografičkoga i ethnografičkoga jeste Rieka posvema hrvatska, jer je Rieka sa svijuh stranah obtočena hrvatskim narodom tako, da kad bi njezino stanovničtvo i bilo talijansko, kao što nije, jer od 14000 stanovnikah imade do blizu 12000 samih Hrvatah, 700 Talijanah, a ostalo od tudjih narodnostih — Rieka bi dolikovala otoku usried hrvatskoga mora, pošto se hrvatski narod proteže osim kvarnerskih otokah duboko u Istri do rieke Raše. U riečkoj sbornoj crkvi jezik službe božje i vierozakonskog obučavanja jeste od starine hrvatski.

Ali i zgolnjo materijalni interes veže Rieku neposredno Hrvatskoj, jer Rieka živi tako rekuć naročito, odkad je povučena željeznica iz Siska u Zidanimost, od šumskih proizvodah Hrvatske i Slavonije.

Zato se neda razložno misliti, da bi Rieka s kraljevinom Ugarskom, stupiti mogla u ini odnošaj državopravni, osim onakov, kakov ga je pripravna utanačiti trojedna kraljevina; svaki ini odnošaj bi vriedjao cielokupnost troj. kraljevine, a nebi se dao opravdati niti s geografičkog, niti etnografičkog, a niti iz pravnog gledišta.

Na temelju toga predlaže odbor: da visoki sabor izvoli predstavkom Njegovo Veličanstvo zamoliti, da ovom neoborivom pravu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, na grad Rieku i njezin kotar zakonito priznanje pribaviti blagoizvoli, za riešenje pako očitovanja riečkih zastupnikah visokom ovomu saboru predanog predlaže.

Da visoki sabor izvoli s razloga što grad Rieka sa svojim kotarom po izbornom redu na sadanji sabor svoja dva zastupnika odaslati imade, iste zastupnike, staviv im zaporni rok svojim putem pozvati, da u saboru svoje mjesto zauzmu.

U prilogu pod 7/. predlaže se visokomu saboru popis svijuh važnijih javnih izpravah protezućih se na pitanje riečko, koje se nalaze u zemaljskom arkivu — a pod 8/. vraća se uvodno naznačeno očitovanje riečkih poslanikah.

Saborski odbor, izaslan iz XII. sjednice 1868. glede riečkoga pitanja.

Zagreb dne 20. rujna 1868.

Predsjednik odbora:	Izvjestitelj:
Dr. Luka Petrović s. r.,	A. Fodrocy s. r
zastupnik saborski.	narodni zastupnik.

Dr. Luka Petrović: Visoki sabore! Ja mnijem, da je svaka rieč suvišna za ovo pitanje razjasniti, gdje toliki visoki odpisi, i diplome tako jasno govore.

Digitized by Google

Nepreostaje mi dakle drugo, nego vis. saboru preporučiti, da u svoje vrieme ovaj izrad odbora u pretres uzme, i da u savezu s nagodbom, što mu se bude svidilo, izreče. Što se pako dotičnih zastupnikah riečkih tiče, da sabor odmah zaključi, da se ti odmah u jednom prekluzivnom roku u sabor pozove.

Jovan Živković: I u tom velevažnomu predmetu imam jednu opazku. Na koliko se smatra u ovoj visokoj kući, da se to od nagodbenoga predmeta odluči, želio bi ja, da se spoji s nagodbenim operatom, tako da se ta reprezentacija o kojoj se govori, na ono vrieme odgodi, kada vidimo, kakov će resultat nagodbe biti.

Riečko pitanje spada na cjelokupnost našu. Opažam, da nisam sporazuman s onom gospodom, koja diele to pitanje i misle, da bi se napose iza nagodbe na dnevni red stavilo.

Dr. Luka Petrović: To nije bilo moje mnenje, nego sam predložio, da se onda, kada se nagodba bude pretresivala, ovo pitanje u pretres uzme, koliko savez, dopušta.

Dr. Mirko Šuhaj: Najbolje je vis. sabore! da se dade tiskati, i da se medju članove porazdieli, te da se onda poraba učini, kada zgoda nato dodje.

Predsjednik: Visoki sabore! Ja opažavam, da se predlozi g. zastup. Petrovića, i g. zastup. Zivkovića slažu; jer nije niti g. Petrović bio toga mnenja, da se ovo pitanje čisto odieli. Ovo se pitanje ima riešiti tim više u jedno vrieme sa nagodbenim pitanjem, dočim je u istom operatu nagodbe jedna točka, koja riečko pitanje spominje. Nego fizično vrieme nedopušta, da se jedno s drugim smieša, nego mora naravski kronologičnim redom ići. Ja sam dakle toga mnienja, da se operat, koji je na dnevnom redu, uzme u svojoj cielosti, te odmah onda, kada se razprava ovoga operata dokonča, sliedi riešenje operata riečkoga tako, da se budu skupa riešili, skupa podnieli, na koliko sabor primi resultat jednoga i drugoga. Za sada ima se dakle pročitati, i onda imediatim u viećanje uzeti.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. sabore! Pošto se je priznalo, da se pitanje riečko ima u savezu riešit sa nagodbenim operatom; usljed toga, da se dotično izvješće ima ponajprije tiskat i razdielit medju saborske članove, to bi bio jedan razlog, radi kojeg se danas nebi mogla započet generalna debata o nagodbenom operatu. Pokraj toga obstoji i drugi razlog, kojega molim uvažiti polag toga odlučit; naime, kao što je poznano, nagodbena osnova u §. 4. navadja zakonske članke ugarskoga sabora od god. 1867. i to čl. 12., 14., 15. i 16. — Ovi članci imali bi se po predležećoj nagodbenoj osnovi priznati. — Ja od svoje strane bar nemogu priznati članke, kojih sadržaj neznam. Ja sam imao čast, u kraljevinskom odboru u svoje vrieme, i dosta rano, predložiti, da bi se ti članci saboru pribavili, da bi se svaki pojedini član sabora osvjedočit mogao o njihovom sadržaju i onda sa čistom savjesti o §. 4. izrazit svoje mnienje. — Ovo bi bio unicum ustavnoga i parlamentarnoga života, da se priznaju članci ugarskoga sabora, kojih ovdje neimamo, od kojih nam nije sadržaj poznat.

Dakle s jedne strane strane uvažavajuć to, što se predlaže, kako je pročitano, da se riečko pitanje uzme podpuno u savezu sa nagodbenom osnovom i da se s njom ima zajedno riešit i što predlog taj nije štampan i medju članove saborske razdieljen, kao što bi morao biti, prije nego se u debatu upustimo; a s druge strane, što članci sabora ugarskoga od godine 1867., na koje se nagodbena osnova poziva takodjer vis. kući nepredleže, — ja po svojoj čistoj savjesti moram predložiti, da se generalna debata dotle odgodi, dok ovi članci ugarskoga sabora budu tiskani i medju saborske članove razdieljeni, tako isto i izvješće glede pitanja riečkoga.

Dr. Luka Petrović: Vis. sabore! Koliko je meni poznato, ovi su zakoni već tiskani i razdieljeni, i ja sam tako sretan imat ove zakone ugarskoga sabora. Dakle mislim, da se mogu odmah podielit i onim članovom, koji jih još neimadu. A izrečeno je, da će se riečko pitanje riesavat poslje pretresivanja nagodbene osnove, jer nitko nas neima dvoja usta, da od dva predmeta može na jedanput govoriti. Dakle najprije će se govorit od nagodbe, a dok se ovo dovrši dotle bude pečatano izvješće odbora za riečko pitanje. — Dakle mnijem, da nije temeljan ovaj razlog, da se radi ovoga može odaljit temeljno pretresivanje nagodbene osnove, nego mogu biti drugi razlozi, n. p. da je već vrieme daleko prešlo, te da se zato danas nepočme generalna debata. — Dakle ja predlažem, da se ovaj predlog gosp. Brlića nebi uvažio.

Predsjednik: Molim, visoka kućo, ima-li još kakova opazka? (Glasovi: Dnevni red.)

Vis. kuća se je dakle udostojila složiti u tom, da se imade izvješće o riečkom pitanju štampati i medju saborske članove razdieliti, te kad se viećanje ob operatu nagodbenom dokonča, onda uzastopce viećanje o pitanju riečkom nastaviti.

Što se tiče želje g. Brlića glede ugarskih zakonah, ja mislim, da je ovoj želji već zadovoljeno, ako glede njega ne, da on pogrieškom kakovom nije dobio primjerak tih zakonah. Zakoni ovi nemogu se ovdje službeno proglasivati jer mi još nagodu sa ugarskim saborom nismo sklopili i zato nemožemo zakone priznati za nas valjanimi. Dakle može se samo informativno glede člannakah ovih podučiti i ja mislim da su se gospoda saborski članovi već o tom podučili, jer sam ja te članke pribavio i razdieljeni su medju gospodu. Ako pako koji od gospode nije primjerak dobio, može ga odmah dobiti.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. sabore! Mislim, da će mi se vjerovati, kad kažem, da nisu razdieljeni ti članci, ako ih i jesu možda koja gospoda dobila. Samo imam g. predsjedniku primjetiti, da taj njegov razlog nestoji, da bi publikacija tih članakah bila zvanična i odtud im kriepostna obvezna moć sliedovala. Ovdje ta publikacija biva samo povodom nagodbene osnove; dakle kad to nebiva u svrhu

Digitized by Google

kriepostne obveze i valjanosti, onda neimaju krieposti niti valjanosti za nas. Nu kao informacija mogli bi se pročitati povodom nagodbene osnove.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Meni se čini, da ovaj predlog g. Brlića ima svrhu, da stvar nagodbenu odputi ad graecas calendas ....

Dr. Ignjat Brlić: Molim g. Tomašiću okan'te se, što me tako vriedjate!

Josip Tomašić: Ja sam kazao samo, da predlog g. Brlića smiera tamo; a to ga neima čim uvriediti.

G. dr. Brlić bio je član kraljevinskoga odbora. Ako on misli, da se je ovdje forma publica morala pazit, te su se članci in forma solemnissima amo poslat imali, valjda on takodjer ima toliko domoljubja, da učini prije shodne korake, da se stvar nagodbe neodgadja. Mi smo svi dobili te zakonske članke; nu medjutim to nije stvar službena, a opet i neima sigurno nikoga, koji se bavi domaćom politikom, koj nebi te članke imao. Ja opetujem, da bi predlog ovaj stvar nagodbenu odgodio; a neznam razloga, zašto. — Dakle ja molim, da se viećanje neodgodi i zato neprihvaćam taj predlog. (Glasovi: Dnevni red).

Robert Zlatarović: Visoki sabore! Ja mislim, da je stvar sasvime razjasnjena, te je samo njekakovo nesporazumljenje stoga zavladalo, što je izvolio g. Brlić primjetiti da se nisu dotični spisi medju članove razdielili; dočim smo ih mi svi dobili.

Barun Lazar Hellenbach: Molim, niti ja, niti Brlić nismo dobili.

Robert Zlatarović dalje: Molim neprekidati mi rieči.

Buduć da je ovo nesporazumljenje sada prestalo, pošto je g. Brlić kao što vidimo sada faktično dobio, to neima više zapreke, da se nepredje na dnevni red. —

Što se tiče tiskanja izviešća o riečkom pitanju, mislim, da medjutim dok mi viećamo o nagodbenom operatu, biti će izviešće odborovo pečaćeno i dosta rano na stol vis. kuće metnuto.

Stoga mislim, da predjemo na dnevni red, t. j. da se čita izviešće regnikolarne deputacije. (Glasovi: Dnevni red).

Predsjednik: Vis. kuća dakle prima, da se predje na dnevni red i čita izviešće kraljevinskoga odbora.

Molim g. izvjestitelja da izvoli čitati.

Izvj. **Janko Car**:

Visoki sabore!

Kraljevinski odbor izaslan iz ovoga sabora, da načini sa jednakim odborom sabora ugar. nagodbenu osnovu za uredjenje državopravnih odnošajah kralj. D. H. i Slav. naprama kraljevini Ugarskoj, opredielio je meni častnu, ali za me težku zadaću, da u predmetu nagodbene osnove izvjestiteljem budem. — Premda u mene neima tomu dostatna znanja i govorničke vještine, ipak se tomu oteti nemogu smatrajuć, da je svaki dužan, što i kako može djelovati za boljak domovine i tako ću ja u svoj čednosti ovdje vršiti svoju gradjansku dužnost po mogućnosti. Ovo spomenuh, da svakoga uvjerim, da me nije niti taština, niti slavohljeplje niti namišljena vještina ovamo postavila.

Započimam posao svoj po propisu poslovnika drugim čitanjem predmeta na dnevnom redu stojećega: (Čita.)

Po ovoj osnovi imale bi stupiti kraljevine Dalm. Hrv. i Slav. u državopravnu svezu sa kraljevinom Ugarskom na temelju pragm. sankcije.

Glavni motiv ovoj nagodbenoj osnovi je, da se izpuni volja naroda, koja je u svih saborih izražena za sdruženje s Ugarskom — i da se tim domovina oslobodi iz sadanjega neizvjestnoga stanja i da se uvede u zakonito uredjeno stanje i u život ustavni, koj odgovara duhu vremena i sada vladajućoj ustavnosti, naime sustavu parlamentarne vlade, — bez kojega stanja nemože biti napredka niti na polju materijalnom niti duševnom.

Važan i vrlo važan motiv je po mom mnienju i taj, da se po tom domovina naša s korenom iztrgne iz krila i iz moći reakcije, (živio) koja joj je zadavala i zadaje još trista jadah i nevoljah.

Pravcem i pravilom u stvaranju ove nagodbene osnove služila je našemu kraljevinskomu odboru dotična saborska adresa i čl. 42. g. 1861. Prema motivom i pravilom ovdje navedenim postignuto je sve, što je u obziru pravah domovine naše kao kraljevine s dostojnim i neuklonjivim uvaženjem ideje jedne države, koju po zajedničkom javnom pravu s Ugarskom skupa sačinjavamo, postići bilo moguće. Što je već čl. 42. predao centrumu, to mu se i ovom nagodbom opredjeljuje, a ostali bitni sadržaj istoga članka primljen je i u ovoj nagodbenoj osnovi proveden.

Značajni biljeg kraljevine spašen je za domovinu našu, i prava domovine naše sačuvana su u nagodbenoj osnovi: posebnim zakonarstvom u poslovih političkih upravnih, pravosudnih, bogoštovlja i nastave i upravom tomu odgovarajućom — zatim posebnim zastupstvom kraljevinah ovih na ugarskom saboru i posebnim zastupstvom u delegaciji, - nadalje posebnim dalm.-hrv.-slav. ministrom kod ministarstva zajedničkoga i posebnom za gore označene struke domaćom odgovornom vladom, - kao što i ustanovljenjem, da se ima i naslov kralja D. Hr. i Slav. na kovanom novcu upotrebljivati i da se ini vanjski znakovi kraljevinah naših u javnosti svagdje rabiti imadu, — spašeno je dostojanstvo i čast naroda ustanovljenjem hrvatskoga jezika za služ. jezik za svu javnu upravu i javno poslovanje tja do previšnjega priestolja; k tomu dolazi pravo samostalnoga opredieljenja troškovah zemlje u granicah nagodbeno ustanovljenoga pokrića, koje se pokazuje tako zadovoljujućim, da će i za više svrhe povrh javne uprave znatno doteći, ako se domovina praktično i jednostavno uredila bude tako, da će bit uprava u svih granah jednostavna, po tom lahka i brza, i ako nebude, kako je dosada, službah bez djela, činovnikah ništa neradećih, ili malo radećih, a velike plaće trošećih; — i k tomu napominjem znamenite svote iz zaostatakah poreznih do god. 1867. milijune iz-

Digitized by Google

našajućih, koje će stojati na samostalno razpolaganje zemlje naše, i mogu biti stranom podpore i stranom temelji narodnim zavodom našim. Napokon spominjem vrlo važnu točku onu, polag koje ostaje i nadalje prihod za obćine potrošarina od pića i mesa.

Ja ću ovdje navesti i svoje uvjerenje, koje mi takodjer pruža razlogah podupirućih ovu nagodbenu osnovu.

Ja vjerujem u poštenje Ugarske naprama domovini našoj, i napose da reknem u poštenje naroda magjarskoga u tom, — ja vjerujem u njihovo osvjedočenje, da kao što nam treba njih, tako i njim treba nas i da samo ako budemo mi zadovoljni drugovi u družtvu njihovu, možemo si biti medjusobno koristni, možemo biti jaki i oni i mi i občuvati ustavni život i promicati blagostanje domovine; — ja vjerujem i osvjedočen sam, da je Ugarska nosilac načela ustavnosti u monarkiji i da je ona najvećma ustav u monarkiji izvojevala; — i napokon osvjedočen sam, da prijateljska i istinska sloga medju nas dvoje u državopravnoj svezi najjača će biti obrana proti onoj nevidivoj moći i sili, koja nas i sada kao sablazan u tmini bludi i muči, i koja je takova, da samo iz pobjede nad njom proniknuti može čisti i sretni ustavni život za narode.

Netvrdim ja, da je to stanje u osnovi opredieljeno uzor držav. položaja i najveće sreće domovine naše, koj se samo pomisliti može, — nu samo tvrdim to, da je stanje ovo s uvaženja svih sadanjih neuklonjivih okolnostih dosta povoljno, i bitno drugčije nemoguće.

Istinabog u osnovi ovoj nevidimo domovinu našu kao samostalnu državu onaku, kako se to sada i iz Beča i u domovini osobito naglašuje nedvojbeno u svrhu osujućenja nagodbe (Živio).

Na to samo velim, da se je odbor kraljevinski držao pri tom samo u granicah zakona, i ja stojeći samo u tih granicah, neidem na razrušenje i novo stvaranje državah i nova lica ili karte Evrope, — ako je u knjizi sudbine svieta zapisano novo stvaranje takovo — to će i biti, i sada namjeravano zakonito stanje domovine naše i ma kako čvrsta volja ma i najsilnijih neće obustavit struju takovu, kad ona naravnim razvitkom nastane i onda će biti, kako mi je i sada, moja najvruća želja i težnja ili bit će želja i težnja mojih potomakah po meni njim u duh i srce zasadjena ta: Bože dao, da nam domovina bude sretna!

Na ovom mjestu već dosta dokazivana bijaše potreba, korist i zakonitost državopravne sveze s Ugarskom, nu za čudo poslje toga dokazivalo se je i to, da mi neimamo niti prava niti dužnosti, ikakve poslove s Ugarskom zajednički obavljati.

Glede prve strane ovoga kažem, da je zbilja već onda dokazana, što se je dokazati namjeravalo; — a glede druge strane — neću da iztražujem motive onoga dokazivanja — nego prema tomu samo navodim misao svoju u tom sastojeću: samo na hladnokrvom bezstrastvenom, razboritom, patriotičkom i praktičkom postupanju i na poštenju svih sinovah naroda počiva spas naroda. — U tom pravcu i tim ravnilom mi svi sinovi naroda našega gojeći uz to vruću ljubav domovine postupajmo vazda u svakom radu za domovinu, — pa ćemo i u državopravnoj svezi s Ugarskom u uzajamnom prijateljstvu i slozi krepko gojiti moći narodnost našu, i promicati i obći duševni i materijalni napredak domovine naše.

Ovdje mi je još osobito napomenuti i vis. saboru predložiti, da, čim glede grada Rieke i kotara riečkoga nagodba s razlogah u zajedničkom zapisniku navedenih postignuta nije, s mjesta vis. sabor shodna poprimi za zakonito riešenje toga pitanja, da se tako cjelokupno državopravno uredjenje domovine naše čim prije zakonito postigne.

Uz razloženje ovo predlažem, da vis. sabor s tim da se ujedno i riečko pitanje zakonito rieši, predloženu nagodbenu osnovu u cielom prihvatiti blagoizvoli.

Napokon na temelju spomenutoga zapisnika pokorno predlažem i to, da vis. sabor poradi uračunanja novakah u g. 1867. više stavljeuih, kao i poradi napomenutih ondje prugah željezničkih umah shodne korake poprimiti izvoli.

Ovo razloženje preporučujem uvaženju vis. sabora.

Predsjednik: Dočim je vrieme kasno, završujem sjednicu i uričem drugu sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Šestnaesta saborska sjednica

držana dne 22. rujna 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Nastavljenje gen. debate o nagodbenoj osnovi —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik zadnje sjednice proglasiti.

Bilj. **Janko Car** čita:

Zapisnik

petnaeste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane dne 21. rujna 1868. pod predsjedničtvom saborskoga predsjednika presvietloga gosp. Antuna Vakanovića.

Pročitan bje zapisnik saborske sjednice dne 19. o. m. držane i ovjerovljene. Zatim su čitani podnesci na sabor prispjevši i s njih je zaključeno kako sliedi:

Pod br. 179 podnesak g. grofa Dragutina Eltza, kojim opravdava svoje izostanje iz sabora ovoga. Ovo je primito na znanje.

Pod br. 180. Pozivnica banska za g. markgrofa Hipolita Pallavičinia predana u svrhu, da se ovjerovi. Predat se ima verifikacionalnomu odboru za postupanje.

Pod br. 181. Molba više velikašah i zastupnikah naroda za podporu željezničke pruge osiečko-riečke u dolini dravskoj. Predati se ima odboru za željeznice postavljenomu za pretresanje i predlog.

Pod br. 182. Molba odbora vukovarskoga za podielenje koncesije družtva, pod načelničtvom grofa Ladislava Pejačevića u svrhu izvedenja kanala, koj bi imao spojiti Dunav sa Savom. O tom je zaključeno, da se ima posebni odbor za to postaviti, da predmet pretrese i shodan predlog načini. —

Pod br. 183. Izviešće odbora za osušenje lonjskoga polja. Zaključeno je, da se izviešće i zapisnici tiskati imadu i da se predmet ovaj umah iza riešenja državo-pravnih pitanjah na dnevni red stavi. Uz to je ujedno na predlog g. dra. Ignjatije Brlića odboru ovom za djelovanje njegovo izraženo priznanje sabora.

Pod br. 184. Izviešće odbora za pitanje Riečko postavljenoga. Ima se tiskati i kao predmet sa nagodbenom osnovom o uredjenju državo-pravnih pitanjah u savezu stojeći umah iza ovoga uzastopce riešiti. Iza toga započeta je generalna debata na dnevnom redu stojeće nagodbene osnove ob uredjenju državo-pravnih odnošenjah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, naprama kraljevini Ugarskoj.

Čim je predmet ovaj pročitan i po izvjestitelju razložen zaključena je ova sjednica i buduća urečena na dne 22. o. m. u 10 satih prije podne.

Vakanović v. r. Janko Car v. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ima li kakove primjetbe? (Glasovi: Neima). Ako neima primjetbe, ovjerovljen je zapisnik jučerašnje sjednice.

Imadem čast izvjestiti vis. kuću, da se je odbor za zemaljsku bolnicu ustrojio, te izabrao si predsjednikom g. grofa Kulmera, a izvjestiteljem g. Vukotinovića.

Molim g. bilj. Raiznera, da izvoli zapisnik današnji voditi. —

Episkop gornjo-karlovački izpričava se, da nemože na sabor doći bolesti radi.

Dočim neima nikakovih drugih podnesakah, ima se nastaviti generalna debata o nagodbi. Ubilježeno je govornikah za osnovu nagodbenu 15, a proti osnovi 6; rieč imade proti osnovi g. zast. i prvi podpredsjednik Živković.

Jovan Živković:

„Vis. sabora! Mislim, da će mi se oprostiti čitanje onoga poznatoga propaloga eleborata pododborskoga, koji je već

Digitized by Google

bio čitan i tiskao i tako je vis. kući poznat. Budući da taj operat sa razloga, što je već u našem kralj. odboru pao, nije dopao nikakva odgovora od strane ugorskoga odbora, te je ostao nepodpun i nedokončan, s toga mi je samo moj predlog na temelju toga nepodpunoga elaborata tamo staviti, da vis. kuća izvoli odrediti, da se razprava o nagodbenoj osnovi na nazorih sadržanih u tom operatu nastavi i uspjeh toga na odobrenje vis. kući u svoje vrieme podastre.

Vis. sabora! Kad bacim samo kratak pogled na cielo moje dosadanje saborisanje od god. 1861. ovamo, vidim se njekako uvjek u odlučnih momentih u minoritetu. Imao sam, istina, s Vami zajedno, gospodo, na prošlom saboru dosta žestoke borbe; ali mislim, da ćete mi vjerovat, ako iskreno izpovjedim, da mi je moj današnji položaj prema svim dosadanjim jedan od najneugodnijih. Dosad sam vojevao s Vami proti dvima strankama našim nazorom protivnima, danas pako stojim u manjini proti svojoj sobstvenoj stranci.

Prema neugodnosti toga položaja moga i pošto sam tako rekuć u napred uvjeren, da moj govor u stvari, koja nam na pretres predleži, ni najmanje preinačiti neće, mogo bih i odustati od daljnjega govora; nu što me goni, da ipak koju to ju proslovim? Moralna dužnost prema toj mojoj stranci, s kojom sam kroz punih 7 godinah u istoj stvari složno i postojano vojevao; i dužnost prema visokomu saboru, koji me je, znajuć moje nazore političke, ipak svoga povjerenja udostojio u tom po nas najvažnijem predmetu; jer bar ja važnijega za našu zemlju predmeta nepoznajem.

Biti ću kratak u toliko, na koliko mi to ogromnost predmeta samo dopuslila bude; a bit ću i objektivan; jer me zaista nevodi strast, znajuć, da nam je svim svrha jedna, nu da su nam sredstva i putevi razni. Ja ću sravniti samo načela obijuh operatah, i to samo ona, gdje se razlikuju, da vidimo, odgovaraju li našim nazorom, a naročito onim §. 9. i 10. naše adrese, koji vele, da ćemo imati pred očima čl. 42. sabora od god. 1861. i da ćemo starati se, da dovoljnu garanciju priskrbimo našoj zemlji za podpunu zemaljsku samoupravu i njoj odgovarajuće zakonarstvo.

Prije svega u kratko da kažem, o čem sam voljan govoriti; — naime najprije o tako zvanoj „državnoj zajednici“ naše domovine sa Ugarskom, o „užjoj svezi“, koja leži izpod zajedničkih posalah zemaljah krune ugarske napram ostalim zemljam cjelokupne monarkije, a nad §. 4, čl. 42, od god. 1861.; zatim o našoj autonomiji, a najposlje o cjelokupnosti domovine naše.

Prvo načelo obijuh operatah jest državna zajednica.

Što se toga vrhovnoga načela tiče, gospodo, to je priznala i manjina i većina, da nam valja stupiti sa Ugarskom u državnu zajednicu na temelju pragmatičke sankcije. Prije svega dakle, gospodo, valja nam opredieliti postulat te državne zajednice. U tom mogu biti najkraći, ako se pozovem na ono, što je Ugarska sama na to odgovorila. Ona je u svojem zaključku, priobćenom našemu saboru na prihvat, in illo tempore kazala: „pošto priznajete za temelj i izhodište pragmatičku sankciju, onda vam pripoznati valja: 1. da nam je zajednički kralj, dakle i zajedničko krunisanje i sve posljedice toga krunisanja t. j. ugovaranje krunitbene diplome itd., — 2. da u svih poslovih, u kojih mi kao država napram ostalim zemljam cesarevine u dodir dolazimo, s nami morate biti u zajednici, pošto niste napose država, nego mi skupa s Vami jednu državu sačinjavamo, t. j. u poslovih delegacije.“

Takav pojam i postulat državne zajednice postavio je ugarski sabor. Mi smo to prihvatili, manjina i većina; razlika je medju nami samo u tom, što je manjina htjela, da kad se pravi državni ugovor sa susjednom državom, sad Ugarskom, do kojega evo tek poslje tolikih stoljećah dodjosmo, da bi valjalo omedjašit i označit tako važan pojam, da se postulat toga za uvjeke znade; — drugimi riečmi: htjeli smo, da se oddiele u osnovi oni poslovi, koji izviru iz te državne zajednice, osnovane na pragmatičkoj sankciji, od onih, koje mi preko toga svojevoljno u zajednicu dajemo. — A zašto to? — Prvo zato, što mi ove druge poslove, koji nisu nuždan postulat zajednice, dajemo prama našoj koristi i potrebući; dakle danas nam je mogućnost, da jih možemo vezati za neke uvjete, koji će nam učiniti ovu zajednicu po nas koristnu ili barem ne štetnu; drugo, što valjda nećemo uvjek biti odsudjeni, ostati okrnjena trojednica, da, i u svojem dvojednom stanju okrnjeni, jer niti Krajine neimamo; valjda će doći vrieme, da ćemo se prikupiti i ojačati materijalno i duševno, ter može nastati ono vrieme, kad bi za nas prestala ona korist, te bi od onih drugih poslovah, koje smo sad dragovoljno ustupili, opet koji potrebovali natrag u svoje krilo. Nebude li te razlike, bude li se sve smatralo postulatom državne zajednice, tad neima više nade, da se to može natrag izvojevati; jer ja držim, da sve, što se iz pragmatičke sankcije, kao državnoga temeljnoga zakona izvadja i izvodilo bude, ni jedna stranka nebi mogla ići na to, da se to poruši. — Većina odbora načelno nije te razlike učinila izmedju pojma i postulata državne zajednice i „uže sveze“ osnovane na koristi, potrebi našega naroda, nego je u §. 10. sve navela, što je mislila dati u zajednicu.

Druga je načelna razlika, gospodo, medju nami sljedeća. Akoprem i mi podobno većini smatramo, da prema trećemu, naime prema ostalim zemljam Nj. Veličanstva, sa Ugarskom jednu državu sačinjavamo, ter nemožemo tražiti u delegacijah opredieljenih za rješavanje viših državnih poslovah nikakve državne osebine, kao što je to nam protivna stranka činila; ipak nikada nismo, niti vi, niti ja, propustili, tražiti osiguranje naše individualnosti iliti osebine naprama Ugarskoj. Ta naša individualnost moguća je samo ondje, gdje dolazimo u dodir sa Ugarskom kao takovom. Za izbaviti tu individualnost naše troj. kralj., koje tragove naći možete u cieloj povjesti našoj, — mislila je manjina, da bi prikladno bilo, da u onih poslovih, koje smo radi koristi naše u zajednicu s Ugarskom prinieli, tražimo neke garan-

Digitized by Google

cije, u načinu njihova rješavanja; kao n. pr. kad se prave državni ugovori i dugovi, kad se povišuje i uvadja porez itd.; t. j. da se već u čl. 59. 1790. osnovana takova garancija prikladnoj formi prilagodi.

Samo u takvoj izrazitoj formi mogla se sačuvati naša individualnost, koju je predložila manjina. Medjutim dopuštam, da je ono bio konpliciran način, i stoga nisam bio protivan niti onda, a nisam ni sada, da se toj individualnosti drugim načinom izraz dade; a taj bio bi jedino onaj, kad bi se pokušalo kollektivno zastupstvo trojedne kraljevine na ugarskom saboru, za da se pozna, kad naša domovina dodje do glasovanja na ugarskom saboru: t. j. kao troj. kraljevina; dakle da neglasuje, kao što i svi kotari županijah Ugarske, time bar da dobije toliko ugleda, da se vidi, da je u toj državnoj zajednici osebina; inače neima zajednice nego podpunoga državnoga jedinstva. Medjutim ni ovaj ni onaj drugi način nije niti pokušan bio, nego je prihvatjeno načelo strogo reprezentativnog sistema, po kojem ni glede nas nikakva iznimka učinjena nebi. Dalje je gospodo, razlika još, na koliko se govori o toj užoj svezi, medju nami ta: što smo se mi (manjina) u tome strogo držali granicah čl. 42. 1861. §. 4., a to jest, da smo mi sve one poslove, koji se ondje navode, pridržali našoj autonomiji, dočim je većina za dobro našla, i one poslove, o kojih je ugovor u §. 10., odstupiti Ugarskoj.

Mislim gospodo, da smo mi t. j. manjina u tom sebi dosljedni ostali; jer će svim dobro biti poznato, zašto smo rekli u §. 9. i u generalnoj debati naše adrese, naime da ćemo čl. 42. 1861. imati pred očima, a ne, da ćemo ga se strogo držati. Bilo je u tom članku i takovih ustanovah, koje su se već onda, iza krunisanja kralja, bile preživile; nu svaki od nas znao je bar toliko, da se §. 4. toga članka svakako držati valja, a što je preko toga paragrafa, da nam je izbaviti našu individualnost prema Ugarskoj. Manjina se je dakle strogo toga držala, dočim je većina i u tome popustila.

Prelazim sada gospodo na autonomiju.

Kad o autonomiji hoću da govorim, valjalo bi mi prije svega početi o vladi. Budući pako vidim, da nagodbeni operat budget ili financijalno pitanje naprvo stavlja i da je to tako rekuć duša i jezgra autonomiji, to ću i ja to pitanje najprvo u pretres uzeti.

Imati pravo, skrbiti i starati se za sredstva, kojimi da se potreboće zemlje pokriju, imati u rukuh ta sredstva i izvore i njimi razpolagati moći, znači kod mene, imati pravo budgeta. Ovo je gospodo tako jasan aksiom, da bar do sada sa nijedne strane u dvojbu stavljen bio nije. Mislim, da ga možemo u dvojbu staviti tim manje što isto mnienje goji u još većoj i točnijoj mjeri glasoviti vodja današnje vladajuće stranke u Ugarskoj; njegova je rieč, da ona zemlja, koja tih sredstvah neima u svojih rukuh, samo živuje („führt eine Scheinexistenz"); da nije pravo, da naša domovina bude uviek u tom položaju, da u tom obziru, što se njezinih stvarih tiče, bude osudjena, uviek biti pod tudjim tutorstvom itd. Mnogo toga bilo je još rečeno; ali neću da ponavljam; jer je bilo već poznato i po novinah, a opet (ovdje govornik malko zaostane) — što je hasne, poticati one stvari, koje su za nas prošle i propale. Samo toliko još navodim, da je isti državnik to uvidio i mene u tom ponjatju još daleko nadmašio.

Pitanje je dakle sad, gospodo, kako je taj budget glede nas ustanovljen u operatu nagodbenom, i u našem predlogu manjine. Manjina se je postarala, da bar čestimice dobijemo sredstva u ruke, kojimi smo mislili, da zemlja naša može pokriti svoje potreboće, dočim je samo izravni porez i neke druge dohodke uzela, koji bi odgovarali svoti, za koju smo od prilike mislili, da će biti dostatna, da se pokriju ove potreboće. Većina nas je, gospodo, u tom nadmašila; jer je kazala, „mi ćemo dati poprječnu svotu od milijuna i pol, a sve ostalo neka bude nam na razpolaganje." Manjina je takodjer uza to pristala; jer je vidila, da je ovaj korak korektan. Na to je odgovorila Ugarska, da ona nepristaje na kvotni sistem zato, što se svake godine mnienjaju troškovi, i što ta svota neodgovara poreznoj snazi i razmjerju naše zemlje. — Tako se, gospodo, razprava dalje vodila; na posljedku mi napustismo kvotni sistem, i prihvatismo budget po procentualnom sistemu, primismo naime: 2,200.000 for., a predasmo svu financijalnu upravu i zakonarstvo, dakle sva sredstva i sve izvore naše Ugarskoj.

Po ovom, kako ovdje predleži, načelno se može reći, da mi neimamo prave autonomije; jer neimamo budgeta.

Samo je pitanje sada, je li to moralo tako biti: „sila Boga nemoli". Ako bi tako stajalo, da u nas drugoga izhodišta neima, onda bi morali reći, tako neka bude. Kad pogledam na onaj paragraf nagodbene osnove, koji ustanovljuje ključ na 93 : 6, tada vidim, da je većina mislila, da je tako zbilja biti moralo; jer gospodo, po ovom ključu bi mi morali plaćati za tako zvane pragmatičke troškove, 3 milj. 914.000 for., a mi poprečno neimamo nego 4 ¼ milijuna prihoda, dakle za nas, kad se ona kvota oduzme, nebi ostalo nego samo 600.000 for., manje više ½ mil. for., stoga da smo bili primorani, primiti ponudu ugarskoga odbora, dočim nam daje 2,200.000 for. mjesto 600.000 for. Dakle Ugarska da za nas pokriva onaj trošak, kojega bi mi imali pokriti.

Gospodo! Prije svega imam, što se tiče ključa, opazit, da sam i u Pešti pobijao i ovdje pobijam to načelo ključa u obće t. j. da se taj ključ nije ni mogao, ni imao uvesti; jer tu logično neima mjesta; a zašto? Zato; jer kako smo mi odstupili od kvotnoga sistema, da budu podieljene financije čestimice ili sasvim i nastupili na ono polje, da nam Ugarska odmjeruje budget u budgetu ugarskom, da nas ona plaća — preuzev sve financije u svoje ruke, nije nikakova ključa od potrebe; jer dopustit ćete mi, gospodo, da mi sada nismo

Digitized by Google

nikakva financialna osebina naprama Ugarskoj; jer su nam financije podpuno jedinstvene. To ustanovljenje ključa neima za buduće nikakove praktičke važnosti n. pr.: ako se u buduće budu državni dugovi gradili ili što takova, gdje država ima dati garanciju, biti će pitanje, da li trojedna kraljevina ima garanciju kakvu dati? Ne, jer to su stvari zajedničke, stvari sabora ugarskoga. Mi se naposeb neimamo pitati niti o porezu, koji bi se ključ glede nas ustanovio, a niti kod željeznicah, kad bi se gradile, da li će i u kom razmjerju troj. kraljevina imati što garantovati.

To su sve zajedničke stvari, koje se nas napose netiču, glede kojih dakle mi ništa posebno na se preuzeti ni garantovati nemožemo, dakle niti ključ za to ustanoviti netrebamo

Nu kao što rekoh, ovo je poglavito zato učinjeno od strane ugarske, a možda i od naše većine, da se vidi, da mi nismo u stanju bili tu stvar našega budgeta drugčije urediti, van ako cielu financiju Ugarskoj u ruke predamo.

Što se pak samoga ključa 93 : 6 tiče, ovdje je za načelo uzeto ono, — jer imamo sada o načelih govoriti — da ćemo mi u istom razmjerju uticati, kao što je postupano i ugovoreno medju Austrijom i Ugarskom; i pošto je Ugarska u ugovoru sa Austrijom uzela brutto-prihod t. j. bez odbitka troškovah uprave, tako bi isto ona imala prama nam postupati; i pošto njihova porezna snaga po tom brutto-prihodu iznaša 93. a naša 6, to je dakle ovaj ključ, koji odgovara poreznoj snazi, uzevši ovu po brutto prihodu obiuh zemaljah. Meni je prije svega opaziti to, da, uzeli mi u Ugarskoj prihod budi čisti, budi brutto, da to glede Ugarske gotovo na jedno izlazi; to će reći, da ona, dok nije bila samostalna, nije ni po jednom ni po drugom ključu ni krajcare više plaćala, nego je sada na se preuzela.

Medjutim gospodo! uvidiv obrazloženje ove stvari u naših novinah, opazio sam, da nije brutto-prihod služio temeljem nagodbe medju Austrijom i Ugarskom; jer se je Ugarska pozvala na svoju poreznu snagu. Ova je pak iznašala samo $27^{3}/_{10}$ % a ne 30 %. Gospodo, tko toga nevjeruje, mogu ga uputiti na dotične nedvojbene izvore.

Zašto je pak Ugarska pri svem tom prihvatila ili na se preuzela 30% t. j. $2^{6}/_{10}$ % preko svoje porezne snage, to ona najbolje znade. Da li zato, što su ju nukale izvanjske okolnosti, za da svoju državnu samostalnost što prije izbavi, ili možda zato, što je vidila, da ako i dade 30%, da ni onda više plaćati neće, nego što je plaćala prije, kad nije samostalna bila, ter uvidila, da joj ipak još toliko preostaje, da svoju upravu pošteno rukovoditi može.

Koji su dakle razlozi tomu, to za cielo neznam. Ali to je faktum, da porezna snaga Ugarske nije iznosila više nego $27^{3}/_{10}$ % i da Ugarska ni u kom slučaju neplaća više nego je do sada plaćala.

Kada prama tomu, gospodo! taj ključ na nas obratimo, vidimo, da se od nas daleko v i š e traži, nego smo mi ikada dosada plaćali i da zbilja ono, što se je prije njekoliko danah u jednom od naših listovah obrazložilo, stoji, kako to cifre dokazuju, naročito, da, kada bi mi toliko platiti morali, koliko se od nas zahtieva, da bi tada Ugarska za 2,400.000 for. m a n j e plaćala, nego do sada, mi pako na $1^{1}/_{2}$ mil. v i š e nego li do sada.

Gospodo! Ja nisam nikakav financijski strukovnjak; no toliko mi i zdrav razum dopušta, uviditi, kada cifre sravnim, onaj rezultat, koji odtuda proizlazi ter da nam se svakako više naprćuje, nego smo ikada dosada plaćali, a da je Ugarska pri svem tom, što plaća 30% za preko $^{1}/_{2}$ milijuna manje uzela na se, nego je dosada imala plaćati i da više od nas zahtieva, nego de facto podnositi možemo i nego smo u ono doba plaćali, kada nismo nikakve autonomije imali, kad se je dakle iz naše zemlje razmjerno moglo više izvući, nego li sada, gdje zemaljska samouprava naravno više troškovah potrebuje; buduć je gledom na naš maleni obseg skupa, a neimamo Krajine, koja bi nam bar u toliko pomogla, što se upravni troškovi nebi pomnožali u veliko, a imali bi naš veći teritorij. Tu ću samo gospodo jedan primjer navesti. Mi znamo, kako stojimo s našim vrhovnim sudištem; neka se ovo popuni kako treba, može onda biti koji član suvišan, što se posla tiče; ali danas neka se uprava Krajine s našom spoji, neznatno pomnožanje članovah vrhovnoga sudišta iliti troška i za nju bi dosta bilo.

Tako dakle stojimo danas sa našom upravom, koja buduć u malom, radi svoga ugleda i popunosti naravno više stoji, nego bi inače sa Krajinom iliti u većem obsegu stajala.

Gospodo! Ja sam pledirao za faktično stanje u Pešti; t. j. kad se je Ugarska tako prijateljski prama nam pokazala, da kaže: evo Vam za Vaše potrebe 2,200.000, te budući njim po našem čistom prihodu samo 2,400.000 preostaje, želio sam po pravičnosti izhoditi, neka se prama tomu kao dosadanjemu i faktičnomu stanju naš ključ udesi, tim više, što je i Ugarska prama Austriji na temelju pravičnosti postupala.

Ugarska govori pram Austriji o pravednosti; istina, ne što se tiče zajedničkih troškovah, nego u pogledu državnoga duga. Ovaj je od česti preuzela Ugarska samo iz političkih razlogah i na temelju pravednosti. Nu taj isti razlog, gospodo, i medju nami i Ugarskom obstoji, i to još u većoj mjeri; jer ja držim, da bi se onaj jaz, kojeg je god. 1848 izmedju nas i naših susjedah stvorila, sada za uviek zaroniti imao. Ovo je jedan i to takav politički razlog, koj sve druge nadmašuje; a drugčije se postići nemože, ako nebude pravoga pomirenja medju nami.

Drugi isto tako važan razlog politički jest, da smo mi nesamo radi neuklonjive moći okolnostih, nego i iz sobstvenoga pobudjenja voljni i pripravni na temelju pragm. sankcije sa Ugarskom stupiti u državnu zajednicu, a time se najglavnijoj želji Ugarske, naime njezinoj državnoj ideji odazvali; a to ćete pripoznati, da je Ugarskoj do te državne ideje, koju mi sada ostvariti podpomažemo, najviše stalo. Što se tiče spravedljivosti, neću Ugarskoj ništa prigovarati; jer ona tomu nije kriva, ali faktum je, da je od državnog

Digitized by Google

duga na našu zemlju najmanje investirano; Ugarska je bila od Austrije u tom obziru maćuhinski držana, ali mi još gore. Za dokaz toga pozivam se na dotično izvješće ug. ministarstva obćilah, od kojeg proizlazi, da mi, što se državnih cestah i željezničkih prugah tiče, stojimo na najnižem stepenu, ako uzmemo razmjerje kvadratnih miljah, a za nami odmah Ugarska; a to će reći, da je od državnih dugovah na nas najmanje koristi odpalo. Dakle ako je tu o spravedljivosti govora, nebi morala Ugarska prama nam isti ključ uporavit, kojeg je ona naprama Austriji poprimila; jer ako mi taj ključ, koji je u osnovi, prihvatimo, neću kazati, da nas ubija, ali toliko nas uništuje, da nećemo nikada na svoje noge stati; jer ja bi rad znati, tko bi mogo uztvrditi, da smo mi kadri platiti 3 milijuna 914.000 for. i još preko toga sebe uzdržavati!

Moram prieći sada na drugi faktor u tom predmetu na onaj faktor, koga ja ovom prigodom, gdje se o državopravnoj nagodi i ugovoru sa Ugarskom radi, koji dakle naše javno pravo utemeljiti ima, nikako ignorovati nemogu, a to je naša Krajina.

Gospodo! što se je nagodbom izmedju Austrije i Ugarske izvelo? Podielila se je monarkija na dvie države, a to će reći, ustanovilo se je, što je čije i kamo što spada. To vidimo da je u glavnom i izvedeno, samo se glede jedine Krajine nezna, kamo spada i čija je ona. Mi znamo sve, što na delegacije spada; mi vidimo tamo Dalmaciju izrično drugoj polovici pripadajuću, ali Krajine tu neima. Znamo da nam se sveudilj govori, da je Krajina naša, da je sastavni dio naše zemlje. Možemo li dakle mi to iz gledišta naše političke cjelokupnosti propustiti, da sada pri toj razdiobi nekažemo, da je bar ono naše, što nam je po tolikih reskriptih javno priznano, da je naše nedvojbeno pravo; možemo li mi onda, kad se ugovara, čije što da bude, govoriti, da nas se netiče, kamo Krajina spada? i šta se š njome sbiti ima? a naročito: možemo li mi to činiti sa materijalnoga gledišta, ako vidimo, da bi nam daleko više u prilog išlo, da bi bar to pokušali bili, ne samo zato, što bi to po nas bolje bilo, nego što je to jednodušna težnja svih naših dosadanjih saborah, da se naša Krajina, ako i neukine, a ono bar utjelovi u upravi sa materom zemljom, da jedno političko tielo s nami sačinjava? Mislim dakle, gospodo, da mi kod ove državopravne nagodbe našu Krajinu, kao takodjer bitni faktor, ignorovati nemožemo.

Gospodo! obazrev se na Krajinu neću uzeti onaj ključ, koji smo čitali u novinah, koji daleko veći rezultat pred oči stavlja, nego uzeti ću samo ono, što se na zvaničnih datih osniva.

Naša krajina, gospodo moja, kad odbijete ono vojakah, što bi ona po svom obsegu davati dužna bila, daje preko toga najmanje 35.000 mom.; govoreno je 50.000, ali ja samo toliko uzimam, što se poreći neda; bilo je i vremena, gdje je ona i 50—60.000 davala, a to nije daleko; pogledajte u ratne spise od g. 1866. naći ćete Krajinu sa 60.000 momakah. No ja negovorim o proporciji njenoga krvnoga poreza, već — što je dokazano, — da krajišnik na godinu stoji samo 12 for., dočim regulaš 128 for., dakle za 116 for. više na momka. Tim dakle, što i dokle Krajina t. j. naših 11 pukovnijah obstoji, prištedjuju one državi za 35.000 momakah godišnje 4,060.000 for. To se pobiti neda.

Ako dakle to stoji, kao što stoji. da naša Krajina ili naša zemlja i naš narod toliko cieloj državi prištedjuje, pitam ja gospodo, gdje je tu spravedljivost, da mi kod teretah naših to uračunati nesmijemo, gdje je tu spravedljivost, da se zemlji i narodu, koji tako stoji, — ja neračunam ovdje krvni porez, nego što ona sbilja prištedi — može kazati, da on dobiva za svoje potrebоće milost od druge zemlje; jer ako to, to jest. taj ključ prihvatimo, onda nam Ugarska po vidimom svake godine 1,609.000 for. poklanja. Možemo li mi takav poklon primiti? Ja mislim, da možemo tim manje, što vidimo, da mi njim i cieloj monarkiji više poklanjamo.

Ovdje mi se može prigovoriti, da se same Ugarske ta proporcija netiče, nego ciele monarkije; to je istina, ali svakako mi stojimo prama Ugarskoj u prvoj liniji, a š njom zajedno prama Austriji. Uzmite proporciju, da ona ima 20 milijunah a druga polovica 14 milijunah pučanstva, pak ćete lahko ključ naći.

Ovo samo zato navadjam, da pokažem, da sbilja nestoji ono i u onoj mjeri, da mi za naše izdržavanje iz Ugarske dobijemo ono, što nam naša zemlja sama daje, dapače, kad bi se gornji račun ma u kojoj proporciji u obzir uzeo, da bi naša kvota daleko manja bila nego što jest. Ovaj razlog sam istina naveo i na mjerodavnom mjestu, u zajedničkoj sjednici u Pešti i naišao sam na odpor, nenadani odpor baš od strane glasovitoga vodje ug. sabora, koj mi reče, da taj račun nestoji. Al *in fine finali* ipak reče: „Neka bude, nisam protivan, neka se uzme i Granica u obzir, neka se prema tomu ustanovi ključ, pak što po tome na vas (t. j. na Hrv. i Slav.) odpalo bude, to nam platite, a ostalo neka vam bude.

To smo mi, t. j. manjina dragovoljno prihvatili, ali buduć je naša većina držeć se redakcije preko toga prešla, to se nije niti pokušalo, ključ ovaj ustanoviti. Ovoliko o tom, kako bi stajali, kad bi se obzir uzeo na one faktore i okolnosti, koje mimoići nebi trebali, niti smjeli.

Reći će se, da operat većine nije mimoišao Krajine; jer zbilja §. 19. kaže, kako Krajina u slučaju spojenja sa materom zemljom, po istom ključu ima pridonašati za skupne poslove, dakle da je većina ipak uplela Krajinu, bar što se nošenja teretah tiče. Istina, u naših operatih nije bilo traga o tom, niti u sjednicah govora, ali kod redakcije, kako, to — neznam, unišao je taj paragraf, da Krajina, kad bude u upravi spojena sa materom zemljom, ima uticati po istom ključu kao i mi u nošenje naših teretah. Ovo mi daje povoda u tom načelnom pitanju unešenja Krajine koju rieč da progovorim.

Ako se je pri tome to mislilo, kao što je trebalo da se misli, da kada bude Krajina s nami upravno spojena, ona

Digitized by Google

iz svoga prihoda samo naš u tangentu sa svojih 55% Ugarskoj podmiriti podpomogne, onda nebi mi krivo bilo, da nam Krajina pomogne u tih težkih teretih.

No ja sam o tom paragrafu studirao i vrti mi se po glavi, kao da se time namjerilo i našu Krajinu istomu ključu i istim teretom podvrći, koji ključ i koji tereti nas provincijaliste vežu, a to je opasno, ter na ovako brzu ruku učiniti nije trebalo; jer ako se nam i mogu svi poslovi, koji se navode u našem operatu kao zajednički i njihovi troškovi na vrat nametnuti, pitam ja, ako uzmete Krajinu: možete li vi njoj na primjer što se državnoga duga tiče, ma i jedan dinar toga državnoga duga na vrat metnuti? Mogu li ugarski državnici kazati, da na Krajinu takodjer spada državni dug, na onu zemlju, koja se je samo time odlikovala, da se na nju nije nikakav politički život protegao; jer je bila uviek od svega toga, što drugi državljani uživahu, izuzeta („mit Ausnahme der Militärgrenze") — a naprotiv, koja je kroz cielo vrieme svoga obstanka, devetinom više krvnoga poreza plaćala, nego ma koja druga zemlja toga obsega i pučanstva. Došlo kad mu drago do toga, da se mi sa Krajinom spojimo, mislim, da se državni dug njoj naprtiti nemože; ja sam o tom duboko uvjeren. To isto stoji i glede troškovah za izdržavanje vojske.

Dok je Krajina Krajinom, ona dosta štedi državi, te zaslužuje, da bude prosta od tih troškovah, kojim se mi oteti nemožemo.

Dakle gospodo! ako se je mislilo podvrći Krajinu istomu ključu i glede svih teretah kao i nas, ja velim, da to nebi pravo bilo; no toliko mogu reći, da o tom u cieloj našoj razpravi traga nije bilo, do redakcije nagodbenoga operata, koja je to u 19. §. postavila.

Na koliko će se to moje obrazloženje uvažiti ili ne, to neznam, no samo se usudjujem opaziti, da bi bar ovo pitanje financijalno zaslužilo veću pozornost vis. sabora; da se nije trebao mimoići propis poslovnika §. 29., koji kaže, da svaki zakonski predlog ima proći kroz odsjeke i ako to nećemo, što vidimo, da nije praktično, da se ima uputiti na odbor *ad hoc*; da se je to ovdje učinilo, odbor bi bio imao vremena, da bar to jedno pitanje potanko u pretres uzme i može biti kakav takav po nas bolji rezultat pronadje; jer ako i jesmo sa našimi susjedi braća, kese nam nisu sestre, kako naša poslovica veli. Kad se u obzir uzme, kako smo mi u Pešti postupali u ovom pitanju, nemože se reći, da smo sasvim ozbiljno radili.

Ovdje bi trebalo, da smo malo više vremena toj stvari poklonili. Naša većina kad je kazala: mi dajemo aversionalnu svotu od 1½ milij., imala je već u rukuh sve podatke ugarskoga ministarstva i svoje sobstvene, koje smo sobom ponieli. Tada dakle rekosmo, da mi, uzevši u obzir sve te podatke i poreznu snagu naše zemlje, više dati nemožemo nego 1½ milijun, da je to rezultat našega pretresivanja i da želimo na to pozitivan odgovor od ugarskoga odbora. Kad je ugarska deputacija na to odgovorila, pa nam stavila ovaj ključ od 93 : 6, po kojem da bi mi plaćati imali 3,914.000 for., mi smo uzeli to odmah u pretres, sutradan smo bili gotovi, a prekosutra bila je radi toga zajednička sjednica; dakle što je nečuveno, za ovih 48 satih skočili smo — akoprem nikakovih drugih datah nedobismo, — sa naših 1½ milijun djestviteljno na 2½ miljuna, jer sada toliko za njih preostaje, a nominalno shočismo na 3,914.000 for., dakle za 2,414.000 for. preko našega prvoga predloga! Može li se tu reći, da smo stvar dobro pretresli, ozbiljno postupali, kad usljed istih datah tako na brzu ruku sasvim protivni resultat prihvatismo?

Ja mislim, da bi vriedno bilo, bar ovaj, po naš žep toli važan predmet, malo dublje i ozbiljnije pretresivati. Medjutim uvjeren sam, da vis. sabor na to pristati neće; te mi je dodati samo još to, da mislim, da je i tom pitanju manjina načelom adrese vjerna ostala, koja je uvjek vojevala za naš budget, t. j. za pravo, dozvoljivati sredstva za pokriće potrebočah, za pravo, imati izvore tih sredstvah u svojoj vlasti, dakle se manjina nije iznevjerila nazorom, niti prekoračila mandat u adresi izražen.

Prelazim dalje na pitanje o vladi.

Sto se vlade tiče, kad govorimo o samoupravi, tu predpostavljam samosvojnost vlade, t. j. da ona osim onih zakonitih faktorah, koji u nju uticati imadu, naime sabora i krune, prema svakomu drugomu tielu mora biti samostalna i neodvisna u onom djelokrugu, koj je njoj opredieljen; dakle od svakog stranog upliva ili uticaja prosta. Tu ćete, gospodo, odmah načelnu razliku naći medju nami i većinom, da smo mi mislili, da ima na čelu naše autonomne vlade stati ministar neposredno od Njegova Veličanstva imenovan, dočim većina dopušta kontrasignaturu i predlog predsjednika ugarskoga ministarstva, dakle, da je glava naše vlade od ugarske vlade odvisna. Ovo već po mom nazoru vriedja samosvojnost naše vlade, jer posredno utiče u upravu naše zemlje onaj faktor, kojega se naš autonomni djelokrug netiče. Mi imamo našu svezu u državnoj zajednici i još užu svezu sa Ugarskom, kojoj smo mi dosta dali i preko postulata te državne zajednice, dakle da bar ono, što je izključivo naše, ostane u istinu naše. Tako smo mi mislili, da bi se imala samosvojnost naše vlade osigurati, a to, kako je sada udešeno, već nije moguće stoga, što je ovdje glava naše zemlje tim „predlogom" podvrgnuta tako rekuć vlasti ugarskoga ministarstva. Nu gospodo! ovo ako bi se i dopustiti moglo, da glava naše zemlje i to samo ako bi ministar, a ne „Ban" bio, — uz protupodpis ugarskoga ministra bude imenovana, to bi se sano tako učiniti moglo, da se u paktumu osigura, da naša vlada nedieli sudbinu ugarske vlade, da nije njezina parlamentarna drugarica; jer onda prestaje odgovornost naše vlade naprama saboru našemu, ako nedieli sudbinu s onim, s kojim posla ima, t. j. s našim saborom.

Ali ovako ustanovljena vlada naša i još dalje postaje po mom mnienju nemogućom kroz onoga ministra u Pešti,

Digitized by Google

t. j. našega hrvatskoga ministra bez listnice. Zašto? Ovdje t. j. u nagodbenom operatu rečeno je, da naš hrv. ministar u Pešti ima biti odgovoran saboru ugarskomu; ovdje dakle imade d v i e odgovornosti; jedna napram našemu saboru u n a š i h stvarih, a druga napram ugarskomu saboru takodjer u n a š i h stvarih.

To je takova mašina, koja je nemoguća, ako nećemo, a sva naša autonomija do sjenke izčezne. Zašto? Ja ću to praktično dokazati. Djelokrug toga ministra nije opredieljen; uzmemo li u najboljem slučaju, da taj ministar u Pešti neće po svome djelokrugu moći smetati i kvariti posao n a š e vlade, da će on biti tako rekuć most, preko kojega će se naša vlada staviti u doticaj sa krunom i obratno dakle nekakva prelazna pošta; osim toga da će imati pravo siela i govora u ministarstvu ugarskom, gdje će kao član istoga ministarstva samo čisto naše interesse imati da zastupa.

Uzmimo da taj ministar prekorači svoju dužnost naprama našoj domaćoj vladi, uzevši upliv proti kakovomu predlogu naše odgovorne glave, što nije nemoguće, buduć on član ug. ministarstva svakako podleži uplivu ug. ministarstva, koje ga je imenovalo — što će tada raditi glava naše zemlje, povriedjena u svom pravu? Ona će saboru kazati: ja sam učinio, što sam mogao, ali stvar je zapela ili preinačila se u Pešti, jer ministar hrvatski je to i učinio. Što ćemo mi onda? Mi ćemo, dopuštam, opravdati postupak naše vlade; to moramo učiniti, kad ona nije kriva; a što ćemo s našim ministrom u Pešti, hoćemo li stvar metnuti *ad acta* ili tražiti lieka dalje, t. j. kod ugarskoga sabora.

Dakle mi ćemo naše članove sabora koji u Peštu idu, uputiti, da na ugarskom saboru — jer to je jedini način — interpeliraju našeg hrvatskog ministra, zašto je to i to učinio? U najboljem slučaju, ako nam ugarski sabor, t. j. njegova većina dade pravo, da je on pogriešio, da je dužnost prama našoj vladi prekoračio, što riskiramo? Da postavimo ugarski sabor s u d i j o m i u n a š i h a u t o n o m n i h s t v a r i h!

A kako onda stojimo, ako ug. sabor u zaštitu uzme onoga ministra u Pešti, kao što je to i vjerojatno? Vidite gospodo, da ovakovim chaosom samosvojnost i odgovornost naše domaće ili autonomne vlade postaje posve illusornom.

Ovdje ću još napomenuti, da sam ja više o tom odnošenju toga ministra govorio na mjerodavnom mjestu, gdje se je sasvim uvidilo, da drugčije biti nemože, nego da taj ministar u Pešti, za svoja, našu zemlju tičuća se djela, našemu saboru bude odgovoran, pa ipak naša većina toga izhoditi nije ni pokušala. Jeli možda i ovim postupkom, kao što je g. Car napomenuo, spašena čast domovine? Gospodo! moram još napomenuti, što se tiče svojstva naše vlade i našega vrhovnoga glavara na čelu vlade stojećega. Ovdje ovo pitanje, tko da bude na čelu naše vlade, nebi imalo spadati na ugovor s Ugarskom, no samo ondnošaj naše vlade naprama istoj, to se jedino nje tiče, a naše je, označit, kako će se glava naše zemlje ili vlade zvati, dakle rieč **ban** nespada na ugovor, o tom bi imala zemlja odlučiti.

Ali kad je tako učinjeno, moram i ja uzeti, kao što jest, da stoji ban na čelu naše vlade.

Ono, što bi i n u l t i m a a n a l i s i, kod našega ministra, ako bi ovaj vladom upravljao, uz stanovite uvjete i dopustio, da se on uz protupodpis ugars. ministra-predsjednika imenuje, kod b a n a to nikako dopustiti nemogu; jer se to protivi svim našim tradicijam. Ban se i po najzadnjem odpisu ima imenovati neposredno po kralju u z n a š u t. j. s a b o r a p r e p o r u k u.

Ako se to čini u saboru, mislim, da tu o reakciji govora biti nemože, osim ako je cio narod reakcionaran, a tomu onda više spasa i onako neima. Gospodo! ovo pravo iz rukuh dati bez potrebe, neznam, bi li to savjetno bilo?

Drugo, gospodo moja! Mi, postavivši bana civilnog značaja, odciepili smo se od Krajine.

Dosada je banski vojnički značaj još jedini vez bio medju nami i Krajinom. Je li probitačno, da se ovaj vez već sada razrieši i vojnički značaj bana dokine, dok nije Krajina preustrojena, i to izvolite prosuditi. A bi-li se moglo tomu doskočiti? Mislim, da bi. Postavimo ua čelo vlade ne bana, no inače civilna čovjeka, a nedirajmo u vez, koji Krajinu s nami spaja; a to može samo tako biti, kako je manjina sa banom mislila t. j. pridržati ga, dok se obranbeni sustav preustroji, za vojenu glavu zemlje t. j. zapovjednika zemaljske obrane a ujedno i naše Krajine.

Tako je manjina mislila izbaviti njegovo dostojanstvo, a našu vladu onako urediti, kako to današnji sistem sobom donosi.

Ja mislim, da smo se mi, manjina, u tom pitanju glede vlade takodjer dosljedno držali načelah adrese, t. j. da mora biti naša vlada u svojem djelokrugu samostalna, kako to §. 4. čl. 42. 1861. nalaže, i kako smo to svagda dosad priznavali, i toliko putah se javno i opetovano za tu izrazili.

Meni je žao, da sam se u mojoj nadi prevario, u nadi naime, da će moji jednomišljenici samnom do konca stalno uztrajati u naših toli opetovanih nazorih, meni je to žao zato, što sam osvjedočen, da bi ova nagodba mogla, ako ne sasvim, a ono u mnogom d r u g a č i j e izpasti, samo da je u nas bilo malko više ozbiljnosti i sloge. Dopustite mi još jednu malu *reflexiu*, što se tiče načina postupanja sa ovim nagodbenim operatom. Tu moram prije svega opaziti, da nismo korektno postupali sa tako važnimi temeljnimi zakoni, kao što su ug. članci XII., XIV. i XV. od god. 1867. i to na ovaj način, kako smo ih prihvatili ovdje. Manjina je i u tom različita od većine, što je zahtievala, da se zakoni ovi s a b o r u n a š e m u p r i o b ć e; ta mi bi ih i onako ne samo radi neodoljive moći okolnostih, nego i što je naša želja, da se sa Ugarskom izmirimo, za cielo prihvatili, a to bi dostojanstvu naroda i sabora više odgovaralo, kad je već Ugarskoj stalo do toga, da ih prihvatimo, kada taj naš naknadni

Digitized by Google

prihvat uješto važiti ima, da ih kao ustavne zakone prihvatimo ustavnim putem t. j. da su se saboru našemu priobćili tako, kako je to učinjeno sa listopadskom diplomom i veljačkim patentom u ono neustavno doba.

Drugo, što imam opaziti jest to, što vidim na moju tugu, da smo mi p i t a n j e r i e č k o o d l u č i l i od ovog nagodbenoga posla. Što se toga pitanja tiče, znano je svim, da smo mi cjelokupnost naše zemlje bar u tom vidu, što se Rieke tiče, svagda na jednaki način s jednom i drugom strankom složno i kriepko branili; ja nevelim, da danas tako nečinimo, ali pošli smo krivim putem, koj nas neće tamo dovesti, da cjelokupnost naše zemlje obezbjedimo.

Gospodo kolege u Pešti, sjećajte se, u posliednjoj sjednici, kad je riečko pitanje na dnevni red došlo, sjećajte se onoga ekspediensa, koj je glasoviti vodja Deák izmislio — jer on je u takovih odlučnih momentih svagda prvi, koj lieka naći znade, — što je on rekao? „Držite vi pravo vaše, pa ga nedajte; nedamo ga ni mi. Vi ćete od krune zahtievati da se Rieka Vama pridruži, a mi, da se nam utjelovi, tada će možebit kruna, da neodluči na prečac tu stvar, drugi kakav predlog staviti, pa ga dati nam i vašemu saboru na pretres"; te je tako to pitanje ostalo *in suspenso*, da se tim putem rieši. Meni se je tada radi toga načina u toliko stužilo, da sam predvidio ili bar da mi se tako učini, kao da je našoj Rieci — što no vele — „odzvonilo". Kako mi stojimo naprama Ugarskoj, svatko znade. Naša je moć prama njoj neznatna. Zato sam se ja bacio na drugo pitanje, te sam jim rekao: „Rieka Vam gospodo mnogo koristi nedonaša, ali mi bi njom neizmjerno mnogo izgubili, okrnjiv time ovaj i nako neznatan kontingent naše cjelokupnosti i autonomije. Ako ste nam prijatelji iskreni, pokažite sada, gledajte, da dobijemo bar upravu Krajine i da izhodimo razriešenje i utjelovljenje „milit. communitetah", pa će se tada i to pitanje laglje riešiti; jer bez toga razriešenja naše uprave naime za nas života."

Onda je isti vriedni vodja ugars. naroda rekao: ne samo da on to prihvatja, nego da se nada, da i njegovi kolege tako misle, da će se ugarski sabor ozbiljno za to zauzeti; on je od mene i dalje išao, rekav, da će se i čestimično ukinutje Krajine potaknuti i da će se to pitanje Krajine i Rieke još sada paralelno riešiti. Ovdje je istina mnogo i za nas povoljno rečeno. Ja držim, da je Fr. Deák mislio o tom, i dobro shvatio dohvat toga svoga izraza. No pri svem tom, ako mi tako učinimo, kako se to ovdje predlaže t. j. da prihvatimo ovu nagodbu — iz koje je — kako vidite — Rieka i z l u č e n a, — tako b e z u v j e t n o, pa da napustimo, da se ovo pitanje riečko iza toga rieši, kada bude nagodba već riešena i sankcionirana, i vlada naša inaugurirana u onakovoj odvisnosti naprama ugarskoj; kad se to sve izvede, bojim se gospodo, da se onda to pitanje riečko, — kazali mi, što nas volja, neće po nas tako riešiti, kao što bi se riešilo onda, da ga nebi odlučili od nagodbe, ili bar ovu ne bezuvjetno primili; te kad bi se u obzir uzela ona velevažna opazka manjine na koncu njezina elaborata, koja kaže, da ovu nagodbu valja smatrati u svojoj c i e l o s t i prama r e z u l t a t u, tako da, dok se nesvrši sve, nijedna stranka nije vezana na ono, što je rekla, t. j. ako se štogod dogodi u posljedni čas, da smo mi kadri odustati.

Gospodo! nagodba stavljena je na stol vis. kuće. da se potvrdi, a zatim e x t r a riečko pitanje. Oprostite, ako se bojim, da ta stvar tim načinom dobro izpasti neće.

A tako jest, gospodo moja, i sa Krajinom. Ono, što je rekao vriedni Franjo Deák, jest moguće, ja vjerujem u njega i u sabor ugarski, da će se ozbiljno zauzeti; ali vidite, naša manjina je u svom operatu postavila pitanje na ugarski odbor, da sazna, što je učinjeno sa Krajinom prigodom nagodbe Ugarske sa Austrijom. Mi smo to pitanje postavili, ali se preko njega prešlo na dnevni red, zašto, to neznam, to će znati oni, koji su prepriečili odgovor ugarske deputacije na to pitanje. Zato ja se bojim, da je Krajina bila ciena nagodbe Ugarske s Austrijom, te da će se i sada u tome pitanju na sve ono, što mi i Magjari u Pešti o tome govorimo, na mjerodavnom mjestu možda reći: „to se nemora baš tako strogo uzeti", pa će se i to pitanje zapostaviti. A medjutim mi ovom nagodbom sve dadosmo bezuvjetno u nadi, da će se to sve izpuniti, pa ćemo se najposlje u toj nadi morda prevariti i onda stoprv uviditi, da smo, da se najblaže izrazim, malko l a h k o u m n o postupali.

Gospodo moja! Sve, što rekoh, rekoh iz dubljine srca i uvjerenja moga. Na koliko mislite, da se stvari pomoći može, na Vami je danas svakako, da o najbližoj budućnosti naroda našega odlučite. (Živio).

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Rieč ima zastupnik grada Zagreba g. Zlatarović.

Robert Zlatarović:

Visoki sabore! Nepobitna je istina, da je narod kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije vazda gojio vruću želju, sporazumiti se i nagoditi s kraljevinom Ugarskom.

Ta živa i ozbiljna želja imade svoj dovoljni izraz ne samo u zaključku sabora god. 1861. i ovamo, nego dapače i u saboru god. 1848. uz prkos krvavih sukobah i faktično prekinutih odnošajah, postojavših izmedju kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i kraljevinom Ugarskom.

Ta ozbiljna i živa želja osniva se, reć bi, na inštinktivnom uvjerenju naroda našega, da će najbolje po njega biti, ako sliedi tragove pradjedovah svojih, koji ovu svezu smatrahu uviek najčvršćim bedemom ustavne slobode i narodne osebine.

Zajedinstvo krune, zajedinstvo ustava, zajedinstvo borbah za taj ustav, zajedinstvo napokon kroz stoljeća proživljenih dobrih i zlih vremenah, udarilo je na taj savez pečat svetosti, koj se okrnuti nesmije bez uštrba najbitnijih interesah domovine naše.

Digitized by Google

Vodjen tom željom sporazumljenja i nagodbe s kraljevinom Ugarskom, prihvatio je naš uarod dragovoljno priliku, utanačiti nov ugovor sporazumka, koja mu se je prilika nudila u saboru god. 1865., kad je izaslao u Peštu kraljevinski svoj odbor, kojemu bijaše svrha, da utanači ugovor nagodbe s kraljevinom Ugarskom.

Znano nam je gospodo moja! da je djelovanje toga kraljevinskoga odbora ostalo bezuspješno, jer ga je većina tadašnjega sabora postavila na stanovište, koje je nadvisilo svaku mogućnost sporazumljenja. Neglededć na to, ipak se očitovalo s jedne i s druge strane, da nije tim prekinuta nit daljnega dogovaranja.

Što to znači? — Neznači ništa drugo, nego da jedna i druga stranka živu želju goji, da se taj posao nagodbe k svrhi dovede. I zbilja bijaše tomu tako; jer je sabor sada zasjedajući izaslao nov kraljevinski odbor, da prekinuto djelo sporazumljenja nastavi i na temelju izražene želje ovoga sabora dovrši. Kraljevinski odbor, izaslan iz sredine ovoga sabora. svršio je svoju zadaću i položio na stol vis. kuće uspjeh svojega djelovanja.

Radja se sada pitanje, što se imade sa strane ovoga vis. sabora prema tomu elaboratu zaključiti? Držeći se poslovnika, hoću sada samo načelno izjaviti svoje mnenje.

Glavne točke, oko kojih se kreću želje, zahtjevi i nastojanja, reć bi cieli politički rad naše zemlje, jesu 4. Ove 4 glavne točke jesu: Narodnost, cjelokupnost zemljištna, autonomija i ustavni život. Da vidimo, da li se operat regnikolarne deputacije odzivlje željam izraženim u tih 4 glavnih točkah, koje su takodjer bile i temeljem zaključku sabora god. 1861. i prigodom izaslanja regnikolarnoga odbora izhodistem našega zahtievanja.

Pročitav operat kraljevinskoga odbora i čuvši ga ovdje čitati, uvjerio sam se, da je skroz i skroz nadahnut duhom narodne samosviesti, i da nam je operatom ovim glasom svik dotičnih točakah obezbiedjena naša narodnost, da nam je počam od najnižijih seoskih učionah do najviših vladinih krugovah osigurana poraba jezika hrvatskoga, zauzimajućega u učionah, u sudstvu, u administraciji i u parlamentarnom životu našem prvo mjesto. Uzamši u obzir napredak naš, što smo ga tečajem njekoliko godinah doživili, njekoliko godinah rekoh, jer u životu naroda naličnо je 30--40 godinah trenutku života pojedinoga čovjeka; uzamši u obzir sjajno pobjedu narodnosti naše koli glede jezika, toli glede narodne samosviesti, moram očito kazati, da će nam to u buduće tim većma poći za rukom, čim će nam biti prava narodrosti zakonom osigurana, ako prihvatimo elaborat kraljevinskoga odbora, koj nam garanciju uporabe našega jezika u svih strukah, ne samo nastavnih i administrativnih, nego i u parlamentarnom života pruža. Dapače i ista vlada opredieljena za zajedničke poslove, dužna je primati podatke i poslove ovih kraljevinah u hrvatskom jeziku i riešavati jih u tom jeziku.

Što se tiče cjelokupnosti zemljištne. to je u elaboratu kraljevinskoga odbora takodjer u tom obziru, garancija cjelokupnosti zemljištne sadržana, jer je glede utielovljenja vojničke Krajine i pridruženja Dalmacije kraljevinski odbor izaslan iz sabora ugarskoga izjavio se pripravnim podupirati narodnu tu želju i od starine pravo naše.

Što se tiče pitanja riečkoga, ignorirati se neda, da je pitanje riečko pitanje prieporno t. j. premda mi od naše strane pravo na Rieku držimo neoborivim, kao što i jest, to nam je ipak priznati, da smo u dogovaranju sa strankom, koja sebi isto tako to pravo prisvaja i koja neće da nam pripozna pravo, po kojem nam pripada Rieka i kotar njezin. Ja držim, da će se i u tom zadovoljiti našim željam i zahtjevom predloga kraljevinskoga odbora, gdje se kaže, da će se to posebnim zaključkom obajuh saborah riešiti t. j. što se našega sabora tiče, da ćemo mi zaključkom našim nastojati, da pravu našemu pribavimo zakonito priznanje. Ja držim, da se riešenje toga pitanja neće odciepiti od riešenja pitanja same nagodbe, već da će se zajedno s nagodbom t. j. sa zaključkom o nagodbi predložiti, s predstavkom na Nj. Veličanstvo, da nam ono priznanje zakonitoga prava našega na Rieku i kotar njezin od strane ugarske pribavi.

Što se tiče samouprave naše, to ja držim, da je samouprava naša u tolikoj mjeri po predlogu kraljevinskoga odbora osjegurana, da ćemo se mi prama potrebi naroda našega, koji materijalnoj, toli duševnoj dovoljno razviti moći. Ja sam pod autonomijum kraljevinah ovih vazda razumievao autonomiju onakovu, koja u sebi sadržaje sve poslove tičuće se nastave, sudbene i političke administracije i tomu odgovarajuće zakonarstvo.

Mi ćemo se dakle prema potrebi zemlje dovoljno moći kretati unutar okvira ove samouprave. Da imade pako poslovah, kojih zajedinstvo već odprije priznato bijaše u ovoj vis. kući i koji nisu autonomiji pridržani, to stoji. No u izgledu na nagodbu sa kraljevinom Ugarskom nije niti mogla nikada biti namjera vis. kuće, da si prisvoji i one predmete, koji prema zajedinstvu zemaljah krune ugarske bezuvjetno spadaju u okrug zajedničkih poslovah.

Autonomija naša glede zakonarstva, koli u političkih, toli u juridičkih i nastavnih poslovih, pruža nam dovoljno prilike, da na tom polju, ako budemo samo voljni i kadri, domovini našoj takov položaj pribavimo, kakov dosada nikada neimadjaše. Moguće, kao što nas to povjestnica uči, da smo mi njekoč upravljali i s poslovi, koje smo sada odstupili zajednici, ali uzmimo, kada je to bilo? To bijaše u vrieme srednjega vieka, gdje poradi zveketa oružja, poradi neizvjestnosti pravnoga stanja, nije moguće bilo zemlji uživati se toga štepena samostalnosti, dočim sada, gdje je pravno stanje sasvim izvjestno, gdje duh čovječanski napreduje u svakom obziru, ono, što nam je za autonomni naš život pričuvamo, mnogo više vriedi, nego li sva ona prava, koja obstojahu možda u ono doba, o kojoj nam povjestnica govori,

Digitized by Google

Preostaje mi još pitanje glede ustavuosti.

Mi smo svi uvjereni, da su svi ovi uvjeti narodnoga razvoja, budi materijalnoga, budi duševnoga jedino pod štitom ustavnosti od propasti sačuvani, a ustav ugarski, koj bijaše uzorom svim državam u ono doba, u koje su obstojali još feudalni odnošaji, ustav taj sada je prema duhu vremena uredjen i osniva se na liberalnih načelih, kojim nitko priznanja zanijekati nemože. To zajedinstvo ustavno biti će nam na korist; mi ćemo uživati iste inštitucije ustavne sa kraljevinom Ugarskom, a biti će nam garantirane tim većma što budemo u zajednici s narodom, koj je uviek nosilac ustavnih načelah i branitelj njihov proti svim navalam, smjerajućim na utamanjenje ustavnoga života. (Živio!)

Ja moram iskreno izpoviedati, da se one opazke, što ih je izvolio g. zastupnik kotara vukovarskoga navesti, s gledišta teoretičkoga, na koliko sam ga u brzini shvatio dadu opravdati; no pitam ga, dali se dade u praksi zbilja tako izviesti, kao što on to želi? Politika pako koja se mora na sve okolnosti obazirati, treba da bude praktična.

Ja držim, da mi stojeći na temelju pragmatičke sankcije, na temelju priznanog zajedinstva s krunom ugarskom, one poslove, koji se strogo tiču toga zajedinstva, nikako za se same vindicirati nemožemo.

Ja smatram stanovište, na koje se je g. Živković postavio za vrlo junačko i vrlo lojalno, no neka mi dozvoli, da malu prispodobu učinim.

Kao što se polag zakonah ratnih tvrdjava, koja se nemože više držati niti braniti van požrtvovanjem samoga sebe i svojih, ipak držati i braniti htjeti u sadašnjemu vieku odriešito osudjuje, isto tako mislim, da držati se onoga u politici, što se nemože prema navalam i nasrtom okolnostih uzdržati i to s požrtvovanjem samoga sebe i svojih, t. j. domovine, bilo bi junačtvo možda hvalevriedno; ali nebi bilo niti opravdano niti koristno po zemlju. Ja se nadam od dobroga genija naroda našega, da će sačuvati domovinu našu od ovakova junačtva i ovakove politike. (Živio!)

Budući, da ima kojekakvih primjetabah koli od strane g. velecienjenoga zastupnika Živkovića, toli od strane poznatih nam javuih listovah, koji se protive elaboratu većine kraljevinskoga odbora, to bi se dalo koješta primjetiti; medjutim ja sam opazio, da se sve te primjetbe većim djelom na sàm tečaj radnje kraljevinskoga odbora odnašaju. Isto je financijalno pitanje primjetbom g. zastupnika Živkovića manje više odvisnim ušinjeno od postupka, što su se članovi kraljevinskoga odbora našega prema kraljevinskom odboru ugarskom držali.

U tom obziru scienim, da će biti najbolje, ako koji od tih članovah većine odbora svoje protuopazke vis. kući predstavi.

Ja se stoga neću upuštati u potanje razglabanje stvari pro i contra, nego kažem samo sa strane stanovišta moga, kao narodnoga zastupnika, da ono, što zemlja prema sadašnjim okolnostim, prema završenim učinom, koji se ignorirati nedadu, pravedno zahtievati može, bud u pogledu razvitka koli duševnih toli materijalnih potrebah, da se je, velim, svemu tomu u elaboratu većine kraljevinskoga odbora podpuno zadovoljelo.

Čim sam ja o tom osvjedočen i u svjesti svojoj umiren, čim sam gledeć na zahtjeve zajedinstva s Ugarskom krunom priznao zakonitim temeljem pragmatičku sankciju, to sam u stanju račun učiniti s radom regnikolarnoga odbora, te uvjeriti se, da je on toliko, koliko je potrebno, da nam nepropadne niti narodnost, niti politička individualnost, niti materijalni duševni probitak naroda mojega učinio.

Ako to sve na vagu metnemo, to ćemo se lasno osvjedočiti, da je elaborat odborove većine i sposoban i vriedan, da se prihvati.

Vrlo je dobro g. zastupnik i izvjestitelj Car primjetio, „što budućnost sa sobom donosi, to mi neznamo, to leži u rukuh veće providnosti“, a zaista, ako-li nam ona bude pružila priliku, da mi našoj zemlji što više pribavimo i izvojštimo, nego je sada moguće, to nam jamačno neće uzmanjkati k tomu patriotične volje; dapače ja sam uvjeren da je ova nagodba prvi korak k boljoj budućnosti političke, jer ona našu individualnost i narodnost obezbiedjuje, a nemože prejudicirati budućnosti, koja će može biti više dobra donositi, nego-li je sadašnost pružiti kadra bila. Nagoda ta biti će sredstvom i putem, da uzdržimo što imademo a da se neodreknemo onoga, što će bolja možda konštelacija danas sutra sa sobom donesti.

Imade protivnikah elaboratu kraljevinskoga odbora. To znadem iz privatnoga života, iz polemike žurnalističke i i izjavah u ovoj vis. kući učinjenih. Kažu njeki, da imade ljudih, koji neće te neće da bude nagodbe, kojim je nagodba trn u oku. Ja polag sve vjerojatnosti toga tvrdjenja to nemogu vjerovati, jer čim većma zahtjevam, da se priznaje moje domoljublje, tim manje mogu sumnjičiti gdje kojega o domoljublju njegovu. Bilo kako mu drago, samo neka svaki radi za onu svrhu, za koju nam je težiti. Nego izvolite gospodo! u ime sloge, koja nam je od tolike potrebe, obzir uzeti na mogućnost i praktičnost stanja. Nemojmo sada sve i sva zahtievati, dočim nismo kroz toliko godinah upravo ništa imali. Ali se sve što ljudi misle neda postići, jer su k tomu potrebite moralne i fizične sile, koje nam nisu na razpolaganje.

Želio bi u ime te sloge, da prestane razdor, koji domovinu našu mal-ne nije doveo k obronku propasti.

Onu gospodu, koja misle, da je bolje nagodbu neprihvatiti, nego ovakovu, kao što je predložena, molim, da mi dozvole, da se pozovem na one rieči, koje su iztekle iz obće pripoznatoga patriotičkoga srca, rieči, koje se osnivaju na temelju viečne istine; rieči, koje su pripoznali svi domoljubi i protivnici za svete i temeljite, naime da se za domovinu sve na kocku staviti može; ali samu domovinu na kocku staviti, da nije slobodno! (Živio!)

Digitized by Google

Pristajuć uz predlog kraljevinskoga odbora, glasujem, da se uzme za podlogu špecijalne debate; a pridržajem si pravo dalnje primjetbe u špecijalnoj debati učiniti. (Živio!)

Bilj. **Ljudevit Raizner:** Rieč ima g. zastupnik kotara djakovačkog dr. Brlić.

Dr. Ignjat Brlić:

Kad bi se o tom radilo, vis. sabore, da ovim svojim govorom predobijem glasove većine ovoga sabora za svoje mnienje, nebih riečih trošio, jerbo znam, da bi mi sav trud u tu svrhu, ma kako jasno i razgovietno govorio, danas uzaludan bio (malo mrmljanje): meni je sveta dužnost pred ovim saborom i javnim mnienjem, kao zastupnik naroda, i kao član kraljevinskoga odbora opravdati svoje političko držanje u kraljevinskom odboru, i kazati, s kakvimi nadami sam ja ovo odlično poslanstvo primio, i kako sam se obeznadjen vratio. Ove nade nisu bile osnovane na fantazijah i sanjarijah, nego one su bile osnovane na svečanih ukriepljenih izjavah naše stranke kao i na sličnih izjavah ugarskih državnikah, koje su se s jedne strane odličile u programu naše stranke, s druge strane u poznatom „bielom listu„ Deakovu. Predpostavljajuć s jedne strane iskrenost svečanih izjavah, s druge strane zauzet za ustavnu slobodu i zaljubljen u svoju narodnost, u ta dva načela, koja su životna, koja tvore, a u tom stvaranju bez obzira ruše i obaraju, što za život nije, pretvarajuć tako oblik evropskih državah, tražio sam gdje bi za svoj narod našao ustavnu slobodu, gdje obezbjedjenje narodnosti, i mislio sam naći oboje u poštenom savezu sa kraljevinom ugarskom.

Odkad sam u ovu sabornicu stupio, vazda sam tih mislih bio, probavio sam i proživio sa braćom jednomišljenici crne dane patnje i izkušnje, pa sada, kad se hoće da slavi slavlje pobjede, sada mi sviest nedopušta, u tom slavlju učestvovati. Čudna sudbina, koja nas u sreći dieliti počinje! Tomu griehu, ako je grieh, ja se po mojim polit. nazorih oteti nemogu.

Danas je predložen vis. saboru uspjeh traženoga saveza sa ugarskom kraljevinom, i za to će mi slobodno biti, sravniti gojene nade sa postignutimi istinitimi posljedicami, i razložiti svoju beznadeždu za taj slučaj, ako bi se ova nagodbena osnova po vis. saboru prihvatila.

Kao što rekoh, ustavnost i narodnost, i pokraj toga materijalno blagostanje i cjelokupnost domovine bili su glavni motori i faktori, koji su nas na obnovljenje zakonite sveze sa kraljevinom ugarskom nukali. To svjedoče svi naši stranački spisi, svi naši politički govori, to svjedoči naš program; a da se je taj naš program oživotvoriti mogao, ja o tom kao član kraljevinskoga odbora nesumnjam, jer sam imao sam priliku vidjeti i slušati, te suditi, što se postignuti može, ali se postignulo nije — radi nesloge naše; a postići bi se još sada moglo, kad bi mi složni bili.

Sravnimo dakle naš program sa postignutimi posljedicami, sravnimo teoriju sa istinom. Ponajprije o pitanju ustavnosti.

Tražeć ja u ovoj nagodbenoj osnovi jamstva ustavnosti domovini svojoj, zahman ih tražim, nigdje ih naći nemogu. Kao najglavnije jamstvo ustavne slobode smatra se punim pravom u svih slobodnih državah odgovornost vlade. Jesmoli ju mi s ovom nagodbenom osnovom postigli? §. 50, istina veli: „Na čelu autonomne vlade kraljevinah Dalm. Hrv. i Slavonije stoji ban, koj je odgovoran saboru istih kraljevinah.“ Ali to biva pod takovom klausulom i pobočnimi ustanovami, da je ciela ta odgovornost usljed toga iluzorna. Tko god je te ustanove promozgao, doći će do toga ubjedjenja, da je ta odgovornost na papir stavljena zato, da na papiru ostane, i nikada u život nestupi, jer tako ustanovljena odgovornost života imati nemože; unicum je u ustavnom životu, da poglavar jedne autonomne vlade zavisi od poglavara druge zemlje, a još je veće čudo, da takav zavisan poglavar bude svomu narodu i svomu saboru odgovoran.

Ovo je zaista ustanovljeno u § 51., koji ovako glasi: „Bana kraljevinah Dalm.-Hrv. i Slavonije imenuje Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo na predlog i uz premapodpis zajedničkog kr. ugarskoga ministarskoga predsjednika“. Kad po ovih ustanovah proučim položaj bana, čini mi se, kano da će to biti najžalostnije zvanje u cieloj žalostnoj trojednoj kraljevini. Ovo takovo protuslovje u sebi sadržava, ovo je takovo breme za čovjeka svjestna i rodoljubiva, da mu nijedan čovjek dorasao nije, jednom rieči, to je takovo protuslovlje, koje cielu ovu odgovornost iluzornom čini.

Kompetentna osoba izvoljela se je prigodom vodjenog razgovora o načinu imenovanja bana izraziti, da je predlog i kontrasignatura njegova imenovanja bana nuždna radi toga, da se nebi trojednoj kraljevini uplivom kamarile nametnuo ban, koj bi ju opet na reakcionarne puteve naveo. Ovo je, gospodo moja! za c i e l o razlog, koj uvaženja zaslužuje i kad bi se nam taj uvjet stavio, hoćemo li bana uz predlog i prema-podpis predsjednika ugarskoga ministarstva, ili pako uz upliv kamarile, o tom neima sumnje, da bi se svi za prvi način imenovanja bana jednodušno odlučili. Ali niti jedan niti drugi način imenovanja, koje spomenuh, neodgovara pravu ovih zemaljah; mi smo imali pravo i Njegovo je Veličanstvo to pravo i u najnovije vrieme priznalo, Nj. Veličanstvu predlagati bana. Toga se prava mi kao sviestni sinovi domovine naše tako lahko odreći nemožemo, a to je jedini način, da se odbije *Scila* i *Charibdis*, da se sačuva samostalnost bana, jer samo onaj po saboru predloženi i po Nj. Veličanstvu imenovani ban može se u pravom smislu rieči samostalnim, dakle i odgovornom smatrati, jer bez te samostalnosti neima odgovornosti u pravom smislu te rieči. Neću se upuštati u potanje razglabanje o tom, da-li §. 52. nagodbene osnove, koji ustanovljuje, da se za buduće gradjansko dostojanstvo bana odlučuje od dostojanstva vojničkog, da-li velim, ta ustanova neokrnjuje pravo krune.

U tom se takodjer manjina kraljevinskoga odbora sa većinom složila, da na čelu gradjanskih poslovah u trojednoj kraljevini ima biti čovjek gradjanskoga značaja; ali

Digitized by Google

pokraj toga nije manjina iz vida izgubila staru slavu i dostojanstvo, koje se s imenom bana veže, te je mislila, tu čast obnoviti tako, da mu se prepusti rukovodjenje vojske u trojednoj kraljevini. Već po zakonih od 1848. g. imao bi biti ban zapovjednik narodne garde, analogno bi imao biti sada zapovjednikom tako zvanoga Landwehra, a pokraj toga, kao čovjek strukovnjak, posjedujuć povjerenje Nj. Veličanstva, mogao bi biti zapovjednikom Krajine vojničke, pa onda ona jedina nit, koja veže Krajinu s materom zemljom, nebi prekinuta bila.

Ustanovami dakle ovimi o dostojanstvu banskom odričemo se nesamo prava, koje smo imali, i koje je Nj. Veličanstvo u najnovije doba obećalo držati, naime predlagati bana Nj. Veličanstvu, nego načiniv bansko dostojanstvo zavisno od ugarskoga ministarstva, načiniv bana pravim ugarskim činovnikom, pravimo takodjer cielu njegovu odgovornost iluzornu, i tim se lišavamo najglavnijega jamstva, da ćemo biti u autonomnih poslovih, kao što smo želili i zahtjevali, ustavnim načinom upravljeni.

U uzkom i bitnom savezu sa odgovornostju vlade u smotrenju pitanja o ustavnosti stoji budget, ili pravo sabora, troškove svoje vlade opredjeljivati i votirati. Ovo je kardinalno sredstvo sabora, da privoli vladu, i prisili, kad je nuždno, da narodnim zahtievom zadovolji. Kako dakle stojimo u tom pogledu sa budgetom i ustavnoštju.

§. 15. nagodbene osnove glasi ovako: „Potriebština nutarnje samouprave kraljevinah Hrv. i Slav. za vrieme onih 10 godinah, dok traje medju kraljevinami krune ugarske i medju ostalimi zemljami Nj. Veličanstva obstojeća nagodba, ustanovljuje se sa 2.200.000 for.“

Tim je dakle već unapried za 10 godinah budget za ove kraljevine ustanovljen, niti imamo nade niti prava, da će se budget za ovo 10 godinah u ovom saboru opredieljivati, a pokraj toga naj čudnije je to, da neima u cieloj nagodbenoj osnovi niti ustanove o tom, da bi u granicah ovog odredjenog budgeta sabor imao pravo, tim dozvoljenim novcem razpolagati t. j. troškove vlade opredjeljivati i votirati. Toga neima; nego nasuprotiv u §. 16. veli se, kud s tim novcem i što s njim činiti valja, o tom odlučuje zakonarstvo i l i vlada. Dakle ako bi sabor bio protiv toga, ako nebi htio u granicah budgeta razpolagati onako, kako bi vlada htjela, onda ima vlada pravo, na svoju ruku razpolagati, kako ona hoće, nesaslušavši sabora. Kad bi dakle i imali onu odgovornost vlade, koju smo svi zahtievali, i koju smo svi željeli, tim još nebi postigli ustavnosti, jer budgeta neimamo. Bez odgovornosti vlade neima ustavnosti, bez budgeta neima odgovornosti vlade; mi neimamo niti odgovornosti vlade, niti budgeta, dakle o tom, da ćemo ustavnim načinom upravljani biti, neima razgovora.

Slično jamstvo ustavnosti sačinjava pravo inicijative, zakone predlagati, koje je dosada i kruni i saboru jednako pripadalo. §. 15. privremenoga izbornoga reda glasi ovako: „Pravo inicijative pripada i kruni i saboru“. Naprotiv tomu odredjuje §. 54. nagodbene osnove sa pometanjem toga paragrafa i prava, da se baš u najbitnijih stvarih ovako postupati ima: „Na temelju predloga banova ustanovit će sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije dalnje ustrojstvo autonomije zemaljske vlade s previšnjim privoljenjem Njeg. ces. i kralj. apošt. Veličanstva.“

Ovdje se dakle od dosadašnjeg prava inicijative odstupljuje i ta inicijativa samo banu pridržaje; a dosadašnje pravo sabora i krune u tom pogledu podpuno elidira; jer bana u tih okolnostih, kao što se po ovoj nagodbenoj osnovi imenuje, smatrati za prorexa, ili misltti, da njemu kao prorexu to pravo pripada, mislim, da nikomu na pamet pasti nemože. Kad se znade, koliko se u ustavnih zemljah sabori za to pravo inicijative bore, kako se žestoke borbe zanj vode, tad će se znati ocieniti i gubitak toga prava, kojeg se mi u ovoj nagodbenoj osnovi tako lahko „mir nichts, dir nichts“ odričemo.

Već ove ustanove nagodbene osnove, koje sam do sada protresao, dostatne su, da svakoga, koji viditi hoće, osvjedoče, da mi ustavnosti, koju je naša stranka svagda tako visoko na zastavi nosila, kroz ovu nagodbenu osnovu postignuli nismo, niti postignuti nemožemo.

Prelazim na drugu stranu našega programa, koja se tiče narodnosti. — U pogledu tom čini mi se ustanova nagodbene osnove — da i ja, kad je već g. Zlatarović tako počeo, upotriebim sliku — nalik kući i obitelji, koja bi se rado u svojoj kući i obitelji, koja bi se rado u svojoj kući od nepogode vremena sačuvala, ali koja u isti mah toj nepogodi i prozore i vrata otvara. Mi smo se uvjek kao ustavnonarodna stranka u tom slagali i po tom se od svih drugih stranakah naše domovtne razlikovali, što smo pragmatičku sankciju od god. 1723., koju smo zajedno sa Ugarskom izradili, prihvatili zajedničkom, što smo u toj pragmatičkoj sankciji tražili i nalazili temelj naše državne zajednice sa ugarskom kraljevinom. — Dosljedno tomu, i kao što je ugarski sabor u zaključku, kojega je glede hrvatskoga pitanja učinio, priznao, priznali smo mi, i sada priznajemo sve one poslove zajedničkimi, koji neposredno iz pragmatičke sankcije proizlaze, i koji su za nas oličeni u zakonu o delegacijah. — Za te predmete priznali smo i priznajemo, da jih valja rješavati jednim zakonodavstvom, da jih valja eksekvirati jednim organom. Ali dotle samo, i ne dalje, ide pravna potreba priznanja zajedničkih poslovah; što je preko toga to svojevoljno radi potrebe oportuniteta preko pravne potrebe zajednici ustupamo, i zato smo dužnost i pravo imali, glede tih svojevoljno ustepljenih poslovah osobite garancije tražiti, koje smo mi, manjina kraljevinskoga odbora, mislili takodjer čestimice naći u tom, da se uprava tih zajedničkih posalah našoj domovini pridrži.

Toga mnienja je bio, ali barem je to mnienje izrazio takodjer i kraljevinski odbor ugarski, i to je učinio dosljedno zaključku, koji je ugarski sabor glede hrvatskoga pitanja stvorio.

Digitized by Google

Kraljevinski odbor ugarski bio je naime takodjer toga mnenja i izrazio se je u tom smislu, da treba osobito razlikovati i naglasiti one zajedničke poslove u nagodbi, koji neposredno izticu iz pragmatičke sankcije, i one poslove, koje trojedna kraljevina svojevoljno državnoj zajednici prepušta.

Ova se razlika u nagodbenoj osnovi učinila nije; možda se drži ovo pitanjem mimogrednim; nu to nije mimogredno pitanje, jer danas, gdje prieti kroz silnu borbu zalitavskih saborah sustavu delegacijah smrt, ovo je pitanje od bitnih posljedicah za ustavnost, budućnost i samosvojnost trojedne kraljevine. Jer galički sabor, pa češki, moravski i kranjski i dalmatinski, svi se bore manje viši proti sustavu današnjih delegacijah. — Delegacije prije ili poslje pasti moraju, jer je sam stvoritelj njihov, glasoviti državnik Deak, kazao, da su delegacije samo zato dobre, jer za sada ništa boljega neima. — Za taj slučaj valjalo je u nagodbi s onom razlikom zajedničkih državnih poslovah, koji iz pragmatičke sankcije proizviru, a koje po po rebi oportuniteta državnoj zajednici ustupismo, predviditi, da se oni predmeti, koji sada na delegacije spadaju, temeljito i zakonito u svoje vrieme medju nami razpraviti uzmognu. Ali neglededć na to, pogibelj, koja našoj narodnosti prieti, leži baš u ustanovah, kojimi smo upravu i onih zajedničkih posalah, koje smo zajednici odstupili i za koje smo imali pravo i dužnost, tražit osobite garancije, podpuno i bez daljnjega pitanja ugarskomu ministarstvu predali. Jer gospodo, — valja istinu kazati, koja je obće poznata — Magjari su narod malen, stišnjen medju tudjimi elementi; njinova je naravna težnja, koju jim dakako nitko zamjeriti nemože, da se uzdrže i razprostiru; u toj svojoj težnji moraju oni oko uzeti na susjedne narode, toj se težnji oni lje ni za ljubav trojednoj kraljevini odreći neće. A mi smo toj težnji, visoki sabore, po mom mnienju otvorili i vrata i prozore, predavši upravu tih zajedničkih posalah ugarskoj vladi.

Možebiti ne radi razlike u bitnosti, ali u formi mislim glede narodnosti spomenuti i to, da je onaj paragraf, koji veli, da naši zastupnici na ugar. saboru i u delegaciji takodjer hrvatski govoriti m o g u, nedostojan v. ovoga sabora, jer mi niti tražimo niti hoćemo koncesijah, nego tražimo pravo naše trojedne kraljevine. (Dobro! Živio!)

Pokraj ustavnosti i narodnosti gojili smo mi takodjer čvrstu nadu, da će se našoj domovini u savezu s Ugarskom materialno pomoći. Naša je lozinka bila: savez sa Ugarskom i biti će narodu polakšica. Novac svietom vlada; da vidimo, da li je u tom slučaju tako primamljiv, da bi nas obsjeniti mogao. Vrativ se iz Pešte u Slavoniju, prvi pozdravi, koje slušah, bijahu: a gdje su polakšice, nosite-li polakšieah, vi ste polakšicah donesti obećali. — Ja tražim polakšice u cieloj nagodbenoj osnovi, al, ih nigdje naći nemogu, jer što se tiče potrošarine vina i mesa, koje se dohodak na pokriće občinskih troškovah prepušta, to je i prije postojalo, a nije na novo uvedeno. Zato se usudjujem onoj gospodi, koja misle ovu nagodbenu osnovu prihvatiti, kao odgovor mojim pitačem staviti pitanje: gdje su, pospodo, polakšice? Vi ste olakšicah donieti obećali, gdje su dakle? — Ali ne samo da olakšicah neima, nego naproti je to stalno i neda se oprovrći, da će odmah po sankciji ove nagodbene osnove porez u mnogih strukah povišen biti. To je stalna konsekvencija zajedinstva financijalnog; i budući je u Ugarskoj porez već sad u nekojih strukah povišen, to će se ipso facto, čim sankcija nagodbene osnove nastupi, i u trojed. kraljevini tako povisiti.

A kako stojimo sa proporcijom, koju je već g. Živković obrazložio, i naveo, da je pretjerana i da nikako neodgovara pravomu ključu i pravoj poreznoj snagi našoj. G. Živković je već naveo, da ta proporcija 93 i 6 nestoji: medju ostalim naveo je razlog, koji i mene, koji nisam strukovnjak, osvjedočava, da ovdje pravično radjeno nije. Ugarska naime, koliko je pod Bachom, Šmerlingom i Belkrediom plaćala, onoliko, recimo možebiti u nečem više ili manje, od toga plaća i sada; sumnja je postala kroz novinarsku polemiku, da li plaća više ili manje, nu razlika nije znatna; oni, koji tvrde, da plaća manje, vele, da plaća 600.000 for. manje, a oni koji tvrde, da više, kažu da plaća 1,750.000 fr. više.

Ja dakle uzimam ovo mnienje, po kojem bi moja kombinacija gorja bila, i priznajem, da Ugarska 1,750.000 fr. više plaća nego pod Bachom, Šmerlingom i Belkrediom. Pitam ja, visoki sabore; kako onda trojedna kraljevina do toga dolazi, da ona 1 milijun i nekoliko sto hiljadah forin. sama više plaća, nego pod Bachom, Šmerlingom i Belkrediom? Je li to pravično? U tom obziru neima nikakve sumnje, da je to najveća nepravda. Ako je za Magjare pravda i pravica sobom donosila, da plaćaju od prilike onoliko isto Beču, kao što su prije plaćali, onda je pravično, da i mi sada Pešti više neplaćamo, nego što smo Beču plaćali, a to zaista radimo, ako priznamo ključ 93—6, jer to iznaša do 4 milijuna, dočim smo Beču poprječno od prilike 2 i po mil. plaćali.

Takodjer sam danas našao odgovor na neke novinarske primjetbe na našu nagodbenu osnovu, naime to, da je budget naš prikratjen bio kroz pogrešne račune za 600.000 for. U tom cielom obsegu, vjerujem, da nije istina; ali je sam g. oprovrgatelj kazao, da je u istinu pogrešnim računom u našem proračunu uskraćen budget za 32.706 fr. Ja od ovdje neću Bog zna što izvoditi, ova svota nije odlučna glede rješavanja financijalnoga pitanja; ali to potvrdjuje nazor, koji je g. Živković razvio, da naša radnja financijalna nije bila ozbiljna, niti temeljita. Ja mislim, da i sad još nebi kasno bilo, ovu stvar, koja nije politična, koja se jedino tiče žepa troj. kraljevine, velim, da još sad nebi kasno bilo, to pitanje financijalno posebno riešiti, i gledati, da se sporazumljenje postigne.

Takodjer glede vojničke Krajine, koja bi trebala, da upliv potrebito uzme u odredjenju te proporcije, nije nikakav obzir uzet pri ustanovljenju ove nagodbene osnove.

Digitized by Google

Nikada nisam čitao razloga, koji bi mi čuvstvo više vriedjao, nego danas, koji se naime dovidi tim načinom, da se Krajina nam u našu proporciju zato uračunati nemože; jer bratinska ljubav medju nami nemože dopustiti, da bi oni za nas plaćali „jer Krajinu našu posjeduje li faktično drugi, koji od nje i korist bere.“ Dakle po ovom umovanju ima i Ugarska i ima i Translajtanija pravo, ili bar indirektno pravo birati suvišak vojničke Krajine, a trojedna kraljevina, kojoj vojnička Krajina svim pravom pripada, koja je udo uda njezinoga, otvorena rana na tielu njezinu, ona bila bi jedina izključena, da smije svoju rodjenu krv sebi u dobro uračunati. Da bi se pri odmjerenju proporcije kakav obzir bio uzeo na prvašnje plaćanje *mediæ dicæ*, o tom ni spomena nije bilo.

Malo bolji posao, nego-li s financijalnim pitanjem, načinili smo sa željeznicami. Tu ponajprije dolazi erdutska željeznica, koja je doista dozvoljena, a na kakav način? Ima se preko Erduta udariti, ali ondje se nemože most graditi, zato će se željeznica na prevozu prevažati, i tako će trojedna kraljevina obogatiti za jedno čudovište više, naime imat će željeznicu, koja će se kopnom voziti i vodom plivati. Da li će se tim promet znatno povećati, prepuštam strukovnjakom da prosude.

Napokon što se željeznice Zemunsko-Riečke tiče, za koju se je ovaj sabor već dva puta izrazio, i za koju je takodjer Njeg. Veličanstvo obećalo, da će se graditi, i ova je danas sasvim u sumnju stavljena; i tako je gospodo moja sredina Slavonije, koja najnuždnije treba promicalah, ostala bez sredstva, da naplati one terete, koji joj se na novo sada nameću.

U tom smotrenju gospodo moja, glede blagostanja domovine, što smo donieti obećali, vidim ja, da nismo uspjeli.

Glede cjelokupnosti pako i nemili mi se govoriti. — Riečko pitanje odbili ste ad „graecas calendas“, a vriedni gosp. zastupnik Tomašić izvolio je kazati, da to u političkom lexikonu znači: „nikada“. S koje god strane motrimo osnovu nagodbenu, vidit ćemo, da s njom nismo našemu programu niti u pogledu ustavnosti, niti narodnosti, niti cjelokupnosti niti blagostanja zadovoljili.

Nebiva riedko, da se navadja za generalni razlog, a i izvjestitelj Car ga je jučer naveo, da treba radi toga nagodbenu osnovu prihvatiti, da se jedared oslobodimo neizvjestnosti, te da u stalnu izvjestnost stupimo. Ovo bi za cielo razlog bio vriedan uvaženja, kad bi stajao; zato treba ga razpitati, da vidimo, što je u njem.

Dato, sed non concesso, da je ustavnost u sadašnjoj neizvjestnosti nesnosljiva; ali ja sam dokazao, da ovoj nagodbenoj osnovi sva jamstva fale, koja bi u stanju bila, ustavnost nam bolje osigurati, nego što ju sada uživamo.

Što se tiče narodnosti, dokazao sam, da smo mi ovom nagodbenom osnovom u tom pogledu otvorili tudjinu vrata i prozore, što danas još nije, jer smo mi bar faktično proti uplivu tudjina ogradjeni.

Što se materijalnog blagostanja tiče, neznam, hoće li ovo snosljivije postao. Ja sam dokazao, da će se porez povisiti, da je proporcija, koja našoj domovini znatne terete nameće, nepravedna; da od probitačnih željeznicah bar glede Slavonije neima skoro govora, dakle na taj način nevidim, da li će sbilja ta izvjestnost, koja nam na temelju ove osnove predstoji, snosljivija biti, nego je današnja neizvjestnost.

Što se tiče cjelokupnosti, dosele smo Rieku pravno i faktično posjedovali, a sada na tom putu dolazimo u pogibelj, da ćemo ju pravno i faktično izgubiti.

Sva gospoda protivne stranke pozivaju se na budućnost, da će se moći od ove osnove što popraviti, a tim sami svomu čuvstvu izraz daju, da ovaj elaborat nije za vjekovječna vremena. Tim dakle nije izvjestnost trajno osnovana.

Napokon navadja se kao razlog za to, da se ova nagodbena osnova primi, da bi Galicija sasvim sretna i zadovoljna bila, ako bi takove pravice od Beča postignuti mogla, kao što mi od Peste. Gospodo moja! Položaj je Galicije od našega sasvim raznovrstan; ali stavimo, da stojimo na jednakom i ravnom temelju. Ja moram nasuprot tomu razlogu ovdje konstatirati istinu, koja se pobiti neda, da je poljski program mnogo dalje išao, nego ovaj nagodbeni elaborat, i da se je stavio na ono stanovište, na koje se postavila manjina kraljevinskog odbora. Ovih danah doniele su novine nov plemićki program poljski, gdje si oni pridržavaju pravo na izravne poreze, kao što smo mi manjina želili, gdje si pridržavaju pravo zakone donositi glede sdruženja gornjeg prava itd., upravo da njihov program odgovara programu manjine, a nikako većine kraljevinskog odbora. Dakle i taj razlog nestoji.

Napokon, da li se slučajno dogodilo, nevjeruiem, kada je g. izvjestitelj jučer nekakvu reakcionarnu struju naglasio, da bi se možebiti mislilo, da bi se to manjine ticati moglo; ja mislim, da mi, koji smo stalni ostali na programu, koji držimo program naš od g. 1861. sve do danas, ako smo sad reakcionarni, onda smo i svi dosada reakcionarni bili, a toga g. izvjestitelj sam dopustiti neće.

Ja sam, vis. sabore! želio, da se nagodba ova načini tako, da bude sretna i zadovoljna tako Hrvatska kao i Ugaska. Ja držim i smatram, da koliko god je korist naša, da toliko više korist Ugarske sobom donosi, sretnu trojednu kraljevinu kraj sebe imati; jer nezadovoljna bila bi joj toliko breme, da ga ona sada u svojoj velikoj političkoj borbi podnositi nebi mogla.

Mi kao Slaveni propasti nemožemo, ali Magjari, ako narodnostih nezadovolje, propasti mogu.

Ja mislim, da je kriv sud onih, koji drže da Ugarska od trojedne kraljevine želi načiniti ono, što je Ruska od Poljske, da mi budemo Ugarskoj ruska Poljska. Ali i inače ja nebih pristao na ovu nagodbenu osnovu, jer ja hoću izravnanje podpuno, a ne koje bi bilo povod borbi na život i smrt. Možebiti, da će vrieme doći, da će Magjari nas u ovih

Digitized by Google

političkih mislih, koje sam sada razvio, tražiti, ali nas neće možda u tih mislih više naći, jer duh vremena napreduje, a što će budućnost donieti, u tom se slažem s gg. protivnici, to Bog zna. Duh vremena napreduje; napredak donosi nove zahtieve, kojim će još teže biti zadovoljiti.

Ja želim sretnu i zadovoljnu troj. kraljevinu pokraj sretne i zadovoljne Ugarske, i budući da ova nagodbena osnova, koja na stolu vis. kuće leži, te nade nepruža, zato se slažem s predlogom gosp. Živkovića. (U tiho: živio! na galerijah.) (Odmor 10 minutah.)

Dr. Mirko Šuhaj:

Iskreno izpovjediti moram vis. sabore! da mi je s više razlogah težko upravo da govorim iza g. zastupnika virovitičkoga; težko zato, jer je g. zastupnik virovitički bio član kraljevinskoga odbora kao i ja, bio je član, od kojega je, sudeć po njegovih izjavah u saboru i izvan sabora učinjenih, svatko misliti i očekivati mogao, da će on više nego ikoj od nas onamo težiti, da se unija sa kraljevinom Ugarskom u život privede i živom istinom postane. Progovoriti iza njega mi je veoma težko i zato, što je on kao član kraljevinskoga odbora priliku imao dovoljno osvjedočiti se, da je većina, a takodjer i poslanstvo sabora ugarskoga napram manjini lojalna bila, tako rekuć do skrajne granice; jer štogod je moguće i praktično bilo, to smo iz njezina elaborata primili, a to je takodjer poslanstvo ugarsko prihvatilo, pa samo ono, što se izvesti nije moglo, nismo poprimili. Težko mi je progovoriti iza njega i radi toga, što g. zastupnik virovitički svoje nazore i misli tako liepo zaodievati, tako temeljiti lik im podieliti a uza to tako kaustičkim načinom predstaviti zna, da mu je u tom ravna govornika i ravna zagovornika težko naći.

Prešutio bih toga radi sve, što je za obranu svojih nazorah naveo, da nisam iz govora njegova, a stranom i iz govora g. zastupnika vukovarskoga razumjeti morao, da su tobože jedino oni dosljedni ostali razglašenomu u svoje vrieme programu, odakle treba zaključak praviti, da većina tomu programu nije dosljedna ostala. To dira u čast moju a mislim i ostalih članovah kraljevinskoga odbora; dakle ću nastojati potanje izpitivati onaj program i njegove glavne nazore, pa pokazati, da-li smo mi, ili tako zvana nesretna manjina dosljedni bili ili ne; jer mnoge stvari, koje se u teoriji valjanimi, koristnimi i probitačnimi pokazuju, kad i kad, a osobito u današnje doba, koje je doba realne politike, osobite važnosti nezaslužuju zato, jer se nevriednimi ukazuju. Komu se od nas nije dogodilo, da je izkusiti morao, da je i najljepša i najzrelija jabuka — da i ja u prispodobah govorim — unutra gnjila i pišiva sasvim; tko se nije morao osvjedočiti, da i najljepša ljuska u sebi više putah ništa nego trulosti krije. Budući da se radi o tom, da dokažem, koliko smo dosljedni bili, koliko smo radili i kako smo radili, kazati mi je ponajprije, da onaj, koj ide za stanovitom svrhom, vazda a osobito u današnje vrieme mora računati sa svimi faktori, bez kojih se politički račun praviti nesmije, jer kojekakove sanjarije, ma i najljepše bile, ako neimaju izgleda za izvedenje u realnoj politici, nevriede ništa; jer onaj, koj prekomjerno zahtieva, drugimi riečmi hoće kazati, ja u obće neću; jer koja korist gg. moja, zahtievali mi 2 ili 3 milijuna za kakovu zgradu n. p. za bolnicu našu, to bi dakako liepo i koristno bilo, nego mislim, da nećemo danas za to kupca naći u cielom svietu; to je onda bolje kazati: nećemo prodati, jer ćemo i sebi i drugim prišteditи i vremena i kojekakovih razpravah i nepogodah, koje u protivnom slučaju jamačno nastati moraju.

Da vidimo dakle koje je stanovište glavno, s kojega je taj naš program proizišao i koji su glavni nazori, koje je g. zastupnik kotara virovitičkoga ovdje naveo, jer meni se čini, da je on koješta iz toga programa izpustio, što je unutra bilo, i da je koješta umetnuo a to i takove točke, o kojih nitko od nas mislio nije, kad se je taj program gradio. Dopustite dakle gg., da vam u kratkih crtah prosborim o stanovištu, na kom smo stojali i o glavnih nazorih, koji su nam i onda a i kašnje prigodom našega rada njerodajni bili.

Iza 20 godišnjega težkoga i gorkoga bivstvovanja, o kojem povjestničari naši neće kadri biti ino kazati, nego da je to gluho doba najtamnije u našem političkom državnom životu noći bilo, porodila se je u narodu želja, da se sjedini sa prekodravskom braćom, sa braćom onom, sa kojom smo toliko stoljećah dobro i zlo dielili. Želja je ta bila obćenita ciele zemlje, ali toj želji izrazitu formu onda podieliti moguće nije bilo; moguće zato nije bilo, jerbo muževi, koji su veliku rieč u ime naroda vodili kroz tamne oblake, kojimi je u ovo vrieme političko obzorje zastrto bilo, jasno progledati nisu mogli, i jer se i odozgor radilo rukami i petami, da se ta ideja neizvede, ili koliko moguće osujeti. To je bio položaj sabora g. 1861.; a kakav bijaše plod toga sabora? Govorilo se i radilo na njem o uniji, mnogo se prepiralo, mnogo je mjesecih prošlo, mnogo se sjajnih govorah držalo, a plod mu bijaše dvojak, jedan pozitivni, a drugi, kao što se u obće kaže, negativni, nego po mom mnienju jedan pozitivni a drugi još pozitivniji. Pozitivni plod bio je članak 42., kojeg su takodjer gg. predgovornici većinom napomenuli i koj je u ono vrieme od vis. vlade kao izhodište dalnjega dogovaranja sa kraljevinom ugarskom potvrdjen bio, nu valjda samo zato potvrdjen bio, jer je ona vidila, da ima u tom članku nješto, poradi česa će biti zapriekah, da se neće moći unija izvesti. Članak taj naglasile su adrese od g. 1865. i 1867., pače izrikom su ga priznale i postavile se na njegov temelj; članak taj je i nam u našem djelovanju sa poslanstvom ugarskim služio za pravac, pa mirnom sviesti mogu kazati, da smo sadržaj njegov u svem i svačem izveli na toliko, na koliko je to samo praktičnu moguće bilo.

To je jedan pozitivni faktor; drugi faktor sabora od g. 1861. bio je taj, da smo mi onaj znameniti zaključak stvorili, da u carevinsko vieće neidemo. Ja mislim, da ljepše zadovoljštine za naše političko djelovanje neimamo, nego taj zaključak, kojim smo se muževnom ozbilnošću oteli raznolikim

Digitized by Google

sirenskim obmamam kojekakovim tadašnjega vremena, te smo tim prepriečili, da nam domovina vije došla u položaj, koj joj sigurno nikakove realne koristi nebi doneo bio, a iz kojega ju izkopati bi nam sada jako težko i pretežko bilo.

Timi dvimi glavnimi zaključci bude sabor od g. 1861. razpušten, nu neizvjestnost položaja, u kom se je domovina naša nalazila, neprestade niti gore niti dole, pače radilo se odozgor kao i odozdol, da se namisao sdruženja sa Ugarskom, koja je živ izraz u pomenutom saboru dobila, koliko moguće osujeti i nemogućom učini. U tom je sazvan sabor god. 1865. Sabor taj videći, da je unija sveobća želja naroda. nije se mogao toj želji oglušiti i mislio je, da ima od svojega predšastnika za jedan korak dalje ići, pa je taj korak u istinu i učinio, jer je poslao poslanstvo u Peštu, da se sa sličnim poslanstvom sabora ugarskoga dogovara i uspjeh dogovaranja kući donese. Naputak, kojim je ovo poslanstvo vezano bilo, mogao je već unapred svakoga manje više osvjedočiti, da usljed toga naputka neće biti unije, da iz ove muke pogače nebude. Ratne okolnosti, koje su u vrieme našega dogovaranja nastale, prekinule su naš rad i mi smo se kući vratili bez žudjenoga uspjeha. Plod sabora od god. 1865. bio je, kako je svim poznato, taj, da je isti onaj sabor koj je izaslao odbor u Peštu, da se nagodi bratinski i pošteno vrativ se odbor kući, Pešti ledja okrenuo i u Beč pohrlio, te tamo gledao, nebi li mjesta dobio u onom kolu, u koje su nas doniekle svimi sredstvi i načini mamili, u istom onom kolu, na koje sabor od god. 1861. nikako pristati nije htio. Došavši u Beč, kazalo nam se: trop tard t. j. prekasno, sada vas više trebati nemožemo. I tako je i ovaj sabor prestao. Napokon je došlo do sabora 1868. god., koj je zavladalu u narodu našem misao unije koja se uzprkos svim protivničkim naporom ugušiti ili iztriebiti nije dala, opet poprimio, pa opet izaslao odbor u Peštu, koj je odbor, budući naputkom nevezan, nego voljom i povjerenjem vis. kuće i poznatim programom našim providjen, te osvjedočen, da mu otačbinu iz pogubnoga stanja neizvjestnosti već jedared izbaviti valja, utanačio zbilja ono, što na stolu vis. kuće leži.

Vidi se odatle, da su svi sabori naši, koje smo iza znamenite 1848. godine imali, naime onaj od 1861. zatim oni od god. 1865.—7. uviek kazali, mi hoćemo savez sa bratskim narodom preko Drave. Tom smo mišlju i mi pošli. Nego medju god. 1865. i 1867. nastala su dva momenta, koja ovdje naglasiti moram, jer su od tolike važnosti, da se kod izpitivanja i prosudjivanja našega elaborata mimoići nemogu. Jedan tih momentah je srećno obavljeno krunisanje Njeg. Veličanstva kralja nam premilostivoga, koj je, kako je znano, kralj. zavjernicu izdao i zakletvu položio, u kojoj se je obvezao prije svega, da će cjelokupnost krune sv. Stjepana uzpostaviti, da će u buduće po ustavnih zakonih vladati itd. To je jedan momenat, kojega smo mi dobro uvažiti i pred očima držati morali; jer smo si i nehotice pitanje staviti morali, šta da iz nas bude, ako sdruženje sa kraljevinom Ugarskom i ovaj put za rukom nepodje? hoćemo li ostati neodvisni? hoćemo li se drugamo kamo, imenito njemačkim pokrajinam priklopiti, koje bi nas po svoj prilici objeručke prigrlile, nu nas tako čvrsto u naručaj svoj pritisnuli, da bi nam naskoro i duše naše nestalo! Ili hoće li se Ugarska zauzeti, da se Hrv. i Slav. usljed zakletve i prisege Nj. Veličanstva predade i utjelovi kruni sv. Stjepana? a kad bi se to dogodilo, dakako o uniji, koja bi se imala osnivati na medjusobnom slobodnom dogovaranju dvajuh narodah, ni govora više nebi bilo.

Drugi je momenat stvoreni i po Njeg. Veličanstvu sankcionirani zakon o delegacijah, koj je temeljni zakon za jednu i drugu stranu monarkije, te kojega niti Ugarska, niti druga polovina carevine austr. sa svoje strane jednostavno i svojevoljno više preinačiti nemože. Istina, zakon taj stvoren je bez nas, nu jesmo-li mi tomu krivi? Mi smo zvani bili od jedne i druge strane, nu nijednomu pozivu se za onda odazvati nemogosmo. Zakon taj služi temeljem izravnanja izmedju Austrije i Ugarske i na koliko smo se mi onda takodjer pod Ugarsku suponirali, na toliko valja i za nas, te se sada ignorirati i rušiti neda, tim manje, jer je naša želja i težnja bila, da se uzpostavljena iza gorkih kušnjah i patnjah forma dualizma na spas svekolike Austrije uzdrži i razvije. Ako dakle g. predgovornik tvrdi i proriče, da će delegacije na skoro prestati i sve se razvrći, to mislim, da nikako neizražava želju visoke ove kuće, koja je svakom zgodom živo i iskreno za tim išla, da se carevina austrijanska uzdrži, kriepi i u svih nas interesu sačuva, te možnom i snažnom učini. —

Što se naglašenoga po istom predgovorniku programa tiče, to je taj program sadržavao poštenu uniju; nju je svatko od nas manje više želio i zahtievao, a to je i bilo javno mnienje.

Nu da vidimo, što taj program „poštena unija“ u sebi sadržava? Gg. su predgovornici to manje više napomenuli, napomenuti ću i ja, nego malo obširnije, te i prigovore one što su s jedne i druge strane učinjeni, po mogućnosti oprovrći. —

Glavna načela toga programa bila su načelo narodnosti, ustavnosti, cjelokupnosti i načelo samosvojnosti i autonomije.

Što se načela narodnosti tiče, znali smo svi i duboko uvjereni bili, da je narodnost ona silna moć, koja današnjim viekom kreće, moć, kojoj se i goleme države i silne ine vlasti oteti nemogu, pače da se ustrojstvo evropejsko više manje na tom načelu osniva. Zadaća nam je dakle bila glavna ta, da narodnost svoju spasimo i obezbiedimo koliko moguće više. Koliko smo u tom pogledu učinili, poznato je vis. saboru. Poznato je i rečeno je već ovdje bilo, da smo mi jeziku našemu u javnom životu i to u svih granah javnoga života ono mjesto pribavili, koje ga po božjoj i naravnoj pravici ide. Mi smo izposlovali i izvojevali to, da posvuda sinovi trojedne kraljevine imadu namješteni biti, da počam od najnižega do najvišega svi organi imadu u hrvatskom jeziku poslove rukovoditi, da se i organi zajedničke vlade

Digitized by Google

imadu hrvatskim jezikom služiti prama nam, jednom riečju, da smo u tom pogledu naš program tako točno izveli, da ga drugačije i bolje izvesti nije bilo moguće. Izposlovali smo i to, da se poslanici naši na zajedničkom saboru i u delegacijah jezikom hrvatskim služiti smiju, a to je, mislim, od osobite važnosti, jer tim je individualnost domovine domovine naše dobila izraz, kojega mnogi niti očekivali nisu i za koj će nam radi njegove sjajnosti mnogi ini narodi nenavidni biti.

U pogledu narodnosti nisam čuo prigovorah bitnih. G. zastupnik virovitički, koj je o narodnostih govorio, kazao je i prigovarao, da smo mi narodnosti našoj pogibelj pribavili, da smo tudjincu vrata i prozore otvorili, da smo mi od zajedničih poslovah upravu zajedničkoj vladi predali; on je kazao, da smo mi ovdje glede zajedničkih poslovah više učinili, nego smo učiniti morali, da nismo granice izmedju pragmatičkih poslovah i onih, koje smo svojevoljno predali, učinili i napokon pozvao se je na polakšice, te da se porez nebude umalio, nego povisio. Ovo zadnje glede poreza spada više na financijalno pitanje, te ću ondje o tom govoriti. Što g. predgovornik kaže, da narodnosti našoj njeka pogibelj od tudjinca prieti, to će se svatko, koj je predležeću osnovu pomnjivo pročitao, čudom se načuditi toj njegovoj bojazni, jer tkogod u obzir uzme ono, što sam malo prije napomenuo naime, da će počamši od najnižega ureda tja do uzvišenoga priestolja izključivo samo jezik hrvatski rabljen biti, da će posvuda samo sinovi troj. kraljevine namješteni biti i da onaj, koj toga jezika neznade, niti onda, ako bi najvještiji strukovnjak bio, neće u nas namiešten biti moći, taj doista dokučiti nebude mogao onu pogibelj, kojom nas bez svakoga i najmanjega razloga plašiti kani g. predgovornik, dapače je moje uvjerenje i moram kazati, da smo našemu programu sasvim vjerni ostali i sve učinili, što se je učiniti dalo, ako i ne bez ozbiljne i škakljive borbe, kako je poznato gospodi, koja su u kraljevinskom odboru udioničtvovala.

Druga točka našega programa je ustavnost, na koju g. predgovornik veliku važnost polaže, nego kojoj on glede sućnosti ustava atribut podieljuje, koj po mom mnienju na bitnost ustava nespada. Nismo svi dakako uviek jednakoga mnienja glede ustavnosti; ja ću dakle u kratko kazati, za kakovom smo mi ustavnošću išli i koliko smo opet računajuć sa faktori vremena i okolnostih u tom pogledu učiniti mogli.

Nam je stalo bilo do ustavnosti i ustava takova, koj bi nam garancije pružao za prvu svetinju, našu narodnost i zatim, koj bi nam garancije pružao za one sve blagodati, bez kojih se dan danas države državami nazvati i držati nemogu. Ima kojekakvih formah ustavnosti, nego nimalo nepružaju tih garancijah. Osim garancijah za narodnost treba nam ustava, koj nam ujamčuje dvie one velike blagodati, bez kojih pravoga državnoga života neimade, a to je pravni red i odatle proizviruća obća sigurnost; zatim sloboda. Jedno s drugim mora u skladu biti, jerbo jedno bez drugoga takove pogibelji imade, da im se nitko, osobito pojedinac oteti nemože. Red bez slobode je despotizam, je absolutizam, kojega blagodati, kojega slasti i gorkoću smo mi doista u velikoj mjeri izkusili, u tolikoj mjeri, da mislim, da nikoga neima i ako bi još koji bili, da će ih svaki dan sve to više nestati, koji bi želiti, da se povrati absolutistička doba. Sloboda bez redo je anarhija, bezpravje; a da u takovom o pravnom redu ili narodnosti ili ma kakovom materijalnom ili duševnom napredku niti govora biti nemože, mislim da neima gg. izmed vas nijednoga, koj o tom i najmanje sumnjati bi mogao. Mi smo dakle za takovom ustavnošću išli, koja nam red pravni i individualnu slobodu, a u skladu š njom i obću slobodu ujamčuje, a podjedno jamstvo pruža za obstanak i obezbiedjenje narodnosti. U državah, gdje red vlada, a neuzima se obzir na slobodu, ondje vidimo, kako se sa pitanjem narodnosti imade. Imade jedna velika država slavenska, koju spominjati neću, nego mislim, da neima nijednoga medju nami, koj nebi s užasom pomislio, što s narodom poljskim ondje biva. A gdje je bezzakonje, bezpravje, tu kako rekoh o razvitku narodnom i duševnom ni govora biti nemože; pa mi to primjeri crpljenimi iz praktičnoga života valjda obrazložiti niti netreba.

Dakle treba nam ustava, koj sve te garancije u sebi sadržava, a to je ustav ugarsko-hrvatski, prilagodjen duhu vremena, — jer nismo se mogli boriti za ustav feudalni i š njim skopčane inštitucije, nego za takav, koj je prema potrebam vremena udešen; — treba da dodjemo do ustava koj parlamentarni život i parlamentarnu vladu osigurava, te prouzročuje, da u državi oba ona faktora budu jednako važna, koja državu u današnjem smislu rieči prave. Dakle narodno zastupstvo, utemeljeno na reprezentaciji i parlamentarna odgovorna vlada, to nam je zadaća bila, za kojom smo težili ne samo na toliko, da postanemo opet dionici ugarskoga ustava, nego o kojoj smo nastojali i tako, da se i kod nas kod kuće na isti način domovina, njezino vlastito zastupstvo i zemaljska njezina vlada uredi.

Ovdje sam imao priliku čuti prigovor od g. predgovornika, kako da u našoj osnovi te ustavnosti neima, te je prvo naglasio glede bana, da smo mi iz vida izpustili njeko staro pravo, koje smo prije uživali, koje da nam je u najnovije vrieme Nj. Veličanstvo priznalo; on je kazao, da ovdje bana imenuje Njeg. Veličanstvo uz protupodpis predsjednika ugarskoga ministarstva, dočim smo mi prije imali pravo bana predlagati. Neznam, kako je čitao g. predgovornik onu stavku, nego znam, da reškript od 8. studenoga 1861., koj o istom pravu govori, ovako glasi: (čita) „U obziru želje Vaše, da Vam po primjeru starijih saborah bude dozvoljeno, danom prigodom predložiti kruni sposobnih za dostojanstvo bansko osobah, nismo u stanju zadovoljit vjernostim Vašim".

Dakle toga priznanja ovdje neima, ovo se pravo ovdje nepriznaje; nego što se priznaje? (čita) „nego u onih slučajevih, kada sabor u doba izpražnjena dostojanstva ban-

Digitized by Google

skoga uprav bude sakupljen, nenalazimo ništa prigovoriti proti tomu, da mu bude prosto, podobnih u tu čast muževah kruni, istim načinom, kano njegda, samo preporučiti (commendare).“

Ako je ova preporuka ovo jamstvo, za koje se g. predgovornik tako zauzimlje, to ja mislim, da i sad nitko na svietu, a niti predsjednik ugarskoga ministarstva neće biti protivan, da bana preporučimo; (Živio!) ali da je ta garancija ustavnosti, to ja dokučiti nemogu. Dakle toga je glavnoga prigovora ovdje nestalo.

Drugi prigovor proti ustavnosti bio je taj, da smo po ovoj nagodbenoj osnovi pravo inicijative izgubili, jer se ovdje kaže, da će sabor na temelju predloga banova ustanoviti dalnje ustrojstvo autonomne zemaljske vlade s privoljenjem Nj. Veličanstva. Ja mislim, gdje se o pojedinoj i to takovoj točki govori, koja je prelazne naravi i koja samo na to ide, da čim prije dodjemo do ustavnoga ustrojstva domaće naše vlade, da tim nije kazano, da našemu saboru u obće nepripada pravo inicijative. To se tako protivi bitnosti svakoga današnjega ustava, a napose ugarsko-hrvatskoga, da tomu prigovoru već zato nikakove važnosti dati nemogu, jerbo bi vriedjao znanstveno naobraženje g. predgovornika, koj takova šta ozbiljno uztvrditi valjda niti nakan nije bio, znajući dobro iz svakdanjega izkustva koli u nas, toli u inih ustavnih državah, da pravo inicijative u svih važnijih stvarih jednakim pravom kruni i narodu pripada, pa da se u istinu tako od jednoga kako od drugoga faktora vrši i vršiti mora.

Ovdje je špecijalna točka unešena zato, da budući ban odmah sa gotovim predlogom pred sabor dodje, a stvar će biti saboru odlučiti, hoće li ga primiti ili ne? te mu nitko na svietu prigovarati nebude mogao, ako bi on sa svoje takodjer strane s gotovim predlogom naprvo došao, te tako još sveudilj postojećoj neizvjestnosti kraj učiniti gledao. Dakle i taj prigovor gubi važnost svoju.

Nadalje je g. predgovornik naveo, da i u pogledu budgeta, najznamenitijega toga osnovanoga prava nismo uradili onako, kako bi valjalo, jer o stanovitoj samo svoti i to ne samostalno razpolagati, znači sve, a samo ne to: imati pravo sobstvenoga budgeta. Što se toga budgeta tiče, on spada na financijalno pitanje i ja ću ondje dokazati, da je posve krivo mnienje g. predgovornika, da smo se prava budget opredieljivati odrekli i da prava toga neimamo. U tom ga je g. zastupnik vukovarski pretekao, zato ću na njegove opazke odgovoriti. Glede ustavnosti po tom mislim, da smo sasvim zadovoljili programu, da smo gledali, ne samo da dionici budemo ugarskoga ustava, nego da se i po istih nazorih i formi ustroji vlada naše zemlje.

Treća točka je cjelokupnost. To smo znali, da je to stara rana naša, koju izvidati dosada moguće nije bilo. Ista želja nam je svim uviek bila, da odsječena od matere zemlje i razštrkana uda u jedno spojimo, da se trojednici, sad samo po imenu, podieli ono, što ju po pravu ide. Gorko je pitanje bilo glede Krajine, Dalmacije i Rieke. Da smo mi i u tom programu zadovoljili, mislim, da ću dokazati u kratko. Program naš nije na to išao, niti se nijedan kandidatah za kralj. odbor za to izrekao, da bi mi tu cjelokupnost učinili uvjetom, conditio sine qua non sjedinjenja, jerbo smo došli do uvidjenja, da se takova pitanja na brzo tako rekuć preko noći riešavati nemogu.

Što smo glede Dalmacije izposlovali, to ću najprije kazati i onda, što glede Krajine.

Glede Dalmacije nam je kralj. odbor ugarski obećao, da će on tu želju našu pravednu i temeljitu iz svih silah podupirati; on nam je obrekao i obvezao se, ako se Dalmacija kruni sv. Stjepana opet pridruži, da će se ona Hrvatskoj upravo utjeloviti, nego kako su i sami sabori naši kazali i kako je i kralj. odb. ug. za pravo pronašao, da se radi toga sdruženja narod dalmatinski ubaviestiti i zaslušati ima, da bratinski označi uvjete, pod kojim želi stupiti u tjesniji savez. Ovdje smo dakle mi polučili, što je moguće, a u tom pravcu i u posljednjih naših adresah naznačeno bilo.

Glede vojn. Krajine tražili smo, što su i svi naši prijašnji sabori tražili i dobili smo obećanje, da će nastojati kraljevinski odbor i sabor ugarski, da se Krajina u načelu dokine i na koliko to moguće nebi bilo, da će nastojati sabor ugarski, da se priklopi onaj dio materi zemlji, koj se lasno priklopiti može; to je po njihovih nazorih varaždinska Krajina, koja je tako rekuć klin izmedju Hrvatske i Slavonije, zatim komuniteti vojnički, koji se bez ikakva poremećenja lasno upravi naše materi zemlje pridružiti mogu i napokon predjel žumberački. Što je kraljevinski odbor ugarski obrekao, o tom je i saboru svomu predlog podnio, a sabor ga prihvatio i čeka samo na razpravu o nagodbi; čim se ova u pretres uzme i primi, nedvojbeno je, da će svoje obećanje izpuniti.

Pitanje je samo, da li ta obećanja zbilja praktične kakove vriednosti imadu? ja mislim, da imadu i na pitanje: jesmo li mi tim u tom pogledu za korak dalje došli, nego prije? odgovaram odlučno, da jesmo te scienim, da baš to napomenuti moram.

Dok god smo mi u prijašnjih vremenih, u prijašnjih saborih govorili o tom, da se vojn. Krajina naprečac ukinuti ima, da se Dalmacija materi zemlji utjeloviti ima, nitko proti tomu prigovora nije imao znajući u odličnih krugovih, da tako naprečac formulirana želja hrvatskoga sabora za uvieke neće drugo biti, nego li puka želja. — Kad se pako u Pešti radilo o tom, da se Dalmacija s Hrvatskom sjedini, da se Krajina materi zemlji utjelovi, dapače kad se išlo dalje, gdje smo i o viritualnih pravih na predjele pod turskim jarmom stenjuće govorili, što se je dogodilo? Poznata će biti stvar, da je Porta otomanska sav diplomatički sviet uzrujala, da su letjele depeše od Hajdar Effendija na Beusta i od ovoga na Andràssy-a, a od ovoga na nas, pitajuć, što Ugarska namjerava, kad o tom nastoji, da se ti dielovi utjelove, koje je Porta otomanska dobila putem državnih po-

Digitized by Google

godabah, te se je ista Porta pobojala za to, što Ugarska to sada skupa s nami solidarno i ozbiljno zahtieva. Te pogibelji za Portu, dok smo mi to sasvim neodvisno tražili, nije bilo. Što je radila centralistička stranka, kad smo mi u prijašnjih godinah tražili Dalmaciju? Ni rieči. Ali kad je sad samo u izgled stavljeno to utjelovljenje, eto u organih njihovih nastala vika: Niti govoriti o tom, Dalmacija je naša ona spada u carevinsko vieće, to bi bila najveća pogibelj za obstanak države. Kad se radilo o Krajini, opet su isti organi pisali, da o tom govora biti nemože, da je Krajina „Reichsgebiet", kako može Ugarska, kako mogu Hrvati o tom govoriti i to iskati. Ja mislim dakle, da smo mi i tom zgodom programu našemu sasvim zadovoljili, te muževno i uspješno nastojali oko toga, da se cielokupnost izvede, ako ne najedanput, a ono polagano i uvjeren sam u duši svojoj, da će nam to sigurno za rukom poći, te ćemo u slogi i zajednici s Ugarskom prije do toga doći, nego kad sami tražimo. (Živio !)

Napokon bilo je pitanje riečko. Istina bog, ovdje je odbor odlučno postupao, te se je i pogibelji razvrgnuća dogovora izvrgao.

Kao što i prvi put tako i sada kazasmo, da je Rieka naša, da od nje odstupiti nemožemo.

Magjari i njihovi zastupnici uvidili su i sami priznali pravednost našega zahtjeva i ja moram javno priznati, da su svom mogućom lojalnosti prema nam postupali, uvidili su, da je taj položaj za nas težak, te da ovdje nagode neće biti i rekli nam, neka mi ostanemo kod svoga zaključka, a oni će kod svoga. Posljedak je bio, kao što je i g. zastupnik vukovarski rekao, da smo se razišli nadom, da će jedan i drugi sabor učiniti svoje korake i da će slieditи sporazumak.

Sad je kod gospode predgovornikah nastala bojazan, ako se nagodba potvrdi, što će biti glede Rieke? Ja tu bojazan nedielim zato, jer smo mi kao državnici i politici prije svega pomislili, da li poradi jedine Rieke ciela naša domovina neuredjenom ostati mora i da li je vriedno, ciela državopravnu nagodbu na kocku staviti i nemogućom učiniti sada, kada je tvrda nada, da se o Rieci bez nas niti što učiniti, niti razpolagati neće.

Da državnici ugarski stvar tako shvaćaju, pozivam se na kralj. odbor od g. 1866. i onda smo se spočetka dugo borili, pisali razprave itd., nego smo najposlje uvidili, da ako kod toga ostanemo, o sporazumku govora biti nemože.

Predsjednik za onda našega kralj. odbora slavljeni u našoj domovini zbog narodnih svojih težnjah muž prvi je bio, koj je predložio, da stvar obratimo i da to pitanje pridržimo za konac, te ako se sve drugo dobro rieši, da onda glede Rieke nećemo se razići; jer će se tada u tom lakše sporazumljenje postići. To smo takodjer i učinili, nego drugi razlozi imenito naputak saborski i ratne okolnosti silno su zahtievale, da se povratimo kući.

Mi sada prije svega zahtievamo u tom poslu, da se imenuje posebni odbor, koj bi to naše neoborivo pravo dokazao i pripravio sve za saborski pretres.

G. zastupnik vukovarski znati će, da je ondje bilo o tom razgovora baš kao i ovdje i da smo izrekli bojazan, da bi kralj na posljedku ipak mogao Rieku Ugarskoj predati. Na to glasoviti vodja ugarski, kojega je više putah pohvalno spomenuo i jedan i drugi gosp. predgovornik, reče, da dok je njega i sadanje vlade ob oktroju kakvomu govora biti neće, nego da će vlada svakako morati nastojati, tako saboru ugarskomu, kako i našemu u tom obziru kakov predlog učiniti, kojega će oba sabora poprimiti moći. — Kad to, onda pogibelji za nas nebude; predlog će doći na sabor, sabor će svoje mnienje izraziti i držat će se u tom obziru, mislim, tvrdo onoga nazora, kojega smo se, kako je poznato, svakom prigodom držali. Dakle glede Rieke mislim nismo manje uradili, nego program zahtieva.

Dakle mislim, da smo i glede cjelokupnosti ostali vjerni svomu programu i da u nas nedosljednosti nije bilo.

Napokon je samosvojnost ili autonomija. Glede autonomije napomenuli su već gg. predgovornici, da smo se držali stanovišta, koje je sabor godine 1861. zauzeo, kad je ustanovio članak 42. i da smo ono, što je ondje rečeno i utanačeno, tom prigodom pred očima imali. I nagodbena osnova pokazuje, da smo mi i u tom u podpunoj mjeri takodjer tomu zahtjevu zadovoljili, premda i ovdje prigovora imade, koj je dakako s jedne strane veoma prividan, a s druge strane bi mogao dati povoda kojekakovu tumačenju od onih, kojim dakako nije namjera uzajemno si vjerovati, nego povoda tražiti, kojim bi se moglo sve oduzeti ili okrnjiti. —

Mi smo utanačili, da na čelu vlade stoji ban, koj ima biti odgovoran saboru trojedne kraljevine; to je ustanova, kakve u našoj domovini dosad nije bilo.

Mi smo mislili, da bansko dostojanstvo u gradjanske ruke položiti imamo ; jer to i duh vremena i svekoliko dosadanje izkustvo zahtieva, budući da je ta čast u rukuh vojničkih obilno povoda dala, da to tražimo i da od toga zahtjeva neodustanemo. Prigovara se, da u tom obziru potežkoća imade, da ban neće odgovoran biti, da će biti odvisan od ministarstva predsjednika ugarskoga, da će sa našim vlastitim ministrom u sukob doći, koj će u Pešti sjediti.

Nu ako smo mi parlamentarnu vladavinu i tako zvanu reprezentativnu formu poprimili, tad bi ja rada znati, kojim bi mi drugim načinom mogli doći do ustavnoga odgovornoga bana, koj bi bio na čelu vlade zemaljske i koj, ako zajednicu državnu sa Ugarskom sačinjavamo ipak u kakvom takvom doticaju, imenito glede politike, sa onim stajati mora, koj je na čelu centralne vlade. Uzmimo protivno, da predsjednik ugarskoga zajedničkoga ministarstva nebi imao pravo predlagati bana i protupodpisati njegovo imenovanje, što mislite, je-li bi se mi tim dočepali kakve garancije i bi-

Digitized by Google

li imali u obće mogućnost i izgleda, da sabor sam bana izabire ili predlaže? A što bi sliedilo, ako bi ga sabor izabrao, pa ako bi on u opreci bio sa ugarskom ministarstvom? O zadaći ministra bez listnice obširno govoriti neću, jer smo mi postupali iz toga gledišta, da smo mislili individualnosti našoj u tom nov biljeg podieliti, kojega ni ini narodi neimadu. Mislili smo, da nam taj ministar bez listnice neće biti štetan, nego da će sto i sto putah priliku imati, gdje će moći trojednoj kraljevini, a po tom i cieloj državi na ruku ići. —

Uz tu samostalnost napomenuto je takodjer glede banskoga dostojanstva, da bi ban morao imati vrhovno vojskovodstvo, kao što je njegda bilo.

Mislim, da o tom neima ni spomena, da mu se nebi mogla vojska povjeriti; dapače mislim, da će i oni, koji su s nami ugovarali i zakona se držali, ako uztreba, banu, ako i jest gradjanskoga stališa, podieliti moć vojskovodstva; jer mi iz poviesti znamo, da mnogi, koji nisu bili vojnici, ipak na bojnom polju junački radili te i sebi i domovini znameniti glas pribavili.

To je glede glavnih nazorah našega programa, nego dakako samostalnost sama sobom i sve ostalo bez materijalne podloge mnogo nevriedi; te nam je valjalo u ovom takodjer pogledu raditi sve, što je samo moguće bilo. — Trebalo nam je dakle gospodo prije svega, na novčana i na materijalna sredstva obzir uzeti i pobrinuti se za sve, što bi našoj domovini dovoljno u prilog išlo; i što bi ju u ovom takodjer obziru podpunoma osigurati kadro podobno bilo.

Glede financijalnoga toga pitanja, jer je velevažno i jako škakljivo, moram ponajprije napomenuti, da mi, došav u Peštu, odmah u 2. ili 3. sjednici 2 pododbora imenovasmo; jedan za program nagodbene osnove; a drugoga za financijalno pitanje, u kojem sam i ja i g. zastupnik virovitički učestvovao. Posvjedočit će mi g. predgovornik, da se mi neimajuć još nikakovih datah ni od naše ni od ugarske vlade pomogosmo kojekakvimi knjigami i godišnjimi izkazi, koji su o tom pitanju radili i da smo svi skupa do toga uvjerenja došli, (kako to prileżeći nagodbenoj osnovi zapisnik pokazuje), da 3,800.000 for. dodje za pragmatičke i zajedničke poslove, a 2,000.000 da nam treba za našu upravu. Kada smo u naših sjednicah kraljevinskoga odbora došli do financijalnoga pitanja, posvjedočit će mi i to g. predgovornik, da smo posebnoga vještaka g. ministerijalnoga savjetnika Weningera u tu svrhu pozvali, da nam sve dvojbe i tegobe u tom razjasni, što on u istinu svom pripravnošću i učinio jeste. Pozivljem se na g. predgovornika i zato, nije-li još i kašnje, kada se je još sveudilj dvojilo, da-li su predložena nam data sasvim autentična, od strane ugarske vlade i pojedinih njezinih organah sve učinjeno i sve nam na razpolaganje i uvidjenje stavljeno bilo sve dotle, dok i sami protivnici nisu javnoj sjednici svečano pripoznali, da je sve u podpunom redu i da su upitna data sasvim autentična. Data ta nisu niti od nas niti od ugarske vlade, već od nepristranoga sasvime vrhovnoga računarskoga dvora u Beču sastavljena, te su ona ista, na temelju kojih je nagodba izmedju Ugarske i Austrije sklopljena; jesu od takove oblasti sastavljena, koja za Ugarsku sigurno nije imala osobite simpatije, kada ih je sastavljala, koja je nepristrano i onako računala, kako tu predležeći njoj podatci iziskivali jesu. To je temelj, kojega mi porušiti vlastni nismo bili; iz tih podatakah uvjerili smo se, da proporcija, u kojoj bi mi za pragmatičke i zajedničke troškove doprinašati imali nadmašuje svotu od 3,800.000 i uvjerili smo se dakako, da svotu to obzirom na domaće naše potrebоće bez znamenitoga uštrba za ove smagati kadri nismo, pa je toga radi valjalo drugi kakov način pronaći, što nam glasom predležeće osnove doista i za rukom pošlo jeste.

Ako g. predgovornik tvrdi, da on netraži nikakove koncesije, glede jezika dakako imade pravo; ali dosljedno je morao i kazati, da ono, žto na našu zemlju od zajedničkih trošk. dolazi, pripravni smo primiti, a preostatkom kućn svoju tako urediti, kako najbolje budemo znali. Kraljevinski odbor ugarski, mislim u prvoj ili drugoj sjednici, izrično nam je ponudu učinio, da ako Hrvatska i Slavonija misli, da može te troškove, koji u Beč idu i koji se tamo usljed sklopljene izmedju Ugarske i Austrije nagodbe svakako slati moraju, nositi i namiriti, ništa proti tomu neima, da nam svakolika financija u rukuh ostane. Ta ponuda je dakako liepa bila, ali mišljasmo, da se ona nebi dala s probitci naše zemlje u sklad dovesti. Kojekakve ponude financijalne u tom učinjene nisu prihvaćene; o tom obširnije neću progovoriti, budući će jedan od mojih sudrugovah i onako to pitanje potanko razglabati; samo mislim, da onaj prigovor nezaslužujemo, kojega je g. zastupnik virovitički naprvo doneo, da je budget naš ustanovljen onako, da neima one garancije, koju samostalan narod izkazati može, budući da je stanovita svota ustanovljena, a da sabor neznade. hoće-li unutar granicah nagodbe tom svotom razpolagati moći. Protiv tomu tvrdim, a budući sam u svih sjednicah prisutan bio, svom ozbiljnošću tvrditi mogu, da nam je 2,200.000 na prosto, svejevoljno razpolaganje stavljeno i ujamčeno i da se drugo od nas tražilo nikada nebude, nego samo da zaključne račune ugarskoj vladi priobćimo, u tu svrhu, da imade podatke, na temelju kojih bi ona financijalno stanje svekolike ugarske krune i sebi i stranomu svietu predočiti mogla. Ovdje to pravo razpolaganja saboru našemu oduzeti, nikomu na um nije došlo, nego je rečeno, da ta svota u onu blagajnu ide, u koju sabor odluči; dapače, svi smo se izrazili, da će to razpolaganje sa ujamčenimi nami 2,200.000 for. jedan od najvažnijih posalah samoga našega sabora biti, koj potrebe zemlje najbolje poznade i stvar prema zahtjevom zemlje najbolje udesiti će znati. Mislim, da smo mi u tom obziru zbilja koristno radili, jer ako gospodin predgovornik tvrdi, da u vrieme Bacha, Šmerlinga i Belkredija nismo toliko plaćali, to mu se tvrdnja neslaže sa onom, koju je prijašnjih godinah kazivao, da smo mi samo u Beč do 7—8

Digitized by Google

milijunah slali. Znano će biti svojkolikoj gospodi, da, odkada je kraljevina Hrvatska dobila prividne samostalnosti i posebne kancelarije, nijedne godine nije dobila za upravu više nego milijun i 5—700.000; samo jedne godine dobila je 2 milijuna, kojima je dakako onako razpolagati morala, kako je to u Beču propisano bilo. Mi smo tražili više, nego smo prijašnjih godinah imali i dobili smo to; jer molim u obzir uzeti nesamo 2,200.000 for. koji su nazočnom nagodom izrično nam osigurani, nego i to, osim ta 2 mil. mi još imamo 2—300.000 for. koji su potrebiti za t. z. državne ceste i rieke i koji će se sada pokrivati iz zajedničkoga budgeta, dočim smo prije taj teret iz našega namirivati morali; a povrh toga moći ćemo kod organizacije zemlje mnogo i koješta prišteditи n. p. trošak za dvorsku kancelariju, gradjevno ravnateljstvo, tako, da ćemo u istinu ne sa 2,200.000 for. nego sa 2 mil. 5—600.000 for. razpolagati moći. Kad dvorska kancelarija odpade, ostati će 140.000 forintih saboru na razpolaganje a i gradjevno ravnateljstvo moći će se umanjiti, jer odpadaju one stvari koje sam prije napomenuo t. j. briga za držanje cestah i riekah.

Nadalje se je pozvao gospodin govornik na to, da ga je narod pitao, gdje se te polakšice, što su mu obećane. Dakako, da su mene pitali, ja bi im kazao, zašto se nije vaš g. zastupnik bolje zauzeo za vas odmah iz početka? i zašto nije tvrdokorno branio to načelo, da će po nas najbolje biti, ako ništa ili malo budemo! A da nije povećan ili umnožen porez, o tom dvojbe biti nemože, jer iz budgeta, kojega smo svi imali u rukuh, uvjerili smo se, da već početkom nove godine porez zbilja ako i neznatno, bude umaljen, jer će se u nas kod zemljarine za 96 nov. od svake stotine manje, a u cielom do 3% manje plaćati. Da se porez još više umaljiti nemože, to niti smo mi, niti Ugri krivi, nego okolnosti vremena i državni dug.

I toga nebi uztvrdio, da je Ugarska u boljem položaju od nas, jer se vidi iz budgeta, da Ugarska ima 100 mil. dohodka, a od toga mora 60 mil. dakle $^3/_5$ u Beč slati, dočim mi preko polovice sadržavajući si od 5,000.000 od prilike, $^1/_2$ 2,500.000 for. u zemlji i na korist njezinu pridržali budemo. Uvažavajuću, da je ciena soli znatno obaljena; da Ugarska za vlastitu administraciju razmjerno mnogo manje ima, nego li mi, pa da smo si nješta pridržali, što niti u Austriji, niti u Ugarskoj ima, (potrošarinu) mislim, da smo u postojećih okolnostih izveli sve, što je moguće bilo. Ako uzprkos tomu g. zastupnik vukovarski naglasuje, da je glasoviti vodja ugarskoga sabora sam kazao, da koj narod budgeta neima, taj da samo životari, ono molim pomisliti i na to, da je isti glasoviti vodja pomislio, da mi po razmjerju prama Ugarskoj za domaće potrebоće više od 1,200.000 fr. tražili nebudemo, pa da ćemo tako kadri biti, odpadajuću na nas tangentu za zajedničke poslove ako i ne sasvim a ono bar aproksimativno namiriti.

Uz to molim i onu okolnost uvažiti, kojoj gosp. predgovornik važnosti nepodjeljuje, naime, da je potrošarina vina i mesa znatna korist za nas, da u tom obziru i u Austriji i u Ugarskoj novci idu u državni porez; to je za nas opet 2 mil. for. dobiveno. Jer to uništiti, značilo bi svim občinam konac učiniti, imenito Zagreb odtud vuče koristi 120.000 forintih; Rieka preko 100.000 forintih, Osiek do 70.000 for., a Varaždin 60.000. Uzmite vanjskim občinam taj dohodak, pak čim će učione plaćati? To je dakle veoma važna stvar, koja će i nadalje ostati nam na razpolaganje i koja do 2,000.000 for. u zemlji našoj iznosi. Mislim dakle, da i glede financijalnoga pitanja nismo loše postupali.

Razlog naveden glede Krajine neću obširno razlagati. Kaže se, da Krajina za nas zato, što toliko momakah daje koji su mnogo jeftiniji, 5,000.000 for prištedi.

Tvrdjenje to niti je podpuno patriotično; a s druge strane, niti ima u njem one dosljednosti, koju baš gg. predgovornici sebi prisvajaju; jer, ako Krajina zbilja toliko prišteđi tim, što daje toliko vojnikah, mislim, da to Krajini a ne nam u prilog ide (pravo); takova šta zahtievati, značilo bi učiniti htjeti, Krajinu robom a s druge strane našim neima dosljednosti, jer bi trebalo kazati, Krajina neobstoji od jučer, već od sto i koliko godinah, vratite nam dakle za svaku godinu 4,000.000 for. pa ćemo gotovi biti.

Dakle toliko je dovoljno glede te financijalne stvari, da kažem i mislim, da će u tom obziru protivno osvjedočenje zavladati; jer u isto vrieme, kada smo o tom radili, da se neizvjestnosti učini kraj, brinuli smo se i za blagostanje materijalno, ova nagodba će najvažnija pitanja koja su kod nas na dnevnom redu, znatno bliže cilju privesti, a to su, jedno željeznica, a drugo lonjsko polje. Glede željeznicah znademo, da će se jedna od Karlovca do Rieke doskora sagraditi, a samo su glede pruge sisačko osiečke još njekoje diferencije. Znademo, da je ugarski kraljevinski odbor obećao, da će našu želju podupirati, da se takodjer željeznica od Cakovca preko Varaždina u Zaprešić sagradi; a što se lonjskoga polja tiče, čuli smo ovih danah, da se je za njegovo osušenje ustanovilo družtvo pripravno na ovo ogromno djelo. Glede kanala vukovarskoga takodjer se je pojavilo već družtvo, koje za to koncesiju traži. Dakako, kapitaliste su se vezali na nagodbu sa Ugarskom, jer su uvjereni, da imadu veću i takovu garanciju, koju mi prije nismo mogli dati za tako ogromna poduzeća.

Neka mi dakle budu slobodno zaključiti.

Moje je uvjerenje, da smo mi narodnost našu tako obezbiedili, da nam je onako osigurana, kakovo osiguranje u tom pogledu nijedno slavensko pleme neima; glede ustavnosti postigli smo to, da ćemo biti pod štitom ustava, kojega opet nijedno slavensko pleme neima; glede cjelokupnosti mislim, da ćemo pomoćju saveza sa Ugri mnogo prije doći do žudjenoga cilja, nego bez saveza; glede autonomije mislim, da smo izvojevali ono, što Hrvatska dosada nije nikada imala, naime vladu odgovornu, kao što će sad imati, tim smo izvojevali nješto, što opet nijedan slavenski narod neima.

Digitized by Google

Dakle mislim, da smo svojoj zadaći podpuno zadovoljili i jer sam uvjeren, da u tom što boljega izposlovati nije moguće bilo; zato i ja, kao što mislim i moji gg. politički drugovi, možemo učiniti poput velikoga njemačkoga reformatora, koj je uvjeren o pravednosti svoje stvari stupio pred državni sud u Wormsu i kazao: „Evo me, drugčije nemogu“ i mi možemo stupiti pred lice sabora i naroda i kazati: „Evo nas, tako uradismo, drugačije nemogosmo.“ (Gromoviti živio!)

Za špečijalnu debatu pridržajem si rieč, te molim, da se predležeća osnova primi za temelj i podlogu njezinu.

Bilj. **Ljudevit Raizner:** Rieč ima g. barun Hellenbach.

Barun Lazar Hellenbach:

Visoki sabore! Prije nego se upustim u stvar, valja mi kazati, da ja ugarskomu poslanstvu niti najmanje u grieh neupisujem one moguće mane elaborata, budući da je odbor ugarski, napose vodja, ugarskog sabora pokazao iskrenu volju nas zadovoljiti i budući sam osvjedočen, da kada god bi naš sabor temeljito želju svoju izrekao, nebi nagazio na zapreke preko Drave. To je uzrok, zašto ja sasvim mimoidem, bi rekao, vas sadržaj ovoga elaborata, izvan jedinog financijalnog pitanja; i to zato, jer bi želio u financijalnomu pitanju riešenje, koje obstojati može, razvile se okolnosti zemaljah ugarskih kako mu drago, budući da je preinačenje financijalnih odnošajah skopčano s velikimi neprilikami. Za takovo riešenje financijalnoga pitanja, smatram ja predlog gosp. vel. župana varaždinskoga Kolomana Bedekovića kao takodjer i predlog manjine odbora. Koliko ja čujem, protivili su se onim predlogom stranom ugarsko ministarstvo; stranom većina našega poslanstva.

Predlog većine nije imao toliko na narodno gospodarstvo obzira, nego je imao pred očima više to, da možemo uzdržavati našu autonomiju i našu upravu.

Kada se je Ugarska pogodila s Austrijom, ona je ustanovila to i obećala drugoj polovici, da neće uzkratiti sve ono, što je druga polovica vukla dosada iz Ugarske. Ustanovljeno je bilo to još prije, negoli je imenovano bilo ugarsko ministarstvo; budući se vlada bojala, da ugarski sabor nebi htio možebiti priznati državni dug itd. Ovo je zbilja dokaz i nepobitna istina, da Ugarska danas više neplaća, nego je prije plaćala.

Ona je prije plaćala 56 mil. bez Hrvatske; a sa Hrvatskom imali bi po ključu čistoga dohodka platiti 59 mil.; a faktično plaća samo 58 ½ mil. To stoji i budući da to stoji, — možebit je za njekoliko sto hilj. razlika — to se odatle vidi, da čist suvišak sasvim odgovara sadašnjemu dohodku.

Možebiti će koj član vis. sabora misliti, da je ugarsko poslanstvo u ono vrieme, kad se je pogadjalo s Bečom imalo temelj dohodak in brutto. Ja nemogu kazati ili dà ili ne, ali to je sasvim svejedno, jer je razmjerje čistoga dohodka po svih pravilih jednoj i drugoj polovici jedno te isto; samo to stoji, da Ugarska sad više neplaća nego prije.

Kad bi Hrvat koji u ugarskom saboru kazao; braćo! Vi ste s Austrijom pogodbu sklopili bez nas za nas, vi ste ju tako sklopili, da sad više neplatite, nego prije, a mi — ako bi mogli naravski — bi platili 4,000.000 dakle četvrt više nego prije i u ovom slučaju, ako bi mi toliko platiti mogli, Ugarska bi još 2,000.000 manje platila nego prije; ja sam uvjeren, da bi ugarski sabor to uvažio.

Ja držim da se je nagodbom ovom pogoršalo naše materijalno stanje, zato se ja neslažem s elaboratom većine. Materijalno stanje i sloboda, mislim, da su uvjeti za svaku državu, napose za Ugarsku, budući ona kao središte različitih narodah, više nego ikoja druga država pogibeljih imade, ako vriedja materijalno stanje ili slobodu svojih saveznikah. Tko je dakle prijatelj Ugarske, kao sam ja, tko je prijatelj njezina obstanka, kao što sam sigurno ja, taj mora želiti, da ova država svrsi svojoj odgovara; jer države u obće nisu svrha, nego sredstva, a sve što svrsi neodgovara, pogine u prirodi, kao takodjer u socijalnom životu. Ima tomu 7 godinah, što se ja borim za tu ugarsku državnu ideu, nu moram iskreno priznati, da će se ta ugarska državna ideja kod nas uvesti, kaošto jest, niti nisam pomislio, da će se uvesti ovim načinom, kao što će putem ovoga elaborata valjda činom postati. Razliku našeg mnienja o uniji mogu vam ja u jednoj priliki predpostaviti. Vi vidite tu (pokazav na grb) ugarsku krunu, pod kojom su, mislim u cieloj Europi sloboda i ustavnost pravu zaštitu našli, nad grbom trojedne kraljevine. Vi ste ovu krunu ovdje namjestili onom suhoparnošću, kao što možebiti ove stolice. Što se mene tiče, ja sam mislio, da će onaj dan biti u znak našega pobratimstva ustavnog života svečani dan, uzveličenja i oduševljenja naroda. Ja ovom oduševljenju nevidim traga niti u ovoj sabornici niti izvan nje. Ja kažem i velim, da ste tomu krivi vi, budući da znam, da je sav narod za uniju. Vi ćete možebiti kazati, da su vas kojekakve okolnosti, da su vas nered u našoj upravi, različitost i pretjeranost stranakah, federalističke težnje, ili takodjer simpatije i težnje za rusizmom silile, da tako postupate, da uzmognete savez sklopiti sa Ugarskom. Ja se neslažem sasvim s tim mnienjem, nego odgovaram to, da svaka vlada, ustavna i absolutna tvrdi i misli, da je njezin način samo mogućan i spasonosan; to su tvrdili i Schwarzenberg, Stadion, Bach i Schmerling. ali je pitanje, dali su imali pravo.

S druge strane imam vam, gospodo! kazati to, da ovo, što vi ovdje činite, ili bolje rekuć način, kako činite, meni nikakve trajnosti neobećaje. Ja mislim, da trajnost imadu samo pokretne idee, idee napredka, kamo spadaju liberalna načela, narodna načela itd. Napoleon I. priznao je ta načela i moć njihovo, i stradao na tih načelih; Austrija sama je god. 1848 timi načeli sasvim pobjedjena pala; kašnje je nastupila reakcija u Austriji kao i u cieloj Evropi. Nu ipak vidimo, još 20 god. nije prošlo, a Italija je sjedinjena, Ugarskoj su priznani njezini ustavni zakoni, i ustavan je život uveden u cieloj Austriji.

Digitized by Google

Ja dakle, gospodo! imam vam samo to još reći: vi imate većinu, imate vladu, radite kako mislite i znate, ja s moje strane, koj sam svami zajedno branio liberalna načela, slobodu govora, slobodu štampe, izborah itd., sada, skoro bi rekao, protivna načela odobriti nemogu, jer ćutim, da bi morao pocrveniti, ja sam se preveć zato exponirao. Politički život u obće je nalik burzi, gdje ljudi misle, da će ovi ili oni papiri imati vriednost, i zato oni spekuliraju alla baisse i ala hausse, akoprem se to neda na nas uporaviti, budući nespekuliramo na liberalnih i narodnih načelih. Ja, što se tiče liberalnih načelah, špekuliram samo s njimi, jerbo mislim, da samo oni obećaju trajnost.

Prije 7 godinah zaključio sam moj govor, i to prvi u saboru, tim da ja želim, da bude jedna domovina od Karpatah do jadranskoga mora, — možebiti će se tko od gospode na to sjećati, ja želim tu domovinu pod onim uvjetom, da bude u njoj svaki narod slobodan sretan i zadovoljan. Isto to kazat ću i danas. Ja vidim, da ste vi tu domovinu stvorili, ali je nevidim još dodanas niti slobodne niti sretne niti zabovoljne.

G. savjetnik Zlatarović stavio je u svomu govoru nekakvu interpelaciju na slogu, — (Zlatarović: Nemogu vam tumačiti' jer ja savjetnika ovdje nepoznam, ako pitate zastpnika, onda ću vam tumačiti.) Ako je to interpelacija kako sam ja shvatio, to sam uvjeren, da nesamo ja nego sav svjet će uz to pristati, nego naravski, treba raditi i sve činiti, da bude to moguće.

Budući da je g. predgovornik rekao, da smo sve izposlovali, što je moguće bilo, ipak mislim, da neće nijekati, da ono nebi moguće bilo, da se financijalno pitanje odgodi, primili mi predlog g. grofa Jankovića, da se broj 10 na 2 godine postavi, ili da se ovo pitanje koje je najviše zazorno još jedanput u pretres uzme, da bar jedna stranka drugu osvjedoči.

Predsjednik: Želi li vis. kuća, da se debata nastavi? (Glasovi: Ne). Dakle zaključujem sjednicu i molim gospodu sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Sedamnaesta saborska sjednica

držana dne 23. rujna 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Predstavka županije požežke glede ceste preko Krndije. — Protest i izstup zastupnikah Vončine, Durbešića, Pleše-a i Turkovića. — Nastavljenje gen. debate o nagodbenoj osnovi. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik zadnje sjednice proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

šestnaeste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane u Zagrebu 22. rujna 1868. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10¼ satih prije podne.

Bilježnik Janko Car čita zapisnik četrnaeste saborske sjednice, koj bje bez primjetbe odobren.

Zatim javlja predsjednik, da se je odbor za zemaljsku bolnicu ustrojio, izabrav si za predsjednika Miroslava grofa Kulmera, a za perovodju Ljudevita Vukotinovića.

Podnesak Lukijana Nikolajevića, episkopa gornjo-karlovačkoga, kojim se izpričava, da radi bolježljivosti nemože u ovom saborskom zasjedanju sudjelovati, — bje na znanje uzet. —

Prešav sabor na dnevni red, to jest na nastavljenje generalne debate o predloženoj po kraljevinskom odboru nagodi, utanačenoj za poravnanje nastavših medjusobnih državopravnih pitanjah izmedju kraljevine Ugarske sjedinjene sa Erdeljom i kraljevinah Hrvatske i Slavonije, progovore: podpredsjednik sabora Jovan Živković i dr. Ignjat Brlić proti, — Robert Zlatarović za odborni predlog.

Sliedi zatim odmor od deset časovah.

Poslje kojeg prosbori dr. Mirko Šuhaj za, — a barun Lazar Hellenbach proti odborovu predlogu.

Nakon toga završi predsjednik sjednicu u 2¼ sata poslie podne, — urekav sliedeću sjednicu na 23. o. m., u 10 satih prije podne.

Vakanović v. r. Lj. Raizner v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Molim vis. kućo! ima li kakove primjetbe? (Neima.) Proglašuje se zapisnik ovjerovljenim.

Današnji će zapisnik voditi g. bilj. dr. Brlić.

Imam čast vis. kući predložiti predstavku županije požežke glede ceste preko Krndije.

Bilj. **dr. Ignjat Brlić** čita:

Visoki sabore!

Neima bez dvojbe u obih kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji županije, koja bi u tolikoj mjeri oskudievala na prometnih obćilih u svojem obsegu, kao županija Požežka.

Do godine 1863. nebijaše u ovoj županiji ni jedne ceste državne; tek pomenute godine inkamerirala se je cesta lipičko-begtežka kao državna. — Ovako doista nije nikoja županija u naših kraljevinah pastorkovala; pa ipak je ova županija jednako nosila terete državne kao i ine županije Hrvatske i Slavonije, što već odugo bijahu prepletene državnimi cestami. Pače županija ova, u pogledu cestah zanemarena, morade za trajanja absolutije još i za druge županije raditi i za prekop kod Preložcice, koji je njoj od slabe pomoći, žrtvovati tisuće svojih radnih silah, gdje bi se iste dale bile toli zgodno u poboljšak vlastitih njezinih cestah upotriebiti. Nu na ove se nitko tada obzirao nije. Odredbom onom, što se je cesta lipičko-begtežka kao državna inkamerirala god. 1863., nije se ovoj županiji ni s četvrte strane pomoglo od onoga, što se je možebiti pomoći

Digitized by Google

mislilo. Inkamerirana bo ova cesta pruža se samo do planine Krndije, odnosno do sela Begtežah, koje selo još nikojemu prometniku nije bilo cilj i svrha njegova nastojanja. Buduć je notorno, da je sav izvoz iz ove županije, naročito iz doljnih njezinih predielah, na Krndiju nagnuo cielom svojom težom u Osiek, to se namiče samo po sebi pitanje, zašto se je državna lipičko-begtežka cesta uzstavila pred planinom Krndijom, ili što je još jasnije, zašto nije država, da rečenoj cesti smisla i blagoslova dade, istu i na Krndiju nadvila o svom trošku, a na korist svoju u toliko, u koliko bi se takovom cestom jedna žila više porezovnoj snagi žiteljstva dvijun županijah otvorila? Nećemo izpitivati povode tomu postupku, izviestno je toliko, da se je država kanila daljega gradjenja ceste na planinu Krndiju; i sada ta od Lipika do Begtežah vodeća cesta, naliči brodivoj rieci, koja neima ustja ni u kakovu veću rieku, ni u more, već na pustu mjestu ponire pod zemlju, gdje se gubi skupa s onom koristi, kojom je služila čovječanstvu.

Nu ono, čemu se država izvinula, hoće se sada svom silom da naprti dvijem županijam: požežkoj i virovitičkoj, kojim neprestano dolaze nalozi od viših oblastih, da svaka sa svoga kraja cestu na Krndiju vodeću, u prometnu stanju drži. —

Ovakovimi čestimi nalozi viših oblastih jest i važnost ceste na Krndiji najboljma utvrdjena, inače bo nebi se ni toliko tištilo na njezino uzdržavanje u dobru stanju. I prem bi o poznatoj važnosti ceste na Krndiji suvišno bilo govoriti, prosto nam medjutim budi navesti, da trgovina iz ove županije, osim ako se komu dan duže na Djakovo okolišati hoće, nijednim drugim putem do Osieka nedohodi, van na Krndiju. I premda je kotarska cesta na istoj ruševna, zaplavljena i bujicami izdubena, to se ipak i usried ciče i sniežne zime giblje promet Krndijom. Svi sirovi i naravni proizvodi, kao šljiva, med, orah, kostanj, šiška, šljivovica, rakija, a i sirove tvarine, kao: truhlje i kože, svake vrsti, u ogromnoj količini promiču se na Krndiju u Osiek; a taj promet nezapinje nigda i u nikoje doba; pa upravo zato, što je sav naš na Krndiju odpućeni promet toli živahan i što se ljudstvo dan na dan kida i lomi zločestom cestom na toj planini: svestrano se je pojavila živa i ozbiljna želja, da se cesta od Begtežah do Našicah na Krndiju vodeća, o državnom trošku sagradi i kao državna inkamerira.

Visoki sabore! Svatko će iole pravedan i uviditi i dopustiti, da dvie županije i onako s inimi cestami svojimi zabavljene, nisu kadre u dobru i prometnu stanju uzdržati cestu, kakova je na planini Krndiji, gdje ju zimi kvare silni zapusi sniega, a ljeti bujice i zaplavci; a gdje opet županije na drugoj strani nikad nebi mogle na tu cestu toliko trošiti koliko ona treba, ili bolje rekuć koliko bi država na nju trošiti mogla. Uvaživ ove razloge, spoznati će visoki sabor, da, izražena želja ovožupanijskoga občinstva niti je najmanje pretjerana, ili nepravedna. Nepravedno pače bilo bi iziskivati od dvijuh županijah, dielo, na koje se sva država odvažiti nemogaše i zato ni najmanje nedvojimo, da visoki sabor neće nastojati ovu vruću želju županije naše svojim putem čim prije odielotvoriti.

Da se cesta od Begtežah do Našicah na Krndiju vodeća o državnom trošku sagradi i kao državna inkamerira imamo povoda željeti i s ovih razlogah:

Dobro je znano visokomu saboru, da visoko ministarstvo ugarsko za trgovinu i komunikaciju nije poprimilo na novije doba zaključak banske konferencije od god. 1864., da naime željeznica od Zemuna orljavskom dolinom do Rieke prosieče sredinu naše domovine, već je projektirana nova pruga od Osieka dravskom dolinom. Tim načinom ostala bi dakle naša županija, koja u sredinu kraljevine Slavonije pada, bez blagodati željezne pruge. Doduše je občinstvo ovožupanijsko odmah potražilo predstavkom lieka u visokoga sabora, a neima dvojbe, da se visoki sabor neće zauzeti za pravednu stvar naše županije: nu uz sve to velika je u nas bojazan, da možebiti neće zavladavše spletke i osebni interesi osujetiti i najpravednije želje i iskanja naša. Pa ako se to, što Bog odvratio, sbude, onda je očito, da županija naša propasti mora i jedino što bi joj kukavno živovanje osiguralo, bile bi dobre državne ceste, a naročito prelazna cesta na Krndiji planini.

Medjutim, ako bi kojom srećom željezna pruga i prošla sredinom ove županije, to će i u takovu slučaju državna cesta na Krndiji, kao spajajuća dvie susjedne županije, istim načinom, ako i u ponješto manjoj mjeri važnost svoju održati.

Pošto je pako usljed odredbah viših oblastih u god. 1858. trasiranje ceste od Begtežah na Krndiju u Našice odredjeno bilo, te takodjer izvedeno, to bi po našem pokornom mnienju najshodnije bilo, da se po nacrtu, izradjenu tada po izaslanicih gradjevnoga zem. ravnateljstva, ta cesta na Krndiji sagradi. Nacrtovi nalaze se jamačno u pismari vis. kr. namjestničkoga vieća.

U nadi, da će se visoki sabor za ovu smiernu predstavku našu svojski zauzeti, utječemo se pod njegov mogući upliv i zagovor.

Dano iz naše male skupštine 29. kolovoza 1868. u Požegi obdržavane.

Visokoga sabora sluge ponizni
Občinstvo županije požeške.
Po Jos. Eug. Tomiću podbilježniku.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ova se molbenica tiče županije, kojoj ja čast imam predstojati, zato se usudjujem vis. sabor umoliti, da ju blagoizvoli u svoju zaštitu uzeti.

Ovo pitanje ceste preko Krndije ili puta iz požežke županije u virovitičko tako je staro, kaošto ono lonjskog polja. Tu su razne komisije već pod prijašnjom vladom i dok smo još pod konštitucijom bili, od strane naše i virovitičke županije izlazile i pregledavale i uvjek se odredjivalo, da će se taj put praviti, ali nije došlo nikad do uspjeha. U tom poslu

Digitized by Google

nismo toliko podupirani bili od virovitičke županije, jer taj put nije toliko u njezinom interesu, nego stoji u interesu županije požežke, jer naša sva trgovina stiče se u Osjeku; tudje prodje 40—50.000 kolah, od kojih se 10% razlupa, konji pocrkaju i tako ima neprilikah i nesgodnosti za ljudstvo ondje. Zato je već pod absolutnom vladom izaslana bila komisija, koja je taj put izvidila i trasiranje podpuno učinila, tako da je operat izradjen po ing. Tisovskom. Premda je dotacija za ceste prijašnih godinah bila 6—700.000 ništanemanje došlo bi na Slavoniju 150.000, a drugo sve na braću Hrvate i tako mi nikada nismo mogli doći do Krndije, što je za nas životno pitanje. Ako budemo tako nesretni, ako će nas tako nepravda progoniti, da zbilja nebude željeznice i spletke dotle dotjerati, da se pravednoj želji naroda nebude udovoljilo, onda još bez ove ceste biti će nam onako, kao što čovjeku, kad mu se mošus dade, da može životariti. Zato ja preporučam ovu molbenicu vis. saboru i molim, da se na peticionalni odbor uputi. (Glasovi: Primamo).

Petar Maljevac: Vis. sabore! Razlozi u ovoj predstavki navedeni zaista su temeljiti i istiniti, to će znati svatko, tko poznaje naše okolnosti i naše pučanstvo. S toga i ja od moje strane podupiram ovu pravednu molbu i umoljavam vis. sabor, da ju na peticionalni odbor uputiti dostoji. (Primamo).

Predsjednik: Vis. sabor izvolio je primiti, da se molbenica na peticionalni odbor uputi.

Gg. zastupnici riečke županije Vončina, Durbešić, Pleše i zastupnik grada Karlovca Turković izjavljuju ovdje prosvjed proti zaključkom saborskim i mole, da se ovdje proglasi. —

Bilj. **dr. Ignjat Brlić**: (Hoće da čita ovaj prosvjed. Glasovi: Netreba čitati i: na dnevni red).

Predsjednik: Nisam shvatio namjere vis. kuće, jeli se ovo ima drugi put na stol vis. kuće postaviti, ili se ima sasvim odbaciti, bez da se čita i zna, što je. Oni se ogradjuju proti svim zaključkom saborskim i pristaju uz onu gospodu, koja su već u prvom zasjedanju prosvjed uložili i iz sabornice izstupili. Prosvjed taj dobio sam ovaj trenutak i toliko sam shvatio. Dakle neka se vis. kuća izvoli izraziti, dali će se drugi put čitati ili ne.

Aurel Kušević: Razuman hrvatski narod i većina ovoga sabora je proti dnevnom neredu. Mi smo polag poslovnika dužni propisanoga se reda držati, zato molim, da se to obdržava i ova protestacija u svoje vrieme onda, kad budu poslovi, koji su na dnevnom redu, svršili, u pretres uzme.

Predsjednik: Polag poslovnika imadu se svi spisi, koji se predsjedničtvu izruče, saboru priobćiti i čitati. Ali odtuda nesliedi, da se imadu odmah u pretres uzeti, nego po volji sabora mogu se staviti na dnevni red ili odboru predati. Pitanje je ovdje, da-li se ima ovo za sada odstraniti na toliko, da se drugi put čita, ili zabaciti, kako bude vis. kuća mislila.

Stjepan Jančo: Ja mislim, da se pročita, da znamo što je, onda možemo kazati, da se odbaci ili ne. (Nemir; Glasovi: netreba čitati, dnevni red; napokon: Nek se čita).

Dr. Ignjat Berlić: čita prosvjed.

Janko Car: Ja sam toga mnienja, da ovaj podnesak nebi imao zatezati predmet na dnevnom redu stojeći; zato predlažem, da se u zapisniku kaže, da je podnesak pročitan da će se u svoje vreme na dnevni red staviti.

Dr. Mirko Šuhaj: Doista si veće nedosljednosti misliti nemogu, nego su ju počinila ova gospoda, koja evo sada prosvjed ulažu, jer su ova gospoda onaj par kad su u sabornicu stupili to mnienje gojili, pa bilo im je ono vrieme odmah kazati, prije nego su se upuštali u kojekakvo viećanje s nami, da sabora nepriznadu i da se pridružuju onoj gospodi, koja su već sličan korak učinila. Ali oni su protivno radili, g. Vončina je ovdje u razprave uticao, g. Durbešić je u odborih radio, dakle su faktično u pitanja na dnevnom redu stojeća uticali. Budući neima nade i budući sabor neprima proti svojim zaključkom nikakova prigovora, s toga usudjujem se predlog učiniti, da se ovaj spis jednostavno medju spise metne.

Stjepan Hervoić: Ja se neslažem niti s predlogom g. Cara niti s onim g. predgovornika. Ja se doista nemogu dosta prečuditi, kako može jedan Hrvat, imajući pred očima dobro domovine svoje, gdje sad radi toga dobra njegov sabor i zastupnici viećaju, ovakova šta saboru i samo predstaviti.

Gosp. prvi podpisatelj Vončina je najrevniji član one stranke u našoj domovini, koja radi, da narod naš dušu izdahne u ovom nesretnom pogubnom neizvjestnom stanju. G. Vončina govori sad u prosvjedu u ime vojničke Krajine, jer misli, da će doći opet na kormilo ona stranka, kojoj on pripada, da ju izmuze i da ju baci u onakovo neizvjestno stanje, u koje smo i mi žalibože bačeni bili. Gosp. Vončina, može se punim pravom reći, zanijekao je u saboru našem od god. 1865. razdieliv predlog onaj o vojničkoj Krajini, državno pravo trojedne kraljevine na vojničku Krajinu, pozivljem se na svu gospodu, koja su onda u saboru bila, da je tako. Ja se nečudim ni najmanje njemu, kao što sam u početku rekao, jer bi se njemu morao čuditi, kad bi ga držao za prava lojalna državljana naroda hrvatskoga, da je on takova šta podpisao, ali čudim se ostaloj gospodi, čudim se njihovu rodoljublju, da su oni podpisali i pristali na to, na što ih je g. Vončina zaveo. Ali može se oprostiti toj gospodi, jer kao trgovci baveći se dugami i dr. nisu toli vješti onim spletkam, kojim je Vončina rodjen. Zato predlažem, da se ovaj sramotni i pogrdni spis povrati g. Vončini, jer je njemu sličan. (Živio!)

Predsjednik: Ovdje su tri različita predloga: Predlog g. Cara ide na to, da se ovaj spis u svoje vrieme na dnevni red stavi, drugi je predlog g. Šuhaja, da se prosto medju

Digitized by Google

spise metne; a treći je predlog g. Hervoića, da se imenito g. Vončini povrati. Najprije ću pitati vis. kuću: jeli pristaje na predlog g. Cara, da se spis u svoje vrieme na dnevni red postavi? (Glasovi sa svih stranah: Ne.)

Janko Car: Ja mislim, da se svaka stvar njekako riešiti mora, (Glasovi: Riešena je.) jer po ovom spisu otišla su četvorica iz sabora, a glede toga će sabor nješto odrediti imati; s toga preporučam moj predlog (Glasovi: Prekasno.) jer ovako u momentu odlučiti, čini mi se, da nije posve umjestno i da nebi posve pravo pogodili, što bi valjalo odlučiti. —

Predsjednik: Uvažava li vis. kuća razloge g. Cara? (Glasovi: Ne.)

Drugi je predlog g. Šuhaja, da se prosto medju spise metne. (Glasovi: Ne.)

Treći je predlog g. Hervoića, da se imenito g. Vončini povrati. (Glasovi: Da.)

Zaključeno je dakle, da se ovaj spis g. Vončini, naravski preko dotične jurisdikcije uručiti ima.

Vis. kućo! Rad odbora riečkoga bit će sad pečatan i razdieljen i kako je već prije rečeno, doći će poslje ovoga nagodbenoga operata odmah u pretres.

Danas je na dnevnom redu razprava o nagodbenom operatu, za koji ima još 13 govornikah za, a 2 proti operatu upisana. Današnji prvi govornik je g. zast. dr. Luka Petrović.

Dr. Luka Petrović:

Visoki sabore! Ja odmah u početku mojega govora izjavljujem, da ću govoriti za nagodbenu osnovu većine kraljevinskoga odbora i da budem kraći, uzeti ću odmah u mojem govoru obzir na prigovore protivne stranke.

Ja prihvaćam osnovu nagodbenu većine kraljevinskoga odbora zato, jer odgovara svim zahtjevom, koje može činiti onaj, koj ljubi mir, slogu i pomirenje, a po tom i blagostanje svoje domovine. A to nam pruža nagodbena osnova većine kralj. odbora, jer u sebi sadržaje uz potrebito zajedničtvo njekojih predmetah i poslovah, spasonose ustanove za našu milu domovinu, spasava nam individualnost, autonomiju ustavnu, narodnost i cjelokupnost; uz potrebito velim zajedinstvo koristnih predmetah i poslovah. Zajedinstvo je potrebno u kralju, kruni, u krunitbenoj zavjernici i budgetu za uzdržanje previšnjega dvora vladajuće kuće.

Odkada smo u savezu s kraljevinom apoštolskom, pod krunom sv. Stjepana, od onoga vremena imademo jednoga kralja, jednu krunu i ako ne odmah od početka saveza jedan krunitbeni čin, to ga imademo od onoga vremena nedvojbeno, odkada imademo kralja iz sjajne kuće habsburžke; imademo sada jednu krunu, velim s ugarskom kraljevinom; jer mnogo ću ja zato žrtvovati, ako je tko u stanju dokazati da mi još i sada imademo svoju posebnu krunu; krunu smo, ja neću tajiti, njekada imali posebnu za svoje posebne kralje, ali nje sada neima; je bi jako želio, da mi tko može vjerojatno samo oblik te krune pokazati, da bi barem to znali, kako je njegda izgledala. — Dočim sam to rekao, idem odmah, za da mi govor kraći bude, na poslove zajedničke, nam u savezu s kraljevinom Ugarskom koli potrebite toli koristne. Takovi su: posao ratni, ili tako rečen vojnički, koj nam je na korist u zajedinstvu s Ugarskom; jer će nam se na ovom ustavnom putu laglje biti braniti sa ustavnom Ugarskom,

A kako ćemo upravljati taj posao, da uredimo vojničko stanje tako, da nam bude u prilog tim više, što ista Ugarska to radi s Austrijom u delegaciji? To ćemo moći učiniti u zajedničkom ministarstvu i laglje ćemo moći ovaj posao upravljati, kada budemo u zajednici s Ugarskom, nego li da sami ugovaramo s velikom Austrijom.

To je tako jasno, da ja odmah preko ovoga predmeta prelazim, to samo dodajuć da nam bude laglje u takovom čvrstom savezu poduprtom ustavnim sredstvom u ovom saboru zastupstva provincijalne strane troj. kraljevine, vojničku Krajinu postignuti, da i ona ustavnim načinom o svom blagostanju viećati i svoje potrebe sjajnoj kruni predlagati može. — Drugi je predmet financijalno pitanje, koje će u savezu s kraljevinom Ugarskom nam na veću korist biti i sretnije se riešavati.

Ja se neupuštam u dalnje izpitivanje i utemeljenje ovoga mojega izraza, jer je to već jasno drugi govornik za osnovu dokazao. Ako tko o tom dvoji, dobiti će razjasnjenje od kojega sliedećega već upisanih govornikah, koji bijahu članí kraljevinskoga odbora i osvedočit se, da je riešenje financijalnoga posla u nagodbi nam u prilog. Akoprem stoje naši troškovi u njekakovu razmjerju prema troškovom kraljevine Ugarske, ali to sliedi odtuda, da u razmjerju naša uprava mnogo više stoji, nego li uprava kraljevine Ugarske. Ugarska je u tom sretnom položaju, da njezina uprava u razmjeru manje stoji, nego li uprava Austrije i mnogo manje nego li uprava Hrvatske. U dokaz toda navesti ću samo dva prinjera.

Hrvati imadu za svojih samo 7 županijah jedno namjestničko vieće; a Ugarska ima za svojih još sedamput više bez Erdelja preko 49 županijah jedno namjestničko vieće, od kud se razmjer trožkovah lahko uvidja. Ako se k tomu jošte pridruži pravosudje, tako je Ugarska i u tom obziru mnogo sretnija, nego li mi u toj struki; gdje mi je poznato, da u Hrvatskoj ima županijah, koje su manje, nego jedan politički kotar u Ugarskoj, koj ima samo jedan kotarski sud i jednoga velikoga sudca, dočim županija hrvatska ima velikog župana i toliko sudacah, koliko kotarah — to je jasno, da mi na našu upravu razmjerno više trošimo, nego li Ugarska i jasnije će biti svakomu, koj tu stvar dobro razmisli i obsvjadoči se, da Ugarska za 10 milijunah ljudih ima jedan vrhovni sud; dočim i mi imademo jedan vrhovni sud za broj naroda, koga neima niti jedan milijun glavah.

Nagodba dakle u obziru financijah više ide nam u prilog, nego li Ugarskoj, kada se ciela osnova razmotri i opazi, da Ugarske njekoje trhe na se prima, a nam se opet nješto

Digitized by Google

u korist našu odpušta. Ako uzmemo n. p. samo potrošarinu u obzir, to vidimo, da ista u cieloj Austriji i u istoj cieloj Ugarskoj u vrhovnu državnu blagajnu spada i ide, samo je za Hrvatsku i Slavoniju u nagodbi ustanovljeno, da potrošarina ide u blagajnu občinah na korist občinarah, a to čini u više godinah jako veliku svotu. Njekoji govore i druge plaše, koji se baš i boje, da je Hrvatska po toj financijalnoj nagodbi za uvieke upropašćena i da je strmoglavljena za uviek, a nagodba je financijalna načinjena samo za 10 godinah i od sada će trajati samo još 9 godinah (smieh); je li to uviek?

Akoprem bi mogao još mnogo navesti, što je u tom obziru nam u prilog u nagodbenoj osnovi, neću više o toj stvari govoriti, već prelazim na trgovačko pitanje, od koga protivnici govore, da neće biti na našu korist.

Da trgovina može cvasti, treba da je moguće občenje da je moguća komunikacija. Zato su potrebiti putevi, a osobito željeznice, bez kojih naša obrtnost nebi mogla napredovati, niti se naše blagostanje utemeljiti, jer nebi mogli bez toga niti u obrtnosti niti u trgovini s drugimi pokrajinami natjecati se.

Je li ciela Hrvatska, neka blagoizvoli g. predgovornik promisliti, je li velim ciela naša domovina u stanju od Osieka samo do Karlovca, da ništa nerečem, od Karlovca do Rieke načiniti željeznicu svojim kapitalom. Koliko je bilo pitanja, tko će novacah dati, kada se htjela željeznica od Kamenitoga Mosta do Zagreba djelati? Ciela Hrvatska nije mogla toliko smoći, da načini tu kratku prugu a to još po ravnici. Naših novacah neimamo toliko, da to učiniti možemo. Reći će mi možebiti tko, da imademo kredita. To bi moguće bilo, kada bi imali veliku sigurnu hipoteku; ali te neimamo. — Kako ćemo dakle imati kredita, kad neimamo hipotekah. Novacah neimamo; a hipotekah neimamo, hoćemo li moći načiniti potrebite željeznice? (Smieh pretrgnut sa živio!) U savezu pako s Ugarskom, ne samo da je to moguće, nego se već i počimlje raditi željeznica baš od ovoga grada. (Živio!) —

Da bi smio se upuštati u dugačke razgovore, mogao bi ovdje odgovoriti jučerašnjemu govorniku, koj se je zadržavao o prelazu njekom buduće željeznice preko Dunaja. Ja mislim, da nije mislio onako reći, kako su ga mogli i morali slušatelji razumjeti; jer se mosti djelaju iz kamena i iz drva. Ima mostovah zidanih i drvenih; ima mostovah, koji se grade preko ladjah, gdje je voda jako duboka i koji se grade preko svezanih stabalah, gdje je voda plitka i nemogu ploviti ladje, ondje se meću plojke ili tako rečene plete, te se preko toga postavljaju šinje, preko kojih vozi se povoz željeznički. Ja mislim, da onaj gospodin govornik nije htio reći, kako su ga slušatelji mogli razumiti, da će se povoz željeznički n. p. sa 30 vagonah prevoziti na prevozu preko Dunaja, kao što se n. p. u Podsusedu (smieh) kola prevažaju preko Save. (Živio!) Iz toga se jasno uvidja, da prigovori, koji su jučer bili ovdje učinjeni, nisu temeljiti i da padaju i posve izčezavaju.

Ako sam ja u otom već ovaj položaj opravdao i moje mnienje utemeljio za osnovu nagodbenu, prelazim, da kraći budem, jer je upravo rečeno, da bi želili, da kraći budem, da se debata može brže svršiti, jer je moje govorenje protivnikom nepodnosljivo, prelazim, kako rekoh na drugu stran moga govora o posebnih domaćih poslovih i mogu reći nadalje, da je u ovoj osnovi spašena naša individualnost, naša autonomija ustavna, naša narodnost i cjelokupnost.

Individualnost nam je ujamčena po zastupanju zakonodavnoga ovoga tiela našega ili sabora u zajedničkih poslovih i samouprava u domaćih poslovih još više. Hrvatska i Slavonija ili trojedna kraljevina kako je sada biti će po ovoj osnovi, kada se u život uvede, zastupana u zajedničkom saboru po 19 zastupnikah, ili kada se Rieka s kotarom pridruži, što se čvrsto nadam i za stalno držim, po 30 zastupnikah. K tomu još dolaze u gornjoj kući 2 velikaša i pridružuje se k njim još jedan naš posebni ministar, o kojem ću malo kasnije u drugom savezu ješ što napomenuti. — Moj jučerašnji predgovornik g. Živković mislio je, da bi bilo, za da se spasi naša individualnost, zastupstvo kolektivno, kako je bilo prije, kada su nas 2 zastupnika zastupala u ugarskom saboru. Nije mi treba mnogo o tom govoriti; jer je jasno, da će 30 zastupnikah, koji će izabrani biti iz ovoga istoga jednoga istoga jednoga sabora trojedne kraljevine, kao jednoga zastupajućega tiela, bolje zastupati našu domovinu, nego li dva samo zastupnika, da se po tom gubi naše domovine intividualnost; onda bi se to moglo reći, kada bi ove zastupnike izbirale pojedine županije i gradovi; ali, pošto se ovi zastupnici u saboru trojedne kraljevine u smislu osnove izabiru, nema te pogibelji i oni idu kao zastupnici jednoga tiela sabora naime trojedne kraljevine na sabor zajednički u poslovih zajedničkih nam i Ugarskoj i može svaki od njih, kao i od onih njegdašnjih dvajuh učiniti „veto“ i dignuti svoj glas proti kakovoj odluci svi skupa, kao i ona dva, ako su složna bila. Veća je moralna sila i sigurniji savjet od 29 nego li od 2. Čuo sam nadalje i to, gdje se prigovara, da će onih 29 ili 30 zastupnikah više stojati nego li ona 2. To se čini, da bi više stojali; ali kažem, da nas neće ovih 29 ili 30 zastupnikah ništa stojati, jer će se oni iz zajedničke blagajne plaćati, kamo idu onih 3,700.000 forint. U otu svrhu dakle niti krajcara više platiti nećemo.

Ja velim, da su prije naši zastupnici više stojali, jer je pošiljala Slavonija iz svojih trijuh županijah za svaku po 2 zastupnika; zatim su svi gradovi i svi kaptoli svoje zastupnike slali na trošak našega naroda, pak su k tomu imali tu nepovolju, da nisu imali svi skupa gradski i kaptolski bez onih dvajuh samo 2 glasa; dočim su na njih toliko trošili.

Sada će ići 29 zastupnikak, a kad se Rieka pridruži 30, od kojih će svaki imati 1 glas, svi skupa 30 glasovah,

Digitized by Google

pak neće tih 30 glasovah niti krajcara stojati. Je li dakle tim izgubljena naša individualnost? je li to nam na štetu? molim razmisliti; mnijem, da nam ide dapače to u prilog. Da bi ja htio govoriti u smislu opozicije, mogao bi uzbuniti koga, kada bi pitao, kako je mogla na to Ugarska pristati. U ugarskom saboru rieśava se stvar brojenjem glasovah. Koliko sam dosada doznao, sjećam se slučajah, da su njekoji predmeti samo za 5, 10, 15 glasovah riešeni. Neće li moći u takovom dakle razdieljenju glasovah u ugarskom saboru, ako naši zastupnici dodju, koji broje 30 glasovah, pak ako vojnička Krajina i Dalmacija pristupi, brojiti će ih i do 50, neće li velim oni moći u mnogih predmetih, mislim u onih, koji su zajednički, glede trojedne kraljevine upravo odlučni biti na saboru zajedničkom nam i Ugarskoj. Ako budu savjestno i složno radili, oni će uviek tako glasovati, da se rieši stvar na korist naše domovine.

Ovdje se dakle jasno dokazuje, da će uspjeh ove osnove više nam u prilog ići, nego li Ugarskoj. Rekav to na kratko, prelazim na autonomiju ustavnu. Ta je zajamčena trojednoj kraljevini u ovoj osnovi u §. 48., gdje se veli: „S toga razloga spada u djelokrug podpune autonomije kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. zakonarstvo i uprava u svih poslovih nutarnjih, bogoštovlja, nastave i pravosudja, amo računajuć sudbenost u svih molbah, izim sudbenosti glede pomorskoga prava.“ To je tako jasuo izraženo, da nam pripada autonomija u ovih poslovih, koje sam ovdje izbrojio i to ustavna autonomija; ustavna je onda, kada je izvršujuća oblast odgovorna zakonodavnomu tielu. A to biva, jer se dalje u ovoj nagodbenoj osnovi govori: „Na čelu autonomne vlade kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. stoji ban, koj je odgovoran saboru istih kraljevinah.“ Ovdje su govornici protivne stranke navadjali, kao da to nije dovoljno za autonomiju ustavnu; prvo s toga, što toga bana nekandidira trojedna kraljevina; drugo s toga, što nije vojnik niti general. Što se prvoga prigovora tiče, naime, da ga nekandidira trojedna kraljevina, to moram kazati, da u svoj povjestnici našoj neima tomu nijednoga primjera, da je upravo izrično trojedna kraljevina kandidirala koga za bana tako i da je ban baš na tu kandidaciju imenovan bio. Slučaja su samo dva bila u povjestnici našoj, gdje su bila 2 preporučena i usljed te preporuke za bane troj. kralj. imenovana bila. Ali preporuka je različita od kandidacije. Preporučati koga vriednoga uviek je bilo i biti će dopušteno. Da se vojnik imenuje banom, u prilog bi bilo ustavu, kad bi se vojska na ustav zaklela.

Vele nadalje da povredjuje pravo trojedne kraljevine. To nestoji. Nj. je Veličanstvo uviek imenovalo bana trojedne kraljevine, ako i ne na predlog trojedne kraljevine, to ipak uz savjet palatina ugarskoga. Da je tomu tako, to se može osvjedočiti vis. sabor od našega bana preuzv. g. grofa Hallera, koj je bio uz savjet pokojnoga nadvojvode Josipa palatina za bana troj. kraljevine imenovan. Da nije bilo toga upliva palatinova, nebi on bio banom troj. kraljevine. I kad je bio imenovan naš predzadnji ban, vječne uspomene u našoj povjestnici, vriedni, grof Josip Jelačić, bio je za mnienje pitan palatin nadvojvoda Stjepan, on je jakle bio imenovan banom uplivom palatina ugarskoga. Istina je, da govore ovdje njeki po Zagrebu, da su ga u dvorani predložili, drugi opet vele, da su njegovo imenovanje izradili u Beču. Izrično velim, jer pozitivno znam, da, kada se je viećalo u dvorani o imenovanju bana, već je ban Jelačić izabran bio, te je u tu svrhu bio u Beč pozvan; i tako je bio imenovan prije, nego-li je hrvatski odbor u tom poslu u Beč došao. Nije dakle u poviesti niti jednoga slučaja, u kojem bi se moglo dokazati, da je ban na kandidaciju troj. kraljevine imenovan bio.

U tom se dakle troj. kraljevini nikakovo pravo neoduzimlje. Nj. Veličanstvo imenuje bana, kaže se, na predlog i protupodpis ugarskoga ministra prezidenta. Nu da se o tom ugarski ministar prezident pita, da bana predlaže, njegovo imenovanje protupodpiše, pa njemu dekret ekspedira, kao zajednički ministar prezident, to donosi i položaj odgovorne vlade; jur je ministarstvo ugarsko kao zajedničko u zajedničkih poslovih odgovorno ne samo saboru ugarskomu nego i saboru trojedne kraljevine. Malo dakle stoji do toga, na čiji će predlog imenovan biti naš ban, jer će Nj. Veličanstvo uviek razsudjivati, je-li taj predlog dobar i je-li ide u prilog mira, u prilog boljega stanja domovine, da-li osoba predložena pruža dovoljnu garanciju mira i poredka; pak nemora baš imenovati onoga, kojega mu predlaže ministar prezident kraljevine Ugarske. I ovdje će dakle tro. kraljevini put biti otvoren, da onoga, kojega ima vrstnijega i odličnijega, Nj. Velič. preporuči.

Što se dalje govori, da zato, što je imenovan od Nj. Veličanstva na predlog ugarskoga ministra prezidenta, da nije odgovoran našoj vladi, to ze usudjujem reći, da to nestoji po smislu predležeće osnove, jer se u njoj u §. 50. veli: „koj je odgovoran saboru istih kraljevinah. „Na čiji je god predlog ban imenovan, odgavoran je saboru trojedne kraljevine. Ja se zahvaljujem liepo na položaju takova bana, koj bi bio od koga mu drago imenovan, a nebi povjerenje sabora troj. kraljevine imao. To dakle našoj autonomiji ništa neškodi, jer u prvom saboru, kada bi se sastali i on nebi odgovorio zadaći svojoj, bio bi odgovoran saboru troj. kraljevine i našlo bi se lahko tomu lieka.

Nestoji dakle to, da se po tom krši ustavna autonomija.

Dalje se govori u nagodbenoj osnovi, da mi imamo našu ustavnu upravu i da se ta ima po saboru ustrojiti na predlog bana troj. kraljevine. Na to je rekla protivna stranka, neću osobe navadjati, jer se neradi ob osobah, nego o predmetih, rekla je, velim, da se i tu vriedja naša autonomija, jer se veli: „na predlog bana“; a inicijativu ima po zakonu vlada i sabor. Ja tvrdim, da je i ovaj prigovor netemeljit, jer dva nemogu na jedan put o istom predmetu inicijativu imati. Navadno u parlamentih stavlja vlada predloge svojevoljno ili na zahtjev sabora. U jednom i drugom slučaju,

Digitized by Google

ako je predlog nedovoljan, imati će sabor priliku inicijativu poprimiti, jer se u §. 54. posve jasno govori, naime: „Na temelju banova predloga ustanoviti će sabor kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. dalnje ustrojstvo autonomne zemaljske vlade s previšnjim privoljenjem Nj. c. kr. apošt. Veličanstva.“ Ovdje je dakle čvrsto utemeljena i zajamčena naša autonomija; jer se ustrojstvo na predlog bana uredjuje po saboru s previšnjim privoljenjem Nj. c. kr. apošt. Veličanstva, koje će dovršeno ustrojstvo potvrditi neodvisno od ugarske vlade, po čem je naša autonomija u unutarnjih poslovih posve neodvisna i ustavna, pak što se može više željeti? Ovdje mi je samo to reći, da je njeki brijač (smieh) u dolnjem gradu Zagreba, neću ga imenovati, jer nije mnogo do imena stalo (smieh), koj, kada svojim kontašem maže sapunom bradu (strašan smieh), rada bi im svojim klevetanjem zamazati i um i razum, (dugotrajni smieh po svuda), jer on pripovieda, da je po ovoj nagodbi upropašćena Hrvatska, a osobito da su svi sinovi Hrvatske upropašćeni, da niti jedan neće više imati javne službe, nego sve sami Magjari. Nije-li to dakle klevetami zamazivati um i razum, dočim se u ovoj osnovi jasno govori, da će sabor kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. ustanovljivati dalnje ustrojstvo autonomne zemaljske vlade na predlog bana s previšnjim privoljenjem. Hoće-li naš sabor, molim vas, gospodo moja, same Magjare u hrvatsku zemaljsku vladu uvesti, te će domaće sinove zapostaviti, hoće-li zastupnici narodni na saboru kod ustrojstva domaće vlade iste svoje najbolje sinove zabaciti, to je upravo nemoguće. Nu ja se ovomu baš nečudim toliko, jer znam, da svojim kontašem u prilog govori, ovomu ovo, a onomu ono, što mnije, da se komu dopada; ali se čudim njekojoj gg. govornikom ovoga sabora, da oni nješto takova tvrde, da je autonomija naša u pogibelj stavljena, osobito što se tiče onoga našega posebnoga ministra, koj će kod zajedničke vlade u Budim-Pešti biti i naše interese zastupati. To je u §. 44. ugovoreno. Što znamenuje ovaj ministar za nas, koj je odgovoran ugarskomu saboru, pitao je jučer protivni govornik.

Koj ovaj §. 44. pročita, nemože toga doista u njem naći, ali tko je slušao jučeranje govornike proti osnovi, mislio je, da je baš takav, kao što su gg. protivnici opisali i tumačili. U ovom §. stoji: „Obzirom na zastupanje interesah kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. ima se za iste kraljevine imenovati jedan posebni dalm.-hrv.-slavonski ministar bez listnice kod središnje vlade u Budim-Pešti.“ Tu se upravo veli za naše interese, za interese kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavonije, a ne za interese Ugarske. A što dalje sliedi? „Taj ministar je član ukupnoga ministarskoga vieća, imajući u njem pravo odvjeta, pa je odgovoran zajedničkomu državnomu saboru“, a kako su protivnici jučer govorili, čovjek bi mislio, da je odgovoran magjarskomu saboru. Ovdje se govori o zajedničkom saboru, u kojem će naših 29 ili 30 zastupnikah biti, pa što neće oni moći interpelirati našega posebnoga ministra i na odgovor pozvati, ako nebude radio na korist našu? Po ovom se dakle spasava naša autonomna i ustavna uprava, a neokrnjuje se niti se neruši.

Mislim, da sam o tom dosta rekao i da sam se dosta jasno izrazio, prelazim i na to, da dokažem, da je po ovoj nagodbenoj osnovi, koju u rukuh ovdje držim, spašena i naša narodnost u jeziku i u grbu. Jezik naš postavlja se službenim u svih poslovih, ne samo domaćih, nego i zajedničkih na istom zajedničkom saboru, dapače i do visokoga priestolja Nj. Veličanstva. I u posebnoj krunitbenoj zavjernici. Ako još na to pomislim, da je nastava, da su učione u naših rukuh, da od nas zavisi narodno izobrazivanje, što se dakle može više učiniti za uspješiti našu narodnost? — To isto je i u obziru našega narodnoga grba, koj nam je ne samo ovdje u našoj dvorani i u svih javnih mjestih na diku i znak slobode, nego i na istoj dvorani zakonodavnoj u Pešti. Zadržavali su se njekoji u tom, da je nad našim grbom tudja kruna, kruna ugarskoga kralja sv. Stjepana, da je po tom naš grb izčeznuo i tudji nam natisnut. 800 god. imademo tu krunu; 800 god. je ista kruna na našem grbu; 800 god. stajali smo u savezu s kraljevinom Ugarskom pod apoštolskom istom krunom — pak se sada veli: tudja kruna. (Živio!) Molim stranku protivnu, neka pogleda na narodni dom, koj je načinjen prije, nego ova osnova. A kakva ondje kruna stoji? Neću reći, neka se svaki sam osvjedoči. Kruna svetoga Stjepana kralja jest kruna naša i to nam na čast služi. Grb nam se neuzimlje, nego nam se po ovoj osnovi potvrdjuje i to još dodaje, da će naša zastava s našim grbom biti na dvorani zakonodavnoj u Pešti, pak Ugri to nezaziraju, nego mirnom dušom za bratinsku slogu gledaju. Što bi rekli naši protivnici, da bi tko ugarsku zastavu na našoj dvorani objesio, akoprem smo u zajednici s Ugarskom. (Živio!) Bili tako mirni i velikodušni bili u slogi i bratinskoj ljubavi?

Visoki sabore! Ovakovim se putem neide do toga, da se blagostanje naše domovine pospješi, nego se ide tamo, da se ništa neučini, pak da se sve ono, što već obstoji, poruši. (Živio!) Dalje se uzvisuje čast naša tim, što će se ime trojedne kraljevine na isti novac ubilježiti. Već od 20 god. nećete naći na kovanom novcu kraljevine dalm.-hrv.-slavonske. Tko ima kovan novac, neka pogleda, ja ću mu dati velik dar, ako to nadje. Ali se sada ustanovljuje po ovoj osnovi, da će i na istom novcu stajati napis kraljevine dalm.-hrv.-slav.

I u istoj se ovoj osnovi Hrvatska i Slavonija nazivaju kraljevine, a ne, kako njekoje novine vele, da se imenuju samo zemljami.

Njeki su predbacivali i rekli, da smo mi sami imali svoj kovani novac i da bi ih mogli i sada sami kovati. Neka se ta gospoda potrude naći rudu srebrnu, (smieh) pak onda će se lahko kovanje srebrnoga novca i kod nas utanačiti; ali drago srebro sada kupovati, za moći iz njega za mali okrug novce kovati, mnijem, nebi bilo na veliku korist. (Smieh). A to samo zato tražiti, jer je njekada tako bilo,

Digitized by Google

mislim, da nije niti moguće. I solnogradska kneževina i mletačka republika imale su pravo kovati novac; a sada nema to pravo niti mletačka republika, a niti solnogradska kneževina; niti ga sada traže, jer sve ono, što je njekada bilo, nije opet moguće sada; jer bi na taj način i sinovi Izraelitah, kojih nije niti mali broj, niti njim fali novca, mogli potražiti, da se njim odstupi Palestina, jer su tamo njegda bili i jer je tamo još prije otac Abraham živio. (Dugotrajni smieh.) Mogli bi reći, da je grad Jerusolim njihov, jer su njihovi kralji sveti David i mudri Salomon u njem kraljevali. Sada je to bezuspješno i nemoguće. Tako ja savjetujem mojim protivnikom, da netraže onoga, što nije moguće, nego da traže ono, što je moguće i za nas koristno; koj traži ono što nije moguće, traži bez temelja

Velim, da je u ovoj nagodbenoj osnovi spašena naša narodnost; a spašena je i cjelokupnost.

Njekoja su gg. to predbacila, da nismo dobili vojničke krajine i da ta osnova nesadržava onoga u sebi, kako bi moralo biti, da se vojnička krajina pridruži materi zemlji. Ja neznam, što bi više čovjek mogao zahtjevati u ovoj nagodbenoj osnovi i ovdje je izrečeno, da ciela vojnička krajina pripada troj. kraljevini i zahtieva se ista vlada i zakonodavstvo.

Zamierati pako ne samo kralj. odboru uašemu, nego još Ugarskoj, da to već nisu izradili, nije pravo. Ja mislim, da gg. protivnici nagode dobro znadu, da riešenje ovoga pitanja, pošto je vojničko, neodvisi od same kraljevine Ugarske, već od sporazumljenja s onom stranom vlade austrijske; jer se riešenje te zajedničke stvari ciele carevine austrijske mora zajedničkoj vrhovnoj vladi ostaviti, zato polag najbolje volje, koliko god se ovdje zahtievalo bude, nebude mogla toga ugarska dati, jer ni ona sama toga neima; a što tko neima, nemože drugomu dati, u tom obziru i ona ista podpada jednoj višoj vladi, tako rečenoj državnoj vladi ili vieću ciele države.

Ja se nehotice čudim ljudem učenim, bavećim se zakonodavstvom, kako su mogli to reći, da je nam po ugarskom kralj. odboru radi vojničke krajine krivica učinjena. Obećalo nam se je, da će se raditi, koliko bude moguće, u tom obziru; pa se i nemože više zahtievati, nego-li je moguće, a koj bi rad i traži nemoguće, neću reći, kamo spada. (Smieh.) Govori se nadalje i o Dalmaciji u istoj osnovi.

Njekoji bi rado, da se odmah dade Dalmacija Hrvatskoj. Dalmacija je sada nedvojbeno posebna krunovina, ima svoju posebnu upravu, bi li bilo sada pravo nezakonito zahtievati i siliti, da nam ju odmah moraju dati?

Ja mislim, da je ustavno i zakonito, da se pozove ona sama, kako je već Nj. Velič. obećalo i da u svom saboru odluči sama o sjedinjenju s Hrvatskom i Slavonijom. Ako oni to medjusobno odluče, Nj. Vel. će odmah odobriti, ali ih siliti neće, da stupe s Hrvatskom i Slavonijom u zajednicu, jer takov postupak nebi bio ustavan, niti dugotrajno uspješan, ako nebi bio na volji većine naroda utemeljen. Kako bi se činilo i nam, kad bi nas tko silio, da stupimo proti svojoj volji u zajednicu s Kranjskom ili Štajerskom. Bi li to bila ustavnost, koju branimo i tražimo?

Njekoji vele, kada bi pravični izborni red u Dalmaciji bio, onda bi se većina Dalmacije za sdruženje s Hrv. izrazila, ali budući da toga nije, to moramo mi inicijativu poprimiti, predlog učiniti i moliti, neka Nj. Velič. red izbora promieni u Dalmaciji. Molim slavna gospodo, što bi se reklo, da Galicija kaže, neka se dade Hrvatskoj drugi izborni red ili da Dalmacija za nas to učini. Mi smo sada upravo u takovom savezu s Dalmacijom, kao i Galicija s nami. I ovaj dakle prigovor u ovom predmetu nestoji; jer je baš i u ovom predmetu, što se god može sada učiniti, učinjeno, pošto to sve u sebi ova nagodbena osnova sadržaje.

Još mi je na temelju §. 70. nješto progovoriti. Njeki se je g. pobojao, da glede delegacijah, kada prestanu, koje će morati prestati, nije ništa ovdje učinjeno. Vis. sabore! Ja neznam, od kada sviet obstoji, niti će tko znati, dok bude sviet postojao, da je bio, ili da će biti na svietu koj zakonodavac, koj za sva vremena valjani zakon može stvoriti, to nemože nitko osim svemogućega, a na svietu nije zakonodavca, koj će za sve obstojeće i buduće okolnosti zakon stvoriti; jer zakon upravlja s našimi čini, a naši se čini mienjaju po naših okolnostih, kako se mienja položaj, tako se mienja i zakon, ali je ipak tomu providjeno u ovoj osnovi §. 70. Da cieli paragraf nečitam, čitati ću samo one rieči, koje se na ovo pitanje protežu. Kaže se naime ondje: „pa se podjedno ustanovljuje, da ova nagodba nemože biti predmetom zakonodavstva pojedenih nagadjajućih se kraljevinah, (veli se dahle ovdje „pojedinih“) i da promjena iste slieditи može samo onim putem, kojim je udjelotvorena, pristupom naime svih onih činbenikah, koji ju sklopiše.“

Ako dakle bude igda potrebno, što god u tom predmetu promieniti, to će onda sabor troj. kraljevine ono opet ustanoviti, što bude u prilog išlo našemu blagostanju i ta bojazan dakle nestoji. Vis. je sabor mogao uviditi, da polag ovoga tumačenja nemože temeljno obstojati niti jedan prigovor protivne stranke.

Ako mi je dopušteno, ja ću samo njekoliko ovih prigovorah napomenuti; jer nebi rada više ob ovom tako jasnom predmetu više govoriti.

Predgovornik moj, kojega sada nije ovdje (negovorim radi njegove osobe, nego radi stvari) rekao je, da se je pred 7 god. mnogo više nadao, (pokazav na onu krunu i grb), nego sada on vidi, da se je dogodilo.

Istina je, da se je na temelju diplome od 20. listopada god. 1860. moglo nješto drugo ustanoviti, kada bi svi narodi htjeli bili to učiniti pred 7 godinah; ali je sada onaj temelj izčeznuo i nemože se na njem ništa više raditi, niti se što više na njem nadati. Netreba tako daleko posizati. I po patentu od 20. rujna 1865. moglo se je nješto drugo ustrojiti na njegovom temelju i sabor dalm.-hrv.-slav. bio je pozvan, da na tom temelju on prvi postavi predlog, kako bi se mogla

Digitized by Google

Austrija preustrojiti i kako bi se moglo što boljega za blagostanje cieloga carstva postignuti.

Sabor je ondašnji utemeljio nješto, po čem se nije moglo ništa postići; temelja onoga neima sada, zaludo se tko što od njega nada. Ovomu mi se baš vidi tako, kao ono družtvo, koje je išlo u zviezdarnu, da bolje vidi pomrčanje sunca, te kada je već bilo minulo sastavši dolje iduće i odlazeće drugo družtvo, pitajuće jih, kamo idu, rekoše, da idu u zviezdarnu viditi pomrčanje sunca, na što im odgovori odlazeće družtvo, da je već minulo pomrčanje, jer se zemlja uviek kreće i onda se već dalje pokrenula; nu oni odviknuše: „gospodin će nadzornik nam po drugi put to pokazati.“ Isto je to i u ovom slučaju, više se nemože na onih temeljih ništa raditi i ništa nadati, jer jih više nije, pa ako dodje opet pomrčanje vremena i smućenje okolnostih, što ja neželim, moći će se opet gledati pomrčanje i morati će se opet, kao sada, raditi, da se uvede red, da se razsvietli zemlja i procvate blagostanje. Obećao je bio moj predgovornik, da će govoriti samo o financijah, buduć nije o tom ništa niti što drugoga novoga rekao, nego su njegovi predgovornici rekli, ja ostavljam i neću više o glavnom predmetu više govoriti. Nemogu ipak tako mimo ići, da nebi što rekao ob onom, što se je reklo, da je pitan bio njeki od gg. za uspjeh nagode „gdje su nam polakšice.“ Ja bi, da su mene pitali, buduć su prosto pitali, njim prosto bio odgovorio, jer se je to zbilo u lipnju: jeste li kukuruz pobrali? ako bi rekli: „Nismo“, ja bih jih pitao, kada ste ga sijali, možebiti već u „travnju“, pa zašto ga neberete? ako bi odgovorili, da nije još zreo, onda bi jim rekao: vidite, koj sije, odmah nežanje (živio!); jer mora čekati, dok ono, što je posijano, naraste (živio pomiešan smiehom.)

Tako je i u ovom slučaju nagodbe, o kojoj se sada savjetujemo i razgovaramo; koju sada stopram sijemo i biti će posijana, kada bude primljena, a rasti će, kada bude odobrena. Morati ćemo dakle čekati, dok bude primljena i odobrena; a kada to bude, nadam se, da će biti plodonosna i da ćemo moći za blagostanje naroda našega mnogo dobra žeti. (Živio!)

Reći mi je nješto takodjer na smjer prvoga gosp. predgovornika protivne stranke izražen u jučerašnjoj debati, on bo predlaže u financijalnom pitanju, da se izabere novi odbor, koj bi iz nova pretresao to pitanje. Ja bi ga molio, da od toga odustane; jer je to podobno onomu, koj je išao u sumrak čvrstom cestom, pak vidivši na strani njeku svjetlost, a to je bio divlji oganj (Irrlicht), krenuo je s ceste i išao za tim ognjem, dok nije upao u veliku močvaru, iz koje je jedva izišao i kasno se povratio opet na čvrsti put. Ja velim vis. sabore, da je to onomu slično; jer ovaj predmet nije samo u naših rukuh, nego je i u rukuh ugarskoga kraljevinskoga odbora i vis. sabora kraljevine ugarske. Neleži to u našoj moći, da će sve ono, što mi učinimo, od one strane biti primljeno; jer i tamo ima protivnikah, koje naša opozicija podupire; jer se sve opozicije u nječem slažu, a slažu naročito u tom, da sve ono netrpe, što je proti njihovoj volji učinjeno. (Smieh.) Ako mi odstupimo od ove osnove nagodbene, od ove čvrste ceste, doći ćemo u veliko blato i brieg, pak ćemo se težko izkopati, a nebi rada, da se ikoj od nas opoziciji pridruži, koja se našemu radu protivi i da mi od ove osnove odustanemo, jer bi radili u prilog opozicije ugarske, koja nije jako u prilog sjedinjenju. Ima u Ugarskoj elementah, koji nebi rado u uže sjedinjenje stupiti sa slavjanskim rumunjskim i srbskim narodom tako, da je ovih narodnost obezbiedjena, samo da oni bolje učvrste svoj tako rekuć magjarski element. — To su ljudi, koji bi mogli znati, da to vodi na propast krune svetoga Stjepana; ali su oni ipak tako zaslieplјeni svojimi idejami, da se svemu protive, što nije po njihovu mnienju. Ja mislim, da su njekoja gg. čitala onu anekdotu, koja je bila nedavno u njekih novinah, kako je jedan Magjar velika kola vukao; u ta je kola bacio Hrvat svoju smolu; Srb, kamenito ulje; Rumunj svoju kolofoniju; Ruten svoj žvepal i Slovak svoje žigice; pak je došao tamo jedan Poljak, imajući bombu goruću i pušeći, te je rekao, primi i ovu u tvoja kola, koj reče, daj, daj, samo mi još to fali, da budem posve srećan. Stvari su sve u nutri upaljive, te bi se sve upalilo. To se javno navadja i govori proti sjedinjenju drugih narodah posebno s narodom magjarskim, u obće s kraljevinom Ugarskom.

Ako dakle njekoja gg. budu nepomirenje podupirala, rade u prilog opozicije, koja neće našu cjelokupnost, jer list opozicije „Hazank“ predbacuje vladi ugarskoj, zašto nije to i to postigla i veli, ne ako, nego kada dodje njegova stranka, stranka to jest opozicija do vlade, Rieka će biti odmah naša. Ako gg. radite u prilog ovoj opoziciji, a tražite Rieku, to onda neradite u prilog cjelokupnosti naše mile domovine.

Zato bi vas ja što mogu najuljudnije molio, da odustanote od vašega predloga, od kojega ste sami jučer rekli, da je nepodpun, nedokončan i osakaćen. Što ćete s takvim predlogom? (Smieh).

Jovan Živković: Osakaćen, toga nisam rekao.

Govornik: (pram Živkoviću) Uzimljem dakle tu rieč natrag; jer sam mislio, pošto ste kazali, da mu toliko ovo i ono fali, da je osakaćen; a što nije cjelovito, može se u našem jeziku reći, da je osakaćeno.

Molio bi vas i to, da odustanete od vaših popravakah, s kojimi bi htjeli rane zadavati osnovi većine, koja je temeljit predlog poduprt čvrstimi razlozi, koji tim, što idu na konačno pomirenje, idu i na blagostanje naroda našega.

Vi ste već imali sgodu i bili ste u položaju, da ste njegda u ovoj dvorani vis. sabora blago i skrbljivo uvidili, da vam je vaše čedo izčeznulo i propustili ste ga mirno, da propane, jer se š njim nije moglo postignuti ono, šta se htjelo i sadašnjost dopušta.

Ja mislim, da ćete vi i ona odlična gospoda, koja su tomu čedu kumovala, opet i sada strpljivo i odano preboliti, da u miru i pokoju usnije takovo čedo, koje neima sposob-

Digitized by Google

nosti dalnjega života i lahko možete prihvatiti predlog ili osnovu nagodbenu većine kraljevinskoga odbora, koj je tako sposoban, da će, kada se oživotvori, mnogo ploda donesti i kojega preporučam za podlog špečijalne debate. (Živio.)

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Rieč ima g. grof Janković.

Grof Julio Janković: Vis. kućo! G. zastupnik vukovarski tako je obširno, tako jasno, tako umno razložio nazore onoga operata, koji je kao operat minoriteta takodjer u ovu sabornicu donešen i ovdje poznat, da ja malo što dodati mogu; nego moralno se obvezanim držim, rieč povesti za ovaj operat, te ga preporučiti.

Odlučan i od svakog mir i red ljubećeg čovjeka težko očekan čas je došao, da se dva naroda, medju kojimi je neprijateljski duh u sljedstvu nesretnih dogodjajah i nesporazumljenja, a kažem i zlovolje, svaku svezu, koja je obstojala kroz toliko stoljećah, razkinula, da se velim, ovim časom ta naroda pomiruju i sporazumlju, te da sve svoje snage, duševne i materijalne razvitku svoje domovine žrtvuju. Sredstvo, da se to postigne, stoji u nagodbi, koja se ima sklopiti medju ovima narodima. Regnikolarne deputacije ovih narodah izradile su u Pešti jednu osnovu, koja ovdje na stolu vis. kuće leži.

Ja radi nakane one pomirljivosti, što u njoj leži, ovu osnovu srdačno pozdravljam, ali ujedno nemogu zašutiti bojazni, ako se ova osnova po svih svojih točkah kako ovdje leži i kako je pročitana, primi, da u njoj neće ležati ona bitna karakteristika i svojstvo, što bi ja želio da bude, nada naime u stalnost i trajnost. Vis. će mi kuća dopustiti, da ja nabrojim prvo ono, što mi se u ovoj osnovi dopada, što ja pozdravljam, i što meni zadovoljava, a da onda kažem, s čim se složiti nemogu.

Prvo pozdravljam ja formu ove osnove nagodbene, jer vidim, da je u formi pakta načinjena, što toliko znamenuje, da magjarski narod priznaje narod hrvatsko-slavonski narodom slobodnim, koj može sam ugovor sklopiti s Ugarskom, akoprem obadva pod jednom krunom stoje.

Drugo zadovoljava meni, da se u ovoj osnovi kaže državna „zajednica." Za buduće neće se u zakonih više kazati „partes adnexae" i neće nitko kazati „državno jedinstvo", nego „državna zajednica"; a to znamenuje, da je foedus medju nami učinjen, i da je to federacija.

Dalje meni zadovoljava, da je u prvih paragrafih točno naznačeno ono, što iz pragm. sankcije od g. 1723. na ovu zajednicu spada, koja su prava, koje su dužnosti ovih narodah.

Nadalje meni zadovoljava, prelazeć na autonomiju, da je želja naznačena u §. 4. čl. 42. od god. 1861. izpunjena, da nam je naime u svih strukah, koje su tamo naznačene podpuna autonomija i uprava naše zemlje osigurana. Ja pozdravljam skopčano s otim princip odgovornosti vlade, akoprem je po mnienju njekoje gg. predgovornikah ovo načelo malo ograničeno; ali gospodo! ja se s toga nebojim, jer morao bi sdvojiti nad narodom mojim, kad on nebi prihvatio ovo pravo svoje, kad se nebi njim služio, i kad nebi s ovom odgovornošću vlade branio svoj ustav. Načelo odgovornosti vlade je najsigurniji i najčvršći bedem proti svakoj samovolji, i ujedno najsigurniji bedem proti svakoj mogućoj reakciji; dodajem samo još to, da ovo načelo narodu, koj svoja prava u saborih uživa, kao slobodnu narodu dolikuje.

Ja, gospodo moja pozdravljam radostno i načelo izraženo o budgetu, akoprem netajim, da je tako, kako je u ovoj osnovi izraženo, ograničeno; ali načelo je priznano, i za budućnost i buduće uredjenje naše, te se više izgubiti nemože.

Gg. moja! ja pozdravljam takodjer volju iskreno izraženu magjarskoga naroda, da se u Krajini vojnički sustav ograniči, da se blagodat ustava podieli i onomu narodu, koj već više stoljećah nije uživao te blagodati, da se u upravi i sudstvu naskoro, akoprem s početka čestimice, jer drugčije možebiti nije moguće, s materom zemljom spoji. Ja se nebojim, da će to samo prazne rieči ostati, jer poznato je karakteristično svojstvo magjarskoga naroda, da ako jedared poštenu rieč zadade, da rieč i pošteno obdrži. Dakle ja kažem, da će samo zavisiti od odvažnosti i hrabrosti hrvatskih saborah, da se ovo pitanje željenom koncu dovede. Magjari će rieč svoju držati s više razlogah. Prvo zato, što oni takodjer imadu vojničku Krajinu te im nikako povoljno biti neće, pa i sada nije, da tako oboružan sbor komšijski imadu. S toga uzroka će oni skupa s nami raditi, da ono što je obećano ovdje, čim prije istinom postane

Drugi je uzrok, da neće ostati kod praznih riečih što bi oni, ako bi ove ustanove nagodbene osnove prazne rieči ostale, onda riskirali, da će prilikom neugodnih odnošajah i slučajah i od strane hrvatskoga naroda druge ustanove prazne rieči ostati; a ja mislim, da mudri Magjari neće to dopustiti.

Ja sam takodjer zadovoljan s tim obećanjem, da će Magjari tražiti, da se Dalmacija skupnoj kruni, a osobito zemlji Hrvatskoj pridruži. Da se Dalmatinci u tom imadu saslušati, to je naravno, to je sasvim zakonito i pravo. Ja mislim, da u tom takodjer hrvatski narod ima najprvu i najvažniju rieč progovoriti, i da će Magjari skupa sa Hrvati naći način, kako da se pravi glas naroda dalmatinskoga čuje i sasluša.

Zadovoljan sam napokon još s onom ustanovom na koncu ove nagodbenene osnove i svimi načeli, koja se ondje sadržavaju, da se ova nagodba ni po jednom ni po drugom faktoru jednostrano nemože promjeniti. To je veliko jamstvo.

Buduć da se dva ova načela sadržavaju takodjer u operatu tako zvanog minoriteta, dapače je mnogo načelah iz ovoga operata u sadašnji operat majoriteta prenešeno, ja sam pripravan, i mogu takodjer ovu osnovu prihvatiti podlogom specialne debate, kako je to jučer g. zastupnik grada Zagreba predložio.

Digitized by Google

Gospodo moja! moram sada da govorim i ob onom ove osnove nagodbene, s čim se ja, kako ovdje stoji, složiti nemogu. Glavne su 3 točke, o kojih ću govoriti. Prva je, da je mnogo pravah zakonodavstva, koja bi mogla spadati na sabor hrvatski, bez osobita kakova uzroka prenešena na skupno zakonodavstvo. Ovi predmeti i ova prava sadržavaju se u §. 10. Ja po tom nevidim nikakove harmonije medju našimi pravi; jer s jedne strane imademo pravo velikoga domašaja, pravo naime kodifikacije; a s druge strane nemožemo zakone stvarati u domaćinstvu, koje pravo u mnogih krajevih varoši njeki sami uživaju, najveću važnost medju ovimi pitanji §. 10. stavlja se po pravu zakonodavstvu o družtvih, kojim nije naročita svrha tečenje ili dobitak. Ovdje se razumievaju družtva znanstvena i sva ina družtva dakako, koja neimadu politički karakter. Ja mislim, da baš ovo pravo sadržaje jako poručanstvo, jer bi mi mogli u tom zakonodavstvu možebiti mnogo sjegurnije postupati, nego sam magjarski narod; jer akoprem on imade karakter velikoga liberalizma ipak može biti, da politički odnošaji nebudu nas toliko genirali, koliko Magjare, budući smo mi jedan narod za se i jedna narodnost. To je prvo.

Drugo je gg. moja! financijalno uredjenje, s kojim se ja složiti nemogu.

Dosada nije od strane naših protivnikah oprovrgnuto ono, što je od strane g. zastupnika vukovarskoga i drugih naših govornikah proti ovoj osnovi financijalnoj navedeno.

Ja sam očekivao, da će možebiti koj drugi član većine regnikolarne deputacije mene bolje ubaviestiti, ali još do sada nisam ubavješćen, nisam osvjedočen. Moram dakle ostati kod nazora elaborata minoriteta, te moram reći što je i g. zastupnik vukovarski rekao, da je većina regnikolarne deputacije, kada je vidila, da onaj prvi predlog, što je učinjen o paušalnoj svoti, — predložen od strane g. velikoga župana virovitičkoga — nije bio primljen, malo odveć brzo prešla i poprimila ono, što je ug. ministar Lonyay proponovao. Ja mislim, da bi se mogli još dublje upustit u razglabanje toga pitanja, da bi mogli izazvati pravoljublje Magjarah onih, koji su polag bili; i ja nedvojim, da bi možebiti još sada onaj resultat dobili, što je minoritet tražio, naime, da izravni porezi i u zakonodavstvu, i u upravi ostaju zemlji; a samo neizravni porezi; koji po naravi svojoj spadaju na skupnu razpravu, da se predadu centrumu.

Treće, s čim ja nikako nemogu sporazuman biti, je način izbora za delegacije, što sadržaje §. 40. Gospodo! ako vi mirno prosudite taj paragraf, morate priznati, da je ovdje iz oka izgubljena individualnost hrvatskoga naroda, individualnost hrvatskog sabora; jer ovdje se kaže, da zastupnike u delegacije nebiraju Hrvati medju sobom, poznavajuć svojstva onog, koji bi najbolje sposoban bio; nego čitav ugarski sabor, ili bolje rekuć majoritet sabora ugarskog, — jer u svakom saboru majoritet odlučuje — izabire medju hrvatskimi zastupnici onu četvoricu, koji će u delegacijah od strane Hrvatske prisutstvovati. Gospodo! to ćete uviditi, da onda neće nikada želja i volja hrvatskih zastupnikah nadjačati, nego će uvjek majoritet izabrati poslanike.

Mnogi će možebiti kazati, delegacija nije velika stvar, zakoni se tamo nekroje, dakle mogu se poslanici na skupnom saboru izabirati. Ja ovo mnienje nedielim. Istina, tamo se zakoni nekroje, ali se važna prava izvršavaju, osobito, što se tamo sredstva dozvoljavaju za fizičnu moć, sredstva za rat i mir, što osobito za Hrvatsku, gdje još obstoji pitanje Krajine, nemože biti tako lahko, te je svakako jako važno. Tamo se takodjer spisi izvanjskog ministra predaju i čitaju; tamo se sudi takodjer o politici vanjskoj. S toga uzroka bih ja želio, da hrvatski narod sasvim neodvisno svoje poslanike tamo šalje, nekažem iz ovoga sabora, nego iz kruga onih, koje sabor hrvatski pošalje na skupni ugarski sabor.

Jer gospodo! ako će tko od Hrvatah želiti doći u otu delegaciju, morati će svakako gledati, da simpatiju majoriteta ugarskog sabora zadobije. Možda da je u njekojih slučajih to jako dobro s majoritetom ići, ali se to neda s načeli obćega liberalizma složiti, Iz toga uzroka nebi mogao ja od svoje strane ovaj §. kako on u operatu stoji, podupirati.

Imade još i drugih ustanovah, vis. kućo! proti kojima bi ja imao opazke činiti; ali neću ustrpljivost Vašu na probu metati, jer ću možda prigodom specijalne debate priliku i volju imati, moje opazke još pridodati.

Ja moja gospodo! neću nijednoga člana regnikolarne deputacije kriviti pred licem vis. sabora, jer mislim, da je svaki patriotičnu dužnost svoju točno izpunio.

Moram pako u tom pripoznati i ono, da je iz operata tako zvanoga „minoriteta“ mnogo prenešeno u sadašnju osnovu, koja ovdje leži; jer, ako se sravni operat onaj, koji je podlogom debate našoj regnikolarnoj deputaciji služio, s operatom ovim, koji ovdje leži, to će moja gospodo svaki uviditi, da je tu razlika, kao medju nebom i zemljom. Ali ipak zato nebi mogao reći, da je to sve iz lojalnosti većine učinjeno, nego samo da su ova načela naša u ovu osnovu pridonešena; jer moja gg. u javnom poslovanju, gdje se neradi o privatnih interesih, nego o interesu narodah, tamo za volju pojedinacah, a tako i ovdje za volju naših licah većina nije ništa poprimila; nego ako je štogod poprimila, to je poprimila zato, jer je bila osvjedočena o istinitosti one stavke, ili onoga načela, što smo ga u našem operatu imali; jer inače nebi mogla poprimiti ono, o čem može biti u svjesti nije osvjedočena bila, da je istina. Jer tko nebi poprimio ono za obće dobro, o čem je osvjedočen, da je pravo i istinito, tko bi to učinio, bio bi falzifikator istine, a ja mislim, da takova šta na uštrb naroda i domovine nebi nitko učinio, niti učiniti mogao.

Ove, gospodo moja! ideje, koje ja ovdje zastupam, nisu kojekakve nove ideje; ja sam za nje vojevao od početka razprave u državopravnom našem položaju. Niti je pohlepa govora, niti taština opoziciju činiti, što se ja sasvim i u svih točkah neslažem s operatom, koji ovdje leži; nego želim, da se to u onih načelih preinači. Gospodo moja!

Digitized by Google

Ja sam uvjeren, da samo onda stalnost i dugovječnost ova nagodba za sreću naroda našega imati može, kada se po mogućnosti sve ono odstrani, čemu bi se od kojegod strane pravom prigovarati moglo; te da kad ovaj nagodbeni ugovor sklopimo, nemislimo već na promjenu, kao što je jedan g. predgovornik današnji rekao, da je zato ovaj zadnji §. elaborata dobar, da, ako bude hrvatski narod nezadovoljan, može u budućem saboru već tražiti, da se to preinači. Gospodo moja. Ja toga nebi želio. Ja želim, da ova nagodba što moguće, dulje vremena obstoji; ja ovu nagodbu učinjenu s Magjari neću da „mente reservata" u budućem saboru promjenim.

Moja gospodo! Ja sam osvjedočen, ako hrvatski sabor sada svoje želje ugarskomu zastupstvu još prije predade, nego se ovo primi i sankcionira, da će u mnogom ugarsko zastupstvo preinačiti možebiti svoje mnenje i možebiti više prava podieliti hrvatskomu saboru i hrvatskomu narodu; jer nestoji ono, što je ovdje rečeno: što smo mogli dobiti, dobili smo i više nije moguće,

Gospodo! Ja bi želio da ugarsko zastupstvo — jer je kompetentno — na zahtieve možebit veće, nego što su ovdje sadržani, kaže: ovo i ovo vam iz ovih i ovih razlogah dati nemožemo; non possumus, Onda moja gospodo! hoćemo se pomiriti. Ali da hrvatski narod naprvo kaže: mi netrebamo više, mi smo zadovoljni; više tražiti nebi bilo politično, a bilo bi možebiti i pogibeljno. To ja sasvim u redu nenalazim.

Čudim se zato kako je mogao jučer jedan štovani g. predgovornik tako punom sigurnostju kazati, pozivajuć se na rieči glasovitoga reformatora njemačkoga, koje je izustio u Wormsu pred državnim sudom, kako je mogao takvom sjegurnošću reći i zazvati sud javnoga mnenja i naroda: Sudite, jesmo li mogli više donieti; ono što smo mogli dobiti, dobili smo sve. Pokušajte samo putem ovoga sabora tražiti od magjarskoga zastupstva još ona njeka prava zakonodavstva, koja sam ja ovdje predstavio, one preinake, koje sam ja i predgovornici moje stranke izrekli; pak ćete viditi, da ćete možebit nad vašom rieči ostati i da će Magjari uslišati možebiti volju naroda sakupljenoga u ovom saboru.

Moja gospodo! Ja nemam sada u tome poslu više kazati, nego molim, da bi kod razsudjivanja valjanosti i koristi ove nagodbene osnove, koja na stolu vis. kuće predleži, takodjer i nazore operata manjine uvažili. — (Živio!)

Bilj. **Ljudivit Raizner**. Rieč ima zastupnik kotara Ivanečkoga, g. Vuković. (Glasovi: Odmor.)

Sliedi odmor od 10 minutah.

Stjepan Vuković:

Visoka kućo!

Moji pol. prijatelji, koji su predamnom govorili o nagodbenom operatu većine kralj. odbora, komu sam imao čast i ja članom biti, izcrpili su prednosti ovoga i pobili protivničke prigovore tako vješto i temeljito, da su se članovi vis. ove kuće, koji duševno i materijalno dobro našega naroda zbilja u srdcu goje, uvjeriti mogli, kako je većina kralj. odbora u povjerenom si po ovoj vis. kući poslu nagodbe sa kraljevinom Ugarskom svestrano svoju dužnost činila. Samo mi se čini, da financijalna strana ovoga nagodbenoga operata nije dovoljno po mojih prijateljih razjašnjena. Stoga ću ja s dozvolom vis. kuće samo na taj predmet stegnuti moj govor i to samo u toliko, koliko to generalna debata dopušta.

Žao mi je g. m., što se nemogu prestaviti u onaj povoljan položaj, koga su ad captandam benevolentiam communem naši pol. protivnici zauzeli, da je proporcija medju Ugarskom i Hrvatskom i Slavonijom za zajedničke poslove i terete u $93^{55}/_{100}$ prema $6^{45}/_{100}$ ustanovljena za Hrvatsku i Slavoniju previsoko stavljena.

Ja znam g. m., da je moj položaj težak i mučan, jer je težko i mučno ustati i govoriti onomu, koj preuzima veću zemlji dužnost osobito novčanu dokazivati prema onim, koji su takovu ma s kakovih budi ravnih ili grbavih razlogah na manje izpostavili. Ja ću se trsiti ovu moju zadaću riešiti i stvar tako razjasniti, da će me razumjeti svaki, koj je amo došao u dobroj namjeri.

Kad se je hrv. kralj. odbor u Pešti sastao i konštituirao, prvi mu je posao bio, podieliti se u dva pododbora, politički i financijalni; ovoga posljednjega bila je zadaća pronaći pravi dohodak Hrvatske i Slavonije i predložiti način, kojim da se u nagodbi rieši financijalni odnošaj medju Ugarskom i trojednom kraljevinom.

Pododbor služeć se sredstvi, koja mu bijahu na razpoloženje i to: izkazom prihoda i troška za kralj. Hrvatsku i Slavoniju od god. 1864. do uključivo 1867., Statistisches Jahrbuch der Oesterreichischen Monarchie za god. 1866. i proračunom austrijske monarkije za g. 1867., došao je na sliedeće rezultate, naime, da Hrv. i Slavonija prema Ugarskoj i Erdelju sačinjava:

14. dio u zemljištnom površju,
14. „ u broju pučanstva, a da plaća
17. „ zemljarine
14. „ stanarine
14. „ kućarine
23. „ osobarine
19. „ dohodarine

poprečno dakle u svih onih stavkah od prilike 16., u samih pako porcznih stavkah od prilike 17. dio; to bi bilo na Hrv. i Slav. od zajedničkih teretah s Ugarskom prema Austriji u 58,411.400 for. u prvom slučaju od prilike 3,650.000 for., u drugom 3,450.000 for. a naš brutto dohodak pronašao je naš pododbor samo u 3 mil. 850.765 for. Nije dakle istinito, što je jučer kazao g. zastupnik vukovarski Živković, da je većina kralj. odbora prekojedne noći prošla od ponudjenoga jednoga i pol milijuna na pripoznanje naše dužnosti u 3 mil. 914.700 for.

Digitized by Google

Budući se je tolika svota za stran Hrvatske i Slavonije u zajedničke poslove prema proračunanomu brutto dohodku od 3,850.765 for. pododboru preteretna vidjela, zaključio je isti svoj zapisnik i izviestio je kralj. odbor o svom poslovanju, nepredloživ nikakvo mnienje o tom, kako da se rieši financijalna strana nagodbe.

Ovaj nepovoljan položaj naših financijah, koj se samo u mozgu svakakvih zanešenjakah inače formulirati može, bio je povodom, što su se u kralj. odboru porodili svakakvi predlozi.

Jedni su bili za to, da se financije Hrvatske i Ugarske posve spoje i da se svake godine putem delegacijah saborskih ustanovi budget za našu administraciju.

Drugi su mislili, da si Hrvatska i Slavonija za pokriće svojih autonomnih poslovah pridrži izravne poreze u poprečnoj svoti od 2,000.000 for., — dočim takovi u 10 godišnjem razmierju od god. 1858. do 1867. samo 1,974.000 iznašaju, — onda od neizravnih porezah takse i pristojbe i k tomu dohodke državnih dobarah, ovo jedno i drugo u poprečnoj svoti od 300.000 for., dakle ukupno 2,300.000 for.; drugo da Ugarskoj ostane za zajedničke poslove.

Drugi su opet predlagali, da nam iz naših dohodakah Ugarska dade njeku opredieljenu averzijonalnu svotu n. pr. 2,000.000 for., koja će pokriti naše autonomne poslove, ostalo da bere Ugarska za zajedničke poslove.

Četvrti, kojim sam i ja pripadao, predložili su, da mi ponudimo Ugarskoj averzijonalnu svotu za zajedničke poslove na stran našu, a drugo da sami upravljamo kod kuće po volji našoj. Možebiti da je od ovih istih tko i slavnoga vodju ugarskoga naroda Fr. Deáka uveo u ono, o čem je istoga g. zastupnik vukovarski ovdje pohvalio.

Prvi predlog pao je zato, što je većina kralj. odbora uvidjala u tom predlogu njeku pogibelj za svoju autonomiju, koju je ipak tom nagodom obezbieditи htjela i posve na čisto dovesti.

Od drugoga je zazirala odborska većina s razloga, što uvadja dvoju financijalnu upravu u domovinu, jednu autonomnu, a drugu centralnu; svaki pako pošteni porezovnik ima od jedne zadosta, a njegda i preveć; drugo što se neizravni porezi vrlo neuredno uplaćuju, pa bi administracija zapeti mogla, te bi se našim činovnikom i častnikom to dogoditi moglo, što se je dogodilo još prije njekoliko godinah našim seoskim učiteljem, da svoje plaće po pol godine, da i po cielu godinu dobili nisu; treće, da nam to nije dovoljno, jer je s ovim predlogom skopčana posebna financijalna uprava, koja uslied najnovijih podatakah, koje sam ovih danah primio od naše financijalne uprave, 700.000 for. iznosi, dakle bi nam od ovdje u ovom predlogu navedene svote u 2,300.000 for. preostalo samo 1,600.000 for. Dakle svakako 600.000 for. manje, nego smo si nazočnom nagodom osigurali; četvrto, što je najvažnije, da mi prihvaćenjem ovoga predloga nikad nade nebi imali na umaljenje izravnoga poreza i ključa zemljarinskoga, što je ipak od velike potrebe kod nas, jer narod naš gotovo pogiblje pod bremenom ovih porezah i peto što bi odium exemtionis s ovim predlogom izključivo pao na naše oblasti svaki put i toliko putah, koliko putah bi nam novacah trebalo i uzmanjkalo, a to bi vrlo gusto putah bilo, jer kao što napomenuh, izravni se porezi najneurednije plaćaju. I koliko bi tim naše oblasti radi poreznih eksekucijah pred narodom padale, toliko bi ugarski financijalni organi neimajući s narodom nikakva posla, pred njim u ugledu i štovanju rasli.

Treći predlog, t. j. njeka averzijonalna od Ugarske za nas, t. j. za naše autonomne poslove izplaćivati se imajuća svota, pao je zato, što neostavlja Hrv. i Slav. nikakov izgled na poboljšanje financijalnoga stanja za sebe i prieči svojim načinom u Hrvatskoj i Slavoniji svaki interes djelovati na razvitku naših financijah i otvara put neizrecivim šikanerijam medju vlastmi jedne i druge strane u pogledu svakakova kriomčarenja i inih odnošajah medju vlastmi.

Četvrti predlog t. j. averzijonalna kvota od strane naše za zajedničke poslove Ugarskoj izplatiti se imajuća činio se je većini kralj. odbora poHrvatsku i Slavoniju najprijaznijim onom neizvjestnom stanju, u kom se je kralj. odbor glede financijalne strane nagodbe nalazio, neimajući još u ruci pravih podatakah, na kojih bi svoj pravi i stalni zahtjev utemeljio.

S toga ponudio je hrv. kralj. odbor za pokriće svoje zajedničke dužnosti prema Austriji i Ugarskoj 1.500.000 for. pridržajuć drugo, t. j. ostali svoj dohodak izključivo svojemu razpolaganju. Činio je to, odprto priznajem, kraljevinski odbor ne toliko u nadi, da će se taj predlog s druge strane primiti, koliko u nadi, da će ugarski kralj. odbor s pozitivnim svestrano obrazloženim protu-predlogom na polje izići. Što je i učinjeno.

Ugarski kralj. odbor nije primio ponudjenu avrzijonalnu svotu od jednoga milijuna pet sto hiljadah for. s razloga, što je ova svota mnogo premala prema našoj dužnosti za zajedničke poslove, jer niti polovicu naših dužnostih nepokriva; drugo, što se protivi načelu dualizma, kojim mi ostajemo u realnoj uniji sa kraljevinom Ugarskom, ako se nećemo od nje odbiti i pridružiti ostalim zemljam u Njih. Veličanstva cara austrijskoga.

Ugarski kralj. odbor predložio i podnesao nam je točni račun bruto dohodakah naših i svojih od godine 1860. do uključivo 1865., jer je i na temelju bruto dohodakah od istih godinah obračunala Ugarska s Austrijom i svoju proporciju prema njoj ustanovila u 30 proti 70 po sto. Usljed naših brutto dohodakah od g. 1860 do 1865. i istotakovih dohodakah kraljevine Ugarske stoji naša proporcija prema Ugarskoj na $6^{44}/_{100}$ proti $93^{55}/_{100}$ t. j. od prilike $6^{2}/_{5}$ i $93^{3}/_{5}$ po sto.

Da je tomu zbilja tako, izkazat će to vis. kući sliedeći račun, vadjen iz računarskih izkazah za god. 1860. do uključivo 1865., koje je izradila za posao nagodbe medju Austrijom i Ugarskom uz medjusobno sporazumljenje vrh. dvorska računarska oblast u Beču i koji se evo ovdje u mojih rukuh nalaze, te po svakom, komu je volja uvidjeni

Digitized by Google

biti mogu. Ovi izkazi donose za cielokupnu monarkiju austrijsku sliedeće rezultate:

Brutto prihod.

	Zemlje austrijske	Ugarska i Erdelj	Hrv. i Slav.
Godine 1860.	184,972.276	75,447.690	5,058.671
„ 1861.	184,841.159	65,507.553	5,181.117
„ 1862.	196,844.596	87,535.552	5,692.893
„ 1863.	215,684.922	74,358.842	5,422 024
„ 1864.	282,402.545	115,131.662	5,218.201
„ 1865.	276,985.452	112,194.966	5,997.944
	1341,730.950	530.176.265	33,572.850
t. j.	70½ %	29½ %	29½ %

a ne 72½ % za zemlje austrijske i 27½ % za zemlje krune ugarske kao što to jučer reče g. zastupnik vukovarski g. Živković; neznam od kuda je vadio taj svoj račun, od kojega nikada ništa čuli, niti čitali, nismo. Već znamo, da su gore izkazane svote rektificirane, s odbitkom onih predmetah, koji narav poreza neimaju, kako su dohodci državnih dobarah i onih, koji pod rubrikom „ini dohodci“ u proračunu dolaze; poslje takovoga rektificiranja stavila se je sa onih šest godinah brutto prihoda same porezne sposobnosti svota:

	1215,866.841	453,469.746	31,217.648
t. j.	71½ %	28½ %	28½ %

poslje u sliedstvu Čl. XII., 54. godine 1867. s obzirom pravednosti na 10 godinah utanačena su:

	70%	30%
	dosljedno medju Ugarskom i Erdeljem	Hrv. i Slav.
	453,469.746	31,217.648
stoji proporcija	93 $^{55}/_{100}$	6 $^{44}/_{100}$

To je račun austrijskih i ugarskih državnikah na temelju brutto prihoda u smislu Čl. XIV. ustanovljena i utanačena na 10 budućih godinah za zajedničke terete medju Ugarskom i Austrijom proporcija 70% i 30% Isti taj temelj morala je poprimiti Hrratska i Slavonija posebice prema Ugarskoj, inače stajao je hrv. kralj. odbor u pogibelji, posao nagodbe na neizvjestno vrieme opet odgoditi. Da-li bi se vis. kuća, da-li bi se narod naš tim našim postupkom bio udovoljio? to je pitanje, na koje odgovora netražim. Uz proporciju dakle 6 $^{44}/_{100}$ i 93 $^{55}/_{100}$ na šestgodišnjem brutto dohodku ustanovljenu, pada nami od zajedničkih teretah medju Austrijom i zemljami krune ugarske u 58,411.400 for. u teret 3,760.393 forinta, a od zajedničkih medju nami i kraljevinom ugarskom od 2,375.900 for., u teret 153.007 for., dakle prema totalnoj zajedničkoj svoti u 60,787.300 for., ukupno za nas 3,914.700 for.

Većina hrv. kralj. odbora uvidiv neuklonivo stanje stvarih i neizbježivi položaj naše domovine, odstupiti je morala od svoga predloga u aversijonalnoj svoti od 1,500.000 for. i to tim laglje, čim se je dosliedice uvjerila, da ni on u istinu našim potrebam neodgovara; jer kad bi se bilo i dalo što god na načelu aversijonalne kvote utanačiti, to ova nikako izpod 2,000.000 for. nebi bila izpala; i kad bi sada uzeli naš, od naših protivnikah u „Nov. Pozoru“ br. 244 g. 1868. na najprijaznijih datah proračunani i u „H. Nov.“ br. 216. g. 1868. temeljito izpravljeni brutto dohodak u

	4,432.720	for.
i odtuda odbili aversijonalnu kvotu od	2,000.000	„
Ostalo bi na naše razpoloženje	2,432.720	for.
Odtuda opet osim inih u tom slučaju nepredvidljivih troškovah, za našu posebnu financijalnu upravu	700.000	for.
to bi za ostale naše autonomne poslove preostalo samo	1,732.720	for.

dakle opet do 500.000 for. manje nego-li je nazočnom nagodbenom osnovom utanačeno i zajamčeno.

Čim bi pako način procentuacije, dakako u onolikoj visini, kako će pripadak potriebam naše domovine dosežnim biti, prijao svim interesom naših kraljevinah, to je većina hrv. kralj. odbora dragovoljno prihvatila način procentuacije za pokriće svojih autonomnih potrebštinah i namirenje svoje dužnosti prema obćim teretom monarkije i posebnim prema kralj. Ugarskoj. Hrvatski kralj. odbor izravnao je taj posao sa ugarskim kralj. odborom sa 45% svih dohodakah izravnih i neizravnih Hrvatske i Slavonije za naše autonomne poslove do svote od 2,200.000 for., koja nam se garantira tako, da nikada zapeti nemože; a 55% za pokriće zajedničkih teretah ukupno sada u 3,914.400 for. obstojećih koliko da dodje, dodje za nje, nije nas briga, niti nas ima tko pravo pitati, da-li su ti 55% namirili tu našu dužnost ipak s tom razlikom, da ako bi se naši zemaljski dohodci, kada u toliko pomnožali, ili obća se dužnost zajedničkih teretah za zemlje krune ugarske umalila i ovi 55% premašili našu zajedničku dužnost, da je onda i onaj preostatak naš, za naše razpoloženje.

Takova nagodba nije nikakova milost, toliko meni a ostalo tebi, to sam ja toliko putah čuo od g. zastupnika vukovarskoga Živkovića, pa sada pošto to nije baš u njegovoj formi primljeno, nevalja. Nu kad bi ja Ugre nagovorio iz ovoga ili onoga razloga, koj nestoji, da mi koju procentu odpuste, to bi po mojem, bila prava milostinja. Toliko meni a ostalo tebi, to je najlojalnija pogodba medju prijatelji.

Ja sigurno nebi ovdje reproducirao ono, što se medju nami i Ugri u naših prijateljskih sastancih sbilo, da nije g. zastupnik vukovarski Živković izneo sam pred ovu vis. kuću. On je jučer pripoviedao: kako je slavni ugarskoga naroda vodja Franjo Deák rekao, da je potrebno, da se hrvatski narod digne jedared na vlastite svoje noge i rieši tutorstva inih narodah, pa kako bi mu valjalo, da ima svoje posebne financije i za nje posebno zakonarstvo. Ja neniječem, da je Deák jednom prilikom govorio u tom smislu, no da je Deák u formi kakovoga definitivnoga predloga što govorio i svoj konačni nazor o naših financijah tom ili drugom prilikom u naših konferencijah izjavio, to je ono, što ja niječem. Ja znam nazore F. Deáka o naših financijah, jer ih je prije meni u prijateljskom razgovoru priobćio. On

Digitized by Google

mi reče: Hrvati bi se mogli s Ugarskom pogoditi njekom aversijonalnom kvotom i u tu svrhu njeku stranu financ. sami upravljati. Kvotu samu i po meni zapitan naznačiti nije htio, a svakako ju je stavljao dalje od 2,000.000 for. jer je držao, da je naš dohodak višji, a naš trošak manji, nego-li je to u istinu; pa je s toga računao tako: Hrvatska bi mogla pridržati izravne poreze, pristojbe i biljege za svoju autonomiju; a to drugo zajednički naš ministar financijah za zajedničke poslove. Ako bi od toga, što će ministar financijah upravljati što god preostalo preko ugovorene svote, to bi bilo vaše: ako nebi, to bi vi od onoga, što pridržajete ovamo nadoplatili, ako vam pako nebi dosta bilo, mogli bi vaše izravne poreze za koju procentu podići.

Ja hvalim liepo na toj časti, da sam došao kući iz Pešte s nagodom, koja bi ma kakovim načinom povećanje izravnih porezah u izgled stavljala; ta čast neka ostane našim protivnikom. U ostalom je ta misao Deáka još nješto lošija, nego-li je predlog kojega je naša manjina u odboru predložila. Ovdje neima nade na umaljenje izravnih porezah, a ondje ima dobar izgled na povećanje takovih. — A ono drugo, što je pripoviedao g. Živković o Franji Deáku, sbilo se je baš ovako: Deák reče: Učinite vaš račun sami, uračunajte si i Krajinu, predložite svoj račun budućim delegacijam, platite što ste dužni platiti, pa idite, kud vam je volja. To on nije rekao u formi predloga za konferencijonalne članove, već je on to rekao u živoj formi podpunoga negodovanja prama g. Živkoviću, kad je, kao što i jučer istinitost računa i proporcije sumnjičio i krajinu u naš račun pleo. Mi ostali članovi smo dakako gledali, iz ovoga, po sve neugodnoga trenutka — što prije preći na dnevni red. To sam za dužnost moju smatrao reći proti jučerašnjim navodom gosp. zastupnika vukovarskoga g. Živkovića.

Još je nješto ovdje, što mi je spomenuti: Naša Hrvatska i Slavonija ima poreznih zaostakah zaključkom računah god. 1867. preko 2,000.000 for. za ove je utanačeno, da 63% što se utjera sačinja fond, za predbježno garantiranje naših godišnjih 2,200.000 for., ako to nebi uztrebalo, pada taj fond na korist naše zemlje po našem saboru; ostalih pako 37% tih zaostatakah pripada zajedničkoj blagajni zemaljah krune ugarske i dobivaju narav zaostatakah kralj. Ugarske zakonom opredieljenu, t. j. da se investiraju zemlji, dakle ni ovdje za nas izgubljeni nisu.

Tko dublje promotri i dobro razmozga koristi ovoga načina uprave i razpoloženja naših financijah i njih ovih odnošenjah, taj sigurno zahvalan mora biti providnosti, koja je za sada po našoj domovini tako povoljno financijalne stvari udesila.

No kako svaka najbolja stvar na svietu imade svojih neprijateljah i svojih protivnikah, njegda po načelu, njegda iz neznanstva; tako ima i ovaj nagodbeni operat u obće, a napose njegova financijalna strana svoje neprijatelje i protivnike; ja ću samo na posljednje svrnuti. Jedni ovdje financijalnoj strani nagodbe prigovaraju s razloga računa, drugi s razloga pravednosti.

Oni, koji joj prigovaraju s razloga računa, stavili su se na temelj računskoga exposéa, koj je ovih danah izišao u „N. Poz." br. 296., 297 i 298., pa tvrde, da je proporcija za zajedničke poslove medju Hrvatskom i Slavonijom $6^{44}/_{100}$ i Ugarskom $93^{55}/_{100}$ previsoko stavljena i da usljed toga Ugarska sada za 636.468 for. manje, a Hrvatska i Slavonija za 1,417.289 for. više plaća, nego li do sada.

Za dokazati ovu zlobnu i tendencijoznu neistinu treba najprije opaziti, da se državni računi diele u tri kategorije računah: na proračun, na brutto račun i na netto račun. Proračun je onaj račun, kojega ministar financijah osnuje za izkazati dohodak i trošak državni i po njem zahtieva pokriće državnih potrebštinah; brutto račun je onaj, koj izkazuje, koliko je na temelju proračuna faktično unišlo; a netto račun je opet onaj, koj na temelju brutto računa izkazuje čisti prihod države poslje odbitka svih upravnih troškovah. Po tom su svote proračuna uviek najveće, a one čistoga prihoda najmanje.

Pisac pomenutih članakah „N. P." osniva svoj račun na proračunu od g. 1867., jerbo izkazi brutto i netto prihoda za monarkiju austrijsku od ove godine još izašli nisu. On računa evo ovako:

God. 1867. bio je prihod:
a) ugarski for. 63,938.156)
b) erdeljski for. 11,606.922) for. 75,545.087
Upravni trošak:
a) ugarski for. 16,853.011)
b) erdeljski for. 4,331.844) for. 21,184.855
dakle čista for. 54,360.223
ili troška 29% a čista prihoda 71%.

Hrvatska i Slavonije pako bijaše prihod iste godine for. 4,844.922
Upravni trošak for. 2,510.315
dakle čisto for. 2,334.607
ili troška 52% a čista prihoda 48%.

Da se dakle dobije pravedna proporcija kvotam za skupne poslove medju Hrvatskom i Ugarskom mora se za podlogu uzeti čist prihod jedne i druge države, po odbiću režije i upravnoga troška, što no se najprije vazda namiriti moraju. Deputacije su za prihvatile periodu šestgodišnju, 1860. do uključivo 1865., a te poriode bio je prihod ovako:

Ugarsko-erdeljski izravni porez . . . . for. 187,659.294)
neizravni porez for. 265,810.452) for. 453,469.746
troška 29% kao gore for. 131,506.226
71% čista prihoda for. 321,963.520
ili poprieko godinom for. 56,550.457.

Hrvatsko-slavonski izravni porez for. 12,207.570)
neizravni porez for. 19,010.078) for. 31,217.648
troška 52% kao gore for. 16,233.178
48% čista prihoda for. 14,984.470
ili poprieko godinom for. 2,497.411.

Digitized by Google

Sravnivši ove svote čista prihoda, pokazuje se tada razmjerje:

Za Ugarsku s Erdeljom $95^{56}/_{100}$, za Hrvatsku i Slavoniju $4^{44}/_{100}$.

Kad bi učitelju n. pr. J. njegov najbolji trivialac ovako proračunao šestgodišnji čisti prihod ma kakovoga posla, to bi on ovomu sigurno dao drugi red; no toga taj trivialac učinio nebi, jer tko je vidio s faktorom čistoga dohodka crpljenoga iz državnoga proračuna od g. 1867., računarski raditi, na cielokupnu svotu brutto dohodka proračunana za g. 1860. do uključivo 1865. i tim tražiti drugoga faktora, na kom će se osnivati dalje lažljive tvrdnje. Ja se čudim muževom, od kojih predmnievam, da su računu vješti, što su se dali takovom nespretnom fintom obsjeniti.

Kad bi isti učitelj svoga trivialca popitao: sinko! kako ćeš ti iznaći poprečnu svotu brutto ili netto prihodu carevine austrijske i zemaljah krune sv. Stjepana za god. 1860. do uključivo 1865.; on bi mu jamačno odgovorio: ja imadem napisati jedan ili drugi prihod od onih šest godinah, svotu po svotu od godine do godine, svote ove sbrojiti u jedno, pa glavnu svotu kroz broj dotičnih godinah t. j. broj 6 razdieliti n. pr. ovako:

Čisti prihod.

	Zemlje austrijske	Ugarska i Eredlj	Hrv. i Slav.
God. 1860.	135,881.814	43,440.647	2,099.448
„ 1861.	136,010.179	43,319.009	1,889.361
„ 1862.	147,989.124	66,292.053	2,411.746
„ 1863.	167,313.095	51,688.342	2,289.631
„ 1864.	159,556.699	56,443.364	1,727.424
„ 1865.	160,734.006	55,589.017	1,652.965
	907,484.917	316,772.432	12,070.575
	t. j. 73 ½ %	26 ½ %	26 ½ %

Uzeo sam ovdje čisti prihod, usuprot izkazanoga jurve brutto prihoda, da se vidi razlika procentuacije medju jednim i drugim prihodom; a služiše mi i za taj prihod isti ovi računarski izkazi, koji svakomu, koj njih razviditi želi, stoje kod mene na razpoloženje.

Dakle uz ovaj posve autentični izkaz iznosi za ovih šest godinah poprečno za svaku godinu:

za Ugarsku i Erdelj . . . . . 52,795.405 for.
za Hrvatsku i Slavoniju . . . . 2,011.762 for.

Ne pako, kako to navadjaju članci „N. P.“

za Ugarsku i Erdelj . . . . . 56,550.457 for.
za Hrvatsku i Slavoniju . . . . 2,497.411 for.

I kad bi zbilja čisti prihod bio služio temeljem nagodbi medju Austrijom i Ugarskom i dosljedno medju Ugarskom i Hrvatskom i Slavoniom, to bi naša tangenta još manja bila, nego li ju članci „N. P.“ izkažuju i krivo imadu oni, koji većinu hrv. kralj. odbora biede s toga, što je u nagodbenom operatu poprimila proporciju $93^{55}/_{100}$ i $6^{44}/_{100}$ medju Ugarskom i Hrvatskom i Slavonijom.

I budući da su zajednički tereti zemaljah krune Ugarske prema carevini austrijskoj na 58,411.400 for. utanačeni, to Ugarska i Eadelj, kad plati onoliko, koliko je do sada plačala t. j. . . . . 52,795.405 for.
i prime podpuno našu tangentu u . . . 3,914.700 for.
ima u zajedničke terete prema Austriji još doprinesti . . . . . 1,701.295 for.

Nije dakle istina, što članci „N. P.“ zlobno tvrde, da Ugarska sada 636.468 for. manje, a Hrvatska i Slavonija 1,417.289 for. više plaća, nego li do sada. Niti Ugarska plaća s nami manje, niti mi š njom više; i Ugarska će se s onim a i s manjim prineskom — kao što će to godišnji zaključni računi izkazivati — podpunoma zadovoljiti, koga je Beč do sada iz Hrvatske i Slavonije za skupne poslove uzimao; samo je glede toga medju onda i sada ta razlika, da su Bečlije t. j. pohvaljeni po naših protivnicih Bach, Šmerling i Belkredi, u koliko im nebi dosta bilo, što su iz Hrvatske i Slavonije i iz Ugarske izvukli, nas i Ugre novim dugom obteretili, bez da su ili nje ili nas za dozvolu pitali, i tim je baš naša obća dužnost za zajedničke poslove prema samoj Austriji na 3,559.709 for. narasla. Toga Ugri jamačno bez nas radili nebudu.

Što se onih tiče koji ustanovljenu proporciju napadaju s razloga pravednosti, kao da su s ovom proporcijom Magjari prema nam nepravedni, odgovaram: da su Magjari kako pram Austriji tako i pram nam razlog pravednosti punom mjerom zbilja obdržavali, jer:

1. Naš budget po računu samih naših protivnikah nosi . . . . . 4,432.720 for.
odtuda mi pridržajemo za naše autonomne poslove . . . . . 2,200.000 for.
ostaje dakle za zajedničke poslove . . . 2,232.720 for.
Ako se od naše zajedničke dužnosti u . 3,914.700 for.
odbije taj ostatak . . . . . 2,232.720 for.
to se izkazuje, da mi . . . . . 1,691.980 for.
manje k zajedničkim teretom doprinašamo, nego li bi prinašati morali. A za taj manjak nas nitko nepita, ni po smislu ugovorene po većini kralj. odbora nagodbe s Ugarskom pitati prava neima.

2. Našu potrošarinu, od pića i mesa nije Hrvatskoj i Slavoniji u dohodak uračunana prilikom onom, kad se je dohodak medju Ugarskom i Hrvatskom na čisto stavljao, što bi ipak Ugarska punim pravom zahtievati bila mogla, budući i ona taj dohodak u svojih svotah uračunan imade, te je tim u toliko njihov dohodak veći od našega. Da je daklem naša potrošarina od pića i mesa nam u račun došla, to bi nam prihod naš sigurno na 1 ½ milijuna na godinu bio narasao, a tim narasla bi nam bila i proporcija naša do 1 ½ procente, t. j. od $6^{2}/_{5}$ prema $93^{3}/_{5}$ na 8 prema 92. Budući pako da svaku procentu do 600.000 for. za sobom poteže to bi se i naša zajednička dužnost od 3,900.000 for. blizu 5,000.000 for. digla.

G. zastupniku vukovarskomu Živkoviću ovdje napose odgovaram: da se glede vojničke Krajine posve slažem s nazori g. zastupnika grada zagreba dra. Šuhaja i pridoda-

Digitized by Google

jem samo još to: da je ratno ministarstvo prilikom ustanovljenja vojnoga butgeta u delegacijah od ove godine u račun vojničke Krajine primilo na svoj trh 5,000.000 for. t. j. od 89,000.000 for. vojnoga budgeta odbito je za krajinu odmah 5,000.000 for., pa su onda tek ostala 84,000.000 for. medju Austrijom i Ugarskom podieljena. Ona dakle 5 milijuna padaju na Krajinu za njezinu službu.

Kad bi do toga došlo, da njoj se ova služba naplati, tko bi imao nositi ovaj trh? i Austrija i Ugarska i mi, uz proporciju 70, 30 i dotično $93^3/_5$, $6^2/_5$. Ja neznam bi li nam braća Krajišnici našu tangentu odpustili.

G. zastupniku virovitičkomu dr. Brliću odgovaram, glede českih, moravskih i kranjskih saborskih izjavah: Kad bi Austrija u sve one osobito financijalne zahtieve privoljela, bilo bi u kratko vrieme, košto biva s našimi suprugami, gdje dojde do toga, da gospodarica svako jutro, kad hoće da žgance začinja ide pred kuhinju kuhaćom tucajući po ponjvi, te zove ostale žene, da doprinesu maslo i mašću u ovaj zajednički posao, našto dojdju žene s lončići, pa žlicami prinosi svaka svoj smok u ponjvu. Kad uzmanjka jedna dve li žene, žganci su suhi i družina nezadovoljna, pa onda udri po gospodaru i gospodarici i kad se to sbije još po koj put, jer biva s njekih stranah i hotimice, zadruga se razide, sukućani se porazdelje i propast kuće je na dnevnom redu.

Glede željeznicah, znamo da se takove nemogu preko noći sagraditi; a ona gospoda, koja s nagodom zavlače čine, da se takova ni preko druge noći sagraditi neće. Željeznice trebaju neobhodno garancijah, koje mi samo sdruženi s drugimi narodi pružiti možemo. U koliko znam, ima do sada četiri konzorciuma, koji namieravaju gradjenje željezničke pruge od Osieka do Rieke preuzeti Ovi konzorciumi traže od 7 do 11 milijunah garancije za 5% godišnji dohodak; možemo li mi to sami garantirati? ili bi se morda koj taj konsorcium zadovoljio s milijuni „N. P.“ iz Krajine u naš budget likvidiranimi?

Glede onoga, da na pitanje svojih biraćah, što li je dobra iz Pešte po domovinu našu donio, niš neznade odgovoriti, velim: da kad bi g. Brlić ma koliko dobre volje bio imao, mogao je kazati: eno vam soli za 4 procenta jevtinije; i bio vam porez već ove godine za 3% manji, da je nagoda posao svršen; a i ukinuće monopola duhana stavljeno je do konca g. 1870 u siguran izgled.

Na onaj pako citat iz „Hrv. Nov.“ broj 216. „Krajina je po božjem i narodnom pravu naša, ali ju faktično drugi posjeduje, koj faktično iz nje bere i koristi“. Čitajući to, upre g. Brlić oči u mene, s toga ću i ja samo prosto čitati, što na taj citat sliedi:

Krajina je po pravu božjem i narodnom naša, ali ju faktično drugi posjeduje, koj faktično iz nje bere i koristi. Kad dodje do obračunanja i odštete tih koristih — ako ima do toga kada doći — pripasti će ova jamačno samo onim, koji su služili; tà nisu krajišnici kmetovi i crnci civilne Hrvatske i Slavonije, da služe Austriji, a mi da njihovu službu u našu korist beremo. Oni su naša prava braća, no nije brat bratu rob, da jedan služi njekomu, a drugi da njegovu službu strpa u svoj džep. Čudnovati su to nazori bratinske ljubavi, jedan da nosi težko brieme službe na kordunu i u vojski, a drugi da u Zagrebu šetajući se po kavanah i gostionah ugadjajući si njegovu zaslužbu grabi na svoje udoblje.“

Oprostite gospodo! što sam vas tako dugo s mojim računom i izvedenjem morio, ja završujem i velim: Gospodo moja! usled onih nazorah i razjašnjenjah preporučam vam osnovu nagodbe s Ugarskom, kako ovdje predleži, da ju primite u svojoj cielosti i ja sam uvieren, da ste domovinu usrečili i narod umirili. (Živio!)

Predsjednik: Završujem sjednicu i molim gg. sutra u 9 satih.

Digitized by Google

Osamnaesta saborska sjednica

držana dne 24. rujna 1868. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Nastavljenje i svršetak gen. debate o nagodbenoj osnovi. —

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim se od ovjerovljenih 85 članovah saborskih nadpolovična većina ovdje nalazi, tako je u smislu zakona imenito poslovnika, u sjednici saborskoj od 28. veljače 1866. učinjenog, ovaj sabor kompetentan zaključke činiti. Zato ja sjednicu otvaram i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik zadnje sjednice proglasiti.

Bilj. **dr. Ignjat Brlić** čita:

Zapisnik:

sedamnaeste sjednice sabora, kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu dne 23. rujna 1868. pod predsjedničtvom izabranoga saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Sjednica se otvori čitanjem zapisnika prošle sjednice od 22. rujna 1868., koj se odobri. Zatim se pročitaju sliedeći podnesci na sabor:

1.) Predstavka občinstva županije požežke za gradjenje ceste preko Krndije na državni trošak.

Sabor ju upućuje na molbeni odbor.

2.) Izjava gg. narodnih zastupnikah Ivana Vončine, Ivana Durbešića, Josipa Pleše-a, Vjenceslava Turkovića, kojim ponavljaju prosvied, što ga uložiše njihovi politički prijatelji dne 15. siečnja o. g.

Prihvativ sabor predlog g. narodnog zastupnika Hervoića, zaključeno je, ovaj spis, jer dostojanstvo sabora vriedja, g. narodnom zastupniku Vončini putem kr. namjestničkoga vieća povratiti.

Nadalje se priobćeni dnevnik bukovinskoga sabora redja medju saborska pisma.

Zatim konštatira g. predsjednik da je operat odbora za riečko pitanje štampan i medju članove saborske danas razdieljen.

Prešavši iza toga sabor na dnevni red, to jest na obćenito i načelno razpravljanje o nagodbenoj osnovi sa ugarskom kraljevinom, progovoriše: gg. Petrović i Vuković za, — a g. grof Janković proti nagodbenoj osnovi većine kraljevinskoga odbora.

Sjednica se završi oko dva sata poslie podne i g. predsjednik ureče za nastavu debate sjednicu za sutra dan u 9 satih u jutro.

Vakanović v. r. Dr. Brlić v. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Imade-li kakove primjetbe? (Neima).

Stjepan Hervoić: Kao što u svih parlamentih i saborih tako i ovdje opredieljeno je posebno mjesto za novinarske izvjestitelje, da si bilježe svjestno i točno rád i djelovanje sabora, te ga svomu čitajućemu občinstvu na znanje i razsudjenje priobćuju — ali čim im je to mjesto po saboru opredieljeno, nalaže jim moralnu dužnost, da svoje bilježke ograniče samo izrično na poslovanje sabora i djelovanje pojedinih članovah, neupuštajuć se u kakove posebne primjetbe.

Nu toga u jednoga saborskoga novinarskoga izvjestitelja njekih novinah neima, a to je bečki „Novi Pozor“, kao što se pogovara, a i iz samih novinah, najpače u novije vrieme, vidi se, da odnosni izvjestitelj nesamo nepriobćuje točno i u običnoj formi saborsko izvješće, nego u formi nedostojnih paškvilah udara nesamo na pojedine članove ovoga vis. sabora, nego na čitavo ovo narodno tielo, a u najnovije doba evo udario je i na istu glavu sabora, a to je naš vriedni predsjednik!

Kroz taj čin, jer mu se podmiće tamo, da je njeki falsum izrekao, što vis. saboru poznato nije, uvriedjeno je čitavo ovo vis. tielo.

Digitized by Google

Ja to ovdje vis. sabore konštatiram, nečineći nikakova predloga, no mnijem, da izvjestitelj takovih novinah, kao što je „Novi Pozor“, koj i onako u našoj domovini radi proti miru, redu i zakonitosti (Glasovi: Istina.) i kroza to nevrši svoje uzvišene novinarske dužnosti, ovdje u ovom vis. saboru i mjesta nebi smio imati.

Predsjednik: Dočim g. govornik nikakva predloga nije učinio, naravski nemože nikakav zaključak slieditи.

Zapisnik jučerašnje sjednice je ovjerovljen.

Danas se ima nastaviti razprava o nagodbenoj osnovi. Govornikah za nagodbenim operatom imade još 11, a proti njemu bila su još dva. Nu g. Durbešić je izstupio, a g. Vukotinović upravio je na predsjedničtvo pismo, kojim izjavljuje, da dočim su ga jednakomišljenici ostavili, da i on neće u toj stvari sudjelovati i ništa govoriti. S toga ima samo govornikah za predlog i to je na redu g. vel župan požežki Miroslav Kraljević.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**:

Visoki sabore!

Kada sam se ja upisao, da ću govoriti, mislio sam, da će tudi biti vojske, s kojom ću se boriti; ali oni odoše i ostaviše kolo. Inim pako protivnikom naše stvari odgovoriše dovoljno već ostala gospoda predgovornici; a u istom branjenju razložiše moji jednomišljenici tako stvar, da mi malo ostade; ili da reknem, da neću moći ine reći, nego kako u narodnih poslovicah i pjesmah stoji, gdje imade raznovrstnih više jednakih pjesamah ili poslovicah, kaže se „to isto ali malo drugačije.“ Gospodo moja! Kada sam bio kod kraljevinskoga odbora, čuo sam takodjer ondje i to, da su njekoja gg. koja su u onom djelu velik upliv imala, i kazivala: „neće biti za ovaj kralj. odbor većine, on neima nikoga za se,“ i tako sam se za zbilja i poplašio, da ću u minoritetu biti, ali nije tako, već nuto longus est ordo post me idem petentium decus. Gospodo moja! prelazim na isti predmet i smatram si za dužnost, kao bivši član kraljevinskoga odbora kazati to, da sam mislio, da će ovaj operat ovdje i bar polag moga uvjerenja, biti po svih smatran kano spasonosan i ja mišljah, da će se o njem kazati ono, što u svetom pismu stoji: „Sada odpusti gospodine slugu tvojega, vidiše bo oči moje spasenje tvoje; jer je taj operat sve sobom donio, što god se polag sadašnjih evropejskih i austrijskih okolnostih pomisliti dade, i sve je onako udesio, kako bolja budućnost naroda našega zahtieva, kako će bolje procvasti moći. Taj bo elaborat daje garanciju za učvršćenje priestolja Nj. Veličanstva; jer se gg. moja s ovim operatom njekim načinom udovoljava svim onim trim strankam, koje su u našoj domovini, dotično u obijuh stranah, monarkije zastupane. Centraliste moraju da su zadovoljni; federaliste zadovoljava a i dualistom je udovoljeno, ako neće pretjerani biti i bog zna što iz vjetra ili zraka tražiti.

Centralistom je zadovoljen; jer su izraženi u delegacijah skupni poslovi, po kojih ima monarkija austrijska i ugarsko-hrvatska u jednoj svezi biti.

Zadovoljeno je dualizmu; jer je ista carevina na dvie strane razdieljena, jedna strana čini cislajtaniju, a druga translajtaniju.

Zadovoljeno je bar s naše strane federaciji, jer se mi njekim načinom nespajamo s Ugarskom, nego stupamo u federaciju š njom.

Gospodo moja! Imade još četvrta klasa ljudih; to su politička djeca i ovim je takodjer zadovoljeno.

Ja ću iz slavnoga spisatelja našega Relkovića njegov predgovor kazati, u kojem je on, kad je knjigu dogotovio, napisao u paraboli ovo: „Kad je djundjer, ili arkitekt dogotovio toranj, pak okolo njega hodao i gledao, stajala su ondje djeca i vikala „nakivo tojan, nakivo tojan.“ Videći on, da je toranj dobar, reče ipak djeci: hajte djeco, ja ću spustiti konopac, pak gdje bude na krivo, turite. Spustiv naime konopac, pitaše djecu: Je-li upravo? odvikaše mu djeca: nije. On njim reče: podaprite ramenicami, dok napokon djeca viknuše: sada je dobro.

Kada je tako bio gotov, odoše djeca na jedan put u varoš i vikahu: „Mi sagradismo tojan.“

Tako će biti s političkom djecom našom, koja viču i larmaju; pak kada vide sretniju budućnost reći će: „Da mi nismo vikali, da mi nismo pisali i što-li ja znam, nebi toga svega bilo.“ Ja ću jim kazati: slobodno, vi sagradiste toranj — samo neka je sretna naša domovina.

Njim je dakle takodjer zadovoljeno, a zadovoljeno je i učvršćenju čitave države, kako rekoh; jer mogu sve stranke s otim biti zadovoljne. Prelazim gg. sada na to, da mi za ovu našu osnovu imamo takodjer jamstva i budućnosti. Poslje ću kazati od one budućnosti i jamstva, koje samo po sebi imati moramo; a sada ću samo kazati, da mi u ovom elaboratu imamo to, da se kralj imade kruniti i zakleti.

Ja sam vidio Njeg. Vel. apoštolskoga vladaoca, gdje je u svoj sjajnosti tri prsta digao u vis i kazao, da će pravo trojedne kraljevine čuvati. To je gg. veliko jamstvo svakoga temeljnoga zakona.

Nadalje gg. moja! imamo i budućnost u sklapljanju ugovora sa slavnim i čestitim narodom, koj će znati rieč, kada ju dade jedanput, takodjer i držati.

Gg. što nam je najmilije i o čem sam ja od malih mojih noguh počeo raditi i raditi ću do groba mojega, jest naime narodnost naša, koja je samo ovako osjegurana; drugim nikim načinom ne.

G. 1850. bijaše rečeno, da će biti razvitak narodnosti ujamčen, no iznenada mjesto naše narodnosti dodje njemačka kultura; u tom dakle neodrža se rieč, narodnost naša ali propadne. (Živio!)

Kazali su takodjer i to, da mi imademo tobože slobodu u naših stvarih autonomnih, koje smo mi ovdje sebi pridržali i kazali su, da ćemo ju ujamčenu imati.

Navesti ću samo najglavnije stvari, što se tiče kultusa, koj nikada na centrum nije spadao, — bar u onoj samosvojnoj reprezentaciji onih 12 apoštolah nije bilo — a što

Digitized by Google

je učinjeno. Njekakov je bio Unterrichtsrash napravljen i ništa nije moglo biti bez njega, što danas polag ovoga uslovlja nebude.

Razvitak naše narodnosti velim, da i u tom stoji, što je pridržana nastava autonomiji i slobodi našoj.

Ja gg. cienim nastavu jednako, ako ne i više od ratnoga ministarstva, jer kako budemo našu djecu odhranili, u kakovi pravac dali budemo i kako ona budu znala za svoju budućnost i narodnost tako će ona raditi u buduće. U tom je dakle občuvana narodnost naša. —

Mi smo se gg. glede naroenosti ogradili liepom ogradom, kroz nju nemože nitko proći. Vriene je vrieme. Ako nebudu naši potomci pazili, ako koj kolac fali u plotu, da ga neutaknu, onda će se razpasti ono sve, što smo sagradili. Na nas nije krivnja. Mi smo im postavili dobru budućnost, a oni ju neka čuvaju kao amanet, kao što im ga mi predajemo sa ovim operatom.

Dokazat ću sad, da smo mi takodjer glede našega ustava onoliko učinili, koliko dosad u troj. kraljevini još nikada učinjeno nije bilo. Ime ban ili pan odgovara u našem jeziku gospodinu ili gospodaru, koj ima odgovarati svojoj družini polag ovoga našega operata. Kaže se, da ovdje neima dovoljne garancije, jer predsjednik ugarskoga ministarstva ima predložiti bana. — Ako ga pako nebi predsjednik ministarstva, koj je čovjek ustavan bar polag načela, kojega temeljni zakon ugarski ustanovljuje, njetko ga mora predstavit. Kaže se, neka ga sabor pretstavi; dobro, saboru to nikada nebijaše zabranjeno, ali opet njetko mora u tom poslu Nj. Veličanstvo obaviestit, Nj. Veličanstvo mora od njekoga savjet iskat. Je li pako bolje, da taj savjet pravi ustavan čovjek, ili da biva med kulisami? — Meni je draže, da tu ustavan čovjek, kojega zakon veže, nego drugi tko preporučuje. A što se tiče predstavljenika, ja sam uvjeren, da moja domovina draga i mila neima čovjeka, koj bi se dao za bana metnuti,da bi znao, da je narod proti njemu.

Tako dakle, gospodo, pridržav glavne stvari kao nastavu, politiku, juridiku i zakonodavstvo uprave, mi smo obezbiedili naš ustav, a obezbiedili smo ga takodjer i glede centruma; jer što se veli, da se narod zastupa konkretalno, ja sam bio u kraljevinskom odboru proti tomu. Jer, gospodo, ono da se može prepriečit, što većina hoće da odredi, pak da se ono, kad jedan ili dva zastupnika kažu i preprieči, to bi još imalo smisla; ali ono se polag toga, što hoćemo da budemo jedna država, prepriečiti neda; dakle volim u više rukuh imati tu stvar nego u manje. A s druge strane mnogo put se to vidilo, da jedan decidira, a kamo li nebi 29 ili 30 ljudih, koji mogu mnogo na vagu staviti tako, da u parlamentu ugarskom oni budu dali tako zvani uzhitac ili njemački ausschlag.

Gospodo! kako rekoh i ustavnost nam je obezbiedjena; mi smo ju donieli na ovaj stol onakvu, kakvu dosad još nikada nismo imali.

Prelazim na autonomiju. O njoj sam, kad sam o ustavnosti divanio, već rekao, da takve autonomije, kao što je ta, naša domovina još imala nije. Uz autonomiju je financijalno pitanje.

Ja ću, gospodo, vrlo kratak biti i u financijalnom pitanju. Moj jučeranji predgovornik i vriedni član kralj. odbora g. zastup. ivanečki, on je tu stvar tako razložio, da se nemože bolje, nemože dalje; nego ja ću ipak njeke opazke u toj stvari učiniti, osobito što se tiče njeke gospode, koja hoće veću vjerodostojnost dati privatnomu listu, nego aktom onakvim, koja su vjerodostojna, koja su od oblasti podana.

Ja se sjećam vrlo dobro, — bit će baš, ako se nevaram na dan sv. Ivana Krst., bila je sesija, imali smo konferenciju baš onaj isti dan, kad smo ono ime, koje je imala Slavonija u magjarskom jeziku, ime Totorszag srećno uništili za budućnost i primili, da se ima zvati Slavonorszag u njihovu jeziku, — tad je vodja magjarske deputacije kazao: „Ja čujem, gospodo, da ima ljudih, kojih nevjeruju tim računom; evo ministarski savjetnik Weninger sa akti računskimi, tko nevjeruje — reče mrva uzavriev — neka se osvjedoči". — Clan naš jedan vriedni, premda od opozicije nam, ustao je i kazao, da se podpuno uvjerenje tim aktom daje; dakle je uvjerenje dato i mi smo na temelju onih pisamah i onih računah držali, a sad da bi uzbunilo privatno kakvo računanje; to nemogu vjerovat, da može koj biti, makar bio on i zagrebački trgovac ili tko mu drago, koj bi bolje znao računati nego čitavo financ. ministarstvo ugarsko kao i čitav ober-rechnungs-departement čitave carevine austrijske; — ja toga nemogu dokučiti i osnivam se, da su oni računi dobri. Ja držim, da na temelju tih računah dolazi na našu domovinu 3,900.000, koje mi u centrum dat imamo i koje mi u centrum plaćamo. Neznam, jesam li dobro računao, ali neću da sam falio.

Evo vidite 4,400.000 naših dohodakah, iz tih dohodakah daje se za našu autonomiju 2,200.000, ostanu dakle 2,200.000 za centralne poslove. Ali što mi od ovih centralnih poslovah imademo, moramo računat, da nam je u korist. Jedno je plaća činovnikah financijalnih, uzet ću manje, jer računam po čistom dohodku, da se nebi kazalo po brutto dohodku, po kojem bi izišlo 900.000, uzet ću samo 559.000 plaće, koju će u domovini našoj potrošiti domaća djeca, a ne ugarska il koja druga. — Uzet ću opet dalje najmanji kalkul za ono, što mora centrum potrošiti za puteve naše praviti osim onoga, što nam se ovdje opredieljuje za državne ceste, pak Dunav, Savu Dravu, na to se sve troši iz centruma; ovdje neću ni uzet, što treba više ljudih uzdržavat, nego samo 290.000. čim već samo jedan bedem stoji do 100.000; dakle opet i to ide k nam u račun. Nadalje bit će iz našega sabora 32 zastupnika, koji koštaju na godinu 71.200, to opet k nam u račun ide. Onda je obrečeno, da u centralnoj vlasti imadu naša djeca bit namještena, a tu opet dobijemo 151.307 njihove plaće.

Digitized by Google

Dakle, gospodo, toliko svega dodje k nam u račun i tako mi dobijemo tim još 1,073.077 for. Kad ovaj milijun odbijemo od onih 2,200.000, ostane za centrum samo 1.126.933 for. Sad uzmite, gospodo, da je u tom sadržana i ona svota, koju smo mi dužni i koju drage volje kao narod dajemo, naime za carski dvor 201.000, tad ostane 925.009, koje naš narod zbilja plaća u ime vojske i dugovah. — Gospodo! pravili vi račune ili mi posredno ili neposredno, il dobili sve financije ili jednu stran financijah, to sve je u pogledu koristi malo; ovo je korist najveća. — Ja s početka nisam bio u deputaciji one misli, koju je poslje kralj. odbor donesao, da se naša svota namiruje procentuacijom; ja sam bio za ono, da nam se dade 2 mil., namet zemaljski i porezni zaostatci; ali, gospodo, promozgao sam i uvidio, da je bog i duša ono mnogo bolje i čestitije, nego moj predlog. Jer po mojem predlogu, ako se razvije domovina, ako dodje do toga, da bi se željeznice gradile itd. nebi nam došlo ništa u korist i prilog, jer bi bili odpremljeni onom svotom. Tako je dakle ovo bolje, jer u njem naša budućnost leži.

Napokon ako bi se načelnoga onoga pitanja ticalo, da tobože automiju hoćemo imati širju u financijah, to je polag današnjih okolnostih nemoguće, a ovako liep profit imajući ostaje nam, ako se obogatimo i pomognemo, to pitanje takvo za 9 godinah, a može, ako se bude autonomija razširila i ono kašnje razširiti. Za sada budimo sretni i presretni, što smo do toga položaja došli i što do ono doba lakše možemo proći. (Živio.)

Gospodo! Još ću, kako rekoh s početka, malo drugčije govoriti i o cielokupnosti, što su gospoda naša vrlo dobro razložila; cjelokupnost, koju ustanovljuje, kako se sjećamo, onaj čl. 42., kako ga mi zovemo.

Odbor je u pogledu cielokupnosti više učinio, nego taj članak zahtieva. Članak kaže, da Ugarska to i to ima pripoznat, a odbor je izvojevao, da je nesamo pripoznala, nego se je za to i zauzela, kako se to jasno vidi iz javnih novinah, kad smo predali javnosti operat, zauzela, da zbilja Krajina postane tielom našim i da utjelovljena bude jedna te ista domovina, kao što i mi, žalujemo dakako, da u tom najnarodniji grad Karlovac ima propoziciju, da kani postati vojnim zemljištem, nu na takve malenkosti nećemo se osvrtat. Mi smo dakle polučili, što čl. 42. i neima, jer on samo zahtieva priznanje, a mi smo ovdje faktično odlučili, da će se radit i zbilja se već u tom poslu i radi faktično.

Glede Rieke, recite mi po duši, nije li više učinjeno, nego se je dosad učinilo; jer kad dva stoje pred sudcem ili se medju se razgovaraju o priepornoj stvari, pa dokle god jedan tvrdi, njegovo je, a drugi, njegovo je i neće se upustit u divan; dotle neima ufanja glede sporazumljenja.

Gospodo! Magjarska deputacija, prem da je rekla, da se u to pitanje neupuštamo, ipak se i nevidljivo upustila, te smo do njekakova kompromisa došli, čim već dajemo, da nam u tom poslu treći sudi; mi od ove stvari neodustajemo, nego smo samo sve pripravili, da se stvar dobrim načinom u red dovede, što g. 1866. nije bilo. Tako smo dakle i glede Rieke udovoljili, što smo mogli.

Gospodo, kako rekoh, ovim je svim težnjam našega naroda udovoljeno; naš je odbor nastojao po svojoj mogućnosti, da zadovolji željam naroda svoga i sad mi nepreostaje drugo, nego možebit da na njekoja, koja su ovdje rečena, takodjer svoje mnienje i oprovrgnuće učinim.

Sa protivne nam strane bila su četiri govornika; nu govorom moga inače osobitoga i dobroga prijatelja. g. zastupnika daruvarskoga, ali za danas pol. protivnika, jesu ako se ova opozicija smatra solidarnom, gospoda predgovornici i vukovarski i virovitički zastupnik i njekom stranom g. magnat Hellenbach, oprovrgnuti.

Njegov govor reducira se na tri točke. Prva točka je budget. U tom sam dokazao, da je za nas mnogo probitačnije ovo, što je u operatu ustanovljeno, nego da bi mi sami porez razporezivali i nalazim za shodno, kad tu takovu materijalnu probitačnost imademo, da bi se ovaj posao unije, kojega sigurno i gospoda protivnici žele, da se što prije izvede, tim otegne, ili bar lasno svrši, ili još i kroz kojekakve zapreke nevidjene možebit sasvim osujeti.

Drugo pitanje je bilo, da smo njeke predmete, koje smo mogli uzdržati za se, predali centrumu, što nije od potrebe bilo. Istina, ja priznajem, u §. 10. ima njekih poslovah, koji bi se kad imamo legislativu zbilja mogli ovdje riešiti; ali gg. budite uvjereni, da takva pitanja zasjecaju u družtvenost tako, da moraju biti jednaka pod zajedničkom krunom; jer državljanstvo, promet, trgovina itd., to su takvi predmeti, takve stvari, koje u nas moraju biti suglasne. Eno u Njemačkoj, Italiji i drugih državah, koje imadu svoje vlastito zakonodavstvo, ipak u tih stvarih gledaju, da jednake zakone imadu, a ja sam uvjeren, da će doći vrieme, kad će čitava izobražena Evropa u mjeri, trgovini itd. imati jednake zakone. Dakle ti zakoni, koji moraju jednaki biti, nisu uvredljivi za autonomiju, niti ju ni najmanje okrnjili nisu.

Što se tiče delegacijah, veli se, da naša individualnost tim propada, što u delegacije neizbiramo sami. Pitanje je, kakvim načinom bi mi imali izabirati sami u delegacije; da li iz našega sabora? Ako to, već bi tim izražena zajednica, neću reći jedinstvo, povriedjena bila, jerbo bi bio u delegacijah njeki tertium separatum corpus. Kaže se, da bi mogla kurija hrvatska, 32 zast., poslati u delegaciju 4., a iz velikaške kuće 1, dakle 5.

Gospodo ja pitam, čemu da se u tom poslu razstajemo; jer nas interesiraju delegacije, čemu da gubimo pravo birati u delegaciju i ug. zastupnike, te se ograničimo samo na našu četvoricu. Ja sam uvjeren, birali mi sami ili skupa, svakako će biti upliv takov, da će delegacije biti izljev većine i da će uviek iz većine biti izabrane; to nije moguće prepriečiti. Dakle da negubimo pravo upliva u ug. delegaciju, shodno je, da u delegacije izabiremo ukupno, da se tim dade i izraz zajedinstva, jer inače ga nebi bilo.

Digitized by Google

Još imadem to napomenuti; jedan g. predgovornik kazao je, da želi poštenu uniju i radi toga tobože prigovara ovomu operatu. Ja štujem svačije uvjerenje, ali negiram, da mi svikolici, koji se borimo za ovaj operat, a osobito da kraljevinski odbor nije želio poštene unije. Poštena i najpoštenija je unija, koju izražuje ovaj operat. Jer gg. morate uzeti, da ovdje dvie stranke ugovaraju, dakle ako bi jedna želila, sve i svašta imati, to je meni drago; nu nješto mora dobiti i kompanjon; ali, ako takve žice napnete, da nitko nepopusti, onda neima saveza.

U tom se obaziralo kao na Ugarsku, tako i na čast i poštenje hrvatskoga naroda. Zato, gospodo, velim i opetujem, da moramo biti polag današnjih okolnostih zadovoljni, da smo do toga časa došli, da možemo ovakov operat za savezno na ovaj način združenje saboru predložiti.

Želi se s jedne strane, da bi ban imao i vojničku čast, radi Krajine. Kad bi takov ban mogao biti odgovoran saboru kao vojnik, kao što je civilni ban; ili kad bi ovaj imao biti i komandant vojni, onda bi se još moglo to primiti; ali sjetite se na blage uspomene bana Jelačića, koj je rekao: „Ich bin zu erst General. dann bin ich Ban.“ Ovo je još naš čovjek bio pa je tako govorio, a što ćete od drugoga, koj nije naš čovjek? — Armada je cjelokupna. — Može-li pako, da iz sredine sabora, u kojem neimamo soldata, bar ne aktivnoga, izidje soldat na čelo vlade; želite-li njegov upliv? Možemo-li generala pozvat na odgovornost itd.? Ja bi bio zato, da se mi ostavimo generalstva; ovo neka brani domovinu, a u civilnom stališu neka bude civilni ban. (Živio!) A što se glede obrane veli, odgovaram, da su i u stara naša vremena bili bani civilni, pak su vodili insurekciju. — Zar je ministar obrambeni ugarski vojnik? A mi imademo pravo za vojničtvo birati kapetana i podkapetana. Dakle ako hoćemo u toj struci imati obzir, kad vrieme dodje, imati ćemo prigodu zadovoljiti i tomu, što stanoviti g. predgovornik želi.

Još moram, malo što nisam zaboravio, kazati jednomu g. predgovorniku, da mi nije drag onaj izraz, kojega je izvolio izreći, da Magjarska neplaća više, a mi ćemo tobože jedan mil. više plaćati, nego dosad. Gospodo, to nestoji, jer mi plačamo uprav onoliko poreza, koliko smo i dosad plaćali. To bi bilo njekim načinom kazati narodu: ovo je ljudi nepravilno, da jedan milijun više plaćate nego dosada. Ja se ogradjujem kao bivši član kralj. odbora proti tomu i kažem, da ni krajcare više nećemo plaćati nego dosad, a od onoga, što plačamo, doći će više u korist naroda nego je dosad dolazilo.

Gospodo! Jedan je g. predgovornik kazao, da su različita bila ministarstva i Šmerling i Belcredi itd., da se naše materijalno stanje tim nije poboljšalo. Tim daje baš povoda, da mora pripoznati ovo sadašnje stanje takvim, koje će dati bolji obzir materijalnomu stanju, da će uvidit, da će nam sadašnja vlada bolju budućnost dati, nego ta bivša gospoda. Isti je gospodin nadalje kazao, da vidio nije krunu ugarsku sa slavljem postavit na naš grb u sabornicu. Da zbilja, njeki dan sam čitao u novinah, da je u našoj sabornici magjarska kruna. Moram se ogledat. (Obrnuv se ka grbu): Ta to je dalmatinski, hrvatski i slavonski grb, a nad njim bi imala stajati ona kruna, — neznam, tko ju je dao skinuti, koja je od Kolomanovih vremenah uviek naša. Nerazumijem, zašto se to kao novo preporodjenje slavi kad se je staro pravo, koje su drugi pokvarili, opet uvelo i u svoj način dovelo. (Jaki živio!)

Gledc željeznice je nieki g. predgovornik nješto kazao, što me je najviše dirnulo i skoro da mu nisam u tom pogledu kazao: bogme dobro je, ali neima pravo. Ima pravo u toliko, da još nije željeznice donio kući; ali ja magjarskomu narodu nebi te krivice pripisao, jer je deputacija ugarska bila vrlo lojalna i plemenita prema nam u tom poslu. Ona je izposlovala, da željeznica udari preko Erduta; ono je u zapisnik primila, da se ima uprav po toliko put izraženoj želji sabora željeznica provesti sredinom Slavonije. Stvar je ova došla u dolnju kuću ugarsku i ova je odlučila takodjer: sredinom Slavonije i gornja kuća kazala je: najkračim i najjeftinijim putem. Dakle narod magjarski nije kriv; a onim, koji neće želju naroda izpuniti, neka bog sudi. Još nije udario stražnji sat.

Ja se od plemenitoga naroda magjarskoga nadam, da će on u svom saboru pravo izreći, da neće gledati na pojedine ljude, pojedine težnje i privatne interese, nego da će pokazati svoje plemenito srdce, taj isti plemeniti narod, s kojim ovaj savez sklapamo, da će dokazati, da mora slieditі ono, što pravda i pravica zahtieva. (Živio!)

Ako i imadem još štogod za govor zabilježena, neću ga uporavit, jer imade još plemenite i mnogo učene gospode za mnom, koja će govoriti i oprovrći, što još treba.

Sad se, razloživši ova, obraćam na vis. kuću, neka sudi, nije li onako učinjeno, kako se je god učiniti moglo; nije li ovim budućnost našega naroda bolje osigurana; nije li ovaj operat takav, kojega vis. kuća primiti može i koj našemu narodu sigurno za poštenje služiti može; nije li ovaj operat takav, koj zadovoljuje i narod ugarski, s kojim želimo u savez stupiti?

Već je 21 godina prošla, odkad smo sa prekodravskom našom braćom razstavljeni. Naša je, bar moja, težnja od uviek ta, da obezbiedivši narodnost svoju neželimo drugoga saveznika, nego braću našu prekodravsku. Ovo su braća plemenita, čestita i valjana; u njih dobijemo saveznika vriedna, kojega nas neće biti nikada stid, koj će u pogibelji, ako zaprieti domovini i caru i kralju, u nami skupa našu domovinu braniti. Treba dakle, da mi što prije jedan drugomu ruke dodademo i u savez starodavni čim prije stupimo; treba da jedared i neizvjetnost ova prestane, da stupimo na tvrd temelj, da znademo, na čem smo i što li smo. — Zato preporučam vis. saboru ovaj operat, da ga primi, kako kažemo, za podlog špccijalne debate, za koju si ja

Digitized by Google

takodjer pridržajem pravo govora, ako mi možebit bude komu odgovoriti. — Dixi. (Živio!)

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Rieč ima presv. gosp. biskup Soić. —

Biskup Vjenceslav Soić:

Visoka kućo!

Ja mislim, da sabor kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. nije još imao važnijega pitanja riešiti od ovoga, što se danas ovdje nalazi i o kojem je pred 4 dana razprava započeta. Ja, gospodo moja! neznam, neimamo-li mi blagodariti sudbini božanskoj, što je upravo riešenje toga pitanja predala našim rukam. Ja od moje strane srdačno osvjedočenje moje izričem, da je ova nagodbena osnova regnikolarne deputacije takova, koja će, ako ju vis. kuća primi, zaista biti onim sretnim momentom za čitavu narodnost našu i čitavn domovinu; osvjedočen sam, da će doći ono vrieme, gdje će potomstvo naše blagoslivljati onaj čas, kad bje u ovom političkom sanktuariju zaključeno, da se ova osnova primi i nagodba onako sklopi, kako se ovdje nalazi. Obratno gospodo, udarimo-li mi drugom stazom, onda mislim, da će upravo potomstvo naše doći do onoga uvjerenja i osvjedočenja, da smo zlo radili, a ja nebi hotio, da nas proklinje.

Gospodo moja! kada se zlatni naši bregovi od g. 1848. pretvoriše u led; kada su junački naši krajišnici iz priliepih ali krvavih talijanskih predjelah došli kući ne s lovor viencem, nego s viencem od trnja; kada je naša domovina za neuzkolebivu vjernost dobila toliku nevjeru, kojoj u povjestnici traga nećete naći; ej, gospodo! svim nam, koji na svojih noguh stojimo; svim nam, koji negledamo ni na lievo, ni na desno, nego nam je uviek domovina pred očima, da nam onda ništa drugo nije preostalo, nego sveta naša vjera; vjera, koja nas uči, da je u nebo vapijući grieh svaka nepravda, koja mora jednom prestati i koja neće dobrim plodom uroditi.

Gospodo! da nam bijaše do god. 1861. dopušteno skupiti se u jedno mjesto i porazgovoriti se i da bismo se mi mogli već onda svi skupa sporazumjeti, bili bi mi već onda sasvim slobodni i da nebi bilo protestah od mnogih stranah, osvjedočen sam, da bi već onda bili tako uredjeni naši domaći poslovi i tako bismo je bili utanačili, da bi već danas imali plod našega djelovanja. (Živio! to je istina!)

Gospodo moja! Ja mislim, da smo mi onda upravo bili sasvim prilični bolestniku, jer bolestnik najbolje znade cieniti svoje zdravlje i mi smo onda znali cieniti, što će to reći pravo, što-li sloboda, dočim kroz toliko godinah toga nismo znali. Zato kažem, da bude-li bilo dopušteno svim narodom skupa posavjetovati se, zaista bi se i mi kao bolestnik, znajući svoje pravo i ustavnu slobodu bili uredili.

Gospodo! Neima Hrvata, mislim, neima domoljuba, u kojem nije upravo usadjena klica mržnje proti samovolji; neima Hrvata, neima mislim domoljuba, koj nebi svim svojim srdcem žudio i želio pravu slobodu.

Mislim gospodo! to je uzrok, da mi svi opet kažemo, koji na svojih noguh stojimo, da smo mi onda osobitim načinom hvalili nastojanje susjedah naših prekodravskih, koji sve moguće činjahu i sve žrtvovahu, samo da se izbave i da opet postignu svoju ustavnu slobodu. (Živio!)

To smo mi i isti sabori naši znali cieniti. Na tom su temelju stajali i sabori naši od 1861. god. naprvo, kada no su upravo zaključili, da se ima stara sveza s prekodravskom braćom opet ustanoviti.

To je uzrok, da su sabori ovi dva puta izaslali poslanstvo svoje u Buda-Peštu, da se s braćom našom ondje porazgovore. Prvo poslanstvo naše regnikolarne deputacije nebijaše uspješno; drugo pako bijaše pohvalno, moram kazati; jer je udesilo tako svoje domaće stvari i odnošaje naprema prekodravskim susjedom, da je operat ovaj, što sada na stolu vis. kuće leži, operat naime većine kralj. odbora takov, da ga svaki pravi Hrvat mora poprimiti uz promotrenje onih okolnostih, u kojih se mi danas nalazimo. (Živio.) Gospodo moja! Lahko je biti ideologom, jako lahko, ja mogu mnogo sanjati, mnogo misliti, mnogo željeti, nu k tomu ako želim medju pametne ljude brojiti se, moram se služiti sredstvi, koja me k tomu ožudjenomu cilju vode.

To je naše stanovište gg. Ja u ovom operatu nalazim dovoljno garancije za naš narod, za naše pravo i za našu ožudjenu budućnost.

Ja u ovom operatu gg. nalazim sve one značaje, koji nemogu drugčije izpasti, nego srećom za narod naš.

G. predgovornik je izvolio malo prije kazati, da u otom operatu leži poštena unija.

Dopustite mi gg., da ja samo izrečem jednu svoju misao, što no sam ju u Senju imao, kad no sam čitao u novinah „poštena unija.“ Ja bi htio pitati, koj je taj Hrvat, a koj taj Slavonac, koj bi htio nepoštenu uniju. Mene je gg. moja vjerujte mi, razjarilo uviek, kada sam čitao „poštena unija.“ — To je stvar obćenita i koja je u srdcu svakoga i proti kojoj nitko vojevati nemože. (Živio dugotrajni.)

Rekoh, da ja u ovom operatu nalazim upravo sve biljege trajnosti; trajnosti nekažem vječne, nego trajnosti takove, kakva se predložiti može i mora u svjetovnih okolnostih. —

Ja bi htio vidjeti toga Salamuna, koj bi dokazao onaj expediens, onaj medium, da se taj ugovor utanači za vjekovita vremena.

Ta mi smo ljudi, nismo bogovi, i medjunarodni ugovori mogu se s vremenom uz nastojanje obijuh stranakah i promieniti. Ali kako danas faktori obstoje, to mislim, da upravo u ovom imademo dovoljno garancije za blagostanje čitave domovine naše. Ja gg. moja! govoriti već o tolikih stvarih, koje smo kroz 4 dana, što se debata vodi, čuli, držim suvišno; ele dočim ja iz svega srca želim narodu, našemu da upravo bude ono, što biti mora, što po providnosti božjoj njemu pripada, zato želim i zahtievam cielokupnost, narodnost i autonomiju, ali s druge strane gospodo! pred-

Digitized by Google

položiv već ono, da uniju imati hoćemo i želimo ju izreći, s druge strane, velim, i cielokupnost krune sv. Stjepana. Ja želim i zahtievam ju i ako ću se združiti s drugim kojim narodom, ja zahtievam zajednicu interesa svih narodah pod tom krunom sv. Stjepana nalazećih se. (Živio!) Ja nisam velik politik, ja sam bogoslov, ali to me pamet uči, ja druge unije, nego na ovom temelju pojmiti nemogu, jer inače će biti samo unija presonalna, koja nit nikada prestala nije, a o personalnoj uniji govoriti, kakovu korist bi nam doniela, budi za nas, budi za braću preko Drave, nemojmo se iludirati, nemojmo mistificirati naš narod. (Živio!) Ja mislim, gospodo! da svako drugo združenje, koje se netemelji na ovom, što ja mislim, neće biti združenje, nego će biti razdruženje.

Ja kad sam pročitao ovu osnovu, — ja sam ju dobro proučio — mogu kazati, da sam sve to više osvjedočen, da primivši ovu osnovu zaista domovina naša imati će neizmjernu korist, korist kadno se mi na temelju ove osnove združili budemo s našimi susjedi prekodravskimi, da čemo stojati na istom pravnom temelju sa Magjari, sa Ugarskom; a kad mi na istom pravnom temelju stajali budemo, mi ćemo našu ustavnu slobodu skupnimi silami znati braniti, ako bude nasrtaj budi od koje strane došao, skupnimi silami znati čemo ga odbiti. (Živio!)

Gospodo moja! svim vam je dobro poznata istina, žalostna istina, nu neizbježiva, da odkad mi prejasnu našu vladajuću kuću pozvasmo na priestol prije 300 god. uviek bijasmo u strahovitih okolnostih. Vlade svakoga vremena težile su onamo, da nam ustavnu slobodu našu ili sasvim oduzmu, ili okrnje. (Istina!) Gospodo! što nas opet uči poviest naša. Dok mi složni bijasmo sa susjedi našimi, s kojimi smo kroz stoljeća sreću i nesreću dielili, uviek smo se znali opirati i nadvladali smo svaku težnju proti ustavnosti našoj. Obratno, kadno podje za rukom njekoj stranci, da nas razdvoji, uzmimo samo g. 1848., onda mi dodjosmo upravo u pogibelj, da izgubimo ono, što imadijasmo, te, kada mi sada na ovaj način utanačimo pitanje: ako mi u smislu prošle naše dogodovštine znadijasmo obraniti našu ustavnu slobodu; sada na ovom temelju — mislim, da ćemo ju mnogo laglje, mnogo koristnije i mnogo lasnije obraniti moći. (Živio!)

Pitam Vas gospodo! Bi li ovaj vis. sabor mogao kakov zaključak učiniti, što bi protivan bio ovoj nagodbenoj osnovi većine našega regnikolarnoga odbora; bi li velim sada vis. sabor, koj mora biti tumačem narodnih željah i kojemu do toga stalo biti mora, da povjerenje stečeno neizgubije, bi li mogao taj vis. sabor takav zaključak učiniti, koj bi se protivio želji čitavoga naroda našega?

Odišla su moja braća Primorci.

Ja bar znadem, premda od svoje strane samo ovdje govorim; — nisam zastupnik naroda; — ele gg. mislim, da imam dosta načina; a dosta i vremena i dužnosti, da povirim u misao naroda bar mojega; — ja neću kazati, da su svi toga istoga mnienja. Imade ljudih svakojakih, koji mi se kao ideologi vide, imade ih, koji imadu misli bog zna kakove po zraku vodeće, dapače takovih, koji stvar nerazumiju i koji kažu, da nije narod za to; nu ja sam se gg. osvjedočio sam, da većina naroda za ovu osnovu stoji. (Živio!)

Ja, gg. moja! u tom smislu govoreći, mislim, da ako bi vis. ovaj sabor štogod takvoga zaključio, što bi težilo proti ovoj osnovi većine našega regnikolarnoga odbora, da bi prije ili poslje ovaj isti vis. sabor, ili drugi sabor za njim, došao u veliku koliziju s narodom. A da toga nebude, vrieme je danas, te se njim služiti moramo. Bog znade gg. moja! hoće li nam božja providnost takovo vrieme jošte pružiti. Bog znade, hoće li nas providnost božanstvena u takov položaj staviti, u kojem se danas mi nalazimo; te kako malo prije rekoh, bijasmo mi u tako veoma ozbiljnom i preliepom slučaju god. 1861., pak se nismo htjeli služiti njim, a da to nebude danas, ja iz svega srca želim. (Gromoviti živio!) Ako se to učinilo nebi, ja od svoje strane kažem, a mislim, da ću upravo i mišljenje sve gg. jednomišljenikah znati, da ja odgovornost od sebe svaku odbacujem, ako bi se što god protivna zaključilo. Odgovornost, velim, pala bi na onu gospodu, koja svemoguće čine, da se to neostvari.

Nije gg. to dosta kazati: „Ja sam za uniju“. Znadem, kako rekoh malo prije, da od jadranskoga mora do Zemuna nečemo nikoga naći, koj će reći: „Nisam za uniju s Magjari“ — ali što mi hasne to kazati njekim fantastičkim načinom, dočim se takova sredstva od strane protivnikah zahtievaju, koja čine, da se upravo princip unije nikada oživotvoriti neće. (Živio!)

Gg. moja! Narodnost nam je obezbiedjena. Što ću govoriti od narodnosti i cjelokupnosti, pošto je već mnogo gg. u tom obziru govorilo. Svakomu je nam na srcu najvećma narodnost i to je već jedan od veleštovanih gg. prvih predgovornikah izrekao, da sve možemo na kocku staviti, ali narodnost istu nesmijemo. Nikada takove narodnosti imali nismo; ja bar mogu gg., koj sam se g. 1814 rodio, kazati, da kada sam počeo u školu ići, nisam niti hrvatski znao i već sam bio odrasao, da nikada slovnice hrvatske u rukuh imao nisam.

Kad ja već danas po mojoj diecezi idem, te kada činim kanoničke vizitacije i idem u školu, to vidim djecu, kako napreduje danas, kako će još više napredovati, kada bude narod na svojih noguh stajao. Stavimo gg. paralelu, u kakovu smo stanju sad mi, a u kakovu su naša djeca bila; te kad nam je narodnost ovako obezbiedjena, napredovati ćemo mi još mnogo više, nego smo ikada mogli napredovati, jer gg. kada mi našu narodnost, našu ustavnost, našu autonomiju i našu cjelokupnost imademo, bez da ja u potanko idem u tih strukah, pošto je već mnogo o tom govoreno. — ako mi gg. moja! k ovim 4 elementom združimo još moralnu snagu našega naroda, gg. kako ćemo mi tu moralnu snagu uzkrisiti, kako li ju občuvati u narodu našem. Malo

Digitized by Google

prije je veleštovani g. predgovornik kazao o nastavi našoj. Mi ćemo nastavu u svojih rukuh imati; mi ćemo znati udesiti sve naše naslove poslove tako, da bude neizmjerna korist narodu našemu; mi ćemo urediti naše učione tako, da budu poluga budućnosti čitavoga naroda našega. Dosada nebijaše toga; ali odsada na ovom temelju dojdućem i snagom miloga našega naroda, postići ćemo onu snagu, što ju budemo imali od strane političke našega susjeda.

Zaista, moralna ta snaga naroda našega sastoji u uzkrisenju one ćutljivosti narodne, koju i mi imamo i od naših potomakah zahtievamo i zahtievati će ju svaki vas, koj djecu ima; pak to i u vašem testamentu učinite i djeci vašoj naložite. (Živio!) U potankosti neću se upuščati, jer je već dosta govoreno; nego samo jednu opazku imam. Ja ću samo veleštovanomu g. Živkoviću, kojega ja inače neizmjerno cienim, na jednu samo opazku odgovoriti, koju nije nijedan od gg. predgovornikah još oprovrgnuo. Blagoizvolio je naime veleštovani g. predgovornik kazati, da je naša Krajina ciena nagodbe izmedju Ugarske i Austrije. (Prekine govornika g. Živković, rekav: „Bojim se“, tako sam rekao).

Ja toga nikada nepriznajem, i uvjeren sam, da veleštovani g. Živković toga mišljenja nije; jer ja imam čast poznati g. Živkovića od g. 1861. Ja se spominjem, da je g. Živković višeput govorio o karakteru naroda ugarskoga, o stalnosti njegova karaktera, karaktera takova, kojemu para u Evropi neima. Pitam ja, ako je toga mišljenja i sada, o čem nedvojim, kako bi mogao sumnjičiti sada karakter naroda ugarskoga?

Državnici, koji su ugovarali s našom regnikolarnom deputacijom, obrekli su sve moguće činiti, da se Krajina utjelovi materi zemlji. Mogu-li ja sumnjati, da bi oni državnici mogli, što takova obreći, dapače i u diplomatički spis jedan staviti, da će oni što takova izreći, što nemože izvedeno biti, ako bude odobrena osnova i sankcijonirana po Nj. Veličanstvu. Jer ako je već unapred Krajina ciena te naše nagodbe izmedju Ugarske i Austrije, to se ja za stalno nadam, da državnici ugarski, koji su tamo sjedili, nebi niti usta otvorili; a mnogo bi manje još bili obećali, da će o ukinuću Krajine nastojati. (Živio!)

Ja zaključujem gospodo moja, jer je dosta bilo od strane ostale gospode oprovrgnuto. Ali, zaključujući moj govor, molim vas, služimo se vremenom; nemojmo zanemariti vrieme i dvojim, hoćemo-li ga jošte imati. Od današnjega dana velim zaboravnosti pokrijmo dogodjaje od godine 1848.

Uzmimo zastavu, na kojoj će biti dakako napisano ono, što je utanačeno u regnikolarnoj deputaciji kralj. odbora; cjelokupnost naime, autonomija itd., ali još jedno držim. Upišimo u tu našu zastavu jošte bratsku slogu. S ovom zastavom u ruci i s ovim nadpisom idimo u kolo susjedne naše prekodravske braće. Kada to izvedemo, nadam se ja i držim za stalno i osvjedočen sam, da će sve natražnjačke težnje prestati. (Gromoviti pravo, Živio i pleskanje.)

Ja sam osvjedočen gospodo moja! da, kada se to sve jednom ostvari, isti će nas narod blagosloviti.

Ja sam osvjedočen gg., da će pod ovom zastavom, kako sam ju narisao, sunce slobode doći i prosijati će i ine narode cislajtanske, koji istu imadu ustavnu slobodu; ali ne takovu, kakovu imade narod ugarsko-hrvatski.

Kada to bude, gospodo moja, sretnim ću se smatrati, da sam u ovom sanktuariju političkom štogod doprineo za sretnu budućnost naroda našega i ne samo naroda „ugarsko-hrvatskoga,“ nego i za čitavu Austriju.

Kada no pod ovom našom zastavom budemo ono ostvarili, što ja želim i o čem sam govorio, Austrija će kanoti novi feniks omladjena blagoslovom nebeskim i povjerenjem svih narodah uzkrisiti i uzeti u Evropi pozorišće ono, kojeno njoj pripada po slavnoj historiji. — (Živio!) Nebudemo li mi gg. moja ovom stazom udarili, dali bismo povoda znamenitoga k unutarnjemu razdraženju čitave monarkije; mi bi jošte podpirili plamen onaj, koj dan danas obstoji, jer o tom se dvojiti nemože, da bi tim na taj plamen ne vodu, već ulje lievali. (Živio!) Inače, kako rekoh, ako mi što drugo učinimo i povoda damo, da se te raspre nutarnje sve to više šire gg. nebi htio biti prorokom, nego sa žalosću na tom temelju stojeći, mogao bi kazati „finis Austriae.“ A da toga nebude, svakomu austrijanskomu narodu mora na srcu ležeće biti, nam Hrvatom najviše. Zato želim iz svega srca, što sam rekao, da bude za dobro naroda našega. Dixi. (Živio i pleskanje.)

Bilj. **Ljudevit Raizner:** Rieč ima zastupnik pleterničko-bekteški gosp. Žuvić.

(Na zahtiev kuće sljedi odmor od 5 minutah.)

Josip Žuvić:

Visoki sabore!

U čustvu svoje gradjanske dužnosti stojim evo pred tribunalom domovine svoje, da vršim posljednju svoju zadaću za uzvišeno djelo, komu dosada posvetih sve svoje sile i za koje sam pod težkimi okolnostmi podnio skoro već nesnosivih žrtavah.

Iza svega, što ste gospodo zastupnici naroda čuli od štovanih govornikah stranke, kojoj mi je čast pripadati, pa i od protivne stranke, sluteći, da ste pobliže ubaviešćeni o poslu na dnevnomu redu stojećem, moram da vas molim za strpljivost prema poduljemu stvarnomu izloženju, jer scienim za nuždno, predstaviti vam tu ogromnu zadaću i cieli razvitak nje tako okolno, da ju kao u zrcalu po svih fazah izloženu — uzmognete prosuditi.

Tomu shodno potrebito je prije svega, da vam priobćim genezu same nagode: Kraljevinski odbor izabran po saboru za uredjenje državo-pravnih odnošajah izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odputio se je na mjesto svoga opredieljenja, naime u glavni

Digitized by Google

grad Ugarske Budim-Peštu, pa izvršiv zadatke obične udvornosti podao se radnji svojoj.

U toj se je kraljevinski naš odbor podjelio u dva pododbora, utanačiv, da odbor petorice sakupi materijal za udešenje nagode o financiji, a odbor šestorice da udesi osnovu same nagode. Financijalni odbor radio je na podatcih preko kr. dvorske kancelarije pruženih, te je podnio našemu glavnomu odboru svoje djelo, komu bijaše pronašašće u tom, da u pogledu troškovah pragmatičkih i zajedničkih Hrvatska prema Ugarskoj stoji u razmjerju kao $6^2/_5$ proti $93^3/_5$. Izviestitelj toga financialnoga pododbora bijaše g. zastupnik virovitički dr. Ignjat Brlić.

Politički pododbor šestorice odredio je medjusobnim sporazumkom to: da se povlaste iz sredine njegove tri lica, koja će izraditi osnovu nagode, opredieliv za to gg. zastupnike: daruvarskoga grofa Julija Jankovića, osiečkoga dra. Antuna Stojanovića i vukovarskoga Jovana Živkovića, ova su pako trojica napose povjerila izradak potonje imenovanomu svomu drugu, koj se bavio s tom materijom već od poduljega vriemena.

Tečajem te radnje bijahu u našem kr. odboru držane što sjednice, što konferencije, u kojih bje po gg. odbornicih izražena želja, da se izviš izradka pododborova ma koj nas poda sličnomu izradku s naglaskom, da neće biti suvišno u toli ogromnu poslu uzporediti i više takovih izradbah za da se mnienja kristaliziraju i složi valjan materijal, kod toga konferencijonalnoga viećanja bijah i ja u tu svrhu pozvan, a naročito pozvan po g. zastupniku vukovarskom, da o stvari nagode nacrtam svoje mnienje. Ja sam se želji svojih sudrugovah odazvao, čemu bijaše uspjeh, da su ukupnomu odboru predložene obje nagodbene osnove.

Iza zrela razglabanja obijuh osnovah, odlučio je ukupni naš kralj. odbor: da neprima po svih načelih ni jedne ni druge osnove, već da će izraditi po materijalu obijuh osnovah svoju „posebnu“ osnovu kao kr. odbor. izjaviv ujedno, da će u proceduri svojoj uvažiti formu osnove po meni izradjene, kao u tih okolnostih za svoju proceduru prikladniju.

Taj je zaključak porodio u kr. odboru scisiju onu, iz koje proizteče majoritet i minoritet odborov.

Majoritet je sastojao iz 9 članovah medju koje spadaše član redakcionalni političkoga pododbora gosp. zastupnik osiečki, koj je prigrlio način i formu radnje po ukupnom odboru zaključene, a spadah i ja. koj sam si držao za svetu dužnost, odstupiti od onih načelah svoje osnove, koja nedieliše ostali sudruzi majoriteta, pa tako š njimi sporazumno sa svimi silami uzraditi za utanačenje nove osnove.

Taj nazor nedieliše odbornici, gg. grof Julio Janković, dr. Ignjat Brlić i Jovan Živković, uz izreku: da neće sudjelovati u dalnjoj našoj radnji, ako se neprimi osnova po potonje imenovanu odborniku izradjena; ovi dakle gg. odbornici sačinjavaju minoritet kr. odbora.

Većina kraljev., odbora nije tom izjavom dala osujetiti svoj posao, već ga je neprekidno nastavljala i obavljala.

Iza te faze morao se je g. zastupnik virovitički udaljiti u svoj zavičaj radi nastavše smrti brata svoga, za da uredi tamo familijarne odnošaje; gosp. zastupnik vukovarski, u koliko je učestvovao u radnji većine odborove, tražio je sveudilj, da se zabace sve radnje, koje stajahu u opreci sa načeli njegove osnove, a g. zastupnik daruvarski, neglededeć na ostale članove manjine, i premda pružanom zgodom braneći načela osnove manjine, sudjelovaše i radijaše neumorno i hrale vriednom revnošću sa većinom odbora na izradku nove nagodbene osnove većine kr. odbora.

Razpravljanje te osnove bijaše ozbiljno, živahno i trajno dok napokon ugotovljena, redigirana i odboru na cenzuru predložena i primljena bijaše.

Tako izradjena osnova predana je ugarskomu kr. odboru, od ovoga odgovor primljen, novi odgovor po većini sastavljen, te opet odgovor ugarskoga odbora primljen, a medjutim u tom poslu držane razne konferencije, što u samom našem kr. odboru, što ukupno sa ugarskim kr. odborom, sve do pitanja financijalnoga.

Davši nam ugarski kr. odbor svoju financijalnu ponudu, sudjelovao je u razpravljanju nje cjelokupni naš kr. odbor, pa je prema dvojbam i obziru proporcijonalnoga ključa po našoj manjini gojenim, opredielio preko gosp. popečitelja financijah za pomoćnu odnosno osobu u svrhu potrebitih izjasnjenjah u naš kr. odbor gosp. dvorskoga savjetnika Venningera.

Hvaljeni g. savjetnik je u našem odbora toli na zahtjev većine, koli i bitno na dvojbe manjine, sa podatci iz ministarstva financijah pridonešenih podavao u punoj mjeri i u neoprovrzivom skladu izjasnjenja u toliko, da se je pravilnost proporcijonalnoga ključa priznala i po većini i po manjini našega odbora, pa čim je u skupnih konferencijah obajuh kr. odborah i sam g. popečitelj financijah potrebita o tom izjasnjenja pružao, to je u sljedstvu svedj gojene dvojbe naše manjine napram proporcijonalnomu ključu, u skupnoj konferenciji na interpelaciju ugarskoga odbora, g. zastupnik daruvarski u svoje i u ime manjine svečano očitovao: da pravilnost proporcijonalnoga ključa priznaje.

U tečaju dalnje razprave o financijalnom pitanju držana je konfarencija našega kr. odbora vrh financijalnoga ultimatuma odbora ugarskoga. U toj konferenciji zahtievaše manjina, da se zabaci dosadanji osnov financijalni i da se prihvati osnova manjine o tom; a kad na to većina nepristupi udalji se manjina iz naše konferencije, izjaviv kašnje pismeno, da neće više sudjelovati u naših zasjedanjih, nu skupne sjednice da će iz počitanja prema ugarskomu odboru ipak polaziti.

U potonjoj skupnoj konferenciji zahtievala je i opet manjina, da se primi njena nagodbena osnova, u što dakako neprivolismo ni mi, ni ugarski odbor, ovaj izrazom, da on

Digitized by Google

nerazpravlja sa mnienjem manjine, već sa kr. odborom hrvatskim, kao takovim.

Nagoda po tom bje udešena, pa predleži sada saborskomu pretresivanju; — o dalnjih fazah te nagode, odnosećih se na tumačenje mnienja i razprostiranja toga u našoj domovini, isto tako o protestu manjine proti nagodi po obijuh odborih utanačenoj, mislim da mi nije za sada, do skrajne nužde govoriti.

Po tom istinskom izloženju dozvolite gg. zastupnici naroda, da vam zatočnički razložim načela i unutarnji duh ustanovah upitne nagodbe:

Uvod, zatim §. 1. i 2. sadržava glavno načelo, na kom počiva cieli nagodbeni operat, pa Vas molim gg. zastupnici naroda, da u prosudjivanju te nagode nepomičnim si izhodištem uzmete glavno to načelo, naime: kr. odbor priznaje glavnim načelom rada svoga pragmatičnu sankciju, a po tom pravnu neprekidnost, te jednu državnu zajednicu izmedju kraljevine Ugarske i kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; pravnu neprekidnost velju svih obstojalih zakonitih odnošajah, okriepljenu sa jus jurandumom od 8. lipnja 1867., a jednu državnu zajednicu svih zemaljah, spadajućih pod krunu sv. Stjepana.

Po tom drži naš kraljevinski odbor, da iz sankcije pragmatičke proiztiče: nasljedstveno pravo zajedničkoga kralja, zajednička krunitba i — zajednička krunitbena zavjernica.

U §. 3. i 4. označuje kralj. odbor zajedničkimi poslovi, proizticućimi iz sankcije pragmatičke: poslove izvanjske naime .zastupstvo prema izvanjskoj diplomaciji, izvanjskoj trgovini i internacijonalnomu dogovaranju, zatim poslove zajedničke obrane i financije prema gornjim odnošajem. Isto tako drži za zajedničke poslove akoprem neizviru iz pragmatičke sankcije: državni dug, državni zajam. državne željeznice i novčanstvo (Münzwesen). sve u okviru čl. XII., XIV., XV., XVI. 1867., i to su oni poslovi, koji spadaju pod delegaciju izmedju krune ugarske i ostalih zemaljah Njeg. c. kr. apost. Veličanstva zakonito utanačenu, te prema kojim treba da bude jedno zakonodavstvo i eksekutiva.

U §. 5, do 10 označeni su oni poslovi, koje držim razlogom medjusobne koristi, da budu zajednički kraljevini Ugarskoj i kraljevini Dalmaciji Hrvatskoj i Slavoniji. — Kao takovi označuju se u §. 6. trošak za previšnji kraljevski dvor, u §. 7. vojni odnošaji tamo utanačeni, kod kojih nije propustio kraljevinski odbor uvjetovati potrebite garancije obzirom takodjer na zadružni život u našoj domovini vladajući, uzev mjerilom razmjerje ukupnoga pučanstva, uvrštenje novakah svojih u pukovnije naših kraljevinah i obzir usposobljenja za stanovite struke vojničtva kako to naročito u našoj domovini zahtieva posebna različitost usposobljenja za vojničtvo u našem narodu.

U §. 8. označeni su financijalni poslovi, koje kr. odbor drži da mu je odstupiti središnjoj vladi i to u toliku obsegu zato, jer kralj. odbor stojeći na temelju državnoga zajedinstva sa Ugarskom nemože ponjati dualizam u financiji prema istoj Ugarskoj, drži bo, da je financija onaj osnov, na kom počiva cieli stroj državni, a presjeći taj osnov zančilo bi presjeći životne živce cieloga državnoga stroja, pronašav obrazloženje i razlog tomu svomu nazoru nadalje u tom, da zajednički financijalni ministar nemože podnašati odgovornosti napram zajedničkomu saboru kod razlučene financije kraljevinah takovih, koje u jednoj državnoj zajednici stoje, a napokon nalazi kralj. odbor za objedu posebnih interesah kraljevine naše razloga tom, da je zajednička vladavina financijalna odgovorna onomu saboru, u kom ućestvuje naša domovina izim velikašah i dostojanstvenikah sa svojim 31. narodnim zastupnikom.

U §. 9. označuju se poslovi trgovine i komunikacije, da svjedoci ma i površni pregled tamo izbrojenih posalah, pa se ti na konkretnu kraljevinu stegnuti nemogu, već kao poslovi obćilah, reći bi sa cielim svietom u dotik dolazećih, moraju da budu zajednički napram kraljevinam u jednoj državnoj zajednici stojećih; odatle pako naravski sliedi, da za sve te poslove potrebiti trošak mora nositi zajednička državna blagajna.

U §. 10. uvrstismo kao zajedničke poslove i takove, koji strogo nezasiecaju u financiju nit u komunikacije, nu uzporediti se dadu sa poslovi u okvir autonomije spadajućimi i uvaživ, da je narav tih posalah ukupnoga zahtjeva i ukupne koristi toli u administrativnom, koli i u sudstvenom obziru, to bi njihovo izlučenje iz zajednice javnim interesom uštrb nanieti moglo kao n. pr. da bi ob obrtih, kućarenju, o putnih listovih i o redarstvu nad inostranimi bilo u kraljevini Ugarskoj jedno, a u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji drugo te različito zakonito ustanovljenje i negovoreć o državljanstvu i domaćinstvu, kao tako delikatnih podlogah, o kojih po pravilnom administrativno sudstvenom pojmu mora da bude zajedničko zakonodavstvo u kraljevinah stojećih u jednoj državnoj zajednici.

Nu da je kralj. odbor izbiedio autonomiju prema tim poslovom u koliko bijaše moguće, svjedoči §. 43., po kom eksekutiva u tih poslovih pripada našoj domovini.

Osnova ova u §§. 11. do 30. sadržava financijalnu nagodu.

Već je izložio predgovornik štovani zastupnik g. Vuković stvarno stanje financijalnoga pitanja i nedvojim, da ste gg. zastupnici naroda valjano ubaviešćeni o koristi te nagode u pogledu financijalnu; meni je u tom pitanju sa svoga stanovišta samo to navesti prema raznim napadom, koje izkusi ta nagoda sa gledišta financijalnoga, da naši porezi dokazom predležećih neoborivih računarstvenih podatakah u sliedećem razmjerju propisani stoje:

	for.
Izravni porezi	2,562.249
neizravni porezi	2,329.291
odovud valja odbiti defekt za ponciranje sa .	440
Ostaje neizravni porez sa	2,328.851
Ukupni dakle propis	4,891.100
Od te svote garantirani 45%	2,200.995

Digitized by Google

Po ključu pragmatičkih i zajedničkih troškovah izmedju krune Ugarske i ostalih zemaljah Njeg. c. kr. apošt. Veličanstva 30% i 70% dolazi ključ prema ukupnim dohodkom izmedju kraljevine Hrvatske i Slavonije sa $93\frac{3}{5}$ za kraljevinu Ugarsku, za kraljevine pako Hrvatsku i Slavoniju sa $6\frac{2}{5}$.

Tomu shodno odpada u ime gornjih troškovah za kralj. Hrv. Slav. trh plateža sa 3,914.700

Kad bi tu svotu naša domovina uplatila, tad bi obzirom na ukupni gore izloženi dohodak od 4,891.100 for. ostalo njoj za pokriće svojih autonomnih troškovah pa naravski i ciele financije, svota od 976.400

Da se tom neznatnom svotom autonomija uzdržati neda, to leži na dlanu, pa se može tomu protiviti samo s one strane, gdje se ljuljaju u sanjarijah, ili u hotomičnih mistifikacijah. Jer ključ, po kom je sklopljena financijalna nagoda izmedju kralj. Ugarske i ostalih zemaljah Njegova Veličanstva počiva na natražnjih desetgodišnjih računih od sveukupnih dohodakah, a na istovjetnom temelju tih računah počiva i onaj ključ, koj služi ravnilom financijalne nagode izmedju nas i Ugarske, to se može predmnievati nepravilnost i nepravednost toga ključa samo onda, kad se predmnieva, da su prije 8, 9, 10 godinah već u naprvo falzificirani računi za predbježnu predpostavu, da će se poslje 8, 9, 10 godinah glede financije nagoditi kraljevina Ugarska sa kralj. Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom; takovo skrajno bezumlje mora da vlada tamo, gdje se alegira nepravilnost pomenutoga ključa, koj je prošao gusto sito preko državnikah i ugarskih i prekolitavskih, a naš kralj. odbor stupao je po tih zvaničnih podatcih, neobazriev se na to, što tendencijozno piskaraju razne himbene pagele o našoj financijalnoj nagodi.

U tih okolnostih leži razlog s koga je kralj. odbor taj ključ uvrstio nagodi. Kada je našoj kraljevini za autonomne troškove garantirana svota od 2,200.000 fr., uz koju joj još pripada i zakonodavstvo, a unutar ovoga razpolaganja s tom svotom, to postaje izlično svako napadanje na utanačenu financijalnu nagodu, kada se još k tomu uvaži i ona bitna okolnost, da se je potrošak naše dosadanje autonomije kretao izmedju 1,500.000 for. do 1,700.000 for. i to bez samovlastna razpolaganja, sada se pako našoj domovini pruža autonomni trošak sa godišnjim povišenjem u 600.000 for. i to uz garanciju i eventualni predujam, koj u neugodnih okolnostih glasom §. 27. nećemo biti dužni povratiti.

U §. 18. nagode pridržana je potrošarina od vina i mesa municipijom za pokriće njihovih občinskih potrebštinah, a to po računarstvenih dokazih u našoj domovini iznaša svotu od circa 2,000.000 for. Istina, da je ova vrst dohodakah i sada pripala municipijom, nu dočim u cieloj carevini austrijskoj pa i u kraljevini Ugarskoj ta vrst dohodakah pripada državnoj blagajni, to se kralj. odbor pobrinuo i zato, da se prema jednoličnosti financijalnih zakonah pod krunom ugarskom već u naprvo izbiedi posebnim zakonom na temelju ove nagode taj dohodak za korist občinah. (Živio!)

Ja ovu stavku naglasujem napose prema glavnomu gradu naše domovine Zagrebu, neka gradjanstvo grada Zagreba zna, da je kralj. odbor tom svojom brižljivošću ujamčio gradu Zagrebu godišnji dohodak od circa 200.000 for., neka velju zna grad Zagreb tu okolnost, u kom kolaju i povladjuju se tolike nezaslužene povrede proti kralj. odboru glede nagodbenoga posla. (Istina.)

U §. 21. leži garancija za naše razteretnice; a u §. 23. izlučili smo trošak za računovodstvo onih odsiekah, koji nespadaju pod autonomnu vladu.

U §. 27. utanačeno je, da pod povoljnih okolnostih t. j. iza mogućnosti uplate pragmatičkih troškovah višak dohodakah pripada na razpolaganje kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. — Napokon je u §. 30. odstupljeno kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji 63% od poreznih zaostatakah do konca g. 1867. u iznosu od circa 3,000.000 for.

Shodnost i korist, što nam ističu iz nagode, s razborom zanijekati se nemože. (Istina).

U §§. 31. do 39. normirano je naše zastupstvo na ugarskom saboru prema svim zajedničkim poslovom. — Po §. 32. učestvuju u dolnjoj kući zajedničkoga sabora 29, po §. 36. pako u gornjoj kući 2 zastupnika kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Nisam naišao ni u gomili napadajah po njekih domaćih javnih listovih proti nagodi uperenih, a nit u dosadanjih saborskih govorih protivne stranke na nijedan valjani prigovor proti našemu zastupanju na zajedničkom saboru u obće, s toga bi vlastan bio mukom mimoići ovaj odiel naše nagode, nu poznavajući tankost narodne ćuti mojih zemljakah i opaziv u tom pogledu indirektni naglasak sa dotične strane, hoću da se upustim u analizu §. 32., iz koga ostala pitanja zastupstva ističu: ako naša domovina svake godine na zajednički sabor odašalje 31 lice, pa ako ova ma njim i dozvoljeno hrvatski tamo govoriti, po državnoj mudrosti da budu razumljeni: slušani na tom saboru, moraju po naravi stvari da tamo govore jezikom ugarskim, sliedi, da će naraštaj u našoj domovini biti napućen učiti jezik ugarski, bude li želio stupati na javnom polju, gdje mu izgleda lovorvienac, a za siromašniji stališ i svagdanji hljeb, odkale bi pako nadalje sliedilo to, da bi jezik ugarski, uz posljedice neposredna doticaja sa Ugarskom zadobio prevagu u našoj domovini i tako postao pogibeljnim za naš narodni jezik i narodnost samu ili zar bi pod tim probitačnije bilo, da se za nas nu bez nas kroji zakon u Pešti o zajedničkih poslovih.

Neima dvojbe, da ova sablast na prvi površni mah obnaša njeku sliku vjerojatnosti, nu ako se ulazi u unutarnje razglabanje te slike, moramo si kazati, da bi ta bojazan bila možna imati temelja u našoj domovini prije 30 godinah, u kom vremenu još nebijaše sagradjen onaj silni bedem, koj

Digitized by Google

služi neoborivim štitom naše narodnosti, nu u sadanjem vremenu, kad je literatura domaća i znanost prokrčila put narodnoj samosvjesti, kad je ideja narodna živahna i budna, kad je neprekidno obćenje od najniže škole sve do vrhovne uprave medju se i s narodom u narodnom jeziku, kad je sviest hrv.-slav. naroda, a k tomu i zakon učvrstila stožere narodnosti, u tom vremenu velim nije temeljita bojazan za prevagu ugarskoga jezika, a nadam se u silnu moć i duh našega naroda, da nebi nikada podlegao takovoj prevazi; (živio) u ostalom opreznost vašu gospodo narodni zastupnici svraćam na jednu okolnost, po kojoj nedavna prošlost dovoljno nam svjedočanstvo daje, jer čim smo g. 1848. podielili kurijalno dostojanstvo našemu narodnomu jeziku i vršili to pravo do godine 1850., iznenada smo preko noći pisali „Tagsatzungs-Protokolle“ i umjeli smo ga pisati sve do godine 1860., taj dakle jezik bijaše podoban ma i na kratko vrieme kod nas vršiti svoje gospodstvo i to bez svake tiesnije sveze izmedju naših interesah i interesah toga jezika, nu obratno gospodo narodni zastupnici 800 godišnja tiesna sveza izmedju nas i kraljevine ugarske nije pružila dokaza takove prevage, a neće ga jamačno u sobstvenom interesu kraljevine ugarske nikada ni pružiti: (Istina. Živio!)

Sve što je u toj stvari tegotno, stiče se u tom, da otmjenija klasa mora učiniti još jedan jezik, što po crpljenu izkustvu nam južnim Slavenom težka stvar nije. U alternativu, da se zajednički zakoni kroje za nas bez nas, nebih nikada privolio, ne zato, jer se tomu protivi moja ustavna ćut, a drugo ne zato, jer ta ideja nosi u sebi plašt separatizma.

Po §. 34. nagode bira naš sabor iz svoje sredine te zastupnike, a tomu je posljedica, da će nje u pravilu voditi jedna volja i želja, a broj od 29 zastupnikah jednoga mišljenja i načela obaviti će uviek znamenitu ulugu u zajedničkom zakonodavstvu.

§. 37. sadržaje učešće svih velikašah, crkvenih i svjetovnih dostojanstvenikah na zajedničkom saboru. Ako pravedno promotrimo silne žrtve i odanost, koju u novije vrieme naši velikaši svojoj domovini izkazuju, ako pravedno promotrimo njihovu pripravnost s narodom jednako postupati na ojačanje narodne ideje, moramo priznanjem primiti ovaj §., po kom je otvoreno polje svim velikašem našim uzraditi na korist domovine naše u velikaškoj kući zajedničkoga sabora.

U §. 38. ustanovljena je neprekidna obava zajedničkih posalah po mognćnosti, čim htjedosmo izposlovati, da se preko vremena neustegnu naše sile saborske autonomnomu dielovanju.

Napokon smo u §. 39. izlućili iz obćih autonomnih troškovah troškove za zajednički državni sabor.

§§. 40. do 42. utanačeno je naše učešće u delegaciji već u §. 4. priznanoj, brojno pako naše učešće samo sa 5 licah odgovara ključu u obće, po kojem bi opredieljen broj naših zastupnikah u zajedničkom saboru.

Kr. naš odbor utanačio je, da se ti zastupnici u delegaciju biraju po saboru zajedničkom, nu iz sredine naših poslanikah. U ovom načinu izbora traže naši protivnici povredu političke individualnosti; i negledeć na to, da se kr. reškriptom već taj način izbora označuje, kr. odbor drži, da upravo to utanačenje interesom našim u prilog ide; jer politička individualnost neleži u formi, već u materiji, a u tom slučaju materija je to: da se tih 5 delegatah iz naše sredine biraju, pri čem se nemože pustiti s vida, da prigodom takovih izborah vlada medjusobno sporazumljenje i da se nemože s razlogom predpostaviti, da bi ugarski zastupnici htjeli iz naše sredine birajući uzraditi proti medjusobnomu sporazumku, a nebi to ni mogli učiniti, jer dok se naši zastupnici na zajednički sabor biraju iz našega sabora, dakle iz jednomišljenoga majoriteta, ma na koga od njih padne kocka izbora, sveudilj će se birati osobe jednoga te istoga političkoga značaja. — Nu niti forma sama neokrnjuje našu političku individualnost, jer ugarski poslanici prema tomu izboru vrše izbor u 5 osobah našega poslanstva, a mi vršimo izbor u 55 osobah njihova poslanstva; napokon netreba s vida pustiti tu okolnost, da se u delegaciji radi o zajedničkih poslovih, koje ima razpravljati zajednički sabor, da se u delegaciji nedadu razdružiti pomenuti zajednički poslovi u konkretno ugarske i konkretno hrvatske, odakle naravskim načinom sliedi, da organi delegatornoga poslanstva nemogu izteći iz izbora, van samo zajedničkoga.

U §. 43. ustupa se eksekutiva u zajedničkih poslovih centrumu izim onih, koji se izbrajaju u §. 10. s razloga tamo navedena. To smo učinili s uvjerenja, da se u poslovih u §§. 8. i 9. označenih, bez uštrba rukovodjenja njihova i bez uštrba odgovornosti dotičnih ministarstva, nedade razlučiti eksekutiva, to jest, mi držimo, da prema zajedničkomu zakonodavstvu i upravi tih posalah bude takodjer i posve istovjetna eksekutiva.

Sa §. 44. ustanovili smo ministra D. H. S. pri središnjoj vladi. Na to nas navede obzir ugleda naše domovine, obziri naših interesah, napokon obziri posredna uticaja u vladavinu o zajedničkih poslovih, na koje se vlast toga ministra proteže, po čem on nemože biti van samo zajedničkomu saboru odgovoran. Taj ministar nemože imati već po opisanu svojstvu svom listnice, budući da je okvir ministarskoga djelokruga izvan granicah ove nagode već opredieljen, a jamstvo naše političke individualnosti leži u kreaciji samoj toga ministra, te u sielu i odvjetu njegovu u ukupnom ministarskom vieću.

— Iz toga, što taj ministar ima biti svezom izmedju autonomne vlade i Nj. c. k. apošt. Veličanstva, svezom bezodložno potrebitom, izravno sliedi, da njegov djelokrug i zvanje nemože u ničem prejudicirati autonomnoj vladi. Kreaciju D. H. S. ministra pri centralnoj vladi držim takovom stečevinom, koja našoj nagodi sjajni biljeg podaje.

Sa §. 45. utanačuje se medjusobno sporazumljenje izmedju središnje i autonomne vlade, o toj osnovi suvišno

Digitized by Google

je govoriti, nju propisuje zakoniti red i zahtjev dobro uredjenje države.

U §. 46. nalazi se poručanstvo koli za jezik toli za materijalnu korist sinovah našega naroda, jer u odsjecih središnje vlade, kao i pri organizmu te vlade unutar granicah naše domovine imadu biti ponamješteni izklopno sinovi Dal., Hrv. i Slav. Zaporka pako o strukovnjacih ima se razumjeti poput generalne porabe, kako to biva u cielom izobraženom svietu, kad se u interesu države u strukovnih predmetih mogu i moraju ponamjestiti samo strukovnjaci, gje neodlučuje narodnost ili ini obzir, van samo strukovna vještina, a i u toj točki je izbiedio interese naše kraljevinski odbor tim utanačenjem, da se strukovnjaci mogu ponamjestiti samo tada, ako ih izmedju sinovah naše domovine bilo nebi.

Nagoda ova u §§. 47. i 48. sadržana reć bi najbitniji i najsvetiji je momenat za našu domovinu; u tih bo §§. garantira se domaća autonomija, t. j. zakonarstvo u poslovih političkih, nastavnih, vjerozakonskih i sudbenih. Tu autonomiju izvojevasmo naišav na podpuno privoljenje i priznanje ugarskoga odbora o tom iz korena našega uvjerenja i domoljublja, pa putokazom čl. 42. god. 1861. Gg. zastupnici naroda! dimenzija ove autonomije mnogo je obsežnija, negoli se ona prvim mahom predstavlja, samo veliki izobraženi narodi vrše, pa podjedno podobni su vršiti na svestranu korist svojih državljanah pravo zakonarstva u pomenutih strukah, ja kao vjerni sin ove domovine želim iz puna srdca, da za svu budućnost dično obavimo zadaću, koja nam nadleži iz te autonomije i hoću, dà, podpuno gojim nadu, da će i potomci naši znati uzdržati trh i odgovornost, koja nam nadleži iz toli sjajnih autonomnih pravah.

U §. 49. uslovili smo medjusobno obračunanje u pogledu zakladah vjerozakonskih i nastavnih, u koliko se to tiče tražbine za prošlost, a to smo učinili s razloga obće poznate želje u našoj domovini.

U §§. 50. do 55. vidiva sa ustanovljenja o autonomnoj vladi kraljevine Dalm., Hrv., Slav., staviv na čelo te vlade bana, našemu saboru odgovorna, nehtievši oskvrnuti tu starodavnu historičnu reminiscenciju. Ustanovili smo nadalje, da se ban imenuje na predlog i kontrasignaturu predsjednika zajedničke državne vlade; to je točka ona, kojom se po naših protivnicih dusi proti nagodi burkaju, dočim oni tomu načelu s povredom autonomije i narodnjega prava po njihovom raznom shvatu razne postavljaju prigovore. Gg. narodni zastupnici! Hrvatski sabor ili hrvatski narod neimadjaše nikada prava predložiti kruni svojega bana, a zahtjev sabora prošloga, na to smjerajući, očito bi odbijen kr. reškriptom; mi smo ušli tomu u trag, da može narod preporučiti kruni bana, nu izmedju povlasti preporučivanja i vršenja realnoga prava tolika je razlika, kolika je izmedju dopuštaja i prava samoga. Kraljevinski odbor u toj ustanovi nenalazi nikakove povrede autonomije ovih kraljevinah ni zato, jer koliko je god sliedilo imenovanjah banovah, toliko je upotrebljen isti način predloženja i kontrasignature od strane ministrah austrijskih u novijem vieku, prije kralj. ugarskih kancelarah uz izlično privoljenje palatinah kraljevine Ugarske, a taj potonji momenat počivaše na stogodišnjoj svezi izmedju nas i kraljevine Ugarske. Čim je pako ta sveza po §§. 1. i 2. ove nagode u pravnoj neprekidnosti povratno uživotvorena, čim se doticaj medju banom kao glavom autonomne vlade i predsjednikom ministarstva ugarskoga, kao glavom zajedničke vlade, po zahtjevu medjusobnih državnih interesah sveudilj uzdržavati mora, čim interesi i dobro razumljeno bratinstvo izmedju kraljevine Ugarske i kralj. Hrv., Dalm., i Slav., razborito neupuštaju mjesta bojazni za okrnuće naše autonomije, čim je napokon predsjednik zajedničke vlade za sve svoje čine, dakle i za predlog i kontrasignaturu bana zajedničkomu saboru odgovoran, u kom nas po §. 32 patri učešće, to iz razloga parlamentarnoga i ustavnoga života nismo mogli ino van takovo imenovanje bana usloviti.

U §. 52. odlučili smo vojno svojstvo bana od gradj. svojstva, to nam bo savjetovaše bez inih razlogah, o kojih se na javnom polju dade misliti, nipošto pako razpravljati, ona bitna okolnost, da razpolaganje sa vojnim dostojanstvenikom sačinjava pravo majestetičko takovo, koje kontrolirati nepripada nikakvomu zakonodavnomu tielu, a dok smo utanačili odgovornost bana prema saboru naše domovine, morali smo razlučiti svojstva banova, od kojih jedno nemože podpasti cenzuri zakonodavstva.

U §. 53. garantiraju se preimućtva i dostojanstva banova napram njegovu novu položaju, a čim je on glava zemlje, to mora dakako preko njegova predloga sliediti dalnje ustrojstvo naše domovine saboru izrično priuzdržano, a tomu dojdućemu ustrojstvu posljedica je naravska, da se povratkom ustavnih inštitucijah polag §. 55. dvorska kancelarija odmah dokine.

U §§. 56. do 60. ubilježene su ustanove o narodnom jeziku, taj bo je jezik u svemkolikom obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije toli u zakonodavstvu koli u sudstvu i upravi, isto tako i za organe zajedničke vlade jedinstveno mjerodavan i priznan, pače i zajedničko ministarstvo vezano, predloge i spise naše u hrvatskom jeziku sastavljene primati i riešitbe svoje u istom jeziku izdavati, to je prednost gg. zastupnici naroda za naš jezik takova, koju gledom na zajedničko i ravnopravno dostojanstvo jezika ugarskoga i našega pomno ocieniti valja. (Istina, Živio!) Dostojanstvo našega jezika priznano je i u §. 59., u kom je uporaba njegova na zajedničkom saboru i u delegaciji priznana, napokon obiedjeno u §. 60. prirodjeno pravo toga jezika tim: da se na zajedničkom saboru stvoreni zakoni imadu nam izdati u hrvatskom izvorniku. (Dugotrajni Živio!)

U §§. 61. do 64. uslovljeni su vanjski znakovi naše domovine, boje najme i grbovi i naslov na kovanom novcu, pače uz priznanje kralj. Hrvatske i Slavonije kao političkoga naroda glasom §. 59. izrečeno je u §. 63. to: da se u prisuću nas na zajedničkoj sgradi saborskoj ima razviti

Digitized by Google

zastava kralj. Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Gg. zastupnici naroda, ako ta okolnost i neinvolvira materijalne koristi, to će ipak svatko, koj sudi stvar pravedno i komu je susceptibilitet narodnoga ponosa kraljevine ugarske poznat, priznati, da u pogledu moralne vriednote ustanova §. 63. pruža puni dokaz bratinstva i iskrene sloge kraljevine Ugarske napram kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. (Živio!)

U §. 65. stupa kralj. odbor ugarski paralelno s nami na inkorporaciju Dalmacija i preustrojstvo vojne krajine na ustavno. U okolnostih i vremenu sadanjem nije kraljevina Ugarska u stanju realni uspjeh prema tim željam našim izhoditi, jer sveukupni državni odnošaji ciele monarkije, sustav, u kom stoji Dalmacija i vojna Krajina, pa ini silni uticaji, kojim te zemlje podleže i koje odmah perimirati nestoji u mogućnosti niti našoj niti garskoj, (Istina), primoraše nas taj §. tako formulirati i od bliže budućnosti realni uspjeh očekivati, gojeći tvrdu i temeljitu nadu, da će nas Ugarska u tom poslu iz svih svojih silah podupirati, čim ona i onako već u §. 66. priznaje, da vojna Krajina i Dalmacija na cielokupnost naše zemlje spada. (Živio!)

U §. 66. izbrojene su sastavine cielokupnosti naše domovine. Glede grada Rieke i njezina kotara nije uspjela nagoda ni sada, ni godine 1866., jer oba kralj. odbora nemogoše odstupiti od pravah, na kojih zahtiev glede Rieke počiva. Pitanje to pripada dalnjemu riešenju preko postulata obajuh saborah kruni, a kad su svi ostali državno-pravni odnošaji sretno riešeni, nemože s razborom biti o tom dvojbe, da će se pod uplivom krune riečko pitanje svakako putem ustavnim riešiti prema želji i koristi toli kralj. Ugarske koli kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koli i same Rieke. (Živio!)

U §. 67. ustupljene su mitnice u Zemunu, Mitrovici, Rači, Klenaku i Jakovu uz priznanje zemljištne cielokupnosti zagrebačkomu financijalnomu ravnateljstvu, (Živio!) odkuda sliedi to, da su iz neposredne središnje uprave izlučene i da će svojedobno pripasti u tangentu financijalnoga viška u §. 27. označena.

Ukinuće zakonah i odredabah onoj nagodi protivnih, usljed §. 68. i uzdržaj temeljnih zakonah ugarske krune ravnim načinom na kralj. Ugarsku i kraljevine Hrvatske i Slavonije protežućih se, u koliko s nazočnom nagodbom u oprieci nestoje, kako to §. 69. propisuje, naravska je posljedica novo sklopljenoga državnoga ugovora, koj se po §. 70. iza previšnje sankcije ima smatrati zajedničkim temeljnim zakonom, a promjena te nagode može slieditи samo onim putem, kojim je udjelotvorena, dakle samo putem ustavnim.

Dodatak te nagode pod III. o uračunanju hiljadu novakah godine 1867. preko normalne tangente stavljenih, napokon dodatak pod IV. u pitanju željeznicah, našoj domovini namienjenih, predmet je posebnoga saborskoga razpravljanja već na dnevni red stavljen, pa si pridržajem pravo o tih poslovih svojedobno prosloviti.

Izjasniv vam gg. zastupnici naroda bitne sastavine predloga većine kralj. odbora, prelazim na izpitivanje razlike izmedju te i one osnove manjine, koju je izradio štovani zastupnik vukovarski g. Jovan Živković.

U redu te razlike pridolazi:

a) Manjina kralj. odbora hoće, da se u našoj domovini kurijalnim jezikom primi srbsko-hrvatski jezik. Gg. zastupnici naroda, ja priznajem hrvatski narod i hrvatski jezik u našoj domovini, a priznajem u njoj i izvan nje srbski narod i srbski jezik, koj potonji u nazivu ali u bitnosti nerazlikuje se od hrvatskoga jezika, nu iskreno mi je reći, da srbsko-hrvatskoga jezika nepoznam, a da ovaj biva, razumio sam istom iz operata manjine, nu dvojim, da će pronašašće toga jezika tanka ćut narodnosti Hrvatah i Srbah povladjivati. (Dugotrajni živio i pleskanje).

b) Delegaciju hoće operat manjine da bira u našem saboru. Ja sam sa svoga stanovišta to načelo u izloženju svom od §. 40. do 42. već osudio i opetujem i sada, da se po načelih većine kr. odbora vrši u tom pogledu veće pravo, nego-li to osnuje manjina, koja domaćim izborom delegaciji njekim načinom osniva ideju kurije u poslovih delegatornih cieloj carevini zajedničkih.

c) U poslu državnih zajmovah, obterećenja dobarah, neizravnoga poreza, oblatah i stavljanja novakah hoće manjina, da ustanovi paritet izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalm. Hrv. i Slavonije. Kada dublje ulazim u te namjere, predstavlja mi se narav osnove manjine odborove u tom, da se prema kraljevini Ugarskoj postavlja na onaj isti državo-pravni temelj u pogledu tih posalah, na kom je stala kraljevina Ugarska prema ostalim zemljam Nj. c. kr. ap. Veličanstva, uredjujuća š njimi zajedničke poslove. Mislim bo, da taj politički shvat manjine pravilan nije, jer što patri ukupne kraljevine krune ugarske napram ostalim Nj. c. kr. apošt. Veličanstva to isto u pogledu zajedničkih posalah nemože patriti pojedine kraljevine ugarske krune medju se, a čim manjina rečene poslove zajedničkimi priznaje, priznaje i zajedničko zakonodavstvo o njih, nisam podoban razumjeti zahtjeva: da narodi jedne krune u jednom državnom zajedinstvu stojeći, takove poslove paritetno obavljaju.

d) Manjina želi si pridržati dozvolu i pobiranje izravnoga poreza i zakonarstvo, zatim pristojbe i domene, dočim izravni porez sa 1.900.000 for., pristojbe 30.000 for., domene pako sa 60.000 for. obračuna.

Po izkustvu, što smo ga crpili iz javnih glasilah osnovi većine protivnih i iz svagdanjega občenja, znamo to, da glorifikacija manjine kralj. odbora stoji upravo na ovoj financijalnoj kombinaciji u tvrdnji, da ta kombinacija ujamčuje podpunu autonomiju i samostalni budget, dočim naproti znamo, da se povodom te financijalne kombinacije ponižava financijalna osnova odborove većine. Snizimo se od uznešenih riečih na nizinu materije same: većina odbora garantirala si je 2.200.000 for. bez da ima troška u financi-

Digitized by Google

jalnu upravu, operat manjine odborove vindicira si takodjer 2.200.000 for., jer ono 60.000 for. za domene aritmetička je pogreška, pošto (neka izvoli sada znati odbor minoriteta, ako to do sada znao nije) računarstveni izkazi svjedoče, da u našoj domovini domene pasivno stoje, taj pridržaj manjine nepruža dokaza o savršenosti financijalnoj, jer ta svota bi tada samo stojala, kad bi se u podpunoj ukupnosti svagda i utjerati dala, pa izvolite gg. zastupnici naroda uvidjeti pojedine knjižice porezne, a zatim zapisnike poreznih uredah, pa ćete se uvjeriti, da najznatniji zaostatci porezni leže upravo u vrsti onih porezah, koje si manjina pridržati želi, na spas autonomije i samostalnoga budgeta, ja se dakle razlogu tolike glorifikacije financijalne osnove odborove manjine dosta načuditi nemogu, kad joj pridolazi još i ona komplikacija, da neizravne poreze nadzira centralna vlada po svojih organih, dakle poreze takove, koji se po mnienju manjine imadu paritetno riešavati, odnosno koje si poput pristojbah pridržaje, a k tomu još prekarnu svoju svotu pridržajem izravnoga poreza znatno uzkraćuje, budući iz nje bude morati namirivati administrativni trošak takova poreza. U toj dakle kombinaciji manjine izim ljubavi prema sobstvenomu porodu nenalazim nikakove garancije, kako ju je većina odborova u istinu štipulirala, nenalazim dakle niti koristi niti izbjede autonomije. (Istina. Živio!)

e) Odborova manjina želi, da se banov djelokrug kasnije opredieli, a većina je mislila, da je zato odaslana, da u koliko joj je moguće neostavi nijednu točku naših odnošajah neriešenu. Mjesto bana hoće manjina u Zagrebu ministra, a većina s praktičnoga vidika toga zvanja razliku nesmotreći, nije htjela odstraniti tradicijonalni naziv bana.

f) Zadnja razlika izmedju obijuh osnovah stoji u tom, da manjina hoće, da se utanači ključ za zajedničke troškove na temelju pravednosti, pa da se prije svega pokriju autonomni troškovi, a ostalo da se ustupi centrumu.

Tomu protivno misli većina, da u uredjenoj državi prvo mjesto zauzimlje pokriće državnih troškovah kao uvjet države same napram unutri i napram vani, a zatim da sliedi pokriće potreboće domaće. U istinu zanimiva je stvarca, kad manjina odborova u saboru milostinjom označuje financijalni pakt odborove većine, a u svom vlastitom programu želi, da se odstrani proporcijonalni ključ, kako po dohodcih stoji, pa apelira na pravednost i na brigu svoga predbježnoga obskrbljivanja u poslu takovu, u kom neodlučuje politika niti pravednost niti posebne želje, nego samo i izklopno računarstvene cifre.

Ako se i neda tajiti, da izmedju obijuh nagodbenih osnovah ima razlike, nu ako se iz osnove odborove manjine odbije ono, što bi mogao nepristrani um iste manjine odbiti, u toliko se devalrira ta razlika, da gledom na saborsko pretresivanje ozbiljno se pitati moram: „unde, et quare tanta odia?“ —

Dozvoljite gg. zastupnici naroda, da se svrnem na same govore saborske naših protivnikah i to ponajprije na govor g. zastupnika vukovarskoga, a samo se po sebi razumieva, da ću razglabati samo one točke, iz govorah njihovih kao novote proizlaze, a po tom do sada taknute nisu.

G. zastupnik vukovarski želi, da pri proporcijonalnom ključu bude dohodak netto ne pako dohodak brutto mjerilom, naglašuje u sudstvu štednju od 400.000 for., kad bi se vojna Krajina na ustavno ustrojila pa veli, da mu je stanoviti veliki državnik ugarski rekao, da napravimo proporcijonalni ključ i prema Krajini, da platimo pravednu tangentu, a ostalo da bude naše. Držim, da je suvišno umovati o tako zvanoj pravednosti proporcijonalnoga ključa, jer gdje se radi o proporcijonalnom razmjerju gotovinom pokriti se imajućih trošakah izmedju dvijuh stranakah, tamo neodlučuje ona okolnost, da li jedna stranka, ovdje Hrvatska, kao manja država i veću režiju imajuća potroši više iz svoje imovine nego li Ugarska, kao veća država t. j. neodlučuje ona okolnost, koliko posebna kraljevina iza svoga pokrića na razpolaganje ima, već po pravilih financije i u samom duhu zajedinstva odlučuje to, da svaka stranka pokrije zajednički trošak po mjerilu ukupne svoje imovine. O štednji u vrhovnom sudstvu prema Krajini može biti razboriti govor tek tada, kad bude uzsliedilo ono, što se u pogledu Krajine s nagodom osniva. Citat g. zastupnika vukovarskoga odnoseći se na priobćenje učijeno mu po stanovitom velikom državniku ugarskom, koga imam i ja čest poznati i duboko štovati, nepodupire po mojem mnienju financijalni predlog manjine, budući je ta ideja već u §. 27. nagodbene osnove izrečena.

Da obori gosp. zastupnik vukovarski fiinancijalnu osnovu većine, kaže: da se čudi skoku, u kom je većina odborova od ponude 1 ½ mil. fr., na 2 mil. fr., koje bi obratno od Ugarske primila, zatim na 2 ⅕ milijuna fr. polazila, i sve to za 24 sata. Kad se g. zastupnik vukovarski bijaše ustegnuo fiinancijalnomu razpravljanju odborove većine, to mu opet nije slobodno ignorirati sve ono, što se je o tom poslu radilo u prisuću njegovu putem informacijah dvorskoga savjetnika g. Weningera, i što se je radilo u skupnih ugarsko-hrvatskih konferencijah, u kojih je g. zastupnik vukovarski učestvovao i svoju financijalnu osnovu branio.

U koliko pako ima istine u izrazu skoka, kojim smo riešili financiju, dužnost mi je visokomu saboru podati u tom izjasnjenje, da se je financijalno pitanje počelo razglabati u našem odboru sredinom mjeseca svibnja, a dovršena je razprava koncem mjeseca srpnja i to ovako: iza poduljega prepiranja izmedju nas stavljenja je kr. odboru ugarskomu ponuda od 1 ½ milijuna fr. a pokriće pragmatičkih i zajedničkih troškovah, ugarski odbor u prvom hipu nije se glede te ponude izrično izjavio, što ga je tada naš odbor pozvao, da se glede te ponude izrično izjavi, na što je ug. odbor odgovorio, da te ponude neprima, već pruživ nam potrebite računarstvene podatke, na kojih počiva proporcijonalni ključ, želio je opriedjeliti obratno za pokriče naše autonomije 2 mil. fr., koji bi se iz 63% namirili od izravnih porezah, bularine,

Digitized by Google

pristojbah i maltah: na to je kralj. odbor naš potražio uz priznaje proporcijonalnoga ključa averzijonalnu svotu od 2,200.000 for., i to od izravnih porezah 60%, a od neizravnih porezah 30%; ugarski odbor privolio je na averzijonalnu kvotu od 2.200.000 for., a postotke sa 90% po nami tražene opredielio tako, da se ta kvota pokrije sa 45% toli od izravnih koli i neizravnih porezah, a nato je naš kraljevinski odbor i pristao; da li je to skok u konbinaciji financ. za 24 sata?

G. zastupnik vukovarski kori nas, što smo razlučili riečko pitanje od nagode i tako zanemarili cielokupnost, pa se tomu čudi, kako je redakcija o vojnoj Krajini ušla u nagodbenu osnovu. G. zastupniku vukovarskomu ravno je poznat tečaj razprave obajuh kraljevinskih odborah o pitanju riečkom i ja mu ostavljam odgovornost za taj ilojalni napadaj na odborovu većinu, a što se uvršćenja Krajine u našu redakciju tiče, to ga opominjem na onu okolnost, da je ta redakcija sliedila upravo na njegov vlastiti predlog u skupnoj konferenciji činjen i primljen, naime onaj predlog, kojim je podjedno pomenuti zastupnik svoju kombinaciju u tom izrazio, da će iza povoljnoga riešenja o vojnoj Krajini putem popustljivosti lahak posao biti pitanje riečko riešiti, — U dalnjem govoru svom izvadja pomenuti g. zastupnik, da Krajina kroz štednju u svojoj vojski plaća indirecte 4,000.000 fr. pa veli, da takav narod nebi imao primiti milostinju od 1,600.000 fr. razumiv dakako ovdje višak pragmatičke tangente.

U koliko utiče u nagodbeno pitanje okolnost ona, da li na temelju sustava vojne Krajine prištedi ukupna carevina 4,000.000 fr., to moram prosudjivanju vis. sabora ostaviti, meni je samo toliko jasno, da se prema Krajini može razborita kombinacija samo tada učiniti, kad ona na ustavno preustrojena bude, i zato tu nemože biti govora o milostinji, gdje se radi o razboritom uredjenju financijalnoga pitanja, prikom neodlučuje tako zvani krvni porez, jer ugarska kruna plaća za pragmatičke i zajedničke troškove 30% a ostale zemlje Njeg. Veličanstva 70% dočim krvni porez ulaže kruna ugarska kao što i ostale zemlje druge pole careviue svaka jednako sa 50% U obće smiešnimi mi se čine svi napadaji proti odborovoj većini kretajući se oko Krajine i Dalmacije, pa mi je jednom za uviek izjaviti, da Ugarska nerazpolaže ni s Krajinom ni s Dalmacijom, nemože dakle Ugarska uz najbolju volju više učiniti, a nemožemo mi pravedno od njih više zahtievati nego što je učinjeno sa §. 65. nagodbene osnove. (Istina. Živio!)

G. zastupnik vukovarski veli, da će biti domovina naša cienom te nagode.

(Ovdje prekine g. Živković govornika rekav: ja se b o j i m, da će biti domovina naša cienom te nagode.)

(G. Žuvić nastavlja.) I moj predgovornik g. biskup Soić tako je shvatio taj izraz, nu ako sam ja g. zastupnika vukovarskoga glede te stavke zlo razumio, to naravski sliedi, da njega moja replika ticati nemože, u ostalom u tom klarifikatornom izrazu prema mojemu shvatu neima baš bitne razlike, i s toga moram, da sumnjičenje, što u tom izrazu leži, svečano odbijem sa strane većine kralj odbora.

Izjavio je napokon g. zastupnik vukovarski motivirajući zakjučnu stavku svoga predloga, da se sva nagodbena pitanja solidarno rieše, tom motivacijom: da mu je prehvaljeni ugarski državnik rekao, da se ima nagoda sa Krajinom i Riekom paralelno riešiti.

(Gosp. Živković prekine i opet govornika s riečmi: neizvračajte moje rieči, ja sam rekao, da se ima Krajina i Rieka paralelno riešiti.)

(G. Žuvić nastavlja.) Što je duboko štovani državnik ugarski g. zastupniku vukovarskomu u tom poslu rekao, to ja dakako znati nemogu, nu misleć, da sam dobro razumio i zabilježio, što je gosp. zastupnik vukovarski nam u toj stavci rekao, glede sadanjega izjasnjenja njegova, opaziti mi je, da kad bi on bio govorio o paralelnom riešenju samo Krajine i Rieke, bez da je predstavio tu paralelu napram glavnomu predmetu naime nagodi, to takovo paralelno riešenje Krajine prema Rieci nebi imalo nikakova smisla za podupiranje osnove g. zastupnika vukovarskoga, kojom on solidarnost svih pitanjah nagodbenih ustanoviti želi. (Živio.)

Ja sa svoje strane na takovu solidarnost nebih mogao pristati nikada, jer to znači uzdržavati sadanju našu političku neizvjestnost na vrieme, koje se opredieliti nedade, a znači napose uživotvorenje ustavnosti izlučiti iz dnevnoga reda. (Istina. Živio.)

Prelazeći na govor štovanoga g. zastupnika daruvarskoga dužnost mi je iskreno pozdraviti ugladjen način, kojim razlaže po svom nazoru protivne stavke nagodbene osnove; zatim iskreno pozdraviti priznanje ráda odborove većine kroz to, što on prima osnovu nagodbenu većine podlogom špecijalne debate.

Prema mnienju njegovu, da bi se mogli razni poslovi izlučiti iz kategorije zajedničkih poslovah, učtivo ga napućujem na ono, što sam već izjavio u pogledu §§. 8., 9., 10.

G. zastupnik daruvarski nedrži pravilnom uporabu lojaliteta većine naproti manjini odborovoj, naglašene po g. zastupniku grada Zagreba dr. Šuhaju, meni je o tom samo toliko reći, da se je većina odborova tečajem svoje radnje u ištinu vladala prema manjini neograničenom lojalnošću, pa sam uvjeren, da će g. zastupnik daruvarski u svojoj svestranoj izobraženosti to jamačno i priznati.

Pomenutomu zastupniku grada Zagreba prigovarano bje takodjer sa strane g. zastup. daruvarskoga, da ga poziv na rieči glasovitoga reformatora nemože nukati na to, da prihvati cjelovitu nagodbu, već želi, da se učini novi pokus nagodbe. Ja se toj ideji izravno opirem, jer motreć njezin zamašaj, nalazim u toj ideji novi živalj, koj bi oprekom služio žudjenu uspjehu nagodbene osnove.

Ovom zgodom nemogu da mimoidem govor gosp. baruna Hellenbacha. G. barun naglasio je uvolom svoga govora, da će samo o financiji prosboriti, nu na kratko izjaviv, da on špekulira a la hausse, udubio se na grb i krunu

Digitized by Google

u sabornici ovoj namješten, zatim prošao na umovanje o talijanskomu ratu, odatle u Karpate i jadransko more, pa je zaključio svoj govor tim, da bi morao porumeniti, ako bi branio načela nagode odborove većine. Ja u govoru gosp. baruna Hellenbacha nisam našao nikakva materijala podobna za prigovor proti osnovi većine, s toga neimam povoda upustiti se u razglabanje njegova meni nedokučiva umovanja, nu zaključna stavka toga govora posve je jasna, a odgovornost za nju nadleži g. barunu napram onim licem, koja neće zarumeniti, ako brane nagodu, koju drže spasonosnom za svoju domovinu, razumievam dakako odgovornost napram onim licem, koja bi polagala važnost na takav oprost g. baruna.

Govornik protivne stranke g. zastupnik virovitički probudio je moju pozornost u većem stupnju, stoga neka dozvoli vis. sabor, da se okolno bavim sa njegovim govorom.

G. zastupnik virovitički izjavio je, da nismo postigli žudjene svrhe radi naše nesloge. Ako on tu neslogu izmedju mnienja majoriteta i minoriteta traži, onda je nesloga konštatovana, nu ja mislim, da je toj neslogi kriv u prvom redu gosp. zastupnik virovitički, (Gosp. Brlić prekida govornika, veleći: nije istina.) koj se iza pročitanih obijuh osnovah radi obiteljskih odnošajah udalji i povrati istom onda u Peštu, kad se je u našem odboru već primilo redigiranih 39 paragrafah; g. zastupnik virovitički stupi medju nas u onom času, kad se je pročitao §. 40., to jest zadnji paragraf, glaseći o željeznici, pa je nečuvši ostalu redakciju i neznajuć za sadržaj nagode izjavio, da se š njom neslaže. (G. Brlić opet prekida: ni to nije istina. Predsjednik ga pozove na red, kuća prima to prekinuće sa negodovanjem.)

(G. Žuvić nastavlja): Ja se za istinitost toga izloženja pozivam na sve članove kralj. odbora (glasovi: Istina) u takovu dakle načinu postupanja i u neprekidnih prosvjedih proti radu odborovu neleži u istinu niti dokaza niti nagona sloge.

U dalnjem slogu svoga govora veli g. zastupnik virovitički: da čineći mi iz bana civilistu, pita tko će komandirati gardu i Krajinu? Ja sam već imao čest vis. sabor izviestiti o razlučenju svojstva banova; prema dalnjem pako prigovoru g. zastup. virovitičkoga moram glede garde primjetiti, da se nagoda sklapljala na temelju obstojećih okolnostih, pri kojih se nemogosmo obazrieti na to, da li će se sada i u kakovu obliku urediti garda, a g. zastupnik virovitički neka se umiri za komandu vojne Krajine. Nj. Veličanstvo, kao vladar i gospodar vojske naći će expediens, kojim će se predusresti brigi g. zast. virovitičkoga za komandu Krajine, koli i buduće garde.

Prigovor o tom, da nije nigdje rečeno, da mi sa podanim 2.200.000 for. možemo razpolagati, može se samo tada staviti, ako se nagoda ili neće razumjeti, ili se želi samo s brojnoga vidika umnožiti prigovore, jer ta je svota odstupljena za autonomne troškove, a vlada i sabor autonomni nisu zavisni od središnje vlade.

Prigovor: da pogibelj za narodnost sastoji u tom, što možemo hrvatski govoriti na zajedničkom saboru, g. zastupnik virovitički nije motivirao a u tom leži najbolja motivacija, jer u istinu meni je nedokučiva logika, koja u tom prigovoru leži, uloženom proti ustanovi takovoj, koju ciela naša domovina povladjuje. — G zastupnik virovitički napada nagodu tim: da u njoj neima polašticah narodu obećanih; — kr. odbor je uvjeren, da je učinio sve na korist domovine, što mu moguće bijaše, a to bi g. zastupnik virovitički mogao priznati, da je po svojoj dužnosti sudjelovao, obećanja pako izpuniti nadleži onomu, koj je obećanja učinio, a da-li se g. zastupnik virovitički nalazi u tom slučaju, to ja dakako neznam.

Gosp. zastupnik stavlja pitanje: zašto mi sada više plaćamo za 1,700.000 for. nego što plaćasmo pod Bachom, Šmerlingom i Belcredijem?

(Gosp. Brlić žestokim naglaskom prekida: to nije istina, to nisam kazao.)

Nemogu odstupiti od toga, što sam jasno čuo i nije moja krivnja, ako obstoji razlog, da se opozove, što je jednom izušćeno. U tom pitanju g. zastupnika virovitičkoga nalazim nepravedno izazivanje strasti proti nagodbenoj osnovi, a da se to izazivanje u tom skladu čini izvan sabornice, podielio bi mu posve drugi značaj. Prema tomu mi je samo to izpuniti, da gore navedeni teretnji platež nije istinit, što dovoljno dokazuju računarstveni podatci gospodinu zastupniku virovitičkomu nikada neuskraćeni.

Veli nadalje g. zastupnik virovitički, da smo odveć odstupili centrumu, i da delegacija umrieti mora. — U §. 8., 9. i 10. izloženi su zajednički poslovi, a. g. zastupnik virovitički nije nam naveo ni kakova pojedina posla a ni razloga tomu, zašto da nije zajednički posao, na prostotno pako mnienje nisam dužan odgovoriti. Nu inače ima se sa smrću delegacije, koju je g. zastupnik virovitički povišenim glasom i njekim dopadanjem samu sebi navjestio: — Delegacija obstoji, priznaje se po obijuh polah carevine, pa na njezinu sreću priznaje ju i sam g. zastupnik virovitički u osnovi manjine, nami dakle bijaše dužnost ugovarati na temelju te živuće i obstojeće delegacije i ja u istinu nemogu shvatiti, kakova bi to nagoda bila, koju bi eventualno sklopili na temelju špekulacije na buduću smrt delegacije?

Veli nadalje g. zastupnik virovitički, da smo kroz to okrnjili narodnost, pa opet je priznao delegaciju? Neka g. zastupnik virovitički zna, da nepolažu niti Ugri niti mi spas i svu sreću države u inštituciju delegacijah, nu mi se podajemo gotovim činom, negradimo na tabuli rasi, već na 20 godišnjih faktih, koje g. zastupnik virovitički iz bivstva države izbrisati neće; mi držimo, da nečiniti ničesa, uviek tonuti u ponoru pasivnosti budi iz srčbe budi s drugoga razloga nekarakterizuje ustavna čovjeka i patriotična, njemu je raditi, neumorno raditi ma i najmanjim uspjehom, sakupljajuć tako gradivo za veću radnju — neka dakle sudi domo-

Digitized by Google

vina, da-li je dosadanjom svojom radnjom većina kr. odbora okrnjila narodnost. (Glasovi: Nije.)

G. zastupnik virovitički naglasio je nevaljalost nagode zato, što su govornici za nju izjavili, da se može popraviti.

Mi tom nagodom htjedosmo ustanoviti novi zakoniti položaj, a to nije restitutio in integrum, ta reštitucija može sliediti u praksi i životom nagode; ona će se sama po sebi uzdržati u koliko bude podobna za život, a nasuprot bude trebalo izmieniti ili preinačiti poput §. 70. one crtice, koje politički život bude označio nestalnimi. (Istina Živio!) Mi tomu radu neprisvajamo uzorni značaj, a neprisvajamo si nit infalibilitet; nu o tom smo uvjereni, da unutar političke ere, u kojoj nam se je gibati, težko bi uzradili na uspješniju ili koristniju nagodu, van kad bi nju tvorile velevlasti modernoga vieka, to jest preko šeste i sedme velevlasti, koja se kaže, da je štampa i luksus, kad bi tu nagodu udesila osma velevlast, naime: infalibilitet g. zastupnika virovitičkoga. (Živio! pleskanje.)

Taj g. zastupnik napada uzduž osnovu većine, postavljajuć glavnim regulatornim načelom proti nagodi u obće, da mi Slaveni nemožemo propasti, a Magjari da propasti mogu. Mislim, promatrajuć cieli sklad i duh njegova govora proti nagodi, da sam podoban suditi, što drži g. zast. virovitički o toj propasti Ugarske.

Ako je tomu zastupniku stalo do obstanka Hrvatske, neka neizaziva tamne moći u prilog slavenstva u značaju, kako ga on razumieva, jer uživotvori li se kada ta ideja slavenstva, tada će prije izminuća jedne godine historija izbrisati Hrvatsku iz lista svoga (Istina. Istina.), a obstanak Ugarske nepotrebuje zagovornika u gosp. zastupniku virovitičkom. Ugarska kraljevina izbavila se je iz oluje tatarske, iz one na Warni i Muhaču, preživila vremena Zapolje i Jozefinska, uztrajala u domaćih svojih nebrojenih olujah, pa nije klonula duhom niti iza nesreće, koja ju stiže u najnovijem vremenu, providnost božja štiti taj vrli narod već 800 godinah, pa će i nadalje obstojati u nadi prema toj providnosti i vjernosti prema svomu zakonitu kralju, nehajeći za propast zagroženu mu po g. zastupniku virovitičkom (Dugotrajni živio!)

Rečeni g. zastupnik mnije, da bi povoljnija nagoda bila, da je bilo u nas više ozbiljnosti (g. Brlić prekida govornika: to nije istina, to ja nisam kazao), te rieči izustio je g. zastupnik vukovarski, a g. zastup. virovitički prisvojio si je tu izreku, veleć da se š njom slaže, netreba se dakle izvinjavati radi načela bilo ma i ukorna.

Koga se tiče ta obtužba, da se je radilo o domovini bez ozbiljnosti? da li većinu kralj. odbora, koja je preko 100 danah i noćih uložila umne svoje sile i znatnih žrtavah, uztrajanjem na težkom polju brižljivosti za boljak svoje domovine? — da li velju tu većinu, koja je napadana sa perfidnimi sredstvi neuzkolebivo i nestrašivo vršila svoju dužnost, imajući ustavnu borbu sa braćom magjarskom, izpostavljena nezasluženim napadajem iz zavedene domovine i težko povriedjena po javnih listovih i osobah onih, kojim stoji do vječita nereda? Domoljublje nije monopol niti pravo, koje si nesmije nitko vindicirati, već je dužnost, koju svatko mora vršiti, s toga je taj napadaj g. zastupnika vir. nezasluženа uvreda gradjanskih čuvstvah i individualnoga poštenja odborove većine, i grozovita duševna nepravda, kretajuća se na površju sumnjičenja bez pozitivne oznake same materije, te tim izključujuća mogućnost izbjede, a na takove nepravde ostaje uknjižena nesmiljena nemeza. (Istina Živio!)

Gospodo zastupnici naroda! zaključujem svoj zadatak, predstaviv vam to: da naši protivnici stoje na stanovištu, na kom nije dostatna nikakova nagoda, sklopili vi nju kako vam drago, a mi stojimo na takovu temelju, na kom hoćemo, da svakako jednom već uredimo našu domovinu, držeći da stožer nagode neleži u okrutnoj vindikaciji pravah, već u medjusobnoj pravednoj popustljivosti, kojoj izim same domovine neima nepogodljive ciene; ja sam čvrsto uvjeren, da bi se to sve moglo uviditi i sa strane protivne, kad nebi nadvladala taština, stid, ili osveta.

Najodlučniji dokaz shodnosti naše nagode leži u razpršenju protivne stranke, jer članovi nje u česti odriču se učešća u razpravu, a drugi se njoj izravno ukloniše, poput onoga Rimljanina, o kom se piše: Hostem dum fugeret se Fannius ipse peremit. Nonne hic furor est, ne moriare, mori. (Živio! Istina.)

Gospodo zastupnici naroda! U nas su naperene oči ciele carevine, u nas položena nada naroda našega i Ugarskoga i previšnje težnje Njeg. kralj. Veličanstva, — u jednu ruku luč moralne snage do puta slobode i ustavnosti, u drugu pako neporušivi dogma ljubavi, bratinstva i sloge sa braćom Magjari pristajte na predlog: da se ta nagodbena osnova bez svake dalnje debate u svoj cjelosti primi. (Sve se digne na noge gromovitim živio! i pleskanju ni kraja ni konca.) —

Predsjednik: Ovdje bi bilo još zabilježeno 8 govornikah, nu dočim je vis. kuća uzklikom primila predlog g. zast. Žuvića, da se ovaj operat nagodbeni o državopravnom pitanju izmedju kraljevinah Dalm. Hrvat. i Slav. s jedne strane, a kraljevine Ugarske s druge strane u cielosti bez svake dalnje razprave primi, prestaje svaka dalnja razprava, i ja očitujem ovaj operat primljen po čitavom saboru, izuzamši četiri osobe, koje su ostale sjedeć. (Živio!)

Završujem sjednicu, i pozivljem gospodu sutra u 9 satih. Na dnevnom redu je riečko pitanje.

Digitized by Google

Devetnaesta saborska sjednica

držana dne 25. rujna 1868. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Izviešće odbora za riečko pitanje; (drugo čitanje). — Predlog Hervoića, da se kraljevinskom u odboru hvala i priznanje od strane naroda hrvatskoga u zapisnik stavi. — Zahvalnica Nj. Veličanstvu radi amnestije za primorske bjegunce, radi povišenja varažd. gimn. na drugi red, i radi otvorenja 4. god. na pravosl. akademiji u Zagrebu. — Podnesci. — Izvješće verif. odbora. — Razprava o izvješću železničkog odbora. — Predlog dra. Luke Petrovića glede željeznicah u Krajini i Dalm. — Pouzdanica županije zagrebačke na sabor radi primljene nagodbe. — Izbor odbora za kanal od Dunava na Savu.

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da proglasi zapisnik zadnje sjednice.

Bilj. **Janko Car** čita:

Zapisnik

osamnaeste sjednice Sabora kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije držane na dne 24. rujna 1868 pod predsjedničtvom saborskoga predsjednika presvietloga g. Antuna Vakanovića.

Čim je zapisnik jučerašnje saborske sjednice pročitan i ovjerovljen, nastavljena bijaše generalna debata na dnevnom redu stojeće nagodbene osnove.

Prije svega prijavio je predsjednik, da je upisani govornik proti osnovi zastupnik naroda g. Ljudevit Farkaš-Vukotinović njemu očitovao, da od rieči odustaje, i da neće u toj debati sudjelovati, — i da zastupnik naroda g. Ivan Durbešić bivši zapisan kao govornik proti osnovi iz sabora je izstupio, kako bje jučer obznanjeno, — i da imade još 8 govornikah za nagodbenu osnovu upisanih.

Na to započe debata, u kojoj učestvovaše g. v. župan Miroslav Kraljević, g. biskup Vjenceslav Soić, i zastupnik naroda g. Josip Žuvić. I kad je ovaj posliednji poslje obširnoga i svestranoga obrazloženja predložio saboru, da istu osnovu en bloc primi, pristade na to sabor ustajom sa stolicah i dugotrajnim oduševljenim klicanjem i pleskanjem, te je predsjednik izrekao zaključak, da je sabor izim četvorice članovah primio u svoj cielosti nagodbenu osnovu za uredjenje državopravnih odnošajah medju kraljevinom Ugarskom, i kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom.

Tim je predsjednik sjednicu zaključio i izjavio, da će se razpravljati pitanje riečko u sutrašnjoj sjednici, koju je u 9 satih prije podne urekao.

Vakanović v. r.
J. Car v. r.
saborski bilježnik

Predsjednik: Imade-li kakova primjetba? (Nitko se nejavi). Zapisnik jučerašnje sjednice je ovjerovljen.

Danas je na dnevnom redu riečko pitanje; molim g. izvjestitelja, da izvoli pročitati izvješće.

Izvj. **Škender Fodroci** čita, te nakon čitanja progovori:

Visoki sabore! Ja se usudjujem predložiti s razloga, što sam uvjeren, da neima nijednoga člana u ovoj saborници, koj nebi osvjedočen bio, da Rieka zbilja pripada Hrvatskoj, da ovaj predlog odbora, budući neznamo, kojim bi se načinom u sadašnjih okolnostih moglo ovo pitanje riešiti, en bloc primiti blagoizvoli, pa da izvoli nadalje odrediti, da se ovo pitanje tako uzko spoji s pitanjem nagodbenim, da se u predstavki koju će se Nj. Veličanstvu glede nagodbe podastrti, u ovo pitanje spoji, i u istoj napomene. (Živio! primamo!)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da se imade predstavka na Nj. Veličanstvo glede priznanja prava kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na Rieku podnieti, i da se sastavak ove spoji s onom o nagodbenom operatu? (Glasovi sa svih stranah: Primamo, jednoglasno.)

Izričem zaključak, da je vis. kuća ovaj predlog jednoglasno primila.

Digitized by Google

Dr. **Ignj. Brlić**: Jednoglasno nije.

Predsjednik: Dakle izzim jednoga glasa.

Škender Fodroci: Nadalje usudjujem se vis. saboru predložiti, da bi se glede sastavljenja ove adrese glede nagodbe kao i glede riečkog pitanja odbor izabrao, koji bi odmah sutra visokomu saboru osnovu ove adrese predložiti mogao.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da se radi sastavljenja te adrese odbor izabere? (Primamo! Dakle na koncu sjednice će se taj odbor izabrati. (Glasovi: iz koliko članovah; te se kuća izrazi za 5.)

G. Hervoić ima jedan predlog.

Stjepan Hervoić: Jučerašnjim i današnjim zaključkom o primljenoj nagodbi sa kraljevinom ugarskom izrazio je vis. sabor, da je kraljevinski odbor izaslan u Peštu izpunio nade i želje cielog naroda hrvatskog, i da se je tim učinio dostojnim onoga povjerenja, kojega mu je vis sabor podielio, a kroz sabor cieli narod hrvatski. Ja držim, da ću pogoditi misao vis. sabora, ako predložim, da na onom požrtvovanju i trudu, kojega je naš vriedni kraljevinski odbor uložio djelovanjem svojim za domovinu našu u Buda-Pešti kroz dugo vrieme, se njemu za uspomenu za sva viečna vremena hvala i priznanje od strane naroda hrvatskog u zapisnik stavi. (Živio.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. Hervoića? (Prima!)

Dr. **Pavao Bataljarini**: Visoki sabore! Nj. apošt. Velič. blagoizvolilo je previšnjim svojim riešenjem od 22. travnja 1868 podieliti vojničkim bjeguncem amnestiju, da se bez kazne u svoju domovinu povratiti mogu. Ovim previšnjim činom otvorena su vrata mnogim, i mnogim osobam, koje su se dosada u inozemstvu nalazile, u svoju se domovinu zbilja povratiti, i to bez svake bojazni, i bez svake kazni. Previšnja ova milost proteže svoju blagodat kako na cjelu zemlju, budući su bjegunci podanici iste, tako i na narodno mjesto bjegunacah, jer će ono dobiti natrag članove obiteljih svojih, koje će se uzradovati na povratak njihov.

Radi ovoga premilostivoga čina ja predlažem, da ovaj vis. sabor, budući je na njegovu predstavku ova milost podieljena, prepokorno svoju zahvalnicu predstolju Nj. Velič. podnieti izvoli (Živio.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. zastupnika dr. Bataljarina, da se zahvalnica glede podielenja amnestije primorskim bjeguncem Nj. Velič. podnese.

(Glasovi: Primamo)

Visoka je kuća dakle primila predlog g. zastupnika Dr. Bataljarina — Molim g. bilježnika, da izvoli zahvalnicu sastaviti.

Prispieli su takodjer njekoji podnesci. — Zapisnik verifikacionalnoga odbora. (Prima se.)

Hervoić čita:

Zapisnik

od dne 25. rujna 1868. Vodjen u sjednici verifikacionalnoga odbora.

Prisutni:

Ladislav Kukuljević, predsjednik.
Škender Fodroci, izvjestitelj.
Stjepan Vuković,
Hugo Anker,
članovi.

Ovako konstituirani odbor započeo je svoje viećanje, te je verificirao pozvanika presvietlog gospodina Hipolita markgrafa Pallavičinija za sadanje zasjedanje sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Zaključeno i podpisano.

Lad. Kukuljević v. r.
A. Fodroci v. r.

Dr. **Luka Petrović**: Visoki sabore! Neka mi dopušćeno bude, usudio bi se još nješto predložiti.

Medju spisi predanih nam kasnije nego li onaj, što ga je napomenuo g. predgovornik, pada jedan odpis vis. vlade u Beču od 21. srpnja t. g., kojim se je podigla osječka gornja gimnazija u višji red, nego je do sada bila; zatim drugi odpis od 3. rujna t. g. s kojim se naša pravoslovna akademija u Zagrebu nadopunjuje tako, da bude jednaka drugim sveučilištem u cjeloj carevini austrijskoj, i da može svaki, koj ju polaziti bude, ono isto pravo zadobiti, i ono isto učiti kao na sveučilištu.

Predlažem vis. saboru smierno, da bi u onoj zahvalnici i ova dva predmeta sadržana bila.

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Visoki sabore! Ja prihvaćam ovaj predlog, nu mislim, da bi se glede ovih predmetah zahvalnica separatno. Nj. Velič. izrazila.

(Glasovi: Separat.)

Predsjednik: To se samo po sebi razumieva, da se ovi predmeti, budući su različiti, nemogu jedan s drugim spojiti, jer su takodjer razno riešeni. Glede osječke gimnazije postigao je sabor podpunoma svoju želju; a glede akademije kako je poznato, nije postigao sve ono, što je tražio. Zemlja je najme tražila, da se sveučilište ovdje ustroji.

Na koliko je dakle vis. vlada zadovoljila želji vis. sabora, da se najme 4. godina ustroji, na toliko bi se imala najdublja zahvalnost Nj. Velič. izreći, na koliko pako nije, to će možebiti vis. kuća ovu stvar još kašnje u dalnji pretres uzeti i na dnevni red postaviti.

Biskup Dr. **Luka Petrović**: Vis. sabore! Ja na toliko odustajem od predloga moga, na koliko sam mislio, da se imade ova zahvalnica u istom spisu izreći. Ja sam govorio samo o vremenu, da bi se najme u isto vrieme to učinilo; a nije mi nakana bila, da bude u onome istome spisu.

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Visoki sabore! Dočim se na ove ugodne od Nj. Velič. kroz dvorsku kancelariju priposlane dobrohotnosti punim pravom i dostojnosti Nj.

Digitized by Google

Velič. zahvalnost izriče to se ja s druge strane usudjujem vis. sabor prepokorno moliti, da bi u pogledu previšnjega riešenja br. 3152 takodjer putem dvorske kancelarije prispjevšeg, u kojem se odbija želja sabora glede varaždinske, požežke, i karlovačke gimnazije, ovaj predmet blagoizvolio ili posebnomu odboru ili možebiti peticionalnomu odboru predati, za pertraktaciju, i daljnje odredjenje. To ja vis. kući preporučam. (Glasovi: Peticionalnom odboru.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da se imade zahvalnica izraziti glede podignuća osječke gimnazije na višji razred, i glede otvorenja 4. godine na pravoslavnoj akademiji. (Glasovi: Primamo.)

Vis. je kuća dakle primila zaključkom svojim, da se ove zahvalnice izraze.

Prima-li vis. kuća dalnji predlog glaseći tamo, da se glede toga, što se nije željam vis. sabora glede ustrojenja sveučilišta, i glede povišenja požežke i varaždinske gimnazije zadovoljilo, ovi predmeti na peticionalni odbor odpute?

(Glasovi: Primamo.))

Ovdje je nadalje tužba njekog Luburića, koji se tuži radi progonstva svojega djevera.

Budući, da nije ova tužba po nijednomu članu vis. sabora poduprta, mislim da bi se imala natrag povratiti.

(Glasovi: Natrag.)

Ovdje je predstavka zastupstva trgovišća jastrebarskoga, da mu se podieli pravo zastupnika na sabor izabirati; dočim nije pako po nijednomu članu vis. ovoga sabora poduprta, imala bi se natrag odputiti; izvan da bi ju tko od gg. članovah htio poduprieti! —

Fodroci: Ja ću ju poduprieti.

Predsjednik: Dočim je g. zastupnik Fodroci ovo podupro, neka se dakle odputi na odbor za izborni red.

Nadalje je ovdje predstavka upravljajućega odbora županije sriemske glede željeznice, i ovo bi se imalo na dotični odbor odputiti. (Glasovi: Na odbor.)

Polag ustanove učinjene došlo bi sada na dnevni red pitanje o lonjskom polju; zato molim g. izvjestitelja odbora za lonjsko polje, da izvoli predmet ovaj preduzeti.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Glede lonjskoga polja pojavila se je u najnovije doba, najme jučer, jedna okolnost, koja zahtieva, da se još jedna sjednica drži; zato mislim, da bi se danas u 4 sata poslie podne sastali članovi, te onu točku razpravili, koja je njekim načinom prepornom postala, i onda, da bi se vis. saboru sjutra na dalnje razpravljenje predložilo izviešće s predlogom.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Prispiela su izviešća odbora željezničkoga. Ja bi molio izvjestitelje, da izvoli proglasiti uspieh rada ovoga odbora.

Izvj. **Hugo Anker** čita:

Zapisnik

željezničkog odbora držanog u županijskoj kući dne 17. rujna 1868.

Poslje kako je visoki sabor iz svoje sjednice za željezničke poslove imenovao sliedeća lica: gg. Kolomana Bedekovića — Mirka Šuhaja — Venceslava Soića — Mirka Bogovića — bar. Šišmana Ottenfelsa — Ladislava Kukuljevića — Miroslava Kraljevića — Maxu Maller-a — Petra Maljevca — Stjepana Vukovića — Aurela Kuševića — Dragutina Koretića i Hugu Ankera, koja imaju sačinjavati odbor, ista sastadoše se, te izabravši izmedju sebe presvjetlog g. Venceslava Soića predsjednikom — a g. Hugu Ankera izvjestiteljem, jesu se constituirali i gore rečenim danom odborsku sjednicu držala prigodom koje.

1. Uzeo je obrečeni odbor u pretresivanje izručeni si dopis kraljevskog namjestničkog vieća od 24. sičnja 1868 Br. 970/161 kojim se visokom saboru na znanje stavlja, da je Njegovo cesarsko kraljevsko apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 29. prosinca 1867 premilostivno odobriti dostojalo, da se gradjenje željezničke pruge medju Hatvanom i Miškolcom zatim Žakanjom i Zagrebom izvede na trošak državnog erara i da se putem paušalne nagode povjeri bečkoj bankinskoj kući M. H. Veikersheim.

Odbor visokom saboru pokorno predlaže, da se ovaj dopis do znanja primi.

2. Poslje ovoga čitana je molbenica consorciuma kneza Vilhelma Saumburga Lippea na predsedničtvo sabora Hrvatskog-Slavonskog upravljena, s kojom moli, da bi se sabor obratio na kraljevski ugarski ministerium, te da rečenom consorciumu izposluje dozvolu gradjenja željeznice od Osieka u Dravskoj dolini do Zagreba.

Promotrivši ovaj odbor svestrano traženje napomenutoga consorciuma osvjedočio se je o tome, da pruga, koju prerečeni consorcium graditi želi neodgovara težnjam i potrebočam zemlje i naroda našega; — na dalje da ista nije u suglasju sa projectiranom po ugarskom ministarstvu željezničkom mrežom; — te samo parcialni interess jedne strane naše zemlje i naroda zastupa: — a osim toga namjenjeno to gradjenje stoji u opreci sa načelom, koje je po saboru izraženo, naime, da bi se pruga sredinom zemlje Slavonije vodila; — nemanje nebi isto to poduzetje odgovaralo obstojećim obćenitim načelom o gradjenju željeznicah u tom ustanovljenim, da naime željezničke pruge nebudu blizu paralelne što kroz namienjeno gradjenje ove pruge i zbiljam dogodilo bi se, pošto bi se ista nuz Dravu vodila — a preko Drave pečuhsko-baresko-kanižka već dogradjena — a druga paralellna linia bila bi iz Virovitice prema Zagrebu, dočim žakanjsko-zagrebačka jur se gradi; — s razlogah prenavedenih nemože odbor na ino već visokom saboru pokorno predložiti. da napomenutu prošnju conserciuma kneza Lippea neuvaži.

Digitized by Google

3. Dvovrstne predstavke naime županije varaždinske i Grada Varaždina, kojim mole, neka bi visoki sabor u pogledu oživotvorenja željezničke pruge iz Čakovca kroz Varaždin u Zaprešić zauzeo se; bijahu u pretres uzete.

Te pošto se je odbor ovaj iz prerečenih podnesakah o tom se ubavjestio, da bi ova pruga ponajprie za županiju i grad varaždinski od neizmierne koristi bila, i da je ista za promicanje materialnog stanja te županije, koju nijedna druga željeznička pruga nedotica, neobhodno potrebita; — nemanje da bi za uživotvorenje prerečene pruge ukupno našoj domovini korist promicala, to nemože na ino nego preporučuje visokom saboru da bi se isti za uživotvorenje te želje kriepko zauzeo, i putem predstavke Njegovo cesarsko kraljevsko apoštolsko Veličanstvo umolio, da bi se dostojalo ugarskom ministarstvu premilostivno naložiti, da tu prugu u combinaciu graditi se imajućih željeznicah primi, i da se na državne troškove rečena željeznica u istinu dogradi, tim boljma usudjuje se odbor ovo priporučiti, što taj potez prolazi mjesta vrlo napučena; — zatim znamenita ruda uglevlja, koja je za istu marinu vrlo sposobna švepla — galmaja — nahode! — osim toga ta pruga znamenita kupališta bi doticala; — nemanje na tom potezu nahode se razna produkta kao voće slive spiritus drva itd. napokon važnost ove pruge i prvašnji naši sabori jurve priznali su, i isti kraljevski odbori kao Hrvatski tako i Ugarski za postignuće te pruge kriepko su se zauzeli i visokom saboru za preporučenje predložili.

I tako bude zapisnik ovaj zaključen, odobren i podpisan.

U Zagrebu dne 17. rujna 1868.

Dr. Vjenceslav Soić, v. r.
biskup.

Hugo Anker, v. r.
izvjestitelj.

Zapisnik

odbora za željeznice po visokom saboru izaslatog, koji je dne 18. rujna 1868. sjednicu držao pod predsjedničtvom presv. g. biskupa Venceslava Soića u nazočju gg. Mirka Šuhaja, Mirka Bogovića, bar. Šišmana Ottenfelsa, Ladislava Kukuljevića, Miroslava Kraljevića, Maxa Mallera, Petra Maljevca, Aurela Kuševića, Dragutina Koretića, Huga Ankera, članovah prerečenoga odbora.

Dvie predstavke, jednu županije požežke, a drugu grada Požege uzeo je ova odbor u pretres, te iz istih razabrao u tome osnovanu molbu, da pučanstvo osrednje Slavonije zabrinuto glasovi, da se kani graditi željeznička pruga Osiek-Sisak dolinom dravskom mimoišav sredinu Slavonije, za koju u pogledu prometnih komunikacijah sa strane države nije učinjeno ništa, uteklo se je preko svojih municipijah visokom saboru s molbom, da ovaj po smislu jur po visokom saboru primljene i uvidjene potreboće, te i na temelju previšnjega riešenja od 13. travnja 1863. sa svom snagom zato se zauzme, da se u obće namienjena pruga Slavonije dolinom orljavskom vodi, a svakako dotle dozvola gradjenja ma kojim god potezom voditi se imajuće pruge uskratiti, dok prerečena municipija operate o preduzetom trasiranju Osiek-Sisak preko sredine Slavonije ne predloži, kojim žele dokazati mogućnost izvedenja pruge, nemanje neznatnu razliku troška med ovom i onim prugama. Uvaživ odbor ote molbenice kao i to, da samo onda se mora pravom kazati, da željeznička pruga sredinom Slavonije ide, ako se pruga od Osieka dolinom Orljave u Sisak vodila bude; a osim toga znajuć prikladnost tla u sredini Slavonije i razna produkta kano ugljenje, voće, petroleum, drvo, vino itd. nemanje obrisom na znamenita kupališta Daruvar i Lippik, koje posljednje je u cieloj Europi jedino svoje vrsti, i danas sutra postati bi moglo svietska kupka, usudjuje se visokom saboru predložiti, da na temelju već po visokom saboru primljenog naročitog načela, da se željeznička pruga sredinom Slavonije vodi, kao i obzirom učinjenih toga radi kod previšnjeg miesta zamolba, nemanje temeljom previšnje odluke Njegovog c. kr. apoštol. Veličanstva od 13. travnja 1863., gdje je po istom apoštolskom Veličanstvu označena sredina Slavonije, kojom bi pruga željeznička voditi se imala, Njegovo c. kr. apoštolsko Veličanstvo opetovano zamoli, da bi n obće premilostivo dostojalo, da se namienjena pruga od Osieka najkraćim i najjevtinijim potezom povede u dolinu Orljave, te odonud preko Požege, Pakraca, Kutine u Sisak; — te napokon izdavanje dozvole gradjenja drugim kojim god pravcem dotle uzkratiti dostoji, dok se preduzeto po županiji i gradu Požege trasiranje dogotovi i višnjem miestu predloži.

I tako zapisnik ovaj zaključen, odobren i podpísan.

U Zagrebu, pne 18. rujna 1868.

Dr. Vjenceslav Soić, v. r.
biskup.

Hugo Anker, v. r.
izvjesitelj.

Zapisnik

odbora za željeznice po visokom saboru izaslatog, koji je dne 20. rujna 1868. sjednicu držao pod predsjedničtvom presv. g. Vjenceslava Soića u nazočju gg. Mirka Bogovića, bar. Šišmana Ottenfelsa, Mirka Šuhaja, Ladislava Kukuljevića, Maxa Mallera, Aurela Kuševića, Dragutina Koretića, Huga Ankera, članovah odbora.

1. Uzeo je odbor ovaj u pretresivanje predstavku grada Bakra, kojim moli, da se vis. sabor preponiznom predstavkom na Nj. c. kr. i apoštolsko Veličanstvo obrati i njega zamoliti dostoji, da željeznica karlovačko-riečka kroz Bakar t. j. continuative kroz njegovu pomorsku stranu bi vodjena bila; a šta se tiče Kraljevice, da u najbližniji mogući doticaj sa istom bi došla.

Odbor ovaj iz navedenih razlogah molbu grada Babra podupirajuć visokom saboru preporučuje, da bi isti Nj. c. k. apoštolsko Veličanstvo molio, da bi dostojalo visokom ugarskom ministarstvu primilostivo naložiti, da se karlo-

Digitized by Google

vačko-riečka graditi se imajuće željeznička pruga svakako kroz Bakar mimo Kraljevice vodila.

2. Predstavku grada Senja uzeo je odbor ovaj u pretres, te iz iste razabrao u tomu ustanovljenu molbu, da vis. sabor obzirom u prerečenoj predstavki navedenih razlogah nastoji, kako bi se grad Senj sa cielim našim Primorjem kao što Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 13. travnja 1863. izrično obećati blagoizvolilo u alföldsko-riečku željezničku mrežu povukao.

Odbor ovaj visokom saboru ponizno preporučuje, da predstavku grada Senja prima, po mogućnosti uvaži i koliko je moguće željam zadovolji.

Zapisnik ovaj zaključen, odobren i podpisan.

Dr. Vjenceslav Soić, v. r. biskup.

Hugo Anker, v. r. izvjestitelj.

Z a p i s n i k

odbora za željeznice po visokom saboru izaslatog, koji je dne 23. rujna 1868. sjednicu držao pod predsjedničtvom presv. g. biskupa Vjenceslava Soića u nazočju gg. Mirka Šuhaja, bar. Šišmana Ottenfelsa, Ladislava Kukuljevića, Aurela Kuševića, Dragutina Koretića, Maxa Mallera, Petra Maljevca i Huga Ankera, članovah prerečenoga odbora.

Odbor ovaj je predstavku g. Alberta Höckera opunomoćnog ravnatelja dobarah kneza Adolfa Juraja Šaumburg-Lipea na visoki sabor upravljenu i poduprtu po više narodnih zastupnikah uzeo u pretrezivanje, te iz iste razabrao u tome stanovljenu molbu, da bi visoki sabor izvedenju željezničke pruge od Osieka preko Našicah u dolini dravskoj u Sisak blagoizvolio udieliti moguću podporu.

Na temelju već po visokom saboru primljenog načela, da se željeznička pruga od Osieka do Rieke sredinom Slavonije vodi naročito od Osieka preko Našicah u orlavsku dolinu projti morala — nemanje temeljom previšnje odluke Nj. c. kr. apoštolskog Veličanstva od 13. travnja 1863., gdje je po istom apoštolskom Veličanstvu označena sredina, kojom bi pruga željeznička voditi se imala — odbor ovaj visokom saboru predlaže, da se ova molbeniea nemože u obzir uzeti dok od strane municipijah požežkih predbježni poslovi za prerečenu željezničku prugu nebudu gotovi.

Znpisnik ovaj zaključen, odobren i podpisan.

U Zagrebu, dne 23. rujna 1868.

Dr. Vjenceslav Soić, v. r. biskup.

Hugo Anker, v. r. izvjestitelj.

Visoki sabore!

Svaka država, koja se nalazi na putu preporodjenja narodnoga, smatra za glavno sredstvo napredka svojega promicanje materijalnih svojih interesah.

Nitko tajiti nemože, da nisu promet i trgovina glavni faktori meterijalnoga razvitka. Svi mudri narodi to uvidiše i poprimiše sva sredstva, s kojimi materijalno blagostanje razviti mogu.

Povjestnica nas uči, da su narodi trgovinom i prometom u svakomu pogledu napredni, sretni i slavni bili. Uzmimo same Englezku, uzmimo sievernu Ameriku; tamo stoji u tolikom stupnju razvitak materijalni, u kolikom i njihova sreća i sloboda. Sloboda njihova, živalnost prometa, i trgovina zavise od mudro osnovanih i dobro uredjenih sredstvah; a prva sredstva za razvitak i blagostanje materijalno, mislim, da su željeznice, i tamo, gdje su željeznice ima i blagostanje, a ima i bogatstva; a gdje ih nema, tamo je zaista siromaštvo, tamo nema nikakvoga razvitka, tamo narodi tako rekuć neživu, nego samo vegetiraju.

Vis. sabore! Moram reći, da imamo liepih, krasnih i rodnih zemljah; a što nam hasne ote zemlje, ako nemožemo mi ono, što nam rodilo, takodjer i prodati, i u sviet slati. Do sada nismo tomu krivi bili, jer težki jaram absolutizma nad nami bijaše; al od sada, ako se nebudemo pobrinuli, i podupirali jedan drugoga, biti ćemo sami krivi, ako zaostanemo, i ako se ne budemo materijalnim načinom razvijali! Zato su od svih stranah naše zemlje dokazala nastojanja, da bi materijalno stanje podupirali, i došlo je od svih stranab na vis. sabor ovaj molbenicah, da bi ih isti podupirao, i da bi se tim podupiranjem postigla ona svrha, koju drugi narodi imadu po željeznicah.

Na prvom rádu stoji molbenica po konsorciumu kneza Lipea predana. Budimo pravedni. Ovu molbenicu neuvažava odbor zato, jer je, kako znamo uz Dravu već željeznica; a znamo takodjer, da je rieka Drava plovitbena. S tih razlogah neuvažava odbor ove molbenice i predlaže takodjer vis. saboru, da s razlogah navedenih molbu konsorciuma kneza Lipea neuvaži.

Što se tiče molbenice varaždinske, znamo zaisto, da je grad Varaždin u cieloj Hrvatskoj drugi varoš; znamo nadalje, da je napučen, i da imade u okolici njegovoj kupališta; imade takovoga blaga, koje je za trgovinu osobito sposobno. Mi znamo, da ima varaždinska županija uglevja, i znamo, da je županija varaždinska osobito lojalna bila u poslu, što smo ga jučer svršili; najme uniji; znamo nadalje kako sam već rekao, da imade županija varaždinska kupalištah, u koje dolazi svake godine sve to više bolestnikak; a došlo bi ih još više, da je tamo željeznica; znamo i to, da ako nebi pruge od Čakovca do Zapresića, dobili, nebi nikada željeznicu imali. Za tih razlogah uvažava odbor njihovu molbu, i predlaže vis. saboru, da bi se predstavkom, koja je već gotova, obratio na Nj. Veličanstvo, da im se podjeli željeznica. (Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Želi-li vis. kuća, da se pojedince svaki predlog rieši; ili kad se svi pročitaju, da se vrhu svih odluči.

Digitized by Google

Vel. župan **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja mislim, da je svaki izmedju gg. članovah ovdje prisutnih osvjedočen o tom, kako narav stvari zahtieva, da se svaki predmet napose rieši; zato predlažem, da bi se napose svaki predmet riešio. (Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Dakle prva je molbenica kensorciuma kneza Lippe-a, koji traži, da mu bude dozvoljeno željeznicu graditi dolinom dravskom. Predlog odbora glasi na to, da vis. sabor ovu molbenicu nepodupre.

Josip Kugler: Predlozi ovi glede željeznicah, tako su važni, da sjegurno čitavu našu domovinu zauzimlju. Buduć pako ti predlozi duboko u materijalno stanje zasjecaju, i tako su važni, da nemožemo u njih na priečac viećati, ni primiti ih, s toga predlažem, da bi se ovi predlozi najprije tiskali, te onda medju članove porazdielili, i za tri dana dnevni red stavili.

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Mi smo imali toliko putah dogodjajah, da smo u ovakovih, gdje se neima što razsuditi, nego samo kazati: podupiramo ili ne, odmah poslje pročitana zapisnika odlučili, jeli primamo predmet, ili ne.

Što se tiče predmeta ovoga glede konsorciuma kneza Lipea, to neimam proti tomu ništa, neka se stavi na dnevni red; ali, što se tiče molbenice županije požežke, to moram kazati, da je čitava stvar nesastoji u ničem, nego u tome, da se znade, jeli vis. sabor imade milost podupirati ono, što je već prijašnji sabor podupirao, i što je Nj. Velič. takodjer obećalo. U tome sastoji čitava stvar najviše, da se ište od Nj. Velič., da dotle, dok se tehnički poslovi županije požežke nesvrše, nikomu nepodjeli dozvolu gradjenje željeznice, budi savskom, budi dravskom dolinom. Ja mislim, da velikoga razglabanja i iztraživanja više u taj stvari neima. U rukuh vis, sabora stoji stvar naime, obustaviti gradjenje ždljeznice, budi savskom ili dravskom dolinom za 4 mjeseca, dok se nedokaže, da je željeznica sredinom Slavonije nemoguća, što ja nevjernjem. Molim dakle vis. sabor i preporučam riešenje ove molbenice; jer ako se bude odtezalo od danas do sjutra, neće se nikada doći do trasiranja, mi nećemo imati nikakva dokaza, i mi nećemo željeznice dobiti. K tome je ovaj predmet sasvime jasan, i može se u svako doba pretres uzeti, s toga preporučam što je izvjestiteljstvo donielo, i ako bi vis. sabor ovo primio, usudit ću se gotovom već predstavkom pred vis. sabor stupiti, iz koje će se uviditi, da se nikakov uštrb nepravi gradjenju željeznice niti savskom, niti dravskom dolinom, nego se pomaže sirotinja, jer gospodo! sirotinja tako velika, a već smo u to ime 14.000 fr. potrošili. Mislim dakle, da smo ta dostojni, sažaljenja i milosti vis. ovoga sabora.

Petar Maljevac: Što se tiče predloga g. zastupnika Kuglera, i ja ga glede molbenice za gradjenje željeznice dolinom dravskom, podupirem, jer je molbenica ova sasvim nova, i nije vis. saboru poznata, i predlažem takodjer, da bi se tiskala.

Što se pako tiče pruge željezničke vodeće orljavskom dolinom, pozivljem se na svekolike članove prijašnjeg sabora, kojim će podobro poznato biti, da to nije predmet nov, već da je danas po drugi put na stol vis. kuće stavljen. To je pruga, koju je već prije trgovačka komora kao najkraću i najshodniju priznala, koja je takodjer po vis. saboru Nj. Velič. preporučena bila, i koju je Nj. Veličanstvo, kao što se ovdje iz osnove odborske vidi, vis. reškriptom od 13. travnja 1863. obećalo. Predlažem s toga i molim, da bi vis. sabor izvolio odmah ovo pitanje glede željezničke pruge dolinom orljavskom u pretres i riešitbu uzeti.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja nisam protivan predlogu g. zastupnika Kuglera, da se najme tiskaju molbenice, i to samo glede one konsorcija kneza Lipea. Podupiram pako želju vel. župana požežkoga glede one molbenice županije požežke, da se najme odmah u pretres uzme, nego i preporučam vis. saboru, da izvoli takodjer pitanje željezničke pruge od Čakovca do Zaprešića odmah u pretres uzeti, i predstavka ovdje koja je već gotova saslušati.

Filip Thaller: Vis. sabore! Ja takodjer preporučam predlog g. vel. žup. Kraljevića, neodobravajuć predlog g Kuglera, što se tiče trasiranja dolinom dravskom i konsorcija Lipe. Što se tiče željeznice Čakovac-Zaprešić i pruge dolinom orljavskom, koji je predmet već Nj. Veličanstvu bio podastrt, mislim neka bi se molba na Nj. Veličanstvo ponovila sada iz razlogah navedenih i zapisniku, jer je pogibelj doista u vremenu. S toga molim, da vis. sabor uvaži razloge navedene po vel. žup. g. Kraljeviću i g. drugom podpredsjedniku saborskom, i da ovaj predmet izvoli odmah u pretrez uzeti.

Janko Car: Vis. sabore! Naprama tomu, što g. predgovornik veli, da se cieli predmet, t. j. svi predmeti glede željeznicah po odboru predloženih ujedno i konkretno riešit imadu i razpravit moramo navesti ovo. Gospodo! sigurno neima nijednog izmed nas koji nebi želju gojio, da se materijalno blagostanje promiče u svih krajevih naše domovine. Dakle ako se oddieli jedna strana, kao što je to u nazočnom predmetu, pa pučanstvo moli, da se u njegovoj okolici željeznicom blagostanje materijalno podupire, pa ako ovaj prediel u nikakvom savezu sa drugimi nestoji, mislim da se može tomu i napose zadovoljit; a kombinirali mi kako hoćemo, nikakva kombinacija neće moć odlučiti, da bi željeznica i Čakovca u Zaprešić mogla prejudicirat onim drugim željeznicam u Slavoniji, jer nestoje baš u nikakvom savezu. Zato molim da se ovaj predmet posebice rieši te posebnom predstavkom na Nj. Veličanstvo potakne. Tiskanje ovog operata bio bi zaludan trošak a nikakvoj kombinaciji nebi služiti moglo. Neka bi se dakle odmah predstavkom Nj. Veličanstvo zamolilo za shodna sredstva za to izvedenje. Što se tiče molbenice družtva Lippe, buduć odbor predlaže neuvaženje predmetu, neimam ništa proti tomu, da mogu članovi sabora dublje u predmet zavirit, da se tiska i na dnevni red stavi.

Digitized by Google

Vel. župan Svetozar Kušević: Visoki sabore! Predlog g. zast. Kuglera i ja dielim, u koliko koji predmet vis. kući nije dovoljno poznat, te je sasvim u redu da takvi predmeti dodju na dnevni red, da svaki zastupnik ima priliku, da se može potanje obavjestit. Zato je i odbor tri razna predmeta razdielio; te što se tiče prvog predloga, buduć je nov, slažem se sa predlogom odbora.

Što se tiče drugog predloga, molbenice grada Varaždina, mislim da je prešan i da se može odmah u pretres uzeti. A što se tiče molbe županije požežke, mislim, da ovdje i neima molbe, da bi sabora dužnost bila sve učiniti, da se ono nezaprieči, što je sabor toliko putah i tako silno zahtjevao i preporučio. Gospodo! sabor je u interesu cielog naroda i zemlje već molio i predstavljao, da se pruga u interesu napredka narodnog i napredka trgovine vodi sredinom Slavonije. Ovdje je županija požežka navela, da se tomu saborskom zaključku prejudicirat namjerava, dakle je dužnost vis. kuće, da se tomu na put stane. Zato i ja podupirem predlog, da se predmet ovaj rieši čim prije, da nebi što na put stalo.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Što se tiče prvog predloga g. zast. Kuglera, ja zaista neimam ništa proti tomu, ako po poslovniku dodje na dnevni red. Što se tiče drugog predloga, da bi se stvar komulativno uzela u pretres, moram izpovjedit, da se s tim neslažem i ostajem pri onom što sam jur prije reko, da se najme predmeti ovi posebice pretresti imadu; jer se ovdje radi o raznih prugah, koje medjuse nestoje u doticaju. N. pr. pruga, koja ima vodit sredinom Slavonije, dolinom orljavskom, ili onu, koju predlaže konsorcij Lippe, u nikakvom savezu nestoji sa prugom od Varaždina na Zaprešić ili s onom iz Karlovca na Rieku. To su stvari sasvim različite. U kolike bi medjutim nastala preporna kakva zadjevica izmedju pruge sredinom Slavonije naime dolinom orljavskom i one, koja je njekojim načinom ovoj unatoč, i koja bi polag druge molbenice konsorcija kneza Lippe imala vodit uz obalu Dravsku, mogu se obadvie zajedno u pretres uzeti. Ali oni drugi predlozi moraju se kao što rekoh, već po naravi stvari posebice pretresati.

Aurel Kušević: Visoki sabore! Što se tiče želje gosp. zastup. Hervoića glede željeznice iz Varaždina u Zaprešić, to je pitanje zaista posve likvidno. Što se tiče želje g. zast. osječkog, nalazim da on moli, da se preporna pruga Lippeova tako rekuć već u načelu koncesionira, kad bi se molbenica toga družtva stavila na dnevni red. Spojiv sa ovim želju g. vel. župana požežkog, da se odmah stvar uzme u pretres, da se prilika dade žiteljem onog predjela Slavonije trasiranje preduzeti, da se znade koji razlozi budu se pobijali, — vidim da je predlog g. zast. osiečkog suvišan. Ja držim, da taj posao tako nije pripravan, da ga vis. sabor podpuno poznaje i sud svoj osnovati može, te nam mora ležeće biti, u tako važnom poslu, u kojem je mnogo interesah spojeno, da se nepovriedi, da nam se u buduće nebi reklo, da nismo pravedne želje izpunili. Zato da se to prije sigurno nemože riešit, dok gg. Slavonci nebudu svoje razloge kroz trasu navesti mogli, mislim da se operat, što se tiče slavonske pruge, tiska i na dnevni red postavi.

Dr. **Pavao Battagliarini**: Visoki sabore! Pruga iz Karlovca na Rieku za sada koncesiju ima. Ovdje je radnja takva, da ništa drugo potrebno nije, nego da konačna komisija potvrdi i odmah će se počet gradnja pruge. U bakarskom interesu leži, da ova željeznica čim bliže grada Bakra, da kroz Bakar podje. Ako bi ova pruga samo do Rieke vodjena bila, Bakar, najznamenitija luka, ostala bi odsiečena od te blagodati. Ovo je očevidno, te nije treba da se predmet štampa. Razloge je dostatne naveo g. izvjestitelj, s toga preporučam, da se ovaj predlog glede grada Bakra bez svakog štampanja posebice u pretres uzme.

Ignjat Simić: Visoki sabore! Kako je g. predgovornik rekao, prieka je nužda da se ova stvar karlovačkoriečke željeznice preduzme u pretres, jer bi mogla zakasniti i izgubiti prednost. U toj prugi treba za Senj najbliža točka, pak bi mogla zapeti stvar kad se nebi odmah riešila. S toga molim, da bi se to odmah u pretres uzelo; a zato imam već gotovu representaciju.

Benjanim Kraljević: Visoki sabore! Uz predlog g. zast. Kuglera nikako nemogu pristat, jer taj predlog nikamo nesmjera nego da se posao željeznice dolinom orljavskom neću reć osujeti, jer to nije moguće, nego produlji. Konsorciju Lippe već je jedna molbenica odbijena, a i drugu je sad odbor odbio, kako nalazim za pravedno. Misli g. zastupnik Kugler, da se opet neće udovoljit željam onim, da se željeznica povede dolinom dravskom; a ja kažem, da drugčije nije niti moguće, jer sabor nemože na nijedan način podupirat predlog g. Kuglera i stvar otezat, dočim je već prijašnji sabor Nj. Veličanstvo u tom poslu zamolio, i Nj. Veličanstvo je obreklo, da će željeznica poći dolinom orljavskom. Zato mislim, da se predlog g. Kuglera neprimi, nego predlog odbora, i da se po tom Nj. Veličanstvo uprosi, da se donle nebi željeznica nit dravskom niti savskom dolinom nikomu gradit dozvolila, dok trasiranje kroz županiju požežku, koje je već i onako započelo il će za koj dan započeti, nebude dovršeno, kojim će se dokazati, da nestoji, da se ta pruga sa potežkoćami i mnogo većimi troškovi skopčanu nego dravsku. Osim toga moram kazat, da bi nepravedno bilo, kad bi se željeznica iz doline orljavske k Dravi prenesla, jer stanovničtvo kod Drave imade osim plovitbene rieke Drave na bajeru dravskom odmah željeznicu; a s onom željeznicom imali bi samo pojedini ljudi i mali dieo naroda pripomoći. Naprotiv kad bi se pruga orljavska uklonila, bilo bi to škodljivo za ½ mil. naroda, Zato preporučam predlog odborov.

Dr. **Ante Stojanović**: Visoki sabore! Mislim da smo mi razmatrajuć ovaj predmet na krivom putu. To znamo, da se sabor po želji cielog naroda već jedanput zaključio i zaključak Nj. Veličanstvu podnio, da se željeznica kroz

Digitized by Google

sredinu Slavonije ima gradit. Mislim, da od tog nebi sad odustali, a vidim, da se onaj zaključak neznam kojim povodom alterira.

Ako se pako predlog takov čini, koji je proti već učinjenom zaključku naroda, onda je to tako važan moment, da ga na prečac riešit nemožemo nego formalnom razpravom. Mi znamo kako družtvo jedno drugo hoće nadmašiti, ali sabor mora imat podatakah da stvar temeljno rieši. Ja ću uvjek biti zato, da ostane kod zaključka sredinom Slavonije, t. j. kroz županiju požežku i to najkraćim putem na Sisak. — Da čujemo razloge, s kojih bi se imalo odustat od zaključka. Ovdje se navadja to, da je ta željeznica prekomjerno skupa; to neznam, nu ako to stoji, da neima družtva za tu prugu, onda dakako treba odustati; ali ako to nije, nego se protivno dokaže onda nam je ostat kod zaključka. Za da se to može dokazat, upravo je predlog požežke županije najshodniji, jer ona želi izvesti tresu na vlastiti trošak.

A ja sam toga mnienja, da je to vladina briga, što narod već zaključi, da se to neosujećuje.

Nu da možemo preduzet razabrati trebalo bi štampat, a to je za 2—3 dana gotovo. Ja ću uvjek biti zato, da uprav ona pruga ostane, koje je sabor zaključio; ali za sada nemogu sud izreći. Treba da se prije o tom porazgovorimo, a čini mi se radi se o tom, da odustanemo od zaključka. (Glasovi: Ne! Ne!) Čemu dakle debatirat, ako niti po prijašnjem zaključku neradimo niti hoćemo nov? Zato sam ja za štampanje i dnevni red, da se može stvar kombinirat i na čisto dovesti.

Gjuro Kontić: Vis. sabore! Ja podupirem molbu i predlog županije i grada Požege i preporučam ju na uvažanje.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Vis. sabore! Ovo je stvar u sebi velevažna i svakog mora zauzet, jer je pitanje željezničko tako važno, da bi se u inih okolnostih imalo saboru u drugoj formi predstaviti, i da bi trebalo, da je i odbor poprimio po propisu poslovnika predlog, da se predmet tiska i da se tad formalna debata povede. Nego čini mi se, da gg. članovi sabora nisu dobro shvatili položaj, u kojem se je odbor naložio, i glavnu težnju, koju je on pred očima imao. Razlozi, koje su g. predgovornika vodili, upravo podupiru predlog odborov, jer mi želimo, da se želja naroda čim prije izpuni i k cilju privede. Ako se dakle požežkoj županiji mogućnost dade svoj operat izvesti, tim, mislim, samo dosliedno radimo. Pitanje je samo to, da-li bi to koristilo? — Da je konsorcij Lippe il drugo koje družtvo, podnielo cielu tehničku osnovu, tad bi se dakako morala stvar u tisak dat; nu ove su molbenice sasvim proste, te se neimamo ni kašnje iz njih ništa naučiti. Kad je sabor već u tom zaključak učinio, mora dosliedno kazati, da ob ovoj molbenici nemože dotle odlučiti, dok onaj zaključak stoji. Dakle sabor samo staru svoju želju ima podupirat. Smiešno bi bilo ostati kod starog zaključka i ujedno poduprieti prugu dolinom dravskom ili savskom; tako da dotičnici nebi znali što raditi. Trasiranje nitko neprieči; i požežka županija može trasirat, dok činom nepokaže, da prigovori proti orljavskoj prugi nestoje. Dakle ciela je stvar ta, da se Nj. Veličanstvo umoli, da definitivnu koncessiju nikomu nepodieli, dok za 3—4 mjeseca županija i grad Požega trasiranje nesvrši. To je u interesu naroda i vlade, da se vidi, ima-li pruga orljavska toliku prednost. Dakle mislim, da se taj predmet može odmah riešit. Stvar varaždinska nemože se takodjer odmah riešit, jer nestoji sa drugimi u nikakvom savezu, i moramo želit, da ta pruga dospje do gradnje; ja mislim, da nitko neće reći, da netreba željeznicah. To isto valja i o prugi na Bakar i Senj. Da bi se ovo tiskalo, izgubilo bi se vrieme, a ništa nebi polučili. S toga mislim, da se stvar u formi, koja je predložena primit, te odmah u pretres uzeti i riešit može.

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Ako to stoji, što je g. predgovornik kazao, onda treba, ne negativnu molbenicu, nego izjavit, da sabor ostaje kod svog zaključka. (Glasovi: Tako je.) Nije tako, kad se hoće molit, da se nedozvoli nikomu koncessija. To je negativna molba; a m moramo kazat, da ostajemo kod svog zaključka, i zahtjevamo, da željeznica udari sredinom Slavonije dolinom orljavskom; moramo ponovit zaključak stari. Ako je tko u tom od nas jači, to se razumi, da nam se zahtjev neizpuni, i može se uvadjat što se hoće, mi smo rekli već, da je to želja naroda. Neće-li se ta želja izvršit, to je drugo pitanje; ali mi od nje i našeg zaključak neodstupamo niti na protivno pristajmo.

Predsjednik: Vis. sabore! Ovdje se ponajprije radi o formi pretresivanja ovog predmeta. Vis. kuća je izvolila složiti se jednodušno u tom, da se pitanje željezničko, dočim se tiče različitih prugah, imade razčlanit po predielih, kojih se tiče. Ovdje je dakle o prugi karlovačko-riečkoj, varaždinskoj i slavonskoj divan. To su tri razdiela pitanja željezničkog. — Pitanje konsorcija Lippe naravski kao slavonsko sudara se sa pitanjem pruge požežke; dakle ova dva pitanja, mislim, mogu se skupno riešit, jer su analogna. Dočim još pitanje o požežkoj prugi nije došlo u pretres, nego je izvjestitelj samo predlog Lippe i prugu Čakovac-Zaprešić napomenuo, usudjujem se dakle predlog učinit, da se najprije rieši pitanje željeznice Čakovac-Zaprešić, onda pitanje željeznice podravske sa pitanjem orljavskim; a zatim bi se išlo dalje na ostale predloge.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Molim naprije dati glasovati o predlogu g. zastup. Kuglera. Ako ovaj padne onda bi tekar bilo pitanje o razčlanenju i pretresu. Ja sam stavio baš protivan predlog, da se ništa netiska.

Predsjednik: G. zast. Kugler stavio je predlog, da se sav operat tiska. Prima-li vis. kuća ovog predlog?

(Ustanu 4 saborska člana.)

Predlog g. Kuglera je dakle propao.

Molim da predjemo sad na predmet pruge Čakovac-Zaprešić, onda na predmet Lippe i požežke pruge zajedno.

Digitized by Google

Za sad molim vis. kuću, prima-li predlog odbora glede čakovačso-zaprešićke? (Prima se.) Molim g. bilj. da izvoli čitat representaciju.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Vaše c. i k. apošt. Veličanstvo!

Prepokorno obćinstvo županije varaždinske, a i slob. i kralj. grada Varaždina obratilo se je na ovaj Vašemu Veličanstvu vjerno oddani sabor sa molbom, da uvaži njegovu silnu potriebu i usvoji vruću želju radi gradjenja željezničke pruge od Čakovca preko grada Varaždina do Zaprešića.

Vjerno oddani Vašemu Veličanstvu ovaj, sabor uzev u svestrani pretres odnosne molbe, koje se u svoj smjernosti i podaničkoj vjernosti pod (i) prilažu, uvažio je pravedan zahtjev, te iz razloga, jer će u slučaju ako bi se zamoljena željeznička pruga nebi izvela, doista vjernomu pučanstvu županije a i grada Varaždina glavna životna žila podrezana te posljednja uzdržanja njegova toli potrebita snaga oduzeta biti.

Zatim, budući da će se gradjenjem žakanjsko-zagrebačke, kao i one iz Slavonije povući se imajuće željeznice što veći dio Horvatske u željezničku mrežu povući, ostala bi rečeno vjerno predana Vašemu Veličanstvu županija sa svojim gradom Varaždinom bez svoje krivnje, pokraj svih svojih dosadanjih na toli sjajan način prema Vašemu Veličanstvu izkazanih čuvstvah lojalnosti i vjernosti, izključena od svjetovnoga prometa i trgovine.

Na temelju toga te jer se u zemlji nalazećoj se na putu svoga preporodjenja, kao što je kraljevina Dal., Hrvatska i Slavonija, smatrati ima za glavno sredstvo svakoga napredka, svestrano promicanje njezinih materijalnih interesah, u sinovskoj oddanosti i podaničkoj vjernosti Vaše ces. i kralj. Veličanstvo ovaj prepokorni sabor moli: da blagoizvoli prepokorno pod (i) privite, pravedno i istinsko obrazložene, te po njemu u svojoj cielosti prihvaćene molbe, uzevši još premilostivo u obzir i ovaj važni razlog, da je i kraljevinski odbor vjerne Vašemu Veličanstvu, posestrime nam kraljevine Ugarske, prigodom razpravljanja državopravnih odnošajah sa kraljevinskim odborom prevjernih ovih kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije izrično napomenuo da će želja u pogledu gradjenja željezničke pruge od Čakovca na Zaprešić na zajedničkom ugarskom saboru, kamo će željeznice kao zajednički posao spadati, kako se je to već i pogledom na glavne željezničke pruge izkusiti dalo, pravedan odziv naći, iste premilostivo uvažiti, i toli koristnim izvedenjem rečene željezničke pruge prevjerno Vašemu Veličanstvu pučanstvo županije i grada Varaždina premilostivno usrećiti.

Dano iz naše u slob. i kralj. glavnom gradu Zagrebu dne — 1868. držane sjednice Vašega ces. i kralj. apoštolskoga Veličanstva prepokorni i uvjek vjerno oddani sabor kralj. Dal., Hrv. i Slav.

Hervoić, v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća sastavak ove representacije? (Prima se.)

Sad molim g. izvjestitelja, da izvoli navesti razloge glede pruge dolinom orljavskom i proti prugi podravskoj, jer je dosad samo napose glede molbenice Lippe razloge naveo.

Izvj. **Hugo Anker**: Vis. sabore! Ima ovdje dvie predstavke, jedna od konsorcija Lippe, a druga od punomoćnog ravnatelja dobarah Lippeovih. Ove nisu jednake. Odbor je željeznički mnienje izrazio, da vis. sabor prvu predstavku neuvaži; ova je njemačkim jezikom sastavljena. Druga predstavka, koja je poslje došla hrvatskim jezikom sastavljena, moli da sabor iz prerečenih u njoj sadržanih razlogah. Nj. Veličanstvo umoli, da dozvoli gradjenje željeznice dolinom dravskom, preko Našicah i Virovitice u Zagreb. Na to odbor odgovara, da se dotle ova molbenica neuvažuje, dokle god municipija požežka nebudu svršila trasiranje i predbježne poslove za prugu dolinom orljavskom. Što se tiče predstavke grada i županije požežke, buduć je poznato, da je već prijašnji sabor zaključak izrazio, da pruga željeznička imade ići sredinom Slavonije preko Našicah u orljavsku dolinu, da je takodjer Nj. Veličanstvo previš. riešenjem od 13. travnja 1863. izrično svoju volju izrazilo, da se pruga ima vodit sredinom Slavonije i to orljavskom dolinom; zato i iz razlogah, koji su u molbenici navedeni, odbor željeznički vis. kući preporuča i molbu i težuju županije i grada Požega; jer imade u požežkoj županiji mnogo siromakah, koji nisu u stanju porez platiti, dočim zemlja ima blagoslov od Boga, jer ima žita, šljivah, spirita, petroleuma, uglevja, drvah, što bi sve ne samo za razvitak naroda koristno bilo, nego takodjer i nuždno za ovu županiju, da je pučanstvo kadro te proizvode prometnut. Nadalje ima županija požežka kupališth, kakvih svoje vrsti u cieloj Evropi neima, najme Lippik i Daruvar, te ako bi pruga orljavskom dolinom udarila, došla bi ta kupališta u doticaj sa svietom, i tako bi mnogo koristi bilo ne samo za županiju, nego takodjer i za cielu okolicu i zemlju. Zato odbor osobito preporuča i moli, da bi se ovaj predmet odmah u pretres uzeo i polag predloga.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Prije, nego li se izrazim o predlogu odborovu prelazim na željeznicu, koja bi se gradit imala ili sredinom Slavonije ili po projektu dotičnog konsorciuma uz obalu dravsku. Ovdje mi je unapried napomenuti, da se izjavljujem za željeznicu vodeću sredinom Slavonije, i to orljavskom. Ja inače nemogu, jer to moje osvjedočenje i dosljednost od mene zahtjeva, buduć sam, bivši za vrieme prijašnjeg sabora podpredsjednikom istog odbora, već tu stvar zagovarao na saboru; zatim pako mi sreća u dio pade, da me izasla isti sabor sa još dvojicom gospode pred lice Nj. Veličanstva, da u tom obziru podastrem representaciju sabora u istom smislu. Moram nadalje ovdje i to naročito naglasiti, da smo — premda je za vrieme prijašnjega sabora bilo dosta nepo-

Digitized by Google

voljnih i neugodnih razlikah medju članovi istog sabora — što se toga predmeta tiče, ipak svi u tom složni bili, te je s toga i sabor zaključak stvorio jednoglasno, uvidiv razloge, koje vojuju za tu prugu.

Istinabog, poznato nam je, gospodo, da je za vrieme Šmerlingove vladavine bilo mnogo govora o željeznicah, jer su željeznice za ono vrieme bile ljepak, kojim su se ptice hvatale za rajhsrat. Nu onom sustavu, ili bolje rekuć onim, koji su taj sustav rukovodili, nije ipak za rukom pošlo, da na taj ljepak uhvate Hrvate, kao što su uhvatili Erdeljce. Njekoji smo u ono vrieme prisustvovali i dotičnoj banskoj konferenciji, u kojoj smo se izrazili za istu prugu; a poslje na saboru isto opetovasmo. — Ja dakle na ino nemogu, nego poduprieti ono, što scienim i držim, da je pravedno te da je uz to i na korist domovine naše.

Gospodo! Ako uzmemo prediele Slavonije i predočimo ili si na krajobrazu ili, kojem su poznati u pameti, tad ćemo viditi, da je kao što sada već gotovi učini svjedoče, tako rekuć gotova jedna željeznica uz onu stran Drave; vidit ćemo, da Drava sama kao plovitbena rieka životnu žilu sačinjava, koja prometu služi. Kad bi se dakle još i s ovu stran Drave željeznica vodila, mislim, da bi to tako zvanog dobra i previše bilo, dočim bi sredina Slavonije oskudjevala. Poznato je nadalje, da se s jedne i s druge strane obale nutrašnje t. j. zemljišta, koje se nalazi izmedju Save i Drave, na jednoj i drugoj strani tih riekah protežu

U ono vrieme, kad se je radilo o tom, da nam se željeznice tobože od strane vlade dadu, izaslani bijahu njekakovi miernici, koji su imali mjerit tamo prediele te su kašnje podnieli rezultat radnje, u kojem su naveli, da pád onakav, kakav se tamo nalazi medju brdinami kad bi se željeznica vodila sredinom Slavonije, nimalo neodgovara svrhi, te su kazali, da je proporcija toga páda 1: 40. Naravski, to je bilo u prilog onom sustavu, jer se moglo kazat; kad je tako, prestane sav poso. Ali kad uzmemo na um, da se druge željeznice gdje je mnogo manje probitka u izgledu, grade sa mnogo većimi potežkoćami; kad uzmemo u obzir, da danas tehnika nepoznaje nikakvih potežkoćah, neuvidjam zašto nebi zagovarali željeznicu ovu, tim i više, što u najnovije doba ljudi strukovnjaci, koji su tu stvar tek na brzu ruku pregledali, tvrde, da tomu nije tako, i da navodi od protivne strane neobstoje, t. j. da ona proporcija páda 1: 40 nije istinita. Istinabog da se one gore, koje su na ovoj strani Drave, prevaliti imadu na jednom mjestu; ali, gospodo, to je skoro svagdje tako, pa tomu i ovdje izbjeći nije moći. Ali je ipak u toj prugi jedna točka, gdje bi željeznica, kad bi išla sredinom Slavonije, prosto jednu pobočnu svoju prugu mogla pružit na Brod bez ikakve zaprieke terraina. Ako nadalje u obzir uzmemo, da je ta ravnica sredinom Slavonije, slična koritu plodonosnom, buduć tamo zemljište obiluje svim mogućim dobrom, što ga Bog i narav dati može, neuvidjam razloga, zašto se nebi ostalo pri onom, što je već prijašnji sabor prihvatio i za dobro pripoznao, Ja dakle u načelu ostajem pri tom, da se želježnica gradi sredinom Slavonije t. j. orljavskom dolinom te pristajem ujedno uz pravednu želju Požežanah prihvatjajuć predlog odborov. (Živio.)

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Ciela ova razprava dokazuje, da nismo dobro pripravljeni za taj predmet. Ali kad nije dozvoljeno, da se odborovo izsvješće štampa, i da se pusti u klubu pretresti, razilaze se mnienja bez da se što stalna vidi.

G. predgovornik sa uprav reče, da podupire želju Požežanah, da se željeznica pruži dolinom orljavskom. Ali Požežani to sad neišću, nego samo žele, da se nebi nikomu dala koncesija za gradnju, dok oni svoj posao trasiranja nesvrše.

Ako će se dakle razpravljat taj predmet, ja bi predlog učinio; nu mislim da se malo u klubu prije o tom poraz govorimo, pak sutra u pretres uzmemo.

(Kuća mukom priznaje razpravu meritornu.)

Mi smo dosad imali običaj, uvjek i za svašta reprezentacije gradit; nu ja mislim, da je prestalo već vrieme reprezentacijah. Što će kralj sa reprezentacijom? Neka sabor stupi positivno na radnju; zato predlažem, da sabor izjavi, da ostaje kod zaključka, koji je već prije učinjen po želji naroda, i tomu shodno neka vladi nalog dade, da sa kojim družtvom ugovor sklopi u tom poslu. To je praktično; a trasiranje je svakomu slobodno; niti je pitanje, hoće li se to komu drugomu dozvolit. Kad vlada dobije saborski zaključak, neka ga izvrši. Treba li bi se dakle orientirat tim više, što vidimo da fakta odlučuju ne samo koji je najkraći i najjeftiniji put, nego i pitanje, hoće-li se naći družtvo? —

Predsjednik: Vis. kućo! Uzimam si slobodu rekapitulirati ovo pitanje, da se možemo odlučiti. Konsorcijum kneza Lippe traži preporuku vi. sabora za ovu gradnju, drugo ništa, jer Lippe već imade dozvolu. S druge strane pučanstvo županije požežke traži, da dotle, dok oni sami netrasiraju i mogućnost nedokažu gradnje željeznice kroz županiju požežku, dotle vis. sabor neka nepodupire nikakve koncesije; županija ova to zato traži, jer je na mjerodavnom mjestu izrečeno, da se željeznica onuda nemože vodit; ona dakle želi vlastitim trudom i troškom dokazat, da je to vodjenje željeznice moguće i zato moli, dotle, dok ona tu prugu netrasira i nedokaže mogućnost gradjenja, da vis. sabor nikoga u gradnji nepodupire. Tako sam ja stvar shvatio. Molim vel. žup. požeškog g. Kraljevića, da izvoli to pitanje još izjasniti, da budemo točno obavjestjeni.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Tude su u predlogu tri merituma. Molba konsorcija Lippe, za kojeg sam uvjeren, da će ju i gg. dr. Stojanović i Kugler i svi ostali, koji su za prugu dolinom dravskom, takodjer sami odbaciti; jer tu ište konsorcijum Lippe preporuku za prugu od Arada preko Čadjavice nuz Dravu. To je mislio odbor da se mimoide, jer konsorcijum taj traži, da se sabor obrne na ministerij ugarski, da mu za željeznicu Arad-Barč podieli

Digitized by Google

dozvolu gradnje, a ne trasiranja, jer je ovo već gotovo. Naravski, to nemogaše niti odbor niti može sabor podupirati, i uvjeren sam, da će vis. sabor tu molbu odbaciti.

Druga je molbenica požežke županije i grada, koji se obratiše zato na sabor da se nebi nikomu podielila dozvola za gradjenje željeznice, dok oni nekritisiraju dokaz ministarstva ugarskog, kojim je rečeno, da se željeznica nikako nemože provesti sredinom Slavonije. — Okrom toga, što se je jedan i drugi kralj. odbor izrazio za tu željeznicu, okrom toga, što se je i dolnja ugar. kuća za nju izjavila, sa svim tim je rečeno, da nemože biti, nego da željeznica može proći samo dolinom savskom ili dolinom dravskom. Što više, čitali smo u novinah, da je ministarstvo odredilo, da se predtečni poslovi na prugu Karlovac-Rieka rade; a i družtvo južno ne samo da se drži pogodbe glede odkupljenja od Siska do Karlovac, nego si je i pridržalo pravo glede linije od Osieka do Siska il savskom il dravskom dolinom; ali od orljavske doline nema spomenika. — Naravski, poplašeni tim grad i županija varaždinska, misleći do tad, da su na čvrstu temelju, kad je sabor već takav zaključak stvorio, i kad su se kralj. odbor zato zauzeli i Nj. Veličanstvo svojim prev. riešenjem od 13. travnja 1866. reklo, da željeznica ima udarit kroz sredinu Slavonije dolinom orljavskom, — kuda će nego na sabor s molbom, da on izposluje, da se ono nedogodi. Dakle županija i grad požežki mole, da se u načelu i nadalje ostane kod zaključka za prugu sredinom Slavonije dotle, dok oni budu gotovi sa trasiranjem, koje će po prilici četiri mjeseca trajati; te da se umoli Nj. Veličanstvo, da svojemu ministarstvu ugarskom izdade zapovjed, da nedade nikomu dozvolu gradnje, dok trasiranje njihovo nebude gotovo. Trasiranja dozvolu ima i družtvo Lippe, Pejačević i Pretner & Comp., ali tu nije posljedica, da ima i dozvolu gradnje. Dakle želi se predupriedit dozvola gradnje, dok se izvede trasiranje. Ako se izvodi, da se stvar uživotvoriti može, uvjeren sam da će ministarstvo ugarsko od svog mnienja odustati, jer sam uvjeren, da su ministri ugarski kao i sva ugarska gospoda ljudi, koji pravicu hoće dielit. Ako-li nije moguće stvar izvesti, što nevjerujem, onda nastane drugo pitanje, koje samo sobom dolazi.

Treća molbenica je, koja bi se njekim načinom, kako predlog odbora glasi, imala u obzir ozet poslje učinjena trasiranja dolinom orljavskom. Što se ove molbenice tiče, ona neglasi za prugu nuz Dravu na Čadjavicu nego za onu koja ima udarit na Našice pa odatle krenut desno na Viroviticu ili kako već bude sgodno, a i mi našu prugu želimo povest preko Našicah. Neznam dakle kakva bi nepravica mogla biti za prugu dravsku ili koju mu drago, kad bi se to izvelo.

Zato preporučam, da bi se ovaj predlog odborov primio, naime da bi se Nj. Veličanstvo umolilo, da ostane u načelu kod željeznice sredinom Slavonije i da dotle gradjenje koje mu drago željeznice zabrani, dok se trasiranje dolinom orljavskom neizvede. Ako ovo primi vis. sabor, ja bi izručio representaciju, koju sam već napravio. A predmet ovaj, mislim, da će se uzeti u pretres onda, kada grad i županija požežka dokažu mogućnost svoje pruge. To je gospodo, pravično.

Biskup **Vjenceslav Soić**: Visoki sabore! stoji ono, da se već prijašnji sabor zaključio, da se ima željeznica vodit sredinom Slavonije. Iz navedenih datah smo se svi uvjerili, da se je ministarstvo ugarsko proti ovom zaključku izrazilo, dotično izreklo, da željeznica sredinom Slavonije nemože proći.

Dakle mislim, da upravo za opravdat prvi zaključak moramo biti još zahvalni Požežanom, što ga oni opravdat mole, i koji veli da se ta željeznica more sredinom Slavonije izvesti. Zato nenalazim zašto se nebi moglo zadovoljit molbi Požežanah.

Stjepan Kugler: Budući sam opazio, da su njeka gospoda krivo shvatila moj predlog i podmiću kao da se već u bitnosti o stvari govori, to se gospodo, usudjujem opravdat tim, da moj predlog smjera na formalno pitanje, t. j. kako se stvar ima pretres uzeti, a ne na bitnost. Ja proti predlogu odborovom niti rieči nerekoh nego samo kazah da se tiska i onda u pretres uzme u smislu poslovnika, da se možemo za tri dana obavjestit o stvari ovoj velevažnoj i složno jer riešit u bitnosti. Zato molim gospodo, budite uvjereni, da ako ze radi o tako važnom pitanju unapriedjenju komunikacionalnih sredstvah, ja sam uvjek za ovakovo unapriedjenje vojevao, ne samo javno nego i u privatnih krugovih; jer svakom je do tog stalo, da se jedanput, i u materijalnom stanju boljak pribavi, a sredstva napredovanja mislim da će svaki, osobito željeznice, kod nas podupirati koliko je moguće. Dakle, gospodo, budući se već bitno o stvari radi, neimam ništa na proti, da se predlog odborov u ovom smislu podupre, jer se tim neprejudicira nijednoj prugi, i zato pristajem uzanj. (Živio: Prima se.)

Predsjednik: Ima-li još tko od gospode progovoriti?

(Glasovi: Ne!)

Stavljam dakle pitanje, prima-li vis. kuća predlog odborov glaseći tamo, da se, dok se trasiranje požežke županije nedovrši, nikakovo družtvo, imenito ne konsorcijum Lippe, nebi preporučilo Nj. Veličanstvu za dozvolu gradnje?

(Glasovi: Nek se predlog čita.)

Izvj. **Hugo Anker** čita:

(Glasovi sa svih strani: Primamo.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Kad vis. sabor ovaj predlog primio, usudjujem se odmah i dotičnu reprezentaciju izručiti, iz koje će se i viditi, da neima bojazni i da se neprejudicira nikomu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Digitized by Google

Vaše Veličanstvo!

Pučanstvo osriedne Slavonije zabrinuto glasovi, da se kani graditi željeznička pruga Osiek-Sisak dolinom dravskom mimoišav sriedinu Slavonije, za koju u pogledu prometnih komunikaciah dosada sa strane države nije učinjeno ništa, uteklo se je preko svojih municipijah ovomu saboru s molbom: da bi ovaj kud zaključakah do sadanjih sabora i nadalje ostao, priznavajuć korist željezničke pruge za našu domovinu isto to kod najvišjeg miesta zagovarao, te da ovaj sabor pošto je županija i grad Požega odredili o svom znatnom trošku predhodne radnje ove željezničke pruge preko sredine Slavonije preduzeti i to od Osieka preko našičkoga kotara, Požege, Pakraca, Kutine u Sisak, a po potriebi i pobožnih krilah Brod-Gradiška, da dokaže da željeznička pruga vodjena ovim putem uz možebit veći ali neznatno veći trošak ne samo zadovoljiti pravednim zahtjevom osredne Slavonije već da je svojom znamenitom kratkoću i po interese prometne znatno uharnija od ma koje druge pruge — posreduje da se najvišja dozvola za gradjenje ma koje druge iz Osieka u Sisak vodeće željezničke pruge nebi podielila dotle dok će ova trasa dogotoviti se i tako dok se nebude mogla uzeti u dostojan obzir.

Sabor ovaj uvaživ razloge da ova strana Slavonije obiluje velikimi šumami, bogatimi neupotrebljenim željez ničkimi rudnici, i inim kovovninami, plodnosnimi ali radi pomanjkanja prikladnih komunikacijah za izvoženje plodinah žalibože slabo obradjivanim poljanim lišena je svakog svjetskog puta; uvaživ da bi željeznička pruga ovdje na sredinom Slavonije srce ove kraljevine oživila, i napredila, te tim znatno ojačala poreznu snagu ove zemlje, dočim ako podje drugim pravcem ostati će ovaj dio i nadalje pust, te neimajući nade ikada više približiti se svjetskom prometnom svjetu ne samo da neće napredovati već sve boljma i boljma napadovati, uvaživ i onu okolnost što su se dosadanji sabori za ovaj pravac izjavili, što je i kraljevinski odbor bivši radi nagode u Pešti sa kraljevinskim odborom ugarskim u tome pravcu porazumio se usvojenje molbu municipijah osredne Slavonije te stupajuć pred prestolje Vašeg Veličanstva prepokorno moli: da bi Vaše Veličanstvo prenapomenutu prugu sredinom Slavonije i nadalje po smislu previšnjeg svoga riešenja od 13. travnja 1863. u načelu odobriti dostojalo, i svakoj drugim pravcem vodećaj gradnji željezničke pruge od Osieka do Siska dotle svoju premilostivnu dozvolu uzkratiti dok preduzet se imajuće trasiranje dotično predhodne radnje ove pruge pravcem srediue Slavonije nebude dovršeno i Vašemu Veličanstvu podastrto, što će najdulje za četiri mjeseca sljediti, te potom moguće postati i sa obzira tehničkoga svim prigovorom na put stati, i pravične želje vjernog Vaše Veličanstva naroda osrednje Slavonije podpuno uvažit.

Vaš. c. kr. apošt. Velič.

vazda vjerni poddani sabor kraljevine Dalm., Hrv. i Slav.

Predsjednik: Prema-li vis. kuća sastavak ovaj?

(Glasovi odasvud: Primamo.)

Izvj. **Hugo Anker:** Vis. sabore! Glede Bakra je željeznički odbor svoje mnienje izrazio, budući smo čuli, da je tamo toliko siromaštvo, da veće na svietu nemože biti. Dakle, ako još nebi imali komunikacije željezničke, te ni trgovine, bi sasvim propali. S toga je odbor stvar ova vis. saboru preporučio tako, da bi željeznica kalovačko-riečka kroz Bakar kontinuativno k moru vodjena bila i da je Karlovac s njim u najbližem doticaju. Zato molim preponizno vis. sabor, da bi ovaj predmet uzeo u pretrez i polag mnienja odborova blagoizvolio primiti ga.

(Glasovi odasvud: Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Vaše c. i kr. apošt. Veličanstvo!

Toli izgledano pitanje o željezničkoj prugi Alföld-riečkoj, od koje i naše primorje promaknuće trgovine i pomorskog brodarstva izgleda, primiče se sve to većmn k žudjenomu riešenju, te je već blizu trenutak, da će se ista željeznica graditi početi.

Nejma dvojbe, da će se ova željeznica za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju blagodaću smatrati, nu da u istinu to bude, od neizmierne je potriebe, da se prigodom njezinog izvadjanja osobiti obzir uzme i sa obalu primorsku, zato ovaj Vašemu Veličanstvu vierno oddani sabor neobhodno potriebitim drži da se željeznica iz Karlovca na Rieku vodit imajuća, što samo najviše moguće bude, dotakne primorske postaje i luke, koje poput vratah k nepreglednoj stazi mora po kojoj se otvara obćenje sa čitavim svietom slaže sa ulazom i izlazom trgovine, te su joj pomoćna poluga za njezino razprostranjivanje.

Na obali primorja ovih kraljevinah leže dvie od toga i naravi stvorene luke, dva krasna brodarska pristaništa i to Bakar i Kraljevica.

Ove dvie luke odgovaraju svakomu pomorskomu zahtievu, jer su prostrane i toli duboke, da upravo do kraja obale i najveći brodovi približiti se mogu, te su tada podpuno osiegurani proti svakoj oluji, a pokraj toga biva posve lasno i udobno svako u i izkrcivanje odnosnih brodovah.

Na ove su luke već prije osobiti obzir uzeti dostojali i slavni predji Vašega Veličanstva, jer su udostojali mnogovrstnimi iznimnimi blagodatmi, u kojih se užitka i po otčinskoj skrbi Vašega Veličanstva i danas nalaze.

A vrh toga, ove luke providjene su od naravi sa svimi potrebitimi svojstvi, da se u njih najlaglje i najsegurnije i ratni brodovi graditi i čuvati mogu.

Cestom Karolinom ozvanom i sagradjenom radi pomaknuća pomorske trgovine još u prošlom stoljeću, kao i onom posebnom granom Louisinske ceste od Jelenja, na Bakar, dovodila se ciela trgovina na more tako, da je poda je poprečno preko godine do 100 velikih brodovah u

Digitized by Google

svaku od ovih lukah ulazilo, neračunajući ovamo ladje kraćega brodarenja.

Dočim nakon sagradjenja željeznice iz Siska na zidani most, sva trgovina nagnuća je na Trst, te ove liepe luke, pokraj svih svojih izvrstnih prednostih stoje prazne i puste, a obližnja mjesta nisu ino, van žalostna pristaništa još žalostnije ondje stradajućeg žiteljstva.

Trgovina na kopnu ovih kraljevinah, a i u posestrinoj kraljevini Ugarskoj sve to većma se diže, a podići će se ako Bog dade i više uz premilostivo, očtinsko nastojanje Vašega Veličanstva, — samo joj treba, da se usavrši, otvoriti sigurni put u njezina primorska pristaništa odakle će se tada, razširivati po čitavom svietu.

Vaše Veličanstvo! prevjerno oddani sabor ovih kraljevinah u svoj smiernosti mnije, da bi se toli za trgovinu probitačno, koli za ondašnje prepokorno stradajuće primorsko pučanstvo potrebito, prigodom izvadjanja željezničke pruge Alföld-Rieka, i na ostale primorske luke pravedan obzir uzeo, te stoga Vaše Veličanstvo u svoj sniženosti moli, da dostoji premilostivo odrediti dati, da se upitna željeznička pruga kroz grad Bakar mimo Kraljevice izvede.

Dano iz sjednice dne u glavnom gradu Zagrebu držane.

Vašega c. kr. apošt. Veličanstva

prepokorni i vam vjerni sabor.

Hervoić, v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog i predstavku?

(Prima se.)

Izvj. **Hugo Anker**: Vis. sabore! Ima još jedna predstavka glede grada Senja. Iz istog razloga i Senj moli, da se u karlovačko-riečkoj prugi nanj obzir uzme. Odbor tu molbu vis. saboru preporučuje, da bi koliko moguće ta pruga što bliže prišla obali njihovoj. Zato molim ponizno, da bi vis. sabor ovu predstavku grada Senja uvažio i u pretrez uzeo. (Glasovi odasvud: Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Vaše Veličanstvo!

U odlučnom ovom času, kada vlada V. V. svojski o tom nastoji, da se željeznička pruga karlovačko - riečka graditi počme, usudjuje se najvierniji sabor kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. molbu u imę kr. i slob. grada Senja, da se isti kao i cielo naše Primorje iz željezničke mriežę neizključi, priestolju posvećenoga Vašega Veličanstva u najdubljoj podaničkoj poniznosti s time podastrieti, da obzirom na obstojeće okolnosti, stavljenu previšnjim riešenjem od 13. travnja 1863. u izgled blagodat željezničke sveze, sada gdje skrajnja nužda po najvierniji primorski narod i grad Senj nastupi, najmilostivije udielotvoriti dati dostoji.

Vaše Veličanstvo! Senj je od pamtivieka svojom trgovinom na glasu bio; tudi je skladište silnoga iz unutrašnjosti Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Bosne za prekomorsku trgovinu k jadranskoj obali privezenoga žitka i drvah bilo; ali od kako trgovina sa hranom na Odesu a željeznička pruga preko Zidanoga mosta u Trst okrenu, propade taj grad skoro posvema.

Ako dakle toli mudre i očinske prehvaljenim premilostivim riešenjem Vašeg Veličanstva izražene namiere i na grad Senj i njegovu okolicu do skora protegnute nebudu tada će najtužnijega mrtvila i neizbježive propasti nesamo prespomenuti grad Senj, kojega premožni njegov vladar svakom zgodom štitjaše i odlikoša. već i cielo naše Primorje sigurnom žrtvom postati.

Grad Senj neželi da se ikojem drugom gradu ma kakva nepravda nanese, nego jedino samo žudi, da se težke brige poradi svoga većma, nego ikada u pitanje stavljenoga životnoga obstanka, oslobodi!

Iz obzira dakle, što grad Senj polag svoga položaja i najbližja i najzgodnija točka, koja bje južno-iztočne krajeve naših kraljevinah sredstvom željezničke pruge spojiti mogla, što mu je luka već sada dogotovljena, što je iznošište ciele obližnje krajine, i što bi se grad Senj i luka mu, zajedno sa svojim Primorjem tja do Kraljevice viečnoj propasti žrtvovao, kad se nebi pruga karlovačko-riečka kako udesila, da što bližja koju točku do Senja, s kojom bi se taj grad tada u svezu staviti mogao, dotakne.

Iz navedenih važnih razlogah a najpače, da se grad Senj što zaslužuje, od propasti, a pučanstvo primorsko od prosjačtva spasi, osvoji ovaj najvierniji sabor pravednu molbu grada Senja, te ju očinskoj milosti Vašemu Veličanstvu preporučuje, da bi istu po mogućnosti uvažiti dostojalo tim većma, što su obzirom na Senj i Primorje već i onako trovrstna osnivanja preduzimana bila, te se medju time zaista takve, dvie trace nalaze, s kojimi bi se i grada Senju i Primorju brez ikakvih štetonosnih posliedicah po Rieku, obilna pomoć pružiti mogla.

Sa poklonstvenim štovanjem i neuzkolebivom podanikom pokornosti ostajemo

Vaš. c. i kr. apošt. Velič.

vazda vjerni poddani sabor kralj.
Dalm., Hrv. i Slav.

Presjednik: Prima-li vis. kuća predlog i predstavku?

(Prima se.)

Predsjednik: Imadem čast predložiti vis. kući dopis županije zagrebačke i molim g. bilježnika, da ga izvoli proglasiti.

Dr. **Luka Petrović**: Neka mi dostoji oprostit vis. kuća, ja bi želio povesti rieč o pitanju, o kojem nismo ubavješćeni, kao zastupnik grada Zagreba, u kojim, kako je središte političnо vladi, bi imalo bit i središte komunikacijah trojedne kraljevine Dvie su velike česti trojedne kraljevine, koje nisu bile napomenute ovdje radi komunikacije, a to je vojnička Krajina i Dalmacija. Ja nisam čuo, je-li ikoja oblast za to skrbi, da bi se željeznica imala i vojničkom Krajinom, osobito otočkom i ličkom pukovnijom pak

Digitized by Google

zrmanjskom dolinom u Dalmaciju provesti, te nas kako politički tako i u komunikacijah spojiti s nami. — Da nebudem dug, na kratko ću izreći svoj predlog radi velike koristi, koja bi odtud nesamo za cielu našu domovinu, nego i za isti grad, kojeg mi je čast bit zastupnikom. Neću reći tako, da se Nj. Veličanstvu to predloži, nego samo zato, da je spomena o toj stvari u dnevniku i ako moguće u zapisniku, te da bi se vis. sabor obratio po predsjedničtvu il kojim drugim shodnim putem u upitao, da li u tom obziru vojnu Krajinu i Dalmaciju dotične više političke oblasti rade. To preporučam shodnim putem, ako je ikako moguć, u obzir uzeti, da se iz maćuhinske skrbi izbavi Krajina i Dalmacija i da te česti naše domovine onu blagodat koju i mi, čim prije uživat mogu. Oprosti mi vis. sabor, da neovlašten postupih se to napomenut.

Predsjednik: Ima-li vis. sabore, kakva primjetba na ovo?

Dr. **Mirko Šuhaj**: To je nov predlog, koji se ima u formi postavit na stol vis. kuće; onda se može uzet u viećanje.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Mislim, da je to interpelacija, na koju će g. predsjednik odgovorit g. zastupniku.

Dr. **Luka Petrović**: Krajina neima sreće biti zastupana, niti Dalmacija. Hoće-li se tako izbaciti bez svakog obzira, za koje koje nas treba biti skrb?

(Glasovi: Dnevni red.)

Predsjednik: Molim, da bi g. predložitelj izvolio mali nacrt svog predloga načiniti i predsjedničtvu predati.

Dr. **Luka Petrović**: Ako imam podporu u vis. kući?

(Glasovi: Dakako.)

Predsjednik: Molim g. bilježnika da čita sad dopis županije zagrebačke.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Od ono doba kako je godine 1848. ne toliko voljom naroda, koliko mudro izumljenom varkom prekinuta sveza izmedju naroda našega i ugarskoga, čamila je domovina naša u postojanoj i nesnosnoj neizvestnosti, te je priličila malomu osamljenomu brodiću bačenomu u sried uzrujana mora, kojega burni talasi bitju njegovu pretiaše sigurnom propašću; priličila je osamljenomu otoku, kojega prediele zastiraše vjekovite magle, a stanovnike mu nerazvedri ni tračak topla sunašca. Nu visoki ovaj sabor dokinu jučeranjim svojim zaključkom u poslu nagodbenom težke muke i jo teže brige, koje su narod naš u nesnosnom stanju njegovom pritiskale upotrebiv u istinu posliedniji sgodni čas, da već ne malo u svakom obziru propali naš narod privede kopnu bolje budućnosti.

Ponovljenje saveza s Ugarskom držao je svaki sin domovine naše za nuždnu potriebu, jer je narodu našemu polutanski položaj u kojem se do sele nalazio, već u toliko dosudio, da je odlučio čvrstom voljom latiti se radje i skrajnih sredstvah, nego li mirnim okom gledati kako mu se moralni i materialni život razpada i za njega još živa raztaće.

U ponovljenju saveza s Ugarskom smatrao je i smatra narod naš jedino sredstvo da okržljavelo varkom sebičnjakah biće svoje oporaviti i osposobiti uzmogne, za budući bolji život.

Visoki sabor zadovoljio je vrućoj toj želji naroda na način u sadašnjih okolostih po narod naš što moguće koristniji, te za oto hitri skupština ova u ime obćinstva županije zagrebačke podastrieti visokomu saboru izraz svoga neograničenog povjerenja uz toplu zahvalu što je visoki sabor muževnom i junačkog naroda dostojnom odvažnošću učinio prvi odlučni korak na stazi, koja nas ima privesti u luku blagostanja narodnoga, te bolje i srećnije budućnosti.

Dano iz skupštine slavne županije zagrebačke dne 25. rujna 1868. nastavljeno držane.

(Kuća pozdravi dopis sa Živio.

Predsjednik: Ova izjava slavne županije zagrebačke može se na ugodno znanje primit i uvrstit medju spise.

(Prima se.)

Vis. kućo! Zaključeno je na predstavku konsorcija grofa Pejačevića poradi gradjenja kanala od Dunava na Savu, da se odbor imenuje, koji će to pitanje promotrit i predlog učiniti. Molim, da se vis. kuća izrazi, iz koliko članovah ima sastojati taj odbor. (Glasovi: 7.)

Predsjednik: Dakle molim, da se vis. kuća lati izbora 7 osobah za odbor za kanal i ujedno i drugog odbora od 5 članovah za izradjenje popratnice nagodbene osnove. Zato odgadjam sjednicu na 10 minutah. Molim gg. bilj. Cara i Reiznera primati cedulje kod glasovanja; à za brojenje glasovah molim da gg. Barabaš i Perko pomažu g. Reizneru a gg. Balog i Labaš g. Caru.

(Sljedi izbor.)

Predsjednik: (Poslje obavljena izbora) Vis. kućo! Uspjeh glasovanja je taj, da su za sastavljenje adrese izabrani gg. Robert Zlatarović, dr. Mirko Šuhaj i Janko Car sa 51, Škender Fodroci sa 50, a Stjepan Hervoić sa 47 glasovah.

Za prokop medju Dunavom i Savom izabrana su sljedeća gospoda: vel. žup. Svetozar Kušević i vel. žup. Mirko Bogović sa 53, Dane Janković, Stjepan Jančo i Lacko Thaller sa 52, a Ljudevit Reizner i Anastas Zamfir sa 49 glasovah. — Molim, da bi se ovi odbori odmah konstituirali, da im možem odmah dotična pisma predati.

Sad sjednicu završujem i uričem dojduću u sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Dvadeseta saborska sjednica

držana dne 26. rujna 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Izvješće odbora za vjeresijsku banku. — Izvješće peticionalnog odbora. — Drugo čitanje izvješća odbora za osušenje lonjskoga polja. — Adresa.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika Hervoića, da izvoli pročitati zapisnik zadnje sjednice.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

devetnaeste sjednice sabora kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod predsjedanjem presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskog predsjednika, a uz bilježenje saborskog bilježnika Stjepana Hervoića dne 25. rujna 1868. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u ½10 satih prije podne.

Saborski bilježnik Janko Car pročitao je zapisnik posljednje sjednice, koj bje u svemu odobren i ovjerovljen.

Izvjestitelj odbora za riečko pitanje, narodni zastupnik Škender Fodroci čita izviešće istog odbora, usljed kojega je prihvatio sabor jednodušno, izim jedinoga člana sabora dr. Ignjatije Brlića, predlog odbora, zaključio:

Da se imade Njegovo Veličanstvo predstavkom zamoliti, da neoborivom pravu kraljevinah Dalm., Hrvatske i Slavonije na grad Rieku i njezin kotar zakonito priznanje pribaviti blagoizvoli.

Zajedno je na predlog izvjestitelja zaključeno, da se ova predstavka spoji sa predstavkom, kojom će se Njeg. Veličanstvu podastrieti i po saboru prihvaćena nagodbena osnova sa posestrinom kraljevinom Ugarskom, na previšnje odobrenje, te da se radi izradjenja iste odabere poseban odbor od pet licah.

Na predlog narodnog zastupnika Stjepana Hervoića ubilježuje sabor ovdje za viečna vremena od strane naroda hrvatskoga hvalu i priznanje našemu kraljevinskom odboru, koj je prigodom izradjivanja nagodbene osnove, pogodio vruću želju naroda kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, da se opet sretno združi sa posestrinom kraljevinom Ugarskom.

Na predlog narodnog zastupnika dr. Pavla Battagliarinia zaključeno je, da se podnese Njegovom Veličanstvu preponizna zahvalnica, što je saborsku predstavku od 30. siečnja 1868. u pogledu pomilovanja primorskih vojnih bjegunacah premilostivo saslušati dostojalo.

Isto tako na predlog narodnog zastupnika presvietloga gospodina biskupa dr. Luke Petrovića zaključeno je podneti preponiznu zahvalnicu Nj. Veličanstvu radi premilostivnog saslušanja saborske predstavke od 30. ožujka 1866., radi povišenja iz trećega platnoga razreda na drugi velike gimnazije u Osieku.

Kao takodjer na predlog istog narodnog zastupnika zaključena je slična preponizna zahvalnica u pogledu ustrojenja četverogodišnjeg tečaja na pravoslovnoj akademiji u Zagrebu, time, da se u njoj spomene, nakoliko nije previšnjim riešenjem od 30. kolovoza 1868. premilostivo saslušana saborska predstavka u pogledu ustrojenja sveučilišta u Zagrebu, da će sabor u svoje vrieme opetovno svoju vruću želju u tom obziru u svoje vrieme Nj. Veličanstvu podastrieti.

Na predlog velikog župana županije požežke presv. gospodina Miroslava Kraljevića, zaključeno je, da se odpis kralj. dvorske kancelarije, kojim se dostavlja previšnje riešenje u pogledu požežke, varaždinske i karlovačke gimnazije saboru priobćuje, predaje peticionalnom odboru.

Ovjeritbeni odbor podnaša zapisnik od 25. rujna 1868. u pogledu ovjerovljenja pozvanika banskog Hipolita mark-

Digitized by Google

grofa Pallavičinia; usljed čega se isti ovjerovljenim proglašuje.

Br. 189. Molba krajiške udove Ane Luburić k br. 2. iz Novske slavne c. kr. gradiške pukovnije radi progonstva kroz njezinoga djevera, budući nije po nijednom saborskom članu u smislu poslovnika poduprta, imade se istoj svojim putem povratiti.

Br. 190. Molba zastupstva slob. i kr. poveljenoga trgovišta Jastrebarsko radi dozvole posebnoga zastupnika na sabor uputjuje se na odbor za uredjenje sabora.

Br. 191. Sriemska županija podastire predstavku u pogledu izvedenja osiečko-riečke željeznice.

Uputjuje se na željeznički odbor.

Na temelju izviešća željezničkog odbora, koje je izvjestitelj narodni zastupnik Hugo Anker pročitao, zaključio je sabor:

1. Odpis kr. namjestničkog vieća od 24. siečnja 1868. br. 970, kojim saboru priobćuje, da je Nj. Veličanstvo previšnjim riešenjem od 29. prosinca 1867. dozvoliti dostojalo, da se gradjenje željeznice medju Hatvanom i Miškolcem, zatim Žakanjem i Zagrebom na trošak države izvede, uzet je na znanje.

2. Molba konsorciuma kneza Vilhelma Šaumburg-Lippea radi izvedenja željeznice od Osieka u dravskoj dolini do Zagreba, nepodupire se od strane sabora.

3. U smislu predstavke županije i grada Varaždina radi gradjenja željeznice od Čakovca do Zapreśića, imade se podnieti predstavka Nj. Veličanstvu, koja je odmah pročitana i prihvaćena.

4. Na temelju molbe grada Bakra radi gradjenja željeznice alföld-riečke kroz Bakar i mimo Kraljevice, podastire se predstavka Nj. Veličanstvu, koja je odmah pročitana i prihvaćena.

5. Usljed molbe grada Senja, da se isti povuće u mriežu željeznice alföld-riečke, podastire se predstavka Nj. Veličanstvu, koja je odmah u saboru pročitana i prihvaćena.

6. Molba Alberta Höckera, punomoćnika i ravnatelja dobarah kneza Šaumburg-Lippea poduprta odvi še narodnih zastupnikah radi izvedenja željeznice od Osieka preko Našicah u dolini dravskoj u Sisak osta neuvažena, sve dotle, dok se od strane županije i grada Požege predbježni poslovi za trasu sredinom Slavonije, te orljavskom dolinom nedovrše.

7. Na predstavku županije i grada Požege radi gradjenja željeznice sredinom Slavonije, te orljavskom dolinom, kao i radi obustavljenja svakog gradjenja inim kojim pravcem, dotle dok se trasiranje pruge sredinom Slavonije neizvede, imade se u tom smislu predstavka Nj. Veličanstvu podastrieti, koja je odmah pročitana, i u cielosti prihvaćena.

Županija zagrebačka dostavlja adresu povjerenja saboru radi zaključka na temelju nagodbene osnove i sdruženju sa posestrinom kraljevinom Ugarskom, što je u saboru proglašeno i na ugodno znanje primljeno.

Iza toga birana su dva odbora ceduljami, i to od 5 članovah za izradjenje predstavke o riečkom pitanju, i podnesku nagodbene osnove, radi previšnjeg odobrenja, a drugi od 7 članovah radi izvedenja kanala savsko-dunavskog kod Vukovara.

U prvi izabrani su sljedeći članovi sabora i to: Zlatarović Robert sa 51, Šuhaj Mirko sa 51, Car Janko sa 51, Fodroci Škender sa 50, i Hervoić Stjepan sa 47 glasovah.

A u drugi sljedeći članovi sabora i to: Kušević Svetozar sa 53, Bogović Mirko sa 53, Janković Daniel sa 52, Jančo Stjepan sa 52, Thaller Ladislav sa 52, Reizner Ljudevit sa 49, i Samfir Anastas sa 49 glasovah.

Tim bude sjednica u jedan sat poslje podne zaključena, i buduća za sutra za 11. uru prije podne urečena.

V a k a n o v i ć v. r.

S t j e p a n H e r v o i ć v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Imade-li kakva primjetba glede zapisnika i representacijah?

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja imadem opazku glede ovoga zapisnika najme, da je jedna točka izpuštena glede molbenice kneza Lippea. Prva je molbenica konsorcijuma Lippea odbita, ali na onu drugu molbenicu podpisanu po više zastupnikah glede pruge preko Našicah rečeno je, da se ona nemože dotle u obzir uzeti, dok nebude gotovo trasiranje od strane županije požežke. Molim da bi se to umetnulo u zapisnik.

Predsjednik: Imade-li tko što primjetiti na opazke g. velikog župana Kraljevića glede ovoga zapisnika?

(Glasovi: Neima.)

(Prama bilježniku): Izvolite izpraviti u tom smislu; u ostalom se zapisnik ovjerovljuje.

Prije svega dužan sam izvjestiti vis. kuću vrhu dva telegrama, koja su na saborsko predsjedničtvo stigla, i to je jedan obćine novo-vukovarske, koje se izrazuje na sljedeći način: (čita) „Veselim osjećanjem zahvaljujemo vis. saboru na primljenom dielu nagodbenom; bog blagoslovi sjedinjenje naroda pod krunu svetoga Stjepana; — Živili zastupnici naroda!“

Drugi je telegram od predsjedničtva sabora ugarskoga takodjer na predsjedničtvo sabora hrvatskoga, u kojemu predsjedničtvo sabora ugarskoga javlja, da je primljenje nagodbe po saboru hrvatskomu s veseljem napunilo zastupničku kuću ugarsku, i da je sabor ugarski nalog dao svojemu predsjedničtvu, da izraz ovoga veselja saboru hrvatskomu dostavi; u ostalom, da će se operat nagodbeni prekosutra t. j. u ponedjeljak u saboru ugarskomu u pretres uzeti.

Odbori, koji su juče bili izabrani, konstituirali su se. Odbor za adresu izabrao si je za predsjednika: g. zastupnika Roberta Zlatarovića; a za izvjestitelja: g. zastupnika Fodrocia.

Digitized by Google

Odbor za kanal izmedju Dunava i Save izabrao si je za predsjednika: g. vel. župana Svetozara Kuševića; a za izvjestitelja: g. zast. Ljudevita Reiznera.

Prispiele su tri molbenice, i molim g. bilježnika, da ih izvoli proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Reizner** čita:

1. Molba g. Davida Starčevića za podieljenje dnevnike od g. 1861—1868.

2. Molba saborskih pisarah takodjer za dnevnik od 1861—1868.

3. Molba litografa ..... za naknadu litografiranja adresah i imenika.

Mislim, da bi se ove dvie prve molbe uputile na peticionalni odbor; a posljednja na odbor saborskih troškovah.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: Ja pako mislim, da se nebi ove dvie prve molbe odputile na peticionalni odbor, nego na predsjedničtvo, da im jednostavno molbi zadovolji.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Ovdje je izvješće odbora saborskog o veresijskoj banki, i molim g. bilj. da ga izvoli proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Reizner** čita:

Zapisnik

odbora saborskoga za utemeljenje središne veresijske zaklade zemaljske dne 24. rujna 1868. sastavljen.

Prisutni: predsjednik grof Miroslav Kulmer.

Članovi: Ante Vakanović, Šender Fodroci i Ljudevit Vukotinović izvjestitelj.

Odbor je iza svestranoga razmatranja okolnostih, koje su se poslje zadnjega zasjedanja saborskokoga dogodile, odlučio je visokomu saboru sliedeće predloge za odobrenje predstaviti.

1. Budući da se je za uvedenje veresijskoga zavoda već jedno družtvo u zemlji konstituiralo i za podpise akcijah rokove oglasilo, suvišno, bi bilo a i bezuspješno raditi oko toga. da se drugi sličan zavod ustroji. Odbor će medjutim i nadalje nastojati, da se i za posjednike zemljištah uvede zavod. koj bi im bio u prilog i na korist, jer uvedjenjem gori rečenoga zavoda vjeresiji zemljišnoj neposredno pomoženo nije.

2. Da se onih 60.000 for. koji su se po zaključku sabora od 5. veljače 1868. imali obratiti u razteretne obveznice hrv. slav. i pričuvati, dok im drugo opredieljenje po saboru nebude dano, i sada još nadalje pričuvaju do budućega sabora, jer se sada nemože znati, nebi li kakova potreba nastala, gdje bi se koristno upotrebiti mogli; ostali pako suvišak i kamate od gori rečenih obveznicah, da se po kr. namj. vieću upotrebe za uglavničenje kod manjih posjednikah propisanim načinom.

3. Da se pregledanje ukupnoga stanja svih zakladah zemaljskih odgodi na ono vrieme kad bude definitivno ustrojenje naše zemlje izvedeno.

Prije nego-li bi zapisnik zakjučen izjavio je član odbora g. Antun Vakanović da porad inih svojih poslovah nemože nadalje u odboru učestvovati, preostaje dakle da vis. sabor drugoga člana na mjesto izstupivšega izabrati izvoli.

Grof Kulmer v. r. Vukotinović, v. r. izvjestitelj.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Visoki sabore! Kao izvjestitelj odbora za utemeljenje središnje vjeresijske banke, nisam mislio obširno ob ovoj stvari progovoriti i istu vis. saboru preporučiti, jer je posve jasna. Ustrojio se je jedan zavod vjeresijski, kao što je obće poznato, koji je već rokove za podpisivanje akcijah proglasio; dakle mogućnost u tom obziru što god uraditi tim je putem očevidna.

Medjutim, ako ovaj odbor i nadalje bude mogao vjeresijski zavod za podupiranje poslenikah uvesti, on će kašnje i nadalje o tom raditi, nu to mu sada učiniti napričac nije moguće.

Što se tiče onih 60.000 fr., koje su iz zakladah suvišne i koje je sabor odredio, da se imadu obratiti u hrvatsko-slavonske razteretnice i dotle pričuvati, dok sabor što u tome neodredi, mnije odbor, da se nadalje ta svota netaknuta občuva dotle, dok sabor nebude definitivno svršio organisatorne poslove u zemlji, te će tada možebiti naći kakvu zgodu, da te novce koristno upotriebi.

Medjutim kamate, koji su do sada unišli, vis. kr. namjestničko vieće može upotriebiti, uglavničiti i na korist posiednikah. Što se tiče pregledanja računah ukupnih zakladah, mnije odbor, da to sada nebi bilo u zgodno vrieme, nego, da treba odgoditi na ono doba, kad će biti zemlja definitivno organizirana.

Još mi je napomenuti, da je g. predsjednik, do sada član ovoga odbora, odstupio, zaradi pomanjkanja vremena, te zato molim, da bi vis. sabor na njegovo mjesto drugog člana izabrao. (Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Vis. kuća izvolila je primiti predlog vjeresijskog odbora u tome, da za sada ovaj odbor svoje djelovanje u obće obustavi, dok se nepostavimo na temelj podpuno zakonit, i budemo znali, koja vlast pripada ovome saboru u tom poslu; drugo, da novci, koji su dosad uticali, da se više neobarte u razteretnice, nego da ih vis. kr. namjestničko vieće imade ukamatit; treće, da se u odbor vjeresijski mjesto mene, koji sam drugimi poslovi zapriečen, izabere drugi član. (Prima se.)

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Premda su zastupnici narodnog grada Zagreba vazda vjerno tumačili i zastupali volju i težnju svojih komitentah želeći, da se nagodba s kraljevinom ugarskom onako, kao što bijaše u saborskoj sjednici od 24. t. m. učinjena prihvati, i da se kraljevina naša iza 20-godišnjega kolebanja, na temelju zakonite svoje ustavnosti uzpostavi; premda je gradjanstvo zagrebačko to čuvstvo radošću i uzhitom na dan toga velevažnoga čina sjajnim načinom manefestiralo, to je ipak

Digitized by Google

gradsko zastupstvo u sjednici svojoj od 25. t. m. još napose zaključilo, da visokomu saboru očituje svoje zadovoljstvo, zahvalnost i povjerenje. Meni je pako podjeljena čast, da budem tumačem njihovih lojalnih čuvstvah i patriotičkih izrekah, te molim, da mi bude dozvoljeno, dotičnu adresu, koja mi je od strane zastupstva predana, na stol visoke kuće položiti. (Živio.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Nikada nije bila volja naroda, da se starodavna sveza, koja je narod naš sa ugarskim pod jednom te istom krunom u zajedinstvu držala, prekine.

No ipak bje ista sveza prekinuta, raztrgnuta bje ona nît, koja je dva slavna naroda kroz više stotinah godinah vezala, raztegnuta bje vješto upotriebljenom nezgodom vremena i himbenom varkom, te time bijaše sloboda naroda porušena, narod u skrajne očajanje postavljen, i glede materijalnih njegovih koristih bijahu mu gorke zadate rane tako, da je našem narodu očita propast prietila s toga njegova položaja i s nesnosne neizvjestnosti, u kojoj se nalazaše.

Visoki sabor je zaključkom svojim od 24. rujna t. g. u pitanju nagodbenom zavidao rane narodu našem nanešene, uklonivtežke brige, koje su narod narod pritiskavale rane i brige koje se dulje već niti trpiti, niti snositi nemogoše, te ogrijao ozebla srca naša izpunjenom željom cieloga naroda, da se ponovljenjem starodavna saveza sa Ugarskom, koj nam je nuždom i potriebom vrati u našu domovinu sloboda i blagostanje, te za uviek ukloni onaj neizvejstni položaj domovine, u kojim je narod naš u svemu razvitku zapriečen, slomljenimi krili čamio.

Ovoj želji naroda zadovoljio je vis. sabor na takov način, koj zadovoljuje potrebam narodnoga i političkoga života našega, i koj je za naš narod koristan, te s toga zastupstvo grada Zagreba za jedno od najugodnijih dužnostih svojih smatra u ime gradjanstvu glavnog ovog i slob. i kr. grada Zagreba vis. saboru izraziti svoje neograničeno povjerenje i najtoplije se zahvaliti, što je visoki sabor ovim zaključkom svojim postavio temelj narodu, na kojem bude mogao postići blagostanje narodno, sretniju budućnost i onaj položaj, koj ga ide po historiji i po njegovom pravu.

Zastupstvo sl. i kr. glavnoga grada Zagreba, dne 25. rujna 1868.

Predsjednik: Vis. kuća prima na ugodno znanje ovaj dopis.

Zastupnik grada Zagreba presvetli g. Petrović učinio je jučer jedan predlog, i imade u tom smislu priobćiti vis. kući nješto daljega.

Biskup dr. **Luka Petrović**: Vis. Sabore! Pošto sam ubavješten, da je vrhovna nadležna vlada vojničke Krajine, ces. kralj. vojno ministarstvo najme, nakanilo delati željezničku prugu, i s družiti ju s prugom, koja bude iz Karlovca do Ogulina, i upraviti ju prieko Plaškoga, Gospića, Gračca zermanjskom dolinom, te spojiti tako Dalmaciju sriedišćem naše mile domovine, i to ne samo iz materijalnoga, nego i iz strategičnoga obzira. nadam se dakle po tome, da će se ono uskoriti, o čemu sam mislio jučer predlog učiniti. Izjavljujem zato, da ja za sada od toga predloga odustajem.

Predsjednik: Petitionalni odbor podnio je svoj izradak; molim g. bilj. da ga izvoli proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Reizner** čita:

Zapisnik

od 25. rujna 1868. sastavljen po peticionalnomu odboru; prisutni članovi:

Gda. Miroslav Kraljević predsjednik, Josip Žuvić, Aurel Kušević, Dragutin Balog, Ladisl. Thaller izvjestitelj.

1. Franjo Mücke slikar podneo je visokomu saboru dne 15. rujna 1868 br. 158. molbenicu, da mu se dvie historične slike iz hrvatske poviestnice, koje su glasom prileţečih pod ·/. i ·//. sviedočbah visokoga kralj. namjestničkoga vieća, i u tu svrhu pozvanih gde. vještakah, za sposobnu i cieni od 1000 for. a. vr. stavljenoj primierno pronadjene za hrvatsko-slavonski museum znanosti pribavi, a tim veledušnim činom prilika pruži, da on učionu risarsku i resbarsku u Zagrebu otvoriti uzmogne.

Dočim se peticionalni odbor ovaj kako kroz povoljno mnenje umoljenih gde. vještakah, tako i kroz odpis visokoga kralj. namjestničkoga vieća pak najposlie i vlastitim uvidjenjem obsviedočio, da su slike po prositelju dogotovljene iz hrvatske dogodovštine crpljene, osobitom pomnjom, neumornom marljivostju umietno a uz to velikim troškom dogotovljene, te da je ciena od 1000 for. a. v. za toli liepo a ogromno dielo zaisto neznatna, pak s razloga što bi kroz pomoć tu znatni taj umjetnik liepe darove uma svojega na korist domovine naše s obukom mladeži domaće razvijati uzmogao, zaključio je odbor ovaj visokomu saboru smjereno predložiti, da slike te troškom domaće konkurencionalne zaklade za narodni muzej nabaviti dade.

2. Mala skupština županije požežke iz sjednice svoje od 29. kolovoza 1868. br. 879 moli, da bi visoki sabor milostivo odredio, da se dio glavne ceste iz Zagreba u Osiek vodeće, počam od Bekteža do Našicah iliti preko planine zvane Krndia u dužini od prilike $1^3/_4$ milje na državni trošak sagradi, i u svez državnih cestah čim prije inkamerira.

S razloga što županija požežka 45 kvadratnih miljah obsižuća vrlo slabo napučena jest, tako: da jedva 70.000 dušah broji, s razloga što je brdovita, raztrešena, a time neobično mnogima cestama izkrižana, kao iz Kutinje do Pakraca. od tud do pukovnije Gradiške, od Pakraca preko Daruvara do Katinca, od Daruvara do Zdenacah, zatim od Požege do Djakova itd., te tim načinom više od 100 miljah kotarskih neobhodno nuždnih cestah, o vlastitomu trošku i snagom županijskih riedkih dielavacah

Digitized by Google

u dobromu stanju uzdržavati mora, te joj tako fizično nemoguće postaje izim nabrojenih jur kotarskih cestah još i novu cestu počam od Bekteža preko planine Krndie zvane do Našicah graditi i o svomu trošku uzdržavati, gdje ipak rečena cesta preko Krndie vodeća, i sada u najgorjem stanju nahodeća se, jedini i najbližji put jest, kojim se obilni proizvodi brdinah požežkih u podravske i podunavske doline izvoze, a odtud svakovrstni žitak dovoziti može. S razloga najposlje toga, što županija virovitička stranom ceste, riekah Drave i Dunava, a stranom bližnju željeznicu Ugarsku, i najposlje zidanu cestu iz Osieku u Zagreb preko Virovitice vodeću za promet svojih proizvodah imade, te cestu preko Krndie kroz požežku dolinu vodeću malo potrebuje, dakle na gradjenje i popravak iste od strane svoje težko se sklonuti može, predlaže odbor ovaj da visoki sabor gradjenje nedovršenoga poteza ceste ove od Bekteža do Našicah u dužini od prilike $1^3/_4$ milje inkameriranje iste, zatim dalnje uzdržavanje njezino na državni trošak tim većma milostivo odredi, što bi neopisivi grieh i nepravda bila, kad bi županija požežka još i nadalje bez svakoga prometnoga sredstva za proizvode svoje ostala, gdje se cieo ostali sviet, a naročito svi krajevi domovine naše već sada boljimi prometnimi sredstvi pravedno raduju.

3. Odpisom vis. dvorske kancelarije od 27. srpnja 1868., br. 3152 ubaviešćuje se sabor kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, da Nj. kr. apošt. Veličanstvo previšjim riešenjem svojim od 23. srpnja o. g. nije blagoizvoljelo uslišati predstavku sabora ovoga od 7. ožujka 1866. da se gimnazija varaždinska povisi na II. red, zatim da se mala gimnazija požežka pretvori u veliku gimnaziju II. reda, i da se u Karlovcu mala realna gimnazija uredi, i to sbog nedostatka sredstvah naukovne zaklade.

U stalnoj nadi, da će domaća vlada razpolagajući budgetom svojim za domaće potrebоće opredieljenim mogućom štednjom toliko prigospodariti, da se neznatni troškovi za povišenje varaždinske gimnazije: na povišenje gimnazije II. reda, za pretvorenje gimnazije požežke na gimnaziju veću II. reda, i napokon na ustrojenje male realne gimnazije u Karlovcu podmiriti uzmognu, obsvjedočen nadalje, da će domaća vlada naša imajuća neprestano boljak naroda svoga pred očima, primivši pod vlastivo rukovodjenje, dobra za uzdržavanje učionah domaćih opredieljena, s ovima takovo gospodarstvo uvesti, da će ista, koja su do god. 1848. prilikom potonjega iznamljenja godišnjega prihoda 30.000 for. donosila, i od sele stalnu i veliku pomoć za uzdržanje učionah prinositi: predlaže odbor ovaj, da bi visoki sabor pri zaključku svomu od 7. ožujka 1866. i nadalje ostao, te domaću vladu na to pozvao, da ona u svoje vrieme troškove, koji su za pokriće potrebоćah za podignuće gimnazije varaždinske višje, na višju II. reda, za pretvaranje gimnazije požežke na višju gimnazije II. reda, i na podignuće male realne gimnazije u Karlovcu, nuždni, u proračun uvede, te tako zaključku visokoga sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije podpuno zadovolji.

(Po pročitanju i odobrenju zaključeno.)

M. Kraljević v. r. Ladisl. Thaller, v. r. izvjestitelj.

Roberto Zlatarović: Molio bi vis. sabore! da bi g. izvjestitelj raztumačio stvar ovu, jer ja nisam čuo.

Predsjednik: Nebi-li g. izvjestitelj izvolio dakle ovamo poći, i ovu stvar raztumačiti?

Izvj. **Ladislav Thaller**: Vis. sabore! Tri su predmeta predana peticionalnomu odboru za riešenje. Prvi je predmet molba njekog umjetnika g. Franje Mückea, koji prosi, da bi se njegove dvie slike, uzete iz hrvatske povjesti, koje su inače po odboru, izaslanom u tu svrhu i po vis. kr. namj. vieću za vrlo vješto i umjetno izvedene pronadjene za cjenu od 1000 for. po ovome vis. saboru nabavile i narodnom muzeju predale. Peticionalni odbor mnije, da bi vis. sabor mogao zaista te slike iz domaće konkurencionalne zaklade nabaviti tim više, dočim su te slike iz hrvatske povjesti, i zaista tako liepo i umjetno napravljene, da mogu za uzor našemu muzeju, i u budućnost mladeži našoj služiti.

Petar Horvat: Molim vis. kućo! Da se nebi ovaj predmet. koji se nemože odmah riešiti, danas meritono riešavao, već da se što poslovnik propisuje, prije tiska i medju članove razdieli.

Ante Stojanović: Vis. sabore! Ja se slažem s g. predgovornikom, i jesam toga mnienja, da se ovaj predmet odputi na odbor onaj, koji će za buduću godinu proračun praviti, da se može viditi, hoće-li se moći platiti.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Tim načinom nije pomoženo umjetniku, koji žrtvuje toliko vremena svojim trudom i vještinom. Mislim, da je vis. kralj. namj. vieće takodjer vriednost toga djela upoznalo, stoga predlažem da se podpora dade umjetniku domaćem. Slažem se g. predgovornikom, da se svi važniji poslovi najme imadu tiskati i medju članove podjeliti, dočim u ovom slučaju mislim, da nebi toga potrebno bilo.

Roberto Zlatarović: Ja niti najmanje nedvojim, da će vis. kuća po patriotičkoj dužnosti dielo ovo naminenjeno našoj narodnoj umjetnosti uvažiti, nego mislim, da bi se po propisu poslovnika imalo ovo tiskati, i u svoje vrieme na dnevni red staviti, i slažem se s predlogom g. Petra Horvata.

Ljudevít Vukotinović: Ja sa sam upravo protivnoga mnienja i činim razliku medju jednim i drugim predmetom. Njekoji predmeti zahtjevaju, da se od njih meritorno debatira, da se duboko razmotre i propisanom formom dodje do zaključka; a ima i predmetah, gdje nije treba puno formalnosti, nego čovjeka čuvstvo pokazuje, da može u momentu odlučiti. Za takov predmet držim ja kupovanje ovih slikah, koje ja za muzej narodni preporučam, jer su baš podobro i vješto izradjene; slike koje su mnogo truda i troška stajale. Dakle u tom obziru nemožemo što debatirat,

Digitized by Google

nego mislim, da u kratko želju izrazimo, da mi vještaka toga i umjetnika želimo podupirati, da neklone duhom, te svoje domorodno dielo nastavi. S toga mislim, da se vis. sabor odmah onamo izrazi, da se obje ove slike za narodni muzej kupe, tim više, budući je vis. namjestničko vieće učinilo što je bilo potrebno, i pronašlo te slike za vriedne, da se kupe. Dakle mislim, da bi vis. sabor bez tiskanja i ikakve debate izvolio odlučiti, da se te slike za rečenu cjenu nabave.

(Glasovi: Prima se.)

Petar Horvat: Imam g. predgovorniku samo u toliko prigovoriti, u koliko on kaže, da je on toga uvierenja, da je zbilja vriedno te slike odmah nabaviti, dočim ja možebiti i drugi gg. zastupnici toga uvjerenja nismo, i mislim da je stvar toliko važna, da se članovom vis. sabora prilika dade, da mogu i oni te slike viditi, i uvjeriti se o vriednosti njihovoj. Mislim da nije tako prešna stvar, da bi se odmah imala danas konačno riešiti. Stvar ova nije samo u toliko važna, što u sebi representira vriednost od 1000 for. već što imade konsekvenciju precendencije za druge umjetnike.

Stjepan Jančo: Ja mislim, da je ta stvar već riešena, jer je bila u odboru, gdje su se vještaci nalazili, i saslušali. Zato se slažem s g. Vukotinovićem.

Vel. župan **Miroslav Kraljević:** Ja se slažem sasvim s mnenjem g. zastupnika moslavačkoga i to prvo, što je taj predmet već bio izpitan kod akademije; drugo što su vještaci u tome takodjer svoje mnenje, koje se ovdje može čitati izrekli; a treće, što su se članovi odbora takodjer o tom ubavjestili. Što se tiče pojedinih članovah odbora, i zastupnikah; oni mogu od oka stvar suditi, ali vještaci su kompetentni i kadri točno cielu stvar presuditi.

Taj čovjek izdaje 12 momentah naše historije, te ako se na njega obzir uzeo nebi, on bi u poslu svomu zaostao, što bi za nas i naše potomstvo bilo od velikoga kvara; jer dosada nebijaše nijednoga slikara koj bi se bio u povjest našu upustio, i naše dogodjaje s bojami predstavio i mislim dakle, da bi vis. sabor ovu stvar u svoju zaštitu uzeti imao, stoga preporučam, da se ovaj predlog primi.

(Glasovi: Primamo.)

Ante Stojanović: Ja mislim, da nije o tome razgovora dali mi želimo umjetnika podupirati; to bi mi iz svega srca i duše radi tim više, jer smo za drugimi narodi zaostali, pak 1000 for. neće Hrvatsku i Slavoniju niti osiromašiti, a niti obogatiti; nego je pitanje, odkuda će se to izplatiti, i dali će biti moći izplatiti. Zločesto je gospodarstvo u kući, a kamoli ne u zemlji gdje se proračun pravi u taman. Mora se vidjeti, imali novacah. Ako mi dekretiramo tu svotu, doći će i navaljivati, da mu se odma plati. Nemojmo ga dakle zamamljivati. Treba dakako umjetnike protegirati, ali treba i viditi čim. Za ove potriebe u dotaciji neima dosad ništa, a dali će u buduće biti, to se mora ustanoviti. Najprije se mora skrbiti za nuždne i potrebne stvari, zatim za hasnovite, onda tekar za umjetne i ugodne; zato mislim, da se to na priečac nerieši, nego odboru predade, koji će imati sastaviti proračun stim nalogom, da je sabor svakako voljan podupirati umjetnika.

Predsjednik: Glavna se razprava ovdje porodila glede formalnosti. Istina je da se svaki predmet prije, nego se u meritorno pretresivanje uzme, mora pečatati, i medju članove porazdjeliti; ali je istina i to, da je vis. kuća vlastna, ako misli, da je koji predmet tako jasan, da duljega razglabanja netreba, odma ga u pretres uzeti, i rješiti zato mnijem da bi se imalo najprije ovo pitanje riešiti: Imali se ovaj izradak pečatati i razdjeliti? Koja su gospoda zato, molim neka se izvoli dignuti.

(Većina ostala sjedeć.)

To je dakle rješeno na toliko, da se netreba tiskati, nego da se može odmah rješiti; drugi je predlog g. Aurela Kuševića, da se imade odmah upustiti vis. kuća u stvarno pretresivanje, ali da se još prilika dade gg. članovom, da mogu sami vidjeti te slike.

Primali dakle vis. kuća ovaj predlog?

Aurel Kušević: Molim vis. kućo! To nije bio moj predlog, jer sam ja uvjeren, da su osvjedočeni o valjanosti već dosta dobro i odbor, i vještaci, i namjestničko vieće; da neimam povoda, da se nebi zadovoljilo čovjeku, koji je u Slavoniji živio i vještinom svojom se odlikovao, te je došao ovamo u Zagreb, da historička znamenja naše prošlosti budućnosti na poticanje predstavlja. S toga sam zato, da se ovom čovjeku pomože, da nestrada žrtvujući se za našu stvar.

Predsjednik: Dočim je formalno pitanje na taj način riešeno, nastaje meritorno pitanje. — Odbor predlaže, da se ove slike imadu kupiti i platiti iz konkurencionalne zaklade. Proti ovomu je jedan od gg. zastupnikah oponirao time, da mi neznamo, imali u konkurencionalnoj zakladi novacah, te želi da se kupi, nego da se dade na odbor, koji bi mao proračun učiniti. Ovdje imadem mimogred samo to napomenuti, da izim konkurencionalne zaklade imade jošte i drugih zakladah zemaljskih, koje imadu suviška, i koje novce na kamate davaju, jer neimadu stanovitoga cilja, na kojega bi se imali novci potrošiti. Vis. bi dakle vlada, koja najbolje znade naše proročune i naše novčane okolnosti mogla iz druge koje zaklade platiti.

Stavljam dakle pitanje.

Jeli prima vis. kuća predlog odborov, da se ove slike kupiti imadu. (Glasovi svi skoro: Primamo.)

Ogromnom je većinom dakle primljeno, da se imadu slike ove kupiti; odtuda sljedi, da, ako u konkurencionalnoj zakladi novacah nebi bilo, da se isti iz druge zaklade uzmu.

Druga je točka krndijska cesta; molim g. izvjestitelja, da izvoli protumačiti.

Izvj. **Ladislav Thaller:** Druga je točka cesta preko Krndije. Županija požežka moli, da bi se cesta krndijska na zemaljske troškove načinila, dočim županija požežka neima toliko sredstvah, da bi ona, koja možebit više od 100 milj. putevah kotarskih praviti, i uzdržavati ima, a kako je poznato

Digitized by Google

je siromašna, i zlo napučena, mogla ovo jedino komunikativno sredstvo, na svoje troškove izvesti; stoga predlaže ovaj odbor, da bi sabor odlučio, da se potez te ceste na državne troškove napravi, i občinstvu preda, i da se takodjer na državne troškove uzdržava.

Predsjednik: Glede ovoga pitanja je takodjer formalno kazano da se ima pečatati operat i na dnevni red postaviti, jer gg. ona, koja su proti meritornom pretresivanju, rekoše, da se čitav operat ima štampati. Dakle molim, imali se glede ovoga operata obdržati propis poslovnika, ili se ima ovaj predmet izvanredno u pretres uzeti?

Koja su gg. zato, da se imade štampati, neka se izvole dignuti?

Izvj. **Ladislav Thaller**: Druga još je cesta od Zagreba preko županije požežke; počam od Lipika do Bekteža je državna cesta; samo od Bekteža do Našicah vodeća cesta nije nigda još napravljena, stranom što je zemljišće brdovito i klisurasto, a stranom s toga, što požežka županija, koja je sva vrlo brdovita, mnogo cestah kotarskih uzdržavati ima, te joj nije moguće bilo napraviti tu cestu; a napose i zato ne, što županija virovitička, nikakvog prometa u požežku županiju neimajuć, neće jedan dio ceste na se preuzeti. Tako dakle ostaje cieli teret na županiji požežkoj, a ova nemože dospjeti, jer je siromašna, i onako ima mnoge ceste praviti i uzdržati. S toga moli županija da bi se taj potez ceste od milje i pol inkamerirao.

Petar Horvat: Ja opet molim, da bi se taj predmet tiskao; u ostalom ako bi se meritorno riešavao pridržajem si rieč.

Predsjednik: Koja su gg. zato, da se ovaj predmet tiska, i u svoje vrieme na dnevni red postavi, neka se izvole ustati. (Većina ustane.)

Većinom je dakle zaključeno, da se ovo tiska, i u svoje vrieme na dnevni red stavi.

Visoka kućo! Da netrošimo vremena, bilo bi dobro, pošto se ovo tiskati ima, da se i glede gimnazijah tiska.

Izvj. **Ladislav Thaller**: Odbor je sljedeće predložio: (čita.)

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Meni se čini, da sada ovomu predmetu mjesta biti nemože, i zemaljska sadašnja vlada toga učiniti nemože. Što se ovdje zahtjeva, to će se moći onda riešiti, kada budemo imali zakonarstvo, onda će i nastavni poslovi spadati u djelokrug naš, onda ćemo moći odlučiti i riešiti, kako budemo htieli. Zato mislim, da bi sada preko toga na dnevni red prešli, i da to ostavimo za svoje vrieme, gdje će zakonarsko tielo to opredjelili moći.

Aurel Kušević: To je predloženo, da se zabilježi za buduće vrieme.

Roberto Zlatarović: Ako je u tom smislu predlog postavljen, onda neima težkoće da se primi, jer to niti škodi, niti koristi ikomu.

Predsjednik: Pitanje je sada ovdje, hoće-li se tiskati, ili primiti odmah.

Molim ona gg., koja su za predlog odborov, da se ovo u svoje vrieme vladi ustupi na uvaženje. neka se dignu.

(Većina se digne.)

Predlog odbora je dakle u tome smislu primljen. Na dnevnom redu je pitanje lonjskoga polja; molim g. izvjestitelja, da izvoli svoje mjesto zauzeti.

Izvj. **Škender Fodroci**: Mislim da nebi bilo potrebno čitati zapisnik, nego izviešće samo, jer je ovdje sve navedeno.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Mislim, da se izviešće nebi čitalo, pošto je tiskano, i medju članove porazdjeljeno.

Ante Stojanović: Buduć je još će jedna točke preporna, kako je jučer g. veliki župan Bogović napomenuo, to bi molio da se samo to preporno pitanje čita.

Izvj. **Škender Fodroci** čita, zatim progovori:

Vis. sabore! U sjednici, gdje je bio pročitan elaborat odborov za lonjsko polje, navedeni su u izviešću razlozi tako jasni, da mislim, da neima više potrebe, da bi se još novi razlozi naveli. Ja od strane odbora preporučam primitak ovoga našega predloga dotično, zakonskoga članka tim više, jer će vis. sabor ovjenčati trud i rád tolikih deputacijah, koje su tako rekuć čitava stoljeća radile, i time će vis. ovaj sabor u ovome svojemu djelovanju dokazati narodu, da mu je zbilja stalo do njegovog materijalnoga blagostanja, i da mu je opravdano lice pred narodom svojim. Tim više može vis. sabor to učiniti, jer će se kroz osušenje lonjskog polja dignuti blagostanje pučanstva tamo se nalazećega, i lonjsko će polje postati ako ne više nego Banat, to sjegurno drugom Lombardijom u manjemu obliku. Glede samoga zakonskoga članka mislim, da može sabor ovu malu promjenu kako je pročitana primiti, jer bitnost stvari nemenja, nego razjašnjuje, da nebi možebiti kako nesporazumljenje izmedju družtva i domaće vlade nastati moglo. Preporučam dakle vis. saboru, da bi se predlog odborov u svoj cjelosti primio. (Sa svih stranah: Prima se.)

Predsjednik: Visoka kućo! Dočim je ovo vrlo važan posao, i dosljedno takodjer vrlo važan zaključak, to bi ja vis. kući predložio, da bi se ovaj zakonski članak pročitao, i kada bi se pročitao, imao bi čast vis. kuću pozvati, da bi svojim ustajom potvrdila, da li se š njim slaže.

(Glasovi: Čujmo.)

Izvj. **Škender Fodroci**: čita: (zakonski članak glede izsušenja lonjskoga polja.)

Roberto Zlatarović: Visoka kućo! O samomu izviešću odborovom govoriti, čini mi se, da bi bilo suvišno, jer je stvar već sasvim izcrpljena uslied opetovanih razpravah, držanih u tom predmetu. Ja ću ograničiti svoj kratak govor samo na predložen osnutak zakonskoga članka.

Ponajprije imam opazku glede same štilizacije, te mislim, da bi bilo shodnije, da se nebi kazalo namjestničko vieće, ili koja vlast, nego da bi se u obće kazalo zemaljska vlada troj. kraljevine jer se pod tim razumieva i sadašnje namjestničko vieće, ili buduća koja oblast.

Digitized by Google

Prema ogromnosti toga rada, i prema žrtvam, skopčanim za dotične posjednike, koje žrtve ipak, gledeć na neizmiernu korist, za cielu zemlju a u prvoj liniji za dotične posjednike, nisu prevelike, a mislim, da je osnova tako udešena, da pruga garanciju poduzetnikom za uloženje kapitala, a i garanciju zemlji za postojanost djela, i da to poduzeće osjegurava posjednikom u podpunoj mjeri korist, kojoj se oni nadaju, i nadati imadu; buduć je tomu tako, to držim, da bi vis. kuća izvršila patriotičku dužnost, kada bi jednoglasno primila u svoj cjelosti taj zakonski članak. (Živio).

Dr. **Ante Stojanović**: Visoka kućo! Ja se veoma radujem predlogu glede izsušenja lonjskoga polja, i želim, da bude sretan uspieh, i da bog da, na korist naroda našega. Glede samoga štiliziranja mislim ja, da je jedna mala stvar manjkava, koja bi možebiti zapinjala kod toli velikoga posla. Dogodit će se, da se budu morali seljaci, koji su sada vodi izvrženi, možebiti na udobnije mjesto premiešćati.

U tom slučaju moglo bi se dogoditi, buduć svaki čovjek najradje ondje biva gdje se je rodio, kakva zaprieka, ako budu seljaci rekli: „Mi ćemo svoje mjesto držati.“ — Zakon je u tome nejasan; zato bi ja predložio, da se doda: „zemljišta i pokućnice“. To će biti sjegurno u njihovom interesu premjestiti se na druga mjesta, ali u zakonu neima toga, te bi mogla stvar zapeti, ako se u zakonskom članku neizrazi, da će se i pokućnice prenesti. U ostalom pristajem, da se predlog g. Zlatarovića, primi.

(Glasovi: Prima se.)

Izvj. **Škender Fodroci**: Molim ovdje se kaže: „Mlinah i zgradah.“ (Glasovi: To nisu pokućnice dobro je — Prima se.)

Predsjednik: Visoka kućo! Odbor, kako sam čuo, dodao je njeki meritorni izpravak. Izim toga su gg. zastupnici predložili njeku stilizaciju i to: da se mjesto „namjestničko vieće“ metne „zemaljska vlada“. Drugi je dodatak taj, da se doda „zemljišta i pokućnice.“

Usudjujem se dakle obće pitanje staviti.

Prima-li vis. kuća zakonski članak, kako je pročitan sa izpravci, koje je odbor danas predložio, i sa štilističnimi izpravci gg. zastupnikah Zlatarovića, i Stojanovića. Koja su gg. zato, neka se izvole dignuti.

(Većina se digne)

Izrečen je dakle zaključak, da je vis. kuća zakonski članak o lonjskom polju primila.

Odbor, kojega je jučer vis. kuća izaslala za sastavljenje adrese i dotične popratnice, je svoje djelo kako čujem svršio.

Molim g. izvjestitelja, da izvoli sad vis. kući priobćiti.

Izvj. **Škender Fodroci** čita:

Vaše c. i kr. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije previšnjim kraljevskim odpisom od 20. listopada 1867. pozvan, da vieća o tom: kako da ove kraljevine — uz dostojno uvaženje zaključka ugarskoga sabora, ovostranom saboru previšnjim odpisom od 23. travnja 1867. priobćenoga — sa jedne strane na obćenitom, sve ukupnim kraljevinam i zemljam krune sv. Stjepana zajedničke poslove jedinstveno razpravljati imajućem saboru, a kako da sa druge strane u delegaciji, od krune ugarske odaslat se imajućoj, žele biti zastupanimi, ter napokon, kako da namieravajuć uspješno, konačno i pravovaljano završiti viseće još nagodne razprave izmedju kraljevine ugarske, i izmedju kraljevinah Hrvatske i Slavonije — izrazio je u svojoj prepokornoj adresi od 29. siečnja t. g. ona glavna načela, koja su u devetoj saborskoj sjednici, od 12 licah izabranom kraljevinskom odboru, kod državopravne nagode izmedju kraljevinah Hrvatske i Slavonije, pa izmedju kraljevine Ugarske, zaravnanje služiti imala.

Ovaj kraljevinski odbor sastavši se sa istobrojnim odborom kraljevine Ugarske u Pešti, dovršio je sretno svoju zadaću, — to je nagodbena osnova, koja se ovdje prepokorno prilaže, dne 24. rujna t. g. u sedamnaestoj našoj saborskoj sjednici nakon četverodnevne razprave, u svojoj cielosti primljena, s otim zaključkom da se podastre na podnožje previsoga prestolja sa podaničkom molbom, kao što ju i zbilja prepokorno podastiremo i molimo:

Da Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoli ovoj nagodi, čim ju i ugarski sabor u svojoj cielosti prihvati, i takodjer od svoje strane na previšnje odobrenje predloži, previšnju kraljevsku sankciju premilostivo podieliti.

Nu, kako vjerno — odani sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sa uzhićenim srdcem priznaje, da je s otom nagodom razmirica izmedju ovih kraljevinah i kraljevinom Ugarskom, u kobnoj 1848. godini nastala, stalno izravnana: tako spominje ipak sa žalošću onu okolnost, da nastojanje ovostranog kraljevinskog odbora ob izjednačenju u novije doba nastaloga riečkoga pitanja za rukom pošlo nije — sa čega temeljita briga nastaje, kad se ovo pitanje nebi onako riešilo, kako to neoborivo territorijalno pravo kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na grad Rieku i njezin kotar iziskuje, da će preostati kamen smutnje, kojim bi se moglo na uštrb obijuh stranakah opet poremetiti ono dobro sporazumljenje, koje je nagodom gori navedenom utanačeno.

Za dokaz tetitorijalnoga prava kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na grad Rieku i njezin kotar, uzimlje si slobodu vjerno odani sabor ovih kraljevinah, da nacrta ovdje na kratkom historiju Rieke, i da predloži Vašem Veličanstvu vjerodostojne iz zemaljskog arkiva izvadjene pre-

Digitized by Google

pise onih javnih izpravah, koje to pravo i izvan svake dvojbe stavljaju.

Grad Rieka sa svojim kotarom i 14.000 stanovnikah leži unutar granicah zemlje, koju posjede poslje VII. stoljeća polag Constantina Porphyrogenita narod hrvatski.

Ovdje se god. 799. zametnu krvava bitka izmedju hrvatske i franačke vojske, a poslje postade svojinom krčkih knezovah, nazvanih Frankopanah, kako se to znade iz darovnice kralja Bele IV. od g. 1260.

Početkom XIV. stoljeća dodje Rieka u vlast knezovah od Divina (Duino); za 34 godine predje u vlast gospode od Walsee, nu god. 1465. odstupi Vuk od Walsee Rieku caru Fridriku.

Iz ovog vlastničtva odtrgnu Rieku g. 1508. republika mletačka, nu već godine 1509. povodom onim, šte je republika i Trsat osvojila, proćeraše ban Andrija Bota s Bernardinom Frankopanom Mletčane iz Rieke; sve pored toga dodje Rieka još prije 7. rujna 1511. u vlast cara Maximilijana, i tako se je Rieka od to doba do god. 1776. neprekinuto nalazila pod pod gospodstvom austrijskim.

Pod ovim gospodstvom upravljao se je grad Rieka, koga prozva car Maximilijan god. 1515. „prevjernim" po gradskom štatutu, potvrdjenim po nadvojvodi i kralju Ferdinandu I. dne 23. srpnja 1530. Hrad Rieka sa svojim kotarom nije bio utjelovljen ni bližnjoj Istriji ni Kranjskoj, nego je sačinjavao posebnu vlast, posebnu občinu, pod naslovom: *„magnifica communitas terrae fluminis St. Viti"*. U toj občini predstavljao je vladaoca kapetan.

Pod carem Karlom VI. postao je kapetan i gradsko vieće odvisno od vlade nutrnjo-austrijske u Gradcu, a g. 1754. pod Marijom Terezijom bude podvržena Rieka sa cielim primorjem trgovačkoj itendenci u Trstu, zavisnoj od c. kr. dvorskog trgovačkog vieća u Beču.

Iz ovoga nacrta vidi se, da samo-uprava riečka bijaše stegnuta na čisto nutrnje municipalne poslove, a njezino područje, osobito poslje god. 1754. postojalo je sve tesnije i užje.

Austrijsko Primorje, stojeće pod upravom „intendence" razpalo se je g. 1776. na troje. Za onaj dio toga Primorja, koj se zove „austrijskim" u smislu užjem, bude u Trstu osnovan gubernij; Primorje od Senja do Baga pridieljeno bje vojničkoj Krajini, a grad Rieka sa svojim zemljištem bude utjelovljen po odredbi Marije Terezije dvorskim odpisom od 14. veljače 1776. kraljevini Hrvatskoj tako. da ga imadoše nadzirati i upravljati ugarska dvorska kancelarija putem hrvatsko kr. namjestničtva.

Nu ovu odredbu obznanila je kraljica Marija Terezija putem kr. ugarske dvorske kancelarije tekar dne 9. kolovoza 1776., br. 3936, kao što prilog pod 1 ·/. svjedoči namjestničkomu vieću trojedne kraljevine i propisala je zajedno način, kojim da se utjelovljenje izvede.

Previšnjom odlukom od 5. rujna 1777., br. 4527 priobćenom svim municipijam, ovdje pod 2 ·/. priloženom, odredila je napokon kraljica Marija Terezija, da se severinskoj županiji još dodieli Bakar, Bukarica i Kraljevica

Kr. namjestničko vieće hrvat.-slav.-dalmatinsko postalo je radi utjelovljenja grada Rieke iz svoje sredine svoga savjetnika Nikolu Škerlca. Ovomu i Josipu Majláthu, ko bijaše medjutim imenovan za velikog župana, županije severinske i gubernatora riečkog, predao je povjerenik češko-austrijske kancelarije barun Ricci grad Rieku s kotarom dne 20. listopada 1776., a Nikola Škerlec podastro je dne 5. studenoga 1776. kr. namjestničkomu vieću izvješće o predaji i primitbi Rieke i bakarskih dobarah.

Rieka je dakle već poslje 20. listopada 1776. smatrala se za dio Hrvatske, što se očito vidi iz izvješća vieća grada Rieke od 4. studenoga 1777. po-Pavlu Almássy-u u odsutju gubernatora podpisanog i ovdje pod 3 ·/. priloženog, u kojem se izražuje radost nad time, što se vrhovna uprava političkih i ekonomičkih posalah istog grada, kr. namjestničkomu vieću dalm.-hrvat.-slavonskom, po dvorskoj odredbi od 5. rujna 1776., br. 4448 povjerava, zatim iz povelje kraljice Marije Terezije od 10. travnja 1778., pod 4 ·/. priložene, kojom se severinska županija utemeljuje.

I grad Rieka dobi povelju pod 23. travnjem 1779. U toj povelji dolaze sljedeće rieči naprvo, koje se u isto doba, i za grad Bakar izdanoj, te inače posvema jednoglasećoj povelji nenalaze, naime: *„ut urbs haec commercialis fluminensis St. Viti cum districtu suo tamquam separatum sacro regni Hungariae corpus porro quoque consideretur, atque ita in omnibus tractetur, neque cum alio Buccarano, velut ad regnum Croatiae ob incunabulis ipsis pertinente districtu ulla ratione comisceatur"*.

Nadalje u obih poveljah ove rieči: „formatae nihilominus rationes super perceptis et errogatis sumis pecuniariis dissoluto novissime benigne nobis visis rationum momentis eo, quod in regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ad pertractacionem quorumvis praedicta regna respicientium ne-

Digitized by Google

gotiorum publico — politicorum, contributionalium, et oeconomico-militarium ante aliquos annos erectum, aut constitutum fuerat, consilio, ope r. locumtenentialis consilii Hungarici demisse nobis submittentur".

Prve navedene rieči, koje su u povelji za grad Rieku ponovljene iz previšnjeg riešenja od 23. travnja 1779., br. 1540 upravljenog na kralj. dalm.-hrvat.-slavonsko vieće, izdatog na predstavku istoga vieća od 19. rujna 1778. ob unutrnjem uredjenju grada Rieke uzimlje kraljevina Ugarska za dokaz, da je grad Rieka svokotarom posebno, i neposredno krarljevini Ugarskoj spadajuće tjelo.

Ali rečena povelja riečka, nije Rieci stvorila nova položaja različita od onoga, u kojem ona stojaše do 23. travnja 1779., osim što se u njoj napominje drugo navedenimi riečmi dospjetak jedne oblasti hrvatske, koj je sljedio koncem srpnja 1779., i kojoj bijaše dondle podčinjena i Rieka, pak je prama tomu valjalo dotičnu odredbu udesiti; jer rieči: „porro quoque označuju jasno, da je Rieka s kotarom bila i prije 23. travnja 1779., dakle onda, kada je podpadala pod hrvatsko namjestničko vieće „Separatum s. regni Hungariae coronae adnexum corpus", pa s toga se nemože ovim riečma podmetnuti znamenovanje, kao da je Rieka g. 1779. Ugarskoj utjelovljena bila, već da je ona bila poseban, odieljen, osebnim, trgovačkomu položaju prilagodjenim ustrojstvom providjen municipij, pridružen kruni Ugarskoj, a odieljen od bakarskoga, s kojim je imao jednaki nutrnji ustroj, ali vlastito biće.

Kad bi dakle Rieka s kotarom utjelovljena bila neposredno Ugarskoj, a Bakar sa kotarom neposredno Hrvatskoj — kad bi time ova oba kotara, prem pod jednom krunom, pripadala bila dvim različitim kraljevinam, onda bi suvišno bilo u riečkoj diplomi, ograditi se proti tomu, da se kotar riečki neima pomješati s bakarskim.

Dokinućem hrvatskog namjestničkog vieća, postala je upravna sveza izmedju Hrvatske i Rieke s jedne strani, a Ugarske s druge strane užja, a za Rieku tim užja, čim je gubernij neposredno u svih poslovih občio s vrhovnimi vlastmi ugarskimi.

Ali i poslje povelje od 13. travnja 1779. ostala je Rieka u neposrednom savezu sa Hrvatskom, u koliko ostade dodirnih točakah u samoupravi obijuh. Rieka je i nadalje ostao sastavni dio severinske županije, u njoj držale su se županijske skupštine dne 3. i sledećih prosinca 1779., dne 6. travnja 1780., dne 3. siečnja 1785. itd.

U dotičnom zapisniku čita se: „in libera urbe maritima fluminensi, inclyti comitatui Severinensi ingremiata". U tih skupštinah uživala je Rieka svoje pravo kroz svoje poslanike, pa kad je bila sbog vremena prepriečena kašnije u Karlovcu držanoj skupštini udioničtvovati, držala si je za dužnost gradjansku da svoj izostatak iz skupštine pismeno izpriča. U odpisu ugarskoga kr namjestničkoga vieća od 21. kolovoza 1780. proglašenom u glavnoj skupštini županije severinske, porezna svota bakarskoga i riečkoga kotara, uračunana je u svotu županije. Isto tako u sudbenom obziru ostao je savez izmedju Rieke i Hrvatske poslje 23. travnja 1779. onako, kako bijaše odredjen u kr. odpisu od 24. kolovoza 1777., kojim se uredjuje priziv od sudovah riečkih na banski stol.

Kada je car Josip II., odlukom od 20. ožujka 1786. severinsku županiju dokinuo, bje kotar vinodolski i hreljinski podčinjen neposrednoj upravi riečkoga gubernija, pa taj bijaše obseg tako zvanoga Primorja ugarskoga, koje se je tako samo radi toga nazvalo, da se razlikuje od Primorje austrijskoga.

Na saboru ugarskom od 179$^{9}/_{1}$. predložili su SS. i RR. trojedne kraljevine medju ostalimi i to: da se posebnimi članci uzakoni utjelovljenje primorskih stranah, i grada Rieke, kraljevini Hrvatskoj. — Dočim je utjelovljenje primorskih stranah po predlogu hrvatskih poslanikah čl. 61. uzakonjeno, odgovorilo je Nj. Veličanstvo glede same Rieke, da je prije konačnoga riešenja njegova, pronašlo zapitati mnienje nasljednih pokrajinah njemačkih, i istoga sv. rimskoga carstva; sve pored tog uzakonenja, nije se ipak povratilo hrvatsko Primorje materi zemlji, već je protiv volji i želji hrvatskih poslanikah na ugarskom saboru od g. 1807. redakcija zakonskog članka 4. o utjelovljenju Rieke tako sastavljena, da je dobila kraljevina Ugarska povoda, držati Rieku za svoju, a kraljevina Hrvatska tumačeći rieči: „peculiari diplomate, jam regno incorporata", onamo, da rieč „regnum" neznači kraljevinu Ugarsku napose, već cielu ugarsku državu, t. j. obseg svih kraljevinah i zemaljah krune ugarske, držala je i nadalje, da je Rieka svojim kotarom sastavni dio kraljevine Hrvatske, kao što se to razabira iz §. 10. naputka danog g. 1807. poslanikom hrvatskim na ugarski sabor, koj je ovdje pod 5 ·/. priložen, pa je odredila člankom 8. od god. 1808. mjesto i sjedište tako riečkom gubernatoru, kao i poslanikom grada Rieke u

Digitized by Google

zemaljskom spravištu koj članak bje potvrdjen po kralju Franji I. glasom kr. odpisa od 19. kolovoza 1808., br. 8751 kao pod 6 ·/.

Tako je člankom 4. ugarskom sabora 1807. Rieka priznata za dio krune ugarske, pak joj je u zajedničkom zakonodavstvu kraljevinah i zemaljah krune Ugarske, kao slobodnoj obćini i kotaru, od prilike tako, kao i kotaru turopoljskom podieljeno mjesto, a člankom 8. hrvatskoga sabora 1808. Rieka je priznata za cieloviti dio kraljevine Hrvatske, pak joj je podieljeno mjesto u posebnom zakonodavstvu trojedne kraljevine.

Ali Rieka nije mogla uživati odmah svoja prava, niti na ugarskom, niti na hrvatskom saboru, jer je već sljedeće godine 1809. toli ona, koli ostali dio Hrvatske do Save postala česti francezkoga carstva. Tek g. 1822. došao je pomenuti dio Hrvatske opet u zajednicu krune Ugarske. Previšnjim odpisom od 5. srpnja 1822. prijavilo je Njegovo Veličanstvo hrvatskomu banu, da se imadu g. 1809. odciepljene strane 1. studenoga predati oblastim ugarsko-hrvatskim.

Previšnji kr. odpis od 25. rujna 1822. upravljen na Josipa Majlátha kao kr. povjerenika, naznačio je ote ododciepljene cesti ovako: prekosavski predelj. kako prije g. 1809. spadao na zagrebačku županiju, zatim zemljišta sl. i kr. grada Karlovca, i trgovačkih gradovah Rieke i Bakra, napokon kotar riečke gubernije. Ovo se je zvalo. što je preko Kupe osim obsega riečkog gubernija, severinsko okružje sve dotle, dok se neodluči, da-li se imade severinska županija opet oživotvoriti. Ovo okružje bijaše razdieljeno u dva procesa: u pokupski i primorski, pak je veliki sudac posljednjega Žiga pl. Fodroci poslat na Rieku iz skupštine toga okružja, da od riečkog kapetanskog ureda primi službene spise protežuće se na primorski kotar. Isto tako bijaše pomenutim previšnjim odpisom odredjeno, da parnice pod prvašnjom vladom nalazeće se u prizivu imadu se podastreti banskomu stolu.

Severinska županija bila je kroz to njekim načinom njeko vrieme oživotvorena. Rieka sama pako bijaše zastupana u smislu čl. 8: 808. na saboru trojedne kraljevine god. 1825., a i g. 1836. kroz gubernatora. Nu grad Rieka zanemario je svoje dužnosti prema hrvatskom saboru, pa su se radi toga obratili SS. i RR. glasom čl. 22: 847. na Njegovo Veličanstvo, predstavkom moleći, da gradu i luci Rieci izvoli naložiti dužnost, neka izašalje svoje poslanike, u sve skupštine ovih kraljevinah.

Ovoliko o pitanju riečkom s gledišta povjesti, i državnoga prava hrvatskoga; nu takodjer iz geografičkog i ethnografičkog jeste Rieka posvema hrvatska, jer je Rieka sa svijuh stranah obtočena hrvatskim narodom tako, da kad bi njezino stanovničtvo i bilo talijansko, kao što nije, jer od 14.000 stanovnikah imade do blizu 12.000 samih Hrvatah, 700 Talijanah, a ostalo od tudjih narodnostih. — Rieka bi dolikovala otoku usred hrvatskoga mora, pošto se hrvatski narod proteže osim kvarnerskih otokah duboko u Istru do rieke Raše. U riečkoj sbornoj crkvi jezik službe božje, i vjerozakonskog obučavanja jeste od starine hrvatski.

Ali i sgolnjo materijalni interes veže Rieku neposredno Hrvatskoj, jer Rieka živi tako rekuć naročito, odkad je povučena željeznica iz Siska u Zidanimost li od šumskih proizvodah Hrvatske i Slavonije.

Budući, da se prema predloženoj nagodi, s kojom bi Rieka sa svojim kotarom imala stupiti preko Hrvatske sa svojim kotarom imala stupiti preko Hrvatske sa kraljevinom Ugarskom u užju realnu svezu, u pogledu u obće skupnih, kao i napose trgovačkih, pomorskih i zdravstvenih poslovah — neda razložno misliti, zašto bi Rieka sa kraljevinom Ugarskom stojala još u inom odnožaju državnopravno, koj bi morao cielokupnost kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i koj se nebi dao opravdati u nijednom pravcu: zato se utiče vjerno odani narod stanujući u kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod okrilje prestolja Vašeg Veličanstva, kao neizcrpljivi izvor pravde i istine prepokorno moleći:

Da blagoizvoli Vaše Veličanstvo u otčinskom nagnuću koje je prema vjernome narodu ovih kraljevinah vazda gojilo, ovime izkazanom neoborivom pravu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na grad Rieku i njezin kotar zakonito priznanje pribaviti, i time vjerno oddani narod ovih kraljevinah za uvjek umiriti.

Da Bog okriepi, i blagoslovi Vaše Veličanstvo, sa čim prije doživi obilan plod svojih otčinsko briižljivih nakanah, glede usriećenja i umirenja svijuh narodah žezlu Vašeg Veličanstva podloženih.

Dano iz naše u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu dne 16. rujna 1868 držane sjednice.

Vašega Veličanstva

sa poklonstvenim štovanjem
vazda vjerni sabor kraljevinah Dalmacije,
Hrvatske i Slavonije.
(Živio.)

Digitized by Google

Predsjednik: Primali vis. kuća osnovu adrese kako je pročitana! (Sa svih stranah: Primamo)

Vis. je kuća dakle jednoglasno primila osnovu adrese.

Vis. kućo! Ova će se adresa dati krasopiscu, da ju prepiše skupa s osnovom nagodbenom. Način pako, kako se adrese pošiljaju, jest vis. saboru poznat, to biva najme ili putem običnim, poštom, ili putem odbora.

(Glasovi: Odbor)

Zaključeno je dakle, da se imade odbor birati, koji će ovu adresu Nj. Velić. podnieti.

Glede ustanovljenja broja toga odbora, i glede istoga izbora ja današnju sjednicu završujuć pozivljem vis. kuću u ponedjeljak u 11 satih u sjednicu.

Digitized by Google

Dvadeset i prva saborska sjednica

držana dne 28. rujna 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik posljednje sjednice. — Podnesci. — Predlog glede izstupa zastupnikah Vončine, Durbešića, Pleše-a i Turkovića. - Izvješće odbora za saborske troškove. — Predlog o sagradjenju ludnice. — Izbor za podnesak adrese. — Predlog L. Thallera o inkameriranju cestah u Podravini. — Predlog o odgodjenju sab. sjednicah. — Zapisnik 21. sab. sjednice.

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik pročitati.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

dvadesete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane u Zagrebu dne 26. rujna 1868. pod predsjedom saborskoga predsjednika presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 11 ¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik devetnaeste saborske sjednice, koj bje iza preduzetog izpravljenja odobren.

2. Predsjednik javlja da je primio dvie brzojavne depeše, i to: od sudca občine Novi-Vukovar izjavljujućeg zahvalnost saboru za prihvaćenu nagodbenu osnovu kraljevinskoga odbora: zatim od predsjednika ugarskoga sabora, kojom priobćuje, da je sabor ugarski s veseljem primio viest o prihvaćenju rečene nagodbene osnove po ovom saboru, i da će ta tamo 28. o. m. na dnevni red doći, što bi na ugodno znanje uzeto.

3. Predsjednik javlja nadalje, da se je izabrani u prošloj sjednici odbor, za sastavak adrese u nagodbenom i riečkom pitanju konstituirao izabrav si predsjednikom zastupnika Roberta Zlatarovića, a izvjestiteljem Škendera Fodrocia.

4. Isto tako se je konstituirao odbor za izvedeuje prokopa izmedju Save i Dunava, izabrav si predsjednikom velikoga župana Svetozara Kuševića, a izvjestiteljem Ljudevita Reiznera.

5. Molbenice Davida Starčevića, doktoranda i člana saborske pisarne, zatim Antuna Blachiera, saborskoga pisara, kojimi mole, da im se saborski dnevnici počam od g. 1861. bezplatno predadu, upućuje se saborskom predsjedničtvu time, da prošnji moliteljah zadovolji.

6. Podnesak Ljudevita Daránya, litrografa namjestničkoga vieća molećeg nagradu za litografiranje saborskih imenikah i adrese, — predaje se obstojećemu odboru za saborske troškove na pretresanje i stavljenje predloga

7. Čitan bi zatim zapisnik odbora, za utemeljenje veresijske zemaljske naklade od 24. o. m., kojim predlaže:

a) da bi suvišno i bezuspješno bilo, sada oko toga raditi, jer se je medjutim za uvedenje vererijskoga zavoda ustrojilo posebno družtvo;

b) da se do budućega sabora pričuva onih 60.000 for., koji su se po zakljućku sabora od 5. veljače t. g. imali obratiti u razteretne obveznice, jer bi se možda tada koristno upotriebiti mogli, ostali pako suvišak, i kamati od tih obveznicah da se po namjestničkom vieću upotriebe na uglavničenje kod manjih posjednikah;

c) da se pregledanje stanja svih zemaljskih zakladah odgodi na ono vrieme, kad bude definitivno ustrojenje naše domovine izvedeno.

Prelog ovaj odbora bje u svojoj cjelosti primljen.

8. Istim zapisnikom javlja veresijski odbor, da je njegov član Antun Vakanović radi inih svojih mnogih posalah izstupio iz odbora s toga predlaže, da se u mjesto njega drugi član izabere, što je takodjer prihvaćeno.

Digitized by Google

9. Zastupnik grada Zagreba Robert Zlatarović predloži adresu, kojom zastupničtvo slob. i kralj. glavnog tog grada u ime svoga gradjanstva izražava saboru ovomu neograničeno povjerenje, i zahvalu radi toga, što je svojim zaključkom od 24. o. m. primio utanačenu po kraljevinskomu odboru nagodbenu osnovu za poravnanje nastavših medjusobnih državopravnih pitanjah izmedju kraljevine Ugarske sjedinjene sa Erdeljem, i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, postavio temelj naroda na kojem bude mogao postići blagostanje narodno i sretniju budućnost.

Adresa ova bje na ugodno znanje primljena.

10. Zastupnik grada Zagreba dr. Luka Petrović odustaje od svoga u posljednjoj sjednici naglašenoga predloga za gradjenje željeznice u gornju vojničku Krajinu, jer se je medjutim osvjedočio, da će se ta željeznica spojiti sa karlovačko-riečkom prugom, te da će se počam od Ogulina preko Plaškog, Gospića i Gračara u Dalmaciju željeznica graditi.

11. Čitan bi poslje toga zapisnik peticionalnoga odbora od 15. o. m. kojim predlaže:

a) na br. 158, sjednice 15. o. m., da sabor priugotovljene po slikaru Franji Mückeu dvie slike iz hrvatske povjesti od njega u ponudjenu cienu od 1000 for. a. vr. iz domaće konkurencionalne zaklade za narodni muzejum nabaviti dade.

Predlog ovaj primljen je ogromnom većinom, te je ujedno zaključeno namjestničko vieće pozvati, neka se slike u navedenu cienu iz konkurencionalne, ili druge koje zaklade za narodni muzejum nabave.

12. b) na br. 185, sjednice 23. o. m. glede predstavke županije požežke, radi inkameriranja puta preko Krdnije vodećega, predlaže peticionalni odbor, da se na glavnom drumu od Zagreba u Osiek vodećem nezagradjeni jošte dio od Bekteža do Našicah u daljini $1^3/_4$ milje na državni trošak dogradi, da se dio taj druma zatim inkamerira, i dalje na državni trošak uzdržava.

Zaključeno bje da se predlog taj radi svoje važnosti tiska, medju članove sabora podieli, i posebice na dnevni red stavi.

13. c) Povodom odpisa kr. dvorske kancelarije od 27. srpnja t. g. br. 3152 i zaključka sjednice 25. o. m. držane, predlaže peticionalni odbor, da se potriebiti trošak za povišenje gimnazije varaždinske na II. red, gimnazije požežke na II. red i za ustrojenje male realne gimnazije u Karlovcu u proračun stavi.

Predlog taj bje većinom glasovah primljen.

14. Uzet bje zatim u pretres na dnevnom redu stojeći operat odbora za osušenje lonjskoga polja i inih savskih nizinah, u kojem odbor predlaže saboru, da osnovu u tu svrhu predloženu po družtvu, sastojećem iz Gjure baruna Raucha, Ladislava grofa Pejačevića, Julija grofa Jankovića i Ljudevita Vukotinovića odbori, i ponudu njegovu kao što je rektificirana u zapisniku odborovu od 19. o. m. prihvati.

Izvjestitelj odbora zastupnik Škender Fodroci javi nadalje, da je odbor u sjednici 25. o. m. držanoj za izbjeći svakomu nesporazumljenju oko priuzdržaja vlastničtva nove izvesti se imajuće potočne struge i njezinih obalah u odnosnoj zakonskoj osnovi §§. 6. i 7. izpravio, te pročita izpravljenu tako zakonsku osnovu, koju je sabor, prihvativ predlog odbora, sa izpravkom zastupnika Roberta Zlatarovića, da se umjesto izraza: „namjestničko vieće“ upotriebi izraz: „zemaljska vlada“, i sa izpravkom zastupnika dr. Ante Stojanovića da se §. 4. dodade rieč: „podkućnice“, — jednoglasno primio s dalnjim zaključkom, da se podastre Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvu za podieljenje previšnje sankcije.

15. Izvjestitelj odbora izabranoga za sastavljenje adrese u nagodbenom, i riečkom pitanju, zastupnik Škender Fodroci čita zatim rečenu adresu, koju sabor jednoglasno primi, zaključiv ujedno na predlog saborskog predsjednika, da se ta adresa Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvu po jednom, u tu svrhu izabrat se imajućem odboru podnese.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 1 sat poslje podne, urekav sljedeću na 28. o. m. u 11 satih prije podne.

Vakanović v. r. Ljudevit Reizner, v. r. bilježnik.

Predsjednik: Imade-li kakove primjetbe proti zapisniku i sastavcima?

Ljudevit Vukotinović: Glede reprezentacije, koja bi se imala Nj. Veličanstvu podnesti radi lonjskoga polja, imao bi samo malu primjetbu, i to, da možebiti sabor nebi tako apodiktično izrekao, da će izsušenjem lonjskoga polja prestati sve groznice, jer mislim, da nije kadar, na se uzeti to jamstvo, nego mislim, da bi to trebalo obćenito izraziti, da će se stanje zdravlja tamo u obće poboljšati.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Ako nikakve druge opazke neima, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Obćina stari Vukovar izrazuje saboru svoju zahvalnost radi primljene nagodbe medju kraljevinom Dalm., Hrvatske i Slavonije i kraljevinom Ugarskom. (Uzima se na ugodno znanje.)

Grof Julio Janković polaže mandat; molim g. dnevnog bilježnika, da izvoli proglasiti.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić** čita.

Tomašić: U savezu s ovim predmetom usudjujem se vis. saboru jedan predlog učiniti.

Prije njekoliko danah došao je vis. saboru spis od strane narodnih zast. gg. Turkovića, Vončine, Plešea i Durbešića, u kojem ova gospoda izjavljuju, dočim zakonitost sabora ovog nepriznavaju, da neće više kod rada njegova sudjelovati. Taj je spis po mom mnienju prebježno riešen tim, da se ima povratiti preko dotične oblasti g. Vončini; ja mislim, da meritorno riešen nije, jer su ona gospoda iz-

Digitized by Google

javila, da neće sudjelovati kod sabora, kojemu zakonitosti neprznaje. Ja mislim, da se po analogiji onog slučaja, kad je g. Subotić i drugovi mu iz sabora, otišli, te je vis. sabor onda usljed onog prosvjeda, smatrajuć ga kao položenje mandata, odredio nove izbore, konsekventno i sada tako činiti ima. Zato predlažem, da vis. sabor onaj spis kao položenje mandata smatrati, i nove izbore odrediti izvoli.

(Živio! Prima se.)

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim nevidim nikakve opazke proti predlogu g. Tomašića, izričem odluku, da se izjava g. grofa Jankovića prima na znanje, i usljed nje domaća vlada pozove, da nov izbor odredi u kotaru daruvarskom; ujedno pako, dočim su gg. zastupnici Vončina, Durbešić, Pleše i Turković svoj mandat spisom onim položili, ili mora se uzet, da su mandat položili, da se takodjer domaća vlast pozove, da mjesto ovih zastupnikah nove izbore odredi.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić** čita izviešće odbora za saborske troškove.

Dr. **Luka Petrović**: Vis sabore! Budući da je ovaj odbor uredno, odvažno i svjestno postupao u izplaćivanju troškovah, usudjujem se smjerno predložiti, da vis. sabor blagoizvoli ove račune odobriti. (Gasovi: Odobravaju se.)

Predsjednik: Vis. je sabor dakle izvolio odobriti račune, koje odbor predlaže; oni će se dakle uputiti na računovodstvo radi daljnjega uredovanja.

Na dnevnom redu je izbor članovah ili odbora, koji će Nj. veličanstvu adresu podnjeti.

Roberto Zlatarović: Prije toga molio bi za rieč. Dozvoljom vis. kuće učiniti ću jedan predlog, kojega smatram veoma važnim i prešnim.

Ima u domovini našoj jedna vrst nesretnikah, glede kojih u obziru obskrbe do dan danas tako rekuć sasvim ništa učinjeno nije; to su umobolestnici. Po datah, koja sam ja priliku imao uviditi. imade u Hrvatskoj i Slavoniji u provincijah do 300 umobolestnikah, a isto toliko u vojničkoj Krajini. Od ovih je jedva za nuždu obskrbljeno 100, a ostali tumaraju od nemila do nedraga, sebi na muku drugim na teret i pogibelj. Žalibože, da broj ovih nesretnih dan na dan raste, i vis. kuća uviditi će, da je jedna od najvećih i najprešnijih humanitarnih dužnostih, da se glede obskrbe i liečenja tih nesretnikah štogod odredi. Svi izobraženi narodi brinu se da za ove nesretnike podignu sgrade, u kojih oni nesamo obskrbu, nego i shodno liečenje nadju. Ja sam, vis. sabore! već onda, kad sam govorio za prodaju zemaljske bolnice imao svrhu ovu i mislio sam, da će se moći novcima, koji resultiraju iz prodaje zemaljske bolnice, sagraditi ludnica za Hrvatku i Slavoniju, uzamši i vojničku Krajinu u kombinaciju, jer i oni su sinovi matere zemlje hrvatske.

Ja neću, vis. kućo! mnogo da govorim o tom, jer sam osvjedočen, da će vis. kuća pristati na moj predlog, koj zasada samo onamo smjera, da vis. sabor odredi, da se ima na zemaljske troškove sagraditi ludnica za Hrvatsku i Slavoniju, koj zavod bi se imao takodjer na Krajinu i na Dalmaciju, kada bude s nami spojena, protegnuti. U ostalom, dok vis. kuća u toj stvari štogod meritorna odrediti kadra bude, mislim, da bi trebalo glede predradnjah i dotičnoga predloga štogod učiniti i ustanoviti. To, mislim bi se dalo na dvojaki način udesiti. Prvi je način taj, da se odbor izabere, koj bi tu stvar izvidio i potanko izpitao, i budući da je predmet prešan, te bi šteta bila, kad bi se samo jedan dan izgubio, koj bi se mogao upotrebiti, da se taj zavod što prije u život uvede, da odbor uz sudjelovanje vještakah vis. saboru za buduće zasjedanje svoj predlog podnese, a drugi je način, da vis. sabor odluči, da se ima pozvati domaća oblast, da priredi predlog u tom obziru, da izcrpi sav posao, i u budućem zasjedanju predlog i mnjenje vis. saboru predloži. Nješto je u tom obziru već utanačeno. Ja mogu na znanje staviti vis. kući, da sam imao priliku uvjeriti se, da je domaća vlada predlog već učinila, ali nije stvari posve izcrpila; trebalo bi potanje tu stvar u red staviti, nego ipak bi taj predlog mogao za temelj djelovanju u tom služiti. Primi-li vis. kuća jedan ili drugi predlog, svakako se ima na to obzir uzeti, da kod gradnje i vojni erar pridonosi, jer će taj zavod obsizati ne samo provincijal, nego i vojn. Krajinu, i da se izhodi, da budu od strane vojne oblasti takodjer jedna ili dvie osobe odredjeno, koje će zastupati erar. Primi-li vis. kuća kako rekoh, jedan ili drugi predlog, — ja preporučam drugi, jer mi se čini uspješniji, svakako držim, ako će vis. kući za rukom poći, da u tom pravcu štogod uspješna odredi, da će si veliku zaslugu steći za domovinu i neumrli spomenik postaviti ljubavi iskrnjega.

Predsjednik: Ima-li vis. kuća kakovu opazku na taj predlog?

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ovdje je alternativa stavljena, da se ima ili odbor imenovat, koji će u toj stvari predlog učiniti do budućeg zasjedanja, ili da to domaća vlada ima učiniti. Na ovo opažam, da inicijativu pristoji saboru, a i vlada ima pravo uticati svojimi predlozi. Nu obzirom na to, da je ovaj predmet prešan, i da se ima u proračun buduće godine uvrstit, a da će se saborski članovi po svoj prilici razići, mislim, da je cieli shodno, da se u ovo doba ovaj predlog odobri i odredi, da se ludnica ima na zemaljske troškove zidat; s toga da se domaćoj vladi dade nalog da izradi i preračuna taj posao, te da troškovnik podnese za buduće zasjedanje sabora. To neka vlada čini svojim putem, a i njezina je dužnost izradit taj predmet, jer ima o njem sva data. Budući je potrebno, da se tu i granica u obzir uzme, mislim da se vladi dade i nalog, da za sudjelovanje u tom poslu i vojno zapovjedničtvo pozove.

Predsjednik: Ima-li još tko od gospode što primiti?

(Glasovi odasvud: Prima se.)

Digitized by Google

Vis. kućo! G. zast. grada Zagraba učinio je predlog u načelu taj, da potreba zemlje iziskuje, da bi se ludnički zavod podigao na troškove zemlje. Glede načela, toga mislim, da je svatko istoga mnienja, jer je sbilja takvog zavoda potreba a neimamo ga. Glede forme predloga pitanje je, hoće-li vis. kuća odbor izabrati, koji bi čitav predlog izradio, il da se pozove domaća vlada, da izradi predlog podpun i u dojdućem zasjedanju saboru podnese. Molim vis. kuću, jer g. zast. grada Zagreba ovaj posljedni modalitet preporuča, da izvoli izraziti se odvjetovanjem najprije o tom primali, da se domaća vlada opunovlastjuje, izradit dotični predlog za buduće zasjedanje sabora?

(Prima se.)

Proglasujem dakle zaključkom, da je vlada opunovlaštena, osnovu glede podignuća zavoda za umobolestnike za dojduće zasjedanje sabora podnesti.

Sad prelazimo na dnevni red, naime na izbor odbora, koji će adresu Nj. Veličanstvu izručit. Molim vis. kuću, da se izvoli izraziti o tom.

Dr. **Ante Stojanović**: Ja predlažem, vis. kućo, jer je predmet važan i svečana prigoda, neka bude odbor od 7 članovah i vodja presv. g. predsjednik. (Glasovi: 3)

Petar Horvat: Ja predlažem vis. sabore, da bi se trojica izabrala.

(Glasovi: Predsjednik, jedan Hrvat i jedan Slavonac.)

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje su dva razna predloga. G. zast. osiečki dr. Stojanović predlaže, da se izabere 7 članovah i osmi saborski predsjednik; drugi je predlog g. zast. varaždinskoj kotara, da se trojica pošalje. Molim vis. sabor, ako neima nitko primjetbe kakve, neka se izvoli izraziti, prima-li predlog g. zast. osiečkog, da se ima predsjednik sa još sedmoricom izaslati? Koja su gospoda za taj predlog, neka se izvole dignuti!

(Ustanu dvojica. Jedan glas: Neima za tolike novacah.)

Predlog g. zast. Stojanovića je dakle pao.

Petar Horvat: Vis. kućo! Ja formuliram svoj predlog tako, da se g. predsjedniku saborskom doda još dvojica članovah i to jedan Hrvat a jedan Slavonac.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. zast. Horvata? (Prima se.)

Molim sad, neka izvoli vis. kuća designirat članove.

G. bilj. Hervoića molim pobirati cedulje. Za brojenje ceduljah dodajem mu gg. zast. Battagliarinia i Hatza.

(Sljedi izbor dvojice članovah.)

Bilj. Dr. **Ignjatija Brlić**: Uspjeh glavonaja o izboru odbora za podnesak adrese je taj, da g. predsjedniku saborski ima predvodit odbor, dočim su unj izabrani preuzv. g. grof Petar Pejačević sa 51 i presv. g. biskup Soić sa 27 glasovah. (Glasovi: Dalje resultat.)

G. dr. Luka Petrović ima 25 glasovah.

Nadalje čita:

Visoki sabore kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije!

Od kako je rieka Drava od kladah kršovja, kojim je napunjena bila zemaljskimi troškovi očišćena, a time na njoj do Kotoribe parobrodarstvu i svakovrstnomu trgovačkomu prometu put prokrčen, od kako je željeznica na ugarskoj obali Drave, od Dunava do Kaniže otvorena, a odtud u cieli široki sviet, javnom prometu dana, od kada se iz Žakanja u naš glavni grad Zagreb željeznica gradi, osieća i rodna Podravina, da nije više prisiljena sama svoje obilnije proizvode kod kuće potrošiti, već da jih većim djelom na korist svoju prodati, a na poboljšanje gospodarstva svojega obratiti može; — riečjom gibaju se i iz snah mrtvila uzdižu toli dugo zanemareni liepi podravački krajevi domovine naše.

Nu da se sa svime osvieste nuždna jim je pomoć, koju od kuda da traže? — Nipošto od tudjina, već sami od sebe, i od visokoga sabora svojega, komu je i vlast i moć svu predala, i od koga se pravedno nadati može, da će njezinim nuždam pravedno i voljno odazvati se.

Pomoć koju od vis. sabora molimo jest ta: da se ceste iz Virovitice k Dravi u Barču, gdje je parobrodarsko i željezničko pristanište. — Cestu poštovnu, što od Daruvara i Voćina do Cabune vodi, i koja bi se odtud jednakim pravcem do pristaništa i kolodvora daranjskoga nastaviti imala, i najposlje cestu iz Našicah preko Beničanacah u doljnji Miholjac pristaništu dravskomu vodeću, — zemaljskom snagom stranom popraviti, a stranom novo sagraditi milostivo dozvoli i odnosno odredi.

Da su gore imenovani potezi cestah u svakom slučaju od skrajne nužde, dostojati će visoki sabor već odtuda uvidjeti, što sve tri te ceste vertikalno k Dravi vode, — i ako se želj znica osiečko-riečka kroz Podravinu, to jest od Našicah preko Slatine, Cabune, Virovitice povukla bude, spajati će gorenavedene tri ceste željeznicu prekodravsku, i Dravu sa željeznicom osiečko-riečkom, ako li željeznica osiečko-riečka orljavskom dolinom podje, tada opet gore spomenute tri ceste od Miholjca do Našica, od Daranja do Daruvara i Ilovske doline, a tako od Barče preko Virovitice do Daruvara, željezničku prugu Ugarsku i Dravu, sa željeznicom osiečko-riečkom spajaju.

Visoki sabore! Ceste trijuh doljnjih županijah domovine naše bile su vazda u hrdjavomu stanju, stranom s toga; što su se domaće radene sile, većinom na prokope dravske, i podignuće bedemah radi obezbedjenja seljakah od izlievah dravskih rabiti morale, a stranom čto iz zemaljskih zakladnicah zaisto malu pomoć dobivaše.

Mislim dakle da ponizno, nu i najpravednije visokomu saboru se uteći možemo time: da goreimenovana tri poteza cestna, koja su sada neodoljivo nuždna postala s nagom

Digitized by Google

zemaljskih troškovah stranom novo podignu, i nadalje kao ostale zemaljske ceste uzdržaju.

U Zagrebu dne 27. rujna 1868.

Visokoga sabora

najponizniji sluga

Ladislav Thaller, v. r.

nar. zastupnik.

Ladislav Thaller: Vis. sabore! Molbu ovu, koju imam čast podastriet, podastirem ne samo iz svog vlastitog nagnuća već takodjer i iz dogovora i nagnuća drugih gg. sabornikah i cielog naroda u Podravini stanujućega. Znano je vis. saboru, da je sagradjena željeznica na ugarskoj obali Drave i otvorena do Kaniže; znano je vis. saboru i to, da je Drava plovitbena postala tim što je očišćena, te ladje i parobrodi već po njoj plove. Tim je promet u Podravini takav nastao, da će se zemlja naša moći iz sirotinje izvući na bolju budućnost. Ali da joj to bude moguće i zaista procvasti, neima dovoljne pomoći stoga što je Drava očišćena i što se željeznica na obali ugarskoj, već joj pomoći treba i tim, da se do Drave i do željeznice ugarske cesta takova načini, kojom se vozit i dotično roba gonit može. Te ceste koje su zaista neobhodno nuždne, stranom su već dogotovljene, ali su najvećma u takvom stanju, da njimi, osobito u zimno doba, nitko prolaziti ni voziti nemože. Tako dakle promet podravački na Dravu i željeznicu sasvim zapè s razloga toga, da se promet podigne i Podravina pomogne, tim više što je snažna i produktivna, usudih se ja ne samo iz svojeg vlastitog nagona, nego i cielog naroda tamošnjeg preponiznu prošnju ovu podnesti vis. saboru, po kojoj prepokorno molim, da vis. sabor ovu stvar u svoju zaštitu uzme i odrediti izvoli, da su ceste, koje sam u molbenici napomenuo, nuždne, da se naprave čim prije; a to su: 1. od Virovitice do Barča, 2. od Daruvara do Cabune, a od Cabune ka kolodvoru baranjskom, i 3. od Našicah preko Beričanacah u doljnji Miholjac. To su glavne 3 ceste, bez kojih Slavonija nemože biti, jer ili se potegla željeznica iz Osieka u Rieku preko Našicah u dolinu požežku, ili dolinom podravskom preko Virovitice, sve te tri ceste vertikalno upiru u željeznicu, s jedne strane u osječko-riečku, a s druge strane u ugarsku i u Dravu. Ove su ceste dakle neobhodno potrebite, a županija požežka sama bez pomoći zemaljske nemože ih napraviti. (Dobro!)

Predsjednik: Vis. kućo! Mislim da se ova molbenica po običaju kao i druge odputi na petitionalni odbor, koji će vrhu toga svoje mnienje dati.

(Glasovi: Tako je.)

Petar Maljevac: Vis. sabore! Dočim su svikoliki predmeti, koji su na stol vis. kuće podnešeni, današnjim danom izcrpljeni, zato pokorni predlog stavljam, da bi se saborske sjednice do tog vremena odgodile, dok prev. reskript ili pako sankcija od Nj. c. kr. apošt. Veličanstva glede nagodbene osnove nestigne; te kada takova prispije, da bi predsjedničtvo saborske članove i to putem municipijah radi nastavljenja daljneg poslovanja pozvati izvolilo.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Dočim vis. kuća predlog g. zastupnika Maljevca prima, dakle ja to proglasujem zaključkom i saborske sjednice odgadjam dotle, dok najviše riešenje nestigne. Kada stigne, predsjedničtva biti će dužnost, gg. članove saborske opet na ovo sveto mjesto sazvati. Zato molim g. bilj. Brlića, da izvoli zapis sastavit, da se može u ovoj sjednici praglasiti.

Za sad ogadjam sjednicu na 10 minutah.

(Odgoda od 10 minutah.)

Predsjednik: Molim g. bilježnika, da izvoli groglasiti zapisnik današnje sjednice.

Bilj. Dr. **Brlić** čita:

Zapisnik

dvadeset i prve sjednice sabora kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu dne 28. rujna 1868. držane pod predsjedanjem izabranoga saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Ante Vakanovića.

Na poziv predsjednikov pročitan je zapisnik posljednje saborske sjednice od 26. rujna t. g. i odobren je bez primjetbe.

Zatim su čitani sljedeći podnesci na sabor:

1. Brzojavna zahvalnica trgovišta starog Vukovara, upravljena na sabor radi sretno obavljene nagode sa ugarskom kraljevinom. Primljeno je na ugodno zanje.

2. Pismeni podnesak zastupnika kotara daruvarskoga g. Julija grofa Jankovića kojim polaže svoj mandat, kao narodni zastupnik.

Sabor zaključuje, da se putem zemaljske vlade za kotar daruvarski županije požežke novi izbor narodnoga zastupnika odredi.

Savezno je predloženo, da se usljed izjave narodnnih zastupnikah Ivana Vončine. Ivana Durbešića, Josipa Plešea i Vjenceslava Turkovića, a saborskoj sjednici od 23. rujna t. g. pročitane mandat tih zastupnikah ugašenim proglasi i da se na temelju tome putem domaće vlade novi izbori narodnih zastupnikah u kotarih: brodsko-čabarskom, Vinodol-Grobnik-hreljinškom, županije riečke i u gradu Karlovcu odrede.

Što je sabor prihvatio, odrediv nove izbore u smislu učinjenog predloga.

3. Odbor za saborske troškove predlaže račune od početka sabora do 31. kolovoza 1868. ovi predloženi računi odobreni su u svojoj cielosti po saboru, i imaju se za dalnje shodno službovanje dostaviti ovdašnjemu računovodstvu.

4. Na obrazložini predlog g. narodnoga zastupnika Roberta Zlatarovića o potriebi zemaljske ludnice, zaključio je sabor, uvjeren kako o temeljtosti toga predmeta, pozvati i opunovlastiti zemaljsku vladu, da obzirom na obstojeću potriebu i okolnosti provincijala i vojničke Krajine pripravi

Digitized by Google

i sačini osnovu i troškovnik za zemaljsku ludnicu, te istu već budućem saborskom zasjedanju za riešenje predloži; pa pošto i vojnička Krajina u tom čovjekoljubivom zavodu učestvovati ima, to će se zemaljska vlada glede toga sa vojenom oblasti u sporazumlenje staviti imati.

5. Prešav na dnevni red, obavljen je na poziv predsjednika izbor deputacije koje će Njegovom c. kr. apoštolskom Veličanstvu predstavku sa nagodbenom osnovom, za previšnju sankciju podnieti.

Uspjeh obavljenoga izbora bješe taj, da je presvietli gospodin predsjednik saborski Antun Vakanović sa svimi glasovi. preuzvišeni gospodin Petar grof Pejačević sa 41, a presvietli g. biskup Soić sa 27 glasovah u deputaciju izabrani.

6. Zatim je još čitana molba g. narodnog zastupnika Ladislava Thallera u ime žiteljah podravačkih za gradjenje, popravu i uzdržavanje cestah iz Virovitice do Barča, iz Daruvara do Baranja, iz Našicah do dolnjeg Miholjca o zemaljskom trošku. Upućeno na molbeni odbor.

7. Predloženo je nakokon da se iz razloga što su za sada svi na dnevnom redu bivši saborski predmeti riešeni, saborske sjednice do stignuća previšnjega riešenja o nagodbenoj osnovi sa kraljevinom Ugarskom odgode, te da g. predsjednik o nastavi saborskih sjednicah u svoje vrieme sve saborske članove za vremena ubaviesti.

Koji je predlog po saboru prihvaćen, te je ovaj zapisnik stante sesione sastavljen, pročitan i bez primjetbe odobren.

Vakanović v. r. Ignj. dr. Brlić, v. r. bilježnik.

Predsjednik: Ima-li tko kakvu primjetbu na zapisnik (Nitko se nejavi.)

Odobren je dakle zapisnik.

Vis. kućo! Tim završujem sadašnje zasjedanje i zahvaljujem se prije svega vis. kući na strpljenju, koje je sa mnom izvolila imati i na dobrohotnoj podpori, s kojom ste moje djelovanje izvolili podupirati.

Vis. kućo! Kao što smo božjim blagoslovom započeli naše saborisanje, tako smo takodjer postigli i onaj cilj, kojeg smo svi pred očima imali: nismo se nagodbu i pomirenje sa kraljevinom Ugarskom postigli i nadamo se, da de takodjer Nj. c. kr. ap. Veličanstvo u svojoj očinskoj brižljivosti prema svim svojim narodom ovo pomirenie svojom kraljevskom rieči potvrditi. Bog poživi Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo, kralja i gospodara nam premilostivog!

(Bučni „Živio!“)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Živio naš gosp. predsjednik! (Živio!)

Predsjednik: Visoka i slavna gospodo! Mislim, da bi se mogli Nj. preuzvišenosti našem g. banske časti namjestniku sada svi skupa in corpore predstaviti. (Prima se.)

(Kuća se razidje.)

Digitized by Google

Dvadeset i druga saborska sjednica

držana dne 16. studenoga 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Proglašenje kr. reškripta od 8. stud. 1860. — Proglašenje trijuh dopisah vis. dvorske kancelarije, kojimi se javlja, da je Nj. Veličanstvo do prev. znanje uzelo zahvalnice, podastrte iz sab sjednice od 25. rujna t. g. — Dva dopisa vis. namjestničkog vieća, kojim se prvim izviešćuje, da je srbskoj knježevskoj vladi do znanja stavljen sab. zaključak o sažaljenju radi umorstva kneza Mihajla, a drugi tiče se kanala izmedju Dunava i Save. — Telegram predsjedničtva ugarskog sabora, tičući se nagodbe. — Izviešće odbora, koj je imao adresu uručiti Nj. Velčanstvu. — Pouzdanice na sabor radi primljene nagodbe s Ugarskom. — Čestitka Njez. Veličanstvu carici i kraljici Jelisavi k imendanu.

Predsjednik: Visoka kućo! Prije svega konstatiram, da je nadpolovična većina saborskih članovah prisutna, da je dakle sabor vlastan pravovaljane zaključke stvarati. Zato otvaram 22. sjednicu sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, te imadem čast predložiti najviši reskript, koji je prispio amo na vis. sabor.

Molim g. bilj. Cara, da izvoli reskript proglasiti.

Bilj. **Janko Car** čita:

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po božjoj milosti cesar Austrijanski, kralj Ugarski i Ćeski, Dalmatinski, Hrvatski, Slavonski, Galički, Vladimirski i Ilirski, arkivojvoda Austrijanski itd. itd.

Častni poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni, vierni Naši!

S iskrenim veseljem i s otčinskim zadovoljstvom bilo Nam je saznati, da su sabori kraljevine Naše Ugarske, i kraljevinah Naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, glede nastalih izmedju njih u novije doba državopravnih pitanjah medju sobom utanačile nagodu, s kojom su iznova utvrdili i učvrstili zakonitu onu svezu, koja je tečajem vise stoletjah izmedju zemaljah krune Ugarske postojala, a i sámom sankcijom pragmatičkom potvrdjena bila.

Jedino glede grada Rieke, njegove luke i kotara onakovo sporazumljenje, koje bi oba sabora zadovoljilo, toga radi polučiti nije moguće bilo, jer se je sabor ugarski onoga nazora držao, da grad Rieka sa njegovom lukom i kotarom neposredno kraljevini ugarskoj pripada, pa da se prema tomu njojzi odmah i utjeloviti opet ima; dočim je sabor kraljevinah Hrvatske i Slavonije vazda, a i u najnovije doba s prepokornom svojom adresom od 26. rujna t. g. u Nas zamolio, da se isti grad sa njegovom lukom i kotarom smatrati i priznati imadu kao djelovi, koji neposredno kraljevini Hrvatskoj, a po njoj samo posredno kraljevini ugarskoj pripadaju.

Budući Nam je veoma do toga stalo, da se jedina ta prepona na umirenje obiuh stranakah ukloni, to držimo za osobitu vladalačku zadaću, pokušati izmedju njih put prijateljske nagode, pa toga radi kako ugarski, tako i dalmat.-slavsk.-hrvatski sabor pozivljemo s ovim kraljevskim predlogom Našim: da uvaživši trajnu korist, koja za njih iz takovoga medjusobnoga prijateljskoga sporazumka nastati mora; i uzevši u obzir, da je u diplomi slavne uspomene kraljice Marije Terezije, a i u članku IV. god. 1807., koji se na njoj temelji, jasno ustanovljeno: „da trgovački grad Rieka sa pripadajućim si kotarom i nadalje kao posebno, ka kruni ugarskoj spadajuće tielo (separatum sacrae regni coronae adnexum corpus) smatrati, i prema tomu u svemu upravljati imade“ svekolike historične razprave i odtuda proizviruće posledice s vida bi pustiti, te sjediniv se u temeljnoj onoj, oda sviuh stranah za istinitu i neprepornu priznatoj misli „da grad Rieka sa njegovom lukom i kotarom posebno, kruni ugarskoj pripadajuće tielo sačinjava“ na to bi pristati htjeli, da se nuz sudielovanje zastupnikah grada Rieke medjusobnim prijateljskim sporazumkom utanači sve, što bi u tom pogledu iziskavali tako pravedni obziri dotičnikah, kako i interesi sviuh zemaljah ugarske Naše krune.

Digitized by Google

Scienimo pako, da na svestrano prihvatjanje kraljevskoga ovoga predloga Našega tim većim pravom računati možemo, čim bi jasnie u državopravnoj onoj nagodi, koju oba zakonodavna zastupstva jur poprimiše, izrečeno i ustanovljeno bilo, da svi onakovi vojnički, financialni pomorski i trgovački poslovi, koji se svih zemaljah krune ugarske zajednički tiču. glede zakonodavstva na zajednički ugarsko-hrvatski sabor, a glede ovršbe na djelokrug zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga ministarstva spadati imaju. — To stoji i glede Rieke, i zato se razlikost mnenjah, koja glede nje postoji izmedju Ugarske i Hrvatske, nemože odnositi na ine, nego-li one predmete, za koje je kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji sa višeput spomenutom državopravnom nagodom ujamčeno posebno autonomno zakonarstvo i sobstvena domaća vlada.

Pošto bi se pako ti predmeti i nanj se protežući odnošaji na trajni način najbolje, kako rekosmo, putem uzajamnih prijateljskih dogovorah ustanoviti mogli, to smo prouašli ovime kako sabor ugarski, tako i hrvatsko-slavonski pozvati: da svaki njih izsred sebe izabere kraljevinski odbor, koji će nuz sudjelovanje zastupnikah riečkih, — koje ćemo svojim putem na to pozvat učiniti — medjusobnim sporazumkom okô toga nastojati, kako da se pronadje način, koji bi i posliednju tu zaprieku podpunoga izravnanja na umirenje sviuh sasvime uklonuti podoban bio.

Ali i sve dotle, dok to sretno uzbude, može se oživotvoriti i u krepost staviti toli putih spomenuta državopravna nagoda.

Ništa naime neprieči, da se nebi mogli na zajedničkom saboru ugarsko-hrvatskomu u pretresivanju uzeti svi oni poslovi i interesi, koji su državopravnom nagodom naznačeni zajedničkimi za sve zemlje krune ugarske; — ništa neprieči, da nebi sabor dalmatinsko-hrvatsko-slavonski zastupnike svoje na taj zajednički državni sabor, a odavle i u delegacije, odaslao, koje će se već evo ovih danah sastati; — ništa neprieči, da nebi skupno ugarsko-hrvatsko ministarstvo već sada preuzeti moglo upravu onih posalah i predmetah, koji zajedničkimi naznačeni jesu. —

Isto tako neimade nikakove zaprieke, sbog koje kraljevine Hrvatska i Slavonija nebi mogle — izuzamši Rieku i njegov kotar — glede svih posalah i predmetah sredstvom vlastitoga zakonarstva i sobstvene domaće vlade započeti odmah i u istinu izvršivati onu autonomiju, koja im je u istoj državopravnoj nagodi pridržana i ujamčena.

Po svemu tome neimade dakle razloga, da se poradi dogovorah, glasom Našega predloga glede Rieke putem prijateljskoga sporazumljenja nadati se imajućih, nebi odmah u život privela svakolika ostala državopravna nagoda, a to tim manje, čim smo bolje uvjereni, da bi svako takovo zatezanje samo štetnimi posljedicami toli za dotične stranke, koli za svekolike zemlje ugarske Naše krune sámo uroditi moralo.

Vodjeni tim osvedočenjem, i očekivajuć za stalno, da će sastavši se opet sabor kraljevinah Naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije učinjeni po Nami glede grada Rieke njegove luke i kotara predlog isto tako prihvatiti, kao i sabor kraljevine Naše Ugarske, pronašli smo podjedno udieliti posebnom listinom previšnju Našu potvrdu državopravnoj nagodi, koju Nam Viernosti Vaše u pomenutu upravo svrhu predložiše s gore navedenom preponiznom predstavkom od 26. rujna tekuće godine.

Nuka Nas na sve to otčinska briga i ćut, s kojimi smo željni polučiti trajno umirenje i udovoljenje pukovah naših, nedvojeći ni najmanje, da će ovo istinsko nastojanje Naše posvuda naći odziva i unapredjenja. —

Koji Vam u ostalom cesarsko-kraljevskom Našom milosti i prijaznosti blagonaklonjeni ostajemo.

Dano u stolnom i glavnom Našem gradu Beču na dan osmoga studenoga godišta spasa hiljadu osamsto šestdeset i osmoga, vladanja Našega dvadesetoga.

FRANJO JOSIP v. r.

Milan barun Kussevich, g. t., v. r.

Po previšnjoj zapovieđi Njegova posvećenoga cesarskoga i kraljevsko-apoštolskoga Veličanstva:

Eduardo barun Jellachich v. r.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! U smislu poslovnika predlažem, da se taj previšnji reskript tiska i razdieli medju članove vis. sabora.

Predsjednik: Molim neka se odmah dade tiskati. da se može razdieliti.

Imadem čast predložiti tri dopisa vis. naše dvorske kancelarije.

Bilj. **Janko Car** čita dopise redom: 1. Dopis dvorske kancelarije od 6. stud. o. g., kojim se javlja, da je Nj. Veličanstvo uzelo do prev. znanja zahvalnicu zabora radi podjeljenja slobodnog povratka vojničkih bjegunacah primorskih. 2. Dopis od 6. stud. o. g., kojim se javlja, da je Nj. Veličanstvo uzelo do prev. znanja zahvalnicu sabora glede ustrojenja četverogodišnjeg tečaja na pravoslavnoj akademiji u Zagrebu. 3. Dopis od 6. stud. o. g, kojim se javlja, da je Nj. Veličanstvo do prev. znanja uzelo zahvalnicu sabora glede povišenja osiečke gimnazije na 2. razred.

Predsjednik: Mislim, vis. kućo, da se prime ugodno znanje. (Prima se.)

Još su dva dopisa vis. nam. vieća.

Bilj. **Janko Car** čita: 1. Dopis namj. vieća od 6. listop. o. g., se priobćuje odpis dvorske kancelarije o tom, da je zaključak sabora izjavljajući sažaljenje nad ubojstvom kneza Mihajla III. srbskoj vladi predan. 2. Dopis od 10. stud. o. g. tičuće se gradjenja kanala izmedju Dunava i Save.

Digitized by Google

Visoki sabore!

Podpisani odbor izaslan, da Njegovomu cesarsko-kraljevskomu i apoštolskomu Veličanstvu prepokornu saborsku adresu izruči, bi po našem premilostivnom vladaru Franji Josipu I. dne 9. listopada 1868. u kraljevskom budimskom dvoru u posebnoj audienciji najmilostivnije primljen.

Izručenje adrese popratio je vodja odbora sliedećim govorom:

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo!

Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije povjerio nam je častno poslanstvo, da na podnožje uzvišenoga prestolja Vašega Veličanstva prepokornu adresu položimo, koja sa izrazom neuzkolebive vjernosti i podaničke odanosti sadržava nagodbu, kojom su kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija i kraljevina Ugarska sve medjusobne državopravne razpre, izim one vrhu pripadnosti grada Rieke, izjednačile, i novi državopravni savez utanačile i utemeljile. Adresa medjutim nepobitne dokaze navadja, da Rieka ne samo po položaju i po narodnosti, nego i pravu sastavni dio Hrvatske sačinjava. Za dokaz toga pozivljemo se najponiznije na previšnja riešenja dične uspomene carice i kraljice Marije Terezije od god. 1776. i 1777. i na utemeljiteljnu diplomu onda podignute županije Severinske od god. 1778., zatim na previšnje riešenje slavne uspomene cara i kralja Franje I. od god. 1808. Sa ovimi diplomatičkimi izpravami izrečena, priznana i potvrdjena je neposredna reinkorporacija Rieke kraljevini Hrvatskoj. Medjutim je Hrvatska, vodjena duhom pomirljivosti i sloge takodjer glede Rieke pravednoj nagodbi već tim put izravnala, što je u sklopljenom sa Ugarskom poravnanju. poslove trgovine, obćilah, financije i vojinstva svoje zemlje, dakle i grada Rieke upravi skupnih ugarskih ministarstvah povjerila. Molimo zato u ime vazda viernoga hrvatskoga naroda najponiznije, da bi Vaše Veličansktvo prepokornu adresu milostivo primiti, pravo Hrvatske na Rieku u obsegu državoprane nagodbe najmilostivije sačuvati i štititi, te državopravno poravnanje narodah krune svetog Stjepana sa vezom pomirenja, ljubavi i viečne sloge opasati i učvrstiti blagodostojalo."

Na to je Njegovo Veličanstvo adresu milostivo primivši blagodostojalo odgovoriti kako sliedi:

„S veseljem i osobitim zadovoljstvom razabrao sam kako iz sada predane Mi adrese sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, tako takodjer iz predlogah, učinjenih Mi po Mojem ugarskom ministarstvu, da su sve postajale državopravne diferencije izmedju ugarskoga i hrvatskoga sabora za umirenje obiuh stranakah izravnane i po tom se stara historična sveza, koja je ova Moja obadva vierna naroda na njihovu sreću kroz vjekove spajala, uzpostavljenom smatrati može.

Samo glede Rieke još nije za rukom pošlo na prijateljskom putu sporazumljenje postići.

Vodjen uvjerenjem, da je jedna od najljepših Mojih vladarskih zadaćah, ondje gdje se interesi Mojih narodah razilaze, Moju kraljevsku posredujuću rieč za prijateljsko izmirenje uložiti;

uzdajuć se u lojalno i iskreno susretanje, koje je isto tako ugarski kao takodjer i hrv. sabor kod nagodbe o najvažnijih državopravnih pitanjih zasvjedočio, računam s pouzdanjem, da će se isto tako kao u svih ostalih pitanjih, takodjer u obziru Rieke žudjeno prijateljsko sporazumljenje postići. Ja ću dakle savjetnike Moje ugarske krune neodvlačno naputiti, da oni nakon dogovora sa

Digitized by Google

zastupnici svih dionikah — Meni shodne predloge podastru, koji će se onda kao kraljevske propozicije i ugarskomu i hrvatskomu saboru podnieti i koji s najvećim uvaženjem svih interesah medjusobno sporazumljenje izvesti imadu, da tako dovršeno djelo nagodbe po Meni potvrdjeno, što prije u život stupiti uzmogne.

Kraljevskom odlukom bih samo u onom nenadanom slučaju presudio, ako se na temelju mojih, na umirenje svih dionikah upravljenih predlogah, žudjeni i potrebiti uspjeh postići nebi mogao.

Saobćite vi to svojim komitentom, te ih uvjerite o Mojoj nepromienjenoj kraljevskoj milosti.

U Zagrebu dne 16. studenoga 1868.

Ant. Vakanović
vodja deputacie

Dr. Vjenceslav Soić
biskup.

Digitized by Google

Predsjednik: Vis. kućo! Što se tiče prvog predmeta glede umorstva kneza srbskog, mislim da se nemože drugo učiniti, nego uzeti ga na znanje; a što se drugog predmeta tiče, prokopa medju Dunajem i Savom, zanj obstoji odbor saborski i mislim, da se na njega uputi, da ga upotrebi.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Mislim, da bi trebalo drugi odbor imenovati, koji bi o tom imao viećati i predlog učiniti, jer je onaj odbor; kog je sabor izaslav, upućen samo da preduzme viećanje, kakvim načinom bi se taj kanal mogao izvesti. Ali ovdje bi trebalo viećat, pristaje li se na taj dopis vis. dvorske kancelarije ili se ostaje kod prijašnjeg zaključka. S toga predlažem, da se ovaj dopis posebnom odboru predade za viećanje, ima-li se uzeti u pretres il se ostaje kod prijašnjeg zaključka.

Predsjednik: Vis. kućo! Kad sam ja predložio da se ovaj dopis na onaj odbor obstojeći uputi, mislio sam, da bi ovaj odbor imao vis. saboru vrhu ovog specijalnog pitanja svoje mnienje dati i da bi se vis. sabor na temelju mnieja odborova o tom u pretres upustio. Inače, ako se to neprima, morao bi se dopis štampati i razdieliti medju gg. saborske članove. Zato molim, neka se vis. kuća odluči i dostoji izraziti, hoće-li se dopis predati odboru obstojećem ili će se štampati i razdieliti. (Glasovi: Na odbor.)

(Prima se.)

Stjepan Jančo: Mislim, da se dakako doda, da odbor ne samo ob onom svom prvom predmetu vieća, nego i posebice o tom dopisu.

Predsjednik: Dakle ima se dopis predati odboru, da preferenter vrhu ovog pitanja svoje mnienje podnese.

Vis. kućo! Onaj dan, kad je zadnja sjednica zaključena bila, t. j. 28. rujna, stigao je telegram od predsjedničtva sabora ugarskog na predsjedničtvo sabora našeg, u kojem javlja, da je nagodba primljena pod tim uvjetom, da se prije izvršenja nagodbe grad Rieka imade kraljevini ugarskoj utieloviti.

Molim g. bilj. da izvoli telegram proglasiti.

Bilj. **Janko Car** čita prevod magjarskog telegrama:

Predsjedničtvo sabora ugarske zemlje predsjedničtvu sabora hrvatske zemlje u Zagreb.

Mnienje poslanstva je sa uzhićenjem jednodušno primljeno, ujedno je vlada upućena, da grada luke i kotara riečkog ugarskoj zemlji povratno utielovljenje neodvlačno pribavi, koje kad se izvede, imade se u današnjoj sjednici zastupničke kuće prihvaćena nagodba najvišjemu odobrenju podastrti i odmah u život uvesti.

Predsjednik: Kako vis. kuća može is ovog telegrama viditi, bio je u onom hipu položaj kraljevine Hrvatske u pitanju riečkom jako nepovoljan, dočim je, kako se je vis. kuća dostojala uvjeriti, sabor ugarski zaključio bio, da će se tek onda nagodba oživotvoriti, kad se grad Rieka ugarskoj kraljevini utielovi. Od onog vremena su se stvari čisto drugčije promjenile i možemo sa zadovoljstvom konstatirati, da je nazor ovog sabora zadobio takodjer u ugarskom saboru potvrdu, jer je sabor ugarski od tog svog zaključka, kojeg je jednoglasno i doljnja i gornja kuća donesla, odstupio i kako nam još doduše nije službeno nego iz novinah poznato, pristupio tamo, da se riečko pitanje opet stavi u pretres.

U savezu s tim je takodjer funkcija odbora, kojemu je vis. kuća povjerila častno poslanstvo, da izruči adresu Nj. Veličanstvu. Imadem čast izviešće tog odbora vis. kući predložiti.

Bilj. **Janko Car** čita ovo izviešće.

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! U koliko sam ja iz jednog čitanja razabrati mogao, zaključak sabora ugarskog, što je prispio na naš sabor, služio je prev. kr. reškriptu za temelj glede pitanja riečkog, i ja mislim da je to kod riešenja tog pitanja jako odlučno i zato predlažem, da se ovaj zaključak ugarskog sabora štampa i zajedno sa prev. kr. reškriptom medju saborske članove podieli

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. dr. Stojanovića, da se telegram ovaj takodjer štampa i medju članove razdieli? (Sve muči.)

Žup. turopolj. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja mislim, da je ovaj zaključak ugarskog sabora eo ipso riešen i preinačen prev. kr. reškriptom; jer to znamenuje, da je ugarski sabor odstupio od svog prvog zaključka, kad je zaključio da prima nagodbu i da se riečko pitanje poslje razpravlja. Zato neznam zašto stvar, koja neima nikakve važnosti, štampati, kad nebi imalo svrhe.

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Ako nitko neće govoriti, ja ću obrazložiti stvar malo bolje.

G. predgovornik kaže, da je ug. sabor od tog zaključka odustao, te da ga zato netreba štampati; a ja upravkažem i to prev. kr. reškript dokazuje, da se od tog zaključka nije odustalo, nego se upravna tom zaključku osniva dedukcija prev. kr. reškripta, jer prividno varira samo to pitanje riečko, hoće da ga mimoidje, dočim interes jedne i druge strane zahtjeva, da se na čisto izvede. Ja nalazim izjavu ug. sabora posve valjanom i sad je prilika našem saboru poručena, da ono, što smo možda izpustili naknadimo i da se to pitanje rieši, da nebude potle zadjevicah; jer prev. kr. reškript samo kaže, da će se to pitanje razpraviti, nego i već in anteressum kaže, da obstoji zakonom odredjeno, da je grad Rieka separatum corpus coronae regni Hungariae. To je tako važno pitanje, bez kojeg nemožemo točno riešiti ono što prev. kr. reškript rieśava, dočim neznamo, što je sabor ugarski zaključio; jer ono, što privatno znamo, nemože ovdje odlučiti, a ovaj je telegram službena izjava, koju

Digitized by Google

mimoići nemožemo, jer govori posebno o pitanju riečkom. Kad tim na čistu budemo, onda možemo tekar preći na prev. kr. reškript. S toga ostajem kod svog predloga, da se ovaj zaključak ug. sabora štampa i da se zajedno u pretres može uzeti.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Ja mislim, da je to pitanje superirano, jer je vis. predsjedničtvo pitalo je-li se pristaje uz predlog g. predgovornika a nitko nije zanj ustao. To znamenuje da je stvar svršena.

Aurel Kuševič: Vis. sabore! Ja se sa g. predgovornikom nikako neslažem, jer nije nikakav zaključak izrečen. Ovo je pitanje važno i želja g. Stojanovića temeljita; neznam dakle zašto se nebi telegram štampao i u pretres uzeo.

Dr. **Luka Petrović**: Visoki sabore! Ako ćemo sada onako raditi, kako smo do sada radili, to mislim da ovo u pretres nebi uzimali, što sabor saboru dopisuje.

Mi samo ono u pretres uzeti možemo, što smo do sada preko Nj. Velič. dobili.

Ovo držim ja za privatnu stvar, koja nebi podlogom javnoga pretresivanja mogla biti; zato sam toga mnienja, da se od toga odstupi, te da se ovo što smo privatnim putem dobili, u javno pretresivanje neprimi.

Predsjednik: Molim želi li još tko progovoriti?

Roberto Zlaterović: Ja bi dozvolom vis. kuće protumačio samo rieči, koje sam prije izustio. Ako bi najme vis. kuća pristala na to, da se tiska, to ja proti tomu sasvim ništa nemam; nego držim suvišno, spise one tiskati, i trošiti za nje, koji više valjanosti neimadu, koju im g. predgovornik daje.

Od strane vis. predsjedničtva nije u istinu zaključak izrečen; ali niti na pitanje vis. predsjedničtva faktično nitko ustao nije.; s toga držim, da je to pitanje superirano; neka izvoli sada samo vis. predsjedničtvo zaključak izreći.

Bilj. **Janko Car**: Vis. sabore! Samo ću u kratko kazati, da ja zahtjev g. zast. Stojanovića posve na svojemu mjestu smatram, i da ga podupirem, jer možebiti da bi koji zastupnik našao povoda, iz toga telegrama kakov predlog učiniti. S toga mislim, da bi se ovo tiskalo, jer ništa nesmeta, i ništa tomu neprieči.

Predsjednik: Vis. kućo! Ako nitko neželi više progovoriti, to ja stavljam sljedeće pitanje. Prima-li se predlog g. zast. Stojanovića, da se ovaj telegram imade tiskati, i koji su za taj predlog, neka se izvole dignuti.

(Manjina se digne.)

Budući da je manjina, to je predlog propao. Stiglo je više pouzdanicah na vis. ovaj sabor glede nagodbe. Molim g. bilježnika, da ih izvoli proglasiti.

Bilj. **Janko Car** čita pouzdanice.

Predsjednik: Ove pouzdanice primaju se na znanje.

Vis. sabore! Na mjesto bivšeg g. zastupnika Kovačića izabran je g. Čobanić za zastupnika, i podnaša svoju vjerovnicu.

Na mjesto g. zastupnika Jankovića izabran je veliki župan požežki g. Miroslav Kraljević.

Prispio je takodjer g. zast. Cvijić. Vjerovnica još nije tu, ja ću izvaditi iz arkiva duplikat, da se odpravi na odbor, dok original nestigne.

Preuzv. g. vladika senjski izpričava se starosti radi, da nemože na sabor doći. G. Fodroci izpričava se bolestju, i javlja kako se uporavi, da će se ovamo staviti. G. barun Rudolf Bedeković je umro.

To neka izvoli vis. kuća do znanje uzeti. Dočim danas neima drugoga predmeta.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Molim, neka mi dopusti vis. sabor, da učinim predlog, o kojem se punim pravom nadam, da će odziva naći u ovoj vis. kući.

Poznato je, da je za 3 dana godovni dan Nj. Velič. carice Jelisave.

Poznato je takodjer, da će se taj dan sjegurno svečano u skromnih, kao i javnih krugovih u cieloj Ugarskoj slaviti, i to će se činiti sjegurno iz razlogah važnih.

Netreba mi potanje napominjati razloge te, budući svi osjećamo istu harnost u toj stvari kao i Ugri naprama našoj kraljici. S toga predlažem, da sabor ovaj iz svoje sredine odpravi čestitku na Njez. Velič. kraljicu Jelisavu. (Živio.) Ako želi vis. kuća, da olakšam g. bilježniku posao, to sam evo u kratko sastavio čestitku. (Čita.)

Vaše Veličanstvo!

Premilostiva gospoja carice i kraljice naše!

Premda je porodica sretno vladajuće kuće Habsburg-Lorenske vazda obilovala gospodjami, odlikujućimi se slavno ne samo duševnim i tielesnim čarom svojim, već i ostalimi kriepostmi, štono rese ženski spol, to se ipak punim pravom reći može, da se sve te krieposti u toliko u Vašem Veličanstvu stiču, da prejasni prestol, što ga uz Nj. Veličanstva našeg premilostivog kralja i vladara zauzimlje Vaše Veličanstvo, time zadobi novu izvanrednu snagu, stara pako i sveta kruna Stjepanova riedki samosjajni alem kamen, koj ju obasjaje novim neobičnim sjajem.

I s toga sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije prihvaća oduševljem ovu preugodnu zgodu, da Vašem Veličanstvu k imendanu, što će ga jamačno bud javno, bud sukromno slaviti svaki vjerni podanik, i od svoje strane u homogialnoj našem narodu prirodjenoj vjernosti čestita, očitujući u to smjerne svoje želje onamo smjerajuće, da Vaše Veličanstvo svemogući bog i nadalje uzdrži na sreću i utjehu premilostivog nam kralja, i vjernih mu narodah.

Digitized by Google

Zivila dakle na mnoga i mnoga ljeta premilostiva nam kraljica Jelisava!

Dano iz sjednice od dne 16. studenoga 1868. u Zagrebu držane.

S poklonstvenim štovanjem ostajemo uviek

Vašega Veličanstva

vjerni i prepokorni podanici

Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Vis. je kuća izvolila jednoglasno primiti predlog vel. župana glede čestitke skupa sa textuacijom.

Roberto Zlatarović: Samo usudjujem se dodati jošće ovomu predlogu, da bi izvolila vis. kuća u četvrtak učestvovati kod svete mise, koja će se u prvostolnoj crkvi obdržavati u 9 satih.

Predsjednik: Završujem sjednicu, i pozivljem sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Dvadeset i treća saborska sjednica

držana dne 17. studenoga 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Priobćenje podnesakah. — Predstavke jugoslav. akademije znanostih, i to: 1. glede nabave pokućtva za muzej, 2. glede sgrade tako zvane zem. bolnice, 3. radi nabave Brusinove sbirke prirodninah. — Debata o kr. reškriptu, u prijašnjoj sjednici pročitanom.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilj. Cara, da proglasi jučerašnji zapisnik.

Bilj. **Janko Car** čita:

Zapisnik

dvadeset i druge sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane u Zagrebu dne 16. studenoga 1868. pod predsjedničtvom presv. g. Antuna Vakanovića saborskog predsjednika.

Ovom sjednicom započe sabor opet poslovanje svoje iza odgode na 28. rujna o. g. zaključene, sazvan po predsjedniku svome presvietlom gosp. Antunu Vakanoviću, da nastavlja djelovanje svoje.

Najprije bje proglašen previšnji kr. odpis dotično kralj. predlog od 8. studenoga o. g. br. 292, kojim je izjavljeno previšnje zadovoljstvo nad tim što su sabori ugarski najme i dalmat., hrvat., i slavonski utanačili medjusobnu državopravnu nagodbu, o kojoj je i saboru ovom previšnja sankcija posebnom listinom izdana, i kojim se pozivlje sabor ovaj, da radi preporne još točke najme pitanja riečkoga izabere kralj. odbor, koji će s jednakim odborom sabora ugarskoga i sa zastupnici grada i kotara Rieke prijateljskim porazumkom djelovati za izravnanje ovog pitanja.

Zaključeno je, da se ovaj previšnji kr. odpis tiskati i medju članove sabora podieliti, i tada na dnevni red staviti imade.

Zatim su proglašene uredovne objave vis. kr. dalmat.-hrvat.-slavonske dvorske kancelarije i to:

a) pod br. 231 od 6. studenoga o. g. br. 4686, kojom se javlja, da je Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo uzeti do previšnjega znanja zahvalnicu sabora ovoga podnešenu o tom, što je vojničke bjegunce iz Primorja podieljen slobodan povratak u zavičaj;

b) pod br. 232 ona od 6. studenoga o. g. br. 4687, kojom se javlja, da je Nj. Veličanstvo blagoizvolilo primiti do previšnjega znanja zahvalnicu sabora podnešenu povodom ustrojenja četverogodišnjega tečaja pravo- i državoslovnih naukah na pravoslovnoj akademiji u Zagrebu;

c) pod br. 233 ona od 6. studenoga o. g. br. 4688, kojom se javlja, da je Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo primiti do previšnjega znanja zahvalnicu podnešenu povodom povišenja gimnazije osiečke na gimnaziju drugoga reda.

Nadalje pod br. 220 proglašen je dopis namjest. vieća za Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju od 7. listopada o. g. br. 1201/pr., kojim se priobćuje odpis vis. kr. dalmat.-hrv.-slavonske kancelarije dvorske, od 2. listopada o. g. br. 4181 o tome, da je zaključak sabora ovoga izjavljajući sažaljenje nad groznim ubojstvom kneza Mihajla Obrenovića III. svojim putem kneževskoj srbskoj vladi predan.

Zatim je pod br. 234 pročitan dopis kr. namjest. vieća od 10. o.m. br. 4988, kojim se javlja na ustmenu molbu saborskoga odbora za gradjenje kanala izmedju Dunava i Save medju Vukovarom i Šumcem u tom podnešenu, da mu se dotični spisi i osnove dostave, da se ovi spisi i osnove nalaze kod c. kr. državnog ministarstva financijah i izvanjskih poslovah, gdje se sada vodi dotična razprava ob istom predmetu, i da se dakle saboru ovom predati nemogu.

Digitized by Google

Na to je zaključeno, da se ovaj dopis predati ima saborskom odboru glede gradjenja spomenutog kanala postavljenomu, da vrhu toga svoje mnienje predloži saboru.

Iza toga je predsjednik predao telegram br. 244, koj je dne 28. rujna o. g. poslje završene ovoga dana sjednice prispio nanj od predsjedničtva sabora ugarskoga u predmetu nagodbene osnove o državopravnih pitanjih. Čim je telegram ovaj pročitan, učinio je zastupnik naroda. g. dr. Ante Stojanović predlog taj, da se dade tiskati i medju članove sabora podieliti.

Glasovanjem o tom poduzetim predlog nije primljen, te je predmet ovaj uzet do znanja. Nadalje pod br. 239 pročitano je izviešće odbora, koj je 9. listopada o. g. Nj. Veličanstvu saborsku adresu od 26. rujna o. g. lično predao, te je ovo primito na znanje.

Pročitane i do znanja uzete su pouzdanice saboru ovom priposlane radi zaključka, kojm je primita nagodbena osnova o državopravnih odnošajih medju kraljevinom Ugarskom i kralj. Dalmat., Hrvat. i Slav. po kraljevinskom odboru predložena i najme grada Požege županije požežke, grada Osieka, županije varaždinske, grada Varaždina, županije virovitičke, županije križevačke, trgovišta Rume, trgovišta novog Vukovara, i županije sriemske.

Predane su pod br. 241, 245, 246, vjerodajnice novo izabranih zastupnikah, gg. Miroslava Kraljevića, Stevana Čobanića, i Gjure Cvijća. Ove se imadu predati verifikacionalnom odboru za postupanje.

Iza toga je prijavio predsjednik da mu stiglo pismo od Mirka Ožegovića biskupa senjskoga u kojim se izpričava da sporadi starosti i slabosti u sabor doći nemože, i od zastupnika g. Fodrocija, koj javlja da radi bolesti prije 20. o. m. na sabor prispieti nemože, napokon je i to saboru na znanje dao, da je član sabora baron Rudolf Bedeković umro.

Ovo je primito naznanje.

Napokon primit je jednoglasno i oduševljeno predlog presvietloga g. vel. župana zagrebačkoga Mirka Bogovića, da sabor Njezinom Veličanstvu carici i kraljici Jelisavi k imendanu, koj će se dne 19. o. m. slaviti prepokornu čestitku podnese, te i sastavak čestitke istim predložiteljem predan i pročitan primljen je jednoglasno.

Tim bje sjednica zaključena i buduća je urečena na sutra u 11 satih prije podne.

V a k a n o v i ć v. r.

J a n k o C a r, v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Dočim neima nikakve primjetbe, zapisnik se ovierovljuje.

Današnji je dnevni bilježnik g. Hervoić, a govornike će bilježiti g. bilj. Raizner.

Nj. uzoritost kardinal Haulik izpričava se bolestju i prilaže liečničku svjedočbu. G. zastup. Kugler izpričava se takodjer bolestju, i moli dopust od 8 danah. Budući da se g. Kugler bolestju izpričava, mislim, da ćemo se uztrpiti.

(Dozvoli se dopust.)

Ovdje je molbenica kotarskog municipija bakarskog, kojom moli, da se izposluje prilagodjenje zakona o popuni vojske mjestnim okolnostim Bakra. (Peticionalnomu odboru.) Predstavka grada Osieka za posredovanje sabora, da se osiečka tvrdjava poruši i razkopa. (Peticionalnom odboru.) Predstavka grada Osieka, da se izradak saborskog odbora o uredjenju pučkih učionah u život uvede. Ja mislim, da se ova predstavka na školski odbor uputi (Glasovi: Neima ga); sada ga neima, ali morat će se izabrati, jer za njega doći će više predmetah, tako glede sveučilišta; kad bude vis. sabor zahtievao, izabrati ćemo taj odbor.

Molba Nikole Arsenovića uz podnesak jedne knije, da sabor njegovo dielo pod vis. zaštitu uzme; knjiga glasi: „Osnove crtice za ustanov tehno-naučnog zavoda.“ (Školskom odboru.) Molbenica brzopisacah za blagonaklono podieljenje saborskih dnevnikah i spisah. (Peticionalnom odboru.)

Ovdje su tri molbenice akadamije znanostih; ja mislim da bi se čitale, jer su važnije.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visokomu predsjedničtvu sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije!

Kada je jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u smislu prev. riešenja od 4. ožujka 1866. primila narodni zemaljski muzej u svoju upravu: jedna joj od prvih briga bila, da se sadanje sbirke sustavno i po zahtjevu nauke urede. Ovo predpostavlja tako shodne prostorije kako i potrebite ormare i ostalo pokućtvo. Obzirom na drugi uvjet jugoslavenska se akademija bila obratila na visoku zemaljsku oblast, da bi ona za prvu uredjenje muzeja doznačila stanovitu svotu preko godišnje dotacije. Ali vis. kr. namjestničko vieće glasom odpisa od 25. ožujka o. g. br. 3214 pozivajuć se na riešenje vis. kralj. dalm.-hrvat.-slavonske kancelarije od 7. o. m. br. 878 nije se našlo vlastnim, doznačiti pomenute svote, već je samo doznačilo godišnju dotaciju odredjena zaključkom sabora trojedne kraljevine od god. 1867., a glede nabavljanja ormara uputilo akademiju, neka se oni naruče na trošak plaće muzejskoga čuvara, koj još nije imenovan. Prema tomu ostalo je od godišnje dotacije 1282 for. 66 novč. za nabavu pokućtva. Na račun ovoga iznosa naručeno je 10 ormara za numizmatičku i 8 ormara za prirodoslovnu sbirku, te šest podnožnica za njeke stare ormare; što sve skupa iznosi 1248 for. 20 novč.

Ali ovom naručbinom samo se s jedne česti zadovoljilo potrebam muzejskim.

Digitized by Google

Kao što se iz priloženoga ·/. proračuna ovdješnjega stolara Miroslava Eisenhuta jasno vidi, prirodoslovna sbirka triebuje četrnaest novih ormara, koje bi rečeni stolar dogotovio za 1511 for. Od ovih ormara naručeni su pet navedeni na prvom, a tri na trećem mjestu u iznosu od 800 for., koj će se izplatiti iz dotacije muzejske. Preostaju dakle šest ormara u iznosu od 711 for., koji bi se imali još naručiti.

Nadalje — valja urediti i ovdješnju muzejsku knjižnicu, koja će se znamenito pomnožiti drugom knjižnicom, štono ju sada akademija kupuje. Sadanja muzejska knjižnica ili neima nikakovih ormara ili su takovi, da se mogu upotrebiti samo za skladište knjiga. Kako priložen ·//. proračun sviedoči, akademija je dala izmjeriti i nacrtati stalaže za knjige i ormare za rukopise, kakono i ostalo pokućtvo za čitalište i knjižničara.

Ovo je pokućtvo tako udešeno, da će se moći složiti i onda, ako muzej, čemu se svi njegovi prijatelji nadaju, dodje u zemaljsku sgradu, koja je bolnici namienjena bila. Ormari i pokućtvo za knjižnicu iznose po proračunu svotu od 1069 for.

Ovaj je trošak neobhodno potrebit za prvo uredjenje muzeja i knjižnice, te se neće u buduće ponoviti.

Nadalje — sbirke tako arkeologičke kako prirodoslovne nemogu se sustavno urediti bez strukovnih knjiga, ovih pako neima muzejska knjižnica skoro nikakovih, od muzeja pako, koj nije sastavno uredjen, neima nauka nikakove koristi; s toga bi neobhodno nuždno bilo, da se za nabavljanje ovakovih, obično skupih djela, odredi izvanredna svota od tisuće pet stotina for.

Usljed svega toga, pošto je zemaljski narodni muzej u smislu §. 1. odobrenih pravila pod zaštitom sabora trojedne kraljevine, pošto se on uzdržava iz regnikolarne zaklade (§. 2. prav.), pošto napokon visoka zemaljska oblast nedrži se ovlaštenom prekoračiti saborom ustanovljene godišnje dotacije; čast je jugoslavenskoj akademije obratiti se na vis. predsjedničtvo s molbom, da bi visoki sabor dalmat.-hrvat.-slav. izvolio za buduću godinu zemaljskomu nar. muzeju doznačiti izvanrednu dotaciju za prvo uredjenje u iznosu od tri tisuće dvie stotine osamdeset for. a. vr. i to:

za ormare u prirodoslovnom razdjelu . . .	711 for.
za stalaže i ormare u knjižnici	1069 for.
za knjige potrebne kod uredjivanja	1500 for.

Jugoslavenska akademija nesumnja, da će visoki sabor ovu razmjerno neznatnu svotu doznačiti i tim zavod, koj je pod njegovom zaštitom, podignuti na onaj stepen, da bude domovini na čast i korist.

U Zagrebu 10. studenoga 1868.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
Mjesto predsjednika:
Dr. Schlosser v. r.

Gj. Daničić, v. r.
tajnik.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Budući da obstoji odbor imenovan u svrhu, da podnese saboru predlog o tom kamo bi se imao narodni muzej smjestiti konačno, i budući da je ovaj predmet s tim u savezu, mislim, da se ovaj predmet uputi na ovaj odbor, zato bi molio budući da se predmet ovaj otezati nebi mogao, jer je nužda velika, da jedanput stvari, koje su s različitih stranah u muzej snosene, i koje su takodjer velikom česti od velike ciene, nebi onako ležale neuredjene, da se predmet rieši za ovog zasjedanja saborskog i proglasi prešnim. Odbor će svršiti operat za koji dan i saboru podnesti.

Petar Horvat: Ja mislim, da je sasvim u redu, da se prva strana predloga g. predgovornika primi ali mislim, da se druga strana nebi mogla primiti, naime da se predmet rieši još za ovog zasjedanja, jer ovo stoji u savezu sa pretresivanjem budgeta, i nemože se bez njega meritorno riešiti. dakle nemožemo kazati, da ćemo danas ili sutra taj predmet u pretres uzeti.

Ljudevit Vukotinović: Ja kažem samo u principu . . .

Petar Horvat: Niti u principu nije, jer je tu pitanje, hoćeli se dozvoliti, nedozvoliti.

Aurel Kušević: Ja mislim, da je svakako potrebno, da se predmet odmah rieši, da se moguća šteta preprieči.

Dr. **Ant. Stojanović:** Vis. sabore! Ja mislim, da je o tom razgovor, hoće-li se nabaviti ormari za muzej, ili ne. Da su ormari potrebni, to znamo, dakle se moraju nabaviti; a kad se što nabavi mora se i platiti, majstor neće čekati. Mi smo imali već takav slučaj, i ja sam onda bio toga mnienja, da mi nikakvih plaćah nedoznačujemo, kojih u godišnjem budgetu neima. Vis. sabor to nije primio, nego je uzeo drugo načelo upravo na predlog g. Horvata, da se slike odmah nabave. Zato sam ja toga mnienja, da se odbor pozove, da stvar odmah rieši, ili da se kao onda glede slikah odmah izjavimo i stvar riešimo.

Petar Horvat: Moram samo mnienje g. predgovornika izpraviti, i pozivam se na dnevnik saborski, da sam glede nabave slikah upravo protivnog mnienja bio, naime, dase slike nenabave.

Predsjednik: Predlog g. zast Vukotinovića glasi, da se predmet dade odboru, koj obstoji glede pribavljenja sgrade za muzej, i da se taj odbor uputi, da stvar čim prije rieši. Prima-li vis. kuća ovaj predlog? (Prima.)

Bilj. **Stjep. Hervoić** čita:

Visokomu predsjedničtvu sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije!

Zaključkom saborskim g. 1865/7. odredjena je zemaljska sgrada tako nazvani „stari kasino“ za zemaljski narodni muzej, koj je previšnjim riešenjem od 4. ožujka 1866. postao zavodom zemaljskim i povjeren upravi jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Ova se sgrada, kako je od drugod poznato, priredjuje za svrhu, kojoj je namienjena, a

Digitized by Google

upravo ove godine razširuje se dogradjivanjem sa strane tuškanca, gdje bi se imenito imala knjižnica smjestiti.

Ne daje se tajiti, da bi ova sgrada, ovako popravljena i razširena, dala narodnomu zemaljskomu muzeju liepih prostorijah; kao što sdruge strane nemože se ni to poreći, da će ove prostorije gledeć na to, kako se sbirke muzejske brzo umnožavaju, za njekoliko godina pretiesne i premalene biti, pa da će se sgrada novim troškom razširiti ili muzej drugamo premiestiti.

Već ovaj obzir, kada i nebi drugih bilo, sklonuo je akademiju jugoslavensku, da je ona rado prihvatila ponudu kralj. namj. vieća od 18. ožujka o. g. broj 3588 bi li naime ona primila zemaljsku sgradu bivšu odredjenu za bolnicu. da se u njoj smjesti tako narodni zemaljski muzej s knjižnicom kako i sama jugoslavenska akademija, koja ni danas vlastita krova neima. Akademija je predstavkom od 27. o. m. br. 55 ovu ponudu prihvatila i podjedno naznačila njeke promjene, koje bi se uz neznatan trošak imale i mogle izvesti u toj sgradi, da novoj svrhi podpunoma odgovori.

Ali ovaj predmet nije do danas konačno riešen na štetu ne malenu obiju učenih zavoda, koji se nikako nemogu konačno urediti, dok se nesmjeste u primjernoj sgradi.

Radi ove imenito neizvjestnosti postade sasvim nemoguće sustavno uredjenje arkeologičkih i prirodoslovnih sbirka te knjižnice zemaljskoga narodnoga muzeja.

Pošto je jugoslavenska akademija doznala, da se rečena sgrada u savskoj ulici sada namienjuje svrsi, koja se neslaže s ponudom od 18. ožujka o. g., te da je dotičan predlog podastrt visokomu saboru, a da je ovaj taj predlog predao posebnomu odboru: to joj nepreostaje ino nego obratiti se na visoko predsjedničtvo s molbom, da izvoli pospiešiti riešenje ovoga predmeta, koj će se jamačno riešiti na korist obih naših učenih zavoda. Svaki, koj poznaje zadatak ovih zavoda, koj sravna prostorije jedne i druge sgrade, koj umije koliko se kod svih izobraženih naroda pazi na shodnost i veličje ovakovih hramova nauke, koj napokon imao bi birati izmedju jedne i druge zemaljske sgrade: neće ni jedan časak posumnjati, da bi bolnička sgrada svojom veličinom, vanjskim licem i položajem više od one druge dolikovala, da bude sjedištem zemaljskomu narodnomu muzeju i jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Ovo je priznala i razložila visoka zemaljska oblast u dopisu od 18. ožujka o. g. br. 3588/382, koj se toga radi u prepisu prilaže.

U Zagrebu 10. studenoga 1868.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
Mjesto predsjednika:
Dr. Schlosser s. r.
Gj. Daničić, tajnik s. r.

Kralj. namjestničko vieće dalmat.-hrvat.-slavonsko!

Izjavnih listovah bit će slavnoj akademiji bez dvojbe poznato, da je kralj. ovo namjestničko vieće od sabora zamolilo ovlaštenje, da može sgradu zemaljske bolnice bud prodati, bud na više godinah u zakup dati, koje ovlaštenje sabor takodjer podieli.

Usljed toga predleže kr. ovomu namj. vieću kupovna ponuda, o koje se uvaženju sada radi.

Prije ipak, nego li kr. ovo namjest. vieće u tom pravcu riešenje učini, umjestno mu se vidi zapitati slavnu akademiju, da-li nebi ona predpostavila ovu veleliepu sgradu za svoje i zemaljskoga muzeja sjedište odabrati.

Kr. ovo namjest. vieće mora sa svoje strane očito izjaviti, da mu se upitna sgrada mnogo prikladnijom i takovu zavodu, kao što je akademija i muzej više dolikujuća vidi, nego ikoja u Zagrebu.

Da se bolnička sgrada obrati na sjedište akademije i muzeja, imali bi se dakako svi prozori primjerno sniziti, a sadanje dvorište pretvorilo bi se porušenjem ograde u izkićeni zelenimi nasadi javni trg. Izvanjski oblik ove sgrade, položaj iste, na prostranu trgu na pročelju grada prostrane i visoke, k tomu veoma svietle dvorane preporučuju ovu kuću za javno, izvišenoj kakovoj svrsi pospećeni zavod i toli muzejalne sbirke, koli buduća galerija slikah i kipovah sabrane u jednoj kući, te ponamještene i svietlih i prozračenih onih dvoranah veći učinile utisak na svakoga gledatelja, nego li u ikojoj drugoj sgradi u Zagrebu.

K tomu dolazi i ona okolnost, da bi tim načinom znanstvene i umjetničke sbirke sjedinjene bile u jednom mjestu prednost koji drugi gradovi neimaju.

Ona jedina okolnost, što sgrada poniešto udaljena leži od gornjega grada, samo je relativna i prividna, te bi se prostor koj ovu kuću od sriedišta dieli u većih gradovih vrlo neznatnim nazivao, i ako li nade imamo u razvitak našega glavnoga grada, izpravit će se ova malna na toliko, da će na kraju grada sada stojeća sgrada bez dvojbe doskora obkoljena biti novim i živahnim predgradjem.

U slučaju da slavna akademija ovaj predlog prihvati, služio bi „narodni dom“, kojega bi uprava svakako proći imala na slavnu akademiju, kao spadajući na vlastničtvo muzejalne zaklade dohodni objekt, te bi se imao strankami iznajmiti, — a najam služio bi za namirenje muzejalnih troškovâ, i povećanje posebne jur obstojeće muzejalne zaklade, kasino pako mogao bi se obratiti u drugu kakovu javnu svrhu, možda najprikladnije za sabornicu i saborske pisarne, a na koliko prostor dotiče za namještenje kojega ureda uz stalnu regnikolarnoj zakladi na korist spadajuću najmovinu.

Budući da po smjeru zaključka, kojega će slavna akademija u tom predmetu donieti odvisi nastavljenje ili vremenita obustava gradjenja u kasinu, te radi nastavšega gradjevnoga obdobja ovo pitanje skoro riešiti ima, umoljava se slavna akademija, da cienjene svoje nazore, čim prije svakako pako još tečajem ovoga mjeseca kr. ovomu namj. vieću saobćiti izvoli.

U Zagrebu 18. ožujka 1868.

Zlatarović v. r.

Digitized by Google

Predsjednik: Vis. kućo! Ova predstavka baš radi o sgradi tako zvanoj bolnici zemaljskoj, glede koje odbor obstoji, to bi se naravno imala tamo uputiti, da odbor vrhu toga svoje mnienje dade u savezu sa prijašnjim.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visokomu predsjedničtvu sabora trojedne kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Po običaju primljenom kod svih muzeja, i po §. 12. poslanika odredjenoga za osoblje namješteno kod ovdješnjega zemaljskoga narodnoga muzeja, nesmije ni jedan činovnik muzejski imati svoje vlastite sbirke. Prema tomu imao bi pristav u prirodoslovnom razdielu ovdješnjega muzeja Spiro Brusina svoju prirodoslovnu sbirku, koju je on prije imenovanja za pristava tečajem mnogo godinah sastavio, na svaki način prodati ili drugomu ustupiti.

Neima sumnje, da bi pomenuta sbirka našla u inostranstvu kupca, ako ne drugdje svakako u bogatih muzeja. Jer sva sbirka kako svjedoći priložen ·/. pregled broji 2500 vrsti, a 91.520 komada prirodnina jadranskoga ponajviše mora.

Ovu su sbirku vještaci izaslani po jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti točno pregledali, i kako svjedoči priloženo ·//. očitovanje njihovo pronašli, da je bogata i vriedna one ciene, koju vlastnik za nju traži, i koju je on u drugom svojem izkazu od 1870 na 1700 for. obalio.

Pošto sadanje prirodoslovne sbirke narodnoga zemaljskoga muzeja neimaju skoro nikakovih prirodnina iz jadranskoga mora, a zadatak našega muzeja imao bi biti upravo taj, da predstavi vjernu sliku ovoga mora, koje sa zapadne strane obkoljuje našu krasnu domovinu, te da ga i u tom pogledu za trojednu kraljevinu osvoji; nemože biti sumnje, da će visoki sabor rado doznačiti onu razmjerno neznatnu svotu od 1700 for. za nabavu ove ponajbogatije sbirke prirodnina jadranskoga mora, a tim ujedno prepriečiti, da neodputuje u inostranstvo, gdje bi riesila inostrane muzeje.

U Zagrebu 10. studenoga 1868.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Mjesto predsjednika:

Dr. Schlosser v. r.

Gj. Daničić, v. r.
tajnik.

Ljudevit Vukotinović: Ja bi scienio, da bi se možebiti ovaj podnesak mogao odboru predati, da svoje mnieje o njem izreče. (Prima se.)

Predsjednik: Dakle će se na odbor isti uputiti.

Podnesakah neima više nikakvih, i pošto je najviši reškript glede pitanja riečkoga tiskan i razdieljen, molim, neka se vis. kuća izvoli odlučiti, kad će se u pretres uzeti.

Miroslav Kraljević: Vis. sabore! Vrieme, koje je ostavljeno, za da ova domovina naša što prije na temelj pravni i ustavni stavi se, jest kratko, a osobito je kratko vrieme, gdje može i imade pravo naša domovina uticati u delegacije, gdje se radi o krvi i novcu. Zato, gospodo moja! ja sa svoje strane ovu vis. kr. propoziciju promotriv uvidio sam, da joj je jezgra ta, najme velika milost Nj. Veličanstva, koja želi da pomiri svoje pukove pod njegovim žezlom nalazeće se, i da u tom se sastoji, da se imade sastaviti odbor za dogovaranje, i ponoviti nagodba medju Ugarskom i Hrvatskom u pogledu pitanja riečkog.

Zato, gospodo moja! dočim konačno riešenje i konačno pretresivanje ovog vis. reskipta ponajviše zavisi od ovog budućeg dogovanja, koje se imade preduzeti, pokorno predstavljam, da se ova vis. propozicija u tom smislu primi, da se opredieli broj, koj će se poslati na dogovaranje, i ujedno da se lica izaberu za oto dogovaranje.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja imam ponajprije razlučiti što je g. predgovornik kazao; on je pomješao pitanje, kada će se preduzeti koj posebni predlog; što normira kućni red, i pomješao je razpravu meritornu o cielom predmetu. To je proti propisu kućnoga reda, nego najprije ima se odlučiti, kad će se na dnevni red staviti, a kad je to riešeno, onda tek može sljediti predlog i razprava o tom, kako ćemo primiti ili što ćemo primiti. Ja si pridržajem pravo, svoje mnienje kod meritorne razprave izraziti, sada ću samo kazati, glede pitanje, kada se ima u pretres uzeti.

Razlog, s kojega g. predgovornik predlaže, da se brzo rieši, jer što je predmet prešan. Ja priznajem taj razlog temeljitim. Zato treba, da se predmet brzo rieši, jer je važan i odlučan. Ali buduć da je važan, upravo to je razlog, da se neprecipitira, nego treba, da se daje vremena, treba da se držimo reda. Svaki važan predmet, veli se u poslovniku, ima poslje razdjeljenja za tri dana doći na dnevni red. Dakle upravo s razloga, koj vojuje za njegov predlog, da je predmet prešan, upravo iz toga razloga moramo se mi poslovnika držati, i stvar neprecipitirati. Buduć pako, da je vreme zbilja kratko, te izmiče, a uz to ipak moramo imati toliko obzira, da od propisa neodstupimo, propis poslovnika je 3 dana mislim dakle, da bi mi mogli sutra taj predmet preduzeti, ali tako, da se danas izabere odbor, koj će do sutra predlog učiniti glede ovog reškripta.

U ostalom pridržajem si pravo, kod meritorne razprave o drugoj strani predloga svoje mnienje izreći.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Ja ću se samo prve strane predloga držati, najme, ima-li se stvar odmah u pretres uzeti, ili ne. Ja ću se držati pri tom poslovnika, na kojega se i g. predgovornik poziva. U poslovniku ima u tom obziru samo dva paragrafa, 26. i 39. U 26. §. se kaže:

„O svakom predmetu saborskom ima se predbježno viećati u odsjecih, a predlozi, koji nesmjeraju na stvaranje

Digitized by Google

zakonah, mogu se preduzeti i bez predbježnoga pretresivanju u odboru".

Dakle to stoji, da i bez odbora predmeti u pretres doći mogu. §. 39., na kojega se je g. predgovornik pozvao, ovako glasi: „Izim izvanrednih slučajevah imaju se odborna izviešća i predlozi barem tri dana prije čitanja natiskani podieliti medju članove."

Zakonodavac je dakle ovdje sam pred očima imao, da mogu nastati takovi izvanredni slučaji, i ja sudim, da je riečko pitanje takav izvanredni moment, i vrieme tako kratko, da se ovdje oklievati neima. Ja sam dakle u smislu poslovnika zato, da predmet dodje odmah u pretres, tim više, što mislim, da nijednoga medju nami neima, koj glede riečkog pitanja nebi na čistu bio Dakle sadržaj nam je poznat, o stvari samoj si je svaki svoj sud napravio već davno, s toga nevidim razloga, da bi oklievali, i zato pristajem uz g. predložitelja, da se odmah u pretres uzme.

Ivan Živković: Što se mene tiče, priznati moram, da je istina, što je g. predgovornik naveo, da poslovnik govori za ono, što je on predložio, t. j. da stvar nesmjera, da postane zakonom, da dakle nemora ići na odbor, nego da se može iznimice u saboru odmah u pretres uzeti. Ali s druge strane vidim iz odpisa i to, da on nestoji na putu sankciji nagodbe; dakle ja nevidim te prešnosti vremena, kad odpis neprieči, i od njega nimalo nezavisi sankcija nagodbe. Drugo vidim više stvarih, koji su od velike važnosti i zamašaja, pače držim, da ovaj odpis samu stvar riešava. Ako ovo moje mnienje bude danas od potrebe, da ga obrazložim ja ću ga obrazložiti, ali što je na putu, da se dade 24 sata, da se promotri sadržaj. Dakle prema važnosti predmeta, koj je isto tako čast naše zemlje, kao i čast Ugarske, valjda može koji zastupnik u ime naroda zahtievati: dajte mi promišljavanja 24 satih, pa makar samo jedan glas bio, koj to želi dajmo mu, da nam se nepredbaciva, da smo stvar precipitirali, tim više, budući vidimo, da odpis neprieči sankciju nagodbe. Ako se dakle stvar odgodi do sutra, neće propasti sankcija i neće ju upropastiti prešnost vremena. Medjutim, ako vis. kuća želi, da se danas govori in merito, ja ću i danas govoriti, ali velim, makar bio samo jedan zastupnik, koji želi razmišljavanja, neka mu se dade; stvar je prevažna, jer ovaj odpis kako rekoh riešava samu stvar.

Presjednik: Želi-li još tko od gospode progoviriti? (Nitko se nejavi.) Dočim se nitko nejavi, da će ob ovoj stvari govoriti, stavljam pitanje vis. kući? jeli prima predlog vel. žup. i zast. daruvarskog g. Miroslava Kraljevića, da se najviši ovaj reškript i dotično propozicija danas u meritorni pretres primi, imenito, jeli prima takodjer taj njegov predlog da se dotični izaslanici za komisiju nagodbenu glede Rieke izaberu? Molim gospodu, koja su zato.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja imadem prigovor proti formulaciji.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: I ja; hoće-li se odmah u pretres uzeti ili ne, to je prvo pitanje.

Predsjednik: Predlog ima dvie strane; prva je: hoće li se predmet odmah u meritorni pretres uzeti ili ne. Dakle želi li vis. kuća, da se predmet danas u meritorni pretres primi? Koja su gospoda zato, neka izvole ustati.

(Ustane većina.)

Vis. je kuća odlučila ogromnom većinom, da se najviša propozicija danas u meritorni pretres primiti ima.

Želi li tko od gg. članovah sabora in merito o predlogu g. Kraljevića govoriti?

Dr. **Ante Stojanović**: Ja želim. — Vis. sabore! Proučivši ovaj prev. kr. reškript, nalazim se u takvu položaju, da mi je u protimbu sa svojimi vlastitimi političkimi prijatelji stupiti, jer se moje mnienje i osvjedočenje tomu reškriptu u nečem protivi.

Ja primam i priznajem u načelu to, što prev. kr. reškript intonira i kao načelo označuje, da se nasilnim načinom Riečani nemogu tjerati u zajednicu s nami. u ovom izvanrednom slučaju, te predlaže način dogovaranja za riešenje tog pitanja. Proti ovom načelu ja neimam ništa, te nebi u tom nit kakve primjetbe imao. Nego imam primjetbu protiv toga, što ovo načelo i dalje ide, te cieloj stvari takav zamašaj daje, da se ono ima smatrat već riešenim, što se ovdje za riešenje tek proponuje, t. j. ja nalazim u ovom prev. kr. reškriptu veliko protuslovje.

Najprije se kaže, zato nije mogao kraljevinski odbor nagodbu glede Rieke izvesti, što smo mi i kralj. odbor hrvatski držali, da Rieka sa svojim kotarom spada neposredno kraljevini Hrvatskoj, a kr. odbor ugarski, da spada kraljevini Ugarskoj.

To mjesto u prev. kr. reškriptu ovako glasi (čita:) (alinea 2. br. 292/Pr.) ..... „jer se je sabor ugarski onoga nazora držao, da grad Rieka sa njegovom lukom i kotarom neposredno kraljevini Ugarskoj pripada, pa da se prema tomu njojzi odmah i utjeloviti opet ima; dočim je sabor kraljevinah Hrvatske i Slavonije vazda, a i u najnovije doba s prepokornom svojom adresom od 26. rujna u Nas zamolio, da se isti grad sa njegovom lukom i kotarom smatrati imadu kao djelovi, koji neposredno kraljevini Hrvatskoj, a po njoj samo posredno kraljevini Ugarskoj pripadaju".

To s jedne strane; a sasvim u naročitom protuslovju s tim dalje se označuje, da je to pitanje nepreporno.

Ako je nepreporno, onda je već riešeno, a mi o tom riešenju neznamo ništa. Nu to se pitanje mora ovdje uzeti prepornim, budući mi i Magjari Rieku svaki sebi pridajemo.

Ova ustanova kr. reškripta, da je Rieka „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus" vriedja naše državno pravo u temelju, te po njoj postaje naše veliko načelo cielokupnosti, koje je za našu zemlju utemeljeno zakonom, i jako pogibeljno i klizko.

Ja koliko sam živ, toliko želim, da se savez sa Ugarskom čim prije u život privede; ali ja uz ovo načelo, koje se ovdje ustanovljava, nemogu smatrati nagodbu izvedenom,

Digitized by Google

niti nalazim da bi takav savez bio dobar ili za nas ili za Magjare; dapače držim, da, ako se uz ovo načelo razprava nastavi, bude posle ne samo u pojedinih saborih hrvatskom i magjarskom nego i u skupnom ugarskom zadjevicah. Zato uprav i jesam proti otom prev. kr. reškriptu, jer sam prijatelj siguran i trajan saveza sa Ugarskom, jer sam toga osvjedočenja, da se Hrvatska objeručke mora držati toga saveza. Jer, ako od tog saveza odstupi, držim ja, ma kakve kombinacije nastale, — Hrvatska i Slavonija može biti svašta, samo ne Hrvatska i Slavonija. Ovaj predmet dakako nespada na današnju razpravu, nu ja ga napomenuh, jer spada u moje razlaganje. Zato bi želio, da se uglavi savez takav, da nebude kašnje preporan, a držim da bude neprestanih preporah glede Rieke, ako se to pitanje valjano nerieši.

Misli se odbor izaslati, da to pitanje pretresa, nu po mojem mnienju nema se ništa pretresati, kad se ovaj prev. kr. reškript u cielosti primi. U ovom reškriptu se ono kaže, što je sabor ugarski svojim zaključkom izrekao. Najme po ovom se zaključku Rieka ima najprije utjeloviti kraljevini Ugarskoj, pa onda sankcionirati nagodba; a uprav tomu zaključku shodno i kraljevski je reškript izrekao, da je ta stvar već riešena, te bi mi imali samo u autonomnih stvarih konferirati. To se vidi iz riečih, gdje se kaže: „da se Rieka sa pripadajućim si kotarom i nadalje kao posebno, ka kruni Ugarskoj spadajuće tielo (separatum sacrae regni coronae adnexum corpus) smatrati imade". A u tom se poziva kr. reškript i na zakonski članak 4: 1807., kojim je Rieka inkorporirana kraljevini Ugarskoj, i kaže, da u tom članku stoje rieči: „separatum sacrae regni coranae adnexum corpus". — Ja sam i jučer taj članak čitao i sad ga možemo pročitati, nu tih riečih u tom članku neima. Ja neznam kako su te rieči mogle doći u reškript i kako su se mogle podmetnuti članku 4: 1807. Sa dozvolom vis. kuće biti ću tako slobodan, te ovaj zakonski članak pročitati.

(Glasovi: Čujmo.)

(Čita); „Sua Majestate Sacratissima, ne diutius ardentia vota Statuum et Ordinum Regni moretur, annuente, Civitas Fluminensis, portusque per Augustissimas Imperatricem, et Reginam Mariam Theresiam peculiari Diplomate jam Regno incorporata, praesenti Articulo ad idem Regnum pertinere declaratur. Una vero:

§. 1. Gubernatori Fluminensi sub Comitiis Regni in Tabula Procerum, Ablegatis autem Civitatis Fluminensis in Tabula SS. et OO. competens Sessio et Votum tribuetur".

Evo u članku tih riečih neima; dakle ćemo ih, ako primimo reškript, kanonisirat, da dojdu u članak, te ćemo, što dosad nismo, sad priznati, da je Rieka sbilja „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus".

Odmah zatim, akoprem ono gore stoji, da smo mi i Magjari svak sebi Rieku prisvajali, ipak prev. kr. reškript posve jasno veli: „da nam je svekolike historične razprave i odtuda proizviruće posljedice s vida pustiti, te sjedinit se u temeljnoj onoj oda svijuh stranah za istinitu i neprepornu priznatoj misli, da grad Rieka sa njegovom lukom i kotarom posebno kruni Ugarskoj pripadajuće tielo sačinjava".

Mi smo dosad uvjek protivno tvrdili i nikada to priznali nismo i Magjari su pako uvjek jednako govorili da Rieka njim spada, a to isto kaže i reškript pa ipak dalje veli, da je to pitanje nepreporno. To je već dakle aksiom, te se o njem odbori nemogu upustit u kakvo pretresivanje; to je pitanje već dakle riešeno i u tom obziru neima nikakvog dalnjeg razgovora; čim mi priznajemo, da je Rieka „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus", tim priznajemo dakako i to, da je načelo pitanja riečkog nepreporno i da u kraljevinski odbor nespada. Dakle ostaje za kraljevinski odbor samo ono što naznačuje kr. reškript s riečmi: (alinea 4) „scienimo pako, da na svestrano prihvaćenje kraljevskoga ovoga predloga našega tim većim pravom računati možemo čim bi jasnije u državopravnoj onoj nagoda, koju oba zakonodavna zastupstva jur poprimiše, izrečeno i ustanovljeno bilo, da svi onakovi vojnički, financijalni, pomorski i trgovački poslovi, koji se svih zemaljah krune ugarske zajednički tiču, glede zakonodavstva na zajednički ugarsko-hrvatski sabor, a glede ovršbe na djelokrug zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga ministarstva spadati imaju. — To stoji i glede Rieke i zato se razlikost mnienjah, koju glede nje postoji izmedju Ugarske i Hrvatske, nemože odnositi na ine, nego-li one predmete, za koje je kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji sa višeput spomenutom državopravnom nagodom ujamčeno posebno autonomno zakonarstvo i sobstvena domaća vlada".

Dakle ovdje se izrično kaže, da je pitanje glede toga, da-li je Rieka separatum adnexum corpus nepreporno, pak da samo glede automnih poslovah može obstojati razlikost mnienjah u kraljevinskih odborih. Ja na to kažem da bi, automne ove predmete uzimati u pretres u kralj. odborih, bilo jako pogibeljno. Navesti mi je dokaz tomu. Ako mi budemo priznali to, da je Rieka „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus", onda nastaje pojav, za koji ja priznajem svoju neukost — još nisam znao, t. j. da je Rieka država kao Ugarska ili mi i da je s nami u ravnoj liniji te da mi, sabor kraljevinah Hrvatske i Slavonije, imademo s njon medjunarodne državopravne ugovore praviti. Kako su gospoda naši prijatelji ugarski do te ideje došli, da se sa municipiji u državopravno ugovaranje upuštamo, — neznam; ali mislim da mi nebi toga radili. Ja Rieku nepriznajem državom niti mogu pristati na to, da stupimo s njom u dogovaranje kakvo, nego ju moramo uputiti na onu dužnost, koja joj kao municipiju ove zemlje Hrvatske pristoji i prinadleži. Veli se doduše: sudjelovanjem riečkih zastupnikah. Gospodo! sudjelovanje ovamo, sudjelovanje onamo, naša će četiri zastupnika, ugarska četiri i četiri riečka svaka svoj poseban votum imati; a tu je račun gotov, da bude njih osam proti nam četvorici; te nas nemožemo ni računati.

Ako se u tom poslu što dogovarati ima, ja jesam za to načelo da se treba medju se sporazumjeti; ali in prima linea

Digitized by Google

imademo mi sami sa Riečani posla a ne Magjari. Riečani su dužni držati se zakona, a zakon, čl. 4: 1807., glasi na dužnost njihovu, poslati u hrvatski sabor zastupnike. Taj je članak u ugarskom saboru stvoren i poslje u vašem publiciran i dao im je votum decisionis u našem saboru.

Jedno vrieme, za fracezkog rata, nisu dolazili, jer nisu mogli, a uvjek su bili pozivani i morali doći na naš sabor.

Neznam tko ih sad smućuje i buni, pa nemogu na pravi put doći, te su sad Talijani sad Magjari pa na posljedku neznadu sami što rade. Oni su dužni ovdje biti u saboru po istom izbornom redu kao i mi nu ih neima, dapače, kao što čujem iz novinah, došla je naredba na g. Čeha, da se izbor u Rieki za naš sabor ima obustavit. Dobro, ako to pitanje hoćemo da in suspenso ostane, ja protiva nemam ništa, ali pitam, zašto nije in suspenso i Riečanom, te bi imali svog poslanika g. Radića iz ug. sabora opozvati, (Odobravanje.) il je drugač zakon za jednog a kad se na drugoj applicira, nije zakon.

Dakle oni bi morali biti ovdje i s nami ugovarat, jer je sbilja izniman položaj trgovačkog toga grada. Ja sigurno rado pristajem na to, da se tako dogovaramo; možda bi sami posal taj svršili; a i bi mogli tako svršiti stvar, kad bi Ugarskoj kazali: Gospodo! Uzmite stvar ozbiljno te se pogadjajte s nami.. Hrvatska za zajedničke poslove deklarira to i to, dakle mi možemo biti zadovoljni s takvim savezom, ali dajte da mi domaće stvari svršimo sami! — Ako to za rukom nebi pošlo, neprieči ništa, da se odredi onda, da kralj. odbor ugarski s našim vieća i riešavanje dalje nastavi, naravno, da bi u našem odboru kralj. obadva riečka zastupnika stajala. Da pako Riečani izvan našeg kralj. odbora s nami ravnopravno ugovaraju, toga nikako dopustit nemogu.

(Živio.)

Mislim, ako po ovom načelu postupato bude da ćemo uslugu učiniti i Magjarom buduć se je bojati, da će nam obima Riečani drugač uvjek neprilike i nadalje praviti. Stavimo, da ovako bude, kako se u kr. reškriptu predlaže, onda mi dolazimo u veliku nepriliku; jer primimo-li ovo, porušili smo svoj državopravni temelj , dočim kr. reškript očito glasi, da se glede Rieke samo oni predmeti imadu razpravit, koji spadaju na autonomiju. Prizati ovaj kr. reškript toliko znači, da je Rieka zaista država nam ravnopravna. A što onda, ako Riečani reknu, da s nami neće u ničem posla imati, da će pomorsko-trgovačke stvari vole riešavat u Trstu, il u Ankoni il Rimu, militarske u Beču il gdje drugdje u drugoj i tretjoj instanciji? Mogu nam kazati: Mi nećemo s Vami, Vi ste uvjek pripravni bili slobodu ugušit, sa svojimi oružnici i graničari svrham reakcije poslužit, Vi ste nesigurni ljudi! — Mogu vam kazati: Vi neimate ni pravna temelja, od nas što zahtjevati, jer ste priznali da smo mi separatum sacrae regni coronae adnexum corpus, dakle samostalni, zašto nebi mi imali sami zakonodavstvo, što nam ga treba s Vami?! — Njim je naprednije zakonodavstvo pomomorsko i trgovačko, a u tih poslih imadu Trst.

Dakle koji predmeti mogu nam biti zajednički, kad i u civilnih netrebaju posebnog zakonodavstva, nego takove zakone iz ugarskog sabora mogu donesti i kod kuće ih za svoje primiti ?

Molim dakle, da mi se naznači, koji predmeti ostaju za zajedničtvo, kad se Rieka nepriznaje, da je pars integra Hrvatske, te nam može reći: Od'te s Bogom! mi netrebamo niti hoćemo s Vami posla imati!? —

Dakle tu posebne regnikolarne deputacije neimaju nikakvog posla van svakako onda. ako budu Riečani s nami zajedno u odboru, jer trebat će da se to pitanje rieši i da se Riečani nesile. Ali dopustiti, da su oni za se tielo, da nisu sastavni dio zemlje hrvatske, to ja na svoju svjest uzeti niti mogu, a bogme i neću.

Da su samo autonni predmeti označeni za dogovaranje, to kr. reškript izrično dalje kaže : (čita alin. 5.) „Pošto bi se pako ti predmeti i nanj se protežući odnošaji na trajni način najbolje, kako rekosmo, putem uzajamnih prijateljskih dogovorah ustanoviti tako i hrvatkho-slavonski pozvati".

Dakle za te jedne predmete autonomne regnikolarne bi se deputacije sazvale.

To je jedna stran kr. reškripta. Moglo bi se o njoj i još mnogo toga navesti, nu neću da strpljivost vis. sabora zlo upotrebim.

Druga strana kr. reškripta sadržaje pitanje, hoće-li se nagodba i prije riešenja riečkog pitanja primiti i u djelo izvesti — Da je prev. reškript ovako glasio, da je kruna kazala : ja neću da riešim to pitanje, nego hoću, da se prijateljskim dogovaranjem izmedju vas ta stvar izravna, i zato je moj predlog taj, da se stvar relegira iz nova na kraljevinski odbor ili isti, ili jer se je stari u predmetu ovom već iztrošio — na novi makar i manji odbor za dalnje dogovaranje, valjda će se ipak izravnati. — Da je kruna velim tako govorila, nebi trebalo sad niti jedne rieči trošiti, jer zaista vidimo, da to pitanje malo zapleteno te otegoćeno; a medjutim mogli bi mirnom svjesti ostale predmete nagode izraditi. Ali sad, kad se ovdje u kr. reškriptu izriče i priznati ima Rieki samostalnost i neodvisnost, onakva kao što je i naša, — jer i naša nije ni malo bolja, — onda je, gospodo, stvar jako pogibeljna, da mi prije riešenja riečkog pitanja kakav korak učinimo.

Medjutim buduć da je od velikog zamašaja, da što prije u zakonodavnom tielu sudjelujemo, nebi bio protivan, da ovu drugu stran prev. kr. reškripta primimo, a da riečko pitanje ostane in suspenso ; ali tako da neprimimo kr. reškript, nego da putem adrese kažemo Nj. Viličanstvu svoje mnienje : da mi nemožemo priznati prvu stran kr. reškripta, nemožemo odustati od toga, što je zakon, što je uvjek naš zaključak bio i svjetla kruna kaže sama, da je naše. Drugčije uraditi nemožemo, buduć da se kaže, da je to pitanje nepreporno, što je protuslovje i pogibeljno našem državnom pravu ; mi nepoznajemo, da je Rieka „seperatum sacrae regni coranae adnexum corpus", Riečani se moraju

Digitized by Google

ravnat po zakonu, pak ovdje zakonito sjedit u našem saboru i s nami naš kralj. odbor sačinjavat. A u nadi, da će se to tako izvesti mi medjutim pristupamo k oživotvorenju nagodbe ostale! —

Naravno, ja to samo kažem na brzu ruku, jer nije bilo vremena stvar točno fixirati. Takvim načinom bi se možebit mogao naći expediens, kako da se nezljedi državno naše pravo, i da nepriečimo nagodbe, jer je po mnienju jako nuždno da čim prije u ugarski sabor stupimo.

Dakle ja nisam za predlog g. zastupnika Kraljevića, najme da mi ovaj prev. kr. reškript, kao što je ovdje predložen, en bloc i odmah još danas primimo, pak potle zapnemo i neprilikah samo imamo; nego prelažem, da se putem adrese Nj. Veličanstvu izjavi, što napomenuh, a u ostalom da možemo stupiti k izvedenju dalnje nagode.

S toga sam ja malo prije i predložio da se razprava tek sutra povede, za da se možemo prije o tom u prijateljskom sastanku dogovorit, da stvar na prečac neriešavamo, uz koji bi svatko izmedju nas u ovom predmetu sa mirnom svjesti svoj odvjet dati mogao; da se dakle odbor izašalje, koji bi kr. taj reškript promotrio i svoj predlog vis. saboru za sutra podneso.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja bi prihvatio predlog veleštovanog g. predgovornika, kad bi iole nade imao, da će se taj predlog po vis. kući uvažiti. Ali ako čovjek hoće stvari koristiti, treba mu znati, da se prema svim okolnostim vremena nadje, i onako vlada, kako mu one nalažu. Ja vidim, da se ova velevažna stvar želi danas da se rieši, i da će se riešiti, i rekao bi, da će se ovaj reškript uzeti ovako, kako je. Zato i neću nikakva predloga staviti, samo ću se usuditi, — ako me i jest g. predgovornik u mnogom pretekao, moje opazke učiniti u tom pravcu, da vis. kuća vidi — tu netreba proročanstva, — posljedice čina, koj će prihvata ovoga vis. odpisa sigurno sljediti.

Kako sam ja mislio o Rieci, poznato je vis. kući iz posljednjeg mog govora, i nisam se nadao, da će posljedice onog govora tako brzo u život stupiti. Ali ja stupam na stanovište vis. sabora, i s toga stanovišta, koje vis. sabor usvojio, kad je odlučio pitanje riečko od nagodbe, vidim ja u ovom reškriptu dvie stvari, ili kako da kažem, razlažem ga na dva pitanja, stvarno i formalno.

Što se stvari tiče, tko je rekao A, taj može reći i B. — Vis. je sabor odlučio, da se oddieli pitanje riečko od ostale nagodbe, dakle mora i na njeki način pristati, kojim da se to pitanje rieši. Svietla kruna kaže: riešite ga ovako, sporazumite se s saborom ugarskim. Što se te stvari tiče, da će se sada posebnim putem u tom pitanju udariti, to ja s vašega gledišta prihvaćam; ali ovdje je važnija forma, nego sama stvar.

U formi predlaže kruna to, da se ovaj sabor upusti sa Ugarskom u dogovaranje uz sudjelovanje zastupnikah riečkih. Što će reći? Ja moram prije svega opaziti, da kad bi ja imao što kazati, kako da se taj odpis štilizira, ja nikada nebi takav savjet dao svietloj kruni, jer prije svega je svietla kruna prama nam u protuslovje stupila. Zašto? Iz sve radnje odozgor prema nam vidim ja samo jednu dosljednost, a ta je dosljednost u nedosljednosti. Ovaj sabor ima temelj, kojega je prihvatio, a taj je temelj cielokupnost današnja, onakova, kakova je bez krajine i Dalmacije, ali sa Riekom. Da se taj temelj dotle dok ovaj sabor traje, narušavati nesmie, o tom treba da je uvjeren svaki savjetnik krune, jer gospodo! mi znamo, da je temelj naš takav, koj je i Rieku u svoj obseg uzeo. Ili hoćete valjda reći, da nagodba Rieku neveže, ako se sankcionira? Ja mislim, da ju veže, jer smo ju svakako u obseg uzeli kod ugovora.

Ja to vidim i iz ovog reskripta, jer ovdje se jasno kaže, da se naš i ugarski sabor pozivlju, da se sporazume glede tog pitanja; ali se ipak o sudjelovanju Rieke govori, a to se je takova forma postavila, koja sve ono gore iluzornim čini, jer se Rieka postavlja posve ravnopravnim faktorom, kao i mi. Gospodo! može-li se to reći, da ono, što ste učinili veže sve zemlj. krune ugarske, dakle i Rieku, a u istom spisu kazati, da je Rieka nješto drugo, da Rieka može sama o sebi odlučiti? to je kontradikcija, a kontradikcija na trošak temelja ovog sabora, na trošak same nagodbe!

Što se onog tiće, da je Rieka ovdje nam postavljena posve ravnopravnim faktorom, izvolite samo to prosuditi: Individualnost, to je stvar, za koju smo svi vojevali prama Ugarskoj. Prihvatite-li sada ovaj pazar reskripta, onda stoji Rieka u istoj pravnoj individualnosti naprama kruni kao i mi. Prihvativ vi ovdje individualnost Rieke, kao što je ona trojedne kraljevine bez Rieke, onda pošto znamo što smo Ugarskoj u zajedninu dali, pitam ja, što ima Rieka s nami izpod onoga, što smo Ugarskoj dali, ako Rieka ima biti individualna na prama Ugarskoj kao i mi, što preostaje za svezu š njom? Priznajući individualnost Rieke priznajete da ona sve ono imati mora, da svakako neposredno dolazi u odnošaj sa centrumom, ali centrum nismo mi, nego Pešta. Dakle gospodo! čim mi riešavamo samu stvar, pripoznajemo individualnost Rieke, kao što je naša, priznajemo, da je Rieka pozvana sama o svojoj sudbini odlučiti, priznajemo, da nagodba neima valjanosti za Rieku nego samo za nas, i tako priznajemo sami narušavanje našega temelja. To je klizav put, i zato se čudim, da je ovako štiliziran ovaj vis. odpis, po čem smo mi i kruna u nepogodi glede ovog pitanja.

Ali svakako, ako poprimimo načelo, — budući da je sabor poprimio taj put, da se ovo pitanje p o s e b n o rieši, pitam ja, moramo li mi primiti n a č i n i put, koj nam se ovdje predlaže, i koj narušava naš temelj? Ako si hoćemo dosljedni ostati, da se ova stvar naposeb rieši, neka se poprimi pomirljiva ruka, koju nam svietla kruna pruža, nego kažimo, da taj put i način neodgovara temelju našemu, nego neka se pronadje način, koj neće narušavati naš temelj, a ipak k svrsi voditi, koju kruna hoće, naime da stupimo u sporazumljenje s Ugarskom glede ovog pitanja. Ja mislim,

Digitized by Google

da je jedini način, koji bi se ne mogao, nego baš morao odozgor poprimiti, taj, da se kaže, da se zastupnici (tantième Rieke) za dogovaranje s Ugarskom samo iz ovog sabora poslati mogu; jer Rieka neima sabora, tko će ih birati? Jer ono, što će doputacije dogovoriti, predložiti će naša našemu, a ugarska ugarskomu saboru; komu Rieka?

Dakle to je nesmisao, kad se uzme treći jednakim pravom, kad nije. Svietla kruna kaže, da će se pobrinuti, da se oni pozovu svojim putem; ali kojim putem?

Dakle ako se poprimi put, da se pitanje ovo dogovorom rieši — i ja sam zanj; ali neka se neučini onim načinom, da oni to izvan nas čine, i da se narušava naš temelj, nego neka se njihovi zastupnici ili tantièma iz ovog sabora izaberu, gdje i onako Rieka svoje zastupnike ima; a što će deputacije uglaviti, referirat će svaka svom saboru; onda će nastati vrieme, da se kaže, Rieka je u tom i tom obziru individualna, ali ne sada da kažemo, da jest individualna, da jest nam ravnopravna, da što mi činili, nje se netiče. To je vrlo klizav put, zato se usudjujem predložiti, na koliko bi se prihvatio nazor vis. odpisa za dogovor sa Ugarskom o tom pitanju, da se nikako neprihvati način, koji se ovdje predlaže.

Gospodo! naša idealna i realna cjelokupnost stoji nam pred očima: o idealnoj neću da govorim, jer ona je odišla već spavat, ali evo i od realne vidim ja gdje se već prvi odlomak krnji, nemojmo bar sami pomagati, da se odlamlja!

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Kad bi se tu radilo o tom, da se ima prihvatiti zakonska osnova, ja bi držao, da bi se dali prigovori, bojazni i razlozi gg. predgovornikah opravdati. Ali ovdje se neradi, da vis. kuća prihvati zakonsku osnovu, nego se samo radi o tom, da vis. kuća pristane uz propoziciju kraljevsku. Mi znamo, da za stvaranje zakona treba, da oba zakonodavna faktora što ustanove. Ovdje govori nam samo jedan faktor, t. j. kruna, te nam stavlja propoziciju, koju je obrazložila svojim mnienjem i svojimi razlozi. Što je svrha, što je jezgra te propozicije? Svrha i jezgra te propozicije nije drugo ništa, van da se pitanje riečko, koje je preporno, što se tajiti neda, putem daljnjega dogovaranja i prijateljske nagodbe k svrsi dovede.

Ja po mojem mnienju držim, da je ova propozicija sasvim u skladu sa nazori političkimi, koje smo u tom obziru sve dosada sliedili. Mi smo već u prijašnjem zasjedanju saborskom pristali na to, da se pitanje riečko separatno, putem nagodbe rieši. Budući da to dosada nije moglo za rukom poći regnikolarnoj deputaciji, to je svjetla kruna, da uzmogne napred koracati, kazala u svojoj propoziciji, na stolu vis. kuće sada ležećoj, neka se dogovaranje u tu svrhu nastavi dalje, neka hrvatski i ugarski sabor izašalju deputaciju na novo, primjećući istinabog, uz sudjelovanje zastupnikah riečkih. To je jedina točka, koja smeta gg. predgovornikom, koji naziru u njoj pogibelj za državopravni položaj naše zemlje. Istinu moram kazati, da neuvidjam u tom pogibelji, što je svjetla kruna za shodno pronašla, da se od strane onoga tiela, o kojem se dogovor vodi, i kojega je sudbina preporna, takodjer odašalju zastupnici u dotičnu deputaciju. Ja nevidim u tom pogibelji, jer po samoj naravi stvari nemogu vjerovati i predpostaviti, da će zastupnici riečki biti ravnopravni, i isto tako vlastni odlučivati o sudbini riečkoj, kao što naši i sabora ugarskoga poslanici. To je više samo u tu svrhu opredieljeno, da dotični regnikolarni poslanici imadu priliku, potanje se ubaviestiti o željah, nazorih i zahtjevih riečkih, koji će ondje prisustvovati moći u osobi kao zastupnici tiela, koje je preporno.

Ja ovako shvaćam kralj. propoziciju u tom obziru, i nemogu vjerovati, da će oni jednakim uplivom i glasom uplivati moći u riešenje toga pitanja. Najposlje me i to tješi, da ova deputacija, koja će se izaslati, neće moći konačno, i pravovaljano riešiti ovo pitanje, nego da će ona resultat toga djelovanja opet našemu i ugarskomu saboru predložiti, koji će u tom obziru zadnju i odlučnu rieč izustiti.

Druga točka u otoj propoziciji kraljevskoj, koju je napomenuo g. zastupnik osječki Stojanović, jest to, da se Rieka već kao „corpus separatum“ priznaje, a da tomu nije tako, jer da zakonski članak, na koji se on pozivlje, niti rieči o tom nesadržaje. Ja držim, da je to više motivacija propozicije, a ne čin ili izreka, koja je već u zadnjoj inštanciji pravno izrečena; jer propozicija nije zakonska osnova, i riešenje iste odvisno je još od drugoga faktora, a ovdje je to samo od strane jednoga faktora izrečeno. A da se te rieči u članku 4. od g. 1807. nenalaze, to smo čuli iz pročitanja g. zastupnika osječkoga. Nu ja to sasvim drugčije shaćam. U kraljevskoj propoziciji pozivlje se naročito na diplomu Marije Terezije, pa se kaže, da to proizlazi na temelju te diplome, na kojem je izradjen čl. 4: 1807. U diplomi to zaista stoji, ali u članku nestoji; ako u članku što stoji, to je kao korolar diplome; jer kada nebi bila Rieka „separatum corpus“, kojim bi načinom Rieka dobila pravo zastupstva u doljnjoj i gornjoj kući ugarskoj? To je konsequencija iz diplome, i na toliko je u skladu s onim, što kralj. propozicija kaže, dakle drugimi riečmi ona kaže, da je Rieka kroz to, što ima pravo zastupstva u ugarskom saboru, zbilja „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus“. Bilo medjutim pitanje to nejasno, mislio g. zast. osječki, da kroz to možebiti zbilja kakva pogibelj prieti, to ja opet ponavljam, što sam u početku rekao, da se ovdje neradi o nikakvom zakonskom članku, koji bi imao obvezanosti, budući samo po jednom zakonodavnom faktoru izdana ta propozicija kraljevska.

Prihvaćajući mi dakle propoziciju kraljevsku, što prihvaćamo? Mi prihvaćamo želju krune, da se pitanje riečko opet na novo nagodbenim putem rieši. Ja držim, da prihvaćajuć propoziciju kraljevsku, nećemo u tom obziru počiniti nikakve nedosljednosti; jer smo zastupali, pak i dan danas zastupamo ovu ideju, koju smo zaključkom izrazili, da se pitanje riečko napose rieši. Daklem u jednom i u drugom obziru glede prigovorah gg. predgovornikah nenalazim po-

Digitized by Google

gibelji po pravo naše i zemlju našu; niti nenalazim nikakove nedosljednosti u našem postupanju parlamentarnom. Ja držim dapače, kada nebi htjeli primiti propoziciju kraljevsku, smjerajuću na to, da na novo izašaljemo deputaciju za riešenje toga pitanja, da bi baš onda nedosljedno radili, te bi se kroz to iznevjerili nazorom onim, koje smo do sada branili, i našim zaključkom kazali, da su najprobitačniji prema današnjim okolnostim.

Ja dakle obzirom na okolnosti preporučam visokoj kući ovaj vis. odpis, koji nije drugo, nego propozicija kraljevska, koja blago smiera onamo, da se čim prije rieši pitanje odnošaja našega prama Ugarskoj i cieloj monarkiji; zatim iz obzira onoga, jer se sada radi o delegacijah, u kojih treba da prisutni budemo, budući da se tamo radi o najvažnijih stvarih, o krvi naime i blagu našem; a najposlje treba da mi prihvatimo taj na stolu vis. kuće ležeći spisi iz toga razloga, što ćemo time pokazati, da smo dobro shvatili želju Nj. Veličanstva, koje je pripravno pristupiti na naš zahtjev i smjer, težeći tamo, da se to pitanje rieši. Ako mi ovu kralj. propoziciju ovako prihvatimo, kako sam ja čast imao obrazložiti, mi ćemo se moći pred narodom svakako opravdati, i zadovoljiti ćemo našoj dužnosti političkoj, i patriotismu, te ćemo učinit ono, što zakon i potreba zahtieva, što se nemože pod nikakovimi uvjeti i okolnostmi, a najpače sadanjimi, iz vida pustiti.

Preporučam s toga vis. kući i želim, da pristane uz ovu propoziciju, i uz one nazore, koje je kruna izraziti izvolila.

Vel. žup. **Kol. Bedeković**: Vis. sabore! Ako alineju drugu ovoga odpisa čitamo i smisao iste dobro promotrimo, to sjegurno ipzovjediti moramo, da se je u ovom pitanju i onako bilo moglo odlučiti, kao što je njegda Aleksander veliki gordički čvor mačem presjekao; nego Nj. je Veličanstvo u svojoj milosti izvolilo za umirenje uzburkanih duhovah i jedne i druge stranke onaj put izabrati, koji je sposoban i kadar, se nazori čiste i u onaj sklad dovedu, da se budu na blagostanje i korist svih narodah.

U diplomaciji se kaže, da se onaj, koji rat započme, čini krivcem prolievanja krvi; u političkom, a osobito u ustavnom životu, tvrde Englezi, čini se sve putem nagodbe, kompromissa, transakcije itd. Sjegurno, gospodo! tko pruženu ruku pomirenja odbaci, postane krivcem svih neugodnih i nesretnih posljedicah. Ja, moja gospodo! otu odgovornost nemogu na se primiti, zato se sa g. Živkovićem i Stojanovićem nipošto nemogu slagati; jer ako 3. i 4. alineju pročitam i dobro shvatim, ovo je samo predlog Nj. Veličanstva, koji hoće da to primimo. Stvar je nagodbena čisto druga, a ovo će se tekar onda konačno riešiti, kada bude jednom i drugom saboru za odobrenje predloženo. One pako bojazni, koju g. Stojanović ima, da će njih biti 8, a nas 4, nevidim: jer je mislim i sam gosp. Stojanović osvjedočen, da se u takovih deputacijah regnikolarnih glasovi nebroje, nego corpora: ovi predstavljaju ovoga, a oni onoga, nebroji se tako, da bi se reklo: ovoliko ovih, a onoliko onih. Niti se neopredjeljuje ona ravnopravnost Riečanom, koju im gosp. Stojanović hoće da prida, jer ako je nagodba zapela o tako prepornom pitanju, kao što je riečko, to se oni osobito moraju pitati, koji su uzrok, da je to pitanje najedanput prepornim postalo. Ja mislim, da je baš u našem interesu, ter to pitanje zaslužuje, da se jednom dovrši s njimi, jer je to jedini put, gdje jim možemo dokazati, kako je netemeljita njihova antipatija prama nam, te bi s tim, mislim, ovo pitanje svoj okrutni karakter izgubilo. Ako bi mi, kao što g. zastupnik Živković želi, Riečane medju nami imali, tada ovoga pitanja nebi ni bilo. Kad bi mi iz svoje strane izbirali, kojega hoćemo da se izabere za Rieku, onda to, moja gg., nebi smisla imalo.

Ja mislim, slavna gg., da je u našem interesu, da ovo čim prije poprimimo, jer je sjegurno, moja gg., željeti, da, kao što je dosad 7 godinah bivalo, toga nadalje nebude, da opet sviet preko nas na dnevni red u najvažnijih poslovih prelazi.

Ja mislim, da će se ovo pitanje povoljno riešiti, ako mi u tu svrhu izaslanike pošaljemo. Ako riešenje i nepodje za rukom, to je opet svakako nuždno, da se domovina naša jedanput zakonito uredi. U kratko je to, da se domovina mora za tu stvar pobrinuti, da tako čim prije k svrsi kamo želimo privedena bude; a uvjeren sam, ako ovo zamršeno stanje ostane, da nećemo ništa drugo postići, nego ćemo onu ogorčenost i antipatiju, koja na Rieci vlada, još bolje podpaliti, i tako ne samo riečko, nego i domaće pitanje još bolje zamrsiti.

S toga mislim, da mi ovaj previšnji kraljevski reškript primimo.

Dr. **Luka Petrović**: Visoki sabore! Ja razlučujem u ovome visokome odpisu pitanje nagodbe, i pitanje riečko. Da je upitna nagodba ovoj trojednoj kraljevini u prilog, to sam ja pred njekoliko tjedanah već u ovoj vis. kući branio, i kako se usudjujem misliti, baš dokazao.

Ostaje mi dakle sada samo nješto reći o pitanju riečkom, da se vidi, jeli bi se na korist trojedne kraljevine ovako riešiti moglo, kako je to predloženo u visokom kraljevskom odpisu. Ja mislim, da može, ako se stvar uzme onako, kako je upravo obstajala prije 1848. godine.

Ja podupirem predloge predlagatelja i govore predjašnjih dvajuh gospode govornikah, kojih navedene razloge prihvaćam; a hvalim i protivnu gg. govornike radi revnosti za korist naše domovine. Nijedan mlinar nebi revnije i vještije vodio na svoj mlin vodu, nego što su oni branili stvar riečku za kraljevinu Hrvatsku bez obzira prijašnjega položaja.

Pomislite gg., da je Rieka prije 1848. g u iznimnom povlaštenom stanju bila; da je Rieka, odkada je sdružena sa krunom svetoga Stjepana, imala uviek posebni položaj i posebno izvršivanje svojih pravah. Istina je, da više diplomah imade, od kojih su njekoje i ovdje čitane, koje glase tako, kao da je stvar ta u prilog trojednoj kraljevini, kako bi i moralo biti; ali nikada ta stvar u praktičnom životu

Digitized by Google

nije tako podpuno izvedena, da nebi bili Riečani uz Hrvatsku od ugarske krune posebne zaštite i povlastice tražili i dobivali.

Istina je i to, da su zastupnici riečki na saboru hrvatskom sjedili koje ljeto dalje preko 27. godine ovoga stoljeća; ali baš osobni njihov položaj davao jim je povod, da su oni svoje staro pravo, koje su imali prije sdruženja sa krunom ugarskom, branili i od ove tražili.

Ja želim, da što god se više može spasiti za našu domovinu, da se spasi; ali pravo na Rieku u onoj mjeri, kako sada njekoji zahtievaju, nije stanovito, niti se temelji na starom pravu. Rieka prije god. 1773. nije pripadala trojednoj kraljevini, nego je pripadala strani Austrije nasljednih zemaljah, i bila je pod upravom njemačko-austrijske dvorske kancelarije; a glede trgovačkih poslovah spadala je na intendecu u Trstu.

Po kraljici blažene i slavne uspomene, Velikoj Mariji Tereziji bila je pridružena Rieka sa svojom lukom i malim kotarom ka kruni sv. Stjepana, i po tom, kako se tumači, k susjednoj Hrvatskoj. Ali Rieka nije s tim zadovoljna bila, nego je dalje tražila, da joj se priznade njezin prijašnji posebni položaj, budući Rieka, dokle je spadala k nasljednim zemljam Austrije, nije bila utjelovljena niti Istriji, niti Kranjskoj, pa da se je i onda, kada je pridružena kruni ugarskoj, smatrala i nadalje kao posebno tielo te krune. To je dalo povoda onom izrazu u diplomi: „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus".

Ako je tomu tako, kao što sbilja i jest, to sada daklje u ovom previšnjem kralj. odpisu neima ništa novoga. Rieka je, kako je poznato, do god. 1848. imala svog posebnog gubernatora, svoju samostalnu upravu, i svoj samostalni sud, i kako je poznato, apelirala je od god. 1836. od toga svoga suda ne na višje hrvatske sudove, nego ad tabulam regiam, i tabulam septemviralem u Pešti, i tim se je mašila kriepost onih starijih diplomah, na kojih se je temeljio užji savez Rieke s kraljevinom Hrvatskom, na primjer diploma od g. 1808.

Ja molim g. zastupnika Stojanovića, koji je protivnoga mnienja, i kod kojega, mislim, da je jošt ona knjiga zakonska, iz koje je malo prije svoje protivno mnienje branio, da bi pročitao 9. članak od g. 1836. sabora ugarskoga i našeg onda zajedničkog, iz koga će se obsvjedočit, da je onda zakonitim načinom Rieki bio dozvoljen od svoga suda priziv na kraljevsku stolicu i stol sedmorice u Pešti, bez da su Hrvati u saboru požunskom, ili u saboru svome hrvatskom protuslovili. Onda je bilo vrieme govoriti, a to su naši zastupnici propustili, pak je tako Rieka svoj posebni položaj, jošt više od Hrvatske neodvisan, zakonitim putem postigla. Sada je kasno jadikovati, da bi mogli to i to imati, što nam je oduzeto.

Da smo mi Rieku god. 1848. u podpuni posjed uzeli, upravu njezinu i sudbenost si prisvojili, to je bilo po načelu anektiranja: silom smo ušli u Rieku, a gubernator je morao dobro paziti, kojim će putem ukloniti se, da spasi svoje zdravlje: tako je Rieka baš silom u drugi odnošaj sa Hrvatskom stupila, nego je bila do god. 1848. Ako je dakle položaj Rieke prije 1848. god. po zakonu drugi bio nego je sada, i ako se želi opet u onaj položaj povratiti, mi se tomu nemožemo sada zakonito protiviti, ako samo više nezahtieva. Jer ako smo ju silom u svem osvojili, mislim, da po tom nam nije nastalo novo pravo, budući sila prava nedaje.

Neka mi oprosti vis. sabor, da tako jasno i odrješito o tom govorim; jer me na to nukaju izrazi njekojih govornikah, po kojih se pravo mnienje u puku muti i kvari, jer se takova mnienja čuju, kao da je bez svake dvojbe Rieka od njegda spadala na takovu upravu Hrvatske, kako je to bivalo od god. 1848, i da je odvisila u svemu samo od Hrvatske, što nestoji, akoprem je u smislu spomenutih diplomah njegda stala u njekakovom savezu s Hrvatskom u obziru uprave i sudbenosti, dokle su bila spravišća županije severinske u Rieki. Zato vis. sabore, da kratak budem, predlažem, budući da se naše pravo još može braniti, jer je to pitanje u vis. odpisu otvorenim ostavljeno i put pokazan, kojim se može još na korist jedne i druge stranke riešiti, predlažem velim, da se predloženi vis. odpis tako primi, da se odmah moli sankcija učinjene nagodbe medju trojednom kraljevinom i kraljevinom Ugarskom; a za riešenje pitanja riečkoga da se posebni odbor od 4 lica iz ovog sabora izabere, da nastoji pravo hrvatsko na Rieku razjasniti i braniti, i svoj rad sa sličnim odborom kraljevine ugarske svakako ovomu saboru u svoje vrieme predložiti, da sabor i poslje nadalje može braniti svoje pravo u obziru Rieke, posebno, bez otezanja pitanja nagodbenoga, koje bi nam samo na štetu bilo. Akoprem bi se moglo i riečko pitanje na temelju predležećeg vis. kr. dopisa brzo riešiti, kad bi obie stranke obzir imale na stanje do god. 1848. i na važne sadanje okolnosti, budući se ono pravom zahtievati može, što je prije po zakonu obstojalo i što je u promjenjenih okolnostih moguće i koristno.

S toga preporučujem vis saboru opetovano, da se ono radi, što je na korist naše domovine, da se radi njekoliko stanovnikah jednoga kuta domovine, koji bježe iz saveza našega, nebi šteta naniela cieloj domovini.

Što se u vis. dopisu govori o sudjelovanju ili saslušanju Riečanah sa kraljevinskim odborom članovah saborah ugarskoga i hrvatsko-slavonskoga, mislim, da je to pravedno, da se čuju njihovi razlozi, jer su se jako tužili, i sada se tuže, da jim se je krivica nanašala od strane vlade hrvatske i boje se, da će njihovo materialno blagostanje postradati pod upravom Hrvatske. To jim se mora oprovrći tim više, čim više su se ustrašili živiti u užjem savezu s Hrvatskom, u koji su došli god. 1848. Što su dobili poslje god. 1848. u savezu s Hrvatskom, neću reći, jer je svim dobro poznato; došli su pod težki jaram nepovoljnog stanja, izgubili svoju ustavnu slobodu. Tim su uvidili, da su Hrvati slabo svoj ustav branili. Zato nije moći Riečanom mnogo zamierati, da imaju

Digitized by Google

sada veće povjerenje u Ugre nego u Hrvate, i da sada jako teže k Ugarskoj, jer su se osvjedočili, da se u Ugarskoj ustav bolje brani i čuva, nego u Hrvatskoj, i da su ga opet dobili, ne po našem nastojanju, već po mudrosti i uztrajnosti kraljevine i vlade ugarske. To iskreno rekoh, da što je pravo poduprem.

Dr. **Ignjatija Brlić**: Vis. sabore! Kao član najmanje manjine, koja je ikada u parlamentu sjedila, razvio sam svoja načela glavna glede nagodbe i Rieke, i ostajem onim načelom vjeran; t. j. da se riečko pitanje nije imalo odlučiti od ostalih točkah nagodbene osnove. Naravski, sada bi kasno bilo stvar ponavljati; većina je drugčije odlučila, i radi toga mislio sam, da neću imati nikakvoga povoda o riečkom pitanju ni rječice izustiti. Držao sam, i držim još i danas, da o riečkom pitanju tako malo u državopravnom odnošenju prema Ugarskoj može biti govora, kao što nemože biti posebice razgovora o Zagrebu, Karlovcu. S tih daklem razlogah mislio sam, da se pitanje to odlučiti nemože od ostale nagodbe. Nu stvar je drugčije izpala, i ja sada glede toga glavnoga merituma neimam razloga govoriti, nego samo glede potaknutoga predmeta s obzirom na previšnji reškript, što je dobrotu imao g. Stojanović ovdje obrazložiti.

Ja mislim naime, da su ti razlozi tako važni, da bi se mogao glede načina glasovanja ovdje jedan predlog učiniti.

U reškriptu, ako bi se prihvatio, jesu dvie glavne točke, koje su preporne, i koje njeku gg., a medju ostalimi i mene od prihvata cielog sadržaja odbijaju. Prva je glavna točka preporna citat čl. 4: 1807. G. zastupnik Zlatarović pozivlje se na diplomu, da je u njoj ovaj citat sadržan. No što se mene tiče, za mene je diploma toliko kao patent; a da tako ugarski sabor misli i narod, to je tolikom pridikom dokazano. Kada je daklem članak corpus juris-a citiran, onda se moglo reći, i tako uzeti, kao da su te rieči u članku sadržane. A da tomu nije tako, to je g. Stojanović bjelodano dokazao. Ma tražio u lexikonu kojega mu god drago naroda, ja za ovaj postupak nemogu niti u prostom, niti u saborskom, niti u parlamentarnom lexikonu naći izraza, nego je ovo pogrješka, koja se označuje falsifikatom. Ja daklem radi toga nebi bio zato, da se cieli sadržaj prihvati.

Nadalje gg., druga prieporna točka, koja je naglašena po gg. predgovornicih, odnosi se na ravnopravnost, koja se Rieci podjeljuje prihvatom ovoga reškripta glede riečkoga pitanja.

Operat većine kraljevinskoga odbora u Pešti, vis. sabore! naglasio je opasnost, koja bi iz ovoga načela imala nastati, ako se bude pojedinim municipijem i pojedinim občinam dopuštalo, da oni ravnopravno sa zakonodavnim faktorom riešavaju svoju sudbinu, i mislim, da je ova opasnost, koja je u operatu naglašena, veća za nas nego li za Ugarsku. Pa baš radi toga, kao iskreni privrženik unije sa Ugarskom jesam proti tomu principu, da bi se taj princip po saboru ovom primio. Slučaje neću navadjati; jer su poznati iz novinah u „Dako-Romaniji“, pa bi može biti romanske i erdeljske občine isto tako tražiti mogle, da se i one prije saslušaju o sudbini svojoj, prije nego-li bi zakonodavno tielo što o njih odlučilo.

Kao što rekoh, o stvarih samoga merituma neću da govorim, jer sam o tome već prije rekao svoje mnienje, nego samo glede prihvata ili neprihvata prev. reškripta, te imam jedan predlog, i pozivljem se na §. 65. poslovnika, da se, kada se bude ovakovo velevažno pitanje meritorno riešavalo, da bi se, velim, glasovanje moglo preduzimati javno i poimenice (Glasovi: Ako bude 10 članovah podupiralo.)

Predsjednik: Molim vis. kuću, želi-li još tko progovoriti? (Nitko se nejavi.)

Predstavatelj g. Kraljević ima dakle još rieč.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Pošto su gg. predgovornici i jednomišljenici moji oprovrgli nazore protivnikah, to u tom pogledu neimam ništa više progovoriti, nego gg. opazne učiniti, da moj predlog onamo smiera, da ja to smatram kao predlog, a ne kao donašanje zakona, i da se meritorno onda pretresti može, kada bude deputacija svoj operat ovomu vis. saboru doniela. Ja u ostalom ostajem kod predloga svojega, da se poprimi.

Predsjednik: Vis. sabore! Dočim je debatta ob ovom predmetu zaključena, to imadem čast staviti pitanje: Prima li vis. kuća predlog zastupnika daruvarskoga, g. vel. župana Kraljevića, da se usljed propozicije 4 člana ove kuće izabrati imadu za odbor u pitanju riečkom?

(Glasovi: Primamo.)

Visoka je kuća sa svimi glasovi, izuzam 4—5, primila predlog taj, da se ova propozicija kraljevska primi, i da se 4 člana imadu izabrati u odbor za pitanje riečko.

Što se tiče želje g. zastupnika Brlića, da se poimenice glasuje, mislim, da bi bilo suvišno, jer po istom paragrafu, na koji se gosp. zastup. Brlić pozivlje, mora 10 članovah ove vis. kuće biti, koji će na imenitu votizaciju pristati.

Roberto Zlatarović: Ja samo imam nješto proti formulaciji toga pitanja reći.

Vel. župan **Mirko Bogović**: To isto imam i ja. Vis. predsjedničtvo moralo je pitati: Pristaje li kuća na predlog g. predgovornika, ili predložitelja g. Kraljevića, da se taj kr. reškript primi; jer se o tome nije glasovalo, a ipak se glasovati mora.

Predsjednik: Da kuća neprima reškripta, tako nebi primila ni predloga, da se izaberu 4 člana.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Ipak je u redu, da se pita.

Predsjednik: Prima li daklem vis. kuća vis. reškript.

(Posvuda: Primamo.)

Visoka je kuća daklem primila reškript.

Dočim vis. kuća reškript prima, primila je i posljedicu tu, da se odbor imade izaslati za pitanje riečko.

Sada molim, da se vis. kuća izvoli izraziti, koliko članovah da se izašalje?

Digitized by Google

Vel. župan **Koloman Bedeković**: Ja mislim, vis. sabore, da to od nas samih neodvisi, budući je, kako čujemo, ugarski sabor u tom smislu već broj označio. Zato mislim, da na čistom budemo, da bi se vis. predsjedničtvo putem brzojavnim ubaviestilo, koliko imamo članovah odaslati.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Poznata nam je to stvar već putem novinah.

Predsjednik: Želi li dakle vis. kuća na predlog gosp. Bedekovića pristati, da se popita.

(Glasovi: Ne. Poznato je.)

Roberto Zlatarović: Mistificirali bi sami sebe, kada je to već poznato.

Stjepan Jančo: Zaključeno je, da se četvorica bira. Ako bi ugarski sabor zahtievao, da ih se više izašalje, to bi predložio, da bi se predsjedničtvo brzojavno popitalo, za da, ako budu oni više izabrali, da i mi njih više izabrati možemo. (Glasovi: 4, 4.)

Vel. župan **Koloman Bedeković**: Ja mislim, da bi bilo praktičnije, budući ipak imamo izabrati zastupnike u ugarski sabor, da bi se iz onoga broja, koji će zastupati našu kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, da bi se velim iz onoga broja izabrala ona 4 zastupnika, koji će to pitanje riešiti.

Mislim, da bi se ovo na ono vrieme odgodilo, kada bude izbor zastupnikah u ugarski sabor.

Predsjednik: Imadem čast opaziti, da nije na dnevnom redu nikakav vis. reškript, koji bi o potvrdi nagodbe izrično glasio, nego da se taj tako rekuć očekiva; nemožemo se dakle opirati na to sasvim, nego dovoljno je, da se izreče, da će se izabrati 4 člana, a kada, to zavisi od sabora.

(Glasovi: Jest, u svoje vrieme.)

Daklem zaključak je taj, da je vis. reškript primljen, i da je vis. sabor odlučio 4 člana izabrati; a vrieme će se izbora poslje opredieliti.

Tim završujem današnju sjednicu, i molim sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Dvadeset četvrta saborska sjednica

držana dne 18. studenoga 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Priobćenje podnesakah. — Čitanje previšnjeg kralj. reškripta, kojim se sankcionira nagodba s Ugarskom.

Predsjednik: Otvaram današnju sjednicu, i molim g. bilj. Hervoića, da jučerašnji zapisnik proglasiti izvoli.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

dvadeset i treće sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pod predsjedanjem presv. gosp. Antuna Vakanovića, saborskog predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, sab. bilježnika, dne 17. studenoga 1868. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u 11 satih prije podne.

Saborski bilježnik, Janko Car, pročitao je zapisnik posljednje sjednice, koji je u svemu odobren i ovjerovljen.

Zatim su riešeni sljedeći na sabor prispjeli podnesci:

Br. 249. Uzoriti g. kardinal i nadbiskup zagrebački, Juraj Haulik izpričava se, da radi zdravstvenoga stanja na sabor doći nemože; što je uzeto na znanje.

Br. 247. Narodni zastupnik g. Stjepan Kugler moli iz zdravstvenih obzirah osmodnevni dopust, koji mu je i dozvoljen.

Br. 122. Predstavka gradsko-kotarskog municipija Bakra, kojom moli, da bi sabor izposlovao prilagodjenje zakona o popuni vojske mjestnim okolnostnim municipija Bakra; upućuje se na peticionalni odbor.

Br. 217. Predstavka slob. i kr. grada Osieka u pogledu razrušenja i razkopanja osječke tvrdjave; predaje se peticionalnomu odboru.

Br. 216. Predstavka slob. i kr. grada Osieka, kojom moli, da se izradak saborskog odbora u pogledu uredjenja pučkih učionah rieši i u zakon uvede; upućuje se na u svoje vrieme izabrat se imajući školski odbor.

Br. 240. Nikola Arsenović, stanovnik vukovarski, za sada u Zagrebu, uz podnesak svoje knjige pod naslovom: „Osnovne crtice za ustanov tehno-naučnoga zavoda“ moli, da bi isto djelo sabor pod svoju zaštitu primio, — što se predaje u svoje vrieme izabrat se imajućem školskom odboru.

Br. 250. Molba saborskih brzopisacah, da im se pojednice podieli saborski dnevnik ujedno sa saborskimi spisi od g. 1861. do 1868.; upućuje se na peticionalni odbor.

Br. 135. Jugoslavenske akademije molba u pogledu doznačenja svote od 3280 for. radi nabave pokućtva za zemaljski muzej upućuje se na odbor ad hoc za špitalsku sgradu time, da u ovom predmetu još za ovoga zasjedanja sabora svoje izviešće za rješenje podnese.

Br. 236. Molba jugoslavenske akademije u pogledu smještenja iste u bolničkoj sgradi u savskoj ulici upućuje se odboru za špitalsku sgradu.

Br. 237. Molba jugoslavenske akademije u pogledu odkupa prirodoslovne sbirke od pristava zemaljskog muzeja, Špire Brusine, predaje se takodjer odboru ad hoc za špitalsku sgradu.

Nakon toga prijavio je saborski predsjednik, da je previšnji kr. reškript u pogledu kraljevske propozicije glede riečkog pitanja tiskan, medju članove sabora porazdieljen, te pozivlje sabor, da odluči, kada će ga u pretres uzeti.

Usljed čega je na predlog velikog župana i narodnog zastupnika g. Miroslava Kraljevića većinom glasovah zaključeno, da se prev. kr. reškript odmah u pretres uzme, te je napokon iza podulje debate preko predloga narodnog zastupnika g. Antuna Stojanovića, da se naime isti preda odboru ad hoc, koji bi do sutra svoje mnienje o njem izrazio, isti po

Digitized by Google

saboru prihvaćen; zatim je nadalje zaključeno u smislu istoga izabrati 4 člana za odnosni kraljevinski odbor, i to izmedju članovah sabora, koji će u svoje vrieme izabrani biti u smislu nagodbe sa kraljevinom Ugarskom na zajednički ugarsko-hrvatski sabor.

I tim je današnja sjednica u ½2 sata poslje podne zaključena, i sljedeća za sutra u 11 satih prije podne urečena.

Vakanović v. r. Stjepan Hervoić, v. r. sab. bilježnik.

Predsjednik: Molim vis. kućo! Imade li tko kakove primjetbe?

Dr. **Inguj. Brlić**: Proti sastavku samoga zapisnika neimam primjetbe, nego glede odpućenja molbe Arsenovića na školski odbor. Ja mislim gg., da je tote pogrješka učinjena. Obrtnik je naime Arsenović predao molbu svoju ujedno sa knjižicom, u kojoj je razložio koristi, koje bi zemlja naša od obrtničke zadruge mogla vući. Mislim s toga, da neima saveza ta stvar sa školskim odborom, već bi se ovo imalo odboru ad hoc povjeriti.

Predsjednik: Dočim je izvolila vis. kuća taj zaključak učiniti, to je naravska stvar, da zapisnik mora ostati onakov, kakov jest. Pronadje li pako školski odbor, da ta stvar na njega nespada, onda će se predati onako drugomu odboru. S toga mislim, da zapisnik može ostati onakov, kakov jest.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja mislim, da dostojanstvo krune zahtieva, da se zaključak onakov, kakov je glede reškripta učinjen od strane vis. kuće, priobći svjetloj kruni, da je od vis. kuće primljen. Predlažem s toga, da vis. kuća taj moj predlog izvoli primiti.

Stjepan Hervoić: Ja mislim, da ovaj predlog u ovaj zapisnik nespada, nego u budući.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Da, u budući.

Predsjednik: Zapisnik jučerašnje sjednice je ovjerovljen.

Sada, ako izvoli vis. kuća predlog vel. župana zagrebačkoga u pretres uzeti, može se posebni zaključak učiniti.

(Glasovi: Primamo.)

Vis. je kuća dakle zaključila, da se imade Nj. Veličanstvu na ovaj reškript zahvalnica podnieti.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Ne tako, već da se Nj. Veličanstvu do znanja stavi, da je reškript primljen.

Predsjednik: Imadem čast vis. kuću izviestiti, da je bakarski zastupnik g. Batagljarini obolio, i da se je kao takov kući povratio.

Molim g. dnevnoga bilj. Raiznera, da izvoli najvišje rješenje u pogledu nagodbe proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po milosti božjoj car Austrijanski, kralj Ugarski i Češki, kralj Dalmatinski, Hrvatski i Slavonski, Galički, Vladimirski i Ilirski, arkivojvoda Austrijanski itd. itd. itd.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni, vierni Naši!

Nastojeći Mi, primjerno otčinskoj Našoj skrbi, unapredjivati sve, što na učvršćenje blagostanja premilih Nam kraljevinah i zemaljah spada, odlučismo premilostivo odobriti i kraljevskom Našom moćju potvrditi zakonski članak, kojega Nam viernosti vaše s preponiznom adresom od 26. rujna t. g. predložiše, ovako, kako sliedi:

Zakonski članak

o nagodi, koju s jedne strane kraljevina Ugarska, sjedinjena s Erdeljem, s druge strane kraljevine Hrvatska i Slavonja sklopiše za izravnanje postojavših izmedju njih državopravnih pitanjah:

Pošto su kraljevine Hrvatska i Slavonija tečajem stoliećah koli pravno toli faktično spadale ka kruni sv. Stjepana, i pošto je u pragmatičkoj sankciji takodjer izrečeno, da su i zemlje krune Ugarske medjusobno nerazdružive: to su na ovih temeljih s jedne strane kraljevina Ugarska sjedinjena s Erdeljem, s druge strane kraljevine Hrvatska i Slavonija za poravnanje nastavših medju sobom državopravnih pitanjah sklopile sljedeću nogodbu:

§. 1.

Kreljevina Ugarska sjedinjena s Erdeljem i kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija sačinjavaju jednu te istu državnu zajednicu tako napram ostalim pod vladom Nj. Veličanstva stojećim zemljam, kao što i napram inim državam.

§. 2.

Iz ove državne zajednice i skupnosti sliedi, da se ima kralj kraljevinah Ugarske i Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jednom te istom krunom i jednim te istim krunitbenim činom okruniti, i za sve pod krunom sv. Stjepana stojeće kraljevine na zajedničkom saboru ovih kraljevinah zajednička krunitbena zavjernica utanačiti i izdati.

Izvornik ove krunitbene zavjernice ima se uz magjarski sastavak i jezikom hrvatskim sastaviti i kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji izdati, i u njemu cjelokupnost i zemaljski ustav kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zajamčiti.

Krunitbena zavjernica od god. 1867. ima se naknadno takodjer izvorno hrvatskim jezikom sastaviti i saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije što prije poslati.

§. 3.

Iz gori spomenute nerazdružive državne zajednice sliedi nadalje, da glede svih onih predmetah, koji su svimkolicim

Digitized by Google

kraljevinam krune Ugarske i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički, ili koji se zajedničkim sporazumkom razpravljati imadu, treba da bude kraljevinam Ugarskoj i Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji jedno te isto zakonito zastupstvo, zakonodavstvo i što se izvršbe (Executive) tiče, zajednička vlada.

§. 4.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija pripoznavaju zakonski članak XII. g. 1867. ugarskoga sabora, koji označuje zajedničke poslove medju kraljevinami krune sv. Stjepana i ostalimi zemljami Nj. Veličanstva, zatim i poslove, koji premda nisu zajednički obim ovim strankam, nu ipak se zajedničkim sporazumkom njihovim razpravljati imadu, i koji ustanovljuje način njihova rukovodjenja; — istom tako pripoznavaju i već na temelju ovoga zakona oživotvorene nagodbene ustanove, osobito zak. čl. XIV., XV. i XVI. od god. 1867. i za se kriepostnimi i obveznimi, nu ipak uz tu naročitu ogradu, da se u buduće slični temeljni zakoni i nagodbe samo zakonitim sudjelovanjem kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije stvarati mogu.

U ovom stavku spomenuti temeljni zakon i zakonski članci imaju se naknadno u izvornom hrvatskom sastavku takodjer izdati i proglašenja radi saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije što prije poslati.

§. 5.

Izim onih predmetah, koji su kraljevinam krune sv. Stjepana i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički, ili koji se zajedničkim njihovim sporazumkom razpravljati imadu, postoje još i drugi kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jednako se tičući poslovi, glede kojih se ovom nagodbom priznaje potreba zajedničke vlade za sve zemlje krune ugarske.

§. 6.

Takav je prije svega zajednički posao za sve kraljevine krune sv. Stjepana opredjeljivanje troškovah za previšnji kraljevski dvor.

§. 7.

Zajednički su poslovi nadalje: dozvoljivanje novakah, zakonarstvo za obranbeni sustav i vojn. dužnost i odredbe glede ponamješćivanja i obskrbljivanja vojske, glede česa se ipak za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju odredjuje:

a) da se broj novakah na Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju iz kontingenta zajednički opredieljenog odpadajući odmjeri po razmjerju ukupnoga pučanstva njihovoga; pri čemu se samo po sebi razumieva, da se u slučaju promjene sadanjega obranbenoga sustava, propisi novoga obranbenoga sustava takodjer u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji uvesti imadu;

b) da se novaci iz kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije uvrstiti imadu u vojne pukovnije istih kraljevinah; napokon

c) da se pri uvršćivanju novakah obzir uzeti ima na njihovo usposobljenje za stanovite struke vojničtva, pa da se novaci iz Primorja najvećma uvršćivaju u pomorsku vojsku.

§. 8.

Zajednički su kraljevini Ugarskoj i kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji tako u obziru zakonarstva, kao što i u obziru vladavine na sdola opisani način financijalni poslovi takodjer. Prema tomu spada na zajednički državni sabor svih kraljevinah krune ugarske: ustanovljivati zajednički porezni sustav, dozvoljivati izravne i neizravne poreze tako glede vrstih kao i brojevnih stavkah istih porezah, istom tako razpisivati poreze, rukovoditi i utjerivati jih, uvadjati nove poreze, ustanovljivati proračun zajedničkih troškovah, kao i pregledavati godišnje zaključne račune, tičuće se troškovah za zajedničke poslove; — zatim spada na isti sabor: kontrahiranje novoga i konvertiranje već obstojećega državnoga duga; — nadalje uprava, prodaja, preinačivanje i obterećivanje nepokretnih državnih dobarah, razpolaganje o monopolih i kraljevskih prihodih (regalia majora) i u obće svaka odredba, odnoseća se na takove financijalne predmete, koji su svim zemljam krune sv. Stjepana zajednički; s onim ipak ograničenjem, da, ako bi se radilo o prodaji državne dalmat.-hrvatsko-slavonske nepokretne imovine u zemljah i šumah, o tom se i sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sasluhnuti ima, pa da se bez njegove privole prodaja takova izvesti nemože.

Glede svih ovih predmetah zajedničko financijalno upraviteljstvo, koje vodi zajedničkomu saboru odgovorni kraljevski ugarski ministar financijah, proteže se i na kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

§. 9.

Svim kraljevinam krune Ugarske zajednički poslovi su nadalje: novčarstvo, kovani novac i bankarstvo, kano i ustanovljenje sustava novčana i obćenitoga novčanoga mjerila, izpitivanje i odobravanje onih trgovačkih i državnih ugovorah, koji se jednako tiču svih zemaljah krune sv. Stjepana, ili se odnose na zemljištnu promjenu; odredbe glede bankah, zavodah za vjeresiju i osiguravanje, povlasticah, mjere i vage; zatim zaštita markah i muštrah, punciranje, vlastničto književnih i umjetnih proizvodah, pravo pomorsko, trgovačko, mjenbeno i rudno, te u obće trgovina, mitnice i malte, brzojavi, pošte, željeznice, luke, brodarstvo i one državne ceste i rieke, koje se kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jednakim načinom tiču.

§. 10.

Zajedničko je zakonodavstvo takodjer glede ustanovah ob obrtih, razumievajuć ovamo i kućarenje, o družtvih,

Digitized by Google

kojim nije svrha zajedničkoga tečenja ili dobitka, o putnih listovih, redarstvu nad inostranimi, o državljanstvu i domaćinstvu.

§. 11.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija pripoznavaju, da bi one dužne bile polag svoje porezne snage pridonašati za one troškove, koje s jedne strane kraljevinam ugarske krune i ostalim zemljam Nj. Veličanstva priznani zajednički poslovi, s druge strane svimkolicim zemljam krune ugarske gori izjavljeni zajednički poslovi iziskuju.

§. 12.

Ovo poreznoj snazi primjerno razmjerje polag istih službenih podatakah, na kojih temelju je zemljam ugarske krune prinosbeno razmjerje za pokriće troškovah zajedničkih poslovah sa ostalimi zemljami Nj. Veličanstva medjusobno na 10 godinah ustanovljeno, čini za isto ovo vrieme za kraljevinu Ugarsku s Erdeljem $93^{5592201}$, za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju $6^{4407799}$ postotakah.

§. 13.

Pošto bi pako svikolici čisti dohodci kraljevinah Hrvatske i Slavonije onu svotu, koja bi po spomenutom u gornjem paragrafu poreznoj snazi primjernom ključu za troškove zajedničkih poslovah na njih odpala, u sadanjih okolnostih samo tako pokriti mogli, ako bi ove kraljevine takodjer veći dio od troškovah za svoju samoupravu potrebitih u tu svrhu podavale: s toga se kraljevina Ugarska obzirom na obnovljenje onoga bratskoga odnošaja, koji je medju njom i medju kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom od stoliećah obstojao, drage volje sjedinjuje s ovimi kraljevinami u tom, da se ponajprije iz dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije povuče stanovita svota, koja se od vremena do vremena za troškove samouprave nutarnje ovih kraljevinah po nagodbi ustanovi, a ostala svota od pokrića potriebštinah nutarnje samouprave preostavša da se obrati za obće potrebite troškove zajedničkih poslovah.

§. 14.

Na temelju načela u predidućem paragrafu izraženoga s jedne strane medju kraljevinom Ugarskom, i s druge strane medju kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sljedeća se sklaplja financijalna pogodba:

§. 15.

Potriebština nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za vrieme onih 10 godinah, dok traje medju kraljevinami krune ugarske i medju ostalimi zemljami Nj. Velič. obstojeća nagodba, ustanovljuje se sa 2,200.000 for.

§. 16.

Ova svota ima se ponajprije sa 45 postotakah od njihovih izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah pokrivati, to jest toliki postotak sveukupnih dohodakah ovih kraljevinah ima se izručivati u onu hrv.-slavonsku zemaljsku ili municipialnu blagajnu, kamo će to sdruženih kraljevinah zakonarstvo ili vlada želiti.

§. 17.

Postotak od 55 iz svih dohodakah javnih kraljevinah Hrvatske i Slavonije imat će se za pokriće zajedničkih troškovah u zajedničku državnu blagajnu izručivati.

§. 18.

Izmedju dohodakah onih, koji će se po §§. 16. i 17. za potriebštinu nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije i za troškove zajedničkih poslovah podieliti, izuzimlju se:

a) potrošarine od vina i mesa, koje se u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji polag dosadanje porabe nadalje takodjer na pokriće občinskih potriebštinah obraćati mogu;

b) dohodci od mitnicah u sljedstvu zak. čl. VII. g. 1867.

§. 19.

Ako bi se zemljištni obseg kraljevinah Hrvatske i Slavonije faktičnim pridruženjem Dalmcije, ili sjedinjenjem uprave voj. krajine povećao: dohodci teritorija s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sjedinjenoga imat će se takodjer po ključu ustanovljenom u §. 16. i 17. podjeljivati medju troškove nutarnje uprave kraljevinah ovih i troškove zajedničkih poslovah.

§. 20.

Obstojeći za sada zemaljski namet, kao što i kraljevini Ugarskoj, ima se i u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji spojiti sa državnimi porezi.

§. 21.

Zemljorazteretni namet pako ima i nadalje rukovoditi zemljo-razteretno ravnateljstvo ovih kraljevinah, i financijalno ravnateljstvo ima ga u blagajnu zemljorazteretnoga ravnateljstva ivručivati sve dotle, dok se podpuno neizplati zemljorazteretni zemaljski dug kraljevine Hrvatske i Slavonije. Sa svim tim uzdržaje se zajedničko jamstvo kraljevinah krune ugarske za ovaj zemljorazteretni dug nadalje takodjer, i u tu svrhu možebit potrebita pripomoć predujmivat će se iz zajedničke državne blagajne polag dosadanjega načina i običaja.

§. 22.

Kraljevski ugarski ministar financijah vodi izvršbu (Executivu) u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji glede izravnih i neizravnih porezah, dohodakah od državnih monopolah, biljegovine, taksah, pristojbah i dohodakah od državnih dobarah po ravnateljstvu financijalnom zagrebačkom, koje on imenuje.

Digitized by Google

§. 23.

Oni odjeli zemaljskoga računovodstva zagrebačkoga, koji rukovode predmete u područje autonomne vlade kraljevine Hrvatske i Slavonije spadajuće, podpadaju u svakom obziru odredjivanju ovih kraljevinah. Nu posljedci vodjenih po ovih računovodstvenih odjelih zaključnih računah imat će se zajeničkomu ministru financijah priobćivati u tu svrhu, da se financijalni podatci svih zemaljah ugarske krune podpuno sastavljati uzmognu.

§. 24.

Autonomna zemaljska vlada i oblasti kraljevinah Hrvatske i Slavonije imadu u osiguravanju i utjerivanju javnih dohodakah sa svom pripravnošću podupirati organe zajedničke financijalne vlade, i točno izpunjavati zakonite odredbe ministra financijah zajedničkomu saboru odgovornoga.

§. 25.

Ako postotak 45 od svihkolicih dohodakah u gdjekojih godinah nebi mogao pokriti sgora (§. 15.) ustanovljenu potriebštinu nutarnje uprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije, tada će kraljevina Ugarska manjak predujmiti.

§. 26.

Bude li obratno spomenuti postotak 45 nadvisio svotu, koja je za potriebštine nutarnje uprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije nagodbom ustanovljena, to će se višak obratiti na pokriće zajedničkih troškovah.

§. 27.

Nu budu li dohodci kraljevinah Hrvatske i Slavonije povećanjem porezovne snage nadvisili onaj dio zajedničkih troškovah, koji bi po ključu poreznoj snagi primjernom u §. 12. opredieljenom na njih spao: to će višak ovaj na razpolaganje kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji pripasti, bez da bi ove kraljevine zato bile dužne one svote naknadno pokriti, koje u predidućih godinah glede zajedničkih troškovah uplatile nisu.

§. 28.

Obračunavanje o dohodcih kraljevinah Hrvatske i Slavonije ima se načiniti po načelih u predidućih paragrafih spomenutih, i takovo skupa sa zaključnimi računi svih zemaljah krune ugarske u isto vrieme predložiti zajedničkom zakonodavstvu svih kraljevinah ugarske krune.

Ovdje izpitani račun priobćit će se znanja radi saboru kraljevinah Hrvatshe i Slavonije.

§. 29.

Posebni izkaz o dohodcih kraljevinah Hrvatske i Slavonije moći će se početi voditi poslje oživotvorenja nagodbe i samo s 1. siečnja 1869. Dok nagodbu neprimu oba zakonodavstva, i dok ju nepotvrdi Nj. Veličanstvo, bit će proračun od god. 1867. pravilom glede kraljevinah Hrvatske i Slavonije za doznačivanje troškovah njihove samouprave.

§. 30.

Iz poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji su do konca god. 1867. uključivo nastali, i koji se utjerati mogu, imade se postotak 63 obratiti na potriebštine nutarnje samouprave rečenih kraljevinah, postotak 37 usuprot spada u zajedničku državnu blagajnu.

§. 31.

Pravo zakonarsko glede onih predmetah, koji su kraljevinam ugarske krune i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički, ili se njihovim medjusobnim zajedničkim sporazumkom obavljati imadu, kao i glede onih poslovah, koji se u gornjih paragrafih za svekolike kraljevine ugarske krune zajedničkimi označuju, pripada zajedničkomu saboru svih kraljevinah ugarske krune, koji se svake godine u Peštu sazvati imade.

§. 32.

Na tom zajedničkom saborn bit će kraljevina Hrvatska i Slavonija po razmjerju broja njihovoga pučanstva zastupane sa 29 zastupnikah; ovamo nerazumievajući grad Rieku s njegovim kotarom s razloga u 66. paragrafu navedenoga. — Ako bi se broj zastupnikah ugarskoga sabora s vremenom promienio, imat će se broj zastupnikah za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju uz priuzdržanje razmjerja pučanstva ustanoviti po istih načelih, koja budu upotrebljena kod opredjeljivanja broja zastupnikah kraljevine Ugarske.

§. 33.

Ako se pučanstvo kraljevinah Hrvatske i Slavonije budi sjedinjenjem uprave vojne krajine, budi sdruženjem Dalmacije umnoži: tada će se broj zastupnikah sdruženih kraljevinah povisiti upravo po istom razmjerju, u kom se njihovo pučanstvo umnožalo bude.

§. 34.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija biraju svoje zastupnike na zajednički sabor iz sredine vlastitoga svoga sabora, i to za cielo ono vrieme, dokle traje zastupnička vlast zastupnikah zajedničke zastupničke kuće. — U slučaju, ako bi medju tim razpušten bio sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, ostaju njihovi zastupnici na zajedničkom saboru tako dugo, dok novosazvani sabor nebude izabrao druge zastupnike.

§. 35.

Zastupnici kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije vrše na zajedničkom saboru osobno pravo razpravljanja i odvjetovanja u svih poslovih, koji su u predidućih paragrafih zajedničkimi pripoznati upravo tako samostalno i bez ikakva naputka, kao god ostali članovi zajedničkoga sabora.

Digitized by Google

§. 36.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija odaslati će takodjer iz svoga sabora dva zastupnika u kuću velikašah zajedničkoga sabora.

§. 37.

Velikaši i oni crkveni svjetovni dostojanstvenici kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koji su u ugarskoj velikaškoj kući prije god. 1848. imali pravo sjela i osobnoga glasa, bit će istim pravom i u buduće članovi kuće velikašah zajedničkoga sabora sve dotle, dok se ova kuća na drugih temeljih neuredi.

§. 38.

Zajednički poslovi će se na zajedničkom saboru u koliko je moguće razpravljati prije svega i uzastopce, te će se u svakom slučaju obzir uzeti na to, da se zastupničtvu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ostavi vrieme najmanje triuh mjesecah za razpravljanje vlastitih samoupravnih poslovah na domaćem njihovom saboru.

§. 39.

Svi troškovi zajedničkoga sabora, dakle i dnevnice i konakovina zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije namiruju se iz zajedničke državne blagajne.

§. 40.

Čim kraljevine ugarske krune jedan dio zadatakah zajedničkoga svoga sabora, najme ustanovljenje troškovah, potrebitih za one zajedničke poslove, koji se iz pragmatičke sankcije proizticućimi pripoznavaju, izvršavaju sredstvom poslanstva (delegacija) iz sredine svoje izabranoga: to će se po zajedničkom saboru izmedj zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije birati toliko licah u ugarsku delegaciju, koliko jih zahtieva ključ, po kom ove kraljevine učestvuju na zajedničkom saboru.

§. 41.

Prema tomu se odredjuje, da će se izmedju zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od strane zastupničke kuće četiri zastupnika, a od strane velikaške kuće jedan član birati u delegaciju ugarsku.

§. 42.

Ako se broj zastupnikah dalm.-hrvat.-slavonskoga sabora umnoži usljed zemljištnoga povećanja u §. 33. napomenutoga: povisit će se po razmjerju tom povećanju odgovarajućem broj onih članovah, koji se izmedju zastupnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije biraju u delegaciju ugarsku.

§. 43.

Glede svih onih poslovah, koji su zak. čl. XII. g. 1867. i ovom nagodbom svim zemljam krune ugarske zajedničkimi izjavljeni, izuzam u §. 10. navedene predmete, vodi središnja u Budim-Pešti stolujuća vlada izvršbu sredstvom vlastitih svojih organah takodjer u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 44.

Obzirom na zastupanje interesah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ima se za iste kraljevine imenovati jedan posebni dalm.-hrvat.-slavonski ministar bez listnice kod sredisnje vlade u Budim-Pešti. Taj ministar je član ukupnoga ministarskoga vieća, imajući u njem pravo odvjeta, pa je odgovoran zajedničkomu državnomu saboru. — On će biti svezom izmedju Nj. c. i kr. apošt. Veličanstva i zemaljske vlade kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 45.

Središnjna vlada nastojati će, da u obsegu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sporazumno postupa sa autonomnom vladom istih kraljevinah; nu budući da je središnja vlada za postupak svoj odgovorna zajedničkomu saboru, na kom su i kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija zastupane, s toga će zemaljska vlada istih kraljevinah i njene oblasti podpomagati srednišnju vladu u obziru njenih odredbah, pače takove i neposredno izvršivati na toliko, na koliko središnja vlada vlastitih svojih organah ondje imala nebi.

§. 46.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija pako na njihovo zahtievanje osiguravaju se, da će središnja vlada tako činovnike za hrvatsko-slavonske odsjeke, koji će se kod iste središnje vlade ustrojiti, kako takodjer i one svoje organe, koji će u obsegu kraljevinah ovih uredovati, obzirom na potrebitu strukovnu vještinu, u koliko to samo moguće bude, imenovati izmedju domaćih sinovah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 47.

Glede svih onih predmetah, koji ovom nagodbom nisu priuzdržani zajedničkomu saboru i središnjoj vladi, pripada kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji pravo podpune samouprave (autonomije) tako u području zakonarstva kao izvršbe.

§. 48.

S toga razloga spada u djelokrug podpune autonomije kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zakonodarstvo i uprava u poslovih nutarnjih, nastave i pravosudja, amo računajuć sudbenost u svih molbah, izim sudbenosti glede pomorskoga prava.

§. 49.

U pogledu zakladah vjerozakonskih i nastavnih imadu se tražbine, tičuće se prošlosti, putem medjusobnoga obračunavanja izjednačiti.

Digitized by Google

§. 50.

Na čelu autonomne vlade kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije stoji ban, koji je odgovoran saboru istih kraljevinah.

§. 51.

Bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije imenuje Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvo na predlog i uz prema-podpis kralj. ugarkog ministarskoga predsjednika.

§. 52.

Gradjansko dostojanstvo bana odlučuje se za buduće od dostojanstva vojničkoga, pa se pravilom ustanovljuje, da odsele vojnička osoba nemože imati ikakva upliva na gradjanske poslove u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 53.

Banu gradjanskoga stališa biti će i odsada naslov: „Ban kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“ i časti banskoj pripadati će sva ona prijašnja preimućtva i dostojanstva, koja se slažu s njegovim položajem. Po tom i nadalje ostaje članom kuće velikašah zajedničkoga sabora.

§. 54.

Na temelju predloga banova ustanovit će sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije daljnje ustrojstvo autonomne zemaljske vlade s previšnjim privoljenjem c. i kr. apošt. Veličanstva.

§. 55

Iza previšnje potvrde ove nagodbe ima se odmah dokinuti hrv.-slav. dvorska kancelarija.

§. 56.

U svemkolikom obsegu kraljevinah Hrvatske i Slavonije službeni je jezik hrvatski toli u zakonodavstvu, koli u sudstvu i upravi.

§. 57.

Za organe zajedničke vlade ustanovljuje se takodjer hrvatski jezik službenim jezikom unutar granicah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 58.

Predloge i spise u hrvatskom jeziku sastavljene, pa iz kraljevinah Hrvatske i Slavonije na zajedničko ministarstvo podnešene imade to ministartvo primati i riešitbe svoje na istom jeziku izdavati.

§. 59.

Obzirom na to, da su kraljevine Hrvatska i Slavonija politički narod, imajući posebni svoj teritorij i u pogledu nutarnjih svojih poslovah vlastito zakonodavstvo i autonomnu vladu, ustanovljuje se nadalje, da se zastupnici istih kraljevinah tako na zajedničkom saboru, kako i u delegaciji mogu služiti i jezikom hrvatskim.

§. 60.

Na zajedničkom saboru stvoreni i podpisom Nj. c. kr. apošt. Veličanstva providjeni zakoni izdavat će se za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju u izvorniku hrvatskom i odaslati saboru tih hraljevinah.

§. 61.

U poslovih autonomnih imadu se unutar granicah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije upotrebljivati sjedinjene boje i grbovi istih kraljevinah, potonji providjeni krunom sv. Stjepana.

§. 62.

Kod označivanja poslovah, svim kraljevinam krune ugarske zajedničkih, opotrebljuju se sjedinjeni grbovi kraljevinah Ugarske i Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 63.

Za razpravljanja zajedničkih poslovah imade se uz ugarsku zastavu i sjedinjena zastava kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije razviti na sgradi, u kojoj se obdržava zajednički sabor zemaljah krune ugarske.

§. 64.

Na kovanom novcu ugarske krune ima se kraljevskomu naslovu uvrstiti takodjer naslov kralja Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 65.

Kraljevina Ugarska priznaje zemljištnu cjelokupnost kraljevinah Hrvatske i Slavonije i nastojati će o tom, da se ova oživotvori.

Napokon će ona i u buduće uskorivati, da se onaj dio vojne krajine, koji ka kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji spada, skupa sa vojnimi krajiškimi komuniteti sjedini sa pomenutimi kraljevinami u obziru zakonodavstva, uprave i sudstva, i kako je dosada višeput rieč digla, neće i u buduće prestati temeljem prava sv. ugarske krune zahtievati reinkorporaciju Dalmacije, kao i zahtievati, da se pridruži kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji; nu svakako se bude Dalmacija ob uvjetih ove inkorporacije saslušati imala.

§. 66.

U smislu prijašnjega paragrafa priznavaju se kao k teritoriju kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije spadajuće:

1. Sve ono zemljište, koje sada skupa s gradom i kotarom bakarskim spada k županiji riečkoj, s izuzetjem grada i kotara riečkoga, koji grad, luka i kotar sačinjavaju posebno s ugarskom krunom spojeno tielo (separatum sacrae regni coronae adnexum corpus), i glede kojega kao takova, posebne autonomije i na nju protežućih se zakonodavnih i upravnih odnošajah uredjenja, imat će se putem

Digitized by Google

odborskih razpravah izmedju sabora kraljevine ugarske i sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i grada Rieke obće sporazumljenje postići.

2. Županija zagrebačka sa gradovi Zagrebom i Karlovcem i slobodnim kotarom Turopoljskim;
3. županija varaždinska s gradom Varaždinom;
4. žup. križevačka s gradovi Križevci i Koprivnicom;
5. županija požežka s gradom Požegom;
6. županija virovitička s gradom Osiekom;
7. županija sriemska.

Nadalje sljedeće krajiške pukovnije:

1. Lička.
2. Otočka.
3. Ogulinska.
4. Slunjska.
5. Banovačka prva.
6. Banovačka druga.
7. Varaždinsko-križevačka.
8. Varaždinsko-gjurgjevačka.
9. Gradiškanska.
10. Brodska.
11. Petrovaradinska.

Napokon sadašnja Dalmacija.

§. 67.

Kraljevina Ugarska privoljuje na to, da se mitnice u Zemunu, Mitrovici, Rači, Klenaku i Jakovu i donle, dok gore označena zemljištna cjelokupnost istinom postane, iz sadanje neposredne središnje uprave izluče, te u znak priznanja zemljištne cjelokupnosti podrede zagrebačkomu financijalnomu ravnateljstvu.

§. 68.

Kriepost svih zakonah i odredabah, koje se nazočnoj nagodbi protive, ima prestati, čim ova nagodba postigne previšnju sankciju.

§. 69.

Nasuprot se i za buduće imadu smatrati zajedničkimi pravi i temeljnimi zakoni ugarske krune sva ona ustavna prava i svi oni temeljni zakoni, kojih se užitak i zaštita u prošlosti ravnim načinom protezala kako na kraljevinu Ugarsku tako i na kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, te koji s nazočnom nagodbom u opreci nestoje.

§. 70.

Iza kako bude nazočna nagodba postigla previšnju sankciju, imade se ona kao zajednički temeljni zakon uvrstiti u posebne zakonike kraljevine Ugarske i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; pa se podjedno ustanovljuje, da ova nagodba nemože biti predmetom zakonodavstva pojedinih nagadjajućih se kraljevinah, i da promjena iste uzslieditи može samo onim putem, kojim je udjelotvorena, pristupom naime svih onih činbenikah, koji ju sklopiše.

Izjavljajući Mi zakonski taj članak i sve, što je u njemu sadržano, kako u cielosti, tako i u pojedinostih, vrlim, prijaznim i primljenim, evo ga kraljevskom Našom moćju odobravamo, potvrdjujemo s tim, da ćemo ga i sami obdržavati, a i po drugim viernim nam obdržavati dati, kao što ga silom i kriepostju ove Naše listine primamo, odobravamo, i kraljevskim Našim podpisom potvrdjujemo.

Dano u stolnom i glavnom Našem gradu Beču na dan osmoga studenoga godišta spasa hiljadu osam sto šestdeset i osmoga, vladanja Našega dvadesetoga.

Franjo Josip s. r.

Milan barun Kussevich, s. r., g. t.

Po previšnjoj zapovjedi Njegova posvećenoga cesarskoga i kraljevsko-apoštolskoga Veličanstva:

Eduardo barun Jellachich s. r.

(Podpis kraljev bijaše pozdravljen sa „Živio“; na kraju čitanja gromoviti „Živio.“)

Predsjednik: Visoka kućo! Dočim je nagodba izmedju kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i kraljevine Ugarske sklopljena, po Nj. c. kr. apošt. Veličanstvu potvrdjena, s time dakle u zakon uvedena, imade se ovaj previšnji reškript i dotično zakon tiskati, i medju članove visokog sabora podieliti, te zatim na izvršenje ovoga zakona stupati.

S time završujem današnju sjednicu, i molim gg. zastupnike, da se izvole sutra u 9 satih k božjoj službi u prvostolnu crkvu potruditi; a u 11 satih opet ovdje u sabornici sakupiti.

Digitized by Google

Dvadeset peta saborska sjednica

držana dne 19. studenoga 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednica. — Zahvalnica Nj. Veličanstvu, radi sankcije nagodbe. — Čitanje vis. kr. reškripta, kojim se sankcionira zak. čl. o osušenju lonjskog polja. — Izviešće ovjeriteljnog odbora. — Izviešće odbora za saborske troškove. — Izbor zastupnikah za ugarski sabor i četvorice u deputaciju, glede riečkog pitanja.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da zapisnik proglasi.

Bilježnik **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

dvadeset četvrte sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 18. studenoga 1868. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gosp. Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 11¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 23. saborske sjednice, koji bje bez primjetbe odobren.

2. Predlog zastupnika virovitičkoga, dra. Iguj. Brlića, da se u posljednoj sjednici na školski odbor upućena molbenica Nikole Arsenovića predade posebnom odboru ad hoc, — nije primljen.

3. Na predlog velikoga župana, Mirka Bogovića, bude jednoglasno zaključeno: Njegovomu c. i kr. apošt. Veličanstvu do previšnjega znanja staviti zaključak 23. saborske sjednice, kojim je sabor kraljevinah ovih primio previšnji kraljevski reškript od 8. o. m., stignuvši u pogledu kraljevske propozicije glede riečkoga pitanja.

4. Predsjednik javi, da se je zastupnik bakarski, dr. Pavao Batagliarini, razbolio, i kući otišao, — što je na znanje primljeno.

5. Čitan bje zatim previšnji kraljevski reškript od 8. o. m., kojim Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvo odobrava, i kraljevskom moćju potvrdjuje predloženi si saborskom adresom od 26. rujna t. g. zakonski članak o nagodi, koju s jedne strane kraljevina Ugarska sjedinjena s Erdeljem, s druge pako strane kraljevine Hrvatska i Slavonija sklopiše za izravnanje postojavših izmedju nijh državopravnih pitanjah.

Previšnji taj kr. reškript bude sa oduševljenjem primljen i zaključeno, da se u cielosti svojoj tiska, te medju saborske članove razdieli.

6. Nakon toga pozvav predsjednik saborske članove, da sutra na imendan Nj. Veličanstva kraljice prisustvuju u 9 satih u jutru misi u prvostolnoj crkvi, — završi sjednicu, u 12¼ satih poslje podne, urekav sljedeću sjednicu na 19. o. m. u 11 satih prije podne.

Vakanović v. r.

Ljudevit Raizner, v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Imade-li kakve primjetbe? (Nitko se nejavi.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Vaše c. i kr. apošt. Veličanstvo, kralju i gospodaru premilostivi!

Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije primio je u 23. svojoj, dne 17. o. m. držanoj sjednici previšnju kraljevsku propoziciju glede riečkoga pitanja, najvišjim reškriptom Vašega c. i kr. apošt. Veličanstva od 8. o. m. premilostivo izdanu, — te je u sljedstvu toga ujedno zaključio, da hoće iz svoje sredine izabrati kraljevinski odbor, sastojeći iz četirih licah, koji će sa sličnim kraljevinskim odborom kraljevine Ugarske sjedinjene s Erdeljem, i sa zastup-

Digitized by Google

nici grada Rieke voditi daljnje prijateljsko razpravljanje o utvrditi se imajućoj nagodi glede toga preporučnoga jošte pitanja.

Sabor kraljevinah ovih drži si u podaničkoj smiernosti za dužnost, taj svoj zaključak do previšnjega znanja Vašem c. kr. apoštolskom Veličanstvu prepokorno staviti.

Time s poklonstvenim štovanjem ostaje u Zagrebu 18. studenoga 1868.

Vašeg c. i kr. apošt. Veličanstva prepokorni,
vazda verni podložnici
Sabor kraljevinah Dalm. Hrv. i Slav.

Predsjednik: Neima nikakve primjetbe? (Nitko se nejavi.)

Zapisnik je ovjerovljen.

Imadem čast vis. kući predložiti najviši reškript u pogledu lonjskoga polja.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić** čita:

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po milosti božjoj car Austrijanski, kralj Ugarski i Češki, kralj Dalmatinski, Hrvatski i Slavonski, Galički, Vladimirski i Ilirski, arkivojvoda Austrijanski itd. itd. itd.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni, verni Naši!

Nastojeći Mi, primjerno otčinskoj skrbi Našoj za vierne Nam podložnike, sve ono pospješivati i unapredjivati, što za sreću i blagostanje istih koristnim nalazimo, i želeći milim nam kraljevinam Našim Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji podieliti nov dokaz kraljevske Naše prijaznosti i blagonaklonosti, odlučismo premilostivo, preponiznom predstavkom od 26. rujna t. g. br. 166 predloženi Nam zakonski članak ob osušen u lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša doslovno potvrditi ovako kako sliedi:

Zakonski članak

ob osušenju lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša.

§. 1.

Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije uzimlje osnovu predloženu mu po družtvu sastojećem se iz barona Gjure Raucha, grofa Ladislava Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Farkas-Vukotinovića i drugovah za osušenje lonjskoga polja izmedju Rugvice do izljeva Trebeša u prostoru od 180.532 jutra, odnosno djelo po ovoj osnovi izvest se imajuće po smislu zak. čl. XXV. XXXVI. godine 1832-6 i čl. X. godine 1840. pod zaštitu zakona.

§. 2.

Posjedatelji zemaljah ovoga polojnoga osušit se imajućega prostora, dužni su razmjerno svomu posjedu, spomenutomu u §. 1. družtvu, trošak osušenja i izvlastbenu kupovinu za u tu svrhu potrebita zemljišta, mlinove i druge zgrade odplatiti za vrieme od 25 godinah, u godišnjih beztretnih 8% anuitetih. Odplata će početi od onoga časa, kad bude putem zemaljske vlade konstatirano, da je po predloženoj osnovi osušenje lonjskoga polja izvedeno.

§. 3.

Sabor ovaj ojamčuje se u ime kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije podlivatnomu družtvu, da će exekutivni organi ovih kraljevinah vazda točno utjerati od dotičnikah platežne obroke kao što je ustanovljeno §. 2. — u rokovih, putem i načinom, kao što se utjeruje i plaća i državni porez.

§. 4.

Pravo izvlastbe (expropriatie) zemljištah, podkućnicah, mlinovah i drugih sgradah za izvedenje nasipah, strugah i ostalih za ovo osušenje potrebitih gradnjah podjeljuje se ovim poduzetnomu družtvu u §. 1. ovoga članka napomenutomu na osnovu čl. XXV. 1832—6 i ministarke naredbe od 21. travnja 1857.

§. 5.

Gradnje ovoga poduzeća, napose nasipi, obale, prokopi uživaju proti zlobnoj oštети onu istu zaštitu, koju imaju po §. 85., 86. i 89. kaz. zak. željeznice i državni brzojavi.

Oštetitelji kaznit će se po ustanovah prenavedenih §§. kaz. zak.

§. 6.

Nova potočna struga, što će ju izvesti družtvo, ostaje za vrieme odplatnih 25 godinah s vodom i obalami vlastitost družtva.

Izminućem ovih 25 godinah spasti će u vlastitost kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; dočim nasipi savski sa ostalimi izvlaštenimi zemljišti prelaze odmah, iza kako bude djelo izsušenja izvedeno i kollaudirano, bezplatno u vlastitost ovih kraljevinah.

§. 7.

Zemaljska vlada povlašćuje se, da u ime kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na osnovu ovoga članka i po smislu ustanovah nalazećih se u podnešenom po odboru saborskom za osušenje lonjskoga polja ob ovom podhvatu predlogu, odmah a najdulje za dva mjeseca, iza kako stigne najviša potvrda ovoga saborskoga zaključka, sklopi definitivni ugovor ob ovom poduzeću s družtvom naponenutim u §. 1.

Zemaljska vlada ima odmah iza stignuvše najviše sankcije ovoga zakonskoga članka započeti posao izvlastbe zemljištah i inih nepokretninah potrebitih za izsušenje, i neprekidno ga dovršiti; točno konstatirati izvlastbenu kupovinu; ovu u definitivnom ugovoru dodati ustanovljenoj svoti osušiteljnih troškovah; pa ukupnu svotu na 8% godišnje anuitete razmjerno medj dotične točno eruirati se imajuće posjednike razdieliti, te bditi nad tim, da budu obroci platežni

Digitized by Google

iza kako bude osnovljena radnja kollaudirana, u vrieme točno po exekutivnih organih od dotičnih dužnikah utjerani. Davši tako taj članak od rieči do rieči uvrstiti u ovu Našu listinu, pa izpovjedajući ga prijatnim i primljenim, udielismo mu Naše kraljevsko suglasje i odobrenje te odobrismo ga Našom kraljevskom moći, potvrdismo i posvetismo ga, uvjeravajući vjernosti Vaše, da ćemo ga kako sami obdržavati, tako i po drugim obdržavati dati, kao što ga silom i kriepošću ovoga Našega lista primamo, odobravamo i kraljevskim Našim podpisom potvrdjujemo s dodatkom: da smo podjedno kraljevskoga Našega ministra financijah ovlastili, da tako glede točnog utjerivanja platežnih obrokah, nakoliko treba, putem podredjenih si organah, kako i glede porezovnoga oprosta, koji bi se u smislu čl. XXV. g. 1868. ovome poduzeću podieliti imao, predloge svoje čim prije zajedničkomu ugarskomu saboru podnese.

Dano u Našem glavnom i stolnom gradu Beču u Austriji dan petnaestoga mjeseca studenoga godine hiljadu osamsto šestdeset i osme.

Franjo Josip s. r.

Milan barun Kussevich, s. r., g. t.

Po previšnjoj zapovjedi Njegova posvećenoga cesarskoga i kraljevsko-apoštolskoga Veličanstva:

Eduardo barun Jellachich s. r.

Stjepan Vuković: Koliko sreće proizticе u domovinu našu iz nagodbe medju kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom, i kraljevinom Ugarskom, koja je jučer, kako smo već ovdje čitali i čuli, stekla previšnju sankciju Nj. Veličanstva, našega premilostivoga kralja i vladara, toga ja neću ovdje na široko, niti na kratko izpoviedati, jerbo znam, da svaki pravi domovine sin, kojemu je dobro i sreća našega naroda zbilja na srce privezana, to duboko ćuti i osjeća. S toga si uzimljem čast, vis. saboru predložiti, da vis. ova kuća izvoli zaključiti prepokornu zahvalnicu Nj. Veličanstvu, premilostivom kralju i vladaru našem radi učinjene sankcije ovog zakona, i ako vis. kuća ovo primi, ja imam evo ovo i nacrt ove zahvalnice. Ako vis. kuća dopusti, dati ću ju g. bilježniku, da ju pročita.

(Živio! primamo.)

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić** čita:

Cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo!
Care i kralju premilostivi!

Po previšnjoj sankciji, koju je Vaše c. i kr. apoštolsko Veličanstvo previšnjim svojim odpisom od 8. studenoga podieliti blagoizvolilo zakonskom članku ob uredjenju državopravnih odnošajah medju kraljevinom, Ugarskom i kraljevinami Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom, zakonito je utemeljeno državopravno stanje svih kraljevinah krune sv. Stjepana, i postavljen je zadnji kamen čvrstom temelju ustavne monarkije. Veleznamenit čin ovaj probudjuje radost i umirenje u grudih svakoga viernoga podanika Vašega posvećenoga Veličanstva; i čim kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija u ovoj gradjanskoj krieposti, neograničenoj naime podaničkoj vjernosti, ne samo da nikada za nikim zaostale nisu, pače s ponosom usudjujemo se izreći, da su se u tom svagda odlikovale: zato mi kao zastupnici naroda ovih kraljevinah i izraz ćustva njegova, i kao bogati nasljednici spomenute gradjanske krieposti izvišenu radost nad uredjenjem kraljevinah krune sv. Stjepana ćuteći, nagonom najsilnijim srca i duše s poklonstvenim štovanjem izrazujemo Vašemu c. i kr. apošt. Veličanstvu za premilostivo izkazanu u tom činu otčinsku brigu i blagonaklonost najdublju zahvalnost sa skrušenom molbom prama svemogućem bogu: da na sreću svih narodah u monarkiji živućih uzdrži u dugom i sretnom životu premilostivog nam apoštolskog kralja **Franju Josipa I.!**

Dano iz sjednice dne 19. studenoga 1868. u Zagrebu držane.

Vašega c. i kr. apošt. Veličanstva

prepokorni i vazda vierni podanici:

Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća ovu zahvalnicu na Nj. Veličanstvo? (Sa svih stranah: Primamo.)

Vis. kućo! Vraćam se opet na prev. reškript, koji je pročitan, glede lonjskog polja. Imade se tiskati i medju članove razdieliti; medjutim mogao bi se možebiti ujedno sada zaključak donieti, da se vladi našoj domaćoj nalaže, da glede izvedenja ovog prev. reškripta svoje korake učini.

(Prima se.)

Stjepan Vuković: Vis. kućo! Mi imamo sada zakon o nagodbi, i ja mislim, da bi se morali pobrinuti, da se taj zakon izvede i ovrši, i da se publicira. Zato bi ja predložio, da vis. kuća zaključiti izvoli, da se ovaj zakon o nagodbi izruči namjestničkomu vieću za obnarodovanje separatno. Buduć zakona posebnoga neimamo o publikaciji zakonah, zato mislim, da zasada ostanemo pri tom, dok se zakon o publikaciji zakonah nedonese, da se to učini onim putem, kojim su se zakoni do sada proglasivali, i to separatnim načinom putem namjestničkog vieća. (Prima se.)

Predsjednik: Dakle je zaključeno, da se na isti način, kako zaključak glede lonjskog polja, ustupi namjest. vieću, i da se ovo pozove, da zakon proglasi preko jurisdikcijah i vlastih, koje imadu zakone proglasivati.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić** čita:

Digitized by Google

Zapisnik

na 19. studenoga 1868. iz sjednice ovjeritbenog odbora u Zagrebu držane.

Prisutni:

Ladislav Kukuljević, predsjednik.
Šandor Barabás, izvjestitelj.
Stjepan Vuković, Hugo Anker, Koloman Mikšić, članovi.

Vjerovnice narodnih zastupnikah, i to za kotar daruvarski presvietlog g. Miroslava pl. Kraljevića, vel. župana; — za Ilok g. Stjepana Čobanića, kao i vjerovnica g. Marka Cvijića za kotar djakovački, pronadjene su u propisanom redu, te se ovih izbori visokom saboru za ovjerovljene i odobrene predlažu.

Ladislav Kukuljević v. r.

Šandor Barabás, v. r. izvjestitelj.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća ovu gospodu kao članove sabora, dočim ovjeriteljni odbor nije nikakve tegobe našao? (Primaju se.) Imadu se u imenik uvrstiti.

Izviešće odbora za saborske troškove.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić** čita izviešće odbora za saborske troškove.

Predsjednik: Prima-li vis. sabor, da se litografu nagrada od 15 for. podieli? (Prima se.) Imade se dakle asignacija učiniti.

Vis. je kuća usljed predloga preč. g. zast. Ivanečkog odlučila, da se imade zakon o nagodbi vis. nam. vieću dostaviti za proglašenje i izvedenje dotičnih ustanovah. Nalazi se medjutim u istom zakonu jedna ustanova, koju izvesti pripada vis. saboru, i to naime ustanova §. 32. i dotično §. 34., kojimi se ustanovljuje, da vis. sabor imade iz svoje sredine izaslati u gornju kuću obćeg sabora zemaljah krune ugarske 2 člana, a u doljnju kuću zastupničku 29 članovah. — Mislim, da bi možebit shodno bilo, da vis. sabor ovu uzvišenu svoju dužnost izpuni i da pristupi k izboru zastupnikah. Tu bi takodjer imao čast pridodati, da bi se za prikraćenje vremena ujedno mogla izabrati ona 4 zastupnika, koja će u odboru pitanja riečkog sudjelovati. Ja, glede praktičnosti ovog izbora, usudjujem se vis. saboru predložiti, da bi se na jedan arak napisala odmah i 2 člana, koja će u gornju kuću biti izabrana, i 29 članovah, koji će u doljnju kuću, i ujedno da se odmah kod dotičnih članovah dodade, koji bi stupio u odbor riečki. — Nadalje, da nebi možebit došli u slučaj opet izbirati morati, jer možebit tkogod, koji bi bio izabran, nebi mogao to častno poslanstvo na se primiti, mislim da je dobro, odmah k ovomu 31 članu da se dodade 4—5 zamjenikah, koji bi odmah mogli stupiti na mjesto onih, koji nebi možebit mogli poslanstva primiti. — Molim vis. kuću, da se dostoji izraziti o tom.

Miroslav Kraljević: Mislim, vis. sabore, glede ove posljedne formulacije, da nebi bilo potrebno zamjenike izbirati, nego neka bi oni bili zamjenici, koji bi iza onih 29 izabranih, — jer naravno bit će ih još sa manje votah, — najviše glasovah dobili. (Protuslovje.)

Petar Horvat: Vis. sabore! Mislim, da je predlog g. predsjednika mnogo praktičniji nego onaj g. predgovornika, jer taj izbor ima bit izraz većine sabora, a kad bi se oni primili kao zamjenici, koji bi manje glasovah imali od zadnjeg zastupnika izabranog, onda bi uprav takovi mogli izići, koji nebi zastupali većine sabora, s toga razloga sam ja za predlog g. predsjednika.

(Glasovi: Prima se predlog predsjednika.)

Dr. **Luka Petrović**: Vis. sabore! Ja molim, da mi se dozvoli jedna opazka. Usudjujem se učiniti molbu na vis. sabor radi zastupnikah, koji se u gornju kuću imaju izabrati, i koji u doljnju. — Moglo bi se dogoditi, da glede onih koji budu birani za gornju kuću, budu tako razdieljeni glasovi, da niti budu izabrani u doljnju, niti u gornju kuću, te bi praktično bilo, da se biraju najprije 2 zastupnika za gornju kuću, pa kad se taj izbor obavi, onda izbirati za doljnju kuću.

(Glasovi: Predlog predsjednika.)

Predsjednik. Prima-li visoka kuća predlog, koji sam ja učinio? (Prima se.)

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja samo u jednom pasusu imam opazku. — Budući da ovaj zakon u §. 32. veli, da sabor kraljevine ove zastupnike na ugarsko-hrvatski sabor izbira iz svoje sredine, a jedni dakako idu u gornju kuću a drugi u doljnju, dakle mislim, da ovdje nebi smjelo biti nikakve razlike, n. p. medju zastupnici, medju regalisti i medju velikaši, te da se mogu i zastupnici birati u gornju kuću a i regalisti i velikaši, te da se mogu i zastupnici birati u gornju kuću, a i regalisti i velikaši u doljnju.

(Glasovi: To se zna.)

Predsjednik: U smislu zakona tu neima doista nikakve razlike. Svi članovi sabora, bili oni zastupnici ili dostojanstvenici ili velikaši, jednako pravo imadu, i mogu se na isti način izabrati ili u doljnju ili u gornju kuću.

Dočim je visoki sabor dostojao primiti moj predlog glede načina izbora, molim da gospoda izvole designirati 2 zastupnika za gornju, a 29 za doljnju kuću, 4 za riečko pitanje, a 3 do 4 zamjenika.

Keresturi: Molim, visoka kućo! U mjesecu rujnu, kad smo se sastali, učinjen je predlog, da se zamoli Nj. Veličanstvo, da nam se onih 1000 momakah, koje smo za vrieme rata 1866. više od navadnog kontingenta dali, oprosti za ovu rekrutaciju. Čim pako do dan danas rješitba nije stigla, činim prepokorni predlog, da se ta molba putem dvorske kancelarije opetuje.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. zastupnika Keresturija, da se ta molba ponovi?

(Prima se.)

Sada molim, da se vis. kuća izvoli primit izbora; a za to vrieme sjednicu odgadjam. Kad budu sve cedulje skupa, imati ću čast odbor za brojenje ceduljah imenovati.

Koloman Bedeković: Mislim, da bi dobro bilo imenovati njekoliko članovah za pobiranje ceduljah.

Predsjednik: Ja mislim, vis kućo, jer je tegotno toliko brojenje, da bih ja za to 4 odbora imenovao.

(Odobrava se.)

Prvi je odbor dakle: gg. Dr. Petrović, Balog i Barabaš; drugi: gg. biskup Soić, Rajzner i Kiš; treći: gg. Vuković, Žuvić i Hervoić; a četvrti: gg. Bedeković, Horvat i Kraljević Benjoš.

Molim, da bi dostojali svoje cedulje prvom odboru predati, koji će ih onda podielit medju sva četiri odbora; a molim g. zast. Baloga, da izvoli k ovoj trpezi doći i cedulje primati. (Glasovi: Nek se imenik čita.)

(Zast. Dragutin Balog čita imenik. Izbor se obavlja.)

(Poslje izbora, koji trajaše dvie ure, poprimi se opet sjednica u 2½ sata po podne.)

Predsjednik: Vis. kućo! Resultat glasovanja je sljedeći. Votantah bilo je 65, dakle je absolutna većina 33.

U odbor grada Rieke su izabrani: Grof Pejačević Ladislav, Bedeković, dr. Šuhaj i Žuvić sa 53, dotično 51 glas.

U gornju kuću su izabrani: Inkej sa 60, a Maljevac sa 53 glasa.

Zastupnici u doljnjoj kući sa brojem glasovah: Horvat 64, Jančo 62, Petrović 61, Car 61, Janković 61, Hervoić 61, Bedeković 61, Kraljević Benjoš 60, Kušević Aurel 60, Kiš 59, Mikšić 59, Žuvić 59, Tomašić 59, Vuković 59, Zlatarović 59, Josipović 59, Anker 59, Šuhaj 58, grof Pejačević Ladislav 56, grof Pejačević Ferdinand 51, Vakanović 50, Maller 47, Fodroci 46, Čegel 44, Balog 43, Keresturi 42, Stiglić 37, Barabaš 37, Jelačić 33.

Tim je broj 29 zastupnikah popunjen, a najbliži je tomu Hatz sa 32 glasa.

Kod izbora za zamjenike neima nijedan absolutne većine; resultat je: Gvozdanović 31, Taller 26, Zamfir 26.

Roberto Zlatarović: Visoki sabore! Koli duboko osiećam čast, što me je izvolila vis. kuća svojim povjerenjem odlikovati, toli većma žalim, da poradi sve dobre volje i pripravnosti iz obzirah stranom službenih, stranom drugih, nisam u stanju odazvati se tom odlikovanom povjerenju. Ja se dakle poslanstva meni namienjena ovime odričem.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja žalim veoma, što mi moji domaći odnošaji nedopuštaju poslanstva meni pripala primiti. Ja budem svojom željom pratio hrvatsku stvar, i blagosljivao doma moment, kada si slobodni narodi hrvatski i ugarski prijateljsku pruže ruku. Meni je veoma žao, što tamo ići nemogu, jer mi domaće okolnosti nedopuštaju.

Stiglić: I ja se, vis. sabore, zahvaljujem na tom odlikovanom povjerenju s toga, što moram u inozemstvo odputovati, i ote vis. časti primiti nemogu.

Stjepan Jančo: I moji su, vis. sabore! odnošaji takovi, da mi se oprostiti ima, da se na tom odlikovanom povjerenju zahvaliti moram.

Predsjednik: Vis. sabore! Sa žalošću moram očitovati, da se i ja gospodi, koja su se do sada izrazila, pridružiti moram.

Ja se srdačno zahvaljujem na opetovanom povjerenju, koje je dostojala vis. kuća izreći. — Neka dostoji vis. kuća promisliti, da sam ja čovjek star i bolešljiv, i samo radi toga uzroka neufam sé, niti mogu u ovo zimsko vrieme na put ići. Zato molim, da mi vis. kuća nezamjeri, što ja častno to poslanstvo primiti nemogu, nego da me i nadalje u svom najdragocjenijem nagnuću pridržati izvoli. (Glasovi: Živio!)

Vis. kućo! Poslanstva ovoga nisu mogli primiti: gg. Roberto Zlatarović, Aurel Kušević, Stiglić, Stjepan Jančo i Antun Vakanović. Na taj je način pet miestah izpražnjeno. Dočim od gg. zamjenikah nijedan absolutne većine neima, to ja imam čast predložiti, da bi se sutra ovih 5 članovah izabralo, ujedno sa zamjenici.

(Glasovi: Danas, — sutra.)

Petar Horvat: Danas bi se moglo to učiniti.

Predsjednik: Neka izvoli vis. kuća izreći, hoće-li sutra ili danas taj izbor preduzeti.

(Glasovi: Danas — sutra — sutra.)

Ja današnju sjednicu zaključujem, i pozivljem sutra u 10 satih u jutro.

Digitized by Google

Dvadeset šesta saborska sjednica

držana dne 20. studenoga 1868. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Nastavak izbora zastupnikah za ugarski sabor. — Vjerodajnica tih zast. — Odgodjenje sab. sjednicah. — Predstavka na Nj. Veličanstvo radi uračunanja 1000 momakah, g. 1866. izviše unovačenih. — Zapisnik 26. sab. sjednice.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik proglasiti.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić** čita:

Zapisnik

dvadeset pete sjednice sabora kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, dne 19. studenoga 1868. pod predsjedanjem izabranoga saborskoga predsjednika gosp. Antuna Vakanovića držane.

Saborski bilježnik g. Raizner čita zapisnik posljednje saborske sjednice od 18. studenoga t. g., koji bje bez primjetbe ovjerovljen.

Zatim su preduzeti sljedeći predmeti u pretres:

1. Saslušan je po saboru stojeći, previšnjom potvrdom Nj. c. i kr. apošt. Veličanstva od 15. studenoga t. g. br. 4368. providjeni zakonski članak ob osušenju lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša. Zaključeno je, da se ovaj zakonski članak tiskati dade i medju saborske članove razdieli, pa nadalje, da se priobći kr. namjestničkomu vieću s pozivom, da ga obnaroduje i za ostvarbu i izvršbu istoga shodna odredi.

2. Na učinjeni predlog zaključeno je, Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvu za podieljenje previšnje potvrde zakonskom članku o nagodi medju kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom i kraljevinom ugarskom, preponiznu zahvalnicu podnieti, koja je u priobćenom obliku i sastavu po g. predlagatelju, narodnom zastupniku Vukoviću, za podastiranje prihvaćena.

3. Zaključeno je nadalje, pozvati kr. namjest. vieće, da zakonski članak o nagodi medju kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom i kraljevinom Ugarskom, putem podčinjenih oblastih proglasiti i obnarodovati učini.

4. Čitan je zapisnik ovjeritbenoga odbora od 19. studenoga t.g., kojim se ovjeritba sljedećih saborskih članovah predlaže: a) g Miroslava Kraljevića za kotar daruvarski. b) g. Stjepana Čobanića za kotar iločki i c) g. Marka Cvijića za kotar djakovački.

Ovaj je predlog po saboru primljen.

5. Odbor za saborske troškove predlaže pod 19. t. m., da bi se litografu Ljudevitu Daranjiu za obavljeni posao primjerna nagrada podielila.

Uvaživ izvanrednu zaslugu prositelja pri litografiranju spisah za sabor, pristaje sabor uz obrazloženi predlog odbora za saborske troškove, da se rečenomu litografu Ljudevitu Daranjiu u ime nagrade svota od 15 for. iz blagajne za saborske troškove izplati.

6. Primljen je učinjeni predlog, da se prepokorna predstavka iz saborske sjednice od 19. rujna t. g. br. 174. upravljena na Njegovo ces. i kr. apošt. Veličanstvo, radi oprosta od 1000 novakah, štono su za prošle godine preko običnoga kontingenta u ove kraljevine unovačeni — ponovi.

7. Na temelju §§. 32. i 34. zakonskoga članka o nagodbi medju kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom i kraljevinom Ugarskom predloženo je i po saboru prihvaćeno, da sljedeće izbore obavi:

a) za zajednički ugarsko-hrvatski sabor dva zastupnika u gornju kuću i 29 zastupnikah za doljnju kuću.

b) četiri člana za kraljevinski odbor, koji ima u smislu previšnjega kraljevskoga odpisa od 8. studenoga t. g. razpraviti riečko pitanje; i

Digitized by Google

c) pet zamjenikah za slučaj zaprječenja izabranih zastupnikah doljnje kuće.

Primljen je učinjeni predlog, da se zastupnici za zajednički ugarsko-hrvatski sabor biraju iz sredine sabora, i da može izabran biti svaki član ovoga sabora, bio on zastupnik, dostojanstvenik ili velikaš.

Po obavljenom glasovanju ceduljami, pri kom je 65 saborskih članovah učestvovalo, proglasio je g. sab. predsjednik sljedeći uspjeh glasovanja:

a) Za zastupnike gornje kuće zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora izabrani su absolutnom većinom glasovah gg. narodni zastupnici Inkey i Maljevac.

b) Za zastupnike doljnje kuće zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora izabrani su absolutnom većinom glasovah sljedeća gg. narodni zastupnici i dostojanstvenici: P. Horvat, Jančo, dr. L. Petrović, J. Car, D. Janković, St. Hervoić, K. Bedeković, B. Kraljević, Aurel Kušević, Kiš, Mikšić, Žuvić, Tomašić, Vuković, Zlatarović, Josipović, Anker, Šuhaj, gr. L. Pejačević, gr. F. Pejačević, Vakanović, Maler, Fodroci, Čegel, Balog, Keresturi, Stiglić, Barabaš i K. Jelačić.

c) Za članove kralj. odbora za riečko pitanje izabrani su absolutnom većinom glasovah gg. saborski članovi: gr. Lad. Pejačević, K. Bedeković, Šuhaj i Žuvić.

Nadalje izjavi g. saborski predsjednik, da je izbor zamjenikah bezuspješan ostao, jer ni jedan biranih zamjenikah nije absolutne većine glasovah zadobio.

Nakon toga očituju izabrani zastupnici za doljnju kuću zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora gg. Zlatarović, A. Kušević, Stiglić, Jančo i Vakanović, da su zapriečeni povjereno im zastupstvo primiti i odriču se istoga.

Pošto je tako potreba novoga izbora pet zastupnikah i pet zamjenikah nastala, odredjeno je ove izbore u dojdućoj saborskoj sjednici obaviti.

Tim je saborska sjednica zaključena, a buduća je sutradan 20. studenoga t. g. u 10 satih u jutro urečena.

Vakanović v. r.

Ignj. Dr. Brlić,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe?

Koloman Bedeković: Jedinu ovu opazku imam, da je prigodom onom, kad je odlučeno, da će se zastupnici na zajednički ugarski sabor usljed nagodbenog zakona izabirati, ono načelo postavljeno, da sabor izabire iz svoje sredine, i to bez razlike, bio tko zastupnik ili regalista.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić**, To je izraženo, naime ovako: (čita dotičnu točku.)

Koloman Bedeković: Ovo nije jasno kazano.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić**: Glede samog sastavka zapisnika moram očitovati, da se je u mnogih strukah abusus uvukao; ja se držim točno poslovnika, po kojem treba da se izrazi zaključak samo pozitivno, a ne negativno. Kao što zakon nečini nikakve razlike, mislim, da je dosta, ako u zapisnik dodje onaj zakoniti izraz, koji je u zakonu, naime da sabor bira iz svoje sredine, a ne kakove članove. Kad zakon nečini razlike, mislim, da je suvišno u zapisniku činiti razliku.

Koloman Bedeković: Ja mislim baš da treba; budući da je to u drugih zapisnicih točno razloženo, neznam, zašto bi se baš glede ovoga zapisnika razlika činila; expressa docent, sed non nocent, da nebi ovo pitanje možebit nanovo naprvo došlo.

Dr. **Mirko Šuhaj**: G. Vuković je upravo o tom predlog učinio; to je načelno pitanje, koje je sabor primio, dakle mislim i predlažem, da mora tako doći u zapisnik.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić**: Dakle: „iz svoje sredine, bez razlike budi zastupnikah, budi dostojanstvenikah, budi velikašah".

Dr. **Mirko Šuhaj**: G. Keresturi učinio je jučer predlog, koji je također primljen, naime, da ćemo radi uračunanja onih 1000 momakah, god. 1866. izviše unovačenih, predstavku Njegovom Veličanstvu podnieti. Mislim, to nije unutra.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić**: To je uvršćeno. (Čita dotičnu točku zapisnika.)

Dr. **Mirko Šuhaj**: Dobro, molim za oproštenje.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić**: Glede te predstavke bit ću tako slobodan, prem kasno primjetiti, da bar meni u mojoj praxi nikada nije došlo, da bi se urgiralo Njeg. Veličanstvo radi kojega predmeta, kao što ovdje. Ja mislim, da se nikada neurgira Njeg. Veličanstvo, nego dotična vlada, da stvar pospješi.

Koloman Bedeković: Ja mislim, da se Njegovo Veličanstvo ovdje neurgira, nego da mi našu molbu opetujemo, budući prvoj, koju smo podastrli, nije zadovoljeno. Ako se stvar sada nerieši, biti će prekasno, zato molimo Njegovo Veličanstvo, da izvoli našu molbu uvažiti.

Bilj. **Janko Car**: Dakle molim, kakav je zaključak.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić**: (ponavlja izpravak).

Robert Zlatarović: Da čujemo, kako je izpravljen zapisnik.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Ja ponavljam svoj predlog, da se posebna točka umetne, da je g. Vuković predlog učinio, da sabor bira te zastupnike bez razlike budi zastupnikah, budi virilnih glasovah.

To je sabor prihvatio.

Petar Horvat: To nespada u današnji zapisnik, nego to je izpravak jučerašnjeg zapisnika.

Bilj. Dr. **Ignj. Brlić**: Dakle ovako, ako vis. sabor pristane: (čita) .... primljen je posebni predlog, da se zastupnici biraju iz sredine sabora, i da može biti zastupnikom na tom zajedničkom saboru svaki član domaćeg sabora, bio narodni zastupnik, dostojanstvenik ili velikaš (Prepirka).

Predsjednik: Sada je rektificiran zapisnik tim: bio zastupnik, dostojanstvenik ili velikaš. S ovim dodatkom je dakle zapisnik jučerašnje sjednice ovjerovljen.

Digitized by Google

Biskup Lukijan Nikolajević izpričava se, da nemože na sabor prispieti.

Vis. kućo! Na dnevnom redu je danas izbor još pet zastupnikah za ug. sabor i dotičnih zamjenikah.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Vi ćete mi gospodo vjerovati, da su mi propisi poslovnika ovog sabora dobro poznati. Po tom moram znati, da proti zaključkom sabora prigovora neima. Nestoji mi dakle u nakani, postaviti prigovor proti onoj točki zapisnika, odnosno proti zaključku saborskom, u kojem je jučer resignacija onih pet članovah primljena. Već ja po nazoru svojem o toj resignaciji ulažem priziv od iznenadjenog sabora na utaloženi sabor.

Medju onom gospodom, koja su jučer mandat svoj položila, nalazi se i čestiti zastupnik grada Zagreba g. Robert Zlatarović. Njega neimam u govoru; jer tko imade prigodu iza zastora političke naše aere pogled baciti, tomu će bit znano, da može svaku uru nastati hip, da je njegova odsutnost iz glavnog grada Zagreba skopčana s nemogućnosti i opasnosti.

Inako se ima sa mandati ostalih 4 zastupnikah.

Visoki sabor je jučer primio resignaciju, stajao poput mene samog na stanovištu nekako iznenadjenom, pod pritiskom kasne ure, pod pritiskom moralnim, koji je na naš duh činilo ovo odloženje mandatah. Ja smatram ovo odloženje političkom manom i štetom takovom političko-moralnom, koju sabor trojedne kraljevine podnieti dužan nije.

Ovu pogriešku po iznenadnosti treba izpraviti, a Vi, gospodo, treba da se probudite i tomu shodan korak učinite.

Za težkih borbah, što ih je stranka naša, koja sačinjava majoritet sabora ovoga, proti raznim življem podnesla, stupajući na ne inoj stazi nego na stazi za boljak svoje domovine, — ta su četiri lica ulogu obnašala tako važnu, kao što ju obnašamo i mi.

Imenice je jedan od onih zastupnikah, koji su taj mandat odložili, iz županije sriemske, u kojoj nam je nuždno imati privrženikah svoje političke sisteme, koji se je borio za princip, koji se izražen nalazi u prev. kr. reskriptu; — taj nesmije položiti mandata.

Drugi je, koji zastupa Primorje u saboru evo sam — jer mu je drug, bolešću zapriečen, riedko medju nami — te ima interese Primorja zastupati u centralnom saboru, a zastupati će ih po svojem poštenju i umu valjano i bistro, — taj zastupnik mandata svoga položiti nesmije.

Treći je, koji se od god. 1848. uviek borio za taj sistem, koji je podnio žrtavah takovih, o kojih nije red sada govoriti, svojim poštenjem i osobitom, oštrom, gvozdenom dosljednošću ostao uviek na ovoj stazi i sistemu, koji je sada povodu; — taj zastupnik mandata svoga odložiti nesmije.

A četvrti je zastupnik štovani naš predsjednik sabora, koji uživa počitanje javno, koji representira naše interese prema vani; — taj zastupnik svoga mandata odložiti nesmije.

Mislim, da ću dati izraz općoj volji i općoj želji u svojoj prošnji, kad velim, da ta 4 zastupnika od svoje jučeranje nakane odstupe i da se podadu javnoj želji sabora, uvjetom boljka domovine i zahtjevom publiciteta, a Vas, gospodo, u smislu poslovnika pozivljem, da po adetu, koji ste više putah ponovili u ovom saboru, aklamacijom rehabilitirate novi izbor ovih 4 zastupnikah.

(Jako i otrajno: Živili!)

Predsjednik: Visoka kućo! Razlozi, koji su me jučer prinukali, da velecienjenom i častnom povjerenju nisam mogao odgovoriti, stoje i današnji dan, žalibože da stoje, jer ja mladji i zdraviji više biti nemogu, jer zima za moju volju neće se pretvoriti u vrućinu. — Medjutim, kao što mi je poziv domovine i naroda uviek bio zapovjed, kao što Vi, visoka i slavna gospodo, predstavljate narod, tako ću ja Vašem pozivu kao svetoj zapovjedi pokoran biti.

(Otrajan Živio!)

Stjepan Jančo: Visoki sabore! Nesretan slučaj dirnuo me je onda tako, da sam klonuo i tielom i duhom, i radi toga držao sam, da nisam u stanju dužnosti svojoj kao zastupnik naroda na saboru ugarskom odgovoriti, i zato sam jučerašnji dan molio visoki sabor, da mi dozvoli u takovom slučaju odstupiti.

Nu kad sam se bolje u privatnom krugu dogovorio, kad sam sada u visokom saboru izkusio, da politični moji drugovi žele, da ja svakako idem na ugarski sabor, ja izjavu tu visoko cienim i kao svetinju držim, i zato, premda sam pri koncu snage svoje rieči, pripravan sam želji o pozivu visokoga sabora zadovoljit. (Živio.) Ići ću onom stazom, kojom i do sada, od kako na javnom životu stupam, evo su već preko 43 godine prošle; onom stazom, premda je gdjegdje i trnjem obrasla, želim za polzu domovine naše i sestre naše kraljevine Ugarske i nadalje raditi.

Štiglić: Visoki sabore! Nijedni moji interesi privatni nisu tako veliki, da ih nebi zapustio, kad me visoka kuća i opet pozivlje i tako odlikuje. Dakle ja primam ono poslanstvo, što sam ga jučer odbio. (Živio.)

Aurel Kušević: Visoki sabore! Vjerujte mi, gospodo, akoprem tomu nisam navadan, da sam ganut tom češću i visoko cienim to javno odlikovanje. Ja nisam svoju osobu smatrao potrebnom uz ona lica, kojim je stvar povjerena, i zato sam odstupio. Nego kad je visoka kuća ovako načelo izrazila, ja primam tu želju i izpunjavam radostno Vašu volju, jer ste zastupnici hrvatskog naroda. (Živio.)

Predsjednik: Visoka kućo! Preostaje dakle sad samo jedno mjesto za popunjenje. Što se tiče zamjenikah, svrha je visoke kuće bila, da se oni zato izaberu, da sbilja, ako koji od izabranih zastupnikah odstupi, odmah na njihovo mjesto stupit mogu. Dočim su dakle sada sva mjesta popunjena do jednog, i nadati se je, da će onaj štovani član sabora, koji bude izabran za ovo izpražnjeno mjesto, to poslanstvo primiti, suvišno je, da se zamjenici izbiru. — Dakle predlažem, da se sad jedan još zastupnik izbere, te da se time izbor dokonča.

(Prima se.)

Digitized by Google

Molim dakle, da se izbor obavi i da gospoda cedulje predadu.

Za brojenje caduljah molim gg. Žuvića, Cara i Hervoića.

Dr. **Luka Petrović**: Visoki sabore! Nisam do sad čuo, u kakovom će obliku dobit zastupnici vjerodajnice na sabor ugarski. Budući da je ovo sada novi povod, novi način zastupanja našega u saboru ugarskom, ja bih želio čuti, u kakvom će obliku d bit zastupnici te vjerodajnice, da nebi kakvih potežkoćah imali u ugarskom saboru.

Koloman Bedeković: Visoki sabore! Mislim prije treba izbor obavit, onda će biti poslje o tom govora. Nu mislim, da će biti vjerodajnice isto onakve, kao i za kraljevinski odbor.

Predsjednik Visoka kućo! Zastupnici, koji će ići gorę, oni su zastupnici kraljevine Hrvatske i Slavonije, a nisu zastupnici jurisdikcijah, nego moralnog tiela; dakle će biti za sve skupa samo jedna vjerodajnica.

Koloman Bedeković: Mislim, jedna za gornju, a druga za doljnju kuću.

Predsjednik: Dakako.

Aurel Kušević: Vis. Kućo! Ja mislim, da ona dva zastupnika za gornju kuću po zakonu zastupaju sabor hrvatski, a mi drugi u doljnjoj kući zastupamo narod hrvatski. To je razlika u zakonu, zato se mora to izreći.

(Izbor.)

Predsjednik: (Poslje obavljenja izbora.) Vis. kućo! Uspjeh izbora jest sljedeći: Medju 65 odvjetujućih dobiše gg. Hatz 28, Filip Thaller 20, Zamfir 12 glasovah; g. Simo Filipović 4 glasa, a g. Ladislav Thaller 1 glas.

Dočim su za absolutnu većinu potrebita 33 glasa, to neima nijedan absolutne većine. Ima se dakle po zakonu medju onimi, koji najviše glasovah imadu, opetovani izbor preduzeti; i to medju gg. Hatzom sa 28 i Filipom Thallerom sa 20 glasovah.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. kućo! Moram prigovoriti mnienju vis. predsjedničtva. Neznam, da je taj zakon, da zastupnici, koji se ovdje izbiraju za ugarski sabor, moraju imati absolutnu većinu. (Glasovi: Ah! To je običajno, i mora biti.)

(Opetuje se izbor.)

Predsjednik: Vis. kućo! Kod užjega odvjetovanja izmedju zastupnika g. Hatza i g. Thallera odvjetovaše 63 člana. Absolutna je dakle većina 32. G. Hatz imade 32 odvieta; g. Thaller 30 odvietah; a g. Filipović 1 odvjet. Izabran je dakle g. Hatz absolutnom većinom.

G. bilježnik Raizner sastavio je osnovu vjerodanjnicah za zastupnikę gornje i doljnje kuće.

Molim dakle, da ima dobrotu visokoj ju kući proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Vjerodajnica,

kojom sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije posvjedočava i potvrdjuje, da je u smislu zakonskoga članka o utanačenoj državnopravnoj nagodi izmedju kraljevine Ugarske sjedinjene s Erdeljem, i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije iz svoje sredine izabrao sljedeće članove svoga sabora za zastupnike kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na zajedničku ugarsko-hrvatski sabor, u Budim-Peštu, i to u doljnju kuću: 1. G. Petra Horvata, zastupnika središnjega varaždinskoga kotara. 2. G. Stjepana Jančova, zastupnika trgovišta Rume. 3. G. dr. Luku Petrovića, zastupnika grada Zagreba. 4. G. Janka Cara, zastupnika trgovišta Krapine. 5. G. Daniela Jankovića, zastupnika trgovišta Rume. 6. G. Stjepana Hervoića, zastupnika kot. klanjačkoga. 7. G. Kolomana Bedekovića, upravitelja županije varaždinske. 8. G. Benjamina Kraljevića, zastupnika kot. crničko-velićkoga. 9. G. Aurela Kuševića, zastupnika kot. goričko-pokupskoga. 10. G. Ladislava Kiša, zastupnika kot. belskoga. 11. G. Kolomana Mikšića, zastupnika kot. sv. ivanskoga. 12. G. Josipa Žuvića, zastupnika kot. bektežko-pleterničkoga. 13. G. Josipa Tomašića, zastupnika kot. ozajlsko-ribničko-severinskoga. 14. G. Stjepana Vukovića, zastupnika kot. ivanečkoga. 15. G. Stjepana Jozipovića, župana turopoljskoga. 16 G. Hugu Ankera, zastupnika valpovačkoga. 17. G. Mirka Šuhaja, zastupnika grada Zagreba. 18. G. Ladislava grofa Pejačevića, zastupnika grada Osieka. 19. G. Ferdinanda grofa Pejačevića, zastupnika kot. našičkoga. 20. G. Antuna Vakanovića, zastupnika kot. turopoljskoga. 21. G. Maksu Malera, zastupnika grada Varaždina. 22. G. Škendera Fodrocija, zastupnika kot. križevačkoga. 23. G. Dragutina Čegla, zastupnika kot. sv. križkoga. 24. G. Dragutina Baloga, zastupnika kot. bistričkoga. 25. G. Slavoljuba Keresturija, zastupnika kot. dugoselskoga. 26. G. Stjepana Stiglića, zastupnika grada i kot. bakarskoga. 27. Škendera Barabaša, zastupnika kot. novomarovskoga. 28. G. Kazimira Jelačića, zastupnika kot. zlatarskoga, i 29. g. Vilima Haca, zastupnika kot. jastrebarsko-baniansko-krašićkoga.

Izabranim ovim zastupnikom kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na zajednički ugarsko-hrvatski sabor u Budim-Peštu izdaje se indi ova vjerodajnica.

Dano iz 26. sjednice sabora kraljevinih Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu 20. studenoga 1868. držane.

Ljudevit Raizner, v. r.
sab. bilježnik.

Vjerodajnica,

kojom sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije posvjedočava i potvrdjuje, da je u smislu zakonskoga članka o utanačenoj državopravnoj nagodi izmedju kraljevine Ugarske sjedinjene s Erdeljem, i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije iz svoje sredine izabrao sljedeće čla-

Digitized by Google

nove svoga sabora za zastupnike kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na zajednički ugarsko-hrvatski sabor u Budim-Peštu, i to u gornju kuću: 1. G. Ferdinanda Inkeja, zastupnika kotara ludbrežkoga, i 2. g. Petra Maljevca, zastupnika kot. kutinsko-pakračkoga.

Izabranim ovim zastupnikom kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na zajednički sabor u Budim-Peštu izdaje se indi ova vjerodajnica.

Dano iz 26. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu 20. studenoga 1868. držane.

Ljudevit Raizner, v. r.
sab. bilježnik.

Dr. Mirko Šuhaj: Visoki sabore! Ja imadem samo jednu malu primjetbu proti tomu. U uvodu naime, gdje se kaže. da je sabor izabrao sljedeće zastupnike. Toga nemožemo kazati, jer imamo pravo izabrati i one, koji imadu virilne glasove.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dotičnu točku.

(Glasovi: Dobro je. — Pročitajte još jedanput.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita opet dotičnu točku.

(Glasovi: Nije dobro.)

Predsjednik: Sljedeće članove svojega sabora za zastupnike na obći sabor u Pešti.

(Glasovi: Tako je.)

Stjepan Jančo: Ja bi molio, da se ondje, gdje se kaže „na ugarski sabor", primetne „na ugarsko-hrvatsko-slavonski." (Prima se.)

Bilj. **Stjepan Raizner** čita izpravljeno mjesto.

(Glasovi: Dobro je.)

Simo Filipović: Držim, da bi dostojanstvu vis. kuće bolje odgovaralo, da bi se rieč „službeno" izostavila.

(Glasovi: Dobro je.)

Predsjednik: Vis. je kuća dakle izvolila primiti osnovu vjerodajnicah s primjetbami, koje su učinjene.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim je obavljen izbor na obći ugar.-hrvat. sabor, predstoji sada onoj gg. koja su izabrana, da se na put odpreme. Ja mnijem zato, pošto se nebi odsućem ovih članovah vis. kuća nalazila u tolikom broju, da bi se odgodile sjednice dotle, dok se gg. ova iz obćega sabora nepovrate.

(Glasovi: Prima se.)

Vis. je kuća dakle zaključila, da sabor svoje sjednice dotle odgodi, dok se gg. nepovrate iz obćega sabora.

Dočim je to zaključeno, molio bi g. bilježnika, da zapisnik današnje sjednice sastavi. Dotle odgadjam sjednicu na četvrt sata.

Vel. župan **Koloman Bedeković**: Ja molim, da bi se predstavka ona glede hiljade momakah takodjer pročitala, jer bi inače zakasnila.

Predsjednik: Vis. sabore! Ja odgadjam dakle sjednicu na četvrt sata, i kada se bude zapisnik proglasio, hoće se i ova predstavka pročitati.

(Zapisnik se sastavlja.)

Bilj. **Janko Car** čita:

Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvu!

Prepokornom svojom predstavkom iz saborske sjednice od 19. rujna t. g. br. 174, usudio se je ovaj vazda vierni sabor u podajničkoj smjernosti podnieti posvećenom prestolju Vašega c. i kr. apošt. Veličanstva preponiznu molbu, da bi Vaše c. i kr. apošt. Velič. premilostivo odrediti blagoizvoljelo, da se onaj broj novakah, stavljenih na temelju previšnje naredbe od 28. prosinca 1867. za god. 1867. tako kod glavnoga novačenja kao i kod dosadašnjih naknadnih stavljanjah, koji nadvisuju obični kontingent prijašnjih godinah, odračuna od kontingenta novakah za g. 1868.

Pošto vlada Vašega c. i kr. apošt. Veličanstva na ovu prepokornu predstavku i molbu do sada ništa nije pronašla odrediti, to se usudjujemo u podajničkoj smjernosti Vaše c. i kr. apošt. Veličanstvo najponiznije zamoliti, da bi istu molbu svoga previšnjega i premilostivoga uvaženja udostojati blagoizvoljelo.

Iz sab. sjednice od 19. studenoga 1868.

Dr. Brlić, v. r.
sab. bilježnik.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja mislim. da ujedno molimo zastupnike naše za ugarsko-hrvatski sabor. neka odmah poslje verifikacije već u prvoj sjednici ugarsko ministarstvo interpeliraju, zašto to nije već izvedeno.

Stjepan Josipović: Mislim. da to nemože u zapisnik doći, jer je nalog.

Dr. **Ante Stojanović**: To je moj predlog.

(Glasovi: Preporuka je to, to neće doći u zapisnik.)

Bilj. **Janko Car**: Molim, jeda li će to doći u zapisnik?

(Glasovi: Neće.)

Josip Žuvić: Molim, što je zaključeno na predlog Stojanovićev? Ako je to saborski zaključak, to se ja opirem tomu. Ja mogu kao zastupnik u hrvatskom saboru uzeti akt od predlogah od obće želje i koristi; ali naputka nemogu primiti. A kada bi taj predlog po vis. saboru primljen bio, postao bi zaključkom sabora, instrukcijom.

Molim dakle, kako se rješava predlog Stojanovićev?

Dr. **Antun Stojanović**: G. zastupnik nije pazio valjda što sam ja rekao, te me je krivo shvatio. Ja nisam predlog učinio, i sabor nije ništa zaključio, nego sam kazao i gg. zastupnike pozornimi učinio i pozvao da ministarstvo interpeliraju.

Ja nisam htio nikome naputke davati, jer se to protivi zakonu koji kaže, da se nikakovi naputci neprimaju.

Digitized by Google

Predsjednik: Ja sam tako shvatio, te nisam niti zaključka izrekao. To je bila preporuka, i oni su samo moralno obvezani, te to može doći u dnevnik samo.

Bilj. **Janko Car** čita:

Zapisnik

dvadeset i šeste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držane dne 20. studenoga 1868. pod predsjedničtvom saborskog predsjednika, presvielog gospodina Antuna Vakanovića.

Pročitan i ovjerovljen je zapisnik 25. saborske sjednice s tim izpravkom, što je u točki 7. stavku pod c) uvršćena: Primljen je učinjeni predlog, da se zastupnici za zajednički ugarsko-hrvatski sabor biraju iz sredine sabora, i da izabran može biti svaki član ovoga sabora, bio on zastupnik, dostojanstvenik ili velikaš.

Predsjednik sabora je izjavio, da mu je prispjelo pismo presv. g. episkopa gornjo-karlovačkog, Lukijana Nikolajevića, kojim se izpričava, da radi slaba zdravlja na sabor doći nemože.

Čim je iza toga napomenuo predsjednik, da se ima još birati 5 zastupnikah na mjesto onih, koji su jučer izabrani odredkli se toga poslanstva, budu po predlogu narodnoga zastupnika g. Josipa Žuvića jednoglasno isti pozvani, da ipak mandate primu, i s toga primili su mandate svoje gospoda: Antun Vakanović, Stjepan Jančo, Aurel Kušević i Stjepan Stiglić.

Ujedno je na predlog predsjednika zaključeno, da se odustaje od biranja zamjenikah.

U sljedstvu toga postupalo se je tajnim glasovanjem na izbor manjkajućega samo još jednoga zastupnika za zajednički državni sabor, te dočim nijedan od biranih absolutne većine od 65 glasujućih saborskih članovah zadobio nije, išlo se je na užji izbor medju g. Vilimom Hacom, koji je imao 28 glasovah, i medju g. Filipom Thallerom, koji je dobio 20 glasovah, po tom daljnjem glasovanju izabran je g. Vilim Hac sa 32 glasa od 63 glasujuća člana.

Zatim je sastavljena, proglašena i primljena vjerodajnica za one članove sabora ovoga, koji su izabrani za zastupnike svih kraljevinah na zajednički ugarsko-hrvatski sabor u Peštu.

Nadalje pročitan i odobren je sastavak predstavke u sab. sjednici 25. zaključene u obziru uračunanja onih 1000 momakah, koji su u g. 1867. više unovačeni po ces. naredbi od 28. prosinca 1867.

Napokon na predlog predsjednika odgodjene su sjednice sabora ovoga, dok se iz zajedničkoga sabora nepovrate poslanici ovih kraljevinah, i dok se opet sabor nesazove.

Vakanović, v. r.
predsjednik.

Janko Car, v. r.
bilježnik.

Predsjednik: Ima li vis. sabor kakvu opazku proti ovomu zapisniku? (Glasovi: Neimamo.)

Vel. župan **Svetozar Kušević**: Molim, vis. sabore, da se reče: do povratka i dok se sabor nesazove; jer ovako bi značilo, da se 12. prosinca imamo sastati.

Predsjednik: Bolje da se to doda, jer bi drugčije predsjedničtvo odmah, kada se zastupnici iz zajedničkog sabora povrate, imalo sazvati sabor.

Druge opazke dakle neimate?

(Glasovi: Neimamo.)

Vis. kućo! Završujem današnju sjednicu, i želim svoj gospodi, koja na put idu, sretan put; a onim, koji ostanu, sretan ostanak.

Tomašić: Ja mislim, da ću pogoditi želju vis. kuće, ako predložim, da bi in corpore naklon učinili preuzv. g. banske časti namjesnitku pod predvodstvom g. predsjednika saborskoga. (Odobrava se.)

Digitized by Google

Dvadeset i sedma saborska sjednica

držana dne 1. ožujka 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Dopis bana baruna Levina Raucha, glede putovanja Nj. Veličanstvah kralja i kraljice u Hrvatsku. — Saborski odbor za svečanosti prigodom boravljenja Nj. Veličanstvah u Zagrebu. — Prijave predsjedničtva. — Izvješće g. Vukovića o računih predsjednika odbora za sab. troškove. — Dopisi vis. dvorske kancelarije. — Dopis namjest. vieća o pregledanju računah odbora za sab. troškove. — Pouzdanica županije sriemske glede nagodbe.

Predsjednik: Vis. sabore! Poslje dužeg razstanka čast mi je prije svega visoku i slavnu gospodu članove sabora sa srdačnim dobro i zdravo došli pozdraviti, ujedno pako moliti, da me i za ovog zasjedanja u mojoj predsjedničkoj dužnosti blagostivo podupirati dostoje. (Živio!)

Danas je dnevni bilježnik g. Stjep. Hervoić.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Slavnomu predsjedničtvu vis. sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Slavno predsjedničtvo!

Njegovo c. kr. apošt. Veličanstvo, želeći viernim svojim podanikom ovih kraljevinah podati nov dokaz kraljevske milosti, dostojalo je premilostivo odlučiti, da s Njezinim Veličanstvom kraljicom posjeti Hrvatsku.

Njihova Veličanstva doći će polag privitoga u prepisu programa dne 8. ožujka t. g. u Zagreb u 8 satih u večer, primit će dne 9. ožujka t. g. medju ostalimi taj visoki sabor.

Njegovo Veličanstvo kralj posjetit će dne 11. t. g. Belovar, dne 12. ožujka t. g. Sisak-Petrinju, dne 13. ožujka t. g. Karlovac, a vratit će se svakoga toga dana na večer u Zagreb; odputovat će 14. ožujka t. g. na Rieku, posjetit će 16. ožujka t. g. Kraljevicu, Bakar i Senj, na večer toga dana odputovat će u Polu, a zatim u Trst.

Radostnu tu viest čast mi je tomu slavomu predsjedničtvu za ubaviešćenje visokoga sabora priobćiti uz sljedeće izjave.

Da se prama poznatoj želji naroda uzmogne Njihovim Veličanstvom dokazati što više prastara, nikada neuzkolebana viernost naroda ovih kraljevinah, kao i radost i zahvala za oto previšnje odlikovanje kraljevskoga posjeta: preduzete su shodne naredbe za što sjajniji doček Njihovih Veličanstvah; za uredjenje svečanostih prigodom previšnjega boravljenja Njihovih Veličanstvah u zemlji; a da se ta svrha što sigurnije postigne, ustrojen je kod kr. namiestničkoga vieća središnji odbor za uredjenje i rukovodjenje odnosnih svečanostih.

Kod tih svečanostih uzet je dostojan obzir na visoki sabor, a potanje ustanove glede toga naznačit će se u programu, koji će se takodjer tomu slavnomu predsjedničtvu što prije priobćiti.

U Zagrebu dne 26. veljače 1869.

L. bar. Rauch v. r.

Predsjednik: Ovdje je prilog ovomu dopisu vrhu puta pisan u njemačkom jeziku; došao je od vis. dvora. Ako želi vis. sabor, da se proglasi, mogao bi se pročitati.

(Glasovi: Netreba.)

Predsjednik (stojeć): Vis. sabore! Najviše putovanje Nj. Veličanstvah, (kuća ustade) posjet, kojim Nj. Veličanstva našu domovinu usrećiti hoće, jasan je dokaz, da vis. ovaj sabor ide onim političkim pravcem, koji na učvršćenje ciele monarkije i na slavu dynastije vodi. Vis. sabore! Narod se je hrvatski od pamtivieka odlikovao podaničkom odanosti i neuzkolebivom viernosti prama svojemu kralju i dynastiji, i neima poljane, na kojoj neleže kosti naših praotacah na slavu i uzdržanje naše dynastije austrijske. Istu slavu, privrženost i viernost čuvamo i mi u naših grudih i prenesti ćemo ju na unuke svoje, tako da će hrvatski narod, ako Bog da, biti uviek na podporu našoj prejasnoj kući

Digitized by Google

vladajućoj. Bog poživi našega svietloga kralja i premilostivu kraljicu! (Oduševljeno „Živili“ po tri puta.)

Kako je vis. sabor izvolio razumiti, ustrojen je centralni odbor za pripravu visoke svečanosti. Ja mislim, da i mi takov saborski odbor izaberemo, koji će vis. saboru takodjer kakov predlog postaviti, i koji bi se u svoje vrieme sa centralnim odborom u sporazumljenje stavio. Ako vis. sabor drži za shodno, može se taj odbor danas još izabrati, ili ako ne, da se prije dogovor učini, pak u budućoj sjednici izabere: svakako mislim, da bi potreban bio odbor, koji će glede svečanosti svoje mnienje ovamo podnesti.

(Glasovi: Primamo. Odmah.)

Kad dakle vis. sabor misli taj izbor danas obaviti, može se to učiniti na koncu sjednice.

Vis. sabore! Imadem takodjer još jednu radostnu viest prijaviti, naime da je usljed državopravne nagode Nj. Veličanstvo blagoizvolilo bana ove zemlje postaviti, i to u dičnoj osobi preuzv. g. banske časti namjestnika baruna Levina Raucha. (Groman Živio.) Ja si zato uzimam slobodu umoliti vis. sabor, da sutra u svečanom odielu u 11 satih izvoli sastati se u maloj dvorani, da se nj. preuzvišenosti in corpore poklonimo.

Ovom prigodom takodjer imadem čast javit, da će se sutra u 9 satih obavljat zadušnice za pokojnog cara Franju u stolnoj crkvi; molim, da se ondje sastanemo.

Držim se takodjer dužnim prijavit vis. saboru ne manje radostnu viest, da je Nj. Veličanstvo usljed državopravne nagodbe imenovalo hrvatskog ministra u osobi člana saborskog g. Kolomana Bedekovića, (groman Zivio) kojeg mi imademo sreću ipak u svojem krugu zadržati, jer je izabran zastupnikom centralnog kotara županije varaždinske, i imati ćemo sreću viditi ga za koji dan ovdje.

Usljed toga pala je u dio čast takodjer članu ovoga vis. sabora zastupniku presv. g. Petru Horvatu, da je postavljen upraviteljem županije varaždinske. (Jak Živio.)

Nemogu odoljeti srcu, da nenapomenem radost, koju i vis. sabor djeli, što je ova čast onom mužu u dio pala, kojeg medju prvake našeg narodnjeg pokreta i preporodjenja brojimo, i koji je od postanka narodnog našeg gibanja znao uviek narodni razvitak sa ustavnom slobodom i zakonitosti spojiti. (Živio!)

Poslje ovih radostnih vjestih moram preći na tužne sgode, koje su članove ovog vis. sabora zatekle. Gorka nam je smrt ugrabila biskupa senjskog, baruna Mirka Ožegovića, (Slava!) muža riedkih kriepostih, muža, koji se je, ako i nije ovomu saboru prisustvovati mogao poradi starosti, svaki put pozivu kao čovjek lojalan i ugladjen odazvao, svojom bolesti i starosti izpričao. — Izgubili smo takodjer člana, biskupa Luku Petrovića. (Slava!)

Njegove su krieposti svemu vis. saboru poznate, te samo ću napomenut, da je uviek pristajao uz zakoniti razvitak ustava i zakonitosti narodnje, a bio podpora siromakom. (Odobravaju.)

Izgubili smo takodjer člana, zastupnika Zamfira, koji se je odlikovao od mladosti svoje ne samo ljubavju svoga roda i plemena, nego i ljubavju one zemlje, koja je njegove praotce rodila. (Slava!)

Uspomenu ovih naših pokojnih članovah prihvalno i pohvalno pripoznati ćemo, kad se svi skupa dignemo sa sjedalah i lahku im zemljicu poželimo.

(Ustavši, kuća oglasi: Slava!)

Gubitak ovih članovah vis. sabora naknadio se je isto tako dičnimi muževi, te imadem čast predložiti vjerodajnice, i to: zastupnika 3. kotara zagrebačkoga, preč. g. kanonika Jandrića, (Živio!) zatim zastupnika centralnoga kotara varaždinskog, preuzv. g. Kolomana Bedekovića, (Živio!) zatim zastupnika kotara erdevičkog, g. savjetnika Jurkovića. (Živio!) U riečkoj županiji bili su u 2 kotara izbori preduzeti, a izabran je u kotaru vinodolskom g. vel. sudac Akurti, (Živio!) a u kotaru brodskom g. Otto. (Živio!) Imadem takodjer čast pozivnicu novog člana sabora, g. grofa Ferdinanda Oršića, ovdje predložiti.

Kroz smrt biskupa Petrovića izgubio je sabor i predsjednika odbora za saborske troškove. Kako se je taj nesretni dogodjaj sbio, zamolio sam preč. g. kan. Vukovića, da bi on tako dobar bio i od dotične ostavštine račune i novce odbora za saborske troškove primio. On se je tomu pozivu odazvao, i čast mi je izvješće, koje je upravio na predsjedničtvo, predložiti, i prije gospodu umoliti, da izvole mjesto pokojnika novog predsjednika odboru za sab. troškove izabrati. (Glasovi: Vuković.)

Dakle vis. sabor izvolio je g. Vukovića članom, i mislim takodjer predsjednikom odbora za sab. troškove izabrati. (Živio!)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Presvietlomu gospodinu Antunu Vakanoviću, sabora hrvat.-slav.-dalm. predsjedniku.

Presvietli gospodine predsjedniče!

U sljedstvu povjerenog mi dopisom od 2. siečnja t. g. br. 273 posla glede preuzeća preostalih u sahrani pokojnog biskupa dra. Luke Petrovića, saborskog člana i predsjednika odbora za saborske troškove, saborskih novacah i dotičnih računah, izvješćujem time presv. gospodstvo Vaše, da sam dne 23. siečnja t. g. od dra. Hofmana, kr. javnog bilježnika kao sudbenog povjerenika, saborske novce i dotične račune zapisnički primio, i molim, da se presv. Vaša pobrinuti izvolji, kako da se odbor za saborske troškove popuni i nanovo konstituira, te mu ja preuzete u mojoj sahrani sada stojeće novce i spise predati uzmognem.

U Zagrebu dne 28. veljače 1869.

Presvietlosti Vaše

pokoran sluga

Stjepan Vuković, v. r.

kan. zagr. i zastup. nar.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima se na znanje i riešeno je izborom g. Vukovića.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Obično se odbor konstituira, pak si sam izabire predsjednika; mislim dakle, da to nespada na djelovanje sabora.

Predsjednik: Sabor može takodjer izvanredno i predsjednika izabrati odboru; zato se neprejudicira, jer i tako članovi odbora sjede u saboru, te mogu odmah izabrati aklamacijom. (Odobravaju.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita dopis dvorske kancelarije, kojim se dostavlja zahvalnica srbske vlade za požaljenje smrti kneza Mihajla.

Predsjednik: Dopis je u francezkom jeziku od strane srbske vlade na generalnog konsula austrijskog u Beogradu Kallaja, gdje se zahvaljuje srbska vlada na učešću i simpatiji hrvatskog i svih narodah ugarske krune.

(Uzima se na znanje).

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita dopis dvorske kancelarije glede suvišnoga kontingenta od 1000 momakah od g. 1866. uračunana u g. 1868.

Veliki župan **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja sam pokornog mišljenja, da se za ovu vis. resoluciju Nj. Veličanstva, Nj. Veličanstvu od strane sabora pokorna zahvalnica izrazi. To predlažem.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Vis. sabor je dakle odlučio zahvalnicu za ovo prev. riešenje.

Kazimir Jelačić: Molim, vis. sabore, meni se čini, da je to pitanje već riešeno; i ja sam vidio u ugarskom saboru, da nije bilo takovih zahvalnicah, a mi ih za svaku najmanju dužnu rezoluciju gradimo.

Admin. žup. **Petar Horvat**: Molim pokorno, vis. sabore, to je izvanredna milost, tim većma mislim, da ima mjesta zahvalnici, jer, kako sam se uvjeriti imao priliku, stvar nije bila sasvim temeljita, i kad bi bilo došlo do računa, nebi bila ni polovica one svote izašla. To dakle nije možebit kakova sankcija, nego izvanredan čin milosti; zato mislim, da ima zahvalnici mjesta. (Živio.)

Predsjednik: Vis. sabor ostaje kod zaključka, da se Nj. Veličanstvu imade zahvalnica podnjeti od strane sabora?

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita dopis namj. vieća glede pregledanih računah odbora za saborske troškove.

Predsjednik: Može se uputit, mislim, na odbor za saborske troškove, da se vidi, da li su ovi u skladu sa njegovimi računi.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! U savezu ovoga dopisa imam predlog. Mislim, da sabor kao zakonodavno tielo nestoji pod nikakvom kontrolom nijedne oblasti. Ja sam vidio u ugarskom saboru, da imade odbor svoj, koji saborske troškove pregleda, a poslje toga izabere se odbor, koji preduzme reviziju tih računah i saboru neposredno na rješenje svoje obnašašće predlaže. S toga predlažem, da se u buduće nikada računi ti nepredaju oblasti na kontrolu, nego da to sabor u svoje djelovanje primi i odbor za to izabire.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Dakle se ima kontrolni odbor izabrati, a moram informirat vis. sabor, da i dosada nije se računovodstvo nikada upušćalo ad titulum, nego samo na račun cifrah; nu i to može odpast, i sabor može izabrat odbor. pak tu prestane potreba računovodstva. — Vis. sabor je dakle izvolio primit predlog zast. g. Hervoića, da se izabere kontrolni odbor, koji će cenzurirati račune odbora za saborske troškove izaslanog.

Prispjela je pouzdanica sriemske županije na sabor u pogledu provedene državo-pravne nagode.

Bilj. Dr. **Ignjat Brlić** čita:

Visoki sabore!

U sjednici našoj današnjeg dana obdržavanoj primio je prepokorno podpisani administrativni odbor slavne županije sriemske po Njegov. Veličanstvu našem premilostivom kralju odobreni zakonski članak visokog sabora trojedne kraljevine o nagodbi, koju s jedne strane kraljevina Ugarska združena s Erdeljem, s druge strane kraljevine Hrvatska i Slavonija sklopiše za izravnanje postojavših izmedju njih državopravnih pitanjah na veoma ugodno znanje i ravnanje, i razposlao je taj prevažni i temeljni zakon podčinjenim organom na svestrano obnarodovanje. Ujedno je zaključio prepokorno podpisani administrativni odbor, pobudjen gorehvaljenim previšnjim zakonom, na neizmiernu radost visokom saboru svoju najsrdačniju zahvalnicu podnieti.

Visoki sabore! Proteklo je dvadeset godinah, kako je starodavni od vjekovah postojavši ugarsko-hrvatski ustav narušen, proteklo je dvadeset godinah, kako je bratinska sveza narodah Ugarske i Trojedne Kraljevine mačem presječena, da se je mislilo, da se oba nikad više i sastaviti neće.

Ali dugotrajna patnja naroda pod jarmom neustavnih tudjinacah, obestrana iskrena želja plemenitih srcah za pravim i bratinskim izmirenjem pobudiše vrstne sinove obijuh posestrimih kraljevinah, da porušeni pradjedski svoj ustav obnove, da staru bratinsku svezu još bolje i čvršće utvrde.

Iskreno čustvo rodoljublja rukovodilo je Vas uzdane muževe, da sklopiste sa kraljevinom Ugarskom velevažnu nagodbu o stalnom i krjepkom uredjenju državopravnih odnošajah obijuh kraljevinah u vidu zakonskog članka, kome premilostivi kralj svoju previšnju potvrdu podieli.

Važno je i prevažno to djelo visoki sabore; jer se njime presječe nesigurna neustavnost, koja je toliko godinah tlačila premilu nam domovinu, njime se razgoni tmina, koja je toliko godinah oteščavala tužni horizont Trojedne Kraljevine, njim se ukaza rujna zora političnog života naroda Trojedne Kraljevine, njime će skorim, ako Bog da, prosinuti žarko sunce spasa sjajne budućnosti moralnog i materialnog

Digitized by Google

blagostanja naše narodnosti, njime je garantovano biće narodno i svi uvjeti njegovi, predata je zemlji ustavna nezavisnost i samouprava svihkolikih poslovah, izim onih, koji biće ciele austrijsko-ugarske monarkije sačinjavaju.

Nebrojeno je od vjekovah sinovah Trojednice za spas domovine na bojnom polju krvcu prolievalo, mnogi hrvatski i srbski junaci sabraše lovore vience na bojištu, mnogi sabori hrvatski saborisaše dosele pod raznim uplivom vremena, — pak sve te žrtve i svi ti trudi neurodiše željenim plodom, kao što se danas vidi obilni plod mudroga savjetovanja, žarkog rodoljubja i iskrene pomirljivosti vrstnih sinovah Trojedne Kraljevine, plod tvojih trudah velimo, visoki sabore! Velimo gorehvaljeni previšnji temeljni zakon!

Tebi dakle, visoki sabore, slava i hvala na tvojemu trudu! Djelaj i dalje pod jasnim nebom ustavnosti, na polju svestranog unapredjenja domaćeg života u korist temeljnog blagostanja narodnosti, djelaj, dokle svjetlosti imaš!!

Slava i hvala našem premilostivom kralju Franji Josipu I.! Slava i hvala saboru Trojedne Kraljevine!

Dano iz sjednice administrativnog odbora slavne županije sriemske obdržavane u Vukovaru dne 25. novembra — 7. decembra 1868.

Kroz
dra. Konstantina Koićany,
slavne sriemske županije vel. bilježnika.

(Prima se na ugodno znanje.)

Predsjednik: Visoki sabore! Za danas neimamo više nikakvih podnesakah, koje bi mogao vis. saboru podnieti, nego mislim, da ću pogoditi želju vis. sabora, ako napomenem, da bi mi u prvoj budućoj sjednici na prvo mjesto uzeli izbor odborah, koji su za stvaranje zakonah neodhodno potrebiti, dočim vis. sabor mora sad preći na zakonodavno polje. Tu bi bio odbor školski, jer imade zanj njekoliko predmetah, imenito glede sveučilišta, koji bi se morali riešiti. Zatim odbor za inštalaciju preuzv. g. bana, da svoje mnienje podnese, u kojoj formi i kako bi se imala ta inštalacija obaviti. Zatim odbor urbarski, to je pitanje tako prešno, da se odgadjati nemože, jer njegovo rješenje želi ne samo vlastelinstvo nego i puk ostali. Zatim odbor za zadruge, takodjer pitanje, koje se kroz godine vuče i još dosad nije dokončano. Zatim odbor za uredjenje sabora, jer usljed dotičnog prev. reskripta ima se ta stvar u pretres uzeti i zakonska osnova prirediti. Slobodu sam si uzeo napomenuti vis. saboru i mislim, da se metne u budućoj sjednici na dnevni red, da se odbori ti izaberu.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Visoki sabore! Prije nego se povela rieč, da se iz sredine sabora izabere odbor, koji će se bavit sa predmetom svečanosti prigodom dočeka Nj. Veličanstvah u našu zemlju, nije odlučeno, da li ga sabor bire, ili se predsjednik ima umolit, da izabere dotične osobe. Medjutim to nije glavno; glavno je to, da se ovdje utanači unapried, do se u taj odbor izaberu gospoda iz drugih municipijah ovamo došavša, ne pako iz municipija grada Zagreba ili županije, buduć su gospoda dotična i onako u svojih odborih tim poslom zabavljena. Druga gospoda iz ostalih municipijah neimadu toliko posla i mogla bi se bavit time, ali mi ovdje tu novu zadaću na sebe primit nemožemo.

Predsjednik: Molim, neka se vis. sabor izvoli izrazit, hoće li taj izbor sad odgodit, da se prije dogovori, ili da ja vis. saboru predložim osobe polag imenika.

Robert Zlatarović: Ja bi bio za drugu alternativu, da izvoli predsjedničtvo predlog učiniti. (Prima se.)

Predsjednik: To možem, i sastavio sam si imenik po jurisdikcijah. Dakle predlažem sljedeću gospodu: Iz zagrebačke županije Gjorgjević, Aurel Kušević i Koloman Mikšić, gospoda, koja nisu iz varoša nego iz vana. — Iz županije riečke Akurti, Otto, kad dodju, mogu se pridružit. — Iz županije varaždinske Broz, Kazimir Jelačić, vel. žup. Horvat dakako, Hervoić. — Iz križevačke županije vel. žup. Ladisl. Kukuljević, Fodroci, Inkej, kad dodje, Koretić. — Iz požežke županije vel. žup. Mirosl. Kraljević, Thaller Filip, Maljevac. — Iz virovitičke županije Gvozdanović, Thaller Ladislav, Anker. — Iz sriemske županije vel. žup. Svetozar Kušević, Filipović, Kontić, Jančo. — Zatim biskup Soić, bar. Gjuro Rauch, grof Khuhen i Josipović, komeš.

Visoki sabore! Ja ću ih sada još pročitati. (Čita):

Molim, da se gospoda konštituiraju i prijave predsjedniku, da se mogu u sporazumljenje stavit sa predsjednikom centralnog odbora.

Za danas završujem sjednicu i molim gospodu prekosutra u 11 satih.

Digitized by Google

Dvadeset i osma saborska sjednica

držana dne 3. ožujka 1868. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Osnova zakonskog članka o ustrojstvu autonomne hrvat.-slav.-dalmat. zemaljske vlade. — Zapisnik odbora za svečanosti prigodom dolazka Nj. Veličanstvah. — Izvješće verif. odbora. — Predstavka županije varaždinske radi uvršćenja hrvat. grba u srednji ces. grb. — Molbenica županije požežke u pogledu željeznice kroz sredinu Slavonije. — Molbenica sbora profesorah pravoslovne akademije i pravnikah glede sveučilišta. — Preinaka §. 24. i 30. poslovnika. — Cenzori za pregledanje dnevnika sab. — Izbori odborah i jednog bilježnika.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik zadnje sjednice proglasiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

dvadeset i sedme sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod predsjedničtvom presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, saborskog predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskog bilježnika dne 1. ožujka 1869. u Zagrebu držane.

U mjesecu studenom 1868. odgodjene sjednice saborske sada se nastavljaju.

Sjednica je otvorena u 11 satih prije podne.

Nakon srdačnog govora, kojim je predsjednik sakupljene saborske članove pozdravio, pročitani i riešeni su sljedeći podnesci.

1. Br. 281. Dopis preuzv. gospodina bana baruna Levina Raucha od 26. veljače 1869. broj 2178., kojim uz dostavljenje odnosnoga programa saboru javlja, da će Njihova Veličanstva premilostivi kralj i kraljica dne 8. ožujka t. g. u Zagreb doći.

Usljed toga svi članovi sabora, ustav sa svojih sjedalah u znak neopisive radosti, jer se tim činom pruža nov dokaz previšnje kraljevske milosti viernomu narodu ovih kraljevinah, pozdraviše Njihova Veličanstva oduševljeni sa trokratnim „Živio“.

A vrh toga je po predlogu saborskog predsjednika zaključeno imenovati i od strane sabora odbor, koji bi se stavio u sporazumljenje sa postojećim centralnim odborom u Zagrebu, glede svečanostih, što će prigodom previšnjeg dolazka slieditи, ter shodna odredio.

2. Predsjednik je sabora prijavio, da je usljed zakona o nagodbi imenovan ban naših kraljevinah u osobi preuzvišenoga gospodina baruna Levina Raucha, što je sabor s radošću na znanje primio, te je zaključeno, da se želi sabor sutra u 11 satih pod predvoditeljstvom svoga predsjednika svečano istomu predstaviti.

3. Isto tako prijavlja predsjednik sabora, da je usljed zakona o nagodbi imenovan hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim ministrom ovostrani član sabora preuzv. gospodin Koloman Bedeković Komorski, kao i da je za upravitelja časti velikoga župana županije varaždinske imenovan dosadanji narodni zastupnik gosp. Petar Horvat od Sv. Petra, te da je svoje mjesto kao takav u saboru zauzeo, što je s radošću primljeno na znanje.

4. Predsjednik sabora pozva prisutne članove sabora, da prisustvuju sutra kod zadušnicah u 9 satih u prvostolnoj crkvi za pokojnog cara i kralja Franju I.

Predsjednik sabora prijavlja tužnu viest o smrti saborskih članovah i to: biskupa senjskog preuzv. g. baruna Mirka Ožegovića, biskupa dra. Luke Petrovića, narodnog zastupnika i gosp. Anastaza Zamfira, narodnog zastupnika.

Uspomenu ovih vriednih svojih članovah proslavi sabor ustajom sa svojih sjedalah i uzklikom „Slava im“.

Vjerodajnice novo-izabranih zastupnikah i to: pod br. 282. gosp. Dragutina Akurtija, pod br. 283. gosp. Ljudevita Otta iz županije riečke, pod br. 284. g. Jovana Jurkovića iz županije sriemske, pod br. 285. preuzv. gosp. ministra Kolomana Bedekovića Komorskoga iz županije varaždinske

Digitized by Google

pod br. 286. gosp. Andrije Jandrića za 3. izborni kotar grada Zagreba, zatim banske pozivnice pod br. 290. presvietlog gosp. upravitelja časti velikog župana županije varaždinske Petra Horvata od Sv. Petra i pod br. 299. presvietlog gosp. grofa Ferdinanda Oršića Slavetićkog predavaju se odboru verifikacionalnomu.

Predsjednik sabora prijavlja, da je usljed smrti narodnog zastupnika biskupa Dra. Luke Petrovića, bivšeg predsjednika odbora za saborske troškove, pozvao narodnoga zastupnika gosp. Stjepana Vukovića, da preuzme sva pisma i novce saborske, nalazeće se u ostavštini pokojnika — sabor je usljed toga, pa i usljed izvješća pod br 295., kojim rečeni narodni zastupnik saboru prijavlja, da je iz odnosne ostavštine pokojnika sve na sabor odnoseće se spise i novce primio, zaključio, da gosp. Stjepan Vuković u odbor za saborske troškove kao član stupi i da mu bude predsjednikom; te da kao takov sve poslove svoga vriednoga predšastnika ovršava.

Br. 271. Dopisom od 29. studenoga 1868. br. 5060. kr. kancelarija dvorska kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije priobćuje prepis zahvalnoga pisma kneževske srbske vlade, izdanoga na priobćeni joj zaključak našega sabora od 14. rujna 1868. br. 154. glede izraženoga sažaljenja nad groznim ubojstvom kneza Mihajla Obrenovića III., što je uzeto na znanje.

Br. 272. Kr. kancelarija dvorska dopisom od 10. prosinca 1868. br. 5166. priobćuje saboru, da je Njeg. c. kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo uvažiti predstavku sabora od 19. rujna 1868. glede odpusta previše unovačenih 1000 novakah.

Nada tim činom previsoke milosti zaključio je sabor izraziti najdublju zahvalnost Njeg. Veličanstvu.

Br. 267. Kr. namjestničko vieće dopisom od 18. stud. 1868. br. 14801. priobćuje, da je kr. državno računovodstvo izpitalo račune vrhu saborskih troškovah za vrieme od 5. siečnja do 31. kolovoza 1868.

Usljed toga je sabor zaključio, da se u buduće neimaju njegovi računi radi kontrole predlagati ma kojoj zemaljskoj ili državnoj oblasti, već da se u tu svrhu imade izabrati odbor kontrolni iz sjednice sabora, koji će sve račune vrhu saborskih troškovah imati izpitati i svoje izvješće saboru na rješenje podnieti.

Br. 279. Županije sriemske podnešena pouzdanica saboru radi izvedene nagodbe izmedju kraljevine Ugarske i nas, uzeto je na ugodno znanje.

Predsjednik sabora želi, da se u budućoj sjednici izaberu sljedeći potrebiti odbori, i to:

a) školski,
b) za inštalaciju bana,
c) urbarski,
d) za zadruge,
e) za uredjenje sabora, što je sabor i prihvatio.

Napokon je privoljom sabora imenovao predsjednik sabora sljedeće članove sabora u odbor za svečanosti prigodom dolazka Nj. Veličanstvah, i to: Gjurgjevića, Kuševića Aurela, Mikšića, Akurta, Otta. Brooza, Jelačića K., Horvata Petra, Hervoića Stj., Fodroca, Kuševića Svetozara, Koretića, Inkeja, Kraljevića Miroslava, Thallera Fil., Maljevca, Gvozdanovića, Thallera Ladisl., Ankera, Kukuljevića Ladislava, Filipovića, Kontića, Jančoa, biskupa Soića, baruna Raucha, grofa Khuena i Stjepana Josipovića.

Time je sjednica u ½ 1 sat poslje podne zaključena i buduća za sriedu za 11 urah prije podne urečena.

Vakanović, v. r.
predsjednik sabora.

Stjepan Hervoić, v. r.
sabor. bilježnik.

Vaše o. kr. apostolsko Veličanstvo!

Vjerno odani sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u svojoj dne 1. ožujka t. g. u glavnom gradu Zagrebu obdržavanoj sjednici primio je obćim zadovoljstvom u podaničkoj smjernosti previšnje rješenje od 6. prosinca 1868., kojim je ovostrana preponizna predstavka od 19. rujna 1868. glede odpusta previše u god. 1867. unovačenih 1000 momakah premilostivo uvažena, te je jednodušno zaključio nada tim činom previšnje milosti Vašemu Veličanstvu, svomu premilostivomu kralju i vladaru, u svoj poniznosti i podaničkoj vjernosti u ime previernoga naroda kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ovim svoju najvruću zahvalnost izraziti.

Dano iz saborske sjednice dne 1. ožujka 1869. u glav. gradu Zagrebu držane.

Vašega c. i kr. apost. Veličanstva

prepokorni i vazda vierni podanici:
Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Predsjednik: Ima li vis. sabor kakvu primjetbu?

Stjepan Vuković: Molim vis. sabore! Ovdje bilo je prigovoreno tomu, da si sabor izabere predsjednika za financijalni odbor. Ja mislim, da bi se zapisnik u tome izpravio, jer su njekoji članovi istoga odbora nadošli, te će se isti poslje sjednice konstituirati.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: Znam vis. sabore, da je taj prigovor učinjen, ali nije mogao uvažen biti iz toga razloga, jer baš sabor mora birati predsjednika financijalnoga odbora, pošto taj po saboru opunovlašćen mora biti, da može u ime sabora i novce dizati; drugačije nemože.

Predsjednik: Zapisnik je ovjerovljen. Današnji je bilježnik g. zastupnik Raizner.

Ovdje je dopis preuzv. gosp. bana, kojim predlaže osnovu o ustrojstvu zemaljske vlade.

(Živio.)

Bilj. **Stjepan Raizner** čita:

Digitized by Google

Visoki sabore!

Na temelju §. 54. zakona o nagodi s kraljevinom Ugarskom predlažem vis. saboru u prigibu osnovu o ustrojstvu autonomne hrv.-slav.dalm. zemaljske vlade na blagovoljno saborsko pretresivanje i daljnje shodno ustanovljenje.

U Zagrebu 1. ožujka 1869.

Levin barun Rauch v. r.

Osnova

zakonskoga članka o ustrojstvu autonomne hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade.

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka 30. sabora ugarskoga, a zakonskoga članka 1. sabora hrvatsko-slavonskoga 1868. o državopravnoj nagodi s kraljevinom Ugarskom §§. 47, 48., 50. i 54. ustrojava se za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, i to za obseg državopravne autonomije, pridržane jim onim zakonom, vrhovna upravna oblast pod imenom: „Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada“ sa sjedištem u glavnom gradu zemaljskom Zagrebu.

§. 2.

U djelokrug ove vlade spadaju svi poslovi, tičući se pomenutih kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji nisu izrikom, pomenutim u §. 1. zakonom nagodbenim, doznačeni području zajedničkoga ministarstva ugarsko-hrvatskoga.

§. 3.

U svih poslovih, naznačenih u predidućem §. 2. izvršuje Njegovo carsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo vlast eksekutivnu po §. 44. zakona nagodbenoga (XXX. 1868.) putem odgovorne vlade.

§. 4.

Zemaljska vlada dieli se na tri oddjela (departementa):

I. Na oddjel za poslove unutarnje, kao i za poslove zemaljskoga proračuna i s istimi spojene uprave ovoga.

II. Na oddjel za bogostovje i nastavu, i

III. Na oddjel za pravosudje.

Svaki izmedju tih oddielah nosi ime: „kraljevski hrvatsko-slavonsko-dalmatinski vladni odjel“ uz oznaku svoga područja.

§. 5.

Na čelu zemaljske vlade stoji ban, a njemu podčinjeni oddjeli (departementi) samostalni su u svom području i medju sobom nezavisni.

§. 6.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga oddjela za poslove unutarnje i financijalne spadaju svi poslovi, tičući se unutarnje uprave zemaljske, izim onih, koji u područje inih dvajuh oddielah spadaju, napose svi poslovi okolo javne sigurnosti i zavodah, kojim je svrha obraniti i obezbjediti javnu sigurnost, nadziranje družtvah, kazalištah, kao i svih javnih zavodah namienjenih udobnosti i zabavi, tiskarstva; putni listovi, uprava i nadziranje javnoga prava u obće, a napose rukovanje i nadziranje podčinjenih organah i državne uprave: municipijah i občinah; rukovanje državljanskih pravah pojedinacah; rukovanje zakonah odnosećih se na izbore saborske i zemaljsko zastupstvo; čuvanje medjah zemlje, vrhovna uprava poslovah zdravstvenih, razumjevajuć amo i ljećničtvo, poslovah uboštvenih, javnih zavodah humanitarnih, obrtničtva i trgovine, u koliko poslovi posljednje vrsti nespadaju u red poslovah zajedničkih, zavodi veresijni, gojitba zemlje, kolonizacija i rukovanje pravah vodnih; vrhovna uprava nastave poljodjelstvene i gospodarstvene, kao i poslovah, tičućih se gospodarstvene vjeresije, poljodjelstvene asikuracije i gospodarskih družtvah; poslovi rudarstveni i poslovi zemljorazteretni i urbarski, u koliko se poslovi ovi imadu riešiti putem administrativnim; sudjelovanje pri izvršivanju zakonskih ustanovah o novačenju, prehranjivanju, davanju pripregah i ukonačivanju vojske i zemaljske obrane: sudjelovanje pri rukovanju zakona o komorah trgovačkih i obrtničkih, statistika pučanstva; javne gradjevine — razumjevajuć amo i javne puteve i kanale — u koliko iste nespadaju u kategoriju poslovah zajedničkih, priredjivanje zakonskih osnovah o predmetih zakonarstvenih amo spadajućih, osobito osnove zakonah agrarnih, u koliko se radi o uredjivanju odnošajah seljačkih, zakonskih osnovah o poboljšanju, izsušenju i kvašenju zemlje, o pravih vodnih i kolonizaciji, zakonskih osnovah o šumah i redu šumskom i poljskom i o ribarstvu; kaznionice, arkiv zemaljski.

Osim toga spojena je s ovim oddjelom i uprava proračuna zemaljskoga, razumjevajuć amo sve poslove, koji se odnose na samostalni proračun zemaljski, uslovljeni zakonitom autonomijom ovih kraljevinah, na dohodak i potrošak istoga, razumjevajuć amo napose, što se dohodka tiče, upravu godišnje svote od 2,200.000 for., preliminirane po ustanovah zakona nagodbenoga §§. 13., 14., 15. i 16. za namirenje potrebah autonomne uprave zemaljske, koja svota će se sa strane zajedničke uprave financijalne izdavati iz javnih dohodakah zemaljskih, razumjevajuć napokon amo i sastavljanje godišnjih računah o toj upravi; uprava svihkolikih zakladah zemaljskih, a tako isto vrhovna uprava blagajničtva i računovodstva zemaljskoga.

§. 7.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga oddjela za bogoštovje i nastavu spadaju: poslovi svih zakonom priznanih crkvah i vjerozakonskih družbah, vrhovna uprava i nadziranje svekolike odhrane, nastave i svih zavodah učevnih, družtvah, sborovah i zavodah znanstvenih i umjetničkih: i u obće svih zavodah, koji imaju uticaj na obćenito obrazo-

Digitized by Google

vanje; nadzor nad upravom zakladah i zadušbinah, odredjenih na svrhe bogoštovne i nastavne, i priredjivanje zakonskih osnovah u ovu struku zasjecajućih.

§. 8.

U djelokrug zemaljsko - vladnoga oddjela za pravosudje spada:

administrativna uprava i nadziranje svegakolikoga pravosudja; vrhovni nadzor nad svimi sudovi i nad državnimi odvjetničtvi, vrhovna uprava kaznenoga proganjanja, nastojanje oko neprekidne zakonite obave pravosudja, predlozi i izvješća na krunu pri izvršivanju povlasti pomilovanja; priredjivanje zakonskih osnovah, zasjecajućih u područje pravosudja, uredjivanje sbornika zakonah.

§. 9.

Ban, stojeći na čelu zemaljske vlade (§. 5.), odgovoran je naprama zastupstvu zemaljskomu za ustavnost i zakonitost vladarskih aktah, spadajućih u svoje područje i zvaničnih dielah svojih.

§. 10.

Ako ban izbiva, ili je inače zapriečen, tada obavlja funkcije njegove u pogledu na zemaljsku vladu banski savjetnik, namješten u vladnom oddjelu za unutarnje poslove, ako ban inako neodredi.

§. 11.

Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gorerečene poslove zemaljske, ima ban preko dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga ministra (§. 44. XXX. 1868.) na Njegovo Veličanstvo upraviti, a previšnja rješenja, izdana vrhu takove i ine naredbe, treba da budu po rečenom ministru protupodpisane.

§. 12.

Ban je vlastan učestvovati u svih razpravah saborskih, razumjevajuć amo i razprave povjerenstvah saborskih, al glasovati samo onda, ako je član sabora ili povjerenstva.

Nego prosto je banu, dati se zastupati pri tom po jednom ili drugom povjereniku.

§. 13.

Vlada zemaljska predlaže svake godine proračun godišnji o potrebi ukupne uprave zemaljske, koja će se pokriti i namiriti iz spomenute u §. 6. dotacije, zastupstvu zemaljskomu na ustavno rukovanje.

Nego taj proračun ima se za vremena i tako predložiti, da se uzmogne izpitati i konačno ustanoviti svakako prije početka godine, za koju proračun ima valjati.

Isto tako predlaže vlada zemaljska svake godine zaglavljene račune i rezultate godišnjega poslovanja financijalnoga saboru na presudu i odobrenje.

§. 14.

Ban se imenuje i postavlja načinom odredjenim u zakonu o državopravnoj nagodbi.

§. 15.

Kategorije i beriva urednikah i pomoćnoga osoblja, potrebitih za zemaljsku vladu i pojedine oddjele njezine, ustanovljena su u sljedećem izkazu osoblja i plaćah.

Digitized by Google

Izkaz osobah i plaćah.

Kategorije službene	Razred dnevnični	Plaća u for. a. vr.	Doplatak u fr. a. vr.	Ini nuzužitci
Ban	I.	12000	4000	
Banski savjetnik	IV.	4000		Medju ovimi dobiti će banski savjetnik za unutarnje poslove, kao namjestnik banov, (§. 10.) doplatak od 1000 for. a. vr.
Odsječni savjetnik	VI.	3000 2500		
Banski tajnik	VII.	1800 1500		
Banski koncepista	VIII.	1000 800		Osim toga prema potrebi perovodnih vježbenikah i to bezplatnih, ili s pripomoći godišnjih 400 for. a. vr.
Osoblje pomoćno ili pisarničko:				
Ravnatelj pomoćnih uredah . . .	VII.	1500 1200		
Pristav	VIII.	1000		
Official	IX.	900 800 700		
Osoblje poslužno:				
Podvornik	—	400		
Poslužitelj	—	350		Uredovna odjeća.
Vratar	—	400		Uredovna odjeća i stan.

§. 16.

Za namiru potrebah ureda i pisarnice, troškovah putnih i selitbenih i troškovah pisarskih doznačit će se s odobrenjem zemaljskoga zastupstva pojedinim odjelom kao i predsjedničtvu vlade zemaljske primjerni iznosi paušalni.

§. 17.

Banu pripada popunjenje svih službenih miestah i u svih strukah autonomne uprave zemaljske, u koliko se neradi o mjestih takovih, koja su u smislu postojećih ustanovah pridržana imenovanju Njegova Veličanstva, ili koja po postojećem zakonitom običaju na ini način popuniti se imaju.

§. 18.

Unutarnje poslovanje u pojedinih vladnih odjelih odrediti će ban.

§. 19.

Urednici i službenici prije postojavših višjih i vrhovnih oblastih upravnih, koje se imadu ukinuti odmah, iza kako bude aktivirana nova vlada zemaljska, ostaju u neokrnjenom užitku svojih plaćah, ako se medjutim opet nenamjeste, — godinu danah, iza kako pomenute oblasti prestanu djelovati; a po tom se ima s njimi postupati po propisih postojećih.

Ako se opet namjeste na takovu službenu mjestu, s kojim je spojena plaća manja i rang manji, nego li s njihovim prijašnjim mjestom, tada jim ima osati plaća prijašnja i rang prijašnji.

§. 20.

Ostale u zemlji postojeće oblasti, i to kako političnoadministrativne tako i sudbene, ostaju medjutim, dok se neodredi svojim putem inako, u svom dosadanjem ustrojstvu i u dosadanjoj djelatnosti svojoj.

§. 21.

Vrieme, kada će započeti svoju djelatnost novo ustrojena zemaljska vlada, oglasit će se posebnom naredbom.

§. 22.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu, odnosno dalmatinsko-hrvatsko-slavonskomu ministru.

Digitized by Google

Predsjednik: Ovo se imade tiskati, i medju članove porazdieliti.

Ovdje je nadalje zapisnik odbora, izaslana poradi svečanosti glede dočeka Nj. Veličanstvah.

Bilj. **Stjepan Raizner** čita:

Zapisnik

saborskog odbora, izaslanog za pripravljanje svečanosti povodom dolazka Njih. Veličanstvah u Zagreb od strane sabora.

Prisutni:

Biskup Soić; veliki župani: Miroslav Kraljević, L. Kukuljević, Petar Horvat, Svetozar Kušević, Fodroci, Koretić, Gvozdanović, Jančo, Filipović, Kontić, Anker, L. Thaller, a Vakanović i Jurković kano članovi centralnog zemaljskog odbora.

1. Odbor tako sastavljen izabrao si je za predsjednika g. biskupa V. Soića, za perovodju g. A. pl. Fodroci-a, pa je napokon predložio sljedeća:

2. Da se pozove predsjedničtvo sabora, neka nabavi za sabornicu velik trobojni narodni barjak.

3. Da se pozove veliki župan zagrebački, neka razsvietliti dade shodno prostorije saborske, i da predade račun o trošku predsjedničtvu sabora izplate radi.

4. Da se izabere odbor iz 12 licah, koji će Nj. Veličanstva na kolodvoru dočekati. Ovome odboru mogu se i drugi članovi pridružiti.

5. Da se dne 9. t. m. cieli sabor in corpore Nj. Veličanstvom pokloni.

6. Da se 9. i 10. t. m. saborske sjednice nedrže.

7. Da se dade kovati novac na uspomenu dolazka Nj. Veličanstvah — pa da se glede vrsti napisa i veličine novca, i potroška odabere manji odbor, koji će daljnja predložiti, — a da bude mogao taj odbor lasnije svoju zadaću dovršiti, neka se pozove predsjedničtvo sabora, da dade načiniti više vrstih narisah za takov novac.

Zaključeno i podpisano.

Dr. Vjenceslav Soić, v. r. biskup i predsjednik.

A. Fodroci, v. r. perovodja.

(Prva je točka, da se nabavi velik barjak.)

Vel. župan **Petar Horvat**: Moglo bi se dodati: „s grbom kraljevinah Dalm. Hrvat. Slav.“ — to je izostalo.

Predsjednik: Molim vis. sabore, da sada točke po redu uzmemo. Prva je točka, da predsjedničtvo velik barjak nabavi; barjak i sada ima, na kojem je takodjer grb Trojedne Kraljevine, ali odbor želi, da se nabavi velik barjak, i kako je sada dodano, sa grbom Trojedne Kraljevine. Nu ova je veličina relativna; možebiti bi 6 rifah duljine dosta bilo. (Glasovi: Premalo, barem 10, 12; drugi: to će zavisit od proporcije, neka se po razmjerju visine uzme.)

Ja mislim, da će se tu morat i način razsvjetljenja uzeti u obzir, jer ako budu lampe vani visile na oknih, onda će veiik barjak tako dugo letit, dok se upali; ako budu transparenti, onda nije pogibelji, jer će lampe biti unutra, a po noći će se morati unutra odnieti ili svezati. Grb bi se morao izmalati uljem, jer je sad kišovito vrieme, pa bi se mogao izprati. Medjutim ja ću nastojati, da bude na njem grb Trojedne Kraljevine. (Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita drugu točku.

Predsjednik: Druga je točka, da bi g. vel. župan zagrebački tako dobar bio, te uzeo trud na se glede razsvjetljenja prostorijah ove kuće, naravski na trošak zemlje. — To sabor zamoli, i g. vel. župan primi.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Treća je točka, da se izabere odbor od 12 licah, koji će Nj. Veličanstva na kolodvoru dočekati. (Prima se.)

Predsjednik: To se dakle prima, i drugi takodjer članovi saborski mogu se pridružiti, to je dodano. Izbor tog odbora će se možebiti u budućoj sjednici preduzeti.

Onda je točka, to jest želja, jerbo to zavisi od Nj. Veličansta, da se 9. o. m. cieli sabor Nj. Veličanstvu homagialno pokloni; onda, da se 9. i 10. o. m. sjednice nedrže. Prima li to vis. kuća? (Prima.)

Onda je točka, da se na uspomenu dičnih i slavnih tih danah došašća Nj. Veličanstvah kuje novac, uspomenica. Glede toga se predsjedničtvu prepušta, da dade osnove tog novca načiniti, i kad bude to gotovo, da se u manjem sab. odboru cenzuriraju, dali su prikladne, i po tom se onda dade izvesti. Da li prima vis. kuća? (Prima.)

Stjepan Jančo: Ja bi se usudio primjetiti, da se doda, da se 9. i 10. nedrže sjednice, osim, ako što izvanredna nedodje. (Glasovi: To se razumije.)

Predsjednik: To se razumije samo po sebi, da ako što izvanredna dodje, da će biti predsjedničtvo prinuždeno, da sazove sjednicu.

Odbor verifikacionalni podnio je zapisnik djelovanja svoga.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita taj zapisnik, kojim se za ovjerovljenje predlažu g. grof Oršić, upravitelj žup. varaždinske g. Petar Horvat, onda kao zastupnici preuzv. g. Koloman Bedeković, g. Jandrić, g. Jurković, g. Akurti i g. Otto. (Prima se.)

Predsjednik: Vis. sabor dakle prima gg.: presv. pozvanika banskog, grofa Ferdinanda Oršića; upravitelja županije varaždinske Petra Horvata, onda kao zastupnike gg.: preuzv. Kolomana Bedekovića, kanonika Jandrića, Jurkovića, Akurti-a i Otta, kao članove ovog sabora. (Živili!)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita podnesak dra. Brlića, kojim polaže bilježničku čast.

Predsjednik: Vis. sabore! Dočim je naš štovani sučlan g. dr. Brlić položio zvanje bilježničko, dužnost nam je, mjesto njega izabrati drugog bilježnika. Ja mislim, da ćemo

Digitized by Google

kašnje tomu izboru moći pristupiti, a za sada bi ja bio toga mnienja, da mu se za revno i izvrstno djelovanje bilježničko priznanje u zapisnik stavi. (Živio!)

Gg. zastupnici, preuzv. Koloman Bedeković i presv. Mirko Šuhaj poradi poslovah, koji ih siluju, da ostanu na mjestu zvanja svoga, mole, da se za izpričane uzmu, te da im se kratak dopust od njekoliko danah podieli. (Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Visoki sabore!

Odpisom od 17. siečnja 1867. br. 521. priobćilo nam je visoko kr. namjestničko vieće oblik glede preinake srednjega cesarskoga grba nakon odpadnuća lombardo-mletačkoga grba.

Budući da u redu ostalih zemaljah Njeg. Veličanstva, kao što je Erdelj, naših previernih kraljevinah odnosnoga grba neimade, s toga ćeneći, da bi mu ipak zasluženo mjesto medju inimi pravom pripadalo, podnosimo iz svoje današnje glavne skupštine, uz pridruženje dotičnoga odpisa, visokomu saboru svoju tegobu sa molbom:

da se po pripadajućem mu pravu izvoli zauzeti, da se našega vazda viernoga prama previšnjem priestolju izkazanoga naroda odnosan grb i u srednjem cesarskom grbu shodno ostalih zemaljah monarhie grbovom kao zasluženi nakit sada sretno vladajućeg cesarsko-kraljevskog doma uvrsti.

Sa odličnim štovanjem.

Dano iz glavne skupštine dne 22. i sljedećih danah mjeseca veljače 1869. u Varaždinu držane.

Občinstvo županije varaždinske po
Dragutinu Šleiheru, v. r.
podbilježniku.

Predsjednik: Ovo je važno pitanje, i ja bi mislio, da se ova predstavka dade tiskati i medju članove sabora razdieliti. (Prima se.)

Ovo je molbenica županije požežke glede željezničke pruge kroz sredinu Slavonije.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Visoki sabore!

Od onoga vremena, kako smo se našom predstavkom od 12. kolovoza 1868. broj 800. u pogledu željeznice, što bi prosjekla orljavsku dolinu, utekli pod okrilje visokoga sabora, nije još sve dosada u odlučno okrenulo pitanje, hoće li kraljevini Slavoniji namienjena željeznica ići dravskom, savskom, ili, kao što mi vruće želimo, ovožupanijskom orljavskom dolinom.

Njegovo Veličanstvo, odlučiv milostivo pohoditi glavni grad Trojedne Kraljevine Zagreb, pružilo nam je tim liepu, a Bog bi dao i sretnu prigodu, da svoje želje i očekivanja glede gradnje željeznice orljavskom dolinom previšnjemu uvaženju predstavimo.

U ovu svrhu ovlastismo mi našu županijsku deputaciju, što će poći u Zagreb na poklon pred Njihova Veličanstva, da u posebnoj audijenciji svom smjernošću Njegovo Veličanstvo kralja našega zamoli za podjeljenje dozvole gradjenja željezne pruge orljavskom dolinom.

Nu dočim su nam dobro poznata našoj želji protivna nastojanja i spletke, to molimo visoki sabor, da iz razlogah navedenih u predstavci našoj, uvodno spomenutoj, zaključi krjepkom predstavkom zamoliti Njegovo Veličanstvo, da premilostivo podieli dozvolu gradjenja željeznice, prosjecajuće orljavsku dolinu.

Na ovaj zaključak može se visoki sabor tim voljnije sklonuti, što su vještaci, koji su prugu orljavskom dolinom iduću trasirali, izradkom svojim, koji je već predan kr. ugarskomu ministarstvu za komunikaciju, temeljito oprovrgli sve tlapnje o tobožnjih golemih zaprjekah i troškovih, kad bi se željeznica na Krndiju i brieg kod Bučja povukla orljavskom dolinom.

Pošto u ostalom želimo, da se naše odasianstvo uzmogne pozvati pred Njegovim Veličanstvom, boravećim u Zagrebu, na zaključak visokoga sabora onakovi, za kakovi netom umolismo visoki sabor: to puni pouzdanja molimo, da izvoli visoki sabor predmet o željeznici, što bi prosjekla orljavsku dolinu, tako u pretres uzeti, da još prije dolazka Njihovih Veličanstvah u Zagreb stvoren bude u tom predmetu nam povoljan i pravednomu našemu očekivanju odgovarajući visoki zaključak.

Dano iz naše male skupštine 25. veljače 1869. u Požegi obdržavane.

Visokoga sabora
sluge pokorni
Občinstvo županije požežke po
Jos. Eug. Tomiću,
I. podbilježniku.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Usudjujem se predlog učiniti taj, jedno radi prešnosti, drugo radi pravičnosti ovog traženja, da vis. sabor blagoizvoli odbor u tu svrhu imenovati, i taj predmet odboru predati, da svoje mnienje vrhu te molbe županije požežke ovamo podnese. (Prima se.)

Janko Car: Ja bi samo predlogu g. vel. župana dodao, da se tomu odboru ujedno naloži, da predmet odmah u pretres uzme, da se odluka sabora može prije izreći, nego će Nj. Veličanstvo prispjeti.

Predsjednik: Ako nitko neima proti tomu ništa, to ja izričem zaključak, da se radi ove predstavke poseban odbor izabere, i njemu ujedno naloži, da čim prije posao obavi; a izbor odbora moći ćemo preduzeti na koncu sjednice, kada budemo i druge odbore birali.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Zbor profesorah ovdješnje pravoslovne akademije, prihvativši sgodu osrećujućeg previšnjeg dolazka Nj. Veličanstvah u našu zemlju, i potaknut molbom pravnikah, zaključio je u svojoj sjednici od

Digitized by Google

1. o. m. umoliti vis. sabor Trojedne Kraljevine, da do dolazka Nj. Veličanstvah, blagoizvoli na dnevni red staviti i kao prešan predmet označiti pitanje o sveučilištu, i učiniti ovaj zaključak:

a) Da se sadanji četverogodišnji pravo- i državnoslovnih znanostih tečaj na ovdašnjoj pravoslovnoj akademiji uredi kano pravi fakultet.
b) Da se što prije podignu od filozofičkoga fakulteta stolice za filozofiju, poviest i filologiju.
c) Da se sadašnji nadbiskupski licej ustroji kao pravi bogoslovni fakultet. Napokon
d) Da se ovomu sveučilištu podiele sva ona preimučtva, kojimi se druga sveučilišta odlikuju, — naročito pako i vlast doktorsku čast podjeljivati.

Ovu molbenicu predao je zbor profesorah ovdješnje pravoslovne akademije meni, da ju ja po poslovniku našem podpisom mojim podkriepim, i da ju predam vis. saboru za uvaženje. Ja, gospodo moja! s veseljem prihvaćam želju zbora profesorah i pravnikah, znajući, da svaki sin domovine ove iste želje u grudih svojih žudjeno goji, i zato usudjujem se ovu molbu zbora profesorah staviti na stol vis. kuće, i preporučiti ju na prešno rješenje.

S toga usudjujem se odmah staviti taj predlog, da vis. kuća izvoli imenovati odbor od 7 ili 9 licah, koja bi odmah primila ovu molbenicu u pretres, i možebiti već u prvoj ili drugoj budućoj sjednici predlog ovamo podnieli. (Živio!)

Predsjednik: Dočim nam je visokoštovani g. sučlan sadržaj molbenice tako jasno predstavio, da smo podpuno osvjedočeni o tom, što u sebi sadržava, mislim, da bi možebiti suvišno bilo, da se ciela molbenica čita.

(Glasovi: Nek se čita.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Visoki sabore!

Svi misaoni rodoljubi uvidjaju već odavna, da je od prieke nužde našemu narodu visoki znanstveni zavod, na kojem bi se domaća mladež za različita u državi zvanja valjano pripravljala i ozbiljnija znanost sredstvom narodnoga nam jezika gojila.

Zato smatraju naši sabori već od više godinah jednom od poglavitih svojih zadaćah, da učine, kako da se toj obće priznanoj potrebi utemeljenjem sveučilišta zadovolji.

Kao što su pako sabori od godine 1861. i 1865/7. svojimi glede jugoslavenskoga sveučilišta stvorenimi zaključci posvjedočili, da su ponjali i potrebe naroda i način, kojim bi im se moglo zadovoljiti, tako je isto i taj sada ročeći visoki sabor jasno pokazao svojom 25. rujna pr. g. iz 20. sjednice svietloj kruni upravljenom predstavkom, da je odlučio jošte neriešeno pitanje o sveučilištu u svoje ruke preuzeti, da ga uz blagonaklono sudjelovanje sjajnoga vladara privede do što koristnijega po naš narod riešenja.

Ta patriotična rieč visokoga sabora morala je u svakom pobuditi toliko pouzdanja, da je mogao mirno očekivati skoro uredjenje velevažnoga posla, kojino je uvjetom višega znanstvenoga napredka u narodu našem. Zato se niti smierno podpisani profesorski zbor nebi bio mogao usuditi u običnih okolnostih bez povrede dužnoga prama tomu visokomu saboru poštovanja ikojim načinom taknuti u stvar, koju je visoki sabor kao svoju prigrlio; nu obzir na veliku i riedku sreću, koja će do koji dan u dio pasti ovim kraljevinam, da ugledaju u svojem glavnom gradu posvećenu osobu svoga prejasnoga kralja i najmilostivije kraljice, čini, te je mislio isti profesorski zbor, da neće pogriešiti proti svojim gradjanskim dužnostim, ako se u rečenoj stvari obrati na taj visoki sabor ovom svojom prepokornom molbom.

Smierno naime podpisani profesorski zbor tvrdo vjeruje, da će Njegovo c. i kr. apost. Veličanstvo, kao što svagda viernomu svojemu hrvatskomu narodu blagodati svoje previšnje milosti u obilju izkazuje, boraveći medju tim istim narodom, s osobitom radosti otčinskoga svoga srdca Svoje previšnje odobrenje podieliti saborskomu zaključku, koji kao što s jedne strane smiera na namirenje najživotnijih potrebah priestolu vazda viernoga naroda, tako je s druge strane podoban u istom narodu pobuditi i do dalekih potomakah živa uzčuvati čuvstva najdublje zahvalnosti prama onomu, koji je isti zaključak previšnjom Svojom rieči zakonom stvorio.

Tim svojim podaničkim pouzdanjem odobren, te sljedeći ne samo svoj nagon, nego se takodjer obaziruć na priobćene si plemenite želje slušateljah svojih, usudjuje se prepokorno podpisani zbor tomu visokomu saboru podastrti ovu svoju molbenicu, kojom smierno moli:

da visoki sabor blagoizvoli još neriešeno pitanje o sveučilištu prema svojoj u prije spomenutoj predstavci izraženoj namjeri već sada u pretres uzeti, kako da se uzmognu zaključci, što bi ih visoki sabor u svojoj mudrosti u toj stvari stvorio, još za boravljenja Njegova car. i kralj. Veličanstva u glavnom gradu Zagrebu istomu Njegovu Veličanstvu na previšnje odobrenje i potvrdjenje podnieti.

Da se ostvari u svih krugovih naroda, a ponapose u njegovih saborih toliko putah izjavljena želja sveučilišta, potrebito je prije svega, da svietla kruna priloži svoju previšnju rieč: da se imade u Zagrebu osnovati sveučilište, kanoti zavod, iz koga bi se blagi traci prosvjete po svem narodu širili. Zato se usudjuje smierno podpisani zbor visoki sabor s najdubljim počitanjem moliti, da blagoizvoli u poslu sveučilišta ponajprije stvoriti takov zaključak, kojim bi se najpokornije zamolilo Njegovo Veličanstvo, premilostvi nam kralj, da blagoizvoli izreći u načelu previšnjom Svojom vladalačkom rieči: da se imade osnovati sveučilište.

Da se pako u dalekomu potomstvu sačuva spomen onoga kralja, koji je narodu put otvorio k višjemu znanstvenomu naobraženju i time čvrst temelj položio njegovu duševnomu i materijalnomu napredovanju, scieni najpokornije smierno podpisani profesorski zbor, da bi visoki sabor

Digitized by Google

mogao nadalje zaključiti i previšnjemu odobrenju predložiti, da naše sveučilište imade nositi sjajno ime Njegova c. kr. apost. Veličanstva Franje Josipa I.

Da stvaranje u načelu utemeljenoga sveučilišta odmah u istinu i započme, mnije prepokorno podpisani zbor, da bi visoki sabor mogao već sada u tu svrhu učiniti i previšnjemu potvrdjenju podnieti njeke dalje zaključke, koji bi na to smierali, da se po malo i postupno, prema silam naime i duševnim i materijalnim naroda našega, pripravlja oživotvorenje sveučilišta.

U to bi ime bilo po preponiznom mnienju podpisanoga profesorskoga zbora od nemale važnosti, da se sadanje usljed previšnjega rješenja Njegova c. i kr. apost. Veličanstva od 30. kolovoza pr. g. uredjeno četverogodište pravoslovnih i državoslovnih naukah na ovdašnjoj pravoslovnoj akademiji ustroji kao pravi fakultet pravo- i državoslovnih znanostih poput sličnih fakultetah na inih sveučilištih u zemljah i kraljevinah Njegova Veličanstva. Promjena u tom pravcu učinjena znatno bi pomogla sadanjemu četverogodištu pravoslovnih i državoslovnih znanostih, da što uspješnijim načinom razvije svoje djelovanje.

Nu osim te jedne promjene, koja se odnosi na samo nutarnje ustrojstvo rečenoga četverogodišta, drugi je jošte uvjet njegova podpunijega i zamašnijega razvijanja, pak i taj je takov, da bi se mogao po smiernom mnienju prepokorno podpisanoga zbora već sada izvesti:

da se naime od filosofičkoga fakulteta podignu stolice onih znanostih, koje su u užjem savezu s pravo- i državoslovnimi znanostmi, t. j. stolice za filosofiju, poviest i filologiju. Tragovi blagotvorna djelovanja timi stolicami obogaćenoga zavoda pokazivali bi se za kratko vrieme najpovoljnijim načinom.

Napokon mnije preponizno smierno podpisani zbor, da bi se mogao ovdašnji nadbiskupski licej bez ikakovih težkoćah pravim fakultetom bogoslovnih naukah učiniti, po čem bi se ne samo kandidatom svećeničkoga stališa prilika dala što savršenije priprave za buduće im velevažno zvanje, nego bi se takodjer na dalje razgranilo ozbiljno nastojanje oko strogih znanostih, te bi se po tom i naše sveučilište usposobilo, da mu bude dano i pravo sveučilištno ustrojstvo i sva ona preimućtva, kojimi se druga sveučilišta odlikuju, naročito pako i vlast doktorsku čast podjeljivati.

S toga se usudjuje smierno podpisani zbor s najdubljim počitanjem moliti visoki sabor, da blagoizvoli zaključiti i previšnjemu potvrdjenju podnieti:

da se u svrhu postupnoga stvaranja u načelu utemeljenoga sveučilišta sadanje četverogodište pravo- i državoslovnih znanostih na ovdašnjoj pravoslovnoj akademiji uredi kao pravi fakultet; zatim da bude vlada Njegova car. i kralj. Apostolskoga Veličanstva pozvana, da što prije podigne od filozofičkoga fakulteta stolice za filozofiju, poviest i filologiju, i da oko toga uznastoji, kako bi se sadašnji nadbiskupski licej ustrojio kao pravi bogoslovni fakultet.

Napokon se usudjuje smierno podpisani zbor najponiznijim načinom i to svoje pokorno mnienje izjaviti, da bi visoki sabor blagoizvolio izreći na koncu svojih zaključakah o sveučilištu: da će ostale s predloženim na previšnje potvrdjenje člankom u savezu stojeće predmete što skorije u pretres uzeti i za previšnju potvrdu pripraviti.

Visoki sabore! Smierno podpisani profesorski zbor usudio se je stupiti s ovom svojom prepokornom molbom pred lice toga visokoga sabora s rodoljubivom namjerom, da posluži svetoj stvari narodne prosvjete, za koju se na veliku sreću našega naroda danas ne samo glasovi podižu, nego i liepe žrtve prinose, te da podjedno i svoja i povjerene si mladeži čuvstva sliedeć visoki sabor najponiznijim načinom zamoli, da dade povod novomu učvršćenju sveze odanosti i harnosti, koja naš narod spaja s prejasnim vladajućim domom.

Naš će narod bilježiti medju najsretnije dneve svoje časove boravljenja Njegova Veličanstva premilostivoga vladara i prejasne mu kraljice u glavnom svojem gradu; a novu će dobu u poviesti svoga duševnoga razvitka brojiti od tih danah, ako budu povodom i prigodom boravljenja kraljevskoga u njegovoj zemlji sinovom njegovim otvoreni hramovi više znanosti, preko kojih će dospjeti u kolo inih naprednijih narodah i temelj položiti sretnoj u svakom pogledu budućnosti.

Zato se smierno podpisani profesorski zbor i usudjuje uzdati, da će visoki sabor blagoizvoljeti uvažiti ovu njegovu prepokornu molbu, i to tim više, što se ona tiče stvari, koju je visoki sabor i sam pod svoje okrilje uzeo.

U Zagrebu dne 2. ožujka 1869.

Prepokorni zbor profesorah kr. pravosl. akademije:

Dr. **Pavao Muhić**, v. r.
ravnatelj kr. pravoslovne akademije.

Stjepan Vuković, v. r.
kan. zagreb. i zastupnik naroda.

Predsjednik: Predlog g. Vukovića jest, da se odbor izabere; prima li vis. kuća? (Prima.)

Petar Horvat: Ja mislim, da bi vriedno bilo, da se molbenica tiska i medju članove radieli.

(Prima se, i ustanovi se broj 9 licah za odbor.)

Simo Filipović: Uzimam si slobodu, vis. sabore, jedan predlog učiniti. Poslje rješenja državopravnog pitanja predstoji saboru rješavanje onih poslovah i onih predmetah, koji se na ustrojavanje zemlje i uredjenje unutarnjih poslovah odnose; zadaća velika, posao velik, odgovornost velika. U ovih okolnostih, vis. kućo, mislim, prije svega dužnost nam je i zadatak taj, uredit se i one priprave učiniti, koje su po sadržaju i propisu poslovnika ovoj vis. kući nuždne, za da sabor svoje daljnje djelovanje početi može; razumievam podieljenje kuće na odsjeke. Imajuć pred očima to, da se ovaj zadatak i ovaj posao prije svega predzeti ima, pogledat mi je potrebno na one odnosne paragrafe, koji se

Digitized by Google

ovoga predmeta tiču, i izpitat u tom pogledu, da li su oni takovi, da se ono, što se podieljivanjem kuće na odsjeke namjerava, postići može; razumievam §§. 24. i 30. poslovnika. U smislu ovih paragrafah imala bi se vis. kuća na 5 odsiekah podieliti; ja po mom nemjerodavnom mnienju držim, da je uzimajuć u pogled broj članovah ove vis. kuće, 5 odsiekah suvišno, i predlog bi učinio taj: da se mjesto na 5, vis. kuća podieli na 3 odsjeka. U smislu tog predloga imala bi se samo u §. 24. jedna rieč „5" sa riečju „3" zamieniti, tako da bi §. 24. ovako glasio: (čita tekst prijašnji sa promjenom broja 5 na 3).

U savezu sa ovom predloženom promjenom imao bi se §. 30. ovako promienit: (čita tekts prijašnji sa promjenom broja 3 na 2). Ja ovaj svoj predlog preporučujem vis. kući, da primljen bude, u toj namjeri, da bi se poslovi, koji su i onako prešni i nuždni, tim bolje i brže odpravljati mogli.

(Živio.)

Predsjednik: Vis. kućo! Predlog g. zast. Filipovića glasi na preinačenje §§. 24. i 30. poslovnika, da se naime kuća razdieli mjesto na 5 na 3 odsjeka, i da mjesto 3 sad 2 odsjeka prijavljuju gotov rad za centralni odbor. Prima li vis. kuća ovaj predlog?

Dr. Ignj. Brlić: Vis. sabore! Ovo je istom predlog učinjen, dakle treba sad po poslovniku najprije da se zaključi, hoće li se odmah u pretres uzeti, i kada se zaključak taj učini, onda tek nastaje viećanje meritorno. Ovo nije baš stvar tako jednostavna, kao što ju je g. predgovornik vješto znao predložiti, jer stvar je važna, kad se poslovnik ma u kojoj točki promieniti hoće. Osobito ovdje mislim, do su razlozi ne samo numerični, da se cieli sabor dieli mjesto na 5 na 2 odsjeka, nego i drugi, naime da se isti predmet pretrese što većma, u što više odsiekah. Pošto su predjašnji naši zakonodavci držali za nuždno, da isti predmet viećanje 5 odsiekah prodje, onda je ovaj novi predlog, koji hoće suziti pretres samo na 3 viećanja, mislim tako bitan, da bi ja bio proti tomu, da se ovaj predlog omah u viećanje uzme, nego protivno predlažem, da ovako važan predlog g. predložitelj napiše i po propisu poslovnika na stol vis. kuće metne, da se njim dalje po posloniku postupa.

Simo Filipović: Visoki sabore! Ja sam moj predlog u najvećoj kratkosti predložio, držao sam, da je stvar tako jednostavna i jasna, da mi nije bila potreba strpljenje vis. sabora zlo upotrebljivati dugim dogovorom. Usljed govora pako štov. g. predgovornika potrebu nalazim za razjasnjenje svog predloga njekoliko riečih progovoriti, i u tom pogledu svoje razloge navesti.

Nije po mojem mnienju razlog taj, da se kuća na ovoliko ili onoliko odsiekah podieli; nije zakonodavni, meritorni i mjerodavni taj dio, da u više odsiekah bude pretresan koji predmet. Ovo držim da je mogao biti, ali samo tekar mimogredni razlog, a ne meritorni. Kad bi bio to meritorni razlog, oni parlamenti, koji od duže vremena postoje, i koji i više izkustva i više snage spiritualne i znanstvene imaju, bili bi sigurno po tom razlogu više odsiekah za sebe naredili, nego što su, koliko je meni poznato, učinili; ili bi barem njeku jednakost parlamenti u tom pogledu nagledavali. Vidimo da se, koliko je meni poznato, francezki parlamenat na 9, peštanski na 7, naš parlamenat, kao što poslovnik glasi, na 5 odsiekah dieli; a razlog taj, da se u više odsiekah, na više mjestah predmeti pretresu, držim, da nije bio nikada kod parlamentah mjerodavan. — Razlog mjerodavan, zašto se parlamenti na odsjeke diele, držim bio je sasvim drugi, a to taj, da se mogu članovi parlamenta bolje i savršenije i sgodnije o čitavom predmetu izviestiti. Kako se je, vis. kućo, parlamentarizam dalje razvijao, u savršenstvo dovodio, osjetila se je nužda i potreba, da se osim onog mjerodavnog pretresa kojeg predmeta, koji biva u sjednicah parlamenta, još i privatno isti predmet predhodno preduzme, da se tako svakom članu sabora dade prilika, tako reć privatno, lakšim putem dovoljno i podrobno znanje o predmetu nabavit si. Tako je ugarski parlamenat, kako se je većem savršenstvu parlamentarizam približavat počeo, zaveo tako zvane cirkularne, okružne sjednice, koje neimaju značaj zvaničan nego privatan. U njih se je privatno pretresalo, ja govorim imajuć pred očima ono vrieme, kad se zvanično u sjednice nije dolazilo, kako je propisano bilo. Tako je u drugih parlamentih uvedeno, da se parlamenat na odsjeke dieli u tu cielj, da se predhodno predmet pretrese i prilika dade, privatnim putem i lakšim načinom do točnog znanja dotičnog predmeta doći.

Razmjer ovih odsiekah bio je uviek surazmjeran broju samih članovah sabora. Tako je parlamenat francezki na svojih tisuću članovah odredio 9 odsiekah, uzimajuć u pogled to, da svaki odsjek nebude previše mnogobrojan, ali ni da nebude premalo brojan. Parlamenat ugarski uze na 400 članovah 7 odsiekah, imajuć navedeno surazmjerje pred očima izmedju cielog broja saborskih članovah i broja pojedinih odsiekah. Kad uzmemo ove brojeve, ovo mjerilo, koje bi i za nas služit imalo, nalazim, da sprema broju članovah ove vis. kuće, koji se od prilike na 120 prostire, broj 5 odsiekah vrlo je velik, buduć u pojedini odsjek vrlo bi malo članovah došlo, i došlo bi do onoga: entia sine necessitate multiplicare (Istina!) Možebit onda, kad je poslovnik pravljen, moglo je biti razloga za ovaj broj 5, ali onda je i broj ovoga sabora mnogo veći bio, bar je onda bilo i članovah iz vojničkog stanja u ovoj vis. kući. Po tom moglo je i surazmjerje biti od 5 odsiekah. Danas, kad je broj kuće znamenito umaljen, držim, da bi nerazmjerno velik broj bio 5, te na promjeni okolnostih, na potrebi vremena i današnjih naših okolnostih držim da je osnovan moj predlog, da se promiene dotični paragrafi na toliko, da se u jednom mjesto 5 reče 3, a u drugom mjesto 3 metne 2 odsjeka.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje je predstavljeno, da se najprije izrazi, hoće-li se ova stvar meritorno pretresti odmah ili ne. Molim dakle, neka izvoli vis. kuća kazati,

Digitized by Google

da li dopušta, da se meritorno ovaj predmet sad pretresa?

Dr. **Ignjat. Brlić**: Vis. sabore! Sasvim je tako, i ovo objasnjenje g. predgovornika bilo je suvišno. G. predgovornik trebao je dokazati hitrost svog predmeta, da je tako prešan. da se odmah mora preduzeti. To nije dokazao ni jednom rieči, nego upravo naprotiv. — Kako je poznato, uporabu ovog odsjeka poslovnika ovaj vis. sabor nepravi, ili vrlo riedko, i ja još nisam doživio, da je ikoji zakonski predlog bio odsudjen na odsjeke. Dakle o tom, da je promjena ovih ustanovah hitna, nemože biti razgovora. Da nije hitna, evo i §. 33. posl. kaže: (čita) Ako se saboru bude svidjelo, može mimoići ovo viećanje u odsječnih sjednicah, te može neposredno kojemu odboru ad hoc povjeriti pripravu kojega predmeta. Ovaj odbor izabire izmedju se predsjednika i izvjestitelja.

Tko je god prilježno posjećao sjednice saborske, znade, da je uprav ovaj vis. sabor ponajviše, tako rekuć izključivo od §. 33. uporabu pravio, i da je vrlo riedko, ili po mojem znanju nikada nije predloge na odsjeke upućivao. Dakle ja moj predlog time obrazložit hoću, da ovdje hitrosti neima, i ostajem pri tom, da svoj predlog g. Filipović po propisu poslovnika pismeno načini i na stol vis. kuće metne, i onda biti će povoda, objasnit ga i obrazložit.

Predsjednik: Želi-li vis. kuća ovaj predmet meritorno decidirati? (Glasovi: Želimo).

Vis. je kuća daklem zaključila, da se ovaj predmet meritorno pretresati i riešiti ima.

Sada molim g. Filipovića, da izvoli navesti svoje razloge. Ako vi, g. Brliću, imate što protivna navesti, to vas molim, da izvolite.

Janko Car. Vis. sabore! Ovdje je sada odlučeno, da se imade predmet ovaj odmah pretresivati; i to je vrlo važan i nedvojben razlog, jer već sada imamo ovdje zakonski predlog, koji se u smislu poslovnika imade po odsjecih pretresivati. Predlog g. zastup. Filipovića jest, što se merituma tiče, posve shodan, jer g. Filipović nepredlože u bitnosti upravo ništa drugo, nego naprama umaljenom broju saborskih članovah i razmjerni broj odsiekah. Meni se čini posve shodan taj predlog, i predlažem, da se primi, te odma sada odluči, da mjesto 5 odsiekah 3 odsjeka budu.

Dr. **Ignjatija Brlić**: I ja ću biti slobodan njekoliko riečih progovoriti, te protivan predlog učiniti, da se naime ustavni zakon, po kojemu bi se razdieljenje cieloga sabora u 5 odsiekah imalo pridržati baš s toga razloga, koji je sam g. Filipović naveo za suženje u 3 odsjeka. Glavni je razlog, na koji se g. narodni zastupnik Filipović pozivlje, taj, što veli, da se treba svaki sabor po mogućnosti razdieliti u što više odsiekah, za da se tako bolje, zgodnije i čestitije svaki predmet u svakome odsjeku proučiti i razjasniti može. Baš iz toga razloga predlažem ja, da se ostane kod dosadanjih 5 odsiekah, jer će se uz mali broj članovah u svakomu odsjeku bolje, zgodnije, jasnije, i čestitije svaki predmet proučiti moći, nego li uz veći broj članovah.

(Glasovi: Glasovati).

Predsjednik: Vis. sabore! Dočim se nitko više nejavlja, koji bi o tome predmetu progovoriti htio, to ću ja pitanje na odvjetovanje staviti. Samo si uzimljem slobodu. nješto informativna vis. saboru glede broja članovah reći.

Prijašnji je naš sabor sastojao iz 120 zastupnikah i po prilici 24 virilna glasa, koji su dolazili, jer one, kojih nikada neima, nije moći brojiti. Bilo je dakle 144 člana. Podielivši ih na 5 odsiekah, došlo je na svaki odsjek 29 članovah

Sadašnji sabor imade 66 zastupnikah. a 24 virilna glasa; to ih je dakle svih skupa 90 članovah.

Ako se ovi u 3 odsjeka podiele, doći će na svaki odsjek 30 članovah; i to skoro isti broj ostane u svakom odsjeku, samo da ih je sada 30, što ih je prije 29 bilo. To je za informaciju.

Prima li dakle vis. kuća predlog g. zastupnika Filipovića, da se mjesto 5 odsiekah cieli sabor u 3 odsjeka razdieli. (Glasovi: Primamo.)

Proglasujem dakle to zaključkom. da se sabor u 3 odsjeka razdieli. Dočim su zakonodavni poslovi pred vrati, to će se u budućoj sjednici ovo razdieljenje preduzeti, kada se autentificira zapisnik.

Za sada imadem čast nješto vis. saboru predložiti. Ovaj se moj predlog netiče poslovnika, nego našeg kućnog reda i ustanove, koje dosad nije bilo. To je imenovanje censorah za pregledanje dnevnika.

Predlažem dakle vis. saboru, da bi se ovi censori imenovali i mislim, da bi se šestorica izabrala.

Dr. **Ignj. Brlić**: Molim visoki sabore! Ovaj je predlog proti poslovniku. Odsjek 7. §. 82. poslovnika o bilježnicih glasi ovako: „Bilježnici vode zapisnik sabora, čitaju spise, bilježe one, koji žele govoriti, sbrajaju glasove, napokon kontroliraju brzopisce u vodjenju dnevnika i tiskanju saborskih spisah.“

Dakle ovaj cenzuralni odbor, koji predlaže presv. g. predsjednik sabora, dolazi u oprjeku sa ustanovom poslovnika, koja tu cenzuru bilježnikom prepušta; i tek onda, kad bi oni izjavili pred saborom, da su oni drugimi poslovi tako obterećeni, da tomu zvanju zadovoljiti nemogu, onda bit će predlog g. predsjednika na mjestu. Radi tog sam ja protivna mnienja.

Škender Fodroci: Buduć nas izkustvo uči, da su gg. bilježnici obterećeni drugimi poslovi, zato predlažem, da se primi predlog našega g. predsjednika, budući posve osnovan.

Dr. **Ignj. Brlić**: To je preinaka poslovnika.

(Glasovi: Nije.)

U poslovniku jasno stoji, da kontrola prinadleži gg. bilježnikom; time bi se njim kontrola oduzimala, na koju

Digitized by Google

oni pravo imadu, koje im se nemože oduzimati. — Taj ih dakle predlog neveže ništa.

Vel. žup. **Petar Horvat**: Mislim, da je to pravo slabo uživao g. bilježnik Brlić, dočim je g. Šenoa cenzurirao dnevnik, koji je zato napose bio plaćen, dočim bi trebalo, da se to bezplatno ovrši. Za da se prikrati ta briga, mislim, da bi dobro bilo cenzore imenovati.

Dr. **Ignj. Brlić**: Ja neznam, što po tom mislite presvietli gospodine! Evo gosp. kolege, koji će uztvrditi takodjer, da su ti poslovi kroz naše ruke prolazili; dočim je g. Šenoa korekturu kod štampanja samo imao, što je mehanički posao. Ja se pozivljem na g. Cara, da smo mi tu kontrolu vodili.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Izvolite na kratko primiti moju opazku.

Ja držim, da su i dosadanja zasjedanja saborska, držeći se običaja postavljati cenzore, koji imadu cenzurirati dnevnik, imala pred očima i ustanove našega poslovnika, gdje im nije namjera bila, vriedjati ustanove njegove. Ja se pozivljem na gg. članove prijašnjih saborah, gdje su bili cenzori, koji po vis. saboru izabrani bijahu.

Držeći se vis. kuća toga običaja, neće vriedjati ustanove, kada njekoju gg. izmedju sebe izabere, koji će tu zadaću na se uzeti.

Ja činim razliku izmedju kontrole i cenzure: glavna zadaća jest kontrolirati, da li gg. stenografi dužnost svoju vrše; da li dolaze u sjednicu; da li su njihove prenotacije sasvim izcrpljene. Ja znam iz vlastita izkustva, da bilježnik nemože tomu mučnomu poslu odoljeti, pošto ima s drugimi zadaćami posla. Cenzuriranje dnevnika vis. sabore, jest vrlo važno djelo; jer nas izkustvo uči, da gg. stenografi pored najbolje volje svoje nisu kadri bilježiti prekidane i kadkada smetane bukom govore. Tu zadaću treba da preduzmu cenzori, da paze na govore, koji se drže u saboru, i koji će biti u stilistici i inom obziru takodjer i kadri izpraviti kontextuaciju istoga govora. — Drugo je pako korektura, koja je samo glede tiskanja opredieljena.

Tri su dakle ovdje zadaće. Prva zadaća, kontrola naime, spada na bilježnike, koji neće ni nadalje biti uzkraćeni u svojemu pravu: druga je cenzura, a treća korektura.

Držim dakle, da je u interesu sabora, njegovog dostojanstva i ugleda; u interesu občinstva i samoga djela, koje će ostati potomstvu, da bude savršeno i podpunom točnošću sastavljeno.

Molim dakle i pitam vis. kuću, da li će se sagriešiti proti ustanovam poslovnika, kao što to g. Brlić tumači, ako vis. kuća iz svoje sredine izabere njekoliko članovah, koji bi cenzuru vodili. Tim neće biti prekršene ustanove poslovnika, već će se time učiniti blagodat samomu djelu, i biti će u interesu sabora, i samoga občinstva, koje je vlastno znati, da se točno bilježi, što se ovdje govori. Zato prihvaćam predlog onamo smjerajući, da se izaberu gg. koja će cenzuru dnevnika voditi. (Živio.)

Simo Filipović: Ako sam predlog gosp. predgovornika dobro shvatio, to bi se on u ovome sastojao, da se imenuju cenzori za tiskanje dnevnika, za onaj dnevnik, koji u sviet zalazi, a cenzori, to su osobe onakove, koji će nadgledati, da bude dnevnik, koji će u sviet zalaziti, vierno zrcalo djelovanja ovoga sabora.

Ako je tome tako, kao što sam ja shvatio, onda ja nalazim, da s tim predlogom nije namjeravana promjena poslovnika, nego nalazim, da se tim predlogom namjerava hiatus onaj, koji je u poslovniku ostavljen popuniti, i po tom nalazim, da taj predlog nije u protuslovju s §. 82. našega poslovnika, i da taj predlog nedodirkuje ni najmanje opredjeljenja §. 82. Paragrat ovaj veli ovako: „Bilježnici vode zapisnik sabora, čitaju spise, bilježe one, koji žele govoriti, sbrajaju glasove, napokon kontroliraju brzopisce u vodjenju dnevnika, i tiskanje saborskih spisah".

A što to drugo znači, nego da bilježnici kontroliraju brzopisce, da brzopisci vode dnevnik, i kako ga vode, a nekontroliraju, kako se taj dnevnik tiska.

Ovdje je rečeno o tiskanju dnevnika, a ne o manuškriptih, koji dolaze u arkiv, već o tiskanju dnevnika, koji u sviet dolazi. Ovim dakle paragrafom nije opredieljeno, da bilježnici kontroliraju; pa buduć nije opredieljeno ovim paragrafom, tko kontrolira tiskanje dnevnika, očevidno je ostavljen hiatus u poslovniku, koji se popuniti namjerava predlogom predsjednika ove vis. kuće.

Dalje se veli: „Bilježnici kontroliraju tiskanje saborskih spisah".

Ja mislim, da vis. kuća nerazumieva pod riečju „saborski spisi" ujedno i dnevnik. Saborski su spisi ona dokumenta, koja i osim dnevnika sabor naredjuje tiskati s namjerom tom i opredjeljenjem tim, da budu za porabu sabora ovoga, da dolaze u sjednice ovoga sabora, kao što je i današnjim danom više spisah odredjeno, koji su ovdje bili pročitani, da se tiskaju i medju članove sabora podiele. To je sasvime drugi predmet. Dnevnik nedolazi pred sabor, nedolazi ex officio medju članove sabora, da bude predmetom pertraktacije ovoga sabora.

Tako dakle, vis. kućo, prem §. 82. naredjuje, da bilježnici kontroliraju vodjenje dnevnika i tiskanje saborskih spisah, ipak nije ništa naredjeno ovim paragrafom, što ima biti sa tiskanjem samoga dnevnika. Ja dakle nalazim, da g. predsjednik sa svojim predlogom nije namjeravao promieniti poslovnik, nego samo popuniti jedan hiatus u ovomu poslovniku; po tom, buduć sam toga mnienja, da je ta naredba potrebna bitnost samoga dnevnika, držim, da mi netreba o važnosti predloga više razgovarati, nego samo to moje mnienje izražujem, da se s predlogom slažem.

Janko Car: Vis. sabore! Povodom tim, što je sada izrečeno glede zadaće cenzorah, imadem nješto razjasniti.

Ovdje se uvjek govori o tiskanju dnevnika saborskoga. Ja mogu iz izkustva — jerbo sam imao u prošlih saborih sreću duže vremena cenzorom biti, — izjaviti, da

Digitized by Google

je zadaća cenzorah ta: Čim brzopisci posao sgotove, predadu 1. predsjedniku spis; on pozove svaki dan za pregledanje toga djela dva cenzora; ova dvojica cenzuriraju to, da li je sve dobro napisano, što se u saboru govorilo, i moraju svoj „vidi" napisati, i onda dodje takav dnevnik pod štampu.

Što je dr. Brlić kazao, da je to proti poslovniku, na to mogu odvratiti, da precedens pokazuje, da nije proti poposlovniku, budući da su kroz sva zasjedanja saborska takovi cenzori obstojali, osim jedinoga prošloga. Zato predlažem, da na temelju precedensa i s tim razjasnjenjem, kakova je zadaća tih cenzorah, da se vis. sabor na to skloni i te cenzore izabere; koliko su ti cenzori potrebni, dosta je raztumačeno po g. Zlataroviću. (Glasovi: Glasovati.)

Dr. **Ignj. Brlić**: (Glasovi: Glasovati.) Ja mislim, da imam pravo kao protupredlagatelj još jedanput govoriti. (Glasovi: Možete i odustati, ako hoćete; čujmo.)

Medju razlozi, koji su navedeni za predlog g. predsjednika, dolazi po redu najprije razlog, što ga je g. Zlatarović tanko izvesti umio, navodeći, da se medju kontrolom i cenzurom razlika nalazi, i da bilježnici imadu samo pravo kontrolirati, a ne cenzurirati. Svaki zakon ima se tumačiti onako, i rieči njegove i smisao, kao što narav stvari sobom donosi. Pod imenom kontrole razumije se pojam širji, nego cenzura, naime pažnja, koja se može i na tehničku, mehaničku i na pismenu stvar odnositi, dočim je cenzura samo species kontrole, koja se odnosi na pismo. Dakle taj razlog, da bi se po toj razlici, što kontrola i cenzura sasvim različiti smisao imadu, ovaj §. 82. obići imao, nestoji, budući da po naravnom smislu rieč kontrola takodjer sadržava smisao rieči cenzure.

Daljnji je razlog, što ga je g. Filipović tako tanko izveo, da ga za cielo nije moguće tako lahko shvatiti i razumjeti; g. Filipović naime, o kojem sam uvjeren, da nije uvježban i izviešćen o poslovih bilježničkih, pravi razliku medju dnevnikom, koji se štampa, i dnevnikom u arhivu, medju saborskimi spisi ovimi i onimi, dočim se znade, da onaj isti pismeni dnevnik, koji se u arhiv polaže, štampan bieli sviet ugleda. Što se tiče saborskih spisah, vidi se iz ovih riečih §. 82., da se nerazumiju samo spisi oni, koji zakonske predloge sadržavaju, nego u obće svi saborski spisi, koji se tiskaju, bio im sadržaj kakav mu drago.

Napokon za moj predlog vojuje najviše očitovanje g. bilježnika Cara, koji misli, da je po tom, što su u predjašnjih saborih cenzori obstojali, precedens učinjen, te da se mogu opet takovi cenzori uvesti. Baš taj razlog vojuje za to, da se samo obilaženjem ovog §. 82. cenzori izabrati mogu. Pošto to stoji, mislim, da bi za jasno govoriti trebalo dodatak učiniti onomu paragrafu i kazati, da pokraj ovog poslovanja bilježničkog takodjer cenzore izabrati valja, i onda bi trebalo ovomu odboru cenzorskom opredieliti djelokrug. Dakle ja ostajem pri tom, da se bez povrede §. 82. cenzorski odbor izabrati nemože. (Glasovi: Glasovati.)

Predsjednik: Izvoli li vis. kuća primiti moj predlog, koji se upira na običaj svih naših saborah, da se cenzori za djelovanje brzopisacah izaberu. (Prima.) To nije nikakav odbor, to su članovi, koji će pojedince raditi.

Drugog predmeta neima; ja mislim, da sad predjemo na izbore. Imade se izabrati jedan bilježnik, onda odbor za sveučilište, i odbor poradi željeznice.

Roberto Zlatarović: Molim, nije ustanovljeno, koliko licah ima se izabrati u odbor bilježnički. (Glasovi: 15)

Predsjednik: Za odbor za sveučilište bilo je rečeno 9 osobah.

Skender Fodroci: Za cenzore dnevnika predlažem 6 osobah. (Prima se.)

Predsjednik: Da stvar brže ide, mislim, da se za svaki posao malen odbor postavi, koji će cedulje primati i kontrolirati. Ja bi predložio, da bi g. bilj. Raizner sa g. Perkom i g. Ladisl. Thallerom primali cedulje glede izbora bilježnika; glede izbora 6 cenzorah g. bilj. Car sa pomoćju g. Kerestury-a i g. Gvozdanovića; za izbor odbora za sveučilište od 9 licah g. bilj. Hervoić sa g. Labašem i g. Balogom; za izbor odbora željezničkog od 15 licah gg. Benj. Kraljević, Čegel i Barabaš.

(Predsjednik odgodi sjednicu, dok se izbori obave.)

(Poslje obavljenih izborah.)

Predsjednik: Resultat glasovanja je sljedeći: Za bilježnika glasovalo je 49 članovah, sve glasove imade g. Akurti. Za odbor za sveučilište glasovao je 51 član; od tih imade g. Bogović 50, g. Vuković 49, g. Jandrić 49, g. Jurković 49, g. Gvozdanović 48, g. Batagliarini 48, g. Filipović 47, g. Stojanović 46, g. Vukotinović 45 glasovah.

Za cenzore glasovalo je 49 članovah: od tih imade g. Fodroci svih 49, g. Anker 47, g. Filipović 47, g. Ladislav Thaller 47, g. Broz 46, g. Gvozdanović 46 glasovah.

Za odbor željeznički glasovalo je 48 članovah; od tih imade g. M. Kraljević 47, g. Vuković 46, g. Anker 46, g. biskup Soić 44, g. Stojanović 44, g. Stiglić 43, g. Benj. Kraljević 42, g. Batagliarini 42, g. Filip Thaller 40, g. Svetozar Kušević 40, g. Žuvić 39, Maller 36 glasovah. Ova gospoda imadu absolutnu većinu, te ih je 14; zatim je 15. g. Maljevac, ali ima samo 14 glasovah, medju ostalimi imade relativnu većinu. Dali vis. kuća prima, da ih samo 14 bude, ili g. Maljevac 15. sa relativnom većinom. (Razni glasovi.)

Dakle je vis. kuća primila, da bude 14 članovah u odboru, koji imadu absolutnu većinu. Ja ću moliti odbore, da se konstituiraju, da mogu predsjednike i izvjestitelje prijaviti u budućoj sjednici, koju uričem na sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Dvadeset i deveta saborska sjednica

držana dne 4. ožujka 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Molbenica grada Požege glede željeznice kroz sredinu Slavonije. — Razdjeljenje članovah sabora na 3 odsjeka. — Izbor odbora saborskoga za doček Nj. Veličanstvah na kolodvoru.

Predsjednik: Otvaram današnju sjednica, i molim g. bilj., da izvoli zapisnik prošle sjednice proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

dvadeset osme sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 3. ožujka 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 11 satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 27. saborske sjednice, koji bje bez primjetbe odobren.

2. Br. 289. — Dopisom od 1. o. m. br. 108/pr. dostavlja svietli ban osnovu o ustrojstvu autonomne hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade.

Poslje kako bi ta osnova pročitana, bude zaključeno, da se tiska i medju članove sabora razdieli.

3. Čitan je zatim zapisnik odbora za pripravljanje svečanosti povodom dolazka Njih. Veličanstvah pod br. 287, te bude na predlog istoga odbora:

a) Pozvano predsjedničtvo sabora, da nabavi za sabornicu velik trobojni narodni barjak, providjen narodnim grbom.

b) Velikomu županu zagrebačkomu bude povjereno, da dade razsvietliti saborske prostorije, uz položenje računa o imanom trošku.

Zatim bude zaključeno:

c) U dojdućoj sjednici izabrati odbor od 12 licah, koji će Nj. Veličanstva na kolodvoru dočekati, — komu će se drugi saborski članovi pridružiti moći.

d) Da se dne 9. o m. cieli sabor Njih. Veličanstvom pokloni, i da se 9. i 10. o. m. nedrže saborske sjednice.

e) Da se na uspomenu dolazka Njih. Veličanstvah dade načiniti više vrstih narisah.

4. Na predlog verifikacionalnoga odbora pod br. 297 budu za ovjerovljene članove ovoga sabora priznati i proglašeni: Ferdinand grof Oršić, — Petar pl. Horvat upravitelj časti velikoga župana varaždinskoga. — Andrija Jandrić zastupnik III. izbornoga kotara grada Zagreba, — Koloman pl. Bedeković zastupnik središnjega kotara varaždinskoga, — Jovan pl. Jurković zastupnik kotara erdevičkoga, — Dragutin Akurti zastupnik I. kotara primorskoga i Ljudevit Otto zastupnik kotara čabarsko-brodskoga.

5. Na podnesak narodnoga zastupnika dr. Ig Brlića pod br. 298, kojim se, zahvaljujuć se na povjerenju, odriče časti saborskoga bilježnika, — bude uz priznanje njegove dosadanje zaslužne radnje odredjen izbor saborskoga bilježnika.

6. Predsjednik predlaže podneske narodnih zastupnikah Kolomana pl. Bedekovića i Mirka Šuhaja pod br. 291. i 292., tražećih tronedieljni dopust — koji im bje podieljen.

7. Predstavka občinstva županije varaždinske pod br. 293 u pogledu uvršćenja grba kraljevinah ovih u srednji cesarski grb, ima se tiskati i medju saborske članove razdieliti.

8. Na predstavku občinstva županije požežke pod br. 288 molećega, da sabor zamoli od Njegova Veličanstva premilostivu dozvolu za gradjenje željeznice prosjecajuće Orljavsku dolinu — bje odredjeno izabrati odbor ad hoc sastojeći od 15 licah, koji će se uputiti, da predmet taj odmah u pretres uzme.

Digitized by Google

9. Narodni zastupnik Stjepan Vuković polaže na stol kuće podnesak zbora profesorah na ovdašnjoj kralj. pravoslovnoj akademiji, moleći posredovanje sabora kod Njegova Veličanstva za previšnju odredbu, da se u Zagrebu pod imenom Njegova c. i kr. apostolskoga Veličanstva Franje Josipa I. utemelji narodno sveučilište, — i da se dosljedno tomu:

a) Sadanji četverogodišnji pravo- i državnoslovnih znanostih tečaj na ovdašnjoj pravoslovnoj akademiji uredi kao pravi fakultet.

b) Da se što prije podignu od filozofičkoga fakulteta stolice za filozofiju, povjest i filologiju.

c) Da se sadašnji nadbiskupski licej ustroji kao pravi bogoslovni fakultet. Napokon

d) Da se ovomu sveučilištu podiele sva ona preimućtva, kojimi se druga sveučilišta odlikuju, — naročito pako i vlast doktorsku čast podjeljivati.

Podnesak ovaj ima se tiskati, medju članove sabora razdieliti, i za predbježno pretresanje toga predmeta izabrati odbor ad hoc sastojeći od 9 licah.

10. Na predlog narodnoga zastupnika Sime Filipovića bude većinom glasovah zaključeno, §. 24. poslovnika saborskoga tako promieniti, da se sabor ima za pripravu viećanjah podieliti na tri odsjeka, i da se tomu dosljedno §. 30. izpravi.

Polag toga će se zaključka sabor u dojdućoj sjednici na 3 odsjeka razdieliti.

11. Na predlog predsjednika bude većinom glasovah zaključeno, izabrati šest cenzorah za pregledavanje saborskoga dnevnika.

12. Poslje toga imenova predsjednik odbore za primanje i brojenje odvietah, i to:

a) Za izbor bilježnika narodne zastupnike Ljudevita Raiznera, Viktora Ferka i Ladislava Thaller-a.

b) Za izbor cenzorah Janka Cara, Slavoljuba Kerestury-a i Dragutina Gvozdanović-a.

c) Za izbor odbora sveučilištnoga Stefana Hervoić-a, Antuna Labaš-a i Dragutina Baloga.

d) Za izbor odbora orljavačke željeznice Benjamina Kraljevića, Dragutina Čegel-a i Skendera Barabaša.

Nakon preduzetoga izbora proglasi predsjednik sljedeći izborni uspjeh:

a) Bilježnikom bude Dragutin Akurti od predanih 49 odvietah jednoglasno izabran.

b) Za cenzore predano bješe 49 odvietah, od kojih dobi: Skender Fodrocy 49, Hugo Anker, Simo Filipović i Ladislav Thaller 47 — Mavro Broz i Dragutin Gvozdanović 46.

c) U sveučilištni odbor izabrani su od predanoga 51 glasa Mirko Bogović sa 50, Stjepan Vuković, Andrija Jandrić i Jovan Jurković sa 49, — Dragutin Gvozdanović i dr. Pavao Batagliarini sa 48, — Simo Filipović sa 47, dr. Antun Stojanović sa 46 i Ljudevit Vukotinović sa 45 glasovah.

d) Za odbor orljavačke željeznice bi predano 48 odvietah, od kojih dobi: Mirko Bogović i Miroslav Kraljević 47, Stjepan Vuković i Hugo Anker 46, dr. Vjenceslav Soić i dr. Antun Stojanović 44, Stjepan Stiglić i Benjoš Kraljević 43. — Ladislav Kukuljević i dr. Pavao Batagliarini 42, — Filip Thaller i Kušević Svetozar 40, — Josip Žuvić 39, — Makso Maller 36 glasovah.

Poslje ovih dobio je najviše Petar Maljevac 14 odvietah, koji nebijahu dovoljni za postignuće potrebite absolutne većine.

Sabor nije preduzeo izbora petnaestoga odbornoga člana, već zaključi, da odbor ima sastojati od izabranih 41 licah.

Zatim zaključi predsjednik sjednicu u 1¾ satih poslje podne, urekav sljedeću na 4. o. m. u 11 satih prije podne.

Vakanović, v. r.
predsjednik.

Ljudevit Raizner, v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Imade li vis. kuća kakvu primjetbu?

Simo Filopović: Imao bi ja njeku primjetbu.

Promjena se poslovnika odnosi na §. 24. i §. 30. i sastoji u tom, da se §. 24. promieni u toliko, da se mjesto rieči: 5 odsieka stavlja 3 odsjeka. Naravski, u savezu s tom promjenom imao bi se i §. 30. promieniti.

Izraženo je, koliko razumijem, u zapisniku to, da promienjen bude §. 30.; ali kako da bude izpravljen?

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Izpravljeno je.

Simo Filipović: Treba, da bude u §. 24. promienjena rieč „tri“ u „dva“; a onda bi se moralo u §. 30. reći: „kada ovu prijavu učine dva odsjeka“; mjesto „kada ovu prijavu učine tri odsjeka“.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: čita dotičnu točku zapisnika.

Bilj. **Janko Car**: Moliti ću vis. sabore! Ja nisam razumio, da je §. 30. promienjen u toliko, da kada se dva odsjeka prijave, da su gotovi, da onda već osrednji odbor drži sjednice. To je nemoguće, jer ako je jednomu od g. predsjednikah prijavljeno, da su gotovi, onda bi on imao sazvati sjednicu.

U ovoj će sjednici izvjestitelj jednoga odsjeka kazati „bielo“; a izvjestitelj će drugoga odsjeka kazati „crno“; a predsjednik neima votuma, kako će se onda odlučiti? Ja sam razumio, da kada sva tri prijave, onda je moguće viećanje u centralnom odsjeku, drugčije ne.

Simo Filipović: Ja držim, da je tako primljeno, kako sam ja predložio. Predlažući to, imao sam pred očima sistematički savez ovih dvajuh paragrafah. Ja sam §. 30. razumio tako, da kada se tri odsjeka prijave, da su gotova, onda se u centralni odbor nesazovu samo ta tri odsjeka, nego svih 5; sada, kada su dva odsjeka gotova, onda se sazivaju sva tri.

Digitized by Google

Bilj. **Janko Car**: Molim, kako će izvjestitelj trećega odsjeka doći u nutra pak viećati, kada još nije ništa odlučeno, i kada još neima materijala. Ja sam zato toga mnienja, da to stoji, kada se naime tri odsjeka prijave, da se onda u centralni odbor sazovu.

Dr. **Ignj. Brlić**: Pošto sam i ja u toj debati učestvovao, to bi i ja bio slobodan svoje mnienje izreći o tom, kako sam ja razumio.

Ja naime tako razumievam, kako i g. Car; i to iz toga razloga, što moraju sva tri odsjeka predati svoja izvješća, da se može u centralnom odboru viećati; a nemogućnost bi viećanja bila u tom slučaju, ako se samo dva odsjeka prijave. kako je g. Car dobro primietio; jer jedan može biti za „bielo", a drugi za „crno". U ostalom g. Filipović mi se čini kao da nije dobro pročitao ovoga paragrafa; jer kaže, kada ovu prijavu učine dva odsjeka, onda predsjednik pozove sva tri odsjeka. — To nemože biti, nego mora ovako ostati, kao što je rečeno, jer o tom nemože biti razgovora, da dva predadu, nego mora ostati, sva tri odsjeka moraju svoja izvješća predati, onda tek može biti centralni odbor.

Simo Filipović: Ako mi dozvoljeno bude, samo to bi rekao, da ja u tom moj razlog potenciram, da mora biti u centralnom odboru svih 5 odsiekah.

Neznam, kako je to praktično do sada išlo, budući da nisam učestvovao ovdje; ali iz samoga se sadržaja §. 30. vidi, da je imalo biti u centralnom odboru representirano svih 5 odsiekah, jer se ovdje veli: „pozivlju se izvjestitelji u centralni odbor, i doglasi se to onim odsjekom, što su još zaostali".

Dakle razumieva se, da u tom centralnom odboru imadu biti i oni odbori zastupani, koji su svršili svoj posao, i oni, koji još nisu svršili svoga posla. Tako bi po ovoj promjeni u centralnom odboru morala biti i ona dva odsjeka, koji su svršili, i ona tri, koji još nisu svršili. Tako ona nezgoda, koje se g. zastup. Car boji, nemože nastupiti, da bi jednaki glasovi bili.

Predsjednik: Vis. kućo! Mislim, da ova promjena nezapriečuje djelovanja centralnoga odbora, ako se reče u §. 30. 2 odsjeka mjesto 3; jer po obstojavšoj praksi u centralnom odboru ništa se nije moglo zaključiti, dokle se god svih 5 odsiekah skupa nije sastalo, — a ni sad se neće moći zaključivat, dok se sva 3 odsjeka nesastanu; kad naime objave 2 odsjeka, da su sa svojim radom gotova, prijavit će se to predsjedniku, koji će sjednicu centralnoga odbora ureći, za da se i zaostali 3. odsjek popašti svoj rad dogotovit. Ako ga nedovrši, nemože se zaključivat u centralnom odboru, nego će se sjednica odgoditi, dok 3. odsjek nedovrši posla; dakle nemože se slučiti, da bi samo dva odsjeka deliberirala, jer saboru se mora podnesti izradak svih trijuh odsiekah. Zato može ostati tekstuacija u zapisniku, jer je to bio do sad praktični smisao ove ustanove, pak mora, mislim, i u buduće biti, zato bi vis. sabor mogao pristati na predlog g. zast. Filipovića. koji je on jučer učinio, i koji danas ponavlja samo kao korekturu zapisnika. (Tako je.)

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Jučer je to zaključeno, da se ima sabor u tri odsjeka radieliti; glede promjene ništa nije kazano.

Simo Filipović: Ja sam baš vis. kući rekao promjenu u §. 24. i §. 30. Kod mene je zabilježeno mjesto 5, 3; u §. 30. mjesto 3, 2.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: To je bio predlog.

Simo Filipović: Ako bi se §. 24. promienio, a ne §. 30., to bi bilo protuslovje. (Glasovi: Predlog je bio, ali zaključak nije učinjen.)

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Zaključeno je, da se dosljedno tomu §. 30. izpravi.

Simo Filipović: Moj je i predlog bio, da se mjesto „tri" metne „dva".

Aurel Kušević: Molim vis. sabore! Ono što nije zaključeno, u zapisnik doći nemože. Zašto vrieme gubimo? Što je juče zaključeno, ono dodje u zapisnik; današnji zaključak nemože doći u jučerašnji zapisnik. Ako se dakle hoće, neka se izpravak načini u jučerašnjem zapisniku, pak će doći u današnji zapisnik.

Predsjednik: Molim, da idemo dalje. Prima li vis. kuća redakciju zapisnika? Molim gg., da se dostoje dignuti. (Većina se digne.)

Zapisnik se proglasuje dakle ovjerovljenim. Imadem čast vis. kuću izviestiti, da su se juče dva izabrana odbora konstituirala. Odbor za sveučilišće izabrao si je za predsjednika g. vel. župana Bogovića; a za izvjestitelja g. zastup. Vukotinovića. Odbor u pitanju željeznice, koja bi se sredinom Slavonije voditi imala, izabrao si je za predsjednika g. presv. biskupa Soića; a za izvjestitelja g. zastup. Filipa Thallera.

U savezu s ovim imadem čast predložiti molbenicu slobodnoga grada Požege.

Hugo Anker: Imadem čast vis. kući javiti, da se je odbor za pregledanje saborskoga dnevnika konstituirao, te si je za predsjednika izabrao g. Fodrocija; a za izvjestitelja moju malenkost. (Glasovi: To nije odbor — to nespada ovamo — to su cenzori — koji svaki neodvisno radi.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Visoki sabore!

Pozivno na molbu imenom i od strane ovoga gradskoga municipija u predmetu željezničkom visokomu saboru za rujanskoga pr. god. zasjedanja podnesenu, nahodi se u stanju ovaj municipij, da može visokomu saboru u smjernosti do visokoga znanja prinesti: da je od onda trasiranje za željezničku prugu od Osieka sredinom Slavonije do Siska naročito preko Našicah, Požege, Pakraca i Kutine, sa krilnima takodjer od te glavne pruge do Broda i Stare Gradiške prugama točno dovršeno i da je taj elaborat kr. mi-

Digitized by Google

nistarstvu za komunikacije u Pešti pod 20. t. m. veljače izručen.

I dočim je u tom operatu dokazano, da na istoj pruzi niti ima takovih potežkoćah, radi kojih bi se ta pruga zabaciti i mjesto nje druga ne sredinom, nego krajem Slavonije voditi morala, niti je zaisto drugih temeljitih razlogah, iz kojih bi se zabačenje te i po visokom saboru kraljevinah ovih i po previšnjem rješenju Njegovoga c. k. apostolskoga Veličanstva, premilostivoga nam kralja i vladara, za najshodniju i najnuždniju od svih drugih priznane i u izgled stavljene pruge opravdati dalo.

S toga se usudjuje ovaj gradski municipij opetovano visoku zaštitu i pravedno zauzeće visokoga sabora ovim najpokornijim podneskom moliti u tom:

da bi visoki sabor povodom prednavedenim opetovane već u ovom predmetu zaključke sabora kraljevinah ovih nanovo potvrditi, te kriepošću obnovljenoga visokoga zaključka svoga preponiznom molbom na Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo, kao takodjer i preko zajedničkoga sabora u Pešti izhoditi dostojao: da se prednavedena, saborskimi zaključci kao obća ciele zemlje želja priznana, i već previšnjim rješenjem godine 1863. kanonizirana i u izgled stavljena željeznička gradnja u bitnost stavi, i tako puku, u srednini Slavonije stanujućemu i radi jedinoga manjkanja komunikacijah neizmierno već osiromašenomu pravedna pomoć i spas u dio pride.

Visokoga sabora

najponiznije

Zastupstvo slob. i kr. grada Požege

iz sjednice svoje dne 27. veljače 1869.

u Požegi držane.

Filip Thaller, v. r.

načeln. sudac.

Predsjednik: Upućuje se na odbor izabran za istovjetnu molbenicu županije požežke.

Imadem čast vis. sabor izviestiti, da grof Oršić Viktor izpričava svoje odsuće bolešću.

Sada nam predstoji, kako bude dostojao vis. sabor odlučiti, ili izbor odbora, koji će Nj. Veličanstva u kolodvoru dočekati, ili podjeljenje na odsjeke.

Što dakle želi vis. sabor, da se prije preduzme.

(Glasovi: Odbor za doček.)

Stjepan Hervoić: Mislim, da se vrieme negubi, da bi g. predsjednik izabrao lica za doček Nj. Veličanstvah.

Predsjednik: To je izključivo pravo sabora, i svakomu je slobodno predložiti, a stvar nije od velike važnosti, dočim se svaki od gg. članovah može pridružiti. Dvanaest ih mora ići; a čim ih bude više išlo, time će biti sjajniji odbor.

Vel. župan **Petar Horvat**: Ja mislim, da bi g. predsjednik poslje, kada se sabor u odsjeke podieli i kada se proglasi uspjeh, da bi onda izvolio predložiti dotična lica toga odbora. (Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Zahvaljujem na povjerenju, i dok se sabor razdieli u odsjeke, konbinirati ću dotična lica.

Glede razdjelbe u odsjeke mislim da bi bolje bilo, neka gosp. bilježnik čita cedulje, na kojih su pojedince imena saborskih članovah popisana, da se tako gg. pisanjem netrude; gg. članovi neka samo paze, da nije koji izpušten; predsjednik i podpredsjednici moraju se izuzeti, jer se oni nemogu u odsjeke razdieliti.

Moliti ću g. bilj. Cara i gg. Fodroci-a i Hatza, da izvole cedulje priredit.

(Odgodjena sjednica na ¼ sata, te se kuća razdieli žriebanjem na tri odsjeka.)

Predsjednik: Vis. sabore! Dočim su se gg. članovi vis. ove kuće na odsjeke podielili, to mislim, da bi shodno bilo, da se odmah odsjeci konstituiraju, zato predlažem, da bi se gg. prvoga odsjeka potrudila u malu salu, drugog odsjeka u predsjedničku sobu, a trećega odsjeka ovdje da bi ostala, da si tako izaberu predsjednika i izvjestitelja.

(Prima se, i odsjeci se konstituiraju.)

Predsjednik: Vis. sabore! Odsjeci su se konstituirali. Prvi si je odsjek izabrao za predsjednika g. presv. biskupa Soića (Živio!); a za izvjestitelja g. zastup. Žuvića. (Živio!) Drugi si je odsjek izabrao za svojega predsjednika presv. g. biskupa Kralja (Živio!); a za izvjestitelja g. zastupnika Hervoića. (Živio!) Treći si je odbor izabrao za predsjednika presv. g. Vukotinovića (Živio!); a za izvjestitelja g. zastup. Fodroci-a. (Živio!)

Prvi se odsjek neka izvoli sastajati u maloj dvorani; drugi u ovoj dvorani polag, a treći u ovoj sali.

Vis. sabore! Meni je poklonjeno povjerenje i nalog, da predložim članove, koji su obvezani u kolodvoru Njeg. Veličanstva dočekati. Ostali su članovi zamoljeni, da se pridruže tomu odboru. Dužnost je predsjednika vis. sabora svaki onaj odbor, koji vis. sabor u svoje ime izašilje, predvoditi, te se dužnosti nemogu odreći, već ću ju izvršiti, na što mislim da i vis. sabor pristaje. (Živio!) Mislim dakle, da bi mogli taj odbor sačinjavati: presv. g. biskup Soić; gg. vel. župani Kušević, Kraljević i Horvat; gg. grof. Kulmer i Khuen; gg. zastupnici: Inkej, Fodroci, Mikšić, Tomašić, Kiš. Druga gg. članovi su zamoljeni, imenito oni, koji imadu svoje equipaže, da se pridruže. Kada bude vrieme, predsjednik će si držati za ugodnu dužnost gg. članove pozvati.

Molim vis. kuću, ima li kakvu primjetbu?

Vel. župan **Petar Horvat**: Možda nebi bilo krivo, kada bi se dodao odboru tomu i g. biskup Gruić.

(Glasovi: Živio!)

Predsjednik: To će ih biti dakle 13. Vis. sabore! Osnova za uredjenje domaće vlade je medju vis. i slavne članove radieljena. Sada predstoji, da vis. kuća odluči, kojim će se načinom ova osnova pretresivati.

Digitized by Google

Načina su tri. Ako je stvar vrlo prešna, kao što smo imali više primierah, može se uzastopce preduzeti; ako li pako nije, može ju vis. sabor povjeriti odboru, koji će vis. kući svoj izradak predložiti. Treći je pako način, da se stvar uputi na odsjeke.

Molim, neka vis. sabor izvoli odlučiti, kojim putem bi se imala ova osnova pretresivati.

(Glasovi: Na odsjeke.)

Je li od vis. kuće možda tko imade drugi način?

(Glasovi: Na odsjeke.)

Odlučeno je jednoglasno, da se ova osnova odputi na odsjeke. Moliti ću gg. predsjednike odsiekah, da se ovi čim prije sastanu, stvar i ovaj predmet u pretres uzmu, jer je za cielu domovinu važna i vrlo prešna.

Vis. kućo! Mi imademo još jedan isto tako važan, prešan predlog, koji je za našu domovinu od neizmierne koristi, a to je pitanje o sveučilišću. Dotična molbenica tiska se i biti će noskoro gotova, te čim ju dobijem, dati ću ju odma medju članove razdieliti, da se što skorije o njoj odluči. Pošto pako odsjeci moraju raditi, to sutra neće biti sjednice.

Ako neima šta protivna, zaključujem današnju sjednicu, i molim gg. članove, da se prekosutra ovdje opet sakupe; ako li nebude potreba, to ću u nedjelju sazvati sjednicu.

(Glasovi: Dobro.)

Digitized by Google

Trideseta saborska sjednica

držana dne 8. ožujka 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Pozivnica na ugarski sabor. — Predlog o deputaciji i izbor iste, koja će pozdraviti u pratnji Nj. Veličanstva dolazeća gg. ministre grofa Beusta i grofa Andrássy-a, grofa Festetića i hrvatskoga ministra Kolomana Bedekovića. — Prijave predsjedničtva. — Izvješće odbora za željeznicu.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik pročitati.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

29. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu dana 4. ožujka 1869. pod predsjedanjem presv. gosp. saborskoga predsjednika Antuna Vakanovića.

Čitan je zapisnik 28. saborske sjednice, te iza prigovora po g. narod. zastupniku Simi Filipoviću učinjenoga primljena je redakcija i zapisnik proglašen ovjerovljenim.

Predsjednik saborski javlja, da su se odbori konstituirali, i to sveučilištni i odbor za željeznicu orljavačku, da je prvi izabrao predsjednikom presv. g. Mirka Bogovića, a izvjestiteljem presv. g. Ljudevita Vukotinovića, potonji pako za predsjednika presv. g. biskupa Soića, a za izvjestitelja g. Filipa Tkallera.

Molba zastupstva slob. i kr. grada Požege od 4. t. m. br. 300, javljajućega, da je trasiranje željezničke pruge sredinom Slavonije savršeno, i molećega zauzeće vis. sabora radi uživotvorenja te željezničke pruge, odpućuje se spomenutomu odboru željezničkomu.

Izpričanje presv. g. Viktora Oršića, da radi bolesti na sabor doći nemože, primljeno je do znanja. Iza toga zaključeno je, da g. sab. predsjednik sam izabere onih 12 osobah odredjenih, da pozdrave Njih. Veličanstva kod kolodvora.

Zatim prešlo se je na razdjeljenje sabora u 3 odsjeka, u koju svrhu napisana budu imena svih ovjerovljenih saborskih članovah na posebne cedulje; u razmjeru ukupnoga broja od 87 do sada ovjerovljenih članovah odpada jih na svaki odsjek 29; g. saborski predsjednik zamoli gg. narodne zastupnike Cara, Fodrocija i Hatza, da razdjeljenje žriebom obave, po kom opredieljeni budu, i to:

U I. odsjek.

G. Kušević Aurel.
„ Raizner Ljudevit.
„ Horvat Petar.
„ Labaš Antun.
„ Kraljević Benjamin.
„ Thaller Filip.
„ Sermage grof Rikard.
„ Kiš Ladislav.
„ Žuvić Josip.
„ Stiglić Stjepan.
„ Drašković grof Gjuro.
„ Oršić grof Viktor.
„ Šuljok Eduard.
„ Khuen grof Hinko.
„ Soić Vjencesl., biskup.
G. Simić Vatroslav.
„ Jandrić Andrija.
„ Mikšić Koloman.
„ Rauch Levin, baron.
„ Stojanović Ante.
„ Oršić grof Koloman.
„ Maller Makso.
„ Gvozdanović Dragutin.
„ Kkuen grof Antun.
„ Broz Mavro.
„ Josipović Stjepan.
„ Car Janko.
„ Pejačević grof Pavao.
„ Kukuljević Ladislav.

U II. odsjek.

G. Gruić Nikanor, biskup.
„ Cviić Marko.
„ Hatz Vilim.
„ Keglević grof Oskar.
„ Gorički Lavoslav.
„ Tomašić Josip.
„ dr. Šuhaj Mirko.
G. Kralj Ivan, biskup.
„ Petričević Luka.
„ Hervoić Stjepan.
„ Kušević Svetozar.
„ Oršić grof Ferdinand.
„ Čegel Dragutin.
„ Inkej Ferdinand.

Digitized by Google

G. Oršić grof Stjepan.
„ Maširović Sam., patriarka
„ Bogović Mirko.
„ Vinković Stjepan.
„ Filipović Simo.
„ Gjurgjević Teodor.
„ Bušić Mirko.
„ Kraljević Miroslav.
G. Perko Vladoj.
„ Thaller Ladislav.
„ Anker Hugo.
„ Nugent grof Artur.
„ Janković Danilo.
„ Jančo Stjepan.
„ Kerestury Eduard.

U III. odsjek.

G. Haulik Gjuragj, kardinal.
„ Jelačić Kazimir.
„ Malaš Petar.
„ Ottenfels Žiga, barun.
„ Koretić Dragutin.
„ Rauch baron Gjuro.
„ Fodroci Šandor.
„ Brlić Vatroslav.
„ Pejačević grof Ladislav.
„ Kulmer grof Miroslav.
„ Kugler Stjepan.
„ Bedeković Koloman.
„ dr. Batagliarini Pavao.
„ Palavičini Hipolit, markiz.
„ Otto Ljudevit.
G. Čobanić Stjepan.
„ Kontić Gjuro.
„ Balog Dragutin.
„ Zlatarović Robert.
„ Pejačević grof Petar.
„ Jurković Jovan.
„ Hellenbach Lazar, baron.
„ Akurti Dragutin.
„ Pejačević grof Ferdinand.
„ Nikolajević Lukian, bisk.
„ Knežević Marko.
„ Barabaš Šandor.
„ Drašković grof Stjepan.
„ Vukotinović Ljudevit.
„ Smičiklas Gjuro, biskup.

Iza kratkoga odmora, upotrebljena na konstituiranje odsiekah, otvori g. saborski predsjednik opet sjednicu, te javi, da je izabrao i to: I. odsjek predsjednikom presv. g. biskupa Soića, a izvjestiteljem g. nar. zastupnika Žuvića; II. odsjek za svoga predsjednika presv. g. biskupa Kralja, a za izvjestitelja g. nar. zastupnika Hervoića; III. odsjek za svoga predsjednika presv. g. Vukotinovića, a za izvjestitelja g. Fodrocija.

Zatim izjavi presv. g. saborski predsjednik, da smatra svojom dužnošću predvoditi onu saborsku deputaciju, koja Njihova Veličanstva na kolodvoru dočekati ima, te u nju izabere:

presv. gosp. Soića, biskupa.
„ „ Gruića.
„ „ Kraljevića Miroslava.
„ „ Horvata Petra.
„ „ grofa Kulmera.
„ „ grofa Khuena.
„ Inkeja.
„ Fodrocija.
„ Mikšića.
„ Tomašića.
„ Kiša.

Napokon zaključeno je jednoglasno, da se predložena osnova o ustrojstvu domaće autonomne vlade pretresivati ima u odsjecih.

Zatim zaključi g. saborski predsjednik sjednicu u 12½ satih, i izjavi, da će buduća sjednica urečena biti u svoje vrieme.

V a k a n o v i ć v. r.

A k u r t i v. r.

Predsjednik: Molim vis. kućo! Ima li kakova primjetba?

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Budući da zapisnik saborski imade biti viernim zrcalom rada saborskog, te se s toga paziti ima na pojedine rieči i izraze: to ja imadem primjetiti u onoj alineji, gdje napominje g. bilježnik orljavsku željeznicu. da se to promieni; jer tu nije govora o orljavskoj željeznici, već je govor o željeznici, koja ima proći sredinom Slavonije, a ne orljavskom dolinom.

Predsjednik: Ima se dakle zapisnik izpraviti.

(Prima se.)

Ja bi imao takodjer nješto primietiti. Vis. sabor je imao povjerenje u predsjedničtvo, da ono predloži članove odbora za doček Nj. Veličanstvah. Predsjednik je članove predložio, a vis. sabor ih je poprimio; ovdje pako stoji, da ih je predsjednik imenovao. Imalo bi se ovo dakle u prenavedenom smislu izpraviti. (Prima se.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Još i ja imadem opaziti glede zapisnika; čini mi se, da je g. Kušević, vel. župan, izpušten pri čitanju odbornikah.

Bilj. **Dragutin Akurti**: Nisam ga čitao.

Predsjednik: Dnevni je bilježnik g. Car, a bilježnik za govornike g. Hervoić.

Shodno primjetbi g. Bogovića i mojoj izpravljeni zapisnik ovjerovljenim proglašujem.

Cast mi je vis. saboru predložiti pozivnicu Nj. Veličanstva na ugarski sabor.

Bilj. **Janko Car** čita:

MI FRANJO JOSIP PRVI,

božjom milosti car Austrijanski, kralj Češki i t. d., i apostolski kralj Ugarski, Hrvatski, Slavonski i Dalmatinski.

Pozdrav milim i viernim Nam crkvenim i svjetskim velemožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda kraljevine Hrvatske i Slavonije, sakupljenim na saboru zemaljskom, kraljevskim Našim odpisom od 20. listopada g. 1867. u glavni zemaljski grad Zagreb sazvanom.

Pošto Nam na vladalačke dužnosti spada, bditi nad viernim i točnim izvršivanjem zakonah zemaljskih;

pošto §. 1. članka 4. zakonah g. 1848. naredjuje, da se ugarski državni sabor svake godine u Peštu sazvati imade;

i pošto moralni i materijalni probitci zemlje silno iziskuju, da se čim skorije rieše mnogobrojna pitanja, koja do sada odlučiti moguće nebijaše:

na predlog ministarskog Našega vieća odlučismo pre-

Digitized by Google

milostivo, velmože i zastupnike zemaljske u sl. kr. grad Peštu pozvati na sabor, koji će se 20. travnja t. g. otvoriti.

Usljed toga s obzirom na zakon o državopravnoj nagodi 8. i 17. studenoga g. 1868. po Nas posvećeni, ozbiljno vam nalažemo, da bez odlaganja sve one naredbe učinite, koje su po §. 34. i 36. prednavedenoga zakona o nagodi na to potrebne, da zastupnici vaši na obći zemaljski sabor odaslat se imajući, na prenaznačeno mjesto i dan doći, i kod razpravljanja i ustanoljivanja svih pitanjah, kojih zajednica prerečenom nagodom točno naznačena jeste, prema prinadležećoj si dužnosti učestvovati uzmognu.

Koji vam u ostalom ostajemo kraljevskom Našom milosti i prijaznosti blagonaklonjeni.

Dano u Našem glavnom i prestolnom gradu Beču na dan 6. veljače godišta gospodnjega tisuću osamsto i šestdeset devetoga.

Franjo Josip s. r.

Julio grof **Andrássy** s. r.

(Zaključeno, da se imade tiskati, medju članove razdieliti i na dnevni red staviti.)

Stjepan Vuković: Prilikom današnjega osrećujućega previšnjeg dolazka Nj. Veličanstva kralja i premile nam kraljice biti će u pratnji Nj. Veličanstvah muževi, koji su stekli u najnovije doba najvećih zaslugah po cielu monarkiju austrijsku, napose pako po zemlje krune sv. Stjepana, i tim takodjer stekli zasluge za onu izmiricu, koja je učinjena prošle godine izmedju Trojedne Kraljevine i kraljevine Ugarske. Prilikom tom bi ja imao jedan prepokorni predlog vis. saboru učiniti, naime, da mi ove muževe, a to su napose: preuzv. g. državni ministar gr. Beust; preuzv. g. grof Julio Andrássy, predsjednik ministarstva ugarskog; preuzv. g. grof Festetić, kao ministar oko osobe Nj. Veličanstva, zatim preuzv. g. Koloman Bedeković, naš hrvat.-slavonski ministar, iz prirodjene nam i našemu narodu uljudnosti prigodom njihova boravljenja ovdje drugi ili treći dan jednom deputacijom pozdravimo, i ja se usudjujem u to ime predložiti, da vis. kuća zaključi, tu deputaciju imenovati od 5, 7 ili 9 licah. Nadam se, da će vis. sabor ovaj moj predlog dragovoljno primiti. (Živio!)

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja se ovomu predlogu protivim i prigovaram. Čujem ja, i znam dobro, da će u pratnji Nj. Veličanstvah doći ta gospoda, i ja moram izjaviti, da je to važan moment za našu domovinu, da je u mnogom obziru odlučan, ali u kojem pravcu da će biti odlučan, ili lievo ili desno, to ja unapred neznam, zato nemogu kazati, dosta, da je odlučan i važan. Toliko se vidi, da su oni naši gosti, da će kao takovi ovamo doći. To ja nalazim za liepo i mogu kazati, da je to nam možebiti ugodno, pa i jest ugodno. Sasvim pako drugo je pitanje, da li mi zastupnici naroda, u ime naroda, od strane sabora ovoj gospodi, službenikom Nj. Veličanstva, iz sredine sabora deputacijom naše podvorenje, našu visitu praviti imamo. Ja sam toga mnienja, da takove izjave, takovi zaključci nespadaju medju agenda sabora, kao zakonodavnog tiela, (Istina.) zakonodavno tielo imade zakone krojiti, a pravljenje visitah ostane nam pojedinim. (Živio!)

Ja ću u kratko samo navesti dva razloga, iz kojih mi to učiniti nemožemo. Prvi je razlog odlučan i važan taj, da mi kao zakonodavno tielo jesmo najviša vlast, koja reprezentira suverenitet naroda hrv.-slav.-dalmat.; kao takovo tielo nepoznajemo mi nikakvog većeg gospodara. Ministri nisu naši gospodari, nego su službenici kraljevi, muževi, koji našim povjerenjem dodju na exekutivu, i koji su nam za slučaj odgovor dati dužni pred ovim zakonodavnim tielom. Dakle takovim ljudem neimamo povoda visite praviti, i to nota bene u ime naroda. To je odlučni i bitni razlog, zašto mi to učiniti nemožemo, to, gospodo moja, bilo bi izpod dostojanstva jednog zakonodavnog tiela.

Drugi je razlog taj, što bi to po mom mnieju bila njeka derogacija našega homagialnog poklonstva kralju. Mi ćemo u ime naroda iz sredine sabora, ili svi ili putem deputacije činiti homagialno podvorenje kralju, a u isto doba, kad to učinimo Nj. Veličanstvu za boravljenja Nj. Veličanstva u prestolnici našoj, da službenikom Njegovim takodjer podvorenje činimo, to po mom mnienju, koji nisam kod dvora odrasao, ipak mislim, da mogu kazati, da ova etiketalna forma nespada na sabor, i da nismo pozvani ovdje razpravljati o etiketi, nego zakone donašati, prava naroda, i ne samo prava naroda, nego dostojanstvo i čast ovog zakonodavnog tiela, kao takodjer dostojanstvo i čast naroda braniti u svakoj formi.

Ja sam dakle protiv tome, da mi deputacijom iz sredine sabora, u ime naroda ovoj gospodi povjerenje izrazimo.

Drugo je pitanje, hoćemo li tu gospodu pozdraviti. Ja kao Stojanović, ili možebiti kao član deputacije grada Osieka ići ću ovoj gospodi podvorenje učiniti, ja nisam proti tomu, da mi de facto taj poklon učinimo ovoj gospodi, jer zaista imadu zasluge; ja u podpunoj mjeri uvažavam, što su učinili i nadam se, da će i nadalje stupati tom stazom, i takove savjete davati, koji će biti na boljak i zadovoljstvo naroda; ali to možemo učiniti ili kao municipija, ili kao pojedinci, ili kao privatna deputacija. Dakle, kad ja prigovaram tomu predlogu, ogradjujem se proti predmnjevi, kao da mi zastupnici naroda nebi znali, što je zakon uljudnosti, i kako mi goste poštovati imamo; samo sabor neima ta agenda izvršavati. Ja predlažem dakle, da se takav zaključak nestvara, nego da se to prepusti običaju našemu uljudnosti, mi ćemo ih sigurno liepo i usrdno dočekati, i mislim, da će biti s nami zadovoljni.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Mi smo se sastali u tom poslu, i dogovorili; mislim samo, da se sada viećanje obavi. Mi se slažemo svi u tom, da je ovaj trenutak sjegurno važan. Stališ naše domovine još nije svršen, mi moramo pred čitavom Evropom pripoznati, da ona dva lica, koja se u pratnji Nj. Veličanstvah nalaze, imaju velike zasluge, i da

Digitized by Google

oni računaju sa onimi faktori u plemenitoj svojoj radinosti, onimi faktori gradjanske krieposti žiteljah slobodnih narodah krune ugarske. To spoznajem ja polag mojeg najdubljeg uvjerenja, da se oni stojeći na čelu ustavne monarkije još i sada bore proti strašnom uplivu duhovah reakcije. Daklem muževi, koji žele mir, pokoj i sreću domovine naše, oni se sjegurno svetinjom našega osjeguranja smatrati mogu.

Zato se ja pridružujem želji g. prvog predstavitelja, i mislim, da mi takovim muževom, koji su plemenite radinosti, i koji su pozvani na ono visoko mjesto, za sreću priestolja i domovine, da mi njim naše povjerenje izkažemo.

(Živio!)

Dr. **Ignj. Brlić**: Vis. sabore! Koliko sam mogao shvatiti, mislim, da ova dva predloga, što su učinjena, nisu u bitnosti različna. Gosp. predložitelj Stojanović misli, da je vriedno, pristojno i uljudno otići dotičnoj gospodi ovdje imenovanoj, samo smatra sa svoje strane, i doveo je i naveo takve razloge, koje bi rad čuo oboriti, da nije dostojanstvu ovoga vis. sabora odgovarajuće, ako mi kao zastupnici naroda, kao zastupnici suverenstva narodnjeg, kano nosioci jednog diela onog suverenstva, koji dieli narod s Njeg. Velič., da mi u tom svojstvu našem poklon pravimo toj gospodi.

S druge strane pako i on prihvaća formu, da naime odemo kao privatne osobe, kao Stojanović i Brlić itd., kao deputirci grada Osieka, dakle u bitnosti bi tim načinom isto učinili, kao i onda, kada bi se po predlogu g. zastup. Vukovića iz sredine sabora deputacija na pozdrav slala.

Iz tih razlogah, koji se mislim oboriti nedadu, prihvaćam predlog g. zastupnika Stojanovića.

Josip Žuvić. Vis. sabore! Ja bih živahno želio, da bi predlog g. zast. Vukovića bez svake iznimke ili prigovora sabora primljen bio. Ta želja moja počiva i na onom razpravljanju, koje predidje ovu saborsku sjednicu za koji četvrt ure, jer ako ima predlog takav, u kojem poput riečih klasika „ne dulcedo intentionum felle saturetur“, to bi biti morao ovaj predlog izveden tako, da nedodje u njega nikakve gorkosti, za da mu bude duševna vrjednota podpuna i neokrnjena. Kad se je daklem na moju žalbu ta debata otvorila, to mi je dužnost prva, prihvatiti iz ciele duše predlog g. Vukovića. O toj stvari ću samo na kratko prozboriti; jer držim, da bi podulja debata još više okrnula duševnu vrjednotu ovoga predmeta.

Neću da udovoljim želji gosp. zastupnika virovitičkog, usljed koje bi on rad čuo eversiu razlogah, koje je naveo proti predlogu g. zastup. Stojanović, nego ću jednostavno učiniti regres na nazore g. Stojanovića povodom tim, što se ja upravo u izravnoj oprjeci u prosudjivanju ovoga predloga s njim nalazim. U definiciju saborskoga zadatka ulaziti, posve je suvišno, jer svaka doktrina, koju bi govornik podao vis. saboru o svojstvu dužnosti, trhu i zadatku sabora, bila bi suvišna, kao je i ona suvišna, koju nam je dao gosp. Stojanović o toj definiciji. Neradi se ovdje o nikakvom poklonu, o nikakvih visitah, o nikakovoj homagijalnosti, kako ja shvaćam predlog g. zastp. Vukovića, radi se ovdje o tom, da sabor vrši zadaću udvornosti, koja je našemu narodu upravo tako prirodjena, kao što mu je i ćuvstvo samosviesti prirodjeno, koje naglašuje g. zastupnik Stojanović; radi se dakle ovdje samo izklopno o pozdravu, koji će vis. sabor uložiti tim dostojanstvenikom, kao gostom na našem zemljištu i uzvišenim pratiocem Nj. c. kr. apost. Veličanstva. O zaslugah tih dostojanstvenikah prema narodu hrv.-slavonskom izlično je govorit, jer se već u tom g. zastup. Stojanović s priznanjem izjavio, meni je po svom uvjerenju samo toliko naglasiti: da je ćuvstvo o neoborivih zaslugah tih muževah ukorenjeno i upiljeno u srcu svakoga nas, koji smo proizveli epohu izmirenja izmedju previšnj. priestolja i kraljevine ugarske i prisustvovali i bitno sudjelovali u izmirenju naše domovine i kraljevine ugarske.

Zasluge tih muževah ubilježene su u zakoniku i u onom miru, koji je povraćen svim kraljevinam ugarske krune. A kad smo mi težili za tim pomirenjem, kad smo se toliko borili, da bude mir ustanovljen i učvršćen; kad smo mi uložili sve sile naše u to pomirenje; kad je naročito moj štovani prijatelj g. Stojanović, koji je stavio protupredlog, skupa sa mnom bitnu ulogu imao u regeneriranju i rehabilitiranju ustavne aere, u kom najveći i najbitniji dio patri ove dostojanstvenike: tada nebi bilo lojalno ni udvorno, da si zakonodavno tielo uzkrati sgodu pozdravom podati im izraz štovanja i priznanja zaslugah stečenih za našu domovinu i cieli narod. Da mi samo imamo kao sabor zadatak, stvarati zakone, t. j. postaviti se na isolirano polje zakonarstva, neka mi dopusti g. Stojanović, da ja to jednostavno zaniečem; jer uz tu eminentnu dužnost i pravo sabora bezdvojbeno pripada saboru pravo podati želji, težnji i volji svojoj, kretajućoj se izvan obsega zakonarstva, stanoviti konkretalni izraz, u koliko ta volja, težnja ili nakana stoji u uzporednom savezu sa takovimi osobami i odnošaji, koji se nedadu oddružiti od interesah sabora i cieloga našega naroda. On sam priznaje, da se dade izraz tomu pozdravu i želji sabora, nu samo pristaje na put individualni, bez da bude oblik zvaničnoga odlikovanja.

Ja držim gg., da prema važnosti, koju naši gosti u carevini imadu, i prema njihovim u izpuni želje narodnje ležećim zaslugam convenientni način odzdrava upravo u tom nalazi svoju upornu točku: da sabor sa izričnim zaključkom priznaje važnost i odlučnost pozdrava našega. (Govornik po zastupniku Brliću uznemiren reče: Molim g. predsjedniče! izvolite mi mir u saboru pribaviti.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Mi nismo u školi.

Govornik: Mi smo još u svetijem mjestu, nego je škola. S toga ja spajajuć pomisli svoje sa nazori g. Stojanovića očitujem, da leži unutar granicah lojalnosti, udvornosti, nevelim prava ili dužnosti, nego lojalnosti i udvornosti, kao svakom sgodom izkazane od naše strane, da ovoj gg. prema njihovim zaslugam ne poklon, niti ikakvu visitu komagijal-

Digitized by Google

nosti, nego iskreni pozdrav naroda hrvatskog izručimo. (Živio!)

Jovan Živković: Vis. sabore! Buduć vidim, da će doći ova stvar i do glasovanja, a kod mene glasovati ili govoriti jedno te isto znači, to neću da ćutajuć pristanem na ovo ili ono, i da neobrazložim korak moj, koji u ovoj po mojem mnienju dosta važnoj stvari preduzeti namjeravam.

Imade, gospodo, u Ugarskoj, u susjednoj nam državi, prilikah, da se ugarski sabor neuztručava i u mnogo manjih stvarih, o naslovu državnog ministra, o naslovu, koji se ima dati kralju ili kojoj oblasti, protratiti cielu sjednicu, pak to im nije malo važna stvar. Nebi li bila i nam ova stvar dosta važna, kad vidimo, da njekoja gg. predgovornici vele, da se ovdje radi o dostojanstvu ove vis. kuće. Činovnik sam, gospodo, ali ujedno sam i zastupnik naroda, te neću da budem, a i nisam nikad, bar po mojem znanju i uvjerenju, bio neuljudan. Isto tako nisam toli neuljudan, da glasujem za takova što, što budi jedna osoba ove vis. kuće drži neuljudnim; to mi nedopušća nutrnja savjest. Zato izvolite prislušati moje rieči, pa sudite, hoće li biti korak neuljudan, koji ja namjeravam učiniti.

G. prvi predložitelj izvolio je reći posve korektno, Nj. Veličanstvo dolazi u našu zemlju, da posjeti naš narod; on je pravo rekao, a još je iskrenije mislio, ako je kao što sam uvjeren to mislio, da ovaj dolaz cieli naš narod uzhićenjem prati, a i pratiti ga mora, u kojoj kruna sa narodom u neposredni dodir dolazi. On je i to reko, da će u pratnji Nj. Veličanstva biti ove i one osobe; a što to znači? Znači to, da posjet ovaj nečini nitko drugi, nego samo Nj. Veličanstva, a svi ostali dolaze samo u pratnji Nj. Veličanstvah. Konsekvencija je dakle, da ide sve samo na susret Njih. Veličanstvah, na susret vis. vladara našeg, da ovaj doček, koji pripravljamo, ide samo Njih. Veličanstva.

Gospodo! Obće je poznata stvar, da su Slavjani u uljudnosti i gostoljubivosti u prvoj liniji. Dade se dakle pomisliti, da mi one ljude, koji su bar posredno naši gosti, a da to jesu tajit se neda, da ih mi, koji smo izvanredno gostoljubiviji nego ikoji narod, mukom mimoići nemožemo; al ih opet mi kao zastupnici naroda nemožemo pozdraviti, to nam neodgovara. Pitanje ovdje možebiti samo o tom, koji način udvornosti odgovara više i bolje prema položaju ovog vis. sabora, da neprekorači granice svoga dostojanstva, i da nepovriedi zakone pristojnosti prema svakom, a naime prema onoj gospodi, koja su desna ruka Nj. Veličanstva.

Mi vidimo u tom dva načina. Jedan je zaključak sabora, da vis. sabor pošalje deputaciju, koja u ime sabora ima pozdravit ovu gospodu. Ja sa moje strane mislim, da ovaj način, ako i odgovara udvornosti podpuno, neodgovara drugčije pozivu sabora, t. j. sabor može biti udvoran i uljudan u svakom obziru, samo da u toj uljudnosti neostavi iz vida onaj položaj, koji zauzimlje.

Gospodo! Sabor kao takav ide poklonit se Nj. Veličanstvu kralju; taj se podrav zove u obće predstava, poklon homagialni. To isto čini sabor ovim muževom samo u onoj formi, koja njih ide; ovo neće biti sam poklon, nego predstava, ali to je ono, što se prema Veličanstvu zove poklon; dakle jedno te isto u jedno doba vrši sabor spram onim muževom, što samo krunu ide i nikoga drugog.

Ja sam čuo, da imademo u tom već precedens, znamo, da smo prije njekoliko danah in corpore otišli k banu i pozdravili ga uhićenim srdcem, kao na čelo naše vlade postavljenog muža iz sredine naroda, iz sredine sabora. Istina, gospodo, ali izvolite uzeti u obzir, da u cieloj monarkiji austrijskoj, u državi ugarskoj i u kojoj god hoćete provinciji, nigdje neima slučaja, da na čelu vlade stoji osoba historična.

Gospodo! Ban, ako i jest u stvari ministar trojstruki, on je više nego ikoji ministar. Za tu osobu, za to dostojanstvo i ime vezano je poštenje i pietet našega naroda. Ako smo mi glas naroda, onda ovom narodnjem pietetu nismo mogli dati drugi odziv, nego da smo išli podravit takovu osobu, i našu radost izjavit, da nam je na čelo vlade došao čovjek naše povjestnice, koji je u skladu sa cielom našom tradicijom. I baš zato, buduć je to jedino bana išlo, nestoji on u jednom redu sa onom gospodom, koju mi kao goste sa svom uljudnošću treba da pozdravimo.

Ja bi prihvatio predlog g. zast. Stojanovića sa svim srdcem i dušom, još dodao, ne kao deputacije ili pojedince, nego da svi odemo, pa da im kao gostom učinimo podvorenje i izjavimo radost, da su i oni uzeli priliku poznati naš narod; officiosni pako pozdrav ide načelnika grada Zagreba, njegova je i zastupstva prva rieč, da čine officiosne visite; a mi smo takodjer u gradu Zagrebu manje više gosti, dakle nas neide prva rieč, nego grad sam.

Treba dakle mislim, kad Nj. Veličanstva budu prispjela, da sve učinimo, što god učiniti možemo, ali nemojmo iz vida pustiti položaj, koji zauzimljemo. Pak bi ta sama gospoda, čuvši od nas, da mi k njim kao sabor il u ime sabora dolazimo, sama sebe zapitati mogla, kojim načinom da nam odvrate to, što smo mi njim učinili?

Gospodo! Ja dakle neželeć biti neuljudan pristajem na sve, što samo uljudnosti odgovara, samo nebi rad formu iz vida ostavit, koja bi ma i samo sienku dala, da smo više učinili nego treba. Zato ću povesti rieč za onu drugu formu, koju predlaže g. zastup. Stojanović, i kao činovnik, buduć znamo, da nas ima ovdje gotovo $^3/_4$ činovnikah, pak da se nebi naši čini po tom mjerili, jer smo činovnici.

Ja, gospodo, mislim da nam treba, ako nam i jest udvornost obična, obzir uzeti i na naš položaj, na tielo koje zastupamo, a to je narod, — da načinimo kralju poklon, a onoj braći kao Slavljani učinimo sve, što smo dužni po nastalom položaju sabora takovim osobam, ali ne tako, da oni sami nebudu znali što nam odgovoriti.

Digitized by Google

S toga ne samo prihvaćam predlog zast. g. Stojanovića, nego ga i sa najvećom pripravnošću podupirem, ali samo ne onako, da mi ono činimo u ime sabora prema drugim osobam, što smo jedino pozvani učiniti, i što ćemo sa svim srcem i dušom učiniti, naprama Njih. Veličanstvom.

Predsjednik: Molim, vis. kućo, želi li još tko govoriti. Ako nitko, ide pravo rieči g. predložitelja Vukovića.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja bi molio za rieč. Ja ću sasvim na kratko svoje mnienje izraziti. Budući je stvar već pro i contra dosta izcrpljena, to se usudjujem samo vis. sabor glede mojeg mnienja u tom položaju stvarih na kratko obaviestiti.

Ja držim, da je ta ciela stvar shvaćena sa krivog gledišta. Čudim se, kako se je moglo potaknuti pitanje o budi kakvom derogiranju dostojanstva ovoga sabora. Držim za cielo, da nikomu nije ni na kraj pameti učiniti, da se derogira dostojanstvu tiela zakonskog, koje narod zastupa. Kažem, da mi se čini, da je to sa krivog gledišta shaćeno, a zašto? — Zato, jer, kao što sam mogao razabrat iz dotičnih govorah, njekoja gospoda misle, da se ovdje radi o kakvom podvorenju, o kakvom naklonu, dočim ja sasvim protivno držim, da se radi samo ob odlikovanju dotičnih osobah. Što bi bila zadaća sabora, predpostavljajuć, da je vis. kuća pripoznala velike zasluge onih odličnih muževah? Zadaća bi bila, da tu gospodu odlikuje kojim činom. Kojim načinom možemo odlikovati ovu gospodu?

Ja držim, da tim samo, ako mi sakupljeni u ovom momentu u gradu Zagrebu zasjedajući u saboru, njim kroz jednu malu deputaciju pozdrav naš izručimo. — Ovo će biti odlikovanje, t. j. sabor stajati će nad ovom gospodom, odlikujuć ovu gospodu svojim pozdravom; i ja sam uvjeren, da će ova gospoda uvažit u podpunoj mjeri ovo odlikovanje. Sabor sakupljen u svojoj sjednici, kao organ zemlje i nitko drugi nemože pozdrav od naroda izručit, niti pojedine deputacije, niti pojedine osobe ni korporacije. Pitam dakle, zar bi to derogiralo dostojanstvu sabora, ako sabor odlikuje koje u obće, a ponajviše napose za našu zemlju zaslužne muževe.

Imamo. iz izkustva znadem, primjer, gdje je vis. kuća odlikovala i pojedine osobe, nestojeće u toli sjajnom djelokrugu. Ja se sjećam, da je u saboru god. 1861. videći braću Dalmatince na galeriji saborskoj vis. kuća ustala iz svojih sjedalah i pozvala ih u svoju sredinu. Možemo-li to učiniti u ovom slučaju? Nemožemo. Koji je dakle način uputniji i umjestniji, nego ovakov način, da vis. sabor kaže: Mi pozdravljamo ovu osobito zaslužnu gospodu, hoćemo da ih odlikujemo. Drugoga načina neimamo, nego izabrati 5—7 licah iz sredine sabora, moleći ih, da im kažu od strane sabora: Mi priznajemo Vaše zasluge, drugoga načina neimamo, da Vas odlikujemo. Ako ovako postupamo, može stajati zaključak, da se deputacija pošalje, da pozdravi onu gospodu, jer ja ga shvaćam kao odlikovanje, a ne kao poniženje ove vis. kuće. (Živio!)

Vel. župan **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Za razjasnjenje one gospode predgovornikah, koji su ovdje izvolili spomenuti, da bi ovo odlikovanje njekim načinom moglo derogirati onom zaključku, da se vis. sabor ili narod u Trojednici živeći Nj. Veličanstvu pokloni. Držim, gospodo, da ono, što narod i u saboru nalazeći se zastupnici naprama Nj. Veličanstvu kao svjetloj kruni čine, on tim svoju svetu dužnost vrši, a predlog, koji smiera tamo, da se odlični muževi u slobodi kao izvanredni pojav pozdrave, to je samo jedno pravo, koje vis. kuća vrši, t. j. pravo, da može, kojeg za vriedna drži, odlikovati. U tom nalazi se velika razlika, u dužnosti i u vršenju prava, t. j. u dužnosti naprama okrunjenom kralju i u pravu izvršivanu tim, da se odlični muževi odlikuju i pozdrave. Zato i ja dielim ono mnienje, da njekojim načinom zaključak, koji je prvi g. predgovornik predložio, na derogaciju niti prava niti dostojanstva ove vis: kuće smierat nemože, te ga ja od sveg srdca od svoje strane podupirem.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ako neće nitko dalje govoriti, ja ću samo kratko dvie tri rieči navesti. — G. zastupnik grada Zagreba Zlatarović impugnira i izvraća stvar na to, da ovakov zaključak, da sabor ovo podvorenje učini, nije derogacija dostojanstva vis. sabora, nego odlikovanje; tobože da mi kao veća gospoda njih odlikujemo tim. To je samo dobar izgovor, ali se amo nikako nemože prilagoditi. Ako sabor, kao što g. Zlatarović i g. Kušević i sa više se stranah kaže, priznaje, da gospoda zasluge imadu za našu domovinu i da im treba podvorenje izkazati; ako je to u intenciji sabora, onda imademo u zakoniku način, kojim se načinom zaslužni muževi nagradjuju. Po tom sabor ne da šalje deputacije, koje imadu dotičnim muževom od strane sabora odlikovanje izreći, nego sabor uvjeren o njihovih zaslugah podieli im indigenat, ili ih pojedina municipija imenuju gradjani. To je odlikovanje, koje se daje zaslužnim muževom, a ne podvorenje pa mislit, da smo ipak veći od njih. Toga do danas nije bilo. — Ja sam toga mnienja, da je to svakako derogacija dostojanstvu sabora. Ovdje nemože pačit izjava g. zastup. Žuvića, da nebi bilo lojalno nit uljudno, da to neučinimo. To je prvi put što čujem, da mi moramo prema ministrom lojalni biti; dosad je to samo prema kruni bilo. Takovi razlozi preda mnom nemogu važnosti imati. Isti g. zastupnik izjavljuje, koliko smo truda i muke imali, dok smo izmirenje izveli; to je istina, samo neznam, od čije je strane više tegobah i zapriekah bilo, od naše ili magjarske. Dakle to je njegova konsekvencija, da su ova gospoda došla, da udare pečat na ovo izmirenje, i tobože a contrario, ako mi to neučinimo i deputaciju nepošaljemo, da će biti prekinuto izmirenje. Nagodba je zakonom postala, kad ju je kralj sankcionirao; a kako se mi prema ovim gostom ponesemo, to nemože alterirati ovo pitanje. Ako ta gospoda imadu zaslugah te ih sabor hoće priznati, onda je za to onaj put, koji ja predlažem, ali mislim i opetujem, da mi nikakve zaključke tu

Digitized by Google

nepravimo, nego de facto možemo svi podvorenje im učiniti, kao što ćemo zaista i učiniti.

Stjepan Vuković: Visoki sabore! Ja sam već u precedenciji svojeg posve jednostavnog predloga izključio svako podvorenje ovog visokog sabora prema onim osobam, koje su imenovane, dakako znajuć dobro, koga izključivo ovo podvorenje ide.

Ja sam predložio pozdrav iz uljudnosti, i kazao baš naročito, iz prirodjene uljudnosti našega naroda. A da čovjek bude uljudan, mislim, baš mu nije potreba da bude kod dvora rodjen, jer ako bi ovaj princip stajao, bilo bi po udvornost našega naroda sigurno žalostno. Ja, što se mene tiče, nalazim jako veliku razliku izmedju podvorenja ili poklonjenja sabora in corpore i medju srdačnim pozdravom jedne saborske deputacije. S toga mislim, gospodo, jerbo je već mnogo pro i contra govoreno, da samo na kratko vis. saboru na novo preporučim svoj predlog, koji sam stavio.

Predsjednik: Visoki sabore! Predložio je g. zastupnik Vuković, da vis. ovaj sabor dostoji zaključak izreći, da jedan odbor saborski pozdravi na hrvatskom zemljištu goste, koji se u pratnji Nj. Veličanstvah nalaze, imenito gg. ministre grofa Beusta, grofa Andrásya, grofa Festetića i našega hrvatskog ministra Bedekovića.

Prima-li vis. kuća, da se zaključak izreče, da imade odbor saborski ovu gospodu pozdraviti? Molim, da se gospoda, koja su za ovaj predlog, dignu. (Ustaje većina.)

Vis. kuća izvolila je ogromnom većinom primiti predlog g. zast. Vukovića, koji sam imao čast razložiti.

Nastaje sad drugo pitanje, iz koliko osobah ova deputacija sastojati ima. (Glasovi: 12.)

Stjepan Jančo: Ja bi predložio, vis. sabore, da se u tu deputaciju uzmu 24 osobe, da bude prilike, da u nju dodju i velikaši, dostojanstvenici i zastupnici iz krajevah ciele naše domovine; jer ako se pošalju samo 4—5 osobah, nemogu zastupati sve krajeve domovine.

Stjepan Vuković: Ja sam predložio 5 ili 7 osobah.

(Glasovi: Premalo, 12, 24.)

Predsjednik: Vis. sabore! Možebit bi bilo shodno srednjim putem udariti, dakle izmedju 7 i 24 uzeti 13.

(Glasovi: Nesretni broj, 15, 12.)

(Ustanovljeno 15.)

Ladislav Thaller: Vis. sabore! Usudjujem se predložiti, da bi zamolili g. predsjednika, da bi on tako dobar bio i deputaciju predvodio, i ona lica predložio, koja bi išla u deputaciju.

Predsjednik: Vis. kućo! Ja zahvaljujem na velikom tom povjerenju, koje mene vrlo časti. Ja bi predložio u obće, da bude od crkvenih dostojanstvenikah biskup jedan katolički, drugi iztočni, onda 4 magnata, 2 slavonska i 2 hrvatska, onda zastupnikah po razmjeru broja polovica slavonskih, a polovica hrvatskih. A osobe nisam u staležu sad iznenada predložiti, dočim su sva gospoda dična i vriedna, da u deputaciji prisustvuju, a nebi rad nikoga uvriedit. Dakle mislim, sutra, kad Njih. Veličanstvom najponizniji poklon učinimo, da se sastanemo u konferenciji privatnoj, i da onda gospoda sama izmedju sebe izbiraju.

(Glasovi: Nebude kad, sad odmah.)

Il možebit, kad još ova njekoja kurencija ovršimo, da se sjednica odgodi na časak za taj izbor.

(Glasovi: Dobro.)

Imadem čast predložit ovdje popis g. zastup. Jankovića Daniela, koji se bolešću izpričava i prilaže takodjer svjedočbu liečničku, da nemože na sabor doći.

(Prima se na znanje.)

Bilj. **Janko Car** čita dopis dvorske kancelarije na predsjedničtvo glede primljene čestitke, kraljici za godovno od strane sabora poslane.

(Prima se sa „Živila kraljica!“ na ugodno znanje.)

Dopis nam. vieća na predsjedničtvo sabora, da su po zaključku sabora od slikara Mücke-a kupljene 2 historične slike za dozvoljenu kupovinu od 1000 fr. i predane jugosl. akademiji kao upravitelju narodnog muzeja.

(Uzima se na znanje.)

Dopis nam. vieća na predsjedničtvo sabora, da je po istom zamoljena za saborske troškove svota od 20.000 for. likvidirana na račun budgeta za g. 1869.

Predsjednik: Vis. sabore! Ja sam si uzeo bio slobodu, zamolit nam. vieće, da nam doznači za saborske troškove potrebnu svotu još prije saborskog zasjedanja i tražio sam u to ime 20.000 for. Ovo je odgovor nam. vieća, koje kaže, da je ta svota asignirana. — Molim, da se ovaj dopis odstupi predsjedničtvu, ili odboru za saborske troškove.

(Glasovi: Odboru.)

Vis. sabore! Odbor, koji je izaslan glede gradjenja željeznice sredinom Slavonije, podnaša svoj operat.

Izvj. **Filip Thaller** čita:

Zapisnik

od 2. i nastavno 4. ožujka 1869.

Odbora u predmetu željezničkom iz 28. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije dne 3. ožujka 1869. u glavnom gradu Zagrebu držane, — povodom molbenice od strane županije požežke, — odnosno na postignuće željezne pruge kroz sredinu Slavonije — podnešene izaslanog, iz sliedećih sastojećeg članovah: gg. Mirka Bogovića, Mirosl. Kraljevića, Ljud. Vukotinovića, Huge Ankera, biskupa dr. Soića, dr. Ant. Stojanovića, Stjep. Stiglića, Benj. Kraljevića, Ladisl. Kukuljevića, Pave Batagliarinia, Filipa Thallera, Svetozara Kuševića, Makse Mallera, Josipa Žuvića i Petra Maljevca.

Iza kako se je odbor ovaj jednodušnim izabranjem presv. g. biskupa senjsko-modruškoga, dra. Vjencesl. Soića, za predsjednika, i g. Filipa Thallera, zastupnika grada Požege, za izvjestitelja — konstituirao, držao si je za najprvu zadaću regredirati na dosadašnje radnje i zaključke saborske, ticajuće se predležećeg predmeta, kojega nastavljenja

Digitized by Google

povod dadoše najnovije na sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije upravljene molbenice županije požežke i grada Požege, pa pratnjom tih predstavakah, i pozivom na prijašnje već podneske — predloženi za visoko uvidjenje sabora elaborat savršenog nastojanjem občinstva županije požežke trasiranja željezničke pruge od Osieka — sredinom Slavonije preko Našicah, Požege, Pakraca i Kutine do Siska, sa krilnimi prugami od Pleternice do tvrdjave brodske, i od banove Jaruge do tvrdjave Staro-Gradiške.

I dočim se je odbor ovaj uvjerio: da je ideja vodjenja željezne pruge sredinom Slavonije, i naročito dolinom orljavskom — svjedočbom opetovanih zaključakah sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije postala občom željom ciele zemlje, koju želju je sabor isti opetovanimi najtemeljitije obrazloženimi, na previšnje mjesto podnešenimi predstavkami, kano i ličnom još godine 1865. pred najviše prestolje Njih. c. i kr. apost. Veličanstva odaslanom deputacijom manifestirao i potvrdio:

da je Isto Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo prev. rješenjem od 13. travnja 1863. usljed preponiznog predloga kraljevske kancelarije u sporazumku sa državnim ministarstvom rata i trgovine — premilostivo narediti blagodostojalo: da se takova za onda po izhodnih krajevih zemunsko-riečkom nazvana pruga, kano gledom na trgovački promet cesarevine i na pribitke, koji se od ovoga očekivati mogu, te i na nuždu i prešnost pripomoći — nezgodom trgovačkih prometnih odnošajevah kraljevinah Hrvatske i Slavonije napose, što prije dogotovljenju privede;

da je tim načinom uživotvorenje te pruge postalo, i bilo samo još pitanjem vremena, no da je nasuprot tomu kraljevsko ugarsko ministarstvo u novijem vremenu prugu takovu, koja bi se sredinom Slavonije voditi imala — kano tobož s nenadvladivimi potežkoćami i izvanredno velikimi troškovi skopčanu — iz kombinacije sasvim izpustilo, nego za izvedenje nastavilo osnovu željezničke pruge alföldsko-riečke, a to provedenje od Osieka prama Sisku — ne sredinom Slavonije niz dolinu orljavsku, nego samo jednim okrajkom Slavonije, najmre ili dolinom dravskom, po čemu bi sva sredina Slavonije, a navlastito županija požežka sa gradom Požegom i njegovim hatarom blagodati željeznice sasvim lišena ostala, prem bi nje stanovničtvu, trpećem najveću oskudicu komunikacijah, i s toga — prem mu je bogata zemlja u najvećoj nuždi čamaćemu, blagodat željeznice za jedini spas materijalnog obstojateljstva svestrano upoznat bio, dočim nasuprot podravski zemlje dio imade na korist brodonosnu Dravu i blizo preko nje željeznu prugu pečuhsko-barčku, posavski pako zemlje dio imade u korist brodonosnu Savu;

da je povodom tim — usljed podnešenih po minicipijih županije i grada Požege najvišjemu mjestu preponiznih molbah, i prepokorne predstavke sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije iz rujanskog prošle godine zasjedanja pod br. 172. — blagodostojalo Nj. c. kr. apost. Veličanstvo premilostivo obustaviti svako koncesioniranje za gradnju alföldsko-riečke od Osieka prama Sisku dotle, dok se trasiranje upitne pruge kroz sredinu Slavonije preko Našicah, Požege, Pakraca i Kutine u Sisak, uz pobočne pruge k tvrdjavam Brod i Stara-Gradiška (u koju svrhu zamoljen, te i podieljen bje rok od četiri mjeseca danah 23. veljače 1869. iztičući) nedogotovi i nepodnese, za da se pritužbe i molbe pučanstva toga diela zemlje pravednomu rješenju podvrći uzmognu:

da je upitno trasiranje točno savršeno, i da je od sastavljenih dvajuh primjerakah elaborata toga trasiranja jedan primjerak blagovremeno, naročito dne 20. veljače t. g. kraljevskomu ministarstvu za komunikacije u Pešti predložen i izručen, dočim je drugi primjerak — takodjer za uvidjenje i obsvjedočenje visokoga sabora predležeći — po odboru ovomu pregledan; napokon, da kako taj elaborat ukazuje, niti su potežkoće izvedenja upitne pruge znatne, niti bi troškovi za nje sagradjenje bili toliki da bi se radi njih taj — kano za najshodniji, cieloj zemlji najkoristniji i najnuždniji po saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, dakle imenom ciele zemlje, a previšnjim rješenjem od 13. travnja 1863., i po istomu premilostivomu vladaru priznani i za takov očitovani potez zabaciti, i ma kojim drugim zamieniti morao; dapače izkazani prednapomenutim elaboratom gradjevni trošak na taj dio poteza tako bi bio — prama troškovom na dosada gradjene pruge — nizak, da bi znatno manju kamatnu garanciju iziskivao, nego li je to kod ijedne od do sada kocesioniranih željezničkih prugah slučaj bio.

S toga nemore odbor ovaj ino, nego priznati: da su predstavljene po municipijih županije i grada Požege — povod radnje ovoga odbora sačinjajuće molbe temeljite i pravedne; no razlogom onim: što je predmet ovaj — sadržavajući traženje uživotvorenja željezničke pruge makar i kroz teritorij zemlje hrvat.-slavon. — po zakonu nagodbe medju kraljevinom Ugrarskom i kraljevinami Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom sklopljene — postao predmetom spadajućim u djelokrug zajedničkog sabora ugarskog; — pronašao je ovaj odbor vis. saboru onaj pokorni učiniti predlog: da se visoko isti sa preponiznom molbom onom obratiti dostoji na Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo premilostivoga nam kralja i vladara, da bi Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo blagodostojalo predmet ovaj, kao jur radnjom ovozemnoga sabora za rješenje dozreli, i jur obrazloženu cieloga naroda hrvatsko-slavonskoga želju očitujući, ali po nagodbenom zakonu djelokrug ovozemnog sabora nadilazeći, pod osobitu svoju premilostivu vladarsku zaštitu primiti, te premilostivim obzirom na prednapomenutu po nagodbenom zakonu novoustanovljenu nadležnost, kao i dalnjim premilostivim obzirom na uvodno hvaljeno previšnje rješenje od 13. travnja 1863. kano previšnji kraljevski predlog zajedničkomu saboru ugarskomu — za zakonito

Digitized by Google

rješenje izručiti; — a do toga konačnoga rješenja, previšnju Svoju dozvolu za gradnju djela pruge alföldsko-riečke od Osieka prama Sisku, svakim drugim pravcem premilostivo uzkratiti.

Vjenceslav Soić, v. r.
biskup, predsjednik.

Filip Thaller, v. r.
izvjestitelj.

Vis. sabore! Trsio sam se ovim zapisnikom kao izvjestitelj obrazložiti sve što je nuždno, i neću, da ustrpljivost vis. sabora patim, nego samo preporučam na dalje vis. saboru uvaženje molbah, koje se ovdje predstavljaju. Samo dodajem, da za slučaj, ako sabor ovo primi, takodjer imam i predstavku na Nj. Veličanstvo gotovu.

(Glasovi: Primamo.)

Janko Car: Vis. sabore! Ja sam dobro slušao sve razloge, koji su ovdje navedeni, i buduć nam je svim članovom već posve poznat taj predmet i temeljitost mu svi skupa pripoznajemo, usudjujem se predložiti, da vis. sabor u cielom primi ovaj operat, i da se i dotična predstavka čita.

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovaj predlog?

(Prima se.)

Proglasujem zaključkom, da je primljen predlog odbora glede željeznice jednoglasno.

Izvj. **Filip Thaller** čita:

Vaše c. i kr. apost. Veličanstvo!

Kralju naš premilostivi!

Preponiznom predstavkom od ... rujna 1868. br. 172, kojoj povod dadoše municipiji u osrednjoj Slavoniji ležeći sa pritužbom: da se u novije vrieme po ministarstvu ugarskomu — mimoiduć previšnje rješenje Vašega Veličanstva od 13. travnja 1863. i nasuprot opetovano manifestiranim željam i zaključkom sabora dalmat.-hrvat.-slavon. — mjesto željezničke pruge, koja bi se sredinom Slavonije i dolinom orljavskom voditi imala, snuje vodjenje pruge alföldsko-riečke od Osieka na Sisak ne sredinom Slavonije i dolinom orljavskom, nego ili dolinom dravskom, ili dolinom savskom, tobož zato, kano da bi pruga kroz sredinu Slavonije sa nenadvladivimi potežkoćami i izvanredno velikimi troškovi skopčana bila, — molio je sabor ovaj Vaše Veličanstvo preblagostivo uzdržanje predhvaljenoga previšnjega rješenja i ovosaborskih u istomu smislu opetovano donešenih zaključakah, kano i za premilostivo uzkraćenje dozvole gradjenja upitne pruge ma kojim drugim pravcem dotle, dok se nastojanjem županije požežke i od strane iste stavljeno si zadaćom trasiranje nedovrši, kojim si ista preduze proizvedenje dokazah: da pruga kroz sredinu Slavonije i dolinu orljavsku niti je sa znamenitimi potežkoćami, niti s tolikimi troškovi skopčana, da bi se sa kojega ovih razlogah zabaciti i sa drugom zamieniti morala.

Vaše Veličanstvo blagodostojalo je prednavedenu prepokornu molbu najmilostivije uslišati, a po toj previšnjoj milosti dobili su prituživši se municipiji županije i grada Požege željenu priliku i vrieme, preduzete si dokaze nabaviti i doprinesti; čim je takodjer do znanja i uvjerenja ovoga sabora došlo: da je upitnoga trasiranja operat ministarstvu ugarskomu za komunikacije u Pešti 20. veljače t. g. izručen, sadržavajući izkaze: da zaisto niti ima prugi, koja bi se sredinom Slavonije i dolinom orljavskom vodila, znatnih potežkoćah, niti bi ista s tolikimi bila skopčana troškovi, da bi se radi tih ona zabaciti, pa po tomu toliko pučanstvo, koje bi njom usrećeno postalo, bez nje u manjkanju prometnih sredstvah nedvojbenom materijalne propasti žrtvom pasti moralo; gdje nasuprot, ako se ta pruga sredinom Slavonije izvede, niti će dravskoj niti savskoj strani slavonskoga pučanstva pogibelj materijalne propasti prietiti; jer ona ima prometnih sredstvah brodivom Dravom i blizom preko Drave željeznicom pečuhsko-barčkom, a ova ima za prometno sredstvo brodivu Savu.

Obstojateljstva ova jasno dokazuju, da su prespomenute pritužbe i molbe imenom pučanstva osrednje Slavonije saboru ovomu predstavljene, a i previšnjemu Vašega Veličanstva Prestolju prepokorno podastrte pravedne i temeljite, kojim kano takovim udovoljiti, i po tomu nuždi moliteljah na pomoć priteći, bila bi i sabora ovoga najvrućja želja. Ali dočim je predmet ovaj zakonom nagodbe medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom u prošloj godini 1868. sklopljene postao predmetom spadajućim u djelokrug zajedničkog sabora ugarskog: s toga se sabor ovaj obraća na Vaše Veličanstvo sa onom preponiznom molbom: da bi Vaše Veličanstvo blagodostojalo predmet ovaj, kao jur za rješenje dozrio, i jur obrazloženu cieloga naroda kraljevinah Hrvatske i Slavonije želju predstavljajući, ali po nagodbenom zakonu djelokrug ovoga sabora nadilazeći, pod premilostivu svoju vladarsku zaštitu primiti, te premilostivim obzirom na prednapomenutu, po nagodbenom zakonu novoustanovljenu nadležnost, kao i dalnjim premilostivim obzirom na uvodno hvaljeno previšnje rješenje od 13. travnja 1863. — kano prev. kraljevski predlog zajedničkomu saboru ugarskomu za zakonito rješenje izručiti, a do toga konačnoga rješenja previšnju dozvolu gradnje pruge alföldsko-riečke od Osieka prama Sisku, ma kojim drugim pravcem, kao dozvolu gradnje pobočnih krilah od Pleternice do Broda i banove jaruge do Stare-Gradiške, premilostivo uzkratiti.

S poklonstvenim štovanjem ostajemo

Vašega ces. i kr. apost. Veličanstva

vazda vierni i prepokorni podanici:
Sabor kraljevinah Dalmacije,
Hrvatske i Slavonije.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu predstavke?

(Prima se.)

Za sada odgadjam sjednicu poradi izbora, koji će pozdraviti mile goste došavše u našu domovinu.

(Izbor resp. dogovor.)

Nastavljam sjednicu i molim vis. kuću, da izvoli resultat svojeg dogovora priobćiti.

Stjepan Vuković izruči predsjedniku cedulju sa odabranimi imeni.

Predsjednik: Saborna se je većina složila u sliedećoj gospodi za odbor, koji će pozdraviti dostojanstvenike:

Biskup Soić, biskup Smičiklas, vel. župan Bogović, vel. žup. Kraljević, grof Nugent, grof Pejačević Ladislav, grof Khuen Antun, grof Oršić Ferdinand; zastupnici: Vuković, Kušević Aurel, dr. Batagliarini, Tomašić, Jančo, Jurković, Inkej.

Ako se možebit još tko od gospode hoće pridružiti, prosto mu stoji. Saborski predsjednik ima po svojoj dužnosti deputaciju predvoditi.

Stjepan Vuković: Mislim, da može i više članovah biti. Ja bi još predložio i g. zastup. Žuvića.

Dr. **Ante Stojanović**: Mi smo kazali, da ih bude toloiko, 15, dakle nemožemo sad više izbirati. Tko hoće, može se pridružit deputaciji.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Molim gospodo! Čast mi je izviestiti vis. sabor, da je odbor, koji je izaslan za sveučilište, koje bi se imalo u našem glavnom gradu utemeljiti, pod mojim predsjedničtvom poslovanje svoje, i to ponajviše revnim nastojanjem g. izvjest. Vukotinovića dovršio, i da ništa netreba još, nego samo jedna sjednica, da se stvar sasvim svrši i saboru predloži. Želi li vis. kuća, da za vrieme pribitka Njih. Veličanstvah stvar bude riešena i Nj. Veličanstvu podastrta, da se kao prešna preduzme u prvoj dojdućoj sjednici. Molim, da se vis. kuća o tom izjavi, a mi ćemo po tom pospješiti naše djelovanje, te ćemo se prije sjednice prve dojduće sastati, posao svršiti i podastrti ga vis. saboru. (Prima se.)

Predsjednik: Molim onu gospodu, koja će ići pred Njih. Veličanstva na kolodvor i koja se žele još pridružiti, da izvole potrudit se u ½7 satih k mojem stanu, gdje ćemo se sastati i odatle in korpore otići.

Vis. kuća primila je sa zadovoljstvom predlog vel. žup. g. Bogovića, predsjednika odbora za sveučilište. Isti predsjednik obećaje, da će biti posao gotov prvom sgodom. Mislim, da u četvrtak, kad Nj. Veličanstvo otidje u Belovar, može se saborska sjednica držati. Ako za ništa drugo, sazvat ću ju poradi sveučilišta.

Tim zaključujem današnju sjednicu.

Digitized by Google

Trideset i prva saborska sjednica

držana dne 11. ožujka 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Prijave predsjedničtva. — Molbenica učiteljah zagrebačkih, kojom podnašaju osnovu za uredjenje pučkih školah. — Molbenica kaptola modruškog glede desetinske odštete. — Dopis hrv. ministra Kolomana Bedekovića glede skupnih zakonah. — Kraljevska zavjernica. — Izvješće odbora za sveučilište, osnova zakonska i predstavka o utemeljenju sveučilišta u Zagrebu. — Dopis namjestničkog vieća o zavoda za umobolne.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik proglasiti.

Bilj. **Janko Car** čita:

Zapisnik

tridesete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane dne 8. ožujka 1869. pod predsjedničtvom presv. g. saborskoga predsjednika Ant. Vakanovića.

Zapisnik posljednje saborske sjednice 29. ovjerovljen je, čim su predloženi glede izrazah u sastavku izpravci umah u istom zapisniku izvedeni.

Iza toga pročitan je dopis kr. ministra hrv.-slav.-dalm. od 4. o. m. br. 531 ovdje pod br. 308, u kojem se dostavlja previšnje kraljevsko pismo od 6. ožujka o. g., koje je odmah u saboru proglašeno, i kojim se obznanjuje, da je ugarsi sabor na dan 20. travnja o. g. u grad Peštu sazvan, te kojim se saboru ovomu nalaže, da učini sve one naredbe, koje su u smislu §. 34. i 36. nagodbenoga zakona za to potrebne, da zastupnici kraljevinah ovih na isti sabor dodju, i tamo zakonito sudjeluju.

O tom je zaključeno, da se previšnji kraljevski poziv ovaj ima tiskati, medju članove razdieliti i na dnevni red staviti.

Proglašeni su nadalje sljedeći podnesci i dopisi na sabor prispjevši, te je o njih odlučeno, i to:

a) Molba zastupnika naroda g. Danila Jankovića pod br. 307, kojom prijavljajući, da je bolešću zapriečen na sabor prispjeti, moli za izpričanje svoga odsuća.

(Ovo je primljeno na znanje.)

b) Pod br. 269 dopis kr. dvorske kancelarije dalm.-hrv.-slav. od 23. studenoga 1868. br. 4938, kojim se saboru obznanjuje: da je Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo prev. rješenjem od 22. studenoga 1868. blagoizvolilo sa zadovoljstvom do previš. znanja primiti izjavu lojalne podaničke viernosti, učinjenu po saboru prepokornom čestitkom k imendanu Njezinoga c. i kr. apost. Veličanstva. (Ovo je primljeno na ugodno znanje.)

c) Pod br. 270 dopis kr. namjestničkoga vieća dalm.-hrv.-slav. od 25. studenoga 1868. br. 15577, kojim na zaključak saborski od 26. rujna 1868. javlja, da je slikaru Franji Micke-u, dozvoljena mu istim zaključkom kupovnina od 1000 for. za dvie slike iz hrvatske povjesti, nabavljene za narodni muzej, iz konkurencijalne zaklade doznačena, te podjedno jugoslavenska akademija kao upravitelj muzeja upućena, da slike preuzme.

(Primljeno je na znanje.)

d) Pod br. 302 dopis kr. namjestničkoga vieća dalm.-hrv.-slav. od 3. ožujka o. g. br. 531, kojim javlja predsjedničtvu sabora na njegov dopis od 8. siečnja o. g. br. 274, da je učinilo potrebne korake, da se saboru za njegove troškove 20.000 for. izplati, i kojim javlja način toga izplaćivanja.

Zaključeno je, da se prepis ovoga dopisa za ravnanje ima priobćiti predsjedničtvu saborskomu i odboru za saborske troškove postavljenomu.

Zatim bijaše razpravljan ustmeni predlog zastupnika naroda g. Stjepana Vukovića o tom: da sabor neka zaključi, da se izabere saborski odbor, koji da pozdravi u ime sabora visoke dostojanstvenike, koji će prispjeti danas u ovaj

Digitized by Google

grad u pratnji Nj. Veličanstvah, i to zajedničkoga ministra hrvatskih poslovah g. grofa Beusta, predsjednika, kr. ugarskoga ministra g. grofa Julija Andrássy-a, kr. ministra prev. osobe Nj. Veličanstva g. grofa Gjuru Festetića, i kr. hrv.-slav.-dalm. ministra g. Kolomana Bedekovića.

Predlog ovaj primljen je ogromnom većinom, te je uz to zaključeno, da se 15 licah u odbor izabere, — da predsjednik sabora predvodi odbor, i da se odboru pridružiti mogu i ostali članovi sabora, koji to uzhtiju. Nakon kratkoga odmora, koje se vrieme članovi sabora o izboru licah za ovaj odbor dogovaráhu, bje sjednica opet otvorena, te je predsjednik pročitao imena odbornikah, koje je sabor kao izabrane primio, i koji su sljedeći: biskup Soić, biskup Smičiklas, vel. župan Bogović, vel. žup. Kraljević, grofovi: Nugent Artur, Oršić Ferdinand, Pejačević Ladislav, Khun Antun, zastupnici naroda: Inkej, Tomašić, Batagliarini, Vuković, Jančo, Kušević Aurel, Jurkóvić.

Iza toga čitao je izvjestitelj odbora, za pitanje željeznice iz 28. sab. sjednice izaslanoga, zastupnik nar. g. Filip Thaller izvješće odbora, u kojem se glede pruge alföldsko-riečke, i to glede tečaja iste preko Slavonije predlaže, da se ova ima izvesti sredinom Slavonije dolinom orljavskom, i u kojem se nadalje predlaže. da sabor prepokornom predstavkom Nj. Veličanstvo zamoli: da bi premilostivo blagoizvolilo predmet ovaj pod svoju previšnju zaštitu primiti, te obzirom na nagodbeni zakon propisujući nadležnost za riešenje ovoga predmeta, i obzirom na prev. svoje riešenje od 13. ožujka 1863., kano prev. svoj kr. predlog zajedničkomu saboru ugarskomu za zakonito riešenje dostaviti; a do konačnoga riešenja dozvolu gradjenja pruge alföldsko-riečke od Osieka prama Sisku ma kojim drugim pravcem, kao i dozvolu gradnje pobočnih krilah od Pleternice do Broda, i banove jaruge do Stare-Gradiške uzkratiti.

Predlog odbora primljen je jednoglasno; te je i predložena po odboru osnova predstavke, čim bje pročitana, jednoglasno odobrena i primljena.

Napokon je prijavio predsjednik odbora saborskoga, za predmet sveučilišta postavljenoga, vel. žup. zagrebački g. Mirko Bogović, da je odbor u svom poslovanju na toliko uspio, da će djelo svoje saboru na skorom podnieti; ujedno je predložio, da se ovaj predmet kao prešan čim prije u razpravu uzme.

Predlog je jednoglasno primljen, te je zaključeno, da se ima predmet ovaj u budućoj sjednici dne 11. o. m. u pretres uzeti.

Tim je sjednica zaključena, i sljedeća urečena na dan 11. o. m. u 11 satih.

Vakanović v. r.

Janko Car v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Molim, da li ima kakove primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Dočim proti zapisniku nikakve primjetbe neima, proglašujem ga ovjerovljenim.

Imadem čast izviestiti vis. sabor, da se je presv. gosp. episkop gornjo-karlovački, Nikolajević od težke bolesti oporavio i došao na sabor, te predlaže poradi ovjerovljenja svoju pozivnicu; zatim, da preuzv. g. grof Antun Sečen poradi bolesti nije mogao doći na sabor, nego se izpričava. Nadalje imam čast vis. kuću izviestiti, da su sva tri odsjeka osnovu zakonsku glede uredjenja zemaljske vlade pretresla i dokončala; zato molim g. 1. podpredsjednika, da izvjestitelje odsiekah sazove u centralni odbor, koji će izradke odsiekah pretresti, i svoj operat saboru podnesti.

Stigla je molbenica zagrebačkih učiteljah, kojom predlažu osnovu za uredjenje pučkih školah. Vis. sabor može ovu molbenicu ili na peticionalni odbor, ili na poseban školski odbor uputiti (glasovi: školski); ako na školski, onda treba taj odbor ustrojiti, jer ga dosad neima; ja mislim u budućoj sjednici bi se mogao taj odbor izabrati.

Dr. **Ignj. Brlić**: Ako se predlaže zakonski predmet, onda bi se mogao na odsjeke uputiti; neka se čita, da se znade sadržaj.

Predsjednik: Zato bi ipak mogao školski odbor svoje mnienje dati, i sa njegovim mnienjem skupa može se na odsjeke uputiti. Ja ću moliti g. bilježnika, da izvoli čitati.

Bilj. **Stjepan Hervoić**:

Visoki sabore!

Četiri su upravo sada godine, što zamislismo, — nukani što javnim mnienjem, što svojim osvjedočenjem, da nam se pučka škola mora što prije iz temelja preustrojiti i prilagoditi današnjim potrebocam; i što, velimo, zamislismo crtati ovu osnovu, ovaj ustav školski u nakani, da ga predamo vis. saboru, godine 1865. sabranomu uz molbu, da ga izvoli uzeti za podlogu kod školskoga preustrojivanja.

Zamišljeno izradismo, te dasmo iste godine vis. saboru, koji je opet osnovu našu povjerio školskomu odboru. Ovaj u svojih sjednicah, cielo naše djelo najzrelije promozgavši, pronadje za dobro, uz neznatne opazke, — da se svakako čitava osnova što vrućje preporuči vis. saboru u uvjerenju, da se ciela saborom prihvati.

S razloga, što nije bila hora g. 1865. upuštati se u domaće preustrojivanje domovine, a kašnjim zasjedanjem još manje pružala se sgoda o tom viećati, jer se samo radilo o prenuždnom uredjenju državo-pravnih pitanjah; s razloga nadalje, što smo podpunoma uvjereni, da je domaće uredjenje i preustrojivanje mile nam domovine namienjeno zaista sada dojdućemu našemu saboru, — odlučismo cieli svoj izradak putem javnih novinah rodoljubivomu občinstvu obielodaniti tim radje, da se uvjeri o brižljivosti i radinosti učiteljstva zagrebačkoga, da o samom djelu i prije saborske razprave razmišlja, pak da se osvjedoči i o tom: da je učiteljstvo hrvatsko svojim umom razmišljalo, stvorilo i predalo

Digitized by Google

svojemu saboru novu školsku osnovu, — basiranu na zakonitoj našoj ustanovi školskoj, imenom „sistema scholarum elementarium“, — odgovarajuću podpuno sadanjim našim potrebočam, — mnogo prije, nego što ju izradila Austrija g. 1867. i Ugarska 1868.

Visoki sabore!

Jer smo u dnu duše svoje podpunoma uvjereni, da bi se uzakonjenjem ove naše školske osnove podao i seoskomu i gradjanskomu obučavanju i odgojivanju posve nov i praktičan pravac, posve nova životna sila i duh, to nam je najvruća želja i danas, da se ovaj operat tako, kako ga se evo štampana tomu vis. saboru podnieti usudjujemo, poprime za podlogu razpravljanja i viećanja o pučkom školarstvu; pa zato preponizno molimo, da bi ga vis. sabor, kano branitelj i bojovnik slobodnih spasonosnih načelah svega pod svoju moćnu obranu i zaštitu uzeo.

U liepoj nadi, da će pod mogućim okriljem toga vis. sabora i pučkoj našoj školi dostojniji položaj i slobodniji razvoj zajamčen i obezbjedjen biti, te nam tako narodnoj prosvjeti posve novo i sretnije doba zasjati, izručamo sebe i sve hrvatsko pučko učiteljstvo u moguću zaštitu, i jesmo

Visokomu saboru

U Zagrebu 8. ožujka 1869. preponizni i odani

Skender Fabković, v. r.
učitelj kr. preparandije.

Ferdo Vuksanović, v. r.
učitelj uzorne gl. učione.

Ivan Šah, v. r.
učitelj uzorne gl. učione.

Antun Irgolić, v. r.
učitelj uzorne gl. učione.

Ivan Filipović, v. r.
učitelj kapt. gl. učione.

Vjenceslav Mařík, v. r.
učitelj kapt. gl. učione.

Ljudevit Modec, v. r.
učitelj kapt. gl. učione.

I. Posavec, v. r.
učitelj kapt. gl. učione.

Ustav

pučke škole u Trojednoj Kraljevini, kao osnova podnešen visokomu saboru g. 1865. po zagrebačkih učiteljih: Skenderu Fabkoviću, Ivanu Filipoviću, Antunu Irgoliću, Vjenceslavu Mařiku, Ljudevitu Modecu, Josipu Posavcu, Ivanu Šahu i Ferdi Vuksanoviću.

Čim je zlosretnomu bachovanju odzvonilo, te nam se narod nješto slobodnije stao kretati, odmah se je i življe počelo osjećati, da naše školarstvo, kako je za spomenutog doba uredjeno, nikako nemože biti promicalom kulture i prave narodne prosvjete, koja narodu našemu što prije pribaviti ima dostojno mjesto medju ostalimi naprednimi narodi. S toga su se i mahom pojavljivali glasovi, da prije svega u školarstvu mnogo koješta s boljim zamieniti valja; osobito je pako naše pučko učiteljstvo samo zaželjelo mnoge poboljšice, jer je ono ponajveće mane toga, absolutizam promičućeg sistema neposredno osjećati i snositi moralo. To njegovo rodoljubivo osjećanje izraženo je evo ovom osnovom „Ustava pučke škole“, koju smo mi zagrebački učitelji, ponukani obćim osjećanjem hrvatskoga pučkoga učiteljstva, još godine 1865. sastavili i tadanjemu visokomu saboru podnieli. Sabor je onda tu osnovu ne samo blagohotno primio, nego ju je i svojemu školskonu odboru izručio, da o njoj svoje mnienje podnese; a on ju je pod predsjedničtvom presv. g. biskupa Vjenceslava Soića malo ne u svih bitnih točkah i prihvatio, pa bi valjda i u samom saboru po izradku odborovu bila primljena, da zatim stvari nisu udarile posve novom kolotečinom. Nu počem se sada čini, da će sadanji sabor, urediv̀ši ostale domaće odnošaje, i školstva se svakako poprimiti, to mislimo, da ćemo ne samo našemu učiteljstvu, nego i svoj narodnoj stvari učiniti dobru uslugu, ako sada na vidik iznesemo tu osnovu, kako smo ju naime mi zagrebački učitelji izradili, pa na nju pozornost obratimo i sabora i rodoljubivog našeg obćinstva. Ovom se osnovom zadovoljava svim naprednim ideam u školarstvu u obće, a prosvjetnim interesom našega naroda napose, te nije sumnje, da bi na ovakovu temelju pučka naša prosvjeta posve novim, krepkim i slobodoumnim pravcem pokrenula. S toga mislimo, da bi doista svakoga svjestnoga rodoljuba veoma razveselilo, kad bi i sadanje naše zakonodavno tielo načela ove osnove osvojilo; a to tim više, počem su ona već i kod naših susjedah zakonom postala, te bi tim pogubnije sada po naš narodni razvoj bilo, kad se i u nas istim pravcem udarilo nebi. Radostno pako i s velikim zadovoljstvom opažamo, da u ovoj osnovi izrečena načela nisu kopirana po najnovijih zakonih naših susjedah, nego da se je — kako ova osnova svjedoči — kod nas samih kud i kamo prije ovako osjećalo, mislilo i razpravljalo.

Uvod.

Buduć stoljetno izkustvo uči, da je stalan, siguran i blagotvoran samo na zakonitom temelju osnovan napredak, budi u kojoj mu drago struci narodnoga razvoja: to i nadalje temeljnim zakonom ustava pučke škole u Trojednoj Kraljevini ostaje Njeg. Veličanstvom, okrunjenim kraljem Ferdinandom V. god. 1845. potvrdjeni, a vis. naredbom hrv.-slav.-dalm. dvorske kancelarije od g. 1861. uzpostavljeni sustav školski ili sistema scholarum. Samo na temelju toga zakona ima se zadovoljavati duševnim i stvarnim zahtjevom sadanjega i budućega razvoja pučke škole u Trojednoj Kraljevini. Usljed toga se prilagodjuje, nadopunjuje i razširuje dakle školski sustav za pučke škole u smislu kako sliedi:

Digitized by Google

Glava I.

Zadaća i razredba pučke škole.

§. 1. Zadaća pučke škole jest, da skladnim razvojem umnih i tjelesnih silah mladež u svem znanju i umjenju na toliko poduči, na koliko je to svakomu neobhodno potrebno, da može pošteno živiti, te postati valjanim i koristnim članom družtva čovječanskoga.

§. 2. Pučka je škola obrazovalište za pučku prosvjetu; kao takova je za sebe samostalan zavod; nu uz to pripravlja mladež i za srednja učilišta.

§. 3. Uz obću zadaću, ima se u onih pučkih školah, koje su po selih, obazirati i na seoski život i njegove potrebоće; a u onih, koje su po gradovih, na obrtni i gradjanski život.

§. 4. Pučka škola dieli se na niže i više pučke škole. Niže su pučke škole sa 3, više sa 4, a po okolnostih u gradovih i tržištih i sa 5 razredah.

§. 5. Pučku je školu dužna polaziti sva mladež i muška i ženska, počam od svršene 6. godine do 12., odnosno do 15. godine.

§. 6. Sva mladež, svršivši pučku školu, ako neprelazi u srednja učilišta, mora opetovnice polaziti do 15. godine. Opetovnice se imaju prema ovomu ustavu urediti po zemaljskoj vladi u suglasju sa zemaljskim školskim odborom.

§. 7. Pučke škole, bile koje mu drago vrsti, treba da budu suglasne u glavnoj svrhi, glede predmetah, razdjeljenja urah i stupnja, što se postići ima.

§. 8. Na nižih pučkih školah uči jedna, na viših seoskih pučkih školah barem dvie učiteljske sile, dotično dva učitelja ili učitelj i podučitelj; a u gradskih viših pučkih školah mora biti za svaki razred poseban učitelj ili podučitelj. Svaki učitelj ili podučitelj uči u posebnoj sobi. To se isto razumieva glede učiteljicah i podučiteljicah.

Glava II.

Gdje moraju biti pučke škole.

§. 9. Svaka župa, ako okolnosti dopuštaju, mora imati jednu višu pučku školu, a nižu svako selo, gdje najmanje 60 sposobnjakah ima.

§. 10. I više selah može se, ako svako posebice škole uzdržavati nemože, udružiti, te zajednički školu si podignuti.

§. 11. Posve siromašnim občinam, koje škole osnovati ni uzdržavati nemogu, ima se dovoljna podpora pružati iz zemaljske školske zaklade.

§. 12. Sve sadanje četverorazredne gl. škole po gradovih imaju se što prije pretvoriti u više petrazredne pučke škole; uz to treba nastojati, da ih što prije dobiju i sva poveća trgovišta.

Glava III.

Uprava pučke škole.

§. 13. Svaka školska občina mora imati svoj školski odbor, koji se brine za materijalne okolnosti škole. On se sastoji iz mjestnoga glavara il načelnika, nadzornika, jednoga učitelja i tri občinara, koji imaju djece u školi.

§. 14. Mjestni nadzornici kod nižih i viših pučkih školah po selih jesu mjestni župnici ili koja druga zato sposobna osoba. Škole po filijalih podpadaju pod nadziranje nadzornika župne škole.

§. 15. U viših pučkih školah, gdje su najmanje tri učiteljske sile, biraju si ove izmedju sebe na tri godine ravnajućega učitelja, kojega potvrdjuje vrhovno školsko ravnateljstvo. Izbor se obavlja, bez svake daljnje naredbe, početkom svake četvrte školske godine.

§. 16. Za svaku županiju imenuje zemaljska vlada po predlogu županijske skupštine jednoga zasužnoga i zato sposobnoga učitelja županijskim školskim ravnateljem. On je izvjestitelj u školskih stvarih kod županije, i kao takav ima mjesto i glas u županijskih skupštinah.

§. 17. Županijskomu ravnatelju pridodaje se županijski školski odbor, kóji se pod njegovim predsjedničtvom sastoji iz jednoga municipalnoga činovnika, ravnatelja mjestne više pučke škole, zastupnika duh. stola i jednoga po učiteljih županije izabranoga učitelja mjestnih školah.

§. 18. Županijski ravnatelj sa županijskim školskim odborom čini prvu molbu za učitelje u zaptnih i pedagogičko-didaktičkih stvarih, a u materijalnih druga, izuzamši gradska municipija.

§. 19. Županijski ravnatelj ima što više putah preko godine škole obilaziti, obuku u školah nadzirati, ravnati i rukovoditi, učiteljem potrebne upute i ubaviesti davati, učiteljske skupštine po potrebi sazivati i njima predsiedati, sa skupštinari školske stvari razpravljati te bditi nad zakonitim izborom učiteljah.

§. 20. Kod svih službenih putovanjah dobiva županijski ravnatelj predprege od občinah, kojih škole polazi, a uz to dnevnice iz zemaljske školske zaklade, kao i svaki drugi njemu ravni municipalni činovnik. Isto tako dobivaju i učitelji od svojih občinah predprege, kada idu na učiteljske konferencije.

§. 21. Vrhovno školsko ravnanje izvršuje zemaljska vlada, a kod nje vodi sve poslove vrhovni pučkih školah ravnatelj, koji je kao takav pravi savjetnik zemaljske vlade.

§. 22. Za obavljanje poslovah pučke škole dodaje se vrhovnomu pučkih školah ravnatelju pomoćno osoblje, koje se imenuje izmedju zaslužnih i zato sposobnih pučkih učiteljah.

§. 23. Uz vrhovnoga pučkih školah ravnatelja stoji zemaljski školski odbor. Ovaj odbor sastoji se, pod predsjedničtvom vrhovnoga ravnatelja, iz županijskoga ravnatelja zagrebačkoga, zagrebačkih ravnajućih učiteljah gradskih školah, jednoga od preparandije po učiteljih izabranoga i jednoga od ostalih mjestnih učiteljah većinom glasovah izabranoga učitelja.

§. 24. Zemaljski školski odbor rješava sva načelna pedagogičko-didaktička pitanja, skrbi se za valjane školske i

Digitized by Google

pomoćne knjige, i najviša je molba u zaptnih stvarih za sve pučke učitelje.

§. 25. Ako je koji odbornik budi županijskog ili zemaljskoga školskoga odbora osobno ili tužitelj ili obtuženik, onda neima njesta ni glasa kod pretresivanja dotičnoga predmeta.

§. 26. Duhovni stolovi bdiju, nadziru i ravnaju vjerozakonsku obuku u pučkih školah. Njim se moraju u ovom pogledu podnašati potrebna izvješća.

Glava IV.

Namještivanje pučkih učiteljah.

§. 27. Pučki učitelji i podučitelji jesu javni zemaljski častnici.

§. 28. Obćine biraju svoje učitelje izmedju zakonito za učitelje usposobljenih kompetentah i to samo na temelju njihovih svjedočbah.

§. 29. Molitelji moraju se uz ostale svoje svjedočbe izkazati još i svjedočbom o svom zadnjem službovanju; ostale kvalifikacije prestaju.

§. 30. Podučitelje i podučiteljice potvrdjuje županijsko ravnateljstvo, a učitelje i učiteljice nižjih i višjih pučkih školah i seoskih i gradskih potvrdjuje vrhovno školsko ravnateljstvo.

§. 31. Podučitelje i podučiteljice, učitelje i učiteljice odpušta konačno zemaljska vlada samo na temelju bezpristrano izvedene iztrage.

§. 32. Obćine imenuju privremene i namjestne podučitelje i podučiteljice, učitelje i učiteljice, suplente i suplentice, vježbenike i vježbenice.

§. 33. Natječaje za izpražnjena mjesta razpisuje županija za nižje i višje pučke škole po selih, a za gradske zemaljska vlada.

Glava V.

Plaće i mirovine učiteljah.

§. 34. Plaće se učiteljem i učiteljicam nemogu odredjivati izpod sadanjega normalnoga stanja, a podučitelji i podučiteljice imaju dobivati po selih barem 200 fr., stan i drva, po gradovih pako barem 350 for.

§. 35. Dosadanji dohodci u naravi neimaju se ni u buduće učiteljem uzkraćivati.

§. 36. S učiteljskom službom nesmije skopčana biti nijedna druga služba, izim orgulanja u crkvi; nu za to se ima učitelju izim normalne učiteljske plaće davati posebna nagrada bilo u novcu ili u naravi.

§. 37. Plaće učiteljah gradskih premalene su prema okolnostim, s toga neka se izravnaju prema potrebam i zahtjevom gradskog života i njihova položaja, i to tako, da nebudu u glavnih gradovih izpod 800 fr., a u pomanjih gradovih izpod 600 for.

§. 38. Plaće primaju učitelji po selih na račun dotičnih obćinah iz blagajnah županijskih, po gradovih i trgovištih, gdje su uredjeni blagajnički poslovi, iz gradskih ili trgovištnih blagajnah.

§. 39. Putem upravnim ima se djelovati, da se učiteljem i učiteljicam svakih 5 godinah povisuju plaće za dvanajstinu uredne plaće.

§. 40. Svi stalno namješteni učitelji i podučitelji, učiteljice i podučiteljice imaju pravo na mirovinu.

§. 41. Svi stalno imenovani podučitelji i podučiteljice, učitelji i učiteljice, čim služe 5 godinah, dobivaju mirovine jednu šestinu svoje uživane plaće, i tako isto za svakih budućih 5 godinah po jednu šestinu.

§. 42. U mirovinu računati se imaju sve godine, koje se probave u javnom učiteljstvu ma gdje u Trojednoj Kraljevini.

§. 43. Udovice učiteljah i podučiteljah dobivaju mirovinu, a siročad podporu po zakonih, koji u tom pogledu obstoje za ostale zemaljske činovnike.

Glava VI.

Učevni predmeti i podučavajući jezik pučke škole.

§. 44. Učevni predmeti pučke škole jesu sljedeći:

a) Vjeronauk s bibličkom povjestnicom i tumačenjem evangjelja.
b) Jezikoslovna struka, i to: čitanje, slovnica, pravopis, skladnja, slog i deklamacija.
c) Domaća poviest s nuždnim pregledom obće poviesti.
d) Zemljopis Trojedne Kraljevine s kratkim pregledom Austrije i ostaloga svieta.
e) Prirodopis i siloslovje (fizika) s obzirom na potrebe praktičkoga života, a na temelju najnuždnijih pokusah.
f) Gospodarstvo i obrtoslovje s obzirom na mjestne okolnosti.
g) Napametni i pismeni račun.
h) Krasopis.
i) Praktično likoslovje (geometrija) s risanjem.
j) Pjevanje i gimnastika.

§. 45. U djevojačkih školah uči se mladež uz ove predmete još i ručno djelo. Samo za više razrede ima da se sastave čitanke s posebnim obzirom na svrhu i zvanje ženskoga spola.

§. 46. Podučavajući jezik u pučkoj školi jest jezik hrvatski porabom latinice i ćirilice.

§. 47. Da si mladež posvema usvoji porabu obijuh pismenah, to moraju sve čitanke, izuzev za prvi razred, tiskane biti izmiešano i latinicom i ćirilicom.

§. 48. U svih pučkih školah Trojedne Kraljevine moraju biti jedne i iste školske knjige, izim vjerozakonskih knjigah. One moraju takodjer, bile tiskane latinicom ili ćirilicom, pisane biti jednakim jezikom glede slovnice, sloga, pravopisa i terminologije.

§. 49. U mjestih sasvim inojezičnih ima se mladež u pučkih školah obučavati svojim mareninskim jezikom: ali

Digitized by Google

se ujedno mora učiti i hrvatski jezik, te se u njem na toliko usposobiti, da može prelaziti u više učevne zavode.

§. 50. Školska godina traje u svih pučkih školah deset mjesecih, a nauk se drži svakoga tjedna u prva tri razreda 20 satih, a u 4. i 5. razredu 23 sata, izuzam pjevanje i gimnastiku.

§. 51. Sve školske knjige imaju se tiskati u Zagrebu zemaljskim troškom, a dobitak odatle ima pripadati školskoj zemaljskoj zakladi.

Glava VII.

Učiteljišta.

§. 52. Da se pučka škola dovoljno obskrbi čestitimi i rodoljubimi učitelji, preustrojit će se prema ovomu ustavu jedno i to sada u Zagrebu obstojeće učiteljište.

§. 53. Učiteljište je zemaljski zavod, te ima učiteljske pripravnike na toliko znanstveno naobraziti, da po osnovi ovoga ustava sviestno i uspješno rukovoditi mogu obuku u nižih i viših pučkih školah po selih i gradovih.

§. 54. Učiteljište se sastoji iz tri tečaja, i to dva teoretična i jedan praktični.

§. 55. Na svakom učiteljištu imaju biti osim vjeroučitelja i učitelja za glasbu i pjevanje još tri uredna učitelja, a na koliko oni dovoljni nisu, priponažu uz nagradu učitelji gradskih školah.

§. 56. Svako učiteljište mora biti radi praktičnog naobraženja pripravnikah u savezu s gradskom kojom višjom pučkom školom, a ova ima takodjer biti zemaljskim zavodom.

§. 57. Za olakšanje obskrbe pripravnikah ustanovit će se veći broj štipendijah, a osnivat se nesmiju nikakova zatvorena sjemeništa.

§. 58. U učiteljišta primaju se samo oni mladići, koji su navršili 17. godinu, bez ikakve su tjelesne mane, a dovoljnim su uspjehom svršili barem nižju gimnaziju ili nižju realku; ili koji su si inače znanja u tom obsegu pribavili. Svaki u učiteljište stupit želeći mora se podvrći izpitu, da dokaže svoju zrelost za učiteljište.

§. 59. Pripravnici su prosti vojničke dužnosti, dok se zakonom primjereno vladaju i za prvi red napreduju.

§. 60. U učiteljištih predavat će se u većem obsegu svi oni predmeti, koji po ovom ustavu u pučku školu spadaju; a osim toga i svi oni predmeti, koji su potrebni za pedagogičko-didaktičko neobraženje budućih pučkih učiteljah.

Ti su predmeti sljedeći: a) vjeronauk, b) pedagogija, psihologija, didaktika i metodika, c) jezikoslovna struka i to: slovnica, skladnja, deklamacija, stilistika, logika i poviest književnosti hrvatske, d) zemljopis i poviest, e) prirodopis s naukom o čovjeku i njegovu zdravlju, f) siloslovje ili fizika, obrtoslovje s obrtničkom lučbom, g) računstvo, h) prostomierstvo s risanjem, i) gospodarstvo, j) krasopis, k) muzika i pjevanje.

§. 61. Ovi predmeti predaju se kroz deset mjesecih u svakom tečaju, a svakog tjedna najviše 25 urah, al ne izpod 23; — i to:

A. Vjeronauk: u I. tečaju katekizam i biblička poviest 2 ure; u II. tečaju liturgika i crkvena poviest 2 ure; u III. tečaju vježbanje u praktičkom predavanju vjeronauka 3 ure.

B. Pedagogija: u I. tečaju prvo polječe dušoslovje, u drugom polječu pedagogija 3 ure; u II. tečaju didaktika 2 ure.

C. Jezikoslovna struka: u I. tečaju slovnica 2 ure, stilistika 2 ure; u II. tečaju stilistika 1 uru; skladnja u prvom polječu 2 ure, a poviest književnosti u drugom polječu 2 ure; u III. tečaju logika 2 ure, praktičko predavanje na temelju knjigah propisanih za pučke škole 2 ure, praktičke stilističke izradbe i praktička stilistička predavanja 3 ure.

D. Zemljopis i poviest: u I. tečaju zemljopis i poviest Trojedne Kraljevine 2 ure; u II. tečaju zemljopis i poviest Austrije i ostalih stranah svieta s osobitim obzirom slavenskih zemaljah i narodah 3 ure; u III. praktično predavanje zemljopisa i poviesti 1 uru.

E. Prirodopis: u I. tečaju prvo polječe živinstvo, a drugo polječe bilinstvo 2 ure; u II. tečaju prvo polječe rudstvo, a drugo nauk o čovjeku i njegovu zdravlju 2 ure; u III. tečaju praktično predavanje prirodopisa 2 ure.

F. Siloslovje: u I. tečaju 1 uru; u II. tečaju obrtnička lučba i obrtoslovje 1 uru; u III. tečaju praktičke vježbe 1 uru.

G. Računstvo: u I. tečaju opetovanje svih u pučkih školah običnih računah; u II. tečaju trgovački računi i knjigovodstvo; u III. tečaju praktičke vježbe; sve po 3 ure.

H. Prostoromierstvo: u I. tečaju prosto risanje 3 ure; u II. tečaju stereometrija s risanjem ornamentalnim 3 ure; u III. tečaju praktično predavanje i tlovidno risanje 1 uru.

I. Gospodarstvo: u I. tečaju ratarstvo 1 uru; u II. tečaju stočarstvo i vrtlarstvo 1 uru; u III. tečaju voćarstvo, svilarstvo i pčelarstvo, sve praktički, 1 uru.

K. Krasopis u I. i II. tečaju skupa s methodikom po 1 uru.

L. Glasba i pjevanje u I. i II. tečaju po 4 ure; a u III. tečaju 6 urah.

§. 62. Pripravnici dobivaju koncem svakog tečaja svjedočbu o svom napredku u pojedinih predmetih; a dovršivši sva tri tečaja dobivaju diplome učiteljske, i to kako su se usposobili za učitelje nižjih ili višjih pučkih seoskih ili gradskih školah.

§. 63. Za učitelje učiteljišta imenuje zemaljska vlada po predlogu zemaljskog školskog odbora samo takove učitelje pučkih školah, koji su se svojim djelovanjem na pedagogičkom polju osobito odlikovali, te svoju sposobnost i vještinu dokazali.

§. 64. Redoviti učitelji učiteljištah i s njim spojene gradske škole biraju zajedno iz svoje sredine ravnajućega učitelja po istom načelu, kao što je to u §. 15. izrečeno za pučke škole.

Digitized by Google

§. 65. Normalna plaća učiteljah na učiteljištih iznosi 1000 for. i stanarina 100 for. Glede povišenja te plaće, kao i mirovine njihove i njihovih udovicah, te podpore siročadi valja sve ono, što je za pučke učitelje ustanovljeno u §§. 39., 40., 41., 42. i 43.

§. 66. Po ovih ustanovah ima se osnovati i jedno zemaljsko učiteljište za pučke učiteljice.

Glava VIII.

Opetovnice.

§. 67. Uz svaku pučku školu ima obstajati i nedjeljna opetovnica za seljačku mladež mužku i žensku iz škole i stupivšu do navršene 15. godine, a za šegrte do njihova oslobodjenja.

§. 68. Od polazka opetovnice oprošteni su oni dječaci, koji su s dobrim napredkom svršili nižju gimnaziju ili realku.

§. 69. Opetovnice su stranom opetovni, stranom produžni i učevni zavodi.

§. 70. Učitelji i učiteljice, podučitelji i podučiteljice pučkih školah dužni su držati nedjeljnu školu uz posebnu za to nagradu iz občinske blagajne.

§. 71. Na selih drže se opetovnice po nedjeljah prije podne, a u gradovih utorkom na večer po dvie ure.

§. 72. U školah, gdje ima više učiteljah, imaju se opetovnjaci po potrebi i po okolnostih razdieliti na više razredah.

§. 73. Obuka u opetovnicah ima se stegnuti na najnuždnije i za život najpotrebnije predmete. Izim vjerozakona predaje se na temelju posebnih opetovnjačkih čitankah, po selih najvažnije iz gospodarstva, a po gradovih najvažnije z obrtničtva, domaće poviesti, računstva, po obrtnike i seljake potrebni pismeni sastavci.

§. 74. Majstor, koji je kriv, da mu šegrt uredno nepolazi opetovnice, plaća za svaku zanemarenu uru 1 for.; šegrt, ako je kriv, mora da naknadi zanemarene ure.

§. 75. Pod globom od 20 do 50 for. nesmije se oslobòditi nijedan šegrt bez svjedočbe, da je uredno polazio opetovnicu, ili da je zanemareno nadoknadio.

Glava IX.

Zastupstvo pučke škole i konačne ustanove.

§. 76. Da ugled, boljak i napredak pučke škole što više zajamčen bude, to će ona u zakonodavnom tielu Trojedne Kraljevine zastupana biti dvama zastupnicima iz stališa pučkoga učiteljstva.

§. 77. U tu svrhu biti će Trojedna Kraljevina razdieljena u dva izborna kotara sa središtem u Zagrebu i Osieku.

§. 78. Ovaj ustav proteže se takodjer i na sve privatne škole, kao i na škole, kojimi rukovode redovi ili kakove korporacije.

§. 79. Cim se Krajina provincijalizuje, a Dalmacija Trojednoj Kraljevini utjelovi, dobiva ovaj školski ustav zakonitu valjanost i za Krajinu i za Dalmaciju.

§. 80. Sve naredbe sada obstojeće, koje se neslažu s duhom ovoga ustava, gube svoju valjanost i obvezanost, te ih ima zemaljska vlada dogovorno sa zemaljskim školskim odborom zamieniti drugimi sgodnimi naredbami.

Dodatak k ustavu pučke škole.

Naukovna osnova.

A. Vjeronauk.

§. 1. Osnovu vjeronauka za sve razrede pučkih školah imaju izraditi dotične duhovne oblasti; a predaje se u svih razredih po 2 ure.

B. Jezikoslovna struka.

§. 2. a) Jezikoslovnom obukom u pučkoj školi ima se u obće postići, da mladež njoj dokučljive pojmove i misli drugih razumije, a kadra bude ustmeno i pismeno, razgovetno i samosviestno izraziti se o svem, što je spoznala, osjetila i izkusila.

b) Spomenuta svrha ima se postići svestranim razlaganjem raznih ćudorednih i poučnih štivah, mnogovrstnimi ustmenimi i pismenimi vježbami i upoznanjem jezičnih pravilah, na koliko je neobhodno potrebno za svagdanji život.

c) Da se to u pučkoj školi postigne, vježba se mladež u I. razredu zornim načinom u mišljenju i govorenju na temelju gradiva, nalazećega se u propisanoj početnici. Cilj ove obuke ima biti, da djeca znaju pravilno i razgovjetno imenovati razne stvari, te se upoznaju s njihovimi svojstvi, njihovimi česticami i s njihovom svrhom. 4 ure na tjedan.

d) Čitanje skupa s pisanjem uči se piso-čitaćim načinom, i djeca se u tom imaju na toliko uvježbati, da nesamo propisanu knjižicu mekanički čitaju, nego da ono što čitaju i razumiju, pa i svojimi riečmi izraziti znaju. Pomanje pjesmice uče se djeca na pamet i vježbaju se u besjedovanju. Pismene radnje u ovom razredu imaju biti samo vježbe u prepisivanju polagljih i pomanjih štivah. Sve skupa 10 urah na tjedan.

e) U II. se razredu razlažu zorno sva štiva dotične čitanke, a razložena se imaju razgovjetno i okretno čitati, čitana svojimi riečmi pripoviedati, sadržaj štiva označivati, a u vezanom slogu sastavljena na izust govoriti (deklamovati). 4 ure na tjedan.

Pismeno vježbanje biva na temelju zornoga razlaganja štiva, stvarne i slovničke obuke. Ovdje se već počimaju djeca vježbati, da svoje misli, svoje znanje izražuju lahkimi i kratkimi stavci.

Iz slovnice se upoznaju djeca s raznimi glasovi, s pojmom slovke i rieči, sa samostavnikom i to običim i vlastitim imenom, spolom, brojem i sklanjanjem u jednobroju i višebroju, sve praktično bez pravilah i bez svih iznimkah; s glagolom i sprezanjem tri glavna vremena pokaznoga načina;

Digitized by Google

s pojmom lahkih jednostavnih stavakah; napokon s rastavnici i to: s točkom, zarezkom, upitnikom i uzklikom. Sva ova slovnička obuka ima spojena biti s dotičnom čitankom; a na nju i pismene vježbe upotrebe se 3 ure na tjedan.

f) U III. razredu rabe se štiva kao i u II. razredu. Kod čitanja pazi se na naravno naglašivanje; pjesnički komadi besjeduju se naravnim glasom. 2 ure na tjedan.

Pismene vježbe vode se na temelju raznih štivah, stvarne i slovničke obuke i svakdanjega djetinjega života. Pomanji listovi spadaju takodjer u ovaj razred.

Slovnička obuka ima se znatno razširiti, te kod glasovah razložiti nješto i o njihovu pretvaranju; kod samostavnikah uzeti sva tri broja, padeže i sklonitbe; kod pridavnikah sklanjanje izvjestno i neizvjestno, te pravilno stupnovanje; brojnike i njihovu sklonitbu, razne vrsti zaimenah i njihovo sklanjanje: kod glagolah pojmove o trajnom i dovršenom glagolu, oba oblika: tvorni i trpni; vrieme prošlo trajno, prošlo i predprošlo, prvo i drugo u svih načinih; pojam o prislovu i glavnije prislove; pojam o predlogu i glavnije predloge; pojam o vezniku i umetku. Iz stavkoslovja stavak jednostavni, prosti, razšireni i sastavljeni. Sve to ima se kao i u II. razredu učiti s obzirom na čitanku, a na to s pismenimi vježbami upotriebe se 3 ure na tjedan.

g) U IV. se razredu rabe štiva još svestranije nego li u nižih razredih. Kod čitanja pazi se na izraz čustva; a isto tako i kod besjedovanja. 2 ure na tjedan.

Pismeni izraz vježba se na temelju štiva, stvarne i slovničke obuke i svakdanjega života; a osobito se ima obzir uzimati na sastavljanje raznih listovah i poslovnih sastavakah.

Slovnička se obuka u IV. razredu nadopunjuje s glavnimi iznimkami kod svih vrstih riečih i pridodaju se najglavnija pravila skladnje. Skupa s pismenimi radnjami. 4 ure na tjedan.

h) U V. razredu razlažu se štiva s gledišta stvarnog, slovničkog i stilističkog; besjedovanje se nastavlja kao u IV. razredu. 4 ure na tjedan.

Pismeni izraz nastavlja se na temelju štiva, stvarne i slovničke obuke; a isto tako nastavljaju se i vježbe u sastavljanju raznih listovah i poslovnih sastavakah.

Slovnička se obuka 4. razreda ponavlja i u V., a dovršuje se s kratkim naukom u slogu (stilistici) i s kratkom povjestnicom domaće književnosti. Da se pako mladež što više uvede u domaću književnost, imaju se u svih čitankah pučke škole kod svakog štiva naznačiti imena pisca; a čitanki V. razreda neka se dodadu kratki životopisi svih pisacah, navedenih u čitankah. Za pismene radnje 2 ure, a za slovnicu sa stilistikom i književnom poviešću. 2 ure na tjedan.

C. Poviest.

§. 3. a) Poviest u pučkoj školi ima se provesti u pojedinih u savezu stojećih, ali posve kratkih slikah, a učit se počimlje u III. razredu. U taj razred spada: Slika naše domovine prije dolazka Hrvatah i Srbah. — Pojam o životu naroda slavenskoga u njegovoj pradomovini i borba njegova s Obri. — Dalazak Hrvatah i Srbah u sadanju postojbinu i uredjenje hrvatske države. — Pokrštenje Hrvatah. — Borba s Franki. — Hrvatska kao kneževina, a kasnije kao kraljevina s kraljevi iz narodne kuće. — Sjedinjenje Hrvatske s Ugarskom. 1 uru na tjedan.

b) U IV. razredu: Kratki pregled poviesti rimskoga carstva i propast njegova. — Seoba narodah. — Utemeljenje carstva rimsko-njemačkoga pod Karlom Velikim. — Početak Ostmarka. — Kako postadoše Babenbergovci vladari u Austriji. — Uredjenje srbske države i postanak srbske kraljevine. — Bela IV. i borba s Mongoli, zatim s posljednjim vojvodom austrijskim iz babenberžke kuće, s Fridrikom ratobornim i Otokarom II., kraljem českim. — Bezvladje u njemačkom carstvu i borba Rudolfa habsburžkoga s Otokarom. — Izumrće arpadovske kuće i dolazak kraljevah iz anjouvske kuće. — Smrt kralja Ljudevita I., posljednjeg Anjouvca i borba naroda našega sa Sigismundom. — Borba srbskoga naroda s Turci i propast srbskoga carstva. — Kraljevi hrvatski iz raznih kućah od Albrechta II. do Ljudevita II. — Kako dodjoše Habsburgovci do hrvatskoga priestolja. — Ferdinand I. i njegova borba sa Zapoljem. — Navala Turakah na Ugarsku i Hrvatsku. — Obsada Kisega i obsada Sigeta. — Kratak pregled 30godišnjega rata. — Borba Leopolda I., Josipa I. i Karla III. sa Turci. — Doba Marije Terezije, Franje I., Ferdinanga I. i Franje Josipa I. 2 ure.

c) U V. razredu uči se kratka popularna sveobća poviest s osobitim obzirom na hrvatski i srbski narod i ostale slavenske grane, na tjedan 2 ure.

D. Zemljopis.

§. 4. a) U II. razredu uči se mladež poznavati svoje rodno mjesto i bližu okolicu, na tjedan 1 uru.

b) U III. razredu upoznaje se mladež s okolicom s gledišta prirodopisnog i gospodarskog. Uz to se obzire na život i ustroj obćine i županije, a zatim se upoznaje s medjami, gorami, vodami i pedneblјem, napokon i s političkim razdjeljenjem domovine. Kod mjestopisa govori se o najznamenitijih gradovih i mjestih Trojedne Kraljevine, te se svuda kaže, što je gdje znamenita bud u poviestnom ili obrtnom pogledu. Uz to se vježba mladež takodjer u čitanju i risanju zemljovidah, na tjedan 2 ure.

c) U IV. razredu upoznaje se mladež još točnije s Trojednom Kraljevinom, zatim se prelazi na ostalu Austriju, a napokon i na ostale strane svieta. K tomu se pridoda još najnuždnije iz matematičkog zemljopisa, a nastavlja i risanje zemljovidah, 1 ura.

d) U V. razredu najznamenitije o zemaljskoj površini, o njezinih vodah, gorah, podneblju itd.; obširniji opis Austrije, Europe i ostalog svieta, na tjedan 2 ure.

Digitized by Google

E. Prirodopis.

§. 5. a) U II. razredu ima se mladež upoznati s domaćimi kao i s njekojimi drugimi važnijimi životinjami, koje živu u najbližoj okolici; iz bilinstva s gospodarskim i njekojim važnijim u okolici rastućim biljem; a iz rudstva s najvažnijimi u okolici nalazećimi se rudami. Kod svega ima se obzir uzeti na obrtnu uporabu; na tjedan 2 ure.

b) U III. razredu uzimaju se sve važnije životinje i važnije bilje, osobito otrovno, i rude naše domovine, s osobitim obzirom na zanate i obrte. Tu se već ponješto obazire i na sustav; na tjedan 2 ure.

c) U IV. razredu uz opetovanje i nadopunjenje prijašnjega uzimlju se najvažnije inozemne životinje, bilje i rude. Kao u prvašnjem razredu, tako se i u ovom obzire na sustav i na teknologičku uporabu; na tjedan 1 uru.

d) U V. razredu napokon sustavni pregled svekolikog životinjstva, bilinstva i rudstva; zatim najvažnija o tielu čovjeka i najpotrebnije iz zdravoslovja; na tjedan 1 uru.

F. Siloslovje (Fizika).

§. 6. a) U IV. razredu: Pojam o tielu i sveobćih svojstvih tjelesah, naime: prostranosti, neprobitnosti, šupljivosti, djelivosti, teži i uztrajnosti; sve zornim načinom. — O skupnosti tjelesah. — O vodi i zraku, o tlaku vode i zraka, i o pojavih na tom osnovanih, kao što su: vodomet, plivanje, dihanje, sisanje, štrcaljka, tlakomjer. — O izvorih i učincih topline, kamo spada najvažnije o toplomjeru, vjetru, hlapu, kiši, mrazu, sniegu, pari, porabi dobrih i loših toplovodah. — Najvažnije o svjetlu. — O magnetizmu (sjevernica) i munjivosti, kako naime postaje, kako se spaja, nješta o gromu i gromovodu; na tjedan 2 ure.

b) U V. razredu: O izvorih i učincih topline, o pari, parostroju i razsvjetnom plinu. — Pojam o lučbenih počelih: najpoznatije kovi i nekovi, kiseline, kisi i soli. — O svjetlu: svojstva i poraba zrcala, lomljenje svjetla, učinci dubnih i pupčastih lećah, dalekozor, svjetlopis. — O zvuku, kako naime postaje, kako se širi i kako se odrazuje zvuk. — O magnetizmu, i to o svojstvu magneta, te o naravnom i umjetnom magnetu. — O munjivosti, vrsti munjivosti, galvanizmu, galvaničkih počelih, munjevnom magnetu, brzojavu i galvanoplastici; na tjedan 2 ure.

G. Gospodarstvo i obrtoslovje.

§. 7. Obukom u gospodarstvu ima se mladež teoretično upoznati s glavnimi pojmovi ratarstva, stočarstva, vrtlarstva, voćarstva, pčelarstva i svilarstva, a koliko je moguće u svem tome i praktički uvježbati se.

a) Iz ratarstva ima se uzeti: Glavne sastavine tla i polag prevage pojedinih sastavinah glavne vrsti tla; priredjivanje plodonosnoga tla u obće, naime: isušivanje, navodnjivanje, oranje, tulenje i gnjojenje. Poznavanje najvažnijih ratarskih strojevah, kao: pluga i njegovih sastavinah, drljače itd. Buduć je gnjoj najvažnije sredstvo za poboljšanje tla, valja mladež uputiti, kako se priredjuje dobar gnjoj. Napokon ju treba upoznati svimi vrstmi žita i inim gospodarskim biljem, kao i priredjivanjem tla za svaku pojedinu vrst.

b) Iz stočarstva u kratko o uzgoju govedah, konjah, svinjah i domaće peradi.

c) Iz vrtlarstva neka se mladež praktično uči priredjivanje vrta, te sadjenje, sijanje i gojenje najkoristnijega povrća.

d) Iz voćarstva neka se mladež takodjer praktično vježba u priredjivanju sjemeništa, u sijanju sjemenja, presadjivanju i oplemenjivanju mladicah; a ima se obzirati i na gojenje odraslih voćakah.

e) Iz pčelarstva i svilarstva neka se upozna s glavnimi načeli obijuh ovih strukah, pa ako je iole moguće neka se i u tom praktički vježba.

f) Ženska mladež ima se uz ostalo upoznati s glavnimi načeli umnoga kućanstva, kao i s najglavnijimi njegovimi strukami.

Gospodarstvo se uči u III. i IV. razr., i to u III. razr. 2, a u IV. razr. 1 uru na tjedan; nu obzirati se valja svagdje na mjestne odnošaje i potrebe.

§. 8. Obrtoslovje ili teknologija predaje se u V. razr. i djeca se imaju upoznati:

a) S priredjivanjem i uporabom životinjskih tvarih, naime: mlieka, mesa, kosti, rogovine, tuka, kože, dlake, perja, svile itd.

b) S priredjivanjem i uporabom bilinskih tvarih, naime: lana, konoplje, pamuka, papira, brašna, škroba, sladora, žestinah, kave, čaja, kakao-a, izhlapivih uljah, mastnoga ulja, drva itd.

c) S priredjivanjem i uporabom rudnih tvarih i to: stakla, zemljene robe (porculana, kamenine, fayence, lončarske robe, opekah), kovinah (zlata, srebra, platine, bakra, željeza, kositra, olova, tutije) itd.

K tomu još najvažnije i najpotrebnije od teknologičke lučbe. Svakoga tjedna 2 ure.

H. Računtvo.

§. 9. a) U I. razredu uče se djeca zornim načinom u lahkih primjerih sve četiri vrsti računstva od 1 do 100 na pamet; osobito pako valja, da dobro upoznaju i shvate pojmove jedinicah, deseticah i stoticah. Uče se takodjer pisati i izgovarati brojke do stotine. Poznavaju stotinjak (for.) po njegovih dielovih, zatim cente i funte; na tjedan 4 ure.

b) U II. razredu nastavlja se poznavanje i pisanje većih brojevah, uz to se u lahkih primjerih vježbaju sve četiri vrsti računstva i na pamet i pismeno. Isto tako nastavlja se i poznavanje u nas običnoga novca, teže i mjere; zatim pojam o polovini, trećini i četvrtini; na tjedan 4 ure.

c) U III. razredu opetuje se napisivanje i izgovaranje brojevah, zatim se prelazi na računanje u sve četiri vrsti s

Digitized by Google

jedno- i raznoimenimi brojevi, a napokon na raztvaranje i stezanje raznoimenih brojevah. Sve ove vježbe moraju uvjek spojene biti s računanjem na pamet; na tjedan 3 ure.

d) U IV. razredu: pojam desetničkih slomakah i sve četiri vrsti računstva s njimi; zatim računanje s prostimi u životu najobičnijimi slomci. Za veće i zamršenije stavke rabi se dvostavak; na tjedan 3 ure.

e) U V. razredu prelazi se na djelivost brojevah, pronalaženje najmanjih zajedničkih višekratnikah; nastavlja se računanje s prostimi slomci, zátjm trojno pravilo, lančano pravilo, sva ostala za praktični život potrebna računstva, kao: družtveni račun, računi dobitka i gubitka, računi zamjeni, mjenbeni itd.; na tjedan 2 ure.

I. Krasopis.

§. 10. Zadaća pučke škole u krasopisu nesmije da bude druga, nego da si djeca pribave slobodno, okretno, kriepko i razgovetno pismo s običnimi bježnimi pismeni. Zato se nesmije gubiti vremena s nikakovim cifranjem niti slikanjem pismena, nego valja pred očima imati samo potrebu svakdanjega života. Krasopis s latinicom vježba se u katoličkih pučkih školah kroz sve razrede, a s ćirilicom od drugoga počmavši; u pravoslavnih pučkih školah s ćirilicom kroz sve razrede, a s latinicom od drugoga počmavši; i to: u I. razr. spojeno je već s jezikoslovnom strukom, u II. razredu 4 ure, u III. razredu 3 ure, u IV. razredu 2 ure, a u V. razredu 1 uru.

J. Praktično likoslovje s risanjem.

§. 11. a) U IV. razredu: Pojam o prostoru, tielu, plohi, crti i točki. Risanje točakah u raznih položajih i sastavljanje likovah iz točakah. — Risanje ravnih crtah u svih položajih, sastavljanje likovah iz vodoravnih, ovjesnih i kosih crtah, koje se nestiču. — Pojam o kutu, risanje raznovrstnih kutovah. — O četvercu. Risanje raznovrstnih likovah u četverac. Mjerenje četverokutnika. — O vrstih trokutah; mjerenje trokutah i mjerenje višekutnikah. — O krivuljah, o krugu i mjerenju površine i oboda kruga. Urisivanje raznovrstnih likovah u krugu; na tjedan 3 ure.

b) U V. razredu: Pojam o pravilnih tjelesih, risanje i mjerenje raznovrstnih bridnjakah, valjakah, piljevah, čunjakah i krugljah; na tjedan 2 ure.

Risanje prostoručno jednostavnih ornamenatah, osnovanih na pravilnih likovih; na tjedan 2 ure.

K. Pjevanje i gimnastika.

§. 12. Svrha obuke u pjevanju mora biti, da se u mladeži sluh razvija, ukus oplemeni, i da mogu laglje napjeve pjevati; osobito pako valja njegovati crkvene i dobre pučke pjesme. U svih razredih uči se pjevanje; na tjedan 1 uru.

§. 13. Zadaća gimnastike u pučkoj školi mora biti tjelesno jačanje, okretnost kretanja, vježbanje osjećalah, pravilno držanje tiela, točno prosudjivanje snage i odpora, kao i vješto zajedničko kretanje.

§. 14. Za gimnastiku neodredjuje se broj posebnih urah, nego se u njoj mladež vježba, kako gdje okolnosti dopuštaju, jednu ili dvie ure svakoga tjedna izvan propisanoga školskoga vremena.

§. 14. Po selih sastoje se gimnastičke vježbe u naravnom kretanju i gibanju, kao: trčanju, skakanju, preskakivanju, utrkivanju, bacanju, gadjanju, penjanju, dizanju, hrvanju itd. S toga treba nastojati, da svaka škola ima prostrano, s drvećem zasadjeno igralište za djecu, gdje će se ona u tome vježbati i sama i pod nadzorom učiteljah. Samo u gradskih višjih pučkih školah, gdje okolnosti dopuštaju, tjera se sustavna gimnastika. Isto tako, gdje je sgode i prilike, treba da se mladež i plivati uči.

Pregled učevnih urah polag predmetah i razredah.

Predmeti	Razredi				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Vjeronauk	2	2	2	2	2
Jezikoslovna struka . . .	14	7	5	6	5
Povjest	—	—	1	2	2
Zemljopis	—	1	2	1	2
Prirodopis	—	2	2	1	1
Siloslovje (fizika)	—	—	—	2	2
Gospodarstvo i teknologija .	—	—	2	1	2
Računstvo	4	4	3	3	2
Krasopis	—	4	3	2	1
Likoslovje s risanjem . . .	—	—	—	3	4
Ukupni broj urah	20	20	20	23	23

Pripomenak.

Na zaključku ovoga nacrta valja nam još koju pripomenuti za razjasnjenje i sporazumak.

U pučkoj školi uzgaja se mladež i obrazuje za praktični život, a uza to se njekoja pripravlja za srednje škole. Po sadanjem sustavu valja oboje u isto vrieme polučiti, pa se nemože ni jednomu podpuno udovoljiti; i to je najveća mana sadanjega sustava. Iz srednjih nam se školah dovikuje: Pučke škole nevaljaju, jer nam mladež dovoljno nepripravljaju, dočim se s druge strane zahtieva: Učite mladež samo ono, što je potrebno za praktični život. Da se ta mana izkorjeni, te obima zahtjevima udovolji, razširismo pučku učionu na pet razredah. U četiri razreda ima se najviše nastojati oko formalnoga obrazovanja mladeži, i to tako, da će mladež, svršiv ota četiri razreda kao i do sele, nu bolje pripravljena, moći prelaziti u srednje škole; a u 5. razredu imala bi ona mladež, koja nemože drugih zavodah polaziti, već umah u praktični život stupa, zanj se izključivo obrazovati.

Digitized by Google

U drugih se narodah, a osobito u Njemačkoj, ustrojavaju u tu svrhu šesterorazredne pučke ili tako zvane gradjanske škole; nu mi mišljasmo, da je za naše okolnosti, osobito ako se materijalno stanje naših občinah uzme u obzir, dovoljno pet razredah.

S ovim se ustrojstvom neće občine prekomjerno obteretiti; jer se nemoraju za sve razrede imenovati učitelji, već se mogu i po dva mjesta popuniti s podučitelji s manjom plaćom.

Prema ovomu ustrojstvu pučke škole razdieljeno je u naukovnoj osnovi i učevno gradivo. Jezikoslovna i računstvena obuka razdieljena je razmjerno prema djetinjim duševnim silam, i prema praktičnoj potrebi na svih pet razredah, dočim je nauka zemljopisna, povjestna i prirodna tako razredjena, da se iz njih najprije preduzima poznatije i laglje gradivo, pa se postupno prelazi na nepoznatije i teže.

Kod zemljopisne nauke počima se domoslovjem u 2. razredu, domaćom poviešću u 3. razredu, te se na ovom osnovu ista gradi dalje. U prirodne nauke začima se prirodopisom, jer je djeci najbliži i nadohvatljiviji; siloslovje opredjeljeno je tek za 4. razred, gdje je mladež zrelija. S otim se nemisli, da se nesmije s potonjega predmeta u 3. razredu ni slovca spomenuti, pače ima se svagdje gradivo 4. razreda uporavljati u 2. godini 3. razreda, dok se god gore navedeni sustav u svoj cielosti neizvede. Što rekosmo o siloslovju, valja i ob ostalih predmetih.

Glede uporave pojedinih predmetah, osobito zemljopisah, poviesti i prirodne nauke mislimo, da bi se imalo nastojati, da si mladež iz svakoga predmeta, ako i ne obširno, ali barem dosta podpuno znanje prihvati, i da si pribavi jasan ma i kako kratak pregled svakoga predmeta. Pošto pako to najviše zavisi od uredjenja školskih knjigah, valja na to kod uredjivanja istih osobito uzeti obzir.

Mislimo dakle, da bi se valjalo sasvim okaniti dosadanjega uredjenja školskih knjigah, a osobito čitankah, u kojih su porazbacani pojedini komadi gradiva bez svakoga saveza. Ako se i veli, svjestan će učitelj znati sve to u sklad dovesti, ali koliki trud učitelju (kad bi svaki tomu i vješt bio), a kud i kamo veći trud i napor tovari se tim djeci! Svaki dakle predmet neka bude u kratko, ali u savezu i to liepim i razumljivim jezikom napisan.

Neka se dakle nitko neprepane gradiva, što je iz pojedinih predmetah navedeno u naukovnoj osnovi. Oto se gradivo predaje doduše u srednjih i visokih učilištih, ali se može i m o r a i u pučkoj učioni podavati mladeži prema njenoj duševnoj snazi; a u toj mjeri gradiva i načinu obuke leži upravo sva pedagogička i didaktička vještina učiteljah.

Preporučamo dakle i opet, da se sastave za pučke učione valjane knjige; a to sastavljanje da se povjeri izkusnim i praktičnim učiteljem, koji će jamačno najbolje znati gradivo za djecu odmjeriti i za nju ga zaodieti.

Samo na taj način moći će se uz savjestan rad učiteljah po gore preporučenom ustrojstvu žudjena ciel polučiti.

Predsjednik: Osnova takodjer prileži. Dakle molim vis. sabore, hoće li se na školski odbor, ili kako g. zastup. Brlić predlaže, na odsjeke uputiti.

Stjepan Vuković: Da li je po kom poduprta?

Stjepan Hervoić: Ja sam podupro.

Dr. **Ant. Stojanović**: Obzirom na to, što ovaj predmet upravo temelj naše budućnosti sačinjava, jerbo se radi o tom, da se omladina naša digne na noge i cieli narod jednom stupi na onu stazu, kojom takodjer drugi izobraženi narodi idu; obzirom takodjer na to, što mislim, da nemoramo baš čekati na domaću vladu, kojoj bi istina per eminentiam pripadalo, da iniciativu poprimi n tom poslu, nego da mi poprimimo iniciativu tim više, što se je nadati, da će u to vrieme, dok se u saboru ova stvar razpravlja, domaća vlada ustrojena biti, i onda će predsjednik dotičnog odsjeka svoj mjerodavni votum dati; obzirom na te okolnosti predlažem, da se predmet prije odsiekah odboru strukovnjačkom predade, i ja predlažem, da se odbor od 15 licah imenuje, a za izbor vremena ostavi do buduće sjednice.

Predsjednik: Ima li kakve primjetbe proti predlogu?

((Nema, primamo.)

Vis. je dakle sabor odlučio, da se ima u budućoj sjednici izabrati odbor od 15 licah, koji će vrhu toga predmeta saboru svoje mnienje predložiti.

Ovdje je molbenica kaptola krbavsko-modruškog glede odštete desetiine.

Visoki sabore!

Podpisani dušobrižni stolni kaptol modruški ili krbavski opetovano, a naročito g. 1866, uticao se je k tomu vis. saboru sa prepokornom molbom, da bi mu odštetu dušobrižnoga desetka izhoditi blagoizvolio. Usljed molbenice na neoborivih razlozih osnovane i vis. saboru Trojedne Kraljevine kroz svoga zastupnika podastrte, isti vis. sabor u svojoj sjednici 42. držanoj dne 2. ožujka 1866. ne samo pravednost zahtjeva na odštetu ukupne desetine podpisanoga kaptola priznao je, nego jošte u sjednici svojoj 52. držanoj 17. ožujka i. g. naročito zakonski članak o odšteti desetinskoj pripadajućoj kaptolu modruškomu zaključiti i svojom predstavkom na premilostivno sancioniranje Nj. c. i kr. apost. Veličanstvu podnieti blagoizvolio jest, kao pod A.

Nu premilostivo Nj. sretno vladajućega Veličanstva odobrenje pomenutoga saborskoga članka ni danas jošte sljedilo nije, a medjutim podpisani dušobrižni kaptol sve to većma rastućom oskudicom uz kukavnu godišnju podporu od 500 for. na godinu (Lebensunterhalts-Beitrag) boriti se mora.

S toga podpisani dušobrižni kaptol osmjeljuje se isti vis. sabor preponizno moliti, da bi rad prirodjene mu ljubavi, pravde i pravice blagoizvolio oživotvorenje pomenu-

Digitized by Google

toga saborskoga članka kriepkom svojom predstavkom kod Nj. c. i kr. apost. Veličanstva opetovano zagovoriti i izposlovati, da se podpisanom kaptolu ili ukupna došobrižna desetina odšteti, ili barem označena mu intimatom kr. ugarskoga namjestničtva od 2. siečnja 1844. br. 894 godišnja pojedinim članovom kaptola opredieljena pristojba u tečaj postavi kao pod B. tim većma, što i u posljednjem državnom saboru ugarskom g. 1868. odplata desetinska zakonito priznana, i po Nj. Veličanstvu Franji Josipu I. premilostivno sancionirana bijaše.

U Novom Vinodolskom 25. veljače 1869.

V. pl. Mrzljak, v. r.
veliki predstavnik i kanonik modruški.

Adalbert pl. Mariassevich, v. r.
kantor kanonik, prepušt sv. Petra de Castro Agriensi.

Antun Kaliman, v. r.
čuvar kanonik.

Juraj Csor, v. r.
kanonik modruški i župnik bribirski.

Miho Martinčić v. r.
kanonik.

Ivan Soić, v. r.
kanonik.

Ivan Potočnjak, v. r.
kanonik i župnik novljanski.

Mate Žuvičić, v. r.
arcidjakon bakarski ili Preko-Abinski i kanonik.

(Glasovi: Na peticionalni odbor.)

Predsjednik: Ova molbenica tiče se odštete desetinske, koju narod iz svog džepa plaća, dakle zasiecala bi neposredno u onu struku, koja će glede blagajničtva zemaljskog razpolagati; zato, ako bi htjeli sasvim korektno postupati, mislim, da bi se ova molbenica imala uputiti ne na peticionalni odbor, koji će vis. sabor morati izaslati glede pitanja o proračunu imenito razteretne zaklade, izim ako vis. sabor misli, da prije peticionalni odbor svoje mnienje dade, ali na koncu ipak mora doći na odbor, gdje će se ex professo raditi o proračunu. Dakle molim, neka se vis. sabor izrazi.

Dr. **Ant. Stojanović**: Što će peticionalni odbor s tom molbenicom raditi? Meritorno mnienje nemože dati, jer nezna, kako novac zemaljski stoji. Ovaj predmet trebalo bi uputiti na vladu, na bana kao predstojnika vlade, da sa ostalimi predmeti, koje će vlada glede proračuna predložiti, i o tom svoje mnienje predloži.

Biskup **Vjenceslav Soić**: Vis. sabore! Ja samo tu opazku dodajem, da je već sabor g. 1866. priznao člankom svojim odštetu desetinsku kaptolu modruškom. Ovaj zakon saborski bio je podnešen vladi, ali potvrda nije nikada stigla. Ja mislim indi, da bi vis. sabor uz ono, što je već jedanput zaključio, mogao pristati; nebi li se možebiti stvar dala sada tako udesiti, da se opet predloži vladi, da jedan put potvrda tog zak. članka stigne.

Predsjednik: Ovdje su dva razna predloga: g. zast. Stojanović predlaže, da se predmet ustupi vladi s pozivom, da onda, kad bude predlagala proračun glede razteretne zaklade, takodjer uzme obzir na ovu molbenicu, t. j. da mnienje svoje očituje i predlog učini; presv. g. biskup senjski pako predlaže, da vis. sabor predloži Nj. Veličanstvu zakonski članak, učinjen god. 1866., na potvrdu. Dakle molim, neka vis. kuća izvoli očitovati, da li pristaje uz predlog g. Stojanovića.

Dr. **Ant. Stojanović**: Ja mislim, da ova dva predloga nisu protivna, nego je to samo pitanje vremena; kakav će predlog vlada učiniti, to neznamo, ali predlog mora doći ovamo nam na razpravljanje. Ja nisam kazao, da ću proti votizirati. Vlada će po svoj prilici kazati, ovako stoji naš novac zemaljski, ovako računi; sabor je već svoje mnienje izrekao; dakle ja s razlogah financijalnih i političkih predlažem to i to. Dakle ja mislim, da je to samo pitanje vremena, jer vladin predlog mora doći ovamo na razpravljanje.

Vel. žup. **Miroslav. Kraljević**: Vis. sabore! Ja mislim, da to nije svejedno, predlog g. Stojanovića i predlog presv. g. biskupa senjskog; jer ako vis. vlada usljed ovog projekta, koji je već učinjen, koji je meni poznat, jer sam u onoj deputaciji izvjestitelj bio, potvrdi naš članak, onda joj se samo jednostavno dade, da uvrsti; ako se pako ovako dade vladi, onda može ona nov predlog učiniti. Zato sam ja toga mnienja, da se zamoli previšnje mjesto, da potvrdi naš članak, i onda se može na vladu uputiti.

Jovan Živković: Kako vidim, vis. sabore! mi se upuštamo u meritorni pretres ove stvari; ja mislim, da je ovdje samo pitanje, da li je vis. kuća u stanju sada odlučiti o ovoj molbenici ili ne. Gosp. je predsjednik baš želio saznati mnienje kuće, kuda da se molbenica uputi, dok nedodje sabor u stanje, da može o njoj reći crno ili bielo. Ja mislim, da sabor u tom nepoznaje drugoga izvora, nego koji poslovnik propisuje, t. j. da ide predmet na odbor ad hoc, na odbor izvjestnih strukah, i na peticionalni odbor, koji u tom obstoji. Što g. Stojanović želi izvesti, to je stvar odbora, na koji se upućuje; on neka predloži ovo ili ono, da se pozove vlada, da stavi predlog. Sada mislim, da nismo u stanju to zahtievati, a još manje ono, što je presv. g. biskup Soić htio, da se vladi na potvrdu dade članak, jer to bi bilo meritorno riešenje predmeta, koje danas šlieditи nemože. S toga ja podupiram nazore g. predsjednika, da se zasada molbenica uputi na peticionalni odbor, da svoje mnienje predloži, a to neizključuje mogućnosti, da će poslje suo tempore ići na vladu, ali zasada neka ide taj podnešak in formali onim putem, kao svi ostali, koji se meritorno nerieše u sjednici, dakle na peticionalni odbor predhodno.

Digitized by Google

Dr. Ant. Stojanović: Ja sam samo zato predlog svoj učinio, jer znam, da je predmet već meritorno pretresan bio, a peticionalni odbor nemože ništa meritorna odlučiti.

Josip Tomašić: I ja od svoje strane pristajem uz predlog g. predsjednika, jerbo držim, da predlog presv. g. biskupa senjskog i g. Stojanovića u ovom stadiju meritorno riešenje predmeta sadržava; zato za korektno držim, da se uputi na peticionalni odbor.

Gjuro Kontić: Ja takodjer pristajem uz predlog, da se molbenica uputi na peticionalni odbor; to je u toliko važno, što će odbor anteakte potražiti, i po tom svoje mnienje saboru podnieti.

Predsjednik: Vis. kućo! tri su tu predloga: prvi je predlog g. Stojanovića, da se predmet ustupi vladi, da ga upotriebi, kad bude proračun saboru predlagala; prima li vis. kuća ovaj predlog? (Neprima.) Drugi je predlog presv. g. biskupa senjskog, da se zakonski članak, koji se je u prošastom saboru stvorio, Nj. Veličanstvu na potvrdu nanovo podnese; prima li vis. kuća ovaj predlog? (Neprima.) Treći je predlog g. Živkovića, koji je predložio, da se uputi na peticionalni odbor: prima li vis. kuća ovaj predlog? (Prima.)

Vis. je dakle kuća primila predlog, da se ova molbenica peticionalnom odboru preda.

Vis. kućo! Imadem sreću, radostan glas donieti, da je Nj. Veličanstvo naš premilostivi ustavni kralj u 10 satih 10 minutah u Belovar sretno prispio. (Živio!)

(Preuzv. g. hrv-slav. ministar Koloman Bedeković, došav sad u sabornicu, bude sa „Živio!“ pozdravljen.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita dopis ministra hrv. o skupnih zakonih.

Predsjednik: Imam čast predložiti zavjernicu Nj. Veličanstva prigodom krunisanja izdanu, u izvoru hrvatskom.

(Živio!)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po milosti božjoj Car Austrijanski; Ugarske, Češke, Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Galicije, Vladimirije, Rame, Srbije, Kumanije i Bugarske Kralj Apostolski.

Kralj Ilirije, Jerusolima itd., itd., Nadvojvoda Austrije; Veliki Vojvoda Toškane i Krakova; Vojvoda Lotaringije, Solnograda, Štajerske, Koruške, Kranjiske i Bukovine; Veliki Knez Sedmogradski i Pokrajnski; Grof Moravski; Vojvoda Gornje i Dolnje Slezke, Modene, Parme, Pijačence, Gvastale, Osviečima i Zatora, Tješina, Friaula, Dubrovnika i Zadra itd.; Grof Habsburga, Tirola, Kiburga, Gorice i Gradiške; Knez Trienta i Briksena; Pokrajinski Grof Gornje i Dolnje Lužice i Istrije; Grof Hohenemsa, Feldkircha, Bregenca, Sonenberga itd.; Gospodar Trienta, Kotora i Slovinske Pokrajinske Grofovine itd., itd.

Kao Ugarske i posestrimih joj kraljevinah kralj apostolski, dajemo na uspomenu redci ove Naše zavjernice: Da je — pošto se je Njegovo Veličanstvo vladavši gospodar Ferdinando I., car Austrijanski, kralj Ugarski imena ovog V., Naš duboko poštovani i ljubljeni stric, izdanom u Olomucu još 2. prosinca 1848. odričnom listinom, kakono austrijsko-ugarske krune, tako i krunah ostalih pod njegovom vladom stojavših zemaljah svetčano odrekao; i pošto je nadalje Njegova Prejasnost, carsko-kraljevski nadvojvoda Franjo Karlo, Naš duboko poštovani i vrlo ljubljeni otac, komu bi po nasljedbenom redu pripadalo bilo nasljedstvo na prestol, svoju odreku nanj istom prilikom i ravnom svečanošću očitovao; — po ustanovljenom u 1. i 2. članku g. 1723. nasljedbenom redu, na Nas, kao zakonom ovlašćenoga nasljednika spalo nasljedstvo na prestol kraljevski u Ugarskoj i posestrimih joj kraljevinah.

Mi smo i zbilja preuzeli vladanje; ali poradi nadošavših težkih preponah nemogosmo se za kralja Ugarske i posestrimih joj kraljevinah krunisati dati u roku, ustanovljenu člankom 3. god. 1791.

Docnije, i to god. 1861. sazvasmo krunitbe Naše radi zemaljski sabor, te mu predložismo prije napomenute listine o odreci na prestol kako Njegova Veličanstva cara i kralja Ferdinanda, duboko štovanog Nam strica, tako i Njegove Prejasnosti nadvojvode Franje Karla, sinovljim poštovanjem ljubljenog Nam otca, nu krunitba Naša ipak poradi obstojavših okolnostih i težkoćah ni tada se obaviti nemogaše.

Nanovo dakle sazvasmo pomazanja i krunitbe Naše radi na 10. listopada g. 1865. u slobodni i kraljevski grad Peštu sadanji ovaj zemaljski sabor, te ga otvorismo licem i predvodismo ga neprekidno. Poslje podužih viećanjah podje Nam božjom pomoćju na radost otčinskoga srdca Našega za rukom, uzpostavom ustava ukloniti one težkoće, sbog kojih kraljevska Naša posveta i krunitba dosad izostade.

Onu zabrinutost pako, što ju je zemaljski sabor g. 1861. obzirom na abdikacionalne listine Njegova Veličanstva, cara i kralja Ferdinanda V., duboko štovanog i ljubljenog strica Nam, i Njegove Prejasnosti, carsko-kraljevskog nadvojvode, Franje Karla, sinovljim štovanjem ljubljenog otca Nam, opetovano Nam u svojih predstavkah očitovao bio, razpršila je ona po odgovornom Našem ministarstvu u ime Naše pred licem sabora učinjena izjava: da se iz formalnih nedostatakah gore napomenutih odrekah nikakove štetne posljedice za zakonitu samostalnost i neodvisnost zemlje izvadjati nesmiju, te da se čin odreknuća na prestol u buduće ima uz osobitu napomenu Ugarske, njezinu obaviest i privolu dogadjati; pa da se za obezbiedjenje zemlje u toj stvari odmah poslje svetčane krunitbe Naše osobiti zakon stvoriti ima.

Uzevši dakle zemaljski velemože i zastupnici u obzir odredbu domaćih zakonah, i želeći Nas u njihovom smislu čim prije krunisati kao zakonitoga i pravoga im nasljednika na prestol i krunu Ugarske i posestrimih joj kraljevinah, obratiše se sa podaničkom pokornošću na Nas, moleći preponizno, da Mi u smislu temeljnih zakonah zemlje i svakako prije krunisanja Našega krunitbenu zavjernicu izdati,

Digitized by Google

te njom za obezbiedjenje pravah zemlje dolenaznačene članke i sve što je u njih sadržano primiti, kraljevskom Našom moći odobriti, potvrditi, te kakono sami milostivo obdržavati, tako i po drugih obdržavati dati blagoizvolimo. Ovih je članakah sadržaj sljedeći:

§. 1.

Sveto i nepovredimo obdržavat ćemo, a kraljevskom Našom moći i po drugih obdržavati dati nasljedbu na kraljevski prestol, ustanovljenu u 1. i 2. članku g. 1723. krunitbu, po propisu članka 3. god. 1791. obavljat se imajuću: prava, ustav, zakonitu neodvisnost, slobodu i zemljištnu cielovitost Ugarske i posestrimih joj kraljevinah; — sveto i strogo ćemo obdržavati sve u istih zemljah i kraljevinah zakonito postojeće sloboštine, povelje, zakonske običaje i dosad po zemaljskih saborih stvorene, te po slavnih Naših predjih, krunisanih Ugarske kraljevih posvećene, kakono i odsad po zemaljskih saborih stvoriti i po Nami, kao krunjenom kralju posvetiti se imajuće zakone u svih njihovih točkah, člancih i razporkah, tako, kako što će istih smisao i uporaba obćim suglasjem kralja i zemaljskoga sabora ustanovljeni biti; izuzevši dokinutu onu zaporku zakona, blagopočinuvšega kralja Andrije II. od g. 1222. počamši od riečih: „Quodsi vero nos“ sve do onih riečih: „In perpetuam facultatem“; za obezbiedjenje svega toga služit će i ona Naša kraljevska zakletva, što ćemo ju vrhu sadržaja ovoga Našega kraljevskoga pisma na osnovu riečih krunitbene zakletve slavnoga Nam predšastnika Ferdinanda I. prigodom krunitbe Naše položiti.

§. 2.

Svetu zemlje krunu dati ćemo po starodavnom zakonitom običaju stanovnikah zemlje i po domaćih zakonih uviek u zemlji držati i čuvati po svietskih osobah, koje se iz njihove sredine bez obzira na vjeru za to izabrale i ovlastile budu.

§. 3.

Sve one strane i pokrajine Ugarske i posestrimih joj kraljevinah, što su već natrag stečene, pa i one, što će božjom pomoćju odsele biti natrag pribavljene, pripojit ćemo u smislu krunitbene Naše zakletve rečenoj zemlji i posestrinim joj kraljevinam.

§. 4.

U onom slučaju, što da ga providnost božja daleko udalji — kad bi prekinuće sjemena obojega spola nadvojvodah austrijskih, i to najprije izumrenjem nasljednikah, proizhodećih od koljena carevah i ugarskih kraljevah, slavne uspomene pradjedovah Nam VI., odnosno Karla III.; poslje: blagopočinuvšega Josipa I.; napokon blagopočinuvšega Lavoslava I. uzposljedovalo, — spasti će podjedno prema ustanovi članka 1. i 2. g. 1723. na Ugarsku i posestrinre joj kraljevine natrag preimućtva birati si kralja i krunisati ga, te će kod ovih zemaljah po davnih njihovih običajih ostati nepovriedjeno u svojoj njekadašnjoj valjanosti i stanju svom.

§. 5.

Kao što je gore u prvoj točki sadržano, imat će, koliko god putah se u buduće ovakovo krunisanje u Ugarskoj bude po zemaljskom saboru izvršivalo — nasljednici i potomci Naši krunisati se imajući kraljevi obvezani biti, svagda predposlati prihvat jamstvah ove zavjernice i položiti zakletvu nanj!

Mi dakle, primivši blagostivo prenavedenu molbu sabora, i sljedeći blago nagnuće otčinskoga srdca Našega, svekolike gore izvršene članke i sav im sadržaj kako u pojedinostih, tako i u cielosti njihovoj umjestnimi i milimi Nam izpoviedamo i k istim s milostivom Našom privolom pristupamo, obećavajući i kraljevskom Našom rieči osiguravajući Ugarsku i posestrime joj kraljevine, da ćemo sve, što je navedeno kako sami obdržavati, tako i po svakomu podaniku Našemu, bio ma kakova reda ili stališa obdržavati dati, — kao što ih ovom Našom zavjernicom primamo, odobravamo i potvrdjujemo.

Čega vjerodostojnosti i izviestnosti radi ovu listinu sobstvenom Našom rukom podpisasmo i kraljevskim Našim pečatom potvrdismo.

Dano u Budimu, glavnom gradu kraljevine Naše Ugarske na šestog lipnja godišta gospodnjega hiljadu osamsto i šestdeset sedme.

Franjo Josip v. r.

Julijo grof Andrássy v. r.

Predležeća kraljevska zavjernica bude u smislu §. 2. državopravne nagode, sklopljene izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (čl. 30. 1868.) naknadno izdana i saboru hrvatsko-slavonskomu dostavljena.

U Budimu 5. ožujka 1869.

Koloman Bedeković v. r.

(Čitanje podpisa Nj. Veličanstva, kao i predsjednika ug. ministarstva gf. Andrássy-a, bivšeg u ovoj sjednici na galeriji sab., bijah sa oduševljenimi „živio“ pozdravljeni.)

Predsjednik: Vis. kućo! Čuli smo sada milostivu kraljevsku zavjernicu, koja se po običaju našem imade u škrinju privilegijah zemlje postaviti. Medjutim, budući da je to takav dokumenat, koji svakog žitelja ovih kraljevinah veoma zanima, to bi ja predložio prije svega, da se dade tiskati i razdieliti ne samo medju članove sabora, nego takodjer, da se vlada pozove, da ju svim jurisdikcijam i obćinam priobći. (Prima se.) Izim toga mislim, da bi potrebno bilo glede čuvanja ovih privilegijah njekakovu uredbu učiniti, da bude točno precisirano zakonom, kako se imade čuvati. (Državni ministar gf. Beust, došav ovaj čas na galeriju sab., bude sa „živio“ pozdravljen.)

Digitized by Google

Skupni zakoni, tičući se skupnih posalah kraljevinah Ugarske i Hrvatske prispjeli su, kako smo iz dopisa preuzv. g. hrv. minista K. Bedekovića čuli; čitanje ovih zakonah će malo duže vremena trajati, ako vis. kuća misli, moglo bi se to u dojdućoj sjednici preduzeti, koju bi ja malo ranije sazvao. (Prima se.) Zasada je ovdje jedan podnesak namjestničkog vieća glede umobolnih. (Glasovi: Sveučilište?) Ja o njem ništa neimam.

Bilj. **Stjepan Hervoić** (stane čitati ovaj podnesak; odmah na početku prekine ga:)

Ljudevit Vukotinović: Ako bi smio prekinuti, odbor za sveučilište je gotov svojim poslom; ako vis. kuća želi, ja ću čitati zapisnik. (Glasovi: Molimo, to je danas prvi predmet.) — Vukotinović stupiv k stolu izvjestiteljah, čita:

Zapisnik

saborskoga odbora u svrhu utemeljenja sveučilišta iz sjednice 2. ožujka 1869.

Prisutni svi članovi:

Gg. Mirko Bogović, predsjednik, Andro Jandrić, Stjepan Vuković, dr. Battaglarini, dr. Ante Stojanović, Simo Filipović, Joco Jurković, Gjuro Kontić.

Iza kako se je odbor o tom osvjedočio, da pitanje ob utemeljenju sveučilišta nije novo, već da je u prijašnjih saborih naročito g. 1861., g. 1865., a i g. 1867. potaknuto te svestrano pretresano bilo, to je on prihvatio želju po zboru profesorah kr. pravoslovne akademije zagrebačke vis. saboru dne 2. ožujka t. g. izraženu, i jednoglasno zaključio, da se vis. saboru imade u tom obziru shodan predlog podnieti.

Upravo zato, što su prijašnji sabori u svojih zasjedanjih predmet predležeći dostojno uvažili, te tako potrebu sličnoga zavoda za našu domovinu zasvjedočili, odbor suvišnim držaše upuščati se u kakovo dokazivanje ove potrebe. Te zbilja, ako se na um uzme, da naša mladež velikim troškom i vremena i novčanih sredstvah prinuždena je tražiti višje znanstveno usposobljenje izvan domovine naše čestoputah i u ovakovih okolnostih, koje ovo nsposobljenje otegoćuju, onda se bielodano može uviditi korist, koja će sliediti odtuda, kad bi se uzvišena ova svrha doma postignuti dala.

Glavna dakle stvar u tom pitanju nije, da se dokaže potreboća sveučilišta za naš narod, nego leži u tome, da li imade sredstvah novčanih, s kojimi bi se sveučilište moglo utemeljiti i pristojno uzdržavati?

U tom obziru uvjerio se je odbor, da sredstvah novčanih imade, i to ponajprije u onih darovih, što su po našem narodu naročito u rečenu svrhu veledušno poklonjeni i jurve uplaćeni, i koji dosad iznašaju 130 hiljadah, zatim 2. U onih svotah dosta znatnih, koje su upisane i obećane pod uvjetom, da će se izplatiti, kako prvo sveučilište bude utemeljeno; medju ovimi valja n. pr. napomenuti svotu od 50.000, koju je glavni grad Zagreb obećao. 3. U zakladah zemaljskih, koje nemaju ili nikakova pobližnjega opredieljenja, ili iz kojih se može stanoviti samo dio na tu svrhu obratiti. 4. U imanju školskom Kućevo. Napokon 5. U zakladi naukovnoj, koja od zajedničke dosad još odieljena nije.

Odbor medjutim mnije, da nebi za sada potrebno bilo upuščati se u točnije naznačenje organizma ovoga sveučilišta, niti u potanje opredieljenje potrebnih za to troškovah, nego da se stvori zakon, kojim bi se sveučilište u glavnom gradu Zagrebu u načelu utemeljilo i vlada zajedno uputila, da saboru čim prije predloži osnovu, polog koje će zakon podpuno izvesti, do toga vremena pako da se odredi samo ono, što se za prvi početak odmah učiniti može. Vis. sabor može preko potankoga razglabanja proći sa podpunim umirenjem, jer su prijašnji odbori saborski izradili jur osnove, kako da se sveučilište ustroji, a i kr. namjest. vieće vodilo je meritorne razprave, te se ovo nalazi u posjedu svih u svrhu potrebnih sredstvah i dokazalah.

Odbor scieni, da vis. sabor medju inimi svojimi zadaćami neima plemenitije, nego ako se sa svimi silami pobrini za to, da narodu takovu blagodat izposluje, a neima ni liepše prilike, nego upravo sada, gdje je Nj. c. kr. apost. Veličanstvo naš premilostivi kralj i sjajna mu družica milostiva kraljica naša domovinu našu najvišjim posjetom svojim usrećila, zato takodjer scieni odbor ovaj, da u slučaju, ako Nj. c. kr. apost. Veličanstvo prepokornu prošnju sabora uslišati dostoji, za vjekovitu uspomenu sretnoga i nezaboravnoga previšnjega pohoda sveučilištu utemeljit se imajućemu posvećeno ime Nj. c. kr. apost. Veličanstva: „Franje Josipa I.“ nadjene.

Odbor u tu svrhu predlaže osnovu zakonskoga članka i preporuča, da ga vis. sabor primiti i Nj. c. kr. apost. Veličanstvu za vrieme previšnjega boravljenja ovdje za kraljevsku sankciju podastrieti izvoli.

Bogović, v. r.
predsjednik.

Vukotinović, v. r.
izvjestitelj.

Zakonski članak

ob utemljenju sveučilišta u glavnom gradu Zagrebu.

§. 1. U glavnom gradu Zagrebu utemeljuje se sveučilište sa fakulteti theologičkim, filosofičkim, juridičkim i liečničkim.

§. 2. Sveučilište ovo nosi ime „Sveučilište Franje Josipa I.“

§. 3. U tu svrhu odredjuje se:

a) Da četverogodišnji sadanji pravoslovni tečaj bude uredjen kao fakultet pravo- i državoslovnih naukah.

b) Da od filozofičkoga fakulteta budu ustrojene one stolice učiteljske, koje su s fakultetnim naukom u užjem savezu, naime: filozofiičke, historičke i filologičke.

c) Vladi zemaljskoj se nalaže, da učini shodne korake, da se nadbiskupski licej zagrebački preustroji u fakultet theologički.

Digitized by Google

d) Da se od fakulteta liečničkog za sada imadu uživotvoriti učiteljske stolice za primaljstvo i živinarstvo.

§. 4. Vladi zemaljskoj se nalaže, da saboru predloži osnovu ob ustrojstvu ovoga sveučilišta i o načinu, kojim će se troškovi pokriti.

(Zatim progovori):

Vis. sabore! Kad bi ja htio dokazati važnost ovoga predloga i preporučiti ga vis. saboru, imao bi jako obširno govoriti, jer stvar sama je tako znatna, da zasieca u život svestručni naroda našega, i skopčana je i svezana sa mnogimi obziri, koji dokazuju prednost ovakog instituta. Ja bi mogao i sasvim lakonički kazati samo: Gospodo! primite predlog ovaj, jer je zbilja važan i potreban narodu našemu. Nu ja neću na široko dokazivati ono, što je vis. sabor onako zasvjedočio tim, što je podielio naputak odboru, da što skorije izradi osnovu i predlog; zato neću dokazivati potrebu i valjanost ovakog instituta, nego ću samo kratko svrnuti na ono, što je u najužem savezu sa predlogom, i to je početak i razvitak duševnog i literarnog života naroda našega.

Kakogod se literatura počela povećavati u našem narodu, tako je s druge strane rasla potreboća za takovimi instituti, koji bi razvitak ove mladjahne literature mogli štititi i podpomagati. Tako je iza vremena prvog početka došlo skoro do toga, da su ustanovljene čitaonice, malene dakako u početku, kaošto svi naši zavodi, jer nismo imali ni velika bogatstva ni osobitih zaštitnikah, koji bi bili podpomagali, nego sve što je bivalo, bivalo je iz unutarnjih silah, iz punog srdca i vatrene domorodne volje. Poslje ovih prvih čitaonicah učinjen je korak dalje, te utemeljene zaklade, uvedena družtva, kao matica ilirska za izdavanje starih klasikah i za novija djela, stvoreno je gospodarsko družtvo, kašnje družtvo za poviest i učinjen je prvi početak s malimi sbirkami za utemeljenje narodnog muzeja. Sve to je išlo korakom napred, kakogod je narod ćutio potreboću i duh vremena to isto iziskivao.

U najnovije doba, — da neizbrojim sve što je bivalo, glavni je rezultat taj, da smo stekli akademiju, koja je utemeljena zakonom, i koja već znakom služi, da je duševni život u našem narodu postigao već viši stupanj, i da su zahtjevi naroda sve to prešniji. Nu sada, vis. sabore! došli smo u novu dobu, jer upravo se sprema sabor na to, da ustroji autonomnu vladu, da primi upravu u najvažnijih strukah za unutrnji život politički i narodni u svoje ruke. Mogli smo opaziti, da je dosada uprava naše zemlje većom stranom bila pod zaštitom onakovih oblastih, koje nisu u našoj zemlji bile: tako se je dogodilo, da je ono mnogo dobra, što je učinjeno za naš narod, učinjeno pod tudjom ili nedomaćom bar firmom, a ono, što bijaše neshodno i nedobro, učinjeno je bez našega upliva. Ali sada imamo primiti svu odgovornost u naše ruke, i što bude učinjeno dobro i koristno za narod, učinit će se pod našom firmom, a što bude zlo učinjeno, upisat će se nam u zlo. Dakle odgovornost je veća, a tim su i dužnosti veće. Iz toga izvadjam, da narod, koji uzimlje toliki teret i odgovornost na se, treba da skrbi i s druge strane za mogućnost svestranoga izobraženja. Gdje bude toliko upravnih i toliko zakonodavnih silah potrebno, tamo se mora i prilika pružiti, da se mladež, u kojoj stoji budućnost zemlje, može izobraziti i crpiti sve one nauke, koji su potrebni za ovršavanje tolikih dužnostih i tolikih znatnih pravah zemlje.

S toga scienim, da će visoka kuća biti sasvim priklona primiti predlog odbora i uvažiti ovaj moment, koji se čini sa svakog obzira shodan za ovaj veleliepi čin, koji će visoki sabor tim ovršiti. Kako rekoh, vis. je sabor posvjedočio volju i naklonost prema ovomu predlogu već tim, što je ovako izvanrednim načinom želio, da se pred vis. kuću donese; ja dakle preporučam vis. saboru, da predlog ovaj primi. (Živio!)

Mi smo takodjer načinili predstavku na Nj. Veličanstvo; ako vis. kuća želi. ja ću čitati. (Molimo.)

Predsjednik: Izvoli li vis. kuća predmet ovaj tako prešnim proglasiti, da ga odmah u pretres uzimlje?

(Odmah.)

Onda može g. izvjestitelj i predstavku čitati, da može vis. kuća vrhu svega svoju odluku izreći.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Vaše c. i kr. apost. Veličanstvo!

Gospodaru premilostivi!

Sabor Trojedne kraljevine, koji zastupa svestrane interese naroda, nemože u svojem djelokrugu naći ni važniju zadaću ni svetiju dužnost, nego da osnuje domovini takov temelj, na kojem će se moći prema potrebam svojim razvijati i mirnim okom u bolju budućnost gledati.

Kao što su s jedne strane sve ustanove, odnoseće se na ustrojstvo uprave političke i sudstvene, za narod od velike znamenitosti, jer mu pružaju pozitivnu podlogu za njegov družtveni život, istom tako iz druge strane zaslužuju najveći obzir svi oni zavodi, koji smieraju na obrazovanje u obće a napose na naobraženje mladeži, jer u razvoju silah duševnih leži bolja budućnost i jamstvo takodjer za onakovo stanje, koje je najsposobnije obstati u raznih promjenah vremena.

Naš narod je upravo pod uzvišenom zaštitom Vašega c. kr. apost. Veličanstva u novije doba na polju duševnom načinio tolik napredak, želja za prosvjetom i znanstvenim usavršenjem uzela je tolik zamašaj, da je morao pojav ovaj duhom vremena našega toli silno označen probuditi skrbljivost zastupnikah prepokornoga Vašemu c. i kr. apostolskomu Veličanstvu sabora dalm.-hrvstsko-slavonskoga.

Pitanje ob utemeljenju sveučilišta zauzimalo je već i prijašnje sabore ovdješnje, nu zaradi raznih zapriekah tada još obstojećih nemogaše se riešenju privesti:

Digitized by Google

Vaše c. i kr. apost. Veličanstvo dostojalo je državopravnoj nagodi izmedju kraljevinah Hrvatske i Ugarske utanačenoj podieliti previšnju sankciju, te tako uživotvoriti autonomiju zemlje naše; prepokorno podpisani sabor ovih kraljevinah nemože učiniti shodniju porabu pravah i dužnostih svojih, nego kad obzirom na nesavršenost višjih jošte naukovnih sredstvah u obsegu kraljevinah ovih u najdubljoj smjernosti Vašemu c. kr. ap. Veličanstvu predlaže zakonski članak ob utemeljenju sveučilišta u glavnom gradu Zagrebu za milostivu kraljevsku potvrdu tim pokornim primjećenjem, da bi se sveučilištu ovomu za vjekovitu uspomenu posjeta Vašega c. kr. apost. Veličanstva u ove kraljevine ime „sveučilište Franje Josipa" nadjenuti smjelo.

Vaše ces. kr. apost. Veličanstvo! Uslišanjem prepokorne ove molbe naše izkazat će Vaše c. kr. apost. Veličanstvo našemu narodu a naročito učećoj se mladeži ovih kraljevinah blagodat, koja će u svakom obziru biti od neizmjerne koristi, zasvjedočiti će Vaše c. kr. apost. Veličanstvo na novo opet previšnju onu otčinsku skrb i milost, kojom se vazda odlikuje blago srdce Vašega c. kr. apost. Veličanstva, te će učvrstiti još većma — ako bi to u ostalom moguće bilo — savez podaničke i neuzkolebive vjernosti, koja veže u svako doba narod kraljevinah ovih na sjajno prestolje Vašega c. kr. apost. Veličanstva.

S poklonstvenim štovanjem ostajemo

Vašega ces. i kr. apost. Veličanstva

vazda vierni i prepokorni podanici:

Sabor kraljevinah Dalmacije,
Hrvatske i Slavonije.

Predsjednik: Vis. je kuća sada čula predlog zakona i takodjer osnovu predstavke; molim, neka se izvoli izraziti, ima li kakve primjetbe, ili ovaj predlog prima?

(Primamo.)

Biskup **Vjenceslav Soić**: Molim samo jednu rieč. U §. 1., da se uzdrži red, koji je na svih univesitetih običajan, neka se prvo reče: fakultet bogoslovni, onda juridički, liečnički i najzadnje filozofički.

Predsjednik: Prima li vis. kuća redakciju? (Prima.) Dočim je vis. kuća primila osnovu zakonsku i predstavku, molim, neka se izvoli izraziti glede načina, kojim bi se Nj. Velič. imala izručiti. Možebiti bi shodno bilo, da isti odbor, koji je stvar izradio, zamoli preuzv. g. bana, da ju on skupa sa odborom Nj. Veličanstvu izruči, ili ako nebi to bilo moguće, da to ban sam učini. (Glasovi: Odbor.)

Dakle je zaključeno, da se odbor, koji je predmet izradio, potrudi k banu i njega zamoli, da izposluje kod Nj. Veličanstva prijeće.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visokomu saboru kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije!

Dočim je visoki sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u svojoj 21. sjednici držanoj u Zagrebu dne 28. rujna 1868. predlog o podignuću i ustrojenju zemaljske ludnice kao liečitbenoga zavoda umom bolujućih (Irrenheil-Anstalt) za trojednu kraljevinu glasom dopisa vis. saborskoga predsjedničtva od istoga dana br. 209 u načelu jurve odobrio, to neće kr. ovo namjestničko vieće, da se ovdje upušća u novo dokazivanje prieke potrebоće podignuća ovoga zavoda, već česti se visokom saboru pod ·/. dotičnu osnovu ujedno sa dotičnimi po ovozemaljskom graditeljstvu sastavljenimi gradjevnimi nacrti i amo spadajućim troškovnim proračunom na visoko uvidjenje, odobrenje i doznačenje dotičnih novčanih sredstvah podnieti uz sljedeće izvješće.

Prije nego li se kr. ovo namjestničko vieće upusti u dalnje razglabanje svoga predloga, čast mu je vis. saboru do ugodna znanja staviti, da se c. kr. državno ministarstvo rata glasom svojega na c. kr. glavno vojno zapovjedničtvo u Zagrebu odpravljenoga i ovdje pod ·/. B. a. u prepisu prileżećega odpisa od 14. studenoga 1868. br. 5329 pripravnim pronašlo, u pogledu pokrića gradjevnih troškovah za podignuće i ustrojenje upitnoga zavoda čovječnosti u pomoć biti svotom novčanom, odredit se imajućom po brojevnom razmjeru onih umobolestnikah, koji bi se po značaju i naravi svoje bolesti u taj zavod smjestiti imali.

Dopisom svojim od 28. rujna 1866. br. 2744 pozvala je bivša hrv.-slav. kancelarija dvorska ovo namjest. vieće — uz povratak podnešene njoj ovdašnjim izvješćem od 1. ožujka i. g. pod br. 2399 osnove za podignuće zemaljske ludnice za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, pridodavši joj ovdje pod ·/. B. b. prileżeće očitovanje dra. Riedla, c. kr. vladinoga savjetnika i ravnatelja c. kr. sveobće ludnice u Beču, kojemu upitna osnova na uvidjenje i za mnienje predana bijaše, — na izpravljenje njekojih, po ovom pregledatelju naznačenih predmetah.

Ovomu visokomu pozivu udovoljeno jeste dotičnim ovdje pod ·/. b. prileżećim izpravkom upitne osnove, i to, pošto bi se zavod ovaj protegnuti imao i na c. kr. vojnu krajinu, izradjenjem novoga gradjevnoga nacrta za ovaj zavod u mnogo većem obsegu.

Pošto pako pomenuti recenset u svojoj dotičnoj ovdje pod ·/. B. b. prileżećoj recensiji od 19. rujna 1866. i onakove izprave zahtieva, koje se obzirom na ovdašnje budi financijalne, budi upravne okolnosti s mjesta ukloniti nedadu, to je kr. ovo namjestničko vieće primukano visoki sabor prije svega na sljedeće okolnosti pozornim učiniti.

Ovamo spada konačna i definitivna nabava zemljišta, na kojem bi se smjestiti imao upitni zavod. Ovomu zahtjevu nebijaše kr. ovo namjestničko vieće u stanju već sada u njegovom cielom obsegu udovoljiti, i neće biti sve

Digitized by Google

dotle, dok nebude uživotvorenje zavoda ovoga po vis. saboru konačno dozvoljeno, a dotična novčana sredstva votizirana odnosno doznačena.

U ostalom je ipak i ovomu zahtjevu u novije vrieme u toliko udovoljeno, da se je u tu svrhu od strane kr. ovoga namjest. vieća i c. kr. glavnoga vojnoga zapovjedničtva zagrebačkoga sastavljeno mješovito povjerenstvo u tom složilo, te da je, kako se to iz ovdje pod ·/. D. nalazećega se povjerenstvenoga zapisnika od 5. prosinca 1868. uvidja, konačno zaključilo, da se zavod ovaj smjestiti ima blizu Zagreba u mjestu Černomercih u bašći zagrebačkoga veletrgovca Emanuela Pristera i susjednih joj zemljištah spadajućih na privatni posjed gradjanah zagrebačkih, i koji su glasom njihova u zapisnik stavljenoga očitovanja od 2. siečnja o. g. (vid. ·/. E.) pripravni svoja dotična zemljišta uz primjernu odštetu državi odstupiti.

U pogledu opredjeljenja veličine iliti obsega upitnih zavodskih sgradah uzelo je kr. ovo namjestničko vieće, izim dotičnih, iz nova nabavljenih i ovdje pod ·/. F. G. prilježećih tako od strane ovozemskih municipijah, kao od istoga c. kr. glavnoga zapovjedničtva podnešenih brojevnih izkazah vrhu svijuh u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji i u istoj vojničkoj krajini nahodećih se umobolestnikah, kao što 323 u Hrvatskoj i Slavoniji, a 277 u vojničkoj krajini, osobiti obzir na više godišnji poprečni broj u ovozemskih ludničkih odsjecih, kao u Zagrebu i na Rieci faktično se nalazećih pravih umobolestnikah, a nemanje i na broj ovozemaljskoga pučanstva u obće, te sravnavši s time i veličinu i obseg ludničkih zavodah u ostalih pokrajinah austrijanske monarkije (vid. ·/. H.), kao što i broj tamošnjega pučanstva sa ovozemskim, to bijaše odlučeno, veličinu ovoga zemaljskoga zavoda i broj dotičnih zavodskih prostorijah tako precisirati, da će se moći u njem smjestiti 200 do 250 umobolestnikah.

Obzirom pako na okolnost onu, što bi se broj ovozemskih i krajišničkih umobolestnikah s vremenom znatno pomnožiti mogao, to bijaše ovozemskomu graditeljstvu naročito naloženo, da se gradjevna osnova ova tako udesiti mora, da će se moći, ako uztreba, upitna sgrada bez svakih osobitih zapriekah i bez svake smetnje i povekšati, a glede pojedinih prostorijah napomenuto bijaše, da mora svaka pojedina soba ili dvorana obzirom na u dotičnoj osnovi opredieljeni broj smjestiti se imajućih umobolestnih u istih tolika biti, da će biti za svaki pojedini krevet 1 ½ □ prostora, te da će još ostati dovoljna prazna prostora za slobodno kretanje i obćenje.

Ovomu je nalogu udovoljilo graditeljstvo prigodom sastavljanja dotičnih gradjevnih nacrtah podpunoma, kako se to uviditi može iz ovdje pod ·/. I. nahodećega se sjedničkoga zapisnika od 28. veljače o. g., a nemanje iz istih dotičnih gradjevnih nacrtah.

U pogledu onom, što je u prvobitnoj osnovi navedeno, da bi tako zvani nemirnjaci i goropadnjaci (Unruhige und Tobsüchtige) i nadalje ostati mogli u dosadanjem ludničkom oddjelu ovdašnje sveobće bolnice, čemu je uvodno pomenuti recesent očito i vrlo kriepko protuslovio, očituje se, da to bijaše samo mimogred napomenuto za slučaj onaj, ako nebi ovdašnje financijalne okolnosti dopustile, da se upitni zavod u svojem podpunom obsegu smjesta uživotvori, nu kod sastavljanja dotičnoga gradjevnoga nacrta nebijaše ni onda ovaj mimogredni predlog ni uvažen, već bijahu, kako se to iz upitne prvobitne osnove uviditi može, za smještenje umobolestnikah ove vrsti posebne celice u posebnoj, u tu svrhu odredjenoj sgradi opredieljene isto tako, kako je to u sadašnjem snova izradjenom dotičnom nacrtu.

Opis pojedinih zavodskih prostorijah, kao i njezino opredjeljenje uvidit će vis. sabor iz ovdje pod ·/. C. prilježećega izpravka dotične prvobitne osnove, i to najtočnije i najobširnije pod točkom: „Pregledak“, a nemanje iz onoga ovdje pod ·/. C. b. prilježećega dotičnoga brojevnoga izkaza. Suvišno bi bilo dakle, to sve ovdje opet nabrajati i opisivati.

Isto tako uvidit će vis. sabor položaj i razdjeljenje zavodskih bašćah, opredieljenih za pojedine odsjeke ovoga zavoda iz dotičnoga gradjevnoj osnovi prilježećega nacrta, a ovdje valja samo to opaziti, da se bašće opredieljene za nemirnjake i nečistenjake ograditi moraju do 7 stopah visokim zidom, ostale pako tako zvanim plotom od štaketah, a ne kako u prvobitnoj osnovi navedeno bijaše, prostom grabom.

Što se pako tiče proračuna u tu svrhu potrebitih novčanih sredstvah, to je ovozemsko gradjevno ravateljstvo u svom ovdje pod ·/. K. prilježećem proračunu od 24. veljače t. g. izjavilo, da će u tu svrhu, i to izim kupovine za gradilište i ostala potrebita zavodska zemljišta, a nemanje izim pokrića troškovah za podignuće dotičnih ekonomičkih sgradah trebati 350.000 for. a. vr., gdje se je ipak nadati, da će se moći taj proračun prigodom preduzeća dotične gradjevne jeftimbe znatno obaliti.

Za unutarnje uredjenje i shodno udešenje zavoda ovoga, kao i za prvobitnu nabavu bolničke rubenine, posteljine, odjeće i ostalih ovozavodskih potrebštinah i pokretninah trebat će, kako se to iz dotičnoga ovdje pod ·/. L. prilježećega proračuna uvidja, do 32.700 for. Tim načinom trebat će za pokriće svijuh dotičnih troškovah sveukupna svota od 397.700 for. a. vr. (gled. pril. L. b.), godišnje pako uzdržavanje (Regie) zavoda ovoga ujedno sa obskrbom od 130 bolestnih III., 12 umobolestnikah II., a 8 umobolestnikah I. razreda zahtievat će, kako to isti prilog pod ·/. L. dokazuje, na godinu 32.619 for. 20 novč. a. vr.

Obzirom na okolnost onu, da će ludnica ova biti zavod zemaljski, to će sav trošak, potrebit tako u svrhu podignuća ovoga zavoda i njegova unutarnjega uredjenja, kako i za njegovo daljnje uzdržavanje pasti na zemaljski teret, i to stranom na civilnu Hrvatsku i Slavoniju, stranom pako na istu c. kr. vojnu krajinu. Nu glede pokrića ovoga sva-

Digitized by Google

kako znamenitoga izdatka mora ovo kr. namjestničko vieće očitovati, da na to ime, a baš niti pod kojim drugim naslovom, neimade za sada ma kojih razpoloživih novčanih sredstvah.

Pošto pako tako zvane županijske bolničke zaklade, koje glasom zaključka računah zemaljske glavne blagajne od 31. siečnja 1869. (pril. pod ·/. M.) ukupnu svotu 252.218 fr. 27 kr. a. vr. ukamaćenih, a 5466 forin. 28 krajcarah austr. vriedn. u gotovom novcu posjeduju, u nikakovu naročitu svrhu opredieljene nisu, to bi se predbježno pokriće upitnih gradjevnih troškovah po predlogu goripomenutoga povjerenstva (gled. pril. pod ·/. I.) tim načinom izvesti dalo, da bi se dotične obveznice, odnosno zemaljske razteretnice založile bud kod c. kr. sveobće u Beču, bud kod ovdašnje hrv.-slav. štedionice, budi kod hrv.-slav. eskomptne banke, a izplaćivanje njezino, da bi se obavljalo u opredielit se imajućih godišnjih obrocih razmirice od strane ovozemske autonomne vlade iz godišnjih prištednjah upravne dotacije, a stranom iz imovine c. kr. vojne krajine (Grenzvermögens-Fonde) opredielit se imajućim načinom.

Trošak pako za buduće uzdržavanje ovoga zavoda, i to tako u pogledu pokrića dotičnih godišnjih upravnih, kao godišnjih obskrbnih troškovah u sveukupnoj svoti od 32.619 for. 20 kr. a. vr. imat će se pokriti pristojbami bolničko-obskrbnimi, koje bi dotični obskrbljenici, odnosno njihovi na to po zakonu pozvani roditelji, rodjaci ili skrbnici za njihovo uzdržavanje i liečenje naplaćivati morali.

Za moći to postići, to bi glasom ovdje pod ·/. N. priležećega dotičnoga izkaza trebalo, da se obskrbna ciena ili pristojba ustanovi: za umobolestnike obskrbljene u I. razredu sa 1 for. 50 nč., za one u II. razredu sa 1 for., a za one u III. sa 50 ¼ kr. a. vr. od glave na dan.

Neka dakle vis. sabor izvoli predlog ovaj za podignuće ovozemaljske ludnice obzirom na u priležećoj prvobitnoj osnovi dokazanu prešnost ustrojenja i uživotvorenja toga zemaljskoga zavoda čovječnosti kao pravoga liečišta i utočišća umom bolujućih nesretnikah odobriti, a dosljedno za pokriće dotičnih gradjevnih troškovah potrebita novčana sredstva nabavit se imajuća predbježno gorinapomenutim načinom blagohotno i veledušno dozvoliti, za da se dotične radnje već tečajem ove godine započeti i s mogućim pospješenjem izvesti uzmognu.

U Zagrebu 3. ožujka 1869.

Zlatarović v. r.

Osnova

o podignuću i o ustrojenju zemaljske ludnice.

U novije vrieme mnogo se je radilo u izobraženih europejskih državah o ustrojenju novih ili o razprostranjivanju jurve obstojećih ludnicah. Time pripoznaše svi ovi narodi golemu potrebuću ovih zdravničkih zavodah, pače zavodah čovječnosti, jer neda se pomisliti, da su toliki trošak svojoj otačbini nametnuli prije, nego li su razgovjetno izpitali sve okolnosti i sve zato vojujuće razloge.

To isto bijaše i u ovoj Trojednoj Kraljevini, jer iza opetovanih predstavakah i predlogah po bivšoj hrv.-slav. banskoj vladi kod višjih vlastih učinjenih, pripoznalo je bivše c. kr. ministarstvo unutarnjih poslovah odpisom od 19. prosinca g. 1853. pod br. 16134/945 silnu potrebitost, pače neobhodnost utemeljenja zemaljske ludnice za Hrvatsku i Slavoniju. Podignuće iste i troškom ovozemaljskim bijaše time u načelu odobreno.

Nu preustrojenje hrv.-slav. zemaljske uprave u obće, a različnih ovozemaljskih zavodah napose tako je zaokupilo sva novčana sredstva ovozemaljskih zakladah, da uprava zemaljska i po najkrepčoj volji sve dosad nebijaše u stanju ovoj prevažnoj grani javne zdravstvene uprave posvetiti toliku pozornost, koliku ova u istinu zaslužuje

Odtada se pako potreba takovoga zdravstvenoga zavoda i nužda, da se takav što brže podigne, tim silnije pokazala, dočim stranom usljed tolikih bitnih promienah u političkoj upravi, kojih učinci i posljedice za čudo i u najniže vrste pučanstva prodiru, stranom pako usljed napredujuće prosvjete pučke, bolesti duševne svakim se danom umnožavaju, tako da po glasu izviešćah podnešenih kr. namjestničkomu vieću od svijuh ovozemskih municipijah imade sada samo u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji preko 100 ovakovih nesretnikah, i pokle u Hrvatskoj i Slavoniji sve do danas neima nijednog takovog dobročinstvenoga zavoda, koji bi, providjen različitimi sredstvi, što ih pruža liečnička znanost u obće, a duševno liečničtvo (psychiatria) napose, otvorio bolujućim ove vrsti liečište, ili barem za takove bolesti shodno priredjeno utočište.

Jer tako zvana ludnica kod milosrdne braće u Zagrebu nije nikakovo liečište iliti vidalište, već samo prosto i to još veoma nedostatno čuvalište i kao prehranilište za takove bolestnike, te je povrh toga u svojih prostorijah tako tiesno i stegnuto, da se u njih najviše 24 do 30 nemoćnikah i to samo za nevolju smjestiti može.

Po tome se — i to jedino s gledišta javne policije, — može dozvoliti primanje samo takovih nemoćnikah u taj zavod, kiji se smatraju, da bi po naravi svoje bolesti ili sami sebi ili pako drugim opasni bili. Svi ostali takovi bolestnici, što radi pomanjkanja potrebitih prostorijah, što pako pogledom na neshodno uredjenje istih u taj se zavod primiti nemogu.

Ovakovi pako nesretnici, kojim nedopuščaju njihova sredstva, da traže lieka i pomoći u drugih pokrajinah, ostavljeni su većom stranom žalostnoj svojoj sudbini, te se ovako skitaju po zemlji prebijajuć se od nemila do nedraga dieci na ruglo a na pogrdu čeljadi odrasloj.

Skrajnje je dakle vrieme, da se onakovim nesretnikom otvori svrsi shodno liečišće i utočišće u domovini samoj, podignućem naime takovoga zavoda, koji bi svojim ustrojstvom odgovarao sadanjemu stanju i stepenu znanosti liečničke u obće, a psychiatriji napose, a to tim više uprav u domovini svojoj, buduć da kod liečenja duhom bolujućih veoma do toga stoji, da se u osobiti obzir uzmu domaći

Digitized by Google

običaji i navikla zanimanja takovih nemoćnikah. Dakle već iz toga razloga obskrbljenje istih izvan njihove otačbine težko će kad valjana imati uspjeha.

Što se pako tiče mjesta, koje bi se imalo odabrati za takav zavod, u tom se nikako nebi smjelo vezati na obstojeće sada već u glavnom gradu Zagrebu bolnice, jer se smješćenje duhom bolujućih i drugih bolestnikah pod jednim te istim krovom već sa zdravstvenoga gledišta pokazuje posve neprikladno, — jedno, što i ovakovo zajedničko prebivanje s ludjaci ostale bolestnike odviš uznemiruje i njihovo liečenje prieči, — a drugo, što se upravo za ludjake zahtieva povećih prostorijah, da se mogu u čistom zraku svaki svojim poslom zanimati i slobodno kretati, kako to svrsi ovakovih zavodah i u obće liečenju ludjakah najbolje odgovara.

Tako dakle za ludnicu treba ne samo potrebitih stanovah, nego i po broju nemoćnikah, kojim će taj zavod biti utočište, primjerna s ludnicom skopčana zemljišta za vrt i za poljsko gospodarstvo, za moći pribaviti s jedne strane potrebitu hranu samim zavodnikom, s druge pako prikladno ludjake po izučenom i običnom načinu zabavljati, na koliko to dopustilo bude njihovo duševno stanje, kao što takodjer za priuredjenje potrebitih šetalištah. — Tako javna obćenita bolnica na savskoj ulici u Zagrebu već iz toga nije prikladna za ludnicu, što uz nju neima takovoga neobhodno potrebitoga prostoga zemljišta; — a po svom položaju, po gradnji i nutarnjem svom uredjenju sasvim je za bolnicu, a kamoli za ludnicu nesposobna.

Da se pako u opredjeljenju mjesta, gdje bi se takov zavod imao podići, ujedno i zadovolji glavnomu načelu državničke ekonomije, kojeno zahtieva: „da se što manjim potroškom vremena, snage i novca što brže postigne željena svrha“, to bi se svakako imalo gledati na to, da se za taj zavod odabere i nabavi kakova sgrada već obstojeća, po prilici u kojem predgradju ili barem u bližnjoj okolici zagrebačkoj, na takovom naime mjestu, koje bi svojim zdravlju ugodnim i lasno pristupnim položajem za tu svrhu osobito podobno bilo, pa da mu još nit dobre u obilju vode neuzmanjka. Ta bi se pako sgrada dakako prema potrebi preraditi i svrsi svojoj prilagoditi imala.

Kod odabiranja takova mjesta trebalo bi, da se osobito u obzir uzmu: predgradje sv. Duh i Nova ves, zatim dolina žaverska blizu Zagreba i predjel tako zvani Cmrok sa svojimi obližnjimi okolicami.

U pomanjkanju jurve obstojećih u tu svrhu sposobnih sgradah moralo bi se izabrati koje drugo prosto prenapomenutoj svrsi odgovarajuće mjesto, i to po mogućnosti u rečenih predjelih.

Daleko izvan grada ludnicu sagraditi nebi shodno bilo, jer težko bi se izvrstan umolječnik našao, koji bi odrekavši se svake udobnosti življenja hotio se odlučiti, da ide za vaviek u samoću, a obskrbitelj ludnice mogao bi samo uz skupu cienu obskrbljivanje poduzeti, jer bi si sva za življenje potrebita morao u gradu pribavljati.

Kod ustrojenja ludnice ove kano zemaljskoga zavoda treba da je načelo osnovi ovoj:

a) Ludnicu tako udesiti, da nebude samo služila za bezuspješno pozatvaranje ludjakah, već da bude odgovarao načelom čovječnosti i zahtjevom vieka t. j. da imade sve, što treba za izliečenje ovih nesretnikah.

b) Da bude tako prostran, da će odgovarati i zadovoljiti broju ludjakah Trojedne Kraljevine.

Medju ludjaci imade izliečljivih i neizliečljivih nesretnikah; nu ovi nespadaju u ludnicu kao zavod liečitbeni, već spadaju u tako zvano čuvalište i prehranilište (in keine Irrenheil- sondern in eine Irrenbewahr-Anstalt), te ovi nesretnici mogli bi se i unapried ostaviti u dosadašnjih prostorijah za nje opredieljenih kod braće milosrdnikah. Ma takodjer medju po svojoj naravi izliečljivimi ludjaci imade opet njekojih, koji nisu sposobni za medjusobno, t. j. družtveno življenje poradi njihova osobita ponašanja. Ovamo spadaju nečišćenjaci, pozlobice i goropadnjaci. Nuždna je dakle potreba odselbe oboje stranke i njihovo smješćenje u različnih i odaljenih prostorijah.

Daljnje odieljenje upitnih bolestnikah ima sliediti i po spolu, te k tomu opet razdjelak po stepenu izobraženja duhom bolujućih.

Po glasu podnešenih izvješćah od svih municipijah. kao po učinjenih višegodišnjih opaženjah imade u Trojednoj Kraljevini do 100 takovih duhom bolujućih nesretnikah, medju ovimi imade po prilici 20 (8 mužkih i 12 ženskih), kao nečišćenjakah, pozlobicah i goropadnjakah.

Po ovom načinu ostaje jošte 70 do 80 bolestnikah (40 do 45 mužkaracah, a 30 do 35 ženskih), koji bi se smjestiti imali stranom u poveća, i stranom pomanja družtva, dočim samo iznimice njekolicina njih bi se pojedinice nastanila.

Iz toga razloga moraju biti stanovite prostorije stranom veće, stranom pomanje sobe, koje će služiti za namještenje tako zvanih mirnjakah i skupno obitavajućih duhom bolujućih.

Odviš maleni prostori neodgovaraju svrsi jedne ludnice kao zdravstvenomu zavodu.

Ove sobe moraju biti svjetle i provjetrive, prostor za pojedine krevete mora iznašati najmanje 1½ □; pokućtvo mora biti jednostavno i običaju zemlje premjerno, prozori lahkom rešetkom providjeni.

Izpred obitališta mirnih bolestnikah mora biti širok i provjetriv triem (koridar) uz nuždna sjedala za odpočinak bolestnikah. Sobe i triem moraju po danu i noći dovoljno razsvjetljeni, te sobe svrsi odgovarujućimi pećmi providjene ili toplim zrakom u zimno doba prilično topljene biti.

U pojedinomu odielu triema imadu se ponamjestiti po dva zahoda, providjena tako zvanim englezkim strojem (englische Maschienen-Retiraden), a uza to ima se skrbiti, da čišćenje kotline nadleži, ne bolestnikom, već postavljenim čuvarom.

Svaki odiel (za mužke i žene) valja da ima poveće sborište, koje će se moći upotrebiti ujedno za skupno blago-

Digitized by Google

valište. — Kod mužkih nesmije manjkati osebna radiona, dočim bi se kod ženah sborište i blagovalište upotrebiti moglo i za radionu, što se kod mužkih nemože dopustiti.

Nadalje nesmije pomanjkati moljnica (crkvica, Kapelle), ni slapnih, ni vodenih kupalištah. (Dampf-, Sturz- und Wannenbäder), kao ni prostorije za stan liečnika, ranarnika, za primanje bolestnikah, za liekarnicu, za skladišta i kuhinje itd.

Izim toga mora se jošter osobito skrb uzeti za sobe bolestnikah i oporavljenikah.

Pojedina soba imade se tako prirediti, da se bude mogao u njoj u svako doba zrak brzo očistiti i ponoviti bez upliva na pogranične neotvorene prozore ili vrata.

Ako bi se kurenje pojedinih prostorijah providiti imalo unešenjem topla zraka, za taj slučaj bi se imale pomjestiti peći ili razi zemlje ili čak podzemno, i to tim načinom, da bi se po želji toplina unesti dala ne samo u sve sobe i radione, već i u hodnike i stube.

U ovom zavodu nesmije manjkati prostrana ledvenica.

K svemu ovomu spadaju i potrebita gospodarska zdanja, kao što staja za dvie do tri krave, suše, drvarnice uz stanja za poslužujuće osoblje.

Konačno pobrinuti se je koli za vodu za piti, toli potrebnu za kupelji i slapove.

Nu valja se pobrinuti i za prohodanje bolestnikah u prostom zraku. — Odredjene za to bašće moraju se odieliti najprije po spolu bolestnikah, a za tim i u bašće za radnju i zabavu. Jedan dio bašće imao bi se odieliti za takove bolestnike, koji ili nemogu daleko hodati, ili radi njihova ponašanja nebi se smjeli slobodno pustiti.

Za prepriečiti bjegnuće ludjakah iz zavoda i bašćah, mora se čitavo k zavodu spadajuće zemljište opasati ili 7 stopah visokim zidom ili, budući da takov zid neugodno za ćut njekojih bolestnikah bi djelovao, to bi probitačnije bilo, obkoliti zemljište i bašće plotom iz štaketah.

Bašća mora se providiti hladovitimi mjesti kao i prošeti, te potonji ovi neka budu naprudjeni, a u zimno doba pako njekoji od ovih moraju biti slobodni od sniega, da se uzmognu prohoditi bolestnici po ovih i u zimske dane.

Drvoredi moraju biti upravni za olahkoćenje ukupna pregleda.

Kako je jur gori rečeno, mora se strogo izvesti razdieljenje po spolu, i to koli u samom zavodu, toli u bašćah i dvorišćih; isto tako nuždna je potreba, razdieljenje goropadnjakah i nečišćenjakah, s toga i smetajućih bolestnikah od mirnjakah u skupnom življenju, radnji, zabavi itd.

Nečistnjaci i zlobnjaci po duhu i ćuti, ako nebi ostali i nadalje u sadanjih prostorijah kod milosrdne braće, moraju se smjestiti u pojedine posebne celice. U tu svrhu trebalo bi, da se priredi predbježno najmanje 12 ovakovih celicah, i to 6 za mužke, a 6 za ženske bolestnike.

Položaj pojedinih celicah mora biti po mogućnosti od ostalih prebivalištah mirnih bolestnikah udaljen, a celice same primjerno velike, te prozori ovih 7′ podignuti nad podom, jakimi ali jednostavnimi željeznimi rešetkami providjeni, zatvorivi pozornimi kapci (Fensterladen).

Celicah visina da iznaša najmanje 12′; prozore valja prirediti sa odušnimi vratnicami ili zasuvnicami (Luftflügeln oder Schiebfenstern) u svrhu lagljeg prozračivanja. — Pokućtvo ovih celicah ima sastajati iz jakog kreveta, stola i stolca, i to neka bude sve učvršćeno sa klupnjaci (Bandeisen) i vrtaci (Schrauben) na podni pod, stiene pako visoko vrh čovjeka platinami (Pfosten) obložene, vrata jaka i čvrsta jednostavnim ključem zatvoriva, bez kvake.

Konačno mora biti još u svakoj pojedinoj celici jedan prozor i jedan iz vana snimajući zahod.

Izpred celicah nesmije manjkati širok, svjetal i prozračen korridor. — Razsvjetljenje mora biti u korridoru dostatno, a kurenje obavljeno kroz topal zrak ili kroz peći, nu ipak tako, da budu celice i triemi dovoljno grijani. Svaki odjel triema uvjetuje stan za pazitelja uz kuhinju.

Odredjena bašća za ove bolestnike mora biti u savezu sa odjeli celicah a i lahko pristupna.

Za postići prenavedenim i još drugim novijeg vremena zahtjevom odgovarajuću ludnicu od rečena domaha, to se u svrhu razborita postupka liečenja nuždna izkazuje potreboća još i drugih prostorijah.

Dakle sveukupno uztreba 87 stranom povećih, stranom manjih prostorijah za načelom znanostih liečničkih primjerno uredit se imajuću ludnicu kao zavod zemaljski.

O p a z k a: Izim gori izkazanih prostorijah moraju biti još i ove:

Prostrano zatvoreno gospodarstveno i kućno dvorište, bunar sa zdravom i obilnom vodom ili, ako je moguće, navod žive vode u prostorije dvorišta, u kuhinju, u praonicu, te u kupaonicu; nadalje potrebiti areale (zemljište) na bašćah i oranicah u sdruženoj površini po prilici od 14 do 16 jutarah, ovdje se podjednim dodaje, kako je jur gore razloženo, da šetališta po spolu i vlastitosti (značaju) ludjakah imaju dieliti se u šest medju se ogradjenih odielah.

U Zagrebu dne 31. kolovoza 1865.

Dr. Josip Krasoslav Šlósser, v. r.
kr. namjestn. savjetnik i praliečnik.

I z k a z

troškovah za unutarnje uredjenje i shodno udešenje zemaljske ludnice za 80 dušah.

1.	Za unutarnje uredjenje prostorijah za ravnateljstvo i upraviteljstvo zavoda . . .	2100 fr.
2.	Za liekarnu i njezine potrebštine . . .	1600 „
3.	Za udešenje prostorijah za mirne bolestnike	7680 „
4.	Za udešenje prostorijah za nemirnjake . .	1440 „
	Ukupno . .	12920 „

U Zagrebu, 22. veljače 1866.

Digitized by Google

Izkaz

godišnjih upravnih troškovah za podignut se imajuću zemaljsku ludnicu.

1.	Ravnatelju i ujedno liečniku zavoda u ime godišnje plaće	1200 fr.
2.	Ludničkomu pripomoćniku (Assistent) . .	500 „
3.	Pazikući izim bezplatne hrane u zavodu .	150 „
4.	Za 4 bolničara, a 4 bolničarice izim bezplatne hrane à 120 fr.	960 „
5.	Za nabavljenje potrebštinah za pisarnu zavoda	60 „
6.	Za nagrade i pripomoći	200 „
7.	Za drva i uglevje za ogriev	300 „
8.	Za razvjetljenje zavoda	100 „
9.	Za uzdržavanje sgradah	200 „
10.	Za porez i druge daće	100 „
11.	Za obskrbljenje 80 bolestnikah po 34 nč. na dan računajuć	9928 fr.
12.	Za ljekarije i ostale potrebštine u svrhu liečenja	1600 „
	Ukupno .	15298 „

U Zagrebu 22. veljače 1866.

(Medju čitanjem.)

Roberto Zlatarović: Oprostite, da prekinem; to su stvari više tehničke, koje nas nemogu interesirati; ja predlažem, da se u tom predmetu, koji je vis. sabor u zadnjem zasjedanju već in principio primio i priznao, odbor ad hoc izabere, koji da čim prije saboru predlog učini. Stvar je sada u najboljem tečaju, budući da je vojni erar pristao, da će pol troška na se primiti. Dakle predlažem, da se mali odbor ad hoc od 5 licah izabere, koji bi takodjer strukovnjake i koga od domaće vlade u svoja viećanja povukao. (Prima se.)

Predsjednik: U budućoj sjednici može se ta stvar preduzeti. Današnju sjednicu završujem.

Digitized by Google

Trideset i druga saborska sjednica

držana dne 15. ožujka 1869. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Osnova zakonska za uredjenje pučkih školah. — Zapisnik odbora za sab. troškove. — Kr. reškript od 9. prosinca 1868. i skupni zakoni ugar.-hrv. — Izbor saborskih odborah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da zapisnik zadnje sjednice proglasi.

Bilj. **Stjepan Hervoić**:

Z a p i s n i k

trideset i prve sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod predsjedničtvom presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskoga bilježnika, dne 11. ožujka 1869. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u ½12 satih prije podne.

Saborski bilježnik, gosp. Janko Car, čita zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je u svemu odobren i ovjerovljen.

Predsjednik sabora prijavlja, da su saborski odsjeci svoja viećanja ob osnovi glede ustrojstva autonomne zemaljske vlade dovršili, i pozivlje saborskoga prvoga podpredsjednika, da u smislu saborskoga poslovnika dotične odsječne izvjestitelje u centralni odsjek sazove, i ovoga operat saboru na pretresivanje predloži.

Zatim su riešeni sliedeći na sabor prispjeli podnesci:

1. B. 225. Pozivnica za sabor presvietloga g. biskupa Lukijana Mikolajevića. koji je na sabor prispio, predaje se odboru verifikacionalnomu.

2. B. 316. Grof Szecsen izpričava se, da nemože radi bolesti na sabor doći. Uzeto na znanje.

3. B. 310. Molba učiteljah zagrebačkih preparandije i glavnih školah, poduprta zastupnikom narodnim Stjepanom Hervoićem, kojom podnose osnovu za uredjenje pučkih školah, predaje se po predlogu narodnoga zastupnika dra. Stojanovića odboru ad hoc od 15 licah, koji će se u budućoj sjednici izabrati.

4. 318. Molba kaptola modruškoga radi odštete desetine, predaje se odboru peticionalnomu.

5. Predsjednik sabora prijavlja, da je Nj. carsko i kralj. apostolsko Veličanstvo. odišav danas jutrom u 5 satih iz Zagreba, u Belovar u 10 satih 35 minutah zdravo i sretno stiglo, što je sabor ustajom iz sjedalah sa srdačnim „živio“ pozdravio.

6. B. 319. Proglašen je odpis hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga ministra od 1. ožujka 1869 br. 483., kojim se saboru u smislu nagodbenoga zakona dostavlja u hrvatskom izvoru kraljevska zavjernica i ostali u izvornom hrvatskom sastavku zajedničkoga sabora izdani zakoni, radi proglašenja.

A usljed toga proglašena je kraljevska zavjernica, koje sadržaj sabor je ustav sa svojih sjedalah sasluhnuo, te zaključio, da se imade tiskati i svestrano po domovini razdieliti; dočim će se glede čuvanja iste u budućoj kojoj sjednici odlučiti.

Ostali zajedničkoga sabora zakoni proglasiti će se u budućoj kojoj sjednici.

7. B. 320. Izvjestitelj odbora za sveušilište, narodni zastupnik g. Ljudevit Vukotinović, proglasio je izvješće sa zakonskim člankom i odnosnom predstavkom, kojom bi se isti na previšnju potvrdu podnieti imao, što je sabor bez svakoga daljnjega pretresivanja jednoglasno primio, te zaključio, da ovaj isti odbor, koji je taj operat izradio, otidje preuzvišenomu gosp. banu, te ga zamoli, da pod njegovim predvodjenjem predade ovaj zakonski članak Njegovomu cesar. i kraljev. apostolskomu Veličanstvu za previšnju sankciju.

Digitized by Google

8. B. 306. Proglašen je dopis kralj. namjestničkoga vieća od 3. ožujka 1869 br. 2600. odnoseći se na gradjenje zemaljske ludnice, te je zaključeno, da se predade odboru ad hoc, koji će se u budućoj sjednici izabrati imati.

Time bude današnja sjednica u ½2 sata poslje podne zaključena, a buduća će se obdržavati, kada osrednji odbor sa viećanjem osnove ob ustrojstvu autonomne zemaljske vlade svoj posao dovrši.

Vakanović, v. r. Stjepan Hervoić, v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Molim, vis. sabore! Ima li kakva primjetba glede redakcije zapisnika zadnje sjednice?

(Glasovi: Neima.)

Dočim vis. sabor nikakve primjetbe neima, to ja zapisnik ovjerovljenim proglašujem. Dnevni je bilježnik g. zastupnik Ljudevit Raizner.

Bilj. **Ljudevit Raizner** priobći molbu varošice Rume, da se kr. sudbeni stol i gruntovnica za dolnji Sriem prenese iz Vukovara u Rumu.

Imalo bi se na peticionalni odbor odputiti. (Prima se.)

Predsjednik: Upućuje se dakle u peticionalni odbor. Imadem čast izvjestiti vis. sabor, da je djakovarski zastupnik g. Ivan Laudenbach položio svoj mandat; s toga se imade vis. kralj. namj. vieće pozvati, da razpiše novi izbor.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita molbu upravljajućega odbora učiteljske zadruge za podporu iz koje zaklade.

Vis. sabore! Ja predlažem, da se ova molba na peticionalni odbor odputi.

(Glasovi: Zašto ne na školski?)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja bi pokorno predložio, da se taj predmet skupa s predlogom glede uredjenja školah, gdje je govora takodjer glede mirovinah i drugih stvarih, predade školskom odboru.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Još će neima školskoga odbora; taj će se tekar imenovati.

(Glasovi: Ali će se imenovati.)

Predsjednik: U zadnjoj sjednici je zaključeno, da se imade školski odbor imenovati; mislim, da ćemo moći to danas učiniti, a ja ću sjednicu za malo vrieme odgoditi. Pitam sada vis. sabor, je li hoće, da se ovaj predmet na peticionalni ili školski imenovati se imajući odbor odputi?

(Glasovi: Na školski odbor.)

Odpućuje se dakle na školski odbor.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita molbu zemaljskog glasbenog zavoda za ustrojenje konservatorija sa osnovom organizacije i pravili družtva.

Predsjednik: Mislim, da bi se i ovaj predmet na školski odbor odputio, jer je glasbeni zavod takodjer učevni zavod.

Vis. sabore! Imadem sreću priobćiti sadržaj ručnog pisma, koje je Nj. Velič. naš premilostivi vladar na preuzvišenoga g. bana upraviti blagodostojao.

Dr. **Ante Stojanović**: Molim, da li je original?

Predsjednik: Nije, nego prepis, nije na sabor upravljeno, nego je za občinstvo; ja ga samo priobćujem (čita ručno pismo Nj. Velič. upravljeno na preuzv. g. bana, baruna Raucha, kojim se Nj. Velič. uz izraz najboljih željah za blagostanje ciele zemlje zahvaljuje na liepom i srdačnom dočeku.

(Živio!)

Vel. župan **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Čast mi je javiti moći, da je odbor izaslan iz sredine ovoga vis. sabora glede utemeljenja sveučilišća u glavnom našem gradu Zagrebu prekujučer u pol sedam satih kod Nj. Velič. premilostivo primljen bio, i da se je Nj. Velič. izvoliło izjaviti sljedećim načinom (čita):

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po božjoj milosti cesar Austrijanski, kralj Češki i apostolski kralj Ugarski, Hrvatski, Slavonski i Dalmatinski itd.

Velmožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda na saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sakupljenim kraljevski pozdrav!

Ljubljeni, vierni Naši!

Nastojeći otčinskom skrbi oko toga, da promaknemo duševni napredak milih nam kraljevinah Hrvatske i Slavonije, hoteć navlastito, da osiguramo tim kraljevinam organički razvoj cjelokupnoga kulturnoga života njihova na temelju čvrstu i pouzdanu, te želeć istim kraljevinam dati novi dokaz kraljevske Naše prijaznosti i blagonaklonosti, odlučismo premilostivo, zakonski članak, štono ga Viernosti Vaše preponiznom predstavkom od 11. ožujka t. g. Nam predložiše ob utemeljenju sveučilišta u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu, doslovno potvrditi ovako, kako sliedi:

Zakonski članak ob utemeljenju sveučilišta u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu.

§. 1.

U glavnom gradu Zagrebu utemeljuje se sveučilište sa fakulteti: theologičkim, filozofičkim, juridičkim i liečničkim.

§. 2.

Sveučilište ovo nosi ime „**Sveučilište Franje Josipa I.**“

§. 3.

U tu svrhu odredjuje se:

a) Da četverogodišnji sadanji pravoslovni tečaj bude uredjen kao fakultet pravo- i državoslovnih naukah.

b) Da od filozofičkoga fakulteta budu ustrojene one stolice učiteljske, koje su s fakultetnim naukom u užjem zavezu, naime filozofičke, historičke i filologičke;

Digitized by Google

c) Vladi zemaljskoj se nalaže, da učini shodne korake, da se nadbiskupski Licej zagrebački preustroji u fakultet theologički.

d) Da se od fakulteta liečničkoga za sada imadu uživotvoriti učiteljske stolice za primaljstvo i živinarstvo.

§. 4.

Vladi zemaljskoj se nalaže, da saboru predloži osnovu ob ustrojstvu ovoga sveučilišta i o načinu, kojim će se troškovi pokriti.

Davši tako taj članak od rieči do rieči uvrstiti u ovu našu listinu, i očitovavši ga prijatnim i primljenim, udielismo mu kraljevsko Naše suglasje i odobrenje, te ga potvrdismo i posvetismo kraljevskom Našom moći uvjeravajući Vas, Ljubljeni, Vierni Naši, da ćemo taj članak kako sami obdržavati, tako i po drugih dati obdržavati.

U ostalom ostajemo Vam cesarskom i kraljevskom Našom milosti i prijazni blagonaklonjeni.

Dano u slobodnom i kraljevskom glavnom gradu Budimu dana osmoga travnja godine hiljadu osamsto šestdeset i devete.

Franjo Josip v. r.

Koloman Bedeković v. r.

(Živio!)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Osnova
zakona za pučke učione.

ČLANAK I.

Obćenita načela.

§. 1.

Pučka učiona ima djetetu postaviti temelj za sve: što ono u budućem domaćem, državnom i crkvenom životu ima znati, umjeti i biti. Pučkom dakle učionom zanimati se i oko nje nastojati ima pravo dom, država i crkva, niti učiona nesmije prekinuti bilo s kojom od ovih učestnicah, ter morda netrpeći ničije drugovetne vlasti osamiti sama za sebe.

§. 2.

Dom ima poštovati učionu, a u zajam učiona poštovati dom, obziruć se na uzajamne želje i potrebe u okviru naravna prava i pozitivna zakona, a u zajam pomažući se oko djetinjega napredka.

§. 3.

Prem država i crkva imaju svaka svoje područje poslovanja, u mnogoj ipak struci sastaju se poslom, boljkom i probitkom svojim. Takova dodirna točka i skupna stvar boljka jest pučka učiona, ter će jedna drugu pomagati; jer tu samo uspjeva pučka obuka, gdje ove, ne jedna drugoj zavidnica i nametnica, nego obe slobodne, a složne i krepke saveznice rade za učionu.

Po tomu poštovati će rado i drago pogledom na učionu država i crkva jedna drugoj uredbu i zakone.

§. 4.

Učiona nesmije da bude kretalo različitim naukovnim smjerovom i stranačkim pomislim, naumom i svrham, niti učilište časovitim nazorom, nego mora da bude učilište ustanovljenih jur načelah, živo i pristalo udo u tielu crkvenom i državnom, odgovarajući organizmu jedne i druge, ter pravim okolovštinam i potrebam puka.

§. 5.

Učiona dužna je poštovati ove poglavitom crtom označene odnošaje, ter sviestno vršiti iz njih proviruće dužnosti.

§. 6.

Budući pučkoj učioni osim potrebite obuke poglavitom zadaćom religiozno-ćudoredna gojitba pučkoga naraštaja, nesmije se oko pučke učione trpiti ništa ovomu smjeru protivna. Sva obuka ima odisati duhom religioznim; jer bez ovoga duha nije moguće uciepiti pravih i tvrdih načelah niti mlada naraštaja povesti koristnim po ljudsko družtvo smjerom.

§. 7.

Pučku učionu dići i za nju skrbiti ima prije svega pravo i dužnost puk sastavljen u koje god vrsti obćinu.

§. 8.

Po samoj naravi pučke učione, osobitih okolovštinah kraljevine i vierskom razmjeru puka svaka učiona nosi konfessionalni karakter. Biljeg vierski izražava se polag crkve i vjere, kamo se broji obćina, koja je učionu podigla, ili polag jačega crkvenim brojem diela obćine.

§. 9.

Vierskim obćinam prosto je dići i držati svoje posebne vierskoga biljega učione; nu i takove učione idu jednako pod obćeniti školski zakon i pazku školskih oblastih.

§. 10.

Gdje vierska obćina koje crkve nemože imati svoje učione, djeca idu na nauk u školu obstojeću pretežnije u mjestu ili okolici vjere, a idu po pravu, ako je učionu makar izrazita vierskoga biljega podigla obćina politička, u koju spadaju dotični obćinari druge vjere, a drugčije po zahtjevu ljubavi i volji zakona ovoga.

U tom slučaju stupa vierska obćina ili njezini članovi u istu školsku obćinu, ter prilažu po odkazanoj skupnoj mjeri. Ostaje ipak roditeljem sloboda s djecom drugamo upraviti, ter za obuku jim se i gojitbu pobrinuti.

U učioni mora se poštovati vjerozakonska sviest i osvjedočenje, ter ćut svake vjere učenikah.

Digitized by Google

§. 11.

Prosto je družtvu ili po jednoj sposobnoj za to osobi uza dozvolu zemaljske vlade dići i držati privatnu učionu. Namjena takovoj učioni ima se izrikom i točno označiti uz molbenicu. Namjenu duhu ovoga zakona protivnu neće vlada odobriti niti izdati za nju dozvólu.

§. 12.

Privatni zavodi koje god vrsti spadaju pod pazku javnih školskih oblastih, preko koje šalju i propisane obavjestnice.

§. 13.

Privatni zavodi, gdje se školski zakoni i vladine naredbe krše, ili se je opazila u njih grdnija moralna ljaga, ili za mladež moralna pogibelj, a tu ozbiljne opomene nepomogoše, ima vlada zabraniti i zatvoriti.

§. 14.

Vlastnik privatne učione ili učevnoga zavoda ravna ga sam ili stavi ravnatelja, njemu je slobodan, uz propisanu ipak sposobnost, izbor učiteljskih silah, slobodno rabiti prema posebnoj namjeni posebne knjige, slobodno sam pravi školsku si osnovu i red urah, te šalje vladi na potvrdu; nu vežu ga sva pravila školskoga zakona, koji se polag vrsti zavoda mogu i moraju nanj uporaviti.

ČLANAK II.

Vrsti učionah.

§. 15.

Zavodi za pučku obuku jesu: početne i glavne učione, opetovnice, višje pučke učione, višje učione djevojačke, gradjanske učione, to jest obrtničke i trgovačke, a ponad svih učiteljsko obrazovalište. Ovamo se računaju još po istoj upravi i nadzoru s glavnom učionom spojene nižje realke.

A. Učione početne i glavne.

§. 16.

Početna i glavna učiona imaju biti podloga i stepen za prelaz u učione višjega reda, prema čemu ima se udesiti nauk i sva obuka, osim što naravno svaki nauk ima koristiti za život, te se na to obuka ima i obazirati. Prva tri razreda jednaka su u obe vrsti, a četvrti razred glavne učione jest trorazrednoj dopunjak za prelaz u višje gradske učione i srednja učilišta.

§. 17.

Glavnu četverorazrednu učionu digne grad, trgovište ili selo polag potrebe i novčane sile.

§. 18.

Nauci početne i glavne učione jesu sljedeći:

a) Vjeronauk (katekizam s biblijskom povjestnicom i tumačenjem evangjelja).
b) Jezična struka i to: čitanje, pisanje, slovnica, skladnja, slog i deklamacija.
c) Hrvatska poviest s potrebitim pregledom obćenite poviesti.
d) Zemljopis hrvatskih zemaljah s kratkim pregledom ugarskih i austrijskih zemaljah, a još kraćim svega svieta.
e) Prirodopis i prirodoslovje s obzirom na potrebe praktičnoga života.
f) Račun iz glave i na pismo.
g) Risanje s crtanjem likovah geometričnih.
h) Pjevanje.

Kao neredovit nauk, gdje može biti, uči se glasba i gimnastika. Za djevojke prilagode se nauci prema ženskoj ćudi i životnoj zadaći.

Djevojke uče još kao redovit nauk žensko ručno djelo i poglavita pravila kućnim poslom i gospodarenju. Učiteljica dužna je po pravilu obučavati u ručnom djelu i gospodarenju; a gdje su na djevojačkoj učioni namješteni učitelji, ima se za obuku iz ručnoga djela postaviti učiteljica. Gdje nije samostalne djevojačke učione, ima se poskrbiti primjernim načinom, da se učenicam pruži prilika za ovu vrst obuke.

§. 19.

Obseg, dokle se koji nauk ima predavati, kaže točna naukovna osnova, pri čemu držeći na pameti zadaću učione ima se svaki nauk spraviti na položne crte i primjerene granice. Glede nauka i obsega jednaka je naukovna osnova za sve iste vrsti učione. Broj naukovnih urah kroz dan i tjedan proračunati i ustanoviti ima se takodjer naukovnom osnovom polag vrsti svake učione, učiteljskih silah i drugih učioni okolovštinah.

§. 20.

Naukovnu osnovu ustanoviti i potvrditi, pak sgodne naredbe pogledom na obuku razpisivati ima zemaljska vlada kroz najvišu školsku oblast.

§. 21.

Knjige za obuku propisuje zemaljska vlada po savjetu učiteljskih skupštinah ili po odboru školskih vrstakah. Duhovne stolice nadbiskupska i biskupske propisuju skupnim dogovorom knjige za nauk vjere i pobožnosti. Vlada će uvažiti glede drugih naukovnih knjigah opazke ordinarijatah s ćudorednoga i religioznoga gledišta. Za obuku školsku smiju se rabiti samo višnjom naredbom propisane ili dozvolom dopuštene knjige.

§. 22.

Za školske knjige postaviti će se i urediti u Zagrebu posebno školsko nakladište. Čist dohodak ide u zemaljske školske zaklade.

Digitized by Google

§. 23.

Obučni jezik za sve učione jest jezik hrvatski. Gdje je na okupu občina stanovnikah po jeziku drugoga plemena, a ima svoju posebnu učionu, obuka biva u materinskom jeziku iste občine; nu pored toga uči se hrvatski jezik kao redovit.

Gdje se je našao slučaj, da takova občina govori jezik hrvatski skoro kano i jezik svojih djedovah, prestaje ova iznimka, nego je i tu hrvatski jezik obučan, samo se na naročitu želju občine djedinski jezik ima učiti kao redovit nauk.

Polazak učione.

§. 24.

Roditelji ili kakova god naslova skrbnici nesmiju diete propustiti bez obuke za pučku učionu propisane. U slučaju nemara ili protimbe primorava nje na tu dužnost zakon.

§. 25.

Prosta su od polazka javne učione djeca bolestna ili sa znatnijom pogreškom na duhu ili na tielu, zatim djeca koja uče kod kuće ili u privatnu zavodu, samo ako uče, koliko je za pučku učionu propisano. Kužno bolestna djeca odbijaju se pače od škole.

§. 26.

Svake se godine u pravo doba popišu dorasla i sposobna za učionu djeca. U kojoj li se dobi godine ima diete zapisati u školu, ima se odrediti polag posebnih okolovštinah mjesta i djeteta.

Prije pune šeste godine nesmjie se diete zapisati u školu bilo u gradu bilo u selu.

§. 27.

U školu prima se ob rečenu roku pred početak školske godine. Pod godinom može se primiti samo za iznimku s važna razloga, o čem ima suditi školsko vieće.

§. 28.

Za neuredan polazak učione odgovaraju roditelji ili skrbnici. Postupak kazne jest prije svega opomena, zatim globa postupice od 50 novčićah do 5 forintih. Globovina ide u pjeneznicu školske občine. Tvrd odpor preko svih stepenah globe i posvemašan supor javlja se županijskoj oblasti.

Naravni su izgovori bolest i težka zapreka, što se učitelju u zgodan čas ima prijaviti.

§. 29.

Obuka traje deset mjesecih kroz godinu. Glavne učione počimaju i dočimaju školsku godinu ob istom roku i jednako, kako i srednja učilišta. Na selu se ima vrieme školskoga prestanka razračunati polag seoskih glavnih posalah, tako ipak, da početak velikih praznikah jesenskih mora pasti pred početak školske godine na glavnoj učioni i srednjem učilištu.

§. 30.

Dan za praznik u tjednu odabrati, kano i prvu i zadnju uru školsku po danu polag godišnje dobe opredieliti na selu ima školsko vieće sporazumno s kotarskim nadzornikom.

§. 31.

Koliko je razredah toliko po pravilu godinah ima hoditi diete u svakdanju školu; nu diete, koje budi zbog nemara budi zbod slaba dara nije, dobro uspjelo i utvrdilo se u nauku, ima to naknaditi dužim polazkom učione.

B. Opetovnice.

§. 32.

Opetovnice, spojene sa svakom početnom i glavnom učionom, imaju znanje stranom uzdržati stranom razširiti prema poslu i načinu života.

§. 33.

Gradska opetovnica prima svakoga zanata i obrta naučnike. Gradjanski će zakon zabraniti, da meštar bilo kojega zanata nesmije primiti u nauk dječaka, ako nije svršio početne pučke učione.

§. 34.

Dužan je hoditi u opetovnicu svaki zanatlijski naučnik ili šegrt od pristupa u zanat ili od ucjene do oslobodjenja. Na učioni, gdje god ima više učiteljah, razrede se naučnici po prvašnjih školah i znanju ili opetovnih godinah na toliko razredah, koliko je učiteljah.

§. 35.

Za uredan polazak učione odgovara gospodar i naučnik. Gospodar plaća prema nemaru i prema opetovanu činu globu od 1 do 5 forintih, što ide u občinsku pjeneznicu s tom posebnom namjenom, da se za globovinu kupuju siromašnim naučnikom knjige.

Ako je kriv naučnik, osim što se prietnjom i postupice primjerenom kaznom priteže na polazak, morati će naknaditi zanemarene ure dužim polazkom. Pod gubitak slobodbenih pisamah i globu od 20 do 50 for. nesmije se bez školske svjedočbe ob urednu polazku opetovnice slobodnim proglasiti nijedan naučnik.

§. 36.

U seosku opetovnicu dužna je hoditi mladež mužkoga i ženskoga spola, koja je svakdanju školu dobrim uspjehom svršila. Hodi pako mladež u opetovnicu tri godine.

Digitized by Google

§. 37.

Gdje je uza mužku učionu samostalna djevojačka učiona, tu je posebna za djevojke opetovnica.

Gdje je skupna mješovita učiona, u više učiteljskih silah odluči se za djevojke poseban razred sa svojim učiteljem. Gdje je samo jedan učitelj, mladež se svakako luči po spolu tako, da se obuka naredi u svoje doba posebice za momke, a posebice za djevojke.

§. 38.

Za polazak seoske opetovnice valjaju dotični paragrafi ovoga zakona, koji i za svakdanju učionu.

§. 39.

Obuka u opetovnicah to grądskih to seoskih ima se stegnuti na najnuždnije za život nauke, t. j. prema odabranu ili sudjenu načinu života i posla popuniti se nauk pučke učione. Osim vjeronauka predaju se na temelju posebnih za opetovnice po vrsti pisanih čitankah najvažnije stvari, po gradovih iz obrtničtva, po selih iz poljskoga gospodarstva, domaća poviest s poglavitimi crtami zemaljskoga ustava i državljanskih dužnostih, štogod zemljopisa, računstva, pouka i vježba u pismenom sastavku obzirom na obične poslove obrtničke i seljanske.

§. 40.

Opetovnice jesu preko glavne i početne učione najniži stepen strukovne pučke nastave. Za obsežniju obuku služe: viša pučka učiona, gradjanske učione, to jest obrtnička i trgovačka, pak viša djevojačka učiona.

C. Višje vrsti pučke učione.

Viša pučka učiona.

§. 41.

Trgovišta i premožnija veća na okupu sela i seoske skupine dižu višju pučku učionu, jednu za oba spola ili za svaki spol obaška.

Koja po imenu mjesta mogu i moraju dići višju pučku učionu, opredieliti će zemaljska vlada, čuvši potrebe i želje ili morda tegobe dotične občine, pri čemu ima odlučivati novčana sila i druge okolovštine.

§. 42.

Višji tečaj pučke učione traje za mužku mladež tri, a za žensku dvie godine. Ako je viša pučka učiona nasnovana na glavnu učionu, četvrti razred računa se kano prvi razred višjega tečaja. Mladež je u ovih učionah po spolu razdieljena po svaki način.

§. 43.

Namjena višjoj pučkoj učioni, nauci i obseg naukah, označi se posebnom za viši tečaj naukovnom osnovom, kako se gdje većma polag okolovštinah mjesta mora obazirati na obrt i trgovinu ili seoske poslove.

Drugčije viši tečaj svakim je naukom nastavak nižjih trih razredah. Pri tom valja pravilo, da obuka ima biti sustavna po propisanih knjigah.

Za žensku mladež propuste se nauci, koji u ženski djelokrug neidu, kano viši računi i geometrija, pak se preostalo vrieme obrati osobito na ženske poslove.

§. 44.

Na višjoj pučkoj učioni služe najmanje tri učiteljske sile. Za žensku mladež mora biti barem jedna učiteljica.

Obrtnička učiona.

§. 45.

Obrtnička učiona ima mladež, koja se je dala na obrt i promet, preko mjere nižje pučke učione obučiti i naobraziti za odabranu struku.

§. 46.

Dječak želeći kašnje učiti koje god ruke zanat, prelazi iz četvrtoga razreda glavne učione u obrtničku učionu.

Nauci za obrtničku učionu jesu: Vjeronauk, jezik hrvatski sa slogom i sastavkom, zatim jezik u zemlji ili krajini običniji i za budući život koristniji, povjestnica s narodnim ustavom i zemljopis, prirodopis i prirodoslovje, račun s geometrijom, pisanje maticah, knjigah i zapisnikah. risanje prostom rukom i geometrično crtanje. Svi nauci imaju se odmjeriti i naučiti sa strogim obzirom na vrsti obrta, a u takovu obsegu, da obuka može biti temeljita. Na sitno odkaže se svaki nauk naukovnom osnovom. Tečaj obrtničke učione traje tri godina.

§. 47.

Obrtnička učiona za obrtne naučnike, koji već u obrtni nauk k meštru stupiše ili je poseban zavod ili je uz glavnu učionu samo vrst razširene opetovnice. Ako je poseban zavod, razrede se ure naukovne tako, da učenik može na obrtni posao bez znatnijega kvara dospjevati, dakle svaki dan po uru u jutro rano, po uru ili dvie na večer a nedjeljom i svetkom još po koju više. Razširena je opetovnica, ako se za obuku naučnikom pribroji k nedjeli i svetku još koji školski praznik ili u radićaku danu večer, a ostane spojena s glavnom učionom.

Za razširenu opetovnicu dobivaju redoviti učitelji glavne učione nagradu.

Digitized by Google

Trgovačka učiona.

§. 48.

Trgovačke zadruge mogu još i s osobitom za robu i trgovinu namjenom osnovati trgovačku učionu. Pravila i naukovnu osnovu za ovu vrst učione ima potvrditi vlada.

Višja djevojačka učiona.

§. 49.

Za višje obrazovanje gradskoga ženskoga naraštaja ima se po većih gradovih na glavnu djevojačku učionu nasnovati višja djevojačka učiona od dva razreda. Nauci su isti, koji i u prva četiri razreda, samo u većem obsegu i po sustavu propisanih knjigah. Osim hrvatskoga jezika i literature uči se jedan ili još drugi jezik od živućih svjetskih jezikah, kako za kojim u gradu ili pokrajini vuče potreba, običaj ili želja ženskoga spola. Za višje gradske djevojačke učione ima rabiti posebna njihova čitanka, sastavljena s osobitim obzirom na žensko biće i žiće, na poglavita pravila estetike i plemenita ponašanja, poglavita pravila gojitbe (tieloslovje i dušoslovje).

§. 50.

U području višje pučke i obrtničke učione prestaju opetovnice, osim ako bi i dokle s prvine za nuždu ili kašnje s važna razloga trebalo uza početnu i glavnu učionu zadržati i nje. Drugčije prosti su od opetovnice naučnici, koji svršiše nižju gimnaziju, nižju realku ili obrtničku učionu.

§. 51.

Za sela, pod gradsku občinu spadajuća, gdje u gradu ili kraj njega nije za seoski puk višja učiona pučka, imaju se dvie učione gradske rabiti kao nedjeljne opetovnice za mužku i žensku mladež seosku.

ČLANAK III.

Dužnost dići i držati učionu.

§. 52.

Glede podizanja učione valja načelo: da se učiona bez uvjeta mora podići u svakom župnom mjestu i okolici, gdje u naokrug ima 60-ero za učionu sposobne djece, a najbližja učiona daleko je preko pol geografične milje.

§. 53.

Svaka školska sgrada ima se graditi po propisanu primjerku, osnovanu na pravilih paedagogično-didaktičnih, a s dovoljnim prostorom obzirom na obuku i zdravlje. Pretiesne ili drugčije krivo sagradjene školske sgrade zatvoriti će se za tu službu.

§. 54.

Uza svaku seosku učionu mora se odkazati primjeran prostor zemljišta na vrt učitelju i po mogućnosti za kušalište oko voća, vina, svile i pčelah.

§. 55.

Za učionu skrbi prije svega onaj, koji ju je sagradio i čija je. Siromašnu školsku občinu, koja učione dići i držati nemože, pomaže država iz zemaljskih školskih zakladah.

§. 56.

Čim se je podigla učiona, ima občina, koja je školu podigla, skrbiti za školsku zakladu. Dok zaklade neima ili još nije narasla za dosta jaka, trošak namiriva se iz prihoda školskoga nameta. Zakladom i svom imovinom školskom upravlja ili politička občina po ugovoru sa školskom ili školska občina sama.

ČLANAK IV.

Obrazovalište za učitelje.

(Paedagogium.)

§. 57.

Za obrazovanje vrlih učiteljskih silah mora da bude dobro uredjeno i obskrbljeno obrazovalište (učiteljište, paedagogium, praeparandia). Za svu kraljevinu imaju se postaviti u glavnom gradu Zagrebu dva katolička zavoda, jedan za mužki, drugi za ženski naraštaj, ter zato razširiti će se, preustrojiti i dovoljno obskrbiti obstojeće jur u istom gradu mužko obrazovalište. Isto će se učiniti u posebnu sporazumku s ordinarijatom i glede ženskoga obrazovališta, koje uza samostan sestarah milosrdnicah obstoji.

§. 58.

Učiteljišta jesu javni državni zavodi. Zaklade crkvenih glavarah za dobro učiteljištem uložene, ostajući zavodi uviek konfessionalni, ter dosljedno s njihovom namjenom suglasni, prelaze s istom namjenom u zemaljske zaklade školske. Učiteljištu za crkvu grčko-iztočnu dati će se primjerena državna podpora. Sljedbenici drugih konfessijah, koje neimaju svoga učiteljišta, šalju kandidate svoje u obstojeća u zemlji.

§. 59.

Za bolju obskrbu mladeži, uredniju gojitbu i pomniju pazku, pokraj učiteljišta, kao javnoga učilišta, ima se nastojati, da se podigne učiteljsko sjemenište kano zatvoren zavod za stan i hranu, o državnom trošku i veledušnu daru. Pravila i sva uredba ovakova sjemeništa ima se naknadno uzakoniti.

Digitized by Google

§. 60.

Za djevojke treba neobhodno pokraj učiteljišta urediti konvikt uz primjerenu zavodnu disciplinu, gdje bi gojenice koje badava, koje za lahku cienu imale stan, hranu i ostale potrebоće. I takovu se zavodu pravila imaju naknadno uzakoniti.

§. 61.

Na svakom se učiteljištu i učiteljištnom zavodu kano značajna biljega ima zrcaliti religioznost; jer iz toga živoga vrutka i životnoga zametka izvira svako znanje i umjeća, prava sila, koja čovjeku podaje višju moć, a učiteljskoj službi istom pravu posvetbu.

§. 62.

Za darovite, napredne i ćudoredne, a siromašne mladiće i djevojke, dok se neuvedu sjemeništa, stoji stanovit broj stipendijah, uz obvezu stipendistah, da će deset godinah obnašati učiteljsku službu.

§. 63.

Učiteljskim pripravnikom i pripravnicam za vježbu stoji uza učiteljište jedna učiona za uzor kano vježbalište. Nižja tri razreda uzorne učione stoje u jednoj sobi pod jednim učiteljem, neka se kandidati učiteljski upute, kako jedan učitelj može s dobrim uspjehom voditi tri razreda, jer bez ote vještine neima na selu pravoga učitelja niti napredka. Uzorne učione jesu državne s propisanim za razrede brojem učenikah. U druge vrsti učione idu na praktičnu obuku po gradu.

Dopusti li država, da ona bude zajedno občinska i obratno, diele se dužnosti i prava medju jednom i drugom posebnim ugovorom.

§. 64.

Na sgodnu mjestu ima se za muško učiteljište odkazati primjeren komad zemlje kano vježbalište za nauk pučkoga gospodarstva.

§. 65.

Učiteljište ima tri razreda, dva teoretična i jedan praktičan, a obuka traje tri godine. Ima se tu učenik i na višje sam naobraziti i u naucih za sve vrsti pučkih učionah utvrditi i steći si za obuku vještinu.

§. 66.

Nauci na učiteljištu jesu sljedeći: Vjeronauk (liturgika, crkvena poviest, katehetika), paedagogija (s naukom o čovjeku i njegovu tjelesnom sastavku i sa psihologijom), didaktika i metodika s kratkom poviesti gojitbe i obuke; jezikoslovna struka, i to: slovnica, skladnja, deklamacija, stilistika i poviest književnosti hrvatske; jezik njemački; zemljopis i poviest s narodnim ustavom; prirodopisne znanosti (zoologija, botanika, mineralogija); fizika; obrtoslovje s obrtničkom kemijom ili lučbom; računstvo; prostoromjerstvo s risanjem; gospodarstvo s osobitim obzirom na vrt i povrtlinu, voće, vino, svilu i pčele; krasopis; muzika (naročito na orgulje) s pjevanjem.

Za ženska učiteljišta nauci: Vjeronauk, paedagogija, didaktika i metodika s kratkom poviestnicom literature hrvatske, njemački jezik, poviest sa zemljopisom, prirodne znanosti (opisne i naravoslovne); pisanje, risanje, pjevanje, tudji jezici, kućno gospodarenje i žensko ručno djelo.

§. 67.

Obuka se kroz sve nauke vodi na jeziku hrvatskom. Mora se ipak na svakom učiteljskom obrazovalištu pružiti prilika za učenje tudjih jezikah, koji budućemu učitelju mogu trebati s obzirom na kraj zemlje i vrsti učione.

§. 68.

Na učiteljištu jest ravnatelj, koji je za jedno glavni redoviti učitelj, kateheta, koji uz vjeronaučne struke preuzima još paedagogiju i didaktiku; dva glavna redovita učitelja, jedan ili dva pomoćna učitelja i učitelj glasbe i pjevanja. Isto tako ima se razrediti uprava i učiteljstvo u posebnu sparazumku s ordinarijatom na obstojećem ženskom učiteljištu.

§. 69.

Redoviti učitelji učiteljišta stoje na stepenu učiteljah srednjih učilištah, te pogledom na namještaj, plaću i mirovinu valjaju i za nje ista načela i pravila.

§. 70.

Učiteljišta stoje pod neposrednim nadzorom zemaljske školske oblasti i nadbiskupskoga vieća, te vrhovni pučkih učionah ravnatelj i povjerenik nadbiskupski drže taj zavod pod pazkom svakim probitačnim načinom neposredno i putem obaviestih.

§. 71.

Tko je naumio stupiti u učiteljište, mora dokazati svjedočbami: da je s dobrim uspjehom u nauku i s pohvalnim ćudorednim ponašanjem svršio barem nižju gimnaziju ili nižju realku, da je navršio šestnajstu godinu života, a da je dosta jake i zdrave gradje i bez grdnije pogreške tjelesne. Naravna mana na duhu čini takodjer nesposobna za učiteljsku službu. Osim dobre svjedočbe školske mora se sposobnost za učiteljište dokazati prijamnim izpitom pred učiteljskim sborom učiteljišta; izpit ima se vrtiti izuzam klasičke jezike oko naukah, što se predavaju na nižjoj gimnaziji i realci.

Za prijam u žensko učiteljište valja ista ustanova, s tim samo različitim zahtjevom, da je čeljade svršilo višju djevojačku učionu.

§. 72.

Kad se je svršio nauk kroza sva tri tečaja, ima se kandidat staviti na izpit iz svih na učiteljištu predavanih naukah. Na izpit šalje vlada i duhovno nadbiskupsko vieće

Digitized by Google

svako svojega povjerenika, koji s učiteljskim sborom podpišu takodjer svjedočbe zrelosti, ovrstovnice ili osposobnice. Osposobi pako prva ota svjedočba ili samo za jednostavne pučke ili glavne, ili višje pučke ili gradjanske učione, a u svakom slučaju valja samo za namještenje u podučiteljsku ili privremenu učiteljsku službu. Za definitivni namještaj za učitelja valja se još posebice osposobiti izpitom, komu se ima podvrći, pokle je barem dvie godine služio.

Za ovu vrst osposobljenja imenuje zemaljska školska oblast po dogovoru s nadbiskupskim viećem posebnu stalnu ili promjenljivu komisiju, pri čemu ima služiti načelo, da ovamo osobito idu ravnatelji i učitelji učiteljišta pak i drugi školski vrstaci. Opetovati izpit samo je jedanput slobodno. Iznimku po predlogu komissije izpitne dozvoli načelnik vrhovne školske oblasti.

§. 73.

Za višje još naobraženje učiteljah za učiteljište i strukovne učione može vlada polag razpoloživih novčanih silah poslati po kojega odlična mladića kamo na vrstan paedagogium pokraj sveučilišta i veletehnike.

§. 74.

Biskupi će pomno bditi, da bogoslovi u dovoljnu obsegu osim katehetike uče još i generalnu didaktiku i methodiku, i u obće teoretično i praktično osposobe se za vrstne katehete i ravnatelje.

ČLANAK V.

Pravice i dužnosti učiteljske.

§. 75.

Služba u javnoj učioni jest javna čast, te su učitelji javni častnici.

§. 76.

Učitelja izabire većinom glasovah s obzirom na §§. 7., 9., 95. širje občinsko vieće, i to na selu i u trgovištu pod upravom kotarskoga nadzornika i županijskoga povjerenika, a izbor šalje se na potvrdu preko biskupske stolice na zemaljsku vladu. Za vrieme učitelja ili podučitelja postaviti može kotarski školski nazornik.

§. 77.

Učitelj mora da bude one vjere, koje biljeg nosi učiona; njegova vjerozakonska načela i sve relegiozno žiće mora da je neporočno.

§. 78.

Od učiteljske službe mora se odbiti svatko, tko je obsudom i kaznom sbog prosta zločina postao nesposoban za druge izbore. Ako je takova osoba izabrana, izbor se ukida i naredi nov izbor. Izabranu ima se uzkratiti potvrda i namještaj: ako ima na sebi znatnu ćudorednu pogrješku ili opačinu, ili se je okrivio činom, sbog kojega bi mogao biti skinut učitelj jur namješten.

§. 79.

Broj učiteljskih silah ravna se po vrsti učione, broju učeće mladeži i po prostoru. Na početnoj učioni seoskoj nauča jedan učitelj sve razrede, dok za svu djecu ima dovoljna prostora u jednoj sobi.

Čim je broj mladeži prerastao ili za jednoga čovjeka, što se računa na 80 glavah djece, ili prešao pravilan prostor sobe, mora se uzeti još jedna učiteljska sila s odlučenim prostorom. Učiteljsko mjesto jedanput postavljeno smije se dokinuti samo s velikih razlogah s dozvolom vlade.

§. 80.

Na glavnoj i drugih strukovnih gradskih učionah služi toliko učiteljskih silah, koliko je razredah.

§. 81.

Kateheta na seoskih početnih učionah jest župnik ili njegov duhovni pomoćnik. Da se ova dužnost sviestno vrši, ima strogo paziti kotarski nadzornik, ter nemar višjim oblastim javiti. To će isto učiniti i organi državne oblasti školske, čim opaze ili čuju od nalježna razložnu tužbu. Duhovni pomoćnik, ako je u župi višja učiona ili ako obavlja službu katehete u više nego jednoj učioni, dobiva primjerenu nagradu. Katehetu za daleke filijalne učione idu kola.

§. 82.

Za glavne i druge vrsti gradskih učionah postave se za vjeronauk i duhovnu upravu katehetska mjesta prema broju naukovnih urah, pri čemu se ima računati i druga katehetina oko učione duhovna služba.

§. 83.

Redoviti učitelj učione dužan je s djecom za svećenikom opetovati vjeronauk i nastojati, da ga nauče, a na selu, gdje svećenik nemože redovito dospievati, dužan je on vjeronauk i sam raztumačiti.

§. 84.

Katehetu za glavne i druge gradske učione imenuje na temelju razpisana natječaja i izpita oná biskupska duhovna stolica, kamo u područje učiona spada, a imenovanje šalje na potvrdu zemaljskoj vladi. Pravedne želje občinskoga vieća, ako se jave, imaju se pri imenovanju uvažiti.

§. 85.

Koliko učitelj ima službovati kano učitelj, visi o potrebi učione, nu što bi bilo preko 30 urah na tjedan, mora mu se posebice naplatiti. Učitelj nesmije preuzeti na se posla ili službe po učiteljski ugled pogrdne. S učiteljskom

Digitized by Google

službom dobro se slaže služba orguljara i pjevača u crkvi (ne zvonara i crkvenoga podvornika), što se s uvjetom ili bez njega ima točno napomenuti u natječajnom razpisu.

Na veće dužnosti nego su u natječaju bile spomenute i u dekretu točno naznačene, nije učitelj obvezan. Na vještinu u orgulanju ima občina pravo paziti pri izboru.

§. 86.

Učiteljska plaća mora se odmjeriti tako: da učiteljska osoba nemorajući se porad živeža obtršiti drugovetnim poslom, može primjerno svojoj časti i okolovštinam mjesta živiti, obitelj držati i sve sile učioni posvetiti. Kao norma, izpod koje se nesmije saći, jest za selo: tri stotine forintih u gotovu, za trgovište 500 for., za grad 600 for. u gotovom, za glavni grad 700 for. Za podučiteljske osobe na selu 200, u gradu 300 for. Plaća raste još polag vrsti učione.

§. 87.

Plaća se bere na mjesečne obroke. Za redovito plaćanje odgovorna su gradska vieća zemaljskoj vladi, a trgovištne i seoske občine županiji, županije vladi. Na opetovanu tužbu sbog neuredna plaćanja odredi zemaljska vlada, da se razporezani školski namet računa i pobire skupa s državnom štibrom, i tada učitelj bere plaću kod obližnje financijalne pjeneznice. Ili taj paragraf ovako:

Plaća se bere na mjesečne obroke. Ravnatelj i druge učiteljske osobe glavnih i drugih gradskih učionah, gdje su dobro uredjene občinske pjeneznice, beru plaću iz občinske pjeneznice, ter za redovito plaćanje odgovaraju občine zemaljskoj vladi. Od seoskih školskih občinah razporezani školski namet pobira se s državnom štibrom, te učitelj bere plaću kod obližnje financijalne pjeneznice.

§. 88.

Svaka učiteljska osoba definitivno namještena i njihove udove i sirote imaju pravo na mirovinu (penziju) po istom mjerilu jednako, kano i državnici, častnici i činovnici. Za mirovinu računa se i ono vrieme, koje je tko poslje osposobljenja probavio služeći na javnoj učioni. Za trideset godinah službe ide puna normalna plaća za mirovinu, ili ako je občina tako blagodarno naredila, s doplatkom jednim ili svakim.

Učitelj, plaćan iz državne pjeneznice, bere iz iste i mirovinu.

§. 89.

Za mirovinu učiteljem pučkim imaju se brigom občinah, učiteljah, darom i državnom podporom dići zaklade. Občine, koje to mogu učiniti same za sebe, i učinile su, proste su od svake u to ime razporezane daće. Na tanko označiti i narediti zakladam ovakovim pravila i način ima se posebnom naredbom.

§. 90.

Učiteljska osoba, za koju se pokaže lošim uspjehom naukah, da je nesposobna, a lošu je uspjehu uzrokom neznanje i nevještina, mora se opet podvrći osposobnomu izpitu. Ako propadne na tom izpitu, ima na predlog izpitne komisije odlučiti zemaljska školska oblast, može li se ostaviti u službi kano podučiteljska sila, ili se posve odbiti od učiteljske službe.

§. 91.

Kada se učiteljska osoba zateče u službi i dužnosti nemarna i neuredna, ima se s njom postupati upravnim putem discipline, nezavisnim od kakova drugoga postupka kaznenoga. Po takovu ravnatelja ili učitelja na nižji stapen ili plaću oboriti ili sa službe ukloniti, može se samo na temelju redovita disciplinarnoga postupka. Osim slučaja u prvašnjem paragrafu spomenuta degradaciji ili posvemašnu skinuću povodom i uzrokom mogu biti nepopravljiva nebriga i nemar u službi, grdan prestupak moralni ili prestupak gradjanski, sbog kojega sudi sud kaznu težke tamnice. Ovu kaznu izriče zemaljska školska oblast u sporazumku s dioecezanskim konsistorijem.

Nastala morda razmirica izmedju ove dvie oblasti, ako se drugčije nesmire, ide do Nj. c. i kr. apost. Veličanstva.

§. 92.

U svakom kotaru drži se u godini barem jedan put učiteljska skupština ili konferencije.

Zadatak, što ga za takove konferencije ima svaki učitelj pismeno izraditi i na njoj se razpravljati, daje zemaljska školska vlast, a može dati i duh. stolica. Osim zadana pitanja vrti se razprava oko gojitbe i obuke, vladanja i postupanja učiteljeva u školi i izvan nje; u obće u takove skupštine ide sve, što može poslužiti učiteljstvu za veću znanost i vještinu, čim se veže prijatna i srdačna sveza medju učiteljstvom i njegovim poglavarstvom, budi volja k službi i bodri se uzajaman duh bratinski. Dobro mogu poslužiti učiteljskomu napredku kotarske knjižnice učiteljske, u koju idu bogate zavjetkom koristnim, a za pojedince preskupe knjige paedagogične, didaktične i listovi, ter se po mogućnosti ima skrbiti i za nje.

ČLANAK VI.

Uprava pučkih učionah.

Ravnanje.

§. 93.

Za ravnanje nutarnjih posalah stoji nad svakom učionom ravnatelj. Ravnatelj ravna i pazi obuku, učbene načine u nauku, naukovnu osnovu, pazi red, svu disciplinu i službovanje učiteljah, ter je učiteljem bližnji i neprosedni poglavar.

Digitized by Google

§. 94.

Ravnatelj svakoj početnoj učioni na selu jest župnik ili župni upravljatelj. Tko da bude ravnateljem kojoj glavnoj i ostalim gradskim učionam: da li župnik, kateheta, jedan od učiteljah, ili navlastito poseban ravnatelj za svaku ili za više učionah u mjestu po jedan, ima polag okolovštinah u sporazumku s konsistorijem opredieliti zemaljska vlada.

§. 95.

Za vanjske poslove školske stoji nad učionom školsko vieće. Školsko vieće skrbi: za uzdržavanje školske sgrade i čistoću u njoj, za školsko zemljište, školske sprave i druga propisana obučna sredstva i sve materijalne potrebštine, zatim ima školsko vieće upravljati ili nadzirati upravu školskoga fonda ili zakladah i svu imovinu, pregledavati škoslke račune, občinskomu vieću predlagati način i svotu, kako se i na koliko ima razporezati i pobirati školski namet ili školska daća, skrbiti, da učitelji uredno dobivaju plaću; dalje popisiva mladež za učionu doraslu i sposobnu, redi i pazi u smislu svoga zakona §§. 26.—31. na polazak učione, ide na izpite, njegovo je razpitati tužbe i razmirice medju roditelji i učitelji, ter po naravi i stepenu razmirice ili ju smiriti ili poslati na višje oblasti, primati pisma, ovršivati u svojem djelokrugu zakone i naredbe, pisma čuvati, ter oko občine i občinarah skrbiti za napredak učione. U obće na školsko vieće idu sva prava, dužnosti i poslovi, koje zakon nije pridržao za vladu i njezine organe.

§. 96.

Školsko vieće sastavi se u trgovištu i na selu ili za svaku učionu posebno, ili po jedno za sve učione u obsegu političke občine, ter se po tom zove: župno, seosko ili občinsko školsko vieće. Svaka užja školska občina ima pravo kratiti se, da nepristupi s drugim u širju občinu, i prosvjedovati, ako sama ima dovoljne za školsko vieće jakosti i sposobnosti, a od zajednice s drugimi boji se s razlogom gubitka, štete ili nazadka.

Prema obsegu i zadaći školskoga vieća ima mu se opredieliti broj članovah. U vieću župne i u župi filijalne učione ima na glavu mjesto i glas: ravnatelj (župnik ili župni upravitelj), koji je ujedno predsjednik, župni duhovni pomoćnik, učitelj i učiteljica, i ako učiona ima zaštitnika, budi velika darovnika oko sgrade i zemljišta, i on ima na glavu mjesto i glas u vieću; a drugi se članovi u potrebitu broju izabiru. Gdje učiona ima više učiteljah, ide na vieće najstariji službom. Pravo izbora ima svaki u obsegu škole samostalan poreznik.

§. 97.

Ako se gdje za sve učione u obsegu političke trgovištne ili seoske občine po dogovoru ima sastaviti jedno školsko vieće: stolac i glas na glavu imaju u njem načelnik ili njegov zamjenik, župnici župah u obsegu občine, školski zaštitnik, ako sve učione ili barem dvie imaju osobita dobročinca, zatim po dva člana izabire svaka školska občina, jednoga zastupnika sebi učitelji, ili ako ih u občini ima preko deset, tada dva. Ako je u občini vice-arhidjakon ili drugi kotarski nadzornik, on je i predsjednik školskomu vieću, a drugčije izabire si predsjednika samo školsko vieće.

§. 98.

Gradovi sastave jedno školsko vieće za sve učione. U gradskom školskom vieću osim potrebita i razmjerna broja članovah, koje izabire gradsko občinsko vieće, ima stolac i glas župnik, ili ako je u gradu njih više, po jedan, kojega odredi duhovna stolica; katehete, učitelji i učiteljice biraju u vieće po jednoga zastupnika, ili gdje ih ima preko 10, na svakih deset glavah po jednoga.

Gradsko školsko vieće bira si samo predsjednika.

§. 99.

Školskomu vieću traje rok, dokle i samu občinskomu vieću. Članovi školskoga vieća moraju da budu one vjeroizpovjedi, koje biljeg nose učione. Ako pako u školsku občinu spada puka druge vjeroizpovjedi, ima on po pravednu razmjeru biti u školskom vieću zastupan po članovih svoje vjere. Članovi mogu biti i po drugiput izabrani.

§. 100.

Školsko vieće bira iz svojega krila častnike za obnašanje različitih službah. Predsjednik pazi na sve poslove vieća. Svaki je častnik odgovoran za svoj posao i vieću i višjim vlastim. Predsjednik, ako nije od vieća ovlašten, a potreba je ili posao silan, obavi sam, ter naknadno obaviesti o tom vieće. Sastanak drži vieće redovito za svaku veću potrebu ili usljed važna dopisa.

Nadziranje.

§. 101.

Školski kotari sudaraju se s crkvenimi kotari. Izmedju pojedinih učionah i svega školskoga kotara pak vrhovne školske oblasti i duhovnih stolovah stoji kotarski školski nadzornik kano organ državne i crkvene oblasti. Kotarski školski nadzornik jest svećenički kotarski starešina (vice-arhidjakon, protopresbiter) ili drugi školskomu poslu vještiji i revniji župnik, a tko je opredieljen i postavljen, javlja duhovni stol vrhovnoj školskoj oblasti. U slučaju potrebe mogu se jednomu nadzorniku povjeriti dva školska kotara.

§. 102.

Pod upravu i pazku kotarskoga nadzornika spadaju sve javne i privatne učione kano i gojilišta u kotaru.

Nadzornik ima se trsiti, da dobro spozna ravnatelje i učitelje, ter sposobnost i djelovanje njihovo; ima se točno

Digitized by Google

obaviestiti o stanju i napredku svake učione i u obće nastojati o razvitku i promaku pučke prosvjete kroz učione. Naročito ima:

a) Nastojati, da se podigne toliko školah i tako uredi, koliko i kako prema broju sposobnjakah treba. Za to izhodi potrebit tomu nalog, te ide u komisiju, koja o tomu radi.

b) Vidjeti, da li je škola dovoljno obskrbljena svakom potrebštinom, te kako učitelj i ravnatelj imaju pravo predstaviti potrebštine školskomu vieću, tako on u tom i u drugih poslovih ima isto vieće opomenuti, ili ako uztreba, prijaviti višjim vlastim.

c) Voditi godišnje izpite prigodom izpitah i pohodah paziti, da li učitelji prema propisu podpuno, shodno i valjano obučavaju, i koliki napredak učiniše djeca. Osim godišnjega izpita, kojom prigodom sve točno razvidi i obaviesti, kako mu se sgoda pruži, ili se prečja ukaže potreba, pohoditi će i pregledati on učionu i više putah u godini.

d) Na njega spada saslušav mnienje školskoga vieća opredieliti duže ferije.

e) Pod njegovom upravom biva izbor učitelja ili učiteljice. (Vid. §. 76.) On u slučaju potrebe postavlja privremeno učitelja i podučitelja.

f) O žiću i vrlini učitelja jedini je on vlastan izdati učitelju svjedočbu.

g) Uriče godišnje učiteljske konferencije i nje rukovodi; nastoji o kotarskih učiteljskih knjižnicah i drugih koristnih zadrugah.

h) Razglašuje višje naredbe i bdije, da se točno vrše; njegovo je savjetno slati na višje oblasti obaviesti.

Naputak za nadzornika, dokle nije promienjen ovim zakonom i dok vlada nov neizdade, ostaje prvašnji.

§. 103.

Kotarski školski nadzornik šalje ob obćenitom stanju učione, vjeronauku i ćudorednosti učiteljah i učenikah obaviest svomu duhovnomu stolu, a o svih strukah neposredno zemaljskoj školskoj oblasti; medju to duhovni stolovi, kada zatrebaju ili zahtiju, mogu potražiti obavjestnice o svih školskih strukah. Kotarski školski nadzornik služi bez plaće; nu dobiva paušal opredieljen od zemaljske vlade; zatim vožnju i dnevnicu 4 for. od dotične obćine za svaku nuždnu vizitaciju ili komisiju.

§. 104.

Nad školskim viećem u njegovu djelokrugu stoji županijska skupština, dotično poglavarstvo gradsko, te županija ima prigledati po svojem školskom povjereniku poslovom školskoga vieća. Preko županije i grada dobiva za otu stranu posalah obavjestnice zamaljska školska oblast.

Vrhovna školska oblast.

§. 105.

Vrhovna oblast za pučke kako i za druge učione obstoji kod zemaljske vlade u Zagrebu, kano posebna u razdjelu za bogoštovje i prosvjetu grana vlade. Ona vodi vrhovnu upravu i nadzor svih učionah u kraljevini. U odsječnom vieću sjedi jedan savjetnik kano vrhovni pučkih učionah ravnatelj, a uz njega su dva, obćenitoga naobraženja i vješta upravi i školskim poslovom nadzornika.

§. 106.

Na vrhovnu školsku oblast spadaju svi školski poslovi tičući se pučke učione, koji nisu prepušteni nižjim organom ili po svojoj naravi nespadaju u područje zakonodavstva ili na koju drugu struku eksekutive. Vrhovni pučkih učionah ravnatelj s nadzornici sazivati će u sgodno vrieme za razpravu važnih pitanjah i za posao oko školskih knjigah na sastanak bolje školske vrstake, a sastaviti će stalan odbor vrstakah i pouzdanikah u Zagrebu, koji će izradjene konferencijalne zadatke učiteljske svake godine uz nagradu pregledati, te vladinu vieću predlagati za pohvalu ili ukor.

Stjepan Vuković, v. r.
zastupnik naroda.

Šandor Barabaš, v. r.
narodni zustupnik.

Mavro Brooz, v. r.
vinički zastupnik.

Ladislav Kiš v. r.

Miroslav Kraljević, v. r.
zastupnik naroda.

Janko Car, v. r.
narod. zastup.

A. Jandrić, v. r.
zastup. naroda.

Makso Maller, v. r.
zastup. naroda.

Antun Labaš, v. r.
zastup. naroda.

Šišman barun Ottenfels v. r.

Hugo Anker, v. r.
narod. zastupnik.

Vilim Hatz, v. r.
zastupnik.

H. Perko, v. r.
zastupnik.

Predsjednik: Odpućuje se na školski odbor. Imadem čast vis. saboru predložiti zapisnik odbora za saborske troškove. Molim g. izvjestitelja, da bi ga izvolio pročitati i obrazložiti.

Digitized by Google

Izvjest. **Benjoš Kraljević** čita izvješće odbora za saborske troškove.

Vis. sabore! Razlozi, koji su financijalni odbor na stavljanje predloga ovoga naveli, jesu ovdje u istom predlogu posve izcrpljeni; i nedvojbeno je, da će ih vis. sabor i uvažiti; zato se neupuščam za sada u daljnje razglabanje predloga financijalnoga odbora, već mi ga je čast vis. saboru za blagohotno odobrenje i uvaženje preporučiti.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Molim vis. sabore! Da li nalazi vis. sabor ovaj predmet prešnim, za da se odmah u pretres uzme.

(Glasovi: Može se odmah.)

Vis. je sabor odlučio ovaj predmet prešnim proglasiti. Molim, neka se izvoli izraziti, da li ga prima.

(Glasovi: Prima.)

Dočim neima protuslovja, to izričem odluku, da je vis. sabor ovaj predlog primio.

Najprešnije je, vis. sabore! da se zakoni tičući se naše domovine proglase. Molim g. bilježnika, da ih izvoli pročitati.

Ljudevit Vukotinović: Molim, da mi vis. sabor samo njekoliko riečih dopusti. Mi smo imali već više podnesakah i predlogah, koji za sobom donose opredjeljenje novca, glede kojega će sabor morati odlučiti pozitivno. Ja mislim, da nemožemo zakone valjano stvarati, dok nebude budget, proračun ustanovljen, zato predlažem, da bi se vis. vlada pozvala, neka čim prije, i ako je moguće odmah poslje uzkrsa vis. saboru proračun predloži, onda bi vis. sabor znao, koliko može kojemu zavodu opredieliti, i koliko će mu za razpoloženje ostati.

(Glasovi: Tako — Tako.)

Predsjednik: Vis. sabore! Predlog je ovdje učinjen, da se vis. vlada, koja de facto obstoji, pozove, da vis. saboru proračun zemaljskih troškovah predloži.

Molim, imade li vis. sabor kakvu opazku proti ovomu predlogu?

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja toga nerazumijem. Kako mi znamo, faktično je vladu preuzelo ministarstvo u Pešti. Pitanje je, hoće li ono predložiti taj proračun ili naš ban; ali po kojem će pravu on to učiniti, kada su svi poslovi od kancelarije prešli na ministarstvo u Pešti, dakle i dužnost proračun predlagati. Ja nenalazim mogućnosti proračun zahtievati od vlade prije nego što bude ustrojena.

Vel. župan **Petar Horvat**: Vis. sabore! Mislim, da neima nikakove zaprieke, budući nije nitko prigovorio, kada je svietli ban predložio prije njekoliko danah osnovu zakonsku, što takodjer u djelokrug zemaljske vlade spada, koja je na čelu; s toga mislm, da je interpelacija g. zastupnika Vukotinovića sasvime na mjestu, i vlada može i hoće tomu zahtjevu zadovoljiti, jer je to jedan od najvažnijih predmetah, koje ima riešiti ovaj sabor.

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Ja mislim, da se tu predlog g. zastup. Vukotinovića nemože primiti, jer u razpisu ministarstva, uz protu podpis g. Andrássya i g. Bedekovića na sva municipija razaslanom, stoji direkte ta objava, da ono rukovodi dotle vladu, dok se domaća autonomna vlada zakonitim putem neustroji.

Ja mislim, da pred vrati stoji, da se ta domaća vlada ustroji; a čime bude ustrojena, podnieti će odmah proračun. S toga držim, da je to sasma suvišan predlog, kada se nezna, koja će vlada predložiti taj proračun.

Predsjednik: Možebit bi mogli prednjim putem udariti, jer o tom neima dvojbe, da je ban glava zemlje. Možebiti bi se moglo reći, neka se svietli ban pozove, da on svojim putem učini, da se proračun predloži; a on će već znati, tko ga ima predložiti.

Dr. **Ante Stojanović**: Kako će to svietli ban podnieti, kada još nije vlade. Zakon kaže, ban je predsjednik vlade, ali on još proračuna podnesti nemože, dok se vlada neustroji, jer nezna, na što će trošiti, i koliko će trošiti. Mislim s toga, da pričekamo, dok se vlada neustroji; a čim ona u život stupi, podnesti će ona proračun, da vidi, koliko imade trošiti.

Simo Filipović: Vis. sabore! Ja dajem važnost predlogu g. zastup. Vukotinovića; ali sam takodjer toga mnienja, da je ovaj predlog još preran, jer vlada još nije ustrojena, a po osnovi, koja je predložena za ustrojenje vlade, sravnjivanje i podnašanje proračuna spada u odjel prvi, u odjel za unutarnje poslove; a ovaj odjel još nije ustanovljen, i tako nemamo organa, koji bi taj posao obaviti imao. Tako dakle, davajuć važnost samomu predlogu, mislim, da je prerano učinjen, i da bi se odložiti imao za onda, kad osnova o ustrojenju vlade bude prošla saborsku debatu, i kad zakonom postane. Po tom bi u smislu same osnove u dužnost vlade, specijalno odjela za unutarnje poslove spadalo, da taj proračun saboru podnese.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja mislim, da nijedan čas nemože biti zemlja bez vlade bilo legalne ili faktične. Vlada, koja inače razpolaže poslovi svimi, ona može i proračun predložiti. Ja dakle pristupam predlogu g. predsjednika, da pozovemo bana, da on njekim načinom podnesak proračuna saboru dobavi.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja držim svakako, da je taj predlog prerano stavljen; jer u proračun pripadaju i plaće činovnikah buduće vlade; to je glavni dio proračuna, a jer neima činovnikah, neima vlade, što će ban staviti u proračun? S toga se slažem s predlogom g. zast. Stojanovića, da je predlog g. Vukotinovića preran.

Predsjednik: Želi li još tko progovoriti?

Janko Car: Vis. sabore! Meni se čini, da predlog g. zastupnika Vukotinovića nije preran, jer, zavlačit tim, da proračun dodje u ovaj vis. sabor, čini mi se pogibeljno. Pitanje je, ako se dogodi, da još ove godine možebit nebude vlada ustrojena, onda neće ni tako dugo doći proračun za ovu godinu pred vis. kuću. Ja nenalazim nemogućnost predloga, da se proračun sad podnese; po nagodbi odgovoran je

Digitized by Google

saboru ban, dakle se može pozvati, da on sam predloži proračun. A na taj prigovor, kako će plaće činovnikah, koje nisu stvorene, u proračunu predložiti, lahko se da odgovoriti, jer će se te plaće predložiti eventualno. Zato mislim, da je predlog g. Vukotinovića umjestan, i ja ga podupirem.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Mislim, da se ovdje u stvari nepreinačuje ništa, da li se učini poziv ili ne. Što se same stvari tiče, i ja se takodjer slažem s predlogom g. zastup. Vukotinovića, da neima potežkoće bana pozvati na podnesak proračuna, dočim po nagodbi znamo, da on na čelu autonomne vlade stoji. Imademo i osnovu o uredjenju zemaljske vlade po njem podnešenu. Zato mislim, dočim se i onako o tom radi, te se proračun već faktično i sastavlja, da je na svaki način onaj expediens, koji je gosp. predsjednik saborski izjavio, najshodniji; jer, u koliko bi ban na kakve potežkoće o tom poslu naišao, to je njegova stvar izravnati ih i u položaj doći, da zadovolji želji sabora. A meni je poznato, da se o tom već radi, a da se ima očekivati, da će taj proračun, čim dogotovljen i mogućnosti bude, saboru podnešen biti. Držim dakle, da je to sasvime njekim načinom indiferentno, jer, koliko se sjećam, ovdje je bilo već izjavljeno prvih danah, da će ovaj proračun čim prije podnešen biti. Zato neuvidjam potežkoće nikakove, da se nebi mogao od strane sabora svietli ban umoliti, da učini nuždne mjere, da se ovaj proračun čim skorije podnese; a on će sjegurno po mogućnosti nastojati, da tome zadovolji.

Zato pristajam uz predlog g. zastupnika Vukotinovića.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja sam predlog stavio, i usudjujem se samo njekoliko riečih jošće kazati. Ako je mislio g. predlagatelj g. Vukotinović, da se vlada interpelira u pogledu proračuna, kao što je to g. vel. župan Horvat kao interpelaciju shvatio, onda ja odustajem od svoga prijašnjega predloga, i pristajem uz tu interpelaciju, da se naime ban interpelira, što misli o proračunu, hoćemo li ga skoro dobiti, da vidimo, kako zemaljski troškovi stoje. To je jedini expediens, da iz ovoga neizvjestnoga stanja izidjemo, da saznamo, od koga da išćemo proračun. Onda je njegovo odgovoriti, kako se i na koji način to može udesiti. Tako ćemo i vladu izbaviti iz neizvjestnoga položaja, da nepozivamo neznajuć koga da pozivamo. Dakle neka se interpelira ban, jer na drugog se obratit nemožemo, nego na svietlog bana, koji je glava zemlje i vlade.
Dakle sam za to, da se predlog g. Vukotinovića svede na interpelaciju vlade u osobi bana, pak ćemo viditi, kako ćemo se u tom predmetu ravnati.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Smisao mojeg predloga i moja želja jest, da obratim pozornost vis. sabora na taj predmet, t. j. na uvaženje novčanih silah, kojimi će imat sabor razpolagati i to tim većma, što su od više stranah zahtjevi stavljeni na sabor u tom poslu. Treba da sabor u tom ima orientaciju, da znamo čim imamo razpolagati. U ostalom držim se strogo zakona, nagodbe, koja kaže, da na čelu autonomne vlade stoji ban i da je saboru odgovoran. Naša briga ni posao nije upuštati se u to, kako će proračun biti sastavljen, nego je naš posao čuvati naša prava i braniti ih i to zahtievati, da čim prije u posjed prava našeg dojdemo. Čini mi se, da je to naša dužnost. Dakle u tom smislu držim, da je sasvim shodan i potreban moj predlog, tim većma što neznamo, kad će vlada sankciju zadobiti, kad li u život stupiti. Tu vrieme nije opredieljeno niti se može opredielit. Ako dakle bude još više mjesecih prošlo do toga, neznamo u kakovu će stanju biti sabor glede prava svojeg, glede uvidjenja u svoje novčane sile, kojimi on ima pravo raspolagati. Tu se radi ne samo o državnom novcu nego i o domaćih zakladah, kojimi zemlja razpolagati ima. U tom smislu dakle ja tumačim svoj predlog tako, da se interpelacija stavi na glavu naše vlade, a to je ban.

Predsjednik: Predlog g. zast. Vukotinovića glasi, da se preuzv. g. ban kao glava zemlje interpelira, da se proračun zemaljski ovom vis. saboru podnese. Prima li vis. kuća ovaj predlog? Molim, da se gospoda izvole dignuti.

(Prima se.)

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Visoko predsjedničtvo! Prije nego je posljednji put sabor odgodjen, izaslan je iz sredine sabora odbor, koji će velevažni predmet kanala od Vukovara do Jaruge u pretres uzeti. Mene je tom prilikom čast dopala, bit predsjednikom tog odbora, i nisam bio u stanju do dan danas sjednicu zakazati, jer mi manjkaju akta, koja se na taj predmet odnose. Zato sam slobodan, vis. predsjedničtvo umoliti, da se ta akta pribave, da čim prije dužnosti svojoj zadovoljimo.

Ljudevit Raizner: Ja sam izvjestitelj tog odbora i mogu objaviti, da sam tražio ta akta kod nam. vieća; ovo se je obratilo na preobstojavšu dvorsku kancelariju, a od onda je došlo riešenje, da se svi dotični spisi nalaze kod ministarstva vojničkog. Onda sam ih tražio kod General-Commande u Zagrebu, i tu mi je javljeno, da se svi ti spisi nalaze kod ministarstva vojnoga u Beču.

Predsjednik: Vis. sabore! G. interpelant je sad čuo, kako stvari stoje, da aktah neimamo, dakle niti ih možemo g. predsjedniku odbora izručiti. Neka vis.sabor izvoli odlučiti, ima li se putem kakve požurnice od strane sabora ta stvar pospješiti, ili da se predsjedničtvo sabora obrati na dotično mjesto, da se pribave i ta akta.

(Glasovi: Predsjedničtvo.)

Odlučeno je na ovu interpelaciju, da se predsjedničtvo obrati, da se akta ova saboru priobće, i onda g. predsjedniku dotičnog odbora izruče.

Bilj. **Ljudevit Rajzner** čita:

Digitized by Google

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po božjoj milosti cesar Austrijanski, kralj Ćeski i apostolski kralj kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonie i Dalmacije

dajemo ovim na znanje svakomu, kojega se tiče, da — kadno smo želeći se posavjetovati sa viernimi Nam velmožami i zastupnici mile nam Naše Ugarske i posetrimih joj kraljevinah poradi svetčane krunitbe naše i poradi ustanovljenja drugih, na promaknuće blagostanja države smjerajućih naredabah, na 10. prosinca g. 1865. u sl. kralj. gradu Peštu državni sabor po zahonu sazvali, otvorivši ga božjom milošću licem i neprekidno predvodeć ga, — vierni Nam zemaljski velmože i zastupnici po svršenoj sretno na dan 8. lipnja 1867. krunitbi Našoj putem odgovornoga Nam ministarstva Veličanstvu Našemu njeke zakonske članke podnesoše, štono ih prije i poslje krunitbe Naše jednoglasno ustanoviše, moleći Nas pokorno, da iste zakonske članke sa svim kolikim im sadržajem umjestnimi, milimi i primljenimi izpovjedivši, istim kraljevsku Našu privolu podieliti, te u smislu §. 2. IV. 1847/8. iste jošte tečajem ovogodišnja zasjedanja saborskoga, kao krunjeni kralj zemlje Našom kraljevskom moći odobriti, potvrditi i posvetiti, te kako sami obdržavati, tako i po drugih obdržavati dati blagoizvolimo. — Kojih zakonski članakah sadržaj jeste sljedeći:

Zakonski članak (I. 1867.)

o krunisanju Njegovo Veličanstva Franje Josipa I. za kralja Ugarske i posestrimih joj kraljevinah. (Sankcioniran 28. sapnja 1867.)

Poštò se je Njegovo Veličanstvo slavno vladavši gospodar Ferdinando I., car austrijanski, kralj ugarski ovoga imena V. vladanja svetčano odrekao, — i pošto je nadalje Njegova Prejasnost carsko-kraljevski nadvojvoda Franjo Karlo, komu bi po nasljednom redu nasljedstvo na prestol bilo pripadalo, svoju nanj odreku ravnom svetčanošću očitovao, — te pošto je usljed toga Njegovo Veličanstvo Franjo Josip I., kao prehvaljenoga, ljubljenoga mu otca prvo-rodjenik, kao takov po ustanovljenom u 1. i 2. članku godine 1723., redu nasljedbe zakonom ovlašćeni za Ugarsku i posestrime joj kraljevine nasljednik vladanje zbilja i preuzeo: to su vierni zemlje ove velmože i zastupnici, držeći se sadržaja prenavedenih zakonskih članakah i sljedeći prinadležeću si dužnost podaničke viernosti, prenapomenutoga najblagostivijega gospodara svoga uz izdanje milostive njegove zavjernice i položenje krunitbene zakletve onako, kako se jedna i druga u sljedećem članku uzakonjena nalazi, prizvavši u pomoć svemogućega Boga, jednoglasnom izjavom radosti i iskrenim pozdravom svojim prema svetčanomu obredu krunisali svetom i apostolskom krunom Ugarske.

Zakonski članak (II. 1867.)

o uzakonjenju kraljevske zavjernice, što ju je Njegovo kr. Veličanstvo prije posvete i krunitbe izdalo, i kraljevske zakletve, koju jeprigodom krunisanja položilo. (Sankcioniran 28. srpnja 1867.)

Kako kraljevska zavjernica po Njegdom kralj. Veličanstvu prije obavljene sretne posvete i krunitbe zemlji izdana, tako i položena za krunitbe kraljevska zakletva uvršćuju se medju zemaljske zakone u cielom njihovom zadržaju evo ovako kako sliedi:

Mi Franjo Josip Prvi, po milosti božjoj car Austrijanski, Ugarske, Ceske, Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Galicije, Vladimirije, Rame, Srbije, Kumanije i Bugarske kralj apostolski; kralj Ilirije, Jerusolima itd. itd.; nadvojvoda Austrije; veliki vojvoda Toskane i Krakova; vojvoda Lotaringije, Solnograda, Štajerske, Koruške, Kranjske i Bukovine; veliki knez Sedmogradski i Pokrajnski; grof Moravski; vojvoda gornje i doljnje Slezke, Modene, Parme, Pijačence, Gvastale, Osviečina i Zatora, Tješina, Friaula, Dubrovnika i Zadra itd.; grof Habsburga, Tirola, Kiburga, Gorice i Gradiške; knez Trienta i Briksena; pokrajinski grof gornje i doljnje Lužice i Istrije; grof Hohenemsa, Feldkirha, Bregenca, Sonenberga itd.; gospodar Trienta, Kotora i Slovenske pokrajinske grofovine itd. itd.

Kao Ugarske i posestrimih joj kraljevinah kralj apostolski dajemo na uspomenu redci ove Vaše zavjernice: da je — pošto se je Nj. Veličanstvo slavni vladavši gospodar Ferdinando I., car austrijanski, kralj ugarski imena ovoga V., naš duboko poštovani i ljubljeni stric, izdanom u Olomucu još 2. prosinca 1848. odričnom listinom, kakono austrijsko-ugarske krune, tako i krunah ostalih pod njegovom vladom stojavših zemaljah svečano odrekao; i pošto je nadalje Njegova Prejasnost, carsko-kraljevski nadvojvoda Franjo Karlo, naš duboko poštovani i vrlo ljubljeni otac, komu bi po nasljedbenom redu pripadalo bilo nasljedstvo na prestol, svoju odreku nanj istom prilikom i ravnom svetčanošću očitovao — po ustanovljenom u 1. i 2. članku godine 1723. nasljedbenom redu, na Nas, kao zakonom ovlašćenoga nasljednika spalo nasljedstvo na prestol kraljevski u Ugarskoj i posestrimih joj kraljevinah. — Mi smo i zbilja preuzeli vladanje, ali poradi nadošavših težkih preponah nemogosmo se za kralja Ugarske i posestrimih joj kraljevinah krunisati dati u roku, ustanovljenu čl 3. god. 1791.

Docnije i to godine 1861. sazvasmo pomazanja i krunitbe Naše radi zemaljski sabor, te mu predložismo i prije napomenute listine ob odreci na prestol kako Nj. Veličanstva cara i kralja Ferdinanda, duboko štovanoga Nam strica, tako i Njeg. Prejasnosti najvojvode Franje Karla, sinovljim poštovanjem ljubljenoga Nam otca; nu krunitba Naša ipak poradi obstojavših okolnostih ni tada se obaviti nemogaše.

Nanovo dakle sazvasmo krunitbe naše radi na 10. prosinca g. 1865. u sl. i kr. grad Peštu sadanji ovaj zemaljski

Digitized by Google

sabor, te ga otvorismo licem i predvodismo ga neprekidno. Poslje podužih viećanjah podje Nam božjom pomoćju na radost otčinskoga srdca Našega za rukom uzpostavom ustava ukloniti one težkoće, sbog kojih kraljevska Naša posveta i krunitba dosad izostade.

Onu zabrinutost pako, što ju je zemaljski sabor god. 1861. obzirom na abdikacijonalne listinine Nj. Veličanstva, cara i kralja Ferdinanda V., duboko štovanoga i ljubljenoga Nam strica, i Nj. Prejasnosti, carsko-kraljevskoga nadvojvode Franje Karla, sinovljim štovanjem ljubljenoga Nam otca, opetovano Nam u svojih predstavkah očitovao bio, razpršila je ona pod odgovorom Našem ministarstvu u ime Naše pred licem sabora učinjena izjava: da se iz formalnih nedostatakah gore napomenutih odrekah nikakove štetne posljedice za zakonitu samostalnost i neodvisnost zemlje izvadjati nesmiju, te da se čin odreknuća na prestol u buduće ima uz osobitu napomenu Ugarske, njezinu obaviest i privolu dogadjati; pa da se za obezbjedjenje zemlje u toj stvari odmah poslje svetčane krunitbe Naše osobiti zakon stvoriti ima.

Uzevši dakle zemaljski velmože i zastupnici u obzir odredbu domaćih zakonah i želeći Nas u njihovom smislu čim prije krunisati kao zakonitoga i pravoga im nasljednika na prestol i krunu Ugarske i posestrimih joj kraljevinah, obratiše se sa podaničkom pokornošću na Nas, moleći preponizno, da Mi u smislu temeljnih zakonah zemlje i svakako prije krunisanja Našega krunitbenu zavjernicu izdati, te njom za obezbjedjenje pravah zemlje dolje naznačene članke i sve, što je u njih sadržano, primiti, kraljevskom Našom moći odobriti, potvrditi, te kakono Sami milostivo obdržavati, tako i po drugih obdržavati dati blagoizvolimo. — Ovih je članakah sadržaj sliedeći:

§. 1.

Sveto i nepovredimo obdržavat ćemo, a kraljevskom Našom moći i po drugih obdržavati dati nasljedbu na kraljevski prestol, ustanovljenu u 1. i 2. članku g. 1723. krunitbu, po propisu članka 3. god. 1791. obavljat se imajuću: prava, ustav, zakonitu neodvisnost, slobodu i zemljištnu cjelovitost Ugarske i posestrimih joj kraljevinah; — sveto i strogo ćemo obdržavati sve u istih zemljah i kraljevinah zakonito postojeće sloboštine, povelje, zakonske običaje i dosad po zemaljskih saborih stvorene, te po slavnih Naših predjih, krunisanih Ugarske kraljevih posvećene, kakono i odsad po zemaljskih saborih stvoriti i po Nas, kao krunjenom kralju posvetiti se imajuće zakone u svih njihovih točkah, člancih i zaporkah, tako, kako što će istih smisao i uporaba obćim suglasjem kralja i zemaljskoga sabora ustanovljeni biti; izuzevši ipak dokinutu onu zaporku zakona blagopočinuvšega kralja Andrije II. od god. 1222. počamši od riečih: „Quodsi vero nos“ sve do onih riečih „in perpetuam facultatem“. Za obezbjedjenje svega toga služit će i ona Naša kraljevska zakletva, što ćemo ju vrhu sadržaja ovoga Našega kraljevskoga pisma na osnovu riečih krunitbene zakletve slavnoga Nam predšastnika **Ferdinanda I.** prigodom krunitbe Naše položiti.

§. 2.

Svetu zemlje krunu dati ćemo po starodavnomu zakonitomu običaju stanovnikah zemlje i po domaćih zakonih uviek u zemlji držati i čuvati po svietskih osobah, koje se iz njihove sredine bez obzira na vjeru za to izabrale i ovlastile budu.

§. 3.

Sve one strane i pokrajine Ugarske i posestrimih joj kraljevinah, što su već natrag stečene, pa i one, što će božjom pomoćju odsele biti natrag pribavljene, pripojit ćemo u smislu krunitbene Naše zakletve rečenoj zemlji i posestrimim joj kraljevinam.

§. 4.

U onom slučaju, što da ga providnost božja daleko udalji — kad bi prekinuće sjemena obojega spola nadvojvodah austrijskih i to najprije izumrenjem nasljednikah, proizhodećih od koljena carevah i ugarskih kraljevah, slavne uspomene pradjedovah Nam VI., odnosno Karla III.; poslje blagopočinuvšega Josipa I.; napokon blagopočinuvšega Lavoslava I. uzposljedovalo, — spasti će podjedno prema ustanovi članka 1. i 2. god. 1723. na Ugarsku i posestrime joj kraljevine natrag preimućtva birati si kralja i krunisati ga, te će kod ovih zemljah po davnih običajih ostati nepovriedjeno u svojoj nekadašnjoj valjanosti i stanju svom.

§. 5.

Kao što je gore u prvoj točki sadržano, imat će, koliko god putah se u buduće ovakovo krunisanje u Ugarskoj bude po zemaljskom saboru izvršivalo — nasljednici i potomci Naši krunisati se imajući kraljevi obvezani biti, predposlati prihvat jamstvah ove zavjernice i položiti zakletvu nanj!

Mi dakle, primivši blagostivo prenavedenu molbu sabora, i sljedeći blago nagnuće otčinskoga srdca Našega, svekolike gore uvršćene članke i sav im sadržaj kako u pojedinostih, tako i u cielosti njihovoj umiestnimi i milimi Nam izpoviedamo i k istim s milostivom Našom privolom pristupamo, obećavajući i kraljevskom Našom rieči osiguravajući Ugarsku i posestrime joj kraljevine, da ćemo sve, što je navedeno, kako sami obdržavati tako i po svakom podaniku Našemu, ma bio kakova reda ili stališa obdržavati dati, — kao što ih ovom Našom zavjernicom primamo, odobravamo i potvrdjujemo.

Čega vjerodostojnosti i izviestnosti radi ovu listinu sobstvenom Našom rukom podpisasmo i kraljevsim Našim pečatom potvrdismo.

Dano u Budimu, glavnom gradu kraljevine Naše Ugarske na šestog lipnja godišta gospodnjega hiljadu osamsto i šestdeset sedme.

Franjo Josip I. s. r. Grof Julijo Andrássy s. r.

Digitized by Google

Zakletva kraljevska.

Mi Franjo Josip I., božjom milošću Ugarske i posestrimih joj zemaljah nasljedni i apostolski kralj, zaklinjemo se živim Bogom, blaženom djevicom Marijom i svimi svetci božjimi, da ćemo crkve božje, oblasti Ugarske i posestrimih joj kraljevinah i svakoga reda crkvene i svjetske stanovnike u njihovih pravih, preimućtvih, slobodi, sloboštinah, zakonih, davnih dobrih i odobrenih običajih uzdržati, svakomu pravdu i pravicu podjeljivati; Ugarske i posestrimih joj kraljevinah prava, ustav, zakonitu neodvislost i zemljištnu cjelokupnost nepovriedjeno im sačuvati, da ćemo zakone blagopočinuvšega Andrije II. (izuzamši ipak zaporku 31. istih zakonah, koja se ovako počimlje: „Quodsi vero Nos" sve do riečih „in perpetuam facultatem" (obdržavati; da granice Ugarske i posestrimih joj kraljevinah i sve, što ovim zemljam, kojim god pravom i naslovom pripada, nećemo niti otudjiti niti okrnjiti, pače da ćemo ih, na koliko moguće, umnožiti i razširiti, te sve ono učiniti, što na boljak, slavu i umnoženje ovih zemaljah po pravdi učiniti možemo. Tako nam Bog pomogao i svi svetci božji.

Zakonski članak (III 1867.)

o odreci Nj. c. i kr. apost. Veličanstva Ferdinanda V. na prestol, i Nj. Prejasnosti c. kralj. nadvojvode Franje Karla od nasljedničtva na prestol jošte g. 1848. učinjenoj. (Sankcioniran 28. srpnja 1867.)

§. 1.

Pošto se je Njeg. carsko i apostolsko kraljevsko Veličanstvo Ferdinando V. dne 2. prosinca 1848. na prestol, — a Njeg. Prejasnost carsko-kraljevski nadvojvoda Franjo Karlo na isti dan od nasljedstva na prestol — štono bi ga iza Njeg carskcga i kralj. apostolskoga Veličanstva Ferdinanda V. po smislu 1. i 2. članka godine 1723. išlo, odrekao to se obadvie te odreke od strane zemlje naknadno medju zakone uvršćuju.

§. 2.

Budući pako, da odnoseće se na ista odrekuća listine, štono su bile zemaljskomu saboru god. 1861. predložene, u obće i samo o carevini austrijskoj i prinadležećih joj zemljah govore; a Ugarsku kao samostalnu uslied vlastitoga si ustava zemlju napose i onako, kako valja niti nenapominju i budući nadalje, da iste listine poradi razprave, prijeća i uvršćenja u zakone zemaljskomu saboru u svoje vrieme niti saobćene bile nisu: to zemaljski sabor ovaj svetčani prosvjed ovime ulaže proti svim štetnim posljedicam, koje bi se odtuda samostalnosti i neodvisnosti Ugarske povući mogle.

§. 3.

Podjedno se pako poradi obezbjedjena pravah zemlje ustanovljuje za buduće, da svaka odreka na prestol, koja bi odsele nastati mogla, samo uz obavjest države ugarske i ustavnu njezinu privolu izvesti se ima

Zakonski članak (IV. 1867.)

o ponudi počastnoga poklona Nj. Veličanstvu krunisanomu kralju učinjenoj. (Sankcioniran 28. srpnja 1868.)

Zemaljski velmože i naroda zastupnici, ne samo iz starodavnoga običaja, već i pobudjeni čuvstvom iskrene privrženosti prama Nj. Velišanstvu, sretno krunisanomu apostolskomu svomu kralju, ponudiše mu u znak najnutarnije svoje radosti i najdubljega svoga poklonjenja krunitbeni počastni poklon, nadajui se, da će Nj. Veličanstvo isti primiti s običnom svojom blagostivošću.

Zakonski članak (V. 1867.)

o ponudi počastnoga poklona Njenomu Veličanstvu. sretno krunisanoj kraljici Jelisavi učinjenoj. (Sankcioniran 28. srpnja 1867.)

Zemaljski velmože i zastupnici naroda, želeći ovjekovječiti uspomenu sretno svršenoga svetčanoga krunisanja Njez. Veličanstva kraljice Jelisave i hoteći posvjedočiti svoje duboko poklonjenje, ponudiše Njez. Veličanstvu počastni poklon, nadajući se, da će ga Njez. Veličanstvo prema zasvjedočenoj prema ugarskomu narodu najmilostivijoj blagonaklonosti primiti s običnom Si blagostivošću.

Zakonski članak (VI. 1867.)

o izboru čuvarah svete krune. (Sankcioniran 28. srpnja 1867.)

Pošto bivši čuvari svete krune poradi toga, što je njekadanji Franjo Ürmeny medjutim preminuo, barun pako Nikola Vay od Vaja drugojakim službenim opredjeljenjem prepriečen bio prinadležeće si dužnosti čuvarah krune obavljati nemogahu i pošto je Nj. c. i kr. apostolsko Veličanstvo iste poslove privremeno grofu Jurju Károly-u od Nagy-Károlya i barunu Albertu Pronay-u od Tothprone i Blatnice, a po zahvali istoga barunu Antunu Nyay-u od Nyaregyháze najmilostivije povjeriti blagoizvolilo: to su zemaljskih velmože i zastupnici izsred predloženih si po Nj. Veličanstvu sposobnih za tu čast bez razlike vjere muževah, obzirom na stečene po krunu i domovinu zasluge kao i one narodu učinjene usluge, grofa Jurja Károly-a od Nagy-Károlya, pravoga tajnoga savjetnika i velikoga župana satmarskoga, kojino je s povjerenjem Njeg. Veličanstva službu čuvara krune i do sada nosio, i baruna Nikolu Vay-a od Vaja, viteza zlatnoga ključa, pravoga tajnoga savjetnika i komandera odličnoga reda sv. Stjepana jednoglasno za čuvare krune izabrali, a izabrani zakonitu zakletvu na propisani način odmah i položili.

K jednu bude prenapomenuti barun Antun Nyáry, pošto je povjerene si sa krunu ključeve predao, odriešen od svake odgovornosti, koja mu je u tom obziru prinadležala.

Digitized by Google

Zakonski članak (VII. 1867.)

o preinaci onih naredabah članka 3. zakonah god. 1847/8., što se na djelokrug nadvornika kao kr. namjestnika odnose i o odgodi izbora nadvornikova. (Sancioniran 28. srpnja 1867.

§. 1.

Budući Njegovo carsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo izvršujuću moć na temelju zakonah i ustava sredstvom odgovornoga ugarskoga ministarstva osobno obavlja; 3. pako čl. 1847/8. izvršujuću moć u odsuću Njeg. c. i kr. apostolskoga Veličanstva na nadvornika kao kraljeva namjestnika prenaša: to se ustanove §§. 2., 3., 9., 11., 17., 19., 24. i 38. člana III. 1847/8., štono se na djelokrug nadvornika kao kr. namjestnika protežu, ovime izvan krieposti stavljaju.

§. 2.

Izbor nadvornika odgadja se sve dotle, dok djelokrug dostojanstva nadvorničkoga u suglasu sa načeli odgovorne vlade nebude zakonom ustanovljen.

Zakonski članak (VIII. 1867.)

o preinaci §. 12. čl. III. 1847/8., što se odnosi na sastavljenje ministarstva. (Sankcioniran 28. srpnja 1867.)

§. 12. čl. III. 1847/8., štono naredjuje način, po kom se sastaviti imade odgovorno ugarsko ministarstvo, preinačuje se ovako, kako sliedi:

§. 1.

Na predlog ministra predsjednika drugove mu ministre imenuje Njegovo Veličanstvo.

Zakonski članak (X. 1867.)

o preinaci §. 6. čl. IV. 1847/8. (Sancioniran 28. srpnja 1867.)

§. 6. čl IV. 1847/8. preinačuje se na način sliedeći:

Pošto se saborsko ustanovljivanje godišnjega proračuna uvjek samo na jednu godinu prostire i pošto se bez nove ustanove i ponudbe porez razpisivati i utjerivati nebi mogao: to se u slučaju — da bi Nj. Veličanstvo sabor, ma iz kojega uzroka razpustilo, odgodilo ili zaključilo prije, nego što je ministarstvu zaključene račune i novi godišnji proračun predložiti, a saboru odluke svoje o njih donieti moguće bilo — sabor jošte tečajem iste godine i to u takovo vrieme sazvati ima, da mu kako zaključene račune, tako i novi godišnji proračun do konca godine u saborsko pretresivanje uzeti moguće bude.

Zakonski članak (XII. 1867.)

O zajedničkih poslovih, štono izmedju zemaljah krune ugarske i ostalih Nj. Veličanstva zemaljah postoje, i o načinu njihova obavljanja. (Sankcioniran 28. srpnja 1867.)

Njegovo c. i kr. apost. Veličaanstvo, pošto je podielilo ostalim svojim zemljam i pokrajinam ustavna prava, previšnjim Svojim prestolnim govorom, kojim je ovaj zemaljski sabor otvoriti blagoizvoljelo, pozva isti sabor, da izhodeći iz načelah pragmatične sancije, kao uzajamno priznata pravnoga temelja nastoji o načinih, kojimi bi se, kako i državopravna i unutrašnjo-upravna sankcijom pragmatičnom takodjer ujamčena samostalnost Ugarske i posestrimih joj kraljevinah, tako i uslovi sigurnosti carevine i njezinoga obstanka nepovredimo sačuvali, ujedno pako kod ustavnoga obavljanja prednapomenutih zajedničkih poslovah s jedne strane zemljam krune ugarske, s druge strane ostalim zemljam i pokrajinam Nj. Veličanstva ustavan upliv osigurao.

S iskrenom radošću pozdravi ovaj zemaljski sabor tu previšnju odluku Njegova carskoga i kraljevskoga apost. Veličanstva, kojom — želeći osnovati sustav ustavne vladavine za svukoliku carevinu, — slavu Svoga prestola, te silu i moć carevine na učestvovanje svihkolikih narodah kod zajedničkih im poslovah, kao na prirodni i zato baš najčršći temelj položiti je voljno bilo.

Iz toga razloga velmože i narodni zastupnici Ugarske nemogoše, da se nepobrinu za takove načine, kojimi bi moguće bilo učiniti, da se onaj temeljni ugovor, štono bi članci I., II., III. zakonah g. 1723. medju prejasnom vladajućom kućom i Ugarskom uglavljen i s kojim se s jedne strane u smislu I., II. članka god. 1723. zajednički i nerazdjelivi posjed svih u svezu carevine spadajućih zemaljah i pokrajinah, s druge strane pako neodvisnost uprave i samostalnost zakonodavstva Ugarske obezbjedjuju, u bitnosti svojoj i za buduće nepovriedjeno uzdrži.

Toga radi, budući je od potrebe, da se zajedničke koristi, odnošaji izmedju zemaljah krune Ugarske i ostalih pod vladom Njegovoga Veličanstva stojećih zemaljah točno i opredieljeno označe, te da se za obavljanja njihova dodirni način medju dva medjusobno nezavisna ustavna zastupstva pravilno ustanovi, uglavio je sabor zemaljski u tom pogledu sljedeća:

§. 1.

Ona sveza, štono s jedne strane izmedju zemaljah krune ugarske, s druge strane izmedju ostalih zemaljah i pokrajinah Njeg. Veličanstva pravno postoji, osniva se na sankciji pragmatičnoj, poprimljenoj I., II., III. člankom godine 1723.

§. 2.

Svetčani ovaj temeljni ugovor, osnovavši za žensku granu kuće Habsburžke pravo nasljedstva na prestol, izreče podjedno, da se one zemlje i pokrajine, štono po ustanovljenom redu nasljedstva pod jednim te istim vladaocem stoje, imadu nerazdjelivo i nerazlučivo posjedovati. Usljed toga odlučno izrečenoga načela jeste obrana i uzdržavanje obće sigurnosti zajedničkom silom takova obća i uzajamna obvezanost, koja upravo iz sankcije pragmatičke proizlazi.

§. 3.

Ali pored ove ustanovljene obvezanosti označila je sankcija pragmatička izrično i to uslovje, da se ustavna državo-

Digitized by Google

pravna i nutrašnjo-upravna samostalnost Ugarske nepovriedjeno sačuva.

§. 4.

Ove dvie temeljne pomisli imadjaše pred očima ugarski zemaljski sabor, kada se je dao na ustanovljivanje onih odnošajah, koji se Ugarske i ostalih pod vladom zajedničkoga vladara stojećih zemaljah na jednaki način dotiču. I kao što je s jedne strane Ugarska u prošlosti pripravna bila, pa će biti gotova i u buduće izpuniti u svako vrieme sve ono, što obrana i uzdržavanje obće sigurnosti zajedničkom silom neobhodno iziskuje, tako s druge strane nemože na se primiti obvezanostih, koje idu preko te cieli, i koje za postigavanje te svrhe nisu neobhodno potrebite.

§. 5.

Dosele je glede Ugarske sve ono, što se na pomenute odnošaje proteže, uzajamnim sporazumkom odredjivao ugarski zemaljski sabor sa kraljem ugarskim, i na ustanovljivanje takovih odredabah druga koja zemlja neimadjaše nikakova upliva, jer je kralj ugarski kao absolutan vladalac ostalih pod njegovim žezlom stojećih zemaljah o njihovih probitcih i zadatcih absolutnom moći razpolagao. Nu sad se je glasom najviše prestolne besjede položaj time bitno promienio, što Njeg. Veličanstvo, podjelivši ostalim svojim zemljam ustavna prava, iste odsele niti absolutnom vlašću zastupati, niti njihov ustavni upliv mimoići nemože.

§. 6.

Sabor zemaljski smatrao je mjerodajnim ova gledišta onda, kada je pristupio k označivanju onih glavnih načelah, koja pri ustanovljivanju zajedničkih odnošajah temeljem služiti imadu. Izhodna mu je pri tom točka bila sankcija pragmatička, koju su kako Njeg. Veličanstvo tako i zemaljski sabor naznačili za obće priznanu izlaznu točku.

§. 7.

Po sankciji pragmatičkoj zajedničan je istina vladalac, u koliko kruna ugarske zemlje pripada istomu onomu vladaocu, koji i u ostali zemljah gospoduje, ali ovo jošte nečini potrebnim, da troškovi za uzdržavanje dvora vladaočeva budu zajednički ustanovljeni. Takovo zajedničko ustanovljivanje neiziskuje prenaznačena u sankciji pragmatičnoj ciel; s ustavnom samostalnošću Ugarske i vladalačkim visokim ugledom kralja ugarskoga slaže se pako mnogo bolje, da ugarski sabor na predlog odgovornoga ugarskoga ministarstva zasebice dopituje troškove za uzdržavanje dvora ugarskoga kralja. Dopitivanje dakle i izručivanje troškovah za uzdržavanje kraljevskoga dvora nesmatra se poslom zajedničkim.

§. 8.

Jedno od sredstvah obće i zajedničke iz pragmatične sankcije proizticuće obrane jeste svrsi shodno upravljanje s vanjskimi poslovi. Ovo cieli shodno upravljanje iziskuje zajedinstvo glede onih spoljašnih dielah, koja se svihkolikih pod vladom Njeg. Veličanstva stojećih zemaljah jednako dotiču. Toga radi diplomatičko i trgovačko zastupanje carevini naprama inostranim državam, a tako i odredbe, koje bi obzirom na medju-narodne ugovore ponići mogle, spadaju medju zadatke obćega spoljašnih dielah ministra, vezana pri tom na sporazumak i suglasje obostranih ministarstvah. Medjunarodne ugovore svako ministarstvo svomu zakonodavstvu napose priobćuje. Ove dakle izvanjske poslove i Ugarska zajedničkimi smatra i gotova je za potrebite u tu svrhu zajednički ustanovljivati se imajuće troškove pridonašati po onome razmjerju, koje će utanačeno biti na način propisan niže u 18., 19., 20., 21., 22. točki.

§. 9.

Drugo sredstvo zajedničke obrane jeste vojska i naredbe na nju se odnoseće, jednom riečju: posao rata.

§. 10.

Uzevši u obzir sve ono, što bi gore osobito pod 5. točkom rečeno, ustanovljuju se glede ratnih poslovah sljedeća načela:

§. 11.

Usljed vladalačkih pravah Njeg. Veličičanstvu u poslovih rata ustavno pripadajućih priznaje se sve ono, što se na svukoliku dakle i ugarsku vojsku kao sastavnu čest cjelokupne vojske odnosi, jedinstveno naime predvodjenje, zapovjedničtvo i unutarnje ustrojstvo njezino za stvar, koja odredbi Njeg. Veličanstva podleži.

§. 12.

Pravo ipak odnoseće se na povremeno popunjivanje ugarske vojske i na ponudbu novakah; ustanovljivanje zatim uvietah ponudbe i trajanja službe, a tako i odredbe o razmješćivanju obskrbljivanju vojske, zemlja na temelju dosadanjih zakonah sebi samoj priuzdržava, kako u zakonotvornom, tako i u npravnom obziru.

§. 13.

Izjavljuje nadalje zemlja, da se ustanovljivanje ili preobrazivanje obranbenoga sustava glede Ugarske vazda samo privolom ugarskoga zemaljskoga sabora učiniti može. Budući se ipak svaka takova ustanova ili promjena samo po jednakih načelih cieli shodno proizvoditi dade; s toga će se u svakom takovom slučaju izza predhodnoga dogovora obojega ministarstva pred jedno i drugo zakonodavstvo donieti predlozi, iz jednih te istih načelah proizticući. Poradi izravnanja razlikosti mnienjah, koja bi u tom obziru kod dotičnih zakonodavstvah nastati mogla, imati će ona putem poslanstvah medjusobno u doticaj doći.

Digitized by Google

§. 14.

Odredjivanje o svih onih ugarsko-državljanskih odnošajih, pravih i obvezanostih pojedinih članovah ugarske vojske, štono se neprotežu na službu vojničku, pripada ugarskomu zakonodavstvu, odnosno ugarskoj vladi.

§. 15.

Svikoliki troškovi za poslove rata zajednički su na taj način, da će se izza propisanoga u točkah 18., 19., 20., 21. i 22. predhodnoga viećanja putem uzajamnoga dogovora ustanovljivati razmjerje, po kom će Ugarska k otim troškovom doprinašati.

§. 16.

Posao novčanstva priznaje ugarski sabor na toliko zajedničkim, na koliko će zajednički biti oni troškovi, koji će se imati obraćati na predmete, označene u prediducih stavkah zajedničkimi. To se ipak tako ima tumačiti, da se potrebni na pomenute predmete cjelokupni troškovi imadu istina zajednički opredjelivati na način, koji se dole niže u točkah o rukovanju govorećih predlaže; nu da će glede razporezivanja, utjerivanja i izručivanja namjesto opredjelenja one svote, koja će po razmjerju na označeni u točkah 18., 19., 20., 21. i 22. način ustanoviti se imajućem, na Ugarsku odpasti, odredjivati ugarski zemaljski sabor i odgovrno mu ministarstvo onako, kako to niže o rukovanju sloveće točke ustanovljuju.

§. 17.

Sve druge državne troškove Ugarske opredjelivati će ustavnim putem zemaljski sabor na predlog odgovornoga ugarskoga ministarstva: takove kao i u obće svaki porez razporezuje, pobire i rukuje ugarsko ministarstvo s podpunim izključenjem svakoga tudjega upliva pod sobstvenom svojom odgovornošću.

§. 18.

To su oni predmeti, kojih goe opisano zajedničtvo uzima se, da proizticе iz sankcije pragmatične. Ako glede istih utanačenje medjusobnim sporazumkom obih stranakah za rukom podje, to će valjati uzajamnom pogodbom unapred opredieliti ono razmjerje, po kom će zemlje krune Ugarske nositi terete i troškove u pogledu predmetah, po njih na temelju pragmatične sankcije zajedničkimi priznanih.

§. 19.

Ovako pako pogadjanje i ustanovljivanje biva na taj način, da s jedne strane sabor zemaljah krune ugarske, s druge strane sabor ostalih zemaljah Njeg. Veličanstva svaki za se ravnobrojno poslanstvo izabire. Ova dva izaslanstva izraditi će s uplivom dotičnih odgovornih ministarstvah podrobnimi podatci poduprt predlog glede pomenutoga razmjerja.

§. 20.

Ovaj predlog podastirati će svako ministartsvo dotičnomu saboru, gdje se isti redovitim načinom pretresivati ima. Svaki sabor priobćiti će putem dotičnih ministarstvah drugomu saboru svoje odluke, pa dobiveni takovim načinom zaključci podnositi će se Njeg. Veličanstvu posvete radi.

§. 21.

Ako se ova dva izaslanstva nebi mogla glede predloga složiti, tad će se mnienje svake stranke predložiti jednomu i drugomu saboru. Ako pako oba sabora sporazumjeti se nebi mogla, tad će Njeg. Veličanstvo predmet riešiti na temelju predloženih si podatakah.

§. 22.

Dogovor, koji se glede razmjerja utanačio bude, može samo na opredieljeno vrime valjati; po izmaku istoga treba, da se nov dogovor na isti način utanači.

§. 23.

Što se rukovanja s gore označenimi predmeti tiče, to promjena postojavšega od prije u tom obziru načina, strogo uzevši, neproiztiče iz opredieljene po pragmatičkoj sankciji držanosti, nu čini ju cieli shodnom preobražaj položaja gore pod točkom 5. napomenuti. Izjavljuje toga radi zemaljski sabor, da je voljan sa ostalimi Njeg. Veličanstva zemljami kao s ustavnimi narodi uz sačuvanje neodvisnosti jedne i druge stranke u dodir dolàziti.

§. 24.

Budući da je to povod i cilj predležeće, na zajedničke poslove i način njihovoga obavljanja odnoseće se odluke, to samo po sebi sliedi, da sačuvanje ustava Ugarske sačinjava jedan od glavnih uvietah njezinih.

§. 25.

Drugi glavni uvjet jeste taj, da podpuna ustavnost u ostalih Njeg. Veličanstva zemljah i pokrajinah u život stupi: budući bi Ugarska samo s ustavnim zastupstvom istih zemaljah mogla doći u dodir ma glede kakovih zajedničkih poslovah. A i samo Njeg. Veličanstvo željaše dosadanji način razpravljanja ovakovih predmetah promieniti poradi toga, što je ustavnimi pravi snabdjelo i ostale svoje zemlje, i što drži, da se pri obavljanju zajedničkih posalah ustavni njihov upliv obići nemože.

§. 26.

Uz ova dva glavna uvjeta bio bi način obavljanje zajedničkih poslovah — sljedeći:

Digitized by Google

§. 27.

Ustrojiti treba jedno zajedničko ministarstvo za sve one predmete, koji kao zbilja zajednički nespadaju pod posebnu upravo niti zemaljah krune ugarske, niti ostalih Njeg. Veličanstva zemaljah. Ovo ministarstvo niti može uz pripadajuće si zajedničke predmete obavljati i ine na posebnu upravu jedne ili druge strane spadajuće poslove, niti može kakov upliv nanj izvršivati. Odgovornim će biti svaki član ovoga ministarstva glede svega toga, što u njegov djelokrug spada; a odgovorno će biti i svekoliko ministarstvo ujedno glede svih takovih uredovnih naredabah, što jih je zajedno učinilo.

§. 28.

Glede one strane zajedničkih poslovah, koja nespada čisto u krug uprave, Ugarska niti podpuno carevinsko vieće, niti ma kako zvani obći ili sredotočni parlamenat nesmatra za cieli shodan i neprima nijedno od ovijuh; nego drži se toga, da, budući pragmatična sankcija i bo previšnjem prestolnom govoru Njeg. Veličanstva obću izlaznu točku sačinjava, s jedne strane neka se zemlje krune ugarske ujedno, s druge strane ostale Njeg. Veličanstva zemlje i pokrajine tako smatraju, kao dvie odieljene i podpuno neodvisne stranke. Sliedi odatle, da kod obavljanja zajedničkih posalah podpuna ravnopravnost izmedju obe stranke ima biti neobhodnim uvjetom.

§. 29.

Prema načelu ove ravnopravnosti neka od stane Ugarske zemaljski njezin sabor iz sredine svoje povjereničtvo s opredieljenim brojem članovah (delegaciju) i to iz svake kuće saborske izabere; a isto tako neka ostale Nj. Velič. zemlje i pokrajine ravnim ustavnim putem od svoje opet strane izaberu povjereničtvo, upravo toliko članovah brojeće. Broj članovah ovih povjerenstvah opredieliti će se sporazumkom jedne i druge stranke. Broj ovaj nemože za jednu ili drugu stranku biti veći od šestdeset članovah.

§. 30.

Ova povjerenstva imadu se samo na jednu godinu t. j. na jedo zasjedanje saborsko birati, i s izmakom godine t. j. početkom novoga zasjedanja saborskoga svaki im djelokrug podpunoma prestaje. Članovi im mogu medjutim i na novo izabrani biti.

§. 31.

Svako povjerenstvo bira za se slobodnom voljom iz sredine svoje predsjednika si, perovodju i na koliko bi od potrebe bilo i drugo službeno osoblje i svakoga pojedinoga člana njegovoga, te si samo ustanovljuje svoj poslovni red.

§. 32.

Povjerenstva sazivat će uviek Nj. Veličanstvo na opredieljeni rok i na mjesto ono, gdje se Nj. Veličanstvo u ono vrieme desilo bude. Ugarsko medjutim zakonodavstvo želi, da se zasjedanja izmjenice jedne godine u Pešti, druge u Beču, ili ako bi sabor ostalih zemaljah pa i Nj. Veličanstvo tako željeli, u kojem drugom glavnom gradu istih zemaljah drže.

§. 33.

Svako povjerenstvo drži za se sjednice, rješavajući u istih osobnim odvjetovanjem i absolutnom većinom svihkolih članovah povjerenstva, pa se ono, što je većina odlučila, ima smatrati za odluku čitavoga povjerenstva. Posebno mnjenje mogu istina pojedini članovi svojega opravdanja radi u zapisnik dati uvrstiti, ali to neslabi moć odluke.

§. 34.

Ova povjerenstva nemogu jedno s drugim u zajedničkoj sjednici viećati, već svako njih pismeno priobćuje drugomu svoje mnienje i odluke, pa će u slučaju razlikosti mnienjah jedno drugo putem pismenih porukah uputi imati. Svako će povjerenstvo takove poruke na svojem jeziku sastavljati, prilažući im vjerodostojan prevod.

§. 35.

Kada putem ovih pismenih porukah mnienje obojega povjerenstva sjediniti za rukom pošlo nebi, tad će oba povjerenstva zajedničku sjednicu držati, ali samo i jedino prostoga glasovanja radi. Ovakovoj zajedničkoj sjednici predsiedat će predsjednici obojega povjerenstva, jedan put jedan, drugi put drugi. Odluka se samo onda donieti može, ako su od svake delegacije barem dvie trećine prisutne. Odluka se uviek absolutnom većinom glasovah stvara. Budući je pako uporava načela paritetnosti u interesu jedne i druge strane baš kod glasovanja od najveće važnosti, to će u slučaju, kad bi iz delegacije jedne ili druge stranke iz kojega god uzroka jednoga ili više članovah nestalo, i delegacija druge stranke dužna biti broj svojih članovah smanjiti tako, da delegacije jedne i druge stranke svojih članovah sasvim jednake budu. Smanjivanje broja preduzima povjerenstvo u većini se nalazeće putem žriebanja izmed članovah svojih. Zapisnik se na jeziku jedne i druge stranke po bilježnicih njihovih voditi i zajednički ovjeroviti imade.

§. 36.

Ako li troja izmjena porukah ostane bez uspjeha, ima svaka stranka pravo drugu pozvati, da se pitanje zajedničkim glasovanjem rieši; u kom slučaju predsjednici obijuh stranakah zajedno ustanovljuju mjesto dan i uru sjednice, te svaki njih u nju pozivlje članove svojega odaslanstva.

§. 37.

Na djelokrug ovih povjerenstvah samo oni predmeti spadati mogu, koji su kao zajednički nazočnom ustanovom izrično na ta povjerenstva upućeni. Preko njih povjeren-

Digitized by Google

stva u svojih naredjivanjih niti se dalje kamo upuštati, a niti u predmete takove umiešati smiju, koji su ugarskomu saboru i ugarskoj upravi pridržani.

§. 38.

Povjerenstvo za pretresivanje zajedničkih stvarih izaslano, budući po zemaljskomu saboru slobodno izabrano, predstavlja i zastupa ga gore opisanim načinom naprama ostalim Nj. Veličanstva zemljam u stvarih ovom ustanovom naznačenih. Povjerenstva ova predhodnim kakovim naputkom vezati slobodno nije.

§. 39.

Obzirom na način postupka ustanovjuje se, da zajedničko ministarstvo ima svakomu povjerenstvu napose predlagati predmet, kojino glasom nazočne ustanove predanj spada. Svakomu povjerenstvu pristoji pravo s pitanji se obraćati na zajedničko ministarstvo ili prema strukam na dotičnoga člana njegovoga, te je vlastno zahtievati od njih odgovore i razjasnjenja; a upravo toga radi vlastno, a bude li na to pozvano i dužno će biti zajedničko ministarstvo, kakogod pred jedno tako i pred drugo povjerenstvo dolaziti, odgovarati i ustmena ili pismena razjasnjenja davati, predlažuć potrebite spise vazda, kada to bez štete biti može.

§. 40.

Ustanovljivanje zajedničkoga proračuna biti će najvažnija stran zadatakah, što će ih povjerenstva svake godine riešavati imati. — Ovaj proračun, koji se samo na troškove predležećom ustanovom zajedničkimi označene protezati može, priugotovljati će zajedničko ministarstvo uticajem jednog i drugog posebnoga odgovornoga ministarstva, a priugotovljena predati će svakomu povjerenstvu napose. Povjerenstva će taj proračun na propisani gore način odieljeno pretresivati, primjetbe svoje jedno drugomu priobćivati i pismeno i u zajedničkoj sjednici glasovanjem rješavati svaku točku, glede koje se mnienja njihova sjediniti nemogoše.

§. 41.

Ustanovljeni na taj način proračun nemože više od strane pojedinih zemaljah u pretres doći, nego dužna je svaka njih nositi odpadajuću na nju od zajedničkoga proračuna čest po onom razmjerju, štono je (opisanim u točkah 18., 19., 20., 21. i 22. načinom) unapred ustanovljeno bilo. Nu budući da i glede ovih zajedničkih troškovah obzirom na Ugarsku razporezivanje, utjerivanje i ustanovljivanje porezovnoga sustava Ugarskomu saboru i odgovornomu ugarskomu ministarstvu pripada, to će ovo ministarstvo u proračunu, što će ga zemaljskomu saboru predlagati, vazda i one svote uvršćivati, koje prema ustanovljenomu već zajedničkomu proračunu po rečenom razmjerju na Ugarsku odpadaju, bez da bi se ipak pojedini stavci obzirom na njihovu količinu više u pretres uzeti mogli. Kada potrebita na ustanovljeue takovim načinom zajedničke troškove svota po odgovornomu ugarskomu ministarstvu pobrana bude, imat će ugarski ministar financijah od unišavših tečajem svakoga mjeseca državnih prihodah čest onu, koja na namirenje zajedničkih troškovah služi, mjesečno dostavljati općemu ministru financijah i to po onom razmjerju, u kom svota zajedničkih troškovah stoji k svoti zemaljskih troškovah. Zajednički ministar financijah odgovoran će biti za to, da se preuzeta po njemu svota upotriebi na naznačene zajedničke svrhe, a samo se po sebi razumieva, da će na strog račun obvezan biti onaj, komu će rukovanje toga novca prinadležati.

§. 42.

Izpitivanje takovih računah takodjer spada na djelokrug gore pomenutih povjerenstvah, te će ona i glede tih računah postupati na ondje naznačeni način.

§. 43.

Isto tako valja postupati i glede svih ostalih predmetah, koji kao zajednički spadaju u krug rečenih povjerenstvah. I ove zajedničko ministarstvo svakomu povjerenstvu predlaže zasebice, povjerenstva ih pretresivaju svako na poseb, priobćivaju si mnienja svoja pismeno i rješavaju ih u slučaju medjusobnoga nesporazumka u zajedničkoj sjednici, koja se na gore rečeni način u svrhu prostoga glasovanja sazvati ima. Samo sobom se razumije, da se onakovi zaključci, koji previšnjemu potvrdjenju podleže, Njeg. Veličanstvu podnašati imadu, i da će takovi dobiti obveznu moć, čim jih Njeg. Veličanstvo potvrdi. Potvrdjene medjutim na ovaj način odluke davati će Nj. Veličanstvo svakomu zemaljskomu saboru putem dotičnih odgovornih ministarstvah na poseb na znanje, a izvršivanje njihovo može se u Ugarskoj, izza kako zemaljskomu njezinomu saboru do znanja stavljene budu, jedino po odgovornom ugarskom ministarstvu preduzimati. Upravo zato će sada pomenuto odgovorno ministarstvo i takove troškove, koji bi u smislu zaključakah po delegacijah na pomenuti način donešenih i po Njeg. Veličanstvu potvrdjenih na Ugarsku pali, skupa sa ustanovljenim po vlastitom saboru proračunom razporezivati i utjerivati.

§. 44.

Izim predmetah, što ih zajedničko odgovorno ministarstvo dotičnim, na razpravljanje takovih predmetah pozvanim povjerenstvom (delegacijam) predlaže, ima svako njih pravo iniciative, nu dakako samo obzirom na onakove poslove, koji kao zajednički u smislu predležeće ustanove strogo na djelokrug njihov spadaju. Svako povjerestvo može takove vrsti predloge činiti, te iste priobćivati drugomu povjerenstvu pismeno. Svaki na taj način učinjeni predlog treba da upravo tako u pretres dodje; kao što je to već glede drugih na djelokrug povjerenstvah spadajućih pitanjah izrečeno.

Digitized by Google

§. 45

Sjednice povjerenstva biti će u pravilu javne. Iznimne u tom obziru ustanove opredjeljivati će poslovnik; nu odluka se uviek samo u javnoj sjednici donieti može.

§. 46.

U slučaju, kad bi Njeg. Veličanstvo koji sabor razpustilo, prestaje i delegacija razpuštenoga sabora, pa novi sabor novo povjerenstvo bira.

§. 47.

Članovi povjerenstvah nemogu se nikada na odgovornost povući poradi svojih kod pretresivanja zajedničkih poslovah učinjenih izjavah; pače sve dotle, dok im povjerenstvo traje, niti radi parnice, koja osobni zatvor za sobom vući mogla, niti bi radi zločina ili prekršaja kakvoga izuzevši slučaj zatečenja njihova u činu, bez predhodne privole dotičnoga sabora ili ako ovaj nezasieda, onoga povjerenstva kome su članove, bud' uhićeni, bud' pod javnu obtužbu stavljeni biti nemogu. Bude li pako koji član u činu zatečen i toga radi u zatvoru zadržan, to će i o trajanju ili dokinuću njegovu odlučivati dotično povjerenstvo onda, kada sabor zajedno sakupljen nebi bio. Poslanik će u ostalom providiti za to, kako da se preprieče neredi, koji bi možda prigodom viećanja nastati mogli.

§. 48.

Ako li bi koji član jednoga ili drugoga odaslanstva medjntim preminuo, ili zakonitom presudom slobode lišen bio, ili ako bi se koji njih usljed temeljitih razlogah vlasti svoje odrekao: imat će se izpražnjeno ovakovim načinom mjesto od strane dotičnoga sabora odmah popuniti. To da bude, sabor će prigodom onom, kad bude odaslanike birao ujedno preko ustanovljenoga broja i zamjenike birati, opredjelivajući zajedno i red po kom se gamjenici na izpražnjeno mjesto po predsjedniku dotičnoga povjerenstva pozvati imadu.

§. 49.

U slučaju odreknuća kojega suditi će o temeljitosti njegovih raslogah, a tako i o prijeću njegovom dotični sabor ili kad ovaj nezasieda, odnosno povjerenstvo njegovo.

§. 50.

Obzirom na odgovornost zajedničkoga ministarstva i način njezin: imati će svako povjerenstvo pravo u slučajevih, kad poradi povrjede ustavnih zakonah takovoga šta za potrebno nalazi, učiniti predlog, da se zajedničko ministarstvo ili pojedini mu član pod obtužbu stavi, priobćivši podjedno taj svoj predlog pismeno i drugomu povjerenstvu. Ako se stavljenje pod obtužbu po jednom i drugom povjerenstvu odluči, ili ako se to u slučaju razlikosti njihovih mnienjah većinom glasovah one zajedničke sjednice, koja se po gore navedenom propisu za prosto odvjetovanje sazvati mora, odredi: zaključak takov odmah se za pravovaljani smatrati ima.

§. 51.

Za razpravljanje takove i na taj način zaključene obtužbe sastaviti će se sudište ovako: svako povjerenstvo predlaže; istina ne iz svoje sredine, već iz neodvisnih, pravu vještih gradjanah onih zemaljah koje zastupa, po 24 člana; i svako povjerenstvo vlastno je iz predložena po drugom povjerenstvu 24 člana zabaciti dvanaestoricu, bez da bi razloge kakove za to naznačiti moralo. Obtuženici imati će takodjer pravo zahtievati izbrisanje 12 članovah, ali to zajedno, u cielome i tako učiniti moraju, da u broju preostalih članovah br. odabranih sudijah svakoga povjerenstva jednak bude. Preostavši na taj način članovi biti će sudije parnice.

§. 52.

Osim gore naznačenih zajedničkih predmetah, koji, budući da iz pragmatične sankcije proizticu, takovimi se smatrati imaju, koje zajednički obavljati valja, postoje još i drugi velevažni obći poslovi, kojih zajedničtvo istina neproizticе iz sankcije pragmatične, ali koji se ipak stranom zato, jer to položaj i politički obziri zahtievaju, a stranom zato, jer se interesi obijuh stranakah glede njih sudaraju, shodnije medjusobnim sporazumkom, nego li strogo zasebice rješavati dadu.

§. 53.

Pošto Ugarsku pored njezinoga ustavnoga položaja vezati nemogu takovi dugovi, koji su bez zakonite privole zemlje učinjeni, to joj državni dugovi po strogom pravu na teret pasti nemogu.

§. 54.

Ali već je zemaljski ovaj sabor izjavio: „da je, ako se ozbiljna ustavnost i u našoj domovini i u ostalih Njeg. Veličanstva zemljah čim prije djelom u život privede, pripravan ono, što učiniti smije i što bez povrjede samostalnosti zemlje i ustavnih njezinih pravah učiniti može, i preko mjere zakonom propisane dužnosti, na temelju pravičnosti iz razlogah političkih zbilja i učiniti, da pod onimi težkimi tereti, što ih je postupak absolutne vlade nagomilao, nepropadne blagostanje ostalih Njeg. Veličanstva zemaljah a s njime i blagostanje Ugarske, i da se uklone štetne posljedice prošlih težkih vremenah.

§. 55.

Iz ovih dakle razlogah i na ovom jedinom temelju pripravna je zemlja preuzeti jedan dio tereta državnih dugovah, i toga radi izza predhodnoga viećanja sa ostalimi zemljami Njeg. Veličanstva kao slobodan narod sa slobodnim narodom stupiti u dogovor.

§. 56.

U buduće pako biti će posao vjeresije zajedničan u slučajevih, kad budu kako Ugarska, tako i ostale zemlje

Digitized by Google

Njeg. Veličanstva obzirom na postojeće okolnosti i sobstvene svoje koristi radi za cieli shodno pronašle, da koji dug zajedno i skupa učine. Kod takovih zajmovah zajedničkim sporazumkom utanačiti valja sve ono, što se na sklapanje ugovora, te na način upotrebljenja uzajmljenoga novca i njegovu izplatu proteže. Nu predhodno rješenje toga, da li se koji zajam zajednički učiniti imade, pripada glede Ugarske u svakom pojedinom slučaju zemaljskomu njezinomu saboru.

§. 57.

U ostalom zemlja i ovim svojim zaključkom izjavljuje svetčano, da prema onomu temeljnomu načelu ustavnosti, po kom se zemlja bez vlastite svoje privole dugom obteretiti nesmije, Ugarska ni u buduće neće za se obvezatnim priznati takav državni dug, koji bi se učinio bez zakonite i izrične privole njezine.

§. 58.

Ni zajedničtvo poslovah trgovačkih neproiztiče iz sankcije pragmatičke: jer bi po njezinom smislu zemlje krune ugarske, kao od ostalih Njeg. Veličanstva zemaljah posebne i po pravu za se postojeće zemlje, putem sobstvene svoje odgovorne vlade i po vlastitom si zakonodavstvu ustanovljivati i carinskimi linijami uredjivati mogle poslove trgovine svoje.

§. 59.

Budući ipak da izmjedu Ugarske i ostalih zemaljah Njeg. Veličanstva obzirom na uzajamne njihove interese imade važnih i mnogobrojnih dodirnih točakah: to je sabor pripravan na to, da se glede trgovačkih stvarih s jedne strane medju zemljami krune ugarske, s druge strane medju ostalimi zemljami Njeg. Veličanstva od vremena do vremena sklopi savez carinski i trgovački.

§. 60.

Ovim savezom ustanovila bi se ona pitanja, koja se na trgovinu odnose i opredielio bi se način rukovanja svomkolikom strukom trgovačkom.

§. 61.

Sklapanje toga saveza biva uzajamnom pogodbom tako, kao što se podobni ugovori prave izmedju dvijuh jedne od druge nezavisnih državah. Odgovorna ministarstva obijuh stranakah neka zajedničkim sporazumkom priugotove potanku osnovu saveza, te neka ju svako njih dotičnomu saboru podastre, a ono, u čemu se oba sabora slože, neka se Nj. Veličanstvu podnese na potvrdu.

§. 62.

S toga će se onda, kada se bude razmjerje zajedničkih troškovah propisanim u točkah 18., 19., 20., 21. i 22. načinom ustanovljivalo podjedno na naznačeni u §§. 59. i 61. način imati medju zemljami krune ugarske i ostalimi zemljami Nj. Veličanstva ugovoriti carinski i trgovački savez, kom će se ujedno izreći, da valjanost zaključenih dosada s inostranimi zemljami trgovačhih ugovorah i na Ugarsku se proteže.

§. 63.

Ovom prilikom mogu se takodjer putem dogovora u §§. 59. i 61. naznačena, i glede onih vrstih neizravnih porezah, koji s unapredjenjem obrtnosti u tiesnom savezu stoje, jednolikoga razmjerja i rukovanja njihovoga takova pravila ustanoviti, koja izključuju mogućnost toga, da bi odnosne naredbe jednoga zakonodavstva ili odgovornoga mu ministarstva okrnjenje prihodah druge stranke za sobom povući mogle; te se može ujedno za buduće i način opredieliti, na koji bi se potrebite oko ovih porezah reforme po obojem zakonodavstvu suglasno izvesti mogle.

§. 64.

Opredielilo bi se i to, po kome i kako da se nadzor izvršava nad jednolikim rukovanjem svimikolikimi linijami carinskimi, te bi se izreklo, da se dolazeći od carine prihodi na pokrivanje zajedničkih troškovah obraćati imadu, pa da toga radi svotu ovoga prihoda prije svega od svote zajedničkih troškovah odbiti valja.

§. 65.

Budući bi željeznice jedno od najglavnijih promicalah trgovine sačinjavale, to se u isto vrieme, kada se bude carinski i trgovački savez ugovarao, naznačenim u §§. 59. i 61. dogovorom može i to ustanoviti, koje su one pruge željezničke, što bi u interesu jedne i druge strane zajedničkih odredabah iziskivale, i kako daleko da se iste odredbe protezati imadu. Nad svimi inimi željezničkimi prugami prinadleži razpolaganje izključivo onomu ministarstvu i saboru, čijim zemljištem one prolaze.

§. 66.

S trgovinom u tiesnoj svezi stoji i posao novčarstva (Münzwesen) i ustanovljivanje obćega novčanoga mjerila. Dakle ne samo da je želiti, već je i po obie strane od potrebe, da koli sustav toli mjerilo novčano budu jednake naravi u zemljah, koje će sklopiti se imajućemu carinskomu savezu pripadati. S toga će valjati onda, kada se savez o carini i trgovini ugovarao bude, ujedno i putem naznačena u §§. 59. i 61. dogovora odrediti sve, što glede sustava i novčanoga mjerila potrebito bude. Ako bi se pako kašnje promjena ustanovljenih na taj način odredabah ili zavedbah novoga sustava i mjerila novčanoga potrebnom ili svrsi shodnom izkazala, to će se takovoga šta s uzajamnim sporazumljenjem obojega ministarstva i s odobrenjem obojega sabora izvesti imati. Samo po sebi se razumieva, da obzirom na kovanje i izdavanje novacah vladalačka prava ugarskoga kralja u svojoj valjanosti ostaju.

Digitized by Google

§. 67.

Prigodom ustanovljivanja kvote i carinskoga saveza imati će se podjedno putem označenoga u §§. 59. i 61. slobodnoga dogovora i godišnji prinos opredieliti, što će ga Ugarska glede državnih dugovah na se primiti.

§. 68.

Samo po sebi se razumieva, da ako i na koliko dogovor o predmetih u §§. 58.—67. izbrojenih nebi za rukom pošao, zemlji pravo samostalnoga zakonitoga razpolaganja priuzdržano ostaje, i da sva njezina u tom obziru prava nepovriedjena postojati imadu.

§. 69.

Onaj način i razmjer, po kom će posestrime kraljevine učestvovati u povjerenstvu (delegaciji), što će ga zemlje krune ugarske usljed predležećega zaključka izaslati, ustanoviti će se kašnje.

Čim ovu na predidući način izloženu ustanovu Njeg. Veličanstvo potvrdi, imati će se ona uzakoniti.

One medjutim naredbe ovoga zakonskoga članka, koje se na način obavljanja zajedničkih poslovah odnose, u istinu će tek onda u kriepost stupiti, kada bude na nje od svoje strane ustavnim putem pristupile i ostale Nj. Veličanstva zemlje, ka kruni ugarskoj nespadajuće.

Zakonski članak (XIII. 1867.)

o zajmu za gradjenje željeznicah i kanalah. (Sancioniran 27. prosinca 1867.)

§. 1.

Usljed zaključka saborskoga od 2. srpnja 1867. ovlašćuje se ministarstvo ovim zakonom, da u svrhu gradjenja željeznicah i kanalah načini zajam u pravoj vriednosti od 60 milijunah forintih u srebru ili 150 milijunah franakah uz obvezu, da će se tečajem 50 godinah odplaćati godimice 4,650.000 fr. u srebru ili 11,625.000 franakah.

§. 2.

Budući da su u opredieljenih u predidućem §. godišnjih odplatah takodjer amortizacionalne svote sadržane, to će 50 godišnjim izplaćivanjem gore pomenutih godišnjih odplatakah sad zajam namiren biti, te će u pogledu njega svaka obvezanost države prestati.

§. 3.

Za sigurnost toga zajma služiti će gradit se imajuće željeznice i kanali i to tako, da će se godišnji uloženoj glavnici odgovarajući obroci od vremena do vremena na željeznice i kanale, štono se sredstvom ovoga zajma gradili budu, kao na glavni založni predmet uknjižiti.

§. 4.

Krom toga posebnoga založenoga predmeta jamči država svimikolikimi svojimi prihodi za točno izpunjenje dužnostih, koje iz toga zajma proizticu.

§. 5.

Obveznice ovoga zajma skupa sa njihovimi kamatnimi odrezci (koupon) oslobadjaju se ovim zakonom od postojećih svake vrsti biljegovnih i dohodarinskih pristojbah, te im se ovaj oprost od biljegovine i dohodarine ujamčuje i za buduće.

§. 6.

Zajam ovaj može se samo na gradjenje onih željeznicah i kanalah upotriebiti, o kojih gradjenju zakon je stvoren.

§. 7.

Toga radi će ministar financijah svake godine saboru izvješće o stanju zajma, a i o načinu podnieti, na koji bjehu upotriebljene svote u tečaj stavljene.

Zakonski članak (XIV. 1867.)

o razmjerju, po kom će zemlje krune ugarske odsele nositi terete za državne poslove, na temelju sankcije pragmatičke člankom XII. g. 1867. zajedničkimi priznane. Sankcioniran 27. prosinca 1867.

§. 1.

Razmjerje, po kom će zemlje krune ugarske i ostale Nj. Veličanstva zemlje nositi troškove za one državne poslove, štono su na temelju sankcije pragmatične čl. XII. g. 1867. zajedničkimi priznani, ustanovljuje se putem naznačenoga u §§. 19. i 20. slobodnoga dogovora za zemlje krune ugarske na 30, a za ostale Nj. Veličanstva zemlje na 70. postotakah.

§. 2.

Ovo prinosbeno razmjerje imati će pored ustanovljenoga izmedju zemaljah krune ugarske i ostalih Njeg. Veličanstva zemaljah u tom takodjer pogledu medjusobnoga porazumka kroz 10 godinah u krieposti ostati, i to od 1. siečnja 1868. do 31. prosinca 1877.

§. 3.

Ustanova §. 64. čl. XII. 1867., glasom koje se carinski prihodi prije svega na pokrivanje zajedničkih troškovah obratiti imadu, nadopunjuje se tako, da se iz čistoga carinskoga prihoda ponajprije namiriti moraju porezovni povratci, koji idu iza predmetah preko obće carinske linije uz plaćanje danka prenošenih, pa da se preostali nakon toga suvišak obrati na namirivanje zajedničkih troškovah.

Digitized by Google

§. 4.

Kako zemlje krune ugarske tako i ostale Nj. Veličanstva zemlje dužne su svakoga mjeseca za pokrivanje zajedničkih razhodah odpremati jedan, i to takovi dio svojih mjesečnih prihodah, koji je prama tim prihodom u onakovom razmjerju, u kom ukupni njihov prinos prama glavnoj svoti njihovoga za dotičnu godinu sastavljenoga proračuna. Ako li ukupni s broj mjesečnih kvotah nebude onolik, kolik je broj onih prinesakah tad se obvezuju one zemlje, da će dotični nedostatak podpunoma i bez obzira na prihode svoje podmirivati podpuno i u takovih rokovih, da nezapne obća financijalna uprava.

§. 5.

Ovaj zakon stupa onda u život, kad budu izpunjeni svi uvjeti, na koje je valjanost XII. 1867. po sadržaju njegovu vezana.

Zakonski članak (XV. 1867.)

o godišnjem prinosku, što ga zemlje krune ugarske glede državnih dugovah preuzimlju. (Sankcioniran 27. pros. 1867.)

Pošto je glede godišnjega prinoska, što bi ga zemlje krune ugarske u pogledu državni dugovah pod uvjeti i načinom u §. 53. i 54. čl. XII. 1867. naznačenim, preuzeti imale, napomenuto u §. 55. predhodno dogovaranje izmedju poslanstva zemaljah krune ugarske i ostalih Nj. Veličanstva zemaljah obdržavano, i pošto je nagodba, koju su u smislu §§. 61. i 67. istoga zakonskoga članka ugarsko odgovorno ministarstvo i ministarstvo ostalih Nj. Veličanstva zemaljah medjusobnim sporazumkom izradili, u saborsko pretresivanje došla i zaključkom državnim postala, to se ova nagodba, odnosno ustanova državna uz previšnju Nj. Veličanstva potvrdu ovime uvršćuje medju zakone zemaljske ovako, kako sliedi.

§. 1.

Počamši od 1. siečnja g. 1868. prinosit će zemlje krune ugarske za pokrivanje kamatah dojakošnjih državnih dugovah godišnju stalnu, nikakovoj već promjeni nepodvrženu svotu od 29,188.000 for. i odatle 11,776.000 for. u kovanu novcu.

§. 2.

Podjedno se nagodbeno ustanovljuje, da se do 1. svibnja 1868. na ustavno razpravljanje podnieti imade zakonska osnova, po kojoj bi se obstojeći dosada različiti naslovi dugovah po mogućnosti pretvorili u jednoliko podavanje, i umalilo koliko moguće obterećivanje financijah, skopčano s odplaćivanjem glavnicah. Što se povraćanja glavnice iza onih državnih dugovah tiče, kojih naslovi po naravi svojoj takovo pretvorenje na jedinstveni rentovni dug nedopuštaju, to će se glede njih zakonom ustanoviti, da se novci, potrebiti za ovo odplaćivanje pribave svake godine izdavanjem obveznicah iliti zadužnicah budućega jedinstvenoga duga rentovnoga, i da izvišni onaj trh, koji nastane ovom pribavom novacah, prime na se ostale Nj. Veličanstva zemlje i kraljevine; zemlje pako krune ugarske da k tomu prinose svake godine samo stalnu svotu od 1,150.000 for., posliednjih 150.000 for. u srebru; dočim će nasuprot sve kamate takodjer, koje ovimi odugami prestanu, kako i savkoliki porez, što se od kamatovnih kuponah i od dobitakah na državnoj lutriji pobire, ostalim Nj. Veličanstva zemljam i kraljevinam u prilog ići.

Glede zajma na državna dobra, što je u obziru prije pomenutih u srebru plaćati se imajućih 150.000 for. sa obćim zavodom austrijskim za zemljištnu vjeresiju sklopljen i što je u polovici na ugarska komorska dobra unešen, odredjuje se, da se takav dokine, pošto su mu kamate sadržane u stalnom pinosku, koj se po §. 1. svake godine plaćati imade.

Iza kako ugarska komorska dobra posvema riešena budu od ovih zajmovnih uknjižbah, imati će se obustaviti plaćanje onih 150.000 for. u srebru, a i čim polag amortizacionalne osnove odužen ili ranije izplaćen bude vaskoliki zajam, imati će se godišnji stalni prinos kamatah umaliti za onaj dio, koji pada na Ugarsku u ime ukamaćivanja toga zajma.

Jamčevine i ostave (deposita) uložene u ugarskih državnih blagajnah, izplatiti će u svoje vrieme ugarska financijalna uprava. Nu kamate, koje od njih idu, zadržane su u godišnjem prinesku od 29,188.000 for., pa se imadu u tu svotu uračunavati na toliko, nakoliko plaćanja u zemljah krune ugarske bivaju.

§. 3.

Odlučno se ustanovljuje, da počamši od 1. siečnja 1869. obim financijalnim upravam imade biti glavno načelo: uzpostaviti ravnoviesje izmedju prihodah i razhodah.

Ako bi ipak koja od tih financijalnih upravah, koje se u zemljah krune ugarske i ostalih Nj. Velinčanstva zemljah i kraljevinah nalaze, u taj položaj došla, da iz redovitih svojih izvorah, iz kojih joj prihodi teku, nebi mogla podmirit ni svojih potrebućah ni prinesakah svojih, kad će se ona sobstvenom svojom vjeresijom za potrebita u tu svrhu izvanredna vrela pobrinuti imati.

§. 4.

Kada bi trebalo u interesu jedne i druge stranke, imenito pako za namirenje takovih potrebućah, koje u smislu pragmatične sankcije na zajedničke poslove spadaju, vanredne troškove praviti, i kada bi se možda svrsi shodnim pronašlo, toga radi u smislu §§. 56. i 57. čl. XII. 1867. s privolom obojega zakonodavstva (carinskoga vieća i sabora) nov zajam skupa načiniti: to će se u takovom slučaju kamate, i ako bi i povrata glavnice ugovorena bila, i ova medju zemljami krune ugarske i medju ostalimi Njeg. Veličanstva zemljami razdieliti po onom razmjerju, koje u vrieme

Digitized by Google

učinjenoga zajma postoji u pogledu namirenja troškovah za proizhodeće iz pragmatične sankcije zajedničke poslove.

§. 5.

Viseći državni dug, sastojeći u državnjačah i papirnih sitnih novcih, iznoseći u svem 312,000.000 for. stavlja se pod zajedničko jamstvo jedne i druge strane.

Budući pako da založnice, uknjižene na solnice u Gmundenu, Ausse-u i Halleinu u iznosu od 100,000 000 fr., glede kojih je odpadajući na Ugarsku za njihovo ukamaćenje i amortiziranje dio već zadržan u naznačenom u §§. 1. i 2. stalnom i nepromjenljivom godišnjem prinosku — u takovom savezu stoje sa prometom državnjačah, da one t. j. založnice i državnjače skupa svotu od 400,000.000 for. istina prevaliti nesmiju, nu da se nastalo unutar te granice umaljenje založnicah državnjačami nadomjestiti imade, to se jamstvo obie stranke proteže i na višak državnjačah, koje bi radi pomenutoga saveza od vremena do vremena nastati mogao.

Svako drugo umnoženje visećega iz državnjačah i papirnih sitnih novacah sastojećega duga, a tako i svako ustanovljivanje odnosećih se na njegovo fundiranje naredabah moći će se u buduće izvesti samo u sporazumljenju obojega ministarstva i zakonodavnoga tiela (carevinskoga vieća i sabora).

§. 6.

Kako zemljam krune ugarske tako i ostalim Nj. Veličanstva zemljam i kraljevinam prosto je svoj prinos u ime kamatah državnoga duga umaliti, bud amortizacijom zadužnicah, bud izplatom glavnice u gotovu novcu. U takovom će se slučaju svota odgovarajuća kamatnom iznosu uništenoga ili izplaćenoga duga odbiti na račun one financijalne uprave, koja takovu operaciju izvela jest.

§. 7.

Što se tiče onih obvezanostih, koje proizticu iz jamstvah na korist željezničkih družtvah ugovorno preuzetih, to će ih izmedju zemaljah krune ugarske i ostalih Nj. Veličanstva zemaljah ona strana nositi, na zemljištu koje se dotična željeznica stere, te će prema tomu istoj strani pripadati oni povratci, što ih možda pejedino družtvo u ime dobivene predplate učiniti ima.

Obzirom na željeznice, koje zemljišta obie stranke prosjecaju, nadalje u pogledu državne — i gradit se imajuće košičko-boguminske pruge i napokon obzirom na dunavsko parobrodarsko družtvo utanačiti će se poseban dogovor.

§. 8.

Izaslati će se posebno likvidacionalno povjerenstvo, koje će prosuditi i potvrditi ona aktiva središnjih financijah, koja su — izim porezovnih svakoj stranci pridržanih zaostatakah, i izim tražbinah, koje možda jedna ili druga stranka u smislu prediducega §-a od napomenutih ondje željezničkih družtvah iskati ima — namienjena poglavito na podmiru još nedignutih, a već posljednjega dana prosinca dospjelih kamatah i na izplatu glavnicah.

§. 9.

Kako zemlje krune ugarske tako i ostale Nj. Veličanstva zemlje obvezuju se, da će na namirenje zajedničkih troškovah u ime državnih dugovah svakoga mjeseca jedan i to takav dio od unišavših im u isto vrieme prihodah uplaćivati, koji prema tim prihodom u takovom razmjerju stoji, u kom im je svota svihkolikih prinosbinah prema ukupnoj svoti proračuna, za dotičnu godinu ustanovljena.

Kada mjesečni obroci nebi dotekli do prave uplatit se imajuće svote, obvezuju se prije spomenute zemlje, da će nedostatak bez obzira na prihode njihove namiriti podpuno i to u takovih rokovih, da nezapnu potrebštine sredotočne financijalne uprave.

U takovom će slučaju zajednički ministar financijah u potrebito sporazumljenje stupiti sa financijalnim ministrom zemaljah krune ugarske, odnosno s onim ostalih Nj. Veličanstva zemaljah.

Predležeći zakon stupa u život onda, kada mu sadržaj a tako i nagodba sklopljena o razmjerju, po kom će se zajednički troškovi namirivati, pa napokon i carinsko-trgovački ugovor, što se izmedju zemaljah krune ugarske i ostalih Nj. Veličanstva zemaljah sklopiti ima, po sada pomenutih Nj. Veličanstva zemljah primljeni i po Nj. c. i kr. apostolskom Veličanstvu i gledom na one zemlje potvrdjeni budu.

Zakonski članak (XVI. 1867.)

o carinskom i trgovačkom savezu, sklopljenu izmedju zemaljah krune ugarske i ostalih Nj. Veličanstva kraljevinah i zemaljah. (Sankcioniran 27. prosinca 1867.)

Pošto su kako ugarsko ministarstvo tako i ministarstvo ostalih Nj. Veličanstva kraljevinah i zemaljah u smislu §. 61. čl. XII. 1867. na dan 26. rujna i. g. uzajamnim sporazumkom dogotovili osnovu carinskoga i trgovačkoga saveza, štono se je medju zastupanimi po njih zemljami obzirom na ustanove §§. 62., 63., 64., 65. i 66. istoga zakona sklopiti imao, i pošto su pomenutu osnovu toli sabor ugarski, koli i zakonodavstvo ostalih Nj. Veličanstva zemaljah primili: to se isti carinski i trgovački savez usljed podieljene mu po Nj. c. i kr. apost. Veličanstvu potvrde, medju zakone zemaljske uvrščuje, kako sliedi:

Medju zemljami krune ugarske i ostalimi kraljevinami i zemljami Nj. Veličanstva sklapa se carinski i trgovački savez pod sljedećimi uvjeti:

Članak I.

Državno-zemaljski obseg jedne i druge strane čini na vrieme ovoga saveza i u njegovom smislu po jedan carinski

Digitized by Google

i trgovački okoliš, što ga jedna zajednička carinska medja okružuje.

Uslied toga neće za trajanja saveza niti jedna niti druga stranka imati prava, da na one predmete prometa, što se sa zemljišta jedne stranke na zemljište druge stranke prenose, udariti ma kojega imena uvoznu, izvoznu ili prevoznu pristojbinu, ili da u tu svrhu ustanovi kakovu liniju medjucarinsku.

Daćah unutarnjih, bile iste kakove mu drago i pobirale se za koga mu drago, može jedna strana na predmete, koji se iz zemaljskoga okoliša druge strane uvoze, udariti samo na toliko, u koliko ova takovih daćah pobira od sličnih obrtnih tvorinah ili proizvodah svoga vlastitoga zemaljskoga okoliša.

Od zajedničke ove linije carinske izuzeti ostaju sadašnji izključci carinski (Zollausschlüsse).

Članak II.

Ugovori, koji su se prije početka krieposti ovoga carinskoga i trgovačkoga saveza sklopili s državami inostranimi, i koji smieraju na uredbu gospodarstvenih odnošajah naprama inozemstvu, imenito: ugovori trgovački, carinski, brodarstveni, konsularski, poštarski i brzojavni, imadu za svega svoga trajanja istu obvèznu moć, kako za zemlje krune ugarske, tako i za ostale Njeg. Veličanstva kraljevine i zemlje.

Članak III.

Nove ovakove ugovore utanačivati i sklapati, moći će uz priuzdržaj ustavne porvrde obih zakonotvorstvah, jedino ministar izvanjskih poslovah na temelju dogovorah, vodjenih medju dotičnimi strukovnimi ministri jedne i druge strane.

Članak IV.

Sada postojeće carinske tarife i zakoni carinski, zatim propisi o pobiranju i upravljanju carinah ostaju u podpunoj krieposti u obih zemaljskih okoliših, i moći će se preinačiti ili dokinuti samo u zajedničkom sporazumku obih zakonotvorstvah, odnosno obostranih odgovornih ministarstvah.

A i novi carinski izključci mogu se zavesti takodjer samo u porazumku zajedničkom.

Članak V.

Pobiranje i upravljanje carinah ostavlja se vladam obih stranah unutar granicah podčinjena im okoliša zemaljskoga.

Od strane jedne i druge narediti će se nadzornici (inspektori), da zamjenito paze, da li se obdržava jednolik postupak u upravljanju i pobiranju carinah. Ovi će nadzornici biti vlastni o poslovanju onostranih vlastnih carinskih i financijalnih, odnosećem se na carinstvo, osvjedočivati se, i što opaze, dojavljivati dotičnim strukovnim ministrom.

Članak VI.

Trgovački brodovi obih stranah služiti će se jednakom zastavom, koja će osim obilježjah dosadanjih imati na sebi i boje i grb zemaljah krune ugarske.

Za svekolike poslove, koji se odnose na brodarenje pomorsko i na zdravstvo pomorsko, ustanoviti će se u suglasju medju obimi stranami jednak zakonit pravionik, a do toga imati će valjati propisi sadašnji.

U svihkolikih poslovih, koji se odnose na zaštitu trgovačkih brodovah i na zastupanje interesah njihovih u inozemstvu, odvisni su isti od smještenih ondje c. kr. konzulatah, a u višjem stupnju od zajedničkoga ministra izvanjskih poslovah, i to bez obzira na prinadležnost brodovah i momčadi njihove.

U svih ostalih obzirih biti će uprava pomorska i uprava lukah u svakom okolišu zemaljskom pod vrhovnim ravnateljstvom dotičnoga ministra trgovine; a rukovati će se načinom, koliko moguće jednakim.

Sa brodovi jedne i druge strane postupati će se posve jednako u lukah obih zemaljskih okolišah; pomorci (mornari) obih zemaljskih okolišah mogu pogoditi se i služiti na brodovih jedne i druge strane, i svjedočbe o sposobnosti njihovoj imadu jednaku valjsnost u obih okoliših zemaljskih.

Pristojbe lučke, pomorsko-zdravstvene i ine pristojbe brodarstvene imadu, dok se iznova i podjednako zakonom neurede, pobirati lučke vlasti obih zemaljskih okolišah po propisih dosadanjih i idu iste pristojbe u prilog onoj strani koja ih pobira.

Na isti način imadu se pobirati i pristojbe od svietionikah, nego kako će se obračunavati i kuda konačno doznačivati, to će se napose utanačiti kašnje.

Na obalah obih zemaljskih okolišah i u trgovačkoj marini obih stranah uvesti će se jednako privatno pravo pomorsko.

Pomorsko-poštarski i brodarstveni podhvat, koji pod imenom „Lloyd arstrijanski“ kao podhvat medjunarodni promiče trgovinu i obćenje obih stranah, stoji pod upravljanjem ministra izvanjsih poslovah koji će u pomorskih i poštanskih poslovih, tičućih se toga zavoda, djelovati u porazumku s obimi ministri trgovine.

Državna podpora (subventia), koja se daje podhvatu ovomu, spada u proračun ministarstva izvanjskih posalah.

Članak VII.

Svekolike poslove, koji se tiču brodarstva na takovih riekah, za koje valjaju ustanove, sadržane u izpravi bečkoga kongresa i u izpravi o Dunavu od godine 1857., u koliko se iste odnose na razmjerje k državam inostranim, rukovati će ministar posalah izvanjskih, nego uz priuzdržaje, koji su potanje naznačeni u članku III.

Digitized by Google

Glede ostalih unutarnjih riekah, koje tekuć dotiču se obih okolišah zemaljskih, postupati će se jednako u svih poslovih, odnosećih se na brodarenje, na redarstvo po riekah, na popravljanje i uzdržavanje,

Glede brodarstva i plavarstva na svihkolikih vodah unutarnjih postojati će posve jednak postupak za stanovnike obih zemaljskih okolišah.

Članak VIII.

Postojeće željeznice imadu se u obih okoliših zemaljskih upravljati po jednakih načelih; a željeznice koje nove budu gradjene, imati će se u kolko iziskivala bude korist medjusobnoga prometa, urediti po jednakih pravilih, što se tiće gradjenja i radnje.

Imenito red o radnji željeznicah od 16. studena 1851. i pravionik za radnju željeznicah od 30. lipnja 1863. imadu u oba zemaljska okoliša ostati nepromienjeni, dok se nepreinače u zamjenitom sporazumku i na način jednolik za obie strane.

Članak IX.

Svekoliko konzularstvo upravlja zajednički ministar izvanjskih posalah.

Pri zavodjenju konzulata kao i pri odredjivanju naputakah, koji da se dadu konzulatu u stvarih trgovačkih, ima se ministar izvanjskih posalah porazumjeti s jednim i drugim ministrom trgovine.

U ostalom vlastan je i jedan i drugi ministar trgovine kad god mu se svidi, da je potrebno, pisati neposredno konzulatu, i konzulat je dužan što najudvornije dati mu potrebite ubaviesti u poslovih trgovačkih.

Periodična izviešća konzulatah o trgovini ima ministar izvanjskih posalah saobćivati obim ministrom trgovine.

Članak X.

Ministarstva jedne i druge strane imadu putem dogovora brinut se za to, da statističko gradivo iz obih zemaljskih okolišah složeno bude u statistični skupni operat.

Članak XI.

Dohodi od soli i duhana i sve one daće neizravne, koje neprosredno zasiecaju u proizvodjenje gospodarstveno, imenito porezi od žganice, piva i šećera, rukovati će se u obih zemaljskih okoliših za svega trajanja ovoga ugovora po jednakih zakonih i upravnih propisih.

Zakonske osnove, što su ih u tu svrhu jurve utanačila oba ministra financijalna, još će se za ovoga zasjedanja predložiti obostranim zastupstvom, da po ustavu o njih viećaju, i zakoni, koji ovako budu utanačeni, moći će se i opet preinačiti, kao što se znade samo po sebi, samo u zajedničkom sporazumku putem zakonitim.

Da se sačuva suglasnost u rukovanju jednolikih propisah, biti će jedan i drugi ministar financijalni vlastan, od zgode do zgode osvjedočivati se o tom, kako se radi i kako se obavljaju poslovi kod upravljajućih i pobirajućih vlastih druge strane. Organe, odredjene u tu svrhu, imade financijalni ministar druge strane oskrbiti potrebitom ovjerom.

Članak XII.

Austrijanska vriednota ostaje, dokle god nebude zakonito preinačena, zajednička vriednota zemaljska; nego učiniti će se što najskorije obostranim zastupstvom jednoliki predlozi o tom, da se zavede vriednota zlatna, pri čem će, u koliko bude moguće, imati biti pravilom načela parižke novčane konferecije.

Jednoj i drugoj strani prosto je kovati i sitnih novacah od i izpod 10 novčićah, koji će moći okolovati (cirkulirati) i u drugom zemaljskom okolišu. O čistimi i o teži ovih sitnih novacah, pak i o tom, koliko će ih smjeti kovati svaka strana, porazumjeti će se oba ministarstva.

Članak XIII.

Izjavljuju obie strane, da su voljne uvesti stojeću jednakost mjere i vage u obih okoliših zemaljskih i uslied toga će ministarstva jedne i druge strane o tom, da se usavrši sustav o mjeri i vagi, podnieti dotičnim zakonotvorstvom jednolikih zakonskih osnovah, do toga pako imadu ostati u krieposti mjere i vage, koje sada postoje u oba okoliša.

Isto tako imati će se u oba zemaljska okoliša glede ustanove o čistine robe zlatne i sreberne i o nadgledanju istih uporavljivati jednaka načela.

Članak XIV.

Prinadležnici jednoga zemalskoga okoliša, koji su radi u drugom okolišu zemaljskom baviti se trgovinom i obrtom ili tražiti djela, biti će sasma uzporedjeni domaćim i glede nastupa obrta i glede obrtovanja (izvršivanja obrta), a i glede daćah, koje će plaćati.

Trgovci i obrtnici jednoga zemaljskoga okoliša vlastni su, proizvode svoga obrta u drugom zemaljskom okolišu davati u naručbu, podizati podružnice i skladišta, djelati na naruku i naručena djela obavljati svuda, kupiti naručbene i podpise, a i kupovati.

Prinadležnici jednoga zemaljskoga okoliša imadu sasvim uzporedjeni biti domaćim i glede polaženja sajmovah i vašarah u drugom zemaljskom okolišu.

Obrtnik jednoga zemaljskoga okoliša, koji je u slučajevah, gdje je zakonom propisano, dokazao tehničku sposobnost za izvršivanje svoga obrta, neće biti dužan dokazati toga iznova, ako se preseli u drugi zemaljski okoliš, te ondje stane raditi.

Članak XV.

Kućarske dozvole, podieljene po propisu u jednom zemaljskom okolišu prinadležnikom istoga daju povlast za izvršivanje kućarstva i u drugom zemaljskom okolišu, nego pod stegami, postojećimi za vlastite mu prinadležnike, i

Digitized by Google

pošto kućarstva izprava bude vidimovana po vlasti nadležnoj.

O podjeljivanju povlasticah kućarskih treba da u oba zemaljska okoliša vladaju načela, koliko moguće jednaka.

Članak XVI.

Patenti, koji po propisu izhodjeni budu za izume (iznašašća), imadu valjanost u oba okoliša zemaljska. U tu svrhu imadu se uvjeti, pod kojimi će se davati takovi patenti, za oba zemaljska okoliša ustanoviti po jednakih načelih u zamjenitu porazumku i putem zakonotvorstvah, a i preinačit će se istim putem, kada bude potrebno; dok se ovo učiniti uzmogne, ostati će u krieposti sada u oba zemaljska okoliša postojeći dotični propisi, koji u glavnom nisu različiti medju sobom; što se tiče postupka pri podjeljivanju patentah za izume, ima se prošnja za patent podnieti ministarstvu onoga zemaljskoga okoliša, u kojem izumilac prebiva. Inozemcem prosto je, tražiti takove patente u ministarstva jednoga ili drugoga zemaljskoga okoliša.

Ministarstvo, koje je podjele radi zamoljeno, imat će prošnju, prosudivši ju po propisu i ako misli zadovoljiti joj poslati ureda radi ministarstvu drugoga zemaljskoga okoliša, da i ondje bude primljena.

Izpravu patentalnu izdaje svako ministarstvo napose za zemaljski okoliš, koji je njegovu upravljanju podvržen; nego treba da obje izprave imadu isti datum; izdati će se pak prositelju u isto doba kod onoga ministarstva, pri kojem je predao svoju prošnju.

Patenti za izume produljivat će se takodjer u zamjenitu porazumku, a tako i proglašivati, da neimaju više valjanosti.

Članak XVII.

Sada postojeći propisi na zaštitu obilježjah (markah) i ogledah (muštrah) ostaju u krieposti, i mogu se preinačiti samo u zamienitu porazumku obih stranakah.

Ako se koje obilježje, koji ogled ili koje tvorilo predade ili u registar uvede kod koje trgovačke komore u području obih zemaljskih okolišah, bit će tim dotičniku osjegurana zaštita u obsegu zemaljskoga okoliša jednoga i drugoga.

Ime, tvrdka, grb ili naziv, kojim se služi zavod kojega obrtnika ili proizvodnika, uživa zaštitu, zakonom ujamčenu kako u jednom tako i u drugom okolišu zemaljskom.

Prava, jurve stečena na temelju dosadanjih dotičnih propisah, zadržaju svoju podpunu kriepost u oba okoliša zemaljska. Da obilježja, prijavljena u oba okoliša zemaljska budu u očevidnosti, imade se kod oba ministarstva trgovine na temelju zamjenitih mjesečnih izviešćah obih ministarstvah trgovine voditi registar obilježjah (marakah.)

Članak XVIII.

Poštanstvo i brzojavsto ima se u jednom i u drugom zemaljskom okolišu urediti i upravljati napose, nego na koliko iziskuje interes prometa, po načelih jednakih.

Sada postojeće ustanove o pravih, koja su državnomu poštanskomu zavodu i državnomu zavodu brzojavnomu priuzdržana, o rabljenju ovih zavodah od strane občinstva i o jamčenju za pošiljke poštanske, a tako i propisi glede tarifah, manipulacije i obračunavanja mogu se preinačiti samo u zajedničkom porazumku obih zakonotvorstvah, odnosno obih vladah i na način posve jednak za oba zemaljska okoliša.

Članak XIX.

Zamjenita zaštita književne i umjetničke svojine u oba zemaljska okoliša utanačit će se putem obostranih zakonotvorstvah.

Članak XX.

Dozvolivanje zavodah vjeresijskih i osigurnih ostaje priuzdržano onomu ministarstvu, kojemu u zemaljskom okolišu naumi dotično družtvo imati svoje sjedište; nego ako družtvo misli djelovanje svoje razširiti i na drugi zemaljski okoliš, imat će, podnesav svoja pravila, dozvolu zato izhoditi kod tamošnjega ministarstva.

Članak XXI.

U svrhu, da se izrade i prirede jednolika načela za medjunarodne trgovačke ugovore, pomenute u članku II., za zakonotvorstvo i upravljanje carinah, neizravnih daćah i inih posalah, na koje se odnosi ovaj savez carinski i trgovački, sastat će se carinska i trgovačka konferencija, koju će sačinjavati obustrani ministri trgovine i financijah, a u koliko se predmet viećanja ticao bude odnošajah k inozemstvu, takodjer i zajednički ministar izvanjskih posalah ili namjestnici njihovi, i u koju će se, kad god predmet iziskivao bude, pozivati i strukovnjaci iz oba zemaljska okoliša, imenito članovi komorah trgovačkih. Ministarstva jedne i druge strane imadu pravo, kolikogod im se putih uzvidi potrebno, zaiskati, da se sazove konferencija carinska i trgovačka.

Članak XXII.

Ovaj savez carinski i trgovački stupit će od onoga dana, kojega zakonito bude proglašen, na deset godinah u kriepost, i — ako nebude odpovidjen — smatrati će se kao postojeći opet za drugih deset godinah i tako dalje od deset do deset godinah. Odpoviditi se može svagda na svrhi devete godine, i u ovom slučaju trieba, da se istim putem povedu odmah dogovori o obnovi saveza. — Nego čim mine prvih pet godinah od roka, na koji je trajanje ugovora ustanovljeno, bit će svakoj strani prosto, predložiti dogovaranje u svrhu, da se ovaj ugovor preinači, na koje dogovaranje druga strana pristati mora. Ako se ovim putem za šest mjesecih strane neslože, bit će svakoj prosto, poslužit se jednogodišnjom odpovjedi. U ovom slučaju ima se odmah započeti dogovaranje o obnovi ugovora.

Ako nebude moguće, odmah izvršiti pojedinih kojih ustanovah ovoga ugovora, imat će se obostrana odgovorna

Digitized by Google

ministarstva porazumjeti glede potrebitih naredabah prelaznih.

Zakonski članak (XVIII. 1867.)

ob obćih teretih za prvu trećinu god. 1868. (Sancioniran 27. prosinca 1867.)

§. 1.

Medjutim i dotle, dok se u smislu §. 40. zak. članka XII. 1867. svote, za pokrivanje zajedničkih troškovah potriebite oprediele, i prema tomu proračun za buduću godinu predloži i zakonodavnim putem ustanovi, imadu postojeći za sada u zemljah krune ugarske kako izravni tako i neizravni porezi, a isto tako i sva samotržtva od 1. siečnja 1868. do 30. travnja iste godine u krieposti ostati, i to na način, kao što je za tekuću godinu 1867. državnim zaključkom ustanovljeno bilo.

§. 2.

Ako bi medjutim ma glede koje god vrsti poreza proizašle zakonarske kakove ustanove, to će one, iza kako budu u zvaničnom listu (Buda-Pesti-Közlöny) obnarodovane, u život stupiti na dan i način, kako će to u samom zakonu naznačeno biti.

§. 3.

Za opredjeljeno u 1. §. vrieme od četiri mjeseca imati će ministar financijah potriebite za unutarnju upravu troškove doznačivati po načinu, koji je tečajem tekuće godine u običaju bio.

§. 4.

I dotle dok bude za god. 1868. svota za zajedničke troškove potriebita ustanovljena, te zakonarskim putem opredieljen godišnji prinos za državne dugove, imati će se svota, koja će od državnih prihodah iza pokrića troškovah za javnu upravu potriebitih preostati, zajedničkomu ministru financijah dostavljati uz priuzdržaj naknadnoga obračunavanja.

§. 5.

Izvršba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (I. 1868.)

o vodjenju posebne usredotočene gruntovnice željeznicah i kanalah, nalazećih se u zemljah krune ugarske. (Sankcioniran 7. travnja 1868.)

§. 1.

Za željeznice i kanale nalazeće se u zemljah krune ugarske, osnovat će se i voditi posebne usriedotočene gruntovnice, kojih će svrha biti, nepokretnine takovih zemaljskih poduzećah u skupnoj cielosti predstavljati, u očevidnosti držati i do vjeresijske prikladnosti podizati.

§. 2.

Ove usriedotočene gruntovnice stoje pod nadzorom i upravom gruntovne oblasti slob. i kralj. grada Pešte; rukujuće osoblje imenuje ministar pravosudja.

Ta gruntovna oblast nosit će naslov: „Sriedotočna gruntovna oblast".

§. 3.

U onom slučaju, ako ravnateljstvo poduzeća svoje uredovno sjedište izvan Pešte imalo bude, biti će ono dužno imenovati tamo stanujućega punomoćnika, koji će zastupati poduzeće u pravnih poslovih, ter istoga kao i svaku u tečaju vremena možda nastupivšu promjenu u osobi svojega zastupnika prijaviti sudu grada Pešte.

§. 4.

Upisane u te usriedotočne gruntovnice nepokretnine vlastnikah željeznicah i kanalah, naime ukupni izvlašteni zemljištni posjed njihov, željeznice i kanali zajedno sa svimi pripadci i k tomu spadajućimi dvorišti, zgradami mostovi, nasipi, splavi, pravi obskrbe i prudnoga navoza, inimi pravi: kako se to nalazi navedeno u autentičnoj prigodom izvlaštenja i ovjerovljenja sastavljenoj mapi, te u priključenom istoj popisu, imadu se smatrati kao jedno gruntovno tielo, a u pravnom obziru kao jedna cielost.

§. 5.

Potrebe popisa izvlastbe pomenute u §. 4. jesu sljedeć:

a) U pogledu svakoga hatara ima se sastaviti posebni popis.
b) Svaki sastojni dio, razlikujući se u širini od prvašnjega, ima dobiti u popisu novi broj, t. j. poduzeće mora sastojati iz toliko sastojnih dielovah, koliko promienah u širini cielo djelo ima.
c) Kako širina tako i dužina pojedinih dielovah ima se u hvatih, stopah i palcih, a u posebnoj rubrici takodjer prostorna zadržina točno naznačiti.
d) Zgrade, mostovi itd. imadu se uviek poslje dotičnoga sastojnoga diela, kojemu pripadaju i to slovni označeni navesti.
e) Pri koncu svakoga pojedinoga popisa imadu se stečena za poduzeće prava uvrstiti, kao na primjer: pravo obskrbe, prudnoga navoza itd.; zatim izkaz služnostih (servitutah) i to: ako ova prava ili služnosti s kojim sastojnim dielom ili zgradom pravno ili naravno stoje u savezu, uz poziv na broj dotičnoga sastojnoga diela ili zgrade.

§. 6.

Mapa mora s popisom pomenutim u §. 5. u podpunom suglasju biti. Iz toga uzroka imadu se na mapi sastojni dielovi istimi brojevi, a zgrade istimi slovi označiti, pod kojimi su u popisu navedene.

Služnosti moraju se kod svakoga sastojnoga diela znakom krsta vidnimi učiniti.

Osim toga ima se mapa tako prirediti, da susjedne predmete, nalazeće se uz medju poduzeća i to označene brojevi lokalizacije hatarske gruntovnice sadržava, isti se moraju

Digitized by Google

razlučivati posebnim brojem od onoga, što na vlastitost poduzeća spada.

Mapa može se po volji razdieliti na odsjeke, nu svaki odsjek mora sastavljen biti po istom mjerilu, i ovo mjerilo ima se na svakom pojedinom odsjeku naznačiti.

§. 7.

Za svaki hatar ima se osim popisa i mape napose učiniti posebni izkaz o kolikoći onoga zemljišta, koje je od pojedinih posjednikah izvlašteno, kano i svotah, koje se dotičnim posjednikom za izvlaštene zemlje od strane poduzeća naknaditi imadu.

U ovom posebnom izkazu, kod kojega sastave je dužna dotična gruntovna oblast sudljelovati, mora rubrikami u očevidnost staviti:

a) Ondje, gdje jur gruntovnice postoje, broj gruntovnice lokalizacije onoga gruntovnoga posjednoga diela, iz kojega je izvlastba učinjena.
b) Strana hatara (kalkatura), u kojoj leži ovo zemljište i vrst gojitbe, u koju spada.
c) Prostorni obseg cieloga gruntovnoga posjednoga diela, u koliko je ovaj u gruntovnici upisan bio.
d) Onaj prostorni obseg, koji je iz istoga za poduzeće izvlašten bio.
e) Dotični posjednik.
f) Izvlastbena ciena, kako je ista bilo odlukom, bilo ugovorom ustanovljena.

§. 8.

Ovjerovljenje (autentikacija), zgotovljeno takovim načinom popisa i mape, izvršit će se po povjerenstvu, sastojećem iz ovih članovah:

A. Za cielu liniju:

a) Iz izaslanika kr. ugarskoga ministarstva komunikacije.
b) Činovnika sredotočne gruntovne oblasti (§. 2.).
c) Strukovnoga miernika, kojega će imenovati kr. ugarsko ministarstvo komunikacije.

B. Za pojedini hatar:

d) Iz člana suda dotične jurisdikcije, kojega će odaslati predsjednik suda.
e) Iz jednoga činovnika one gruntovne oblasti, pod koje upravom gruntovnica dotičnoga hatara stoji.

§. 9.

Izaslanik kralj. ugarskoga ministarstva komunikacije opredjeljuje dan i red autentikacije, te obavieštuje o tom sudbeno predsjednike dotičnih županijah, kotarah ili gradovah s tim pozivom, da svoje izaslanike ustanovljena dana na lice mjesta odprave, a da isti za vremenu saznadu dan autentikacije, valja to u dotičnoj občini do občega znanja staviti i takodjer putem novinah proglasiti.

§. 10.

Prije nego li započme autentikacija, najmanje 30 danah unapred, imadu se dotičnoj gruntovnoj oblasti predložiti oni odsjeci popisa i mape, koji su na hataru ležećem u uredovnom području one gruntovne oblasti odnose skupa sa posebnimi izkazi, sačinjenimi za iste hatare.

Ove izradke imade pravo u prostorijah dotične gruntovne oblasti zagledati svatko, koga se stvar tiče.

Prema tomu imadu predsjednici suda u onom proglasu, koji će izdati u pogledu dana autentikacije u smislu gornjega §. 9. podjedno obaviestiti občinstvo takodjer o tom, da se odnoseći se na dotični hatar popis, mapa i posebni izkaz 15 danah prije autentikacije mogu uviditi u mjestnostih gruntovne oblasti.

§. 11.

Povjerenstvo za autentikaciju ima zadaću uvjeriti se o tom, da li izvlastbeni popis i mapa potrebam, sadržanim u §§. 5. i 6. ovoga zakona zadovoljava, i da li s istinitošću u suglasju stoji; ono se stavlja u sporazum sa predstojnici dotičnoga grada ili občine i s dotičnimi posjednici u pogledu svih onih pravah i služnostih, što se uzduž hatara na poduzeće odnose; ono se brine o tom, da su prava i složnosti, kako u pogledu njihove kakvoće, tako i u pogledu njihova obsega i uvietah točno i pravilno naznačena; ono riešava kroz svoje u §. 8. u točki b), d) i e) pomenute članove na temelju izvlastbenoga ugovora ili odluke odmah konačno preporna pitanja, nastavša medju vlastnici poduzeća i medju občinom ili pojedinimi posjednici; u slučaju pako onom, da izvlastbeni ugovor za riešenje predležećega pitanja nepruža nikakav stanoviti pravac, bilježi ono prigovore, učinjene kod dotičnoga prava ili služnosti, te upućuje tražeću stranku na redoviti put pravde.

§. 12.

Ako povjerenstvo pronadje, da je popis i mapa izpravna, ili pak da se našaste mane odmah na licu mjesta popraviti mogu, to će ono, pošto ovo učinjeno bude, kako popis tako isto i dotične odsjeke mape providiti zaporkom autentikacije, koja osim naznake godine, mjesesa i dana u rieči „autenticirano“ sastoji, te koju svi članovi povjenstva podpisati imadu.

Ako se pako pronadju bitnije mane, koje se odmah popraviti nemogu, to se ima popis i dotična mapa punomoćniku poduzeća povratiti, u kojem slučaju ima se za autentikaciju u pogledu onoga hatara opredieliti novo ročište, pri čem će se imati obdržavati ustanove, opredieljene u gornjem §. 8. i sliedećih §§-ih u obziru prve autentikacije.

§. 13.

Poslie autentikacije popisa i mape izpituje povjerenstvo posebni izkaz.

Što se tiče kolikoće izvlaštena zemljišta, mora ukupnost pojedinih parcelah neobhodno suglasna biti sa prostor-

Digitized by Google

nim obsegom, koji je u popisu sastavljenu vrhu istoga hatara naznačen. Ako su ove dvie izprave suglasne, može se naknadno mjerenje u pogledu izvlaštena od pojedinih posjednikah zemljišta samo onda preduzeti, ako bi to dotični posjednik odlučno zahtievao.

Tako isto spada naknadno obračunjanje odštetne svote, odpadajuće za izvlašteno zemljište samo tako i u toliko u djelokrug povjerenstva, ako i u koliko bi to uztražio jedan ili drugi posjednik.

Povjerenstvo će takodjer ovaj izkaz, u koliko pronadje, da je isti bez mane, ili u koliko se mane kratkim putem odmah izpraviti mogu, onim načinom autenticirati, kako je to po §. 12. sa popisom i mapom učinjeno.

§. 14.

Po dovršenoj autentikaciji prima izaslanik sredotočne gruntovne oblasti popis i mapu, posebni izkaz pak i ovjerovljenu kopiju mape toga hatara izaslanik nadležnoga suda, koji će ove izprave neodvlačno predložiti svojoj gruntovnoj oblasti.

§. 15.

Sud odašilje za 8 danah, iza kako mu je prispio posebni izkaz dotičnomu porezovnomu uredu ovjerovljeni prepis toga izkaza u svrhu, da se porezovne svote, odpadajuće na izvlaštene parcele, prijašnjim posjednikom odpišu.

§. 16.

Podjeno odašilje on nadalje posebni izkaz i ovjerovljeni snimak mape dotičnomu gruntovnomu uredu s nalogom, da izvlaštene parcele u pojedinih gruntovnih zapisnicih odpišu o čem sud obaviešćuje podjedno sredotočnu gruntovnu oblast u svrhu, da sastavi posjedovni list u sredotočnoj gruntovnici (§. 42.)

§. 17.

Napokon izdaje postupajući sud istom prigodom proglas, kojim pozivlje one, koji u pogledu kolikoće svote, odpadajuće na izvlašteno zemljište, prigovoriti, ili koji pod ma kakovim naslovom tražbinu na odštetu staviti mogu, da svoje prigovore odnosno svoje tražbine do stanovita preklusivnoga roka, koji nemože kraći od jednoga, a duži od dva mjeseca biti, tim sigurnije prijave, što se na prigovore i tražbine kasnijih prijaviteljah nikakav obzir uzeti neće se izvlastbena i odštetna svota onomu i u onom iznosu dati, na čije je ime i u kojem iznosu ista u posebnom izkazu upisana, dočim će se uknjižene i naduknjižene stavke izvan toga od izvlaštenoga zemljišta ureda radi odpisati.

Ovaj proglas treba, da običnim načinom okoluje, da se pribije i pokraj toga da se u službenik novinah obnaroduje.

§. 18.

Nuz sva ova ima sud obćenita proglasa napose obaviestiti one, koji su u gruntovnici u pogledu onoga zemljšta, koje ili kojega jedan dio izvlašten bijaše, s pravi vlastničtva ubilježeni, ili su pak na isto stekli pravo zaloga.

§. 19.

U obziru onih zemljištah, glede kojih po izmaku zapornoga roka nebi niti prigovor podnešen, niti tražbina prijavljena, obaviešćuje sud kao gruntovna oblast za 8 danah zastupnika poduzeća, da izvlastbenu svotu onim, na kojih ime ista je u posebnom izkazu upisana, i u dotičnoj kolikoći izplatiti može, te ga podjedno pozivlje, da za 15 danah ili namiru ob učinjenoj izplati sudu podnese, ili pak da odštetu navedenu u posebnom izkazu kao sudbeni ostavak (deposit) sudu predade, ovaj zaključak ima se takodjer dotičniku, koji pravo na odštetu imade, s opazkom uručiti, da će odštetna svota u slučaju, ako ju neuzhtije primiti, kao sudbeni ostavak na njegove troškove upravljana biti.

§. 20.

Čim se zastupnik poduzeća namirom ili pokazom autentične ostavnice izkaže, da je zadovoljio sudbenomu zaključku, izdanu na temelju gornjega §. 19., to će sud, ako izvlašteno zemljište, kojega izvlastbena ciena bijaše izplaćena ili do rukuh suda ostavljena, takovu cielost sačinjava, koja je kakovoj predbilježbi, uknjižbi, naduknjižbi ili zabilježbi posebnim i samostalnim predmetom služila, zaključkom odrediti, da se ova predbilježba, uknjižba, naduknjižba, i zabilježba izbriše.

Ako pak ono zemljište, kojega izvlastbena ciena bijaše izplaćena ili do rukuh suda ostavljena, samo jedan dio ovoga gruntovnoga tiela sačinjava, koje je predbilježbom, uknjižbom, naduknjižbom ili zabilježkom obterećeno, to u ovom slučaju nije potriebna posebna odredba za izbris teretah, buduć se dotično izvlašteno zemljište usljed odredjena po §. 16. odpisanja prestalo biti temeljen uknjižne stavke.

§. 21.

U slučaju, ako stranka zaporni rok promaši, to se nemože niti proti tomu, a niti proti izbrisanju teretah, odredjenu toga radi u smislu §. 20. uporaviti nikakovo pravno sredstvo.

§. 22.

Za razpravljanje prigovorah i zahtievah, podnešenih do proglasnoga roka, odredjuje sud ročište, na koje se uviek i zastupnik poduzeća pozvati ima.

Kod ove razprave nemože se u pretres uzeti pravo izvlastbe i prostorni obseg izvlaštenoga zemljišta, nego se stranke na sliedeća pitanja ograničiti imadu:

a) Da li je nagrada ili sudbeni zaključak pravovaljan, na kojega je temelju izračunana izvlastbena ciena?

b) Da li je izračunanje prama izvlastbenoj cieni i izvlaštenomu zemljištu pravo učinjeno?

Digitized by Google

c) Koji je i do kojega diela vlastan primiti odštetnu svotu?

d) Ako samo jedan dio zemljišta obterećena predbilježbom uknjižbom ili naduknjižbom pod izvlastbu pada, na koju brojku smanjuje ona obterećujuća stavka, koja će preostale zemljište i nadalje obterećivati.

§. 23.

Razprava vodi se u formi zapisnika i ima se najduže 8 danah dokončati.

§. 24.

Za 8 danah iza dokončane razprave izdaje sud odluku u kojoj pitanja u pogledu točakah, naznačenih u §. 22. pojedince rieśava, te ako bi pravo na primitak odštetne svote od riešenja druge parnice zavisno bilo, odredjuje sud, da se odštetna svota ili do rukuh osobe naznačena suglasjem dotičnih stranakah, ili pak, ako takova suglasja nebude, do rukuh suda predade.

§. 25.

Proti ovoj odluci mogu se sva pravna sredstva upotrebiti, koja su redovitim gradjanskim postupnikom dopuštena kod prizivnih sudovah imadu medjutim takovi izvlastbeni poslovi onu pogodu, da izvan reda u razpravu doći imadu.

§. 26.

Sud prve molbe odlučuje u isto vrieme, kada odluku svoju u pogledu prigovorah i zahtievah u smislu §. 24. izriče, takodjer o tom, da se ona odštetna ciena, koja je po §. 22. predmetom prigovora ili zahtieva, ako dotična svota do rukuh suda nije ostavljena, ubilježi na listu teretnom sredotočne gruntovnice uz točno naznačenje onih, koji na istu zahtieve stavljaju.

Bude li količina izvlastbene ciene predmetom prepirke izmedju stanakah: to se u takovu slučaju imade uzeti veća svota, koju su stranke zaiskale.

§. 27.

Čim je odluka u pogledu ovoga ili onoga prigovora ili zahtieva pravomoćnom postala, pozivlje sud zastupnika poduzeća odlukom ureda radi, da izplatu dotično ostavu izvrši u smislu presude ili odluke za 15 danah, te da izvršbu propisanimi izpravami dokaže.

Sud je dužan o doprinešenom ovom dokazu sredotočnu gruntovnu oblast odmah obaviestiti u svrhu, da se na teretovnom listu sredotočne gruntovnice izplaćena izvlastbena ciena izbrisati može. — Kod ove obaviesti ima se točno pozvati na broj i sadržaj zabilježnoga zaključka (§. 26.).

§. 28.

U obziru sastavljenja i rukovodjenja sredotočne gruntovnice ima se postupati polak ustanovah redovitoga gruntovničkoga sustava, izuzamši razlike, sadržane u sliedećih §§-ih.

§. 29.

Svaka sredotočna gruntovnica sastoji iz jednoga vlastovnoga lista, zatim iz toliko posjedovnih listovah, kroz koliko hatarah se poduzeće proteže, napokon iz jednoga teretovnoga lista.

§. 30.

Glavni list nosi tvrdku (firmu) poduzeća, sjedište ravnateljstva i zaglavne točke poduzeća.

Zatim se imadu na ovom listu pod tekućimi rimskimi brojevi svi oni hatari navesti, po kojih se poduzeće proteže.

Ovaj list pokazuje takodjer sve promjene, nastupivše u pogledu tvrdke.

Vlastovni list pokazuje prenose i stege vlastničkoga prava u pogledu ukupnoga nepokretnoga imetka poduzeća, dočim se promjene u posjedu, odnoseće se na pojedine sastojne dielove na posjedovnom listu izkazuju.

§. 31.

Tvrdka poduzeća ima se na prednju stranu svakoga lista gore upisati.

§. 32.

Za svaki pojedini hatar sastavlja se napose posjedovni list i svaki ima gore providjen biti onim rimskim brojem, pod kojim se nalazi u glavnom listu. Rubrike su mu sliedeće:

1. Broj lokalizacije.
2. Opis sastojnoga diela.
3. Ukupna prostorna sadržina.
4. Pozivne opazke.

§. 33.

Broj lokalizacije svakoga pojedinoga sastojnoga diela onaj je tekući broj, pod kojim je isti dio u ovjerovljenom popisu i na mapi naznačen.

Brojevi lokalizacije počimlju u svakom hataru sa 1.

§. 34.

U drugoj rubrici navode se pojedini sastojni dielovi s naznakom dužine i širine istih, kako je to u autenticiranom popisu sadržano.

U ovu rubriku dolaze nadalje zgrade, mostovi, splavi itd., i to neposredno iza onoga sastojnoga diela, na kojem se nalaze, te se označuju istim slovom, koje su u autenticiranom popisu i na mapi dobili.

U istoj rubrici sljeduju nadalje iza naznake svih k hataru spadajućih sastojnih dielovah i nalazećih se na istih zgradah dvie primjetbe: u prvoj su popisana prava poduzeća, u drugoj služnosti, kojimi je poduzeće obterećeno.

Kako prava tako i služnosti imadu se na temelju popisa s valjanom točnošću upisati, te u koliko isti s kojim stanovitim sastojnim dielom ili zgradom pravno ili po na-

Digitized by Google

ravi u nerazlučivoj svezi stoje, to se ima pozvati na broj lokalizacije i dotično na slovo dotičnoga sastojnoga diela ili zgrade.

§. 35.

Treća rubrika posjedovnoga lista, u koju dolazi prostorna sadržina pojedinih sastojnih dielovah, izpunjuje se na temelju autenticiranoga popisa.

§. 36.

Četvrta rubrika napokon sadržava pozivanja na one kasnije upiske, koji pokazuju promjene, nastale u pogledu pojedinih sastojnih dielovah tečajem vremena.

§. 37.

Kako je jur u §. 30. spomenuto, izkazuju se promjene posjeda, nastale u pojedinih sastojnih dielovih, takodjer na posjednom listu.

Takovi slučaji mogu nastupiti:

1. Ako se je prostorna sadržina ovoga ili onoga sastojnoga tiela iz kojega god uzroka povećala ili smanjila.

2. Ako pojedini sastojni dielovi, zgrade, prava ili služnosti tečajem vremena posve prestanu.

3. Ili napokon ako se poduzeće novimi sastojnimi dielovi, zgradami, pravi ili služnostmi umnoži.

Ovi slučaji unašaju se pod napisom: „promjene“ u kronologičnom redu i pod tekućimi rimskimi brojevi na kraju posjedovnoga lista.

§. 38.

Slučajevi 1. i 2. točke §. 37. imadu se staviti u očevidnost takodjer kod promjene stare stavke, i to tako, da u prvom slučaju broj lokalizacije ostane netaknut, dočim se sadržaj 2. i 3. rubrike prevuče poprečnim potezom; u 4. rubrici biva pozivanje na onu točku „promienah“, pod kojom je nova širina i dužina i ukupna prostorna sadržina toga sastojnoga diela unešena.

U drugom slučaju pak ima se takodjer broj lokalizacije promienjenoga sastojnoga diela potezom prevući.

§. 39.

Ako se prostorna sadržina sastojnoga diela mnienja, ima se kod upisa, koji se nove širine, dužine i prostorne sadržine tiče, stari broj lokalizacije sastojnoga diela pridržati.

To se isto ima učiniti u pogledu slovah kod zgradah, kao i brojevah kod pravah i služnostih.

§. 40.

Usuprot ako se opisuje novi sastojni dio, nova zgrada, pravo ili služnost, to novi upisak dobiva uviek broj ili slovo sliedeće iza broja ili slova prijašnjega posliednjega upiska, neglededeć na to, da bi kroz njekoliko izbrisakah u redu brojevah i slovah izostatakah bilo.

§. 41.

Teretovni list sastoji iz rubrikah obične gruntovnice, nemože ipak druge teretne stavke primiti, van koje ukupno poduzeće kao nerazlučnu cielost obterećuju.

§. 42.

Sredotočna gruntovna oblast imade s osnivanjem glavnoga i vlastnoga ili posjedovnoga lista na temelju autenticiranoga popisa i odsiekah mape neodvlačno započeti i tako nastavljati, kako joj autentikacija u pogledu ovoga ili onoga hatara dovršena, i njoj kroz njezinoga izaslanika autenticirani popis i odsjeci mape priposlani, te joj obavišćenja od izvanjskih sudovah dospievala budu (§. 16.).

§. 43.

Usuprot može se osnivanje teretnoga lista samo onda započeti, kada spomenuta u §. 26. odluka izvanjskoga suda kod sredotočne gruntovne oblasti prispjela bude.

Izvlastbenoj cieni, koje se predbilježba odredjuje toj odluci, pripada takovo prvenstvo (prioritet), pred koje nikakova druga tražbina, ma koje vrsti bila, stupiti nemože.

§. 44.

Autentični popisi i odsjeci mape, sačinjeni vrhu vlastničtva poduzeća, ostaju u pohrani sredotočne oblasti, te su dopunitbeni dielovi sredotočne gruntovnice.

§. 45.

Pošto budu autenticirani popisi i odsjeci mape, kano i spomenute u §. 26. odluke u pogledu svih k poduzeću spadajućih hatarah prispjeli sredotočnoj oblasti, dovršuje ova sastavu sredotočne gruntovnice, te izviešćuje o tom ministarstvo pravosudja i komunikacijah, i opredieljuje i obznanuje proglasom dan, kojega će se gruntovnica otvoriti.

Od toga dana ima se svaki takovi proti poduzeću upravljeni podnesak, koji po sadržaju svom na sredotočnu gruntovnu oblast spada, kod suda kr. slob. grada Pešte predati, pod kojega upravom sredotočna gruntovnica stoji.

§. 46.

Inake tužbe, porodivše se medju poduzećem i medju drugimi pojedinimi osobami, nemogu se oduzeti sudbenosti (kompetenciji) suda naznačena obćenitim gradjanskim postupnikom, i u slučaju takovih tužbah dužna je sredotočna gruntovna oblast, ako bi to dotični sudac na molbu jedne ili druge stranke zahtievao, onaj dio sjedinjene gruntovnice kao i uz nju nalazećega se popisa i mape, štono je za poravnanje nastavše razmirice petreban, na trošak zamolivše stranke u ovjerovljenom prepisu izdati.

§. 47.

Svaka promjena, koja se tečajem vremena na posjedovnom listu dogodi, ima se takodjer na mapi, prileženoj gruntovnici suglasno u očevidnost staviti.

Digitized by Google

§. 48.

Sva ona poduzeća željeznicah i kanalizacije, koja u vrieme, kada ovaj zakon u život stupi, posao izvlastbe na cieloj liniji, za koju dozvola glasi, još posve dovršila nisu, padaju pod obveznu moć ovoga zakona.

Ona poduzeća pako, koja su do vremena, kada ovaj zakon u život stupi, posao izvlastbe dovršila, jesu dužna od dana, kada ovaj zakon u život stupi, za godinu danah upis u sredotočnu gruntovnicu zamoliti, te su takova poduzeća podjedno obvezana ukupni iznos njihovih dozvoljenih prvenstvenih zadužnicah na njihov u gruntovnici upisani imetak prigodom otvorenja teretovnoga lista na prvo mjesto prosto od pristojbah uknjižiti dati, u kojem slučaju izdati će ministarstvo pravosudja i komunikacijah odredbe, potrebite za preinačenje nalazećih se operatah.

§. 49.

Izvlastbeni popisi, mape i posebni izkazi, kano i predloženi na temelju ovoga zakona kakove god vrsti podnesci, razprave i presude, prosti su od svake pristojbe; ovaj oprost neproteže se medjutim na namire.

§. 50.

Troškove autentikacije i proglašenja imadu nositi poduzeća.

§. 51.

U slučajih onih §§-ah ovoga zakona, u kojih biva poziv na izvanjske gruntovne oblasti, imadu na mjesto onih nadležni sudovi postupati kao realna molba u pogledu onih zemljištnih parcelah, koje još u gruntovnicu unešene nisu.

§. 52.

Izvršba ovoga zakona spada u djelokrug ministarstva pravosudja i komunikacijah.

Zakonski članak (II. 1868.)

o povratku potrošarine pri izvozu šećera i žganih duhovitih pićah. (Sankcioniran 7. travnje 1868.)

Da se državnomu eraru dotle, dok se nestvori zakon o nametu poreza na proizvadjanje šećera i žganih duhovitih pićah, nenanese šteta prekomjernimi povratci poreznimi, u smislu dosadanjih propisah, — odredjuje se:

§. 1.

Počam od 15. travnja 1868. vraćati će se za šećer, izvezen preko carinske linije u ime carine i potrošarine od jedne netto-carinske cente sirova šećera 4 for. 55 kr., a od jedne netto-carinske cente raffinirana šećera 5 for. 59 kr.

§. 2.

Od žganih duhovitih pićah, koja će se uz priuzdržaj porezne naknade pod propisanimi uvjeti u najmanjoj količini od jednoga vedra izvažati preko carinske linije, vraćati će se počam od 15. travnja 1868. za svaki stupanj žestine (Reaumur + 12) mjesto dosadanjih šest krajcarah samo pet krajcarah.

§. 3.

Provedba ovoga zakona povjerava se ugarskomu ministarstvu financijah.

Zakonski članak (III. 1868.)

o proglašivanjn zakonah. (Sankcioniran 29. travnja 1868.)

Uslied §. 2. zak. članka IV.: 1848. odredjuje se u pogledu proglašivaja zakonah:

§. 1.

Svaki zakon, čim poluči sankciju Njeg. Veličanstva, i čim se proglasi u obih kućah sabora, donosi vlada bez odvlake do obćega znanja putem sbornika, koji se imade osnovati u tu svrhu.

§. 2.

Ujedno s tekstom zakona imati će se obnarodovati kako dan potvrde kraljevske, tako i onaj dan kojega je zakon proglašen u obih kućah sabora.

§. 3.

Tekst zakona, proglašen tim načinom, ima podpunu vjerodostojnost.

§. 4.

Ako u zakonu samom nije opredieljen rok, kojim dotični zakon stupa u kriepost, te ako opredieljenje toga roka nije povjereno ministarstvu: onda svakoga zakona obvezna moć počimlje 15. dana, iza kako je izišao u sborniku zakonah.

§. 5.

Izvorni primjerak potvrdjenoga zakona pohranjuje se u državnom arkivu, prepisi istoga pako, ovjerovljeni po dotičnom strukovnom ministru, dostavlati će se od vremena do vremena svakoj jurisdikciji u jednom primjerku.

§. 6.

Pošto se svake koledarske godine izdaje posebna zbirka zakonah uz iznovičnu brojbu, to pozivanje na zakone biva navodom koledarske godine i tekućega broja dotičnoga zakona.

§. 7.

Sbornik zakonah dostavlja se službeno svim oblastim odmah kako izadje.

§. 8.

Ministarstvo će se pobrinuti, da svaki zakon odmah iza proglašenja bude vjerodostojno preveden na svaki jezik, koji u zemljah krune ugarske vlada, te da se ti prevodi odmah dostave dotičnim oblastim.

Digitized by Google

Zakonski članak (IV. 1868.)

o javnih teretih, koji se imadu nositi počam od 1. svibnja 1868. pa do 30. lipnja iste godine. (Sankcioniran 29. travnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora 29. travnja 1868.)

Pošto će rok, opriedieljen zak. člankom XVIII. od godine 1867. u pogledu nošenja javnih teretah dne 30· travnja t. g. izteći, te pošto još nije dokončana razprava zakonskih predlogah, odnosećih se na javne terete i na proračun, podnešen po ministarstvu, to se odredjuje:

§. 1.

Svikolici u zemljah krune ugarske sada postojeći izravni i neizravni porezi, kao i državni monopoli ostaju i od 1. svibnja 1868. va do 30. lipnja iste godine u krieposti polag sustava poprimljena saborskim zaključkom privremeno za godinu 1867.

§. 2.

Zakonodavna odredba, koja bi medjutim donešena bila u pogledu ma koje vrsti poreza, stupa u život onoga dana i onim načinom, koji je u zakonu samom naznačen.

§. 3.

Za vrieme ustanovljeno u §. 1., te nakoliko nebi zakonodavstvo medjutim ina šta odredilo, staviti će ministar financijah u tečaj kako svote potrebite za pokriće troškovah javne uprave tako i svote potrebite za pokriće zajedničkih izdatakah, i to polak postupka, uporavljena tečajem ove godine.

Zakonski članak (V. 1868.)

o nabači gospoštine Gödöllö i o uvrstbi iste medju krunska dobra. (Sankcioniran 29. travnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora dne 29. travnja 1868.)

§. 1.

Gospoština Gödöllö, sastojeća iz posjedah i pripadakah im ležećih u hatarih trgovišta Gödöllö i mjestah Kerepes, Dány i Isazzeg, zatim iz pustarah Egerszeg, Besenyö, Babat. Sz. György Nyiregyháza, Sz. Király i Kis-Bág, te nabavljena stranom zemljorazteretnom odštetom, odpalom na ugarska krunska dobra, stranom novci unišavšimi iz odkupa vinskoga desetka i prodajnih državnih dobarah, uvrsćuje se premilostivom privolom Njegovoga cesarskoga i kraljevskoga apostolskoga Veličanstva, u smislu postojećih državnih zakonah, imenito §. 1. čl. XVI. 1439., zatim zakon. članaka I., II. 1514, u razred neprodajnih dobarah kraljevsko ugarske krune, te se u tom svojstvu uzakonjuje.

Zakonski članak (VI. 1868.)

o trgovačkih i obrničkih komorah. (Sankcioniran 30. travnja 1868. Proglašen: u kući zastupnikah 4. svibnja 1868., u kući velikašah 5. svibnja 1868.)

§. 1.

Trgovačke i obrtničke komore jesu organi, koji su pozvani, da skupno unapredjuju trgovačke i obrtničke interese.

§. 2.

Trgovačke i obrtničke komore podredjene su ministru za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, one neposredno od njega primaju, te izvršuju naredbe i neposredno nanj upravljaju svoje predloge.

U izvršenju svojega zvanja pako obće one kako sa oblastmi zemlje, tako isto sā privatnimi zborovi posebnici i medju sobom neposrednim dopisivanjem.

§. 3.

Zvanje i dužnosti komorah:

a) Uz neprestano motrenje potrebećah trgovine i obrtnosti kao i razredah na tom polju poslujućih izradjivati svrsi shodne predloge, podnašati takove ministru, te kako njemu tako i jurisdikcijam priobćivati mnienja i razjasnjenja, zahtievana u poslovih trgovačkih i obrtničkih, te neposredno unapredjivati strukovno naobraženje i razvitak trgovine i obrtnosti u obće.
b) Skupljati u području komore podatke, spadajuće na statistiku trgovine i obrtnosti, i takove koncem svake godine ministru podnašati.
c) O stanju odnošajah trgovačkih, prometnih i obrtnih u području komore, kao i ob izkustvih, tužbah i zahtjevih u tom obziru učinjenih, koncem svake godine ministru redovito izvješće podnašati.
d) Točan registar voditi o biljegah od robe, ob obilježjih i modelih deponiranih kod komore.
e) Osobe, pripravljajuće se za mešetarstvo, strukovnjački izpitivati, te pronašav jih sposobnimi, u broj mešetarah uvrstiti.
f) Vrhu mještnih trgovačkih običajnih pravah kao i vrhu pokazanih od robe primjerakah svjedočbe izdavati.
g) Odašiljati članove u obćenite komorske skupštine ili odbore, koje će od vremena do vremena sazivati ministar, da sasluša mnienje njihovo.

§. 4.

Broj trgovačkih komorah, kao i sjedišta njihova, njihove kotare i podkotare, ustanoviti će od vremena do vremena ministarstvo polag povremenoga razvitka interesah trgovačko-obrtničkih.

§. 5.

Članovi trgovačkih i obrtničkih komorah jesu:

1. Unutarnji članovi, koji jednakim brojem sadržavaju odsjeke komorske kao:
   a) trgovački, i
   b) obrtnički odsjek.

Za komoru budim-peštansku ustanovljuje se 48 unutarnjih komorskih članovah, a za svaku od ostalih komorah 32.

2. Izvanjski komorski članovi. Broj izvanjskih članovah, biti će ravan broju unutarnjih članovah.

Članovi obojega reda imaju jednaka prava.

Digitized by Google

2. Dopisujući članovi, koje komora u broju i u mjestih, odgovarajućih njezinim potrebocam, bira po sobstvenom razboru, neobziruć se na njihovo trgovačko ili obrtničko svojstvo.

Dopisujući članovi kod stvaranja komorskih zaključakah neimaju prava glasa.

Članovi svih trih redovah obavljaju bezplatno svoje zvanje.

§. 6.

Članovi komore unutarnji i izvanjski izbiraju se na 5 susljedećih godina; po izmaku istih bivaju novi izbori. Stari članovi mogu biti opet izabrani.

Izpražnjena medjutim mjesta popunjuju se odmah onimi, koji su u dotičnom izbornom kotaru prilikom posljednjeg izbora dobili najviše glasovah.

§. 7.

Izabrani je dužan za 14 danah nakon obaviesti očitovati, da li izbor prima; neprimi li ga, tad se smatra izabranim onaj, koji je poslje njega najviše odvietah dobio.

§. 8.

Izbornik je svaki urodjeni ili nastanjeni obrtnik i trgovac:

a) Koji stoji u podpunom uživanju svojih gradjanskih pravah.
b) Koji stanuje u području komore.
c) Koji barem jednu godinu danah samostalno i ovlašćeno tjera trgovinu ili obrt, ili koji kod takova posluje kao javni drug, ili kao trgovački i tehnički glavni poslovodja.
d) Pravo izbora pripada i dioničarskim družtovm, nahodećim se u području komore, koja ovo pravo izvršivati mogu kroz svoje ravnatelje ili druge povlastnike.

§. 9.

Unutarnjim članom komore može izabran biti svaki urodjeni ili nastanjeni obrtnik ili trgovac:

a) Koji je u podpunom uživanju svojih gradjanskih pravah.
b) Koji stanuje u mjestu, gdje komora svoje sjedište ima.
c) Koji barem već 3 godine danah samostalno i ovlašćeno tjera trgovinu ili obrt, ili koji kod takova isto toliko vremena posluje kao javni drug, ili kao trgovački i tehnički glavni poslovodja, te napokon koji je ravnatelj kakova trgovačkoga ili dioničarskoga poduzeća.

Izvanjskim članom može biti izabran svaki, koji ima svojstva pod točkom a) i c) glede unutarnjih članovah navedena, te koji stanuje u području onoga podkotara, u kojem ima izabran biti.

§. 10.

Unutarnje članove komore biraju obrtnici i trgovci stanujući u mjestu, gdje komora svoje sjedište ima, tako da članovi obrtničkoga odsjeka komore biraju jedino obrtnici, a članove trgovačkoga odsjeka samo trgovci.

§. 11.

Izvanjski članovi komore biraju se po obrtnicih i trgovcih dotičnoga podkotatara, i to u jednoj polovini samo po obrtnicih, a u drugoj polovini samo po trgovcih.

§. 12.

Ine propise, odnoseće se na izbore, ustanovljuje ministar za poljodielstvo, obrt i trgovinu.

§. 13.

Na čelu komore stoje: predsjednik i dva podpredsjednika, od kojih posljednjih jedan predsjeduje trgovačkomu, drugi pako obrtničkomu odsjeku, te po potrebi zastupaju predsjednika izmjenice po redu mjesečno.

Svikolici unutarnji i izvanjski članovi komore biraju predsjednika iz svoje sobstvene sredine na 5 godinah. Oba podpredsjednika bira posebice dotični odsjek iz sobstvene sredine takodjer na 5 godinah.

Po izmaku ovoga vremena mogu se kako predsjednik, tako i podpredsjednici iz nova izabrati.

§. 14.

Izbor predsjednika i obih podpredsjednikah potvrdjuje ministar. Ako bi se izstupom ili smrću izpraznilo jedno ili drugo mjesto, onda komora odmah ima preuzeti popunitbeni izbor.

§. 15.

Predsjednik prima sve podneske, on podpisuje zajedno s tajnikom sve odpravke i priobćenja itd., on označuje sporazumno sa komorom predmete, o kojih će se viećati, te odredjuje red istih, on skrbi o tom, da se kako zaključci komore, tako naredbe ministra unutar djelokruga njezina izvrše. Svaki pojedini član ima pravo činiti predloge.

§. 16.

Svaki odsjek komore razpravlja osebice nanj spadajuće poslove pod predsjedom sobstvenoga podpredsjednika i dostavlja mnienje svoje predsjedničtvu. Odluka se može izreći jedino u zajedničkoj sjednici, sastojećoj iz članovah obijuh odsiekah.

Sjednice komorah su javne.

§. 17.

Redovno (zajedničke) sjednice drži komora barem jedan put svakoga mjeseca; izvanrednu sjednicu kao i sjednice odsječne ili strukovne može prema potrebi predsjednik, odsječne pak sjednice i dotični podpredsjednik sazvati.

Digitized by Google

§. 18.

Da komora valjanu odluku izreći može, treba da je prisutno barem 12, a da se može dati mnienje iz sjednicah odsjeka, treba da je prisutno barem 6 pravo odvjeta (glasa) imajućih članovah. Odluke se donašaju većinom glasovah prisutnih glasovateljah. Pri jednakom broju glasovah odlučuje odvjet predsjednika.

Posebno mnienje ima se na zahtjev pojedinoga člana uvrstiti takodjer u zapisnik.

§. 19.

Ako je većina zaključila podnieti ministru predstavku, to se ima, ako to barem jedna četvrtina prisutnih glasovateljah zahtieva, i posebno mnienje predstavci priklopiti.

§. 20.

U svrhu izvedenja svojih zaključakah, kao i radi obave inih poslovah bira komora tajnika, struci trgovačkoj i obrtničkoj viešta te redovitom plaćom providjena, skupa sa potrebitim pomoćnim osobljem.

§. 21.

O svakoj razpravi kako zajedničkih tako i odsječnih sjednicah voditi će se redoviti zapisnici, koji se predsjedniku, dotično podpredsjedniku i tajniku podpisati, i nakoliko sadržavaju predmete od obće važnosti — obnarodovati imaju.

§. 22.

Onaj nutarnji član komore, koji za vrieme od šest mjesecih nije prisustvovao sjednicam komore, niti svoju odsutnost opravdao, briše se iz broja članovah komore, a mjesto mu se popunjuje načinom, označenim u §-u 6-om.

§. 23.

Komora sama ustanovljuje svoj poslovni red, koji se odobrenja radi ima podnieti ministru.

§. 24.

Ministar za poljodielstvo, obrt i trgovinu vlastan je u redovite kao i u odsječne sjednice odaslati zastupnika, koji svagda može zahtievati rieč, nu koji neima glasa. Nadalje može ministar i razpustiti komoru, ako ova svom zvanju neodgovara, ili ako prekorači zakonom joj propisani djelokrug, nu ipak je u takvom slučaju obvezan, za tri mjeseca danah dati komoru izabrati nanovo na vrieme preostalo još od redovitih poslovnih godinah.

§. 25.

Službena dopisivanja komorah kako s oblastmi tako i medju sobom prosta su od poštarine.

Glede dužnosti biljegovanja jednak je položaj komorah sa onim javnih oblastih.

§. 26.

Komora sastavlja sama svoj godišnji proračun i podastire ga odobrenja radi ministru za poljodielstvo obrt i trgovinu.

§. 27.

Troškovi pojedine komore, koji se njezinini sobstvenimi dohodci pokriti nemogu, imadu se po ključu, ustanovljenu po razmjerju dohodovine i osobne tečevine. što ju plaćaju trgovci i obrtnici kotarski — razporezat na sve one trgovce i obrtnike dotičnoga kotara komore, koji u tom kotaru imaju pravo glasa. Utjerivanje obavit će se istodobno sa zemaljskimi porezi i po istih državnih organih. Ovi će utjerane svote neposredno predati dotičnoj komori.

§. 28.

Komore su obvezane o svojih dohodcih i izdatcih redoviti račun voditi, pregledani račun svake godine ministru podnieti i obnarodovati.

§. 29.

Čim se urede nove komore trgovačke i obrtničke, imadu se ukinutimi smatrati komore postojale dosad na istih mjestih, te ukupni imetak njihov prelazi na nove komore.

§. 30.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru za poljodielstvo, obrt i trgovinu.

Zakonski članak (VII. 1868.)

o obliku, nutarnjoj vriednosti i teži novacah, koji će se kovati u kraljevskih kovnicah ugarskih. (Sankcioniran 11. lipnja 1868. Proglašen: u zastupničkoj kući 16. lipnja 1858.; u gornjoj kući 18. lipnja 1868.)

Usljed §. 66. zakonskoga članka XII. 1867. i članka 12. zakona XVI. od iste godine, odredjuje se u pogledu oblika, nutarnje vriednosti i teže novacah, koji će se kovati u kralj. ugarskih kovnicah:

§. 1.

Kovanju novca služiti će za temelj novčana funta, imajuća težu od 500 gramah, te sačinjavajuća jedinicu novčane teže, koja se dieli u 1000 granah ili 10.000 asah. Čistina novacah izražuje se tisućinom teže.

§. 2.

U kral. ugarskih kovnicah kovati će se ovoga puta novci sliedeće vrsti:

Cekini (dukati).
Srebrnjaci — od 1 forinte.
Srebrnjaci — od 20 krajcarah.
Srebrnjaci — od 10 krajcarah.
Bakrenjaci — od 4 krajcare.
Bakrenjaci — od 1 krajcare.

Digitized by Google

§. 3.

Promjer cekina ostaje i nadalje 19.75 milimetarah, čistina 986 1/9/1000, teža pako 815 25/201 izpravni tantuz (Richtpfennig).

Na licu (avers) cekina biti će cieo kip Njeg. Veličanstva u krunitbenom odielu, na naličju (revers) pako grb Ugarske i godište.

Napis u okolo biti će sliedeći: Ferenz József, ausztriai császár. Magyarország apoštoli királya.

§. 4.

Promjer stotinjaka ostaje i nadalje 29 millimetarah, čistina 900/1000, teža pak 2/81 novčane funte.

Stotinjak imati će na licu poprsje Njeg. Veličanstva, na naličju pako grb Ugarske, godište i ime novca I. F. napis je isti onaki kao na cekinu.

Na gladkom rubu biti će udubljenimi pismeni urezan sliedeći napis: „Bizalmam az ösi erényben.“

§. 5.

Promjer dvadesetaka jest 21 millimetar, čistina 500/1000; 375 komadah sadržavaju jednu funtu čistoga srebra, a 187.5 komadah važu funtu.

Na licu će imati poprsje Njeg. Veličanstva s napisom, navedenim u §. 4.; na naličju pako sliedeći napis: „Magyar királji válto pénz“, u sredini „20 krajczár“, a ozdola godište.

§. 6.

Promjer desetaka jest 18 millimetarah, čistina 400/1000; 750 komadah sadržavaju 1 funtu čistoga srebra, a 300 komadah važu jednu funtu.

Znameni su oni isti, kao na dvadesetaku, s tom razlikom, da će u sredini naličja mjesto „20 krajczár-a“ napis „10 krajczár“ imati.

§. 7.

Promjer bakrenjaka od 4 krajcare iznosit će 27 millimetarah, teža pak i nadalje 2/75 novčane funte.

Na licu je vidjeti grb ugarski s ovim napisom: „Magy. kir. válto pénz“; na naličju pako u viencu od hrastova lišća broj „4“, a poda tim godište.

§. 8.

Promjer bakrenjaka od 1 krajcare čini 19 millimetarah, a teža 1/150 novčane funte.

Lice i naličje ravno je novcu od 4 krajcare, samo što na ovom stoji mjesto broja 4 broj „1“.

§. 9.

Na novcu svake vrsti biti će naznačena kovnica, iz koje je izišao, i to: K. B. znači Körmöczbónya, Gy. F. pako Gyula-Fehérvár.

§. 10.

Usljed ugovora, sklopljena sa ministarstvom financijah ostalih zemaljah Nj. Veličanstva, stavit će se u okolovanje mjesto iznosa od 12 milijunah forintih u papirnih desetacih isto toliko kovanoga sitnoga novca (Scheidemünze), od kojega na Ugarsku odpada tri milijuna i šest sto tisućah forintih.

Od toga ugarskoga sitnoga novca kovati će se tri milijuna i tri sto tisućah forintih u srebru, a tri sto tisućah forintih u bakru.

§. 11.

Pošto je ukupno okolovanje državnjačah (Staatsnoten) i papirna sitna novca §-om 5. zak. članka XV. 1867. ustanovljeno na tri sto i dvanaest milijunah: to će se papirni desetaci s državnjačami u onom razmjerju nadoknadivati, u koliko ih usljed izmjene sa kovanim sitnim novcem bude manje u okolovanju, tako da iza uvlake (Einziehung) ukupnih papirnih desetakah, okolovanje ukupnih državnjačah neprekorači tri sto i dvanaest milijunah.

§. 12.

Pošto onaj dio papirnoga sitnoga novca, koji se je u okolovanju izgubio, pod umienu podpasti neće, to će odtuda proizviruća i prilikom umjene pokazavša se dobit medju Ugarskom i ostalimi kraljevinami i zemljami Nj. Veličanstva razdieliti tako, da 30% iste pripadnu prvoj, 70% pako ostalim zemljam.

§. 13.

Ministru financijah nalaže se, da taj zakon provede.

Zakonski članak (VIII. 1868.)

u predmetu gradjenja veliko-varadinsko-osiečkoga diela alföldsko-riečke željeznice. (Sankcioniran 20. lipnja 1868. Proglašen u kući zastupnikah 22. lipnja 1868. u kući velikašah 25. lipnja 1868.

§. 1.

Pošto je kralj. ugarski ministar za javne radnje i komunikacije u predmetu gradjenja i uporabe onoga diela alföldsko-riečke željeznice, koji će se od Velikoga Varadina do Osieka protezati, te sa veliko-varadinsko-kolozsvárskom željeznicom svezati, kao i glede pobočne pruge, koja će se od Osieka preko Baranya do Villánya pružati — podneo ugovor, sklopljen dne 13. studena 1867. sa dotičnimi poduzetnici, to se na temelju toga ugovora.

§. 2.

Solidarno obvezanim poduzetnikom: imenito ugarskoj veresijskoj banki, povl. c. kr. obrtno-trgovačkom veresijtkom zavodu, darmstadtsko-trgovačko-obrtničkoj banki, Samuilu Haberu, grofu Gjuri Károly-u, grofu Skenderu Károly-u, Mavri Königswarteru, baronu Anselmu Rothschildu, Miroslavu Schey-u, Antunu Schnapperu, S. M.

Digitized by Google

Schlossbergeru i sinovom, barunu Simonu Sini, sinovom Hermana Todesko-a, Augustu Trefortu, Albertu i Mavri Wodiáneru podjeljuje ovime dozvola za gradjenje željeznicah u §-u 1. pomenutih, uz uvjet, da su obvezani, unutar rokovah u 5-oj točki ugovora ustanovljenih, posao započeti i dokončati.

§. 3.

Pravo porabe (Betriebsrecht) poduzetnikah u pogledu njihovoga poduzeća protegnuti će se — na koliko država nebi htjela rabiti pridržano si u točki 27. ugovora pravo odkupa — na 90 (devetdeset) godinah, računajući od onoga dana, kojega je dozvoljena pruga javnomu prometu predana bila.

§. 4.

Uzdržavajući u krieposti državnu kontrolu, ugovorom napose normiranu, ujamčuje država poduzetnikom za to njihovo poduzeće godimice za svaku milju od čistoga u srebru proračunati se imajućega prihoda 36.500 for. a. vr. tako, da ako godišnji čisti prihod po miljah nebi dosegnuo gore zajamčenu svotu, ona manjak naknaditi dužna bude. Svote ipak one, koje će država usljed ove garancije plaćati, imaju se smatrati kao 4% kamatah noseći predujmovi, koji će se po željezničkom družtvu do podpune izplate njihove skupa sa dotičnimi kamati povratiti imati čim čisti prihod pruge nadmaši zajamčenu godišnju svotu.

§. 5.

Povladjenici (koncessionari) dužni su pružati dovoljnu jamčevinu za osiguranje kako točnosti i cielishodnosti gradjevine, tako i za dovršenje iste unutar ustanovljenih rokovah.

§. 6.

Obvezani su nadalje povladjenici za šest nedjeljah, računajuć od dana sankcioniranja ovoga zakona izkazati, da je uplata trideset postotakah (30%) ciele dioničarske glavnice osigurana, prije nego što će im za gradjenje dozvoljene ovim zakonom željeznice izdati dozvolnica, koja će se po saboru uzakoniti i po Nj. Veličanstvu potvrditi imati.

§. 7.

Izvlastba zemljišta, potrebita za pruge željezničke u §-u 1. navedene, obavlja se polag ustanovah postojećih zakonah.

§. 8.

Pošto interesi zemlje silno zahtievaju, da se sagradjenje tih željeezničkih prugah što prije izvede, to se iza konačno valjanoga ustanovljenja izvlastbeno - topografičke osnove na tamo popisanih zemljištih gradjevne radnje mogu odmah započeti.

§. 9.

Na zgradah, nahodećih se na tih zemljištih, nesmije ipak poduzetnik gradjevine poduzeti ikakovih promjenah, prije nego li njihova izvlastba dovršena bude.

§. 10.

Ako je stanje zemljišta izvlastiti se imajućega gradjevnimi radnjami na toliko promienjeno, da mu se predjašnja kakvoća po stanju, u kom se je isto prilikom prociene nalazilo, opredieliti nebi dala: onda će se kakvoća opredieliti po kakvoći onih dielovah, što su iza izvlastbe ostali posjedniku, te koji se jednakim načinom obdjelavaju, ili u nedostatku takovih po kakvoći susjednih zemljištah.

Obe stranke su ipak vlastne dokaznimi sredstvi, ustanovljenimi u gradjanskom postupku izkazati, da se je izvlašćeno zemljište glede kakvoće svoje razlikovalo od zemljištah gore naznačenih.

§. 11.

Od odštetne svote idu odštetnika 5% kamati, počam od onoga vremena, kada je izvlašćena nepokretnina faktično u posjed uzeta.

§. 12.

Ako bi ma tko priečio poduzetnika u radnjah, sačinjavajućih predmet dozvole, obvezana je dotična oblast bez odvlake odrediti oružanu silu (brachij).

§. 13.

Izvlastitelj obvezan je, prije nego li započne gradnju, dvadesetostruki iznos čistoga u poreznih gruntovnicah zapisanoga prihoda od dotičnoga zemljištta po volji ili u gotovu novcu ili u javnih ugarskih veresionih papirih, ili pako u papirih ugarskoga zemljo-vjeresijskoga zavoda, računajući im vriednost polag tečaja peštanske burze, u ostavnu blagajnu one oblasti položiti, u koje području leži nepokretnina, koja se imade izvlastiti. Iza dokončanja izvlastbenoga postupka pako ima se odštetna svota onomu, koga po zakonu ide, za 15 danah u gotovu novcu izplatiti.

§. 14.

Odobravajući u ostalom i sve ine točke predložena ugovora, od kojega se jedan primjerak u pismohranu zakonodavnoga tiela sahraniti ima, povjerava se ministru za javne poslove i komunikacije, da na temelju toga ugovora i s obzirom na §. 6. izdade koncesionarom dozvolnicu, pa da ovaj zakon u sporazumku sa ministrom financijah provede, i da nad tim bdije, da se svikolici uvjeti u ugovoru sadržani po koncesionarih u svačem točno izpune.

Zakonski članak (X. 1868.)

o javnih teretih, koji se imadu nositi počam od prvoga srpnja 1868. pa do 30. rujna iste godine. (Sankcioniran 28. lipnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora 30. lipnja 1868.)

Pošto će rok, opriedieljen zakon. člankom IV. od godine 1868. u pogledu nošenja javnih teretah dne 30. lipnja tekuće godine izteći, te pošte se razprava zakonskih predlogah, odnosećih se na javne terete i na proračun, podne-

Digitized by Google

šen po ministarstvu, do onda dokončati nemože. to se odredjuje:

§. 1.

Svikolici u zemljah krune ugarske sada postojeći izravni porezi, kao i državni dohodci ostaju i od 1. srpnja 1868. pa do 30. rujna iste godine u krieposti polag sustava poprimljena saborskim zaključkom privremeno za godinu 1867.

§. 2.

Zakonodavna odredba, koja bi medjutim donešena bila u pogledu ma koje vrsti poreza, stupa u život onoga dana i onim načinom, koji je u zakonu samom naznačen.

§. 3.

Za vrieme, ustanovljeno u §. prvom, te na koliko nebi zakonodavstvo medjutim ina šta odredilo, staviti će ministar financijah u tečaj kako svote potrebite za pokriće troškovah javne uprave, tako i svote potrebite za pokriće zajedničkih izdatakah, i to polak postupka, uporavljena tečajem ove godine.

§. 4.

Ovaj zakon stupa u život odmah, čim poluči previšnju sankciju i čim se proglasi u saboru.

Zakonski članak (XI. 1868.)

o dohodku od soli. (Sankcioniran 28. lipnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora 30. lipnja 1868.)

Usljed zak. članka XVI. od god. 1867. odredjuje se u pogledu dohodka od soli:

§. 1.

Ustanovivši kao mjerodavno načelo, da se dohodak, unišavši od soli, potrošene u obsegu zemaljah krune ugarske i inih zemaljah Njeg. Veličanstva, po mogućnosti osigura dotičnoj državi: imadu se ciene soli tako urediti, da izvoz soli iz Ugarske u ostale zemlje Njeg. Veličanstva i naprotiv, nepostane koristonosnim poduzećem.

§. 2.

Prema tom, te obzirom na uglavljeno ugovorom obaljenje cienah u ostalih zemljah Njeg. Veličanstva prodavati će se u mjestih sol proizvadjajućih, imenito: u Sugatagu, Szlatini i Rónaszéku; u Déésakni, Parajdu, Marosujváru, u Tordi i Vizakni, bečka centa soli u komadu ili izmrvljene soli u sudju po 5. forintih. U Salzburgu (Šoováru) prodavati će se bečka centa jedatne soli takodjer po 5 forintih.

§. 3.

Ministar financijah ovlašćuje se, da prema potrebi i izvan miestah sol proizvadjajućih zavede skladišta za prodavanje soli.

§. 4.

U tih skladištih ustanovljuju se ciene soli tako, da se k cieni, udarenoj u rudnicah na 5 for. od bečke cente, priračunaju postojeći sada prevozni i ini uzgredni troškovi.

§. 5.

Da se načelo, ustanovljeno u §. 1., uzmogne provesti u svih okolnostih, ovlašćuje se minitar financijah, da u skladištih, koja se imadu zavesti u zapadnoj strani Ugarske može opriedieliti cienu soli različno od propisa §. 4., koja razlika nesmije ipak prekoračiti 30 krajcarah pri centi.

§. 6.

Ako se pokaže potreba, da se iz obzira prepriečanja kriomčarenja na južnih i istočnih granicah u §. 4. ustanovljena ciena soli obali, to se ministar financijah takodjer ovlašćuje, da to učiniti može.

§. 7.

Svatko je vlastan, kako za sobstvenu potrebu, tako i za trgovinu unutar granicah zemlje, kupovati sol ma u kojih skladištih proizvodnih ili prodajnih miestah.

§. 8.

Pogodovne ciene soli u Erdelju kao i u županijah Máramaros, Árva, Liptó, Turócz, Kraszna, Zárand i Köszépszolnok; nadalje u kotaru Kövárskom, te u krajini vojničkoj, ostaju i nadalje one iste uz priuzdržanoj postojećih u tom obziru propisah i stegah.

§. 9.

Te pogotovne ciene soli jesu sliedeće:

Za sobstvenu potrebu stanovnikah Erdelja, nadalje županijah krasznanske, zárandske i köszépszolnočke, te kotara kövárskoga, — u Déésakni, Parajdu, Marosujvaru, Tordi i Vizakni 3 for. 80 kr.; u Marošportusu 4 for. 10 kr.; za sobstvenu potrebu stanovničtva máramaroškoga: u Sugatagu, Szlatini i Rónaszéku 4 for. 50 kr.

U vojničkoj krajini za stanovnike iste krajine, uživavše i dosada limito sol, 3 for. 50 kr.

U skladištih, koja se imadu podići u županijah Árva, Liptó i Turócz ciene zelene soli jest 5 for. 40 krajcarah.

§. 10.

Za prekosavske stanovnike hrvatske ustanovljuje se pogotovna ciena bile morske soli na 4 for. 60 kr.

Za ribare ugarsko-hrvatskoga primorja pako ustanovljuje se u svrhu, da usole ribu, pogodovna ciena biele morske soli na 2 for. 64 kr. uz uvedbu potrebitih u tom obziru priglednih propisah.

§. 11.

Ciene soli, ustanovljene u gornjih §§.; protežu se na količinu od barem 25 funtih; u manjoj količini neprodaje se od strane države.

Digitized by Google

§. 12.

Proizvadjanje osobito priredjene soli za marvu, kao i prodaja iste po dostojećoj umjerenoj cieni prestaje ovime.

§. 13.

Ministar financijah ovlašćuje se, da dosadašnje na dopisei naredbe, odnoseće se na dohodak od soli, osobito i one koje uredjuju prodaju soli u svrhu gnojenja i u svrhe tehničke, i odsele uzdrži u krieposti, na koliko nisu ovim zakonom promienjene.

§. 14.

Ovaj zakon stupa u kriepost 1. srpnja 1868. godine.

§. 15.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XII. 1868.)

o gradjenju željezničkih prugah, protežućih se od Žákánya do Zagreba i od Hatvana do Miskolcza (Sankcioniran 1. srpnja 1868. Proglašen u kući zastupnikah 4. srpnja 1868. u kući velikašah 9. srpnja 1868.)

§. 1.

Pošto je ministar za javne radnje i komunikacije usljed zaključakah, donešenih u 150. sjednici kuće zastupnikah, držanoj dne 1. srpnja 1867. godine, te u 65. sjednici kuće velikašah, držanoj dne 2. srpnja 1867, u predmetu gradjenja željezničkih prugah, naumljenih od Žákánya do Zagreba i od Hatvana do Miskolcza, podnio ugovor, sklopljen dne I8. siečnja 1868 sa bečkom bankierskom kućom M. H. Weikersheim et Comp.: to se na osnovu istoga ugovora odredjuje, da se rečene željezničke pruge o zemaljskom trošku sagraditi imadu.

§. 2.

Troškovi, koji će se poduzetniku za izvedenje doljnih i gornjih gradnjah i zgradah, za uredjenje strojevah, željezničkih zaporah i signalah na obih, ukupno oko 27 ½ miljah iznosećih prugah naknaditi iz zemaljske zaklade, ustanovljuje se od svake, sred šinjah premjeriti se imajuće austrijanske milje na 339.500 to jest na trista trideset i devet tisućah i pet stotinah forintih austrijanske vriednosti.

§. 3.

Ustanove o izvlastbi, sadržane u §§. 7, 8, 9, 10, 11 i 12 zakon. članka VIII. 1868. odnosećega se na gradjenje velikovaradinsko-osiečkoga diela alföldsko-riečke željeznice, protežu se i na pruge željezničke u ovom zakonu navedene.

§. 4.

Dočim se u ostalom nepromjenjivo odobravaju i ine točke predložena ugovora, od kojega se jedan primjerak u zemaljskom arkivu sahraniti imade, to se ministru za javne radnje i komunikacije nalaže, kako provedba ovoga zakona, tako napose i bdijenje nad tim, da poduzetnik strogo i točno izpuni uvjete ugovorom utanačene.

Zakonski članak (XIII. 1868.)

o predmetu gradjenja ugarske sjevero-istočne željeznice. (Sankcioniran 1. srpnja 1864. Proglašen: u zastupničkoj kući 4. srpnja 1868. u velikaškoj kući 9. srpnja 1868.)

§. 1.

Ugarska sjevero-istočna želježnica ima se sagraditi uz državno jamstvo kamatah, i putem dozvole,

§. 2.

Pruge ove željeznice jesu sliedeće:

a) Iz Debrecina preko Sátmár-Nemetina, Tekeházaa do Sigeta.
b) Iz Tekeházaa preko Čapa do Košicah.
c) Iz pruge pod b) ogranak preko Šatoralja, Ujhelja do Zombora.
d) Iz pruge pod b) ogranak do Munkáča.

§. 3.

Odredbe §§. 7, 8, 9, 10, 11 i 12 zakon. članka VIII. g. 1868, glede izvlastbe zemljištah, potrebnih za velikovaradinsko-osiečku čest alföld-riečke željezničke pruge, protežu se i na željezničke pruge, sačinjavajuće predmet ovoga zakona.

§. 4.

Trajanje dozvole ustanovljuje se na 90 godinah, računajuć od dana, kada se dozvola izdade.

§. 5.

Povladjenici obvezani su radnje trasiranja započeti za tri nedjelje od dana izdane dozvole, gradnju dozvole, gradnju dozvoljenih prugah za šest mjesecih od dana izdane dozvole računajuć preduzeti, te iste, i to Debrecinskog-Sátmár-Nemetinsko-Tekeházko-Sigetsku prugu do 1. listopada 1870.; — Tekeháza-Čapsku čest pruge do 1. svibnja 1871., ostale u §. 2. označene pruge pako do 1. listopada 1871. dogotoviti i prometu predati, s tom opazkom da na pruzi Tekeháza-Čapskoj ciela doljna gradnja do listopada 1870. ima biti gotova; prosto stoji u ostalom dozvolu zadobivšim, u slučaju, ako budu koji dielovi označenih prugah prije gotovi, takove sredstvom dozvole, koju si od vlade pribaviti imadu, i prije ustanovljena roka prometu predati, i na istu odpadajuću zajamčenu svotu zahtievati.

§ 6.

Povladjenici obvezani su, tako za pravilnost i svrsishodnost gradnje, kao i za dogotovu iste u ustanovljenih

Digitized by Google

rokovih primjernu jamčevinu dati; u ostalom imati će oni detaillirane osnove gradnje na temelju potvrdjene po vladi obćenite trase načiniti, i potvrditi dati po ministarstvu, koje će iste izpitati i u slučaju potrebe promjeniti.

§. 7.

Izvlastbu zemljištnoga obsega uzduž ciele pruge imadu dozvolu zadobivši istina samo u prostoru za jednu kolotečinu na vlastite troškove izvesti, u koliko bi medjutim ministarstvo obzirom na budućnost za svrsi shodno smatralo, izvlastbu zemljišta već sada za željeznicu na dvie kolotečine izvesti, to su oni na to obvezani uz pravičnu odštetu, koja se posebno ustanoviti ima.

§. 8.

Čim na kojoj u §. 2. označenih prugah promet tako naraste, da od svake milje nečista dohodka (brutto) 120.000 for. a. vr. pokažu, obvezani su povladjenici od onoga vremena, kad državno jamstvo kamatah već dalje nezahtievaju, na dotičnoj pruzi odmah i bez svake oštete sagraditi još i drugu kolotečinu; medjutim može ministarstvo u vremenu, dok se zahtieva državno jamstvo kamatah u slučaju da promet raste, na kojoj god pruzi sagradjenje druge kolotečine zahtievati, u kojem slučaju uslovit će se potankosti sredstvom posebne pogodbe s onimi, koji su dozvolom providjeni.

§. 9.

U pogledu cienika za prevoz osobah i robe izvršivati će vlada kroz cielo vrieme, dok se zahtieva državno jamstvo kamatah, odlučan upliv; povisiti cienu mogu povladjenici i poslje samo uz naročito privoljenje vlade.

§. 10.

Za svekolike ovdje dozvoljene željezničke pruge jamči država, počamši od dana, kada se iste otvore, pa dok traje dozvola, svake godine za svaku milju trideset šest tisućah šest sto forintih, i u ime diela odkupnine 500 for., ukupno dakle trideset sedam tisućah sto forintih (37.100 for.) čistoga dohodka u srebru povladjenikom tako, da je dužna manjak nadoknaditi, ako godišnji čisti dohodak od svake milje s gora zajamčenu svotu nedosegne.

One medjutim svote, koje će država u sljedstvu preuzeta jamstva povladjenikom plaćati, imadu se smatrati i rukovati kao godišnji predujmi 4% kamatah noseći.

§. 11.

Kad vrieme dozvole izmine, stupi država bezplatno u vlastničtvo i u uživanje dozvoljene željeznice, koja joj se u dobrom stanju predati ima, naročito prima u vlastničtvo zemljište i obseg željeznice, zemne i tehničke gradnje, gornje i doljnje gradjevine sa svimi pripadci, kao: potrebštine uporabne, kolodvore, tovarišta i skladišta, zdanja na postajah dovoza i odvoza, kuće stražarske i nadzirateljske, sa svom nutarnjom spravom, pokućtvom, pokretninom i nepokretninom.

Povladjenici ostaju ipak i nakon utrnule dozvole, ili za slučaj poslje trideset godinah mogućega odkupa, čim povrate dobljene od države predujmove i ovih kamate, vlastnici tako pričuvnih zakladah, nastalih iz vlastitoga dobitka svoga poduzeća, i iz stojećih aktivnih tražbinah, kao i zgradah iz vlastitoga imetka poduzeća podignutih, kao: coakspećih, lievaonicah, tvornicah za strojeve i ine svrhe sušah, doksah, na kojih su pribavljenje ili sagradjenje bili ovlašćeni po vladi naročitim očitovanjem, da se sva ova neće smatrati kao pripadci željeznice.

§. 12.

Prije nego li ministar za javne radnje i komunikacije i ministar financijah tražećim dozvolu za napomenutu u ovom zakonu željezničku gradnju izdadu na temelju zapisnika od 4. ožujka dozvolnu izpravu, koja se ima po državnom saboru uzakoniti i po Nj. Veličanstvu potvrditi, obvezani su oni (dozvolu tražeći) za šest nedjeljah od dana potvrde ovoga zakona izkazati, da je uplata od trideset postotakak (30%) ciele dionične glavnice osigurana.

§. 13.

Glede svih inih pravah i dužnostih biti će mjerodavni i obvezni, kako za državu, tako za povladjenike postojeći zakoni i oni, koji će se stvoriti, zatim vladne naredbe kao i uvjeti dozvolne izprave, koje će se izdati.

§. 14.

Provedba ovoga zakona nalaže se ministru za javne radnje i komunikacije i ministru financijah.

Zakonski članak (XIV. 1868.)

o dohodcih od duhana. (Sankcioniran 7. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora 9. srpnja 1868.)

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da propise, postojeće u pogledu dohodakah od duhana, uzdrži u krieposti do 31. prosinca 1869. godine, uz preinake, sadržane u sliedećih §§-ih.

§. 2.

Oni proizvoditelji duhana, što za erar ili za izvoz duhan sade, dužni su u ime troškovah, skopčanih sa nadziranjem, plaćati dopustninu, i to za svako za sadjenje duhana prijavljeno katastralno jutro jednu forintu, a za svako ½ jutra 50 krajcarah. Čestice zemljišta manje od pol jutra smatraju se kao ½ jutra.

§. 3.

Sadjenje duhana za vlastitu porabu dozvoljono je jedino u vrtovih podkućničkih i to na neprekidnom zemljišt-

Digitized by Google

nom površju, koje se odieliti imade u slici pravilnoga četverokuta, naime tako, da bude jedna strana dužine za drugom stranom dužine, a jedna strana širine sa drugom stranom širine jednaka i poredna (paralelna). Oblik i prostor toga zemljišta ima se u prijavnici za dozvolu označiti i u svrhu dohodarskoga nadgledanja upisati u dozvolnicu.

§. 4.

Na dozvolu za sadjenje duhana imadu pravo jedino one osobe, koje po zakonu gradjanskom mogu sklapati obvezne ugovore, te koje niti radi kriomčarenja, počinjena od 10. ožujka 1867. amo odsudjene, niti radi kojega dohodarstvenoga prestupka od nadležnih dohodarstvenih oblastih od sadjenja duhana izključene bile nisu, i koje osim toga izkažu, da posjeduju spadajući ka podkućnici (intravilanum) vrt pravom vlastničtva, ili pravom porabe u zemljištne knjige uvedenim, ili da ga posjeduju bud usljed svojih crkvenih, dotično školskih dohodakah, bud usljed javnih, občinskih i gospodarskih službah, il napokon da vrt drže u redovitom zakupu kao pripadak po njih iznajmljena dobra.

§. 5.

Za vlastitu porabu sadjeni duhan smije se jedino po proizvoditelju, imajućem dozvolu, i po mužkih članovih obitelji, živućih s njime u skupnoj zadruzi rabiti, i to samo kao duhan za lulu unutar granicah zemaljah krune ugarske.

§. 6.

Dozvola za sadjenje duhana za vlastitu porabu podjeluje se osobi molioca na površju zemljišta. koje niti je manje niti je veće od 20 četverokutnih hvatih. Osim toga slobodno je moliocu dozvole za svakoga po §. 5. ovlašćenoga mužkoga i preko 16 godinah staroga člana obitelji zaiskati daljnu površinu zemljišta od 10 četverokutnih hvatih; nu ukupna površina ipak 70 četverokutnih hvatih prekoračiti nesmije.

Imena onih članovah obitelji, za koje propisno dozvoljena izmjera od 10 četverokutnih hvatih uzimlje, imaju se navesti u prijavi i upisati u dozvolnicu.

§. 7.

Onaj, koji dobije dozvolu za sadjenje duhana za vlastitu porabu, imade platiti osim pristojbe za nadziranje od jedne forinte, takodjer i trošarinu (Konsumgebühr), koja se ustanovljuje na dvadeset krajcarah za svaki dozvoljeni četverokutni hvat.

§. 8.

One osobe, koje duhan za komorski erar ili za izvoznu trgovinu uz dozvolu sade, nemogu dobiti dozvolu za sadjenje duhana za vlastitu porabu, te su i odsele obvezane, duhan, što ga sa obvezanošću, predati ga komorskomu eraru, proizvadjaju, predati u komorska skladišta, odnosno podpunoma ukladiti duhan, što ga za izvanjsku trgovinu priredjuju. Nu ipak, ako bi se za to prijavili, te odmah položili izmjerenu trošarinu od dvadeset novčićah po funti, dozvoliti će se posebnom za njihovo opravdanje služećom izpravom, koju će sadiocem za kameralni erar dotična za odkup duhana odredjena povjerenstva, sadiocem pako duhana za export, nadležni financijalni inspektorati izdavati, i to za onoga, koji je dozvolu za sadjenje duhana dobio, zatim za mužke članove obitelji, živuće s njime u skupnoj zadrugi i prekoračivše 16. godinu, konačno za svakoga poluvrtlara na glavu po dvadeset funtih prostoga duhana za lulu iz vlastite sjetve, koji duhan ipak nesmije prekoračiti kod težkih vrstih duhana svojstvo prvoga, a kod vrtnih listovah ona drugoga razreda.

§. 9.

Prepušćeni ovim načinom duhan smiju rabiti jedino osobe, naznačene u dotičnoj izpravi, i to samo unutar zemljah krune ugarske, i to jedino kao duhan za lulu, te se on nikojim inim osobam ustupiti nesmije.

§. 10.

Prijave na sadjenje duhana za vlastitu porabu imaju se do 15. siečnja nasadne godine kod občinskoga poglavarstva ili pismeno podnieti ili ustmeno učiniti.

§. 11.

Občinski poglavari obvezani su učinjene njim prijave uvesti u izkaz, te potvrditi u tom izkazu istinitost navodah glede vlastničtva vrta i glede naznačenih u izkazu članovah obitelji, pobirati pristojbu za nadzor i trošarinu, te istu skupa sa izkazom podnieti nadležnoj financijalnoj oblasti.

§. 12.

Dužnost je občinskih poglavarah nad tim bditi, da oni koji su dobili dozvole, nenasade duhanom površinu veću, nego li je dozvoljena, te su s toga obvezani uništiti onaj dio sada njihovoga, što nadmašuje dozvoljenu površinu; dužni su nadalje dotičnike opomenuti, te ako opomeni nebi odmah zadovoljili, o tome dotičnu financijalnu oblast na svaki način do 1. srpnja izviestiti.

Za svaki četverokutni hvat, koji bi se prieko dozvoljenja površja nasadio duhanom, ima se uz uništenje sada platiti globa od 1 forinte.

§. 13.

Rok za smještenje sadjenja za izvoz duhana u skladišta proizvoditelja, ili kupca, ili dozvolom providjena trgovca, produljuje se do konca mjeseca siečnja godine sliedeće iza sjetve i za one prediele, gdie se duhan za komorski erar proizvadja; rok pako, do kojega je stranka, neimajuća dozvole za trgovinu s duhanom, te sadeća duhan za inozemstvo, obvezana svoj proizvod neposredno izvesti u inozem-

Digitized by Google

stvo ili ga predati trgovcu providjenu dozvolom, produžuje se do konca listopada one godine, koja sliedi iza sjetve.

§. 14.

Na osnovanu molbu stranke može ministar financijah rok, opredieljen u §. 13. glede izvoza duhana i produljiti u slučaju onom, ako je proizvoditelj smjestio duhan u toli prikladno skladište, koje u pogledu prigleda pruža podpunu sigurnost, te ako je duhan kako je treba složen, platnenim omotom zavijen i kroz financijalnu oblast službenim zaporom providjen (plombiran).

§. 15.

Neproda li proizvoditelj sadjeni za izvoz duhan nit unutar produljena roka, tad će ministar financijah imati pravo zališni još duhan ili javno prodati u zemlji uz uvjet izvoza u inozemstvo, ili ga o trošku proizvoditelja u inozemstvo odpremiti, te ondje ma pod kakvu cienu prodati i to prema nakani vlastnika, izraženoj do naznačena roka.

§. 16.

Učilištom, gospodarskim zadrugam i družtvom, ako uzhtiju s duhanom u svrhu oplemenjanja činit pokuse glede gojitbe i postupka, može ministar financijah na njihovu molbu podieliti prostu od pristojbe dozvolu za sadjenje duhana na površju, primjerenu naumljenoj svrsi, nu nemogu se riešiti propisanoga nadzora od strane financijalnih vlastih.

§. 17.

Od ovako proizvedena duhana mogu dotični zavodi u svrhu izložbah, znanstvenih pokusah i providbe vještakah uz namirenje trošarine u §. 7. ustanovljene, i za sebe zadržati, te imadu kolikoću, koju pridržati namjeravaju, prijaviti financijalnoj oblasti, a višak, — ako bi ga bilo — uz odkupnu cienu prodati komorskomu eraru.

§. 18.

Provedba ovoga zakona nalaže se ministru financijah.

Zakonski članak (XV. 1868.)

o lutrijskih dohodcih. (Sankcioniran 7. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 9. srpnja 1868.)

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da propise, postojeće sada o lutrijskih dohodcih, do daljnje odredbe zakonodavstva u krieposti održi uz sliedeće preinake:

§. 2.

Lutrijski ulozi, pobrani po sabiratelji u obsegu zemaljah krune ugarske, uticati će — bez obzira na to, da li su stavljena na vučenje u zemljah krune ugarske, ili u ostalih zemljah Njegova Veličanstva — u kraljevsko-ugarsku komorsku pjeneznicu, koja će takodjer izplaćivati dobitke, odpadajuće na te uloge; naprotiv pako netraži kraljevski ugarski erar lutrijske uloge, učinjene u ostalih zemljah Nj. Veličanstva na vučenja ugarska, te neće niti izplaćivati dobitke odpadajuće na te uloge.

§. 3.

Srećke državnih lutrijah za dobrotvorne svrhe po Njeg. Veličanstvu odobrenih, te po bečkom ravnateljstvu lutrije priredjenih, mogu se prodavati i u zemljah krune ugarske, kao što će se i srećke državne lutrije, koju bi ugarska vlada za dobrotvorne svrhe priredila, na temelju uzajamnosti prodavati moći i u ostalih zemljah Njeg. Veličanstva.

§. 4.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XVI. 1868.)

u pogledu poreza na žganice. (Sankcioniran 7. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 9. srpnja 1868.)

U smislu zakonskoga članka XVI. 1867. odredjuje se:

§. 1.

Od većih pecarah, gdje naime ukupni prostorni sadržaj sudovah za vrenje iznosi najmanje 30 dolnjo-austrijanskih vedarah, ako se žganice proizvode iz brašnatih tvarih, iz repe ili sladorače (melase), ima se potrošarina plaćati paušalno putem nagode.

K brašnovitim tvarim računaju se: krumpir, čičoka (Erdbirn), zatim sve vrsti žita i sočiva.

§. 2.

Za poreznu nagodu ili paušaliranje mjerodavna je proizvodivost pecare. Istu će ustanoviti financijalna oblast tim načinom, da se u onom slučaju, ako proizvedjenje žganiee:

a) Izključivo ili dielomice upotrebljena bude sladorača, dvie trećine vaskolike sadržine vrionikah.
b) Ako pako ine tvari upotrebljene budu, polovica vaskolike sadržine rečenih vrionikah za temelj se uzme.

Dnevna proizvodnost ustanovljuje se za cielu pecivnu dobu sa 7 stupnjevah alkoholnoga dobitka (polak stostupnoga alkoholomjera) od svakoga vedra tako proračunane sadržine.

Ako se u pecari upotrebi izključivo sirova repa, to će se kod paušaliranja uzeti za temelj žestne dobiti od 6 stupnjevah za svako austrijansko vedro.

§. 3.

Ukupna sadržina badnjevah za prvu kominu (Vormaischbottiche) i izuzamši hladionice svih onih sudovah služe-

Digitized by Google

ćih za prijam komine prije dometka kvasine i prije početka vrenja, može prevaliti sadržinu stavljenu za temelj dnevnoj proizvodivosti najviše za 20%, te se u slučaju, ako ukupna sadržina istih predje i ovu maksimalnu izmjeru, ima uračunati polovica suviška u mjerilo dnevne proizvodivosti.

§. 4.

Grionica za prvu kominu nesmatra se kao sud za vrienje samo u onom slučaju, ako ist sačinjava pravi sastojni dio sprave va pecivo, ako je providjena taložišćem (Lutterbehälter) i njezina sadržina nebude veća, nego li jednokratna napuna kotla, pri kojoj ima ostati prazna bar jedna četvrtina kotla.

§. 5.

Kod prijave i izvidbe sadržine sudovah za vrienje, kano i kod pronalaza dnevne proizvodivosti, uzeti će se nepodpuna možda vedra kao cielo.

Pronadjena tim načinom sadržina i ustanovljena proizvodivost nesmije se za cielo vrieme radnje pecivne — a ako pecara ciele godine stoji u radnji — tečajem 6 mjesecih promieniti, t. j. niti povisiti niti poniziti.

§. 6.

Početak radnje pecare ima se mjesečno prijaviti bar 3 dana prije početka dotičnoga mjeseca na temelju proizvodivosti ustanovljene po prediućem §. navodom vrsti tvarih, imajućih se upotrebiti i poreznoga paušala, odpadajućega na dotični mjesec.

§. 7.

Ao se pronadje, da je u pecari neprijavljeni i s toga pod porez nestavljena sladorača upotrebljena bila, to se ima radi ovoga dohodarsku prikratu sadržajućega prestupka odmjeriti kazna s desetkratnom svotom onoga iznosa, u kojem će se porezni paušal za onaj mjesec, kada se je prestupak dogodio, proračunati.

§. 8.

U predpostavi neprekidne radnje uzeti će se odmjeri paušala za temelj svaki pojedini dan mjeseca.

§. 9.

Ako radnja pecare u začetku perioda njezine radnje nepočme prvim danom mjeseca ili na koncu iste s posljednim danom mjeseca nesvrši, to se ima porezni paušal za oba ova mjeseca proračunati samo po ukupnom broju danah, bivši za ovu radnju upotrebljeni.

§. 10.

Odmjerivanje mjesećnoga poreznoga paušala biva sliedećim načinom:

a) Dnevna proizvodivost pronadjena po naredbi §. 2. ima se umnožiti s brojem danah na dotični mjesec po §. 8. i 9. odpadajućih.

b) Pronadjen pri tom broj alkoholni stupnjevah ima se tada umnožiti s potrošarinom ustanovljenom sa 6 novčićah.

§. 11.

Oni vlastnici pecarah, koji, premda upotrebljuju brašnate tvari, repu i sladoraču, koji ipak sudovi za vrienje nedosižu 30 dolnjo-austrijanskih vedarah, ili koji duhovite žganice proizvode iz drugih nego li pomenutih tvarih, mogu svoj porez plaćati putem slobodne pogodbe, sklopljene s financijalnom oblasti po postojećem poreznom stavku od 6 novčićah za svaki alkoholni stupanj.

§. 12.

U slučaju, ako se neutanači takova pogodba, dužan će biti vlastnik pecare namirivati potrošarinu u smislu razpisah ministarstva financijah i poreznih tarifah, izdanih 14. lipnja 1868.

U onih predjelih sikulske zemlje, gdje se je po dosadašnjem običaju mogla prezimiti stoka jedino proizvadjanjem žganice, dopušta se proizvadjanje žganice iznimice takodjer iz brašnatih tvarih na manjih kotlovih, nesadržavajućih više od jednoga dolnjo-austrijanskoga vedra, pod uvjeti ustanovljenimi po ministru financijah uz plaćanje godišnjega poreznoga paušala od dva forinta za svaki žganični kotao od jednoga vedra.

§. 13.

Porezni stavci u §§. 11. i 12. pomenuti jesu sliedeći:

a) Kod upotrebljivanja brašnatih tvarih kao: krumpira, vrstih žita i sočiva, nadalje vrstih repe i sladorače prikladne u tu svrhu, polag sadržine sudovah za vrienje od svakoga austr. vedra 38 novčićah.

b) Kod upotrebljivanja dreniue, jabukah, krušakah, jezgrovita voća, zatim korenita bilja i odpadakah pri varenju piva 25 novčićah.

c) Kod upotrebljivanja komovine 19 novčićah.

d) Kod upotrebljivanja košćata voća, kao: trešanjah, šljivah, bresakah, zatim vina, vinske droždine, groždja i jabučnice 38 novčićah; i to svakoga vedra polag količoće tvarih pomenutih pod b), c) i d).

e) Napokon kod upotrebljivanja tvarih veće sladkoće ili koncetriranih tekućinah za proizvadjanje žganice imati će se polag vedra i stupnja na žestni proizvod porez udariti sa 6 novčićah od svakoga alkoholnoga stupnja.

§. 14

Od dana, kojim zakon ovaj stupi u život, naknadit će se 6 novčićah od alkoholnoga stupnja (kod topline od 12° Reaumura), za one duhovite žganice, koje će uz priuzdržaj porezne naknade s obzirom na postojeće kontrolne ustanove u količoći od najmanje jednoga vedra izvažati preko carinske linije.

Digitized by Google

§. 15.

Ministar financijah ovlašćuje se, da do dalnje odredbe uzdrži u krieposti sve one ustanove, postojeće u pogledu odmjerivanja poreza na žganice, koje nisu dotaknute ovim zakonom.

§. 16.

Zakon ovaj stupa u život s prvim kolovozom 1868. i provedba istoga nalaže se ministru financijah.

Zakonski članak (XVII. 1868.)

o potrošarini od vina i mesa. (Sankcioniran 7. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah državnoga sabora dne 9. srpnja 1868.)

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da postojeće sada o potrošarini vina i mesa propise u krieposti uzdrži do 31. prosinca 1868.

§. 2.

Izuzimlje se od potrošarine nalivanjem vode na kom proizvedeni tako zvani čigir, koji navadno vinogradar i njegovi nadničari potroše.

Da pako ovo oslobodjenje nedade zlim porabam povoda, koje bi mogle porezni dohodak erara prikratiti, ima se oprost od potrošarine na čigir stegnuti jedino na potrošak vinogradah, članovah njihove obitelji i nadničarah, i samo na potrebitu količinu, koju imadu prigodom berbe predbježno prijaviti.

§. 3.

Provedba ovoga zakona nalaže se ministru financijah.

Zakonski članak (XVIII. 1868.)

u pogledu čistine zlatne i srebrne robe, kao i u pogledu prigleda i puncevanja iste. (Sancioniran 7. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora 9. srpnja 1868.)

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da propise postojeće u krieposti od 1. siečnja 1867. godine amo u pogledu čistine zlatne i srebrne robe, kao i u pogledu prigleda i puncevanja iste, do daljnje odredbe zakonodavstva privremeno u krieposti uzdrži.

§. 2.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XIX. 1868.)

o porezu na pivo. (Sankcioniran 7. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora 9. srpnja 1868.)

U smislu zakonskoga članka XVI. od god. 1867. odredjuje se:

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da propise postojeće u pogledu poreza na pivo, kao i u pogledu povratka potrošarine od piva, izvezena preko carinske linije, i nadalje u krieposti uzdrži, uz promjenu, da se potrošarine na pivne začine (sörlé) počamši od prvoga dana mjeseca kolovoza 1868. od vedra iza svakoga pojedinoga stupnja šećeromjera (sacharometer) na 10 kracarah ustanovljuje.

§. 2.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XX. 1868.)

o porezu na šećer. (Sancioniran 7. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah sabora 9. srpnja 1868.)

U smislu zakonskoga članka XVI. od god. 1867. odredjuje se:

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da do 31. prosinca 1869. godine u krieposti uzdrži propise i porezne stavke, postale dosele u pogledu poreza na tvorenje šećera.

§. 2.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XXI. 1868.)

o razpisivanju, uplaćivanju, osiguranju i utjerivanju obćih porezah i o postavljenju financijalnih sudovah. (Sankcioniran 28. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 30. srpnja 1868.)

Poglavje prvo.

O razpisivanju obćih porezah.

§. 1.

Poreze razpisuju organi ministra financijah sudjelovanjem oblastih (jurisdikcijah) i poglavarah obćinskih.

§. 2.

One obćine, koje su razpisivanje na pojedince same obavljale ili obavljati žele, imati će isto same obavljati; a čim glede drugih obćinah ovakovo razpisivanje porezni uredi obavljaju, dužni će biti poglavari obćinah razpisane već ovako za pojedine poreze upisivati u porezne knjižice.

§. 3.

Za trideset danah iza proglašenja o gotovom poreznom razpisu na obćine ima se razporezanje na pojedince dovršiti i posljedak ovoga za daljnjih četrnaest danah u porezne knjižice upisati.

Digitized by Google

§. 4.

Propuste li poglavari občinski jedno ili drugo dovršiti, obaviti će to porezni uredi na trošak onih, koji to učiniti propustiše.

Gdje razporezavanje na pojedince neobavlja porezni ured, ondje ima ovaj razpisne listine i porezne knjižice pregledati.

§. 5.

Na ime porezovnika izdane porezne knjižice imaju izkazivati: porezni zaostatak, porez tekuće godine i njegov temelj polag vrsti porezah, plaćne obroke, odplatni list i tiskane ustanove zakona, odnoseće se na dužnost plaćanja.

§. 6.

Ako bi porezovna dužnost na štetu erara pogriešno naručana i prepisana bila, može se razjasnjenje ovakove pogrieške i pripisanje dopuniteljne svote u poreznoj knjižici k tekućoj dužnosti samo u bližnjoj budućoj godini učiniti. Kašnje pronadjene manjke nisu dužni porezovnici nadoknaditi.

§. 7.

Ako je pako pogriešni razpis poreza za pojedinca tegoban, može takav porezovik kod dotičnoga poreznoga ureda zamoliti, da se pogrieška popravi i u koliko se radi već ob oplaćenom poreznom višku, da se ujedno takav povrati ili uračuna. Ovakova molba nemože obustaviti utjerivanje poreza u opredieljeno vrieme.

§. 8.

Kad se dovrši po zakon. članku XXV., XXII., XXVI., XXIV, od god, 1868. odredjeni za godinu 1868. razpis zemljarine, kućarine, dohodarine i osobne tečevinarine, imadu se one svote, koje su porezovnici po ustanovah zak. članka XVIII. god. 1867. i IV. od god. 1868. uplatili, uračunati u dužnost ciele godine.

§. 9.

Onim, koji su god. 1861. u ime domestikalnoga poreza što u županijske blagajne platili, dopušća se, da jim se uplaćena svota uračuna u njihov porez.

§. 10.

Nemože se zaiskati, da se ma kakova druge vrsti tražbina uračuna u porez.

§. 11.

U izvanrednih slučajevih, prouzročenih elementami nezgodami, ima mjesta odpustu porezah, i to tako, da se onaj na dotični predmet propisani porez u onom razmjerju obali, u kojem je umaljen dohodak od istoga.

Poglavje drugo.

Ob uplaćivanju obćih porezah.

§. 12.

Izravni porezi imadu se uplaćivati u četiri jednaka obroka, uviek do sredine četvrta godine, dakle do 15. veljaće, svibnja, kolovoza i studenoga.

§. 13.

Svaka uplata ma kakovoga iznoska porezovnoga ima se bezuvjetno primati i namirivati.

§. 14.

Koji promaši opredieljeni u §. 12. rok, plaća na mjesec za svaku forintu pol krajcara zatezovnih kamatah, koje se imaju sporezom utjerati.

§. 15.

Koji neplati ovaj svoj porez u drugoj polovini čtvrta godine ća do izminuća istoga, od takovoga se ima isti skupa sa zatezovnimi kamati prisilnimi sredstvi utjerati.

§. 16.

Koji suprot do sriedine četvrta godine plati svoj porez za sliedeći četvrt godine ili na duže vrieme unapred, dobiti će za svaki takav četvrt godine odpust poreza, i to od jednog krajcara od forinte, koji odpust će mu se odmah u njegov porez uračunati.

§. 17.

Iznosi izpod jedne forinte neuzimlju se u obzir niti kod računanja kamatah, niti kod opredieljenja odpustah.

§. 18.

Ravnateljstva financijah ovlaštena su, tako pojedinim porezovnikom, kao i cielim občinam usljed molbenicah dobro obrazloženih, koje se njim podnesti imadu, dozvoliti preko svršetka četvrta godine dosižuću poreznu odgodu, uz što svakako ima postojati dužnost plaćanja zatezovnih kamatah. Proti uzkratnim odlukam može se utok uložiti na ministerij financijah.

§. 19.

Budući da bi se polovica iz god. 1867. proizticućega i konačno ustanovljenoga poreza već tečajem godine 1867. uplatiti bila imala, imadu se u smislu one odredbe, koju je ministerij usljed zadobljenoga ovlašćenja izdao glede onih, koji ovu svoju dušnost za 30 danah od dana proglašenja ovoga zakona neizpune, propisi ob utjerivanju uporabiti. Porezu tekuće godine ima se još tolika svota porezovnih zaostatakah pripisati, koja nenadilazi polugodišnji porez; više iznoseći porezovni zaostatci imadu se na sliedeće godine pripisati tako, da se u jednoj godini porez ciele godine neobtereti većom od 50 postotakah svotom.

Digitized by Google

§. 20.

Oni, koji prije uplate ove svote, dobiti će odpust u §. 16. spomenuti.

§. 21.

Koji glede zaostatakah gori ustanovljenim dužnostim plaćanja nezadovolji, izgubi prednost plaćanja na dielove, i od takovoga ima se cieli zaostatak na jedanput utjerati.

§. 22.

Porez se ima uredno kod občinskih poreznih uredah, kod poreznikah ili poglavarstvah uplaćivati.

§. 23.

Za odpremu na porezne urede porezah, koje su občinski poglavari sabrali, odgovorni su u prvom redu organi občinski, kojim je sabiranje i odprema porezah povjerenja, te se glede svotah po njih sabranih i u poreznih knjižicah izkazanih, pa ipak u porezni ured neodpravljenih, ima odmah ovršba neposredno proti njim voditi; u drugom redu odgovorni su zajedno svi poglavari občinski, tada pako občina sama, ili oni, koji rukovatelje novacah izabiru, odnosno imenuju.

§. 24.

Tko plaća izravnoga poreza najmanje stotinu forintah, ovlašćen je svoj porez neposredno kod dotičnoga poreznoga ureda plaćati, o čem je dužan nakanu svoju dotičnomu poreznomu uredu prije razpisa porezah pismeno javiti; na takove slučaje neproteže se odgovornost, sadržana u §. 23.

§. 25.

Po izminuću polovice četvrt godišta obvezani su poglavari občinski sabrani porez onaj da predati u porezni ured, koji će dotični porezni ured za to ustanoviti, porezni ured je medjutim obvezan iznose preko sto forintih takodjer u svako medjutonje vrieme primati.

Poglavje treće.

Ob osiguranju i utjerivanju javnih porezah.

§. 26.

Porezni uredi pošalju do zadnjega dana drugoga mjeseca svakoga poreznoga četvrta kotarskim sudcem izkaz poreznih zaostatakah onih, koji svojoj platežnoj poreznoj dužnosti nisu zadovoljili, i ubavieste o tom u isto vrieme podžupana.

§. 27.

Ove izkaze dostaviti će kotarski sudci poglavarom občinskim s uputom, da imadu porezovne dužnike na posljedice ovršbenoga postupka opazne učiniti, te pozvati ih, da za 8 danah dug svoj plate.

§. 28.

Kotarski sudci su obvezani osvjedočiti se o tom, da li je zbilja učinjena opomena i s kakvim uspjehom?

§. 29.

Ako u sljedstvu u većoj mjeri zanemarena dobrovoljnoga uplaćivanja nastane potreba ovršbe, odrediti će ovu financijalna ravnateljstva na temelju izviešćah poreznih uredah ili u cielih kotarih ili občinah ili pako proti pojedinim porezovnikom.

§. 30.

Financijalno ravnateljstvo je dužno o takovih svojih odredbah obaviestiti podžupana dotične županije uz priobćenje izaslanoga financijalnoga činovnika i naznačenje obsega ovršbe.

§. 31.

Podžupan obavješćuje kotarske sudce i ujedno ih upućuje, da oni opet poglavare občinske bezodvlačno obavieste i na to pridrže, da imadu u pripravi individualne izkaze poreznih zaostatakah, sami pako da ili glavom ili izposlanjem pristava kod izvadjanja ovršbe predstavljaju oblast prema zahtjevu okolnostih.

§. 32.

Ako častnici županijski nebi prispjeli k ovršbi, to ova okolnost neprieči tečaj ovršbe; u tom slučaju preuzimlje posao kotarskoga sudca poglavar občine, koji je dužan tamo doći.

§. 33.

Zadaća častnika županijskoga, odnosno poglavara občinskoga jest:

a) Da zakonito sudjeluje u svem što spada na uzdržavanje reda i osiguranje izvršenja onih naredabah, koje bi tečajem ovršbe potrebnimi postale.

b) Da bdije nad interesi države, občine i pojedinacah, naročito da učini odmah naredbe za iztraženje i osiguranje, ako bi se opazile neurednosti u rukovanju novacah, i da o tom nastoji, da se porezovnikom nenanese kvar manjkavimi možda namirami. Njihova odredba ima u slučaju, ako se od porezovnika ištu veći iznosi, nego su normalno propisani, ili pako stranom već uplaćeni, ili odpušteni u obziru toga viška — dotle obustavnu moć, dok financijalno ravnateljstvo nerieši stvar.

§. 34.

Čim na ovršbu izaslani financijalni činovnik u občinu prispije, imadu oni porezovni dužnici, koji neimaju prigovora proti bitnosti tražbine, nego proti pravilnosti brojnih stavakah pravo zahtievati, da se prije ovršbe preduzme obračunavanje. Posljedak ovoga ima se u poreznoj knjizi zabilježiti.

Digitized by Google

§. 35.

Za utjeranje neprepornih, ili načinom u prvašnjem paragrafu opisanim ustanovljenih poreznih dužnostih može sam kotarski sudac ili pristav predbježnu pljenitbu preduzeti, ili povjeriti izvedenje toga poglavaru občine.

§. 36.

U obih slučajevih uputi se ovršitelj odmah na mjesto ovršbe, gdje posredovanjem dvajuh procieniteljah u nazočnosti vlastnika, ili njegova odredjenika, ili pako u odsuću ovih u pritomnosti dvajuh svjedokah zaplieni iz pokretne imovine poreznoga dužnika toliko, koliko treba za pokriće poreznoga zaostatka i ovršbenih troškovah.

§. 37.

Prije svega valja gotovinu, ili dohodke iz manjih regalnih pravah poreznoga dužnika zaplieniti, i o tom dotične zakupnike ubaviestiti s tim dodatkom, da su oni odgovorni za zaplienjene svote.

§. 38.

U koliko uprkos ovoj plienitbi i dobljenom nalogu koji zakupnik nebi zaplienjujućemu eraru, nego bi ma komu drugomu zakupninu izdao, u tom slučaju ima se prisilna ovršba neposredno proti njemu povesti do visine zaplienjena iznosa.

§. 39.

U pomanjkanju napomenutih u §. 37. dohodakah imadu se zaplieniti pokretnosti, koje se lako dadu unovčiti, pri čemu se valja držati načela, da se porezni zaostatak načinom za porezovnika čim moguće manje vriedjajućim i štetonosnim osigura, imenito da se imadu šteditи takovi predmeti, kojih prodajom bi se porezovniku naneo veći kvar, nego je za namirenje porezovnoga zaostatka neobhodno potrebno, i da se imadu zaplieniti predmeti takovi, koje porezovnik sam označi, ako se uzeti može, da se ovi predmeti lako prodati mogu.

§. 40.

Od pljenitbe izuzimlju se:

a) Postelje i posteljina ovršenika i njegove obitelji.
b) Potriebita odieća ovih.
c) Jedini ili posljednji komad domaće koristne marve; za ove na jedan mjesec potrebita krma.
d) Za ratarstvo potriebito orudje.
e) Za vodjenje gospodarstva neobhodno nuždna tegleća marva.
f) Za obrt porezovnika ili za radnju nadničara nuždno orudje, odnosno
g) Za radnju porezovnika po njegovom zvanju neobhodno nuždne knjige i pomagala do vriednosti od 50 fr. polag njegova izbora.
h) Živeža potrebna za petnaest poslje dovršbe sliedujućih danah.

§. 41.

Zaplienjene stvari imaju se popisati odmah po nazočnih procieniteljih procieniti i polag potrebe ili ostaviti pod pazkom vlastnika ili predati za čuvanje poglavarom občinskim.

§. 42.

Odtudjivanje ili sakrivanje zaplienjenih stvarih prije dokinute pljenitbe vuče za sobom iste posljedice, koje su propisane za slučaj odtudjenja stvarih zaplienjenih urednim sudbenim postupkom.

§. 43.

O izvedenoj pljenitbi i procieni sastavlja se zapisnik, koji podpise dotičnikah, ili pako okolnost, da je pojedini uzkratio podpis, a nemanje i naznaku predmetah, vriednostih istih i način osiguranja (da li službenim čuvanjem, ili ostavljanjem kod vlastnika) sadržavati imade.

§. 44.

Ako se zaplienjene stvari za sliedujućih 15 danah izplatom porezovnoga zaostatka i nastavših troškovah izkupe, može dotični poglavar občinski plienitbu svojom vlasti dignuti. U protivnom slučaju podnaša on nakon minulih 15 danah na porezni ured izviešće.

§. 45.

Dotični porezni ured ima obzirom na štednju vremena i troškovah i na okolnosti podobne u izgled staviti najveće kupovnine, družbu stvarih zaplienjenih od više poreznih dužnikah odrediti zajedno ili na licu mjesta ili pako u takovom mjestu u kotaru, koje je trgovište.

§. 46.

Dražbeni rokovi imadu se kotarskomu sudcu priobćiti za obće proglašenje.

§. 47.

Kotarski sudac je dužan ovako odredjenu dražbu barma u onoj občini, gdje je pljenitba načinjena i ondje, gdje će se dražba držati, okružnicom proglastiti.

§. 48.

Ovaj proglas ima sadržavati:

a) Naznačenje imence zaplienjenih predmetah.
b) Mjesto, gdje će se dražba obdržavati.
c) Dan i uru dražbe.
e) Onaj uvjet, da će se predmet, kojega vriednost nenadilazi 50 for.; izpod procienbene ciene bezuvjetno prodati, predmet pako u vriednosti više od 50 for. samo tada, ako tko zanj najmanje tri četvrtine procienbene vriednosti ponudi.
e) Rok druge dražbe, ako se potreba iste ukaže.
f) Uviet, da se kupovnina odmah izplatiti ima.

Digitized by Google

§. 49.

U slučajevih, gdje se pljenitba proteže preko 50 for., dužan je kotarski sudac u cielom kotaru okružnicom proglasiti rok dražbe, i sviedočbu o tom izaslanomu na izvršenje dražbe uredniku prije dana dražbe priposlati.

§. 50.

Prispjeli na dan dražbe izaslanik poreznoga ureda izvršenja radi na mjesto dražbe, imade posredovanjem dvajuh izaslanikah poglavarstva občinskoga, ili ako ovih ma s kojega uzroka nebi bilo, dvajuh koje si uzeti mora svjedokah, u opredieljeni sat započeti dražbu. Neprispije li kotarski sudac, to tà okolnost niti nemože obustaviti, niti nevaljanom učiniti dražbu.

§. 51.

Zaplienjeni dražbeni predmet prodaje se uredno izpod procienbene vriednosti najviše nudećemu, izuzamši, ako bi vriednost pojedinoga predmeta 50 fr. nadilazila; u takovom slučaju neprodaje se isti izpod tri četvrtine vriednosti kod prve dražbe, nego se ima pokušati nova dražba, i kod ove nove dražbe prodati će se predmet svakako najviše nudećemu; te se za takove slučajeve već prigodom odredjenja prve dražbe opredieljuje drugi možebiti potrebiti rok, koji se preko 15 danah neproteže.

§. 52.

Za pljenitbu, procienu i dražbu neima se računati nikakovi biljeg niti pristojba. Ovršbeni troškovi sastoje dakle iz pristojbah procieniteljah i občinskih poglavarah, koje občinstvo županije opredieli, i iz dnevnicah i putnih pristojbah organah financijalnih, ako se neizvadja u njihovom sjedištu uredovnom pljenitba, prociena i dražba, te iz troškovah prevažanja zaplienjenih predmetah.

§. 53.

Ovi troškovi imiju se, kada se proti više poreznih dužnikah izvadja ovršba, medju ove po razmjerju poreznih zaostatakah porazdieliti.

§. 54.

O činu dražbe sastavljeni zapisnik ima sadržavati: naznaku dražbenih predmetah, procienbenu vriednost istih, najvišju ponudu, ime dostatnika, ustanovljenje troškovah pljenitbe i dražbe, i zapisnik ovaj mora podpisati urednik oblasti, ako je prisutan ovršitelj i dva člana, zastupajuća poglavarstvo občinsko ili eventualno dva svjedoka.

Zapisnik dražbeni poslje dovršene dražbe ima se ujedno sa zapisnikom pljenitbenim ravnanja radi kod poglavarstva občinskoga konačno sahraniti, gdje ga mogu stranke svako vrieme uvidjeti.

§. 55.

Iz dražbe unišavši novac ima se predati postavljenomu u občini za pobiranje poreza činovniku ili načelniku uz namiru, koji iz njega porezne zaostatke i ovršbene troškove odmah namiri, te višak ako ga ima zajedno s prepisom pljenitbenoga i dražbenoga zapisnika ovršeniku uz namiru uruči.

§. 56.

Aso za zaplieneje stvari putem dražbe unišavša svota nepokrije porezne zaostatke, ima se ovršbeni postupak s nova na ostale pokretnine poreznoga zaostatnika povesti, i samo tada, kad nebi imao nikakvih već pokretninah, protegnuti će se pljenitba na nepokretnine. Ako se dug na 15 danah poslje ove pljenitbe neizplati, imati će se radi odredjenja dražbe putem financijalne oblasti izvješće podnieti ministru financijah.

§. 57.

Ako se pljenitba proteže na nepokretnine, ovu ima svakako kotarski sudac i pristav obaviti.

§. 58.

Pljenitba i dražba nepokretninah ima se izvesti polag u obće postojećega zakonitoga postupka za sudbene ovrhe nepokretninah.

§. 59.

U slučajevih, gdje je onaj, proti komu se ima ovršba voditi, posvema osiromašen i samo takve predmete posjeduje, bez kojih mu nije moguće život svoj i obitelji svoje uzdržati, ima o toj okolnosti nazočni kotarski sudac točno izvidjenje načiniti i zapisnik o tom u svrhu porezne odgode ili odpusta poreza financijalnomu ravnateljstvu dostaviti.

§. 60.

Ovi propisi se imadu uporaviti i kod utjerivanja zaostatakah na potrošarini i pristojbah.

§. 61.

U Erdelju i u kotarih nestojećih pod županijskom vlašću, u gradovih, ili drugih občinah obavljati će one poslove, koji su polag ovih propisah zvanju podžupanskomu i kotarskim sudcem opredieljeni, oni organi, kojim u gore napomenutih područjih istovjetni djelokrug pripada.

§. 62.

U slob. i kralj. gradovih Budimu i Pešti obavljati će pobiranje poreza, kao što do sada, tako i u buduće u ovih gradovih postojeći iz vlastitih njihovih blagajnah plaćeni občinski porezni uredi, pod nadzorom financijalnih oblastih.

§. 63.

Poslovi su ovih občinskih uredah i njihovih činovnikah poimence: opomena, odredba za ovršbeno postupanje i izpunjenje dužnostih onih, koje drugdje u smislu §§. 33., 34., 35. i 36. tako financijalni činovnici, kao i častnici oblastih i občinski poglavari izpunjuju, izuzamši napomenutu u

Digitized by Google

§. 18. i ovdje financijalnim oblastim pridržanu dozvolu za poreznu odgodu.

§. 64.

Paragrafi 36., 38., 39., 40., 41., 42., 43., 44., 48., 50., 51., 54, 55., 56., 57., 58., 59., 60. propisujući ovršbeni postupak, obvezni su za činovnike Budim-Peštanskih občinskih oblastih i za žitelje ovih gradovah s onimi promjenami, koje se iz različnosti postupajućih organah same ukazuju. S toga spomenuta u rečenih §§-ih prava i poslovi kotarskih sudacah i pristavah spadaju u Budim-Pešti na gradsko poglavarstvo i njegove organe, imenito na predstojnike občinskih poreznih uredah i njihove činovnike.

§. 65.

Poglavarstvo gradsko proglašuje oglase o dražbi u novinah, bez da stranke imenuje, o čem pismom poreznoga ureda obaviešćuje ujedno stranke pojedince.

§. 66.

Dražba se obdržava u gradskoj kući u prisuću predsjednika gradskoga poreznoga povjerenstva, dvajuh članovah povjerenstva, predstojnika poreznoga ureda, jednoga pomoćnoga činovnika i povjerenika ili procienitelja kao uzklicatelja.

§. 67.

Glede spomenutih u §. 52. troškovah ovršbenih ima se u Budim-Pešti razlika načiniti medju troškovi pljenitbe ili uzapćenja i troškovi dražbe. Za troškove pljenitbe ili uzapćenja ima zaostatnik uz svaki porezni forint platiti dva krajcara.

Ove se pristojbe imadu upotrebiti na dnevnice i putne troškove ovršbenoga osoblja.

Troškovi dražbe, naime za prevažanje zaplienjenih predmetah odpadajući troškovi, pristojbe za proglašenje ustanovljuju se od vremena do vremena po dražbenih organih polag postojećih okolnostih, i ciela svota troškovah porazdieljuje se porazmjerno na ovršenike.

§. 68.

Občinstva županijah i kotarah nadzirati će po svojih častnicih to, da poglavari občinah primjerno svomu djelokrogu izpunjuju sva ona, koja glede razpisivanja i utjerivanje ovih, kao i dohodarskih prihodah i pristojbah, na njihov posao spadaju i na koju budu pozvani po financijalnom uredu, ili njegovom izaslaniku.

§. 69.

Obavljuje u §. 1. spomenuta posla spada u slob. kralj. gradovih na gradsko poglavarstvo i njemu podčinjene častnike.

§. 70.

U slučajevih prekršajah proti zakonom glede potrošarine, dohodarstvenih prihodah i pristojbah, dužni su častnici oblastih na poziv nadležne financijalne oblasti ili njezina izaslanika ob obnašašću sastaviti zapisnik radi izvidjenja učina i pronadjena krivacah službenu iztragu bezodvlačno provesti i u pogledu uzapćenja kriomčarene robe, odnosno predmetah prekršaja i sredstvah, isto tako glede osiguranja tražbinah erara u imovini nadjenoj kod krivca zatečena u činu shodna učiniti, u koliko zakon ili obstojeći propis odredjuje.

§. 71.

Kod daćah potrošarine, gdje se paušaliranje uporabljuje, kao i osobita kod sklapanja zakupnih ugovorah o potrošarini vina i mesa imadu dotični častnici oblastih posredujuć sudjelovati.

§. 72.

U slučajevih, gdje kod prevažanja soli zaprieke nastanu, dužni su častnici oblastih, odnosno i poglavari občinski na poziv prevoznoga voditelja, ili koga drugoga na to ovlašćena izvidjeti stanje stvari i načiniti shodne naredbe, da se zaprieke uklone, da se predupredi raznašanje soli i u obće, da se zaprieči kvarovanje erara, a erar je dužan nadnicu i dangubu upotrebljenih u tu svrhu ljudih naknadno namiriti.

§. 73.

Oblasti su pod teretom odgovornosti obvezane izvršivati sve ono, što jim se pri razpisivanju, osiguranju i utjerivanju zakonito votiranih i za pobiranje odredjenih porezah po ovom zakonskom članku, i po drugih ob obćih porezih stvorenih zakonih kao dužnost nalaže, ne manje i s ovim suglasne ministerijalne naredbe.

§. 74.

Ova obveznost i odgovornost prostire se i na pobiranje odmjerenih u smislu zakona po financijalnih oblastih pristojbah i na izvršenje osudah financijalnih sudovah.

§. 75.

Oblasti će tako postupati, da izvršenje u §§-ih 73., 74. napomenutih naredabah i osudah i pobiranje pristojbah nimalo nezakasni.

§. 76.

Za štete, prouzročene državnim dohodkom kasnim, nemarnim, protupravilnim izvršivanjem ili uzkratom izvršenja ili osujećenja, držan je onaj naknadu dati državi, koji jih je uzročio.

§. 77.

Usljed toga koliko se god putah u skupštini koje vlasti predlog načini, da se neizvrše naredbe ministra financijah, izdane glede zakonito opredieljenih porezah u smislu §§. 68. i 73., ili da se njihovo izvršenje odgodi, dužan je predsjednik preduzeti glasovanje poimence, te odrediti, da se imena predložitelja i za predlog njegov glasujućih u zapisnik uvrste.

Digitized by Google

§. 78.

Ako bi predsjednik onoga dana propustio odrediti glasovanje poimence i uvrstiti dati imena u zapisnik, on je dužan dati naknadu.

§. 79.

Tužbu za naknadu povesti će odvjetničtvo erara kod nadležnoga okružnoga sudbenoga stola; priziv biva na kraljevski sudbeni stol.

§. 80.

Oblastni sudovi, vladni oblastni i občinski častnici i poglavari odgovorni su u smislu sliedećih §§-ah za pristojbe, odpadajuće na podneske predložene u njihovom području, te podvržene biljegovini.

§. 81.

Izposlani po ministru financijah povjerenik skupa sa izaslanikom oblasti može od vremena do vremena držati službenu pregledbu u uredih od oblasti imenovanih u §. 80. u svrhu, da mogu kontrolirati izvršivanje propisah o biljegovini.

§. 82.

Tom prigodom imadu pregledatelji dotičnomu poreznomu uredu ili finacijalnomu ravnateljstvu naznačiti pristojbe, odpadajuće za pronadjena tom zgodom prikraćenja biljegovine, te se na poziv ovih imadu te pristojbe utjerati od dotičnikah.

§. 83.

U slučaju neutjerivosti obvezan je na naknadu ovih pristojbah biljegovnih dotični častnik, komu je povjereno prigledanje.

§. 84.

Na temelju izdanih po financijalnih oblastih ili uredih u službenoj slici računah ili izkazah o zaostatcih porezah i pristojbah ima se odrediti ovršba, proti kojoj može biti priziva na financijalni sud samo izvan posjeda; ustanova medjutim §. 33.; sloveća ob obustavi ovršbe i ovdje se uzdržaje.

§. 85.

Kod prodajah i dražbah posjedah i sudbene diobe kupovninah pripada zaostatku poreza i pristojbah od dvijuh posljednih godinah i bez uknjižbe prvenstvo pred svimi drugimi tereti.

§. 86.

Onaj porezni zaostatak, za kojeg utjeranje i osiguraje tečajem trijuh godinah nije bilo skrbljeno, ima se kao zastareo smatrati i dužan je državi nastavšu time štetu naknaditi onaj, koji ju je prouzročio time, što je propustio skrbiti se za utjeranje i osiguranje njegovo.

§. 87.

U slučajevih stečaja ima se dvogodišnja prednost, ustanovljena u §. 85. računati od dana odredjenoga stečaja natrag; tekuće pako poreze kao uredne tekuće izdatke ima vlastnika zastupajući skrbnik gromade bez svakoga dalnjega naloga iz dohodka gromade polag obskrbah plaćati, te će finacijalne oblasti u protivnom slučaju uporabiti porezne ovršbene propise proti stečajnoj gromadi.

§. 88.

Porezni su uredi obvezani onim, koji stoje u pogadjanju da kupe kakav pnsjed, ili hoće da na nepokretnine uzajme novcah, ako pokažu jednostavnu svjedočbu prodavaoca ili onoga, koji novce uzajmiti kani bez odvlake dotični zaostatak porezah i pristojbah izkazali, i takav ako uzhtiju uz položenje pristojbah pisarničkih na prostu od biljega pismu izdati.

§. 89.

Kad se izplate uknjiženi zaostatci porezah i pristojbah, obskrbiti će erar ureda radi uknjižbu.

§. 90.

Prekršitelji zakonah i propisah o porezih kazniti će se novčanom globom. Novčana globa za navlašno prikraćenje, kvarovanje erara, za zatajenja i osujećenja, kao i za krive valovnice, ima biti, u koliko neki pojedini zakoni drugu globu odredjivali — 1—4 puta tako velika, kako je svota izvržena prikraćenju i kvarovanju. Ako ova nije poznata, ima biti novčana globa 1—500 for.

§. 91.

Manji prekršaji, (gdje se nepokažuje navlašno prikraćenje) imaju se kazniti sa globom od 1—50 for.

§. 92.

Glede spomenutih u §. 90. prekršajak nadležni su financijalni sudovi, a glede onih u §. 91. navedenih oblasti i organi, koji porez razpisuju. U posljednjih slučajevih ima ipak dotična stranka pravo prizvati se proti odluci u posjedu i u roku od 14 danah.

§. 93.

Onaj prekršaj, radi kojega se dotičnik tečajem trijuh godinah, računajuć od dana kažnjiva ili propuščenja na odgovor nepovuče, nemoze biti dalje predmetom kazne.

§. 94.

Koji se izaslanikom financijalnih oblastih u njihovom, propisu primjernom službenom postupanju činom suprotstavi, ima se za svoje skrivljenje putem javne tužbe na zatvor do pol godine, koji pako iste djelotvorno uvriedi, zatvorom do jedne godine kazniti. U slučaju težje ozliede, ili otegoćujućih okolnostih, može se karnim putem kazan zatvora ili tamnice i preko godine danah dosuditi po dotičnih karnih sudovih.

Digitized by Google

§. 95.

Usuprot imadu se i financijalni organi radi njihovoga protupodpisnoga postupanja po ministarstvu na odgovor povući. Ako pako u svom protupropisnom postupanju silu činom uporabe, imaju se za ovo skrivljenje putem javne tužbe kaznom zatvora do pol godine, i ako izvan propisanoga postupanja i izvan samoobrane, ili ako i u propisanom postupanju, ali bez potrebe počine kakovu tjelesnu ozliedu, imaju se kaznom zatvora do jedne godine kazniti.

U slučaju težke ozliede i otegujućih okolnostih, može se karnim putem kazna zatvora ili tamnice i preko jedne godine dosuditi po dotičnih sudovih.

§. 96.

Izjave po financijalnih stražarih s pozivom na službenu zakletvu pred zakonitim sudom učinjene ob onom, što spada u krug zvanja njihova, tako dugo kriepost dokaznu imadu dok se vjerodostojnost učinjenih izjavah protivnimi podatci nepotrese.

Poglavlje četvrto.

O financijalnih sudovih.

§. 97.

Za razpravljanje tužbah, koje u financijalnih poslovih nastaju, pridržavaju se privremeno i nadalje pod imenom „financijalni sudbeni stolovi“ oni sudovi, koji su dne 26. ožujka 1867. pod imenom „dohodarstveni sudbeni stolovi“ postavljeni bili.

§. 98.

Broj financijalnih sudovah prve molbe ustanovljuje se na šestnaest, kojih sjedista biti će ondje, gdje se financijalna ravnateljstva ustroje.

§. 99.

Sud prve molbe sastoji iz tri sudbena člana i jednoga bilježnika. Predsjednik je financijalni ravnatelj ili njegov namjestnik. Oba prisjednika imenovati će ministar pravosudja. Za slučaj potrebe opredieliti će se i zamienici. Bilježnika i osoblje rukujuće opredjeljuje ministar financijah.

§. 100.

Nadležnost sudbenih stolovah prve molbe prostire se, kako na prizive u §. 84. navedene, tako i na sve one čine, kojih predmet sačinjava povriedu zakonah, odnosećih se na izravne poreze, dohodarske prihode potrošarinu ili napokon na pristojbe u koliko bi povrieda, u smislu dotičnoga zakona novčanu globu za sobom vukla.

Uredovna vlast svakoga pojedinoga sudbenoga stola proteže se na ono financijalno okružje, odnosno na prekršaje, počinjene u ovom okružju, u kojem mu je sjedište.

§. 101.

Stranka, koja propisanim uvjetom zadovolji i uz to ublažujuće okolnosti navesti može, vlastna je kod financijalnoga ravnateljstva moliti, da se dokine iztraga, što ravnateljstvo odrediti može, u protivnom slučaju ima se predmet za dalnju razpravu predati financijalnomu sudu.

§. 102.

Sudbeni stol prve molbe odlučuje u svakom pojedinom slučaju ponajprije o tom: da li je u predmetu dotičnoga prekršaja nakana bila prikratiti erar? Ako se ova neda pomisliti, izriče stranku od kazne prostom, izdaje ipak svoju odluku s tom primjetbom, da će se za slučaj, ako stranka iza dostavljene joj odluke za 15 danah jednostavnu pristojbu eraru neplati, voditi ovršba i glede odmjerene kazne.

Na temeljitu molbu stranke može financijalni sudbeni stol pod uvjetom, da ona zatezovne kamate plati, petnaestdnevni rok produžiti.

§. 103.

Toli državni erar, koli stranka može se proti odluci sudbenoga stola prve molbe, u posjedu, u roku od 15 danah poslje dostavljene presude pravnim sredstvom priziva poslužiti.

§. 104.

Za riešavanje prizivah ustrojiti će se u Budim-Pešti financijalni prizivni sudbeni stol, koji će sastojati iz pet po Nj. Veličanstvu imenovanih sudbenih članovah.

Ustrojenje ovoga prizivnoga sudbenoga stola spada na ministra pravosudja.

§. 105.

Proti zaključkom financijalnoga prizivnoga sudbenoga stola neima daljnjih pravnih sredstvah, i presuda istoga ima se za 30 danah, računajuć od dana dostave, ovršiti.

§. 106.

Dielimični ili cieloviti oprost odmjerenih i po prizivnom sudbenom stolu potvrdjenih novčanih globah može se zamoliti kod Nj. Veličanstva, ali samo za 45 danah, računajući od dana dostavljene presude prizivnoga sudbenoga stola.

Podnešena takova molba nemože obustaviti ovršbu presude.

§. 107.

Molbe, u §. 106. napomenute imadu se predati uvick kod onoga sudbenoga stola prve molbe, koji je o predmetu sudio. Ovaj sud ima ureda radi molbu natrag odputiti, ako je rok za podnešenje iste izminuo. Usuprot pravodobno podnešenu molbu predlaže sa obrazloženim mnjenjem na ministra financijah, ovaj ju pako podastire za konačno riešenje na Nj. Veličanstvo.

Digitized by Google

§. 108.

Ministar financijah i pravosudja ovlašćuje se, da propise postupovnika dohodarstvenih sudovah do 31. prosinca 1869. i kod financijalnih sudbenih stolovah priuzdrže, i predložiti će u svoje vrieme zakonsku osnovu za konačno uredjenje postupka ovih sudovah.

§. 109.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah, unutarnjih poslovah i pravosudja.

Zakonski članak (XXII. 1868.)

o kućarini. (Sankcioniran 28. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 30. srpnja 1868.

§. 1.

Predmet kućarine jest godišnja čista porabna vriednost kućah.

§. 2.

Kućarini nisu podvržene:

a) Zgrade namienjene službi božjoj.
b) Palače i stanovi kraljevskoga dvora.
c) Državne i vladine zgrade, neračunajući ovamo one zgrade, koje država kao posjednica dobarah privatnim, pravnim naslovom posjeduje.
d) Kuće zemaljske.
e) Kuće županijske.
f) Kuće občinske, radionice i kaznionice.
g) Uredovne prostorije države, oblastih i občinah.
h) Akademije znanostih, muzeji, sveučilišta, javni učevni zavodi i učione; i stanovi svećenikah i učiteljah.
i) Vojničke kasarne.
k) Zgrade gospodarstvene.
l) Bolnice, zgrade namienjene obskrbljivanju neimućnih učenikah i siromakah.
m) Samostani prosjačkih redovah, na koliko isti nisu za upitnu svrhu u najam uzeti ili za druge koje svrhe iznajmljeni.
n) Mrtvačke komore.

§. 3.

Kuća, diel stana i svaka takova prostorija kuće, koja je faktično u najam data, podvržena je svagdje bez razlike porezu kućne najmovine na osnovu čistoga prihoda od najma.

§. 4.

U onih gradovih i občinah, gdje broj faktično iznajmjenih stanovah, t. j. sobah i dućanah čini barem polovinu ukupnoga broja postojećih stanovah, imadu se i neiznajmljene zgrade podvrgnuti porezu od kućne najamnine, na osnovu čistoga prihoda procienjena prema prihodu faktično iznajmljenih prostorijah.

§. 5.

Čistim iznoskom smatra se onaj dohodak, od kojega su stanoviti postoci već odbiti u ime troškovah za uzdržavanje zgrade, i u ime godišnjega umaljenja vriednosti.

§. 6.

Na ove postotke ima se u Budim-Pešti kao dosada petnaest, drgdje pako 30 forintih na svaku stotinu nečistoga dohodka zaračunati.

§. 7.

Od svake stotine for. tako proračuna čistoga dohodka plaćati će se u ime poreza kućne najamnine u Budim-Pešti 24. u ostalih mjestih, ako faktično iznajmljeni stanovi (§ 4.) barem polovinu ukupnih stanovah čine 20, inače pako 16 forintih.

§. 8.

Faktično neiznajmljene stanbene prostorije podpadaju razrednoj kućarini u svih onih gradovih i mjestih, gdie je broj faktično iznajmljenih stanbenih prostorijah (§. 54.) manji od polovine ukupnoga broja stanovah.

§. 9.

U ovih mjestih ima se razredna kućarina na faktično neiznajmljene stanbene prostorije (§. 4.) razporezati na osnovu broja stanovah.

§. 10.

U takovih mjestih, gdje nije iznajmljena ni jedna trećina ukupnih stanbenih prostorijah, razpisati će se razredna kućarina po sliedećoj razredbi:

Razred	Stanbenih prostorijah	Plaća	
		fl.	kr.
I.	1	—	60
II.	2	1	60
III.	3	3	—
IV.	4— 5	6	—
V.	6— 7	11	—
VI.	8— 9	18	—
VII.	10—14	30	—
VIII.	15—18	50	—
IX.	19—21	60	—
X.	22—24	70	—
XI.	25—27	80	—
XII.	28—29	85	—
XIII.	30—35	100	—

Ondje, gdje je preko trideset i pet stanbenih prostorijah, plaćati će se za svaku daljnju 3 for. više.

Digitized by Google

§. 11.

U mjestih, u kojih je barem jedna trećina ukupnih stanbenih prostorijah faktično u najam data, imadu se gore navedene razredne stavke povisiti, i to sa 50%-kak za kuće neimajućih otvorenih prostorijah, a sa 100%kah za one, koje imaju otvorenih prostorijah (mesarah, dućanah, kavanah, krčmah.)

One kuće naprotiv, koje barem jednu osminu milju (500 hvatih) izvan mjesta ili grada leže, te koje su bezuvjetno podvržene razrednomu porezu, plaćaju na svaki način stavke sadržane u skrižaljki. Čeljadske kuće, koje se izključivo na to upotrebljuju, da u njih gospodarka čeljad stanuje, plaćaju trideset krajcarah od svake sobe.

§. 12.

Sedamdeset postotakah poreza kućne najamnine i razredne kućarine smatraju se državnim porezom, a 30 postotakah istih zemljorazteretnim dometom.

§. 13.

Pri razredbi zgradah dielom iznajmljenih ima se za osnov uzeti broj stanbenih prostorijah neiznajmljenih; na stanbene prostorije iznajmljene udara se pako porez po iznosu najamnine.

§. 14.

Procjena u §. 4. pomenuta tiče se izključivo stanbenin prostorijah faktično neiznajmljenih. Kod procjene je mjerodavno sravnanje neiznajmljenih kućah i stanbenih prostorijah sa faktično iznajmljenimi, uzamši u obzir položaj, stanje gradjevno i svaku inu okolnost, po kojoj se poraba vriednost prosuditi može.

§. 15.

One kuće, koje nisu iznajmljene za novac, već za stanovite poljske službnosti, izuzimlju se od poreza kućne najamnine, te se imadu podvrći porezu na osnovu razredbe.

§. 16.

Zamoljena po dotičnih občinah preinaka poreznoga stanja, ustanovlena na temelju dosadašnjiih propisah o porezu od kućne najamnine — čini nuždnom iztragu na licu mjesta, koje troškove ima plaćati občina istu zahtievajuća, izuzamši slučaj, ako bi faktičnomu iztraživanju povodom bila pogrieška učinjena po državnih organih.

§. 17.

Dugovi, porezi i ini tereti na zgradah, neuzimaju se u obzir pri odmjeri poreza od kućne najamnine.

§. 18.

Takovi vlastnici kućah, koji po §§. 3. i 4. podpadaju porezu od kućne najamnine, dužni su polag izdanih u tom obziru i dosele rabljenih naputakah vlade dati očitovanje o najmovini, te su obvezani na poziv porezne oblasti savjestno priobćiti one podatke, koji su potrebiti za zakonitu odmjeru pereza.

§. 19.

Ako bi se vlastnik kuće uztezao gore navedenoj obvezanosti (§. 18.) zadovoljiti, vlastni su organi porezovni bez daljnjega saslušanja, te na osnovu podatakah inako dobivenih porez opredieliti.

§. 20.

Svatko je dužan po znanju svom dati rasjasnjenje ob onih faktičnih odnošajih i podatcih, po kojih se čija kućna najamnina prosuditi može, ako bude na to pozvan od organah financijalnih.

§. 21.

Najmitelji stanovah potvrdjuju na očitovanju samom istinitost očitovanja, upisujuć na dužni poziv vlastnika kuće svoje ime u dotični stupac.

§. 22.

Ako se dogovorom izmedju vlastnika kuće i najmitelja stana hotimice osujeti odmjera poreza i time ošteti državni erar, imaju se obe stranke kazniti trostrukim plaćanjem svote prikrati izložene.

§. 23.

Desetgodišnjemu oprostu od poreza ima mjesta, ako se na takovu mjestu sagradi nova kuća, gdje prije toga zgrade nebijaše; ili ako se koja postojeća zgrada zidanjem i dozidanjem na takovu mjestu, gdje prije toga nebijaše gradjevine — ili podizanjem sprata prije nepostojavše na toliko razširi, da od tuda novi porezovni predmet nastane, u ovom poslednjem slučaju s ograničenjem na novo nastavši predmet porezni. Osmogodišnji oprost od poreza daje se onda, ako se na mjestu postojavše, nu do površja zemlje razorene zgrade, podigne nova zgrada bez upotrebljenja starih zidovah ili dielovah istih.

§. 24.

U Budim-Pešti se u takovih slučajevih razprostire oprost od poreza kod novih zgradah i kod dozidanih gradjevinah na petnaest, kod iznovičnoga sagradjenja porušenih kućah na dvanaest godinah.

§. 25.

Pogodovanje. §§-ih 23. i 24. navedeno, ima se uporaviti na kuće, kojih je zidanje od početka tekuće godine amo već započeto, ili koje će se počamši od toga vremena zidati.

§. 26.

Ako je kuća ili koja stanbena prostorija, obterećena porezom kućne najamnine, neupotrebljena ostala, to oda pod ovim naslovom neima mjesta oprostu od poreza za onu četvrt godine, tečajem koje je neupotrebljenje nastalo i pri-

Digitized by Google

javljeno; za nadolazeću četvrt ima se pako odpisati nametnuti im porez, tako i nadalje sve dotle, dok se opet u najam neizdadu ili u upotrebljenje uzmu. S obzirom ipak na porez, uplaćen nepripadno za trajanja prve četvrti neupotrebljenja, ostaju novoga iznajmljenja ili upotrebljenja prva godišnja četvrt neobterećena.

§. 27.

Ako se o novom iznajmljenju ili upotrebljenju za 14 danah neučini prijava, smatrati će se ta okolnost kao hotomična prikrata.

§. 28.

Ako se koja kuća ili stanbena prostorija kroz dvie godine danah neiznajmi ili neupotrebi, podpasti će razrednoj kućarini i u takovih občinah, u kojih se inače porabna vriednost putem svavnjivanja procienjuje §§. 3. i 4.).

§. 29.

Popisivanje kućah i stanbenih prostorijah spada na dužnost občinskih poglavarah. Oni skupljaju očitovanja o najamnini, što jih vlastnici kućah imadu davati. U popisu valja zabilježiti, koja kuća ima otvorenu prostoriju.

§. 30.

Tako isto obvezani su poglavari občinski kod dotičnoga poreznoga ureda od vremena do vremena prijaviti promjene nastavše medjutim u osnovi razredne kućarine, odnosile se te promjene budi na osobe budi na stvari.

§. 31.

Sgotovljene popise i podnešena očitovanja o najamnini, dati će financijalna oblast uz saslušanje dotičnih vlastnikah, kućah izpitati kroz financijalnoga na lice mjesta odaslati se imajućega urednika onaj dan koji zavremeno unapred obznaniti valja, i na koji su občinski poglavari obvezani u pripravnosti držati kako popis, tako i očitovanja, koja se izpraviti imadu.

§. 32.

Dan ove razprave ima se kotarskomu sudcu označiti, koji će pri istoj u koliko je moguće ili sam nazočan ili po svom pristavu zastupan biti; njegova odsutnost medjutim neće obustaviti poslovanje. Na gradove, sačinjavajuće posebnu jurisdikciju, neprotеže se ovaj paragraf.

§. 33.

Nakon dovršenoga izpravka propisuje odaslanik financijalni najmovni i razredni porez, odpadajući na svaki pojedini porezni predmet, te obavješćuje o tom dotičnike.

§. 34.

Kadgod bi razporezujući činovnik, bilo to na osnovu izjavah vjerodostojnih osobah, bilo na osnovu očevida, ili pako na osnovu podatakah drugim načinom pribavljenih, pronašao, da valovani prihod od najma ili razredba neodgovara istini, te ako bi usljed toga ustanovio razred ili najmovni prihod u takovom iznosu, s kojim se porezovnik nezadovoljava, ima svoju odluku s razlozi podkriepljenu pismeno priobćiti vlastniku kuće.

§. 35.

Tko se nezadovolava s odmjerenjem, može za 14 danah proti istom svoj prigovor podići kod reklamacionoga povjerenstva, koja okolnost medjutim neprieči, da se odmjereni porez u redovno vrieme utjera.

§. 36.

U svakom poreznom kotaru ustrojiti će se reklamacioni odbor.

§. 37.

Za takovi reklamacioni odbor imenuje ministar financijah dva stalno djelujuća člana, druga dva pako člana bira za svaki pojedini slučaj reklamujući porezovnik iz muževah imajućih porotničke sposobnosti, koje će odmah prilikom reklamacije naznačiti, te koji su obvezani doći k razpravi onoga dana, kojega predsjednik opredieli.

Predsjednika takodjer stalno poslujućega bira dotična jurisdikcija tako, da glavna skupština u tu svrhu za svaki porezno-pobirni kotar izabere jednoga predsjednika, te za slučaj, ako bi isti prepriečen bio, — jednoga ili više namjestnikah iz takovih nezavisnih samostalnih muževah, koji svoj porez barma većim dielom neplaćaju kao kućarinu.

Perovodju, koji neima glasa, pridjeljuje odboru ministar financijah.

§. 38.

Svaki odbornik zadaje svečani ustmeni zavjet, da će u svojem djelovanju saviestno postupati.

§. 39.

Odbor odlučuje občenitom većinom glasovah. Pri jednako podieljenih glasovih odlučuje glas predsjednika.

§. 40.

U koliko bi u stvari, stojećoj u razpravi, interesiran bio koji bližji rodjak jednoga ili drugoga glasatelja: to ovaj član neizvršuje svoje pravo glasanja, nego se može zamjenikom nadomjestiti.

§. 41.

Postupak odbora jest javan, prilikom odlučivanja medjutim može predsjednik udaljiti kao porezovnika, tako i članove poreznoga ureda i slušaoce.

§. 42.

Na poziv obvezan je svatko ili osobno ili pako kroz zastupnika doći prez odbor.

Digitized by Google

§. 43.

Odbor može pozvati k razpravi strukovnjake i pouzdanike, nu ovi neimaju glasa.

§. 44.

Odbor je ovlašćen:

a) Predležeća pitanja uz obsežno saslušanje tako poreznoga ureda, kao i dotičnoga porezovnika izpitati.
b) Svjedoke preslušati, ili narediti, da ih dotični sud pod zakletvom presluša.

§. 45.

Odbor vodi redovni zapisnik o razpravah, te na zahtjev stranakah izdaje iz njega izvadke. Spisi njegovi ulažu se po dokončanju razpravah u pismohranu dotične financijalne oblasti.

§. 46.

Proti presudi odbora neima mjesta prizivu, nu radi izpravka manah, desivših se pri ustrojenju ili postupku odbora, odnosno radi uništenja postupka, može se molba upraviti na ministra unutarnjih poslovah, koji uz uništenje obavljena postupka novi postupak odrediti može.

§. 47.

Predsjednik odbora bere za vrieme svojega djelovanja iz državne blagajnice dnevnicu od 5 forintih, u kojih su i putni troškovi sadržani.

§. 48.

Prihod od najma, pronadjen na osnovu dobrovoljnih očitovanjah, nemože uzvratom moći služiti temeljem za naknadnu odmjeru poreza za prošle godine. Radi zatajenja prihoda od najma, sbivšega se prije, no što je ovaj zakon u život stupio, nemože se više nitko kazni podvrgnuti, ako nije već do sada odsudjen.

§. 49.

Ministar se ovlašćuje, da postojavše do sada propise, odnoseće se na način odmjerenja, pobiranja i rukovanja kućarine, u koliko isti ovim, ili zak. člankom XXI. od ove godine promienjeni nisu, do 31. dana mjeseca prosinca 1869. godine u krieposti uzdrži.

§. 50.

Razporezivanje za cielu godinu 1868. biva po ovom zakonu; ovaj zakon valja do dne 31. prosinca 1869. godine. Provedba istoga povjerava se ministarstvu financijah.

Zakonski članak (XXIII. 1868.)

o biljegah, pristojbah i taksah. (Sankcioniran 28. srp. 1868. Proglašen u obih kućah sabora 30. srpnja 1868.)

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da biljege i pristojbe, kano i propise, postojeće u pogledu odmjere višine i namire taksah do 31. prosinca 1869. u krieposti uzdrži s preinakami, navedenimi u sliedećih §§-ih.

§. 2.

Od izpravah i pisamah, sastavljenih vrhu pravnih poslovah, podvrženih škalnoj pristojbi, ako su ista u dva ili više primjerakah načinjena, ima se samo prvi izvorni primjerak podvrći škalnoj pristojbi, odgovarajućoj naravi pravnoga posla, dočim ostali primjerci podleže stalnoj biljegovini od 50 novčićah za svaki arak; ako je pako škalna pristojba, odpadajuća na prvi izvorni primjerak, manja od ovoga iznosa, to odpada na ostale primjerke polovica ove manje pristojbe.

Od ove ustanove izuzete su medjutim mjenice, u pogledu kojih ostaju dosadašnji propisi netaknuti.

§. 3.

Ugovarajuće stranke dužne su izvorne primjerke, pomenute u §. 2. s odgovarajućom biljegom predložititi za 8 danah kod pristojbe odmjerujućega ureda u svrhu, da isti na temelju predložiti se imajućega podjedno prvoga izvornoga primjerka, uredovnu potvrdu ob učinjenoj namiri odpadajuće na prvi primjerak škalne pristojbe na istom staviti uzmogne.

Ako se nadju izvorni primjerci ugovora, na kojih nije viditi netom pomenute uredovne potvrde, to se ima za ovu škalna pristojba bezuvjetno trokatno odmjeriti i od pristojbi podvržene stranke utjerati.

§. 4.

Postojavša do sada odredba, usljed koje imadu se izvadci iz maticah i knjigah za umrle dotičnoj financijalnoj oblasti svake četvrt godine priobćivati, ukida se ovim, i u mjesto toga biti će občinski predstojnici dužni, nastajuće slučajeve smrti od zgode do zgode za 8 danah prijaviti pristojbe odmjerućemu uredu, te financijalnim oblastim i uredom kod pribavljanja podatakah, potrebitih za odmjeru pristojbah, odpadajućih na zaostavštine, u koliko to u njihov djelokrug spada, u pomoći biti. U slučaju zanemarenja biti će dotičnici putem nadležne oblasti na izpunjenje svojih dužnostih pridržani.

§. 5.

U pogledu ostavštine onih ostavnikah, koji u vrst manjih zemljištnih posjednikah u trgovištih i selih spadaju, te koji osim poljodjelstva nisu nikakav drugi obrt stalno tjerali, i kojih nepokretno dobro 50 jutarah neprelazi, odriešuju se dotični baštinici dužnosti potankoga izkaza ostavštine, i jesu samo na to obvezani, da veličinu nasljedjene nepokretnosti kao i njihov srodstveni odnošaj k ostavniku, u ustanovljenom roku, podneskom porezovne knjižice i posjedovnoga arka, kod pristojbe odmjerujućega ureda prijave. Vriednost takovih ostavštinskih nepokretnostih ima se, odstranivši svaku daljnju procienu, naročito što se tiče vried-

Digitized by Google

nosti zemljištnoga posjeda na naznačeni u §. 7. ovoga zakona, a što se tiče vriednosti kuće u §. 8. dotično 9. ovoga zakona način opredieliti, te pošto bude ustanovljenoj ovim načinom vriednosti nepokretnostih za gospodarske sprave 10%-ni iznos ostavštine i procienbena vriednost kuće pribrojena, imati će se po tom vriednost ukupne ostavštine opredieliti te prema istoj baštinska pristojba, kano i pristojba, odpadajuća za prenos nepokretnostih odmjeriti.

§. 6.

Baštinikom nehtijućim sadržani u §. 5. kraći postupak tražiti, štoji prosto obični ostavštinski izkaz propisan za druge ostavštine predložiti.

§. 7.

Kod odmierivanja pristojbe, odpadajuće na nepokretnosti podvržene zemljarini, ima se, neračunavši zemljorazteretni namet, 70kratni iznos državnoga poreza kao najmanja vriednost uzeti.

§. 8.

Kod odmierivanja pristojbe, odpadajuće na nepokretnosti, podvržene najmovnoj kućarini, ima se, uračunavši zemljorazteretni namet, u Budim-Pešti 50kratni, u drugih gradovih 60kratni iznos državnoga poreza kao najmanja vriednost uzeti.

§. 9.

Kod zgradah, podvrženih razrednoj kućarini, uzimlje se za osnovu višina poreza za ustanovljenje vriednosti zgradah samo u slučajevih pomenutih u §. 5. ovoga zakona, i u takovih slučajevih ima se 60kratni iznos ukupne razredne kućarine sa zemljorazteretnim prineskom kao najmanja vriednost uzeti.

§. 10.

Ako se u ostavštini takove aktivne tražbine nalaze, koje baštinici za dvojbene i neutjerive izjave, to su oni u ovom slučaju obvezani, odnoseće se na to okolnosti i to, ako se ostavština sudbeno razpravlja, prije dokončane razprave, inače pako prigodom izkaza ostavštine obistiniti (verificirati).

§. 11.

U pogledu dvojbenih tražbinah na ovaj način verificiranih dozvoljuje se, da baštinici sami predložiti mogu onaj iznos upitnih tražbinah, koje se od prilike nadaju utjerati, i da se onda, ako se ovaj iznos prihvatnim pronadje, pristojba po istom odmjeri, drugi pako dielovi tražbinah izvan obračuna ostaviti mogu. Ako se pako u tom pogledu s baštinici pravična nagoda nebi postići dala, to ostaje odmjera pristojbe, odpadajuće na dvojbene tražbine kroz godinu danah neriešena, za koje vrieme dužni su baštinici neutjerivost ili neizviestnost tražbinah vjerodostojno dokazati, ili produljenje roka izhoditi.

§. 12.

Ako dvostrani ugovori, sklopljeni vrhu nepokretnostih prije dokončana i oživotvorena pravnoga posla, posve i konačno ukinuti budu, i to 30 danah iza osujećena pravnoga posla vjerodostojno dokazano bude, to se odmjerena ili uplaćena pristojba ima odpisati, dotično povratiti.

§. 13.

Poslovna družtva, zavodi, obrtna poduzeća i njihovi agenti dužni su na poziv financijalnoga činovnika providjena i povlasticom dotične financijalne oblasti u svako vrieme dokazati, da li biljegovne i pristojbene propise, koji se njih tiču, obdržavaju. Trgovci i obrtnici jesu pako obvezani svoje biljegovini podvržene knjige predložiti, da se uvidi, da li su kako treba biljegovane.

Ako se dotične osobe pozivu financijalnoga činovnika, kojemu je to povjereno, uzkrate dozvoljiti, ili ako izkaz manjkav podnesu, onda je odredjeni financijalni činovnik vlastan iztragu u prisuću urednika mjestne oblasti povesti.

§. 14.

Ako založni posjednik nepokretnoga imetka isti od vlastnika za uviek prekupi, to se ima postotna pristojba samo polag polovice ukupne vriednosti nepokretnoga imetka odmjeriti.

§. 15.

Podpisane po strankah mešetarske odbveznice podvržene su tako dugo, dok se nalaze kod mešetarah ili dok od ovih predložene budu sudovom, i u koliko predmeti obveznicah u poslovni krug mešetarah spadaju, stalnoj biljegovini od 50 novč.

Ako se pako obveznice podpisom stranakah providjene u ruke stranakah povrate, ili se takovih poslovah tiču, koji nespadaju u poslovni krug mešetarah, to će se iste obveznice smatrati kao pravi ugovori, u pogledu kojih ima se pristojba po obćenitih propisih namiriti, pri čem osobna dužnost za dotično plaćanje u prvom redu uviek na mešetara pada.

§. 16.

Kod prizivnicah, utokah i nadprevidnicah, koje nisu uporavljene proti cieloj presudi ili cieloj odluci, nu na primjer radi neprisudjenih kamatah ili parničkih troškovah, samo proti pojedinoj točki iste, dopušta se uporava one stalne pristojbe, koja predmetnomu iznosu ili vriednosti priziva ili utoka odgovara.

§. 17.

Gruntovne uknjižbe kojega prava na nepokretnosti jamca jesu u onom slučaju proste od pristojbah, ako je uknjižba istoga prava učinjena takodjer na nepokretnosti glavnoga dužnika, te je za ovu pristojba plaćena.

Digitized by Google

§. 18.

Ako se izkazna predbilježba pretvori u konačnu uknjižbu, to će se pristojba plaćena za predbilježbu u uknjižbenu pristojbu uračunati.

§. 19.

U parnicah radi bračne rastave jesu podnesci i izdane odluke — bez svakoga obzira i bez razlike suda, pred kojim se iste povedu i razpravljaju — jednako pristojbi podvrženi.

§. 20.

Od biljegovine, odmjerene za podieljenje službe i službenih mjestah opraštaju se nadarbine i službe neodvisne od kralj. podielbe i od vladina imenovanja.

§. 21.

Zapisi i pokloni učinjeni za znanstvene, nastavne i dobrotvorne svrhe jesu proste od pristojbe.

§. 22.

U slučajevih neposredne baštinbe i baštinbe medju supruzi proteže se pristojbeni oprost, postojeći po dosadanjih propisih u pogledu ostavština neprelazećih 50 forintih, u sličnih slučajevih i pod istimi uvjeti na ostavštine u vriednosti od 100 forintih.

§. 23.

Od dana, kada ovaj zakon u život stupi, neima se u neposrednih slučajevih baštinbe medju roditelji i zakonitom djecom, isto tako unučadi, izvanredni namet od 25% k redovnoj pristojbi od 1% i odnosno o 1½% ubrojiti.

Ova pogodnja nemože se na nezakonsku posvojenu djecu i pastorčad, zatim na muža i ženu, na zeta, snahu i obratno protegnuti.

§. 24.

Znanstveni zemaljski zavodi, javni učevni zavodi bez razlike vjeroizpoviesti plaćaju prema vriednosti onoga nepokretnoga imetka, koji oni kao moralna tiela (korporacije) u izključivom vlastničtvu posjeduju, u koliko isti imadu za svrhu javno izobraženje, samo polovicu propisnoga pristojbenoga jednačka.

§. 25.

Od pristojbenoga jednačka oproštene su:

a) Sve nepokretnosti, koje nisu podvržene zemljarini ili kućarini.

b) Pokretnine crkvah i bogomoljah opredieljene za službu božju.

§. 26.

Poduzeća cestnih željeznicah obvezana su u ime porezne pristojbe za voznu taksu odpremanih po njih osobah, u koliko vozna taksa nije viša od 20 novčićah, neglededć na to, da li se za osobe izdaju prijamni listići ili ne, plaćati od svake osobe ½ novčića.

§. 27.

Kod takovih zadužnicah, mjenicah, zajamnicah, ugovorah o nabavi robe i odpremi zakupnih, gradjevnih, družtvenih ili najamnih ugovorah, ili nagodbenih, kupovnih i prodajnih izpravah, tičućih se pokretninah, te u obće kod svih biljegovini i pristojbi podvrženih podnesakah, u pogledu kojih biljegovina i pristojba nebijaše posve ili bijaše nu samo nedostatno ili protupropisno plaćena, biti će dužnost dotičnoga suda ili ureda, pod osobnom odgovornosti sastaviti obnašašće, te o tom dotične financijalne organe radi povedenja normalnoga postupka neodvlačno obaviestiti, bez da bi se ipak za sastavu obnašašća kakova pristojba ili nagrada dati imala.

§. 28.

Da se uklone štetnim posljedicam ustanovljenim u §. 27. opredjeljuje se onim, koji su dosada propustili zadovoljiti svojim pristojbenim dužnostim, tromjesečni rok, računajući isti od dana, kada ovaj zakon u život stupi, u kojem roku oni jednostavnu pristojbu bez povišenja podmiriti mogu.

§. 29.

Zapriseženi mešetari dužni su bez razlike njihova posla u Budim-Pešti 50 forintih, na svih drugih mjestih pako 25 forintih prijamne takse platiti.

§. 30.

U pogledu novčanih zavodah, dioničkih poduzećah i družtvah, nalazećih se sada u užitku pristojbenoga oprosta, uzdržavaju se u tom do konca tekuće godine 1868. Ministar financijah podnieti će još tečajem ove godine osnovu zakona u pogledu uredjenja pristojbenih oprostah za buduće, te se i dotle ovlašćuje, zavodom i družtvom, neimajućim dobitne svrhe, pogodnju pristojbenoga oprosta podjeljivati.

§. 31.

Provedba ovoga zakona nalaže se ministru financijah.

Zakonski članak (XXIV. 1868.)

ob osobnoj tečevinarini. (Sankcioniran 28. srpnja 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 30. srpnja 1868.)

§. 1.

Ministar financijah ovlašćuje se, da dosadašnje propise, odnoseći se na osobnu tečevinarinu za cielu godinu 1868. u valjanosti održi, s tom ipak razlikom, da će posljedak razporezivanja sadržavati u jednoj stavki ukupno i zemaljski — i zemljorazteretni prirez proračunan po razmjerju od godine 1867. i glede onih porezovnikah, koji od toga prireza do sada oslobodjeni bili nisu.

Digitized by Google

Sedamdeset postotakah osobne tečevinarine smatraju se državnim, trideset postotakah iste pako zemljorazteretnim porezom.

§. 2.

Uračunanje osobne tečevinarine u dohodarinu biva polag propisah i dosele postojavših.

§. 3.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XXV. 1868.)

o zemljarini. (Sankcioniran 4. kolovoza 1868. Proglašen u obih kućah sabora 6. kolovoza 1868.)

§. 1.

Ministarstvo će za buduće stalno opredieljenje poreznoga sustava putem zakonodavstva čim prije podpunu zakonsku osnovu predložiti.

Ministarstvo se opunovlašćuje, da naredbe, pretežuće se na način razpisa, sabiranja i rukovanja zemljarine, koje su dosada postojale, na koliko ovim i XXI. zak. člankom ove godine promienjene nisu, do 31. prosinca godine 1870. privremeno u valjanosti uzdržati može.

§. 2.

Zemljarina, koja se za cielu godinu 1868. razpisati ima, ustanovljuje se po postotcih izkazanoga u postojećih katastralnih knjigah cieloga godišnjega čistoga prihoda, i to u Ugarskoj u ime državnoga poreza sa $20^{76}/_{100}$, u ime zemljorazteretnoga prirezka 9, ukupno $29^{76}/_{100}$ postotakah; u Erdelju u ime državnoga glavnoga poreza sa 10, na mjesto dosadanjih dometah 3, u ime zemljorazteretnoga prinosa 9, ukupno sa 22 postotka.

§. 3.

Zemljarini nisu podvrženi:

a) Neplodni zemljištni prostori, koje gospodarstveno nije moći obdjelavati niti uživati.
b) Zemaljski, županijski i občinski putevi (ceste), ulice, javni trgovi, kućišta, dvorišta i guvna.
c) Vodovodi i obranbeni nasipi.
d) Groblja.
e) Vrtovi (bašće), služeći za svrhe znanstvenih, obćekoristnih i dobrotvornih zavodah, stojećih pod upravom države ili javne oblasti.

§. 4.

Čim se zemljištne čestice, od kojih se porez plaća upotrebe na svrhe, navedene pod točkom b), c), d) i e) §. 3., ili čim usljed elementarnih nezgodah opuste ili neuporabnimi postanu, oslobode se od poreza i to počamši od vremena promjene ako je promjena za četiri nedjelje danah prijavljena bila; u protivnom slučaju istom od vremena prijave.

§. 5.

Takove zemljištne čestice, koje se usljed promienjena tôka riekah ili usljed opadnuća ili izsušenja ovih ili jezerah, ili usljed ukinuća putevah, vodovodah, u redovito gospodarstveno obradjivanje uzmu, ili kod kojih je prestao u §. 3. pod točkom d) i e) napomenuti uvjet od poreza, podvržene su porezu, počamši od one godine, koja za promjenom sliedi.

§. 6.

Početak obradjivanja u takovih slučajevih obvezan je posjednik kod dotičnoga poreznoga ureda za četiri nedjelje danah prijaviti. Budući se propust prijave za zatajenje poreznoga predmeta smatra, to se ima u smislu §§. XXI. zak. članka g. 1868. novčanom globom kazniti.

§. 7.

Takovi zemljištni prostori, koji radi neplodnosti svoje do sada nisu bili porezom obterećeni, ako jih vlastnici troškom skopčanim s uredjenjem vode, izvedenjem vodovodah, ili drugom radnjom uporabimi načine, prost su od poreza petnaest godinah, počamši od one godine, kada su uporabivi postali, i kada se je to prijavilo; — nu promjena se mora još u onoj godini, kada je nastala, kod poreznoga ureda prijaviti, jer inače pravo na oslobodjenje od poreza propadne.

Za one jur prije od poreza oslobodjene zemljištne prostore, glede kojih prijava do sada učinjena nije, ima se takova učiniti za godinu danah, računajuć od potvrde ovoga zakona, — u kojem slučaju će se 15-godišnje oslobodjenje od poreza, uračunav godine od oslobodjenja jur iztekle, i nanj protegnuti.

§. 8.

Kod novih naselbinah odpustiti će se porez, nametnut na zemlje, koje su postale svojinom naseljenikah, te k naselbini spadaju, i to na šest godinah, ako naselbina najmanje iz petdeset obiteljih sastoji; na tri godine, ako je broj obiteljih od petdeset manji, nu ipak ih deset ima.

§. 9.

Ako se usljed uredjenja posjeda, komasacije, odieljenja pašnjakah, izlučenja šume, ili nove naselbine s promjenom posjeda takodjer dosadanje grane gojitbe sasvim ili stranom promjene, dužna je interesirana občina za šest mjesecih, računajuć od zauzeta posjeda, novi porezni izradak prigotoviti dati. U slučaju promašenja ovoga roka, ili na molbu občine, zgotoviti će na trošak občine nadležni financijalni organi novi porezni izradak.

§. 10.

Na čestice, koje se imaju u novi porezni izradak unieti ima se uporabiti cienik čistoga prihoda, koji je do onda obstojao u dotićnoj občini.

Digitized by Google

§. 11.

Ako bi u novom poreznom izradku bilo takovih razredah, kakvih u prijašnjem nije bilo, to se ima čisti prihod od jutra opredieliti po cieniku dohoda, obstojećem u obćinah slične plodnosti.

Takovi novi porezni izradci imaju se polag onih načelah i naredbah zgotoviti, koje su kod ustanovljivanja zemljarinskih razredah u obće za pravac služile.

§. 12.

Povodom novih poreznih izradakah, koji će se u smislu §. 9. zgotoviti, nemože se čisti dohodak gojitbenih granah obteretiti većim nego li dosadanjim porezovnim razredom, onda ako su se ti gojitbeni razredi promienili preduzetimi po posjednicih skupocienimi uredjenji riekah, izvedenjem vodovah i inih radnjah za kojih je provedbu potreban najmanje peterostruki iznos ustanovljena u zemljarinskoj razredbi čistoga prihoda onoga prostora zemljištnoga.

§. 13.

Čim se novi porezni izradak zgotovi, proračunava se zemljarina na temelju istoga, te se u sliedećoj godini polag toga plaća.

§. 14.

Ako se posjednik promieni, to ima novi posjednik kod obćinskoga poglavarstva o tom učiniti prijavu za dvie nedelje danah iza zbivše se promjene; poglavarstvo je pako dužno za daljnje četiri nedjelje danah to isto prijaviti dotičnomu poreznomu uredu. Propust te prijave ima se u smislu §§. 90. i 91. XXI. zak. članka god. 1868. novčanom globom kazniti.

Porezni uredi obvezani su prepis na ime posjednika za četiri nedjelje danah obaviti.

§. 15.

Povratku poreza iz naslova preobterećenja, učinjena krivom procienom, neima za prošlost mjesta, kao što s druge strane niti financijalni organi iz naslova prenizke procjene glede na prošlost, nemogu zahtievati povišenje poreza ili doplatu.

§. 16.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XXVI. 1868.)

o dohodarini. (Sankcioniran 4. kolovoza 1868.)

§. 1.

Predmet dohodarine je svaki onaj dohodak, na koji nije udarena zemljarina ili kućarina.

§. 2.

Pod dohodarinu spadaju:

U I. razredu:

a) Devetina i gornica; kao i svaki onaj sa posjedom zemljišta spojeni dohodak, na temelju kojega uživaocu dokodka još nije nametnut porez.
b) Dohodak iz manjih kralj. regalijah proizvirući.
c) Dobit, što ga zakupnici imadu od zakupa.
d) Čisti godišnji dohodah dioničarskih družtvah, sklopljenih radi dobitka.
e) Svaki dohodak, koji se dobiva od rudarskoga, tvorničarskoga, rukotvornoga ili inoga kojega obrtnoga posla, zatim od trgovine, od umjetničke, učiteljske, liečnićke, ranarničke, odvietničke i mjerničke prakse, nadalje od agencijah, te od vozitbe ljudih i stvarih, ili napokon od ma kakovoga god drugoga zanimanja ili poduzeća, koje korist kakovu pruža.

§. 3.

U II. razredu:

a) Stalne plaće javnih, privatnih i kućnih činovnikah, podvornikah i svih onih, koji u službenom odnošaju ma kakova god imena stoje, a isto tako i njihovi užitci budi u gotovu budi u naravi, na koliko nisu spojeni s obvezanošću na namirenje odredjenih službenih troškovah.
b) Mirovine i milostinje, proizhodeće iz službenih odnošajah.
c) Godišnji primitci od ulogah iz zavodah za obskrbljenje i osiguranje života,
d) Stalna plača članovah akademije znanostih.
e) Redoviti prihod duhovnih osobah i zborovah, u koliko nepodleži gruntovnom ili kućnom porezu, ili u koliko po svojstvu svom nespada u prvi razred.

§. 4.

U III. razredu:

Svaki prihod od kamatah, a tako i svaki doživotni prihod.

§. 5.

Dohodarini nepodpadaju:

a) Troškovi previšnjega dvora.
b) Prihodi ovdje stanujućih poslanikah i konsulah inostranih vladah, — a u slučaju, ako bi potonji ovozemci bili, samo u obziru pristojbah, koje beru u tom svojstvu.
c) Obrtni prihod, zatim prihod od investacijah. učinjenih u zemlji po onakovih inostrancih, koji jošte niti godinu danah ovdje neprebivaju.
d) Zaslužba turskih podanikah, nalazećih se u zemlji na temelju postojećih jošte državnih ugovorah naime prihod od trgovine, koju s uvažanjem turske i izvažanjem tuzemne robe tjeraju.
e) Prihodi kamatovni od glavnicah, koje služe na promicanje znanostih i za svrhe javne nastave.

Digitized by Google

f) Prihod od dionicah, u koliko je već udaren porez na prihode dotičnih družtvah.

g) Prihodi bolnicah, koje se smatrajn kao javni zavodi, a ne kao privatna poduzeća, bilo da ih uzdržavaju oblasti bilo pako družtva, nesmierajuća na dobitak.

h) Erarijalne plaće služećih u vojsci častnikah i momčadi razumievajući ovamo takodjer plaće k vojsci spadajućih vojnih svećenikah, auditorah i liečnikah.

i) Beriva, skopčana s redom Marije Terezije i s medajlom za hrabrost, zatim mirovine udovicah vitezovah pomenutoga reda, kao i mirovine patentalnih nemoćnikah.

k) Stanarina, pristojbe za konje i sol, paušali, prinesci u ime skuparine i nagrade javnih i privatnih činovnikah, zatim dnevnice i stanarina, ako nesačinjavaju redovitu plaću.

l) Činovničke plaće, obterećene pristojbenimi odbitci za trajanje normalne 12-mjesečne uztege.

m) Plaće i mirovine finacijalnih stražarah, a tako i obskrbnine njihovih udovicah i djece.

n) Mirovine i milostinje rudarskih radnikah i njihovih udovicah.

o) One mirovine i podpore, koje se iz utemeljenih od družtvah i sborovah zakladah biraju po njihovih članovih ili ovijuh udovicah i sirotčadi.

p) Članovi redovah, koji prosjače ili se i njegom bolestnikah bave.

q) Klerici i redoviti učenici u obziru njihove osobne zaslužbe i štipendijah.

r) Zavodi za obskrbu sirotah i sirotčadi.

s) Prosjaci.

§. 6.

Od svakih 100 forintih čista godišnjega prihoda prvoga razreda plaća se 10 for. u ime dohodarine. Izuzimaju se:

a) Rude zlata, srebra, bakra, olova, antimonija, živoga srebra, biesika (kobalta) i nikoluma, od kojih se 7% plaća.

b) Privatni učitelji i profesori, književnici, umjetnici i majstori imaju se od prihodah, stečenih u tom svojstvu, podvrći porezu po poreznom ključu za II. razred.

c) Oni slučajevi, u kojih se uporabljuju minimalne stavke (§§. 13. i 14.)

70% ovoga poreza plaća se kao stalni, a 30% u ime prineska za zemljištno razterećenje.

§. 7.

Dohodarina za II. razred ima se odmjeriti polag sliedećega ključa:

Godišnja plaća	Porezna stavka	Godišnja plaća	Porezna stavka
od 100 for.	1 fr.	od 3100 for.	80 fr.
„ 200 „	2 „	„ 3200 „	85 „
„ 300 „	3 „	„ 3300 „	90 „
„ 400 „	4 „	„ 3400 „	95 „
„ 500 „	5 „	„ 3500 „	100 „
„ 600 „	7 „	„ 3600 „	106 „
„ 700 „	9 „	„ 3700 „	112 „
„ 800 „	11 „	„ 3800 „	118 „
„ 900 „	13 „	„ 3900 „	124 „
„ 1000 „	15 „	„ 4000 „	130 „
„ 1100 „	17 „	„ 4100 „	137 „
„ 1200 „	19 „	„ 4200 „	144 „
„ 1300 „	21 „	„ 4300 „	151 „
„ 1400 „	23 „	„ 4400 „	158 „
„ 1500 „	25 „	„ 4500 „	165 „
„ 1600 „	28 „	„ 4600 „	173 „
„ 1700 „	31 „	„ 4700 „	181 „
„ 1800 „	34 „	„ 4800 „	189 „
„ 1900 „	37 „	„ 4900 „	197 „
„ 2000 „	40 „	„ 5000 „	205 „
„ 2100 „	43 „	„ 5100 „	214 „
„ 2200 „	46 „	„ 5200 „	223 „
„ 2300 „	49 „	„ 5300 „	232 „
„ 2400 „	52 „	„ 5400 „	241 „
„ 2500 „	55 „	„ 5500 „	250 „
„ 2600 „	59 „	„ 5600 „	260 „
„ 2700 „	63 „	„ 5700 „	270 „
„ 2800 „	67 „	„ 5800 „	280 „
„ 2900 „	71 „	„ 5900 „	290 „
„ 3000 „	75 „	„ 6000 „	300 „

Preko 6000 for. plaća se od svake stotine 10 for.; iznosci izpod sto forintih nedolaze u obzir pri uporabi najbližjih višjih stavakah.

§. 8.

70% poreza propisanoga po ovom ključu ima se smatrati državnim porezom, a 30% pako zemljorazteretnim dometom. Državni činovnici prosti su i nadalje od plaćanja občinskih prirezah od prihoda njihove službe.

§. 9.

Za svakih 100 for. prihoda III. razreda odpada 10 for. poreza, od kojih se 7 for. računaju za državni porez, a 3 fr. u ime zemljorazteretnoga dometka, odkuda se ipak kuponske kamate zajma, učinenoga usljed zak. članka XIII. 1867. sasvime, a kuponske kamate razteretnoga duga zemaljah krune ugarske na toliko izuzimaju, da kod posljednjih dohodarina ostaje kao i dosad sa 7%, i da se od njih neplaća ništa u ime razteretnoga dometa.

§. 10.

Dohodarina neima se udariti na onoga, koji plaća osobnu tečevinarinu polag I. razreda propisah ob osobnoj

Digitized by Google

tečevinarini; u Erdelju pako prost je od nje onaj, koji bi inače spadao u I. razred dohodarine, kad nebi u ime osobne tečevinarine plaćao više od 3 forinta.

§. 11.

Osobna tečevinarina ostalih razredah uračunati će se u dohodarinu polag dosadašnjih propisah.

§. 12.

Kod kamatah i doživotnih prihodah trećega razreda neće se od svotah izpod 315 for. pobirati nikakva dohodarina, u koliko cielokupni imetak dotične stranke po odbitku dugovah nije veći od pomenute svote.

§. 13.

Dohodarina odmjerivati će se redovito na temelju priznanice porezovnikove i na temelju razpravah obavljenih u pogledu tih priznanicah načinom niže navedenim, nu ako se tim nebi došlo do dovoljnoga uspjeha, moći će porezni minimumi uporavljeni biti

§. 14.

Minimum dohodarine je kod zakupnikah 2½% godišnje zakupnine; kod odvjetnikah, lječnikah, babicah, učiteljah i mjernikah vršećih svoje poslove 12—20 po sto njihove ukupne godišnje stanarine, računajuć ovamo takodjer poslovne prostorije ili pisarne njihove pogledom na broj porodičnih članovah; kod trgovacah, obrtnikah i kod drugih zanimanjah dobit pružajućih 15—20 po sto godišnje stanarine; i osim toga 5 po sto stanarine od njihovih poslovnih prostorijah; napokon kod obrtah na selih, ako se tjeraju bez kalfah 4 for., s jednim pomoćnikom 6 for., s dva 8 for. itd. za svakoga pomoćnoga radioca s 2 forinta više, uračunajuć u to uviek osobnu tečevinarinu.

§. 15.

Ako od početka djelovanja, s kojim se zanima dotičnik, ili od postanka kojega obrta pri osobah, naznačenih u §. 14., nisu još iztekle dvie godine, to će se u tom slučaju imati uporaviti samo polovina minimuma, koja se ipak pogodnost neproteže na zakupnike i družtva.

§. 16.

Pod stanarinom razumjeva se onaj iznos, koga dotična osoba plaća za svoj, ili za stan svoje s njom u zadruzi živeće porodice, ili bi ga plaćati imala, kad bi taj stan unajmljen bio, pri čem se vriednost stanarine bezplatno uživanih prostorijah ima ustanoviti putem prociene.

§. 17.

Isto to valja i za poslovne prostorije, pod kojimi se razumjevaju djelaonice, dućani, magazini i u obće sve one prostorije, koje se upotrebljuju ili koje su opredieljene za tjeranje posla.

§. 18.

Gore navedeni minimumi nemogu se uporaviti na dioničarska družtva, te na odvjetnike, lječnike, ranarnike učitelje spadajuće u II. razred dohodarine, ako su uz izključenje privatne privatne prakse kao činovnici smješteni sa stalnom godišnjom plaćom.

§. 19.

Popis porezovnikah obavljaju poglavari občinski pod nadzorom financijalnih ravnateljstvah ili njikovih izaslanikah.

§. 20.

Isti su obvezani dotičnomu poreznomu uredu odmah prijaviti svaki u području obćine nastavši novi porezni predmet, poduzeće, obert i posao.

§. 21.

Občinski poglavari obvezani su, na koliko to spada u njihov djelokrug, sabirati podatke, potrebite za razpisivanje poreza, i financijalnim organom u svem što je potrebno za to razpisivanje na pomoć biti.

§. 22.

Svatko je obvezan svoj porezu podvrženi dohodak priznati u roku i na način, proglašeni po dotičnoj oblasti. Obrazac i svojstva valovnicah opredieliti će ministar financijah na temelju dosadašnjih propisah.

§. 23.

Občinski predstojnici imaju primljene od porezovnikah pismene ili ustmene valovnice dostaviti poreznomu uredu. Poreznikom ipak prosto ostaje priznanice svoje u opredieljenom vriemenu podnieti neposredno dotičnomu poreznomu uredu.

§. 24.

Porezni ured izpituje podnešene priznanice, te može u obziru onih, koje nenalaze zadovoljnimi, saslušav one, koji što znadu o faktičnih odnošajih, te upotrebiv druge podatke, stojeće mu na razpolaganje, uz ustanovljenje zapornoga roka, zahtievati od porezovnikah razjasnjenja i dopune, te po izmaku toga roka proračunati će glede svakoga pojedinoga porezovnika, a imenito i glede onih, koji svoje priznanice ili zahtievana od njih razjasnjenja podnieti propustiše, onaj porezni iznos, koji bi im se po mnienju istoga poreznoga ureda imao nametnuti u smislu zakona i postojećih propisah.

§. 25.

Za prosudjenje čistoga porezu podležećega dohodka služiti će za temelj, kod devetine i sličnih služnostih dohodak posljednjih 6 godinah; kod regalnih pravah, dioničar-

Digitized by Google

skih družtvah, trgovačkih i obrtničkih poslovah i drugi korist nosećih zanimanjah, zatim kod zakupah dohodak posljednjih trih godinah, ili ako poduzeće i posao još nepostoji tri godine, dohodak računati se imajući od započetka radnje; kod rudah i taonicah, zatim kod berivah i kamatah ili kod dosmrtnih prihodah, spadajućih u drugi razred, čisti dohodak od posljednje godine, polag faktičnoga stanja, postojavšega dne 31. prosinca one godine.

§. 26.

Porezni činovnik imati će prosudjivanja naznačena u §. 24., u koliko želi osobno sporazumjeti se sa poreznici i s drugimi, koje saslušati namjerava, po mogućnosti nastaviti u onoj občini, gdje stanuju dotičnici; u ostalom obvezan je pri tom postupku izbiegavati svako propitkivanje i umješavanje u porodičke odnošaje, ograničujuć svoj izpit jedino na potrebite podatke i faktične okolnosti.

§. 27.

Porezni ured dotične popise o dohodarini dostavlja uz primjetbe svoje svakomu pojedinomu poglavarstvu občinskomu u svrhu, da takove odmah izpostave na občinskoj kući kroz osam jedan za drugim tekućih danah na uvidjenje pristupno, što se u občini načinom običajnim obnarodovati imade.

§. 28.

Porezni ured, izpitavši na propisani u §. 24. način popis onih, koji su dohodarini podvrženi, složiti će ga u županijah i okružjih polag občinah, a u slob. kralj. gradovah polag predgradjah, odnosno polag odjelah, te će ih uz možebitne opazke podastrieti odboru porez razpisivajućemu.

§. 29.

Zadaća porez razpisivajućega odbora jest podnešeni po poreznom uredu popis o dohodarini izpitati i ustanoviti u svakom pogledu.

§. 30.

Porez razpisivajući odbori ustrojiti će se na naredbu ministra financijah u takovom broju, da će poslove svoje obaviti moći najduže za šest nedjeljah, računajuć od dana, kojim raditi započmu.

§. 31.

Predsjednika i bilježnika tih odborah imenuje ministar financijah, ili na nalog njegov financijalni ravnatelj iz reda financijalnih činovnikah. Bilježnik odbora neima pravo glasovanja.

§. 32.

U županijah i okružjih bira glavna skupština dva redovita člana; dva zamjenika za porez razpisivajući odbor, i to za 15 danah po prijetku dotičnoga poziva ministra financijah, i ubaviešćuje u tom bezodvlačno dotično financijalno tavnateljstvo.

§. 33.

Članovi odbora toga imaju se birati iz takovih neodvisnih članovah dotične oblasti, koji veći diel svojega poreza plaćaju od posjeda zemlje i kućah.

§. 34.

Tko je članom toga odbora izabran, nemože se odreći povjerenja toga bez temeljitoga razloga.

§. 35.

O temeljitosti tih razloga hima bezodvlačno odlučiti dotična oblast.

§. 36.

Odbor posluje u sjedištu poreznoga ureda, a u onih občinah, u kojih se polag popisa imajućega se obaviti po §. 19., nalazi barem 100 dohodarini podvrženih, na licu mjesta, ako isti polag priznanicah svojih po odbitku osobne tečevinarine ukupno u ime dohodarine najmanje 500 for. plaćaju.

Dohodarinski popisi ostalih občinah i pustarah izpitati će se ili na jednom od gore pomenutih mjestah, ili u jednoj ili u više občinah kotara, koje će u tu svrhu opredieliti odbor, uzam što moguće veći obzir na udobnost porezovnikah.

§. 37.

Uz ona dva stalna odborska člana, koje bira oblast, bira takodjer i dva člana ona občina, u kojoj odbor posluje, i to iz onih porezovnikah občine, koji veći dio poreza plaćaju od posjeda zemljištnoga i kućah.

Ovi občinski članovi učestvuju pri izpitivanju poreznih popisah svih onih občinah, koji se tamo izpituju, i uživaju s ostalimi odborskimi članovi jednako pravo glasovanja.

§. 38.

Radi izbora občinskih odborskih članovah imati će podžupan, odnosno gradski načelnik odmah shodna odrediti, čim ga odbor obaviesti o tom, koje da se občine na biranje odborskih članovah pozvati imadu.

§. 39.

U slob. i kralj. gradovih ustrojiti će se za razpisivanje poreza polag potrebe jedan ili više odborah, o čem će ministar financijah odlučiti posebnom naredbom.

§. 40.

I kod tih odborah imenuje ministar financijah predsjednika i bilježnika, u smislu §. 30.

§. 41.

Za svaki pojedini odbor bira gradsko poglavarstvo dva odborska člana, a dva glavna skupština; posljednja

Digitized by Google

koliko je moguće iz onih stanovnikah dotičnoga predgradja, koji poznaju okolnosti porezovnikah, dohodarini podvrženih.

§. 42.

Ovi odborski članovi imaju se izabirati iz onih gradjanah, koji veći dio poreza svoga plaćaju od kućarine.

§. 43.

Svaki član porez razpisivajućega odbora ima prije nego što započme djelovanje javno ustmeno, te svečano zavjeriti se na sliedeći način:

„Zavjeravam se čašću mojom, da ću u smislu zakon. članka XXVI. od godine 1868. pri povjerenom si djelovanju bezpristrano i savjestno postupati, držeći za svoju gradjansku dužnost, zadovoljiti u svemu odredbam zakona".

§. 44.

Mjesto i dan za preduzimanje odborskih razpravah daje proglasiti osam danah prije predsjednik porez razpisivajućega odbora sporazumno sa ona dva člana odborska, koje izabira oblast, označiv ujedno red, kojim će se popisi dohodarine pojedinih občinah, odnosno predgradjah podvrći izpitu.

§. 45.

Taj dan dužni su doći pred povjerenstvo, izaslanik dotičnoga poreznoga ureda, u županijah i okružjih pako izaslanici dotičnih občinskih poglavarstvah.

§. 46.

Na dan i mjesto, opredieljeno po predsjedniku odbora, može svatko, koji je dohodarini podvržen radi obrane svojih interesah doći ili osobno, ili tamo poslati zastupnika svoga.

§. 47.

Odsutnost porezu podvrženoga nemože zapriečiti razprave odbora porez razpisivajućega.

§. 48.

Ako do sata, opredieljena za početak odborske razprave, i neprispije jedan ili drugi od odborskih članovah, izaslanih od oblasti ili občine, to ta okolnost nesmeta tečaju razprave.

§. 49.

Da odbor uzmogne stvoriti zaključak, nuždna je zajedno s predsjednikom nazočnost trijuh članovah; ako toliko članovah nedodje, ovlašćeni su nazočni članovi u mjesto nedošavših pozvati zamjenike, te da nezapnu razprave i do onda, dok ovi neprispiju, zamieniti ih s drugimi osobami, stanujućimi u onoj okolici.

§. 50.

Sjednice odborah porez razpisivajućih jesu javne.

§. 51.

Kako proti valovnicam od porezovnikah podnešenim, tako i proti primjetbam, učinjenim na iste od strane poreznoga ureda, vlastan je svatko predati podatke odboru porez razpisivajućemu ili njegovomu predsjedniku. To isto može učiniti i kod razprave odbora porez razpisujućega, ako se s namjerom tom kod odbora prijavi, i ako za to dobije dozvolu od odbora.

§. 52.

Poglavari, došavši iz pojedinih občinah, dužni su tečajem razprave izraziti se o svih okolnostih i po svom znanju razjasniti sva pitanja, koja na nje upravljena budu.

§. 53.

Porez razpisivajući odbor vlastan je:

a) Valovnice dohodarinske i odnoseća se na iste pitanja izpitivati svestrano, saslušav kako porezni ured, tako i dotičnoga porezovnika.
b) Tražiti od porezovnikah izkaz njihovih dohodakah i izdatakah; i
c) Pozvati k razpravam svojim vještake, ako to nuždnim pronadje.

§. 54.

Vrhu faktičnih okolnostih i podatakah, iz kojih se prosuditi može ma čiji dohodak, dužan je svatko po svom znanju dati razjasnjenja, ako ga na to pozove odbor porez razpisivajući, izuzam one, koji ni po zakonu nemogu svjedočiti za porezovnika ili proti njemu (§. 72.)

§. 55.

Pri razpravi predlaže dotični izaslanik poreznoga ureda valovnice po redu, kako su navedeni u dohodarstvenom popisu priobćenu občinam, skupa sa svojimi primjetbami ustmeno. Dotična stranka vlastna je svoje protu-primjetbe takodjer učiniti ustmeno.

§. 56.

Poslje kako su obe stranke razjasnile pitanja, stavljena si po odboru porez razpisivajućem, imati će se odbor, ako to jedan član zahtieva, u bližnju sobu povući, te tamo većinom glasovah o stvari zaključiti, nu i zaključak svoj u javnoj sjednici proglasiti mora.

§. 57.

Iza proglašenoga zaključka vlastan je kako izaslanik poreznoga ureda, tako i porezovnik očitovati se, da li stvar konačne rješitbe radi prizvati želi na dotični reklamacionalni odbor.

§. 58.

Priziv neobustavlja utjerivanje poreza.

§. 59.

Zaključak odbora ima se napisati na valovnicu, odnoseću se na prizvani predmet. Za pismeno obrazloženje pri-

Digitized by Google

ziva dozvoljava se obim strankam rok od osam danah, po izmaku kojega neće se više pismeno očitovanje primati, nego će se svi, na prizivni predmet odnoseći se spisi, dostaviti službeno reklamacionomu odboru dotičnoga kotara.

§. 60.

Porez razpisivajući odbor vlastan je onda, kada mu se učinjeni po poreznom uredu predlog o dohodarini svidi premalenim, povisiti ga na temelju dobivenih razjasnjenah, u kojem ipak slučaju ima se dotični porezovnik, ako nije osobno došao pred odbor, ili ako nije bio zastupan pred istim, pozvati u roku, preko osam danah neproduljivim, u svrhu saslušanja njegova i proglašenja dotične odluke, te je isti i tada viastan učiniti svoje protu-primjetbe, pače i uložiti svoj priziv na dan proglašene mu odluke.

§. 61.

Ako porezovnik na opredieljeni u smislu prednavedenoga paragrafa dan niti osobno nedodje, niti svoga zastupnika nepošalje, ima se smatrati, kao da je zadovoljan s odlukom.

§. 62.

Kako se u kojoj občini po odboru ustanovi dohodarina imaju se odnosi dohodarinski popisi dostaviti dotičnom občinskom poglavarstvu.

§. 63.

Občinsko poglavarstvo obvezano je pomno sahraniti pomenute popise, u iste ubilježiti ne samo promjene, nastavše uslied reklamacije, nego i one, koje su tečajem vremena kod osobah, dohodarini podvrženih, kod radnjah i poduzećah nastale, te o tom ubaviestiti dotični porezni ured svaka tri mjeseca.

§. 64.

Reklamacionalni odbor ustrojiti će se u svakom mjestu u kom se nalazi sjedište financijalnoga ravnateljstva.

§. 65.

Predsjednika odbora ovoga imenuje ministar unutarnjih poslovah; dva člana poziva ministar financijah iz samostalnih neinteresovanih muževah okolice, a dva člana biraju se na sliedeći način:

Svaka oblast, nalazeća se u uredovnom području financijalnoga ravnateljstva, bira u roku od 15 danah, računajući od dana, kojim se na to pozove od ministra financijah, — dva poslanika, koji će se na opredieljeni po predsjedniku reklamacionalnoga odbora dan sastati u uredovnom mjestu financijelnoga ravnateljstva, i pod presjedom njegovom s obćom većinom glasovah birati izmedju sebe dva redovita člana i toliko zamjenikah za reklamacionalni odbor.

§. 66.

Poslove izviestitelja obavlja financijalni činovnik, kojega naznačuje financijalni ravnatelj i koji neuživa pravo glasa.

§. 67.

Sjednice reklamacionalnoga odbora javne su: isti donaša zaključke svoje na način, propisani u §-u 56., i članovi istoga imaju zavjeriti se po §-u 43.

Proti zaključkom istoga neima prizivu mjesta.

§. 68.

Reklamacionalni odbor započima svoje djelovanje, čim ravnatelju financijalnomu od odbora porez razpisivajućega prispiju prizivni predmeti; toga radi obvezan je financijalni ravnatelj predsjednika reklamacionalnoga odbora bezovlačno o tom obaviestiti.

§. 69.

Ako jedan ili drugi član odbora ma iz kojega uzroka nedodje, zamieiti će ga onaj član mjestnoga finacijalnoga suda, koji na to pozvan bude od odbora reklamacionalnoga.

§. 70.

Da reklamacionalni odbor donieti može zaključak, potrebna je osim predsjednika nazočnost dvajuh članovah.

§. 71.

Reklamacionalni odbor vlastan je:

a) Izpitivati predležeća pitanja.
b) Uviditi poslovne knjige dotičnih porezovnikah, uz dužnost čuvanja tajne.
c) Privući razpravam svojim vještake.
d) Kroz dotične sudove svjedoke saslušati dati pod prisegom.

§. 72.

Ako se budi kod porez razpisivajućega, budi kod reklamacionalnoga odbora uzme u pretres predmet, tičući se kojega odbornoga člana ili njegova rodjaka, to će odbor u tom slučaju pozvati zamjenika u smislu ustanovah §-a 49. i 69.

§. 73.

Izabrani, il po ministru financijah imenovani član odbora, koji bi se bez temeljita razloga uztezao odgovarati tomu pozivu, ima se na fiškalnu tužbu, koja se odmah pred sudom dotične oblasti podignuti mora kazniti globom od 50 forintih do 200 for. na korist državne blagajne.

§. 74.

Članovi odborah vuku iz državne blagajne dnevnice i to:

a) Odborski članovi dotičnih oblastih 4 for. uračunajuć u to vrieme putovanja.
b) Občinski odborski članovi 2 forinta.
c) Članovi reklamacionalnoga odbor 5 forintih i podpuni podvozni trošak.

Digitized by Google

§. 75.

Dohodak, ustanovljen dobrovoljnimi priznanicami, nemože povratnom moći služiti za temelj naknadnomu nametu poreza za prošle godine.

Radi pritajah o dohodku, učinjenih prije nego je zakon ovaj stupio u život, nemože se nitko više kazniti, ako do sada odsudjen nebijaše.

§. 76.

Ministarstvo ovlašćuje se, da može uporaviti i nadalje propise o dohodarini, bivše do sada u krieposti, u koliko nisu promienjeni ovim zakonom.

§. 77.

Nazočni zakon valja do 31. prosinca 1869·

§. 78.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah i ministru unutarnjih poslovah.

Zakonski članak (XXVIII. 1868.)

o državnom proračunu. (Sankcioniran 29. rujna 1868.)

§. 1.

Za godinu 1868., počam od 1. siečnja do 31. prosinca, ustanovljuju i dozvoljavaju se redoviti izdatci zemaljah krune ugarske sa devetdeset i devet milijunah, pet sto trideset i šest hiljadah, pet stotinah forintih i četrdeset krajcarah, izvanredni izdatci pako sa trideset milijunah, devet sto osamdeset i jednu hiljadu i osam sto forintih.

§. 2.

Ove se svote diele polag sliedećih poglavjah:

A. Redoviti izdatci.

1. Troškovi kralj. dvora . .	3,250.000 fr.	— kr.
2. Nj. Veličan. kabinetska pisarna	36.000 „	— „
3. Prinosak za državni dug poprimljen člankom XV. 1867. . .	32,425.000 „	— „
4. Za kamate i odplaćivanje zemljorazteretnoga duga zemaljah krune ugarske	14,683.000 „	— „
5. Od zajedničkih izdatakah, ustanovljenih za godinu 1868. na zemlje krune ugarske odpadajuća svota	22,048.000 „	40 „
6. Troškovi sabora . . .	940.000 „	— „
7. Za predsjedničtvo ministarsva .	102.000 „	— „
8. Troškovi ministarstva na previšnjem dvoru	84.300 „	— „
9. Potrebština ministarstva unutarnjih poslovah	8,919.000 „	— „
10. Ministarstvo financijah . .	7,381.300 fr.	— kr.
11. Potrebština ministarstva za javne radnje i komunikaciju . .	2,968.500 „	— „
12. Potrebština ministarstva za poljodielstvo obrt i trgovinu .	509.500 „	— „
13. Potrebština ministarstva za bogoštovje i nastavu . . .	1,074.000 „	— „
14. Potrebština ministarstva pravosudja	2,885.400 „	— „
15. Potrebština ministarstva za zemmaljsku obranu . . .	506.000 „	— „
16. Upravni troškovi kraljevin. Hrvatske i Slavonije . . .	1,723.900 „	— „
Ukupno .	99,536.500 fr.	40 kr.

B. Izvanredni izdatci.

1. Svota odpadajuća na zemlje krune ugarske od zajedničkih izvanrednih troškovah, ustanovljenih za god. 1868. .	8,058.800 fr.	
2. Izvanredni troškovi ministarstva unutarnjih poslovah	657.000 „	
3. Izvanredni troškovi ministarstva financijah	3,246.000 „	
4. Izvanredni troškovi ministarstva za javne radnje i komunikaciju . . .	1,559.000 „	
5. Izvanredni troškovi ministarstva za poljodielstvo, obrt i trgovinu . . .	501.000 „	
6. Izvanredni troškovi ministarstva pravosudja	210.000 „	
7. Izvanredni troškovi kraljevinah Hrvatske i Slavonije	200.000 „	
8. Za gradnje željeznicah . . .	16,550.000 „	
Ukupno .	30,981.800 „	

§. 3.

Za pokriće redovitih izdatakah do iznoska svotah u §. 2. votiranih, mogu se upotrebiti u člancih II., XI., XIV., XV., XVI., XVII., XVIII., XIX., XX., XXI., XXII., XXIII., XXIV., XXV. i XXVI. god. 1868., za tekuću godinu 1868. dozvoljeni izravni porezi, potrošarina, dohodarina, biljegovina i pristojbe, nadalje mitnice od drumovah i mostovah, dohodci državnoga dobra, te ini redoviti prihodi države.

§. 4.

U svrhu pokrića svote, koja od zajedničkih izvanrednih troškovah na zemlje krune ugarske (§. 2. B. 1.) odpada, stavljaju se u tečaj 8,058.800 for. a. vr. iz one ukupnosti gotovinah i tražbinah zajedničke blagajne, koja se tiče zemaljah krune ugarske.

§. 5.

Iz željezničkoga zajma, podignuta ove godine, doznačuju se za gradjenje željeznicah 16,550.000 for.

Digitized by Google

§. 6.

Za pokriće izvanrednih u §. 2. pod B. 2, 3, 4, 5, 6 i 7 nabrojenih troškovah dozačuju se izvanredni u §§. 4. i 5. nedotaknuti prihodi države, t. j. one svote, koje će se tečajem godine 1868. dobiti od prodaje državnih dobarah i za urbarskih obveznicah od krunskih dobarah iz odkupnine vinskoga desetka, iz porezovnih i zakupovnih zaostatakah, iz dobitka za kovanje novacah i iz njekojih pod likvidatijom stojećih tražbinah.

§. 7.

Prenos (virement) medju poglavljami tako redovitih, kao i izvanrednih izdatakah, u §. 2. nabrojenih, nedozvoljava se.

§. 8.

Ministru financijah nalaže se, da izvrši ovaj zakon.

Zakonski članak (XXX. 1868.)

ob uzakonjenju nagode, koju kraljevina Ugarska i kraljevine Hrvatska, Slavonija i Dalmacija sklopiše za izravnanje postojavši izmedju njih državopravnih pitanjah. (Sankcioniran 17. studenoga 1868.)

(Za kraljevine Hrvarsku i Slavoniju napose sankcioniran previšnjim kralj. odpisom od 8. studenoga 1868. Br. 291, kojega se sadržaj ovdje toga radi nenavodi, jer ga je sabor istih kraljevinah u cielosti prihvatio i vrhovnoj zemaljskoj oblasti već u ono doba naložio, da ga običnim načinom po svoj kolikoj zemlji proglasiti dade.)

Zakonski članak (XXXIV. 1868.)

ob osobnoj tečevinarini. (Sankcioniran 28. studenoga 1868.)

§. 1.

Ministarstvo se opunomoćuje, da postojeće, te na osobnu tečevinarinu odnoseće se naredbe s preinakom sadržanom u §. 1. zak. članka god. 1868. do dne 31. prosinca 1869. u krieposti uzdrži.

§. 2.

Glede Erdelja ukinjuju se počamši od 1. siečnja god. 1868. vrsti poreza, koje pod imenom obranbene pristojbe, glavarine, dometne pristojbe i gradjanske pristojbe dosada u porabi bijahu, kao što i paševina, koja se je plaćala za marvu, tjeranu u susjedne turske pokrajine na pašu; te se mjesto ovih stavljaju u kriepost gore u §. 1. propisani za kraljevinu Ugarsku propisi ob osobnoj tečevinarini

§. 3.

One iznimke, koje su u razredbi osobne tečevinarine u županiji bačkoj, torontalskoj, temeškoj i krašovskoj dosada obstojale, ukidaju se od 1. siečnja buduće god. 1869., te se razredba, koja za ostale dielove Ugarske valja, i na ove županije razprostranjuje.

§. 4.

Slomci, koji u pojedinih stavkah osobne tečevinarine usljed toga nastaju, što je glavni porez sjedinjen sa zemaljskim i zemljorazteretnimi dometci, imaju se tako izbjeći, da se slomak izpod pò novčića jednostavno izostavi, pò novčića pako i nad pò novčića, da se za jedan novčić računa.

§. 5.

Uračunanje osobne tečevinarine u dohodarinu biva polag dosada obstojavših naredabah.

§. 6.

Izvršenje ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XXXV. 1868.)

o potrošarini na vino i meso. (Sankcioniran 28. studenoga 1868.)

§. 1.

Ministarstvo se opunomoćuje, da postojeće glede poreza od potroška vina i mesa u smislu XVII. zak. članka god. 1868. naredbe i cjenovnike do 31. prosinca god. 1869. u valjanosti zadrži.

§. 2.

Kod vinogradarah od godišnjega vinskoga priroda do četrdeset vedarah pronjerno dva vedra, od priroda pako, nadilazećega četrdeset vedarah, pet postotnicah nepada pod potrošarinu. Nu količina ovoga od poreza prostoga vina nemože biti veća od 15 doljnjo-austrijskih vedarah, te ako se nepotroši pod godinom, ostatak se nemože kao gotovina od poreza prostoga vina na sliedeću godinu prenesti.

§. 3.

Pošto je za buduće dokinuta doznaka, koja je polag dosadašnjih propisah dopuštena bila, to se sabiranje potrošarine od vina i mesa na sliedeći način obavlja:

1. Putem odkupa: kada se financija sa samimi poreznimi občinami glede ukupne potrošarine na vino i meso, ili s osobami, koje su ovlašćene meso sjeći, glede potrošarine na meso na stanovito vrieme pogodi.

2. Putem iznajmljenja: kada financija sa samimi poreznimi občinami ili s pojedinimi poduzetnici glede ukupne potrošarine na vino i meso, ili glede svake napose najamni ugovor načini.

3. Putem financijalnoga rukovodjenja: kada financija u onom slučaju, ako se ugovori spomenuti pod 1. i 2. točkom nebi načiniti mogli, potrošarina od vina i mesa porezovnimi organi sabirati dade.

§. 4.

Ministar financijah može takovim občinam, koje imadu više nego 2000 žiteljah, ako se s njimi glede sabiranja po-

Digitized by Google

trošarine pogodba načini, pod naslovom troškovah sabiranja odpustiti jedan dio paušala, koji se ima do 500 forintih sa 10 postotnicah, iznad 500 forintih od svakih 100 forintih sa 5 forintih računati, nu preko 2000 forintih iznositi nemože.

§. 5.

Ovrha ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (XXXVI. 1868.)

o preinaci izdanoga dne 5. prosinca 1853. obćenitoga, a 18. veljače 1857. posebnoga dalmatinskoga carinskoga cienika. (Sankcioniran 29. studenoga 1868.)

Na temelju više carinskih i trgovačkih ugovorah prošlih godinah sa inozemstvom sklopljenih dne 5. prosinca 1853. izdani obćeniti, i dne 18. veljače 1857. izdani posebni dalmatinski carinski cienih preinačuje se kako sliedi:

§. 1.

Svi oni carinski oprosti i sva ona carinska umaljenja, što su ih usljed ugovorah, sklopljenih sa više inozemskih državah, uživali predmeti iz ovih inozemstvah u obće austrijsko-ugarski carinski obseg dovezeni protežu se pod istimi uvjeti i na one iz Dalmacije, te iz svih austrijsko-ugarskih carinskih izključakah uvezene članke.

§. 2.

Od nasušenoga i nasoljenoga mesa, kad se iz Dalmacije preko Senja i Karlobaga po dosad propisanih uvjetih unaša u obći austrijsko-ugarski obseg, plaća se od jednoga carinskoga čiste teže centa 90 krajcarah.

§. 3.

Oni članci, koji se polag carinskih i trgovačkih ugovorah, sklopljenih sa više inozemskih državah, iz ovih u ugovoru stojećih inozemstvah ili posvema prosto od carine, ili uz manje carinske stavke, nego su u dne 18. veljače 1857. izdanoj dalmatinskoj tarifi sadržani, uvažaju u Dalmaciju, prosti su od carine i u ovom slučaju, ili se pod onu manju carinsku stavku uvršćuju, ako se uvažaju onamo iz obćega austrijsko-ugarskoga carinskoga obsega ili iz kojega god carinskoga izključka.

§. 4.

Na koliko mogu pogodnosti u §. 14. uvoda, spadajućega k dalmatinskomu carinskomu cieniku, naznačene imati mjesta glede članakah, uvezenih iz obćoga austrijsko-ugarskoga carinskoga obsega i iz izključakah u Dalmaciju, imati će se ova pogodovna uvozna carina na temelju spomenutih u §. 3. ovoga zakona umaljenih carinskih stavkah propisati.

§. 5.

Dan, kojim će ovaj zakon u kriepost stupiti, odrediti će ministar financijah, a provedba njegova povjerava se ministru financijah, kao i ministru za poljodielstvo, obrt i trgovinu.

Zakonski članak (XXXVII. 1868.)

u predmetu sagradjenja Arad-Temišvarske željeznice. (Sankcioniran 3. prosinca 1868.)

§. 1.

Odredjuje se, da se Arad-Temišvarska željeznica putem dozvole uz jamstvo države za kamate sagraditi ima.

§. 2.

Željeznica ova, izhodeć od Arada iz kolodvora Tisanske željeznice dodirnuv Novi-Arad, Német-Ság, Ving, Orczifalvu, Merczifalvu, St. Andrása, vodi u Temišvar, gdje ulazi u kolodvor državne željeznice.

§. 3.

Za gradjenje i uporabu ove pruge daje se zajedoički obvezanim poduzetnikom, naime Darmstadtskoj trgovačkoj i obrtničkoj banki, braći Salzbach u Frankfurtu na Majni, Gjuri Klapki, napokon Cramer-Klettu u Nürnbergu dozvola s tim priuzdržajem, da za tri mjeseca iza dana, kojim zakon u kriepost stupi, gradnju ove dozvoljene pruge započmu, i upravo od gore spomenutoga dana računajuć za poldrugu godinu sgotove i javnom prometu predadu.

§. 4.

Odredbe §§. 7., 8., 9., 10., 11. i 12. zak. članka VIII. g. 1868. odlučujuće o izvlastbi zemljištah za željeznicu Veliko-Varadinsko-Osiečku na prugi Alföld-Riečkoj protežu se i na liniju željezničku, sačinjavajuću predmet ovoga zakona.

§. 5.

Izvlastbu zemljišta dužni su dozvoljenici u cieloj dužini željeznice samo u širini za jednu kolotečinu na vlastite troškove izvesti; u koliko bude ipak obzirom na budućnost vlada za svrsi shodno pronašla, da se već sada za dvostruku kolotečinu izvlastba zemljišta izvede, to se dozvoljenici na to obvezuju uz posebnu pravičnu odštetu, koja će se ustanoviti.

§. 6.

Čim se promet na toliko podigne, da poprečni brutto dohodak na godinu u dvie uzastopce sliedeće godine na milju 120.000 for. a. vr. u srebru nadvisi, dužni su dozvoljenici odmah i bez svake odštete drugu kolotečinu sgotoviti.

Ako bi pako vlada to dogotovljenje druge kolotečine prije želila, nego li bi nečisti dohodak na milju 120.000 fr. u srebru dostigo, onda će imati posebno ustanovljenje mjesta medju njom i medju dozvoljenici.

§. 7.

Dozvoljenici dužni su pružati efektivnu garanciju za to, da će izvesti gradju dobro i svrsi shodno i dogotoviti u

Digitized by Google

opredieljenom vremenu; a osim toga morati će oni gradjevne podrobne osnove priugotoviti na temelju obće trase, koju će vlada skupa sa onimi izpitivati i odobriti.

§. 8.

Za ovu dozvoljenu željezničku prugu, računajuć od dana, kada se otvori sve dotle, dok dozvola traje, država od svake milje na godinu 39.500 for. a. vr. čista dohodka u srebru tako zajamčuje, da, ako godišnji čisti dohodak od svake milje gornju zajamčenu svotu nebi dosego, ona će manjak naknaditi dužna biti.

Na usmrćenje glavnice imati će se iz zajamčenoga godišnjega dohodka obratiti ona svota, koju vlada polag osnove usmrćenja, po njoj odobriti se imajuće, za ovu svrhu naznači, na taj način, da se izdata glavnica još za trajanja dozvole usmrti.

One svote pako, koje će država usljed preuzete jamčevine dozvoljenikom plaćati, imati će se smatrati i rukovati jedino kao predujam, donoseći kamatah na godinu četiri postotka.

§. 9.

Poduzetnikah pravo porabe glede poduzeća proteže se na 90 godinah, počam odkad je dotični zakon u kriepost stupio, u koliko se država svoga u dozvolnici pridržanoga prava, „da može po izminuću 30 godinah željeznicu odkupiti“, uživati nebi htjela.

§. 10.

Izminućem dozvole stupi država bezplatno u vlastničtvo i uživanje željeznice, koju će dozvoljenici u dobrom stanju predati imati; uzeti će u vlastničtvo napose željeznički prostor i njezin zemljištni obseg, zemljištna i umjetna djela, gornje i dolnje gradnje sa svimi pripadci u svemu, kao sa prometnimi sredstvi, kolodvori, sa nakladišti i izkladišti, sa gradjami na mjestih odlazka, kućami stražarskimi i nadziratelјskimi, sa svom nutarnjom spravom, pokućtvom, pokretninami i nepokretninami zajedno.

Medjutim i za slučaj izminuća dozvole, ili mogućega poslje trideset godinah odkupa takodjer, dozvoljenici ostanu vlastnici tako pričuvanoga fonda, priskrbljenoga iz vlastitih prihodah poduzeća i ravnih aktivnih tražbinah kao što i gradjevinah, podignutih iz vlastite imovine poduzeća, kako su: coaks-peći, lievaonice, tvornice mašinah i druge, suše, docki; na kojih pribavu ili gradnju su po vladi ovlašćeni bili naročitom izjavom, da ova sva nebudu nikakve pripadke željeznice sačinjavali.

§. 11.

Prije nego li bi se za gradjenje ote ovim zakonom dozvoljene željeznice poduzetnikom od ministra za javne radnje i komunikacije, kao i ministra financijah izdala dozvolnica, koju će sabor uzakoniti, a Nj. Veličanstvo potvrditi imati, morati će oni za šest nedjeljah od dana, kada ovaj zakon u kriepost stupi, računajuć izkazati, da je izplata trideset postotakah ciele dotične glavnice poduzeća osigurana.

§. 12.

U obziru svih drugih pravah i dužnostih biti će mjerodajni i obvezni tako glede države, kao glede dozvoljenikah zakoni, koji postoje, ili koji budu stvoreni, vladine zatim naredbe te uvjeti izdane dozvolnice.

§. 13.

Izvedenje ovoga zakona povjerava se ministru za javne radnje i komunikacije i ministru financijah.

Zakonski članak (XL. 1868.)

ob obrambenoj sili. (Sankcioniran 5. prosinca 1868.)

§. 1.

Dužnost vojena obćenita je, i ima ju osobno izpuniti svaki državljanin, koji je sposoban za oružje.

§. 2.

Oružana sila dieli se na stalnu vojsku, na bojno pomorstvo, na domobranstvo i na pučki ustanak.

§. 3.

Dužnost stupiti u stalnu vojsku, u bojno pomorstvo, ili u domobranstvo (§. 2.) počima 1. siečnja one godine po kalendaru, u kojoj će vojenoj dužnosti podvrženi navršiti 20. godinu svoga života.

§. 4.

Dužnost službena traje u stalnoj vojski i u bojnom pomorstvu:

a) Tri godine u liniji.

b) Sedam godinah u pričuvi (rezervi).

U domobranstvu:

a) Dvie godine za one, koji po navršenoj službenoj dužnosti u stalnoj vojski ili iz naknadne pričuve premješteni budu u domobranstvo.

Koji službenu svoju dužnost navrše u bojnom pomorstvu, nisu dužni služiti u domobranstvu.

Službeno vrieme onih dužnosti vojenoj podvrženih, koji za redovitoga stavnoga razdobja (§. 31.), i to do 1. listopada putem potonje stavnje budu uvršteni, počima dne 1. listopada one godine, koje su se stavili, a službeno vrieme onih, koji se uvrste izvan toga razdobja, a tako i dobrovoljacah počima od dana, kojega budu uvršteni.

§. 5.

Ustanak pučki sastaviti će se samo iz dobrovoljacah, koji nespadaju k stalnoj vojsci ili bojnomu pomorstvu, ni k domobranstvu.

Potanja ustanovljuje zakon o pučkom ustanku.

Digitized by Google

§. 6.

Tko u dobi, podvrženoj dužnosti vojenoj, zadobije pravo državljanstva ili postojanoga nastanjenja, ima bez obzira na to, da li je i kako je svojoj dužnosti vojenoj zadovoljio u državi prijašnjega svoga zavičaja, izpuniti dužnost vojenu, koja po mjeri dobe njegove pada nanj po ovom zakonu.

§. 7.

Stalna vojska i bojno pomorstvo imadu zadaću: braniti zemljište obadvijuh na ukupnu Njeg. Veličanstva monarkiju spadajućih državah proti izvanjskim neprijateljem i uzdržavati red i sigurnost u zemlji.

§. 8.

Domobranstvo odredjeno je za rata na podupiranje stalne vojske, na obranbu nutarnju, a u vrieme mira iznimice i za uzdržavanje unutarnjega reda i sigurnosti.

§. 9.

Pučki ustanak u vrieme rata nije ino nego skrajnje napinjanje obranbene moći, pa će mu zato biti zadaća: podupirati stalnu vojsku i domobranstvo u suzbijanju neprijatelja, ako nastoji u zemlju provaliti, i boj biti s njim, ako je jurve provalio.

Stoga narodni ustanak, kao cieloviti diel vojske, stavlja se pod zaštitu po pravu medjunarodnom.

§. 10.

Oni linijskoj službi podvrženi, koji su u svezi stalne vojske (bojnoga pomorstva), imadu se u svako doba pokoriti, kad ih vojničke vlasti pozovu na službu.

Pričuva može se samo na zapovied Njeg. Veličanstva pozvati, za da se s njom stalna vojska i bojno pomorstvo popuni na stalež ratni.

Ako potrebno bude samo dielomice pozvati pričuvnike za službu aktivnu, ima se to učiniti po susljednom redu godišnjih tečajah, i to počamši od tečaja najmladjega.

Domobranstvo saziva se i sprema (pokreće) takodjer samo na zapovjed Njeg. Veličanstva polag ustanovah, sadržanih u zakonu o domobranstvu.

Narodni ustanak saziva se i ustrojava na zapovied Njeg Veličanstva putem ministra za zemaljsku obranu tako i u toliko, kao što zemlji neposredno prieti navala neprijateljska.

Vojnički zapovjednik, koga Njeg. Veličanstvo naznači, odredjuje što i gdje narodni ustanak imade djelovati.

Pričuvnike i domobrane sazivaju na periodička vježbanja u oružju (§. 36.) dotične vlasti vojne i domobranske.

§. 11.

Količina stalne vojske i bojnoga pomorstva, potrebita za zajedničku obranu ukupne monarkije, ustanovljuje se na temelju ustavnih pravah u §§. 11., 12., 13. 14. zak. članka XII. 1867. sadržanih i uz priuzdržanje istih pravah prema ukupnom broju pučanstva svekolike monarkije na podpun bojni stalež od 800.000 momakah, neračunajuć ovamo četah vojničke krajine.

U ovom staležu sadržana je i pričuva iliti rezerva (§. 4.)

Bojni ovaj stalež stalne vojske i bojnoga pomorstva ima valjati za prvih dojdućih deset godinah.

Predlozi, koji bi smierali na to, da se ustanovljeni ovdje bojni stalež zadrži i nadalje neprominjen, ili da se preinači, imadu se svakako prije izmaka devete godine putem ustavnim predati zastupstvom obih polovinah, za da se iz nova dogovoriti mogu u tom obziru.

§. 12.

Ukupna količina domobranstva zavisi od toga, koliko imade momakah podvrženih dužnosti domobranskoj. Zemlje ugarske krune daju predbježno 82 batalijuna pješačtva i 32 eskadrona konjanikah.

Potanje ustanove sadržane su u zakonu o domobranstvu.

§. 13.

O kontingentu novakah, koji se izmedju zemaljah krune ugarske s jedne, i kraljevinah i zemaljah zastupanih u vieću carevinskom s druge strane porazdieliti ima po broju pučanstva, i koji je s obzirom na zavedeni sistem o stožerih (cadre) i ob obrazovanju potrebit za uzdržanje stalne vojske i bojnoga pomorstva u količini gore (§. 11.) ustanovljenoj, zatim za naknadnu pričuvu, moći će, — pošto je isti kontingent jurve ustanovljen — prije izmaka od 10 godinah govora biti samo onda, ako se Njeg. Veličanstvu putem dotičnih odgovornih vladah potrebno uzvidi, da bi valjalo kontingent umnožati ili obaliti; nego novaci (rekruti) dati će se u istinu samo onda, ako ih je zakonotvorstvo jurve i dozvolilo za onu godinu.

Deseto-godišnja ukupna naknadna pričuva nemože veća biti, nego što je kontingent novakah, dozvoljen za jednu godinu.

Dok se neizvede u oba državna okoliša nov narodni popis, osnovan na jednakih načelih, imadu pri porezivanju dotičnoga kontingenta obih stranah temeljem biti uredovni podatci, koji su o popisu narodnom sada pri ruci, i po kojih od ustanovljenja staleža t. j. od ustanovljenih 800.000 momakah dolazi na pučanstvo zemaljah krune ugarske 329.632 momka, pri čem se pučanstvo krajine vojničke, koje na drugi način vrši dužnost svoju vojenu, neima uzimati u račun dotle, dok krajina, kao što jest, bude postojala.

§. 14.

Stalna vojska i bojno pomorstvo popunjuje se:

a) Pitomci iz vojničkih obrazovališah (§. 19.).

b) Onimi, koji svoje volje stanu u vojsku (§. 20—24.)

Digitized by Google

c) Onimi, koji ureda radi dati budu u vojsku (§. 45—47.)
d) Onimi, koji se redovito daju u vojsku (§. 31.—35.)

§. 15.

Domobranstvo popunjuje se:

a) Uvrstbom pričuvnikah po navršenoj službi u vojsci (§. 4.).
b) Neposrednom uvrstbom momakah, podvrženih dužnosti vojenoj (§. 32.).
c) Takovimi dobrovoljci, koji su zadovoljili stalnoj svojoj dužnosti, a nisu podvrženi domobranstvu.
d) Takovimi dobrovoljci, koji nisu više podvrženi domobranstvu, nu još su sposobni za službu (§. 57.).

Dužnost vojena, napomenuta pod c) i d) dobrovoljacah, traje dvie godine, slučajno dok rat trajao bude.

§. 16.

Da tko stupiti može u stalnu vojsku i u bojno pomorstvo iziskuje se:

a) Državljanstvo u jednoj ili u drugoj polovini monarkije, ili zadobljena za okoliš krune ugarske dozvola stalnoga nastanjenja.
b) Potrebita duševna i tielesna sposobnost pri veličini tiela barem od 59 palacah bečke mjere.

(Zanatnici, potrebiti za stalnu vojsku, zatim mornari i zanatnici za brodove uzimaju se bez obzira na veličinu tielesnu.)

c) Doba najmanje od punik 17 i najviše od 36 godinah.

Inozemci mogu samo s dozvolom Njeg. Veličanstva na zakonito, za liniju propisano službeno vrieme, pod uvjeti b) i c) iznimice stati u stalnu vojsku (bojno pomorstvo), ako izkažu, da im to vlada njihova bezuvjetno dopušta.

§. 17.

Od dužnosti, da nemora stati u stalnu vojsku, bojno pomorstvo ili u domobranstvo, oprošten je vremenito:

1. Jedinac u otca, nesposobna za zaslužbu, ili obudovljene majke; što i o pojedinom zetu valja onda, kada sina pojedinca imade.

2. Po smrti otčinoj jedini unuk djeda, nesposobna za zaslužbu, ili obudovljene babe, ako neimaju sina.

3. Brat sasvim osirotjela braće i sestarah.

Nego na oprost imade pravo samo onaj jedinac sin, unuk ili brat, koji je jedini zakonit po krvi, i to samo onda, ako od njegova oprosta visi uzdžavanje roditeljah mu, djeda i babe, ili braće mu i sestarah, i ako on dužnost tu izpunjava.

Nezakonita sina ide takodjer takov oprost ako od oprosta njegova visi uzdržavanje nezakonite mu matere i ako on dužnost tu izpunjava.

Pod istim uvjetom imati će se, baš kao s jedincem sinom, unukom ili bratom postupati i s onim, komu je jedini brat, ili komu su ostala braća:

a) U službi linijskoj, ili u pričuvi (rezervi), ili
b) U dobi izpod 18 godinah, ili
c) Poradi neizlječivih duševnih ili tielesnih manah nesposobna za svaku zaslužbu.

Tko je na temelju ovih ustanovah vremenito bio oprošten, ali po tom oprostni naslov izgubio, ili zanemari zadovoljiti uvjetom toga oprosta, dužan će biti stati u stalnu vojsku, u bojno pomorstvo, ili u domobranstvo u svojem dobnom razredu.

Glede vremenitih oprostah odlučuje stavna komisija (§. 32.) i proti presudi te komisije dopušten je priziv na ministarstvo za zemaljsku obranu.

Proti presudi stavne komisije, koju ovo ministarstvo potvrdi, neima dalnjega utoka.

§. 18.

Oni vojenoj dužnosti podvrženi, koji istina nisu sposobni za pravu ratnu službu, ali su vrstni za ratne svrhe inih djelah, koja su primjerena gradjanskomu njihovomu zvanju, mogu se, kada je rat, potegnuti na takova djela.

§. 19.

Uvršćivanje iz vojničkih obrazovalištah iztupljujućih pitomacah u stalnu vojsku (bojno pomorstvo) odredjuju vojničke vlasti po osobitih propisih, koji postoje u tom obziru.

Svaki pitomac takova zavoda, odhranjen ili obrazovan na vojničkom bezplatnom mjestu, ili na mjestu zakladom, ima 10 godinah, svaki, koji je obrazovan na polu bezplatnom mjestu, ima 7 godinah, a svaki, koji obrazovan bude kao pitomac plaćajući, ima 4 godine u istinu odslužiti u stalnoj vojski (bojnom pomorstvu), računajuć od dana, kada je iztupio iz zavoda.

§. 20.

Od svoje volje može u stalnu vojsku (bojno pomorstvo) stati svaki ovozemac, u koga imade sve ono, što se zakonom zato iziskuje (§. 14. i 16.).

Izključeni su oni, koji budući bili po sudu kaznenom obsudjeni, nisu u podpunom uživanju pravah gradjanskih:

Maloljetnikom, da mogu stati u stalnu vojsku (bojnu pomorstvo), treba da na to privoli otac im ili tutor.

Dobrovoljcu se dopušta, da može odabrati si četu, u kojoj želi služiti, t. j. ako je ona četa, koju je odabrao, vlastna primati dobrovoljacah, i ako je dobrovoljac sposoban za tu četu.

Onim vojenoj dužnosti podvrženim, koji su po svojem dobnom razredu (§. 32.) zvani na redovitu stavnju, nije za razdobja stavnoga dopušteno, stati dobrovoljno u stalnu vojsku (bojno pomorstvo).

Onaj, koji je zakonito dužan bio staviti se, pak na stavnju nije došao, gubi pravo biti dobrovoljcem, dotle, dok se za stavnje, koje je zanemario, nepodvrgne odluki stavne komisije.

Digitized by Google

§. 21.

Ovozemci, koji su dotjerali do takova stupnja obrazovanosti, koji odgovara prevaljenim naukom na višjem gimnaziju, na višjoj realci, ili na učilištu realki uzporedjenu, i o tom se izkažu svjedočbami od javnih ili pravom javnosti obskrbljenih takovih učilištah, ili izpitom podnešenim pred mješovitom na to odredjenom komisijom, pak dobrovoljno stanu u stalnu vojsku, i tu se za vrieme svoje službe o svojem trošku odievaju, oružaju i hrane (kod konjaničtva i konja si namaknu, i skrbe se za uzdržavanje konja), premjestiti će se u vrieme mira već poslje jednogodišnje aktivne službe u pričuvu, računajuć od dana, kada su u službu stupili, i biti će ako nastave nauke svoje, do 25. godine života vlastni, odabrat si posadu, kao i godinu za jednogodišnju službu. Ako sami plaćaju stan, nemogu se siliti, da prebivaju u kasarnah.

Koja da se učilišta obzirom na to pogodovanje smatraju uzporedjenimi sa višjimi gimnazijami ili višjimi realkami, ustanoviti će oba ministarstva u dogovoru sa zajedničkim ratnim ministarstvom.

I siromašniji učenici gore spomenutih učevnih zavodah ako u red redovitih i javnih učenikah spadaju, pa neporočno ćudoredno vladanje i u glavnih predmetih razrede s odlikovanjem izkažu, mogu se na predlog dotičnoga ministarstva i s privoljom zajedničkoga ministarstva rata pustiti na jednogodišnju službu dobrovoljačku i za te godine iz zajedničkoga ratnoga budžeta odievati, oružati i hraniti.

Ako dobrovoljci pomenuti u ovom paragrafu, kao što treba, podnesu izpit, propisan za častnike od pričuve i domobranstva, i navrše službu jednogodišnju: imadu se po mjeri nestatakah, koji postoje, ili koji nastanu, i po svojem činu (rangu) kao ašpiranti častnički imenovati za častnike kod pričuve (rezerve). Ovi častnici imadu se, dok im još trajala bude dužnost vojena, pozvati još tri puta na vježbu u oružju, koja će svaka trajati najviše četiri tjedna.

Pri pokretnji (mobilizaciji) imadu se ovi uz 9 godinah, i kao što bude potrebno, kao što odluči obći ratni ministar, upotrebiti ili u vojsci, ili u domobranstvu, a nakon 9 godinah u domobranstvu, na što su po zakonu i odredjeni.

§. 22.

Pomorci od zanata, koji su kako glede obćenite svoje obrazovanosti, tako i glede svojih naukah s dobrim uspjehom na ovozemskih nautičkih učionah svršenih, kadri izkazati se svjedočbami, primati će se u bojno pomorstvo na jednogodišnju dobrovoljačku službu, bez da bi se oni morali sami o svom trošku odjevati i hraniti, a po izpitu dobro podnešenu kao i polag potrebe imenovati će se za častnike kod pomorske pričuve (rezerve).

Ovi častnici od pričuve dužni su za vrieme rata primiti pomorsku službu, bila vrsti koje mu drago.

§. 23.

Lječnici i slušaoci lječničkih naukah mogu jednogodišnju dobrovoljačku službu prevaliti u vojničkih bolnicah, veterinari pako i učenici veterinarstva kao živinarski vježbenici (praktikanti) kod kojega tarničkoga ratnoga eskadrona, ako izkažu, da su za to sposobni.

U vrieme rata odredjivati će se isti suglasno službenoj njihovoj dužnosti, da služe u stalnoj vojski (bojnom pomorstvu), ili u domobranstvu, ili u ratnih ili inih bolnicah.

§. 24.

Ljekari (farmaceuti) mogu jednogodšnju dobrovoljačku službu obaviti u vojničkih ljekarnicih (apotekah), a u vrieme rata odredjivati će se u službu onako kao i lječnici, podvrženi dužnosti vojenoj (u §. 23.)

§. 25.

Kandidati i pitomci duhovničkoga stališa svake zakonom priznane crkve i vjerozakonske družbe ako u stalnu vojsku (bojno pomorstvo), ili u domobranstvo budu uvršćeni, odpustiti će se, ako zaištu s dopustom, da mogu nastaviti bogoslovne nauke.

Po dobivenih višjih redovih odnosno pošto imenovani budu za duhovne pastire, popisati će se dotičnici u imenik vojničkih duhovnih pastirah, i moći će se u vrieme rata, po mjeri vojene njihove dužnosti odrediti kao duhovni pastiri ili u stalnoj vojski (bojnom pomorstvu), ili u domobranstvu, ili pako i u ratnih stalnih bolnicah.

Nego ako ovakovi kandidati ili pitomci odstupe od bogoslovnih naukah ili se zvanja duhovničkoga odreknu, imati će se pozvati, da služe pod oružjem.

§. 26.

Sa stalnom vojskon (bojnim pomorstvom) ili s domobranstvom u svezi stojeći urednici državni, urednici previšnjih privatno obiteljskih i avitikalno-zakladnih dobarah, urednici od zastupah javnih fondovah, od zastupstvah zemaljskih i kotarskih, zatim častnici županijskih, gradskih i občinskih s političkom upravom providjenih oblastih (ako se za ove službe iziskuje izkaz o navršenih naucih pravnih i državo-znanstvenih), zatim profesori i učitelji na javnih učilištih, kamo se računaju i učionice pučke, — mogu se u vrieme rata, koliko ih za rukovanje službe upravne i nastave neobhodno uztreba, po predlogu dotičnoga strukovnoga ministra s dozvolom Nj. Veličanstva ostaviti u svojih službah.

Ovo isto valja i za službenike kod poštah, brzojavah i željeznicah, na koliko su neobhodno potrebiti za uzdržavanje radnje.

§. 27.

Kandidati učiteljstva za pučke učionice i učitelji na ovih zavodih, zatim vlastnici nasledjenih poljskih gospodarstvah, ako na istih redovito prebivaju, i ako sami gospodare, te ako im prihod (ljetina) od gospodarstva dotiče za samostalno uzdržavanje jedne porodice od pet glavah, a da

Digitized by Google

za četiri puta nenadilazi toga prihoda, imadu se, pošto uvršteni budu u stalnu vojsku (bojno pomorstvo), ili u domobranstvo, u takovo doba, gdje će ponajmanje štete biti za pučku nastavu, i odnosno za poljsko gospodarstvo, osam nedjelah danah vojnički izobražavati, zatim s dopustom odpuštati i u vrieme mira prizivati se samo još na periodičke vježbe u oružju.

§. 28.

Onim u bojno pomorstvo uvrštenim pomorcem od zanata, za koje nevalja §. 22., a tako i makinistam, može se uvažujuć tehnička njihova pripravna znanja i po mjeri, na koliko su za službu na brodovlju izobraženi, aktivna služba u vrieme mira prikratiti do na jednu godinu danah.

§. 29.

Pomorci, koji uvršteni budu u bojno pomorstvo, nego polaze koju ovozemsku školu nautičku ili školu, u kojoj se uči gradnja brodovah, mogu se dati u vrieme mira s dopustom odpustiti, dok školu takovu polaze.

§. 30.

Broj vojenoj dužnosti podvršenih momakah, koje valja uvrstiti u stalnu vojsku (bojno pomorstvo) imade se u svih državah monarkije Nj. Veličanstva ustanoviti po broju pučanstva njihova, a dobiveni tako broj valja u pojedinih zemljah na kotare stavne, uzevši u obzir njihovu izkustvom dokazanu moć u davanju novakah, porazdieliti; i samo onda, kada se može predvidjeti, da pojedini stavni kotar odpadajući nanj broj staviti kadar nebude, imati će se taj nedostatak na ostale kotare istoga vojno-popunitbenoga okružja izbaciti.

§. 31.

Redovito stavljanje za stalnu vojsku (bojno pomorstvo) i za domobranstvo biva svake godine uz vrieme od 15. siečnja do 15. ožujka, a uvršćivanje dne 1. listopada (§. 4.)

§. 32.

Stavljanje momakah, vojenoj dužnosti podvrženih i pod jedan stavni kotar nadležnih, biva po mješovitih komisijah, i to redom dobnoga razreda, i u svakom dobnom razredu po susliedu ždriebovah.

Svikoliki mladići, rodjeni od 1. siečnja do 31. prosinca iste godine, čine skupa jedan dobni razred, i ovaj se označuje po godini narodjenja.

Tri se dobna razreda pozivaju na stavnju.

Svakomu sboru vojničtva ili pomorstva doznačuju se momci, koji su zanj najsposobniji, pri čem se, koliko moguće, imade obzir uzeti na želje stavljenikah; — ostala u vojsku uvršćena momčad imade se sa jedinim izuzećem zdravstvenih sborovah izključivo udieliti medju magjarske pukovnije.

Pošto se posvema namiri kontigent za stalnu vojsku i bojno pomorstvo kao i za pričuvu naknadnu, imadu se za bojnu službu sposobni momci od stavljena tri dobna razreda svakoga stavnoga kotara, što ih bude izviše, uvrstiti u domobranstvo.

Koji su odredjeni za naknadu pričuvu, imadu se kao što sposobni budu za ovaj ili onaj sbor vojeni, u stavnih listinah pobilježiti, u vrieme mira ostaviti u gradjanskih svojih odnošajih i samo u vrieme rata na zapovied Nj. Veličanstva po mjeri dobe svoje uzeti popunitbu stalne vojske ili bojnoga pomorstva.

Pošto se rat svrši, imadu se od naknadne pričuve uzeti momci riešiti od sveza s vojskom ili bojnim pomorstvom i odpustiti u predjašnje svoje odnošaje.

Oni vojenoj dužnosti podvrženi momci, kojim se je u trećem dobnom razredu dosudio vremenit oprost od službene dužnosti u vojski (§. 17.), prelaze, prešav u 4. razred, takodjer u naknadnu pričuvu.

Koncem prosinca one godine, u kojoj je momak naknadne pričuve navršio 32. godinu života svoga, prestaje vojena dužnost za naknadnu pričuvu.

§. 33.

Ako momka, pozvana da stane u stalnu vojsku, nije moguće pri redovitoj stavnji uvrstiti, ima se narediti, da se zakonitimi sredstvi kašnje dovede, medjutim pako imati će po redu listine stavne prvi slideći sposobnjak, koji bi se inače odredio bio u naknadnu rezervu (§. 32.) umjesto njega stati u vojsku.

Nego za onoliko odsudnih, koliko bi ih po svoj prilici za četiri mjeseca, računajuć od zaglavljena stavnoga razdobja, s obzirom na poprieko razmjerje sposobnosti mogla doći do uvrstbe u stalnu vojsku i bojno pomorstvo, imadu se oni, koji su s najvećim žriebovnim brojem najvišega dobnoga razreda uvršteni, označiti kao sliednici i u običnih (normalnih) okolnostih s dopustom odpustiti na četiri mjeseca.

Vrieme, uz koje se naknadno može, a i ima, zadovoljiti zanemarenoj dužnosti stavnoj, traje do navršene 36. godine života (§. 16.)

§. 34.

Momci, koji su dužni staviti se pak od strane vojničke nebudu primljeni za službu u stalnoj vojski (bojnom pomorstvu) i u domobranstvu, mogu se na predlog političkih članovah komisije predati mješovitoj nadpresudnoj komisiji, da glede njih izreče odluku.

Odluki ove komisije imadu se podvrći i takovi u stalnu vojsku (bojno pomorstvo), ili u domobranstvo jurve i predani momci, koji za četiri mjeseca, računajuć od vnemena uvršćenja njihova, kao nesposobni za službu predloženi budu, da se oproste.

Proti presudi ove komisijo neima priziva.

Digitized by Google

§. 35.

Troškove, skopčane s dolazkom na žriebanje i stavnju, ima svaki momak, koji u tu svrhu dolazi, namiriti sam. Siromašnim ima občina dati podporu; pak na občinu spadaju takodjer i troškovi, skopčani s putovanjem občinskoga načelnika i onoga čovjeka, koji od ureda bude naredjen, da momke na stavnju odprati.

Putne troškove onim momkom, koji idu pred nadpresudnu komisiju, a i datoj im pratnji, plaća državna blagajnica.

Svi ostali troškovi imadu se podmiriti po načelih, koja postoje za uredovanje dotične vlasti.

§. 36.

Momčad od pričuve (rezerve) držana je, dok joj traje dužnost pričuvna, doći tri puta na vježbanje u oružju, a svaka takova viežba ima trajati najviše četiri tjedna.

Ako pričuvnik pozvan bude (§. 10.) u aktivnu službu, računati će mu se to za jedno vježbanje.

Osim toga biti će za njih u jeseni svake godine kontrolnih skupštinah, koje medjutim neimaju trajati više nego jedan dan.

Vježbanja u oružju i kontrolne skupštine za domobranstvo uredjene su zakonom o domobranstvu.

§. 37.

Svakomu, koji zakonitu linijsku službenu dužnost aktivno navrši u stalnoj vojski ili u bojnom pomorstvu, i o kojem se uzvidi, da bi za službu probitačno bilo zadržati ga ondje, biti će dopušteno, umjesto da predje u pričuvu, pak i dalje, nego što mu traje dužnost pričuvna, dobrovoljno od godine do godine nastaviti službu aktivnu.

Stvarna pogodovanja iliti koristi za podčastnike, koji na novi način i pod ovimi uvjeti dobrovoljno dalje uzsluže, urediti će se osobitimi propisi.

Ove ustanove valjaju i za podčastnike i pričuvnike, koji aktivno služe kod stožerah i kod razdielah od domobranstva.

§. 38.

Podčastnici, koji 12 godinah — a od ovih barem 8 godinah kao podčastnici — u stalnoj vojski, u bojnom pomorstvu ili kod stožerah i razdielah domobranstva aktivno dosluže, pak čestita su vladanja, dobivaju tim pravo, da budu smješteni u javnoj službi, zatim kod željeznicah, parobrodovah i inih podhvatah, berućih podpore od države.

Izvršba ovih ustanovah urediti će se osobitim zakonom.

§. 39.

Redovito premieštanje iz linije u pričuvu i iz pričuve u domobranstvo uz priuzdržaj šarže, zatim odpuštanje iz domobranstva po izmaku roka, ustanovljena za svaku ovu vrst iliti kategoriju službenu (§§. 4. i 5.), biva koncem prosinca mjeseca svake godine; u vrieme pako rata biva ovo premieštanje, odnosno odpuštanje, tek na zapovied Njeg. Veličanstva kralja.

Tko bude premješten ili odpušten, dobiti će povodom tim izkaznicu; ako li mu se izprava takova neizdade odmah neće od tuda zanj izvirati dužnost, da bi i dalje služiti morao preko zakonitoga roka.

§. 40.

Prije navršene dužnosti službene dozvoljava se odpust samo:

a) Ako je uvrstba bila protuzakonita.

b) Kada nastane takova nesposobnost za službu, koja se neda ukloniti (izliečiti).

c) Kada vojnik dodje u kojegod razmjerje, naznačeno u §. 17. pod brojem 1., 2., 3.

d) U vrieme mira onomu, koji je kao sljednik bio uvršten s najvećim brojem najvišega dobnoga razreda (§. 33.), čim prednik za četiri od dana zaključene stavne periode računati se imajuća mjeseca stane u stalnu vojsku ili bojno pomorstvo.

Pod c) imenovani dolaze u naknadnu pričuvu, ako su u trećem ili kojem višjem dobnom razredu, a pod d) imenovani odmah.

§. 41.

U slučajevih a) i b) (§. 40.), predpostavivši, da je obzirom na b) podjedno nedvojbeno dokazano, da je nesposobnost postojala jurve prigodom uvrstbe, imade se, ako iza zaključene stavne periode četiti mjeseca prošla nisu, i ako gledom na vojni kontingent manjak postoji, onaj obližji prikladni momak u vojsku (bojno pomorstvo) uvrstiti, koji prije kao prekobrojan u naknadnu pričuvu (§. 32.) uvršten bijaše. Ako je pako odpust tek iza 4 mjeseca sliedio, imati će se ovaj manjak pri prvoj budućoj redovitoj stavnji nadomjestiti.

Oni, kojim kod takove stavnje kakova u grieh padne, imadu u dotičnu erarijalnu blagajnu odštetu u paušalnom iznosu od 20 for. položiti, te podleže povrh toga kaznam, zakonom kaznenim ili uredovnimi propisi odredjenim.

Koji je po protuzakonitoj stavnji bez svoje krivnje štetovao, ima pravo tražiti naknadu od onih, koji su tomu krivi.

U ostalih slučajevih odpusta neće se tražiti odšteta, niti na korist momka, niti državnoga erara.

§. 42.

Svaki stavnji podvrženi momak od onih dobnih razredah, koji su držani doći na prvu budućU stavnju redovitu, ima se mjeseca studenoga prediduće godine pismeno ili ustmeno prijaviti kod občinskoga načelnika onoga mjesta, gdje mu je zavičaj ili boravište, za da se popiše, i ako propusti to učiniti, a nije bio obustavljen od toga zapriekom zanj neodovoljivom, imati će se zato bez obzira na dalji

Digitized by Google

zakoniti postupak kazniti novčanom globom do 100 forintih, ili ako globe nije kadar platiti, zatvorom do dvadeset danah.

Novčane globe teku u ubožku zakladu one občine, gdje mu je boravište.

§. 43.

Občinski načelnici i voditelji maticah odgovorni su za izpravnost spisah, priloženih k listinam stavnim, oni prvi pako i za istovjetnost osobe momakah stavljenih, i imadu na ruku biti političkim vlastim pri svih uredovnih djelih, potrebitih da se stavnja izvede.

§. 44.

Koga stavna komisija neproglasi kao za uviek nesposobna za službu vojničku, ili koji u trećem dobnom razredu nebude oprošten od dužnosti stavne, nesmije se ženiti, dok neizstupi iz trećega dobnoga razreda.

Momkom, stavnoj dužnosti podvrženim, davati iznimice ženitbenu dozvolu u slučaju postojećih obzira osobito vriednih okolnostih, vlastno je kr. ugarsko ministarstvo za zemaljsku obranu, nego iz dozvole ovakove nesliedi oprost, t. j. da dotičnik nebi morao stati u stalnu vojsku (bojno pomorstvo), ili u domobranstvo.

§. 45.

Onaj, u 1., 2. ili 3. dobni razred spadajući, stavnoj dužnosti podvrženi momak, koji bez dozvole kakovo putovanje u inozemstvo preduzme, za koje se po propisih putnih listovah dozvola iziskuje, pa se time stavnji uklanja, gubiva prednosti stavljenja po dobnom razredu i žriebu.

§. 46.

Onaj vojenoj dužnosti podvrženi momak, koji se prekršiv zabranu, sadržanu u §. 44., oženi, gubi pogodovanja na stavljenje po dobnom razredu i dati će se ureda radi u vojsku, u slučaju nesposobnosti pako kazniti će se novčanom globom do 1000 forintih za občinsku ubožku zakladu; ako li platiti nemože, zatvorom do šest mjesecih.

Proti onim, koji su pri zabranjenoj ženitbi kao krivci sudjelovali ima se odrediti novčana globa do 500 forintih i to na korist občinskoj ubožkoj zakladi, a ako nisu kradri toga platiti, zatvor do tri mjeseca danah, pri čem čeka ih još i postupak po propisih karnostnih (disciplinarnih), ako su u službi državnoj.

§. 47.

Tko je držan doći pred stavnu komisiju, pak bez dovoljna razloga izostane, smatrati će se kao bjegunac, a koji ga je pri tom znajuć podpomagao, kao sukrivac, te kao takav podpada kaznenomu postupku, dole naznačenomu.

Bjegunac biti će stavljen ureda radi; onaj koji obnadjen bude, da je sposoban za službu, imati će, ako se pri iztragi, vodjenoj o tom, neuzmogne opravdati, zašto je izostao, pak ako je dobrovoljno došao godinu danah služiti preko zakonitoga, za liniju propisana službena roka; dvie pako podine, ako nije došao dobrovoljno; ako li obnadjen bude, da je za službu nesposoban, ima se kazniti zatvorom do tri mjeseca danah.

Ako je u ovom slučaju bjegunac prevalio jurve 36. godinu života (§§. 16. i 33.), i ako neuzmogne dokazati, da je već onda za službu nesposoban bio, kad je u prvi dobni razred stupio, kazniti će se zatvorom do šest mjesecih.

Sukrivce pri bjegu postići će zatvor do 3 mjeseca, ili pri okolnostih osobito otegućujućih do 6 mjesecih.

Uhićenje bjegunca podpomagati gradjanska je dužnost.

Gdje se momci u većem broju bjegom uklanjaju dužnosti vojenoj, mogu se, da se doskoči tomu, primjerene izvanredne mjere po ministarstvu za zemaljsku obranu pod vlastitom odgovornosti učiniti putem naredbenim.

§. 48.

Svaki vojenoj dužnosti podvrženi momak, o kojem bude dokazano, da je navlaš oštetio sama sebe, imati će se, ako je za ikoju službu u vojski (bojnom pomorstvu) još sposoban, dati onamo ureda radi, i imati će služiti dvie godine preko zakonitoga, za službu u liniji propisana službena roka.

§. 49.

Domobranstvo u smislu zakona o domobranstvu stoji u vrieme mira u obziru administrativnom pod ministrom za zemaljsku obranu, — a u obziru vojničkom pod vrhovnim zapovjednikom domobranstva; nasuprot u vrieme rata u administrativnom obziru takodjer pod ministrom za zemaljsku obranu, u vojničkom pako obziru pod vojvodom, koga kralj naznači.

Zajedničkoga ratnoga ministra treba da ministar za zemaljsku obranu, odnosno vrhovni zapovjednik domobranstva, i to ovaj putem ministra za zemaljsku obranu neprekidno obavješćuje o tom: koliko ima domobranstva, kako je isto oboružano i gdje porazmješteno, kako je u vojničkom obziru obrazovano i kakova je pri njem disciplina.

§. 50.

Častnike od domobranstva svihkolikih stupanjah imenuje Nj. Veličanstvo.

Znakovi vojnički, znamenja stupnjevah, oprema i oružanje (Ausrüstung u. Bewaffnung), a tako i propisi o službi i vježbi biti će za domobranstvo isti, koji za linijsku vojsku.

§. 51.

Svaki častnik, koji je kao takav jednu godinu služio, i na kojega se §. 19. uporaviti neda, može u vrieme mira na vlastito svoje zahtievanje, nu uz obustavu stalnih njegovih berivah, k pričuvi, ili ako je samo jošte dužnosti domobranstva podvrgnut bio, k domobranstvu premješten biti.

Digitized by Google

§. 52.

Svaki častnik može se, ako protiva njemu nije kaznena iztraga ili iztraga radi uvriede poštenja u tečaju — časti svoje dobrovoljno odreći, nu tim se od izpunjivanja zakonito mu prinadležeće službene i obranbene dužnosti isto tako malo oslobadja, kao onaj častnik, koji je budi putem kaznenoga, budi onoga suda, koji u predmetih poštenja suditi imade, lišen časti vojničke.

§. 53.

Izim vremena aktivne službe valjaju glede ženitbe i za onu na trajnom dopustu boraveću se momčad od linije, pričuve ili domobranstva, čim je dotičnik treći dobni razred navršio, obćeniti propisi i zakoni, nu pod priuzdržajem vojene dužnosti u stalnoj vojsci (bojnom pomorstvu) ili u domobranstvu.

Na isto pogodovanje imadu pravo — nu bez obzira na broj godinah njihove službe — takodjer častnici od pričuve i domobranstva, a isto tako i častnici i činovnici u stanje mira postavljeni, zatim c. kr. patental-nemoćnici, nu potonji samo onda, ako se nenalaze u domu nemoćnikah.

§. 54.

Momci na dopustu se nalazeći za vrieme njihova dopusta, a tako i častnici, koji nestoje u aktivnoj službi, i momčad od pričuve i domobranstva, podčinjeni su u svih njihovih gradjanskih, karno- i redarstvenih odnošajih gradjanskim sudovom i oblastim, uz one jedino stege, koje su ovim zakonom naznačene i potrebite radi držanja njihova u očevidnosti. Potanja će u tom obziru poseban zakon urediti prema propisu §. 14. članka XII. 1867.

Oni, koji u aktivnoj službi stoje, podredjeni su zakonom karnostno-vojničkim; ali glede njihovih gradjanskih odnošajah i obvezanostih, koje se neprotežu na vojničku njihovu službu, ostati će pod gradjanskimi sudovi i oblastmi.

I sve donle, dok vojnički zakoni prema zahtjevom obće vojene dužnosti shodnim putem i načinom preustrojeni budu, sada se već unapred izriče, da se počamši od dana krieposti ovoga zakona, kazan tielesne pedepse i okovah u vojsci (bojnom pomorstvu) i domobranstvu upotrebiti više nesmiju.

Svaki u inozemstvu odsutan častnik ili momak od pričuve ili domobranstva, dužan je, čim je putem javnosti doznati morao bio, da se monarkija u oči pogibelji rata nalazi, pa da je za to sazvanje pričuve i domobranstva uzsliedilo, nepočasno vratiti se u domovinu svoju, te se prijaviti i nečekajuć posebne kakove pozivnice.

§. 55.

Dozvolu izseliti se, može onima, koji stoje pod dužnošću linijske ili pričuvne službe, zajednički ministar rata, domobranu pako ministar za zemaljsku obranu podieliti.

Nu momku, koji je podvržen službi linijskoj, dozvola takova samo onda se podieliti može, ako kane izseliti se i otac i mati njegova.

Dotičnik, ako se poslje neizseli, imade naknadno zadovoljiti službenoj dužnosti prekinutoj odpustom njegovim.

Za vrieme rata nije slobodno dati dozvole za izselitbu nikomu, koji je u svezi sa stalnom vojskom (bojnim pomorstvom) ili s domobranstvom.

§. 56.

Oni vojenoj dužnosti podvrženi, kojih nije bilo moguće uzeti u službu kod stalne vojske (bojnoga pomorstva) ili domobranstva, a tako i oni, koji su iz obiteljskih obzirah povremeno oslobodjeni bili (§. 17.) i oni, koji su na naknadnu pričuvu (§. 32.) odredjeni bili, bez da je na njih red na aktivno službovanje došao, imadu imetku ili zaslužbi si primjerenu vojničku taksu platiti za obskrbljivanje vojničkih invalidah.

Kolika će biti ta taksa, i kako će se pobirati, ustanoviti će se posebnim zakonom.

§. 57.

Ako u slučaju rata nazočnim zakonom ustanovljeni bojni stalež vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva nebi jošte popunjen bio, mogu svi oni, koji su svojoj stavnoj dužzosti prema dosadanjim vojsko-popunitbenim zakonom zadovoljili, bez da su ili u vojsku (bojno pomorstvo) uvršteni, ili svoje volje u nju ili u domobranstvo stupili bili, i ako krom toga 32. godinu svoga života jošte prevalili nisu, pridržani biti, da za trajanja rata izpune vojenu dužnost, koja no po smislu ovoga zakona na njihov dobni razred odpada.

§. 58.

Zakon ovaj stupa s danom njegovoga proglašenja odmah u kriepost i proteže se i na one, koji već sada u vojsci ili bojnom pomorstvu služe, nu ipak s tom radi povećih težkoćah, koje kod pojedinih vrstih oružja u pogledu prelaza vladaju, potrebitom stegom, da se momci, uvršćeni g. 1865. i 1866. ondje, gdje bi to zajednički ministar rata sporazumno sa ministrom za zemaljsku obranu neobhodno nuždnim nalazio, ter g. 1870. u pričuvu premjestiti imadu, u kom slučaju oni momci, kojih je odpust faktičnu odgodu trpio — za sve vrieme njihove pričuvne dužnosti odriešeni ostaju od svake vojničke vježbe.

§. 59.

Ministar za zemaljsku obranu evlašćuje se, da potrebite za provedbu ovoga zakona naredbe u sporazumku sa zajedničkim ministrom rata izdade.

Digitized by Google

Zakonski članak (XLI. 1868.)

o domobranstvu. (Sankcioniran 5. prosinca 1868. Proglašen u kući zastupnikah 5., a u kući velikašah 6. prosinca 1868.)

§. 1.

Domobranstvo je cieloviti dio obranbene sile (§. 2. obranbenoga zakona), ono je opredieljeno u ratu za podporu vojske i za nutarnju obranu, u miru, iznimno takodjer za uzdržanje javnoga reda i sigurnosti (§. 8. obranb. zak.)

§. 2.

Kada prieti pogibelj rata, može sazov i pokretnja domobranstva dio po dio, ili cieloga samo na odredbu Nj. Veličanstva uz premapodpis ministra za zemaljsku obranu uslieditи (§. 10. obranb. zak.)

§. 3.

Domobranstvo može se iznimno takodjer izvan zemaljah ugarske krune upotrebiti, ali tomu je svaki put potrebita posebna odredba zakonodavstva.

Samo kad sabor nebi bio sakupljen, a s odvlake bi pogibelj nastati mogla, može Njeg. Veličanstvo, uz odgovornost sveukupnoga ministrstva i uz naknadno odobrenje sabora, odrediti, da se domobranstvo izvan granicah zemlje upotrebi.

§. 4.

Domobranstvo popunjuje se:

a) Uvršćenjem izsluženih pričuvnikah.
b) Neposrednom uvrstbom vojnoj dužnosti podvrženi.
c) S onimi, koji su po §. 57. obranbenoga zakona u slučaju rata na domobranstvo obvezani.
d) S dobrovoljci, koji su svojoj dužnosti vojevanja u vojsci zadovoljili, u koliko i onako nebi spadali u čete domobranstva (§. 57. obr. zak.).
e) S dobrovoljci. koji već nepodpadaju dužnosti domobranstva.

§. 5.

Dužnost u domobranstvu služiti proteže se:

a) Za one, koji poslje dovršena vremena službe u vojsci k domobranstvu prestupe na 2 godine (§. 4. a).
b) Za one, koji se neposredno uvrste u domobranstvo na 12 godinah (§. 4. b).
c) Za one u §. 4. pod točkom c) navedene za vrieme trajanja rata.
d) Za one, u točkah d) i e) predidućega paragrafa spomenute dobrovoljce na dvie godine, eventualno na vrieme trajanja rata (§. 4. d i e).

§. 6.

U području krune ugarske ustrojiti će se domobranstvo predbježno iz 78 batalijunah pješačtva i 28 eskadronah konjaničtva, ka kojemu će staviti Hrvatska i Slavonija još 4 batalijuna pješačtva i 4 eskradona konjaničtva.

Ovi će se pod tekućimi brojevi imenovati po županiji, stolici ili okolici, iz koje se stvaraju ili popunjavaju.

U vrieme rata može se broj batalijunah i eskadronah s dozvolom Njeg. Veličanstva i privolom sabora umnožiti.

§. 7.

Područje ugarske krune porazdieliti će se u šest domobranskih okružjah, i naime u okružje:

a) S ove strane Dunava.
b) S one strane Dunava.
c) S ove strane Tise.
d) S one strane Tise.
e) Erdeljsko; i
f) u hrvatsko-slavonsko.

Svako od ovih okružjah zauzimlje u sebi više domobranskih batalijunskih kotarah.

§. 8.

Kod sastavljanja domobranskih batalijunskih kotarah odlučuje obseg i pučanstvo municipijah (županijah, stolicah, okružjah, gradovah itd.). Zatim je odlučivo ono razmjerje, u kojem ovi za stvaranje i popunjivanje linijskih pukovnijah pridonašaju.

Svaki batalijunski kotar dieli se u četiri satnijska kotara.

Domobranski konjanički eskadroni sastavljati će se iz jednoga ili više batalijunskih kotarah.

Domobranski batalijuni i eskradoni nestoje u nikakovoj svezi s onimi linijskimi pukovnijami, iz kojih popunitbenoga obsega se sastavljaju.

§. 9.

Stališ domobranskih batalijunah i konjaničkih eskadronah ima se toli glede častničkoga zbora, koli glede momčadi, i to: u batalijunih polag njihovih pojedinih satnijah i u vrieme mira u očevidnosti držati.

Vrhu onih, koji od topničtva, tehničkih odjelah, zdravstvene satnije, vozarstva, zatim od obskrbiteljstva odjeće i živeža, k domobranstvu prestupe, imaju seosebne listine očevidnosti voditi.

U tu svrhu kao i za upravu i nadzor zalihah i skladištah imade se u svakom domobranskom batalijunu, odnosno u sjedištu zapovjedničtvah od batalijunah već u vrieme mira postaviti čeoničtvo (törzs stab).

Ova batalijunska sjedišta čeoničtva opredjeljuje s odobrenjem Njeg. Velićanstva ministar za zemaljsku obranu.

Čeoničtvo batalijuna sastoji iz:

1 častnika čeoničkoga kao zapovjednika batalijuna.
1 častnika upravnoga, koji je u vrieme mira ujedno pobočnik častnika čeoničkoga.
1 liečnika.

Digitized by Google

1 puškara.
4 stražmeštra za satnijske kotare.
1 podčastnika za čeoničtvo.
8 prostakah za čeoničtvo.
2 častnika poslužnika za čeoničtvo.

Častnik upravni ostaje s podčastnici i prostaci u sjedištu čeoničtva, ako i batalijun odlazi. Stališ i sastav konjaničkoga čeoničtva s odobrenjem Njeg. Veličanstva opredjeljuje ministar za zemaljsku obranu polag potrebe.

§. 10.

Zalihe i odjeće bojne sprave domobranstva imadu se po mogućnosti u sjedištih batalijunskih čeoničtvah u skladištih, oružje u sigurnih oružnicah, ako pako takovih u sjedištih od čeoničtvah nebi bilo, u bližnjih sigurnih oružnicah sahraniti.

§. 11.

U svrhu obrazovanja domobranstva i za uzdržavanje nutarnjega reda i sigurnosti može se u vrieme mira od svakoga domobranskoga batalijuna u sjedištu čeoničtva jedna satnija, — te po jedan eskadron, sastavljen iz sva četiri konjanička eskadrona namjestiti.

Stalež za vrieme mira od vremena do vremena, potrebito možebit povećanje broja postavljenih u vrieme mira satnijah i erkradonah, kao i sjedište domobranskih tielah ima s odobrenjem Njeg. Veličanstva kao vrhovnoga vojske gospodara ministra za zemaljsku obranu ustanoviti.

§. 12.

U vrieme mira stoje osim onih, koji su čeoničtvu dodieljeni (§. 9.), i koji kod čeoničtvah (§. 9.) namještenih satnijah i eskadronah faktično služe, svi domobranstvu podvrženi na dopustu i mogu bez zaprieke ići za svojim gradjanskim poslom.

§. 13.

U domobranstvo uvršćeni novaci (4. b), c) i e) biti će kod namještenih satnijah i eskadronah vježbani, i poslje njihove izvježbe, koja neima trajati preko osam nedjeljah, upotrebiti će se ili za izmjenu momčadi kod čeoničtvah i namještenih satnijah i eskadronah, ili će se pustiti na dopust.

§. 14.

Domobransko pješačtvo saziva se po pravilu poslje žetve (kada se naime žito pospravi) na vježbu, i to:

a) Svaké godine na četrnaest-dnevnu satnijsku.

b) Svake druge godine na tro-nedjeljnu batalijunsku vježbu, kojom prigodom batalijuni izmjenice i kod većih vježbah linijskih vojenih tjelesah učestvuju.

Upravo tako saziva se i domobransko konjaničtvo svake godine na 2—3-nedjeljnu vježbu na oružju, i može se svake druge godine za veće vježbe medju linijska vojena tjelesa porazdieliti.

§. 15.

Kontrolne pregledbe drže se svake godine u jeseni, i ove nesmiju glede sazvane za tu svrhu domobranstvene momčadi duže od jednoga dana trajati.

§. 16.

Kod prvoga ustrojenja domobranstva sastaviti će se častnički zbor iz sliedećić počelah (elementah):

a) Iz sposobnih častnikah u mirovini stojećih.

b) Iz častnikah priuzdržajem častničkoga značaja iz vojske izstupivših, u koliko se polag njihove vojne dužnosti kao pričuvni častnici neupotrebe.

c) Iz sposobnih njekadašnjih domobranskih častnikah.

d) Iz drugih osobah, koje stoje u općem štovanju, koje su svojoj vojenoj dužnosti u vojsci već zadovoljile, i koje su za častnički stalež dosta usposobljene.

e) Iz podčastnikah domobranstva, koji su izpit za častnike s dovoljnim uspjehom položili, pa su i inače za častnike sposobni.

Redovito pako popunjuje se domobranski častnički zbor:

a) Prestupom služećih u vojsci častnikah.

b) Pričuvnimi častnici, koji su u vojsci svoje službovno vrieme izpunili, ili se u slučaju mobilizovanja iz pričuve ovamo premjeste. (Obr. zak. §. 21.)

c) Postupnim promaknućem u samom domobranstvu po načelih, koja za vojsku postoje, to jest: ili poslje dovoljno položenoga izpita, ili bez njega za nagradu onim, koji su se pred neprijateljem odlikovali, te i inače posjeduju potrebite sposobnosti.

Svaki domobranski častnik mora u zemljah ugarske krune državljansko pravo imati, ili si ga mora pribaviti.

Kod pridjelivanja domobranskih častnikah u batalijune ili konjaničke čete, imadu se njihova obitavališta, na koliko je moguće, u obzir uzeti.

§. 17.

Domobranski častnici su po častničkom stupnju jednaki sa častnici linijske vojske; medju takovimi, koji su jednoga te istoga stupnja, pripada prednost častniku linijske vojske.

§. 18.

Zapovjedni jezik domobranstva je magjarski jezik, barjak njegov nosi nuz oznaku imena Nj. Veličanstva zemaljske boje i grb ugarske države.

U kraljevinah Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji zapovjedni jezik domobranstva je hrvatski jezik, barjak mu nosi nuz onu istu oznaku imena Nj. Veličanstva sjedinjene boje kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, te grb ugarske države. U ostalom će vojničke oznake, znaci ranga,

Digitized by Google

oprema i oboružanje kao što i službovni i vježbovni propisi kod zemaljske obrane i linijske vojske jednaki biti.

§. 19.

Častnici i momčad zemaljske obrane primaju u vrieme, dok traje njihova služba, tako u vrieme mira, kao što u ratnoj pripravnosti i u ratno doba one iste pristojbe, kao što oni u vojsci.

Nu kod batalijunskih čeoničtvah u vrieme mira namješteni liečnici, koji se u to vrieme iz liečnikah vojenoj dužnosti podvrženih i u mjestu obitavajućih izabrati imadu, dobivaju mjesto čitave pristojbine samo godišnji paušalni iznosak.

Pristojbine za vrieme periodičkih vježbah u oružju i izvježbah novakah opredieliti će se putem naredbe.

§. 20.

Domobranski častnici i domobrani, koji su u ratu ili u obće u aktivnoj službi nemoćnimi postali, učestvuju u onih istih blagodatih, koje u tom postoje za stalnu vojsku.

Te iste blagodati protežu se takodjer na udove i siročad domobranskih častnikah, koji su pred neprijateljem pali, ili od zadobljenih ondje ranah umrli.

§. 21.

Ukupni troškovi zemaljske obrane obterećuju proračun ministra zemaljske obrane; one troškove pako, koji iz pokretnje i upotrebljenja domobranstva za ratne svrhe proizticu, nosi proračun zajedničkoga ratnoga ministra.

§. 22.

Domobrani (častnici i momčad), koji nisu u aktivnoj službi, stoje gledę ma kakovih gladjanskih odnošajah pod gradjanskimi zakoni i oblastmi, te su podvrženi samo onim, ograničenjem, koja su u zakonu ob obranbenoj sili opredieljena, i radi očevidnosti potrebita.

U tu posljednju svrhu dužni su takovi domobrani svaku promjenu svojega obitališta nadležnim za držanje očevidnosti domobranskim uredom prijaviti, to jest toli onomu, iz obsega kojega se udaljuju, koli onomu, u obseg kojega prelaze, te moraju u onom slučaju, ako bi se u drugo batalijunsko okružje preselili, moliti za premještenje u stališ dotičnoga batalijuna ili konjaničkoga eskadrona.

Pod istimi uvjeti mogu i domobranski častnici svoje obitalište na vrieme ili za stalno promjeniti, nu njihovo premještenje u drugi batalijun ili konjaničku četu zavisi od odnošajah sastojine i službe, te glede častnikah čeoničtva od odobrenja Nj. Veličanstva, glede častnikah pako od odluke ministra zemaljske obrane.

U inozemstvu boraveći domobrani, čim su putem javnosti doznati morali, da monarkija na pragu rata stoji, te da je s toga domobranstvo na oružje pozvano, dužni su odmah, te nečekav niti osobnoga poziva u domovinu se vratiti, te se na dotičnih mjestih prijaviti (obr. zak. §. 54.).

§. 23.

Domobranski častnik, ako na pozivnu naredbu nedodje u opredieljeno vrieme na vježbu u oružju, ili na vršenje službe, ima se kazniti zatvorom od jedne nedjelje do tri mjeseca, ako se takav slučaj tri put dogodi, pače u ratu već i prvi put imati će se po vojnom zakonu kazniti.

Domobranska momčad, koja na poziv nedodje, podvržena je strogosti propisah, postojećih za pričuvnu vojsku.

§. 24.

Domobran samo dozvolom ministra za zemaljsku obranu iz države se izseliti može.

Ako izseljenje izostane, mora dotičnik zaostatak prekinute službovne dužnosti odslužiti.

U ratno vrieme nedaje se dozvola za izseljenje.

§. 25.

Svi poslovi domobranstva spadaju u djelokrug ministra za zemaljsku obranu.

Jedino u svrhu čisto vojničkoga razpolaganja imenuje Nj. Veličanstvo (§. 28.) jednoga generala za vrhovnoga zapovjednika domobranstva, te za svako domobransko okružje (§. 7.) po jednoga generala ili višjega reda častnika čeoničtva za zapovjednika domobranskoga toga okružja (§. 28.)

Djelokrug ministra za zemaljsku obranu proteže se u pogledu domobranstva osobito:

U mirno doba:

a) Na držanja očevidnosti staleža.
b) Na osobne poslove častnikah, amo razumjevajuć i predloge za častničko povišenje uz mnienje vrhovnoga zapovjednika domobranstva.
c) Na sve osobne poslove momčadi.
d) Na odjevanje, opremu i oboružanje,
e) Na hranu.
f) Na nastanjivanje.
g) Na odredbe o periodičkih vježbah u oružju.
h) Na takove odredbe, usljed kojih da se njeki dio domobranstva eventualno za uzdržavanje unutarnjega reda sigurnosti upotrebiti može (§. 11.)

U vrieme moguće pogibelji rata i kad je rat puknuo:

i) Na sve one odredbe, koje su za brzo stavljenje domobranske sile i za stalno uzdržavanje njezine bojne sposobnosti potrebite.
k) Na sudjelovanje kod priprave zemlje za ratište, ako bi to vrhovno zapovjedničtvo zahtjevalo.

Digitized by Google

Dužnosti vrhovnoga zapovjednika domobranstvn jesu:

1. Vodjenje vojničkoga naobražavanja.
2. Zaptni nadzor.
3. Nadzor vodjenja očevidnosti staleža.
4. Nadzor nad zalihom bojne sprave.
5. Izvršivanje zaptne vlasti nad častnici i nad momčadju, stojećoj u aktivnoj službi.
6. Izraženje mnienja o predlozih za povišenje, koji prispjevaju od domobranskih okružnih ili odielnih zapovjednikah, ili o inih podnescih, koji se na osobne poslove častnikah odnose.

Domobranski okružni zapovjednik ima glede svojega okružja istovjetni djelokrug, kao što je gore za domobranskoga vrhovnoga zapovjednika glede ukupnog domobranstva opredieljen.

§. 26.

Predlog u poslovih domobranstva na Nj. Veličanstvo čini ministar za zemaljsku obranu.

Ministar zemaljske obrane upravlja svoje naredbe na domobranske oblasti preko vrhovnoga zapovjednika domobranstva, te dobiva istim putem njihova službena izvješća. Ovaj posljedni može istina u poslovih, koji u njegov djelokrug spadaju, s domobranskimi oblastmi i odieli razpolagati, nu dužan je o svojih važnijih naredbah zajedno ministra zemaljske obrane obavjestiti.

§. 27.

Vrhovni zapovjednik domobranstva stoji u vrieme mira u uzporedjenom odnošaju sa zapovjedajućimi generali vojske.

Domobranske čete, koje su u faktičnoj službi, stoje u vrieme mira, te dok se osobito samo na uzdržavanje unutarnjega mira i sigurnosti upotrebljuju, izključivo pod odredbami domobranskih oblastih; nu čim se na skupno djelovanje ili na zajedničke vježbe u oružju sa četami vojske pozovu, podvrženi su, dok taj odnošaj traje, zapovjedi dotičnoga četnoga zapovjednika u vojski.

Vrhovni zapovjednik domobranstva izvješćuje zapovjedajuće generale u vojsci prema potrebi ili sam, ili pako ih izvješćivati dade po domobranskih okružnih zapovjednicih o stanju i razmještaju u zemlji obstojećih domobranskih odielah.

U ratu je ukupno domobranstvo zajedno sa vrhovnim zapovjednikom svojim glavnomu vodji podredjeno, koji ga kao što to okolnosti zahtievaju, ili u posebnih bojnih sborovih višjega reda napose, ili sjedinjeno se četami vojske upotrebljuje.

§. 28.

Njegovo Veličanstvo imenuje vrhovnoga zapovjednika domobranstva, okružne zapovjednike i častnike čeoničtva, saslušav ministra zemaljske obrane, neposredno, ostale častnike usuprot u mirno doba na predlog ministra zemaljske obrane (§. 26.), u ratno vrieme pako na predlog zapovjedajućega glavnoga vodje.

§. 29.

Zapovjednici u aktivnoj službi stojećih domobranskih odielah izvršavaju discipliminarnu kaznenu vlast u onoj mjeri, kao što u istovjetnom djelokrugu stojećih genrali linijske vojske.

Glede toga su domobranski okružni zapovjednici ravnopravni sa odielnimi generali, vrhovni zapovjednik domobranstva pako sa zapovjedajućim generalom.

§. 30.

Podčastnike imenuju prema razmjeru obstojećih domobranskih tjelesah do propisanoga broja stališa zapovjednici domobranskih batalijunah, konjaničkih odielah, ili samostalnih konjaničkih eskadronah.

§. 31.

Da zajednički ratni ministar za sredstva služeća za zajedničku obranu monarkije sveudilj znati bude mogao, obavješćivati će ga periodično ministar zemaljske obrane o staležu domobranskih odielah, o količini i kakvoći opremnih zalihah, o razmještaju, kao što o inih potrebitih podatcih, koji se na domobranstvo odnose.

O stupnju vojničkoga naobraženja i disciplinarnom stanju domobranstva mora zajedničkoga ratnoga ministra vrhovni zapovjednik domobranstva preko ministarstva zemaljske obrane privremeno izvješćivati.

§. 32.

Zakonski članak XXII. godine 1847/8. o narodnoj straži, koja je godine 1867. XI. zakonskim člankom predbježno obustavljen bio. ovime se ukinjuje sasvime.

§. 33.

Ovaj zakon stupa u život odmah čim se proglasi, te se izvršenje istoga povjerava ministru za zemaljsku obranu.

Zakonski članak (XLII. 1868.)

o pučkom ustanku. (Sankcioniran 5. prosinca 1868. Proglašen u kući zastupnikah 5. prosinca, a u kući velikašah 6. prosinca 1868.)

§. 1.

Pučki ustananak stvara se iz takovih dobrovoljacah, koji niti k linijskoj vojsci, niti k vojnom pomorstvu, te niti k domobranstvu nespadaju.

§. 2.

Pučki ustanak se na zapovjed Nj. Veličanstva preko ministra zemaljske obrane sazivlje i ustrojava onda i u onoj

Digitized by Google

mjeri, kada i u koliko pogibelj neprijateljske navale zemlji neposredno prieti.

Faktično upotrebljenje ustanka odredjuje po Nj. Veličanstvu označeni zapovjednik vojske.

§. 3.

Zadatak ustanka je: linijsku vojsku i domobranske čete podupirati time, da se kod pripravljanja bojišta upotrebljuje, da neprijatelja sa čim više stranah uznemiruje i oštećuje, da općenje prekinjuje ili popravlja, da zaprieke pravi, i napokon da izvršuju poslaničke i ine službe za ratne svrhe potrebite.

§. 4.

Troškovi nastavši obranom, koju ima činiti pučki ustanak, namiruju se iz zajedničke ratne blagajne.

§. 5.

Financijalna straža i sveukupni oboružani organi javne sigurnosti dužni su, na stranu pustiv medjuto svoje redovito zvanje, pridružiti se pučkomu ustanku, ako to ratni odnošaji tako zahtievaju.

§. 6.

Oružane i radničke čete pučkoga ustanka same si biraju svoje nad- i podčastnike; ovih takovo svojstvo prestaje svršetkom rata.

§. 7.

Častniti i momčad pučkoga ustanka zadrže svoje obično odjelo, te jim oznaka sastoji samo iz narukvice narodne boje, koja se na gornjem dielu lieve ruke namjesti.

Nad- i podčastnici pučkoga ustanka ovlašćeni su nositi oznake vojničke časti i razlikovanja, dok traje njihova domobranska služba.

§. 8.

Članovi pučkoga ustanka stupe od onoga dana, kad iz svoje obćine izadju, te konjanici i glede svojih konjah, u uživanje po ministarstvu zemaljske obrane opredieljene plaće i hrane.

§. 9.

Pučki ustanak kao popuniteljna čest oružane sile stoji pod štitom medjunarodnoga prava.

§. 10.

Pučki ustanak stoji glede svih vojničkih prekršajah i prestupakah pod vojničkimi kaznenimi zakoni, počamši od dana ustrojenja do dana, kada se kući razpusti.

§. 11.

Disciplinarno kazneno pravo kod svakoga tiela ustrojenoga pučkoga ustanka ovršava pod predsjedničtvom zapovjednika disciplinarno vieće, koje se iz sredine tiela slobodno bira.

§. 12.

Glede nagradjivanja izvrstnih bojnih djelah glede primanja ranjenikah i u službi oboljelih u bolnice, kao i što glede obskrbljenja u službi nemoćnimi postalih osobah, i udovah i sirotčadi pred neprijateljem padših ili od ranah umrlih, smatra se pučki ustanak ravnopravnim s linijskom vojskom i domobranstvom.

Zakonski članak (XLIII. 1868.)

o potankom ustanovljenju sjedinjenja medju kraljevinom Ugarskom i Erdeljem. (Sancioniran 6. prosinca 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 7. prosinca 1868.)

§. 1.

Počem je već prvim zakonskim člankom kološvarskim od godine 1848. svaki žitelj Erdelja bez razlike narodnosti, jezika i vjerozakona ravnopravnim proglašen, i svaki zakon Erdelja tomu protivan ukinut: to se i ukidaju do sada obstojavša razdielenja zemlje polag političkih narodah, imenovanja i s ovim skopčana preimućtva i povlastice, u koliko bi se to bilo ticalo koje narodnosti s izključenjem drugih, te se s nova zajamčuje ravnopravnost u gradjanskom i političkom obziru svih državljanah kraljevine Ugarske i sjedinjena s njom Erdelja.

§. 2.

Čim je posebno zakonodavstvo Erdelja po §. VII. požunskom od godine 1848. i prvim kološvarskom i. g. prestalo, ustavno pravo stvarati zakone, ukidati i tumačiti ih za područje takodjer erdeljsko, izključivo izvršuje zakonito krunjeni kralj i zakonito sazvani državni sabor kraljevine Ugarske.

§. 3.

Glede zastupanja državljanah na zemljištu erdeljskom stanujućih na saboru kraljevine Ugarske, ostaje u krieposti zakonski članak kološvarski II. od godine 1848. ob izboru zastupnikah privremeno odredjujući do daljnjega odredjenja zakonodavstva.

I svi oni poslovi, koji su u spomenutom zakonskom članku i u naputku upraviteljstvenom dne 10. siečnja 1866. u smislu §. 10. istoga članka, izdanoga kralj. erdeljskomu upraviteljstvu pridržani bili, spadati će od sada u djelokrug ministra unutarnjih poslovah.

§. 4.

Pošto se je okružje Nasodsko ukinućem erdeljske vojne krajine pretvorilo u javnu upravnu oblast, to mu se ostavljajući ga u toj kakvoći podjeljuje pravo, da po zakonskom članku II. kološvarskom od godine 1848. u zastupničku kuću ugarskoga državnoga sabora dva zastupnika pošalje, i prema tomu povišuje se ukupni broj zastupnikah erdeljskoga područja na 75.

Digitized by Google

§. 5.

U velikaškoj kući državoga sabora ugarskoga imadu pravo sjela i glasa, izim spomenutih u §. 1. zakonskoga članka VII. požunskoga od godine 1848. članovah, veliki župani, nadkapetani i kraljevski nadsudci erdeljskih županijah, okružjah Fogaraškoga i Nasodskoga i sikulskih stolicah, isto tako župan Sasah.

§. 6.

I glede područja erdeljskoga vodi vladavinu u smislu zakona Nj. Veličanstva odgovorno ugarsko ministarstvo.

§. 7.

Kraljevsko erdeljsko upraviteljstvo, usljed §. 3. zakonskoga članka I. kološvarskoga od godine 1848. privremeno pridržano, zajedno sa postavljenimi uz isto središnjimi pomoćnimi uredi razpušća se, te se povjerava ministeriju, da mu djelovanje ako moguće do 1. svibnja buduće god. 1869. obustavi.

§. 8.

Glede uzpostavljenja ustavnoga djelokruga erdeljskih javnih oblastih ostaje u krieposti odredba ugarskoga odgovornoga ministarstva, na temelju dobljenoga od sabora ovlašćenja dne 27. lipnja 1867. proglašena, nemanje naputak, koji je na temelju istoga naputka točke 21. erdeljski kraljevski povjerenik u predmetu uredjenja erdeljskih gradovah izdao tako dugo, dok se nestvori zakon ob uredjenju javnih oblastih s tom razlikom, da će na djelokrug ministarstva spadati sve ono, što je u pogledu pomenutih oblastih kraljevskomu upraviteljstvu pridržano bilo.

§. 9.

Kraljevskoga nadsudca sikulskih stalicah i župana Sasah imenuje Nj. Veličanstvo uz premapodpis ministarski.

§. 10.

Gledom na osiguranje pravah nutarnje uprave stolicah, okružjah i gradovah, tako zvanoga kraljevskoga zemljišta (fundus regius), zatim u pogledu ustrojenja zastupstva i ustanovljenja pravnoga obsega za sasku narodnu skupinu (szász nemzeti egyetem) povjerava se ministarstvu, da saslušav dotičnike takovu zakonsku osnovu podastre, koja će kako prava na zakonih i ugovorih utemeljena, tako i pravnu ravnopravnost državljanah ma koje narodnosti na ovom zemljištu stanujućih u dostojni obzir uzeti i u suglasje dovesti.

A i donle, dok to uzbude, ovlašćuje se ministarstvo, da glede ustojenja i djelogruga stolicah, okružjah i gradovah kraljevske zemlje privremeno shodna odredi po duhu ovdje izraženih glavnih načelah.

§. 11.

Saska narodna skupština (universitas) ostavlja se i nadalje u djelokrugu, suglasnom sa član. XIII. erdeljskim od godine 1791. uz priuzdržanje prava vrhovnoga nadzora Njeg. Veličanstva, koje će ono putem odgovornoga ugarskoga ministarstva izvršivati s tom razlikom, da skupština pomenute narodne skupine neće moći više izvršivati sudbenu vlast poradi učinjene u sudbenom ustrojstvu promjene.

§. 11.

Uporaba onih zakonah, koji su prije sjedinjenja zakonodavstva kraljevine Ugarske i Erdelja na posebnom saboru kraljevine Ugarske stvoreni, protegnuti će se na područje Erdelja, koliko će potrebno biti putem zakonodavstva.

Medjutim i do onda ostaje u svojoj krieposti zaključak ovoga sabora od 8. i 11. ožujka 1867. god., koji ovlašćuje ministarstvo, da na polju sudbene uprave potrebite naredbe načini.

§. 13.

Poradi osiguranja razteretnih državnih obveznicah, koje su izdane, ili koje će se još izdati za erdeljske izgubljene urbarske daće i desetine, razprostire se i na Erdelj kriepost §. 1. zakonskoga članka požunskoga IX. 1848. i §. 6. članka XII. i g.

§. 14.

Svi oni zakoni Erdelja, koji zajamčuju na erdeljskom području i u prije tako zvanih ugarskih stranah, priznanih vjerozakonskih sektah, crkvah i crkvenih vlastih slobodu izvršivanja vjerozakona i samouprave ravnopravnost, medjusobne odnošaje, i dotično djelokrug njihov, ne samo da se nepovredjeni uzdržaju, nego se i razprostiru na crkve grčko- i armensko-katoličke i istočno-grčkoga obreda.

§. 15.

Odredba zakonskoga članka ugarskoga III. §. 2. od godine 1844. protežuća se na sklapanje mješovitih ženitbah isto tako §§. 6.—10. istoga zakonskoga članka o načinu prestupa iz jednoga vjerozakona na drugi razprostiru se, dok zakonodavstvo o tom konačno neuredi, glede svih u §. prediućem 14. napomenutih vjerozakonskih sektah i u duhu medjusobne uzajamnosti takodjer i na Erdelj.

§. 16.

Crkve i škole u području županijah Középszolnok, Kraszna i Zaránd, i okružja Kövár ležeće spadaju i nadalje pod dosadanje crkvene vlasti.

§. 17.

Iz naslova Njeg. Veličanstva kralja kraljevine Ugarske kao velikoga vojvode Erdelja i župana Sikulacah nemože se izvoditi na uštrb sjedinjenja kraljevine Ugarske s Erdeljem nikakva posledica.

Digitized by Google

§. 18.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministarstvu s takovim ovlašćenjem. da može pod vlastitom odgovornošću učiniti sve one naredbe i uporaviti sve one načine, koji će prema mjestnim okolnostim potrebiti biti.

Zakonski članak (XLV. 1868.)

o predmetu gradjenja ugarske iztočne parovozne željeznice, kao i njezinih pobočnih prugah do Gyula-Fehérvára, Maroš-Vásárheljya i Sibinja vodećih. (Sankcioniran 6. prosinca 1868. Proglašen u obih kućah sabora 7. prosinca 1868.)

§. 1.

Odredjuje se, da se glavna pruga ugarske iztočne parovozne željeznice, kao i njezine pobočne pruge do Gyula-Fehérvára, Maroš-Vásárhelja i Sibinja vodećem putem dozvole i uz jamstvo kamatah sagrade.

§. 2.

Dozvoljena glavna pruga i ovoj pobočne pruge jesu sliedeće:

a) Glavna pruga od Veliko-Varadina preko Kolosvára, Tövisa, Segesvára do Brassova vodeća.

b) Iz glavne pruge kod Gerende ogranak do Maros-Vásárhelja.

c) Iz glavne pruge kod Kis-Kapuša ogranak do Sibinja.

d) Iz glavne pruge kod Tövisa izlazeć do Gyula-Fehérvárá vodeća, i tako u Arad-Fehérvársku željeznicu ulazeća pobočna pruga.

Na koliko bi država želila, da se glavna pruga od Brassova u buduće do medje vlaške nastavi, dotičuo sa susjednimi vlaškimi željeznicami spoji, na što si slobodu odluke zemlja podpuno pridržaje, dozvoljenici ujedno se osiguravaju u tom, da će im s obzira sadanjih znamenitih uzrokah pripadati prvenstveno pravo uz jednake uvjete graditi prugu od Brassova do vlaške medje nastaviti se imajuću.

Istom samo uz taj uvjet daje se nadalje dozvoljenikom prednost na pobočnu prugu vodeću od Kolosvára na Beszterce, i od Brassova na Gyérgyo-Szent-Miklós, napokon za buduće nastavljanje ogranka, koji će se od Maros-Vásárhelya vodit gore dolinom Maroškom.

§. 3.

Za gradjenje i uporabu spomentih željezničkih prugah daje se time dozvola zajednički obvezanim poduzetnikom, naime Karolu Varringu iz Londona i onim njegovim drugovom, koje će on kao takove imenovati s tim uvjetom, da su dozvoljnici obvezani:

1. Na Veliko-Varadinsko-Brassovskoj glavnoj pruzi gradju onoga Veliko-Varadinsko-Kolovarskoga odjelka uz ugovoru primjerno preuzeće sgotovljenoga do sada na državne troškove djela i pribavljenoga gradjevnoga materijala — odmah iza kako ovaj zakon stupi u kriepost, nastaviti.

2. Djelo trasiranja na Kolosvársko-Gerenskom nadalje Gyula-Fekérvársko-Tövis-Gerend-Maros-Vásárhelyskom, i na Tövis-Kiskapus-Segervárskom odielku za četiri nedjelje računajuć od dana, kada ovaj zakon u kriepost stupi, na drugih odielah pako za tri mjeseca računajuć od dana, kad ovaj zakon u kriepost stupi, započeti.

3. Gradju odjelakah Kolosvár-Gerendskoga i Gyula-Fehérvár-Tövis-Gerend-Maros-Vásárhelyskoga, kao i Tövis-Kiskapus-Segenvárskoga za četiri mjeseca od dana, kojim zakon ovaj u kriepost stupi računajuć — gradju pako ostalih gori navedenih odjelakah pruge iston samo za jednu godinu dana, kojim ovaj zakon u kriepost stupi računajuć — započeti.

4. Ovdje dozvoljene pruge u sliedećih rokovih dogotoviti i prometu predati:

a) Veliko-Varadin-Kolovárski odsjek do konca prosinca godine 1869.

b) Odjelke Gyula-Fehèrvár-Tövis-Gerend-Maros-Vásárhelyski i Tövis-Kiskapus-Segesvárski do 1. pros. 1870.

c) Odjelak Kiskapus-Sibinjski do 1. studenoga 1871.;

d) Odjelke Kolosvár-Gerendski i Segesvár.Brassovski do 1. listopada godine 1872.

U ostalom slobodno je dozvoljenikom da, ako budu gdjekoji odjelci od ovdje označenih prugah prije dogotovljeni, ove, uz dozvolu koju od vlade izposlovati imadu, i prije postavljenih rokovah, po redu s dola u §. 8. napomenutom, prometu predati i da nanj odpadajuću zajamčenu svotu zahtievati mogu.

§. 4.

Ustanove §§. 7., 8., 9., 10., 11. i 11. zakonskoga članka VIII. 1868. odredjujuće ob izvlastbi zemljišta na odjelku Veliko-Varadinsko-Osiečkom, željeznice Alföld-Riečke, protežu se i na željeznice, predmet ovoga zakona sačinjavajuće.

§. 5.

Poduzetnici su dužni u cieloj dužini željeznice izvlastbu zemljištnoga prostora samo za jednu kolotečinu na svoje troškove izvesti, u koliko medjutim obzirom na budućnost vlada bude za svrsi shodno sudila izvlastbu zemljištah već sada za željeznicu od dvie kolotečine izvesti, dozvoljenici obvezani su na to uz pravičnu odštetu, koja se na poseb opriedieliti ima.

§. 6.

Čim je na kojoj od opisanih u §. 2. linijah na toliko narasao promet, da jednogodišnji brutto dohodak na svakoj milji 120.000 for. a. vr. u srebru nadvisi, onda će dozvoljenici počam od onoga vremena, kada državno jamstvo kamatah već nebudu zahtievali, biti umah obvezani, na dotičnoj liniji bez svake odštete još drugu kolotečinu posta-

Digitized by Google

viti, usuprot kada u vremenu, dok se državno jamstvo kamatah prima, promet naraste, može ministerij zahtievati, da se ma na kojoj liniji izvede druga kolotečina, samo da će se u tom slučaju potanja putem nagobe sa poduzetnici opredieliti.

§. 7.

Dozvoljenici su dužni za osiguranje dobre i svrsi shodne gradnje i za to, da će gradnju u opredieljenih rokovih dogotoviti, primjernu jamčevinu položiti.

Gradnja na Veliko-Varadinsko-Kolosvárskom odielku po vladnih organih izvedena, a imati će se po potrebi dogotoviti na temelju naknadnih potanjih osnovah, — što se pako ostalih odielakah sada dozvoljene linije tiče, morati će poduzetnici gradjevne potanke osnove na temelju po vladi potvrdjene obće trase izvesti, te će pomenute osnove vlada koja jih pregleda, i u slučaju potrebe promieni, odobriti imati.

§. 8.

Za sveukupne dozvoljene željezničke pruge, računajuć od dana, kada se otvore, pa do trajanja dozvole uz priuzdržanje državne kontrole u ugovoru u tu svrhu propisane, zajamčuje država poprieèno za svako milju godišnjih 46.750 fr. a.v. čistoga dohodka, a povrh toga u ime odplaćivanja uložene glavnice za vrieme trajanja dozvole (90 godinah) i to na temelju osnove amortizacionalne po vladi odobriti se imajuće godišnjih 600 fr. srebra na taj način, da ako godišnji čisti dohodak od svake milje gore zajamčenu svotu i amortizacionalnu kvotu nebi dosego, manjak se po vladi naknaditi mora.

Oživotvorenje jamstva kod s dola navedenoga svakoga pojedinoga odielka kao:

1. Veliko-Varadinsko-Kolosvárskoga.
2. Gyla-Fehérvár-Tövis-Gerend-Maros-Vásárhelyskoga.
3. Tövis-Kiskapus-Segesvárskoga.
4. Kiskapus-Sibinjskoga.
5. Kolosvár-Bozs-Geredskoga i napokon
6. Segesvár-Brassovskoga odielka glede svakoga pojedinoga njih na poseb onim danom započima, kojim se koji odielak javnom prometu predade, sa svim tim uz taj naročiti uvjet, da će se imati po onom redu javnom prometu predati, kojim se imadu polag označenih u §. 3. ovoga dozvolnoga zakona rokovih dogotoviti i tako sa spadajućimi željezničkimi prugami u svezu privesti.

Ujedno se izriče, da na milju zajamčeni godišnji čisti dohodak i odkupni iznosak moći će se kod ovdje dozvolenih prugah za maksimalno protegnuće od najviše 80 ¼ miljne dužine zahtievati.

One svote medjutim, koje će država usljed preuzetoga jamstva dozvoljenikom plaćati, budu se smatrale i rukovale kao predujam na godinu četiri postotka kamatah noseći, i ove će željezničke tražbine, čim čisti dohodak pruge zajamčeni godišnji dohodak nadvisi, do podpune izplate njih i kamatah njihovih natrag plaćati.

§. 9.

Uporabno pravo poduzetnikah glede poduzeća, u koliko se država pridržanim si u dozvoljnici pravom, „da po izminuću 30 godinah željeznicu odkupi“, služiti nebi htiela, proteže se na devetdeset godinah, računajuć od dana, kada se dio pruge Veliko-Varadinsko-Kolosvárske otvori.

§. 10.

Kada dozvola izmine, stupi država bezplatno u posjed i porabu željeznice, koju poduzetnici u dobrom stališu predati moraju; primi u posjed posebno željeznički drum i zemljište, zemljištne i umjetne gradje, gornje i dolnje gradjevine sa svimi njihovimi pripadci zajedno kao: prometnimi sredstvi, kolodvori, nakladišti i skladišti, gradjevinami na mjestih polazka i dolazka, kućami stražarah i poslužiteljah sa svom nutarnjom spravom, pokućtvom, pokretnostmi i nepokretnostmi zajedno.

Medjutim za slučaj, kada dozvola prestane, ili takodjer kada se možebit pruga poslje 30 godinah odkupi i kako se izdani po državi predujmovi skupa sa njihovimi kamati izplate, ostaju dozvoljenici vlastnici kako iz vlastitih njihovoga poduzeća prihodah stvorene pričuvne zaklade i iz stojećih aktivnih tražbinah, tako i podignutih iz vlastite poduzetničke imovine zgradah, kako su koaks-peći, lievaonice, strojevne i druge tvornice, suše docki; na kojih nabavu i podignuće s tom naročitom izjavom ovlašćeni bješe, da ova neće sačinjavati nikakve pripadke željeznice.

§. 11.

Prije nego li bi ministar za javne radnje i komunikacije i ministar financijah za gradjenje ovim zakonom dozvoljene željeznice izdali dozvolnicu, koja se po Nj. Veličanstvu potvrditi i po državnom saboru uzakoniti ima, dužni su dozvoljenici za tri mjeseca računajuć od dana, kojim ovaj zakon u kriepost stupi izkazati, da je izplata trideset postotakah (30%) ciele dioničke glavnice ovoga poduzeća osigurana.

§. 12.

U obziru svakoga drugoga prava i dužnosti, tako glede države, kako i glede poduzetnikah biti će mjerodajni i obvezni zakoni, koji postoje ili koji će se stvoriti, vladne odredbe, kao i uvjeti dozvolnice.

§. 13.

Jedan primjerak dozvolnice sahraniti će se u državnoj pismohrani.

§. 14.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru za javne radnje i komunikacije i ministru financijah.

Digitized by Google

Zakonski članak (XLVI. 1868.)

o prigledu (kontroli) visećih (nefundiranih) dugovah. (Sankcioniran 6. prosinca 1868. Proglašen u obih kućah saborskik 7. prosinca 1868.

§. 1.

Usljed izrečenoga u zak. članku XV. god. 1867. zajedničkoga jamčenja povjerava se rukovanje visećega duga tako od strane zemaljah krune ugarske, kao što i zemaljah zastupanih u carevinskom vieću, zajedničkom ministru financijah, koji će to po jednom posebnom odsjeku svojega ministarstva voditi dati.

§. 2.

Za pregle rukovanja izabiru tako zemlje krune ugarske kao što i zemlje zastupane u carevinskom vieću, i to posebno svaka stranka, prigledno povjerenstvo, sastojeće iz šest članovah i tri namjestna člana.

§. 3.

Članovi ovih povjerenstvah izabiru se za cielo vrieme, dok traje zastupnička vlast dotičnih zakonodavstvah, i u slučaju razpusta državnoga sabora i carevinskoga vieća poslovanje svoje takodjer tako dugo nastavljaju, dok mogu s nova sakupljena zakonodavna tiela nove izbore preduzeti.

§. 4.

U svako prigledno povjerenstvo izabiru se dva člana i jedan namjestni član iz kuće vilikašah, dotično gornje kuće, i četiri člana i dva namjestna člana iz kuće zastupničke, dotično iz doljnje kuće.

§. 5.

Medju to vrieme izstupivši članovi imadu se nadomjestiti prizvanjem namjestnih članovah.

§. 6.

Svako povjerenstvo izabire si iz svoje sredine predsjednika i daje zajednička ustanovljenja glede poslovanja, kao i posljedke prigledbe uvršćuje u svoj vlastiti zapisnik.

§. 7.

Svako povjerenstvo voditi će protuzatvor glede glavne pričuvne zaklade državnih notah.

§. 8.

Članovi prigladnih povjerenstvah izpunjavaju dužnosti svoje bez sistemizirane plaće.

Nu članovi stanujući izvan sjedišta ministarstva vuku putne pristojbe i dnevnice, koje odlučuje dotično zakonodavstvo.

§. 9.

Da se može zaključak stvoriti, potrebno je prisuće od najmanje tri člana u svakom povjerenstvu.

§. 10.

Članovi priglednih povjerenstvah odgovorni su samo vlastitim zakonodavstvom za svoj prestupak.

§. 11.

Potrebite radnje sile podaje na odredbu povjerenstvah zadjednički ministar financijah iz osoblja dotičnih blagajničkih i računovoditeljskih uredah.

§. 12.

Zadaća priglednih povjerenstvah je:

a) Primjernom uporabom priglednih propisah na to paziti, da u promet stavljeni novčani znameni (penzjegyzek), dakle svota državnih novčanih znamenah, i znamenah za promjenu nepresegne ustanovljeni po zakonodavstvih maksimum.
b) Prigledati gotovinu (zalihu) državnih znamenah i takovih za promjenu, djelanje znamenah i uništenje izrabljenih znamenah.
c) Nadzirati, da se u §. 5. zak. članka XV. ustanovljeni odnošaj medju doznačnicami na solarske rude i medju državnimi znameni po smislu zakona tako priuzdrži, da usljed povremenoga umaljenja doznačnicah na solarske rude, rašćenje visećega duga, iz državnih znamenah i novčanih znamenah za promjenu sastojećega, te skupa 312 milijunah činećega stalno nepostane.
d) Izkaze mjesečne vrhu visećega duga obnarodovati.

§. 13.

Zajednički ministar financijah i podčinjeni mu organi dužni su o svakom u zakoniti svoj djelokrug spadajućem poslu priglednim povjerenstvom razjasnjenje dati, knjige i račune svoje za uvidjenje otvorene držati.

§. 14.

Svako povjerenstvo izvješćuje posebno svake godine dotičnomu zakonodavstvu o svom postupanju.

§. 15.

Ako izviešće sadržaje takav predlog, koji zahtieva razpravu zajedničko-zakonodavstvenu; dotično će zakonodavstvo pozvati vladu, da staveći se na temelju §. 5. članka XV. 1867. s odgovornim ministarstvom drugoga zakonodavstva u sporazumak, u ovom predmetu predloži zakonsku osnovu.

§. 16.

Ako bi koje prigledno povjerenstvo proti zajedničkomu ministru financijah u pogledu na rukovanje visećih dugovah tužbu podiglo, koja bi stavljenje pod obtužbu za sobom povući mogla, te bi dotična zakonodavstva odobrila, da se on pod obtužbu stavi: o tom se delegacija obaviešćuju. Delegacije će odstranjenjem svake takove razprave, koja bi se

Digitized by Google

na pitanje, nespadajuće u djelokrug visećih dugovah protezala, odmah providjeti o tom, da se sud sastavi.

§. 17.

Troškove i nagrade, potrebite za pravljenje državnih znamenah i znamenah za promjenu, za nadzor na to spadajući, za uništenje izrabljenih znamenah, za izmjenu stavljenih izvan prometa znamenah i za postupak oko ovih posalah, nose zemlje ugarske krune u razmjerju 30%, a zemlje u carevinskom vieću zastupane 70%.

§. 18.

Kralj. ugarski ministar financijah izručiti će za godinu 1868. u ime ovih troškovah 200.000 for. zajedničkomu ministru finacijah pod teretom, da račun položi.

§. 19.

Troškovi za rukovanje visećih dugovah primiti će se u buduće, na temelju proračunanja priglednih povjerenstvah u troškovnike (proračune) dotičnih zakonodavstvah, i račun će se predati priglednim povjerenstvom o potrošku, koji će ova predložiti dotičnim zakonodavstvom.

§. 20.

Budući da se prigodom promienjanja, koje od vremena do vremena s oblikom državnih znamenah, i znamenah za promjenu biva, redovito neizmjenjuju svi izvan prometa stavljeni znameni, to će dobitak državu tim putem dopadajući u buduće sačinjavati novčanu zakladu, služeću za namirivanje troška za pravljenje i izdavanje novčanih znamenah.

Čim takove zaklade bude, i tako dugo, dok će se u njoj za troškove rukovanja državnih znamenah dovoljna svota naći, namirivati će se iz nje troškovi za rukovanje visećih dugovah.

§. 21.

U prvijem paragrafu spomenuta zaklada za rukovanje stavlja se takodjer pod nadzor priglednih povjerenstvah, te će se o njoj putem priglednih povjerenstvah svake godine obima zakonodavstvima (carevinskomu vieću i državnomu saboru) račun podastrieti.

§. 22.

Ako bi usljed odredbe obijuh zakonodavstvah zajedničko rukovanje visećih dugovah ikada prestalo: porazdieliti će se u §. 20. spomenuta zaklada za rukovanje medju zemlje ugarske krune i medju zemlje u carevinskom vieću zastupane po razmjerju u §. 17. navedenom.

Zakonski članak (XLVII. 1868.)

o zajedničkih mirovinah. (Sankcioniran 6. prosinca 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 7. prosinca 1868.)

§. 1.

Zajedničkimi mirovinami imaju se smatrati glede prošlosti samo mirovine osoblja ministarstva ratnoga i izvanjskih poslovah, zatim središnjega ratnoga računovodstva i onoga odsjeka bivšega redarstvenoga ministarstva, koji odsjek je sada pridieljen zajedničkomu ministarstvu izvanjskih poslovah.

Ove mirovine stavljaju se u zajednički proračun, koji ustanovljuju delegacije.

§. 2.

Izvan sriedišnjih organah u predidućem paragrafu izbrojenih bilo je prije god. 1867. drugih sriedišnjih organah takodjer, kojih se je poslovanje i na Ugarsku razprostiralo.

Ovakovi sriedišnji organi bili su: ministarsko vieće, državno vieće, ministarstva unutarnjnih poslovah pravosudja, redarstva, financijah i trgovine, vrhovna računovodstvena oblast i kancelarije. Budući da ovi sriedišnji organi nisu bili glede Ugarske zakoniti, nemogu niti po pravu mirovine obih obteretiti zemlje krune ugarske. Sa svim tim iz obzirah političkih i iz obzira pravičnosti ovlašćuje se ministarstvo, da se osoblju gore izbrojenih sriedišnjih organah mirovine, za bližnju godinu 1869. na isti način izplate kojim su tečajem ove godine plaćene.

Za buduće pako upućuje se ministarstvo, da priugotovi obširni popis i izkaz ovih mirovinah, tako ove, kao i predlog o tom, kojim načinom da se u buduće ove mirovine namiruju, podastre državnomu saboru,

§. 3.

Mirovine osoblje kabinetske pisarne Njeg. Veličanstva nose u polovici zemlje krune Ugarske, u polovici ostale pokrajine Njeg. Veličanstva, te stavljaju odpadajući na se dio tako ove, kao one u vlastiti proračun.

§. 4.

U buduće biti će samo mirovine osoblja zajedničkih ministarstvah izvanjskih poslovah, ratnoga, i financijah i odgovorne zajedničke vrhovne računarstvene oblasti, koju će ova ministarstva uza se nezavisno postavit i, zajedničke.

Ove mirovine stavljati će se toga radi u zajednički proračun, što će ga ustanovljivati delegacije.

Zakonski članak (XLIX. 1868.)

o načinu upotrebljenja zajma, podignuta u svrhu gradjenja željeznicah i kanalah. (Sankcioniran 8. prosinca 1868. Proglašen u kući zastupnikah 8. prosinca a u kući velikašah 9. prosinca 1868.)

U smislu §. 6. zakonskoga članka XIII. od godine 1867. naredjuje se:

§. 1.

Iz zajma podignuta u svrhu gradjenja željeznicah i kanalah ima se:

a) Sagraditi željeznica hrvatsko-miskolczka i žakanjsko-zagrebačka.

Digitized by Google

b) Postaviti u stanje odgovarajuće zahtievom prometa željeznička pruga peštansko-hatvansko-šalgotarjanska kupljena na račun državnoga blaga.

c) Nastaviti započeta radnja na karlovačko - riečkom odielu alföldsko-riečke željeznice.

d) Nastaviti sjeverno-ugarska željeznička pruga od Šalgotarjána prema Lošonczu i Beszterezebányi, u svrhu spojenja sa Košičko-Boguminskom željeznom prugom.

e) Dogotoviti pobočna pruga sjeverne željeznice, vodeća od Hatvana preko Jaszberenya do Szolnoka.

f) Sagradita željeznica, koja se ima u svrhu unapredjenja rudarske obrtnosti od Miskolca prama Putnoku voditi do one točke, od koje se dalje protežu pojedine doline rudarske okolice, zanimajuće se sa obradjivanjem željeza.

§. 2.

Ministarstvo ovlašćuje se u ostalom, da za slučaj, ako bi koja od rudarskih okolicah, bavećih se sa obradjivanjem željeza — pošav od točke naznačene pod slovom f) §. 1. ovoga zakona — u vlastitom interesu želila skopčati se sa dotičnom prugom, i ako se je već i sama pobrinula za nabavu i osiguranje dvie trećine potrebite u tu svrhu glavnice, može za unapredjenje rudarske obrtnosti dotičnomu poduzeću pružati podporu, sastojeću u jednoj trećini gradjevnih troškovah, koja ipak nesmije nadmašiti 100.000 forintah po milji, nu uz obvezu, da jedan razmjerni dio čistoga dohodka željeznice pripadne eraru.

Pod istimi uvjeti pružiti će se pomoć i dioičarom, preuzevšim bez garancije kamatah gradjenje parovozne željeznice nyiregyhàzko-unghvarske, do jedne trećine gradjevnih troškovah, odobrenih po ministarstvu.

§. 3.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah i ministru za javne radnje i komunikacije.

Zakonski članak (L. 1868.)

o državnom proračunu za god. 1869. (Sancioniran 8. prosinca 1868. Proglašen u kući zastupnikah 8. prosinca 1868., u kući velikašah 9. prosinca 1868.)

§. 1.

Za godinu 1869. počam od 1. siečnja do 31. prosinca iste godine, troškovi zemaljah krune ugarske ustanovljuju i dozvoljuju se, i to redoviti sa *sto petdeset i jednim milijunom, osam sto šestdeset i sedam hiljadah i devetdeset i devet forintih*: izvanredni pako sa *trideset i tri milijuna, šest sto četrdeset i jednom hiljadom i dvie sto šest forintih austr. vr.*

§. 2.

Svote ove razdieljuju se na sliedeća poglavlja i naslove:

A. Redoviti troškovi.

I. Poglavlje.

Troškovi za uzderžavanje kraljevskoga dvora	3,250.000 for.

II. Poglavlje.

Kabinetska pisarna Nj. Veličanstva i mirovine iste pisarne	60.500 for.

III. Poglavlje.

Prinosak za državni dug, poprimljeni zak. člankom XV. 1867.:	
a) Godišnji prinosak . . .	30,954.500 „
b) Prinosak za amortizovanje . .	1,172.500 „
	32,126.900 „

IV. Poglavlje.

Za kamate i amortizaciju zemljo-razteretnoga duga	15,589.000 „

V. Poglavlje.

Svota odpadajuća na zemlje krune ugarske od zajedničkih izdatakah ustanovljenih za godinu 1869. . . .	22,554.599 „

VI. Poglavlje.

Troškovi saborski	500.000 „

VII. Poglavlje.

Za predsjedničtvo ministarstva . .	117.100 „

VIII. Poglavlje.

Troškovi ministarstva na previšnjem dvoru	78.000 „

IX. Poglavlje.

Ministarstvo unutarnjih poslovah:

1. Naslov.

Centralna uprava:

Ministarstvo i računovodstvo . .	307.800 „
Guberniji u Koloszváru . . .	112.400 „
Zemljo-razteretno ravnateljstvo i računovodstvo u Koloszváru . . .	32.000 „
	452.200 „

2. Naslov.

Troškovi županijah, okružjah, kotarah i stolicah	6,909.400 „

3. Naslov.

Za troškove sudovah kralj. gradovah i gradovah providjenih uredovno uredjenim poglavarstvom . . .	693.000 „

4. Naslov.

Obćeniti troškovi javne uprave . .	1,087.200 „

X. Poglavlje.

Ministarstvo financijah.

1. Naslov.

Centralna uprava:

Ministarstvo	400.000 „
Računarstvo	309.800 „
	709.800 „

Digitized by Google

2. Naslov.

Uprava zem. financijalna:

Financijalna ravnateljstva, financijalna i porezna nadzorničtva i privremeni kataster	1,252.200 for.
Središtna državnai zem. glavna blagajna	72.000 „
Porezni uredi	1,091.700 „
Financijalna straža	1,354.400 „
Financijalna odvjetničtva	98.200 „
	3,868.500 „

3. Naslov.

Rudarsko-šumarska akademija u Šelmecbanyi	60.600 „

Troškovi pobiranja, rukovanja i razvitka državnih prihodah i to:

4. Naslov.

Kod izravnih porezah	243.000 „
Kod potrošarinah	137.200 „
	380.200 „

5. Naslov.

Troškovi dohodarstva od soli	2,703.400 „

6. Naslov.

Troškovi dohodarstva od duhana	13,553.700 for.

7. Naslov.

Troškovi dohodarstva od lutrije	1,738.100 „

8. Naslov.

Pristojbeni troškovi:

Biljeg	81.200 „
Takse i sudbene pristojbe	32.000 „
Cestarina i mostovina	3.700 „
Puncovanje	10.100 „
	127.000 „

9. Naslov.

Državna imovina:

Ravnateljstva i odvjetničtva državnih dobarah	182.700 „
Državna dobra	1,645.700 „
Državne zgrade	30.600 „
Državne šume	1,693.600 „
Državna štamparija	24.500 „
Ošastnosti	28.000 „
Rudarstvo i kovanje novca	22,723.300 „
	26,328.400 „

10. Naslov.

Razni troškovi	46.500 „

XI. Poglavlje.

Ministarstvo za javne radnje i komunikacije.

1. Naslov.

Središnja uprave	262.700 „

2. Naslov.

Državno-gradjevni uredi	252.900 for.

3. Naslov.

Gradjenje cestah:

Rukovanje	109.600 „
Uzdržavanje	1,980.600 „
	2,089.600 „

4. Naslov.

Vodogradnje:

Rukovanje	31.400 „
Uzdržavanje	137.000 „
	168.400 „

XII. Poglavlje.

Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu.

1. Naslov.

Središtna uprava	133.000 „
Statistički, trgovački, obrtnički i carinski troškovi	37.500 „
	170.500 „

2. Naslov.

Za promicanje raznih granah gospodarstva	50.000 „

3. Naslov.

Na gospodarske učevne zavode:

Za gospodarsku učionu u Keszthelu	21.100 „
„ debrecinsku	25.400 „
„ ugarsko-starogradsku	22.600 „
„ hradeksku poljodjelsku učionu	5.500 „
	74.600 „

4. Naslov.

Ergele, pastuharske depotije i gospodarstvo	680.400 „

5. Naslov.

Potrebštine kontumacskih zavodah	43.700 „

6. Naslov.

Utaloženje istočne marvinske kuge	70.000 „

7. Naslov.

Pripomoć za peštanski živinarski zavod	8.700 „

8. Naslov.

Rudarska satničtva	54.100 „

9. Naslov.

Geografički zavod	24.000 „

10. Naslov.

Pošta	3,355.500 „

11. Naslov.

Brzojavi	778.700 „

Digitized by Google

XIII. Poglavlje.

Ministarstvo za bogoštovje i nastavu.

1. Naslov.

Središtna uprava	239.000	for.

2. Naslov.

Za crkvene svrhe	290.000	„

3. Naslov.

Školska okružna nadzorničtva	27.400	„

4. Naslov.

Za uzdržavanje i podporu učevnih zavodah	265.700	„

5. Naslov.

Stipendija i drugi naukovni troškovi	60.300	„

6. Naslov.

Pučka nastava	396.000	„

7. Naslov.

Pomaganje znanstvenih zavodah i unapredjenje znanstvenih svrhah	68.000	„

XIV. Poglavlje.

Ministarstvo pravosudja.

1. Naslov.

Središtna uprava	190.300	„

2. Naslov.

Zemaljsko pravosudje:

Stol sedmorice	291.800	„
Kraljevske sudbene stolice	408.300	„
Višji mjenbeni sudovi	61.700	„
Sibinjski vrhovni sud	28.800	„
Državno odvietničtvo	30.900	„
Distriktualne tabule	82.300	„
Mjenbeni sudovi I. molbe	157.300	„
Okružni rudarski sudovi	24.500	„
Štamparski sudovi	18.100	„
Višji financijalni sudovi i financijalni sudovi I. molbe	70.400	„
Županijski sudovi u Erdelju	534.900	„
Sudovi gradski u Erdelju	68.100	„
Urbarski sudovi prve molbe u Erdelju	70.400	„
Novo ustrojenje višjih sudovah	67.000	„
Priplata za pravosudje	50.000	„
	1,935.700	„

3. Naslov.

Zemaljske kaznione	644.900	„
Vodjenje gruntovnice	195.400	„

XV. Poglavlje.

Ministarstvo za zemaljsku obranu	2,000.000	„

XVI. Poglavlje.

Potrebština unutarnje uprave kralj. Hrvatske i slavonije	2,200.000	„

XVII. poglavlje.

Mirovine:

1. Naslov.

Predsjedničtvo ministarstva	300	for.

2. Naslov.

Ministarstvo unutarjih poslovah	767.000	„

3. Naslov.

Financijalna uprava	1,035.800	„

4. Naslov.

Ministarstvo za komunikaciju	75.000	„

5. Naslov.

Ministarstvo trgovine	57.900	„

6. Naslov.

Ministarstvo bogoštovja i nastave	21.000	„

7. Naslov.

Ministarstvo pravosudja	371.000	„

8. Naslov.

Ministarstvo za zemaljsku obranu	9.500	„
	2,337.500	„
Ukupnost redovitih troškovah	151,867.099	„

B. Izvanredni troškovi.

I. Poglavlje.

Svota odpadajuća na zemlje krune ugarske od zajedničkih izvanrednih, izdatakah ustanovljenih za godinu 1869.	1,843.206	„

II. Poglavlje.

Ministarstvo unutarnjih poslovah	600.000	„

III. Poglavlje.

Ministarstvo financijah:

1. Naslov.

Za gradjenje mostovah kod Tokaya, Tiszanjlaka i Valemarea	100.000	„

2. Naslov.

Za podignuće valjaonice u Diošgyöru	500.000	„

3. Naslov.

Predradnje za izkapanje kamenoga ugljevlja u ugljeniku u Zsiovilgyskom	50.000	„

4. Naslov.

Za popravu i uzdržavanje tvrdjave Vojdahunyadske za ovu godinu	50.000	„

5. Naslov.

Za podignuće i uredjenje državne štamparnice u Budimu	50.000	„

Digitized by Google

6. Naslov.

Za gradjenje Miskolczke krčme spadajuće na diošgyörsko krunsko vlastelinstvo .	25.000 for.

7. Naslov.

Kataster	410.000 „

8. Naslov.

Provizozorji zemljarine . . .	15.000 „

IV. Poglavlje.

Ministarstvo za javne radnje i komunikaciju:

Cesto i vodogradnja	600.000 „

V. Poglavlje.

Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu:

1. Naslov.

Brzojavstvo	100.000 „

2. Naslov.

Ekspedicija iztočno-azijatska . .	59.000 „

VI. Poglavlje.

Ministarstvo pravosudja:

Za poslove kodifikacionalne . . .	10.000 „

VII. Poglavlje.

Ministarstvo za zemaljsku obranu:

Za opremu domobranstva . . .	7,000.000 „

VIII. Poglavlje.

Za željeznice votirane zakonskim člankom XLIX. od godine 1868. . .	22,229.000 „
Svota izvanrednih troškovah	33,641.206 „

§. 3.

Za pokriće troškovah votiranih u prediducem §-u doznačuju se prihodi kraljevine Ugarske, za pokriće pako zajedničkih troškovah tičućih se svih zemaljah krune Ugarske, kao i za potrebštine unutarnje uprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije, odredjuju se takodjer prihodi kraljevinah Hrvatske i Slavonije i to, za redovite troškove redoviti prihodi, a za izvanredne troškove izvanredni prihodi kao što sliedi :

A. Redovito pokriće.

I. Ministarstvo unutarnjih poslovah:

Razni dohodci	23.000 „

II. Ministarstvo financijah:

Izravni porez:

1. Zemljarina	34,262.000 „
2. Kućarina	5,792.000 „
3. Osobna tečevinarina . . .	7,415.000 „
4. Dohodarina	6,435.000 „
5. Ostatci kraljevskih pristojbah (Királybér)	17.000 „
	53,921.000 „

Potrošarine:

6. Porez na žganice	5,749.200 for.
7. „ „ vino	1,834.200 „
8. „ „ pivo	1,133.700 „
9. „ „ meso	1,575.900 „
10. „ „ šećer	1,000.000 „
	11,293.000 „

Dohodci:

11. Dohodak od soli	11,411.800 „
12. „ „ duhana . . .	22,571.000 „
13. „ „ lutrije	2,740.000 „
	36,722.800 „

Pristojbe:

14. Biljeg	3,962.000 „
15. Takse i pravne pristojbe . .	6,512.000 „
16. Cestarina i mostovina . . .	204.700 „
17. Puncovanje	23.500 „
	10,702.200 „

Državna imovina:

18. Državna dobra	3,958.500 „
19. Državne zgrade	50.800 „
20. „ šume	2,307.600 „
21. Državna štamparnica . . .	15 300 „
22. Ošastnosti	71.500 „
23. Rudarstvo i kovanje novca . .	23,877.900 „
24. Gibiva državna imovina . . .	115.000 „
	30,396.600 „
25. Raznovrstni prihodi . . .	334.500 „

III. Ministarstvo za poljodjelstvo obrt i javnu nastavu:

1. Dohodci poštanski	3,355.500 „
2. Brzojav	702.000 „
3. Rudarske pristojbe . . .	32.000 „

IV. Ministarstvo za bogoštovlje i javnu nastavu:

1. Od prinosakah, zakladah i gradovah	45.900 „
2. Povratci	11.100 „
Ukupnost redovitih prihodah	147,539.600 „

B. Izvanredno pokriće.

I. Svota gotovinah i tražbinah zajedničke financijalne blagajne odpadajuća na zemlje krune ugarske . . .	1,833.206 „
II. Prodaja državnih dobarah . .	152.800 „
III. Ostatci od zakupah . . .	566.500 „
IV. Dobit od kovanja novacah . .	450.000 „
V. Od zajma podignuta za gradjenje željeznicah na temelju zak. članka XIII. od god. 1867.	22,229.000 „
Ukupnost izvanrednoga pokrića	25,241.206 „

Digitized by Google

§. 4.

Pošto se medju redovitimi troškovi votiranimi u §. 2. i medju redovitimi dohodci naznačenimi u §. 3. pokazuje razlika od 4,327.499 for., to se za izravnanje toga manjka doznačuju 2,418.900 for., unišavših od prednostih obveznicah, koje je sjeverna željeznica izručila državi; zatim 1,908.599 for. iz svote, koja će se na račun ostatakah na izravnom porezu i potrošarini do konca godine 1867. utjerati tečajem god. 1869.

§. 5.

Čim su za pokriće izvanrednih potrebštinah (§. 2. B.) poglavlja I. i VIII. naznačene u poglavljih I. i V. izvanrednoga pokrića primjerne svote kao na poseb zanj ustanovljeni izvori; sravnivši ostala poglavlja izvanrednih izdatakah (§. 2. B. II., VII.) i pokriće ovih (§. 3. B. II., IV.) pokazuje se manjak od 8,400.000 for.

Radi pokrića ovoga manjka ovlašćuje se ministar financijah, da na temelju tražbinah države, iz zaostatakah na taksah, biljezih i pristojbah nastavših i s veće strane predbilježkom osiguranih do višine pokrit se imajuće svote prema potrebоći od vremena do vremena izdavati može kamatonosne uputnice državne blagajne, koje će se izmjenivati u onom razmjerju, u kojem će se spomenute osigurane tražbine u državnu blagajnu uplaćivati.

§. 6.

Da se prihodi države, navedeni u §. 3. uzmognu tekućimi učiniti, to se izravni porezi, potrošarina, dohodci, takse, biljezi; pristojbe, kao i cestarine i mostovine, prihodi državnih dobarah, te ini redoviti prihodi države ustanovljeni zak. članci II., XI., XIV., XV., XVII., XVIII., XIX., XX., XXII., XXIII., XXIV., XXV., XXVI., XXXIV. i XXXV. od godine 1868. votiraju i odobravaju ovime i za god. 1869.

§. 7.

Prihodi prediducim §-om odobreni, kao i ostali dohodci naznačeni u §-u 3. mogu se potriebiti jedino na pokriće troškovah votiranih nazočnim zakonom; prenašanju neima mjesta ni medju poglavlji ni medju naslovi ovih troškovah.

§. 8.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (LI. 1868.)

o izplati duga tisanskoga željezničkoga družtva. (Sankcioniran 8. prosinca 1868. Proglašen u kući zastupnikah 8. prosinca 1868., u kući velikašah 9. prosinca 1868.)

§. 1.

Za izplaćenje predujma na stran družtva tisijske željeznice od godine 1861. do 1867. u ime jamstva kamatah datoga sa 4,566.978 for. kao i za izplaćivanje 4% kamatah na ovaj predujam do 1. studenoga o. g. sa 742.202 fr. odpadajućih, i tako svega skupa dug ovoga družtva 5,309.180 fr. činećih, prima se ponuda od strane spomenutoga družtva ministru financijah učinjena, da će družtvo 26.545 komadah na 200 fr. glasećih družtvenih dionicah u nominalnoj vriednosti predati državnoj blagajni; a preostala razlika, da se gotovim novcem izjednačiti ima.

§. 2.

U ugovoru, koji se o tom sklopiti ima, mora se osigurati državna blagajna o tom, da ona sve dotle, dokad bude u posjedu ovih dionicah, učešću svom primjerno mora u ravnateljstvu spomenutoga željezničkoga družtva dostojno zastupana biti.

§. 3.

Ovim novijim izdanjem dionicah povisuje se sa 276.077 f. 35 kr. u tekućoj vriednosti jamstvena svota na stran družtva odpadajuća.

§. 4.

One ustanove, koje se protežu na Veliko-Varadinski dio Alföld-Riečke željeznice, isto tako one, koje glase o načinu, kako će se natrag platiti u ugarskih sjeverno-iztočnih željezničkih dozvolnicah iz jamstva kamatah proiztičući predujmovi, protežu se takodjer na tisijsko-željezničko družtvo. I prema tomu obvezano je družtvo polovicu pokazujućega se preostatka čistoga dohodka obraćati na obaljenje državnoga predujma, koji će se na temelju jamstva kamatah u buduće od slučaja do slučaja podavati, drugu pako polovicu može dioničarom dati na razdielbu.

§. 5.

Povjerava se ministru financijah, da podnese za zasjedanja najbližjega državnoga sabora predlog zakona o pričuvnoj zakladi za namirivanje izplatah, koje iz jamstva kamatah nastati mogu.

§. 6.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Zakonski članak (LII. 1868.)

o pobiranju troškovah za osušenje lonjskoga polja potrebitih, kao i o protegnuću pogodovanja, sadržana u §. 7. zak. članka XXV. 1868. na zemljište istoga polja. (Sankcioniran 8. prosinca 1868. Proglašen u kući zastupnikah 8. prosinca, a u kući velikašah 9. prosinca 1868.)

§. 1.

Troškovi, potrebiti za osušenje lonjskoga polja i za sačuvanje istoga od poplave, pobirati će se polag razporezovnoga — po dotičnih interesentih poprimljenoga ključa u smislu XXI. zak. članka od god. 1868. na način javnih porezah.

Digitized by Google

§. 2.

Pogodovanje, sadržano u §. 7. zak. članka XXV. od godine 1868., razprostranjuje se i na ta zemljišta.

§. 3.

Provedba toga zakoga povjerava se ministru fiinancijah.

Zakonski članak (LV. 1868.)

ob izvlastbi. (Sancioniran 9. prosinca 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 9. prosinca 1868.)

Poglavlje I.

Občenite ustanove.

§. 1.

Izvlastbi imade u obziru javnoga dobra mjesta glede onih zemljištah, koja su potrebita za željeznice (parom ili konji tjerane), za gradjenje obćih putevah, za reguliranje riekah, vodah i močvarah, za prepriečenje letećega pieska, za gradjenje mostovah i lukah, za postavljenje brzojavah, ili kada tovarišta i skladišta (dock) na obali kakovoj prirediti, ili utvrdjenja za ratne svrhe priudesiti treba.

§. 2.

Predradnje, za oživotvorenje pomenutih u 1. §-u poduzećah potrebite, mogu se samo na temelju zadobljene od kralj. ugarskoga ministarstva za javne radnje i komunikacije dozvole poduzimati.

§. 3.

Izvlastbi samo onda imade mjesta, ako je već dozvoljeno poduzeće, ka kojega izvedenju bi ona potrebita bila.

Dozvolu za takova poduzeća, koja se od obćine, varoši ili županije izvesti namjeravaju, uz saslušanje dotične obćine, varoši ili županije podjeljuje dotični ministar, a za državna ili takova poduzeća, koja obsižu teritorij od više nego li jedne oblasti, podjeljuje ih sabor.

Nu ako bi se koje poduzeće protezalo na zemljišta od više nego li jedne oblasti, a ove bi glede istoga poduzeća porazumne bile, tada na suglasnu njihovu molbu može upitnu dozvolu podieliti i sam ministar za javne radnje i komunikacije.

Za državne puteve i konjske željeznice daje dozvolu ministar za javne radnje i komunikacije.

Dozvolu za izvlastbu, potrebitu za bojna utvrdjenja, podieljuje takodjer ministar za javne radnje i komunikacije, nu treba da je prije toga sa dotičnimi organi ustanovio sve, što u tu svrhu treba.

§. 4.

Predmetom izvlastbe može samo nepokretnina biti.

§. 5.

Izvlastbom se redovito dobiva pravo vlastničtva one nepokretnine, koja je izvlastbi podležala. Nu u slučajevih, ovim zakonom naznačenih, može se takodjer pravo povremene porabe na kakovu nepokretninu na opredieljeno ili neopredieljeno vrieme zadobiti, t. j. izvlastbom pribaviti.

§. 6.

Sa dobrom, konačno ili povremeno izvlašćenim neidu proporcionalna ili ina prava i služnosti, koja iz naravi posjeda (dobra) neobhodnom potrebom neproiziču.

§. 7.

Izvlastbu nemože prepriečiti niti kakvoća nepokretnine izvlastiti se imajuće, niti kakvoća vlastnika ili posjednika.

§. 8.

Izvlastbu prava vlastničtva neprieče sgrade, vodne ili umjetne gradjevine, na nepokretnini se nalazeće, a isto tako niti investicije, koje su na istu učinjene.

Nasuprot se izvlastba porabe samo glede zemljišta dozvoljava, pa se takova niti na zgrade, niti na obrtno-umjetnička djela neproteže.

§. 9.

Dozvola, podieljena kakovomu poduzeću, daje izvlastbeno pravo ne samo na zemljište, koje je na oživotvorenje poduzeća neobhodno nuždno, već i na tvari k tomu potrebite, imenito na prostorije i k ovim vodeće puteve, služeće za dovozbu i odvažanje kamena, šljunka, pieska, zemlje, criepa.

Poglavlje II.

O predradnjah.

§. 10.

Na temelju dobivene dozvole za predradnju, dužan je svaki badava trpiti, da mu se na njegovom posjedu preduzmu k ustanovljivanju pravca pruge potrebita mjernička i vještačka iztraživanja, mjerenja klizinah i izpitavanja nalazećega se ondje materijala.

§. 11.

Poduzetnici, želeći takove predradnje poduzimati, dužni su se toga radi prijaviti kod dotične oblasti (županije, grada, kotara, stolice), a ove oblasti treba, da odmah odredbe učine o svemu, što bi postojeće morda zaprieke odstraniti, te potrebitu i brzu pomoć pružati podobno bilo.

Nadležnim organom dotičnih oblastih biti će dužnost i to, da će vrhu svih kvarovah, koji bi prigodom predradnjah nastati mogli, kratkim putem postupati, te odšteće-niku odmah podpunu odštetu pribaviti imati.

Ako bi pako tko i iza dobivene u podpunom iznosu izplate dosudjene mu odštete, izvedenju predradnjah zaprieke pravio, imati će sudac nastalu morda opornost, po-

Digitized by Google

moćju organah javne sigurnosti obližje oblasti odmah brachijalnom silom ukloniti.

Poglavlje III.

O pravilih, po kojih osnovu izvlastbe pripraviti treba.

§. 12.

Izvlastba se samo glede onoga zemljišta i onih k tomu spadajućih dielovah može odrediti, koji su za izvedenje poduzeća neobhodno potrebiti, te se toga radi niti u osnovu izvlastbe veće zemljište uzeti smije, nego li je za svrhe izvlastbe neobhodno nuždno.

§. 13.

Poduzećem, koje se s obzirom na javno dobro izvesti imade, niti se posjedovnom uživanju susjednih posjedovnikah priečiti, niti se takovo više nego li treba, otegotiti smije. Toga radi treba u osnovi izvlastbe jasno iztaknuti puteve i mostove, za prelaz i progon potrebite, a tako isto i jarke, kanale i splavnice za vodenje vode potrebite. Ako bi dotični posjednici takovoga šta suvišnim ili nedostatnim smatrali, mogu zahtievati, da im se obrazloženi njihovi zahtjevi izpune.

§. 14.

Izvlastba posjedovnih dielovah tako se izvesti imade, da preostali vlastniku dio njegovoga posjeda rabljiv ostane, ili da koristonosnim postane u onoj mjeri, u kojoj je i prije izvlastbe bio.

§. 15.

Ako tri četvrtine kakove nepokretnine podpadaju izvlastbi, vlastan je vlastnik zahtievati, da se i preostala četvrtina izvlasti, te u tu svrhu primi u izvlastbenu osnovu, izuzamši onakove česti, glede kojih komasacija jošte izvedena nije, osim ako bi se dokazalo da se ona niti izvela nebude, ili da je izvlastiti se imajuće zemljište takove naravi, da se komasacija nanj niti protegnula nebude (n. pr. posjed kućištni, vinogradi itd.).

§. 16.

Zgrade, vodovne gradnje ili ine na izvlastiti se imajućemu zemljištu ležeće pokretne pripadnine nemogu dielomice, nego vazda u njihovoj cielosti predmetom izvlastbe biti.

§. 17.

Vlastnik može zahtievati, da mu se cieli njegov posjed izvlasti i prema tomu u izvlastbenu osnovu primi:

a) Ako se zgrada toga radi, što njezino dvorište, bašća ili intravilan stranom ili podpuno izvlastbi podpada, usljed njihove izvlastbe primjerno prijašnjoj njezinoj svrhi ili opredieljenju više upotriebiti nemože.

b) Ako bi jedna od zgradah, spadajućih na kakovi gospodarstveni, tvorničarski ili obrtnički posao, ili pako kućište k istim spadajuće, podpali izvlastbi, a kroz to bi posao nemogućim postao.

c) Ako bi jedan dio kućišta izvlastbi podpao, a preostali dio nebi se prema prijašnjoj njegovoj svrhi rabiti mogao.

d) Ako bi se kućište usljed izvlastbe kakovom služnosti obteretit imalo.

e) Napokon, ako bi se vlastnik kakovoga prava, koje je sa kućištem skopčano bilo ili izvršivanja svojega posla budi sasvime lišio, budi pako daljnje uživanje samo znamenitimi troškovi nastaviti mogao.

U svih ovih slučajevih tražbeno pravo vlastnikovo prestaje, ako bi onaj, koji izvlastbu preuzima, upitno kućište s drugim, s njim u savezu stojećim posjedom, tako popuniti nastojao, da će takov i iza izvlastbe, pojedinoga njegovoga diela prijašnjoj svrhi nedvojbeno odgovarati moći.

§. 18.

Kako zgrade, koje će se obzirom na javno dobro podignuti na površini izvlastiti se imajućega zemljišta, tako i nasuprot interesi posebnikah iziskuju, da se shodne naredbe učine za prepriečenje i osiguranje požara, koji bi se poroditi mogao kod gradnjah i prometnih obćilah, štono će na izvlastbenom zemljištu nastati.

S toga se izvlastbena osnova u pogledu svih onih poduzetnikah, koji kod dotičnoga svojega posla oganj i vatrenu silu upotriebljivaju, imade tako sastaviti, da

a) Potez poduzeća i gradjevnih prostorijah od zgradah, sigurnim protiva vatri materijalom pokrivenih barem na 6 hvatih.

b) Od zgradah, šindalami ili daskami pokrivenih, bar na 15 hvatih.

c) Od zgradah, trstikom ili slamom pokrivenih, bar na 40 hvatih.

d) Od od guvnah i takovih zgradah, koje za pripravu ili čuvanje lasno upaljivih stvarih služe, bar na 50 hvatih udaljenim se naznači.

Ove ustanove oko poduzeća imadu, čim ono priredjeno bude, mjerodavnimi biti i kod svih privatnih gradjevinah.

§. 19.

Ako bi prigodom sastavljenja poduzetničke kakove osnove takove zemljištne potežkoće nastale, poradi kojih gore pomenute daljine ili nikako ili pako samo težkimi žrtvami obdržavati bi moguće bilo, dužan je onaj, koji izvlastbu traži, zgrade unutar pomenute daljine ležeće, polag navedenih načelah u izvlastbenu osnovu primiti, odnosno očitovati, da će nesigurne protiva požaru krovove, ako se to bez štete za zgradu učiniti može, providiti sigurnim proti požaru pokrivalom.

U potonjem medjutim slučaju imade onaj, koji izvlastbu traži, teret preinake samo jedanput nositi, dočim teret

Digitized by Google

uzdržavanja i potrebitih s vremenom popravakah ili obnovah vlastnik nositi mora.

§. 20.

Ako naznačena u §. 19. preinaka nebi moguća bila, imati će se takove zgrade i gradjevine takodjer uzeti u izvlastbenu osnovu.

§. 21.

Na temelju predradnjah u II. poglavlju navedenih, imade se u smislu načelah, u ovom poglavlju ustanovljenih, za svaki zemljištni prediel (hatar) posebni zemljištni nacrt i izvlastbeno popisivanje priugotoviti, te ovo sve skupa uzeto čini izvlastbenu osnovu.

Ustanovljenje ovakove osnove imade se, na koliko sporazumljenje medju strankami nije za rukom pošlo, izvesti polag postupka u §§. 52.—30. naznačena.

§. 22.

Nacrt osnove imade sadržavati topografični broj svih posjedovnih parcelah, ležećih uzduž izvlastiti se imajuće linije, te se mora ondje, gdje gruntovničke knjige obstoje, podpunoma sudarati sa dotičnim dielom zemljištnoga obrazca, koji se kod gruntovne oblasti nalazi.

Na ovakovom osnovnom nacrtu treba liniju izvlastiti se imajuću posebnom bojom, a nalazeće se na pojedinih sastavnih dielovih zgrade slovi, služnosti pako križnimi znamenji naznačiti. Nacrt osnove može se po volji i na više komadah razdieliti, nu svaki komad mora po jednom te istom mjerilu (scala) priugotovljen biti, te se ovo mjerilo na svakom pojedinom komadu na poseb naznačiti ima.

Popis izvlastbe treba da bude u podpunom suglasju sa osnovnim nacrtom. Rubrike su mu sliedeće:

1. Broj tekući.
2. Ime vlastnika.
3. Broj topografički i ondje, gdje neimade gruntovnih knjigah, broj strane gruntovničkoga zapisnika one posjedovne čestice, iz koje biva izvlastba.
4. Kalkatura t. j. rudina kojoj zemljište pripada i vrst gojitbe, ka kojoj ono spada.
5. Zemljištni obseg sviuh posjedovnih česticah, u koliko bi on u gruntovničkih ili zemljarinskih knjigah naznačen bio.
6. Dužina i širina svih izvlastiti se imajućih česticah, a tako i cieloga zemljištnoga obsega u hvatovih.
7. Popis svih ostalih izvlastiti se imajućih predmetah.
8. Ciena izvlastbe i to u pojedinih i ukupnih svotah za zemljišni obseg i ine predmete, izvlastiti se imajuće.
9. Opazke.

§. 23.

Na krajn popisa imadu se prava za poduzeće nabaviti se imajuća (kao n. pr. pravo na providbu, na nošenje šljunka itd.) nadalje služnosti, a tako isto i pomenuti u §. 13. prelazni putevi, splavnice, mostovi itd. zabilježiti i to, ako bi prava ili služnosti sa kakovom zgradom ili inom sastojnom česticom pravno ili naravno skopčane bile, brojevnim pozivom na dotične čestice ili zgrade.

§. 24.

Kod sastavljanja izvlastbenoga popisa moraju ondje, gdje ih imade, gruntovničke oblasti sudjelovati, te je poduzetnik vlastan prije nego-li bi se popis sastavljati počeo, molbenicom, koja topografične brojeve posjedovnih česticah, spadajućih u liniju, izvlastiti se imajuću, sadržavati mora, zahtievati zabilježenje zapisničkih brojevah u pojedinih gruntovničkih knjigah (grunt. red. §. 161.), a to u svrhu, da izvlastba obzirom na osobe, koje bi kasnije prava stekle, shodno do obćega znanja dodje.

Poglavlje IV.

O postupku kod ustanovljivanja izvlastbene osnove.

§. 25.

Prigotovljeni nacrt osnove skupa sa popisom, imade se u dva primjerka ministarstvu komunikacijah podnieti, koje će jedan primjerak dotičnoj oblasti priposlati, pa ujedno ročište opredieliti za razpravu ob ustanovljivanju izvlastbene osnove.

Razpravu tu vodi povjerenstvo, kojega članovi jesu: jedan od ministarstva komunikacijah izaslani urednik kao predsjednik, zatim dva častnika od dotične oblasti odaslana; te će za slučaj, da ministarstvo komunikacijah izaslanje ministerijalnoga urednika nebi potrebnim držalo, kako ustanovljenje ročišta, tako i imenovanje predsjednika povjerenstvenoga pripasti dotičnoj oblasti. Na djelokrug povjerenstva spada: odlučivati o svih zahtjevih i opazkah, što bi ih morda učinile stranke na temelju III. poglavlja ovoga zakona. Prosto je, kako ministarstvu komunikacijah, tako poduzetniku, i svim strankam, kojih se stvar tiče, da se po volji svojoj pred ovim povjerenstvom po pravnicih ili inih vještacih zastupati dati mogu.

Odnosna oblast imade o ustanovljenom za razpravu roku, i to bar osam danah prije obaviestiti toli poduzetnika, koli i poglavarstvo obćinsko, priobćiv poslednjemu nacrt osnove izvlastbene skupa sa popisom i opomenuv ga, da svaka stranka, koje se stvar tiče, pomenute izprave zagledati, te opazke svoje proti osnovi izvlastbenoj ili pismeno podnieti ili u otvoreni za tu svrhu zapisnik uvrstiti, ili napokon na dan razprave, i ustmeno pred povjerenstvom predložiti može, dočim će se u protivnom slučaju pravno uzimati, da je neočitovavša se stranka od svoje strane primila izvlastbenu osnovu; pa pridodavši napokon i to, da će povjerenstvo o ustanovljivanju izvlastbe meritornu odluku donieti i onda, ako i nitko na razpravu došao nebi.

Obćinsko poglavarstvo dužno je dobivenu obaviest i opomenu posjednikom u njegovom okolišu se nalazećim priobćiti, odnosno na običajni način proglasiti, te uredovno dokazati, da je to učinjeno priklopiv ovu dokaznicu k dotičnim spisom.

Proglas taj imade se i jedanput uvrstiti u službene novine.

Digitized by Google

§. 26.

Na opredieljenom u smislu prediducega §. roku, dužno će biti občinsko poglavarstvo predsjedniku povjerenstva predati svekolike opazke, budi od pojedinih licah učinjene, ili ako bi dotična očitovanja u zapisnik uzeta bila, ovaj a tako i dokaznicu, kojom se učinjeno proglašenje posvjedočava.

Bude li iz občinskoga izvješća proizašlo, da se koja interesirana stranka radi odsutnosti očitovati nije mogla, pa da dotični njezin zastupnik niti na početak razprave nebude doći mogao: to će postupajuće povjerenstvo odmah imenovati skrbnika, sa položajem stvari koliko moguće upoznata, te će se ovaj ob izvlastbenoj osnovi prigodom postupka u interesu odsutnika očitovati morati.

§. 27.

Na opredieljenom roku imadu se ponajprije u pretresivanje uzeti opazke po samoj občini učinjene, a zatim brojevnim redom one, što su ih pojedine stranke podniele.

Prijateljska nagoda uviek se prije pokušati, i ako za rukom podje, u zapisnik uvrstiti mora. Nepodje li pako nagoda za rukom, imati će postupajuće povjerenstvo, iza kako je stranke medjusobno saslušalo i razloge po njih navedene uvažilo, pače ondje, gdje to za potrebito nalazi, odmah i očevid preduzelo i u zapisnik uvrstilo, meritornu odluku donieti, te u njoj odlučno ustanoviti, i u kojoj česti da se odobrava izvlastbena osnova, a u kojoj da se promjenuje i kako?

§. 28.

Ova odluka odmah se ustmeno proglasuje, pa se onda na pismo stavlja i k spisom priklopljuje; stranka koja s njom zadovoljna nije vlastna je proti njoj uteći se na ministarstvo kumunikacijah; nu dužan je priziv svoj za 24 ure, od proglašenja računati se imajuće, postupajućemu povjerenstvu budi pismeno predati, budi ustmeno prijaviti.

§. 29.

Postupajuće povjerenstvo dužno je tegobnicu ili o njoj sastavljeni zapisnik skupa sa svimi na postupak se odnosećimi spisi i nacrti za tri dana ministarstvu komunikacijah podastreti, koje će postupak ili uništiti, ili njegovu popunu ili pribavu novijih podatakah odrediti moći, te koje je vlastno u sporazumku sa ministarstvom pravosudja konačno i pravovaljano odlučivati o svih pitanjih, koja su u tom obziru nastala.

Ako bi usljed pritužbe noviji podatci potrebitimi postali, to se ovi za 8 danah pribaviti i dalje podastrieti imadu.

§. 30.

Ako bi se usljed odluke ministarstvah komunikacije i pravosudja na osnovi izvlastbenoj budi povodom ustanove dotičnih stranakah, budi u sljedstvu odredabah povjerenstvenih i podnešenih proti njima pritužnicah promjene učiniti morale: imati će povjerenstvo bez odlaganja odrediti sva, koja bi toga radi potrebna bila.

Sastavljene na taj način osnove ima s ovimi riečmi: „ustanovljeno usljed nagode“ ili „usljed konačnovaljane odluke“ ovjeroviti i odmah nadležnoj sudbenoj oblasti priposlati.

Nu i prije, nego li bi sudbena oblast postupak zametnula, mogu se na temelju ustanovljene izvlastbene osnove i na zemljištih, uzetih u istu osnovu gradjevne radnje započeti odmah, ako to ministarstvo komunikacijah silno potrebnim nalazi, ali toga učiniti može samo pod sliedećimi uvjeti:

a) Da poduzetnik gradjevinah na postojećih već na kojem zemljištu kakovih god gradnjah nikakovu promjenu učiniti nesmije prije, nego li se dovrši izvlastba istih gradnjah.

b) Da je onaj, koji izvlastbu traži, dužan izvlastbeniku svukoliku izvlastbenu vriednost odmah položiti onda, kada bi glede odštetne svote nagoda postojala izmedju vlastnika i onoga, koji izvlastbu traži, pa na nepokretnimi izvlastiti se imajućoj nebi postojali gruntovničko-uknjiženi tereti ili ini zabilježeni zahtjevi.

c) Da je nasuprot u slučaju, ako glede odštetne svote medju dotičnici nagodba nije za rukom pošla, ili ako bi nepokretnina izvlastiti se imajuća zabilježenimi zahtjevi ili uknjiženimi tražbinami obterećena bila, dužan onaj, koji izvlastbu traži, prije nego li bi gradjevne radnje započeo, trideseterostuku svotu čistoga, po porezovno-gruntovničkih knjigah ustanovljenoga prihoda onoga zemljišta, o kom se radi, položiti, što po volji svojoj ili u gotovu novcu, ili u papirih obćega vjeresijskoga zavoda ugarskoga, ili u papirih ugarskoga zavoda za zemljištnu vjeresiju, računajuć njihovu vriednost po kurzu peštanske burze. Svota ova mora se pako položiti kod ostavinske blagajne one oblasti, u okolici koje leži nepokretnina izvlastiti se imajuća.

Poglavlje V.

Ob ustanovah, po kojih se odšteta razpravljati ima.

§. 31.

Izvlastba se izvadja uz pravu i podpunu odštetu.

§. 32.

Pri ustanovljivanju kolikoće odštetne svote neima se samo prava izvlašćene nepokretnine vriednost u račun uzeti, nego:

a) Onaj gubitak vriednosti takodjer, koji trpi nepokretnina osakaćenjem, raztrgnućem na komade, ili teretom služnosti.

b) Oni troškovi, koji se iziskuju zato, da se dobro, od kojega je jedan dio izvlašćen, načinom prije izvlastbe rabljenim, koristno upotrebljivati može.

Digitized by Google

c) Onaj višak troška, koji iziskuje potlanje uživanje preostaloga poslje izvlastbe diela dobra, sravniv to sa prije izvlastbe postojavšim stanjem.

§. 33.

Na nepokretnini pod izvlastbu padšoj nahadjajući se viseći prirod, sadnici (ültetvény) i drugi predmeti, koji se mogu odmaći, nemogu se u račun uzeti pri ustanovljivanju odštetne svote. Radi ovih pripada vlastniku od izvlastitelja u smislu članka IX. god. 1840. odšteta.

§. 34.

Odštetna svota, izuzam slučaj prijateljske nagodbe, ustanoviti se ima svagda na temelju mnienja vještakah po sudu.

§. 35.

Vriednost predmetah, koji se izvlastiti imadu, uzeti se ima polag obstojećih u vrieme procjene cienah. Temeljem tomu ustanovljenju služi čisti dohodak, mjestne ciene, zakupnine i druge okolnosti, koje se navadno u račun uzimlju kod obćenite kupnje i prodaje; ali osobita ljubav vlastnika naprama predmetu, koji se izvlašćuje, ili povišenje vriednosti, kojemu se je nadati moći iz kakove po tom nastati moguće promjene, ili iz budućega upravo usljed izvlastbe već započetoga poduzeća, nemogu se u račun uzeti, kao niti one poboljšice, koje je posjednik poslje ustanovljene izvlastbene osnove načinio, nego ako one izvlastitelju takodjer očevidno za korist služe.

Ako je stanje zemljišta, izvlastiti se imajućega, po izvadjanju svrsi shodnih gradjevinah takovu promjenu trpilo, da se njegova prijašnja kakvoća polag postojećega u vrieme procjene stanja opredieliti nebi mogla, to se kakvoća ova opredjeljuje po kakvoći čestih, koje su poslje izvlastbe kod vlastnika ostale i pod vrstu slične gojitbe spadaju, a u pomanjkanju takovih po kakvoći susjednih zemljištah. Obima strankama medjutim pripada pravo ustanovljenim gradjanskim postupkom dokazati, da je izvlašćeno zemljište različne od gore navedenih kakvoće bilo.

§. 36.

Odštetna svota ima se ustanoviti po pravilu u tekućem gotovom novcu.

§. 37.

U slučaju §. 17. ovoga zakona, i ako se medju strankami nagodba postigne, može se odšteta mjesto gotovine, takodjer u drugoj nepokretnini opredieliti.

U takovih slučajevih opredjeljuje se ciena nepokretninah, koje se izvlašćuju i koje se kao odšteta davaju, polag ustanovah §. 35.

Ako je vriednost ovih posljednjih nepokretninah od vriednosti onih prvijih manja, razlikost dužan je izvlastitelj gotovinom nadoplatiti.

Usuprot odštećenik takovu u naravi podat mu namjeravanu odštetu nije u nikojem slučaju dužan primiti, usljed koje bi on morao nadoplaćati.

§. 38.

Zahtieva zakupnikah, ili uživanje ili drugo kakovo pravo služnosti posjedujućih, nemogu priečiti tečaj izvlastbenoga postupka i samo se mogu protegnuti na uživanje odštedne svote, u koliko proti ustanovljenju ove odštetne svrhe temeljitih prigovorah neimaju.

§. 39.

Usljed povedene izvlastbe nemogu se niti kašnje podići tužbe radi prestupe zakupa, oprosta zakupnine ili promjene zakupnih okolnostih, izuzam:

a) Ako se cieli zakupni predmet izvlasti.

b) Ako se usljed izvlastbe jednoga diela zakupnoga predmeta ili uvjeti ugovora nemogu dalje izpunjavati, ili zakupni predmet takovu promjenu uztrpi, da nemože prijašnjem svom opredjeljenju dalje odgovarati.

U slučajevih točke a) zakupni ugovor umah prestaje; u slučajevih pod točkom b) pako može tražiti zakupnik, da prestane.

§. 40.

Počam od onoga vremena, u kojem je odštetna svota pravomoćno ustanovljena, do izplate ili položenja iste, imadu se 5% kamate plaćati, ako prijašnji vlastnik uživanje do faktičnoga izvlastiteljeva preuzeća nebi nastavio, u kojem slučaju 5% kamate od dana faktičnoga preuzeća teku.

Poglavje VI.

Ob odštetnom postupku.

§. 41.

Postupak izvlastbeni prinadleži — u koliko medju strankami glede odštete nagodba za rukom nepodje — onoj oblasti, koja realnu molbu sačinjava glede nepokretnine izvlastiti se imajuće.

§. 42.

Sudbena oblast, čim joj izvlastbena osnova prispije (vidi §. 30.), opredjeljuje za započetak razprave ob odštetnom postupku ročište na lice njesta, pa na ovo proglasom na način u §. 25. propisani, pozivlje izvlastitelja i u popisu navedene vlastnike ili ovih zakonite ili opunomoćene zastupnike (štitnike, skrbnike itd.) za odsutne ili nepoznata boravišta vlastnike ureda radi imenuje skrbnike, i to uvršćuje u proglas. U pozivu se ima uvjek izjaviti, da izostaja dotičnikah neprieči, da se ob odšteti meritorna odluka donese.

§. 43.

Sudbena oblast izašilje za vodjenje razprave iz svoje sredine jednoga člana, te uz njega jednoga perovodju.

Digitized by Google

U svih onih slučajevih, kad se ima odštetni postupak u više občinah izvesti, sudbena oblast po potrebi može i više izaslanstvah imenovati, koja u isto vrieme u raznih občinah vode postupak.

§. 44.

Sudbeno izaslanstvo prispjevši na opredjeljeni rok na lice mjesta, prije svega obvezano je po redu popisovnom medju izvlastiteljem i dotičnim vlastnikom ili njegovim zakonitim zastupnikom pokušati prijateljsku nagodbu; ako to uspije, staviti postignutu nagodbu u zapisnik i dati ju po strankah podpisati.

Ovo pogadjanje nastavlja tako dugo, dok se neučini pokus sa svakom dotičnom strankom.

Sve medju strankami postignute nagodbe uvršćuju se u isti zapisnik.

§. 45.

Zaključiv pogadjanje pozivlje izaslanstvo one stranke, koje sjediniti nije uspjelo, da za ustanovljenje odštetne svote svoje vještačke procjenitelje imenuje.

§. 46.

Za zgrade, obrtne gradjevine, vodne i druge gradnje, istom tako za osobite vrsti gojidbe nepokretninah, na koliko se u tu svrhu osobita strukovna vještina potrebuje, imati će se razni strukovni vještaci imenovati.

§. 47.

Vještaci moraju imati naznačene u sudbenom postupovniku vlastitosti. Interesirani, ili koji glede zemljišta, koje se ima izvlastiti, u zemljištniku uknjižena prava ili zahtjeve imadu, nemogu se upotrebiti kao vještaci.

§. 48.

Upravu izvlastitelja stoji pri izvadjanju procjene redovito upotrebljivane vještake si imenovati. Vještaci su medjutim dužni prije izvedjenja procjene ustanovljenu u sudbenom postupovniku zakletvu položiti.

§. 49.

Vlastnici posjedah, jednako interesirani, jedne te iste občine izabiru po jednoga vještaka. Ako se glede izbora nebi mogli složiti, relativna većina odlučuje; ako bi pako zadobio jedan vještak ili bi više njih zadobilo jednaku kolikoću glasovah; ima se držati vrhu ovih novo glasovanje, i ako ovo nebi uspjelo, izabrati će se medju vještaci jednake glasove imajućimi jedan putem žriebanja.

§. 50.

Ako bi se koja stranka ustručavala vještake izabrati, imenovati će sudbeni izaslanik mjesto nje vještaka. Pozvani, nu niti osobno, niti po svojih zastupnicih neprispjevši interesenti padaju pod onu pravnu predmjevu, da se svojim odsućem sa izvedenim odštetnim postupkom zadovoljavaju.

§. 51.

Ako proti imenovanim vještakom ima jedna ili druga stranka prigovor, to ga im ondje odmah predstaviti. Vrhu ovakovih prigovorah odlučuje sudac namah, dotično odredjuje novi izbor vještakah.

§. 52.

Sudac imenuje svakom vještačkom povjerenstvu predsjednika jednoga trećega vještaka. Zatim izjavljuje procjenbena povjerenstva sastavljenimi i pozivlje stranke, da one glede naputka, koji bi jim se dati imao, svoje želje ustmeno predlože.

Čim su bitne točke ovih željah u zapisnik uvršćene, sudac vrhu ovih s mjesta odlučuje; naputak prema tomu za procjenbeno povjerenstvo ustanovljuje, za izvedenje procjene rok odredjuje i na iste vještake, opomenuv ih na posljedice zamudjenja u sudbenom postupovniku ustanovljene, pozivlje ustmeno ili pismeno, te da je to učinjeno u zapisnik uvršćuje.

§. 53.

Na ročištu za procjenu opredieljenom, sudac će vještake, opomenuv ih na naputak u §. 52. navedeni, za prisegnuti, te jim naložiti, da procjenu vrše po redu u propisu ustanovljenom.

§. 54.

U zapisnik o dovršenoj procjeni uvršćuju se pronašašća vještakah, te jih podpisuju kako vještaci, tako i stranke ili njihovi zastupnici, ako su možebit nazočni bili, a sudbeno izaslanstvo zaključuje zapisnik.

§. 55.

Kod većih zgradah i obrtnih gradjevinah dopušća se, da vještaci svoja pronašašća na pismu predadu.

Ovakova vještačka pronašašća priključuju se u zapisnik, i to se u zapisniku zabilježuje.

§. 56.

Čim je u kojoj občini procjenbeni postupak dogotovljen, podnosi sudbeno izaslanstvo sastavljeni zapisnik skupa sa spisi nanj se odnosećimi izašiljajućoj sudbenoj oblasti, koja o njem najduže za 8 danah odlučuje.

Sud na temelju sklopljenih nagodah i dotično na temelju procjene vještakah odlučuje meritorno pitanje odštete, ili ako to radi pokazavših se manah nebi bilo moguće, uništuje po potrebi postupak ili dielimice ili u cielom, i odredjuje novi.

O toj odluci obavješćuje dotične stranke i ondje, gdje ima sirotčadi ili pod skrbničtvom stojećih interesovnikah, štitničku i skrbničku oblast, a gdje se izvlašćuje imanje pod povjerbu spadajuće, takodjer i povjerbenu oblast.

Digitized by Google

§. 57.

Meritorno riešenje donoseća odluka mora sadržavati:

a) Točan opis izvlašćene nepokretnine.

b) Točno ustanovljenje načina odštete i odštetne svote.

§. 58.

Proti meritornoj odluci suda može svaka interesirana stranka za tri iza vučenja sliedeća dana uložiti ništovnu žaobu, koju ima dotični sud za daljnja tri dana kralj. ništovnom sudištu predložiti.

§. 59.

Ništovnu žaobu moći je podići samo radi povriede formah postupka u ovom poglavlju naznačenih i u onom slučaju, ako su pri donešenju meritorne odluke zanemareni propisi sudbenoga postupovnika.

§. 60.

Ako je u kojoj občini glede odštete svakoga predmeta, kojega je izvlastba tražena bila, pravomoćna odluka donešena, sud dade u onoj „rubrici" popisa, koja je otvorena za izpostavljenje kolikoće odštetne svote, ustanovljene svote sudbeno unesti i ondje, gdje se odšteta u naravi pruža, način ove u rubrici opazakah obširno navesti, i takvim načinom sgotovljenu skrižaljku u službenoj formi za stran izvještitelja izdati.

§. 61.

Čim odštetna presuda pravomoćna postane, može izvlastitelj zemljišta, sadržana u ustanovljenoj izvlastbenoj osnovi, u koliko usljed ustanovah §. 30. nebi već bio u posjedu istih, umah faktično u posjed preuzeti, i ako bi ga ma ítko smetao, dužna je upravna oblast na njegovu molbu odmah oružanu silu odrediti.

§. 62.

Iza ovih glede parovlačnih željeznicah i plovitbenih kanalah, sliede oni poslovi, koje zak. članak I. g. 1868. oko osredotočenoga vodjenja zemljištnika takovih poduzećah označuje, s onom medjutim promjenom, da se u smislu §§. 9. i 10. pozvanoga zak. članka u izdat se imajući za rok ovjerovljenja proglas ujedno uzeti može i propisani u §. 17. istoga zak. članka poziv za prijavljenje pravah, pustiv nedotaknute odredbe za obaviešćenje interesovnikah po zemljištniku i po proglasu.

Izplata odštetne svote ima se u smislu propisah §. 19. i sliedećih pozvanoga zak. članka obaviti, u koliko poduzetnik privoljenjem gruntovničkih interesentah nebi prije bio izplatu obavio.

Poglavlje VII.

O raznih, pravih i dužnostih, tičućih se prijašnjih vlastnikah izvlašćenih dobarah.

§. 63.

Kod drugih izvlastbah takodjer se uporaviti imadu propisi I. zak. članka g. 1868. glede priugotovljenja popisa, nacrta i individualnoga izkaza, glede prijave pravah, glede izkaza izplate odštetne svote i ondje, gdje obstoje zemljištnici glede zemljištnoga ubilježenja, s tom promjenom, da ovjerovljenje samo pod točkami d) i e) §. 8. pozvanoga zak. članka imenovani izaslanici zemljištne oblasti, dotično nadležnoga suda i jedan mjernik, koga će predsjednik suda imenovati, ovršju.

U koliko izvlašćeni predmeti sačinjavaju predmet zemljištnoga postupka tako n. p. privatne konjovlačne željeznice, rudarske željeznice itd., to se ovi imadu na jednu ili više sastavinah podieliti, raznimi mjestimičnimi brojevi providjeti i na ime poduzetnika u občinski zemljištnik unesti.

Ondje, gdje još neobstoje zemljištnici, obavješćuje postupajući nadležni sud uz priobćenje izvlastbene osnove, ravnateljstvo zemljištničko u svrhu unešenja toga.

§. 64.

Ako poduzeće, radi kojega je izvlastba učinjena, u roku za gradnju dozvoljenom nije poprimito: pravo ima prijašnji vlastnik uz povratak odštetne svote izvlašćenu nepokretninu natrag iskati i ujedno za uzročenu možebit na njoj pogoršicu odštetu zahtievati.

§. 65.

Ako se u izvadjanju poduzeća pokaže, da izvlašćeni prostor za njegovu svrhu nije dovoljan, imat će mjesta naknadna izvlastba još potrebitoga zemljišta, koja se izvodi u svemu polag propisah prijašnje izvlastbe.

§. 66.

Ako poslje dokončanja poduzeća iz izvlašćenih zemljištah preostanu takovi pojedini komadi, koje izvlastitelj stavlja na prodaju, glede ovih pripada prijašnjim vlastnikom pravo kupiti ih natrag.

Izvlastitelj je dakle dužan pozvati ih, da se posluže pravom pripadajućim njim; bivši vlastnici nasuprot obvezani su za 30 danah, računajuć od dana poziva, odlučno se očitovati, jerbo se inače smatra, da su se svoga prava nazadne kupnje odrekli.

§. 67.

Vlastničtvo spomenutih u §. 66. zemljištah može se na neovlašćene na nazadnu kupnju druge osobe samo onda u gruntovnici prenieti, ako se je ujedno dokazalo, da na nazadnu kupnju ovlašćeni ovoga se prava u zakonitom roku užiti nije želio.

§. 68.

Ako se nazadna kupnja proteže na izvlašćeni cieli predmet: ima se ciela odštetna ciena odmah natrag platiti, ako se pako proteže samo na jedan dio istoga, ima se ona količina odštetne ciene natrag platiti, koja spadne na nazad kupljeni komad zemljišta.

Digitized by Google

U oba slučaja može se iskati odšteta za medjuvremenu pogoršicu, dotično za umaljenje vriednosti, nu izvlastitelj za poboljšicu ili za povišenje vriednosti nemože zahtievati povišenje ciene.

Ako ima izvlastitelj na nazad predanom prostoru takovih sadjenikah, ili drugih stvarih, koje je moći odanle odnieti bez rušenja nepokretnine, ovlašćen je takove za 99 danah odnieti dati.

§. 69.

Sudbeno riešenje ma kakovoga iz spomenutih u ovom poglavlju pravnih odnošajah nastavšega pitanja, ima se po nadležnom sudu obaviti putem zapisnika polag postupka, propisanoga u sudbenom postupovniku.

§. 70.

Ako bi se s vremenom dogodile promjene u osobah vlastnikah od zemljištah izvlašćenih ili koja se izvlastiti imadu, očitovanja pravnih predšastnikah obvezna ostaju i za pravne nasljednike.

Poglavlje VIII.

O javnih teretih i troškovih.

§. 71.

Počam od onoga dana, kada je izvlastitelj odštetnu cienu platio, ili u sudbene ruke položio, nosi on i javne terete skopčane s izvlašćenim predmetom i dužan je takove, u koliko ih je prijašnji vlastnik već unapred podmirio, ovomu nadoknaditi.

§. 72.

Ako bi iz obzira javnih teretah, odpadajućih na izvlašćeno zemljište, nastala pitanja, riešenje zahtievajuća: ovo će izaslanstvo obavljajuće ovjerbu popisa i nacrta (vidi §. 8. zak. članka I. g. 1868.) konačno riešiti i donešene o tom odluke putem upravnim ovršiti dati.

§. 73.

Ako se ima izvlastba obaviti u svrhu takova poduzeća, koje će umah, ili s vremenom državno vlastničtvo biti: to su na izvlastbu strogo protezući se svaki podnesak, zapisnik, očitovanje, odluka i priziv prosti od taksah, biljegah i pristojbah, kao što se i kod ove vrsti poduzećah neplaća ostavna pristojba za odštetne svote u sudbene ruke podložene.

Ovaj oprost se sa svim tim neproteže na pristojbe kupnje i prodaje i na namire.

§. 74.

Tečajem postupka izvlastbenoga nastavše troškove, koje će sud opredieliti, dužan je izvlastitelj nositi i eventualno predplatiti.

Poglavlje IX.

O privremenoj izvlastbi i služnostih.

§. 75.

Budući da je kod izbrojenih u §. 1. poduzećah u obće, napose pako za podignuće javnih cestah i inih javnih gradjevinah i za uzdržavanje istih, kod radnjah o reguliranju vodah, o prekopih, o podcievljivanju, izsušivanju močvarah i inih sličnih radnjah u svrhu priskrbljenja i skladanja potrebnoga materijala, kao i u svrhu priredjenja potrebnih k tomu putevah, nadalje za uklonjivanje poplavah i izvedenje vučenja ladjah, tako i u obće u svrhu zadovoljenja kakove javne potreboće — potreban kakovi prostor, ne kao na vjekovito vlastničtvo, nego samo ako i na neopredieljeno vrieme za privremenu porabu: imati će se odrediti privremeno odpušćenje potrebitoga prostora, dotično istoga obterećenje sa služnostmi.

§. 76.

U koliko poduzeće, u svrhu kojega se privremena izvlastba ište, nije još dozvoljeno: treba u svakom pojedinom slučaju kod nadležne upravne oblasti (županijske, gradske, okružne, stolične) izprositi dopušćenje k tomu. Molbenici se priklopiti ima nacrt osnove i podatci i ogledi, zasvjedočavajući potrebu ili svrsi shodnost izvlastbe. Kod vodnih radnjah ima se sa pronašašći strukovnjakah i to dokazati, da po ovih radnjah, kad se zgotove, nebudu prouzročene niti povodnje, niti močvare, niti će drugih prava povriedjena biti.

§. 77.

Poslje kako je molbenica dotičnim vlastnikom, ili zakonitim njihovim zastupnikom, ili štitnikom, ili skrbnikom, kao takodjer i poglavarstvu obćine prije saobćena, imati će izaslanstvo držati razpravu na licu mjesta. Izaslanstvo u slučaju, ako nagoda neuspije, prijavljuje opazke i podatke obijuh stranakah sa svojim mnienjem u izvješću dotičnim oblastim, usljed česa se na prošnju odluka donese.

§. 78.

Proti odluci ovoj ima svaka stranka pravo, poslužiti se prizivom na ministra za javne radnje i komunicaje, koji ako nenadje potrebe, da se nova razprava povede i po ovoj novi, točnije stvar izcrpljujući podatci pribave, zamoljenu dozvolu u sporazumku sa ministrom pravosudja konačno izdaje, ili ju uzkrati.

§. 79.

Budući da niti država, niti pojedinci nemogu zahtievati bez odštete ma čije i ma kakovo vlastničtvo: to se privremena izvlastba takodjer samo uz podpunu odštetu postići može.

Privremena izvlastba može se iskati i glede nahodećega se u potočnih koritih materijala, u koliko se ovo može

Digitized by Google

smatrati vlastničtvom posjednikah obale; nu na plitčine ili prud plovitbenih riekah ipak se neproteže.

§. 80.

Za predmet privremeno izvlašćeni, počam od dana nagodbe ili pravomoćnosti odluke, ima se zakupnina plaćati na polugodišnje obroke unapred.

§. 81.

Vriednost svakoga privremeno izvlašćenoga predmeta ima se prije, nego se u posjed preuzme, po vještacih ustanoviti. Jednako se ustanovljuje vriednost i onda, kada izvlastbe potreba prestane i izvlašćeni predmet se povraća natrag u posjed vlastnika. Po sravnjenju dvijuh procjenah pokazujuće se umaljenje vriednosti, ima izvlastitelj pod teretom osobite upravne ovrhe odmah nadoknaditi. Za povišenje vriednosti ipak izvlastitelj ništa tražiti nemože.

§. 82.

Ako se privremena izvlastba neizvadja na stran države ili koje oblasti, nego u svrhu kakova poduzeća, ili pojedinca, dotični vlastnik ima pravo iskati, da mu se primjerno jamstvo pruži glede odštete, koja bi ga išla vremenom možebit radi umaljenja vriednosti.

§. 83.

Kao što glede opredieljenja godišnjih iznosakah tako i vriednosti valja po onih načelih i formalnih propisih postupati, štono su u poglavlju V. i VI. ovoga zakona ustanovljeni.

§. 84.

Onakova mjesta kameništah i lomnicah, na kojih se radi, privremeno nije moguće izvlastiti.

§. 85.

Pripadajuća za umaljenje vriednosti privremeno izvlašćene nepokretnine svota u svih onih slučajevih, kada na tako izvlašćenoj nepokretnini leže gruntovnički uknjiženi tereti, ili predbilježene tražbine, ima se položiti kod gruntovničkoga suda, koji glede toga postupa po onih istih propisih, koji u obziru odštetne svote u tome postoje.

§. 86.

Ona okolnost, da zemaljska cesta ili drugo poduzeće, za kojih svrhu je potrebna privremena izvlastba, u području druge oblasti leži, nego li prostor, koji se izvlastiti ima, nemože priečiti privremenu izvlastbu.

§. 87.

Kada se kakovo poduzeće samo tako izvesti može, da isto prosieče zemljište drugoga već dozvoljenoga i po izvlastbi već u život stupivšega poduzeća, vlastnici ovoga posljednjega poduzeća obvezani su na svom izvlašćenom zemljištu ovu služnost podnašati.

Ima li u takovom slučaju mjesta odšteti za podnašanje služnosti i kakovoj, odlučuje konačno valjano ministar za javne radnje i komunikacije i ministar pravosudja.

§. 88.

Koliko se može odstupiti od ovoga zakona u onom slučaju, ako se izvadja u području Budim-Pešte izvlastba u svrhu takovih poduzećah, o kojih ovaj zakon odredjuje, — posebni će zakon ustanoviti.

§. 89.

Ob izvlastbah za rudarske svrhe potrebnih odredjuje zakon rudarski.

§. 90.

Ovaj zakon stupa u kriepost od 1. siečnja 1869.; izvršenje istoga povjerava se ministrom za javne radnje i komunikacije nutarnjih poslovah i pravosudja.

Zakonski članak (LVIII. 1868.)

o produženju valjanosti §-a 30. zakon. članka XXIII. od godine 1868. do konca godine 1869. (Sankcioniran 9. prosinca 1868. Proglašen u obih kućah saborskih 9. prosinca 1868.)

Kriepost §. 30. zak. članka XXIII. od g. 1868., i na temelju toga paragrafa podieljeno financijah oblašćenje, produžuje se do konca godine 1869.

Izjavljajući Mi svekolike gore navedene, i po Nas i za kraljevinu Našu Ugarsku na gore naznačenih danih jur potvrdjene zakonske članke i sve, što je u njih sadržano, kako u cielosti, tako i u pojedinostih, vrlimi, prijaznimi i primljenimi, evo ih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju u smislu sklopljene izmedju njih i kraljevine Ugarske državno-pravne nagode na poseb izdajemo, odobravamo, potvrdjujemo i posvećujemo s tim, da ćemo ih i sami obdržavati, a i po drugih vjernih Nam obdržavati dati.

Dano u glavnom zemaljskom gradu Budimu na dan deseti prosinca godišta spasa hiljadu osam sto šestdeset i osmoga.

Franjo Josip s. r.

(M. P.)

Julijo grof Andrássy v. r.

Koloman Bedeković v. r.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovi zakoni imadu se nj. preuzvišenosti banu priobćiti s pozivom, da se dadu štampati i medju jurisdikcije razdieliti, tako bijaše dosada običaj, mislim, da ćemo se ga držati i sada.

Dr. **Ante Stojanović**: Meritorno je pitanje to, kad stupaju ovi zakoni u kriepost; o tom neima nikakve usta-

Digitized by Google

nove, te o tom treba zakon stvoriti, i ja si pridržavam pravo onda moj predlog učiniti.

Predsjednik: Možebiti bi se preuzv. g. ban mogao ujedno pozvati, da zakonski predlog učini saboru, od kojega dana da stupaju ovi zakoni kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji u kriepost. Prima li vis. kuća? (Prima.)

Vis. kućo! U zadnjoj sjednici je odlučeno, da se imadu izabrati dva odbora, i to odbor glede predloga namj. vieća poradi gradjenja kuće za umobolne, onda odbor školski. To je zaključak zadnje sjednice, a u prijašnjoj je već napomenuto, da treba takodjer odbor za uredjenje sabora i izborni red; onda je takodjer odlučeno, da će se kontrolni odbor izabrati, koji će imati račune saborskih troškovah pregledavati; potreban je takodjer odbor za umještenje preuzv. g. bana. To bi bilo dakle 5 odborah. Ja predlažem, da bi se ovi odbori sada izabrali, ako vis. kuća prima.

(Prima.)

Onda ću predložiti gospodu, koja će dotične cedulje primati i revidirati; dakle za odbor za uredjenje sabora gg. Car, Anker i Kontić; za školski odbor gg. Kiš, Perko i Thaller Ladislav; za kontrolni odbor gg. Thaller Filip, Labaš i Stiglić; za odbor za gradjenje kuće za umobolne gg. Maller, Gorički i Barabaš; za odbor glede inštalacije bana gg. Broz, Balog i Jelačić. Odgadjam sjednicu dotle, dok budu ovi izbori učinjeni i resultat podnešen.

(Glasovi: Broj članovah za pojedine odbore bi se morao ustanoviti.)

Za inštalaciju bana, budući se tiče čitave zemlje, da bude od svih stranah članovah, predlažem 20; (Dobro.) za odbor za uredjenje sabora trebalo bi, jer je stvar od neizmjerne važnosti, da ih bude bar 11; (Dobro.) za školski odbor takodjer 11; (Primamo.) za kontrolni odbor dosta je 5; (Dosta je.) za bolnicu takodjer 5 (Dobro.).

(Sjednica se odgodi, i preduzmu izbori.)

Predsjednik: (Poslje obavljenih izborah.) Vis. kućo! Glasujućih bilo je 58. Za školski odbor je izabrano 11 licah većinom od 54, 53, 51 itd. glasovah, i to sljedeća gg.: presv. biskup Soić, vel. žup. Bogović, zastupnici: Jurković, Batagliarini, Jandrić, Filipović, Vukotinović, Vuković, Stojanović, Gvozdanović i vel. žup. Petar Horvat.

Za odbor glede bolnice, sastojeći iz 5 licah, izabrana su sa svih 58 glasovah sljedeća gg. zastupnici: Zlatarović, Malač, Kontić, Gorički, Anker.

Za odbor glede uredjenja sabora, sastojeći iz 11 članovah, izabrana su većinom od 57 dotično 56, 55 itd. glasovah sljedeća gg. zastupnici: Kušević Aurel, Stojanović, Živković, gf. Ladisl. Pejačević, Hervoić, Fodroci, Koretić, Kraljević Benj., Kiš, Car, Tomašić.

Za odbor kontrolni, sastojeći iz pet osobah, izabrana su većinom od 57 dotično 56 itd. glasovah gg.: gf. Ferdinand Pejačević, zastupnici Maler, Stiglić, Akurti.

Za odbor glede inštalacije bana, sastojeći iz 20 osobah, zadobili su većinu od 58 dotično 57, 56 itd. glasovah sljedeća gg.: vel. župan Bogović, Kušević Svetozar, Kukuljević, Pejačević, Kraljević M., zast. Zlatarović, gf. Pejačević Ladisl. Inkej, gf. Khuen, bar. Gjuro Rauch, Mikšić, gf. Nugent, Jandrić, bar. Ottenfels, Jančo, Kugler, Maljevac, Jelačić, Jossipović, Thaller Filip.

Ja ću moliti dotične odbore, da se izvole konstituirati, i prijaviti izabrane si predsjednike i izvjestitelje, i dostaviti im dotične spise, na koliko su nam pri ruci.

Za danas zaključujem sjednicu, i molim sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Trideset i treća saborska sjednica

držana dne 16. ožujka 1869. u 12 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Molbenica podhvatnika za preustrojenje lipičkih toplicah. — Izvješće centralnoga odbora i osnova po njem izradjena o ustrojenju zemaljske autonomne vlade. — Izpravak preuzv. g. bana na §. 11. od njega predložene osnove o ustrojenju zem. aut. vlade.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da pročitati izvoli zapisnik jučerašnje sjednice.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

trideset druge sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 15. ožujka 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvjet. gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 31. saborske sjednice, — koji bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

2. Molbenica občine Rumske za premješćenje polovine kr. županijskoga sudbenoga stola i gruntovne oblasti iz Vukovara u Rumu (pod br. 323.) — predano je peticionalnom odboru.

3. Podnesak zastupnika djakovačkoga Ivana Laudenbacha (pod br. 280.), kojim polaže mandat, primljen je na znanje, te je ujedno novi izbor odredjen.

4. Molbenica upravljajućega odbora družtva „učiteljske zadruge“ za primjernu podporu iz zemaljskih zakladah (pod br. 257.), predana je školskom odboru.

5. Ravnateljstvo narodnoga zemaljskoga glasbenoga zavoda moli podneskom (pod br. 313.) novu redovitu podporu godišnjih 3000 for. ili eventualno za preustrojenje u glasbeni konservatorij podporu godišnjih 13.000 for., koji bje predan školskomu odboru.

6. Predsjednik priobćuje saboru sadržaj previšnjega ručnoga pisma Nj. Veličanstva, upravljenoga na svjetloga bana, kojim se Nj. Veličanstvo uz izraz najboljih željah za blagostanje ciele zemlje zahvaljuje na liepom i srdačnom dočeku — što bi na ugodno znanje uzeto.

7. Veliki župan zagrebački, Mirko Bogović kao predsjednik odbora za sveučilište izvješćuje, da je Nj. Veličanstvo prigodom predaje odnosne zakonske predstavke blagoizvoljelo izjaviti, da je takodjer njegova želja zadovoljiti pravednoj molbi sabora, i to tim više, što se sada pokazuje, da je utemeljenje sveučilišta postalo potrebom zemlje, što bje uzeto na radostno znanje.

8. Osnova zakona za pučke učione, predložena po zastupniku kotara ivanečkoga, Stjepanu Vukoviću (pod br. —), predana je školskomu odboru.

9. Čitan bje zatim zapisnik odbora za saborske troškove (pod br. 324.) po izvjestitelju zastupniku Benjaminu Kraljeviću, kojim se predlaže saboru, da se povodom dolazka i boravljenja Njihovih Veličanstvah u Zagrebu, narodnim zastupnikom konakovina za vrieme od deset danah sa 1 for na 5 for. povisi. — Predlog ovaj odbora bude jednoglasno primljen.

10. Na predlog narodnoga zastupnika Ljudevita Vukotinovića, glaseći: da se pozove vlada na predloženje zemaljskoga budgeta, — bude zaključeno, da se od strane sabora interpelira svjetli ban o zemaljskom proračunu, koji se saboru predložiti ima.

11. Na prijavu velikoga župana sriemskoga, Svetozara Kuševića kao predsjednika odbora za spojenje riekah Save i Dunava kanalom kod Vukovara u tome sastojeću, da odbor taj radi pomanjkanja potrebitih spisah djelovati nemože, bude pozvano predsjedničtvo sabora, da rečene spise pribaviti nastoji.

Digitized by Google

12. Proglašen bje zatim u smislu državopravne nagode — previšnjom sankcijom providjeni zakonik zakonskih članakah, utanačenih g. 1867. i 1868. na saboru ugarskom o zajedničkih poslovih, te bude zaključeno isti dostaviti svjetlomu banu s tim, da ga tiskati dade, jurisdikcijam priobći, a izvorni zakonik da u zemaljsku pismohranu staviti odredi, te napokon, da predloži saboru zakonski predlog o vremenu, u koje zakoni na saboru proglašeni obveznu moć dobiti imaju.

13. Poslje toga imenova predsjednik odbore za primanje i brojenje odvietah, i to:

a) Za izbor odbora, sastojećega iz jedanaest članovah za uredjenje sabora. imenova narodne zastupnike: Janka Cara, Hugu Ankera i Gjuru Kontića.

b) Za izbor školskoga odbora, sastojećega iz jedanaest članovah: Ladislava Kiša, Vladoja Perka i Ladislava Thallera.

c) Za izbor kontrolnoga odbora, sastojećega iz pet članovah: Filipa Thallera, Antuna Laboša i Stjepana Stiglića.

d) Za izbor odbora za ludnicu, sastojećega iz pet članovah: Makse Mallera, Lavoslava Goričkia i Škendera Barabaša.

e) Za izbor odbora za inštalaciju bana, sastojećega iz dvadeset članovah: Mavru Broza, Dragutina Baloga i Kazimira Jelačića, te odgodi sjednicu na pol sata.

14. Nakon preduzetoga izbora proglasi predsjednik sljedeći izborni uspjeh.

Od predanih 58 odvietah budu izabrani:

a) U odbor za uredjenje sabora: Kušević Aurel, dr. Ante Stojanović, Jovan Živković, grof Ladislav Pejačević i Stjepan Hervoić sa 58 glasovah, — Škender Fodroci, Dragutin Koritić, Benjamin Kraljević, Ladislav Kiš, Janko Car sa 57, i Josip Tomašić sa 55 glasovah.

b) U školski odbor: dr. Venceslav Soić, Mirko Bogović, Ivan Jurković, dr. Pavao Batagliarini, Andrija Jandrić, Simo Filipović, Ljudevit Vukotinović, Stjepan Vuković, dr. Ante Stojanović, Dragutin Gvozdanović i Petar Horvat, svaki sa 54 glasa.

c) U kontrolni odbor: Makso Maller sa 58, Ferdinand gf. Oršić, Stjepan Stiglić, Dragutin Akurti i Ferdinand grof Pejačević sa 57 glasovah.

d) U odbor za ludnicu: Lavoslav Gorički, Robert Zlatarović. Petar Malač, Dragutin Koritić i Hugo Anker, svaki sa 58 glasovah.

e) U odbor za inštalaciju bana: Mirko Bogović, Ladislav Kukuljević, Petar grof Pejačević, Ferdinand Inkej, Gjuro barun Rauch, Koloman Mikšić, Artur gf. Nugent, Šišman barun Otenfels, Stjepan Jančo, Stjepan Kugler, Petar Maljevac, Kazimir Jelačić, Stjepan Josipović, Filip Thaller sa 57 glasovah, zatim Svetozar Kušević, Hinko grof Khuen i Andrija Jandrić sa 56 glasovah.

Zatim zaključi predsjednik sjednicu u 12¾ satih poslje podne, urekav sljedeću na 16. o. m. u 10. satih prije podne.

V a k a n o v i ć v. r.

Ljudevit Raizner, v. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Molim, ima li vis. sabor kakvu primjetbu? (Glasovi: Neima.)

Dočim neima nikakove primjetbe, to proglašujem zapisnik jučerašnje sjednice ovjerovljenim.

Imadem čast vis. sabor izvjestiti, da se je kontrolni odbor konstituirao, i da si je izabrao za predsjednika g. grofa Ferdinanda Pejačevića; a za izvjestitelja g. zastupnika Akurtia.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita molbenicu podhvatnika za preustrojenje lipičkih toplicah za izključivost svakog inog podhvata tih toplicah, i za osjeguranje i ukamaćenje uložene glavnice do 5 milijunah.

(Glasovi: Na petitionalni odbor.)

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Je li tko od gg. članovah podupro tu molbenicu?

Bilj. **Dragutin Akurti**: Jest, g. Maljevac.

Predsjednik: Upućuje se dakle na peticionalni odbor.

Vis. sabore! Centralni odbor je pretresao osnovu zakonsku glede ustrojenja zemaljske vlade i podnio svoj zapisnik vis. saboru na proglašenje, dotično na pretresivanje. Centralni si je odbor izabrao za izvjestitelja g. Žuvića, koji je takodjer dotični zapisnik izradio. Medjutim je g. Žuvić poslje izradjena zapisnika molio, da se poradi poremećena zdravlja rieši izvjestiteljstva. Centralni je odbor držao sjednicu i izabrao si jednoglasno gosp. Fodrocia izvjestiteljem. S toga molim g. Fodrocia, da imade dobrotu pročitati zapisnik centralnog odbora.

Izvj. **Škender Fodroci** čita:

Visoki sabore!

Osrednji odsjek saborski uzeo je na dan 20. ožujka t. g. polag propisa poslovnika u pretres osnovu zakonskoga članka ob ustrojstvu autonomne dalmat.-hrvat.-slavon. zemaljske vlade, po svjetlom banu visokomu saboru predloženu, i to na temelju razpravah u sva tri saborska odsjeka vrhu iste osnove zaključenih.

Osrednji odsjek, držeć si dužnošću biti viernim tumačem zaključakah saborskih odsiekah, polazio je redomice na razmatranje utanačenjah, zabilježenih u pojedinih odsječnih zapisnicih prema osnovi zakonskoj u pitanju stojećoj sklopljenih, pustiv se pri sastavljanju djela svoga voditi sljedećimi načeli:

A. U koliko su odnosno stavke predložene osnove u sva tri odsjeka suglasnim riešenjem primljene, u toliko je osrednji odbor i sa svoje strane bio obvezan pridržati u

Digitized by Google

svom izradku suglasne nazore odsječne, a to suglasje proteže se na:

1. Uvod osnove.
2. Ustrojstvo zemaljske vlade §. 1., 2.
3. Položaj bana, i odgovornost mu.
4. Utanačenje i opredieljenje vladnih silah §. 4., 6., 7., 8.
5. Pitanje o proračunu §. 13.
6. Imenovanje bana §. 14.
7. Uzgredne troškove upravne §. 16.
8. Odredbu za unutarnje poslovanje §. 18.

B. Ravnim načinom nemogaše osrednji odbor primiti, te bje dužan prema suglasnosti ili izjavi većine saborskih odsiekah promieniti i nazorom odsiekah prilagoditi one ustanove zakonske osnove, koje su u sva tri odsjeka suglasno odnosno većinom odsiekah zabačene, takove ustanove se odnose na:

a) Izvršbu poslovah u djelokrug autonomne vlade spadajućih §. 3.

b) Izbiranje banovo i namjestnika njegova §. 10.

c) Odgovornost banovu, protupodpis njegov i ina prava §. 11.

d) Učašće banovo prama saboru §. 12.

e) Prava banova za popunu službenih mjestah §. 17.

f) Razpoloživost urednikah §. 19.

g) Na oblasti zemlje iza toga zakona u bitnosti stojeće §. 20.

h) Vrieme začetka djelatnosti autonomne vlade §. 21.

i) Izvršbu zakona ob ustrojstvu autonomne vlade §. 22.

U koliko su dotinče stavke ovdje pod A. pomenute u načelu pridržane, ili neznatnim izpravkom podvržene, te u koliko su druge stavke pod B. budi u načelu, budi u bitnih inače sastojinah preinaki odredjene, uvidjeti će vis. sabor iz same osnove zakonskoga članka, koji osrednji odbor na koncu ovoga izvješća u cjelovitom skroju predlaže, opetujuć ovdje, da ga je pri radu svomu upravljao suglasni izraz saborskih odsiekah, dotično većine njih.

Pogledom na izkaz osoblja i plaćah pod §. 15. osnove zakonske uvažio je osrednji odbor sve nazore odsiekah, obazrio se je na uvjete, koji se iz domaha toga paragrafa protežu na svukoliku osnovu, a bitno na onaj zadatak saborov, da mu je sada krojiti zakon ob autonomnoj vladi, koja bez osoblja i bez ustanove plaćah za isto ponjiva nije, čemu pridolazi i onaj neuklonjivi uvjet, da se proračun kao jezgra uprave ima predložiti po ustavnoj vladi za taj proračun odgovornoj, počem se ima i mora vlada predbježno ustanoviti, dakle i opredieliti kategorije i beriva osoblja vladavine.

To je razlog, s kog je osrednji odbor uvrstio u svoju osnovu zakonsku §. 15., smatrajući opredjeljenje svoje valjanim po mjerilu onih podatakah, koje će zakonodavstvo crpiti svojedobno iz predložena proračuna, te će mu se pri tom otvoriti polje učiniti promjene, koje bude propisala shodnost uprave i doseživost troškovah zemlje vidivih iz sama proračuna.

Osrednji odbor je povisio doplatak u prvoj stavci izkaza plaćah razlogom ugleda, koji banu u obziru svestrana uvaženja njegova položaja u zemlji i izvan nje pripada; u drugoj stavci pako je povisio beriva urednikah s razloga: što novo utanačena beriva odgovaraju opredjeljenomu za te urednike dnevnomu razredu napram činovničtvu u istom dnevnom razredu u cieloj monarkiji ustrojenu, te razlogom ogromnoga njihovoga zadatka i odgovornosti nadležeće im, koja zahtieva obskrbljenje, što nebude manje od onoga po urednicih njim ravnih u cieloj državi uživana.

Ostaje još prijaviti visokomu saboru jednu promjenu u osrednjem odboru utanačenu, a to je ona: da je naslov „banskih savjetnikah“ zamienjen sa naslovom „odjelnih predstojnikah“; — tomu izim velevažnih razlogah počivajućih na političkoj dodirnosti s ostalimi državnimi ustrojstvi, leži nepobitni razlog u tom, da se neustrojava „banska vlada“, kojoj bi glavni urednici poput neustavne prošlosti bili nazvani „banskimi savjetnici“, već se ustanovljuje „zemaljska autonomna vlada“, kojoj su sastojine po izričnom slovu §. 4. „vladni odjeli“, a timi odjeli upravljaju pod banom u prvom redu stalna tri urednika, počem je i pravilan i zakonu posve skladan naslov po osrednjem odboru ustanovljen.

Dužnost je osrednjemu odboru visoki sabor izviestiti i o takovih odsječnih pojavih, koji ako i probudiše svu pozornost osrednjega odbora, nu nemogahu s njegove strane zadobiti odlučne uvage, buduć se kretahu unutar očite manjine saborskih odsiekah, takovi jesu:

a) Ustanova ob odgovornosti odjelnih predstojnikah i kontrasignature njihove, buduć većina odsiekah scieni, da se ta ustanova negiblje unutar okvira nagodbenoga zakona.

b) Ustanove o neskidnosti i premješćenju sudacah i

c) Ob izčeznulom III. prizivnom stepenu u poslovih političko-administrativnih, jer se većina odsiekah drži toga načela, da se pri nazočnoj osnovi radi samo i izklopno ob ustrojstvu autonomne zemaljske vlade, te pako ustanove b) c) spadaju u okrug posebnih zakonah, koje će zemaljska vlada, čim bude ustrojena, u interesu javne uprave visokom saboru predložiti.

d) Opredjeljenje broja urednikah vlade pri pojedinih odjelih, jer većina odsiekah mnije, da to opredjeljenje bude i može biti samo izliev proračuna, koji će se po vladi saboru predložiti imati.

Iza dovršene razprave izabrao je osrednji odbor izvjestiteljem svojim Josipa Žuvića.

Izjasniv ovako tečaj i uspjeh razprave svoje, česti se osrednji odbor na temelju navedenih uredjenu osnovu zakona ob ustrojstvu vlade visokomu saboru predložiti.

Digitized by Google

Osnova

zakonskoga članka ob ustrojstvu autonomne dalmat.-hrvat.-slavon. vlade:

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka 1. sabora hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga 1868., a zakonskoga članka 30. sabora ugarskoga 1868. o državopravnoj nagodi s kraljevinom Ugarskom §§. 47., 48., 50. i 54. ustrojava se za kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju, i to za obseg državopravne autonomije, pridržane jim onim zakonom, vrhovna upravna oblast pod imenom: „kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada“ sa sjedištem u zemaljskom glavnom gradu Zagrebu.

§. 2.

U djelokrug zemaljske vlade spadaju svi poslovi pomenutih kraljevinah, koji nisu izrikom nagodbenim zakonom u §. 1. navedenom doznačeni području zajedničkoga ministarstva ugarsko-hrvatsko-dalmatinskoga.

§. 3.

U svih poslovih, naznačenih u prediućem §. 2. izvršuje Nj. c. kr. apostolsko Veličanstvo vlast eksekutivnu putem odgovorne zemaljske vlade.

§. 4.

Zemaljska vlada dieli se na tri odjela:

I. Na odjel za poslove unutarnje, kao i za poslove zemaljskoga proračuna i zemaljske fiinancije.

II. Na odjel za bogoštovje i nastavu.

III. Na odjel za pravosudje.

Svaki izmedju tih odielah nosi ime: „kraljevski hrvat.-slavonsko-dalmatinski vladni odjel“ uz oznaku svoga područja.

§. 5.

Na čelu zemaljske vlade stoji ban, a njemu podčinjeni odjeli samostalni su u svom području i medju sobom nezavisni.

§. 6.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za poslove unutarnje i financijalne spadaju svi poslovi, tičući se unutarnje uprave zemaljske izim onih, koji u područje ina dva odjela spadaju, napose svi poslovi okol javne sigurnosti i zavodah, kojim je svrha obraniti i obezbiediti javnu sigurnost, nadziranje družtvah, kazalištah, kao i svih javnih zavodah namienjenih udobnosti i zabavi; tiskarstva, putni listovi, uprava i nadziranje javnoga prava u obće, a napose rukovanje i nadziranje podčinjenih organah i državne uprave: municipijah i obćinah; rukovanje državljanskih pravah pojedinacah; rukovanje zakonah odnosećih se na izbore saborske i zemaljsko zastupstvo; čuvanje medjah zemlje, vrhovna uprava poslovah zdravstvenih razumjevajuć amo i liečničtvo, poslovah uboštvenih, javnih zavodah humanitarnih, obrtničtva i trgovine, u koliko poslovi posljednje vrsti nespadaju u red poslovah zajedničkih; zavodi veresijni, gojitba zemlje, kolonizacija, i rukovanje pravah vodnih; vrhovna uprava nastave poljodielstvene i gospodarstvene, kao i poslovah tičućih se gospodarstvene vjeresije, poljodielstvene asekuracije i gospodarskih družtvah; poslovi rudarstveni i poslovi zemljo-razteretni i urbarski, u koliko se poslovi ovi imadu riešiti putem administrativnim i sudjelovanje pri izvršavanju zakonskih ustanovah o novačenju, obskrbljivanju, davanju pripregah i ukonačivanju vojske i zemaljske obrane; sudjelovanje pri rukovanju zakona o komorah trgovačkih i obrtničkih, štatistika puča nstva; javne gradjevine, razumievajuć amo i javne puteve i kanale, u koliko iste nespadaju u kategoriju poslovah zajedničkih; priredjivanje zakonskih osnovah o predmetih zakonarstvenih amo spadajućih, osobito osnove zakonah agrarnih, u koliko se radi o uredjivanju odnošajah seljačkih, zakonskih osnovah o poboljšanju, izsušenju i kvašenju zemlje, o vodnih pravih i kolonizaciji, zakonskih osnovah o šumah i redu šumarskom, lovskom, poljskom i o ribarstvu; kaznionice, arkiv zemaljski.

Osim toga spojena je s ovim odjelom i uprava zemaljskoga proračuna odobrena po saboru, razumjevajuć amo sve poslove, koji se odnose na samostalni proračun zemaljski, ustanovljeni zakonitom autonomijom ovih kraljevinah na dohodak i potrošak istoga, razumjevajuć amo napose, što se dohodka tiče, upravu godišnje svote od 2,200.000 for. preliminirane po ustanovah zakona nagodbenoga §§. 13., 14., 15., 16. za namirenje potriebah autonomne uprave zemaljske, koja svota će se sa strane zajedničke uprave financijalno izdavati iz javnih dohodakah zemaljskih, razumjevajuć napokon amo i sastavljanje godišnjih računah o toj upravi; uprava svihkolikih zakladah zemaljskih, a tako isto vrhovna uprava blagajničtva i računovodstva zemaljskoga.

§. 7.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu spadaju: poslovi svih zakonom priznanih crkvah i vjerozakonskih družtvah, vrhovna uprava i nadziranje svekolike odhrane, nastave, i svih zavodah učevnih, družtvah, sborovah i zavodah znanstvenih i umjetničkih, i u obće svih zavodah, koji imaju uticaj na obćenito obrazovanje, uprava vjerozakonskih i školskih dobarah, na koliko glede grčko-iztočne crkve inako ustanovljeno nije; nadzor nad upravom zakladah i zadužbinah, odredjenih na svrhe bogoštovne i nastavne i priredjivanje zakonskih osnovah u ovu struku zasjecajućih.

§. 8.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za pravosudje spada: administrativna uprava i nadziranje svekolikoga

Digitized by Google

pravosudja; vrhovni nadzor nad svimi sudovi i nad državnimi odvjetničtvi, vrhovna uprava kaznenoga proganjanja, nastojanje oko neprekidne zakonite obave pravosudja, predlozi i izvješća na krunu pri izvršivanju prava pomilovanja; priredjivanje zakonskih osnovah zasjecajućih u područje pravosudja, i uredjivanje sbornika zakonah.

§. 9.

Ban, stojeći na čelu zemaljske vlade (§. 5.), odgovoran je napram saboru zemaljskomu za ustavnost i zakonitost vladarskih aktah, spadajućih u svoje područje i zvaničnih djelah svojih.

Ova odgovornost kao i sastav sudišta, koje će suditi ob obtužbi bana, dotično njegovoga zamjenika, i postupak pred tim sudištem odrediti će se posebnim zakonom.

§. 10.

Ako ban izbiva, ili je inače zapriečen, ili ako je banska čast izpražnjena, tada obavlja funkcije njegove u pogledu na zemaljsku vladu odjelni predstojnik namješten u vladnom odjelu za unutarnje poslove pod vlastitom odgovornošću.

§. 11.

Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gore rečene zemaljske poslove, podnaša ban na Nj. c. kr. apost. Veličanstvo preko ministra hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga (članak 1. H. S. D. sabora članak 30. u saboru god. 1868. §. 44.), a previšnja rješenja, izdana vrhu takovih imenovanjah i ine naredbe, da budu valjane, treba da su protupodpisane po banu, dotično njegovom zamjeniku (§. 10.).

§. 12.

Ban je vlastan osobno ili kroz svoga povjerenika učestvovati u svih saborskih razpravah, razumjevajuć amo i razprave saborskih odborah i odsiekah, ali glasovati samo tada, ako je član sabora; nu dužan je — bilo osobno, bilo kroz svoga povjerenika — na interpelaciju sabora ovomu odgovarati, zahtjevana razjasnjenja davati i dotične spise predlagati.

§. 13.

Vlada zemaljska predlaže svake godine proračun godišnji o potrebi ukupne uprave zemaljske — koja će se pokriti i namiriti iz dotacije u §. 6. pomenute, i odnosno iz zemaljskih zakladah — saboru zemaljskomu na ustavno rukovanje.

Nego taj proračun ima se za vremena i tako predložiti, da se uzmogne izpitati i konačno ustanoviti svakako prije početka godine, za koju proračun ima valjati.

Isto tako predlaže zemaljska vlada svake godine zaglavljene račune i rezultate godišnjega poslovanja financijalnoga saboru na prosudjivanje i odobrenje.

§. 14.

Ban se imenuje i postavlja načinom odredjenim u zakonu o državo-pravnoj nagodi.

§. 15.

Kategorije i beriva urednikah i pomoćnoga osoblja, potrebitih za zemaljsku vladu i pojedine odjele njezine, ustanovljena su u sljedećem izkazu osoblja i plaćah:

Kategorije službene	Dnevni razred	Plaća u fr. a. vr.	Doplatak u fr. a. vr.	Ini nuzužitci
Ban	I.	12000	8000	Stan u rezidenciji banskoj.
Odjelni predstojnik	IV.	5000		Medju ovimi dobiti će odjelni savjetnik za
Odjelni savjetnik	VI.	3000 / 2500		unutarnje poslove (§. 10.) doplatak od 1000 for. a. vr.
Odjelni tajnik	VII.	1800 / 1500		
Odjelni koncepista	VIII.	1000		Osim toga prama potrebi perovodnih vježbenikah, i to bezplatnih, ili sa pripomoći godišnjih 400 for. a. vr.
Pomoćno osoblje:				
Ravnatelj pomoćnih uredah	VII.	1500 / 1200		
Pristav pomoćnih uredah	VIII.	1000		
Official	IX.	900 / 800 / 700		
Osoblje poslužno:				
Podvornik	—	400		Uredovna odjeća.
Vratar	—	400		Uredovna odjeća i stan.
Poslužitelj	—	350		Uredovna odjeća.

Digitized by Google

§. 16.

Za namiru potrebah ureda i pisarnice, troškovah putnih i selitbenih i troškovah pisarskih doznačit će se s odobrenjem sabora pojedinim odjelom, kao i banu primjerni iznosi paušalni, o kojih će se račun sa ostalim upravnim troškom saboru polagati.

§. 17.

Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo imenuje (§. 11.) polag postojećih (§. 15.) ili u buduće zakonom opredieliti se imajućih ustanovah sve urednike do uključivo VI. dnevnoga razreda.

Ostala pako službena mjesta popunjuje ban.

§. 18.

Unutarnje poslovanje u pojedinih vladnih odjelih odrediti će ban.

§. 19.

Urednici i službenici obstojale dvorske kancelarije hrv.-slav.-dalm. kao i nakon zadobljene previšnje sankcije ovoga zakona dokinuti se imajućega kr. namjestničkoga vieća — kojih oblastih svakolika agenda u djelokrug zemaljske vlade prelaze — na koliko prigodom ovoga ustrojstva namješteni nebudu, ostaju u neokrnjenu užitku svojih berivah za jednu godinu, a po tom se ima š njimi postupati polag postojećih propisah.

Ako se medjutim namjeste na takovo službeno mjesto, s kojim je spojena plaća manja i dnevni razred manji, nego li s njihovim prijašnjim mjestom, tada jim ima ostati plaća prijašnja i dnevni razred prijašnji.

§. 20.

Sudbene oblasti u zemlji postojeće, kako i županijska i gradska municipija ostaju medjutim, dok se zakonom inako neodredi, u svom dosadanjem ustrojstvu i u dosadanjoj djelatnosti.

§. 21.

Djelatnost novo ustrojene zemaljske vlade ima u život stupiti unutar roka od jednog mjeseca iza previšnje sankcije ovoga zakona.

§. 22.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

I tim je osrednji odsjek dovršio svoj zadatak, prilažuć odnosne odsječne zapisnike.

Zagreb 14. ožujka 1869.

Živković v. r.

A. Fodrocy v. r.

Stjepan Hervoić v. r.

Josip Žuvić, v. r.
osrednjega odbora izvjestitelj.

Predsjednik: Vis. sabore! U savezu s ovim izvješćem imadem čast predložiti od strane preuzv. g. bana prispjevši ovamo dopis, u kojem preuzv. g. ban izpravlja vis. saboru predloženu zakonsku osnovu u §. 11.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Visoki sabore!

Da se postigne potrebito sporazumljenje u pogledu ustanove zakonskoga članka o ustrojstvu autonomne hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, tičuće se protupodpisivanja ministra hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga, kojom se ustanovom označuje sveza izmedju Nj. c. i kr. apostolskog Veličanstva i zemaljske vlade ovih kraljevinah, §. 44. zakona o nagodi s kraljevinom Ugarskom opredieljena; zatim da se ukloni svako dvoumje o tom, da sva previšnja rješenja i ine naredbe imadu sliediti jedino na predlog banov, čast mi je opaziti, da bi se §. 11. gori rečene po meni predložene osnove mogao ovako izpraviti, da bi se rieči: „na Njeg. Veličanstvo upraviti“ zamienile riečmi: „Njegovomu Veličanstvu predložiti“ a odmah zatim da bi se dodalo: a rečeni ministar imade ih bez svake promjene Njegovomu Veličanstvu za odobrenje podastrieti, te previšnja rješenja izdana vrhu banovih predlogah i ine naredbe samo protupodpisati.

U Zagrebu dne 16. ožujka 1869.

Rauch, v. r.
ban.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja držim, da ovim dopisom preuzviš. g. ban §. 11. osnove, dotično predloga u smislu §. 54. nagodbenog zakona, koji je predložio u pogledu ustrojstva zemaljske vlade, njekim načinom opozivlje, dotično nadopunjuje. S toga držim, da se ovaj predlog preuzv. g. bana, kao što i prvobitni predlog u osnovi za ustrojstvo zemaljske vlade, dade tiskati i da se na odsjeke za razpravljanje uputi. (Glasovi: Tako je. Prima se.)

Dr. **Ignj. Brlić**: Mislim, vis. sabore, da je već više putah sabor želju izrazio, da se zemaljska vlada što prije ustanovi i ustroji, i držim, da se predlog po mojem čestitom i valjanom kolegi Hervoiću učinjen neslaže sa dosad izraženom namjerom vis. sabora, da se pospješi ustrojenje zemaljske vlade; a nadalje mislim, da se neslaže posve sa zakonom, kojeg se treba prije svega držati; jer kao što je poznato iz poslovnika svaki amendement, a ovaj dopis preuzv. gosp. bana nesmiera ništa drugo nego preinačiti jedan jedini §. osnove odsječne, dakle kao amendement — ima se u specijalnoj debati predati; i onda se imade ili odmah u pretres uzeti ili na odbor odputiti; u ostalom neima se kroz to debata niti u načelu niti specialna obustaviti. Dakle ja sam toga mnienja, da se stvar što prije pospješi, i mislim, da bi se u ovom slučaju sasvim poslovnika držali, da neima potrebe mimoilaziti poslovnik, te predlažem protivno, da bi se ovoj osnovi, koju je centralni odbor predao, dnevni

Digitized by Google

red za glavnu debatu odredio, medjutim ovaj predlog svjetlog bana štampao i u specijalnoj debati, kad dojde §. 11. na red, u pretres uzeo.

Ja dakle činim predlog usljed izražene želje vis. sabora, da se pospješi ustrojstvo domaće zemaljske vlade, i nalazim predlog g. zast. Hervoića baš protivnim tomu.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Neka mi bude slobodno primjetiti, da se ovaj dopis neda aplicirati, kao što je izveo g. predgovornik, na dosad postojeći običaj sabora, jer i predlaganje same osnove osniva se sad već na novom zakonu nagodbenom, koji je po Nj. Veličanstvu sankcioniran, a ovaj izpravak u dopisu ili opazka, što je osnovu sliedila, nije ništa drugo, nego integrirajuća stran ove iste osnove. Kao što je dakle usljed ove osnove vis. kuća izvolila odlučiti, da se na odsjeke ima razdieliti za razpravljanje, držim, da se i ovaj dopis, koji involvira važnu promjenu osnove o protupodpisu, mora isto tako na odsjeke relegirati, i da se nemože ovdje uporabit ona ustanova poslovnika, koja se odnaša na prijašnji običaj sabora, po kojem se amendement ima prigodom specijalne debate uvažiti. Ovo je sasvim drugi položaj, u kojem se mi sad nalazimo; s toga podupiram predlog g. zast. Hervoića i molim, da vis. kuća izvoli odlučiti, da se ovaj dopis preuzv. g. bana imade tiskati i na odsjeke za pretresivanje razdieliti.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Molim, vis. kućo! Želi li još tko izraziti se o predlogu? (Nitko se nejavi.)

Dočim više nitko neželi u stvari progovoriti, stavljam pitanje, da li prima vis. kuća predlog g. zast. Hervoića, koji je predložio, da se dopis preuzv. g. bana imade štampati, medju članove razdieliti i u pretresivanje odsjekah uputiti? (Primamo!) Molim, da se izvoli vis. kuća dignuti. (Ustane većina.)

Predlog g. Hervoića, kako sam ga formulirao, je primljen.

Tim imadem čast, završiti sjednicu, i kad budu odsjeci svoje poslovanje dokončali, onda ću novu sazvati.

Digitized by Google

Trideset i četvrta saborska sjednica

držana dne 18. ožujka 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Interpelacija zastup. Stojanovića na preuzv. gosp. bana radi namjeravane od skupnog ratnog ministarstva u Beču prodaje šumah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji. — Dopis ravnateljstva glasbenog zavoda, kojim se članovi sabora pozivlju na koncert. — Izvješće centralnog odbora glede osnove zakonske o ustrojstvu zemaljske autonomne vlade, i drugo čitanje ove osnove. — Dopis namjest. vieća, kojim se predlaže kontrakt, sklopljen sa konsorcijem glede osušenja lonjskog polja. — Odbor za lonjsko polje.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da zapisnik zadnje sjednice pročita.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

tridesete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu dana 16. ožujka 1869. pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika.

Presv. gosp. saborski predsjednik Antun Vakanović otvori sjednicu u 12 satih.

1. Čitan je zapisnik trideset druge saborske sjednice i bez primjetbe proglašen ovjerovljenim.

2. Gosp. saborski predsjednik priobćuje, da se je kontrolni odbor konštituirao, te za svoga predsjednika imenovao gosp. grofa Ferd. Pejačevića, a za izvjestitelja Drag. Akurti-a.

3. Br. 331. Molba Antuna Knolla, vlastnika toplicah u Lipiku, za podjeljenje njekih povlasticah, odpušćena je peticionalnomu odboru.

4. Zatim priobćuje gosp. saborski predsjednik, da je centralni odbor podnio izvješće i odnosno predlog o zakonskom članku ob ustrojstvu autonomne dalm.-hrv.-slav. zemaljske vlade, po svjetlom banu vis. saboru u formi osnove predloženom, nadalje da je centralni odbor izabrao bio za izvjestitelja gosp. Žuvića, nu da se je taj iza dovršenoga po njemu zapisnika obzirom na slabo svoje zdravlje odrekao, te usljed toga da je isti centralni odbor u novoj sjednici izabrao za izvjestitelja gosp. Fodroci-a.

Iza toga čitano je po rečenom gosp. izvjestitelju spomenuto izvješće centralnoga odbora.

U savezu sa pročitanim izvješćem predlaže gosp. saborski predsjednik od svjetloga bana prispjevši dopis, s kojim izpravlja osnovu upitnoga zakonskoga članka u §. II. Taj izpravak glasi ovako:

Da bi se u §. II. rieči: „na Njegovo Veličanstvo upraviti“ zamienile riečmi: „Njegovomu Veličanstvu predložiti“, a odmah zatim, da bi se dodalo: „a rečeni ministar imade ih bez svake promjene Njegovomu Veličanstvu za odobrenje podastrieti, te previšnja rješenja izdana vrhu banovih predlogah i ine naredbe samo protupodpisati.

Na predlog g. narodnoga zastupnika Hervoića bude zaključeno, da se taj dopis ima tiskati, medju članove razdieliti i uputiti za razpravljanje na odsjeke.

Tim je pao protu predlog g. narodnoga zastupnika Brlića, glaseći, da se za razpravu predloga centralnoga odbora dnevni red ustanovi, a dopis svjetloga bana da se uzme u obzir kod specialne debate o rečenom predlogu centralnoga odbora.

U 1 sat poslje podne zaključi g. saborski predsjednik sjednicu tim, da će buduću urediti u svoje vrieme.

Vakanović v. r.

Akurti v. r.

Predsjednik: Imade, li vis. sabore! kakove primjtbe?

(Nitko se nejavi.)

Digitized by Google

Dočim nikakve primjetbe neima proti zapisniku, to ga proglašujem ovjerovljenim.

Dr. Ant. Stojanović: Vis. sabore! Ja imadem interpelaciju na svjetlog bana; ako vis. sabor dozvoli, ja ću ju pročitati. (Čita:)

1. Da li je vis. vladi poznato, da ratno skupno ministarstvo namjerava prodati oko 30.000 jutarah šume u brodskoj i varadinskoj krajini.
2. Da li je prodaja ta već odredjena ili već izvedena.
3. Koliko je jutarah za prodaju odredjeno, i
4. Da li su i kakove mjere od strane vlade domaće i zajedničke hrvatsko-ugarske učinjene, da se šume bez privole ovoga sabora neprodaju, jer spadaju u teritorij Hrvatske i Slavonije. (Živio!)

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Koliko je meni poznato u tom predmetu, čast mi je vis. kuću izvjestiti, da u tom pogledu još ništa definitivna odlučeno nije, nego to stoji, da je ministarstvo rata u Beču potaknulo pitanje o prodaji 30.000 jutarah šume u brodskoj i varadinskoj krajini, — većom stranom u brodskoj, nego kao što rekoh, definitivna ništa nije odlučeno. Razlog bitni, na kojem se osniva želja skupnog ratnog ministarstva, sastoji u tom, što ima tamo do 30.000 ralih šume, glede koje se je radi starosti drveća bojati, da bi se sasvim posušila, i tečajem vremena za nikakvu korist nebi bila; s toga želi ratno ministarstvo, da bi se šuma, dok je još za korist, prodala. Od strane vojničke krajine i drugih organah su prigovori proti tom učinjeni, i stvar visi o medjusobnom sporazumljenju i pretresivanju pro et contra. Medjutim ja sam uvjeren, da će se svjetli ban usljed interpelacije potanje ubavjestiti o tom i vis. sabor izvjestiti. Nego to mogu kazati, da glede prodaje još ništa definitivna odredjeno nije.

Dr. Ant. Stojanović: Ja ovdje nisam na čistu, da li g. Zlatarović govori u ime vlade ili od svoje strane kao zastupnik. Ja bi molio, da se interpelacija na bana upravi.

Robert Zlatarović: Ja nisam proti tomu, ja sam si tom prilikom uzeo samo slobodu, izvjestiti vis. kuću, što je meni o tom znano, ne kao zastupniku grada Zagreba, nego kao savjetniku namjestničkog vieća; u ostalom nisam proti tomu, da se interpelacija priobći banu, nego ću još primjetiti, da sam uvjeren, da će preuzv. g. ban potanje ubavjestiti vis. kuću, da ona sazna, u kojem se stadiju nalazi stvar.

Predsjednik: Je li vis. kuća želi, da se ova interpelacija priobći banu od strane predsjedničtva saborskog? (Jest!)

Dr. Ant. Stojanović: Ja imadem pravo kao zastupnik naroda staviti interpelaciju, i zahtievati odgovor; ako s odgovorom nebudem zadovoljan, onda ću dalnje mjere poprimiti.

Predsjednik: Odlučeno je, da se interpelacija banu dostavi.

Imam čast, izviestiti vis. kuću, da se odbor za gradjenje kuće za umobolne konštituirao, i za predsjednika si izabrao g. zast. Zlatarovića, a za izvjestitelja g. zast. Malača.

Dr. Ant. Stojanović: Ja tom prigodom imadem čast vis. sabor izviestiti, da se je odbor za uredjenje sabora i za izborni red takodjer konštituirao, i izabrao si za predsjednika g. gf. Ladislava Pejačevića, a za izvjestitelja Stojanovića.

Filip Thaller: Isto tako je meni čast, izviestiti vis. kuću, da se je odbor za inštalaciju bana konštituirao, i izabrao si predsjednikom preuzv. g. gf. Petra Pejačevića, a za izvjestitelja mene.

Bilj. **Janko Car** čita dopis ravnateljstva glasbenoga zavoda, kojim se pozivlju članovi sabora na koncert, njim na čast dani. (Prima se na znanje.)

Predsjednik: Vis. sabore! Centralni odbor u pogledu ustrojstva zemaljske vlade svršio je svoja viećanja glede dopisa, koji je preuzv. gosp. ban u zadnjoj sjednici podastrti izvolio. Molim g. izvjestitelja, da izvoli ovo izvješće proglasiti.

Izvj. **Skender Fodroci** čita:

Visoki sabore!

Povodom dopisa svjetlog bana upravljenog na sabor od 16. ožujka, kojim svjetli ban §. 11. svoje osnove zakona o ustrojstvu zemaljske vlade izpravlja — pronašao je osrednji odbor, saslušav izvješća dotičnih saborskih odsiekah, po osrednjem odboru u svom izvješću od 14. ožujka t. g. formalirani §. 11. iste osnove ovako ustanoviti:

Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gori rečene poslove zemaljske, ima ban preko dalm.-hrvat.-slav. ministra (§. 44., I., H. S. D. odnosno XXX. Ug. 1868.) Nj. Veličanstvu predložiti, a rečeni ministar imade ih bez svake promjene Nj. Veličanstvu za odobrenje podastrieti, te previšnja rješenja, razumjevajuć amo i imenovanja, izdana vrhu banovih predlogah, i ine naredbe, bez povriede ustanove o banovoj odgovornosti u §. 9. naznačene, samo protupodpisati.

Što visokom saboru pokorno do znanja stavljamo.

Zagreb, dne 17. ožujka 1869.

Saborski osrednji odbor:

Živković v. r.
Žuvić v. r.
Stjepan Hervoić v. r.
A. Fodroci, v. r.
izvjestitelj osrednjeg odbora.

Vis. sabore! Na dnevnom redu je osnova o uredjenju autonomne vlade dalm.-hrv.-slav. Ja ću biti slobodan, i pročitati osnovu po drugi put. (Čita osnovu; §. 11. ove osnove glasi usljed dopisa sv. bana preinačen ovako):

Digitized by Google

„§. 11. Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gorerečene poslove zemaljske, ima ban preko dalmat.-hrvat.-slavon. ministra (§. 44., čl. I. hrvat.-slavon.-dalmat. odnosno čl. XXX. ugar. sabora 1868.) Nj. Veličanstvu predložiti, a rečeni ministar imaće jih bez svake promjene Nj. Veličanstvu za odobrenje podastrieti, te previšnja rješenja, razumjevajuć amo i imenovanja, izdana vrhu banovih predlogah i ine naredbe, bez povrjede ustanove o banovoj odgovornosti u §. 9. naznačene, samo protupodpisati".

Vis. sabore! Evo leži na stolu vis. kuće rad osrednjeg odbora kao tumača saborskih odsiekah na razsudu. Ako se osnova tako vladina kao i osnova osrednjeg odbora glede ustrojenja zemaljske vlade sravni, tada se uvidja, da medju njima, osim §. 11., koji je napose modificiran, neima bitne nego samo sljedećim načinom stilisatorne razlike. Jedna i druga osnova slažu se podpuno glede §§. 1. 2. 4. 6. 7. 8. 13. 14. 16. 18., samo su glede §§. 3. 9. 10. 11. 12. 15. 17. 19. 20. 21. 22. njekoje promjene učinjene, koje nisu bitne, već više učinjene radi toga, da se jasnoća u zakon uvede. Ako vis. sabor izvoli, da se uzporedi jedan §. osnove vladine i slični §. osnove osrednjeg odbora, ja ću to učiniti, nu mislim, da je to suvišno, jer i onako u izvješću odbora potanko je napomenuto, zašto su te preinake učinjene. Zato prelazim dalje.

Iz prenavedenog razlaganja proizlazi, da sve promjene vladina predloga smjeraju samo onamo, da se jasnoća zakona postigne; a sam bi glede stilistike još želio, da se u njekih §§. nješto promjeni. Tako u §. 9. bilo bi dobro reći mjesto: spadajućih „u svoje" područje: „u njegovo", u §. 4. I. samo reći: „kao i za poslove zemaljskog proračuna" na odjel za poslove unutarnje, a ostalo izpustiti, budući je glede zemaljske financije točno u §. 6. označeno, što spada na poslove unutarnje. Glede §. 11. najnovije predloženog bi još u interesu stilistike to predložio, da se mjesto riečih: „bez uštrba banove odgovornosti u §. 9. ustanovljene" kaže: „bez povrjede ustanove o banovoj odgovornosti u §. 9. naznačene". Ovo posljedne bolje glasi.

Pošto je tim načinom glede tumačenja §. 11. izmedju vlade i saborskih odsiekah i dotično glede tumačenja §. 44. zakona nagodbenog sporazumljenje postignuto; pošto medju vladinim predlogom i predlogom osrednjeg odbora bitne razlike neima osim onih, koje su u svrhu jasnoće zakona; pošto čitavoj zemlji do toga stoji, da se zemaljska vlada čim prije ustroji, jer je dotle svaki rad sabora u zalud: — ja bi se usudio predložiti vis. saboru radi prištednje vremena, da blagoizvoli primiti ovu osnovu osrednjeg odbora, tako dugo ventiliranu u saborskih odsjecih, u svojoj cielosti en bloc, (Živio!)

Predsjednik: Vis. sabore! Po poslovniku imala bi se sada otvoriti generalna debata na temelju predložene nam po centralnom odboru osnove, i kad bi se ova generalna debata dokončala, imalo bi se preći na pojedine članke osnove. G. izvjestitelj predlaže, da se mimoide to podrobno pretresivanje, pak da se primi en bloc čitava osnova, kako je sada pročitana sa bitnom promjenom §. 11., koju je centr. odbor prihvatio usljed dopisa preuzv. g. bana, — uz popravak stilistični toga §. „bez povrjede itd." i sa još njekojimi stilističnimi promjenami; s jednom rieči, da bi se ciela osnova, kako je po centralnom odboru predložena, en bloc primila. Molim vis. kuću, nek se izvoli izraziti, da li želi upustiti se u generalnu debatu ili prima osnovu en bloc bez debate? —

(Glasovi: Primamo.)

Molim, ne želi li nitko proti ovomu predlogu govoriti?

Vel. župa. **Petar Horvat**: Molim, vis. sabore, ja samo malu stilističnu opazku imam; u §. 9. kaže se: ban stojeći na čelu zemaljske vlade odgovoran je „naprama" saboru. Mislim, da bi mnogo jasnije i preciznije bilo, kad bi se rieč: „naprama" izostavila i kazalo jednostavno: odgovoran saboru. (Glasovi: Dobro. Primamo.)

Izvjestitelj **Skender Fodroci**: Ja sam sporazuman.

Predsjednik: Prima li dakle vis. kuća osnovu, kako je sada pročitana u svojoj cjelosti?

(Glasovi: Primamo.)

Molim, da se vis. kuća dostoji dignuti.

(Dignu se većina.)

Primljena je osnova ogromnom većinom. Vis. nam. vieće predlaže vis. saboru kontrakt, koji je sklopljen sa konsorcijem glede izsušenja lonjskog polja.

Bilj. **Janko Car** čita:

Visoki sabore!

Zadovoljujuć odredbi vis. sabora od 19. studenoga 1868., br. 261., kojom bi previšnjom potvrdom Nj. c. i kr. apost. Veličanstva od 15. studenoga 1868. providjeni zakonski članak ob osušenju lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša dostavljen kr. ovomu namjestničkomu vieću za proglašenje kao i za ostvarbu i izvršbu istoga, predlaže se blagovoljnog odobrenja radi vis. saboru u prilogu pod ·/· u dvopisu ugovor, utanačen izmedju podpisanoga kr. namj. vieća i odnosnih poduzetnikah prenapomenutoga podhvata, a to naročito pogledom na ustanove §. 15. i 19. rečenoga ugovora, kojimi su poduzetnici odobrenje ugovora od strane vis. sabora naročito zahtjevali.

Iz §. 8. rečenoga ugovora uviditi će vis. sabor, da ni materijal, koji se kod odnosnih radnjah i gradjevinah upotrebiti imade, potanko naznačen nije; jer je to za sada nemoguće bilo, nu zato je kr. namj. vieće u ugovor uvrstilo ustanovu, polag koje se odnosni materijal u potanjih osnovah, koje se po smislu nazočnoga ugovora zemaljskoj vladi na odobrenje predložiti mora, te će s toga prigodom izpitivanja upitnih osnovah i odnosni materijal svestranom izpitanju podvržen biti.

Pogledom na ustanovu §. 3. gorenavedenoga zakonskoga članka, kao i onu u §. 10. nazočnoga ugovora mnije podpisano kr. namj. vieće, da bi od potrebe bilo, ne samo, da se odpadajući anuiteti onako i u onih rokovih utjeri-

Digitized by Google

vanju, kao što i državni porez, već da uživaju pred zakonom i isto hypotekarno prvenstvo; s toga se obraća pozornost vis. sabora na ovu okolnost, za da u ovom pogledu shodna odrediti blagoizvoli.

Konačno se glede ustanove §. 12. naznačenoga ugovora primjećuje, da se ovom ustanovom nije namjeravalo protegnuti valjanost pravilah c. kr. poveljenoga obćenitog austrijskog zemljištno-veresijskoga zavoda i na ove kraljevine, već da se prenapomenutom ustanovom jedino pravili ograničeno pravo povišenja odnosnoga zaklada za pokriće naglasuje.

U Zagrebu dne 15. ožujka 1869.

Zlatarović v. r. Pogledić v. r.

Ugovor

koji je na temelju potvrdjenoga dne 15. studenoga 1868. zakonskoga članka kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, i na temelju potvrdjenoga dne 8. prosinca 1868. LII. zakonskoga članka od godine 1868. kraljevine Ugarske, s jedne strane medju hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom zemaljskom vladom, s druge pako strane medju poduzetničkim družtvom, sastojećim od gospode bar. Jurja Raucha, grofa Ladislava Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita pl. Farkaš-Vukotinovića, grofa Miroslava Kulmera, grofa Artura Scherr-Tosza, Adolfa pl. Mogyoroda i Aimé-a pl. Langenhova, o zemnih radnjah i o gradjevinah za osušenje lonjskoga polja, ovako utanačen i sklopljen.

§. 1.

Zemaljska vlada kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije odstupa gorepomenutomu družtvu, a ovo preuzima od nje zemne radnje i gradjevine, što su za osušenje lonjskoga polja od Rugvice do izlieva Trebeša potrebite s jedne strane medju lievom obalom Save i novim otokom, s druge pako strane medju desnom obalom Save i potokom Odrom, po glasu nacrtne osnove poduzetnikah, što ju je sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije primio, a poduzetnici podpisali, i što je ovomu ugovoru pod brojem 1—7 priklopljena, za paušalnu svotu od 4,500,000 fr. a vr. slovom: četiri milijuna pet sto hiljadah forintih austrijske vriednosti, što ju je dotični odbor hrvat.-slavon.-dalmat. sabora, po glasu izvješća istoga odbora od 21. rujna 1868., izuzamši izvlastbene odštete i troškove, s poduzetnici ugovorio, a sabor pomenutih kraljevinah, po glasu §. 7. previšnjom rješitbom od 15. studenoga 1868. potvrdjenoga zakonskoga članka, primio.

§. 2.

Prama priklopljenoj pod br. 1—7 nacrtnoj osnovi, pomenuto će družtvo najdulje za tri mjeseca, računajuć od dana, kad se oživotvori ovaj ugovor, dovršiti započete jur potanje osnove, što su za preuzete zemne radnje i gradjevine potrebite.

U ovih potanjih osnovah mogu poduzetnici predložiti preinakah nacrtne osnove, ali se ove mogu samo uz dozvolu vlade izvesti.

Osim ovih potanjih osnovah, poduzetnici će za isto vrieme po obćinah posebno izraditi pregled parcelarnih zemljištnih položajah kano i izkaze potrebah za izvlastbu, pa će sve te izradke u dva jednaka primjerka hrvat.-slav.-dalmat. zemaljskoj vladi za potvrdu podnieti.

Podnesene će izradke ova zemaljska vlada namah razsuditi, pak ako jih primi, onda će jedan primjerak, providjen potvrdnom zaporkom, poduzetnikom za ravnanje vratiti, a drugi će primjerak za kontrolu shodno izvedenoga djela kod sebe čuvati, ter jih s obje strane ovomu ugovoru pod br. 8., 9., 10. priklopiti.

Pojedine preinake potvrdjenih potanjih osnovah mogu poduzetnici samo uz dozvolu hrvat.-slavon.-dalmatinske zemaljske vlade učiniti, ter jih tek onda izvesti, kad se prije u oba primjerka ovih osnovah navedu.

§. 3.

Čim se potvrde potanje osnove i za izvlastbu sastavljeni pregledi parcelarnih zemljištnih položajah kano i izkazi potrebah, zemaljska će vlada kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije preko svojih organah i u sporazumku sa zastupnikom družtva, s mjesta preduzeti odkup, dotično izvlastbu zemaljah, sgradah i drugih stvarih, što su potrebne za poduzete zemne radnje i gradjevine, za nabavu i skladnju gradiva, za gradnju potrebnih obćilah, i u obće za sve u peduzeće ovo zasjecajuće stvari, i to će sve zemaljska vlada prama postojećim zakonom ondje preduzeti i neprekidno nastaviti, gdje joj prama potrebi djela i gradnje poduzetnici naznače.

Prije i tečajem toga odkupa, dotično izvlastbe zemaljah mogu se preuzete radnje i gradjevine na neizvlašćenih zemljah samo uz dozvolu vlastnikah, ili onda započeti, ako prije poduzetnici za potrebnu parcelu zemlje izplate na ruke ugovarajuće zemaljske vlade razmjerno trideseti dio onoga godišnjega dohodka dotičnih zemaljah, koji je služio za temelj zadnjemu razporezanju poreza onih zemaljah, bez uštrba konačne odštetne svote, koja se ima putem redovite procjene pronaći.

§. 4.

Po dovršenoj izvlastbi zemaljska će vlada hrvatsko-slavonsko-dalmatinska službeno sastaviti točan izkaz svih izvlastbenih odštetah i troškovah, pak će ga ovomu ugovoru u jednom primjerku pod brojem 11. priklopiti i družtvo uputiti, da cielu svotu tih odštetah i troškovah u glavnu zemaljsku blagajnu u Zagrebu položi.

§. 5.

U isto će vrieme zemaljska vlada kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ukupnu u službenom izkazu pod br. 11. (§. 4.) izkazanu svotu svih izvlastbenih odštetah i

Digitized by Google

troškovah priračunati paušalnoj u §. 1. ovoga ugovora ugovorenoj svoti od 4,500.000 for. austr. vried. za zemne radnje i gradjevine, pa će ukupni iznos obijuh ovih svotah u osam postotnih, kroz dvadeset i pet neprekidnih godinah svake pol godine u jednakih ratah dospjevajućih annuitetih razporezati na pojedine vlastnike cieloga osušenoga zemljišta, u razmjerju prama njihovomu osušenomu zemljištnomu posjedu; i to će tako razporezati, da ako na primjer ukupna poduzetnikom pripadajuća svota 5,000.000 for. iznese, da se ova u osam postotnih anuitetah po 400,000 for. medju dotične vlastnike svake godine razporeže, a da se kroz 25 godinah, svake pol godine u jednakih ratah po 200.000 for. a. vr., a zatim pako ukupno u 50 polugodišnjih anuitetnih ratah po 200.000 for. odplati.

Ob ovom će razporezanju hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada službeno izkaz sastaviti, ter jedan primjerak ovomu ugovoru pod br. 12. priklopiti.

§. 6.

Družtvo je dužno ukupnu svotu svih izvlastbenih odštetah i troškovah, po mjerilu dotičnoga izkaza pod br. 11. (§. 4.) za mjesec danah, računajuć od onoga dana, kad dobije u §. 4. ovoga ugovora napomenuti naputak zemaljske vlade, u glavnu zemaljsku blagajnu u Zagrebu u gotovini položiti, a hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada uz svoju će odgovornost bez uštrba prava inih osobah, dotičnim izvlastbenikom pripadajuće jim odštete dostaviti i izvlastbene troškove izplatiti.

§. 7.

Ako se preuzete po §. 3. zemne radnje i gradjevine nezapočmu prije ili tečajem izvlastbe, to će jih poduzetnici prama §. 6. svakako tečajem mjesec danah djelotvorno započeti.

Ove radnje i gradjevine imaju poduzetnici točno po potvrdjenih potanjih osnovah prama tehničkim zahtjevom i propisom obaviti, i tečajem dvijuh godinah, računajuć od dana, kad mine ustanovljeno u §. 6. ovoga ugovora vrieme od mjesec danah, sasvim dovršiti.

Rokove, kad se imaju početi i dovršiti ove radnje i gradjevine, zemaljska će vlada samo onda shodno produžiti, ako to produženje budu zahtievale političke ili financijalne krize, ratni, prihodni ili drugi priečeći dogodjaji ili nezgode, kojih poduzetnici nemogu ukloniti.

§. 8.

Zemaljska je vlada kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije vlastna nadzirati ne samo kako se radnje i gradjevine u tehničkom obziru obavljaju, nego i kako napreduje taj posao prama roku, u kojem se imaju dovršiti, pak opazivši koju manu, naložiti poduzetnikom, da ju namah odstrane.

Čim poduzetnici hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj zemaljskoj vladi pismeno prijave, da su dovršene preuzete po njih radnje i gradjevine, ova je zemaljska vlada dužna najdulje za četrnaest danah vještačko povjerenstvo za pohvalbu na lice mjesta poslati; i o tom poduzetnike putem njihova zastupnika pismeno obaviestiti (§. 13.).

Pohvalba će se u prisutnosti ovih namah započeti i neprekidno nastaviti, pak ako nebi prirodni dogadjaji priečili, najdulje za druga tri neprekidna tjedna dovršiti.

Ako se nebi tečajem ovoga roka pohvalbeno povjerenstvo poslalo ili pohvalba obavila, ili nebi koji vještak u vrieme ili u obće na pohvalbu došao, onda se u prvom i drugom slučaju ima pohvalba smatrati kao da je bezuvjetno obavljena. a u zadnjem će slučaju nazočnici pohvalbu isto tako pravovaljano obaviti, kano da su svi na nju poslani vještaci sudjelovali.

Budući da je paušalna svota za zemne radnje i gradjevine osušenja nepromienljivo ustanovljena, to će se pohvalba samo na to ograničiti, da razvidi i konštatira, jesu li nisu li one po glasu potvrdjenih potanjih osnovah prama tehničkim zahtjevom i propisom obavljene, i jesu li nisu li umjetne gradjevine izvedene od shodnoga u potanjih osnovah navedenoga gradiva, ter se neće protegnuti na prosudjivanje vriednosti pohvalit se imajućih stvarih.

Kod radnjah i gradjevinah, koje se zato nemogu temeljito iznutra iztražiti i prosuditi, što su dovršene, treba uzeti, da su prama pogodbi izvedene, ako hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada nedokaže, da je ona njihovu kakvoću po glasu §. 8. ove pogodbe tečajem gradjenja manisala, a poduzetnici nisu tih manah uklonili.

O pohvalbi ima se voditi točan zapisnik, u kojem će se, ako nebude nikakvih manah, jasno očitovati, da su pohvaljene radnje i gradjevine prama potvrdjenim potanjim osnovam po ugovoru obavljene i dovršene, opažene će se mane pojedince i obširno opisati, pa će se poduzetnikom naznačiti primjerno vrieme, u koje da jih poprave, a ovaj će zapisnik pohvalnici i poduzetnici na licu mjesta podpisati.

Čim pohvalnici u zapisniku očituju, da su radnje i gradjevine prama potvrdjenim potanjim osnovam, pa tim i prama ugovoru obavljene i dovršene, onda se za pohvaljene stvari ima uzeti, da su jih poduzetnici predali, a hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada primila; onda će hrvatsko-slavonska-dalmatinska zemaljska vlada za osam danah, računajuć od dana toga zapisničkoga očitovanja, pohvalbenomu povjerenstvu, poduzetnikom i njihovim ustupnikom dostaviti pismenu prijavu, u kojoj će potvrditi, da su pohvaljene radnje i gradjevine bezuvjetno predane i primljene, i očitovati, da će ugovorene i brojno opredieljene annuitete u ustanovljenih po smislu § 10. ovoga ugovora polugodišnjih obrocih izplaćivati c. kr. poveljenomu obćenitomu austrijskomu zemljištno-vjeresijskomu zavodu (k. k. Boden-Credit-Anstalt) u Beču.

Digitized by Google

Od ovoga časa, kad se radnje i gradjevine predadu i prime, prestaje dužnost poduzetnikah uzdržavati pohvaljene radnje i gradjevine, ter ista prelazi na zemaljsku vladu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije; poduzetnici se pako tim odriču vlastničkoga prava, podieljena jim u §. 6. napomenutoga, dne 15. studenoga 1868. potvrdjenoga zakonskoga članka.

Do ovoga vremena, dok se radnje i gradjevine nepredadu i neprime, poduzetnici će svaki nedostatak i svaku štetu preuzetih radnjah i gradjevinah, ako jih nisu prirodni ili drugi neobični dogadjaji — kamo nespadaju štete počinjene običnom velikom vodom, prouzročili, na svoje troškove, bez prava na naknadu, povratiti u stanje prama tehničkim zahtjevom, navedenim u potanjih osnovah.

Ako se pri pohvalbi pronadje, da je što manjkavo, te da ga svakako treba popraviti, pa se to i učini, onda će pohvalnici na poziv poduzetnikah najdulje tečajem osam danah potvrditi, da je ovo obavljeno i popravljeno, pak samo ta potvrda pruža poduzetnikom podpuni dokaz, da je ovaj ugovor posve izpunjen, ter da jim se oživotvoruju prava, skopčana s bezuvjetnom pohvalbom.

Pohvaljene stvari nesmiju se više manisati.

Od onoga ipak dana, kad se radnje i gradjevine predadu i prime, jamče poduzetnici za punu godinu danah za valjanost pohvaljenih radnjah i gradjevinah, te se obvezuju, da će tečajem ovoga jamstvenoga vremena sve mane, koje se naročito imaju pripisati ili lošu gradivu ili manjkavu gradjenju, na svoje troškove prama ugovoru popraviti.

Iz toga se jamstva ipak izrikom izključuju sve štete, koje su postale nemarnošću, zlobom ili takovimi dogodjaji, kojih poduzetnici nemogu ukloniti.

§. 9.

Ako medju nadzirajućim organom ili pohvalbenim povjerenstvom hrvat.-slavon.-dalmat. zemaljske vlade i medju poduzetnici zavlada razlika u mnienju i nastanu prieporna pitanja, onda će o tom, prama potrebi na licu mjesta, odlučiti vještački obrani sud, u koji će na poziv jedne ili druge stranke za tri dana ugovarajuća zemaljska vlada i poduzetnici, svaki po jednoga obranika izabrati, ova će oba obranika opet za druga tri dana, pošto jim se izbor prijavi, izabrati si predsjednika, a ovoga će kr. županijski sud u Zagrebu odrediti, ako se pomenuta dva obranika nebi tečajem navedenoga roka u izboru složila.

Ovaj će obrani sud za osam danah, pošto se ustroji, takova prieporna pitanja većinom glasova konačno riešiti, a ugovornici će se bezuvjetno podvrći njegovoj izreki, proti kojoj niti ima priziva, niti novote.

§. 10.

Od onoga dana, kad se predadu i prime pohvaljene radnje i gradjevine, počima dužnost vlastnikah osušit se imajućih zemaljah, izplaćivati dužne annuitetne rate, koje će hrvatsko-slavnsko-dalmatinskoj zemaljskoj vladi uprav onako i u onakovih rokovih predavati, kano i d r ž a v n i porez.

Zemaljska se vlada kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obvezuje, da će na temelju s početka napomenutoga zakonskoga članka, svakih šest mjesecih, računajuć od dana predaje i prijetka radnjah i gradjevinah, kroz dvadeset i pet neprekidnih godinah od obvezanikah prama priklopljenomu pod brojem 12. izkazu utjerivati i u glavnoj zemaljskoj blagajni u Zagrebu izplaćivati polugodišnje rate osampostotnih annuitetah ukupne svote za izvedenje zemnih radnjah i gradjevinah u svrhu osušenja lonjskoga polja, kano i za izvlastbene odštete i troškove za nabavu zemljišta.

Sve ove polugodišnje rate osampostotnih annuitetah prenašaju na početku pomenuti družtveni članovi i poduzetnici u podpuno vlastničtvo c. kr. poveljenoga obćenitoga austrijskoga zemljištno-vjeresijskoga zavoda u Beču, koji ovaj ustup prihvaća, te će se dotične rate istomu neposredno u Zagrebu izdavati.

Hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada pristaje ovim izrično na ovaj na znanje uzeti ustup, te tako jamči za navedeno utjeranje i izplatu, da kad se polugodišnje rate godišnjih annuitetah nebi u vrieme plaćanja podpuno utjerale, onda će ona manjak iz zemaljskih sredstvah naknaditi, te će se podpune polugodišnje rate osampostotnih godišnjih annuitetah na dan plaćanja c. kr. poveljenomu obćenitomu austrijskomu zemljištno-vjeresijskomu zavodu u Beču izplatiti.

Izplata dospjelih annuitetnih ratah nesmije se u nikakovih okolnostih odgoditi ili uzkratiti, niti se smije što uračunati ili odbiti.

§. 11.

Ako bi se užitak prava na vodu ili ribariju u novoj strugi ili zaplava osušenoga zemljišta htjela tečajem pomenutih 25 godinah iznajmiti, onda se izrikom daje prednost ovomu družtvu prije svih natiecateljah, ako prihvati iste uvjete, kano i drudi natiecatelji.

§. 12.

Poduzetnikom se daje pravo, da smiju za nabavu potrebitih medjutim novacah dionikah uzeti, obavu preuzetih radnjah i gradjevinah ili ukupno jednomu ili više poduzetnikah povjeriti, ili ovaj ugovor uz ista prava i dužnosti jednomu ili više poduzetnikah sasvim ustupiti.

C. kr. poveljeni obćeniti austrijski zemljištno-vjeresijski zavod ima pravo, za preuzete ustupom annuitete izdati vriednostne papire, sa ukamaćenjem i usmrćenjem, koje će sam po svojoj volji odrediti.

§. 13.

Družtvo je dužno, za dva tjedna, računajuć od dana, kad se oživotvori ovaj ugovor, zastupnika izabrati, ter ga

Digitized by Google

napose opunovlastiti, da smije primati sve družtvene dopise, odpise i naloge, pak mu ime sa obitalištem hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj zemaljskoj vladi prijaviti.

§. 14.

Svi podnesci, pogodbe. platežne naputnice, namire, ustupnice, vriednostni papiri i sve druge, ma kako se zvale, izprave i spisi, koji se protežu na ovo poduzeće, oprašćaju se pristojbine i biljegovine.

§. 15.

Da se osigura točna izvršitba svih ovim ugovorom preduzetih dužnostih, poduzetnici će za osam danah, pošto ga svi podpišu, ili sami ili preko drugoga položiti pet postotakah paušalne svote za radnje i gradjevine 4,500.000 fr. a. vr. u iznosu od 225.000 fr. a. vr., slovom: dvie stotine dvadeset i pet hiljadah forintih a. vr., ili u mienbenih prihvatih ili u vriednostnih papirih po burzovnoj vriednosti, koji će se kano jamčevina položiti u zemaljsku glavnu blagajnu u Zagrebu uz njezinu prijamnicu. Ova se jamčevina, pošto se oživotvori ovaj ugovor, ima upotrebiti po naputku poduzetničtva u poduzetne svrhe, osobito pako za izvlastbene oštete i troškove. Ova će se jamčevina, na koliko se navedenim načinom nepotroši, povratiti položiteljem za osam danah, pošto se radnje i gradjevine preuzmu i pohvale. Ako pako hrv.-slav.-dalm. sabor nebi potvrdio ovoga ugovora, onda se ima položena jamčevina za osam danah, pošto se izrekne ta nepotvrda, položitelju bezuvjetno povratiti.

§. 16.

Osim navedenih u §. 9. prepornih pitanjah podvrgavaju se ugovornici glede svih iz ove pogodbe proizličućih razprah ustmenomu sumarnomu postupku pred sada postojećim županijskim sudbenim stolom u Zagrebu, ili pred onim sudom, koji bi ga zamienio.

§. 17.

Oba se ugovornika naročito odriču prava, napadati na ovaj ugovor iz koga mu drago uzroka, osobito pako radi prikrate preko polovine vriednosti.

§. 18.

Sljedeći se prilozi ovoga ugovora imadu smatrati kao njegovi dopunjci i cjeloviti djelovi i to:

I. Nacrtna osnova pod br. 1—7.

2. Potanje osnove pod br. 8.

3. Pregled parcelarnih zemljištnih položajah za izvlastbu pod br. 9.

4. Izkazi potrebah u istu svrhu pod br. 10.

5. Izkaz izvlastbenih odštetah i troškovah pod br. 11.

6. Izkaz o razporezanju annuitetah pod br. 12.

§. 19.

Ovaj se ugovor ima za potvrdu podnieti saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, te se kano pravovaljan onaj dan oživotvoruje, kad se potvrda obznani družtvu putem g. grofa Artura Seherr-Thosza.

§. 20.

C. kr. poveljeni i obćeniti austrijski zemljištno-veresijski zavod pristupa k ovoj pogodbi samo glede onih točakah, koje se njega tiču.

§. 21.

U onom slučaju, ako poduzetnici, neizposlovavši dužega roka, nebi pogodjenih radnjah obavili u ugovoreno (§. 7.) vrieme, onda ostaje prosto zemaljskoj vladi, da poslje bezuspješne polugodišnje opomene ovaj ugovor uništenim proglasi, te s poduzećem osušenja drugčije razpoloži.

U Zagrebu dne 13. ožujka 1869.

Grof **Ladislav Pejačević** v. r.
Grof **Julio Janković**, kroz punomoćnika grofa **Ladislava Pejačeviča**.
Juraj barun **Rauch** s. r., za sebe i kao punomoćnik g. pl. **Langenhove-a**.
Grof **Miroslav Kulmer** v. r.
Ljud. pl. **Farkaš-Vukotinović** v. r.
Grof **Artur Seherr-Thosz** v. r.
Adolfo Mogyorody.
Roberto pl. **Zlatarović** v. r., kr. dvorski savjetnik.
Dragutin pl. **Pogledić** v. r., savjetnik kr. nam. vieća.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Povodom ovog izvješća sam tako slobodan predložiti, da se ovaj predmet kao velevažan za zemlju našu i u savezu sa zakonom u ovom saboru stvorenim, prešnim proglasi i čim prije u pretres uzme. Za da pako vis. sabor korektno i čim prije do savjetovanja u tom predmetu doći može, predlažem, da bi se povjerio posebnomu onomu odboru, koji je u tom poslu i zakonskoj osnovi o izsušenju lonjskog polja radio, i da se taj odbor pozove, da čim prije svoje djelovanje dovrši, i saboru predlog svoj za pretres podnese.

Aurel Kušević: §. 3. zak. član o izsušenju lonjskog polja glasi ovako: (čita) „Sabor ovaj ojamčuje se u ime kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. podhvatnomu družtvu, da će eksekutivni organi ovih kraljevinah vazda točno utjerati od dotičnikah platežne obroke, kao što je ustanovljeno §. 2. — u rokovih, putem i načinom, kao što se utjeruje i plaća državni porez“. To je zakonom pozitivnim hrv. sabora opredieljeno, i tim prestaje sve, što smo mi u tom poslu dužni učiniti. Mi se u pretres ugovora upuštati nemožemo, to spada na eksekutivnu vlast, koja stoji pod odgovornošću ovog sabora. Ako ćemo se mi upuštati u takove potankosti, onda mislim, da našoj zemlji nitko nebude odgovoran; pod odgovornošću stoji domaća vlada, ona ima bditi, da se u smislu zakona ovo poduzeće uredi, i točno

Digitized by Google

paziti na to, da se izvedenje postigne, jer drugačije će pasti družtvo i ista vlada pod cenzuru sabora i javnosti. Zato se neslažem sa predlogom g. predgovornika.

Dr. **Ant. Stojanović**: Ja mislim, da oba predloga nisu u protuslovju. Po predlogu g. vel. župana ima se odlučiti, hoće li se taj predmet odmah u pretres uzeti, ili da se proglasi prešnim i stavi na dnevni red, pa da se odputi na odbor ad hoc. Možda taj odbor to isto predloži, što je i g. zast. Aurel Kušević rekao, i da će se jedan i drugi predlog upravo složiti; za sad pako o tom nemožemo ništa meritorno odlučiti.

Aurel Kušević: Ja sam samo proti tomu, da se proti propisanom redu čine zahman troškovi, te da se dakle taj privatni ugovor nebi štampao.

(Glasovi: To nije niti predloženo.)

Predsjednik: Molim, želi li još tko u predmetu progovoriti?

Roberto Zlatarović: I ja držim, da se predlogu g. zast. Aurela Kuševića ništa neprejudicira, ako se ova stvar relegira na odbor, Samo imam primjetiti, da je onaj odbor, koji je obstojao za predloženje zakonske osnove o lonjskom polju svoje djelovanje svršio. Morao bi se dakle imenovati drugi odbor na novo, ili taj isti; nu u ovom slučaju imam primjetiti, da jedan član odbora toga fali, a to je g. dr. Šuhaj.

(Glasovi: Dojde.)

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Obstojavši u tom poslu odbor svršio je, kako je poznato, svoje djelovanje za vrieme prijašnjeg zasjedanja. Ako hoćemo korektno postupati, to nam treba novi odbor izabrati Želi li pako vis. sabor iste članove u odboru imati, ostavljajuć im isto povjerenje, biti će dobro; ali svakako prosto stoji vis. saboru novi odbor izabrati i mislim, da će to najkorektnije biti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Ja sam tako i razumio svoj predlog, da se ista gg., koja su u tom poslu radila, i dovoljno informirana, na novo oprediele.

Vel. župan **Petar Horvat**: Molim, da bi bivši predsjednik ovog odbora g. Bogović bio tako dobar, te napisao članove, mogli bi se odmah imenovati. G. će Šuhaj danas stići, molim i njega napisati.

Predsjednik: Želi li još tko progovoriti?

(Nitko se nejavi.)

Ako nitko neće više progovoriti, moram izraziti, da je ovdje samo jedno mnienje, jer i g. zast. Kušević pristao je na to, da se odbor izbere. Dakle imade se za pretresivanje ovoga predmeta odbor izabrati, te se želi, da se isti odbor, koji je već radio u tom poslu, opet na novo oživotvori. Članovi su bili gg. Bogović, Šuhaj, Zlatarović, Fodroci i Kraljević Miroslav. Dočim g. Šuhaja neima...

Vel. žup. **Peter Horvat**: Doći će danas.

Predsjednik: Akoprem se kaže, da će doći, usudjujem se predložiti, da se ovoj petorici za veću sjegurnost još dodadu g. vel. žup. križevački, jer je on politički načelnik onoga predjela i g. Aurel Kušević.

(Glasovi: Dobro je.)

Dakle vis. je kuća izvolila primiti, da se odbor isti izabere s dodatkom dvajuh članovah: g. Kukuljevića i g. Aurela Kuševića.

Predstoji velevažna radnja odborah; i to odbora za lonjsko polje, kao takodjer za uredjenje sabora, i za inštalaciju bana.

Zato današnju sjednicu završujem, i ureći ću ju, ako nebude inih kakvih okolnostih, za priekosutra.

Digitized by Google

Trideset i peta saborska sjednica

držana dne 20. ožujka 1869. u 12 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Predstavka, kojom se podnaša zak. osnova o uredjenju zem. vlade Nj. Veiič. na pvtvrdu. — Odgovor bana na interpelaciju Stojanovića. — Podnesci. — Molbenica trgovišta Siska glede podignuća Siska na sl. i kr. grad. — Zapisnik odbora za inštalaciju bana. — Predlog zast. Jandrića, da se rok za prijavu mladićah kao dobrovoljacah produlji do 1. svibnja o. g. — Zaključak glede odgode sjednicah saborskih preko praznikah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da zapisnik proglasi.

Bilj. **Janko Car** čita:

Z a p i s n i k

trideset četvrte sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane dne 18. ožujka 1869. pod predsjedničtvom saborskoga predsjednika presvjetloga g. Antuna Vakanovića.

Sjednica se započe u 11 satih čitanjem zapisnika saborske sjednice trideset treće, koji zapisnik je bez primjetbe ovjerovljen.

Iza toga predložio je zastupnik naroda g. dr. Antun Stojanović interpelaciju br. 339. na svjetloga bana, kano načelnika odgovorne zemaljske vlade o tom:

1. Da li je vladi znano, da c. kr skupno ratno ministarstvo oko 30.000 jutarah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji prodati namjerava.

2. Da li je možebit prodaju već i odredilo, ili da već prodaju i izvodi.

2. Koliko upravo jutarah da je za ovu prodaju odredilo.

4. Da li i kakve su mjere od strane vlade to domaće to zajedničke hrvatsko-ugarske do sada poprimljene, da se upitne šume bez privole sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije neprodaju, i kupovno — prodajni ugovori nesklapaju.

Zaključeno je, da predsjednik sabora ovu interpelaciju svjet. banu dostaviti imade.

Zatim je prijavljeno saboru, da su se odbori saborski sastavili, i to: da je odboru o predmetu zemaljske ludnice postavljenom predsjednik zast. nar. g. Roberto Zlatarović, izvjestitelj zast. nar. g. Malač; odboru za uredjenje sabora i izb. reda predsjednik grof Ladislav Pejačević, izvjestitelj g. dr. Stojanović; a odboru za inštalaciju bana predsjednik grof Petar Pejačević, izvjestitelj g. Filip Thaller.

Što je primljeno na znanje.

Na to započe razprava ob osnovi za ustrojstvo autonomne zemaljske vlade.

Izvjestitelj zast. nar. g. Aleksander Fodroci pročitao je drugiput osnovu po središnjem odboru izradjenu, koja je u saborskoj sjednici 33. predložena bila, te je započeo razlaganje svoje obzirom na dopis svjetloga bana od 16. o. m., kojim se §. 11. osnove svjet. bana izpravlja. U tom je izvjestio, da je središnji odbor na temelju obnovljene dotične razprave u sva tri odsjeka primio izpravak svjetloga bana u ovakoj formulaciji:

„§. 11. Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gorirečene poslove zemaljske, ima ban preko dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga ministra (§. 44., čl. I. hrvat.-slavon.-dalm. odnosno čl. XXX. ug. sabora 1868.) Nj. Veličanstvu predložiti, a rečeni ministar imade jih bez svake promjene Nj. Veličanstvu za odobrenje podastrieti, te previšnja rješenja, razumjevajuć amo i imenovanja, izdana vrhu banovih predlogah, i ine naredbe, bez povrjede ustanove o banovoj odgovornosti u §. 9. naznačene, samo protupodpisati“, te bi s toga ovako formalirani ovaj §. 11. stojati imao na mjesto §. 11. osnove po središnjem odboru sastavljene.

Digitized by Google

Čim su tečajem razlaganja navedeni neznatni izpravci i to:

a) Da se u osnovi središnjega odbora u §. 4., liniji drugoj, rieči: „i zemaljske financije“, zatim

b) U §. 9., liniji prvoj, rieč: „naprama“ izbrišu, — bje na predlog izvjestitelja osnova središnjega odbora uz promjenu §. 11., kako je ovdje gori napisana, i uz sada napomenute izpravke u svojoj cjelosti en bloc većinom primljena.

Napokon:

a) Pročitan je podnesak narodnoga glasbenoga zavoda u Zagrebu od 16. o. m., br. 14., kojim ovaj prijavlja, da će na dne 19. o. m. dati u redutnoj dvorani družtveni glasbeni koncert na čast članovah zavoda, te pozivlje članove sabora na tu zabavu. Ovo je primljeno na znanje.

b) Proglašen je dopis kr. namjestničkoga vieća od 15. ožujka o. g., br. 16274/2796, ovdje pod br. 341., kojim u svrhu ostvarbe i izvršbe zakonskoga članka ob osušenju lonjskoga polja predlaže u dvopisu ugovor, utanačen sa dotičnimi poduzetnici prenapomenutoga podhvata, sa razjasnjenjem njekih točakah istoga ugovora.

Povodom tim je po predlogu vel. župana g. Svetozara Kuševića: da se ovaj predmet proglasi prešnim, i da se za razpravu i izvješće predade onom odboru, koji je istu zakonsku osnovu predložio bio, — zaključeno: predmet ovaj za razpravljanje povjeriti posebnom za to odboru, i to sastojećem iz p. n. članovah sabora: gg. Mirka Bogovića, dr. Mirka Šuhaja, Roberta Zlatarovića, Aleksan. Fodroci-a, Miroslava Kraljevića, Ladislava Kukuljevića i Aurela Kuševića.

Tim bje sjednica zaključena.

Vakanović v. r. Janko Car, v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Vis. sabore! Imade li kakove primjetbe?

Dr. **Antun Stojanović**: Ja mislim, da poziv glasbenog zavoda na koncert nespada u zapisnik, to je privatna stvar. (Glasovi: Kad je čitan.)

Bilj. **Janko Car**: I ja sam tu dvojbu imao, ali budući da je poziv u saboru čitan, i po g. predsjedniku izrečeno bilo, da se uzima na znanje, zato sam uvrstio.

Predsjednik: Poziv bio je upravljen od strane ravnateljstva glasbenog zavoda na sabor, dakle se je morao čitati. Prima li vis. kuća redakciju zapisnika?

(Glasovi: Redakcija.)

Bilj. **Janko Car**: Budući da u zadnjoj sjednici, kad je osnova o ustrojstvu zemaljske vlade primljena bila, ništa nije napomenuto, — premda se po naravi stvari samo razumije, da će se predstavkom Nj. Veličanstvu predložiti, — nije moglo o tom ništa u zapisnik doći; zato usudjujem se sada predložiti predstavku, koju sam načinio, vis. saboru za odobrenje. (Čita.)

Vaše c. i kr. apost. Veličanstvo!

Kralju naš premilostivi!

Na predlog bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije učinjen u smislu zakonskoga članka I. sabora hrvatsko - slavonsko - dalmatinskoga odnosno zakonskog članka XXX. sabora ugarskoga od godine 1868. ob ustrojstvu autonomne zemaljske vlade kraljevinah ovih utanačismo, ustanovismo i sastavismo osnovu zakona sljedeću:

Osnova

zakonskoga članka ob ustrojstvu autonomne hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade:

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka 1. sabora hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga 1868., a zakon. članka 30. sabora ugarskoga 1868. o državopravnoj nagodi s kraljevinom Ugarskom §§. 47., 48., 50. i 54. ustrojava se za kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju za obseg državopravne autonomije, pridržane jim onim zakonom, vrhovna upravna oblast pod imenom: „kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada“ sa sjedištem u zemaljskom glavnom gradu Zagrebu.

§. 2.

U djelokrug zemaljske vlade spadaju svi poslovi pomenutih kraljevinah, koji nisu izrikom nagodbenim zakonom u §. 1. navedenom doznačeni području zajedničkoga ministarstva ugarsko-hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga.

§. 3.

U svih poslovih, naznačenih u predidućem §. 2. izvršuje Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo vlast eksekutivnu putem odgovorne zemaljske vlade.

§. 4.

Zemaljska vlada dieli se na tri odjela:

I. Na odjel za poslove unutarnje, kao i za poslove zemaljskoga proračuna.

II. Na odjel za bogoštovje i nastavu.

III. Na odjel za pravosudje.

Svaki izmedju tih odielah nosi ime: „kraljevski hrvatsko-slavonsko-dalmatinski vladni odjel“ uz oznaku svoga područja.

§. 5.

Na čelu zemaljske vlade stoji ban, a njemu podčinjeni odjeli samostalni su u svom području i medju sobom nezavisni.

Digitized by Google

§. 6.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za poslove unutarnje i finacijalne spadaju svi poslovi tičući se unutarnje uprave zemaljske izim onih, koji u područje ina dva odjela spadaju, napose svi poslovi okol javne sigurnosti i zavodah, kojim je svrha obraniti i obezbjediti javnu sigurnost, nadziranje družtvah, kazališah, kao i svih javnih zavodah namienjenih udobnosti i zabavi; tiskarstva, putni listovi, uprava i nadziranje javnoga prava u obće, a napose rukovanje i nadziranje podčinjenih organah i državne uprave: municipijah i občinah; rukovanje državljanskih pravah pojedinacah; rukovanje zakonah odnosećih se na izbore saborske i zemaljsko zastupstvo; čuvanje medjah zemlje, vrhovna uprava poslovah zdravstvenih razumjevajuć amo i liečničtvo, poslovah uboštvenih, javnih zavodah humanitarnih, obrtničtva i trgovine u koliko poslovi posljednje vrsti nespadaju u red poslovah zajedničkih; zavodi veresijni, gojitba zemlje, kolonizacija i rukovanje pravah vodnih: vrhovna uprava nastave poljodjelstvene i gospodarstvene, kao i poslovah tičućih se gospodarstvene vjeresije, poljodjelstvene asekuracije i gospodarskih družtvah; poslovi rudarstveni i poslovi zemljo razteretni i urbarski, u koliko se poslovi ovi imadu riešiti putem administrativnim, i sudjelovanje pri izvršivanju zakonskih ustanovah o novačenju, obskrbljivanju, i davanju pripregah i ukonačivanju vojske i zemaljske obrane; sudjelovanje pri rukovanju zakona o komorah trgovačkih i obrtničkih, štatistika pučanstva; javne gradjevine, razumjevajuć amo i javne puteve i kanale, u koliko iste nespadaju u kategoriju poslovah zajedničkih; priredjivanje zakonskih osnovah o predmetih zakonodarstvenih amo spadajućih, osobito osnove zakonah agrarnih u koliko se radi o uredjivanju odnošajah seljačkih, zakonskih osnovah o poboljšanju, izsušenju i kvašenju zemlje, o vodnih pravih i kolonizaciji, zakonskih osnovah o šumah i redu šumarskom, lovskom, poljskom i o ribarstvu; kaznione, arkiv zemaljski.

Osim toga spojena je s ovim odjelom i uprava zemaljskoga proračuna odobrena po saboru, razumjevajuć amo sve poslove, koji se odnose na samostalni proračun zemaljski, ustanovljeni zakonitom autonomijom ovih kraljevinah na dohodak i potrošak istoga, razumjevajuć amo napose, što se dohodka tiče, upravu godišnje svote od 2,200.000 for. preliminirane po ustanovah zakona nagodbenoga §§. 13., 14., 15., 16. za namirenje potrebah autonomne uprave zemaljske, koja svota će se sa strane zajedničke uprave financijalne izdavati iz javnih dohodakah zemaljskih, razumjevajuć napokon amo i sastavljanje godišnjih računah o toj upravi; uprava svih kolikih zakladah zemaljskih, a tako isto vrhovna uprava blagajničtva i računovodstva zemaljskoga.

§. 7.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu spadaju: poslovi svih zakonom priznanih crkvah i vjerozakonskih družtvah, vrhovna uprava i nadziranje svekolike odhrane, nastave i svih zavodah učevnih družtvah, sborovah i zavodah znanstvenih i umjetničkih, i u obće svih zavodah, koji imaju uticaj na obćenito obrazovanje, uprava vjerozakonskih i školskih dobarah na koliko glede grčko-iztočne crkve inako ustanovljeno nije; nadzor nad upravom zakladah i zadužbinah, odredjenih na svrhe bogoštovne i nastavne i priredjivanje zakonskih osnovah u ovu struku zasjecajućih.

§. 8.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za pravosudje spada: administrativna uprava i nadziranje svekolikoga pravosudja; vrhovni nadzor nad svimi sudovi i nad državnimi odvjetničtvi, vrhovna uprava kaznenoga proganjanja, nastojanje oko neprekidne zakonite obave pravosudja, predlozi i izvješća na krunu pri izvršivanju prava pomilovanja; priredjivanje zakonskih osnovah zasjecajućih u područje pravosudja i uredjivanje sbornika zakonah.

§. 9.

Ban, stojeći na čelu zemaljske vlade (§. 5.), odgovoran je saboru zemaljskomu za ustavnost i zakonitost vladarskih aktah, spadajućih u svoje područje i zvaničnih djelah svojih.

Ova odgovornost kao i sastav sudišta, koje će suditi ob obtužbi bana, dotično njegovoga zamjenika, i postupak pred tim sudištem odredit će se posebnim zakonom.

§. 10.

Ako ban izbiva, ili je inače zapriečen, ili ako je banska čast izpražnjena, tada obavlja funkcije njegove u pogledu na zemaljsku vladu odjelni predstojnik namješten u vladnom odjelu za unutarnje poslove pod vlastitom odgovornošću.

§. 11.

Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gorerečene poslove zemaljske, ima ban preko dalmatin.-hrvat.-slavonskoga ministra (§. 44. čl. I. hrv.-slav.-dalm. odnosno čl. XXX. ugar. sabora 1868.) Nj. Veličanstvu predložiti, a rečeni ministar ima jih bez svake promjene Nj. Veličanstvu za odobrenje podastrieti, te previšnja rješenja, razumjevajuć amo i imenovanja, izdana vrhu banovih predlogah, i ine naredbe, bez povrjede ustanove o banovoj odgovornosti u u §. 9. naznačene, samo protupodpisati.

§. 12.

Ban je vlastan osobno ili kroz svoga povjerenika učestvovati u svih saborskih razpravah razumjevajuć amo i razprave saborskih odborah i odsiekah, ali glasovati samo tada, ako je član sabora, nu dužan je — bilo osobno bilo kroz svoga povjerenika — na interpelaciju sabora ovomu odgovarati, zahtievana razjasnjenja davati, i dotične spise predlagati.

Digitized by Google

§. 13.

Vlada zemaljska predlaže svake godine proračun godišnji o potrebi ukupne uprave zemaljske — koja će se pokriti i namiriti iz dotacije u §. 6. pomenute, i odnosno iz zemaljskih zakladah — saboru zemaljskomu na ustavno rukovanje.

Nego taj proračun ima se za vremena i tako predložiti, da se uzmogne izpitati i konačno ustanoviti svakako prije početka godine, za koju proračun ima valjati.

Isto tako predlaže zemaljska vlada svake godine zaglavljene račune, i rezultate godišnjega poslovanja financijalnoga saboru na prosudjivanje i odobrenje.

§. 14.

Ban se imenuje i postavlja načinom odredjenim u zakonu o državo-pravnoj nagodi.

§. 15.

Za namirenje potrebah ureda i pisarnice, troškovah putnih i selitbenih, i troškovah pisarskih doznačit će se s odobrenjem sabora pojedinim odjelom, kao i banu primjerni iznosi paušalni, o kojih će se račun sa ostalim upravnim troškom saboru polagati.

§. 16.

Banu pripada popunjenje svih službenih mjestah, u svih strukah autonomne uprave zemaljske, u koliko se neradi o mjestih takovih, koja su u smislu postojećih ustanovah pridržana imenovanju Nj. Veličanstva, ili koja se po postojećem zakonitom običaju na ini način popuniti imaju.

§. 17.

Unutarnje poslovanje u pojedinih vladnih odjelih odrediti će ban.

§. 18.

Urednici i službenici obstojale dvorske kancelarije hrv.-slav.-dalm., kao i nakon zadobljene previšnje sankcije ovoga zakona dokinuti se imajućega kr. namjestničkoga vieća, na koliko prigodom ovoga ustrojstva namješteni nebudu, ostaju u neokrnjenu užitku svojih berivah za jednu godinu, a po tom se ima š njimi postupati polag postojećih propisah.

Ako se medjutim namjeste na takovo službeno mjesto, s kojim je spojena plaća manja i dnevni razred manji, nego li s njihovim prijašnjim mjestom, tada jim ima ostati plaća prijašnja i dnevni razred prijašnji.

§. 19.

Sudbene oblasti u zemlji postojeće kako i županijska i gradska municipija ostaju medjutim, dok se zakonom inako neodredi, u svom dosadanjem ustrojstvu i u dosadanjoj djelatnosti.

§. 20.

Djelatnost novo ustrojene zemaljske vlade ima u život stupiti unutar roka od jednog mjeseca iza previšnje sankcije ovoga zakona.

§. 21.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

Predlažući u podaničkoj pokornosti osnovu ovu zakona na previšnje priestolje prepokorno molimo:

da Vaše c. i kr. apostolsko Veličanstvo premilostivo blagoizvoli istoj previšnju svoju sakciju podieliti, da tako postane ustavnim zakonom zemlje.

Dano iz saborske sjednice dne 20. ožujka 1869. u Zagrebu držane.

S poklonstvenim štovanjem ostajemo Vašega c. i kr. apostolskoga Veličanstva

prepokorni i vazda vierni podanici
Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Glasovi: Dobro je.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovu predstavku?

(Prima.)

Osnova predstavke, kako je sad pročitana, primljena je.

Zapisnik zadnje sjednice je ovjerovljen.

Vis. sabor je zaključio, da se interpelacija učinjena po g. zast. Stojanoviću, glede prodaje šumah u brodskoj i petrovaradinskoj krajini, ima banu putem predsjedničtva dostaviti. Ja sam taj zaključak izvršio, bio sam kod prenzv. g. bana, i eto odgovora u tom predmetu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Na interpelaciju g. zastupnika narodnoga dra. Stojanovića čast mi je odgovoriti, da je ugarsko kr. ministarstvo u sporazumljenju sa ministrom hrv.-slav.-dalm. za uzčuvati interese zemlje u predmetu prodaje šumah već prije više nedjeljah danah potrebite korake i mjere poprimilo, o kojih uspjehu obaviestit ću vis. sabor, čim mi do znanja stigne.

U Zagrebu 20. ožujka 1869.

L. Rauch, v. r.
ban.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. Sabore! Ja u onoj struci, glede koje nam svjetli ban ubavjest daje, mogu biti zadovoljan s odgovorom; u meritonoj stvari, u jezgri ipak nije odgovor takav, kako bi ja želio, nu mislim, da sad i nemože biti; ali svakako zadržajem si pravo, da u tom predmetu shodan predlog učinim, kad bude potrebno.

Predsjednik: Na ovaj odgovor mora slieditи zaključak. Mislim, za sada da se uzme na znanje.

(Glasovi: Uzima se na znanje.)

Bilj. **Janko Car**: S tim što je g. interpelant odgovorio, dodje u zapisnik.

Digitized by Google

Predsjednik: Reservata g. interpelanta doći će u zapisnik, inače se za sada uzima na znanje.

Simo Filipović: Ja mislim, da ništa netreba vis. kuća zaključiti, nego samo g. interpelant sebi zadržaje pravo u svoje vrieme predlog u tom predmetu učiniti.

Predsjednik: Vis. kuća mora učiniti zaključak.

(Glasovi: Na znanje.)

Ovdje je molbenica, poduprta po g. zast. Aurelu Kuševiću, bilježničtva pokupskog, lekeničkog, goričkog i kravarskog radi ustrojenja željezničke postaje u Ruševcu.

(Glasovi: Na peticionalni odbor)

Aurel Kušević: Vis. sabore! Poštovana gospodo! Ja mislim, da to u djelokrug sabora nespada; nego je molbenica meni priposlana, podpisana od velikog posjeda i svih občinah obadvajuh kotarah goričkog i pokupskog, naime da bi se u stražarni, gdje se ceste križaju, u Buševcu štacija željeznička otvorila. Ja znam, da to u naš djelokrug nespada, jer je ta pruga već koncesionirana, i mi nismo vlastni nametati družtvu novih teretah i nove uvjete stavljati. Zato sam se ja obratio na generalnog direktora željezničkog družtva g. Bontoux-a, kad je ovdje bio, i on mi je kazao, da tu nikakve preprieke nebude, tim bolje, jer u Hrvatskoj sve željeznice svu moguću podporu, a nikakve zaprieke nenalaze, da će se pravedne želje izpunjivati. I direkcija željeznička ovdašnja je to isto obećala. Zato bi ja želio, da se ova molbenica nebi na odbor, nego domaćoj vladi predala, da ju podupire. Ban Sokčević spoznao je jur ono doba, kad ga je veliki župan Bunjevac pratio po kotaru, da je pokupski kotar najnesretniji, najsiromašniji i najzapušćeniji odjel županije zagrebačke, i znano je, da odkad je južne željeznice, tamo sva trgovina je prestala, sva konsumpcija na bajeru pokupskom nestala. Dakle treba da se i taj kotar jednoč pod civilizaciju i komunikaciju stavi. Zato prosim, da se tim načinom, kako sam ja ovdje predložio, ova stvar rieši.

Ovom prilikom uzimam si slobodu pozorna učiniti g. vrhovnog župana zagrebačkog na skandalozni položaj i stališ mosta u kotaru goričkom. Javnost je veliko sredstvo, da se takovim okolnostim susreti. Ovdje je duboka voda, velika transena, a most je od dugo vremena već takov, da ista tegleća marva instinktivno nas opazne čini, da je tu pogibeljno za život zaista. Znam, da uzdržavanje javnih putevah ima svoje velike potežkoće, nego ipak mislim, da se u onom stališu nemože držati most, kud se i čitave zime vozi. Dakle treba da pružamo sredstva tomu kotaru za komunikaciju. To su okolnosti, na koje sam ja polag moga znanja iz ovog javnog mjesta g. vrhov. žup. slobodan bio opazna učiniti, da se tomu zlu doskoči.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Što se tiče primjetbe g. predgovornika glede mosta dotičnoga, mogu ga ubaviestiti, da su u tom obziru shodna veće odredjena. Ujedno mogu g. predgovornika uvjeriti, da mi je medju ostalimi brigami, koje meni kao velikom županu glede uprave županije meni povjerene pripadaju, ta baš, što se komunikacijah tiče, jedna od najprečih brigah bila, i ja sam nastojao u svih kotarih koliko moguće, stvar udesiti tako, da ceste isto tako i mostovi u dobrom stanju budu. Ako pako svrha ta nije svuda polučena, to nije moja krivnja, nego ću nastojati, da svojim putem županijske organe na to pridržim, da dužnost svoju učine. Primjetiti mi je u ostalom, da ta stvar po naravi svojoj nespada ovamo, nego u skupštinu županije zagrebačke.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! G. zastup. Kukuljević želi, da se nebi ta stvar na peticionalni odbor odputila, nego da bi se preporučila vladi, da ona tu gleda, da se zadovolji želji ovih občinah. Ja mislim vis. sabore, da bi se prije, nego li se u saboru u pretres uzme, ovo što se preporuča, izvidilo, da li je nuždno i shodno.

S toga se usudjujem preporučiti, da se njeki mali odbor ad hoc u tu svrhu imenuje.

(Glasovi: Na peticionalni odbor.)

Predsjednik: Molim vis. kućo! Je li još tko želi govoriti o tome predmetu? (Glasovi: Nitko.)

Dočim nitko neželi govoriti glede ove molbenice, to ću ja pitanje staviti. Ovdje su naime 3 predloga:

Prvi predlog glasi: da se ova molbenica, kao obično ostale, odputi na peticionalni odbor; drugi predlog glasi, da se ista imade vis. vladi ustupiti i preporučiti; treći pako predlog jest taj, da se imade za tu stvar poseban odbor imenovati.

Stavljam dakle vis. kući sljedeće pitanje:

Prima li vis. kuća, da se ova molbenica na peticionalni odbor odputi? (Glasovi: Primamo.)

Većina se je dakle izrazila, da se na peticionalni odbor odputi. (Glasovi: Nije većina.)

Molim još jedanput, da se ona gg. koja su zato, da se ova stvar na peticionalni odbor odputi, dignu.

(Većina se digne.)

Većina je zato, da ova molbenica na peticionalni odbor ide.

Ovdje je molbenica trgovišća Siska, molim g. bilježnika, da ju izvoli pročitati.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita molbu trgovišća Siska, da se obe sisačke občine utielove u jednu, i da se Sisak na slobodan i kraljevski grad podigne.

(Glasovi: Na peticionalni odbor.)

Predsjednik: Čuo sam glasove, da se ova molbenica na peticionalni odbor uputi. Izvoli li tko proti tomu govoriti?

Dr. **Ante Stojanović**: To je predmet, koji spada na uredjenje municipijah i občinah. Donle, dok to nebude predložila vlada, neima smisla upućenje te molbe na peticionalni odbor, jer peticionalni odbor o tome nemože ništa kazati.

Stjepan Jančo: I molbenica občine Rume za razdieljenje suda vukovarskoga odpućena je na peticionalni odbor.

Digitized by Google

Lavoslav Gorički: Vis. sabore! Ja bi molio, da se ova molba prešnom proglasi, i kao takova u pretres uzme, jer je molba obćine Siska predana Nj. Veličanstvu, a ovdje se samo moli, da bi se ista poduprla. Ja bi s toga pokorno molio, da bi se u to ime jedan mali odbor izabrao.

Stjepan Hervoić. Ja mislim, da sabor kao zakonodavno tielo nije ovdje zato, da molbe pojedinih municipijah poduprie. Da se ova stvar čim prije rieši, mislim, da se peticionalnomu odboru preda. (Glasovi: Tako je.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog taj, da se ova stvar na peticionalni odbor odputi?

(Glasovi: Prima.)

Mislim, da se je za to većina izrazila, da se na peticionalni odbor odputi. (Glasovi: Tako jest.)

Ovdje je dopis odbora za skupljanje prinesakah za postradavše na c. kr. fregatti „Radecky", i za pogorelce u Petrovini.

Mislim, da bi se ovaj dopis mogao u kvesturi izložiti, tako da bi gg., koja bi htjela u to ime što podpisati, ondje to mogla učiniti.

Molim g. izvjestitelja odbora za umještenje bana, da bi izvolio zapisnik pročitati.

Izvjest. **Filip Thaller** čita zapisnik odbora za inštalaciju bana.

Vis. sabore! Odbor je svoju zadaću u pogledu umješćenja prvog sada civilnoga bana, koji je kako je izraženo po vrućoj želji naroda, imenovan, dovršio i scieni, da se to svečano umješćenje iz navedenih razlogah ne samo proizvede, već da se čim sjajnije izvede. Mnije nadalje odbor ovaj, da će u tu svrhu biti osim onih sredstvah, i onih od strane municipijskih podnesakah, takodjer i takovih uredjenjah, koja će se na račun ciele zemlje urediti.

Dočim će u tu svrhu poduzeća potrebiti biti takodjer i troškovi, predlaže odbor ovaj, da bi vis. sabor za sada u načelu takodjer dostojao votirati kredit potrebit u tu svrhu, kojeg nije bilo moguće označiti zasada. Kako se je vis. sabor dostojao osvjedočiti iz ovoga zapisnika, jest pododbor imenovan, koji će specijalne račune i program načiniti, te svoj izradak u ono vrieme, kada se poslje svetakah sabor sastane, ovamo podnesti.

Radi se dakle o tom, da bi vis. sabor u načelu dostojao votirati potrebitu svotu u tu svrhu; a odbor je ovaj naimenovao jedan pododbor, koji će strukovne podatke vis. saboru za dalnje naredbe podastrieti. Tomu će pododboru biti takodjer naručeno, da formu prisege, koju su dosadanji bani polagali, najnovijem obstojanstvu vremena prilagodi, u koliko bi potrebno bilo. Ja dakle ovako izrečeni posao odbora vis. saboru za primljenje predstavljam.

(Glasovi: Prima se.)

Administr. žup. varažd. **Petar Horvat**: Ja bi samo jednu primjetbu učinio.

Mislim vis. sabore! da nije shodno, niti potrebito, da se sada već u načelu sabor izreče za potrebitu svotu, što se samo po sebi razumjeva, da vis. sabor ovaj neće uzkratiti potrebitu svotu, naravski prema silam i mogućnosti zemlje; nego da sabor već unapred kompromitira odbor, da možebiti uračuna bog zna kakvu svotu, mislim, da nije potrebito, niti nije stvar takó prešna, jer će se sabor istom poslje ferijah sastati, te primiti ili promieniti predlog dotičnog odbora.

Dr. **Ante Stojanović**: To se razumije dakako samo po sebi, da će se votirati troškovi; medjutim je shodan taj predlog, da se ta relacija odbora do poslje praznikah uzme samo na znanje. (Glasovi: Dobro je.)

Izvj. **Filip Thaller**: Vis. sabore! Ja samo to primjetiti imam, da je to samo zato došló u zapisnik odbora, naime dozvola kredita u načelu, da odbor može dalje stupati, i da znade, hoće li vis. sabor za sjajno sprovodjenje umještenja bana dopustiti, da se i od strane zemlje troškovi dozvole.

Dr. **Ante Stojanović**: To se samo po sebi razumije, zato se to uzimlje samo na znanje.

Aurel Kušević: Mislim, da se taj starinski običaj obavi, i ako ćemo štovati taj starinski autoritet, moramo dakako i troškove dozvoliti.

„Qui vult finem, debet velle et media".

Predsjednik: Vis. sabore! Ovaj zapisnik ima 4 točke. Ja mislim, da na svaku ovu točku vis. sabor izreče, što želi.

Prva je točke ta, da se inštalacija, što sjajnije obavi. Mislim, da to čitavi sabor prima.

(Glasovi: Primamo.)

Naravski taj epitet „sjajan" proteže se na svaku inštalaciju, svaka je u svojih granicah sjajna.

Druga je točka ta, da sabor imade in principio priznati one troškove, koje će zemlja učiniti; jer troškove mogu pojedina, municipija, i pojedinci učiniti. Ja mislim, ako sabor odluči inštalaciju, i kani od strane zemlje sudjelovati, samo se po sebi razumije, da će biti troškovah, koji će se morati platiti.

Treća je točka ta, da je odbor izabrao pododbor, koji da izradi potrebita za tu svečanost. Mislim, da je to posao odbora; odbor je najmre mogao sam to učiniti, i njekoje članove opunovlastiti, da ovi posebnu osnovu o umještenju i proračune naprave, bez da je trebao saboru referirati.

Četvrta je točka važnija, najmre, da se imade obrazac prisege vremenu shodno urediti. To će takodjer onda spadati na sabor, kada će taj obrazac predložen biti. Dočim se tako rekuć sve ove točke same po sebi razumjevaju, mislim, da se vis. sabor u tome složi, da se ovo simpliciter uzme na znanje, i da se odbor naputi, da dalje ide ovim pravcem. Ako vis. sabor pristane, izreći ću, da se ovo uzima na znaje i odbor opunovlasti, da dalje u toj stvari nepreduje. (Glasovi: Dobro je.)

To se dakle proglašuje zaključkom. G. se je zastupnik 3. kotara zagrebačkog prijavio, da će njeki predlog učiniti.

Digitized by Google

Andrija Jandrić: Vis. sabore! Imam čast sljedeći predlog vis. saboru podastrti. Poznato će biti vis. kući iz javnih listovah, da je rok za prijavu mladićah, koji žele kao dobrovoljci u c. kr. vojsku stupiti, 12. o. m. izminuo. Iz razloga pako, što je isti obranbeni zakon stopram prije njekoliko danah ovdje zakonito proglašen i tad stopram obveznu moć zadobio; pošto bi još mnogo mladićah domorodnih bilo, koji bi se radi koristiti ovom blagodati, koju imadu dobrovoljci, koji odmah prve godine u vojsku stupe, — s toga sam toga pokornog mnienja, da vis. sabor blagoizvoli pozvati nj. preuzv. g. bana, da svojim putem, mislim putem administrativnim, kod dotične vojne oblasti izposluje, da se ovaj rok za dobrovoljnu prijavu produži barem do 1. svibnja ove godine. (Živio!)

Predsjednik: Molim, vis. sabore, ima li kakva primjetba? (Glasovi: Neima.)

Dočim predlog g. zast. trećeg kotara grada Zagreba nikakve protivštine od nijedne strane nije dobio, proglasujem to zaključkom saborskim, da se preuzv. g. ban pozvati imade, da putem administrativnim izposluje, neka se rok za prijavu vojničkih dobrovoljacah, koji je izminuo 12. ožujka, protegne do 1. svibnja.

G. vel. župan požežki prijavio je jedan predlog.

Miroslav Kraljević: Vis. sabore! Predstoje nam blagdani uzkrsni, koje dane svetkuje naravito najveća stran u saboru, naime nalazeći se kršćani katolici, imajući i dužnostih svojih prama onom svjetu, a inače i familiarnih odnošajah.

Predlažem, da bi se kroz ote dane saborske sjednice, i to od danas do 5. travnja odgodile, i 5. travnja da bi se saborske sjednice nastavile. (Živio!)

Predsjednik: Predlog je g. vel. žup. Kraljevića, da se danas zaključe sjednice, i da se nastave 5. travnja. Prima li vis. kuća ovaj predlog?

(Glasovi: Primamo.)

Proglasujem dakle to zaključkom i završujem današnju sjednicu, i molim 5. travnja da se izvole gospoda sastati.

Digitized by Google

Trideset i šesta saborska sjednica

držana dne 5. travnja 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Dopis nam. vieća glede spisah i osnovah za kanal Vukovar-Jaruga. — Molba profesorah zagrebačke gimnazije za povišenje plaćah. — Molbenica občinah kotara čabarskog. — Molbenica zagrebačkih obrtnikah. — Molbenica upravljajućeg kazališnog odbora za povišenje dotacije i uzakonjenje kao zemaljski zavod. — Dopis nam. vieća o stanju razteretne zaklade do konca g. 1867. — Predlog glede uredjenja občinah, zadrugah i municipijah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika Hervoića, da izvoli proglasiti zapisnik zadnje sjednice.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

trideset i pete sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, pod predsjedničtvom presv. g. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskog bilježnika, dne 20 ožujka 1869. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u 12 satih prije podne.

Saborski bilježnik g. Janko Car čita zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je u svemu odobren i ovjerovljen.

Narodni zastupnik Janko Car predlaže, da se predstavkom, koju je odmah i pročitao, podnese osnova ob ustrojstvu autonomne zemaljske vlade Nj. Veličanstvu za previšnju potvrdu; što je sabor prihvatio.

Zatim su rješeni sljedeći na sabor prispjeli podnesci:

1. Br. 354. Odgovor preuzv. g. bana na interpelaciju narodnog zastupnika dra. Stojanovića u predmetu prodaje šumah u vojničkoj krajini, pošto si pridržaje u tom obziru pravo u svoje vrieme shodan predlog narodni zastupnik Stojanović učiniti, uzimlje se na znanje.

2. Br. 353. Molba bilježničtva pokupskoga, lekeničkoga, mraclinskoga i kravarskoga radi željezničke postaje u Buševcihpredaje se poticionalnomu odboru.

3. Br. 342. Molba gradjanah slob. i povelj. trgovišta Siska radi podupiranja njihove molbe kod Nj. Veličanstva u pogledu utjelovljenja obih občinah Siska, najme gradjanskog i militarskog u jednu občinu, te podignuća na slob. i kr. grad, upućuje se peticionalnomu odboru.

4. Br. 337. Dopis odbora zaskupljanje prinesakah za postradavše na fregati „Radecky“ i pogorelce u „Petrovini“ sa odnosnimi popisi dotičnih prinesakah imade se u saborskoj pisarni izložiti, i tamo može svaki od članovah sabora kod saborskog kvestora svoj prinosak pridonieti i upisati..

5. Br. 355. Pročitan je zapisnik sjednice od 19. ožujka 1869. odbora u svrhu predloga za inštalaciju bana.

Sabor je ovaj zapisnik primio za sada na znanje, te je zaključio, takov odnosnom odboru predati, da u ovom predmetu dalnje pretresivanje nastavi i posljedak toga u svoje vrieme saboru predloži.

6. Narodni zastupnik g. Andrija Jandrić predlaže, da bi sabor pozvao bana, da svojim putem izhodi, da se rok radi stavljanja dobrovoljacah u vojsku, koji je 12. ožujka t. g. izminuo, produži do 1. svibnja t. g.

Zaključeno, da se u tom smislu zamolnica putem saborskog predsjedničtva na preuzv. g. bana upravi.

7. Narodni zastupnik g. Miroslav Kraljević predlaže, da se radi predstojećih uzkrsnih blagdanah saborske sjednice nedrže od 21. ožujka do 5. travnja t. g. Što je sabor prihvatio.

S tim je današnja sjednica zaključena u 1 sat poslje podne, a buduća urečena za 5. travnja t. g. u 11 satih prije podne.

Vakanović v. r.

Stjepan Hervoić, v. r.
sab. bilježnik.

Digitized by Google

Predsjednik: Ima li kakove primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Dočim nikakve opazke neima proti redakciji zapisnika, proglašujem ga ovjerovljenim.

Dnevni je bilježnik g. Raizner.

Imadem čast izvjestiti vis. sabor, da gg. zastupnici ministar Bedeković i savjetnik ministerijalni Šuhaj mole se izpričanimi uzeti, jerbo su neuklonivimi službenimi poslovi zapriečeni doći još kroz njekoliko danah.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dopis nam. vieća, kojim javlja, da će se spisi i osnove tičuće se kanala izmedju Dunava i Save, kako od ministra hrvat.-slav.-dalm. prispiju, saboru dostaviti.

Predsjednik: Bila je interpelacija učinjena od predsjednika odbora za prokop kanala medju Dunavom i Savom, g. najmre vel. župana sriemskog, da odbor nemože sjednice držati, jerbo neima aktah. Ja sam se poradi toga obratio na preuzv. g. bana; evo sada odgovora, da su akta kod hrv. ministra, i kad dodju, da će se odmah izručiti odboru, da može poslovati. Za sada mislim, da se to uzme na znanje, i da se odboru doznači. (Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dopis ministra hrv.-slav. dalm. glede zahvalnice radi uračunjanja 1000 momakah u ovogodišnji kontingent.

(Glasovi: Na znanje.)

Predsjednik: Prima se na znanje.

Ovdje je molbenica profesorah gimnazije zagrebačke za povišenje plaćah, poduprta g. zast. Kontićem.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita molbenicu profesorah zagr. gimnazije za povišenje plaćah.

Vis. sabore! Buduć obstoji poseban školski odbor, predlažem, da se ta molbenica uputi na taj odbor školski.

(Glasovi: Školskom odboru.)

Predsjednik: Upućuje se na školski odbor.

Molbenica občinah kotara čabarskog, poduprta g. zastup. Otto-om. (Glasovi: Kakav je petit?)

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Neima petita.

Predsjednik: Petit je taj, da se ove občine oproste od plaćanja troškovah, koji su učinjeni prigodom uvedenja štibrenog provizorija. Ovi su troškovi bili predplaćani od erara, a sada se od občinah utjerivaju. Druga je točka, da bi se ceste, koje su započete, dogradile.

(Glasovi: Na peticionalni odbor.)

Upućuje se na peticionalni odbor, da svoje mnienje dade, da li se imade uvažiti, ili možebiti na drugi koji odbor odputiti.

Molbenica obrtnikah zagrebačkih, da se promjeni zakon obrtnički; ja molim, da bi se čitala, jer stvar je važnija, i spada u zakonodavstvo. Poduprta je molbenica g. zast. Hervoićem.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita molbenicu zagrebačkih obrtnikah radi ukinuća dosadanjega obrtničkoga reda.

Vis. sabore! Predmet je važniji, usudjujem se predložiti, da se poseban odbor izabere.

(Glasovi: Peticionalnom odboru.)

Upućuje se na peticionalni odbor.

Predsjednik: Stigle su takodjer dvie molbenice gimnazije osječke i varaždinske za povišenje plaćah profesorah.

(Glasovi: Na odbor školski.)

Ovdje je molbenica upravljajućeg kazališnog odbora za povišenje subvencije; poduprta je g. zast. Akurti-om.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita molbenicu upr. kazališnog odbora, da se narodno kazalište uzakoni kao stalan zemaljski zavod, i da se podpora godišnja na 24.000 povisi.

(Glasovi: Peticionalnomu odboru.)

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Znano nam je svim, da narodno kazalište stoji pod upravom namjest. vieća, koje kroz svoj organ, upravljajući odbor, upravlja kazalište. Ja bi dakle predložio, ako bi volja vis. kuće bila, da bi se ova predstavka ustupila namjestničkom vieću, a ovo da se pozove, da obrazložen predlog saboru podnese, koji će se moći prigodom pretresivanja budgeta uvažiti.

Simo Filipović: Ja sam toga mnienja, da bi se tek poslje, kad peticionalni odbor, i kad ovdje debatu prodje, ova stvar mogla nam. vieću ili pako vladi ustupiti u pogledu novčanog pitanja; za sada mislim, da je pravi put peticionalni odbor.

Petar Horvat: Štovana kućo! Ja mislim, da ovdje ni drugog pitanja neima, nego novčanog, a upravo ovo stoji sa budgetom u uzkom savezu; zato niti ja, a mislim i vis. kuća nebi želila, da se taj predmet napose pretresiva, nego prigodom budgeta. Po mom mnienju je dakle predlog g. Zlatarovića sasvim korektan, ja ga podupirem i molim, da ga vis. kuća prihvati.

Robert Zlatarović: Molim, da mi bude dozvoljeno još dvie rieči primjetiti na opazku g. zast. Filipovića, i to: da je nam. vieće ovo pitanje već pretresivalo, i da je podpuno osvjedočeno o razlozih, koje odbor ovdje navadja. Medjutim put taj nije bio sasvim korektan, jer upravljajući odbor kao organ nije bio zvan, da u tom obziru predlog učini saboru. Da nije namjestničko vieće već predlog u tom učinilo, uzrok je taj, što je vis. kuća bila zabavljena drugimi važnimi pitanji. Da je povišenje subvencije potrebno, to stoji, ako hoćemo imati umjetni zavod zemaljski, nego držim, da taj put nije bio korektan, zato mislim, da će se vrieme prištediti, i da će biti bolje, ako se ova stvar nebi u peticionalnom odboru pretresivala, koji onako neima nikakvih datah o tom predmetu, nego da se nam. vieće pozove, da predlog saboru podnese, a onda, kad se bude budget pretresivao, moći će se u obzir uzeti predlog nam. vieća, koje upravlja kazalište, dočim je upravljajući odbor samo exponiran organ.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se predmet imade uputiti na nam. vieće s pozivom, da ono svoj obrazložen predlog podnese? (Primamo.)

Digitized by Google

Dakle ima se uputiti na namjestničko vieće.

Ovdje je izvješće nam. vieća o stanju razteretne zaklade; imadem čast predložiti ga, da se do znanja vis. sabora stavi. Stvar je već davno prispjela, ali nije bilo sgode, da se proglasi.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Slavno predsjedničtvo!

Na štovani dopis od 9. veljače 1868. br. 92. priobćuje slavnomu predsjedničtvu kr. ovo nam. vieće, kao zemljo-razteretno ravnateljstvo za Hrvatsku i Slavoniju, za porabu sabora samoga pod ·/. izkaze vrhu dohodakah i potriebštinah zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske, izkazanih na temelju, glasom odpisa visoke kr. dvorske kancelarije od 7. siečnja 1868. br. 47/15., previšnjim riešenjem od 4. siečnja 1868., odobrena proračuna rečene zaklade za godinu 1868. sa sljedećimi opazkami.

A. Glede prinosah za uzdržavanje urbarijalnih sudovah 1., 2. i 3. molbe u Hrvatskoj i Slavoniji.

Ovi u izkazu pod ^{10}/b. naznačeni prinosi ustanovljeni su, i to: za kr. stol sedmorice odpisi c. kr. ministarstva financijah od 18. srpnja 1862. br. 32945/1570 i visoke kr. dvorske kancelarije od 21. kolovoza god. 1862. br. 2408/673; za kr. banski stol odpisi c. kr. ministarstva financijah od 5. srpnja 1861. br. 30593/1077 i preobstojavšega vis. kr. dvorskoga dikasterija od 18. srpnja 1861. br. 1525/437; — i za kr. županijsko-sudbene stolove odpisi c. kr. ministarstva financijah od 17. prosinca 1862. br. 66528/3079 i vis. kr. dvorske kancelarije od 11. siečnja 1863. br. 4742/1235.

Prinos za kr. stol sedmorice od 7300 for. a. vr. je odsječni prinos.

Zemljo-razteretna zaklada hrvatsko-slavonska odpremila je za uzdržavanje bivšega c. kr. vrhovno-urbarialno-sudbenoga dvora u Beču osmi dio godišnjih troškovah za uzdržavanje rečenoga dvora na komorsku zakladu; i to:

u godini 1857.	5.584 for.	44 1/3	novč.
u godini 1858.	7.242 „	15	„
u godini 1859.	7.488 „	27 1/2	„
u godini 1860.	7.271 „	7	„
u godini 1861.	5.621 „	70	„
u godini 1862.	1.647 „	9 1/2	„
i u godini 1863.	1.341 „	34	„
ukupno	36.196 „	7 1/3	„

Odsječni iznos za jednu godinu iz predstojeće svote sedamgodišnjih tangentah iznaša 5171 for. a. vr.:
i je manji, nego onaj od . . 7300 „ a. vr., koji zemljo-razteretna zaklada hrv.-slav. za uzdržavanje kr. stola sedmorice, kao urbarialnoga suda 3. molbe, na komorsku zakladu sada svake godine odpremiti imade; premda nemogu urbarialni, rečenomu sudu sada nadležeći poslovi, onoga obsega biti. kojega su bili kod bivšega vrhovnoga urbarialnoga sudbenoga dvora u Beču.

Prinosi za kr. banski stol, kao urbarialni sud 2. molbe sa . . . . . 8.837 for. a. vr.
i za kr. županijsko-sudbene stolove, kao urbarialne sudove 1. molbe sa . . . 28.963 „ a. vr. ustanovljeni su na temelju sistemiziranoga osoblja i drugih potriebštinah kod bivšega c. kr. vrhovno urbarialnoga suda u Zagrebu i kod bivših 3 posebnih urbarialnih sudovah 1. molbe a Hrvatskoj i Slavoniji.

Namješćeni su bili:

Kod bivšega c. kr. vrhovno-urbarialnoga suda u Zagrebu osim predsjednika:

3 izviestitelja s godišnjom plaćom od 2100 fr. =	6.300	for.
1 viećnički tajnik sa	1.260	„
1 oficial sa	735	„
1 poslužitelj sa	315	„
1 poslužitelj sa	227	„
ukupno . . .	8.837	„

Kod preobstojavših trijuh posebnih urbarialnih sudovah:

1 predsjednik sa	1.890	„
3 izviestitelja sa 1470 for. = ...	4.410	„
6 izviestitelja sa 1260 for. = ...	7.560	„
2 pristava sa 840 for. = ...	1.680	„
1 pristav sa	735	„
3 oficiala sa 525 for = ...	1.575	„
1 poslužitelj sa	315	„
1 poslužitelj sa	263	„
4 poslužitelja sa 227 for. = ...	908	„
ukupno . . .	19.336	„

Ostale potriebštine navedenih 3 urbarialnih sudovah su bile ustanovljene:

za dnevnice sa	3.031	„
za nagrade i podpore sa	1.000	„
za uredske i pisarničke troškove sa . . .	2.300	„
za putne troškove sa	900	„
za najmovine sa	2.195	„
za različne potriebštine sa	201	„
ukupno . . .	28.963	„

Premda nemogu biti urbarialni poslovi sada i kod navedenih urbarialnih sudovah 2. i 1. molbe onoga obsega, kojega su bili u doba posebno obstojećih odnosnih urbarialnih sudovah; premda se neupotriebljava sada za obavljanje urbarialnih poslovah toliko osoblja, koliko je bilo istoga sistemiziranoga kod bivšega vrhovno-urbarialnoga suda u Zagrebu, i kod preobstojavših posebnih urbarialnih sudovah 1. molbe; premda neimade sada i za ostale potriebštine toliko troškovah, koji su se u tu svrhu potrošili kod rečenih posebnih urbarialnih sudovah; to ipak doprinaša zemljo-razteretna zaklada hrvatsko-slavonska za obavljanje urbarialnih poslovah još vazda prinose na komorsku zakladu u onih iznosih, koji

Digitized by Google

su bili opredieljeni za uzdržavanje bivšega urbarialno-vrhovnoga suda u Zagrebu i trijuh posebnih urbarialnih sudovah 1. molbe u zemlji.

Upitni, prama sadašnjim urbarialnim poslom u razmierju više nestojeći prinosi imali bi se dakle za buduće obaliti.

B. Glede duga zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske na visoki erar.

Ovaj dug iznaša glasom konačnoga obračunanja medju visokim erarom i rečenom zakladom koncem mjeseca ožujka 1866. . . . . 3,120.683 for. 77 novč. i neimade platiti zemljo-razteretna zaklada usljed ustanovah do onda obstojećih za taj dug nikakvih kamatah na komorsku zakladu.

U doba od 1. travnja 1866. do konca prosinca 1867. primila je zemljo-razteretua zaklada od komorske zaklade u ime predujmovah svotu od . . 929.742 for. 4½ novč

povratila je istoj u navedenom vremenu	746.186	„ 84	„
ostala je dakle na dugu koncem mjeseca prosinca 1867. s dalnjim iznosom od	183.555	„ 20½	„

Glasom pod ⁄. priklopljenih po visokoj dvorskoj kancelariji odpisom od 21. ožujka 1866. br. 1032/188. ovamo priobćenih novih ustanovah imade zemljo-razteretna zaklada od navedenoga novoga duga sa 183.555 for. 20½ novč. po odbitku previšnjim riešenjem od 7. lipnja 1857. iz komorske zaklade njoj dozvoljene subvencije od . . . . . 157.000 „ — —

ostatak od . . . . . 26.555 „ 20½ novč. okamatiti.

Isto tako imade zemljo-razteretna zaklada vis. eraru glasom navedenih novih ustanovah okamatiti sve dalnje predujmove, koje bi u nedostatku vlastitih sriedstvah od komorske zaklade u zajam uzeti morala, i koji bi gore naznačenu godišnju subvenciju prekoračili.

Time se pokazuje dug zemljo-razteretne zaklade hrv.-slav. na visoki erar koncem mjeseca prosinca 1867.; i to:

dug bez okamaćenja sa . . .	3,120.683	for. 77	novč.
i dug sa okamaćenjem sa . .	26.555	„ 20½	„
ukupno dakle	3,147.238	„ 97½	„

Uzroci tomu dugu jesu:

1. Predujmovi, koje je glasom računarskih zaključakah zemljo-razteretne zaklade hrvat.-slav. za godine 1853. do uključivo 1861. komorska zaklada dotičnim ovlašćenikom tečajem godinah 1850., 1851., 1852. i 1853. na račun urbarialne odštete u gotovom izplatila.

Ovi iz komorske zaklade u navedeno doba uzajmljeni predujmovi, u koje zemljo-razteretna zaklada vlastitih sriedstvah jošće imala nije, budući da je bio razpisan prvi zemljo-razteretni namet stoprv za godinu 1854., i to samo u iznosu od 10 kr. konv. vr. ili 17½ a. vr., iznašaju; i to:

1. predujam	304.426	for. 39¾	novč
2. predujam	538.323	„ 32¼	„
3. predujam	343.895	„ 47¾	„
4. predujam	30.381	„ 22¼	„
ukupno	1,217.027	„ 22	kon. vr.
ili	1,277.878	„ 73½	novč.

2. znatni zaostatci zemljo-razteretnoga nameta, obstojeći glasom dopisa zemaljsko-financijalnoga ravnateljstva od 26. kolovoza 1867. br. 6059. koncem godine 1866. u iznosu od . . . . . 1,224.722 for. 17 novč.

Sravnajuć naznajućene dvie svote ukupno sa	2,502.600	„ 90½	„
s prije izkazanim ukupnim dugom sa	3,147.238	„ 97⅓	„
se pokazuje jošće razlika od .	644.638	„ 7	„

kojoj moraju biti uzroci stranom odpisi stranom zaostatci razteretnoga nameta tečajem godine 1867.

C. Glede jamstva zemljo-razteretnih zadužnicah hrvatsko-slavonskih.

Glasom §. 7. previšnjega c. patenta od 16. siečnja 1854. jamči za zemljo-razteretne zadužnice ukupna cesarevina, i zadužnice ove uživaju sva preimućtva papirah državnih. Prikladne su iste, da se u kupovanje njihovo plodonosno ulažu glavnice sirotinjske, skrbničke, štedioničke, crkvene, zakladne i zadužbinske; i tako prikladne su i za to, da se primaju kao jamčevine; u obziru pako, da se na njih dobije predujam iz c. kr. povlašćene austrijanske banke narodne, ima se s njimi postupat, kao s papiri državnimi.

Pitanje o jamstvu zemljo-razteretnih zadužnicah hrvat.-slav. postaje upravo sada tako važno za uzdržavanje njihovoga do sada uzdržanoga kredita, da se na isto najveća pozornost obratiti imade.

U slučaju, da §. 7. pohvaljenoga previšnjega c. patenta za zemljo-razteretne zadužnice pokrajinah krune ugarske, obzirom na njezin sadašnji ustav, možebiti valjanost više nebi imati mogao, to bi morala biti prva skrb dotičnih vladah, da se gledom na pomenute ustanove ništa nepreinači, nego da se izreče po odnosnih saborih onim istim načinom, kao što je to navedeno u previšnjem c. patentu od 16. siečnja 1854., uzajamno jamstvo upitnih zadužnicah posebnimi previšnje sankcioniranimi saborskimi članci.

D. Glede dosadanjega i budućega izplaćivanja glavnicah od zemljo-razteretnih zadužnicah i njihovih kamatah.

Glasom §. 20. naputka za postupanje kod žriebanja i kod izplate zemljo-razteretnih zadužnicah kraljevine Ugarske, Hrvatske i Slavonije, vojvodine srbske i tamiškoga banata imadu se izplatiti glavnice na temelju dotičnih oddužnih osnovah dne 30. travnja i 31. listopada svake godine izžriebanih zemljo-razteretnih zadužnicah u gotovom s izvučenimi i za to u austrijanskoj vriednosti pripadajućimi

Digitized by Google

iznosi za šest mjesecih računajuć od dana žriebanja po dotičnoj zemljo-razteretno-zakladnoj blagajni.

Dospiele kamate zemljo-razteretnih zadužnicah, vremenite kamate od odštetnih glavnicah, koje jošće nisu pokrite sa zemljo-razteretnimi zadužnicami, zatim dospiele rente nižjega svećenstva, pripadajuće njemu za izgubljenu duhovnu decimu ili sedecimu, imadu se izplaćivati u smislu ~~ustanovah previšnjega~~ c. patenta od 16. siečnja 1854. i glasom naputka izdanoga na temelju pohvaljenoga patenta za urede u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, u vojvodini srbskoj i tamiškom banatu, zvane na upravu dotičnih zemljo-razteretnih zakladah, u polugodišnih doknadnih obrocih due 1. svibnja i 1. studenoga svake godine ili posli navedenih rocih.

Navedene ustanove, toli glede naplate glavnicah od izžriebanih zadužnicah, koli glede izplaćivanja kamatah i rentah, izkazale su se do sada u praksi svrsi sasvim shodne, imale bi se dakle i za buduće nepromjenljivo zadržati, jer bi svako preinačenje istih potrebitu očevidnost smetalo, dotično za računanje otešćalo, te i kredit zemljo-razteretnih žadužnicah oslabiti moglo.

E. Glede svote pod žriebanje jošće spadajuće.

Glasom izkazu pod ·/$_{4}$ iznašaju svote zadržane u obdužnih osnovah vrhu zemljo-razteretnih zadužnicah bez žriebovne klauzule, i vrhu onih, koje su sa žriebovnom klazulom providjene . . 12,044.000 for.

i odnosno		2,688.000 for.
oddu̇ženo je od toga sriedstvom žriebanjah do konca godine 1867. . . .	1,332.000 for.	
i odnosno		10.800 for.
Za buduća žriebanja ostali bi dakle jošće ostatci od	10,712.000 for.	2,677.200 for.
ukupno	13,389.200 for.	
nu sravnajuć taj ostatak sa svotom od	14,198.080 for.	
izkazanom za buduća žriebanja u izkazu pod ·/$_{4}$ se pokazuje razlika od . .	808.880 for.	

koja u dotične oddužne osnove primljena nije, i na koju se bude imao obzir uzeti poslje zadnjega žriebanja zemljo-razteretnih zadužnicah obadvijuh odnosnih vrstah.

Pod ·/. priklopljen je izkaz vrhu zemljo-razteretnoga nameta rapisanoga tečajem godinah 1854. do uključivo 1868. za pokriće troškovah zemljo-razteretne zaklade hrv.-slavonske.

U Zagrebu 4. ožujka 1868.

Zlatarović v. r. Leskovic v. r.

Digitized by Google

Sumarni izkaz

vrhu troškovah i dohodakah zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u austr. vred.
	Troškovi:	
1/1	Za režiju	49.078
2/1	Za naplatu glavnicah od izžriebanih zemljo-razteretnih glavnicah	199.395
3/1	Za izravnanje glavnicah	2.000
4/1	Za naplatu kamatah i rentah	765.253
	Ukupno . .	1,015.727
	Dohodci:	
5/1	Zemljo-razteretni namet	1,021.785
	Uzporedujuć troškove s dohodkom preostaje suvišak od	6.058

Kr. dalm.-hrvat.-slav. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 1/1.

Izkaz

vrhu upravnih troškovah kr. zemljo-razteretnoga ravnateljstva i kr. urbarialnih sudovah 1., 2. i 3. molbe za Hrvatsku i Slavoniju.

Digitized by Google

Zemljo-razteretno ravnateljstvo

Tekući broj	Naznačaj	Forintah a. vr.	Opazka
1/a	Plaće činovnikah	1300	
2/a	Plaće službenikah	227	
3/a	Dnevnice	740	
4/a	Nagrade i pripomoći	710	
5/a	Uredske i pisarničke potriebštine	191	
6/a	Putni troškovi i dnevnice	600	
7	Najmovine	—	
8	Razni troškovi	—	
	Ukupno . .	3768	

Kr. dalm.-hrvat.-slav. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 1/a.

Plaće činovnikah.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka.
	Izvjestitelj zemljo-razteretnoga ravnateljstva, kr. račun. savietnik:		
1	**Josip Leskovic**	1300	

Kr. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

0 Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 2/a.

Plaće službenikah.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka
	Poslužitelj zemljo-razteretnoga ravnateljstva:		
1	**Josip Špiller**	227	

Kralj. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 3/a.

Dnevnice.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka
1	**Milivoj Funduk** s dnevnicom od 1 for. 50 novč. .	548	
2	**Mihajl Kitanić** s dnevnicom od 52 ½ novč. . .	192	
	Ukupno . .	740	

Kralj. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 4/a.

Nagrade i pripomoći.

Tekući broj	Naznačaj	Iznoz u a. vr.	Opazka
	Stalna nagrada:		
1	Za jednoga izvjestitelja zemlo-razteretnoga ravnateljstva, kojeg mjesto u doba popunjeno nije . .	300	
2	Za drugoga izvjestitelja zemljo-razteretnoga ravnateljstva **Josipa Leskovica**	210	
	Promienljive nagrade i pripomoći:		
3	Za izvanredna službovanja, te slučajeve bolesti i nesreće činovnikah i službenikah zemljo-razteretnoga ravnateljstva	200	
	Ukupno . .	710	

Kralj. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 5/a.

Uredske i pisarske potriebštine.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka
	Pauširane.		
	Osobni pisarnički paušal:		
1	Za jednoga izvjestitelja zemljo-razteretnoga ravnateljstva, kojeg mjesto u doba popunjeno nije, za 12 mjesecih po 35 nč. . . . 4 fr. 20 nč.	4	
2	Za drugoga izvjestitelja zemljo-razteretnoga ravnateljstva **Josipa Leskovica**, za 12 mjesecih po 35 novčićah . . . . . 4 fr. 20 nč.	4	
3	Za dva dnevničara zemljo-razteretnoga ravnateljstva, za 12 mjesecih po 21 nč. . . 2 fr. 52 nč.	3	
	Nepauširane:		
4	Za nabavu papira	30	
5	Za troškove litografije i štampanja	40	
6	Za knjigovezne troškove	10	
7	Za sveobće potriebštine	100	
	Ukupno .	191	

Kr. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 6/a.

Putni troškovi i dnevnice.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka
1	Za putovanje u zemljo-razteretnom poslu . . .	600	

Kr. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Ad 8/b.

Mirovine.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka
1	Trećina mirovine prisjednika preobstojavšega c. kr. urbarialnoga suda I. molbe u Zagrebu **Josipa** pl. **Susania**; prenešena na zemljo-razteretnu zakladu odpisom visoke kr. dvorske kancelarije od 8. studenoga 1864., br. 4689.	210	

Kralj. dalm.-hrvat.-slav. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 10/b.

Sadašnje stanje osoblja kr. zemljo-razteretnoga ravnateljstva, i kr. urbarialnih sudovah 1., 2. i 3. molbe za Hrvatsku i Slavoniju.

Digitized by Google

Zemljo-razteretno ravnateljstvo.

Tekući broj	Osoblje	S godišnjom plaćom	Opazka
	Predsjednik:		
1	**Levin** barun **Rauch,** namjestnik banske časti	—	
	Namjestnik predsjednika:		
2	**Roberto** pl. **Zlatarović**, kr. dvorski savjetnik	—	
	Izvjestitelj:		
3	**Josip Leskovic.** savjetnik kr. zemaljsko-državnoga računovodstva . . .	1510	u ime godišnje plaće 1300 for. u ime stalne nagrade 210 for.
	Upravitelj poslovah podnesovnika, pisare i pismohrane:		
4	**Milivoj Funduk,** dnevničar	548	u ime dnevnicah 1 fr. 50 nč. na dan.
	Dnevničar:		
5	**Mihalj Kitanić**	192	u ime dnevnicah 52 ½ novč. na dan.
	Poslužitelj:		
6	**Josip Špiller**	227	
	Ukupno .	2477	

Kralj. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Urbarialni sudovi.

Tekući broj	Osoblje	S godišnjom plaćom	Opazka
1	Za obavljenje urbarialnih poslovah kod kr. sedmorice, kod kralj. banskoga stola, kod kr. županijsko-sudbenih stolovah iz osoblja navedenih uredah, opredieljeno osoblje, koje ovomu kr. zemljo-razteretnom ravnateljstvu poimenice poznato nije.		
	Za obskrbu urbarialnih poslovah kod rečenih uredah imade zemljo-razteretna zaklada hrvatsko-slavonska svake godine sliedeće tangente na komorsku zakladu odpremiti; i to:		
	za kr. sedmoricu	7.300	
	za kr. banski stol	8.837	
	i za kr. županijsko-sudbene stolove . .	28.963	
	Ukupno .	45.100	

Kr. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 2/1.

Izplatit se imajuće glavnice.

Tekući broj	Naznačaj	Iznoz u a. vr.	Opazka
1	Poslje 1. svibnja 1868. izplatit se imajuće glavnice dne 31. listopada 1867. izžriebanih zemljo-razteretnih zadužnicah bez žriebovne klauzule u iznosu od 84.000 for. sr. ili a. vr.	88.200	
2	Poslje 1. studenoga 1868. izplatit se imajuće glavnice dne 30. travnja 1868. izžriebanih zemljo-razteretnih zadužnicah bez žriebovne klauzule u iznosu od 84.000 for. sr. ili a. vr.	88.200	
3	Poslje 1. svibnja 1868. izplatit se imajuće glavnice dne 31. listopada 1868. izžriebanih zemljo-razteretnih zadužnicah sa žriebovnom klauzulom providjenih u iznosu od 10.800 for. sr. ili a. vr. . . .	11.340	
4	Poslje 1. studenoga 1868. izpatit se imajuće, glavnice dne 30. travnja 1868. izžriebanih zemljo-razteretnih zadužnicah sa žriebovnom klauzulom providjenih u iznosu od 11.100 for. sr. ili a. vr.	11.655	
	Ukupno .	199.395	

Kralj. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 3/1.

Izravnanje glavnicah i ostalih rentah.

Tekući broj	Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka
1	Za pokriće onih iznosah, koji spadaju na odmierene, te izplatit se imajuće odštetne glavnice i zaostale rente, nu koji se sa zemljo-razteretnimi zadužnicami pokriti nedadu, nego se u gotovom namiriti imadu, proračunano je polag sadašnjega izkustva u odobrenom proračunu zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske za godinu 1868. svota od . . .	2000	

Kralj. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 4/1.

5% kamate od zemljo-razteretnih zadužnicah, 5% vremenite kamate od odštetnih glavnicah, koje jošće nisu pokrite sa zemljo-razteretnimi zadužnicami, te rente nižjega svećenstva za izgubljenu desetinu.

Naznačaj			Iznos u srebru	Opazka
Svote glavnicah od zemljo-razteretnih zadužnicah zadržane u priklopljenih oddužnih osnovah iznose, i to:				
1. Svote u oddužnoj osnovi glede zemljo-razteretnih zadužnicah bez žriebovne klauzule, izdanih:				
a) Za pokriće likvidiranih odštetnih glavnicah za osebna imanja sa . .		9,822.130 for.		
b) Za pokriće likvidiranih za doba od 1. svibnja 1848. do vremena likvidacije zaostalih i uglavničenih rentah, pripadajućih vlastelinom osebnih imanjah sa	1,556.690 „			
ukupno .	11,378.820 „			
c) Za pokriće likvidiranih, za doba od 1. svibnja 1848. do vremena likvidacije zaostalih i uglavničenih rentah, pripadajućih uživateljem svećeničkih imanjah sa	665.365 „			
ukupno .	12,044.185 „			
ili u okružnoj svoti			12,044.000	
2. Svote u oddužnoj osnovi glede zemljo-razteretnih zadužnicah, providjenih sa žriebovnom klauzulom „izžriebljive počamši od godine 1867.“, te izdanih:				
a) Za pokriće likvidiranih odštetnih glavnicah za svećenička imanja sa . .		1,842.640 for.		
b) Za pokriće likvidiranih odštetnih glavnicah za komorska, političko-zakladna i zadužbinska imanja sa . . .	630.020 „			
c) Za pokriće likviniranih za doba od 1. svibnja 1848. do vremena likvidacije zaostalih rentah pripadajućih za komorska, političko-zakladna i zadužbinska imanja sa	215.840 „			
ukupno .	2,688.500 „			
ili u okružnoj svoti			2,688.000	
ukupno . .			14,732.000	
Iznos . .		2,688.500 for.	14,732.000	

Digitized by Google

Naznačaj		Iznos u srebru	Opazka
Prenos . 2,688.500 for.		14,732.000	
Poslje sastavljenja navedenih oddužnih osnovah prirasla je svota od . . . . . doknadno likvidirana u ime odštetnih glavnicah i uglavničenih rentah i već pokrita sa zemljo-razteretnimi zadužnicami.		808.880	
Time se pokazuje ukupna sa zemljo-razteretnimi zadužnicami već pokrita svota od		15,540.880	
Sriedstvom do uključivo godine 1867. preduzetih žriebanjah oddu̇ženi su sljedeći glavnički iznosi, i to:			
1. Glede zemljo-razteretnih zadužnicah bez žriebovne klauzule			
kod 1. žriebanja dne 31. listopada 1857.	48.000 for.		
„ 2. „ „ 30. travnja 1858.	48.000 „		
„ 3. „ „ 31. listopada 1858.	48.000 „		
„ 4. „ „ 30. travnja 1859.	48.000 „		
„ 5. „ „ 31. listopada 1859.	48.000 „		
„ 6. „ „ 30. travnja 1860.	60.000 „		
„ 7. „ „ 31. listopada 1860.	60.000 „		
„ 8. „ „ 30. travnja 1861.	60.000 „		
„ 9. „ „ 31. listopada 1861.	60.000 „		
„ 10. „ „ 30. travnja 1862.	60.000 „		
„ 11. „ „ 31. listopada 1862.	60.000 „		
„ 12. „ „ 30. travnja 1863.	60.000 „		
„ 13. „ „ 31. listopada 1863.	60.000 „		
„ 14. „ „ 30. travnja 1864.	72.000 „		
„ 15. „ „ 31. listopada 1864.	72.000 „		
„ 16. „ „ 30. travnja 1865.	72.000 „		
„ 17. „ „ 31. listopada 1865.	72.000 „		
„ 18. „ „ 30. travnja 1866.	72.000 „		
„ 19. „ „ 31. listopada 1866.	84.000 „		
„ 20. „ „ 30. travnja 1867.	84.000 „		
„ 21. „ „ 31. listopada 1867.	84.000 „		
ukupno .	1,332.000 „		
2. Glede zemljo-razteretno zadužnicah providjenih sa žriebovnom klauzulom:			
kod 1. žriebanja dne 31. listopada 1867.	10.800 „		
ukupno dakle . . .		1,342.800	
Za buduća žriebanja ostane dakle jošće svota od .		14,198.080	
5% godišnje kamate od ove cielokupne sa zemljo-razteretnimi zadužnicami pokrite svote iznose . . .		709.904	
Iznoz . .		709.904	

Digitized by Google

Naznačaj	Iznos u srebru	Opazka
Prenos . . .	709.904	
Toj svoti imadu se pribrojiti:		
a) Polugodišnje kamate od glavnicah od dne 31. listopada 1867. sa . . . . . 84.000 for.		
i odnosno sa . . . . . 10.800 „		
ukupno sa . 94.800 „		
izžriebanih zemljo-razteretnih zadužnicah, koje glavnice budu dospjele na izplatu poslje 1. svibnja 1868., i od kojih se od 1. studenoga 1867. do 1. svibnja 1868. 5% kamate tečajem godine 1868. u iznosu od . .	2.370	
izplatiti imadu.		
b) Godišnje vremenite kamate sa	7.449	
od odštetnih glavnicah sa 148.980 for., koje se nalaze u sudbenoj razpravi, i koje dakle jošće nisu pokrite sa zemljo-razteretnimi zadužnicami.		
ukupno u srebru	719.723	
ili u austr. vried.	755.709	
c) Godišnje rente pripadajuće nižjemu svećenstvu za izgubljenu desetinu sa	9.545	
Time pokaže se svota od	765.254	
austr. vried. izplatit se imajuća tečajem godine 1868. u ime kamatah od zemljo-razteretnih zadužnicah, u ime vremenitih kamatah od odštetnih glavnicah, i u ime rentah.		

Kralj. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Ad 5/1.

Zemljo-razteretni namet

za pokriće troškovah zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

Naznačaj	Iznos u a. vr.	Opazka
Izravni porez u Hrvatskoj i Slavoniji izkazan je visokoj kr. dvorskoj kancelariji po c. kr. komorsko-glavnom i rudarsko-dvorskom računovodstvu izvješćem svojim 8. kolovoza 1867., br. 2361. sa	1,893.196	
Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 4. siečnja 1868., priobćenom kr. ovomu zemljo-razteretnomu ravnateljstvu odpisom visoke kr. dvorske kancelarije od 7. siečnja 1868., br. 47/15. na predlog kr. ugarskoga ministarstva financijah od 30. studenoga 1867., br. 30829. premilostivo dozvoliti, da se imadu odbiti od gorenaznačene svote izravnoga poreza proračunani porezni odpisi u iznosu od	68.580	
i da se imade u svrhu pokrića troškovah zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske razpisati u Hrvatskoj i Slavoniji za godinu 1868. od svakoga forinta sa	1,824.616	
ostaloga izravnoga poreza zemjo-raztetnni namet od 56 novčićah austr. vred., koji iznosi	1,021.785	

Kr. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Urbarialni sudovi 1., 2. i 3. molbe.

Tekući broj	Naznačaj	Forintih a. vr.	Opazka
1	Plaće činovnikah i službenikah	—	
2	Stanbine	—	
3	Dnevnice	—	
4	Nagrade i pripomoći	—	
5	Uredske i pisarničke potriebštine	—	
6	Putni troškovi i dnevnice	—	
7	Najmovine	—	
8/b	Mirovine	210	
9	Razni troškovi	—	
10/b	Prinesci za urbarialne sudove	—	
	a) za kr. stol sedmorice	7300	
	b) za kr. banski stol	8837	
	c) za kr. žup. sudbene stolove	28.963	
	Ukupno .	45.310	

Kr. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Odužna osnova,

oddobrena previšnjim riešenjem od 7. lipnja 1857. glede zemljo-razteretnih zadužnicah hrvatsko-slavonskih izžriebat se imajućih glasom previšnjeg c. patenta od 7. lipnja 1857. (drž. zak. lista br. 112.) tečajem 40 godinah, počamši od 31. listopada 1857.

Digitized by Google

Godina	Polugodište	Stanje duga u početku polugotišta	Tekuće 5% kamate	Oddužna svota, opredieljena za žriebanje	Svota, izplatit se imajuća u ime glavnice i u ime kamatah
1857.	II.	12,044.000	301.100	48.000	349.100
1858.	I.	11,996.000	299.900	48.000	347.900
	II.	11,948.000	298.700	48.000	346 700
1859.	I.	11,900.000	297.500	48.000	345.500
	II.	11,852.000	296.300	48.000	344.300
1860.	I.	11,804.000	295,100	60.000	355.100
	II.	11,744.000	293,600	60.000	353.600
1861.	I.	11,684.000	292.100	60.000	352.100
	II.	11,624.000	290.600	60.000	350.600
1862.	I.	11,564.000	289.100	60.000	349.100
	II.	11,504.000	287.600	60.000	347.600
1863.	I.	11,444.000	286.100	60.000	346.100
	II.	11,384.000	284.600	60.000	344.600
1864.	I.	11,324.000	283.100	72.000	355.100
	II.	11,252.000	281.300	72.000	353,300
1865.	I.	11,180.000	279.500	72.000	351.500
	II.	11,108.000	277.700	72.000	349 700
1866.	I.	11,036.000	275.900	72.000	347.900
	II.	10,964.000	274.100	84.000	358 100
1867.	I.	10,880.000	72.0000	84.000	356.000
	II.	10,796.000	269.900	84.000	353.900
1868.	I.	10,712.000	267.800	84.000	351.800
	II.	10,628.000	265.700	84.000	349.700
1869.	I.	10,544.000	263.600	84.000	347.600
	II.	10,460.000	261.500	84.000	345.500
1870.	I.	10,376.000	259.400	84.000	343.400
	II.	10,292.000	257.300	96.000	353.300
1871.	I.	10,196.000	254.900	96.000	350.900
	II.	10,100.000	252.500	96.000	348.000
1872.	I.	10,004.000	250.100	96.000	346.100
	II.	9,908 000	247.700	96.000	343.700
1873.	I.	9,812.000	245.300	108.000	353.300
	II.	9,704.000	242.600	108.000	350.600
1874.	I.	9,596.000	239.900	108.000	347.900
	II.	9,488.000	237.200	108.000	345 200
1875.	I.	9,380.000	234.500	120.000	354.500
	II.	9,260.000	231.500	120.000	351.500
1876.	I.	9,140.000	228 500	120.000	348.500
	II.	9,020.000	225.500	120.000	345.500
1877.	I.	8,900.000	222.500	132.000	354.500
			10,713 800	3,276.000	13,989.800

Digitized by Google

Godina	Polugodište	Stanje duga u početku polugodišta	Tekuće 5% kamate	Oddužna svota opredieljena za žriebanje	Svota, izplatiti se imajuća u ime glavnice i u ime kamatah
			10,713.800	3,276.000	13,989.800
1877.	II.	8,768.000	219.200	132.000	351 200
	I.	8.636.000	215.900	132.000	347.900
1878.	II.	8.504 000	212.600	132.000	344.600
	I.	8.372.000	209.300	144.000	353.300
1879	II.	8,228.000	205.700	144.000	349.700
	I.	8,084.000	202.100	144.000	346.100
1880.	II.	7,940.000	198.500	156.000	354 500
	I.	7,784.000	194.600	156.000	350.600
1881.	II.	7,628.000	190.700	156.000	346.700
	I.	7,472.000	186.800	168.000	354.800
1882.	II.	7.304.000	182.600	168.000	350.600
	I.	7,136.000	178.400	168.000	346 400
1883.	II.	6,968.000	174.200	180.000	354.200
	I	6,788.000	169.700	180.000	349.700
1884.	II.	6,608.000	165 200	180.000	345.200
	I.	6,428.000	160.700	192.000	352.700
1885.	II.	6,236.000	155.900	192.000	347.900
	I.	6,044.000	151.100	192.000	343.100
1886.	II.	5.852.000	146.300	204.000	350.300
	I.	5,648.000	141.200	204.000	345.200
1887.	II.	5.444.000	136.100	216.000	352.100
	I.	5,228.000	130.700	216.000	346.700
1888.	II.	5,012.000	125.300	228.000	353.300
	I.	4,784.000	119.600	228.000	347.600
1889.	II.	4,556.000	113.900	240.000	353.900
	I.	4,316.000	107.900	240.000	347.900
1890.	II.	4,076.000	101.900	252.000	353.900
	I.	3,824.000	95.600	252.000	347.600
1891.	II.	3,572 000	89.300	264.000	353.300
	I.	3,308.000	82.700	264.000	346.700
1892.	II.	3,044.000	76.100	276.000	352 100
	I.	2,768.000	69.200	276.000	345.200
1893.	II.	2,492.000	62.300	288.000	350 300
	I.	2,204.000	55.100	288.000	343.100
1894.	II.	1,916.000	47.900	300.000	347.900
	I.	1,616.000	40.400	312.000	352.400
1895.	II.	1,304.000	32.600	312.000	344.600
	I.	992.000	24.800	324.000	348.800
1896.	II.	668.000	16.700	336.000	352.700
1897.	I.	332.000	8.300	332.000	340.300
			15,910 900	12,044.000	27,954.900

Digitized by Google

Oddužna

odobrena po visokoj kr. dvorskoj kancelariji za Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju odpisom od 18. svibnja 1867., 16. siečnja 1854. (državni zak. list br. 23.) izžriebat se imajućih glasom §. 8. previš. c. naredbe od 7. lipnja 1867. (drzulom „izžriebljive po-

Godina	Polugodište	Stanje duga u početku polugodišta	Tekuće 5% kamate		Oddužna svota opredieljena za žriebanje	Svota izplatit se imajuća u ime glavnice i u ime kamatah		Pokraj naznačena ukupna svota izračunana na austr. vriedn.	
		for.	for.	novč.	for.	for.	novč.	for.	novč.
1867.	II.	2,688.000	67.200	—	10.800	78.000	—	81.900	—
1868.	I.	2,677.200	66.930	—	11.100	78.030	—	81.931	50
	II.	2,666.100	66.652	30	11.400	78.052	30	81.955	12.5
1869.	I.	2,654.700	66.367	30	11.700	78.067	30	81.970	87.5
	II.	2,643.000	66.075	—	12.000	78.075	—	81.978	75
1870.	I.	2,631.000	65.775	—	12.300	78.075	—	81.978	75
	II.	2,618.700	65.467	30	12.600	78.067	30	81.970	87.5
1871.	I.	2,606.100	65.152	30	12.900	78.052	30	81.955	12.5
	II.	2,593.200	64.830	—	13.200	78 030	—	81.931	50
1872.	I.	2,580.000	64.500	—	13.500	78.000	—	81.900	—
					121 500				
	II.	2,566.500	64.162	30	13 800	77.962	30	81.860	62.5
1873.	I.	2,552.700	63.817	30	14.100	77.917	30	81.813	37.5
	II.	2,538.600	63.465	—	14.500	77.965	—	81.863	25
1874.	I.	2,524.100	63.102	30	14,900	78.002	30	81.902	62.5
	II.	2,509.200	62.730	—	15.300	78.030	—	81.931	50
1875.	I.	2,493.900	62.347	30	15.700	78.047	30	81.949	87.5
	II.	2,478.200	61.955	—	16.100	78.055	—	81.957	75
1876.	I.	2,462.100	61.552	30	16.500	78.052	30	81.955	12.5
	II.	2,445.600	61.140	—	16.900	78.040	—	81.942	—
1877.	I.	2,428.700	60.717	30	17.300	78.017	30	81.918	37.5
					276.600				
	II.	2,411.400	60.285	—	17.700	77.985	—	81.884	25
1878.	I.	2.393.700	59.842	30	18.100	77.942	30	81.839	62.5
	II.	2,375.600	50.390	—	18.600	77.990	—	81.889	50
1879.	I.	2,357.000	58.925	—	19.100	78.025	—	81.926	25
	II.	3,337.900	58.447	30	19.600	78.047	30	81.949	87.5
1880.	I.	2,318.300	57.957	30	20.100	78.057	30	81.960	37.5
	II.	2,289.200	57.455	—	20.600	78 055	—	81.957	75
1881.	I.	2,277.600	56.940	—	21.100	78 040	—	81.942	—
	II.	2,256.500	56.412	30	21.600	78.012	30	81.913	12.5
1882.	I.	2,234.900	55.872	30	22.100	77.972	30	81.871	12 5
					475.200				
	II.	2,212.800	55.320	—	22.700	78.020	—	81.921	—
1883.	I.	2,190.100	54.752	30	23.300	78.052	30	81.955	12.5
	II.	2,166.800	54.170	—	23.900	78.070	—	81.973	50
1884.	I.	2,142.900	53.572	30	24.500	78.072	30	81.976	12,5
	II.	2,118.400	52.960	—	25.100	78.060	—	81.963	—
1885.	I.	2,093.300	52.332	30	25.700	78.032	30	81.934	12.5
	II.	2,067.600	51.690	—	26.300	77.990	—	81.889	50
1886.	I.	2,041.300	51.032	30	27.000	78.032	30	81.934	12.5
	II.	2,014.300	50.357	30	27.700	78.057	30	81.960	37.5
1887.	I.	1,986.600	49.665	—	28.400	78.065	—	81.968	25
					729.800				

Digitized by Google

O S N O V a,

br. 2111/292. glede zemljo-razteretnih zadužnicah hrvatsko-slavonskih, pomenutih u §. 20. previšnjega c. kr. patenta od žavni zakonski list br. 112.), tečajem 40 godinah, počamši od 31. listopada 1867. i zato providjenih žriebovnom klaučamši od godine 1867.“

Godina	Polugodište	Stanje duga u početku polugodišta	Tekuće 5% kamate		Oddužna svota opredieljena za žriebanje	Svota izplatit se imajuća u ime glavnice i u ime kamatah		Pokraj naznačena ukupna svota izračunana na austr. vriedn.	
		for.	for.	novč.	for.	for.	novč.	for.	novč.
					729.800				
1887.	II.	1,958.200	48.955	—	29.100	78.055	—	81.957	75
1888.	I.	1,929.100	48.227	30	29.800	78.027	30	81.928	87.5
	II.	1,899.300	47.482	30	30.500	77.982	30	81.881	62.5
1889.	I.	1,868.800	46.720	—	31.300	78.020	—	81.921	—
	II.	1,837.500	45.937	30	32.100	78.037	30	81 939	37.5
1890.	I.	1,805 400	45.135	—	32.900	78.035	—	81.936	75
	II.	1,772.500	44.312	30	33.700	78.012	30	81.913	12.5
1891.	I.	1,738.800	43.470	—	34.500	77.970	—	81.868	50
	II.	1,704.300	42.607	30	35.400	78 007	30	81.907	87.5
1892.	I.	1,668.900	41.722	30	36.300	78.022	30	81.923	62 5
					1,055.400				
	II.	1,632.600	40.815	—	37.200	78.015	—	81.915	75
1893.	I.	1,595.400	39.885	—	38.100	77.985	—	81 884	25
	II.	1,557.300	38.932	30	39.100	78.032	30	81.934	12.5
1894.	I.	1,518.200	37.955	—	40.100	78.055	—	81.957	75
	II.	1,478.100	36.952	30	41.100	78.052	30	81.955	12.5
1895.	I.	1,437.000	35.925	—	42.100	78.025	—	81.926	25
	II.	1,394.900	34.872	30	43.200	78.072	30	81.976	12.5
1896.	I.	1,351.700	33.792	30	44.300	78.092	30	81.997	12.5
	II.	1,307.400	32.685	—	45.400	78.085	—	81.989	25
1897.	I.	1,262.000	31.550	—	46.500	78.050	—	81.952	50
					1,472.500				
	II.	1,215.500	30.387	30	47.600	77.987	30	81.886	87.5
1898.	I.	1,167.900	29.197	30	48.800	77.997	30	81.897	37.5
	II.	1,119.100	27.977	30	50.000	77.977	30	81.876	37.5
1899.	I.	1,069.100	26.727	30	51.200	77.927	30	81.823	87 5
	II.	1,017.900	25.447	30	52.500	77.947	30	81.844	87 5
1900.	I.	965.400	24.135	—	53.800	77.935	—	81.831	75
	II.	911.600	22.790	—	55.200	77.990	—	81 889	50
1901.	I.	856.400	21.410	—	56 600	78.010	—	81.910	50
	II.	799.800	19.995	—	58.000	77.995	—	81.894	75
1902.	I.	741.800	18.545	—	59.400	77.945	—	81.842	25
					2,005.600				
	II.	682.400	17.060	—	60 900	77.960	—	81.858	—
1903.	I.	621.500	15.537	30	62.400	77.937	30	81 834	37.5
	II.	559.100	13.977	30	64.000	77.977	30	81.876	37.5
1904.	I.	495.100	12.377	30	65.600	77.977	30	81.876	37.5
	II.	429.500	10.737	30	67.200	77.937	30	81.834	37.5
1905.	I.	362.300	9.057	30	68.900	77.957	30	81.855	37.5
	II.	293.400	7.335	—	70.600	77.935	—	81.831	75
1906.	I.	222.800	5.570	—	72.400	77.970	—	81.868	50
	II.	150.400	3.760	—	74.200	77.960	—	81.858	—
1907.	I.	76.200	1.905	—	76 200	78.105	—	82.010	25
					2,688.000				

Digitized by Google

Izkaz

vrhu zemljo-razteretnoga nameta razpisanoga tečajem godinah 1854. do uključivo 1868. za pokriće troškovah zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

Tekući broj	Za godinu	Iznos u novčićah a. v.	Opazka
1	1854.	17 1/2	
2	1855.	21 1/2	
3	1856.	21 3/4	
4	1857.	51 3/4	
5	1858.	52 1/2	
6	1859.	47 1/2	
7	1860.	53 1/2	
8	1861.	48 1/2	
9	1862.	48 1/2	
10	1863.	45	
11	1864.	52	
12	1865.	52 1/2	
13	1866.	54 1/2	
14	1867.	54 1/2	
15	1868.	56	

Kr. dalm.-hrvat.-slavon. namjestničko vieće, kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske.

U Zagrebu 29. veljače 1868.

Leskovic s. r.

Digitized by Google

Predsjednik: Vis. sabore! Ovo izvješće dopire samo do konca g. 1867. I god. 1868. bilo je žrebanje, za to i što su se političke i administrativne okolnosti promienile, nadati se je, da će vis. vlada naknadno nove informacije podati. Za sada mislim, da se stvar ukupno sa prilozi dade štampati i razdieliti medju članove, i poslje da se odluči, kojim će se putem u pretres uzeti. Prima li vis. kuća?

(Glasovi: Prima.)

Dakle imade se štampati i razdieliti medju članove.

Molim, imade li još tko kakav predlog, ja od strane predsjedničtva neimam ništa više.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Vrieme je zaista dragocjeno; a zato sam uvjeren, da kao meni, tako i svakom članu vis. kuće na srcu leži, da se najvažniji i najnuždniji poslovi obćeg blagostanja naroda našega tičući se, što prije u pretres uzmu; s toga pokorno svoje mnienje očitujem, da je najnuždnije i najglavnije, da se organizacija obćinah i zadrugah što prije ovoj vis. kući predloži na pretresivanje, i stavljam pitanje: Je li od strane vis. vlade kakov predlog u pogledu uredjenja obćinah i zadrugah prispio, ili ne? Ako je prispio, to molim, da se taj predlog prešnim proglasi i pretresivanju podvrgne; ako li pako nije, tako ja pokorno molim, da se vis. vlada interpelira, da bi vis. ovoj kući što skorije podnieti izvolila predlog glede uredjenja obćinah, zadrugah i municipijah.

Predsjednik: Od strane vis. vlade nije ništa prispjelo; nego ako vis. kuća želi, to ću ja g. bana zamoliti, da se taj predlog čim prije izradi, i vis. kući podnese.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja pristajem uz taj predlog, i želim, da bi se isti takodjer i na županije protegnuo. Jedna od najstarijih županijah naših jest županija zagrebačka, koja od onoga vremena, odkada je odstupio vrhovni župan Peči, u zakonitom stanju nije bila, niti županija zagrebačka mislim nije znala, kojim je načinom onaj župan zagrebački odstupio. Sada gospoduje faktično njekakav trimvirat u županiji zagrebačkoj, koji udara u lice i šiba zastupnike naroda, koji vrše neodvisno svoju dužnost; zato bi molio, da se reforme upotrebe, koje je od strane županije zagrebačke g. Bogović sigurno iskreno valovao, i da mi na praktično polje gradjenja blagostanja domovine naše predjemo.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Ja sam samo predbježno organizaciju obćinah molio za to, jer se bojim i smatram za nuždu imati tu bojazan, da se nebi na dulje vremena ova stvar produljila. Meni, kao zastupniku naroda, poznavajućemu okolnosti naroda, veoma na srcu leži, da se taj najvažniji i najglavniji predmet u pretres uzme; zato sam predložio najprije organizaciju obćinah i zadrugah, da se čim prije u pretres uzme, i moći će se prije koncu privesti, nego li kada i organizaciju municipijah u pretres uzmemo.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Na tu opazku moram odgovoriti, da mislim, da se obćine shodno urediti nemogu, dok se urbarialni odnošaji neurede. Dok ovi odnošaji, što se tiče šume i drugih beneficijah, riešeni nebudu, ono sporazumljenje medju obćinari i velikim posjedom nije moguće. Zato želim, da se ujedno sa obćinami reformiraju i županije, i urbarsko pitanje polag mogućnosti rieši.

Ivan Živković: Vis. sabore! Po ovom predlogu, koji je kako vidim prihvaćen, da se vlada pozove ili interpelira radi tih dvajuh predmetah, dopustite mi, da i ja jedan predlog stavim, koji će taj tako rekuć nadopuniti, a da nadovežem na onu izreku g. predgovornika, koji kaže, da se pogovara, da zastupnici naroda nevrše svoju dužnost.

Tho hoće svrhu, treba da i sredstva prihvati, koja vode k svrsi. Badava je predlog g. predgovornika, koji smiera tamo, da se urede obćine i zadruge; badava je drugi predlog, koji smiera, da se urede županije; — badava je tielo bez glave, jer vlade neimamo.

Poznato je nam svim, da smo prije 14 danah i više, poslali osnovu svjetloj kruni za potvrdjenje onoga tiela, bez kojega je svaki posao ove vis. kuće sujetan. Mi smo malo prije dobili dopis našega ministarstva u Pešti, da se i to priobćuje vis. saboru na onu zahvalnicu. Po nagodbi ja nepoznajem izmedju krune i sabora drugog posrednika osim bana; znam, da imamo ministra bez listnice kao svezu izmedju krune i vlade, ali drugog posrednika izmedju krune i sabora nepoznam osim bana. (Živio!) Ovo je prvi korak, da smo bili tim putem pozvani, da što učinimo, i ja bi prvi bio, koji bi se proti tomu ogradio.

Gospodo! Mi znamo, da smo imali dvorsku kancelariju, i nje je nestalo, a sabor kao takov o tom ništa nezna; na mjesto kancelarije dobili smo provizornu vladu, od koje vis. kuća takodjer ništa nezna. Gospodo! Ako mi sve te čine, koji se sbijaju oko nas tako hladnokrvno i dobrodušno gledamo, sbiti će nam se i što više iza ledjah, pa nam bude kasno kazati, da smo imali vršiti zastupničku dužnost. To mislim gg. s jednom riečju, da vis. kuća nijedan korak s uspjehom učiniti nemože, dok neugleda vladu, s kojom ima poslovati. Ja opet uzimljem za primjer Ugarsku, jer smo s njom svezani. Sjetiti ćete se gg. dobro, da Ugarska, kada je stupila u sabor, nijedan korak učinila nije, dok nije dobila vladu, svoje ministarstvo. Ona je radila medjutim u odborih svoje poslove, radimo i mi, ali ona nijedan korak nije učinila, dok nije vidila tielo, kroz koje je ona kruni govorila. Dakle mislim, a majori ad minus treba, što tamo, i kod nas. Mi imamo državno temeljni zakon sankcioniran, a po tom imamo i zakonito tielo, koje ima zemljom upravljati; nu toga tiela nevidimo, a samo toliko znamo, da je nestalo onoga, koje je do jučer zemljom upravljalo.

Dakle boljega i opravditeljnijega koraka za ovu vis. kuću neima, nego da se obrati predstavkom na Nj. Veličanstvo i moli najučtivije, da se ustrojenje naše, na nagodbenom državnom temeljnom zakonu osnovane autonomne vlade sa odgovornim načelnikom čim prije uspješi dočim mi prije toga niti prema kruni, a još manje prema narodu nismo kadri odgovarati. Zašto ne? Jer sve, što bi mi htjeli

Digitized by Google

raditi u interesu naroda, nebi mogli, jer neimamo onoga tiela, kroz koje bi kruni govorili, i koje bi nas izviestilo. Jer, radite vi gg. što vam drago, neka se to kruni podnese, to nemože kruna potvrditi, jer ona mora popitati svoje savjetnike, a to je vlada, a te vlade neimamo; dakle mora kruna sve poslove donle staviti ad acta, dok neima vlade, koja bi joj dala savjet, što da radi.

Postavimo taj slučaj, koji nije nemoguć, da mi dobijemo vladu tekar poslje dvie godine, dotle bi se nagomilali poslovi; a da vlada kaže svjetloj kruni, da za ove poslove neodgovara, i da će ona sama svoje predloge učiniti saboru, te bi ono sve metnula ad acta: onda cieli naš posao, cielo vrieme i trošak badava.

Zato savjestno pozivam vis. kuću, i molim, da prihvati predlog g. drugog predsjednika, koji tamo ide, da se radi, što radit možemo, i ujedno da se kaže svjetloj kruni, da mi prije nismo kadri nijedan zakoniti korak učiniti, dok se naša autonomna vlada neustroji.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja moram na primjetbe g. zast. Živkovića u kratko nješto primjetiti. Ja držim, da je predlog, koji je gosp. drugi predsjednik izvolio učiniti, sasvime korektan, jer on predlaže, da se preuzv. ban umoli, da on predlog vis. saboru učini glede uredjenja občinah i zadrugah. Što je pako g. Živković navesti izvolio glede vlade, to možda u teoriji stoji, ali mi se na ovom stanovišću nenalazimo. Mi netražimo od vlade ništa, nego od bana, koji je na zakonitom temelju odgovoran ovomu saboru, i koji po zakonu nagodbenom sankcioniranom već kao ban odgovoran u ovoj zemlji fungira.

Ako dakle predlog g. drugog predsjednika onamo smiera, da se preuzv. ban zamoli, da predlog saboru podnese o uredjenju občinah i uredjenju zadrugah, to držim, da je primjetba, što ju je g. Živković učinio, sasvime suvišna. Kada bi se radilo o tome, da mi od vlade zahtievati imamo, onda bi se razlozi g. Živkovića dali opravdati; nu pošto ćemo se mi neposredno na osobu banovu obratiti, koji je odgovoran, i koji stoji na zakonitom temelju, to držim, da je predlog g. podpredsjednika sasvime korektan, i vis. kuća može ga prihvatiti s toga, što je i sam g. Živković izvolio napomenuti, da treba raditi, dočim mi nemožemo raditi, kada predloga neimamo, van da bi htjeli sami inicijativu poprimiti, što nam je slobodno, jer vis. sabor može sam izabrati odbor, koji će izraditi predlog o uredjenju občinah i zadrugah. S toga dakle, da negubimo vremena, i da učinimo ono, što nam dužnost nalaže, preporučam predlog g. drugog podpredsjednika, a ostavljam netaknuto sve ono, što je g. Živković izvolio navesti, i držim, da ćemo sasvime zakonito postupati, i da nećemo u ničem vriedjati pravo, ako pozovemo preuzv. bana, da nam on predlog o uredjenju municipijah i zadrugah podnese, kada mi već sami inicijative poprimili nismo.

Što se tiče trećeg i četvrtog predloga, koji je g. Aurel Kušević predložio, držim, da nebi ništa smetalo jošće i tu interpelaciju dodati, da i glede municipijah izvoli preuzv. ban. predlog vis. saboru podnesti, nego in prima linea držim za najvažniji i prvi, koji bi imao doći, predlog o uredjenju občinah i zadrugah, jer moramo najprije kod temelja početi graditi, da dovršimo sgradu, koja nam je potrebita. Ja nevidim, da bi se razlika mnienjah poroditi mogla, da se interpelira takodjer glede municipijah, jer je to stvar sasvim mimogredne važnosti, već predlažem vis kući, da se predlog g. podpredsjednika primi, nedržeći se onoga smisla riečih g. Živkovića, ako sam dobro sve shvatio, da mi ništa neučinimo, dok vlada nebude ustrojena, na to ja nemogu pristati. Ja sam uvjeren, da će sv. kruna učinti svoju ustavnu dužnost, koja joj kao drugom zakonodavnom faktoru pripada, ali medjutim da ništa neradimo, za to nemogu odgovarati. S toga molim, da se predlog g. drugog podpredsjednika primi, i da mu se doda jošće ono, što je g. Kušević izvolio dodati.

Simo Filipović: Vis. kućo! Nalazim, da su ovdje tri pitanja, upravo reći tri predloga učinjena. G. drugi podpredsjednik sabora izvolio je predlog taj učiniti, da se vis. kuća obrati na preuzv. bana, i da od njega zamoli predlog u pogledu preustrojstva obštinah i zadrugah. Ovomu predlogu dodao je štovani gosp. Kušević drugi predlog, da se ujedno zamoli i predlog u pogledu ustrojstva županijah. Treći predlog učinio je štovani g. Živković taj, da se obratimo u današnjih prešnih okolnostih na Nj. Velič., i da zamolimo sankciju onoga našega zakonskoga predloga u pogledu zemaljske vlade, koji smo Nj. Velič. podnieli.

Ja nalazim, da ova tri predloga nisu niti protivna jedan drugomu, niti izključuju jedan drugoga. Po tome pako, što se je vis. kuća za prvi predlog izrazila, nenalazim nužde, za podkriepljenje ovoga predloga štogod navoditi; samo sam toga poniznoga mnienja, da predlog o ustrojstvu obštinah po mome nemjerodavnomu mnjenju nije moguće podnieti bez predloga o ustrojstvu županijah. Ja držim, da ona ista načela, koja se u jednom ustrojstvu uzpostaviti imadu, da se imadu i u ustrojstvu županijah uzpostaviti, i na istih načelih nemoraju biti ustrojene županije, na kojih su ustrojene i obštine. Po tome bi ja, vis. kućo, spojio predlog jedan i drugi, i molio bi vis. kuću, da, kada već budemo zahtievali od preuzv. bana predlog o ustrojenju obštinah, da zahtievamo i predlog o ustrojstvu županijah, i da svojim putem jedan i drugi predlog u pretres ovoj vis. kući dodje.

Što se trećega predloga veleštovanoga g. Živkovića tiče, to ja istomu predlogu veliku važnost poklanjam i nalazim, da nam doista dalje djelovati nije moguće sve donle, dok vis. vladu pred nami ugledali nebudemo; a ovu vladu nemožemo dobiti sve dotle, dok onaj zakonski predlog od Nj. Velič. sankcioniran nebude. Razloge, koje je veleštovani g. Živković naveo, bio bi samo povtorio, da ovo dokažem; ali te razloge držim osnovane tako, da pored njih nije vriedno ništa navesti.

Ja podupirem dakle, vis. kućo, i ovaj treći predlog u

Digitized by Google

tome sastojeći, da bi se na Nj. Velič. posebnom molbom obratilo, i da bi se Nj. Velič. molilo, da nas iz ove nezgode, od koje veće u političkom obstanku ja nepoznajem, izvući milostivo izvoli, te da bi podnešeni već predlog o ustrojstvu zemaljske vlade sankcionirati izvolilo.

Ivan Živković: Vis. sabore! Na koliko me veleštovani g. zast. grada Zagreba nije dobro shvatio, jerbo sam se možebiti i hrdjavo izrazio, imam primietiti, da sam ja baš potvrdio oba ona predloga, a na njih moj posebni predlog navezao, za da sabor s uspjehom raditi može. S toga podupirem i jedan i drugi predlog, da sabor posluje, a uzevši, da je vis. kuća to već i odobrila, išao sam dalje, pak stavio poseban predlog. Ovo je treći predlog, da se na Nj. Veličanstvo obratimo za pospješenje ustrojenja zemaljske vlade; o tome se nitko, ni g. zast. Zlatarović nije izvolio izraziti.

Dakle ja dielim i predlog g. zast. Kuševića i predlog g. podpredsjednika Maljevca, a glede moga sobstvenoga zadržajem si pravo, kao predlagatelj povesti rieč, ako bude od potrebe; medjutim pristajem na oba ona predloga, da se prihvate.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja ću uzeti u pretres najprije predlog g. zast. Živkovića, pa ću ga spojiti sa predlogom g. drugog podpredsjednika i držim, da onda nemožemo bana umoliti, da predlog ovaj i u obće kakvu osnovu zakonsku učini. Mi smo stvorili zakonsku osnovu o uredjenju zemaljske vlade, kojoj stoji na čelu po nagodbi i usljed toga zakona preuzv. g. ban. Ta osnova odgovornost bana u najtjesnijem savezu skopčava sa cielim ustrojstvom vlade. Pitanje je, ako se prihvati predlog g. drugog podpredsjednika, pa zamoli preuzv. g. ban, da on predlog nam učini, kako će on predlog učiniti sam po sebi bez onih svih organah, koji su u onoj zakonskoj osnovi izraženi, kako će taj predlog izraditi? Reći će mi se s jedne strane, da imade preuzv. g. ban nam. vieće; to stoji, ali ja kažem, da nam. vieće kao takovo nije pozvano uplivati u stvaranje kakovih osnovah, dočim ban jest. To niječem, čim smo zakon stvorili o odgovornosti autonomne vlade, kojoj je na čelu ban. Zato pristajem uz predlog g. Živkovića, da se Nj. Viličanstvo predstavkom zamoli, da čim prije sankcionira taj zakon; donle pako, da se saboru nebude moglo predbaciti, da nije ništa radio, prihvaćam predlog g. predsjednika, da vis. sabor odabere odbor, da izradi tu osnovu.

Drugo je, što mi je kazati, da obćine, kao što ni sudbenosti nije pod nipošto moguće urediti, dok nismo municipija, županije uredili; jer kad uzmemo u pretres municipija t. j. županije, tada ćemo odlučiti, što ima biti sa sudovi kraljevskimi, imadu li se odlučiti od političke uprave, ustanovit stanje i djelokrug kotarskih sudacah, opredielit djelokrug, kako su u savezu obćine sa kotari i kotarskimi županijskimi sudovi. Jedno bez drugoga u pretres uzeti nemožemo.

S toga sam toga mnienja, da se Nj. Veličanstvu podnese predstavka, da čim prije sankcionira zakon o ustrojenju autonomne vlade, i da se odbor izabere, koji će one osnove u pretres uzeti.

Robert Zlatarović: Ja sam sada dobro razumio, vis. kućo, što je g. Živković kazati izvolio, nego ga nisam razumio prigodom prvog govora, jer se nije izrazio glede svoga predloga; dapače se je pozvao na ugar. sabor, koji nije ništa u pretres uzimao, dok nije svoju vladu, minstarstvo vidio. Ja sam razumio, da g. Živković misli, da ništa neradimo, nego samo urgiramo sankciju osnove za vladu. Dakle opozivljem u tom obziru što sam prije kazao; — što se samog predloga g. Živkovića tiče, neka mi je dozvoljeno opaziti, da ja nevidim razloga s kojega bi se moglo opravdati, da mi Nj. Veličanstvo urgiramo novom predstávkom za sankciju one osnove, gdje znamo, da je tekar njekoliko danah prošlo, što smo tu osnovu za sankciju podastrli, gdje znamo da je Nj. Velič. bilo na putovanju i kući se tekar povratilo, te možda nije niti vremena bilo, da bi bilo kadro sankciju preduzeti. Zato sam ja protivan predlogu g. Živkovića, i držim, da možemo opravdat naš postupak, ako još pričekamo, da nikakve presije nečinimo kruni.

(Glasovi: Ali vrieme je kratko. Treba ići u magjarski sabor.)

Vel. žup. **Petar Horvat**: Ja sam na tu istu okolnost pozornu htjeo učiniti vis. kuću, da nebi bilo niti dostojno niti umjestno urgirati, dočim je predlog glede sankcije osnove za uredjenje zemaljske vlade jedva prije njekoliko danah otišao u Peštu. Da sada već urgiramo, mislim neima povoda niti razloga, niti nebi bilo dostojno.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja ću sa još njekoliko riečih zaključiti svoj predlog, ja ću ga opravdati, zašto sam ga učinio.

Poznato nam je svim, da je vis. sabor pozvan, da šilje svoje poslanike u Peštu do 20. travnja; pozato nam je i to, da već od početka ove godine teče ovoj zemlji 2,200.000 fr. za administraciju. Ja velim, da je najveća garancija svakoj vladi, da troši ono što joj sabor odobri, da se odobri budget; a kako se danas troši, tko troši, to neznamo. Možemo li dakle ići uredjivat tudju kuću gotovu, a svoju ostavit bez krova? Gospodo! Dok mi budemo pozvani šiljati de facto poslanike u Peštu, donle nam je treba već u takvom stanju biti, da nam, kad se vratimo, vlada može budget predložiti. Svi govorite o budgetu; ili ga ja nerazumijem ili oni, koji protivno meni govore. Budget naš nemože predložiti niti ministarstvo naše niti ban, nego vlada zakonita osnovana na nagodbi. Ta će predložiti, kako je razporezala ono 2,200.000, ona sebe radi mora kazati, što je našla za sada učiniti, dok se drugčije neuredi, i umolit sabor, da joj proračun odobri.

Kad će sabor možebit ove godine još samo jedno zasjedanje imati, kad treba da odobri proračun, a donle još nebude vlade, kad će ona podnieti proračun? Il hoće li iskati u 70. godini, da joj se odobri ono, što je njetko treći učinio? Il da vlada, koja je pozvana na to po zakonu, kašnje kaže, da nepriznaje ono, što je u izvanrednih okol-

Digitized by Google

nostih treći učino? A sabor nije poprimio korake, koje je bio dužan učiniti, da utiče u to, jer sve smiera tamo, da se zna, tko s čim razpolaže. Dakle pitanje budgeta je takovo, koje oklevanja netrpi.

Što se veli, da nije dostojno opet moliti, neznam, kako bi bilo nedostojno umoliti svjetlu krunu, da, ne sankcionira — tako nisam kazao, nego da uspješi ustrojenje vlade na temelju zakona nagodbenog; to će reći, ako neće sankcionirati osnovu, neka ju pošalje sa svojimi opazkami, da sabor na dalje postupa. To bi sve za tri dana gotovo bilo, jer za tri dana kod nas je gotovo kad se što hoće, i još za kraće vrieme. (Tako je.)

Nemojmo reći, da stvar nije moguća, jer ako dojde ovaj glas naroda, koji hoće da što radi, k svjetloj kruni, za cielo neće kruna uzmanjkati, da oni, koji su oko nje, učine, da mi možemo doći prije do vlade, nego pošaljemo svoje poslanike u ugarski sabor.

Ja sam učinio sve korake, koje vode k svrsi, ja sam učinio predlog, koji, ako vam se nedopada, možete zabacit, i pa opet predlog svoj na srce vam stavjam, da molimo svjetlu krunu, neka nam pospješi ustrojenje domaće vlade, i nećemo tim korakom pogriešiti.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se slažem sa g. predgovornikom u tom, da je mnogo vremena izgubljeno, odkad je sakcioniran zakon o nagodbi, i da je malo radjeno. Ali preuzv. g. ban je inicijativu poprimio, i neznam razloga, dočim je on predložio i osnovu o uredjenju vlade, zašto mi onim pravcem, kojim smo pošli, i dalje nebi napredovali, da glavar zemlje, preuzv. g. ban, i glede uredjenja urbarskih poslovah i municipijah itd. materijal hasnovit pripravi. Negledeć, imamo li nam. vieće, bana imamo, to nemožemo tajit. Pravo veli g. zast. Živković, da je uredjenje domovine od najveće važnosti i svaki mora želiti, da se ovo pitanje čim prije rieši; ali, neka dopusti g. zast. Živković, dočim smo mi našom krivnjom sad stopram predložili osnovu za uredjenje zemaljske vlade, da pristojnost nedopušća, da mi već sada urgiramo, da se ona već danas il sutra mora sankcionirati polag naše volje, odnošaji podanički nedopuštaju; nikad se neću slagati s tim, da mi faktiosnim načinom to urgiramo. Mi smo puk monarkičan, pa moramo raditi kako se čestitom narodu pristoji, da štujemo naš autoritet.

Predsjednik: Molim, vis. kućo, imade li još kakva primjetba?

Robert Zlatarović: Ako mi je dozvoljeno, vis. kućo, ja imam samo primjetiti nješto malo. Što je g. zast. Hervoić rekao, da nam. vieće neima prava predlagati osnove, to stoji, ali nestoji, da neima ban organa za takovo predlaganje; jer ban drži konferencije, a to je inštitucija sasvim ustavna. Odtuda nesliedi, da ban nemože drugo predložiti saboru, nego što konferencija izradi.

Stjepan Hervoić: Moram samo, vis. sabore, to očitovat, da u nikakvom ustavnom zakonu nestoji, da je banska konferencija institucija ustavna. Ja te institucije nepoznam. Banu pripada pravo, kao i svakom čovjeku a najpače glavi zemlje, da sazove vješte ljude u savjet, i da pomoćju njihovom rješava najvažnije poslove, nu nije na taj savjet vezan; a kad bi bila konferencija institucija ustavna, onda bi ban bio obvezan primiti njezino mnienje; a ban itako nije predložio saboru ono, što je konferencija zaključila, nego svoju osnovu, a izišlo je nješto trećega.

Robert Zlatarović: To je po ususu, ne po zakonu.

Stjepan Hervoić: Vrieme je tratila dva mjeseca ta institucija ustavna, dok smo mi medjutim kod kuće sjedili, što smo mogli bili u saboru raditi.

Predsjednik: Želi li još tko govoriti?

(Nejavlja se nitko.)

Ovdje su dva predloga, g. zast. Živkovića, koji se je izrazio, da zakonite radnje tako dugo nemože biti, dok nije zakonito uvedene vlade, to je njegovo načelo, — i zato da se nemože niti preuzv. g. ban pozvati niti vlada, koje neima, da predlog stave; nego da se najprije mora tražit, da se vlada uvede, zato da se sabor obrati sa predstavkom na Nj. Veličanstvo, da blagodostoji glede vlade, čim prije očitovati se, je li prima podnešenu osnovu il ju zabacuje. — Od protivne strane rečeno je, dočim je tek njekoliko danah minulo, što je predstavka za sankciju poslana Nj. Veličanstvu, da nebi bilo shodno, da već sada sabor sankciju urgira. To je jedino navedeno proti predlogu g. zast. Živkovića. — Stavljam dakle pitanje, prima li vis. sabar predlog g. zast. Živkovića, da se imade obratit na Nj. Veličanstvo sa predstavkom, moleći, da se pospješi rješenje glede osnove zemaljske vlade? Molim gospodu, koja primaju predlog ovaj, neka se izvole dignut.

Ivan Živković: Što se štilizacije tiče, s njom se slažem, ali se neslažem sa smislom, jer ja sam prihvatio oba predloga gg. predgovornikah, da sabor radi, ali ujedno i predložio, da se obrati na Nj. Veličanstvo za pospješenje ustrojenja vlade.

Predsjednik: To će poslje doći. — Prma li vis. kuća, da se predstavkom Nj. Veličanstvo umoli, da se rješenje osnove zemaljske vlade pospješi? Koja su gospoda za to, nek se izvole dignuti. (Manjina.)

Manjina je za predlog, dakle je predlog g. zast. Živkovića propao.

G. drugi predsjednik je predložio, da je od prieke nužde, da se izradi osnova zakonska glede ustrojenja občinah i zadrugah. K tomu je dodao g. zast. Aurel Kušević, da je u savezu s tim i ustrojenje municipijah i rješenje urbarialnih odnošajah. Ovo je predmet, koji vis. kuća može sama svojom iniciativom izraditi; dakle tu naravski nije prieke nužde, da se pozove vlada ili ban. Medjutim je

Digitized by Google

g. predlagatelj predložio, da se pozove preuzv. g. ban, koji je kao načelnik sadašnje de facto obstojeće naše zemaljske vlade, dočim imade sva sredstva u šakah, da izvoli vis. kući predlog u tih predmetih učiniti, da ga može vis. kuća po svojoj volji upotriebiti. Prima li vis. kuća ovaj predlog g. podpredsjednika, da se preuzv. g. ban pozove i zamoli, da od svoje strane u ovih predmetih vis. kući predlog učini? Ako vis. kuća prima, molim, da se izvoli izraziti. (Pima se.)

Primila je dakle vis. kuća predlog g. podpredsjednika Maljevca, da se preuzv. g. ban zamoli za osnovu o uredjenju općinah i zadrugah.

Tim završujem današnju sjednicu i molim gospodu za sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Trideset i sedma saborska sjednica

držana dne 6. travnja 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Molba glavara reda cisterčanskog strogog zapta radi naseljenja u Hrvatskoj. — Molba učiteljskog sbora velike realke zagrebačke za povišenje plaćah. — Izbor odbora za kovanje uspomenicah na dolazak Nj. Veličanstvah u Hrvatsku. — Izradak banske konferencije o uredjenju občinah i zadrugah. — Izbor odborah za uredjenje municipijah i občinah, za urbarske odnošaje i za zadruge.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da proglasi zapisnik.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

trideset šeste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 5. travnja 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presv. gosp. Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 11 ¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 35. saborske sjednice, koji bje bez primjetbe odobren, i ovjerovljen.

2. Predsjednik javlja, da su zastupnici Koloman Bedeković i Mirko Šuhaj za sada službeno prepriečeni, nu da će za njekoliko danah saborskomu zasjedanju prisustvovati. — što bje na znanje uzeto.

3. Čitan bi zatim dopis kr. nam. vieća od 27. pr. m. br. 3413., kojim javlja, da će saborskomu predsjedničtvu dostaviti spise i osnove za izvedenje prokopa izmedju Dunava i Save, kako mu od hrv.-slav.-dalm. ministarstva prispiju — što se uzima na znanje, te se priobćuje obstojećemu u tom predmetu odboru.

4. Dopis hrv.-slav.-dalm. ministra Kolomana Bedekovića od 31. pr. m. br. 986., kojim priobćuje saboru, da je Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo blagoizvoljelo premilostivo na znanje uzeti homagialnu zahvalnicu ovoga sabora, podnesenu povodom odpusta g. 1867. previše unovačenih 1000 momakah — na ugodno je znanje uzet.

5. Molbenice učiteljskih sborovah gimnazije zagrebačke, varaždinske i osiečke, tražećih povišenje plaće, promjenu desetgodišnjega doplatka 105 for. u petgodišnji, i stanarinu za zagrebačke gimnazijalne učitelje, upućene su na obstojeći školski odbor.

6. Molbenica občinah kotara čabarskoga molećih za:

a) Dopust od plaćanja 2894 for. 85 novč., koje državnoj blagajni za djelovoditelje poreznoga zemljarine provizorija vraćati imadu: i

b) Za gradjenje cestah na zemaljski trošak od Čabra do Parga, od Črnogluga preko Gerova do Prezida, i od Plešcih do Čabra, — predana je peticionalnomu odboru.

7. Molbenica stolarah zagrebačkih za ukinuće obstojećega obrtnoga reda od 20. prosinca 1859., te za uvedenje prijašnjega obrtnoga zakona od 20. travnja 1851., ili izdanje novoga obrtnoga zakona — dostavljena je peticionalnomu odboru.

8. Podnesak upravljajućega kazališnoga odbora od 24. pr. m. ba. 91., kojim moli:

a) Da se narodno kazalište uzakoni člankom, kao stalan zemaljski zavod, i

b) Da se sadanja godišnja podpora od 14.000. for. povisi na 24.000. for; dostavlja se namjestničkomu vieću za uvaženje kod sastavljanja zemaljskoga proračuna.

9. Namjestničko vieće, kao zemljo-razteretno ravnateljstvo dostavlja dopisom od 4. ožujka 1868. br. 165. za porabu sabora izkaze o dohodcih i potrebštinah hrvatsko-slavonske zemljo-razteretne zaklade, koji se tiskati i medju saborske članove razdieliti imadu.

10. Povodom predloga, sastavljenoga po saborskom podpredsjedniku Petru Maljevcu o potrebi organizacije občinah i zadrugah, povede se debata, kod koje zastupnik

Digitized by Google

Aurel Kušević doda amendement o potrebi organizacije municipijah, a zastupnik Ivan Živković stavi nadopunitelјan poseban predlog, da se prije toga prepokornom predstavkom pospješi ustrojenje zemaljske vlade, koji predlog osta u manjini, a većinom glasovah bude primljen predlog Petra Maljevca sa amendementom Aurela Kuševića, pozvati bana, da saboru ovomu učini predlog o organizaciji municipijah, občinah i zadrugah.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 12¾ satih poslje podne, urekav sljedeću na 6. travnja t. g. u 11. satih prije podne.

Vakanović v. r. Raizner, v. r.
saborski bilježi.

Aurel Kušević: Ja mislim, da bi se morao u zapisniku izreći onaj razlog, s kojega smo odustali od toga, da se resolucijom urgira zakon o zemaljskoj vladi; razlog bio je jednostavno taj, što je tek pred njekoliko danah otišla predstavka.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Usljed poslovnika spada u zapisnik samo predlog, koji je stavljen, od rieči do rieči, a razlozi spadaju u dnevnik, s toga nisam umetnuo.

(Glasovi: Tako je.)

Predsjednik: (Bilježniku.) Molim, izvolite još jedanput text čitati.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dotični pasus zapisnika.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje je učinjen prigovor od g. zast. Kuševića, da se imade u zapisniku dodati razlog, zašto da je predlog ostao u manjini. Prima li vis. kuća redakciju? (Glasovi: Redakcija.)

Mislim, da je većina vis. kuće za primljenje redakcije.

Skender Fodroci: Vis. sabore! Ovdje u zapisniku sam čuo, da je namjestničkomu vieću ona molba kazališnog odbora predana, da ju upotrebi kod sastavljanja proračuna. Ja mislim, odkad imamo nagodbeni zakon potvrdjen, odkad na zakonitom stanovištu stojimo, i imamo ustavnoga bana, da sabor neradi korektno, kada dodje u obćenje s vladom, da dodje u obćenje s namjestničkim viećem, kojega mi nepoznajemo, jer nije ustavno tielo, nego jedino, da dodje u obćenje s banom, ustavnim načelnikom vlade.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Ja sam bio jučer istoga mnienja, i predložio sam, da se onaj podnesak uputi na peticionalni odbor, i to s toga razloga, jer ima kazališni odbor 2 molbe, prvo, da se uzakoni kao zemaljski zavod, drugo, da mu se povisi dotacija. Ali zaključeno je bilo, da se ustupi namjestničkomu vieću, i tako se je moralo staviti u zapisnik.

Janko Car: Vis. sabore! Premda je textuacija zapisnika naprama opazki g. zastup. Kuševića primljena, to ipak neizključuje, da njegova opazka nebi mogla kao dodatak u današnji zapisnik doći; jer to je sigurno dosta važno, da sviet zna, kakav je razlog bio; čudnovato bi bilo, da stoji samo, da je predlog za predstavku radi pospješenja zemaljske vlade propao, a razlog se nebi znao. Ja sam dakle toga mnienja, da bi bilo potrebno, da se taj razlog navede, i to u današnjem zapisniku.

Predsjednik: Ova je primjetba, čini mi se, prekasno došla, jer je vis. kuća već izrazila, da prima textuaciju zapisnika.

Janko Car: Ja niti nepredlažem, da se metne u ovaj zapisnik, nego ja predlažen u toj formi, da se je povodom čitanja zapisnika pronašlo i osjetilo, da je važno, da se umetne taj razlog; ja mislim, da je i g. Kušević tako razumio.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ovdje samo u toliko govor biti može, da se konstatira, da li je zapisnik onako vodjen, kako je bila sjednica vodjena i dovršena. Da je predlog moj ostao u manjini, to stoji, to i zapisnik konstatira; proti tomu dakle nemože biti prigovora. Hoće li se danas predložiti što nova, ili ponoviti koji predlog, to je druga stvar, to nespada u ovaj zapisnik; zašto dakle vrieme tratiti radi stavke, koja je korektna.

Tako isto je i glede drugog predloga. To stoji, da je tako zaključeno baš na predlog g. zastupnika grada Zagreba, da se stvar predade namjestničkomu vieću, koje će proračun podnieti saboru. Tu je takodjer zapisnik ogledalo zaključka, koji je učinjen. Vidite, gospodo, što znači taj incompatibilitet, neimati vlade, a imati ustavno tielo. Nakoliko mi dolazimo u dodir sa oblastmi, ne samo sa nam. viećem, nego sa svimi oblastmi i jurisdikcijami, one imadu, što mi tražimo od njih, podnieti banu, kao glavi zemlje, a on će priobćiti nam. De futuro dakle mislim, bio bi to korektni način, da mi samo s banom obćimo, ali de praeterito neodgovara zaključku, koji smo jučer učinili.

Simo Filipović: I ja nalazim, da je zapisnik onako vodjen, kao što je bio zaključak, prem u jednom pogledu protivan mojemu predlogu. Medjutim, budući da je stvar sama po sebi važna, bio bi ja toga mnienja, da se zapisnik mora tako primiti, kao što jest, ali da se poslje autentificiranja zapisnika mogu oba predloga posebno staviti, i danas biti predmetom debate. Dakle moj je predlog taj, da se zapisnik primi kao što jest, a poslje autentificiranja zapisnika, da bi izvolila gospoda, koja su ta pitanja pokrenula, svoj predlog staviti, da vis. kuća o njih odluči.

Predsjednik: Želi li još tko progovoriti?

(Nitko se nejavi.)

Iz svega, što sam čuo, moram zaključak izreći, da je textuacija zapisnika primljena, i tako je zapisnik ovjerovljen.

Skender Fodroci: Ja predlažem, da se kao načelo izreče, da u svakom slučaju, gdje ovo ustavno tielo u doticaj dodje sa vladom, jedino to kroz bana biti može; jer mi njega usljed nagodbenog zakona poznajemo kao ustavnoga bana, a drugoga faktora još nepoznajemo, s kojim bi mogli doći u doticaj.

Petar Horvat: Netreba zaključka o tom.

Skender Fodroci: Možebiti treba, za ravnanje.

Digitized by Google

Petar Horvat: Ja priznajem, da ima g. predgovornik pravo, ali mislim, da netreba o tom zahljučka, nego da u buduće bolje pazimo, i prema tomu stvaramo zaključke u svakom slučaju.

Predsjednik: Želi li još tko progovoriti u tom predmetu? (Nitko se nejavi.)

G. Fodroci je predložio, da vis. kuća to jest sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, dok se vlada na ustavni način neustroji, s nikim drugim u doticaj dolaziti nemože, nego sa banom. Je li prima vis. kuća? (Prima.)

Imadem čast izviestiti, da se presv. g. biskup križevački Smičiklas izpričava, što nemože doći na sabor. Zatim imam čast izviestiti, da se je školski odbor konstituirao, i izabrao predsjednikom presv. g. biskupa senjskog Soića, a izvjestiteljem g. zastupnika Vukotinovića.

Molba Franciška Pfannera, glavara reda cisterčanskog strogog zapta, poduprta g. Vukovićem.

Bilj. **Dragutin Akurti**: čita molbu cisterčanah stroga zapta (trapistah), da jim se dozvoli utemeljiti redovničke naselbine u Hrvatskoj ili Slavoniji.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Znam, da će se ta molbenica predati peticionalnom odboru; nu ja bi samo molio vis. sabor s razloga, što ovi ljudi već više poldrugu godinu traže dozvolu, da se mogu naseliti, te su kod obstojavše dosad naše vlade odstranjeni samo zato, što smo u prelaznoj periodi, pa jim je sada kazano, da se neka obrate na sabor, — da izvoli vis. sabor taj predmet prešnim proglasiti, da peticionalni odbor svoje mnienje dade, a predmet se u budućoj kojoj sjednici može riešiti, da ovi ljudi znadu, na čem su.

Stjepan Hervoić: Ja predlog preč. g. predgovornika podupirem samo u onoj strani, da se predmet predade peticionalnomu odboru, ali nenalazim prešnosti niti pogibelji, da li će se oni prije ili poslje naseliti.

Stjepan Vuković: Ja mislim samo zato, buduć je glavar ovdje, te se bavi ovdje radi toga, da sazna, hoće li sabor molbu primiti ili ne.

(Glasovi: Peticionalnom odboru.)

Aurel Kušević: Favores sunt ampliandi; ako su ovi ljudi ovdje, i ako je danas sjednica u peticionalnom odboru, ja mislim, odbor neima toliko radnje, da se molbenica nebi mogla zbilja riešiti još za ovoga zasjedanja.

Skender Fodroci: Ja mislim, vis. sabore, da se ova molba nebi mogla tako lahko uvažiti, jer odbor, ako hoće da rieši, mora izpitati, je li to zbilja sve istina, što se ovdje navadja, je li taj red zbilja takav; to bi se moralo putem duhovne vlasti .....

Stjepan Vuković: Imadu priloge.

Predsjednik: Ovdje neima drugoga predloga, nego da se uputi na peticionalni odbor; želi li možebiti tko drugi kakov predlog učiniti?

(Glasovi: Na peticionalni odbor.)

Dakle vis. sabor prima, da se na peticionalni odbor uputi, samo je još pitanje, je li se ima prešnim proglasiti ili ne? (Glasovi: Ne.)

Dakle simpliciter se upućuje na peticionalni odbor.

Stjepan Vuković: Neka se vrhu toga votizira, da li je predmet prešan, ili ne.

Stjepan Jančo: Mi sve upućujemo na peticionalni odbor; ja mislim, da se svaka molba mora napose pertraktirati, a zato interpeliram g. predsjednika, je li što odbor taj već podnesao za riešenje, jer će se drugčije posao nagomilati i nebude kad sve svršiti. Zato mislim, neka se umoli predsjedničtvo peticionalnog odbora, da preduzme redom poslovanje; jer zašto bi čekali, dok se sve svrši? —

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Na ovu interpalaciju g. zastupnika rumskoga imadem čast odgovoriti.

Iz mnogo razlogah nije mogao peticionalni odbor sjednicu držati; a najglavniji razlog bijaše taj, što su mu jučer tek spisi došli.

Jančo: To je dosta.

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Nu ako vam je dosta, danas će se u 4 sata poslje podne sjednica početi.

Predsjednik: G. Vuković želi, da sabor taj predmet prešnim proglasi. Prima li dakle vis. kuća ovu stvar za prešnu? (Glasovi: Ne... Da itd.)

Molim, da se ona gg., koja su za to, da se ova molbenica prešnom proglasi, dignu. (Manjina se digne.)

Molim nadalje, da se izvole ona gg. dignuti, koja su za to, da nije stvar prešna. (Većina se digne.)

Zaključeno je, da nije prešna.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Akoprem je taj predlog propao, to bi ipak želio, da se uvaži predlog g. zastupnika rumskoga, da nebi značilo stvar odputiti na peticionalni odbor, odputiti ju ad graecas calendas. Svaka je stvar prešna, i svakomu, koji što traži, dužno je zakonodavno tielo odazvati se ili negativno, ili positivno; zato neka peticionalni odbor predmete, bar one, koji su važniji, u pretres primi, da se za vrieme ovoga zasjedanja rieše, da bar ona manjina, koja je prije propala, nješto spasi.

Predsjednik: Ja mislim, da se vis. kuća može zadovoljiti s onim, što je predsjednik peticionalnoga odbora očitovao, da je tek jučer spise primio, i da će odbor odmah svoje poslovanje započeti.

Ovdje je molba učiteljskoga sbora kr. više realke u Zagrebu, poduprta g. zastupnikom Hervoićem, glaseća:

1. Za izjednačenje plaće s onimi gimnazijskih učiteljah.
2. Za izjednačenje 10-godišnjicah s ostalimi realkami.
3. Za uredjenje mirovine po novom zakonu o mirovini državnih činovnikah.
4. Za stanarinu ili skuparinu.

(Glasovi: Školskom odboru.)

Digitized by Google

Predsjednik: Upućuje se dakle na školski odbor.

Visoki sabore! Odbor saborski, koji je bio izaslan, da predlog načini, kojim načinom ima vis. sabor sudjelovati kod svečanosti prigodom dočeka Nj. Veličanstvah, predložio je medju ostalimi i to, da se imade na uspomenu toga sretnoga dogadjaja spomenica medalja načiniti.

Ovaj je predlog vis. sabor primio, i naložio predsjedničtvu, da imade izraditi detaljni predlog, koliko i kakvih bi se medaljah imalo načiniti. Ja sam se o toj stvari informirao, i imadem čast predložiti osnovu glede broja medaljah; glede osobah, medju koje bi se imale razdieliti, glede troškovah, i jednom riečju glede ciele stvari, kako bi se imala praktično izvesti. Istom je zgodom vis. sabor zaključio, da se imade za pregledanje ove osnove, jedan pomanji odbor izabrati, ja mislim od 5 članovah.

To ja vis. kući izviešćujem i molim, neka se vis. kuća izvoli izraziti, kada će ovaj odbor izabrati.

(Glasovi: Odmah.)

Skender Fodroci: Zaključak je već taj od strane vis. sabora učinjen, da se imade ovo, što je od vis. predsjedničtva došlo, jednom manjem odboru predati. Taj se zaključak imade obdržati, i neima više glede toga nikakve promjene.

Predsjednik: Ja ću još samo vis. kući na kratko napomenuti sadržaj prenavedene osnove.

Imale bi se načiniti 2 zlatne medalje velike; jedna za kralja, jedna za kraljicu; 25 manjih zlatnih za gg. nadvojvode, ministre, predsjednike sabora ugarskoga, i predsjednika sabora hrvatskoga; onda 175 većih srebrnih za veće dostojanstvenike, velike župane, magnate i zastupnike naroda, biskupe itd.; onda 229 manjih srebrnih, koje bi se podielile medju jurisdikcije; k tomu još 251 veća i 450 manjih iz mjeda.

Jedna bi velika zlatna medalja koštala 75 for.; jedna velika srebrna 5 for. 50 nč.; jedna velika mjedena 1 for.; manja zlatna bi koštala 43 for.; manja srebrna 2 for. 70 nč.; a manja mjedena 60 novč.; i troškovi bi bili svi skupa 2951 for.

To sam samo predbježno za informaciju kazao. Ako vis. kuća izvoli, mogli bi prije svršetka sjednice ovaj odbor izabrati. (Odmah.)

(Glasovi: Kakva će biti slika?)

Na jednoj strani će biti lice Nj. Veličanstvah kralja i kraljice; a na drugoj grb Dalm., Hrv. i Slav. sa shodnim napisom.

Za pobiranje glasovah molio bi g. bilj. Raiznera, i dodajem mu gg. zastup. Hatca i Labaša, i molim vis. kuću, da izvoli imena dotičnih članovah toga odbora napisati.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Mislim, vis. kućo, da bi mnogo vremena prištedili, kada bi predsjednika zamolili, da on taj odbor predloži. (Glasovi: Izbirati.)

Predsjednik: Odgadjam sjednicu dakle, dok se izbor obavi. (Predavaju se cedulje.)

(Poslje izbora.) Vis. kućo! Dok odbor bude zabavljen brojenjem votah, mislim, da možemo napredovati dalje u poslu.

Imadem čast izviestiti, da je g. zastupnik Brlić, koji se sada nalazi u Brodu u važnih porodičkih poslovih, zamolio dopust od 5 danah, i mislim, da bi mu se mogao dozvoliti. (Glasovi: Neka se dozvoli.)

Usljed jučerašnjeg zaključka ove vis. kuće pohodio sam preuzv. g. bana, i izrazio mu želju ovoga sabora, da bi on od svoje strane nastojao, da se osnova zakonska glede uredjenja municipijah, urbarijalnih odnošajah, i glede zadrugah vis. ovoj kući podnese.

Preuzv. mi je g. ban usljed toga izručio izradke banske konferencije, koje nepriobćuje vis. saboru kao zakonski predlog, nego kao materijal za samostalnu radnju; tako, da ga vis. sabor može po svomu osvjedočenju za osnovu zakonsku prirediti.

Imadem indi čast predložiti osnovu banske konferencije glede seoskih zadrugah. Buduć je g. bilj. Akurti u poslu, to molim g. bilj. Hervoića, da čita.

(Glasovi: Netreba.)

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja predlažem, da se jedan odbor u to ime izabere, i da mu se predadu ovi spisi, a do onda neka se dade ovo tiskati i medju članove razdieliti; jer ovo nije nikakov predlog.

Stjepan Vuković: Baš zato što nije predlog, nego gradivo, umjestan je predlog g. Hervoića, da se ovi spisi odboru predadu, da on izradi predlog, onda će se tek na odsjeke podieliti. (Glasovi: Tako je.)

Predsjednik: Vis. je kuća izvolila zaključiti, da se odbor izabere, koji će ovu stvar pretresti, i operat svoj vis. saboru podnesti.

(Glasovi: Za svaki predlog drugi odbor.)

Janko Car: Molim vis. kućo! Time će se opet ova stvar na daleki put odputiti; jer će odbor morati nješto reći: to je moj predlog, a onda će se uputiti na odsjeke; ako se tako u cielosti na odbor uputi, to će neizmjerno dugo trajati, osobito, ako bude jedan odbor za sve. Rekli mi pako, da je ovo predlog, ili da nije, to ja kažem, da je to ipak u formi svakako predlog, i mislim, da je najbolje, ako se ovo dade tiskati i na odsjeke razdieliti.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja vidim n načinu postupanja s ovime, da svjetli ban nije niti mislio, da to bude predlog. Ovdje se inicijativa vis. saboru daje, a sabor kad inicijativu poprimi, imenuje svoje strukovnjačke odbore. To bi bilo isto, kada bi vis. kuća zaključila, da hoće izborni red imati, te bi naložila odboru izradak istoga; tako i ovdje sabor želi, da se urede občine, municipija i urbarijalni odnošaji, pak kaže tomu odboru, da izradi ove predmete, i da u svoje vrieme predlog vis. ovoj kući podnese, a za taj predlog već imade ovo gradivo. A ovo nije predlog; jer ako je predlog, onda je vladin predlog, što nestoji, jer je izradak banske konferencije, koja je in illo tempore kon-

Digitized by Google

ferirala, te je ova stvar došla kratkim putem bez dopisa i bez forme potrebite. Ako bi mi smatrali ovo predlogom, tad bi mi krstili stvar, kako nije htio ni onaj, koji nam ju šalje, da ju krsti. S toga mislim, da se nemože postupati drugačije, nego odboru nalog dati, da ovo izradi, i vis. saboru predlog svoj podnese, a sabor će onda zaključiti, što bude za dobro i shodno pronašao. Naravska je pako stvar, da za svaki predmet strukovnjački odbor može biti. S toga mislim, da nemože govora o tome biti, da je ovo predlog, nego je ovo inicijativa sabora, koji će upotrebiti svojim putem ovo gradivo; zato podupirem predlog g. Hervoića u tom pravcu.

Predsjednik: Vis. sabore! Tri su acta, jedan je izviešće, a ovomu su priložene 2 zakonske osnove. Jedna glede urbarijalnih odnošajah, a druga glede zadrugah.

(Glasovi: A občine i municipija?)

Toga neima. Ovdje su samo kako rekoh osnove glede zadrugah i urbarijalnih odnošajah.

Ivan Živković: Vis. kućo! Ja bi imao nješto nadopuniti moj govor time, da bi morala vis. kuća zaključiti, hoće li, da se to radi. Kad to zaključi, onda tekar može odbor izabrati, koji će u tom poslu predlog izraditi; jer o tom mora vis. kuća odlučiti, hoće li poprimiti inicijativu.

Ja sam dakle za to, da se najprije to pitanje odluči, hoće li vis. kuća poprimiti inicijativu u poslu uredjenja županijah, občinah itd.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja mislim, da je to već zaključeno, da vis. kuća to hoće; jer zato smo molili g. predsjednika, da se obrati na preuzv. g. bana; ban nije predložio, dakle mora drugi faktor t. j. vis. kuća preduzeti inicijativu.

Usudio bi se dakle predložiti, da se na dotične odbore upute, ne samo ove 2 osnove nego i ono, što se tiče uredjenja municipijah i občinah; a ova acta nebi smatrao, kao predlog vladin, nego mislim, da ih odbor upotrebi kod izradka onoliko, koliko ih može upotrebiti.

Predsjednik: Ako vis. kuća neželi odbore danas izabirati, tako će se izbor odgoditi do druge sjednice, koja će se ureći, kad bude predmeta. Za razpravu dotle pako, dok se sjednica ureče, mogle bi se ove osnove tiskati i medju članove porazdieliti, tako da si može svaki član svoj sud ustanoviti, je li potrebno, da se stvar na odbore odputi, ili može biti na odsjeke. Dakle sada je najprobitačnije, da se tiska, a u budućoj sjednici, da se može odlučiti, hoće li se odbor izabirati, i iz koliko članovah.

Simo Filipović: Molim vis. sabore! Ja moram nekoliko riečih progovoriti baš u pogledu toga, da postupanje bude korektno; jer ako svrnemo sa pravoga puta, onda ćemo se zabriniti. Mislim, da je bio zaključak taj, da se preuzv. g. ban zamoli, da predlog o upitnih stvarih ovomu vis. saboru podnese. Taj zaključak nesadržaje u sebi zaključak taj, niti smisao taj, da sabor u toj stvari preuzme inicijativu. To se nedade iz onoga zaključka nikako izvesti. Kada smo ono zaključili, imali smo očekivati, da preuzv. g. ban zaključku tome našemu odgovori. Nj. preuzvišenost izvolila je, ne predlog svoj saboru podnieti, nego samo gradivo u onih predmetih, koji su bili predmetom zaključka.

Sada ostaje ono, što je veleštovani g. zast. Živković osnovano primjetio; hoće li sabor preuzeti inicijativu ili ne? To je jedini korektni put, i drugoga korektnoga puta neima.

Ako vis. sabor hoće, da u tih upitnih predmetih preuzme inicijativu, to mora vis. sabor zaključiti, da preuzimlje inicijativu u tih pitanjih. Prije nego li vis. sabor preuzme inicijativu poradi toga, što predloga od vlade današnji dan neima, to nemože sabor niti zaključiti, da se tiska, niti može zaključiti, da se uputi na odbore, niti što drugoga.

Moje je mnienje i predlog dakle taj, da se vis. sabor posavjetuje o tome, budući da predloga od strane vlade neima nikakovoga, nego samo imamo gradivo, hoće li sam primiti inicijativu ili ne? Ako vis. sabor zaključi, da se inicijativa preuzme, to onda neka predje na daljnje zaključke.

Predsjednik: Ja molim gg. govornike, koji su to potaknuli, neka se izvoli izraziti, jesu li za to, da se preuzme inicijativa ili ne?

Simo Filipović: Ja nastavljajuć prvašnju rieč moju, mislim, da bi se baš zato posebna sjednica morala ureći.

(Glasovi: Danas. — Danas.)

Ako danas, onda sam toga mnienja, da sabor preuzme inicijativu, a kada se to zaključi, da se ide dalje.

Stjepan Jančo: Vis. je sabor želio, da ban predloži, a budući, da to nije preuzv. g. ban učinio, jer su dva faktora, vlada naime i sabor, kada dakle vlada nije to učinila, a sabor želi, da se to uredi, to je naravska stvar, da sabor inicijativu preuzme. Ja sam dakle toga mnienja, da vis. sabor preuzme inicijativu.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Uzeo sam si jučer bio slobodu vis. kući predlog staviti, koji je takodjer, kako sam imao sreću razumieti, jučer bio poprimljen. Tako sam kazao i molio, da se pitanje stavi, je da li je vlada glede organizacije občinah i zadrugah kakav predlog učinila; ako je učinila, da se u pretres uzme; ako li nije, da se vlada interpelira. Kako se je presvjetli g. predsjednik dostojao izraziti, i jučer takodjer priznano po cielom saboru, da je to najnuždnija i najglavnija stvar za cielu domovinu i narod, koji mi ovdje zastupamo: neznam, kakva bi dvojba bila, da to zaključi vis. sabor, i pošto smo dobili gradivo, da tu stvar vis. kuća ili na odbore, ili na odsjeke, kako već odlučeno bude, odputi.

Ja samo opetujem moju jučerašnju molbu, da se u tome poslu samo dalje ide, i jesam toga mnienja, da bi se to dalo tiskati i porazdieliti; a da bi se danas dotični odbori izabrali, da dalje poslujemo.

Aurel Kušević: Vis. sabore! I g. predgovornik je jučer inicijativu poprimio, a vis. sabor ju je odobrio. Ništa

Digitized by Google

nepreostaje dakle drugo, nego da se odbori imenuju, a dotični predmeti da se tiskati dadu; jer neznam, zašto se danas nebi odredilo, da se tiska.

Simo Filipović: Visoki sabore! Koliko vidim, da me gg. nisu dobro shvatila, možebiti se nisam dobro izrazio: ja nisam proti tomu, da visoki sabor inicijativu primi, nego mora vis. sabor to zaključiti, da preuzimlje inicijativu u ovih predmetih, a zatim neka se tiska; ali svakako mora taj zaključak predići, da vis. sabor preuzimlje inicijativu, jer inače nebi bilo to poslovanje parlamentarno.

Ovdje sam iz riečih g. predsjednika razumio, da vlada nije primila inicijativu; sad ako ju i mi neprimimo, onda poslovati nemožemo. Moj je predlog dakle taj, da visoka kuća izreče, da prima inicijativu, i kada taj zaključak izreče, onda joj je daljnje poslovanje otvoreno.

Dr. Ante Stojanović: Tu netreba, vis. sabore, nikakvog zaključka, da se prima inicijativa, nego sabor tako prima inicijativu, da jedan član ustane i predlog učini, da se odbor izašalje za izradjenje ovoga ili onoga. To je inicijativa, a ne da se zaključuje, hoće-li sabor primiti inicijativu ili ne; jer to sabor mora učiniti, to mu je dužnost. Jučer je stavljen predlog, da se izašalju tri odbora i material im se dade; ako i nije stavljen sasvim ovako, mora se sad popuniti i primiti, a netreba zaključivati, da se inicijativa prima.

Simo Filipović: Ja sam sada učinio predlog, da vis. kuća zaključi, prima-li inicijativu.

Stjepan Hervoić: Ja sam, vis. sabore, prvi bio, koji sam predlog učinio, pošto je gosp. predsjednik prijavio, da preuzv. g. ban saboru gradivo predlaže. Predlog sam učinio taj, koji ponavljam, da vis. sabor imenuje odbore, i to odbor za uredjenje zadrugah i odbor za urbarske stvari, i da se tim odborom dade ovo gradivo, da oni na temelju toga il usljed toga predloge vis. saboru izrade, i kad budu predlozi gotovi, da se u saboru u pretres uzmu.

(Glas: Još odbor za uredjenje županijah i obćinah.)

Molim, ovo podnešeno gradivo o tom ništa negovori.

Skender Fodroci: Molim, mislim da ništa neprieči, da se odbor izašalje i za uredjenje municipijah i obćinah, dakle jedan odbor za uredjenje urbarskih odnošajah i zadrugah, jer je ovdje mnogo srodnosti, a drugi za uredjenje municipijah i obćinah.

(Glasovi: Tako je! Dobro je!)

Stjepan Jančo: S tom modifikacijom, da se onda upute predlozi na sekcije.

(Glasovi: To se samo zna!)

Stjepan Hervoić: Kad odbori dogotove posao, onda će ga usljed poslovnika predati sabor u sekcije.

Ljudevit Rajzner: Vis. sabore! Jedino nemogu se složiti sa predlogom g. predgovornika, da su urbarski predmeti i zadruge od velike srodnosti. Ja dapače tu nevidim nikakve srodnosti; urbarski predmeti tiču se odnošajah medju vlastelinstvom i podanikom, a zadruge, veoma važni predmet, sasvim su posebice, koje su temelj deržave, koje rade o tom, kako seljak na polju i u kući žive. Dakle zato predlažem, da se ovdje odrede dva odbora, jedan za uredjenje zadrugah, drugi za uredjenje urbarskih odnošajah.

(Glas: A treći za municipija.)

Treći za uredjenje municipijah i obćinah; s tim se slažem.

Predsjednik: Na koliko sam razabrao, slaže se vis. kuća u tom, da će ona inicijativu poprimit u poslovih urbarskih, za zadruge i organizaciju municipijah, dotično obćinah, to je mislim obće mnienje. (Jest!)

Za izradjenje toga predlažem, dočim su ovo tri posve različite grane, da se izabere jedan odbor za organizaciju municipijah i obćinah, drugi odbor za uredjenje urbarskih odnošajah, treći odbor za pitanje zadrugah.

Prima vis. kuća taj predlog?

(Prima se.)

Proglasujem dakle zaključkom, da se tri odbora imadu izabrati. Kad izvoli kuća, da se ovi odbori biraju?

(Glasovi: Odmah! Sutra!)

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Ja bi bio, visoki sabore, toga pokornog mnienja, da se sjednica na pol sata odgodi i kombinacija učini i sada da se odbori izberu, jer nemožemo znati, kada će biti prva dojduća sjednica (sutra!), jer neima gradiva za sjednice, a dok odbori nedadu gradiva, sabor nemože radit.

(Glasovi: Danas! Sutra!)

Aurel Kušević: Polag zaključka imadu se tri odbora izabrat, ima se dakle votizacija obavit i rezultat proglasiti. Danas se to sve nemože obavit, nego sutra.

Skender Fodroci: Ja podupirem predlog gosp. vel. župana Kraljevića, da se danas taj izbor obavi, jer nam je kratko vrieme, pa treba da odbori rade.

Predsjednik: Da to dokončamo, stavljam pitanje, imadu-li se odbori danas izabirati? Koja su gospoda za to, nek se izvole dignuti. — (Većina.)

Većina je za to, da se odbori danas izaberu.

(Vika: Manjina! Većina!)

Vis. kućo! Ja sam izrekao, da je većina. Ako je dakle dvojba, može se poimence glasovati.

Ladislav Thaller: Mislim, da budemo sasvim čisti u tom obziru. Mi neimamo sutra što raditi; zašto dakle sutra gubit vrieme, kad se može danas sjednica za pol sata odgodit, pa izbor obavit.

(Odobrava se.)

Predsjednik: Vis. kućo! Idemo pristupit k izboru! Za pobiranje glasovah

(Glasovi: Koliko osobah u odbore?)

Dr. Ante Stojanović: Ja predlažem za odbor za municipija 21, za urbarski 11, za zadruge 7.

Predsjednik: Predlog je g. zast. Stojanovića, da se u odbor za municipija izabere 21 osoba.

(Glasovi: 15! 9!)

Digitized by Google

Ladislav Thaller: Predlažem dalje, da se za pol sata odgodimo, da se dogovorimo i o članovih i o broju.

(Netreba!)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da u odboru za municipija bude 21 osoba?

(Ne! 9!)

Vis. kuća primila je broj 9.

Za urbarski odbor predloženo je 11 članovah — (9!)

Skender Fodroci: Neka bude u svakom odboru 9 članovah. — (Prima se.)

Predsjednik: Svaki odbor ima dakle sastojati iz devet članovah.

Za pobiranje ceduljah, i to za municipalni odbor molim g. bilj. Rajznera, a za pripomoć gg. zast. Battagliarinia i Ankera. Za urbarski odbor molim g. bilj. Hervoića, a za pripomoć gg. zast. Otta i Perka. Za odbor za zadruge molim g. bilj. Cara, a za pripomoć gg. zast. Goričkoga i Baloga.

Odgadjam sjednicu dakle, dok se izbori obave.

(Izbor resp. dogovor.)

(Nemogav se kuća o izboru složiti, nastavi dalje sjednicu.)

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Kad je sjednica odgodjeua bila prije, te smo se sastali u privatnom krugu na dogovor, naišli smo na potežkoće velike, i to osobito glede na važnost dotičnih odborah i predmetah, koje će imati svaki odbor napose pretresati. Stoga smo došli do toga uvjerenja, da bi najshodnije svrhi bilo, kad bi tako učinili, da možemo sasvim odgovoriti stavljenoj si zadaći, t. j. da u svaki odbor izaberemo onakva lica, o kojih se po pravu reći može: quod sint omni exceptione majores, i da se mogu valjano pretresti predmeti i upotrebit gradivo, što ga je preuzv. g. ban dao. Došli smo dakle do tog uvjerenja, da bi svrsi najshodnije bilo, budući se ovaj predmet tako na harmak riešiti nemože, da se današnja sjednica odgodi do sutra, te da se danas pobliže dogovorimo i dotične osobe u privatnom krugu opredielimo i resultat saboru sutra priobćimo. Molim dakle vis. predsjedničtvo, da stavi na vis. sabor pitanje, da-li pristaje na to ili ne, pa da se do sutra 11 satih odgodimo.

(Glasovi: Primamo! Članovi ustaju.)

Predsjednik: Vis. kućo! neka mi bude dozvoljeno, da proglasim resultat izbora glede onoga odbora, koji se poradi spomenice ima sastati. Izabrano je 5 članovah: gg. Rajzner sa 64, Fodroci 64, biskup Kralj 63, Simić 63, Maljevac 61 glas.

Odgadjam sjednicu i molim sutra da nastavimo u 11 satih.

Nastavak 37. sjednice

dne 7. travnja 1869. u 11 satih.

Predsjednik: Vis. sabore! Sada ćemo nastaviti izbor odborah.

(Preduzmu i obave se izbori.)

Predsjednik: (Poslje obavljenih izborah.) Vis. sabore! Prije svega imam čast izviestiti, da se je odbor za kolajne konstituirao, i izabrao si predsjednikom presv. g. biskupa Ivana Kralja, a izvjestiteljem g. zast. Simića.

Uspjeh glasovanja kod izbora odlučenih trijuh odborah je sljedeći:

Za odbor glede municipijah i občinah glasovalo je 68 članovah; absolutna je dakle većina 35 glasovah. Dobili su dakle gg. Batagliarini 51, vel. žup. Mirorsl. Kraljević 46, Živković 46, grof Ladislav Pejačević 45, Šuhaj 45, Tomašić 43, vel. žup. Svetozar Kušević 42, Koretić 40, vel. žup. P. Horvat 38 glasovah, i tako je popunjen broj od 9 članovah. Znatnu manjinu su imali gg. Car 29, Hervoić 25, Stojanović 25, Kraljević Benj. 21, Gvozdanović 21, Taller Lad. 21, Filipović 20 glasovah itd.

Za odbor urbarski glasovalo je 67 članovah, absolutna je dakle većina 34. Sljedeća su gospoda dobila absolutnu većinu: Žuvić jednoglasno, Kiš 65, Kušević Aurel 64, Fodroci 66, Kugler 63, Oto 63, grof Kulmer 59, vel. župan Kukuljević 64, Jurković 45 glasovah, i tako je popunjen broj od 9 članovah.

Najbližji tomu bio je g. Filipović sa 26 glasovah.

Za odbor za zadruge glasovalo je 68 članovah; absolutna je dakle većina 35. Dobila su sljedeća gospoda absolutnu većinu, i to: Vuković jednoglasno, Josipović 66, Vukotinović 66, grof Kuhen 64, Kraljević Benj. 63, Stojanović 61, Knežević 61, Jančo 53, Car 36 glasovah, i tako je broj od 9 članovah popunjen.

Najbližji je bio g. vel. župan Horvat sa 29 glasovah.

Ja ću moliti ove izabrane sl. odbore, da se izvole konstituirati, da im se mogu dotična akta predati.

Tim zaključujem sjednicu i sazvat ću dojduću, kad koji odbor svoje djelovanje dovrši, ili kad drugi koji podnesci na sabor prispiju.

Digitized by Google

Trideset i osma saborska sjednica

držana dne 10. travnja 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Predlog i predstavka rad ukinuća vojne naredbe od god. 1866. — Kralj. reskript o utemeljenju sveučilišta u Zagrebu. — Dopis namj. vieća giede aktah o kanalu Vukovar-Jaruga. — Molbenice učiteljskog sbora gimn. požežke i riečke za povišenje plaćah. — Molbenica obrtnikah za promjenu obrtničkog zakona. — Izbor zastupnikah na ugarski na 20. travnja 1869. sazvani sabor; vjerodajnice istih.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik proglasiti.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

Zapisnik

trideset sedme sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu dana 6. travnja 1869. pod predsjedničtvom presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika.

U 11 1/4 sata prije podne otvori g. saborski predsjednik sjednicu.

Čitan je zapisnik 36. saborske sjednice, te bude ovjerovljenim proglašen.

Zatim primljen je predlog g. nar. zastup. Fodrocy-a, glaseći, da se izreče kako načelo, da visoki sabor dotlje, dok nebude ustrojena zemaljska autonomna vlada, ima jedino sa preuz. g. banom u doticaj stupati.

Iza toga javio je g. saborski predsjednik, da se je školski odbor konstituirao, te da je izabrao predsjednikom presv. g. biskupa Soića, a izvjestiteljem presv. g. zastupnika Vukotinovića.

Izpričanje presv. biskupa Smičiklasa, da radi neuklonivih zapriekah nemože na sabor doći, primljeno je na znanje.

Molba P. Franciska Pfannera, glavara reda cisterčanskoga stroga zapta, da mu se dozvoli utemeljenje redovničke naselbine u Hrvatskoj ili Slavoniji, upućena je peticionalnomu odboru.

Molba učiteljskoga sbora velike realke zagrebačke za izjednačenje užitakah realnih učiteljah sa onimi gimnazialnih upućena je školskom odboru.

Zatim predložio je gosp. saborski predsjednik na temelju prijašnjega saborskoga zaključka troškovnik i osnovu podjeljenja uspomenice o boravljenju Njih. Veličanstvah u Zagrebu, koji operat ustupiti se ima u svrhu cenzuriranja posebnomu odboru od 5 osobah.

Za pobiranje odnosnih ceduljah umoli on g. bilježnika Rajznera, a za kontroliranje glasovah gg. zastnpnike Hatza i Laboša, te odgodi sjednicu na četvrt sata u svrhu izbora spomenutih 5 osobah.

Za četvrt sata otvori g. saborski predsjednik opet sjednicu, i budu nastavljena viećanja kako sliedi:

Gosp. zastupniku Berlići dozvoljen je na njegovu molbu dopust od 5 danah.

Zatim javlja g. saborski predsjednik, da je usljed jučerašnjega zaključka zamolio svietloga bana u pogledu čim skorijega predloženja osnove ob ustrojenju občinah i municipijah, te da mu je svietli ban izručio predloge odbora posljednje banske konferencije za osnove zakonah, i to glede uredjenja urbarskih poslovah, onda glede seoskih zadrugah i napokon izvješće odbora iste banske konferencije o rečenih predlozih, tim naročitim dodatkom, da se ti spisi nemaju smatrati kao predlozi svietloga bana, već da jih vis. saboru ustupljuje jedino kao gradivo za njegove odnosne razprave.

Tim povodom zaključeno je, da se u svrhu predloženja osnovah dotičnih zakonskih članovah imenovati imaju tri odbora, svaki od 9 članovah, i to jedan za uredjenje municipijah i občinah, drugi za uredjenje zadrugah, treći za uredjenje urbarskih poslovah, kojim će rečeno gradivo ustupljeno biti; a da se izbor odborskih članovah odmah preduzeti ima.

Digitized by Google

Stoga g. saborski predsjednik umoli za pobiranje odnosnih ceduljah, i to u odbor za municipija i občine gosp. bilježnika Rajznera, za urbarske poslove gosp. bilježnika Hervoića, a za zadruge gosp. bilježnika Cara, a za kontroliranje glasovah, i to odbora za municipija i občine gg. zastupnike Batagliarinia i Ankera, za urbarske poslove gg. Otta i Perka, a za zadruge gg. Goričkoga i Baloga, te odgodi sjednicu u svrhu odnosnoga sporazumljenja i izbora.

Za četvrt sata bude sjednica opet otvorena, te prije svega gosp. saborski predsjednik priobći resultat izbora za odbor glede uspomenice najme: glasovalo jih je 66, od tih dobili su nadpolovičnu većinu i to: gg. Rajzner i Fodroci svaki 64, presv. g. biskup Kralj i g. Simić svaki po 63 glasa, a g. Maljevac 61 glas.

Zatim na predlog presv. gosp. vel. župana Bogovića bude sjednica u svrhu izbora gore spomenutih triuh odborah odgodjena na sutrašnji dan.

Nastavljena je sjednica dne 7. travnja 1869. u 11 satih u jutro.

Gg. saborski članovi poimence zvani predadoše cedulje za odbor municipijah i občinah, onda zadrugah i za odbor ugarski odnosnim na pobiranje odredjenim bilježnikom, te bude radi prebrojenja glasovah sjednica odgodjena.

Za pol sata otvori gosp. saborski predsjednik opet sjednicu, te javi, da se je odbor za kolajne konštituirao i da je imenovao za svoga predsjednika presv. gosp biskupa Kralja, a za izvjestitelja gosp. zastupnika Simića.

Zatim priobći on uspjeh glasovanja za više spomenute izbore i to:

I. Za odbor za uredjenje municipijah i občinah glasovaše 68. Nadpolovičnu većinu dobiše gg. Batagliarini 51, Kraljević Miroslav 46, Živković 46, grof Ladisl Pejačević, i Šuhaj 45, Tomašić 43, Kušević Svetozar 42, Koretić 40 glasovah.

II. Za odbor urbarski glasovaše 67 članovah. Nadpolovičnu većinu dobili su, i to: Gg. Žuvić 67, Fodroci 66, Kiš 65, Kušević Aurel 64, Kukuljević 64, Kugler 63, Otto 63, grof Kulmer 59, Jurković 35.

III. Za odbor zadrugah glasovaše 68 članovah, a dobiše nadpolovičnu većinu gg. i to: Vuković 68, Josipović 66, Vukotinović 66, grof Khuen 64, Benj. Kraljević 63, Stojanović 61, Knežević 61, Jančo 53, Car 36 glasovah.

U 12¼ satih zaključi saborski predsjednik sjednicu dodatkom, da će dojduća urečena biti, čim koji odbor posao dokonča, ili koji ini podnesci na sabor prispiju.

Vakanović v. r. Akurti v. r.

Predsjednik: Ima-li kakove primjetbe vis. sabore!

(Nitko se nejavi.)

Dočim se nikakva primjetba nepojavljuje proti zapisniku, proglasujem ga ovjerovljenim.

Gosp. zast. Žuvić se je javio, da ima predlog učiniti vis. kući.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Dana 29. rujna god. 1858. izdana je previšnja carska naredba, koja sadržaje u sebi osobita pravila glede dužnosti vojevanja u carevini. Ova previšnja naredba prešla je justifikaciju sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od god. 1861. i kroza to ima se smatrati kod nas ustavnom naredbom glasećom o dužnosti vojevanja. Po ovoj istoj naredbi je obavljeno novačenje sve do god. 1867. Novija carska naredba izdana 28. prosinca 1866. preinačila je stanovite ustanove predjašnje zakonite naredbe u tom, da je prestala ona iznimka §. 18. naredbe od god. 1858. utanačena, naime kako ova ces. naredba od god. 1866. podvržuje dužnosti vojevanja javne činovnike, doktore svih pravah i učeću se mladež. Proti ovoj ces. naredbi prosvjedovaše sva municipija naše kraljevine, a justificaciju docnijih saborah god. 1865.—7. i dalje držanih ova ces. naredba prešla nije. U kraljevini strogo ugarskoj ova ces. naredba u život nikad nije stupila; u predjelih pako prekolitavskih imala je svoje živovanje do mjeseca studenog god. 1867., kada je ustavnim zakonom pokrajinah prekolitavskih od 29. stud. ova ces. naredba stupila izvan života, i uživotvorena opet glavna ces. naredba o dužnosti vojevanja od 29. rujna 1858. Previšnjom ces. naredbom 15. prosinca 1867. izdanom, naglašenom napose u prepokornoj representaciji sabora ovoga na Nj. c. kr. ap. Veličanstvo, gdjeno smo zamolili odpust prekomierno stavljenih 1000 momakah, prev. tom naredbom stavlja se ona naredba carska od god. 1866. izvan krieposti i uzpostavlja se naredba glavna od god. 1858.

Razlogom tim pa razlogom dalje onim, da glede unovačenih mladićah spadajućih u prije rečenu kategoriju javnih činovnikah, doktorah pravah i učeće se mladeži, koji su bili stavljeni povodom naredbe od god. 1866., tja do god. tek. 1869., dakle preko 2 godine i jače nije bilo nikakvog spomena, nikakve reklamacije, nikakvog postulata stavljenog od strane vojničke; velim razlogom tim, da nije u Ugarskoj taj zakon nikad u život stupio, da je ukinut preko Litave, da je stavljen i kod nas izvan krieposti ces. naredbom od 13. prosinca god. 1867., moralo bi se razborno razabrati, da je vojnička oblast mučeć prešla zamašaj onaj, koji izvire iz stavljanja učinjenog u mjesecu aprilu god. 1867. na temelju naredbe od god. 1866. Nu najnoviji zvanični oglas od 7. travnja t. g. 1869. propisuje, da se ove kategorije stavljene na temelju naredbe od god. 1866. imadu na 20. travnja t. g. staviti na vježbanje osamnedjeljno u vojničtvu.

Nepravilnost ova, koja izvire iz dosadanjih izloženih zakonitih ustanovah, a glavno odatle, da mi po §. 7. temeljnog nagodbenog zakona stojimo na jednoj stazi, na jednom zamašaju ustava sa kraljevinom Ugarskom, gdje toga zakona nikad u životu nije bilo, držim, da je to nepravilno ustanovljenje vojničke oblasti, kojim se ove kategorije mladići pozivlju na vježbanje, protuzakonito a izrično proti ces. naredbi od 13. prosinca 1867., kojom je naredba od

Digitized by Google

god. 1866. ukinuta a uzpostavljena glavna naredba od godine 1858.

S toga činim predlog pokorni vis. saboru, da se prepokornom predstavkom izvoli obratiti na Nj. c. kr. Veličanstvo, moleći, da izvoli shodnu previšnju zapovjed izdati, po kojoj se imade ovaj nalog vojničke oblasti i odnosno sve posljedice, koje su s tim nalogom skopčane, izvan života i krieposti staviti, t. j. da se one osobe, koje su stavljene po zakonu od god. 1866. u vojsku, a nesudaraju sa glavnom ustanovom od god. 1858., odrieše od dužnosti i prisege vojničke. Samo se po sebi razumije, da u koliko ove osobe podpadaju dužnosti vojevanja po ustanovah zakona od god. 1858., po toj osobitoj dužnosti dakako svoju zadaću budu imali vršiti. Representacija ide samo na to, da je zamašaj zakona od god. 1866. ukinut god. 1867. i da prema onim osobam ima u život stupit zakon od god. 1858. Ako vis. sabor uzdostoji primiti moj predlog, imat ću čast i na kratko sastavljenu representaciju pročitati.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ono što gosp. predgovornik želi i protivi se načelu ravnopravnosti u pravnih ljudih. To je načelo primljeno god. 1848., po Nj. Veličanstvu ustavnom kralju našem potvrdjeno; to načelo opetuje se sada po novom obrambenom zakonu. Veliko je dobročinstvo, da sve klase pučanstva bez iznimke vrše dužnost za obrambu domovine; velika nesreća, koja je stigla državu, stigla ju je zato, što su vjekovječna napastovanja na našu državu našla nas nepripravne, i ono sniženje vojske naše nahadjam takvo, kakvo se u obće smatra, kad tri proti jednom s nejednakim oružjem udare, a imali smo tim priliku požrtvovanje naše vojske dokazati. Ja nemogu za to biti iz više stanovištah, dočim smo osvjedočeni, da se posli obrambeni i vojni nalaze u vitežkih rukuh našega glavnoga zapovjednika i njemu podredjenih vojničkih častnikah. Ako pojedini imadu kakav razlog, da se oslobode od dužnosti vojničke, ja sam osvjedočen, da se na njih podpuni obzir imati mora.

Iz ovih razlogah ja nemislim, da se vitežki naši mladi ljudi, koji su u normalnoj dobi zapriseženi na zastavu vojničku, iznimice dužnosti te rieše, dočim svi oni, koji su od god. 1858. do krunisanja našega vladara zaprisegli, odpustiti se nomogu. Ako se sa svom pripravnošću vitežka dužnost za obrambu domovine vršila nebude, onda će biti uvjek nezadovoljstvo u onih, koji se iznimice odpustiti mogu. Ja sam proti predlogu i s toga razloga, što taj predmet spada u skupne poslove na skupni sabor u Pešti, i toga sam mnienja, da se želji g. predgovornika salva justitia distributiva zadovoljiti nemože. Još imam dodati, da nam je sad nepravda učinjena u vojničkih poslovih, jer nam je do god. 1848. pripadalo nedvojbeno pravo dozvoljivati porez i vojnike, i to je pravo sad izbjeglo; nebijaše vodit politiku, koja je na propast državnih pravah.

Predsjednik: Vis. kućo! Koliko sam razabrao, predlog je g. zast. Žuvića poduprt propisanim brojem 10 članovah. Sad stavljam pitanje, je-li vis. kuća ovaj predmet tako prešnim drži, da se ima odmah u pretres uzeti?

(Glasovi: Odmah!)

Predmet je dakle prešnim proglašen i sada će se meritorno razpravljat. Molim onu gospodu, koja žele progovoriti, neka izvole.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Mislim, da se u načelu g. zast. Žuvić sa g. zast. Kuševićem slaže, jer ni g. zast. Žuvić nepravi iznimke, nego kaže, da bi se odpustili od vojničtva samo oni, koji su protuzakonito stavljeni, a na koje pade kocka, da su po zakonu od god. 1858. dužnosti vojničkoj podvrženi, ti dakako moraju biti vojnici. Dakle tu se obojica gg. predgovornikah slažu. Ja podupirem predlog g. zast. Žuvića tim dodatkom, da se u tekstu representacije nebi reklo: zakon od god. 1866., nego: naredba, jer ja nepriznajem, da je to zakon, nego naredba.

Predsjednik: Je-li još tko želi progovoriti?

(Nitko se nejavlja.)

Predlog je stavljen od g. zast. Žuvića, da se oni mladići, koji su potegnuti na vojničku dužnost polag naredbe od god. 1866. — koja je ukinuta i u državi ugarskoj i u kraljevini hrvatskoj i u carevini austrijskoj — imadu izpustiti izpod vojničkog zapta na toliko, na koliko nebi bili dužni vojničtvu polag zakona od god. 1858.

Prima-li dakle vis. kuća predlog, da se takovi mladići, koji su polag naredbe od god. 1866. u vojnike uzeti, imadu izpustiti, t. j. da se Nj. veličanstvo zamoli predstavkom, da ih rieši dužnosti i prisege vojničke?

(Glasovi: Primamo!)

Dočim vidim, da vis. kuća ovaj predlog prima, mislim, da ga sada g. zastupnik u formi representacije vis. kući podastrti može.

Josip Žuvić čita:

Vaše c. i kr. apost. Veličanstvo!

Jur u ovostranoj preponiznoj predstavci od 19. rujna 1868. obrazložio je smjerno odani sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, da je previšnja naredba od 28. prosinca 1866., kojom su bile uvedene njekoje preinake u zakonu o popunjivanju vojske od 29. rujna 1858., zajedno s dotičnimi provedbenimi naredbami izvan krieposti stupila uslied previšnje riešitbe od 13. prosinca 1867., po kojoj je Vaše c. kr. apost. Veličanstvo premilostivo dozvolilo, da se kontingent novakah, odpadajući za godinu 1868. na kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, stavi uz uporabu posebnih ustanovah, valjanih za zemlje krune ugarske, — i po kojoj je tako do uvedenja sveobćega obrambenoga zakona uzpostavljena previšnja naredba od 29. rujna 1858. služila za dalje mjerilo unovačivanja god. 1868. i 1869.

Dočim je ovaj sabor u nepokolebivoj vjernosti i odanosti uzklikom primio previšnju riešitbu Vašega c. kralj. apot. Veličanstva u pogledu uračunanih priekomjerno god. 1867. stavljenih 1000 novakah, nemože na ino, nego se

Digitized by Google

pritužiti Vašemu c. kr. apost. Veličanstvu u tom. što se unatoč tomu — da su po ukinutoj previšnjoj naredbi od 28. prosinca 1866. nepravilno unovačeni njekoji državni činovnici, profesori, doktori svijuh gradah i učeća se mladež u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji — a po previšnjoj su naredbi od 29. rujna 1858. od vojnovanja posve oslobodjeni — po ovomjestnoj vojnoj oblasti na vježbanje od 8 tjedanah za 20. trvavnja t. g. pozivlju, i sveudilj pod vojnom zakletvom drže; pa Vaše carsko i kralj. apostol. Veličanstvo u podaničkoj odanosti zamoliti, da previšnju naredbu dalju u tom premilostivo izdati blagoizvoli, da se u godini 1867. usljed naredbe od 28. prosinca 1866., koja više ni sama ni u svojih posljedicah pravno neobstoji. u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u vojnike uvršćeni mladići, koji se medju državne činovnike, profesore, doktore i učeću se mladež broje. od vojničke po istoj ukinutoj naredbi od 28. prosinca 1866. njim nadležeće dužnosti, slobodnimi izjave, i od oduzete njim usljed iste prev. naredbe vojničke prisege, odrieše.

(Glasovi: Dobro je! Prima se!)

Predsjednik): Ima li vis. kućo! tko kakvu primjetbu proti tekstuaciji predstavke?

(Glasovi: Neima.)

Vis. je kuća dakle izvolila tekstuaciju ove representacije primiti.

Imadem čast izviestiti vis. kuću, da su se odbori konstituirali. Odbor za municipija i obćine si je izabrao za predsjednika g, grofa Ladislava Pejačevića, a za izvjestitelja g. zast. Živkovića.

Odbor za uredjenje odnošajah urbarijalskih izabrao si je za svojega predsjedniha gosp. vel. župana Kukuljevića, a za izvjestitelja g. zast. Fodrocia.

Čast mi je nadalje vis. kući predložiti najvišji kralj. reskript, s kojim se zakonski predlog o utemeljenju sveučilišta u Zagrebu potvrdjuje. (Gromoviti Živio!)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po božjoj milosti cesar Austrijanski, kralj Ćeski i apostolski kralj Ugarski, Hrvatski, Slavonski i Dalmatinski itd.

Velemožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda na saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sakupljenim kraljevski pozdrav!

Ljubljeni, vierni Naši!

Nastojeći otčinskom skrbi oko toga, da promaknemo duševni napredak milih nam kraljevinah Hrvatske i Slavonije, hoteć navlstito, da osiguramo tim kraljevinam organični razvoj cielokupnoga kulturnoga života njihova na temelju čvrstu i pouzdanu, te želeć istim kraljevinam dati novi dokaz kraljevske Naše prijaznosti i blagonaklonosti, odlučismo premilostivo, zakonski članak, štono ga Viernosti Vaše preponiznom predstavkom od 11. ožujka t. g. Nam predložiše ob utemeljenju sveučilišta u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu, doslovno potvrditi ovako, kako sliedi:

Zakonski članak ob utemeljenju sveučilišta u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu.

§. 1.

U glavnom gradu Zagrebu utemeljuje se sveučilište sa fakulteti: theologičkim, filosofičkim, juridičkim i liečničkim.

§. 2.

Sveučilište ovo nosi ime „Sveučilište Franje Josipa I.“

§. 3.

U tu svrhu odredjuje se:

a) da četverogodišnji sadanji pravoslovni tečaj bude uredjen kao fakultet pravo- i državoslovnih naukah;

b) da od filozofičkoga fakulteta budu ustrojene one stolice učiteljske, koje su sa fakultetnim naukom u užjem savezu, naime filosofičke, historičke i filologičke;

c) vladi zemaljskoj se nalaže, da učini shodne korake, da se nadbiskupski Licej zagrebački preustroji u fakultet theologički;

d) da se od fakulteta liečničkoga za sada imadu uživotvoriti učiteljske stolice za primaljstvo i živinarstvo.

Vladi zemaljskoj se nalaže, da saboru predloži osnovu ob ustrojstvu ovoga sveučilišta i o načinu, kojim će se troškovi pokriti.

Davši tako taj članak od rieči do rieči uvrstiti u ovu našu listinu, i očitovavši ga prijatnim i primljenim, udielismo mu kraljevsko Naše suglasje i odobrenje, te ga potvrdismo i posvetismo kraljevskom Našom moći, uvjeravajući Vas, Ljubljeni, Vierni Naši, da ćemo taj članak kako sami obdržavati, tako i po drugih dati obdržavati.

U ostalom ostajemo Vam cesarskom i kraljevskom Našom milosti i prijazni blagonaklonjem.

Dano u slobodnom i kraljevskom glavnom gradu Budimu dana osmoga travnja godine hiljadu osamsto šestdeset i devete.

Franjo Josip v. r.

Koloman Bedeković v. r.

(Gromoviti Živio i pljesak).

Hugo Anker: Vis. sabore! Uzimljem si slobodu jednu interpellaciju upratiti na visokoštovanoga predsjednika sabora.

U jednoj sjednici prijašnjoj . . . .

Predsjednik: Jeli u savezu s ovim.

Hugo Anker: Nije.

Predsjednik: Tako molim, da bi se malo uztrpili, jer preuzv. g. biskup Soić ima jedan predlog.

Digitized by Google

Biskup **Vjenceslav Soić**: Vis. sabore! Ja bi taj ponizni predlog učinio, da se Njeg. Veličanstvu zahvalnica podnese na tom osobitom daru, i milosti čitavoj zemlji učinjenoj. (Živio.)

Predsjednik: Ima li još tko što dodati?

(Glasovi: Tiskati i razdieliti.)

Neka se dakle ovaj previšnji kralj. reskript tiska i medju članove razdieli.

Stjepan Vuković: Vlada se ima pozvati, da ovaj kao što sve zakone proglasi municipijem, da se eksekvira.

Kazimir Jelačić: Mislim, da se to prije tiskati dade i razdieliti u saboru, da se može uzporediti sa zakonskom osnovom sabora i još jedanput u pretres uzeti.

(Glasovi: Suglasno je, nije koncertacija.)

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja shvaćam predlog g. Jelačića sasma umjestnim na toliko, na koliko bi ovaj zakon potvrdjeni bio protivan nješto onim ustanovam, što ih je sabor zaključio. Budući se u zakonskoj osnovi ništa preinačilo nije, mislim, da ništa dalje nije potriebno.

Janko Car: Vis. sabore! To je obće poznato, da se sankcija podjeljuje zakonu predloženomu po saboru onako, kako ga je sabor predložio, ili se nepodjeljuje sankcija, nego se zakonska osnova s opazkami šalje saboru natrag; a ovim je uprav saborskomu članku sankcija podieljena.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog preuzv. g. biskupa senjskoga, da se imade Njeg. Velič. zahvalnica podnieti? (Glasovi: primamo.)

To proglašujem zaključkom, i nadalje da se vladi dostavi na proglašenje, jer ovo je potvrdjeni zakon, koji se mora exequirati.

Janko Car: I da ga vlada u smislu tom dalje izvede.)

Predsjednik: Vis. sabore! Imam čast izvjestiti, da je uzoriti kardinal zagrebački predsjedničtvu sabora najavio, da će se sjutra 50godišnjica, što je sveti otac papa prikazao svetu misu, svečanom službom božjom u prvostolnoj crkvi u 9 satih obdržavati, sa pozivom nj. uzoritosti, da bi vis. sabor na uzveličenje te svečanosti svojom prisutnostju doprinieti uzhtio. (Glasovi: „Da li in forma publica.“)

U srednjoj svečanoj odori.

Od strane vis. kralj. namj. vieća daje se na znanje saborskom predsjedničtvu, da su reklamirana akta radi kanala od Vukovara do Jaruge od vojnog ministarstva hrrvatskom ministarstvu u Peštu prispjela.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: čita, da se je hrv.-slav.-dalm. ministarstvo radi povraćenja spisah i osnovah tičućih se spojenja Dunava sa Savom na državno ministarstvo rata obratilo.

Predsjednik: Ima se dati dotičnomu odboru na znanje. (Glasovi: Dakako.)

Prispjele su dvije molbenice na vis. sabor.

Jedna učiteljskog sbora gimnazije požežke poduprta g. Thallerom; a druga učiteljskog sbora gimnazije riečke poduprta po g. zastup. Stjepanu Vukoviću za poboljšanje plaće.

Filip Thaller: Vis. sabore! Dočim sam podupro molbenicu sbora učiteljskog požežke gimnazije, to mi je sadržaj te molbenice potanje poznat.

Na tom temelju znadem, i mogu tvrditi, da jedan dio molbenice sadržaje ponovljenje one iste molbe, koju sam prošaste godine za prvog zasjedanja sabora u pogledu gimnazije požežke stavio, i koji je sabor uvažiti dostojao. Usudjujem se dakle ovom prigodom umoliti vis. sabor, da bi se kod razpravljanja ovoga predmeta regres i obzir uzeo na radnju sabora, koju je u pogledu požežke gimnazije prošle godine imao.

(Glasovi: To spada na školski odbor.)

Predsjednik: Prispjela je molbenica sborovah zanatlijskih zagrebačkih kaptolskog predjela, poduprta po g. zastupniku Raizneru glede promjene obrtničkog zakona.

(Glasovi: Na peticionalni odbor.)

Ima se dakle predati peticionalnomu odboru.

Molim sada g. zastupnika Ankera, da uzme rieč.

Hugo Anker: Kao što sam rekao, uzimljem si slobodu visoko štovanoga g. predsjednika interpellirati. U prijašnjoj jednoj sjednici potaknuo je g. zastupnik slobodnog osiečkog grada pitanje važno, koje nas sve veoma interesira; pitanje naime radi prodaje šumah u vojničkoj krajini. Mi smo se onda, kako se sjećam, tako izrazili, da bi želili znati, jeda li se šume prodavaju ili ne. Zato interpelliram vis. predsjedničtvo, da nam priobći, jeli od vis. mjesta došao glede toga kakov odgovor ili ne.

Predsjednik: Čast mi je izvjestiti, da nisam odgovora nikakova dobio, do onoga, što sam imao čast vis. saboru predložiti.

Hugo Anker: Sada bi pako jedan predlog imao!

Vis. sabore! Nj. je Velič. previšnjim odpisom svojim od 6. veljače t. g. ovomu saboru izjavilo, da polag zakona onoga, koji smo sklopili s Magjari, imademo za budući magjarski t. g. zajednički ugarski sabor polag §. 34. i 6. zastupnike u ugarski sabor poslati za stvaranje zajedničkih zakonah.

Kao što je poznato, sazvan je ugarski zajednički sabor na 20. travnja t. g. Vrieme je dakle blizu, da se i mi skrbimo za izbor onih licah, koja želimo kao zastupnike u zajednički ugarski sabor poslati. Zato predlažem vis. saboru, da u tu svrhu izaberemo 31 zastupnika i to, 2 u gornju, a 29 u dolnju kuću, i da im se poslje izbora potriebite vjerodajnice izdadu.

Kazimir Jelačić: Vis. sabore! Za suvišno nalazim, da bi naše stanje opisivao. Ja mislim, da svaki viditi i ćutiti mora, da mi sve do dana današnjega u onom stanju absolutizma stojimo (oho!), u kojem smo pod sistemom Bahovim stajali.

Ja mislim, da je našeg sabora i naše vlade sveta dužnost, da se zakon nagodbeni, koji je sankcioniran, ovrši. Mi vidimo, da sve do dandanas nikakovo rješenje glede autonomne naše vlade jošće nije stiglo; zato sam ja sasma

Digitized by Google

protivna mnienja, i predlažem, da se izbor naših zastupnikah na ugrski sabor tako dugo neobavi, dok nebude riešenje one naše predstavke na Njeg. Velič. glede autonomne vlade ovamo stiglo.

Predsjednik: Molim vis. kuću! Želi li još tko u tom predmetu progovoriti? (Nitko se nejavlja.)

Gosp. je zastupnik Anker predložio, da bi se imali izabrati zastupnici u ugarski sabor. Prima li vis. kuća ovaj predlog. (Glasovi: Primamo.)

Kazimir Jelačić: Ja imam 10 č anovah, koji su mene poduprli u tomu, te molim, da bi se ustmeno glasovalo, da se vidi, komu je više ležeće na autonomnoj vladi.

Ladislav Thaller: Vis. sabore! Ja nepriznajem, da bi izbor zastupnikah na ugarski sabor u ikakvoj i najmanjoj oprieci stojao sa nagodbom, koju smo s Ugarskom sklopili. Ako nije sankcija prispjela, nismo s toga ipak zapriečeni izabirati zastupnike na ugarski sabor, jer to ni u najmanjem skladu nestoji. Iz toga razloga predlažem, da se izbor preduzme; sankcija ako danas nije došla, može sutra stići.

Predsjednik: G. je zastup. Jelačić uztvrdio, da imade podporu od 10 članovah, zato da se glasa poimence. Ja molim g. zastup. Jelačića, da opravda svoju tvrdnju, te da izvoli tih 10 članovah naznačiti.

(Nitko se neustaje zato osim g. zast. Broza. Glasovi: To ih je 10 — Smieh.)

Kazimir Jelačić: Hoće da govori. (Nemir u kući.)

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim se nije 10 članovah diglo, koji bi bili poduprli zahtievanje g. zastup. Jelačića, da se glasuje poimence, to moram izreći zaključak, da je većina za to, da se imade izbor zastupnikah za ugarski sabor preduzeti. Želi li vis. kuća, da se danas odmah preduzme izbor? (Glasovi: Odmah.)

Zaključeno je dakle, da se odmah imade izbor zastupnikah na ugarski sabor preduzeti.

Za da se točno konstatira broj nazočnih članovah, i da se time može točno opredieliti većina, molio bi g. bilj. Hervoića, da bilježi točno po redu onu gg. članove, koji se u kući nalaze.

Za pobiranje ceduljah molio bi g. zastup. Raiznera i Žuvića.

Odgadjam sjednicu, dok gg. pobroje glasove.

(Sliedi izbor zastupnikah za ugarski sabor.)

Predsjednik: (Poslje obavljena izbora.) Odbor, koji je brojio odvjete, podnio je sljedeći resultat svoga poslovanja: Medju 73 glasovatelja dobili su gg. Inkej 71 glas. u gornju kuću, Maljevac sva 73 glasa takodjer u gornju kuću. U dolnju kuću su izabrana gg. zast. Kraljević Benj. sa 72, zast. Fodroci sa 72, zast. Josipović sa 71, zast. Šuljok sa 71, zast. Batagliarini sa 71, zast. Labaš sa 71, zast. Žuvić sa 71, zast. Kugler sa 71, zast. ministar Bedeković sa 70, zast. Car sa 70, zast. Vuković sa 70, zast. Hervoić sa 70, zast. Filipović sa 70, zast. Jančo sa 70, zast. Anker sa 69, zast. Simić sa 68, vel. žup. Horvat sa 68, bar. Gjuro Rauch sa 68, zast. Maler sa 68, zast. Keresturi sa 68, zast. Šuhaj sa 67, zast. grof Ladislav Pejačević sa 66, zast. grof Ferdinand Pejačević sa 66, zast. Tomašić sa 65, grof Kuhen Hinko sa 65, zast. Hac sa 63, zast. Jurković sa 63, grof Ferdinand Oršić sa 58, zast. Barabaš sa 58 glasovah, i tako je broj od 29 zastupnikah dopunjen.

Manje glasovah imali su, i to 21 g. zast. Broz itd.

Vis. kućo! Zadnji put je vjerodajnica izdana u formi starinskoj kredencionala. Podigli su se u privatnom dogovoru glasovi, da bi možebiti shodnije bilo napraviti krekredencianal kao izvadak iz zapisnika današnje sjednice, koji bi izvadak sačinjavao dotični paragraf, u kojem su zabilježena izabrana gospoda, te taj izvadak da služi kao vjerodajnica, i svakomu zastupniku da se jedna expedicija izdade. Tako od onih 9 odsiekah u ugarskom saboru, koji imadu pretresivati izbore, može svaki pojedini razpravljati glede izbora svakog pojedinog zastupnika. Molim, neka se vis. kuća izvoli izraziti, kako misli o tom predmetu.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja se nemogu s tim složiti, da bi svaki pojedini član, koji je izabran u zastupstvo za ugarski sabor, dobio posebnu vjerodajnicu. Mi imamo tomu već predtečnu izpravu; posljednji put kad smo birali zastupnike na ugarski sabor, bila je vjerodajnica sastavljena u jedno, i ja držim, da je sastavak na ovaj način jedino odgovarajući načinu izbora našega. Mi iz sabora ujedno zastupnike biramo i šaljemo, s toga posve odgovara, ako bude jedna vjerodajnica. Ono niti najmanje neprieči, ako bi dobio svaki vjerodajnicu, da ćemo biti laglje razdieljeni u odsjeke u ugarskom saboru, jer mi ćemo i onako biti razdieljeni u odsjeke na temelju jedne vjerodajnice kao i posljednji put. S toga neka se jedna vjerodajnica dade za sve zastupnike.

Predsjednik: Bila se je potežkoća podigla u tom, da se nezna, koji bi odsjek ugar. sabora tu jednu vjerodajnicu verificirao, jer sad nebude per acclamationem u saboru primljena košto lani, nego mora doći na odsjeke; dakle u tom potežkoća nebi bila, hoće li se hrvatski zastupnici u verifikacionalne odsjeke podieliti, nego u tom, koji će ugarski odsjek tu jedinu vjerodajnicu verificirati moći.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja predlog po g. predsjedniku stavljen, primam i velim, da je posve u redu, jerbo je razlika medju onim i sadašnjim našim došašćem na ugarski sabor. Sad će se sabor ugarski odmah razdieliti na odsjeke, i mi bi gubili pravo u odsjecih druge verificirati, jer tada se nemože ova vjerodajnica s jednoga odsjeka u drugi prenašati. Medjutim neprejudicira stvar našemu dostojanstvu, ako se shvati, kako bi ja želio; ja nemislim, da se svakomu pojedinomu vjerodajnica na njegovo ime dade, nego da se svi 31 unutra navedu, a svaki pojedini neka jednu dobije. Tako se može verifikacija obaviti i naše dostojanstvo salvirati. Dakle ja se prilagodjujem predlogu g. predsjednika.

Digitized by Google

Janko Car: Dosljedno tomu, što je ovdje po g. predsjedniku i drugoj gospodi rečeno, ja sam toga mnienja, da se vjerodajnica izdade kaošto zadnji put, a da se svakomu pojedinomu članu dade jedna te ista. Po tom je zadovoljeno dostojanstvu ovog sabora i onoj potrebi, koja se pokazuje glede verifikacije.

Stjepan Hervoić: Vis. Sabore! Prinadleži mi dužnost, da opravdam svoj predlog. Ono podnipošto stojati nemože, da nebi u ugarskom saboru znali, kako bi nas verificirali, ako nebudemo podieljeni u odsjeke; jer se mora obzir uzeti na to, da mi na ini način biramo i šaljemo zastupnike, nego u Ugarskoj, i da mi po onom načinu, kako se u Ugarskoj biraju, i usljed onog zakona mi niti verificirani biti nemožemo; jer u Ugarskoj je zakonom propisana forma i materija, kako se članovi za sabor biraju, i kako se verificiraju, a kod nas je izbor kollektivan u saboru samomu, i tako se sabor ugarski nemože upuštati u to, jeli izbor valjan ili ne; jer kad nas 29 dodjemo na sabor ugarski, od strane sabora ugarskog neima primjetbe, mi ćemo biti verificirani. S toga ja ostajem pri tom, da se izdade samo jedna vjerodajnica, a u ugarskom saboru, ako neznadu, kako će nas podieliti u odsjeke, neka ju dadu tiskati 29 put, i svakomu jednu dadu,

(Glasovi: Onda nije original).

Predsjednik: Gosp. vel. župan požežki je prihvatio opazku, koju sam ja čast imao predložiti vis. kući glede forme vjerodajnice. Da se stvar rieši, dočim nevidim, da se je još tko prijavio u tom predmetu da govori, staviti ću pitanja dva. Prvo je to, hoće li se izdati vjerodajnica i ovaj put u staroj formi skupnog kredencionala ili u formi izvadka zapisnika. Dakle pitam: Gospoda, koja su za staru formu vjerodajnice, neka se izvole dignuti? (Učini se). Držim, da je manjina.

Stavljam drugo pitanje, imade li se vjerodajnica izdati u formi izvadka današnjega zapisnika, i stavljam dalnje pitanje, hoće li se izdati u jednoj expediciji, ili u toliko expedicijah, koliko je zastupnikah, da svaki dobije istovjetni izvadak? (Glasovi: Samo adresa bit će na svakom druga). Jeli prihvaća vis. kuća, neka se izvole gg. dignuti (Učini se).

Većinom je zaključeno, da će se vjerodajnice izdati u formi izvadka današnjega zapisnika, da će u svakom svi zastupnici biti navedeni, a samo adresa će glasiti na pojedine.

Ako ima još tko kakav predlog, nek se izvoli oglasiti.

(Nitko se nejavi.).

Dočim neima nikakvog daljnjeg predmeta, završujem današnju sjednicu, i uričem buduću na ponedjeljak, uru ću naznačiti po razmjerju posla.

Digitized by Google

Trideset i deveta saborska sjednica

držana dne 13. travnja 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Zahvalnica na Nj. Veličanstvo radi sankcije članka o ustrojenju sveučilišta u Zagrebu. — Kr. reskript o ustrojenju zemaljske vlade (vraća se sab. članak sa primjetbami). — Dopis zastupstva grada Zagreba u pogledu reguliranja Save. — Dopis županije zagrebačke radi naimovine za saborske prostorije. — Izviešće peticionalnog odbora.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilj. Hervoića, da izvoli zapisnik prošle sjednice proglasiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Z a p i s n i k

trideset i osme sjednice sabora kraljevinah Hrvatske Slavonije i Dalmacije pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića saborskog predsjednika, a uz bilježenje Stefana Hervoića saborskog bilježnika dne 10. travnja 1869. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u 11 satih prije podne.

Saborski bilježnik Dragutin Akurti čita zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je u svemu odobren i ovjerovljen.

Narodni zastupnik g. Josip Žuvić predlaže, da se sabor obrati predstavkom na Njegovo Veličanstvo, i da zamoli, da se usljed naredbe od 28. prosinca 1866 u vojnike uvršteni mladići a brojeći se medju državne činovnike, profesore i učeću se mladež, od vojničke dužnosti po istoj naredbi njim nadležeće oslobode.

Odnosnu predstavku (br. 382) odmah je pročitao, i bude primljena.

Predsjednik sabora prijavlja, da su se u posljednjoj saborskoj sjednici izabrani odbori konstituirali, i da je odbor za uredjenje municipijah i občinah izabrao si predsjednikom narodnog zastupnika grofa Ladislava Pejačevića, izvjestiteljem Jovana Živkovića, zatim odbor za zadruge predsjednikom narodnog zastupnika Stjepana Vukovića a izvjestiteljem Janka Cara, i napokon odbor za saborske poslove predsjednikom velikog župana Ladislava Kukuljevića a izvjestiteljem Šandora Fodrocija.

Br. 370. Proglašen je previšnji reškript od 8. travnja 1869. br. 1131, kojim se doslovno potvrdjuje zakonski članak ob utemeljenju sveučilišta u gradu Zagrebu.

Zaključeno, da se isti sa zakonskim člankom tiska, medju članove sabora porazdieli, na sve jurisdikcije zemlje razpošalje, i preuzvišeni gosp. ban uz dostavak zakona pozove, da u smislu §. 4. ovoga zakona što prije saboru predloži osnovu ob ustrojstvu ovoga sveučilišta i o načinu, kojim će se troškovi pokriti.

U savezu s ovim predlaže preuzvišeni g. biskup Vjenceslav Soić, da se Njegovom Veličanstvu podnese od strane sabora radi toga smjerna zahvalnica, što je prihvaćeno.

Br. 381. Uzoriti g. kardinal Juraj Haulik prijavlja, da će se dne 11. travnja t. g. obdržavati svetčana služba božja u 9 satih u prvostolnoj crkvi, radi toga, što je sv. otac papa Pio IX. prvu prikazao svevišnjemu svetu misu, i pozivlje putem saborskog predsjedničtva članove sabora, da na uzveličenje te svetčanosti prisustvuju, što je primljeno.

Br. 369. Kralj. nam. vieće dopisom od 8. travnja 1869. br. 4089. izviešćuje glede spisah odnosećih se na gradjenje kanala u svrhu spojenja Dunava sa Savom izmedju Vukovara i Šamca.

Zaključeno isti dostaviti dotičnomu odboru znanja i ravnanja radi.

Br. 372. i 373. Molbe učiteljskih sborovah kralj. gimnazije na Rieci i u Požegi dostavljaju se odboru školskomu.

Br. 380. Molba sbora stolarskog, postolarskog itd. od strane kaptolske grada Zagreba radi preinačenja zakona o slobodi obrta upućuje se na peticionalni odbor.

Narodni zastupnik Hugo Anker pita predsjednika sabora, da li je kakav dalnji odgovor od strane vlade prispio

Digitized by Google

glede interpelacije narodnog zastupnika dr. Ante Stojanovića u pogledu prodaje šumah u vojnoj krajini, a predsjednik izjavljuje, da u tom predmetu do sada ništa dalje od strane vlade prispjelo nije.

Nadalje predlaže narodni zastupnik, Hugo Anker, da sabor izabere u smislu zakona o nagodbi sa Ugarskom 31 saborskog člana na zajednički ugarsko-hrvatski sabor, koji će se dne 20. travnja 1869. u Pešti otvoriti, i da se od ovih odmah dva za gornju, a 29 za dolnju kuću naznače.

Narodni zastupnik Kazimir Jelačić protivi se tomu predlogu i predlaže, da sabor nebira dotičnih zastupnikah dotle, dok nebude previšnje rješenje stiglo u poslu potvrdjenja zakonskog članka ob ustrojstvu zemaljske vlade.

Budući da ovaj predlog nije imao podpore, to je sabor po predlogu istoga narodnoga zastupnika zaključio biranje zastupnikah, u tu svrhu je predsjednik sabora radi sabiranja odnosnih ceduljah i sbrajanja glasovah imenovao odbor i to narodne zastupnike Ljudevita Raiznera, Josipa Žuvića, i Ladislava Kiša.

Dok je ovaj odbor svoj posao vršio, bješe sjednica odgodjena.

Nakon otvorene sjednice proglasio je predsjednik sabora sljedeći resultat glasovanja:

Odvjetovalo je 73 saborskih članovah, a izabrani su i to:

Za gornju kuću:

Petar Maljevac sa 73 i Ferdo Inkey sa 71.

Za dolnju kuću:

Benjamin Kraljević sa 72, Šandor Fodrocy sa 72, Stjepan Josipović sa 71, Eduard Šuljok sa 71, Dr. Pavao Battagliarini sa 71, Antun Labaš sa 71, Josip Žuvić sa 71, Stjepan Kugler sa 71, Koloman Bedeković sa 70, Janko Car sa 70, Stjepan Vuković sa 70, Stjepan Hervoić sa 70, Simo Filipović sa 70, Stjepan Jančo sa 70, Hugo Anker sa 70, Ignac Simić za 68, Petar Horvath sa 68, Barun Gjuro Rauch sa 68, Maksim Maller sa 68, Eduard Kerestury sa 68, Dr. Mirko Šuhay sa 67, grof Ladislav Pejačević sa 66, grof Ferdinand Pejačević sa 66, Josip Tomašić sa 65, grof Hinko Khuen sa 65, Vilim Hatz sa 65, Jovan Jurković sa 63, grof Ferdo Oršić sa 58 i Šandor Barabaš sa 58 glasovah.

Iza toga je sabor po predlogu saborskog predsjednika zaključio, da se kao vjerodajnica svakom od izabranih zastupnikah za zajednički ugarsko hrvatski sabor izdade izvadak iz ovoga zapisnika o odnosnom izboru.

S time je današnja sjednica u ½2 sata poslje podne zaključena.

Vakanović v. r. **Stjepan Hervoić**, v. r.
saborski bilježnik.

Aurel Kušević: Štovani sabore! Usljed zaključka onomad izraženog, da sabor u dotičaj sa nama dočem nedolazi, to bi ja želio, za da se pospieši uvedenje sveučilišća, što sjegurno svaki nas želiti mora, da bi preuzv. ban u tome poslu sbor profesorah pravoslovnih pozvao, i njim naložio, da bi operat svoj glede ustrojiti se imajućeg sveučilišća da se isto čim prije uvede, preuzv. banu predložio, da ga on saboru predloži.

Predsjednik: Prije nego li se upustimo u pretres predloga g. zast. Kuševića, pitam ja: Ima li vis. kuća kakvu opazku glede tekstuacije zapisnika.

(Glasovi: Neima.)

Dočim nikakove opazke neima, to ja proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: Molim vis. sabore! Imam jošće zahvalnicu na Nj. Velič. pročitati. Čita zahvalnicu na Nj. Velič. radi potvrdjena sveučilišća „Franje Josipa I. u Zagrebu“. (Glasovi: Dobro je.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća slog ove zahvalnice?

(Glasovi: Primamo.)

Vis. kućo! G. zast. Kušević izvolio je predložiti, da bi se preuzv. g. ban pozvao, da izvoli sbor profesorah pravoslovne akademije i druge učenjake sazvati, da oni izrade u smislu zakona predlog o stvoriti se imajućem sveučilišću. Ja sam predlog tako razumio.

Ima li tko od vis. kuće ovomu što protusloviti.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Zakon sankcionirani, kojim se utemeljuje sveučilišće u Zagrebu, sjegurno je velevažni dogadjaj, i činiti će momenat takvi, koji će biti novom epohom u kulturnom životu našega naroda. Upravo s toga, što je taj zakon velevažan u svojih posljedicah, bi rada, da nebi ostao neoživotvoren za dugo vremena. Moglo bi se više putah navesti primjerah, gdje se najveći i najbolji zakon sbog zapriekah kojekakvih neizvadja onom hitrinom, koju narod želi. Da je ovdje taj slučaj, to bi ja predlog g. zast. Kuševića podupro; ali bi ga ipak onamo rektificirao, da nebi shodno bilo, sazvati sbor profesorah pravoslovne akademije, buduć su o tome predmetu vodjena razpravljanja obširno i temeljito kod vlade; a naročito kod namjestničkoga vieća usljed prijašnih zaključakah saborskih postoje. Ciela je dakle osnova o organiziranju sveučilišća već predložena. Ja bi želio, i predlažem, da se u smislu §. 4. vladi naloži, da ona čim prije, ili još za vrieme ovoga zasjedanja predloži vis. saboru onaj operat, koji kod nje leži, na pretresivanje, i da se usljed toga čim prije sveučilišće oživotvori.

Predsjednik: Uzimljem si slobodu, vis. kuću informirati, što je takodjer i većini vis. kuće poznato, da je prigodom onom, kada je u zadnjem saboru predložena bila osnova o organizaciji, i dotično osnova zakona za utemeljenje sveučilišća, da je saborski odbor izradio potanko sve, što na organizaciju sveučilišća spada, naznačivši katedre i fondove, kojimi bi se imali troškovi za sve, što je potrebno pokriti. Tu je materijal dakle gotov, koji bi se imao samo pretresti. S toga mislim, da bi se ova akta kao prešna jednomu malomu odboru predala, da o tomu svoje izviešće saboru podnese, i onda bi se to moglo preuzv. g. banu podastrieti. Materijal gotov leži, i samo čeka oživotvorenje.

Digitized by Google

Vel. župan, **Petar Horvat**: Ja mislim, da je upravo zadaća vlade, da materijal upotriebi, i predlog ovomu saboru podnese; i sabor će odmah u prvom zasjedanju to riešiti. Tako ćemo, ja mislim, prije k cilju doći, nego putem onim, koji g. predsjednik predlaže.

Stjepan Hervoić: Ja mislim vis. sabore, da glede toga baš nikakova zaključka stvoriti netreba, jer sama sankcija zakona u § 4 kaže: „Vladi zemaljskoj se nalaže, da saboru predloži osnovu ob ustrojstvu ovoga sveučilišća, i o načinu, kojim će se troškovi pokriti.“ Stoga mislim, da se predje na dnevni red. (Glasovi: Tako je.)

Predsjednik: Molim vis. kuću! Ima li se još tko dalje izraziti? (Glasovi: Nije potriebno, dobro je tako.)

Aurel Kušević: Vis. sabore! Mislim baš kroz to, što se imadu strukovnjaci pozvati, da predlože teknički operat u tom poslu preuz. g. banu, da će on, u čijih rukuh je sada koncentrirana domaća zakonita vlada, i predložiti taj operat saboru; stoga ja ponavljam moju prošnju, jer nam je svim i čitavom narodu ležeće na toj stvari, i Nj. Velič. izpunivši onu svoju otčinsku skrb izrazilo je volju svoju za taj predmet i odobrilo predlog sabora. Nepraktičan je način, da onda tek predlog na sabor sliedi, kad se domaća vlada odobri; ja nikad nisam bio za to, da se ignorira domaća vlada postojeća, pače sam za to, da ona vrši točno i polag savjesti svoju službu, jer meni stoji do toga, da se praktičnim načinom stvar pospieši i oživotvori, a to može samo biti načinom koji sam predložio, najme po strukovnjačkom odboru, koji bi imao izradit operat.

Janko Car: Vis. sabore! Ja vidim ovdje podpunoma, da je ono, što g. zastup. Kušević hoće postići, izrečeno već u istom zakonu. U onome, što g. zastup. Kušević predlaže, vidim samo njeku instrukciju za vladu, koju ja nedržim umjestnom, jer će vlada znati materijal naći, i sva sredstva poduzeti, koja će najbolja biti za predlog o ožitvorenju sveučilišća.

Dočim se pako u zakonu vladi nalaže, da predlog učini, to molim, da nije potriebno predlog g. zastup. Kuševića primiti, već predlažem, da idemo na dnevni red.

(Glasovi: Tako je.)

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje su dva razna predloga. Jedan je g. zastup. Kuševića, da se vlada pozove, neka osnovu o oživotvorenju sveučilišća čim prije izraditi dade; a drugi je predlog, da se predje na dnevni red, iz toga razloga, jer je zakon isti naložio vladi, da to ona učiniti imade.

Molim vis. kuću! Prima li predlog g. Kuševića, da se preuzv. g. ban pozove, da čim prije osnovu o ustrojenju sveučilišća ovomu saboru predloži.

(Glasovi: Dnevni red.)

Stjepan Hervoić: Predlog g. Kuševića jest taj, da se preuzv. banu reče, da on imade sbor profesorah pravoslovne akademije sazvati. Ono, što g. predsjednik kaže, to je već u zapisniku današnjemu rečeno. (Čita dotični pasus.)

(Glasovi: Na dnevni red.)

Predsjednik: Predlog je dakle g. zastup. Kuševića propao, i prelazi se na dnevni red. Imadem čast vis. saboru predložiti previšnji kr. reskript o organizaciji zemaljske autonomne vlade.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po božjoj milosti cesar Austrijanski, kralj Češki i apostolski, kralj Ugarski, Hrvatski, Slavonski i Dalmatinski itd. itd.

Velemožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda na saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sakupljenim, kraljevski pozdrav!

Ljubljeni, vjerni Naši!

Koliko god Smo voljni i željni svim pravičnim i pravednim zahtievom i predlogom udovoljiti, koje Nam sabor premilih Nam kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije podastire, a ono Nas ipak nukaju kako viši državni, tako i dobro shvaćeni zemaljski interesi, da prigodom izpitivanja podnešenih Nam važnijih zakonskih osnovah uklonimo sve, što bi s njime kakova razdora u sebi nosilo, te nesporazumljenju, trvenju ili surazju povoda kakova dati moglo.

Vodjeni timi nazori, podvrgosmo svestranom i zrelom razmatranju zakonski članak, štono ga Nam viernosti Vaše ob ustrojstvu vrhovne zemaljske autonomne vlade iz saborske sjednice od 20. ožujka t. g. podnesoše, te uvjerivši se, da se on u mnogih točkah bitno razlikuje od osnove, po banu baronu Levinu Rauchu viernostim Vašim u ime vlade predložene, učinismo obe osnove predlogom posebne razprave, te dodjosmo na temelju ove do uvjerenja, da promjene po viernostih Vaših, glede §§. 2., 3., 4., 7., 9., 10., 12., 13., 16. i 21. učinjene prihvatiti možemo, kako što ih i prihvaćamo, ali da Nam nikako moguće nije previšnje Naše suglasje udieliti umetkom i dodatkom, po viernostih Vaših načinjenim kod §§. 11., 15., 17. i 19. Nalažuć s toga Našemu ministru hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu, da Naše u tom obziru potežkoće i nazore kako pomenutomu banu, tako i predsjedničtvu saborskomu obširnije obrazloži, i tim putem saboru hrvatsko-slavonskomu do znanja donese, vraćamo viernostim Vašim predloženu Nam upitnu zakonsku osnovu s pozivom, da ju u pomenutih točkah nazorom Našim udesiti, tako udešenu pako previšnje Naše potvrde radi čim prije opet Nam podastreti nastojite.

Koji Vam u ostalom kraljevskom Našom milosti blagonaklonjeni ostajemo.

Dano u glavnom zemaljskom gradu Budimu na dan jedanaestoga travnja godine hiljadu osamsto šestdeset devete.

Franjo Josip s. r.

Koloman Bedeković v. r.

(Glasovi: Neka se promjene čitaju.)

Digitized by Google

Predsjednik: Molim vis. kućo! Ovdje je vraćen predlog sabora bez ikakvog dodatka. Preuzv. će g. ban po nalogu, koji je dobio, imati čast sutra vis. saboru predlog učiniti, t. j. volju vlade glede promienah predloga izraziti.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ovdje stoji, ako sam dobro razumio: „Nalaže se hrv.-slav.-dalm. ministru", da on kako banu, tako i saboru obrazloženje glede preinake učini, i da će sabor onda imati predlog podastrieti Nj. Velič. na potvrdjenje. Ako tako, onda bi mi imali čekati obrazloženje od ministra iz Pešte, a ne od bana; jer neznam, kojim povodom bi izgledali te promjene od bana, kad ovdje u vis. kr. reskriptu stoji izričan nalog na ministra u Pešti, da on ima predložiti te promjene i saboru i banu. Dakle ovdje nije neposrednog saveza. (Nemir,)

(Glasovi: Čujmo još jedanput onaj passus.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dotično mjesto.

(Glas: Dakle, zašto to nije učinio? Zašto sjedi u Pešti?)

Predsjednik: Za sada mislim, da se vis. kr. reskript dade tiskati i medju članove razdieliti.

Dr. **Ignj. Brlić**: To je nepodpun akt; zašto ga štampat? jer ovdje baš nije onoga, što treba, nije promienah. To je uvreda i poniženje, nam i nagodbenom zakonu nanešeno. Zato nisam za to, da se štampa i troškovi prave.

Ivan Živković: Vis. sabore! Mislim, da možemo umoliti vis. predsjedničtvo, dočim smisao vis. reskripta glasi na predsjedničtvo, da ono izvoli upitati, hoće li, i kada će doći te promjene, i kojim putem? Dotle ćemo se pritrpiti. To će biti medium, koji neće biti proti duhu vis. reskripta, a niti bi stvari prejudicirao, dočim će vis. sabor biti u stanju u svoje vrieme odlučiti, što za najbolje drži.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja mislim takodjer, da je ovaj akt nepodpun za tiskanje, jer glavne stvari neima, te bi držao tiskanje za igru, i nebi bilo sa dostojanstvom ove vis. kuće spojeno. S toga predlažem, da se previšnji odpis netiska donle, dok nedodje ono, što fali.

Vel. župan **Petar Horvat**: Štovana kućo! Ja mislim, da bi se vis. kralj. reskript imao svakako tiskati, i tim više stoga, jer će se ipak na posljedku morati tiskati, kada ono što fali, saboru predloženo bude. A da nije dotično obrazloženje vis. saboru prispielo, tumačim si ja time, jer da je bio predlog vlade, sjegurno bi bile i te primjetbe poslane iz Pešte na sabor, a pošto je bio predlog banov, to je vis. vlada u Pešti sasvime korektno postupala, kada je primjetbe banu dostavila, da ih on saboru predloži, jer je to osnova predložena saboru po banu, ne pako po ministarstvu.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Žao mi je, što protusloviti moram g. predgovorniku momu. Ja se jedino držim glasa i slova u reskriptu.

U tom vis. kralj. reskriptu kaže se naročito, da će se tako banu, kao i predsjedničtvu vis. sabora priobćiti one promjene i opazke, koje je izvolila vis. vlada učiniti. Ako dakle vis. sabor to zahtieva, to je u pravu svojemu, i podpunim pravom zahtievati može. Ja se dakle podpunoma slažem sa nazori one gg., koja zahtievaju, da se pričeka, dok promjene nebudu predsjedniku priobćene, a po ovomu i saboru, pak se onda jedno i drugo može dati tiskati. To je moje mnienje. (Živio!)

Predsjednik: Jeli još tko želi progovoriti?

Simo Filipović: Vis. sabore! Meni se vidi, da je ovo pitanje sasvime jasno. Visoki kralj. reskriptom nalaže Nj. Velič. ministru hrv. slav. dalm., da on one primjetbe priobći preuzv. g. banu, i vis. predsjedničtvu ove kuće. To je pitanje sasvime jasno, i tu mislim, neima nikakove sumnje, jer su to rieči samoga reskripta. Budući pako da to još nije priobćeno, to mi neznamo upravo, kakve primjetbe, moram tako da reknem, Nj. Velič. na predlog ove vis. kuće ima; kakve je primjetbe Nj. Velič. naložilo ministru, da ih ovaj vis. kući prieko predsjedničtva priobći. Mi svega toga još neznamo. A kada to neznamo, to mislim, da ništa učiniti nemožemo, jer nam onaj esencialni sadržaj reskripta jošće nije priobćen. Ministar nije učinio onoga, što je Nj. Velič. naložilo, da učini. Moj bi predlog, koji se slaže s predlogom gg. predgovornikah na to išao, da bi vis. kuća prieko svojega predsjedničtva zamolila ministra hrv. slav. dalm.

(Glasovi: Neima ministra.)

Drugoga puta, moja gg., ja neznam, nego da bi se putem vis. predsjedničtva ministar hrv. slav. dalm. umolio, da nam one primjetbe, koje mu je Nj. Velič. naložilo, priobći.

Ja nenalazim, da bi to korektan put bio, prieko naše vlade obraćati se na ministra, jer se je u reskriptu reklo ministru, da on sam nas o tom ubaviesti. Držim dakle, da će najkorektniji put biti, da se mi prieko predsjedničtva obratimo na ministra hrv.-slav.-dalm. i da išćemo, da nam saobći ono, što je Nj. Velič. naložilo, da nam priobći.

Šandor Fodroci: Zadnji put sam imao čast predložiti vis. saboru, da vis. ovaj sabor nemože s nikim u doticaj doći, nego s banom, kojeg mi kao načelnika vlade poznajemo. (Živio!) Budući je to vis. kuća prihvatila, mislim, da nemože ovaj predlog g. zast. Filipovića stojati, jer mi sa ministrom dosada neimamo nikakvoga posla.

Predsjednik: Možebiti da me vis. kuća nije razumjela. Ja sam rekao, da će preuzv. g. ban sutra ove primjetbe vis. kući predložiti.

Ivan Živković: Drugo je, primjetbe preuzv. g. bana sa svojim predlogom kao vlade dobiti; a drugo, primjetbe dobiti putem predsjedničtva, koje su nam namienjene po Nj. Velič. Mi moramo obrazloženje dobiti putem predsjedničtva; a drugo je, što će preuzv. g. ban uz obrazloženje tih primjetabah uslied toga svoj predlog staviti.

Predsjednik: On neće svoj predlog staviti, nego ono, što je dobio od ozgor u smislu reskripta predstaviti.

(Nemir.)

Ivan Živković: Ja mislim, vis sabore, da bi najbolje bilo, da nepravimo nikakvoga predloga, već da čekamo; jer, obratili se mi na ministra, kako se veli, inkorektno bi

Digitized by Google

bilo; a obratili se mi na preuzv. g. bana, to je takodjer inkorektno, jer će on učiniti sam, što na njega spada.

Najbolje bi dakle bilo, za da se iz te inconsequencije izidje, da se pričeka donle, dok nam se te promjene nepriobće, i odgodi donle, dok se to nerieši; a onda ćemo uzeti to za prešnu stvar.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Meni je to sasvim jasno. Preuz. g. ban naredio je predlog o zemaljskoj vladi: mi smo ga u pretres uzeli, i preinačili, i poslali izpravljena na sankciju. Nj. Velič., kako smo iz reskripta razumili, s našimi se izpravci neslaže, a kad to Njeg. Velič. čini, vrši svoju kralj. vlast „Pro sua regia leges ferendi et interpretandi potestate."

Skupa pod istim datumom nalaže Nj. Velič. ministru hrvatskomu, da on preuzv. g. banu priobći nazore i razloge, iz kojih Nj. Velič. naše izpravke odobriti nemože: ja u tom nahadjam kralj. milost i želju, da se uredjenje domaće vlade čim prije izvede. Od strane vis. predsjedničtva štovanog sabora razumieli smo, da će preuzv. gosp. ban nam sutra priobćiti razloge. Dakle, za pospješenje posla, neznam, iz kojega se razloga nebi ovaj previšnji reskript tiskati mogao, i sutra se odredio za meritorno pretresivanje. Zato se protivim tome, jerbo nesmijemo borbu oficialata ministra hrvatskog sa budućom domaćom vladom predpostaviti dodobrostanju domovine. To je moj individualni predlog.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja doista u tome obziru g. predgovornika nemogu razumjeti, što hoće time da reče, da mi tu borbu domaće vlade s ministarstvom nepredpostavljamo dobrostanju domovine. To ja nerazumijem. U prev. kr. reskriptu uaročito se kaže, da je Nj. Velič. naložilo ministru hrv.-slav.-dalm., da on nazore i potežkoće obrazloži toli banu, koli i predsjedničtvu vis. ovog sabora, i da ćemo mi tim putem doći do znanja. Ja mislim, da, kada Nj. Velič. u prev. reskriptu to kaže, da se ti nazori i te potežkoće predsjedničtvu dostaviti imadu, da ih vis. predsjedničtvo sabora u rukuh ima, pa da mi vis. predsjedničtvo zamolimo, da nam ono te potežkoće i te nazore dostavi.

Ako ih pako vis. predsjedničtvo u rukuh neima, znati će, kojim će ih putem dobiti.

U ostalom bi bio ja toga mnienja, da se reskript može tiskati. (Glasovi: Ne. Ne.)

Predsjednik: Molim, vis. kućo! Je li se želi još tko iraziti?

Janko Car: Vis. sabore! Ja se slažem s time, da se glede toga pričeka, dok dobijemo ovo obrazloženje. Slažem se pako i s g. zastup. Kuševićem, da se vis. kr. reskript tiska, jer do sada smo bar svaki reskript dali tiskati, tim više bi morali ovaj tiskati dati, koji važne točke sadržaje, samo da se vrieme prištedi.

Šandor Fodroci: Neznam razloga, zašto bi se ovo tiskalo. Iz ovoga se nećemo ništa naučiti. Što smo čuli, to znamo. Kada ono esencijalno prispije, može se sve skupa tiskati.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! To je proti poslovniku. Kada se reskript pročita, dade se najprije tiskati, onda se vieća o njemu. Ja sam dakle toga mnienja, da se dade tiskati, i onda da se u pretres uzme.

Vel. župan **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Žao mi je, što o tom predmetu po drugi put govoriti moram. Ali, za obezbjediti prijašnje moje tvrdjenje, držim, da su opazke, učinjene od strane vlade, u tiesnom savezu sa vis. kralj. reskriptom, i sačinjavaju njeku cjelost. Zato držim, da se za ovo njekoliko vremena, žto neće možda 20 satih trajati, pričeka, te da onda jedno uz drugo kao cjelost tiskati, i medju članove ovoga vis. sabora podieliti dade.

To je moje mnienje. (Živio!)

Predsjednik: Vis. kućo! Na koliko sam mogao shvatiti iz raznih govorah i razlogah, složila se je vis. kuća u tome, da se vis. ovaj reskript za sada primi na znanje, te da se dotle pričeka, dok stigne nadopuniteljni spis, koji će u sebi ono sadržavati, što vis. reskript obećaje, a tek onda, da će se uzeti u meritorno pretresivanje.

(Glasovi: Tako je.)

Dr. **Ignj. Brlić**: Vis. sabore! Povodom ovoga zaključka, i u savezu s time, vidi se, da razlozi oni, koji su njekog g. predlagatelja vodili u prijašnjoj sjednici na predlog, da naši zastupnici neimajn dotle zasjesti mjesto u ugarskom saboru, dok se naša domaća vlada neuredi, ti razlozi se sa ovim vis. reskriptom, koji je još i nepodpun, umnažaju. Ako smo imali nadu, da će stići vis. reshript sasvime povoljan vis. ovom saboru, i da će usljed toga svaka zaprieka prestati u odaslanju poslanikah na zajednički sabor ugarsko-hrvatski: mislim, da danas, gdje je stvar jasna, da se smeta pravo, da se prieči nagodbe jasno slovo: da vlada i njoj na čelu ban mora biti odgovorna, i da konsequentno mora biti kontrasignatura bana; gdje se vidi, da se inače radi, nego što zakon zahtieva, mislim dakle, i dok se stvar glavna, ustrojstvo vlade autonomne u smislu nagodbe ustanovila nebi, da donesemo zaključak, da nijedan naših zastupnikah nesmije odlaziti na ugarski sabor; niti da smije, niti da hoće. (Živio!)

Predsjednik: Vis. kućo! Ovo je predlog meritoran. Je li podupro g. predlagatelja dotični broj zastupnikah?

(Dižu se.)

Ivan Živković: Vis. sabore! Kada smo već glavnu stvar, što se tiče samoga predmeta t. j. previšnjega odpisa, zajedno sa onom stvarju, koja će doći, odgodili na meritornu debatu, a ja sam već izkusio prije njekoliko danah, da je moj predlog smjerajući tamo, da se uspješi ustrojenje naše zemaljske autonomne vlade, zato pao, jer nije bio dovoljno poduprt, neželim, da se i ovo velevažno pitanje, hoćemo li ići u Peštu, ili ne, praecipitira. Ja za sada nisam niti za da, niti za ne, već želim, da se ovaj velevažni predlog g. predgovornika odgodi na ono vrieme, kada bu-

Digitized by Google

demo mnienje vis. ovog sabora saslušali o reskriptu i promjenah; a ono će biti svakako prešan posao. Predlažem dakle, da se sve dotle supersedira predlog taj, dok nebudemo previšnji odpis i preinake u pretres uzeli.

Dr. **Ignj. Brlić**: Moj je predlog poduprt po 10 članovah, kako je, mislim, g. predgovornik osvjedočen.

Predsjednik: Molim, još nisam izrekao, niti sam mogao prebrojiti, g. Živković upao mi je u rieč.

Dr. **Ignj. Brlić**: Imat ćete priliku izreći. G. Živkoviću moram odgovoriti to, kad bi on mogao garancije dati, da će te primjetbe i promjene doći za koji dan, da bi i ja pristao na to, da se moj predlog za koji dan u pretres uzme, kad se bude meritorno ovo pitanje riešavalo. Nu mene je strah, da te promjene doći neće, a da će medjutim nastupiti vrieme, da će ići poslanici na ugarski sabor, i oni će otići za to, jer sabor ništa nije drugačije zaključio. Ako pak danas budemo zaključili, da dotle, dok meritorno pitanje o ustrojenju zemaljske vlade nebude riešeno, dok vlada nebude ustrojena, onda znamo za cielo, budući je to sa dostojanstvom vis. kuće, a i svakog pojedinog skopčano, da nijedan ići neće. S toga sam ja za to, da se ovo pitanje danas u pretres uzme i rieši.

Predsjednik: Molim gospodu, koja dostoje podupirati predlog g. Brlića, da se izvole dignuti.

(Ustane dovoljan broj članovah.)

Predlog je učinjen po g. Brliću, da bi vis. kuća izvolila zaključiti, da dotle neće zastupnici hrvatski ići na ugarski sabor, dok nebude pitanje o ustrojenju zemaljske vlade riešeno. Je li vis. kuća drži ovaj predlog tako prešnim, da bi se već danas imao riešiti, ili da se u svoje vrieme na dnevni red stavi. Stavljam dakle pitanje, drži li vis. kuća ovaj predlog tako prešnim, da se ima danas riešiti?

Dr. **Antun Stojanović**: Da predmet nije prešan, o tom nemože dvojbe biti, jer je važan, a ne samo važan, nego upravo odlučan. Upravo s toga razloga, i što g. Živković nije ništa specijalno naveo, kad će to vrieme nastati, ja bi predložio, da se taj predlog sutra na dnevni red stavi, i sutra za to u 10 satih sjednica ureče.

(Dobro, primamo.)

Dr. **Ignj. Brlić**: Pristajem i ja na to, da se sutra u pretres uzme.

Predsjednik: Jeli još tko želi progovoriti?

(Nitko se nejavlja.)

Prima li vis. kuća predlog, da se ovo pitanje sutra u pretres uzme? (Prima.)

Adm. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Molim, da se o tom glasuje, to je tako važan predmet, da se nemože tako naprečac .... (Glasovi: Hoćemo; i osobno, ako želite.)

Predsjednik: Neka se dakle izvole gospoda dignuti.

(Većina ustane.)

Većinom je zaključeno, da se ovaj predlog sutra u pretres uzeti ima.

Molbenica žiteljstva kotara vučinskog, da se sudište iz Suhopolja u Vučin prenese, i cesta iz Kamenskog preko Zvečeva sagradi; poduprta gg. zastup. Brlićem i Ladisl. Thallerom. (Peticionalnom odboru.)

Molba občine Tonpojevac u Sriemu, podprta zastup. Petričevićem, radi odštete urbarske.

(Urbarskom odboru.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita podnesak sl. kr. grada Zagreba, kojom moli, da se Sava valjano regulira.

(Peticionalnom odboru.)

Predsjednik: Molba njekojih občinah sriemskih, da se mjesto cirilice uvede latinica u županiji sriemskoj.

(Peticionalnom odboru.)

Dopis županije zagrebačke, kojim traži za upotrebljavanje ovih prostorijah saborskih plaćanje najmovine.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Visoki sabore!

Godine 1864. stavio se je bio tadašnji svietli ban barun Šokčević sa ondašnjim velikim županom zagrebačkim g. Ivanom Kukuljevićem glede ustupljenja njekih županijskih prostorijah za svrhe saborske u dogovor, te je isti veliki župan pristao na to, da se prostorije prvoga kata županijske kuće izim arkiva ustupe zemlji, da ih uredi u svrhe za onda predstojećeg saborskog zasjedanja, i to bezplatno, uz onaj jedini uvjet, da će dovedeno u kuću za svrhe saborske pokućtvo nakon dovršene one saborske periode županiji kao vlastničtvo ostati. Ponudu odnosno ustupljenje to prihvatila je u navedenom smislu županija zagrebačka zaključkom svojim stvorenim u glavnoj skupštini držanoj mjeseca prosinca 1864. §. 27., koji ovdje u prepisu prileži.

Na temelju takovog uvjetnog ustupljenja preradjene su ustupljene prostorije u žup. kući, te ih je upotrebila zemlja za svrhu saborskoga zasjedanja, koje se je g. 1865. započelo, i koje je dne 27. svibnja 1867. zaključeno, kojim je dakle danom obveza županije glede bezplatnog ustupljenja svojih prostorijah za svrhe saborske ugasila. Po izmaku toga roka nije se stavila zemaljska oblast u sporazumljenje sa županijom glede dalnjeg ustupljenja upitnih prostorijah u rečenu svrhu, pa sada ističe jur druga godina, što se prostorije ove uporabljuju za zemaljsku svrhu, bez da je glede najamnine ili odštete županiji pripadajuće ma od koje strane išto učinjeno.

Visoki sabor znati će blagonaklono uvažiti obstojeće okolnosti i shvatiti će razloge, koji su županiju ovu prinukali, da stvori zaključak, na temelju kojega imade se umoliti vis. sabor, da odnošaje u pitanju uporabljenja prostorijah županijskih odnosno odštete za isto moćnom svojom rieči riešiti izvoli.

Iz privitog prepisa upitnoga toga zaključka dostojati će se uputiti vis. sabor, da je županija ova na temelju toga, što ona nije niti možna, niti po zakonu vezana vlastite svoje prostorije ustupljivati budi komu bezplatno, držala za

Digitized by Google

svoju najsvetiju dužnost štititi svoje vlastničko pravo, i poduzeti sve korake, koji k toj svrsi vode.

Dostojati će uviditi visoki sabor, da sa 27. svibnja t. g. ističu dvie godine, kako zemlja uživa prostorije županijske, bez da su njoj kroz nadležnoga kuće vlastnika naime županiju ustupljene, ili da je županija u tu svrhu budi čime odštećena.

Skupština županijska gledom na veličinu i udobnost prostorijah scieni, da neće granice umjerenosti prekoračiti ako zatraži u ime odštete za upitne prostorije godišnju svotu od 1600 fr., dakle za obe godine iznos od 3200 fr. a. vr. i drži za sjegurno, da će vis. sabor, uvidiv pravedni naslov tražbine, s mjesta učiniti shodne odredbe, da bude županiji odštetna svota ova dozvoljena i doznačena.

Za da se pako svi u predmetu tomu obstojeći odnošaji i za buduće na čistac dovedu, želja je ove županije, da se glede uporabljivanja županijskih prostorijah za buduće, na koliko bi ih zemlja uživati hotjela, utanači formalni ugovor; umoljava se dakle vis. sabor, neka visoku zemaljsku oblast pozvati dostoji, da se ona u tom pitanju stavi sa županijom u sporazumljenje, i da utanači š njome napomenuti najamni ugovor.

Županija zagrebačka opetovano naglasuje, da postupkom ovim, kojim je udarila, vrši samo svetu prinadležeću si dužnost, štiteć prava županije ove.

Dano iz male dne 1. i sljedećih danah mjeseca travnja 1869. držane skupštine sl. županije zagrebačke.

Občinstvo žup. zagreb.
Albert pl. Fink, v. r.
podbilježnik.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Biti će poznato svakomu izmedju nazočne gospode, da kao što su i u drugih županijah postale kuće županijske, da je isto tako i ova kuća postala, prije naime g. 1848. putem nastojanja tako zvanih, tada obstojavših stališah i redovah sazidana je županijska kuća zagrebačka, kao i ostale županijske kuće. Za vrieme absolutno, dakako o tom nije bilo divana, da se to pravo ima obezbjediti, jer oni su sgradu okupirali i uživali; nu o tom će biti razgovora na drugom mjestu. Ja mislim, kao što svaki vlastnik može i pravo ima, da od onog, koji stan u njegovoj kući uživa, traži, da mu plati stanarinu, tako se i županija zagrebačka, držeć se načela: „justa petenti non est denegandus assensus“, može punim pravom obratiti pravednom molbom na ovo vis. tielo, da se za upotrebljavanje ovih prostorijah odšteti, tim više, budući da se je županija, samo da se ove prostorije uzdrže saboru, stisnula u gornje prostorije drugog kata. Ja mislim, da ćemo najprije doći do svrhe, ako iz sredine sabora bude izabran odbor, koji će stvar izraditi u sporazumljenju sa našom domaćom vladom i županijom.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja sam za to, da se ovaj predmet sada meritorno nerazpravlja, nego na odbor uputi, koji će shodan predlog učiniti. Nego budući mi nemožemo po kirijah hodati, i budući se zastupstvo narodno tepe od jednog tudjeg mjesta do drugog, to bi ja toga mnienja bio, da bi već vrieme bilo, da se za zakonotvorno tielo zemaljsko sagradi zemaljska sgrada. A sagradit se neće, ako nepočmemo; s toga ja mislim, da se odboru tom ujedno i naputak i nalog dade, da shodan predlog učini glede zidanja zemaljske sgrade za zastupstvo narodno, na kojem mjestu, i kakvimi troškovi itd.

Skender Fodroci: Vis. sabore! I ja sam toga mnienja i predlažem, da se odbor od 5 licah izabere.

(Glasovi: 9.)

O pravednosi toga zahtjeva, mislim da nemože nitko dvojiti, s toga je predlog g. Stojanovića sasvim umjestan.

Predsjednik: Dočim nitko nije protuslovio predlogu g. vel. župana zagrebačkog, moram držati, da vis. kuća privoljuje na taj predlog. (Primamo.)

Zaključak je dakle taj, da se ima odbor izaslati, koji će u sporazumljenju sa preuzv. g. banom i županijom izraditi predlog, kako se ovo pitanje ima riešiti, tim dodatkom, da odbor taj predloži takodjer osnovu o kući, u kojoj bi se imao u buduće sabor namjestiti; to dakle zaključkom proglašujem.

Pitanje je sada, iz koliko osobah da ima ovaj odbor sastojati; jedan je predlog za pet osobah, drugi za 9.

(Glasovi: 9.)

Dakle odbor će iz 9 osobah sastojati. Kada hoće vis. kuća, da taj odbor izabere? (Glasovi: Sutra.)

Dakle sutra. Peticionalni odbor podnio je svoj izradak; molim g. izvjestitelja, da izvoli pristupiti, i pročitati zapisnik.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

sjednice peticionalnoga odbora dne 6. travnja 1869. u Zagrebu obdržavane.

Predmet:

1. Prestavka gradsko-kotarskoga municipija Bakra, kojim moli, da se izposluje prilagodjenje zakona o popuni vojske mjestnim okolnostim municipija Bakra tako: da svaki uvojačeni samo pet godinah, i to tri godine u aktivnoj službi, a dvie godine kod pričuve služiti dužan bude.

Premako odbor ovaj nuždu žiteljstva grada i kotara Bakra obstojeću poradi pomanjkanja zemljišta priznaje, premako mu je i to znano, da bi se nuždi toj velikim dielom pomoći moglo, kada bi za vojničtvo sposobni mladići, koji jedino djelom rukah svojih obnemogle roditelje i nejaku rodbinu svoju uzdržaju, u miesto na deset godinah, samo za vrieme od pet godinah naročito pako u aktivnoj službi tri godine, a u pričuvnoj dvie služiti obvezani bili, ostalih pako pet godinah zasluge djela svojega na pokriće potrebočah svojih obratiti mogli: to ipak mnije odbor ovaj, da s razloga, što upitni predmet po smislu na-

Digitized by Google

gode od 8. studenoga 1868. §. 7. na zajednički sabor ugarski spada, da bi visoki sabor ovaj prositelje na nadležni zajednički sabor ugarski s prošnjom njihovom odputio.

Stjepan Hervoić: Ja se s predlogom peticionalnog odbora složiti nemogu, naime, da se upute prositelji sami, da se obrate na ugarski sabor. Molbenica upravljena je na naš sabor domaći, sadržavajuć u sebi posao, koji zasjeca u razpravu zajedničkog ugarsko-hrvatskog sabora, s toga valja da dodje već iz ovog tiela na sabor onaj, kojemu pripada pravo, da odluku izreče. S toga ja činim predlog, da se ova molba preko našeg predsjedničtva dostavi predsjedničtvu ugarskog sabora, da tamo svoju sudbinu dočeka.

Upr. žup. varažd. **Petar Horvat**: Neznam, ima-li se taj predmet meritorno pretresivati ili ne. Ja mislim, po poslovniku bi se imao zapisnik peticionalnog odbora tiskati, razdieliti i na dnevni red staviti. Ja mislim, to nije način, po kojem se riešavaju predmeti po poslovniku.

Ivan Živković: Na koliko bi predmet bio takove naravi, da sadržaje u sebi zakonsku osnovu, išao bi na sekcije ili na odbor ad hoc; nego ovakove omanje stvari, kad peticionalni odbor o njih svoje mnienje dade, vlastan je i dužan sabor, da ih odmah rieši; zato mislim, da ovo nebi trebalo tiskati.

Petar Horvat: Ja nalazim u tom zapisniku upravo tako važne predmete, koji se nemogu tako naprečac riešiti; ja zato predlažem, da se ovaj zapisnik tiska i na dnevni red stavi; ako pak vis. kuća hoće, da se sada meritorno pretresiva, pridržajem si rieč.

Izvj. **Ladislav Thaller**: Od strane peticionalnog odbora mislim, da bi se samo oni predmeti tiskali i na dnevni red dali, koji su važni, a predmeti, koji su kraći, da bi se tim putem riešiti mogli. (Glasovi: Tako je uvjek bilo.)

Ja od svoje strane pristajem na to, da se ova stvar izruči predsjedničtvu našeg za uručenje predsjedničtvu ugarskog sabora.

Predsjednik: Molim, da izvoli vis. kuća pitanje glede formalnosti riešiti, jeli se mogu ovi predmeti odmah u pretres uzeti, ili tiskati i razdieliti?

Dr. **Antun Stojanović**: G. izvjestitelj sam je kazao, da bi se predmeti manje važni mogli odmah riešiti, i sam je priznao, da imade važnih predmetah, koji bi se morali prije štampati. Ja idem dalje, pak kažem, već ovaj predmet sadržava u sebi načelno pitanje, da se modus ustanovi, kako se ima u ovakovih slučajevih postupati, tim više, što u nagodbenom zakonu glede toga nikakve ustanove neima, nego samo aproximativno možemo sad ovo, sad ono kazati. Dakle predmete, koji su, kako je g. izvjestitelj kazao, manje važni, mislim, da nije potrebno da se odmah sad meritorno pretresuju, a predmeti važni, — dočim ih imade, koji načelna pitanja u sebi sadržavaju — svakako zahtievaju, da se sad nepretresuju meritorno, nego da se po predlogu g. Horvata prije štampaju. Zato podupirem predlog gosp. Horvata. (Glasovi: Dakle neka se cielo izvješće čita.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Dosada je u svih saborih kod nas praksa bila ta, da je zapisnik peticionalnog odbora bio čitan, i nakoliko su bili predmeti takovi, da se mogu odmah riešiti, tako su se i rješavali, osobito, gdje se što odbija; a gdje se zakonski članak ima donjeti, onakove su se stvari štampale; ovakovu praksu imali smo već i za ovog zasjedanja, zašto danas opet drugu praksu uvadjati? Ako se smatra ova prva točka izvješća tako važna, neka se kaže, nećemo sad pretresivati, nego neka se prije štampa; ali zašto bi se čitav zapisnik, kad ima u njem predmetah, na koje će vis. sabor pristati moći, zašto bi se čitav zapisnik štampao, zašto toliki trošak pravio, i stvar zavlačila? Zato sam ja toga mnienja, da se zapisnik čita, i specialno kod svake točke kaže, koja će se štampati, i koja odmah riešiti.

Dr. **Antun Stojanović**: Gosp. veliki župan, mislim, da samo modificira predlog g. P. Horvata; po onom, što je kazao, čini mi se, da misli, da predmet nije važan, ako peticionalni odbor kaže, da se stvar odbija; ali je pitanje, hoćemo li i mi odbiti. Na koliko je meni poznato, svi su predmeti važni, skoro svi sadržavaju načelna pitanja.

Stjepan Hervoić: G. predgovornik kaže, da su skoro svi predmeti načelni. Pitam ja, koje je načelno pitanje u prvom predmetu? Dočim ovaj predmet po naravi svojoj na ovaj sabor nespada, sad može biti pitanje samo o tom, kojim ćemo ga putem odpraviti na onaj sabor, kamo spada.

Ja sam predlog učinio, da se putem našega predsjedničtva uputi na predsjedničtvo ugarskog sabora. Drugog pitanja nemože biti u zajedničkih stvarih.

Dr. **Antun Stojanović**: G. predgovornik misli, da je to mala stvar, forma, kojom treba ići.

(Prepirka; pozivi na poslovnik.)

Predsjednik: Ja mislim, da bi se ova debata mogla brzo dokončati. Vis. je saboru poznato, da se protokol peticionalnog odbora dosad nije nikada štampao, nego uvjek se je čitao, i predmeti su se riešavali prema naravi svojoj. Pitam ja dakle, hoće li se ne samo ovaj, nego i u buduće svi zapisnici peticionalnog odbora štampati, prije nego li u meritorni pretres dodju?

(Glasovi: Ne, nek se čita; prepirka.)

Dakle zasad, da se pročita sav zapisnik, i onda će vis. kuća riešiti, hoće li se sav zapisnik štampati, ili početi opet od a.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

2. Žitelji podravački kotarah virovitičkoga, voćinskoga i miholjačkoga mole, da bi visoki šabor ceste iz Virovitice u Barču, od glavne ceste Cabunske preko Gačišća Daranjskoj cesti, i iz Našicah preko Beničanacah u dolj. Miholjac a sve k pristaništem parobrodarstva dravskoga i kolodvorah željeznice mohačko-kanižke vodeće, zemaljskimi

Digitized by Google

sredstvi stranom popraviti, stranom novo sagraditi, a onda kao zemaljske ceste inkamerirati odredio.

Dočim razlozi u molbenici navedeni dokazuju, a odboru ovomu i iz vlastitoga uvjerenja poznato jest, da plodna podravina županije virovitičke tek onda procvasti hoće, ako joj se neobhodno nuždni promet za proizvode gradjenjem sposobnih cestah do najbližnje željeznice južne i plovitbene Drave otvori, dočim nadalje i ona okolnost obstoji, da za promet u županiji virovitičkoj iz zemaljskih sredstvah tako malo učinjeno jest, da još ni glavna cesta iz Zagreba u Osiek vodeća sastavljena nije, gdje je medju tim sa očišćenjem Drave i sagradjenjem željezne južne pruge obilnim tamošnjim proizvodom sasma novi pravac prometa otvoren, onemogućen jedino kroz pomanjkanje cestah, glavnu cestu sa pristaništi dravskimi i kolodvori spajajućih. Kada najposlje kotari virovitički i voćinski ceste kotarske od Cabune u Daruvar zatim od Cabune u Voćin vodeće k tim pako miholjački i našički, ceste iz Našicah u Djakovo, i iz Našicah u Bekteže vodeće graditi, izim toga pako svi bedeme dravske u dužini od Pitomače pak do kotara valpovačkoga vodeće i za obezbjedjenje velikoga djela županije od poplave neobhodno nuždne, uzdržavati dužni jesu; te jim tako nemoguće postaje još i gorenavedene ceste do pristaništah i kolodvorah graditi: stoga predlaže odbor ovaj, da bi visoki sabor domaću vladu pozvao, da ona goreimenovana tri poteza cestah, na pristaništa dravska sa glavne ceste vodećih, još ove godine u proračun zemaljski uvrsti, i gradjenje njihovo još ove godine mogućim pospješenjem obaviti dade.

3. Molba slobodnoga kr. grada Osieka za posredovanje vis. sabora ovoga, da se tvrdjava osiečka u sredini gradskih odieljenih stranah ležeća, i spojenju grada Osieka u jedno tielo smetajuća, s razloga, što je tvrdjava i tako već stara podrtina, razrušiti dozvoli.

Dočim molbeni predmet ovaj po smislu nagode od 8. studenoga 1868. §. 7. na zajednički ugarski sabor odnosno na delegaciju spada, s toga odbor ovaj predlaže, da bi vis. sabor, priznajući nuždu spojenja razciepkanih stranakah grada Osieka u jedno tielo, preponiznom representacijom Nj. kr. apost. Veličanstvo umolio, da bi previšnje isto svojom otčinskom skrbi predmet ovaj putem kraljevske proposicije na ugarski sabor, odnosno na delegaciju rješenja radi premilostivo upraviti dostojalo.

4. Saborski brzopisci Franjo Magdić, Budoslav Fabiani i Vjekoslav Balj mole, da bi njim vis. sabor svakomu po jedan iztisak saborskoga dnevnika i spisah počam od godine 1866. pak do dokončanja sadašnjega sasjedanja, podieliti blagoizvolio.

Odbor ovaj predlaže, da bi vis. sabor za slučaj, ako dovoljno iztisakah saborskih dnevnikah i spisah imade, moliteljem u znak priznanja njihovoga revnoga poslovanja, svakomu po jedan iztisak podieliti blagoizvolio.

5. Prečastni kapitulum modruški i krbavski molbenicom od 25. veljače 1869. prosi, da bi vis. sabor predstavkom na Nj. kr. apost. Veličanstvo upravljenom, izposlovati blagoizvolio oživotvorenje zakonskoga članka četrdeset i druge saborske sjednice od g. 1866. ili pako doznačenje pojedinim članovom intimatom kr. ugarskoga namjestnoga vieća od 2. siečnja 1844., br. 894. opredielenje godišnje pristojbe.

Odbor ovaj predlaže, da bi vis. sabor preponiznom predstavkom na Njegovo kr. i posvet. apost. Veličanstvo upravljenom, potvrdjenje zak. član. sjednice 42. saborske od 2. ožujka 1866. ob odšteti desetine kaptola modruško-krbavskoga glaseći umolio.

6. Obćina trgovišta Ruma moli: da bi sabor ovaj zakonom odredio, da se kr. sudbeni stol i gruntovnica polovicom iz Vukovara u Rumu premjesti.

Odbor predlaže, da bi se molbenica ova domaćoj vladi ustupila s naputkom, da bi ova prilikom predlogah za uredjenje domaćih municipijah i sudovah, uzamši u obzir geografičko-topografički položaj županije sriemske, pravedne želje trgovišta Rume uvažila.

7. Antun Knoll, vlastnik kupeljih lipičkih moli: da bi mu vis. sabor 5 % kamate za pol milijuna forintih glavnice, koje će on na podignuće toplicah lipičkih izdati, ujamčio; zatim, da bi u okolici toplicah lipičkih, obsežućoj jednu milju zemljoposjednikom zabranio otvaranje drugih toplicah.

Odbor ovaj mnije, da bi vis. sabor prositelja s molbom njegovom odputio, s razlogah, što prvi sabor ovaj takovih sredstvah neima, kojim bi za poduzeća pojedinih ljudih 5 % kamate za glavnice od pol milijuna forintih ujamčiti mogao, zatim drugo, što zahtjev, da se zemljoposjednikom u Lipiku i okolici jedne milje otvaranje drugih izim već obstojećih toplicah zabrani, u očitoj oprieki sa obćim pravom vlastničtva stoji.

8. Molbenica slobodnoga i povlašćenoga trgovišta Siska, kojom prosi, da visoki sabor svojim putem i uplivom podupirati dostoji molbu istih Njegov. Veličanstvu podnesenu u pogledu utielovljenja obih obćinah Siska u jednu obćinu, i podignuća trgovišta Siska na slob. kralj. grad.

Odbor ovaj predlaže, da bi visoki sabor, uzamši u obzir kako historičku, tako i trgovačku važnost povlašćene obćine Siska, Njegovo kralj. apostolsko Veličanstvo smierenom representatiom zamolio, da bi previšje isto kraljevskom propositiom na sabor ugarski dotično delegaciju Ugarsku cislajtansku predmet ovaj odciepljenja vojnoga Siska od pukovnije svoje, i utielovljenje njegovo sa gradjanskim Siskom, riešenja radi premilostivo upraviti blagodostojalo, — podjedno pako da bi visoki sabor ovaj domaću zemaljsku vladu pozvao, da bi ona prilikom predloga za uredjenje municipijah, svakako pravednu želju povlašćenoga trgovišta Siska u svrhu podignuća istoga na slob. kralj. grad uvažila.

Digitized by Google

9. Molba občinah bilježničtva pokupskoga, lekeničkoga, mrelinskoga i kravarskoga, za podignuće želježničke postoje tik mjesta Buševacah, s razloga što od kako je želježnička pruga sisačko-zagrebačka otvorena, a time plovitba na kupi u tomu predielu prestala, občinari do sada velikim dielom zaslugom kiriah živući, i promet koji je obalom Kupe obstojao, uživajuć sa svime osiromašili jesu.

Odbor predlaže, da bi visoki sabor molbenicu ovu domaćoj vladi izručio sa pozivom, da ona svojim načinom kod dotičnoga želježničkoga družtva podignuće želježničkoga pristaništa u Buševcih izposluje.

10. Molba otca Franje Pfannera glavara reda cisterčanskoga stroga zapta za podieljenje dozvole naselbine redu svojemu u Hrvatskoj i Slavoniji medju Savom i Dravom.

Pošto prositelj u molbenici svojoj priznaje, da je red njegov tako strogoga sustava, da mu je prvo i najsvetije načelo od čovječanskoga družtva oddieliti se, u šume se povući, i tamo krčeći i težko djelajući pokorom najstržijega vjekovitoga posta i doživotnoga mučanja tielo svoje trapiti; pošto nadalje isti priznaje, da red njegov obukom mladeži, a u obće s obukom čovječanstva, ili možda dvorbom bolestnikah itd. nebavi se; da je on na dalje moralno mrtvo tielo, koje od političkoga života i narodnoga razvitka ništa znati nesmije, da najposlie članovi reda toga i iste vlastite roditelje i rodbinu svoju zatajiti dužni jesu; dočim nadalje sve te navodbe prilozi pod B. C. D. potvrdjuje, dočim je dakle red taj sa svime protunaravan, razvitku narodnoga blagostanja protivan, a materialnomu blagostanju u nikakovoj pripomoći nije, pa budući najposlie nabavljanje zemljištah kroz takova mrtva tiela obstojećim ugarsko - hrvatskim zakonom zabranjeno bi bilo: stoga odbor ovaj molbu prenavedenu kano sadašnjemu duhu vremena i slobodnomu narodnomu razvitku protivnu za uvaženje visokomu saboru preporučiti nemože.

11. Molba stolarskih obrtnikah slob. kralj. grada Varaždina za dokinuće zakona od 20. prosinca 1859 o uvadjanju slobodnoga obrta, i uzpostavljenje u kriepost naredbe pokojnoga bana Josipa grofa Jelačića od 20. travnja 1851.

Pošto se traženje ovo današnjim europejskim nazorom protivi, te bi se dozvolom istoga u miesto napredka upravo nazadak obrtnikah, a šteta ostaloga pučanstva postigla, s toga predlaže molbeni odbor, da bi vis. sabor molbu obrtnikah stolarskih iz Varaždina, duhu vremena i sveobćemu napredku protivnu, zabacio.

12. Skupština slob. kralj. grada Osieka moli za blagonaklono uvaženje predstavke svoje od 3. ožujka 1866 u pogledu dozvole za ustanovljenje još jedne liekarne u gornjem gradu Osieku.

Pošto predmet taj na administrativnu struku spada, to predlaže odbor peticionalni, da se isti za rješenje domaćoj vladi odputi.

13. Občine kotara Čabra predstavkom od mjeseca prosinca 1868. mole: 1. da bi se oprostile od plaćanja iznosa od 2894 for..85 ½ nov. za izplatu poslovoditeljah provisoriuma zemljarine njim iz državne blagajne predujmljenih, 2. da se troškom zemaljske zaklade neodvlačno započme i dovrši gradjenje ceste od Čabra do Parga, od Crnoga Luga preko Gerova do Prezida, i od Plešcih do Čabra.

Iz priležećih nalogah vis. kralj. namiestničkoga vieća uvidja se, da su sve občine ciele zemlje po razmjerju pojedinih nepokretnih posiedah obvezane bile poslovaditelje zemljarine provisoria plaćati; znano je nadalje, da dočim su mnoge občine po dovršenoj liquidaciji dužnosti svojoj u tomu obziru zadovoljile, i predujmljene sebi svote za izplatu tako zvanih djelovoditeljah jur povratile, — što bi i občine kotara Čabra učiniti bile morale: stoga nemože odbor ovaj molbu občinah čabarskih glede ove točke visokomu saboru za uvaženje preporučiti. — U pogledu pako molbene točke druge predlaže: domaću vladu pozvati, da ona nuždu zidanja zaprošenih cestah izviditi, pak za slučaj potrebe iste u proračunu troškovah t. g. uvrstiti dade.

M. Kraljević, v. r.
predsjednik odbora.

Lad. Thaller, v. r.
izvjestitelj.

Ivan Živković: Pošto smo sada čuli izvješće i saznali predmete, to bi ja želio, da se s razloga toga, što je pitanje, hoće li se tiskati ili ne, izcrpljeno, debata o tom izcrpljenom smatra. S toga predlažem, da izvoli vis. sabor izraziti, da debatu o pitanju, hoće li se tiskati ili ne, zaključenom smatra, i odmah na glasovanje predje. Jer ako se primi predlog, da se tiska, to se ujedno usvoji načelo, da će se u svoje vrieme na dnevni red staviti; ako pak padne, t. j. ako se zaključi, da se netiska, onda mislim, da nastaje druga posljedica, naime da se predmeti odmah, kao što je i dosad bilo, redom u pretres uzmu. S toga predlažem, da vis. kuća pristane na to, da je debata s onim, što je dosad govoreno, izcrpljena, i da predjemo na glasovanje o tom, hoće li se izvješće tiskati ili ne?

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja mislim, kad bi se tiskao ovaj zapisnik, da bi se šteta naniela istim moliteljem, jer ovo zasjedanje, kako se bojim dugo trajati neće, i onda nebi njihove molbe rješene bile.

Predsjednik: Jeli želi vis. kuća, da se zapisnik peticionalnog odbora u pretres uzme?

Ivan Živković: Pitanje je, hoće li se tiskati ili ne?

Predsjednik: Ako će se u pretres uzeti, onda naravski netreba tiskati. (Ustane većina.)

Dr. **Antun Stojanović**: (Hoće da govori. Glasovi: Zaključeno je.) Nije, sad se tekar dižete; ja hoću da govorim. (Prepirka.)

Ivan Živković: Ja opet molim, da vis. kuća o mojem predlogu odluči, da li smatra, da je debata svršena.

(Prepirka.)

Digitized by Google

Predsjednik: Vis. je kuća velikom većinom zaključila, da se zapisnik peticionalnog odbora imade sada u pretres uzeti od točke do točke, a o svakoj može vis. kuća po volji zaključiti; pojedine točke mogu se štampati, ali svakako imade se zapisnik u pretres uzeti.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita prvu točku izvješća peticionalnog odbora.

(Predstavka municipija Bakra glede novačenja.)

Skender Fodroci: Ja nebi bio toga mnienja, da se ova molbenica moliteljem natrag vrati, nego da se putem našega dostavi predsjedničtvu ugarskog sabora.

Izvj. **Ladislav Thaller**: To i odbor predlaže.

Skender Fodroci: Ne, nego da im se vrati, a oni upute, da se sami obrate na ugarski sabor.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja vidim, da je to posve jednostavan i jasan način, da predsjedničtvo naše ustupi tu stvar predsjedničtvu ugarskog sabora; to je posve jasno i jednostavno, i u tom nije esencija predmeta, nego u formi, forma upravo je esencijalna i bitna. Ovo je forma, koja se odnosi na dva ugovornika. Ne samo mi, nego i onaj, koji stvar primi, mora ju designirati. Dotle dakle, dok mi s onim saborom neutanačimo, da li prima tu formu, nemožemo kazati, mi ovako odredjujemo, tako moraš primiti, nego mi moramo prije jedan drugoga pitati. I ja bi uvjek predložio, da tako bude, ali ta forma treba da se ustanovi, da bude načelna forma, da nebude razna mnienja medju nami i Ugri. To je dakle po mom mnienju načelno pitanje, i zahtieva da se zrelo promotri. Ja sam dakle proti tom predlogu, ne radi esencije, nego radi forme, zato predlažem, da se taj predlog štampa i na dnevni red stavi.

Predsjednik: Molim, da se vis. kuća izrazi; ovdje su tri razna predloga: prvi je predlog odborov, da se molbenica moliteljem vrati i oni se upute, da se obrate na ugarski sabor; drugi je predlog, da se putem predsjedničtva hrvatskog sabora na predsjedničtvo ugarskog sabora ustupi; a treći je predlog g. Stojanovića, da se predmet štampa i razdieli, i onda odluči, kojim će se putem ovakovi predmeti, koji na hrvatski sabor prispiju, u buduće formalno riešavati. Želi li još tko govoriti? (Nitko se nejavi.)

Dakle stavljam pitanje, prima li vis, kuća predlog odborov, da se imade molbenica moliteljem povratiti i oni se uputiti, da se neka obrate na ugarski sabor.

(Nitko neustane.)

Izvj. **Ladislav Thaller**: Ja uvidjam od moje strane, da je korektniji put, da se putem predsjedničtva ustupi predsjedničtvu ugarskog sabora.

Predsjednik: Predlog odbora je pao. Sad dolazi predlog taj, da li vis. kuća prima, da se ovaj predmet putem našega predsjedničtvu ugarskog sabora ustupiti ima?

(Ustane većina.)

Predlog g. zast. Fedrocia, dotično Horvata je primljen.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita drugu točku izvješća.

(Ceste u vučinskom kotaru u Slavoniji.)

Hugo Anker: Vis. sabore! Ovdje, kako je odbor predložio, izpušten je sasvim valpovački kotar iz kombinacije, i tako su putevi prekidani, da od Miholjca počam skoro do Osieka mi smo skoro sasvim zaboravljeni. Zato bi ja molio, da se na onom mjestu, gdje odbor kaže: do kotara valpovačkog, umetne još, da kamenita cesta vodi kroz valpovački kotar gorom od Valpova preko Josipovca do Bizovca; i to nebi više iznašalo nego 6 miljah. Svakomu, koji je jedanput tamo putovao, iz izkustva je poznato, da su putevi do zla boga. Da samo jedno napomenem! Kad komisija za rekrutaciju ide iz Osjeka u Viroviticu, nemože putovati drumom, nego mora preći preko Drave u Vilin, iz Vilina u Pećuh, ovdje mora prenoćiti, a odonud u Barč na željeznici, i tako predje na Viroviticu poradi zlih putevah. Zato molim, da se na onom mjestu, gdje se kaže: do valpovačkog kotara, umetne, da kamenita cesta vodi kroz valpovački kotar gorom od Valpova preko Josipovca do Bizovca, jer tamo ima pučanstva do 28.000 dušah, koje nikakve komunikacije neima.

Grof **Miroslav Kulmer**: Vis. sabore! Ja od moje strane ovaj predlog, što ga predstavlja ovaj komite, podpuno uvažavam i podupirem, buduć su mi potanko poznati svi drumi i putevi u Slavoniji, i doista moram reći, da je tamošnje pučanstvo tako zlo providjeno, što se tiče trgovine, jer ljudi mogu samo po ljetu, kad je suha prašina, svoju robu na trgovinu donieti, ako malo samo kiše padne, moraju kod kuće sjediti, a skoro neimaju novacah za štibru, jer nemogu svoje stvari prodati. Doduše je za puteve slavonske od prijašnje vlade, i absolutne, i one od prije g. 1848. malo čisto učinjeno, zato bi pravedno bilo, da vis. sabor odluči, da se u budućem budgetu svote, koje po mogućnosti ostanu, za puteve u Slavoniji oprediele.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja podupirem predlog g. grofa Kulmera, jer do sada nije sabor na Slavoniju nikakov obzir uzeo; Slavonija je više novacah doniela, nego Hrvatska, a ti su se novci potrošili na hrvatske ceste. Ja bi želio, da se vis. vlada pozove, da predloži pregled, koje su ceste državne, koje županijske, koliko novca dospije iz Slavonije, i koliko iz Hrvatske, da možemo razsuditi, koliko ćemo u napredak opredieliti za gradjenje cestah slavonskih.

Skender Fodroci: Time, mislim, nebi pomoženo bilo molbi dotičnikah; ja podupirem molbu, i predlog odbora, samo bi dodao, da se rekne u pozivu na vladu, da uzme u obzir ove ceste već ove godine, nakoliko sredstva i novčane sile to dopuštaju. Ja mislim, tim bi više pomoženo bilo, nego ako prije zahtievamo pregled svih cestah, koje su državne, koje županijske: uz taj poziv moglo bi i to sljediti, ali na svaki način, neka se pozove vlada, da obzir uzme na ove ceste već ove godine. Ja pristajem dakle i na ono, što je g. zast. rumski kazao, da vlada predloži popis svih cestah, da budemo znali i glede drugih cestah odlučiti.

Digitized by Google

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja bi sigurno pripravan bio, podupirati predlog peticionalnog odbora, kad bi znao, čim bi se ove ceste izvesti mogle, kojim troškom. Ako budemo mi na ovaj način u budget zasizali, kojega još niti neimamo niti poznajemo, i vladu ovlašćivali, da ovu ili onu cestu metne u proračun zemaljski, tada ćemo doći u onaj položaj, ako što važnijeg dodje, da će nam vlada reći, vi ste već odlučili, ove ceste da se metnu u proračun, ja sam ih već stavila unutra, više nije ništa moguće. Ja ću podupirati predlog samo onda, kad bude vlada jedanput predlog učinila o budgetu za g. 1869., i kad budemo mi taj predlog u saboru u pretres uzeli; tada ćemo svakako imati razpolagati s novci i glede ovih cestah. Dotle pako dok to neznamo, i u obće neznamo, kakove i koje ceste imamo, koje državne, koje županijske, koje kotarske, koje obćinske, dotle mislim, da se vis. sabor u taj predmet neupušta, nego preuzv. g. bana zamoli, da točan popis svih cestah predloži, i čim prije zemaljski proračun saboru predstavi.

Petar Maljevac: Vis. sabore! I ja sam jedan od onih članovah, koji iz izkustva o tih cestah znadem; ja sam imao priliku i slučajah, da sam zaista u funkcijah mojih morao više putah zakasniti osobito u zimsko doba, jer sam iduć iz Osieka u Miholjac ili Valpovo, imajući bolje konje, morao putnike iz te ceste uviek izvlačiti. Zato se slažem sa predlogom odbora i podupirem ga, i molim, da se ta cesta, koja je po mom znanju najnuždnija i možebiti najgora u cieloj Slavoniji, na troškove zemaljskog budgeta sagradi. Još moram dodati onomu, što je g. grof Kulmer kazao, da su samo u zimno doba zli putevi, ja kažem, i u ljetno doba, jer onda je prašina do dva pednja velika, te ima predielah, gdje konji mogu samo korakom ići, a slabiji ništa, nego samo kola vući. Dakle taj put iz Osieka u Miholjac je najgori. Koliko je meni poznato, pučanstvo tamošnje se trsilo uviek, da se taj put, budući veoma nuždan, popravi, ali je to mučna stvar, jer je pučanstvo siromašno, pa nemože samo potrebiti materijal priskrbiti. Zato mislim, da se predlog peticionalnog odbora podupire, i ta cesta zemaljskoj vladi preporuči.

Upr. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ja se neslažem s predlogom peticionalnog odbora; jer peticionalni odbor predlaže, da se vladi nalog podieli, da trošak, koji je skopčan sa gradjenjem tih u predlog stavljenih cestah, stavi u zemaljski budget, i da se ceste izvedu na zemaljski trošak. Imao sam već priliku izraziti se, da u obće neželim, da bi sabor odobrio ikakve radnje ili troškove parcijalno ili djelomice, dok nebude u stanju cieli proračun zemaljski u pretres uzeti, jerbo mislim, da nije niti mudro, niti se neslaže s dostojanstvom sabora, da doznači troškove, kojih u ovom slučaju niti nepozna, i za koje nezna, hoće li pokriće naći ili ne. Ja mislim, da bi se sabor kompromitirao, kad bi dozvolio, da se te ceste grade na zemaljski trošak, a poslje bi izašlo, da te troškove neima odkuda pokriti. Zato predlažem, da bi vis. kuća pristala na to, da se predmet ovaj vladi ustupi, i ona ujedno pozove, da mrežu svih cestah, koje se grade na zemaljske troškove, saboru predloži, i da takodjer obzir uzme na one ceste, na koje se sad još iz zemaljskih silah netroši, nego koje bi se po nazoru domaće vlade imale staviti takodjer u tu kategoriju. Tako će onda vis. sabor u stanje doći, da će moći prosuditi potrebu ovog ili onog cestnog poteza, i uvažiti sve okolnosti i potrebe svih stranah zemlje po pravednom ključu. Dotle će jamačno domaća vlada predložiti budget domaći, i onda će sabor znati, odkuda će se ti troškovi moći pokriti.

O inkameriranju tih cestah, kako se predlaže, mislim, nemože niti govora biti, jer inkameriraju se samo državne ceste, a ne zemaljske, niti se nepribavlja materijal na trošak države kod zemaljskih cestah, nego se samo daje dotični novac ili trošak za gradjenje mostovah. Kad bi to pitanje tim načinom došlo u saborski pretres, porodit će se i drugo pitanje, da li nebi možebiti probitačnije bilo, od tog načela odustati, po kojem su se te ceste zemaljske gradile dosad, da li nebi možebiti još probitačnije bilo, da se županijam dade veća subvencija, i da bi one preuzele tu stvar, jer znamo iz izkustva, da se te ceste nerazmjerno skupo grade, i domovina neima odtud one koristi, koju bi mogla imati, kad bi se timi svotami sdušnije i svjestnije upravljalo.

Pridržajem si medjutim rieč, ako bi vis. sabor moj predlog prihvatio, da o tom svoje mnienje izrečem.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja priznajem razloge i priznajem potrebu, da se drumovi u Slavoniji sagrade, osobito ovi drumovi, i ja želim, da se sagrade; nu ja vidim, da to nije put, kojim bi se to postići moglo, jer neznamo, što se traži. Ja dobro znadem, da gradjenje putevah nije takovo u Slavoniji, kao što kod nas u Hrvatskoj, gdje je materijal blizo, ja znam, da tamo stoji jedna milja puta 30—40.000 for.

Ako mi kažemo, neka vlada odmah ove godine u proračun stavi, da se ovi putevi u potezu od prilike 30 miljah sagrade, to će možebiti stajati 5—700.000 fr., a nebi možebiti novacah bilo. To dakle nije put, već taj, koji su i njeka gg. predgovornici predložili, da se stvar priobći preuzv. g. banu, i da se on pozove, da čitavu mrežu putevah predloži saboru, i onda zatim, da se u proračunu uzme obzir na puteve ove, i da se Slavoniji dade mnogo više, nego će dobiti Hrvatska. Jedino moram primjetiti na ono, što je naveo g. zast. rumski, da je naime Hrvatska toliko novacah više dobila za puteve, neka se izkaz predloži, da se to vidi. Ja znam, da u Hrvatskoj nisu nikakvi novi putevi gradjeni na trošak vlade, jedino u riečkoj županiji njeke godine, kad je tamo glad vladao, bio je tamo put gradjen, to je istina; ja znam, da su putevi u Hrvatskoj šljunkom i kamenom gradjeni još prije g. 1848., i da smo i onda isto takove puteve imali kaošto sad. Znadem, da se je ovo 30 posljednjih godinah doduše trošilo na ceste

Digitized by Google

hrvatske, ali samo za uzdržavanje. Da to u Slavoniji nije moguće, jer neima materijala, to je istina, s toga sam ja za to, da se to uvaži, i Slavoniji više dade nego Hrvatskoj, ali pristajem uz predlog, da se parcijalno nebi votiralo, jer bi mi mogli votirati ½ milijuna, a da se neznade, hoće li moći taj trošak pokriti, nego da se preuzv. g. ban pozove, da mrežu svih putevah predloži, i u proračunu na to obzir uzme.

Hugo Anker: Prije nego bi se zaključilo, molim i glede moje kombinacije ....

Petar Horvat: To je sasvim drugi predmet, to je predlog oseban, taj nespada ovamo.

Izvj. **Ladislav Thaller:** Vis. sabore! Ja od strane peticionalnog odbora priznati moram, da je predlog g. vel. župana varaždi. sasvim umjestan, dočim i peticionalni odbor želi i svatko, da se zaista svi drumovi u mrežu primu, i da će se tek onda, kad bude glavni proračun znan, moći odlučiti. Poznato je vis. saboru, da domaće vlade ustavne neimamo, da vlada, koja danas kod nas na kormilu stoji, može još dulje vremena obstojati, bez da budemo znali, kada će se promjeniti; a poznato je i to, osobito nam, koji trpiti moramo, da se to više snositi nemože. S toga je dužnost svakog saborskog člana, da težkoće i nevolje, koje narod, osobito iz njegove okolice trpi, saboru odkrije i sabor zamoli, da se pomože, gdje se pomoći može. S toga predlažem, da bi vis. sabor dostojao ove okolnosti uvažiti, i buduć je zbilja prieka nužda, i buduć da bi mi s toga, što od domaće vlade iziskujemo predlog, koja bog zna kad će biti ustrojena, mogli možebiti još 3—4 godine čekati, zato molim, da bi se predlog odborov primio.

Predsjednik: Vis. sabore! Peticionalni odbor predlaže, da vis. sabor preuzv. g. banu ovaj predmet podnese tim pozivom, da se ove ceste, koje zahtieva vučinski kotar, već ove godine graditi i u proračun staviti imadu. Je li vis. kuća prima ovaj predlog peticionalnog odbora? Molim, da se izvole gospoda dignuti, koja su za to. (Dočim se članovi dižu, nasta prepirka o pitanju, o kojem se votizirat ima.)

Ja sam pitanje točno stavio: Je li vis. kuća prima predlog odbora, da se preuzv. g. ban pozove, da se ove ceste još ove godine graditi dadu i u proračun stave?

(Glasovi: To je faktično nemoguće.)

Petar Horvat: U predlogu peticionalnog odbora stoji, bezuvjetno da se ljetos ove ceste graditi imadu, neznajuć troška. Gospoda su se ustala za to, da se stvar preporuči vladi; i g. Maljevac se je izrazio tako, da se preporuči vladi. To su dva sasvim protivna predloga, dakle neznam, kako bi gospoda protivnog mnienja na stavljeno po g. predsjedniku pitanje za predlog peticionalnog odbora glasovati mogla.

Petar Maljevac: Dužan sam odgovoriti g. P. Horvatu glede onoga što sam prije kazao. Dakako da se razumije, da ako neima u budgetu novacah, da se ništa graditi nemože; ali ja sam kazao, da je meni poznato iz izkustva, da ove ceste prije svega zaslužuju obzir, te da se preporuče banu, da se stave u proračun, i prije svega ove ceste grade, to se razumije, kad bude moguće; ako neima novacah, neće se graditi, ako ima, neka se ove ceste preferenter uzmu n obzir.

Ivan Živković: Molim vis. kućo! Debata je zaključena, poslje zaključene debate nemože o drugom govora biti, nego kakvi su predloži.

Predsjednik: Ja ću rekapitulirati sve predloge, pak onda pitanja staviti.

Prvi je predlog odbora, koji sam već čast imao obrazložiti, naime, da se preuzv. g. ban pozove, da se ove ceste, koje sabor drži za potrebite, imadu ove godine graditi i trošak u proračun staviti. Zatim je predlog g. zast. Ankera, koji dodaje, da se ovim cestam imadu u istoj formi dodati i pruge preko Josipovca do Bizovca, i isto tako preuzv. g. banu predložiti. Treći je predlog taj, da se imade mreža svih cestah državnih i zemaljskih skupa sa proračunom saboru predložiti, i onda da će se ova stvar meritorno riešiti. Napokon g. Jančo dodaje, da se vlada takodjer pozove, da troškove izkaže, koji su dosad učinjeni na slavonske, i koji na hrvatske ceste.

Sada se vraćam na jednostavno pitanje o predlogu odbora, koji predlaže, da se imade vis. vlada pozvati, da se grade ove ceste i u proračun stave. Prima li vis. kuća ovaj predlog, bez dodatka?

Benj. Kraljević: Ja mislim, da je predlog peticionalnog odbora već riešen, dočim je na pitanje po g. predsjedniku stavljeno, da li se prima, ustala ogromna većina.

(Glasovi: Nije; nemir.)

Predsjednik: Ja sam vidio, da su se mnoga gospoda digla, ali buduć se ovo pitanje porodilo, ja nisam još izrekao, da li je većina bila ili ne, zato sam morao pitanje ponoviti, i gospodi stoji slobodno dignuti se; ako bude većina, ja ću ju drage volje izreći.

Dakle ja opet pitam: Je li vis. kuća prima predlog odbora? (Većina ustane.)

Većinom glasovah je primljen predlog odbora.

Stjepan Jančo: Ja molim, moj dodatak.

Hugo Anker: I ja molim, moj dodatak.

(Prepirka; nemir.)

Molim, moj predlog nije separatan, nego spada k ovom.

(Glasovi: Ne. Prepirka.)

Predsjednik: Predlog g. zast. Ankera, koji je u sasavezu s ovim, jest, da se imade potez do Bizovca, koji je takodjer potreban takodjer vis. vladi predložiti; prima li vis. kuća, da se i ovaj potez .... (Nemir. Glasovi: Neprimamo.)

Dakle molim, neka se izvoli vis. kuća izraziti o predlogu g. Ankera. (Glasovi: Neprimamo.)

Predlog g. zast. Ankera je pao.

Stjepan Jančo: Molim i glede mog dodatka, da vlada izkaže troškove ..... (Opet nemir i prepirka)

Ivan Živković: Bila su dva predloga glavna, meritorni i formalni; meritorni jest, da se stvar odmah rieši, i

Digitized by Google

vlada pozove, da ceste u proračun stavi. To je jasno. Formalni pako predlog jest, da nam se podnese mreža svih cestah. Kad je primljen meritorni predlog, padaju svi formalni, jerbo bi sami proti sebi glasovali, da ih hoćemo primiti. Dakle kad je već ovo primljeno, mislim da idemo dalje. (Glasovi: Dalje.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita 3. točku izvješća. (Molba grada Osieka za porušenje osiečke tvrdje.)

Preporučam predlog petic. odbora na ovu molbu, da ga vis. sabor dostoji primiti, dočim zaista neima člana ovog vis. sabora, kojem nebi bile poznate okolnosti grada Osieka. Poznato je, da je grad Osiek razdieljen u tri i više stranah, svaka stran razdieljena leži pol sata od grada ili tvrdjave, zidati se do tvrdje nesmije, jer vojna oblast neda zidat, nego do jedne linije, i tako glavni grad Slavonije ostaje uviek nesretna varošica razdieljena u pet stranah, koje se sjedinit nemogu. Danas tvrdja osiečka svrhe neima, jer se može sa tri četiri topa sva razrušiti. S toga predlažem, da vis. sabor predloži. Nj. Veličanstvu, da ovaj predmet kao kraljevski predlog delegacijam predloži.

Vel. župa. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! O tom neima dvojbe, da bi ko god od strane saborskih članovah uztvrdit mogao, da bi u današnjem vieku, gdje se preko tvrdjavah ide na dnevni red vojevanja, potrebno bilo branit tvrdju osiečku. Nego mislim, da glede puta, koji u tom predmetu peticionalni odbor predlaže, nebi se ja složiti mogao, i držim mnogo korektnijim, kad bi gospoda, koja će s naše strane na dotičnom mjestu biti izabrana za delegate, kako im prinadleži, usvojila tu stvar i u delegacijah potaknula. Ovaj put, koji odbor predlaže, čini mi se znači, štono Njemac veli „mit der Kirche um's Kreuz gehen"; taj ide na okolo, a moj predlog na prečac. U ugar. saboru, gdje će biti osim velikašah i dostojanstvenikah s naše strane 29 zastupnikah u doljnoj, a 2 u gornjoj kući, izabrat će se izmed njih u delegacije iz doljne kuće 4, iz gornje 1. Biti će dakle dužnost onih, koje sudbina u delegacije odredi, da ovu stvar tamo predlože, i neima dvojbe, da će predmet taj i u delegacijah biti prihvaćen usljed svoje važnosti, i da će biti uvažen na previšnjem mjestu. Dakle nisam za to, da se taj predmet rieši putem predstavke na Nj. Veličanstvo.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Evo opet jedan predmet, koji je zajedničke naravi i spada na zajednički sabor ugarski. Mislim, svi predmeti zasjecajući u zajedničke poslove imadu se predati tamo na svoje mjesto i s toga predlažem, da se ova molba grada Osieka preko predsjedničtva našega sabora pošalje na ugar. sabor, a ovaj će ga po svojem poslovniku uputit na delegacije.

Ivan Živković: Vis. sabore! Primam po g. predgovorniku predložen način, nego idem i dalje pa velim, ako je vis. sabor vlastan tražiti lieka u stvarih, koje se ciele zemlje tiču, putem predstavke, onda je i vlastan izraziti svoje mnienje, smatra li ovu molbu za važnu ili ne, t. j. imamo li pravo samo odstupiti molbu jednostavno ili dati i povoda zastupnikom našim, da su moralno obvezani podupirati ju u zajedničkom saboru. Ako se samo uputi ova molba na predsjedničtvo ugar. sabora, da ureduje po poslovniku, onda neimadu zastupnici moralne obveze, da ju podupiru; ako ju pako sabor preporuči, onda postaje ta moralna obveza, kad molba dojde na stol kuće. Dakle, da nadopunim gosp. predgovornika, predlažem, da se ta molba uputi na predsjedničtvo ugar sabora sa preporukom.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se slažem sa gosp. predgovornikom, jer je to pitanje velevažno, jer se onaj grad Slavonije razvijati nemože radi te tvrdjave, koja je u sredini grada i takova, da za slučaj rata nije vriedno, da se sreća cielog grada radi nje na kocku postavi. Slažem se sa nazorom vel. žup. g. Bogovića, da se po današnjem načinu nevojuje više ni s ovakovimi većimi mjesti, nego se strategična pitanja rješavaju bolje na odprtom polju. Dakle blagostanje glavnoga grada Slavonije svim nam je na srdcu i od moralne je važnosti, ako sabor hrvatski u tom pogledu svoje mnienje izrazi; i ja sam za to, da se to učini putem representacije.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Ja sam toga mnienja, da se ova molbenica putem predsjedničtva ovoga sabora na predsjedničtvo ugar. sabora odputi i preporuči tim, da svaki zastupnik u obće kao i napose oni, koji u delegacije stupe, nastoje, da se toj molbi, koja je pravedna i duhu današnjeg vieka shodna, zadovolji.

Vel. župa. admin. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Mislim, da je g. predgovornik išao dalje, nego se izvorno smieralo, jer o preporuki na predsjednika nije bilo ni govora; toj se ja protivim, jer predsjedničtvo nemože i neima prava u meritum se upušćat; takav način niti bi bio po vis. kuću dostojan, jer ako predsjedničtvo slučajno nebi uvažilo ove molbe, onda bi bilo to sniženje za vis. sabor.

(Glasovi: Saborski zaključak.)

Ja samo sa svoje strane govorim. Ja se dakle slažem sa onim predlogom, da se ustupi predsjedničtvu ug. sabora ta molba, ali ne da mu se preporuči.

Petar Maljevac: Molim pokorno, ja nisam kazao, da se predsjedničtvu preporuči, nego zastupnikom našim u ugar. saboru i onim, koji budu izabrani u delegacije, a predsjedničtvu da se molba pošalje.

Vel. župa. adm. **Petar Horvat**: Dakle nisam dobro razumio, molim za oprošćenje.

Grof **Miroslav Kulmer**: Vis. sabore! Najkorektniji put nalazim ovaj, što je g. zast. Živković kazao, i želim, da vis. sabor taj put poprimi, jer je ta stvar prešna i najugodnija za našu domovinu, kad bi se riešila.

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Predmet ovaj tvrdjave je ovako predložen, kao što svi znamo, neću kazat načinom inkorektnim, nego se nezna, kako tu stvar zagrizti ne samo u saboru, nego i u municipiju odnosnom, jer se nemože nikako vojničtvu pristupit. Ovo, kad čovjek upità za razlog tvrdjave, neće ga da kaže, a nemožemo ni mi od

Digitized by Google

njih, ni oni od nas živiti, ali neimasmo nikakva načina kako tomu na kraj doći, jer neima o tom propisa; nego sada ustavnim razvijanjem i stanjem ciele carevine imademo veliko sredstvo u rukuh, pomoću kojeg možemo kazati, da moraju ti ljudi račun dati svojeg djelovanja i in specie, za što se novac troši i na što? Gospodo! Mi znamo, da je u obće nesreća u carevini to, što glede obrane vojne na jako nizkom barem na nižem stepenu stoji nego ostale države, te kad dojde do bitke, uviek zlo projde. Poslje bitke hoće se i ovako i onako, i po prusku i po francezku preuredjivat, a kad tamo, mi ostajemo uviek kod starog „Zopfa". Ta uprava vojnička uprav ubija našu zemlju. Neću se upuštat u potankosti, kako se cipele prave, koliko se putah okrajci mienjaju i puške i topovi, nego samo uzmimo tvrdje. Mi nismo u tom vještaci, nego što se veli laici, ali tko i samo naimanje imade zdrava razuma, pa pogleda ove tvrdje, vidi se: miseria miserrima. Existira tvrdja Rača, sigurno biti će gospode ovdje, koji znadu za to gnjezdo, tvrdjavu osječku, imamo tvrdjavu Brod, tvrdju Staru Gradišku, tvrdju Karlovac. To su sve takove tvrdje, koje dobar mačak može preskočiti. (Smieh.) Mi na te tvrdje svake godine dajemo novacah, a pitanje je za kakve svrhe. Čemu Rača, čemu Stara Gradiška itd.? Ako je potrebno tih tvrdjah, zašto se nenaprave, da budu tvrdje, da nebudu ruglo; ako ih netreba, neka se poruše. Na grad Osiek n. pr. troši se svake godine do 40.000 fr., a kako se može tim tvrdja popravit? Il neka se toliko milijunah potroši, pa naprave tvrdje, il neka se ni ovako netroši. A toliko se troši i na Brod i na Karlovac itd.

Zato mislim, da bi već ozbiljnu rieč morali voditi o tom i u saborih i u delegacijah, pa da vojničtvo odgovori, zašto su te tvrdje? Ako imadu svrhu, neka se prave kako treba, a neka se novci badava netroše. In specie glede Osieka vojnička gospoda govore, da mora biti tako zvani „Waffenplatz". Dobro, ali zašto onda držati liniju proti gradu i zašto nije slobodno gradit kuće preko te linije, nego sa reversom? To stanje takvo nemože dulje obstati; ako će Osiek biti trgovačko mjesto, il se mora rušit tvrdja, il ćemo se mi izseliti.

S tih od prilike razlogah podupirem svaki predlog, koji bi na to išao, makar koju našu tvrdju porušiti. Ali u bitnosti držim da je potrebno, da se ta stvar sa svom energijom u ugar. saboru i u delegacijah ne samo glede Osieka, nego i glede svih ostalih tvrdjah u našoj domovini potakne, nebi li taj predmet na razpravu došao, i da bi obvezane bile naše delegacije tu stvar razpraviti sa zajedničkim ministrom rata ne samo etiketno, nego baš meritorno. Biti će ih i od strane ugarske, koji će tu stvar podupirati, jer i kod njih imade takovih tvrdjah, a nikada im trošku neznadu računa ni razloga.

Hoćemo li u tom predmetu poprimit put predstavke, il da se odstupi na predsjedničtvo ugar. sabora, to nije doduše inkoretno, nu nije ni korektno; i ja opet dolazim na svoje prijašnje rieči, da u postupanju izmedju našeg i ugar. sabora treba ustanovit formu za buduće vrieme i druge predmete. Neka se odbor izašalje, koji će tu formu predložit.

Ivan Živković: Vis. sabore! Na koliko je moj predlog pobijan po g. admin. žup. varaždinske, zadržajem si kao predlagatelj posebnu rieč, i ja svoj predlog surogiram i ostajem kod toga.

Malo prije imao sam slobodu učiniti vis. kuću opreznu, da sabor ima pravo, koji traži lieka budi za cielu zemlju budi za njezinu koju čest, obratiti se predstavkom na Nj. Veličanstvo, ili ako kao i ovdje glede Osieka nije stvar na toliko prevažna, ustupit ju na zajednički sabor. Sad je pitanje, da li sa ili bez preporuke, t. j. da li tu imademo pravo što reći? Ja bi rad čuti od napomenutog g. veleštov. predgovornika i svih drugih protivnikah, da mi pokažu zakon, koji nas lišava toga prava, da ono što smijemo iskati od sv. krune, nesmijemo reći onom tielu, kojem predmet odstupamo. A kojim pravom mogu gospoda u ugar. saboru il u delegacijah znati, da mi što želimo, ako to nepreporučimo? S toga to pravo preporuke leži u pravu sabora, jer nije izključeno; a to bi žalostno bilo, kad mi nebi smjeli staviti predmet razprave iz onih stvarih, o kojih odlučivati nemožemo. N. pr. imamo svog ministra u Pešti; ako on interese zemlje povriedi, pitanje je, čija je stvar reći, da je on to povriedio? Sabor će kazati, da je naš ministar pogriešio, pak će on prvi narodu pokazati, da je stvar zajednička udarila putem, kojim nije imala udarit; i onda tekar su zastupnici naši u Pešti moralno obvezani, da oni glede toga vladu interpeliraju. Dakle je drugo, da li sabor ima odlučni glas, a drugo, da li ima savjetni glas. U čemu se tu povriedjuje dostojanstvo sabora? — Ja svaku rieč o povrjedi dostojanstva sabora želim čuti obrazloženu, inače ju smatram samo za manoever, koji drastično djeluje na množinu. Tu neima povrjede dostojanstva, kad se sabor zauzme za stvar, koju smatra važnom; zato sam za predlog g. zast. Hervoića, da se predmet odstupi uz preporuku.

Izvj. **Ladislav Thaller**: Vis. Sabore! Ja opetujem molbu, da se predlog peticionalnog odbora primi; nu sa svoje strane usvajam takodjer predlog g. zast. Živkovića, dočim znadem, da će se u tom i petic. odbor umiriti.

Predsjednik: Vis. sabore! Na koliko sam razabrao, to se gg. govornici u tom slažu, da je ovaj vis. sabor osvjedočen o nepotrebštini grada t. j. tvrdje Osieka. Sada se radi o tom, kojim putem vis. sabor svoje osvjedočenje ima oživotvoriti. Petic. odbor predlaže, da se sabor obrati na Nj. Veličanstvo sa molbom, da Nj. Veličanstvo predlog zakonski načini delegacijam za ukinuće tvrdje osiečke. — G. vel. žup. zagrebački predlaže, da to nije potrebno, nego da bi zastupnici naši, koji budu u obćem saboru dotično u delegacijah, kroz ovaj zaključak, da je sabor osvjedočen o nepotrebštini tvrdje osiečke, iz moralne dužnosti imali potaknuti ovaj predmet. — Predlog g. zast. Hervoića glasi samo,

Digitized by Google

da bi se ovaj čitavi predmet saborskom predsjedničtvu ugarskom odstupio; a g. zast. Živković tomu predlogu dodaje, da bi se odstupio sa preporukom od strane ovoga sabora. Ja ću dakle staviti po redu pitanja.

Prima li vis. kuća predlog odbora petic., da se imade Nj. Veličanstvo zamolit, neka bi predlog zakonski delegacijam učinio, da se ukine tvrdja osiečka?

(Glasovi: Ne.)

Predlog odbora petic. propao je. Da se nevotizira vrhu svakoga predloga posebice, sjediniti ću daljnja tri predloga u jedno pitanje. (Tako je.)

Stavljam dakle pitanje, prima li vis. kuća predlog, da visoki ovaj sabor goji osvjedočenje nepotrebštine tvrdje osiečke, nego naproti potrebu njezinog porušenja, te da za to preko svojega predsjedničtva ustupljuje cieli ovaj predmet sa preporukom predsjedničtvu ugarskog sabora na skupno pretresivanje, i kroz to pako da su moralno obvezani dotični ovog sabora zastupnici, ovaj predmet potaknuti i podupirati na dotičnom mjestu?

(Ustaju. Primamo.)

Vis. kuća je primila predlog, kako sam ga imao čast kazati.

Izvj. **Ladislav Thaller**: čita izvjesća 4. točku. (Molba saborskih brzopisacah Magdića, Fabianija i Balje za podieljenje saborskih dnevnikah od g. 1861. dalje.)

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Predlog odborov je primljen, da saborski brzopisci dobiju po jedan exemplar saborskih dnevnikah od g. 1861. nadalje.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita izvjesća 5. točku. (Molba kapitula krbavskog i modruškog za sankciju članka od g. 1866. glede doznačenja intim. ugar. nam. vieća od g. 1844. opredieljenih godišnjih pristojbah)

Predsjednik: Vis. kućo! Ovaj članak je u prošastom saboru donešen i možebit bi bilo potrebno, da se ovdje proglasi, da mu se zna sadržaj?

Vel. žup. admin. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Koliko sam obavješten, ovdje se o tom radi, da se hrv. slav. razteretni fond obtereti sa možda 40.000 fr. i više. Znamo, da taj razteretni fond duguje i onako već kameralnom fondu preko 3 milijuna. Dakle mislim, da je to dovoljan razlog, da je taj predmet važan i prevažan, te radi toga obraćam nanj pozornost. vis. sabora i molim, da se taj predmet odmah nerješava, nego da se dade tiskati, pak onda na odsjeke uputi, i na dnevni red postavi.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja sam istoga mnienja sa razloga, jer znam dobro, da su se god. 1847. na ugars. saboru prelati i kapituli zahvalili na desetini, da su poklonili desetinu domovini, s toga mislim, da je to tako važan predmet, da zaslužuje, da se uzme u posebni pretres; dakle da se uputi na odsjeke.

Biskup **Vjenceslav Soić**: Vis. sabore! Ja nisam protivan tomu, da ovaj predmet ide na odsjeke, da se meritorno razpravi, nego to mogu u napred kazati, da ono, što je g. predgovornik kazao, nestoji glede kaptola modruškog, prvo iz razloga, što kaptol modruški još onda nije bio inartikuliran, te nije dakle mogao ni biti na onom saboru niti se prava svoga odreći; drugo, što bijaše g. 1848. izrečeno, da je clerus altior poklonio desetinu, dakle taj članak bivšeg ug. sabora nemože se uporabit na kaptol modruški .....

(Glasovi: To je već de merito.)

Predsjednik: Ovdje je samo formalno pitanje.

Biskup **Vjenceslav Soić**: Dobro, ako se neće sad riešit meritorno, neka ide na odsjeke. Ja mislim tako, da je ovaj predmet u prijašnjem saboru riešen i članak je zakonski o tom ustanovljen; vis. sabor bi dakle imao konsekventan ostati i kazati ono, što je sabor od g. $186^{5}/_{6}$. kazao. Sabor od g. $186^{5}/_{6}$. priznao je valjanost odštete pripadajuće modruškom kapitolu; dakle mislim, da bi morao i sad vis. sabor konsekventno radeć kazati, da se podnese Nj. Veličanstvu molba, da se onaj članak od g. 1866. oživotvori.

Aurel Kušević: Molim pokorno, vis. sabore, ova se stvar razjasnjuje kroz članak, koji joj prileži; mislim dakle, da je tu jednostavno sredstvo, neka se čita taj članak, onda bi mogli saznati, je li moguće sada ili putem sekcijah tu stvar riešiti.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja imadem samo preuzv. g. biskupu odgovoriti to, da ovaj sabor neće biti nekonsekventan, ako predmet pošalje na odsjeke; jer ovaj sabor nije dužan držati se zaključka sabora od g. 1866., pošto je ovaj sabor posve drugi i kadar je sasvim nov zaključak stvoriti u ovom predmetu i predložiti ga Nj. Veličanstvu na sankciju. Budući mi je g. žup. admin. Horvat dovoljno razloga prikazao za važnost ovoga predmeta, s toga podupirem predlog, da se dade tiskati i na odsjeke uputi.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja podupirem taj predlog zato, što baš iz izhodišta preuzv. g. biskupa Soića nemožemo onim putem udariti, kojim on predlaže; jer svi članci podnešeni dosad na sankciju imadjahu jednaku posljedicu t. j. nesankcije, jer prošli su sabori bili svi ad hoc, a išli su dalje, pak ne samo da nisu ni u čem uspjeli, nego su došli na to, da ni odgovora nisu dobivali. Ako se mi dakle pozovemo na onu osnovu od g. 1866., koje vlada nije smatrala člankom, postignut ćemo isti cilj. Dakle treba, da mi stvorimo nov članak, kojeg nemože postići ona ista sudbina; a s toga je potrebno ići onim putem, koji predlaže g. vel. žup. Horvat, da nedojdemo do toga, da opet nepostignemo cilja. Zato dakle podupirem predlog g. admin. žup. varaždinske.

Izvj. **Ladislav Thaller**: Vis. sabore! Pet. odbor predlaže, da bi se predstavkom Nj. Veličanstvo umolilo, da zakonski članak iz 52. sjednice sabora g. 1866. potvrdi; nu iz razlogah po gg. predgovornicih navedenih nemogu se na nijedan način po mojem individualnom mnienju složit s tim, da se ovaj predmet nebi tiskao i na dnevni red stavio. Dakle pristajem uz predlog, da se tiska.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov, da se imade Nj. Veličanstvo umolit za sankciju onoga zakonskoga članka, koji je sabor od g. 1866. na sankciju podnio?

(Nitko se nediže. Glasovi: Izvjestitelj je odustao.)

Izvjestitelj nemože zaključka odbora natrag uzeti.

(Glas: Meritum ostaje. Glasovi: Dakako!)

Ja uvidjam, da predlog odborov nije primljen.

Janko Car: Vis. sabore! Prije ide ovdje predlog glede forme; taj predlaže, da se stvar neima odmah riešiti, nego da se dade tiskati i na odsjeke razdieliti. Dakle treba najprije ovaj formalni predlog odlučiti; pa ako se ovaj zabaci i odluči, da se predmet ima odmah u pretres uzeti, onda se može meritorno riešiti.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje nemože o drugom meritornom pretresivanju biti pitanja, nego o tom, da li se može po predlogu odbora zakonski članak Nj. Veličanstvu opetovano podnieti na sankciju.

Stjepan Jančo: Ja mislim, vis. sabore, ako kažemo, da pada predlog odborov, onda nemožemo poslje primit, da podnesemo taj predmet Nj. Veličanstvu. Molim dakle, da se glasuje o tom, hoće li se ta stvar uputit na odsjeke? Možda ćemo ju primit u odsjecih.

Predsjednik: To je sve zahman, ja nemogu drugčije pitanje stavit, nego onako kako ga odbor predlaže. Ako to padne, onda možemo preći na drugo.

(Glasovi: Dakako. Nemir.)

Po odborovu predlogu pitam, je li vis. kuća prima nazor, da se Nj. Veličanstvo umoli predstavkom za potvrdjenje članka od g. 1866.

Vel. župa. admin. **Petar Horvat.** Vis. predsjedničtvo neka mi dozvoli samo par riečih. To je već po mojem uvjerenju meritorno pitanje. Glavno je i prvo pitanje o formi, ima li se stvar tiskati i na odsjeke uputiti ili odmah u pretres uzeti; po onom bi pak ovo pitanje prestalo, da li se ima tiskati.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja sam izrazio želju, da se taj članak čita, jer prije nemožemo o tom sudit. Što je g. 1848. nepravednim načinom učinjeno, to mene neveže. Ova gospoda molitelji u onu kategoriju nespadaju, jer su dotirana tako, da komaj živu. Trošak je već učinjen, svi spisi dotični su tiskani, zašto bi dakle ponavljat troškove tiskanja u stvari, koja je podpunoma jasna, i treba da se votira? Molim dakle, da se članak prije čita, nego se može riešiti. Treba da radimo, a ne odpućivati predmete ad graecas calendas.

Predsjednik: Vis. kuća drži, da je taj predmet tako važan, da se nemože odmah uzeti u meritorni pretres, nego da se izradak odborov tiska i medju članove razdieli i u odsjecih pretrese. Dakle stavljam pitanje, da li vis. kuća zaključuje, da se ovaj predmet imade štampat i u odsjeke razdielit. (Prima se.)

Ima li još što?

Izvj. **Ladislav Thaller**: Ima još mnogo, trapiste.....

(Glasovi: Sutra dalje.)

Predsjednik: Završujem sjednicu današnju i molim gospodu za sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Četrdeseta saborska sjednica

držana dne 14. travnja 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Primjetbe vlade na osnovu saborsku o ustrojenju zemaljske vlade. — Podnesci. — Nastavak debate o izvješću peticionalnog odbora.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

trideset devete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 13. travnja 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednica u 10½ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 38. saborske sjednice, koji bje bez primjetbe odobren, i ovjerovljen.

2. Narodni zastupnik Aurel Kušević predloži, obratiti se na bana, da pozove sbor profesorah pravničkih na izradjenje predloga o ustrojenju sveučilišta.

Predlog taj bje poduprt narodnim zastupnikom Ljudevitom Vukotinovićem s time. vladu pozvati, da u budućem saborskom zasjedanju predloži operat, koji je u tom pogledu već od prijašnjih vremenah gotov.

Narodni zast. Stjepan Hervoić predloži, preko toga proći na dnevni red, pošto bi to pitanje samim zakonom o sveučilištu §. 4. riešeno, kojim se nalaže vladi, da za ustrojenje sveučilišta shodan predlog saboru podnese, što bje takodjer većinom glasovah po saboru prihvaćeno.

3. Čitan bje zatim previšnji kraljevski reskript od 11. o. m. br. 1175., kojim Njegovo c. i kralj. apostolsko Veličanstvo saboru priobćuje, da nemože previšnje svoje suglasje udieliti §§. 1., 11., 15., 17., i 19. osnove ob ustrojstvu autonomne zemaljske vlade, te da je s toga ministru hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu naložiti blagoizvoljelo, da u tom obziru obstojeće potežkoće i nazore preko bana i saborskoga predsjedničtva saboru obširnije razloži.

Buduć da to razloženje nije jošte saboru priobćeno, s toga je do stignuća istoga premilostivi taj kraljevski reskript poslje dalje debate na znanje uzet.

4. Narodni zastupnik dr. Ignatij Brlić predloži zatim, poduprt desetoricom zastupnikah, da zastupnici ovoga sabora neidu dotle na ugarski sabor u Peštu, dok nebude u smislu nagodbenog zakona zakonska osnova ovoga sabora ob ustrojenju autonomne vlade sankcionirana, i tim ustroj njezin zajamčen.

Predlog taj stavljen je saborskim zaključkom na dnevni red dojduće prve saborske sjednice.

Poslie toga predloži predsjednik saborski medjutim stignuvše podneske, ovi jesu:

5. Molbenica žiteljstva kotara vučinskoga pod br. 380, tražećega premješćenje sjedišta kot. suda vučinskoga iz Suhopolja u Vučin, i sagradjenje druma iz Komorskog preko Zvečeva, Vučina u Suhopolje, Mikloš i Slatinu, — koja je upućena na peticionalni odbor.

6. Molbenica obćine Tompojevci pod br. 377. za donešenje zakona, da se zemljišta bivša u rukuh seljakah prije 1. siečnja 1848. njima više oduzeti nebi mogla, već da jih oni odkupom odštetiti imadu, koja bude upućena na urbarialni odbor.

7. Pod br. 374. podnesak zastupstva glavnoga grada Zagreba od 27. veljače t. g. br. 1207. glede uredjenja rieke Save, — koji bude po saboru upućen na peticionalni odbor.

8. Molbenice žiteljah sriemskih pod br. 371. o uporavljenju latinice u službenom obćenju na mjesto do sada rabljene ćirilice, — predane su takodjer peticionalnomu odboru.

Digitized by Google

9. Podnesak županije zagrebačke pod br. 378. glede plaćati se imajuće konakovine za dvogodišnje uporavljenje županijskih prostorijah po saboru, predati će se izabrati se imajućemu odboru ad hoc iz 9. licah, koji će predmet taj porazumno sa banom izravnati, — i osim toga saboru predložiti osnovu o gradjenju zemaljske sgrade za smješćenje sabora.

10. Čitan bude zatim po izvjestitelju narodnom zastupniku Ladislavu Thalleru zapisnik peticionalnoga odbora.

Sabor zaključi, i uzme odmah u pretres pojedine predloge toga odbora, naime:

a) O predstavci gradsko-kotarskoga municipija bakarskoga glede zadobljenja polakšicah u popuni vojske, — na koju predloži peticionalni odbor, molitelje odputiti na nadležni zajednički ugarski sabor, što nebi primljeno, već je po saboru prihvaćen predlog nar. zastupnika Stjepana Hervoića, da se predstavka ta preko predsjedničtva ovoga dostavi predsjedničtvu ugarskoga sabora.

b) Na molbenicu žiteljah podravačkih kot. virovitičko-voćinsko-miholjačkoga za popravak i stranom novo gradjenje drumovah na zemaljski trošak od Virovitice do Barče i od cabanske ceste preko Gačišća k daranskoj cesti, — iz Našicah preko Beničanacah u dolj. Miholjac, i na pristaništa parobrodarska, te na kolodvore mohačko-kanižke željeznice, predloži odbor, pozvati domaću vladu, da ona navedene drumove na pristaništa dravska sa glavne ceste vodeće još ove godine u proračun zemaljski uvrsti, i gradjenje njihovo jošte ove godine mogućnim pospješenjem obaviti dade.

Predlog taj peticionalnoga odbora većinom glasovah po saboru primljen i usvojen.

Uz to stavljeni predlog po nar. zastupniku Hugi Ankeru za gradjenje novoga druma od Valpova do Bizovca preko Josipovca nije po saboru primljen.

Isto tako ostaše u manjini predlozi narodnih zastupnikah Stjepana Hervoića, da se prije riešenja toga pitanja popis svih cestah po banu saboru predloži, — i da se s time predloži takodjer izkaz o potrošenih do sele novčanih svotah na gradjenje drumovah.

c) Na predstavku grada Osieka za razrušenje i razkopanje tvrdjave osiečke predloži odbor, umoliti Njegovo c. i kralj. apostolsko Veličanstvo, da bi predmet taj putem kraljevske propozicije na ugarski sabor, odnosno na delegaciju za riešenje upraviti dostojalo.

Sabor nije pristao uz taj predlog peticionalnoga odbora, već je na predlog narodnih zastupnikah Stjepana Hervoića uz dodatak podpredsjednika Ivana Živkovića zaključio, da saborsko predsjedničtvo predstavku ovu sa preporukom dostavi zajedničkomu saborskomu predsjedničtvu u Pešti na razpravljanje. — Zatim bude:

d) Primljen predlog peticionalnoga odbora, da se saborskim brzopiscem Franji Magdiću, Radoslavu Fabianu i Vjekoslavu Balji, svakomu po jedan iztisak saborskoga dnevnika počam od god. 1866. bezplatno izdade.

e) Predlog odbora, da se predstavkom umoli Njegovo c. i kralj. apostolsko Veličanstvo za previšnje potvrdjenje osnove zakonskoga članka 42. sabor. sjednice od 2. ožujka g. 1866. ob odšteti desetine kaptola modruško-krbavskoga, ima se tiskati, medju saborske članove razdieliti i u odsjecih u pretres uzeti.

Nakon toga zaključi predsjednik današnju sjednicu u 1½ satih poslie podne, urekav sljedeću na 14. o. m. u 10 satih prije podne.

Vakanović v. r.

Raizner v. r.,
saborski bilježnik.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja bi imao jednu primjetbu glede zapisnika, i to u onoj točki, gdje se kaže: da je u previšnjem reskriptu Nj. Veličanstvo naložilo ministru, da obrazložene opazke i potežkoće dostavi banu i predsjedniku sabora, da se doda i ono iz reskripta: i preko ovih saboru da se imadu dostaviti.

Ladislav Thaller: Molim, imam i ja jednu opazku.

Stjepan Hervoić: Molim, da se ovo prije rieši.

(Prima se opazka.)

Predsjednik: Dakle ovim dodatkom, koji je naveo g. Hervoić, neka se izpravi dotični pasus zapisnika.

(Učini se.)

Ladislav Thaller: Moja opazka samo u tom sastoji, da glede cestah potezi nisu dobro naznačeni; prvi je potez od Virovitice u Barču, drugi je od glavne ceste u Caban preko Gačišta na Darno, a treći iz Našicah preko Beničanacah u Miholjac.

(Izpravi se zapisnik po toj opazki.)

Predsjednik: Neima li nikakve druge primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Zapisnik jučerašnje sjednice je ovjerovljen.

Imadem čast vis. saboru predložiti opazke, koje su po vis. vladi učinjene na osnovu zakonsku o uredjenju zemaljske vlade: ove opazke dostavlja vis. saboru preuzv. g. ban.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Visoki sabore!

U savezu s previšnjim kr. odpisom od 11. o. m. upravljenim na visoki sabor kraljevinah Dalm. Hrvatske i Slavonije u pogledu predložene na previšnju sankciju zakonske osnove ob ustrojstvu vrhovne zemaljske vlade, čast mi je njeke preinake, koje bi se po previšnjih nazorih Nj. Veličanstva u prerečenoj osnovi preduzeti imale, visokomu saboru ovim do znanja staviti.

1. Umetnuta po visokom saboru na početku §. 1. rieč: „i Dalmaciju“ imala bi izostati, jer se faktično djelokrug vrhovne zemaljske vlade onako na kraljevinu Dalmaciju protezati neće moći, dočim je historičkim i diplomatičkim zahtievom kraljevinah Hrvatske i Slavonije kroza to

Digitized by Google

zadovoljeno, što se i u napisu zakonskoga članka i u naslovu pomenute vrhovne zemaljske oblasti izraz: „hrv.-slavonsko-dalmatinska autonomna zemaljska vlada“ upotrebljava.

2. Da se rieči §. 11. „bez svake promjene“ toga radi izpuste, jer ministar hrv. slav. dalmatinski u autonomnih stvarih i onako nikakove iniciative neima i pravilno predlogom banovim prigovarati neće moći.

Da se ipak još izričnije uzčuva banova odgovornost i njegovo neposredno uplivanje u sva previšnja rješavanja u autonomnih poslovih, to se sljedeća formulacija predlaže:

§. 11.

Svekolike predloge i presdtavke odnoseće se na gore rečene poslove zemaljske ima ban prieko hrv. slav. dalm. ministra (§. 44. čl. I. hrv. slav. dalmatinske odnosno čl. XXX. ugarskoga sabora 1868) Njeg. Veličanstvu predložiti, a rečeni ministar imade izdana vrhu njih previšnja riešenja ili ine naredbe, razumievajuć ovamo i imenovanja, protubilježiti, dočim ih ban za ohranu prinadležeće mu po §. 9. odgovornosti prigodom proglašivanja u zemlji supodpisati imade.

3. Da se ciela ustanova §. 15. glede plaćah i pristojbah, koja onako u zakon strogo nespada, izpusti, te opredieljivanje plaćah i inih pristojbah na ono vrieme odloži, kada će visokomu saboru zemaljski proračun za svekolike grane javne uprave predložen biti, te se on iz njega točno i potanko uvjeriti bude mogao, da li bi se predložene po njemu oveće plaće i pristojbe zbilja dozvoliti mogle, bez da se time uštrb nanese ostalim raznolikim potrebam zemlje.

4. Da se kod §. 17. mjesto predložene po visokom saboru textuacije pridrži ona, koja se u vladinom predlogu nalazi; jer se s jedne strane pozivanje na dnevničke razrede, koji kod nas zakonom uvedeni nisu, neumjestnim čini, i jer su s druge strane oddielni tajnici u VII. dnevnički, dakle u onaj razred uvršćeni, u kojem se u ostalih Nj. Veličanstva zemljah nahode ministerijalni tajnici, koje posvuda Njegovo Veličanstvo imenuje. Namienjenom dakle po visokom saboru promjenom bi se Nj. Veličanstvo prikratilo u pravu, koje mu posvuda i od vajkada pripada, a podielila bi se banu takova povlast, kakove nijedan ministar Njegova Veličanstva neuživa. Napokon:

5. Da se iz §. 19. izpuste rieči: „kojih oblastih svakolika agenda u djelokrug zemaljske vlade prelaze“, budući su mnoga agenda preobstojale dvorske kancelarije u smislu državo-pravne nagode ili već prošla ili će proći na zajednička ministarstva, pa i onako su u §. 6., 7. i 8. zakonskoga članka već potanko označeni i nabrojeni predmeti, koji u djelokrug vrhovne zemaljske vlade spadati imaju.

Priobćujuć to visokomu saboru izraziti mi je ujedno uvjerenje, da prihvaćenje gore obrazloženih previšnjih nazorah neće samo odstraniti zaprjeke, radi kojih previšnju potvrdu predložene zakonske osnove izhoditi moguće nebijaše, već da niti neograničuje pravah nagodbenim zakonom autonomiji kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije uzčuvanih, pače da je po predloženoj novoj formulaciji §. 11. rečene osnove načelo odgovornosti i ustavnosti obezbjedjeno na način, koji bolje odgovara ustanovi §. 44. i 50. zakonskoga članka o državo-pravnoj nagodi.

U Zagrebu 13. travnja 1869.

L. Rauch v. r.,
ban.

Ivan Živković: Vis. sabore! Jučer bijaše nam doznanjeno malo neobičnim načinom i to, da će nam se preinake učinjene ob osnovi, koju je sabor na osnovu svi. bana predložio resp. kojom je odgovorio, dostaviti na dvovrstni način, preko bana i preko predsjedničtva. Danas evo vis. predsjedničtvo je predložilo te preinake, koje bi istina spadale u prev. odpis i koje bi se bile imale upraviti na sviet. bana. koji je i osnovu predložio, i kaže, da te preinake dolaze od bana resp. od vlade putem bana. Ja sad nepitam za preinake, koje su došle il nedošle na presidium, ja se zadovoljavam ovim putem, jer je korektan; zadovoljavam se, da dolaze preinake onim putem, kojim je i odgovor otišao na svjetlu krunu. S toga smatrajuć, da ona zaprjeka, koja je jučer bila na putu, da se prev. odpis i cjeloviti mu dio, preinake štampaju, tim odstranjena, te predlažem, da vis. sabor izvoli zaključiti, da se ovaj prev. odpis., koji je jučer proglašen, ujedno sa ovimi preinakami odmah tiska i u odsjeke porazdieli, da se ova stvar u pretres čim prije uzme i dokonča.

Nu dopustite mi gospodo, uz ovaj predlog obazrieti se na one rieči, koje dolaze na koncu prev. reskripta, gdje svjetla kruna nas pozivlje, da čim prije ovaj posao obavimo i na sankciju podnesemo. Ja ove rieči nemogu drugčije tumačiti, nego da je ovo po samoj svojoj naravi prešan predmet, koji valja odmah u pretres uzeti. Ako to, nuždna je posljedica, da se mora i dokončat, a ako će se dokončat bez sankcije, onda posao neima svrhe. S toga nemogu nego da nadovežem na predlog jednog g. člana, koji je jučer učinjen i danas na dnevni red postavljen, t. j. da s razloga, da se je dokazom ovih njekoliko sjednicah izpostavila nužda, da nam nije moći bez vlade nikud nikamo, dakle da bi suvišno bilo obrazloženje te nužde, i s razloga toga, što nas i svjetla kruna nuka, da taj posao čim prije obavimo, odlučimo, da se ovaj vis. sabor donle, dok posao nedokonča i ovu prev. sankciju nepostigne, razišao nebi. Mislim, da smo ovo dužni našoj zemlji, koju bi, ako bi se mi prije sankcije razišli, ostavili tim u najvećem neredu; jer kako vidimo, jedni od gosp. misle, da se samo s banom može u dogovor stupit i samo od njega interpelacije tražit, drugi misle, da ban sam nije vlada, da neima organa, kojeg mu treba, a treći, kojim i ja pripadam, drže, da ovaj vis. sabor neima organa, koji mu ima odgovarat po smislu zakona nagodbe. Sve to u obzir uzev nemogu na ino, nego da bi uz predlog, da se ovaj predmet

Digitized by Google

odmah tiska i na dnevni red postavi, vis kuća još izvolila odlučiti, da se neće razići dotle. dok ovaj posao nedovrši i sankciju mu nepostigne. (Živio!)

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja se za cielo čudim g. zast. Živkoviću, da on, koji tako rekuć od početka ovog saborisanja vazda u saboru sjedi, u svojem predlogu nije uzeo obzir na poslovnik, da razluči predloge, koji zajedno nespadaju. G. Živković je načinio dva predloga. Prvi je, da se vis. kr. reskript zajedno sa promjenami tiska i u sekcije za pretresivanje podieli; to mu je jedan i glavni predlog, o kojem treba viećati napose. A drugi je predlog, koji neznam kako je moguće po poslovniku pomiešati sa onim, pošto je jučer baš na dnevni red stavljen, naime, hoćemo li se razilaziti, hoćemo li slati poslanike na ug. sabor. Dakle molim, da bi se držali reda, da se držimo poslovnika, zakona, da svaki čas negazimo ono što stvorimo, i da se postupa kako se pristoji dostojanstvu ove vis. kuće; naime da se najprije vieća o prvom predlogu, koi sam ja jučer učinio i koji je danas na dnevni red stavljen, i da se posebna debata povede.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Izvolio je g. predgovornik njeku lekciju podielit vis. saboru glede poslovnika, da ga se naime nedrži. Ja sam uvjeren, da je svaki član vis. kuće isto tako dobro proučio poslovnik kao što i g. predložitelj, i ja nemogu od nikuda izvesti konsekvencije, da se nebi dva predloga, koja su u tiesnom savezu, zajedno formulirala. Držim, da je onaj predlog, što ga je g. zast. vukovarski dodao onom prvom predlogu, u tako tiesnom savezu s njim, da se nedadu odlučiti, jer ono je svrha a ovo sredstvo, a tko hoće svrhu mora i sredstva upotrebit. G. zastup. vukovarski drži pogledom na zaključak prev. kr. reskipta, gdje se naročito napominje, da se sa svom prešnošću i pospješenjem rieši ovo pitanje, da je predmnjeva sasvim temeljita, da je svjetla kruna voljna ovaj predmet što prije riešiti. Ako mi to želimo, treba da se nerazidemo, jer ako se razidemo, nemoženo ništa zaključiti, a bez zaključka neima rada t. j. rad stoji na papiru, ali neima uspjeha.

Dakle u toj predpostavi, da želi vis. kuća, da se ovaj predmet, koji se već tako dugo vuče, definitivno rieši i da dojde na stupanj takov, gdje će se moći kazati, da imademo uredjenu domaću vladu u smislu zakona, treba da smo zajedno, i držim dakle da su oba ona predloga u tako tiesnom savezu, da se nemože prigovorit, da se vriedja poslovnik tim, što je g. zastup. vukovarski dva predloga sjedinio, jer kao što rekoh, jedan je sredstvo a drugi svrha. Ja dakle u predpostavi da vis. kuća pristaje na nazore Nj. Veličanstva, neupuštajuć se u pitanje ovo, prihvaćam predlog gosp. zast. vukovarskog, da se saborski članovi tako dugo nerazidu, dok se ovaj posao neovrši.

To odgovaram na prigovor g. zast. virovitičkog, kao da je g. predložitelj bog zna kako sagriešio proti poslovniku. Mislim, da nije poslovnik povriedjen i da vis. kuća može pristati na ovaj predlog; a kad i nebi tako bilo kao što jest, držim da je ovaj predmet mnogo važniji nego da radimo i disputiramo o tom, da-li je u kojem §. povriedjen poslovnik; dakle kad bi to i bilo, dalo bi se izpričati, nu nije, jer nigdje u poslovniku nestoji, da se dva predloga, koja su u tiesnom svezu, nebi mogla zajedno predložit. Ja vis. kućo dakle podupiram predlog g. zast. vukovarskog u toj predpostavi, da vis. kuća prihvaća nazore Nj. Veličanstva (Živio!)

Predsjednik: Je li još tko želi progovoriti?

Ivan Živković: Molim, ja sam stavio predlog vis. saboru. Ja sam zato spojio ta dva predloga, jer držim, da se jedan od drugog razlučiti neda, nu si nevindiciram drugi onaj predlog, to je predlog g. zast. Brlića, a kao god što sam ja jučer glasovao za ovaj njegov predlog, nadam se, da će i on, na koliko taj isti predlog mojim smatra, danas zanj glasovati. (Posmjeh.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Molim samo da pokažem inkonsenkvenciju zaključka, koji ćete načiniti usljed predloga g. zast. Živkovića. Ja sam jučer in merito motivirao i predlog učinio taj, dok nebude u smislu nagodbenog zakona sa kraljevinom Ugarskom sklopljenog osnova o uredjenju autonomne vlade sankcionirana i tim ustrojenje iste vlade zajamčeno, da do tog vremena zastupnici naši na peštanski sabor neidu. Taj predlog je danas na dnevnom redu. Sad g. zast. Živković stavlja dosta analogan predlog i stavlja ga u savez sa stvari, koja nije baš sasvim takva, da se nebi dala razdieliti. Dakle kad sabor bude sada zaključio na predlog g. zast. Živkovića, da se neće razilaziti dotle, dok nestigne riešenje ob ustrojenju vlade, kako ću ja doći do tog, da svoj predlog branim i obrazložim? (Netreba! Posmjeh). Moj je predlog glavni predlog; na kakav način ja dakle dolazim do toga, da ga nemogu obrazložiti i braniti; a imam pravo, kad je stavljen na dnevni red, da ga obrazložim? Onda tek druga gg. članovi imadu pravo izjaviti protumnienja i stavljati protumnienja i stavljati protupredloge. Ali pošto je gosp. zastup. anticipirao debatu, koja je imala započeti o mojem predlogu, nepreostaje mi drugo nego ćutati, i tako me visoki sabor riešava prava, koje svaki član sabora ima, da može predlog staviti i obrazložiti. (Nemir. Posmjeh). Ako i to vis. sabor učiniti hoće, ja sam slab i malen, da mu se oduprem, izvolite slobodno; ja molim samo, da glasujete onako, kako Vas sviest i srdce uči. (Dakako!)

Predsjednik: Vis. sabore! Dočim je ova kratka debata dovršena, vraćam se na predlog g. zast. Živkovića, koji vis. kući predlaže, da se imade jučer pročitani najviši reskript i danas po preuz. g. banu dostavljene tegobe proti njekim točkam zakonske osnove štampati, medju članove razdieliti i u odsjecih u pretres uzeti, i da dotle, dok se ovo pitanje konačno neriesi i u saboru i na najvišem mjestu, vis. sabor da ostane skupa.

Ja dakle stavljam visokomu saboru pitanje, jer nisam osvjedočen o tom, da je saborskom članu zabranjeno pred-

Digitized by Google

log učiniti po svojem osvjedočenju; i svojoj volji, kao što nisam ni o tom osvjedočen, da sabor, ako odobrava koji predlog, nije vlastan upustit se u debatu i zaključak izreći, je-li vis. sabor prima predlog g. zast. Živkovića, da se ovi spisi imadu štampati, razdieliti i u odsjecih u pretres uzeti, i da vis. sabor sjednice dotle drži, dok se pitanje organisacije zemaljske vlade zakonito neustanovi, t. j. dok previs. sankcija nestigne.

(Glasovi: Primamo. — Ustane većina).

Dakle je predlog g. zast. Živkovića primljen.

Imadem čast vis. saboru predložiti predstavku županije sriemske, koja moli za reguliranje Dunava. Mislim, da se uputi na petic. odbor? (Prima se).

Predstavka županije sriemske, kojom podupire molbu občine st. Vukovar za emancipaciju židovah. Mislim, da se i ova predade petic. odboru?

(Prima se).

Predstavka žup. sriemske, kojom podupire molbu obć. st. Vukovar za uvedenje realke. Mislim, spada na školski odbor. (Prima se)-

Ant. Turk, za sada u starom Lazu u Kranjskoj, podnaša preponizno pjesmicu najmilostvije primljenu po Njeg. Veličanstvu, koju je on prigodom putovanja Nj. Veličanstvah sačinio, za shodno ocienjenje. (Smieh). Molim vis. sabore, kamo ćemo s ovim? (Na znanje!) Mislim, da se preda školskom odboru na ocienjenje? (Slobodno! Posmjeh).

Predstavka gg. činovnikah sudbenog žup. stola virovitičkog, poduprta po g. zast. Simiću, za povišenje plaćah. Mislim, da se preda preuz. g. banu, da ju prosudi, kad bude proračun pravio? (Peticionalnom odboru!) —

Molba zidarskog, tesarskog i kljesarskog sbora u Zagrebu, kojom mole kao i ostali im kollege za promjenu obrtničkog zakona, poduprta po g. zast. Jandriću. Na petic. odbor? (Prima se).

G. ranarnik Vajzer, kotarski liečnik u Gorici, predlaže vis. saboru stroj, koji je on iznašao, da pokopani zamrli mogu dati znak, da su opet u život došli. (Oho! — Oho! Nek se čita!)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita.

Vel. žup. Mirko Bogović: Vis. sabore! Meni se čini, kad neimamo posebnog strukovnjačkog odbora, koji bi mogao tu stvar u pretres uzeti, iz sredine sabora, da bi shodno bilo svrsi, kad bi se od strane vis. sabora pozvao g. zemaljski liečnik Dr. Šloser, da on uz ostale strukovnjake tu stvar razsudi i svoje mnienje saboru podnese.

Predsjednik: Možebit bi shodno bilo, da se ova stvar ustupi preuz. g. banu, da ju dade izpitati i saboru učini predlog? (Prima se).

Vis. sabore! Prekinuta debata o zapisniku petic. odbora ima se sada nastaviti i zajedno molim g. izvjestitelja, da se potrudi na izvjestiteljsko mjesto.

Izvj. Ladislav Taller: čita izvjesća 6. točku. (Molba trgovišta Rume za premjesćenje sudb. stola i gruntovnice za doljnji Sriem iz Vukovara u Rumu).

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ne samo občina Ruma nego i ciela okolina zahtieva to, jer imade 14 miljah puta do Vukovara, drumovi su nikakvi, treba potrošit tri dana amo i tamo, a to su veliki stroški i danguba. I stvar kod suda trpi takvim zatezanjem, ako treba n. p. da svjedoci idu u Vukovar ili da sudbeni činovnici idu na komisije; i tu se troše velike dnevnice. Dakle kad se to sve uzme u obzir, tolikim će se troškom uzdržavat sud u Rumi. Zato preporučujem vis. kući predlog odborov.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja mislim, da ovaj posao nespada na sabor, nego je to posao vladin. Neka se dakle ustupi jednostavno vladi bez svake daljnje preporuke.

Izv. Ladislav Thaller: To isto i peticionalni odbor predlaže, da se ovaj predmet ustupi vladi, da ona prigodom predloga ob uredjenju domaćih municipijah i sudovah to u pravedan obzir uzme.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Vis. je kuća izvolila primit predlog obbora peticionalnog, da se ova molba ustupi vladi dotično preuz. g. banu, da ju prigodom organisacije municipijah i sudovah u obzir uzme.

Izvj. Ladislav Thaller: čita izvješća 7. točku (Molba Ant. Knolla vlastnika kupelji Lipik za garanciju kamatah i podieljenje privilegija samodržca). Ja ponavljam samo, vis. sabore, zaključak peticionalnog odbora i molim, da se predlog odborov uvaži.

(Glasovi: Prima se.)

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja mislim da je ova stvar od vrlo velike važnosti, te nebi bilo shodno, da se jednostavno odbije. Ja držim, da imade sredstvah, da se ta za svrhe čovječanstva i države od osobite važnosti kupelj može podpomoći. Ja bi predložio, da se ta stvar zemaljskoj vladi dade, da ona u tom shodna učini; jer to nije ništa izvanredna, da se posebna privilegija za stanovito vrieme izdavaju, da se kupelji ili kojamudrago poduzeća u stanovitom obsegu obezbjede. Ja mislim, da bi naša vlada našla način, kojim bi mogla kako tako zadovoljiti petitu; zato ja predlažem, da se vladi ustupi.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja sam u oprieci sa veleštovanim g. mojim kolegom, i kažem, da je dosadašnja vlada u toj stvari već djelovala, te je ovaj predmet bio već pretresivan u plenumu županije, i ona je odbor odredila, koji je konkurenciju saslušao. Konkurencija onog mjesta se tomu protivi, to je jedno; drugo, da ovakog slučaja kod nas u monarhiji austrijskoj neima; treće neznamo, imade li fondah, gdje bi se mogli procenti kavirati i dati, što se traži; a četvrto mislim, da je konkurencija potrebna, jer ako su kupelji, kaošto i jesu, valjane, i da im para neima u čitavoj Europi, osim jedine Granade, a drugdje im neima para možebiti na svietu, ako se još koje vrelo pronadje, tim

Digitized by Google

bolje, ako čovječanstvo više mjestah dobija, gdje se može kupati.

Zato ja kao predsjednik odbora molim i preporučam, da se ostane kod predloga peticionalnog odbora.

(Glasovi: Primamo)

Predsjednik: Predlog odbora glasi, da se imade molitelj, tražeći garanciju kamatah na pol milijuna, i moleći, da se u obsegu 1 milje zabrani svako kopanje drugih toplicah, s tom svojom molbom odbiti. Je li prima vis. kuća ovaj predlog?

(Glasovi: Primamo; neka se glasuje.)

Neka se izvole gospoda dignuti, koja su za predlog.

(Ustane većina.)

Predlog odbora je primljen.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita 8-mu točku izvješća. (Molba trgovišta Siska za spojenje obajuh Sisakah i podignuće na slob. i kr. grad.)

Vis. sabore! Predmet je ovaj dvovrstan; jedan dio predmeta je taj, da občina trgovišta Siska, strana gradjanska moli, da bi se podignuo Sisak na slob. i kr. varoš; zajedno pako moli i to, da bi se Sisak militarni spojio sa Siskom gradjanskim, te da bi to spojenje moguće postalo, da bi vis. sabor na Nj. Velič. smjernu reprezentaciju upravio za dozvolu tog spojenja, a kad bi se spojili, da se onda obadva Siska kao jedno tielo imenuju slob. i kr. gradom.

Odbor peticionalni je usvojio ovu molbu i predlaže vis. saboru, da bi vis. sabor već iz važnosti, koju Sisak kao starodavna i njekada nejveća varoš u Hrvatskoj ima, i s obzira na veliki promet i trgovinu, koju Sisak tjera, ovu molbu poniznom predstavkom na Nj. Veličanstvo podkriepio. (Glasovi: prima se.)

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja mislim, da bi mi s ovim predmetom isto tako postupali, kaošto s onim glede rušenja tvrdje Osieka, ne putem predstavke na Njeg. Veličanstvo, nego da se uputi preporukom na ugarski sabor, budući da je to stranom zajednička, stranom delegatorna stvar; s toga dakle neka ide onim putem, kojim će ići predmet glede rušenja tvrdje Osieka; mi smo ovdje taj put probali, doduše još neznamo, dali je sasvim korektan; vidit ćemo, kakav će biti uspjeh. Kad smo dakle već ovdje tako postupali, s toga predlažem, da bi se i ovdje tako postupalo, kaošto s predmetom glede rušenja tvrdje Osieka.

Predsjednik: Što se tiče merituma stvari, vidim, da je sav sabor toga mnienja, da se ima molba uvažiti kao temeljita, naime spojenje obajuh Sisakah i podignuće na čast sl. i kr. varoši; samo glede forme ima protupredlog. Predlog peticionalnog odbora glasi, da se putem predstavke Nj. Veličanstvo za to zamoli, a protupredlog glasi, da se putem predsjedničtva odstupi na ugarski sabor s preporukom.

Dakle molim, prima-li vis. kuća predlog odborov, da se ima predstavka na Nj. Veličanstvo upraviti?

(Glasovi: Ne!)

Prima-li vis. kuća predlog g. Živkovića, da se putem predsjedničtva ustupi na ugarski sabor s preporukom?

(Glasovi: Primamo.)

Proglašujem dakle zaključkom, da se imade ova stvar putem predsjedničtva ustupiti ugarskom saboru s preporukom.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita 9-u točku izvješća, (da sabor izposluje ustrojenje željezničke postaje u Buševcih.)

(Prima se.)

Predsjednik: Vis. je sabor primio predlog odbora, da se vlada pozove, da izposluje željezničku postaju u Buševcih.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita 10-u točku izvješća. (Molba glavara trapistah za dozvolu naseljenja ovog reda u Hrvatskoj.)

Andrija Jandrić: Vis. sabore! Na koliko sam shvatio predlog i mnienje peticionalnog odbora, on se baš hvaća najviše sadašnjega duha vremena, i kaže, da baš duh vremena protuslovljuje tomu, da bi se naselili trapiste u našoj zemlji. I ja se toga načela prihvaćam, i kažem, da si je baš duh vremena današnjega najprije stavio na zastavu: slobodu rada, i ova je sloboda rada po čitavoj Europi i po čitavom svietu priznana. Usljed ovoga prava radnje naselili su se baš ovi trapiste ne samo u Europi, imenito u južnoj Francezkoj, u Elsasu, u Pruskoj, nego i u Americi.

Poznato nam je, — ja doduše nisam tamo bio, nego sam čuo od ljudih, koji su tamo bili — da je oko Biarica u južnoj Francezkoj, kad je ondje odmaknulo more, ostao sam piesak, — Flugsand — na kojega uzapćenje ili ustanovljenje su burbonski kraljevi toliko milijunah potrošili, pak ga ipak uzaptiti nisu mogli; nego sada vladajući cesar Napoleon pozvao je baš trapiste, koji su se tamo naselili, uzaptili piesak taj, i od onih neplodnih zemaljah, kako čujem, sada perivoj naredili. Kad su dakle oni ondje bili kadri razviti kulturu, a ne nju ugnjetavati i usmrtiti, kad dakle oni neživu za to, da žele samo umrieti — kako sam čitao u jednoj knjigi, njekoj enciklopediji od g. 1744, koju je neznam koji od gg. članovah od ruke do ruke davao, — i da svaku večer mora svaki spavati u svojoj trugi, i što ja znam što; dakle kad su ovi ljudi kadri bili tako razviti sile u poljodjelstvenom pogledu, kad oni i dandanas, i to je poznato, u Belgiji i Francezkoj kod izložbah gospodarstvenih ne samo produkti gospodarstvenimi nego i sa manufakturami kod izložbah svietskih uviek konkuriraju i nagrade dobivaju i priznanja, onda ja scienim, da nisu baš tako mrtvo tielo u družtvu čovječanskom.

Ja mislim i scienim, da si je duh vremena još jednu devizu na svoju zastavu napisao, a to je: sloboda selitbe — Freizügigkeit. — To načelo je razprostrto po čitavom razboritom svietu, i dandanas je slobodno ići svakomu poštenomu čovjeku za svoj novac naseliti se, i ondje raditi i razviti sve sile svoje po mogućnosti.

Gospodo moja! Ako je slobodno pojedinu individuumu

Digitized by Google

seliti se, ako je n. pr. meni kao Hrvatu slobodno otići u Francezku, ako imadem novacah, — i da nisam privezan ovdje, da nisam svećenik —, ako je svakomu slobodno preći, kamo mu drago, zašto to nebi bilo i trapisti slobodno, koji je sada stanovnik Francezke ili Pruske, te se želi naseliti u našoj zemlji, i želi kupiti loše hrdjave zemlje, koju da u kulturnu zemlju preobrati? Zašto bi mu se moglo, ili smjelo to priečiti? Stavimo slučaj, da bi n. pr. došao iz Belgije ili Pruske konsorcium, i najavio se saboru, da želi nakupiti se ovdje, da želi naselbinu, imanje kupiti, jeli bi mu mi mogli to zapriečiti? A što su trapiste drugo nego njekakav konsorcium, — Bruderschaft, — ili kako bi kazao. Ako se njih 5—6-orica naseli u zemlju, ili makar ih 20-ica bila, oni neće nikomu ništa povrieditи, oni nemogn biti pogibeljni državi ili stanovničtvu, koje okolo njih biva; ja neznam, kako bi mogli pogibeljni biti, budući da na bunu ili nered nemogu sviet nagibati, jerbo nesmiju polag stroge regule zvanja svoga niti govoriti, nego moraju mučati. Oni će dapače po mom mnienju baš biti od velike koristi za puk naš tim, što će ga potaknuti na marljivost, jer oni neumorno rade, a zadovoljavaju se lošim jelom; ja neznam, kakav je to grieh, ako čovjek polag svog osvjedočenja neće preveć jesti i piti? Oni će dakle narod naš potaknuti na marljivost, koja je potrebna narodu našemu, njemu treba baš primjerah, jer verba docent, exempla trahunt. Moram primjetiti ovdje, da nerazumijem drugog uzroka, s kojeg su gospoda predlog ovako staviti izvolila, da njih odrično odbijaju, izvan ako su se htjela osvetiti možebiti predjem našim, koji su tako hrabro branili sva municipalna prava naša, da nisu dopustili protestantom, da u našu zemlju dodju, dakle da se mi sada njim osvetimo, i priečimo katolike, da dodju u našu zemlju.

Još moram upozoriti vis. sabor na jedno načelo, koje je današnjim duhom vremena jako zaokrenulo, i koje je, ako ću se dobro izraziti, poput vjetra u Arabiji, samuma, ne samo mnoge umove osmudilo, nego i mnoga srca pomamilo, a to je struja komunizma, koja se je već i u našoj domovini ponješto udomaćila. Ja se u tom pogledu pozivljem na istog g. izvjestitelja, koji je meni izvolio njekad pripovjedati, kakovi prizori bivaju prigodom segregacijah šumah i pašnikah, kako se pogovara medju svietom, da to sve nije pravo, da tu gospoda neimaju ništa, da je to sve njihovo, dapače se i kaže, s gospodom proč! Ovo je jako pogibeljna teorija, ovo čini mi se zbilja pometnja pojmovah o pravu ili o mojem i tvojem, a ovi su se pojmovi već podosta udomaćili i u našem puku. Ja znam, da 5 ili 10 pa i 100 trapistah ovu struju neće uzdržati; ali i to znam, da je to prva zadaća škole, i da tu škola ima vršiti dužnost svoju najprije, i djelovati na to, da se ovi pojmovi, koji su se pomiešali, izkoriene i na pravednije i poštenije navedu; ali opet kažem, najbolja i najveća obuka ili nauka neučini toliko, koliko dobar primjer, i opet velim: verba docent, exempla trahunt. Kad bude naš dobroćudni narod, ako se nasele u njegovoj okolici trapiste, vidio, da ovaj tratar tako neumorno radi, a niti neuživa svega ploda, koji svojimi žulji i znojem producira, i neuživa za to, jer sebe zatajiva, nego i od onog, što prištedi, siromakom dieli, ja mislim, da će od naših poštenih i dobroćudnih Hrvatah ipak svaki u se ući, — ako nije možebiti bio već na prelekciji onog Šubarića u Beču, — i misliti, bogme nije pravo, da toliko težim za tudjim, ja mogu biti sretan s onim, što mi je bog dao i ruka pribavila.

To su moji nazori glede tih trapistah, i zato sam ja toga mnienja, da se ovi ljudi nebi tako na prosto odbili, nego da im se dozvoli, da se mogu naseliti ovdje, jer neprieče nikomu.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja imam sa juridičkog gledišta jednu opazku. Meni se čini, da ova stvar nespada u sabor. Ako zakon tako glasi, koji u zemlji veže, da je slobodno naselit se svakomu, onda neima sabor prava to ikomu uzkratiti; ako neglasi zakon, treba taj zakon donieti, a svakako mi se čini, da je taj zakon onakove naravi, da spada na zajedničko zakonodavstvo. Politička je oblast dakle u takovom slučaju pozvana, da iz političkih obzirah izvidi, da li može dopustit. Medjutim ja se neupuštam u meritum polag mojeg položaja, koji ćete lahko uviditi; nego budući vidim da je predlog manjkav, jer kaže: iz ovih i ovih razlogah odbija se molba, izreći mi je smatrajući zakonodavno tielo, da ovo nije dužno naprama strankam nikad ništa obrazloživati, nego samo prama kruni, kao što i kruna napram njemu, uzevši ja to tielo kao posljednu instanciju, jer nad ovom veće neima. Mislim dakle, da se drugčije nemože postupati korektno, nego da sabor kaže jednostavno, da nenalazi toj molbi zadovoljiti i da se ista moliteljem natrag vrati; a nikako nespadaju amo one čitave litanije razlogah u izvješću odborovu. To opazujem za slučaj, ako vis. sabor prihvati predlog odborski, jer drugčije moglo bi se mislit, da se svi ti razlozi imaju molbi indorsirati. Preporučujem dakle svoju opazku, na koliko vis. sabor misli, da u tom predmetu ima što uraditi.

Aurel Kušević: Štovani sabore! Ja nisam toga mnienja, da se ta molbenica reda trapistah predade vladi, i mislim, da nespada na sabor; taj red u cieloj Austriji domicila neima, a i s kojeg god gledišta ja tu stvar smatram, podupirati ga nemogu. Katolička crkva je u Austriji a napose u Ugarskoj dosta dotirana. Ako uzmemo diele naše zemlje, koje crkva kotolička i drugog izpovjedanja posjeduje, onda trapisti mnogo kupovati neće. (Smieh). Najbolja zemljišta nalaze se u rukuh mrtvih. Sličnu naselbu, kao što bi bili trapisti, imamo sreću u ovom gradu štovati na cesti savskoj. Ovi trapisti svoje marljivosti plod uživaju i veliku stran toga ploda šalju izvan domovine, a trapističnim humanitarnim načinom hrane svoje radnike; oni čitavu zimu skrbe, da radnici njihovi: prvo, nepoginu, drugo da si želudce nepokvare (Smieh.), da spavaju u zimi mnogo a u ljetu rade puno u znoju svoga lica. Mi imamo i veliko poduzeće, naše željeznice, koje su takodjer humanitarne

Digitized by Google

i poduzeće lonjskog polja, gdje se takodjer skrbi i bude skrbilo, da si radnici želudce nepokvare, da se hranom nesprokše. Čujem, da i u bolnici našoj rekonvalescenti takovu koštu dobivaju, da si želudce nepokvare. (Smieh). Ja s robom, koji umne sile zatajiva, koji ćut prama domovini, prama bližnjemu, da i prama rodu svojem zatajivati mora, sa redom, koji je proti vjeri kršćanskoj, jer proti ljubavi bližnjega zatajiva bližnjemu plod njegova rada, sa takovimi ljudi ja se neslažem i nebi rad, da u mojoj domovini pod timi uvjeti moji zemljaci zamuknu, da oni bez krivnje one muke trpe, koje u sadašnjem vieku ni krivci netrpe. Po tih mukah nebih želio da bude moja domovina paradizom. (Smieh).

Ja sam imao čast sa priorom toga reda spominjati se, — on je bio propovjednik u manastiru milosrdnih sestarah; neznam, iž kojega uzroka Tirolci ovdje toliko skrbe za spasenje naših dušah, i da nam zemlja ljepše izgleda. (Smieh). Mi imademo vriednih svećenikah dost i ja ih štujem. Taj prior mi je kazao, da je ovdje za njegov glas neplodno zemljište u občinstvu, da gluhim ušima pripovieda, stoga da smiera stupiti na praktični rad kulture zemlje; on kaže, da su ustavno uredjeni i da se sve kod njih odlučuje većinom glasovah. On je član manastira pruskog, kako čujem; smatram dakle da pruska država ima dužnost, da ga uzdrži i ima priliku za to; a ja ga držim za umnog bolestnika, jer radi proti razumu, proti izvrstnim silam umnim; on gleda, da mu se bližnji muči u znoju dan na dan i neće da kad mora počinuti da počine, nego da kopa svoj grob. Gospodo! je-li to zdravom razumu spodobno? (Smieh. Živio!) — Ja te ljude smatram za bolestnike i želim, da se prosto stave u špital u dolnjem gradu, u susjedstvo milosrdnih sestara, da se ondje pomoćju budimske vode izliječe; onda bi mislim odstupili od ove svoje melanholije. Nu, jer neželim, da se bolestnici iz Pruske nasele u naš špital, zaoto sam, da se ova molbenica na prosto odbije. (Živio!)

Mavro Broz: Vis. sabore! Meni se čini, da slavni peticionalni odbor nije u pravom smislu shvatio svrhu, značaj i ustrojenje ovoga reda, koji se hoće ovdje nastaniti, ili je možebiti svoje znanje o njih crpio iz mutnih i neprijateljskih vrielah.

Taj red u kraljevini Ugarskoj nije nov, jer su to Cistercite, koji su se k izvornomu svojemu zaptu vratili, od kojega su njihovi sudruzi u novije doba odstupili. Kada se radi o tom, dali bi im se dozvolilo naseljenje kod nas, ili ne, to ja mislim, da nebi ništa drugo u obzir uzeti imali, nego samo ovo dvoje; jesu-li našoj domovini pogibeljni, ili su pako koristni. Kako oni živu, dali jedu ovo ili ono, dali govore ili šute, to nije predmet našeg razglabanja, to spada na njihove reformatore, neka oni reformiraju red, kako ih je volja. Kako rekoh na nijednoga nas nespada njihov red, mi samo imamo to jedino odlučiti, dali bi se oni ovdje nastaniti imali, ili ne. U ostalom mislim, da bi u tom pogledu na ovo dvoje obzir uzeli, jedali su nam pogibeljni, ili koristni. Njihov red je bezazlen, koji nemora nikomu pogibeljan biti. Pogibeljni nemogu biti našoj narodnosti stoga, jer kod njih, kad u red stupe, prestaje svaka narodnost, pošto se oni jezika odreknu, koji je glavni biljeg narodnosti. Nemogu biti nadalje pogibeljni niti slobodi, niti ustavnosti, jer u javni život neutiču, oni neimaju školah, te nemogu narod niti na reakciju, niti na išta drugo privesti. Oni niti nepropoviedaju, izim svojim sučlanovom u manastiru; te se nebave politikom nikakovom. S nijednoga dakle razloga nemogu biti pogibeljni.

Drugo je pitanje, jeda li su koristni? Ja velim, da ne samo, da su koristni, nego su dapače i potrebni, i kad se nebi amo prosili, a mi bi znali, da eksistiraju, postarati bi se morali, da ih dobijemo. (Smieh). Gg. moja! meni je moje mnienje sveto, a dali se dopada komu, to je drugo pitanje. Oni su nam, kako rekoh, na svaki način koristni, jer temelj, na kojem stoje, osniva se na onom principu „ora et labora.“ Oni, na tom svojem glavnom principu stojeći, služe kao ljudi bogu i čovječanstvu. Njihova je glavna zadaća poljodielstvo i gospodarstvo. Za svoj rad izbiru oni većinom odstranjene i puste krajeve, koje oni, kao što se kaže, u Belgiji i Francuzkoj, u najljepše perivoje pretvaraju. Mi znamo, da je naš narod u poljodjelstvu i gospodarstvu zaostao, i da ga je težko nagnati na nove pokuse, jer se drži najviše onoga načela: „Tako su naši stvari djelali“; a to je baš najveća zaprieka u gospodarstvu našega naroda, jer si u glavu zabije, da ovo ili ono nemože nikako biti, te stoga neće niti najmanji pokus učiniti, bili se moglo ovo ili ono izvesti ili ne? Ali, kada naš narod vidi korporaciju takovu, koja se je naselila, uzmimo slučaj u onaj kraj, o kojem drži narod naš da ga nije moguće pretvoriti u plodovitu zemlju, onda će istom progledati, kada vidi neplodnu zemlju u plodnu pretvorenu, a pokazati će i sam, da on takodjer nješto sličnoga izvede.

Nadalje nije ovaj red nikomu na teret, jer nije red prosjački, i neprosi od nikoga ništa, niti netraži nikakve podpore od države. On se zadovoljava i živi od onoga, što na silu, tako rekuć, otme neplodnoj grudi zemlje svojim težkim znojem, svojimi žuljevi i trudom svojim.

Mi znamo, da su dvije glavne mahne našega seljaka; jedna je pomanjkanje umjerenosti. Da kažem, puk naš, dok što ima, misli, da mora potrošiti sve na jedanput, neobziruć se na zadnje kotače; a kako se sa marljivošću puka ima, to je svim dobro poznato, i netreba mi napominjati. Upravo to su temeljne krieposti toga reda, koji će upravo u pogledu marljivosti i umjerenosti prednjačiti puku našemu. To su razlozi i gospodarstveni, i koristni po našu domovinu i narod; jer će on prvo, radom svojim povećati i umnožiti porezljivost, a s time je naravski skopčana korist države; drugo, umjerenošću svojom, svojim jednostavnim i prostim životom povratit će puk naš na umjerenost i marljivost, a od toga takodjer korist državi, prednjačeć svojom marljivošću i umjerenošću najboljim primjerom našem puku. Dao Bog,

Digitized by Google

da ih naš puk nasljeduje, te bude u tom poglodu takov, kao što su trapiste!

(Glasovi: Oho — hvala Bogu, da nije.)

Vel. župa adm. **Pet. Horvat**: Štovana kućo! Ja sam jučer, kada se je ovaj zapisnik stao čitati, slutio, da će biti predmetah takovih, koji sbilja nisu tako zreli, da bi se mogli odmah riešiti, stoga sam molio, da se zapisnik tiskati dade. Pošto pako to nije primljeno bilo, vidim sada opet, da niti ovaj predmet nije tako zrio, da bi se mogao odmah u pretres uzeti. Već je g. Živković napomenuo, da se upravo nezna, da li taj predmet spada u djelokrug sabora, i primetnuo je i to, da polag načela slobodne selitbe bilo bi dozvoljeno i tomu redu, da se naseli u našoj domovini.

S druge strane bi se moglo primetnuti i to, da budući ovaj red nedolazi u kategoriju privatnoga družtva i osobah, nego je vjerozakonski red, tajiti se nemože to, da ima zakorodavno tielo pravo dozvoliti im, da se nasele u našu domovinu, ili ne. Iz tih razlogah dakle, buduć ja bar nisam na čistu, dali to zbilja spada u djelokrug exekutive, ili sabora, predlog stavljam, da bi se ta molbenica odstupila preuzv. g. banu, koji će kroz vladu dati izpitati cielu stvar točnije, nego je nam ovdje moguće učiniti, jer nismo imali časa o toj stvari misliti, niti se ubaviestiti o statutih i svrhi toga reda; te onda ako bude preuzv. g. ban pronašao, da spada u djelokrug exekutive, stvar će shodno riešiti; ako li ne, prosto mu ostaje, predlog staviti na vis. ovaj sabor.

Grof **Miroslav Kulmer**: Vis. sabore! Ovdje su svakojaki razlozi navedeni za ovaj red, koji hoće, da se u našoj domovini naseli; a svi ovi razlozi nisu odlučni, da bi se mogli naseliti. Kaže se, da oni negovore, da neimadu slugah, da goje blago i svakojaku marvu, da sami rade, da najgore zemlje obdjelavaju, da nejedu niti putra, već da od samog zelenja živu. Meni je bar tako prior rekao, i zamolio me je, da im molbenicu u saboru podupirem. Ja sam mu odmah u oči kazao, da nisam za nijedan kloštar, pa niti za njegov, niti za ikoji drugi. (Živio!) Nu ja sam ga pitao, neka mi kaže, gdje mi imamo u domovini našoj zemljišća neplodnoga u tolikoj velikoći. Ono novacah, što oni hoće potrošiti, neka se meni dade, a ja ću sjegurno naći ljude, koji će neplodnu zemlju učiniti plodnom, kao i oni, da će se puk čuditi. Mi imamo svoje patre, koji su za korist puku: oni bar pomažu glavne maše služiti i bolestne pohadjati, i već tih malo imamo, jer neće mladići da idu u kloštar, jer mogu bolju službu naći, nego da se zapiru.

A da oni negovore, to je protivno čovječanstvu, zašto im je Bog jezik dao, nego da govore; a oči im dao, da gledaju; a ne, da negovore, i da nevide. G. moja! Ja se nemogu s time nikako složiti, promišljavao kako mu drago, i pročitao sam tu njihovu knjigu sa svijuh stranah. Neka oni idu u Prusku, pak se neka nasele u onih močvarah kako hoće, za moju domovinu nebi ih želio. Neka nam dadu novacah, mi ćemo naći naše ljude, pak ćemo raditi. Iz svega toga nisam ja za to, da se ta stvar odstupi preuzv. g. banu, nego neka se sada za to glasuje.

(Glasovi: Glasovati).

Predsjednik: Gosp. zastupnik Brlić ima rieč.

Dr. **Ignjatija Brlić**: Vis. sabore! Moram kazati, kada se je počeo predmet taj pretresivati, da nisam bio ni najmanje upućen o tome iz prostoga razloga toga, što niti molbenica, niti prilozi per extensum čitani nisu bili. Što važnost predmeta takovoga zahtieva, to samo konstatiram, da je pogrješka formalna učinjena.

(Glasovi: Čitano je: al vas nije bilo).

Da izvinem dakle svoje neznanje, imao sam sada priliku slušati razloge pro i contra, nu moram kazati, da niti oni razlozi koji su bili pro navedeni, a još manje oni koji su contra bili navedeni, nisu moje uvjerenje predobili. Mahne, koje se tomu redu pripisuju, da malo govore, želio bi ja mnogim ljudem, koji i nisu toga reda.

(Smieh.)

Ja za cielo vis. kućo! nedržim za tako smiešnu tu stvar, nego za osbiljnu, kada se pretresuje u ovakvomu tielu, kaošto je vis. sabor. Po tom daljnjem razlogu navedenom po g. vel. županu varaždinskom najme, da nije kompetencija opredieljena, kuda spada ta molba, moram kazati, da nismo izvjestni, da li smo kompetentni, ili ne.

Ja mislim, i prihvaćam predlog g. vel. žup. varaždinskog, da bi se svi ovi spisi predali preuzv. gosp. banu, da bi on dao stvar pripraviti za pretres vis. saboru onako, kaošto po obstojećih sada zakonih spada; te da nam je ili povrati, ili u svojem sobstvenom djelokrugu rieši.

(Glasovi: Glasovati).

Biskup **Vjenceslav Soić**: Vis. sabore! Dočim je glede ove stvari dosti pro i contra od gg. predgovornikah navedeno bilo, to ja sa svojega gledišća smatram stvar tako, da mi je žao, što se je prigodom te debate mnogo koješta kazalo o bogoštovju drugih religioznih korporacijah, što duhu našega naroda ni najmanje neprija.

Razlozi, koji navadja peticionalni odbor, da se molbenica cistercitah ili trapistah odbije, neobstoje ni najmanje. Prvo kaže peticionalni odbor, da je taj red protu naravan. Ja nevidim te protunaravi u nijednoj stvari. Kaže se nadalje, da negovore; upravo ću time odgovorit g. grofu; (prama grf. Kulmeru), da Vas presv. g. grofe pitam, nije li trapista s Vami divanio?

Grof. **Kulmer**: O da kako.

(Smieh).

Dakle — oni govore! Pak nije li bolje, gg.: nedivaniti, a raditi dobro, nego li mnogo koje šta divaniti, a ništa neraditi? (Živio! Smieh).

Da su oni mrtvo tielo, pitam Vas ja gg. koliko tih imade mrtvih tjelesah u našoj domovini?

Gg. moja! dužan se nalazim upravo sve ono odbiti, što se protivna ovomu redu kaže. Ako bi možebiti gg. na

Digitized by Google

tu ideju došla, da im se dopusti naseliti, ne kao korporaciji, već kao privatnim osobam; gg. to biste mogli učiniti.

Ako se svakomu Francuzu, koji ovamo dodje, dopusti, da si može zemljišće kupiti, nevidim razloga, zašto nebi to trapistom slobodno bilo.

Ako su oni red, ništa zato. Uzmite samo duh toga reda ili karakter njegov, viditi ćete, čime se bavi; ničim drugim nego poljodjelstvom u težkomu svojemu znoju, a to ništa zla nije.

Ako im se to na zlo pripisuje, da neće jesti, to ja nevidim razloga; jer jesti, to je moja sloboda, a tko će me prisiliti, da kad dodjem za stol, da jedem, ili da nejedem. Svi ti razlozi gg. moja, na koje se odbor naslanja, da negovore, da nejedu itd. jesu nemjerodavni. Vi sudite po effektu, ili uspiehu njihovog djela. Njihovo poljodjelstvo najbolje je u Francuzkoj, Belgiji i drugih mjestih, gdje se upravo želi, da se trapisti nasele. Ništa protivna nevidim za to što je red; to je sasvim drugo pitanje, hoćemo li redove ukinuti, ili ih pustiti. (Ukinuti). Nemojmo se dakle gg. upuštati u takove stvari, koje ovamo nespadaju, a žao mi je, kaošto sam rekao, da se upuštamo u stvari, koje nespadaju ovamo.

Ja sam dakle gg. proti predlogu peticionalnoga odbora. Što se pako tiče onoga predloga, da se preuzv. g. banu odstupi ova stvar, da vidi, jeda li je kempetentan ovaj vis. sabor o tom što raditi, znamo, da je ova molba kod političke oblasti bila, a ova ju je odstupila bivšoj dvorskoj kancelariji, koja je tu stvar ovamo odputila. Ista dakle dvorska kancelarija priznala je kompetentnost sabora ovoga, i želi, da se ta stvar ovdje rieši.

(Glasovi: Glasovati.)

Predsjednik: Jeli želi još tko progovoriti vis. kućo?

Izvj. **Ladislav Thaller**: Vis. sabore! Ja si za dužnost smatram ponajprije g. Živkoviću odgovoriti, i onda još njeke stvari, koje je peticionalni odbor naveo, napomenuti.

G. Živković kaže, da je peticionalni odbor stavio predlog, da se ovo zabaci. Ja to niečem, peticionalni je odbor po dužnosti svojoj naveo razloge za svoje mnienje; kaže saboru i preporuća, da se ova molba trapistah neuvaži, a ne, da se odbaci, to je molim razlika. Ja mislim, da je peticionalni odbor obrazložio stvar, i dužnost ju je imao obrazložiti iz toga razloga, jer je dužan peticionalni odbor svaki predmet obrazložiti, koji se vis. saboru za odobrenje predloži. —

Što se tiče same stvari, moram još jedanput opetovati, da peticionalni odbor nije našao to s čovječanskim umom složivo, da čovjek, koji cieli dan radi, da taj čovjek ništa drugo nejede, nego suh kruh i korenje. Isto se tako s umom razboritim neslaže, da čovjek za cieloga života svoga muči, i kad nuz drugoga prodje da reče samo „memento mori.“

Poznato je baš od samih trapistah i to, da si svaki, kad svrši svoj posao, sam svoj grob kopati mora; da oni sa družtvom ljudskim obćiti nemaju, da i svoje roditelje zabaciti, i da se od cieloga svieta podieliti moraju. I kada to sve domovinu nebi smetalo, iz razloga, koji je gosp. predgovornik napomenuo, da tko može kome zabraniti, da ne čini, što ga je volja: to ja mislim, da je našega naroda briga i skrb takove ljude zabavljati, koji bi bili za našu domovinu, a ne niemce; imamo i takvih ljudih dosta.

Drugo je pako vis. sabore pitanje, kako je njeki od gg. predgovornikah napomenuo, jeli oni našemu narodu koriste? S otim, što dobro i marljivo rade, koriste sebi, stiču novce, pak ih u Njemačku nose, (Živio!) Pak, kako može čovjek drugoga učiti, koji s drugim nikada govoriti nesmije?! Narod može viditi, kako oni dobro oru, ali je to stegnuto na jako mal prodjel, pak tko će viditi, što trapiste rade na jako malenom predjelu; niti u tom obziru nisu koristni. Zato predlažem i preporučam vis. saboru, da bi predlog odbora primio.

Predsjednik: Vis. sabore! Odbor peticionalni predlaže, da se molbenica trapistah neuvaži, g. zastup. Jandrić preporuča, da vis. sabor njihovu molbenicu uvaži i povoljno rieši, t. j. da im se došašće u zemlju dozvoli; g. zastup. Živković predlaže, da se simpliciter ova molba odbije; a g. vel. žup. admin. Horvat predlaže, da se ova molba odstupi preuzv. g. banu na uredovanje, dotično na sačinjenje predloga saboru.

Imadem čast najprije staviti pitanje u smislu predloga peticionalnoga odbora. Prihvaća li vis. kuća predlog peticionalnoga odbora, da se molba družtva trapistah neuvaži?

Molim onu gg., koji su za predlog peticionalnog odbora, da ustanu.

(Većina se digne.)

Proglasujem dakle zaključkom, da je molba trapistah zabačena.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita 11-u točku izvješća. (Molba obrtnikah varaždinskih za promjenu obrtničkog zakona.)

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja bi sjegurno bio za taj predlog peticionalnoga odbora, kada bi taj predmet u djelokrug sabora spadao, nego taj predmet spada na zajednički ugarski sabor, Ja sam dakle tog pokornog mnienja, da se ta molba onim istim putem, kao što i dosada, prieko našega predsjedničtva dostavi saboru ugarskomu, te da tamo svoju sudbinu čeka.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja se nebi mogao s tim predlogom složiti, jer bi to značilo, da vis. ovaj sabor svaku molbenicu upućuje na kompetenciju sabora ugarskoga. To slobodno stoji svakomu, da se sam obrati na ug. sabor. Ja mislim stoga, da bi sasvime korektno bilo, da se ova molbenica ovdje neuvaži, nego da se natrag dade. —

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Nisam bio nikada toga mnienja, kao što ni prvi put, tako i sada, da sabor, kad što predsjedničtom ugarskog sabora dostavi, ipso fakto izriče, da to na njegovu kompetenciju nespada. Stoga mislim, da ćemo sasvime dosljedno raditi, ako mi ovu molbenicu ovamo nespadajuću pošaljemo tamo, gdje se imade riešiti.

Digitized by Google

Ivan Živković: Vis. sabore! Predlog g. Hervoića je sasvime na zakonu osnovan. Mi smo ovdje, da zakone stvaramo, a ne da stvaramo strankam na njihov zahtiev iznimke postojećega zakona, koji stoji dotle, dok se nepreinači. Ovdje se neradi o tumačenju zakona. Ako je molba osnovana u zakonu, onda spada na administrativnu oblast, ako nije, onda moramo odbor izabrati, koji će novi zakonski članak sastaviti, koji će preinačiti postojeći obrtni zakon. Dakle, svakako na ovu molbenicu, koju je stranka neznajući djelokrug sabora odputila na nas, nemožemo kazati dali je uvažujemo ili ne, nego ju moramo odputiti tamo kamo spada, ili ju stranki povratiti; a nikako nemožemo reći, da ju sbog toga neuvažujemo, što nismo kompetentni.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Nikako se nemogu s predlogom g. Hervoića sporazumjeti iz tog razloga, jer sam u peticionalnom odboru bio proti tomu, da mi, što današnjem vremenu nije shodno, gdje je u čitavom svietu sloboda obrta, opet stegnemo, i da bi mi takav način sa svoje strane kanonizirali i potvrdili.

Ja smatram, da ovaj vis. sabor predmete, koji su zajedničkoga duha, putem predsjedničtva šalje na ugarski sabor, ako je s njimi sporazuman. Ako je dakle vis. sabor u ovom predmetu sporazuman s petitom, onda neka se šalje na ugarski sabor; ako nije vis. sabor sporazuman, onda buduć da je vis. sabor ovdje umoljen, treba da odgovori, da stvar uvažiti nemože. Sada, ako nije ova kompetencija stvar povoljno riešila, stranka se može molbenicom sama obratiti na druguk ompetenciju, možda će tamo sretnija biti; ali na svaku molbenicu mora sabor nješto kazati; zato je peticionalni odbor, da nješto na svaku molbenicu kaže.

Ovdje je peticionalni odbor obzirom na duh vremena, na slobodu obrta, kazao, da nemože uvažiti ovu molbenicu, a molitelji će se popitati sami, gdje se mogu pomoći, i obratiti će se na ugarski sabor.

Što ugarski sabor onda odredi, to će biti.

Stjepan Hervoić: Molim vis. sabore! Ja sam predlog učinio; s toga imam još rieč.

Ja mislim, da mi, ako vis. kuća moj predlog prihvati ništa drugo raditi nećemo, nego ćemo dosljedno onomu postupati, što smo jučer radili. Odbor je peticionalni jučer predložio, da se molbenica grada Bakra, za promjenu zakona o novačenju, odputi gradu Bakru natrag, buduć da na zajednički sabor spada.

Ja sam predlog učinio, da se putem predsjedničtva odstupi ugarskom saboru, da se to negodi, kada budemo stranke upućivali na drugu kompetenciju, koje se na nas obraćaju s molbenicami, da kažu: „Mi imamo sami svoj sabor, zašto bi se drugamo obraćali“,— da se zadovolji molbenicam u toliko u koliko pravda sobom donosi, to sam ja predlog bio učinio vis. saboru, da vis. sabor sve molbenice u zajedničkih predmetih, jer dok nagodba postojala bude, biti će uviek takovih slučajah, putem predsjedničtva našega na ugarski sabor odputi. S toga predlažem, da se i ta molbenica tamo odputi s razloga onoga, koji ste čuli, jer ako bi na nas ta molbenica spadala, to bi morali poprimiti ono, što je g. Živković rekao, da bi se za taj slučaj imao odbor imenovati, ili na odsjeke dati, i uvidili bi, da ljudi netraže ništa duhu vremena protivnoga, nega da se zakon u sklad postavi s potrebami i okolnostmi našega naroda. Bilo bi dakle dobro, da se tako postupa, kao što smo jučer zaključili.

Izvj. **Ladislav Thaller**: Vis. sabore! Ja kao izvjestitelj neimam prava, povući predlog peticionalnoga odbora natrag, nu ja samo kažem, što se mene tiče, da se slažem s g. Hervoićem, i volim priznati, da je odbor učinio manje shodan predlog.

Predsjednik: Vis. sabore! Odbor je predložio, da se imade ova molbenica in merito zabaciti. Za to pako, da bi se ona in merito primila, nije nitko od gg. članovah vis. kuće ove progovorio, nego se je porodila formalna dvojba, jeli spada ovaj predmet na kompetenciju ovoga sabora, i ovdje je izrekao g. zastup. Hervoić svoje mnienje, da ovaj predmet nespada na kompetenciju našu, i da se ima smatrati kao predmet zajednički, tičući se u obće prometa i obrta. Zato je i predložio isti g. zastupnik, da se imade ustupiti putem predsjedničtva ovoga vis. sabora na ugarski sabor. Čast mi je samo primjetiti to, da je vis. sabor već primio to načelo, da su ova ustupljivanja dvojake vrsti. — Njeki se predmeti odstupljuju simpliciter, a drugi se preporučaju. Ovdje se pako po predlogu g. Hervoića radi o tom, da se simpliciter odstupe bez ikakove preporuke.

Prije nego bi prešli na meritum, molim, da bi se vis. kuća izvolila izraziti, jeli se smatra kompetentnom riešiti ovaj predmet u smislu predloga odborova, da se molbenica ova odbije. Prima-li dakle vis. kuća predlog odbora, da se ova molbenica odbije?

(Glasovi: Ne, — Ne.)

Većina je dakle zaključila, da se neprimi predlog peticionalnoga odbora.

Stavljam drugo pitanje: Prima-li vis. kuća predlog g. zastup. Hervoića, da se ova molbenica bez svake opazke i preporuke ustupi predsjedničtvu zajedničkoga sabora?

(Glasovi: Primamo. — Ne.)

Molim, da bi se ona gg., koja su za ovaj posljednji passus, izvolila dignuti.

(Većina se digne.)

Većina je dakle poprimila predlog g. zast. Hervoića.

Izvj. Ladislav Thaller: čita 12-u točku izvješća. — (Molba Osiečanah za ustrojenje još jedne ljekarne.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog peticionalnoga odbora, da se molbenica grada Osieka glede ljekarne odputi na domaću vladu?

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Za ubavjest moram napomenuti sliedeća, Od ono doba je ovaj predmet na novo pretresivan bio u zastupstvu grada Osieka, i ovo je predmet taj odputilo na svoj peticionalni odbor, te mislim,

Digitized by Google

da će se obratiti isto zastupstvo na vis. vladu i sabor, i umoliti ova pisma natrag. Pristajem dakle na predlog taj, da se ta molbenica administrativnoj oblasti odstupi, da ona pošalje ta pisma zastupstvu grada Osieka natrag.

Predsjednik: To će vlada i onako učiniti. Jeli Vi to službeno javljate?

Dr. **Ante Stojanović**: Znadem to positivno.

Predsjednik: Primali vis. kuća predlog petic. odbora, da se ova molbenica vladi odstupi.

(Glasovi: Primamo).

Prima se dakle predlog petic. odbora, da se ova molbenica vladi ustupi, a ona će ju svojim putem dalje odputiti.

Izvj. **Ladislav Thaller**: čita 13. točku izviešća. Molba občine kotara čabarskoga glede neplaćanja svote za porezni provisorium, i glede gradjenja ceste).

Predsjednik: Vis. sabore! Ovdje občina čabarska zahtieva, da bi joj se predujam, koji je vlada učinila prigodom uvedenja poreznoga provizorijuma, odpustio; nadalje zahtieva, da bi se ceste, koje su u kotaru čabarskomu već projektirane bile, proizvele. Odbor predlaže, da se molbenica glede prve točke odbije; a glede druge, da se vlada pozove, da izvede ceste.

Ljudevit Otto: Vis. sabore! Glavna točka ona, što ju je peticionalni odbor predložio, da se nemože uvažiti odpust svote od 2894 for. što ju je občina čabarska dobila kao predujam, nemogu ni ja drugo reći na to, dočim je representacija u tom pogledu već u uredovnom tečaju kod vlade. Što se tiče gradjenja ceste, nemogu se slagati s predlogom peticionalnoga odbora tim više, što peticionalni odbor nije onim istim pravcem postupao, kao što je postupao glede cestah, koje se u Slavoniji imaju graditi, glede kojih je peticionalni odbor kazao, da se imadu još tečajem ove godine izvesti; dočim glede ovih cestah občine čabarske samo preporuča, i kaže, da se imadu u proračun uzeti. S toga gg. predlažem, da se kod gradjenja ovih cestah vlada pozove, da još tečajem ove godine preduzme gradjenje ovih cestah.

Vel. žup. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ja se takodjer neslažem s predlogom peticionalnoga odbora, ne u smislu g. predgovornika, nego u smislu onome, da se ustupi ta stvar vladi bez svake primjetbe i preporuke. Jer. ako mi tako radili dudemo, poplaviti ćemo vladu sa svakojakimi zahtievi. Ako vlada nalog dade, da se to u proračun uzme, onda će ujedno doći vlada u položaj kazati, da nisu dorasla sredstva novčana. Ovaj predmet niesmo imali kada izpitati, kao što ni jučeranji, koji je tu odobrenje našao. Tu bi bilo prerano u meritum se upuščati, i vlada će prije nego li nalog dade, da se ovo u proračun metne, izpitati, jeli to uvaženja vriedno, ako nije, to će zabaciti.

Biskup Šoić: Vis. sabore! Ja se sasvime slažem s g. predgovornikom Ottom, i moje je mnienje, da v. sab. jednako kako i jučer glede cestah slavonskih i glede ovih odluči. Jučer je štovani jedan g. govornik izvolio kazati, da za doći na njeko mjesto u Slavoniji, mora se na okolo proći, pa ipak, da se do toga mjesta može doći; ali ove ceste, koje se predlažu jesu, neobhodno potrebite, jer gg. moja, to ja iz izkustva znam, da se u Čabar kada je ružno vrieme, a osobito u zimsko doba, nikako nemože doći prieko Kupe, izvan velike pogibelji. Oni su sasma izključeni tamo od družtva čovječanskoga, ako neće prieko Štajerske okolo ići. Dakle upravo s tih razlogah preporučam ono, što je g. zastupnik Otto kazao, i ako je moguće, da bi se još ove godine, kako je glede slavonskih cestah, zaključeno, i ove ceste izvele.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Mislim, da sve ove preinake tamo vode, da vlada ima prosuditi, što je u granicah mogućnosti izvedljivo; a kotari, koji su u tom obziru zaostali, tim bolje će se u obzir uzeti. Jučer je mnogo toga vladi preporučeno, nu za ovo ljeto neće se moći sve izpuniti, što svaki kotar želi. I ja imam pravedne želje u tom pogledu, ali se nemože svemu na jedan put zadovoljiti. Ja sam uvjeren, da će vlada pravedan obzir uzeti na sve, što je moguće, i mislim, dočim je Slavonija puno zaostala u komunikaciji, a bogata je zemlja, da joj se mora brzo pomoć dati. Za ovo se ljeto nemogu sve želje izpuniti, nego drugo će ljeto doći na red.

Stjepan Hervoić: Ja imadem g. predgovorniku to odgovoriti, da to nestoji, da će vlada tekar prosudjivati, kada mi što preporučimo. Ja mislim, da smo mi, koji prosudjujemo, a kad ih odlučimo, vlada ih mora u proračun uzeti, — U ostalom su mene razlozi, koji je naveo g. veliki župan varaždinski, uputili po sve o tom, da bi se ova molbenica jednostavno odputila vis. vladi naše domovine.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Što se prvoga predloga peticionalnoga odbora tiče, mislim, da je svakako pravedno, da se, kao što braći Slavoncem, i braći Primorcem zadovolji. A naravska je stvar, da nemožemo drugo učiniti, nego da ovo preporučimo vis. vladi. Jer kada bi znali sredstva, mogli bi to odlučiti, ali za sada ništa drugo, nego da preporučimo vladi, da toj očevidnoj nuždi zemlje doskoči.

Predsjednik: Odbor i gg. govornici svi u tom su se složili, da se ona molbenica imade vis. vladi ustupiti; samo je razlika kojim načinom, i s kojim dodatkom.

G. veliki župan varaždinski predlaže, da se bez svake opazke odputiti ima vladi, kao spadajući predmet na njezinu kompetenciju. Odbor pako peticionalni ide dalje, i preporuča, da se vladi odstupi na uvaženje.

G. zastup. Otto ide još dalje i preporuča, da se vladi odstupi s tim dodatkom, da se na isti način, kao što je jučer glede slavonskih cestah zaključeno, imade vladi naložiti, da tečajem još ove godine to djelo započme.

Ja zam dužan staviti najprije pitanje onako, kako ga je odbor peticionalni predložio, koji kaže, da bi se ovaj predmet vis. vladi odstupio na uvaženje.

Digitized by Google

Dr. Ante Stojanović: Nepreporuča odbor toga, nego veli, da se metne u proračun; a kada se veli u proračun da se metne, to je suvišan predlog g. Otta; jer što dodje u proračun, to je već gotovo, i mora se izvadjati.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita (još jednom taj passus, koji glasi, da se za slučaj potrebe u proračun stavi):

Vis. sabore! Ja kao izvjestitelj peticionalnoga odbora, moram to kazati, da peticionalni odbor, neimajući članovah častnih iz Bakra i okolice, nije mogao znati, jesu li nuždne te ceste, kao što slavonske. A da je znao to, zaista bi kazao, neka domaća vlada gleda odmah, da se te ceste grade. Budući, da peticionalni odbor toga nije znao, kazao je, neka domaća vlada potrebe izvidi, i ako potrebe nadje, neka u proračun stavi.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog peticionalnoga odbora?

(Glasovi: Primamo.)

Neka se izvole ona gg. dignuti, koja su za predlog peticionalnoga odbora.

(Većina se digne.)

Većinom je glasovah primljen predlog peticionalnoga odbora.

Vis. kućo! Na dnevnom redu stoji izbor odbora devetorice glede najmovine saborskih prostorijah, i zatim predlog g. zastup. Brlića, da se zastupnici u ugarski sabor neposiljaju dotle, dok previšnja sankcija u pogledu ustrojstva vlade nestigne.

(Glasovi: To je dovršeno već.)

Dočim se dvorana ove vis. kuće po malo prazni, a vrieme je već dospjelo, to sam prinuždden, završiti, i molim vis. kuću, da se u odsjecih sastane, i započme djelovanje, dočim će do večeri sve biti tiskano; a sjednice nisam nakanio dotle držati, dok odsjeci životni i najvažnji ovaj predmet neurede, i čim dobijem od centralnoga odbora izvješće, sazvati ću sjednicu.

Digitized by Google

Četrdeset i prva saborska sjednica

držana dne 16. travnja 1869. u 12 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Dopis preuzv. g. bana glede dobrovoljacah. — Podnescl. — Izvješće odbora za inštalaciju bana. — Interpelacija vel. župana zagrebačkog glede županijskih bolničkih zakladah. — Molbenice i predstavke glede željeznikah. — Izvješće centralnog odbora glede ustrojenja zemaljske vlade, i predstavka glede toga. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika Akurtija, da izvoli pročitati zapisnik zadnje sjednice.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Z a p i s n i k

četrdesete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 14. travnja 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

U 11 ½ sata prije podne otvori gosp. saborski predsjednik sjednicu. Čitan je zapisnik trideset devete saborske sjednice, te bude ovjerovljenim proglašen.

Zatim čitan je dopis svietloga bana na vis. sabor (br. 391), kojim u savezu s previšnjim kr. odpisom od 11. o. m. do znanja stavlja preinake, koje bi se po previšnjih nazorih Nj. Veličanstva u zakonskoj osnovi ob ustrojstvu zemaljske vlade na previšnju sankciju predloženoj, preduzeti imale.

Na predlog gosp. narod. zastupnika Živkovića bude zaključeno, da se i previšnji odpis od 11. o. m. u jučerašnjoj sjednici pročitani, i nazočni dopis svietloga bana imadu tiskati, medju članove podieliti i u odsjecih u pretres uzeti; a suglasno sa istim pozivom Nj. Veličanstva u spomenutom previšnjem odpisu sadržanim, da najme upitnu zakonsku osnovu čim prije opet na previšnju sankciju podnesemo, bude istodobno zaključeno, da se ovaj vis. sabor nerazidje dotlje, dok se ovaj posao nedokonča, i dok upitna zakonska osnova previšnju sankciju nedobije.

Tiem pao je protupredlog gosp. narod. zastupnika Brlića. glaseći, neka se vieća posebno, prvoj strai to ino prije gornjega predloga, onda o drugoj analognoj onomu njegovomu predlogu, koji po jučerašnjem saborskom zaključku imao bi danas na dnevni red doći.

Iza toga budu riešeni sliedeći na vis. sabor prispievši podnesci, i to

1. br. 385. Molba sriemske županije za reguliranje Dunava upućuje se peticionalnom odboru;

2. br. 386. Dopis sriemske županije, kojim podupira predstavku Staroga Vukovara glede emancipacije židovah upućuje se peticionalnom odboru;

3. br. 384. Predstavka županije sriemske glede ustrojenja realke u Starom Vukovaru, onda br. 388 dopis Antuna Turka, kojim na ocienjenje podnaša pjesmu po Nj. Veličanstvu primljenu-ustupljuju se školskomu odboru.

4. br. 390. Predstavka činovnikah kr. sudb. stola županije Virovitičke radi povišenja plaćah, — onda br. 393 molba zidarskoga, tesarskoga i kljesarskoga, sbora u Zagrebu za uvedenje obrtnoga zakona od 20. travnja 1851, ustupljuju se peticionalnomu odboru;

5. br. 392. Predstavka Drag. Vaizera, županije Zagrebačke kot. liečnika, s kojom podnaša opis po njemu izumljene sprave, u svrhu tu, da se spase zakopani zamrli, ima se ustupiti svietlomu banu, da ju dade izpitati i odnosni predlog saboru podnese.

Iza toga nastavljeno je viećanje o izvješću peticionalnoga odbora, čitanom po gosp. izvjestitelju Lad. Thalleru, i to

6. Na molbu obćine Rume, da se kralj. sudbeni stol i gruntovnica polovicom iz Vukovara u Rumu premjesti, primljen je predlog istoga odbora, glaseći, da se ta molbe-

Digitized by Google

nica ustupi domaćoj vladi sa naputkom, da prigodom predlogah za uredjenje sudovah pravedne želje rečene obćine uvaži.

7. Molba Antuna Knolla, vlastnika toplicah u Lipiku, za podieljenje njekih povlasticah, bude po predlogu istoga odbora odpućena.

8. Na molbu gradjanah slob. i povl. trgovišta Siska glede utielovljenja obih obćinah Siska u jednu obćinu i podignuća trgovišta Siska na slob. i kralj. grad predlaže peticionalni odbor, da se Nj. Veličanstvo preponiznom predstavkom zamoli, da toga radi kraljevsku propoziciju na sabor ugarski i dotično ugarsku i cislajtansku delegaciju upraviti blagoizvoli.

Taj predlog bude zabačen, a primljen je predlog g. narod. zastupnika Živkovića, da se taj predmet putem predsjedničtva našega sabora s preporukom ustupi vis. predsjedničtvu dolnje kuće ugarskoga sabora.

9. Na molbu bilježničtva pokupskoga, lekeničkoga, mraslinskoga i kravarskoga radi izhodjenja željezničke postaje tik mjesta Buševci primljen je predlog petec. odbora, da se ista ustupi domaćoj vladi, da izhodi svojim načinom zamoljeno podignuće željeničkoga pristaništa

10. Na molbu otca Franje Pfannera glavara reda cisterčanskoga stroga zapta za podieljenje dozvole naselbine svojemu redu u Hrvatskoj ili Slavoniji zaključeno je većinom glasovah po predlogu petic. odbora, da se ta molba uvažiti nemože.

11. Na molbu stolarskih obrtnikah slob. kr. grada Varaždina radi uvedenja obrtnoga zakona od 20. travnja 1851. predlaže pet. odbor, da se ista zabaci. Taj predlog nije primljen, već bude na predlog g. narod. zastupnika Hervoića zaključeno, da se rečena molbenica putem našega saborskoga predsjedničtva bez preporuke ustupi vis. predsjedničtvu dolnje kuće ugarskoga sabora.

12. Na molbu skupštine slob. kralj. grada Osieka radi uvaženja svoje predstavke od 3. ožujka 1866 u pogledu ustanovljenja još jedne ljekarne u gornjem gradu primljen je predlog petit. odbora, da se ista molbenica domaćoj vladi za riešenje odputi.

13. Napokon na molbu obćinah kotara Čabarskoga, i to 1. da bi se oprostile od plaćanja iznosa od 2894 f. 85 ½ n. predplaćenoga jim za izplatu djelovoditeljah bivšega zemljarine provizoriuma, 2. da se troškom zemaljske zaklade neodvlačno započme i dovrši gradjenje ceste od Čabra do Parga, od Crnogluga prieko Gerova do Prezida i od Plešcih do Čabra primljeni su odnosni predlozi petic. odbora, najme da se prva molbena točka neuvaži, a glede druge da se domaća vlada pozove, da ona nužde zidanja zaprošenih cestah izvidi, pak za slučaj potrebe iste u proračun troškovah za tekuće ljeto uvrsti.

U 2. sata poslie podne zaključi g. saborski predsjednik sjednicu s dodatkom, da će buduću ureći u svoje vrieme.

Vakanović v. r.

Akurti v. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Molim vis. kuću! Imade-li kakvu primjetbu? (Glasovi: Neima.)

Dočim se nije nikakova primjetba najavila, to proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Dočim je g. bilj. Janko Car boležljiv, to će današnji zapisnik voditi g. Hervoić, a govornike će bilježiti g. bilježnik Raizner.

Na stolu vis. kuće leži dopis preuzv. g. bana glede onih mladićah, koji se ove godine mogu najaviti u vojsku kao dobrovoljci.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Slavnomu predsjedničtvu sabora kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Na cienjeni pripis slavnoga predsjedničtva od 21. ožujka t. g., kojim je isto uslied zaključka sabora kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od dne 20. ožujka t. g. u 34 sjednici njegovoj, zaiskalo posredovanje moje u tu svrhu, da bi se rok radi stavljenja dobrovoljacah, koji je dne 12. ožujka o. g. izminuo, do 1. svibnja t. g. produljio, čast mi je slavnomu predsjedničtvu priobćiti, da je c. kr. državno-vojno-ministarstvo na moje posredovanje u tom predmetu pod 6. t. m., br. 2235 oddiel 2. sliedeća odpisalo na ovdašnje c. kr. glavno vojno zapovjedničtvo:

„Glasom §. 20 obrambenoga zakona, XL. čl. od god. 1868. može svaki ovozemac u svako vrieme od svoje volje stati u stalnu vojsku, ako k tomu ima zakonita svojstva, ter ako se nalazi u podpunom uživanju pravah svojih gradjanskih, samo onim vojenoj dužnosti podvrženim, koji su po svojem dobnom razredu već zvani na redovitu stavnju, nije za razdobja stavnoga dopušteno, stati dobrovoljno u stalnu vojsku.

Točkom 25. i 30. okružne naredbe od 22. prosinca 1868. br. 4554 Pr. opredieljeni i c. kr. naredbom od 4. siečnja 1869 produljeni konačni rok tiče se razdoblja ovogodišnjega službovanja jednogodišnjih dobrovoljacah, a ne njihovoga stavljenja u vojsku.

Prema tomu pod stegom u §. 20 sadržavanom neima zaprieke proti neprestanomu primanju dobrovoljacah, ako su zadovoljili uvietom §§-ah 21 do 24 zak: čl. XL., samo nesmiju da su pozvani na službovanje započeto dne 1 ožujka 1869, nego imaju započeti razdobje svoga službovanja 1-im listopada god. 1869, ili one godine, koju su vlastni odabrati si po §. 21 do 25. godine života svoga.“

Slavno predsjedničtvo izvoljet će to staviti do znanja saboru kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije s tim dal-

Digitized by Google

njim dodatkom, da se po glasu dopisa c. kr. glavnoga vojnoga zapoviedničtva ovdašnjega od 12. t. m. prema gore rečenim ustanovam nemogu više uvažiti prijave jednogodišnjih dobrovoljacah za ovogodišnje razdobje službovanja, koje je jur započelo 1. ožujka o. g.

U Zagrebu dne 14. travnja 1869.

L. Rauch v. r.,
ban.

Predsiednik: Kako želi vis. kuća riešiti ovaj predmet?

(Glasovi: Na znanje se nek uzme)

Zaključeno je dakle, da se prima na znanje.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Mislim, vis. sabore, da bi se predmet taj, po naravi svojoj zaista važan, budući se tiče dotičnih mladićah, do znanja uzeo, uza to ipak proglasio i dotičnim oblastim kroz preuzv. gosp. bana, koji bi se zato umolio, što bi najshodnije svrhi odgovaralo.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog g. vel. župana zagrebačkog, da sabor ovaj dopis do znanja uzme, i da pozove preuzv. g. bana, da isti dopis do znanja stavi jurisdikcijam.

(Glasovi: Primamo).

G. zastupnik Danilo Janković polaže mandat. Imade se stoga pozvati vis. nam. vieće i dotično preuzv. g. ban, da dade razpisati novi izbor.

Sriemska županija predlaže, da bi se prigodom organizacije občinah utjerivanje poreza preneslo na občine. Mislim, da bi se ovo predalo odboru izaslanomu za uredjenje občinah i municipijah.

(Glasovi: Tako je).

Ovdje su dvie molbenice poslužiteljah i nadzirateljah uzah, i uzničkih stražarah žup. sudbenog stola u Osieku. Nijedna nije poduprta kojim zastupnikom; imale bi se dakle vratiti dotičnim moliteljem. Ako možebiti koji od gg. zastupnikah izvoljuje poduprti ove molbe, onda će se vis. vladi dostaviti, da ih kod proračuna uvaži; nepodupre li ih pako nitko, morat će ih predsjedničtvo povratiti.

(zastup. Gjuro Kontić se digne).

G. zastup. Kontić ih dakle podupire.

Želi li vis. sabor, da se ovo peticionalnomu odboru preda, ili preuzv. g. banu.

(Glasovi: Peticionalnom odboru).

Nadalje je ovdje zapisnik sabora u svrhu instalacije preuzv. g. bana. Molim g. izvjestitelja, da se izvoli potruditi, izvjestiti sabor o odborovom djelovanju.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

II. sjednice odbora saborskog u svrhu predloga za instalaciju bana izaslanog dne 12. travnja 1869. u Zagrebu držane.

Dosljedno ustanovljenim po odboru ovomu u sjednici svojoj dne 19. ožujka držanoj načelom, i zaključku vis. sabora pod 20. ožujka t. g. donešenomu, po pročitanju i nakon toga razpravljanju predloženih po izaslanomu iz gorespomenute sjednice pododboru podnesakah.

Pronašao je i zaključio odbor ovaj visokomu saboru za odobrenje podnesti, osnovu svečanoga uvoda, i svečanoga umješćenja njihov. preuzvišenosti gospodina Levina baruna Raucha od Nyćka za kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije bana u tu visoku čast.

Uz ovih osnovah podastreće imade nadalje odbor ovaj visokomu saboru predložiti:

a) Da vremena, kada se te svečanosti obaviti imadu, radi predstojećega zajedničkog sabora u Pešti sada još ustanoviti moguće nije, dočim nije izvjestno, kako dugo će izaslanici sabora kraljevinah ovih radi zajedničkih poslovah kod spomenutog zajedničkog sabora boraviti morati, a po tomu nastavljenje ovoga sabora priečeno biti, toliko ipak mnije odbor ovaj u tomu obziru za odobrenje visokomu saboru predložiti: da bi visoko isti zaključiti dostojao: da se upitne svečanosti, uvod najme i instalacija Njih preuzvišenosti gospodina bana obaviti imaju tečajem prvoga zasjedanja ovoga sabora, koje izza sadašnjega zasjedanja sliedilo bude.

b) Da će troškovi oni, koji se u prednavedenu svrhu od strane zemlje činit imadu, sastojati:

1. U nabavljenju zastave i buzdovana, koje zemlja svakomu banu prigodom instalacije obično prikazuje.

2. U nabavljenju dalnjih četirijuh zastavah, najme: dalmatinske, hrvatske i slavonske sa dotičnimi grbovi, a jedne trobojne sa zemaljskim grbom.

3. U nabavljenju, dotično priredjenju i nagizdanju čadora u Černomercu, kod koga će se Njih. preuzvišenost g. ban sa svoga imanja Lužnice dolazeći, dočekati, i odkuda će s svečanom povorkom u grad i rezidenciju svoju pratiti.

4. Na pripomoć pokrića troškovah županinskim municipijem za službena izaslanstva potrebnih, kao i za uzdržanje narodnoga banderijuma od 120 momakah, i toliko konjah kroz 2 do 3 dana u Zagrebu.

5. Na pučku svečanost, koja se poleg starodavnog običaja na zrinjskomu trgu dati osnuje; napokon

6. Na barut i potrebita za pucanje sredstva, tiskarske, poslužničke i slične manje troškove.

Troškovi prednavedeni nedadu se za sada još brojevno izkazati, dok se pogodbe sa dotičnimi poduzetnici neustanove. —

Dočim je pako u svrhu tih nabavljanjah, kao nadalje u svrhu ubavješćenja i poziva dostojanstvenikah, municipijah i korporacijah na učestvovanje kod tih svečanostih običnim i dosada načinom, zatim u svrhu sporazumljenja osobito sa municipiji županije i grada Zagreba, u kojih obsegu će se svečanosti obavljati, i pozvanja na istih povekšanje i ukrašenje od svoje strane, i od strane mjestnih zavodah i navlastito glede bdienja nad uzdržanjem reda i sigurnosti; napokon i u svrhu poziva c. kr. vojnog zem. zapovjedničtva za odredjenje učestvovanja c. k. vojničtva kod djelanja

Digitized by Google

špalirah, svečanog pucanja, pa i sudjelovanja glasbe, — mnogostrana i neprekidna skrb i obćenje potrebito, koje odbor ovaj već s onoga razloga vršiti neće biti u stanju, jer će se medjutim sabor razići: stoga mnije odbor ovaj: da bi se ta bitnoga ovršenja obskrba preko saborskoga predsjedničtva izručila obstojećoj zemaljskoj vladi sa pozivom, da ista ujedno potrebite troškove iz zemaljskog fonda doznači, a troškovnike u svoje vrieme visokomu saboru predloži.

Konačno još ima odbor ovaj visokomu saboru glede priobćene mu formule za prisegu bana, koju takodjer uvidjenju visokoga sabora podastire, svoje mnienje onamo predložiti: da bi se u istoj, naročito u redku 25. rieči „slobodi "predpostavila još rieč „zakonitoj" a u odmah sliedećemu redku 26. da bi se rieč „pravicah" zamienila sa riečmi: „temeljnih pravah" u ostalom nenalazi odbor ovaj dalnje nikakove predložiti opazke.

Pejacsevich Petar,
predsjednik.

Filip Thaller
izvjestitelj.

Programm

za svečani uvod i umješćenje Njegove preuzvišenosti gosp. Levina baruna Rauch-a za bana trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

I. Uvod

dne 8. rujna 1869.

1. Prenavedenog dana 8. rujna 1869 poslie podne poći će Njegova preuzvišenost svietli ban u pratnji kraljevinskog odbora, koji će sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u tu svrhu iz svoje sjednice izaslati, iz dobra svog Lužnica put Zagreba;— te će svoj odlazak tako udesiti, da do 5 satih istog dana u Černomerec prispije. — U to doba ćedu

2. Gospoda od saborskog odbora, dostojanstvenici, više svećenstvo, vlastela i ostala gospoda, koja će povodom ove svečanosti u Zagreb dojti, u svečanoj odjeći, (stranom kao jašioci, stranom pako na karucah, ujedno sa narodnim konjaničtvom (banderijem) u Černomerec prispjeti, te onde Njegovu preuzvišenost gospodina bana dočekati.

3. Prije dolazka svietlog bana razdieliti će se banderium u dva oddjela, kojeg prvi će predvoditi. drugi pak zaključiti svečanu povorku. Za uzdržanje reda u obće, te da se svaka pogibelj preprieči, poredat će povorku karucah osobiti povjerenici municipijah, županijah i gradovah.

4. Kad Njegova preuzvišenost gospodin ban u Černomerec prispije, gospoda od kraljevinskog odbora propratit će ga do šatora, koji se u tu svrhu onde priugotovit imade; i ondje će saborski odbor predvodjen vrhovnim županom zagrebačkim Mirkom Bogovićem svietlog bana u ime naroda pozdraviti. Poslie toga biti će svečani uvod Njegove preuzvišenosti svietlog bana sliedećim redom:

a) Prvi oddiel narodnog konjaničtva pod vodstvom svog zapovjednika.
b) Gospoda visoki dostojanstvenici, svećenstvo i vlastela na karucah sa dvo- i četvoricom.
c) Zastupnici županijah na konjih, svaki sa posebnim županijskim barjakom.
d) Tri vlastelina na konjih, noseći svaki posebni kraljevine, naime Hrvatske, Slavonije i Dalmacije barjake.
e) Jedan od gospode grofovah na konju, noseći trobojni barjak sa državnim grbom.
f) Dva plemića na konjih, noseći banska insignia, buzdovan i barjak banski.
g) Njegova preuzvišenost svietli ban, okružen vlastelom i municipalnimi izaslanici na konjih.
h) Gospoda od kraljevinskog odbora, i ostala pratnja svietlog bana u karucah.
i) Povorku zaključuje drugi oddjel banderia sa svojim zapovjednikom.

5. Od onog časa, kad se gane svečana povorka sa svietlim banom iz Černomerca, gruvati će topovi po brežuljcih ponamješćeni, te će pucanje trajati, dok Njegova preuzvišenost neprispije u banske dvorove u Zagrebu.

6. Kad svečana povorka do gradskog slavoluka u gornjoj Ilici prispije, dočekati će preuzvišenog gospodina bana kod slavoluka ondje se podići imajućeg grada načelnik s gradskim zastupstvom i poglavarstvom, te u ime gradjanstva kratkim govorom pozdraviti, zatim se svečanoj povorki pridružiti i Njegovu preuzvišenost gospodina bana do zgrade dopratiti.

7. Predsjednik sa članovi sabora, veleposjednici, svećenstvo, deputacije županijskih i gradskih municipijah i i inih korporacijah dočekati će svietlog bana pred banskim dvorom, te će ga propratiti do dvorane, gdje će gosp. predsjednik sabora Antun pl. Vakanović Njegovu preuzvišenost u ime naroda hrvatsko - slavonsko - dalmatinskog svečano pozdraviti.

8. Za da svečanost ova sjajnija bude, i za uzdržati red, načinit će ulice (Spaliere) naime od gradskog slavoluka cehovi sa barjaci i gradjanstvo, zatim odrasla školska mladež mužkoga spola Ilicom, Dugom, Kipnom i Pivarskom ulicom, a na trgu sv. Marka biti će razredjena u špalir četa turopoljskih plemićah u svečanoj odjeći; medju svimi pako činit će od gradskog slavoluka do banske zgrade c. kr. vojnička posada špalir od 10 do 10 koračajah.

Petar Pejacsevich v. r.,
predsjednik.

Filip Thaller v. r.,
odb. izvjestitelj.

Digitized by Google

II. Umješćenje.

9. Dne 9. rujna 1869 sastati će se vis. sabor, velikaši, svećenstvo, deputacije županijskih i gradskih municipijah i inih korporacijah u 9 satih prije podne u saborskoj dvorani, gdje će predsjednik sabora sjednicu otvoriti, te tri deputacije imenovati, koje će preuzvišenog gospodina kraljevskog povjerenika smierno pozvati, te se u saborsku dvoranu svečano povratiti.

10. Prva deputacija, što na konjih, što pako na karucah predvodjena jednim oddjelem narodnog konjaničtva ići će do stana preuzvišenog gosp. kraljevskog povjerenika, te će ga smierno umoliti, da se u saborsku dvoranu potrudi; druga deputacija dočekati će preuzvišenog gospodina kraljevskog povjerenika pred zgradom županijskom; a treća pred vrati županijske dvorane.

11. Njegova preuzvišenost kraljevski povjerenik došav u dvoranu saborsku zauzeti će mjesto za ovu svečanost osobito opredieljeno; te će svoje svečane funkcie predmet obširnije razložiti; zatim će isti imenovati opet tri deputacije, koje ćedu Njegovu preuzvišenost gospodina bana iz Njegove rezidencije u saborsku dvoranu trgom sv. Marka dopratiti; na kom trgu će tako c. kr. posada vojnička, kao i četa turopoljskih plemićah špalir činiti, a na južnoj promenadi imade se pucati iz topovah.

12. Kad Njegova preuzvišenost svietli ban dopraćen deputacijami u dvoranu saborsku prispije, te kod opredieljene si uzvišene stolice stane: onda će kraljevski povjerenik na propisani način i polag starog običaja Njegovu preuzvišenost instalirati i na uzvišenu stolicu namjestiti; zatim će četvorica od gospode zastupnikah naroda Njegovu preuzvišenost svietlog bana sa stolicom tri puta u vis dignuti, koji će čin biti po obćinstvu sa „Živio!“ propraćen, a vojnički oddjeli na trgu sv. Marka postavljeni dati će tri salve.

13. Po dovršenoj tako instalaciji poći će predvodjen nosioci banskih insignijah preuzvišeni gospodin ban sa kr. povjerenikom, kao i sva ostala gospoda u crkvu sv. Marka, gdje će svečani „Te Deum laudamus“ u znak zahvalnosti i dugotrajnog života Njegovog posvećenog cesarskog i kraljevsko apostolskog Veličanstva odpjevan biti; — a taj put ćedu c. kr. vojnički oddjeli na trgu sv. Marka postavljeni opet tri salve dati, a topovi podjedno pucati.

14. Poslje tako dovršene svečane funkcije povratit će se Njegova preuzvišenost svietli ban praćen članovi sabora, dostojanstvenici, svećenstvom i ostalom gospodom u bansku rezidenciju.

Petar Pejacsevich v. r.,
predsjednik.

Filip Thaller v. r.,
odb. izvjestitelj.

Ja Levin Rauch, ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije prisižem na živoga Boga, blaženu dievu bogorodicu Mariju i sve svete i izabrane božje, te tvrdu vjeru zadajem i obećajem prejasnome, premoćnome i nepredobitnome principu Franji-Josipu prvomu, cesaru od Austrije, kralju Češke, i apostolskomu kralju Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije itd., nasljednome državnome principu i gospodinu našemu premilostivomu: da ću njegovomu i posvećenomu cesarskomu i kraljevsko-apostolskomu Veličanstvu vazda vjeran, poslušan i oddan biti, Njegovih baštinikah i nasljednikah čast, dostojanstvo i korist vazda paziti i promicat nastojati, štetu pako po mogućnosti od-odvraćati. U ostalom za Njegovim Veličanstvom hoću po svetoj dužnosti mojoj kao iskreni domovine ove sin i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ban, ove kraljevine i vas narod, koji u njih prebiva, u njegovoj slobodi i njegovih pravicah, zatim ustav zemaljah ovih, kao što i moram, u svakoj prilici bez ikakovoga obzira proti svakom nasilju, nepravdi i uvrjedi i proti svakom neprijatelju krjepko braniti, štititi i čuvati. Izvan toga ću zakone državne i zemaljske obdržavati i svim, koji bi predamnom pravdu tražili, kao i u svakom poslu, koji će na moju dužnost spadati, neglededi na osobu, bogata i siromaha, kao ni na razliku stališa i vjere, i zametnuvši molbe, mite (darove), nagnuće, strah, mržnju, ljubav i dopadnuće, kako po Bogu i pravdi njegovoj pronadjem, da činiti moram, pravedan i istinit sud i po mogućnosti mojoj učiniti; tako mi Bog pomogao, blažena dieva Marija i svi sveti i izabrani božji.

Gjuro Kontić: Molim vis. sabore! Ondje gdje se kaže „povorka“ mislim, da nije to shodan izraz, nego neka se kaže „pratnja“ (Smieh).

Izvj. **F. Thaller**: Vis. sabore! Odbor izaslan za instalaciju bana pronašao je vis. saboru samo jednu promjenu u 25. redku zakletve predložiti, gdje se najme kaže: kraljevine Dal. Hrv. i Slav. ban ove kraljevine i vas narod u njih prebivajući u njegovoj slobodi. Tu je mnio odbor, da bi se predpostavila rieč „zakonitoj;“ zatim ondje, gdje se kaže dalje „i njegvih pravicah“ predlaže odbor, da bi se mjesto rieči „pravicah“, metnulo „temeljnih pravah,“ te bi onda ovako glasilo: . . . kraljevine Dalm. Hrv. i Slav. ban ove kraljene i vas narod u njegovoj zakonitoj slobodi, i njegovih temeljnih pravih . . . itd.

Ove su premjene neznatne, i spadaju više na stilistiku, ako ih sabor dostoji uvažiti.

Predsjednik: Molim vis. sabore! Nebi bilo možebiti s gorega, kad bi g. izvjestitelj izvolio one točke, koje vis. saboru predlaže za odobrenje, na koncu zapisnika, u kratko rekapitulirati.

(Glasovi: Prima se).

Izvj. Filip Thaller: Odbor predlaže vis. saboru i to, da će se razilaženjem sabora i odbor ovaj razići, te mu nije moguće u specijalnosti sve izvesti, da bi se prieko vis.

Digitized by Google

predsjedničtva ovo dostojanstvo zemaljskoj vladi odstupilo, koja bi ujedno i potrebite novce doznačila.

Hugo Anger: Vis. sabore! Usudjujem se samo jednu opazku učiniti, da bi se kod te svečanosti i to odredilo, da se ide u pratnji u crkvu, te da se ondje solemniter Te Deum laudamus obdrži.

(Glasovi: To je već rečeno).

Predsjednik: Ima li vis. kuća kakvu primjetbu?

Gjuro Kontić: Molim, kako sam predložio, da bi se rieč „povorka" izostavila.

(Smieh — To nije remonstracija).

Janko Car: Ja u cielom od svoje strane primam ovaj predlog, nu jedino glede onih opazakah u zakletvi čini mi se da su suvišne; jer ako se kaže samo u slobodi, to se već zna i neće nitko dvojiti, da nije o nikakvoj razuzdanoj slobodi govora nego o zakonitoj; a opet rieč „pravice" je tako generičan izraz, pod kojim se razumievaju i temeljna i sva druga prava.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Molim vis. sabore! Kad je odbor tu stvar pretresivao, bio bi i on možebiti prieko tih potežkoćah prešao, da ga upravo nisu nagnali oni izrazi, koji dolaze u formuli prisege, na to, da ovo umetne, jer expressa docent.

Rieč pravica po mojem sudu nije ništa drugo nego njeko preimućtvo, — Gerechtsame, — a kada se reče „temeljna prava" zna svatko, što se pod tim razumieva. Isto tako dodatak kod rieči „slobode" neće ni najmanje škoditi, ako se kaže „zakonita" sloboda; time se razumieva ustavna sloboda, jer ustav zakonito garantira slobodu.

S toga sam ja kao član odbora za to, da se ono, kao što je odbor predlozio, primi, i preporučam to vis. kući.

(Glasovi: Prima se).

Predsjednik: Ima li još kakve opazke?

(Glasovi: Neima).

Izvj. **Filip Thaller**: Nepreostaje mi dakle vis. sabore ništa drugo, nego da napomenem, da je odboru, došav na onaj izraz „temeljna prava," bio upravo povodom taj slučaj, što smo dobili nagodbeni zakon, koji mislim pod tim da se najvećma razumievati ima.

(Glasovi: Dobro je).

Predsjednik: Vis. sabore! Odbor predlaže dodatke zakletvi, da se rieči „sloboda" doda „zakonita" sloboda; a da se namjesto rieči „pravice" „temeljna prava" reče.

Prima li vis. kuća ove dodatke?

(Glasovi: Primamo).

Primljeni su dakle dadatci odborovi.

Predlaže zatim g. zastup. Kontić, da se izraz „povorka" izpusti, i da se mjesto toga izraz „pratnja" uzme.

(Glasovi: To nespada ovamo).

Molim vis. sabore! G. zastupniku pripada pravo predloga; a ja sam dužan pitati, jeli uvažava vis. sabor to; ako neuvažava, to predlog sam po sebi pada.

(Glasovi: Ne. —)

Vis. sabor dakle neuvažava primjetbu g. zastupnika Kontića.

Dr. **Ignjatija Brlić**: Molim, neka se glasuje.

(Glasovi: Ne-zaključeno je).

Predsjednik: Odbor predlaže, da se čitav ovaj operat odstupi putem predsjedničtva zemaljskoj vladi na izvršenje iz toga razloga, jer sabor više neće imati zasjedanja. Prima li vis. kuća ovaj predlog?

(Glasovi: Primamo).

Proglasujem dakle ovo zaključkom.

G. vel. župan zagrebački imade vis saboru nješto predložiti.

Vel. žup. Mirko Bogović: Vis. sabore! Budući umoljen i opunovlašćen od strane male skupštine županije Zagrebačke držane 1. travnja t. g., čast mi je evo ovdje interpelirati vis. domaću vladu glede dvajuh predmetah, po naravi svojoj u srodnosti sa sobom stojećih predmetah, naime tičućih se pitanja novčanog. — Prije ipak nego li na te predmete predjem, neka mi dopušteno bude razjasnjenja radi malu diversiju učiniti.

Poznato će biti vis. saboru, da su se županije, odkako su iza g. 1861 opet njekim načinom uzkrisile, sve do najnovije doba nalazile, a i dan danas da se nalaze u novčanom obziru u velikoj nuždi, s čega uprav kubure, budući im je godišnji paušal onako oskudno odmjeren, da se više putah u najvećoj neprilici nalaze, kad treba n p. žup. kojem častniku izplatiti putne ili preselitbene troškove, il kad treba silne potrebe radi namjestiti kakva pandura ili pandurom dati načiniti odjeće itd. Ima toga sila božja, nu neću ovdje sve nabrajati, da nedosadjujem vis. kući. To dakle sve biva, a ipak županije, osobito zagrebačka — a u koliko mi je poznato i druge — imadu prilično velike fondove. Tako je n. p. zagrebačka županija u tom obziru jedna od najbogatijih županijah, što njekim načinom i u razmjerju stoji sa njezinom veličinom; ona bo ima bolničku zakladu od 105.873 fr. 39 kr., zatim hospitalarnu zakladu od 93.026 fr. 78 kr., ima nadalje nepokretnostih vriednih 9.280 fr., svega ukupno 208.179 fr., 77 kr. — Županija dakle nalazeća se, kao što malo prije rekoh, u neprilici radi svojih tekućih troškovah i radi vječnog oskudjevanja, zamolila je već njekoliko putah vis. domaću vladu, da joj ove zaklade u vlastitu manipulaciju predade, za da nedojde bar u buduće uza sav svoj imetak u takove neprilike; nu molbe dosadanje ostadoše glas vapijućega u pustinji, jer pravednim tim molbam, neznam s kojega razloga, nije se moglo zadovoljiti. — I to je jedan predmet.

Drugi je predmet tičući se prostorijah ove županijske kuće. Ova naime županijska kuća okupirana je via facti još g. 1851 od tadašnje absolutne vlade i prostorije su njezine adaptirane za kažnjenike. U novije doba povela se je u tom obziru rieč i na posljedku složila se županija sa vis. aerarom, koji je u tu svrhu izaslao g. 1866 svojega izaslanika, da načini jednom račun glede te stvari. Tu su od strane vis. aerara primjetbe učinjene: budući je naime vis. aerar ovu

Digitized by Google

kuću, koja se u mnogom obziru, kako će nam poznato biti, nalazila u njekom zapuštenom stanju, adaptirao i u tu svrhu uložio od svoje strane znamenitiju svotu; nu napokon načinio se ipak račun i tu je od one svote, koja je uračunana od strane županije u ime stanarine od g. 1851—1866, naime od 64.000 fr. odbito u ime spomenute adaptacije od strane aerara 37.000 fr.; dakle ostalo bi da se povrati županiji 27.316 fr. To je tako utanačeno prije 3 godine; županija je zatim molila i opet molila, da joj se, za da nedojde u prije kazanu nepriliku, ta svota uruči. Nu to do dan danas učinjeno nije, a ipak se zahtieva, da županija svoju dužnost vrši, da pridržava svoje častnike na točno vršenje službe, što bi ona doista sigurno rada, ali često nemože sbog novčane oskudice, pa joj je toga kuburenja i toga prosjačenja zaista već previše.

Zato interpeliram vis. domaću vladu ili onoga, koji ju ovdje zastupa, neka izvoli na umirenje občinstva županije zagrebačke ovdje stvar izjasniti, da znamo na čemu smo.

Ivan Jurković: Vis. sabore! Meni su kao izvjestitelju pri kralj. nam. vieću u svih poslovih zemaljskih zakladah, i u poslovih onih zakladah, koje g. vel. župan zagrebački u svojoj interpelaciji naveo, potanko poznati svi odnošaji, i ja sam takodjer u stanju, onakovo razjâsnjenje ovdje dati, koje će kadro biti razbistriti ovu interpelaciju.

Nu naravski ja od svoje strane moram i to dodati, da nisam ovlašćen evo ovdje vis. vladu zastupati, i tako će oni podatci, koje bi bio u stanju pružiti, biti sasvime privatne naravi. Zato mi neka dopuščeno bude, prije nego se u samu stvar upustim, staviti to pitanje, dali vis. sabor želi iz ovih privatnih izvorah razjasnjenje imati, i ja sam pripravan.

(Glasovi: Ne — Ne.)

U protivnom slučaju nepreostaje mi ino, nego predložiti, da bi se ovo vis. vladi predalo, koja će na to pismeni odgovor i razjasnjenje dati.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja sam toga mnienja, da se interpelacija, kako je stavljena, predade vis. vladi, da odgovori na nju; i to želim iz razloga toga, jer je zaista od velike nužde, da se ti fondovi predadu županiji zagrebačkoj, buduć su njezino vlastničtvo.

Meni je znano, da je n. p. iz bolničke zaklade potrošeno na gradjenje kuće u Jamnici 37.000 for., i da je onda kazano bilo, da će se ta svota po 5.000 for. na god. vraćati iz zemaljske konkurencijalne zaklade onda, kada bude novacah u konkurencijalnoj zakladi. U smislu nagodbe s kraljevinom Ugarskom utanačene, izčeznula je ova konkurencijalna zaklada. Sada pitam, tko će županiji zagrebačkoj vratiti 37.000 for., koje je potrošila u tu svrhu.

Vis. sabore! Županija je zagrebačka ili upravo da kažem plemstvo županije zagrebačke sagradilo iz dobrovoljnih prinesakah god. 1847 ovu kuću sa ogromnimi troškovi. Županija je zagrebačka uživala ovu kuću dvie godine, tad je nadošla vlada druga i osvojila je tu kuću, vlastnost plemstva županije zagrebačke, a iz ovih liepih prostorijah načini se aps. Ta je kuća upotrebljavana, i upotrebljuje se jošće i sada po vladi. God. 1851 uzela je vlada tu kuću, i onda je stupila u isti odnošaj, kao i u priekolitavskih pokrajinah, gdje je plaćala stanbinu. Mi smo plaćali isti porez, kao i priekolitavske pokrajine, a vlada je uživala ovu kuću zaman; stoga je županija zagreb. sasvim vlastna zahtievati, da joj se plati stanbina. Sve je sračunano, i stanbina i što je na kuću vlada potrošila. S toga mnijem, da se interpelacija, kako je stavljena, predloži vis. vladi, da na nju pismeno odgovori.

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim vlada ovdje zastupnika neima, to je naravno, da nemože odgovoriti na ovu interpelaciju. Zato bilo bi potrebno, da bi g. veliki župan zagrebački izvolio pismeno na kratko nacrtati svoju interpelaciju, da ju predsjedničtvo sabora može vis. vladi na uvaženje dostaviti.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Molim presvietli gospodine i vis. sabore! Ja se usudjujem k ovoj interpelaciji dodati to, da bi se glede svih županijah ovo razjasnjenje dalo, buduć i ostale županije gdje koje fondove imadu.

(Glasovi: Od svih.)

Vel. žup. **Ladislav Kukuljević**: Vis. sabore! I ja se slažem s mnienjem g. predgovornika moga, da bi se glede svih županijah to razjasnjenje iskalo, jer i županija križevačka imade preko 80.000 fr., što se zaklade bolničke tiče; te predlažem ovo na uvaženje.

(Glasovi: Svih. — Svih.)

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se nemogu slagati s vis. predsjedničtvom. dapače mislim, da nam je slobodno vladu interpelirati.

(Glasovi: Neima je.)

Predsjednik: Ja nisam rekao, da nije slobodno.

Aurel Kušević: Molim pokorno, da se sa uljudnošću organa vlade slagati mora, da ona takovoj želji odgovori.

Predsjednik: Vis. kućo! Ja sam predložio vis. kući, da će shodno biti, ako dotičnu interpelaciju bi izvolio vel. župan zagr. na kratko nacrtati, koju ću onda odmah dostaviti Nj. preuzvišenosti g. banu Na primjetbu pako g. zast. Kuševića ogradjujem se, jer mi nije nikada ni na pamet došlo, da nebi gg. zastupnici imali pravo interpelirati. Ja sam samo to tvrdio, i to punim pravom, da ovdje oficiosnog zastupnika vlade neima, jer doista neimam časti u ovomu saboru štovati ikojega zastupnika vlade, nego samo zastupnike naroda.

Vis. kućo! Odsjeci su svoj rad glede organizacije vlade dokončali, i centralni je odbor takodjer svoje mnienje izradio. Molim zato g. izvjestitelja centralnog odbora, da izvoli dotični zapisnik pročitati.

Benjamin Kraljević: Vis. sabore! Temeljem na vis. ovaj sabor od municipijah slavonskih, županije požežke i slobodnog grada Požege upravljenih molbenicah, dostojao je vis. ovaj sabor u svojoj 19. rujna prošle g. 1868 obdržavanoj sjednici pripoznati, da je gradjenje željeznice kroz

Digitized by Google

sredinu Slavonije, naime kroz dolinu orljavsku nuždno, te je ujedno vis. ovaj sabor jednodušno zaključio, da se prepokornom representacijom na Nj. Veličst. obrati, da ovaj naš jednodušni zaključak u svoju premilostivu i visoku zaštitu uzme, i nemanje u formi kralj. proposicije ugarskom saboru saobći. Isti je ovaj vis. sabor u najnovije doba u molbenicah svih uzeo za načelo, da se sve molbenice, na ovaj vis. sabor dolazeće, a zajedničkog se sabora ticajuće, imadu preko vis. predsjedničtva ovoga sabora budi sa preporukom, budi bez nje na vis. predsjedničtvo zajedničkog sabora odputiti.

Neka mi dakle vis. sabor, stranom radi ozbiljnosti stvari i blagostanja našega naroda, stranom, što mi je primietiti, da se uzprkos ove jednodušne izreke vis. sabora njeke intrigue praviti začimaju, dopusti taj prepokorni predlog učiniti, da bi vis. ovaj sabor dostojao zaključiti, da bi se napomenuti spisi, t. j. molbenice županije požežke i slobodnoga grada Požege kroz vis. predsjedničtvo našega sabora s preporukom na predsjedničtvo ugarskoga sabora s tim dalnjim dodatkom odaslali, da je takodjer od strane ovoga vis. sabora u pogledu tome prepokorna representacija na Nj. Velič. učinjena. (Živio!)

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Stavljeni predlog štovanog g. predgovornika podupirem tim bolje, jer je osnovan na zaključku ovoga vis. sabora; nego želim, podupirajući predlog taj, nadovezati drugi predlog istovjetan, naime da bi vis. sabor izvolio istim putem, kaošto i predlog gosp. predgovornika, takodjer i molbenicu glede varaždinske željeznice od Čakovca prieko Ivanca u Zaprešić u svoju vis. zaštitu primiti. To mislim, da može vis. sabor tim bolje u vis. svoju zaštitu primiti, a i odziva će naći na zajedničkom ugarskom saboru, dočim je već kraljevinski odbor ugarski prigodom sklapanja nagodbe s našim kraljevinskim odborom naročito u zapisniku izrekao, i to u trećoj zajedničkoj sjednici, da će on želju kraljevinskog odbora našeg, što se tiče željezničke pruge prieko Čakovca i Varaždina u Zaprešić tim laglje podupirati moći na zajedničkom saboru, dočim je već više putah izkustvom dokazano, da su želje njihove na zajedničkom saboru uspjele.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Ima li vis. kuća kakvu opazku?

(Glasovi: Neima.)

Ignjatija Simić: Vis. sabore! Nemogu propustiti ovom sgodom, da takodjer glede senjske željeznice ovdje neprogovorim.

Svim je poznato, u kakvih okolnostih stoji ovaj puk, i da mu treba jednom pripomoći; a ovo je zato najsgodniji način, jer ne samo da će se gradjenjem željeznice pružiti mnogomu momentani dobitak, nego će se i postaviti poluga za kasnije blagostanje toga puka.

Ljudevit Otto: Vis. sabore! Predlog, što ga je sada g. zastupnik Simić učinio, podupirem tim većma, što njegov predlog nebi mogao uslišan biti, ako se nebi obzir uzeo na gradjenje željeznice od Karlovca do Rieke, dočim bi se u Senj iz glavne karlovačko-riečke željeznice samo pruga vodila. S toga preporučam, da se vis. ovaj sabor za gradjenje željeznice karlovačko-riečke zauzme, i to tim više, što je lanjske godine ministarstvo financijah na interpelaciju, stavljenu na ugarskom saboru, odgovorilo, da su za gradjenje te željeznice u proračun t. g. uvrštena 3 milijuna fr., da bi se u tu svrhu potrošili.

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Usudjujem se u ovome predmetu progovoriti, da se ovdje, kako glede predloga g. zastup. delničkog, tako i glede predloga g. zastupnika Hervoića, neradi o novoj preporuki kakvoj, nego se radi ob onom, da se najme one obstojeće ovdje molbenice, koje su predate ovamo, analagno, kaošto je i s drugimi predmeti učinjeno, putem sabora ovoga na sabor ugarski s preporukom odašalju. Imamo li mi u tom poslu molbenicu senjsku, ja dakako i nju podupirem; imamo li riečku, isto tako podupirem, da se sve takve molbenice predadu vis. predsjedničtvu sabora ugarskog i to dakako s preporukom.

Stjep. Hervoić: Vis. sabore! Razjasnjenja radi moram g. predgovorniku, a ubaviesti radi vis. sabora, odgovoriti, da odnosnih molbenicah ovdje neima, bar varaždinske neima, jer su dotične molbenice iz 13. sjednice 19. rujna podnešene Nj. Vel. s molbom, da ih dostoji uvažiti. (Nije). Ako sam ih expedovao, to znam, da su podastrte te molbenice Nj. Vel., a Nj. jih je Vel. predalo svojoj vladi. Nego ja sam tako razumio predlog g. zastup. Ben. Kraljevića, da se putem ovoga predsjedničtva predstavka, koja je učinjena ovdje na Nj. Vel., ima do znanja staviti saboru ugarskomu, da se on zauzme za tu stvar.

Benjamin Kraljević: Molim vis. sabore! Ja sam kazao, da se svi koliki spisi, odnoseći se na željeznicu kroz sredinu Slavonije orljavskom dolinom, a koji se možebiti nalaze u molbenicah, da se i molbenice, što se samo po sebi razumieva, zajedničkom saboru odstupe.

Dr. **Ignjatija Brlić**: Kaošto je poznato, vis. je ovaj sabor toliko putih zaključio, da se ima graditi željeznica zemun-riečka. Dočim se bojati, da će se sve pruge prije sagraditi, a zemunsko-osječka ne, i da će time Sriem ostati prazan, koji je najpoglavitiji predjel u našoj kraljevini, s toga predlažem, da bi se tim povodom i glede ove pruge zemun-osječke obratilo na ugarski sabor, da se sagradi.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Mi svi znamo, ako se nebudu željeznice i provozi izhodili od Zemuna, onda ovdje ćemo takove ciene imati, da nam sve te ostale mnogobrojne pruge nebudu na veliku hasnu. Zato podupirem temeljito predlog g. predgovornika.

(Glasovi: Primamo).

Stjepan Jančo: Ja podupirem predlog g. Brlića, jer mi nit neznamo, kako izgleda željeznica, budući da u cieloj Slavoniji neima ni pet hvatih željeznice, a sva trgovina

Digitized by Google

koja ide na Rieku, ide iz plodnog Sriema. Stoga molim, da bi vis. sabor uvažio predlog g. Brlića.

Ivan Živković: Vis. sabore! Obzirom na to, da je predlog gosp. veleštovanoga Ben. Kraljevića do toga zamašaja došao, da su se pojavili ovdje slični predlozi sa više stranah, od kojih mi bar danas neznamo, jesu li molbenice tu, ili nisu; jesu li predstavke tu, ili nisu. G. bilježnik kaže, da su molbenice, koliko je njemu bar poznato, odišle gore; a g. predlagatelj Kraljević kaže, da nisu. Dakle u tom položaju stvari nismo u stanju odlučiti se za ovo ili ono; stoga predlažem, budući su predmeti podneseni Nj. Veličan. putem predstavke, da bi se onaj put poprimio, o kojemu se je vis. sabor već odlučio, da bi se prieko svih tih predlogah prešlo na dnevni red.

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Ja nebi bio za to, da se prieko ovih predmetah predje na dnevni red, nego, da se stave na dnevni red, te da se meritorno odmah neriešavaju. Samo preventivno od svoje strane mislim, da moram ogradu staviti proti toj tendenciji, da bi sabor ovaj kao kakav petent dolazio drugim saborom, i moljakao im se i preporučivao za ovo ili ono, da mu se učini.

Ja bi najvolio, da se granicah držimo, te da riešavamo ono, što spada ovamo; a što nespada ovamo, nego na drugoga, to imamo zato naše zastupnike ondje, neka oni tamo promoviraju stvar.

S toga mnijem, da se ovi predmeti stave na dnevni red, da se jednom meritorno rieše. Da nebudemo uviek u koliziji, što ćemo s predmeti takovimi učiniti, koji su zajedničke naravi, ja sam njeki dan predložio, da se to pitanje meritorno rieši; a kad nismo, da bi se bar sada riešilo.

Aurel Kušević: Ja bi molio, vis. sabore, da bi se i karlovačko-riečka željeznica spomenula.

Predsjednik: Molim vis. kuću. Želi li još tko progovoriti?

Benjamin Kraljević: Vis. sabore! Što se tiče požežke željeznice, koja bi imala sredinom Slavonije ići, mislim, da je taj predmet već riešen. Ovi drugi predmeti nisu u savezu, izim onoga glede varaždinske željeznice; tu je sve nuždno učinjeno i Njegov. Veličan. zamoljeno, tim dakle povodom ja sam se usudio taj predlog staviti, kao što je navedeno, jer je u najnovije doba ovdje to načelo uzeto, da se sve slične prošnje prispievše na ovaj sabor, a tičuće se zajedničkog sabora, imadu putem ovoga predsjedničtva na predsjedničtvo zajedničkog sabora podnesti, i mislim, da nećemo nikakvu pogriešku učiniti, nego ćemo dapače sasvime analogno činiti onomu, što smo u zadnjoj sjednici činili. (Tako je). Tako bi se jedino polučilo, da znade zajednički sabor, što smo mi ovdje učinili. Ja preporučam stoga ovaj posve pravedni predlog vis. saboru, i ufam se, da će ga primiti, kao što je jednoglasno primio predlog glede željeznice, koja bi sredinom Slavonije ići imala.

Filip Thaller: Podupirem taj predlog tim većma, jer spisi, koji tu leže, spadaju onamo na pertraktaciju; treba ih dakle poslati, da ovdje neleže.

Petar Maljevac: Vis. sabore! . . . .

(Glasovi: Svršeno je! . . Prima se! . . Nemir.)

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje su učinjeni predlozi glede različitih željeznicah, nego su svi istovjetni, ali samo što se forme tiče, jesu mnienja različita.

G. zastup. Benjamin Kraljević preporuča željeznicu, koja bi imala ići sredinom Slavonije; g. zastup. Hervoić preporuča željeznicu, koja bi imala iz Čakovca do Zaprešića ići; g. zastup. Otto preporuča željeznicu, koja bi imala iz Karlovca u Rieku ići; g. zastup. Simić preporuča senjsku prugu, a g. zastup. Brlić preporuča zemun-riečku.

Sva su se gg. u tome s gosp. predlagateljem složila, da bi se svi spisi u tome predmetu, koji se nalaze ovdje, budi molbenice, budi predstavke, dostavili putem ovoga predsjedničtva saboru ugarskomu, samo je od strane g. Stojanovića predloženo, da bi se ovi spisi prosto a ne s preporukom predložili. G. Živković pako predlaže, da bi se preko čitavog predmeta prešlo na dnevni red.

Ivan Živković: Ja uzimljem svoj predlog natrag.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog taj, da se ovi spisi, koji su u ovom predmetu došli, molbenice i predstavke, imadu poslati predsjedničtvu ugarskog sabora?

(Glasovi: Primamo.)

Želi li vis. kuća, da se to s preporukom odašalje?

(Glasovi: Jest.)

Vis. je kuća dakle izvolila zaključiti, da se svi ovi spisi s preporukom odašalju predsjedničtvu ug. sabora. Molim g. izvjestitelja centralnoga odbora, da izvoli zapisnik proglasiti glede ustrojenja zemaljske vlade.

Izvj. **Šandor Fodroci** čita:

Vis. sabore! Osrednji odsjek saborski uzeo je na dan 20. ožujka t. g. polag propisa poslovnika u pretres osnovu zakonskoga članka ob ustrojstvu autonomne dalmat.-hrvat.-slavon. zemaljske vlade, po svietlom banu visokomu saboru predloženu, i to na temelju razpravah u sva tri saborska odsjeka vrhu iste osnove zaključenih.

Osrednji odsjek držeć si dužnošću biti vjernim tumačem zaključakah saborskih odsjekah, polazio je redomice na razmatranje utanačenjah zabilježenih u pojedinih odsječnih zapisnicih prema osnovi zakonskoj u pitanju stojećoj sklopljenih, pustiv se pri sastavljanju djela svoga voditi sa sliedećimi načeli:

A. U koliko su odnosno stavke predložene osnove u sva tri odsjeka suglasnim riešenjem primljene, u toliko je osrednji odbor i sa svoje strane bio obvezan pridržati u svom izradku suglasne nazore odsječne, a to suglasje proteže se na:

1. Uvod osnove.
2. Ustrojstvo zemaljske vlade §. 1., 2.
3. Položaj bana, i odgovornost mu.
4. Utanačenje i opredieljenje vladnih silah §. 4., 6., 7., 8.

Digitized by Google

5. Pitanje u proračunu §. 13.
6. Imenovanje bana §. 14.
7. Uzgredne troškove upravne §. 16.
8. Odredbu za unutarnje poslovanje §. 18.

B. Ravnim načinom nemogaše osrednji odbor primiti, te bje dužan prema suglasnosti ili izjavi većine saborskih odsjekah promieniti i nazorom odsjekah prilagoditi one ustanove zakonske osnove, koje su u sva tri odsjeka suglasno odnosno većinom odsjekah zabačene, takove ustanove se odnose na:

a) Izvršbu poslovah u djelokrug autonomne vlade spadajućih §. 3.
b) Izbiranje bana i namjestnika njegova §. 10.
c) Odgovornost banovu, protupodpis njegov i ina prava §. 11.
d) Učašće banovo prama saboru §. 12.
e) Prava banova za popunu službenih mjestah §. 17.
f) Razpoloživost urednikah §. 19.
g) Na oblasti zemlje iza toga zakona u bitnosti stojeće §. 20.
h) Vrieme začetka djelatnosti autonomne vlade §. 21.
i) Izvršbu zakona ob ustrojstvu autonomne vlade §. 22.

U koliko su dotične stavke ovdje pod A. pomenute u načelu pridržane, ili neznatnim izpravkom podvržene, te u koliko su druge stavke pod B. budi u načelu, budi u bitnih inače sastojinah preinaki odredjene, uvidjeti će vis. sabor iz same osnove zakonskoga članka, koji osrednji odbor na koncu ovoga izvješća u cjelovitom skroju predlaže, opetujuć ovdje, da ga je pri radu njegovu upravljao suglasni izraz saborskih odsjekah, dotično većine njih.

Pogledom na izkaz osoblja i plaćah pod §. 15. osnove zakonske uvažio je osrednji odbor sve nazore odsjekah, obazrio se je na uvjete, koji se iz domaha toga paragrafa protežu na svukoliku osnovu, a bitno na onaj zadatak saborov, da mu je sada krojiti zakon ob autonomnoj vladi, koja bez osoblja i bez ustanove plaćah za isto ponjiva nije, čemu pridolazi i onaj neuklonjivi uvjet, da se proračun kao jezgra uprave ima predložiti po ustavnoj vladi za taj proračun odgovornoj, počem se ima i mora vlada predbježno ustanoviti, dakle i opredieliti kategorije i beriva osoblja vladavine.

To je razlog, s kog je osrednji odsjek uvrstio u svoju osnovu zakonsku §. 15. smatrajući opredjeljenje svoje valjanim po mjerilu onih podatakah, koje će zakonodavstvo crpiti svojedobno iz predloženа proračuna, te će mu se pri tom otvoriti polje učiniti promjene, koje bude propisala shodnost uprave, i doseživost troškovah zemlje vidivih iz sama proračuna.

Osrednji odbor je povisio doplatak u prvoj stavci izkaza plaćah razlogom ugleda, koji banu u obziru svestrana uvaženja njegova položaja u zemlji i izvan nje pripada; u drugoj stavci pako je povisio beriva urednikah s razloga: što novo utanačena beriva odgovaraju opredjeljenomu za te urednike dnevnomu razredu napram činovničtvu u istom dnevnom razredu u cieloj monarkiji ustrojenu, te razlogom ogromnoga njihovoga zadatka i odgovornosti nadležeće im, koja zahtieva obskrbljenje što nebude manje od onoga po urednicih njim ravnih u cieloj državi uživana.

Ostaje još prijaviti visokomu saboru jednu promjenu u osrednjem odsjeku utanačenu, a ta je ona: da je naslov „banskih savjetnikah“ zamienjen sa naslovom „odjelnih predstojnikah“; — tomu izim velevažnih razlogah počivajućih na političkoj dodirnosti s ostalimi državnimi ustrojstvi, leži nepobitni razlog u tom, da se neustrojava „banska vlada“, kojoj bi glavni urednici poput neustavne prošlosti bili nazvani „banskimi savjetnici“, već se ustanovljuje „zemaljska autonomna vlada“, kojoj su sastojine po izričnom slovu §. 4. „vladni odjeli“ a timi odjeli upravljaju pod banom u prvom redu stalna tri urednika, počem je i pravilan i zakonu posve skladan naslov po osrednjem odboru ustanovljeu.

Dužnost je osrednjemu odboru visoki sabor izviestiti i o takovih odsječnih pojavih, koji ako i probudiše svu pozornost osrednjega odbora, nu nemogaše s njegove strane zadobiti odlučne uvage, budući se kretahu unutar očite manjine saborskih odsjekah: takovi su:

a) Ustanova ob odgovornosti odjelnih predstojnikah i kontrasignature njihove, budući većina odsjekah scieni, da se ta ustanova negiblje unutar okvira nagodbenoga zakona.
b) Ustanove o neskidnosti i premješćenju sudacah i
c) Ob izčeznulom III. prizivnom stepenu u poslovih političko-administrativnih, jer se većina odsjekah drži toga načela, da se pri nazočnoj osnovi radi samo i izklopno ob ustrojstvu autonomne zemaljske vlade, te pako ustanove b, c, spadaju u okrug posebnih zakonah, koje će zemaljska vlada, čim bude ustrojena, u interesu javne uprave visokomu saboru predložiti.
d) Opredjeljenje broja urednikah vlade pri pojedinih odjelih, jer većina odsjekah mnije, da to opredjeljenje bude i može biti samo izljev proračuna, koji će se po vladi saboru predložiti imati.

Iza dovršene razprave izabrao je osrednji odbor izvjestiteljem svojim Josipa Žuvića.

Izjasniv ovako tečaj i uspjeh razprave svoje, česti se osrednji odbor na temelju navedenih uredjenu osnovu zakona ob ustrojstvu vlade vis. saboru predložiti.

O s n o v a

zakonskoga članka ob ustrojstvu autonomne dalm.-hrvat.-slav. zemaljske vlade:

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka 1. sabora hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga 1868., a zakonskoga članka 30. sabora ugarskoga 1868. o državopravnoj nagodi s kraljevi-

Digitized by Google

nom Ugarskom §§. 47., 48., 50. i 54. ustrojava se za kraljevine Hrvatsku, Slavonju i Dalmaciju i to za obseg državopravne autonomije, pridržane jim onim zakonom, vrhovna upravna oblast pod imenom „kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada“ sa sjedištem u zemaljskom glavnom gradu Zagrebu.

§. 2.

U djelokrug zemaljske vlade spadaju svi poslovi pomenutih kraljevinah, koji nisu izrikom nagodbenim zakonom u §. 1. navedenom doznačeni području zajedničkoga ministarstva ugarsko-hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga.

§. 3.

U svih poslovih, naznačenih u predidućem §. 2. izvršuje Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo vlast eksekutivnu putem odgovorne zemaljske vlade.

§. 4.

Zemaljska vlada dieli se na tri odjela:

I. Na odjel za poslove unutarnje, kao i za poslove zemaljskoga proračuna i zemaljske financije.

II. Na odjel za bogoštovje i nastavu.

III. Na odjel za pravosudje.

Svaki izmedju tih odjelah nosi ime: „kraljevski hrvatsko-slav.-dalm. vladni odjel“ uz oznaku svoga područja.

§. 5.

Na čelu zemaljske vlade stoji ban, a njemu podčinjeni odjeli samostalni su u svom području i medju sobom nezavisni.

§. 6.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za poslove unutarnje i financijalne spadaju svi poslovi, tičući se unutarnje uprave zemaljske izim onih. koji u područje ina dva odjela spadaju, napose svi poslovi okol javne sigurnosti i zavodah. kojim je svrha obraniti i obezbiediti javnu sigurnost, nadziranje družtvah, kazalištah, kao i svih javnih zavodah namienjenih udobnosti i zabavi; tiskarstva, putni listovi, uprava i nadziranje javnoga prava u obće, a napose rukovanje i nadziranje podčinjenih organah i državne uprave: municipijah i občinah; rukovanje državljanskih pravah pojedinacah; rukovanje zakonah odnosećih se na izbore saborske i zemaljsko zastupstvo; čuvanje medjah zemlje. vrhovna uprava poslovah zdravstvenih razumievajuć amo i liečničtvo, poslovah uboštvenih, javnih zavodah humanitarnih, obrtničtva i trgovine, u koliko poslovi posljednje vrsti nespadaju u red poslovah zajedničkih; zavodi veresijni, gojitba zemlje, kolonizacija, i rukovanje pravah vodnih; vrhovna uprava nastave poljodjelstvene i gospodarstvene, kao i poslovah tičućih se gospodarstvene vjeresije, poljodjelstvene asekuracije i gospodarskih družtvah; poslovi rudarstveni i poslovi zemljo-razteretni i urbarski, u koliko se poslovi ovi imadu riešiti putem administrativnim i sudjelovanje pri izvršavanju zakonskih ustanovah o novačenju, obskrbljivanju, davanju pripregah i ukonačivanju vojske i zemaljske obrane; sudjelovanje pri rukovanju zakona o komorah trgovačkih i obrtničkih, statistika pučanstva; javne gradjevine, razumievajuć amo i javne putove i kanale, u koliko iste nespadaju u kategoriju poslovah zajedničkih; priredjivanje zakonskih osnovah o predmetih zakonarstvenih amo spadajućih, osobito osnove zakonah agrarnih u koliko se radi o uredjivanju odnošajah seljačkih, zakonskih osnovah o poboljšanju, izsušenju i kvašenju zemlje, o vodnih pravih i kolonizaciji, zakonskih osnovah o šumah i redu šumarskom, lovskom, poljskom i o ribarstvu; kaznioce, arkiv zemaljski.

Osim toga spojena je s ovim odjelom i uprava zemaljskoga proračuna odobrena po saboru, razumievajuć amo sve poslove, koji se odnose na samostalni proračun zemaljski, ustanovljeni zakonitom autonomijom ovih kraljevinah na dohodak i potrošak istoga, razumievajuc amo napose, što se dohodka tiče, upravu godišnje svote od 2,200.000 for. preliminirane po ustanovah zakona nagodbenoga §§. 13., 14., 15., 16. za namirenje potrebah autonomne uprave zemaljske, koja svota će se sa strane zajedničke uprave financijalne izdavati iz javnih dohodakah zemaljskih, razumievajuć napokon amo i sastavljanje godišnjih računah o toj upravi; uprava svih kolikih zakladah zemaljskih, a tako isto vrhovna uprava blagajničtva i računovodstva zemaljskoga.

§. 7.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu spadaju: poslovi svih zakonom priznanih crkvah i vjerozakonskih družtvah, vrhovna uprava i nadziranje svekolike odhrane, nastave, i svih zavodah učevnih družtvah, sborovah i zavodah znanstvenih i umjetničkih, i u obće svih zavodah, koji imaju uticaj na obćenito obrazovanje, uprava vjerozakonskih i školskih dobarah na koliko glede grčko-iztočne crkve inako ustanovljeno nije; nadzor nad upravom zakladah i zadužbinah, odredjenih na svrhe bogoštovne i nastavne i priredjivanje zakonskih osnovah u ovu struku zasjecajućih.

§. 8.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za pravosudje spada: administrativna uprava i nadziranje svekolikoga pravosudja; vrhovni nadzor nad svimi sudovi i nad državnimi odvjetničtvi, vrhovna uprava kaznenoga proganjanja, nastojanje oko neprekidne zakonite obave pravosudja, predlozi i izvješća na krunu pri izvršivanju prava pomilovanja; priredjivanje zakonskih osnovah zasjecajućih u područje pravosudja, i uredjivanje sbornika zakonah.

Digitized by Google

§. 9.

Ban stojeći na čelu zemaljske vlade (§. 5.) odgovoran je napram saboru zemljskomu za ustavnost i zakonitost vladarskih aktah, spadajućih u svoje područje i zvaničnih djelah svojih.

Ova odgovornost kao i sastav sudišta, koje će suditi ob obtužbi bana, dotično njegovoga zamjenika, i postupak pred tim sudištem odrediti će se posebnim zakonom.

§. 10.

Ako ban izbiva, ili je inače zapriečen, ili ako je banska čast izpražnjena, tada obavlja funkcije njegove u pogledu na zemaljsku vladu odjelni predstojnik namješten u vladnom odjelu za unutarnje poslove pod vlastitom odgovornošću.

§. 11.

Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gore rečene zemaljske poslove podnaša ban na Njegovo c. kr. apostolsko Veličansto preko ministra hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga (Članak 1. H. S. D. sabora članak 30. U. saboru god. 1868. §. 44.) a previšnja riešenja izdana vrhu takovih, imenovanja, i ine naredbe, da budu valjane, treba da su protupodpisane po banu, dotično njegovom zamjeniku (§. 10).

§. 12.

Ban je vlastan osobno ili kroz svoga povjerenika učestvovati u svih saborskih razpravah, razumievajuć amo i razprave saborskih odborah i odsjekah, ali glasovati samo tada, ako je član sabora; nu dužan je — bilo osobno bilo kroz svoga povjerenika — na interpelaciju sabora ovomu odgovarati, zahtjevana razjasnenja davati i dotične spise predlagati.

§. 13.

Vlada zemaljska predlaže svake godine proračun godišnji o potrebi ukupne uprave zemaljske, koja će se pokriti i namiriti iz dotacije u §. 6. pomenute, i odnosno iz zemaljskih zakladah — saboru zemaljskomu na ustavno rukovanje.

Nego taj proračun ima se za vremena i tako predložiti, da se uzmogne izpitati i konačno ustanoviti svakako prije početka godine, za koju proračun ima valjati.

Isto tako predlaže zemaljska vlada svake godine zaglavljene račune, i rezultate godišnjega poslovanja financijalnoga saboru na prosudjivanje i odobrenje.

§. 14.

Ban se imenuje i postavlja načinom odredjenim u zakonu o državo-pravnoj nagodi.

§. 15.

Kategorije i beriva urednikah i pomoćnoga osoblja potrebitih za zemaljsku vladu i pojedine odjele njezine, ustanovljena su u sliedećem izkazu osoblja i plaćah:

Kategorije službene	dnevni red	Plaća u fr. a. vr.	Doplatak u f. a. v.	Ini užitci.
Ban	I.	12000	8000	Stan u rezidenciji banskoj.
Odjelni predstojnik	IV.	5000		Medju ovimi dobiti će odjelni savjetnik za unutarnje poslove (§. 10). odplatak od 1000 f. a. vr.
Odjelni savjetnik	VI.	3000 2500		
Odjelni tajnik	VII.	1800 1500		
Odjelni koncepista	VIII.	1000		Osim toga prama potrebi perovodnih vježbenikah i to bezplatnih ili sa pripomoći od godišnjih 400 fr. a. vr
Pomoćno osoblje;				
Ravnatelj pomoćnih uredah	VII.	1500 1200		
Pristav pomoćnih uredah	VIII.	1000		
Official	IX.	900 800 700		
Osoblje poslužno:				
Podvornik	—	400		Uredovna odjeća.
Vratar	—	400		Uredovna odjeća i stan.
Poslužitelj	—	350		Uredovna odjeća.

§. 16.

Za namiru potriebah ureda i pisarnice, troškovah putnih i selitbenih i troškovah pisarskih doznačit će se s odobrenjem sabora pojedinim odjelom, kao i Banu primjerni iznosi paušalni, o kojih će se račun sa ostalim upravnim troškom saboru polagati.

§. 17.

Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo imenuje (§. 11.) polag postojećih (§. 15). ili u buduće zakonom opredieliti se imajućih ustanovah sve urednike do uključivo VII. dnevnoga razreda.

Ostala pako službena mjesta popunjuje Ban.

§. 18.

Unutarnje poslovanje u pojedinih vladnih odjelih odrediti će Ban.

§. 19.

Urednici i službenici obstojale dvorske kancelarije hrvat. slav.-dalm. kao i nakon zadobljene previšnje sancije ovoga zakona dokinuti se imajućega kr. namjestničkoga vieća — kojih oblastih svakolika agenda u djelokrug zemaljske vlade prelaze — na koliko prigodom ovoga ustrojstva namješteni nebudu, ostaju u neokrnjenu užitku svojih berivah za jednu godinu, a po tom se ima s njimi postupati polag postojećih propisah.

Ako se medjutim namieste na takovo službeno mjesto, s kojim je spojena plaća manja i dnevni razred manji, nego-li s njihovim prijašnim mjestom, tada jim ima ostati plaća prijašnja i dnevni razred prijašnji.

Digitized by Google

§. 20.

Sudbene oblasti u zemlji postojeće, kako i županijska i gradska municipija ostaju medjutim, dok se zakonom inako neodredi, u svom dosadanjem ustrojstvu i u dosadanjoj djelatnosti.

§. 21.

Djelatnost novo ustrojene zemaljske vlade ima u život stupiti unutar roka od jednog mjeseca iza previšnje sankcije ovoga zakona

§. 22.

Izvršba ovoga zakona povjerava se Banu.

I tim je osrednji odsjek dovršio svoj zadatak, prilažuć odnosne odsječne zapisnike.

Zagreb 14. ožujka 1869.

Živković v. r.

A. Fodrocy v. r.

Stefan Hervoić v. r.

Josip Žuvić v. r.

Osrednjega odbora izvjestitelj.

Vis. sabore! Ova je osnova i onako već poznata, a imao sam čast prilikom onom, kada sam bio izvjestiteljem odbora glede ove osnove, zamoliti vis. kuću, da bi iz razloga onoga, što je zemlji najveća potreba, da se zemaljska vlada jedanput ustroji, i što je u tom obziru mnogo stranom oklievano, a stranom čekano, primila ovu osnovu. Budući sada opet ona ista nuždа obstoji, i još veća, jer je vrieme daleko u tom obziru poteklo, predlažem vis. kući, da bi i ovu osnovu uz ove njeke preinake, kao što i onu, u svojoj cjelosti primiti izvolila, tim više, jer glede glavne točke §. 11. bi reć da je tekstuacija, koja je predložena po vladi, tako rekuć ovdje preinačena bolje, i odgovornosti bana više odgovara, nego ona osnova, koju je sabor prije predložio na sankciju. U ostalom, ako bi vis. kuća na moj predlog pristala, uzeo bi si slobodu, predstavku na Nj. Vel. u tome obziru učinjenu pročitati.

(Glasovi: Prima se.)

Aurel Kušević: Štovani sabore! Uredjenje zemlje je današnji dan jedna od najvažnijih zadaćah i ja mislim, da se tako važan predmet neriešava in camera caritatis; zato sam toga mnienja, da se u tom poslu polag poslovnika postupa. Vi ćete mi priznati, i biti će vam poznato, gospodo, iz moje radnje, da bi ja rad, da se pospješi taj važni posao, nego tako važna naredba je svojina naroda i takove preinake moraju dozreliti u javnom mnienju. Zato bi se zastupstvo u takvom poslu imalo služiti javnošću. Nije meni stalo do klevetanja podlih piskarah farizeuša djakovačkog, koji takovim načinom ostentativnim troši dohodke „mrtve ruke“, kad plaća cmilo braće mehitaristah u Beču. Ja znam, da kad ja radim u javnom mjestu, da se izpostavljam javnoj censuri. Što se toga tiče ja samo primjećujem, kojega mladež čistu savjest bližnjega svojega neštuje. da onaj narod budućnosti neima. Ako medjutim štovani sabor, kako i sam spoznajem, obzirom na važnost situacije, u kojoj se nalazi ciela naša domovina, odluči. da se to u cjelosti svojoj primi. ja bi želio, da izvjestitelj osrednjeg odbora stanovište ovoga sabora, koje je u odsjecih izraženo, obširnije obrazložiti izvoli.

Šandor Fodroci: Vis. sabore! U izvješću, istina, na kratko je razloženo stanovišće većine sabora u odsjecih izražene, i ja nedržim sbilja više za nuždno u tom obziru progovoriti, jer u svih točkah glavni su razlozi navedeni, više navadjati držim za suvišno. i molim vis. sabor, da me odrieši te zadaće, te predlažem, da se ova osnova en bloc primi. (Glasovi: Prima se.)

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Što se tiče predloga veleštovanoga gosp. izvjestitelja osrednjeg odbora, da se predlog odbora primi u svojoj cjelosti, kaošto bijaše prihvaćen i prigodom onom, kad je vis. sabor prvobitnu svoju osnovu u pretres ovdje uzeo, to držim, da već konsekvencije radi, koja bi se u tom sastojala, da je isto tako, kao što je odbor razložio, vis. kuća prinukana bila onda, da je radi prešnosti predmeta i prištede vremena. prvobitnu osnovu u svojoj cjelosti prihvatila, isti razlozi i danas postoje. Radi toga držim sasvim umjestnim predlog g. izvjestitelja osred. odbora, i ja podpunim umirenjem pristajem uz predlog. Što se tiče obširnijeg razlaganja, koje gosp. predgovornik želi. mislim, da nije od tolike nužde, i nemože se o tom mnogo govoriti. Glavna preinaka proteže se na §. 11. i ja držim, da u samoj toj preinaki leži najveći razlog, jer smo postigli kontrasignaturu svietlog bana, a tim da svakako prednost zaslužuje ova formulacija nad onom, na koju je vis. kuća prije pristala. Druge preinake nisu od nikake važnosti, i obširno razlaganje bilo bi samo grieh prema vriednosti vremena. Zato pristajem uz predlog g. izvj. osrednj. odbora.

Predsjednik: Vis. kućo! Želi li još tko progovoriti o tom predmetu?

(Glasovi: Neka se glasuje.)

Izvjestitelj osrednjeg odbora predlaže vis. kući, da se izradak centralnog odbora, kako je sada predložen, primi u svojoj cjelosti bez daljnjeg razpravljanja. Prima li vis. kuća ovaj predlog?

(Glasovi: Primamo.)

Proglašujem dakle zaključkom vis. kuće, da je predlog centralnog odbora primljen.

Izvj. **Šandor Fodroci:** Ako mi dozvoli vis. kuća, ja ću odmah pročitati i predstavku.

(Glasovi: Neka se čita.)

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li vis. kuća i ovu predstavku?

(Glasovi: Primamo.)

Primljena je predstavka, kako je pročitana.

Vis. kućo! Na dnevnom je redu izbor odbora devetorice članovah glede najmovine za saborske prostorije. Želi li vis. kuća, da se danas bira, ili u budućoj sjednici?

(Glasovi: Sjutra.)

Imadem čast vis. kuću izvjestiti, da je preuzv. g. hrvatski ministar i naš štovani zastupnik, iz odbora za riečko pitanje poradi svoga dostojanstva kao član vrhovne vlade izstupio; i na isti se je način takodjer i g. zastup. Šuhaj odrekao toga odbora. Zato ćemo imati birati dva člana u odbor riečki, i to takodjer u budućoj sjednici.

Imadem čast sjednicu današnju završiti, i buduću sutra u 10 satih sazvati.

Digitized by Google

Četrdeset i druga saborska sjednica

držana dne 17. travnja 1869. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Izvješće odbora za gradjenje ludnice. — Izvješće odbora za lonjsko polje. — Most preko Kupe u mjestu Gašparci na brodsko-čabarskoj cesti. — Interpelacija Dr. Ignj. Brlića u pogledu prodaje šumah u slav. voj. krajini. — Izbor odbora za najmovinu za saborske prostorije. — Izbor 4 članovah za riečki odbor. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika Hervoića, da izvoli zapisnik proglasiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

četrdeset i prve sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 16. travnja 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, a uz bilježenje saborskog bilježnika dra. Stjepana Hervoića.

Sjednica je otvorena u 12 satih.

Saborski bilježnik Dragutin Akurti čita zapisnik posljednje sjednice, koji je u svemu odobren i ovjerovljen.

Br. 396. Dopis preuzv. g. bana, kojim šalje saboru odgovor na zaključak 34. sjednice sabora od 20. ožujka 1869 glede produljenja roka do 1. svibnja t. g. radi primanja dobrovoljacah u vojsku, uzimlje sabor na znanje, te zaključuje, takav preuzv. g. banu radi svečanog proglašenje po jurisdikcijah dostaviti.

Br. 387. Narodni zastupnik g. Danilo Janković polaže svoj mandat.

Odredjuje se običajnim putem novi izbor.

Br. 397. Županije sriemske predstavka, da bi se utjerivanje poreza občinam povjerilo, predaje se odboru za uredjenje municipijah i občinah.

Br. 398 i 399. Molbenice podvornikah i uzničkih stražarah kr. žup. sudbenog stola u Osieku, radi povišenja plaće, upućuje se na peticionalni odbor.

Br. 400. Izvješće odbora za instalaciju bana, kao i u njemu stavljene predloge o izvedenju same instalacije, nemanje i odnosne programme za svečani uvod i umješćenje bana prima sabor, te zaključuje, da se ovi spisi dostave preko sab. predsjedničtva obstojećoj zemaljskoj vladi, da ista na temelju ovih ujedno potrebite troškove doznači, a troškovnik u svoje vrieme saboru predloži.

Ujedno sabor prima na temelju odborova predloga, da se u prisegi, koju ban prigodom umješćenja položiti imade, u redku „njegovoj slobodi i njegovih pravicah“ iza rieči „njegovoj“ pridoda „zakonitoj“, a u mjesto rieči „pravicah“ stavi „temeljnih pravih“, i tako bi glasilo: „u njegovoj zakonitoj slobodi i njegovih temeljnih pravih.“

Veliki župan zagrebački presv. g. Mirko Bogović interpelira vladu ustmeno glede uprave županijskih fondovah i pružit se imajuće naplate po eraru radi uživanja županijskih kućah.

Zaključeno po predlogu saborskog predsjednika, da predložitelj upitnu interpelaciju pismeno sastavi i tada će ju predsjednik sabora preuzv. g. banu dostaviti.

Narodni zastupnik Benjamin Kraljević predlaže, da se odnosni spisi tičući se gradit se imajuće željezničke pruge sredinom županije požežke s preporukom preko saborskog predsjedničtva dostave ugarskom saboru, kamo taj predmet u smislu nagodbenog zakona spada.

Isto tako predlažu narodni zastupnici, i to: g. Stjepan Hervoić radi željeznice od Čakovca preko Varaždina u Zaprešić.

G. Ignatija Simić radi željeznice senjske, g. Ljudevit

Digitized by Google

Otto radi Karlovac-Rječke i g. Ignatija Brlić radi željeznice iz Zemuna Osieka u Rieku.

Sabor je upitne predloge prihvatio i zaključio, da se odnosni spisi iz pismohrane izvade i preko saborskog predsjednika preporukom od ovoga sabora ugarsko-hrvatskom podnesu.

Br. 403. Izvjestitelj osrednjeg odbora g. Šandor Fodrocy čita izvješće osrednjega odbora glede zakonske osnove ob ustrojenju zemaljske vlade u smislu previšnjeg odpisa od 11. travnja 1869. br. 1175. radi preduzeti se imajućih predmetah.

Sabor je upitno izvješće i predstavku ogromnom većinom prihvatio, i uslied toga imadu:

1) u §. 1. zakonske osnove rieči „i Dalmacija" izostati.

2. §. 11. osnove imade glasiti:

„Svekolike predloge i predstavke odnoseće se na gore rečene zemaljske poslove, podnaša ban na Nj. c. kr. apost. Veličanstvo preko hrv.-slav.-dal. ministra (Čl. I. §. 44. H. S. D. odnosno Čl. XXX. ugarskoga sabora 1868). a izdana vrhu njih previšnja riešenja ili ine naredbe, razumievajuć ovamo i imenovanja, imade rečeni ministar i ban protupodpisati."

3) §. 15. osnove imade sasvim izostati.

4) §. 17. imade ovako glasiti:

„Banu pripada popunjenje svih službenih mjestah u svih strukah autonomne uprave zemaljske, u koliko se neradi o mjestih takovih, koja su u smislu postojećih ustanovah pridržana imenovanju Njeg. Veličanstva, ili koja po postojećem zakonitom običaju na ini način popuniti se imaju."

5) §. 19. osnove imade se umetak „kojih oblastih svakolika agenda u djelokrug zemaljske vlade prelaze" — izostaviti.

Ovako izpravljena zakonska osnova ob ustrojstvu zemaljske vlade imade se uz pročitanu po osrednjega odbora izvjestitelju odnosnu predstavku Nj. Vel. na previšnju sankciju podastrti.

Predsjednik sabora prijavlja, da se imade odbor od 9 licah izabrati radi pladanja najmovine županijoj zagrebačkoj glede uživanja sadanjih saborskih prostorijah kao glede predloga o gradjenju nove zemaljske sgrade za obdržavanje sabora.

Isto tako prijavlja, da su iz odbora za riečko pitanje i to preuzv. g. ministar Koloman Bedeković i narodni zastupnik g. Mirko Šuhaj izstupili i da se taj odbor popuniti imade.

Zaključeno sve odbore izabrati odnosno popuniti u sadašnjoj sjednici.

Tim je današnja sjednica u ½ 2 sata poslje podne zaključena, a buduća za sutra u 10 satih prije podne urečena. —

Vakanović s. r.

Stjepan Hervoić s. r.
saborski bilježnik

Predsjednik: Imade-li kakve primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Zapisnik je primljen bez primjetbe i ovjerovljen.

Čast mi je predložiti vis. saboru zapisnik saborskog odbora za gradjenje zemaljske bolnice za umobolne. Molim člana istog odbora, gosp. Ankera, da bi izvolio zapisnik taj proglasiti.

Hugo Anker: (mjesto izvjestitelja) čita:

Zapisnik

sjednice odborske sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držane dne 7. travnja 1869. u Zagrebu u svrhu podignuća i ustrojenja zemaljske ludnice kao liečiteljnog zavoda.

Prisutni podpisani:

Odbor za podignuće i ustrojenje zemaljske ludnice u Zagrebu, iz 31. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dne 11. ožujka 1869. držane, izaslan, sastojeći iz narodnih zastupnikah presvietlog gosp. dvorskog savjetnika Roberta Zlatarovića, g. Koretića, Huge Ankera, Lavoslava Goričkog i Petra Malaća konštituirao se je, dočim je za predsjednika g. Roberta Zlatarovića a za izvjestitelja g. Petra Malaća jednoglasno izabrao.

Ovako konstituirani odbor ovaj sakupio se je danas u sjednicu, pošto su istomu prisustvovali od strane vojne oblasti g. pukovnik Trnski i štabalni nadliečnik g. Malfati, kao i praliečnik kr. namjestničkoga vieća g. Šlosser.

Prije svega bi pročitan odpis kr. namjestničkog vieća od 3. ožujka 1869. u poslu ovom na vis. sabor upravljen, zatim se je odbor ovaj upustio u pregledavanje i izpitavanje nacrta i osnove predložene za podignuće i ustrojenje zemaljske ludnice, te je po svestranom pregledanju i izpitivanju upitnog nacrta i osnove i poslje ustmenih razlaganjah prisutnih gg. liečnikah do tog uvjerenja došao, da bi podignuće i ustrojenje zemaljske ludnice kao liečiteljnog zavoda, kad bi se po nacrtu i osnovi predležećoj sagradila i izvela, svrhi podpuno odgovaralo, dočim je isti nacrt po primjeru dosadą postojećih najboljih sličnih zavodah sastavljen i to po najiskusnijih vještacih i strukovnjacih; toga radi usudjuje se odbor ovaj nacrt i osnovu upitnu vis. saboru za odobrenje predložiti; tim više, što su isti nacrt i osnovu i vojna zemaljska oblast kano svrhi podpuno odgovarajuću pripoznali.

Što se proračuna u svrhu podignuća i ustrojenja zavoda ovog dotiče, uvjerio se je odbor ovaj, da za tu svrhu drugih razpoloživih sredstvah zasad neima, osim tako zva-

Digitized by Google

nih županijskih bolničkih zakladah, koje glasom računah glavne blagajne ukupnu svotu od 252.218 for. 27 kr. a. vr. u okamaćenih obveznicah i 5466 for. 28 nč. a. vr. u gotovom novcu sačinjavaju, pa dočim takove u nikakovu naročitu svrhu opredieljene nebi bile, mogle bi se predbježno za pokriće upitnih gradjevnih troškovah upotriebiti, tim načinom, da bi se obavljalo u višegodišnjih obrocih iz godišnjih prištednjah upravne dotacije, dočim bi se tangenta vojne krajine iz imovine njezine (Grenzvermögen) namirivala.

Osim toga je odbor i tog mnienja, da bi se za množanje novčanih sredstvah u svrhu ovu upotriebiti se imajućih utemeljenje lutrije kod višjeg mjesta izhodilo, od koje čisti iznos imao bi se takodjer za odplatu glavnicah županijskih bolničkih zakladah upotriebiti.

Gosp. pukovnik Trnski izjavljuje u ime ces. kr. vojne oblasti zemaljske, da je c. kralj. državno ministarstvo rata u pogledu novčanih sredstvah svoju privolu očitovalo, u toliko, da će po razmierju umom bolujućih iz vojničke krajine u zavod ovaj faktično primljenih sa novčanimi sredstvi učestvovati, no budući se je kasnije iz izkazah zaključiti dalo, da će taj broj umom bolujućih jamačno polovicu od svih bolestnikah sačinjavati, zaoto da je ces. kr. vojna zemaljska oblast c. k. vojnom državnom ministarstvu rata predlog učinila, da c. kr. vojna krajina u troškovih za podignuće i ustrojenje ovog zavoda u polovici učestvuje.

Zasjedajući odbor uzevši u obzir, da je podignuće i ustrojenje zavoda za umobolnike u zemlji našoj od prevelike potrebe i nužde, jer dočim takovi posebni zavod kod nas nepostoji, da bi se u njeg takovi nesretnici smjestiti mogli a još manje izliečiti, to isti svim na teret padnu, a često i znamenitu štetu prouzrokuju; uzevši nadalje u obzir, da se županijske bolničke zaklade, dočim i onako nikakovu naročitu svrhu neimaju, u bolju čovječniju svrhu upotriebiti nemogu, nego što je podignuće i ustrojenje upitnog zavoda; i promotrivši nadalje i tu okolnost, da je sada i c. kr. vojna zemaljska oblast na podignuće i ustrojenje zavoda ovog pristala, gdje kašnije ako se naime sada ustrojenje zavoda odobrilo nebi, u promienjenih možebiti tečajem vremena okolnostih, pristati neće, — usudjuje se pokorno predložiti, da bi vis. sabor:

1. Podignuće i ustrojenje zavoda za umom bolujuće za Hrvatsku, Slavoniju i vojničku krajinu dozvolio te nacrtu i osnovi po kr. namjest. vieću predloženoj, po kojoj bi se zavod ovaj podignuti i ustrojiti imao, svoje visoko odobrenje podieliti izvolio.

2. Da bi zaključiti izvolio, da se županijske bolničke zaklade u svoti od 252.218 for. 27 novč. a. vr. u okamaćenih obveznicah, 5466 for. 28 nov. a. vr. u gotovom novcu za podignuće i ustrojenje zemaljske ludnice na način po kr. namjest. vieću predložen upotriebiti mogu.

3. Da bi vis. sabor u načelu izrekao i odlučio, da vlada ovih kraljevinah vlastna bude uz sporazumljenje c. k. vojne zemaljske oblasti gradjenje i ustrojenje zemaljske ludnice po nacrtu i osnovi po mogućnosti još ove godine započeti, razteretne obveznice upotriebiti se imajućih zakladah kod kojeg sigurnog novčanog zavoda založiti i o načinu uplaćivanja istih u godišnjih rokovih iz prištednjah godišnje upravne dotacije osnovu saboru podnieti. Napokon

4. Da se u svrhu ovu utemeljenje lutrije izposluje, koje čisti dohodak imao bi se takodjer za izplaćivanje razteretnih obveznicah upotriebiti.

Tim bude sjednica zaključena i zapisnik podpisan.

Zlatarović v. r.

Mjesto odsutnog izvjestitelja

Hugo Anker v. r.
član odbora.

Vis. sabore! Iz razlogah ovdje po odboru navedenih humanističku ovu stvar imam sreću vis. saboru toplo preporučiti, i znam, da tako cieli vis. sabor kao i svaki pojedini član neće drugu gojiti želju, nego ovu spasonosnu stvar podupirati i koncu privesti. Naravno je, da su u svakom poduzeću potrebita sredstva, a u prvoj liniji stoje novčana sredstva. Da se nov teret zemlji nenametne, pošao je odbor s tog gledišta, da bi se mogle prvo upotrebiti za tu svrhu bolničke glavnice županijske, koje onako bez koristi leže, koje su možbiti kod privatnih uložene, ali ne da županije poklanjaju zavodu ovu glavnicu, nego će se po smislu izvješća ovog opet natrag platiti županijam, dakle da bi se samo tako rekuć u zajam uzela glavnica za podignuće ovog zavoda.

Drugo sredstvo bi bilo, kaošto je ovdje rečeno, lutrija; naravski, to je stvar, koja nije conditio sine qua non. Znamo iz izkustva, gjegod su se podizali takovi instituti, da su svagdje bile lutrije, tako u Erdelju, u Štajerskoj, u Kranjskoj; tako znamo i nadalje, da su i za blesirane vojnike takove lutrije bile, ja to znam, jer sam svakiput njekoliko lozah imao. Da nebi lutrije od koristi bile, nebi ih toliko bilo: ali kaošto rekoh, ovo nije conditio sine qua non.

Treće ima, kaošto znamo, naša zemlja 2,200.000 for. za budget svoj, i kaošto vještaci znadu, da to nije sasvim potrebito za sve te svrhe i izplaćanja, da će svake godine ostati njekoliko hiljadah for. na razpolaganje; ja znam, da će vis. sabor, ako koji predloži, da se za ovu spasonosnu svrhu njekoliko hiljadah obrati, da će vis. sabor, znajući nesretni položaj ljudih, koji na umu boluju, to odobriti. Da samo jedan slučaj napomenem, ja sam imao u mojoj župi jednog dječka od 12. god., koji je kroz ono vrieme, kad je izgubio pamet, toliko štete načinio u selu, da su morali ljudi sami k sudu ići i moliti, da se odstrani; bilo je danah, gdje je on do sto prozorah razbio, i stare ljude grizo, i bojali su se, da će i selo popaliti.

To je samo jedan slučaj, a znamo iz statistike, da u Hrvatskoj i Slavoniji 157, a u vojničkoj krajini, koja ta-

Digitized by Google

kodjer svoje žrtve pridonieti želi, 150 takovih nesretnikah imade, dakle ukupno 300 i njekoliko takvih nesretnikah u cieloj Hrvatskoj i Slavoniji i vojničkoj krajini. Ako jedan toliko štete napraviti može, koliko njih 300. Dakle ti nesretnici moraju se odstraniti, treba za njih da se brini narod, sabor.

Zato i voj. krajina nije dvojila pristati na predlog ovaj, ona je pripravna pristupati odmah polovicom. Kako je g. obrstar Trnski referirao, oni su već 120,000 for. resolvirali, što zato jer polag prvašnjega manjeg plana polovicu iznosi ciela svote, a onda bi samo 150 umobolnih bilo; budući pako da od vojn. krajine njih još 150 nadodje, zato mora biti i sgrada još jedanput tolika, kaošto je po prvom planu, i ako sgrada, zaista i troškovi moraju biti još jedanput toliki. Kako je g. pukovnik Trnski u odboru izjavio, vojnička krajina dragovoljno pristaje i on se nada, da će ministarstvo rata u Beču još inih 100.000 fr. doprinieti, koji sa pomenutih već od vojničke krajne resolviranih 120.000 for. a. vr. polovicu čine od svote za sagradjenje i ustrojenje zavoda.

Dakle ako je vojnička krajina voljna nesretnike svoje pod krov donieti, i skrbiti za nje, valjda to i vis. saboru pristoji, valjda mi skrbimo za nesretnike svoje.

Ovdje moram vis. sabor još na jednu okolnost opazna učiniti. Možebiti da će se poleg nagodbenog zakona danas sutra, — bog bi dao, čim prije vojnička krajina utjeloviti; ona je sad pripravna ovu žrtvu doprinieti, ali ako se utielovi materi zemlji, znademo-li mi kud će oni novci i blagajna doći, možebiti ćemo prazne naći one kase; a sada želi ona tu žrtvu doprinieti.

Zato preporučam vis. saboru, da bi s gledista čuvstva čovječjega izvolio primiti predlog odbora i toplo se za stvar zauzeti.

Robert Zlatarović: Pogledom na važnost predmeta koli glede svrhe toli glede sredstvah, možebiti nebi s gorega bilo, da bi se predmet na odsjeke uputio.

Ivan Živković: Na odsjeke nemože ići, jer je već odbor ad hoc za to imenovan; nego po poslovniku ima se prije svega tiskati i razdieliti, a onda sabor dodje u položaj. da može odlučiti, hoće li se odmah o predmetu viećati, ili zato ustanoviti vrieme.

Robert Zlatarović: Ako gospoda misle, da se mora tiskati, neka se to odredi. Ja znam, da predmet korektno nebi mogao ići na odsjeke, ali ja sam to predložio radi kratkoće vremena; možda će se za koji dan sabor odgoditi, pa će onda stvar doći opet od graecas calendas. Ja dakle pristatajem, da se tiska.

(Glasovi: Na odsjeke).

Ivan Živković: Na odsjeke nemože ići, to je proti poslovniku; zato je odbor ad hoc, da neide na odsjeke. Odbor je izcrpio stvar točno; što će odsjeci drugo raditi, nego ovo isto, što je već odbor učinio? S toga ja predlažem, neka se stvar tiska i radieli, i onda na dnevni red stavi.

Robert Zlatarović: Molim me izpričanim držati, što opet o predmetu ovom govorim. Ja držim, da je to zaista važna stvar, zato sam mislio, da bi probitačno bilo, da se uputi na odsjeke, jer bi onda gospoda kadra bila uviditi sve planove, nacrte i proračune, što je ovdje u saborskoj sjednici težko moći učiniti. Istina, odbor je stvar već ex professo pretresao, ali odbor nemože na papiru sve potankosti na vidjelo staviti tako, da bude svaki podpunoma osvjedočen, tu treba da se svaki pojedini, koji će glas svoj za tu stvar dati, uvjeri o praktičnosti i svrsi shodnosti planovah i osnovah. Medjutim ja se nakapriciram, da ostane kod mog predloga; neka se tiska i razdieli, da se svaki uvjeri, na koji način je taj projekt učinjen

Da ovdje jednu opazku učinim, tu se neradi o tom, da se bolnička zaklada županijska, koja onako neima svrhe, na taj projekt potroši, nego samo da se kao zalog upotriebi, dočim bi kamati uvjek kao dosad išli. Nego ja neću preokupirati meritorno pitanje: pristajem dakle, da se tiska i razdieli.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja se slažem s predlogom odbora, da je nuždno, da se za ove bolne ljude skrbi; ali ako sam dobro shvatio predlog, to se predlaže, ako u županiji imade zakladah takovih, da se one u zajam dadu. Neznam kako je u drugih županijah, ali znam, da je u sriemskoj županiji jedan fond, koj je jedna udovica ostavila, i radi se sad o tom, da možemo postaviti bolnicu. S toga ja nisam zato, da se fondovi . . . .

(Glasovi: To je meritorno!)

Dakle i ja mislim, da se na odsjeke dade.

Ivan Jurković: Vis. sabore! Ja se oslobodjujem, štovanom g. zastupniku rumskom odgovoriti, da je on u pometnji. Tu se neradi o zakladah bolničkih, koje se nalaze u pojedinih županijah, gdje su već oživotvorene bolnice, nego radi se ob onih trih zakladah bolničkih, koje su od vajkada bile upravljane od zemaljske oblasti, koje sačinjavaju svojinu županijah, koje su prije god. 1848. po obstojavšem ugarskom namjestničtvu, i poslje takodjer u absolutno doba te i od g. 1861. po zemaljskoj oblasti upravljane bile. Ove zaklade neimaju nikakva opredjeljenja, dapače niti zakladnicah, te se je radilo već i o ustanovljenju tih zakladnicah, ali se je vidilo, da su županije tako heterogene i svrsi neshodne predloge činile, da dvorska kancelarija nije niti pristala na ustanovljenje tih zakladnicah. Dapače ima primjerah, gdje su županije zaklade posve u drugu svrhu posvetile, naime zagrebačka županija je trećinu zaklade jugosl. akademiji, ili sveučilištu, — nemogu se pravo sjetiti —, jednomu od ovih zavodah, posvetila. Dakle neradi se ob onom, što je g. zast. Jančo napomenuo; nego i ja se slažem s predlogom g. zastupnika grada Zagreba, da se stvar dade tiskati zasada, i ako se neće odlučiti danas, neka se odluči onda, kad bude tiskano, da se stavlja na dnevni red ili uputi na odsjeke.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Meni se čini, da se vis. sabor upušta u meritorno pretresivanje ovog predmeta, a još

Digitized by Google

nije riešeno, dali se imade tiskati, ili uputiti na odsjeke. Ja bi želio, da se to prije rieši, a kad se bude meritorno razpravljao predmet, pridržavam si pravo rieč povesti.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja mislim, da je predlog g. zastupnika naroda grada Zagreba posve korektan, da se naime predmet tiska i na odsjeke podieli; jer ono nestoji, što je gosp. zastupnik vukovarski rekao, da zato što je odbor ad hoc posao riešio, da nemoze ići na odsjeke. Zakon to neizključuje, dapače imali smo već slučajah u praxi, da su bili odbori izabrani, koji su stvar priredili, i sabor je onda opredielio, ili da se dotični predmet odmah u pretres uzme, ili da se dade tiskati i na dnevni red stavi, ili na odsjeke uputi. Ova će stvar u odsjecih uspješnije biti riešena već s razlogah po g. Zlatarovićiu navedenih, da će se naime svi planovi i osnove moći lakše uviditi. Zato se slažem s predlogom, da se na odsjeke dade.

Ivan Živković: Ja neimam ništa primjetiti, i stavljam samo taj predlog, da se sada u meritum neupuštamo. Što je g. predgovornik naveo, ja dopuštam, ako se na praxu, ali ne, ako se na zakon poziva; zakon poznaje samo dva načina: odbor ad hoc, ili odsjeke.

Kad predlog sadržava zakonsku osnovu, onda treba da ide na odsjeke, nu pošto to nije zakonski predlog, nemora ići na odsjeke. Nu ako vis. kuća misli, da ima razlogah, da ide na odsjeke, ja nisam protivan.

(Glasovi: Tiskati i na odsjeke!)

Predsjednik: Na koliko sam shvatio gg. govornike, to su svi složni u tom, da se predmet taj nemože danas meritorno pretresivati, nego da se samo glede forme ima odlučiti, i to, doćim je g. Živković stranom odstupio od svog predloga, svi su gg. govornici prihvatili predlog g. Zlatarovića, da se stvar ima štampati i medju članove razdieliti i na razpravljanja u odsjeke uputiti. Prima li vis. kuća ovaj predlog? (Primamo!)

Predlog g. Zlatarovića je primljen; predmet će se štampati i na odsjeke uputiti.

Zapisnik odbora za lonjsko polje, molim izvjestitelja g. zast. Fodroci-a, da bi se izvolio potruditi ovamo, i zapisnik taj pročitati.

Zapisnik
od 16. rujna 1868.

Sastavljen u sjednici saborskoga odbora za „Lonjsko polje," koji se je dan prije izabrav si presv. g. M. Bogovića za predsjednika a g. Škendera Fodrocya za izvjestitelja, konstituirao.

Prisutni članovi:

G. Mirko Bogović, predsjednik.
G. A. Fodrocy, izvjestitelj.
G. Robert Zlatarović.
G. dr. Mirko Šuhaj.
G. Miroslav Kraljević.

Došao je g. odvjetnik Slavoljub Vrbančić pred odbor, uručiv mu prijavu od 16. rujna 1864. podpisanu po gg. grofu Ladislavu Pejačeviću, Ljudevitu Vukotinoviću i barunu Gjuri Rauchu, kojom stavljaju do znanja ovomu odboru, da se složilo družtvu sastojeće se iz gg. baruna Juraja Raucha, grofa Ladislava Pejačevića, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Vukotinovića i drugovah, za podhvat osušenja lonjskoga polja, pa mu podjedno kao zastupnik ovoga družtva predao tehnički operat o izsušenju lonjskoga polja, sastavljen o trošku ovoga konsortiuma po mjerniku Legeru i nacrt uvjetah, pod kojimi hoće rečeno družtvo pod zaštitom zakona i sabora hrvatsko-slavonskoga rečeno polje izsušiti.

Odbor primiv ove spise, zaključi prije nego što će se u izpitivanju toga operata i učinjene ponude upušćati, zapitati tehničko mnienje o tom operatu g. bar. Zornberga i g. Rengelrotha, te budu obojica odmah zamoljeni za to, pa im odmah u sjednici operat sa prilozi uručen s pozivom, da to svoje mnienje do 18. rujna odboru uz povratak priobćenih im operatah podnesu. Za daljnju radnju odbora urečena je sjednica na 18. t. m. poslje podne u 5 satih.

Zaključeno i podpisano.

Bogović, predsjednik. — Fodrocy, izvjestitelj.

Pozvanici:

G. barun Zornberg, kr. nadziratelj zemaljskoga graditeljstva;

g. Vilim Rengelroth, načelnik graditeljstva kod zemaljskoga vojnoga zapovjedničtva.

Nastavljeno:
dne 18. rujna 1868.
Prisutni:

Članovi odbora.

Pozvanici:

G. zemljomjer Franjo Pajer,

g. odvjetnik Slavoljub Vrbančić.

Pročitano bje mnienje gospode: bar. Zornberga i Rengelrotha glede tehničkoga operata od lonjskoga polja.

Gospoda pozvanici zamoliše, da im se to mnienje predade zajedno s operatom, da budu u stanju glede njega razložno očitovanje od strane poduzetnoga konsortiuma sutra dan odboru podastreti.

Tomu zahtjevu bude zadovoljeno i time zapisnik zaključen.

Bogović, predsjednik. — Fodrocy, izvjestitelj.

Nastavljeno:
dne 19. rujna 1868.
Prisutni:

Članovi odbora.

Digitized by Google

Pozvanici:

G. A. Langenhove kao punomoćnik konsortiuma,

g. Franjo Pajer, zemljomjer,

g. Slavoljub Vrbančić.

Poslje pročitanoga očitovanja, danog sa strane konsortiuma po njihovom mjerniku Legeru na opazke gospode baruna Zornberga i Rengelrotha, bude viećano o samom predmetu.

Pošto su očitovanjem mjernika Legera sa strane konsortiuma razjasnjene sve opazke s tehničkoga gledišta, koje bijahu stavljene po strukovnjacih gg. barunu Zornbergu i Rengelrothu, preostade kao predmet viećanja jedino troškovni proračun toga poduzeća.

Gledom na onu okolnost, da su strukovnjaci uzeli cienik mjestnih radnjah i onih, koje danas kod gradnje željezničke pruge Zakanj-Zagreb postoje, za podlog svoga računa; da su po tom pronašli, da je po g. Legeru dotično poduzetnom družtvu stavljena ciena radnje kod izkapanja jednoga kubičnoga metra zemlje sa 50 novč., za 10 nvč. višja, nego li se to kod željezničkih radnjah plaća, nastojano bi od strane odbora gosp. A. Langenhove-a kao punomoćnika sklonuti, da od ukupne svote, koju je za izsušenje lonjskoga polja proračunao, bar toliko odpusti, da bude ciena jednomu kubičnomu metru 45 do 46 novčićah.

G. Langenhove razložio je, da cienik mjestnih radnjah i onih, koje se plaćaju na željezničkih prugah, kao što je to obrazloženo u očitovanju mjernika Legera, nemogu biti mjerilom ovih radnjah, pa da upravo ta okolnost, što su mjestne obične ciene pri običnoj radnji od kubičnoga metra 40 novč., opravdava kod ove izvanredne težke radnje njegov cienik.

Poslje dužjega ugovaranja pošlo je za rukom odboru sklonuti g. Langenhove-a, da se očitovao pripravnim doći na susret odborovomu nastojanju, da bude ovo veliko djelo efektuirano, pa se izjavio, da od ukupne svote proračuna odpušta 248.915 for., pa izvedenje osušenja lonjskoga polja, polag odboru predložene i po mjerniku Legeru izradjene osnove uz stavljene uvjete za vrieme od dvijuh godinah, iza kako bude definitivni ugovor sklopljen i izvlastba potrebitih za izvedenje objektah, za koju se poduzeće obvezuje potrebitu svotu predujmiti, u ime konsortiuma preuzimlje za svotu od 4,500.000 for. a. vr., kojoj svoti se ima dodati izvlastbena kupovina po konsortiumu izplatiti se imajuća.

Odbor je, razmotriv svestrano ovo pitanje, odlučio vis saboru prihvaćenje učinjene i u ovom zapisniku rektificirane ponude poduzetnoga družtva najvruće obrazloženim izvješćem preporučiti, i o tom zakonski članak predložiti.

Zaključeno i podpisano time, da je dotični konsertium stante sessione predao svoju punomoć pod :/: od 19. rujna 1868 izaslanomu odboru.

Bogović, predsjednik. — Fodrocy, izvjestitelj.

Vis. sabore! Kad je odbor, primiv tako ugovor kao i dopis namj. vieća, počeo pobliže se upuštati u ugovor iz onoga vida, jer mu je do toga bilo stalo, da se ovo važno djelo teda negda izvede, i jer družtvo za osušenje lonjskog polja glavni uvjet stavlja, da mu se ugovor po saboru potvrdi, nakon poduljeg viećanja i poduljeg dogovaranja i sporazumljenja sa samim konsorcijem, kojeg članovi bijahu prisutni u odboru, uvjerio se je ovaj konsorcij, da taj uvjet za njih nije potreban, dapače niti shodan, buduć sabor nebi znao načina, kako bi se mogao upustiti u potvrdu toga ugovora. Sabor jedino može zakon stvoriti; mogao bi istina i zaključak ovdje stvoriti, ali zaključak sam nebi mogao dati umirenje konsorciju glede potvrde same, jer na ugovor sam nemože sabor klausule metati. Uvidiv konsorcij, da je tako, odustao je od toga zahtjeva, da sabor ugovor potvrdi; onda tekar bilo je odboru moguće taj zaključak stvoriti, kojeg sam imao čast danas pročitati, i kako je jur prije bilo pravedno mnienje u odboru izraženo, da to stricte na sabor nespada, ali ipak kako kažem bilo je razloga, da se odbor upusti u čitanje ugovora i dogovaranje sa konsorcijem. Nu pošto je konsorcij sam od glavnog uvjeta odustao, zaključak je što ga je odbor predložio posve korektan, i na koliko možebit nebi u ugovoru zakon bio obdržavan, na toliko u ovom zaključku, gdje se kaže, da se svietl. banu vraća ugovor, dosta upute ima za svietl. bana, da ono što je pogriešno izpravi, jer ovdje se naročito kaže, da nastoji, da se osušenje lonjskog polja u smislu zakona točno izvede. Tim je mislim sve kazano dosta jasno, da vlada bude prinuždena, sa konsorcijem nov ugovor sklopiti. Zato predlažem, da vis. sabor izvoli primiti zaključak, koji je odbor doneso.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Rieč ima g. podpredsjednik Maljevac.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Uvjeren sam, da su svakom častnom članu vis. kuće poznati nesretni predjeli lonjskog polja kaošto svim takodjer i nužda onoga naroda, koji u onih predjelih žive, poznata biti mora. Ja sam takodjer jedan od onih, koji kotar kutinjski točno poznadu, jer sam u tom kotaru 6 godinah sudac bio i imam čast i sad u saboru ga zastupati. Umoljen od mojih komitentah i po vlastitom uvjerenju predlog odbora o izsušenju lonjskog polja sasvim primam i molim, da ga primi i vis. sabor iz razloga, što je ova stvar već toliko putah potanko navedena i radi prieke nužde, koju samo narod trijuh županijah, zagrebačke, križevačke i požežke, trpi, jer samo u najsuše doba ljudi svoje blago, od kojeg jedino živu i porez plaćaju, buduć neima nikakva drugog prometa, jedva prehrane. Zato blagostanje onoga naroda pred očima imajući, slažem

Digitized by Google

se sasvim sa mnienjem odbora i predlog primam i vis. sabor molim, da dostoji primiti ga.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja usvojavam predlog odbora, nego samo bi želio, da se mjesto rieči predzadnje „točno“ metne „uspješno“.

Izvj. **Šandor Fodroci**: Ja od moje strane neimam ništa proti tomu, jer svi želimo, da se osušenje uspješno izvede. (Glasovi: Dobro! Primamo!)

Aurel Kušević: Štovani sabore! U tom važnom pitanju moram opaziti, da je vis. sabor, kad se je radilo o tom, da Nj. Veličanstvo zakon potvrdi, zamudio propitati dotične osnove gradnje. Drugo moram opaziti, da dotičnici, kojim ima pripasti plod osušenja, nisu se pri tom poduzeću popitali. Znam, da zakonodavnom tielu slobodno stoji expropriirati zemljišta privatna za javne svrhe i da se pojedinci tomu protiviti nemogu. Nu kad se radi o tako važnom poslu i namitavanju znamenitih teretah na jedan diel domovine, za pravedno nahadjam, da vlada, kad bude nov ugovor sklapala, dotične posjednike, koje budu stigli veći tereti, prije sasluša. To je moje mnienje, u ostalom ja sam osiguran, da će se odgovorna vlada držati granicah zakona.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ovdje je stvar došla do toga, da se sabor sam izjavi, smatra-li stvar takovom, koju sam riešiti ima ili da spada na vladu. Po zakonu, koji je već sankcioniran, uvidjam da stvar ta na nas nespada, i želiti moramo, da na nas nespada, jer drugčije bi gospodo na nas došla ona odgovornost, da mi tako važnu stvar točno izpitamo, ako prem smo tehnički laici. (Tako je). Dakle ne samo radi običaja koji po svih zemljah vlada da se takovi predmeti vladi na odgovornost prepušćaju, nego i po zakonu, koji govori da se ta stvar ima izvesti po vladi, to na nas nespada. Kad je tako, onda treba da glede te stvari, koja je upućena na vladu natrag, izostane svaka rieč, koja kakovu sumnju podati može. „Točno,“ „uspješno,“ što tim misli g. izvjestitelj neznam; nego samo kao jurista pitam, je-li zakon dostatan ili ne? U tom treba da je i sabor i vlada na čistu. Ako jest dostatan, ima garanciju i punomoć i instrukciju za vladu; ako nije dostatan, onda je stvar vlade kad bude stvarala ugovor i dojde na potežkoće koje zasjecaju u zakon, glede kojih potežkoćah vlada neima naslova u zakonu ali koje traže poduzetnici, onda je njezina stvar obratit se na tielo, koje je zakon donielo, da nadopuni zakon istim načinom kojim je i donešen, stoga, gospodo, smatrajući, da zakon donosi garanciju i instrukciju za vladu i čuvši, da ovu stvar stoga sabor na vladu vraća što se nedrži kompetentnim, mislim, da se nemože za sada preokupirati odgovornost vlade, već sabor u svoje vrieme, ako misli da je vlada povriedila zakon tim što je uradila, nju s uspjehom potegne na račun.

S toga sam za to, da se ta stvar uputi na vladu bez riečih „točno“ il „uspješno“, a vladu ćemo onda, kad je uradila, pitati što je uradila?

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Dužnost mi je da gosp. predgovornika osvjedočim i uputim i da mu razjasnim, kako ja mislim rieč „uspješno.“ Kad bi ja samu rieč „uspješno“ samo onako bio rekao, neuzev ju u savezu sa ostalim kontekstom izvješća, onda ni ja nebi mogao shvatiti misli, što sam rekao. Nego kad se uzme izvješće u obzir i pročita da u djelokrugu, koji vladi zakon podjeljuje, vlada o tom nastoji, da se osušenje lonjskog polja u smislu pomenutog zakona točno izvede, onda imade smisla kad se kaže, da se „uspješno“ izvede. Ako se uzme u obzir ugovor dosadanji, koji je bio medju članove razdieljen i na kojem temelju je odbor svoje pretresivanje započeo i svršetak saboru predložio, to ćemo uviditi, da se u ugovoru neradi o nikakvom uspješnom izvedenju osušenja lonjskog polja, nego samo o izvedenju tehničkog djelovanja toga osušenja, i tad mislim, da vis. sabor neće niti najmanje pogriešiti, ako, pošto mu je do znanja došao ugovor, to mukom ne mimoidje i vladi reče kao što je izvjestitelj i odbor dobro shvatio, da se mjesto rieči „točno“ mala ova riečca „uspješno“ metne. To neće ništa škoditi.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Nisam želio u tom predmetu ništa reći, budući naravski ja kao pro domo sua u ime konsorcija govorim, nego prinukan sam na to, jer sam čuo ovdje njekoliko opazakah, koje čini mi se nisu posve na istini utemeljene. Sva 3 faktora, složna u tu svrhu, naime sabor, konsorcij i vlada, ukupno djeluju onamo, da se postigne svrha, koja je zakonom zaštićena i koju si je konsorcij opredielio. U tom su sva tri faktora složna. To zahtjeva s jedne strane interes konsorcija, jer on stavlja tu svoju radnju i svoje novce u visoko; to zahtjeva interes sabora, jer on štiti to poduzeće kao za obće dobro koristno; a to ima dužnost učiniti takodjer i vlada, jer je to eminentno zvanje vlade, da postupa svagdje ondje krjepko i savjestno, gdje se radi o postignuću obćeg dobra.

Ja dakle nevidim razloga, zašto bi sabor unapred već sada, prije nego je što učinjeno, davao jošte novih nekakvih naputakah većih nego što je zakon dao, točno izrazivši tu djelokrug vlade. Dakle kad se reče, što je sasvim korektno, da potvrdjenje ovakovog ugovora nemože spadati u djelokrug zakonodavnog tiela, onda nemože se drugo reći nego da odbija zakonodavno tielo taj posao i daje ga onamo kamo spada, na eksekutivu, da ona učini kako zakon propisuje. Samo po sebi sliedi, da se posao ima obavit „uspješno“ t. j. svrsi shodno, onako kako glasi osnova po odboru već prosudjena i po tehničih dakle autoritetih takodjer pregledana. U izvješću odbora koji je bio u tu svrhu izaslan, kaže se ovako: (čita) Odbor ovaj uvaživ, da osnova predložena po konsortiumu u svakom obziru odgovara žudjenoj svrsi, da je izradjena prema današnjemu, u toj strani izkustvom potvrdjenomu napredku, da se izvedenjem ove osnove neće samo postići žudjeno izsušenje lonjskoga polja, već da će se omogućiti i zaplava dotičnih zemljištah.“

Digitized by Google

Dakle odbor, koji je temeljito prosudio i prosuditi dao valjanost ove osnove, rekao je da osnova odgovara u svakom obziru žudjenoj svrsi; kad dakle odgovara, sliedi samo po sebi, da će se svrha postići sudeć onako kao što čovjek u obće suditi može o svojoj radnji. Nu da je imao i ugovor, koji je saboru premda sasvim privatnim načinom dašao do znanja, i da je vlada točno i savjestno imala u očijuh da bude djelovanje uspješno, svjedoči §. 5. ugovora, koji ovako glasi: (čita) Kroz 25 neprekidnih godinah svake pol godine u jednakih ratah dospjevajućih annuitetih razporezati na pojedine vlastnike cielogosušenoga zemljišta u razmjerju prama njihovom osušenom zemljištnom posjedu". To je mislim sasvim jasno rečeno, dakle tu se govori, da se imadu plaćati annuiteti, da se imade iznos ukupni razporezati na pojedine vlastnike polag razmjera njihovog osušenog zemljištnog posjeda.

Dakle tu se vidi, da i vlada i konsorcij imali su uspjeh pred očima, kad su sklapali taj ugovor. Ja dakako nisam vlastan ovdje zastupati uprav naročito vladu i odvraćati od nje kakvo dvojenje u točno vršenje njezine dužnosti, nego mislim da nebi bilo ničim opravdano, da se u ovaj zaključak, koji je inače sasvim korektan, umetne kakav epitet i tu pooštrava nalog vladi, koji ona i sama po sebi znade i kano vlada znati će vršiti. Zato mislim da se izpusti iz formulacije ovakov izraz, koji, istinu da rečem, stvar ništa nepomaže, jer će ona ipak ostati u rukuh onih, koji ju budu eksekvirali; a s druge strane baš uprav naglasujem, kako bi bilo sasvim svrsi shodno, da se taj izraz izpusti i da se čim jednostavnije formulira, onako kao što je odbor predložio.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Ja sam s jedne strane osvjedočen, da je sabor vazda slobodan accentuirati strogost donešenog zakona. Iz toga gledišta držim, da ovaj dodatak točno i uspješno ništa nesmeta; nego držim, da je suvišan. Zašto je suvišan? Jer ja sam uvjeren, da je vlada upuštajuć se u utanačivanje ugovora sa konsorcijem, sama dobro popunila stanovište, na kojem se nalazi prema zakonu. Nego znajući, da će sabor ovdje imati zadnju rieč, mogla je to smatrati kao predlog glede nedostatka zakona odnosno na predmet u smjeru kao što konsorcij zahtjeva, te je valjda mislila vlada, da će vis. kuća u tom obziru naknadno štogod ili putem zakona ili zaključka odrediti. Čim vis. kuća zaključi, da se neće upuštati u nikakvo odobravanje bud kakova ugovora, nego da to u smislu donešenog zakona spada na vladu, ja sam uvjeren, da će se vlada strogo držati zakona i svjestna biti svojoj odgovornosti koja joj se nalaže. i da će se unutar okvira ustanovah zakona kretati. U ovom slučaju vlada nije bila posljedni faktor, koji ima odlučit posljednu rieč, nego upravo sabor; i znajući vlada, da se radi o nječem što nije sasvim u skladu, predložila je ovu stvar baš zato saboru, jer da toga nije bilo, vlada nebi bila ponovila predlog, nego je mogla sama definitivno odobriti ugovor, niti bi konsorcijum tražio odobrenje sabora. Zato ova stilizacija može se primiti il izpustiti; jer u svakom slučaju može sabor accentuirati strogost zakona, bez da to involvira kakovu sumnju ili negodovanje. (Tako je!) Dakle iz gledišta, da je taj umetak suvišan, glasujem, da se sasvim izpusti.

Predsjednik: Molim, je-li želi još tko progovoriti?

(Nitko se nejavlja.)

Izvj. **Šandor Fodroci**: Vis. sabore! Ja se usudjujem ovdje na opazke stavljene po njekojih gg. članovih odgovoriti. Najprije svraćam se na g. zastup. Kuševića, koji čini mi se, ako sam ga dobro shvatio, kaže, da je sabor ili odbor propustio propitati osnove gradnje. Ja sam bio član odbora i izvjestitelj, i znano mi je, kako je taj posao išao, znam da je jedan konsorcijum došao pred sabor i pred odbor i kazao svoje plane, polag kojih oni dobro stoje, da će se osušenje lonjskog polja izvesti. Ja mislim, da neće nitko moći tvrditi, da se sabor može u pobliže pretresivanje planovah upustiti, da je on tomu zvan; već po naravnom tečaju odbor se nije upustio u valjanost ili nevaljanost planovah, jer nismo tako tehnički izobraženi, da bi se mogli upustiti u takovo prosudjivanje. Jedino se je odbor upustio u pretresivanje pismenih podlogah, koji su nam dani, u tom obziru, nije-li svota, koju je konsorcijum za izsušenje tražio, prevelika. U tom obziru pozvali smo vještake graditeljne ravnatelje civilnog i militarskog, i oni su mnienje dali i izrazili, da bi dakako moguće bilo izsušenje lonjskog polja, a tvrdili nisu da je svota prevelika i obzirom na to, da družtvo želi to na brzu ruku izvesti, da imade družtvo velik obzir na to, jer tamo ljudi boluju na groznici, i da velik trošak bude, i da je družtvo samo reklo, da imade velik risiko, jer bi moglo sve novce izgubiti, ako bi poduzeće bezuspješno ostalo, stoga je odbor privolio na svotu, nu je ipak konsorcij nagovorio, da odpusti 250.000 i da tako okrugla svota postane od 4,500.000. Dakle ja držim, da niti odbor nije bio kompetentan prosudjivati planove, a niti se sabor nebude u to upuštao, jesu li planovi valjani ili ne. Na koliko je u tom obziru prigovoreno, moram kazati, da taj prigovor odbor zaslužio nije. Što se druge primjetbe tiče g. zast. Kuševića, da se dotični pozovu, istina da je to važna primjetba, nu mislim dakako, da to na sabor takodjer nespada, jer mi nemožemo zvati dotične posjednike; to je stvar konsorcija, jer posao bude lakše išao, ako budu dotičnici sporazumljeni, da nevide pogibelji za svoje interese; a s druge strane je i ugarski zakon već zato skrbio, da se imade tamo porez kroz 15 godinah odpustiti glede zemljištah, koja badu osušena; tamo se i naročito kaže, da se imadu popitati dotični vlastnici, ne vrhu toga, da-li oni privoljuju na izsušenje, jer to je već zakon odlučio, nego glede ključa, kojim moraju prinositi na plaćanje kapitala, koji se honsorciju vratiti ima. Na opazku g. zast. Živkovića, da bi sabor ovaj ugovor bez primjetbe natrag vratio nemogu pristati

Ivan Živković: Nisam tako rekao, nego samo da su te rieči suvišne. Dakle neimam tu ništa opaziti. G. zast. Hervoić sasvim se slaže sa predlogom odbora. G. zast. Vukotinović

Digitized by Google

navadja, da je ovo privatnim načinom došlo saboru na znanje. Pojedini iztisci jesu možebit privatnim načinom članovom sabora porazdieljeni, ali ugovor sam je saboru od namj. vieća došao do znanja, i baš zato, jer je ugovor došao službenim putem saboru do znanja, mogli su pojedinci članovi uviditi, da nije zakon sasvim shodan, kao što je i g. zast. zagrebački naveo. Zato je odbor mislio, da neima zapreke, da se ova primjetba, što ju je predložio, primi, jer tim se nevriedja vlada, a ipak se zahtieva od vlade, da se zakona drži i da se posao točno izvede. — Na rieč „uspješno“, da se umetne, pristajem takodjer.

Predsjednik: Vis. kućo! Predlog odbora glasi, da se imade ovaj kontrakt vratiti vladi tim, da vis. vlada u smislu zakona glede izvedenja osušenja nastoji, i sa dodatkom, da tu stvar točno proizvesti učini. O tom, da se ugovor vladi povrati, svi su se govornici jednoglasno izrazili; samo je razlika tako rekuć glede jedne rieči i glede dodatka g. zast. Kuševića. Ovdje se u predlogu odbora nalazi, da vlada ima „točno“ nastojati glede izvedenja posla; g. zastupnik Hervoić je dodao, da bi se reklo mjesto „točno“ „uspješno“; a g. izvjestitelj dodaje, da se može i jedno i drugo reći. G. zast. Živković pako veli, da netreba ni toga, nego da se samo reče „izvedenje.“ G. zast. Kušević je dodao, da bi vlada morala još naknadno posluhnuti posjedatelje dotičnih zemljištah. Stavljam zato pitanje, je li vis. kuća prima tekstuaciju odbora u svojoj cielosti sa onom rieči „točno“ ? Koji su zato, molim da se izvole dignuti.

(Ustane manjina.)

Izvj. **Šandor Fodroci**: Ja sam s moje strane odustao od predloga odbora.

Janko Car: Izvjestitelj može samo za svoju osobu odustati.

Predsjednik: Prima li vis. kuća tekstuaciju, da se reče mjesto „točno“ „uspješno“ ?

(Ustane većina.)

Većina je primila predlog g. zast. Hervoića. Prima li vis. sabor predlog g. zast. Kuševića, da se vlada pozove, da sasluša posjedatelje zemljištah.

(Glasovi: Taj je već pao! Neprimamo!)

Predlog g. zast. Kuševića je propao, jer je tekstuacija zapisnika primljena.

G. zast. čabarsko-brodski najavio se je, da imade vis. kući predlog učiniti.

Ljudevit Otto: Vis. sabore! Pred 17 godinah nestalo je povodnjom Kupe mosta preko Kupe u mjestu Gasparevci na brodsko-čabarskoj cesti, i odmah one godine županija riečka potaknula je gradjenje ovoga mosta, nu razprava teče već 17 godinah i dan danas još neima mosta. Da je taj most potreban, dokazala je županija riečka odmah g. 1854, a osvjedočit će se i vis. sabor o tom, ako napomenem, da je to jedina cesta, koja kotar čabarski spaja sa Hrvatskom; jer ako neima mosta na ovoj cesti, onda neima niti prometa, nije moguće ni putovati nego samo onda, kad nije vode u Kupi, nu ako samo malo voda naraste, nemože se putovati, kamo li da bi bar kakav drugi promet moguć bio. Stoga uvidilo je i bivše c. k. namj. vieće, da je taj most potreban i dozvolilo je, da se osnova gradnje sastavi i njemu podnese. Županija riečka učini to i podnese namjestničtvu ovu osnovu. Polag ove osnove proračunani su troškovi do blizu 13.000 fr. Na temelju ove osnove povela je županija riečka takodjer doprinosnu razpravu, te je ovim putem od inače siromašnog onog naroda 1.341 fr. u ime dobrovoljnih prinesakah pobrala, što je opet očevidan dokaz, da je taj most potreban, jer je svaki pripravan bio na žrtvu. Od ukupne proračunane svote gradjevnih troškovah odpadaju dakle ovi dobrovoljni prinesci. Od ovog zaostatka odpada polovica na zemaljsku konkurencionalnu zakladu hrvatsko-slavonsku, a druga polovica na zemaljski fond kranjski. I sbilja već g. 1862, kad je županija riečka opet se pobrinula i potaknula ovo pitanje iz nova, priobćilo je kr. namj. vieće občinstvu županije riečke, da se obratilo na zemaljsku oblast u Ljubljani i da je ista oblast pristala na doprinesak tih gradjevnih troškovah, nego da je uvjet stavila, pošto sa zemaljskom zakladom kranjskom razpolaže jedino zemaljski sabor u Ljubljani, stoga da je saboru predala sve gradjevne spise i da od njega čeka odgovor. Od god. 1862 nadalje neima više riešenja nikakvog, vidit je dakle, da je stvar zapela u saboru kranjskom.

Stoga, vis. sabore, molim i preporučam, da vis. sabor zaključi, da se obzirom na silnu potrebu ovoga mosta domaća vlada pozove, da ovu stvar kod zemaljske oblasti u Ljubljani pospješi i da saboru saobći, što je s tim predmetom i gdje je ta stvar zapela.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja se sa predlogom g. predgovornika složiti nemogu, pa držim, da je ta ciela stvar čisto administrativne naravi i da spada na vis. zemaljsku oblast. Ako je stvar zapela onim putem, kaošto je g. predgovornik kazao, u kranjskom saboru, kaošto je namj. vieće kranjsko prijavilo našoj oblasti, mislim, da će županija riečka svojoj dužnosti posve zadovoljiti, ako se obrati na zemaljsku oblast, da ona svojim putem tomu liek doprinese. Jer i ja ću kazati, da županija varaždinska graniči sa vojvodinom štajerskom i mi smo imali tamo pravdu glede jednog mosta, koji se zove „Figarov.“ Gospoda od štajerskih oblastih su se tomu protivili i nisu s nami htjeli praviti taj most; najposlje mi smo most sami napravili i maltu načinili, i sada ta gg. štajerci maltarinu plaćaju, i to im nije pravo. Stoga mislim, da se županija riečka opet obrati na zemaljsku oblast; a da mi preko toga predjemo na dnevni red.

Predsjednik: Ima li još tko što primjetiti na predlog g. zast. čabarsko-brodskog kotara?

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Da nije taj predmet tako važan za onu okolicu, jer neima saveza u kotaru čabarsko-brodskom, nego se mora putovati kroz Kranjsku, ja bi pristao na ono što je g. zast. Hervoić kazao. Nu ovo

Digitized by Google

je sbilja iznimni položaj, zato podupirem predlog g. zastup. čabarskog.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Nemogu se složiti sa g. predgovornikom, jer je to sasvim prosti administrativni predmet. Ako ćemo se mi za svaki most zauzimati, onda će vis. sabor postati administrativna oblast. Ja sam bio tamo i znam, da je taj most preko Kupe, gdje je voda jako malena, a tiče se županije riečke. Osvjedočen sam, ako se županija riečka obrati sama na oblast, dobiti će resultat, stoga podupirem predlog g. zast. Hervoića, da predjemo na dnevni red.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Mislim, u tom ćemo naći medium, da bi interpelirali vladu, jer vlada, kaže g. zast. Otto, obratila se je bila na namj. vieće kranjsko; neka dakle sad obznani, je li što učinila, je li se obratila na zemaljsku oblast kranjsku, je li dobila kakav odgovor, il se odpire kranjska oblast odgovoru?

Ivan Živković: Vis. sabore! Ako je u tom pravcu predlog bio, onda ga ja podupirem, da se naime vlada pozove, da izviesti, u čemu stvar stoji, u kojom je stadiju; onda je sabor u stanju, da odluči što. Nazov, da je ova stvar administrativne naravi stoji, ali nestoji, da se sabor u takove stvari neima miešati, jer on vrši kontrolu, da li se ima što učiniti ili ne. Nu na toliko taj predmet nije izključen iz sabora, ako se radi o novcu, kao što i jest, jer se kaže, da most treba do 13.000 troška, to ima doći dakle u budget i svakako će sabor o tom odlučiti suo tempore. Buduć mu pristoji pravo i dužnost, da izvidi stvar prije nego koji korak poprimi, stoga mislim, da se vis. sabor neodluči ni na ovo ni na ono, nego da vladu umoli, da tu stvar razjasni, pak onda može praviti daljnje korake u tom predmetu.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! I ja držim, da bi se tim putem moglo postupati, tim više, jer neznamo je li potreban most, i nebi li se možebit dalo na hrvatskoj strani put načiniti na Čabar? Što se tiče g. zast. Hervoića, da se može županija riečka sama pomoći kao što i županija varaždinska, mislim da to nije tako lasno, jer na Figaro-mostu neplaćaju samo gg. Štajerci, nego i gg. Hrvati; ja sam takodjer plaćao maltarinu onuda prelazeć. Ovdje bi županija riečka gradila most na zemljištu kranjskom; a neznam bili županija to pravo imala? Tu je sasvim različno pitanje nego u županiji varaždinskoj, i ja dakle pristajem na to, da se popita vlada, kako stvar stoji, nebi li se mogao put načiniti na hrvatskoj strani, bez da je potreban most?

Biskup **Vjenceslav Soić**: Vis. sabore! Ja imam g. predgovorniku samo to kazati, da puta tu neima od strane hrvatske nigdje. (Moći ga je načiniti!) Ako će se moći načiniti od punkta gdje počimlje most pa do Čabra, to je silna daljina; a most bi mnogo manje koštao nego cesta od onoga punkta do Čabra.

Ljudevit Otto: Vis. sabore! Primjetba gg. zast. Herveića i Raizner-a, na nje je odgovorio g. zast. Živković; i ja nemogu drugo kazati, nego isto i velim, ako bi vis. sabor uvjek bio stvari, koje su administrativne naravi, odbacivao, nebi jamačno ni ja predlog bio učinio; nu buduć sam vidio, da se ne samo za pojedine kotare, nego i za pojedina mjesta vis. sabor zauzimlje (Tako je!), stoga sam mislio i nadam se, ako se vis. sabor zauzme za ovu stvar, da će se uspješnije pomoći nevolji, koja je tamo radi ovoga mosta. Što se tiče opazke g. zast. Zlatarovića, da bi se morala konstatirati potreba mosta i razviditi, da li nije moguće na našoj strani graditi cestu, imadem odvratiti, da je ta potreba konstatirana jur g. 1854, kako sam već kazao; jer ako se nebi taj most htjeo načiniti, morala bi se na našoj strani cesta najmanje od 1½ milje daljine graditi, a gradjenje ceste ove daljine sigurno bi više stajalo nego 13.000 for. Zato preporučam vis. saboru opet ovaj predlog, jer nadam se, da će ovim putem uspješnije biti nego ako se sama županija obrati na namj. vieće a ovo na zemaljsku oblast u Ljubljani, dočim je stvar kod sabora kranjskog, a ovaj će ju, kad se sabor hrvatski zauzme, prije riešiti, nego kad ju potakne zemaljska vlada.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Ja se sasvim slažem . . .

(Nemir. Glasovi: Neimate rieči! Primamo!)

Predsjednik: Vis. sabore! G. zast. čabarsko-brodski stavio je molbu, da bi se vis. sabor obratio na zemaljsku vladu dotično na preuzv. g. bana, da bi u pogledu mosta, koji se ima graditi preko Kupe, stvar ove gradnje pospješio i dotično sabor informirao, kako taj posao stoji. — To je mislim predlog.

Ljudevit Otto: Pripravan sam, taj predlog pismeno učiniti. Predlog moj glasi, da se zemaljska oblast pozove, da gradjenje mosta preko Kupe u Gasparevce pospješi i saboru saobći, gdje je ovaj predmet zapeo? (Predade predlog pismen.)

(Glasovi: To je drugi predlog!)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita petit iz predloga.

(Glasovi: To su dvie stvari! Il jednu il drugu, obadvijuh netreba!)

Ivan Živković: Ova molba može ostati kako g. zast. čabarski želi, ali mi preko te molbe odlučimo samo toliko, da se za sada interpelira vlada (Tako je!); mi za sada preko toga manje zahtievamo, samo informaciju, a onda ćemo odlučiti, što dalje.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se vis. vlada pozove, da izvjesti vis. sabor, kako ova stvar stoji? A kad izvješće prispije, onda će sabor dalje odlučiti?

(Prima se.)

G. zastup. zlatarski prijavio se je, da imade predlog učiniti.

Digitized by Google

Kazimir Jelačić: Vis. sabore! Predstavka županije varaždinske glede preinake srednjeg cesarskog grba na odpadnuće grba hrvatskog preduzeta je već u saboru i odlučeno je, da se tiska. Ista je tiskana i porazdieljena, ja molim dakle, da bi se postavila na dnevni red.

Aurel Kušević: To je mislim pravedna želja i ja podupirem taj predlog.

Predsjednik: Predmet je tiskan i razdieljen i mora na dnevni red doći. Sad samo pitam, kad želi vis. sabor, da se metne na dnevni red?

(Glasovi: Kad bude više predmetah! U prvoj dojdućoj sjednici!)

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Isto tako usudjujem se pitanje staviti na vis. predsjedničtvo, što je sa onim operatom o zemaljskoj razteretnoj zakladi, za koju je takodjer odlučeno. da se tiska i medju članove razdieli?

Ignjatija Simić (saborski quaestor): Operat je tiskan nego nije još razdieljen zato, jer znam, kad se tiskanice razdiele prije nego dojde predmet na dnevni red, da se pogube.

Dr. **Ignjatija Brlić**: Vis. sabore! Već je dvaput moviran u ovoj vis. kući prevažan predmet tičući se domainah državnih, koji u krajini leže, naime šumah. Na tu interpelaciju još dandanas neima nikakva odgovora. Pošto se vrieme približuje, da se za koji dan razstanemo, a nade neimamo za to kratko vrieme odgovor dobiti, te da možemo prije nego se razstanemo definitivan zaključak u tom donieti, predlažem i molim vis. predsjedničtvo, da se još jedanput upita kod svietl. bana, kako ta stvar stoji, a pridržajem si onda pravo, kad dobijemo odgovor, definitivan jedan predlog učiniti u tom predmetu, prije nego li se razidjemo. (Dobili smo odgovor!) Ali nismo dobili definitivan odgovor. Odgovor smo dobili, da se nezna o tom još ništa, ali nismo dobili odgovor, u čem stvar sustoji i što se misli sa onimi novci i onim zemljištem, što se dobije iza prodaje šumah. A mi po nagodbenom zakonu imademo pravo zahtjevati, kad će se prodavat domaine trojedne kraljevine, da se mi za dozvoljenje upitamo; to učinjeno nije. Ja imadem predlog važan, koji ću u tom pitanju učiniti; dakle molim vis. predsjedničtvo, možemo li doći do definitivnog odgovora ili ne?

Predsjednik: Vis. sabore! Prije nego predjem na interpelaciju g. zastup. virovitičkog, molim glede predloga g. zast. Jelačića, da li prima vis. kuća, da se ovaj predmet u prvoj dojdućoj sjednici na dnevni red uzme?

(Prima se.)

Sad molim gospodu glede predloga g. zast. Brlića dalje se izraziti.

Ivan Jurković: Vis. sabore! Mislim na ono samo od govoriti, što je g. zast. virovitički napomenuo, da od strane vlade nije stiglo nikakvo razjašnjenje glede te prodaje šumah. Ja mislim, da je već prispielo, i poznat je vis. saboru od vlade pismeni odgovor, ne doduše definitivan, ali u toliko da se je vlada popitala i dočula, da jošte ništa definitivna nije zaključeno glede te prodaje šumah, i da se je vlada obratila za pribaviti daljnje podatke, koje će čim stignu ovamo podnesti. Dakle držim, da bi suvišna bila u tom svaka daljnja interpelacija; jer kad vlada izjavi, da se obratila na dotično mjesto i potražila podatke i da će ih čim prispiju dostaviti, onda mislim, da se nemože vlada svaki peti šesti dan požurkivati. Zato mislim, da se odustane od takove požurke.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Meni je već poznato, da su već prodani njekoji predjeli šumski. Znam, da je jedan parok kupio 300 jutarah i još jedan kupac toliko. Dakle treba štogod uraditi u tom poslu.

Robert Zlatarović: Molim, vis. kućo, možda se ova opazka g. predgovornika proteže na prodaju koja obično biva na manje porcije; nu ovdje se radi o prodaji 30.000 ralih, glede koje još ništa izvjestna nije odlučeno; i od strane zajedničkog ministarstva poprimljeni su koraci, da se to neprodaje bez privole zastupstva. Možebiti, da su se samo pojedine sekcije šume prodavale.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Mislim, da se tu lieka naći može, ako se to delegacijam preporuči; jer da se šume prodaju, koje su već dozriele i stare, u tom nikakvu nesreću nenalazim, samo treba gledati, je li prodaja pod dobrom brigom, što je i koliko je u dohodak uvršteno i kamo se kreću novci. Ako to neizbjegne pozornosti našoj i ugar. sabora putem delegacijah, onda bi se moglo gg. interpelantom Stojanoviću i Brliću praktičnim načinom podpuno zadovoljiti u smislu zakona nagodbenog.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja u toliko podupirem stvar, što sam prije njekoliko danah čitao, da je naša ova interpelacija došla kratko post festa, jer su šume već prodane. To je apodiktično rečeno u „Reformi"; odkle ona to zna da zna, nu takova šta nebi bez temelja tvrdila. (To je privatno!) Neka je privatno, ali dosta je da sabor pravo svoje brani, ako i samo misli da mu je povriedjeno. Mi smo, gospodo, po nagodbenom zakonu dužni plaćati 3,900.000 za pragmatične dužnosti prema Ugarskoj resp. Austriji; tu je uzet ključ za cieli naš teritorij, za Krajinu i za civilnu Hrvatsku; a onda kad ono podmirimo što ostane to je naše. Ako se dakle ta kupovina šumah krajiških uzme u kakvu treću kasu, niti u našu niti u ugarsku nego u nam nepoznatu, kad ćemo doći u stanje da podmirimo ono 3,900.000? A ja bi rad znati, koji bi državnik, ugarski il austrijski, mogao tvrditi, da su ti novci ležeći izvan naše državne blagajne, i da bi imali doći de jure, niti u našu niti u ugarsku, nego u sasvim treću kasu. To će reći, ovo je pitanje takovo, koje će, ako se punim pravom i dužnošću zastupnikah na ugars. saboru potakne, pokazati, gdje je Krajina, gdje je provent, gdje su dobra Krajine, jesu-li u ugarskoj ili u našoj državnoj ili u zajedničkoj trećoj kasi Pitalo se je više putah in illo tempore, što je s Krajinom, pak nitko nije htio odgovorom van. Mnogi su mislili, da je to mystifikacija, drugi da neima povoda potaknuti to pitanje,

Digitized by Google

a mnogi su opet mislili, da Krajina leži u proventu našeg „Armeebudgeta" ; i ja sam ovoga uvjerenja bio. — Da je to dobro državno, nitko nedvoji, ali da to dobro spada svakako, ako se proda, na tangentu našu od 3,900.000, to se poreći nemože. Tomu doskočiti, da to nedojde u drugu kasu nego u našu državnu, stvar je ovoga sabora, da na onom mjestu a ne ovdje interpelira, da se vidi, je-li šuma prodana i kamo je taj novac išao. Stoga podupirem stvar punim osvjedočenjem za naš narod, ako i ne ovim putem da pitamo svj. bana, jer on može samo kazati, da mu je poznato ili ne, ali da sad već uvjerenje anticipiramo i želju izrazimo, to je dužnost naše gospode u Pešti, da stvar tamo potaknu, da se vidi što je učinjeno.

Grof **Miroslav Kulmer**: Vis. sabore! Ja tim više podupirem govor g. zastup. Živkovića, jer ovdje nisu predjeli, koji se hoće prodati, od 2-300 ralih, nego to su predjeli u brodskoj regimenti od 21.500 jutarah, koji imadu 300.000 hrastovah za ladje i duge, imade unutri i za svakojake druge stvari drvah 18.000 komadah, ima jasenova drva 90.000 komadah; uz to još u petrovaradinskoj regimenti urečeno je prodati 11.500 jutarah; to svega skupa čini 33.000 jutarah, te bi se prodalo svega skupa u brodskoj regimenti, kako je ocienjeno od privatnog čovjeka u kojeg vještinu ja podpuno zaufanje imam, za 12 milijonah, a 7—8 mil. u petrovaradinskoj regimenti. To je tako velika svota, u koju svakako mi kao sabor dužni smo uticati, jer se tiče nas. Dakle moram podupirati, da ova stvar ide na delegacije i da se ondje o njoj rieč povede, jer se je bojati, ako se ta stvar nepovede, da će se šume prodat bez svake licitacije i bez svakog pitanja našeg; što bude sa onim 21 mil.? Kako ja poznam brodske šume, jer nisam bio jedanput nego možebit stoput u njih kad sam tamo službovao, one nisu takove da se moraju posjeći, nego mogu stati još 100 i 150 godinah. Ako nije dakle sila za novce, zašto se prodaju te šume? Ima doduše hrastovah unutri koji su sušni na vrhuncu, ti su se i dosad sjekli po svih regimentah i prodavali komad po 35 fr. Računajte sad 300.000 komadah samo po 30 fr., kalika to summa izijde? To nije malenkost. Zato preporučam vis. saboru tu stvar i najveću važnost na nju mećem, jer su mi šume potanko poznate, skoro znam gdje koji hrast stoji. (Živio!)

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Ja mislim, da smo prekoračili već u meritum, a još neimamo ni predloga. G. zast. Brlić ima pravo kao član sabora interpelirati, je-li to sad spada na sabor ili ne; on je to učinio u tu svrhu, da znade predlog staviti. Kad predlog stavi, onda ćemo imati priliku pretresivati ga; a dosada neima predloga u tu svrhu.

Dr. **Ignjatija Brlić.** Vis. sabore; Ja sam svakako predlog napravio, da se vlada interpelira, i za koji dan ako nestigne odgovor od svj. bana, možemo predlog načiniti onako kao što je g. zast. Živković naveo, naime da se ta stvar u ugars. saboru i u delegacijah dalje tjera. U ostalom moram izpovjediti, što mi je dalo povoda toj interpelaciji. Čudim se, da vis. vlada u Zagrebu nije obavješćena ob onom što biva u Krajini, dočim se ovdje u Zagrebu iz izvora u Landes-General-Commandi najbolje moglo saznati što biva. Ja sam ovih danah dobio od jedne obćine, koju neće imenovati, u prepisu reskript od Reichs-Kriegsministerija, kojim se bezuvjetno naredjuje, da se imade prodati u brodskoj regimenti 30.000 jutarah a u petrovaradinskoj 10 000 jutarah šume, i u kojem se kaže, koliko je tu hrastovah, naime zajedno skoro do 3 milijuna hrastovah. Uzmite najmanju cienu, neću kazati kakva je lanjske godine bila i ove godine po komadu 35 fr., nego recimo samo 20 fr., što je gotovo za polak ciene za koju se danas prodaje komad. Uzmite sad, kakav je to neizmjerni kapital, koji se troši?! A pokraj toga valja se obazrieti na to, da-li ministarstvo prije te prodaje pazi na pravo naroda. Nam je poznato, da kao što u provincijalu tako i u Krajini imadu obćine u šumah pravo servitutah, a ovdje se toliki complex u blizini selah i obćinah prodaje, da se moraju bojati, da će im se servitute izbrisati, i naši ljudi ostati bez onoga, bez česa živiti nemogu t. j. bez šumah, Jer, gospodo, komu su poznate okolnosti tamošnje, zna, da bogatstvo onoga naroda sastoji najviše u svinjah i u gradji, a toga svega dakle ima nestati.

Nadalje, vis. sabore, govori se, da se misli ta zemlja, što iza pokrčenja šumah ostane, naseliti i to stranjskimi elementi. Mislim, da je to važna stvar, koju treba u obzir uzeti, jer kaošto i g zastup. Jančo kaže, stvari tako stoje, da su se već počele prodavati od toga kompleksa manje parcelle sa 3 — 600 jutarah. Dakle uslied toga ja sam mnio, da treba, pošto je meni stvar privatno do znanja došla, još jedanput putem vis. vlade saznati, u čem se stvar ima, i ako nebi prije razstanka dobili positivan i definitivan odgovor, onda naravno i ja ću pristati uz predlog gg. zastup. Kuševića i Živkovića, naime da se ta stvar sa svom strogošću i važnošću i odvažnošću na ugar. saboru i u delegacijah poprimi. Dotle mislim, da bi za ovo tri četiri dana, dok smo zajedno, od vlade mogli saznati, u čem stvar sastoji, da možemo našoj gg. zastupnikom na zajedničkom saboru ugars.-hrvatskom i u delegacijah podati podlog za njihovo daljnje djelovanje.

Predsjednik: Vis. kućo! U saborih, u kojih je zastupana vlada, interpelacija je svaka lasna i svaki pojedini zastupnik može nazočnog zastupnika vlade pozvati, da se očituje na interpelaciju. Kod nas toga neima i običaj je dosad bio, da vis. sabor naloži svomu predsjedniku, da se on potrudi do glave vlade i njoj interpelaciju ustmeno ili, ako je pismena, pismenu izruči. Svakako dakle potreban je nalog vis. kuće na predsjedničtvo. Zato pitam, je li vis. kuća usvojava to, da predsjednik vis. sabora interpelaciju g. zast. Brlića dostavi do znanja glavi naše zemaljske vlade?

(Glasovi: Primamo!)

Digitized by Google

Primljeno je, i ja ću izvršiti.

Na dnevnom redu je izbor odbora glede naimovine za saborske prostorije; zatim izbor dotično nadopunjenje odbora u riečkom pitanju.

Želi li vis. kuća, da se danas preduzme ovaj izbor?

(Glasovi; Odmah!)

Molim g. bilj. Raiznera i gg. zast. Ankera i Ottu, da primaju cedulje za odbor glede najmovine saborskih prostorijah; glede pitanja riečkog molim g. bilj. Hervoića i gg. zast. Perka i Barabaša, da primaju cedulje.

(Glasovi: Za riečki odbor 4!)

Dà 4, 2 ponoviti a 2 nova člana izabrati.

Ja sada sjednicu završujem, a kad se votizacija obavi, proglasit ću resultat u dojdućoj sjednici.

Digitized by Google

Četrdeset i treća saborska sjednica

držana dne 21. travnja 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Izvješće školskog odbora. — Izvješće odbora za uspomenice. — Izvješće centr. odbora glede desetinske odštete kaptola modruškog. — Predlog nar. zastup. Dr. Ant. Stojanovića u pogledu prodaje šumah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji.

Predsjednik: Otvaram sjednicu:
Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

četrdeset i druge sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 17. travnja 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, a uz bilježenje saborskog bilježnika dra. Ljudvita Raiznera.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 i pol satih prije podne.

1. Bilježnik Sjepan Hervoić čita zapisnik 41. saborske sjednice, koji bje odobren i ovjerovljen.

2. Predsjednik predloži zapisnik odbora za gradjenje zemaljske ludnice pod br. 395. — Poslje kako nar. zastupnik Hugo Anker zapisnik taj pročita i razloži, bude na predlog zastupnika grada Zagreba Roberta Zlatarovića zaključeno, da se taj zapisnik tiska, medju saborske članove razdieli, i na odsjeke uputi.

3. Zatim bude pročitan zapisnik odbora za lonjsko polje br. 405 po izvjestitelju zastupniku Škenderu Fodrociju, kojim se predlaže, da se ugovor od 13. ožujka 1869 utanačen iz medju kr. namjestničkog vieća i družtva za osušenje lonjskoga polja vrati na temelju §. 7. dotičnog zakona od g. 1868. svietlomu Banu kao glavi zemaljske vlade, odnosno na dopis kr. namjestničkoga vieća od dne 15. ožuj-1869. br. 16274 s time, da u djelokrugu, koji mu zakon u tome podjeljuje, o tom nastoji, da se osušenje lonjskog polja u smislu spomenutog zakona točno izvede.

Predlog taj bude po saboru prihvaćen uz dodatak zastupnika Stjepana Hervoića, da se u posljednoj stavci predloga rieč „točno“ izmieni riečju „uspješno“ — koja dosljedno tomu glasi: da se osušenje lonjskoga polja u smislu spomenutoga zakona uspješno izvede.

4. Zastupnik brodsko čabarski Ljudevit Otto predlaže pozvati domaću vladu, da gradjenje mosta preko Kupe u Gasparce na brodsko- čabarskoj cesti pospješi, i saboru priobći, zašto i gdje je ovaj predmet zapeo.

Na predlog zastupnika Roberta Zlatarovića bude zaključeno popitati vladu, kako taj predmet stoji?

5. Povodom predloga zastupnika Zlatarskoga Kažimira Jelačića bude zaključkom saborskim stavljen na dnevni red prve saborske sjednice podnesak županije varaždinske o uvršćenju ovozemaljskoga grba u srednji cesarki grb.

6. Primljen bude zatim predlog narodnoga zastupnika Dr. Ignatija Brlića, u tome sastojeći: da se saborski predsjednik upita kod svietloga Bana, dali će do skora na sabor stići definitivni odgovor na interpelaciju Dr. Ante Stojanovića o prodaji šumah u krajini.

7. Poslje toga bude preduzet izbor odbora za stanarinu saborskih prostorijah, i gradjenje zemaljske sgrade za smješćenje sabora, od devet licah, i izbor smješćenje riečkoga odbora od četiri lica.

Predsjednik imenova za brojenje odvietah odbora prvoga bilježnika Ljudevita Raiznera uz zastupnike Hugu Ankera i Ljudevita Ottu, — za brojenje odvietah pako riečkoga odbora bilježnika Stjepana Hervoića u zzastupnike.

Digitized by Google

Perka i Skendra Barabaša, te zaključi sjednicu u pol 12 satih poslje podne.

Vakanović v. r.
predsjednik.

Ljudevit Raizner
bilježnik.

Predsjednik: Ima-li kakova primjetba, vis. kućo?

(Nitko se nejavi.)

Dočim nije nikakva primjetba učinjena, proglašujem zapisnik ovjerovljen.

Dnevni je bilježnik g. Akurti.

Imadem čast izvjestiti vis. kuća vrhu resultata glasovanja u odbor za riečko pitanje. Glasujućih je bilo 48. G. zast. Žuvić dobio je 47, g. zast. Fodroci 47, g. grof Ladisl. Pejačević 46 glasovah. Za četvrtog neima nitko absolutne većine, jer g. Vuković ima 24 glasa. Sada dakle nebi drugo preostalo, nego da se još jedanput votizira za četvrtog odbornika.

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Budući da imamo još vreme na do sutra, mogao bi se još danas izbor preduzeti.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Ja mislim, vis. sabore, da se s izborom u tom pogledu nezadržavamo, nego sam toga mnienja, da će sva gospoda na to pristati, da g. Vukovića per acclamationem izaberemo.

(Glasovi: Primamo!)

Predsjednik: Želi li vis. kuća bez individualnog glasovanja u ovaj odbor izabrati g. Vukovića? (Želimo!) Molim, da se izvole gospoda dignuti.

(Ustane većina.)

Gosp. Vuković je izabran za 4-toga odbornika, i tako je broj popunjen.

Resultat glasovanja za odbor o najmovini za saborske prostorije je sliedeći: Glasujućih bilo je 51. Absolutnu većinu dobila su sliedeća gospoda: zast. Aurel Kušević 50, zast. Kiš 50, zast. Vukotinović 50, zast. Maler 50, zast. Čobanić 50, zast. Stojanović 49, zast. Jandrić 49, barun Gjuro Rauch 48, zast. Kraljević Benj. 48 glasovah i tim je popunjen broj članovah dotičnog odbora.

Prispjela je molbenica postolarskog ceha u Zagrebu za preinaku obrtničkog zakona, poduprta g. zastup. Čobanićem.

(Peticionalnom odboru.)

Učiteljski sbor male gimnazije karlovačke podnaša molbenicu za povišenje plaćah i u obće za preinačenje dosadanjih desetgodišnjicah, poduprtu po g. zast. Vukoviću.

(Školskom odboru.)

Vinko Pacel podnaša vis. saboru predlog zakonskog članka o uredjenju učiteljskih plaćah na srednjih učilištih s obrazložbom; poduprt g. zast. Carem.

(Školskom odboru.)

Zapisnik školskog odbora; molim izvjestitelja g. zast. Vukotinovića, da izvoli izvjestiti vis. kuću.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Vis. sabore! Školski odbor nije mogao glavnu svoju zadaću riešiti, t. j. izraditi osnovu zakonsku glede uredjenja pučkih učionah, budući je to posao, koji zahtjeva više vremena; nego povodom tim, što je viševrstnih molbenicah stiglo, kaošto opet danas dvie, gdje se moli za povišenje plaćah, mislio je odbor predložiti vis. saboru zaključak jedan, koji bi se mogao predbježno stvoriti, dok saboru bude moguće, to pitanje temeljno riešiti. Čita:

Ona strana zaključka, vis. sabore, koju za odobrenje odbor predlaže, tiče se podpore i dozvoljenja onih zahtievah i molbah, koje su sborovi profesorah stavili na vis. sabor za povišenje plaćah i dotično glasbeni zavod zemaljski za podporu. Odbor je mislio, da valja poduprieti svimi silami prošnje profesorah, jerbo znano je vis. saboru, da je zvanje učitelja sigurno jedno od najmučnijih s jedne strane, a s druge jedno od najzaslužnijih, a opet najmanje zahvalnosti dobiva učitelj, jer njegova je radnja čedna, sukromna, u tiesnih zidovih obavljana, tako da ona izvan zidovah nikakvih vidljivih znakovah nedaje, kako sviet najviše put želi; dakle zahvalnost ili bar priznanje, koju zaslužuje, fali, i nakon višegodišnjeg mučnog poslovanja učitelj neima drugog izgleda, nego kad je potrt na duši i tielu očekivati slabu kakvu penzijicu. Tim većma dakle zaslužuju ove molbenice obzira, jer sigurno budućnost naroda stoji upravo najviše u moralnoj snagi, u prosvjeti, u samosviesti i narodnom ponosu, a tu upravo učitelj najviše doprinaša, jer ima mladež izobrazivati. Tu leži jamstvo puno veće, nego u kojekakvih institucijah političkih, koje se mienjati mogu, ali samosviest i znanost, kad u narodu korien udare, ostaje čvrsta i radja posjedice, koje se oboriti nedadu.

Dakle s toga uzroka, budući sad nije moguće konačno riešenje ovog pitanja, t. j. doznačenje traženih podporah, scienio je odbor predložiti vis. saboru bar toliko, da se u načelu sad ustanovi, da se imadu ove molbenice u pravedan obzir uzeti, te da će se odmah, kad se bude budget razpravljao, kod dotičnih stavkah obzir uzeti na ove pravedne tražbine.

Ako vis. sabor ovo izvoli odobriti, odbor neima sad što drugog predložiti, nego moli za uztrpljenje, što nije glavnu svoju zadaću riešio, naime zakon ob uredjenju pučkih učionah, te da mu se zato potrebito vrieme dopusti.

(Glasovi: prima se!)

Ovaj zaključak bi se dakle imao vladi priobćiti, da kad bude budget predlagala, zajedno obzir uzme na ove molbenice.

Predsjednik: Želi-li još tko progovoriti glede ovog izvješća? (Nitko se nejavi; glasovi: Prima se!)

Digitized by Google

Ako nitko neželi progovoriti, proglašujem zaključkom, da vis. kuća prima pod zaštitu svoju sve javne zavode i da vis. kuća želi zavode ove unaprediti i one, koji na njih službuju, staviti u onaj položaj, koji odgovara njihovim velikim trudom i važnosti njihova zvanja; zato vis. kuća sve ove molbenice i zaključak ovaj vladi dostavlja, da ona prigodom sačinjavanja budgeta dostojni obzir na ove predmete uzme.

Čast mi je predložiti zapisnik odbora saborskog za nabavu uspomenih kolajnah povodom došašća Nj. Veličanstvah u Hrvatsku. Molim g. izvjestitelja Simića, da izvoli izvjestiti vis. kuću.

Ignjat Simić: Ja nemogu govoriti, jer sam sasvim ohrapavio; molim g. Raiznera.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

sastavljen dne 20. travnja 1869. u sjednici saborskoga odbora, kojemu izvedenje nacrta i sastavljenje troškovnoga proračuna za kovanje uspomenice na dolazak Nj. Nj. Veličanstvah kralja i kraljice u Hrvatsku povjereno bi.

Prisutni

Predsjednik p. n. g. Ivan Kralj biskup
g. Petar Maljevac.
g. Skender Fodroci,
izvjestitelj g. Ignjat Simić.

Sastav se ovaj odbor na temelju zaključka XXXII. saborske sjednice od 6 i 7. ožujka 1869., složi se najprije u tomu, da uspomeni taj novac na jednoj strani poprsja Nj. Nj. Veličanstvah u narodnomu odielu sa nadpisom „Franjo Josip i Jelisava“ a na drugoj i to damasciranoj strani grbove kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u jednom štitu heraldički uzporedjene i sa krunom sv. Stjepana povrh štita predstavljati ima, na ovoj strani imao bi sliedeći nadpis biti.

„Uspomenica došašća Njihovih Veličanstvah u Hrvatsku 1869.

Nadalje mnije odbor, da bi se uspomenica u zlatu, srebru i mjedu (bronce) u većem i manjem obliku kovati imala i to:

2 veće u zlatu za Nj. Nj. Veličanstva svaka u težini od 12 carskih dukatah; a 18 manjih za nadvojvode i dostojanstvenike u težini od 5 carskih dukatah — Osim ovih pronašao je odbor, da bi srebrenih veće vrsti u težini od 2 lota 143 komada, a manje vrsti 133 u težini od $^3/_4$ lota svaku kovati dati od potrebe bilo.

Napokon za razdieljenje medju puk i korporacije da se 124 većih i 701 manjih uspomenicah u mjedu kuje.

Kako bi se ove uspomenice razdieliti imale, pokazuje potanko priloženi izkaz dotičnih licah, korporacijah i zavodah.

Što se troška tiče, ovaj bi polag prispievšeg medjutim proračuna c. kr. glavne novčane kovaonice u Beču iznosio stranom za nabavu metalah stranom za kovanje od prilike 1790 for.

i to zlatne	. . . . .	650 fr.
srebrene	. . . . .	597 fr.
mjedene	. . . . .	543 fr.

U ovoj svoti nije u ostalom uračunana ciena kalupah za kovanje, koji se polag dopisa bečke c. kr. novčane kovnice napose nabaviti moraju, i koji bi polag ponude njekoga graveura Tautenhayu-a 700 fr. iznašala.

Iz uzroka dakle toga, što se kalupi za kovanje spomenicah posebno nabaviti moraju i što Tautenhayu u Beču 700 fr. traži, pozvan bi ovdašnji graver Karres, da se očituje, nebi bi se na temelju proračuna c. kr. novčane kovnice djela primio.

Uslied toga podnese Karres svoje ovdje priloženo očitovanje od 17 travnja 1869. ponudjajuć se, da je pripravan taj posao na temelju gore pomenutoga proračuna s tim dodatkom preuzeti, da će kalupe i to veći za 200 fr. a manji za 150 fr. izraditi, kovanje pako spomenicah kod c. kr. bečke novčane kovnice izvesti, nu prije ipak pokusne medalje u bakru i britanija metalu na ogled i odobrenje podnesti.

Uzamši u obzir točnost proračuna c. kr. bečke kovnice, nadalje očitovanje Karresovo, nemože ovaj odbor na ino, nego da ponudu Karresovu visokomu saboru preporuči, tim više što je isti nesamo u Zagrebu više godinah nastanjen, i što se točnošću svojih poslovah odlikuje, nego takodjer i zato, što isti i jamčevinu visokom saboru ponudja.

Odbor ovaj već i iz razloga ovoga preporučuje, da se Karresu posao povjeri, što bi se drugčije natječaj razpisati morao, koji bi barem tri mjeseca trajao, što će se pako sa namjerom vis. sabora težko slagati, budući je nakana, da se što prije to djelo izvede.

Napokon predlaže ovaj odbor, da pošto Karres kovanje uspomenicah na račun sabora preuzeti želi, u slučaju, ako mu se to prepusti, vis. predsjedničtvo sabora opunovlastiti, da pokusne uspomenice izpitati i prosuditi i kovanje istih polag okolnostih t. j. valjanosti kalupah odjelotvoriti, troškove na koliko bi dotacija saborska izmogla doznačiti, na koliko pako nebi izmogla, zemaljsku vladu u to ime radi doznačenja novčanih sredstvah pozvati uzmogne, konačno takodjer, da razpošiljanje rečenih spomenicah polag izkaza obavi.

Zaključeno i podpisano

Ivan Kralj. s. r. posvećeni biskup,
kao predsjednik.

Ignjat Simić s. r.
izvjestitelj odbora

141

Digitized by Google

Izkaz

onih licah, korporacijah i zavodah, kojim bi se uspomenice na došašće Nj. Nj. Veličanstvah u Hrvatsku 1869. podieliti imale.

broj tekući	Osobe i korporacije, kojim bi se spomenice podieliti imale	Spomenice						Opazka
		zlatne		srebrne		mjedene		
		velike	male	velike	male	velike	male	
1	Njegovom c. kr. apošt. Veličanstvu	1						
2	Njezinom Veličanstvu kraljici	1						
3	Njeg. visosti nadvojvodi Franz Karlu		1					
4	Njeg. visosti nadvojvodi Albrechtu		1					
5	Državnomu kancelaru		1					
6	Ministru predsjed. ugar. Andrašyu		1					
7	Banu		1					
8	Hrvatskomu ministru		1					
9	Predsjedniku hrv. slav. dalm. sabora		1					
10	Kardinalu nadbiskupije Zagreb.		1					
11	Ugars. Ministru Festetiću		1					
12	Tegethofu		1					
13	Patrijarhi		1					
14	Biskupu djakovačkomu		1					
15	Biskupu križevačkomu		1					
16	„ senjskomu		1					
17	Posvećenom biskupu Kralju		1					
18	Biskupu pakračkomu		1					
19	Biskupu gornjo-karlovačkom		1					
20	Arhimandrit Rakovački			1				
21	„ Opovski			1				
22	„ Gergetečki			1				
23	„ Gomirski			1				
24	„ Lepovinski			1				
25	Konsistorij Dolnjo-karlovački			1				
26	„ Gornjo-Karlovački			1				
27	„ Pakrački			1				
28	Kaptol Zagrebački			1				
29	„ Djakovački			1				
30	„ Senjski			1				
31	„ Modruško-Krbavski			1				
32	„ Križevački			1				
33	„ Varaždinski			1				
34	„ Riečki			1				
35	Veliki župan Zagrebački			1				
36	„ „ Požežki			1				
37	„ „ Virovitički			1				
38	„ „ Sriemski			1				
39	„ „ Varaždinski			1				
40	„ „ Križevački			1				
41	61 narodni zastupnik			61				
42	23 verificirana magnata			23				
43	2 septemvira			2				
	Iznos	2	17	107				

Digitized by Google

Broj tekući	Osobe i korporacije, kojim bi se spomenice podieliti imale	Spomenice						Opazka
		zlatne		srebrne		mjedne		
		velike	male	velike	male	velike	male	
	Prenos	2	17	107				
44	Banski stol			1	9			
45	Namjestničko vieće				6			
46	Graditeljsko ravnateljstvo				1			
47	Profesori jurid. fakulteta				8			
48	9 gimnazijalnih ravnateljah				9			
49	3 ravnatelja realkah i profesori				3			
50	Zapovjedajući general Gablenz		1					
51	Zemaljsko vojno zapovjedničtvo				5			
52	11 krajiških pukovnijah			11				
53	7 vojničkih komunitetah				7			
54	7 županijs. sudbenih stolovah				7			
55	Slobodni i kr. grad Zagreb			1	4	5	40	
56	„ „ Varaždin			1	2	2	25	
57	„ „ Križevac			1	2	2	12	
58	„ „ Koprivnica			1	2	2	12	
59	„ „ Karlovac			1	2	2	15	
60	„ „ Požega			1	2	2	25	
61	„ „ Osiek			1	4	5	40	
62	„ „ Rieka							
63	„ „ Bakar			1	2	2	12	
64	Županija Zagrebačka			1	8	8	80	
65	„ Varaždinska			1	5	5	50	
66	„ Križevačka			1	4	4	40	
67	„ Riečka			1	2	3	30	
68	„ Virovitička			1	8	8	80	
69	„ Požežka			1	4	4	40	
70	„ Sriemska			1	5	5	50	
71	Financ. zemlj. ravnatelj.				7			
72	Financ. okružno ravnatelj.				3			
73	Jugoslavenska akademija				2			
74	Narodnomu muzeju			1		1		
75	Bečkomu muzeju			1				
76	Peštanskomu muzeju			1				
77	Biogradskomu muzeju					1		
78	Ostalim austrijskim muzejem					13		
79	Za reservu i prodaju			5	10	50	150	
	Ukupno	2	18	143	133	124	701	

Ivan Kralj s. r.
posvećeni biskup kao predsjednik
Ignjat Simić s. r.
izvjestitelj odbora

Vis. sabore! Odbor za kovanje uspomenicah obratio se je na c. kr. kovnicu bečku, i dobio je od nje proračun. Polag toga proračuna iznosi sav trošak 1790 for., nego ona zahtieva za priugotovljenje kalupah 700 fr., Bila je ovdje oferta jedna, gdje se traži manje; stoga se je odbor obratio na zagrebačkog graveura, koji je stavio ofertu, kojom se ponudja, za 1790 fr. sve te uspomenice pribaviti iz kovnice cesarske u Beču, i da će on predložiti te kalupe za 350 for. S toga uzroka odbor predlaže, da se ta ponuda po vis. saboru primi.

Što se razdjeljenja uspomenicah tiče, odbor je uzeo obzir na sabor, na korporacije sve zemaljske i strane, na koliko su u savezu sa kraljevinom ovom. S toga, ako gosp. izvjestitelj neima štogod primjetiti, predlažem vis. saboru, da predlog odbora prihvatiti izvoli.

Hugo Anker: Samo glede razdjeljenja usudio bi se

Digitized by Google

ja jedan predlog učiniti, naime, da se izvoli dodati tamo, gdje se zlatne manje uspomenice razdjeljuju, da se biskupu pečuhskomu jedna dade s toga razloga, što on ima veliki dio od 32000 dušah u Slavoniji, kojimi upravlja, da nije nikad nikakve tužbe bilo. Drugi je razlog, što je pečuhski kaptol poslao iz svoje sredine deputaciju prigodom dolazka Nj. Veličanstvah.

Stjepan Jančo: Usudjujem se predložiti, nesamo predsjedniku, nego i podpredsjednikom, da se svakom jedna zlatna dade.

(Prima se.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja imam takodjer glede razdjeljenja jednu opazku, naime da je izostao g. upravitelj varaždinske županije; g. veliki župan je u uutra, a to je g. grof Erdödi, ali g. upravitelj je izostao; s toga molim, da se i on stavi u nutra.

(Prima se.)

Bisk. **Vjenceslav Soić**: Vis. sabore! Izostao je i grad Senj; molim, da se i na njega obzir uzme, tim više, što je grad Senj ovdje zastupan.

(Prima se.)

Dr. **Ante Stojanović**: Ja bi rado znati razlog, zašto se korporacijam više medaljah daje; što će s njimi raditi? (Glasovi: razdielit.) Komu će razdieliti?

Predsjednik: Razlog je taj, što će županije razdieliti medju svoje činovnike i druge članove županije, magistrati medju činovnike svoje i gradjane.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja sam u odboru bio, i mogu dakle vis. kuću izvjestiti, da je za municipije stoga razloga više uspomenicah predloženo, što su municipiji izaslali deputacije, koje su pozdravile Nj. Veličanstva, da se deputacijam tim razdiele, da dobiju članovi uspomenu na to.

Ja mislim, da pogriešiti neću, ako od strane odbora pristajem na to, da se pečuhskomu biskupu jedna zlatna manja, g. upravitelju varaždinske jedna zlatna manja, zatim gg. podpredsjednikom sabora svakomu jedna zlatna manja, napokon gradu Senju jedna srebrna velika, 2 srebrne malene, 2 mjedene velike. 12 mjedenih malih dade, kao što ima i grad Bakar.

Ignjat Simić: Ovdje se razumjevaju i vojnički komuniteti, tu je i grad Senj unutra, jerbo se kaže ondje 7 komunitetah.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Sedam je voj. komunitetah, ali grad Senj nije što se tiče sabora ono, što je militar komunitet, jer grad Senj ima pravo zastupstva na ovom saboru. Ovdje je samo slučajno izostao.

Biskup **Vjencesl. Soić**: Tim više molim, da se to uvaži, što je i deputacija od grada Senja ovdje bila prigodom dolazka Nj. Veličanstvah.

Stjepan Čobanić: Ja predlažem, da se i gradovom Rumi i Vukovaru svakom jedna uspomenica pošalje, jer i oni imadu zastupnike ovdje.

Petar Maljevac: Zastupnici će dobiti svaki za se, a gradovi Ruma i Vukovar dobit će od g. vel. župana.

Josip Žuvić: Vis. sabore! U bitnosti stvari neima dakako da govorim, nego kako ja stvar shvaćam, mi smo ustanovili u saboru kovanje tog novca, da podamo izraz našemu podaničkomu počitovanju nad onim sretnim slučajem, što su Nj. Veličanstva kralj i kraljica posjetila našu zemlju. Kad bi samo ta jedna okolnost bila, naime, da izraz toga počitovanja, te sreće naše ostane u našoj uspomeni, nebi bilo od nužde, da progovorim; nego kad je sl. odbor učinio razliku u kovanju tog novca, moram razliku ovu smatrati takovom, da ju je sveo na razlikovanje kategorijah, i razlikovanje onog svog počitanja i odlikovanja, što vis. sabor u razdieljivanju tog novca nalazi; jer da nebi bilo potrebno, N.-Nu. dati veliku, N. N-u malu, jednoj korporaciji veliku drugoj malu, itd. Nu ja neimam ni proti tomu ništa, kad je odbor razliku tu utanačio, da se stanovitim osobam i stanovitim korporacijam dade medalja, koja nosi znak većeg odlikovanja. Ali na što bi se usudio vis. sabor pozornim učiniti, jest to, da možebiti nebi precipitirali primiće ovog zapisnika, nego ustrojili mali pododbor, koji bi ovo razdjeljenje maloj kritici i kombinaciji podvrgao. Jer, bez da se obazrem na druge stavke, glede kojih bi takodjer mogao opazke praviti, ali su više osobne i zato neugodne, — n. pr. dolaze sudbeni stolovi u odlikovanju u onoj istoj kategoriji, u kojoj dolaze militar komuniteti. Što će to reći? To, da sudbeni stol zagrebački, koji obavlja sudbenost od 100.000 dušah, u stanovitih slučajih i 900,000, dobije istu medalju, koju dobije i militar. komunitet Festung Ivanić, kojemu inače čast i poštenje, ali prema toj svrsi, ako sabor hoće odlikovati, opet nemože se uzporediti sa dostojanstvom i položajem sudbenog stola. S toga nečini mi se pravedno politički razdjeljenje ovo u razlikovanju zato predlažem, da se ta stvar sutra meritorno rieši, te da se mali odbor ustroji, koji bi poslje podne stvar kombinirao, i samo na razlikovanje ovo svoje djelovanje protegnuo, a nipošto na bitnost stvari.

Predsjednik: Želi-li još tko progovoriti?

(Nitko se nejavi.)

Blj. **Ljud. Raizner**: Vis. sabore! Čast mi je na primjetbe veleštovane gg. zastupnikah odgovoriti, i to najprije odvraćam g. zastup. sriemskom, da odbor s toga razloga nije predložio Rumu i Vukovar, jer to nisu gradovi, već trgovišta i spadaju pod županiju, a s toga razloga je županiji veći broj opredjeljen. Ako bi bio odbor stavio Rumu i Vukovar, onda bi bio morao staviti i Samobor, Jasku, Sisak i tih mnogo. S toga je odbor mislio, da će raditi jednostavnije, ako se za županije opredjeli veći broj.

Što se tiče primjetbe veleštovanog g. zastupnika pleterničkog, usudjujem se primjetiti, da sudbeni stol nepredstavlja nikakve jurisdikcije i nikakve korporacije, već ovo 100,000 dušah, za koje je g. zastupnik sudbeni stol kao representanta napomenuo, predstavlja županija zagrebačka

Digitized by Google

i zato je županiji zagrebačkoj kao representantu opredjeljen veći broj, dočim komuniteti u voj. krajini predstavljaju municipije, korporacije, s toga smo ih uzporedili ovamo.

Još će mi je napomenuti, da je odbor prištedio prema prvobitnom predlogu do 800 for. s toga opetovano preporučam predlog odbora, da ga vis. sabor primiti izvoli.

Josip Tomašić: (hoće da govori. Glasovi: Svršeno je izvjestitelj je govorio. Nemir).

Hugo Anker: (hoće da govori. Opet glasovi: Svršeno je).

Josip Tomašić: Ja mislim, premda je formalno zaključena stvar . . . (Glasovi: riešeno; redakcija. Nemir).

Vel. žup. **Petar Horvat**: Molim pokorno, ja mislim, da imaju . . . (vika: poslovnik) ja mislim, da . . . . (poslovnik!) . . . . onda cu ja g. predsjedniku ići, pa njemu kazati, što hoću reći. Ja mislim, da je slobodno svakomu o predmetu govoriti; radi toga, jer g. predsjednik još nije stavio pitanja, dali još tko želi govoriti . . . (Glasovi: jest, jest. Nemir.)

Predsjenik: Ja sam stavio pitanje, jeli još tko želi govoriti; ali dočim se nije nitko javio, to je g. izvjestitelj progovorio. S toga stavljam pitanje, jeli vis. kuća izvoli primiti osnovu po odboru ovdje sad vis. kući proglašenu sa dodatci g. Ankera, da takodjer biskup pećuhski dobije uspomenicu, zatim g. Jančova, da i podpredsjednici sabora dobiju, g. vel. žup. Kraljevića, da i g upravitelj županije varaždinske dobije, a napokon presv. g. bisk. Soića, da se i gradu Senju uspomenice dadu?

(Primamo!)

Predlog odbora sa dodatci je primljen.

Imam čast predložiti zapisnik osrednjeg odbora u pogledu odštete desetinske kaptola mudruškog.

Z a p i s n i k

od 20. travnja 1869. vodjen u sjednici osrednjeg saborskog odbora.

Prisutni:

Podpisani.

Na temelju jednoglasnih očitovanjah saborskih odsjekah predlaže osredniji odbor visokom saboru:

da se molba kaptola modruškaga ili krbavskoga od 25. veljače 1869. za pribavu odštete dušobrižnoga defetka svietlom Banu kano glavi zemaljske vlade ustupi sa pozivom — neka glede molbenog predmeta shodan predlog saboru podnese.

Zaključeno i podpisano

Živković s. r.
Žuvić s. r.
Stjepan Hervoić s. r.
A. Fodrocy s. r.

Predsjednik: Ima-li tko proti predlogu centralnog odbora što navesti?

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Budući da se ovaj predmet nemože sad riešiti, — u prijašnjih saborih je predstavka na Nj. veličanstvo dana, ali odgovor nije nikakav stigao; i zakonski članak je takodjer sastavljen u tom obziru, i poslan gore, — jer saboru ovomu nisu okolnosti poznate niti sredstva, s kojih bi se ova naknada mogla dati, stoga je odbor predložio, kako je navedeno u zapisniku, da se stvar vladi predade, koja će najbolje znati vis. sabor informirati, i sabor će onda doći u položaj, da stvar meritorno rieši.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora?

(Primamo!)

Proglašujem dakle zaključkom predlog odbora.

U zadnjoj sjednici izvolila ja vis. kuća predsjedničtvo pozvati, da preuzv. g. bana upita, jeli je došla kakva informacija u pitanju prodaje šumah u granici. Ja sam se ovomu nalogu odazvao, i molio preuzv. gosp. bana, neka dostoji informirati vis. kuću, ako je štogod prispjelo. Od prez. g. bana dobio sam odgovor, da njemu nikakva informacija nije došla, i da s toga vis. kući u toj stvari ništa nemože do znanja staviti.

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Biti će poznato, da sam ja 18. ožujka ove godine dao interpelaciju na svietloga bana toga sadržaja, da li je vladi poznato štogod o prodaji šumah u brodskoj i varadinskoj regimenti, koliko da se prodaje, i da li je vladi poznato, kakve da su mjere učinjene ili od strane naše, ili zajedničke ugarske vlade u tom, da se prodaja ova preprieči, a naročito da se u tom vrši zakon nagodbeni, polag kojega nagodbenoga zakona nesmije se i nemože prodaja šumah u troj. kraljevini izvesti valjano bez našega privoljenja.

Na takovu moju interpelaciju svietli je ban dao pismeni odgovor, kao što je vis. saboru poznato, toga sadržaja, da je zaista ugarsko ministarstvo u sporazumljenju sa našim ministrom dalm.-hrv.-slav. već mjere preduzelo i korake učinilo, da se interesi ovih kraljevinah uzčuvaju, a kad bude vlada o daljnjih koracih što doznala, da će uspjeh taj saboru javiti. Tako je glasio, mislim, odgovor.

Kao što je vis. sabor iz ustijuh vis. predsjedničtva sada čuo, nije od ono doba ništa saboru javljeno o kakvom uspjehu preduzetih korakah i mjerah; a sada predsjedničtvo kaže, da svietli ban u tom nikakve informacije dobio nije, dosljedno, da ni nam nemože dati obavjesti.

Budući je pako meni iz izvora pouzdano poznato, da će možebiti prije 14 danah definitivna ustanova od strane zajedničkoga bečkoga bojnoga ministarstva sliediti u predmetu prodaje šumah u brodskoj i varadinskoj regimenti, to si ja kao zastupnik naroda držim za dužnost, vis. saboru, koji je takodjer in prima alinea pozvan, stupiti na branik za prava domovine, učiniti predlog u tom, da se uzčuvaju prava naše domovine.

Predmet taj, kao što sam rekao, jest prodaja šumah u krajini slavonskoj, imenito u brodskoj i varadinskoj regi-

Digitized by Google

menti. Tko o čemu, mi gg. o našoj nevolji; i kud će suza, neg' pod oko. Nam je evo u svakom saboru govoriti o Krajini, o krvavoj haljini. Krajina od toliko stotinu godinah stražeći stražu krv prolieva za carevinu i cieli izobraženi evropski sviet. To je bilo i bitisalo je, a možda će i nadalje tako biti, da ona jedina in prima alinea bude pozvana, da trojinom i desetinom krv prolieva za sve druge; medjutim, što će biti, neznam. Krajina je u pogledu krvi pošten porez platila i Bogu i ljudem i carevini i našoj domovini. Evo sada je došlo vrieme, da porez plati imetkom svojim, evo je došlo, da joj i ovo malo sirotinje, što imade, i to na protuzakoniti način, iztrgnu izpod noguh, i njoj i nam, dapače tvrdim, i cieloj carevini.

Molim vis. kuću za strpljenje, predmet je malo obširan, a veoma važan, i iskreno moram izpovjediti, da ga prema toj važnosti u kratko vrieme nisam mogao razabrati i u red staviti, kako bi trebalo; nego ću nastojati, da nebudem dosadan.

Ako vis. kuća dopusti, ja ću najprije kratku povjest razložiti, kako je prodaja ta inicijativu dobila, i kako danas stoji, jer će to predmet malo razjasniti. Po mojem mnienju, ovaj predmet prodaje šumah može se sa tri gledišta uzeti: 1. gledište jest u obće da kažem državno, 2 gledište juridično, i 3. gledište trgovačko ili „narodno-gospodarstveno".

Za da, kao što sam rekao, u pogledu tih triuh točakah donesem možebiti razjasnjenje, hoću kazati najprije, kako se je stvar dogodila.

Prošle jeseni g. 1868. dodje iznenada gosp. pukovnik König, referent za Krajinu kod bojnoga ministarstva bečkoga, dodje iznenada u Vinkovce, i odmah je obilazio šume u onih krajevih i pregledavao, a da se onda nije znalo, što se misli sa šumami. Medjutim dobiše na brzo odgovor; netom što se je on vratio a Beč, dodje od ratnoga ministarstva bečkoga od 15. listopada naredba, kojom se jedno povjerenstvo izašilje, da u tom predmetu učini meritoran predlog. To je povjerenstvo sastojalo iz pukovnika brodskoga, dva nadšumara brodske i varadinske regimente; zajedno bio je referent od strane General-Commande ili izaslanik g. Kadić, Forstmeister, a od vojnoga ministarstva u Beču Forstdirektor Vesely ili Domainen-Direktor, kako ga zovu. Ovi su držali sjednicu i razpravu, i rezultat njihovih razpravljanjah bio je taj, da se je vas taj odbor, kaošto je bio, izjavio proti prodaji šumah, izim dva glasa. Ta je relacija, taj zapisnik komisionalni išao na General-Commandu, t. j. najprvo na pukovnije, a odtud na General-Commandu. U koliko ja znam, jesu i pukovnije i General-Commanda u svojem propratnom izvješću soutenirale to mnienje odbora, naime izjavile su se proti prodaji šumah. Kod razpravljanja, budući su bila gg. članovi, kojim dobro domovine i znanost na srcu leži, budući su oni znali, da je, kad se jednom što kod ratnoga ministarstva odredi, težko iz tih šapah izčupati, za da koliko toliko paralizuju prodaju šumah u tako velikom kompleksu od 30.000 jutarah, i jer su znali, da je u stisci carevina da neima novacah, mislili su, neka se u brodskoj reg. svake god. 600, a u varadinskoj 300 jutarah prodaje. Na zlo jim izpala i ta njihova dobra volja i želja, jer od bojnoga ministarstva dodje odgovor, datiran 18. prosinca 1868., gdje se veli izrikom, da pri prodaji, koju su oni dekretirali i namislili, ima ostati, i da pukovnije preko General-Commande imaju to bez svakoga izgovora izvesti. O tom, da se obaviesti takodjer zastupstvo štabalne občine vinkovačke, koje u tom predmetu poslalo iz svoje zastupničke sjednice representaciju na Nj. Veličanstvo toga sadržaja, da se pučanstvo graničarsko u uživanju prava u pogledu servitutah u erarijalnih šumah uzdrži ili bar da se segregacija izvede svakako prije, nego se ikakvi daljnji koraci učine u tome poslu, — o tom nekaže se ništa, nego je još i bojno ministarstvo tako dobrostivo bilo, i naredilo, da su oni zastupnici i članovi odbora, koji su predložili, da se po 600 jutarah u brodskoj, a po 300 u varadinskoj regimenti svake godine krči, dobro predložili, te je pronašlo za shodno ovaj predlog kao mudar i dobar primiti i odobriti u pogledu drugih šumah, ali ujedno zadržati i prodaju onih 30.000 jutarah. To se je dakle primilo; oni su dobro mislili, a što jim je zlo izpalo, nisu oni krivi. U istom dopisu bojnoga ministarstva imade još dalnja jedna crna točka, što no veli Magjar: „Hátra van még a fekete leves."

Tu, kad se već mora tako svršiti, dobiva General-Commanda nalog, da na taj isti način takvu prodaju i izkrčenje posvemašnje u otočkoj i ogulinskoj regimenti uzme odmah u razpravu i učini odnosan predlog, samo s tom razlikom, da kod ovoga izvedenja neće intervenirati g. Domainen-Direktor Vessely, nego g. Forst-Direktor ovdje kod General-Commande, Kavić.

Ovo je mala povjest o prodaji šumah. Ja bi toj povjesti samo nešto malo imao dodati, i to za bolje razjasnjenje; imam iz „Pester Lloyda" pročitati jedan telegram. Naravno ja nejamčim zanj, ali budući je presa i publicistika velik faktor, i tako zvana šesta vlast, ja ću to navesti (čita): Wien, 27. März. (Original-Telegramm). Fürst Taxis, Graf Hartig, Graf Forgach, Kommercienrath Siemundt, Kirchmayer und Domänenrath Wessely gründen eine Handels-Gesellschaft für Forstprodukte. Das Grundkapital soll 40 Millionen betragen, wovon 20 Millionen sogleich emittirt werden."

To je jedno, a drugo je, da u takvom položaju stvari nimalo se bojati nije, da će manjkati tako zvanih „blaue Bogen" za one častne muževe, koji su votum u odboru dali za to, da se šume neprodaju. To je, što se tiče povjesti.

Rekao sam, da se ovo pitanje može iz tri gledišta smatrati, iz državnog, juridičnog i trgovačkog ili narodno-gospodarstvenog. Ja ću glede sve tri točke biti kratak.

Pitanje je prvo, je li sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije k o m p e t e n t a n, u tom odlučiti, ili kakvu rieč progovoriti. Odgovaram na kratko: Sabor kralje-

Digitized by Google

vinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imade ne samo pravo, nego i dužnost, odlučiti i svečanu rieč voditi onda, kad se o tom radi, da bojno skupno ministarstvo 30 jutarah šume u našoj zemlji u jednom velikom kompleksu proda. Neću se pozivati na starodavni ustav, niti na temeljna prava, koja su nam svim znana, ali nikada obdržavana nisu, samo ću na kratko da se pozovem na nagodbeni zakon, koji je najnoviji. Kako je vis. saboru poznato, nagodbeni zakon, potvrdjen po Nj. Velič. god. 1868., glasi u §. 66., da je vojna Krajina cjeloviti sastavni dio trojedne kraljevine; a u §. 8. kaže izrikom, da u ovih kraljevinah nesmije se prodaja šumah, (da ostala mimoidjem), izvesti bez našega privoljenja. Polag toga nagodbenoga zakona, toga našega temeljnoga državnoga prava, morala bi Krajina ovdje de jure sjediti s nami u saboru, i s nami ustav razpravljati. Nego vojnička Krajina ovdje nesjedi, a zašto ne, da li de jure, ili de facto? Neima je de facto. Kad je granica vojna od nas i glede administracije i glede zakonarstva de facto odieljena, t. j. neima organa, da svoju volju zakonitim putem izjavi; a kad, je to tako, onda je naša dužnost, da branimo prava naša i njihova. Žalostno je gg., da je tako, nu tako jest; a pri tom još imademo i ruganja. Nama se, kao što se vidi u ovom, i u sličnih predmetih, kaže to: Ti imaš pravo, ali ja sam jači, dakle ti drži svoje pravo, a ja ću svojom silom vladati; ti imaš pravo na zemljište, ali ja ga uživam, zašto? jer sam jači; ti nosiš ključeve, neka ti budu, u mene su bisage. (Istina.)

Moja gg.! svagdje, gdje je tako, nije dobro, i po mojem mnienju, gdje je tako, sreće i blagoslova božjega neima i nemože biti. Žalibože iskušavamo, da se bez blagoslova toga sve radi, i kako se radi, onako jim i biva. (Tako je!) Ja mislim, što se u obće toga državnoga gledišta tiče, da tomu mojemu obrazloženju kratkomu neimam ništa više dodati. —

Sada bi drugo gledište bilo, juridično. To pitanje simpliciter glasi ovako: Je li bojno ministarstvo vlastno, prodati te šume ili u obće prodavati te šume? Ja od svoje strane kažem, da oni toga prava neimaju. I tu ću biti kratak, i jasno ću glavne razloge navesti; jer je causa longae litis; taj je punkt toga predmeta izcrpilo zastupstvo štopske obćine vinkovačke u svojoj representaciji na Njeg. Velič., nego u koliko sam ja na brzu ruku mogao shvatiti, jezgra je u sliedećem. Po §. 18. i 19. njihova Militär-Grenz-Statuta od 7. svibnja 1850. imadu graničari pravo u svih erarijalnih šumah, tako zvane servitute. Koji su to servituti? Prvo, sve erarijalne gradjevine u obće; drugo, sve odnosne vlasti moraju iz tih šumah davati bezplatno sve ono, što treba gradje su crkve i obćine; treće, sve gorivo, ili drva, koja su potrebna za gorivo koje obćine; četvrto, bezplatno imade takodjer dobivati svaki pojedinac onoliko, koliko treba za gradju i za gorivo, nadalje on ima za svoju porabu pašu i žirenje; onda imaju pravo ogranke kupiti takodjer i u ono doba, kad nije kod njih tako zvani Schlag-Zeit; nadalje imadu pravo izkrčiti sve okuke, koje bi udarile u njihovu zemlju. Mislim, da će biti i više toga, ali u kratko samo navadjam te servitute. Ako se po naredbi ministarstva ovih 30.000 jutarah prodade, onda će biti žiteljstvo granice okrnjeno u pravu uživanja tih servitutah, jer §. 18. i 19. kaže, da to njim u svih šumah pripada, a to gg. kako je i u žurnalistici svuda vodjena razprava o tom, izlazi na ovo, da su to zaista servituti. U tom položaju kako može vojno ministarstvo imati pravo, i tako na lako odrediti, da se šuma ima prodati? Kod pravedne vlade biva to sasvim drugačije, i tako mora biti, gdje su servituti; gdje je tako neuredno stanje, mora se urediti najprvo tako zvana segregacija, t. j. dati svakomu svoje. Ove obćine, zvale se urbarske ili političke, imale su pravo uživati toliko i toliko, tomu razmierno čini šumah ovoliko, dakle, ovoliko se šumah daje itd., nek jim se dade razmierni dio; a što veoma odlučuje u Militär Grenz-Statutu, veli se, kao što je u ostalom i naravno, da svaka obćina i svako selo ima dobiti svoje šume oko sebe, kad ju ima, i kad mu ju je Bog dao, ne pako da ide u petu obćinu. Polag te naredbe, kad bi se ovo 30.000 jutarah prodalo, onda bi te obćine došle u položaj, da dobiju, neznam gdje šumah; jer one, koje bi bile obližnje, nebi više bilo za njihovu porabu, jer odkuda gradja, kad bi se, što je dobra, izvelo, a što je gorje, ostalo. Dakle podpuno pravo ima granica zahtievati od vojnoga ministarstva i u obće od vlade, makar da je i faktična, jer ja ju de jure nepriznajem, da ne samo zakon, nego bar pravicu vrši; a pravedno je, da se oni namire, čije je pravo, pa onda što ostane, tim da se razpolaže. U svih državah, koje racionalno tjeraju taj posao, kad ostane suvišak šumah, i glede njih se donese zakon, da se nesmiju devastirati, kako tko hoće. Samovoljno neka se neradi ništa. S toga razloga držim, da bojno ministarstvo neima pravo, te šume prodati prije, nego se segregacija izvede, i dok se njim, što je njihovo, nedade. To je drugo gledište.

Treće bi gledište bilo trgovačko, iliti tako zvano narodno-gospodarstveno. Predmet je malo suhoparan, nu ja ću ga prikratiti.

Glede trgovine ja bih rekao, da je u našoj zemlji i u obće u krunovini primitivnih nazorah dosta, i upravo ovim, što trgovačkih načelah sliedili nismo, došli smo u mnogu nepriliku na štetu narodnoga državnoga gospodarstva. Svaki narod i svaka zemlja ima tako rekuć svoje opredjeljenje, što da ima raditi; n. p. u Evropi može se uzeti zapad i jug, da imade rokovoditi proizvode zemaljske; naravno, tu ima manje više iznimke. Kad uzmemo to, onda možemo uzeti, da specijalissime priedjem na nas, Hrvatsku i Dal-Ugarska je u tom obziru „Kornkammer!“ za Slavoniju, maciju može se kazati da je „Holzkammer.“ Po naravi svojoj Dalmacija to nije, ali, ako se bude ovo poprimilo, što bojno ministarstvo radi, i Slavonija doći će dokle je i Dalmacija došla, da će postati ćelave glave. (Tako je!) Dalmacija bila je obrasla sa šumami, sada više šumah neima; a i dobar komad gornje Hrvatske takodjer je

Digitized by Google

već opustošen, sad bi rada doći i na Slavoniju, i ako se, kako velim, tako bude postupalo, sigurno će i tu tako biti, Za provincijal reko bih ja, da je bogme u Slavoniji učinjeno ono, što se učiniti smjelo nebi; ako sada još i granica bude na to išta, onda mi doista nečemo biti ono što po položaju i bogatstvu našem biti moramo, t. j. „Holzkammer."

Gospodo! Uzmimo, kaka je izgledala Slavonija prije 30 ili 50 godinah počam od utoka Mure u Dravu do Dunaja pa od Save i Zemuna do granice Hrvatske. Po cieloj sredini Slavonije same su prašume, čisti djevičanski stoljetni rastovi, jedan kao drugi, kao striele. Kad je tko putovao kroz Slavoniju, nije iz šumah izišo; kad u selo, neima šume, a izadje iz njega, eto ga opet u šumi, i ovih prašumah, moja gg., danas neima. A odkuda je to došlo? Bilo gradjevnih drvah potrebno, a oni, kojim je do toga bilo stalo, da se izvezu, naišli su u Slavoniji. Glavni uzrok medju ostalim bio je, što nismo imali komunikacije, izvoziti se nije moglo.

Kad je nastalo vrieme, da se rastovi prodaju, onda ako je trgovac 5 ili 6 fr. ponudio, posjednik je držao, da je veliku cienu dobio, i bio je time zadovoljan. Naravno da onaj, tko je to u ruke dobio, i bogme tako jeftino drvah se dobavio, nikakve štednje nije izvodio, nego je samo za svoju korist radio, i to je sve tako po malo išlo, ali ne u većoj mjeri, nego su pojedini ljudi uzeli manipulaciju, i tako rekuć bio je monopol u Slavoniji. Te su šume izradjivane i gradivo se pravilo i odvažalo u veliki sviet, a kako? Može se upravo kazati, da je načinom argonautičkim, t. j. od Save do Siska, a od Siska do Karlovca išlo je po tumbasih; od Karlovca od Rieke i Senja bilo je s velikom nevoljom skopčano, a od ovuda pako išlo je u veliki sviet; uza sve to davala su drva još veliku rentu, i kupci su dolazili uvjek naravski na pustošenje naših šumah. To je tako bilo, može se uzeti, od 1850. do 1860. godine.

Na to je velika zaprjeka nastala, jer su naše duge izvažane bile za Francezku, najviše tako zvane francezke duge, a kad je nastala najedanput te godine bolest groždja, malo se stvar zatišala, i monopol je ostao opet bez ikakve konkurencije. Šumska taksa bila je onda 15 for.; a uz tu taksu najvećma su poharane šume, jer je tako nizka bila, i kupci su tri put više dobili. Uz tu taksu jesu izradjivane naše šume za francezke duge u Hrvatskoj i u velikoj strani Slavonije. U kakovu su mjerilu onda šume sječene kod nas, možemo znati, ako se sjetimo, kakve su poslove radili Skarpa, Vranicani itd., koji su šume izradjivali koje u Hrvatskoj, koje u Slavoniji. Na to su Francezi oko svoje medjutim bacili i u šomogysku županiju, našli su, da i ondje jako dobro mogu izići. A što je dalo povoda, da je u Slavoniji i šomogyskoj županiji, gdje je najviše priraslo, naša vlastelinstva tako nemilice rješilo tih šumah?

Koliko mi znamo, porez nikada nije bila rubrika u proračunu vlastelinstva do g. 1848.; poslje g. 1848. došlo do toga, da i oni moraju plaćati porciju. Buduć od svih stranah natjeraniu zeli su vlastelini misliti, da jim šume nedadu nikakve hasne, i da će njihovom prodajom namiriti porciju, te svoj drugi imetak i zemlje konsolidirati. Dakle su svaku ponudu držali za veoma sjajnu, a to je glavni uzrok, koji je vlastelinstvo lišio šumah u ono doba; najbolje šume davali su uz malu taksu, a za toga vremena nisu si zadržali skoro ništa; kad je prava ciena šumam došla, onda su našli, da jih neima. Poslie je stvar sasvim drugi zamašaj dobila, počele se graditi velike pivaonice, znamo za glasovitog Drehera, koji je poznat po cielom trgovačkom i pijućem svietu; počele se graditi u veliko željeznice, vinogradi su dobro rodili; i to su sve takove stvari, koje bez dobre gradje obstojati nemogu, a to su naše šume.

Sada su naša vlastelinstva osjetila, da je ciena i vriednost drvah poskočila, ali je kod mnogih već kssno bilo. Koje su šume prije najveću vriednost imale, dali su uz jeftinu cienu, a sad, kad je konkurencija nastala u ovo novije vrieme, najgore su šume, koje prije nitko nije htio, i u kojih nikada sjekire nebijaše, uz bolju cienu prodavali, nego onda one, što su bile najizvrstnije. Uzrok je tomu, kako rekoh, konkurencija, a konkurencija je nastala odtud, što su se komunikacionalna sredstva umnožila, a najpače što je sve gradivo i duge francezke do ono doba davala Njemačka, Češka i Moravska, i kad je kod njih izdalo, bacili su onda na Hrvatsku i Slavoniju, pak se je tu izradjivala šuma, dok je i tu monopol prestao, i konkurencija se poboljšala. Kakvu to razliku čini, dokazat ću najbolje ciframi. Ako mi dozvoli visoka kuća, pročitati ću statistiku ovih taksah šumskih.

Od godine, uzmimo od prilike 1840. do danas, šumske su se takse u trgovačkom svietu po hiljadu komadah dugah „Prima" t. j. najbolje kakvoće, kakve jih mogu dati naši hrastići, ovako plaćale: Od g. 1840. do 1850. po 10 fr., od god. 1850. — 1860. po 15 — 20 for., od 1860. — 1862. po 25 — 35 fr., od 1862. — 1866. po 40 - 50 for., od 1866. do danas po 55 a i 75 fr. Dakle iz statistike vidi se, kako je trgovina u našoj zemlji rasla, i kakav je zamašaj uzela, što je dalo ujedno povoda, da su se šume sve više i više haračile najviše iz uzroka, što nije bilo konkurencije, te su pojedini ljudi monopolizirali, a vlastelini mislili, da imadu dobru cienu, te da mogu prodavati šume, jer nekoštaju ništa.

Pitanje je iz ovih premissah, kako stojimo sa budućnošću? Ja od svoje strane kažem, da je prognostikon jako dobar, što se tiče šumah, koje još danas obstoje; ni u Njemačkoj, ni Moravskoj, nit u Českoj neima više toliko drvah, da bi mogle providiti Francezku sa dugami. Njemačka jedva sama sebe obskrbljuje drvi, tako i Češka i Moravska. I u Ugarskoj u Potisju najbolje su šume rastove već izkrčene, šomogjska županija, koja je bila natučena sa rastovi, izkrčena je za duge. To izkrčenje razumijem tako, da je izkrčeno ono. što je ostalo, nije za gradju. Kako da su šume izkrčene u šomogjskoj županiji, to znamo na pamet, jer dan danas n. pr. kaptol vesprimski, kaptol pečuhski, gg. vlastelini Batthyany, Šomšić, Festetić itd. i nisu već posjed-

Digitized by Google

nici šumah, jer su ih u ona doba u nevrieme prodali. A kako kod nas u Slavoniji vlastelinstvo stoji, znademo to dobro, netreba mnogo govoriti; osim dva vlastelinstva, u drugih, mislim, neima više nikakve šume, jer je u nevrieme prodana, osobito ona, što je dana prije 10, 12 godinah. Mi znamo, kako izgleda u vlastelinstvu čepinskom, našičkom, u djakovačkom, u Terezovcu, Gradini itd. Tu, što je bilo blaga, prošlo je. Sada gg. možemo za sigurno, i moramo uzeti, i ja kažem, da je prognostikon dobar za trgovinu, ali samo pod tim uvjetom, bude li što ostalo. Ako pako vojno ministarstvo izvede namjeru svoju, onda je prognostikon nikakav, jer će na novo doći monopol, i opet će trgovini smrtni udarac zadan biti u tom obziru.

Kada mi gg. uzmemo, da Francuzka preko godine treba 30 milij. dugah, tako zvanih „francezkih", kad uzmemo, da Njemačka treba na godinu 1½ milij. bačvarske gradje, kad uzmemo to, da su komunikacionalna sredstva jako olakšana, kad uzmemo, da našemu drvetu, kao što ga je u Slavoniji, premca neima do danas, onda će biti opravdano ono, što sam kazao, da je prognostikon s uvjetom dobar; jer mora se uzeti, da iz daleka još nije ciena i vriednost drveta postigla vrhunac. Kad se danas plaća tisuća dugah do 75 for., to sigurno za 10 godinah bude alterum tantum. U obće, to je pitanje, koje se neda proračunati. Veli se, kao što sam prije napomenuo, konkurenciju će držati Englezka i Amerika; nu u trgovačkom svietu već je to dokazano, da se ni amerikansko, ni englezko drvo nemože uzporediti s našim rastom za to, jer trgovci kažu, da je najizvrstnije rastovo drvo hrvatsko, koje se dade ciepati na manje od pol palca debljine u komadih od 3—5 stopah dugih, a englezko i amerikansko da se neda. Dakle mi se u tom obziru konkurencije bojati neimamo, iz čega ja dovadjam i kažem to, da je budućnost trgovine u francezkih rukuh u tom obziru za nas dobra.

Sed ut redeat tandem, unde digressa est oratio nostra! Da predjem na predmet, koji se nas najviše tiče.

Ja sam kazao, da je u budućnosti za nas dobar prognostikon u tom obziru; ali moje je pouzdanje veoma uzdrmano naredbom bojnoga ministarstva, koje evo odredjuje, da se prodade 30.000 jutarah. Žalostno je zaista, da mi u tako važnom predmetu, koji je od tolikoga zamašaja za našu domovinu, gdje bi morali na pozitivnih datih govoriti, osnivati i raditi, tih pozitivnih datah neimamo. U tako važnom predmetu sve se potajno radi! Ovdje i ondje pobirajuć istom čovjek velikom mukom i nevoljom mora do čega doći; ali na posliedku tako je, i nam nepreostaje ništa, nego da se na prednjem oslonimo. Ali imade ipak njekojih stvarih, koje su sigurne. Sigurno je n. pr. to, da je bojno ministarstvo odredilo prodaju, i već naložilo, da se ima u 20—25 god. izvršiti; sigurno je to, da je g. Domainen-Direktor Vesely te šume procienio, znademo i to sigurno, da su već u trgovačkom svietu offerte podnešene onomu konsorciju, o kom sam u početku imao čast vis. saboru telegram pročitati; sigurno je i to, da ministarstvo osniva na sliedećih razlozih svoju naredbu: Ono kaže, da su rasti u tih šumah već na umoru, da te šume, kao što bi trebalo, korist nedonose, i u obće da ima suvišno tih šumah u granici, i treba jih dakle krčiti.

Mora se reći, da imade u toj stvari i istine; istina je to, da male hasne donose te šume, i u obće, da onu korist ni vladi ni zemlji nepružaju, koju bi pružati morale; ali tomu uzrok nisu šume, nego oni, koji s njimi manipuliraju. Ako je kaka nereda u šumi, vlada je kriva, jer ona je zato, da red napravi, a kriv je i sistem, polag kojega se je dosad postupalo kod prodaje šumah. Kad se naime prodaje, mora se najprije u gori buletati, pak onda kontrolirati, kubicirati, i što li ja znam, kakvih ne komisijah treba, dok se što iz gore izveze. Neka se sve to ujednostruči, pak će šuma drugčiju korist donositi, osobito, kad se uvede onaj red, koji u tom kod svih kulturnih narodah obstoji, naime, kako se moraju šume sjeći, i kako se ima s njimi postupati. To je nedvojbeno, kaošto je dosada svuda izkustvo tu istinu posvjedočilo, da šume, ako se putem licitacije prodavaju u pojedinih, čim manjih parcelah, tim bolju korist donose.

Što se tiče toga, da izumiru rastovi brzo, i da su već izumrli, i da jih treba prodavati, ja bi na to primjetit imao, da u svakoj šumi ima rastovah, koji su izumrli; ali iz toga samo sliedi, da pojedine takove gorostase treba utamaniti, a ne cielu šumu; mi znamo, da su takvi stari gorostasi po izkazu vještakah i trgovacah, najbolja „Prima" za duge francezke. Dakle netreba zato, što su pojedini rastovi nevaljali, cielu šumu izkrčiti. U ustalom pravedno mora se pitati, kad počima tako zvana starost rasta, da se mora utamaniti? Čovjek kao diete igra se pod velikim rastom, pak čovjek odraste i ostari, a rast uvjek jednak izgleda, nije život, kod rasta kao kod čovjeka. Odkuda baš ratno ministarstvo odlučilo tako dug termin od 20—25 god., da kupci rade, kako jih je volja, zašto nije odredilo, da se odmah izkrče, bilo napustit regimente, neka jih posjeku? Dakle ministarstvo samo sebi protuslovi; a razlog nestoji, da treba zato cielu šumu posjeći, što ima rastovah, koji su izumrli.

Što se veli, da imade u granici jako mnogo šume, dakle da se može prodavati, uzmimo račun. Ministarstvo kaže, da imade 130.000 jutarah, 60.000 potrebno je za graničare, ostane 70.000. Od tih 70.000 može vlada uzeti 30.000 i prodati jih u velikom kompleksu i još ostane 40.000, što je po njihovom mnienju za parcialnu prodaju. Evo gg., kao što je sigurno i vještaci znadu, i dotična ona komisija, da upravo u tome grmu zec leži. Biser rastovah pravih i najboljih u cieloj Evropi upravo sačinjava ovaj kompleks od 30.000 jutarah. Izčupaj čovjeku srce, pak nije čovjek više. Koji ovih 30.000 jutarah, kad se prodadu, budu imali u svojih rukuh, oni će biti gospodari, a ono drugo 40.000, što je još za prodaju parcelarnu, to neima one vriednosti. Kad se to uzme u obzir, da polag prvašnje moje dedukcije

Digitized by Google

tako dobre hrastovine neima, nego u Slavoniji, onda se mora uzeti, da imadu veoma krive pojmove o trgovini sa drvi ona gg. od ministarstva, koja su tu prodaju naredila. Tu još neuzimam u obzir, da će ciena za kratko vrieme biti druga nego je sada. Prodaja ovih 30.000, koje su jezgra sve šume, ako se drugim načinom bude s njimi razpolagalo, onako, kako treba, sasvim će u narodnom gospodarstvu drugu korist donesti, predpostavljajuć, da je juridično pitanje riešeno, naime, da se svakoj občini zadovolji u pogledu kompetencije, koja joj pripada,

Veli se, da treba dati u velikom kompleksu prodati šume, jer će se tim dobiti, a veliki kapital da je jedini kadar proizvadjati. Moja gg.! Veliki kapital zahtjeva i veliku korist, a kad se parcelarno prodaje, svaki pojedini zadovoljit će se i s manjim dobitkom, a sva ta velika gg. konsorcijaši gledaju, da mnogo dobiju, a nedvojbeno će i dobiti. Dakle nije o tom in principio razgovor, da li se ima što prodati, nego, kojim načinom; a ovaj način po mnienju ministarstva nevalja. Najveći je razlog ovdje, ako uzmemo, kako su procienjene te šume.

Javna je tajna, da su procienjene dva puta, ako se nevaram; prvi put bile su procienjene na 9 milijunah. Na jedan put ugarska vlada, tako javljaju javni listovi, pritegla gospodu na odgovor potaknućem od strane naše, i potakla je to pitanje, kojim pravom se te šume prodaju, u čem i ona ima rieč. Dakle povodom korakah, koje su ugarska vlada i naše ministarstvo učinili, izradilo se je tobože od one strane, da se je morala stvar izviditi na novo, jer u Slavoniji imade ljudih, koji znadu cieniti šume, kao i g. direktor Vesely, pak se je pronašlo, da ni razgovora nemože biti o 9 milijunah, nego je procjena iznesla 21 milijun, kako neki kažu, a ja kažem iz pouzdane vjesti 24 milijuna.

Gospodo! Što mislite, kad danas tih 30.000 primavrsti vriedi 21 milij., što će to vriediti po pravoj njihovoj vriednosti, neću kazati na godinu, nego da se prodaja parcialno razdieli, koliko će donieti poslje 10, 20 godinah ili za četvrt stoljeća, kao što ovdje ratno ministarstvo odredjuje?! Je li g. Vesely kad odgovorio na ovo pitanje? zar se neće podignuti ciena? i kakav je on prorok, da zna, da neće biti veći, nego je danas kapital iz šumah, koje treba čuvati, kao što sveto pismo kaže: „boni pastoris est tondere, non deglubere oves.“ Ako gosp. Domainen-Direktor, koji je glavni referent, može na to pitanje odgovoriti, da za 25 godinah neće biti viša ciena kod ovakvih komunikacijah, i kod ovakve oskudice šumah, onda ćemo privoliti na prodaju, ali moramo najprije račune te pregledati. To je dakle facit, da su šume dva put procienjene, a izmedju obiuh procjenbah prilična je razlika.

Ako je to, onda mislim, ako bi se od strane ugarske i naše još jedan put procjena učinila, da bi se možda našlo i 35 milij. vriednosti. Gg., koja su bila u komisiji, čestiti su muževi, — žao mi je, da im neznam imenah, da i potomstvu ostanu u slavi — sva su pronašla, da se nesmije tako prodavati, nego parcelarno, a to oni nisu zaman rekli, nego su stvar dobro razumjeli. Dakle, o takvoj prodaji nemože po zdravom razumu biti razgovora, netreba nam biti trgovci, pa da razumijemo, da takve šume, koje su najbolje i jedine u Evropi, sada sve na jedanput dademo, da će konsorcijum onda držati monopol, i nam izpod brka taj kompleks manjim trgovcem prepuštati i dobiti alterum tantum, dočim netreba ništa raditi, nego samo kontrakt podpisati. To znamo i sami, netrebamo pitati g. direktora Veselya. To je proti zdravomu razumu, da se prodaje šuma tako, da je kupac vlastan izkrčit ju za 25 godinah za cienu, koja danas postoji, dočim imamo dokaza, da ciena raste. Dakle, da i nekažem, da je proti zakonu, to je proti zdravomu razumu.

Gospodo! Od Boga je to grieh i od ljudih sramota, nije pravo, da vlada tako postupa. Ja sam toga mnienja, koliko je god snage u nas, da se tomu odupremo i našu rieč podignemo za obranu šumah. Nekažem samo za obranu šumah. Nekažem samo za obranu Slavonije, kao da je nam jedino stalo do toga, da šume ostanu nam, ili Ugarskoj; tako je ventilirano s one strane u žurnalih, gdje se kaže, da se mi odupiremo zato, jer hoćemo, da sebi taj kapital uzmemo, dočim oni trebaju novacah, i toliko su pametni, da sami prije šume prodadu, i onda, ako se već predati mora, neka nam bude zemlja.

Gg.! Dosta zlo i žalostno, kad u jednoj carevini jedan proti drugomu tako argumentira, da mi jedan drugoga, da se lahko izrazim, nadmudrujemo. Ta je prodaja nesreća za nas, za Ugrasku, i za cielu carevinu; jer se narodni kapital podsieca; ako danas prodamo i dobijemo 21 milijun, onda za uvjek ništa više neimamo. To izvedenje vidi mi se tako, kao kod onoga Indijanca, koji je, lien ići na drvo po kruške, posjekao krušku, te legnuv se na trbuh, jeo kruške, a poslie nikada više nije imao što jesti. Dakle, što je god u meni snage i indignacije, š njom bi izrazio odsudu proti takovu postupanju. Ja mislim, neka vis. sabor u tom obziru kaže, što ga ide, a po zakonu imamo pravo i dužnost kazati svoju, jer to pravednost sobom donosi, i juristični i trgovački obziri per eminentiam govore za stvar, a zakonitog puta i načina imamo dosta. Mislim, da mi ovdje za sada, kao zastupnici naroda, od svoje strane učinimo tako, da gg. ona, koja će doći u ugarski skupni sabor, budu znala, što će raditi; imademo podpuno pouzdanje, da će naš svietli ban za to imati brigu.

Ja bih vis. saboru predložio, da zaključi sliedeće: Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, prosvjedujuć proti prodaji šume od 30.000 jutarah, koju je ministarstvo ratno u Beču u brodskoj i varadinskoj regimenti odredilo, izjavljuje, da g. ratni ministar Kuhn ovim svojim postupkom krši zakon, i to zakon nagodbeni od god. 1868., što ga je Nj. Veličanstvo svetčano potvrdilo, obećavši, da će ga, kao i sam držati, tako i po drugih držati dati.

Digitized by Google

Dakle uz prosvjed izjavljuje sabor, da g. ministar krši zakon, koji je Njeg. Velič. sankcioniralo, a podjedno budući je vrieme prešno, kao što sam u početku govora kazao, budući da će za 14 danah biti definitivno stvar zaključena, da se representacijom Nj. Vel. umoli, da ministru ratnomu g. Kuhnu, nalog izda, da zakon vrši. Ja mislim, da će to dobro doći našim zemljakom iz vinkovačke stabalne obćine i drugih, koje su deputaciju poslale neposredno Nj. Velič. kralju, moleć, da to zlo od njihove domovine odvrati. Preporučam dakle vis. saboru svoj predlog. (Živio).

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja ću se držati samo predloga; jer vrieme je već daleko odskočilo, i neću pretresivati pitanje, da li je probitačno podupirati prodaju šumah ili protivno; jer to, mislim, za danas na vis. kuću nespada. Predlog g. Stojanovića ide tamo, da se prosvjeduje proti činu prodaje, potaknutomu po gosp. ministru ratnom Kuhnu, i da se moli Nj. Veličanstvo, da ministru naloži, da zakon vrši.

Gospodo! Interpelacija, koju je učinio veleštov. gosp. Stojanović prije njekoliko nedjeljah, kako vidismo, prošla je sve novine, i ova razprava neće ostati samo u ovoj sabornici, nego će njezin glas i dalje ići. Stoga mi dopustite, da ja sa pravnoga gledišta ovaj predlog malo razbistrim, kako ja tu stvar shvaćam, a držim, da to nije od potrebe za nas, jer mi znamo, kako stvar stoji i u duši smo uvjereni ob onom, što je g. predgovornik kazao; ali kako vidim, ovdje stvar sasvim drugčije shvaća onaj, koji prodaje, naime g. ministar rata. On misli, da se ta stvar nas netiče, i da neimamo prava, u tom što reći, zašto? Zato, jer veli, da Krajina nije naša. Ja smatrajuć, da će ta stvar biti obrazložena u representaciji, želim u tom pravcu pobiti to mnienje ratnoga ministra, neka ga čuje iz sabornice, jer negovorim za nas, nego za vajnski sviet.

Izmedju upravne i teritorijalne cjelokupnosti velika je razlika. Ona gospoda gore uzimlju, da je Dalmacija u onom odnošaju prema nam, u kom je i Krajina; to miešanje pojmovah, koje se i medju nami dogadja, moramo nekim načinom izpraviti. Dalmacija je i upravno i teritorijalno od nas odciepljena, ona je sasvim drugo političko tielo; posve je dakle umjestno, da se Dalmacija, dok nebude s nami i teritorijalno spojena, neposredno nas netiče. Gospodo moja! Krajina je što drugo; ona je teritorialno s nami jedno tielo. Neću se pozivati na tolike odpise Njeg. Veličanstva, nego samo na zakon nagodbeni, koji je svet isto tako nam kao i onomu faktoru, koji ga je potvrdio — svietloj kruni — i onomu drugomu, s kojim je ugovoren, t. j. saboru i narodu ugarskomu. Toga zakona §. 66. izrično kaže, da Krajina sa svimi pukovnijami s nami jedno teritorijalno državno tielo sačinjava, i samo uprava za sada se izostavlja donde, dok bude vrieme doneslo, da se vojni sustav dokinuti može; a samo se po sebi razumjeva, kako se taj sustav dokine, prestaje pitanje o tom, čija je Krajina; ona će se tad u upravi odmah s nami izjednačiti. Nagodbeni zakon sam tu stvar razjasnjuje, kad kaže u §§. 19. i 33. — dopustite. gospodo da jih pročitam, jer negovorim za nas, nego za onu gospodu u Beču: (Čita §. 19.)

Dakle §. 19. kaže:

„Ako bi ze zemljištni obseg kraljevinah Hrvatske i, Slavonije faktičnim pridruženjem Dalmacije ili sjedinjenjem uprave vojne Krajine povećao: dohodci teritorija s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sjedinjenoga imat će se takodjer po ključu, ustanovljenom u §. 16. i 17. podjeljivati medju troškove nutarnje uprave ovih i troškove zajedničkih poslovah."

Sjedinjenje „uprave" Krajine, a ne teritoriuma, jer je teritorium naš. Naravska stvar, dok nije Krajina upravom s nami sjedinjena, nemože medju nami sjediti; zato nemožemo za nju ni zakone stvarati. Krajina jest s nami jedno tielo, ali dok se uprava zemaljska neizjednači, nećemo biti zajedno; i to je razlog (okrenuv se prama g. Stojanoviću), da Krajine za sada medju nami zastupane nema.

Nadalje §. 33. kaže:

„Ako se pučanstvo kraljevinah Hrvatske i Slavonije budi sjedinjenjem uprave vojne Krajine, budi sdruženjem Dalmacije umnoži: tada će se broj zastupnikah sdruženih kraljevinah povisiti upravo po istom razmjerju, u kom se njihovo pučanstvo umnožalo bude."

A §. 66. kaže izrično, da je to naš teritorijum. Dakle ako bi o tom dvojio g. ratni ministar, mislim, nemože dvojit onaj, koji je nad njim, a to je svietla kruna. Ako bi stajali nazori ratnoga ministra, da se ta stvar nas netiče, onda bi spadala Krajina u Translajtaniju, ili kako ju oni nazivaju, u „Cislajtaniju". Nu to nestoji, jer pitam ja, čije su mitnice u Krajini? Ugarske.

Gospodo, §. 67. kaže, da se radi naše cjelovitosti one mitnice podvrgavaju upravi našega financijalnoga ravnateljstva, jer dotle su bile u Banatu, a je-li to u Cislajtaniji? Nije. Idemo dalje; Ugarska plaća 29 milijunah interesah i 30 i pol milijunah ukupno, dakle 60 milijunah zajedničkih troškovah Oni drugi procenti, jasno je, da spadaju na one zemlje, koje su u carev. vieću zastupane. A je-li tu Krajina? Nije, niti pravno niti faktično; faktično ne, jer su mitnice već ugarske, a pravno ne, jer nagodba u §. 12. i 19. ustanovljuje i ključ, kojim Krajina, kad se uprava njezina ukine, s nami zajedno utiče u tantiemu ugarsko-hrvatsku, a ne u onu Cislajtanije. Dakle za nju je već providjen ključ, kojim će doprinašati za zajedničke poslove. Je li dakle moguće, da je Krajina njihova? Ako ne, može-li se taj nesmisao dopustiti, da je Krajina res nullius? — Jer ako nespada ni k nam, ni tamo, onda je res nullius, a taj absurdum neće valjda ni ratni ministar izvesti iz ovoga zakona (Dobro je!); što više, Krajina bi polag toga bila posve samostalna, ali onda je ono, što je u njoj, njezino, nespada na ratno ministarstvo. Kad je dakle tantiema označena i naša i njihova, pitam, kamo imadu ići ti milijuni iz šumah? Ovdje neću se

Digitized by Google

upravo izraziti, kako se ta prodaja inače krsti, ali lahko bi se dalo pogoditi, kamo će ti milijuni.

Vrieme je daleko odskočilo, zato ću svesti rieč na predlog, kojim nam putem valja ići, da tu stvar branimo. Po §. 8. smatram da mi nismo sub-nego koordinirani svakomu onomu tielu, koje imade pravo, uticati u taj predmet. Ona rieč u §. 8., da se imade „sasluhnuti" ovaj sabor i da bez „privole" njegove nemože biti, kaže veću nego je stvar zajednička, koju bi samo preko naših zastupnikah proponirati mogli. Ova je stvar našega sabora, nemože se dakle on u tome samo osloniti na svoje zastupnike, da oni, hoće-li neće-li, u saboru i delegaciji što o tome reknu. Ovdje dakle sabor kao takav ima pravo, pristati na predlog g. zastup. Stojanovića u onoliko, da se obrati reprezentacijom na svjetlu krunu; jer to pravo izvire iz §. 8. nagodbe. Ali buduć neznamo, možemo li se oprieti toj prodaji iz drugih razlogah ili ne, buduć nam zakon nedaje pravo, prodaju osujetiti, nego da se imademo „saslušati," a da se bez naše „privole" nemože ništa odlučiti u državnih dobrih, kamo spadaju i šume, treba da se držimo strogo zakona, pa uzev sve one podatke, koje držimo za istinite, kao što jih je g. predgovornik naveo, da stoga razloga, što je Krajina jedno državno tielo s nami, a samo u upravi oddieljeno, po zakonu, na koji je i svjetla kruna prisegla, što se prodajom šumah vriedja taj zakon, koji nas obostrano veže, umolimo Nj. Veličanstvo u smislu §. 8., da se taj predmet prodaje šumah za naše umirenje saboru našemu podastre. Kad to bude, onda će doći ono na red što je g. predgovornik predložio; da vidimo najprije, treba li te prodaje, i kakvim načinom da se izvede, a onda će naša dužnost biti braniti prava uživanja onih, koji jih imadu i da gledamo, kamo će taj novac. Jednom rieči, tada ćemo tek u meritum stvari moći se upustiti.

Donle sam pak samo zato, da se ište, da se ta ciela stvar podastre saboru, da o njoj po zakonu izreče svoje mnienje. To mislim, da nam svietla kruna uzkratiti nemože.

Prelazim na daljnji predlog. G. zast. Stojanović kaže: da se ta stvar potakne u Pešti preko naših tamo zastupnikah. Ja velim, da smo mi koordinirani saboru ugarskomu u toj stvari; jer kad po §. 8. nagode naš sabor ovdje brani svoje pravo, nije samo ograničen na volju zastupnikah, nego sabor sam mora učiniti te korake. Ovo je pitanje, gospodo, skroza (Probirstein) probitačnosti i praktičnosti naše sveze sa Ugarskom. Podje-li Ugarska s nami t. j. podupre li nas u tome sabor ugarski, uvjeren sam, da ćemo uspjeti; ostavi li nas na cjedilu, stvar je propala. Zato želim, da se mi obratimo dopisom sabora našega na sabor ugarski i kažemo, da smo učinili taj zaključak i obratili se na svietlu krunu radi toga, i da se nadamo i očekivamo od sabora ugarskog kao našega ustavnoga druga i saveznika, da nas ovdje u obrani prava i zakona na cjedilu ostaviti neće, te da će i on poprimiti mjere takove, koje vode tamo, da se zakonu zadovolji. Sabor ugarski zna, što će učiniti.

(Živio).

Gospodo! Ja bih zato želio poprimiti ovaj put, jer je ovo prvi put, kojim dolazimo, da pokušamo, je li narodu našemu od koristi savez s Ugarskom, jer smo se zato svezali, da branimo ustav i prava zemlje zajednički. (Živio). Ako nam je dakle to svrha, ovo je prvo pitanje i prilika za to; obratimo se dakle dopisom na sabor ugarski i ja sam uvjeren, da će ministar ratni povući „kraće". Ako podlegnemo, onda će proći kao i druge stvari. Još dodajem i to, ostavi li nas Ugarska, čemu se nenadam, onda ćemo biti na čistu, kako stojimo s Krajinom i biti će nam stvar jasna.

S toga predlažem, da se reprenzentacija Nj. Veličanstvu podastre u tom pravcu, da nam se ta stvar obzirom na §. 8. dostavi na saslušanje, koje nas po zakonu ide; uza to da se dopisom na ugarski sabor obratimo s uljudnim pozivom, da se za nas zauzme i korake poprimi, da se nagodbenomu zakonu napram nam zadovolji, (Živio!) a medju tim svaki u tome jednostrani ter protuzakoniti postupak obustavi. (Živio).

Predsjednik: Vis. kućo! Želi li još tko progovoriti?

Robert Zlatarović: Molim, ja interpeliram g. predgovornika, da li on razumije svojim predlogom, da se protest g. zastup. Stojanovića neprihvaća?

Ivan Živković: Ja o protestu ništa nisam govorio, nego mislim, da bi dosta bilo obratiti se predstavkom na svjetlu krunu, gdje se mi proti svakom jednostranom postupku ogradjujemo.

Robert Zlatarović: Dakle niste izvolili pristati uz predlog Stojanovićev?

Ivan Živković: Meni je svejedno, samo želim dati pravac, da dokažemo svjetloj kruni, buduć se po zakonu stvar nas tiče, da se po §. 8. nagodb. zakona ta stvar nam za mnienje podnesti ima. To je korektno po smislu našega zakona. Što se pako protestacije tiče, možemo u zaključku kazati, da se mi u obće, ako bi se učinilo to bez privole i znanja sabora, proti takovom činu kao nezakonitom ogradjujemo.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Što se tiče predloga učinjenoga po g. zastup. osječkom glede prosvjeda, u tom obziru nebi mogao pristati, jer ga držim sasvime suvišnim, niti u svojoj konsekvenciji ima posljedicah, koje bi za tu stvar mogle biti od bitne važnosti i uspjeha. Što se tiče predloga g. zastup. vukovarskoga, ja bi uzanj pristao, nego ja se neću upušćati u meritorno refutiranje predloga glede prosvjeda, jer neznam, hoće li se vis. kuća upustiti u meritorni pretres predloga g. zast. Stojanovića, ili pako g. zast. vukovarskoga. Ako posljednje bude mjesta imalo, onda je suvišno, da o prvom predlogu govorim; ako se pako prodje u meritorni pretres, onda molim u tom za rieč.

Dr. Ante Stojanović: Mislim — da mi je potrebno nješto razjasniti. Ja izjavljujem, da u obće takav predlog činim, i to iz razloga, jer držim, da se u takvom predlogu

Digitized by Google

formulacija može i naknadno ustanoviti. Predlog g. zastup. Živkovića i moj nisu si protivni; moje obrazloženje na jedan i drugi predlog pristaje, samo metni glavu gore, pak je čovjek gotov, jedan drugog popunjuje. — Representacija glasi uz ogradu, da svaki drugi postupak smatramo nezakonitim, a to se slaže podpunoma s mojim predlogom.

Ja nesegregiram ove predloge, nego gledam, koji je bolji, a bolji je predlog g. Živkovića, i ja ga primam. G. zastup. zagrebačkog smeta ograda, a ja kažem, da se to mora učiniti, i ja ću za ogradu votizirati, bila ona u kojoj god formi.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se sa obrazloženjem i odgovorom, koji smo dobili u pitanju takovoga zamašaja, priobćenim po vis. predsjedničtvu, nezadovoljavam. Naš preuzv. g. ban polag svojeg zakonitog stanovišća sjegurno je branitelj narodnog imetka, a u glavnom gradu našem štujemo mi i zapovjednika vojne Krajine, koji je takodjer član delegacije.

Ako njima ono, što je uvršćeno u budget kao dohodak iz prodaje šumah krajiških nije poznato, a niti naši članovi delegacije poznanje to neimaju, onda sjegurno stvar ta stranputice ide, a glede narodnog imetka znam, da bez konkurencije i javnosti koristili bi se pojedinci u takovih poduzećih. Polag primitivnog stanja narodno-gospodarstvenog i komunikacije u Slavoniji. to je od najvećeg gubitka. Ja se ufam, da to pitanje prodaje nije još tako razvijeno, da bi se već sjekirom u šumu išlo; ako je tako, onda u toj stvari nije još ništa izgubljeno.

Mi naravski nemožemo korake činiti prije, nego znademo, na čemu smo; zato se slažem sa predlogom g. zastp. Živkovića, da se zakonitim načinom liek traži, i dalje neću zlo upotrebit ustrpljivost vis. sabora.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Ako g. zast. misli, da mene prosvjed smeta, jako se vara, jer me sasvim ništa nesmeta; nego držim, da je suvišan. To je moje individualno mnienje, a mislim, da u tom obziru nitko nije ograničen izraziti svoje uvjerenje. Nu kad bi se prihvatio prosvjed i kad bi vis. kuća mislila da je potreban, a kao što vidim i g. zast. vukovarski pristaje uza to, — ja sam ga iz početka razumio, da neće da bude prosvjed —, ako dakle vis. kuća misli, da se imade taj prosvjed putem zaključka izreći i isti zaključak uvrstiti u reprezentaciju na Nj. Veličanstvo, usudio bi se samo pozornu učiniti vis. kuću na formulaciju prosvjeda, kao što ga je predložió g. zast. osječki. Držim, da je proti parlamentarnoj praksi, da se imenuje i biedi kršenjem zakona osoba, o kojoj neznamo u kakvom se položaju nalazi glede vršenja ove osnove prodaje, i koja nestoji napram ovomu saboru u nikakvoj odgovornosti. Zato držim, da bi se formulirao prosvjed načinom, glede kojeg nam se nebi predbacila inkorrektnost, a taj bi sastojao u tom, kad bi se kazalo samo, da se krši zakon postojeći po Nj. Veličanstvu potvrdjeni, bez da se imenuje ministar Kuhn. Jer, dok nismo u stanju njega na odgovornost pozvati i neznamo u kakvom je on položaju prama nam, nebi bila mislim po parlamentarnoj praksi ovakva formulacija. Ako vis. kuća pristane uz ovo što sam rekao, onda i ja pristajem uz prosvjed, premda držim, da je suvišan i dovoljno ono sredstvo, koje g. zast. vukovarski predlaže. Neka se dakle reče: Prodaja namienjena po ratnom ministru krši zakon nagodbeni po Nj. Veličanstvu sankcioniran.

Ivan Živković: V. sabore! Ja tu stvar tako smatram: Ograda je za se, drugi čin je representacija; a treći čin je dopis na ugarski sabor. Sabor kao takav ogradjuje se protiv tomu, ako bi se inim kojim, nego u §. 8, nagodbe ustanovljenim načinom ta prodaja izvela. (Tako je!) Taj prosvjed nemože ići svjetloj kruni, jer zaključak, naravski, netreba sankcije, nego zaključak kao takav ogradjuje se protiv svakom nezakonitom činu. Iz njega izlaze dvie stvari: representacija, i dopis. Representacijom molimo krunu, da taj predmet dojde po zakonu do naše rieči, tu neće nikakva priloga biti. Ograda je mati, pa radja ovo dvoje djece. Dakle može biti zaključak ograde, koji važi za one, koji kupuju tu stvar; neka znadu, da se sabor protiv tomu ogradjuje, i da posljedice toga čina neće zemlja nositi. To je dakle za kupce, a u samu representaciju kao takovu nespada ograda, tamo ćemo kazati svietloj kruni živimi riečmi, štogod kazati možemo, i ići ćemo na to, da nam se zadovolji; a najtoplije možemo govoriti onim prieko u dopisu, kojih je dužnost, da nas podupiru, a i poduprieti će nas uvieren sam. (Živio!)

Predsjednik: Molim! Jeli želi još tko progovoriti?

Sime Filipović: V. kućo! Po glasu §. 8., u kojem se govori o prodaji, preinačivanju i obterećivanju nepokretnih državnih dobarah, ako bi se o tih stvarih zaključivati imalo, to se ima u toj prilici saslušati i sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Ja razlikujem tu prodaju preinačivanje i obterećivanje nepokretnih državnih dobarah i odnosno kao što je ovdje pitanje prodaje šumah od administracije tih nepokretnih dobarah; nu buduć je kratko vrieme, samo to napominjem pitanje u smislu ovoga §. 8., kad je rieč o prodaji, preinačivanju i obterećivanju nepokr. drž. dobarah, može-li se to dogoditi bez da sabor kraljevinah Dalm., Hrvatske i Slavonije saslušan bude? Nemože. Mi smo se danas izvjestili, da takova što predstoji, i to u najkraćem vremenu. Što nam u tih okolnostih činiti valja? Držim: ograditi se proti takovom poduzeću, koje bi se bez saslušanja ovoga sabora preduzelo. Što nam vis. kućo, još dalje treba činiti u tih okolnostih? Držim da treba i onaj prvi i ovaj drugi zaključak sabarski izreći, da sabor ovaj svaku takovu prodaju, koja bi se preduzela bez saslušanjaovoga sabora, za takovo djelo smatra kojem prava valjanost manjka. To, vis. kućo, držim, kao što je i veleštov. g. zastupnik Živković predložiti izvolio, da je predmet zaključen i da se samo zaključkom izreći ima. Dalje mislim. . . .

(Kuća neuztrpljiva. Glasovi: Primamo predlog Živkovićev!)

Digitized by Google

Buduć vidim, da je vis. kuća neuztrpljiva, prekidam svoju rieč i izjavljujem se za predlog g. zast. Živkovića, da se representira na Nj. Veličanstvo.

Dr. **Ante Stojanović**: Mislim, vis. sabore, ako je kakve divergencije, neka se formulacija predloga odgodi na sutra. (Tako je!) Cieli predmet iznimno se razpravljati ima u delegacijah, u ugarskom saboru i ovdje. To je dakle izniman položaj. Dakle, ako vis. kuća pristaje, može se do sutra formulacija odgoditi, a prije se privatno razpraviti.

Predsjednik: Vis. kućo! Na koliko sam razumio, vis. je kuća vodjena podatci, koje je g. zast. Stojanović naveo, osvjedočena o tom, da se kani od strane vojnog ministarstva prodaja šumah u Slavoniji oživotvoriti. Vis. kuća vodjena tim osvjedočenjem izvolila je ovaj predmet u meritorni pretres uzeti. Nastaje pitanje, kojom formom želi vis. kuća ovo svoje osvjedočenje izraziti? Predlog g. zast. Stojanovića i g. zastup. Živkovića istovjetan je u tom, da se vis. kuća ogradjuje proti namjeri ove prodaje i da vis. kuća želi toj ogradi izraz time dati, da se obraća na Nj. Veličanstvo reprezentacijom, nu u kojoj po predlogu g. zast. Stojanovića bi se moralo zamoliti, da Nj. Veličanstvo naloži svojem ministru rata, neka zakon donešen nagodbeni glede dozvole potrebite od strane ovoga sabora u svih pitanjih prodaje štuje . . . (Vrši!) štuje, on neima ništa vršit, nego se ima passivno držati, jer ga mora štovat, a ne po volji svojoj radit; g. zast. Živković pako predlaže, da se u reprezentaciji imade Nj. Veličanstvo zamolit, neka naloži dotičnomu, da ima sva akta tičuća se ovoga predmeta vis. saboru na izraženje svojega mnienja predložiti. To je razlika u reprezentaciji, koja bi se imala odavde poslati. Zato, prije nego predjem na drugo pitanje, pitam: prima-li vis. kuća predlog g. zast. Stojanovića, da se naloži ministru rata, neka štuje zakon. . . .

Ivan Živković: Neka g. Stojanović formulira svoj predlog!

Dr. **Ante Stojanović**: Ja sam već jedanput kazao, da medju nami u tom bitne razlike neima, predlog je isti. A možemo i sutra formulaciju predložiti.

Ivan Živković: Ja ću dakle formulirati svoj predlog: 1. Najprije zaključak: Sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nemogavši dobiti izvješća positivnog u stvari prodaje šumah od svoje vis. vlade a s druge strane saznavši, da je u namjeri ratnog ministarstva skupnog, šumah 30.000 jutarah prodati u brodskoj i varadinskoj regimenti, ogradjuje se zaključkom već sad protiv toga čina, i izjavljuje svaki čin, koji bi se protivno ustanovljenju §-a 8. nagodbenog zakona izveo, sada za onda protuzakonitim.

(Živio!)

2. Ujedno pako obraćamo se na Njeg. Veličanstvo sa tom preponiznom molbom, da Nj. Veličanstvo odrediti blagoizvoli, da se svi na taj se predmet odnoseći spisi i predlozi ovom saboru svojim putem i načinom za izraženje svojeg mnienja u tom po §. 8. nagodbe podnesu.

3. Predlažem, da se obratimo dopisom na sabor ugarski pozivom uljudnim; da mu obrazložimo stanje stvari, da kažemo, da smo se obratili kruni i da ga pozivamo, da nas u tom poslu podupre svojim putem i načinom, i nastoji, da se prema nam u tom predmetu po zakonu nagodbenom zadovolji.

(Glasovi: Primamo!)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća ovu formulaciju?

(Prima se.)

Glede reprezentacije mislim da bi dobro bilo, da se ova gospoda slože i sastave ju. (Zivili!)

Ja svršujem sjednicu i molim gospodu za sutra u 9 satih. —

Digitized by Google

Četrdeset i četvrta saborska sjednica

držana dne 22. travnja 1869. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Predstavka sabora na Nj. Vel. u pogledu prodaje krajiških šumah. — kr. reskript, kojim se potvrdjuje zak. čl. o ustrojstvu zemaljske vlade. — Izvješće odbora glede sgrade „zem. bolnice“ — Interpelacija vel. žup. Mirka Bogovića glede fondovah županijskih. Odgodjenje sabora. Dopis sabora na ugarski sabor n pogledu prodaje krajiških šumah. — Zapisnik 44 sjednice.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

četrdeset i treće sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 21. travnja 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, a uz bilježenje saborskog bilježnika Dragutina Akurtia.

U 11¼ sata prije podne otvori gosp. saborski predsjednik sjednicu.

Iza kako bi zapisnik 42-e saborske sjednice pročitan i proglašen ovjerovljenim, priobći gosp. saborski predsjednik uspjeh glasovanja za odbore za riečko pitanje i za stanarinu saborskih prostorijah odnosno za gradjenje zemaljske zgrade saborske, naime u odbor za riečko pitanje od 48 glasujućih dobiše nadpolovičnu većinu, i to gg. Žuvić i Fodrocy 47, a g. gf. Ladislav Pejačević 46 glasah, četvrti, i to gosp. Vuković, nezadobi absolutnu većinu, neimavši van 24 glasa. Na predlog presv. gosp. Miroslava Kraljevića bude bez individualnoga glasovanja četvrtim članom u spomenuti odbor izabran rečeni preč. g. Vuković.

Za odbor za stanarinu saborskih prostorijah i za gradjenje zemaljske zgrade od 51 predanoga odvjeta dobiše nadpolovičnu većinu, i to gg.: 1. Aurel Kušević, 2. Kiš, 3. Vukotinović, 4. Maller i 5. Čobanić, svaki po 50; — gg. 6. Stojanović i 7. Jandrić, svaki po 49; a gg. 8. Barun Gjuro Rauch i 9. Benjamin Kraljević svatko po 48 glasovah.

Zatim budu riešeni sliedeći na sabor prispievši podnesci; i to:

br. 412. Molba postolarskoga ceha u Zagrebu za ukinuće slobodnoga obrta upućena je peticionalnomu odboru.

br. 407. Molba učiteljskoga sbora kr. male gimnazije Karlovačke za povišenje plaće gimnazijalnih učiteljah u obće, a za preinačenje dosadanjega 10 godišnjega doplatka na petgodišnji doplatak upućena je školskomu odboru.

br. 411. Predstavka Vinka Pacela, s kojom podnaša predlog zakonskoga članka o godišnjih učiteljskih plaćah na kr. srednjih učionah u Hrvatskoj i Slavoniji upućena je školskomu odboru.

Iza toga čitao i obrazložio je g. izvjestitelj Vukotinović izvješće školskoga odbora, te bude odnosno izvješće sa predlogom spomenutoga odbora u svojoj cjelosti prihvaćeno, najmre da je sabor pripravan u načelu štititi zakonotvornom vlašću svojom i podupirati sredstvi na razpoloženje si stojećimi sve zavode i sva poduzeća, koja smieraju na širenje znanostih i promicanje narodne prosviete, da se imadu dakle i gore rečene molbenice zavodah i učiteljskih sborovah uzeti u pravedan obzir, kada bude kod razpravljanja zemaljskoga budgeta saboru potanko poznato, koliko imade za svaku razpoloživih sredstvah, i kolika se može iz ovih na obstojeće jur dotacije doznačiti podpora.

Što se tiče molbenice Ante Turka visokomu saboru predložene, da se pjesma njegova u slavu dolazka Njihovih Veličanstvah kralja i kraljice u trojednu kraljevinu sastavljena po visokomu saboru ocieni, mnije odbor, da ocienjenje sličnih proizvodah literarnih u djelokrug sabora nespada, da bi se dakle imala dotičniku po zemaljskoj vladi povratiti.

Digitized by Google

Izvješće odbora za nabavu uspomenoga novca povodom došašćja Njihovih Veličanstvah u Zagreb, po gosp. Raizneru čitano, u kojem se predlaže, da uspomeni taj novac na jednoj strani poprsja Nj. Nj. Veličanstvah u narodnomu odielu sa nadpisom „Franjo Josip i Jelisava“ a na drugoj i to damasciranoj strani, grbove kraljevinah Hrvatske-Slavonije-Dalmacije u jednom štitu heraldički uzporedjene i sa krunom sv. Stjepana povrh štita predstavljati ima, na ovoj strani imao bi sledeći nadpis biti:

„Uspomenica došašća Njihovih Veličanstvah u Hrvatsku 1869.“

Nadalje mnije odbor, da bi se uspomenica u zlatu, srebru i mjedu (bronce) u većem i manjem obliku kovati imala, i to:

2 veće u zlatu za Nj. Nj. Veličanstva svaka u težini od 12 carskih dukatah; a

18 manjih za nadvojvode i dostojanstvenike u težini od 5 carskih dukatah.

Osim ovih pronašao je odbor, da bi srebrenih veće vrsti u težini od 2 lota 143 komada a manje vrsti 133 u težini od $^3/_4$ lota svaku kovati dati od potrebe bilo.

Napokon za razdieljenje medju puk i korporacije da se 124 većih i 701 manjih uspomeninah u mjedu kuje.

Kako bi se ove uspomenice razdieliti imale, pokazuje potanko priloženi izkaz dotičnih licah, korporacijah i zavodah.

Napokon predlaže ovaj odbor, da pošto Karres kovanje uspomenicah na račun sabora preuzeti želi, u slučaju, ako mu se to prepušti, vis. predsjedničtvo sabora opunovlasti se, da pokusne uspomenice izpitati i prosuditi i kovanje istih poleg okolnostih t. j. valjanosti kalupah odielotvoriti, troškove, na koliko bi dotacija saborska izmogla doznačiti, na koliko pako nebi izmogla, zemaljsku vladu u to ime radi doznačenja novčanih sredstvah pozvati uzmogne, konačno takodjer, da razpošiljanje rečenih spomenicah poleg izkaza obavi.

Primljeno je sa dodatci predloženimi po gg. Ankeru, Jančo-u, vel. županu Miroslavu Kraljeviću i biskupu Soiću, da se naime prieko po spomenutomu odboru predloženoga razdieljenja uspomenicah još porazdieliti ima, i to

Pečuhskomu biskupu, dvojici podpredsjednikah saborskih i upravitelju varaždinske županije svakomu po jedna mala zlatna uspomenica, a slob. i kralj. gradu Senju 1 vel. srebrna, 2 male srebrne, 2 velike mjedene i 12 malih mjedenih.

Iza toga čitao je gosp. Hervoić izvješće osrednjega sab. odbora o molbenici modruškoga kaptola glede odštete desetine, te je primljen predlog istoga odbora glaseći, da se taj predmet ustupiti ima zem. vladi pozivom, da shodan predlog saboru podnese.

Zatim priobćuje g. sab. predsjednik, da je povodom saborskoga zaključka zamolio svietloga bana informaciju o prodaji šumah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji, i da mu je Nj. preuzvišenost odgovorila, da u tom predmetu ništa došlo nije, te da on zato glede toga niti vis. saboru ništa do znanja staviti nemože.

Na to ustane gosp. narodni zastupnik Antun Stojanović, i pošto bi on nepravilnost prodaje rečenih šumah sa državnoga, pravnoga i ekonomičnoga gledišta obširno razložio bio, složio se sabor glede odnosnoga predloga u formulaciji po gosp. narod. zastupniku Živkoviću predloženoj, kojoj dosljedno bude zaključeno jednoglasno kako sliedi:

1. Sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, nemogavši dobiti od svoje vis. vlade positivnoga izvješća u predmetu prodaje šumah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji, a s druge strane saznavši, da zajedničko ratno ministarstvo namjerava tamo 30.000 jutarah šume prodati, i da se ono jur u izvedenju nakane nalazi, ogradjuje se zaključkom već sada protiv tomu činu i izjavljuje sada za onda svaki čin protuzakonitim, koji bi se u tom predmetu proti načinu odredjenom u ustanovi §. 8. nagodbenoga zakona izveo; nadalje zaključuje

2. Ima se na Njeg. Veličanstvo upraviti preponizna predstavka s molbom, da blagoizvoli odrediti, da se svi na taj predmet odnoseći se spisi i predlozi svojim putem i načinom dostaviti imaju ovomu saboru za izraženje svojega mnienja u tom, po §. 8. nagodb. zakona.

3. Da se ovaj sabor dopisom obrati na ugarski sabor, da njemu obrazloži stanje stvari i da mu priobći, kako smo se obratili na svietlu krunu u tom predmetu, a da pozivljemo ugarski sabor najuljudnije, da nas u tom poslu podupire svojim putem i načinom i da nastoji, da se u tom predmetu ustanovi §. 8. u smislu nagodbenoga zakona udovolji.

Zatim zaključi gosp. saborski predsjednik sjednicu u 2 sata i ureče buduću za sutra u 9 satih u jutro.

V a k a n o v i ć v. r.,
predsjednik.

A k u r t i v. r.,
bilježnik.

Dr. **Ignjat Brlić**: Meni se čini, vis. sabore, da ovaj zapisnik nije podpun u dvih stvarih, koliko sam mogao razabrati, naime, glede školskog odbora veli se, da je g. zast. Vukotinović predlog pravio, i da je taj predlog odbora prihvaćen. Ja mislim, predlog kad se prihvati, postaje zaključkom, i onda treba sav zaključak uzeti u zapisnik, što ovdje učinjeno nije. Tako isto glede medaljah veli se, da je predlog učinjen i zaključkom postao, a nenapominje se, kakav je zaključak. Dakle u tom treba zapisnik popuniti.

Bilj. **Dragutin Akurti**: Ja sam mislio, da bi to odviše bilo, jer je izvješće školskog odbora čitano bilo, pak su različiti predlozi u jedan predlog svedeni. Da su bili različiti predmeti pojedince riešavani i na svaki svoj zaključak stvoren, onda bi se dakako to moralo u zapisniku kazati; ali tako sam mislio, da je dostatno kazano, da je izvješće školskog odbora sa odnosnim predlogom, kako ga je školski odbor obrazložio, primljen.

Digitized by Google

Dr. **Ignjatija Brlić**: Dosad nije samo običaj bio, nego i poslovnik propisuje, da se svaki zaključak ima uvesti u zapisnik. Predlog sam po sebi nije zaključak, nego postane zaključkom, kad ga sabor prihvati. Zaključak se mora svagda ubilježiti, jer zapisnik je zato, da se poslje publicira i autenticira. Ovdje se nemože vidjeti sada, što je zaključak glede školskog odbora, niti što je zaključak glede uspomenicah, a to se barem mora vidjeti u svakom zapisniku. Ako se zapisnik samo poziva na predlog, i iz predloga ima se vidjeti, što je zaključeno, onda je suvišno zapisnik pisati.

Bilj. **Dragutin Akurti**: Onda bi glede uspomenicah morao sva tri sto i toliko imena napisati u nutra; (Dr. Brlić: Dakako.) ako je to volja vis. kuće, ja ću to učiniti. Izvješća su onako zapisniku priložena.

Predsjednik: G. dr. Brlić izvolio je dva pitanja potaknuti. Glede školskog odbora je naveo, da je u obće samo u zapisniku navedeno, da je predlog odbora primljen, a nije navedeno, koji su predlozi bili, nego da se ovi predlozi imadu specialiter u zapisnik uvesti. Molim, ima li još tko glede prvog predloga što primjetiti?

Dr. **Antun Stojanović**: Ja mislim, da je stvar posve jasna i posve u redu, što je g. Brlić kazao, jer zaista svaki predlog mora doći u zapisnik, a i ono, što je sabor odlučio. Ali mislim, da to nemora gosp. bilježnik sada učiniti, nego može poslje u kancelariji popuniti.

Predsjednik: Neka se dakle izvade predlozi odbora, i zapisnik nadopuni.

Bilj. **Dragutin Akurti**: Glede uspomenicah moraju se dakle sva imena navesti.

Janko Car: Svakako je temeljito, da se to u zapisnik primi, što je g. Brlić predložio, ali mora se ipak malo formulirati, jer se mora kazati, da je predlog primljen i po tom zaključak.

Predsjednik: Vis. kuća se dakle slaže s tim, što je g. Brlić predložio? (Slaže!) Popunit će se zapisnik naknadno.

Ivan Živković: Vis. saborе! Ovdje je adresa, što se glede prodaje šumah u vojn. krajini Njeg. Veličanstvu ima podastreti. (Čita:)

Carsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo!

Vjerno oddani sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije saznavši sa više stranah, da c. kr. zajedničko ministarstvo rata u Beču više hiljadah ralih šumah u slavonskoj krajini prodati kani i da se ono jur u izvedenju te svoje namjere nalazi, tražio je u toj stvari po pripadajućem si pravu i dužnosti podrobnu obavjest putem interpelacije svoga na čelu autonomne zemaljske vlade stojećega bana, no bez povoljnoga uspjeha, dočim je po dobivenom danas odgovoru kr. ugarsko ministarstvo u sporazumljenju sa dalm. hrv.-slav. ministrom za uzčuvati interese zemlje u predmetu prodaje upitnih šumah još prije više nedieljah potrebne korake i mjere poprimilo, bez da bi se do sada kakav poznati uspjeh u tome postigao.

V. V. Po §. 66 nagodbenoga zakona spada hrvatsko-slavonska krajina u teritorijalni obseg kraljevinah istoga imena, te sa ovim odnosno sa provincijalom — akoprem i to samo glede uprave od toga oddvojena — j e d n o državno tielo sačinjava. S toga se je hrv.-slav. krajina i do sada uvjek u svih dotičnih previšnjih odpisih V. V. „cjelovitim dielom“ kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavonije, kao „matere zemlje“ nazivala, koji nazor svietle krune napokon i to sporazumno sa saborom ovijeh kraljevinah, kao i kraljevine Ugarske sa Erdeljom, u nagodbenom zakonu svoga živoga izraza nadje, ter time nepobitnom istinom postaše; a po ustanovi §. 8 pomenutoga temeljnoga zakona nemože se nijedno državno dobro ili nekretnina, — razumjevajuć ovamo i u istom §-u izrično napomenute šume — spadajuće u teritorijalni obseg kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, bez predhodnoga „saslušanja“ i „privole“ sabora istih kraljevinah pravovaljano prodati.

V. V. U takovom položaju stvari i pošto je već obće poznato, jer je ta stvar prodaje znamenitoga kompleksa od 30.000 rali šumah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji u javnost prodrla, kao i da se ta kupoprodaja jur svome izvršenju približuje, — nepreostaje vjerno oddanom saboru kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavon. ino, već da se za obranu pravah, koja ga u toj po narod i zemlju velevažnoj stvari na osnovu temeljnoga zakona idu, obrati na V. V. kao vrhovnog zaštititelja prava i zakona, tom preponiznom molbom:

Da bi V. c. i kr. ap. V. najmilostivije odrediti blagoizvolilo: da se uz medjutimnu obustavu svakoga daljega jednostranoga ter protuzakonitoga postupka u tome poslu, dotični predmet prodaje šumah u slav. krajini sa svimi na takovi oznasećimi se spisi po jasnom propisu §. 8. zak. čl. I. sabora dalm.-hrv.-slav. i XXX. sab. ugarskoga vjerno oddanom saboru ovih kraljevinah radi izraženja svoga mnienja vrhu toga, svojim putem i načinom predložiti učini.

U Zagrebu, 21. travnja 1869.

Vašega car. i kralj. apost. Veličanstva

vjerno oddani sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

(Živio! dobro je.)

Predsjednik: Vis. je kuća izvolila primiti tekstuaciju adrese. (Prima!)

Imadem čast predložiti najviši reskript, koji je danas prispio od Nj. Veličanstva.

(Članovi ustaju.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Mi Franjo Josip Prvi po božjoj milosti cesar austrijanski; kralj Češki i apostolski kralj Ugarski, Hrvatski, Slavonski i Dalmatinski, itd. itd.

Velmožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda, na saboru kraljevinah Hrvatske i Slavonije sakupljenim kraljevski pozdrav!

Ljubljeni, vierni Nam!

U izvedenje državo-pravne nagode izmedju kraljevine

Digitized by Google

Ugarske i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sklopljene i po Nami premilostivo potvrdjene, podnesoše Nam viernosti Vaše preponiznom predstavkom od 16. travnja t. g. previšnje potvrde Naše radi sliedeći

Zakonski Članak

ob ustrojstvu autonomne hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade.

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka I. sabora hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga 1868., a zakonskoga članka XXX. sabora ugarskoga 1868., o državopravnoj nagodi s kraljevinom Ugarskom §§. 47, 48., 50. 54. ustrojava se za kraljevine Hrvatsku-Slavoniju i to za obseg državopravne autonomije pridržane jim onim zakonom, vrhovna upravna oblast pod imenom „kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada“ sa sjedištem u zemaljskom glavnom gradu Zagrebu.

§. 2.

U djelokrug zemaljske vlade spadaju svi poslovi pomenutih kraljevinah, koji nisu izrikom nagodbenim zakonom u §. 1. navedenom doznačeni području zajedničkoga ministarstva ugarsko-hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga.

§. 3.

U svih poslovih, naznačenih u predidućem §. 2. izvršuje Njegovo ces. i kralj. apostolsko Veličanstvo vlast eksekutivnu putem odgovorne zemaljske vlade.

§. 4.

Zemaljska vlada dieli se na tri odjela:

I. Na odjel za poslove unutarnje kao i za poslove zemaljskoga proračuna.

II. Na odjel za bogoštovje i nastavu.

III. Na odjel za pravosudje.

Svaki izmedju tih odjelah nosi ime: „kraljevski hrvatsko-slavonsko-dalmatinski vladni odjel“ uz oznaku svoga područja.

§. 5.

Na čelu zemaljske vlade stoji Ban, a njemu podčinjeni odjeli samostalni su u svom području, i medju sobom nezavisni.

§. 6.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za poslove unutarnje i financijalne spadaju svi poslovi, tičući se unutarnje uprave zemaljske izim onih, koji u područje ina dva odjela spadaju, napose svi poslovi okolo javne sigurnosti i zavodah, kojim je svrha obraniti i obezbiediti javnu sigurnost, nadziranje družtvah, kazalištah, kao i svih javnih zavodah, namienjenih udobnosti i zabavi; tiskarstva, putni listovi, uprava i nadziranje javnoga prava u obće, a napose rukovanje i nadziranje podčinjenih organah i državne uprave; municipijah i obćinah; rukovanje državljanskih pravah pojedinacah; rukovanje zakonah odnosećih se na izbore saborske i zemaljsko zastupstvo; čuvanje medjah zemlje, vrhovna uprava poslovah zdravstvenih, razumievajuć amo i liečničtvo, poslovah uboštvenih, javnih zavodah humanitarnih, obrtničtva i trgovine, u koliko poslovi posliednje vrsti nespadaju u red poslovah zajedničkih; zavodi vjeresijni, gojitba zemlje, kolonizacija i rukovanje pravah vodnih; vrhovna uprava nastave poljodielstvene i gospodarstvene, kao i poslovah, tičućih se gospodarstvene vjeresije, poljodielstvene asekuracije i gospodarskih družtvah; poslovi rudarstveni i poslovi zemljorazteretni i urbarski, u koliko se poslovi ovi imadu riešiti putem administrativnim i sudjelovanje pri izvršavanju zakonskih ustanovah o novačenju, obskrbljivanju i davanju pripregah i ukonačivanju vojske i zemaljske obrane; sudjelovanje pri rukovanju zakona o komorah trgovačkih i obrtničkih, štatistika pučanstva; javne gradjevine, razumievajuć amo i javne puteve i kanale, u koliko isti nespadaju u kategoriju poslovah zajedničkih; priredjivanje zakonskih osnovah o predmetih zakonarstvenih amo spadajućih, osobito osnove zakonah agrarnih, u koliko se radi o uredjivanju odnošajah seljačkih, zakonskih osnovah o poboljšanju, izsušenju i kvašenju zemlje, o vodnih pravih i kolonizaciji, zakonskih osnovah o šumah i redu šumarskom. lovskom, poljskom i o ribarstvu; kaznione, arkiv zemaljski.

Osim toga spojena je s ovim odjelom i uprava zemaljskoga proračuna, odobrena po saboru, razumievajuć amo sve poslove, koji se odnose na samostalni proračun zemaljski, ustanovljeni zakonitom autonomijom ovih kraljevinah na dohodak i potrošak istoga, razumievajuć amo napose, što se dohodka tiče, upravu godišnje svote od 2.200.000 forintih preliminirane po ustanovah zakona nagodbenoga §§. 13., 14., 15., 16., za namirenje potrebah autonomne uprave zemaljske, koja svota će se sa strane zajedničke uprave financijalne izdavati iz javnih dohodakah zemaljskih, razumievajuć napokon amo i sastavljanje godišnjih računah o toj upravi; uprava svihkolikih zakladah zemaljskih, a tako isto vrhovna uprava blagajničtva i računovodstva zemaljskoga.

§. 7.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu spadaju: poslovi svih zakonom priznanih crkvah i vjerozakonskih družtvah, vrhovna uprava i nadziranje svekolike odhrane, nastave i svih zavodah učevnih družtvah, sborovah i zavodah znanstvenih i umjetničkih, i u obće svih zavodah, koji imaju uticaj na obćenito obrazovanje, uprava vjerozakonskih i školskih dobarah, na koliko glede grčko-iztočne crkve inako ustanovljeno nije; nadzor nad

Digitized by Google

upravom zakladah i zadužbinah, odredjenih na svrhe bogoštovne i nastavne, i priredjivanje zakonskih osnovah u ovu struku zasjecajućih.

§. 8.

U djelokrug zemaljsko-vladnoga odjela za pravosudje spada: administrativna uprava i nadziranje svekolikoga pravosudja; vrhovni nadzor nad svimi sudovi i nad državnimi odvjetničtvi, vrhovna uprava kaznenoga proganjanja, nastojanje oko neprekidne zakonite obave pravosudja, predlozi i izvješća na krunu pri izvršivanju prava pomilovanja; priredjivanje zakonskih osnovah zasjecajućih u područje pravosudja i uredjivanje sbornika zakonah.

§. 9.

Ban, stojeći na čelu zemaljske vlade (§. 5.), odgovoran je saboru zemaljskomu za ustavnost i zakonitost vladarskih aktah, spadajućih u svoje područje i zvaničnih djelah svojih.

Ova odgovornost kao i sastav sudišta, koje će suditi ob obtužbi Bana, dotično njegovoga zamjenika, i postupak pred tim sudištem odrediti će se posebnim zakonom.

§. 10.

Ako Ban izbiva, ili je inače zapriečen, ili ako je banska čast izpražnjena, tada obavlja funkcije njegove u pogledu na zemaljsku vladu odjelni predstojnik, namješten u vladnom odjelu za unutarnje poslove, pod vlastitom odgovornošću.

§. 11.

Svekolike predloge i predstavke, odnoseće se na gorerečene poslove zemaljske, ima Ban preko dalmatinsko-hrvat.-slavon. ministra (§. 44. čl. I. hrv.-slav.-dalm. odnosno čl. XXX. ugarkoga sabora 1868) Njegovu Veličanstvu predložiti, a izdana vrhu njih previšnja riešenja ili ine naredbe, razumievajuć ovamo i imenovanja, imade rečeni ministar i Ban protupodpisati.

§. 12.

Ban je vlastan, osobno ili kroz svoga povjerenika učestvovati u svih saborskih razpravah, razumievajuć amo i razprave saborskih odborah i odsjekah, ali glasovati samo tada, ako je član sabora, nu dužan je — bilo osobno bilo kroz svoga povjerenika — na interpelaciju sabora ovomu odgovarati, zahtievana razjasnjenja davati, i dotične spise predlagati.

§. 13.

Vlada zemaljska predlaže svake godine proračun godišnji o potrebi ukupne uprave zemaljske, koja će se pokriti i namiriti iz dotacije u §. 6. pomenute, i odnosno iz zemaljskih zakladah, saboru zemaljskomu na ustavno rukovanje.

Nego taj proračun ima se za vremena i tako predložiti, da se uzmogne izpitati i konačno ustanoviti svakako prije početka godine, za koju proračun ima valjati.

Isto tako predlaže zemaljska vlada svake godine zaglavljene račune, i resultate godišnjega poslovanja finacijalnoga saboru na prosudjivanje i odobrenje.

§. 14.

Ban se imenuje i postavlja načinom odredjenim u zakonu o državopravnoj nagodi.

§. 15.

Za namirenje potriebah ureda i pisarnice, troškovah putnih i selitbenih i troškovah pisarskih, doznačit će se s odobrenjem sabora pojedinim odjelom, kao i Banu primjerni iznosi paušalni, o kojih će se račun sa ostalim upravnim troškom saboru polagati.

§. 16.

Banu pripada popunjenje svih službenih miestah u svih strukah autonomne uprave zemaljske, u koliko se neradi o mjestih takovih, koja su u smislu postojećih ustanovah pridržana imenovanju Njegova Veličanstva ili koja po postojećem zakonitom običaju na ini način popuniti se imaju.

§. 17.

Unutarnje poslovanje u pojedinih vladnih odjelih odrediti će Ban.

§. 18.

Urednici i službenici obstojale dvorske kancelarije hrv.-slav.-dalm. kao i nakon zadobljene previšnje sankcije ovoga zakona dokinuti se imajućega kr. namjestničkoga vieća, na koliko prigodom ovoga ustrojstva namješteni nebudu, ostaju u neokrnjenu užitku svojih berivah za jednu godinu, a po tom se ima s njimi postupati polag postojećih propisah.

Ako se medjutim namjeste na takovo službeno mjesto, s kojim je spojena plaća manja i dnevni razred manji, nego li s njihovim prijašnim mjestom, tada jim ima ostati plaća prijašnja i dnevni razred prijašnji.

§. 19.

Sudbene oblasti u zemlji postojeće kako i županijska i gradska municipija ostaju medjutim, dok se zakonom inako neodredi, u svom dosadanjem ustrojstvu i u dosadanjoj djelatnosti.

§. 20.

Djelatnost novo ustrojene zemaljske vlade ima u život stupiti unutar roka od jednoga mjeseca iza previšnje sankcije ovoga zakona.

Digitized by Google

§. 21.

Izvršba ovoga zakona povjerava se Banu.

Davši tako taj članak od rieči do rieči uvrstiti u ovu Našu listinu, i očitovavši ga prijatnim i primljenim, udielismo mu kraljevsko Naše suglasje i odobrenje, te ga odobrismo, potvrdismo i posvetismo kraljevskom Našom moći, uvjeravajući Vas, ljubljeni vierni Naši, da ćemo ga kako sami obdržavati, tako i po drugih dati obdržavati.

Dano u slobodnom i kraljevskom glavnom gradu Budimu dana dvadesetoga Travnja godine hiljadu osamsto šestdeset i devete.

Franjo Josip v. r.

Koloman Bedeković v. r.

(Živio!)

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Ja predlažem, da se previš. ovaj reskript tiskati dade i razdieli i da se onda publicira, t. j. da se dade vladi, banu; da se proglasi običajnim načinom.

Predsjednik: Pristaje-li vis. kuća uz predlog g. zast. Fodrocia, da se imade štampati i vladi ustupiti na proglašenje i izvedenje?

(Pristaje!)

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Odbor, kojemu je zadaća predlog učiniti o gradjenju kanala izmedju Save i Dunava, i kojemu ja čast imam predsjednikom biti, dobio je od g. grofa Ladislava Pejačevića kao predsjednika bivšega konsorcijuma, koje je namjeravalo to djelo izvesti, jedan spis, kojim javlja, da je taj konsorcium prestao biti. Odbor, koji je vis. sabor izaslao, nije bio u stanju u tom predmetu ništa učiniti zato, jer kaošto je znano vis. kući, dotični spisi još dandanas odboru predani nisu. Ja dakle ovaj spis, koji je medjutim dospio na odbor, vis. kući priobćujem, i molim, da vrhu toga spisa izvoli odredbu učiniti. —

Predsjednik: Ja mislim, da se primi na znanje.

(Prima se.)

Prispjela je molbenica učitelja Daniela Sporčića, koji se tuži, da mu je plaća umaljena.

(Peticionalnom odboru.)

Imadem čast predložiti izvješće odbora za „zemaljsku bolnicu“, i dotično takodjer glede molbah narodnog muzeja.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Nastala je u najnovije doba potreba, da se nekoji zavodi novi u našoj zemlji uvedu, drugi pako razšire i preustroje, iz toga uzroka saborski odbor, koji bi imao predlog glede opredieljenja „zemaljske bolnice“ učiniti, pitanje ovo za konačno riešenje drži nezrelim, jer se sada jošde neda odlučiti, za koji zavod bi se ova sgrada s najvećom koristću upotrebiti mogla; najshodnije bi to bilo, da se predmet ovaj onda rieši, kad se bude riešavalo pitanje ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa i uredjenju drugih učevnih zavodah, — t. j. odmah prigodom budućega zasjedanja saborskoga.

Molbenica narod. zemaljskoga muzeja za podporu i pomoć za nabavu potrebnoga jošte pokućstva za sbirke muzejalne kao i ponuda Spire Brusine adjunkta narod. muzeja, u kojoj bogatu i krasnu sbirku molluskah i algah na prodaju daje. odbor predlaže, neka se upute na vladu zemaljsku, da u smislu učinjenoga jur zaključka saborskoga u obzir ih uzme u budgetu zemaljskom kod stavke, gdje se bude radilo o dotaciji zemaljskih zavodah.

U Zagrebu, 21. travnja 1869.

Grof Kulmer v. r.

Vukotinović v. r.,
izvjest. odbora.

Predsjednik: Molim gosp. izvjestitelja, da izvoli progovoriti.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Predlažem vis. saboru za odobrenje zaključak odborov u tom smislu, da se nebi moglo riešiti konačno to pitanje, buduć se nemože odlučiti, za koji će zavod i u obće za koju svrhu će se upotrebiti ova sgrada „bolnica“; najshodnije riešit će se onda, kad se bude viećalo o konačnom izvedenju i oživotvorenju universiteta, dakle prigodom onom kad vlada predloži organizam, polag kojeg se universitet ima ustanovit. Da se to pitanje sad odmah rieši, nebi se moglo odlučit, nebi-li ova kuća bila shodna za universitet ili koji drugi zavod. Dakle sada to pitanje nebi zrelo bilo, i odbor moli, da vis. sabor pristane uz ovaj nazor i predlog.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Ja podupirem takodjer ovaj predlog, jer je povodom dozvole sveučilišta nastala nova kombinacija, koju treba u obzir uzeti. Zato ja sasvim umjestnim držim ovaj predlog odbora i preporučam ga vis. kući, jer nije prešne nužde, da se razpoloženje čini glede ove sgrade, a mogla bi se možda pojaviti želja u vis. kući, da se ova sgrada opredieli za koju drugu svrhu; imenito za sveučilište trebat će sgrade; jer kao što znamo neimamo je, a to je stvar prešna i neda se odgadjati, dočim je nar. muzej bar za nuždu pod krovom. Trebalo bi dakle svakako, da se ovaj predmet odgodi do budućeg saborskog zasjedanja. Mislim, da bi vis. kuća mogla primiti predlog odbora.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov, da se ovo pitanje odgodi dok se bude viećalo o ustrojenju sveučilišta?

(Primamo!)

Drugi je predlog glede molbenice nar. muzeja za nabavljenje potrebitih ormarah i sbirke naravoslovne muzealnog čuvara. Odbor mnije, da se ova stvar ustupi vladi, da ju uvaži u proračunu. Slaže-li se vis. kuća sa ovim predlogom?

(Slaže!)

Vis. kućo! Imadem čast izvjestiti, da će se preuzv. g.

Digitized by Google

ban takodjer odputiti na ugarski sabor, da tamo po ustavu i zakonu pripadajuće mu mjesto kao sada drugi dignitar države ugarske u gornjoj kući ugarskog sabora zauzme. (Živio!) Preuzv. g. ban želi takodjer svim članovom ovoga sabora, koji budu u Peštu putovali, sretan put! (Hvala!) i želi kad se opet sabor sastane, da se u zdravlju svi skupa pozdravimo.

Ja neimam nikakva daljnjeg predloga. Ako ima koji od strani vis. kuće, molim izjavit ga.

Vel. župp. **Mirko Bogović** predaje pismenu interpelaciju glede zakladah županije zagrebačke.

Predsjednik: G. vel. župan je zadnji put ustmenu interpelaciju poradi zakladah predložio, koju sada pismeno podnaša. Molim g. bilježnika, da ju izvoli pročitati.

Bilj. **Stjep. Hervoić**: Vis. sabore! Ovo je posve druga interpelacija nego je bila posljednji put. Posljednji put bila je interpelacija stavljena po g. vel. županu toga smisla, da se vlada pozove, da ona podnese saboru predlog i način, kako se upravljaju fondovi županijski; najpače spomenuta je zaklada bolnička i humanitarna i nepokretnosti županije zagrebačke. Onda je vis. sabor zaključio na predlog ostale gg. županah, koji su u tom govorili, da se interpelacijom pozove vlada, da od strane svih županijah glede fondovah podnese izvješće. Takav je zaključak u 41. sjednici stvoren, koji sam ja kao bilježnik sjednice sam sastavio. Sada ova pismena interpelacija glasi samo na županiju zagrebačku. Nisam proti tomu, da se ova interpelacija primi, nego samo molim, da se i onaj zaključak izvrši.

Vel. župp. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Znajući ja unapred, da će tu biti kojekakvih interpelacijah ili rektifikacijah, priložio sam akta, t. j. zaključak županije zagrebačke u posljednjoj maloj skupštini stvoren, zatim i govor svoj, da se mogu nanj pozvati. Tamo nije o tom divana. Što su gg. veliki župani poslje mene ustali, to je njihova stvar, a ne moja; ja držim, da samo ono spada na mene, što sam ja u interpelaciji naveo, drugo nije moja dužnost braniti.

Vel. župp. **Svetozar Kušević**: Ja držim, vis. sabore! da interpelacija nije u nikakvom protuslovju sa zaključkom; jer interpelacija je dala povod zaključku, koji je donešen, i zato u ovu pismenu interpelaciju nije moglo ništa doći, nego što je g. vel. župan zagrebački od svoje strane predložio. Dakle neima protuslovja, i može i zaključak i ovo stajati.

Vel. župp. **Mirko Bogović**: Ja nisam mogao drugo u interpelaciju uzeti, nego ono, što je uslied zaključka saborskog utanačeno, kad je rečeno, da imam interpelaciju pismeno predložiti.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja sam primjetbu učinio za to, jer je zaključak sabora u tom posve drugčije glasio; a sada se mora na ovu interpelaciju i drugi zaključak stvoriti; dočim je onda zaključak stvoren, da predgovornik preda interpelaciju glede svih županijah simpliciter sa dopisom. Buduć je dakle ova interpelacija, koja se odnosi samo na županiju zagrebačku, sad podnešena, ja se š njom slažem, ali molim, da se i onaj zaključak glede drugih županijah vladi podnese.

Predsjednik: Vis. kućo! Ja ću pveuzv. g. banu podnieti zaključak one sjednice; u kojoj je zaključeno, da su se sva gg. veliki župani pridružili interpelaciji g. vel. župana zagrebačkog; a sad će se još dodati ova pismena interpelacija, koju je g. vel. župan zagrebački donio, i tako ću ukupno ovu cielu stvar preuzv. g. banu priobćiti.

(Tako je!)

Stjepan Hervoić: Visoki sabore! Buduć da je nadošlo vrieme, da zastupnici, izabrani na zajednički ugarski sabor, svoj put preduzeti moraju, stoga predlažem, da vis. sabor svoje sjednice odgodi do onoga vremena, kad se sadanje zasjedanje sabora zajedničkog ugarsko-hrvatskog ili odgodilo bude, ili kad zastupnici našega sabora svi svršivši tamo zajednički posao kući se povrate, i to tada, da se izza 15 danah nakon toga čina sazovu po vis. predsjedničtvu saborske sjednice, i da svi članovi dojdu.

(Glasovi: Primamo!)

Predsjednik: Neima li nitko protusloviti tomu predlogu?

Vel. župp. **Svetozar Kušević**: Ja bi samo to dodao, da se dan taj svakako putem oblasti najavi, da nebi bilo kakve pometnje, ili da se nebi mogao tko izgovoriti, da nije znao dan.

(Glasovi: To se razumije!)

Predsjednik: Vis. je kuća na predlog g. zastup. Hervoića izvolila zaključiti, da se sjednice sabora kraljevine Hrvatske-Slavonije-Dalmacije odgode dotle, dok skupni ugarsko-hrvatski sabor ili svoje poslovanje dovrši, ili se pako odgodi, i onda poslje toga čina za 15 danah predsjedničtvo ovoga sabora bude dužno, dan skupščine ovoga vis. sabora naznačiti, svakako dan 15. izza toga čina.

(Glasovi: Primamo!)

Ferdinand Inkej: Vis. kućo! Predlažem, da presvjetlom g. predsjedniku ovoga sabora za njegovo revno ravnanje zasjedanja vis. sabor zahvalnicu u zapisniku izrazi. (Živio!)

(Kuća ustane.)

Predsjednik: Za proglašenje zapisnika odgadjam sjednicu na pol zata, i molim g. bilježnika, da izvoli sastaviti zapisnik.

(Sastavlja se zapisnik.)

(Nastupi sjednica.)

Ivan Živković: Vis. sabore! Onaj dopis na ugarski sabor imao bi, ako vis. kuća na to pristaje, od prilike ovako glasiti. Čita:

Digitized by Google

Slavni zastupnički dome,
draga braćo i prijatelji!

Nije tomu davno, da su sabor kraljevinah Dalm., Hrv. i Slav. s' jedne i kraljevine Ugarske sa Erdeljom s' druge strane pod zaštitom premilostivoga nam kralja i vladara Franje Josipa I-vog državopravnu nagodu sklopili i tijem starodavnu, nezgodom vremena prekinutu svezu združenih kraljevinah opet sretno obnovili; a evo već nam se pruža prilika crpiti korist te bratske sveze, koja se u zajedničkoj i zato tim čvršćoj i uspješnijoj obrani kako zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga ustava, tako i svih nagodbom kao temeljnim zakonom zajamčenih pravah kraljevinah i zemaljah krune sv. Stjepana sastojati ima.

Štovani dome! Već je od dužega vremena u javnost prodrlo, te je — tako reći — obće poznato: da c. kr. zajedničko ministarstvo rata u Beču jedan znameniti kompleks od 30.000 ralih šumah u slav. Krajini i to u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji prodati kani i da se ta prodaja izza ledjah ovoga kao i ugarskoga sabora svom izvršenju približuje.

Po današnjem na interpelaciju ovoga sabora u tome predmetu dobivenom odgovoru bana ovih kraljevinah, jest kr. ug. ministarstvo u sporazumljenju sa dalm.-hrv.-slav. ministrom, za uzčuvati interese zemlje u predmetu prodaje upitnih šumah istina već prije više nedieljah potrebite korake i mjere poprimilo; no do sada još se nezna, dali i sa kakovim uspjehom.

Po §. 66. nagodbenoga zakona spada hrvatsko-slavonska krajina u teritorijalni obseg kraljevinah istoga imena, te sa ovimi odnosno sa provincijalom, od koga je samo glede u p r a v e oddvojena, j e d n o državno tielo sačinjava. S toga se je hrv.-slav. krajina i do sada uvjek u dotičnih previšjih odpisih Njegova Veličanstva „cjelovitim dielom“ kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavonije kao „matere zemlje“ nazivala, koji previšji nazor napokon i to sporazumno sa saborom ovijeh kraljevinah kao i kraljevine Ugarske sa Erdeljom, u nagodbenom zakonu svoj živi izraz nadje i time nepobitnom istinom postade; a po ustanovi §. 8. pomenutoga temeljnoga zakona nemože se niti jedno državno dobro ili nepokretna imovina ovih kraljevinah, razumjevajuć ovamo i u istom §-u izrično navedene šume spadajuće u teritorijalni obseg istih kraljevinah, bez predhodnoga „saslušanja“ i „privole“ sabora trojedne kraljevine pravovaljano prodati.

Ako to po jasnom smislu a i slovu pomenutoga zakona stoji, tada nemože a niti nesmije ovomu narodnomu zastupstvu ravnodušno biti; da se jezgra krajiških šumah u Slavoniji, koja baš u dotičnom prodaji namienjenom kompleksu leži, bez njegova znanja i privoljenja, dakle povredom zakona opustoši; nemoze mu biti ravnodušno, da nesazna; dali se dosadanje pravo dotičnoga pučanstva na uživanje upitnih šumah tom prigodom i na kakovi način obezbjediti odnosno urediti smiera, i što još najviše, da nesazna, kakovo se raz-položenje sa dotičnim novcem, naime kupovninom od više milijunah forintih učiniti namjerava.

Sve ovo stoji u ravnoj mjeri i za ugarski sabor; jer hrv.-slav. krajina po gornjem iz samoga zakona crpljenom obrazloženju, kao sastavni ili „cjeloviti“ dio trojedne kraljevine spada sa ovom zajedno ne u tako zvanu „Cislajtaniju“, no pod krunu sv. Stjepana, te po tome prodaja kakovoga drž. dobra u obsegu kraljevinah i zemaljah iste krune a tako niti razpoloženje sa dotičnim novcem bez njegova znanja i uticaja pravovaljano izvesti se nebi moglo; a to tim manje: što je u nagodbenom zakonu takodjer i glede naše hrv.-slav. krajine ovaj isti k l j u č ustanovljen, po kojem ona iza izjednačenja njene uprave sa upravom provincijala, našim zajedničkim dužnostim naprama Ugarskoj priteći ima; koja ustanova nikakove važnosti i uspjeha imala nebi, kada bi se sa takovimi toli zamašnimi dohodci državnih dobarah u Krajini bez znanja i uticaja obijuh narodnih zastupstvah na nam nepoznate svrhe razpolagati moglo i u istini razpolagalo.

U takovom položaju stvari ogradio se je ovaj sabor, po privitom zaključku u današnjoj sjednici donešenom proti svakomu činu prodaje upitnih šumah, koji bi se u tome predmetu bez njegova znanja i privoljenja dakle protuzakono izveo, obrativši se ujedno sa preponiznom predstavkom na Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo u tu svrhu, da bi se uz medjutimnu obustavu svakog daljega jednostranoga ter protuzakonitoga postupka u tome poslu, dotični predmet prodaje šumah u slavonskoj krajini, naročito brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji sa svimi na takovi odnosećimi se spisi po jasnom propisu §. 8. zak. čl. I. d. hrv. sl. sabora i XXX. sab. ugarskoga ovomu saboru svojim putem i načinom predložiti učinio.

Uz prijateljsko priobćenje svega toga dolazi ovim sabor kraljevinah Dalm. Hrv. i Slav. i pred veleslavni ugarski sabor kao svoga u tome ustavnoga saveznika tim pouzdanjem i očekivanjem:

Da će se i to veleslavno zajedničko narodno zastupstvo gledom na važnost a i prešnost toga predmeta kao i obzirom na uzajamnu korist u čuvanju pravah zemlje i naroda takodjer što krepčije i čim prije svojim putem zauzeti: da se u predmetu i načinu prodaje upitnih aerarijalnih šumah spadajućih u teritorijalni obseg ovih kraljevinah ustanovi §. 8. nagodbenoga zakona podpuno zadovolji, a medjutim svaki dalji jednostrani ter protuzakoniti postupak u toj stvari obustavi.

Iz sjednice sabora kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije.

U Zagrebu dne 21. travnja 1869.

(Glasovi: Dobro je!)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. kućo! Neimam nikakve druge opazke, nego samo glede naslova; gdje se kaže: „Slavni dome“, rado bi, da se doda: „Mila braćo i

Digitized by Google

prijatelji", polag starodavnog našeg običaja, kako smo običavali medju se dopisivati. Drugo ništa neimam opaziti.

Predsjednik: Prima li vis. kuća tekstuaciju dopisa?

(Prima se!)

Kad je vis. kuća blagoizvolila meni kao predsjedniku svomu priznanje izraziti, ja sam tu stvar primio u tom smislu, da se ovo priznanje takodjer proteže i na gg. podpredsjednike i revnu i marljivu našu gg. bilježnike.

(Živili!)

Molim g. bilježnika, da izvoli proglasiti zapisnik današnje sjednice

Bilj. **Stjepan Hervoić**: čita

Z a p i s n i k

Četrdeset i četvrte sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna Vakanovića saborskog predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića saborskog bilježnika dne 22. travnja 1869. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u pol 10 satih prije podne.

Saborski bilježnik Dragutin Akurti čita zapisnik posljednje sjednice, koji je uz primjetbu narodnoga zastupnika Ignatije Brlića, da se najme isti sa upisanjem primljenih po saboru predlogah iz izvješća školskoga, kao i odbora za nabavu uspomenih medaljah popuni, odobren.

A. Saborski prvi predsjednik i narodni zastupnik Ivan Živković čita predstavku na Njeg. Veličanstvo kao i dopis upraljen na ugarski sabor, zaključen u posljednjoj sjednici u predmetu prodaje šumah u vojnoj krajini, što je po saboru primljemo.

B. Proglašen je previšnji kralj. reskript od 20. travnja 1869. br. 1290 sa potvrdjenim zakonskim člankom ob ustrojstvu autonomne hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade.

Zaključeno, da se tiska i preuzv. gosp. Banu radi dalnjeg proglašenja u zemlji, izvedenja istoga, dostavi.

C. Veliki župan sriemski presv. gosp. Kušević kao predsjednik odbora za prekopanje kanala od Dunava na Savu predaje spis grofa Ladislava Pejačevića predsjednika bivšega consorciuma time, da bivši consorcium u tom pogledu od namjenjenog podhvata odustaje.

(Uzeto na znanje).

D. Molba učitelja Dane Šporčića, da mu se plaća sistemizirana za učitelje pučke od 315 doznači predaje se odboru peticionalnomu.

E. Usljed proglašenog izvješća glede zemaljske bolnice, zaključio je sabor, da se predmet ove bolnice onda rieši, kad se bude riešavalo pitanje ob ustrojstvu sveučilišta, a molba narodnog zemaljskog muzeja za podporu i pomoć za nabavu potrebnoga jošte pokućtva za sbirke muzejalne kao i ponuda Spire Brusine glede prodaje sbirke molluskah i algah upućuje se zemaljskoj vladi, da u smislu učinjenoga pr. zaključka saborskoga u obzir uzme u budgetu zemaljskomu kod stavke gdje se bude radilo o dotaciji zemaljskih zavodah.

Predsjednik sabora prijavlja. da će preuzv, gosp. Ban na sabor ugarsko-hrvatski poći i tamo pripadajuće mu mjesto u gornjoj kući zauzeti: Što sabor na znanje prima.

F. Veliki župan zagrebački g. Mirko Bogović predaje pismenu interpelaciju, što ju je ustmeno u 41 saborkoj sjenici glede zakladah županije zagrebačke na zemaljsku vladu upravio; zaključeno takovu preuzv. gosp. Banu radi odgovora dostaviti.

Narodni zastupnik Stjepan Hervoić predlaže, da sabor svoje sjednice odgodi iz razloga, jer izabrani zastupnici na zajednički ugarsko-hrvatski sabor polaze, do onog vremena kada isti zajednički sabor svoje sadanje zasjedanje završi i naših kraljevinah zastupnici kućam se vrate, a takove opet nastavi izza toga za 15 danah.

Usljed toga je sabor zaključio, da se saborske sjednice odgadjaju, i da će predsjednik saborsku sjednicu ureći i saborske članove pozvati za petnaesti dan iza povratka naših zastupnikah iz zajedničkog ugarsko-hrvatsog sabora.

Na predlog narodnog zastupnika Ferde Jnkeja izrazuje sabor svomu predsjedniku radi revnog njegovog predsjedničkog djelovanja ovdje u zapisniku svoje priznanje i zahvalnost.

A isto čini po predlogu saborskoga predsjednika obim saborskim podpredsjednikom i saborskim bilježnikom.

Time je sjednica zaključena; zapisnik nakon odgodjene i za pol sata opet počete sjednice proglašen.

V a k a n o v i ć s. r.
predsjednik.

S t j e p a n H e r v o i ć s. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakva primjetba vis. kućo?

(Nitko se nejavlja).

Proglasujem dakle zapisnik današnje sjednice ovjerovljenim.

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Izza sankcioniranoga zakona nagodbe sa kraljevinom Ugarskom najsvečaniji i najvažniji sliedio je kraljevski akt sankcioniranjem zakona, kojim je zemlji ustanovljena domaća autonomna vlada. Držim, da ću se odazvati ćuvstvu ciele visoke kuće,

Digitized by Google

ako kažem, da ovo zasjedanje saborsko zaključimo sa srdačnim „Živio naš premilostivi kralj!

(kuća ustanuv podvikuje „Živio kralj!“)

Predsjednik: Vis. kućo! Završujem sjednicu, i zahvaljujem se srdačno na povjerenju i podpori, koje je vis. kuća meni podieliti blagoizvolila, i želim svoj gospodi srećan put i srećan opet sastanak u budućem zasjedanju.

(Živio!)

Po običaju uvjek smo išli preuzv. g. banu naklon učiniti, i pozdraviti ga; medjutim preuzv. g. ban nalazi se takodjer na putovanju u Peštu, i tako je zapriečen u poslu, da već unapred zahvaljuje, na koliko je bila naša nakana pozdraviti ga, i želi svoj gospodi ukupno srećan put.

(Živio!)

Digitized by Google

Četrdeset i peta saborska sjednica

držana dne 4. rujna 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: kr. reskript, kojim se odredjuje umješte nje preuzv. g. bar. Levina Raucha u dostojanstvo bansko, i za taj akt imenuje biskup senjski preuzv. g. Vjenceslav Soić kr. povjerenikom. Dopis bana, kojim saboru javlja, da je zemaljska autonomna vlada stupila u život. — Dopis ministra Bedekovića, kojim se javlja, da je Nj. V. do znanja primilo zahvalnicu sabora glede utemeljenja sveučilišta u Zagrebu. — Podnesci. —

Predsjednik: Otvaram današnju saborsku sjednicu, i pozdravljam visoku i slavnu gospodu članove sabora sa srdačnim dobrodošli.

Čast mi je, izjaviti žalostnu vjest, da smo izgubili jednoga člana sabora, zastupnika kotara stubičkog, Todora Gjurgjevića; slava mu! (Slava mu!)

Čast mi je priobćiti vis. saboru jedan prev. kr. reskript, i molim dnevnog bilj. g. Raiznera, da ga izvoli proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Mi Franjo Josip Prvi,

po božjoj milosti Cesar Austrijanski, kralj Češki i apostolski kralj Ugarski, Hrvatski, Slavonski i Dalmatinski i. t. d. i. t. d.

Velemožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda na saboru kraljevinah Hrvatske i Slavonije sakupljenim, kraljevski pozdrav.

Ljubljeni vierni Naši

Budući Mi dostojanstvo Bana kraljevinah Naših Hrvatske, Slavonije i Dalmacije odlukom Našom od 8. prosinca 1868 vjernomu Nam i iskreno ljubljenomu, poglavitomu i velemožnomu barunu Levinu Rauchu od Nyéka, Našemu časti banske namjestniku milostivo podielili, kao u obilan dokaz kraljevske Naše naklonosti, koju gojimo prema njemu i poradi velikih zaslugah, osobito i odličnih službah njegovih i po kraljevskom Našem zvanju, smierajućem vazda i jedino na obće dobro i korist države: s toga javljamo to Viernostim Vašim i jedino milostivo Vam zapoviedamo pismom ovim, da rečenoga baruna Levina Raucha od Nyéka, kojega će vierni Nam i ljubljeni častni Vjenceslav Soić, biskup senjsko-modruški, kojega naročito za to odredismo, pred Viernostmi Vašimi svečano umjestiti u dostojanstvo bansko, priznadete za pravoga i zakonitoga Bana rečenih kraljevinah, izkazujete mu i nadalje dužno štovanje, u svih stvarih i poslovih, koji spadaju na zvanje bansko, da mu budete poslušni i pokorni, u svestranom promicanju obćega dobra i previšnje Naše službe da radite vazda u slozi i u sporazumku š-njime; da mu idete pomnjivo na ruku, i da svagda u zajedničkom vieću i dogovoru š-njime obavljate i riešavate poslove, koji idu u područje Vaše.

U ostalom ostajemo Vam Našom cesarskom i kraljevskom milošću blagonaklonjeni.

Dano u slobodnom kralj. glavnom gradu Budimu, dne 29. ožujka 1869.

Franjo Josip s. r.

Koloman Bedeković s. r.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Vis. sabore! Ja predlažem, da se ovaj vis. reskript tiska i medju članove sabora razdieli.

(Prima se.)

Predsjednik: Nastojati ću, da se u ponedjeljak, ili možebiti sutra razdieli.

Vis. je sabor izaslao bio odbor, koji bi imao priprave činiti za umještenje svjetlog bana. Ovaj je odbor, kako je poznato, svoj posao dovršio, i priobćio ga preuzv. g. banu, dotično vladi, da ga izvede. Usljed toga je vis. vlada ime-

Digitized by Google

novala zemaljski odbor, koji potanje imade svečanosti umještenja prirediti. Taj odbor izradio je program svečanosti, i priobćio ga predsjedničtvu sabora. Ovdje su dopisi, gdje se javlja, da je umještenje odlučeno na dan 8. 9. i 10 mjeseca rujna, ujedno je odbor poslao 100 exemplarah programa, koji će se ovdje razdieliti; i u quaesturi mogu se takodjer exemplari dobiti.

Po zakonu odredjena autonomna zemaljska vlada stupila je u život; evo dopisa kojim, preuzv. g. ban to vis. saboru javlja.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 13. kolovoza o. g. premilostivo odobriti, da na temelju zakonskoga članka od 20. travnja o. g, ustrojena „kraljevska hrvatsko-slavonska-dalmatinska Vlada“ danom 16. kolovoza 1869 dielatnost svoju započeti, te da se istim danom postojalo dosad kr. namjestničko vieće hrvat.-slavon.-dalmatinsko dokinutim i razpuštenim očitovati može.

Usljed previšnjega toga riešenja nastupila je kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlada dielatnost svoju, kao vrhovna upravna oblast i zadnja molba za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju u svih poslovih unutarnjih, bogoštovja, nastave i pravosudja, zakonom ustrojbenim od 20. travnja 1869 u §. 6, 7 i 8 naznačenih, dočim je ujedno dokinuto djelovanje dosad postojaloga kr. hrv.-slav.-dalm. namjestničkoga vieća.

Što se visokomu saboru do znanja stavlja.

U Zagrebu, 23. kolovoza 1869.

B. Rauch s. r.

(Imade se tiskati, i medju članove razdieliti).

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita: dopis ministra Bedekovića, kojim se javlja, da je Nj. Vel. zahvalnicu sabora radi utemeljenja sveučilišta na znanje primilo.

(Prima se na znanje).

Predsjednik: Prima se na ugodno znanje. Čast mi je priobćiti vjerovnice novo izabranih zastupnikah gg. gf. Kuhena i Mirka Hrvata.

(Na verif. odbor).

Županija zagrebačka priobćuje obredjene račune glede potroška plina na trh vis. sabora. Ovo će se odboru za saborske troškove predati, i ja mislim, da bi se odboru takodjer g. questor pridružio, da može informirati glede učinjenog potroška.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Računi iznose 79 fr. 50 nč.

Predsjednik: Vis. vlada priobćila je predsjedničtvu sabora resultat zahtjevane pravde proti župniku Josipu Beruti, te je izjavila, da je stvar zastarjela.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: čita taj dopis.

Predsjednik: Vis. sabore! Mora se uzeti na znanje.

Stigli su spisi glede prokopa medju Dunavom i Savom, koji su se toliko putah iskali, i nisu se mogli dobiti sve dosada. Predsjedničtvu odbora, koji je u tom poslu imenovan.

(Prima se).

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita taj dopis.

Predsjednik: Stigle su 4 predstavke glede siečenja šumah u Krajini, i to od municipija grada Koprivnice, od sriemske županije, od virovitičke županije i od grada Zagreba. Želi li vis. sabor, da se proglase? (Sabor privoli.) Neka se dakle čitaju.

Bilj. **Ljudevit Raizner** (čita ove predstavke, i to predstavku grada Zagreba, predstavku virovitičke županije; zatim progovori:)

Predsjednik: Ove su predstavke sve jednoličnе; pitanje šumsko bilo je ovdje već pretresivano, i takodjer na ugarskom saboru. Medjutim gg. zastupnikah, koji su na ugarskom saboru tu stvar zastupali, ovdje sada još svih neima; možebiti bi shodno bilo, da se ove predstavke sada dadu štampati, i opet u svoje vrieme na dnevni red stave.

Ljudevit Raizner: Ako se nevaram, vis. sabore! u prijašnjem zasjedanju je poseban odbor u tom poslu obstojao. Ako je obstojao, onda bi ja bio toga mnienja, da se predstavke predadu ovomu odboru, ako nije, onda mislim, da se upute na peticionalni odbor.

(Glasovi: Kakav odbor?)

Odbor glede prodaje krajiških šumah.

(Glasovi: Nije bio!)

Onda sam ja toga mnienja, da se predstavke peticionalnom odboru za pretresivanje predadu.

Predsjednik: Hoće li se dakle na peticionalni odbor uputiti?

(Glasovi: Na peticionalni odbor.)

Čast mi je vis. kuću izvjestiti, da je bilježnik saborski g. Janko Car radi poremećena zdravlja položio zvanje bilježničko, i zato će se morati nov izbor preduzeti, ja mislim u prvoj sjednici u ponedjeljak.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja predlažem, da se g. bilj. Janku Caru izrazi priznanje u zapisniku na djelovanju njegovom.

Predjednik: Ovdje je došla molbenica kotara vinodolskog županije riečke za odgodjenje ovogodišnjeg novačenja.

Molim čitati.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: čita ovu predstavku.

Vis. sabore! Važna je to stvar; meni su takodjer osobno okolnosti poznate, te je ova molba, koju podnašaju občine kotara vinodolskog istinita, da novačenja biti nemože, jer su ljudi svi odsutni. Ipak sam ja toga mnienja, da se ta molba peticionalnom odboru preda, da ju što prije u pretres uzme i predlog podnese vis. saboru.

(Prima se).

Predsjednik: Peticionalnom odboru ima se ova molbenica dostaviti.

Ovdje je molba Novog Vukovara i starog Vukovara glede željeznice, koja bi se imala od Zemuna do Osie-

Digitized by Google

ka graditi, i takodjer predstavka virovitičke županije glede željeznice, koja bi išla dravskom dolinom. Odbor željeznički obstoji, dakle mislim, da se dostavi željezničkom odboru.

(Prima se).

Županija požežka moli, da bi se zakon glede lova ustrojio.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: (čita ovu molbu; poslie pročitanja progovori:

Ja bi predložio vis. saboru, da se predstavka ova dostavi zemaljskoj autonomnoj vladi, da ona učini zakonski predlog, jerbo je zbilja od potrebe, da se stvori takav zakon.

(Prima se:)

Predsjednik: Dostavit će se zemaljskoj vladi, da predlog učini.

Molba občinah Grobnik, Pašac, Jelenje, Podhum i Cernik za ukinuće dužnosti plaćanja pristojbe zakupa prava vinotočja gospoštini Grobničkoj.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: čita ovu molbu. (Peticionalnomu odboru).

Predsjednik: Predstavka grada Karlovca, da sabor izposluje, da se mitnički sustav, koji za državne ceste obstoji, protegne na ludovicejsku cestu.

(Glasovi: Peticionalnom odboru).

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Važniji je to predmet Vis. sabore!

Predsjednik: Može se čitati.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita.

(Peticionalnomu odboru.)

Predsjednik: Dostavit će se peticionalnomu odboru.

Visoka kućo! Završujem današnju sjednicu i molim za ponedjeljak u 11 satih.

Digitized by Google

Četrdeset i šesta saborska sjednica

držana dne 6. rujna 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Proglašenje skupnih zakonah, na ugarskom saboru stvorenih. — Podnesci. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu:
Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

četrdeset i pete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 4. rujna 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, a uz bilježenje saborskog bilježnika Ljudevita Raiznera.

Predsjednik otvori sjednicu u 11 satih prije podne, te pozdravi srdačnim dobro došli saborske članove, koji se nakon odgodjenih 22. travnja t. g. sjednicah opet sakupe za nastavljenje saborskoga poslovanja; te im javi žalostnu viest, da je u medjutomno vrieme narodni zast. Todor Gjurgjević preminuo. Uspomeni njegovoj bude slava izražena.

Čitan bje zatim pod br. 434 previšnji kraljevski reskript od 29. ožujka t. g., br. 1663, kojim Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo saboru priobćuje, da je biskupa senjskoga Vjenceslava Soića naročito na to odredilo, da imenovanoga kraljevskom odlukom od 8. prosinca 1868 baruna Levina Raucha Nyékskog Banom kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije svečano umiesti pred saborom ovim u dostojanstvo bansko, kojega isti za pravoga i zakonitoga Bana kraljevinah ovih priznati, te njemu dužno štovanje i poslušnost izkazati ima.

Previšnji ovaj kraljevski reskript imati će se tiskati i medju saborske članove razdieliti.

Preduzeti bjehu poslie toga dopisi i podnesci na sabor upravljeni, i to:

br. 441. i 448. Podnesci zemaljskoga odbora za umješćenje bana od 1. i 28. pr. m. javljajući, da je svečani uvod na 8., a umješćenje svietloga bana na 9. o. m. ustanovljeno, te dostavlja 100 komadah odnosnog programa.

Podnesci ovi uzeti su na znanje, a programi razdielit će se medju saborske članove.

br. 452. Dopis svietlog bana baruna Raucha od 23. pr. m. br. 1./pr., kojim saboru do znanja stavlja, da je uslied previšnjega riešenja Njegova c. i kr. apostolskoga Veličanstva od 13. kolovoza t. g. kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlada, kao vrhovna upravna oblast, i zadnja molba za ove kraljevine u poslovih unutarnjih, bogoštovja, nastave i pravosudja 16-tim kolovoza t. g. djelatnost svoju začela, te da je istim danom razpušteno i dokinuto obstojavše kr. namjestničko vieće hrvatsko-slavonsko-dalmatinsko.

Dopis ovaj ima se tiskati i medju saborske članove razdieliti.

Br. 430. Dopisom hrvat.-slav.-dalmatinskog ministra Kolomana Bedekovića od 10. svibnja t. g. br. 1575 javlja se saboru, da je Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 5. svibnja t. g. premilostivo do znanja uzeti blagoizvolilo zahvalnicu sabora ovoga, podnesenu predstavkom od 10. travnja t. g., br. 370, za previšnju potvrdu zakonskoga članka ob utemeljenju sveučilišta u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu.

Dopis ovaj uzet je na ugodno znanje.

Digitized by Google

Br. 461 i 460. Vjerodajnice novoizabranih narodnih zastupnikah i to: za trgovište Vukovar gr. Hinka Khuena i za trgovište Djakovo odvjetnika Mirka Horvata — predane su verifikacionalnomu odboru.

Br. 449. Podneskom županije zagrebačke od 1. srpnja t. g., br. 29, predloženi računi plinarnice o potrošenom u saborskih prostorijah plinu za vrieme od 30. studena 1867 do 31. svibnja 1869, iznoseći 79 fr. 50 novč. austr. vried., prédan je obstojećemu odboru za saborske troškove.

Br. 442. Dopis namjestničkoga vieća od 27. srpnja t. g., br. 8639, izjavljajući obustavu iztrage proti župniku koprivničkomu Josipu Beruti radi zastarjela prestupka proti javnomu miru i redu — uzet je na znanje.

Br. 429. Dopisom namjestničkoga vieća od 27. travnja t. g., br. 4922 predloženi su spisi i nacrti tičući se izvedenja kanala izmedju Dunava i Save, odnosno izmedju Vukovara i Šamca.

Spisi ovi predani su obstojećemu odboru ad hoc.

Predstavke:

Br. 425. županije virovitičke od 1. travnja t. g. br. 831. —

Br. 437. županije sriemske od 12. svibnja t. g., br. 429. —

Br. 432. slob. i kr. glavnoga grada Zagreba od 5. svibnja t. g., br. 1573.

Br. 436. slob. i kralj. grada Koprivnice od 11. svibnja t. g., br. 721, podstrte u tome, da se zaprieči prodaja i prekomierno siečenje krajiških šumah — predane su peticionalnomu odboru.

Predsjednik javi zatim, da se je narodni zastupnik Janko Car radi bolježljivosti zahvalio na saborskom bilježničtvu — na što odredi sabor novi izbor bilježnika za dojduću sjednicu, te zaključi, da se dosadanjemu bilježniku Janku Caru za njegovo revno poslovanje priznanica u zapisnik stavi.

Br. 451. Molbenica občinah kotara vinodolskoga županije riečke, molećih za odgodu ovogodišnjega novačenja do 15. prosinca t. g. dostavljena je peticionalnomu odboru.

Predstavke:

Br. 439. županije virovitičke od 1. travnja t. g., br. 880. za gradjenje željeznice Dravskom dolinom — i

Br. 435. i 438. trgovištnih občinah stari i novi Vukovar od 10. svibnja t. g. za gradjenje željeznice Zemun-Osiečke preko Vukovara — predane su železničkomu odboru.

Br. 443. Predstavka županije požežke od 19. srpnja t. g. za utanačenje novoga zakona o lovstvu.

Predstavka ova dostaviti će se kralj. zemaljskoj vladi tim pozivom, da o tome zakonski predlog saboru podastre.

Br. 445. Molbenica občinah Grobnik, Pasac, Jelenje, Podhum i Crnik županije riečke za slobodno izvršivanje prava vinotočja — za ukinuće manjih regalnih pravah i dužnosti plaćanja pristojbah od vinotočja vlastelinstvu Grobničkomu predana je peticionalnomu odboru.

Br. 446. Predstavka slob. i kr. grada Karlovca od 4. pr. m., br. 1920. za izposlovanje, da se povelja c. kr. pov. družtva Ljudevitske ceste, koja godine 1870 ističe, više neprodulji, već da se na nju protegne obstojeći mitnički sustav, predana je peticionalnomu odboru.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 12 satih u podne, urekav sliedeću na 6. o. m. 11 satih prije podne.

Vakanović s. r.

Raizner s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Molim, vis. kućo! imade-li kakove primjetbe proti redakciji zapisnika?

(Nitko se nejavi).

Dočim nikakve primjetbe neima, proglašujem zapisnik posljednje sjednice ovjerovljenim.

Preuz. g. ban dostavlja skupne na ugarskom saboru donešene zakone za proglašenje.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

Visoki sabore!

Blagoizvoljevši Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo medju donešenimi po ugarskom državnom saboru dosada zakoni i takove premilostivo potvrditi, koji su zajedničke naravi, te se u smislu §. 60 državopravne nagode (čl. I. odn. XXX. 1868) u hrvatskom izvorniku izdavati imadu na sabor hrvatsko-slavonski, kakovi jesu: 1. „Zakon ob ustanovljenju potriebita za popunjenje ugarskih urednih četah i bojnog pomorstva godišnjega kontingenta novakah“:

Mi Franjo Josip Prvi,

po božjoj milosti car Austrijanski, kralj Češke itd. i kralj apostolski kraljevinah Ugarske, Hrvatske. Slavonije i Dalmacije.

Vjerni Velmože i zastupnici ljubezne Naše kraljevine Ugarske i posestrimih joj kraljevinah zajedničkim sporazumkom podnesoše Našemu Veličanstvu sliedeći zakonski članak previšnje Naše vladarske potvrde radi:

Zakonski članak

ob ustanovljenju potriebita za popunjenje ugarskih urednih četah i bojnog pomorstva godišnjega dotička (kontingenta) novakah i o dozvoljenju takova za god. 1869.

(Sankcioniran 29. lipnja 1869, proglašen u kući zastupnikah 30. lipnja, a u kući velikašah 6. srpnja 1869.)

Digitized by Google

§. 1.

Za osjeguranje po zakonu odredjene kolicine stalne vojske i bojnoga pomorstva potriebit i u smislu §. 13. zak. čl. XL. god. 1868. na zemlje ugarske krune odpadajući godišnji dotičak novakah ustanovljuje se na 39.339 momakah, za providbu ovoga pričuvom potriebita kolicina pako na 3934 momka.

§. 2.

Dozvoljava se, da se ustanovljeni u §. 1. godišnji dotičak novakah za god. 1869. doista u vojsku stavi.

§. 3.

Dozvoljeni novaci, pogledom s jedne strane na §. 3. zak. čl. XXVII. god. 1868., s druge strane na §. 3. zak. čl. XL. iste godine imaju se staviti ovaj put iznimno iz dobnih razredah god. 1849., 1848., 1847., 1846. i 1845.

§. 4.

Stavljanje novakah imat će se obaviti u ovoj godini iznimno od 15. kolovoza do konca rujna.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru za domobranstvo.

Izjavljajući Mi ovaj zakonski članak, i sve ono, što je u njem sadržano u cielosti i pojedinostih umjestnim, povoljnim i primljenim, ovim ga kraljevskom Našom vlasti odobravamo, potvrdjujemo i posvećujemo, i kao što ćemo ga i Mi sami obdržavati, i tako ćemo ga i po drugih vjernih Naših obdržavati dati.

Dano u Schönbrunnu na dvadeset i deveti dan mjeseca lipnja godine hiljadu osamsto šestdeset i devete.

Franjo Josip v. r.

Julio grof Andrassy v. r.

Koloman Bedeković v. r.

---

2. „Zakon o poprečnini troškovah za rukovanje carinah“:

Mi Franjo Josip Prvi,

po božjoj milosti car Austrijanski, kralj Češke itd. i kralj apostolski kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Vjerni Velmože i zastupnici ljubezne Naše kraljevine Ugarske i posestrimih joj kraljevinah zajedničkim sporazumkom podnesoše Našemu Veličanstvu sliedeći zakonski članak previšnje Naše vladarske potvrde radi:

Zakonski članak

o popriečnini troškovah za rukovanje carinah.

(Sankcioniran 29. lipnja 1869., proglašen u kući zastupnikah 30. lipnja, a u kući velikašah 6. srpnja 1869.)

U smislu §. 64. zak. čl. XII. god. 1867. i §. 3. zak. čl. XIV. god. 1867. odredjuje se:

§. 1.

Čim je za zajedničko pokriće zajedničkih troškovah prije svega čisti dohodak od carinah odredjen, to se u svrhu opredieljenja ovoga čistoga dohodka ustanovljuje počam od 1. siečnja 1868. na račun troškovah rukovanja carinah za vrieme trajanja carinskoga i trgovačkoga saveza u zak. čl. XVI. god. 1867. sadržana, za stran upravnoga područja carinah pod vlašću ugarskoga ministarstva stojećega stalna godišnja svota od 450.000 for., za stran pako stojećega pod vlašću austrijanskoga ministarstva upravnoga područja carinah stalna godišnja svota od 1,400.000 for., izpali u istinu godišnji troškovi rukovanja carinah ili na više, ili na manje.

§. 2.

Provedba ovoga zakona povjerava se ministru financijah.

Izjavljujuć Mi ovaj zakonski članak i sve ono, što je u njem sadržano, u cielosti i pojedinostih umjestnim, povoljnim i primljenim, ovim ga kraljevskom Našom vlasti odobravamo, potvrdjujemo i posvećujemo, i kao što ćemo ga i Mi sami obdržavati, tako ćemo ga i po drugih vjernih Naših obdržavati dati.

Dano u Schönbrunnu na trideseti dan mjeseca lipnja godine hiljadu osamsto šestdeset i devete.

Franjo Josip v. r.

Julio grof Andrassy v. r.

Koloman Bedeković v. r.

---

3. „Zakon o popisu pučanstva“:

Mi Franjo Josip Prvi,

po božjoj milosti car Austrijanski, kralj Češke itd. i kralj apostolski kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Vjerni Velmože i zastupnici ljubezne Naše kraljevine Ugarske i posestrimih joj kraljevinah zajedničkim sporazumkom podnesoše Našemu Veličanstvu sliedeći zakonski članak previšnje Naše vladarske potvrde radi:

Zakonski članak

o popisu pučanstva.

(Sankcioniran 9. srpnja 1869., proglašen u obih kućah sabora 12. srpnja 1869.

Digitized by Google

§. 1.

U području kraljevinah krune Ugarske odredjuje se obćeniti popis pučanstva. Ovaj popis pučanstva, polag stanja pučanstva od 31. prosinca 1869., započet će se na dne 3. siečnja 1870, svuda po cieloj zemlji, i nastavit će se neprekidno sve dotle, dok se sasvime nesvrši.

§. 2.

Zajedno s popisom pučanstva imat će se popisati i broj stanovah (ili prebivalištah) i broj koristne domaće životinje.

§. 3.

Svatko je dužan povodom popisa pučanstva potriebite podatke o vlastitoj svojoj osobi, zatim o obitelji svojoj i o osobah, spadajućih nanj, a isto o najamnicih svojih vjerno izpovjediti.

Tko se popisu ukloni ili šta kriva izpovjedi, podpada novčanoj globi do 20 for.

Ako bi se radi čijega nemara ili radi čije zlovoljnosti morao opetovati popis, to će onaj, koji je tomu kriv, proiztičući odtuda trošak naknaditi dužan biti.

Svaki ovaj trošak i svaka novčana globa odlučuje se i utjerava se upravnim putem.

Proti zaključku putem upravne vlasti donešenu, ili proti izvršbi istoga može onaj, koji se prvim ili posliednjim ćuti u svojih pravih povriedjenim, lieka svomu uvriedjenu pravu zaiskati parnicom izvan posjeda, koju pred dotičnim sudom proti odlučujućem odnosno izvršujućem upravnom organu zakonitim putem u roku od 6 nedjeljah danah povesti ima.

§. 4.

Svaka obćina je dužna osobam, koje u popisivanju njezina pučanstva službeno posluju, vožnju i stan na svoj trošak priskrbiti.

§. 5.

Način izvedenja popisa pučanstva kao i potriebite naputke ustanovljuju ministar nutarnjih poslovah i ministar za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, obzirom na Hrvatsku i Slavoniju ipak u sporazumljenju sa vladom ovih kraljevinah.

§. 6.

Za ovršenje popisa pučanstva otvara se unapried izvanredna vieresija od 150.000 forintih ministru za poljodjelstvo, obrt i trgovinu.

§. 7.

Ovaj zakon stupa umah iza proglašenja u kriepost. Provedba ovoga zakona povjerava se u kraljevini Ugarskoj ministrom nutarnjih poslovah i za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, kao i za domobranstvo.

U kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji pako obskrbit će provedbu vlada ovih kraljevinah.

Izjavljujući Mi ovaj zakonski članak i sve ono, što je u njem sadržano, u cielosti i pojedinostih umjestnim, povoljnim i primljenim, ovim ga kraljevskom vlasti odobravamo, potvrdjujemo i posvećujemo, i kao što ćemo ga i Mi sami obdržavati, tako ćemo ga i po drugih vjernih Naših obdržavati dati.

Dano u Išlu na dan devetoga srpnja godine hiljadu osam sto šestdeset i devete.

Franjo Josip v. r.

Julio grof Andrassy v. r.

Koloman Bedeković v. r.

To mi je čast dotične, hrvatskim jezikom sastavljene i Njegovim ces. i kraljev. apostolskim Veličanstvom podpisane listine, što mi ih preuzvišeni gospodin kr. ministar hrv.-slav. i dalmatinski dopisom svojim od 26. srpnja t. g., br. 2582 dostavi, vis. saboru predati.

U Zagrebu, 31. kolovoza 1869.

B. Rauch s. r.

Predsjednik: Zakoni se primaju na proglašenje, i povratit će se preuzv. g. banu, da ih jurisdikcijam po navadi priobći.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Jedinu bi opazku imao staviti ovdje, naime: zakon o popuni vojske je proglašen sada; polag toga zakona imadu se staviti momci svih razredah; zakon taj stupa ipak ovim u kriepost, a zakon taj je većom stranom u domovini našoj već izveden. Zato bi ja želio, da se to u buduće nebi više sbilo.

Predsjednik: U zadnjem zasjedanju bio je govor u vis. kući o tom, od kojega časa da imadu zakoni u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u život stupiti. Onda su bila razna mnienja: jedni su mislili, da ovaj sabor vrhu toga imade zakon donieti; drugi pako su mislili, da se to ima na ugarskom saboru učiniti. Medjutim je ipak bio zaključak izrečen, da bi vis. vlada zakonski predlog u tom pogledu amo podniela. Možebiti bi shodno bilo, kad se budu sada proglašeni skupni zakoni preuzv. g. banu vratili, da se opet napomene, neka vis. vlada, makar sad samo provizorno, njeku ustanovu predloži, da pozitivno znademo, od koje dobe skupni zakoni kod nas kriepost imadu; jer ako bi kakva stvar stojeća u savezu sa proglašenjem zakona došla u sudbenu razpravu, neznam, kako bi mogao sudac suditi, dočim neima ništa pozitivnog o vremenu kad zakon u kriepost stupa.

Digitized by Google

Ivan Živković: Molim, je li to predlog g. predsjednika, ili je zaključak ondašnje sab. sjednice.

Predsjednik: Onda je bilo rečeno, da bi vlada predlog učinila u tom predmetu.

Ivan Živković: Svakako bi trebalo, da znamo, kako zaključak glasi. Ja bi bio proti tom predlogu, da se danas u pretres uzme, jer g. bilj. Raizner je ovaj predmet potaknuo, kad je izvolio reći, da želi, da se to više nedogodi, a predloga nije nikakva stavio, stoga nismo u stanju niti štogod odlučiti. Svakako treba nam znati, što je vis. kuća u tom pogledu odlučila, ili možebiti ništa; ako nije ništa odlučila, treba da se predmet stavi na dnevni red; inače bi ja predložio, da se preko opazke g. bilježnika, buduć nije predlog, simpliciter predje.

Dr. **Antun Stojanović**: Ovo je predmet veoma važan; mi smo intonirali dosada, da je predmet zakasnio i nije došao još na stol vis. kuće; nu predmet doista je važan, i mora doći na dnevni red, s toga mislim, da se mi sada neupuštamo u meritorno razpravljanje, nego da molimo g. predsjednika, da nam zaključak sabora o tom predmetu komunicira, da znamo kako glasi, i onda će se ustanoviti, kada se ima na dnevni red postaviti.

(Prima se.)

Ljudevit Raizner: Ja nisam stavio predloga s toga uzroka, jer je tek u život stupila nova vlada, a ja držim za stalno, da u buduće šta takova učiniti neće; s toga nisam stavio predloga.

Predsjednik: Zaključak je dakle taj, da se imadu ovi zakoni vis. vladi vratiti za proglašenje, a stvoreni već saborski zaključak tičući se proglašenja zakonah izvaditi. i saboru predložiti, (Glasovi: u prvoj sjednici!) u prvoj sjednici.

Vis. je vlada odgovorila na predlog g. zast. riečke županije glede gradjenja mosta preko Kupe u selu Gašparcih.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita ovaj odgovor.

Predsjednik: Molim g. zast. riečkog, neka izvoli izjaviti, da li je s ovim odgovorom zadovoljan ili ne.

Ljudevit Otto: Ova je stvar došla na razpravu županije, dakle ja od strane županije hoću zemaljskoj vladi razjasnjenje, što ga traži u toj stvari, dati. Iz svega toga vidim, da Krajnska hoće da nadje izgovora, da nedoprinosi gradjenju toga mosta, i kaže, da će na svoje troškove cestu do Broda sagraditi. Buduć, da će se 15. rujna sabor krajnski sastati, te je rečeno, da će zemaljski odbor svoj operat u tom poslu zemaljskom saboru podnieti, s toga mislim, da bi mogli pričekati, da vidimo, što će krajnski sabor učiniti; a kašnje pridržavam si pravo, tu stvar opet potaknuti, ako nebi povoljno izpala.

Predsjednik: Za sada se dakle prima na znanje.

Preuzv. g. ban odgovorio je na interpelaciju g. zast. virovitičke županije glede gradjenja ceste iz Virovitice do Barča itd.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita ovaj odgovor.

Predsjednik: Molim g. zast. valpovačkog, koji je izvolio taj predmet pred vis. kuću donieti, neka izvoli izjaviti, jeli je s tim odgovorom zadovoljan.

Hugo Anker: Ja nisam tu interpelaciju činio.

Ladislav Taller: Ja sam se bio usudio, ovu interpelaciju staviti ja mogu izvjestiti vis. sabor, da mi je poznato, da se cesta u 1. točki imenovana gradi sa svimi silami, tako da će ista cesta, koja je od ovih trijuh najnuždnija, ove godine gotova biti. U predmetu druge ceste uvidjam sam, da se mora prije operat, na temelju kojega će se cesta graditi, sačiniti; isto tako glede treće točke. Dakle ja sam zadovoljan na toliko, što uvidjam, da se pričekati mora, dok bude vis. vladi moguće konačno riešiti tu stvar.

Predsjednik: Razjasnjenje preuzv. g. bana uslied interpelacije prima se na znanje.

Preuzv. g. ban odgovorio je na interpelaciju g. vel. žup. zagrebačkog Mirka Bogovića glede kapitalah županije zagrebačke.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita ovaj odgovor.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Pošto se tu radi o predmetu vrlo važnom, buduć se tiče računah, imovine, novacah županije zagrebačke, te ja sad ovdje pri ruci neimam potrebitih podatakah; pošto nadalje nisam vlastan usurpatornim načinom u ime zagrebačke županije štogod ovdje definitivna izraziti, s toga molim, da mi se taj akt ili u originalu ili u autentičnom prepisu priobći, ja ću ga komunicirati občinstvu županije zagrebačke, i onda si pridržajem pravo, dalnje korake učiniti, jer čini mi se, da ovim razjasnjenjem pravednim željam občinstva županije zagrebačke u svem i svačem nije odgovoreno.

Predsjednik: G. interpelant se s ovim razjasnjenjem nezadovoljava, s toga se nemože primiti na znanje, nego će se g. vel. županu u prepisu priobćiti, da poslje očituje, da li se zadovoljava, ili želi, da se predmet u dalnju razpravu primi. —

Dr. **Ante Stojanović**: Ja mislim, da to na nas nespada, da li je interpelant zadovoljan ili ne, u jednom i drugom slučaju moramo primiti na znanje. Ako interpelant nije zadovoljan, on će tražiti svojim putem, da si pribavi za daljnje korake potrebite podatke, a da se ovdje prepisi interpelantom izdavaju, ja sam proti tomu.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Kad je g. zastup. Stojanović izvolio nješto o korektnosti interpelacijah doprinieti, uzimam si i ja slobodu, njekoliko riečih da progovorim. Prije svega moram kazati, da sam tražio baš sada zakon o

Digitized by Google

uvedenju domaće vlade, a nisam ga našao u kancelariji, gdje bi trebalo, da se nadje; nemogu se sjetiti, kako glasi zakon o interpelacijah, nego mislim, da se neću pobuniti, ako kažem, da imade naravno svaki član pravo staviti interpelaciju, i da sv. ban ili osobno ili kroz zamjenika ima ustmeno odgovoriti, ne pako pismeno, kao što je to učinjeno u ova dva slučaja. Nije netemeljit razlog, zašto zastupnik vis. vlade treba da je ovdje, i zašto treba da ustmeno odgovori na interpelacije, a taj je razlog, da piskaranje i birokratički štil prestane, jer ako budemo mi u poslu interpelacijah dopisivali. onda će mjesec danah i kadšto godina proći, dok bude jedna interpelacija valjano riešena. Dakle u to ime mislim, da treba svuda i svagdje zakona se držati, koji je sabor doneo i svietla kruna potvrdila, i mislim, da je dužnost predsjedničtva, na to paziti, da nedodju take neformalnosti, da se na interpelacije pismeno odgovara, nego da ih vis. predsjedničtvo svojom vlašću natrag vrati, i pozove zastupnika vlade, da ustmeno odgovori.

Ivan Živković: I ja sam, vis. sabore! mislio o tom predmetu, i scienim, da je g. predgovornik uranio svojim predlogom. Preuzv. g. ban, na čelu vlade odgovorne saboru izdao je od svoje strane 23. kolovaza objavu, gdje kaže, da je dana 16. kolovoza o. g. stupila zemaljska vlada u život. Na ove interpelacije nemože on kao ban osobno odgovoriti, jer su te interpelacije stare, i morao je odgovor doći ovim, i da je došao drugim putem, ja bi proti tomu bio. Kako ćemo u tom poslu u buduće postupati, ja mislim, da tomu neće ni g. predgovornik prigovoriti, da će biti onda, kad se bude ova objava razpravljala, prilika, da sve kažemo, kako želimo, tko da zastupa vladu, i kako da na interpelacije odgovara. S toga bi ja želio, da se ta objava što prije stavi na dnevni red. Opazka g. predgovornika posve je temeljita, da se u buduće neima više na interpelacije posredno odgovarati. Predsjednik sabora nije dužan vladi priobćivati interpelacije; toga više biti nemože, kad je vlada stupila u život; ali ovo još nije učinila kao vlada, nego to smo dobili od namjestničkog vieća, i preuzv. g. ban je odgovorio kao glava namjestničkog vieća, a ne kao ban poslje 16. kolovoza. Usljed toga predlažem, da se objava bana, što smo ju jučer dobili, stavi što prije na dnevni red, da se ustanovi naš doticaj sa našom vladom.

Što se tiče predloga g. vel. žup. zagrebačkog, buduć da je važan, a on nije učinio predloga, to bi ja predložio, da se stvar povjeri odboru ad hoc, koji bi predlog učinio, ili ako se to učiniti neće, da se odgodi na ono vrieme, kad se bude rieč povela o budgetu, gdje će i to na red doći; onda će biti mjesta, da g. vel. župan kaže, što se glede te stvari imade odlučiti. Nu ako se to neće učiniti, onda mislim, da bi najbolje bilo, da se g. vel. županu prepis dade, da stavi predlog, o kojem ćemo mi in illo tempore odlučiti.

Vel. žup. zagr. **Mirko Bogović**: Ja se slažem sa ovim predlogom, budući da je korektan i u suglasju s onim, što sam prije predložio, da mi se prepis dade.

Dr. **Ignat Brlić**: Glede predloga vel. župana zagrebačkog neslažem se sa mnienjem g. Stojanovića, dotično Živkovića, da bi stvar sada na znanje uzeli, i da se g. vel. županu na volju ostavi, uzeti prepis, i po njegovom uvidjenju da stavi predlog. Ja držim ove fonde, koji su ovdje napomenjeni, za tako važne, da se netiču samo županije zagrebačke, a to najmanje vel. župana i njegove volje, nego cielog obćinstva, pa zato i svakog zastupnika naroda isto tako, kao vel. župana. S toga ja usljed summje g. vel. župana, gdje kaže, da mu se čini, da razjasnjenje ovo nije sasvim točno i svrsi shodno, predlažem, da se ovaj odgovor svietlog bana tiskati da i medju članove sabora razdjeli, tako da će svaki član imati priliku tu stvar proučiti i račun praviti, i po uvidjenju stvar dalje tjerati, jer se tiče koristi cielog naroda i zemlje.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja mislim, da bi to badava bilo, kad bi svaki predlog na tiskanje dali. U interesu svakoga, koji interpelaciju stavi, leži, da se predmet na čisto izvede, a to je predmet, koji se tiče pojedinih županijah; kad bude predlog stavljen, onda će se štampati i razdieliti i na dnevni red staviti, a sada nemožemo drugo odrediti, nego da primimo na znanje odgovor interpelanta, a gosp. vel. župan da pismeno predloži svoj predlog.

Što se tiče pitanja, što ga je g. zastupnik Brlić napomenuo, naime forme, kako imade u buduće na interpelacije od bana kao odgovorna ovomu saboru odgovoreno biti, to se svakako slažem sa mnienjem g. Živkovića tim više, što preuzv. g. ban još kao ustavan ban i kao odgovoran ovomu saboru zakletvu položio nije; to će biti tek ovih danah, a onda se ta stvar može meritorno u pretres uzeti; sada hoćemo nećemo moramo se sa svakom formom zadovoljiti, pismenom ili ustmenom, a pismena je u tom slučaju tim više nuždna, što nije moguće na tako obširan predmet ustmeno odgovoriti; po mom mnienju predmet nije svojstven, da se sada odmah u pretres uzme.

Janko Car: Ja mislim, da bi se mogla staviti u zapisnik izjava g. vel. župana zagrebačkog; jer kako tko stavi interpelaciju, i vlada na nju odgovori, to može on na to izjaviti, dali je s odgovorom zadovoljan ili ne; ako je zadovoljan, tada se to primi na znanje, ako nije, to može kazati: nisam zadovoljan, i može još posebno kazati, da si pridržava pravo dalnji predlog učiniti, koji onda u pretres doći mora. Detailirano se nemože izjaviti, da nije zadovoljan; ako kaže, da sasvim nije zadovoljan, onda eo ipso sliedi, da će dalnji predlog učiniti, koji

Digitized by Google

onda mora doći na dnevni red i tiskati se sve stvari, čim se još više predlog razjasni. Ja mislim dakle, da se odgovor primi na znanje, a u ostalom bi se u zapisniku kazalo: odgovor na interpelaciju je pročitan, interpelant kaže, da nije zadovoljan, te si pridržava pravo predlog učiniti. To bi bila forma riešenja ove stvari.

Ljudevit Vukotinović: Predmet, o kojem je g. vel. župan zagrebački interpelaciju stavio, sadržava u sebi načelno pitanje, jer se radi o njekih glavnicah, koje županija zagrebačka za se reklamirati kani. Ovakove glavnice imadu i druge županije; kako se dakle ovo pitanje rieši glede jedne županije, tako bi se moralo riešiti i glede ostalih županijah. Dakle kad bi se s toga gledišta stvar smatrala, onda bi se ova interpelacija morala ovdje razpravi podvrći i riešiti; nego ja mislim, da to glede ove interpelacije nebi bilo potrebno, jer ovo će pitanje doći drugom prigodom na razpravu saborsku, imenito držim, da će kod razprave o budgetu takodjer doći razprava ovog pitanja, gdje se bude radilo o bolnicah, jer upravo ovdje kapitali ovi traže se u tu svrhu, i onda će se stvar principielno riešiti. Zasada mislim, da bi najbolji bio postupak, što ga je g. Car predložio, da se odgovor i izjava g. vel. župana samo primi na znanje.

Što se tiče drugog predmeta, kako se imade u buduće odgovarati na interpelacije, mislim, da sada gdje je vlada stupila u život, posebna zaključka donieti netreba glede tih odgovorah, i to s obzirom takodje na osnovu zakonsku o uredjenju sabora, s kojom čini mi se, ta stvar u savezu stoji.

Predsjednik: Ovdje su se razna mnienja porodila glede ovog predmeta. G. vel. župan zagr., koji je dao povod čitavoj razpravi, zadovoljio se je tim, da će si svojim putem prepis ovog odgovora pribaviti, tako da sabor neima ništa činiti, nego ovaj predmet samo primiti na znanje.

G. Brlić predlaže, da bi se ovaj odgovor, dočim se po njegovom mnienju stvar tiče čitave zemlje, dao pečatati i razdjeliti medju članove sabora i poslje stavio na dnevni red. Stavljam dakle pitanje, dali prima vis. kuća predlog, da se odgovor preuzv. g. bana simpliciter na znanje uzme.

Dr. **Ante Stojanović**: Izjava g. vel. župana, da nije posve zadovoljan, i da si pridržava pravo predlog učiniti, prima se na znanje.

(Glasovi: I odgovor.)

Predsjednik: I odgovor bana i ova izjava prima se na znanje.

(Jest!)

Dakle vis. kuća izvolila je primiti na znanje odgovor preuzv. g. bana i izjavu g. vel. župana zagrebačkog, da si pridržava pravo u toj stvari predlog učiniti. To dakle proglašujem zaključkom.

Zatim je ovdje predlog g. Živkovića, da se dopis preuzv. g. bana, kojim javlja, da je zemaljska vlada stupila u život, stavi na dnevni red.

Dr. **Ante Stojanović**: Ja bi predložio, odmah u prvoj sjednici poslje inštalacije.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se dopis preuzv. g. bana u prvoj sjednici izza inštalacije u pretres uzme?

(Prima se!)

Proglašujem i to zaključkom.

Županija riečka čini predlog glede bolesti „škrljevo."

Bilj. **Dragutin Akurti** čita taj predlog. — (Medju čitanjem:)

Dr. **Ante Stojanović**: Molim ponizno za rieč. Ja bi molio vis. predsjedničtvo, da izvoli javiti, dali je ovaj predmet nuždan i svojstven, da se može odmah riešiti. Ja bi se usudio izjaviti, da nije nitko u stanju o predmetu sad odmah štogod odlučiti stranom, što se nerazmije radi nejasna čitanja, a predmet nije sada za razpravu; ako je predlog takav, da je nuždan, onda će se morati štampati i na dnevni red staviti, a ovako nije moguće štogod odlučiti. Tako dodju predmeti badava na čitanje, jer nitko nesluša.

Dr. Ignjat Brlić: Ja se podpuno slažem s mnienjem g. Stojanovića; da negubimo badava vrieme, dosta je, da iz pisma bilježnik kaže: ova občina moli ovo i ovo. Ovaj predmet nemože se odmah u pretres uzeti, nego mora se, kao važna stvar prije tiskati i razdieliti medju članove sabora, i onda se može tek na dnevni red staviti. Ovako se samo vrieme gubi, kad se predmeti 2—3 puta čitaju. S toga se ja slažem sa mnienjem g. Stojanovića.

Predsjednik: Predmet je vis. saboru poznat:

Riečka županija moli, da se opet ustroje kreveti za ove bolestnike. Ja mislim, da se to preda peticionalnom odboru.

(Prima se.)

Riečka županija podupire predlog grada Karlovca glede ceste ludovitske. To spada k onomu predlogu, koji je grad Karlovac učinio.

Molba občinah kotara čabarskog, da se uredjenje šumskih užitakah dotle odgodi, dok u tom pogledu nove zakonske ustanove uvedene nebudu.

(Urbarskom odboru.)

Vis. kućo! Polag programa za svečanost inštalacije,

Digitized by Google

koji je razdieljen medju članove vis. ove kuće, imadu se sutra preduzeti izbori odborah, koji će pred preuzv. g. bana ići. Jeli prima vis. kuća to, da će se sutra ovi odbori izabrati, dakle da se to za sutra na dnevni red postavi?

(Prima se.)

Sutra će dakle to biti prvi predmet. Danas je na dnevnom redu izbor bilježnika na mjesto g. Cara; možebiti bi se i taj izbor mogao sutra obaviti.

(Prima se.)

Za danas zaključujem sjednicu, i molim sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Četrdeset i sedma saborska sjednica

držana dne 7. rujna 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Izbor deputacijah u svrhu svečanosti umještenja bana. — Izbor saborskog bilježnika. —

Predsjednik : Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da proglasi zapisnik.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik:

četrdeset šeste sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 6. rujna 1869 pod predsjedanjem presvietlog gosp. Antuna pl. Vakanovića, saborskoga predsjednika.

U četvrt 11 satih prije podne otvori sjednicu gospodin saborski predsjednik. Čitan bude zapisnik četrdeset pete saborske sjednice i bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Zatim čitani budu zakonski članci stvoreni na ugarskom državnom saboru, i naravi zajedničke, a po Njeg. ces. i kr. Veličanstvu potvrdjeni, i to zakon ob ustanovljenju potrebita za popunjenje ugarskih urednih četah i bojnog pomorstva godišnjega kontigenta novakah, onda „zakon o popriečnini troškovah za rukovanje carinah“ i napokon zakon o popisu pučanstva, svi ovom saboru podnešeni dopisom svietloga bana od 31. kolovoza 1869. br. 9972. Zakoni ti primljeni su proglašenimi, i imaju se vratiti svietlomu Banu, u svrhu da ih priobćiti dade svim jurisdikcijam. Prigodom tom bude takodjer zaključeno umoliti presvietloga gosp. saborskoga predsjednika, da u javnoj saborskoj sjednici priobći zaključak stvoreni posliednjega saborskoga zasjedanja u pogledu načina proglašenja zakonah.

Čitani su zatim dopisi bivšega kr. namjestničkoga vieća od 11. svibnja 1869. i 16. kolovoza 1869 br. 5384 i 10266 razjasnjujući predmet gradjenja mosta na Kupi kod sela Gašparci povodom interpelacije podnešene po gosp. narodnom zastupniku Ljudevitu Otti, isto tako dopis presvietloga bana od 29. svibnja 1869. br. 228 odnoseći se na gradjenje cestah iz Virovitice do Barča, iz Našicah na Dravu i iz Čabune do Drave, kao odgovor na odnosnu interpelaciju gospodina narodnog zastupnika Ladislava Tallera, te iza kako bi se dotični interpelanti očitovali zadovoljenimi sa dobivenimi razjasnjenji, primljeni su do znanja.

Odgovor svietlog bana od 27. svibnja 1869. br. 5385. na interpelaciju presvietloga gosp. velikoga župana zagrebačkoga, u 41 saborskoj sjednici stavljenu glede stanja i predaje raznih zakladah na vlastnost zagrebačke županije spadajućih i na nj sliedivša izjava spomenutoga gospodina interpelanta, da se tim odgovorom nezadovoljava, već da si priuzdržava pravo u tom predmetu naknadno predlog učiniti, prima se do znanja.

Zatim zaključeno je na predlog gosp. narodnoga zastupnika Živkovića, da se dopis svietloga bana od 23. kolovoza 1869., kojim priobćuje, da je kr. hrv. slav. dalmatinska vlada dana 16. kolovoza 1869. djelatnost svoju započela, na dnevni red staviti ima u prvoj sjednici, koja se držala bude iza obavljenih svetčanostih instalacije svietloga Bana.

Molba županije riečke (br. 454.) radi uživotvorenja zemaljske bolnice u Kraljevici za skrljevačku bolest, onda iste

Digitized by Google

županije br. 455 glede inkameriranja Ludovicejske ceste ustupljuju se peticionalnom odboru, a molba občinah kotara čabarskoga riečke županije br. 457., da se uredjenje šumskih užitakah i pašovine obustavi do uredjenja novih zakonskih ustanovah u tom pogledu, upućena je odboru za urbarialne poslove.

Zatim zaključeno je, da se izbor deputacijah ustanovljenih u programu zemaljskoga odbora za svetčanu instalaciju svietloga bana isto tako i izbor saborskoga bilježnika preduzme u budućoj saborskoj sjednici.

Iza toga zaključi g. saborski predsjednik sjednicu u 12 i pol satih poslie podne, i ureče dojduću za dan 7. t. m. u 10 satih u jutro.

Vakanović s. r.
predsjednik.

Drag. Akurti s. r.
bilježnik.

Predsjednik: Molim, da li ima kakove primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Dočim neima nikakve primjetbe, ovjerovljuje se zapisnik.

Na dnevnom redu je zaključak glede proglašenja zakonah; zaključak je donešen u sjednici od 15. ožujka, i s istim dopisom, s kojim su se zakoni ovi preuzv. g. banu priobćili na oglašenje, priobćen je i ovaj zaključak, da preuz. g. ban predloži zakonski predlog vis. saboru o vremenu, u kojem zakoni proglašeni obveznu moć dobiti imaju. Ako vis. sabor želi, može to požuriti.

Robert Zlatarović: Čast mi je očitovati, da je osnova zakonskog članka već gotova, i predložit će se u prvoj budućoj sjednici poslje inštalacije.

(Dobro!)

Predsjednik: Nadalje na dnevnom je redu izbor odborah, koji će sudjelovati kod svečana umješćenja preuzv. g. bana. Po dogovoru, koji je jučer medju mnogobrojnom gg. članovi sabora vodjen bio, povjereno je meni, da bi ja po prilici predlog učinio vis. kući, kako bi se mogli ovi odbori ustrojiti. Ja sam, vis. sabore! nastojao, da sasvim stvar dovršim, i takodjer stranske članove na odbore razdjelim, nego vrieme mi je bilo prekratko, te sam samo porazdjelio članove ove vis. kuće, i članove odborah županije sriemske, zagrebačke i riečke; za druge mi nije vrieme dospilo. Dakle ja ću moliti g. bilježnika, da izvoli vis. kući ovo proglasiti, i ako vis. kuća scieni, može dakako po svom mnienju koga dodati ili iz jednog odbora u drugi prenieti, jer to se razumije samo po sebi, da onoj gospodi, koja se n. pr. ovdje predlažu za deputaciju u Lužnicu, ako nebi mogla tamo ići, prosto ostaje pridružit se deputaciji u Črnomerce, a koji nebi mogli doći u Črnomerce, da mogu ostati kod deputacije kod banske kuće; jer nikomu se nemože to nametnuti, koji nebi mogao tamo doći.

Robert Zlatarović: Samo nješto bi se usudio primjetiti; možebiti bi probitačno bilo, da svaki od gospode, koji nebi mogao sudjelovati kod jedne ili druge deputacije, to ovdje izjavi, da se mjesto njega drugi izabere, jer bi se inače moglo dogoditi, da bi veći dio članovah ostao u Zagrebu, misleći da se izreka predsjedničtva saborskog ima tako tumačiti, da može svaki izostati, a ja nebi želio, da bi se kroz tu naredbu smalio broj članovah deputacijah, kako nebi odgovarao zadaći.

Predsjednik: Članovi sabora su ovdje prisutni, svaki može očitovati, ako nemože prisustvovati deputaciji, kako se ovdje predlaže. Što se stranskih članovah tiče, naravski njihova se izjava nemože primiti, jer nisu ovdje. Što se tiče kasnijih očitovanjah, molim vis. kuću, da me izvoli riešiti daljnjeg razdjeljivanja deputacijah od jurisdikcijah, i taj posao povjeri zemaljskom odboru, koji ima dosta osoblja, te može lahko taj posao obaviti; ja polag najbolje volje nemogu, jer mi je zdravlje jako poremećeno.

(Prima se.)

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Samo jednu primjetbu usudio bi se učiniti glede izreke g. predsjednika saborskog, da bi naime zemaljski odbor odredio i porazdjelio dotične članove stranske medju odbore. Odbor zemaljski primit će drage volje tu zadaću, ali ja mislim, da bi sasvim u redu bilo, da odbor zemaljski predsjedniku sabora to prijavi; jer kad je dosad sve išlo kroz predsjedničtvo saborsko, kaošto to njegovo dostojanstvo i dostojanstvo sabora zahtieva, to bi posve korektno bilo, da zemaljski odbor, kojemu ako pravo hoćemo reći, nepripada ta zadaća, da razdjeliva članove u odbore, prijavi predsjedniku sabora, a on to na znanje i tako rekuć kao fait accompli primi.

(Prima se.)

Janko Car: Nebi li shodno bilo, da se premješćenje članovah iz jedne deputacije u drugu tako razumije, da se svaki od gospode može pridružiti svakoj deputaciji; ja mislim tako, da se osim izabranih članovah svi ostali članovi sabora i vanjske deputacije mogu pridružiti odboru, kojem hoće, dakle odboru, koji će poći u Lužnicu, i u Črnomerce i kod banske palače.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** (čita po g. predsjedniku predloženo razdjeljenje članovah u odbore.)

Predsjednik: Nadalje je na dnevnom redu izbor bilježnika saborskog. Za primanje ceduljah molim g. bilježRaiznera, g. Ankera i g. Labaša.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Ja mislim, da se mnogo vremena gubi, kad se žrieba. Ja sam jučer čuo u prisutnosti mnogobrojne gospode članovah sabora, da su se sje-

Digitized by Google

dinili u jednoj osobi; ja dakle mislim, da ću želji sve gg. članovah zadovoljiti, ako predložim g. Ladislava Thallera.

(Živio!)

Ladislav Thaller: Ja se, vis. sabore! na povjerenju meni podjeljenom liepo zahvaljujem; ujedno moram moliti, da me vis. sabor za slučaj taj, ako bilježničtvo na se primim, izvoli riešiti druge službe, koju obavljam takodjer, a to je služba izvjestitelja peticionalnog odbora, jer dva posla takova sjediniti nebi mogao.

(Prima se.)

Predsjednik: Vis. kuća je izabrala saborskim bilježnikom g. zast. Ladislava Thallera.

Tim završujem današnju sjednicu, i molim prekosutra u 9 satih u svečanu sjednicu za umješćenje preuzv. g. bana.

Digitized by Google

Četrdeset i osma saborska sjednica

držana dne 9. rujna 1869. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Svećano umještenje bana preuzv. g. barona Levina Raucha u čast i dostojanstvo bansko. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu:
Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Z a p i s n i k

četrdeset i sedme sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 7. rujna 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, a uz bilježenje saborskog bilježnika Stjepana Hervoića.

Sjednica je otvorena u 11. satih prije podne. Saborski bilježnik Dragutin Akurti čita zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je u svemu odoboren i ovjerovljen.

Uslied zaključka posljednje sjednice prijavlja saborski predsjednik sabora, da je u 40 saborskoj sjednici glede načina proglašivanja zakonah zaključeno, da se svietli ban pozove, da osnovu zakonsku o tom saboru predloži, nu da do sada u tom obziru sličan predlog ovamo nije prispio.

Na što oddielni predstojnik zemaljske vlade i narodni zastupnik g. Robert Zlatarović očitova, da je odnosni zakonski predlog od strane vlade priugotovljen, i da će se nakon uvoda bana saboru predložiti.

Nadalje prijavlja saborski predsjednik, da je usljed dogovora saborskih članovah sastavio odnosna tri odbora, koji će svietlog bana prigodom svečanog uvoda dne 8. rujna 1869. od strane sabora pozdraviti, i to predlaže za odbor, koji bi po svietlog bana išao u Lužnicu sliedeću p. p. gospodu:

I m e n a.

Od strane sabora

Gruić Nikanor biskup,
Kušević Svetozar, veliki župan,
Nugent Artur grof,
Oršić Roberto grof,
Ottenfels Sišman barun,
Jurković Jovan,
Hatz Vilim,
Fodrocij Skender,
Živković Iv. podpredsjednik, vodja deputacije,
Vuković Stjepan,
Otto Ljudevit,
Čegel Dragutin,
Vukotinović Ljudevit,
Koretić Dragutin,
Eltz grof Dragutin.

Od strane pojedinih hrvatsko-slavonskih velikašah, dostojanstvenikah i oblastih.

Jelačić Julio c. kr. komornik,

Od županije Sriemske

Parčetić Skender,
Hideghety,
Balić Marin,
Veličković Stjepan,

Od županije Zagrebačke.

Josipović Imbro,
Šuljok Skendar,

Digitized by Google

Za Odbor, koji će svietlog bana u Černomercih pozdraviti sliedeća pn. gg.

Imena.

Od strane sabora.

Bedeković Koloman,
Kralj Ivan biskup,
Smičiklas Gjuro,
Bogović Mirko vodja deputacije,
Drašković Gjuro grof,
Khuen Hinko grof,
Kulmer grof Miroslav,
Sermage Rikardo grof,
Oršić Viktor grof,
Oršić Ferdinand grof,
Pejačević Ferdinand grof,
Zlatarović Roberto,
Žuvić Josip,
Josipović Stjepan,
Barabaš Skender,
Kušcvić Aurel,
Jandrić Andrija,
Labaš Antun,
Maljevac Petar,
Gvozdanović Dragutin,
Jelačić Kazimir,
Horvat Petar,
Raizner Ljudevit.

Od strane pojedinih hrvatsko-slavonskih dostojanstvenikah, velikašah i oblastih.

Merey kralj. dvorski savjetnik.

Od županije riečke.

Maršanić Ivan konsis. prisjednik,
Cuculić Antun,
Petrović Gjuro,

Od županije sriemske.

Mirković Teodor,
Aleksandrović,
Činćek,
Petenkofer,
Molović Stjepan,
Manković Petar:
Landsmann,

Od županije zagrebačke.

Kiepach Albin,
Tomeković Leo,
Vernić Makso,
Modić Ladislav,
Jelačić Dragutin,
Marić Josip, kanonik,
Perok Filip kononik,
Pavlešić Ivan kanonik,

i napokon za odbor, koji će pod predvoditeljstvom saborskog predsjednika svietlog bana u banskoj palači pozdraviti sliedeća p. n. gospodu

Imena.

Od strane sabora.

Nikolajević Lukijan biskup,
Kukuljević Ladislav veliki župan,
Kraljević Miroslav veliki župan,
Drašković Stjepan grof,
Vakanović Antun saborski predsjednik,
Raizner Ljudevit,
Balogh Dragutin,
Bušić Mirko,
Šuljok Slavoljub,
Tomašić Josip,
Šuhaj Dr. Mirko,
Car Janko,
Gorički Lavoslav,
Akurti Dragutin,
Stiglić Stjepan,
Simić Ignjat,
Broz Mavro,
Hervoić Stjepan.
Maller Makso,
Kraljević Benjamin,
Taller Filip,
Taller Ladislav,
Kiš Ladislav,
Brlic Ignjat,
Anker Hugo,
Kugler Stjepan,
Malač Petar,
Knežević Marko,
Cviić Marko,
Horvat Mirko,
Petričević Luka,
Kontić Gjuro,
Dr. Batagliarini Pavao.

Od strane pojedinih hrvatsko-slavonskih velikašah, dostojanstvenikah i oblastih od riečke županije.

Delač,
Ferlan,
Mažuranić Mato,
Babić Ferdo župnik,
Karlović Hinko župnik,

Od sriemske županije.

Lončarević,
Smekal,

Digitized by Google

Miković Jovan,
Rogulić Todor,
Mihaljević,
Milosavljević.

Od zagrebačke županije.

Katinelli.
Francisci Ivan,
Kuković Mirko,
Šuflaj Filip,
Bunjevac Vladimir,
Türk Franjo,
Ferić Franjo,
Pavleković Otto,
Benković Vatroslav župnik,
Mavretić,
Hrušocij
Ćorko,
Domin Dragutin,
Osjak Stjepan,
Štauduar Vjekoslav,
Jakopović Albert,
Tumpić,
Gabelić.

Nu budući da saborskom predsjedniku nisu poznata lica pojedinih odaslanstvah iz domovine, to predlaže, da bi takova sabor prepustio zemaljskom odboru za instalaciju bana, da ih k ovim odborom pridruži, što je i prihvaćeno.

Iza toga pozvao je saborski predsjednik saborske članove, da biraju ceduljami četvrtog saborskog bilježnika, i zato je imenovao za primanje ceduljah saborskog biljeznika Ljudevita Raiznera, a za sbrajanje istih narodne zastupnike Antuna Labaša i Hugu Ankera.

Nu na predlog velikog župana presvietlog gospodina Mirka Bogovića, preko toga izabra sabor usklikom za saborskog bilježnika narodnog zastupnika Lad. Thalera.

Tim bude današnja sjednica zaključena, a buduća i to za učastbu bana na dan 9. rujna 1869. za 9. uru prije podne urečena.

Vakanović s. r.
predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.
bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Dočim neima nikakve primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Na dnevnom redu se nalazi sjajno i svečano umješćenje preuzv. g. barona Levina Raucha u dostojanstvo kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije bana.

(Živio!)

Po prihvaćenom po vis. saboru programu umješćenja imadu se najprije tri odbora imenovati, koji će preuzv. g. biskupa senjskog Vjenceslava Soića kao kr. povjerenika u sabornicu pozvati i propratiti.

Za pospješenje izbora ovih odborah, sastavio sam imenik one gospode članovah, koji bi kod tih odborah sudjelovati mogli, ako vis. kuća dozvoli, imati ću čast odborske članove predložiti.

(Dobro je.)

Članovi odbora, koji će preuzv. g. kr. povjerenika u sabornicu pozvati, jesu sliedeći;

(Čita imena.)

Ja bi molio ovu gospodu, da se odmah odputiti izvole kr. povjereniku.

(Odbor odide.)

Drugi odbor, koji će g. kr. povjerenika na glavnom ulazu dočekati, sastoji iz sliedeće gg.:

(Čita imena.)

Treći odbor, koji će g. kr. povjerenika pred vratima sabornice pozdraviti, broji ovu gospodu:

(Čita imena.)

Dok preuzv. g. kr. povjerenik u sabornicu prispije, odgadja se sjednica.

(Sjednica bijaše odgodjena od ¼10 do ¾10.)

Predsjednik: Preuzv. g. kr. povjerenik prispio je, te se sjednica nastavlja.

(Preuzv. g. kr. povjerenik biskup senjski V. Soić došav u sabornicu bude sveobćim: Živio! pozdravljen.)

Kr. povjerenik, bisk. senjski **Vjenceslav Soić**: Čast imadem, vis. saboru javiti, da je Nj. ces. kr. apost. Veličanstvo naš premilostivi kralj Franjo Josip I. (Živio!) previšnjom svojom odlukom od 29. ožujka 1869 premilostivo mene kao kr. povjerenika imenovati blagoizvolilo u svrhu, da obavim svečano umještenje preuzv. g. bana našega. Evo mene usljed tih pozivah vis. sabora, presvjetle i sjajne gospode, i da dokažem, da to visoko i častno povjerenstvo meni podjeljeno bijaše, čast imadem ovdje predati previšnju odluku Nj. Veličanstva.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita previšnji reskript od 29. ožujka 1869., kojim je preuzv. g. biskup Soić uvodnim povjerenikom najmilostivije imenovan.

Kr. povj. bisk. senjski **Vjenceslav Soić**: Čast imadem predati prisegu, što ju ima položiti preuzv. g. ban.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita prisežnicu.

(Uvršćena je već u zapisniku.)

Kr. povj. bisk. senjski **Vjenceslav Soić**: Vis. kr. reskript, kojim se vis. saboru stavlja do znanja, da se svečano umještenje preuzv. g. bana imade oviršiti, bijaše u sjednici saborskoj prošaste subote pročitan. Sada imadem čast vis. saboru predati kr. povelju, upravljenu na Nj. preuzvišenost bana.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Digitized by Google

Mi Franjo Josip Prvi po božijoj milosti Cesar Austrijanski, kralj Češki i Apoštolski kralj Ugarski, Hrvatski, Slavonski, Dalmatinski, Galički i Vladimirski, kralj Ilirski itd. arkivojvoda Austrijanski, veliki vojvoda Krakovski, veliki knez Erdeljski, markgrof Moravski, grof Habsburžki, Tirolski itd. dajemo pismom ovim na znanje i poručujemo svimkolikim, kojih se tiče kako sliedi: Dostojno i milostivo uvažujući Mi neoskvrnjenu viernost, neporočnu viernu službu i velike mnogobrojne usluge viernoga Nam i iskreno ljubljenoga, velemožnoga baruna Levina Raucha od Nyéka, časti banske namjestnika i komandera Našega reda sv. Stjepana, što ih on po primjeru slavnih i zaslugami dičnih muževah naroda svoga prinese, a i neprestano još sveudilj prinosi Nam i prejasnomu domu Našemu; poznavajući Mi nadalje riedku i izvanrednu vještinu njegovu u rukovanju i obavljanju poslovah javnih, krasne i izvrstne mu darove uma i srdca i gradjanske vrline; i budući mi uvjereni, da će on vrlimi svojstvi, kojimi se odlikuje, koli za promicanje javnoga dobra i sreće kraljevinah naših Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, toli i za previšnju službu Našu kraljevsku biti neumoran i koristan: odlučismo premilostivo iz osobite milosti Naše i po vlastitom nagonu previšnjom odlukom Našem od 8 prosinca 1868 baruna Levina Raucha od Nyéka na dostojanstvo Bansko pomenutih kraljevinah Naših Hrvatske, Slavonije i Dalmacije uznieti i uzvisiti, te mu isto dostojanstvo bansko sa svimi, koje su s njim skopčane pravicami, častmi, povlasticami i preimućtvi, pravi i uredovnimi povlastmi, što su ih ostali bani rečenih kraljevinah Naših po zakonu i starodavnom običaju uživali, sve dakako unutar stegah državo-pravnom nagodbom izmedj kraljevine Naše Ugarske i kraljevinah Naših Hrvatske i Slavonije utanačenom i po Nami premilostivo potvrdjenom naznačenih milostivo datii podieliti, kao što mu isto dajemo i podjeljujemo i nanj ga uznosimo i uzvisujemo što najsvečanije kriepošću i po svjedočanstvu ovoga pisma Našega.

Dano po viernom Nam i iskreno ljubljenom, poglavitom i velemožnom čik.-sent. Kiraljskom i krasno-gorskomu grofu Juliju Andrassy-ju, našem ugarsko-državnom ministru predsjedniku u glavnom Našem gradu Budimu dne devetoga prosinca godine hiljadu osamsto šestdeset i osme.

Franjo Josip s. r.

Julijo grof Andrassy s. r.

Kr. povj. bisk. **Vjenceslav Soić**: Vis. sabore! Usljed programa čast mi je izabrati tri odbora, koji bi imali Nj. preuzvišenost bana umoliti, da izvoli doći u sredinu našu. Ako dopusti vis. sabor, ja ću gg. članove deputacijah predložiti.

Prva deputacija, koja bi imala svietlog bana pozvati i umoliti, da dodje u sredinu sabora, sastojala bi iz sliedeće gospode:

(Čita imena.)

Druga deputacija, koja bi svietlog bana pozdravila pred kućom sabora:

(Čita imena.)

Treća deputacija, koja bi imala svietlog bana pozdraviti ovdje pred vrati saborske dvorane:

(Čita imena.)

(Deputacije odpute se.)

(Nj. preuzvišenost ban unidje u sabornicu u pol 10 satih, te bude sa svih stranah gromkim i dugotrajnim „Živio!“ pozdravljen.)

Kr. povj. bisk. **Vjenceslav Soić**:

Preuzvišeni gospodine bane! Visoki sabore!

Veoma važnim za čitav narod kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije smatram ovaj moment, u kojem mi je čast, Vašu preuzvišenost pozdraviti kao ustavnoga civilnoga bana našega. (Gromoviti „Živio!“)

Podaničku ovdje najprvo i preduboku zahvalnost izražujem Njeg. c. i kr. apostolskomu Veličanstvu, našemu premilostivomu kralju, koji kao pravedan vladar vjernim i za prejasnu dinastiju habsburgsko-lorensku toli zaslužnim Hrvatom i Slavoncem, podielio nam u Vašoj preuzvišenosti bana. Time izpunio vruću želju naroda, komu banska čast od najstarijih vremenah bijaše u velikoj cieni; jer mu u istu krv išlo, da bez zakonito namješćena i svetom prisegom obvezana bana nemože obstati podpuna i savršena sgrada ustavnosti.

Čestitam zatim narodu našemu, koji po prastarom i zakonitom običaju vidi na visoku bansku čast namješćena muža, koji tokom svog života dokaza, koliko mu na srdcu leži ustavna, narodu našemu prirodjena sloboda.

Čestitam i samomu sebi, što je milošću kralja našega ovršba svečanoga umješćenja Tvoga baš meni povjerena.

Pripravan za moga okrunjenoga kralja sve učiniti i Njegovu volju, kad mi je znana, u svih okolnostih sviestno vršiti, usljed znanja moga molio sam Svemožnoga, da činu, milošću kralja meni naloženomu, na korist miloga naroda nebeski blagoslov podieliti blagoizvoli.

Nisam naumio, preuzv. gsp. bane, izbrajanjem svojstvah Tvojih dosaditi bud Tebi, bud ovdje sakupljenomu saboru i vriediti čednost Tvoju.

Neka mi bude dopušteno samo jednu reći: Osobiti njeki genij, a da se kao apostol izrazim, božja providnost, koja bdije nad našim narodom, jer cieni onu krv, što ju narod prolio za obranu kršćanstva i civilizacije, — providnost, velim, božja usadila u Tebi bane one krieposti, što jih narod naš kažiputom svoje dogodovštine, osobito uzam na obzir duh napredujućega vremena, treba, a koje se u Tebi, bane, nalaze i to:

Čuvstvo prama svetomu vjerozakonu, mudrost, razboritost, eneržija, tvrd značaj za upravljati narodom, koji želi prije poginuti, nego da živi bez ustavne slobode. Vrućeg

Digitized by Google

Tvoga domoljublja dokazah imademo dosta, dokazah, koji se nekreću oko idejah za narod ubitačnih i neizvedljivih, već na temelju historičkom osnovanih, koji usljed duha vremena pravi i dugotrajni napredak narodu našemu osigurati mogu; domoljublja Tvoga dokazah imademo onamo težećih, da se značajna naroda našega kriepost, neokaljana velju vjernost prama zakonitomu u i vladarčista kao biser uzčuva; dokazah onamo težećih, da narod poput praotacah svojih, odkako slobodnom svojom voljom sdružio krunu svoju s krunom ugarskom, stupa stazom slave i dostojanstva; dokazah onamo težećih, da se uzprkos nastojanju napastnikah, i neprijaznimi što tudjih, što svojih elemenatah težnjami razciepana uda narodnoga našega tiela sakupe i povrate materi svojoj; domoljublja Tvoga imamo dokazah tamo težećih, da se narod naš, koji bojnu svoju slavu i junačtvo kroz vjekove uz priznanje čitave Evrope zasvjedočio, i na umnom polju osvjetla. Mi ni najmanje nedvojimo, da Ti bane osvjetlat ćeš lice Tvoje i čitavoga naroda na umnom polju kao osvjetlaše njegdašnji bani mačem u ruci na polju junačtva.

Domoljublja Tvoga imamo dokazah onamo težećih, da Tebi na historičnom osam sto godinah temelju naslonjenom uvjek sladko i ljubezno bijaše stajati, da braniš pravo svoje domovine: nit nisi bud sam bud svojim sudjelovanjem podpomagao zakopat ustavnu narodnu slobodu. Ova plemenita dužnost obvezala Tebe bane, da gojiš ljubav prama svomu dosta gorkih mukah pretrpivšemu narodu, a da iz te ljubavi prema svojoj domovini radio si samo ono, što njoj ide u prilog.

Priznao si bane onu bjedu, koja narod nas tištila; ljubav, koju je svaki pojedini sin domovine dužan narodu svomu, i nastojanje, za obće narodno blagostanje nije kod Tebe, bane, prešlo u nastojanje za vlastitu svoju korist: jer kad se samo u tu svrhu protivimo zakonito obstojećemu redu i oblastim, i nebi marili, da radi naše osobne strasti izgubi domovina i ono, što ima, i da se podvrgne stranam, koje nisu nikada smjerale na sreću i blagostanje naroda našega, već da se uzporedi zemljam, koje od ustavne slobode nikad ništa znale nisu, i koje nikad uživale nisu onakovih pravah, kao što jih imala trojedna kraljevina, — takova ljubav nije ljubav k domovini nego samoljubje i nasilje strastih, koje nipošto nemože da izvede na dobro naroda nego u zabludu. Tko svoju domovinu ljubi, taj će upotriebiti svu svoju snagu na korist njezina blagostanja, a pravi će rodoljub priznati zakonito obstojeći red i vlasti, te obavljati će mudro i sviestno narodno svoje stanovište; imati će vazda obzir na dobro svojih gradjanah, a neraditi na domovine svoje štetu i propast.

Stupaj indi, preuzv. g. bane, stazom, kojom si do sele išao, pružaj ruku pomirljivu kao i pružio si ustavnomu nam od starine savezniku; mal' da ne osamsto godinah dielili smo š njime sreću i nesreću u bratinskoj ljubavi. (Burni Živio!) Ostasmo Hrvati sve do sada, ostati ćemo Hrvati i od sele. Drugovanje s Ugarskom nije nam moglo dosada ništa pokvariti, neće nam lje pokvariti ni od sada. Mila i sveta svakomu Hrvatu jest narodnost, ustavnost i autonomija, cjelokupnost zemljištna. Svi želimo, radimo i radit ćemo oko toga, da se narod naš hrvatski popne do onoga stupnja izobraženosti, koji mu ide. Nitko tudjin neće nas lje od njega odbiti.

U autonomnoj obstojećoj jur vladi našo, na koje čelu Ti se bane nalaziš, leži nuždna mjera uvjetah za narodni i politički naš obstanak, za materijalni i duševni razvoj mile nam domovine.

Bog će dati, da iz obnovljene pod Tobom bane starodavne sveze, sreća i blagostanje domovine naše procvate i temeljito se ustanovi.

Nu vrieme je, da se latimo posla i da ovršimo najmilostiviji nalog premilostivoga našega vladara.

Izvoli indi preuzviš. gospodine bane, položiti zakletvu po starodavnom običaju.

(Živio!)

(Nj. preuzvišenost ban polaže prisegu u ruke kr. povjerenika. Iza toga čina progovori preuzv. gosp. kralj. povjerenik):

„Ja, Vjenceslav Soić, biskup senjski i modruški, od svietloga i premožnoga gosp. našega Franje Josipa I., cara od Austrije, apostolskoga kralja Ugarke, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije itd., preblagim Njegovim u Budimu 29. ožujka 1869. izdanim nalogom ovlašćen: Tebe preuzvišenoga i presvietloga g. Levina bar. Raucha od Nyéka, pravoga tajnoga savjetnika, komandera reda sv. Stjepana, na čast i stolicu bansku kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije umješćujem, te Ti istu čast i dostojanstvo i svu š njimi skopčanu oblast sa svimi preimućtvi, običnimi dohodci i probitkom, u ime svietloga kralja i vladara našega dajem i predajem. Zivio!"

(Nj. preuzvišenost ban, zasjednuv stolicu, bude uz burne „Živio"-klicanje sa svih stranah, od četvorice gg. nar. zastupnikah triputa u zrak dignut.)

Ban bar. **Levin Rauch**:

Preuzvišena i presvietla gospodo velikaši i dostojanstvenici!

Gospodo zastupnici naroda!

Položiv pred Vami, gospodo, prisegu, učvršćujuću u grudih mojih usadjenu vjernost i podaničku odanost napram Njeg. cesarsko- i kraljevsko-apostolskomu Veličanstvu, vjerozakonska me spaja sveza s narodom i zemljom, kojoj sam banom postavljen s previšnje milosti našega kralja i gospodara.

Pred licem svoje mile domovine zadajem tvrdu vjeru, da ću biti vjeran zakonom svemogućega stvoritelja, vjeran iz dna duše i tjelesnih silah svomu prejasnomu kralju i Nj. previšnjemu domu, vjeran ustavu kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske (Živio!), i vjeran, dok izdahnem, zemlji i narodu, komu sam udo, komu pripadaju svi oni moje

Digitized by Google

krvi, koji su mi nada sve mili; — velim, da ću biti vjeran zemlji i narodu, s kojim me veže jedna sreća, jedna sudbina i istovjetna budućnost.

(Živio!)

Vas sada, preuzvišeni gospodine povjereniče, patri pozornost moja: Vi ste se prirodjenom si pripravnošću odazvali pozivu tamo, gdje to veli prejasni vladar, gdje počiva uvjet naroda, i očekivanje javno, spremni i ovom zgodom doprinieti Vaše sile i Vaše žrtve u čast naroda i njegovih sinovah; Vi vršite u ime našega previšnjega gospodara čin, kojim ćete udičiti mene, i ustavnosti oddužiti narodni dug, već do kojih 30 godinah izložen.

Primite, preuzvišeni gospodine kraljevski povjereniče! moju duboku zahvalnost za sjajnu ulogu, koju obnašate u toj svečanosti, primite blagodarnost od mene i preko bana od cieloga naroda uz izjavu, da ćemo Vašu uspomenu, Vaša kršćanska čuvstva, i plemeniti uzhit za narod, neizbrisivimi slovi udubiti u zahvalna srdca naša.

Na Vas sada, preuzvišena i presvietla gospodo velikaši i dostojanstvenici, i narodni zastupnici! upravljam rieč, — rieč iskrenosti i duševne čistoće, koja je svojna pravomu Hrvatu i Slavoncu.

Naši su pradjedovi banovali mačem u ruci, braneć narod i ognjište, i stekli si neumrle lovorike, — duh tadašnjega vieka kretao se je u toj brazdi, oni su dično vršili dužnost svoju. — Slava jim!

(Slava!)

Godine minuše, duh vremena promjeni se, — zahtjevi moralni i materijalni naroda udariše inim pravcem, pa upliv naukah, razvoj uma, i sila izobraženosti zasjedne mjesto, na kom se njedga moralo vladati pustim oružjem; jedan od porodah novoga vieka bijaše: „Gradjanski, narodu svomu odgovorni ban“, a taj je ban netom pred Vami, gospodo! položio prisegu, (Živio!) taj ban stoji na čelu naroda, komu je odgovoran, a taj će ban čistom dušom i mirnom sviešću davati račun o svojih djelih pred pravednim sudištem ljubljenoga naroda svoga, (gromovito: Živio!) te vjeran svomu kralju poput silnih banovah hrvatsko-slavonskih, voljan budući žrtvovati sebe i svoje za mili narod hrvatsko-slavonski, za milu našu otačbinu!

Domovina i korist njegova glavno mi je upiralište, gospodo! a nije izviše, da Vam izjavim s tim skopčana glavna i uzgredna načela, na kojih ću osnivati vladavinu zakonom mi povjerenu.

Temeljni zakon ob uredjivanju državno-pravnih odnošajah izmedju obe polovine carevine austrijske, i tiem ustanovljenje monarkije austrijsko-ugarske, članak XII. 1867. (ugarskoga zakonika), pa uz taj temeljni zakon izmirenja medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinom hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom, članak XXX. ugarskoga i članak I. hrvatskoga zakonika od god. 1868., nepokolebivi su stožer, na kom stojim; ta su dva zakona izliev volje dva dična hrabra naroda, u njih se stiče zadovoljstvo obćega vladara, a tvrdo sam uvjeren, da se na njih osniva blagostanje i obstoj kraljevinah i zemaljah žezlom Njegovoga ces. i kr. ap. Veličanstva vladanih.

Neuzkolebivo, neustrašivo ću stajati na tih zakonih, i dalje graditi na sgradi svoje domovine, uvjeren u svih svojih živcih, da mi je to propisom gradjanske dužnosti, uvjetom domoljubja, i kazalom razbora, upravljena sa zahtjevom izobraženosti sadanjega političkoga života.

Dosliedno tomu glavnomu načelu uzčuvati ću iz svih silah i činbenike, u duhu toga načela radnju svoju ulagajuće, i uspjeh činah njihovih, nedvojeć, da stoje u skladu sa dobro i mirno shvaćenim interesom naše domovine.

K tomu očitujem pripravnost svoju, koju jasno izričem, neka joj bude jeka u cieloj domovini, i neka vode narodni dusi o toj izjavi sa sobom račun po sobstvenu nagonu; velim: pripravnim se očitujem na iskrenu politiku izmirenja (Živio!), u očigled naših političkih okolnostih i uvazi subjektivnih obzirah, kažem: na politiku izmirenja napram svim, koji su skloni okaniti se neopravdive borbe sa neplodnimi idejami, odložiti gnjev, taštinu i nenavidnost napram pobjednoj systemi, te koji su spremni pod štitom poštene hrvatske vjere bratinski stupati na stazi, kojom stupa obći prejasni vladar, koju povladjiva očita većina našega naroda, i koju unutar silnih duševnih i djelatnih okršajah odobri i izabra pobratinski narod, od viekovah s nami sdružen.

Na stranu gorkosti iz prošle i bliže uspomene, svaki pravi Hrvat i Slavonac računajući sa sviešću svojom bez strasti i zazora, neka stupi u kolo izrazite većine naroda svoga, i u pomoć svetinjam njegovim, pa ćemo sjedinjeuimi silami u slozi utvrditi blagostanje kraljevine, kojoj smo svi obvezani sinovi bacivši u toj namjeri u ponore zaboravnosti sve, što nas je pod nepovoljnimi okolnostmi razdružilo; a bude li ponudjenu tomu pomirju prazna jeka, prieći će rieči moje na davno potomstvo, pa će to izreći svojedobno presudu svoju nad prahom bana, mir, red i sreću za svoj narod želećega, a izreći presudu i nad onimi, koji iznad pomirja polažu prednost strasti, stidu i omrazi. —

U razvoju svojih načelah bitno mjesto zauzima napredak politički, i napredak materijalni, komu ću posvetiti sve svoje sile, i nastojati, da zemaljska vlada u tom pravcu vrši dužnost, kojom je narodu obvezana.

Razvoj zemaljskoga ustava, svestrane gradjanske, zakonom okružene slodode, — njega narodnosti, i duševnoga, kao i materijalnoga napredka domovine naše u obće, — razvitak obrta i trgovine, — umnoženje javnih obćilah, unapredjivanje humanitarnih, socijalnomu družtvu potrebitih i koristnih za-

Digitized by Google

vodah, školah, i učevnih zavodah, dobro uredjena i točna javna uprava, kojoj su pod našimi okolnostmi sastavine: preustrojstvo municipijah, uredjenje pravosudja, utemeljenje veresijskih zavodah i jemstvo za glavnice, pa tih upotrebljivanje za razvitak ratarstva, i inih koristnih podhvatah u načelu su podlozi mojih pomislih i moje brižljivosti, ležeće u težnji: da se razrieše sva pitanja, koja su vrelom sumnje, stagnacije, i razdora, i da uzmogne narod naš sa inimi izobraženimi i naprednimi narodi, po mjerilu silah svojih, jednakom stopom hititi k svomu blagostanju; — moj će biti silni napor, gospodo! svedjer bditi nad napredkom u svemu razgranjenju.

Vi ćete, gospodo! naći poručanstvo za moju dobru i kriepku volju u dokazu, koji nadmašuje silom svojom sve praznine dosjetljivih frazah, krasnoriečje, i zastor modernoga vieka, naime: hvastanje s domoljubjem, što-no si s mnoge strane monopolom vindicirati hoće, a taj dokaz, gospodo! leži u djelih Vaših i mojih, koja Vam vedrim čelom u kratkih crtah izbrajam.

Punih 20 godinah trajaše borba s pobratinskim narodom, borba stogodišnju svezu utamanjujuća, — Vi ste gospodo! položili temeljni kamen onoj zgradi, koju sam Vašom, i umnih svojih sliedbenikah pomoćju, sagradio, zgradu oživotvorene stare sloge, to jest, „nagodu s narodom ugarskim!“

(Burni dugotrajni živio!)

Vi ste mi dalje pružili domoljubnu pomoć, a ja sam vršio svoju zadaću u duhu namjerah Vaših, čemu bje uspjeh stvorena autonomna vlada ovih kraljevinah, sa svimi posljedicami nagode, — dakle vlada samotalna, nezavisna za poslove unutarnje, bogoštovja i nastave, i za pravosudje, s punim neograničnim pravom zakonodavstva u tih strukah, — a to je pravo, gospodo, o kom noviji viek nepruža slična primjera!

Vi ste mi pripomogli do ustanovljenja sveučilišta u našoj domovini, a nebrojene koristi odtuda proiztičuće leže u zavodu samu i sjajnosti mu, kao i u narodnosti i koristi učenikah.

Veresijski zavod escomptne i hypotekarne banke ustanovljen je.

U izvedenju se nalaze razne željezničke pruge, i s jednoga predjela naše domovine žudjeno očekivano osušenje lonjskoga polja postade zakonskom ustanovom.

Pa da okrunim djela, koja mi bijaše moguće uz Vaš mudri upliv izvesti, dozivam Vam previšnja ručna pisma od 19. kolovoza, kojimi je prejasni vladar izrekao provincializiranje jednoga djela vojne Krajine; (Burni: Živio!) — dva su u tom gledu stanovišta, koja treba pomno prosuditi, da se postavi na vidik razlika, vladala u vremenu idealnih neplodnih uzhitah, i koja je plodom urodila mirnomu praktičnomu polazu, naime: stogodišnji bijahu gravaminalni vapaji za provincializiranjem Krajine, a iza godine 1848. bijaše vladajućih stranakah uporna točka i opet to provincializiranje, nu sredstva počivahu na uporabi nepodobnoj za željenu svrhu; a Vi ste, gospodo! i ja uz Vas, postigli tu svrhu u miru duha, i bez hvasta radnje naše; — drugo je stanovište ona naravska posljedica, koja mora prema cieloj Krajini nastati, čim se uklone zaprjeke s državnih obzirah po prečac neuklonjive; — mi smo dakle gospodo! pod sadanjom systemom postigli to, što bijaše kraćeno predjim našim u vremenu pune ustavnosti, kraćeno iza toga vremena pod absolutizmom, a nebje postignuto niti po onih činbenicih, koji vladahu s našom domovinom prije užitvorene sadanje systeme.

To su sve čini, — živi, iz oblika istine neuklonjivi čini! a izveli smo jih sjedinjenimi silami, sve pod štitom systeme, za koju stadosmo, i stajati ćemo svom snagom tiela i duha našega.

Sabor od god. 1868. patri dika i vječita uspomena u zahvalnosti naroda, da je političkoj neizvjestnosti postavio konac, ujedinio narodne sile na novi rád politički i materijalni; ta će dika biti još sjajnija, čim nastane uspjeh rada našega u punoj mjeri, ráda božjom providnošću okrunjena i ovjenčana zahvalnošću potomstva.

Nastavite, dakle gospodo! Vaše saborske djelovanje, smierajuće na unutarnji preustroj, koji su neprevidne okolnosti toli odgodile, a nam valja svaki propuštaj vremena nadomjestiti, čemu je u prvom redu odložiti one tradicije iz prošlosti, koje neodgovaraju duhu vremena i napredku, u drugom pako redu stvoriti inštitucije, koje će biti suglasne zahtjevom okolnostih naše domovine a iz stožera promjenjenih.

Vaš će bistri um pronaći valjana sredstva, da se poluči svestrano poručanstvo za sreću ciele naše domovine, pa kako se tomu od svakoga pojedinca Vas gospodo! punim uvjerenjem nadam, tako ćete biti napram meni pravedni, vjerujući: da ću do groba sile svoje posvetiti napredku i boljku domovine svoje, braniti i štovati ustav, zakon i slobodu!

(Burni: Živio!)

U to ime Bog pomozi! Živio kralj! Cvala nam mila domovina!“

(Burni i dugotrajni Živio!)

Predsjednik: Preuzvišeni gospodine bane! Uznosite rieči, koje Tvoja preuzvišenost prosboriti blagodostoja se, opet su nam jasnim dokazom onih plemenitih i rodoljubivih svojstvah, kojimi se Tvoja preuzvišenost toli obilato odlikuje, svojstvah, koja naš premilostivi vladar, cesar i kralj Franjo Josip I., koga da Bog poživio (Burno Živio!), najvišom svojom carsko-kraljevskom naklo-

Digitized by Google

nošću i milošću, narod pako hrvatski neograničenim svojim povjerenjem, i žarkom svojom ljubavju nagradjuje.

Završujuć sada svečane starodavne obrede umješćanja banskoga, izručujući Tvojoj preuzvišenosti od strane sabora zastavu i buzdovan, kao znakove uzvišene banske časti i vlasti, pozdravljam Tvoju preuzvišenost u ime naroda kao pravoga zakonitoga ustavnoga bana kraljevinah Hrvat., Slav. i Dalmacije.

(Gromovito „Živio!“)

Sada molim svu slavnu gospodu, da se izvole potruditi u našu prvostolnu crkvu na svečanu službu božju. Tim zaključujem sjednicu saborsku.

Digitized by Google

Četrdeset i deveta saborska sjednica

držana dne 14. rujna 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Zemaljski proračun za g. 1869. — Izvješće urbarskog odbora. — Izvješće verifiacionalnog odbora. — Dopis vlade, kojim se priobćuju zajednički zakoni — Izbor odbora za pregledanje proračuna. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika Raiznera, da izvoli proglasiti zapisnik.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

četrdeset i osme sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 9. rujna 1869. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, a uz bilježenje saborskog bilježnika Ljudevita Raiznera.

Svečani, u smislu odnosnoga saborskoga zaključka izvedeni uvod svietloga bana Levina bar. Raucha Nyékskoga u glavni grad Zagreb i u banski dvor jučer je time započet, što je iz 47. sjednice izaslani odbor pod čelovodstvom saborskoga podpredsjednika, velemožnoga gospodina Ivana Živkovića, izišav u Lužnicu, svietloga bana u ime sabora pozdravio, i pozvao, da se po običaju za svečano umješćenje u bansku čast uputi u glavni zemaljski grad Zagreb, u sredinu naroda, koji ga ondje željno očekiva.

Tom prigodom prosbori predvoditelj odbora, saborski podpredsjednik, velemožni gosp. Ivan Živković sljedeći govor:

Vaša preuzvišenosti!
Ustavni bane kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije!

Kao viestnici po saboru izaslani dolazimo Vašoj preuzvišenosti naviestiti, da je nadošao onaj po zemlju i narod toli važni i obće žudjeni čas, koji preuzvišenost Vašu poziva, da kao po milosti kralja i želji naroda uzvišena glava zemlje, kormilo naše autonomne dalmatinsko-hrvatsko-slavonske zemaljske vlade položenjem prisege pred saborom i svečanim, od starinah uobičajenim inštalarnim činom, djelotvorno nastupi i ustav zemlje ostvari.

Na taj sjajni i velevažni čin poziva evo sabor, a kroz njega narod u osobi Preuzvišenosti Vaše svoga premiloga, jer prvoga ustavno-odgovornoga bana, poziva ga glasom radosti i uzhićenja, da pohiti u sredinu njegovu, za da mu uz nepokolebivu vjernost prama našemu premilostivomu kralju i vladaru ujedno zada tvrdu vjeru na ustav i prava zemlje, i da se pred njim uzvisi i činom zauzme ono visoko mjesto, na kojem će od sada kao ustavni ban kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije po zakonu ravnati udesom zemlje ove!

Tako, svietli bane, glasi poziv i poruka sabora. A od nas njegovih viestnikah, koji u izvršenju ove po nas toli odlične zadaće, imamo upravo Preuzvišenosti Vašoj biti vodjom i prvim pratiocem na tom putu obće radosti, neka izvoli Preuzvišenost Vaša onim čuvstvom, koje danas cieli sabor obuzima, u ovom koli radostnom toli i ozbiljnom trenutku primiti jednodušni izraz iskrene želje naše, da Preuzvišenost Vašu na toj stazi novoga političkoga života, kojom Preuzviženost Vaša ide da težko breme vlade i njezine odgovornosti činom na se preuzme, od sada za uviek prati, kriepi i uzdrži blagoslov Svevišnjega, da po zadanoj vjeri kralju i uarodu budete čvrsti stup previšnjega priestolja i živi bedem i štit zemaljskoga ustava, a sve to na korist, slavu i diku naroda i mile nam domovine naše; u to ime

Digitized by Google

budi Vam, svietli bane, jednodušno i srdačno „Živio“ !!!

Nakon gromovitoga „Živio“, kojim saborski odbor prihvati ovaj uzklik govornika, obzdravi svietli ban:

Veleštovano poslanstvo sabora!

Na svečani poziv, koji ste mi donieli iz sredine Vaše, primite najprije srdačni pozdrav u mojem domu, i zahvalu na trudu, što ste ga tim povodom imali; a ujedno i poruku moju na visoki sabor, da sam radostnim uzhitom primio poziv njegov, i da sam spreman odmah odazvati mu se.

Zatim se uputi ban, praćen rečenim odborom, do banskoga u Črnomercu priugotovljenoga šatora, gdje ga instalacionalni kr. povjerenik preuzv. gosp. Vjenceslav biskup Soić, s drugim pod predsjedom vel. župana zagrebačkoga presvietl. gosp. Mirko Bogovića izaslanim saborskim odborom, sa deputacijami hrv.-slavonskih municipijah, i mnogobrojnim narodom, te sa nosioci banskih insignijah, zemaljskih i municipalnih barjakah, i sa zemaljskim banderijem pričeka, koji ga svi dugotrajnim neprekidnim uzklikom „Živio“ primu, a čim se radostno to klicanje utaloži, podrzavi ga rečeni veliki župan sliedećim govorom:

Svietli bane!

Pošto mi od strane visokoga sabora kraljevine hrvat.-slav.-dalm. odlična zadaća u dio pade, da Te u ime naroda hrvatskoga pozdravim, to Te molim, čuj, što ti narod naš, a na moja usta, veli, što li želi, čemu se raduje, što li od Tebe očekuje.

Svietli bane! Narod naš, od vajkada vjeran ustavnomu kralju, domu i zakonu svomu, nemože propustiti zgode, a da Ti sada, prilikom svečanoga umješćenja Tvoga, kao prvomu svomu gradjanskom banu, od srca nečestita; nu čestitajuć Tebi, ujedno i samomu sebi čestita, buduć znade, da je u Tebi, odkako Te je premilostivi kralj naš apostolski postavio banom, dobio muža takova, koji je za kratko vrieme banovanja svoga znao steći podpuno povjerenje i kralja i naroda.

I tako jest! A zašto? — Zato, jer si Ti, svetli bane, proiztekav iz slavne stare porodice, koja se počam od 16. stoljeća kod nas udomila, na našoj miloj zemlji s nami i medju nami nikao, njoj se privikao, te s nami dosele tu sve dobro i zlo vjerno dielio; jer si nadalje, počamši od mladjahne dobe svoje, pa sve do sada, vjerno gojio gore spomenutomu narodu našemu sveto čuvstvo „za kralja, dom i zakon“, te geslo to, nesamo na svoj banski barjak, već i u srce svoje neizbrisivimi slovi upisao.

S toga nije čudo, da se je složnim Tvojim i naroda djelovanjem domovina naša, koja no je do nedavno još prilićila bez jedra i vesla, bez kormila i busule brodiću, kolebajućemu se nemilo na pučini puste neizvjestnosti, u pristanište prispjeti i o sidru zakona usidriti mogla; nije čudo, da je, osim inih omanjih stečevinah, po želji naroda našega ustavna sveza medju narodom našim i ugarskim zakonito ponovljena; nije čudo, da je narod naš stekao autonomnu vladu, kojoj si Ti glava; nije napokon nito čudo, što je u prilog cjelokupnosti domovine naše i vojnička krajina djelomice ukinuta.

To je sve složnim Tvojim i naroda našega sudjelovanjem u toli kratko vrieme sretno za rukom pošlo; i premda nam je dosti radnje preostalo, to se ipak za stalno ufati moći, da će se i ta radnja sretno obaviti; nu tajiti se ipak neda, da se i dosadanjemu uspjehu narod naš punim pravom raduje.

A sad treba da Ti kažem, svietli bane, što narod hrvatski od Tebe očekuje. Očekuje on ponajprije, da ćes svakom sgodom i prilikom biti vjernim zagovarateljem i braniteljem svih njegovih pravah i pravicah, te da ćeš uz to svojski nastojati o tom, kako da mu domaća uprava u svih svojih granah sve to bolja i ćestitija bude; očekuje nadalje, da ćeš svim bez razlike razredom pučanstva ciele naše domovine vjernim provodilcem biti, te na taj način da ćeš ponajprije stališ velmožah i vlastelah, ako uztreba, bratski savjetovati, neka se sjeća plemenite zadaće svoje i stoga neka, sljedeć primjer slavnih svojih predjah, svagda i u svemu rado vrši svete dužnosti prema domu i narodu svomu; da ćeš nadalje stališ sveštenikah bez razlike vjerozakona svjetovati, neka se, uztrajuć u hvalevriednom domoljubju svom, uklanja svakomu razdoru i neslogi i u mjesto toga neka u smislu svete nauke Spasitelja svojski radi o slogi, ljubavi i miru, da tako sveštenici u istinu budu pravi vjerovjestnici i božji ugodnici; zatim da ćeš stališ gradjanski, sastojeći se iz trgovacah, obrtnikah i zanatlijah. svjetovati, neka se, shvativ podpunoma liepu zadaću svoju, sakupe oko stiega sadanjega vieka, nadtjecajuć se medjusobno, i krčeć time put napredku ne samo materijalnomu već i duševnomu; napokon da ćeš stališ seljački, koji u znoju lica svoga zemlju teži, te se plugom i motikom težko hrani, a uz to i preobilnu, kad uztreba, za domovinu krvcu prolieva, stališ dakle taj da ćeš pridignuti, utješiti i braniti, riečju: da ćeš mu biti otac i majka.

Tako uradi, svietli bane, i u to Ti ime Bog pomogo! Banovao dakle dugo, sretno i valjano, tako da Ti u dio pade blagoslov Boga i naroda. Živio!

Tomu se svi prisutni oduševljeno odazvaše, a svietli ban zahvali se sljedećimi riečmi:

Presvietli gospodine veliki župane,
sjajna gospodo!

Primite srdačnu zahvalu na pozdravu, kojim ste me ovdje susretili, i budite uvjereni, da će mi ovaj dan, kojim ste me tako sjajno odlikovali, ostati u najmilijoj uspomeni; pa ako je štogod podobno ohrabriti me na putu mojega zvanja, to je sigurno pouzdanje i prijaznost Vaša, koje Vam svakom zgodom uzvratiti želim; sada pak dopustite, da put svoj nastavim.

Zatim bude svietli ban praćen čitavom tom svečanom povorkom, u glavni grad i banski dvor svečano uveden.

Digitized by Google

Prolazećega bana pozdravljaše narod neprekidnimi radostnimi uzklici — a u Zagrebu ga najprije kod podignutog u tu svrhu slavoluka zastupstvo glavnoga grada sa svojim načelnikom velemožnim gosp. Maksom Mihalićem pričeka, koji ga u ime grada Zagreba sliedećim govorom pozdravi:

Preuzvišeni gospodine bane!

Današnjim danom svetkuje grad Zagreb i ciela domovina jednu od najvažnijih i u poviesti naroda našega najznamenitijih svetčanostih.

Njegdašnji, dične uspomene banovi ovih kraljevinah, braniše i sačuvaše mačem u ruci ustav i domovinu od propada i stekoše si lovor vienac neumrle slave.

Ali danas dolázi nam u sredinu našu ustavni i civilni svomu narodu preko zemaljskoga sabora odgovorni ban, koji nam nosi u ruki blagoslov mira, sloge, napredka i ustavne i gradjanske slobode.

Usljed toga držimo se za sretne, da je upravo nam ta slava u dio pala, da možemo svoga Bana u našoj sredini dostojno primiti; iz toga razloga nakitio se je danas grad Zagreb svojim najljepšim uresom, iz toga razloga obćenit uzhit i vesela lica na sve strane.

Nu to nije jedini uzrok naše današnje radosti, već mi nalazimo razlog svoga oduševljenja i u tom, što u osobnosti Preuzvišenosti Vaše nazrievamo muža od visokoga, i sa svoje prošlosti toli slavnoga roda i plemena, od kojega se nadamo, da će domovinu našu kod previšnjega prestolja i posestrime kraljevine dostojno zastupati; što nadalje u Preuzvišenosti Vašoj nazrievamo muža stalna i odvažna značaja, od kojega se nadamo, da će braniti i štititi najnovije stečevine naroda našega, utemeljene u nagodbi sa kraljevinom Ugarskom, a ne manje svetost zakona i gradjansku slobodu; što napokon poznamo u Preuzvišenosti Vašoj plemenito srdce i bistar um, od kojega se nadamo, da će u domovini našoj podupirati znanost i umjetnost, i unapredjivati obćenite interese obrta, trgovine i obćenitoga blagostanja.

Iz toga razloga pozdravljamo Preuzvišenost Vašu u sredini našoj sa srdačnim „dobro došao“! iz toga razloga kličemo Vam „Bog poživio svietloga Bana! — Na što odvrati svietli Ban:

Veleštovana Gospodo!

Svečani i sjajni pozdrav, kojim ste me tako krasno odlikovali, živim mi je dokazom, da inteligentno i samosviestno gradjanstvo ovoga grada sadanji duh vremena dobro shvaća, i svoga bana dobro razumije, koji neželi drugo, nego promicati interese ovoga grada.

Uspomena ovoga dana ostati će mi uvjeke dragocienom a Vas gospodo molim, da obavjestite Vaše sugradjane — da kao što sam štitnik zakona i gradjanske slobode, tako sam i priprayan promicati svaki mogući napredak, pravedne zahtjeve i želje svakoga pojedinoga gradjanina ovoga grada, ako se na mene obrati.

Bog poživi Njegovo Veličanstvo, premilostivoga Nam Kralja!

Na trgu svetoga Marka bude svietli Ban počastnom četom varaždinskih gradjanah, zatim sličnom vojničkom i domobranskom četom pričekan, a u banskoj dvorani pričeka ga izaslani treći saborski odbor pod čelovodstvom saborskoga predsjednika presvietloga g. Antuna Vakanovića, komu se pridružiše ostali odbori, sa visokim sveštenstvom, velikaši, izaslanici municipijah, korporacijah, i za uveličenje toga svetčanoga čina pridošli gosti iz susjedne Ugarske; tu je saborski predsjednik u ime sabora i naroda svietloga Bana sljedećim govorom pozdravio:

Preuzvišeni gospodine bane!

Po zaključku, kojim me je visoki sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kao svoga predsjednika odlikovati dostojao, čast mi je Vašu Preuzvišenost kano po Nj. c. i kr. apoštolskom Veličanstvu, našem premilostivnom vladaru — caru i kralju Franji Josipu I., koga da Bog sretna uzdrži nebrojena ljeta, ustavno imenovanoga bana kraljevine Hrv. Slav. i Dalmacije, koji je po starodavnom običaju slavnih naših pradjedovah došao u ovaj glavni grad Hrvatske, da pred licem sakupljenoga puka svetčano i zakonito u visoko bansko dostojanstvo uveden i umješćen bude, čast mi je velim Vašu Preuzvišenost u ime cieloga kraljevine Hrv. Slav. i Dalmacije naroda, kojega mnogobrojni velikaši, dostojanstvenici, zastupnici i izaslanici uz veliki broj milih nam visokih gostih iz osamstoljetne nam u sreći i nesreći drugarice kraljevine Ugarske sretan Vašoj Preuzvišenosti dolazak žarkim uzhićenjem željno očekivajući, ovdje sakupljeni nalaze se, sa iskrenim hrvatskim „dobro nam došao“ najsrdačnije pozdraviti. „Živio!“

Što prihvate svi nazočni u dvorani i sav izvan nje na trgu nalazeći se narod oduševljenim dugotrajnim klicanjem; počastna pako četa varaždinskih gradjanah pridruži se toj općoj radosti sa trimi iz pušakah izhićenimi salvami.

Svietli se ban zahvali ovako:

Presvietli gospodine predsjedniče sabora, sjajna gospodo!

Ako je što podobno uzhitom zanieti čuvstvo moje, to je sigurno srdačni pozdrav, što mi ga donosi tako sjajni broj odličnih muževah domovine iz sredine sabora.

Budite uvjereni gosgodo, da mi je sreća i blagostanje naše nam mile domovine dio moga života, i da mi samo nada Vaše dalnje iskrene privrženosti i pomoći onu moralnu snagu zadaje, uz koju, sudim — ćemo slogom i sdruženimi silami postići svrhu, za kojom zajedno težimo.

Bog poživi Njegovo Veličanstvo — premilotivnoga Nam kralja.

Pošto je tim svetčani uvod svietloga bana u smislu saborska zaključka XLI. sjednice obavljen, bude za umješćenje njegovo na današnji dan urečena saborska sjednica, u koju se svrhu u saborskoj dvorani, izim visokoga sveštен-

Digitized by Google

stva, velikašah i narodnih zastupnikah, sakupe odbori svih hrvatsko-slavonskih županijah, slobodnih i kraljevskih gradovah, slobodnih kotarah i trgovišćah, i ostalih korporaciah zatim odbori vojničkih gradovah Senja i Belovara i mjestnih vojničko-gradjanskih oblastih, te veliki broj gostih iz susjedne Ugarske sa ministri Gjurom grofom Festetićem i Melkiorom Lónyajem, koji bjehu kod ulaza srdačnim živio pozdravljeni.

Predsjednik otvori sjednicu u 9 satih prije podne.

Poslje toga bje zapisnik posljednje saborske sjednice po bilježniku Stjepanu Hervoiću pročitan, bez promjene odobren i ovjerovljan.

Zatim upozori predsjednik sakupljene na predstojeći svetčani čin umješćenja svietloga bana Levina baruna Raucha Nyékskoga u bansku čast, imenova tri odbora za pozvanje kraljevskoga povjerenika, biskupa Senjskoga, preuzvišenoga gospodina Dra. Vjenceslava Soića u sabornicu, i to u

I. Odbor koji će preuzvišenoga g. kr. povjerenika u sabornicu pozvati:

Gospoda:

biskup križevački Gj. Smičiklas, kao predvoditelj deputacije.
biskup Pakračkí Nikanor Gruić.
kanonik i Stiepan Vuković.
grof Gjuro Drašković.
veliki župan sriemski Svetozar Kušević.
nam. časti vel. žup. Petar Horvat.
Robert grof Oršić.
Viktor grof Oršić.
Rihard grof Sermage.
Hinko grof Khuen.
Dragutin grof Eltz.
odsječni predstojnik Robert Zlatarović.
odsječni predstojnik Josip Žuvić.
Skender Fodroci, zastupnik naroda.
Koloman Mikšić.
Ljudevit Oto.
Vilim Hatz.
dvorki savjetnik Mérey.
preds. bansk. stola Dragutin Klobučarić.
dvorski savjetnik Aleksander Šuljok.

Izaslanici županije zagrebačke:

Gospoda:

Albin Kipach, vlastelin.
Sigmund Katineli.
Ivan Francisci.
Vatroslav Benković.

Izaslanici županije varaždinske:

Gospoda:

grof Marko Bombelles, vlastelin.
Ivan Kušević, vlastelin.
župnik Slavoljub Perok.

Izaslanici županije križevačke:

Gospoda:

Gjuro grof Erdödy, vlastelin.
Ljudevit barun Ožegović, vlastelin.
Marcel Kipach, vlastelin.

Izaslanici županije sriemske:

Gospoda narodni zastupnici:

Škender Parčetić, podžupan.
Antun Hideghety, vlastelin.
Todor Rogulić, žup. sudac.
Ivan Miković, župnik.

Izaslanici ostalih municipijah:

Gospoda:

Škender Zerpak, sudac križevački.
Vjekoslav Peretti, sudac riečki.
Ivan Obradović, načelnik karlovački.
Mihalj Koščec, sudac varaždinski.
Hiacint Mihaljević, sudac sisački.
Ernesto Filetić, župnik varaždinski i opat.
Jakov Fula, zastupnik sisački.

II. Odbor, koji će preuzvišenoga gosp. kralj. povjerenika pozdraviti na ulazu u županijsku kuću, u kojoj se sabornica nalazi:

Gospoda:

Vel. žup. požežki M. Kraljević, kao predvoditelj deputacije.
Lukijan Nikolajević, episkop.
Arthur grof Nugent, vlastelin.
Ferdinand grof Oršić, vlastelin.
Jovan Jurković, zastupnik naroda.
Ljudevit Vukotinović, zastupnik naroda.
Mirko Bušić, zastupnik naroda.
Josip Tomašić, zastupnik naroda.
Dr. Mirko Šuhaj, zastupnik naroda.
Dr. Pavao Battagliarini, zastupnik naroda.
Vjekoslav Štauduar, zastupnik županije zagrebačke.
Ljudevit Gabelić. „ „ „
Tomo Matačić, „ „ varaždinske.
Miko Novosel, „ „ križevačke.
Pavel Draganec, „ „ „
Ivan pl. Maršanić, „ „ riečke.
Mato Delač, „ „ „
Gavro Mihaljević, „ „ sriemske.
Ivan Kap. Adamović, „ „ virovitičke.

Digitized by Google

Mato Vuksanović, „ „ vivovitičke.
Josip Kršnjavi, „ „ „
Todor Miković, „ „ „
Franjo Melinčević, „ grada Varaždina.
Dr. Vaso Atanasievič, „ „ Osieka.
Josip Čordašić, „ „ „
Ivan Thaller, „ „ Požege.
Josip Matijević, „ „ „
Antun Kaliman, „ kaptola modruškog.
Erminio Barac, „ grada Senja.
Ladislav Ballogh, „ Pakračkí.
Ivan Schmidt, „ Sisačkí.
Nikola Badlaj, „ Jaskanski.
Mato Rosenberg, „ Belovarski.
Vjekoslav Ištvanović, „ Krapinski.

III. Odbor, koji će preuzvišenoga g. kralj. povjerenika pozdraviti na vratih sabornice:

Gospoda:

V. žup. križevački Lad. Kukuljević, kao predvodit. odbora.
Miroslav grof Kulmer, vlastelin.
Šišman barun Ottenfels. vlastelin.
Ferdinand grof Pejačević, vlastelin.
Antun Labaš, zastupnik naroda.
Dragutin Čegel, zastupnik naroda.
Simo Filipović, „ „
Filip Thaller, „ „
Eduard Šuljok, „ „
Dragutin Balog, „ „
Leo Tomeković, „ županije zagrebačke.
Makso Vernić, „ „ „
Vatroslav Mavretić „ „ „
Josip Pastory, „ „ varaždinske.
Vjekoslav Matačić, „ „ „
Antun Köröskény, „ „ „
Nikola Bogdan, „ „ križevačke.
Silvin Medunić, „ „ „
Stjepan Mlinarić, „ „ „
Hinko Karlović, „ „ riečke.
Gjoko Petrović, „ „ „
Jovo Lončarević, „ „ sriemske.
Todor Miković, „ „ „
Florian Činčck, „ „ virovitičke.
Josip Kovačević, „ „ „
Ivan Adamović, „ „ „
Lazar Davidović, „ „ „
Julijo Janković, „ „ „
Antun Melinčević, „ grada Varaždina.
Samuel Mosinger, „ „ „
Franjo Kociančić, „ Samoborski.
Ivan Jurčić, „ „
Tomo Hrgešić, „ Sisački.
Vjek. Fleischer, „ Belovarski.
Josip Kolesarić, „ „
Nikola Rozgaj, „ Krapinski.
Josip Maicen, „ „
Ilija Mohl, „ grada Osieka.

Pošto su deputacije izašle iz dvorane, da povjerenstva svoja obave, odgodi predsjednik sjednicu za vrieme, dok kr. povjerenik sa deputacijami neprispije.

U 9¾ satih otvori predsjednik opet odgodjenu sjednicu, na što stupi u sabornicu kralj. povjerenik preuzvišeni gosp. biskup senjski dr. Vjenceslav Soić, praćen navedenimi deputacijami, te bude od svih nazočnih živahnim uzklikom Živio! pozdravljen.

Zasjednuv priredjenu posebnu stolicu, predloži najprije premilostivi kralj. reskript od 29. ožujka t. g., kojim ga Njegovo ces. i kralj. apostol. Veličanstvo imenova svojim kraljevskim povjerenikom za svečano uvedenje i umješćenje bana Levina baruna Raucha Nyékskog u dostojanstvo bansko, pod br. 465.

Zatim predloži zakletvu bansku i povelju od 9. prosinca 1868., kojom Njegovo ces. i kralj. apostol. Veličanstvo banom kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije imenuje Levina baruna Raucha Nyékskoga.

Pošto bude navedeni kralj. odpis, zatim banska zakletva i kralj. povelja pročitana, imenovane bješe tri deputacije, koje će pozvati, a dotično pričekati, pozdraviti i u sabornicu dopratiti svietloga bana za njegovo svečano umješćenje u dostojanstvo bansko, i to u:

I. Deputacija, koja će svietloga bana u njegovom dvoru pozdraviti i umoliti ga, da dodje u sjednicu sabora i sakupljenog naroda:

Gospodu:

biskupa Ivana Kralja, kao predvoditelja.
„ Lukijana Nikolajevića.
arhimandrita Germana Angjelića.
opata Janka Pavlešića.
predstavnika Stjepana Pogledića.
Antuna Kalimana, kanonika senjskoga.
grofa Arthura Nugenta, komornika.
„ Marka Bombellesa.
„ Stjepana Oršića.
„ Viktora Oršića.
baruna Emila Kavagnaca.
„ Augusta Henneberga, četnika zemaljske obrane.
„ Méreja, dvorskog savjetnika.
Mirka Bogovića, velikog župana zagrebačkoga.
Svetozara Kuševića, velikog župana sriemskoga.
Petra Horvata, upravitelja županije zagrebačke.
Ernesta Filetića, opata varaždinskoga,
podarcidjakona viteza Miju Milkovića.
„ „ Josipa Gregorića.
„ „ Nikolu Krizmanića.
„ „ Ignaca Benkovića.

Digitized by Google

pastora dra. Ivana Södla.
Roberta Zlatarovića.
Dragutina Pogledića.
Josipa Žuvića.
Dragutina Klobučarića.
Aleksandra Šuljoka.
Klementa Celebrinia.
Andriju Gostišu.
Tomislava Cuculića.
Josipa Tomašića.
dra. Mirka Šuhaja, zastupnika naroda.
dra. Antuna Stojanovića.
podžupana Petra Maljevca.
Aurela Kuševića.
Ivana Živkovića.
Škendera Fodrocya.
Stjepana Josipovića, župana turopoljskoga.
Maksu Mihalića, načelnika.
Antuna Melinčevića, načelnika grada Varaždina.
Janka Obradovića, „ „ Karlovca.
Jovana Šmidta, „ „ Siska.
Hugu Ankera, zastupnika naroda.
Dragutina Gvozdanovića, zastupnika naroda.
Ladislava Kiša, „ „
Kolomana Mikšića, „ „
dra. Lavoslava Šrama, odvjetnika.
Franju Pogledića, „
Mirka Kukovića, vlastelina.
Šandora Parčetića, podžupana sriemskoga.
Viktora Somogjia, načelnika grada Koprivnice.
Stjepana Štiglića, zastupnika naroda.
Lacka Modića, vlastelina.
Antuna Jurkovića, zastupnika grada Senja.
Maksu Rozenberga, „ „ Belovara.
Gustava Vidalea, velikoga sudca.

II. Deputacija, koja će svietloga bana kod vratah saborske kuće dočekati i pozdraviti.

Gospodu:

biskupa Nikanora Gruića. kao predvoditelja.
„ Gjuru Smičiklasa.
„ Franju Kristijanovića.
grofa Dragutina Eltza.
„ Miroslava Kulmera.
„ Stjepana Oršića.
„ Ivana Draškovića.
baruna Ljudevita Ožegovića.
opata Ivana Tallera.
kanonika Stjepana Vukovića, narodnog zastupnika.
„ Andriju Jandrića, „ „
viteza Ljudevita Jelačića.
Mavru Broza, narodnog zastupnika.
župnika Hinka Karlovića.
nadrabina dra. Abrama Jakobia.
velikog župana Miroslava Kraljevića.
viteza Miroslava Thyeria.
Bartola Stipančića.
Dionisia Blažića.
Todora Rogulića.
Erminia Barca, zastupnika naroda.
Nikolu Tallera, vlastelina.
Marka Barabaša, kotarskoga sudca.
Ljudevita Otta, upravitelja županije riečke.
Vatroslava Simića, narodnog zastupnika,
Ljudevita Raiznera, viteza, narodnog zastupnika.
Eduarda Šuljoka, „ „
Filipa Thallera, „ „
Stjepana Osjaka, odvjetnika.

III. Deputacija, koja će svietloga bana pred saborskom dvoranom pozdraviti:

Gospodu:

Stjepana Ilijaševiću, kanonika, kao govornika.
Erdödya Rudolfa, grofa.
Draškovića Todora, grofa.
Andrića, kanonika djakovačkog.
Peroka Filipa, kanonika.
Ferdu Babića, „
Jožu Pavla, komornika svete stolice.
Kukuljevića Ladislava, velikog župana.
Barca Eugena, odsječnog savjetnika.
Šmidta Franju.
Hatza Pavla, podnačelnika grada Zagreba.
Hondla Škendera, zastup. „ „
Šepića Anzelma.
Palcea Franju, zastupnika grada Rieke.
Dolovčaka Iv., „ „ Zagreba.
Jancsoa Nikolu.
Mikovića Jovana.
Knolla Antuna.
Davidovića Lazu.
Akurtia Dragutina.
Dr. Batagliarinia Pavla.
Thallera Ladislava.
Petrovića Gjuru, zastupnika županije riečke.

Na to su imenovane deputacije izašle iz sabornice za obavljenje povjerenih si zadaćah.

Kratko vrieme zatim začuje se na trgu svet. Marka pred sabornicom sviranje carevke i gromovito klicanje, kojim dubkom tamo sakupljeni narod prolazećega bana pozdravi, koji u 10 i pol satih stupi u sabornicu, praćen navedenimi sjajnimi deputacijami, zatim nosioci municipalnih i zemaljskih barjakah, te banskih insignijah, gdje bude od svih sakupljenih oduševljenim, gromovitim i dugotrajnim „Živio“ pozdravljen; a kraljevski povjerenik pozdravi ga sliedećim govorom:

Digitized by Google

Preuzvišeni gospodine bane! Visoki sabore!

Veoma važnim za čitav narod kruljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije smatram ovaj moment, u koji mi je čast, Vašu Preuzvišenest pozdraviti kao ustavnoga civilnoga bana našega.

Podaničku ovdje najprije i preduboku zahvalnost izrazujem Njeg. c. i kr. apostolskomu Veličanstvu, našemu premilostivomu kralju, koji je kao pravedan vladar podielio vjernim i za prejasnu dinastiju habsburžsko-lorensku toli zasluženim Hrvatom i Slavoncem u Vašoj Preuzvišenosti bana. Tim se je izpunila vruća želja naroda, komu banska čast od najstarijih vremenah bijaše u velikoj cieni, jer mu je u istu krv ušlo, da bez zakonito namješćena i svetom prisegom obvezana bana nemože obstati podpuna i savršena zgrada ustavnosti.

Čestitam zatim narodu našemu, koji po prastarom zakonitom običaju vidi na visoku bansku čast namješćena muža, koji je tečajem svoga života dokazao, koliko mu na srcu leži ustavna, narodu našemu prirodjena sloboda.

Čestitam i samomu sebi, što je milošću kralja našega ovršba svečanoga umješćenja Tvoga baš meni povjerena.

Pripravan, za moga okrunjenoga kralja učiniti, i njegovu volju, kad mi je znana, u svih okolnostih sviestno vršiti, usljed znanja moga molio sam Svemožnoga, da činu, milošću kralja meni naloženomu, na korist miloga naroda nebeski blagoslov podieliti blagoizvoli.

Nisam naumio, preuzvišeni gospodine bane, izbrajanjem svojstvah tvojih dosadit bud Tebi, bud ovdje sakupljenomu saboru i vriedjati čednost tvoju, neka mi bude dopušćeno samo jednu reći: osobiti njeki genij, a da se kao apostol izrazim, božja providnost, koja bdije nad našim narodom, jer cieni onu krv, što ju je narod prolio za obranu kršćanstva i civilizacije, providnost velim božja usadila je u Tebi bane one krieposti, što jih narod naš kažiputom svoje dogodovštine, osobito uzam na obzir duh napredujućega vremena, treba, a koje se u Tebi bane nalaze i to:

Čuvstvo prama svetomu vjerezakonu, mudrost, razboritost, energija, tvrd značaj za upravljanje naroda, koji želi prije poginuti, nego da živi bez ustavne slobode. Vrućega tvoga domoljubja dokazah imademo dosta, dokazah, koji se nekreću oko idejah za narod ubitačnih i neizvedljivih, već na temelju historičkom osnovanih, koji usljed duha vremena pravi i dugotrajni napredak narodu našemu osigurati mogu; domoljubja tvoga dokazah imademo onamo težećih, da se značajna naroda našega kriepost, neokaljana velju vjernost prama zakonitomu vladaru čita kao biser uzčuva; dokazah onamo težećih, da narod poput praotacah svojih, odkako je slobodnom svojom voljom sdružio krunu svoju s krunom ugarskom, stupa stazom slave i dostojanstva; dokazah onamo težećih, da se uzprkos nastojanju napastnikah, i neprijaznim što tudjih što svojih elementah težnjami razciepana uda narodnoga našega tiela sakupe i povrate materi svojoj; domoljublja tvoga imamo dokazah tamo težećih, da se narod naš, koji je bojnu svoju slavu i junačtvo kroz vjekove uz priznanje čitave Europe zasvjedočio, i na umnom polju osvjetla. Mi ni najmanje nedvojimo, da ćeš Ti bane osvjetlat lice svoje i čitavoga naroda na umnom polju, kao što su osvjetlali negdašnji bani mačem u ruci na polju junačtva.

Domoljublja tvoga dokazah onamo težećih, da je Tebi, naslonjenomu na kistorički osam sto godinah trajući temelj uviek sladko i ljubezno bilo stojati, da braniš pravo svoje domovine, niti nisi bud sam bud svojim sudjelovanjem podpomagao zakopati ustavnu narodnu slobodu. Ova je plemenita dužnost obvezala Tebe bane, da gojiš ljubav prama svomu dosta gorkih mukah pretrpivšemu narodu, a da si iz te ljubavi prama svojoj domovini samo ono radio, što njoj ide u prilog.

Priznao si bane onu bjedu, koja je narod naš tištila; ljubav, koju je svaki pojedini sin domovine dužan narodu svomu i nastojanje za obće narodno blagostanje nije kod Tebe bane prešla u nastojanje za vlastitu svoju korist. Kad se samo u tu svrhu protivno zakonito obstojećemu redu i oblastim radi, onda se nemari, da radi naše osobne strasti izgubi domovina i ono, što ima, i da se podvrgne strankam, koje nisu nikada smierale na sreću i blagostanje naroda našega, već da se naša domovina uzporedi zemljam, koje od ustavne slobode nikada ništa znale nisu, i koje nikada uživale nisu onakovih pravah, kao što jih je imala trojedna kraljevina: takova ljubav nije ljubav k domovini, nego samoljublje i nasilje strastih, koje nipošto nemože da izvede na dobro naroda, nego u zabludu. Tko svoju domovinu ljubi, taj će upotriebiti svu svoju snagu za korist njezina blagostanja, a pravi će rodoljub priznati zakonito obstojeći red i vlasti, te obavljati će mudro i savjestno dužnosti narodnoga svoga stanovišta, imati će vazda obzir na dobro svojih gradjanah, a ne raditi na domovine svoje štetu i propast.

Stupaj indi, preuzvišeni gosp. bane, stazom, kojom si dosele išao, pružaj ruku pomirljivu, kao što si ju pružio i ustavnomu nam od starine savezniku; mal' da ne osam sto godinah dielili smo s njim sreću i nesreću u bratskoj ljubavi. Ostasmo Hrvati sve dosada, ostat ćemo Hrvati i odsele. Drugovanje s Ugarskom nije nam moglo dosada ništa pokvariti, neće nam lje pokvariti ni odsada. Mila i sveta svakomu Hrvatu jest narodoost, ustavnost i autonomija, cjelokupnost zemljištna. Svi želimo, radimo a raditi ćemo oko toga, da se narod naš hrvatski popne po onoga stupnja izobraženosti, koji ga ide. Nitko tudjin neće nas lje od njega odbiti.

Digitized by Google

U autonomnoj obstojećoj jur vladi našoj, na koje čelu Ti se bane nalaziš, leži nuždna mjera uvjetah za narodni i politički naš obstanak, za materijalni i duševni razvoj mile nam domovine.

Bog će dati, da iz obnovljene pod Tobom bane starodavne sveze sreća i blagostanje domovine naše procvate i temeljito se ustanovi.

Nu vrieme je, da sa latimo posla i da ovršimo najmilostiviji nalog premilostivoga našega vladara.

Izvoli indi, preuzv. gospodine bane, položiti zakletvu po starodavnom običaju."

Zatim položi svietli ban Levin barun Rauch Nyékski u ruke kralj. povjerenika preuzvišenoga gosp. biskupa senjskoga dra. Vjenceslava Soića pred saborom i svimi nazočnimi sljedeću zakletvu:

„Ja Levin Rauch, ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, prisižem na živoga Boga, blaženu dievu bogorodicu Mariju i sve svete i izabrane božje, te tvrdu vjeru zadajem i obećajem prejasnomu, premoćnomu i nepredobitnomu principu Franji Josipu Prvomu, cesaru od Austrije, kralju Češke i apostolskomu kralju Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije itd., itd., nasljednomu državnomu principu i gospodinu našemu premilostivomu:

da ću njegovomu posvećenomu cesarskomu i kraljevsko-apostolskomu Veličanstvu vazda vjeran, poslušan i oddan biti, Njegovih baštinikah i nasljednikah čast, dostojanstvo i korist vazda paziti i promicat nastojati, štetu pako po mogućnosti odvraćati.

U ostalom za Njegovim Veličanstvom hoću po svetoj dužnosti mojoj kao iskreni domovine ove sin i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ban, ove kraljevine i vas narod, koji u njih prebiva, u njegovoj zakonitoj slobodi i njegovih temeljnih pravih, zatim ustav zemaljah ovih, kao što i moram, u svakoj prilici bez ikakvoga obzira proti svakomu nasilju, nepravdi i uvrjedi i proti svakomu neprijatelju kriepko braniti, štititi i čuvati.

Izvan toga ću zakone državne i zemaljske obdržavati i svim, koji bi preda mnom pravdu tražili, kao i u svakom poslu, koji će na moju dužnost spadati, neglededi na osobu, bogata i siromaha, kao i na razliku stališa i vjere, i zametnuvši molbe, mita (darove), nagnuće, strah, mržnju, ljubav i dopadnuće, kako po Bogu i pravdi njegovoj pronadjem, da činiti moram, pravedan i istinit sud, po mogućnosti mojoj učiniti; tako mi Bog pomogao, blažena dieva Marija i svi sveti i izabrani božji."

Iza položene prisege predade kr. povjerenik svietlomu banu u ime Njegova ces. i kralj. apostol. Veličanstva svu oblast, koja mu kao banu pripada, te ga tim načinom u dostojanstvo bansko svečano umjesti sljedećimi riečmi:

„Ja Vjenceslav Soić, biskup senjski i modruški, od svietloga i premožnoga gospodina našega Franje Josipa I., cara od Austrije, kralja Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije itd., preblagim Njegovim u Budimu 29. ožujka 1869. izdanim nalogom ovlašćen: Tebe, preuzvišenoga i presvietloga g. Levina baruna Raucha od Nyéka, pravoga tajnoga savjetnika, komandera reda sv. Stjepana, na čast i stolicu bansku kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije umješćujem, te Ti istu čast i dostojanstvo i svu s njimi skopčanu oblast sa svimi preimućtvi, običnimi dohodci i probitkom, u ime svietloga kralja i vladara našega dajem i predajem. Živio!"

Zatim bude svietli ban na predsjedničkoj stolici kroz gg. narodne zastupnike Ladislava Kiša, Ladislava Tallera, Dragutina Gvozdanovića i Vilima Haca po starodavnom običaju tri puta u vis dignut, što bje praćeno uzhićenimi, gromovitimi, dugotrajnimi, radostnimi uzklici „Živio"! dočim je počastna četa varaždinskih gradjanah pred sabornicom tri salve iz pušakah dala.

Kako se radostno klicanje umiri, prosbori novoumješćeni svietli ban sliedeći više putah burnim i uzhićenim „Živio" prekidani govor:

Preuzvišena i presvietla gospodo velikasi i dostojanstvenici! gospodo zastupnici naroda!

Položiv pred Vami gospodo prisegu, učvršćujuću u grudih mujih usadjenu vjernost i podaničku odanost napram Njeg. ces. i kraljevsko-apostolskomu Veličanstvu, vjerozakonska me spaja sveza s narodom i zemljom, kojim sam banom postavljen s previšnje milosti našega kralja i gospodara.

Pred licem moje mile domovine zadajem tvrdu vjeru, da ću biti vjeran svetosti te prisege, i po tom vjeran zakonom svemogućega Stvoritelja, vjeran iz dna duše i tjelesnih silah svomu prejasnomu kralju i njegovomu previšnjemu domu, vjeran ustavu kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske, i vjeran, dok izdahnem, zemlji i narodu, komu sam udo, i komu pripadaju svi oni moje krvi, kvji su mi nada sve mili; — velim: da ću biti vjeran zemlji i narodu, s kojim me veže jedna sreća, jedna sudbina i istovjetna budućnost.

Vas sada, preuzvišeni gosp. povjereniče, patri pozornost moja: Vi ste se prirodjenom si pripravnošću odazvali pozivu tamo, gdje to veli presjajni vladar, gdje počiva uvjet narod i očekivanje javno, spremni i ovom zgodom doprinieti Vaše sile i Vaše žrtve u čast naroda i njegovih sinovah. — Vi vršite u ime našega previšnjega gospodara čin, kojim ćete udičiti mene i ustavnosti oddužiti narodni dug, već do kojih 30 godinah izložen.

Primite, preuzvišeni gospodine kraljevski povjereniče, moju duboku zahvalnost za sjajnu ulogu, koju obnašate u toj svečanosti, primite blagodarnost od mene i preko bana od cieloga naroda uz izjavu, da ćemo Vašu uspomenu, Vaša

Digitized by Google

kršćanska čuvstva i plemeniti uzhit za narod neizbrisivimi slovi udubiti i u zahvalna srdca naša.

Na Vas sada, preuzvišena i presvietla gospodo velikaši i dostojanstvenici i narodni zastupnici, upravljam rieč — rieč iskrenosti i duševne čistoće, koja je svojina pravomu Hrvatu i Slavoncu.

Naši su pradjedovi banovali mačem u ruci, braneć narod i ognjište, i stekli si neumrle lovorike — duh tadašnjega vieka kretao se je u toj brazdi, oni su dično vršili dužnost svoju — Slava jim!

Godine minuše — duh vremena promieni se, zahtjevi moralni i materialni naroda udariše inim pravcem, pa upliv naukah, razvoj uma, i sila izobraženosti zasjedne mjesto, na kom se je njegda moralo vladati pustim oružjem; jedan od porodah novoga vieka bijaše: „gradjanski narodu svomu odgovorni ban“, a taj je ban netom pred Vami gospodo! položio prisegu, taj ban stoji na čelu naroda, komu je odgovoran, a taj će ban čistom dušom i mirnom saviešću davati račun o svojih djelih pred pravednim sudištem ljubljenoga naroda svoga, te vjeran svomu kralju poput silnih banovah hrvatsko-slavonskih, voljan budući žrtvovati sebe i svoje za mili narod hrvatsko-slavonski, za milu našu otačbinu.

Domovina i korist nje glavno mi je upiraliste, gospodo! a nije izviše, da Vam izjavim s tim skopčana glavna i uzgredna načela, na kojih ću osnivati vladavinu zakonom mi povjerenu.

Temeljni zakon ob uredjenju državnopravnih odnošajah izmedju ove polovine carevine austrijske, i tim ustanovljenju monarkije austrijsko-ugarske, članak XII. 1867. (ugarskoga zakonika) pa uz taj temeljni zakon izmirenja medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinom hrvatsko-dalmatinskom (članak XXX. ugarskoga i članak I. hrvatskoga zakonika od godine 1868). nepokolebivi su stožer na kojem stojim; ta su dva zakona izljev volje od dva dična hrabra naroda, u njih se stiče zadovoljstvo obćega vladara, a tvrdo sam uvjeren, da se na njih osniva blagostanje i obstoj kraljevinah i zemaljah žezlom Njegovoga cesarskoga i kraljevskoga apostolskoga Veličanstva vladanih.

Neuzkolebivo, neustrašivo ću stojati na tih zakonih, i dalje graditi na sgradi svoje domovine, uvjeren u svih svojih živcih, da mi je to propisom gradjanske dužnosti, uvjetom domoljubja i kazalom razbora upravljena sa zahtjevom izobraženosti sadanjega političkoga života.

Dosljedno tomu glavnomu načelu uzčuvati ću iz svih silah činbenike, u duhu toga načela radnju svoju ulažuće, i uspjeh činah njihovih, nedvojeć, da stoje u skladu sa dobro i mirno shvaćenim interesom naše domovine.

K tomu očitujem pripravnost svoju, koju jasno izričem, neka joj bude jeka u cieloj domovini, i neka vode narodni dusi o toj izjavi sa sobom račun po sobstvenom nagonu; velim, pripravnim se očitujem, na iskrenu politiku izmirenja, u očigled naših političkih okolnostih i uvažujući subjektivne obzire, kažem: na politiku izmirenja svim koji su skloni okaniti se neopravdive borbe sa neplodnimi ideami, odložiti gnjev, taštinu i nenavidnost napram pobjednoj sistemi, te koji su spremni pod štitom poštene hrvatske vjere bratinski stupati na stazi, kojom stupa obći sjajni vladar, koju povladjiva očita većina našega naroda, i koju unutar silnih duševnih i djelatnih okršajah odobri i izabra pobratinski narod, od vjekovah s nami sdružen.

Na stranu gorkosti i prošle i bliže uspomene. Svaki pravi Hrvat i Slavonac, računajući sa sviešću svojom bez strasti i zazora, neka stupi u kolo izrazite većine naroda svoga, i u pomoć svetinjam njegovim, pa ćemo sjedinjenimi silami u slozi utvrditi blagostanje kraljevine, kojoj smo svi obvezani sinovi, bacivši u toj namjeri u ponore zaboravnosti sve, što nas je pod nepovoljnimi okolnostmi razdružilo; a bude li ponudjenomu tomu pomirju prazna jeka, preći će rieči moje na kasno potomstvo, pa će to izreći svojedobno presudu svoju nad prahom bana, mir, red i sreću za svoj narod želećega, a izreći presudu i nad onimi, koji iznad pomirja polažu prednost strasti, stidu i omrazi.

U razvoju svojih načelah bitno mjesto zauzima napredak materijalni, komu ću posvetiti sve svoje sile i nastojati, da zemaljska vlada u tom pravcu vrši dužnost, kojom je narodu obvezana.

Razvoj zemaljskoga ustava, svestrane gradjanske zakonom okružene slobode — njega narodnosti i duševnoga kao i materijalnoga napredka domovine naše u obće — razvitak obrta i trgovine — umnoženje javnih obćilah, unapredjivanje humanitarnih, socijalnomu družtvu potrebitih i koristnih zavodah — školah i učevnih zavodah — dobro uredjena i točna javna uprava, kojoj su pod našimi okolnostmi sastavine: preustrojstvo municipijah, uredjenje pravosudja, utemeljenje vjeresijskih zavodah i jamstvo za glavnice, pa tih upotrebljivanje za razvitak ratarstva i inih koristnih podhvatah — u načelu su podlozi mojih pomislih i moje brižljivosti, ležeće u težnji, da se razrieše sva pitanja, koja su vrelom sumje, stagnacije i razdora, i da uzmogne narod naš sa inimi izobraženimi i naprednimi narodi po mjerilu silah svojih jednakom stopom hititik svomu blagostanju. moj će biti silni napor, gospodo, svedjer bditi nad napredkom u svemu razgranjenju.

Vi ćete gospodo naći poručanstvo za moju dobru i kriepku volju u dokazu, koji nadmašuje siłom svojom sve praznine dosjetljivih frazah, krasnorieče i zastor modernoga vieka, naime hvastanje s domoljubljem; što-no si mnogi monopolom vindicirati hoće, a taj dokaz, gospodo, leži u djelih Vaših i mojih, koja Vam vedrim čelom u kratkih crtah izbrajam.

Punih 20 godinah trajaše borba s pobratskim narodom, borba stogodišnju svezu utamanjujuća. — Vi ste, gospodo, položili temeljni kamen onoj zgradi, koju sam Va-

Digitized by Google

šom i umnih svojih sljedbenikah pomoćju sagradio, zgradu oživotvorene stare sloge, to jest nagodu s narodom ugarskim!

Vi ste mi dalje pružili domoljubnu pomoć, a ja sam svršio svoju zadaću u duhu namjerah Vaših, čemu bje uspjeh stvorena autonomna vlada ovih kraljevinah sa svimi posljedicami nagode — dakle vlada samostalna, nezavisna za poslove unutarnje, bogoštovja i nastave i za pravosudje, s punim neograničenim pravom zakonodavstva u tih strukah — a to je pravo gospodo, o kom noviji viek nepruža slična primjera.

Vi ste mi pripomogli do ustanovljenja sveučilišta u našoj domovini, a nebrojene koristi odtuda proiztičuće leže u zavodu samu, kao i u narednosti i koristi učenikah.

Vjeresijski zavodi eskomptne i hypotekarne banke ustanovljeni su.

U izvedenju se nalaze razne željezničke pruge, i iz jednoga predjela naše domovine žudjeno očekivano osušenje lonjskoga polja postade zakonskom ustanovom.

Pa da okrunim djela, koja mi bijaše moguće uz Vaš mudri upliv izvesti, dozivam Vam previšnja ručna pisma od 19. kolovaza 1869., kojimi je presjajni vladar izrekao provincijaliziranje jednoga diela vojne Krajine — dva su u tom gledu stanovišta, koja treba pomno prosuditi, da se postavi na vidik razlika izmedju postupka, vladavšega u vrieme idealnih neplodnih uzhetah, i izmedju ovoga mirnoga praktičkoga postupka, koji je plodom urodio, naime: stogodišnji bijahu gravaminalni vapaji za provincijaliziranjem Krajine, a iza god 1848. bijaše vladajućih strankah uporna točka i opet to provincijaliziranje, nu sredstva počivahu na uporabi nepodobnoj za željenu svrhu, a Vi ste gospodo! i ja uz Vas postigli tu svrhu u miru duha i bez hvasta radnje naše; drugo je stanovište ona naravska posljedica, koja mora prama cieloj Krajini nastati, čim se uklone zaprjeke s državnih obzirah po prečac neuklonjive — mi smo dakle gospodo pod sadanjom sistemom postigli to, što bijaše kraćeno predjem našim u vremenu pune ustavnosti, kraćeno iza toga vremena pod absolutizmom, a nebje postignuto niti po inih činbenicih, koji vladahu našom domovinom prije oživotvorene sadanje sisteme.

To su sve čini — živi, iz oblika istine neuklonivi čini! a izveli smo jih sjedinjenimi silami, sve pod štitom sisteme za koju stadosmo i stajati ćemo svom snagom tiela i duha našega.

Saboru od god. 1868. patri dika i vječita uspomena u zahvalnosti naroda, da je političkoj neizviestnosti postavio konac, ujedno narodne sile potaknuo na novi rad politički i materijalni; ta će dika biti još sjajnija, čim nastane uspjeh rada našega u punoj mjeri, rada božjom providnošću okrunjena i ovjenčana zahvalnošću potomstva.

Nastavite dakle gospodo Vaše saborsko djelovanje, smjerajuće na unutarnji preustroj, koji su neprevidne okolnosti toli odgodile, a nam valja svaki propuštaj vremena nadomjestiti, čemu je u prvom redu odložiti one tradicije iz prošlosti, koje neodgovaraju duhu vremena i napredku; u drugom pako redu stvoriti institucije, koje će biti suglasne zahtjevom okolnostih naše domovine, a iz stožera promienjenih.

Vaš će bistri um pronaći valjana sredstva, da se poluči svestrano poručanstvo za sreću ciele naše domovine, pa kano što se ja tomu od svakoga pojedinoga Vas gospodo! punim uvjerenjem nadam, tako ćete i Vi biti napram meni pravedni vjerujući, da ću do groba sile svoje posvetiti napredku i boljku domovine svoje, braniti i štovati ustav, zakon i slobodu.

U to ime Bog pomozi! Živio kralj! Cvala nam mila domovina!

Zatim prosbori predsjednik sabora presvietli g. Antun Vakanović, predav banu od strane sabora banska insignia, barjak i buzdovan:

Preuzvišeni gosp. bane! Uznosite rieči, koje Tvoja preuzvišenost prosboriti blagodostoja se, opet su nam jasnim dokazom onih plemenitih i rodoljubivih svojstvah, kojimi se Tvoja preuzvišenost toli obilato odlikuje, svojstvah, koja naš premilostivi vladar, cesar i kralj Franjo Josip I., koga da Bog poživi (Burno: Živio!) najvišom svojom carsko-kraljevskom naklonošću i milošću, narod pako hrvatski neograničenim svojim povjerenjem i žarkom svojom ljubavju nagradjuje.

Završujuć sada svetčane starodavne obrede umješćenja banskoga, i izručujuć Tvojoj preuzvišenosti od strane sabora zastavu i buzdovan, kano znakove uzvišene banske časti i vlasti, pozdravljam Tvoju preuzvišenost u ime naroda kao pravoga, zakonitoga, ustavnoga bana kraljevinah Hrv., Slav. i Dalmacije.

(Gromovito: Živio!)

Nakon toga pozove predsjednik sve prisutne u prvostolnu crkvu, da uzdadu hvalu Bogu svemogućemu, i zaključi saborsku sjednicu u 11¼ satih prije podne.

Kako bude zatim crkvena svetčanonst obavljena, sakupi se sabor u banskoj dvorani, gdje novoumješćenoga bana saborski podpredsjednik velemožni gosp. Jovan Živković u ime sabora sljedećim govorom pozdravi:

Svietli bane, ustavna poglavico naroda!

Eto se izvede sjajni čin svetčanoga umješćenja Tvoga u čast i dostojanstvo bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Po blagodarenju Bogu, koje učinismo, da izhodimo blagoslov Svevišnjega na to svetčano djelo, ide prva rieč sabor kao ustavni organ naroda — to jest ono tielo, iz kojega si se sredine i Ti, svietli bane, po njegovoj želji i po milosti kralja na to visoko mjesto uzvisio — da Te u ime naroda pozdravi i da Ti čestita.

Ono čuvstvo, koje današnjim danom obće nam radosti vas cieli sabor obuzima, nedopušta mi u tom

Digitized by Google

mnogo riečih; jer sve, što si danas, svietli bane, u velevažnoj besjedi Tvojoj saboru i narodu govorio, znaš da si govorio iz dna duše samoga sabora, tako da Ti u njegovo ime smjelo reći mogu, da je po tom sabor i na čelu naše autonomne zemaljske vlade stojeći ban jedna duša, da će Te u tom pravcu krjepko podupirati i tvrdo uza Te stajati.

(Burno Živio!)

A sad čuj, svietli bane, kako sa onim kod sabora i naroda stojiš, na što si se zavjerio!

Dočim si se zavjerio našemu premilostivomu krunjenomu kralju, odazvao si se glasu cieloga naroda, koji je dosada u svih okolnostih trajno i vjerno stajao i stajati će uviek uz svoga ustavnoga kralja i vladara.

Zadao si dalje tvrdu vjeru na uzdržavanje i čuvanje ustava i pravah.

Neima, svietli bane, u cielom saboru, a niti može biti u cielom narodu ijednoga pravoga roda sina, koji bi kod toga drugčije osjećati mogao, nego si sam, bane, osjećao, kada si se naprama ogromnoj zadaći odgovornosti Tvoje na to zavjerio!

Zato Te, svietli bane, sabor sa punim pouzdanjem pozdravlja i veli: u to ime i na tom putu mnogo i dugo banovao na korist mile nam domovine, a na ponos i diku roda i naroda svoga.

(Burno Živio!)

Tim bude svetčano uvedenje i umješćenje svietloga bana Levina baruna Raucha Nyékskoga u čast bansku dovršeno.

A. Vakanović s. r.
predsjednik sabora.

Ljudevit Raizner s. r.
saborski bilježnik.

(Medju čitanjem zapisnika unidje u sabornicu Njeg. preuzv. ban, te pošto bude sa svih stranah sa „Živio!“ pozdravljen, progovori:)

Ban bar. Levin Rauch: Došao sam, vis. sabore! da kao ustavni ban vis. saboru lično svoj iskreni pozdrav izrazim (Živio!), i da u očigled zakonito već ustrojene zemaljske vlade predstavim vis. saboru tri oddjelna predstojnika, koji će pod mojom upravom vršiti uredovne zadaće zakonom propisane. (Živio!)

Budući zakon mene odgovornim čini, po kom mi je na interpelacije odgovarati, odnosno razjasnjenja davati, budi lično, budi po mojih povjerenicih, to se nalazim u stanju, vis. saboru već sada izjaviti, da će ta tri oddjelna predstojnika u pravilu biti organi, preko kojih ću dužnost odgovornosti vršiti. Dočim sam uvjeren, da će vis. sabor sa svojim ustavnim banom sporazumno postupati, zauzimam opredjeljenu mi stolicu, i molim vis. predsjedničtvo sabora, neka izvoli svoju zadaću dalje vršiti. (Živio!)

(Čitanje zapisnika se nastavi i dovrši.)

Predsjednik: Molim vis. sabore! imade li kakove primjetbe?

Biskup **Vjenceslav Soić**: Ja bi se usudio, vis. sabore, jedinu primjetbu učiniti glede onog pasusa, gdje se kaže, da sam ja čast imao Nj. preuzvišenosti banu insignija predati: ja bi molio, da se to izpravi, jer ja nisam imao tu čast, nego g. predsjednik sabora je to učinio.

Predsjednik: Preuzv. g. kr. povjerenik je od strane vladara Njeg. preuzvišenost bana investirao, a od strane naroda mu je predsjednik sabora izručio banska insignija.

Ladislav Thaller: I ja bi se usudio primjetiti, da se izpravi ona stavka u zapisniku, gdje se kaže, da je preuzv. g. biskup kao kr. povjerenik pozdravio preuzv. g. bana u ime sabora; on ga je pozdravio kao kr. povjerenik, a ne u ime sabora.

Bilj. **Ljudevit Raizner** (čita dotične točke zapisnika, te ih po ovih primjetbah izpravi.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Ja bi vis. saboru predložio, da se ovaj zapisnik u mnogobrojnih exemplarih štampa i svim jurisdikcijam priobći.

(Prima se.)

Predsjednik: Zapisnik sa učinjenimi primjetbami proglašuje se ovjerovljenim, a u današnji zapisnik će doći kao zaključak, da se ovaj zapisnik u mnogobrojnih exemplarih imade pečatati, i medju jurisdikcije i članove sabora razdieliti.

Predsjednik obstojavšeg zemaljskog odbora za umješćenje bana javlja predsjedničtvu saborskom mnogobrojne čestitke, koje su prigodom umješćenja stigle; ovaj dopis priobćujem vis. kući, da se proglasi.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita ovaj dopis.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Ja predlažem, vis. sabore, da se ovaj dopis na znanje uzme, i Nj. preuzvišenosti banu priobći.

(Prima se.)

Predsjednik: Vis. kuća dostojala je zaključiti, da se ovaj dopis primi na znanje, te imade priobćiti preuzv. g. banu.

Zemaljska vlada predlaže proračun.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Visoki sabore! U podnesku od 12. p. m., br. 1272, kojim predložen bijaše proračun kr. zemaljske ove vlade za godinu 1869. napomenuto je u predposljednjoj točki, da će predlog o pastuharstvu i odnosnom trošku uzdržavanja naknadno slieditи.

Povodom tim, pa i za to, što su odnosni troškovi u tom pogledu znamenitiji, časti se zemaljska ova vlada u tom predmetu sada već sliedeće ubaviešćenje podnieti.

Erarialno pastuharstvo u svrhu uspješnijega napredku kod oplemenjenja konjah, mjesto obstojavših prije županijskih i kotarskih pastuhah uvedeno, stajalo je do god. 1868. pod neposrednim nazorom i upravom cen-

Digitized by Google

tralnih oblastih u Beču, te odnosni troškovi uzdržavanja nebijahu uvršćivani u proračune odnoseće se na kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.

Kad je početkom ove godine kralj. ugarsko ministarstvo preuzelo svekolike ovolitavske, dakle i one postaje za opasivanje kobilah, koje se u Hrvatskoj i Slavoniji nalaze, nastalo je pitanje, šta da se učini sa našimi postajami, kojih uzdržavanje 45.000 for. na godinu stoji.

Imajući zemaljska ova vlada pred očima načelo to, da bi na narodno gospodarstvo kraljevinah ovih ubitačno djelovalo, da odmah prestane do sada obstojeći način taj gojitbe konjah, pozvano bijaše prehvaljeno kr. ugarsko ministarstvo, da se do daljnjih odredbah pridrže erarialne pastuharske postaje.

Pomenuto ministarstvo primjetilo je, da pošto poslovi gojitbe konjah, kao posvema narodno-gospodarstvene naravi na temelju državnopravne nagodbe nespadaju medju zajedničke poslove, to pokriće odnosnih potrebštinah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji njegovu listnicu teretiti nemože.

Povodom tim, te obzirom na pomenutu državnopravnu nagodbu imade se za god. 1869. ugarskom ministarstvu povratiti predplaćena svota od 45.000 for., — umoljava se toga radi glede upitne dotationalne svote za god. 1869. visokog sabora odobrenje.

Što se tiče budućeg načina uzdržavanja pastuharstva u svrhu oplemenjenja i gojitbe konjah, to će kralj. zemaljska ova vlada u svrhu saborskoga pretresivanja, daljnji predlog svoj kod predloženja proračuna za god. 1870. visokom saboru podnieti, dok odnosne u tečaju nalazeće se razprave sa ministarstvom, odnosno i zemaljskim zagrebačkim vojenim zapovjedničtvom dovršene budu.

U Zagrebu, dne 9. listopada 1869.

Rauch s. r.

Ivan Živković: Visoki sabore! Po propisu poslovnika imade se svaki takav zakonski predlog štampati i onda odrediti, kada ima na dnevni red doći. Mi znamo jedno to, da je ovaj predmet vrlo prešne naravi, a drugo to, da neimamo danas toliko predmetah, da bi odgodili tu izreku na buduću sjednicu, izreku naime, kada da se ovaj predmet postavi na dnevni red, s toga mislim, da za prištediti vrieme, možemo sve to danas učiniti. S toga usudjujem se vis. saboru predložiti prvo, da se ova osnova sa svimi prilozi štampa i medju članove sabora razdjeli; a što se tiče toga, kad će se u pretres uzeti, — buduć da je potrebno, da se stvar zrelo promotri, s toga predlažem, da se povjeri odboru ad hoc, jer mislim, da nebi shodno bilo, da se sada uputi na odsjeke. Buduć se tu radi o raznih interesih ciele zemlje, to bi ja bio toga mnienja, da bude taj odbor što mnogobrojniji i mnogostručniji, te bi predložio, da sastoji od 20 do 26 licah. Kad taj odbor ad hoc vis. saboru svoj operat podnese, onda možemo odlučiti, kada ćemo tu osnovu u pretres uzeti, ili ćemo ju onda na odsjeke uputiti. S toga razloga predlažem prvo: da se ciela osnova sa prilozi štampa i razdjeli, a drugo, da se sada odmah uputi na odbor ad hoc od 20 i njekoliko licah, za da se stvar prije još rieši nego se razidjemo.

Dr. **Ant. Stojanović**: Prema važnosti predmeta usudjujem se ovomu predlogu, koji sasvim prisvajam, dodati, da budu odborske sjednice za sve zastupnike i članove sabora javne.

Predsjednik: Molim, jeli još tko želi progovoriti?

Robert Zlatarović: Samo jednu malenu primjetbu usudio bi se učiniti ovomu predlogu, koja se odnosi na štampanje proračuna i prilogah. Proračunu priloženi su takodjer izkazi u svrhu da bude vis. kuća u svem potanje ubavješćena; po mom mnienju držim, da nije potrebno sve tiskati, to je samo za ubavjest vis. kuće; nebi bilo, po mom mnienju uputno, da se imenici mirovinah tiskaju, nego neka ostanu ovdje na stolu vis. kuće za ubavjest.

Upr. varažd. žup. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Samo jednu primjetbu imam učiniti na predlog g. Stojanovića, gdje on zahtieva, da se zaključkom izjavi, da budu sjednice odbora javne i pristupne svim članovom sabora. Ja mislim, da je to stvar jasna, i izvan svake dvojbe, i prejudiciralo bi drugim odborom, ako se to izreče, jer to je svagda bivalo, da su članovi sabora mogli doći u odborske sjednice. Dakle ja nebi želio, da se tom izrekom glede ovog odbora prejudicira drugim odborom, akoprem podupiram taj predlog.

Dr. **Ignjat Brlić**: Na rieči g. predgovornika čast imam primjetbu jednu učiniti. G. predgovornik sam kaže, da je to usus bio, da su članovi sabora mogli dolaziti u svaku odborsku sjednicu. Nu pošto taj usus nije tako poznat, da bi se zbilja bila od njega uporava činila, s toga ja podupiram predlog g. Stojanovića i molim, da se upravo ovdje u saboru publicira, da je svakomu članu prosto u svaku odborsku sjednicu dolaziti, da se to znade, da se neprezire, ako tko dodje.

Upr. žup. **Petar Horvat**: Dakle glede svih odborah?

Dr. **Ignjat Brlić**: Da, glede svih odborah.

Predsjednik: Želi-li još tko progovoriti?

(Nitko se nejavi.)

Dočim se nitko nejavlja, čast mi je reasumirati predlog g. Živkovića i staviti ga vis. kući na odluku; onda ću preći na dodatke.

G. Živković predlaže, da se čitavi operat imade pečatati i medju članove sabora razdjeliti, i da se imade pretres operata na posebni odbor odpraviti, sastojeći najmanje od 20 članovah. Poslje kad odbor taj svoj operat podnese, da saboru pristoji odrediti, dali će se na dnevni red staviti, ili na odsjeke uputiti. G. zast. Zlatarović je samo to dodao, da bi bilo suvišno imenik penzionistah štampati. Poslje ću preći na ostale dodatke, sada stavljam dakle pitanje:

Digitized by Google

Prima-li vis. kuća predlog g. Živkovića, da se sve imade štampati i na odbor ad hoc odpraviti.

(Glasovi: sve.)

Proglašujem dakle zaključkom, da se sve imade štampati i na odbor od najmanje 20 članovah odpraviti, koji će se na svršetku sjednice izabrati.

Na to je dodao g. Stojanović, da se zaključi, da svakom saborskom članu pripada pravo, ovomu odboru prisustvovati; želi-li vis. kuća, da se to zaključkom proglasi?

(Glasovi: da.)

Zaključeno je dakle, u smislu primjetbe, mislim g. Petra Horvata, da u obće u svakom odboru ima svaki član pravo prisustvovati; i tim je ova stvar riešena.

Dr. **Ant. Stojanović**: Molim, da se precizno izreče broj članovah odbora.

(Glasovi: 26.)

Predsjednik: Dvadeset i šest.

Urbarski odbor podnio je svoj posao; molim g. izvjestitelja Fodroci-a, da bi izvolio čitati.

Izvj. **Šandor Fodroci** čita: Visoki sabore! Osrednji odbor, predlažući zakonske osnove o pospješenju uredjenja urbarskog i o konačnom razrješenju urbarsko-srodnih odnošenjah, drži za dužnost spomenuti one točke, koje su iz dotične osnove urbarskog odbora u načelu promienjene, kao i one, na koje je važniji izpravak donešen i primljen.

Tako je u jednoj i drugoj osnovi motivacia donešenja zakona izpuštena.

Odredba, kako da se predmeti u §§. 24., 37., 49., 61. carskog patenta od 2. ožujka 1853. spomenuti riešiti imadu, prenešena je iz §. 4. prve osnove u §. 17. druge osnove, iz onog važnog razloga, da se postupak ujednostruči i nedieli više, kako je to na primjer kod izrješenja gornih i činženih zemljah bivalo, na dvoje, naime politički i sudbeni — jer je praksa dovoljno pokazala, da je to diejenje bilo posve suvišno, i da je uzrokom, da izrješivi postupak još sada posvema izveden nije.

Važan izpravak jest u jednoj i drugoj osnovi, što se uticanje političke oblasti kod sudovanja II. i III. molbe ukida,

nadalje u drugoj osnovi na §. 6., i što je daća u naravi, kao n. pr. gornica za sve jednako procienjena, naime vedro vina sa 3 for. itd.,

u drugoj osnovi na §. 15., što je pravo ribarenja bez razlike vodah, osim onog na moru, slobodnim očitovano,

u drugoj osnovi na §. 22., što se dozvoljuje izplata likvidarnih zaostatakah od daćah ležećih na zemljištih odkupu podvrženih, i što se glede dospjelih kamatah od prije toga zakona ugovorenih odkupninah odredjuje, da se kamati samo onda u odkupnu glavnicu uračunati imadu, gdje tako glavnica kao kamati jednoj te istoj osobi pripadaju, ondje pako, gdje je u tom obziru razlika, da se svakome svoje posebice odluči.

Ostali izpravci dotično dodatci pojedinih odsiekah nisu se mogli uvažiti, jer je prema jednom ili drugom pitanju većina odsiekah inače odlučila.

Zagreb dne 25. rujna 1869.

Saborski osrednji odbor.

Predsjednik: Živković s. r.

Izvjestitelj: A. Fodroci s. r.
Žuvić s. r.
Hervoić s. r.

(Poslje čitanja progovori.)

Ja predlažem, vis. sabore! da se ovaj operat tiska, medju članove sabora razdjeli i uputi na odsjeke, a onda odmah na dnevni red stavi, za da vis. sabor ovaj predmet može još za ovog zasjedanja riešiti.

(Prima se.)

Predsjednik: Imade se štampati i medju članove razdjeliti, i onda na odsjeke uputiti.

Izvj. **Šandor Fodroci** čita:

Osnova

zakonskog članka, o pospješenju uredjenja urbarskog za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju.

§. 1.

Ustanove carskog patenta od 17. svibnja 1857. (XIX. kom.. I. ods. zem. vl. lista) glasećega ob uredjenju urbarskih odnošenjah, i urbarski postupnik od 28. prosinca 1857. (I. kom. 1. br. zem. vl. lista), zakonitim su temeljem uredjivanju postojećih još urbarskih odnošenjah, u koliko se te ustanove neizmiene ovim zakonom, — a priznaju se zakonito valjanimi i za ona urbarska odnošenja, koja su na njihovu temelju jur izvedena.

§. 2.

Komasacija zemljištah može se potražiti po vlastelinih, i po većini dotičnih občinarah, u zapornu roku od jedne godine, iza proglašenja ovoga zakona ondje, gdje još povedena nije.

§. 3.

Pašnici občinam jur dodieljeni, i u buduće dodieliti se imajući moraju se na zahtiev pojedinoga ovlaštenika razdieliti, i pripadajući mu dio odciepiti, prosto ostajući ostalim ovlaštenikom po ovom zakonu razdieljeni pašnik skupno uživati.

Troškove te razdielbe prema pašnikom jur pravomoćno oddieljenim nose svi ovlaštenici.

Digitized by Google

§. 4.

Djelokrug urbarskih sudovah I. molba i kotarskih oblastih, opredjeljen ustanovami u §. 1. o. z. pomenutimi prelazi na posebne organe, kao „kralj. urbarske delegirane sudce“, koji će na licu mjesta obaviti odnosna uredovanja.

§. 5.

Kr. urbarski delegirani sudci izvadjaju takodjer autentikacije i odredjuju za slučaj nužde i poslujuće zemljomjere, te polag potrebo će odvjetnike za zastupstvo stranakah, likvidirajući im troškove u I. molbi.

Postupajući sudci, držeći se u poslovanju svomu propisa §. 1. o. z., imadu ročišta u obće strankam najmanje za 8 danah prije do znanja staviti.

Odročbam u urbarskom postupku neima mjesta.

§. 6.

Sve troškove u urbarskom postupku, podležeće propisanoj kontroli, predujmice daje zemaljska vlada kr. delegiranim urbarskim sudcem, pa se ti troškovi (§. 37. c. patenta od 17. svibnja 1857.) imadu utjerati poput poreza od dotičnih obvezanikah.

§. 7.

U urbarskih parnicah banski stol je II. molba, u vieću od 4 prisjednika banskog stola uz predsjednika, a kr. stol sedmorice III. molba, u vieću od 6 prisjednikah toga sudišta uz predsjednika, po čemu se ukida dosadanji uticaj sudovanja od strane političke oblasti.

§. 8.

Na urbarske parnice, u kojih je već izrečena pravomoćna osuda, zakon ovaj neproteže se.

§. 9.

Vrhovni nadzor i sva uprava napram uredjenju urbarskih odnošajah nadleži zemaljskoj vladi.

§. 10.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

Izradjeno u sjednici osrednjeg saborskog odbora u Zagrebu dne 25. rujna 1869.

Predsjednik:
Živković s. r.

Izvjestitelj:
Fodroci s. r.
Žuvić s. r.
Stj. Hervoić s. r.

Osnova

zakonskoga članka o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošenjah.

Odsjek I.

Obćenite uštanove.

§. 1.

Za konačno razrješenje postojećih još urbarsko-srodnih odnošajah, zakonitim su temeljem ustanove carskog patenta od 2. ožujka 1853. d. z. l. br. 40 — u koliko se ovim zakonom ino neodredjuje; a priznaju se zakonito valjanimi i za ona urbarsko-srodna odnošenja, koja su na njihovu temelju jur izvedena.

§. 2.

Predmeti razriešenja ovih urbarsko-srodnih odnošenjah jesu sliedeći:

1. Daća od izvanselištnih zemaljah, navedenih u II. odsjeku patenta.

2. Daće od krčevinah, gornih i činženih zemaljah, i tako zvanih arendašicah u Slavoniji, glede kojih dotična vlastela u §§. 37., 48., 49. patenta propisani izriešivi postupak zavremeno poveli nisu, ili koja su jur „odkupljivimi izjavljena.“

3. Dohodak od regalnih pravah krčmarenja i mlinarenja.

Regalna prava ribarenja i hvatanje pticah prestaju bez odkupa, a regalno pravo lova imade se urediti posebnim zakonom.

§. 3.

Čime se svi odkupni operati glede predmetah u §. 2. navedenih nižepropisanim načinom konačno ustanove, i odkupnine dotičnim zemljištnim oblastim osiguranja radi prijave, prestaju daće za dotične obvezanike, kao i odkupljena zemljišta prelaze u slobodnu vlastnost dotičnih posjednikah.

Odsjek II.

O odkupu izvanselištnih zemaljah.

§. 4.

Odkup daćah od izvanselištnih zemaljah imade se izvesti po načelih propisanih u §§. 20. i 21. patenta, bez obzira na privolu stranakah (§. 22.) i kroz organe u V. odsjeku o. z. navedene.

Odsjek III.

O odkupu neizriešivih krčevinah, gorno-činženih zemaljah i tako zvanih arendašicah.

§. 5.

Prie ustanovljenja odkupnine od ovih zemaljah,

Digitized by Google

imade se regulacija gorne i činžene daće tamo, gdje je pravo oto u smislu §. 40. patenta obezbiedjeno, polag načelah u §§. 40., 41., 42. patenta ustanovljenih, izvesti.

§. 6.

Dotična daća tih zemaljah ima se proračunati ovako:

1. Gdje je daća sastojala u gotovom novcu ili težacih, ustanovit će se količina jednogodišnje dužnosti polag propisa §§. 20., 44. 45. patenta tako, da se podavanja u novcu gdje nebijaše stalna daća, imadu proračunati desetgodišnjim odsjekom daćah od godinah 1858. do 1867.

2. Ondje, gdje daća u naravi stalna bila nije, imade se daća od godinah 1851. do 1867. pronaći, i kolikoća jednogodišnje dužnosti proračunati desetgodišnjim odsjekom, ako pako to moguće nije, neka služi za mjerilo prihod, ustanovljen u zvaničnih likvidacijah zaostatakah, ako niti toga neima — imade se tada kao godišnja dužnost uzeti nečisti prihod provizoria zemljarine.

Daća u naravi, bila ona stalna kao gornica, ili nestalna kao desetina, ili oboje zajedno, imade se unovčiti ovako:

a) Jedno vedro vina sa . .	3	fr. —	novč.
b) Jedan puran	1	„ —	„
c) Jedan kopun ili par pilićah	—	35	„
d) Jedno svinjče sa . . .	2	„ —	„
e) Jedno jaje	—	1	„
f) 1 funt lana ili konoplja sa	—	20	„

Ovako pronadjena godišnja dužnost čini bez odbitka jedne šestine u 20 stručnom iznosu odkupnu glavnicu.

§. 7.

Na izplatu odkupnine obvezani su posjednici zemaljah načinom nižepropisanim posredovanjem zemlje.

Odsjek IV.

O odkupu regalnih pravah.

A. Prava krčmarenja.

§. 8.

Pravo regalno krčmarenja može odkupiti dotična občina.

I ovaj odkup izvesti će se posredovanjem zemlje, ako dotična občina svoje pravo na odkup, s obzirom na ustanovu §. 3. o. z. zavremeno prijavi.

§. 9.

Odkupnina ustanovljuje se u obsegu onom, u kojem je vlastelinstvo dosele zakonito izvršivalo pravo krčmarenja i to od dohodka posljednjih 6 godinah odsjekom — odračunav ipak jednu petinu toga dohodka u ime stanarine, gdje je za krčmarenje osobito stanje opredieljeno.

U slučaju dvojbe o zakonitosti tog prava, imade odlučiti u pomanjkanju inih dokaznih sredstvah, ono stanje stvari, koje je bivalo do 1. siečnja 1848.

Ako je u kojoj občini ili mjestu pravo krčmarenja pripadalo više vlastelinstvam zajednički, imade se razmjerje ovog dohodka pronaći, i po njem odkupnina za pojedinog vlastelina ustanoviti.

Ako se dohodak od posljednjih 6 godinah izkazati nemože, valja dohodak od posljednje godine uzeti.

§. 10.

Počam od vremena u §. 3. ustanovljenoga, ili ako se kasnije odkup izvede, od dana ustanovljenja odkupnine, pripadat će pravo krčmarenja izključivo dotičnoj občini.

§. 11.

Ovlaštenici nisu dužni doprinašati k izplati odkupne glavnice, imadu se ipak od strane občine držati poslie odkupa, u pogledu krčmarenja, jednako sa ostalimi občinari.

B. Prava mlinarenja.

§. 12.

Svatko je u buduće vlastan na svom posjedu svake vrsti mlinovah i piljenicah držati i podizati bez svake daće, nu bez povrjede prava trećega uz učestvovanje oblastih po obstojećih zakonih propisano.

§. 13.

Od podignutih prije valjanosti ovoga zakona mlinovah i piljenicah — ima dotični posjednik odkupiti daću, ako je urbarske naravi, polag načelah §. 6. ustanovljenih.

Ako se ovo pravo na odkup u roku od jedne godine iza proglašenja ovoga zakona neprijavi, ima se utrnutim smatrati.

Dohodci u smislu §§. 9. i 13. pronadjeni, čine u 20 stručnom isnosu odkupninu.

C. Ribarenje i hvatanje pticah.

§. 14.

Ribarenje vrši svaki državljan u riekah, potocih i izljevih (barah, tišinah i jezerih) uzduž svoga posjeda.

§. 15.

Regalno pravo ribarenja na moru u hrvatskom primorju ima se posebnim zakonom urediti.

§. 16.

Hvatanje pticah prosto je svakome državljanu na svomu posjedu.

Digitized by Google

Odsjek V.

O postupku.

§. 17.

Obava i razprava poslovah u prediućih odsjecih spomenutih, — kano i razprave sviuh poslovah naznačenih u §§. 24. 37. 49. 61. patenta — povjerit će se kr. delegiranim urbarskim sudcem imenovanim po zemaljskoj vladi.

Glede odkupa postupat će ovi sudci po propisu ovoga zakona, ustanoviv svote odkupne pojedinacah, ubavjestiv stranke o svojoj odluci, te predloživ odkupni operat svojom riešitbom zemaljskoj vladi potvrde radi; nezadovoljnoj stranci prosto ipak ostaje od svoje strane protiv odluci, na zemaljsku vladu u roku od 14 danah od dana dostave, ili proglašenja, tegobe podnieti, o kojih odlučuje konačno ista vlada.

Glede regulacije gornice i činža postupat će po propisu §. 5. o. z., te će i u tom predmetu svoju odluku podastreti zemaljskoj vladi potvrde radi — uputiv stranke o pravu podnešenja tegobah.

Glede predmetah označenih u §§. 24. 37. 49. 61. izreći će ti delegirani sudci usudu u I. molbi, uvaživ političke odluke nakoliko su jurve pravomoćne, a nakoliko nisu, mimoišav politički postupak propisan u §§. 49 i 61. patenta.

§. 18.

U svih predmetih ovoga zakona, nakoliko nisu pridržani za konačno riešenje zemaljskoj vladi, banski je stol II. molba u vieću od 4 prisjednika banskoga stola uz predsjednika, a kr. stol sedmorice III. molba u vieću od 6 prisjednikah toga sudišta uz predsjednika, po čemu se ukida dosadanji uticaj sudovanja od strane političke oblasti.

§. 19.

Postupak glede odkupa biva na zemaljski trošak, a glede izrješivosti i ostalih prepornih predmetah imadu se pokriti troškovi po §. 37. c. patenta od 17. svibnja 1857. te su podnesci, izprave, spisi i uredovanja u tih predmetih prosta od biljegovine, taksah i poštarine.

Odsjek VI.

O izplati posredovanjem zemlje.

§. 20.

Vlastelinstva dobit će u ime odštete za beriva i dohodke u prediućih odsjecih navedene „odkupne zadužnice“ u tu svrhu izdati se imajuće, te su ih dužni primiti u imenovnoj vriednosti, i to glede čitave odkupnine za nje ustanovljene; obvezanici pako plaćat će odkupninu putem amortizacije u zemaljsku blagajnu kroz porezne organe, i to na godinu u ime kamatah 5 po sto, u ime odpadka glavnice 2½ posto; u ime upravnih troškovah ½ po sto u predbježnih polugodišnjih obrocih.

U sljedstvu ote na godinu 8 po sto iznašajuće amortizacije, namirit će se čitava odkupnina u roku od 22 godine.

U dotični odkupni operat mogu se povući na zahtiev ovlaštenika:

a) dužnosti još nenamirene od pretečnih zemaljah tamo, gdje su ote dužnosti putem propisanim u smislu urbarskog patenta od 17. svibnja 1857. konačno uglavljene —

b) Zatim i takove još nenamirene dužnosti iz odkupnih ugovorah, koje su glede predmetah u odsjecih I—IV. navedenih prije toga zakona uslovljene, nakoliko dotični ugovori zakonita svojstva pravóvaljanosti imadu.

c) nadalje dosada pravomoćno likvidirani zaostatci berivah od zemaljah odkupu podvrženih, nakoliko pravo beriva pred sudom napadnuto nije, i nakoliko još namireni nisu.

U takvom slučaju nastaje promjena dotičnog ugovora, nagode, osude ili odluke tako, da se u odkupnu glavnicu uračunati imadu svi zaostatci tako glavnice kao i dospjelih kamatah ondje gdje jedno i drugo jednoj te istoj osobi pripada; ondje pako, gdje je u tom obziru razlika, neka se svakome svoje posebice odluči — zajedno imade se ustanoviti vrieme od kojega novi odnošaj počimlje, pa uz to treba da se naznači točno onaj posjed, koji će za dotičnu odkupnu svotu, posredovanjem zemlje ustanovljenu, kao jamstvo služiti.

Ovakovu promjenu može ipak zemaljska vlada uzkratiti, ako svota odkupne dužnosti kroz vriednost zaloga pokrita nije. —

§. 21.

Radi osiguranja odkupnih glavnicah sa pripadci imade se odkupni operat dotičnoj zemljištnoj oblasti ureda radi dostaviti (§. 3. o. z. — a ova imade odmah čime ti operati stignu, zemljištnoj knjizi dotične občine pridati jedan posebni odkupni teretni list, u kojem se imade izkazati ponajprije dužnost plaćanja odkupnine za pravo krčmarenja, glede čitave občine in solidum, obzirom na ustanov. §. 11. o. z.

Nakon toga imade se na rečenom teretnom listu načiniti izkaz posebnih dužnostih glede pojedinih občinarah, koje dužnosti imadu se osim toga na dotična odkupljena zemljišta posebice u dotičnom napisniku kratko unieti.

Tim načinom smatrat će se spomenute dužnosti kao vinculirane, i imadu zakonitu prednost pred svimi drugimi tražbinami, ma bile one još prije toga uknjižene.

§. 22.

Odkupno-teretni list imat će uz naznačaj godine njegove naklade, sliedeće rubrike:

Digitized by Google

a) za občinu: 1. Broj polugodišnjih annuitetah; 2 svotu, koja svake pol godine dospieva.
b) glede občinarah: 1. Ime dužnika; 2 broj polugodišnjih annuitetah; 3. Svotu koja svake pol godine dospieva; 4. broj zemljištnog napisnika, u kojem se dotično odkupljeno zemljište nalazi; 5. mjestni broj istog zemljišta.

§. 23.

Čime se odkupna glavnica ustanovi konačno, prosto stoji svakom obvezaniku, čitavu odkupninu u gotovom novcu izplatiti, u kojem slučaju prestaje glede njega gruntovni iznos.

Ako pako toga nečini, obezan je svoj dug izplaćivati na annuitete u polugogišnjih predbježnih rokovih — nu prosto mu stoji i kašnje od te obvezanosti odstupiti, kad god čitavi zaostali dug u gotovom novcu na jedanput izplati, u kojem slučaju imade se uknjiženi teret brisati ureda radi.

§. 24.

Zemaljska vlada pobrinut će se svojim putem i načinom:

1. Da se odkupne zadužnice u ime zemlje izdadu dotičnim ovlaštenikom, providjene sa 2 ½ po sto polugodišnicah u §. 21 nagodbenoga zakona ustanovljeno toli glede glavnice, koli i glede 5 po sto kamatah, plativih u zadocnih polugodišnjih ratah, stave pod garanciu zemaljah ugarske krune;

2. da bude glede zadužnicah slobodan promet, i da se kuponi istih kod svih javnih blagajnah pod gotov novac uzmu, dotično zanj promiene;

3. da se dospjele odkupne glavnice, kamati, iznosi, kao i upravni troškovi ućerivaju zajedno sa državnim porezom, te da uživaju u smislu čl. XXI: 1868. ugarsko-hrvatskog sabora sva svojstva i prednosti poreza:

4. da se kroz dotične porezne organe vode posebne zadužne knjige, u kojih će se za svakog dužnika zasebice annuiteti i odplata istih bilježiti.

5. da se izvučene zadužnice, koje se svake pol godine, razmjerno k amortizacionalnoj osnovi žrebati imaju, kroz zemaljsku blagajnu u podpunoj imenovnoj vriednosti izplate.

§. 25.

Zemaljska vlada rukovoditi će, i staviti u posebnu vidnost sav odkupni posao, i imade kod predlaganja zemaljskog proračuna svake godine o njemu izviestiti zemaljsko zastupstvo.

§. 26.

Vrhovni nadzor i sva uprava napram razriešenju posalah urbarsko-srodnih, pripada zemaljskoj vladi.

§. 27.

Svi postojeći i s ovim zakonom u opreci ležeći propisi, stavljaju se izvan krieposti.

§. 28.

Izvršba ovog zakona povjerava se Banu.

Izradjeno u sjednici osrednjeg saborskog odbora u Zagrebu dne 25. rujna 1869.

Živković s. r.
predsjednik.

A. Fodroci s. r.
Izvjestitelj:
Žuvić s. r.
Stjepan Hervoić s. r.

Predsjednik: Prima-li vis. sabor mnienje odbora?

(Prima.)

Zapisnik verifikacionalnog odbora predlaže se na proglašenje.

Izvj. **Šandor Fodroci** (čita zapisnik verif. odbora, kojim se za ovjerovljenje predlažu g. Mirko Hrvat, i g. gf. Kuhen.)

(Prima se.)

Predsjednik: G. Vladoje Perko, zastupnik varaždinski polaže mandat. Ima se vlada pozvati, da nov izbor odredi.

U sjednici od 6. o. m. odlučeno je, da se u današnjoj sjednici na dnevni red metne dopis vis. vlade, kojim javlja, da je u život stupila. Taj se dopis ima sada pretresati.

Jovan Živković: Vis. sabore! Onog dana bio je potaknut predlog jednog od gg. zastupnikah, koji je tamo smjerao, da u buduće vlada ne posredno nego neposredno sve poslove sa vis kućom obavljati ima. Taj predlog je povoda dao, da je vis. kuća primila moj predlog, koji je tamo išao, da se dopis vlade metne danas na dnevni red. da se odluči, kako nam u tom pogledu u buduće postupati valja. Sasvim je naravska stvar, da od onog dana, kad je vlada naša nastupila sovje djelovanje, i kad je svjetli ban zaprisežen, i nastupio djelokrug, koji ga ide, da sad vlada nemože ništa više posredno sa vis. kućom obavljati. Prema tomu mislim, da u tom pravcu, kojim je predlog moj išao, netreba ništa dalje odlučiti, jer to se samo po sebi razumije, kad smo izjavu svietlog bana danas primili, koja tamo glasi, da je preuzv. g. ban po zakonskom članku, koji smo prije njekoliko danah dobili, pripravan saboru odgovarati i sva razjasnjenja koja trebali budemo, davati budi osobno budi po povjerenicih svojih, s toga nesmatram sada za nuždno, ikakav positivni predlog staviti. I zato, gospodo moja! pošto smo uvjereni, da će vlada po zakonu od danas uvjek ovdje biti zastupana, predlažem, da bi se preko toga simpliciter na dnevni red prešlo.

(Glasovi: tako je!)

Digitized by Google

Dr. **Ant. Stojanović**: Ja se s razlaganjem g. predgovornika posve slažem; to sve stoji, nego konsequencija nestoji, da se radi toga predje na dnevni red; jer prema sustavu odgovorne vlade, kad je ona već u život stupila, treba poslovnik takodjer preinačiti; što se tiče interpelacijah, morat će se jedan ili dva paragrafa preinačiti. Ja mislim, i predlažem to, neka se ovlasti ne nov odbor, nego onaj, koji je izaslan, da izradi zak. osnovu o izbornom redu i uredjenju sabora, da prema sustavu uvedene nove vlade poslosvnik preinači, jer upravo operat za uredjenje sabora mora takodjer involvirati tu ustanovu, dakle neka se onom istom odboru povjeri.

Koloman Bedeković: Što se tiče predloga g. predgovornika i g. Živkovića, mislim, da se to dade spojiti, na ime što se tiče zaključka, da će to danas doći na dnevni red, moglo bi se reći, da je to obustavljeno, nu ipak s dodatkom, da koliko nije u poslovniku glede interpelacijah ustanovljeno, da se povjeri odboru, da predlog izradi.

Mirko Hrvat: Ja držim, da je ovaj predlog g. Stojanovića suvišan, jer poslovnik saborski imade u tom pogledu opredjeljenje. G. 1865 preinačen je poslovnik, kad je izborni red bio pretresivan, na toliko, da vlada mora na interpelacije, ako ih podupire 5 članovah, odgovoriti. Dakle ta ustanova imade već. Nego ja imam drugi predlog, naime, da se ovaj paragraf preinači, jer u nijednom parlamentu nije običaj, da interpelaciju kojega člana moraju podupirati drugi članovi, nego interpelacija po kojem god članu učinjena dovoljna je, da vlada mora odgovoriti, a netreba podupirati,

Dr. **Ant. Stojanović**: Ja držim, da je izjava g. predgovornika upravo u prilog mojemu predlogu, naime da se poslovnik promjeniti mora; to je jedno, a drugo, g. se zastupnik vara, ako misli, da u poslovniku ima ta ustanova, nego ima je u zakonu o uredjenju sabora; ali i taj se mora prema novomu sustavu preustrojiti. Dakle neka se povjeri istomu odboru, da prema novomu sustavu ovu ustanovu preinači. Odbor će predlog učiniti i sabor onda odlučiti.

Jovan Živković: Predlog moj je tamo smjerao, da se dopis vis. vlade, koji je vis. kuća njeki dan na znanje uzela, danas zato u pretres uzme, da vidimo, dali je potrebno, kad je vlada u život stupila, o njem što nova reći, i ja sam kazao, da sad nije više potrebno, i da nebi imao ništa nova predložiti. Što se tiče drugog predloga naime g. Stojanovića, to je istina, da u ugarskom poslovniku to stoji, da je tamo providjeno glede interpelacijah. Ali mi, kad smo stvarali naš poslovnik, neimajući za onda odgovorne vlade. niti u obće zastupane vlade, nismo učinili u tom pogledu nikakve ustanove, jer nismo bili u stanju, takovu ustanovu donieti. Budući je ovdje odbor izaslan, koji se ima sa zakonom ob uredjenju sabora baviti, s toga mislim, ne samo glede ove ustanove, nego u obće koliko bi potrebno bilo, prema novom sustavu naš poslovnik preinačiti, da se povjeri odboru ovom, da cieli poslovnik predje i u svoje vrieme saboru predlog podnese.

Mirko Hrvat: Moram se protiviti riečim g. predgovornika; u poslovniku naročito ima glede interpelacijah provizija. U poslovniku, kako je 1861 god. načinjen, kaže se, da ima interpelaciju 10 članovah poduprieti, po novom 5 članovah; dakle providjenja imade. Ali ja sam usljed toga predlog taj učinio, — budući da se u §. 12. zak. članka ob ustrojstvu nove vlade kaže, da ban ima na interpelacije saboru odgovarati, — da netreba interpelanta 5 članovah podupirati, nego da vlada na interpelaciju svakog pojedinog, kad zahtieva odgovor, imade odgovoriti, To je moj predlog.

Jovan Živković: To će biti stvar odbora.

Stjepan Hervoić: Moram odgovoriti g. predgovorniku Mirku Hrvatu, da u poslovniku glede interpelacijah nikakve ustanove neima, jer poslovnik govori o privremenom ustrojenju i konštituiranju sabora, kašnje o predlozih, o prošnjah, o interpelacijah neima ništa.

Mirko Hrvat: U zakonu o uredjenju sabora ima.

Dr. **Ant. Stojanović**: G. zastupnik se buni, jer ima ta ustanova u uredjenju sabora, ali nije još zakon; dakle neka odbor predlog učini, i dali danas ili sutra predloži, vis. sabor može odrediti, da preferenter ovu stvar preduzme.

Predsjednik: Istina je, da u poslovniku neima provizije glede odgovora na interpelacije; istina je takodjer to, da u zakonu o uredjenju sabora stoji, da interpelaciju imade 5 članovah poduprieti: nego ni to se neda tajiti, da je praxa sabora bila do danas ta, da svaki član ima pravo interpelirati, i da je vlada to pravo do dandanas respektirala. Ja mislim dakle, da vis. sabor, dok se pismeni zakon u tom pogledu neustanovi, zadrži pravo per usum, jerbo se može nadati, da će vlada ovaj usus respektirati. Zato vis. saboru stavljam pitanje: jeli vis. sabor odlučuje, kako je g. zast. Živković predložio, da se vrhu dopisa, kojim je vis. vlada izjavila svoje uživotvorenje, predje na dnevni red s jedne strane, s druge strane, da se naloži odboru, koji je izaslan glede zakona o uredjenju sabora, da ujedno poslovnik u pretres uzme, i da ga u sklad stavi sa istim uredjenjem sabora, imenito glede interpelacijah da proviziju učini.

Dr. **Ignjat Brlić**: To su dva predloga. Ja mislim, da jedan drugoga izključuje; jer ako se na dnevni red predje vrhu dopisa vlade, onda drugi predlog neima mjesta. Ja mislim dakle, da nam valja glasovati, da se neprimi predlog g. Živkovića nego g. Stojanovića.

(Prepirka o pitanju, na koje bi se imalo glasovati; njekoji zahtievaju, da se svako pitanje napose stavi.)

Predsjednik: Ja ću dakle pitanje razdvojiti.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja mislim, da niti moguće nije predlog g. Živkovića usvojiti, jer kako možemo mi preko dopisa, kojim vlada javlja svoje oživotvorenje, preći na dnevni red?

Digitized by Google

Jovan Živković: U ime poslovnika molim za rieč G. predgovorniku samo toliko kažem, da ja nisam stavio nikakav pozitivan predlog, nego sam samo predložio, da se dopis vis. vlade stavi na doconi red, za da vidimo, što imamo o njom zabljučiti. Sada kad vidim, da nije potrebno, o dopisu tom ikakav pozitivan predlog staviti, zato motivacija predloga stoji, i ja sam toga mnienja, da se predje na dnevni red. Dopis je već na znanje uzet, i ako hoćete uzmite ga danas još jedanput na znanje; nu budući neima nikakva pozitivna predloga, zato sam predložio da se predje na dnevni red, i to je mislim dosta jasno; — ali ja bi želio prvo to, da se strogo držimo poslovnika, i da izza onoga, koj imade predlogu zaduju rieč, nitko više rieči neima, drugo, ako je moj predlog proturedan bio, da sa vis. kuća zabaci. Zato molim da se votizira o mom predlogu, da se vrhu ovog dopisa neupuštamo u dalnju debatu, zatim da se predje na predlog g. Stojanovića.

Predsjednik: Stavljam pitanje, — dočim je dopis vlade na znanje već primljen, i dočim g. predlagatelj odustaje od predloga, kojega je mislio, da bi potrebno bilo staviti — jeli vis. kuća pristaje na to, da se predje na dnevni red!

(Prepirka.)

Dr. **Ant. Stojanović**: G. Živković nečini nikakav predlog, zato i netreba votizacije, nego mislim, da nam valja o mom predlogu votizirati.

Predsjednik: Doći će red i na njega.

(Prepirka.)

Sada stavljam dakle pitanje, jeli prima vis. kuća predlog g. Stojanovića, resp. g. Hrvata, da odbor, za uredjenje sabora izaslan, predloži zakonsku ustanovu glede interpelacijah, i da se takodjer upusti u rektifikaciju poslovnika?

Benj. Kraljević: Ja bi, vis. sabore! predlogu g. Hrvata, da odbor to vis. kuće predloži, učinio dodatak, naime: da se samo po sebi razumije, dok odbor predlog podnese i dok se o njem zaključak donese, da do onda po dosadašnjem običaju svaki član sabora ima pravo vladu interpelirati, i da je svakomu vlada dužna odgovor dati; jer dok odbor predlog podnese i sabor o njem odluči, to bi moglo bog zna kako dugo trajati, i mi bi donle ostali u neizvjestnosti.

Predsjednik: Ja sam pitanje stavio, molim, da se vis. kuća izrazi, dali prima ili ne, a novi predlozi neka se poslje stavljahu.

(Prepirka radi stavljenog pitanja; njekoji glasovi: primamo.)

Sima Filipović: O samom stavljenom pitanju možemo votizirati.

Predsjednik: Onda molim g. Hervoića, da uzme rieč, on se je prije prijavio.

Stjepan Hervoić: Ja držim, da bi se ova debata svršiti mogla, jerbo je onako posve suvišna usljed izjave preuzv. g. bana, da će on budi lično, budi kroz vladine predstojnike na interpelacije odgovarati i razjasnjenja davati. S toga mislim, da nije potrebno o tom pitanju nikakve dalnje razprave voditi.

Sima Filipović: Ja sam toga mnienja, vis. sabore! da ovo pitanje razpada na dvie česti, i to prvo: usljed te okolnosti, što je autonomna naša vlada u život stupila, naravska je stvar, da je nastala potreba, da se poslovnik promjeni; dakle mislim, neka se in genere dade nalog odboru koji radi ob ustrojstvu sabora, da poslovnik promjeni, t. j. našim sadašnjim okolnostim adaptira.

Što se nadalje tiče pitanja interpelacijah, mislim, da to sasvim posebno traktiramo; medjutim ja sam zasada toga mnienja, da se zadovoljiti možemo izjasnjenjem g. predsjednika vis. kuće, koje se slaže sa sadašnjim stanjem i uredjenjem našim, t. j. tim izjasnjenjem, da vis. kuća pravo interpeliranja tako razumije, da svaki pojedini član vis. ove kuće može bez podpore od još petorice pravo interpeliranja izvršivati. Budući da je vis. vlada do dandanas na interpelacije odgovarala, to držim, da se izjasnjenjem g. predsjednika saborskog zasada zadovoljiti možemo, tim više, što je to izjasnjenje učinjeno u nazočnosti nj. preuzvišenosti bana, dakle pred licem vlade, a vlada proti tom ništa navela nije; dakle i vlada je ovu praxu vis. kuće pripoznala, s toga držim, da će ta praxa i u buduće ostati.

Ja dakle mislim, vis. kućo! da nam za sada u pogledu interpelacijah ništa odlučiti nije nuždno, razma, ako bi baš dotični odbor poslovnik preinačen i našim sadašnjim okolnostim adaptiran podnio, onda bi i taj pasus u poslovnik doći morao, i vis. sabor bi o tom predlogu imao odlučiti. Zasada mislim, da se odboru nalog in genere dade taj, da poslovnik prema našim sadašnjim okolnostim preinači.

Robert Zlatarović: Dozvoljenjem vis. kuće uzimam si i ja slobodu, da nanovo progovorim, budući vidim, da gg. više putah govore.

Ja držim, da bi ova živahna i dosta duga debata onda imala temelja, kad bi imali slučajah, da vlada nije mogla ili da nije htjela odgovarati na interpelacjie. Ali toga još slučaja iskusili nismo, dapače protivno, što i gg. predgovornici potvrdjuju. U čem se dakle koncentrira želja vis. kuće? Na koliko sam mogao shvatiti, u tom, da se prema sadašnjim okolnostim našega ustavnog života poslovnik promieni. Budući da njekoja gospoda tvrda, da ta ustanova je u poslovnika, druga opet da nije, s toga vis. kuća nije u stanju štogod odlučiti; nego svakako je naravska stvar, da to vis. sabor povjeri odboru i kaže: ti odbore, ti ćeš vis. kuću što prije izvjestiti, i u onih točkah, gdje poslovnik sadašnjim okolnostim neodgovara, predlog učiniti, i ja ću ga prihvatiti. Obzirati se na interpelacije, i to posebnim načinom napominjati, mislim, da se nebi slagalo sa povjerenjem, koje vis. sabor u vladu stavlja.

Ja dakle mislim, da se ova debata svrši, i vis. kuća složi u tom, da prizna, da kućni red neodgovara u sva-

Digitized by Google

kom pogledu, te da je potrebno, da se dopuni; i ja pristajem na predlog, da se odboru, koji već o tom radi, nalog dade. da što prije predlog učini vis. kući, ne kao da bi se bojati bilo, da vlada neće odgovoriti na čiju interpelaciju, nego u tu svrhu, da poslovnik bude savršen.

Aurel Kušević: Ja mislim, vis. sabore! da se ovo pitanje samo po sebi praktično rješava; to smo vidili onomadne, kad smo od Njeg. preuzvišenosti bana dobili odgovor na interpelaciju jednog člana sabora. Ja mislim, da to mnienje prodrieti nemože, da bi vlada imala odgovarati tek usljed zaključka sabora; svakomu pojedinomu članu pravo pripada, da interpelaciju stavi; s toga mislim, da nam netreba o tom ništa zaključiti, nego valja nam se držati našega prava interpelacije.

Ban bar. **Levin Rauch**: Nuždnim smatram, još jedanput da progovorim, jer vidim, da me gospoda možebiti nisu dobro razumjela, ili se možebiti ja nisam dosta jasno izrazio. Ja mogu samo to kazati, da sam ja budi osobno, budi po mojih povjerenicih pripravan vis. saboru na svaku interpelaciju uvjek odgovarati. (Živio!) Tim, mislim, je to pitanje samo po sebi riešeno.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da odbor za uredjenje sabora dobije nalog, da imade poslovnik prilagoditi novomu uredjenju i sadašnjim okolnostim?

(Prima se ustajom.)

Imadem još čast vis. kući podnieti dopis vis. vlade, kojim nam priobćuje obće zakone na proglašenje.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita.

Predsjednik: (Poslije pročitanih zakonah.) Kao i prijašnji tako i ovi zakoni imadu se štampati, t. j. vladi povratiti, da ih dade štampati i proglasiti narodu.

Sad predstoji nam izbor odbora za pretresivanje zemaljskog proračuna.

Dr. **Ignjatija Brlić**: Baš sad, kad su pročitani ovi zajednički zakoni, treba da se vratimo natrag na ono, što smo prije njekoliko danah govorili glede obvezne moći zajedničkih zakonah, kad u život stupiti imadu. G. zast. Zlatarović imao je dobrotu odgovoriti, da je stvar već gotova kod zemaljske vlade, i da će se prvih danah donieti pred vis. sabor. Pošto vidim, da se pristupa izboru odbora, što držim da je posljednji čin ove sjednice, s toga bi molio g. predstojnika vlade, da bi dobrotu imao kazati, kad će ta stvar doći na dnevni red, budući je stvar važna, i ovdje toliko važna kao i stvaranje zakona.

Roberto Zlatarović: Moram odgovoriti g. predgovorniku, da sam ja razumio, da se tu radi ob osnovi, kada u kriepost imadu stupiti zakoni, ovdje u našem autonomnom zakonarstvu stvoreni; a što se tiče zakonske osnove, kad zajednički zakoni stupaju u kriepost, to držim, da zato valjana zakona ovdje stvoriti nemožemo, nego na zajedničkom saboru, jerbo su i zakoni na zajedničkom saboru donešeni. Mi dakle možemo samo odgovoriti na ovo pitanje, kako da se imadu naši zakoni ovdje stvoreni u kriepost uvesti, a o tom će se predložiti vis. saboru osnova, čim budu u tom obziru vrieme i okolnosti dopuštale, a glede zajedničkih zakonah nismo vlastni ovdje zakon stvarati, nego na zajedničkom saboru.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja nisam toga mnienja, da mi nismo kompetentni i pozvani, u tom predmetu što odlučiti.

Zajednički zakoni de fakto stupaju u život kod nas, kod i u Ugarskoj; ali faktum nije zakon, i zaista neima ni tamo u ugarskom dotičnom zakonu ustanove, kojom bi opredjeljeno bilo, kada stupaju zajednički zakoni kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji u život. To je hiatus u nagodi, koji se mora zakonom nadopuniti; kojim načinom, to je drugo pitanje; ovaj se zakon mora onim istim putem donieti, kojim je stvorena i nagoda.

Ja mislim dakle, da sada preko toga predjemo na dnevni red, ako g. predlagatelj možebiti neće dalnji predlog učiniti.

Predsjednik: Od strane vlade je očitovano, da će predložiti osnovu zakonsku glede zakonah, koji su u našem saboru stvoreni; to se uzima na znanje, i očekuje se osnova za koji dan. Glede zakonah zajedničkih se vlada očituje, da ona nije kadra donieti osnovu; ostaje dakle vis. saboru, da po svom znanju odluči, što se glede zajedničkih zakonah učiniti ima.

Benjamin Kraljević: U tom pogledu imade već izradjena zak. osnova, i to od odbora izaslanog od članovah naših, desećih se na ugarskom saboru.

Dr. **Ignjat Brlić**: Svakako nas je razjasnjenje g. predstojnika zemaljske vlade bliže k cieli dovelo, jer sada znamo, da je g. predstojnik drugo mislio, i mi drugo razumjeli.

Što se tiče zakonah, stvorenih na ovom saboru i njihove obvezne moći, to bi ja mogao zadovoljiti se sa odgovorom g. predstojnika samo onda, kad bi nam obrekao, kaošto je prije njekoliko danah obrekao, da će se što prije osnova na dnevni red donieti.

Što se pako tiče obvezne moći zakonah na zajedničkih ugarsko-hrvatskih saborih stvorenih, to mi valja priznati, da zaista postoji mana u zakonu državopravne nagodbe, naime u §. 60. stoji, da se zakoni u zajedničkom saboru stvoreni hrvatskom saboru dostaviti imadu. To je jedina ustanova zakonom kriepostna, koja je glede proglašivanja zajedničkih zakonah u obće poznata, i nam valja na tom zakonu tu ustanovu tako razjasniti, da smisla dobije; jer ta ustanova sama po sebi, da se zakoni zajednički dostavljati imadu saboru hrvatskom, nije pravna niti ima smisla, koji se u obće u zakona traži. Jer dostavljati zakone, to je stvar fizična, a što se ima s njimi dalje raditi, tu treba da je zakon ustanovu donio, a to nije učinjeno. Mi smo dosada već taj paragraf i ustanovu zakonsku tumačili, i to sasvim

Digitized by Google

logično i pravedno, naime, mi smo te zakone, koji su nam dostavljeni, ovdje proglasili i odlučili, da se imadu zemaljskoj vladi predati, a ona ih dalje publicirati. Kad smo mi taj usus usvojili, i kad je logika sama ustanovi taj smisao davala, onda mislim, da ono što činimo, takodjer zakonom potvrdimo, naime, da zakoni, pošto su jednom proglašeni, dobivaju obveznu moć, bilo to proglašenje na saboru, ili u zvaničkih listovih, ili uz bubanj ili kakvim mu drago načinom, da obvezuju žitelje. Mi smo tu ustanovu tako tumačili, da mi zajedničke zakone ovdje proglašujemo, dakle juridički, mislim, nemože se dati ustanovi drugi smisao, nego da ti zakoni od onog časa, kad su u saboru proglašeni, obveznu moć imadu.

Naprotiv tomu vidim, da se inače radi. Istina je, da su ti zakoni saboru dostavljeni, ali takodjer i vladi, a vlada nečekajuć na proglašenje tih zakonah u našem saboru, proglašuje ih svojim putem i načinom, i izvršuje ih. Ovo je svakako stvar jedna, koju treba u jasno donieti. Tim hoću samo da dokažem, da je zakon glede proglašenja zajedničkih zakonah nejasan, i da treba naći put i način, kako da se na jasno dovede, da znademo, kad su zajednički zakoni kod nas kriepostni, kada obveznu moć za državljane trojedne kraljevine imadu.

Usljed toga mi nepreostaje ino, nego da vis. kući predložim, da se izabere odbor juridički, ili ako takav odbor obstoji, pošto je g. Kraljević kazao, da je imenovan, — što neznam, budući mi vrlo riedko sreća u dio pade, da budem u koji odbor izabran — da se tomu odboru naloži, da predlog učini vis. saboru.

Ja mislim, da je to jediti put, da se taj paragraf zakona državopravne nagodbe na jasno izvede.

Što je g. predstojnik plaidirao, dali smo mi kompetentni, dali imademo tu vlast u tom pogledu zakon stvoriti, to je drugo pitanje, koje će nastati, kad odbor taj predlog pred vis. kuću donese.

Jovan Živković: Da se nebi opet badava otvorila debata, i u smislu poslovnika, i kao na redu upisan, molim za rieč u predlogu g. Brlića.

G. interpelant pozvao je prije njekoliko danah vladu, da razjasni, kako ona misli glede onog pitanja, kada zajednički zakoni kod nas dobivaju obveznu moć. On je tu razumio zakone, koji su donešeni na obćem saboru ugarskom; tako sam i ja shvatio i mislim, i ciela vis. kuća, kad smo tu interpelaciju usvojili; a odgovor smo dobili od vlade, koji je tamo glasio, da će se zakonska osnova čim prije vis. saboru podastrieti. Nu danas je na interpelaciju odgovoreno tako, da će se o proglašenju zakonah. koji se na našem saboru stvaraju, skoro donieti osnova, a koliko je g. interpelant mislio, kaošto i ja, ob osnovi, kada obveznu moć dobivaju zakoni na ugarskom saboru stvoreni, na to je odgovorila vlada, da se ona nesmatra pozvanom u tom pravcu postupati. Glede prvog izraženja se je g. interpelant zadovoljio, što drži, da će osnova za koji dan doći na dnevni red. Glede drugog preostaje pitanje, moramo-li mi zadovoljstvom primiti odgovor vlade ili ne; g. interpelant se nije zadovoljio. Kad vlada kaže, da se nesmatra kompetentnom, da u tom pravcu štogod učini, to mislim, da se vladi nemože dati nalog, da štogod proti uvjerenju učini; ako misli g. interpelant, da odgovor vlade nije dostatan, to njemu i svim nam pripada pravo, u tom predmetu shodan predlog učiniti; druge praxe neima. Sada dodje g. Brlić zbilja s pozitivnim predlogom, tim naime, da se ovo pitanje rieši u odboru ad hoc, koji bi imao predmet ovaj u pretres uzeti i dotičnu osnovu o tom pitanju podnieti vis. saboru. Sada, gospodo moja! da nebi badava vrieme gubili, predlažem, budući da treba o predmetu misliti, da mi taj predlog stavimo na dnevni red, i onda kad na dnevni red dodje, biti će vis. kuća u stanju, o njem odlučiti, dali se ima u pretres uzeti i dali će vis. kuća nazore g. predlagatelja usvojiti ili ne, da mi ovdje možemo taj zakon stvoriti; a danas se o tom nemože odlučiti. Ja bi dakle želio i predlažem, da idemo pravcem poslovnika, t. j. da predlog g. Brlića stavimo na dnevni red i onda u svoje vrieme odlučimo o njem.

Sima Filipović: Meni se čini, da se je počela debata o predmetu, koji nije na dnevnom redu bio. Za danas imademo odgovor g. oddjelnog predstojnika vlade, da je predlog zakonski za autonomne zakone gotov, i da će biti skoro vis. kući predložen. S tim se odgovorom naravski zadovoljiti možemo, i na koliko sam shvatio, i g. interpelant sam se je zadovoljio. Istina je nadalje to, da se zakon o proglašivanju zajedničkih zakonah samo na skupnom saboru donieti može; istina je i to, da toga zakona dosada neima niti ondje; ali i to je istina, da mi ipak imamo njeko pravo u to pitanje uticati. Kad je g. interpelant već stavio predlog, ipak mislim, da se o njem debata prekine, jer danas mjesta neima, nego neka se stavi na dnevni red, pa onda o njem kad na dnevni red postavljen bude, debatira.

Predsjednik: Molim vis. kućo! G. Brlić je predložio, da bi se odboru povjerilo izradjenje zakonskog predloga, tičućeg se proglašenja ukupnih naših zakonah. Jeli ovaj predlog g. zast. Brlića podupire 15. članovah.

(Glasovi: svi.)

Dakle vis. kućo! to proglašujem kao zaključak, koji će doći u današnji zapisnik, a zatim će se ustanoviti dan pretresivanja ovog pitanja, t. j. jeli se imade izabrati odbor, koji bi imao osnovu zakonsku vis. kući podnieti.

Dočim sada neimamo ništa drugoga, nego izbor odbora za pregledanje zemaljskog proračuna, to molim g. bilj. Hervoića, da bi primao dotične cedulje, i dodajem mu za pomoć brojenja gg. Ankera, Baloga, Kiša i Barabaša, a dotle, dok se izbor obavi, odgadjam sjednicu.

(Nj. preuzv. bana odlazećeg iz sabornice kuća poprati sa „Živio!“)

Predsjednik: (Pošto bi sjednica opet nastavljena). Imadem čast proglasiti resultat glasovanja. Od 56 glasujućih

Digitized by Google

dobili su gospoda: Akurti 55, Anker 55, Batagliarini 55, Bogović 55 Horvat Petar 55, Inkej 55, Jandrić 55, Kiš 55, Kralj 55, Kraljević Benj. 54. Kraljević Miroslav 55. Kugler 54, gf. Kuhen 54, Kukuljević Ladisl. 55, Kušević Aurel 55, Kušević Svetozar 55, Maler 55, Mikšić 55, gr. Pejačević Ladisl. 55, Filipović 55, bar. Rauch Gjuro 55, Stojanović 55, Taller Filip 54, Vuković 55, Živković 55, i Vukotinović 54 glasa.

Molim, da se odbor izvoli konštituirati, da mu se mogu predati akta.

Tim završujem današnju sjednicu.

Digitized by Google

Petdeseta saborska sjednica

držana dne 18. rujna 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Zemaljski proračun za g. 1869. — Izvješće urbarskog odbora. — Izvješće verifikacionalnog odbora. — Dopis vlade kojim se priobćuju zajednički zakoni — Izbor odbora za pregledanje proračuna. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika Akurtia, da izvoli proglasiti zapisnik posljednje sjednice.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

četrdeset i devete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 14. rujna 1869, pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

U 11 satih u jutro otvori gosp. saborski predsjednik sjednicu, i umoli saborskoga bilježnika Raiznera, da pročita zapisnik 48. saborske sjednice.

Odmah zatim stupi u sabornicu preuzvišeni gosp. ban, praćen od presvietle gospode predstojnikah svih trih odielah visoke zemaljske vlade, te uz gromoviti „Živio“ zauzev opredieljeno si mjesto, srdačno pozdravi sabor i predstavi mu se kao ustavni ban, predstavi mu takodjer spomenutu presvietlu gospodu odjelne predstojnike, koji će pod njegovom upravom ustanove zakona izvadjati i u njegovo ime vršiti dužnosti odgovornosti.

Rieči ove svietloga bana primljene su sa uzhićenjem.

Iza toga nastavljeno je čitanje zapisnika spomenute sjednice, koji iza obavljenih njekih izpravakah po učinjenih opazkah bude ovjerovljenim proglašen. Na predlog presvietloga gospodina velikog župana Miroslava Kraljevića, zaključeno je, da se taj zapisnik, opisujući svetačno umješćenje svietloga bana, ima tiskati, te podieliti medju članove saborske, a takodjer na vjekovitu uspomenu putem zemaljske vlade odpraviti na sve jurisdikcije u zemlji.

Čitan je dopis zemaljskoga odbora za svečano umješćenje bana od 9. rujna 1869 (br. 468), s kojim se priobćuju čestitke nanj prispievše nad imenovanjem preuzvišenoga gospodina Levina baruna Raucha od Nyéka za bana hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga. Dopis taj primljen je do znanja, te se ima priobćiti svietlomu banu.

Br. 470. Čitan je zatim dopis zemaljske vlade, kojim predlaže na razpravljanje zemaljski proračun za tekuće ljeto. Na predlog gospodina saborskoga podpredsjednika Živkovića bude zaključeno, da se cieli operat ima tiskati i medju saborske članove podieliti, a pretresivanje istoga, da se povjeri odboru ad hoc sastojećemu iz 26 članovah, i da se odnosni izbor na svršetku današnje sjednice obavi.

Tom prigodom zaključeno je takodjer na predlog gospodina Dra. Stojanovića, da pripada pravo svakomu saborskomu članu prisustvovati sjednicam svakoga saborskoga odbora.

Gospodin izvjestitelj urbarskoga odbora Aleksander Fodrocy čita izvješće, s kojim isti odbor predlaže osnovu zakonskoga članka o konačnom razriešenju urbarsko srodnih odnošajah, spomenutih u c. kr. patentu od 2. ožujka 1853 i osnovu zakonskoga članka o pospješenju urbarske regulacije. Zaključeno, da se sve ima tiskati, medju članove razdieliti i pretresivanje osnovah uputiti na odsjeke.

Digitized by Google

Isti gospodin izvjestitelj čita izvješće urbarskoga odbora, i to:

a) o molbenici občine Tompojevci, da se sva zemljišta, koja su se do 1. siečnja 1848 u rukuh bivših podanikah nalazila, odkupiti imadu.

b) o molbenici občinah kotara čabarskoga, da se urbarska regulacija do izdanja novoga urbarskoga zakona obustavi.

Primljen je predlog odbora, da se molbenice moliteljem putem zemaljske vlade dostave s primjetbom, da sabor glede njih ništa posebnoga odlučiti pronašao nije s razloga, što su na razpravljanje jur podnešene osnove zakonske o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah i o pospješenju urbarske regulacije.

Čitan je zatim po izvjestitelju Aleksandru Fodrociu zapisnik verifikacionalnoga odbora i primljen odnosni predlog, da se gg. grof Hinko Khuen i Mirko Horvat izjave ovjerovljenimi narodnimi zastupnici i članovi ovoga sabora.

Br. 466. Gospodin Vladoj Perko narodni zastupnik polaže svoj mandat, zaključeno pozvati zemaljsku vladu da u gradu Varaždinu odredi novi izbor.

Zatim javlja gospodin saborski predsjednik, da je na dnevnom redu dopis svietloga bana, kojim javlja, da je zemaljska autonomna vlada dana 16. kolovoza t. g. svoje djelovanje započela.

Iza izjave gospodina narodnoga zastupnika Živkovića, da gledom na to, što je taj dopis po visokomu saboru jur do znanja uzet, on nenalazi posebni predlog o tom dopisu činiti, zaključeno bijaše, da se preko toga dopisa prodje na dnevni red, a iza očitovanja po svietlomu banu izrečenoga, da je uprav pripravan ili on sam, ili kroz svoje odjelne predstojnike odgovarati na interpelacije svakoga pojedinoga saborskoga člana, zaključeno bude pozvati odbor za uredjenje sabora, da saborski poslovnik u pretres uzme i u sklad stavi prama sadanjim okolnostim.

Br. 467. Čitani su zatim na zajedničkom ugarskom saboru stvoreni i po Njegovom Veličanstvu potvrdjeni, a ovomu saboru dopisom svietloga bana od 12. rujna 1869 br. 57 dostavljeni zakonski članci, i to „o gradjenju ugarske zapadne željeznice," zakoni ovi očituju se proglašenimi i imaju se zemaljskoj vladi vratiti, da jih na jurisdikcije zemlje odpravi.

Povodom interpelacije gospodina narodnoga zastupnika Dra. Brlića, kada će predložena biti zakonska osnova o proglašenju zakonah, odgovorio je preuzvišeni gospodin predstojnik I. odjela zemaljske vlade, da će vlada do skoro predložiti osnovu zakonskoga članka, o načinu, kako i kada počimaju biti obveznimi zakoni stvoreni na našem zemaljskom saboru, a da se vlada nesmatra pozvanom, glede zakonah na zajedničkom ugarskom saboru stvorenih u tom pravcu išta predložiti.

Na to predlaže gospodin narodni zastupnik dr. Brlić, da se imenuje odbor ad hoc, koji bi dotični predlog glede proglašenja zakonah izraditi i saboru podnieti imao, zaključeno je, da se taj predlog gosp. dra. Brlića u svoje vrieme na dnevni red staviti ima.

Iza toga pozove gospodin saborski predsjednik sabor, da preduzme izbor odbora za zemaljski proračun, i umoli bilježnika Thallera, da prima, a gosp. zastupnike Kiša, Ankera, Baloga i Barabaša: da prebroje izborne cedulje i medjutim odgodi saborsku sjednicu.

Za ¼ sata otvori gospodin saborski predsjednik opet sjednicu i priobći uspjeh glasovanja za odbor zemaljskog proračuna naime: glasovalo je njih 56, od tih dobili su nadpolovičnu većinu i to:

Gosp.	Dragutin Akurti	55
„	Hugo Anker	„
„	dr. Pavao Batagliarini	„
„	Mirko Bogović	„
„	Petar Horvat	„
„	Ferdinand Inkey	„
„	Andrija Jandrić	„
„	Ladislav Kiš	„
„	Ivan Kralj biskup	„
„	Benjamin Kraljević	54
„	Miroslav Kraljević	55
„	Stjepan Kugler	54
„	Hinko Khuen	„
„	Ladislav Kukuljević	55
„	Aurel Kušević	„
„	Svetozar Kušević	„
„	Marko Maller	„
„	Koloman Mikšić	„
„	Ladislav Pejačević	„
„	Simo Philipović	„
„	Gjuro Rauch	„
„	dr. Antun Stojanović	„
„	Filip Thaller	54
„	Stjepan Vuković	55
„	Ivan Živković	„
„	Ljudevit Vukotinović	54

Zatim zamoli gospodin saborski predsjednik, da se odbor sjutra u 10 satih konštituira, i onda izabranoga predsjednika i izvjestitelja njemu priobći, te zaključi saborsku sjednicu u 1 i četvrt sata poslie podne, dodatkom, da će buduću ureći, čim bude predmetah za riešenje prispjelo.

V a k a n o v i ć s. r.,
predsjednik.

D r a g u t i n A k u r t i s. r.,
bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakova opazka proti redakciji zapisnika?

Šandor Fodroci: Ako sam dobro razumio, mislim da

Digitized by Google

je čitao g. bilježnik tamo gdje se ob urbarskom operatu govori, da je urbarski patent od ožujka g. 1853; patent je od 2. ožujka 1853, a drugi urbarski patent je od 17. svibnja 1857.

Bilj. **Dragutin Akurti**: čita dotični pasus zapisnika.

Šandor Fodroci: Što se stilizacije zapisnikah tiče, usudjujem se predložiti, da se tako kako to na ugarskom saboru biva, svi naslovi — buduć to nije tako važna stvar — izpuste, i samo dotična imena stave.

(Odobrava se).

Predsjednik: Želi-li vis. kuća vrhu toga zaključak donieti, ili da se samo g. bilježnici po tom ravnaju?

(Neučini se zaključak).

Robert Zlatarović: Još jednu primjetbu bi se usudio učiniti; ja molim g. bilježnika, da bi onaj pasus o predlogu g. zast. Brlića izvolio još jedanput čitati, jer čini mi se, da nije u suglasju sa predlogom istim. G Brlić je preložio, da se predmet uputi na tako zvani juridički odbor, ako postoji, ako ne, da poseban odbor svoje mnienje vis. saboru podnese. U zapisniku čini mi se, da nestoji tako.

Bilj. **Dragutin Akurti**: (čita dotično mjesto zapisnika) G. zast. Brlić predložio je, da se odbor ad hoc imenuje, koji bi predlog izraditi i vis. saboru podnieti imao; a zaključeno je, da se predlog g. Brlića na dnevni red staviti ima.

Predsjednik: Ako nikakve primjetbe više neima, ove su se razjasnile, koje su bile učinjene, za to proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Ljudevit Vukotinović: Čast mi je izvjestiti vis. sabor, da se je odbor za pregledanje proračuna imenovan konstituirao, te g. bisk. Kralja predsjednikom, a zamjenikom g. vel. žup. Bogovića, i mene izvjestiteljem izabrao.

(Prima se na znanje).

Predsjednik: Imam čast vis. sabor izvjestiti, da je g. zastupnik Barabaš svoj mandat kao zastupnik na ukupnom ugarskom saboru položio; s toga će se morati na dnevni red metnuti izbor jednoga zastupnika za ugarski sabor.

Gosp. zast. Mirko Hrvat ovjerovljen je u posljednjoj sjednici; s toga se imade uvrstiti u jedan odsjek. Čast mi je vis. sabor na to pozornim učiniti, da je prvi odsjek podpun; u drugom odsjeku fale 3 zastupnika a to su pokojni Gjurgević Todor, gg. Perko i Janković Danilo. Mjesto ovog potonjeg izabran je g. gf. Kuhen, ali on je već u prvom odsjeku; dakle su na svaki način u drugom odsjeku 3 mjesta prazna, dočim u trećem fali samo Haulik, ja bi dakle mislio, da se g. Mirko Hrvat u drugi odsjek, gdje trojica fale, uvrsti.

(Prima se).

Ujedno molim gg. predsjednike odsjekah, kad budu gotovi sa svojim poslom, — urbarski se je operat danas razdielio — da operate meni dostave, da mogu u centralnom odboru ili pod mojim, ili pod predsjedničtvom jednog od gg. podpredsjednikah sjednicu držati.

Šandor Fodroci: Ja bi molio g. predsjednika, da izvoli pozvati predsjednike odsjekah, i to, mislim, najkašnje u ponedjeljak; sva gg. nisu ovdje, zato mislim, da se službeno zamole.

Predsjednik: Dobro, u ponedjeljak dakle.

Peticionalni odbor podnio je svoj zapisnik; ja molim g. bilježnika, da ga izvoli proglasiti.

Bilj. **Ladislav Taller** čita: (izvješće peticionalnog odbora, kojim se predlaže, da se molbenica kotara vinodolskog za odgodu novačenja zem. vladi za riešenje odstupi.)

Predsjednik: Kotar vinodolski podnio je, kako je vis. saboru poznato, molbenicu, da se novačenje s razloga, što se pučanstvo nalazi na djelu i mnogi su oddaljeni u dalekih krajih države, do mjeseca studenog odgodi. Peticionalni odbor mnije, da se molbenica odstupi vladi, da ju ona svojim putem rieši. Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Prima se.)

Proglašuje se zaključkom.

Odbor školski podnio je svoj zapisnik; molim g. izvjestitelja Vukotinovića, da ga izvoli proglasiti.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: čita (izvješće školskog odbora, kojim se predlaže, da se vlada pozove, da osnovu za uredjenje pučkih učionah saboru predloži.)

Vis. sabore! Ovo je tako jasna stvar, da je netreba obširnije preporučivati; jer uredjenje pučkih učionah doći će u doticaj sa županijami, sa municipiji gradskimi, sa občinami, i doći će u doticaj sa svećenstvom, i sa inimi možebiti faktori, kojih medjusobni odnošaji nisu sada označeni; dakle školski odbor nije znao nikako ustanoviti djelokrug, u kojem bi se pučka učiona imala kretati, zato je mislio, da će vis. vlada najshodniju osnovu za uredjenje pučkih učionah predložiti. Zato ja preporučam, da vis. sabor ovo prihvati.

Šandor Fodroci: Ja bi, vis. sabore! toga mnienja bio, da se vladi kaže, da osnovu u prvom budućem zasjedanju predloži, jerbo nije nade, buduć je stvar vrlo važna, da će se još u ovom zasjedanju moći predložiti.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora s dodatkom g. Fodrocia, da se vlada pozove, da podnese zak. osnovu o uredjenju pučkih učionah u prvom budućem zasjedanju?

(Prima se.)

Vis. je kuća primila predlog odbora s dodatkom g. Fodrocia.

Županija zagrebačka požuruje riešenje, t. j. moli, da vis. sabor izvoli riešiti podnesak glede troškovah za plin.

Ima se predati odboru za saborske troškove, da stvar čim prije rieši.

(Prima se.)

Ovdje su tri molbenice; jedna od Nikole Arsenovića, koji je podnio djelo o načinu, kako bi se mogao obrt pro-

Digitized by Google

maknuti. Peticionalnom odboru, jer tamo se nalazi i ona druga molbenica. (Peticionalnom odboru.) Onda je molbenica bribirskog kanonika Gjure Ćora, koji traži, da mu se ono što od kompetencije župničke nije dobio, izplati; poduprta je molbenica g. zast. Akurtiom. (Peticionalnom odboru.) Onda je molbenica Gabriele Penzeš, kojom moli novčanu podporu, da uzmogne zadnji tečaj muzikalnog pjevanja dovršiti; podupire molbenicu g. zast. i quaestor Simić.

(Peticionalnom odboru.)

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Znajući, da je vis. saboru stalo do toga, da odbor za zadruge rieši svoju zadaću, i da osnovu svoju predloži jošće u ovom zasjedanju, s toga sam držao kao predsjednik istog odbora ove dane sjednice. Nu budući da je uzmanjkalo njekojih članovah, koji još ovdje prisutni nisu, to je odbor isti na moj predlog primio u odbor za člana g. zast. Mirka Hrvata. Najprije molim i predlažem, da vis. sabor ovaj čin odbora odobri, i da istoga g. zastupnika prizna kao člana odbora za zadruge.

(Prima se).

Predsjednik: Vis. je kuća primila predlog g. Vukovića, da je gosp. zast. Mirko Hrvat član odbora za zadruge.

Stjepan Vuković: Sada imam čast predložiti vis. saboru osnovu zakonsku, koju je izradio odbor, i ujedno mi je opaziti, da je g. Mirko Hrvat izvjestitelj bio, budući se je g. Car odrekao izvjestiteljstva.

Predsjednik: Molim gosp. izvj. M. Hrvata, da izvoli proglasiti zapisnik odbora za zadruge.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita:

Zakonska osnova o zadrugah.

Odsjek I.

O zadruzi u obće.

Pojam zadruge.

§. 1.

Više porodicah ili kućanah (domarah) koji u jednoj podkućnici (dvoru), i pod jednim kuće gospodarom žive i zajedno gospodare t. j. teže nerazdieljene nepokretnine i zajedno uživaju plodine istih, sačinjavaju onu patriarkalnu svezu, koja se zadruga zove.

Po zadruzi se dakle razumjevaju zajednice postojeće u gori naznačenu svrhu u seljačkih prije podaničkih kućah, (bile im nepokretnosti sastavljene ma iz kakove vrsti zemaljah) i u kućah prostih plemićah (nobiles unius sessionis) koji su bili prije prosti od poreza, posjedovali oni zemljište plemićko-urbarsko ili pako drugo, ma pod kojim imenom.

Članovi zadruge.

§. 2.

Osim služinčadi svaka je mužka i ženska osoba član zadruge:

s) Ako se je u zadruzi rodila, ili

b) ako se je u zadrugu priženila, ili udala; ili

c) ako je primljena za člana zadruge osobitim ugovorom, ili je na to muče pristala zadruga, to jest, ako je bez prigovora zadruge 10 godinah u njoj živila, a nije se kao služince unajmila.

Izuzimlje se slučaj, gdje je diete na odhranjenje u zadrugu primljeno; ovakovom djetetu imade se desetgodišnje življenje u zadruzi računati istom od navršene šestnaeste godine njegove.

Nu sve ovo valja samo onda, ako takova osoba nije po prijašnjih zakonih (članka IV. 1836) odpuštena ili odpravljena, i time iz zadruge za uviek uklonjena, pak i onda, ako njezino pravo nije dospjelo po ustanovah ovoga zakona (§. 45.)

Zakoniti potomci osobah pod **b** i **c** navedenih jesn takodjer pravi članovi zadruge.

§. 3.

I u napriedak mogu se primiti novi članovi zadruge, priženiv se ili udav se u kuću ili pako kada zadruga pravomoćno očituje pred kotarskim sudom pismeno, da koga prima za člana zadruge. Kotarski sud imade vrhu toga stranke saslušati, zapisnik sastaviti, te isti u svojoj pismohrani sačuvati, obiem pako strankama na njihovo zahtievanje u uredovnom odpravku izdati.

§. 4.

Svakolika pokretna i nepokretna imovina a isto tako i prava zadruge, jeste zajednica svih njezinih članovah (§. 2. i 3.) i imade se na ime zadruge uknjižiti, te u svakom obziru smatrati kao jedno dobro.

§. 5.

Zadruga je vlastna steći svaku pokretnu ili nepokretnu imovinu i razpolagati kućnom zajednicom po ovom zakonu.

Odsjek II.

Nutrnje ustrojstvo zadruge.

Kuće gospodar i gospodarica.

§. 6.

Kuće gospodara biraju nadpolovičnom većinom glasovah svi mužki članovi zadruge, koji su 18. godinu navršili, i sve ženske u zadruzi živeće, koje nisu zastupane kroz svoje muževe, ili otceve, ako su 18. godinu navršile; izbor imade se prijaviti obćini. Ako se kućani nebi mogli složiti u izboru, tada kuće gospodara, saslušav kućane, bira obćinsko poglavarstvo.

Gdje neimade sposobna za gospodara mužkarca, izabrat se može sposobna ženska, a gdje neimade nikakova sposobna kućanina komu je prošlo 18 godinah, uzeti će

Digitized by Google

se za kuće gospodara dotični štitnik (tutor) ili skrbnik.

§. 7.

Gdje nije običaj, da je žena kuće gospodara ujedno i kućna gospodarica onda je gospodarica najstarija žena ili udova, ako nijenemoćna ili rasipnica, u ovom slučaju izabira zadruga gospodaricu na isti način, kako i kuće gospodara.

§. 8.

Kuće gospodar zastupa uz obdržavanje propisa ovog zakona zadrugu u svih javnih i sukromnih (gradjansko-privatnih) poslovih koristno i teretno (aktive i pasive) naprama trećemu i naprama oblastim.

Odsjek III.

Prava i dužnosti kuće gospodara i kućanah.

Kuće gospodara.

§. 9.

Kuće gospodar upravlja svimi kućnimi i gospodarskimi poslovi zadruge. On je vlastan a i dužan naredjivati kućane prama njihovoj sposobnosti i snazi na poslove u kući i izvan kuće, te ih kod posla nadgledavati; on mora i sam raditi i oko boljka zadruge nastojati, pa se trsiti, da bude u kući i medju kućani sloga, red i ćudoredni život.

§. 10.

Kućani su dužni poštivati kuće gospodara i pokoravati se njegovim naredbam, učinjenim u smislu ovog zakona. Ali je i kuće gospodar dužan jednako paziti na sve kućane bez razlike spola i dobe, i skrbiti, da svaki uživa pravednom mjerom zadružno dobro.

§. 11.

Iz dohodakah zadružnog dobra imade kuće gospodar namirivati javne daće i terete zadružne, a isto tako i njezine sukromne dugove; zatim nabavljati hranu za sve kućane, namirivati troškove za djecu, koja polaze pučke učione, napokon i druge kućne i gospodarstvene potrebe.

Isto tako dužan je kuće gospodar nabavljati svim kućanom redovitu i običnu odjeću i obuću, ako drugi običaj neobstoji.

§. 12.

Nemoćni, bolestni i nejaki kućani imadu pravo na primjernu poslugu (dvorbu) i ako treba liečničku pomoć, udovice pako i sirotčad imadu pravo na što veću obranu od svake uvrjede i štete.

§. 13.

Sve, što preteče na svrsi godine od plodinah i drugih dohodakah zajednice pokle se namire zajedničke potriebe i troškovi, imade se obratiti i to na način, što će ga kućani većinom glasovah opredieliti i to ili na korist zajednice, ili pako porazdieliti na sve kućane po razmierju §. 32 ovog zakona.

Glasuje se pako po propisu §. 6 ovog zakona.

§. 14.

Na svaki važniji posao, tičući se pokretne zajednice, kao što su kupovanja, prodaje, mienjanja. pogodbe porabne, zakupi i založbe, treba da pristane preko polovice kućanah.

Kada kuće gospodar hoće zajednicu da zaduži, koju stran zadružnog imetka nepokretnog da proda, promieni, ili kada drugčije želi šta stalnoga narediti za nepokretni imetak zadruge, mora nadpolovična većina svih zadružnih članovah na to pristati, a občina imade kuće gospodaru svjedočbu o tome izdati.

Svagda se pako broje glasovi po propisu §. 6 ovoga zakona.

Polaganje računa.

§. 15.

a) Kuće gospodar dužan je kućane ubaviesćivati o svakom dohodku i trošku, te svake pol godine polagati račun; ako kućani s položenim računom zadovoljni nebi bili, imade kuće gospodar račun svoj občinskom poglavarstvu za daljnje riešenje predati ili pred njime položiti.

Za ovo neimade se nikakova pristojba plaćati.

b) Svaka zadruga mora da imade svoju pjeneznicu sa dva ključa, od kojih jedan imati će kuće gospodar, drugi pako član onaj zadruge, koga će za oto zadružni članovi (§. 6.) većinom glasovah izabrati.

U istoj pjeneznici imade se sav zadružni novac čuvati.

Zaslužba izvan kuće.

§. 16.

Kada dopuste zadružni kućni i poljski poslovi, kuće gospodar imade pravo kućane poslati na zaslužbu na korist zadruge. On može dopustiti i pojedinim kućanom, da se najme kod koga za slugu, zadruzi pako prosto je ustanoviti, ima li se što i koliko dati kući od ovakove zaslužbe.

§. 17.

Pojedini kućani mogu na dulje vremena otići od kuće, da uče kakov zanat, trgovinu ili da se više izobraze, a djevojke mogu se iz zadruge udati, bez da time izgube pravo

Digitized by Google

na zadružno dobro, već samo gube pravo na plodove i druge dohodke zajednice i s toga se nemogu ni pritužiti poradi onoga, što su kućani naredili za vrieme njihova odsuća . lede pokretnog dobra zadruge (§. 14.), ako se drugčije sa zadrugami kod občinskog poglavarstva nepoprave. Vrhu svake ovakove poprave (pogodbe) imade občinsko poglavarstvo zapisnik sastaviti.

Zajednički stan.

§. 18.

Kućani se nemogu siliti, da stanuju svi u jednoj sobi, već se svakoj porodici dozvoljuje, dapače imade se o tome nastojati, da se za svaku porodicu sagradi posebni kiljer (komora) na zadružnoj podkućnici.

Osebina kućna.

§. 19.

a) Pojedini članovi zadruge mogu si nabaviti pokretnu i nepokretnu osebinu (osebunjak) te š njome razpolagati po propisu gradjanskoga zakona.

b) Zajednica imade se prije osebine obradjivati; ako bi koji član zadruge želio u isto vrieme, kada se zajednica obradjiva, obdjelivati svoju osebinu, dužan je na zajedničke poslove toliko poslenikah o svojem trošku staviti, koliko će zadružnih članovah ono vrieme njegovu osebinu obradjivati. Koji to propusti, dužan je cieli kvar, koji bi odtuda za zajednicu nastao, istoj iz svoje osebine nadoknaditi.

Nasliedje u zadruzi.

§. 20.

Svaki član zadruge vlastan je o svojem dielu iz zajednice naredjivati oporukom ili nasljednim ugovorom, i isto tako može svaki član zadruge uzeti tudje pod svoje diete, nu sve ovo samo uz obdržavanje propisa obćeg gradjanskoga zakona.

§. 21.

Razprave ostavštinske u zadrugah neimade.

§. 22.

Ako svi članovi zadruge pomru, bez da je posljednji o svojom dobru razpoložio, nastupaju propisi obćega gradjanskoga zakona.

Odsjek IV.

Kućni zapt.

§. 23

Neposlušne i nepokorne kućane dužan je kuće gospodar, ako su punoljetni, ponajprije opomenuti i ukoriti, ako su pako maloljetni, primjerno pokarati i kazniti (§. 525. pr. kaz. zak.) Ako to nehasni, neka ga prijavi občini, koja će se svojski postarati, da se proti krivcu odmah postupa.

§. 24.

Ako kućani občini prijave, ili ako občina sama opazi, da je koji kuće gospodar lienčina, pijanac, razsipnik, ili da neće da položi dovoljna računa zadruzi, i u obće, da neizvršuje dužnostih propisanih mu ovim zakonom, neka ga najprije opomene, pa ako ovo nebude prudilo, neka ga skine s kuće gospodarstva, a prema okolnostim neka ga i primjerno kazni. Nu i u tom slučaju ostaje on obvezan položiti račune, pa je dužan svaku štetu, koju je on zadruzi nanio, istoj u smislu §. 42. ovoga zakona, nadoknati.

Kako imade občina kazniti članove zadruge.

§. 25.

Občina imade kazniti prestupnike ovoga zakona:

a) globom od jednoga do deset stotinjakah;
b) zatvorom u občinskoj kući od 12 satih pa sve do 8 danah.

Kod odmjerivanja kazne imade se gledati na stupanj krivnje, na otegoćujuće i ublažujuće okolnosti; u obziru pako načina, kako da se kazni (da li globom ili zatvorom) na porodicu, oseban imetak, zaslužbu i obrazovanost krivca. Zatvorenik neka se hrani iz svoje vlastite imovine, ako ju imade, ako ju pako neimade, onda ga hrani zadruga, ako ga pako zadruga neće da hrani, imade občinsko poglavarstvo ustanoviti dnevnicu na račun zadruge, te ju od zadruge ma i putem ovrhe utjeravati, nu dnevnica ova smije samo tako visoka biti, koliko je neobhodno potrebno, da se zatvorenik prehrani.

Globe se plaćaju blagajni za školsku zakladu dotične občine, te vrhu istih imade občina posebni račun voditi.

§. 26.

Ako občiusko poglovarstvo pronadje, da nije dovoljna kazna što ju može o drediti kućaninu, ili ako se pojedini kućani, bivši već dvajputa kažnjeni poradi lienosti, nepokornosti, nemira u kući, nisu popravili, te bi ih trebalo oštrije kazniti, imade občinsko poglavarstvo stvar kotarskomu sudu predati, a ovaj imade kaznu po propisu obćih zakonah odrediti i odmjeriti.

Osdjek. V.

Dioba zadružnoga dobra.

Tko je vlastan zahtjevati diobu.

§. 27.

Svaki punoljetni član zadruge izuzamši sinove, kćeri, unuke itd. od još živućih otacah, djedovah itd. a isto tako izuzamši sinove, kćeri, unuke, itd. od još živućih materah, babah itd. u koliko imetak od ovih posljednjih proizliče, vla-

Digitized by Google

stan je zahtjevati, da mu se njegov dio iz zadružnoga dobra izdade.

Dioba mora se izvesti, čim to koji član zadruge zahtjeva,

Štitnici i skrbnici mogu za svoje štićenike i skrbljenike diobu tražiti samo iz razlogah važnih, kada naime s uprave zadružnoga imetka opasnost prieti njihovomu pravu, ili kad življenje njihovo u zadruzi prieti pogibelju za njihovo zdravlje, čudorednost, ili napokon kad se isti žele posvetiti obrtu. trgovini ili naukom, no za ovakovu diobu uviek treba dozvole nadsirotinske oblasti.

Djevojke, čim se udadu, smatraju se u obziru prava zahtjevati diobu za punoljetne, ako im roditelji, od kojih imetak proizlazi, više neživu.

§. 28.

Dioba obavlja se uz posredovanje občinskoga poglavarstva i kotarskoga suda kroz obranike.

Onaj, koji diobu zahtjeva, mora isto objaviti občinskomu poglavarstvu.

§. 29.

Občinsko poglavarstvo imade zahtievanje diobe prijaviti kotarskom sudu, no prije toga stranke saslušati:

a) da se pronadju svi članovi dotične zadruge, gdje se osobito imade paziti, da li koji član zadruge nesluži u vojsci, ili da-li nije drugčije koji od kuće odsutan.

b) da se odrede diobni obranici. Ako se sve diobne stranke slože, neka bude samo jedan obranik, inače pako imadu dva biti; jednoga će izabrati onaj ili oni, koji diobu traži ili traže, drugoga pako ostali članovi zadruge i to prostom većinom glasovah. Obranici izabrat će si predsjednika, koji svakako pismen čovjek biti mora, a kada se oni u izboru predsjednika složiti nemogu, imenuje ga kotarski sud. —

Ako koja stranka neće da si obranika izabere ili nemože da se u izboru obranika složi, imenovat će obranika mjesto nje občinsko poglavarstvo.

c) da se odredi, da li će se dioba izvesti u naravi ili u novcu.

§. 30.

Ako se obe stranke medju sobom ili pako pred obranici nagode, da će se dioba tražeći namiriti u gotovu novcu, te ako se i o kolikoći namirne svote kao što i platežnih rokovah nagode, imadu obranici vrhu toga diobno pismo sastaviti, te kotarskomu sudu za posvjedočenje izvršene diobe podnieti.

§. 31.

Ako se članovi zadruge nenagode, imadu obranici prije svega sve pokretno i nepokretno zadružno dobro popisati i procieniti, te u popisu naznačiti pasivno i aktivno stanje zadruge. Kod ovoga posla mogu upotriebiti sva koja im se potriebna čine.

§. 32.

Obranici popisav i procieniv sve zadružno dobro, imadu popisati sve članove zadruge, te ustanoviti diobno razmierje.

Glede diobnog razmierja valjaju sliedeća načela:

1. Članovi zadruge diele sve pokretno i nepokretno dobro zadruge medju se po lozah (granah) na temelju rodbinskog odnošenja po načelih gradjanskog zakona.

2. Udovici bez djece pripada dok se neuda uživanje diela njezinog pokojnog muža; priženjenom pako u kućnu zadrugu, te ostavšem bez djece udovcu pripada kao vlastničtvo dio njegove pokojne žene. Osim ako je pokojni suprug ili supruga inače oporukom ili nasljednim ugovorom naredio.

3. Članovom zadruge naznačenim pod točkom c) §. 2 ovog zakona, ako nisu inače sa zadrugom ugovorili, te ako nespadaju u nijednu obiteljsku zadruge lozu, pripada dio ravan dielu onog zadružnog člana, koji je najmanje dobio.

Članovom zadruge §. 2. pod c), ako do vremena diobe neživе jošte punih deset godinah u zadruzi, imade se kod diobe ako zahtievali budu, dati primjerna i mjestnim okolnostim odgovarajuća odšteta.

4. Ženskim, koje su se iz zadruge udale, imade se kod diobe zadružnog dobra sve ono odbiti, što su prigodom udaje svoje od zadruge dobile.

5. Ako se djeca ili pastorčad udovice iz zadruge odiele, imade se udovici osigurati nuždno uzdržavanje.

§. 33.

Ako zadruga imade uknjiženih dugovah, imadu se dotični vjerovnici ubaviestiti o diobi, te saslušati o tome kako žele, da im se za buduće dug osigura ili izplati.

§. 34.

Po svršenom popisu i procjeni (§. 31.) te poslje ustanovljenog diobnog razmierja, imadu se članovi zadruge dogovoriti o diobnoj osnovi te odrediti, kako će se zadružni dugovi izplatiti i porez i druge daće raz dieliti Ako se glede diobne osnove i ostalih ovdje navedenih nagodit nemogu, imadu obranici diobnu osnovu sastaviti, a kod toga nastojati, da bude svaki pojedini dio prema potriebam gospodarstva opredieljen.

§. 35.

Ovako izradjenu diobnu osnovu priobćuje obraničtvo članovom zadruge, sasluša njihovo mnienje te izreče konačnu diobnu riešitbu.

Riešitba ova imade se dostaviti tako onome, koji je

Digitized by Google

diobu zahtievao, kao i svakoj lozi, a i onim članovom zadruge, koji na nijednu lozu nespadaju.

§. 36.

Dioba u naravi izvršuje se po istih obranicih na temelju diobne riešitbe.

§. 37.

Poslje kako se diobna riešitba ustanovi, imadu obranici dielbenike pozvati, da se dobrovoljno nagode, koji će dio kome pripasti.

Ako nagoda nepodje za rukom, odlučit će se žriebanjem, komu će koji dio pripasti. — Žrieb vuku dielbenici od najstarijega sve do najmladjega.

Dražba zadružnog imetka.

§. 38.

Kad je odlučeno na diobu u novcu, imadu obranici upitati članove zadruge, dali žele, da se zadružno dobro prodade dražbom, kod koje će moći učestvovati samo dielbenici, ili pako javnom dražbom. Ako se glede toga dielbenici porazumjeti neće moći, imade se zadružno dobro javnom dražbom prodati, od koje ipak dielbenici izključeni nisu.

§. 39.

Kakva god se dražba odredi, imade ju preduzeti kotarski sud po procjeni učinjenoj po obranicih kod javne dražbe imade se postupati po propisu gradjanskog postupnika.

§. 40.

Novac dobljen za prodano zadružno dobro imadu obranici podieliti medju dielbenike po propisu §. 32.

§. 41.

Kod diobe zadružnog dobra imadu se sliedeća obdržavati:

a) članovom zadruge koji nisu kod kuće, trieba odrediti primjeran rok prema udaljenosti njihovoj, da uzmognu na diobu prispjeti, nu oni se mogu i po punomoćniku, koji mora imati pravovaljano punomoćje, zastupati dati

b) maloljetnike i skrbjenike imadu zastupati zakoniti njihovi zastupnici, a sve od ovih učinjene dobrovoljne nagode imadu se podnieti nadsirotinskoj oblasti za potvrdu.

c) Za dielbenike, koji premda pozvani ipak ni osobno, ni kroz punomoćnika došli nisu, kao i za one, kojim se za obitavalište nezna, imade kotarski sud skrbnika ad actum postaviti. Ako ovako odsutni članovi zadruge neimadu sposobnih rodjakah, imadu se imenovanim za njih skrbnikom predati i njihovi dielovi za upravljanje, dok se ovi nepovrate ili dok sami u tom pogledu štogod neodrede.

d) O svakoj diobi imadu obranici napisati diobno pismo te ga kotarskom sudu predložiti. Ovaj će pozvati dotičnike, osviedočit se o istinitosti diobnog pisma, pa ga onda potvrditi.

e) Diobna pisma vrhu diobah, u kojih su se nepokretnosti u naravi dielile, imade kotarski sud ureda radi poslati dotičnoj zemljištnoj oblasti, da prema njim promieni zemljištnike, pak i uredu, koji drži u vidiku porezovanje zemljarine, da učinjene promjene zabilježi, i pripadajući porez na dotičnike porazdieli.

f) Diobom razdieljena zemljišta neka se, ako uztrieba, izmiere, pa onda neka ih obranici u prisuću občinskog poglavarstva i medjaša predadu u licu mjesta onim, kojim su zapala. Ako neimade naravskih medjah, imadu se ista zemljišta primjernimi medjami označiti.

g) Ako se uslied diobe imade štogod u gotovom novcu izplatiti, imadu obranici, ako se stranke medju sobom nagodile nebi, takove rate i rokove ustanoviti, da se dužnici mogu uz namirivanje istih ratah prehraniti, i ostale svoje državljanske dužnosti izpunjivati.

h) Diobne troškove za popis, procjenu, i dnevnice i t. d. imade kotarski sud pregledati i ustanoviti, a dielbenici imadu ih po razmierju djelovah njim pripadših namiriti.

Dnevnice obraniku nesmiju se u nijednom slučaju ustanoviti preko 1 fr. 50 nov. predsjedniku pako preko 3 fr. na dan.

i) Novce, koji se imadu platiti uslied diobe, iztjeruje do 60 fr. občinski sud, ako je pako više, onda je občinski sud samo miritelj, a kotarski sud imade to kao uknjiženi dud izdanjem platežnog naloga riešiti.

§. 42.

Svaki član zadruge koji je 24. godinu navršio, može zajmove činiti, te iste uknjižiti na idealni svoj dio iz zadružnog dobra. Za namirenje ovakovih dugovah, pojedinih članovah zadruge, kao što i za nadoknadjenje štetah, koje je pojedni član zadruge bez obzira na godine budi samoj zadruzi budi pako trećoj kojoj osobi prouzročio, jamči dotični član zadruge dielom svojim, koji mu iz zadružnog dobra pripada, koji se u tom slučaju na zahtievanje vjerovnika ili štećenika imade odieliti, dotično odlučenje njegovog diela imade se ureda radi po kotarskom sudu odrediti, te za naplatu duga ili naknadu štete upotriebiti, dotično javnom dražbom prodati.

Digitized by Google

Odsjek VI.

Razlaz zadruge.

§. 43.

Pojedinci prestaju biti članovi zadruge:

a) kada se zadruge naročito odreknu,

b) kada se odiele.

§. 44.

Zadruge posvema prestaju:

a) kada pomru svi članovi zadruge (§. 22.)

b) kada se prodade sve nepokretno zadružno dobro.

Odsjek VII.

Prelazne ustanove.

§. 45.

Kućani koji su prije 1. travnja 1848. kuću ostavili, pak se za godinu danah iza krieposti ovog zakona nepovrate i svoje pravo na zadrugu do 1. siečnja 1869. nisu povratili, niti pogodbu kakovu sa zadrugom učinili, a isto tako i ženske, koje su se prije valjanosti ovoga zakona i kojih su roditelji prije 1. travnja 1848. neimaju iz zadruge udale, gube svako pravo na zadružno dobro.

Kućani koji su ma kada poslie 1. travnja 1848. zadrugu bez privoljenja zadružnih članovah ostavili, imadu pravo samo na ono zadružno dobro, koje je zadruga posjedovala onda, kada su oni zadrugu ostavili; za umaljenje zadružnog dobra nisu im kućani odgovorni.

Djevojke, koje su se poslije 1. travnja 1848. no svakako prije valjanosti ovog zakona iz zadruge udale, mogu tražiti dio zadružnog dobra samo onda, kada im roditelji (otac) umru. Drugčije pako istom po smrti roditeljah svojih.

§. 46.

Dugovi koje je sam kuće gospodar ili koji član zadruge počinio prije, nego što bi zakon ovaj proglašen bio, mogu se samo onda smatrati kao dugovi zadruge i kao takovi ma i putem ovršbe namiriti iz zadružnog dobra, kad se pravno dokaže, da je isti zajam upotriebljen na zadružne potrebe. Inače pako jamči za ovakove dugove onaj, koji ih je načinio. (§. 42).

Otajne diobe.

§. 47.

Gdje su dioble do sada samovoljno i otajno učinjene, imade se diobu naknadno kotarskom sudu prijaviti; ovaj imade dotičnike pozvati, te za slučaj ako su stranke diobom zadovoljne, sa istimi vrhu učinjene diobe pismo diobno sastaviti, te isto ureda radi poslati dotičnoj zemljištnoj oblasti, da prema istome izpravi zemljištnike, pak i uredu, koji drži na vidiku porezavanje zemljarine, da učinjene promjene zabilježi i po njih porez odmjeri. — Ako pako koja stranka sa otajno učinjenom diobom zadovoljna nebi bila, imade ju kotarski sud uputiti, da za godinu danah, kako zakon ovaj u život stupi, imade potražiti popravak diobe, dotično preduzeće diobe u smislu ovoga zakona.

Ako stranka sa otajno učinjenom diobom nezadovoljna izpravljenje diobe uz propisano §. ovim vrieme neuztraži, imati će kotarski sud diobu onako, kako bijaše prije učinjena, ureda radi potvrditi, te zemljištnoj oblasti kao što i onomu uredu, koji drži na vidiku porezovanje zemljarine priobćiti.

§. 48.

U koliko nebi stranke otajno učinjene diobe u roku od šest mjesecih, iza kako bude zakon ovaj proglašen, kotarskom sudu prijavile, imati će kotarski sud saznav za takove otajne diobe, ureda radi u §. 47. naznačeni postupak odrediti i preduzeti dati. U ostalom dužnost je občinskog poglavarstva da sve tajne diobe učinjene u okrugu občine najkašnije za 3 mjeseca od izdanja ovog zakona kotarskom sudu prijavi.

§. 49.

Prodaje i promjene nepokretnog zadružnog dobra, na koliko su do valjanosti ovog zakona učinjene bez dozvole političke oblasti. da se u zemljištniku izvesti mogu, mora se dotični, koji je istu nepokretnu stvar kupio ili promienio, izkazati po propisu §. 15., da je nadpolovična većina zadružnih članovah ma i nadoknadno na istu prodaju ili promjenu pristala.

Ako se dotičnik o tome izkazati te time ni zemljišni prenos kupljene ili promienjene nepokretnosti postignuti nebi mogao s toga, što nadpolovična većina svih zadružnih članovah nepristaje na isto otudjenje nepokretnog zadružnog dobra, to dotičniku ostaje pravo, od onoga koji mu je dotičnu zadružnu nepokretnost prodao ili u zamjenu dao, tražiti naknadu sve prouzročene štete (§. 42) razumievajuć ovamo i naknadu učinjenih poboljšanjah. U parnicah ovakovih nadležan je kotarski sud dotične zadruge.

§. 50.

Ako ovaj zakon u gdjekojemu slučaju nedoteče, treba se držati kod presudjivanja gradjanskih parbah gradjanskoga zakona, a u kaznenih stvarih kaznenoga zakona ili pako propisa o postupanju političkih oblastih u prestupcih.

§. 51.

Svi ponesci, zapisnici, izprave i uredovanja u poslu diobe zadružnog dobra prosta su od biljegovine, taksah i poštarine.

§. 52.

Svi do sada obstojeći zakoni i naredbe izdane u obziru

Digitized by Google

zadrugah, ovim se zakonom ukidaju, na koliko se njemu protive.

Stjepan Vuković, s. r.
predsjednik odbora.

Mirko Hrvat, s. r.
izviestitelj.

Šandor Fodroci: Ja bi predložio, da se osnova tiska i razdieli, i onda na odsjeke uputi.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. Fodrocia, da se ova osnova imade pečatati i razdieliti, i onda u odsjecih preduzeti?

Mirko Hrvat: Ja bi mislio, da se stavi na dnevni red odmah, i da netreba na odsjeke upućivati, budući da je stvar već u odboru pretresena; jer to je praxa saborska bila dosad, da kad je sabor povjerio predmet koji odboru ad hoc, da ga onda netreba na odsjeke uputiti. Zato ja mislim, da netreba ovu osnovu na odsjeke dati, jerbo je već u odboru ad hoc pretresivana bila.

Stjepan Hervoić: To stoji, što je g. predgovornik kazao, da može sabor povjeriti predmet koji odboru ad hoc, da predlog učini; ali sabor ima i to pravo, da prvo izabere odbor ad hoc, a predlog poslje uputi na odsjeke. Ja sam zato, budući je predmet važan, da se uputi na odsjeke.

(Prima se predlog g. Fodrocia.)

Ivan Živković: Vis. sabore! Imadem jednu interpelaciju na našu zemaljsku vladu, koju ću staviti, budući je g predstojnik oddjela za bogoštovje i nastavu, u koje područje rasieca, danas ovdje prisutan.

Kad je naše zakonodavno tielo nastupilo prije nekoliko danah pravi svoj zakonodavni djelokrug, a tako isto naša vlada upravni djelokrug, to nam je najteža a i najglavnija zadaća bditi, da nam u naš djelokrug nitko nezasieca, kojega se netiče, i na koliko bi nam se naš djelokrug od koje strane krnio, treba da odstranimo svaki upliv, koji ovamo nespada, a tako i vindiciramo sebi onaj upliv, koji nam po zakonu pripada

Obće je poznata stvar, da je po srbskom patrijarhu nedavno u doljnje Karlovce sazvani ckrveno-narodni kongres nakon kratkoga viećanja, pošto je njekolicina članovah mandate položila, svoju radnju faktično obustavio, bez da bi budi odgodjen, ili razpušten bio.

Poznato je nadalje: da su iza toga kod ugarskoga ministra prosvjete sa više stranah koraci učinjeni, da se taj srbski crkveno-narodni kongres opet sazove i svoju radnju nastavi, odnosno pak da se razpusti i sazov novoga kongresa odredi; a poznato je napokon i to, da je ta stvar medjutim od strane ugarskoga ministarstva prosvjete i svoje riešenje zadobila.

S razloga: što u našoj trojednoj kraljevini, a naročito u Hrvatskoj i Slavoniji, ima više pravoslavnih Srbah, nego li u kraljevini Ugarskoj i po tome, na koliko se ugarska vlada u crkveno-prosvjetnih stvarih, autonomiju srbsko-narodne crkve i škole nadmašujućih ili u izvršivanju svoga prava „vrhovnoga nadzora“ miešati može, — da to pravo u ravnoj mjeri kano ugar. ministru, pripada i našoj zemaljskoj vladi, koja bi dakle kod takovoga čina ug. ministra po svom uzakonjenom djelokrugu takodjer sudjelovati t. j. u tome sa ugarskom vladom sporazumno postupati imala i obratno, što u predležećem slučaju po vidimom nabljudavano nije; — usudjujem se na našu zemaljsku vladu staviti sljedeću interpelaciju:

1. Je li vis. vladi uredovno poznato, na koji način srbski crkveno-narodni kongres u Karlovce sazvan bi i da li je kod toga sazova i naša vlada, od one dobe, sudjelovala?

2. Je li vis. vladi uredovno poznato, da je upitni kongres svoju radnju nedavno faktično obustavio i da iza toga sa više stranah kod ugarske vlade razni koraci učinjeni bješe, za da se isti kongres opet sazove, odnosno pak razpusti? kao i:

da je ta stvar od strane ugarskoga ministarstva prosvjete već i svoje riešenje zadobila? napokon

3. Je li naša zem. vlada kod toga riešenja takodjer sudjelovala i na koji način i ako ne, iz kojega razloga?“

Zastup. vlade Josip Pogledić: Taj upit zasieca stranom u vrieme bivšega namjestničkoga vieća, stranom sadanje zemaljske vlade. Što je do zemaljske vlade, mogao bih i sad odgovoriti, nu na ono, što se odnosi na prvašnje namjestničko vieće, ovaj čas nebih mogao; zato ću cielovit odgovor na ovu interpelaciju dati u svoje vrieme.

Predsjednik: G. zastupnik vlade obećaje, da će u svoje vrieme odgovoriti.

G. vel. žup. križevački imade vis. saboru jedan predlog učiniti.

Vel. žup. **Ladislav Kukuljević:** Vis. sabore! Ja bi taj predlog učinio, da se sjednica u tajnu pretvori, i molim, da se jave gospoda, koja taj predlog podupiru..

(Ustane dovoljan broj članovah sabora.)

Predsjednik: Budući je zaključeno, da se ima sjednica u tajnu pretvoriti, s toga molim štov. občinstvo, sve dopisnike žurnalah i brzopisce, da se iz sabornice udalje.

(Tajna sjednica započe u 12 satih, i trajaše do 1 ½ sata.)

Predsjednik: (U opet nastavljenoj javnoj sjednici): Gosp. bilježnik će proglasiti zaključak tajne sjednice.

Digitized by Google

Bilj. **Ladislav Thaller** čita zaključak tajne sjednice.

Vel. župan **Ladislav Kukuljević**: Što se kraljevinskog odbora tiče, nestoji u zapisniku, za koje zasjedanje.

Bilj. **Ladislav Thaller**: Za sadašnje zasjedanje; (čita još jedanput dotično mjesto; prigovara se tomu s više stranah.)

Ladislav Kiš: Ja mislim, da je zaključeno bilo, da to valja samo za vrieme poslovanja.

(Glasovi: Za cielo zasjedanje.)

(Redakcija zaključka odobri se.)

Predsjednik: Završujem sjednicu, i ureći ću drugu, kad budu predmeti pripravljeni.

Digitized by Google

Pedeset prva saborska sjednica

držana dne 29. rujna 1869. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Interpelacija zast. Fodrocia glede obuke u vojnih naucih. — Interpelacija zast. Živkovića glede ukinuća jednog diela vojn. krajine. — Predlog zast. Batagliarinia glede putnih listovah za primorske mladiće. — Zapisnik cent. odb. i osnova zakona o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli proglasiti zapisnik posljednje sjednice.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

Pedesete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 18. rujna 1869, pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

U četvrt na 12 satih prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu, u kojoj bi čitan zapisnik 49. sjednice, bez primjetbe ovjerovljen i proglašen.

Narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović prijavlja saboru, da se je odbor za pregledanje zemaljskoga butgeta constituirao, izabrav si za predsjednika biskupa Ivana Kralja, za zamjenika vel. župana zagrebačkoga Mirka Bogovića, za izvjestitelja Ljud. Vukotinovića, što po saboru na znanje primljeno bi.

Saborski predsjednik javlja, da je narodni zastupnik Skender Barabaš mandat svoj za zajednički ugarsko-hrvatski sabor položio.

Zaključeno je, da se u mjesto njegovo drugi zastupnik na ugarsko-hrvatski sabor izabere.

Predsjednik odbora za zadruge Stjepan Vuković javlja, da je narodni zastupnik Mirko Horvat u odboru za zadruge privremeno kao član odbora učestvovao, te predlaže, počem u odboru tomu tri člana fale, da se Mirko Horvat odboru tomu kao član pridodade, što po saboru primljeno bi.

Predsjednik sabora pozivlje predsjednike odsječnih odborah, da sjednice čim prije drže, a na predlog zastupnika Fodrocia, da jih na dan 20. rujna o.g. sazovu, što primljeno bi.

Na molbu občinah kotara vinodolskoga županije riečke, da bi se ovogodišnje vojačenje u kotaru vinodolskomu do dne 15. prosinca t. g. produžilo, čita izviestitelj peticionalnog odbora Ladislav Thaller predlog odborov, da se molba ta poradi prešnosti stvari domaćoj vladi za neodvlačno riešenje predade, koji po saboru primljen.

Izviestitelj školskoga odbora Ljudevit Vukotinović čita predlog školskog odbora, da sabor novo ustrojenu vladu pozove, neka ona osnovu zakona za pučke učione, nemanje i druge zakonske osnove u struku učevnu zasiecajuće saboru za razpravljanje i riešenje predloži — što je po saboru primljeno.

Občinstvo županije zagrebačke moli, da bi se ravnateljstvu plinarnice zastareli dug za izgoreli prošastih godinah plin izplatio; upućuje se peticionalnomu odboru.

Molba Nikole Arsenovića krojačkoga obrtnika za podporu u svrhu umjetnih izvadjanjah metričkih krojevah haljinah, ustupljena peticionalnomu odboru.

Molba Gjure Csor kanonika modruškoga, da mu se njegova jur likvidirana tražbina desetine za devetnaest godinah u godišnjemu iznosu od 929 fr. 12 nv. izplati.

Upućuje se na peticionalni odbor.

Molbenica Gabriele Penzeš za podporu, da uzmogne svršiti stražju godinu muzikalnih naukah.

Digitized by Google

Upućena na peticionalni odbor.

Stjepan Vuković predsjednik odbora za uredjenje zadrugah, predlaže zakonsku osnovu, koju izviestitelj odbora toga narodni zastupnik Mirko Horvat čita, po dovršenomu čitanju zaključi sabor, da se osnova pečata, medju saborske članove podieli i u odsjeke za razpravljanje uputi.

Narodni zastupnik Živković interpelira zemaljsku vladu „Jeli vladi uredno poznato, na koji je način Srbski narodni kongres u Karlovce sazvan, i da li je kod toga sazova i naša vlada od one dobe sudjelovala? Jeli visokoj vladi uredovno poznato, da je kongres u najnovije doba radnju svoju faktično obustavio, i da iza toga sa više stranah kod ugarske vlade razni koraci učinjeni bješe, da se isti kongres opet sazove, odnosno pako razpusti? kao i da je stvar od strane ugarskoga ministarstva prosvjete već svoje riešenje zadobila?

Napokon jeli naša zemaljska vlada kod toga riešenja takodjer sudjelovala i na koji način, i ako ne, iz kojega razloga ne?

Odsječni predstojnik za nastavu očituje. Predmet taj zasieca stranom u vrieme bivšega namjestnikoga vieća stranom u sadanje vlade, — što se odnosi na previšnju vladu, nemogu za sada odgovoriti, zato ću odgovor na ovu interpelaciju dati u svoje vrieme.

Veliki župan križevački Ladislav Kukuljević javlja, da imade predlog, koji bi se u tajnoj sjednici razpravljati imao, moli za tajnu sjednicu, dočim ga 10 saborskih članovah u tomu podupiru; zaključeno je da se tajna sjednica drži i pozvani po saborskomu predsjedniku gospoda slušaoci, brzopisci i novinarski izvjestitelji, da se iz saborske dvorane udalje.

Nakon to a pretvorena je javna sjednica u tajnu, u kojoj bi zaključeno:

Da se svim zastupnikom naroda bez obzira, da li oni uredno u Zagrebu stanuju ili ne, za sadašnja i buduća zasjedanja dnevnice od 5 fr. a. v. na dan, a konakovina od 1 fr. na dan, zatim miljarina po dosadašnjemu običaju iz saborskih troškovah, koji su u ovogodišnji budget jur uvršćeni, izplate, zatim:

Da se članovom kraljevinskoga odbora dopitaju dnevnice od 10 fr. a. vr. na dan, uračunajuć onih 5 fr. a. vried. koje su kao članovi ugarskoga sabora primili, dakle sa doplatkom od 5 fr. na dan, i to za cielo vrieme svoga uredovanja kao kraljevinski odbor.

U 1 i pol sata otvori saborski predsjednik opet javnu sjednicu, u kojoj dva zaključka tajne sjednice proglašena biše, i sjednica se zaključi time, da će se buduća ureći odmah čim dotični odbori dovoljno predmetah za riešenje predlože.

Vakanović s. r.

Ladislav Thaller s. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakva opazke proti redakciji zapisnika?

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Glede naslova glave ovog zapisnika, gdje se kaže: „zapisnik sabora kraljevinah Hrvatske i Slavonije", imadem primjetiti to, da naime ovdje kao i svagdje dužnost pridržati naslov naše zemlje u cielosti; zato bi ja bio toga mnienja, da se tamo kaže, kaošto je to i prije bivalo: „sabor trojedne kraljevine Dalm., Hrv. i Slav."

(Prima se.)

Zatim imadem primjetiti, da se obično zaključci tajne sjednice, bili kakovi mu drago, imadu kao resultat u javnoj sjednici takodjer proglasiti, i da imadu u zapisnik doći. To ovdje učinjeno nije.

Bilj. **Ladislav Thaller**: Moram odgovoriti na opazku g. vel. župana, da su zapisnici tajne sjednice u javnoj proglašeni bili, i zato ih nisam ovdje opet proglasio.

Predsjednik: Zaključci tajne sjednice su bili zato u javnoj sjednici odmah proglašeni, jer su se morali dostaviti dotičnom odboru na porabu.

Ima-li još kakve opazke?

Jovan Jurković: Vis. sabore! Glede interpelacije g. Živkovića, što se u zapisniku kaže, da je predstojnik oddjela za bogoštovje i nastavu učinio izjavu, ja vidim, da on nije učinio nikakve izjave; on je samo napomenuo, da bi mogao glede njekojih točkah odgovoriti, koje spadaju na vrieme, kad je njegovo djelovanje već postojalo, a za druge da nebi mogao. On je to samo per tangentem napomenuo, a nije ništa takova izjavio, što bi u zapisnik doći imalo. Ja mislim, da se u zapisniku samo navesti ima zaključak, da se interpelacija ima priobćiti vladi na odgovor. Što je ovdje navedeno u zapisniku, mislim, da nije bio odgovor, nego to je g. predstojnik samo napomenuo, a ne da dodje u zapisnik, tako sam ja bar shvatio, i žao mi je, što g. predstojnika danas ovdje neima, on bi najbolje znao stvar tumačiti. Ja mislim dakle, da se ništa nenavede u zapisniku, nego da se interpelacija priobći vladi za odgovor.

Predsjednik: Pasus ovaj u zapisniku glasi ovako: (čita.)

Jeli tako bilo, neka vis. sabor odluči.

(Glasovi: dobro je.)

A interpelacija priobćit će se vladi na odgovor.

(Glasovi: dobro.)

Zapisnik posljednje sjednice je ovjerovljen.

Dnevni je bilježnik g. Hervoić, a govornike će zapisivati g. bilj. Raizner.

Zastupnik na zajedničkom ug.-hrv. saboru, g. Labaš polaže mandat; trebat će dakle odlučiti vrieme, kad će se nov izbor zastupnika za skupni sabor preduzeti.

Izza zadnje sjednice prispjela je molbenica glasbenog zavoda, kojom moli za povišenje dotacije; zatim molbenica županije sriemske za povišenje plaćah župa-

Digitized by Google

nijskih činovnikah; zatim molbenica županije sriemske, koja zahtjeva, da se inkameriraju ceste imenito osječka i njuštarska. Dočim ovi predmeti spadaju na proračun zemaljski, ja sam ih odmah odboru postojećemu na porabu ustupio; ovo mi je čast vis. saboru izjaviti, i mislim, da se može ova izjava na znanje primiti,

(Prima se na znanje.)

G. Julio Jelačić predlaže izborni zapisnik; izabran je nar. zastupnikom u kotaru stubičko-brdovačkom.

(Odboru verifikacionalnomu.)

Županija varaždinska podupire riečku radi uvedenja škrljevačke bolnice. Molbenica riečke županije predana je peticionalnom odboru, ja mislim, da se i ova ima tamo uputiti.

(Peticionalnom odboru.)

Predstavka županije sriemske, da se sabor zauzme na ugarskom saboru, da se pospjesi gradjenje kanala izmedju Dunava i Save.

(Odboru za prokop.)

Županija sriemska moli, da se desetina izvanselištnih zemaljah dokine bez odštete. To je pitanje urbarsko, koje će danas u pretres doći.

Predstavka županije sriemske, da sabor posreduje na zajedničkom saboru, da se zemun - riečka željeznica gradi kroz sriemsku županiju imenito kroz Vukovar.

(Odboru željezničkom.)

Molba občine Slatine i okoliša, da se smjesti kotarski sud u Slatini.

(Odboru za uredjenje municipijah.)

Molba grada Bakra i kotara radi preinake zakona o obranbenoj sili. Molim, neka izvoli vis. sabor odlučiti glede te molbenice, ja mislim, da se preda peticionalnom odboru, da svoje mnienje dade.

(Prima se.)

Molba Ilije Varićaka i Ivana Matića, dnevničarah u sab. pisarni, da im se dnevna plaća povisi.

(Odboru za saborske troškove.)

Stjepan Hervolć čita:

Interpelacija

na zemaljsku vladu, odjel za bogoštovje i nastavu.

Uvedenjem obćeg obranbenog sustava promienjeni su bitno odnošaji gradjanah prama vojsci, a i vojničtvo dobavljajući si najvrlije sile gradjanstva, mora da prispije sa vremenom na onaj stupanj, gdje se neće više smatrati za posebno tielo, već kao udo gradjanskoga tiela.

Domobranstvo jeste početak toga preustrojstva, zato je od nužde, da bude mladež dorasla onim znanostim, koje su za vojnu struku osobito potrebne.

Za da si pako ove znanosti čim lagljim načinom pribaviti uzmogne, valja skrbiti za učitelje, koji će mladež u vojnoj struci podučavati još prije vremena, nego-li se ona vojnoj službi posvetiti mora.

Da se nužda ovakove poduke javno osieća, dokazom služe privatna učevna poduzeća u Beču i Pragi, kao i ustrojenje vojne professure na peštanskom sveučilištu, sastojeće iz triuh učiteljah plaćenih od države svaki sa 800 fr.

Budući da je zapovjedajući jezik kod domobranstva u Hrvatskoj i Slavoniji jezik hrvatski, to treba da bude i učevni jezik hrvatski, što ipak u Pešti biti nemože, već mora da bude u Zagrebu.

Iz obzira onog, da učenici savršivši vojne nauke postaju ašpiranti na službe vojnih častnikah u obće;

iz obzira, da ako se domaćoj mladeži prilika pružiti neće, da si može uz ine nauke i vojne nauke u materinskomu jeziku pribaviti — da će morati tada iste nauke, ako želi biti zrela za službu vojnih častnikah — pribaviti si u tako zvanih odjelnih vojnih učionah, i to u njemačkom jeziku:

pokazuje se od velike važnosti, kad bi se zemaljska vlada za taj predmet svojski zauzela, i zastupstvu naroda onaj način predložila, kojim bi se ta svrha najuspješnije postići dala. —

Napominjajući mimogredno, da bi se u Zagrebu vojnih častnikah našlo, koji bi vojne nauke na sveučilištu zagrebačkomu možebit uz nagradu od 400 for. izvanredno predavati htjeli — napominjajući i to, da bi se predavanja protezati imala na taktiku i stratežiu, kao i nauk o oružju — zatim na pionirsku službu, i nauk o utvrdjivanju stalnom i prolaznom na polju, — konačno na nauk o položaju zemlje i mjeračini, kao i na nauk o vojnih pravilih — čemu bi još trebalo na godinu od prilike 600 for., kao paušal za pribavu učevnih sredstvah:

Stavljam sliedeće pitanje:

da li je voljna zemaljska vlada kod predlaganja osnove za sveučilište i na vojne nauke obzir uzeti, i u tom predmetu saboru shodan predlog učiniti?

U Zagrebu dne 29. rujna 1869.

A. Fodrocy s. r.,
nar. zastupnik.

(Ima se priobćiti vladi za odgovor.)

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Što se toga predmeta tiče, mogu vis. sabor u kratko izviestiti, da je o tom predmetu interpelacije g. zast. Fodrocia već u dotičnom odboru, koji u predmetu zemaljskog proračuna posluje, rieč povedena bila, i tom su se prilikom svi članovi odbora složili u tom, da se to svakako vladi preporučiti ima, i doći će ta stvar u zapisnik odbora. Nu što se dotacijah tih profesorah tiče, koji bi imali mladež u vojnih naucih podučavati, to je scienio odbor, i izjavit će svoje mnienje u zapisniku, da to spada u troškove zajedničke. Ovo ja samo predbježno vis. saboru izjavljujem znajući, da će vis. sabor imati priliku u svoje vrieme, kad

Digitized by Google

bude zapisnik o proračunu čitan, o toj stvari svoje mnienje izjaviti.

Predsjednik: Interpelacija g. Živkovića glede ukinuća jednog diela vojničke krajine.

Ivan Živković: Vis. sabore! Pod 19. kolovoza o. g. izašla su četiri previšnja ručna pisma, i to dva na državnoga vojnoga ministra baruna Kuhna, kojima Njeg. Veličanstvo odredjuje: da se imadu obadvije varaždinske krajiške pukovine, onda 11. i 12. satnija slunjske krajiške pukovnije ukinuti i njihovi kotari kao i vojene občine Senj i Sisak dotičnoj civilnoj upravi izručiti, te isti vojni ministar upućuje, da radi izvedenja ote previšnje naredbe podnese sa svoga stanovišta shodne predloge; nadalje: da na isti način po Nj. Veličanstvu pozvanim predsjednikom obadvojih ministarstvah države, grofu Andrassyu i grofu Taaffeu, na razpolaganje stavi izkaze i sve, što je nuždno, da se u obostranom sporazumljenju ove dvojice priprave predlozi zakona, koji su za prelazak jednoga diela vojne krajine u dotičnu civilnu upravu potrebiti i koji se imadu ustavnim putem riešiti.

Po nagodbenom kao temeljnom zakonu ovih kraljevinah, §. 66., sačinjava hrvatsko-slavonska vojna Krajina sastavni i cjeloviti dio trojedne kraljevine, a §-om 65. obriče kraljevina Ugarska, nastojati o tom, da se naša zemljištna cjelokupnost oživotvori, te sjedinjenje gornje vojne Krajine sa provincijalom izvede, nadalje §-om 19., 33. i 42. pomenutoga zakona providjen je već i ključ u pogledu nam i Krajini eventualno zajedničkih teretah, kao i eventualno razmjerje našega zastupanja na ugarskom zajedničkom saboru i u delegaciji.

Po svem ovom moglo, a i moralo bi se uzeti, da je iza previšnje odredjenoga ukinuća jednoga diela vojne Krajine stvar naša, t. j., naše autonomne vlade i našega sabora, to „sjedinjenje" dotičnoga diela vojne Krajine sa provincijalom i njegovo „izručenje" pod civilnu upravu ustavnim putem izvesti; po čem bi dakle dotične na to smjerajuće predloge svakako ban trojedne kraljevine svietloj kruni učiniti imao, koje je ovdje bar po vidljivom izostalo.

Pošto dakle nepredleži, da bi na čelu naše autonomne vlade stojeći ban po svietloj kruni na to pozvan bio, dapače, tomu naprotiv, baš u pogledu predaje i izručenja ukinutoga diela Krajine pod civilnu upravu — o kojoj se već sada znade, komu takova po zakonu pripadati ima — oba gornja ministra dogovorno osim bana podnieti imaju predloge, bez da bi i ta, u kvotu nezasiecajuća strana toga pitanja krajiškoga bud izklopno naravi zajedničke bila, a još manje i na carevinsko vieće spadala, usudjujem se za uzčuvanje našega u tom djelokruga na svietl. bana upraviti sliedeću interpelaciju:

1. Je li svietlomu banu o toj stvari izručenja ukinutoga diela vojne Krajine pod civilnu upravu kao i o načinu, kojim se to izvesti namjerava, što uredovno poznato? i

2. Je li svietli ban kao upravna glava zemlje možda već poprimio ili bar poprimiti misli shodne mjere, koje tamo idu, da se u toj stvari izručenja Krajine pod civilnu upravu po nagodbenom zakonu našoj autonomnoj vladi i našemu saboru pripadajući djelokrug uzčuva, te svaki ini u tome bud sasvim ili samo od česti nenadležni upliv odstrani?

Roberto Zlatarović: Ja molim, vis. kućo! da se ova interpelacija vladi dostavi; odgovor će sliediti u svoje vrieme.

(Prima se.)

Predsjednik: Predlog g. zastup. dra. Batagliarinia podpisan od više članovah.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita „predlog g. Batagliarinia, glede putnih listovah za primorske mladiće."

Vis. sabore! Ja bi predložio, da se ovaj predlog vis. vladi na uvaženje dostavi.

Predsjednik: Je li pristaje vis. kuća na predlog g zast. Hervoića, da se ovaj predmet vladi dostavi?

(Pristaje.)

Proglašujem dakle zaključkom, da se ima vladi dostaviti.

Centralni odbor svršio je svoje poslovanje u pitanju urbarskom, i podnio je svoj zapisnik za razpravu vis. saboru; molim g. izvjestitelja, da ga izvoli proglasiti.

Izvj. **Šandor Fodroci** čita: Visoki sabore! Osrednji odbor, predlažući zakonske osnove o pospješenju uredjenja urbarskog i o konačnom razrješenju urbarsko-srodnih odnošenjah, drži za dužnost spomenuti one točke, koje su iz dotične osnove urbarskog odbora u načelu promienjene, kao i one, na koje je važniji izpravak donešen i primljen.

Tako je u jednoj i drugoj osnovi motivacia donešenja zakona izpuštena.

Odredba, kako da se predmeti u §§. 24., 37., 49., 61. carskog patenta od 2. ožujka 1853. spomenuti riešiti imadu, prenešena je iz §. 4. prve osnove u §. 17. druge osnove, iz onog važnog razloga, da se postupak ujednostruči i nedieli više, kako je to na primjer kod izrješenja gornih i činženih zemljah bivalo, na dvoje, naime politički i sudbeni — jer je praksa dovoljno pokazala, da je to diejenje bilo posve suvišno, i da je uzrokom, da izrješivi postupak još sada posvema izveden nije.

Važan izpravak jest u jednoj i drugoj osnovi, što se uticanje političke oblasti kod sudovanja II. i III. molbe ukida,

nadalje u drugoj osnovi na §. 6., i što je daća u naravi, kao n. pr. gornica za sve jednako procienjena, naime vedro vina sa 3 for. itd.,

u drugoj osnovi na §. 15., što je pravo ribarenja bez razlike vodah, osim onog na moru, slobodnim očitovano,

u drugoj osnovi na §. 22., što se dozvoljuje izplata likvidiranih zaostatakah od daćah ležećih na zemljištih odkupu podvrženih, i što se glede dospjelih kamatah od

Digitized by Google

prije toga zakona ugovorenih odkupninah odredjuje, da se kamati samo onda u odkupnu glavnicu uračunati imadu, gdje tako glavnica kao kamati jednoj te istoj osobi pripadaju, ondje pako, gdje je u tom obziru razlika, da se svakome svoje posebice odluči.

Ostali izpravci dotično dodatci pojedinih odsiekah nisu se mogli uvažiti, jer je prema jednom ili drugom pitanju većina odsiekah inače odlučila.

Zagreb dne 25. rujna 1869.

Saborski osrednji odbor.

Predsjednik:
Živković s. r.

Izvjestitelj:
A. Fodroci s. r.
Žuvić s. r.
Hervoić s. r.

Vis. sabore! Uz ovaj zakon o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah potreban je i drugi zakon, naime o pospješenju uredjenja urbarskoga; to dokazuje, što su i vlade višeputah tražile, da se pospješi urbarski postupak, a dokazuje i izkustvo; jer odkad su sudovi urbarski ukinuti, ima tomu već devet godinah, a sudovi županijah, kojim su razpre urbarske dane, uz najbolju volju poradi obilnosti inih sudbenih poslovah, nemogu svih silah i svega rada posvetiti poslovom urbarskim. Zato je odbor urbarski, kao i odsjeci i centralni odbor pronašao, da se imadu poslovi urbarski odlučiti od sudbenih poslovah županijskih, pak predati novim, ustanovit se imajućim sudovom urbarskim; a garanciju, koju stranke u parbah imadjahu kod sudbenih stolovah, imati će i onako; jer svakoj stranki preostaju još 2 više molbe proti odsudam sudovah urbarskih, kako i županijskih.

Ja ću osnoou sada pročitati, i molim, da ju vis. sabor u načelu primi. Osnova urbarskog odbora bila je već čitana u saboru, i kad je bila pretresivana u odsjecih, učinjene su njeke male promjene. Ako vis. sabor želi, naznačit ću i te promjene.

(Glasovi: jest. Čita:)

Osnova

zakonskoga članka o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošenjah.

Odsjek I.

Obćenite ustanove.

§. 1.

Za konačno razriešenje postojećih još urbarsko-srodnih odnošajah zakonitim su temeljem ustanove carskog patenta od 2. ožujka 1853. d. z. l. br. 40 — u koliko se ovim zakonom ino neodredjuje; a priznaju se zakonito valjanimi i za ona urbarsko-srodna odnošenja, koja su na njihovu temelju jur izvedena.

§. 2.

Predmeti razriešenja ovih urbarsko-srodnih odnošenjah jesu sliedeći:

1. Daća od izvanselištnih zemaljah, navedenih u II. odsjeku patenta.

2. Daće od krčevinah, gornih i činženih zemaljah, i tako zvanih arendašicah u Slavoniji, glede kojih dotična vlastela u §§. 37., 48., 49. patenta propisani izriešivi postupak zavremeno poveli nisu, ili koja su jur „odkupljivimi izjavljena."

3. Dohodak od regalnih pravah krčmarenja i mlinarenja.

Regalna prava ribarenja i hvatanje pticah prestaju bez odkupa, a regalno pravo lova imade se urediti posebnim zakonom.

§. 3.

Čime se svi odkupni operati glede predmetah u §. 2. navedenih nižepropisanim načinom konačno ustanove, i odkupnine dotičnim zemljištnim oblastim osiguranja radi prijave, prestaju daće za dotične obvezanike, kao i odkupljena zemljišta prelaze u slobodnu vlastnost dotičnih posjednikah.

Odsjek II.

O odkupu izvanselištnih zemaljah.

§. 4.

Odkup daćah od izvanselištnih zemaljah imade se izvesti po načelih propisanih u §§. 20. i 21. patenta, bez obzira na privolu stranakah (§. 22.) i kroz organe u V. odsjeku o. z. navedene.

Odsjek III.

O odkupu neizriešivih krčevinah, gorno-činženih zemaljah i tako zvanih arendašicah.

§. 5.

Prie ustanovljenja odkupnine od ovih zemaljah, imade se regulacija gorne i činžene daće tamo, gdje je pravo oto u smislu §. 40. patenta obezbiedjeno, polag načelah u §§. 40., 41., 42. patenta ustanovljenih, izvesti.

§. 6.

Dotična daća tih zemaljah ima se proračunati ovako:

1. Gdje je daća sastojala u gotovom novcu ili težacih, ustanovit će se količina jednogodišnje dužnosti polag propisa §§. 20., 44. 45. patenta tako, da se podavanja u novcu gdje nebijaše stalna daća, imadu proračunati desetgodišnjim odsjekom daćah od godinah 1858. do 1867.

2. Ondje, gdje daća u naravi stalna bila nije, imade se daća od godinah 1851. do 1867. pronaći, i kolikoća

Digitized by Google

jednogodišnje dužnosti proračunati desetgodišnjim odsjekom, ako pako to moguće nije, neka služi za mjerilo prihod, ustanovljen u zvaničnih likvidacijah zaostatakah, ako niti toga neima — imade se tada kao godišnja dužnost uzeti nečisti prihod provizoria zemljarine.

Daća u naravi, bila ona stalna kao gornica, ili nestalna kao desetina, ili oboje zajedno, imade se unovčiti ovako:

a) Jedno vedro vina sa . . 3 fr. — novč.
b) Jedan puran . . . . 1 „ — „
c) Jedan kopun ili par pilićah — 35 „
d) Jedno svinjče sa . . . 2 „ — „
e) Jedno jaje . . . . . — 1 „
f) 1 funt lana ili konoplja sa — 20 „

Ovako pronadjena godišnja dužnost čini bez odbitka jedne šestine u 20 stručnom iznosu odkupnu glavnicu.

§. 7.

Na izplatu odkupnine obvezani su posjednici zemaljah načinom nižepropisanim posredovanjem zemlje.

Odsjek IV.

O odkupu regalnih pravah.

A. Prava krčmarenja.

§. 8.

Pravo regalno krčmarenja može odkupiti dotična občina.

I ovaj odkup izvesti će se posredovanjem zemlje, ako dotična občina svoje pravo na odkup, s obzirom na ustanovu §. 3. o. z. zavremeno prijavi.

§. 9.

Odkupnina ustanovljuje se u obsegu onom, u kojem je vlastelinstvo dosele zakonito izvršivalo pravo krčmarenja i to od dohodka posljednjih 6 godinah odsjekom — odračunav ipak jednu petinu toga dohodka u ime stanarine, gdje je za krčmarenje osobito stanje opredieljeno.

U slučaju dvojbe o zakonitosti tog prava, imade odlučiti u pomanjkanju inih dokaznih sredstvah, ono stanje stvari, koje je bivalo do 1. siečnja 1848.

Ako je u kojoj občini ili mjestu pravo krčmarenja pripadalo više vlastelinstvam zajednički, imade se razmjerje ovog dohodka pronaći, i po njem odkupnina za pojedinog vlastelina ustanoviti.

Ako se dohodak od posljednjih 6 godinah izkazati nemože, valja dohodak od posljednje godine uzeti.

§. 10.

Počam od vremena u §. 3. ustanovljenoga, ili ako se kasnije odkup izvede, od dana ustanovljenja odkupnine, pripadat će pravo krčmarenja izključivo dotičnoj občini.

§. 11.

Ovlaštenici nisu dužni doprinašati k izplati odkupne glavnice, imadu se ipak od strane občine držati poslie odkupa, u pogledu krčmarenja, jednako sa ostalimi občinari.

B. Prava mlinarenja.

§. 12.

Svatko je u buduće vlastan na svom posjedu svake vrsti mlinovah i piljenicah držati i podizati bez svake daće, nu bez povrjede prava trećega uz učestvovanje oblastih po obstojećih zakonih propisano.

§. 13.

Od podignutih prije valjanosti ovoga zakona mlinovah i piljenicah — ima dotični posjednik odkupiti daću, ako je urbarske naravi, polag načelah §. 6. ustanovljenih.

Ako se ovo pravo na odkup u roku od jedne godine iza proglašenja ovoga zakona neprijavi, ima se utrnutim smatrati.

Dohodci u smislu §§. 9. i 13. pronadjeni, čine u 20 stručnom isnosu odkupninu.

C. Ribarenje i hvatanje pticah.

§. 14.

Ribarenje vrši svaki državljan u riekah, potocih i izljevih (barah, tišinah i jezerih) uzduž svoga posjeda.

§. 15.

Regalno pravo ribarenja na moru u hrvatskom primorju ima se posebnim zakonom urediti.

§. 16.

Hvatanje pticah prosto je svakome državljanu na svomu posjedu.

Odsjek V.

O postupku.

§. 17.

Obava i razprava poslovah u prediućih odsjecih spomenutih, — kano i razprave sviuh poslovah naznačenih u §§. 24. 37. 49. 61. patenta — povjerit će se kr. delegiranim urbarskim sudcem imenovanim po zemaljskoj vladi.

Glede odkupa postupat će ovi sudci po propisu ovoga zakona, ustanoviv svote odkupne pojedinacah, ubavjestiv stranke o svojoj odluci, te predloživ odkupni operat svojom riešitbom zemaljskoj vladi potvrde radi; nezadovoljnoj stranci prosto ipak ostaje od svoje strane protiv odluci, na zemaljsku vladu u roku od 14 danah od dana dostave, ili

Digitized by Google

proglašenja, tegobe podnieti, o kojih odlučuje konačno ista vlada.

Glede regulacije gornice i činža postupat će po propisu §. 5. o. z., te će i u tom predmetu svoju odluku podastreti zemaljskoj vladi potvrde radi — uputiv stranke o pravu podnešenja tegobah.

Glede predmetah označenih u §§. 24. 37. 49. 61. izreći će ti delegirani sudci usudu u I. molbi, uvaživ političke odluke nakoliko su jurve pravomoćne, a nakoliko nisu, mimoišav politički postupak propisan u §§. 49 i 61. patenta.

§. 18.

U svih predmetih ovoga zakona, nakoliko nisu pridržani za konačno riešenje zemaljskoj vladi, banski je stol II. molba u vieću od 4 prisjednika banskoga stola uz predsjednika, a kr. stol sedmorice III. molba u vieću od 6 prisjednikah toga sudišta uz predsjednika, po čemu se ukida dosadanji utiecaj sudovanja od strane političke oblasti.

§. 19.

Postupak glede odkupa biva na zemaljski trošak, a glede izrješivosti i ostalih prepornih predmetah imadu se pokriti troškovi po §. 37. c. patenta od 17. svibnja 1857. te su podnesci, izprave, spisi i uredovanja u tih predmetih prosta od biljegovine, taksah i poštarine.

Odsjek VI.

O izplati posredovanjem zemlje.

§. 20.

Vlastelinstva dobit će u ime odštete za beriva i dohodke u prediućih odsjecih navedene „odkupne zadužnice“ u tu svrhu izdati se imajuće, te su ih dužni primiti u imenovnoj vriednosti, i to glede čitave odkupnine za nje ustanovljene; obvezanici pako plaćat će odkupninu putem amortizacije u zemaljsku blagajnu kroz porezne organe, i to na godinu u ime kamatah 5 po sto, u ime odpadka glavnice 2½ posto; u ime upravnih troškovah ½ po sto u predbježnih polugodišnjih obrocih.

U sljedstvu ote na godinu 8 po sto iznašajuće amortizacije, namirit će se čitava odkupnina u roku od 22 godine.

U dotični odkupni operat mogu se povući na zahtiev ovlaštenika:

a) dužnosti još nenamirene od pretečnih zemaljah tamo, gdje su ote dužnosti putem propisanim u smislu urbarskog patenta od 17. svibnja 1857. konačno uglavljene —

b) Zatim i takove još nenamirene dužnosti iz odkupnih ugovorah, koje su glede predmetah u odsjecih I—IV. navedenih prije toga zakona uslovljene, nakoliko dotični ugovori zakonita svojstva pravóvaljanosti imadu.

c) nadalje dosada pravomoćno likvidirani zaostatci berivah od zemaljah odkupu podvrženih, nakoliko pravo beriva pred sudom napadnuto nije, i nakoliko još namireni nisu.

U takvom slučaju nastaje promjena dotičnog ugovora, nagode, osude ili odluke tako, da se u odkupnu glavnicu uračunati imadu svi zaostatci tako glavnice kao i dospjelih kamatah ondje gdje jedno i drugo jednoj te istoj osobi pripada; ondje pako, gdje je u tom obziru razlika, neka se svakome svoje posebice odluči — zajedno imade se ustanoviti vrieme od kojega novi odnošaj počimlje, pa uz to treba da se naznači točno onaj posjed, koji će za dotičnu odkupnu svotu, posredovanjem zemlje ustanovljenu, kao jamstvo služiti.

Ovakovu promjenu može ipak zemaljska vlada uzkratiti, ako svota odkupne dužnosti kroz vriednost zaloga pokrita nije. —

§. 21.

Radi osiguranja odkupnih glavnicah sa pripadci imade se odkupni operat dotičnoj zemljištnoj oblasti ureda radi dostaviti (§. 3. o. z. — a ova imade odmah čime ti operati stignu, zemljištnoj knjizi dotične občine pridati jedan posebni odkupni teretni list, u kojem se imade izkazati po najprije dužnost plaćanja odkupnine za pravo krčmarenja, glede čitave občine in solidum, obzirom na ustanov. §. 11. o. z.

Nakon toga imade se na rečenom teretnom listu načiniti izkaz posebnih dužnostih glede pojedinih občinarah, koje dužnosti imadu se osim toga na dotična odkupljena zemljišta posebice u dotičnom napisniku kratko unieti.

Tim načinom smatrat će se spomenute dužnosti kao vinculirane, i imadu zakonitu prednost pred svimi drugimi tražbinami, ma bile one još prije toga uknjižene.

§. 22.

Odkupno-teretni list imat će uz naznačaj godine njegove naklade, sliedeće rubrike:

a) za občinu: 1. Broj polugodišnjih annuitetah; 2 svotu, koja svake pol godine dospieva.

b) glede občinarah: 1. Ime dužnika; 2 broj polugodišnjih annuitetah; 3. Svotu koja svake pol godine dospieva; 4. broj zemljištnog napisnika, u kojem se dotično odkupljeno zemljište nalazi; 5. mjestni broj istog zemljišta.

§. 23.

Čime se odkupna glavnica ustanovi konačno, prosto stoji svakom obvezaniku, čitavu odkupninu u gotovom novcu izplatiti, u kojem slučaju prestaje glede njega gruntovni iznos.

Digitized by Google

Ako pako toga nečini, obezan je svoj dug izplaćivati na annuitete u polugogišnjih predbježnih rokovih — nu prosto mu stoji i kašnje od te obvezanosti odstupiti, kad god čitavi zaostali dug u gotovom novcu na jedanput izplati, u kojem slučaju imade se uknjiženi teret brisati ureda radi.

§. 24.

Zemaljska vlada pobrinut će se svojim putem i načinom:

1. Da se odkupne zadužnice u ime zemlje izdadu dotičnim ovlaštenikom, providjene sa 2 ½ po sto polugodišnicah u §. 21 nagodbenoga zakona ustanovljeno toli glede glavnice, koli i glede 5 po sto kamatah, plativih u zadocnih polugodišnjih ratah, stave pod garanciu zemaljah ugarske krune;

2. da bude glede zadužnicah slobodan promet, i da se kuponi istih kod svih javnih blagajnah pod gotov novac uzmu, dotično zanj promiene;

3. da se dospjele odkupne glavnice, kamati, iznosi, kao i upravni troškovi ućerivaju zajedno sa državnim porezom, te da uživaju u smislu čl. XXI: 1868. ugarsko-hrvatskog sabora sva svojstva i prednosti poreza:

4. da se kroz dotične porezne organe vode posebne zadužne knjige, u kojih će se za svakog dužnika zasebice annuiteti i odplata istih bilježiti.

5. da se izvučene zadužnice, koje se svake pol godine, razmjerno k amortizacionalnoj osnovi žrebati imaju, kroz zemaljsku blagajnu u podpunoj imenovnoj vriednosti izplate.

§. 25.

Zemaljska vlada rukovoditi će, i staviti u posebnu vidnost sav odkupni posao, i imade kod predlaganja zemaljskog proračuna svake godine o njemu izviestiti zemaljsko zastupstvo.

§. 26.

Vrhovni nadzor i sva uprava napram razriešenju posalah urbarsko-srodnih, pripada zemaljskoj vladi.

§. 27.

Svi postojeći i s ovim zakonom u opreci ležeći propisi, stavljaju se izvan krieposti.

§. 28.

Izvršba ovog zakona povjerava se Banu.

Izradjeno u sjednici osrednjeg saborskog odbora u Zagrebu dne 25. rujna 1869.

Živković s. r.
predsjednik.

A. Fodroci s. r.
Izvjestitelj:
Žuvić s. r.
Stjepan Hervoić s. r.

Glede ovog zakona nije bilo velike razlike mnienjah u odsjecih; prva je razlika ta, da je §. 4. druge osnove preinačen tamo, da svi predmeti koji su naznačeni u §. 24. 37. 49. i 61. c. patenta od 2. ožujka 1853 . . .

Dr. **Ignjat Brlić**: Pozivom na poslovnik molim za rieč. Kako mi se čini, g. izvjestitelj upušta se u razjasnjivanje predlogah odbora, i želi da vis. kuća to kao debatu smatra, te da primi ove predloge. Ako je tomu tako, to se pozivljem na propis poslovnika, polag kojega se mora, kad je predlog odbora pročitan, prije vrieme ustanoviti, kada će predlog u pretres doći.

Mirko Hrvat: Po propisu §. 41 saborskog poslovnika ima sabor vlast odrediti, da se predmet u pretres uzme odmah, kad ga je odbor podneo. S toga predlažem, da se osnova urbarskog odbora, pošto ju je g. izvjestitelj pročitao, odmah u pretres uzme.

Predsjednik: Ja sam na temelju §. 41 htio pitanje vis. kući staviti, nego gospoda su me pretekla. Jeli vis. sabor želi, da se stvar odmah u pretres uzme, ili da se po navadi dan za debatu opredieli. (Glasovi: odmah.) Mnienje g. Hrvata i g. Brlića je vis. kuća čula; neka izvoli rieč uzeti, koji želi glede toga progovoriti.

Dr. **Antun Stojanović**: Primamo predlog g. Hrvata.

(Glasovi: primamo.)

Predsjednik: G. zast. Mirko Hrvat je predložio, da se osnova urbarskog odbora odmah u meritornu diskusiju primi, te odmah generalna debata otvori. Prima-li vis. kuća ovaj predlog?

(Glasovi: primamo.)

Ja bi molio, da se gg. izvole dignuti.

(Većina se digne.)

Većinom glasovah je odlučeno, da se osnova o uredjenju urbarskih poslovah odmah u meritorni pretres primiti ima. Zato molim g. izvjestitelja, da izvoli načela osnove razviti.

Izvj. **Šandor Fodroci**: Drugo je, u čem dotični odbori nisu složni bili, od najbitnije važnosti, naime vriednost gorne i činžene daće. Odbor urbarski je predložio, da se ova daća imade polag mjestnih cienah ustanoviti, koje su obstojale do g. 1848. U odsjecih je taj predlog preinačen ustanovljenjem stalnih svotah. Centralni odbor poprimio je po predlogu 1-og odsjeka cienu od 3 for. za jedno vedro vina glede čitave zemlje, i preporuča vis. saboru, da izvoli ono primiti. Odbor je to učinio najviše s razloga, što se je pokazalo u mnogo slučajevah, gdje su ti odkupi dobrovoljno učinjeni, da su većinom sa cienom od 3 for. izvedeni. I prijašnji naši sabori su predlagali cienu od 3 for. Centr. odbor dakle predlaže, da se ovo primi, tim više, jer će biti postupanje komisarah u čitavoj zemlji jednodušno i posao lakši, nego da se dotične mjestne ciene pronadju, koje bi zahtjevu odgovarale i prema jednoj i drugoj stranki pravedno ustanovljene bile, a neradi se o plaćanju u gotovom novcu, nego u obveznicah.

Digitized by Google

Glede prava krčmarenja bila su takodjer različita mnienja, nego ipak bila je većina zato, da se odkupitiimade, i občinam odstupiti; dakako ne imperativno, nego permisivno, jer se je nadati, da će občine ovu priliku upotrebiti, budući je njim operat ovaj u prilog, a kako se zna, občine su sve, gdje su ovi odkupi već dobrovoljnim načinom sliedili, jako dobro prošle.

Glede prava ribareuja je preinačena osnova urbarskog odbora, gdje je njekoj vlastali bilo pravo ribarenja pridržano. Centralni odbor poprimio je načelo jednakosti, da svatko imade pravo ribarenje vršiti uzduž svog posjeda.

Hvatanje pticah kao regalno pravo nije se takodjer moglo u veći obzir uzeti, nego da je svakomu prosto hvatati ptice na svom posjedu.

Gledeć na to, što sam ovdje kazao, i obzirom na ovu okolnost, što je vis. saboru i svim članovom ova osnova dovoljno poznata, odkad je prvi put u saboru čitana i poslje u odsjecih pretresivana, mislim, da je stvar tako zrela, da se osnova primiti može, i ja predlažem, da ju vis. sabor primiti izvoli.

Predsjednik: Molim, želi-li tko govoriti? G. izvjestitelj predlaže, da se osnova prima za podlog specialne debate.

(Primamo!)

Dočim se nitko protivno neizraznje, proglašujem, da će ova osnova služiti podlogom specialne debate, i molim g. izvjestitelja, da sad čita od paragrafa do paragrafa.

Izvj. **Šandor Fodroci** (čita §. 1.)

Predsjednik: Ima-li tko proti §. 1. kakovu opazku?

Janko Car: Ja mislim, da bi shodnije ova ustanova bila izražena, ako bi se mjesto: „zakonitim su temeljem" kazalo: „zakonitim se izjavljuju temeljem".

Stjepan Vuković: Ja mislim, da redakcija to isto kaže. Ja sam za redakciju.

Jovan Jurković: Tako jest, jer time sad se proglašuju zakonitim temeljem, dosad nisu bili. Ja se dakle izjavljujem za redakciju.

Predsjednik: Molim gospodu, koja su za redakciju, neka se izvole dignuti.

(Učini se.)

Sada molim onu gospodu, koja su proti redakciji, da se izvole dignuti.

(Učini se.)

Većina je proti redakciji.

Prima-li dakle vis. kuća izpravak g. Cara, da se kaže: „izjavljuju se zakonitim temeljem".

(Glasovi: Primamo.)

Izvj. **Šandor Fodroci** (čita §. 2.)

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja bi imao jednu primjetbu staviti ovomu §-u. U drugoj stavci ovog paragrafa stavljene su medju daće činženih zemaljah takodjer „tako zvane arendašice" u Slavoniji. Meni je znano, da ima u Slavoniji zemaljah, koje dolaze pod tim naslovom, i koje spadaju u rubriku izvanselištnih zemaljah. S toga predlažem, da se u drugoj stavci rieči: „i tako zvane arendašice u Slavoniji" izpusti, jerbo su već sadržane u rubriki izvanselištnih ili činženih zemaljah.

(Vel. žup. Mirosl. Kraljević: Toga mi neznamo.)

Mirko Hrvat: To bi g. govornik morao dokazati.

Ljudevit Raizner: Važna je to stvar, vis. sabore! Ja znam pozitivno, u spahiluku daljskomu su poslje izvedene urbarske regulacije u tabele urbarske uvršćeni vinogradi, od kojih je po patentu od 2. ožujka 1853 g. pripadala pinta; a isto tako njeka selistna zemljišta, kao oranice, koje su bile prije izvedenja urbarske regulacije selištne, nu tom prigodom nisu seljaci mogli obradjivati sve, pa da neplaćaju toliku porciju t. j. obstojavšu daću u sienu i zobi za konjanike, a ipak da sadrže posjed, umaljena je seliština kategorija a što je bilo više, zemljišta, metnuto je u rubriku „terrae extrasessionales" akoprem su proizašle iz umaljenoga selista. Ako dakle ostane to u ovoj stavci, da bi isto bile činžene zemlje i arendašice, onda nebi pravo bilo za arendašice, koje spadaju u izvanseliština zemljišta.

Mirko Hrvat: G. predgovornik po mom mnienju ništa dokazao nije; jer zemlje prekoselištne u Slavoniji, ako spadaju po §. 19 patenta od 2. ožujka 1853 u izvanselištne, one su već pod br. 1. ovog paragrafa sardžane, a sve druge pod br. 2, jer g. predgovornik kaže, da je rieč činžene zemlje u Slavoniji poznata. Što su kod nas gorne zemlje, to su u Slavoniji arendašice; s toga sam ja za redakciju ovog paragrafa.

(Glasovi: redakcija.)

Janko Car: Molim, ja imam jednu opazku. Ja mislim, da nebi shodno bilo, da stilistika ovako ostane, jerbo je pogrješna. Ovdje se kaže: „glede kojih dotična vlastela . . . povela nisu;" tu bi se moralo reći: „. . . . povela nije". Nadalje kaže se: „ili koja su jur odkupljivimi izjavljena"; tu bi se moralo kazati: „ili koje su jur odkupljivimi izjavljene."

(Prima se.)

Ladislav Kiš: Vis. sabore! U zadnjoj alinei ovog §-a kaže se, da će se pravo lova urediti posebnim zakonom. Budući da se pod pravom lova nemože razumievati samo lov, zato mislim, da se rieči „i hvatanje pticah" u prvoj strani ove alinee izpusti, i umetnu u drugoj strani izza riečih „pravo lova", te bi ova alinea onda ovako glasila: „Regalno pravo ribarenja prestaje bez odkupa, a regalno pravo lova i hvatanja pticah imade se urediti posebnim zakonom."

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Meni se čini, vis. sabore! da je primjetba g. zast. Kiša sasvim umjestna, jer loviti ptice i hvatati je svejedno; nemože se bo tu razumievati, da se mogu loviti samo vrebci, nego mogu se loviti i

Digitized by Google

trčke, fazani itd. S toga mislim, da je primjetba g. Kiša sasvim umjestna, i ja pristajem uzanj.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Što se hvatanja pticah tiče, i što odredjuje §. 2. zadnja alinea, to stoji u tiesnom savezu sa §. 16. ove osnove, jer upravo §. 16. izvadja ono, što je ovdje rečeno; s toga mislim, da je sada u redu, da učinim moju primjetbu glede toga. Ja mislim, da se hvatanje pticah u obće nebi nikomu dopuštenim izraziti moglo; jer u izobraženih drugih zemljah zabranjuje se u obće hvatanje pticah s razloga koristi, što škodljive insekte uništavaju. Ja dakle mislim, da bi se hvatanje pticah u obće zabraniti imalo, naravski, u koliko se to tjera u veliko kao zanat, a nemislim to, ako se uhvati gdjekoji štiglic, cajsig ili slavulj. Ja sam dakle za to, da nitko neizvršuje pravo hvatanja pticah; i ako bi se i dopustilo, nikako nebi pravo bilo, da se mogu hvatati i one ptice, koje se njeguju; s toga ako bi se već pridržala redakcija, moralo bi se precizirati, što se pod tim izrazom „hvatanje pticah" razumje. Prije svega stavljam predlog, da se hvatanje pticah u obće zabrani; ako ovaj moj predlog nebi bio primljen, usudit ću se takodjer glede promjene redakcije u gore naznačenom smislu moj predlog ponoviti.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja sam tako slobodan, glede izjave g. predgovornika moju misao izreći, naime, da se ovdje, kaošto se iz ciele ove osnove vidi, radi o konačnom uredjenju urbarskih odnošenjah, a g. predgovornik ima pred očima njeki policajni zakon, koji u državah obstoji, da se hvatanje pticah zabranjuje s drugih razlogah nego urbarskih. U osnovi valjalo bi jasno izreći, što se pod tim izrazom „regalno pravo hvatanja pticah" razumieva. Nu u onom odsjeku, gdje sam ja bio, moram kazati, da na moje zahtjevanje, da mi se kaže, u čem da je sastojalo to regalno pravo hvatanja pticah, nijedan od gg. članovah odsjeka, medju kojimi su najizvrstniji juriste i urbarialiste bili, nije mogao kazati, u čem je to pravo sastojalo, a to bi glavno bilo, da se to jasno izreče. Dakle pri tom pomanjkanju definicije nepreostaje mi ništa drugo, nego pasti na naravsku definiciju. Ako se ovdje razlikuje lov pticah od hvatanja, ako je regalno pravo lova ono, gdje se obično puškom divlja zvier uništuje, onda hvatanje pticah spada tamo, gdje se rabe druga sredstva nego-li puška. — Dakle ta sredstva, kojimi se ptice hvataju, valjalo bi, da se naglase. A tu se neradi o pticah pjevačicah, i koje na udobnost služe, nego o onih, koje za hranu služe. Ako se pod regalnim ovim pravom misli hvatanje pticah pjevačicah i koje inače na udobnost služe, to sam ja svakako za to, da se ukine, jer i onako to pravo nitko neuživa. Dakle u svem je moja misao ta, da ovo ovdje nije sasvim suvišno rečeno, te sad ovdje, gdje se urbarialni odnošaji konačno razrešuju, valja kazati, da to regalno pravo prestaje, a to je kazano u §. 2. — §. 16, baš nenalazim da je u tiesnom savezu sa §. 2., jer to, gdje je komu slobodno hvatati ptice, ili na svojem samo posjedu ili občinskom itd., to je sasvim drugo pitanje.

Ladislav Kiš: Vis. sabore! Gosp. predgovorniku imam samo to odgovoriti, da je pravo hvatanja pticah posve uzko skopčano sa pravom lova, jer pravom hvatanja mogu se uništiti u jednom predjelu sve ptice, koje su velikom cienom pribavljene, i koje se velikim trudom goje, n. pr. fazani. Ako se dakle kaže, da će se pravo lova posebnim zakonom urediti, tad se mora zajedno kazati, kako sam ja predložio, da će se regalno pravo lova i hvatanja pticah posebnim zakonom urediti.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Rieč ima zastupnik pleternički g. Žuvić.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Nisam ustao, da opugniram nazore g. predgovornika zast. virovitičkog; ja se s njimi u bitnosti slažem, nego samo na jednu točku želim vis. sabor pozornim učiniti, a to je ona točka, koju je g. zast. virovitički izvolio napomenuti, glede definicije regalnoga prava, koju njemu po njegovom izrazu najizvrstniji juriste u 3. odsjeku nisu mogli dati.

Regalno pravo lova jest pojam, po kom je konkretno vlastelinstvo uživalo izključivo pravo loviti budi zvier budi ptice, te se je u praksi vršilo tim, da je dotični vlastelin, gdje je bio usus loviti, ovo pravo djelateljno uživao. Da se je to pravo vršilo u našoj domovini, tomu imamo više primjerah još dandanas, naime hvatanje divljih rácah u vlastelinstvu topolovačkom, i u njekih vlastelinstvih u Slavoniji hvatanje borovnjakah. To izključivo pravo vlada i danas, jer je zakonitim običajem nastalo, a nijednim zakonom ukinuto nije. Da se ovo pravo regalno nemože protegnuti na ptice pjevačice, kako je htio g. zast. virovitički da naglasi, s kojom distinkcijom se ja posve slažem, leži u naravi stvari, nego se može protegnuti samo na one ptice, koje spadaju pod izraz divljač.

Kad dakle to pravo regalno obstoji, kad je pojam jasan, kad se vrši, to se sa g. zast. virovitičkom posve slažem, da se izreče, da ima prestati, budući da sadašnjemu duhu vremena neodgovara; jer da se n. pr. koja ptica selica bog zna od kuda diže, pa da vlastelinstvo izključivo pravo imade da nju uhvati, a mi drugi da to pravo neimamo, to je pojam, s kojim se ja slagati nemogu. To je i razlog, zašto je centralni odbor u suglasju sa svimi trimi odsjeci ipjavio, da regalno pravo hvatanja pticah prestane. A odkupu neima mjesta, jer se takovo pravo, koje se već danas sa naravju stvari slagati neda, a i nikada se slagalo nije, taxirati nemože.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! G. zast. Brlić čini mi se da nezna, da ima zakon, da je hvatanje pticah regalno pravo. (Dr. Brlić: Nisam ja to kazao.) Ja se pozivam na zakon ugarski, čl. 24. od 1802 g., tamo izrično stoji: aucupium et venatio. Hvatanjo pticah spada dakle

Digitized by Google

na lov, a ovdje se kaže, da će se lov posebnim zakonom urediti. Nerazumije se ovdje to, da se vrebci nebi smjeli hvatati, nego razumjevaju se one ptice, koje se troškom odgojivaju, kaošto n. pr. fazani. Ako je svakomu prosto hvatati ptice, tad bi se mogle takove ptice sve pohvatati, a to nebi pravo bilo za onog, koji jih odgojiva. Ja bi toga mnienja bio, da se ustanova glede hvatanja pticah odgodi na ono vrieme, kad bude zakon o lovu pred vis. sabor donešen.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja se neslažem sa redakcijom predloga centralnog odbora, a neslažem se ni s predlogm g. zast. Kiša, niti g. Jurkovića, i to zato, što po mom mnienju ovaj izraz „bez odštete“ s misla neima. Ja govorim o pravu hvatanja pticah.

Kad se kaže, da se ima odkupiti štogod, i kad zakon to normira, tad se presumira, da ima kakova daća o tom, a od hvatanja pticah neima nikakve daće. Buduć dakle te daće nije bilo, nemože se ni u zakonu kazati, da se ovo pravo ukida „bez odštete,“ jer to se samo po sebi razumije, kad neima substrata.

Ono mnienje, da se ustanova glede hvatanja pticah odloži na vrieme uredjenja lova, mislim, da nestoji. Kad se bude normirao lov, nedvojbeno će se uzeti sve, što se pod lovom razumije, dakle i trčke, divlje race, fazani itd. To će se sve tamo normirati, a policajne naredbe sljedit će također s vremenom, dali se smjedu ptice hvatati ili ne, koje insekte jedu.

Ja bi dakle sljedeću formulaciju predložio: Regalno pravo ribarenja prestaje bez odkupa. Regalno pravo lova uredit će se posebnim zakonom. Regalno pravo hvatanja pticah ukida se.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Za razjasnjenje moram g. predgovorniku primjetiti, da se je upravo u vlastelinstvu topolovačkom davala daća od hvatanja pticah, i to svaka deseta ptica. I u novcu se također davala daća.

Gjuro Kontić: Gdjegod su se davali ritovi n. pr. občini u najam, svagdje je bilo rečeno, ovaj i ovaj obseg daje se u najam občini sa pravom, da može tamo divlje ptice loviti, jaja ptičja snimati itd. a občine su za to pravo plaćale daću, to je faktum.

Janko Car: Vis. sabore! Upravo iz navadjanja gosp. predgovornika zast. Stojanovića, ko je ja usvajam, imadem ja sljedeću formulaciju ove alinee, koja bi možebiti stajati mogla: „Regalna prava ribarenja, lova i hvatanja pticah prestaju bez svake odštete.“ Kako će se nadalje ovo pravo hvatanja pticah vršiti, to će se ustanoviti, kad dodjemo na točku ove osnove, koja o hvatanju pticah govori.

Stjepan Čobanić: Ja bi za to bio, vis. sabore! da se ovdje metne „hvatanje i lov pticah,“ jer sasvim drugo je hvatanje pticah i lov pticah.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Regalno pravo lova se u odsjecih u obće pretresalo nije, nego su bili odsjeci toga mnienja, da se zakon o lovu ima drugom prigodom ustanoviti. Ako je tomu tako, neznam kojim načinom sada preokupiramo stvari; lov se vodi na zvjerad, pa isto tako i na ptice; ako je slobodno sve ptice pohvatati, onda je suvišan lov na ptice. Zato sam ja toga mnienja, da se pretres regalnoga prava lova, kamo i hvatanje pticah spada, odgodi na ono vrieme, kad se bude zakon o lovu ustanovljivao.

Predsjednik: Želi-li još tko progovoriti?

(Nitko se nejavi).

Ako nitko neželi govoriti, neka izvoli gosp. izvjestitelj opravdati predlog centralnog odbora, ako želi štogod navesti.

Izvj. **Šandor Fodroci**: Vis, sabore! Buduć se ovdje stvar po predgovornicih tako razjasnila, da se imade ovdje smatrati lov također na ptice, to ću samo napomenuti, da je hvatanje pticah drugo, jer se proteže samo na jedno zemljište, dočim se pravo lova proteže i na druga zemljišta; ako se stvar tako shvati, onda neima nikakve pogibelji za lov, jer slučaj se nemože dogoditi, da će sve ptice na jedno zemljište doći, i sve se pohvatati; nego ako se tako razumije, da ako koja ptica n. pr. na moje zemljište dodje, pa ja nju uhvatim, da me nemože nitko tužiti, onda neima pogibelji za lov, te može ovo ostati, kako je odbor predložio.

(Glasovi: redakcija).

Predsjednik: Redakcija je vis. kući poznata i prije pročitana, napomenuti ću dakle samo opazke proti redakciji. G. zast. Kiš predlaže, da se u prvoj točki reče samo: Regalno pravo lova i hvatanja pticah imade se urediti posebnim zakonom. G. Stojanović želi, da se ovo razčlani, i kaže: Regalno pravo ribarenja prestaje bez odkupa; regulus pravo hvatanja pticah ukida se; regalno pravo lova urediti će se posebnim zakonom. G. Čobanić želi, da se nekaže samo: hvatanje pticah, nego lov i hvatanje pticah.

Molim dakle gospodu, da se izvole izjaviti, koja su za redakciju!

(Učini se ustajom.)

(Glasovi: većina, manjina; nek se broji.)

Molim još jedanput, da se izvole dignuti ona gospoda, koja su za redakciju.

(Učini se.)

Molim sada, da ustanu gospoda koja, su proti redakciji.

(Učini se).

Većina je proti redakciji; dakle je redakcija pala.

Sada sljedi predlog g. zast. Kiša, glaseći tamo, da se kaže: Regalno pravo ribarenja prestaje bez odkupa; regalno pravo lova i hvatanja pticah imade se urediti posebnim zakonom.

Molim, koja su gospoda za taj predlog, neka se izvole dignuti.

Većinom glasovah primljen je predlog g. zast. Kiša.

Izvj. **Šandor Fodroci**: čita §. (Prima se).

„ „ „ §. 4.

Digitized by Google

Predsjednik: Imade-li kakve primjetbe? (Nitko se nejavi). Primljen je dakle §. 4.

Izvj. **Šandor Fodroci**: čita §. 5.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća §. 5?

(Glasovi: prima).

Izvj. **Šandor Fodroci**: čita §. 6.

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. Mirka Hrvata.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: ga čita:

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Nijedan zakon nemože ukinuti ona prava, ili ona dobročinstva, koja je tko stekao prijašnjim zakonom. §§. 44. i 45. patenta od 2. ožujka 1853 odredjuju, da se podavanja od gornih i činženih zemaljah imadu unovčiti, a količina svote da se imade iznaći po mjestnoj cieni. Poznato je svakomu, da mjestne ciene od 36 do 45 g. nisu sačinjavale trećinu onoga, što centralni odbor predlaže. Primi-li se dakle predlog centralnog odbora, tad bi prvo dotičnici 3 put veću odštetu platili, nego ju patent ustanovljuje; drugo, ona vlastelinstva, koja su zatezala, dakle nemarna bila, dobila bi 3 put veću odštetu, nego ona koja su se prije požurila; a treća anomalija je ta, što patent odredjuje, da se imadu stalne daće unovčiti i $^1/_6$ odbiti, a ovdje se kaže i bez odbitka $^1/_6$. Budući je dakle patent bolji bio, nevidim razloga, zašto da bi od njega odstupili.

Gosp. izvjestitelj centralnog odbora, kad je u generalnoj debati govorio ob ovom paragrafu, kazao je naročito, da je centralni odbor s toga uzeo cienu od 3 for. za vedro vina, jer je to tobože srednja ciena, što su odsjeci odlučili; meni se čini da nije, jer u jednom je odsjeku ciena sa 2 fr. 50 nov. ustanovljena; ja kažem, da je 2 fr. 50 nč, srednja ciena; dakle je odbor tu prebacio mjeru.

S toga predlažem, da se odmjerivanje cienah za odkup izostavi, i metne, kako je patent odredio, da se od sgode do sgode načini ciena.

Stjepan Čobanić: Vis. sabore! Ja bi želio, da bi se i to u obzir uzelo, što je kod nas u Sriemu mnogo obćinah već svoj podavak odkupilo. Kad bi sad velika razlika u odkupu bila, kad bi naime sada gdjetko svoj podavak jeftinije ili skuplje odkupiti mogao, nego li prije. to bi vrlo neugodan utisak učinilo na narod. Odtuda bi se mogla u mnogom slučaju dogoditi nepravda. S toga želim, da se ostane kod ustanove patenta.

(Glasovi: redakcija.)

Josip Žuvić: Vis. sabore! Regulativno načelo centralnog odboru jest, da se ni odkupljenici neobtršuju odkupom, a ni da se zateže s parbami urbarskimi. Pristanemo-li uz redakciju, to se načinom, kojim se odkupnina izvadjala bude, neće nipošto krivica moći navesti strani nijednoj. Sve poslove odkupne, što sam ih god vodio, rješavah ne na temelju cienah od g. 1836—1845, nego na temelju „pacta conventa“, a taj duh leži u ovoj osnovi. Drugo, što je vodilo centralni odbor, da takav predlog učini, jest nemogućnost, te ciene za sada izvjestno saznati; jer naša vlastela, što imadu obsežnija gospodarstva, ta su vodila zapisnike o cienah, ali manja nisu. Pak je ciena, što ju odbor predlaže pogledom na sadanje tržne ciene dosta primjerena. Svrha ovog zakona jest pospjeh i ukid odnosah urbarskih, a ako ostane zakon na temelju cienah prije 1848. g., poslovi o tom samo će se zatezati.

(Glasovi: redakcija.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja smatram ovu ustanovu zakona s gledišta pravnog i političkog. S pravnog gledišta stavlja mi se pitanje: Na koje ciene, na koju vriednost predmetah imadu pravo vlastela, da li na onu prije 1848. g. ili poslje 1848. g.? Ja mislim, odgovor na ovo pitanje odlučuje cielu stvar, i to je načelo pravnog riešenja ovog pitanja.

Kaošto je poznato, g. 1848. ukinuti su urbarski odnosi; dakle na ciene, koje su poslje g. 1848. postale, vlastela neimaju prava, nego samo na one ciene istih predmetah, o kojih odkupu se radi, koje su obstojale prije g. 1848. Ja abstrahiram od patenta, nerado se nanj pozivam, nego uzimam ga naravski kao pomoćno sredstvo, a uzeti ću ga kao takovo tim radje, buduć je patent zbilja na ovu pravnu okolnost obzir uzeo, te ustanovio odkup na cienah, koje su prije g. 1848. obstojale.

To su s pravnog gledišta moji nazori o tom pitanju, s toga sam proti redakciji.

S političkog gledišta dalo bi se jako mnogo o tom pitanju govoriti; nu ja ću samo to napomenuti, da bi veoma neshodno bilo, ako bi danas, gdje se ustanovila autonomna vlada, gdje dobismo odgovorna bana, ako bi, velim u ovaj trenutak prvi korak sabora bio na teret narodu, dočim narod očekuje od sabora olakšicu teretah.

To su razlozi, s kojih ja proti redakciji glasujem.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Držim si za dužnost, odgovoriti na opazke učinjene proti mom predlogu, osobito one g. predstojnika. (Jos. Žuvić: Narodnog zastupnika.) Ja ga vidim na mjestu odsječnog predstojnika.

Ja kažem, da nagode glede odkupa, makar u cieloj zemlji učinjene, zakonu prejudicirati nemogu. Nadalje kažem, da nestoji, da se mjestne ciene od raznih godinah nemogu dokazati. Sam g. zastupnik Žuvić priznaje, da su se u većih spahilucih vodili zapisnici; ako je tomu tako, onda su i u manjih bile ciene, a mogu se i svjedoci dokazati, Jer poznato je gospodi, koja su, uzmimo g. 1845 u Zagrebu živili, kao i meni, da je onda po oštarijah ciena vedra vina bila 2 for.

(Glasovi: srednja.)

Jest, srednja, dakle možemo znati, kakva je bila ciena na selu i to se sigurno može dokazati, da je ta ciena prije g. 1848 bila 1 for. A ovdje se predlaže 3 for. dakle triput veća odkupnina.

Napokon moram kazati i to, da svrha nijednog zakona nemože biti samo brzina, nego prvo je pravda, a onda istom koliko se s pravdom spojiti može brzina.

Digitized by Google

Izvj. **Šandor Fodroci**: Vis. sabore! Imajući pravo zadnje rieči moram napomenuti najprije to, da je ovdje, koliko okolnosti vremena zahtievaju, baš nuždno bilo, u osnovi njeke preinake učiniti glede cienah; to sliedi odtuda što je od onog vremena, kad je patent izišao, 16 godinah prošlo. Onda su bile možebiti pojedine sorte pronadjene, koje se sad pronaći nemogu. Da je zbilja tako, vidimo odtuda, što su i u Ugarskoj za mjerilo uzete ciene do g. 1866. Mi smo još izpod te ciene išli, jer da smo uzeli ciene rečene godine, bila bi izašla srednja ciena 4 f.

G. Mirko Hrvat veli, da nismo uzeli srednju cienu; sigurno, jer prvi odsjek je uzeo cienu od 3 f. drugi 2 f. a tretji je ustanovio, da se odkupnina imade poleg mjestnih cienah koje su obstojale do g. 1858 unovčiti; mi smo dakle još izpod srednje ciene išli. G. Žuvić je sigurno jako dobro razložio stvar, da nigdje gdje je on imao priliku u tom poslu službovati, nije odkup izveden izpod 3 f.

G. Čobaniću moram odgovoriti, da se ovdje negleda na razliku stališah, te da se nesmije jednoj klasi pučanstva oduzeti o drugoj dati; zakonodavno tielo mora narodno gospodarstvo s višeg gledišta smatrati.

Gosp. Brliću, koji razlikuje ciene od prije g. 1848 i poslje 1848 g. imam odgovoriti, da ja držim, da je g. zastupnik ovdje dobro načelo ustanovio, ali mislim, da neima pravo; jer su gorne i činžene zemlje urbarske naravi, a nisu bili podanici svagdje gornjaci.

Kad bi to stajalo, onda bi vlastela imala pravo na ciene prije g. 1848, a ne na one, koje su poslje postale. Što se njegova nazora s političkog gledišta tiče, moram odgovoriti, da se od jednog razreda pučanstva nemože zahtievati, da koje pravo od sebe daje, bez da mu se odšteti.

Preporučam vis. saboru ovaj paragraf, da ga izvoli prihvatiti.

(Glasovi: redakcija.)

Predsjednik: Vis. sabore! Razlika medju predlogom centralnog odbora i predlogom g. Mirka Hrvata je ta, što centralni odbor predlaže ciene, po kojih se imade daća odkupiti, a predlog g. Mirka Hrvata temelji na patentu od 2. ožujka 1853, da se ciene neimadu specificirati, nego za svaki slučaj pronaći, kako patent ustanovljuje.

Stavljam pitanje, jeli vis. kuća prima redakciju §. 6. u svojoj cielosti, i molim gospodu, koja su za redakciju, neka se izvole dignuti.

Benjamin Kraljević: Ja se usudjujem predlog staviti, da se u ovom predmetu poimence glasuje, i mislim, da će me desetorica gospode članovah podupirati.

(Digne se dovoljan broj članovah.)

Predsjednik: Imade se poimence glasovati; molim g. bilježnika, da izvoli čitati imenik. Koja su gospoda za redakciju, neka izvole sa „da“, a koja su proti redakciji, sa „ne“ glasovati.

(Obavlja se votizacija.)

Predsjednik: (Po dovršenom glasovanju.) Resultat glasovanja je sljedeći: Izmedju 45 glasujućih glasovalo je sa „da“ 35, sa „ne“ 18, a jedan nije glasovao.

Primljena je dakle većinom glasovah redakcija.

Izvj. **Šandor Fodroci**: čita §. 7.

(Primljen.)

Izvj. **Šandor Fodroci**: §. 8.

Stjepan Hervoić: Ja imam poseban izpravak. Pravo regalno krčmarenja, ako se u principu odredi, da se odkupiti ima, to se občinam na svaki način nametne teret. Ja držim, da će občine isto tako imati probitak, ako se ovo pravo nebude odkupilo, nego ako se samo jednostavno protegne i na občine. S toga ja predlažem izpravak po kojem bi ovaj paragraf ovako glasio: „Pravo regalno krčmarenja prestaje bez svakoga odkupa; a u buduće pripada pravo krčmarenja bivšoj vlasteli jednako kako i občinam uz obdržavanje dotičnih političkih i redarstvenih propisah.“

Dr. **Ant. Stojanović**: Vis. sabore! Ja u bitnosti podupiram predlog g. Hervoića, jer nalazim da je shodan. Sigurno će biti puno občinah, koje će odmah htjeti odkupiti ovo pravo, nego pretežna većina njih neće biti u stanju, da odkup izvede. Kaže se doduše, da se odplata ustanovljuje na 22 godine. Da je tamo taj jedan predmet, moglo bi se kazati, dobro je, ali ima sto i sto predmetah, koje občina platiti mora, tu je porez veoma velik, doplatci zemaljski občinski, tu je daća za učitelja, za paroha, tu ovo i ono; občine sve to neće snosit moći. Zato mislim, da nebi shodno bilo, da zakon imperativno to uredi, nego ja bi jedan korak dalje išao, i kazao: dok odkupa nebude...

(Razni glasovi.)

Sima Filipović: Vis. sabore! Što se predmeta toga tiče, hoću samo to primjetiti, da ima dva diela: jedan veli, da ovo regalno pravo ima prestati, a drugi veli, što će biti u buduće. Ja velim, da ovo pitanje ta dva diela ima, i predlažem to, da se prvo rieši pitanje ono, koje se u prvom dielu sadržava, to jest, dali pravo krčmarenja imade bez odkupa prestati ili ne, a kad bude ovo pitanje riešeno, onda predjimo na drugi dio, što će biti za slučaj ovaj ili onaj. Zato molim vis. kuću, da bi se ovo oddielilo, i onda debata nastavila.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja sam u odsjeku glasovao zato, da se ovo pitanje načelno rieši, t. j. da se pravo krčmarenja ukine; to izriče amendement g. Hervoića, s kojim se u načelu slažem. Dali se ovo pravo ima bez odkupa ukinuti ili ne, to je velevažno pitanje, koje se ima prije riešiti. Dakle to su dvie stvari, koje zahtievaju, da se prije temeljito pretresu; s toga ja na temelju §. 44. poslovnika predlažem, da bi se izpravak g. Hervoića odboru dao na pretes, i odbor nam nov predlog amo doneo. §. 44. ovako glasi: „Ako sabor koji izpravak odputi na odbor, može zato ipak nastaviti pretresanje glede ostalih članakah.“ To dakle neće obustaviti dalnje razprave. Svakako je stvar

Digitized by Google

važna, i koliko je zamršena, mogla bi se ipak možebiti do sutra riešiti.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja sam baš s razloga, da bude svakomu svoje, za redakciju, i mislim, da će redakcija više koristiti narodu i obćinam, nego-li predlog štovanog g. zast. Hervoića, jer samo onim, što g. Hervoić predlaže, neće obćine nikada do svog prava doći, a malo će imati koristi, dočim će po ovoj osnovi u 22 godini doći u podpuno uživanje tog prava, a neće u to ime ništa iz svoga trebati platiti; jer uzmimo, da vlastelin ima za svoju krčmu 100 fr. u poprečnoj cieni, koja se može eruirati; po osnovi ima se odbiti ono, što ide za stan, a to je 20 fr., ostaje za kapitaliziranje 80 fr., a to je kapital od 1600 fr. Taj kapital će dotičnici izplatiti kroz 22 godine iz onoga, što će oni dobivati, jer će oni sigurno više dobivati; oni će dakle vlastelinu izplatiti iz njegovog, i u 22 godine doći u podpuno uživanje svog prava.

S toga razloga sam ja posve zato, da se primi §. 8. osnove, jer vidim, da je od veće koristi za narod i obćine nego izpravak g. Hervoića.

Predsjednik: Vis. je kuća čula razloge glede svih predlogah. Prvi je predlog odbora, da regalno pravo krčmarenja mogu obćine odkupiti; drugi je od g. Hervoića, da se imadu obćine odmah učiniti dionikom ovog prava, a treći je predlog, da se natrag na odbor uputi.

Stavljam pitanje: Prima-li vis. kuća redakciju, kako je bila pročitana?

(Većina ustane).

§. 8. je primljen.

Izvj. **Šandor Fodroci** čita §. 9. (Primljen).

„ „ „ §. 10.

„ „ „ §. 11.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. sabore! Ja predlažem, da se sjednica sada završi, (Prigovaraju) to su važne stvari, nemožemo ih precipitirati.

Predsjednik: Želi-li vis. sabor nastaviti većanje, ili odgoditi?

(Glasovi: sutra).

Završujem sjednicu, i pozivljem prekosutra u 10 satih.

Digitized by Google

Pedeset druga saborska sjednica

držana dne 1. listopada 1869. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Dopis vlade glede ustroja Dr. Veisera. — Interpelacija zast Kazimira Jelačića glede odgovornosti banć. — Nastavak spec. debate o zak. osnovi o uredjenju urbarskih odnošajah. — Debata o zak. osnovi o pospješenju uredjenja urbarskog. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli proglasiti zapisnik posljednje sjednice.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

Pedeset i prve sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 29. rujna 1869, pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

U 10 satih prije podne otvorena je sjednica.

Saborski bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je uz primjetbu velikog župana g. Mirka Bogovića, da se naime u naslovu zapisnika dodaju rieči „i Dalmacije“ nakon kraljevinah Hrvatske i Slavonije odobren i ovjerovljen.

Predsjednik sabora javlja, da je narodni zastupnik Antun Labaš položio svoj mandat za zastupnika na zajednički ugarsko-hrvatski sabor. — Obavit će se novi izbor u svoje vrieme.

Isto tako javlja predsjednik sabora, da je molbenica i to: pod br. 482 glasbenog zavoda u Zagrebu radi povišenja dotacije;

pod br. 495 županije sriemske za povišenje plaće županijskim činovnikom, i napokon

pod br. 496 županije sriemske za inkameriranje cestah imenito osiečke i njuštarske ustupio odboru za zemaljski proračun, što je po saboru odobreno.

Br. 501. Vjerodajnica narodnog zastupnika g. Julija Jelačića za kotar brdovačko-stubički izabranog u mjesto preminuloga narodnoga zestupnika Toše Gjurgjevića predaje se verifikacionalnomu odboru.

Br. 498. Predstavka županije varaždinske, kojom podupire sličnu predstavku županije riečke glede zavedenja škriljevačke bolnice u Kraljevici, upućuje se peticionalnomu odboru.

Br. 499. Županije sriemske predstavka odnoseća se na izposlovanje kod ugarskog sabora koncesije za gradjenje prokopa medju Dunavom i Savom, predaje se odboru ad hoc za isti prokop.

Br. 500. Predstavka županije sriemske radi dokinuća odkupne postojeće desetine od izvanseličtnih zemaljah, jer je to pitanje zakonskom osnovom o konačuom razriešenju urbarsko-srodnih odnošenjah, koja se u ovoj sjednici pretresiva, riešeno, uzimlje se na znanje.

Br. 506. Predstavka županije sriemske, kojom moli posredovanje sabora na zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru radi gradjenja željeznice zemun-riečke kroz županiju sriemsku imenito kroz Vukovar, predaje se odboru ad hoc za željeznine.

Br. 483. Molba trgovišta Slatine radi smješćenja kotarskog suda u Slatini — upućuje se na odbor ad hoc za uredjenje municipijah.

Br. 484. Predstavka municipija grada i kotara Bakra radi preinake o obranbenoj sili, predaje se odboru peticionalnomu.

Br. 488. Molba Ilije Varićaka i Ivana Matića dnevničarah u saborskoj pisarni radi povišenja dnevnice, predaje se odboru za saborske troškove.

Digitized by Google

Br. 507. Predlog narodnog zastupnika dra Dare Batagliarinia radi izposlovanja, da se pomorskim mladićem prevalivšim III. dobni razred, putni pomorski listovi na tri godine za neograničeno pomorsko putovanje izdavaju, ustupljuje se zemaljskoj vladi na uvaženje.

Br. 502. Pismeno predložena interpelacija na preuzv. gospodina bana kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije po narodnom zastupniku Jovanu Živkoviću glede previšnjih ručnih pisamah od 19. kolovoza 1869 odnosećih se na provincializiranje vojničke krajine i to križevačke i gjurgjevačke regimente, nemanje 11. i 12. satnije slunjske pukovnije kao i obćine Siska i komuniteta Senja, dostavlja se banu za odgovor.

Br. 505. Pismeno predložena interpelacija narodnog zastupnika Škendera Fodrocy-a glede zavedenja vojničke obuke u naših školah, dostavlja se preuzvišenomu gospodinu banu za odgovor.

Br. 497. Centralnog odbora izvjestitelj narodni zastupnik Škender Fodrocy pročitao je izvješće odbora i osnovu zakonskoga članka o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah, koja je po predlogu narodnog zastupnika Mirka Horvata odmah u pretres uzeta i za podlogu specialne debate primljena.

Prigodom specialne debate kod

§. 1. zaključeno je na predlog narodnog zastupnika Janka Cara, da se nakon riečih u prvoj liniji odnošajah stavi „izjavljuju se zakonitim temeljem ustanove itd., dočim inače cieli §. osnove ostaje.

Kod §. 2 i to pod točkom 2. zabačen je većinom glasovah predlog narodnog zastupnika Ljudevita Raiznera, da se naime rieči „i takozvanih arendatorah u Slavoniji“ izpuste, te je redakcija osnove ostala, dočim je na predlog narodnog zastupnika Ladislava Kiša, da se naime u posljednjoj alineji o hvatanja pticah „postavi nakon riečih: pravo lova“ većinom glasovah prihvaćen i tako posljednja alinea imade glasiti: „Regalno pravo ribarenja prestaje bez odkupa, a regalno pravo lova i hvatanja pticah imade se urediti posebnim zakonom;

kod §. 3. osnove imade se rieč „vlastnost“ zamieniti sa riečju „vlastničtvo.“

§§. 4 i 5 ostaju nepromjenjen.

kod §. 6. učinio je narodni zastupnik Mirko Horvat sljedeći izpravak: da se u točki 2 alinea druga izostavi, te mjesto iste stavi sljedeća:

„Daća u naravi bila ona stalna kao gornica ili nestalna kao desetina, ili oboje zajedno, imade se unovčiti po propisu §§. 44. i 45. patenta od 2. ožujka 1853.

Nakon poimeničnog glasovanja, koje je na predlog narodnog zastupnika Benjamina Kraljevića poduprta po 10 sabor. članovah sliedilo, pao je ovaj izpravak sa 35 proti 18 glasovah.

Ovom prigodom glasovaše sljedeći članovi:

za da:

Anker Hugo,
Balog Dragutin,
Barabaš Šandor,
Batagliarini Pavao,
Bogović Mirko,
Broz Mavro,
Bušić Mirko,
Car Janko,
Čegel Dragutin,
Fodrocy Šandor,
Hac Vilim,
Hervoić Stjepan,
Horvat Petar,
Inkey Ferdinand,
Jančo Stjepan,
Jandrić Andrija,
Jelačić Kazimir,
Jurković Jovan,
Khuen grof Hinko,
Kiss Ladislav,
Kontić Gjuro,
Koretić Dragutin,
Kralj Ivan biskup,
Kugler Stjepan,
Kulmer grof Mirko,
Kušević Svetozar,
Labaš Antun,
Maljevac Petar,
Maller Makso,
Mikšić Koloman,
Stiglić Stjepan,
Šuljok Eduard,
Thaller Ladislav,
Thaller Filip,
Tomašić Josip;

sa ne:

Brlić Ignjat,
Čobanić Stjepan,
Cviić Marko,
Gvozdanović Dragutin,
Horvat Mirko,
Kraljević Benjamin,
Kraljević Miroslav,
Knežević,
Malac,
Pejačević grof Ladislav,
Petričević Luka,
Raizner Ljudevit,
Simić Ignjat,
Stojanović Ante,

Digitized by Google

Vukotinović Ljudevit,
Vuković Stjepan,
Žuvić Josip;

i tako ostaje §. 6. osnove u svojoj cielosti.

§. 7. osnove primljen je u svemu.

kod §. 8. osnove učinio je narodni zastupnik Stjepan Hervoić izpravak i to tako, da bi se isti u mjesto §. 8., 9., 10. i 11. osnove, a taj glasi §.: Pravo regalno krčmarenja kao takovo prestaje bez svakog odkupa.

§. U buduće pripada pravo krčmarenja zajednički bivšim vlastelinom i občinam na obdržavanje dotičnih političkih i redarstvenih propisah.

Nu taj izpravak je pao, a prihvaćena većinom glasovah redakcija §. 8. osnove.

§. 9. osnove ostaje u svemu.

§. 10. osnove pretresivanje odgodjeno je za danas.

§. 11. primljen je.

Tim je današnja sjednica u pol 2 sata zaključena, a buduća za dan 1. listopada za 10 uru prije podne urečena.

Vakanović s. r.

Stjepan Hervoić s. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Molim vis. sabore! imade-li kakve primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Dočim nikakve primjetbe neima, proglašujem zapisnik posljeduje sjednice ovjerovljenim.

Dnevni je bilježnik g. Raizner, a govornike će bilježiti g. Thaller.

Dopis vis. vlade glede ustroja, kojega je podneo Dr. Vaiser, kako bi se moglo premaći, jesu-li ljudi, koji umru, zbilja mrtvi ili još živi.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita taj dopis.

Predsjednik: Dr. Vaiser podneo je bio amo taj svoj ustroj, da ga vis. sabor pregleda i primi njegov predlog. Sabor je putem peticionalnog odbor stvar uputio na vladu, da ju ona dade izviditi kroz vještake. Vis. je vlada to učinila, a vještaci su očitovali, da ustroj neodgovara svrsi. Taj zapisnik vještakah je takodjer ovdje, i ako vis. sabor želi, može se pročitati.

(Glasovi: neka se pročita.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita taj zapisnik.

Predsjednik: Vis. sabore! ovi vještaci odbijaju taj predlog, i pozivlju se na naredbe vlade glede mrtvalnicah. Možebiti bi shodno bilo, da se to vladi povrati.

Ljudevit Raizner: Nakoliko je meni znano, skoro u svih zupanijah ustrojene su te mrtvalnice.

Predsjednik: Ovdje u Zagrebu je poznatu, da kada mrtvaca na groblje odnesu, da ga i odmah pokopaju. To neće možebiti stati, da su i onda mrtvalnice ustrojene. Jeli možebiti vis. sabor pristaje, da se stvar opet vrati peticionalnom odboru, da promozga ovo izvješće, i onda predlog učini.

Vel. župan. Miroslav Kraliević: Ja mislim, vis. sabore! da je ovaj predmet sada riešen. Dotičnik je podneo predlog, vlada je sazvala komisiju, i ova je očitovala, da stvar neodgovara; ja dakle predmet ovaj smatram riešenim, te mislim, da se ima metnuti ad akta, a vis. sabor nemа ništa dalje odlučivati. Vlada zna, što ima u tom pogledu činiti, i ako nebi činila, što treba, može se interpelirati.

Predsjednik: Jeli vis. sabor zato, da se dopis ovaj uzme na znanje?

(Glasovi: jest.)

Uzima se dakle na znanje.

Interpelacija g. zast. Kazimira Jelačića glede odgovornosti bana.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: čita

Zakonska osnova

o odgovornosti bana.

§. 1.

Svaki vladalački čin (akt) Nj. Veličanstva kralja, da bude valjan u obsegu kraljevine hrvatsko-slavonske-dalmatinske, ima biti protupodpisan od odgovornoga bana ili od njegovoga zakonitoga zamjenika (§§. 10 i 11 zakona od 20. travnja 1869.

§. 2.

Bana i njegovoga zamjenika može sabor pozvati na odgovornost za svaki čin, za svaki propuštaj, iz kojega bi u obsegu autonomije i djelokruga autonomne vlade hrvatsko-slavonsko-dalmatinske nastala povreda budi državne samostalnosti trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske, budi ustavnih garancijah osobne i građjanske slobode, budi drugih zakonah.

§. 3.

Odgovornost ova obsiže napose:

a) svekolike u vrieme uredovanja njihova padajuće čine vrhovne vladne oblasti, a navlastito naredbe, riešitbe i imenovanja kraljevska, po njihovu predlogu učinjena, ili njimi protupodpisana ili bez njihova protupodpisa izvršena:

b) vlastite njihove, unutar uredovnoga im poslovnoga područja izdate naputke, zapoviedi ili imenovanja.

c) hotomično podupiranje hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga ministra kod vlade u Budim Pešti (§. 44

Digitized by Google

nagodbe od 8. studena 1868.) ili kojega samovlastnoga odsječnoga predstojnika kod hrv. slav. dalmatinske kraljevske vlade (§. 3. 6. 7. 8. z. č. od 20. travnja 1869) povriedjajućega svoju dužnost.

§. 4.

Činovnici, kojim je povjereno samostalno upravljanje poslovah kojega vladinoga odjela (§. 6. 7. 8. z. č. od 20. travnja 1869) što se tiče odgovornosti njihove, smatrajn se ravni zamjeniku banovu (§. 1.)

§. 5.

Postupanje poradi činah i propustah u općem kaznenom zakoniku zabranjenih, kojimi se okrivljuje ban ili koji odgovorni vladin član, pripada u pravilu redovitim sudovom (§. 8.)

§. 6.

Slobodno je i bana i svakoga vladina člana pred redovitimi sudovi tužiti na naknadu one štete, koju je on svojim uredovanjem, priznatim za protuzakonito po sudištu za to odredjenu (§. 16). prouzročio budi kraljevini hrv. slav. dalmatinskoj kao državi, budi kojemu posebniku. Ovoj dakle tužbi neima mjesta, ako je poradi čina, kojim je povrjeda uzročena, podignuta obtužba proti banu ili kojemu vladinomu članu, dokle god se ista nastavlja.

§. 7.

Pravo obtužbe pripada saboru hrv. slav. dalmatinskom. Predlog, na to smierajući, ima se predati pismeno i treba da ga je podpisalo barem 15 članovah.

Predlog treba da točno označuje učine, na koje je se upire, a i onu povriedu dužnosti, koja predmet obtužbe.

§. 8.

Predmeti obtužbe mogu biti i oni čini banovi ili odgovornih vladinih članovah, koji spadaju pod obći zakon kazneni, u koliko su isti u savezu s javnim njihovim službovanjem.

U ovom je slučaju za takove čine nadležno ono sudište (§. 16), koje ima postupati radi protuzakonitih uredovnih činah, ter se iztraga, povedena možda pred redovitim sudom, ima ustupiti ovomu sudištu.

§. 9.

Predsjednik saborski ima za osam danah, računajuć odkako je predlog predan, staviti ga na dnevni red. Viećanje se ima stegnuti na to, dali će sabor preći na dnevni red, ili je voljan doznačiti predlog odboru na predhodno prosudjivanje!

§. 10.

Izabrani odbor ima izplatiti i razviditi sve što bude potrebno i shodno, da se obrazloži obtužba, on može, da se stvar razjasni, preslušati svjedoke i vještake, a tako i bana ili vladinoga člana proti kojemu predlog glasi, može primiti od njega i pismeno opravdanje pak i izprave, služeće mu na obranu.

§. 11.

K razpravi, koja bude držana usljed podnešena po odboru izvješća, može za obtužbu predloženi ban ili vladin član glavom doći i obavjesti davati.

Za odredbu obtužbe zahtieva se odluka nadpolovičnom većinom glasovah.

§. 12.

Ako sabor odluči, da valja bana ili kojega vladina člana staviti pod obtužbu, tada ima isti prestati uredovati.

Odluka tužbovna ima se adresom dostaviti kralju do znanja.

§. 13.

Predsjednik saborski ima tužbovnu odluku priobćiti predsjedniku suda za to odredjena (§. 16)., s opomenom, neka članove toga sudišta pozove odmah u Zagreb.

§. 14.

Dokle god se nezapočme razprava pred dotičnim sudom (§. 16)., može sabor nadpolovičnom većinom glasovah zaključiti, da odustaje od tužbe.

§. 15.

Sabor ima narediti trojicu od svojih članovah, koji će tužbu braniti pred sudom.

§. 16.

Tužba se razpravlja i riešava kod državnoga suda hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga u Zagrebu.

Državni se ovaj sud sastavlja tako, da sabor nadpolovičnom većinom glasovah izabere iz svoje sredine 12 članovah, zakonom vještih muževah, nestojećih u službi od kraljevskoga ili banskoga imenovanja ili potvrdjenja zavisnoj; nadalje, da sabor isto tako nadpolovičnom većinom glasovah izabere još drugih dvanaest isto onako neodvisnih, zakonom vještih muževah, koji nisu članovi sabora. Izbor biva na tri godine.

Izabrani članovi biraju si izmedju sebe predsjednika.

§. 17.

Kad bude proti banu ili kojemu od vladinih članovah podignuta tužba odpravljena državnomu sudu, ima ovaj izsvoje sredine odabrati sudca iztražitelja, koji će pri-

Digitized by Google

rediti parnicu. Ovomu sudcu iztražitelju pripadaju sve one povlastice, koje u redovitom postupku idu sudca iztražitelja. On dakle može svjedoke i vještake i pod prisegu preslušati, ili pako narediti, da ih presluša koji redoviti sud.

Pri ovakovu preslušavanju rješavaju sečinovnici dužnosti, čuvati tajne uredovne.

Iztraga se ima obaviti najdulje za šest mjesecih.

§. 18.

Ako sudac iztražitelj scieni, da je iztraga zaglavljena, ima predsjednik suda državnoga javno obznaniti dan glavne razprave i to javiti kako imenovanim od sabora braniteljem tužbe, tako i tuženiku.

Obtuženik ima pravo odabrati si jednoga ili više braniteljah-

§. 19.

Tuženiku, a imade li njih više, svim ukupno, pa tako i braniteljem obtužbe pripada pravo šest članovah državnoga suda odkloniti nenaznačiv nikakovih razlogah, ali to tako, da u broju preostalih članovah, jednak bude broj sudacah izabranih izmedju članovah sabora i onih, koji su izabrani invan sabora.

Ako se stranke ovim pravom neposluže, ili se posluže istina, ali nedostatno, tad se broj sudacah ima umanjiti žriebanjem, nu opet tako, da od ukupnoga broja sudacah šest njih bude članovah sabora, a šestorica da budu od onih, koji nisu birani izmedju članovah sabora.

Predsjednika je slobodno odkloniti, ali se nesmije žriebom ukloniti; u prvom će slučaju sudci, koji sačinjavaju sud, izabrati si predsjednika izmed sebe.

§. 20.

Glavna razprava pred državnim sudom ima biti javna i ustmena.

Da odsuda bude valjana, iziskuje se nepretrgnuta pritomnost barem desetorice sudacah.

Sudci sude po svojem osvjedočenju i neimaju držati nikakovih pozitivnih propisah o dokazu.

Predsjednik ima svagda svoj glas dati. Glasovanje je tajno i biva krugljicami.

§. 21.

Odsudom, razlozi podkriepljenom, ima se izreći, da li je obtuženik kriv ili nevin. U prvom slučaju, k čemu se išće većina barem od dvie trećine glasovah, imadu se u odsudi navesti čini, koji se smatraju kao dokazani i ima se ustanoviti njihova kažnjivost.

§. 22.

Propisah obćenitoga kaznenoga postupka ima se držati državni sud u toliko, u koliko nije zakonom ovim naredjeno inako.

§. 23.

Ako bude obtuženik proglašen krivcem, zakonita posljedica takove obsude svagda je ta, da se obsudjenik ima ukloniti iz vieća krune kraljevske za kraljevinu hrvatsko-slavonsku-dalmatinsku, nego po naravi otegućujućih okolnostih može presuda glasiti i na odpust obsudjenika iz državne službe i na vremeniti gubitak pravah političkih.

Ako se tuženiku u grieh upisuje još ikoji čin ili propust, o kojem je što naredjeno u obćem kaznenom zakoniku, tada ima pravo državni sud povrh toga uporaviti na njega i ustanove ovoga zakona.

§. 24.

Ako se može za izviestno odrediti kako svota naknade tako i osoba koju naknada ide, državni će sud i o tom izreći presudu, da je obtuženik dužan dati naknadu.

Ako to nebude moguće, tada se u osudi može izreći dužnost, da se naknada ima dati, ali kolika da bude, to ostaje pridržano redovitomu putu pravde.

§. 25.

Proti osudi državnoga suda neima provnoga lieka.

§. 26.

Postupak o tužbenoj odluci, koja je obnadjena umjestnom, nemože se obustaviti, ni ako se sabor zaključi, odgodi, ili bas razpusti.

§. 27.

Pravo tužbe uternjuje zagodom po propisih obćega gradjanskoga zakonika.

Zagoda se prekida razpravami o osvadi.

§. 28.

Na korist bana ili drugoga člana vlade, koji je obnadjen da je kriv, može kralj izvršavati pravo pomilovanja samo na predlog sabora.

§. 29.

Nedopustivo je, da se obtuženik prije nego se svrši parnica, odreče svoje službe.

§. 30.

Neprieči obtužbe, ako je ban ili koji vladin član jur prije nje odstupio, ili ako nije više u državnoj službi.

§. 31.

Ovaj zakon ima svoju kriepost od onoga dana, od kojega je kriepostan §. 50. čl. XXX. 1868. ugarskoga sabora, a I. 1868. hrvatskoga sabora.

M. Horvat v. r.

Digitized by Google

Roberto Zlatarović: Ja molim, vis. sabore! da se ova interpelacija vladi priobći za odgovor.

Ljudevit Raizner: Sabor je zaključio, da se interpelacije neće više pošiljati, nego da zastupnici vlade imadu kratkim putem odgovoriti.

Janko Car: Ja sam toga mnienja, da postupamo onako, kaošto je obćenito u svih saborih, da se svaka interpelacija dotičnomu, koji odgovoriti ima, priobći, dakle ova Nj. preuzvišenosti banu.

Predsjednik: Stvar je naravska, dok su zastupnici vlade u krugu sabora, da oni imadu prvu rieč, t. j. da imadu dužnost kazati, da li mogu odmah odgovoriti ili ne; nego ako zastupnik vlade zahtjeva, da mu se interpelacija priobći, to se dakako učiniti mora.

(Priobćit će se interpelacija banu.)

Na dnevnom je redu razprava o urbaru; nu prije nego li se razprava povede, imadem vis. sabor pozornim učiniti na to, da su njeki predmeti na dnevni red već davno upućeni, a nisu još u pretres došli; takav je predmet glede grba, koji je sada tiskan i razdjeljen. S toga mislim, da bi vis. sabor, koji je vlastan dnevni red ustanoviti, mogao odlučiti, kad će se taj predmet preduzeti; možebiti poslje, kad se zadruge rieše, bio bi prvi taj predmet.

(Glasovi: poslje zadrugah i proračuna.)

Gosp. Fodroci je izjavio, da je bolestan, i da nemože više izvješćivati, nego da će g. Vukotinović to na se uzeti. Molim vis. sabor, je li se zadovoljuje s tom izjavom?

(Glasovi: Jest.)

Molim dakle g. zast. Vukotinovića, da izvoli čitati; na redu je §. 12.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: (čita §. 12.)

Jovan Jurković: Vis. sabore! Ja držim, da je ova ustanova §. 12. nedostna, baram glede načina, kako bi se imale graditi i podizati vodenice na vodah, kaošto su na pr. Dunav, Drava, Sava, neima nikakva razpoloženja. U paragrafu ovom se kaže, da je u buduće svatko vlastan svake vrsti mlinovah i piljenicah držati i podizati na svom posjedu, a mi znamo da Sava, Drava, Dunav neima gospodara, da nije svojina pojedinacah. Na Savi i Dravi imade neizmjeran broj takovih vodenicah. S toga sam ja tako slobodan, ovomu paragrafu učiniti dodatak, po kojem bi ovaj §. ovako glasio: „isto tako slobodno je svakomu državljanu na vodah brodoplovnih Dunavu, Dravi i Savi, na koliko na ovozemno područje spadaju, podizati mlinove na oblastno doznačenomu si brodarstvo nesmetajućemu mjestu.

Gjuro Kontić: To je i dosad bivalo.

Ladislav Kiš: Ja nisam za dodatak g. zast. Jurkovića, jer tim, što se ovdje kaže: „bez povrede prava trećega uz učestvovanje oblastih po obstojećih zakonih propisano“, uzima ovaj zakon obzir na ono, što g. zast. Jurković zahtjeva. Po obstojećih zakonih nesmije nitko bez znanja oblastih na brodoplovnih riekah staviti mlina.

Jovan Jurković: U §. 12. se kaže, da je svakomu slobodno mliove držati i podizati n a s v o m p o s j e d u uz obdržavanje propisah obstojećih; ali za slučaj, da se hoće graditi mlin na Dunavu, Savi ili Dravi, koje vode neimadu posjednika, je svakako nuždno njekakvo razpoloženje, jer u §-u 12. nedade se subsumirati podizanje mlinovah na Dunavu, Savi u Dravi.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja mislim, da je svaki mlin u savezu sa obalom, a obala je ili državna ili občinska ili privatna; to stoji.

(Glasovi: nestoji.)

Ja mislim, da stoji, i da glede toga podpuno zadovoljuje redakcija §. 12.

Jovan Jurković: Oslobodjujem se, vis. sabore! razjasnjenje dati, buduć sam stavio predlog, na čem se osniva. Dato non concesso, da ima svaka obala gospodara, ipak je ovaj §. nedostatan, jer na Dunavu, Dravi i Savi nemogu se mlinovi podignuti svagdje, nego samo na stanovitih mjestih, i to gdje je voda zato prikladna, drugo gdje nesmetaju brodarstvu; tako ovi mlinovi nisu razštrkani, nego ih imade po 10 po 20 na jednoj hrpi, i treba nadalje, da se nalaze na takovom mjestu, koje je pristupno od obale, jer Dunav, Drava i Sava imade i obalah, kojim neima pristupa, a na takom mjestu bi vodenica bez koristi bila. Komu su mjestne okolnosti vodenicah na Dunavu, Dravi i Savi ležećih poznate, taj će uviditi, da je moj predlog manje više osnovan.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Znano nam je svim, da postoje glede javnih obćilah osobito glede brodarstva ustanove, smierajuće obezbiediti interes javnopravni, a po tom se imade interes privatnopravni ograničiti i stegnuti u korist javnopravnu. Zato bi ja želio, da se u ovoj zakonskoj ustanovi kaže, da će se svatko, koji bude htio graditi mline ili piljenice na svom ili obćem teritoriju, imade prilagoditi ustanovam postojećim glede javnih obćilah, ili koje će s vremenom izaći.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Glede gradjenja mlinovah na brodovitih riekah, kaošto na Dunavu, Dravi i Savi bio je propis, da je svatko, koji je hotio graditi mlin, imao predati molbenicu dotičnoj političkoj oblasti, budi županiji, budi magistratu. Ta se molbenica poslala kotarskomu sudcu, ili opredjeljenom povjereniku, koji je sazvao komisiju, sastojeću od članovah vlastelinstva i obćine. Dakle tu su bili trojica zastupani: polit. oblast, spahiluk i dotična obćina. Izpravak g. z. Jurkovića sada u toliko namjerava promjeniti ovaj zakon, što bi bez dozvole spahiluka, nego samo dozvolom političke oblasti svaki državljan trojedne kraljevine mogao graditi mlinove na brodovitih riekah.

Ja moram iskreno kazati, da me dosadašnja gg. govornici nisu dosta o stvari ubavjestili, da bi se mogao odlučno izraziti, s toga predlažem, da se ovo obsežno i zamršeno pitanje s amendementom g. Jurkovića povrati odboru, da

Digitized by Google

ga napose pretrese i možebiti do sutra predlog učini saboru.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Od tih vodenicah, što ih napominje amendement g. Jurkovića, plaćala se takodjer daća vlastelinstvu; zato je potrebno, da se glede tih vodenicah nješto providi zakonom. Po mom mnienju nije §-om 12. providjeno tim vodenicam, jer se samo mogu one vodenice graditi, koje su na obali uz plodovite rieke. One, koje nisu na obali, moraju se premješćati prema vodi; ako sad tko sagradi vodenicu na svojoj obali, to jest priveže ju na svoju obalu, za malo godinah može se voda promieniti i vodenica premjestiti. Ako to nebi smio, onda ju mora izgubiti ili prodati. S toga je svakako potrebno, da se providi zakonom glede tih vodenicah. i ja podupiram amendement g. Jurkovića.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Vis. sabore! Tko je dosada imao mlin, morao je stanovitu daću plaćati vlastelinstvu; ova se daća ukida §-om ovim, te svatko biva vlastnikom mlina, kojega ima, i može podignuti mlin, bez da daću plaća. Što se pako tiče smještenja mlinovah i ostalih amo zasjecajućih odnošajah, to je pridržano vlastim policajnim. Dakle scienim, da je to, što amendement želi, već sadržano u ovom §-u, kad se kaže: bez povrede trećega itd.: zato preporučam redakciju.

Predsjednik: Dočim je debata zaključena . . .

(Javljaju se još govornici; prepirka o tom, dali je debata zaključena; glasovi: izvjestitelj je govorio.)

Dr. **Ignjat Brlić**: G. izvjestitelj je kao član sabora govorio. Glede gradjenja mlinovah obstoje propisi, glede kojih nije u ovom zakonu rečeno, da izvan krieposti stupaju. Ako se ova stvar hoće temeljno riešiti, mora se obzir uzeti na obstojeće propise. S toga predlažem i molim, da se moj predlog primi, da bi se naime ovaj amendement dotičnom odboru dao, i odbor obzirom na postojeće propise taj amendement u pretres uzeo i predlog amo stavio.

Predsjednik: Želi-li vis. kuća nastaviti debatu ob ovom paragrafu?

(Opet prepirka radi toga, da li je debata zaključena; izvjestitelj izjavi, da je kao član sabora govorio.)

Janko Car: Ja podupiram podpuno amendement g. Jurkovića, da se ovdje glede vodenicah na brodovitih riekah ima nješto napemenuti; nu ovaj je paragraf po mom mnienju i drugdje manjkav, i ja mislim, da bi ova formulacija svim zahtjevom zadovoljiti mogla, ako se kaže: „Svatko je u buduće vlastan na svom posjedu kao i na riekah svake vrsti mlinovah i piljenicah držati i podizati bez svake daće.“ Ostalo sve izostaje.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ovom ustanovom §-a 12. providjeno je samo za male mlinove, koji nisu na brodovitih riekah. Ali mi znamo, da zakon od g. 1836 normira pravo mlinarenja, i u tom se upravo naredjuje, da od vodenicah na Dunavu, Dravi i Savi vlastelin ima pravo takse uzimati; a glede toga specialno neima nikakve provizije u ovom članku. Radi toga, što odsjeci ovo nisu u meritorni pretres uzeli, za nadopunjenje mislim ja, da se stvar odputi na odbor natrag, kako je g. zastup. Brlić predložio, jer mora se nješto ustanoviti glede tih vodenicah i taksah, koje su se morale plaćati vlastelinstvu, i to tim više, što je nagodbenim zakonom kazano, koje su rieke državne, te će to u ugarskom saboru u razpravu doći, kojimi će se sredstvi uzdržavati. Predmet taj dakle zasjeca stranom u naš stranom u ugarski sabor; s toga mislim, da neprecipitiramo stvari, nego neka se na odbor dade natrag, ili makar na sekcije, da se tamo prije rieši.

Ladislav Kiš: Vis. sab.! G. Brlić izvolio je kazati, da bi se ovim §-om naredbe, koje su dosad izdane u pogledu gradjenja mlinovah, morale preinačiti. Ja toga mnienja nisam. One naredbe nikomu nedadu prava graditi mline. niti ga uzimaju, nego samo zahtjevaju, da se mlinovi, grade na takovom mjestu,, gdje nikomu nesmetaju. Ovdje u ovom §-u je sada kazano, da je svatko vlastan na svom posjedu mlinove graditi, ali kazano je ipak tako, da koji hoće da mlin gradi, mora prije naredbam zadovoljiti, jer naredbe same nikomu tog prava nedadu. S toga sam ja za redakciju, jedino s dodatkom glede mlinovah na brodoplovnih riekah.

Ladislav Thaller: Vis. sabore! Ja se slažem sa mnienjem gg. Stojanovića i Brlića i to s razloga, što je poznato, da ima izvan vodenicah malih, koje su s obalom skopčane, i takovih na Dunavu, Dravi i Savi, koje ako i nisu na ničijem zemljištu, nego na vodi, na svojini državne, ipak su s obalom s lanci skopčane, te se od njih plaćala daća vlastelinstvu. O toj daći u ovom §-u nije ništa rečeno. Ako se koje pravo ukine, neka se ukine zakonito; ja zato nisam, da se ovo pravo vlastelinstva ukine bez svakog postupka, jerbo se nemože nikomu svojina uzeti naprečac. S toga sam ja zato, da se stvar odboru natrag dade u pretres.

Dr. **Ant. Stojanović**: Ja bi molio g. zast. Cara, da bi izvolio pročitati svoj izpravak.

Predsjednik: Formulacija gosp. zastupnika Cara je sljedeća: čitav §. 12 ostaje do rieči „daće“, samo se umetnu rieči „kao i na riekah“; ostalo izostaje.

Stjepan Vuković: Ja pristajem uz predlog g. zast. Cara samo s tiem, da se reče: „na svih riekah.“

Dr. **Antun Stojanović**: Ako visoki sabor želi, ovaj predmet sad riešiti, ja bi preperučio, da obije redakcije, amendement g. Cara i g. Zlatarovića spojimo i primimo. Nu ja bi želio, da se stvar još jedanput u odboru pretrese.

Predsjednik: Dodatci su različiti učinjeni, tako da bi se text ovog §-a sasvim preinačiti morao; s druge strane jest predlog g. Brlića, koji sve ove dodatke uništuje, jer zahtjeva, da se stvar još jedanput u odboru pretrese.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja odustajem od svog predloga, i pristajem uz nazore g. Cara.

Josip Žuvić: Kad je centralni odbor ovaj §. 12. krojio, nije pomislio ili nije htio pomisliti na brodoplovne

Digitized by Google

rieke; to sliedi iz izraza „na svom posjedu.“ Taj §. dakle nezadovoljuje što se tiče brodoplovja, budući da se samo obzira na mlinove, koje će tko na svom suhom posjedu graditi i držati.

Što se tiče mlinovah na brodoplovnih riekah, gradjenje njih ima se urediti, kako je već g. zast. Zlatarović naglasio po obstojećih propisih, koji već danas obstoje de facto, ili koji u buduće budu stvoreni. Ja mislim, da gosp. zast. Zlatarović razumjeva poglavito propise, koji će se u buduće stvoriti, i tad se posve slažem s njim, jer ja činim vis. kuću pozornu na onu okolnost, da brodoplovne rieke spadaju bez svake dvojbe pod onaj paragraf nagodbenog zakona, koji sadržava zajedinstvo poslovah u ovom pogledu s Ugarskom, i to je zajedničko zakonarstvo naprama tim brodoplovnim riekam. Administrativno izvedenje onih propisah, polag kojih će se imati graditi mlinovi na brodoplovnih riekah, učiniti će domaća naša vlada; ali propise same nećemo mi krojiti, nego zajednički sabor, i to zato, jer brodoplovne rieke spadaju u zajednički interes, brodarstvo u obće je predmet, kojega regulativ neće imati ovaj, nego centralni odbor.

S toga ja mislim, da bi suvišno bilo, predati ovu stvar natrag odboru na posebni pretres; jer odbor, ako bi u istinu kakvu osnovu donio vis. saboru, učinit će tim ono, što po mom mnienju niti vlastan nije; a ako vis. sabor učini u tom pogledu zakon, učiniti će to, da će prekoračiti granice nagodbenog zakona. S toga mislim, da vis. sabor primi redakciju, kako stoji, a naši poslanici na zajedničkom saboru neka stvar glede gradjenja mlinovah na brodoplovnih riekah potaknu i u obranu uzmu.

Predsjednik: Želi-li još tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Dočim nitko neželi govoriti, staviti ću pitanje za votizaciju.

Pitam vis. sabor, je li prima §. 12. polag redakcije?

(Glasovi: ne.)

Dočim vis. sabor nije primio redakcije §-a 12., imati ću čast, dodatke i amendemente pročitati.

(Nastane prepirka, da li je bila većina ili ne; jedan glas: Molimo vis. predsjedničtvo, da izvoli odrediti, da se ustajom zaključuje; to ih je samo njekoliko bilo, koji su rekli „ne“.)

Dakle molim, da se izvole gospoda dignuti.

(Ustane većina.)

Većina je za redakciju.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita §. 13.

Predsjednik: G. zast. Mirko Hrvat podnio je sljedeći izpravak: (čita) „Daće, koje su se davale od svake vrsti mlinovah i piljenicah podignutih prije god. 1848 imade, dotični posjednik odkupiti polag načelah u §. 6. ustanovljenih.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Razlika izmedju §. 13., kako ga je centralni odbor stilizirao, i izmedju mog predloga jest, da je centralni odbor zaključio, da se imadu svi mlinovi odkupiti, koji su sagradjeni do ono doba, dok ovaj zakon u život stupi, a ja kažem, da se samo oni mlinovi imadu odkupiti, koji su podignuti do 1848. godine.

God. 1848 postigli su podanici podpuno vlastničtvo na svoj posjed, s toga su vlastni sve na svojih zemljah podignuti, što policajnim zakonom nije protivno, dakle i mlinove, bez da vlastelinstvo imade kakvo pravo na nje.

S toga predlažem, da se redakcija zabaci i moj izpravak primi.

Pavao Batagliarini: Ovdje nije ništa rečeno glede onih mlinovah, koji bi se sagradili izza valjanosti ovog zakona; za takove mislim, da bi se imala odšteta dati od strane države.

Predsjednik: Izvolite svoj izpravak formulirati.

Pavao Batagliarini: Ja mislim ovako: „Nasuprot pako od podignutih mlinovah i piljenicah izza valjanosti ovoga zakona imade se odšteta prijašnjim posjedateljem prava mlinarenja dati od strane države.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja se s predlogom ili amendementom g. Mirka Hrvata slagati nemogu; jer kakogod je g. 1848. svatko postao vlastnikom svog zemljišta, tako isto je god. 1848 takodjer jus regale ostao vlastelinstvu, i nikomu se nije dozvolilo mlin praviti, ako nije vlastelinstvo na to privolilo, ako je na to privolilo, to se plaćala daća. Zato se ja izrazujem za redakciju ovog paragrafa, time ipak, da se za pravo mlinarenja daje odšteta na temelju onih daćah odmjerena, koje su zakonom urbarskim propisane; ali svakako da takodjer oni, koji su poslje 1848. mlinove dobili, odštetu dadu.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Meni se čini, da u pravom smislu rieči izpravak g. Mirka Hrvata nije amendement, nego nov predlog, jer hoće protivno od onog, što ovaj §. opredjeljuje. Ako sam ga dobro razumio, on zahtjeva, da se samo za one mlinove odšteta dozvoli, koji su prije 1848. g. sagradjeni, a oni, koji su poslje 1848. god. sagradjeni, da su prešli u vlastničtvo posjednikah, da ostanu bez odštete. U pravom smislu rieči nemože se taj izpravak zvati amendement, nego je nov predlog, načelni predlog.

Što se mojega mnienja tiče, ja držim, da je pravednije, što predlaže redakcija; jer ovdje se radi, da se ovo zakonito pravo ukine, te je pitanje, ili uz odkup, ili bez odkupa. Ovdje je kazano, uz odkup, dakle se ima razumjevati bez razlike, da li je mlin prije ili poslje g. 1848 sagradjen, jer pravo regalno jednako obstoji. Zato nemogu za predlog g. Mirka Hrvata glasovati, nego pristajem uz redakciju.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Kako sam shvatio izpravak g. Mirka Hrvata, on je osnovan na tom, što drži daću od mlinarenja daćom urbarskom, te buduć su g. 1848 daće urbarske ukinute, neka se i ova ukine. Kad bi taj temelj neporušiv bio, i ja bi glasovao za amendement g. Mirka Hrvata, ali kako ja shvaćam, amendement neleži na temelju neporušivom. C. patent od 2. ožujka 1853 ukida urbarske daće, ali neukida i prava

Digitized by Google

regalna, nego ima posebni § o pravih regalnih, koji veli, da će o tih pravih posebne ustanove slieditі. Naravska posljedica tog § a jest, dok tih zakon. ustanovah nebude, ostane status quo. Kad su izza toga patenta do dandanas te daće ugovorene izmedju vlastele i bivših podanikah, to je znak, da ukinute nisu; to je evidentno i iz naše osnove, jer baš sada radimo o ukinuću toga prava; s toga mislim, da vlastela imadu pravo na tu daću, dok ovaj zakon u život nestupi. Po ovom nisam u stanju za amendement g. Mirka Hrvata glasovati, nego molim, da se redakcija primi.

Ladislav Kiš: Vis. sabore! Ja u ovoj stvari nepoznam nikakve urbarske daće, nego ovo je bila daća, koju su vlastela dobivala u ime regalnoga prava. Zato sam ja toga mnienja, da se ove rieči: „ako je urbarske naravi“ sasvim izpuste.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja opet napominjem, da ovaj predmet nije još onako na čisto izveden, da bi ga mogli meritorno riešiti, zato predlažem, da se na novo u sekcije dade na meritorni pretres. A kad već ovo pitanje ventiliramo, kazat ću i ja svoje nazore.

Što se tiče pitanja, što ga je g. zast. Kiš potaknuo, da se izraz „ako je urbarske naravi“ iz ovog paragrafa izpusti, ja kažem, da to stoji, da ta daća zaista nije urbarske naravi; taj isti nazor stoji i glede hvatanja pticah, jer ako su seljaci davali svaku 10-tu pticu, to nije bila urbarska daća.

Buduć da se u ovom paragrafu, koji će upravo normirati dosadanje stanje glede prava vlastelinskog, in genere nenalazi ustanova, da se regalno pravo mlinarenja za ovu zemlju ukida, s toga bi ja predložio, da se izza rieči „piljenicah“ dodaje: „kao i svih vodenicah na Dunavu, Dravi i Savi.“

Robert Zlatarović: Ja moram iskreno kazati, da mi se važna čini primjetba g. Kiša; pravo mlinarenja nije urbarski odnošaj, jer urbarski odnošaji bili su izmedju vlastele i kmetovah, a ovaj odnošaj bio je izmedju vlastele i takodjer nekmetovah. S toga mislim, da bi se uvažila primjetba g. Kiša.

Jovan Jurković: Visoki sabore! Ja sam takodjer toga mnienja, da pristanemo uz predlog g. Kiša, naime da se ove rieči „ako je urbarske naravi“ izpuste. Premda su zakonom, koji normira urbarske daće, ustanovljene i vodeničarske taxe, to ove daće ipak nisu bile strogo urbarialne naravi; vlastela ih uživala na temelju regalnog prava, to dokazuje najbolje ta okolnost, da su i oni, koji nisu bili u odnošaju podložničkom, podavali iste taxe. S toga sam ja zato, da se ove rieči „ako je urbarske naravi“ izpuste.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Za izpravak g. Mirka Hrvata nisam, nego sam zato, da se redakcija uz opazku g. Kiša primi. Znamo dobro svi, da su samo odnošaji izmedju vlastelinstva i kmetovah bili urbarski odnošaji, a daće od mlinovah plaćali su i drugi.

Ja mislim, da je ovaj predmet već dovoljno pretresen, s toga bi molio, da se glasuje. Ja sam za redakciju uz opazku g. Kiša.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Istina je, što g. zastup. Žuvić kaže, da urbar. patent veli, da će se ustanove glede prava regalnog krčmarenja i mlinarenja u svoje vrieme donieti; ali i to je istina, da isti §. i to kaže, da dotle, dok tih ustanovah nebude, valja stanje do 1. travnja 1848. g. Iz toga se razumije, da pravo regalno obstoji u istoj mjeri, kako je obstojalo do g. 1848., te da se od mlinovah poslje 1848. g. podignutih neima ništa plaćati. S tih razlogah ostajem kod mog izpravka.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Vis. sabore! Predlog g. zast. djakovačkog radi upravo proti smislu §. 13 osnove odborove, jer ustanovljuje načelo, kao da su god. 1848. sve daće i obvezanosti, koje su obstojale medju vlastelinstvom i podanici, prestale, i da bi se sva ona prava, koja su dotični podanici stekli poslje god. 1848., imala smatrati kao zakonita prava. To je takovo načelo, kojim bi, ako bi se primilo, nesamo glede daće od mlinovah obezbjedjeni bili prijašnji podanici, nego i glede mnogih drugih podanakah, koji su postali poslje g. 1848 i obstoje do dandanas. Ova osnova radi o zakonitom konačnom razriešenju tih odnošajah, a ovo načelo bilo bi razriešenje ovog razriešenja, s toga mislim, da se ovo kao načelna preinaka nebi moglo primiti.

Što se opazke g. zast. Kiša tiče, da daća od mlinarenja nije urbarske naravi, ja mislim, da nije od tolike važnosti, jer u urbar spada više toga, što s početka nije tamo spadalo, što je ipak u savezu; s toga se i veli na čelu osnove „zakonska osnova o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah.“ Medjutim ako gospoda misle, da valja predlog g. zast. Kiša primiti, ja neimam ništa proti tomu.

Predsjednik: Izim redakcije je protupredlog gosp. zast. Mirka Hrvata, i protupredlog g. Stojanovića, na to iduci, da se ova stvar još jedanput na odsjeke odpravi. Prije nego-li dodjemo na izpravke, stavit ću pitanje vis. kući glede redakcije i protupredlogah.

Koja su gospoda dakle za redakciju §. 13., kako jest, neka se izvole dignuti.

(Neustane nitko).

Redakcija §. 13 nije primljena.

Predlog g. zast. M. Hrvata glasi ovako:

(Čita ga).

Koja su gospoda za ovaj predlog, molim, da se izvole dignuti. (Ustane manjina).

Manjina, protupredlog je propao.

G. zast. Stojanović predlaže, da se ovaj §. uputi na odsjeke na nov pretres; koja su gospoda za ovaj predlog, neka se izvole dignuti.

(Ustane manjina.)

Digitized by Google

Sada se vraćamo na izpravak g. zast. Kiša. G. zast. Kiš predlaže, da se izpuste iz svog §. rieči: ako je urbarske naravi.

Prima-li vis. kuća §. 13. s dodatkom, koji sam sada čast imao pročitati?

(Većina ustane).

Primljen je §. 13. s dodatkom g. zast. Kiša, da se naime rieči: „ako je urbarske naravi“ izpuste.

Pavao Batagliarini: opetuje svoj predlog glede ovog §. i zahtieva o njem glasovanje.

(Glasovi: ovom votizacijom riešen).

Izvj. **Ljudevit Vuković**: čita §. 14.

(Glasovi: primamo).

Stjepan Čobanić: Vis. sabore! Ja bi imao ovdje izpravak, naime, da se mjesto „svaki državljanim“ kaže: „svaka občina.“

(Glasovi: redakcija).

Predsjednik: Osnova veli: „Ribarenje vrši svaki državljanin u riekah, potocih i izljevih uzduž svoga posjeda; g. Čobanić pako predlaže, da se mjesto „svaki državljanin“ metne: „svaka občina.

Prima-li vis. kuća redakciju?

(Većina.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita §. 15.

(Primljen).

„ „ „ čita §. 16.

Ladislav Kiš: To sada prestaje (prepirka, dali ovaj §. obzirom na riešenje §. 2. izostati ima.)

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja sam već u debati o §. 2. kazao, da hvatanje pticah spada na zakon o lovu, dakle se ima i onim zakonom riešiti. Ovaj §. dakle ovdje treba da izostaje.

Vel. žup. **Mir. Kraljević**: Ja mislim, da se do onda, dok se zakon o lovu nedonese, nemože nitko priečiti, da na svom posjedu ptice lovi; zato sam ja za redakciju.

Mirko Hrvat: Razlika je medju lovom i hvatanjem pticah. (Glasovi: to je zaključeno).

Toga zaključka neima. Vlastelinstvo tog prava uživalo nije, s toga sam ja zato, da se ovaj paragraf izpusti.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja sam htio samo to primjetiti, da će se po zaključku o §. 2. posebnim zakonom normirati pravo hvatanja pticah i pravo lova. Mi imamo dosada njekakvo normiranje glede lova, koje će obstojati, dok se zakon nedonese, a glede hvatanja pticah neimamo ništa. Zato ja mislim, dok se taj zakon nedonese, mogao bi §. 16. ostati, i onda se zakonom o lovu izvan krieposti staviti.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Nerazumjeva se ovdje hvatanje samo malih pticah, nego trčkah, fazanah i dr.; ako bude svakomu slobodno, da hvata ptice, tad će se i ove pohvatati, i lov prestaje.

(Prepirka, nemir.)

Zato ja mislim, da je s lovom skopčano hvatanje pticah, te se zakonom o lovu ima urediti. Do onda dakle neka se ovaj §. izpusti.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja sam za to, da se §. 16. simpliciter izpusti, jer po mom mnienju je hvatanje pticah isto što lov pticah, dakle ima se u zakonu o lovu odrediti, tko ima ptice šteditи, tko hvatati. S druge strane velim, da se ovaj §. izostavi, da nebi dao povoda krivu tumačenju, kao da mi kanoniziramo vandalički postupak hvatanja pticah pjevačicah. S toga sam ja za to, da se ovaj §. simpliciter izostavi.

Izvj. **Ljud. Vukotinović**: Vis. sabore! I ja sam za to, i preporučam vis. saboru, da se ovaj §. izpusti. Odredbe u tom pogledu obstojeće ostat će dotle, dok se nov zakon nedonese. Ako bi bilo prosto svakomu, da može ptice hvatati, uvjeravam vis. sabor, da bi to neugodno djelovalo na sviet, jer dosad je hvatanje pticah zabranjeno. U velikom gospodarstvu naravi ima svaka stvar svoje opredjeljenje; i ptice nisu bez razloga na svietu; ako se za koje misli, da čine kvar, to je samo prividno, jer je korist veća, nego šteta, koju čine. Zato predlažem, da se ovaj §. izpusti.

Predsjednik: Molim gospodu, koja su za redakciju, da se izvole dignuti.

(Ustane šestorica.)

Redakcija je propala. Koja su gospoda za protupredlog, da se §. 16. izpusti, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina).

(§. 16. ima se izpustiti.)

Izvj. **Ljudveit Vukotinović** čita §. 17.

(Prima se).

„ „ „ čita § 18.

(Prima se).

„ „ „ čita §. 19.

(Prima se.)

„ „ „ čita §. 20.

Josip Tomašić: Ja ovdje predlažem, da se u točki c rieč „dosada“ izpusti, jer bi mogla tumačenju povoda dati.

Gf. **Ladislav Pejačević**: Vis. sabore! Ja imam opazku glede §. 20. naime, ja predlažem, da s u ime upravnih troškovah mjesto „½%“ metne „¼%, jer ½% je odviše.

Aurel Kušević: (predlaže, da se ovaj §. izpusti, i urbarialna procedura plaća iz javnih troškovah.)

Mirko Hrvat: Ja pristajem uz predlog g. Aurela Kuševića, budući sam uvjeren, da se tako važna pitanja nebi smjela riešavati u saboru, koji na oktroiranom zakonu saboruje.

(Nemir.)

(Pošto je izvjestitelj u kratko preporučio redakciju, pita:)

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. 20 u cjelosti bez ikakve promjene? neka se izvole gospoda, koja su za to, dignuti.

(Učini se; glasovi: manjina; većina; prepirka radi

Digitized by Google

toga, da li je većina ili ne; glasovalo se još jedanput ustajom, te su ustala 22 člana.)

Manjina; redakcija je propala.

Sada je na redu predlog g. grofa Pejačevića, da se mjesto ½% metne ¼% u ime upravnih troškovah. Koja su gospoda za taj amendement, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

(Izpravak zast. Tomašića nije primljen.)

Sada usudjujem se vis. kuću na to pozornu učiniti, da kroz ovaj zaključak neće amortizacija iznašati 8%, nego 7¾%; želi li vis. kuća, da ostane 8%, onda se mora nješto promjeniti.

Janko Car: Ja mislim, da netreba promjene nikakve, ako reknemo, da amortizacija iznaša 7¾%.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita ostale §-e, koji budu svi bez debate primljeni.

Predsjednik: Vis. sabore! Ovaj će se zakon po poslovniku, kako je iz debate proizišao, čitati u budućoj sjednici, i votizirati o njegovoj cielosti. Želi li vis. kuća, da se i druga osnova urbarska odmah sada u pretres uzme.

(Glasovi: sada.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Osnova

zakonskog članka o pospješenju uredjenja urbarskog za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju.

§. 1.

Ustanove carskog patenta od 17. svibnja 1857. (XIX. kom.. I. ods. zem. vl. lista) glasećega ob uredjenju urbarskih odnošenjah, i urbarski postupnik od 28. prosinca 1857. (I. kom. 1. br. zem. vl. lista), zakonitim su temeljem uredjivanju postojećih još urbarskih odnošenjah, u koliko se te ustanove neizmiene ovim zakonom, — a priznaju se zakonito valjanimi i za ona urbarska odnošenja, koja su na njihovu temelju jur izvedena.

§. 2.

Komasacija zemljištah može se potražiti po vlastelinih, i po većini dotičnih občinarah, u zapornu roku od jedne godine, iza proglašenja ovoga zakona ondje, gdje još povedena nije.

§. 3.

Pašnici občinam jur dodieljeni, i u buduće dodieliti se imajući moraju se na zahtiev pojedinoga ovlaštenika razdieliti, i pripadajući mu dio odciepiti, prosto ostajući ostalim ovlaštenikom po ovom zakonu razdieljeni pašnik skupno uživati.

Troškove te razdielbe prema pašnikom jur pravomoćno oddieljenim nose svi ovlaštenici.

§. 4.

Djelokrug urbarskih sudovah I. molbe i kotarskih oblastih, opredjeljen ustanovami u §. 1. o. z. pomenutimi prelazi na posebne organe, kao „kralj. urbarske delegirane sudce“, koji će na licu mjesta obaviti odnosna uredovanja.

§. 5.

Kr. urbarski delegirani sudci izvadjaju takodjer autentikacije i odredjuju za slučaj nužde i poslujuće zemljomjere, te polag potrebоće odvjetnike za zastupstvo stranakah, likvidirajući im troškove u I. molbi.

Postupajući sudci, držeći se u poslovanju svomu propisa §. 1. o. z., imadu ročišta u obće strankam najmanje za 8 danah prije do znanja staviti.

Odročbam u urbarskom postupku neima mjesta.

§. 6.

Sve troškove u urbarskom postupku, podležeće propisanoj kontroli, predujmice daje zemaljska vlada kr. delegiranim urbarskim sudcem, pa se ti troškovi (§. 37. c. patenta od 17. svibnja 1857.) imadu utjerati poput poreza od dotičnih obvezanikah.

§. 7.

U urbarskih parnicah banski stol je II. molba, u vieću od 4 prisjednika banskog stola uz predsjednika, a kr. stol sedmorice III. molba, u vieću od 6 prisjednikah toga sudišta uz predsjednika, po čemu se ukida dosadanji uticaj sudovanja od strane političke oblasti.

§. 8.

Na urbarske parnice, u kojih je već izrečena pravomoćna osuda, zakon ovaj neproteže se.

§. 9.

Vrhovni nadzor i sva uprava napram uredjenju urbarskih odnošajah nadleži zemaljskoj vladi.

§. 10.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

Izradjeno u sjednici osrednjeg saborskog odbora u Zagrebu dne 25. rujna 1869.

Predsjednik:
Živković s. r.

Izvjestitelj:
Fodroci s. r.
Žuvić s. r.
Stj. Hervoić s. r.

Digitized by Google

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Budući da je ova osnova zrelo u svih odsjecih pretresena, predlažem, da se odmah primi podlogom specialne debate.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita §. 1.

Stjepan Hervoić: Ovdje usudjujem se ono isto primjetiti, što je u prijašnjoj osnovi na predlog g. zastup. Janka Cara primljeno, da se mjesto „zakonitim su temeljem“ kaže: „zakonitim izjavljuju se temeljem.“

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita §. 2.

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. zast. Mirka Hrvata, naime, da se doda: U občinah, gdje većina nebi iskala komasaciju, da se ista dozvoli i na zahtjev pojedinca.

Stjepan Jančo: Ja imadem ovdje opazku glede roka, i to, da se dometne: i poslje toga vremena, ako većina občine zahtjeva, ali na njezin trošak. Ja scienim, da će narod uviditi, da je za njega bolje, ako se budu zemljišta komasirala; zato bi ja želio, da se to neprieči, nego da se i poslje godine danah može komasirati, ako većina občine želi, ali na trošak občine.

Mirko Hrvat: Smjer ovog zakona je, da se narodno gospodarstvo podigne. Ja držim, da će većina občinarah do toga uvidjenja doći, da je komasacija za nje koristna. te će zahtjevati komasaciju. Ali ja nisam za predlog g. predgovornika, jer ako bi se njegov predlog primio, onda posjed neće nikada siguran biti. Koji poslje godine danah hoće komasaciju, neka si ju običnim načinom izvedu.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Što se tiče predloga, da se pravo zahtjevanja komasacije protegne i na pojedince, držim, da je sasvim pravedan i osnovan; jer je posve krivo, da pojedinci nebi imali pravo zahtjevati, da im se posjed komasira.

Što se tiče predloga g. zast. Jančova, da se po izteku ovog roka od 1 godine može dozvoliti komasacija, ako većina občine ili pojedinac zahtjeva, ali na njegov trošak, to moram kazati, da se je zaista bojati, da neće naši ljudi do uvidjenja doći, da je komasacija od velike koristi za svakog pojedinog; s druge strane sigurno su obzira vriedni oni razlozi, što su navedeni, da je sigurnost posjeda prvi i najglavniji uvjet narodnog gospodarstva, te se dakle komasacija nemože na bog zna kako dugo vrieme odgadjati, zato mislim, da se nebi morao poslje občinarom opet novi rok dozvoljivati, da se mjesto jedne godine dade rok od dvijuh godinah. Tim bi se možebiti zadovoljilo onomu, što g. zastupnik rumski predlaže.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Vis. sabore! Smjer ovog zakona nije podignuće narodnog gospodarstva, nego razriešenje i pospješenje ukinuća urbarskih do sada još obstojećih odnošajah. Koliko su se pri tom gospodarski interesi postignuti mogli, na to je u ovoj osnovi obzir uzet, i to nesamo za jednu, nego kako treba za sve strane; s toga je ustanovljen rok od 1 godine. Za preduszesti bojazni, koja je od jedne strane naglašena, bilo bi možebiti svrsi shodno, da poprimimo posredujući predlog g. Jurkovića, da se mjesto jedne godine metne: dvie godine. U ostalom preporučam vis. saboru, da ovaj §. primi, kako je ovdje predložen.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća §. 2. kako je u osnovi textiran, bez svakoga dodatka? Koja su gospoda za to, neka se izvole dignuti.

(Ustane trojica.)

Sada imamo razne dodatke, i to glede roka. G. Jurković predlaže, da se komasacija može tražiti u roku od dvijuh godinah, a g. Jančo predlaže, da se i poslje toga vremena tražiti može, ako većina občinarah zahtjeva, ali na trošak občine.

Pitam vis. kuću, jeli prima predlog g. Jurkovića?

(Većina ustane). — (Primljen je predlog.)

Sada dodje izpravak g. Mirka Hrvata. (čita ga).

Prima li visoka kuća taj izpravak?

(Većina ustane).

Primljen je izpravak g. Mirka Hrvata.

Vrieme je dospjelo, ja mislim, da bi mogli završiti.

(Prima se.)

Sjednica je dovršena, molim sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Pedeset treća saborska sjednica

držana dne 2. listopada 1869. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Predlog zastup. Vukovića za odgodusabora. — Zak. osnova ob odgovornosti bana. — Nastavak specialne debate o zak. osnovi o pospješenju uredjenja urbarskog. — Zak. osnova o zadrugah; specialna debata.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.
Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

Pedeset i druge sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 1. listopada 1869, pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 ¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 51. saborske sjednice, koji bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

2. Čitan bude zatim dopis kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade od 15 rujna t. g. br. 828. prispjevši saboru pod br. 485., kojim se na zaključak 4. saborske sjednice od 14 travnja t. g. br. 392 saboru priobćuje, da je opis sprave izumljene po kotarskom ranarniku Dragutinu Vaiseru za spašenje pokopanih zaumrlih po stalnom zemaljskom medicinalnom povjerenstvu svrsi neshodnim pronadjen.

Poslje, kako bi uz taj dopis takodjer odnosni zapisnik zemaljskoga medicinalnoga povjerenstva pročitan, primi sabor predmet ovaj na znanje.

3. Stavljena pod br. 504 interpelacija narodnoga zastupnika Kazimira Jelačića ob odgovornosti bana, kojom na zemaljsku vladu stavlja sljedeća pitanja:

a) Jeli visoka vlada kani osnovu zakona ob odgovornosti bana predložiti saboru na ustavno rukovanje?

b) Jeli kani to učiniti već sada, dok još traje ovo zasjedanje sabora, ili onda kada se sabor opet prvi put iza ovog zasjedanja sastane?

Interpelaciju ovu zaključi sabor priobćiti zemaljskoj vladi.

4. Na predlog saborskoga predsjednika bude zatim zaključeno. da se predmet o državnom grbu stavi na dnevni red, kako se dovrši razprava o zadrugah i proračunu.

5. Javi zatim predsjednik, da je radi bolesti izvjestitelja središnjega odbora, narodnog zastupnika Škendera Fodrocia, preuzeo izvješćivanje na dnevnom redu stojeće zakonske osnove narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović; pošto se sabor time zadovoljnim izjavi, bude nastavljena na dnevnom redu nalazeća se specijalna debata ob osnovi zakonskoga članka o konačnom razriešenju urbarsko srodnih odnošenjah, naime §. 12., komu predloži narodni zastupnik Jovan Jurković dodati 2. alineju sljedećega sadržaja„ Isto tako slobodno je svakomu državljanu na vodah brodoplovnih, Dunavu, Dravi i Savi, na koliko na ovozemno područje spadaju, podizati mlinove, na oblastno doznačenomu si brodarstvo nesmetajućemu mjestu.“

Narodni zastupnik Robert Zlatarović predloži dodatak sljedeći „i prema zakonitim ustanovom glede javnih obćilah.“

Narodni zastupnik Janko Car predloži za taj §. sljedeću formulaciju: „Svatko je u buduće vlastan na svom posjedu, kao i na svih riekah svake vrsti mlinovah, piljenicah ili vodenicah držati i. t. d.“ kako redakcija.

Kod preduzetoga glasovanja bude redakcija primljena većinom glasovah, a navedeni izpravci ostaše u manjini.

Digitized by Google

Na §. 13, predloži narodni zastupnik Mirko Hrvat, da se §. taj izmjeni sa sljedećim:

„Daće, koje su se davale od svake vrsti mlinovah i piljenicah podignutih prije godine 1848., imade dotični posjednik odkupiti polag načelah u §. 6. ustanovljenih.“ Narodni zastupnik Dr. Ante Stojanović predloži u prvu alineju poslje rieči piljenicah do dati, kao i svih vodenicah na Dunavu, Dravi i Savi nalazećih se, u ostalom se izjavi za novo pretresivanje ovoga odsjeka u odboru.

Narodni zastupnik Dr. Pav. Batagliarini predloži pako sljedeći dodatak iza 1. alineje: Na suprot pako od podignutih mlinovah i piljenicah iza valjanosti ovoga zakona imade se odšteta prijašnjim posjedateljem prava mlinarenja dati od strane države.

Zastupnik naroda pako Ladislav Kiš predloži, da se u 1. alineji toga §. izpuste rieč „ ako je urbarske naravi.“

Kod preduzetoga o tome glasovanja izjavi se za redakciju manjina, isto tako ostaše u manjini predlozi narodnih zastupnikah Mirka Hrvata, Dra. Ante Stojanovića i Dra Pavla Batagliarinia, te bude većinom glasovah primljen izpravak narodnog zastupnika Ladislava Kiša.

Zastupnik naroda Stefan Čobanić predloži, da se u §. 14. rieč „ državljan“ izmjeni riečju „ občina“ nu sabor primi redakciju toga §-a.

Isto tako bude po saboru primljena redakcija §. 15.

Narodni zastupnik Stjepan Hervoić predloži zatim, da se §. 16. čisto izostavi.

Na isti dodade narodni zastupnik Janko Car sljedeću izmjenu §. 16.: Medjutim dok novi zakon dodje, imadu se držati obstojeći propisi.

Kod glasovanja osta redakcija i predlog Cara u manjini, a predlog Hervoića dobio je većinu, te bude zaključeno, da se §. 16. sasvime izostavi, sa dodatkom narodnoga zastupnika Janka Cara, da takodjer iz naslova odsjeka IV. poglavja C. izostanu rieči „hvatanje pticah“.

§§. 17., 18., 19. budu polag redakcije primljeni.

Na §. 20. predloži narodni zastupnik Josip Tomašić, da se u točki c. izostavi rieč „do sada.“

Narodni zastupnik Ladislav grof Pejačević predloži, da se u 1. alineji „kod stavka u ime upravnih troškovah“ u mjesto ½ metne ¼ po sto.“

Zatim predloži narodni zastupnik Aurel Kušević, da se čitava operacija obavi na trošak zemlje, bez ikakvoga prineska obvezanikah.

Kod glasovanja ostaše u manjini redakcija, zatim predlozi Tomašića i Kuševića, a većinom glasovah bude primljen predlog Ladislava grofa Pejačevića, s time, da će obvezanici u ime upravnih troškovah ¼ po sto, a u ime čitave amortizacije 7¾ postotakah na godinu plaćati.

Poslje toga budu §§. 21. 22, 23, 24, 25, 26, 27 i 28 bez promjene primljeni, i time bude dovršena specialna debata zakonskoga članka o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošenjah, koji se izpravljen saborskimi zaključci pod ·/. prilaže ovomu zapisniku.

Zatim dodje na dnevni red „Osnova zakonskoga članka o pospješenju uredjenja urbarskog za kraljeviuu Hrvatsku i Slavoniju.“

Na predlog narodnoga zastupnika dra. Antuna Stojanovića bude ta osnova primljena za podlog specijalne debate.

U §. 1. budu na predlog narodnog zastupnika Stjep. Hervoića dodane rieči „izjavljaju se“ pred riečju „zakonitim.“

Na §. 2. predloži narodni zastupnik Mirko Hrvat sljedeći izpravak pridati „u občinah gdje je komasacija vlastelinskih zemaljah dozvoljena, a većina občinarah neželi komasaciju svojih zemaljah, mogu se ipak zemljišta pojedinih občinarah, koji bi to zahtjevali, komasirati“, koji dodatak bude po saboru primljen.

Narodni zastupnik pako Stjepan Jančo predloži sljedeći dodatak „a i poslje toga vremena, ako po posjedu većina občino zahtjeva, ali na njezin trošak“, koji dodatak nebi po saboru primljen, već izpravak redakcije predložen narodnim zastupnikom Jovanom Jurkovićem, da se u mjesto jedne godine stavi dvogodišnji rok za potraženje komasacije.

Poslje toga završi saborski predsjednik sjednicu u 1 ¼ satih poslje podne, urekav sljedeću na sutrašnji dan 10 satih prije podne.

V. Vakanović s r.

Ljudevit Raizner s. r.,
saborski bilježnik.

(Zapisnik bje odobren.)

Predsjednik: Imam čast vis. sabor ubavjestiti i pozvati u ponedjeljak u 9 satih u prvostolnu crkvu k službi božjoj na slavu imendana Nj. Veličanstva.

Gosp. zast. Vuković ima jedan predlog.

Stjepan Vuković: Visoki sabore! Obzirom tim, što će zajednički sabor ugarsko-hrvatski svoje djelovanje nastavit dne 16. t. m., kaošto to već službene novine donašaju, gdje radi važnosti predmetah zajedničkih moraju sudjelovati takodjer naši zastupnici; obzirom nadalje tim, što su sada nastali prešni poslovi gospodarski, koji baš u našoj domovini spadaju u polovinu ovoga mjeseca, kao što su vinska berba i usjevi zimski, koji sigurno bar za njekoje dane zahtjevaju nazočnost gospodara, a naš sabor većom stranom iz takovih sastoji; obzirom takodjer na to, što se operat odbora za proračun za g. 1869 tek za 8-10 danah može ovdje na stol vis. kuće položiti, tiskati i medju članove razdjeliti, i da će poslje toga tekar biti vrieme za pretresivanje u odsjecih a onda stopram in pleno; obzirom takodjer na to, što se proračun, osobito prvi u jednoj zemlji težko u odsjecih i in pleno pretresuje kojemu manjkaju dokazni podatci, kaošto je

Digitized by Google

to slučaj baš u našem prvom proračunu za g. 1869., kojemu manjkaju u najglavnijih točkah, n. pr. zakladnik, i to osobito u školskih i vjerozakonskih podatcih: stoga si uzimljem slobodu predložiti vis saboru sljedeće: 1) da se saborske sjednice poslje priugotovljenja predmetah zadruge i urbara i poslje dovršena izbora 2 zastupnikah za ugarski sabor do svršetka zajedničkih poslovah na zajedničkom saboru odgode; 2.) da se naloži zem. vladi, da u budućem saborskom zasjedanju predloži zakonske predloge za organizaciju municipijah, občinah, sudstva i školstva uz proračun za g. 1870 sa potrebnimi podatci potanko obrazložen.

Ako me desetorica članovah podupire glede mog predloga, položiti ću ga na stol vis. kuće.

(Podupire dovoljan broj članovah.)

Sada na novo predlažem, da se moj predlog odmah uzme u pretres.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja predlažem radi važnosti i velikog zamašaja ovog predloga, koji naše djelovanje sasvim presieca, da se na dnevni red stavi, i za koji dan u pretres uzme.

(Glasovi: odmah.)

Predsjednik: Imam javiti vis. saboru, da je dnevni bilježnik g. Raizner mjesto g. Akurtia, a g. Hervoić će govornike bilježiti.

Sada molim, da se vis. kuća izvoli izraziti, dali želi, da se predlog g. zastup. Vukovića odmah u pretres uzme, ili na dnevni red stavi.

(Glasovi: odmah; drugi: na dnevni red.)

Dočim je uzimanje kakvoga predmeta odmah u pretres izvanredno, stavit ću na vis. kuću pitanje, koje je uredno, naime: želi-li vis. kuća, da se ovaj predmet stavi na dnevni red i koja gg. su zato, neka se izvole dignuti.

(Učini se; prepirka, da-li je većina ili manjina ustala.)

Sada molim gg., koja su za to, da se odmah u pretres uzme, neka izvole ustati.

(Učini se).

Dr. Antun Stojanović: Ja molim i predlažem, da se u ovom predmetu, koji je po mom mnienju važan, poimence glasuje.

(Prima se.)

Predsjednik: Molim gg., koja su zato, da se predlog odmah u pretres uzme, da izvole sa „da“, a oni, koji nisu zato, sa „ne“ glasovati.

(Sliedi glasovanje.)

Predsjednik: (Po dovršenom glasovanju): Sa 25 proti 24 glasa je odlučeno, da se predmet ima odmah u pretres uzeti.

Jovan Živković: Vis. sabore! Baš sam nakanio bio predlog staviti, da svu onu gospodu, koja stranom dnevnice vuku, stranom nevuku, te ih ovdje u Zagrebu neima, vis. predsjedničtvo strogo pozove, da svoju dužnost vrše; a drugi predlog moj bio bi taj, da se gospodi, koja se bez znanja predsjedničtva udalje, kaošto se to evo dogadja, da nas je svaki dan sve manje, dnevnice uzkrate; ali me je prečastni gospodin pretekao drugim predlogom, koji tamo ide, da se dalji rad sabora prekine. Kad posmotrimo, gospodo moja! rad sabora našega, cieli se svadja na to, da dodjemo da se vidimo, da se pozdravimo i opet razidemo. Gospodo moja! Prvi razlog, koji je prečast. gospodin naveo: da radi predstojećega sabora u Pešti naše djelovanje odgodimo, — na to ide, da svetu pokažemo, da je nam više stalo graditi tudju kuću, nego-li svoju. Veli g. V., važni su predmeti, koje će ugarski sabor razpravljati, i zato treba nam tamo ići; a zar nije važno, da mi ovdje kod kuće taj isti posao u s t a n o v l j e n j a p r o r a č u n a obavimo, da naše nužde i potrebоće pretresemo, te da vidimo, kako mi stojimo? Zaista i ja uvidjam važnost predmetah na ugarskom saboru, ali odtuda nikako to slieditи nemože, da im ono, što je najglavnije, što je prvi uvjet ustava, naime: da pokriće svojih potrebоćah i ovih ustanovljenje nepreduzmemo, promozgamo i prorešetamo i da sve ono, što nam je kod toga posla proračuna za ustrojstvo svoje kuće od potrebe neustanovimo. — Kako možemo mi dakle našu najglavniju dužnost tako lahko zapustiti, i kazati, da ćemo to odgoditi na ono vrieme, kad će se naši zastupnici iz Pešte vratiti.

Istina, mi možemo i u budućoj godini budget praviti za g. 1870; ali pitam ja, kako hoćemo da taj budget razumimo, kako je moguće ustanoviti taj budget, ako onaj za g. 1869 nismo stvorili. A kada bi razpravu ovoga preduzeli? u ožujku, travnju ili ćak u svibnju, jer dokle će naši zastupnici u Pešti boraviti, to neznate? Pitam ja dakle gospodo moja, je-li je patriotično, da mi naš glavni posao kod kuće zapustimo prema onomu, koji se u Pešti i bez nas obaviti može, kažem bez nas, jer i bez 29 zastupnikah Hrvatske i Slavonije sabor ugarski neće biti „beschlussunfähig“. Vi ćete odgovoriti, to nebi bilo u redu, jer se ustanovljenje zajedničkoga budžeta i nas tiče. — E dobro, ako baš hoćemo, da to nebude bez nas, ipak nebi morali odmah u početku svi tamo biti, i ta bi se stvar dala u Pešti i malo produljiti.

Medjutim gospodo ja bi rekao, da „Pešta“ nije onaj pravi motiv za odgodu našega sabora, nego je to motiv, kojega samo nismo htjeli reći, a koji tamo ide, da ustanovljenje našega proračuna o s u j e t i. Gospodo moja, ako držimo, da nismo kadri tu našu zadaću izvesti, tada si sami dajemo testimonium paupertatis prama onim, koji i onako vele, da nismo za tielo legislativno sposobni, a meni bi žao bilo, da baš mi sami činom to potvrdimo, što se o nas spolja i u javnosti govori.

Što se tiče budgeta, meni je svejedno, ili ono ostalo, što i kako je odbor izradio, ili se smanjilo; jerbo držim, da je svaki dužan po savjesti reći, što i kako misli o tom proračunu i to bez upliva budi odozgor ili odozdol. Ako držimo, da je parcialiter nepravedan, neka se kaže to javno; tko misli, da je ovdje ili ondje prekomjerno povišeno. Isto tako

Digitized by Google

valja nam otvoreno kazati, što i kako mislimo ustrojiti, i to nam je dužnost kazati, pak bilo to komu po volji ili ne. Meni je samo do toga stalo, da vlada dodje u mogućnost ustrojiti budget za g. 1870., jer nije moguće pomisliti, da će ona to učiniti moći bez da ima pravac i mjerilo ustanovljenjem budgeta za g. 1869. Ja mislim, da se taj posao zapustiti nemože, ako hoćemo zbilja patriotično raditi; zato bi ja želio, da se predje preko tog predloga na dnevni red. Predmet taj je u ostalom takav, o kojem niti nezavisi više od volje vis. kuće, hoće-li ga u pretres uzeti ili ne, jer već na dnevni red je postavljen, već je odboru ad hoc predan, te se sada i riešiti ima; a mi ga možemo odmah u pretres uzeti, kako ga odbor donese, koji ga je od svoje strane već i dogotovio. Što je pak g. govornik rekao, da mora ići na odsjeke, to nestoji; to zavisi od nas, mi ga možemo odmah u pretres uzeti, ili možemo držati obću konferenciju, da ga moramo umedju sobom predhodno predjemo; ali to nestoji, da ga putiti na odsjeke; ako je vrieme prešno, to gai po poslovniku možemo odmah uzeti u pretres. Zato ja mislim, da sa sobom učinimo ozbiljni račun, što smo svedo sada za narod i zemlju uradili, pak da nedolazimo naprvo sa takovim predlogom, koji je kadar osujetiti svaki dalnji rad sabora, i zato ja nemogu glasovati za predlog g. V. i predlažem, da se preko toga predje na dnevni red.

Predsjednik: Ovdje su dva predloga, zato molim, da vis. kuća jedan za drugim u pretres uzme. Prvi predlog glasi, da se sabor poslje priugotovljenja zakonskih osnovah o urbarskih odnošenjah i zadrugah i poslje obavljena izbora dvajuh zastupnikah na ugarski sabor, odgodi do svršetka zajedničkih poslovah na zajedničkom saboru; molim, da se vis. kuća najprije vrhu ovog predloga izjaviti izvoli.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Prije svega izrazujem se za predlog prečast. g. zast. Vukovića, tim više, što g. Živković nijednom riečju nije pobio razloge g. predlagatelja, dapače njegovi su razlozi mogao bi reći uvredljivi. Kojim pravom može g. Živković kazati, da su gospoda, koja su za predlog g. Vukovića, protivnici proračuna? Onim pravom bi mi mogli kazati, da oni zastupnici, koji u Zagrebu ostanu, da oni nastaviti žele sabor radi dnevnicah. Mi još nismo izjavili, da želimo budget zabaciti ili odgoditi; mi hoćemo, da se nesamo budget za g. 1869 nego i onaj za god. 1870 razpravi i primi još ove godine, a to će se tim laglje učiniti moći, budući da je, kao što i g. Živković kazao, sve jedno, da li nas 29 ima u Pešti ili ne. Ako je to sve jedno, tad se mogu naših 29 zastupnikah u mjesecu studenu kući vratiti, i sabor poslovanje nastaviti.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Svagdje, gdjegod se o kojem predmetu radi, pita se za razloge; svatko tko štogod tvrdi, treba da dokaže, a tko sluša i suditi ima, treba da se obazire samo na razloge, koji su izrečeni, a koji nisu izrečeni, nevalja u nikakav obzir uzeti. aJ ću se od svoje strane u ovom predmetu obazirati samo na one razloge, koje je g. predlagatelj sam naveo. Koliko sam na kratko te razloge čuo, njegov predlog ni najmanje opravdan nije, barem razlozi, koje g. predlagatelj naveo, nimalo nestoje, dapače su takove naravi, da bi nas upravo potaknuti morali, da prionemo uz rad.

Koliko sam svatio, prvi je razlog, koji je i g. Živković natuknuo: g. predlagatelj kaže, prema važnosti predmetah, koji će se na ugarskom saboru preduzeti, potrebno je, da mi ovdje naše sitnarije moramo zaustaviti i poći tamo. Ja neću kazati, da je to uvreda dostojanstva naroda i sabora našega, nego ću samo kazati, da je ovaj razlog posve slabe naravi, koji sada nikakva uvaženja nezaslužuje; jer ja neznam, kakva je logična konexija izmedju važnosti proračuna na zajedničkom saboru ugarskom i izmedju konsekvencije, da zato naš proračun moramo zaustaviti, koji je već u odboru meritorno riešen, i to tim više, što će zajednički sabor ugarski započeti svoje djelovanje tek 16. listopada, a znamo dobro, što će s početka raditi: sastat će se prvi dan u sjednici, pročitat ovaj i onaj predmet, i, što se je nadati, vlada će ugarska predložiti proračun.

Što će biti s tim proračunom? Štampat će se i razdieliti, a tomu će trebati najmanje dvie nedjelje danah. Što će dakle naši zastupnici tamo raditi? Ja neznam, to je njihova briga, za to će oni odgovarati. Ja kažem, da niti potrebno nije, da naši zastupnici moraju već 16. list. u Peštu ići, pa ako bi to tako nuždno bilo, onda mislim, da mi imamo pravo i dužnost, da zamolimo bana, da piše ugarskoj vladi i kaže, mi još nemožemo sada doći, jer nas ovdje veže dužnost i poštenje naše, da si kuću svoju uredimo. Veli se u predlogu, kad se svrše zajednički poslovi, onda ćemo mi nastaviti naše djelovanje; ali kad će to biti, to ni neznamo. G. Živković je dobro opazio, da se nemože od vlade zahtievati, da za g. 1870 proračun podnese, dočim još nisu načela ustanovljena, polag kojih ima vlada račune sastaviti. Zato je potrebno, da proračun za god. 1869 obavimo, a to tim više, budući je već u odboru javno svršen, gdje su svi članovi sabora sudjelovali.

Jest istina, veli se, ovo je prvi proračun, treba ga zrelo pretresti. Jest istina treba, ali g. predlagatelj znade, što je u odboru zaključeno naime, da za ono, što je već. kroz 9 mjesecih potrošeno, nemože se ni natrag ni napred, a za ostala 3 mjeseca neka stoji vladin predlog, samo principija neka se ustanove, na kojih će vlada budući proračun za g. 1870. bazirati; a predlogom g. Vukovića odgadja se opet današnji proračun ad graecas kalendas. Naš proračun je neobhodno nuždan i zahtieva red, da se obavi.

Veli se, važni gospodarstveni poslovi zovu svakoga kući. Gospodo moja! ako je potrebno, da svaki pojedini svoju li kuću u red stavi i gospodarstvene poslove obavi, što mislite, zar ovo nije gospodarstvo, da mi uredimo kuću

Digitized by Google

ciele zemlje? zar je berba tako važna, da moraju s v i članovi sabora se razići? Kad gospoda kažu, da bi oni rado gospodarstvo da si urede, ja nisam proti tomu nikada, ali ja mislim, da tomu ima drugi liek, nego prekinuće poslovanja saborskog. Ako imade gospode, koja neobhodno berbu držati moraju, ja mislim, da neima zapreke, dok g. izvjestitelj posao dogotovi, da za te dane idu ova gospoda kući i berbu drže. Što se veli, da g. izvjestitelj nemože za 8—10 danah deducirati zapisnik proračuna, ja kažem da to nije razlog, da se razidemo, gospodarstvo urediti; ako više svrhe zahtievaju, treba da svaki pojedini nješto žrtvuje. Što se tiče razlaganja, to je briga izvjestitelja; ako izvjestitelj izjavi, da za 8—10 danah nemože dovršiti, onda se može odrediti, da se daje pomoć; ako trojica rade, te svaki pojedinu sekciju uzme, pa izradi, može posao gotov biti za 3 dana.

Jedan razlog g. predlagatelja veli, da mi ovaj proračun tim manje možemo sad u pretres uzeti, što mu manjkaju dokazna sredstva; jer u odboru se je kod pretresanja tog proračuna vidilo, da velika manjkavost vlada u tom, na čem je vlada osnivala svoje podatke. Nu tu je rečeno, da se ono što u vlasti vlade nestoji, gdje zakoniti propisi ili ugovori obstoje, da se ono potvrdjuje, ali za buduće je kazano, da vlada podnese sve dokaze; po mom mnienju dakle i taj razlog g. predlagatelja nestoji.

G. Živković natuknuo je jedan razlog — neznam, na koliko bi on stajao ili ne, neposredno iz ustijuh g. predlagatelja ga nisam čuo — naime razlog, da ovaj predlog ide na osujećenje proračuna. Ja od svoje strane držim, da ovaj predlog ide upravo na osujećenje proračuna, a osujetiti proračun isto je, što neurediti ovaj sabor i nepostaviti ga na onaj temelj, koji mu pristoji.

Neću se upuštati u ono, što je g. Mirko Hrvat kazao, da se od strane one gospode opugnira predlog, koji dnevnice u Zagrebu vuku; od tud se vidi, kako je daleko došlo sumnjičenje! Ako je to jedini razlog, da naime iz takovih motivah želimo, da se sabor nastavi, onda ja od svoje strane kažem, da se zahvaljujem na dnevnicah, i dok se proračun nesvrši, od ovdje neidem nikud. Patriotizam i državnička mudrost ište, da izvedemo, na što nas zove i pravo, i što nam dužnost naroda nalaže. Po ustavnih načelih imali bismo ostati zajedno, dok se i proračun za g. 1870 na čisto dovede, a mi evo predlažemo, da se niti onaj za g. 1869 u pretres neuzme.

S tih razlogah pridružujem se ja predlogu g. Živkovića, naime, da se preko tog predloga preč. g. Vukovića predje na dnevni red.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Ja mislim, da bi najprije valjalo g. izvjestitelja čuti i upitati ga, do kojega vremena bi on mogao izvješće o proračunu predložiti, da ga vis. sabor u pretres uzme. Nemislim pako nipošto, da je koji član zajedničkog sabora vlastan, da se može sasvim dispenzirati i nedoći u urečeno vrieme. Ako je to moguće, da naša vlada ili mi to učiniti možemo, da se ugarski sabor 16. listop. nesastane, ja ću drage volje ostati ovdje. Mi koji onamo pohadjamo, već dvie godine dužnost vršimo točno, i želimo i sada ovoj dužnosti zadovoljiti; nu sada, buduć se dispenzirati nesmijemo, nebismo mogli biti i ovdje i ondje.

Ljudevit Vukotinović: Ja mislim, da vis. sabor nebi na mojoj moći ili nemoći temeljio zaključak. Ja sam dužnost izvjestitelja preuzeo, i vršit ću ju, ako vis. sabor skupa ostane. Zato molim gospodu, da zaključe, što misle, bez obzira na mene. Gospodi je poznana praxa u tom pogledu: zapisnik se sastavi i pročita; ako budem ja tako sretan, da onako zapisnik sastavim, da nebude opazke, onda će se stvar hitrije svršiti; ako pak bude opazakah, morati će se promjeniti, i tako će proći njekoliko danah više. Točno nemogu reći, za 5—6 danah mogao bi posao dogotoviti.

Sima Filipović: Vis. sabore! Poslje razlogah one gospode, koja su se proti predlogu preč. g. zast. Vukovića izrazila, neće mnogo biti o stvari razgovarati. Najglavniji razlog g. predlagatelja jest taj, da se na predstojećem zajedničkom saboru važni predmeti preduzimati imaju, i zbog te važnosti, da je nuždno i potrebito delegatom ove vis. kuće tamo prisutnim biti. Poznato je vis. kućo! koji su ti važni predmeti ili upravo da reknem, koji je taj važan predmet na zajedničkom saboru, u kojem mi učestvovati želimo; taj predmet je proračun. Ako je proračun, koji će se zajednički na zajedničkom saboru preduzimati, od tolike važnosti, da mi tamo neobhodno nuždno prisutstvovati imamo, onda isti razlog vojuje zato, da mi od kuće neodlazimo, jer i za nas je važan predmet proračuna, i toliko važniji, što je to proračun, koji se nas izključivo tiče, dočim onaj nije izključivo naš. Ako se taj razlog ovdje u pogled uzeti ima, onda se isti taj razlog proti predlogu gospodina predlagatelja sa još većnom osnovom navesti može. — Ob ostalih razlozih g. predlagatelja za izlišno držim razgovarati, buduć da su obadva g. predgovornika, koja su proti predlogu govorila, obširno i bar po mom mnienju i uvjerenju sasvim temeljno oprovrgla razloge g. predlagatelja. Pitanje je sada, vis. kućo! ima-li osim ovih razlogah još drugih, koje mi neznamo. Nu, ako ih ima, razgovarati se o njih nemože, buduć da nisu izloženi; koji su navedeni, oprovrgnuti su, i ako nam je suditi po razlozih, tada mislim, da se može mnienje vis. kuće u napred znati. Ja držim, vis. kućo! pretresivanje proračuna za tako važan predmet, osobito u stadiumu tom, kad je već preduzet u odboru, i na dnevni red postavljen, kad je tako rekuć najglavniji svoj štadium već prešao, i kad samo ta malenkost još postoji, da finaliziran bude, — ja držim taj predmet tako važnim, da bi se samo onda prekinuti mogao, kad bi nam, vis. kućo! neprijatelj pred vratima stajao, što hvala bogu današnjim danom nije. (Kuća pokazuje nestrpljivost.)

Digitized by Google

Visoka kućo! u kratko ću to reći, da se slažem sa predlogom g. Živkovića, u tom sastojećem se, da preko učinjenog predloga vis. kuća na dnevni red predje.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Ja o onom zamašaju predloga, koji je ovdje naglašcu, da bi se imalo što tražiti i pronaći inter lineas toga predloga, govoriti neću, jer predpostavljam od moralnog značaja g. predlagatelja i od njegove duševne vriednote, da ako bi on štogod inter lineas htio govoriti, on bi to bio jasno pred saborom govorio, i neka bude uvjeren, da će mene naći uvjek na istom polju, na kojem danas stojim, kad bi ja znao, da bi htio štogod inter lineas kazati. Predlog je g. predlagatelj jasno stavio: da treba sabor odgoditi, izza kako budu zakoni o urbarskih odnošajih i zadrugah svršeni i dva nova izbora za ugarski sabor obavljena; a posljedica tomu, da se proračun za god. 1869 u ovom zasjedanju preduzeti neima, ta je meni jasna. Ja samo na tom temelju stojim, o drugom neću da govorim.

Vi ste, gospodo moja! odlučili prigodom onom, kad još nije bilo odgovorne vlade, i zahtjevali ste sa svimi silami umah predlaganje proračuna, neimajući niti još organa, koji bi vam taj proračun predložio; a zahtjevali su ga glavno oni faktori, koji sada zahtjevaju, da se proračun predložen nepreduzme. Vi ste zahtievali predlaganje proračuna u sviesti patriotičkoj, u pojmu vašem o zakonu i zakonodavstvu, i kad ste to zahtjevali stojeći na tvrdu temelju vašega prava, ja sam uz vas odvjetovao želeći se dočekati vrela, iz kojega proizviru svi ostali konštitucionalni čini. Kad je predlog o ustrojenju zem. autonomne vlade zapeo bio iz razlogah ovamo nespadajućih, što ste odlučili? Neidemo na ugarski sabor, dok nedodje zakon organizatorni. Dakle oni faktori, koji sada za odgodjenje proračuna govore, odlučili su u predmetu isto tako važnom, da neidu na sabor peštanski, dok zakon o ustrojenju domaće vlade nebude izdan, t. j. dok nebude uživotvoren organ, koji je podoban i kadar predložiti proračun; a sad hoćete proračun da odgodite?

Na dan 16 listopada urečen je sabor ugarski. Mi koji poznamo običaj sabora ugarskog u početku sjeditbe, znademo, da će proći 2 dana sa ceremoniami, onda će se čekati 3 dana radi dolazka članovah, koji početkom još došli nisu. Tako će doći 21. listopada, a neće biti još saborovanja. Prvi predmet na ugar. saboru jest predlaganje toga, što mi hoćemo da odgodimo; to se nemože učiniti, kaošto je g. Stojanović napomenuo u jedan kip; i bez dvojbe proći će cieli mjesec oktober. Kad je tomu tako, a tako i zbilja jest, tada glasi predlog preč. gosp. predlagatelja tamo, da se do stražnjeg oktobra neradi i neučini ono, za čem se je vapilo toliko vremena. Proračun je u odboru već pretresen; nitko, koji je tomu udioničtvovao, nemože zanijekati, da je velikim rigorozitetom i velikim naporom i domoljubjem stvar razpravljena; ako je koja točka u proračunu gospodi nepovoljna, to je stvar majoriteta, to je stvar, koja se sanirati može, jer se može odobriti ili ne, kaošto je g. Živković naveo, na ovom mjestu, kamo će doći u pretres.

Neću da opis činim moralni ili fizični predmeta, koji se zove proračun; vi svi, gospodo! znate, što je proračun. Ako proračuna nebudete ustanovili za god. 1869, onda ste eo ipso odgodili i onaj za g. 1870. Vraćam se na izreku g. Stojanovića i velim, da leži u dužnosti moralnoj ovoga tiela, upotrebiti cieli mjesec oktober, i ne iti na ugarski sabor danju i noćju radeć, da se obavi pitanje o proračun za g. 1869 i onog za g. 1870, a da se odgodi proračun za g. 1869, neka mi oproste gospoda, koja žele iti u branje. ja mislim, da bi to bio grieh proti dužnosti gradjanskoj, i da je to preziranje težnjah upravo ovog saborskog zasjedanja. Ako budemo sve sile upotrebili, ako budemo ozbiljnom voljom nastojali, ako bude g. predsjednik, što nedvojim učinio, što mu po zakonu nadleži, ako bude one činbenike, kojim je mjesto ovdje, a ne u vinogradih i kurijah, svojim autoritetom posadio na ova njihova mjesta, i ako svi vršimo dužnost, postignut će sila našega sabora onaj uspjeh, da ćemo svršiti i budget i u pravo vrieme doći na ugarski sabor, t. j. da ćemo izvršiti dužnost prama našoj domovini i prama domovini zajedničkoj.

Zato sam proti tom predlogu i glasujem sa g. Živkovićem.

Aurel Kušević: (Dokazuje važnost proračuna; pristaje uz Živkovića.)

Janko Car: V. sabore! Ja ću samo da odbijem ona potvaranja, kao da gospoda, koja glasuju za predlog preč. g. Vukovića kane osujetiti proračun, dapače držim, da će biti moguće još ove godine proračun za 1869. i 1870. dovršit, i polag svega toga će i ona gospoda, koje sigurno vrlo važne gospodarstvene stvari kući zovu, ove obavit moći. Ja držim, da je nakana predlagatelja i one gospode, koja su se za njegov predlog izjavila, ta, da se stvar tako uredi, da sabor ili koncem novembra ili početkom decembra djelovanje nastavi, i proračun za 1869 i onaj za 1870 obavi. Razlog, koji je naveden, kao da vlada nebi mogla predložiti proračun za god. 1870. bez da je onaj za 1869. riešen, sigurno nestoji; jer ako bi od vlade došla stvar takova, koja je saboru nepovoljna, tada sabor ima pravo da briše. Kako vidim, stvar skoro gotova biti neće, budući da će izradjivanje i štampanje još 10—12 danah zahtievati; zato se izjavljujem za predlog g. Vukovića, jer će još ove godine proračun za 1869. i 1870. moći riešen i tako svim zadovoljeno biti.

Jovan Živković: Vis. sabore! Kako vidim, malo se je govornikah izjavilo za predlog preč. g. kan. Vukovića, jer osim gg. Mirka Hrvata i Aurela Kuševića nitko se nije zanj izrazio, a nisam čuo razloga, koji bi mene nukao, da se opet vratim na meritornu stranu mog predloga. Mi smo, gospodo moja, — kako vidim, — promjenili uloge, jer ona

Digitized by Google

gospoda, koja su za predlog preč. g. kanonika, trebalo bi da su na mojem mjestu; ja sam onoj gospodi, koja su taj sustav branila, na kojem mi sada stojimo, u svoje vrieme kazao, da je to nepraktično, da se u Zagrebu i u Pešti saborovati neda. Ja sam bio onda u opoziciji, te kazao, gospodo! to neće ići. A evo me danas, gospodo! gdje na mjesto vas branim vaše stanovište. Hoćete-li dakle djelom i praktično dokazati, da je to moguće, dokažite to sada, nastojte svimi silami, da bude moguće. Ta uzmite cieli uspjeh našega rada; osim inštalacije bana nismo svršili ništa; osim toga bio bi bar jedini budget temeljna stvar, ali toga evo kako smo počeli o njem raditi, hoćemo da ugušimo, te u Peštu, da tamo druge stvari razpravljamo. Meni je to, koji sam još odmah u početku uvidio nepraktičnost ovoga sustava, tako svejedno, da bi ja mogao odustati od svog predloga, ali ja sam vas u interesu poštenja našega a i časti naroda htio samo pozorne učiniti na dužnost našu, da taj proračun ustanovimo, za da tako bar to imademo kao jedini uspjeh našega saborskoga rada.

Moja gospodo, ako toga neučinimo, tada faktično na to idemo, da naša vlada u zraku viseća ostane, a takovoga postupanja zaista nigdje neima u nijednom parlamentu. Ja vam sve to zato kažem, da vidite, kako vam sa vašega, sada već uzakonjenoga stanovišta raditi valja za da dokažete da je dobro, a što ste učinili; jer ako činom priznajete da nije dobro, tad bi nuždna konsequencija toga predloga bila ta, da se ujedno i odbor izabere, koji bi se imao baviti tim, da pokaže mane ustava našega, da se preustroji, kako bi koristan bio ne samo za obću nego i za našu domovinu, a još velim: in prima linea za našu domovinu. Jedna stvar sa sobom drugu vodi; hoćete-li dokazati, jedno ali drugo, u vašoj je ruci. Meni je svejedno, ostao ja s predlogom svojim u manjini ili ne, ali samo pomislite na posljedice vašega čina. Predlažem zato i opet dnevni red.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja sam moj predlog učinio posve prostodušno, i neimam tu nikakvih kulisah i takodjer nikakvih nutrnjih linijah, nego ja sam predlog tako jasno stavio, da mu je svatko mogao uviditi smjer.

Najprije sam kazao, obzirom tim, što je na dan 16. listopada urečen ugarski sabor, da se mi odgodimo poslje svršetka poslovah o urbarskom operatu i o zadrugah, i poslje kako izaberemo dva člana na mjesto onih, koja su se odrekla tomu svomu zvanju. Ja sam mislio, da mi bar na početku zajedničkoga sabora moramo ondje biti, da čujemo, što napred dodje; ja mislim doći će dva važna posla, naime zakon o delegacijah i drugo zajednički budget. Kad se ova dva posla svrše, mi bi se mogli opet povratiti i naše poslovanje nastaviti. Ja se nisam nadao tolikomu odporu glede mog prostodušnog predloga.

Drugo kazao sam, obzirom na gospodarstvene poslove. Tu mi je predbacio g. Stojanović, da ja naše poslove smatram za sitnarije. To ja nisam učinio; ja sam sve od g. 1861 poslove sabora ovog uvjek za važnije smatrao, nego mnogi drugi, koji je danas tako brane. S toga ogradjujem se proti takovim izrekam proti meni; ali ja smatram. da i naše gospodarstvene stvari nisu sitnarije: one nam daju hljeb, one nam daju odjeću, one nam daju porciju, zato moramo skrbiti, da i ovoj strani zadovoljimo. Budući da veća strana našega sabora, kako sam kazao, sigurno sastoji iz gospodarah, to bi uredno bilo da im se dopušta njeko vrieme, da si ogledaju gospodarstvo.

Veli se, da mogu ova gospoda doma ići, dok g. izvjestitelj stvar dovrši; ali ima nas, koji imamo 5 danah kući ići, i 5 opet natrag.

(Prigovara se.)

Što se tiče onoga, da operat odbora zbilja nemože prije 8—10 danah doći na stol vis. kuće, i podjeliti se medju članove saborske, o tom sam pitao g. izvjestitelja, i on mi je isto kazao, što je ovje izjavio, da će on svoj posao u 5-7 danah dogotoviti.

Što se tiče baš proračuna, izjavljujem, da ja ovaj proračun nesmatram za proračun, nego samo za račun, i da za budućnost nikakve važnosti imati nemože. Zato slažem ja ovaj račun skupa sa proračunom za g. 1870, da se zajedno rieši. Nadamo se od revnosti naše vlade, da će ona, dok bude sabor odgodjen, s proračunom za g. 1870 gotova biti, i onda ćemo moći s dostojanstvom raditi o proračunu, koji bi sada, kada će se većina članovah gospodarah razići, pretresivali u praznoj kući medju samimi domaćimi zastupnici; jer tko može siliti strane članove, da ostanu ovdje, kojim život ciele godine od gospodarstva zavisi.

Što se tiče indemniteta, ako se traži, može se vladi dati; to biva i u drugih parlamentih.

S tih razlogah preporučujem moj predlog nadalje.

Predsjednik: Kako je poznato, predlog preč. g. Vukovića glasi, da se sabor odgodi izza riešenja operata o zadrugah i urbarskih stvarih, i izza obavljena izbora dvajuh zastupnikah na zajednički sabor; a protupredlog g. Živkovića glasi, da se preko tog predloga predje na dnevni red.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja predlažem, da se poimence glasuje.

Predsjednik: Je li taj predlog podupire 10 članovah.

(Ustane dovoljan broj članovah.)

Dakle molim, da se čita imenik. Gospoda, koja su za predlog g. Vukovića, glasuju sa „da“, a koja su proti predloga, sa „ne.“

(Po dovršenom glasovanju:)

Sa 29 proti 22 glasa bačen je predlog gosp. Vukovića. Prelazi se na dnevni red.

Čast mi je predložiti vis. kući predlog g. zast. Mirka Hrvata, podpisan desetoricom članovah, sadržujući zakonsku, osnovu ob odgovornosti bana.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Digitized by Google

Zakonska osnova

o odgovornosti bana.

§. 1.

Svaki vladalački čin (akt) Nj. Veličanstva kralja, da bude valjan u obsegu kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske, ima biti protupodpisan od odgovornoga bana ili od njegovoga zakonitoga zamjenika (§§. 10 i 11 zakona od 20. travnja 1869.

§. 2.

Bana i njegovoga zamjenika može sabor pozvati na odgovornost za svaki čin, za svaki propuštaj, iz kojega bi u obsegu autonomije i djelokruga autonomne vlade hrvatsko-slavonsko-dalmatinske nastala povreda budi državne samostalnosti trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske, budi ustavnih garancijah osobne i gradjanske slobode, budi drugih zakonah.

§. 3.

Odgovornost ova obsiže napose:

a) svekolike u vrieme uredovanja njihova padajuće čine vrhovne vladne oblasti, a navlastito naredbe, riešitbe i imenovanja kraljevska, po njihovu predlogu učinjena, ili njimi protupodpisana ili bez njihova protupodpisa izvršena.

b) vlastite njihove, unutar uredovnoga im poslovnoga područja izdate naputke, zapoviedi ili imenovanja.

c) hotomično podupiranje hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga ministra kod vlade u Budim Pešti (§. 44 nagodbe od 8. studena 1868.) ili kojega samovlastnoga odsječnoga predstojnika kod hrv. slav. dalmatinske kraljevske vlade (§. 3. 6. 7. 8. z. č. od 20. travnja 1869) povriedjajućega svoju dužnost.

§. 4.

Činovnici, kojim je povjereno samostalno upravljanje poslovah kojega vladinoga odjela (§. 6. 7. 8. z. č. od 20. travnja 1869) što se tiče odgovornosti njihove, smatraju se ravni zamjeniku banovu (§. 1.)

§. 5.

Postupanje poradi činah i propustah u općem kaznenom zakoniku zabranjenih, kojimi se okrivljuje ban ili koji odgovorni vladin član, pripada u pravilu redovitim sudovom (§. 8.)

§. 6.

Slobodno je i bana i svakoga vladina člana pred redovitimi sudovi tužiti na naknadu one štete, koju je on svojim uredovanjem, priznatim za protuzakonito po sudištu za to odredjenu (§. 16). prouzročio budi kraljevini hrv. slav. dalmatinskoj kao državi, budi kojemu posebniku. Ovoj dakle tužbi neima mjesta, ako je poradi čina, kojim je povrjeda uzročena, podignuta obtužba proti banu ili kojemu vladinomu članu, dokle god se ista nastavlja.

§. 7.

Pravo obtužbe pripada saboru hrv. slav. dalmatinskom. Predlog, na to smierajući, ima se predati pismeno i treba da ga je podpisalo barem 15 članovah.

Predlog treba da točno označuje učine, na koje se upire, a i onu povrjedu dužnosti, koja je predmet obtužbe.

§. 8.

Predmeti obtužbe mogu biti i oni čini banovi ili odgovornih vladinih članovah, koji spadaju pod obći zakon kazneni, u koliko su isti u savezu s javnim njihovim službovanjem.

U ovom je slučaju za takove čine nadležno ono sudište (§. 16), koje ima postupati radi protuzakonitih uredovnih činah, ter se iztraga, povedena možda pred redovitim sudom, ima ustupiti ovomu sudištu.

§. 9.

Predsjednik saborski ima za osam danah, računajuć odkako je predlog predan, staviti ga na dnevni red. Viećanje se ima stegnuti na to, dali će sabor preći na dnevni red, ili je voljan doznačiti predlog odboru na predhodno prosudjivanje!

§. 10.

Izabrani odbor ima izpitati i razviditi sve što bude potrebno i shodno, da se obrazloži obtužba, on može, da se stvar razjasni, preslušati svjedoke i vještake, a tako i bana ili vladinoga člana proti kojemu predlog glasi, može primiti od njega i pismeno opravdanje pak i izprave, služeće mu na obranu.

§. 11.

K razpravi, koja bude držana usljed podnešena po odboru izvješća, može za obtužbu predloženi ban ili vladin član glavom doći i obavjesti davati.

Za odredbu obtužbe zahtieva se odluka nadpolovičnom većinom glasovah.

§. 12.

Ako sabor odluči, da valja bana ili kojega vladina člana staviti pod obtužbu, tada ima isti prestati uredovati.

Odluka tužbovna ima se adresom dostaviti kralju do znanja.

Digitized by Google

§. 13.

Predsjednik saborski ima tužbovnu odluku priobćiti predsjedniku suda za to odredjena (§. 16)., s opomenom, neka članove toga sudišta pozove odmah u Zagreb.

§. 14.

Dokle god se nezapočme razprava pred dotičnim sudom (§. 16)., može sabor nadpolovičnom većinom glasovah zaključiti, da odustaje od tužbe.

§. 15.

Sabor ima narediti trojicu od svojih članovah, koji će tužbu braniti pred sudom.

§. 16.

Tužba se razpravlja i riešava kod državnoga suda hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga u Zagrebu.

Državni se ovaj sud sastavlja tako, da sabor nadpolovičnom većinom glasovah izabere iz svoje sredine 12 članovah, zakonom vještih muževah, nestojećih u službi od kraljevskoga ili banskoga imenovanja ili potvrdjenja zavisnoj; nadalje, da sabor isto tako nadpolovičnom većinom glasovah izabere još drugih dvanaest isto onako neodvisnih, zakonom vještih muževah, koji nisu članovi sabora. Izbor biva na tri godine.

Izabrani članovi biraju si izmedju sebe predsjednika.

§. 17.

Kad bude proti banu ili kojemu od vladinih članovah podignuta tužba odpravljena državnomu sudu, ima ovaj iz svoje sredine odabrati sudca iztražitelja, koji će prirediti parnicu. Ovomu sudcu iztražitelju pripadaju sve one povlastice, koje u redovitom postupku idu sudca iztražitelja. On dakle može svjedoke i vještake i pod prisegu preslušati, ili pako narediti, da ih presluša koji redoviti sud.

Pri ovakovu preslušavanju rješavaju se činovnici dužnosti, čuvati tajne uredovne.

Iztraga se ima obaviti najdulje za šest mjesecih.

§. 18.

Ako sudac iztražitelj scieni, da je iztraga zaglavljena, ima predsjednik suda državnoga javno obznaniti dan glavne razprave i to javiti kako imenovanim od sabora braniteljem tužbe, tako i tuženiku.

Obtuženik ima pravo odabrati si jednoga ili više braniteljah-

§. 19.

Tuženiku, a imade li njih više, svim ukupno, pa tako i braniteljem obtužbe pripada pravo šest članovah državnoga suda odkloniti nenaznačiv nikakovih razlogah, ali to tako, da u broju preostalih članovah, jednak bude broj sudacah izabranih izmedju članovah sabora i onih, koji su izabrani izvan sabora.

Ako se stranke ovim pravom neposluže, ili se posluže istina, ali nedostatno, tad se broj sudacah ima umanjiti žriebanjem, nu opet tako, da od ukupnoga broja sudacah šest njih bude članovah sabora, a šestorica da budu od onih, koji nisu birani izmedju članovah sabora.

Predsjednika je slobodno odkloniti, ali se nesmije žriebom ukloniti; u prvom će slučaju sudci, koji sačinjavaju sud, izabrati si predsjednika izmed sebe.

§. 20.

Glavna razprava pred državnim sudom ima biti javna i ustmena.

Da odsuda bude valjana, iziskuje se nepretrgnuta pritomnost barem desetorice sudacah.

Sudci sude po svojem osvjedočenju i neimaju se držati nikakovih pozitivnih propisah o dokazu.

Predsjednik ima svagda svoj glas dati. Glasovanje je tajno i biva krugljicami.

§. 21.

Odsudom, razlozi podkriepljenom, ima se izreći, da li je obtuženik kriv ili nevin. U prvom slučaju, k čemu se išće većina barem od dvie trećine glasovah, imadu se u odsudi navesti čini, koji se smatraju kao dokazani i ima se ustanoviti njihova kažnjivost.

§. 22.

Propisah općenitoga kaznenoga postupka ima se držati državni sud u toliko, u koliko nije zakonom ovim naredjeno inako.

§. 23.

Ako bude obtuženik proglašen krivcem, zakonita posljedica takove obsude svagda je ta, da se obsudjenik ima ukloniti iz vieća krune kraljevske za kraljevinu hrvatsko-slavonsko-dalmatinsku, nego po naravi otegućujućih okolnostih može presuda glasiti i na odpust obsudjenika iz državne službe i na vremeniti gubitak pravah političkih.

Ako se tuženiku u grieh upisuje još ikoji čin ili propust, o kojem je što naredjeno u općem kaznenom zakoniku, tada ima pravo državni sud povrh toga uporaviti na njega i ustanove ovoga zakona.

§. 24.

Ako se može za izviestno odrediti kako svota naknade tako i osoba koju naknada ide, državni će sud i o tom izreći presudu, da je obtuženik dužan dati naknadu.

Ako to nebude moguće, tada se u osudi može izreći dužnost, da se naknada ima dati, ali kolika da bude, to ostaje pridržano redovitomu putu pravde.

Digitized by Google

§. 25.

Proti osudi državnoga suda neima pravnoga lieka.

§. 26.

Postupak o tužbenoj odluci, koja je obnadjena umjestnom, nemože se obustaviti, ni ako se sabor zaključi, odgodi, ili bas razpusti.

§. 27.

Pravo tužbe utrnjuje zagodom po propisih občega gradjanskoga zakonika.

Zagoda se prekida razpravami o osvadi.

§. 28.

Na korist bana ili drugoga člana vlade, koji je obnadjen da je kriv, može kralj izvršavati pravo pomilovanja samo na predlog sabora.

§. 29.

Nedopustivo je, da se obtuženik prije nego se svrši parnica, odreče svoje službe.

§. 30.

Neprieči obtužbe, ako je ban ili koji vladin član jur prije nje odstupio, ili ako nije više u državnoj službi.

§. 31.

Ovaj zakon ima svoju kriepost od onoga dana, od kojega je kriepostan §. 50. čl. XXX. 1868. ugarskoga sabora, a I. 1868. hrvatskoga sabora.

M. Horvat v. r.

Predsjednik: Po poslovniku ima se osnova tiskati, medju članove razdieliti i uputiti na odsjeke, ili ako vis. sabor želi, na poseban odbor.

(Glasovi: na odsjeke.)

Na dnevnom redu je treće čitanje osnove o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Ja držim, da je ovo čitatanje suvišno. U poslovniku nestoji, da se drugi dan izza pretresivanja po člancih osnova čita, nego samo, da se o njoj glasuje. Zato predlažem, da se nečita, nego odmah glasuje.

Dr. Antun Stojanović: Što je od strane sabora o pojedinih člancih zaključeno, to sadržavaju zapisnici, redakcija dakle nemože drugčije stajati; s toga pristajem uz predlog g. Mirka Hrvata, da se osnova uzme pročitanom, te se o njoj odmah glasuje.

Predsjednik: Je-li izvoli vis. kuća, da se osnova čita? Koja su gospoda za to, neka se izvole dignuti.

(Nitko neustane.)

Prima se dakle, da je pročitana.

Molim sada, prima-li vis. kuća zak. osnovu o konačnom razriešenju urb.-srodnih odnošajah, kako je pročitana? Neka se izvole gospoda dignuti, koja su za to.

(Većina ustane.)

Primljena je osnova; ima se dakle Njeg. Veličanstvu na potvrdjenje podnieti.

Molim g. izvjestitelja, da izvoli nastaviti jučerašnju osnovu.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita §. 3. (osnove o pospješenju uredjenja urbarskoga.)

Mirko Knežević: Vis. sabore! Ja nevidim razlogah, s kojih bi shodno bilo, da se svakomu pojedinomu pašnjaci razdiele, nego držim, da se pašnjaci nemogu dieliti; jer dieljenjem dobio bi koji stranu, gdje su samo bregovi, drugi samu dolinu, a ima i stranah, gdje gdje nikakova trava neraste. Dakle se pašnjaci nemogu dieliti svakomu pojedinomu, nego ja sam za to, da ostane tako, kako je dosada bilo. Kod nas u Slavoniji živi puk najviše o svojoj marvi; ako će se pašnjaci svakomu pojedinomu oddieliti, nastat će odtuda golema nepogoda.

Dr. **Antun Stojanović**: Na opazku g. zast. Kneževića pitao bi ja njega, da-li se on drži vlastnikom zemlje, koja mu pripada, ili ne? (Knezević potvrdi.) Ako jest, koji zakonodavac može zabraniti, ili tko je vlastan zahtievati, da se njemu nedade ono, što mu pripada, što je njegovo; svatko ima pravo iskati ono, što je njegovo. Koji žele pašnjake zajednički uživati, mogu ostati u zajednici; a viditi ćemo posljedice. Ako se ova stvar nebude preinačila, propasti će seljaci; gledajte ona sela njemačka u Slavoniji, gdje neima zajednice, pa su bogata, jer svaki radi za se, a to stoji, da svatko svoje bolje obradjuje, nego ono, što je občinsko.

Ja votiziram za redakciju.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća redakciju §-a 3?

(Glasovi: primamo.)

Primljena je redakcija §-a 3.

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita §. 4.

(Prima se.)

„ „ „ „ „ 5.

(Prima se.)

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. zastupnika Mirka Hrvata, glaseći ovako: (čita) da se posljednja alinea „Odročbam u urbarskom postupku mjesta neima“ promieni sa sliedećom: „Odročbe u urbarskom postupku mogu kr. urbarski delegirani sudci dozvoliti samo iz razlogah, ako se stvar drugačije nebi mogla dovoljno izcrpiti. Proti odročbu zaniekajućoj odluci neimade utoku mjesta.“

Mirko Hryvat: Vis. sabore! Ja sam podneo ovaj izpravak s toga, što sam osvjedočen, da ima okolnostih, u kojih, ako se odročba neće dozvoliti, stvar se neće izcrpiti i iztražiti moći; nadalje što sam osvjedočen, da ćemo izpravkom mojim prije postignuti ono, što redakcija po-

Digitized by Google

stignuti želi, naime, da se stvar odročbam neće zavlačiti na parnice. S toga molim, da izvoli vis. sabor moj izpravak primiti.

Predsjednik: Želi ii još tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Dočim se nitko nejavlja, stavljam pitanje: Prima-li vis. kuća redakcija §-a 5?

(Ustane većina.)

Primljena je redakcija §-a 5.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita §. 6.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 7.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 8.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 9.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 10.

(Prima se.)

Predsjednik: U dojdućoj sjednici podvrći će se ciela osnova glasovanju.

Na dnevnomr edu je osnova zak. o zadrugah. Čast mi je izvjestiti vis. kuću, da je centralni odbor povjerio izvješćivanje glede te osnove g. zast. Mirku Hrvatu. Je li to vis. sabor prima?

(Glasovi: prima.)

Izvj. **Mirko Hrvat** čita:

Izvješće

osrednjeg saborskog odbora vrhu razprave zapisnikah saborskih odsjekah o zakonskoj osnovi o zadrugah.

Budući da se iz zapisnikah saborskih odsjekah uvidja, da su sva tri saborska odsjeka primila cielu zakonsku osnovu o zadrugah, kako ju je izradio odbor ad hoc uz male samo preinake, te su se samo glede načela po kojem se imade dieliti pokretno sadružno dobro, dva odsjeka drugčije izrazila, nego što to ista zakonska osnova predlaže; s toga se je ovaj osrednji odbor složio u tome, da se ista zakonska osnova predloži vis. saboru za odobrenje, sa sljedećimi preinakami:

a) da se u §. 1. rieč „dvoru“ zamieni sa riečju „domu“,

b) da se u §. 12. poslie rieči „siročad“ pridade jošte „isto tako ženę zakonito odsutnih, naročito pako u vojsci služećih članovah zadruge.“

c) da se u §. 15. poslie rieči „novac“ pridadu rieči „i zadružna pisma.“

d) da se u §. 16. rieč „može“ zamieni sa riečju „ima.“

e) da se na koncu §. 19. rieči „Koji to propusti“ — sve do konca izostave, a mjesto toga da se metne: „Kad to propusti, vlastan je kuće gospodar, na svoj trošak druge poslenike najmiti.“

f) da se u §. 42. prvoj liniji poslje riečih: „koji je 24. godinu navršio“ doda: „te imade pravo diobu tražiti,“

g) u §. 45. neka se u prvoj liniji poslie riečih „koji su prije 1. travnja 1848 kuću“ doda rieč „svojevoljno.“

Glede predloga o diobi pokretnog zadružnog dobra sadržanog u točki 1. §. 32. osnove odbora ad hoc, izjavila se je većina osrednjeg odbora, da se imade u točki prvoj rieč „pokretno“ izostaviti, te na koncu iste točke pridati sljedeća alinea; „Pokretno pako dobro imadu članovi zadruge, koji su 16. godinu navršili dieliti na glave.

„Pod pokretnim dobrom razumieva se samo u kućnoj zadruzi nalazeća se hrana, krma, piće, svinje, krave, telad, ždriebad i živad.“

Manjina pako osrednjeg odbora izjavila se je za redakciju §. 32. zakonske osnove odbora ad hoc, te istu vis. saboru za odobrenje predlaže.

Napokon izabrao je osrednji odbor za svog izvjestitelja u ovome predmetu narod. zastupnika Mirka Hrvata.

U Zagrebu, 26. rujna 1869.

Živković m. p.,
predsjednik.

Mirko Hrvat m. p.,
izvjestitelj.

Mirko Hrvat: Ja mislim, da je suvišno osnovu čitati; predlažem, da se pročitanom smatra, i podlogom specialne debate primi.

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu kano pročitanu?

(Glasovi: prima.)

Prima li ju podlogom specialne debate?

(Glasovi: prima.)

Prelazi se dakle na čitanje od §-a do §-a.

Ova osnova glasi ovako:

Zakonska osnova o zadrugah.

Odsjek I.

O zadruzi u obće.

Pojam zadruge.

§. 1.

Više porodicah ili kućanah (domarah) koji u jednoj podkućnici (domu), i pod jednim kuće gospodarom žive i zajedno gospodare t. j. teže nerazdieljene nepokretnine i zajedno, uživaju onu patrialkalnu svezu, koja se zadruga zove.

Po zadruzi se dakle razumievaju zajednice postojeće u gori naznačenu svrhu u seljačkih prije podaničhih kućah,

Digitized by Google

(bile im nepokretnosti sastavljene ma iz kakove vrsti zemaljah) i u kućah prostih plemićah (nobiles unius sessionis), koji su bili prije prosti od poreza, posjedovali oni zemljište plemićko-urbarsko ili pako drugo, ma pod kojim imenom.

Članovi zadruge.

§. 2.

Osim služinčadi svaka je mužka i ženska osoba član zadruge:

a) Ako se je u zadruzi rodila, ili

b) ako se je u zadrugu priženila, ili udala; ili

c) ako je primljena za člana zadruge osobitim ugovorom, ili je to dozvolio njekadašnji vlastelin. ili je na to mùče pristala zadruga, to jest, ako je bez prigovora zadruge 10 godinah u njoj živila, a nije se kao služinče unajmila.

Izuzimlje se slučaj, gdje je diete na odhranjenje u zadrugu primljeno; ovakovomu djetetu imade se desetgodišnje življenje u zadruzi računati istom od navršene šestnaeste godine njegove.

Nu sve ovo valja samo onda, ako takova osoba nije po prijašnjih zakonih (članka IV. 1836.) odpuštena ili odpravljena, i time iz zadruge za uviek uklonjena, pak i onda, ako njezino pravo nije dospjelo po ustanovah ovoga zakona (§. 45.)

Zakoniti potomci osobah pod **b** i **c** navedenih jesu takodjer pravi članovi zadruge.

§. 3.

I u napredak mogu se primiti novi članovi zadruge, priženiv se ili udav se u kuću ili pako kada zadruga pravomoćno očituje pred kotarskim sudom pismeno, da koga prima za člana zadruge. Kotarski sud imade vrhu toga stranke saslušati, zapisnik sastaviti, te u svojoj pismobrani sačuvati, obiem pako strankama na njihovo zahtievanje u uredovnom odpravku izdati.

§. 4.

Svakolika pokretna i nepokretna imovina a isto tako i prava zadruge, jeste zajednica svih njezinih članovah (§. 2. i 3.) i imade se na ime zadruge uknjižiti, te u svakom obziru smatrati kao jedno dobro.

§. 5.

Zadruga je vlastna steći svaku pokretnu ili nepokretnu imovinu i razpolagati kućnom zajednicom po ovom zakonu.

Odsjek II.

Nutrnje ustrojstvo zadruge.

Kuće gospodar i gospodarica

§. 6.

Kuće gospodara biraju nadpolovičnom većinom glasovah svi mužki članovi zadruge, koji su 18. godinu navršili, i sve ženske u zadruzi živeće, koje nisu zastupane kroz svoje muževe, ili otceve, ako su 18. godinu navršile; izbor imade se prijaviti občini. Ako se kućani nebi mogli složiti u izboru, tada kuće gospodara, saslušav kućane, bira občinsko poglavarstvo.

Gdje neimade sposobna za gospodara mužkarca, izabrat se može sposobna ženska, a gdje neimade nikakova sposobna kućanina komu je prošla 18. godina, uzeti će se za kuće gospodara dotični štitnik (tutor) ili skrbnik.

§. 7.

Gdje nije običaj, da je žena kuće gospodara ujedno i kućna gospodarica, onda je gospodarica najstarija žena ili udova, ako nije nemoćna ili rasipnica, u ovom slučaju izabira zadruga gospodaricu na isti način, kako i kuće gospodara.

§. 8.

Kuće gospodar zastupa uz obdržavanje propisa ovog zakona zadrugu u svih javnih i sukromnih (gradjansko-privatnih) poslovih koristno i teretno (aktive i pasive) naprama trećemu i naprama oblastim.

Odsjek III.

Prava i dužnosti kuće gospodara i kućanah.

Kuće gospodara.

§. 9.

Kuće gospodar upravlja svimi kućnimi i gospodarskimi poslovi zadruge. On je vlastan a i dužan naradjivati kućane prama njihovoj sposobnosti i snazi na poslove u kuće i izvan kuće, te ih kod posla nadgledavati; on mora i sam raditi i oko boljka zadruge nastojati, pa se trsiti, da bude n kući i medju kućani sloga, red i ćudoredni život.

§. 10.

Kućani su dužni poštivati kuće gospodara i pokoravati se njegovim naredbam, učinjenim u smislu ovog zakona. Ali je i kuće gospodar dužan jednako paziti na sve kućane bez razlike spola i dobe, i skrbiti, da svaki uživa pravednom mjerom zadružno dobro.

§. 11.

Iz dohodakah zadružnog dobra imade kuće gospodar namirivati javne daće i terete zadružne, a isto tako i njezine sukromne dugove; zatim nabavljati hranu za sve kućane, namirivati troškove za djecu, koja polaze pučke učione, napokon i druge kućne i gospodarstvene potrebe.

Isto tako dužan je kuće gospodar nabavljati svim

Digitized by Google

kućanom redovitu i običnu odjeću i obuću, ako drugi običaj neobstoji.

§. 12.

Nemoćni, bolestni i nejaki kućani imadu pravo na primjernu poslugu (dvorbu) i ako trieba liečničku pomoć; udovice pako i sirotčad, isto tako žene zakonito odsutnih, narodito pako u vojsci služećih članovah zadruge, imadu pravo na što veću obranu od svake uvrede i štete.

§. 13.

Sve, što preteče na svrsi godine od plodinah i drugih dohodakah zajednice, pokle se namire zajedničke potrebe i troškovi, imade se obratiti i to na način, što će ga kućani većinom glasovah opredieliti i to ili na korist zajednice, ili pako porazdieliti na sve kućane po razmierju §. 32. ovog zakona.

Glasuje se pako po propisu §. 6. ovog zakona.

§. 14.

Na svaki važniji posao, tičući se pokretne zajednice kao što su kupovanja, prodaje, mienjanja, pogodbe porabne, zakupi i založbe, treba da pristane preko polovice kućanah.

Kada kuće gospodar hoće zajednicu da zaduži, koju stran zadružnog imetka nepokretnog da proda, promieni ili kada drugčije želi šta stalnoga narediti za nepokretni imetak zadruge, mora nadpolovična većina svih zadružnih članovah na to pristati, a občina imade kuće gospodaru svjedočbu o tome izdati.

Svagda se pako broje glasovi po propisu §. 6. ovoga zakona.

Polaganje računa.

§. 15.

a) Kuće gospodar dužan je kućane ubaviešćivati o svakom dohodku i trošku, te svake pol godine polagati račun; ako kućani s položenim računom zadovolnji nebi bili, imade kuće gospodar račun svoj občinskomu poglavarstvu za daljnje riešenje predati ili pred njime položiti.

Za ovo neimade se nikakova pristojba plaćati.

b) Svaka zadruga mora da imade svoju pjeneznicu sa 2 ključa, od kojih jedan imati će kuće gospodar, drugi pako član onaj zadruge, koga će za oto zadružni članovi (§. 6.) većinom glasovah izabrati.

U istoj pjeneznici imade se sav zadružni novac i zadružna pisma čuvati.

Zaslužba izvan kuće.

§. 16.

Kada dopuste zadružni kućni i poljski poslovi, kuće gospodar imade pravo kućane poslati na zaslužbu na korist zadruge. On ima dopustiti i pojedinim kućanom, da se najme kod koga za slugu, zadruzi pako prosto je ustanoviti, ima-li se što i koliko dati kući od ovakove zaslužbe.

§. 17.

Pojedini kućani mogu na dulje vremena otići od kuće, da uče kakav zanat, trgovinu ili da se više izobraze, a djevojke mogu se iz zadruge udati, bez da time izgube pravo na zadružno dobro, već samo gube pravo na plodove i druge dohodke zajednice i s toga se nemogu ni pritužiti poradi onoga, što su kućani naredili za vrieme njihova odsuća glede pokretnog dobra zadruge (§. 14.), ako se drugčije sa zadrugami kod občinskog poglavarstva nepoprave. Vrhu svake ovakove poprave (pogodbe) imade občinsko poglavarstvo zapisnik sastaviti.

Zajednički stan.

§. 18.

Kućani se nemogu siliti, da stanuju svi u jednoj sobi, već se svakoj porodici dozvoljuje, dapače imade se o tome nastojati, da se za svaku porodicu sagradi posebni kiljer (komora) na zadružnoj podkućnici.

Osebina kućna.

§. 19.

a) Pojedini članovi zadruge mogu si nabaviti pokretnu i nepokretnu osebinu (osebunjak) te š njome razpolagati po propisu gradjansk. zakona.

b) Zajednica imade se prije osebine obradjivati; ako bi koji član zadruge želio u isto vrieme, kada se zajednica obradjiva, obdjelivati svoju osebinu, dužan je na zajedničke poslove toliko poslenikah o svojem trošku staviti, koliko će zadružnih članovah ono vrieme njegovu osebinu obradjivati. Kad to propusti, vlastan je kuće gospodar, na njegov trošak druge poslenike najmiti.

Nasliedje u zadruzi.

§. 20.

Svaki član zadruge vlastan je o svojem dielu iz zajednice naredjivati oporukom ili nasljednim ugovorom, i isto tako može svaki član zadruge uzeti tudje pod svoje diete, na sve ovo samo uz obdržavanje propisah općeg gradjanskoga zakona.

§. 21.

Razprave ostavštine u zadrugah neimade.

§. 22.

Ako svi članovi zadruge poniru, bez da je posljednji

Digitized by Google

o svojem dobru razpoložio, nastupaju propisi občega gradjanskoga zakona.

Odsjek IV.

Kućni zapt.

§. 23.

Neposlušne i nepokorne kućane dužan je kuće gospodar, ako su punoljetni, ponajprije opomenuti i ukoriti, ako su pako maloljetni primjerno pokarati i kaznit (§. 525. priv. kaz. zak.). Ako to nehasni, neka ga prijavi občini, koja će se svojski postarati, da se proti krivcu odmah postupa.

§. 24.

Ako kućani občini prijave, ili ako občina sama opazi, da je koji kuće gospodar lienčina, pijanac, razsipnik, ili da neće da položi dovoljna računa zadruzi, i u obće, da neizvršuje dužnostih propisanih mu ovim zakonom, neka ga i primjerno kazni. Nu i u tom slučaju ostaje on obvezan položiti račune, pa je dužan svaku štetu, koju je on zadruzi nanio u smislu §. 42. ovoga zakona nadoknaditi.

§. 25.

Kako imade občina kazniti članove zadruge.

Občina imade kazniti prestupnike ovoga zakona:

a) globom od jednoga do 10 stotinjakah;

b) zatvorom u občinskoj kući od 12 satih pa sve do osam danah.

Kod odmjerivanja kazne imade se gledati na stupanj krivnje, na otegočujuće i ublažujuće okolnosti; u obziru pako načina, kako da se kazni (da li globom ili zatvorom) na porodicu, oseban imetak, zaslužbu i obrazovanost krivca. Zatvorenik neka se hrani iz svoje vlastite imovine, ako ju imade, ako ju pako neimade, onda ga hrani zadruga, ako ga pako zadruga neće da hrani, imade občinsko poglavarstvo ustanoviti dnevnicu na račun zadruge, te ju od zadruge ma i putem ovrhe utjerivati, nu dnevnica ova smije samo tako visoka biti, koliko je neobhodno potrebno, da se zatvorenik prehrani.

Globe se plaćaju blagajni za školsku zakladu dotične občine, te svrhu istih imade občina posebni račun voditi.

§. 26.

Ako občinsko poglavarstvo pronadje, da nije dovoljna kazna što ju može odrediti kućaninu, ili ako se pojedini kućani, bivši već dvaputa kažnjeni poradi lienosti, nepokornosti, nemira u kući, nisu popravili, te bi ih trebalo oštrije kazniti, imade občinsko poglavarstvo stvar kotarskomu sudu predati, a ovaj imade kaznu po propisu občih zakonah odrediti i odmjeriti.

Odsjek V.

Dioba zadružnoga dobra.

Tko je vlastan zahtjevati diobu.

§. 27.

Svaki punoljetni član zadruge izuzamši sinove, kćeri, unuke itd. od još živućih otacah, djedovah itd. a isto tako izuzamši sinove, kćeri, unuke, itd. od još živućih materah, babah itd. u koliko i imetak od ovih posljednjih proizliče, vlastan je zahtjevati, da mu se njegov dio iz zadružnoga dobra izdade.

Dioba mora se izvesti, čim to koji član zadruge zahtjeva.

Štitnici i skrbnici mogu za svoje štićenike i skrbljenike diobu tražiti samo iz razlogah važnih, kada naime s uprave zadružnoga imetka opasnost prieti njihovomu pravu, ili kad življenje njihovo u zadruzi prieti pogibelju za njihovo zdravlje, čudorednost, ili napokon kad se isti žele posvetiti obrtu, trgovini ili naukom, no za ovakovu diobu uviek treba dozvole nadsirotinjske oblasti.

Djevojke, čim se udadu, smatraju se u obziru prava zahtjevati diobu za punoljetne, ako im roditelji, od kojih imetak proizlazi, više neživu.

§. 28.

Dioba obavlja se uz posredovanje občinskoga poglavarstva i kotarskoga suda kroz obranike.

Onaj, koji diobu zahtjeva, mora isto objaviti občinskomu poglavarstvu.

§. 29.

Občinsko poglavarstvo imade zahtievanje diobe prijaviti kotarskom sudu, no prije toga stranke saslušati:

a) da se pronadju svi članovi dotične zadruge, gdje se osobito imade paziti, da li koji član zadruge nesluži u vojsci, ili da-li nije drugčije koji od kuće odsutan.

b) da se odrede diobni obranici. Ako se sve diobne stranke slože, neka bude samo jedan obranik, inače pako imadu dva biti; jednoga će izabrati onaj ili oni, koji diobu traži ili traže, drugoga pako ostali članovi zadruge i to prostom većinom glasovah. Obranici izabrat će si predsjednika, koji svakako pismen čovjek biti mora, a kada se oni u izboru predsjednika složiti nemogu, imenuje ga kotarski sud. —

Ako koja stranka neće da si obranika izabere ili nemože da se u izboru obranika složi, imenovat će obranika mjesto nje občinsko poglavarstvo.

c) da se odredi, da li će se dioba izvesti u naravi ili u novcu.

Digitized by Google

§. 30.

Ako se obe stranke medju sobom ili pako pred obranici nagode, da će se dioba tražeći namiriti u gotovu novcu te ako se i o kolikoći namirne svote kao što i platežnih rokovah nagode, imadu obranici vrhu toga diobno pismo sastaviti, te kotarskomu sudu za posvjedočenje izvršene diobe podnieti.

§. 31.

Ako se članovi zadruge nenagode, imadu obranici prije svega sve pokretno i nepokretno zadružno dobro popisati i procieniti, te u popisu naznačiti pasivno i aktivno stanje zadruge. Kod ovoga posla mogu upotriebiti sva koja im se potrebna čine.

§. 32.

Obranici popisav i procieniv sve zadružno dobro, imadu popisati sve članove zadruge, te ustanoviti diobno razmierje.

Glede diobnog razmierja valjaju sljedeća načela:

1. Članovi zadruge diele sve nepokretno dobro zadruge medju se po lozah (granah) na temelju rodbinskog odnošenja po načelih gradjanskog zakona. Pokretno pako dobro imadu članovi zadruge, koji su 16. godinu navršili, dieliti na glave.

   Pod pokretnim dobrom razumjeva se samo u kućnoj zadruzi nalazeća se hrana, krma. piće, svinje, krave, telad, ždriebad i živad.
2. Udovici bez djece pripada dok se neuda uživanje diela njezinog pokojnog muža; priženjenom pako u kućnu zadrugu, te ostavšem bez djece udovcu pripada kao vlastničtvo dio njegove pokojne žene. Osim ako je pokojni suprug ili supruga inače oporukom ili nasljednim ugovorom naredio.
3. Članovi zadruge naznačeni pod točkom c) §. 2. ovog zakona, ako nisu inače sa zadrugom ugovorili, te ako nespadaju u nijednu obiteljsku zadruge lozu, pripada dio ravan dielu onog člana, koji je najmanje dobio.

   Članovom zadruge §. 2. pod c), ako do vremena diobe nežive jošte punih deset godinah u zadruzi, imade se kod diobe, ako zahtievali budu, dati primjerna i mjestnim okolnostim odgovarajuća odšteta.
4. Ženskim, koje su se iz zadruge udale, imade se kod diobe zadružnog dobra sve ono odbiti, što su prigodom udaje svoje od zadruge dobile.
5. Ako se djeca ili pastorčad udovice iz zadruge odiele, imade se udovici osigurati nuždno uzdržavanje.

§. 33.

Ako zadruga imade uknjiženih dugovah, imadu se dotični vjerovnici ubavjestiti o diobi, te saslušati o tome, kako žele, da im se za buduće dug osigura ili izplati,

§. 34.

Po svršenom popisu i procjeni (§. 31.) te poslje ustanovljenog diobnog razmjerja, imadu se članovi zadruge dogovoriti o diobnoj osnovi te odrediti, kako će se zadružni dugovi izplatiti i porez i druge daće razdieliti. Ako se glede diobne osnove i ostalih ovdje navedenih nagodit nemogu, imadu obranici diobnu osnovu sastaviti a kod toga nastojati, da bude svaki pojedini dio prema potrebam gospodarstva opredjeljen.

§. 35.

Ovako izradjenu diobnu osnovu priobćuje obraničtvo članovom zadruge, sasluša njihovo mnjenje te izreče konačnu diobnu riešitbu.

Riešitba ova imade se dostaviti tako onome, koji je diobu zahtievao, kao i svakoj lozi, a i onim članovam zadruge, koji na nijednu lozu nespadaju.

§. 36.

Dioba u naravi izvršuje se po istih obranicih na temelju diobne riešitbe.

§. 37.

Poslje kako se diobna riešitba ustanovi, imadu obranici dielbenike pozvati, da se dobrovoljne nagode, koji će dio kome pripasti.

Ako nagoda nepodje za rukom, odlučit će se žriebanjem, komu će koji dio pripasti. — Žrieb vuku dielbenici od najstarijega sve do najmladjega

Dražba zadružnog imetka.

§. 38.

Kad je odlučeno na diobu u novcu, imadu obranici upitati članove zadruge, da li žele, da se zadružno dobro prodade dražbom, kod koje će moći učastvovati samo dielbenici, ili pako javnom dražbom. Ako se glede toga dielbenici porazumjeti neće moći, imade se zadružno dobro javnom dražbom prodati, od koje ipak dielbenici izključeni nisu.

§. 39.

Kakva god se dražba odredi, imade ju preduzeti kotarski sud po procjeni učinjenoj po obranicih; kod javne dražbe imade se postupati po propisu gradjanskog postupnika.

Digitized by Google

§. 40.

Novac dobljen za prodano zadružno dobro imadu obranici podieliti medju dielbenike po propisu §. 32.

§. 41.

Kod diobe zadružnog dobra imadu se sliedeća obdržavati:

a) Članovom zadruge koji nisu kod kuće, trieba odrediti primjeran rok prema udaljenosti njihovoj, da uzmognu na diobu prispjeti, nu oni se mogu i po punomoćniku, koji mora imati pravovaljano punomoćje, zastupati dati

b) Maloljetnike i skrbljenike imadu zastupati zakoniti njihovi zastupnici, a sve od ovih učinjene dobrovoljne nagode imadu se podnieti nadsirotinskoj oblasti za potvrdu.

c) Za dielbenike, koji premda pozvani ipak ni osobno, ni kroz punomoćnika došli nisu, kao i za one, kojim se za obitavalište nezna, imade kotarski sud skrbnika ad actum postaviti. Ako ovako odsutni članovi zadruge neimadu sposobnih rodjakah, imadu se imenovanim za njih skrbnikom predati i njihovi dielovi za upravljanje, dok se ovi nepovrate ili dok sami u tom pogledu štogod neodrede.

d) O svakoj diobi imadu obranici napisati diobno pismo te ga kotarskom sudu predložiti. Ovaj će pozvati dotičnike, osviedočit se o istinitosti diobnog pisma, pa ga onda potvrditi.

e) Diobna pisma vrhu diobah, u kojih su se nepokretnosti u naravi dielile, imade kotarski sud ureda radi poslati dotičnoj zemljištnoj oblasti, da prema njim promieni zemljištnike, pak i uredu, koji drži u vidiku porezovanje zemljarine, da učinjene promjene zabilježi, i pripadajući porez na dotičnike porazdieli.

f) Diobom razdieljena zemljišta neka se, ako uztrieba, izmjere, pa onda neka ih obranici u prisuću občinskog poglavarstva i medjaša predadu u licu mjesta onim, kojim su zapala. Ako neimade naravskih medjah, imadu se ista zemljišta primjernimi medjami označiti.

g) Ako se uslied diobe imade štogod u gotovom novcu izplatiti, imadu obranici, ako se stranke medju sobom nagodile nebi, takove rate i rokove ustanoviti, da se dužnici mogu uz namirivanje istih ratah prehraniti, i ostale svoje državljanske dužnosti izpunjivati.

h) Diobne troškove za popis, procjenu, i dnevnice i t. d. imade kotarski sud pregledati i ustanoviti, a dielbenici imadu ih po razmierju djelovah njim pripadših namiriti.

Dnevnice obranika nesmiju se u nijednom slučaju ustanoviti preko 1 fr. 50 nov., predsjedniku pako preko 3 fr. na dan.

i) Novce, koji se imadu platiti uslied diobe, iztjeruje do 60 fr. občinski sud, ako je pako više, onda je občinski sud samo miritelj, a kotarski sud imade to kao uknjiženi dud izdanjem platežnog naloga riešiti.

§. 42.

Svaki član zadruge koji je 24. god. navršio, te imade pravo diobu tražiti, može zajmove činiti, te iste uknjižiti na idealni svoj dio iz zadružnog dobra. Za namirenje ovakovih dugovah pojedinih članovah zadruge, kao što i za nadoknadjenje štetah, koje je pojedini član zadruge bez obzira na godine budi samoj zadruzi budi pako trećoj kojoj osobi prouzročio, jamči dotični član zadruge dielom svojim, koji mu iz zadružnog dobra pripada, koji se u tom slučaju na zahtievanje vjerovnika ili štećenika imade odieliti, dotično odlučenje njegovog diela imade se ureda radi po kotarskom sudu odrediti, te za naplatu duga ili naknadu štete upotriebiti, dotično javnom dražbom predati.

Odsjek VI.

Razlaz zadruge.

§. 43.

Pojedinci prestaju biti članovi zadruge:

a) kada se zadruge naročito odreknu,

b) kada se odiele.

§. 44.

Zadruge posvema prestaju:

a) kada pomru svi članovi zadruge (§. 22.)

b) kada se prodade sve nepokretno zadružno dobro.

Odsjek VII.

Prelazne ustanove.

§. 45.

Kućani, koji su prije 1. travnja 1848. kuću svojevoljno ostavili, pak se za godinu danah iza krieposti ovog zakona nepovrate i svoje pravo na zadrugu do 1. siečnja 1869. nisu povratili, niti pogodbu kakovu sa zadrugom učinili, a isto tako i ženske, koje su se prije 1. travnja 1848. iz zadruge udale gube svako pravo na zadružno dobro.

Kućani, koji su ma kada poslie 1. travnja 1848. zadrugu bez privoljenja zadružnih članovah ostavili, imadu pravo samo na ono zadružno dobro, koje je zadruga posjedovala onda, kada su oni zadrugu ostavili; za umaljenje zadružnog dobra nisu im kućani odgovorni.

Djevojke, koje su se poslije 1. travnja 1848. no svakako prije valjanosti ovog zakona iz zadruge udale, mogu tražiti dio zadružnog dobra samo onda, ako im je otac umro. Drugčije pako istom po smrti roditeljah svojih.

Digitized by Google

§. 46.

Dugovi koje je sam kuće gospodar ili koji član zadruge počinio prije, nego što bi zakon ovaj proglašen bio, mogu se samo onda smatrati kao dugovi zadruge i kao takovi ma i putem ovršbe namiriti iz zadružnog dobra, kad se pravno dokaže, da je isti zajam upotriebljen na zadružne potrebe. Inače pako jamči za ovakove dugove onaj, koji ih je načinio. (§. 42).

Otajne diobe.

§. 47.

Gdje su diobe do sada samovoljno i otajno učinjene, imade se dioba naknadno kotarskom sudu prijaviti; ovaj imade dotičnike pozvati, te za slučaj ako su stranke diobom zadovoljne, sa istimi vrhu učinjene diobe pismo diobno sastaviti, te isto ureda radi poslati dotičnoj zemljištnoj oblasti, da prema istome izpravi zemljištnike, pak i uredu, koji drži na vidiku porezavanje zemljarine, da učinjene promjene zabilježi i po njih porez odmjeri. — Ako pako koja stranka sa otajno učinjenom diobom zadovoljna nebi bila, imade ju kotarski sud uputiti, da za godinu danah, kako zakon ovaj u život stupi, imade potražiti popravak diobe, dotično preduzeće diobe u smislu ovoga zakona.

Ako stranka sa otajno učinjenom diobom nezadovoljna izpravljenje diobe uz propisano §. ovim vrieme neuztraži, imati će kotarski sud diobu onako, kako bijaše prije učinjena, ureda radi potvrditi, te zemljištnoj oblasti kao što i onome uredu. koji drži na vidiku porezovanje zemljarine, priobćiti.

§. 48.

U koliko nebi stranke otajne učinjene diobe u roku od šest mjesecih, iza kako bude zakon ovaj proglašen, kotarskom sudu prijavile, imati će kotarski sud saznav za takove otajne diobe, ureda radi u §. 47. naznačeni postupak odrediti i preduzeti dati. U ostalom dužnost je občinskog poglavarstva, da sve tajne diobe učinjene u okrugu občine najkasnije za 3 mjeseca od izdanja ovog zakona kotarskom sudu prijavi.

§. 49.

Prodaje i promjene nepokretnog zadružnog dobra, na koliko su do valjanosti ovog zakona učinjene bez dozvole političke oblasti, da se u zemljištniku izvesti mogu, mora se dotični, koji je istu nepokretnu stvar kupio ili promienio, izkazati po propisu §. 15. da je nadpolovična većina zadružnih članovah ma i naknadno na istu prodaju ili promjenu pristala.

Ako se dotičnik o tome izkazati te time ni zemljišni prenos kupljene ili promienjenje nepokretnosti postignuti nebi mogao s toga, što nadpolovična većina svih zadružnih članovah nepristaje na isto otudjenje nepokretnog zadružnog dobra, to dotičnika ostaje pravo od onoga, koji mu je dotičnu zadružnu nepokretnost prodao ili u zamjenu dao, tražiti naknadu sve prouzročene štete (§. 42.) razmjevajuć ovamo i naknadu učinjenih poboljšanjah U parnicah ovakovih nadležan je kotarski sud dotične zadruge.

§. 50.

Ako ovaj zakon u gdjekojemu slučaju nedoteče, treba se držati kod presudjivanja gradjanskih parbah gradjanskoga zakona, a u kaznenih stvarih kaznenoga zakona ili pako propisah o postupanju političkih oblastih u prestupcih.

§. 51.

Svi ponesci, zapisnici, izprave i uredovanja u poslu diobe zadružnog dobra prosta su od biljegovine, taksah i poštarine.

§. 52.

Svi do sada obstojeći zakoni i naredbe izdane u obziru zadrugah, ovim se zakonom ukidaju, na koliko se njemu protive.

Stjepan Vuković s. r.,
predsjednik odbora.

Mirko Hrvat s. r.,
izvjestitelj.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 1.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 2.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 3.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bi ovdje predložio dodatak, naime da se izza riečih „pred kotarskim sudom“ doda: „a u Turopolju pred županskim sudom.“ I u obće bi molio, da bi se to diljem ciele osnove dodalo.

(Glasovi: to se razumije, to u praxi onako obstoji.)

Ljudevit Rajzner: Neslažem se s dodatkom g. žup. turopoljskog. Pod kotarskim sudom razumjeva se u Turopolju županski sud.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: U Turopolju imade plemićkih i neplemićkih zadrugah, plemićke spadaju pod sud županski, a one druge pod kotarski sud. Zato nebi škodilo, da se ovo doda.

Izvj. **Mirko Hrvat**: Baš sada, kad sam čuo izlaganje g. žup. turopoljskog, jesam za redakciju. Najveća je anomalija, da imade privilegiranih sudovah i privilegiranih osobah; to bi valjalo ukinuti, a ne im veće pravo davati.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Nije pitanje ovdje o ustrojstvu sudovah. Ovo stanje u Turopolju će ostati dotle, dok se municipija neurede; ako se onda ukinu, prestat će ovi sudovi i ustanove.

Digitized by Google

Predsjednik: Želi li još tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Dočim nitko više neželi govoriti, molim gospodu, koja su za redakciju, da se izvole dignuti.

(Učini se.)

Manjina je za redakciju.

Gospoda koja su zato, da se iza riečih „pred kotar. sudom“ doda: „a u Turopolju pred županskim sudom,“ neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Primljen je §. 3. s dodatkom g. župana turopoljskog.

Izvj. **Mirko Hrvat**: čita §. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

(Svaki pojedini §. bez opazke primljen.)

„ „ „ „ §. 13.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bi imao ovdje izpravak, naime, da se iza riečih „na sve kućane“ mjesto riečih „po razmjerju §. 32 ovog zakona“ doda: „mužke i ženske tako, da onim, koji su 12. godinu navršili, cieli dio pripada, a onim, koji nisu navršili 12. godinu, pol diela.“ Nebi bilo pravedno, da se proizvodi diele po lozah; kad bi n. pr. u jednoj lozi bilo 6 težakah, a u drugoj samo jedan, pa kad dodje dioba, dobio bi jedan nječega toliko, koliko 6. to nebi pravedno bilo. Zato neka dobiju oni izpod 12. godine, jer nemogu toliko priskrbiti, kao odrasli ljudi, pol diela, a oni preko 12. godine, cieli dio.

Janko Car: Vis. sabore! Ja imam ovdje samo jednu malu opazku glede stilizacije, koja je s druge strane baš i amendement. Ja predlažem, da se u prvoj alineji mjesto riečih „i to na način, što će ga“ stave rieči: kako će to.“

Predsjednik: Dočim neželi nitko govoriti, stavljam pitanje: Prima li vis. kuća redakciju §. 13.

(Glasovi: ne.)

Vis. kuća nije primila redakcije.

Prima li vis. kuća redakciju s dodatkom gosp. turopoljskog župana, koji glasi ovako: (čita ga.)

(Glasovi: prima se.)

Vis. je kuća primila redakciju §. 13. s dodatkom gosp. župana turopoljskog.

Janko Car: Molim, da se o mom izpravku glasuje.

(Glasovi: prestao je; riešeno.)

Mirko Hrvat: Nije vriedno, da tim vrieme trošimo, to spada na stilizaciju.

(Glasovi: dalje.)

Čita §. 14. (Prima se.)

„ §. 15. „ „

„ §. 16.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bi bio zato, da se u ovom §-u počam od rieči: „On ima“ sve do konca izpusti, i dometne u §. 17., jer je ovo u savezu s §-om 17. Jer ako ostane ovako, kako je ovdje stilizirano, onda skoro nećemo moći nikakvih slugah dobiti, jer će svaki radje ići u zanát, nego u službu.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Za opravdanje ovog amendementa g. župana turopoljskog samo ću toliko navesti, da u Slavoniji i u Posavini, koliko se sjećam, ima taj običaj u svih kućah, da onda kad neima zadružnog posla, idu po stanovitom redu pojedini članovi ili njih više na posao, ali ne na korist zadruge. Duh i smjer ovog zakona jest, da prekinemo onu lienost, koja je odtud postala, što kućanin nikad sebi neradi, pa zato djelo jedan na drugoga oslanja. Zato normiraju §. 16 i 17 to, da neka idu članovi na posao, kad prestanu zadružni poslovi.

Izvj. **Mirko Hrvat**: Ja držim, da mi je na ovaj izpravak, kao u obće na sve takove nebitne, suvišno odgovarati, jer moja je glavna svrha, da se zakon načini. Nam treba zakon, a bolji je zakon kakav takav, nego nikakav.

Predsjednik: Prima li vis. kuća redakciju §. 16. u cielosti?

(Glasovi: ne.)

Prima li vis. kuća §. 16. do točke, a od rieči: „On ima“ da se sve izpusti?

(Glasovi: primamo.)

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 17.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja predlažem, da se po mom izpravku ovdje poslje rieči „izobraze“ doda: „ili da se najme kod koga za slugu.“

Predsjednik: Je li prima vis. kuća ovaj §. s dodatkom g. žup. turopoljskog?

(Glasovi: prima.)

Primljen je §. 17. s dodatkom gosp. župana turopoljskog.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 18.

Žup. turo. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bi ovdje imao jednu opazku. Zadaća zakona je, da bude jasan; a meni se vidi ovaj §. jako nejasan, jer veli: „ . . . dapače imade se o tom nastojati, da se za svaku porodicu sagradi posebni kiljer (komora) na zadružnoj podkućnici.“ Ja neznam, tko bi o tom imao nastojati.

Izvj. **Mirko Hrvat**: Zadruga.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Ja mislim, da bi se reklo, da ima zadruga nastojati, da si komoru svaka porodica sagradi na svoj trošak.

(Glasovi: kuća mora graditi.)

Predsjednik: Neima druge opazke?

(Glasovi: neima.)

Primljen je §. 18.

Izvj. **Mirko Hrvat**: čita §. 19.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Ja bi predložio, da se ova rieč „osebina“ sasvim izpusti. U zadrugi neka se za zadrugu radi: kad svaki sebi radi, kućanstvo propada.

(Glasovi: redakcija.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća redakciju §-a 19?

(Glasovi: prima.)

Primljen je §. 19.

Izvj. **Mirko Hrvat**: čita §. 20.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. 20?

(Ustane većina.)

Primljen je §. 20.

Izvj. **Mirko Hrvat:** čita §. 21.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 22.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 23.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 24.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ovdje bi valjalo u sklad staviti onu ustanovu ovog zakonah kojom se odredjuje, da se većinom glasovah bira kuće gospodar. Gdjegod se mješa občina u poslove zadrugah, treba da s njimi sporazumno radi i učini ono što većina članovah hoće. Po ovoj ustanovi, ako se občini prijavi, ako samo dvojica trojica prijave, naš kuće gospodar nevalja, to će onda občina svoju dužnost vršiti, i kuće gospodara skinuti; ali neka ga po većini glasujućih članovah dade baciti. Ja bi dakle kazao, da se u takvom slučaju prema načelu §-6 postupati ima.

Predsjednik: Gdje bi se to imalo dodati?

Ivan Živković: Izza riečih „neka ga skine s kuće gospodarstva“ neka se umetne: „ako većina zadruge zahtieva.

Sima Filipović: Vis. sabore! Ja sam za predlog g. Živkovića, i mislim, da bi se ovako kazalo: „ . . . . pa ako ovo nebude prudilo, bira se nov kuće gospodar načinom u §-u 6. opredjeljenim.“

Predsjednik: Izpravak je podnešen proti §-u 24, naime, da se izpuste rieči: „neka ga skine s kućegospodarstva“ i uvrsti: „bira se nov kuće gospodar.

Pitam vis. kuću, prima-li §. 24. u cielosti, kako je u osnovi stiliziran?

(Većina ustane.)

Primljen je §. 24., kako je ovdje stiliziran.

Izvj. **Mirko Hrvat**: §. 25.

Janko Car: Ja bi imao samo tu primjetbu, da se rieči „jednoga“ izpuste.

Predsjednik: Prima li vis. kuća redakciju §-a 25?

(Ustane većina.)

Primljen je §. 25. većinom glasovah.

Izvj. **Mirko Hrvat**: čita §. 26.

Jovan Živković: Vis. sabore! Predmet o diobi zadružnog dobra veoma je važan predmet; s toga bi ja predložio, buduć je vrieme već dospjelo, da danas neidemo dalje, nego da se to odgodi na sutra.

(Glasovi: dalje; drugi: sutra.)

Predsjednik Molim vis. kuću, da se izjavi, dali želi odustati za danas od daljnjeg pretresivanja.

(Razne izjave.)

Završujem sjednicu, i molim sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Pedeset četvrta saborska sjednica

držana dne 3. listopada 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Treće čitanje osnove o pospješenju urbarskih uredjenjah. — Nastavak spec. debate ob osnovi o zadrugah. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da proglasi zapisnik.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

Pedeset i treće sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 2. listopada 1869, pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 ¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Ljudevit Raizner čita zapisnik 52. saborske sjednice, koji je odobren i ovjerovljen.

2. Predsjednik pozove sabor za ponedjeljak dne 4. o. m. u 9 satih prije podne u prvostolnu crkvu, gdje će se u slavu imendana Njegova c. i kr. apostolskoga Veličanstva Franje Josipa I. svečana služba božja vršiti.

3. Narodni zastupnik Stjepan Vuković stavi zatim sliedeće predloge pod br. 510.

a) da se saborske sjednice poslje prigotovljenih zakonskih predlogah za urbarske odnošaje i zadruge, i ovršenom izboru dvajuh zastupnikah na zajednički sabor u Pešti, odgode do svršetka zajedničkih poslovah na zajedničkom saboru;

b) da se naloži vladi, da budućemu saborskomu zasjedanju predloži zakonske predloge za organizaciju municipiah, obćinah i sudstvo uz proračun za godinu 1870. s potrebitimi podatci potanko obrazložen,

Budući se je sa više stranah zahtievalo, da se ovi predlozi odmah u pretres uzmu, što je preduzetim o tom na predlog narodnoga zastupnika Antuna Stojanovića, osobnim glasovanjem po saboru prihvaćeno sa 25 proti 23 glasovah; glasovahu naime sa

d a:

Anker Hugo,
Dr. Batagliarini Pavao,
Broz Mavro,
Car Janko,
Čegel Dragutin,
Čobanić Stjepan,
Cviić Marko,
Hac Vilim,
Hrvat Mirko,
Inkey Ferdo,
Jančo Stjepan,
Jelačić Kazimir,
Josipović Stjepan,
Kiš Ladislav,
Kralj Ivan biskup,
Kraljević Benjamin,
Knežević Marko,
Kušević Aurel,
Labaš Antun,
Maljevac Petar,
Maller Makso,
Štiglić Stjepan,
Šuljok Eduardo,
Thaller Ladislav,
Vuković Stjepan,

Digitized by Google

n e:

Barabaš Škender,
Bogović Mirko,
Gvozdanović Dragutin,
Gorički Lavoslav,
Hervoić Stjepan,
Jandrić Andrija,
Jurković Jovan,
Khuen grof Hinko,
Kontić Gjuro,
Kraljević Miroslav,
Kugler Stjepan,
Malač Petar,
Pejačević grof Ferdinand,
Petričević Luka,
Philipović Simo,
Raizner Ljudevit,
Simić Vatroslav,
Dr. Stojanović Antun,
Tomašić Josip,
Vukotinović Ljudevit,
Živković Jovan,
Zlatarović Robert,
Žuvić Josip,

Poslje duljega razpravljanja tih predlogah bude po saboru protupredlog narodnoga zastupnika Jovana Živkovića u tom sastojeći, da se preko obih tih predlogah prodje na dnevni red, kod preduzetoga o tom osobnoga glasovanja primljen sa 29. proti 22 glasa, te tako ostaše predlozi Vukovićevi u manjini; glasovahu naime za Vukovića sa da, za Živkovića sa ne;

n e:

Barabaš Skender,
Bogović Mirko,
Čobanić Stjepan,
Cviić Marko,
Gvozdanović Dragutin,
Gorički Lavoslav,
Hervoić Stjepan,
Jandrić Andrija,
Jurković Jovan,
Khuen grof Hinko,
Kontić Gjuro,
Kraljević Miroslav,
Kugler Stjepan,
Malač Petar,
Maljevac Petar,
Mikšić Koloman,
Pejačević grof Ferdinand,
Pejačević grof Ladislav,
Petričević Luka,
Philipović Simo,
Raizner Ljudevit,
Simić Vatroslav,
Dr. Stojanović Antun,
Tomašić Josip,
Vukotinović Ljudevit,
Živković Jovan,
Zlatarović Robert,
Žuvić Josip,
Jelačić Julio,

z a d a;

Anker Hugo,
Dr. Batagliarini Pavao,
Broz Mavro,
Bušić Mirko,
Car Janko,
Čegel Dragutin,
Hac Vilim,
Horvat Mirko,
Jančo Stjepan,
Jelačić Kazimir,
Josipović Stjepan,
Kiš Ladislav,
Kralj Ivan biskup,
Kraljević Benjamin,
Knežević Marko,
Kušević Aurel,
Labaš Antun,
Maller Makso,
Stiglić Stjepan,
Šuljok Eduardo,
Taller Ladislav,
Vuković Stjepan.

4. U smislu saborskoga zaključka 51. sjednice preduzet bje zatim u pretres §. 10. zakonske osnove o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošenjah, kojeg redakcija bude većinom glasovah primljena.

Uz to predloži narodni zastupnik Janko Car, da se §. 3. te osnove iza rieči „zemljišta“ jošte dodaju rieči „dotično prava“, što bje takodjer po saboru prihvaćeno.

5. Zatim predloži predsjednik na glasovanje čitavi zakonski članak o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošenjah, koji primi sabor većinom glasovah te zaključi, da se na previšnje potvrdjenje podastre Njeg. c. i kr. apoštolskomu Veličanstvu.

6. Narodni zastupnik Mirko Hrvat, poduprt desetoricom narodnih zastupnikah, položi na stol kuće pod br. zakonsku osnovu ob odgovornosti bana, koja bje čitana te bude zaključeno, da se tiska, medju saborske članove razdieli i na pretresivanje u odsjecih uputi.

7. Poslje toga prodje sabor na dnevni red, t. j. na nastavu specialne debate o zakonskoj osnovi glede pospješe-

Digitized by Google

nja uredjenja urbarskoga za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, te primi redakciju §§. 3 i 4 bez promiene.

Na §. 5 predloži narodni zastupnik Mirko Hrvat, da se posliednja alinea, „odročbam u urbarskom postupku neima mjesta“, izmieni sa sliedećom: „Odročbe u urbarskom postupku mogu kr. urbarsko-delegirani sudci dozvoliti samo iz razlogah, ako se stvar drugčije nebi mogla dovoljno izcrpiti. — Proti odročbu zaniekajućoj odluci neimade utoku mjesta.“

Kod preduzetoga o tom glasovanja osta izpravak taj u manjini, a primljena bude redakcija većinom glasovah.

Zatim primi sabor redakciju §§. 5, 6, 7, 8, 9 i 10 bez svake promiene.

Pošto bi tim dovršena specialna debata, izjavi predsjednik, da će se o čitavom tom zakonskom članku viećati u dojdućoj saborskoj sjednici, te da stoji dalje na dnevnom redu osnova zakonska o zadrugah.

Ujedno priobći predsjednik, da je središnji odbor povjerio izvešćivanje narodnomu zastupniku Mirku Hrvatu, što bi po saboru prihvaćeno.

Čita zatim izvjestitelj Mirko Hrvat izvješće osriednjega odbora o zakonskoj osnovi o zadrugah, koja je primljena za podlog specijalne debate, u kojoj budu §§. 1 i 2 primljeni bez promiene.

Na §. 3 predloži župan turopoljski Stjepan Josipović dodatak u 2. liniji izza riečih „pred kotarskim sudom“ jošte za Turopolje: „pred županskim sudom turopoljskim.“

Kod glasovanja osta redakcija u manjini, a Josipovićev izpravak bude većinom glasovah primljen.

Zatim primi sabor bez promiene redakciju §§. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 i 12.

Na §. 13 predloži župan turopoljski Stjepan Josipović sliedeći izpravak: da se naime u I. alineji 3. liniji izza riečih „sve kućane“ dodade izpravak „mužkoga i ženskoga spola tako, da onim, koji su 12 godinu navršili cieli, a onim, koji 12. godine navršili nisu, samo pol diela pripadne“, zatim da se izostave sliedeće rieči te alinee „po razmjerju §. 32 ovoga zakona.“

Narodni pako zastupnik Janko Car predloži stilističku izpravu I. alinee 2. linie sliedeću.: da se u mjesto riečih „i to na način što će ga“ stave rieči „kako će to.“

Kod preduzetoga o tom glasovanja osta redakcija u manjini, a izpravak Josipovićev bude uz stilističnu promienu Carevu većinom glasovah primljen.

§§. 14 i 15 primljena je redakcija.

Na 16 predloži župan turopoljski Stjepan Josipović, da se sasvim iz 2. i 3. linije izpuste rieči: „On može dopustiti i pojedinim kućanom, da se najme kod koga za slugu, zadruzi pako prosto je ustanoviti, ima li se što, i koliko dati kući od ovakove zaslužbe.“

Izpravak ovaj bude po saboru primljen, dočim se za redakciju izjavi manjina.

Na §. 17. predloži isti župan turopoljski Stjepan Josipović, da se u 2. liniji izza rieči „izobraze“ dodadu sliedeće rieči: „ili da se najme kod koga za slugu“, koji izpravak bje po saboru prihvaćen.

§. 18. je primljen.

Na §. 19. predloži zastupnik Petar Maljevac, da se u I. alineji izpusti rieč „osebinu“, nu kod glasovanja primi sabor redakciju.

Na §. 20 izjavi narodni zastupnik Ivan Živković, da član zadruge nemože sa zadružnim svojim dielom razpolagati izvan zajednice, s toga predloži, da se ovaj §. podvrže novoj redakciji.

Kod glasovanja bude primljena redakcija.

Zatim budu bez promiene primljeni §§. 21, 22 i 23

§. 24 predloži narodni zastupnik Ivan Živković dodati u 4. liniji izza riečih „neka ga“ jošte rieči: „ako većina zadruge na to pristane.“

Narodni zastupnik Simo Filipović predloži sliedeći dodatak „pa ako ovo nebi prudilo, bira se nov kuće gospodar načinom u §. 6. opredieljenim.“

Narodni zastupnik Josip Tomašić predloži, da se iz 1. linije izostave rieči „ili ako občina sama opazi.“

Kod glasovanja ostadoše svi tri izpravci u manjini, a sabor prihvati redakciju §-a toga većinom glasovah.

U §. 25. predloži narodni zastupnik Janko Car u II. alineji a) izpustiti rieči „od jednoga“, nu kod glasovanja bude redakcija primljena.

§. 26. primi sabor.

Nakon toga zaključi predsjednik današnju sjednicu u $1^3/_4$ satih poslje podne, urekav sliedeću na sutra u 11 satih prije podne.

V a k a n o v i ć s. r.,
predsjednik.

Ljudevit Raizner s. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ima li kakve primjetbe, vis. sabore!

(Nitko se nejavi.)

Zapisnik je ovjerovljen.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita: predstavku, kojom će se osnova zak. o urbarskom odnošenju Nj. Veličanstvu na potvrdu podnieti.

Predsjednik: Neima nikakve primjetbe?

(Glasovi: neima.)

Primljena je redakcija predstavke.

Na dnevnom je redu tretje čitanje zak. osnove o pospješenju urbarskog uredjenja.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja predlažem, vis. sabore! da se osnova pročitanom smatra i odmah o njoj glasuje.

Predsjednik: Prima li vis. kuća, da se osnova pročitanom smatra?

(Prima se.)

Digitized by Google

Molim gospodu, koja su za to, da se ova osnova u cjelosti prima, da se izvole dignuti.

(Ustane većina)

Zak. osnova o pospješenju urbarskog uredjenja je primljena; imade se dakle Nj. Veličanstvu poniznom predstavkom na potvrdu podnieti.

Na dnevnom redu je nastavljenje specialne debate ob osnovi o zadrugah; molim g. izvjestitelja, da izvoli dalje čitati.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 27.

Vis. sabore! Ovdje bi se moralo usljed jučerašnjeg zaključka iza rieči „unuke“ u 1-oj alinei dodati: „posine i pokćeri;“ isto tako iza rieči „proizticе“ moralo bi se umetnuti: „zatim oporučni i ugovoreni nasljednici članovah zadruge.“ U drugoj alinei imalo bi se dosljedno mjesto „član zadruge“ kazati: „ovlaštenik,“ i tako svigdje u osnovi.

Dor. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Kaošto sam ja u odsjeku protivno mnenje branio glede stavke ovog §-a, koja ovako glasi: Djevojke, čim se udadu, smatraju se u obziru prava zahtievati diobu za punoljetne, ako im roditelji, od kojih imetak proizlazi, više neživu; tako činim to i sad ovdje, premda napred vidim, da neću većine za sebe imati.

Nikako nedopušta niti pravica niti logika odnošajah, da djevojka ima pravo tražiti dio zadružnog imetka iz one kuće, iz koje se je udala. Djevojka, koja se udade u drugu zadrugu, postane članom one zadruge, u koju se udala, dakle tu već kao član ove zadruge ima pravo na dio zadružnog imetka. Nu kad se sad dozvoljava ovim §-om, da takodjer takova žena imade pravo tražiti zadružni dio u onoj zadruzi, iz koje se je udala. to se ona postavlja dvaputa bolje, nego svaki muž i ini član zadruge; jer dočim svaki odrasli mužki član zadruge ima samo pravo na jedan dio imetka zadruge. u kojoj se nalazi, tu imade žena pravo na dva diela, naime na zadružni dio iz one zadruge, iz koje se udala, i opet u onoj, u koju je došla. Već pojmu i smislu zadružnog života to neodgovara, da se jedna te ista osoba može smatrati članom dvijuh zadrugah, što se ovom ustanovom sankcionira.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja sam za redakciju, i mislim, da je argumentacija g. predgovornika njekim načinom samo prividna. Dočim se jedna djevojka iz kuće udade, dotle opet druga u kuću dodje istim načinom, i tako se stvar izjednačuje. Pa kad je načelo ustanovljeno, da se zadruge imadu dieliti, neznam zašto bi tad morale ženske gore stavljene biti, negoli mužkarci. Ja sam dakle za redakciju.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja sam proti izpravku g. Dra. Brlića, i kazat ću u kratko razloge. Amendement g. zast. Brlića subvertira stoženo načelo, koje je ovim zakonom ustanovljeno; jer glavno načelo ovog zakona je to, da se i ženske smatraju, da imadu ista prava kao i mužkarci; jer je proti pravdi i naravnomu razumu, da jedno diete zato, što je slučajno žensko, imade manje pravo. Tu nepravicu gojile su zadruge, ali ovaj zakon kani joj koren podsjeći. Na temelju gradjanskog zakona pravo ima svako diete, bilo mužko ili žensko zahtievati ono, što su mu imali otac ili mati. Ja sam za redakciju.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Ja sam sasvim za redakciju, samo bi želio, da se u 4-oj alinei izza rieči „diobu“ dometne: „samo od pokretninah“.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Meni je vrlo dobro poznato, da se redakcija s teoretičkog gledišta dade vrlo dobro braniti, s gledišta naime, u koje je g. zast. Stojanović dirnuo: da svaki član zadruge, bio mužki ili ženski, imade jednako pravo. Nu ja se moram s tog gledišta udaljiti, jer nisu odnošaji u zadrugah onakovi, kakovi su u gradjanskoj familiji. Dakle je neumjestno i nenaravno ustanove gradjanskog zakona uporavljivati na zadružne odnošaje. Komu su ti odnošaji našega naroda poznati, znati će vrlo dobro, da ova ustanova neodgavara pravnomu ćuvstva naroda. U našega naroda vlada pravno ćuvstvo, da djevojku treba samo prćijom opremiti, pa je namirena, i čim je postala članom druge familije, izgubila je svako pravo na imetak zadruge, u kojoj se je prije nalazila. To je pravno čuvstvo našega naroda, u tom pogledu i ja držim, da će narod ovu ustanovu za cielo negodovanjem primiti. To je jedno; a drugi razlog, koj mene navodi na to, da proti redakciji govorim, sastoji u tom, da kao što sam već napomenuo, nedržim za probitačno u ovom slučaju da se ustanove gradjanskog zakona apliciraju na njeke familiarne zadružne odnošaje, koje gradjanski zakon nije niti pred očima imao. Zadruga je anomalna u familiarnih odnošajih, zato treba za nju stvoriti nješto izvanrednoga, što se s njezinimi odnošaji slaže. Ja sam proti redakciji.

Izvj. **Mirko Hrvat**: Vis. sabore! Razlozi, koje g. zast. Brlić naveo u prijašnjem govoru, oprovrgnuti su po gg. predgovornicih, ja ću dakle samo na one razloge, koje je sada naveo, nješto odgovoriti.

Ja priznajem, da predlog odbora neodgovara ćuvstvu našega naroda mužkog spola, ali opet s druge strane moram kazati, da odgovara ćuvstvu našega naroda ženskog spola; kaošto neodgovara ćuvstvu posjednikah robovah u Americi ukinuće robstva, tako neodgovara predlog ovaj onim, koji žensku robom smatraju. Nadalje moram primjetiti, da nestoji, da su zadruge u anormalnom stanju; jer ovo stanje stoji od g. 1840; a neredom krivi su ljudi, koji su bez svakog obzira postupali i napokon si u glavu utuvili, da moraju narod silom tjerati, ako neće skupno da živi.

S toga predlažem, da se primi redakcija.

Predsjednik: Kod redakcije ovog §-a doneseni su njekoji dodatci, i to, da se izza rieči „unuke“ metne još „posine i pokćeri“, zatim izza rieči „proizticе“ da se do-

Digitized by Google

da: „zatim oporučni i ugovorni nasljednici članovah zadruge“; napokon, da se mjesto „član zadruge“ kaže: „ovlaštenik.“ Onda je amendement g. zastup. Brlića, koji predlaže, da se djevojkam po dosadašnjem običaju samo prćija dade, a ne dio; zatim je amendement g. Maljevca, da se djevojkam dade dio, ali samo u pokretninah.

Pitam vis. kuću, prima li §. 27., kako je redigiran, bez svakoga dodatka?

(Glasovi: ne.)

Vis. kuća neprima ovaj §. bez dodatka.

Pitam vis. kuću, da li prima §. 27 s dodatci „posine i pokćeri“ izza rieči „unuke“; onda izza „proizliče“ „zatim oporučni i ugovorni nasljednici članovah zadruge“; napokon mjesto „član zadruge“, da se kaže: „ovlaštenik?“

(Ustane većina.)

§. 27. je s ovimi dodatci primljen.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 28.

Ovdje bi se opet moralo kazati, kao što je prije zaključeno, „ovlaštenik“ mjesto „član zadruge.“

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. 28 s ovim dodatkom? (Glasovi: prima.)

Primljen je §. 28.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 29.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja mislim, vis. sabore! da je ovdje pod sl. b) ova ustanova glede obranikah nedostatna; ovdje se naime kaže: „Ako se sve diobne stranke slože, neka bude samo jedan obranik, inače pako imadu dva biti; jednoga će izabrati onaj ili oni, koji diobu traži ili traže, drugoga pako ostali članovi zadruge i to prostom većinom glasovah.“ Ovdje nije providjeno, ako su n. pr. 3 stranke, što će vrlo lako biti, da jedna stranka traži diobu, a druge neoponiraju. Zato predlažem, da se odboru vrati za popunjenje.

Izvj. **Mirko Hrvat**: Da je g. zast. Brlić bolje ovu stvar promozgao, nebi to bio kazao; jer ovdje se kaže: „jednoga obranika izabrati će onaj ili oni, koji diobu traži ili traže, a drugoga svi ostali.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ali ako su oni opet razdieljeni na 2—3 stranke.

Izvj. **Mirko Hrvat**: To je svejedno.

Dr. **Ignjat Brlić**: To nije svejedno.

(Glasovi: redakcija.)

Predsjednik: Dočim se nitko za govor nejavlja, pitam vis. kuću: prima li redakciju §. 29.

(Glasovi: prima.)

Primljen je §. 29.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 30.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 31.

(Prima se.)

„ „ „ „ §. 32. (i to po predlogu većine i manjine centr. odbora; vidi izvješće.)

Predsjednik: Ovdje je bitna razlika izmedju predloga većine i manjine centr. odbora; dočim većina zahtieva, da se nepokretnine diele na loze, a pokretnine na glave, kaže manjina centr. odbora, da se oboje dieli na loze.

Molim, neka se vis. kuća o tom izvoli izraziti.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja držim, da je ovo najglavnije, po kojih načelih da se imade dioba zadružnog imetka izvesti.

U zadrugah neodlučuje gradjanski zakon, nego sasvim druge okolnosti, koje su zadruge stvorile, prije svega one o zajedničtvu vlastničtva. Austr. gradj. zakon nije se osvrtao na zadruge, nego na familije; u porodici može se dioba izvesti po načelih gradj. zakona, ali ne u zadrugi.

U zadrugi odlučuje članstvo, a ovdje u ovom §-u neima članovah, nego loze. Ako u zadrugah odlučuje članstvo, zato je pravedno, da se odluči vreme, kada tko zbilja postane članom zadruge. Ako se pojam zadruge shvati, kako se u narodu shvaća, nemože se reći, da jedan čovjek toliko pravo ima na zadružni imetak, koliko drugi sa svojih 5 punoljetnih sinovah, koji je mnogo više priskrbio i mnogo više pomagao umnožiti imetak zadruge. Dakle je proti pojmu zadruge, da je onih, koji su u zadrugi kao članovi radili, poslje kod diobe nestalo, nego su se pojavile loze. To je nepravedno i to zato, što znamo, da je baš u tom uzrok najvećega razdora zadrugah, što se na to oslanjaju, da se imetak dieli po lozah. Niti je pravedno po lozah, niti po glavah, nego treba pronaći medium, koji odgovara pravdi i sustavu zadruge. Ova tako važna stvar je prebrzo, tako rekuć preko noći stvorena, zato predlažem, da se ovo kao material poda vladi i ona upozori, da podnese novu osnovu o diobi zadružne imovine; (Protivni glasovi.) molim, dakle ću to kazati, neka se vrati istomu odboru na nov pretres, tim više, jer ob ovoj osnovi, dok postane zakonom, zavisit će i zadružni život Krajine. Kad smo već toliko godinah čekali na taj zakon, možemo čekati još njekoliko vremena, jer bolje je još malo pričekati, nego što uzraditi, što neodgovara pravdi i sustavu zadruge.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! G. predgovornik se je u kazuistiku upustio; i ja ću mu isto tako kazati, da se mogu nepravde sbiti, kad se nebi dielilo po lozah. Uzmimo, otac imade 5 sinovah, koji su 20 godinah na korist zadruge radili; tih 5 sinovah je umrlo, ostao je otac sam. Sad kakova bi to bila proporcija, da on nebi mogao onog dobiti, što je njegovo? Zato je to sasvim na pravdi osnovano, da se nepokretnine diele po lozah, a pokretnine neka se diele na glave. Nepokretnine dolaze od otacah, a pokretninam su manje-više svi članovi doprinieli. Ja sam za redakciju većine centr. odbora.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Glede ovog pitanja, koje je g. Živković potaknuo, da se ovaj predmet neka relegira na odbor, ili neka se preda vladi, da ona novu osnovu podnese, moram prije svega primjetiti to, da ova osnova nije preko noći sagradjena. Počamši od od g.

Digitized by Google

1848 in specie od g. 1861 imade već njekoliko 9 osnovah o zadrugah, a u razpravi svake osnove prisustvovahu i pripomagahu najvrstniji i najizkusniji muževi naše domovine. Ja podpuno priznajem, da bi se formalna strana mogla nješto izgladiti, i ona forma uzeti, koju zakon generaliter iziskuje; ali ja činim vis. kuću na to pozornu, da to nije generalan zakon, nego specialan jedino za nas, jer druge zemlje zadrugah nepoznaju, a nije strogo zakon nego i postupak; stoga može nješto digerirati od stroge forme zakona. Zato sam ja proti tomu, da se vladi preda, jer radi formalnih izpravakah to nije potrebno.

Druga je strana predloga g. Živkovića, da se stvar relegira na odbor na novu razpravu, jer nalazi u tom veliku nepravdu, da se nepokretno dobro dieli na loze. Naravski slučajah o nedostatnosti zakona lahko je navesti u svakom zakonu, osobito gdje se radi de meo de tuo. Naš zakonik razlikuje bona avitica, koja se diele na loze, i bona aquisita, koja se diele na one, koji su tomu doprinieli. Ja sam dakle in genere za redakciju većine centr. odbora, nego bi dodatak učinio taj, da se nekaže sve nepokretnine, nego starinske dobra (bona avitica) diela se na loze, a stečevine (bona aquisita) na članove, koji su efektivno tomu doprineli.

Petar Maljevac: Vis. sabore! Ja sam takodjer toga mnenja, da se nepokretnosti diele po lozah, a pokretnosti po glavah; nego bi samo dodao, da se i kuće i nuzsgrade računaju u pokretnosti.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja se slažem sa g. zast. Stojanovićem, naime, da se avitična dobra po lozah, a stečevine i nepokretnosti po glavah diele. U ostalom bi imao u ovom §-u 32. jedan izpravak, i to, da se prvoj alinei izza riečih „sve članove zadruge“ uvrsti sliedeće: „uslied rodoslovja, koje je dotični mjestni župnik na poziv obraničkog predsjednika bezplatno izdati obvezan.“

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Nazore, koje je g. Živković sada razvio, takodjer i ja dielim; nu ja neću doći do onog predloga, do kojega je on došao. Ja sam pozorno pratio prigovore, koji su proti njegovim nazorom podignuti i mogu kazati, da nisam nijedan razlog čuo, koj bi zaista po mom shvaćenju sposoban bio, njegove pravne razloge potresti. G. vel. župan Kraljević je na deducirane pravne odnošaje prostom kazuistikom odgovorio. U nječem približio se je g. zast. Stojanović našim nazorom, koj traži diobu tako, da se bona avitica diele po lozah, a stečevine po glavah: dakle u stvari bitno nalazi to, da je dioba, po lozah načelno izvedna, nepravedna, i da ju treba takodjer spojiti s diobom po glavah, i našao je sredstvo tomu u predlogu, da se bonum aviticum dieli po lozah, a stečevine po glavah. Nu i taj predlog je tako važan, buduć treba definicije što je bonum aviticum, što stečevina, od koje dobe se imadu uzeti stečevine, da bi takodjer shodno bilo, da se u saboru sad odmah nepresječe, nego naputi na odbor i tamo odmah u pretres uzme.

Već rieči, koje obstoje glede onih odnošajah. koje hoćemo urediti, pokazuju zaista, da je ovo njeki odnošaj, kojega gradjanski zakon ni s daleka nije mogao imati pred očima; zadruga, zajednica, commune, gemeinschaft u svih jezicih znači zadrugu njeku ljudih, u kojoj nije krv odlučna, nego članstvo. Mi stvar uzimamo lakše, jer se tiče naroda, koj u zadrugah živi. Da jedan primjer navedem, da je dioba po lozah nepravedna: kad bi tko u sabor donio predlog, da se imetak kojeg akcionarskog družtva neima po posjedu akcijah, nego po familijah dotičnih akcionarah razdieliti, taj bi sigurno izsmjehavan bio. Meni, kojemu su zadruge takodjer takovo družtvo, gdje članstvo odlučuje, a ne krv, čini se isto tako smješan predlog, koj bez ikakvog obzira na zajednicu najedared do toga dolazi, da se imade po lozah dieliti. Ja dakle mislim, pristajuć uz nazore g. zast. Živkovića, da bi trebalo §. 32 na odbor ad hoc natrag uputiti, da u smislu sad razvijenih pojmovah do sutra ili prekosutra nov predlog učini.

Hugo Anker: Vis. sabore! Ja sam za redakciju, i to iz izkustva. Znamo, da ovo 10 posljednih godinah najviše diobah imade, pa i kod onih, koje nisu sudbenim putem učinjene, dielile su se od 30 slučajah bar u 29 nepokretnine na loze. I ovdje mislim da imade više gospode, koja iz izkustva znadu, da kad se dioba neučini sudbeno, nego ako medju sobom diele, da uviek nepokretnine na loze, a pokretnine na glave diele. Zato sam ja za redakciju većine centr. odbora; narod će više štovati ovo, ako se primi, nego što gg. Brlić i Živković predlažu, jer zaista njegovomu čuvstvu odgovora.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja takodjer hoću samo njekoliko rieči navesti iz mojega izkustva. Ja sam bio župnik kroz 25 godinah, i u ovom vremenu su diobe zadrugah tako nastale, da ja otišav iz župe ivanečke nijedne zadruge nisam ostavio; sve su se podielile, ali nikada nisam čuo, da su nepokretnine na glave dielili, nego uviek na loze. Ljudi su došli više putah privatim k meni moleć me, da im raztumačim loze, kako stoje, i oni su polag lozah razdielili nepokretnine, pa u istih pokretninah pravili su razliku, te su i volove, krave dielili na loze, a samo prirod na glave i to na motike, t. j. radeće glave bez obzira na spol. Tako je svigdje kod nas u cieloj okolici, i to je već položeno u čuvstvo naroda. Zato sam ja za redakciju većine odbora.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja uzimam moj predlog glede razlike imetka djedinskog i stečevinah natrag, najviše stog razloga, što svaka stečevina ima svoj koren u bono avitico; lahko je steći ondje, gdje je već stožer i kapital, ali težko gdje toga neima. Zato uzimam predlog natrag i pristajem podpuno uz redakciju većine odbora.

Digitized by Google

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Ja ću sasvim na kratko odgovoriti. Ja držim,da je temelj zadruge krv; zadruga nije mogla postati kao akcionarsko družtvo, nego na temelju krvi, premda gosp. Živković obratno kaže. (Živković: Ja sam kazao: „neodlučuje.“)

Drugo, što nas g. Živković s Krajinom plaši, to moram odgovoriti, da se i tamo nepokretnine diele na loze, a nikad na glave.

Predsjednik: Izim predloga većine centr. odbora ima takodjer predlog manjine, koj zahtieva, da bi se pokretnine i nepokretnine dielile na loze, onda je protupredlog g. zast. Živkovića, koj želi, da bi se ovaj §. relegirao na posebni odbor. Zatim su izpravci, i to od g. žup. turopoljskog, da se izza riečih "sve članove zadruge“ uvrsti: „usljed rodoslovja, koje je dotični mjestni župnik na poziv obraničkog predsjednika bezplatno izdati obvezan;“ napokon izpravak g. Maljevca, da se medju pokretnine i zgrade i nuzgrade računaju.

Molim dakle, neka se izvoli vis. kuća izraziti, je li prima §. 32 predložene zak. osnove bez svake primjetbe?

(Glasovi: s izpravkom župana turopoljskog.)

Meni se čini, da se sklanja vis. kuća na primljenje §-a s dodatkom g. žup. turop. Pitam dakle vis. kuću, primali §. 32 s dodatkom g. žup. turopoljskog?

(Većina ustane.)

Primljen je §. 32.

Izvj. **Mirko Hrvat**: čita §. 33.
„ §. 34.
„ §. 35.
„ §. 36.
„ §. 37.

Svaki pojedini §. bez primjetbe primljen.

„ „ „ „ §. 38.

Žup. turop. **Sjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bi imao ovdje izpravak, i to da se u ovom §-u prve tri rieči: „Kad je odlučeno“ izpuste, mjesto njih uvrsti: „ako se svi sudionici medjusobno nagode.“ Na taj predlog nuka me, gospodo moja! to, što znamo, kako težko je prostu čovjeku, kad mora da ostavi svoj zavičaj, gdje je rodjen, gdje su mu rodjeni i roditelji; a kroz ovu ustanovu bi se to češće dogadjalo. Jer kad bi većina zaključila, da se članovom zahtievajućim svoj dio, onaj dade u novcu, a n. pr. od njih jedan nebi mogao na dražbi konkurirati, tada bi njegov dio kupio tko u selu, koj imade više novacah, ili inostranac. Svaki sudionik ima pravo na posjed, a ne na novac; zato mislim, da bi bolje bilo, da se nitko nemože siliti, da mora svoj dio dražbi podvrći i prodati, već ako dio u naravi zahtieva, da mu se ovaj mora najprije odrezati, a drugi neka prodadu ostalo, ako hoće. Ako ćemo mi na to ići, da se budu zemljišta prodavala, onda smo gledom na našu narodnost jako pogriešili, jer će množina inostranacah doći u našu zemlju i čivuti pokupovati nepokretnine, te naši će ljudi ostati bez krova i zemljišta. Zato mislim, da se ustanovi upravo princip, da se nitko nemože siliti, da mora podvrći svoj dio dražbi, nego da mu se ima, ako zahtieva, u naravi odrezati. Dali vis. kuća misli, da se to ustanovi posebnim paragrafom, ili je ovaj izpravak dostalan, neka izvoli vis. kuća odlučiti.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja se izjavljujem za redakciju, jerbo smatram, da izpravak na to ide, da mi ostanemo u vječitom tutelu. Nije zadaća ovog vieka, da mi granice stavljamo obrtu i trgovini, nego da otvorimo slobodan put; što je valjano, neka se uzdigne, a što je nevaljano, neka propadne. Uzrok tomu izpravku, u koliko sam shvatio, je taj, da se nemože nitko siliti, da mora svoj dio dati prodati, jer onaj, koj zahtieva diobu u novcu, možebit nebi mogao dobiti novacah, da izplati svog sudruga. Ako je izključivi vlastnik, dobit će kredit; zato razlog, koji je potaknuo g. župan turopoljski, mislim da nestoji, ako sam dobro shvatio.

(Stjep. Josipović: niste.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Nesmatram, da je predlog g. župana turopoljskog cieli shodan, te mislim, da je redakcija mnogo bolja. „Kad je odlučeno na diobu u novcu“ to se odnosi na obranike, te mislim da mnogo bolje odgovara smjeru ovog zakona, kad to abranici odluče, a ne stranke, kad treba diobu u novcu izvesti. Razlog, zašto je ovo bolje, jest što smatram, da ono što g. župan turopoljski predlaže, da se stranki, koja ište dio u naravi, ovaj mora u naravi dati, nije svagda moguće izvesti. N. pr. jedna se grana sastoji od 10 — 15 članovah; pitam ja, kako će se onda iskati dio u naravi, ako je malo zemlje, te takovu granu n. pr. 3 jutra zapadnu? Pošto još neimamo zakona o parceliranju, smatram izpravak g. župana turopoljskog cieli sasvim neshodan i zato sam za redakciju.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: g. Stojanović čini mi se, nije shvatio moj predlog; nije mu svrha, da narod ostane pod vječitom tutelom, te da se zabrani put obrtu i trgovini. Moj predlog tamo smjera, da svatko svojim imetkom upravlja, kako on sam hoće, da može on kazati n. pr., mi tri brata hoćemo se dieliti, ali ja moj dio hoću da imam u naravi, jer ja u ovom selu hoću stanovati; ali po ovom, što odbor predlaže, on nebi mogao svojim imetkom po volji razpolagati, jer mogu dvojica zaključiti, da se ovaj treći dio ima prodati. Zato molim, da se moj izpravak primi.

(Izvjestitelj odustaje od zadnje rieči.)

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. župana turopoljskog, da se mjesto: „Kad je odlučeno“ kaže: „Ako se svi sudionici medjusobno nagode.“

Prima-li vis. kuća §. 38. bez ovog dodatka?

(Ustane manjina).

Digitized by Google

Prima-li vis. kuća §. 38. s dodatkom g. žup. turop., kako sam ga sada pročitao?

(Ustane većina).

Primljen je §. 38.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita: §. 39. (Prima se.)

§. 40. (Prima se.)

§. 41.

Izvj. **Mirko Hrvat**: Vis. sabore! Ovdje imadem dodatak predložiti s razloga, što sam čuo, da se više gospode boji, da bi se bez ovog dodatka i u buduće i poslje diobe opet zadruge zametale. Da se to preprieči, predlažem, da se izza točke d.) doda: „Zemljištna oblast imade svakomu pojedinomu dielbeniku pripadše nepokretnosti na njegovo ime uknjižiti"

Predsjednik: Molim, vis. kućo! želi li tko govoriti?

(Glasovi: prima se).

Prima-li vis. kuća §. 41. bez svakog dodatka?

(Nitko).

Prima-li vis. kuća §. 41. s dodatkom, kako je pročitan po g. izvjestitelju?

(Većina ustane).

Izvj. **Mirko Hrvat** čita: §. 42. (Prima se).

§. 43. (Prima se).

§. 44. (Prima se).

§. 45.

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. zast. Janka Cara.

Izvj. **Mirko Hrvat** čita ovaj izpravak: „da se u prvoj alinei rieči od „kućani" do „učinili" izpuste, i mjesto njih reče: „kućani izza god. 1836. a prije 1. travnja 1848. kuću svojevoljno ostavivši, koji se do krieposti ovog zakona nisu povratili ili nisu niti pogodbu kakovu sa zadrugom učinili, ili koji niti za godinu danah izza krieposti ovoga zakona to neučine, ili u slučaju protivljenja zadruge nepovedu parnicu radi zadružnoga prava svoga pred realnim sudištem."

Mirko Hrvat: Vis. sabore! I ja imam izpravak, i to, da se na kraju prve alinee izza rieči „dobro" doda: „ako im ga u zadrugi ostavši roditelji nisu uzdržali;" jer može se slučaj dogoditi, da je otac zadrugu ostavivšega u zadrugi ostao, i pravo na imetak čuvao.

Proti izpravku g. zast. Cara moram samo to navesti, da je odbor, kad je ovo stvarao, uzeo kao načelo, da su bivši podanici 1 travnja 1848. postali vlastnici nepokretninah; koji su prije tog vremena iz zadruge otišli, nisu imali nikakvog prava, dakle ga nemogu ni sada dobiti.

Janko Car: Vis. sabore! Molim samo njekoliko riečih, da podkriepim svoj izpravak. Ustanova, koja odredjuje da njetko izgubi pravo zato, što nije u prošlom vremenu izpunio uvjetah, glede kojih neima zakonskog propisa, nemože biti u suglasju s pravednošću. N. pr. bijaše g. 1848. zadruga, u kojoj biaše medju ostalima otac sa dva sina. Otac taj bijaše, kaošto to višeput biva, surov i proganjaše jednog sina; taj pobjegne od kuće i postane slugom. Poslje 1848. god. pomru svi članovi zadruge osim tog otca i ostaloga u kući sina. Sada god. 1869. umre i otac, i ostane u zadrugi sam sin, što je u kući ostao. Sad onaj sin, koj se je bio najmio u službu, da pravo na imetak izgubi zato, što mu nije nitko kazao, jer nije znao, da će se god. 1869. takav zakon stvoriti; moželi se to s pravednošću složiti, da on sada nikakvog prava na otčev imetak neima? Po izpravku g. izvjestitelja ovaj to pravo nebi mogao steći. Moj izpravak smjera tamo, da se neprepriečí mogućnost, da može svatko svoje pravo tražiti.

Dr. **Anton Stojanović**: Vis. sabore! Ja se slažem sa redakcijom i s izpravkom g. izvjestitelja, i jesam proti izpravku g. Cara. G. zast. Car kaže, da se to protivi pravdi, ako koga lišimo prava, koje ima. Ali mi znamo, da svakomu pravu odgovara dužnost; samo onaj ima pravo na nepokretna dobra zadruge, koj je odnosne terete nosio, inače bi se mnogi našao, koji je, što mu se nije htjelo raditi, ostavio zadrugu, pa bi sada dio zahtievao. Ovo pravo, koje mu je zakon dao, dao mu je u toliko, u koliko je dužnosti izvršavao. Zato je u predlogu odbora rečeno, da je za normu uzeta g. 1848, jer god. 1848. postali su bivši podanici pravi vlastnici nepokretnostih, onda su prestale dužnosti. Zato razlog nemože vojevati, ima pravo, nego imao je pravo, ali nije vršio dužnostih.

Žup. turop. **Stjep. Josipović**: Vis. sabore! Upravo argumentacija g. izvjestitelja nuka me, da mali izpravak donesem, i to, da se na koncu ovog §. dodade: „Od ove naredbe izuzimlju se članovi plemićkih zadrugah u pogledu diobe plemićkog dobra; jer urbarialci su postali vlastnici svojih dobarah tekar god. 1848., a plemići bili su vlastnici već prije.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Moja primjetba na §. 45. odnosi se opet na djevojke. Ja mislim, da sam već prije dosta dokazao nepravdu, koja se čini pravnomu ćuvstvu naroda ustanovom, kojom se ženske, koje se iz zadruge udadu, stavljaju na jednaki dio s muškarci. Moj predlog smjera tamo, da se ova nepravda umanji, što bi moglo biti, ako vis. sabor moj predlog primi, koj ovako glasi: da se u 3. alinei izza rieči: „djevojke" izpusti: „koje su se poslje 1. travnja 1848. god., nu svakako prije valjanosti ovog zakona iz zadruge udale", i uvrsti: „koje se izza valjanosti ovoga zakona udadu."

Izvj. **Mirko Hrvat**: Ako bi se izpravak g. zast. Cara primio, tada će množina ljudih od kojekuda doći u zadruge i zahtievati diobu. Neima ustanove zakonske, koja nebi u jednom slučaju ipak nepravedna bila. S toga predlažem, da se redakcija s mojim izpravkom primi, koj baš u prilog ide izpravku g. zast. Cara.

Predsjednik: Izim predloga odbora imade na ovaj §. više izpravakah. Tu je izpravak g. zast. Cara, koji je sasvim nov paragraf predložio; zatim je izpravak gosp. zast. Mirka Hrvata, koji želi, da se u prvoj alinei doda: „ako im ga u zadruzi ostavši roditelji nisu uzdržali;" —

Digitized by Google

zatim je izpravak g. zast. Kiša, da se prva alinea sasvim izpusti; nadalje izpravak g. žup. turopoljskog, koji želi dodati na kraju ovog §-a: „Od ove naredbe izuzimlju se članovi plemićkih zadrugah u pogledu diobe plemićkog dobra“; napokon je izpravak gosp. zast. Brlića, koji želi, da se pravo djevojkah ograniči, te u trećoj alinei kaže: „Djevojke, koje se izza valjanosti ovog zakona udadu.“

Pitam vis. kuću, prima li §. 45 bez ikakvog dodatka?

(Glasovi: ne.)

Prima li vis. kuća ovaj §. s dodatkom g. zast. Cara?

(Glasovi: ne.)

Prima li vis. kuća ovaj §. s izpravkom gosp. zast. Kiša, da se prva alinea izpusti?

(Glasovi: ne.)

Prima li vis. kuća §. 45. s izpravkom g. Mirka Hrvata, koj glasi: (čita ga).

(Glasovi: primamo.)

Molim, da se izvole gospoda dignuti.

(Ustane većina.)

Prima li vis. kuća dodatak g. žup. turopoljskog, koj glasi: (čita ga)?

(Ustane većina.)

Prima li vis. kuća preinake treće alinee g. Brlića?

(Ustane manjina.)

Izvj. **Mirko Hrvat** čita §. 46.
„ §. 47.
„ §. 48.
„ §. 49.
„ §. 50.
„ §. 51.
„ §. 52.

Svaki pojedini §. bez primjetbe primljen.

Predsjednik: Dočim je specialna debata o zakon. osnovi o zadrugah dovršena, proglasit će se u prvoj budućoj sjednici, i o njezinoj cielosti odvjetovati.

Gosp. zast. Filipović imade vis. saboru nješto predložiti.

Sima Filipović: Vis. sabore! U tečaju današnje sjednice pročitana je representacija na Nj. veličanstvo kao popratnica urbarskog zakona. Ja držim, da odsada ova vis. kuća s Nj. Veličanstvom samo prilikom podnašanja adrese neposredno obćiti može, a u svih drugih slučajih da obći posredstvom vlade. S toga moj predlog tamo ide, da malu pogriešku, koja se prema dosadašnjem običaju dogoditi mogla, izpravimo, i urbarski zakon i u obće sve zak. predloge putem predsjedničtva vladi za dalnje uredovanje podnesemo.

(Odobrava se.)

Predjsednik: Vis. kućo! Sada će doći na dnevni red proračun zemaljski; nu dočim proračun još nije dovršen, jer se mora još tiskati i medju članove razdieliti, s toga neće biti moguće sjednicu držati do ponedjeljka 11. o. m. Dotle bi željeti bilo, da se odbori imenito onaj, koj je za uredjenje sabora i izborni red izaslan, svoga posla primi tim više, jer će se sabor takodjer upustiti u izpravak poslovnika. Dotle sjednice nebude, nego 11. o. m. pozivljem gospodu opet u sjednicu.

Digitized by Google

Petdeset i peta saborska sjednica

držana dne 11. listopada 1869. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Dopis bana glede gojenja konjah. — Podnesci. — Predstavka gr da Senja glede željeznice. — Molba grada Zagreba glede penzijah. — Izvješće i zapisnik odbora za izborni red i uredjenje sab. — Zapisnik peticionalnog odbora. — Treće čitanje zakona o zadrugah. — Zapisnik odbora za proračun. — Poseban predlog Vukovića o proračunu. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim g. bilježnika, da izvoli proglasiti zapisnik zadnje sjednice.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

Petdeset i četvrte sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 3. listopada 1869. pod predsjedanjem presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, saborskog predsjednika.

Saborski predsjednik otvori sjednicu u 11. ¼ satih prije podne.

Bilježnik Raizner čita zapisnik LIII. saborske sjednice, koji bude ovjerovljen.

Na dnevnom redu je tretje čitanje osnove zakonskoga članka o pospješenju urbarskoga uredjenja. Na predlog narodnog zastupnika Dra. Stojanovića smatra ju sabor pročitanom te zaključi, da se putem saborskoga predsjedničtva odpravi zemaljskoj vladi, da ju Njegovom Veličanstvu na previšnju sankciju podnese.

Zatim dodje na dnevni red nastavak razprave ob osnovi zakonskoga članka o zadrugah.

Izvjestitelj Mirko Hrvat čita §. 27 i predlaže, da se dosliedno jučeranjemu zaključku:

U 1. alineji metne svigdje iza riečih „unuke“ „posinke i pokćeri“, onda iza rieči „proiztiče“, rieči: „zatim oporučni i ugovorni nasljednici članovah zadruge.“

U 2. alineji, a isto tako svigdje mjesto rieči „član“ da se kaže: „ovlaštenik.“

Narodni zastupnik Dr. Brlić predlaže, da se 4. alineja od „djevojke“ do „neživi“ izpusti, a podpredsjednik Petar Maljevac izpravak, da se doda u 4. alineji iza rieči „diobu“ samo od pokretnostih.

Primljena je redakcija §. 27. sa dodatci izvjestitelja.

§. 28. Primljena je redakcija izvjestitelja sa dodatkom, da se u drugoj alineji izpuste rieči „član zadruge.“

Na §. 29. b) predlaže narodni zastupnik Dr. Brlić, da se odboru za popunu vrati, jer nisu izcrpljene ustanove glede obranikah.

Primljena je redakcija cielog §. 29.

Zatim primljeni su nepromienjeni §§. 30 i 31.

Na §. 32. predlaže podpredsjednik Živković, da se vrati odboru na novo pretresivanje. Župan turopoljski Josipović predlaže, da se u prvoj alineji iza riečih „sve članove zadruge“ uvrste rieči „uslied rodoslovja, koje je dotični mjestni župnik na poziv obraničkog predsjednika bezplatno izdati obvezan.“

Podpredsjednik Maljevac predlaže izpravak, da se zgrade i nuzsgrade uzmu medju pokretnine.

Primljena je redakcija sa dodatkom župana turopoljskoga Josipovića.

Zatim primljeni su nepromienjeni §§. 33, 34, 35, 36, i 37.

§. 38. primljena je redakcija sa izpravkom župana Josipovića, da se u prvoj alineji izpuste rieči, „kad je odlučeno,“ i mjesto njih kaže: „ako se svi sudionici medjusobno nagode.“

§§. 39 i 40 primljeni su bez promiene.

Digitized by Google

§. 41 primljen je sa dodatkom izvjestitelja, da se iza točke d) doda: zemljištna oblast imade svakomu pojedinomu dielbeniku pripadše nepokretnosti na njegovo ime uknjižiti.

Zatim primljena je redakcija §§. 42, 43 i 44.

Na §. 45. predloženi su sliedeći izpravci:

a) Narodnog zastupnika Janka Cara, da se u prvoj alineji rieči od „kućni“ do „učinili“ izpuste i mjesto njih reče: „Kućani iza godine 1836. a prije 1. travnja 1848. kuću svojevoljno ostavivši, koji se do krieposti ovoga zakona nisu povratili ili nisu niti pogodbu kakovu sa zadrugom učinili, ili koji niti za godinu danah iza krieposti ovoga zakona to neučine, ili u slučaju protivljenja zadruge nepovedu parnicu radi zadružnoga prava svoga pred realnim sudištem;“

b) izviestitelja, da se iza prve alineje, rieči „dobro“ doda, „ako im ga u zadruzi ostavši roditelji nisu uzdržali;“

c) narodnoga zastupnika Kiša, da se prva alineja sasvim izpusti,

d) turopoljskoga župana Josipovića, da se na koncu §-a doda, od ove naredbe izuzimlju se članovi plemićkih zadrugarah u pogledu diobe plemićkog dobra,

e) narodnog zastupnika Dra Brlića, da se u trećoj alineji iza rieči „djevojke“ izpuste reči, „koje su se poslje 1. travnja 1848 no svakako prije valjanosti ovoga zakona iz zadruge udale“, i mjesto njih reče, „koje se iza valjanosti ovoga zakona udadu.“

Primljena je redakcija sa izpravci izviestitelja i turopoljskog župana pod b. i d.

Napokon primljeni su §§. 46, 47, 48, 49, 50, 51 i 52 bez promiene i pošto je tim specijalna razprava o zakonskoj osnovi o zadrugah dokončana, zaključeno je, da se ciela zakonska osnova sa zaključenimi izpravci tretji put čitati ima u prvoj budućoj sjednici.

Zatim priobći saborski predsjednik, da će na dnevni red doći proračun za tekuće ljeto, i da s razloga, što još odborski operat gotov nije, buduća sjednica biti će tek 11. t. m. u 10 satih u jutro, te tim zaključi nazočnu sjednicu u 2¼ sata poslje podne.

Vakanović s. r.
saborski predsjednik.

Akurti s. r.
bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakve primjetbe glede redakcije zapisnika?

(Nitko se nejavi.)

Dočim neima nikakve primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Dužnost mi je vis. sabor izviestiti, da se je g. zast. Jandrić na dulje vremena udaljio, dočim je morao odputovati u Ugarsku na popis arcibiskupskih imanjah, jer je on zastupnik kaptola u tom poslu.

Nadalje imam izviestiti vis. sabor, da se je udaljio g. vel. žup. sriemski Svetozar Kušević, dočim se obdržava konferencija kod sv. patriarha u poslu srbskog crkvenog sabora.

Čast mi je na stol vis. kuće metnuti dopis bana u pogledu troškovah na zemaljske pastuhe za godinu 1869.

Bilj. **Ladislav Thaler** čita ovaj dopis.

Predsjednik Vis. sabore! Ova je stvar u uskom savezu sa proračunom; možebiti bi se mogla preduzeti, kad će se pretresivati proračun, naslov VI. upravni troškovi.

Adm. varažd. žup. **Petar Horvat**: neka se tiska i razdieli.

Dr. **Ignjat Brlić**: Dok dodje proračun na dnevni red, dotle može biti stvar tiskana; svakako je dobro, da kad takova svota u proračun dodje, da stvar imamo tiskanu, stoga prisvajam mnenje g. vel. žup. varaždinskog.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se ovaj dopis ima tiskati i razdieliti?

(Primamo!)

Županija zagrebačka ustupljuje račun plinarnice; sličan je račun već na odbor za saborske troškove napućen, dakle mislim, da se i taj tamo dostaviti ima.

(Prima se.)

Stari Vukovar traži koncesiju za gradjenje prokopa medju Dunavom i Savom. Na stalan odbor, koj već obstoji u tom poslu.

(Prima se.)

Gradski odbor senjski predlaže molbenicu glede željezničke pruge i utjelovljenja u gradjansku Hrvatsku; predlog je važan i zaslužuje, da se čita.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita Senjsku molbenicu.

Ja predlažem, vis. sabore! buduć ima tu mnogo predmetah, da se štampa i razdieli.

Predsjednik: Predmet taj je veoma važan, s toga mislim da bi se mogao predlog g. bilježnika primiti, da se tiska i razdjeli.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja mislim, da se nemože svaka molba odmah dati tiskati. Ovaj predmet tiče se raznovrstnih strukah, ima u njem važnih stvarih, a i tapovih, koje na nas nespadaju; s toga bi ja predložio, da se dade odboru ad hoc od 3 lica, koj će stvar u pretres uzeti i proučiti i saboru predlog učiniti.

Predsjednik: Želi-li još tko progovoriti o tom predmetu?

(Nikto se nejavi.)

Prima-li vis. kuća predlog g. Živkovića, da se za taj predmet odbor ad hoc od 3 lica sastojeći izabere?

(Glasovi: Primamo.)

Zaključeno je dakle, da se predmet ovaj povjeri od-

Digitized by Google

boru ad hoc od 3 lica. Želi-li vis. kuća odmah designirati ova tri lica?

(Glasovi: g. predsjednik neka predloži.)

Ako bi vis. kuća pristala na to, ja bih predložio g. predlagatelja Živkovića g. Simića i g. dr. Brlića.

Prima-li vis. kuća?

(Glasovi: Primamo.)

Obćina Kraljevica moli, da joj se pruži pomoć za razširenje pučke učione.

(Školskomu odboru.)

Graveur Karress, koj je gravirao medalje na uspomenu došašća Nj. Veličanstvah, već je obavio graviranje, te traži da mu se predplata dade.

(Glasovi: financialnom odboru.)

Bio je poseban odbor za taj posao imenovan.

(Glasovi: Dakle istomu odboru.)

Molba Ignatije Horvata, sab. poslužitelja, koji moli da se stalnim saborskim poslužiteljem imenuje.

Jovan Živković: Ovom molbom traži poslužitelj saborski, da mu se i za ono vreme, kad sabor nesaboruje, plaća uzdrži, budući da ima nadgledati saborske prostorije, te da za ono vreme, kad sabor nesaboruje, bude pridjeljen via brevi kod zem. vlade. Plaća bi iznašala 250. for. na godinu, te bi se imao on starati, da budu prostorije u redu, a sabor nebi trebao svaki put mienjati i nove osobe najmljivati. Ako bi vis. kuća hotjela, ova stvar bi se mogla odmah u pretres uzeti; svrha moljitelja je ta, da postane stalnim poslužiteljem saborskim.

Ignjat Simić: Usudjujem se primjetiti, da to ništa novoga nije, što molitelj traži, jer su na ugarskom saboru svi poslužnici stalni. a kad sabor nesaboriše, pridieljeni su kod ministarstva unutarnjih poslovah.

Predsjednik: Potrebno je, da bude jedan stalan saborski podvornik, jer izvan zasjedanjah saborskih prinudjen je saborski predsjednik za saborske poslove svakojake poslužnike upotrebljavati. Ako vis. sabor dopusti, može se ova stvar predati saborskomu predsjedničtvu na izvedenje.

Ignjat Simić: I vis. vlada neka se ubaviesti.

(Prima se predsjednikov predlog.)

Predsjednik: Molba vlastelinstva nuštarskoga i vukovarskoga, zatim žiteljstva vukovarskoga, nuštarskoga i okolice za odredjenje zidanja ceste iz Vukovara preko Nuštra u Vinkovce troškom zemaljskim.

(Glasovi: Peticionalnomu odboru.)

Jovan Živkovic: Ovaj predmet je u savezu sa povjerenstvom, koje smo mi iz odbora ad hoc izaslali, da se uvjeri, kako stoje naši putevi i koji će doći u proračun. Mi smo zaključili u tom pravcu, da se pozove vlada, da u budućem proračunu predloži mrežu svih putevah, da vidimo, koji su gotovi, koji ne, i na koliko nisu gotovi; onda će se vidjeti, koliko Slavonija manje putevah ima, i koliko se na nju veći obzir uzeti ima. Tu je mjesto, da se ova molbenica uvaži, s toga bi ja predložio, da se neuputi na peticionalni odbor, nego da se upotrebi kod proračuna, te da se uz poziv. koji će ići na vladu, priključi aktom, pa će onda istodobno svoje riešenje zadobiti.

Petar Horvat: Ja se neslažem sa g. predgovornikom, jer se kod proračuna radi samo o troškovih, a predmet ovaj nespada u riešenje troškovah, te se mora dakle napose pretresivati. Svakako mislim, da se uputi na peticionalni odbor, koji neka zaključak stvori, a prema tomu zaključku uputit će se onda stvar na proračun ili ne, već kako bude zaključak glasio. Prigodom samog proračuna nemože se stvar meritorno riešiti.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja mislim, da je ta stvar već riešena, jer su rečene pruge već izvedene, samo nekoliko 2—3000 hvatih još fali. S toga mislim, da se neuputi na peticionalni odbor, nego slažem se sa g. Živkovićem, da se priključi aktom, kojiće ići na vladu, da nedodje stvar na više mjestah, a nigdje se nesvrši.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! U suglasju sa predlogom g. Živkovića usudjujem se predložiti, da se ovaj predmet, koj je stanovito pravičan i stanovito se može podupirati, vladi ustupi, da ga ona u smislu zaključka sab. uporabi kod sastavljanja proračuna.

(Glasovi: Primamo.)

Adm. žup. **Petar Horvat**: Ja se slažem sa predlogom tim, da se predmet vladi ustupi, i s toga predlog svoj opozivljem.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Dakle je zaključeno, da se ustupi vladi na uporabu kod proračuna.

Ovdje je malo obširnija molbenica grada Zagreba, koja je sada prispjela. Ona je zanimiva, jer govori o penzijah gradskih činovnikah, glede kojih se želi, da bi spale na zemlju. Svakako je u savezu sa proračunom i mislim, morala bi se čitava pročitati.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita molbenicu grada Zagreba.

Roberto Zlatarović: Visoki sabore! Kao zastupnik grada Zagreba dužan sam pozornost vis. kuće obratiti na ovu molbenicu, koja je svakako iz gledišta, iz kojega je izišla, od velike važnosti. To stoji, da je prema sadanjem sustavu penzionalnom vrlo teretno, kad municipijom gradskim, koji se svaku treću godinu obnoviti imadu, oni činovnici, koji su kod obnove izostali, padaju na teret penzionalni, te su municipija za izbjeći taj teret, njekim načinom pridržana, sve prijašnje činovnike zadržati, samo da se rieše tog tereta. Ja držim, da ovo pitanje njekim načinom stoji u savezu sa organizacijom municipijah, i osniva se na ustanovah, koje sada zauzimlju mjesto zakonitim ustanovam. Zato bi ja moiio, da izvoli vis. sabor ovaj predmet prije svega uputiti na peticionalni odbor, a onda po zaključku odbora, da se ovdje u pretres uzme.

Digitized by Google

L. Thaller: Vis. sabore! Ja sam toga mnenja, da se ova molbenica odmah uputi vladi, da prilikom razprave o preustrojenju municipijah učini predlog svoj, da li će se najme gradski činovnici podvrći restauraciji ili ne; i ako budu, na koji način; jer ja sam osvjedočen, da nesamo grad Zagreb nego svi gradovi će slične molbenice na sabor dati, a onda neima drugog expediensa, nego da se upute na domaću vladu, da ona kod predloga za uredjenje municipijah i to u obzir uzme.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ovdje se upuštaju gospoda u obrazlaganje ove molbenice, kao da se meritum pretresa. Ja se s tim neslažem; molbenica je pročitana, neka se dade peticionalnom odboru. Ako će se meritum pretresati, neka se stavi na dnevi red, pa ćemo čuti i proturazloge.

Predsjednik: Jedan je predlog, da se molbenica uputi na peticionalni odbor; a drugi, da se dade vladi, da ju upotrebi prigodom predlaganja osnove zak. ob uredjenju municipijah. (Glasovi: peticionalnomu odboru).

Vis. sabor odlučuje, da se molbenica da peticionalnomu odboru.

Prispjelo je izvješće odbora, izaslanog za izradjenje osnovah ob izbornom redu i uredjenju sabora G. izvjestitelja Stojanovića neima ovdje, zato ću moliti g. bilježnika, da izvoli ovo izvješće proglasiti.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Vis. sabore! Odbor, izaslan iz 32-e od 15. ožujka 1869. sab. sjednice za izradjenje osnovah zakonskih o izbornom redu i uredjenju sabora, držao je 4. i 5. listopada t. g. odborske sjednice, i u takove radi uspješnijeg poslovanja pozvao svietlog bana, kao odgovornog načelnika zemaljske vlade, da kod ovih razpravah il sam osobno il kroz svog povjerenika sudjelnje.

Svietli ban odazvao se je ovom pozivu i odaslao kao svog povjerenika g. R. Zlatarovića, načelnika odiela vladnog za nutarnje poslove, koji je nadošav u današnju sjednicu u ime svietlog bana tog sadržaja očitovanje dao, da je svietli ban povodom zaključka konferencije banske od 5. rujna t. g., koja se je iz mnogobrojnih članovah saborskih sastojala, upitni posao već započeo.

Usljed toga je ovaj odbor zaključio, tu izjavu svietlog bana visokomu saboru do znanja dostaviti sa predlogom, da se ovaj posao svietlom banu, pokle ga je već započeo, i nadalje izruči sa pozivom, da odnosne osnove za prvo predstojeće zasjedanje saboru podnese.

Odnosni vrhu ovih razpravah vodjeni zapisnik sliedi u prilogu ⁄. za daljnje odredjenje, dočim će predlozi glede preinačenja i nadopunjenja saborskog poslovnika od strane ovog odbora poseb sliediti.

Zagreb, 5. listopada 1869.

Grof Ladislav Pejacsevich s. r.,
predsjednik odbora.

Stojanović s. r.
izvjestitelj.

Zapisnik

sjednice odbora, izaslanoga iz 32 od 15/3. 1869. saborske sjednice za izradjenje osnove zakonske ob izbornom redu i uredjenju sabora kraljev. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Sjednica dana 4. listopada 1869.

Prisutni zastupnici naroda:

G. G. gf. Ladislav Pejačević, predsjednik.
„ Antun Stojanović, izvjestitelj.
„ Stjepan Hervoić.
„ Dragutin Koritić.
„ Josip Tomašić.
„ Jovan Živković.

Prije nego bi se odbor u meritornu razpravu upustio, bio učinjen je predlog, putem odborskog predsjedničtva pozvati svietlog bana, da radi uspješnijeg poslovanja kod ovih odbornih razpravah il sam osobno il kroz svog povjerenika sudjeluje.

Zaključeno jednoglasno, putem odbornog predsjednika pozvati svietlog bana, kao odgovornoga načelnika autonomne zemaljske vlade, da radi uspješnijeg poslovanja kod ovih odbornih razpravah po propisu zakona ob ustrojstvu zemaljske vlade il sam osobno il kroz svog povjerenika sudjeluje.

Buduća sjednica odborna urečena je za sutra, to jest na 5. listopada 1869 u 10 satih pred podne.

Tim je sjednica zaključena.

Grof Lad. Pejacsevich, s. r.
predsjednik odbora.

Stojanović, s. r.
izvjestitelj.

Nastavljeno

dana 5. listopada 1869.

Po otvorenoj sjednici bude ponajprije zapisnik sjednice od 4. listopada t. g. pročitan, odobren i podpisan.

Izza toga javlja odborni predsjednik, da je o sadržaju odbornog zaključka od 4 listopada ubaviešten svietli ban mjesto sebe g. Roberta Zlatarovića, načelnika oddiela vladnog za nutarnje poslove, kao svog povjerenika u označenu svrhu izaslao sa potrebnim naputkom.

Koje je odbor na znanje uzeo.

Odmah zatim dao je nazočan u sjednici odbornoj pomenuti g. vladni povjerenik u ime svietlog bana u predmetu razprave odborne sliedeće očitovanje: da je naime svietli ban, vodjen zaključkom mnogobrojne iz članovah saborskih na dan Rujna 1869 sazvane i držane conferencie banske izradak osnovah zakonskih ob izbornom redu i uredjenju sabora na se uzeo, i ovaj posao već i započeo — pozivajuć uslied toga odbor ovaj, da visokom

Digitized by Google

saboru predloži, neka bi svietlog bana zaključkom pozvao, da pomenute osnove zakonske saboru za sliedeće prvo zasjedanje podnese, u koju bi mu se svrhu i odnosni spisi ustupiti imali.

Zaključeno jednoglasno, dostaviti očitovanje ovo visokom saboru do znanja sa predlogom, neka se svietli ban pozove, da zakonske osnove ob izbornom redu i uredjenju sabora za sliedeće prvo zasjedanje saboru podnese, i da mu se u tu svrhu i odnosni spisi ustupe, — sa razloga, što je iz članovah saborskih sastojeća banska conferencia od Rujna 1869 obzirom, da vlada potriebne za ove osnove podatke i onako pri ruci imade, ili si preko oblastih dobaviti hoće, u tom smislu zaključak već učinila, i što je vlada povodom tog zaključka taj posao po izjavi g. povjerenika već započela, dočim odbor ovaj pri predstojećem zaključenju saborskih sjednicah za izradjenje tog važnog predmeta dovoljno vriemena nebi imao.

Glede naloga, dobivenog iz 49. saborske sjednice od 14. rujna 1869 u obziru preradjenja saborskog poslovnika zaključeno prijaviti visokom saboru, da će odbor ovaj odnosne predloge u tom predmetu pooseb visokom saboru podnieti.

Tim je ovaj zapisnik zaključen, proglašen i odobren.

Grof Lad. Pejacsevich, s. r.

predsjednik odbora.

Stojanović, s. r.

izviestitelj.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja mislim, da bi tu stvar mogli odmah sada preduzeti, a ne po običaju štampati dati, jer nije ništa meritornog; to nije izradak meritorni, nego više kao naputak, kako da uspješnije dodje osnova pred sabor. Zato predlažem, da se stvar ustupi vladi, jerbo je moguće, da će se sabor poslje svršetka budgeta razići, a onda niti sabor nebi taj posao obavio, niti bi ga vlada preuzela. Samo je pitanje, da li je vlada voljna taj posao preuzeti. Sabor će se onako skoro razići, jer naši članovi moraju u Peštu, pa je opet u prvoj liniji vlada, koja je kadra to učiniti. Stoga predlažem, da se vlada upita, da li je voljna taj posao preuzeti, i ako jest, da se ona pozove, da osnovu podnese, a mi od toga rada odustajemo.

Dr. Ignj. **Brlić**: Vis. sabore! Ja mislim, da je ova debata svadja de lana caprina; jer i vis. vladi i saboru pripada pravo iniciative, t. j. pravo zakonske predloge praviti.

U smotrenju izradjenja osnove za izborni red i uredjenje sabora stvar je tekla u saboru tako, da je za taj posao odmah s početka ovog saborskog zasjedanja bio izabran odbor, kojemu je g. upravitelj varaždinske županije bio predsjednikom, a ja izvjestiteljem. Vis. si je sabor kašnje premislio tu stvar, te je bio nov odbor izabran poslje, kako je onaj odbor, u kojem sam ja izvjestiteljem bio, već preko trećinu posla dovršio. Sadašnji je odbor na jedanput sustao u poslu. Neznam komu za volju može taj odbor takav predlog donieti pred lice sabora. Ovo, što nam svietli ban i vlada obećaje, toga netreba, jerbo je to pravo bana i vlade, da može svaki put zak. predloge donieti vis. kući; a to obećanje nebi imalo smetati odbor, nego podticati ga, da po mogućnosti silah radnju nastavi i posao dovrši; jer onda bi vis. sabor, vidivši predlog odbora svoga, imao baš sgodnu priliku, da bira predlog, koj mu se bolji svidi. Nu u predlogu odbora nevidim ništa drugoga, nego da se odbor nenalazi u mogućnosti, rekao bi u materialnoj i moralnoj mogućnosti, da posao dovrši, nego da mora svećano izjaviti, da vlada taj posao preuzme. Vladi pripada i onako pravo, zakonske predloge praviti, niti je odbor, niti sabor vlastan, banu i vladi to pravo negirati. Ja dakle izjavu odbora smatram neumjestnom i predlažem upravo, da se preko nje na dnevni red predje.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Ja nisam čuo, dali je vis. kuća odlučila, da se predmet ovaj imade polag §. 40 poslovnika odmah u pretres uzeti ili ne; gosp. zast. vukovarski izvolio je to napomenuti, ali riešeno nije. Ja pristajem na to, da se predmet odmah u pretres uzme, jerbo radi se samo o tom, da se u formi stvar rieši. Ja držim, da će vis. sabor najlaglje doći u položaj, da ob ovom zakonu vieća i riešenje donese, ako stvar povjeri vladi, kojoj su na ruku i onako sva data o tom. Mnenje i umovanje g. zast. Brlića, držim, da neima praktične vriednosti, jerbo je vrlo neugodan položaj, ako dodju na stol vis. kuće na jedanput 2 predloga; mnogo je shodnije, da samo jedan predlog dolazi, jer vis. kuća imade i onako pravo, viećati i zaključiti kako za dobro pronadje.

S toga mislim, da se najprije rieši pitanje, da li će se odmah meritorno riešiti ovo izvješće, i ako se ovo jestno rieši, ja glasujem za to, da se prihvati mnenje odbora, naime da se pozove domaća vlada, da do budućega zasjedanja saborskog izradi osnovu jednu i drugu.

Predsjednik: Jeli želi vis. kuća, da se predmet odmah rieši?

Dr. **Ignj. Brlić**: Ja sam protupredlog učinio, dakle pripada mi pravo još njekoliko riečih dodati. Ciela stvar nezaslužuje ime debate, nego ta debata je pripirka de lana caprina. Odbor predlaže, neka vis. sabor zaključi, da se predade vladi to, da ona izradi osnovu ob izbornom redu i uredjenju sabora. Pitam ja, jeli je ovdje kakav drugi zaključak moguć? Stavimo protivno, i kazat ću: neprihvaća se predlog odbora, nepredajemo to vladi. Imam-li ja pravo to kazati na temelju zakona, koj dopušta vladi i banu pravo iniciative u zakonskih predlozih? Toga prava nemože nijedan svjestan zastupnik naroda negirati, i nemože drugo zaključiti, nego odboru kazati, neumjestan je predlog odbora, bolje bi bilo zašutati ga i pri sebi zadržati, nego ga ovamo donieti, da sabor debatira o stvari, koja se i onako

Digitized by Google

drugačije riešiti nemože. Dakle predlažem opet, da se ignorira predlog odbora i predje na dnevni red.

Predjsednik: Želi-li vis. kuća, da se predmet odmah uzme u pretres?

(Glasovi: odmah.)

Jovan Živković: Vis. sabore! Meni bi žao bilo, da bi to bila debata de lana caprina, kao što je izvolio kazati g. zast. Brlić; meni se predlog odbora nevidi smješan, dapače smješno bi mi se činilo, da se ono primi, što je on (Brlić) predložio. Ovdje nije pitanje o tom, tko će predlagati osnovu, nego tko će ju izraditi, što je praktičnije, hoćemo li ju mi izraditi ili vlada, ili mi i vlada. Ako g. predgovornik misli, da je ovdje naše pravo iniciative u pitanju, tad se vara, ovo pravo mi imamo, al se o tom radi: ovaj odbor nije u stanju učiniti što, jer će se sabor izza debate o proračunu razići, mi dakle hoćemo li nećemo li ovaj posao moramo ostaviti. Ako nepozovemo vladu, neće se učiniti ništa. S toga podupiram mnenje odbora, jerbo je cieli shodno i u obće sam zato, da se sve zak. osnove, koje nisu malene i jednostavne, povjere vladi, da ih ona na naš poziv predlaže.

Predsjednik: G. zast. Živković suplirao je izvjestitelja, jer je dvaputa govorio; smatram dakle debatu zaključenom i pitam vis. kuću: prima-li predlog odbora, da se vlada pozove, neka izradi osnove zakonske ob uredjenju sabora i ob izbornom redu?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je predlog odbora.

Čast mi je vis. kući predložiti zapisnik peticionalnog odbora, i molim g. izvjestitelja Ladislava Talera, da ga izvoli proglasiti.

Zapisnik

peticionalnoga odbora, držanoga u Zagrebu dne 20 rujna pod predsjedničtvom presviet. gosp. Miroslava Kraljevića, vel. župana županije požežke.

Predmeti:

1. br. 371.

Žitelji vjeroizpoviedanja ne srbskoga živući u županiji sriemskoj, mole županijskomu upraviteljstvu sriemske županije nalog izdati, da ono ne samo svakovrstne molbenice u političkoj i juridičkoj struci latinskimi slovi pisane, te na županiju ili podčinjene si organe upravljene, primati, već i svakovrstne budi političke budi sudbene odluke, osude, pozive itd. na žitelje, koji nisu srbskoga vjeroizpoviedanja, latinskimi slovi pisane izdavati imade.

Nagodbenim zakonom od 8. studena 1868. §. 56, ustanovljen je službenim jezikom „jezik hrvatski“, kojim se svi krajevi kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije do sada služiše i služe.

Po starodavnom, neprekidnom običaju pisao se je hrvatski jezik slovi latinskimi, a to uporavljenje latinskih pismenah primljeno je od vajnegda u domovini našoj kako kod najvišjih političko-juridičkih oblastih, tako i kod podčinjenih njim županijskih municipijah sudovah, itd.

Prema tomu nalazi peticionalni odbor, da su žitelji sriemski vjeroizpoviedanja ne srbskoga u podpunom pravu kada mole, da se njim odredbe javnih oblastih u pravopisu razumljivom izdaju, i da oni nisu dužni u molbenicah, utocih itd. svojih srbskim pravopisom služiti se. — U sliedstvu toga predlaže odbor ovaj, da bi visoki sabor molbenicu ovu domaćoj vladi ustupio s pozivom, da ona administrativnim putem (kojim je pravopis cirilički u Sriemu uveden) odredi: da se u županiji sriemskoj hrvatski jezik latinskimi pismeni u svih službenih odnošajih upotrebljavati imade, neuzimajuć obćinstvu slobode latinskimi ili cirilskimi pismeni molbe, prijave itd. svoje oblastim podnašati.

Dr. **Ignjat Brlić**: Molim, neka se sav zapisnik prije pročita i onda stavi na dnevni red; ja mislim, da nećemo sada o tom debatirati.

Roberto Zlatarović: Izvješća peticionalnog odbora čitala su se uviek od točke do točke, a nesjećam se, da su se stavljala na dnevni red, kako g. Brlić zahtieva.

Dr. **Ign. Brlić**: Važnije stvari moraju se svakako staviti na dnevni red.

Sima Filipović: Pitanje samo to može biti, da li će se zapisnik sav čitati, i sav metnuti na dnevni red, ili da li će se od točke do točke čitati i vis. kuća odmah kod svake odlučiti, dali će se pročitani predlog odmah uzeti u pretres, ili na dnevni red staviti. Ako je potonji način vis. kući povoljan, ja bi predložio, da bi se poradi važnosti i vrlo velike važnosti ovog pitanja, neka mi dozvoli vis. kuća, da po treći put kažem, poradi vrlo velike važnosti ovog pitanja, ovaj predlog odbora pečatao, medju članove razdielio i na dnevni red stavio. Na svaki je način moje najdublje uvjerenje, da bi precipitiranje u riešenju ovog pitanja moglo pogubno biti.

Predsjednik: Želi li vis. kuća, da se čita sav zapisnik, ili da se zaključak izreče na prvu točku?

(Razni glasovi.)

Jovan Živković: Dosad je bio običaj, da su se izvješća peticionalnog odbora čitala od točke do točke, i kod svake se odmah reklo, ovo je jednostavno, može se odmah riešiti, ili ovo je važnije, i stavlja se posebno na dnevni red.

Ja smatram ovaj prvi predlog odbora da je važnije naravi, nego da bi se odmah mogao riešiti; zato predlažem, da se sada meritorno nerieši, nego kao specialan predmet metne na dnevni red.

Sima Filipović: Iznenada nisam mogao moj predlog formulirati, kako treba, to baš pokazuje neprijatne okol-

Digitized by Google

nosti, u koje govornik dolazi, kad se važni predmeti iznenada preduzimlju. Ja bi dakle predlog moj ovako formulirao: da se taj predlog odbora i uz njega zajedno i molbenica, koja je predlogu povod dala, pečata, razdieli i na dnevni red stavi.

Predsjednik: Želi li vis. kuća, da se odmah o svakoj točki napose zaključuje? (Većina ustane.)

Dakle će se zapisnik čitati od točke do točke, i na svaku točku zaključak donieti. Prva točka je pročitana; želi li vis. kuća, da se odmah u pretres uzme? Molim gospodu, koja su za to, da se izvole dignuti.

(Većina ustane.)

Većina je za to, da se prva točka odmah u pretres uzme.

Roberto Zlatarović: Ako se odmah uzme u pretres, onda bi ja molio, da se čita molbenica.

Predsjednik: Želi li vis. kuća, da se molbenica čita?

(Glasovi: nek se čita.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita.

(Glasovi: molimo imena.)

Ima ih preko 200.

Dr. **Ignj. Brlić**: Ništa zato, moramo ih znati, mora se konštatirati, da su zbilja žitelji sriemske županije, koji su tu molbenicu podnieli; jer inače bi mogao tkogod peticiju sa 1000 podpisah donieti, a mi neznati, tko su i što su.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita podpise molbenice.

(Za čitanja glasovi: i tako dalje.)

Predsjednik: Želi li vis. kuća, da se sva imena čitaju?

(Glasovi: ne.)

(Glasovi: kako glasi odborov predlog?)

Izvj. **Ladislav Thaller**: Predlog peticionalnog odbora je sliedeći: Peticionalni odbor, vodjen razlogom tim, što je hrvatski jezik u hrvatskoj domovini našoj po samom kralju našem u svih javnih poslovih službenim opredieljen, i što se je taj hrvatski jezik uviek služio latinskimi slovi, nadalje što je neobhodno nuždno, da bude jednoličnost pisma u cieloj zemlji našoj, ne pako razna pismena; s toga predlaže petic. odbor, da vis. sabor zaključiti izvoli, da se ovaj predmet molben predade vladi s tim ipak naputkom, da vlada istim administrativnim putem, kojim su u sriemskoj županiji faktično uvedena cirilska slova, uvede latinska slova u svih službenih poslovih; ostavljajuć pojedinim ljudem služiti se pismeni, kojimi hoće.

(Glasovi: prima se.)

Jovan Živković: Vis. sabore! Samo njekoliko riečih rado bi reći o toj stvari, akoprem već čujem glasove „prima se“. — Primit će se po svoj prilici i magjarski jezik na svih katedrah.

Pod Bachom izišla je naredba, — akoprem kasno, kad je već obće negodovanje nastalo, — koja je tamo smjerala, da se pučanstvo u Sriemu izmiri, da je slobodno u Sriemu podnositi molbe svakim ondje živućim jezikom, a mi smo dužni bili, — ja bijah onda u Novom Sadu — riešavati podneske u onom jeziku, u kojem su došli. Ja mislim, gospodo moja! da bi mi toliko pravedni biti morali, ako i nećemo uvažiti, što su već prošli sabori kazali, da su latinica i cirilica u našoj domovini ravnopravne, bar u Sriemu slobodno je rabiti pismena jedna i druga; jer ako Sriem neima više, to sigurno neima manje žiteljah Srbah, nego li Hrvatah. S toga mislim, da se predlog odbora neslaže s ravnopravnošću niti glede ciele domovine naše, a ne samo glede Sriema.

Ovo sam samo hotio reći; inače izvolite riešiti stvar, kako vas volja.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Ja držim, da ovaj predmet nije takav, da bi se o njem već danas imalo što meritorna zaključiti. Bilo podpisah 300 ili 1000, to nevaže ništa, broj nemože ovdje odlučan biti; jer ako bi se na to važnost polagala, to bi se sigurno iz Sriema peticija sa triputa većim brojem podpisah za protivno donieti mogla. Ova je molbenica podnesak privatnih moliteljah. Tu se radi, da se ono, što u županiji postoji, i što su takodjer upravne oblasti kroz toliko godinah priznavale, uništi i drugo uvede. Ja držim, da je to tako važna stvar, da bi željeti bilo na svaki način, da se posebno metne na dnevni red; nu kad je vis. kuća hotjela, da se metne već danas na dnevni red, te da se već danas razpravlja o stvari, to mislim, da se ništa meritorna neodluči, nego u tom pogledu sasluša županija, koja može dati u tom pogledu podatke, kako je, što je, i kakova se tamo praxa rabi; jer u molbenici su samo jednostavni navodi, na kojih se ništa odlučiti nemože. Zato predlažem, da se cieli ovaj predmet ustupi vladi, da ona svojim putem pribavi u tom obziru podatke, i onda vlada takodjer predlog podnese saboru.

Josip Tomašić: Vis. sebore! I ja sam jedan izmedju onih, koji drže, da je ovo zaista važan predmet, te bi ga trebalo metnuti posebno na dnevni red, a ne odmah danas u pretres uzeti; nu dočim je vis. kuća drugčije zaključila, držim si za dužnost, moje mnenje o tom predmetu izreći.

Vis. sabore! U interesu točnoga uredovanja u sudstvu i upravi vidim se prinukanim, da zaključak odnosno predlog peticionalnog odbora podupirem. Nitko neće tajiti, da je u svoj Hrvatskoj i Slavoniji službeni jezik hrvatski, koji se jezik piše latinicom. Nitko nemože zahtievati, da oni činovnici, koji su se javnoj službi posvetili, uče i cirilicu, jer neimadu ni gdje ni kada. Kad bi u županiji sriemskoj postojala i druga i treća inštancija, ja sigurno nebi ni rieči protuslovio proti uporabi cirilice; ali kod viših sudištah u Hrvatskoj i Slavoniji imade po jedan, najviše po tri činovnika, o kojih se može predmnievati, da su vješti cirilicom bez zapreke uredovati. Jer nije dosta tiskanu cirilicu moći čitati lagano; drugo je to bez zapreke uredovati cirilicom, kad treba čitave gomile aktah takova pisma proučiti; diletant u cirilici će tu sigurno po mjesec danah trebati, dok stvar prouči; a kako će onda uredovni poslovi teći, ako činovnik samo na čitanje toliko vremena potrošiti mora. Zato mislim, da je u interesu sudstva nuž-

Digitized by Google

dno, da se jednoličnost pismenah uvede. Uzmimo još slučaj, kakav se dogoditi može, da kod prizivnog suda referent nije shvatio stvar, te sudac zahtieva, neka mu predade pisma, da može čitavu stvar proučiti i sud izreći. Molim sada, u kakav položaj dodje prizivni sudac, ako su sva akta cirilicom pisana, a on nije vješt cirilici! Koliko vremena treba, dok stvar prouči, ili si mora po drugom dati tumačiti. S toga sam ja zato, da se predlog peticionalnog odbora prihvati.

Gjuro Kontić: Vis. sabore! Bilo je to prije njekoliko godinah, kad smo mi svi skupa imali u Beču naše vrhovno sudište; je li tamo tko pitao, zašto se piše latinicom ili cirilicom? Nije; što je došlo, riešilo se, bez da je tko kakove opazke pravio. Sad ovdje se govori o slovah, koja djeca svuda u školah uče, i hoće se njekakva razlika praviti. Što je moglo biti u Beču, neznam zašto ono nebi moglo biti kod nas. Zato neka se uzme obzir na pučanstvo; u Sriemu se rabilo dosad oboje pismo, pa nije bilo pritužbe.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Ja se neću upuštati u razsudjivanje, da li hrvatski jezik prestaje biti hrvatskim, ako se i cirilicom piše; neću se upuštati u razsudjivanje ni one okolnosti, da li je težko naučiti cirilicom pisati i čitati. ja kažem, da nije težko, dapače vrlo lahko; nego ja držim, da vis. kuća nije većinom g asovah zaključila, da se ovaj predmet odmah meritorno rieši, jer ako sam dobro shvatio, zaključeno bi, da će se zapisnik peticionalnog odbora od točke do točke riešavati, ali nisam razumio, da se prva točka u meritorni pretres prima.

(Prigovaraju.)

Ja držim, da taj predmet još nije za meritorno riešenje zreo. — Neradi se tu o promieni zakona, koji je sabor stvorio, nego radi se o promieni administrativne naredbe. Tu je svakako najprije pitanje, kako se vrši ta naredba. Ja mislim, po ovoj naredbi imadu se, kaošto je takodjer u molbenici napomenuto, riešenja na molbe i latinicom izdavati. Ako se to nevrši, onda je griešeno proti naredbi. Nu svakako držim ja, da stvar nije tako na jasno postavljena, da bi se odmah mogla meritorno riešiti, te je potrebno, da se vis. kuća, prije nego li što učini, dovoljno ubaviesti. Predmet je svakako važan; nemožemo ignorirati one okolnosti, da su cirilička slova obljubila narodu u Sriemu, zato moramo biti pravedni i paziti, da nevredjamo ćuti i običaja naroda, koj je ipak naš narod.

Zato ja držim, buduć se neradi o preinačenju zakona, nego o promieni puke administrativne naredbe, da predmet jošće nije zreo za meritorno riešenje.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. sabore! Ja sam u tom položaju, da mogu o toj stvari objektivno moj sud izreći, te mislim, da bi se s toga moj predlog, kojega ću staviti, primiti mogao.

Ja smatram, da ova dva pisma latinica i cirilica nisu jedincati pojav te ruke u familiji evropejskih narodah. Mi vidimo, da svaki učeni Niemac znade pismo latinsko i njemačko; neima Njemca pismenog, — neću kazati učenog, koj neumije rabiti pismo jedno i drugo. Pri riešavanju uvog pitanja polazim ja s ovog gledišta: Cirilica i latinica je naša, kaošto kod Niemacah latinica i švabica. Zašto dakle na štetu jednoga pisma htjeti, da se izturi drugi, dok običaj sobom nedonese, da se uvede jedno jedincato pismo.

Što se tiče ove molbenice, ja uvjeren nisam, da su svi podpisi valjani, niti da su svi iz Sriema; ja toga uvjerenja iz čitanja nisam stekao, A što se tiče sadržaja molbenice, to nisam mogao shvatiti sve neistinitosti, koje sadržaje; nego jedna je slučajno, koju sam razumio, što kaže, da sudbene oblasti sriemske takodjer ištu, da se kod njih uvede latinica. Meni je vrlo dobro poznato, da imade kod sriemskog sudbenog stola medju činovnici najviše Hrvatah, koji neće da pišu cirilicom, nego se služe pismom, koje im je lakše, a nisam čuo, da je koji radi toga ikad bio ukoren.

G. izvjestitelj obrazloživ predlog odbora izvolio je kazati, da se hrvatski jezik piše samo latinskimi slovi. Ovaj razlog nestoji; a nakoliko bi se sumnja u moje rieči staviti hoćela, pozivam se na g. vel. žup. požežkog, da ima u Slavoniji primjerah, u fratrovah baš, o kojih se nemože kazati, da im je silom uvedena cirilica, pa su njihove knjige sve cirilicom vodjene bile sve do prije 1845. god. Pa i sada u Slavoniji neima izobraženijeg čovjeka, koji nebi jedno i drugo pismo umio.

(Prigovaraju.)

Drugi razlog, što je izvolio g. izvjestitelj kazati, sastoji u raznoličnosti pisma Što se tiče raznoličnosti, to sam naveo primjer nepobitni, da i kod Niemacah dva pisma vladaju, a zato nikomu još nije na um palo, da komu radi toga, da li se jednim ili drugim pismom služi, podmeće kakve namjere. Kaošto je to kod Njemacah, tako može biti i kod nas, tim više, što nije težkoćom skopčano, kaošto je i g. zast. Zlatarović kazao, naučiti cirilicu.

Neima razloga, da se stvar meritorno razpravlja i zaključak donese, jer ovaj zaključak neće izvirati sasvim iz objektivnosti, što pokazuje tečaj debate. S toga predlažem obzirom na moj nezavisni položaj u toj stvari, da vis. sabor odlučiti izvoli, da se ova molbenica, kaošto i drugačije nezaslužuje, simpliciter kao neautentična ad akta stavi, a vlada će znati, ako je potrebno preinačiti administrativne naredbe, što imade učiniti.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Priznavajuć važnost predmeta nisam bio zato, da se metne odmah na dnevni red; nu budući da je po volji vis. kuće razprava započela, dužnost mi je, da i ja svoje mnenje izrečem.

Zaključkom saborskim od god. 1861 bijaše odredjeno, da ima biti hrvatski jezik službenim u Hrvatskoj i Slavo-

Digitized by Google

niji. Od toga vremena rabio se je hrvatski jezik kao službeni u Hrvatskoj i Slavoniji, i pisao se latinicom. Zaključkom sriemske županije od godine 1861, kako se vidi iz spisah, uvedena je tamo cirilica. — Neću kazati, da je taj zaključak nezakonit, ali ravnopravan nije, osobito za polovicu žiteljah sriemske županije, koji su rimokatoličkog vjeroizpovjedanja. Ja držim, da je odmah bila dužnost namjestničkog vieća, zaključku tomu na put stati upravnim putem, i odrediti red, t. j. pribaviti zakonu obdržavanje. Buduć to učinjeno nije, držim za potrebno, da se stvar putem upravnim, ali ne putem zakonarstva, u pretres uzme, i učini ono, što je zamudjeno god. 1861., da se naime ustupi predmet ovaj vladi, da ona u tom pogledu potrebita odredi i latinici ravnopravnost i zakonitost podieli tamo. U tom obziru podupiram predlog g. zastup. Jurkovića, koj je predložio, da se stvar ustupi zem. vladi.

Stjepan Čobanić: Vis. sabore! Zaključak, da se cirilica u sriemskoj županiji uvede, stvoren je 5. ožujka god. 1861. U tom je zaključku naznačeno bilo i zapovjedano gospodi, koja su u županiji bila, da se svi podnesci žiteljah, koji nisu grčko-iztočnog vjeroizpovjedanja, imadu riešavati latinicom; i ja uvjeravam vis. sabor, da se to točno sve do danas izvršava, te je navadjanje, da se silom nameće cirilica, neistinito. Zato bi ja želio, da vis. sabor prije, nego li zaključak donese, potraži od županije sriemske izvješće u tom pogledu.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja držim. kaošto g. zast. grada Zagreba, da ovaj predmet za meritorni pretres nije zreo i neznam, da li bi pravedno riešenje slieditimoglo sad ovdje. Svagda je navada bila kod upravnih oblastih, kad su molbenice ili pritužbe donešene bile, da se iztraži najprije i stanje stvari izvidi, da li su pritužbe istinite ili ne. Ja mislim, da i mi na prosto čitanje ove molbenice nemožemo odmah temeljito zaključiti u stvari, koja je od tolike važnosti, i toliko posljedicah za sobom imati može Dočim se neradi o porabi jezika u službovanju, nego samo o tom, što se u sriemskoj županiji rabe u njekoj mjeri druga slova, to smatram, da je u bitnosti ova stvar administrativna, i ja bi mislio, da se prije nego li zakonotvorno tielo riešenje donese, vrati administrativnoj vlasti, t. j. vladi, da ona onim putem, kojim je cirilicu uvela, stvar izvidi, i ako je potrebno posao regulira, a u sveje vreme, ako bude treba stvar zakonito riešiti, sasvim drugim putem obrazložen predlog pred vis. kuću donese, gdje će se konačno riešiti.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja držim od svoje strane, da ovaj predmet za saborski pretres nije zreo, nego i nije usvojstven. Ja se in principio izrazujem proti predlogu peticionalnoga odbora, nego iz sasvim drugih razlogah, nego onih, što su dosad navedeni bili.

Ja mislim, da ćemo najbolje postupati, ako svedemo pitanje na ono mjerilo, na koje se svesti mora. Županija sriemska uvela je g. 1861. cirilicu u službenu porabu, a to je učinila, što je svaki municipij vlastan bio za svoj djelokrug uvesti štatut u toliko, u koliko nebi zakonitim običajem protivan bio. Ali taj štatut počeo je djelovati i izvan granicah županije sriemske, te je običajem već do toga došlo, da su sva skoro municipija u Hrvatskoj i Slavoniji počela primati i riešavati podneske cirilicom. Ja mislim, da mi u tom štadiumu stvari neimamo činiti nikakve zakonske odluke, jer moramo stvar svesti na ono, na što se svesti ima, i to da administrativna vlast, kako je to nastalo, i zvidi, i neka se sriemska županija sa svojim pravom svede na one granice, koje zakon svakomu municipiju propisuje. Dosta je za sada to, da sabor primi to na znanje, da tako biva u zemlji i da vladu pozornu čini, da čuva zakoniti red. Ja svakako pristajem na to, da se predmet ustupi vladi na uredovanje, te bi ja dodao predlogu g. zastupnika Vukotinovića, da će vlada što treba učiniti, u koliko bude potrebno, da zakonodavno tielo zakon donese, da će i nam svakom pojedinom članu sabora prosto stojati predlog u tom pogledu učiniti.

Ja dakle predlažem, da se ovaj predmet za sada primi na znanje, i vladi ustupi na uredovanje.

Sima Phillipović: Žao mi je, vis. sabore! i duboko mi je žao, da smo s ovim pitanjem tako iznenada napadnuti. Vidi se, da je u tom pogrieška učinjena i iz one disturbacije toliko različitih predlogah u jednostavnom ili bar, po mom mnenju, čistom i bistrom pitanju. Vidi se dakle vis. kućo, da smo mi prije vremena ovaj predmet u pretres uzeli, i da smo mi kao mnogoput tako i sad pogrieška učinili, što poslovnika u tom pogledu obdržavali nismo.

Ja od svoje strane, kadagod ili u privatnom životu ili u javnih prilikah ovakovi predmeti u pretres dolaze, uviek jedno višje načelo pred očima imam, i uviek tražim i pitam, kako će ovo višje načelo riešeno biti; a našao sam uviek, kad je ono višje načelo riešeno, da se onda ovakova pitanja sama od sebe riešavaju. Ovo višje načelo, visoka kućo! držim da je u ovom slučaju to, da li medju ova dva naroda, hrvatskim i srbskim, treba da postoji ljubav, prijateljstvo i naklonost, da li treba, da ova dva naroda osjećaju nuždu tu, da medju njima ljubav, prijateljstvo, naklonost i medjusobno podpomaganje postoji ili ne. Ako smo jedni i drugi o tom uvjereni, da nas nesamo srodnost i historija naša, da nas nesamo jednakost i jedna literatura na to upućuje, nego da to i politička nužda zahtieva, ako smo o tom uvjereni, onda neka oživi ta istina u svakom od nas, i lako će se takova počestna pitanja riešavati. A kako da se riešavaju? Što neželiš ti brat Srbin, da ti čini brat Hrvat, to nečini bratu Hrvatu, a što misliš ti brat Hrvat, da je bratu Srbinu nemilo, nečini ni ti bratu Srbinu; i potonje će biti samo od sebe riešeno. Ako pak nismo ob onom višjem načelu uvjereni, i ako ono višje načelo nije živom istinom u nas postalo, onda

Digitized by Google

se radjaju medju nami emulacije, a iz njih i drugi izrodi, a to ovoj domovini, to i Hrvatom i Srbom na sreću i korist služiti neće. Meni se čini, visoka gospodo! da nam je u ovom vremenu, u kojem se danas nalazimo, najviše sada dužnost, na tu veliku istinu, na to prvo načelo misliti, jer možebiti da stojimo pred onimi događjaji, gdje ćemo jedan drugoga trebati. Ako nas u tom pogledu nepripravne nadju okolnosti, kaošto današnja debata, težko nije konsequencijah izvoditi. Što se mene samoga tiče, potrudio sam se ono uvjerenje ovamo donesti, u meni živi ona istina, i neka mi se dopusti to uvjerenje u meni gojiti, jerbo smatram, da je jedino spasonosna politika za jednu i drugu stranu; neka mi se dopusti nadeždu gojiti, daćemo svi doći do toga uvjerenja, koje ja jedino spasonosnim držim, a neka se neizpuni moj strah, da ćemo do toga uvjerenja doćitekar poslje pretrpljenih mnogih gorkih izkustvah.

Težko mi je, vis. kućo! u ovom predmetu više govoriti, i priznati moram, da mi je žao, što smo se morali u tu debatu upuštati; ali ću ipak još njekoliko napomenuti.

Slušajuć imena, kad su bila, prem ne sva, pročitana, nisam osim 2—3 čuo niti hrvatskoga niti srbskoga, te neznam, da li je to Hrvat, kojemu je cirilica težka, ili je to Srbin, kojemu je mila; ja sam čuo najviše imenah nehrvatskih i nesrbskih. Misli li se ovdje ono najviše načelo, koje je jedino spasonosno za nas, upotrebiti kao razlog proti nama, to neću izpitivati, nego ostavljam kombinaciji svakoga od nas. Prelazeć na molbenicu samu, našao sam u njoj četiri razloga, a za sva četiri, otvoreno velim — upotrebiti ću najblaži izraz — da nestoje. Govori se tamo o sudovih, da se tamo cirilicom piše. Gospodo! to nestoji. (Glasovi: stoji.) Ja po drugiput kažen, da nestoji. Dozvolite, da nevedem razlogah. N. pr. kod sudbenog stola u Vukovaru osim predsjednika neima nego samo dva Srbina, velim Srbina, kad je već u običaj, meni neprijatan, došlo, da se dielimo po slovih. Zna se, da predsjednici toliko posla imadu, da oni nekoncipirajú. Osim one dvojice Srbina ima ih kod sudb. stola vukovarskoga 10—12 bratje Hrvatah; oni po onom načelu, što sam ga čuo od g. zast. Tomašića, da njeka obrazanost vladati ima u riešavanju poslovah, nepišu cirilicom, što njih više ima, koji cirilice neznadu; — možebiti znadu, ali afektiraju, da neznadu, — a odtud biva, da sbog one 10—12orice i ona dvojica nemože cirilice rabiti. Faktično dakle rabi sudbeni stol u Vukovaru latinicu, to je faktum, i u riešavanjih svojih i u manipulaciji; azbuka latinska zvaničnа je kod sudbenoga stola u Vukovaru. (Glasovi: od kada?) Meni je to poznato, ja imam sam odlukah od sudb. stola, ja sam advokat, meni se sve odluke šalju latinicom, mogu vam ih producirati, koje sam ovih danah dobio. Dakle ono, što je u molbenici pisano nestoji; to se, vis. gospodo! zove mistificirati čitavi sabor. Kako vukovarski sudb. stol radi, tako rade i svi srezki sudovi.

Kaže se dalje u molbenici, da nemože u Sriemu nitko dobiti službe, ako neznade cirilice. Samo ću kazati, da to nestoji, jer su zbilja tamo dobili ljudi službe, koji cirilice neznadu. God. 1861. kod restauracije bilo je Srbstvo u majoritetu, pa su kandidirani i izabrani ljudi, o kojih se znalo, da neznadu cirilice, i da je možebiti neće nikad naučiti.

Govori se nadalje u molbi o njekakvoj hegemoniji Srbstva u Sriemu. Ja držim, ako ćemo mi o hegemoniji razgovarati, i u obće ako kojigod ide od nas na hegemoniju, tada je lahko proreći sudbinu, koja će ovu domovinu stići; hegemonija baca jedan i drugi od ovih bratskih narodah u propast; historija nam pokazuje, da će tako biti.

Kad sam već počeo govoriti o tom predmetu, moram i predlog učiniti, i učiniti ću ga po mom uvjerenju. Ja držim, da pitanje o pismenih nije pitanje zakonodavstva, i nije nigdje, bar meni nije poznato, pitanje parlamenta kojega bilo, nego uviek su to bila pitanja gramatikah, filologah i akademijah učenih; niti je to predmet zakonodavstva, niti se dade ma kakovim zaključkom zakonodavstva u pitanju, kojemu je svrha nauka, zapovjedati i gospodariti. Zato predlažem, da se preko toga pitanja, koje pred parlament nespada, prodje na dnevni red.

Izvj. **Ladislav Taler**: Vis. sabore! Više gg. govornikah izjavilo se je tamo, da ova stvar nije zrela za saborsko riešenje s razloga, što podpisi nisu dovoljan dokaz, da zaista tako biva u Sriemu, kaošto se u molbenici tuži. Na to moram kazati, da je peticionalni odbor vjerovati morao sab. članu g. zast. Jankoviću, koj je molbenicu podpisao. (Dr. Brlić: Nije viče zastupnik.) Nije više, ali je bio, kad je molbenicu podpisao. A izim podpisa bivšeg zastupnika Jankovića ima podpisah u molbenici takovih, o kojih se neda tajiti, da nisu istiniti, i da nisu od takovih ljudih, koji su sve česti i povjerenja vredni. Tko se želi osvjedočiti, neka uzme molbenicu i pročita imena, jer sva se ovdje nemogu pročitati, jer ih je možebiti hiljada. G. zast. Tomašić potvrdio je, da se zaista u sriemskoj županiji sve piše cirilskimi slovi, i da baš činovnici sudbenog stola riešavanja svoja i sve spise vode cirilicom, te gomile takovih aktah dolaze na banski stol, gdje banski stol ipak nije dužan cirilicu učiti i u slovah riešavati stvari, koja se njemu podmiću. Razlog taj dakle stoji, da je tužba temeljita, te se nješto učiniti moralo. Peticionalni odbor nije mogao drugo učiniti, nego predložiti vis. saboru, da zaključiti izvoli, do se molba ova predade domaćoj vladi, da ona administrativnim, t. j. onim istim putem, kojim su cirilička slova u županiji sriemskoj uvedana, naredi to, da cirilička slova u službi prestanu, i da se uvedu latinska. Nadalje kazao je odbor to, da prosto ostaje pojedinim u podnescih na oblasti služiti se pismom, kojim se hoće. Razlozi dakle peticionalnog odbora pobiti nisu po nikome, s toga preporučam vis. saboru, da predlog peticionalnog odbora primi.

Predsjednik: Da bude vis. sabor mogao sud svoj

Digitized by Google

izreći na predloge ovdje učinjene, čast mi je, sve predloge ponoviti.

Odbor peticionalni predlaže, da se imade vis. vlada pozvati, da administrativnim putem u županiji sriemskoj uvede porabu hrvatskoga jezika sa latinicom, tako da prestane cirilica; medjuto, da budu oblasti ondješje dužne i cirilicom i latinicom pisane podneske primati.

Ovomu predlogu najbliži je predlog g. zast. Živkovića, koj samo na toliko želi modifikaciju, da budu sve oblasti u Sriemu dužne na cirilicom pisane podneske takodjer riešenja cirilicom izdavati.

U podpunoj oprieci su predlozi g. Brlića i g. Filipovića. G. zast. Brlić želi, da se ova molbenica prosto medju spise metne, a vlada će znati što ima učiniti. G. zast. Filipović se s tim predlogom skoro sasvim slaže, dočim predlaže, da se preko te stvari predje na dnevni red.

Zatim sliede predlozi g. zast. Jurkovića i g. zast. Stojanovića, koji srednjim putem udaraju. G. zast. Stojanović predlaže, da se ovaj predmet bez svake opazke ustupi vladi na uredovanje; gosp. pako zast. Jurković želi, da se vladi ustupi s pozivom, da ona stvar svojim putem izvidi i saboru predlog učini.

To su nazori, koji su se ovdje u ovoj stvari pojavili. Preći nam je sada na odvjetovanje i zaključenje.

Jovan Živković: Ja želim, ako nadjem podpore, da se poimence glasuje.

Sima Filipović: Ja ni za jedan ni za drugi predlog ni pro ni contra glasovati neću.

Predsjednik: Molim, jeli 10 članovah podupire predlog g. Živkovića; neka se izvole gospoda, koja podupiraju, dignuti.

(Učini se.)

Deset ih je upravo; molim dakle za imenik. Najprije glasovati će se o predlogu odbora, kojega ću opetovati: da se vlada pozove, neka u županiji sriemskoj administrativnim putem kod sudbenih i političkih uredah uvede uporabu hrvatskoga jezika sa latinicom; uz to pako su isti uredi dužni da primaju i podneske cirilicom pisane. Gospoda, koja su za taj predlog, neka izvole sa „da“, a koja su proti njemu, sa „ne“ glasovati.

(Obavlja se glasovanje poimence.)

Predsjednik: (Po obavljenom glasovanju.) Sa 35 proti 20 glasovah primljen je predlog odbora.

Vis. sabore! U zapisniku peticionalnog odbora ima još 15 točakah, koje će po zaključku sabor takodjer u meritorni pretres uzeti. Nu ja se uslobodjujem predložiti vis. saboru, da bi se prije preduzelo ono, što je danas svakako na dnevnom redu, a to je tretje čitanje zakona o zadrugah.

(Glasovi: prima se.)

Dr. **Antun Stojanović**: Ja predlažem opet, da se ovaj zakon pročitanim smatra, i o njem odmah glasuje, kaošto je to učinjeno glede urbarskih operatah.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća, da se ovaj zakon pročitanim smatra?

(Glasovi: primamo.)

Prima-li vis. kuća ovaj zakon u cielosti?

(Glasovi: primamo.)

Jovan Živković: Molim, ja sam proti tom, neka se nekaže „jednoglasno“.

Predsjednik: Molim neka izvole gospoda ustati.

(Većina ustane.)

Primljen je zakon o zadrugah; ima se dostaviti banu, da ga podastre nj. veličanstvu na potvrdjenje.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

2.

Žitelji trgovišta Voćin mole, da se sjedište kot. suda Voćinskoga iz Suhopolja u Voćin premjesti, zatim da se ceste iz Kamenske do Zvečeva, i od Voćina na cestu Suhopoljsku i Slatinsku sazidju.

Odbor predlaže, da se molbenica ova domaćoj vladi ustupi, koja će uvaživ dokaze u molbenici navedene, prilikom predlogah za uredjenje municipija i dotično prilikom sastavlj. proračuna za 1870. na istu obzir uzeti.

(Primljeno.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

3.

Magistrat slob. i kralj. grada Zagreba moli, da vis. sabor ovaj kroz zastupnike na zajednički ugarsko-hrvatski sabor izabrane, odredbu čišćenja Save do Zagreba, na zajedničkom saboru pospješi.

Odbor predlaže, da bi se molbenica ova putem predsjedničtva sabora hrvatskoga predsjedničtvu sabora ugar. za uvaženje navedenih u njoj razlogah i povoljno riešenje ustupila.

(Primljeno.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

4.

Županija Sriemska moli odrediti reguliranje Dunava

Predmet taj na zajednički ugarsko-hrvatski sabor spadajući, imao bi se preko ovdašnjega predsjedničtva ugar. sabor. predsjedničtvu ustupiti.

(Primljeno.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

5.

Molbenice sborovah: zidarskoga, tesarskoga itd. iz Zagreba za ukinuće slobodnoga obrta imale bi se kao na zajednički sabor spadajuće preko ovosaborskoga predsjed. ugarskomu saborskomu predsjedničtvu ustupiti.

(Primljeno.)

Digitized by Google

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

6.

Molba uzničkih stražarah žup. sudb. stola u Osieku za povišenje njihove plaće.

Predlaže odbor, da se prilikom pretresivanja budućega budgeta sa ostalimi molbami takove vrsti u pravedni obzir uzme, da se vladi za službenu porabu ustupi bez preporuke.

Adm. žup. varaždi. **Petar Horvat**: U predlogu odbora kaže se, da se ova molbenica ustupljuje vladi, da ju u pravedan obzir uzme. Ja mislim, to se nemože kazati, to već preokupira riešenje te obvezuje vladu njekim načinom, da ju mora u obzir uzeti. Ja bi želio, da se jednostavno ustupi vladi, jer neželim vladi unapred rukuh vezati.

Roberto Zlatarović: Ja moram kazati, da ta opazka stoji, jer vis. se kuća još nije uvjerila, da li je molbenica temeljita.

(Prima se.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

7.

Molba podvornikah i podvornih pomoćnikah kralj. sudb. stola osječkoga za poboljšanje plaće. Ima se prilikom pretresivanja budućega budgeta u pravedni obzir uzeti, da se vladi na porabu ustupi.

(Prima se.)

8.

Predstavke županije virovitičke i sriemske, zatim slob. kralj. grada Zagreba i Koprivnice, da se prodaja krajiških šumah, što ju je ministarstvo ratno izvesti nakanilo, obustavi.

Dočim predmet ovaj pod nadležnost zajedničkoga sabora spada, mnije odbor ovaj, da se molbe te preko predsjedničtva sabora hrvatskoga na predsjedničtvo zajedničkoga ugar. sabora uprave.

Ove molbenice riešene su jur i neka se predloži, da se kroz predsjedničtvo sabora ovoga — predsjedničtvo sabora ugarskoga pozove, što je učinjeno u predmetu tomu jur poraknuto odlučeno.

(Prima se.)

Dr. **Ant. Stojanović**: Vis. sabore! Mi još od vlade nedobismo odgovora niti znamo za uspjeh našega pisma, što smo ga upravili mi kao nezavisan narod na sabor ugarski i molili, da nas podupire u našem nastojanju. Zato predlažem, neka se predsjedničtvo našega sabora obrati pismeno na predsjedničtvo ugarskog sabora, da nas ubaviesti, što je u tom predmetu ugarski sabor na korist ovog pitanja učinio, da se znamo ravnati i dalje korake činiti.

Roberto Zlatarović: Ja držim, budući da je vis. kuća usvojila nazor, da se bez privolje ovog sabora šume krajiške nemogu prodati. da ove predstavke, kojim je isti smjer, neimaju specialne vrednosti, te bi ja predložio, da se prosto na znanje primu; a uz to stoji, što je predložio g. zast. Stojanović.

(Prima se.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

9.

Molba Dane Sporčića, učitelja pučkoga na Jelenju, da mu se za učitelja sistemisirana godišnja plaća od 315 fr. a. vr. dade, — a predšastniku njegovomu u mir postavljenomu da se iz školske zaklade, ne pako iz učiteljske plaće, mirovina od 100 for. a. vr. doznači.

Odbor predlaže, da se molbenica ta domaćoj vladi za riešenje administrativnim putem predade.

(Prima se).

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

10.

Molba občinah Grobnik, Pašać, Jelenje, Podhum i Cernik, županije riečke mole za ukinuće dužnosti plaćanja pristojbe zakupa prava vinotočja gospoštini Grobničkoj.

Pošto se predmeti regalnih pravah i urbarsko-srodnih odnošajah upravo sada kod sabora ovoga u riešenju nahode, to mnije odbor ovaj, da će se upitna molbenica ustanovami zakonah donieti se imajućih riešiti.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

11.

Predstavka slob. kralj. grada Karlovca i županije riečke da se povelja družtva ceste Ljudevita, koja iztiče godine 1870. više neproduljuje, već da se na toj cesti uvede mitnički sustav, koji za državne ceste postoji.

Pošto je predmet ovaj zajedničke naravi, odbor predlaže. da se molbenica ova preko saborskoga predsjedničtva zajedničkomu ugarskoga sabora predsjedničtvu ustupi.

(Prima se.)

Dr. **Ant. Stojanović**: Vlada je kazala, da se ovaj predmet sada u razpravi nalazi, zato ja nebi želio, da prejudiciramo njezinom riešenju; s toga bi ja predložio, da se predmet vladi ustupi, da kod proračuna upotrebi, imenito kod ustanovljivanja, koje su ceste državne, koje zemaljske.

(Prima se.)

Digitized by Google

12.

Odbor županije riečke moli, da se u svrhu utamanjenja priljepljive bolesti škrljevo zvane bolnica u Novom Gradu obstojeća izključivo za liečenje škrljevačke boli upotrebi, i da se toj bolnici potrebito liečničko i poslužiteljsko osoblje neodvlačno dodieli.

(Većina za predlog odborov.)

Odbor predlaže, da se molbenica ova domaćoj vladi za izvidjenje izdade, da li zaisto toliki broj škrljevom napadnutih bolestnikah imade, zatim da li se ti svrhi shodno u bolnicu Novogradsku smjestiti mogu, te da onda predlog svoj skupa sa troškovnikom saboru ovomu radi daljnjega zaključka podnese.

(Prima se.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

13.

Molbenica kanonika modruškoga Juraja Čora, da mu se pripadajuća jur likvidirana desetina za 19. godinah sa godišnjih 929 for. 12 novč. izplati.

(Vladi za uredovanje.)

Odbor predlaže, da se molbenica ta domaćoj vladi za izvidjenje u svrhu dalnjega predloga izruči, dali ta desetina rečenomu prositelju zaisto pripada ili ne.

(Prima se.)

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

14.

Nikola Arsenović, krojač, moli podporu za uvadjanje škole za metričke krojeve.

(Domaćoj vladi za uredovanje.)

Predlaže se da se nalog izda domaćoj vladi za izvidjenje, dali se prositelju pomoć kakova dati može ili ne.

(Prima se.)

Izvj. **Lad. Thaller** čita:

15.

Obćinstvo županije zagrebačke moli ravnateljstvu plinarnice dozvoljiti izplatu za izgoreli plin prošastih godinah.

Predlaže odbor molbenicu ovu izručiti odboru za saborske troškove.

Prima se.

16.

Gabriela Penzeš moli za podporu, za dovršenje stražnje godine u pjevačkom savršenju.

(Domaćoj vladi za uredovanje.

Odbor predlaže molbenicu ovu domaćoj vladi izdati, da ju u koliko je pravedna i sredstvah imade, uvaži.

Miroslav Kraljević s. r.

Lad. Thaller s. r.

Predsjednik: Zapisnik peticionalnog odbora je sada dovršen. Prispio je zapisnik odbora za proračun; molim da ga izvoli g. izvjestitelj proglasiti.

Izvj. **Lud. Vukotinović** čita:

Zapisnik odborskih sjednicah za ustanovljenje proračuna godine 1869. dne 22. rujna i sliedećih danah držanih,

Pod predsjedničtvom g. Ivana Kralja biskupa, sa učašćem gg. odborskih članovah: Dragutina Akurtia, Hugona Ankera, Pavla Batagliarinia, Mirka Bogovića, Petra Horvata, Andrije Jandrića, Ladislava Kiša, Stjepana Kuglera, Aurela Kuševića, Ladislava Kukuljevića, Kolomana Mixića, Ladislava grofa Pejačevića, Sime Filipovića, Antuna Stojanovića, Stjepana Vukovića, Jovana Živkovića i Ljudevita Vukotinovića, kao izvjestitelja.

Vlada zemaljska predlaže u smislu §. 13. zakona od 20. travnja t. g. saboru ovogodišnji proračun o potrebi ukupne uprave zemaljske, koja se ima pokriti iz svote od 2,200.000 for., zakonom od 8. studenoga 1868. ustanovljene za potrebštine samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Prije nego se odbor upusti u pretresanje samoga proračuna — odnosno računa — uze razpravljati njeka obća pitanja načelna, koja se nalaze u vladinom predlogu ili stoje sa operatom proračunskim u savezu, te u tom obziru zaključi visokomu saboru preporučiti sliedeće:

Dočim se predloženi proračun većom stranom proteže na izdatke jur učinjene, te tim nosi više značaj svotna računa za prosašto, nego osnovu troškovah za buduće, nepreostaje drugo, nego izdatke ove na temelju obstojavših do sada propisah u cielosti svojoj odobriti; i to za centralnu upravu do 5. kolovoza t. g., kad je naime autonomna zemaljska vlada u život stupila, za izvanjsku pako upravu političku i sudbenu od 1. rujna t. g. Ostalim pako upravnim troškovom do konca tekuće godine potrebnim služit će za mjerilo načela i ustanove niže naznačene.

Za da pako javna uprava bude u svih strukah svojih potrebnimi troškovi redovito i zakonito obskrbljena, neka se zemaljska vlada pozove, da proračun za dojduću godinu 1870. obzirom na načela po saboru poprimljena sastavi i saboru za pretresanje i rješenje u zakonito propisanom vremenu predloži.

Digitized by Google

Prisutan u odborskoj sjednici povjerenik vladin predbježno izjavi, da će zahtjev ovaj izpunjen biti, te je vlada samo na to čekala, da sabor ustanovi načela, kojih će se ona kod sastavljenja proračunja držati moći; izjava ova bude na znanje uzeta.

Dočim se nadalje u vladinom predlogu napominje prištednja od 150.000 for., koja će kao nedvojbena svojina ovih kraljevinah preostati iz obstojavše do godine 1868. konkurencijalne zaklade, ima se vlada zemaljska pozvati, da nastupljeni jur u tu svrhu postupak koncu privesti nastoji i sabor u svoje vrieme ob uspjehu izviesti. Isto tako će vlada u vidnosti držati i onu svotu, koja po §. 30. zak. od 8. studenoga 1868. u ime postotka od zaostaloga do konca god. 1867. poreza ovih kraljevinah zemlji pripada. — Napokon će se medju prištednje brojiti i one svote, koje će preostati u blagajni ovozemskoj kroz to, što se imadu iz proračuna budućega izlučiti sve mirovine i obskrbe za one strane činovnike, koji u obsegu kraljevinah ovih služili nisu.

Što se gradjevinah na državnih cestah i riekah tiče, jerbo se po naravi svojoj troškovi ovovrstni iz zajedničkih sredstvah namiriti imadu, sada pako jošte konačno ustanovljeno nije, koje cesto- i vodogradjevine spadaju u zajednički proračun, pobrinut će se vlada zemaljska, da predmet ovaj sa vladom ugarskom utanači, i u slučaju, ako se resultat nebi mogao postići, da ga saboru daljnjega razpravljanja radi priobći.

U ostalom, kao što goder odbor mnije, da se vladi zemaljskoj (kao što rečeno bijaše) za učinjene dosele troškove odobrenje, a za učinit se imajuće do konca godine tekuće ovlašćenje podieli, tako iz druge strane odbor scieni, da je zaiskano po zemaljskoj vladi prenašanje (virement) glede naslovah, poglavjah i pojedinih točkah u svakom odielu predloženoga proračuna nepotrebno, jer se proračun odnosi na izdatke većom stranom jur učinjene, za ostale pako troškove do konca godine opredieljena dotacija podpuno je dovoljna.

Glede pojedinih poglavjah i naslovah proračuna predlaže odbor, da se primi predlog vladin u poglavju prvom:

A. Predsjedničtvo vlade zemaljske.

1. Ban sa plaćom	12.000 for.
1 odielni savjetnik sa razredom VI.	3.000 „
1 tajnik VII.	1.500 „
1 perovodja VIII.	800 „

Pomoćno osoblje:

1 oficijal IX. razred	900 „
1 „ „ „	800 „

Poslužno osoblje:

1 podvornik	500 „
2. Doplatak za bana	4.000 „

Kod naslova ovoga zaključi odbor visokomu saboru preporučiti:

a) Da se za ukupnu vladu zemaljsku dozvoli status od sedam odielnih savjetnikah sa razredom VI; od ovih četiri sa plaćom od 3000 for., tri sa 2500 for.

b) Da budu dvie kategorije tajnikah: pet sa 1800 for, a pet sa 1500 for., da svi sačinjavaju jedan konkretalni status, i da imadu razred VII.; dočim pako sada faktično imade sedam tajnikah sa plaćom od 1800 for., neka se ovim dviem tajnikom višak ovi od 300 for. stavi kao doplatak medju izvanredne troškove.

c) Da budu dvie kategorije perovodjah, naime: pet po 1000 fr., a šest po 800 fr. sa razredom VIII.

B. Odiel za unutarnje poslove.

Budući da odielni predstojnici na čelu pojedinih upravnih strukah stoje, te njim neposredno rukovodjenje posalah pripada i odgovornost velika nadleži, mnije odbor, da im se dostojna takodjer plaća opredieli i za sva tri predstojnika 5000 fr. ustanovi sa razredom IV. — zatim 4 odielna savjetnika sa berivi i kategoriom, kako je gori odredjeno.

Glede praliečnika dodaje se, da se ima staviti u VI. razred, a glede tajnikah i perovodjah stoji zaključak gori jur preporučen; 3 perovodna vježbenika po 400 fr.

Pomoćno osoblje:

Ravnatelj pomoćnih uredah VIII. . . .	1500 for.
2 pristava sa 1000 fr. i razredom IX.,	
2 oficijala (plaće i razred jur ustanovljen),	
3 pisara po 500 fr. i XII.,	
1 prevoditelj sa 800 fr. IX.,	
1 prevodni pisar sa 500 fr. i XII.	

Osoblje poslužno:

3 podvornika po	400 for.
1 poslužitelj	350 „
1 vratar	400 „
2 kamenotiskara po	500 „

Doplatak odielnoga predstojnika od 1. lipnja do konca godine 1000 for.

Dnevnice za šest dnevničarah po 1 for. na dan.

Dnevnice za šest slugah, pomagačah po 63 novč. na dan.

Odielo za poslužno osoblje po 40 for.

Nagrade i pripomoći za osrednju upravu 2000 for.

Što se nagradah i pripomoćih za županije preliminiranih tiče, jer županije svoje potreboće najbolje poznaju, predlaže odbor, da se opredieljena u tu svrhu svota od 8000 for. na pojedine županije porazdieli po ključu posto-

Digitized by Google

takah na plaće, da se metne medju troškove redovite kod naslova petoga „županijska uprava“, i da se županijam izruči uz polaganje računa.

Uredski i pisarnički troškovi opredieljuju se na 6000 for. Najmovina pako ukupno u svoti od 5100 for. imade se u odielu za unutarnju upravu uvrstiti, kod ostalih osriednjih upravah zemaljske vlade pako brisati; najmovina pako za regnikolarnu kuću, koja se je od prije plaćala iz konkurencijalne blagajne u iznosu od 2500 for. ima sada polag promienjenih okolnostih, gdje je i kuća i vlada zemaljska, prestati.

Izvanredni troškovi.

Odobrava se najmovina za obstojavše c. kr. kotarske sudove sa 1110 for., jer su najmovine ove ugovorene, te se ugovori do izminuća svoga moraju držati.

U stavci ovoj pod br. 11. navadjaju se beriva razpoloživih činovnikah i poslužnikah obstojale kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske dvorske kancelarije i obstojaloga kr. hrv.-slav.-dalm. namjest. vieća, prijašnje za 11. potonjega za 5 mjesecih.

Glede troškovah u tu svrhu učinjenih i učinit se imajućih predlaže odbor visokomu saboru, da se odobre tim dodatkom, da se vladi želja izjavi, neka bi ona razpoložive ove činovnike i poslužnike, koliko je iole moguće, obzirom na njihova fizična i moralna svojstva opet ponamjestila i njihove se službe upotrebile, za da se podieljivanjem neobhodno nepotrebnih mirovinah zemaljska blagajna netereti.

Kod naslova četvrtoga, razteretne najme zaklade, odobravaju se troškovi sa 3512 for. (jer se najmovina sa 500 for. imade odbiti) tom opazkom, da se troškovi ovi već ove godine tekuće prenesu na samu razteretnu zakladu, jer se umjestnijim čini, da svaka zaklada troškove za svoje rukovodjenje i upravljanje sama namiruje.

Glede naslova petoga, gdje dolazi uprava županijska, mnije odbor, da promjene, koje će se niže navesti, imadu početi od 1. rujna t. g. i svedj donlje obastati. dok nebudu kroz novu organizaciju županije zakonito uredjene; na koliko se sada već predlaže povišenje plaćah za činovnike županijske, to imade razlog svoj u dosti slabih te samo provizorno — kako se misljaše — za kratko vrieme opredieljenih plaćah, u množtvu posalah, u malom broju kod kotarskih sudovah službujućega osoblja, i u sve to većoj odgovornosti prema občinstvu; — dočim se nadalje kao nepobitna, izkustvom zasvjedočena istina pokazuje, da upravo oni organi, kojim je naredbe i zakone vršiti u najbližem doticaju sa žiteljstvom, treba da budu dobro namješteni i obskrbljeni. S toga predlaže se:

Da se oprediele sliedeće plaće i razredi:

Velikim županom plaća od 4000 for., u ime uredskoga doplatka 500 for. i razred V. sa razloga, što veliki župan imadu dužnost prisustvovati saborom u Pešti i u Zagrebu bez da bi za to kakovu naknadu dobivali, osim toga im je takodjer putovati po svojih županijah i nadzirati upravu. — Nadalje

Podžupan sa 1800 for. razredom VII.

U županiji zagrebačkoj jedan drugi podžupan sa 1500 for., razr. VII.; u ostalih županijah se mjesta drugih podžupanah nejmaju popuniti.

Veliki bilježnik sa 1400 for., VIII.

Podbilježnik sa 1000 for., IX.

Druga tri podbilježnika najme: za Zagreb, Veroviticu i Varaždin sa 800 for., IX.

Blagajnik sa 1000 for., IX.

Računovoditelj sa 800 for., X.

Arkivar i zajedno registrator sa 800 for., X.

Expeditor sa 600 for., XI.

27 pisarah sa 500 for., XII.

11 fizikah sa 800 for., IX.

7 živinarah sa 600 for., IX. sa opazkom, da će se broj povisiti, ako koja županija potrebu povišenja izkaže.

Mjernici neka se pridrže do konačnoga uredjenja županijah sa plaćom od 1000 for., neka se metnu u razred IX., a paušal da im županija polag mjestnih okolnostih i potrebočah sama doznači.

Odvjetnici županijski, gdje faktično služe, neka ostanu sa plaćom od 800 for. i razredom IX.

7 povjerenikah sigurnosti po 400 for.

6 kastelanah, pet po 400 for.

9 povjerenikah predprege po 400 for.; imadu se metnuti plaće njihove u izvanredne troškove do uredjenja municipijah.

36 županijskih pandurah sa jednakom plaćom od 200 for., za odielo 60 for.

23 kotarska velika sudca sa 1200 for., razredom VIII.

34 kotarska sudca sa 1000 for., VIII.

60 pristavah po 800 for. IX., 59 pisarah sa 400 for. XII., 54 ranarnika sa 600 for. X., 57 primaljah sa 150 for.

Plaće službenikah kotarske uprave:

57 pandurah po 200 for., za odielo 60 for.

7 harambašah, odnosno četnikah po 250 for., za odielo 60 for.

110 četnikah, odnosno šerežanah po 200 for., za odielo 40 for.

Glede putnoga i pisarničnkoga paušala scieni odbor, da vlada svotu ukupnu od 50.000 for. na pojedine županije razdieli u razmjerju njihovoga prostora i broja kotarah i dotičnoga pučanstva, jer se po prvijem načelu dadu prilično ocieniti potrebna službena putovanja, a po drugom načelu može se razabrati množtvo posalah u pojedinih kotarih.

Stanarine kao plaćanja ugovorena imaju u svoti od 9940 for. ostati kao i svote za uzdržavanje uznikah 7500 for. i za popravak županijskih zdanjah 10.000 for.

Digitized by Google

Dnevnice za 57 dnevničarah kod žup kot. sudovah povišuju se na 1 for.

Neprevidljivi troškovi sa ukupnom svotom od 7500 for. imaju se pridržati.

Ovdje dolazi medju izvanrednimi troškovi osobni doplatak za vel. župana sriemskoga sa 500 for.

Na naslov šesti, naročito na stavke zdravničke troškove sadržavajuće i ukupno 68.150 for. iznašajuće zaključi odbor predložiti, da se izdatci ovi, dočim će se i onako koncem godine položenjem računah izkazati. odobre i na temelju popriečnoga trogodišnjega potroška u budućem proračunu izpostave.

Prigodom ovom scienio je odbor pitanje ob opetnom podignuću bolnice za škrljevo u Kraljevici potaknuti, i budući da u tom smislu predleži saboru molbenica županije Riečke, a u javnosti takodjer vlada mnenje, da je bolnica takova zbilja od prieke nužde, preporučuje, da se vlada pozove, neka ob uvedenju u pitanju stojeće bolnice saboru predlog podnese.

Medju redovitimi troškovi u naslovu ovom navode se za sada i troškovi za novačenje. Odbor mnije, da su vojska i svi sa njezinim uzdržavanjem, popunjenjem i upravljanjem skopčani poslovi predmet zajednički, dakle da niti trošak za novačenje nipošto ovozemskoj nego zajedničkoj blagajni na teret pasti ima, zato bi se vlada zemaljska imala pozvati, da ovovrstne troškove na račun zemlje neprimi, nego tu stvar sa vladom zajedničkom izravna, pak ako se štogod u to ime plati, da se to imade samo kano predujam smatrati.

Predložena u ime najmovine za predprežne postaje svota od 5.100 for. sada se može primiti, za buduće vendar neka vlada zemaljska stavku ovu obrazloži i potrebu dokaže. Što se pako priloga tiče za povišenje predprežnih pristojbah, koje zemlja zato plaća, jer c. kr. vojničtvo kod plaćanja predpregah svojih se drži cienah, koje su manje od postojećih, tada ono što fali, zemlja naknaditi mora, mnije odbor, da postupak ovaj nikako se opravdati nemože, jer je i c. kr. vojničtvo dužno kao što svaki drugi državljan obćih se držati propisah i zakonah; uslied česa ima se vlada zemaljska pobrinuti, da iznimni ovaj način prestane, zemlja takovimi troškovi u buduće obterećena nebude; za ovu medjutim godinu prima se u tu svrhu navedena svota od 2.600 for.

Troškovi za oružničku asistenciu i nagradu za pohvatanje razbojnikah sa 2000 for., propratnički troškovi sa 1600 for., nagrade za ubite grabežljive zvieri 800 for. i za spašenje života 100 for. primaju se.

Glede podporah za narodne zavode ima odbor napomenuti, da je visoki sabor već u prijašnjem svom zasjedanju patriotičnoj dužnosti svojoj načelno zadovolio tim, što je zaključio, da će zakonotvornom vlašću svojom štititi sve narodne znanstvene, učevne i umjetničke zavode, koji smjeraju na promicanje duševnoga i materijalnoga napredka; mislio je dakle odbor, da je višerečenim nazorom posve suglasno uzradio, kad je dotaciju za narodno kazalište povisio za budući godinu na 24.000 for., za tekuće pako ljeto potrošak od 18000 for. odobrio.

Svota od 18000 for. bijaše jur po saboru godine 1861. dozvoljena, kašnje pako snižena na 14000 for. Očevidno je, da zavod ovaj ako napredovati i sve većma rastećim zahtjevom odgovarati hoće, niti sa svotom prvijom kamo li sa potonjom izaći nemože, zato preporuča odbor visokomu saboru povišenje novčane podpore ove za odobrenje, bez da bi se držao vezanim tomu na obširno navadjati razlogah nego samo dodati jošte to, neka vlada zemaljska bdije, da se novci ovi upotrebe jedino u strogo narodne svrhe kazališne, da se njeguje izključivo domaće pjesničtvo dramatičko i muzika porazmierno narodna, da se temelj položi izobraženju domaćih vještakah, te da vlada zemaljski sabor o načinu uprave i u obće o sustavu i stanju toga narodnoga zavoda izviesti.

Za gospodarsko družtvo hrv. slavonsko predložena podpora godišnja od 4000 for. odobrava se; budući je medjutim odboru do znanja došlo, da je organizam toga družtva manjkav, da nije prema potrebam sadašnjim, s toga se vlada poziva, da ob ustrojstvu, djelatnosti i u obće o stanju gospodars. družtva svoje mnenje predloži; to isto valja i glede učione gospodarsko-šumarske u Križevcih, za koju se podpora od 10.000 fr. imade i nadalje dozvoliti time, da očekuje i ovdje potanko izvješće o stanju toga zavoda.

Ovdješnji glasbeni zemaljski zavod molio je, da se godišnja njegova dotacija malena od 500 for. povisi na 3000 fr. Odbor je mislio pogledom na povoljne resultate upitnoga zavoda i pogledom na učinjeni jur zaključak saborski uputiti molbu ovu na vladu zemaljsku, da ju kod budućega proračuna u pravedan obzir uzme.

Troškovi za štipendije i promocijalne takse pod br. 9. u svoti ukupnoj od 3559 for., kao što se ondje po stavkah navadjaju, preporučuju se za primanje.

Tako i stavka 10. za sbornik . . 2200 for.
11. Paušal za uredovna oglašivanja 2500 „
12. Trošak za svjedoke . . . . 250 „

Za svilarstvo i gojenje murvinjakah prima se svota od 4209 for. U ime pako pasivnih kamatah, koje se plaćaju od založenih državnih papirah odobrava se svota 4356 for.

Saborski troškovi računani sa 45.000 for. imaju se povisiti na 70.000 for. iz uzroka, sto su se iz ove svote imali namiriti troškovi za inštalaciju banovu već odprije po saboru u iznosu od 20.000 for. votirani.

Medju raznimi troškovi prima se trošak za uzdržavanje zgradah sa 2000 for. za režiju t. j. popravak manjih predmetah 50 for. Nagrade medjutim i pripomoći sa 1000 fr. odobravaju se za prošasto, nu u buduće neimaju se uvesti, jer potreboća dokazana nije.

Porezi i daće 50 for. Uredski i pisarnički troškovi sa

Digitized by Google

200 for. primaju se za tekuću godinu, u buduće mnije odbor, da se prenesu poraznjerno u dotične zaklade.

Odplata diona predujma od 10.464 for., da na u ime podpore stradajućim županije sriemske sa 3488 for. neka se stavi medju izvanredne troškove.

Predujam za Lonjsko polje sa 4000 for. kao nepotreban da se sasvim izbriše.

Najmovina za zemaljsku kuću u Požegi ima se u buduće izpustiti, jer zemlja sama sebi netreba da plaća.

Povratci, koji ulaze za predplaćena stipendia pitomacah na učioni gospodarsko-šumarskoj u Križevcih, imadu se u buduće medju dohodke uvrstiti.

Odkup javnih robotah ima se u buduće izpustiti ovdje, jer pripada dotičnim županijam na razpoloženje.

Prije nego se svrši razprava ob ovom naslovu bijaše pitanje stavljeno: Je li ona taksa, koju činovnici plaćaju prigodom imenovanja svoga, ulazi u kasu zemaljsku? Što ako nebi bilo, da se vlada o tome neka poskrbi; jer nije pravedno, da bi taksa unišla u zajedničku blagajnu, a teret mirovine da nosi zemlja sama.

Sliedi naslov 7. glede kaznionah.

Glede kaznione Lepoglavske, koja pod upravom unutarnjega odiela zemaljske vlade stoji, predlaže odbor:

Da se potrošak za upravu kaznione Lepoglavske za tekuću godinu odobri, nu ujedno s razloga toga, što zaslužba kaznenikah, koja od 600—700 momakah po 10 urah svakdanje radnje mnogo vriediti mora, ovdje u nikakav obzir uzeta nije, dočim je takova preko državne uzdržarine od 33 novč. na glavu milosrdnim sestram prepuštena, što je svakako na veliki uštrb našega zemaljskoga proračuna, — neka vis. sabor zaključi:

Da se ima iz njegove sredine izaslati jedna komisija od 2 ili 3 člana uz pridruženje jednoga člana od strane vlade kao vladinoga povjerenika, koja će imati na licu mjesta izviditi:

1. Kako se ta ciela uprava kaznione u Lepoglavi obavlja?

2. Popriečnu vriednost rada kaznenikah, t. j. po mogućnosti izviditi kolikoću i kakvoću njihove radnje, za da se izkaže, u kakovu razmjerju stoji vriednost toga rada naprama onoj uzdržarini, koju naš aerar za njih plaća.

3. Kakav su suvišak zaslužbine kaznenici dobivali do sada od svoje radnje i kako se je sa preostatkom ove njihove zaslužbe razpolagalo?

4. Može li se već za buduću godinu 1870. budi sa sadašnjim upraviteljstvom kaznione, ili na drugi koji način od upravnih troškovah što i koliko od prilike prišteditи?

5. Kako je dosada vršen nadzor milosrd. sestarah nad kaznenici, i da li se prema ustanovam kaznenih propisah i prema obzirom na javnu ćudorednost označenim ukazuje i nadalje upravu u istoj mjeri sadašnjemu upraviteljstvu t. j. milosrdnim sestram ostaviti?

6. Da se ista komisija uputi u posve sličnu kaznionu u Vacu u Ugarskoj te tamo o cieloj upravi u gore navedenom pravcu potanko ubavjesti, i o pronašašću obrazloženo mnienje svoje podnese.

Ujedno pako da se vlada pozove, da sporazumno sa upitnim saborskim povjerenstvom i prema uspjehu njegovoga izvidjenja u Lepoglavi bezodvlačno se postara, da se već u predstojećem proračunu za god. 1870. ovi upravni troškovi samo na izkazanu najmanju potrebоću smale, te ista uprava već u predstojećoj godini prama potrebi samoga zavoda i našega zemaljskoga proračuna preustroji.

Glede gradjevne oblasti, koja se navodi u naslovu 8 predloženoga proračuna, mnije odbor, da se ova ima u svih svojih stavkah sa cielokupnom svotom od 48,404 fr., za tekuću godinu nepromienjeno ostaviti, nu zajedno zemaljska vlada pozvati, da ob ustrojstvu gradjevne oblasti predlož zavremeno saboru osnovu zakonsku, tako da će se moći konačno riešiti i budućemu proračunu za godinu 1870. temeljem služiti.

U naslovu 9. glede gradjevinah na zemaljskih cestah odobravaju se stavke niže navedene za tekuće ljeto s razloga, što se mnogi predmeti i poslovi amo zasjecajući u konačnom izvedenju nalaze, te se nebi mogla bez poremećenja načiniti ikakova preinaka.

Po imence: Plaće za 7 povjerenikah ceste sa .	300 fr
Najmovine i stanarine sa	560 „
Pisarnički i uredski paušal za 7. povjerenikah po 100	700 „
Nagrade i pripomoćni	300 „
Dnevnice i putni troškovi	1500 „
Troškovi mapiranja	500 „

Glede uzdržavanja pako i gradjenja cestah predlaže odbor visokomu saboru sliedeća za odobrenje:

Odbor u obće uvidja, da je prelimirana svota od 180.000 odveć malena, nego da bi odgovarati mogla ogromnoj nuždi, koja obstoji u našoj zemlji za dignuće i olakšanje komunikacijah; uzev medjutim u obzir, da se upravo sada razpravlja pitanje sa zajedničkim ministarstvom komunikacijah ob inkameriranju drumovah:

a) iz Čakovca preko Varaždina, Zagreba, Karlovca na Ljudevitinoj cesti do Rieke;
b) iz Rieke do Senja;
c) iz Osieka u Našice preko Krndije, Bekteža, Požege, Pakraca i Kutine do Siska;
d) iz Osieka na Djakovo prema Brodu;
e) iz Osieka na Vukovar, Rumu Pazuhe prema Zemunu;
f) iz Barča na Verovitieu, Terezovac, Krivaj, Daruvar do Pakraca.

Uzev nadalje i to u obzir, da od inkameriranja ovih drumovah zavisi ponajprije potreba ovozemska i razdioba odnosnih troškovah, mnije odbor, da se izkazana u tu svrhu svota od 180.000 fr. primi tim dodatkom:

1. Da vlada zemaljska odmah po riešenju pitanja o

Digitized by Google

navedenom inkameriranju saboru predloži razdieljenje ostalih cestah zemaljskih i kotarskih, i u tu svrhu potrebnih troškovah obzirom na odredjeno jur po saboru gradjenje.

2. Da za uredjenje, uzdržavanje i olakšanje komunikacije za buduće uzme osobiti obzir na gradjenje novih drumovah, koji su u obće u Slavoniji a naročito u Sriemu potrebni; s toga se dakle uzroka za županiju sriemsku ima u buduće veća svota uvrstiti.

3. Za umirenje zastupnikah slavonskih želi odbor, da zemaljska vlada saboru predloži izkaz počam od god. 1851. do 1869. na uzdržavanje i gradjenje cestah i mostovah potrošenih svotah, za da se kod budućega razdieljenja troškovah uzmogne pravedan obzir uzeti na one županije, u kojih dosele manje gradjeno bijaše.

4. Da se za dogradjenje cestnoga prostora kod Bizovca (Žabnjak zvanoga) okolo 400 fatih dugačkoga na cesti Osječko-Našičkoj dozvoli odmah nabava potrebna kamena iz prištedjene ovogodišnje dotacije cestovne na budući povratak iz zajedničkoga aerara, ako cesta ova kao državna inkamerirana bude.

5. Preporučuje se vladi zemaljskoj, da se svakoj županiji u buduće za neprevidljive i silne gradjevine primjerna godišnja predplata uz dužnost polaganja računah na razpoloženje stavi.

Predloženi nakon trošak od 10.000 for. za vodogradjevine (koj polag izjave vladinoga povjerenika u istinu 21.078 for. 34 nvč. iznosi) preporuča odbor na predbježno odobrenje kao predplatu potrošenu na režiju državnih riekah i na utvrdu obalah Savskih i Dravskih, koje zajednički aerar nositi ima; predplata ova ima se zemaljskoj blagajni naknaditi, a svota ova buduće ljeto u primitak unesti, — iza kako bude pitanje o razredjenju državnih riekah izmedju vlade ovozemske i vlade ugarske u smislu nagodbenoga zakona riešeno.

Glede naslova 11. odbor mnije: da se ustrojstvo c. kr. oružničtva, kaošto sada još obstoji, sa ostalim ustrojstvom sadašnje vladavine naše složiti nedade; jer premda se tajiti nemože, da c. kr. oružničtvo u sporazumljenju sa zemaljskimi gradjanskimi oblastmi po mogućnosti izvršiva zvanje svoje, to ono ipak sačinjava sastavni dio ukupne c. kr. vojske, te u glavnih svojih odnošajih podstoji propisom, zakonom i oblastim vojničkim, uslied česa dolazi izvan okruga vlasti i upliva zemaljske vlade naše; ovimi dakle razlozi ponukan odbor zaključi: da se c. kr. oružničtvo nema u buduće troškom zemaljskim na račun kraljevinah ovih uzdržavati, već da se ima drugo za čuvanje i držanje unutarnje sigurnosti obzirom na postojeću ustavnost i samo-upravu domaćim oblastim podložno tielo sastaviti; prije vendar nego se sadašnje c. kr. oružničtvo razpusti, da se vlada zemaljska imade naputiti, da ob ustrojstvu ovakova stražarstva sigurnosti zakonsku osnovu riešenja radi saboru predloži.

Dok to uzbude neka se preliminarani cielokupni trošak od 149.600 for. odobri.

Na naslov 12. glede računovodstva stavljaju se sliedeće opazke:

Dočim je povjerenik vladin izjavio, da se sada već radi o preustrojenju računovodstva, ima se za sada odmah odlučiti onaj dio osoblja, koj je ravnateljstvu financijah zajedničkih pridieljen, a na račun ovostrane blagajne da se preuzmu samo oni činovnici, koji izključivo za zemaljsku vladu domaću rade.

Uslied toga odobravaju se sliedeće plaće i beriva:

1 Podpredstojnik sa 2000 fr.,
2 savjetnika, svaki sa 1600 fr.,
5 oficijalah sa 1000 fr.,
3 oficijala sa 900 fr.,
5 oficijalah sa 800 fr.,
4 oficijala sa 700 fr.,
3 oficijala sa 600 fr.,
3 oficijala sa 500 fr.,
2 poslužitelja sa 315 i 262 fr.,
2 vježbenika, svaki sa 120 fr.,
Nagrade i pripomoći 800 fr.,
Odielo za poslužitelje 62 fr.

Poglavje drugo. Odiel za nastavu i bogoštovje.

Na naslov 1. ob upravi osrednjoj neima odbor ništa kod plaćah u stavci 1. navesti, budući je već glede odielnih predstojnikah, odielnih savjetnikah, tajnikah i perovodjah svoje mnenje, koje i ovdje stoji, izrekao.

Pomoćno osoblje predlaže se takodjer za odobrenje, i to:

1 Ravnatelj pomoćnih uredah sa 1200 fr.,
1 pristav sa 1000 fr.

Glede oficijalah i pisarah ima već ustanovljeni broj i plaće.

Poslužno osoblje.

1 Podvornik sa 400 for.,
1 poslužitelj sa 350 for.,
2 sluga pomagaća sa dnevnicom 63 novč. na dan.
Odielo za poslužno osoblje po 40 for.
Nagrade i pripomoći 1000 for.
Urednički i pisarnički paušal i dnevnice 4000 for.

Glede razpoloživih činovnikah na ovaj odiel spadajućih opetuje se jur izrečeno u tom obziru načelo.

Naslov 2. Vjerozakonski zavodi.

U obziru stavakah ovdje dolazećih i raznovrstnih s njimi skopčanih troškovah, kojih je izvor stranom nejasan, budući da mnozi u starodavnih fundacijah i običajih, mnozi u dotacijah i kr. odlukom dozvoljenih po-

Digitized by Google

četak i obdržavanje svoje imadu, opažuje se u obće, da zemaljska vlada sva odnošenja ovih fundacijah i obvezanostih za proračun god. 1870. u vidnost stavi i o tom sabor potanko izvjesti. Za sada nepreostaje ino, nego uz gori stavljenu opazku troškove pod naslovom 2. sa 60.744 navedene odobriti.

Valja ovdje napomenuti još i to, da bi se imala vlada zemaljska pozvati, neka visoki sabor o stanju vjerozakonskih dobarah, kao i o stanju, u kom se pitanje ob imanju Priorata Vranjskoga nalazi, izviesti.

To isto stoji i glede naslova 3., glede zakladah i prinesakah u svrhe bogoštovne, koji se odobravaju; troškovi ovi u svoti od 21.396 fr. spadaju takodjer na opazku u prediućoj točki izrečenu, te se ima napose samo opaziti, da se pripomoć posvećenomu biskupu i general-vikaru senjskomu samo donlje, dok to mjesto izpunjeno bijaše, dozvoliti može.

Naslov 4. Školski zavodi.

Točka 1. glede 3 učiteljah bogoslovja u Zagrebu po 840 fr. prima se.

Glede pravoslovne akademije u Zagrebu, preporuča odbor uvaženju vis. sabora sliedeće:

Stavka druga, naslov 4. neodgovara ni faktičuomu stanju pravoslovne akademije, t. j. trošku koji se na nju u istinu čini, ni previšnjoj rješitbi od 30. kolovoza 1868.

Faktičnom stanju neodgovara s toga, što se u proračunu navodi i manje silah učiteljskih i manji trošak nego li se u istinu čini; — jer dočim se tu navadja 6 redovnih profesorah, i to dvojica svaki plaćom po 1470 fr., jedan plaćom po 1260 for. i trojica plaćom svaki po 1050 for. — postoje na zavodu ovom samo četiri redovna profesora, od kojih imadu dva svaki plaću po 1470 for., jedan 1260 fr., a jedan 1050 fr., pa nadalje dva izvanredna profesora, svaki plaćom po 945 for.. dva suplenta, svaki plaćom po 630 fr. i dva docenta, svaki plaćom 200 for. Dočim dakle proračun na plaćah učiteljskih izkazuje ukupno . . . 7,350 for.
troši se u to ime u istinu . . . . . 10.350 „
dakle više . . 3.000 for.
nego li se izkazuje i traži.

Razlika ova nastaje odtuda, što se je proračunu u toj točki za temelj stavilo stanje toga zavoda, kakovo je bilo prije 13 godinah, a nije se uvažilo, što se je na njem od onda promjenilo, imenito razširenjem toga zavoda na tečaj četverogodišnji, koje je nastojanjem profesorskoga sbora u smislu previšnjeg preustrojućeg riešenja od 30. kolovoza 1868 izvedeno već listopadom g. 1868.

Uslied previšnjeg ovog riešenja pristupnimi se čine sinovom domovine ove ne samo blagodati ondje nabrojene, nego i blagodati podieljene previšnjim riešenjem od 25. travnja 1867., pa je kako na temelju njezinom tako i na temelju državno-pravne nagode od 8. studenoga 1868. saboru kraljevinah ovih pridržano, da konačno izreče odluku glede financialnoga uredjenja preustrojene ove pravoslovne akademije. U sliedstvu toga predlaže odbor ovaj prama sadržaju točke 6., 7. i 8. previšnjeg upitnoga riešenja:

I. Da se dotacija za preustrojenu pravoslovnu akademiju zagrebačku, koja je do sada načinom samo privremenim iz komercialne i regnikolarne zaklade vadjena, od 1. kolovoza 1869. prikrije iz obćenitoga prihoda zemaljskoga od 2.200.000 fr.;

II. da se odmah doznači dotacija i za IX. učiteljsku stolicu za predmete spadajuće u područje filozofičkoga fakulteta, najme za povjest i filozofiju;

III. da se profesorom pravoslovne ove akademije prama VII. razredu nadnevnicah, koji ih ide po zakonu od 4. listopada godine 1850., odredi.

1) stalna plaća po izmjeru opredieljenom za ostale zem. javne činovnike istoga nadnievnoga razreda (tajnike kralj. zemaljske vlade) i to tako, da ide redovne profesore plaća višje kategorije toga razreda nadnievnoga, najmre godišnjih 1800 for.; a profesore izvanredne plaća nižje kategorije toga razreda nadnievnoga, najmre godišnjih 1500 fr. austr. vried.; nadalje,

2) da im se pretvore dosadanji njihovi desetgodišnji doplatci (decenali) odmjereni sa 210 for., u doplatke petgodišnje (quinquenale) u iznosu polovičnom sadanjih decenalah, naimre sa 100 for. od 5 do 5 godinah ali ipak tako, da im za te kvinkvenale broje i one godine njihova službovanja, što no ih probave i kao profesori izvanredni;

3) da se za sada još pridržani naukovni paušal, zamienjujući naukovinu, pogledom na znatno pomnožani a i sve rastući broj pravnikah koliko moguće razmjerno i to tako povisi, da će u to ime ići redovne profesore godišnjih 200 for., a izvanredne profesore godišnjih 100 for. aust. vried.; zatim

4) da se i nagrada ravnateljska prama pomnožanim poslovom povisi na godišnjih 600 f. aust. vried., pa da ona poput ostalim zavodom školskim, uvrštena bude i na ovom zavodu u stalnu plaću ravnatelja; nadalje

5) da se povisi plaća i docentom na godišnje 400 for. Adjunctu pripomoć na 500 for., knjižničaru nagrada na 300 for.

6) da se dotacija knjižnice akademičke za sada povisi na 500 for., a tako i pisarnički paušal knjižničara na 100 for., pisarnički paušal akademije i trošak za kemikalia u svrhu podučavanja sudstvenoga liečničtva da se spoje pod jednu rubriku i povise na 100 for. pisarnički pako paušal direktora da se smanji samo na 100 for.;

7) da se povisi plaća i pedela akademičkoga na 400 for. a da mu se pridieli i jedan stalan pomoćni sluga sa godišnjom plaćom 250 for., koji će nadomjestiti sadanjega ložitelja pećih; a konačno

8) da se povisi i trošak ogrieva na 200 fr., pa da se za uspiešnije nastavno podučavanje te shodnije razredjenje

Digitized by Google

urah učevnih i potrebni trošak za razsvjetu u iznosu od 100 for. odredju.

IV. Da se i protesorom pravoslovne ove akademije, kao i ostalim činovnikom kralj. naše zemaljske vlade povišene njihove i sada jednom stalno uredjene plaće doznaće već počam od 1. kolovoza 1869., a dosadanje obustave.

V. Da se IX. učiteljska stolica na pravoslovnoj ovoj akademiji odmah putem natječaja razpiše i to sa izmjerom plaćah i berivah povišenih i ovdje odredjenih.

Povod ovdje predloženoga financialnoga uredjenja preustrojene ove pravoslovne akademije leži stranom u historičkom razvitku zavoda toga od godine 1850., a stranom u previšnjoj riešitbi od 30. kolovoza 1868. — Kad je naime godine 1850, zakonom od 4. listopada preobstojavši dvogodišnji fakultet juridički prama novom austrijskom zakonodavstvu privremeno preustrojen bio u pravoslovnu akademiju nastavnim podučavanjem u triuh godištah (triennium), bude profesorom toga zavoda podieljen VII. razred nadnievnicah, a plaće su im za onda privremeno odmjerene bile sa 1050 for. za redovne, a sa 945 fr. a. vr. za izvanredne profesore. Godine 1853. uredjene su bile plaće javnih urednikah kod sviuh javnih oblastih kraljevinah naših uz znatno povišenje, pa su se samo plaće profesorah toga zavoda u prvobitnoj izmjeri pridržale stoga, što je uredjenje definitivno tih plaćah odgodjeno bilo do časa, kojega se zavod taj pretvoriti imadjaše u četverogodišnji tečaj nastave,

Preustrojstvo ovo izvesti nepodje za rukom do dan danas, te tako stradaše profesori pak i sada još stradaju pravedno izčekujući da se stanje njihovo poboljša; odbor mnije iz ovih razlogah, da visoki sabor od svoje strane izvoli odrediti, da se gorispomenuti odnošaji u novčanom takodjer pogledu konačno ovrše.

Čemu se opažuje:

ad I. Dočim indi sjajna kruna ostavlja saboru ovom da konačno odluči, iz koje će se zaklade vaditi trošak za preustrojenu ovu pravoslovnu akademiju (Točka 7. previšnjega riešnjega od 30. kolovoza 1868). predlaže odbor ovaj, da se prikrije iz obćenitoga prihoda zemaljskog po 2.200.0000 for. i to stoga, što naukovna zaklada naša i onako nedosiže za pokriće potrebah ovih, a treba, da se i čuva za srednje učevne zavode zemaljske, kojih preustrojstvo i onako predstoji.

ad II. Isto tako scienio je odbor ovaj odazvati se u 6. točki upitne previšnje rješitbe, pa obzirom na još neizcrpljenu svotu obćenitoga prihoda zemaljskoga predložiti, da se odredi dotacija potrebna i za IX. učiteljsku stolicu na pravoslovnoj ovoj akademiji, najmre za predmete podbočja filozofičkoga fakulteta t. j. za povjest i filosofiju, jer su to predmeti neobhodno potrebni za znanstveno naobraženje pravnikah, kojimi se istom usposobljuju u mjeri onoj, koju zahtjeva današnje stanje državoznanstvenih i pravnih naukah.

ad III. Kod opredieljenja berivah profesorah akademičkih uvažio je odbor ovaj kako posebitosti stališa toga, tako i razred nadnevnicah, koj pripada staležnikom ovim već i po zakonu od 4. listopada g. 1850., koji baš nije nimalo nagradjivao ovo zvanje učiteljsko, kako bi ga išlo bilo po višjem njegovom odredjenju. Prema posebitosti staleža toga idu profesore akademičke trovrstna beriva, naimre:

1. stalna plaća;
2. doplatci i
3. naukovina.

ad 1. Kod odredjenja stalne plaće uzelo se je za izhodište nadnevnički njihov sadanji raz. VII., koji je već najnižji pogledom na njihovo višje znanstveno odredjenje, a uvažilo se je i imenovanje njihovo, koje izhodi neposredno od nj. veličanstva.

Pogledom na to, baš se i nije dalo na ino, nego da se za zvaničnike ove odmjeri bar ista plaća, koja je u proračunu predležećem ustanovljena za suvrstnike njihove u nadnevnom razredu kraljevskoga imenovanja, naimre za tajnike kod kralj. naše zemaljske vlade, pa tako je scienio odbor, da se odredi redovnim profesorom plaća višje kategorije toga nadnevnoga razreda, naimre godišnjih 1800 fr., a izvanrednim profesorom plaća nižje kategorije toga nadnevnoga razreda, naimre 1500 for.

ad 2. Doplatci idu samo redovne profesore, a to stranom zato, što im neima drugoga načina, da se u učiteljskom svom zvanju popnu na višje kakove plaće, a stranom i zato, što se samo tim načinom pridržati mogu, da doživotno obrate svoje sile na promicanje znanstvenoga napredka. Doplatci odredjeni su bili do sada u razdoblju od 10 do 10 godinah, ali obzirom na crpljeno izkustvo po svuda su u novije vrieme razpolovljeni pa odredjeni na razdoblja od 5 do 5, što je usvojiti scienio i ovaj odbor, jer se je i njemu koristiti bilo izkustvom drugdje učinjenim.

Za izmjer doplatakah uzima se posvuda obzir na različite kategorije plaćah javnih urednikah, pa baš su stoga po načelu ovom i dosadanji doplatci odmjereni bili sa 210 for. aust. vried. — Prama sadanjem razmjerju plaćah različitih kategorijah po 500 for., odnosno 300 for., imali bi se doplatci odmjeriti bar prama kategoriji nižjoj, nu odbor nije scienio ni toliko u to ime predložiti, jer doplatci teku neprekidno, te je obzirom na to predložio samo polovicu dosadanjih doplatakah, nu ipak u razdoblju od 5 do 5 godinah i tako, da se profesorom akademičkim u doplatke broje i godine službovanja, što no ih probave kao profesori izvanredni.

Izvanredne profesore neidu doplatci za vremena dok služe u tom zvanju stoga, što se najdulje poslje trogodišnje habilitacije i posvjedočenoga usposobljenja i onako imenuje redovnimi profesori

ad 3. Naukovina ide profesore višjih učilištah kao

Digitized by Google

neposredna nagrada za trud skopčan podučavanjem slušateljah, te je upravo najveći dohodak njihov pa se i mienja prama broju slušateljstva.

U mjesto naukovine odredjen na pravoslovnoj akademiji zagrebačkoj paušal naukovni, pa je pridržan i previšnjim riešenjem od 30. kolovoza 1868., što je baš i odbor ovaj potaknulo, da se i sada još nadalje pridrži, dok se neuvede sveučilište.

Naukovni taj paušal odredio je zakon od 4. listopada 1850. obzirom na ondašnji broj pravnikah, kojih nije bilo više od 20—30., za onda privremeno profesorom redovnim na 105 for., a izvanrednim na 52 for. 50 novč. Nu od onda je znatno poraso broj pravnikah, a rasti će i sve više, pa je već sada, protekle školske godine 1868/9. bio narasao na 119. javnih i privatnih pravnikah.

Prama tomu scieni odbor ovaj, da se bar koliko moguće razmjerno povisi naukovni taj paušal te predlaže, da se odredi za profesore redovne na 200 for. a za profesore vanredne na 100 for. na godinu.

ad 4. Nagrada ravnatelja zavoda toga odredjena je sada u neznatnom iznosu od 315 fr. premda je zvanje ravnateljsko upravo na višjih učevnih zavodih veoma tegotno a i prieči u inoj znanstvenoj zaslugi. Stoga, pa i zato, što se kod jedinoga toga našega učevnoga zavoda ni nedaje kao nagrada stalna, premda je zvanje upravo potrajno i nepomično, scieni odbor ovaj predložiti, da se kompetencija ta povisi na 600 for., a povrh toga još tako uredi, da bude poput ostalim zavodom školskim, i na ovom zavodu uvrštena u stalnu plaću ravnatelja.

1. za sudstveno liečničtvo.

1. za državno računovodstvo.

ad 5. I za Docente scienio je odbor ovaj predložiti povišenje plaće od 200 for. na 400 for., jer premda oni kao strukovnjaci u svom zvanju trošak životnih potrebah nabavljaju, to im ipak za znanstveni njihov napor izvanredna nagrada u dio pasti imade. —

Adjunkt akademički, za koga je predloženo povišenje plaće od 420 for. na 500 for. uživa tu plaću kao pripomoćku (adjutum) pa imade dvojako odredjenje, jer sjedne strane mora pomagati ravnatelja u ovršivanju pisarničkih poslovah, a s druge je strane zvan na to da u zapriečenju profesorah suplencije obavlja, ako je zato dovoljno usposobljen, jer se smatra za vježbenika i ašpiranta na stolicu učiteljsku.

Knjižničarska nagrada povišena je po predlogu odbora samo za 80 for. naime na mjesto 210 for. predlaže se 300 for. a to stoga, jer posao knjižnice sve to veći nastaje neprekidnim nabavljanjem a i češćim upotriebljenjem knjigah.

ad 6—8. Sva ina povišenja predložena u pogledu troška za teoretično i praktično podučavanje, za trošak pisarnički i uredska i podvorba, ogriev i razsveta potrebno su sriedstvo razširenoga toga zavoda, a odmjerena u predlogu odbora ovoga po najnižjoj izmjeri ili opet u toliko, da su kodrazumne štednje dovoljna u svrhe namienjene.

Podpuno izvedenje predloženih sada promjenah u plaći profesorah akademičkih drži odbor i onako samo za pripomoćno sredstvo tomu, da se akademija zagrebačka u smislu previšnjega kralj. riešenja pretvori na universitet „Franje Josipa".

Povodom tim izjavlja odbor svoje mnenje onamo, da vis. sabor vladu zemaljsku uputi, neka u smislu učinjenoga u predjašnjem zasjedanju zaključka, osnovu zakonsku glede cielovitoga organizma universiteta Franje Josipa saboru čim prije predloži; za pokriće potrebnih troškovah da se ponajprije pritegne zaklada sveučilištna, a ostatak da se namiri iz dotacije zemaljske.

Napokon preporuča odbor, da vlada zemaljska kod predloga osnove zakonske za organizaciju sveučilišta poput inih medju nauke jezikoslovne vrsti takodjer katedru za jezik i literaturu magjarsku.

Veliki gimnazij u Zagrebu:

1 Ravnatelj sa 1500 for. VIII.,
10 učiteljah
4 po 1200 fr., 6 po 1100 for. IX.

Vel. gimnazij na Rieci:

1 ravnatelj sa 1500 for.
4 učitelja po 1200 for., 6 po 1100 for.

Vel. gimnazij u Varaždinu:

1 ravnatelj sa 1300 for.,
4 učitelja po 1000 for., 6 po 900 for.

Vel. gimnazij u Osieku

1 ravnatelj sa 1500 fr.
4 učitelja po 1200 fr., 6 po 1100 fr.

Gimnazij u Požegi:

1 ravnatelj sa 1200 fr.,
4 učitelja po 900 fr.

Odbor scieni, da se profesorom gimnazijalnim takodjer dozvoli petgodišnjica (tako zvani quinquenale), u iznosu od 50 for.

Na preparandijah u Zagrebu i Djakovu predlaže se tim uzrokom, što je zavod ovaj obzirom na pučku učionu vrlo važan, povišenje plaćah:

1 učitelj u Zagrebu sa 900 fr.
1 učitelj u Djakovu sa 800 fr.
Doplatci osobni opredieljuju se na 100 fr.
Pedel sa 350 fr.

Svoj petorici slugah plaća po 300 for. Dosad bila je plaća različna zato, što su gradovi Osiek, Varaždin i Požega stanovite svote u tu svrhu plaćali, a nadopunila je

Digitized by Google

ostatak blagajna zemaljska; odbor mnije, da u buduće taj običaj imade prestati i gradovi se odriešiti od ove dužnosti.

Zamjenba za nadomještaj sistemisiranih, nu nepopunjenih učiteljskih mjestah 2000 fr.

Adjutum za adjunkta povišuje se na 500 fr.

Zaklade i štipendija kao paušal u buduće 592 fr.

Prinosi 420 fr. i crkvene potrebe 626 fr.

Za potreboće uredske i pisarničke pod stavkom 10. navedene ukupno se dozvoljuje svota od 1500 fr., time da ih vlada porazumno sa dotičnimi ravnatelji razdieli.

Pod točkom 11. Potrebe za teoretičko i praktično podučavanje, za fizikalne strojeve svim kolicim gimnazijom itd., izložena sa svotom od 1827 povišuje se na 2500 for. pod istim uvjetom kao gori rečeno; zajedno se gradovi oni, koji su u te svrhe novčanu pomoć davali, odriešuju od dužnosti, te se to propušća samo slobodnoj volji.

12. Nagrade i pripomoći za kandidate učiteljske 892 fr. stalne.

Promjenljive, kao potrebne vrlo, odobravaju se u svoti od 3000 for.

Uzdržavanje školskih pripravnikah 5451 for.

13. Za uzdržavanje sgradah 2000 for.

14. Porezi i daće 564 for.

15. Putni troškovi i dnevnice 680 for.

16. Za ogriev akademije i ostalih gimnazijah 1500 forintih.

17. Za čišćenje prostorijah 30 for., zanatlijam plaće 40 for.

18. Mirovine 4078 for.

19. Za udove učiteljah 2415 for.

20. Odgojni prinos za sirote 120 for.

21. Mirovina za sluge 263 for.

22. Provitbe 81 for.

23. Milostinje 244 for.

24. Razni troškovi 200 for.

D o h o d c i :

Glede stavke 24. Gdje se aktivne kamate 8069 fr. navadjaju želi odbor, da vlada izvor i stanje glavnicah pobliže razloži.

Stavka 25. Gdje se napominje dohodak od nepokretnostih i koristonosnih pravah samo sa 4338 fr. probudila je pozornost odbora; obće je poznato, da je pod upravom bivših prije državnih ovdje oblastih gospodarstvo na imanjih na bogoštovne i naukovne zaklade spadajućih nazadovalo, te da su se uslied toga dohodci znamenito umalili; to naročito stoji glede imanja Kutjeva, kojega dohodci nipošto nisu u razmjerju sa veličinom i vriednošću istoga imanja; zato odbor predlaže:

Neka se pozove zemaljska vlada:

1. Da strogo o tome nastoji, da upravu imanja Kutjeva iz rukuh državnih financijah u smislu nagodbenoga zakona čim prije preuzme.

2. Da do idućega zahtjeva stanje uprave na ovom imanju i sve što na taj predmet spada, saboru potanko obrazloži i zajedno shodan predlog učini, kako bi se ta uprava u buduće na korist zemaljske blagajne preustrojiti imala?

Na stavku 28., u koju su prinosi iz ugarske zaklade naukovne uvršteni sa 20.000 for. primećuje odbor, da bi se imala vlada zemaljska uputiti, da nastavi komisiju, koja je radila ob odlučenju naukovnih zakladah hrvatskih od ugarskih, te da nastoji prekinuto poslovanje što skorije koncu privesti.

Naslov 5. zaklade i prinesci u svrhu nastave:

1. Uredovni i pisarnički troškovi 32 for.

2. U pomorskoj učioni na rieci, učitelju matematičko-nautičkih disciplinah plaća sa 1000 fr.

Učitelju talijanskoga jezika, zemljopisa i knjigovodstva 650 fr. — U ime stanbine 150 for.

3. Pomoćnomu učitelju hrvatskoga jezika 250 for

Učitelju trgovačkoga, mjenbenoga i pomorskoga prava, zatim liečničtva brodarskoga, prvom 100 for., drugomu 50 for.

Učitelju risanja i krasopisa, prvomu 350 for., — drugomu 150 for.

Učitelju vjeronauka 105 for.

Poslužitelju 32 for.

Ravnateljstvu za uredske potrebštine 50 for.

Za nabavljenje učevnih sredstvah 120 for.

Obzirom na to, da se u obće cielo Primorje naše hrvatsko brodarstvom i trgovinom pomorskom zabavlja, te odtuda glavne izvore dohodakah i zaslužbinah svojih crpi, obzirom na to, da osobito u okolišu Bakarskom mnogi se sinovi tamošnji brodarstvu posvećuju, zaključio je odbor visokomu saboru preporučiti, neka bi vladu zemaljsku pozvao, da saboru osnovu o tome predloži, kako bi se u gradu Bakru riečkoj slična pomorska učiona podignuti mogla.

U stavci 5. navedena tri štipendija za Terezijansku akademiju u Beču, svaki po 525 fr. i prinos za odielo po 105 for. za sada se odobravaju; ima se medjutim po mnenju odbora vlada pozvati, da sabor ob izvoru ovih štipendijah izvjesti, pak nakoliko neima posebnih zakladah u tu svrhu, da se daljnja mjesta nepopune do buduće naredbe.

Nabava školskih knjigah sa 4000 for. prima se.

Tako i štipendije za umjetnike domaće 1500 for.

Razni troškovi sa 20 for.

Od slučajnih dohodakah u prvom odielu sa 700 fr.

Digitized by Google

navedenih, imade se 500 for. ovamo donesti, jer ova svota dolazi iz prodaje školskih knjigah.

Da se izza novo uvedenoga zavoda domobranstva nastavšoj potrebi udovolji, ima se vlada domaća pozvati, da u Zagrebu ustroji katedru hrvatsku za nauke domobranstvene: nu budući da ovaj predmet kaošto u obće sve vojničke stvari spadaju na zajedničke poslove, neka se vlada svojim putem pobrine, da amo zasjecajući troškovi budu pokriti iz zajedničkih sredstvah.

Dodaje se ovdje jošte, da se glede realkah imadu držati ona ista nečela, koja su ustanovljena za sve druge učevne zavode

Naslov 6. glede mirovnih pristojbah sa 680 for. mnije odbor, da se prima.

Želja opetovano izjavljena i po saboru u smislu izvješća po školskom odboru podnešena jur primljena, da se najme gimnazija Požežka povisi na stupanj više gimnazije, ponuka odbor visokomu saboru predložiti, da se vlada zemaljska pozove, neka želji ovoj zadovolji.

Poglavje III. Pravosudje.

Naslov I., koj sadržava ustroj osriednje uprave, prima se, te se ostavlja razredjenje tajnikah, perovodjah i pomoćnoga osoblja polag ustanovljenih jur plaćah i razredah samoj vladi. Jedino se na stavku 5. glede nagradah i pripomoći za svekolike sudove predlaže povišenje od 5650 na podpunih 6000 for. te bi onda ukupni odobrit se imajući trošak naslova 2. iznosio 30.270 fr. 83 ½ novč. Predstojniku u buduće najme povišena plaća sa 1000 for.

U ime nagradah i pripomoći pridano 350 for. — Usuprot tomu odpada najmovina od 2000 for., koja je u odielu prvom jur u račun uzeta.

Glede razpoloživih činovnikah ponavlja odbor svoj nazor, koj već gori opetovano izrečen bijaše.

Naslovu 2. „Stol sedmorice“ primećuje odbor, da se prešna potreba pokazuje, da se stol sedmorice jedanput u onaj položaj postavi, koj odgovara časti samoga suda kao najvišje sudbene oblasti, kao i časti takodjer zemlje, kojoj nipošto nepristoji se imati sudište od tolike važnosti okrnjeno; iz ovih razlogah prihvatio je odbor u bitnosti vladin predlog te je još i dalje pošo, dočim je mislio opredieljene plaće povisiti iz uzroka, što bi kod vrhovnoga sudišta imali biti ponamješteni činovnici najizvrstniji i najzaslužniji te bi se imali zato takodjer i podobro platiti.

Uslied toga predlaže odbor:

1 Podpredsjednika sa 5000 fr. i razredom		IV.
7 prisjednikah sa 4000 for.	„	V.
1 tajnika sa 1800 for.	„	VII.
1 tajničkoga pristava sa 945 for.	„	IX.
1 pristava pomoćnih uredah sa 900 f.	„	IX.
2 oficiala svaki sa 800 for.	„	X.
1 sluga sa 420 fr.		
1 poslužitelj sa 315 for.		
1 vratar sa 315 for.		

Osobni doplatak za podpredsjednika ima u buduće odpasti. Urednički i pisarski troškovi 950 for.

Odielo sa poslužno osoblje 200 for.

Naslov 3. Banski stol.

Po mnienju odbora imao bi banski stol sliedeći organizam:

1 Predsjednik sa 5000 for.	razred	IV.
13 prisjednikah, 6 sa 3000 f.	„	VI.
7 sa 2500 f.	„	VI.
4 tajnika vieća 1 sa 1300 fr.	„	VIII.
1 sa 1200	„ „	„
2 sa 1100	„ „	„

(medju ovimi je zamjenik nadodvjetnika.)

1 pristav viećničkoga tajnika sa 900 fr.		razr.	IX.
Ravnatelj pomoćnih uredah sa 1300 fr.		„	VIII.
2 pristava,			
1 sa 945 for.	1 sa 840 for.	„	IX.
6 oficiala,			
3 sa 735 for.	3 sa 630 for.	„	X.
2 akcessista,			
1 sa 500 for.	1 sa 400 for.	„	XII.
Nadzornik straže sa 630 for.		„	XI.
Sluga vieća sa 420 for.			
4 poslužitelja,			
2 po 315 for.	2 po 262 for.		
Dvie sluge pomagači po 80 novč. na dan.			
Najmovina 2625 for.			
Uredski, pisarnički troškovi 4000 for. uz obračun.			
Kućne potrebe sa 81 for.			
Odielo za sluge 132 for.			
Osobni doplatak sa 250 fr., 1000 fr. pako odpada.			

Naslov 4. Županijski sudovi.

Nakoliko bi se opaziti moglo, da je kod činovnikah sudbenih dotacija povišena, to se opravdava time, da su kod mnogih plaćah samo pomanje svote pridane, da se tako brojevi izjednače, u obće pako, da je odbor držao se toga načela, da se sudac mora učiniti čim više moguće neodvisnim i život njegov osigurati tako, da se neima boriti sa prešnimi nuždami.

Za županijske sudove u Zagrebu, Osieku, Varaždinu, Rieci, Križevcih, Požegi i Vukovaru odbor od svoje strane prima sliedeće:

1 Predsjednjik suda u Zagrebu sa 4000 for., V.

Digitized by Google

6 predsjednikah (prezesah) 3 po 3000 for., 3 po 2500 for.. VI.

14 prisjednikah, 7 po 1890 for., 7 po 1680 for.. VII.

27 prisjednikah, 13 po 1470 for., 14 po 1260 for., VIII.

17 tajnikah, 8 po 945 for., 9 po 840 for., IX.

22 pristava, 11 po 735 for., 11 po 630 for., X.

7 ravnateljah pomoćnih uredah, 3 po 945 for., 4 po 840 for., IX.

7 pristavah, 3 po 735 for., 4 po 630 for. X.

32 oficiala, 16 po 630 for., 16 po 525 for., X.

21 akcesista, 11 po 420 for., 10 po 400 for. XI.

7 tamničarah, 2 po 420 for., 5 po 367 for. 50 novč., XII.

23 sluge, 6 po 315 for.. 8 po 262 for. 50 novč., 14 po 210 for.

29 nadzirateljah uzah po 262 for. 50 novč.

14 slugah pomagačah po 80 novč. na dan.

Osobni doplatci sa 673 for.

Najmovine 11.900 for.

Uredski i pisarnički troškovi dnevnice i putovanja 20.000 for.

Kućne potrebe, manji popravci 300 for.

Odielo za sluge 1700 for.

Naslov 5. izkazujući troškove tičuće se sviuh sudovah mora se primiti, jer se temelji stranom na ugovorih, stranom na crpljenu izkustvu te se i onako svi troškovi ove vrsti računarski opravdati imadu.

Dvoje ipak misli odbor ovdje napomenuti i visokomu saboru preporučiti:

a) Neka se vlada zemaljska pobrine, da upravni organi strogo nastoje oko toga, da kaznenici troškove, na kojih su naknadjenje obvezani, zbilja takodjer naknade;

b) neka vlada načini predlog o tome, kako bi se kaznenici na koristne radnje shodno mogli upotrebiti.

Naslov 6. Gruntovna oblast prima se za sada samo sa cielokupnom svotom od 20.324 for. tim većma, što je vladin zastupnik odborovoj želji na susriet došo veleć, da se radi upravo sada o preustrojenju gruntovne oblasti, koja svakako treba da bude važnosti zvanja svoga primjerno uredjena; očekuje se dakle predloženje zakonske osnove.

Prije nego je odbor završio razpravu o struci sudbenoj, pronašao je potrebno još i to napomenuti, da mu se nečini umjestnim a niti pravednim, da gradska municipija vrše sudbenost i sada jošte o svom trošku, dočim vršenje ovoga uzvišenoga prava i dužnosti pripada kruni i državi, nipošto pako pojedinim občinam na svoje ime i svoj trošak, zato bi se imala vlada uputiti, neka na taj predmet u buduće obzir uzme.

Ivan Kralj s. r.,
biskup, predsjednik odbora.

Ljud. Vukotinović s. r.,
izvjestitelj.

Predsjednik: Vis. sabore! izzim toga je ovdje predlog g. zast. Vukovića, koji će g. bilježnik pročitati.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Posebni predlog

o proračunu kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade za g. 1869.

Poglavje I.

Odiel za poslove nutarnje.

1.	Naslov I. Osrednja uprava. Prima se za vrieme od 1. kolovoza do konca prosinca 1869. u preliminiranom redovitom i izvanrednom trošku od . . no bez ikakovih konsekvencijah na budući proračun za g. 1870	67,095 79½
2.	Naslov II. Centralna uprava hrv-slav.-dalmatinske kancelarije. — Prima se za vrieme od 1. do zadnjega sieč. 1869. kao potrošeno.	6,232 33½
3.	Naslov. III. Kr. namjestničko vieće. — Prima se za vrieme od 1. siečnja do konca srpnja 1869. kao potrošeno. . . .	51,201 87
4.	Naslov. IV. Ravnateljstvo razteretne zaklade. — Prima se za g. 1869. u preliminiranoj svoti. time, da se za buduće ovaj trošak prenese na razteretni fond.	4,012 —
5.	Naslov V. Županijska uprava. — Prima se za cielu god. 1869. uz izkazane pod A. plaće častnikah, i službenikah, sa ostalimi troškovi županijah u svoti Predlog vladin pod B. u ovom naslovu odgadja se do preustrojstva županijah. . . .	340,250 —
6.	Naslov VI. Obći upravni troš-	

Digitized by Google

	for.	nov.
kovi. — Prima se za g. 1869. u preliminiranom trošku . .	185,012	—
7. Naslov VII. Kaznione. — Prima se za g. 1869. u trošku od .	87,792	—
time, da se zemaljska vlada pobrine, kako da se kazniona Lepoglava i prema duhu vremena i prema potrebitoj štednji što prije preustroji.		
8. Naslov VIII. Gradjevne oblasti. — Prima se za g. 1869. sa	48,404	—
uz nalog, da zemaljska vlada ovu oblast sebi utjelovi i po zahtjevu vremena i položaja naše zemlje preustroji.		
9. Naslov IX. Gradjevine zemaljskih cestah. — Prima se za g. 1869. u preliminiranoj svoti	180,000	—
time, da se u buduće županijam uz njihov proračun i potrebu efektivna dotacija u napred dade.		
10. Naslov X. Gradjevine vođovne. Prima se za god. 1869. sa .	10,000	—
s opazkom, da se ovakov potrošak za buduće prenese na zajednički budget.		
11. Naslov XI. Žandarmerija. — Prima se samo još za god. 1869. u preliminiranom iznosu .	149,620	—
Za buduće se nalaže zemaljskoj vladi, da glede uzdržavanja javne sigurnosti novi na štednji osnovani zakonski predlog saboru podnese.		
12. Naslov XII. Državno računovodstvo. — Prima se za g. 1869. u reduciranom i sada obstojećem osoblju sa . . .	29,620	—
Uz nalog, da zemaljska vlada i ovu oblast sebi utjelovi i trošak njezin ad minimum reducira.		
13. Naslov XIII. Mirovne pristojbe. — Prima se za g. 1869. u	95,062	—
time, da se u budućem proračunu strani participanti izluče i domaći svi u normalno stanje stave, a u razpoloživosti stojeći činovnici da se prema sposobnosti ponamieste.		
Odiel za poslove nutarnje ukupno	1,254.301	99⅓

Poglavje II.

Odiel za nastavu i bogoštovje.

14. Naslov 1. Osrednja uprava. — Prima se za godinu 1869. kao poglavja I., naslov 1. . .	10.233	33⅓
15. Naslov 2. Vjerozakonski zavodi. — Prima se za godinu 1869. sa obračunom dohodka u navedenoj svot . . .	60.744	—
Time, da se u budućem proračunu na svaku stavku izviestiti ima, odkuda se ona namiruje, i da se sporazumno se vladom ugarskom §. 49. nagode od godine 1868. glede zakladah vjerozakonskih i nastavnih na čisto izvede.		
16. Naslov 3. Zaklade i prinesci za svrhe bogoštovne. — Prima se uz iste opazke, kao naslov 2. ovoga poglavja, u izkazanoj svoti	21.396	—
17. Naslov 4. Školski zavodi. — Prima se za godinu 1869. uz obračun dohodka u navedenoj svoti	44.027	—
Ujedno se plaće profesorah pod tek. br. 1. od početka ove školske godine do organizacije našega školstva za 20% povisuju, ovdje za 3 mjeseca sa	2.787	75
18. Naslov 5. Zaklade i prinesci u svrhe nastavne. — Prima se za god. 1869. . . .	10.449	—
time, da se pomorska učiona, kakova na Rieci obstoji, u Bakru uvede.		
19. Naslov 6. Mirovne pristojbe. — Prima se za god. 1869. .	680	—
Odjel za nastavu i bogoštovje ukupno	150.317	8⅓

Digitized by Google

Poglavje III.

Odiel za pravosudje.

20.	Naslov 1. Osrednja uprava. — Prima se za godinu 1869., kao poglavje I. naslov 1. . .	22.105	83 1/3
21.	Naslov 2. Stol sedmorice, — Prima se za godinu 1869. .	24.520	—
22.	Naslov 3. Banski stol. Prima se sa 13 prisjednikah, 5 prve, a 8 druge kategorije u svoti	57.639	—
23.	Naslov 4. Županijski sudovi. — Prima se za godinu 1869.	196.308	—
24.	Naslov 5. Troškovi tičući se sudovah — Prima se za g. 1869.	102.720	—
25.	Naslov 6. Gruntovne oblasti. — Prima se za god. 1869. . Kod preustrojenja sudstva ima se ova oblast dotičnim sudom utjeloviti.	20.324	—
26.	Naslov 7. Mirovne pristojbe. — Prima se za godinu 1869. sa opazkom na naslov 13. poglavja I. u svoti . . .	38.204	—
	Odiel za pravosudje ukupno	461.820	83 1/3

27. Ostale primjetbe, uvrštene zapisniku odbora za proračun preporučuju se vladi zemaljskoj za uvaženje kod sastavljanja proračuna za god. 1870., koji se u budućem zasjedanju saborskom očekuje.

Glavni svotnik.

I.	Poslovi nutarnji . .	1,254.301 for.	99 1/3 nov.
II.	Bogoštovje i nastava .	150.317 „	8 1/3 „
III.	Pravosudje . .	461.820 „	83 1/3 „
	Ukupno . .	1,866.439 „	91 1/3 „

Stjepan Vuković
član odbora za proračun.

Predsjednik: Današnju sjednicu završujuć upozorujem gg. članove sabora, da je danas u 6 satih prijateljski dogovor.

Digitized by Google

Petdeset i šesta saborska sjednica

držana dne 13. listopada 1869. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Interpelacija žup. turop. Josipovića glede kaznione lepoglavske. — Interpelacija zast. Stiglića glede žup. rieške. — Dopis županije zagrebačke glede bolničkih zakladah. — Početak specialne debate o proračunu. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Prije negoli bi se sjednica čitanjem zapisnika započela, imadem ja radi jednog velevažnog predloga umoliti vis. sabor, da dozvoli, da se drži tajna sjednica, te imade 10 članovah, koji mene u tom obziru podupiru.

(Ustane dovoljan broj članovah).

Predsjednik: Vis. sabore! Dočim 10 članovah podupire predlog g. zast. Fodrocia, proglašujem sjednicu tajnom, i molim štovano slušateljstvo, da se izvoli udaljiti na kratak čas.

(Tajna sjednica traje do $^3/_4$12).

(Poslje tajne sjednice).

Predsjednik: Otvaram javnu sjednicu i molim gosp. bilježnika, da izvoli zapisnik proglasiti.

Bilj **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

pedeset i pete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 11. listopada 1869, pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Saborski predsjednik otvori sjednicu u 10 satih pred poldana, u kojoj bje zapisnik sjednice 54. pročitan, bez primjetbe primljen i ovjerovljen.

Saborski predsjednik javlja saboru, da se je narodni zastupnik kanonik Jandrić u prešnom poslu kaptola zagrebačkoga na dulje vriemena odaljiti morao. što je po saboru na znanje primljeno.

Isto tako da se je veliki župan sriemski Svetozar Kušević pozvaz na konferenciju kongresa karlovačkoga udaljiti morao, na znanje uzeto bi.

Čita se po tomu pismena ubaviest zemaljske vlade u pogledu troškovah na zemaljske pastuhe za god. 1869. Na predlog saborskoga predsjednika imade se tiskati i medju saborske članove podieliti, te u svoje vrieme u pretres uzeti. —

Dragutin Munder, pliničar podnio je račun za potrošeni u godini 1869. u saborskoj dvorani plin.

Zaključeno, da se račun taj odboru zo saborske troškove u svrhu likvidacije i izplate predade.

Molbenica graveura Karresu tražećega izplatu zasluženih 350 for. za dovršena četiri rezovna obrazca (Präge-Stempeln) u svrhu kovanja uspomenoga novca.

Ustupljena je odboru ad hoc imenovanom za dalnji predlog.

Na molbenicu Ignatije Horvata, saborskoga poslužitelja, prosećega da ga sabor kao stalnoga svoga poslužitelja u službu primi. zaključeno je, da se ona saborskom predsjedniku ustupi, da s dotičnikom ugovor sklopi.

Molbenica žiteljah vukovarskih, tražećih povlast za gradjenje prokopa medju Dunavom i Savom, ustupa se domaćoj vladi za uporabu prilikom predloga proračuna za gradjevine.

Čitana je molbenica grada Senja, da bi se grana sa željezne pruge, koja će se iz Karlovca u Rieku voditi, iz

Digitized by Google

Togunja kroz Terzić, Primišlje, Tobolić, Malu - Kapelu, Vratnik i senjsku Dragu u Senj gradila. — Zatim, da bi se slob. i kr. grad Senj, koji je previšnjim ručnim pismom od 19. kolovoza pod civilnu upravu stavljen, čim prije gradjanskoj upravi predao, da bi kod predaje te povjerenstvo od gradjanstva obstojati imalo, koje bi se sa poglavarstvom sadanjim glede njekojih točakah sporazumielo. Dalje neka sabor zakonom proglasi, da si Senj reservira pravo na svoj starinski teritorijum, kada se ostala granica provincializira, te da se prilikom ukinuća susjednih dviuh pukovnijah u Senju sjedalo županije ustroji, da se pri provincializiranju grada Senja sudstvo sa današnjom kompetencijom kano podpuna prava inštancija pridruži, i najposlije da se znanstveni zavod gimnazije u Senju i nadalje sačuva.

Zaključeno je, da saborski predsjednik imenuje odbor ad hoc od triuh licah sastojeći, koji će o molbenih predmetih saboru predloge činiti. — Saborski predsjednik imenovao je za taj odbor članove: narodnog zastupnika Živkovića, Brlića i Simića.

Molbenica občine Kraljevica za poboljšanje pučkih učionah imade se predati školskomu odboru.

Molbenica vlastelinstva Nuštarskoga - Vukovarskoga, zatim žiteljstva vukovarsko - nuštarskoga i okolice za odredjenje zidanja ceste iz Vukovara preko Nuštra u Vinkovce troškom zemaljskim ustupa se domaćoj vladi za uporabu prilikom predloga proračuna.

Čitana je molbenica slob. i kralj. grada Zagreba, da bi se gradskim u mir postavljenim ili još postaviti se imajućim činovnikom mirovina ili u svemu iz državnih sredstvah plaćala, ili barem u toliko od ciele države, u koliko su ti činovnici u državnoj službi bili.

Na predlog narodnoga zastupnika Zlatarovića predaje se peticionalnom odboru.

Saborski predsjednik predlaže izvješće odbora, izabranoga u 32. saborskoj sjednici, za izradjenje osnovah ob izbornom redu i uredjenju sabora.

Odbor predlaže, da se saborskim zaključkom svietli ban pozove, neka bi osnove zakonske o izbornom redu i uredjenju sabora za sliedeće prvo saborsko zasjedanje podnio.

Predlog ovaj odborov jest po saboru primljen.

Izvjestitelj peticionalnog odbora čita zapisnik od dne 2. rujna t. g. Po dovršenom čitanju prvoga predmeta otvori se debata, da li se imade svaki predmet odmah po pročitanju u pretres uzeti ili ponajprije cieli zapisnik pročitati. Zaključeno je, da se odmah prvi predmet odborskoga zapisnika u pretres uzme. Čitana je uslied toga molbenica žiteljah županije Sriemske vjeroizpovedanja ne srbskog sa predlogom odborovim, da se predležeća molbenica domaćoj vladi ustupi sa pozivom, da ona odministrativnim putem (kojim je pravopis Cirilički u Sriemu uveden) odredi, da se u županiji sriemskoj hrvatski jezik latinskimi pismeni u svimah službenimah odnošajih upotrebljivati imade, neuzimajući občinstvu slobode latinskimi ili ciriličkimi pismeni molbenice, prijave itd. svoje oblastim podnašati — Na zahtjevanje narodnog zastupnika Živkovića poduprtoga po 10. saborskih članovah glasovalo je za taj predmet po imence od 55. nazočnih saborskih članovah sa da 34, sa ne 20.

sa d a:

Anker Hugo,
Akurti Dragutin,
Barabaš Škender,
Bogović Mirko,
Bušić Mirko,
Čegel Dragutin,
Hac Vilim,
Hrvat Mirko,
Jančo Stjepan,
Jelačić Kazimir,
Josipović Stjepan,
Kegljević grof.
Keresturi,
Kiš Ladislav,
Kralj Ivan biskup,
Kraljević Miroslav,
Kraljević Benjamin,
Knežević Marko,
Kušević Aurel,
Labaš Antun,
Maljevac Petar,
Mikšić Koloman,
Nugent grof,
Oršić Ferdo grof,
Oršić Stepan grof.
Otto,
Pejačević grof Ferdinand,
Petričević Luka,
Štiglić Stjepan,
Šuljok Eduardo,
Thaller Ladislav,
Tomašić Josip,
Vuković Stjepan,
Drašković Stjepan grof.

sa n e:

Balog,
Brlić,
Broz Mavro,
Čobanić Stjepan,
Cviić Marko,
Gvozdanović Dragutin,
Gorički Lavoslav,

Digitized by Google

Inkey Ferdo,
Jurković Jovan,
Khuen grof Hinko,
Kontić Gjuro,
Koretić,
Kugler Stjepan,
Malač Petar,
Raizner Ljudevit,
Simić Vatroslav,
Dr. Stojanović Antun,
Vukotinović Ljudevit,
Živković Jovan,
Zlatarović Robert.

i tim je većinom glasovah 34 proti 20. predlog odborov primljen.

Na dnevni red dodje treće čitanje zakonske osnove o zadrugah. Na predlog narod. zastupnika Stojanovića smatra ju sabor pročitanom. Sliedilo je tomu glasovanje i ogromnom većinom glasovah bje primljena i zaključeno, da se putem saborskoga predsjedničtva odpravi zemaljskoj vladi, da ju ova podnese Nj. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Nastavljeno je zatim pretresivanje predlogah peticionalnoga odbora, te predlog da se molbenica žiteljah Voćinskih predade domaćoj vladi za porabu prilikom predlogah za uredjenje municipijah primljen. Nadalje primljen je predlog petic. odbora, da se molbenica sl. kr. grada Zagreba radi čišćenja Save podastrta preko ovosaborskoga predsjedničtva na ugarsko saborsko predsjedničtvo sa preporukom za povoljno riešenje ustupi. — Isto tako primljen je predlog odborov, da se molbenica županije sriemske poradi reguliranja Dunava kao zajednički predmet preko ovosaborskoga predsjedničtva ugar. sabor. predsiedničtvu ustupi. Nemanje i onaj odborski predlog, da se molbenica sborovah zidarskoga, tesarskoga itd. iz Zagreba kao na zajednički ugarsko-hrvatski sabor spadajuća, kroz ovo saborsko predsjedničtvo ugarskomu saborskomu predsjedničtvu ustupi.

Na molbu uzničkih stražarah, podvornikah i podvornih pomoćnikah sudbenoga stola osječkoga zaključeno je na predlog velikog župana Petra Horvata, da se iste zemaljskoj vladi na uredovanje ustupe.

Na predstavku županije virovitičke i sriemske, zatim slobod. gradovah Zagreba i Koprivnice za obustavljenje prodaje krajiških šumah zaključeno je na predlog narodnog zastupnika Stojanovića, da pošto sabor ovaj pitanje prodaje krajiških šumah u Hrvatskoj i Slavoniji za pitanje izključivo na sabor ovaj spadajuće smatra i drži — da predsjedničtvo sabora ovoga pozove predsjedničtvo sabora ugarskoga, da mu priobći, što je u predmetu potražene zabrane prodaje krajiških šumah Hrvatsko-Slavonskih do sada učinjeno.

Predlog peticionalnog odbora, da se molbenica Danila Sporčića domaćoj vladi za riešenje administrativnim putem ustupi — primljen je.

Predlog odborov, da se molbenica občinah Grobnik, Jelenje itd. za ukinuće dužnosti plaćanja pristojbah od zakupa vinotočja gospoštiji Grobničkoj donešenjem zakona u pitanjih urbarsko-srodnih riešenim smatrati imade, jest po saboru primljen.

Predstavke slob. i kr. grada Karlovca i županije riečke, da se povelja družtva ceste Ljudevita, koja god. 1870. ističe, više neproduljuje, već da se na toj cesti zavede mitnički sustav, imaju se na predlog zastupnika Stojanovića domaćoj vladi ustupiti za shodnu uporabu prilikom razprave o državnih i zemaljskih cestah.

Predlog peticionalnoga odbora, da se molbenica županije riečke radi izkorenjenja priljepljive bolesti škrljevo zvane, domaćoj vladi za izvedenje i obširniji predlog skupa sa troškovnikom za bolnicu dade, primljen je.

Molbenica kanonika Csora imade se domaćoj vladi za uredovanje ustupiti.

Na molbenicu Nikole Arsenovića zaključeno je, da se domaćoj vladi za uredovanje ustupi.

Predlog peticionalnog odbora, da se molbenica ravnateljstva plinarnice odboru za saborke troškove u svrhu likvidacije i izplate izruči, primljen je.

Isto tako je predlog, da se molbenica Gabriele Penzeš, za podporu, domaćoj vladi za uredovanje ustupi — primljen. —

Iza toga čitano je po izvjestitelju, narodnom zastupniku Vukotinoviću izvješće odbora za proračun god. 1869 a po podpisatom bilježniku separatni predlog narodnog zastupnika Vukovića, te je zaključeno, da se u dojdućoj sjednici oba na dnevni red staviti imadu; a sjednica u 2½ sata po saborskom predsjedniku zaključena time, da će se dojduća sjednica odmah, čim radnje za proračun god. 1869 dovršene budu, ureći.

Vakanović s. r.
saborski predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.
bilježnik.

Predsjednik: Imade-li proti redakciji kakve opazke?

Dr. **Ant. Stojanović**: Ja bih molio g. bilježnika, da izvoli još jedanput čitati onaj pasus glede trećeg čitanja zak. osnove o zadrugah.

(Bilj. Ladisl. Thaller čita dotični pasus).

Meni se čini, da je izostalo treće votiziranje; moralo bi se dodati, da je osnova primljena u trećem čitanju.

(Zapisnik bude po ovoj opazki izpravljen).

Stjepan Hervoić: Kaže ovdje u zapisniku g. sudrug bilježnik saborski, da je čitana molbenica žiteljah sriemske županije nesrbskog vjeroizpoviedanja. Buduć srbskog vje-

Digitized by Google

roizpovjedanja neima, nego grčko-iztočno, zato neka se taj izraz izpravi.

Bilj. **Ladislav Thaller**: Za razjasnjenje g. predgovorniku Hervoiću imam kazati, da je u molbenici taj izraz, zato je i ovdje tako naveden.

Dr. **Antun Stojanović**: To je reproducirana izreka, koja se nalazi u podnesku; nije to naš zaključak.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća redakciju zapisnika?

(Glasovi: Prima.)

Dočim je redakcija primljena, a izpravci takodjer unešeni u zapisnik, proglašujem ga ovjerovljenim.

G. zast. naroda Janko Car izvinjava odsutje nesmiljenom bolešću, koja ga je oborila.

Zast. Živković i Kontić polažu mandate. (Glasovi: novi izbori.) Vladi, da nove izbore odredi.

Dnevni je bilježnik g. Hervoić, a govornike će bilježiti g. bilj. Raizner.

G. zastup. Josipović podnio je interpelaciju na zem. vladu. —

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Interpelacija

županа turopoljskoga Stjepana Josipovića, upravljena na visoku zemaljsku vladu kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Kada će ugovor sa milosrdnimi sestrami u pogledu obskrbe kaznenikah kaznione Lepoglavske dospjeti — ? i kako nemjerava visoka vlada, posle izminuća prerečenog ugovora, u pogledu uporabljivanja i obskrbe kaznenikah postupati — ?

Stjepan Josipović,
župan turopoljski.

Stjepan Josipović: Vis. sabore! Buduć da ovo velevažno pitanje glede uprave kaznione lepoglavske zasjeca u proračun zemaljski, jer se iz proračuna po vladi predloženog vidi, da se na upravu ove kaznione troši 80.000 fr. na godinu. To je veliki broj, ako se uzme od dotacije od 2,200.000 for., a gospodo moja! mi znamo, da si milosrdne sestre kapitale delaju i gomilaju novce, koje im zasluže kaznenici; zato neznam, zašto bi mi takov zavod pustili, te zašto ga nebi upotrebili za našu domovinu i za naše financije. Buduć da je ugovor već izminuo, a bojim se, da se nebi opet ponovio na uštrb naših financijah, s toga stavih sad pročitanu interpelaciju na vis. vladu.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Od strane zemaljske vlade odgovaram sada samo na toliko, da ova okolnost nije mimoišla pozornost zemaljske vlade, jerbo je to neizmjeran teret za budget naše zemlje, te je vlada već poprimila korake i mjere potrebite, da se u tom obziru stegne stvar na najuže granice. U svoje vrieme sliediti će obširan i potanak odgovor od vlade.

Predsjednik: Nar. zast. g. Stiglić stavlja interpelaciju glede županije riečke.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Interpelacija

na temelju §. 66 državno-prave nagode, kojom je ustanovom sve ono zemljište, koje sada skupa s gradom i kotarom Bakarskim spada k županiji riečkoj, kao k teritoriju kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije spadajuće priznato, u kom se u poslovih autonomnih izključivo po našoj zemaljskoj vladi zakon vršiti imade.

Čast mi je s obzirah:

što je u cieloj županiji riečkoj jur preko dvie godine danah bez ikakog zakonitog razloga iznimno stanje uvedeno, ter poslani kr. povjerenik Čeh bez obzira na zakonitu ustavnost naše kraljevine i u najnovije vrieme gore pozvanom nagodom ujamčenu, u cieloj županiji riečkoj absolutno i bez zakona vlada; nadalje

što se uslied pomenutih okolnostih ciela županija riečka bez vrhovnog župana, bez podžupana, bez velikog bilježnika, tako bez zakonite uprave nalazi, dočim je ciela županijska uprava sada povjerena županijskom blagajniku, pa je tako cielo pučanstvo županije riečke očevidno političkoj i pravnoj samovolji izručeno; nadalje

što radi prenavedenih okolnostih na Rieći kr. županijski sudbeni stol i gimnazija narušene, škole pučke zanemarene nalaze se; nadalje

što je kr. povjerenik Ceh nepočitajuć niti u simboličnih znacih zakone i prava naših kraljevinah drzovitim načinom nedavna na Rieci dao snimiti narodnu našu zastavu sa doma županije riečke, i time ne samo obćinstvo te županije, nego cieli hrvatski narod sramotno ponižen i povredjen je, bez da je zemaljska naša vlada, akoprem je županija riečka u tom obziru zadovoljštinu tražila, takovu do sada dala:

visoku kr. zemaljsku vladu interpelirati:

1. Zašto se zakon, kao najviša vlast u županiji riečkoj, nevrši? t. j. zašto se u županiji riečkoj ustavna i zakonita uprava neuvede?
2. Zašto se nepovlašćeno oslobodjenje od novačenja na Rieci, kao blagodat nepodieli i neprotegne takodjer na kotar Bakarski, gdje iste okolnosti dapače veće za oslobodjenje od novačenja obstoje, — a zar nismo mi svi sinovi jedne matere?

U Zagrebu, dne 11. listopada 1869.

Stjepan Stiglić,
narod. zastupnik.

Stjepan Stiglić: Vis. sabore! Ja sam ovu sada pročitanu interpelaciju upravio na vis. zemaljsku vladu s razloga, što je jur preko dvie godine danah bez ikakvog

Digitized by Google

zakonitog razloga nesamo na Rieci nego i u municipiju i kotaru bakarskom, kao i cieloj županiji riečkoj uvedeno iznimno stanje, te još sveudilj zakonita i ustavna uprava uvedena nije; a drugi je raziog ona nepodobština, koja nastaje odtuda, što su Riečani izuzeti od novačenja, dočim Bakar i okružja nisu. Neznam, na koji se razlog to oslanja; ako se to možebiti osniva na zakonih od 1848. g., to bi se ovi i na Bakar i cielo Primorje protezali. Ja nisam, vis. sabore! toga mnenja, da čovjek kad naraste do stanovite dobe, nedaje nikakve žrtve za državu; ali žrtve neka se davaju pravedno. Za Rieku obstoje iste okolnosti kao i za Bakar i kotar, oboje stoje pod našom upravom; a da je Rieka od novačenja oslobodjena, dočim ostali nisu, to je škandal, koji treba da se dokine.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Buduć se ova interpelacija neproteže samo na pitanje županije riečke, nego i na rekrutaciju, zato molim, da se interpelacija priobći vladi da će moći slieditи odgovor u svoje vreme.

(Prima se).

Predsjednik: Ima se dostaviti vladi.

Ovdje je zapisnik verifikacionalnog odbora glede verifikacije zast. Julija Jelačića. Odbor priznaje ga verificiranim.

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita taj zapisnik verif. odbora.

(Prima se).

Predsjednik: Prima se kao verificiran član.

Vis. kuća će se još sjećati interpelacije, koju je stavio g. vel. žup. zagrebački na vladu glede njekih zakladah bolničkih županije zagrebačke, koje se još nalaze pod upravom vlade, i koje županija želi da se njoj izruče. Na tu interpelaciju stigao je bio odgovor od vlade, koj je ovdje uzet na znanje i kojeg si je g. veliki župan dao priobćiti. Na taj odgovor predlaže županija sada dalnje svoje želje, koje u tom sastoje, da bi se vis. sabor zauzeo za županiju zagrebačku, da njoj se one zaklade izruče. Ako želi vis. kuća, neka se podnesak čita.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Ako vis. sabor i neće na to pristati, da se čita, ja neimam ništa proti tomu, buduć je predmet već poznat; nego jedino molim, buduć da se u toj remonstraciji skupštine županije zagrebačke njeke stavke odgovora vlade rektificiraju, za da bude moći stvar na čisto izvesti, da se od strane vis. sabora odbor imenuje, sastojeći od 3-4 lica, koji će stvar iztražiti; isto tako mislim da će i ostale županije u istom predmetu koju toju reći imati, zato mnijem, da bi se ujedno mogli predmeti tičući se fondovah ostalih županijah komunirati odboru, te na taj način stvar jednostavno i u jednom teku riešiti.

Roberto Zlatarović: Kao zast. naroda podupirem taj predlog g. vel. župana zagrebačkog, buduć držim, da je najshodnije, da se mali odbor odabere, koj će stvar svesti na točke, polag kojih će se moći onda vis. sabor ravnati, jer kad bi se i pročitala stvar, nemože se onako shvatiti, jer je duga i obširna. Ja bi u tom slučaju, ako vis. kuća pristane na to, da se stvar povjeri odboru, molio g. predsjednika da bi izvolio predložiti lica za odbor.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. vel. župana zagr., da se odbor od 3 lica imenuje, koj će stvar glede zakladah županijah razviditi i saboru izvješće podnieti?

(Glasovi: Primamo).

Prima-li vis. kuća dalnji predlog, da predsjednik predloži tri lica, od kojih bi se ovaj odbor sastojao?

(Glasovi: U budućoj sjednici).

Na dnevnom je redu razprava o zemaljskom proračunu; molim g. izvjestitelja, zast. Vukotinovića, da izvoli mjesto izvjestiteljsko zauzeti.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Vis. sabore! Kako su okolnosti sa sobom doniele, proračun ovaj došao je pred vis. kuću u nevrieme, jer je kasno došao; s toga nije odbor mogao s njim onako postupati, kako sa pravim proračunom, jer se je morao odbor više ogledati natrag na ono što je već potrošeno, nego na buduće. Zato ovaj operat odbora imade osobito 2 strane: u prvoj dolaze svote i troškovi, kojimi se pokriva uprava, i koje su većom stranom već potrošene, izim 3 mjeseca do konca ove godine, za koje vreme bi se imali troškovi još pokriti. Tu odbor nije mogao drugo učiniti, nego ono, što je već potrošeno, držati potrošenim, a za buduće, t. j. za vreme do konca ove godine ustanoviti samo njekoliko promjenah, koje će se prilikom pojedinih naslovah pretresivati. U obće u proračunu kako ga osnuje odbor, i kako ga je vlada predložila bila bi razlika sa 24.080 fr., a to bi bilo povišenje, koje odbor predlaže za vreme do konca tekuće godine. Dakako zavisit će od vis. sabora, kad se budu pojedina poglavja pretresala, jeli će odobriti pojedine stavke povišenja, ili možebiti ne; nego ja imam osobito preporučiti uvaženju vis. kuće drugu stranu, koju sadržaje operat odborov, a to je strana načelna, koja je mnogo važnija; jer tu se vis. saboru za uvaženje preporučuju nazori i načela, koja bi imala vladi kod sastavljanja proračuna za buduću godinu za pravac služiti. Ova je strana upravo najveća čest odborovog operata, kojega preporučam vis. saboru za odobrenje; i buduć da se nebi moglo govoriti shodno u generalnosti o svih načelih, jer stoje u savezu. stoga bi mislio, da bi umjestno bilo i najbolje svrsi shodno, ako vis. sabor odluči, da se odmah predje na specialnu razpravu pojedinih točakah, te da onda vis. sabor sravnjujuć predlog vlade i odbora učini, što mu se najbolje svidi.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja sam doduše položio na stol vis. kuće poseban predlog o proračunu; nu buduć da se ovaj moj posebni predlog skoro posve slaže sa predlogom i proračunom vis. vlade, osim samo dvijuh točakah, gdje ja u jednoj točki nješto brišem, a u drugoj primećujem; i buduć da se nadam, da će se to izravnati u

Digitized by Google

specialnoj debati, s toga opozivljem moj posebni predlog, te izjavljujem, da se stavljam na stanovište proračuna predložena po vis. vladi, pridržav si pravo u specialnoj debati reći koju o tom.

Predsjednik: G. izvjestitelj predlaže, da se zapisnik odborskih sjednicah glede proračuna ujedno sa predlogom vlade odmah za podlog specialne debate primi. Prima-li vis. kuća taj predlog?

(Glasovi: prima.)

A predlog g. zast. Vukovića je natrag povučen.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Vlada zemaljska predlaže u smislu §. 13. zakona od 20. travnja t. g. saboru ovogodišnji proračun o potrebi ukupne uprave zemaljske, koja se ima pokriti iz svote od 2,200.000 for., zakonom od 8. studenoga 1868. ustanovljene za potrebštine samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Prije nego se odbor upustio u pretresanje samoga proračuna — odnosno računa — uze razpravljati njeka obća pitanja načelna, koja se nalaze u vladinom predlogu ili stoje sa operatom proračunskim u savezu, te u tom obziru zaključi visokomu saboru preporučiti sliedeće:

Dočim se predloženi proračun većom stranom proteže na izdatke jur učinjene, te tim nosi više značaj svotna računa za prosašto, nego osnovu troškovah za buduće, nepreostaje drugo, nego izdatke ove na temelju obstojavših do sada propisah u cielosti svojoj odobriti; i to za centralnu upravu do 5. kolovoza t. g., kad je naime autonomna zemaljska vlada u život stupila, za izvanjsku pako upravu političku i sudbenu od 1. rujna t. g. Ostalim pako upravnim troškovom do konca tekuće godine potrebnim služit će za njerilo načela i ustanove niže naznačene.“

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora, da se podieli vladi idemnitet glede troškovah, koji su učinjeni za unutrnju upravu do 5. kolovoza, a za izvanjsku upravu političku i sudbenu do 1. rujna t. g.?

(Glasovi: Prima.)

Primljen je predlog odbora.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Za da pako javna uprava bude u svih strukah svojih potrebnimi troškovi redovito i zakonito obskrbljena, neka se zemaljska vlada pozove, da proračun za dojduću godinu 1870. obzirom na načela po saboru poprimljena sastavi i saboru za pretresanje i rješenje u zakonito propisanom vremenu predloži.

Prisutan u odborskoj sjednici povjerenik vladin predbježno izjavi, da će zahtjev ovaj izpunjen biti, te je vlada samo na to čekala, da sabor ustanovi načela, kojih će se ona kod sastavljanja proračuna držati moći; izjava ova bude na znanje uzeta.“

Visoki sabore! Ja bih ovdje predložio, da se mjesto izraza „u zakonito propisanom vremenu“ metne: „u prvom budućem zasjedanju“; jer da vlada u zakonito propisanom vremenu, t. j. prije početka godine predloži proračun, to sada nije moguće, zato bi se tim izrazom vladi nješto naložilo, što nije moguće.

Predsjednik: G. izvjestitelj predlaže preinaku zadnjih 4 riečih odborovog predloga, naime, da se mjesto „u zakonito propisanom vremenu“ postavi: „u prvom budućem zasjedanju saborskom.“

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Buduć nisam čuo razloga, s kojega g. izvjestitelj odustaje od zaključka odborova, dakle ga oprovrgnuo nije, i buduć mislim, da će vlada u smislu zakona svakako prije, nego li godina nastupi, proračun podnieti, s toga predlažem, da se predlog odbora svakako primi, jer vlada je dužna još tečajem ove godine proračun za buduću podnieti.

Stjepan Kugler: Vis. sabore! Istina, da se proračun prije izmaka godine za buduću godinu podnieti ima; ali ako sabora neima, komu će se podnieti? Zato mislim, da je dosta jasno, ako se kaže, da se proračun za buduću godinu prvoga zasjedanja podnieti ima, jer saboru se ima podnieti, nikomu drugomu. S toga pristajem uz ovu promienu po g. izvjestitelju predloženu.

Roberto Zlatarović: Ja scienim, vis. sabore! da bi se mi u ovom predmetu strogo držali zakonske ustanove; zakon kaže, da se ima proračun za buduću godinu prije početka godine podnieti. Vlada će se toga zakona strogo držati; dosada dakako to nije moguće bilo, jer neka se izvoli vis. kuća na to obazrieti, da je vlada tek 16. kolovoza u život stupila, dakle vlada, koja nije obstojala, nije mogla u zakonito propisanom vremenu proračun predložiti. Zato držim, da će najumjestnije biti, ako se pridrži text odborov, da vlada „u zakonito propisanom vremenu“ proračun predloži, a obzirati se na ono, da li će sabor zasjedati ili ne, držim da je suvišno; ako bude zasjedao, predložit će se, ako ne, nemože se predložiti.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća ovu alineu osnove, kako je podnešena po odboru, bez preinake?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je text odborov.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Dočim se nadalje u vladinom predlogu napominje prištednja od 150.000 for., koja će kao nedvojbena svojina ovih kraljevinah preostati iz obstojavše do godine 1868. konkurencijalne zaklade, ima se vlada zemaljska pozvati, da nastupljeni jur u tu svrhu postupak koncu privesti nastoji i sabor u svoje vrieme ob uspjehu izviesti. Isto tako će vlada u vidnosti držati i onu svotu, koja po §. 30. zak. od 8. studenoga 1868. u ime postotkah od zaostaloga do konca god. 1867. poreza ovih kraljevinah zemlji pripada.“ (Prima se).

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Napokon će se medju prištednje brojiti i one svote, koje će preostati u blagajni ovozemskoj kroz to, što se imadu iz proračuna budućega izlučiti sve mirovine i obskrbe za one strane činovnike, koji u obsegu kraljevinah ovih služili nisu.“

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bih imao ovdje jednu primjetbu, i to: da se upravo ovdje naglasi, da se mi neupušćamo u nikakve penzije; jer gospodo moja! mi imamo i drugih potrebočah, koje pokriti moramo svotom našoj zemlji doznačenom, a ne privolimo u penzije, koje su anomalne. S toga bi tog mnenja bio, da se odobri ono, je u to ime već izdano, i da se vladi naloži, da nam u prvom budućem zasjedanju predloži zakon o penzijah. Nadalje, da se pobrine vlada, da nam se oni Pensionsfondovi, koji njegdje existirati moraju, jer znamo, da činovnici plaćaju u nje, pribave u našu upravu, i ako to nebi moguće bilo, da se penzionirci upute, da si ondje dadu penziju plaćati, gdje se ti fondovi nalaze, da nepada taj teret na našu domovinu.

Stjepan Hervoić: Ja bi želio g. predgovornika upitati, što on razumije pod tim, da se mi neupušćamo u nikakve penzije; da li on razumije penzije i onih činovnikah, koji su ovdje doma služili, i pravo na penziju stekli, ili u obće. —

Stjepan Josipović: Zasada u obće, dok vlada nepredloži zakon o penzijah, da nepriznajemo, da su ove razne penzije zakonite.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Ja mislim, vis. sabore! da predlog g. Josipovića nestoji u savezu sa pitanjem, koje ovdje odbor predlaže, jer se tu o principu ništa negovori; nego odbor predlaže, da mirovine i obskrbe onih stranih činovnikah, koji u obsegu kraljevinah ovih nikada služili nisu, najprije izluče iz budućega proračuna, i tako olakša teret, koji nosi blagajna. Tim principu nije ništa prejudicirano, te se može poseban zakon o mirovinah donieti u svoje vrieme. Ja dakle mislim, da ovaj predlog nestoji u savezu sa predlogom odbora.

(Glasovi: redakcija.)

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja bi predlogu odbora dodao, da oni penzionirci, koji su već štogod primili u to ime, to povratiti imadu.

Stjepan Hrvoić: Koliko sam shvatio predlog g. župana turopoljskog, on predlaže punim pravom, da se neka vlada pozove, da nam priskrbi na svaki način te fondove penzionalne; exstirati njegdje moraju, jer se u istinu u nje plaća. Ja dakle podupirem taj predlog; vlada će to svojim načinom učiniti, te nam ili pribaviti fondove, ili javiti, da ih neima.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Predlog g. župana turopoljskog ovamo nespada, nego u onu glavu proračuna, koja govori o penzijah; drugo smatram, da je suvišan, jer predlog g. Jančova nadopunjuje predlog odbora; nije bo pravo, da mi za 1869. iz dotacije naše zemlje plaćamo mirovine.

Predsjednik: Ako nitko više neželi govoriti, pitam, je li prima vis. kuća redakciju bez svake primjetbe? Koja su gospoda za redakciju, neka se izvole dignuti.

(Učini se).

Većina je za redakciju.

Vis. kućo! Vreme je dospjelo, ja ću zaključiti sjednicu. Ako želi vis. kuća debatu nastaviti, morat ću moliti g. podpredsjednika, da nastavi, ja nemogu, jer meni nije dobro.

(Glasovi: sutra).

Zaključujem dakle sjednicu i molim sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Petdeset i sedma saborska sjednica

držana dne 14. listopada 1869. u 10 satih pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Zapisnik odbora za prokop medju Dunavom i Savom — Predlog zast. Fodrocia radi tiskovnoga zakona. — Nastavak specialne debate o proračunu za g. 1869.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

pedetset i šeste sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 13. listopada 1869, pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskoga bilježnika.

Sjednica je otvorena u 10 satih prije podne.

Na predlog narodnoga zastupnika Šandora Fodrocy-a, poduprta desetoricom saborskih članovah, pretvorena je javna sjednica u tajnu.

Nakon svršene tajne sjednice u pol 12 satih pr. podne otvorena je javna sjednica.

Saborski bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik posliednje sjednice, koji je uz primjetbu velikoga župana županije požežke, gospodina Miroslava Kraljevića, da se najme u stavci zapisnika o imenovanju odbora glede pretresivanja molbe grada Senja radi željeznice tamo izpravi, da je predsjednik sabora, privoljom istoga predložio za odbor narodne zastupnike Živkovića, Brlića i Simića.

Narodni zastupnik Janko Car izpričava svoje odsutje iz sabora bolešću.

Predsjednik sabora javlja, da su narodni zastupnici Jovan Živković i Gjuro Kontić svoj mandat kao narodni zastupnici položili.

Zaključeno, da se propisanim putem novi izbori za kotare vukovarski i irižki u županiji sriemskoj odrede.

Br. 542. Interpelacija župana turopoljskoga, Stjepana Josipovića u pogledu ugovora sa milosrdnimi sestrami ob obskrbi kaznjenikah u Lepoglavi, dostavlja se preuzv. g. banu za odgovor.

Br. 541. Interpelacija narodnoga zastupnika Stjepana Stiglića glede postupka sa županijom riečkom, i glede oslobodjenja od novačenja grada Rieke, dostavlja se preuzvišenomu g. banu za odgovor.

Na temelju izvješća verifikacionalnoga odbora od 13. listopada g. 1869 očituje se ovjerovljenim članom sabora narodni zastupnik Julijo Jelačić za kotar stubičko-brdovački.

Opazke županije zagrebačke iz skupštine od 1. listopada 1869. §. 48 podnešene saboru s obzirom na odgovor preuzvišenoga g. bana glede interpelacije velikoga župana županije zagrebačke Mirka Bogovića, učinjene u 41. saborskoj sjednici od 16. travnja 1869 o rukovodjenju županijskih zakladah, predaje se odboru ad hoc od triuh licah, koje će predsjednik sabora u budućoj sjednici predložiti.

Na dnevnom je redu za pretresivanje izvješće odbora izaslanoga glede zemaljskog proračuna.

Na predlog narodnoga zastupnika te izvjestitelja toga odbora, Ljudevita Vukotinovića primio je sabor za podlogu specijalne debate izvješće odborovo uz sravnjivanje sa vladinim proračunom.

Narodni zastupnik Stjepan Vuković opozvao je

Digitized by Google

svoj posebni predlog ob upitnom proračunu, te je izjavio, da se stavlja na temelj vladinoga proračuna.

Zatim je izvjestitelj odbora čitao odnosno izvješće, uslied česa je sabor prihvatio predloge odbora u izvješću stavljene i to u alineji 3., koji glasi: „Dočim se predloženi proračun većom stranom proteže na izdatke jur učinjene, te tim nosi više značaj svotah računa za prošasto, nego osnovu troškovah za buduće, nepreostaje drugo nego izdatke ove na temelju obstojavših do sada propisah u cielosti svojoj odobriti, i to za centralnu upravu do 5. kolovoza t. g., kad je najme autonomna zemaljska vlada u život stupila, za izvanjsku pako upravu političku i sudbenu od 1. rujna t. g. Ostalim upravnim troškovom do konca tekuće godine potrebnim služit će za mjerilo načela i ustanove niže naznačene.“

U alineji 4.: „Da pako javna uprava bude u svih strukah svojih potrebnimi troškovi redovito i zakonito obskrbljena, zem. vlada pozivlje se, da proračun za dojduću g. 1870 obzirom na načela saborom poprimljena sastavi i saboru za pretresivanje i riešenje u zakonito propisanom vremenu predloži.“

U alineji 6.: „Dočim se u vladinom predlogu spominje prištednja od 150.000 fr., koja će kao nedvojbena svojina ovih kraljevinah preostati iz obstojavše do god. 1868 konkurencionalne zaklade, pozivlje se zemaljska vlada:

a) da nastupljeni jur u tu svrhu postupak koncu privesti nastoji i da sabor u svoje vreme ob uspjehu izviesti;

b) da u očevidnosti drži i onu svotu, koja po §. 30 zak. članka I. od god. 1868 u ime postotka od zaostaloga do konca godine 1867 poreza ovih kraljevinah zemlji pripada;

c) da se medju prištednje unesu i one svote, koje će preostati u zemaljskoj blagajni s toga, što se imadu iz budućega proračuna izlučiti sve mirovine i obskrbe za one strane činovnike, koji u obsegu ovih kraljevinah nisu služili.“

Ovom prigodom stavljeni predlog župana turopoljskoga Stjepana Josipovića, da sabor najme u načelu izreče, da nepriznaje nikakovih penzijah, te da se zemaljska vlada pozove, da predloži saboru zakon ob uredjenju penzijah, odgodjen je na ono vrieme, kad se bude radilo o stavci proračuna glede penzijah.

Tim bude današnja sjednica u pol 1 sat poslje podne zaključena, a buduća za sutra u 10 satih prije podne urečena.

Vakanović s. r.,
saborski predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Imade-li kakove opazke glede redakcije zapisnika?

(Nitko se nejavi).

Zapisnik je ovjerovljen.

Dočim je izstupom g. zast. Živkovića u odboru poradi grada Senja jedno mjesto izpražnjeno, i buduć je zadnji put vis. sabor mene pozvao, da predložim članove toga odbora, zato sam i sada tako sloboban, na mjesto g. Živkovića predložiti vis. kući zast. čabarskoga g. Otta.

(Glasovi: dobro).

Vis. je kuća primila gosp. Otta kao člana senjskoga odbora.

Nadalje mi je vis. kuća naložila, da predložim članove za odbor, koji bi imao pregledati tražbinu županije zagrebačke glede zakladah. Imam čast predložiti gg. Koretića, Kiša i Kuglera.

(Glasovi: dobro).

Adm. žup. varažd. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ako sam dobro shvatio predlog g. Vukovića, jučer je primljen u tom smislu, da bi taj odbor djelovanje svoje imao razprostrieti na sve slične zaklade ostalih takodjer županijah. Ja mislim dakle, da je taj predlog prihvaćen, i tako ima dakle i zaključak glasiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: Predlog nije bio nikakav drugi učinjen, nego se opazka g. vel. župana zagrebačkoga, koja je usljed odgovora vlade sliedila, predade odboru. Točka zapisnika glede toga odgovora glasi ovako:

(čita dotični pasus zapisnika).

Ovdje dakle nije nikakav drugi predlog učinjen. I ja sam zato, da odbor na svaki način protegne svoje djelovanje na zaklade i ostalih županijah

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Kad je o tom govor bio, — ja se dobro sjećam, — kazalo se je ovdje, da i ostale županije participiraju u tom odboru, t. j. da se i njihova stvar glede zakladah u tom odboru rieši. Buduć da mi je dobro poznato, da su od ono doba, kad se o tom povela rieč, i druge županije prijavile, da će svoje primjetbe činiti, stoga mislim, da je sasvim umjestno, da taj odbor u djelokrug svoj glede razvidjenja tih diferencijah glede računah županije zagrebačke potegne takodjer zaklade ostalih županijah, a koliko bi to u istih županijah preporno bilo. To bi bio sad nov predlog; ja predlažem to.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da odbor protegne svoj djelokrug na tražbine i ostalih županijah.

(Glasovi: Primamo).

Čast imam predložiti ostavku gosp. zastup. Jovana Jurkovića. (Uzima se na znanje tim, da se vlada pozove, neka odredi novi izbor).

S ovom ostavkom izpražnjena su tri mjesta na zajedničkom saboru ugarsko-hrvatskom.

Odbor za prokop medju Dunavom i Savom podnio je svoj zapisnik. Molim g. izvjestitelja, da ga pročita.

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita taj zapisnik, kojim odbor predlaže, da sabor ovaj predmet uzme pod svoju zaštitu, i da se vlada pozove, neka ovaj prokop za izvedenje priredi i zakonsku osnovu o tom predloži.

Vis. sabore! Ja predlažem, da se ovaj zapisnik stavi na dnevni red. (Glasovi: tiskati) Ne, samo na dnevni red.

Petar Horvat: Ja mislim, da bi se imao prije tiskati i razdieliti, i onda na dnevni red staviti.

Ljud. Raizner: Ja za tiskanje nisam zato, jer nije dovršena stvar; odbor nije mogao ugovore sklopiti, jer je družtvo odstupilo, pa zato i nije predložio zakonske osnove, a ove nije moći predložiti dotle, dok se ugovori nesklope. Ako osnove neima, zašto bi se stvar tiskala?

Predsjednik: Ja mislim, da će vis. kuća na to pristati, da se imade na dnevni red metnuti; samo je razlika, dali će se prije tiskati ili ne. Želi li vis. kuća, da se imade štampati i razdieliti i onda na dnevni red metnuti?

Šandor Fodroci: Ja mislim, vis. sabore! da se ima svaki komad, koj na stol vis. kuće dodje, bilo to izviešće odbora ili predlog, tiskati i razdjeliti, izim ako sabor zaključi, da se ima odmah u pretres uzeti. Tako biva i na ugarskom saboru, i tim se mnogim nepodobštinam izbjegava, jer gospoda predmet čitaju i bolje razmotre. Ja mislim, da nebi škodilo, ako se taj zapisnik tiska, da se svaki član o predmetu bolje i pobliže ubaviesti.

Predsjednik: Predlog odbora je vrlo jednostavan; odbor naime predlaže, da se stvar odstupi vladi, neka ona saboru predlog podnese.

(Prima se predlog odborov.)

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Molim, neka mi se dopusti da stavim jedan predlog.

Odkad je naša vlada, na ustavnu uredjena, u život stupila, valja da nam se ustavni život širi i sve prepone, koje tomu smetaju, da se uklone. Takove prepone su mnoge naredbe, izdane za Bachove vlade, koje nas kao mora tište, te nas u kretanju prieče. Jedna od takovih naredabah, koju je već osudilo javno mnenje, je patent tiskovni, koj neodgovara zahtjevom vremena, i meni bi drago bilo, da je vlada mogla nješto pozitivnoga u tom pogledu saboru predložiti. Nu buduć je tek sada ustrojena, to dakako tomu vremena nije bilo. Ja bi najvolio, da se odmah ukine taj patent, pa da se mjesto njega uvede ugarski zakon tiskovni od god. 1848.; nu buduć da je tamo propisan postupak sa porotom, a to pitanje ovdje još nije razpravljano, da li se imade porota i kod nas uvesti ili ne; jedino s toga razloga, mislim, nebi bilo moguće ovaj zakon privremeno kod nas uvesti. Buduć da je tiskovni zakon od prieke nužde, s toga sam zato, da se vlada pozove, da nam u budućem zasjedanju tiskovni zakon predloži i moj predlog glasi ovako: da vis. sabor zem. vladu pozove, neka saboru u budućem zasjedanju predloži osnovu tiskovnoga zakona prema zahtjevom sadanjega vremena i ustavnoga načela.

Ja preporučam visokomu saboru ovaj moj predlog kao prešan, i ako je moguće, da se danas rieši.

(Glasovi: Prima se.)

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Ja moram izjaviti od strane zemaljske vlade, da je ovaj predlog vrlo dobro došao, jer se sudara sa nazori, koje i zemaljska vlada goji, te će joj glavna briga biti, da pravednim zahtjevom duha vremena u tom obziru što prije odgovori.

Predsjednik: Vis. kuća primila je jednoglasno predlog g. Fodrocia, da se vlada pozove, neka u prvom zasjedanju štamparski zakon visokoj kući podnese na pretresivanje.

Na dnevnom je redu nastavak špecijalne debate o proračunu.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Što se gradjevinah na državnih cestah i riekah tiče, jerbo se po naravi svojoj troškovi ovovrstni iz zajedničkih sredstvah namiriti imadu, sada pako jošte konačno ustanovljeno nije, koje cesto- i vodogradjevine spadaju u zajednički proračun, pobrinut će se vlada zemaljska, da predmet ovaj sa vladom ugarskom utanači, i u slučaju, ako se resultat nebi mogao postići, da ga saboru daljnjega razpravljanja radi priobći.“

Vis. sabore! Buduć je pitanje, koje će cesto- i vodogradnje ostati zemlji, a koje će pasti na državu, zato je od zem. vlade povedena razprava o tom i odbor je mislio, da se uputi zem. vlada, da postupak taj čim prije rieši i sabor o tom izviesti. Ovdje je samo načelno odbor ustanovio, da se načelo, koje je već primljeno medju domaćom vladom i ugarskom, koncu privede, i ako resultat nebi povoljan bio, da vlada obavjesti sabor, da onda dalje odredi svrsi shodna.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Ja držim, da se ustanovljenje, koje cesto- i vodogradnje spadaju na zajednički proračun, nemože riešiti putem administrativnim, već da je to posao legislative; ja držim, da je to jedna strana nagodbe, te da se istim načinom ima riešiti, kao i nagodba. S toga predlažem, da se ova alinea u tom smislu preinači.

Dr. **Ant. Stojanović**: Ja mislim, da bi se po predlogu g. M. Hrvata ovo moglo ovako kazati: „.... i resultat u svakom slučaju saboru dalnjega razpravljanja radi priobći.“

Predsjednik: Molim, je li još tko želi govoriti? (Nitko se nejavi.) Protupredlog stavljen je od gosp. Mirka Hrvata. Odbor predlaže, da vlada hrvatska s ugarskom vladom ovaj predmet razpravi i resultat priobći saboru u tom slučaju, ako se resultat nebi mogao postići. Proti tomu predlaže g Stojanović, da se resultat u svakom slučaju ima saboru priobćiti. G. M. Hrvat pako kaže, da se ta stvar ima utanačiti putem kraljevinskoga odbora s Ugarskom.

Stavljam pitanje, je li prima vis. kuća redakciju bez svake promjene?

(Nitko neustane.)

Digitized by Google

Mirko Hrvat: Ja nisam tako mislio, kao što je vis. predsjedničtvo shvatilo moj predlog. Ja sam mislio, da se zem. vlada naša i ugarska imadu u sporazumljenje staviti, ali konačno sporazumljenje spada na ugarski i naš sabor.

Predsjednik: Kad redakcija nije primljena, jer se nije nitko digao, zato stavljam pitanje: Prima li vis. kuća redakciju sa amendementom g. Stojanovića, dotično takodjer g. Mirka Hrvata, da se izpuste ove rieči: „i u slučaju, ako se resultat nebi mogao postići“ te da se metne: „i resultat u svakom slučaju saboru dalnjega razpravljanja radi priobći“

(Glasovi: Primamo.)

Primljen je predlog g. Stojanovića.

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„U ostalom, kao što goder odbor mnije, da se vladi zemaljskoj (kao što rečeno bijaše) za učinjene dosele troškove odobrenje, a za učinit se imajuće do konca godine tekuće ovlašćenje podieli, tako iz druge strane odbor scieni, da je zaiskano po zemaljskoj vladi prenašanje (virement) glede naslovah, poglavjah i pojedinih točkah u svakom odielu predloženoga proračuna nepotrebno, jer se proračun odnosi na izdatke većom stranom jur učinjene, za ostale pako troškove do konca godine opredieljena dotacija podpuno je dovoljna.“

Odbor scieni, budući je godina već na izmaku, da je ovo prenašanje nepotrebno.

Ban bar. **Levin Rauch**: Ja odustajem od toga zahtjeva.

Predsjednik: Dočim vis. vlada odustaje od svog predloga, slaže se sa predlo om odbora.

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Glede pojedinih poglavjah i naslovah proračuna predlaže odbor, da se primi predlog vladin u poglavju prvom:

A. Predsjedničtvo vlade zemaljske.

1. Ban sa plaćom	12.000	for.
1 odielni savjetnik sa razredom VI.	3.000	„
1 tajnik VII.	1.500	„
1 perovodja VIII.	800	„
Pomoćno osoblje:		
1 oficijal IX. razred	900	„
1 „ „ „	800	„
Poslužno osoblje:		
1 podvornik	500	„
2. Doplatak za bana	4.000	„

Kod naslova ovoga zaključi odbor visokomu saboru preporučiti:

a) Da se za ukupnu vladu zemaljsku dozvoli status od sedam odielnih savjetnikah sa razredom VI; od ovih četiri sa plaćom od 3000 for., tri sa 2500 for.

b) Da budu dvie kategorije tajnikah: pet sa 1800 for, a pet sa 1500 for., da svi sačinjavaju jedan konkretalni status, i da imadu razred VII.; dočim pako sada faktično imade sedam tajnikah sa plaćom od 1800 for., neka se ovim dviem tajnikom višak ovi od 300 for. stavi kao doplatak medju izvanredne troškove.

c) Da budu dvie kategorije perovodjah, naime: pet po 1000 fr., a šest po 800 fr. sa razredom VIII.“

Glede tajnikah mislio je odbor ustanoviti to, što je pročitano; jer faktično ima sada 7 tajnikah sa 1800 for. plaće; odbor je dakle mislio, da im se plaća nemože umanjiti te da im se plaća ova tako dugo ostavi, dok žive, ili se popnu na više mjesto; medjutim predlaže odbor, da se dviem tajnikom višak od 200 for. nestavi u redovni trošak, nego u „izvanredni“ kao doplatak.

Predsjednik: Proti naslovu 1. neima li nikakve opazke?

(Glasovi: Neima.)

Primljen je dakle kod naslova 1. pozicija A. predlog zemaljske vlade.

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

B. Odiel za unutarnje poslove.

„Budući da odielni predstojnici na čelu pojedinih upravnih strukah stoje, te njim neposredno rukovodjenje posalah pripada i odgovornost velika nadleži, mnije odbor, da im se dostojna takodjer plaća opredieli i za sva tri predstojnika 5000 fr. ustanovi sa razredom IV. — zatim 4 odielna savjetnika sa berivi i kategoriom, kako je gori odredjeno.

Glede praliečnika dodaje se, da se ima staviti u VI. razred, a glede tajnikah i perovodjah stoji zaključak gori jur preporučen; 3 perovodna vježbenika po 400 fr.

Pomoćno osoblje:		
Ravnatelj pomoćnih uredah VIII. . . .	1500	for.
2 pristava sa 1000 fr. i razredom IX.,		
2 oficijala (plaće i razred jur ustanovljen),		
3 pisara po 500 fr. i XII.,		
1 prevoditelj sa 800 fr. IX.,		
1 prevodni pisar sa 500 fr. i XII.		
Osoblje poslužno:		
3 podvornika po	400	for.
1 poslužitelj	350	„
1 vratar	400	„
2 kamenotiskara po	500	„

Digitized by Google

Doplatak odielnoga predstojnika od 1. lipnja do konca godine 1000 for.

Dnevnice za šest dnevničarah po 1 for. na dan.

Dnevnice za šest slugah pomagačah po 63 novč. na dan.

Odielo za poslužno osoblje po 40 for.

Nagrade i pripomoći za osrednju upravu 2000 for.“

Vis. sabore! U odielu drugom odielio se je odbor u mnenju svom od predloga zem. vlade u tom, što je za predstojnike mislio povisiti plaće s razloga, što bi predstojnik bio kao najviši stepen, koj bi se mogao u našoj domovini postići, i osim toga je svaki predstojnik obterećen najvažnijimi poslovi, koji mogu u dotičnoj struci dolaziti, te ima stoga i više radnje fizične a i moralne odgovornosti i obvezanosti. Zato je mislio odbor, da se plaće predstojnikah od 4000 for. na 5000 povise

Razmještenje osoblja u pojedine odiele prepušta se naravski nutrnjemu razdieljenju.

Dakle o tom neka se izvoli vis. sabor izjaviti, je li je voljan pristati na ovu promjenu, ili možebiti drugačije misli.

Zast. vl. **Roberto Zlatarović**: Ja držim, vis. sabore! da gledeć na onu okolnost, što je ovaj proračun udešen prema g. 1869., koja je već na izmaku, i gledeć na onu okolnost, što u doba, kad je uživotvorena zemaljska vlada, nije zasjedao sabor, nije bilo dakle moguće izmjeru plaćah na ustanovljenje predložiti visokomu saboru, gledeć zatim na to, da je ova stavka previšnje odobrenje već zadobila onako, kao što je ovdje predložena; gledeć na ove okolnosti izraziti mi se je onamo, da bi izvolila vis. kuća prihvatiti predlog vlade u tom obziru.

Predsjednik: Vlada predlaže za sva tri predstojnika plaću po 4000 for., a odbor predlaže 5000 for. Prima-li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: ne.)

Dakle prima predlog vlade sa 4000 for.

(Glasovi: Prima.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Što se nagradah i pripomoćih za županije preliminiranih tiče, jer županije svoje potreboće najbolje poznaju, predlaže odbor, da se opredieljena u tu svrhu svota od 8000 for. na pojedine županije porazdieli po ključu postotakah na plaće, da se metne medju troškove redovite kod naslova petoga „županijska uprava“, i da se županijam izruči uz polaganje računa.“

Vis. sabore! Tu je razlika na toliko, što je vlada odprije razpravljala sa nagradami i pripomoći ne samo za unutrnju upravu nego i za vanjsku, i tu se odbor neslaže sa predlogom vlade, te preporuča vis. saboru, da zaključi, da se u buduće ova svota od 8000 for., koja je preliminirana u tu svrhu, na pojedine županije razdieli i uruči dotičnim županijam na razpravljanje. Budući da županije najbolje poznadu potreboće svoje, osobito što se pripomoćih tiče — koje su stvari višeputah prešne, jer pripomoć ako u shodno vreme nedodje, niti nije pripomoć, te bi činovnik, koj pomoć traži, osobito u županijah, koje su više udaljene, mogao poginuti dok se predlog stavi i rieši — s toga je odbor mislio, da se ova svota na županije razdieli i njim izruči.

Predsjednik: Ovdje je odbor u oprieki sa predlogom vlade, jer vlada nastoji, da ona kao i dosad podpore i nagrade takodjer u županijah dieli, a odbor predlaže, da se ova svota razdieli, da može svaka županija sama podpore i nagrade davati.

Zast. vl. **Rob. Zlatarović**: Vis. sabore! Ova je svota od 8000 for. od zem. vlade uvršćena u proračun, jer se na faktičnom stanju stvari osniva; tako je dosad bivalo, pa nije bilo nikakvih tegobah. Županije će najbolje znati, koliko koja u tu svrhu treba, pa će se obratiti na zemaljsku vladu, a ona će im doznačiti. Ja dakle mislim, da bi se za sada predlog vladin odobriti mogao; kad će se preinačiti položaj municipijah, moći će i u tom obziru promjene slieditи, ali za sada mislim, da nebi smetalo, ako bi se primio predlog vlade.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja bi se usudio predložiti, da se predlog vlade, kako je stavljen ovdje, primi u tom smislu, da se preliminirana svota od 8000 for. kod iste vlade ostavi, i da vlada ovu svotu podieli na pojedine županije po ključu postotakah na plaće.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Ja mislim, da se predlog vlade primi, jer ova točka sadržaje nesamo nagrade nego i podpore za izvanredne nesreće; a to se na županije nemože razdieliti, jer u pojedinih slučajevih može se dogoditi, da ima u jednoj županiji više nesreće, više bolesti, a u drugoj opet ništa. Zato mislim, da se primi predlog vlade, da vlada na predlog županije, koliko koja traži, doznači.

Ladislav Thaller: Vis. sabore! Ja se slažem sa predlogom g. vel. žup. Kraljevića, da naime ovi novci svakako kod vlade ostanu, ali na pojedine županije razdiele, i to upravo s razloga, što svaka županija znade, kakve i kolike nagrade i podpore ima, a ne da jedna dobije sve, a druga ništa.

Predsjednik: Je li prima vis. kuća predlog odbora, koj zahtieva, da se ovih 8000 for. faktično podieli medju županije?

(Glasovi: Ne.)

Prima li vis. kuća predlog g. vel. žup. požežkoga, da se ovih 8000 for. od iste vlade podieli medju županije?

(Glasovi: Prima.)

Primljen je predlog g. vel. žup. Kraljevića.

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Uredski i pisarnički troškovi opredieljuju se na 6000 for. Najmovina pako ukupno u svoti od 5100 for. imade se u odielu za unutarnju upravu uvrstiti, kod ostalih osriednjih upravah zemaljske vlade pako brisati; najmovina pako za regnikolarnu kuću, koja se je od prije plaćala iz konkurencijalne blagajne u iznosu od 2500 for. ima sada polag promienjenih okolnostih, gdje je i kuća i vlada zemaljska, prestati.“

Zast. vl. **Zlatarović**: V. sabore! Ja se usudjujem preporučiti predlog vladin, po kojem je ustanovljeno 10.000 fr. za uredske i pisarničke troškove. Ovi se troškovi nedadu pozitivno opredieliti, jednu godinu treba više, drugu opet manje: nu čim je odredjeno, da ima zem. vlada o tom trošku račun položiti, to ima vis. sabor dovoljnu garanciju. S druge strane bila bi neprilika, kad bi se ta svota na manju obalila, jer dosadanji paušal bio je 10.000 for. Budući da neće u nikakvu pogibelj doći domaći erar, ako vis. kuća pristane uz predlog vlade, čim vlada ima o tom trošku račune položiti, zatim što je zakonito ograničen paušal nepriličan, jer se neda tako lahko pozitivno opredjeliti; s ovih razlogah mislim, da bi mogla vis. kuća podpunim umirenjem pristati uz predlog vlade.

Ladislav Thaller: I ja sam za to, da se primi predlog vlade.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog vlade, da se za uredske i pisarničke troškove 10.000 fr. prema polaganju računa opredieli?

(Glasovi: Primamo.)

Primljen je predlog vlade.

Glede najmovine predlaže odbor 5100 fr., vlada 6000 for. — Prima li vis. kuća predlog odbora, da se najmovina od 6000 fr. na 5100 fr. obali?

(Glasovi: Prima.)

(Primljen je predlog odbora.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Odobrava se najmovina za obstojavše c. kr. kotarske sudove sa 1110 for., jer su najmovine ove ugovorene, te se ugovori do izminuća svoga moraju držati.“

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„U stavci ovoj pod br. 11. navadjaju se beriva razpoloživih činovnikah i poslužnikah obstojale kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske dvorske kancelarije i obstojaloga kr. hrv.-slav.-dalm. namjest. vieća, prijašnje za 11. potonjega za 5 mjesecih.

Glede troškovah u tu svrhu učinjenih i učinit se imajućih predlaže odbor visokomu saboru, da se odobre tim dodatkom, da se vladi želja izjavi, neka bi ona razpoložive ove činovnike i poslužnike, koliko je iole moguće, obzirom na njihova fizična i moralna svojstva opet ponamjestila i njihove se službe upotrebile, za da se podieljivanjem neobhodno nepotrebnih mirovinah zemaljska blagajna netereti.“

Vis. sabore! Ovdje odbor nije mogao drugo predložiti, nego da se ovi izdatci imadu odobriti do konca ove godine, jer pripada činovnikom beneficium beriva do izminuća godine; koji nebudu opet rehabilitirani, imadu se polag propisa penzionalnoga normala penzionirati. Zato je odbor dodao opazku, da se vladi izrazi želja, da upotrebi ove osobe, koje iole kakovu sposobnost imadu, da teret penzionalni badava neraste, nego se po mogućnosti umanji.

Predsjednik: Prima li vis. sabor ovaj predlog odbora s tim, da se vlada pozove, da po mogućnosti ponamjesti ove činovnike?

(Glasovi: Primamo.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Kod naslova četvrtoga, razteretne najme zaklade, odobravaju se troškovi sa 3512 for. (jer se najmovina sa 500 for. imade odbiti) tom opazkom, da se troškovi ovi već ove godine tekuće prenesu na samu razteretnu zakladu, jer se umjestnijim čini, da svaka zaklada troškove za svoje rukovodjenje i upravljanje sama namiruje.“

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Glede naslova petoga, gdje dolazi uprava županijska, mnije odbor, da promjene, koje će se niže navesti, imadu početi od 1. rujna t. g. i svedj donlje obastati, dok nebudu kroz novu organizaciju županije zakonito uredjene; na koliko se sada već predlaže povišenje plaćah za činovnike županijske, to imade razlog svoj u dosta slabih te samo provizorno — kako se misljaše — za kratko vrieme opredieljenih plaćah, u množtvu posalah, u malom broju kod kotarskih sudovah službujućega osoblja, i u sve to većoj odgovornosti prema občinstvu; — dočim se nadalje kao nepobitna, izkustvom zasvjedočena istina pokazuje, da upravo oni organi, kojim je naredbe i zakone vršiti u najbližem doticaju sa žitéljstvom, treba da budu dobro namješteni i obskrbljeni. S toga predlaže se:

Da se oprediele sliedeće plaće i razredi:

Velikim županom plaća od 4000 for., u ime uredskoga doplatka 500 for. i razred V. sa razloga, što veliki župani imadu dužnost prisustvovati saborom u Pešti i u Zagrebu bez da bi za to kakovu naknadu dobivali, osim toga im je takodjer putovati po svojih županijah i nadzirati upravu. — Nadalje

Podžupan sa 1800 for. razredom VII.

U županiji zagrebačkoj jedan drugi podžupan sa

Digitized by Google

1500 for., razr. VII.; u ostalih županijah se mjesta drugih podžupanah nejmaju popuniti.

Veliki bilježnik sa 1400 for., VIII.

Podbilježnik sa 1000 for., IX.

Druga tri podbilježnika najme: za Zagreb, Veroviticu i Varaždin sa 800 for., IX.

Blagajnik sa 1000 for., IX.

Računovoditelj sa 800 for., X.

Arkivar i zajedno registrator sa 800 for., X.

Expeditor sa 600 for., XI.

27 pisarah sa 500 for., XII.

11 fizikah sa 800 for., IX.

7 živinarah sa 600 for., IX. sa opazkom, da će se broj povisiti, ako koja županija potrebu povišenja izkaže.

Mjernici neka se pridrže do konačnoga uredjenja županijah sa plaćom od 1000 for., neka se metnu u razred IX., a paušal da im županija polag mjestnih okolnostih i potrebočah sama doznači.

Odvjetnici županijski, gdje faktično služe, neka ostanu sa plaćom od 800 for. i razredom IX.

7 povjerenikah sigurnosti po 400 for.

6 kastelanah, pet po 400 for.

9 povjerenikah predprege po 400 for.; imadu se metnuti plaće njihove u izvanredne troškove do uredjenja municipijah.

36 županijskih pandurah sa jednakom plaćom od 200 for., za odielo 60 for.

23 kotarska velika sudca sa 1200 for., razredom VIII.

34 kotarska sudca sa 1000 for., VIII.

60 pristavah po 800 for. IX., 59 pisarah sa 400 for. XII., 54 ranarnika sa 600 for. X., 57 primaljah sa 150 for.

Plaće službenikah kotarske uprave:

57 pandurah po 200 for., za odielo 60 for.

7 harambašah, odnosno četnikah po 250 for., za odielo 60 for.

110 četnikah, odnosno šerežanah po 200 for., za odielo 40 for.“

Vis. sabore! Vlada predlaže pod B. prema prijašnjim i dosadašnjim plaćam častnikah županijskih povišenje; odbor je mislio prihvatiti ovaj predlog vlade s razloga, što su te plaće u obće niže osnovane, nego što bi priličile obzirom na sadašnje cienc živeža, obzirom takodjer na množinu posalah i mali broj razpoloživih silah, obzirom takodjer na odgovornost, koju imadu n. pr. kotarski sudci prema občinstvu, jer činovnici kotarske uprave neposredno s občinstvom obće i s njim u najbliži doticaj kao izvršitelji javnih uredbah i zakonah dolaze; s toga razloga treba da budu dovoljno obskrbljeni.

Zato je predložio odbor velikim županom plaću od 4000 fr.; vlada pako 3000 fr. sa doplatkom od 1000 fr. Odbor je mislio obzirom na to, što imadu veliki župani dužnost i veliki teret, prisustvovati saboru u Pešti i Zagrebu, a nedobivaju za to naknadu, osim toga što imadu putovati po županiji i nadzirati upravu, što je obzirom na sadašnje ciene živeža velikimi troškovi skopčano, — da se neće načelo štednje povrieditи, ako im se plaća povisi od 3000 na 4000 fr. Dalje ima pomanjih razlikah izmedju predloga vlade i odbora, imenito glede velikih bilježnikah i podbilježnikah. Vlada predlaže velik. bilježnikom plaću od 1200 fr., odbor od 1000 fr. Glede drugih bilježnikah predlaže odbor, da bi se imali samo u većih županijah, naime u zagrebačkoj, virovitičkoj i varaždinskoj ustanoviti. Glede expeditora je razlika; vlada predlaže plaću od 800 fr., odbor 600 fr., i to za to, što expeditor nemora biti poseban činovnik, nego pisar. Glede mjernikah je razlika, budući vlada predlaže dosadanju plaću od 700 for. Odbor mnije, da se povisi na 1000 fr., i to s razloga, jer su, kako je poznato, mjernici upravo takovi vještači, kojih vrlo treba u sadašnje doba, te za plaću od 700 fr. nebi se niti vježbenik mogao dobiti, kamo li izučeni tehnik; dapače odbor je mislio, da niti 1000 fr. neće dovoljiti, nu ipak je povoljnije, te zato predložio povišenje na 1000 for. do konačnoga uredjenja županijah. Glede pandurah je razlika, jer vlada predlaže plaću od 250 for. i 60 for. za odjelo, a odbor 200 for. i 60 for. za odielo. Glede povjerenikah predprege ostavio je odbor plaće, dok ovi ljudi žive, ili se glede plaćah nov zakon ustanovi.

Dakle vis. sabor imao bi najprije svoje mnenje izraziti, prima li u cielosti predlog odbora ili pako u cielosti operat vlade, ili možebiti kombinaciju od obijuh.

Zast. vl. **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Za dužnost si smatram obraniti stanovište, koje je zem. vlada u tom poslu zauzela.

Poznato je vis. saboru, osobito onim članovom, koji su županijski činovnici, da su neprestano bivšemu namj. vieću dolazile molbe municipalnih činovnikah za povišenje plaćah. Molbe ove uvažilo je namj. vieće kao temeljite, ali nije bilo kadro, da štogod u tom pogledu odredi. Zemaljska vlada, kad je stupila u život, dužnom se je smatrala, da na opetovane molbe štogod već za ovu godinu odredi. Povišenje plaćah nije naravski sada u onoj mjeri učinjeno, koja bi bila sasvim prema zadaći županijske uprave, nu ipak je bar nješto učinjeno već za ovu godinu, dočim vis. saboru prosto stoji kod svakoga proračuna preinačiti, i kod preustrojstva županijah i municipijah plaće urediti. Prema tomu su povišene plaćah velikih županah, uzimajuć obzir takodjer na povišenje plaćah ostalih činovnikah. Gdje nisu bile plaće velikih županah svagdje jednake, stavljene su za sada na jednaki temelj sa 3000 fr. i 1000 fr. doplatka. Zem. vlada drži, da je zasada zadovoljeno s jedne strane pravednim zahtievom činovnikah, a s druge strane, da se preveć neobtereti zemaljski budget, i to tim više drži, jer da se u tom pogleda sto definitivna odrediti može, treba si pribaviti izkustva, kako ćemo izaći sa dotacijom, koja nam je zakonito odredjena. Velikim bilježi-

Digitized by Google

nikom i podbilježnikom povisila je vlada plaću, jer su to u županiji mjesta važna. Što se mjernikah tiče, zem. je vlada pustila plaće, kao što su bile dosada, jer namjerava u tom obziru predložiti vis. saboru osnovu o preustrojenju graditeljne branže, pa je mislila, da će usljed preustrojstva graditeljne branže biti stvar još uspješnija, nego da se sada plaća povisi na 1000 fr., jer i to, kako odbor sam mnije, nije dovoljno za izučenoga tehnika, budući da vrli tehnici u sadašnje doba drugdje veće plaće uživaju, nego kod nas vel. župani. Vlada je dakle mislila, da netreba u tu stvar dirati do reorganizacije graditeljne branže. Što se ostalih razlikah tiče, nisu od velike bitnosti, da ih vlada nebi pustila; jedino preporučam vis. kući, da prema ovom mjerilu, u kojem su u obće povišene plaće činovnikah, izvoli primiti predlog vlade.

Stjepan Jančo: Vis. vlada nije razredila činovnikah, dočim se je odbor upustio u kategorizaciju; ja predlažem vis. saboru, da izvoli primiti kategorizaciju činovnikah, kako ju je odbor predložio.

(Prima se.)

Petar Horvat: Vis. sabore! Ja mislim, da su tu razna pitanja, koja se nemogu tako zajedno riešiti, nego će je trebati čitati od točke do točke. U mnogih predlozih su vlada i odbor različita mnenja; možebiti, da će sabor u jednom primiti prediog vlade, a u drugom opet možebiti predlog odbora. Zato bi ja molio g. izvjestitelja, da nebi tako predmete uzimao, nego od točke do točke, a kod svake točke da se vis. sabor izrazi.

Predsjednik: G. predgovornik pretekao me je, ja sam to isto htio predložiti, jer nisam znao, kako bi pitanje stavio, dočim su njekoji predlozi odbora nesamo glede plaće različni od predlogah vlade, nego je u njekojih i razlika glede osoblja; n. pr. odbor predlaže jednoga drugoga podžupana, a vlada 3 druga podžupana. Ako hoćemo dakle doći na čisto, moramo doista ići od točke do točke, i vis. se sabor izraziti, gdje se slaže sa predlogom odbora, gdje sa predlogom vlade. S toga bi molio g. izvjestitelja, da izvoli čitati redom od točke do točke.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita: „Velikim županom plaća od 4000 for., u ime uredskoga doplatka 500 fr.

Predsjednik: Vlada predlaže za 7 vel. županah plaću po 3000 fr. i 1000 fr. doplatka, a izvan toga osobne doplatke za sriemskoga vel. župana od 1000 fr. i zagrebačkoga 500 fr.; a odbor kaže, da bude uredna plaća od 4000 fr. i uredski doplatak 500 fr., i uz to ovim dviem vel. županom rečeni osobni doplatak. Dakle to je razlika.

Prima li vis. kuća predlog odbora, da bude uredna plaća vel. županah 4000 fr.?

(Glasovi: ne.)

Prima-li dakle vis. kuća predlog vlade sa plaćom od 3000 fr. i 1000 fr. doplatka, i za dva vel. župana još rečeni doplatak?

(Glasovi: Primamo.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović:** Glede podžupanah slaže se predlog odbora sa predlogom vlade.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita: „U županiji zagrebačkoj jedan drugi podžupan sa 1500 fr. razr. VII.; u ostalih županijah se mjesta drugih podžupanah neimaju popuniti.“

(Prima se.)

Glede velikih bilježnikah je različan predlog odbora od vlade, jer odbor predlaže plaću od 1400 for., a vlada 1500 for.

(Prima se predlog odbora.)

Glede podbilježnikah predlaže odbor 1000 fr., a vlada 1200 for.

(Prima se predlog odbora.)

Odbor predlaže samo 3 druga podbilježnika sa 800 fr., a vlada 7.

(Primljen odborov predlog.)

Glede blagajnika predlaže vlada 1200 for., odbor 1000 for.

(Prima se odborov predlog.)

Glede računovoditeljah slažu se oba predloga.

(Prima se, a tako i složni predlozi vlade i odbora glede arhivarah i ujedno registratorah.)

Za expeditora predlaže vlada 800 fr., a odbor 600 fr.

(Glasovi: odborov predlog.)

(Stavke odbora, budući složne s predlogom vlade: 27 pisarah po 500 for., 11 fizikah po 800 for., 7 živinarah po 600 for. primaju se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović:** Glede mjernikah je razlika ta, što odbor predlaže: (čita) „neka se pridrže do konačnoga uredjenja županijah sa plaćom od 1000 fr., neka se metnu u razr. IX., a paušal da im županija polag mjestnih okolnostih i potrebah sama doznači“; a vlada predlaže, da ostanu u dosadanjoj plaći sa 700 fr.

Predsjednik: Razlika je takodjer u tom, što je vlada njihove plaće metnula u izvanredne troškove, a odbor u uredne.

(Glasovi: odborov predlog.)

Vis. kuća dakle prima predlog odbora?

(Glasovi: prima.)

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Odvjetnici županijski, gdje faktično služe, neka ostanu sa plaćom od 800 fr. i razred IX.“ Toliko je poznato bilo odboru, da neima županijskih odvjetnikah u svih županijah.

Stjepan Stiglić: Županijski odvjetnici neimaju nikakvoga djelokruga, zato su suvišni; s toga bi trebalo, da se ovdje sasvim izpuste, i ovaj trošak prištedi.

Zast. vl. **Roberto Zlatarović**: Zemaljska je vlada metnula u proračunu 6 odvjetnikah županijskih, jer ih 6 sada faktično postoji. Ovi vrše službu; ako ne, supliraju druge činovnike. Plaća im je nješto povišena, što je u ostalom mala svota.

Predsjednik: Ovdje se predlog odbora slaže sa predlogom vlade, samo opaža vlada, da se žup. odvjetnici u buduće neimaju više namještćivati.

Žup. tur. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! I ja sam uvjeren, da županijski odvjetnici nikakvoga djelokruga neimaju; nu budući da mi sada neorganiziramo municipija, s toga se nemogu ovdje izpustiti, niti plaće im uztegnuti, nego ja mislim, da bi ostali kod plaće dosadašnje od 700 for., te da im se nebi povisila.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Vlada priznala je predloživ budget, da su županijski odvjetnici nepotrebni. Ja nevidim razloga, s kojega bi se imala plaća povisiti za takova mjesta, koja su suvišna, i koja se samo tako dugo drže, dok se neukinu. S toga sam za predlog g. Josipovića, da žup. odvjetnici ostanu kod dosadašnje plaće, a nipošto da im se povisi.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Odbor nije htio ovo načelo prihvatiti, jer odvjetnici su restauracijom izabrani, te su zakonitim putem došli u službu, zato se i tim putem imadu iz službe izvrgnuti; dakle kod zakonite restauracije mogu se i izpustiti. Zato je predložio odbor, da se pridrže, gdje faktično služe. (Glasovi: ali povisiti ne.) Dakle neka izvoli vis. sabor izraziti, da ostanu kod dosadašnje plaće.

Predsjednik: Ovdje je opreka medju predlogom vlade i predlogom g. Josipovića. Predlog vlade poduprt je takodjer predlogom odbora, koji je toga mnenja, da se žup. odvjetnikom imade dati plaća od 800 for. Naprotiv tomu predlaže g. Josipović, da je dosta dosadašnja plaća od 700 for.

Ja pitam vis. kuću prima li predlog istovjetan vlade i odbora, da im se dade plaća od 800 for.

(Glasovi: Ne!)

Predlog odbora i vlade je pao.

Prima li vis. kuća predlog g. župana turopoljskoga, da žup. odvjetnici ostanu kod dosadašnje plaće od 700 for.

(Glasovi: prima.)

Primljen je predlog g. žup. turopoljskoga.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Glede povjerenikah sigurnosti je razlika u broju; odbor predlaže njih 7, vlada 5. Medjutim je razlika takodjer glede plaće, jer vlada predlaže 600 for. a odbor 400 for.

(Glasovi: odborov predlog.)

Predsjednik: Neželi nitko govoriti?

(Nitko se nejavi. Glasovi: odborov predlog.)

Predlog odbora je različit od predloga vlade glede plaće i broja; vlada predlaže 5 povjerenikah sigurnosti, odbor 7. Prima li vis. sabor predlog odbora glede broja?

(Glasovi: prima.)

Biti će dakle 7 povjerenikah sigurnosti.

Odbor predlaže plaću od 400 for. a vlada 600 for. Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: prima:)

Dakle će imati plaću od 400 for.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„6 kastelanah po 400 for.“ Ovdje se slaže predlog odbora i vlade.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„9 povjerenikah predpregah po 400 for.; imadu se metnuti plaće njihove u izvanredne troškove do uredjenja municipijah“.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„36 županijskih pandurah“. Vlada predlaže plaću po 250 for. i 60 for. za odielo, odbor pako 200 for. 60 for. za odielo.

(Glasovi: Odborov predlog.)

Predsjednik: Vis. je kuća primila odborov predlog sa 200 for. plaće i 60 for. za odielo.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„23 kotarska velika sudca sa 1200 for. „Ovdje se slažu obadva predloga.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Budući da su veliki sudci u razr. VIII., kao što veliki bilježnici, i budući da su njihova mjesta važna, što moraju oni sa narodom u doticaj dolaziti, s toga bi ja predložio, da se i glede plaće tako stave, kao što veliki bilježnici.

Mirko Hrvat: Ja sam za predlog g. Jančo-va, jerbo sam uvjeren, da veliki sudci imadu više posla, nego koji veliki bilježnik, a s toga i veću odgovornost.

Digitized by Google

Predsjednik: Koliku plaću želi gosp. predlagatelj Jančo za vel. sudce?

Stjepan Jančo: Kao vel. bilježnici, naime 1400 for.

Vel. žup. zagr. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja se takodjer slažem sa predlogom g. Jančova, jerbo sam osvjedočen, da u pravnoj državi, ako i što, to zaista sudstvo mora biti dobro dotirano zato, da bude neodvisno. Ako uzmemo djelokrug sudacah u kotaru, to im je toliko posla naprćeno, da uz najbolju volju i uz sile, koje su njim pridieljene, ako hoće točno da svoju službu vrše, jedva dospjevaju. Ja dakle držim, da samo pravednost vršimo, ako u obzir uzmemo, što sam naveo, te vel. sudcem povisimo plaću; dapače ja bi i dalje išao, te isto tako kotarskim sudcem i pristavom plaće povisio.

II. podpredsjednik **Petar Maljevac**: Vis. sabore! Ja nisam za predlog g. Jančova samo s toga razloga, jerbo znam, da vel. bilježnik neima stana, dočim vel. sudac ima stan u naravi ili stanarinu.

(Prigovara se.)

Ljudevit Otto: Molim, vis. sabore! da nepustimo iz vidi glavni princip, t. j. da štednju činimo. Vlada je uzela obzir na okolnosti, u kojih se nalaze veliki sudci, kad im je plaću od 1200 for. predložila; ona bi sama bila povisila, da je imala tomu razloga. Zato neidemo mi preko zahtjeva vlade, jer glavni je princip štednja.

Stjepan Štiglić: Vis. sabore! Ja mislim, da bismo bili pametno učinili, da smo ostali kod predloga vlade; još ćemo tim načinom na to doći, da nebudemo imali odkuda namiriti, jer moramo uzeti obzir na to, da je dotacija 2,200.000 for. S druge strane valja da sabor, gdje je potrebno, štedi; kad vlada predloži budget, svagdje je običaj, da se što više odkine od vladina predloga, a ne da sabor kaže: vlada je malo predložila, dajmo mi više. Zato se ja slažem sa predlogom vlade.

Stjepan Jančo: G. zast. Otto-nu moram odgovoriti, kad su ustrojene županije g. 1861., da su veće plaće bile odredjene, pa ih je samo kancelarija umanjila; dakle onda se je već uvidilo, da je potrebna veća dotacija.

Predsjednik: Vis. sabore! Predlog vlade glasi, da imade biti 23 vel. sudca sa plaćom po 1200 for. Odbor se slaže s ovim predlogom. Protupredlog je učinjen od gosp. Jančova i one gospode, koja se s njim slažu, da se plaća ima na 1400 for. povisiti.

Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: prima.)

Dakle molim, neka se izvole gospoda dignuti.

(Učini se.)

Većinom glasovah primljen je predlog odbora.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„34 kotarska sudca po 1000 for.

(Prima se.)

„60 pristavah". Tu je razlika; vlada predlaže plaću po 700 for,. a odbor po 800 for.

(Glasovi: odborov predlog.)

Predsjednik: Želi li tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Odbor predlaže 100 for. više, nego vlada. Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: prima.)

Molim da se izvole gospoda ustati.

(Učini se.)

Visoka je kuća primila odborov predlog.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„59 pisarah po 400 for". Ovdje se slažu oba predloga. (Prima se.)

„54 ranarnika po 600 for."

(Prima se.)

„57 primaljah po 150 for."

(Prima se.)

„57 pandurah". Ovdje je razlika, jer vlada predlaže 250 for. plaće i 60 for. za odielo, odbor pako 200 for. plaće i 60 for. za odjelo.

(Glasovi: odborov predlog.)

Predsjednik: Dočim neima opazke, prima se predlog odbora, da budu panduri sa 200 for. plaće i 60 for. za odielo dotirani.

Izvj. **Lj. Vukotinović** čita:

„7 harambašah odnosno nadčetnikah po 250 for., za odielo 60 for.

(Prima se.)

„110 četnikah, odnosno serežanah po 200 for., za odielo 40 for.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Glede putnoga i pisaričkoga paušala scieni odbor, da vlada svotu ukupnu od 50.000 for. na pojedine županije razdieli u razmjerju njihovoga prostora i broja kotarah i dotičnoga pučanstva, jer se po prvijem načelu dadu prilično ocieniti potrebna službena putovanja, a po drugom načelu može se razabrati množtvo posalah u pojedinih kotarih."

Glede putnoga i pisarničkoga paušala predlaže odbor, da se svota po vladi predložena na pojedine županije razdieli, a glede broja, koj ima na pojedine župa-

Digitized by Google

nije pasti, mislio je odbor, da se nebi kazalo, da tobože jedna županija dobiva više, druga manje, da se ima ustanoviti princip, kojim bi se bar aproximativno pravednost postignuti mogla. Stoga je odbor mislio, da se neka razdieli po obsegu županije i broju pučanstva, jer se tim načinom najbolje može po prilici ocieniti množtvo posalah. (Glasovi : primamo).

Predsjednik: Glede putnoga i pisarničkoga paušala isti je slučaj, koji je bio takodjer glede podporah i nagradah; ovdje se naime zahtieva, da se svota takodjer na pojedine županije razdieli.

Ljudevit Otto: Vis. sabore! Ja bih želio, da se medju razloge na koje vlada obzir uzeti ima kod razdieljenja, metne i razlog običajnih cienah, koje u županiji obstojo.

Petar Horvat: Vis. sabore! Ja sam za redakciju. Ako ćemo toliko obzirah preporučati vladi, onda napokon nebude moguće na išta obzir uzeti, nego će vladinoj samovolji ostati stvar za riešenje; stoga sam ja za redakciju.

(Glasovi: redacija,)

Predsjednik: Vis. kuća odobrava predlog odbora, da se svota od 50,000 for. na pojedine županije razdieli opazkom, da vlada uzme obzir pri tom na površinu županijah, broj kotarah i pučanstva.

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Stanarine kao plaćanja ugovorena imaju u svoti od 9940 for. ostati kao i svote za uzdržavanje uznikah 7500 for. i za popravak županijskih zdanjah 10.000 for.“

Predsjednik: Pozicije 5, 6, i 7 vladina predloga glede stanarine, uzdržavanja uznikah i popravka županijskih zdanjah, ako nitko neprigovara, primljenim se izražuju.

(Glasovi: primaju se).

Izvj. **Lj. Vukotinović** čita:

„Dnevnice za 57 dnevničarah kod žup. kot. sudovah povišuju se na 1 for.“

Glede dnevnicah predlaže odbor, da se povise na 1 fr. dočim vlada predlaže 300 for. za svakoga dnevničara.

(Glasovi: odborov predlog; drugi: vladin predlog).

Predsjednik: Dočim se nitko neprijavi za govor, pristupit ćemo odvjetovanju. Predlog odbora jest 1 fr. za svakoga dnevničara na dan, t. j. na godinu 365 for.; a vlada predlaže 300 fr. na godinu.

Prima-li vis. kuća predlog odbora? Koja su gospoda za predlog odborov, neka se izvole dignuti.

(Ustane manjina),

Predlog odbora je pao.

Predlog vlade je, da se dade svakomu dnevničaru 300 for. na godinu. Neka se izvole gospoda dignuti, koja su zanj. (Učini se). Predlog vlade je primljen.

Izvj. Lj. **Vukotinović** (čita):

„Neprevidljivi troškovi sa ukupnom svotom od 7500 fr. imaju se pridržati.“

Predsjednik: Neima opazke? (Glasovi: neima, prima se).

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Ovdje dolazi medju izvanrednimi troškovi osobni doplatak za vel. župana sriemskoga sa 500 for.

(Prima se).

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Na naslov šesti, naročito na stavke zdravničke troškove sadržavajuće i ukupno 68.150 for. iznašajuće zaključi odbor predložiti, da se izdatci ovi, dočim će se i onako koncem godine položenjem računah izkazati, odobre i na temelju poprieènoga trogodišnjega potroška u budućem proračunu izpostave.

(Prima se).

Predsjednik: Imade-li kakve primjetbe?

(Glasovi: neima:

Primljeni su dakle zdravnički troškovi kako ih je vlada predložila.

Izvj. **Ljud. Vukotinović**: čita:

„Prigodom ovom scienio je odbor pitanje ob opetnom podignuću bolnice za škrljevo u Kraljevici potaknuti, i budući da u tom smislu predleži saboru molbenica županije Riečke, a u javnosti takodjer vlada mnenje, da je bolnica takova zbilja od prieke nužde, preporučuje, da se vlada pozove, neka ob uvedenju u pitanju stojeće bolnice saboru predlog podnese.“

(Prima se).

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Medju redovitimi troškovi u naslovu ovomu navode se za sada i troškovi za novačenje; odbor mnije, da su vojska i svi sa njezinim uzdržavanjem, popunjenjem i upravljanjem skopčani poslovi predmet zajednički, dakle da niti trošak za novačenje nipošto ovozemskoj nego zajedničkoj blagajni na teret pasti ima, zato bi se vlada zemaljska imala pozvati, da ovovrstne troškove na račun zemlje neprimi, nego tu stvar sa vladom zajedničkom izravna, pak ako se štogod u to ime plati, da se to imade samo kano predujam smatrati.“

Tu je odbor mislio, da vis. sabor vladu pozornom učini, kako novačenje kao i svi takovi predmeti, odnoseći se na vojsku, na zajedničke poslove spadaju, dakle se i troškovi za nje iz zajedničkih sredstvah namiriti imaju. Trošak taj nebi imao dakle u buduće zemlji na teret pasti, nego na zajednički erar; nakoliko pako se u

Digitized by Google

to ime što plati, da se ima kao predujam smatrati i u svoje vreme povratiti.

(Glasovi: prima se).

Predsjednik: Primljen je predlog odborov.

Izvj. Lj. **Vukotinović** čita:

„Predložena u ime najmovine za predprežne postaje svota od 5100 fr. sada se može primiti, za buduće vendar neka vlada zemaljska stavku ovu obrazloži i potrebu dokaže. Što se pako priloga tiče za povišenje predprežnih pristojbah, koje zemlja zato plaća, jer c. kr. vojničtvo kod plaćanja predpregah svojih se drži cienah, koje su manje od postojećih, te tada ono što fali, zemlja naknaditi mora, mnije odbor, da postupak ovaj nikako se opravdati nemože, jer je i c. kr. vojničtvo dužno kao što svaki drugi državljan obćih se držati propisah i zakonah; uslied česa ima se vlada zemaljska pobrinuti, da iznimni ovaj način prestane; zemlja takovimi troškovi u buduće obterećena nebude; za ovu medjutim godinu prima se u tu svrhu navedena svota od 2600 for.“

Predsjednik: Najmovina za predprežne postaje čini svotu od 5100 for. Ovdje se traži od vlade razjasnjenje glede ove svote, a imenito, da se vojničtvo ima držati cienah, koje u obće postoje glede prepregah, a ne da je zemlja dužna doplaćivati.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Nemogu se slagati sa predlogom odbora s toga, što je u predidućoj stavci izrečeno, da vojska spada na budget zajednički; s toga mislim, da se vlada ima pozvati, da se one svote, koje su u to ime već potrošene, žemlji povrate, a ako bi se već moralo što nadoplaćivati, da to spada na skupne troškove.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Ovo je drugi predlog; ja mislim jedan i drugi mogu stati. Najprvo je načelno pitanje, u obće da ovaj privilegium prestane, da bi vojnici ovdje mogli manje plaćati za predprege; drugo je, ako bi se već moralo što nadoplaćivati, jeli to ima naša zemlja platiti, ili se ima plaćati iz zajedničkih sredstvah.

Adm. žup. varažd. **Petar Horvat**: Ja podupiram predlog g. predgovornika Mirka Hrvata, jer je pravedan. Ova stvar je mimoišla pozornost vlade, u koliko je već na to što potrošeno, da se iz vojnoga erara našoj zemlji nadoknadi, a u buduće da se vojska prilagodi cienam, koje u obće vladaju glede predpregah.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora bez ikakvoga dodatka?

(Glasovi: ne.)

Prima-li vis. kuća predlog odbora s dodatkom gosp. Mirka Hrvata?

(Glasovi: primamo).

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Troškovi za oružničku asistenciu i nagradu za pohvatanje razbojnikah sa 2000 for., propratnički troškovi sa 1600 for. nagrade za ubite grabežljive zvieri 800 for. i za spašenje života 100 for. primaju se.

(Prima se).

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Glede podporah za narodne zavode ima odbor napomenuti, da je visoki sabor već u prijašnjem svom zasjedanju patriotičnoj dužnosti svojoj načelno zadovolio time, što je zaključio, da će zakonotvornom vlašću svojom štititi sve narodne znanstvene, učevne i umjetničke zavode, koji smjeraju na promicanje duševnoga i materijalnoga napredka; mislio je dakle odbor, da je višerečenim nazorom posve suglasno uzradio, kad je dotaciju za narodno kazalište povisio za buduću godinu na 24.000 for., za tekuće pako ljeto potrošak od 18000 for. odobrio.

Svota od 18000 for. bijaše jur po saboru god. 1861., dozvoljena kašnje pako snižena na 14000 for. Očevidno je, da zavod ovaj ako napredovati i sve većma rastećim zahtjevom odgovarati hoće, niti sa svotom prvijom kamo li sa potonjom izaći nemože, zato preporuča odbor visokomu saboru povišenje novčane podpore ove za odobrenje bez da bi se držao vezanim tomu na obširno navadjati razlogah nego samo dodati jošte to, neka vlada zemaljska bdije, da se novci ovi upotrebe jedino u strogo narodne svrhe kazališne, da se njeguje izključivo domaće pjesničtvo dramatičko i muzika porazmjerno narodna, da se temelj položi izobraženju domaćih vještakah, te da vlada zemaljski sabor o načinu uprave i u obće o sustavu i stanju toga narodnoga zavoda izviesti.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Za gospodarsko družtvo hrv.-slavonsko predložena podpora godišnja od 4000 for. odobrava se; budući je medjutim odboru do znanja došlo, da je organizam toga družtva manjkav, da nije prema potrebam sadašnjim, s toga se vlada poziva, da ob ustrojstvu, djelatnosti i u obće o stanju gospodarskoga družtva svoje mnenje predloži; to isto valja i glede učione gospodarsko-šumarske u Križevcih, za koju se podpora od 10.000 for. imade i nadalje dozvoliti time, da se očekuje i ovdje potanko izvješće o stanju toga zavoda.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Ovdješnji glasbeni zemaljski zavod molio je, da se godišnja njegova dotacija malena od 500 fr. povisi na 3000 for. Odbor je mislio, pogledom na povoljne resultate upitnoga zavoda i pogledom na učinjeni jur zaključak saborski uputiti molbu ovu na vladu zemaljsku, da ju kod budućega proračuna u pravedan obzir uzme.“

(Prima se.)

Digitized by Google

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Biti će poznato gospodi, da je narodni muzej dao molbenicu vis. saboru, kojom moli, da mu se za nabavu potrebitih ormarah za sbirke i za nabavu znamenite prirodoslovne sbirke Brusine 4000 for. doznači. Budući da ovu molbu niti vlada u svom predlogu nepodupire, niti odbor za budget, s toga predlažem, da se narodnomu muzeju za nabavu potrebitih za sbirke ormarah i za nabavu znamenite sbirke ljuštarah, algah i ribah muzealnoga pristava g. Špire Brusine 4000 fr. doznači.

Zast. vl. **Roberto Zlatarović**: Vlada je o tom mislila i radila, ali u ovom proračunu nije mogla ništa učiniti, jer je godina na izmaku, i vrlo lahko bi se moglo dogoditi, te bi se mogla premalena svota opredieliti. Nu zem. vlada pridržala si je u budućem proračunu za g. 1870. obširan i potanko obrazložen predlog vis. kući učiniti, te će se još veća svota od 4000 fr. doznačiti. Ovo sam dužan bio kazati vis. kući za ubavješćenje.

Mirko Hrvat: Ako vlada obećaje, uzimam predlog natrag.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja se zadovoljavam izjavom vlade, nego činim vis. kuću pozornu na to, da u muzeju, što neima potrebitih ormarah leže veoma skupocjene stvari i knjige na zemlji. Zato mislim, da se vlada svakako ovlasti, da može odmah asignirati, što je najnuždnije, da se stvari neskvare. Ja predlažem, da se za najnuždnije ormare svota od 800 fr. već sada doznači.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ako vis. kuća na to pristane, to se može pokriti u dotičnom naslovu „razni troškovi", jer nije velika svota.

Predsjednik: G. zast. Mirko Hrvat je predlog učinio, da se za narodni muzej 4000 fr. doznači. Svim je poznato, da je narodni muzej dao amo molbenicu, koja je upućena vladi, da shodna odluči. Dočim je g. povjerenik vlade izjavio, da će uslied iztraživanjah, koja se sada čine, u budućem proračunu vlada predložiti svotu, koja će nadmašiti 4000 for., tim se je g. zast. Mirko Hrvat zadovolio i odustao od predloga. Nego g. zast. Stojanović je nov predlog učinio, najme, da bi se vlada odmah ovlastila, da za najveće potrebe muzeja, — budući je ormarah za sbirke neobhodno potrebno — još ove godine 800 for. izdati može. Tomu predlogu nije protuslovljeno, stavljam dakle pitanje jednostavno: Prima li vis. kuća predlog g. zastupnika Stojanovića?

(Glasovi: primamo.)

Predlog g. Stojanovića je primljen, i vlada ovlaštena, 800 for. još ove godine izdati za neobhodne potrebe muzeja. —

Dr. **Antun Stojanović**: Usljed izjave g. zastupnika vlade molio bi još za razjasnjenje, da li se izjava i na sbirku g. Brusine proteže, da li se naime razumije to, da je Brusini njeka garancija dana, da on sbirke neće drugamo prodati. Mi znamo, da je sbirka znamenita i od velike važnosti, te bi bila velika šteta, da prodje iz naše zemlje. Ako je intencija vlade, da sbirka kod nas ostane, tada držim za potrebno, da se g. Brusina njekako uputi o tom, da sbirke drugamo neprodaje.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Nemogu o tom razjasnjenja dati; još nije ništa ugovoreno.

Ljudevit Vukotinović: Ja držim svrsi shodno, da se g. Brusini osiguranje dade glede njegove sbirke, jer on ima od drugih stranah ponudah, te bi možebiti za skuplju cienu mogao prodati svoju krasnu sbirku, nego on bi volio nju pričuvati, da u zemlji ostane; sbirka je nam veoma potrebna i interesantna, jer se upravo odnosi na jadransko more. —

Adm. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Ja mislim, vis. sabore, da ovaj predmet nije za saborsko viećanje. Vlada će, mislim, toliko patriotizma pokazati, te će nastojati, da se sbirka, ako je zbilja znamenita — ja ju nepoznam — neizmakne našemu muzeju. Ako je od strane vlade izjavljeno, da će ona u budućem proračunu još veću svotu predložiti, tad mislim, da će vlada i korake nčiniti, da sbirka nemine naš muzej, ako što vredi, — ja kako rekoh nisam informiran i mislim i veća strana nas nije informirana. Zato nemožemo ništa drugo reči i zaključiti, nego da dovoljavamo s izjavom g. zast. vlade.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja mogu izviestiti vis. sabor, da će vlada shodne korake učiniti, da se sbirka zemlji osigura. Ako misli vis. sabor, da bi shodno bilo, da se ima ugovor predbježno učiniti glede sbirke, to se može lahko učiniti.

Predsjednik: Nebi li motivom ove izjave g. zastupnika vlade prešli na dnevni red?

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: čita:

„Troškovi za štipendije i promocijalne takse pod br. 9. u svoti ukupnoj od 3559 for., kao što se ondje po stavkah navadjaju, preporučuju se za primanje.

Tako i stavka 10. za sbornik . .	2200	for.
11. Paušal za uredovna oglašivanja	2500	„
12. Trošak za svjedoke	250	„

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Za svilarstvo i gojenje murvinjakah prima se svota od 4209 for. U ime pako pasivnih kamatah, koje se plaćaju od založenih državnih papirah, odobrava se svota 4356 for.

(Prima se.)

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Saborski troškovi računani sa 45.000 for. imaju se povisiti na 70.000 for. iz uzroka, sto su se iz ove svote imali namiriti troškovi za inštalaciju banovu već odprije po saboru u iznosu od 20.000 for. votirani.“

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Medju raznimi troškovi prima se trošak za uzdržavanje zgradah sa 2000 for. za režiju t. j. popravak manjih predmetah 50 for. Nagrade medjutim i pripomoći sa 1000 fr. odobravaju se za prošasto, nu u buduće neimaju se uvesti, jer potrebоća dokazana nije.“

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Porezi i daće 50 for. Uredski i pisarnički troškovi sa 200 for. primaju se za tekuću godinu, u buduće mnije odbor, da se prenesu porazmjerno u dotične zaklade.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Odplata diona predujma od 10.464 for., dana u ime podpore stradajućim županije sriemske sa 3488 for. neka se stavi medju izvanredne troškove.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Predujam za Lonjsko polje sa 4000 for. kao nepotreban da se sasvim izbriše.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Najmovina za zemaljsku kuću u Požegi ima se u buduće izpustiti, jer zemlja sama sebi netreba da plaća.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Povratci, koji ulaze za predplaćena stipendia pitomacah na učioni gospodarsko-šumarskoj u Križevcih, imadu se u buduće medju dohodke uvrstiti.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Odkup javnih robotah ima se u buduće izpustiti ovdje, jer pripada dotičnim županijam na razpoloženje.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Prije nego se svrši razprava ob ovom naslovu, bijaše pitanje stavljeno: Je li ona taksa, koju činovnici plaćaju prigodom imenovanja svoga, ulazi u kasu zemaljsku? Što ako nebi bilo, da se vlada o tome neka poskrbi; jer nije pravedno, da bi taksa unišla u zajedničku blagajnu, a teret mirovine da nosi zemlja sama.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Glede kaznione Lepoglavske, koja pod upravom unutarnjega odiela zemaljske vlade stoji, predlaže odbor:

Da se potrošak za upravu kaznione Lepoglavske za tekuću godinu odobri, nu ujedno s razloga toga, što zaslužba kaznenikah, koja od 600—700 momakah po 10 urah svakdanje radnje mnogo vriediti mora, ovdje u nikakav obzir uzeta nije, dočim je takova preko državne uzdržarine od 33 novč. na glavu milosrdnim sestram prepuštena, što je svakako na veliki uštrb našega zemaljskoga proračuna, — neka vis. sabor zaključi:

Da se ima iz njegove sredine izaslati jedna komisija od 2 ili 3 člana uz pridruženje jednoga člana od strane vlade kao vladinoga povjerenika, koja će imati na licu mjesta izviditi:

1. Kako se ta ciela uprava kaznione u Lepoglavi obavlja?

2. Popriečnu vriednost rada kaznenikah, t. j. po mogućnosti izviditi kolikoću i kakvoću njihove radnje, za da se izkaže, u kakovu razmjerju stoji vriednost toga rada naprama onoj uzdržarini, koju naš aerar za njih plaća.

3. Kakav su suvišak zaslužbine kaznenici dobivali do sada od svoje radnje i kako se je sa preostatkom ove njihove zaslužbe razpolagalo?

4. Može li se već za buduću godinu 1870. budi sa sadašnjim upraviteljstvom kaznione, ili na drugi koji način od upravnih troškovah što i koliko od prilike prišteditи?

5. Kako je dosada vršen nadzor milosrd. sestarah nad kaznenici, i da li se prema ustanovam kaznenih propisah i prema obzirom na javnu ćudorednost označenim ukazuje i nadalje upravu u istoj mjeri sadašnjemu upraviteljstvu t. j. milosrdnim sestram ostaviti?

6. Da se ista komisija uputi u posve sličnu kaznionu u Vacu u Ugarskoj te se tamo o cieloj upravi u gore navedenom pravcu potanko ubavjesti, i o pronašašću obrazloženo mnenje svoje podnese.

Digitized by Google

Ujedno pako da se vlada pozove, da sporazumno sa upitnim saborskim povjerenstvom i prema uspjehu njegovoga izvidjenja u Lepoglavi bezodvlačno se postara, da se već u predstojećem proračunu za god. 1870. ovi upravni troškovi samo na izkazanu najmanju potrebočiu smale, te ista uprava već u predstojećoj godini prama potrebi samoga zavoda i našega zemaljskoga proračuna preustroji."

Zast. vlade **Rob. Zlatarović**: Vis. kućo! Ja bih mislio, da se za sada preda vladi, da ona vis. sabor ubaviesti ob organizmu i upravi kaznione lepoglavske, jer vlada ima više vremena i sredstvah, da se potanko o stvari osvjedoči, i da ona predloži osnovu, kako da treba kaznionu preustrojiti, da se ovaj ogromni trošak umali.

Adm. žup. varažd. **Petar Horvat**: Ja u predlogu odbora nevidim znaka nepovjerenja prema vladi, nego vidim, da je odbor držao shodnim naprama važnosti samoga predmeta, da sabor takodjer sa svoje strane izašalje članove na lice mjesta, koji će ga ubaviestiti o stanju stvari i podnieti saboru obrazložen predlog, kako bi se ogromni ovaj trošak mogao prišteditи, ako ne u cielom, a to bar u kojoj strani. S toga podupirem predlog odbora s dodatkom, da će biti dovoljno, ako se od strane sabora dva člana izašalju, dočim će od strane vlade i onako jedan član udioničtvovati.

Stjepan Hrvoić: Ja nevidim razloga, zašto da se od strane sabora iztražuju pojedine stvari. Ja držim, da je vis. sabor podpuno osiguran, da će od vlade ono dobiti, što želi, ako stvar preda vladi. U ostalom, ako vis. sabor nebi htio na to pristati, ja bi bio zato, da se radi umaljenja troškovah od strane sabora samo jedan zastupnik šalje.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja sam toga mnenja, da se posve pridrži predlog odbora, te da se trojica od strane sabora izašalju. — odbor predlaže 2—3, ja bi bio za tri — a toj trojici da se doda od strane vlade povjerenik.

Predsjednik: Vis. sabore! Točke, koje odbor za izvidjenje predlaže, neću opetovati, jer o tom neima prepora. Prepor je samo o načelnom pitanju, da li vis. sabor želi po predlogu odbora administrativnim poslom kaznione baviti se ili tu stvar prepustiti odgovornoj vladi. To je načelno pitanje. Onda je još pitanje glede broja članovah komisije; odbor predlaže 2—3 lica; gosp. vel. žup. varažd. Petar Horvat precizno zahtieva dva, a g. Hrvoić jednoga člana.

Prima li vis. kuća nazor odbora, da se iz sredine sabora imade izaslati komisija, koja će razviditi kaznionu lepoglavsku? Koja su gospoda zato, neka se izvole dignuti.

(Većina ustane.)

Vis. je sabor primio predlog odbora.

Sada je pitanje glede broja članovah komisije. Prima li vis. kuća, da se dvojica izašalju?

(Glasovi: dva.)

Primljeno je, da se imadu dvojica iz sredine sabora izaslati. Sada molim, da vis. sabor opredieli, kada će se izabrati ovi članovi.

(Glasovi: sutra.)

Adm. žup. varažd. **Petar Horvat**: Imade jedna i to ženska kazniona ovdje u Zagrebu; je li se ova posebice upravlja ili skupa sa lepoglavskom?

(Glasovi: skupa.)

Dakle bi zadaća bila toga odbora, da i ovu kaznionu pregleda, i ujedno predlog vis. saboru stavi.

Predsjednik: Predlog odbora je primljen, stvar dakle riešena; molim da idemo dalje.

Adm. žup. varažd. **Petar Horvat**: Glede ženske kaznione u Zagrebu, to je nov predlog, da odbor i na ovu svoje djelovanje protegne.

(Prepirka.)

Predsjednik: Imade li ovaj odbor ujedno protegnuti svoje djelovanje i na žensku kaznionu, koja se ovdje u Zagrebu nalazi?

(Glasovi: ima.)

Odlučeno, da se ima djelovanje ovoga odbora i na žensku kaznionu u Zagrebu protegnuti.

Ivj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Glede gradjevne oblasti, koja se navodi u naslovu 8. predloženoga proračuna, mnije odbor, da se ova ima u svih svojih stavkah sa cielokupnom svotom od 48,404 fr., za tekuću godinu nepromienjeno ostaviti, nu zajedno zemaljska vlada pozvati, da ob ustrojstvu gradjevne oblasti predloži zavremeno saboru osnovu zakonsku, tako da će se moći konačno riešiti i budućemu proračunu za godinu 1870. temeljem služiti."

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

U naslovu 9. glede gradjevinah na zemaljskih cestah odobravaju se stavke niže navedene za tekuće ljeto s razloga, što se mnogi predmeti i poslovi amo zasjecajući u konačnom izvedenju nalaze, te se nebi mogla bez poremećenja načiniti ikakova preinaka.

Po imence: Plaće za 7 povjerenikah ceste sa .	300 fr
Najmovine i stanarine sa	560 „
Pisarnički i uredski paušal za 7. povjerenikah po 100	700 „
Nagrade i pripomoći	300 „
Dnevnice i putni troškovi	1500 „
Troškovi mapiranja	500 „

Digitized by Google

Glede uzdržavanja pako i gradjenja cestah predlaže odbor visokomu saboru sliedeća za odobrenje:

Odbor u obće uvidja, da je prelimirana svota od 180.000 odveć malena, nego da bi odgovarati mogla ogromnoj nuždi, koja obstoji u našoj zemlji za dignuće i olakšanje komunikacijah; uzev medjutim u obzir, da se upravo sada razpravlja pitanje sa zajedničkim ministarstvom komunikacijah ob inkameriranju drumovah:

a) iz Čakovca preko Varaždina, Zagreba, Karlovca na Ljudevitinoj cesti do Rieke;
b) iz Rieke do Senja;
c) iz Osieka u Našice preko Krndije, Bekteža, Požege, Pakraca i Kutine do Siska;
d) iz Osieka na Djakovo prema Brodu;
e) iz Osieka na Vukovar, Rumu Pazuhe prema Zemunu;
f) iz Barča na Verovitico, Terezovac, Krivaj, Daruvar do Pakraca.

Uzev nadalje i to u obzir, da od inkameriranja ovih drumovah zavisi ponajprije potreba ovozemska i razdioba odnosnih troškovah; mnije odbor, da se izkazana u tu svrhu svota od 180.000 fr. primi tim dodatkom:

1. Da vlada zemaljska odmah po riešenju pitanja o navedenom inkameriranju saboru predloži razdieljenje ostalih cestah zemaljskih i kotarskih, i u tu svrhu potrebnih troškovah obzirom na odredjeno jur po saboru gradjenje.

2. Da za uredjenje, uzdržavanje i olakšanje komunikacije za buduće uzme osobiti obzir na gradjenje novih drumovah, koji su u obće u Slavoniji a naročito u Sriemu potrebni; s toga se dakle uzroka za županiju sriemsku ima u buduće veća svota uvrstiti.

3. Za umirenje zastupnikah slavonskih želi odbor, da zemaljska vlada saboru predloži izkaz počam od god. 1851. do 1869. na uzdržavanje i gradjenje cestah i mostovah potrošenih svotah, za da se kod budućega razdieljenja troškovah uzmogne pravedan obzir uzeti na one županije, u kojih dosele manje gradjeno bijaše.

4. Da se za dogradjenje cestnoga prostora kod Bizovca (Žabnjak zvanoga) okolo 400 fatih dugačkoga na cesti Osječko-Našićkoj dozvoli odmah nabava potrebna kamena iz prištedjene ovogodišnje dotacije cestovne na budući povratak iz zajedničkoga aerara, ako cesta ova kao državna inkamerirana bude.

5. Preporučuje se vladi zemaljskoj, da se svakoj županiji u buduće za neprevidljive i silne gradjevine primjerna godišnja predplata uz dužnost polaganja računah na razpoloženje stavi.

(Izza kratke debate primljen predlog odbora.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Predloženi nakon trošak od 10.000 for. za vodogradjevine (koj polag izjave vladinoga povjerenika u istinu 21.078 for. 34 nvč. iznosi) preporuča odbor na predbježno odobrenje kao predplatu potrošenu na režiju državnih riekah i na utvrdu obalah Savskih i Dravskih, koje zajednički aerar nositi ima; predplata ova ima se zemaljskoj blagajni naknaditi, a svota ova buduće ljeto u primitak unesti, — iza kako bude pitanje o razredjenju državnih riekah izmedju vlade ovozemske i vlade ugarske u smislu nagodbenoga zakona riešeno.

Glede naslova 11. odbor mnije: da se ustrojstvo c. kr. oružničtva, kaošto sada još obstoji, sa ostalim ustrojstvom sadašnje vladavine naše složiti nedade; jer premda se tajiti nemože, da c. kr. oružničtvo u sporazumljenju sa zemaljskimi gradjanskimi oblastmi po mogućnosti izvršiva zvanje svoje, to ono ipak sačinjava sastavni dio ukupne c. kr. vojske, te u glavnih svojih odnošajih podstoji propisom, zakonom i oblastim vojničkim, uslied česa dolazi izvan okruga vlasti i upliva zemaljske vlade naše. Ovimi dakle razlozi ponukan odbor zaključi: da se c. kr. oružničtvo nema u buduće troškom zemaljskim na račun kraljevinah ovih uzdržavati, već da se ima drugo za čuvanje i držanje nutarnje sigurnosti obzirom na postojeću ustavnost i samo-upravu domaćim oblastim podložno tielo sastaviti; prije vendar nego se sadašnje c. kr. oružničtvo razpusti, da se vlada zemaljska imade naputiti, da ob ustrojstvu ovakova stražarstva sigurnosti zakonsku osnovu riešenja radi saboru predloži.

Dok to uzbude, neka se preliminarani cielokupni trošak od 149.600 for. odobri.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Na naslov 12. glede računovodstva stavljaju se sliedeće opazke:

Dočim je povjerenik vladin izjavio, da se sada već radi o preustrojenju računovodstva, ima se za sada odmah odlučiti onaj dio osoblja, koj je ravnateljstvu financijah zajedničkih pridieljen, a na račun ovostrane blagajne da se preuzmu samo oni činovnici, koji izključivo za zemaljsku vladu domaću rade.

Uslied toga odobravaju se sliedeće plaće i beriva:

1 Podpredstojnik sa 2000 fr.,
2 savjetnika, svaki sa 1600 fr.,
5 oficijalah sa 1000 fr.,
3 oficijala sa 900 fr.,
5 oficijalah sa 800 fr.,
4 oficijala sa 700 fr.,
3 oficijala sa 600 fr.,
3 oficijala sa 500 fr.,
2 poslužitelja sa 315 i 262 fr.,
2 vježbenika, svaki sa 120 fr.,
Nagrade i pripomoći 800 fr.,
Odielo za poslužitelje 62 fr.

(Prima se.)

Digitized by Google

Adm. žup. varaždi. **Petar Horvat:** Vis. sabore! Prije nego li se sjednica završi, imao bi ja dva predloga. Jedan ide tamo, neka vis. kuća zaključi, da se obzirom na prešnost predmetah, koje želimo što prije dovršiti, sjednice i poslje podne drže.

(Glasovi: dobro.)

Drugi je predlog taj, da s istoga razloga izvoli visoka kuća odbor od tri lica, od kojih bi jedan bio g. izvjestitelj, imenovati, koji bi odbor ovaj proračun u formi zakonskoga članka, u kakvoj se ima na prev. sankciju podnieti, sastavio. Odbor taj mogao bi ovaj posao odmah prihvatiti, a ovaj proračun, poslje kako se u saboru rieši, moći će se za koj sat saboru na odobrenje predložiti. Tim ćemo izbjeći neprilici, da bismo morali poslje svršetka proračuna još koji dan ovdje ostati, što bi neugodno bilo, jer se gospoda žele razići. Zato preporučam ovaj predlog.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se odbor imenuje, koj će odmah u formi zakonskoga članka sastaviti ovaj proračun?

(Glasovi: primamo.)

Mirko Hrvat: To je dužnost vlade.

Predsjednik: Prima li vis. kuća, da se tri člana imenuju?

(Primamo.)

Želi li vis. kuća, da se ova tri člana odmah izaberu?

(Neka ih predsjednik predloži.)

Ja bi predložio g. izvjestitelja Vukotinovića, g. bilježnika Raiznera i g. zast. Zlatarovića.

(Prima se.)

Sjednica je poslje podne u 5 satih.

Digitized by Google

Nastavljena petdeset i sedma saborska sjednica,

držana dne 14. listopada 1869. u 5 satih na večer pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik: Nastavlja se predpoldnešnja sjednica.

Izvj. Ljudevit Vukotinović čita:

„Na naslov 1. ob upravi osrednjoj neima odbor ništa kod plaćah u stavci 1. navesti, budući je već glede odielnih predstojnikah, odielnih savjetnikah, tajnikah i perovodjah svoje mnenje, koje i ovdje stoji, izrekao.

Pomoćno osoblje predlaže se takodjer za odobrenje, i to:

1 Ravnatelj pomoćnih uredah sa 1200 fr.,
1 pristav sa 1000 fr.

Glede oficijalah i pisarah ima već ustanovljeni broj i plaće.

Poslužno osoblje.

1 Podvornik sa 400 for.,
1 poslužitelj sa 350 for.,
2 sluga pomagača sa dnevnicom 63 novč. na dan.
Odielo za poslužno osoblje po 40 for.
Nagrade i pripomoći 1000 for.
Urednički i pisarnički paušal i dnevnice 4000 for.

Glede razpoloživih činovnikah na ovaj odiel spadajućih opetuje se jur izrečeno u tom obziru načelo.

(Prima se.)

Predsjednik: U poglavju II. naslovu 1-om slaže se mnenje odbora sa vladinim predlogom, jedina je razlika glede plaće predstojnika, a tu je već prije u obće ustanovljeno, da plaće oddielnih predstojnikah ostanu, kako ih je vlada predložila. Ako neima opazke . . .

(Glasovi: Primamo.)

Primljen je prvi naslov pogl. II.

Izvj. Ljudevit Vukotinović čita:

Naslov 2. Vjerozakonski zavodi.

U obziru stavakah ovdje dolazećih i raznovrstnih s njimi skopčanih troškovah, kojih je izvor stranom nejasan, budući da mnozi u starodavnih fundacijah i običajih, mnozi u dotacijah i kr. odlukom dozvoljenih početak i obdržavanje svoje imadu, opažuje se u obće, da zemaljska vlada sva odnošenja ovih fundacijah i obvezanostih za proračun god. 1870 u vidnost stavi i o tom sabor potanko izvjesti. Za sada nepreostaje ino, nego uz gori stavljenu opazku troškove pod naslovom 2. sa 60.744 navedene odobriti.

Valja ovdje napomenuti još i to, da bi se imala vlada zemaljska pozvati, neka vis. sabor o stanju vjerozakonskih dobarah, kao i o stanju, u kom se pitanje ob imanju Priorata Vranskoga nalazi, izviesti.

To isto stoji i glede naslova 3., glede zakladah i prinesakah u svrhe bogoštovne, koji se odobravaju; troškovi ovi u svoti od 21.396 fr. spadaju takodjer na opazku u prediućoj točki izrečenu, te se ima napose samo opaziti, da se pripomoć posvećenomu biskupu i generalvikaru senjskomu samo donlje, dok to mjesto izpunjeno bijaše, dozvoliti može.

Digitized by Google

Predsjednik: Naslov 2. „vjerozakonski zavodi", sadržava potrošak od 136.927 fr., dohodci pako iznašaju 76.183 fr.; dakle imade se iz dotacije zemaljske dodati 60.744 for. Odbor proti ovim stavkom neima opazke, jedino traži još njeka razjasnjenja, imenito zahtjeva od vlade, da ona vis. sabor glede ovih fundacijah i obvezanostih u budućem proračunu za god. 1870 ubaviesti, zatim da se i glede stanja vjerozakonskih dobarah, kao i glede imanja priorata vranskog razjasnjenje dade. Ovo su opazke odbora; molim, je li vis. sabor želi štogod dodati ili koju stavku preinačiti?

Mirko Hrvat: Vis. sabore! U svakom proraćunu ili budgetu imadu se navesti svi dohodci kao i sav razhod ciele dotične zemlje. U vladinom budgetu imade više točakah, u kojih to učinjeno nije; tako nisu dohodci na čisto izvedeni, koje Ugarska imade iz nerazdieljenih još školskih i vjerozakonskih zakladah. S toga predlažem, da vis. sabor zaključiti izvoli: da se vis. vlada pozove, da u proračunu za g. 1870 izkaže ne samo sve dohodke i razhode raznih zemaljskih zakladah, te dohodak nepodieljenih jošte s Ugarskom vjerozakonskih i školskih zakladah, već da se u isti proračun kao dohodak metne i ona svota, koju bi imala bila Ugarska u ime nepodieljenih jošte vjerozakonskih i školskih zakladah izplatit kraljevini našoj za god. 1869, kao što je to dosada izplaćivala.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Vis. sabore! Što se razdieljenja kamatah tiče, ta stvar je u razpravi, i uspjeh još nije postignut, zato vlada nije mogla sve stavke obrazložiti i konačno u pročunu staviti; nego vlada će u budućem proračunu za god. 1870 pojedine svote razjasniti.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Tu se radi o proračunu zakladah; vlada će god. 1870 poseban proračun prodložiti, koj se odnosi na zaklade zemaljske.

Mirko Hrvat: Ne radi moj predlog o proračunu zakladah, nego o tom, da vlada nesamo izkaže dohod i razhod svih zakladah zemaljskih, nego i onaj dohod, kojega Ugarska iz nepodieljenih još vjerozakonskih i školskih zakladah nam platiti ima.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ovi dohodci bi se bili morali ciframi označiti u proračunu, i buduć da razprava o tom još nije dovršena, zato se nisu mogle cifre opredieliti. Što se ostalih zakladah tiče, o tom će vlada u g. 1870 poseban proračun vis. saboru predložiti, a ovdje je samo naznačen prinos, što ga Ugarska za sada, kad razprava još nije konačno dovršena, doprinosi u svrhe bogoštovne i naukovne iz nepodieljenih još zakladah.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Usljed razjasnjenja gg. odsječnih načelnikah nemogu odustati od mog predloga, i to s razloga, što znam, da je do g. 1868, t. j do onog vremena, kad je naša autonomna vlada u život stupila, Ugarska nam plaćala u ime vjerozakonskih zakladah tamo prenešenih 108.298 fr., koja se svota u proračunu za g. 1866, koj je saboru podnešen bio, nalazi, nadalje u ime nerazdieljenih zakladah naukovnih 50 i njekoliko hiljadah fr., dočim vlada sada izkazuje 76.183 for. Izmedju 76 i 108 hiljadah je razlika velika, i kad se sada nemogu opredieliti cifre, kao što u prijašnjih godinah, stoga ostajem kod ovog predloga tim više, što sam čuo iz pouzdana izvora, da je ugarsko ministarstvo bogoštovja pisalo našoj autonomnoj vladi, čim je ona u život stupila, da sada ništa više plaćati nemože iz naših zakladah, nego da se sve iz dotacije od 2,200.000 for. namiriti ima.

Ja bi molio, da bi se o tom vlada izvolila izjaviti.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja bi molio, da vis. sabor dozvoli, da vlada na ovu interpelaciju u sutrašnjoj sjednici odgovori, jer za točan odgovor treba relacije računstveno izvedene. Zato se nemože odmah odgovoriti, najmanje bi to mogao učiniti ja, koji nisam baš potanje o stvari ubavješten. Radi se ovdje o kompliciranom predmetu, koj je neugodan s toga, što je svezan sa zakladami, koje su spojene sa zakladami druge zemlje; predmet takodjer nije dosta jasan, jer razprava o tom nije dovršena, te su dotične oblasti već uvidile, da je potrebno, da se jedanput u tom sporazumljenje izvede. Zato molim, da vlada sutra odgovoriti može.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Ja sam već u odboru imao čast izjaviti, da na sve točke nemogu odgovoriti; ja sam se pripravio na sve važnije točke i mislio sam, da za ova 3 mjeseca neće to ni potrebno biti, nego vlada će u budućem proračunu za g. 1870. sve stavke razjasniti. Dakle za svaku točku nisam mogao datah potrebitih pribaviti i poleg svega truda u našem arhivu dokumentah pronaći, a trebat će prije sve moguće arhive u Pešti i Beču i u kaptolih pretražiti, dok se stvar na čisto izvede.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja mislim, da bi svemu tomu zadovoljiti mogli tim, kad bismo poprimili ono, što je u odboru bilo zaključeno, nego je njekako izostalo u formulaciji zapisnika, naime: da se ovdje kaže i to, da vlada u budućem proračunu za g. 1870. na svaku stavku izviestiti ima, odkuda se namiruje, i da vlada naša sporazumno sa vladom ugarskom na temelju §. 49. nagodbenog zakona od god. 1868. stvar o zakladah vjerozakonskih i nastavnih na čisto izvede. To je bio moj predlog u odboru, i bio je primljen, to znam, nego je ta ista formulacija ovdje izostala. Dakle molim vis. sabor, da bi se možebiti to sada primilo u zapisnik odborov.

Izvj. **Ljud. Vukotinović**: U obće je bilo rečeno, da se očekuje od vlade, da ona izvor svih ovih fundacijah i obvezanostih razjasni i sabor potanko ubaviesti.

Stjepan Vuković: Samo da je moja formulacija takova, da vlada u budućem proračunu izviestiti ima, odkuda se svaka stavka namiruje; to isto je doduše i ovdje, ali je moj predlog jasniji.

Digitized by Google

Predsjednik: Stavka naslova 2. vjerozakonski zavodi i stavka naslova 3. zaklade i prinesci za svrhe bogoštovne, su vis. kući poznate; poznato je takodjer mnenje odbora. S toga pitam vis. kuću, jeli prima ova dva naslova skupa sa mnenjem odbora? Molim da se gospoda, koja su za to, izvole dignuti. (Ustane većina.)

Primljen je naslov 2. i 3.

Mirko Hrvat: Glede mog predlog zadovoljujem se za sada tim, što vlada obećaje do sutra razjasnjenja dati.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Naslov 4. Školski zavodi.

„Točka 1. glede 3 učiteljah bogoslovja u Zagrebu po 840 fr. prima se.

Glede pravoslovne akademije u Zagrebu preporuča odbor uvaženju vis. sabora sliedeće:

Stavka druga, naslov 4. neodgovara ni faktičnomu stanju pravoslovne akademije, t. j. trošku, koji se na nju u istinu čini, ni previšnjoj rješitbi od 30. kolovoza 1868.

Faktičnom stanju neodgovara s toga, što se u proračunu navodi i manje silah učiteljskih i manji trošak nego li se u istinu čini; — jer dočim se tu navadja 6 redovnih profesorah, i to dvojica svaki plaćom po 1470 fr; jedan plaćom po 1260 for. i trojica plaćom svaki po 1050 fr. — postoje na zavodu ovom samo četiri redovna profesora, od kojih imadu dva svaki plaću po 1470 fr., jedan 1260 for., a jedan 1050 fr., pa nadalje dva izvanredna profesora, svaki plaćom po 945 for., dva suplenta, svaki plaćom po 630 fr. i dva docenta, svaki plaćom 200 fr. Dočim dakle proračun na plaćah učiteljskih izkazuje ukupno . 7350 for.
troši se u to ime u istinu . . 10350 „
dakle više . 3000 „
nego li se izkazuje i traži.

Razlika ova nastaje odtuda, što se je proračunu u toj točki za temelj stavilo stanje toga zavoda, kakovo je bilo prije 13 godinah, a nije se uvažilo, što se je na njem od onda promienilo, imenito razširenjem toga zavoda na tečaj četverogodišnji, koje je nastojanjem profesorskoga sbora u smislu previšnjeg preustrojućeg riešenja od 30. kolov. 1868 izvedeno već listopadom g. 1868.

Uslied previšnjeg ovog riešenja pristupnimi se čine sinovom domovine ove ne samo blagodati ondje nabrojene, nego i blagodati podieljene previšnjim riešenjem od 25. travnja 1867., pa je kako na temelju njezinom tako i na temelju državno-pravne nagode od 8. studenoga 1868, saboru kraljevinah ovih pridržano, da konačnu izreče odluku glede financialnoga uredjenja preustrojene ove pravoslovne akademije. U sliedstvu toga predlaže odbor ovaj prama sadržaju točke 5. 7. i 8. previšnjeg upitnoga riešenja:

I. Da se dotacija za preustrojenu pravoslovnu akademiju zagrebačku, koja je do sada načinom samo privremenim iz komercialne i regnikolarne zaklade vadjena, od 1. kolovoza 1869. prikrije iz obćenitoga prihoda zemaljskoga od 2,200.000 fr.;

II. da se odmah doznači i dotacija za IX. učiteljsku stolicu za predmete spadajuće u područje filozofičkoga fakulteta, najme za povjest i filozofiju;

III. da se profesorom pravoslovne ove akademije prama VII. razredu nadnevnicah, koji ih ide po zakonu od 4. listodada god. 1850., odredi:

1) s t a l n a p l a ć a po izmjeru opredielje nom za ostale zem. javne činovnike istoga nadnievnoga razreda (tajnike kr. zem. vlade) i to tako, da ide redovne profesore plaća višje kategorije toga razreda nadnievnoga, najmre godišnjih 1800 for., a profesore izvanredne plaća nižje kategorije toga razreda nadnievnoga, najmre godišnjih 1500 fr. a. vr.; nadalje

2) da im se pretvore dosadanji njihovi desetgodišnji doplatci (decenali), odmjereni sa 210 for., u doplatke petgodišnje (quinquenale) u iznosu polovičnom sadanjih decenalah, naimre sa 100 fr. od 5 do 5 godinah ali ipak tako, da im se za te kvinkvenale broje i one godine njihova službovanja, što no ih probave kao profesori izvanredni;

3) da se za sada još pridržani naukovni paušal, zamienjujući naukovinu. pogledom na znatno pomnožani a i sve rastući broj pravnikah koliko moguće razmjerno i to tako povisi, da će u to ime ići redovne profesore godišnjih 200 for., a izvanredne profesore godišnjih 100 fr. aust. vr.; zatim

4) da se i nagrada ravnateljska prama pomnožanim poslovom povisi na godišnjih 600 fr. a. vr., pa da ona poput ostalim zavodom školskim, uvrštena bude i na ovom zavodu u stalnu plaću ravnatelja; nadalje

5) da se povisi plaća i docentom na godišnje 400 for., Adjunctu pripomoć na 500 fr., knjižničaru nagrada na 300 for.

6) da se dotacija knjižnice akademičke za sada povisi na 500 fr., a tako i pisarnički paušal knjižničara na 100 for., pisarnički paušal akademije i trošak za kemikalia u svrhu podučavanja sudstvenoga liečničtva da se spoje pod jednu rubriku i povise na 100 for., pisarnički pako paušal direktora da se smanji samo na 100 fr.;

7) da se povisi plaća i pedela akademičkoga na 400 for., a da mu se pridieli i jedan stalan pomoćni sluga sa godišnjom plaćom 250 for., koji će nadomjestiti sadanjega ložitelja peći; a konačno

8) da se povisi i trošak ogrieva na 200 fr., pa da se za uspješnije nastavno podučavanje, shodnije, razredjenje urah učevnih i potrebni trošak za razsvjetu u iznosu od 100 for. odredi.

IV. Da se i profesorom pravoslovne ove akademije, kao i ostalim činovnikom kralj. naše zem. vlade povišene njihove i sada jednom stalno uredjene plaće doznače već počam od 1. kolovoza 1869., a dosadanje obustave.

V. Da se IX. učiteljska stolica na pravoslovnoj ovoj

Digitized by Google

akademiji odmah putem natječaja razpiše i to sa izmjerom plaćah i berivah povišenih i ovdje odredjenih.

Povod ovdje predloženoga financialnoga uredjenja preustrojene ove pravoslovne akademije leži stranom u historičkom razvitku zavoda toga od god. 1850., a stranom u previšnjoj riešitbi od 30. kolovoza 1868. — Kad je naime god. 1850., zakonom od 4. listop. preobstojavši dvogodišnji fakultet juridički prama novom austrijskom zakonodavstvu privremeno preustrojen bio u pravoslovnu akademiju nastavnim podučavanjem u triuh godištah (triennium), bude profesorom toga zavoda podieljen VII. razred nadnievnicah, a plaće su im za onda privremeno odmjerene bile sa 1050 for. za redovne, a sa 945 fr. a. vr. za izvanredne profesore. Godine 1853. uredjene su bile plaće javnih urednikah kod sviuh javnih oblastih kraljevinah naših uz znatno povišenje, pa su se samo plaće profesorah toga zavoda u prvobitnoj izmjeri pridržale s toga, što je uredjenje definitivno tih plaćah odgodjeno bilo do časa, kojega se zavod taj pretvoriti imadjaše u četverogodišnji tečaj nastave.

Preustrojstvo ovo izvesti nepodje za rukom do dan danas, te tako stradahu profesori pak i sada još stradaju pravedno izčekujući, da se stanje njihovo poboljša; odbor mnije iz ovih razlogah, da visoki sabor od svoje strane izvoli odrediti, da se gori spomenuti odnošaji u novčanom takodjer pogledu konačno ovrše.

Čemu se opažuje:

ad I. Dočim indi sjajna kruna ostavlja saboru ovom da konačno odluči, iz koje će se zaklade vaditi trošak za preustrojenu ovu pravoslovnu akademiju (Točka 7. previšnjega riešnja od 30. kolovoza g. 1868.), predlaže odbor ovaj, da se prikrije iz obćenitoga prihoda zemaljskog po 2,200.000 for. i to stoga, što naukovna zaklada naša i onako nedosiže za pokriće potrebah ovih, a treba da se i čuva za srednje učevne zavode zemaljske, kojih preustrojstvo i onako predstoji.

ad II. Isto tako scienio je odbor ovaj odazvati se 6. točki upitne previšnje rješitbe, pa obzirom na još neizcrpljenu svotu obćenitoga prihoda zemaljskoga predložiti, da se odredi dotacija potrebna i za IX. učiteljsku stolicu na pravoslovnoj ovoj akademiji, najmre za predmete podbočja filozofičkoga fakulteta t. j. za poviest i filozofiju, jer su to predmeti neobhodno potrebni za znanstveno naobraženje pravnikah, kojimi se istom usposobljuju u mjeri onoj, koju zahtieva današnje stanje državoznanstvenih i pravnih naukah.

ad. III. Kod opredieljenja berivah profesorah akademičkih uvažio je odbor ovaj kako posebitosti stališa toga, tako i razred nadnevnicah. koj pripada staležnikom ovim već i po zakonu od 4. listopada god. 1850., koji baš nije nimalo nagradjivao ovo zvanje učiteljsko, kako bi ga išlo bilo po višjem njegovom odredjenju. Prema posebitosti staleža toga idu profesore akademičke trovrstna beriva, naimre:

1. stalna plaća:
2. doplatci i
3. naukovina.

ad 1. Kod odredjenja stalne plaće uzelo se je za izhodište nadnevnički njihov sadanji raz. VII., koji je već najnižji pogledom na njihovo višnje znanstveno odredjenje, a uvažilo se je i imenovanje njihovo, koje izhodi neposredno od Nj. Veličanstva.

Pogledom na to baš se i nije dalo na ino, nego da se za zvaničnike ove odmjeri bar ista plaća, koja je u proračunu predležećem ustanovljena za suvrstnike njihove u nadnevnom razredu kraljevskoga imenovanja, naimre za tajnike kod kralj. naše zemaljske vlade, pa tako je scienio odbor, da se odredi redovnim profesorom plaća višje kategorije toga nadnevnoga razreda, naimre godišnjih 1800 for., a izvanrednim profesorom plaća nižje kategorije toga nadnevnoga razreda, naimre 1500 for.

ad 2. Doplatci idu samo redovne profesore, a to stranom zato, što im neima drugoga načina, da se u učiteljskom svom zvanju popnu na višje kakove plaće, a stranom i zato, što se samo tim načinom pridržati mogu, da doživotno obrate svoje sile na promicanje znanstvenoga napredka. Doplatci odredjeni su bili do sada u razdoblju od 10 do 10 godinah, ali obzirom na crpljeno izkustvo po svuda su u novije vrieme razpolovljeni pa odredjeni na razdoblja od 5 do 5 godinah što je usvojiti scienio i ovaj odbor, jer se je i njemu koristiti bilo iskustvom drugdje učinjenim.

Za izmjer doplatakah uzima se posvuda obzir na različite kategorije plaćah javnih urednikah, pa baš su s toga po načelu ovom i dosadanji doplatci odmjereni bili sa 210 for. aust. vried. — Prama sadanjem razmjerju plaćah različitih kategorijah po 500 for., odnosno 300 for. austr. imali bi se doplatci odmjeriti bar prama kategoriji nižjoj, nu odbor nije scienio ni toliko u to ime predložiti, jer doplatci teku neprekidno, te je obzirom na to predložio samo polovicu dosadanjih doplatakah, nu ipak u razdoblju od 5 do 5 godinah i tako, da se profesorom akademičkim u doplatke broje i godine službovanja, što no ih probave kao profesori izvanredni.

Izvanredne profesore neidu doplatci za vremena dok služe u tom zvanju stoga, što se najdulje poslje trogodišnje habilitacije i posvjedočenoga usposobljenja i onako imenuju redovnimi profesori.

ad 3. Naukovina ide profesore višjih učilištah kao neposredna nagrada za trud skopčan podučavanjem slušateljah, te je upravo najveći dohodak njihov pa se i mienja prama broju slušateljstva.

U mjesto naukovine odredjen na pravoslovnoj akademiji zagrebačkoj paušal naukovni, pa je pridržan i previšnjim riešenjem od 30. kolovoza 1868., što je baš i od-

Digitized by Google

bor ovaj potaknulo, da se i sada još nadalje pridrži, dok se neuvede sveučilište.

Naukovni taj paušal odredio je zakon od 4. listopada 1850. obzirom na ondašnji broj pravnikah, kojih nije bilo više od 20—30., za onda privremeno profesorom redovnim na 105 for., a izvanrednim na 52 for. 50 novč. Nu od onda je znatno poraso broj pravnikah, a rasti će i sve više, pa je već sada, protekle školske godine 1868/9., bio narasao na 119 javnih i privatnih pravnikah.

Prama tomu scieni odbor ovaj, da se bar koliko moguće razmjerno povisi naukovni taj paušal te predlaže, da se odredi za profesore redovne na 200 for. a za profesore vanredne na 100 for. na godinu.

ad 4. Nagrada ravnatelju zavoda toga odredjena je sada u neznatnom iznosu od 315 fr., premda je zvanje ravnateljsko upravo na višjih učevnih zavodih veoma tegotno a i prieči u inoj znanstvenoj zaslugi. Stoga, pa i zato, što se kod jedinoga toga našega učevnoga zavoda ni nedaje kao nagrada stalna, premda je zvanje upravo potrajno i nepomično, scieni odbor ovaj predložiti, da se kompetencija ta povisi na 600 for, a povrh toga još tako uredi, da bude poput ostalim zavodom školskim, i na ovom zavodu uvrštena u stalnu plaću ravnatelja.

1. za sudstveno liečničtvo.

1. za državno računovodstvo.

ad 5. I za Docente scienio je odbor ovaj predložiti povišenje plaće od 200 for. na 400 for., jer premda oni kao strukovnjaci u svom zvanju trošak životnih potrebah nabavljaju, to im ipak za znanstveni njihov napor izvanredna nagrada u dio pasti imade.

Adjunkt akademički, za koga je predloženo povišenje plaće od 420 for. na 500 for. uživa tu plaću kao pripomoćku (adjutum), pa imade dvojako odredjenje, jer sjedne strane mora pomagati ravnatelja u ovršivanju pisarničkih poslovah, a s druge je strane zvan na to, da u zapriečenju profesorah suplencije obavlja, ako je zato dovoljno usposobljen, jer se smatra za vježbenika i ašpiranta na stolicu učiteljsku.

Knjižničarska nagrada povišena je po predlogu odbora samo za 80 for. naime na mjesto 210 for. predlaže se 300 for. a to stoga, jer posao knjižnice sve to veći nastaje neprekidnim nabavljanjem a i češćim upotriebljenjem knjigah.

ad 6—8. Sva ina povišenja predložena u pogledu troška za teoretično i praktično podučavanje, za trošak pisarnički i uredski i podvorba, ogriev i razsvjeta potrebno su sriedstvo razširenoga toga zavoda, a odmjerena u predlogu odbora ovoga po najnižjoj izmjeri ili opet u toliko, da su kod razumne štednje dovoljna u svrhe namienjene."

Vis. sabore! Predlog ovaj, koj se odnosi na pravoslovnu akademiju, bitno se razlikuje od onoga, što je u tom pogledu vlada predložila. Odbor je tu stvar svestrano promotrio i dovoljno si datah pribavio, te je mislio ovakvo stanje plaćah predložiti opazkom, da bi ovo povišenje plaćah i ostalih potrebočah počelo od 1. kolov. t. g. t. j. kad je domaća vlada u život stupila. Ja dakle preporučam vis. saboru, da ovo odobriti izvoli.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Vis. sabore! Ja sam imao čast, bivši od strane zem. vlade u odboru, kad se ova stvar pretresala, izjaviti, da se ja osobno nebi protivio tomu, što odbor predlaže. Nu budući da ovaj predlog zasjeca u samu reorganizaciju akademije pravničke, koja je stvar onako u tečaju i to u prvoj liniji, da se podigne na sveučilište, s toga mislim, da nebi bilo umjestno za ovo vreme bar, za koje je ovaj proračun stavljen, da visoki sabor u pretres uzima kakove reorganizatorne preinake.To isto imam i sada od strane zem. vlade izjaviti i moliti vis. sabor, neka nebi poprimio predlog odbora, jer sada, kad je već polovica mjeseca listopada prošla, da se kakva reorganizacija za ovo $2\frac{1}{2}$ mjeseca uvadja, to bi svakako prouzročilo njeki metež, a znatno bi se obteretila dotacija, koju za razne svrhe treba. Ako vis. sabor želi, kao što je zbilja već u posljednjem zasjedanju izražena želja, da se stanje učiteljsko poboljša, što je zbilja potrebno, to bi ja ovu blagodat, kao što ju zbilja želim profesorom akad., želio i na cjelo učiteljstvo protegnuti. U tom bi dakle molio, da vis. sabor nješto primjerena za ovo vreme, za koje valjati ima ovaj zaključak, odrediti izvoli.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Mi svi osjećamo odlično zvanje profesorah akademičkih kao i gimnazialnih; mi osjećamo, da je prema njihovom odličnom zvanju i prema trudu, kojega oni ulažu vršeći ovo svoje zvanje, i takodjer prema njihovim malenim, bi reći maćuhinskim plaćam potrebno, da im se plaće povise. Nu što se mene tiče, ja nebi bio zasada niti za odborov niti za vladin predlog, te što se tiče predloga odbora mislim, što je g. povjerenik vlade ovdje izvolio izjaviti, da nebi zasada bilo umjestno gdje nam predstoji u prvoj liniji reorganizacija svega višega školstva, da se upuštamo u njeke strane reorganizacije.

Da ipak nješto učinimo, ja bi imao drugi predlog, naime, da se svim profesorom, koji se u ovom naslovu nalaze pod tekućim br. 1., povisi plaća za 20%, i to od početka ove školske godine do organizacije školstva. To je moj pokorni predlog, kojega vis. kući preporučam.

Predsjednik: Ovdje su tri razna predloga: predlog vlade, zatim predlog odbora, koj na to smjera, da se profesorom akademije plaće podignu i odmah cifre ustanove, i to za ovu godinu; napokon predlog g. zast. Vukovića, da se plaće povise ali poprečno za 20% i to svim profesorom akad. kao i gimnazialnim do organizacije školstva. Molim neka se izvoli visoki sabor o tih predlozih izraziti.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Prema kratkoći vremena i obćenitosti želje, da se sudbina učiteljah popravi, držim da je najshodnije sredstvo predlog g. Vukovića, koj tu prednost imade, da će nas najkraćim pu-

Digitized by Google

tem svrsi dovesti; zato ja glasujem zanj tim više, što on nikako neprejudicira reorganizaciji školstva i ustrojenju sveučilišta, nego je samo uzgredna naredba, koja će zadovoljiti, koliko zasad moguće, i profesorom i želji našoj tolikoput izraženoj, da se materialno stanje učiteljah poboljša.

Vel. župa. **Mirko Bogović**: I ja se, visoki sabore! pridružujem predlogu g. predgovornika Vukovića, te bi izim toga još nješto imao primjetiti. Ja scienim naime, da bi svrsi shodno i pravedno bilo, da se ovo dobročinstvo isto tako protegne i na profesore realke. Ovo ja preporučam vis. saboru kao nadopuniteljni amendement predlogu g. zast. Vukovića.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Vis. sabore! Mnenje, kao da bi predlog odbora akademiju pravoslovnu preustrojavao, nestoji; akademija je reorganizirana usljed prev. riešenja od 30. kolovoza 1868, te su usljed toga profesori zauzeli u bitnosti svoje dužnosti i zadaće, a odbor je mislio vis. saboru već sada za uvaženje predložiti, da im se i plaće konačnim izvršenjem toga previšnjega riešenja ustanove. Dakle neradi se o preustrojstvu akademije, nego da se plaće profesorah usljed učinjenog već preustrojstva ustanove. S toga preporučam predlog odbora.

Predsjednik: Predlog vlade pod naslovom 4. je vis. kući poznat; predlog odbora ide na povišenje plaćah, i odmah cifre naznačuje; predlog preč. g. Vukovića pako percentuacije predlaže, i to povišenje na 20%.

Prima li vis. kuća predlog vlade?

(Glasovi: neprima.)

Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: neprima.)

Prima li vis. kuća predlog g. zast. Vukovića, da se plaćam po vladi predloženim imade 20% dodati i to od 1. listopada o. g. do onda, dok se plaće profesorah sistematično neodrede?

(Ustane većina.)

Primljen je predlog g. zast. Vukovića.

Prima li vis. kuća predlog g. vel. županа zagrebačkog, da se poseban zaključak stvori, da se i profesorom realke ovaj doplatak imade dati?

(Ustane većina.)

Primljen je predlog g. vel. žup. zagrebačkoga.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Imade još jedna vrst činovnikah, koji se takodjer njekim načinom profesorima smatrati mogu, a to su adjunkti narodnog muzeja. Ja predlažem, da se i ovim u istoj mjeri plaće povise.

Adm. žup. varaždi. Petar Horvat: Vis. sabore! Ja mislim, da ovaj predlog ovamo nespada, jer se adjunkti na rodnog muzeja iz druge zaklade plaćaju. (Vel. žup. M. Bogović: Ali može se i glede njih ono isto izreći.) Prije nego se povise plaće, čemu ja nisam protivan, mora se znati: odkuda, to zahtieva red; ako će svaki čas doći novi predlozi, to će biti na štetu samog ovog predmeta, koj na stolu vis. kuće leži, otežčava mu riešenje, a napokon se možebiti neće ništa postići. I za križevačku učionu stoji isti razlog, da se plaća profesorom povisi, ali tomu nije ovdje mjesto.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Ja zaista moj predlog nebi bio učinio, kad bih mislio, da vis. sabor nije uvjeren o tom, da kod pretresivanja budgeta može opredielivati plaće i iz komercialne i regnikolarne zaklade. Budući da je vis. sabor primio već jedno, naime da se profesorom realke, koji su iz komercialne zaklade plaćani, povise plaće, s toga sam stavio predlog glede adjunktah muzeja, koji su plaćani iz regnikolarne zaklade.

Predsjednik: Dočim se nitko više nije javio za govor, stavljam pitanje: Prima li vis. kuća predlog g. zast. Mirka Hrvata, da se i adjunktom narodnog muzeja, koji vuku plaću iz regnikolarne zaklade, ovo povišenje od 20% dade?

(Ustane većina.)

Primljen je predlog g. zast. Mirka Hrvata.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Na preparandijah u Zagrebu i Djakovu predlaže se tim uzrokom, što je zavod ovaj obzirom na pučku učionu vrlo važan, povišenje plaćah:

1 učitelj u Zagrebu sa 900 fr.

1 učitelj u Djakovu sa 800 fr.

Stjepan Vuković: To sve spada pod tekući broj 1.; ja sam tako predložio.

(Prima se).

Izvj. Lj. **Vukotinović** (čita):

„Doplatci osobni opredieljuju se na 100 for."

Predsjednik: Odbor zahtieva, da se osobni doplatci od 105 fr. na 100 fr. obale; vlada pako predlaže 105 fr.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Kad je odbor ove doplatke obalio na 100 fr., to je učinio s razloga, što je mjesto 10godišnjih predložio 5 godišnje doplatke i u obće povišenje plaćah. Ovi doplatci su ovako sistemizirani, da se bez preustrojenja svega ostaloga nemogu promieniti, a bilo bi i krivo za one, koji su dosada doplatak od 105 fr. uživali, 5 for. oduzeti. Zato preporučam vis. saboru, da ostane kod predloga vlade.

Stjepan Vuković: I ja sam toga mnenja, da ovo ostane do reorganizacije školstva.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog vlade?

(Glasovi : prima).

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita: „Pedel sa 300 fr.“

Predsjednik: Odbor predlaže za pedela plaću od 300 for., vlada pako 315 for.

Molim, koja su gospoda zato, da se pedelu po predlogu vlade 315 for. dade, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina).

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Svoj petorici slugah plaća po 300 for. Dosad bila je plaća različna zato, što su gradovi Osiek, Varaždin i Požega stanovite svote u tu svrhu plaćali, a nadopunila je ostatak blagajna zemaljska; odbor mnije, da u buduće taj imade prestati i gradovi se odriešiti ove dužnosti.“

Predsjednik: Imade-li kakova opazka?

(Nitko se nejavi).

Prima-li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: ne.)

Prima-li vis. kuća predlog vlade?

(Glasovi: primamo).

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Zamjenba za nadomještaj sistemisiranih, nu nepopunjenih učiteljskih mjestah 2000 fr.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Adjutum za adjunkta povišuje se na 500 fr.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora, da se adjutum za adjunkta povisi na 500 fr.?

(Glasovi: ne).

Prima-li vis. kuća predlog vlade, da se adjunktu dade 420 fr. plaće?

(Glasovi: prima).

Primljen je predlog vlade.

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita: „Zaklade i stipendija kao paušal u buduće 592 for.

(Prima se.)

Izvj. Lj. **Vukotinović** čita: „Prinosi 420 fr. i crkvene potrebe 626 for.“

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Za potreboće uredske i pisarničke pod stavkom 10. navedene ukupno se dozvoljuje svota od 1500 fr., time da ih vlada porazumno sa dotičnimi ravnatelji razdieli.

Pod točkom 11. Potrebe za teoretičko i praktično podučavanje, za fizikalne strojeve svim kolicim gimnazijom itd., izložene sa svotom od 1827 povišuje se na 2500 for. pod istim uvjetom kao gori rečeno; zajedno se gradovi oni, koji su u te svrhe novčanu pomoć davali, odriešuju od dužnosti, te se to propušća samo slobodnoj volji.

12. Nagrade i pripomoći za kandidate učiteljske 892 fr. stalne.

Promjenljive, kao potrebne vrlo, odobravaju se u svoti od 3000 for.

Uzdržavanje školskih pripravnikah 5451 for.

13. Za uzdržavanje sgradah 2000 for.

14. Porezi i daće 564 for.

15. Putni troškovi i dnevnice 680 for.

16. Za ogriev akademije i ostalih gimnazijah 1500 forintih.

17. Za čišćenje prostorijah 30 for., zanatlijam plaće 40 for.

18. Mirovine 4078 for.

19. Za udove učiteljah 2415 for.

20. Odgojni prinos za sirote 120 for.

21. Mirovina za sluge 263 for.

22. Provitbe 81 for.

23. Milostinje 244 for.

24. Razni troškovi 200 for.

(Svaka pojedina stavka bez opazke primljena).

Adm. žup. varažd. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ima tu još jedna točka, koja je od velike važnosti, o kojoj bar nisam čuo, da je zabačena. (Čita:)

„Podpuno izvedenje predloženih sada promjenah u plaći profesorah akademičkih drži odbor i onako samo za pripomoćno sredstvo tomu, da se akademija zagrebačka u smislu previšnjega kralj. riešenja pretvori na universitet „Franje Josipa“.

Povodom tim izjavlja odbor svoje mnenje onamo, da vis. sabor vladu zemaljsku uputi, neka u smislu učinjenoga u predjašnjem zasjedanju zaključka, osnovu zakonsku glede cielovitoga organizma universiteta Franje Josipa saboru čim prije predloži; za pokriće potrebnih troškovah da se ponajprije pritegne zaklada sveučilištna, a ostatak da se namiri iz dotacije zemaljske.

Napokon preporuča odbor, da vlada zemaljska kod predloga osnove zakonske za organizaciju sveučilišta poput inih medju nauke jezikoslovne uvrsti takodjer katedru za jezik i literaturu magjarsku.“

Glede ovoga jednoga i drugoga nije zaključak stvoren.

Digitized by Google

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Što se sveučilišta tiče, biti će osnova do prvog sabor. zasjedanja gotova; sada nebi bilo ni vremena nju predložiti, niti bi sabor imao vremena, da ju u pretres uzme.

Petar Horvat: Ali to neprieči, da sabor taj zaključak stvori,

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Kad se govori o sveučilištu, to bi valjalo vladu opreznu učiniti na smještenje sveučilišta. Pogovara se u tom pogledu o sgradi zemaljskoj t. j bolnici; vlada bi trebala obzir uzeti na to, da koliko moguće tu sgradu za ovu svrhu pribavi.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Što se smještenja sveučilišta tiče, vlada se brinula zato i brinit će se, te će i glede tog troška saboru predlog učiniti.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora, da se vlada pozove, neka u prvom budućem zasjedanju saboru podnese osnovu zakonsku ob uredjenju sveučilišta?

(Glasovi: prima se).

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Glede stavke 24. Gdje se aktivne kamate 8069 fr. navadjaju želi odbor, da vlada izvor i stanje glavnicah pobliže razloži.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Stavka 25. Gdje se napominje dohodak od nepokretnostih i koristonosnih pravah samo sa 4338 fr. probudila je pozornost odbora; obće je poznato, da je pod upravom bivših prije državnih ovdje oblastih gospodarstvo na imanjih na bogoštovne i naukovne zaklade spadajućih nazadovalo, te da su se uslied toga dohodci znamenito umalili; to naročito stoji glede imanja Kutjeva, kojega dohodci nipošto nisu u razmjerju sa veličinom i vriednošću istoga imanja; zato odbor predlaže:

Neka se pozove zemaljska vlada:

1. Da strogo o tome nastoji, da upravu imanja Kutjeva iz rukuh državnih financijah u smislu nagodbenoga zakona čim prije preuzme.

2. Da do idućega zahtjeva stanje uprave na ovom imanju i sve što na taj predmet spada, saboru potanko obrazloži i zajedno shodan predlog učini, kako bi se ta uprava u buduće na korist zemaljske blagajne preustrojiti imala?

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Na stavku 28., u koju su prinosi iz ugarske zaklade naukovne uvršteni sa 20.000 for. primećuje odbor, da bi se imala vlada zemaljska uputiti, da nastavi komisiju, koja je radila ob odlučenju naukovnih zakladah hrvatskih od ugarskih, te da nastoji prekinuto poslovanje što skorije koncu privesti.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Naslov 5. zaklade i prinesci u svrhu nastave:

1. Uredovni i pisarnički troškovi 32 for.

2. U pomorskoj učioni na Rieci, učitelju matematičko-nautičkih disciplinah plaća sa 1000 fr.
   Učitelju talijanskoga jezika, zemljopisa i knjigovodstva 650 fr. — U ime stanbine 150 for.

3. Pomoćnomu učitelju hrvatskoga jezika 250 for.
   Učitelju trgovačkoga, mjenbenoga i pomorskoga prava, zatim liečničtva brodarskoga, prvom 100 for., drugomu 50 for.
   Učitelju risanja i krasopisa, prvomu 350 for., — drugomu 150 for.

   Učitelju vjeronauka 105 for.

   Poslužitelju 32 for.

   Ravnateljstvu za uredske potrebštine 50 for.

   Za nabavljenje učevnih sredstvah 120 for.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

„Obzirom na to, da se u obće cielo Primorje naše hrvatsko brodarstvom i trgovinom pomorskom zabavlja, te odtuda glavne izvore dohodakah i zaslužbinah svojih crpi; obzirom na to, da osobito u okolišu Bakarskom mnogi se sinovi tamošnji brodarstvu posvećuju, zaključio je odbor visokomu saboru preporučiti, neka bi vladu zemaljsku pozvao, da saboru osnovu o tome predloži, kako bi se u gradu Bakru riečkoj slična pomorska učiona podignuti mogla.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

U stavci 5. navedena tri štipendija za Terezijansku akademiju u Beču, svaki po 525 fr. i prinos za odielo po 105 for. za sada se odobravaju; ima se medjutim po mnenju odbora vlada pozvati, da sabor ob izvoru ovih štipendijah izviesti, pak nakoliko neima posebnih zakladah u tu svrhu, da se dalnja mjesta nepopune do buduće naredbe.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Nabava školskih knjigah sa 4000 for. prima se.

Digitized by Google

Tako i štipendije za umjetnike domaće 1500 for.

Razni troškovi sa 20 for.

Od slučajnih dohodakah u prvom odielu sa 700 fr. navedenih, imade se 500 for. ovamo donesti, jer ova svota dolazi iz prodaje školskih knjigah.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Da se izza novo uvedenoga zavoda domobranstva nastavšoj potrebi udovolji, ima se vlada domaća pozvati, da u Zagrebu ustroji katedru hrvatsku za nauke domobranstvene; nu budući da ovaj predmet kanošto u obće sve vojničke stvari spadaju na zajedničke poslove, neka se vlada svojim putem pobrine, da amo zasjecajući troškovi budu pokriti iz zajedničkih sredstvah.

Ad. žup. varažd. **Petar Horvat**: Ja bi mislio, da se rieč „katedra" zamieni sa: „učiona."

(Prima se s tom opazkom).

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

„Dodaje se ovdje jošte, da se glede realkah imadu držati ona ista načela, koja su ustanovljena za sve druge učevne zavode."

Vis. sabore! Ovdje je napomenuo odbor ono, što je g. vel. župan zagrebački predložio glede realkah; to se ima sada uzeti u onom smislu, kako je malo prije vis. sabor na predlog g. Vukovića zaključak stvorio.

Adm. žup, varažd. **Petar Horvat**: Ja predlog g. vel. župana zagreb., koj je primljen, tako razumijem, da se povišenje plaćah profesorah u obće ima protegnuti nesamo na plaće, nego i na sva beriva. Dakle, da nebude krivoga tumačenja, ja bi želio, da se naročito kaže, da se povišenje plaćah proteže i na sva stalna beriva.

(Glasovi: Na sva stalna beriva).

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ni u vladinom ni u odborovom predlogu neima glasa o prinescih za vojničku akademiju Ludovicejsku, utemeljenu g. 1825. za pitomce vojničke iz Hrvatske i Ugarske. Usudjujem se dakle predložiti, neka vis. sabor zaključiti izvoli, da se naša vlada pozove, da sporazumno sa vladom ugarskom stanje tih prinesakah izkaže.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Meni je u toj stvari poznato to, da je ovaj zavod ukinut previšnjim riešenjem, te je Nj. Veličanstvo razdielilo te zaklade i utemeljilo na raznih tako zvanih vojničkih učilištih, kao što su u Mariboru, u bečkom Novomjestu, kamo i Hrvatska šalje svoje pitomce, pitomačka mjesta.

Kažimir Jelačić: Ja mislim, vis. sabore! da to neprieči, da vlada u izvjestnost stavi ovu stvar; naša je glavnica možebiti veća, nego je mjestah za naše pitomce; koliko je tih mjestah?

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Ima ih šest.

Vel. žup. pož. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ja se svakako slažem sa predlogom g. predgovornika zast. rumskog baš s razloga, da se nebi možebiti dogodilo, da bi se naši prinesci na druge svrhu obraćali, nego bi mi želili; zato neka vlada tu stvar u evidenciju stavi i u budućem proračunu za g. 1870 razjasni.

Predsjednik: Jeli g. predlagatelj Jančo stavlja interpelaciju na vladu i očekuje odgovor, ili stavlja predlog saboru?

Stjepan Jančo: Ja sam predlog učinio vis. saboru, da se vlada pozove, da u budućem proračunu u evidenciju stavi i sporazumno sa vladom ugarskom na čisto izvede tu stvar glede naših prinesakah za akad. ludovicejsku, da znamo kako stvar stoji.

Predsjednik. Želi li vis. kuća zaključak stvoriti na to?

(Glasovi: da.)

Prima li vis. kuća predlog, da se vlada pozove, da u budućem proračunu dade izvješće glede stanja zakladah, koje su iz Hrvatske donešene na utemeljenje akademije ludovicejske?

(Glasovi: prima se).

Izvj. **Lj. Vukotinović** čita:

Naslov 6. glede mirovnih pristojbah sa 680 for. mnije odbor, da se prime.

(Prima se.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Želja opetovano izjavljena i po saboru u smislu izvješća po školskom odboru podnešena jur primljena, da se najme gimnazija Požežka povisi na stupanj više gimnazije, ponuka odbor visokomu saboru predložiti, da se vlada zemaljska pozove, neka želji ovoj zadovolji.

Filip Thaller: Vis. sabore! U tom predmetu želio bih ja nješto progovoriti.

Već duže vremena se predmet ovaj razpravlja, i dugo već čeka pučanstvo na oživotvorenje ove svoje želje. Već lanjske godine imao sam ja sreću vis. saboru dokazati, kako je bilo nepravedno i na koliki uštrb pučanstva, što je požežka viša gimnazija obaljena na nižju, i preporučio sam vis. saboru molbu ondešnjega pučanstva, da se gimnazija opet na višju podigne. Vis. je sabor lanjske godine jednoglasno primio zaključak i poprimio jedno sredstvo, da se podigne požežka gimnazija opet na višju, naime predstavku na previšnje mjesto. Došla je medjutim previš-

Digitized by Google

odluka, tamo glaseća, da se radi pomanjkanja potrebitih sredstvah želji vis. sabora nemože zadovoljiti. Kad je ta prev. odluka proglašena bila, učinio sam ja predlog vis. saboru, koji bje i primljen, da se naime ovo povišenje požežke gimnazije na višju u razpravi o prvom budgetu u obzir uzme. S toga molim i preporučam vis. saboru, da ovaj predlog odbora primiti izvoli, a za umirenje pučanstva tamošnjega molio bi ja, da se još doda ovomu predlogu njekoliko riečih, i to na kraju da se kaže: „time, da se ista višja gimnazija već buduće školske godine 1870/71 uživotvori.“

(Glasovi: primamo.)

Vel. župan **Miroslav Kraljević**: Usudjujem se dodatak ovaj tim više podupirati, što je stanje školah ovdje takovo, da se moraju paralelke ustrajati, jerbo moraju djaci dolaziti ovamo u školu. S toga podupirem dodatak ovaj i molim, da ga vis. sabor primiti izvoli.

Predsjednik: Stavljam pitanje: prima li vis. kuća predlog odbora, da se ustroji u Požegi višja gimnazija s dodatkom g. zast. Filipa Thallera, da imade već buduće školske godine u život stupiti? Koja su gospoda za to, neka se izvole dignuti.

(Učini se.)

Većinom glasovah primljen je predlog s dodatkom.

Izvj. **Ljudevit Vukotinović**: Vis. sabore! Ovdje mi je napomenuti, da nije pogrieškom tiska, nego pogrieškom mojom izostalo, naime, što Vukovar moli, da se u Vukovaru ustroji nižja realka. Odbor je ovu molbu primio i zaključio preporučiti ju vis. saboru, ali kako rekoh, to je mojom pogrieškom izostalo, zato sada ustmeno i naknadno predlažem.

Stjepan Jančo: Ja bih se usudio predložiti, da se nižja realka ustroji u Rumi, kojoj je potrebnija, što je pučatija, i što u obližju Rume neima nigdje realke, dočim su Vukovaru blizo realke u Osieku i u Vinkovcih.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Po mom mnenju ovaj bi se predmet o podizanju realkah morao sustavno preduzeti. Dosada nisu u našoj zemlji iz zemaljske dotacije niti podizane niti uzdržavane realke, nego ih municipija sama podižu i uzdržavaju, što je dosta žalostno, da se u ovo naše doba na realne znanosti ništa netroši.

Predmet se ovaj ovako per tangentem riešiti nemože, da se kaže, da se ova ili ona realka podigne. to mora biti sustavno, ili za sve, ili za nijednoga. Zato bi ja predložio, da se vladi nalog dade, da što prije sustavno uredjenje realkah u Hrvatskoj i Slavoniji vis. saboru na ustavno razpravljanje predloži.

Mirko Hrvat: Ja sam sasvim sporazuman sa predlogom g. Stojanovića, samo bi mislio dodati, da vlada podnese predlog o ustrojavanju realkah na zemaljske troškove, naime kako i gdje bi se mogle podignuti realke na zemaljske troškove.

Adm. varažd. župan. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Usudjujem se primjetiti gosp. predgovorniku, što je predlog učinio glede podizanja realkah iz zemaljskih fondovah, da ovaj predlog u ovaj proračun nespada, jerbo proračun onih fondovah sada nepredleži; kad onaj proračun dodje, onda će biti vrieme o tom viećati. Kad se ovako per excerpta predlažu predmeti, koji skupa nespadaju, to samo otežčava predmet sam, a i previšnju sankciju; zato bi ja molio, da bi se od tih predlogah zasada odustalo.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja mislim, da moj predlog u tom pogledu ništa neobara, ako sabor štogod anticipando glede realkah zaključi.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog gosp. izvj. Vukotinovića, da se podigne u Vukovaru nižja realka?

(Glasovi: neprima)

Prima li vis. kuća predlog g. zast. Jančova, da se nižja realka podigne u Rumi?

(Glasovi: ne.)

Prima li vis. kuća predlog gosp. Stojanovića, da se vlada pozove, neka podnese saboru predlog sistematičan ob uvedenju realkah u Hrvatskoj i Slavoniji?

(Glasovi: primamo).

Ovo je poglavje dokončano; sada sliedi poglavje treće.

(Njekoji glasovi: sutra.)

Zaključujem sjednicu, i molim sutra ....

(Glasovi sa svih stranah: Nastaviti.)

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Naslov I., koj sadržava ustroj osriednje uprave, prima se, te se ostavlja razredjenje tajnikah, perovodjah i pomoćnoga osoblja polag ustanovljenih jur plaćah i razredah samoj vladi. Jedino se na stavku 5. glede nagradah i pripomoći za svekolike sudove predlaže povišenje od 5650 na podpunih 6000 for. te bi onda ukupni odobrit se imajući trošak naslova 2. iznosio 30.270 fr. 83 ½ novč. Predstojniku u buduće najme povišena plaća sa 1000 for.

U ime nagradah i pripomoći pridano 350 for. — Usuprot tomu odpada najmovina od 2000 for., koja je u odielu prvom jur u račun uzeta.

Glede razpoloživih činovnikah ponavlja odbor svoj nazor, koj već gori opetovano izrečen bijaše.

Digitized by Google

Naslovu 2. „Stol sedmorice“ primećuje odbor, da se prešna potreba pokazuje, da se stol sedmorice jedanput u onaj položaj postavi, koj odgovara časti samoga suda kao najvišje sudbene oblasti, kao i časti takodjer zemlje, kojoj nipošto nepristoji se imati sudište od tolike važnosti okrnjeno; iz ovih razlogah prihvatio je odbor u bitnosti vladin predlog te je još i dalje pošo, dočim je mislio opredieljene plaće povisiti iz uzroka, što bi kod vrhovnoga sudišta imali biti ponamješteni činovnici najizvrstniji i najzaslužniji te bi se imali zato takodjer i podobro platiti.

Uslied toga predlaže odbor:

1 Podpredsjednika sa 5000 fr. i razredom IV.
7 prisjednikah sa 4000 for. „ V.
1 tajnika sa 1800 for. „ VII.
1 tajničkoga pristava sa 945 for. „ IX.
1 pristava pomoćnih uredah sa 900 f. „ IX.
2 oficiala svaki sa 800 for. „ X.
1 sluga sa 420 fr.
1 poslužitelj sa 315 for.
1 vratar sa 315 for.

Osobni doplatak za podpredsjednika ima u buduće odpasti. Urednički i pisarski troškovi 950 for.
Odielo za poslužno osoblje 200 for.

Naslov 3. Banski stol.

Po mnenju odbora imao bi banski stol sliedeći organizam:

1 Predsjednik sa 5000 for. razred IV.
13 prisjednikah, 6 sa 3000 f. „ VI.
7 sa 2500 f. „ VI.
4 tajnika vieća 1 sa 1300 fr. „ VIII.
1 sa 1200 „ „ „
2 sa 1100 „ „ „

(medju ovimi je zamjenik nadodvjetnika.)

1 pristav viećničkoga tajnika sa 900 fr. razr. IX.
Ravnatelj pomoćnih uredah sa 1300 fr. „ VIII.
2 pristava,
1 sa 945 for. 1 sa 840 for. „ IX.
6 oficialah,
3 sa 735 for. 3 sa 630 for. „ X.
2 akcessista,
1 sa 500 for. 1 sa 400 for. „ XII.
Nadzornik straže sa 630 for. „ XI.
Sluga vieća sa 420 for.
4 poslužitelja,
2 po 315 for. 2 po 262 for.
Dvie sluge pomagači po 80 novč. na dan.
Najmovina 2625 for.
Uredski i pisarnički troškovi 4000 for. uz obračun.
Kućne potrebe sa 81 for.
Odielo za sluge 132 for.
Osobni doplatak sa 250 fr., 1000 fr. pako odpada.

Naslov 4. Županijski sudovi.

Nakoliko bi se opaziti moglo, da je kod činovnikah sudbenih dotacija povišena, to se opravdava time, da su kod mnogih plaćah samo pomanje svote pridane, da se tako brojevi izjednače, u obće pako, da je odbor držao se toga načela, da se sudac mora učiniti čim više moguće neodvisnim i život njegov osigurati tako, da se neima boriti sa prešnimi nuždami.

Za županijske sudove u Zagrebu, Osieku, Varaždinu, Rieci, Križevcih, Požegi i Vukovaru odbor od svoje strane prima sliedeće:

1 Predsjednik suda u Zagrebu sa 4000 for., V.
6 predsjednikah (prezesah) 3 po 3000 fr., 3 po 2500 fr., VI.
14 prisjednikah 7 po 1890 for., 7 po 1680 for., VII.
27 prisjednikah 13 po 1470 for., 14 po 1260 f. VII.
17 tajnikah 8 po 945 for., 9 po 840 for., IX.
22 pristava 11 po 735 for., 11 po 630 for.. X.
7 ravnateljah pomoć. uredah, 3 po 945 for. 4. po 840 fr. IX.
7 pristavah, 3 po 735 for. 4 po 630 for., X.
32 oficiala, 16 po 630 for., 16 po 525 for., X.
21 akcesista, 11 po 420 for., 10 po 400 for. XI.
7 tamničarah, 2 po 420 for., 5 po 367 for. 50 novč., XII.
28 sluge, 6 po 315 for., 8 po 262 for. 50 nov., 14 po 210 fr.
29 nadziratelja uzah po 262 for. 50 novč.
14 slugah pomagačah po 80. nov. na dan.
Osobni doplatci sa 673 for.
Najmovine 11.900 fr.
Uredski i pisarnički troškovi, dnevnice i putovanja 20,000 for.
Kućne potrebe, manji popravci 300 for.
Odielo za sluge 1700 for.

Zast. vlade **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Načelno pitanje, s kojim je ovo poglavje u savezu i doticaju, sa prvim i drugim poglavjem jur je riešeno, neimam dakle glede ovoga pitanja ništa očitovati. Očitovanje, što ga imam vis. saboru dati od strane vlade jedno je to, da je vlada mislila na povišenje plaćah kod stola sedmorice, kod bansk. stola i kod sudovah županijskih, a napose na ranžiranje činovnikah, glede kojega se je odbor držao, da ih se polovica stavlja u višji, a polovica u nižji razred. Ovo povišenje iznosi po prilici 11.000 for. Ali zemaljska vlada, držeći se načela štednje, a glavno s razloga onoga, što je jur izminulo 10 mjesecih ove godine, nedrži nuždno, da se plaće povise za ovo još dva

Digitized by Google

mjeseca, nego će u budgetu za god. 1870 svoj motiviran predlog vis. saboru učiniti glede povišenja plaćah. S toga gledišta preporučam dakle to, da izvoli vis. sabor odustati od ranžiranja činovnikah, i da izvoli primiti predlog vlade.

(Odobrava se.)

Što se broja činovnikah tiče, zemalj. je vlada predložila 7 assesorah septemviralnih, a taj je broj odbor poprimio; nego scienim, da bi vis. sabor mogao odustati od 1 assesora, te će vlada, ako bude potrebno, u tom obziru svoj motiviran predlog u budgetu za g. 1870 učiniti. Vlada je predložila 15 asesorah kod banskog stola, a odbor ih je ustanovio 13; ja mislim, da će biti dovoljno, ako vis. sabor primi taj broj po odboru predložen, te da će ova oblast odoljeti svojim poslovom.

(Odobrava se).

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog vlade u cielosti glede plaćah, i prima li takodjer umaljenje osobllja u semptemviratu za 1 prisjednika, a u banskom stolu za 2 prisjednika?

(Primamo.)

Tim su 4 naslova riešena; sliedi naslov 5.

Izvj. **Ljud. Vukotinović**: čita:

Naslov. 5. izkazujući troškove tičuće se sviuh sudovah mora se primiti, jer se temelji stranom na ugovorih, stranom na crpljenu izkustvu te se i onako svi troškovi ove vrsti računarski opravdati imadu.

Dvoje ipak misli odbor ovdje napomenuti i visokomu saboru preporučiti:

a) Neka se vlada zemaljska pobrine, da upravni organi strogo nastoje oko toga, da kaznenici troškove, na kojih su naknadjenje obvezani, zbilja takodjer naknade;

b) neka vlada načini predlog o tome, kako bi se kaznenici na koristne radnje shodno mogli upotrebiti.

Zast. vlade Josip Žuvić: Što se tiče lit. a., prem je u tiesnom savezu sa oddielom nutarnjih poslovah, to mogu umiriti vis. sabor, da će odsjek pravosudni nastojati iz svih silah, da želi izraženoj po vis. saboru zadovolji; a što se tiče lit. 6., vlada neće mimoići tu stvar, te će vis. saboru u svoje vreme predlog učiniti.

Predsjednik: Glede naslova 5. neima opazke?

(Glasovi: neima.)

Prima se dakle cifra predloga vlade sa opazkami odbora.

Izvj. **Ljud. Vukotinović** čita:

Naslov 6. Gruntovna oblast, prima se za sada samo sa cielokupnom svotom od 20.324 for. tim većma, što je vladin zastupnik odborovoj želji na susret došo veleć, da se radi upravo sada o preustrojenju gruntovne oblasti, koja svakako treba da bude važnosti zvanja svoga primjerno uredjena; očekuje se dakle predloženje zakonske osnove.

Zast. vlade Josip Žuvić: Vis. sabore! Glede osnove zakonske ob uredjenju gruntovnih oblastih moram od strane vlade očitovati, da se ova osnova već sada gradi, nu da će se moći v. saboru predložiti tek onda, kad se bude riešavalo pitanje o municipijih i to zato, što se kod pitanja o municipijih imade takodjer riešiti to, da li i u kojem obsegu se ima realna sudbenost prenesti na municipija. Buduć gruntovnica stoji u savezu sa realnom sudbenošću, da nebi dakle jedno drugomu prejudiciralo, neka bude vis. sabor uvjeren, da će vlada osnovu onom prigodom predložiti, kad se bude riešilo pitanje o municipijih.

Predsjednik: Prima li vis. kuća naslov 6.?

(Glasovi: prima.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita:

Prije nego je odbor završio razpravu o struci sudbenoj, pronašao je potrebno još i to napomenuti, da mu se nečini umjestnim a niti pravednim, da gradska municipija vrše sudbenost i sada jošte o svom trošku, dočim vršenje ovoga uzvišenoga prava i dužnosti pripada kruni i državi, nipošto pako pojedinim občinam na svoje ime i svoj trošak; zato bi se imala vlada uputiti, neka na taj predmet u buduće obzir uzme.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Vukotinović** čita: „Naslov 7. mirovne pristojbe. Za svekolike na pravosudne poslove spadajuće upravne grane 38.204 fr.“

(Prima se.)

Predsjednik: Gosp. župan turopoljski imade jedan predlog.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bi predlog učinio, da se dodade ovomu naslovu sliedeće:

„Zakonitost u nazočnom proračunu naznačenih mirovinah i počivninah u načelu se nepriznaje.

Zemaljskoj vladi se nalaže, da već za dojduću godinu zakonsku osnovu ob uredjenju mirovinah, obskrbah i počivnicah saboru predloži.

Zajedno se dozvoljuje, da vlada do zakonitoga uredjenja mirovninah i obskrbah, sadanje mirovine i obskrbe polag dosadanjega mirovnoga normala provizorno izplaća.

Od ovud se izuzimlju mirovnine, obskrbe i počivnice oružničtva i inih činovnikah, koji ili nisu u Hrvatskoj i Slavoniji služili, ili su pako manje vremena u našoj domovini služili, nego za koje mirovinu beru, i to prvim imadu se mirovnine, obskrbe i počivnice sasvime, a potonjim za ono vrieme, koje je njim normalno u službovanje uračunano, a kroz koje vrieme nisu u Hrvatskoj i Slavoniji služili — obračunati i obustaviti, dotično neizplatiti.

Digitized by Google

Konačno preporuča se vladi, da se pobrine, da se dotični mirovinski fondovi upravi domaće vlade predadu.

Jos. Žuvić: Vis. sabore! Usudjujem se glede tog predloga iz zastupničke stolice primjetiti g. Josipoviću, da prva alinea njegovog predloga, ako sam dobro razumio, nosi biljeg onakova sustava, koj je samo moguć u Americi i Turskoj. (Josipović: i u Ugarskoj). U Ugarskoj ne, nego samo u Americi i Turskoj, jer u nijednoj neima sistema mirovinah. Načelo mirovinah u svih izobraženih državah obstoji, i nepočiva samo na zakonu, nego i na razlozih nježnijih, to jest na razlozih čovječnosti. Ako čovjek po obiteljskih odnošajih nije tako sretan, da posjeduje imanje, nego mora živiti od onoga, što si je u glavu upilio; ako čovjek 40 godinah plaća takse u ime mirovine, te kad u 40 godišnjoj službi omalaksa, pa mu se onda kaže: hajd sada s tobom na smetište: to je sigurno proti svim razlogom čovječnosti, i ja mislim, da na takav predlog vis. sabor pristati neće. Neću se za sada upuštati u ostale točke podugačkog predloga, nego predlažem, da vis. sabor prvu alineu izvoli prosto zabaciti.

Predsiednik: Jeli vis. sabor želi ovaj predlog odmah u pretres uzeti, ili odgoditi na sutra?

(Glasovi: sutra.)

Zaključujem dakle sjednicu i molim sutra u 11 satih.

Digitized by Google

Petdeset i osma saborska sjednica

držana dne 15. listopada 1869. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Razprava o predlogu župana turopoljskog glede mirovinah. — Predlog vlade glede gojenja konjah. — Interpelacija zastup. Mavre Broza glede izvadjanja ustanovah nagodbenog zakona. — Interpelacija Benj. Kraljevića glede autonomije rimokat. crkve. — Predlog zak. osnove Mirka Hrvata o proglašivanju zakonah. — Zapisnik odbora za kovanje spomenicah. — Zapisnik peticionalnog odbora. — Predstavka žup. varaždi. glede uvrštenja grba troj. kralj. medju ostale grbove austr. monarhije. — Izbor I. podpredsjednika, trijuh zastupnikah na zajednički sabor i dvajuh odbornikah za pregledanje kaznione u Lepoglavi i Zagrebu. —

Predsjednik: Otvaram sjednicu; zapisnik jučerašnje sjednice proglasit će g. bilj. Raizner.

Bilj. **Ljudevit Raizner**:

Zapisnik

Petdeset i sedme sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 14. listopada 1869. pod predsjedanjem presvietloga gospodina Antuna Vakanovića, saborskog predsjednika.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 ½ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 56. saborske sjednice, koj bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

2. Predsjednik predloži zatim, da se u mjesto mandat položivšega narodnoga zastupnika Jovana Živkovića u odbor za izvedenje predstavke grada Senja drugi član sabora izabere.

Predlog bje po saboru prihvaćen, te bude u taj odbor po predlogu predsjednikovu narodni zastupnik Ljudevit Otto izabran.

3. Predsjednik predloži zatim za članove odbora, koj će pregledati opazke velikoga župana zagrebačkoga gosp. Mirka Bogovića na izjavu vlade o tražbinah županije zagrebačke u pogledu rukovodjenja županijskih zakladah, i to gg. narodne zastupnike Dragutina Koretića, Ladislava Kiša i Stjepana Kuglera, — što bje po saboru prihvaćeno.

4. Na predlag velikog župana zagrebačkoga g. Mirka Bogovića bude zatim po saboru zaključeno, da isti taj odbor potegne u svoj djelokrug takodjer zaklade ostalih županijah, u koliko bi to pitanje kod njih preporno bilo.

5. Predloži zatim prodsjednik pod br. 560 ostavku narodnoga zastupnika Jovana Jurkovića u sliedstvu koje odredi sabor putem zemaljske vlade novi izbor, te zaključi, da se u mjesto izstupivšega Jurkovića izabere takodjer novi zastupnik na zajednički ugarski sabor

6. Pročitan bude poslie toga zapisnik saborskoga odbora za prokop kanala medju Vukovarom i Šamcem u svrhu spojenja Dunava sa Savom, koj predlaže, da sabor taj velevažan predmet pod svoju zaštitu primi, te da se zem. vlada uz priposlanje odnosnih spisah i nacrtah pozove, neka o tome nastoji, da se prokop taj mogućim obzirom na izsušenje tamošnjega toli plodonosnoga prediela za izvedenje priredi, te da u svoje vrieme o tome zakonsku osnovu saboru predloži.

Predlog taj odbora bude po saboru primljen.

7. Narod. zastupnik Škender Fodroci predlaže zatim, zemaljsku vladu pozvati, da saboru u budućem zasjedanju predloži osnovu tiskovnoga zakona prema zahtievom sadanjega vremena i ustavnoga načela.

Predlog taj bude po saboru jednoglasno primljen.

8. Poslie riešenja tih podnesakah i predlogah prodje sabor na dnevni red, to je na nastavljenje razprave o zemaljskom proračunu, te zaključi u

Digitized by Google

alineji 7. saborskoga zapisnika na predlog narodnog zastupnika Dr. Ante Stojanovića izpustiti rieči, „u slučaju, ako se rezultat nebi mogao postići, koja alineja glasiti ima:

„Što se gradjevinah na državnih cestah i riekah tiče, kojih se troškovi iz zajedničkih sredstvah namiriti imadu, sada pako jošte konačno ustanovljeno nije, koje ceste i vodogradjevine spadaju u zajednički proračun, pobrinut će se zemaljska vlada, da predmet ovaj sa vladom ugarskom u razpravu uzme, utanači i da ga saboru dalnjega razpravljanja radi priobći."

Na 8. alineju primi sabor na znanje izjavu svietloga bana, da odustaje od traženoga virementa, t. j. prenašanja dozvoljenih dotacijah iz jednoga poglavja i naslova u drugo.

Preuzme zatim sabor u pretres proračuna poglavja I. naslov 1. o osriednoj upravi.

A. Predsjedničtvo vlade zemaljske, te odobri predlog vlade, suglasan predlogu odbora sliedećim:

Ban sa plaćom	12000 for.
1 odielni savietnik sa VI. razredom i plaćom . . .	3000 for.
1 tajnik sa VII. razr. i plaćom	1500 for.
1 perovodja sa VIII raz. i plać.	800 for.

Pomoćno osoblje:

1 oficial sa IX. razr. i plaćom . .	900 fr.
1 oficial sa IX. razr. i plaćom . .	800 fr.

Poslužno osoblje:

1 podvornik sa plaćom . .	500 fr.
Doplatak za bana	4000 fr.

Na predlog odbora zaključi sabor kod ovoga naslova siledeće:

a) za ukupnu zem. vladu dozvoljuje se status od sedam odielnih savjetnikah sa VI. razredom, od ovih četiri sa plaćom od 3000 fr. a tri sa 2500 fr.

b) tajnikah deset sa VII. razredom u dvih kategorijah: pet sa 1800 fr.. a pet sa 1500 fr., koji svi sačinjavaju jedan konkretualni štatus.

Dočim pako sada imade faktično sedam tajnikah sa plaćom 1800 fr., stoga se neka posliednjim dvim tajnikom, višak ovaj od 300 fr. stavi kao doplatak medju izvanredne troškove.

c) Perovodjah imade jedanaest sa VIII. razredom u dvih kategorijah, naime pet po 1000 fr., a šest po 800 for.

B. Odiel za nutarnje poslove.

Na 1. alineju bude primljen predlog vlade, polag kojega imade odielni predstojnik plaće 4000 fr. sa predlogom odbora, da se uvršćuje u IV. razred.

Alineja 2. bude po saboru primljena, da se praliećnik uvrsti u VI. razred.

Polag toga stoje plaće odiela za unutarnje poslove:

1 odielni predstojnik sa IV. razredom i plaćom					4000 fr.
4 „ savietnika	„	VI.	„	„	„ prije navedenom.
1 praliećnik	„	VI.	„	„	„ 2100 fr.
4 tajnika	„	VII.	„	„	„ prije navedenom.
6 perovodjah	„	VIII.	„	„	„ prije navedenom.
3 perovodna vježbenika sa					400 fr.

Pomoćno osoblje.

1 ravnatelj pomoćnih uredah sa VIII razredom i plaćom	1500 fr.
2 pristava pomoćnih uredah sa IX. razredom i plaćom	1000 fr.
1 oficial pomoćnih uredah sa IX. razr. i plaćom	900 fr.
1 „ „ „ „ IX. „ „ „	900 fr.
3 pisara „ „ „ XII. „ „ „	500 fr.
1 prevoditelj pomoćnih uredah sa IX. razredom i plaćom	800 fr,
1 prevodni pisar pomoćnih uredah sa XII. razredom i plaćom	500 fr.

Poslužno osoblje:

3 podvornika po	400 fr.
1 poslužitelj po	350 fr.
1 vratar po	400 fr.
2 kamenotiskara po	500 fr.
Doplatak odielnog predstojnika od 1. lipnja do konca godine	1000 fr.
Dnevnice za šest dnevničarah po	1 fr.
„ „ „ slugah po	63 nv.
Odielo za poslužno osoblje po	40 fr.
Nagrade i pripomoći za osriednu upravu	2000 fr.

U pogledu pako nagradah i pripomoćih za županije preliminiranih bude na predlog velikog župana Miroslava Kraljevića dodatak odbora tom promjenom primljen, da se u tu svrhu opredieljena svota od 8000 for. kod zemaljske vlade ostavi, po njoj na pojedine županije po ključu postotakah na plaće razdieli i po tom ključu županijskim činovnikom doznači.

Za uredske troškove dozvolji sabor po predlogu vlade 10.000 fr.

Za najmovine bude po predlogu odbora za sve ostale odiele osriednje uprave zemaljske vlade po saboru dozvoljena svota sa 5100 fr.

Izvanredni troškovi.

Po predlogu odborovu odobri sabor najmovinu za obstojavše c. kr. kotarske urede u iznosu 1110 fr.

Digitized by Google

Beriva razpoloživih činovnikah preobstojavših kralj. hrv.-slav.-dalm. dvorske kancelarije i kr. hrv.-slav.-dalm. namjestničkoga vieća dozvolji sabor u iznosu 26.758 fr. 29 ½ nvč., te ujedno zaključi na predlog odbora pozvati vladu, neka bi ona razpoložive one činovnike i poslužnike koliko je iole moguće obzirom na njihova fizična i moralna svojstva opet ponamjestila, i njihove službe upotriebila, za da se netereti zemaljska blagajna podieljivanjem neobhodno nepotrebnih mirovninah.

Time bje ujedno 2. i 3. naslov vladinoga proračuna riešen.

Naslov 4.

Ravnateljstvo razteretne zaklade.

Prihvati sabor predlog odbora, te dozvoli u to ime svotu od 3512 fr. tim dodatkom, da se troškovi ovi već ove godine tekuće prenesu na samu razteretnu zakladu, jer je umjestno, da svaka zaklada namiruje troškove za svoje rukovodjenje i upravljanje.

Naslov 5.

Županijska uprava.

Iz razlogah navedenih u odborovu zapisniku zaključi sabor, da niže naznačene plaće i beriva za županije imadu u život stupiti 1. rujna t. g. i sve donlje obstojati, dok nebudu kroz novo ustrojenje zakonito uredjene.

Prihvativ sabor stranom predlog vlade, stranom odbora, koji se u više stavakah slagahu, zaključi za županije sliedeće:

Plaće častnikah i činovnikah osriednje uprave.

7 velikih županah sa V. razredom i plaćom	3000 fr.
te doplatci velikih županah po	1000 „
„ „ osobni vel. župana zagrebačkog	500 „
„ „ „ „ „ sriemskog	1000 „
7 podžupanah sa VII. razredom i plaćom	1800 „
1 drugi podžupan u zagrebačkoj županiniji sa VII. razredom i plaćom	1500 „
7 velikih bilježnikah sa VIII. razr. i plaćom	1400 „
7 podbilježnikah „ IX. „ „ „	1000 „
3 druga „ „ IX. „ „ „ u županijah zagrebačkoj, virovitičkoj i varaždinskoj;	800 „
7 blagajnikah sa IX. razredom i plaćom	1000 „
7 računovodjah sa X. „ „ „	800 „
7 arkivarah ujedno registratorah sa X. razredom i plaćom	800 „
7 odpravnikah sa XI. razredom i plaćom	600 „
27 pisarah sa XII. „ „ „	500 „
11 fizikah „ IX. „ „ „	800 „
7 živinarah „ XI. „ „ „	600 „
7 mjernikah sa IX. razredom i plaćom	1000 „
Odvietnici županijski, gdje faktično služe, na predlog župana turopoljskoga sa dosadanjom plaćom	700 „

Plaće službenikah osrednje uprave.

7 povjerenikah sigurnosti sa plaćom	400 „
6 kastelanah „ „	400 „
9 povjerenikah predpregah sa „ koji se do uredjenja municipijah imadu staviti medju izvanredne troškove.	400 „

36 županijskih pandurah sa plaćom 200 fr. i za odielo 60 fr.

Plaće činovnikah kotarskih:

23 kotarska velika sudca sa VIII. razr. i plaćom	1200 fr.
34 „ sudca „ VIII. „ „ „	1000 „
60 „ pristavah „ IX. „ „ „	800 „
59 „ pisarah „ XII. „ „ „	400 „
54 „ ranarnika „ X. „ „ „	600 „
57 „ primaljah sa plaćom	150 „

Plaće službenikah kotarskih:

57 pandurah po 200 fr. plaće i 60 fr. za odielo,
7 harambašah, odnosno nadčetnikah po 250 fr. i 60 fr. za odielo,
110 četnikah, odnosno serežanah po 200 for. i za odielo 40 for.

Za putni i pisarni paušal dozvoljuje sabor traženu po vladi svotu 50.000 fr., prihvativ ipak taj predlog odbora, da zemaljska vlada tu svotu na pojedine županije razdieli po razmjerju njihova prostora, broja kotarah i dotičnoga pučanstva.

Za stanarine dozvoli sabor	9940 fr.
Za uzdržavanje uznikah	7500 „
Za popravak županijskih zdanjah	10.000 „
Dnevnice 57 pisarskih dnevničarah po	300 „

Naslov 6.

Obći upravni troškovi.

Za zdravničke troškove dozvolji sabor po predlogu odborovu svotu od 68.150 fr. na temelju poprečnoga trogodišnjega potroška, koj će se i onako koncem godine položenjem računa izkazati.

Na predlog odbora zaključi nadalje sabor pozvati zemaljsku vladu:

a) da ob uvedenju bolnice za škrljevo u Kraljevici budućem saborskom zasjedanju predlog podnese.

b) da trošak za novačenje na račun zemlje neprimi, nego da tu stvar sa zajedničkom vladom izravna, i ako što u to ime plati, da se to imade samo kao predujam uzeti.

c) dozvoliv za ovu godinu traženu najmovinu za pred-

Digitized by Google

ložene poslove odredi sabor, da zemaljska vlada stavku ovu u buduće obrazloži, i njezinu potrebu dokaže.

d) glede zemaljskog priloga od 2600 for. za povišenje predprežnih pristojbah, koje c. kr. vojničtvo neće plaćati, ima se zemaljska vlada pozvati, da o tome nastoji, da se taj prilog iz vojnoga erara nadoknadi, u buduće pako da iznimni ovaj način prestane, jer je i c. kr. vojničtvo dužno se držati propisah i zakonah.

Zatim dozvolji sabor tražene po vladi trožkove za oružničku asistenciju i nagrade za pohvatanje razbojnikah sa . . . . . 2000 for.
za propratnike troškove . . . . 1600 for.
za ubitu grabežljivu zvierad . . . 800 for.
za spasenje života 100 for.
za narodno kazalište 18.000 for.
koju svotu diže sabor, usvojiv predlog odbora, za buduću godinu na 24000 for. te zaključi zemaljsku vladu pozvati, neka bdije nad tim, da se novci ovi upotrebe jedino u strogo narodne svrhe kazališne, da se njeguje izključivo domaće pjesničtvo dramatičko, i muzika porazmierno narodna, da se temelj položi izobraženju domaćih vještakah, te da vlada zemaljski sabor o načinu uprave i u obće o sustavu i stanju toga narodnoga zavoda izviesti.

Trošak za gospodarsko družtvo bude po saboru dozvoljen sa 4000 fr. tim zaključkom, da se vlada pozove na predloženje mnenja ob ustrojstvu, djelatnosti i u obće o stanju gospodarskoga družtva.

Isto tako odobri sabor traženih za gospodarsko-šumarsku učionu u Križevcu 10.000 fr. s time, da vlada saboru predloži potanko izviešće o stanju toga zavoda.

Za zemaljski glasbeni zavod dozvoljeno je traženih 500 fr. s time, da vlada u budućem proračunu pravedan obzir uzme na umoljeno povišenje ove pripomoći.

Na predlog narodnoga zastupnika Mirka Hrvata zaključi sabor dozvoliti, da se za nabavu nuždno potrebnih ormarah za narodni museum ovlasti zemaljska vlada na doznačenje svote od 800 for. i da profesora Brusinu glede nabave njegove sbirke osigura, te u tu svrhu potrebiti trošak u proračun dojduće godine stavi.

Dozvolji zatim sabor trošak za stipendije i promocialne takse izkazani pod br. 9, sa 3559 f., pod br. 10. za zbornik i redarstveni vjestnik 2200 fr., pod br. 11 paušal za uredovna oglasivanja u narodnih novinah od 2500 fr., pod br. 12 trošak za sviedoke kod šumskih kvarovah sa 250 for., pod br. 13 za svilarstvo i gojenje murvinjakah 4209 for. pod br. 14 u ime pasivnih kamatah, koji se plaćaju od založenih državnih papirah 4356 for. pod br. 15 za saborske troškove 70.000 fr.

Izkazane razne troškove dozvolji zatim sabor na predlog odbora, za uzdržavanje obstojećih zgradah 2000 fr., za režiju t. j. popravak manjih predmetah 50 fr., za nagrade i pripomoći 100 for. s time da se više u proračun staviti nemaju jer njihova potreboća dokazana nije.

Dozvolji nadalje sabor u toj rubrici za porez i daće 50 fr. za uredske i pisarne troškove 200 fr. s tim zaključkom, da se u buduće troškovi izkažu u dotičnih zakladah.

Odplata diona predujma od 10.464 for. za stradajuće županije sriemske ima se sa izkazanim dielom od 3488 for. staviti medju izvanredne troškove.

Predujam od 4000 fr. za Lonjskopolje nije sabor dozvolio; s toga da se ta stavka iz proračuna sasvime izpustiti ima.

Na predlog odbora zaključi nadalje, sabor, da se najmovina od zemaljske sgrade u Požegi u buduće izpustiti ima, jer zemlja sama sebi netreba da plaća.

Zatim da se povratci izkazani sa 1800 fr., koji ulaze za predplaćena stipendija pitomacah na učioni gospodarsko šumarskoj u Križevcih u buduće medju dohodke uvrstiti imadu.

Naslov 7.

kaznione.

Na predlog odbora odobri sabor za tekuću godinu potrošak za kaznionu Lepoglavsku i ženskih kaznenikah u Zagrebu u iznosu 87.792 fr. te iz navedenih po odbora razlogah, zaključi da se iz sriedine njegove izašalje poverenstvo, sastojeće iz dva saborska člana, komu neka se pridruži od strane vlade jedan vladini povjerenik, — povjerenstvo će imat na licu mjesta izviditi:

1. Kako se ta ciela uprava kaznione u Lepoglavi i ženske u Zagrebu obavlja

2. Poprečnu vriednost rada kaznenikah t. j. po mogućnosti izviditi kolikoću i kakvoću njihove radnje, za da se izkaže u kakovu ramierju stoji vriednost toga rada naprama onoj uzdržarini, koju zemaljski erar za njih plaća.

3. Kakav su suvišak zaslužbine kaznenici dobivali do sada od svoje radnje, i kako se je sa preostatkom ove njihove zaslužbe razpolagalo.

4. Može li se već za buduću godinu 1870. budi u sadanjem upraviteljstvu kaznione, ili na drugi koji način od upravnih troškovah što, i koliko od prilike prišteditи.

5. Kako je do sada vršen nadzor milosrdnih sestarah nad kaznenici, i da li se prema ustanovam kaznenih propisah i prema obzirom na javnu ćudorednost označenim ukazuje i nadalje shodno upravu u istoj mjeri sadašnjemu upraviteljstvu t. j. milosrdnim sestram ostaviti?

6. Da se isto povjerenstvo uputi u posve sličnu kaznionu u Vacu u Ugarskoj, te tamo o celoj upravi u gore navedenom pravcu potanko se ubaviesti, i o pronašašću obrazloženo mnenje svoje podnese.

Ujedno zaključi sabor pozvati zemaljsku vladu, da sporazumno sa upitnim saborskim povjerenstvom i prema uspiehu njegovoga izvidjenja u Lepojglavi i Zagrebu bezodvlačno se postara, da se već u predstojećem proračunu za godinu 1870. ovi upravni troškovi samo na izkazanu najmanju potreboću smale, te ista uprava već u pred-

Digitized by Google

stojećoj godini potrebi samoga zavoda i našega zemaljskoga proračuna prèustroji.

Naslov 8.

gradjevne oblasti.

Na predlog odbora zaključi sabor za ovu godinu dozvoliti u to ime traženu svotu od 48.404 fr. te zajedno zemaljsku vladu pozvati, da ob ustrojenju gradjevne oblasti predloži zavremeno saboru osnovu zakonsku, tako da će se moći konačno riešiti i budućemu proračunu za godinu 1870. temeljem služiti.

Naslov 9.

gradjevine zemaljskih cestah.

Sabor odobri na predlog odbora za tekuću godinu:

Plaće 7. cestovnih povjerenikah po	300 for.
Najmovine i stanarine sa	560 for.
Pisarnički i uredski paušal za 7. povjerenikah po	100 for;
Nagrade i pripomoći	300 for.
Dnevnice i putne troškove	1500 for.
Troškovi mapriranja	500 for.

Glede uzdržavanja pako i gradjenja cestah dozvoli sabor na predlog odbora traženu u to ime svotu od 174.340 for. te zaključi iz razlogah po odboru navedenih pozvati zemaljsku vladu:

1. da odmah po riešenju pitanja o inkameriranju državnih cestah, koje se sa zajedničkim ministarstvom komunikaciah razpravlja predloži saboru razdielenje ostalih cestah zemaljskih i kotarskih, te izkaz u tu svrhu potrebnih troškovah, obzirom na odredjeno jur po saboru gradjenje.

2. Da za uredjenje, uzdržavanje i olakšanje komunikacije za buduće uzme osobiti obzir na gradjenje novih drumovah, koji su u obće u Slavoniji a naročito u Sriemu potrebni, s toga dakle uzroka ima za županiju Sriemsku u buduće veću svotu uvrstiti.

3. da saboru predloži izkaz počam od godine 1851. pa uključivo do 1869. na uzdržanje i gradjenje cestah i mostovah potrošenih svotah, za da se kod budućega razdielenja troškovah uzmogne pravedan obzir uzeti na one županije, u kojih dosele razmierno na većinu njihovu manje gradjeno bijaše.

4. da za gradjenje cestnoga prostora kod Bizovca (žabnjak zvanog) oko 400 fatih dugačko na cesti osiečkonašičkoj odredi odmah nabavu potrebna kamena iz prišednje ovogo dišnje dotacije cestovne na budući povratak iz zajedničkoga erara, ako cesta ova kao državna inkamerirana bude.

5. da svakoj županiji u buduće za neprevidljive i silne gradjevine primiernu godišnju predplatu uz dužnost polaganja računah na razpoloženje stavi.

Naslov 10.

Gradjevine vodovne.

Traženu u to ime svotu od 10.000 fr. dozvolji sabor za ovu godinu na predlog odbora kao predplatu, potrošenu na režiju državnih riekah i na utvrdu obalah savskih i Dravskih, koje zajednički erar nositi ima, stoga zaključi sabor pozvati zemaljsku vladu, neka se kod zajedničkoga ministra komunikacijah pobrine za povratak te svote, te ju neka buduće godine u prijetak stavi, iza kako naime bude pitanje o razredjenju državnih riekah izmedju ovozemske i ugarske vlade u smislu nagodbenoga zakona riešeno.

Naslov 11.

Žandermerija

Na predlog, i iz razlogah po odboru navedenih zaključi sabor pozvati zemaljsku vladu, da ob ustrojstvu stražarstva sigurnosti za čuvanje i držanje unutarnje sigurnosti zakonsku osnovu riešenja radi saboru predloži. Dok to uzbude, odobri sabor u to ime traženu svotu od 149.600 f.

Naslov 12.

Državno računovodstvo.

Na predlog odbora zaključi sabor na račun ovostrane zemaljske blagajne samo preuzeti one činovnike računovodstva, koji izključivo za domaću zemaljsku vladu rade.

Uslied toga odobri sabor sledeće njihove plaće i beriva.

1.	podpredstojnik sa plaćom	2000 for.
2.	računarska savietnika sa	1600 for.
5.	„ oficiala sa	1000 for.
3.	„ „ „	900 for
5,	„ „ „	800 for.
4.	„ „ „	700 for.
4.	„ „ „	600 for.
3.	„ „ „	500 for.
1.	poslužitelj	315 for.
1.	„ „	262 for.
2	vježbenika „	200 for.
2	dnevničara sa dnevnicom	1 for.
	uredovne i pisarničke potrebštine	1200 for.
	nagrade i pripomoći	800 for.
	Odielo za poslužitelje	62 for.

Nakon toga predloži upravitelj županije varaždinske g. Petar Horvat

a) da se saborske sjednice takodjer poslje podne drže.

b) da se za sastavak zakonskoga članka ob ovom proračunu izabere odbor iz trih licah — što bje po saboru prihvaćeno, te budu na predlog predsjednika u taj odbor izabrani narodni zastupnici Robert Zlatarović, Ljudevit Vukotinović i Ljudevit Raizner.

Digitized by Google

Zatim zaključi predsjednik sjednicu u 2 sata poslje podne, urekav nastavljenje iste za danas 5. satih poslje podne.

Nastavljena saborska sjednica

dne 14. listopada 1869.

Predsjednik otvori sjednicu u 5½ satih poslje podne. Sabor nastavi razpravu o nemaljskom proračunu.

Poglavju II.

Naslovu 1.

Osriednja uprava.

Sabor prihvati predlog vlade, te odobri sliedeće plaće i beriva za osriednju upravu odiela za nastavu i bogoštovje.

1 odsječni predstojnik sa IV. razr. i plaćom 4000 fr.
1 „ savietnik „ VI. „ „ „ 3000 „
3 „ tajnika sa VII. razr. i plaćom prije navedenom.
2 „ perovodje VIII. „ „ „ „

Pomoćno osoblje:

1 ravnatelj pomoćnih uredah sa VIII. razr. i plać. 1200 fr.
1 pristav „ „ „ IX. „ „ „ 1000 „
2 oficiala sa IX. razredom i plaćom prije naznačenom.
1 pisar „ XII. „ „ „ od 500 „

Poslužno osoblje:

1 podvornik sa plaćom	400 for.	
1 poslužitelj „ „	315 „	
2 sluge pomogača sa dnevnicom	63 nvč.	
Odielo za poslužno osoblje po	40 for.	
Nagrade i pripomoći	1000 „	
Uredski i pisarnički paušal	4000 „	
Beriva razpoloživih činovnikah	787 „	50 nv.

Naslov 2.

Vjerozakonski zavodi.

Obzirom na raznovrstne stavke ovoga proračuna, kojih je izvor nejasan, budući da mnoge u starodavnih fundacijah i običajih i kr. dozvoljah svoj početak i obdržavanje imadu, s toga predlaže odbor, da zemaljska vlada sva odnošenja ovih fundacijah i obvezanostih za proračun godine 1870 u vidnost stavi i o tome sabor potanko izviesti, za sada pako predlaže, da se uz ovu opazku odobri pod ovim naslovom tražena svota od 60.744 fr.

Zatim predloži narodni zastupnik Mirko Hrvat sliedeći zaključak, da se zemaljska vlada pozove, da u proračunu za godinu 1870 izkaže ne samo sve dohodke i razhode raznih zemaljskih zakladah, već da se u isti proračun kao dohodak metne i ona svota, koju bi imala bila Ugarska u ime nepodieljenih jošte vjerozakonskih i školskih zakladah izplatiti kraljevini našoj za godinu 1869, hao što je to dosada izplaćivala.

Vladini zastupnik odsječni predstojnik Robert Zlatarović izjavi, da će na tu interpelaciju u dojdućoj sjednici odgovoriti.

Zatim zaključi sabor na predlog odbora pozvati zem. vladu, neka sabor izviesti o stanju vjerozakonskih dobarah kao i o stanju, u kom se pitanje ob imanju priorata vranjskog nalazi.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci.

Glede izkazanih pod ovim naslovom zakladah i prinesakah u svrhe bogoštovne predloži odbor na odobrenje izkazanu svotu od 21.396 fr. uz istu opazku u prediućoj točki izrečenu tim naročitim dodatkom, da se pripomoć posvećenomu biskupu i general-vikaru senjskomu samo donle dozvoljiti može, dok to mjesto izpunjeno bijaše, što bje po saboru prihvaćeno.

Naslov 4.

Školski zavodi.

Odbor predloži u tom pogledu sliedeće:

1. da se dotacija za preustrojenu pravoslovnu akademiju zagrebačku, koja je do sada većinom samo privremenim iz komercialne i regnikolarne zaklade vadjena od 1. kolovoza 1869 prikrije iz obćenitoga prihoda zemaljskoga po 2.200.000 fr.

2. da se odmah doznači dotacija i za 9. školsku stolicu za predmete spadajuće u područje filozofičkoga fakulteta, naime za povjest i filozofiju.

3. da se profesorom pravoslovne akademije prama VII. razredu nadnevnicah, koji ih ide po zakonu od 4. listopada 1850. odredi:

a) stalna plaća po izmjeru opredieljenom za ostale zemaljske javne činovnike istoga nadnevnoga razreda, i to tako, da ide redovne profesore plaća višje kategorije toga razreda, naime godišnjih 1800 fr., a profesore izvanredne plaća nižje kategorije toga razreda nadnevnoga, naime godišnjih 1500 fr.

b) da im se pretvore dosadanji njihovi desetgodišnji doplatci odmjereni sa 210 fr. u doplatke petgodišnje u iznosu polovičnom sadanjih decenalah naime sa 100 fr. od 5 do 5 godinah, ali ipak tako, da im za te quinquenale broje i one godine njihova službovanja, što no i probave i kao profesori izvanredni.

c) da se za sada još pridržani naukovni paušal zamienjujući naukovinu, pogledom na znatno pomnožani, a i sve rasteći broj pravnikah koliko moguće razmjerno i to tako povisi, da će u to ime ići redovne profesore godišnjih 200 fr.; a izvanredne profesore godišnjih 100 fr.

d) da se i nagrada ravnateljska prama pomnoženim

Digitized by Google

poslovom povisi na godišnjih 600 fr., pa da ova poput ostalih zavodah školskih uvršćena bude i na ovom zavodu u stalnu plaću ravnatelja.

e) da se povisi plaća i docentom na godišnjih 400 fr., adjunktu pripomoćka na 500 fr., knjižničaru nagrada na 300 fr.

f) da se dotacija knjižnice akademičke za sada povisi na 500 fr., a tako i pisarnički paušal knjižničara na 100 fr.; pisarnički paušal akademije i trošak za kemikalia u svrhu podučavanja sudstvenoga liečničtva, da se spoje pod jednu rubriku i povise na 100 for. — pisarnički pako paušal direktora, da se smanji samo na 100 fr.

g) da se povisi plaća i pedela akademičkoga na 400 for., a da mu se pridieli i jedan stalan pomoćni sluga godišnjom plaćom 250 for., koji će nadomjestiti sadanjega ložitelja peći.

h) da se povisi i trošak ogrieva na 200 for., da se za uspješnije nastavno podučavanje, te shodnije razdieljenje urah učevnih i potrebni trošak za razsvetu u iznosu od 100 fr. odredi.

4. da se i profesorom pravoslovne ove akademije kao i ostalim činovnikom kraljevske naše zemaljske vlade povišene njihove i sada jednom stalno uredjene plaće doznaše već počam od 1. kolovoza 1869. a dosadanje obustave

5. da se 9. učiteljska stolica na pravoslovnoj akademije odmah putem notacija razpiše, i to sa izmjerom plaćah i berivah povišenih i ovdje odredjenih.

Zatim predloži narodni zastupnik Stjepan Vukovtć, da se svim profesorom pod tek. br. 1. ovoga naslova povisi plaća u $^1/_5$ to jest 20 % sa ukupnom plaćom 57.730 fr. izkazanom počam od početka ove školske godine do budućeg preustrojenja školstva u obće.

Veliki župan zagrebački Mirko Bogović dodaje tomu predlogu, da se doplatak taj protegne takodjer na profesore realkah i na sva ostala stalna beriva svih profesorah.

Kojem predlogu doda narodni zastupnik Mirko Hrvat, da se ista doplata takodjer dopita adjunktom muzea.

Kod preduzetoga o tome glasovanja osta predlog odbora u manjini, a sabor primi većinom glasovah predlog narodnog zastupnika Stjepana Vukovića uz dodatke Bogovićeve i Hrvatove.

Zatim zaključi sabor na predlog odbora, da se akademija zagrebačka pretvori na universitet „Franje Josipa“ u smislu odnosnoga prev. kr. riešenja.

Povodom tim ima se zemaljska vlada naputiti neka u smislu učinjenoga u predjašnjem zasjedanju saborskoga zaključka osnovu zakonsku glede cjelovitoga organizma universiteta „Franje Josipa“ saboru čim prije predloži, a za pokriće potrebnih troškovah, da se ponajprije pritegne zakladu svenčilištnu, ostatak pako, da namiri iz dotacije zemaljske. Medju nauke jezikoslovne pako da se uvrsti takodjer katedra za jezik i literaturu madjarsku.

Na predlog odbora zaključi zatim sabor sliedeće:

pod br. 2.	doplatci osobni opredieljeni su na	105 fr.
br. 3.	plaća pedela na	315 fr.
	„ 1 slugi u Zagrebu	263 fr.
	„ 1 „ na Rieci	263 fr.
	„ 1 „ u Varaždinu	168 fr.
	„ 1 „ u Osieku	126 fr.
	„ 1 „ u Požegi	157 fr.
br. 4.	Odšteta za emolumente i to poučnina za 6 ačiteljah na akademiji po	105 fr.
br. 5.	Zamjena za nadomještaj sistemiziranih nu nepopunjenih učiteljskih mjestah	2000 fr.
br. 6.	Adjutum za adjunkta	420 fr.
br. 7.	Zaklade i stipendija	592 fr.
br. 8.	Prinosci	420 fr.
br. 9.	Crkvene potrebe	626 fr.
br, 10.	Za potrebštine uredske i pisarničke ukupno se dozvoljuje svota time, da ih vlada porazumno sa dotičnimi ravnatelji razdieli.	1500 fr.
br. 11.	Za potrebe za teoretično i praktično podučavanje, za fizikalne strojeve svim kolicim gimnazijam dozvoljuje se svota uz isto razdieljenje, kao prije riešeno. Ujedno se gradovi oni, koji su u te svrhe novčanu pomoć davali odrešuju od te dužnosti, te se to prepušća samo slobodnoj volji.	2500 fr.
br. 12.	Za nagrade i pripomoći za kandidate učiteljske odobri sabor	892 fr.
	Promienljivi, kao vrlo potrebi, odobreni su sa	3000 fr.
	Za uzdržavanje školskih pripravnikah	5451 fr.
br. 13.	Za uzdržavanje sgradah	2000 fr.
br. 14.	Porezi i daće	564 fr.
br. 15.	Putni troškovi i dnevnice	680 fr.
br. 16.	Za ogriev akademije i ostalih gimnazijah	1500 fr.
	Za čišćenje prostorijah	30 fr.
	Zanatliam plaće	40 fr.
br. 17.	Mirovine	4078 fr.
br. 18.	Za udove učiteljah	2415 fr.
br. 19.	Odgojni prinos sirotah	120 fr.
br. 20.	Mirovine za sluge	263 fr.
br. 21.	Providbe	81 fr,
br. 22.	Milostinje	244 fr,
br. 23.	Razni troškovi	200 fr:
br. 24.	gdje se aktivni kamati u iznosu	8069 fr.

navadjaju, zaključi sabor na predlog odbora pozvati zemaljsku vladu, da

Digitized by Google

izvor i stanje glavnicah pobližje naznači.

na br. 25. gdje se napominje dohodak od nepokretnostih i koristonosnih pravah sa 4338 fr. zaključi sabor na predlog odbora pozvati vladu:

a) da strogo o tome nastoji, da upravu imanja Kutjevo iz rukuh državnih financijah u smislu nagodbenoga zakona čim prije preuzme.

b) da do budućega zasjedanja stanje uprave na ovom imanju, i sve što na taj predmet spada saboru potanko obrazloži, i zajedno shodan predlog učini, kako bi se ta uprava u buduće na korist zemaljske blagajne preustrojiti imala.

Na br. 28. gdje su prinosi iz ugarske naukovne zaklade sa 20.000 fr. uvršćeni, zaključi sabor zemaljsku vladu pozvati, da nastavi komisiju, koja je radila ob odlučenju naukovnih zakladah hrvatskih od ugarskih, te da nastoji neprekinuto to poslovanje što skorije koncu privesti.

Naslov 5.

Zaklade i prinesci u svrhe nastavne.

Na predlog odbora odobri sabor pod ovim naslovom
br. 1. za uredovne i pisarničke troškove 32 fr.
br. 2. u pomorskoj učioni na Rieci učitelju matematičko-nautičkih disciplinah plaću 1000 for.
učitelju talijanskog jezika zemljopisa i knjigovodstva 650 for.
u ime stanbine 150 for.
br. 3. Pomoćnom učitelju hrvatskoga jezika 250 for.
Učiteljem trgovačkoga, mjenbenoga i pomorskoga prava, zatim lječničtva brodarskoga
prvom 100 for.
drugom 50 for.
Učiteljem risanja i krasopisa prvom 350 for.
drugom 150 for.
Učitelju vjeronauka 105 for.
poslužitelju 32 for.
br. 4. ravnateljstvu za uredske potrebštine 50 for.
za nabavljanje učevnih sredstvah 120 for.

Zatim predloži odbor pozvati zemaljsku vladu, da saboru osnovu o tome predloži, kako bi se u gradu Bakru riečkoj slična pomorska nčiona podignuti mogla koj predlog bude po saboru prihvaćen.

Odobri zatim sabor za sada pod br. 5. tri stipendija za Terezijansku akademiju u Beču, svaki sa 525 for.
i prinos za odielo 105 for.
tim ipak daljnjim zaključkom, da zemaljska vlada ob izvoru ovih stipendijah izviesti, pak na koliko neima pesebnih zakladah u tu svrhu, da se daljnja mjesta nepopune do daljnje naredbe.

Nadalje bude odobreno pod br. 6. za nabavu školskih knjigah 4000 fr., pod br. 7. stipendije za domaće umietnike 1500 fr., pod br. 8. razni troškovi sa 20 for.,

Odbor predloži zatim, da se od slučajnih dohodakah prvoga odiela sa 700 for. izkazanih 500 fr. ovamo prenieti ima, pošto ova svota iz prodaje školskih knjigah dolazi, što bje po saboru odobreno.

Nadalje zaključi sabor na predlog odbora pozvati zemaljsku vladu, da u Zagrebu ustroji učionu hrvatsku za nauke domobranstvene, nu buduć da ovaj predmet, ko što u obće sve vojničke stvari spada na zajedničke poslove, ima se vlada svojim putem pobrinuti da amo zasjecajući troškovi budu pokriti iz zajedničkih sredstvah.

Prihvati zatim sabor predlog odbora, kako je već prije zaključeno, da se i glede realkah imadu držati ona načela, koja su ustanovljena za druge učione zavode.

Predloži zatim narodni zastupnik Stjepan Jančo, zemaljsku vladu pozvati, neka saboru obrazloženo izviesti o fundaciah ustrojene godine 1825. vojničke akademije Ludoviceanske, u koju svrhu su tada po oblastih zemaljskih i po privatnih fundacije ustrojene.

Našto razjasni vladini zastupnik g. odsječni predstojnik Dragutin Pogledić, da je Njegovo c. i kr. apost. Veličanstvo iz tih zakladah šest pitomačkih mjestah na raznih vojničkih učilištih ustanovilo. — Sabor kod glasovanja prihvati predlog narodnoga zastupnika Stiep. Jančou:

Naslov 6:

mirovne pristojbe.

Sabor dozvolji u to ime traženu svotu od 680 for.

Na predlog odbora bude nadalje zaključeno zemaljsku vladu pozvati, da sada obstojeću nižju gimnaziju u Požegi povisi na stupanj višje gimnazije s time, da se dojduće godine ta višja gimnazija uživotvori.

Odbor predloži zatim, da se u Vukovaru ustroji nižja realka, koju narodni zastupnik Stiepan Jančo u Rumi imati želji, pošto Vukovar leži u bližini raznih učilištah, a mnogo veće mjesto Ruma u tom pogledu na daleko osamljeno stoji.

Narodni zastupnik Dr. Ante Stojanović pak predloži, da vlada glede sustavnoga podizanja realkah saboru predlog načini.

Kog preduzetoga o tome glasovanja bude po saboru primljen predlog Stojanovićev.

Poglavje III.

Pravosudje

Naslov 1. osrednja uprava

Kao i kod ostalih odielah bude u tom naslovu predleg vlade poprimljen i sliedeće dozvoljeno:

1 odsječni predstojnik	sa IX.	razred.	i plaćom	4000 fr.
1 „ savjetnik	„ VI.	razr.	} i plaćom prije opredieljenom.	
2 „ tajnika	„ VII.	„		
2 „ perovodje	„ VIII.	„		

Digitized by Google

Pomoćno osoblje:

1 ravnatelj pomoćnih uredah	sa	VIII. razr.
1 pristav	„ „ „	IX. razr.
2 oficiala	„ „ „	IX. razr.
1 pisar	„ „ „	XII. razr.

i plaćom prije opredieljenom.

Poslužno osoblje:

1 podvornik sa plaćom	400 fr.
2 poslužitelja sa „	350 fr.
Dnevnice 2 dnevničarah po	1 fr.
Odielo za poslužno osoblje	40 fr.
Nagrade i pripomoći za osriednje	1000 fr.
„ „ „ „ svekolike sudove	5650 fr.
Uredski pisarnički i putni troškovi i dnevnice	4000 fr.
Uzdržavanje sgradah	400 fr.
Berivo razpoloživih činovnikah	5250 fr.

Naslov 2., 3. i 4.

Stol sedmorice, banski stol i županijski sudovi.

Na predlog vladinoga zastupnika, odsječnoga predstojnika g. Jos. Žuvića primi sabor naslovah ovih predloge vladine tom promienom, da se kod predloga vladinoga zastupnika kod stola sedmorice šest prisjednikah, a kod banskoga stola trinaest prisjednikah zadovolji, dosljedno tomu odobrava sabor u privitom proračunu zahtievane svote u skupnom iznosu pod

Naslovom 3. za stol sedmorice	23.770 fr.
Naslovom 3. za banski stol	57.639 fr.
Naslovom 4. za županijske sudove	196.308 fr.

Naslov 5.

Troškovi tičući se svih sudovah.

Na predlog odbora odobri sabor pod tim naslovom traženu svotu od 102.720 fr., te zaključi zemaljsku vladu pozvati:

a) da vlada o tom predlog načini, kako bi se kaznenici na koristne radnje shodno mogli upotrebiti.

Naslov 6.

Gruntovne oblasti.

Traženu pod tim naslovom svotu od 20.324 fr. dozvoli sabor tim zaključkom, da zem. vlada predlož i sabor u zakonsku osnovu o preustrojenju gruntovne oblasti.

Napokon predloži odbor, da mu se nečini niti umjestnim niti pravednim, što gradska municipija vrše sudbenost o svom trošku, dočim vršenje ovoga uzvišenoga prava i s time skopčane dužnosti pripada kruni i državi, s toga da bi se vlada imala uputiti, neka na taj predmet u buduće obzir uzme.

Na što predloži narodni zastupnik Mirko Hrvat, da se kod manjih gradovah sudovi gradski pridiele županijskim sudovom, a ne da se za njih posebni sudovi ustroje.

Kod glasovanja bude predlog odborov primljen.

Naslov 7.

mirovne pristojbe,

bude polag vladinoga predloga primljen, te u tu svrhu dozvoljena svota od 38.204 fr.

Zatim predloži župan turopoljski, Stjepan Josipović sliedeći zaključak:

Zakonitost u nazočnom proračunu naznačenih mirovinah i počivninah u načelu se nepriznaje.

Zemaljskoj vladi se nalaže, da već za dojduću godinu zakonsku osnovu ob uredjenju mirovinah, obskrbah i počivnicah saboru predloži.

Zajedno se dozvoljuje, da vlada do zakonitoga uredjenja mirovninah i obskrbah, sadanje mirovine i obskrbe polag dosadanjega mirovnoga normala provizorno izplaća.

Od ovud se izuzimlju mirovnine, obskrbe i počivnice oružničtva i inih činovnikah, koji ili nisu u Hrvatskoj i Slavoniji služili, ili su pako manje vremena u našoj domovini služili, nego za koje mirovinu beru, i to prvim imadu se mirovnine, obskrbe i počivnice sasvime, a potonjim za ono vrieme, koje je njim normalno u službovanje uračunano, a kroz koje vrieme nisu u Hrvatskoj i Slavoniji služili — obračunati i obustaviti, dotično neizplatiti.

Konačno preporuča se vladi, da se pobrine, da se dotični mirovinski fondovi upravi domaće vlade predadu.

Sabor izjaviv, da će se o tom predlogu u dojdućoj sjednici viećati, zaključi ovu sjednicu u 7 i pol satih na večer, te ureče sliedeću za sutra 11 satih prije podne.

Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Ljudevit Rajzner s. r.,
saborski bilježnik.

(Zapisnik bude ovjerovljen uz glasove: živio bilježnik.)

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Vis. sabore! Da se riešim dužnosti, koja mi nadleži kao zast. vlade usljed jučerašnjega predloga g. Mirka Hrvata, neka mi dopusti vis. sabor, da razjasnjenje dadem o tom predmetu.

Meni je žao, da je g. Mirko Hrvat krivo ubavješten, te je i sabor isto tako ubaviestiti htio. On je naročito kazao, da je vjerozakonska zaklada dobivala dosada doplatak, resp. prinos od 108.000 for., a to s daleka nestoji. Ja se naročito pozivam na proračune od g. 1866. i sve do lanjske godine, u kojih o tom ni traga neima.

(Čita iz proračunah od g. 1866. i 1867. dotična mjesta).

Digitized by Google

Tek g. 1868. dolaze prvi put ove svote izjašnjene, koje su sada u proračun stavljene kao ini prinosi; ove je već sadašnja ug. vlada izdala. Dosada se je u tom predmetu tako postupalo, da je uviek austrijska vlada ovaj manjak državnog erara nadoknadila kao predujam; a bude-li ovaj predujam vladi plaćen, to zavisi od dalnje razprave izmedju vlade ugarske i austrijske. Sada, kad je ugarska vlada to sasvim preuzela u svoje ruke, kazala je austrijska vlada, da neće sada ništa više davati u ime onoga predujma, nego da joj ovu svotu od 67.845 for. daje na račun dohodka iz istih skupnih zakladah. Dakle na tom temelji se ova svota, koju mi dobivamo, i koju je zem. vlada u proračun stavila, i nemože u tom pogledu ništa slieditі, nego što je vis. sabor zaključio, naime, da nastojimo o razlučenju ovih zakladah. Zemaljska vlada nemože zasada o tom ništa drugo kazati, nego ovako u proračun staviti, dok razprava o razlučenju tih zakladah nebude dovršena.

Tim, mislim, bilo bi dokazano, da tvrdnja g. M. Hrvata, koji je jučer ovu svotu izjavio kao prinose, nije temeljita.

Mirko Hrvat: Ja mislim, vis. sabore! da nisam stavio nikakve interpelacije, nego sam predlog učinio, o kojem da sabor vieća; zato sada na razjasnjenje g. zast. vlade neću odgovarati, nego ću o predlogu, kad na red dodje, govoriti.

Predsjednik: Predlog g. Mirka Hrvata sadržan je u zapisniku, koj je malo prije pročitan. Ako vis. kuća želi vrhu tog predloga viećati, tad mislim, da bi potrebno bilo, da se još jedanput pročita, da mu gospoda mogu razabrati smjer te izjaviti, da li ga hoće sad odmah primiti u pretres.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja mislim, vis. sabore! da će se tim svaka dvojba razjasniti, ako g. predlagatelj izjavi, da se s onim, što je vis. sabor već jučer glede zem. zakladah zaključio, zadovoljuje; onda se stvar simpliciter obavljenom smatrati ima. U koliko se pako g. predlagatelj s onim zaključkom nebi zadovolio, tada bi trebalo, da se predlog na dnevni red stavi.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ako je namjera g. Mirku Hrvatu bila ta, da saboru predlog učini, tomu neimam ništa prigovoriti, nego ja neznam, zašto se je g. zast. Mirko Hrvat jučer izvolio zadovoliti, kad sam ja kazao, da njegov predlog involvira interpelaciju, pa da će vlada razjasnjenje dati danas. Ovo zadovoljavanje bilo je suvišno, ako g. zast. danas zahtieva, da se predlog u pretres primi, jer onda nije trebalo odgovora vlade, nego se mogao predlog odmah na dnevni red staviti i o njem viećati. Ja sam mislio, da će se g. Mirko Hrvat s odgovorom vlade zadovoljiti ili nezadovoljiti, a u slučaju onom, da se nebi zadovolio, da će svoje primjetbe staviti na odgovor vlade. Nu sada g. zast. Mirko Hrvat kaže, da se neće o tom izjaviti, da li se zadovolio ili ne, nego da želi, da se predlog u pretres uzme; to čini mi se protuslovje.

Što se tiče predloga samog, ako vis. kuća pristane na to, da se o njem vieća, ja ću onda o njem svoje mnenje izraziti.

Predsjednik: Za informaciju vis. kuće usudjujem se navesti: Ja imam ovdje proračun ugarski lanjske godine i nalazim, da se u tom pogledu taj proračun sa našim proračunom ove godine tako rekuć na jedan novčić slaže; jer u ug. proračunu lanjske godine dolazi takodjer pod rubrikom nastavnog poglavja svota od 67.845 for. isto tako, kao i u našem proračunu pod imemom „ini prinesci" — a tu svotu izvadja ug. proračun iz zajedničkog ug. hrvatskoga imetka, koj još nije razdieljen. Manjak bio je 67.000 for. a taj je platila ugarska država iz ugarskog erara. Sada dakle, kad smo primili u svoje ruke struku nastavnu i bogoštovnu, dužni smo ovaj manjak, koj je lani Ugarska platila, iz naše dotacije namiriti. Za razmrsiti ovaj čvor nepreostaje dakle ništa drugo, nego što je vis. sabor već zaključio i što je i u nagodbi baš na zahtjev Ugrah kazano, da se razkrstimo glede imetka nastavnog i bogoštovnog, dakle, da se vlada pozove, neka zajednički ovaj imetak čim prije razdieliti nastoji.

Stjepan Vuković: Visoki sabore! Ja mislim, da je predlog g. Mirka Hrvata preran, dok vlada jedna i druga nerazprave taj posao glede naših vjerozakonskih i nastavnih zakladah, nego kad se taj posao na čisto izvede, onda imade tekar mjesta predlogu g. Mirka Hrvata, i onda će vlada moći dati dovoljan odgovor, što prije nemože. Zato mislim, da je predlog preran.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Budući da g. Mirko Hrvat zahtieva, da se njegov predlog u viećanje primi, to predlažem ja, da se u nikakvo viećanje neprimi; jer vis. je sabor jučer zaključio, da se imade počekati, dok vlada taj posao glede zakladah dovrši. Sabor se je tim zaključkom zadovoljio, i stvar je dakle svršena. G. Mirko Hrvat pako se nije zadovoljio, nego je jučer učinio predlog, koj je inače interpelacija, na koju je danas vlada odgovor dala. Ako g. Mirko Hrvat s tim odgovorom nije zadovoljan, on može tražiti razjasnjenje, ali sabor nemože njegov predlog u nikakov pretres uzeti.

M. Hrvat: Ja vidim, da vis. sabor silom želi stvar drugčije shvatiti, nego sam ja predložio. Ja nisam mislio staviti nikakvu interpelaciju; jer da sam to htio, ja bih bio interpelaciju pismeno predao; ja sam zaista mislio predlog učiniti, koj bi se imao kod razprave o budgetu riešiti. Nu budući da vis. sabor moj predlog smatra interpelacijom, ja kažem, neka bude interpelacija, i ja se s odgovorom vlade zadovoljio nisam.

Ja ću samo na kratko kazati, da sve onako nestoji, kako nam je izvolila vlada kazati; jer izvolite uzeti sab. članke od god. 186⅝ na strani 397 u izvješću odbora, kojemu sam i ja članom bio, naročito stoji, da državni predujam iznosi 108.000 fr.; dakle nestoji, da se nije nikada više davalo, nego 67.000 fr.

Što je g. predsjednik izvolio kazati, da u ugarskom

Digitized by Google

proračunu lanjske godine stoji isto toliko, koliko ove godine, na to moram primjetiti, da ja nisam govorio o lanjskoj godini; ja sam kazao, da je do lanjske godine Ugarska nam davala ovu svotu iz nerazdieljenih još vjerozakonskih i nastavnih zakladah.

Isto tako nestoji, što je g. zastup. Vuković izvolio napomenuti, da je moj predlog preran. Ja nekažem, da vlada mora za krajcar kazati, toliko nam pripada, nego da vlada u proračun za g. 1870. onoliku svotu metne, koliku nam je Ugarska u prijašnjih godinah u to ime plaćala.

Buduć sa odgovorom vlade zadovoljan nisam, s toga predlažem, da vis. sabor zaključi, da se zem. vlada pozove, da u proračunu za god. 1870 izkaže nesamo sve dohodke i razhodke raznih zemaljskih zakladah, te dohodak nepodieljenih jošte s Ugarskom vjerozakonskih i školskih zakladah, već da se u isti proračun kao dohodak metne ona svota, koju bi bila imala Ugarska u ime nepodieljenih jošte vjerozakonskih i školskih zakladah izplatiti kraljevini našoj za godinu 1869, kao što je to dosada izplaćivala.

Predsjednik: Molim, izvolite priobćiti predlog.

M. Hrvat: Onaj je isti, koj je u jučerašnjem zapisniku.

Predsjednik: Želi li vis. kuća predlog ovaj odmah u pretres uzeti ili na dnevni red staviti? G. zast. M. Hrvat zahtieva, da se odmah u pretres uzme.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Ja sam za to, da se taj predlog odmah i negativno rieši. Namjera g. zastup. Mirka Hrvata je temeljita i sasvim se slaže sa našimi nazori, naime da se već jedanput na jasnost stavi, što pripada našim kraljevinam u ime zakladah vjerozakonskih i nastavnih, da se ima dakle opet ona komisija sastati, koja je već o tom radila, te da posao razlučenja što prije dovrši. Samo je pitanje, je li bude moguće, kaošto g. Mirko Hrvat želi, da se ova svota već u budući proračun za g. 1870. uvrsti, jer se nemože unapred kazati, da li bude komisija dotle svoj posao dovršila. Dakle in essentia predlog stoji, i vis. kuća je u tom složna, da se što prije na čisto izvede ova stvar glede zakladah; ali ako se strogo zahtieva, da se u budući proračun metnu cifre, to mislim, da neće biti moguće, dok stvar nije dovršena. U tom smislu dakle pristajem ja uz predlog, akoprem je suvišan, jer je vis. sabor već jučer o toj stvari zaključio.

Dr. **Antun Stojanović**: (Predlaže dnevni red.)

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Buduć da u onoj stavci, koju g. zast. Mirko Hrvat navadja, i u onom računu od g. 1865 neima stavke o zakladah za školske svrhe, to velim, da se u onoj stavci razumiju i zaklade vjerozakonske i one za školske svrhe; ako se to uzme u jednu svotu, onda neima velike razlike izmedju cifre g. Mirka Hrvata i vlade. S toga mislim, da vis. sabor ostane kod jučerašnjega zaključka.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Svrha, koju sam s mojim predlogom postignuti htio, je ta, da nam se opet nedogodi, što nam se već toliko put dogodilo. Mi znamo iz razpravah, vodjenih tečajem više saborah o raznih zemaljskih zakladah, da smo u Ugarskoj hiljade i hiljade kamatah izgubili. Ja se s toga bojim, kad se nebi pazilo, i kad bi zaklade tekar za pet ili deset godinah do podielenja došle, da bi i opet kamate izgubili. Nu ako vlada uvjerava, da mi pod nijedan način, kakovo i kada razdielenje bilo, nećemo kamate izgubiti, onda se zadovoljavam s odgovorom vlade, i pristajem na to, da se predje na dnevni red.

Predsjednik: Dočim je g. predlagatelj zadnje slovo imao, stavljam pitanje: Prima-li vis. kuća predlog g. Mirka Hrvata, kako je pročitan u jučerašnjem zapisniku?

(Glasovi: odustao je.)

Stjepan Vuković: Sam je odustao od predloga, dočim je kazao, da se zadovoljava s odgovorom vlade, te se može preći na dnevni red.

Mirkd Hrvat: Ako sam dobro razumio izjavu g. zast. vlade, da nećemo ništa izgubiti, tako sam kazao.

Dr. **Antun Stojanović**: Pitanje je ovo jasno: ako nas vlada osjegura, da nećemo ništa izgubiti, onda se ostane kod jučerašnjega zaključka.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja mislim, da se ovo pitanje samo po sebi riešava. Vlada će savjestno svoju dužnost učiniti; ja neznam, kako se može zahtievati, da vlada ustmeno zagotovi kamate; vlada je dužna i učiniti će sve, što joj zakon nalaže! Ona je odgovorna, ona će učiniti sve, što učiniti može. Ja mislim, da vis. kuća može imati toliko povjerenja u zem. vladu, da će ona bditi što više moguće, da spasi svaku krajcaru, spadajuću na vlastničtvo naših kraljevinah. Ali pozitivno osjeguranje, kaošto g. Stojanović zahtieva, nije moguće dati.

Predsjednik: Prima li vis. kuća izjavu g. povjerenika vlade i prelazi-li na dnevni red?

(Glasovi: dnevni red).

Vis. je kuća prešla na dnevni red.

Imade ovdje više podnesakah, koji bi se imali proglasiti. Medjutim bi možebiti shodno bilo, da se oni, što su s proračunom u savezu, najprije rieše, da može odbor tim laglje svoj posao obaviti; i tu je predlog g. župana turopoljskog glede mirovinah, zatim predlog vlade glede gojenja konjah.

Predlog g. župana turopoljskog je jučer pročitan i u debatu primljen, koja se može sada nastaviti; predlog imade 5 točakah, od kojih svaka zahtieva, da se posebno rieši; jer su jedna od druge nezavisne.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Jučer je bio moj predlog pročitan i već je bila započela debata, bez da sam ja kao predlagatelj razjasnjenje dao. Ja sam jučer opazio, da je moj predlog krivo shvaćen, zato molim, da mi se dopusti, da kratkim razjasnjenjem olakšam posao.

Predlog moj glasi: „Zakonitost u nazočnom proračunu naznačenih mirovinah i počivninah u načelu se nepriznaje.“

Digitized by Google

Ja sam ovim mislio to, da se načelno nemože priznati kao zakonito normiranje dosadašnjih mirovinah s toga razloga, jer one neimaju za temelj zakon, nego naredbe, koje mi naravski, pošto smo prešli u zakonito ustavno stanje, nemožemo zakonitimi smatrati. A upravo ove penzije, kako su u ovom proračunu stavljene, nemogu se smatrati zakonitimi, budući se nedrže niti nezakonitih ustanovah, jer ovdje imadu ljudi većinom veće penzije, nego li normal propisuje, Stog sam ja kazao, da se u načelu izreče, da su penzije u ovom proračunu postavljene, nezakonite. Da pako mi penzionirce i njihove obitelji, kako mi jučer jedan od gg. govornikah izvolio izraziti, na smetište bacimo, to nestoji, dapače usuprot ja hoću, da im osiguramo upravo zakonite penzije; zato moj predlog nadalje glasi: „Zem. vladi se nalaže, da već za dojdući godinu zakonsku osnovu o uredjenju mirovinah, obskrbah i počivninah saboru predloži."

Nadalje moj predlog glasi ovako: „Zajedno se dozvoljuje, da vlada do zakonita uredjenja mirovinah i obskrbah, sadanje mirovine i obskrbe polag dosadašnjeg mirovnog normala provizorno izplaća." Neće dakle nikakve stagnacije biti u izplaćivanju mirovinah. To je, mislim, jasno. Dalje glasi predlog: „Od ovud se izuzimlju mirovine, obskrbe i počivnine oružničtva i inih činovnikah, koji ili nisu u Hrvatskoj i Slavoniji služili, ili su pako manje vremena u našoj domovini služili, nego za koje miroviuu beru, i to prvim imadu se mirovine, obskrbe i počivnine sasvim, a potonjim za ono vreme, koje je njim normalno u službovanje uračunano. a kroz koje vreme nisu u Hrvatskoj i Slavoniji služili, obračunati i obustaviti. dotično neizplatiti." Ja sam ovo zato kazao, što držim, da je jako krivo za naš budget, ako penzionirci, koji nisu kod nas služili, te se k nam samo naselili, što su im se dopale hrvatske okolice i hrvatski život, sada nam na teret padaju. Imade i penzioniracah, koji su prije u granici ili Cislajtaniji služili n. pr, 25 godinah, a kad je nastao Bachov sistem, kod nas samo kojih 5—6 godinah; kad je došlo opet ustavno vrieme, došli su oni u penziju, pa da im sada mi cielu mirovinu plaćamo, što su kod nas 5—6 god. služili? S toga sam ja i to kazao, da vlada tu stvar pregleda, te da mi takvim penzionircem mirovinu plaćamo samo za one godine, koje su u našoj zemlji služili, a za druge neka se tamo obrate, gdje su služili. To, mislim, bi sasvim pravedno bilo.

Napokon glasi predlog: „Konačno preporuča se vladi, da se pobrine, da se dotični mirovinski fondovi upravi domaće vlade predadu. „Mi znamo, da su činovnici, koji su pod Bachovim sistemom ovdje služili, plaćali taxe u ime mirovinskog fonda. Ja mislim, da bi sasvim pravedno bilo, da si pribavimo u našu upravu ono, što su ovi činovnici u one fondove platili.

S toga preporučam vis. saboru, da se ovaj moj predlog, koj nikamo drugamo nesmjera, nego da se pravednost i zakonitost u našoj domovini uvede, primi.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Ja sam proti tomu predlogu i to u onoj strani, gdje g. predlagatelj kaže, da neka vis. sabor izjavi, da se u načelu penzije i obskrbe zakonitimi nepriznaju. Ovaj predlog čini mi se sasvim suvišan, jer ako tamo smjera, da se zbilja u načelu nepriznanje zakonitosti glede penzijah provede, koje zbilja na naš budget spadaju, tada se neslaže s onimi razlozi, na kojih su penzije osnovane. čovječnosti i obzirnosti; jer dotični uživaju mirovinu sasvim pravovaljano, a nijedan zakon nemože natrag djelovati. Ako pak predlog nesmjera tamo, tada opet čuvstvo i u obće pravednost nedopušta, da se onim, koji su kod nas službovali, i po tom se pravično mirovini nadali, mirovina uzkrati. Po tom dakle ovaj predlog ništa drugo nije, nego šupla fraza, jer ništa nedjeluje na dosadanje opredielenje glede mirovinah.

Da se zem. vlada pozove, da u budućem zasjedanju predloži zakonsku osnovu glede mirovinah, uz taj predlog pristajem, jer zaista u svih tako zamršenih predmetih sigurno se laglje postupa, ako se na temelju zakona znade, što se ima opredieliti, što je norma.

Što se tretjeg predloga tiče, glede onih naime, koji ovdje mirovine dobivaju, a nikada u zemlji nisu služili, zatim glede onih, koji su kratko samo vreme u naših kraljevinah služili, a više u drugih zemljah, tomu je predlogu već tim doskočeno, što je vis. kuća zaključila, da vlada ima u evidenciji držati mirovine i razlučiti osobe, koje glede mirovine pripadaju nam, i koje ne,

Što se daljne točke ovog predloga tiče, da bi se odmah takovim osobam imala obustaviti mirovina, ja se s ovim predlogom nikako sprijateljiti nemogu, jerbo držim, da je nepravedno prama onim osobam, ako im se tako naprečac obustavi mirovina prije, nego im se zakonito osigura tamo, gdje im pripada; neslaže se s načeli čovječnosti i pravednosti, da se oni i njihove obitelji bace najedanput u najveću biedu; to se i nemože tako naprečac učiniti, nego u sporazumljenju s onom stranom monarhije putem razprave, gdje se ima opredieljiti, koliko spada na nas, a koliko na onu stranu naše monarhije. te ustanoviti mjerilo, po kojem će se u buduće penzije odmjerivati Nedržim, da bi mi tako kategorično postupati imali proti onim osobam, koje su već mnogo godinah u našoj zemlji, koje značajnost je gostoljubnost, a odnosi se ta stvar većom stranom na sinove naše domovine. tim više dakle obzirno postupati moramo, jer takav zaključak nebi probudio niti u našoj zemlji priznanja, kamo u drugoj kojoj.

Neznam, dali još ima koja točka ovog vrlo kurioznog predloga; s toga rekapituliram to, da vis saboru preporučam kao zastupnik grada Zagreba i kao zastupnik vlade, da prihvati predlog, da vlada u budućem zasjedanju predloži zakonsku osnovu ob uredjenju mirovinah; u ostalom, da se ostane kod zaključakah, koje je vis. kuća već prihvatila.

Predsjednik: Jeli želi vis. kuća preći na glasovanje?

(Glasovi: da.)

Predlog g. žup. turopoljskog je poznat; proti njemu

Digitized by Google

izjavio se je g. z. grada Zagreba tim dodatkom, da se primi alinea druga, naime, da se vladi naloži, da zakon o mirovinah u prvom budućem zasjedanju predloži,

Sima Filipović: Vis. sabore! Ako sam ja dobro shvatio predlog g. zast. grada Zagreba, on drugu alineu predloga g. župana turopoljskog usvaja, odnosno glede ostalih alineah predlaže dnevni red. I ja se od moje strane slažem s tim predlogom, naime da se od vlade ište za prvo zasjedanje zakonska osnova o mirovinah, a preko prve točke predloga g. žup. turopoljskog kao neumjestne i izlišne, kao i preko ostalih, budući da je u pogledu njihovom već zaključak donešen, da se predje na dnevni red.

Predsjednik: Želi-li vis. kuća, da se glasuje na čitav predlog, ili na pojedine stavke?

(Glasovi: na pojedine stavke).

Prva stavka glasi: (čita ju.)

Petar Horvat: Vis. sabore! Ja nebi želio, da se tako glasuje; neka se glasuje o cielom predlogu, kakav je, ili o predlogu g. zast. grada Zagreba.

(Prepirka).

Roberto Zlatarović: Ja formuliram moj predlog ovako: da se zem. vlada pozove, da u prvom saborskom zasjedanju predloži zak. osnovu ob uredjenju mirovinah.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. župana turopoljskog, kako je čitan i kako se nalazi u zapisniku?

(Ustane predlagatelj sam.)

Pao je predlog g. žup. turopoljskog.

Prima-li vis. kuća izpravak, dotično protupredlog g. zast. grada Zagreba, glaseći tamo, da je vlada dužna podnieti zakonsku osnovu o mirovinah u prvom budućem zasjedanju, a preko drugih točkah predloga g. žup. turopoljskog da se prelazi na dnevni red?

(Ustane većina.)

Primljen je predlog g. zast. grada Zagreba.

U savezu sa proračunom stoji takodjer predlog vis. vlade, gdje ona traži za gojitbu konjah kredit od 45.000 fr. Dočim su za ovu godinu ovi novci predujmljeni od ministarstva ugarskog, a spadaju na trošak naše domovine, s toga molim, da se vis. kuća o tom izvoli izraziti.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja mislim, da se zasada ništa nedozvoli, dok se na čisto neizvede, koliko od te svote spada na provincial, koliko na Krajinu, jer se u dopisu kaže, da je ta svota predujmljena od ugarske vlade za provincial i za Krajinu. Kad se to pronadje, što na nas spada, to ćemo mi platiti, a što spada na Krajinu, neka se ugarska vlada obrati na ministra rata.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Na koliko ja shvaćam dopis preuzv. g. bana, on zahtieva, da se 45.000 for., što pastuharstvo stoji, za ovu godinu već dozvoli, a za buduće da se tih 45.000 fr. iz našega budgeta plaća, dočim je za ljetos to predujmio ugarski ministar. Ja držim, da ovo pitanje nije zrelo, da se na ovaj način u saboru rieši.

Prije svega je potrebno, da imamo dokaze ovdje kao i posijedak razprave, koju je naša vlada sa zajedničkom vladom u tom poslu vodila, da li naime pastuharstvo nespada u zajednički budget, jer u istom dopisu kaže se, da je troškove za erarialno pastuharstvo, koje je zajedničko u čitavoj Austriji, što na Ugarsku spada, ugarska vlada preuzela. Na svaki način treba nam to znati, da li se sve to plaća iz zajedničkog budgeta, u koj i mi doprinašamo. Ako se pronadje, da je stvar zajednička, onda držim, da mi ovaj trošak nikako sami plaćali nebi iz našega budgeta, osim u onom slučaju, ako možebiti Ugarska imade poseban budget za svoje potrebe, iz kojega ovo namiriva, koj nije spojen sa zajedničkim, u koj i mi doprinašamo. S toga predlažem, da vis. sabor zasada ovu svotu, budući je već tu, i da pastuharstvo neti pi, odobri, da ju vlada naša smije izdati, zajedno pako da vis. sabor pozove vladu, da razpravu sa ugarskom vladom zametne, da se izvidi u obće, da li je pastuharstvo stvar zajednička, i ako se pronadje, da jest, neka se plaća iz zajedničkoga budgeta.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Predmet ovaj, kako je za riešenje predložen, je sasvim jednostavan. Vlada je ovu svotu u proračun stavila pak kazala, da se predmet o pastuharstvu nalazi u razpravi sa vladom ugarskom, te razložila stvar tim samo, da je ministarstvo ugarsko kazalo, na kraljevine Hrvatsku i Slavoniju i na Krajinu odpada 45.000 fr. Ja se slažem sa predlogom gosp. zast. Jančo-a, naime da se očekuje in principio resultat razprave, a medjutim od naše strane da se plati za proračun g. 1869 ona tangenta, koja spada na provincial; a za Krajinu da se uputi ugarska vlada na vojnički erar.

Šandor Fodrocy: Vis. sabore! Ja prihvaćam predlog gosp. Jančova, da se svota plati, koja spada na provincial, a ostala neka se traži od vojnoga erara.

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Vis. kućo! Ovdje u zadnjoj stavci dopisa se vlada obvezuje, da će vis. saboru dati izvješće, kako čitav ovaj posao stoji. Proti istom ovom dopisu stavio je g. zast. Jančo protupredlog, da se neplati ciela svota od 45.000 fr., nego samo ona tangenta, koliko iznaša trošak za pastuhe od provinciala, a za one u Krajini neka ug. ministarstvo traži naknadu od ministra rata; u ostalom se slaže u načelu s predlogom, da se imade izplatiti, i vlada izvješće podnieti u budućoj godini vrhu čitavog predmeta.

Stavljam pitanje: Prima li vis. kuća predlog vlade bez svakog dodatka?

(Glasovi: ne.)

Molim, da se izvole gg. dignuti, koja su za predlog vlade.

(Ustanu dvojica.)

Predlog vlade nije primljen.

Prima li vis. kuća predlog g. zast. Jančova, da se vlada uputi, neka plati onu tangentu troška, koja spada

Digitized by Google

na provincial. a glede one tangente, koja spada na Krajinu, neka se uputi ug. vlada na ministra rata?

(Ustane većina.)

Primljen je predlog g. zast. Jančova. Tim su sva pitanja, tičuća se proračuna, dovršena.

Petar Horvat: Molim, o predlogu g. Hervoića nije još glasovano. Ja shvaćam predlog g. Hervoića tako, da neka vlada pronadje, da li je trošak za pastuharstvo zajednički ili ne, te da se za sada samo ova svota plati, a ako se pronadje, da je ta stvar zajednička, onda da nam se iz zajedničkih troškovah povrati.

(Prepirka.)

Stjepan Hervoić: Dopis preuzv. g. bana kaže, da se ima 45000 fr. povratiti. Ja sam kazao, da se samo za ovu godinu privremeno ova svota plati, a za buduće da vlada nastoji pronaći, da li je ovaj predmet zajednički ili ne; ako jest, onda nam se ovih 45000 fr. ima povratiti.

Predsjednik: Predlog g. zast. Hervoića sadržan je i u predlogu preuzv. g. bana, jer i on traži privremeno samo 45000 fr., da se može oddužiti ugar. ministru. Ali protupredlog g. zast. Jančova kaže, da se neplati, nego samo ona tangenta spadajuća na provincial, i taj predlog je primljen.

(Porodi se prepirka glede predloga zast. Hervoića.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Nanovo se počimlje debata ....

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Nanovo nemože biti debate, jer je već zaključak izrečen; nego ja mislim, da bi se sada samo o tom moglo viećati, da li se amendement g. Hervoića prima ili ne.

(Glasovi: tako je; i opet prepirka.)

Predsjednik: Stvar je svršena, idemo dalje.

Petar Horvat: Neka mi oprosti gosp. predsjednik, ja stvar nedržim riešenom. Riešen je predlog g. Jančova, ali o amendementu ili izpravku nije glasovano.

(Zast. formulira predlog svoj pismeno; izza kratke prepirke i debate stavlja pitanje)

Predsjednik: Prima li vis. kuću dodatak po g. zast. Hervoiću predložen?

(Ustanu petorica.)

Dodatak je pao.

Ovdje je interpelacija g. zast. Mavre Brooza; izvolite ju čitati, g. bilježniče.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Interpelacija

Mavre Brooza, narodnoga zastupnika na saboru trojedne kraljevine, upravljena na visoku kr. zemaljsku vladu, u pogledu izvadjanja ustanovah nagodbenoga zakona.

Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sklopio je nagodu sa saborom kraljevine Ugarske o državno-pravnom odnošaju izmedju ove dvije kraljevine u očitoj namjeri, da občuva svoju državnu individualnost i da dobije vjernog saveznika za obranu ustavnih jamstvah slobode i narodne osebine.

Ova nagodba Nj. Veličanstvom kraljem ugarskim i dalm.-hrv.-slavonskim sankcionirana postade temeljnim državnim zakonom za države krune ugarske i bude uvršćena u zakonik dalm.-hrv.-slavonski pod čl. I. 1868., a u zakonik ugarski pod člankom XXX.

Ovaj je zakon proglašen u saboru ugarskom na 17. i 23. studena 1868. u jednoj i u drugoj kući sabora ugarskoga, a na 18. studena iste godine proglašen je i na saboru dalm.-hrv.-slavonskom.

Isti je zakon uvršćen u sbornike zakonah koli kraljevine ugarske toli i kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske te nemože biti sumnje, da je već odavna u kriepost stupio u jednoj i drugoj kraljevini.

Poznato je dapače, da su u obsegu trojedne kraljevine izvedene sve po kraljevinu Ugarsku koristne ustanove ovoga zakona: tako je kr. ugarski ministar financijah imenovao svoje organe u Hrvatskoj i Slavoniji, koji pobiraju izravne i neizravne poreze, dohodke od državnih monopolah i dobarah tako i pristojbe izravne kaošto i neizravne, sve to po zakonih na ugarskom saboru stvorenih, i podporom te pomoćju organah autonomne vlade dalm.-hrv.-slavonske.

Nu kako neima temeljite sumnje o tom, da je pomenuti temeljni zakon u život stupio u svih onih ustanovah, koje nalažu dužnosti trojednoj kraljevini dalm.-hrv.-slavonskoj, isto tako nedvojbeno istinito je i to: da se u život neuvode one ustanove nagodbenog zakona, koje su ugovorene radi obrane državne individualnosti trojedne kraljevine, radi obrane ustavnih jamstvah gradjanske slobode, radi zaštite i uzdržanja narod. osebine.

Drži se, da su §§. 46., 49., 57., 58., 62., 64., 68, nagodbenoga zakona htieli čuvati državnu individualnost kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije proti absorbciji kraljevine Ugarske. — Pa upravo ovih paragrafah ustanove sve do danas oživotvorene nisu.

Sve do danas nisu ustrojeni posebni odsjeci za Hrvatsku i Slavoniju u zajedničkih ministarstvih za zemaljsku obranu, za komunikacije i trgovinu, kako bi to moralo biti po izričnoj ustanovi §. 46 nagodbenoga zakona.

Zaklade vjerozakonska i nastavna nisu nit do danas obračunane i izlučene, premda je ovo §. 49 nagodbenoga zakona imperativno odredjeno.

Obće je poznato, s česa je javnim mnenjem zavladalo veliko negodovanje, što se neobdržavaju ustanove §§. 57. i 58. nagodbenoga zakona, jer se i danas uredi zajedničkih ministarstvah nesamo u nutarnjoj službi, nego i u doticaju sa strankami služe ili njemačkim ili pako

Digitized by Google

magjarskim jezikom. — Javnoga se mnenje neugodno kosnula na istini osnovana viest, da se skupno ministarstvo za obranu služi jezikom magjarskim u dopisih na domobransko zapovjedničtvo u Hrvatskoj i Slavoniji.

Niti nije moglo ugodno zateći javno mnenje, kad se je doznalo, da zajedničko ministarstvo za trgovinu na podredjene si poštarske i brzojavne urede u Hrvatskoj i Slavoniji, a isto tako ministarstvo financijah na podredjene si financialne oblasti dopisuje i njemački i madjarski, samo ne hrvatski, te da je kod istih oblastih nutarnji uredovni jezik njemački, premda §§. 57. i 58. izrikom ustanovljuju hrvatski uredovnim jezikom, pače i za iste organe zajedničke vlade unutar granicah Hrvatske i Slavonije.

Opravdanom brigom opažuje občinstvo u trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, da se zajednički poslovi neoznačuju zajedničkimi grbovi u Ugarskoj, kako je to izvedeno u Hrvatskoj i Slavoniji gdje god su uredi zajedničkoga ministarstva ili zajedničke uredbe.

Iza kako je nagodba Nj. Veličanstvom sankcionirana, kovan je zlatan, srebren i bakren novac, ali uz naslov kralja nestoji naslov kralja Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Ovim zanemarenjem povredjena je državna osebina trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, povredjene su ustanove §§. 62. 64. nagodbenoga zakona.

Ova se povreda neda obraniti ni ustanovom čl. VII. 1868. ugarskoga sabora, jer §. 68. nagodbenoga zakona naročito veli, „da prestaje krepost svih zakonah i odredbah, koje se nagodbi i njezinim ustanovam protive, odmah kako nagodba previšnju sankciju postigne.“ Nagodba je postigla previšnju sankciju 8. studena 1868. Čl. VII. 1868. ugarskoga sabora stupio je u kriepost 15. danah poslje 19. svibnja 1868., kojega je dana proglašen u sborniku zakonah za Ugarsku, njegova je kriepost ukinuta §. 68. nagode.

Do god. 1848. medju kraljevinom ugarskom i trojednom kraljevinom obstojavša sveza razbi se najposlje o tom, što su oblasti kraljevine Ugarske, kao oblasti zajedničke podupirane i gonjene javnim mnenjem madjarskoga naroda, rabile zajedničku državnu vlast na niveliranje državne individualnosti trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i što se je ovomu državnomu smjeru kanila žrtvovati narodna osebnost naroda na teritoriju trojedne kraljevine obitavajućega.

Protivnici sustava, nagodbenim zakonom medju troj. kraljevinom i kraljev. ugarskom ustanovljenoga, izvode iz prenavedenih podatakah, da državnoj individualnosti trojedne kraljevine i njezinoj narodnoj osebnosti od zajedničkih oblastih prieti ona ista kobna sudbina, koja izazva godinu 1848. sa svimi žalostnimi posljedicami kasnije dobe.

Protivnici sustava. nagodbenim zakonom uvedenoga, izvode iz ustanovah same nagodbe, da je državna individualnost trojedne kraljevine tek prividna, jer joj nisu osigurana jamstva s hodnimi državnimi uredbami, a prenavedeni čini služe im razlogom za uznemirenje javnoga mnenja, dočim su privrženici nagode proti ovakovim navalam razoružani nedvojbenimi čini ili propuštaji nagodom stvorenih zajedničkih organah, koji se nemogu na saboru trojedne kraljevine za svoje čine i propuščaje izravno niti na odgovor pozvati.

Javno mnenje u vojničkoj krajini razmahalo se agitacijom na ovih i jošte drugih, iz našega javnoga života vadjenih podatcih osnovanom na koban upravo način proti sjedinjenju sa materom zemljom, a u obće proti sjedinjenju sa zemljami ugarske krune, premda je sabor Hrvatske i Slavonije sklapajuć nagodbu sa kraljevinom Ugarskom, glavno obzirom na svoju korist vodjen bio, da to jest steče iskrena saveznika za obranu historičkoga i narodnoga prava na temeljnih ugovorih osnovanoga, po kojih je cjelokupnost trojedne kraljevine postulat zakonitoga reda i nezapriečenoga narodnoga razvitka.

Ovaj cilj zavjerničtva sa kraljevinom Ugarskom izražen je §. 65. nagodbenoga zakona.

Nemože se predpoložiti najpače u ovo kobno doba agitacijah proti sjedinjenju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sa kraljevinom Ugarskom osobito u vojničkoj krajini naperenih, i na neobdržavanju tobož nagodbom stvorenih, po nas koristnih ustanovah osnovanih, da će zakonarstvo kraljevine ugarske ravnodušnim nemarom gledati, kako se temeljni zakon neobdržava ili dopustiti, da se krivnjom eksekutive njemu odgovorne upravo protivno postigava u državnom razvitku od onoga cilja, što je temeljnim zakonom opredieljen.

Nu sabor hrvatski ima pravo i mora svakako zahtievati od eksekutive sebi odgovorne, da se slovo i smisao zakona, na korist trojedne kraljevine ugovorenoga podpuno vrši, i da se svimi zakonitimi sredstvi ide za ciljem u zakonu opredieljenom.

Po §. 9. zakona od 20. travnja 1869. stoji na čelu autonomne vlade za trojednu kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju ban, koj je odgovoran za ustavnost i zakonitost vladarskih aktah, spadajućih u njegovo područje.

Ako i jest istina, da je nagodom za poslove zajedničke ustrojena zajednička središnja vlada (§. 43) ugarskomu saboruodgovorna §. 44. i 45., ali je s druge strane i to istina, da je središnja vlada ustanovom §. 45. nagodbenoga zakona vezana na porazumljenje i porazuman postupak sa vladom autonomnom u obsegu kraljevine Dalm. Hrvatske i Slavonije.

Osim ove ustanove, silujuće osriedniu vladu na porazumni postupak sa vladom autonomnom u obsegu kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, odredjuje isti §. 45. nagodbenoga zakona, da autonomna vlada imade podpomagati organe središnje vlade u obziru njezinih odredbah, dapače da imade takove i neposredno izvršivati na toliko, —

Digitized by Google

na koliko središnja vlada u obsegu trojedne kraljevine nebi imala svojih vlastitih organah.

Dvostrana obvezanost ustanovah §. 45 ovoga medjunarodnoga nagodbenoga zakona donosi sobom razriešivost njegovu, ako jedna od ugovarajućih stranakah neizpunjuje dužnostih sebi naloženih, i obvezuje eksekutivu trojedne kraljevine, da bdije nada tim, izvršuje li središnja exekutivna vlast ustanove po trojednu kraljevinu koristne, kao što zahtieva, da se u obsegu trojedne kraljevine izvršuju zakoni po trojednu kraljevinu teretni.

Odovud pako sliedi odgovornost autonomne vlade za čine i propuščaje središnje vlade u obsegu kraljevine Dalm. Hrv. i Slavonije, ako se nije poslužila zakonitimi prisilnimi sredstvi. da privolji središnju vladu na točno izpunjenje nagodbenih ustanovah u obsegu trojedne kraljevine, — koje su osobito namienjene čuvanju državne individualnosti njezine i obrani ustavnih jamstvah slobode i narodne osobine u svojoj cielosti.

Autonomna vlada ima uspješno sredstvo, privoliti središnju vladu na vršenje nagodbenih ustanovah u odredbah §. 45. nagodbenoga zakona, uskrativ svaku pripomoć organom središnje vlade u obziru njezinih odredbah i nedozvoljiv svojim organom, da izvršuju naredbe središnje vlade u obsegu trojedne kraljevine.

Stoga stavljam na zemaljsku vladu, imenito preuzvišenoga gosp. bana, kao odgovornu glavu autonomne vlade sliedeća pitanja :

1. Znade li njegova preuzvišenost, da središnja vlada u Budim-Pešti na veliku štetu i poniženje trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske iz Slavonije dosada nije izpunila u obsegu trojedne kraljevine §§. 46. 49. 57, 58, 62, 64. nagodbenoga zakona od 8. studena 1868. članaka I hrv. a čl. XXX. ugarskoga zakonika od godine 1868. ?

2. Ako njegova preuzvišenost znade za ove povrede zakona, jesu li se ove sbile njezinim sporazumljenjem, česa interpelant nemože predpostaviti ? ako li su se pako dogodile bez njezina sporazumljenja, što je

3. Njegova preuzvišenost poduzela do sada, da središnju vladu u Budim-Pešti privoli na izpunitbu medju-narodnoga ugovora, medju dvije kraljevine ugovorena i po zajedničkom kralju krepošću nepovrieljiva zakona posvećenoga ?

4. Drži li se njegova preuzvišenost obvezanom ili ovlašćenom kao odgovorna glava autonomne vlade, posredno ili neposredno podpomagati organe središnje vlade kod vršenja njezinih odredbah po trojednu kraljevinu teretnih, dok središnja vlada nedodje u tečaj sa točnim vršenjem ostanovah nagodbenoga zakona po trojednu kraljeninu koristnih ?

U Zagrebu 15. listopada 1869.

Mavro Broz v. r.
narodni zastupnik.

Sa izvorom sravnao Simić s. r.
saborski kvestor.

Mavro Brooz: Vis. sabore! Za patriotičnu si držah dužnost na vis. zemaljsku vladu, imenito na nj. preuzvišenost bana, kao odgovornu glavu zemaljske vlade, upraviti netom pročitanu interpelaciju.

Na korak taj potaknu i ponuka me zapisnik sjednice odbora devetorice naših zastupnikah na zajedničkom saboru, dne 3. svibnja u Pešti držane, u poslu izvršivanja nagodbenog zakona izmedju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i kraljevine Ugarske.

Kod ove razprave bili su sliedeći članovi: gg. Mirko Bogović, Škender Fodroci, Simo Filipović, Petar Horvat, Miroslav Kraljević, Stjepan Vuković i Josip Žuvić; predsjednikom bijaše g. Ladislav gf. Pejačević, izvjestiteljem pako Stjepan Hrvoić.

U ovom zapisniku je mnogo toga napomenuto, što je nagodbenim zakonom ustanovljeno, a sve do danas izvedeno nije. Isti odbor zaključi, da se u tom smislu zajedničko ministarstvo interpelira; nu koliko je poznato iz javnih listovah, sve do dan danas nije ništa učinjeno, jer o interpelaciji kakovoj u tom smislu nežna se ništa.

Gospodo moja! Poznato nam je svim predobro, da se je na saborih trojedne kraljevine počam od god. 1861 i nastavljenih saborskih zasjedanjih radilo o tom, da se neprijaznimi dogadjaji kobne 1848. god. prekinuta bratinska sveza izmedju trojedne kraljevine Dalmacije. Hrvatske i Slavonije i kraljevine Ugarske ponovi, te da se postigne medjusobno sporazumljenje i sjedinjenje.

Tek ovomu saboru prošle godine podje za rukom izpuniti tu vruću želju naroda trojedne kraljevine.

Sklopljena nagoda sa kraljevinom Ugarskom, i Nj. Veličanstvom našim premilostivim kraljem i vladarom sankcionirana, postade za nas temeljnim zakonom.

Dobivši taj čvrsti i zakoniti temelj nastojati moramo, da si na njem sagradimo udobnu sgradu podpune autonomije, ustavne slobode i nezapriečenog narodnog razvitka. Nastojati nam ja o tom, da se ista nagodba sa kraljevinom Ugarskom utanačena u cielom svom obsegu i u svih svojih ustanovah oživotvori i u život uvede.

Nu sa žalošću i negodovanjem opažujemo, da upravo oni članci, one ustanove nagodbenoga zakona, kojimi se podpuna autonomija, ustavna sloboda i osiguran razvitak naše narodnosti naglašuju, sve do dan danas izvedene nisu.

Mi znamo, da nam neprijatelji naši predbacuju, da je nagodba ostala samo na papiru; a s veće strane neimaju ni krivo, jer su sve točke podpuno izvedene, koje idu u prilog Ugarskoj, a koje bi nam u prilog išle, s onimi se veoma krzma i zateže.

Svrha moje interpelacije nije ta, da štogodj predbacim ili da osumnjičim zemaljsku našu vladu, već da ju prinukam na odgovor, a ona odgovarajuć na nju, da dade razjasnjenje, u kojem štadiju stoji nagodba sa Ugarskom sklopljena, i što se radi, da se ista u svih točkah

Digitized by Google

u život privede. Ja sam osvjedočen, da će se tim razjasnjenjem umiriti srdca zabrinutih privrženikah nagodbe, i da će ono izbiti najpogibeljnije oružje iz rukuh protivnikah njezinih.

Namjera moja bila je i ta, da možebiti ovom mojom interpelacijom potaknem kogagod izmedju naših zastupnikah na zajedničkom saboru ugarskom, da u istom smislu na svoj način interpelira zajednički sabor, uztražeć od njega razjasnjenje, zašto do sada toliko točakah nagode, koje štite autonomiju, narodnost i ustavnu slobodu našu, oživotvoreno nije, i neka naznači zaprieke, koje na putu stoje, da nagoda u tih točkah izvedena nije.

Bolnim zaista srdcem svaki sin domovine ove gledati mora, došav na telegraf, kad mu se bace magjarsko-njemački blanketi, da na njih napiše telegram, te je nehotice moralno prisiljen onaj, koj je naumio hrvatski telegrafirati, da svoj talegram sastavi njemački, samo da mu osigura žudjeni uspjeh. Dodješ li na poštu i predaš preporučeni list, dobiješ na njemačkoj strani napisanu predatnicu, premda je na drugom licu hrvatski tiskana. Dodje li čovjek u porezne i financialne urede, zagleda tamo ogromne protokole sve na njemačkom jeziku. To zaista domoljuba duboko razžalostiti mora, kad vidi, da se upravo u ovih strukah — gdje nam je nagodbenim zakonom zajamčen unutar granicah trojedne kraljevine jezik hrvatski — svi uredi služe tudjim nam jezikom. Zato, kaošto kazah, upravih ovu interpelaciju, da vlada naša kriepko stupi na pozorište i odvažno uztraži izpunjenje nagodbenog zakona, i tim načinom prisili osrednju vladu, t. j. zajednički ministerium, da izpunjujuć želju i očekivanje naroda našega, nagodbi podpuno zadovolji. (Živio!)

Šandor Fodroci: Gosp. predgovornik, koj je stavio ovu interpelaciju, govorio mi je upravo iz dna mojega srdca; doista imadu naši protivnici najoštrije oružje u ruci, ako se zakon nevrši, kako bi se morao i mogao. Nakoliko je napomenuo osobnosti, koje su djelovale u tom odboru u Pešti, moram kazati, da sam i ja bio u odboru i radio. Naša težnja je bila, da se nagodbenom zakonu zadovolji. Da interpelacija nije učinjena, uzrok je, što nisu članovi išli putem, koj najkraće k svrsi vodi. Nu neka bude g. interpelant osiguran, da ako nitko, to ću ja na zajedničkom saboru u tom pogledu svoju dužnost učiniti.

Predsjednik: Dočim neima nijednoga zastupnika vlade ovdje, dostavit će se interpelacija kratkim putem vladi, da nam razjasnjenje dade.

Imamo još podnesakah riešiti i to: zapisnik odbora za kovanje medaljah, zapisnik peticionalnog odbora i, po zaključku vis. sabora, predlog o grbu u pretres uzeti.

Medjutim vreme je dospjelo, zato molim gospodu u 5 satih poslje podne.

Digitized by Google

Nastavljena petdeset i osma saborska sjednica,

držana dne 14. listopada 1869. u 5 satih na večer pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.
Interpelacija nar. zast. Benjamina Kraljevića.
Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Interpelacija.

Visoki sabore! Poznato je, da u predmetu crkvenih i dotično fondovah vjeronauka i školskih stvarih svakog vjerozakona sliedbenici, sačinjavaju za sebe posebnu občinu, i da se glede toga autonomno bez uticanja inih vjerozakonskih sliedbenikah upravlja kao n. p. kod nas sliedbenici gr. nesj. vjerozakona autonomiju crkvenu jur uživaju i svoje kongrese imadu, a isto tako rabe u Ugarskoj oto pravo Luterani, Kalvini itd., što više u Ugarskoj radi se o tome, da i sliedbenici crkve rimokatoličke u uživanje autonomije što prije dodju; a da je oto i kod nas od skrajne potrebe, o tome je svaki oni uvjeren, koji znade, da je zadaća takovog sbora: regulirati fondove, dohodke biskupske, dohodke kapitularne, župne, kod kojih posliednjih nemislim nutarnjost crkve, veće kongrue, krupna i sitna lukna itd. zatime konfessionalne škole; itd. S toga usudjujem se na visoku vladu sliedeću interpelaciju staviti; naime:

Je li visoka vlada poput ugarskog ministarstva bogoštovja nakanila shodna preduzeti, da se i u našoj kraljevini hrvat.-slavonskoj autonomija crkve rimokatoličke uredi, za da se onda potrebite reforme, odnoseće se na oto crkveno-obćetsvo, dakako u dogmata crkvena ni najmanje ne dirajući, što prije izvesti uzmognu?

U Zagrebu dne 13. listopada 1869.

Benjamin Kraljević v. r.
zastupnik naroda.

Predsjednik: Ovdje su dva zastupnika vlade; molim, što imadu odgovoriti?

Zast. vl. **Josip Žuvić**: Da se vladi priobći.

Predsjednik: Interpelacija ima se vladi priobćiti.

Podastirem predlog zakonske osnove Mirka Hrvata, poduprt od 10 članovah, o proglašivanju zakonah, stvorenih na skupnom saboru.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zakonski članak

o proglašivanju zakonah kraljevini Ugarskoj i kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji zajedničkih.

§. 1.

Na zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru, sudjelovanjem zastupstva kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, u granicah naležnosti nagodbom od 8. studenoga 1868. (čl. I. hrvat. i čl. XXX. ugarskoga zakonika) opre-

Digitized by Google

dieljene, stvoreni zakoni imadu se za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju na hrvatskom izvorniku podnositi Nj. Veličanstvu zajedničkomu kralju radi vladalačke sankcije.

§. 2.

Hrvatski izvornik po Nj. Veličanstvu previšnje potvrdjena i vlastoručnim podpisom providjena zajedničkoga zakona imade se izručiti saboru kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. (§. 60. nagode).

§. 3.

Izručeni si zajednički zakon proglasiti će sabor u javnoj sjednici; saborska će pisarna pribaviti točan prepis i predati ga vladi radi obnarodovanja, izvornik pako položit će u kraljevinski arkiv na pohranu.

§. 4.

Potriebštinami §. 1. i 2. providjeni i u javnoj saborskoj sjednici bezprigovorno proglašeni zajednički zakon ima podpunu vjerodostojnost, te se ima uvrstiti u posebni „Sbornik zajedničkih zakonah," što će ga odgovorna vlada uredjivati u jeziku uredovnom (§§. 56. 57. nagodbe.)

§. 5.

Ujedno s tekstom zajedničkoga zakona ima se obnarodovati kako dan potvrde kraljevske, tako i dan, kojega je zajednički zakon proglašen u saboru. Tečajem jedne koledarske godine izdani listovi „Sbornika zajedničkih zakonah" čine jednu cjelinu sa posebnom brojbom zakonah; pozivanje na zakone ovako obnarodovane biva pozivom koledarske godine i tekućega broja dotičnoga zakona.

§. 6.

Kriepost zakonah zajedničkih počima za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju trideseti dan iza kako budu obnarodovani u „Sborniku zajedničkih zakonah."

§, 7.

Na svakom listu „Sbornika zajedničkih zakonah" ima biti naznačen dan, mjesec i godina, kada je izdan, a svaki list ima se razposlati onaj dan, kad izadje.

§. 8.

Autonomna će vlada skrbiti, da svaki list „Sbornika zajedničkih zakonah" bude izdan u toliko otisakah, da ga svaka oblast državna u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji i svaki municipij dobije, i da se občinstvo njim obskrbiti uzmogne.

§. 9.

Odmah, kako izadje koji list „Sbornika zakonah zajedničkih" razposlat će ga autonomna vlada na sve državne oblasti bezplatno.

Gradska, kotarska i občinska municipija obvezana su nabaviti si „Sbornik" o svojem trošku. Načelnici gradski i občinski dužni su, čim koji list „Sbornika" izadje, shodnim načinom to obznaniti občini, te uredbu učiniti, da svaki može takav list pregledati. Svakako se imadu pojedini listovi u občinskoj kući kroz četernaest danah na pregled ostaviti zatim sabrati i na sigurnom mjestu čuvati.

§. 10.

„Sbornik zajedničkih zakonah" razpošiljat će se poštom bezplatno.

Mirko Hrvat v. r.
zastupnik naroda.

Predsjednik: Ako vis. kuća želi, da se ovaj predlog uvrsti medju one predmete, o kojih će vis. kuća većati, onda bi se imao štampati i odpraviti na odsjeke.

Mirko Hrvat: Po §. 27. poslovnika neima razgovora o tom; jer svaki predmet, kojega podupre desetorica članovah, mora se odpraviti na odsjeke.

Predsjednik Čita §. 27:

„Svaki član sabora vlastan je predmet koji predložiti saboru većanja radi. Ako ovaj predlog podupru desetorica inih članovah, ima se predloženi predmet uvrstiti u broj onih predmetah, o kojih će većati sabor, te ga odpraviti na odsjeke." Mora se dakle štampati i odpraviti na odsjeke.

Ovdje je zapisnik odbora za kovanje spomenicah.

Bilježnik **Ladislav Thaller** čita taj zapisnik.

Predsjednik: Odbor predlaže, da se izplati graveuru Karressu 300 for; je li prima vis. kuća ovaj predlog?

(Primamo).

Tako će se odputiti odboru za saborske troškove, da se izplati.

Bilježnik **Ladislav Thaller** čita zapisnik peticionalnog odbora.

Predsjednik: Ja mislim, vis. kućo! da se moramo vratiti na početak ovog zapisnika. Prva točka glasi o izčišćenju Dunava; tu predlaže odbor, da se ovaj predmet ustupi predsjedničtvu ugarskog sabora, da ga priobći zajedničkom saboru na razpravu. Prima-li vis. kuća taj predlog?

(Prima).

Primljen je predlog odbora.

Bilježnik **Ladislav Thaller** čita redom ostale točke zapisnika, te budu sve primljene.

Predsjednik: Na dnevnom redu je, po zaključku sa-

Digitized by Google

bora, predstavka županije varaždinske glede uvrštenja grba trojedne kraljevine medju ostale grbove austrijske monarkije.

Bilježnik **Ladislav Thaller** čita predstavku žup. varaždinske glede grba.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Predstavka županije varaždinske je posve osnovana, jer neima dvojbe, da su grbovi svih ostalih kraljevinah i zemaljah, pod žezlom Nj. veličanstva nalazećih se, uvršćeni u veliki i srednji carski grb, a onaj naših kraljevinah je izpušten. Budući da sabor naš, koji imade odgovornog svog bana, nestoji više na onom stepenu, da bi predstavke ili kakova gravamina Nj. veličanstvu podnašao, nego sve čini preko vlade, s toga činim predlog, da se ova predstavka ustupi preuzv. g. banu, prisvojiv ju prije, na koliko nebi po saboru usvojena bila, da preuz. g. ban svojim načinom izposluje, da se tomu zahtjevu naroda zadovolji.

Predsjednik: Želi-li još tko progovoriti?

(Nitko se nejavi).

Dočim nitko neželi progovoriti, stavljam pitanje, jeli vis. sabor prisvojava predstavku županije varaždinske, da se grb kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije imade uvrstiti u cesarski veliki i srednji grb, i za postignutje toga da se pozove preuzv. g. ban ovih kraljevinah, da svojim putem to izposlovati izvoli.

(Glasovi: primamo).

Primljen je predlog županije varaždinske sa onim putem, kojega je g. zast. Hervoić naznačio.

Za danas neimam više nikakvog predloga. Odbor, koj je za izradjenje financijalnog zakona izaslan, dovršiti će posao svoj sutra do podne, zato ću ureći sjednicu sutra u 12 satih. Doći će takodjer sutra na dnevni red izbor prvog podpredsjednika, zatim izbor trijuh zastupnikah na zajednički sabor, konačno izbor dvajuh odbornikah za pregledanje kaznione u Lepoglavi i Zagrebu.

Šandor Fodroci: Vis. sabore! Ja predlažem, da se preduzmu ovi izbori danas, jer ima još dosta vremena.

Petar Horvath: U tom slučaju da se odgodi sjednica na pol sata.

Predsjednik: Dočim se nijedan glas proti predlogu g. zast. Fodrocia nije pojavio, odgadjam sjednicu na pol ure i onda će se preduzeti izbori, koje sam naznačio.

(Sjednica odgodjena na ½ ure.)

Predsjednik: Nastavljam sjednicu. Mislim, da će za pobiranje odvjetah biti dosta jedan odbor.

(Glasovi: dosta).

Gg. bilježnik Hervoić, Balog i Gvozdanović mogli bi pobirati odvjete. Dočim su tri izbora, to će biti tri cedulje; za podpredsjednika molim cedulje predati g. Hrvoiću, za zastupnike na obći sabor g. Balogu, a za odbornike za pregledanje kaznionah g. Gvozdanoviću.

(Sliedi glasovanje).

Predsjednik: (Poslje dovršena glasovanja). Za nekoliko časovah, dok odbor prebroji cedulje, odgadjam sjednicu.

(Sjednica na kratak čas odgodjena.)

Predsjednik: (Nastavljajuć opet sjednicu.) Vis. sabore! Čast mi je proglasiti resultat glasovanja. Za 1. podpredsjednika glasovalo je 47 članovah, dakle je absolutna većina 24 glasa. Absolutne većine nije nijedan zadobio, nego zadobio je g. Vukotinović 16, g. Mikšić 11, g. Maljevac 10, g. Kiš 4, g. Gvozdanović 3, g. Fodroci 2. i g. Filipović 1 glas. Dočim neima nitko absolutne većine, imade se po poslovniku po drugi put glasovati izmedju one dvojice, koji su najviše glasovah zadobili, a to su gg. Vukotinović sa 16 i Mikšić sa 11 glasovah.

Resultat glasovanja za zastupnike za obći sabor je sliedeći: Glasovalo je 47 članovah, absolutna većina je dakle 24 glasa. Najveći broj imade g. zast. Vukotinović, naime 38, (živio!) zatim g. Jelačić Kažimir 33, (živio!), zatim g. Miroslav Kraljević 29 glasovah (živio!). G. Julio Jelačić imade manjinu od 16, g. Stojanović 17, onda pojedini sa 2—3 glasa. Dakle zastupnici u zajedničkom saboru će biti: gg. Vukotinović, Jelačić Kazimir i Kraljević Miroslav.

(Živili!)

Resultat glasovanja glede kaznionah jest sliedeći: Izmedju 47 glasujućih dobio je g. Kiš 40, Josipović 18, Raizner 17, P. Horvath 3, itd.; dakle imade g. Kiš jedini absolutnu većinu; za drugog odbornika ima se zato još jedanput glasovati izmedju gg. Josipovića i Reiznera.

Želi-li vis. kuća odmah glasovati?

(Glasovi: odmah).

Dakle za podpredsjednika ima se glasovati izmedju gg. Vukotinovića i Mikšića; a za odbornika za pregledanje kaznionah izmedju gg. Josipovića i Raiznera.

(Sliedi glasovanje.)

Predsjednik: (Po dovršenom glasovanju). Vis. sabore! Uspjeh užeg izbora jest: Za podpredsjednika glasovalo je 45 članovah; absolutnu većinu, naime 30 glasovah, zadobio je g. zast. Vukotinović. (Živio!). G. Mikšić ima 15 glasovah.

Za odbornika za pregledanje kaznionah glasovalo je 45 članovah, absolutna većina su dakle 23 glasa. G. Raizner ima 31 glas, (živio!) g. Josipović 14.

Ljudevit Vukotinović: Vis sabore! U svakom zakonotvornom tielu, koje se na ustavnu kreće, vlada sloboda

Digitized by Google

mnienja, i svakomu članu je prosto, svoje političko osvjedočenje gojiti. Ja scienim, da je ovomu plemenitomu načelu vis. sabor svoje odobrenje podielio, i uvažio ga, što je pokazao tim, da je mene podpredsjednikom izabrati izvolio. Ja nedržim, da bi u obće političko mnienje imalo kakav upliv u zadaće, koje podpredsjednik u obće ima vršiti; njemu je dužnost sasvim ravnopravno i strogo vršiti ono, što red kuće propisuje i što pravda i istina sa sobom donosi. Ako bude mene čast zapala, da faktično izvršujem zvanje, koje mi je vis. sabor podielio, to ću ja svjestno vršiti dužnost moju; a g. predsjedniku želimo svi sretno i čvrsto zdravlje, da neće biti od potrebe, da ga podpredsjednik suplira.

(Živio!)

Predsjednik: Zahvaljujem na pozdravu; završujem sjednicu i molim sutra u 12 satih.

Digitized by Google

Petdeset i deveta saborska sjednica,

držana dne 16. listopada 1869. u 12 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Zakonska osnova o proračunu. — Interpelacija zast. Kazimira Jelačića. — Interpelacija zast. Mavre Brooza glede činovnikah inostranacah. — Predlog zast. Ignj. Simića radi razdieljivanja dnevnika saborskog. — Predlog predsjednika glede pisara za sab. pisarnu. — Predlog zast. Stjep. Jančova glede odgodjenja sabora. — Zapisnik 59. sab. sjednice. —

Predsjednik: Dočim se izmedju verificiranih članovah saborskih nadpolovična većina sakupljena nalazi, otvaram sjednicu.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

petdeset i osme sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držane u Zagrebu dana 15. listopada 1869 pod predsjedanjem presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika.

U 11 ½ sata prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu.

Bilježnik Raizner čita zapisnik 57 saborske sjednice, koji bude ovjerovljenim proglašen.

Povodom predloga, po narodnom zastupniku Mirku Hrvatu u jučeranjoj sjednici učinjenoga glede vjerozakonske zaklade, odgovara predstojnik 2. odiela zemaljske vlade Dragutin Pogledić, da navodi predložitelja glede svote, koju u ime kamatah nerazdieljene vjerozakonske zaklade dosele dobivasmo, nisu temeljiti, jer da dosele uviek bijaše nam predplatjen samo onaj manjak, kojega u proračunu svakoga ljeta izkazasmo, te da shodno tomu i u proračunu za tekuće ljeto izkazana je u dohodku svota od 67000 for., koju ćemo predplatno dobiti na pokritje manjka odnosno rubrike, a da obračunanje konačno slieditiće prigodom razprave, koja će se nastaviti u svrhu razlučenja vjerozakonske zaklade.

Predložitelj Mirko Hrvat odvratja na to, da je on predlog a ne interpelaciju postavio, s toga da na razjasnjenje vladinoga zastupnika odgovarati neće, već da želi, da se njegov jučeranji predlog na dnevni red stavi.

Na to predloži narodni zastupnik Hrvoić, da se mimo predloga Hrvatovoga na dnevni red prodje.

Iza podulje debate o tome očituje narodni zastupnik Mirko Hrvat, da se on neprotivi tomu, da njegov odnosni predlog smatran bude kao interpelacija, da se on odgovorom vlade na tu interpelaciju nezadovoljuje, te s toga podnaša sliedeći predlog:

Da se zemaljska vlada pozove, da u proračunu za godinu 1870. izkaže ne samo sve dohodke i razhode raznih zemaljskih zakladah te dohodak nepodieljenih jošte sa Ugarskom vjerozakonskih i školskih zakladah, već da se u isti proračun kao dohodak metne ona svota, koju bi imala bila Ugarska u ime nepodieljenih jošte vjerozakonskih i školskih zakladah izplatiti kraljevini našoj za godinu 1869., kao što je to do sada izplaćivala.

Na to predloži narodni zastupnik Dr. Stojanović, da se mimo toga predloga prodje na dnevni red. Odielni predstojnik Robert Zlatarović pako očituje, da će vlada u tom pogledu učiniti sve što mora i što se učiniti dade, nu da ona nemože jamčiti za svaki krajcar kamatah, koje bi nam pripadale iz još neodieljene vjerozakonske zaklade. Očitovanje to bude do znanja primljeno i zaključeno, da se mimo predloga Mirka Hrvata prodje na dnevni red.

Iza toga viećalo se je o predlogu u jučeranjoj sjed-

Digitized by Google

nici po turopoljskom županu Josipoviću učinjenom glede mirovinah, koji kod glasovanje ostade u manjini, a primljen je zatim izpravak narodnog zastupnika Zlatarovića, da se pozove zemaljska vlada, da u prvom saborskom zasjedanju predloži zakonsku osnovu o uredjenju mirovinah.

Zatim dodje na dnevni red dopis svietloga bana od 9. listopada t. g. br. 514/191 o povratku iznosa od 45.000 fr. po ugarskom ministarstvu za pastuharstvo predplatjenih. Na predlog narodnog zastupnika Jančo-a bude zaključeno, da se odobrava izdatje one svote, koja odpada na pastuhe u provincialnoj Hrvatskoj i Slavoniji upotrebljene, glede povratka pako iznosa, odpadajućeg na uzdržanje pastuhah u vojničkoj krajini, neka se ugarska vlada obrati na c. kr. ministarstvo rata.

Narodni zastupnik Broz postavlja na zemaljsku vladu sliedeću interpelaciju:

1. Znade li njegova preuzvišenost, da središnja vlada u Budim-Pešti na veliku štetu i poniženje trojedne kralje vine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije do sada nije izpunila u obsegu trojedne kraljevine §§. 46, 49, 57, 58, 62 i 64 nagodbenoga zakona od 8. studena 1868 čl. I. hrv. a čl. XXX. ugarskog zakona od godine 1868? Ako njeg. preuzvišenost znade za ove povriede zakona, jesu li se one sbile s njezinim porazumlenjem, česa interpelant nemože predpostaviti; ako li su se pako dogodile bez njezina porazumljenja: što je

2. Nj. preuzvišenost preduzela do sada, da središnju vladu u Budim-Pešti privoli na izpunitbu medjunarodnoga ugovora medju dvije kraljevine ugovorena, i po zájedničkom kralju posvećenoga nepovriediva zakona?

3. Drži li se nj. preuzvišenost obvezanom ili ovlastjenom kao odgovorna vlada posredno ili neposredno podpomagati organe središnje vlade kod ovršenja njezinih odredbah po trojednu kraljevinu teretnih, dok središnja vlada nedodje u tečaj sa točnim ovršenjem ustanovah nagodbenoga zakona po trojednu kraljevinu koristnih?

Pošto nije nazočan nijedan zastupnik vlade, ima se ova interpelacija kroz saborsko predsjedničtvo kratkim putem uručiti zemaljskoj vladi.

Zatim zaključi saborski predsjednik u 2½ sata poslje podne sjednicu i ureče joj nastavak za danas poslje podne u 5 satih.

Nastavljena je sjednica u 5½ satih poslje podne.

Narodni zastupnik Benjamin Kraljević stavlja sliedeću interpelaciju:

Je li visoka vlada poput ugarskoga ministarstva bogoštovja nakanila shodna preduzeti, da se u našoj kraljevini hrv. slavonskoj autonomija crkve rimokatoličke uredi, za da se onda potrebite reforme, odnoseće se na oto crkveno obćestvo, dakako u dogmata crkvena ni najmanje nedirajući, što prije izvesti uzmogne?

Zastupnik vlade Žuvić moli, da se ta interpelacija vladi ustupi.

Narodni zastupnik Mirko Hrvat, poduprt po 10 članovah podnaša osnovu zakonskoga članka o proglašivanju zakonah kraljevini Ugarskoj i kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji zajedničkih. Zaključeno, da se ima tiskati i uputiti na odsjeke za razpravljanje.

Bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik odbora glede kovanja spomenice došastja Nj. Veličanstvah kralja i kraljice u Zagreb.

Primljen je predlog odbora, da se polag predloženoga modela Karressa kovanje medalje izvede onim načinom, kako je visoki sabor na predlog prijašnji odbora privolio, a da se odbor za saborke troškove pozove, da Karressu zaslužbinu izplati.

Čitan je zatim po izvjestitelju Ladislavu Thalleru zapisnik peticionalnoga odbora od 15. listopada t. g. te budu riešeni sliedeći predmeti:

1. Na molbu obćine staroga Vukovara i županije Sriemske za emancipaciju židovah primljen je predlog odbora, da se ona ustupi zemaljskoj vladi, za da predloži zakonsku osnovu ob upitnoj emancipaciji.

2. Molba županije Sriemske za čim skorije reguliranje Dunava, onda molba municipija grada i kotora Bakra za preinaku zakona o obrambenoj sili u području grada i kotara Bakra imaju se po predlogu odbora preko našega saborskog predsjednika ustupiti na riešenje predsjedničtvu ugarskoga sabora.

3. Na molbu saborskih dnevničarah Ilije Varičaka i Ivana Matića radi povišenja dnevnice zaključi sabor po predlogu odbora: da se moliteljem dnevnica povisi na 1 f. 50 kr. na dan i to od početka ovoga zasjedanja.

4. Predstavka varaždinske županije, podupirajuća molbu riečke županije za podignutje bolnice u Kraljevici u svrhu dokinutja Škerljevačke bolesti ima se po predlogu odbora ustupiti zemaljskoj vladi na uredovanje.

Napokon molbenica grada Zagreba, da se mirovine gradskih činovnikah ili sasvim ili barem na toliko iz zemaljske dotacije namire, na koliko su oni prije u javnih službah bili, ustupljuje se na predlog odbora zemaljskoj vladi pozivom, da ju prigodom uredjenja municipijah u obzir uzme.

Čitana je zatim predstavka obćinstva varaždinske županije, da se grb kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije takodjer u sriednji cesarski grb uvrsti.

Na predlog narodnoga zastupnika Hrvoića zaključi sabor, da on prisvaja nazočnu predstavku, da se s toga pozvati ima svietli ban, da izposluje postignutje ove želje.

Saborski predsjednik predstavlja, da saboru predstoje razni izbori, imenito prvoga saborskoga podpredsjednika, triuh zastupnikah na zajednički ugarski sabor u mjesto odrekavših se Jovana Jurkovića, Antuna Labaša i Aleksandra Barabaša, i dvojice članovah u odbor za pregledanje kaznione lepoglavske i zagrebačke.

Na predlog narodnog zastupnika Fodrocy-a zaključi

Digitized by Google

sabor, da se ti izbori u današnjoj sjednici preduzeti imaju. S toga saborski predjsednik umoli za pobiranje ceduljah i to: za podpredsjednikov izbor bilježnika Hrvoića; za izbor ugarskih zastupnikah narodnoga zastupnika Baloga; a za izbor lepoglavskih odbornikah narodnog zastupnika Gvozdanovića.

U svrhu predavanja izbornih ceduljah poziva bilježnik Hrvoić saborske članove poimence, te iza predanih ceduljah odgodi saborski predsjednik sjednicu do prebrojenja ceduljah.

U 6¾ sata poslje podne otvori saborski predsjednik opet sjednicu i priobći uspjeh glasovanja.

1. Za saborskoga podpredsjednika glasovalo je 47 zastupnikah; glasovah pako dobiše:

Vukotinović	16,
Mikšić	11,
Maljevac	10,
Kiš	7 itd.

Pošto je absolutna većina glasovavših 24, a toliko ih nitko nedobi, to se ima uži izbor preduzeti medju Vukotinovićem i Mikšićem, kao najveći broj glasovah imavšimi.

2. Za zastupnike na ugarski sabor glasovalo je 47; nadpolovičnu većinu glasovah dobili su: i to Vukotinović 38, Kazimir Jelačić 33, a Miroslav Kraljević 29, koja trojica se dakle smatrati imaju izabranimi.

3. Za odbornike na pregledanje kaznione lepoglavske glasovaše ih 47. i to dobio je Ladislav Kiš 40, Josipović 18, Raizner 17 itd. glasovah.

Gledom na to, što nadpolovična većina glasovavših iznaša 24 glasa, proizlazi izabranim jedini Ladislav Kiš, dočim se medju Josipovićem i Raiznerom, kao najveći izpod polovični broj glasovah imajućih užji izbor preduzeti ima.

Iza toga sabor pristupi odmah na preduzetje užjega glasovanja za izbor podpredsjednika i jednoga odbornika lepoglavskoga načinom gore rečenim, te po dovršenom poslu priobći saborski predsjednik sliedeći uspjeh:

1. Za saborskog podpredsjednika glasovalo ih je 45, nadpolovičnom većinom od 30 glasovah izabranim proizlazi Ljudevit Vukotinović.

2. Za drugoga odbornika lepoglavskoga glasovaše ih takodjer 45, nadpolovičnom većinom od 31 glas izabran je Ljudevit Raizner.

Nakon toga zaključi saborski predsjednik sjednicu u 7 satih na večer i ureče dojduću za sutra u 12 satih prije podne.

Vakanović s. r.
predsjednik sabora.

Akurti s. r.
bilježnik

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe?

Josip Žuvić: Neimam primjetbe proti zapisniku, nego samo bi želio, da se primetne, da se ovoj trojici zastupnikom, koji su za zajednički sabor izabrani, vjerodajnica izdade.

Predsjednik: Imade im se obična vjerodajnica izdati.

Vel. župa. **Miroslav Kraljević**: Ja mislim, da bi se morao takodjer dodati razlog, zašto su ova trojica izabrana, naime pošto su se trojica zahvalila; jer predsjedničtvu ugarskog sabora to nije poznato.

Bilj. **Dragutin Akurti**: Onda bi se moglo kazati, da se obrazložena vjerodajnica izdade.

Predsjednik: Nisu se zastupnikom na zajednički sabor vjerodajnice izdavale, nego izvadak iz zapisnika; može se dakle na dotičnom mjestu zapisnika na početku kazati, da je potrebno bilo mjesto onih, koji su mandate položili, tri zastupnika na novo izabrati; samo da to dodje u tekst zapisnika.

Sima Filipović: Vis. sabore! Ja mislim, da nebi shodno bilo o vjerodajnicah što napominjati, nego kratkim putem da predsjedničtvo naše javi predsjedničtvu ugarskog sabora, da su ovi i ovi položili mandat, te da je bilo potrebno nove izbore preduzeti; onda o vjerodajnicah nebi bilo nikakva spomena, a predsjedničtvo ugarskog sabora svojim putem objavilo bi onda, da su po izvješću od predsjedničtva hrvatskog sabora ovi i ovi mandat položili, te mjesto njih ovi i ovi izabrani.

Predsjednik: Moglo bi se jedno i drugo metnuti. Timi promjenami zapisnik se ovjerovljuje.

Ljudevit Vukotinović: Vis. je sabor izabrao odbor od 3 lica, da sastavi osnovu zakonsku glede financialnog operata. Odbor taj je svršio svoj posao, i osnovu će pročitati član tog odbora g. Raizner.

Ljudevit Raizner čita zak. osnovu o proračunu.

Predsjednik: Imade li kakve opazke proti redakciji osnove?

Stjepan Jančo: Poslovnik naredjuje, da se svaka zakonska osnova ima tiskati i razdieliti i onda u odsjeke odpraviti; nu budući da je vreme kratko, pristajem ja, da se ovako primi s otim, da se nebi u napred kakove konsekvencije vukle iz toga.

Mirko Hrvat: U predloženoj zakonskoj osnovi kaže se, da će se trošak pokriti iz dotacije od 2,200.000 fr. Ja mislim, da to nestoji sasvim. Budget izkazuje razne dohodke, koji nisu uračunani u dotaciju od 2,200.000 for. Zato mislim, da bi se kazati imalo, da će se trošak pokriti stranom iz dohodakah, a manjak iz dotacije od 2,200.000 fr.

Ljudevit Raizner: Kad se je razpravljalo pitanje o proračunu, onda je za temelj služila dotacija od 2,200.000 fr. Proračunan ovaj cieli i sav trošak iznosi 1,900.000 fr., indi imade u dotaciji svoje pokriće; s toga ne mislim, da na ostale dohodke treba se pozivati te predlažem, da se za konska osnova ova odobriti izvoli, a prinesci će ostati u blagajni, i kod računa znati će se, koliko iznose, pa će se u prištednje metnuti.

Digitized by Google

Stjepan Vuković: Dohodci su svagdje edračunani, zato stoji ovo, što je ovdje kazano; ovo što ovdje stoji, mora se iz dotacije pokriti.

Filip Thaller: Potreba je veća nego dotacija od 2,200.000 for., dakle su dohodci odračunani.

Mirko Hrvat: S toga sliedi, da izvješće nije podpuno, nego bi se moralo kazati: dotacija je 2,200.000 fr.; a trošak je tolik, koj će se namiriti iz dohodakah, a ostalo iz dotacije.

Ljudevit Raizner: Za razjasnjenje moram g. predgovorniku kazati, da je u svakom naslovu prihod odračunan, i kazano je: po odračunanju toga potrebna je još ta svota; ta svota je po vis. saboru takodjer tako primljena.

(Glasovi: redakcija.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća redakciju zakonskog članka, kako je sada pročitan?

(Glasovi: primamo.)

Molim neka se izvole gg. dignuti.

(Učini se.)

Primljena je redakcija zakonskog članka, i dostavit će se zak. članak preuzv. g. banu, da ga podnese Njeg. veličanstvu na previšnje odobrenje.

Dnevni bilježnik je g. Thaller.

Dopis preuzv. g. bana.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita dopis preuzv. gsp. bana, kojim javlja, da je Njeg. veličanstvo na znanje primilo prijavu o uživotvorenju zemaljske vlade.

(Uzima se na znanje.)

Predsjednik: Interpelacija g. zast. Kazimira Jelačića.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Interpelacija:

Budući se ob autonomiji katolič. crkve u Hrvatskoj i Slavoniji razpravljati neda bez glave katoličke crkve ovih kraljevinah u osobi nadbiskupa zagrebačkoga, koga sada nema, i budući se o imenovanju ovoga po domovini razni i nepovoljni raznašaju glasovi a i danas još u mjerodavnih krugovih riešeno nebi bilo, da li stolicu nadbiskupa zagrebačkoga, stolicu katoličke glave naše zemlje, ima zasjesti sin kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, ili strani: to si uzimam čast u nadopunjenju interpelacije narodnog zastupnika, Benjamina Kraljevića od jučer vis. našu zemaljsku vladu interpelirati:

1. da li je visoka zemaljska vlada voljna naskorom Njeg. veličanstvu, milostivnomu kralju i vladaru našemu predložiti koga na imenovanje za nadbiskupa zagrebačkoga?
2. da li je u slučaju stranih namjerah u pitanju osobe pripravna uzdržati stanovište i smisao nagodbenog zakona medju Ugarskom i Hrvatskom od god. 1868., §§. 46., 47., 48. i 56.? — U Zagrebu dne 16. listopada 1869.

Kazimir Jelačić v. r.,
nar. zastupnik.

Roberto Zlatarović: Ja bih molio, da vis. sabor zaključiti izvoli, da se ta interpelacija ima priobćiti zemaljskoj vladi.

Predsjednik: Priobćit će se preuzv. g. banu, kao glavi odgovorne vlade.

Interpelacija g. zast. Mavre Brooza.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Interpelacija

Mavre Brooza, narod. zastupnika, na visoku zemaljsku vladu upravljena u pogledu inostranacah u našoj domovini služećih, kao dopuna interpelacije od 15. t. m.

U smislu nagodbenoga zakona §. 46 imadu se u sve službe trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ponamjestiti samo sinovi trojedne kraljevine, tako u one, za koje predlaže zajednička vlada, kako no i one, glede kojih pravo predloga pripada domaćoj autonomnoj zemaljskoj vladi.

Obće se znade, da kod zajedničkih branžah, osobito financialnih, imade činovnikah, koji nesamo da nisu sinovi trojedne kraljevine, veće i da se isti za vrieme svoga višegodišnjega službovanja ovdje pobrinuli nisu za to: da si prisvoje službeni jezik domovine naše, i da upravo u toj nevještini i u tom neznanju leži pravi razlog, što je sve do danas iz tih uredah izključen domaći službeni narodni jezik.

Opaža se nadalje i to: da se kod sudbenih naimenovanjah najnovijeg doba nije obzir uzeo na sinove trojedne kraljevine, već da su usuprot ovoj zakonskoj ustanovi naimenovani inostranci, i to bez razpisa natječaja. S toga stavljam na visoku zemaljsku domaću autonomnu vladu sliedeća pitanja:

1. Da li je vis. zemaljska domaća vlada činila shodne korake, da se inostrani činovnici, osobito oni zajedničkih poslovah, službenomu hrvatskomu jeziku nevješti, odstrane?
2. Da li će visoka zemaljska vlada za buduća naimenovanja razpisati natječaje te zahtievati, da svaki natjecatelj dokaže nesamo svoju kvalifikaciju nego i domovinu, koje se sinom nazivlje?

U Zagrebu 16. listopada 1869.

Mavro Brooz s. r.,
nar. zastupnik.

Mavro Brooz: Vis sabore! Budući je u jučeranjoj mojoj interpelaciji, na vis. zemaljsku vladu upravljenoj, moju

Digitized by Google

pozornost izbjegla jedna velika tegoba, koja sve skupa nas neugodno vredja, s toga stavih upravo sada pročitanu interpelaciju kao dopunu one od jučer.

Mi se jošte dobro sjećamo, kako je za minule dobe absolutizma naša domovina upravo poplavljena bila tudjimi činovnici, iz svih krajevah prostrane Austrije amo dovedenih.

God. 1861, kad je opet ustav sa municipalnom upravom i narodnim jezikom u život stupio, uklonjeni su mnogi, osobito kod političke i sudbene struke služeći; a kod poštovnih i financijalnih branžah mnogo je njih zaostalo, koji, kad su tražili službe u Hrvatskoj, morali su dokazati, da su vješti našemu, ili komu slavjanskomu jeziku, i obvezati se, da će si pribaviti znanje hrvatskoga službenoga jezika.

Imade izmedju njih takovih, koji — neznam s kojega razloga — nesamo da si nisu truda uzeli za to, da se nauče jezik one zemlje, koja jih svojim kruhom hrani, nego su jošte jezik naš u našoj domovini prezirali i proganjali. Upravo ovi činovnici su radi toga nehajstva uzrokom, da se sve do danas tudji jezik u tih branžah kod nas rabi, a i rabit će se tako dugo, dok oni u svojih službah ostanu.

Ja činim razliku izmedju onih činovnikah inostranih, koji su marljivošću svojom i štovanjem prema našemu narodu tako daleko dotjerali, da su se uzposobili za službovanje u našoj zemlji u narodnom jeziku, i izmedju onih, koji su se odlikovali jedino preziranjem našega naroda i jezika. Takove valja odstraniti iz službe već s toga razloga, da neprieče uvedenje našega jezika u sve poslove javne uprave u našoj domovini.

Drugo: sad predstoji organizacija suda sedmorice, banskog stola i županijskih sudovah. Popuniti će se mjesta mnoga, i ja mislim, da bi najshodnije i najpravilnije bilo, kad bi se za ova mjesta razpisao natječaj; jer neima tomu dugo, što su u pravosudnoj struci popunjena njeka važna mjesta, koja naimenovanja nisu najpovoljnijega utiska u našoj domovini učinila, jer se nije pazilo na §. 46 nagodbenoga zakona.

Sigurno, kad bi za popunjena jur pomenuta mjesta bio natječaj razpisan, kad bi svaki od kompetentah bio morao dokazati svoju kvalifikaciju i domovinu, koja ga je rodila, doista njeki od naimenovanih ili nebi bili kompetirali, ili u slučaju, ako bi se bili usudili to učiniti, morali bi bili propasti. Da se u buduće tomu predusretne, i da nedodjemo u takav slučaj, da bi se namjestio čovjek, koj nije sin naše domovine, ili koj neima sposobnosti za službovanje kod nas potrebite, treba da se razpiše natječaj, i svaki natjecatelj dužan je dokazati kvalifikaciju i domovinu svoju. Bez natječaja izvržena su sva naimenovanja samovolji, milosti ili nemilosti jedne osobe.

Na taj način mislim, da će se mjesta i kod suda sedmorice, i kod banskog stola i županijskih sudovah popuniti takvimi ljudmi, koji će službu svoju u smislu zakona obavljati moć. (Živio!)

Roberto Zlatarović: Ja bi molio, da vis. sabor zaključiti izvoli, da se i ova interpelacija zemaljskoj vladi priobći.

Ja kao zastupnik naroda sam takodjer zato, da se ono načelo, da budu kod nas namješteni samo naše domovine sinovi, strogo vrši; nu ako bi se ovo načelo strogo vršilo kod namještivanja u takovih mjestah, koja su strukovnjačka, doći ćemo u položaj, da ćemo najvještije osobe odstraniti, koje bi s najvećim uspjehom zauzimati mogla ovakova mjesta. Uzmimo samo sveučilište; za sve grane podučanja za sada bar neimamo još dosta sposobnih domaćih sinovah. Ja dakle mislim, da se zakon drži, ali ne tako strogo, jer faktično bi se izvele takove težkoće, da nebi mogli zadovoljiti potrebi u strukah, gdje treba strukovnjačke vještine.

Mavro Brooz: Interpelacija moja nije smjerala tamo, da se izključivo samo domaći sinovi ponamještaju u službe, ma bili oni i nesposobni i nevaljali, a sposobni inostranci da se odstrane samo s toga, što su inostranci. To se razumieva samo po sebi i smisao §. 46. nagodbenog zakona to naročito zahtieva, da se ondje namjestiti mogu inostranci, gdje domaćih sposobnih ljudih neimade; ali da se nesposobnim inostrancem zapostavljaju sposobni naši domaći sinovi, proti tomu ide moja interpelacija.

(Interpelacija dostavit će se vladi).

Predsjednik: Podnesakah neima više nikakvih. Je li tko kakov predlog imade?

Ignjat Simić: Vis. sabore! §. 83. poslovnika saborskoga veli, da se zapisnici od vremena do vremena tiskaju, i da će od toga kao i od svake tiskanice saborske dobiti svaki član po jedan iztisak. Ovi su zapisnici sadržani u dnevniku, koj je takodjer tiskanica saborska. Ja bi dakle predložio, da vis. sabor izvoli ovaj paragraf tako tumačiti, da se svakom članu po jedan iztisak dnevnika bezplatno dade, kako to i u Pešti biva; i nadalje neka izvoli zaključiti, da se tako isto i svim našim učevnim zavodom dnevnik bezplatno dade.

Predsjednik: G. zast. Simić predlaže, da bi se dnevnici članovom saborskim bezplatno dielili, a isto tako učevnim zavodom. Molim, imade li kakve opazke proti tomu?

Hugo Anker: Ja se usudjujem staviti pitanje, kako će s onimi biti, koji su već platili?

Ignjat Simić: Dobit će natrag.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja se ni najmanje neprotivim predlogu g. Simića, i to druge strane, da se učevnim zavodom dadu takodjer ovi spisi; nu želio bi samo, da se ovdje potanje naznače svi ti zavodi, da se zna, kojim će se dostavljati ti spisi, da nebude kakvoga nesporazumljenja.

Ignjat Simić: Ja mislim, svim učevnim zavodom i javnim knjižnicam.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja sam toga mnenja, da se ovaj predlog g. zast. Simića stavi na dnevni red, pak

Digitized by Google

da se o njem vieća drugi put. Govori se ovdje o tom, da se članovom povrate novci, koji su već platili. Od toga neimamo nigdje računa; predlog je dakle važan i od velikog zamašaja, zato sam ja toga mnenja, da se stavi na dnevni red.

Sima Filipović: Vis. sabore! Ja nepripisujem tomu predlogu tolike važnosti, da bi se morao tiskati i na dnevni red staviti, nego mislim, da je to sasvim jednostavno pitanje. U formulaciji predloga čini mi se da je pogrješka učinjena, što nije predloženo, da se ima prešno preduzeti: ja to nadoknadjujem i stavljam predlog, da se stvar odmah u pretres uzme.

Što se ovog pitanja tiče, znamo, da je u svih parlamentih običaj, da se dadu svi iztisci, što ih kuća tiskati dade, članovom bezplatno, jer je njekim načinom izpod dostojanstva zastupnika, makar je bagatela, da mora on, koj se mora po svom opredieljenju zanimati takvimi stvarmi, te iztiske kupovati. Što se tiče razlogah gosp. Vukovića, da u tom samom. što se njekim članovom novci povrati imadu, važnost ovog pitanja leži, to ću napomenuti, da se, koliko je meni poznato, samo 20 exemplarah kupuje, a štampa ih se 200; dakle to nije od važnosti. Ja bi dakle predlog taj učinio, da se stvar odmah uzme u pretres i primi predlog štovanog g. zast. Simića u tom sastojeći, da se svim članovom saborskim bezplatno po jedan iztisak dnevnika dade, kaošto i sve druge tiskanice. Što se zavodah učevnih tiče, nalazim, da je predlog nedostatan, buduć ti zavodi nisu imenovani, i u tom pogledu mislim da bi potrebno bilo, da g. predlagatelj poimence one zavode navede, kojim bi se ovi iztisci izdavati imali.

Predsjednik: Jeli još tko želi progovoriti?

(Nitko se nejavi.)

Predlog g. Simića je, i to prva strana, da se saborskim članovom odsele dnevnik bezplatno ima izdavati. — Prima-li vis. kuća predlog Simićev, da se dnevnik odsele bezplatno ima medju članove saborske razdieljivati?

(Prima se.)

Predlog je takodjer, da se dnevnik ima medju inštitute učevne razdieliti, bez da je naveo g. predlagatelj, koje inštitute razumije. Prima-li vis. kuća u obće predlog, da se ima dnevnik učevnim zavodom dati sa amendementom g. Bogovića, da se ti zavodi imenuju?

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Buduć sam ja stavio amendement, to bi ja predložio, kad g. Simić nije naznačio zavode, da se dotični spisi dadu: sveučilištu, jugosl. akademiji, svim gimnazijam, svim realkam, svim preparandijam, muzeju, javnim bibliotekam i historičkomu družtvu.

Stjepan Jančo: Ja bi predložio i županijam.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: To nisu učevni zavodi; izvolite poseban predlog učiniti.

Josip Tomašić: I takodjer sudbenim oblastim.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Imadu paušal, mogu si kupiti.

Stjepan Hervoić: Ja bi još nješto dodao i to, da se dnevnik ujedno i ugarskom saboru pošalje u zamjenu.

Predsjednik: Dosad pošiljaju nam dnevnike bukovinski i moravski sabor, i mi jim na uzdar takodjer šaljemo naš dnevnik.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Buduć da je predlog g. zast. Simića primljen, stavljam drugi nov predlog. koj se u tom sastoji, da bi vis. sabor g. I. podpredsjedniku, kao voditelju poslovah saborske pisarne, naložio, da se prodavanje dnevnikah na čisto dovede, jer u računih nigdje ništa nedolazi, što je u ime dnevnika unišlo. Zato molim, da vis. kuća zaključiti izvoli, da se račun taj po g. podpredsjedniku do budućeg zasjedanja na čisto izvede.

Predsjednik: Predlaže se, da se dnevnici podiele sveučilištu, jugosl. akademiji, svim gimnazijam, svim realkam, svim preparandijam, muzeju, javnim bibliotekam i historičkom družtvu. Prima-li vis. kuća taj predlog?

(Glasovi: primamo!)

G. Jančo je predložio, da se takodjer imadu dnevnici županijam razdieliti, a g. zast. Tomašić, da se i sudbenim oblastim dadu. Prima li vis. kuća predlog g. zast. Jančova? Molim, neka se izvole gg. dignuti.

(Učini se). Primljen je predlog g. Jančova.

Predlog g. Tomašića je, da se dnevnici takodjer sudbenim oblastim dadu. Prima-li vis. kuća taj predlog? (Glasovi: ne!) Predlog g. zast. Tomašića je pao.

G. zast. Vuković je predlog učinio, da se g. podpredsjedniku nalog dade, da imade račune glede dosadanjeg prodavanja dnevnika na čisto izvesti do budućeg zasjedanja. Je-li tko želi govoriti o tom?

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Ja mislim, da je to stvar računarska i nespada ovamo pod zaključak saborski. G. podpredsjednik imade revidirati i u očevidnosti držati poslove saborske pisarne, zato držim, da netreba o tom zaključka, nego se može preporučiti g. podpredsjedniku, da toliki broj štampati dade, koliko imade predbrojnikah; jer, ako se nevaram, tiska se na stotine dnevnika, koje se nisu mogle prodati; zašto bi se više tiskalo, nego se razprodati može.

Stjepan Vuković: Ja mislim, da moj predlog u stvari ništa nepreinačuje. U ostalom ja se i tim zadovoljavam, ako g. podpredsjednik to do znanja primi.

Hugo Anker: Vis. sabore! Ja se usudjujem pitati glede onih članovah, koji su dosad dnevnik platili, hoće-li jim se novci vratiti ili ne? (Razni glasovi.) Ima nas, kako je g. Filipović kazao, dvadeset na broju, koji smo vredno našli, da kupimo ovo djelo; mi bi time njekim načinom kaštigovani bili, kad smo platili, dočim se drugim daje badava. Mi imamo svakako pravo razpolagati s ovimi novci; ako nam se natrag nedadu, čini nam se nepravda; dakle neka se nam novci povrate, ili neka nam se pridrži pravo, da može svatko s njimi razpolagati, kako hoće.

Digitized by Google

Roberto Zlatarović: Ja sam razumio, da će se samo odsele dnevnik bezplatno davati.

(Razni glasovi).

Sima Filipović: Vis. sabore! Ja držim, da je ovo pitanje od male, ili baš od nikakve važnosti. Kad je vis. sabor zaključio, da se ima dnevnik bezplatno članovom davati, to se nemože drugačije razumievat, nego za čitav sabor čitav dnevnik, jer pol knjige nemože se dati. A u ovom se zaključku već to sadržava, i razumije se samo po sebi, da se novci imadu onim povratiti, koji su platili, prem je ta suma tako bagatelna, da nije vredno o tom razgovarati.

Predsjednik: Meni se čini, da nije na čisto izvedena stvar. G. Filipović navadja, da je samo 20 članovah dosada kupovalo dnevnik; ja pako držim, da kad bi svi članovi saborski bili imali toliki interes na stvari, kako bi ga morali imati, da bi svi bili držali dnevnik; dakle je pravedno, da ga oni, koji su dosad platili, odsele dobiju bezplatno; a za one, koji se nisu toliko zanj zanimali, pravedno je, da ga nedobiju nego odsad, pa će se i ovi odsada više zanimati zanj, jer će odsele svi dobivati.

(Razni glasovi i prigovori.)

Prima-li vis. kuća predlog g. Ankera, da se onim članovom saborskim, koji su dosad platili dnevnik, novci povrate? (Glasovi: primamo!) Molim, da se izvole gg. dignuti, koja su za predlog g. Ankera. (Učini se.) Primljen je predlog većinom glasovah.

Predloga neima više nikakvog. U nadi, da će vis. sabor poradi zasjedanja ugarskog sabora, na koji 31 član otići mora, naskoro se odgoditi, imadem ja kao predsjednik takodjer jedan prešan predlog.

Na predsjedničtvo izdani su od vis. kuće razni nalozi, koji se izvršiti imadu, kaošto dopisi na ugarski sabor; podnesci će takodjer svakako dolaziti, kad nebude sabora; u kancelariji mora se voditi zapisnik i index; biti će dakle pisarije. Zato molim, da vis. sabor ovlasti predsjednika. da jednoga pisara držati može u vreme, kad nije sabora. Za toga pisara, budući neima toliko posla, predlažem dnevnu nagradu od 1 for. Prima-li vis. kuća taj predlog?

(Glasovi: primamo!)

Primljeno je dakle, da može predsjednik jednog pisara držati u vreme, kad nije sabora.

Sada molim, neka se izvoli vis. sabor izraziti, da li se želi odgoditi, ili dalje skupa ostati?

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Budući da 31 zastupnik na sabor ugarski ići mora, a ostali nisu u stanju valjane zaključke stvarati, usudjujem se predlog učiniti, da se odgodi sabor dotle, dok nedovrši zajednički sabor one poslove, koji se naše zemlje tiču, a da se neopredjeli dan točno, kad se ima opet sastati, jer bi mogle prepone biti, nego da se prepusti g. predsjedniku. da sazove opet sabor u shodno doba.

Predsjednik: Iz predloga g. zast. Jančova usudjujem se izvoditi, da on svoj predlog tako razumije, da se sabor ima odmah odgoditi.

Stjepan Jančo: Jest, odmah; a da se predsjedničtvo ovlasti, da sazove opet sabor poslje kako svrši zajednički sabor poslove, koji se naše zemlje tiču, u shodno vreme.

Predsjednik: Je-li tko želi govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Prima-li vis. kuća predlog g. zast. Jančova, da se sabor odmah odgodi, i onda opet sazove, kad ugarski sabor svoje djelovanje glede zajedničkih poslovah dokonča, a sazov da se prepusti predsjedniku? (Glasovi: primamo!) Primljen je predlog; ja molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik današnje sjednice sastaviti i, dok on taj posao obavi, odgadjam sjednicu.

(Sjednica na njekoliko časah odgodjena).

Bilježnik **Ladislav Thaller** (u opet nastavljenoj sjednici) čita:

Zapisnik.

petdeset i devete sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 16. listopada 1869. pod predsjedanjem presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika.

1. Saborski predsjednik otvori sjednicu u 12¼ sata poslie podne, u kojoj pročitan bude zapisnik sjednice 58, komu se na predlog narodnog zastupnika Žuvića dodaje, da se novo izabranim saborskim članovom za zajednički ugarski sabor obične vjerodajnice izdadu. zajedno pako prijaviti će predsjednik sabora predsjedničtvu sabora ugarsko-hrvatskog izstup dosadanjih 3 članovah zajedničkog sabora.

2. Narodni zastupnik Vukotinović javlja, da je odbor za izradjenje financijalnog zakona djelo svoje izradio; izvjestitelj odbora, Raizner, čita zakonsku osnovu, koja je po saboru primljena.

3. Po predlogu narodnoga zastupnika Jančo-a prihvatio je sabor osnovu financijalnog zakona.

4. Predsjednik sabora izjavljuje, da će prihvaćenu osnovu financijalnog zakona preuzvišenomu gospodinu banu za izposlovanje previšnje sankcije dostaviti.

5. Preuzvišeni gosp. ban prijavlja saboru dopisom od 15. listopada t. g. br. 146 pr., da je njegovo c. k. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 8. rujna t. g. aktiviranje hrv. slav. zemaljske vlade premilostivo na znanje primiti; što je sabor na znanje primio.

6. Interpelacija narodnog zastupnika Kazimira Jelačića glede što skorijega popunjenja mjesta nadbiskupije zagrebačke, dostavlja se preuzvišenomu g. banu za odgovor.

7. Interpelacija narodnog zastupnika Brooza glede odstranjenja inostranih činovnikah odnosno popunjenja radi

Digitized by Google

za buduće službovanje mjestah putem natječaja, dostavlja se preuzvišenomu g. banu za odgovor.

8. Na predlog narodnog zastupnika i kvestora Ignjata Simića zaključio je sabor, da se saborskim članovom saborski dnevnik kao i svi saborski spisi bezplatno davaju; isto tako na predlog velikog župana zagrebačkog, Mirka Bogovića zaključi sabor, da se saborski dnevnik daje sveučilištu, jugoslavenskoj akademiji, svim gimnazijam, svim realkam, narodnom muzeju, svim javnim knjižnicam, historičkom družtvu, preparandijam, županijam i slobodnim kr. gradovom; saboru ugarskom i svim saborom, koji svoje dnevnike našemu saboru dostavljaju.

9. Na predlog narodnog zastupnika Huge Ankera zaključio je sabor, da se onim saborskim članovom, koji su dosada saborske dnevnike platili, novci povrate.

10. Na izjavu predsjednika, da mu je jedan pisar i za vrieme netrajanja sabora potrebit, zaključi sabor, takova uz dnevnicu od 1 for. dozvoliti mu.

11. Na predlog narodnog zastupnika Stjepana Jančo-a zaključi sabor svoje sjednice odgoditi, te ovlašćuje saborskog predsjednika, da radi nastavljenja saborskih sjednicah članove sabora opet sazove, kad zajednički poslovi na zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru dovršeni budu.

Time je današnja sjednica u ½2 sata zaključena i zapisnik ovaj za trajanja sjednice sastavljen i ovjerovljen.

V a k a n o v i ć v. r.

T h a l l e r v. r. bilježnik.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Ja imam samo ondje opazku, gdje se kaže: „prijavljuje ban," da se kaže: „prijavljuje dopisom ban", jer može slučaj biti, da je preuzv. g. ban osobno ovdje.

(Zapisnik se prema tom izpravi.)

Predsjednik: Zapisnik je ovjerovljen, i sjednica dovršena. Molim svukoliku gospodu, da se izvole potruditi k nj. preuzv. banu, da se s njim oprostimo.

Digitized by Google

Šestdeseta saborska sjednica,

držana dne 26. travnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Podnesci. — Čitanje zajedničkih zakonah iz god. 1869. i 1870. — Razpra ob odgovornosti hrv. zastupnikah za svoje ponašanje na ug. saboru. — Zaključak za obustavu porezne eksekucije poradi nestašice krme.

Predsjednik: Visoki sabore! Dočim se izmedju 86 ovjerovljenih članovah nadpolovična većina sakupljena nalazi, otvaram sjednicu.

Robert Zlatarović: Visoka kućo! Po nalogu svietloga bana imadem čast položiti na stol vis. kuće proračun za god. 1870. glede samouprave ovih kraljevinah.

Zatim imadem čast predložiti zakonsku osnovu o izbornom redu, i zakonsku osnovu o uredjenju sabora; napokon zakonsku osnovu o proglašenju zakonah, donešenih na ovaj sabor.

Dočim polažem to na stol vis. kuće, molim, da se dade tiskati i medju članove razdieliti.

Predsjednik: Zakonski predlozi će se tiskati, razdieliti medju članove sabora i staviti na dnevni red.

Josip Žuvić: Visoki sabore! Po nalogu svietloga bana imadem čast predložiti od strane zemaljske vlade, za odiel „pravosudje“ sliedećih pet zakonskih osnovah:

1. O ukinuću osobnog zatvora.
2. O ukinuću zakona lihvarskog.
3. Zakonsku osnovu, kojom se ukida nagodbeni postupak.
4. O imenovanju sudacah i sudbenog osoblja.
5. Osnovu, kojom se na zaštitu osobne slobode preinačuju ustanove glede iztražnoga zatvora.

Predsjednik: Osnove će se ove tiskati, razdieliti medju članove i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

Presv. vladika Lukijan Nikolajević izpričava se, da nije mogao na sabor doći, počem mora na narodni istočni srbski kongres u dolnje Karlovce putovati.

Gg. grofovi Pavao i Petar Pejačević izpričavaju svoje nedošašće bolešću. Isto tako g. zast. Ladislav Kiš, koji obećaje, da će 2. svibnja prispieti ovamo, te da dosada ovamo prispieti nemogaše, budući si je nogu ozliedio.

G. zast. Ladislav Thaller moli dopust na 14 danah. Molbenica je od 16. travnja, te će taj dopust i onako za koji dan izići.

Isto tako moli dopust g. zast. Filip Thaller na 8 danah. Molbenica je od 19. travnja; to će dakle tih 8 danah sutra minuti.

Isto tako moli dopust g. zastup. Stjepan Stiglić na 15 danah. Molbenica je od 21. travnja, izlazi dakle rok dopusta 6. svibnja.

Je li izvoli vis. sabor ovaj dopust podieliti?

(Glasovi: Neka bude.)

Podieljuje se dakle dopust.

Isto tako i g. zast. Janko Car nemože doći. — Izpričava se bolešću.

(Glasovi: Znamo.)

G. zast. narodni Stjepan Čobanić polaže svoj mandat. — Imade se vis. vladi ustupiti, da novi izbor odredi.

Glede izbora mjesto g. zastup. Perka u Varaždinu, nemogu ništa vis. sabor izviestiti, jer mi u tom još ništa poznato nije.

Robert Zlatarović: Imadem izviestiti vis. sabor, da je kroz tamošnje poglavarstvo izbor odredjen, i valjda će ovih danah biti uspjeh poznat.

Digitized by Google

Predsjednik: Prispiele su 3. vjerodajnice novo izabranih zastupnikah: gg. Živkovića, Jurkovića i dra. Koste Kojića.

Odpućuju se na verifikacionalni odbor.

Predsjednik: Svietli ban priobćuje skupne zakone zajedničkog sabora ugarsko-hrvatskog, donešene u god. 1869. —

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita banov dopis.

Predsjednik: Evo na proglašenje zakonski članak u predmetu odredjenja kontingenta novakah i popunitbene pričuve.

Molim g. bilježnika, da ga proglasi.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Nadalje je zakon ovdje, kojim se potvrdjuje poštarski ugovor medju Njeg. ap. Vel. cesarom austrijanskim i kraljem ugarskim, i savezom Šveicarskim.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita taj ugovor.

Predsjednik: Zakonski članak o poštarskom ugovoru medju Austro-Ugarskom monarkijom i sjedinjenimi podunavskimi kneževinami.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o utanačenju poštanskog ugovora medju Austro-Ugarskom monarkijom i srbskom kneževinom.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak ob utanačenju trgovačkog ugovora medju Nj. apošt. Velič. cesarom austrijskim i kraljem ugarskim, i savezom Šveicarskim.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o utanačenju ugovora medju Nj. ap. Vel. cesarom austrijskim, kraljem ugarskim i medju kraljem bavarskim u pogledu priklopljenja obćine „Jungholz“, ležeće u grofiji Tirolskoj, k bavarskom sustavu carine i neizravnog poreza.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak ob utanačenom brodarstvenom ugovoru izmedju Nj. Velič. kraljice sjedinjenih kraljevinah Britanske i Irske.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Državni ugovor, sklopljen s kraljem pruskim u ime takodjer saveza sjeverno-njemačkog glede trgovine i carine.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o uredjenju biljegah i pristojbah, odnosećih se na poduzeća zavodah dioničarskih i inih družtvah.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o pokriću troškovah hrv.-slav.-dalm. ministra.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak glede kovanja cekinah.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o porezu na šećer.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o dohodcih od duhana.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o kućarini, dohodarini i osobnoj tečevnini.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o produljenju krieposti odredabah, postojećih glede biljegah, pristojbah i taksah.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o nabavi posjedovnih dielah „Macsa, Kecskenda i Válpó-Szent-László“, te uvrstbi njihovoj medju krunska dobra.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o pokriću troškovah za putovanje Nj. apošt. Veličanstva cesara austrijskog i kralja ugarskog u iztok god. 1869.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak ob ukinuću novinarske biljegovine.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak hrvatskoga sabora o zemaljskom proračunu za god. 1869.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak zajedničkog sabora o potrošarini na vino i meso.

Mirko Hrvat: Na koliko mi je iz javnih listovah poznato, s ovim člankom zakonskim uvadja se kod nas, t. j. naredjuje se, da se dohodci od potrošarine vina i mesa upotriebe za državne troškove.

Budući pako da se ovo protivi odredbi §. 18. učinjene nagodbe, s toga ja predlažem, da se ovaj članak podnipošto neproglašuje, nego da se prije u tajnoj sjednici posavjetujemo o načinu postupanja s ovim člankom.

Dr. **Antun Stojanović:** Vis. sabore! Ja ovaj predlog tim više podupirem, što je in pendenti pitanje to, kakov

Digitized by Google

smisao imade publikacija zakonah donešenih na zajednički sabor. To pitanje nije riešeno.

Kako mi je poznato iz javnih listovah, predlog je učinjen, ali još nije riešen. — Ja molim, da se glede predloga ovoga po g. zastup. Hrvatu učinjena, vieća, buduć vidim, da je to posliednji zakon, koji se ovdje publicira.

Predsjednik: Još jih ima.

Dr. **Antun Stojanović**: Moj je predlog upravo u savezu s ovim. Ja ga još dalje razprostirem. — Ja stavljam drugi predlog, koji je s ovim u zavezu, i koji se in specie odnosi na financijalni zakon, donešen o potrošarini.

Ja zahtievam i pozivljem gg. zastupnike, koje smo mi na ugarski sabor iz sriedine naše kao mandatare izaslali, da nam potanko i obširno izviešće podnesu o tom, kako da je ovaj financijalni zakon stvoren na štetu naše zemlje.

Kada se je pitanje povelo o tom, da se od vina i mesa po Hrvatskoj i Slavoniji imade pobirati porez, onda su, u koliko sam privatno doznao, gg. zastupnici, koje smo mi izaslali, privatne tegobe vodili kod gosp. ministra ugarskoga, pak da je g. ministar njim odgovorio, da će on to administrativnim putem modificirati u Slavoniji i Hrvatskoj.

To je zakon, to je stvar, koja duboko zasieca u financijalne i narodno-gospodarstvene odnošaje naše zemlje; a to se meni čini jako anomalno i Bog zna, kako će se u praksi izvesti.

Ja pozivljem gg. zast. kolectivno ili pako posebice, da ovomu saboru račun polože o postupku, kako se je zakon taj napravio bez da su oni i rieč u tom progovorili.

Kada se je već razprava kod ministarstva povela o tom, zašto da se u ovom saboru ništa o tome nije javilo. Jer po mojem mnenju, što se zakonom u saboru ustanovi, to se administrativnim putem jednoga ministra alterirati neda. Ili ako se alterira tim putem, to je prekarno. —

U ostalom ja velim samo ono, što je nuždno, i što mislim da je nuždno za obrazložiti ovaj poziv, i zadržajem si rieč za meritornu razpravu u toj stvari, kada gg. zastupnici relaciju na stol vis. kuće postave.

Ja osnivam toj zahtjev na tome, što su oni dužni račun nam položiti u svako doba, pošto to biva u svih parlamentarnih zemljah.

(Njeki glasovi: Živio!)

Predsjednik: Vis. sabore! Želja je izjavljena i predlog je učinjen od g. zast. Hrvata, da se proglašenje zakona ovoga odgodi dotle, dok bude vis. kuća u privatnom dogovoru ili u tajnoj sjednici o njem se sporazumila.

Jeli prima vis. kuća, da se to u tajnoj sjednici razpravi?

(Glasovi: Primamo.)

To ću moliti gg., da bi poslje zaključene javne sjednice u tajnoj prisutni bili. —

Dopis svietloga bana, kojim predlaže zakone skupne, u god. 1870. stvorene.

Dr. **Antun Stojanović**: Molim, da se na moj predlog glede poziva na gg. zastupnike što god odredi.

Predsjednik: Može i to biti u tajnoj sjednici.

Vel. župa. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Na predlog g. Stojanovića ja od svoje strane kažem, da sam pripravan drage volje kazati vis. saboru, što se je dogodilo. Ali račune kakve davati nemoram, kako to zahtieva g. Stojanović, i ja ih od svoje strane nebudem polagati. Nego, ako se bude zahtievalo, dobre volje odgovoriti ću budi u konferenciji, budi u saboru, u koliko se bude dalo odgovoriti.

Dr. **Antun Stojanović**: G. zast. misli, da ištem račune o novcih. To ne. Nego u obće, zast., kojeg izaberem, dužan mi je dati račun svojega djelovanja, da znam, hoću li mu mandat uzeti, ili nadalje ostaviti.

Josip Tomašić: Ja se od svoje strane usudjujem to pitanje staviti, neka g. Stojanović instrukciju sabora zastupnikom pokaže, koju je sabor zastupnikom dao, po kojoj bi oni dužni bili račune davati, pak onda budemo odgovarali.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Istina je, da mi neimamo propisa, po kojem bi mogli zastupnike na ugarskom saboru pozvati na račun. Ali istina je takodjar i to, da oni, koji su naši poslanici, ne samo da se nebi imali otimati toj dužnosti, nego bi morali s veseljem kazati svoj posao. Toj se dužnosti nemože oteti nitko, makar kako veliki gospodin bio.

U svakoj ustavnoj državi i privatni birači mogu zastupnika svojega pozvati na račun. A tim više može i sabor svoje poslanike na račun pozvati.

Ja se slažem sa g. zastup. Stojanovićem i zahtievam, da se gg. zastupnici, koji su proti koristi domovine pogriešili, na račun pozovu.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Nebi bio ni rieči progovorio, da me nije g. predgovornik upravo zazornim njekim načinom izazvao onim izrazom, kad je rekao, da smo mi proti koristi naroda učinili. Od kako sam ja zastup. naroda hrvatskoga na saboru domaćem, i na saboru zajedničkom ugarskom, neka bude uvjeren g. predgovornik, da nisam nikada mislio inače, nego imajući korist naroda pred očima, kao što i g. predgovornik; te ga molim, da izvoli u buduće takove izraze upotrebljivati, koji nebudu vriedjali dostojanstvo jednoga člana proti drugomu.

(Jedan glas: To spada na predsjednika! — Poslovnik).

Makar se g. Brlić tri put pozivao na predsjednika, tri put se pozivao na poslovnik; ja imadem pravo i dužnost,

Digitized by Google

svoju čast i dostojanstvo naroda braniti. (Jedan glas: Čut ćemo, jeste li pravi.)

Dr. **Antun Stojanović**: Ministar je administrativnom odredbom morao izpravljati zakon, jer je na stetu naše domovine; to je već dokazano.

Stjepan Hervoić: Imadem odgovoriti g. Stojanoviću, koji kaže g. zast. i vel. žup. Kraljeviću, da je svaki član pozvan i vlastan zastupnike na račun pozivati, dapače, ako vidi, da su što zla učinili, i mandata ih lišiti. To pravo ja g. Stojanoviću niječem, jer zastupnika naroda, kad je prošo verifikaciju, neima nitko pozivati na račun. U ostalom neka bude uvjeren g. Stojanović i g. Hrvat, da sam ja pripravan račun dati svakom sgodom i prilikom (Glas: Što se otimate?!) ali samo onda, kad se račun zahtieva na način, koji dolikuje pravu i dostojanstvu zastupnika naroda.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Da se nebi moja prijašnja izjava možda drugačije tumačila, moram ju razjasniti u tom smislu, da sam i ja pripravan odgovoriti na želju sabora; nego u ovoj formi imperativnoj zahtievati od nas, da smo dužni na interpelaciju odgovoriti, to bi za nas nepravedno bilo.

Škender Fodroci: Vis. sabore! Ja držim, da je moralna dužnost zastupnika odgovoriti tielu, koje ga je poslalo (Živio!), ali dakako ne na zahtjev pojedinoga člana, nego cieloga sabora. I ja sam u tom obziru sa g. Stojanovićem, ako se je malo i oštrije izrazio, za zahtjev; nu on bi bio morao pismen predlog načiniti, koji bi na dnevni red došao. Ako sabor zaključi, mi ćemo si sjegurno ne samo odgovor za našu dužnost držati, nego i veseljem na ovaj zahtjev odgovoriti.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja se takodjer slažem sa mnenjem g. Fodrocia. I ja kao član ug. sabora izjavljujem, da je sjegurno dužnost svakoga, da odgovori onomu, od kojega mu je povjerenje dato, da mu poslove zastupa (Živio!). Nego gg. ja odbijam od sebe ono sumnjičenje, koje je g. predgovornik Stojanović izrazio, naime. da smo mi na štetu naroda tamo radili. I ja bi mogao kazati, da i on na štetu svojih komitentah radi. To se neslaže sa dostojanstvom vis. ovoga tiela, da jedan drugoga sumnjiči nepoštenjem. U ostalom, i ja sam pripravan račun svoga djelovanja dati.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja sam osvjedočen, da je g. Stojanović pojmove smutio. Ja za dobro municipijah smatram ono, što je od milosti carske po barunu Kellerspergu samovoljno uvedeno i mislim, da je to bilo na korist municipijah, da je ta daća pobirana. Osobito grad Zagreb ima toj okolnosti mnogo zahvaliti; u njem su najbolje nepovoljni odnošaji bili, i on se tom daćom mnogo podigal, što drugač moguće bilo nebi. Ja ovdje na ovom mjestu, i da bi bil član ug. sabora, prosio bi svakoga poštenoga čovjeka, pak i g. Stojanovića, da on mene u mojoj saviesti nebludi. Ja sam ovdje, i onda bi bil proti tomu najdivlji.

Proti narodu raditi, u tom imade zakona; nego mnienje svoje slobodno imati, i većini glasovah se podvrći, to neznam, da-li je raditi na štetu svoje domovine. Ja se proti tomu ogradjujem.

Predsjednik: Vis. sabore! Dopustit će mi svatko, da mi zakona nikakova neimamo, po kojem bi zastupnici, na ug. sabor poslani, bili oficiozno obvezani, ikakovo izviešće ovoj vis. kući davati. Moralna dužnost stoji kod svakoga izabranoga, da onomu, koji mu je svoje povjerenje dao, odgovori. Ja držim tu stvar za tako važnu, da je prije, nego se vis. sabor odvaži, da novoga što stvori, potreban dogovor ove vis. kuće.

Zato prelazim opet na predlog g. Hrvata, da bi se ova stvar u dogovoru tajne sjednice prije razglobila, i onda prenesla u javnu sjednicu; jer za sada neima dosta temelja, na kojem bi mogli odlučiti ob ovom predlogu, koj imade svoju važnost i istinitost.

Je-li dakle vis. kuća pristaje, da se ovaj predlog u tajnoj sjednici preduzme?

(Prima se.)

Idemo dakle dalje na poglašenje.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita dopis hrvatskoga ministra glede proglašenja trgovačkoga ugovora s Englezkom, i brzojavnoga ugovora sa Bavarskom, Virtemberžkom, Badenskom i Holandijom.

Predsjednik: Trgovački ugovor s kraljevinom Englezkom.

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita ga.

Predsjednik: Brzojavni ugovor sa Bavarskom, Virtembergom, Badenskom i Holandijom.

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita ga.

Predsjednik: Proglašeni zakoni imadu se dostaviti po običaju vis. vladi, da ih običajnim načinom preko jurisdikcijah proglasi.

Gosp. vel. žup. Bogović ima jedan predlog.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Poznato je u obće, kako je dugotrajna netom prošla zima prouzročila obću oskudicu krme u našoj domovini. Ja, da se pobliže obaviestim o stanju stvari, pozvao sam sve kotare županije zagrebačke, da u tom obziru izvješća podnesu. Tu mi sbilja stigoše izvješća takova, da čovjeku srdce proplakati mora o tužnom stanju, u kojem se u tom obziru narod naš nalazi; stigoše izvješća, gdje se kaže, kako je u pojedinih kotarih većina žiteljah marvu svoju u poslednje doba hraniti morala sa slamom, koju je trgala sa krovovah svojih; kako je lošu i nemoćnu marvu

Digitized by Google

po što po to šundrati i prodati morala, kako je narod, osobito u gorskom kotaru, i za samu svoju hranu oskudjevao, neimajuć ni potrebita groša da si kruha kupi.

Gospodo! U tom položaju stvari mislim, da je dužnost naša narodu polašticu izposlovati. Ja sam se od svoje strane obratio nedavno na vis. zem. vladu, nu mislim da bi svrsi shodno bilo, kad bi i vis. sabor učinio štogod od svoje strane, da vladu potakne, da ona na svojem mjestu izposluje, da se narodu bar do početka jeseni olahkoti stanje, da mu se eksekucija štibre, osobito pobiranje kamatah na zaostalu štibru, obustavi. Kad narod s mogne sredstva, on će drage volje, kao što uviek, i nadalje plaćati. Ali mislim, da je dužnost naša u tom obziru štogod učiniti; stoga preporučujem, da vis. sabor moj predlog prihvatiti izvoli, da se vlada pozove, da ona od svoje strane shodne korake učini, da se u tom obziru žalostno stanje, u kojem se puk naš nalazi, olahkoti.

(Živio! — Prima se).

Predsjednik: Visoka kućo! Ako nitko neželi progovoriti . . . .

Odj. načel. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Mogu od strane zem. vlade očitovati, da je ona obaviešćena o položaju seljačtva. Uslied dugotrajne zime vlada je već poprimila mjere i korake, da po mogućnosti i sredstvih, koja su joj na razpolaganje, oskudici naroda doskoči, i glede poreza polakšicu izposluje. U tom obziru mogu očitovati, da će vlada tu stvar po svojoj zakonitoj dužnosti podupirati iz svih silah svojih.

Ljudevit Vukotinović: Nisam podpuno razumio, je li g. predlagatelj mislio samo zagreb. županiju, ili obće cielu zemlju. U tom se slažem, da je zagr. županija u zlom stanju; nu mislim, da bi se pomenuta blagodat raztegnula na svu zemlju, jer je ta oskudica po svuda.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Ja sam mogao samo o županiji zagrebačkoj govoriti, jerbo su mi samo o toj županiji podatci prispieli. —

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: Ja molim, da se to doda, da se pučanstvo liši plaćanja kamatah na zaostali porez.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Ja sam to rekao.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Trebalo bi, da svaki član sabora, komu su okolnosti poznate, štogod navede za obrazloženje predstavke. Dakle ja kao zastupnik iz virovitičke županije konstatiram, kao što sam čitao po novinah i sam se obsvjedočio, da je takodjer u virovitičkoj županiji, osobito u valpovačkom kotaru, velika oskudica tako, da sviet po 10—15 satih daleko vozi sieno i skupo ga plaća, samo da ga može i dobit. A tako je i u cieloj županiji.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Po svuda je ta nuždа; kod nas je cent siena po 3 for. 50 nv.

Predsjednik: Vis. kućo! Kako vidim, ciela je vis. kuća toga mnienja, da se imade vis. vlada zaključkom pozvati na to, da uvaži ove žalostne okolnosti i svojim putem nastoji izraditi, da se ovrhe za štibru nevode, i kamate zaostale štibre oproste.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Koliko je plemenita namjera g. vel. župana zagrebačkog, da se umanji porez i da mi predstavku pravimo, ja bi ipak toga mnenja bio, da se to neradi, da to nespada u našu kompetenciju, nego da se to ima prepustiti vis. vladi.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Moram rektificirati ono, što je g. predgovornik kazao; on me nije dobro shvatio. Ja nisam govorio o umanjenju poreza, nego sam kazao, da se narod neeksekvira za porez, isto tako kao i glede kamatah zaostalog poreza.

Dr. **Antun Stojanović**: To sam ja razumio, nego mislim, da mi nebi zaključka donosili. Vlada je čula od prilike mnenje zastupnikah naroda, i ona će učiniti svoju dužnost. Ja nebi rad, da se taj zahtjev generalizira, kao da je ciela zemlja spala na prosjački štap. Ima može bit predielah, u kojih nije tolika oskudica. Mislim dakle, da vlada znade, što će učiniti, a ja neću da budem u redu petentah

Predsjednik: Molim vis. kuću, je li želi odustati od zaključka ili primiti predlog g. vel. župana Bogovića.

Robert Zlatarović: Visoka kućo! Ja mislim, da se jedno s drugim spojiti dade. Mislim, dovoljno je zaključiti, da je vis. sabor saznao iz predloga v. žup. Bogovića, te iz očitovanja drugih zastupnikah, da je zbilja ovakova bieda u puku, te poziva vladu, neka potrebite mjere poprimi, da se po mogućnosti doskoči ovakovim nevoljam seljačtva. Tako bi se i želja g. predlagatelja postigla, i zem. bi vladi do znanja došlo, da je u krugu zastupstva želja, da sa sredstvi, koja su joj na razpolaganje, sa svom eneržijom doskoči nevolji, koja je u narodu zavladala.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Ja nemogu pristati uz predlog g. vel. župana Mirka Bogovića; jer držim, da je svake vlade dužnost poznati stanje zemlje. S toga držim, da je i naša vlada dužna poznati stanje naše zemlje i da će toj nevolji doskočiti.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovo su čisto protivna dva predloga. Jer g. Stojanović i g. Hrvat idu iz onog gledišta, da vlada zna, što bi joj mi rada kazati, i da vlada bez želje sabora iz svoje plemenite dužnosti nastojati mora, da se po mogućnosti olahkoti stanje biednikah, koji su na to spali, da nemogu štibre plaćati.

Molim, je li ostaje vis. kuća kod predloga g. vel. žup. Bogovića, ili prima predlog g. Stojanovića, da se predje na

Digitized by Google

dnevni red. — Ona gg., koja su za predlog g. vel. župana Bogovića, neka se izvole dignuti.

(Većina.)

Predlog je Bogovićev primljen.

Prije nego zaključim javnu sjednicu, imadem pozornu učiniti vis. kuću, da je metnut na dnevni red predmet glede Krndie u 20. sjednici, nego još nije pretresivan. Ako gg. zastupnici iz požežke županije ostaju pri svojoj želji, koju su onda izrazili, mogla bi se ta stvar u budućoj sjednici uzeti u pretres.

S tim zaključujem javnu sjednicu i držat će se sad tajna.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja bi predložio, da se nedrži sad tajna sjednica, nego sutra prije otvorenja javne sjednice. Mi možemo stvar u klubovih ventilirati.

(Prima se.)

Predsjednik: Javna sjednica držat će se sutra u 11 satih, dakle tajna bar u 10.

Digitized by Google

Šestdeset i prva saborska sjednica,

držana dne 27. travnja 1870. u 11 satih pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. — Debata o valjanosti i proglašenju zakona o potrošarini na vino i meso u trojednoj kraljevini.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.
Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Z a p i s n i k

šestdesete sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 26. travnja 1870. pod predsjedanjem presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, a uz bilježenje saborskog bilježnika Stjepana Hervoića.

Sjednica je otvorena u ½11 satih prije podne.

Kraljevski vladni predstojnik odiela za unutarnje poslove, Roberto Zlatarović predlaže u ime bana saboru:

a) pod br. 597 zemaljski proračun sa odnosnom zakonskom osnovom ob istom za godinu 1870.
b) br. 600. Zakonsku osnovu ob izbornom redu za sabor.
c) br. 599. Zakonsku osnovu ob uredjenju sabora.
d) br. 598. Zakonsku osnovu o proglašivanju zakonah na sabor ovih kraljevinah donešenih.

Kraljevski vladin predstojnik odjela ze pravosudje, Josip Žuvić podnaša zatim sliedeće zakonke osnove, i to:

1. br. 601, osnovu zakonskog članka ob ukinuću osobnoga zatvora ovršnoga u postupku gradjanskom i mjenbenom, kriepostnoga za kraljevinu Hrvatsku i Slaveniju;
2. br. 602, osnovu zakonskog članka ob ukinuću zakonah postojećih proti lihvarstvu;
3. br. 603 osnovu zakonskoga članka, kojim se ukida postupak nagodbeni, uveden naredbami ministrah pravosudja i trgovine od 18. svibnja i 15. lipnja 1859 za trgovce o ine protokolirane podhvatnike za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju;
4. br. 604. Osnovu zakonskoga članka o preinačenju njekojih ustanovah o popunjenju sudacah i nižjih službah kod kr. sudbenih oblastih.
5. br. 605, osnovu zakonskoga članka, kojim se na zaštitu osobne slobode preinačuju njekoje ustanove kaznenoga postupka.

Ovi vladini podnesci imadu se tiskati i medju članove sabora razdieliti.

Petar grof Pejačević, Pavao grof Pejačević, biskup Lukijan Nikolajević, narodni zastupnici Janko Car i Ladislav Kiš izpričavaju se pismeno, da radi bolesti nemogu na sabor doći, što je uzeto na znanje.

Br. 596. Narodni zastupnik Stjepan Čobanić polaže svoj mandat za izborni kotar Iločki u županiji sriemskoj. Odredjuje se preko zemaljske vlade novi izbor.

Br. 586, 565 i 587/sab. Vjerodajnice narodnih zastupnikah i to: Jovana Jurkovića, za kotar erdevički; Jovana

Digitized by Google

Živkovića za kotar vukovarski i Konstantina Koića, za kotar irižki, predaju se verifikacionalnom odboru.

Br. 138, 136, 137/praes. Narodni zastupnici i to Stjepan Stiglić moli dopust od 15 danah, Ladislav Thaller 14 danah i Filip Thaller 8 danah; što im je dozvoljeno.

Proglašeni su sliedeći na zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti stvoreni zajednički zakoni, i to:

1. br. 606. zakonski članak u predmetu odredjenja kontingenta novakah i popunitbene pričuve za god. 1870. od 3. prosinca 1869. br. 3777.
2. br. 607. Zakonski članak o poštanskom ugovoru, sklopljenom medju austrijsko-ugarskom monarkijom i sjedinjenimi podunavskimi kneževinami od 15. listopada 1869. br. 249 ex 1870.
3. br. 608. Zakonski članak o poštanskom ugovoru, sklopljenom medju Njegovim Veličanstvom cesarem austrijskim, apoštolskim kraljem ugarskim i savezom švajcarskim od 15. listopada 1869. br. 241 ex 1870.
4. br. 609. Zakonski članak o trgovačkom ugovoru, sklopljenom medju Njegovim Veličanstvom cesarem austrijskim, kraljem ugarskim i medju savezom švajcarskim od 15. listopada 1869. br. 171 ex 1870.
5. br. 610. Zakonski članak ob ugovoru sklopljenom medju Njegovim Veličanstvom carem austrijskim, apoštolskim kraljem ugarskim i medju Njegovim Veličanstvom kraljem bavarskim u pogledu priklopa občine „Jungholz“, ležeće u grofiji tirolskoj, ka bavarskom sustavu carinah i neizravnih porezah od 15. listopada 1869. br. 189 ex 1870.
6. br. 611. Zakonski članak ob ugovoru brodarstvenom, sklopljenom medju Njg. Veličanstvom cesarem austrijskim, apoštolskim kraljem ugarskim i Njezinim Veličanstvom kraljicom sjedinjenih kraljevinah Britanske i Irske, od 15. listopada 1869. br. 3915.
7. br. 612. Zakonski članak o trgovačkom i carinskom ugovoru, sklopljenom medju Njegovim Veličanstv. cesarem austrijanskim, apoštolskim kraljem ugarskim i Njegovim Veličanstvom kraljem pruskim od 15. listopada 1869 br. 3914.
8. br. 613. Zakonski članak ob uredjenju biljegah i pristojbah, odnosećih se na poslovanje novčanih zavodah, dioničarskih i inih družtvah od 22. prosinca 1869, br. 126 ex 1870.
9. br. 614. Zakonski članak o pokriću troškovah hrv.-slav.-dalm. ministra i pomoćnog mu osoblja za god. 1869 od 22. prosinca 1869 br. 105 ex 1870.
10. br. 615. Zakonski članak o popunitbi dotično o preinaci zak. članka VII./1868. glede kovanja zlatnog novca od 20. listopada 1869 br. 96 ex 1870.

10½. br. 616. Zakonski članak o porezu na šećer od 22. prosinca 1869. br. 105 ex 1870.

11. br. 617. Zakonski članak o dohodcih od duhana, od 22. prosinca 1869, br. 97 ex 1870.
12. br. 618. Zakonski članak o kućarini, dohodarini i osobnoj tečevinarini od 22. prosinca 1869, broj 97 ex 1870.
13. br. 619. Zakonski članak o produljenju krieposti odredabah, postojećih glede biljegah, pristojbah i taxah od 22. prosinca 1869. br. 97 ex 1870.
14. br. 620. Zakonski članak o nabavi posjedovnih dielovah „Mácso-Ecskende i Valkó-Szent-László“, te uvrstbi njihovoj medju krunska dobra, od 22. prosinca 1869, br. 147 ex 1870.
15. br. 621. Zakonski članak o javnih teretih i izdatcih za vrieme od 1. siečnja do 31. ožujka 1870. od 22. prosinca 1869. br. 147 ex 1870.
16. br. 622. Zakonski članak o pokriću troškovah za putovanje Njeg. c. k. apoštol. Veličanstva g. 1869., od 22. prosinca 1869. br. 147 ex 1870.
17. br. 623. Zakonski članak o dokinuću novinarske biljegovine od 22. prosinca 1860. br. 105 / 1870.
18. br. 624. Zakonski članak o poštarskom ugovoru, sklopljenom medju austr.-ugarskom monarkijom i srbskom kneževinom od 15. listopada 1869. broj 221 ex 1870.

18½. br. 133/praes. Zakonski članak o dogovoru brzojavnom, sklopljenom medju austr.-ugarskom monarkijom i sjevero-Njemačkom, s Bavarskom, Virtemberžkom, Badenskom i Holandijom; i o naknadnom dogovoru, sklopljenom medju monarkijom austrijansko-ugarskom i kraljevinom Englezkom k postojećemu medju njimi ugovoru trgovačkom od 17. siečnja 1870 br. 506 i od 27. veljače 1870 br. 575.

Zaključeno je, da se ovi potvrdjeni zajednički zakonski članci dostave zemaljskoj vladi radi svestranog proglašenja u zemlji.

Br. 588. Proglašen je zakonski članak o zemaljskom proračunu za god. 1869. te je zaključeno takav zemaljskoj vladi radi izvedenja i proglašenja dostaviti.

Br. 626. Kod zakonskog članka o potrošarini na vino i meso predložio je narodni zastupnik Mirko Hrvat, da se neproglasi, jer se nas netiče, dočim je takova normirana kod nas nagodbenim zakonom, već da se sabor pretvori u tajnu sjednicu radi dogovora, što da ovim zakonskim člankom čini. Što je sabor prihvatio time, da će tajnu sjednicu sutra prije javne držati.

Narodni zastupnik Dr. Ant. Stojanović pozivlje zastupnike, koji na ugarskom saboru od strane Hrvatske i Slavonije sudjeluju, da ili pojedince ili ukupno podnesu razjasnjenje glede proglašenog zakonskog članka o kućarini, dohodarini i osobnoj tečevinarini, koji je administrativnim putem u našoj zemlji preinačen, da se uz-

Digitized by Google

mogne razabrati, kakove bi u tom poslu zakonite mjere poprimiti valjalo.

I ovo je upućeno na tajnu sjednicu.

Veliki župan zagrebački Mirko Bogović gledom na veliku oskudicu krme, nastalu u županiji zagrebačkoj uslied neobično dugotrajne a stranom i stroge zime, predpolažuć, da i u drugih stranah domovine ista oskudica krme obstoji, — predlaže, da bi se sabor obratio na zem. vladu, te istu pozvao, da bi svojim putem i na dotičnom mjestu izposlovati nastojala, da se tako porezne ovrhe kao i ovrhe tičuće se poreznih kamatah odgode do jeseni, gdje će pučanstvo imati sredstvah, da toj svojoj dužnosti zadovolji.

Sabor je ovaj predlog prihvatio.

Tim je današnja sjednica zaključena i buduća za sutra na 11. uru prije podne urečena.

Vakanović s. r.
sab. predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ima li kakve primjetbe?
(Nitko se nejavi).

Dočim neima primjetbe, zapisnik je ovjerovljen.

Dnevni bilj. jest g. Raizner; a govornike će bilježiti g. Akurti.

Na dnevnom je redu pitanje to: ima li se zakon o potrošarini na vino i meso proglasiti.

Mirko Hrvat: Visoki sabore! Poznato je vis. saboru, da se po §. zakona od 8. studenoga 1868. potrošarina na vino i meso u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji imade upotriebiti za obćinske, a nipošto pako za državne svrhe.

Zakon dakle, koji odredbu kakvu čini za državu glede potrošarine vina i mesa, nikako ovamo nespada, i obvezatnu moć neima.

Ja neznam, da li je ovaj zakon odredjujući o potrošarini vina i mesa, ovamo ili pometnjom, ili nepazljivošću vlade, ili napokon možebiti hotomice, za da se u buduće na što god pozvati može, poslan.

Ja to razglabati neću, pošto sam uvjeren, da nijedan član visoke ove kuće nemože kazati, da se potrošarina imade u domovini našoj za državne svrhe upotrebljavati, već izključivo za obćinske; dakle sliedi naročito, da ovaj zakon obvezatne moći neima.

Pošto se pako samo oni zakoni proglašivati imadu, koji obvezatnu moć treba da dobe time; to ja predlažem, da, pošto nazočni zakon sabora ugarskog o potrošarini vina i mesa u smislu §. 18. zakona od 8. studenoga 1868. nemože imati obveznu moć za kralj. Hrv. i Slav.; a samo takvi se zakoni proglasiti imadu, koji su za kralj. Hrv. i Slav. obvezatni, to ja predlažem, da se isti zakon koji kralj. Hrv. i Slav. neveže, neproglašuje, već da se onim putem, kako je ovamo došao, povrati.

Robert Zlatarović: Prije nego se debata nastavi u tom predmetu, neka mi bude dozvoljeno naznačiti stanovište, na kojem se je zemaljska vlada u tome predmetu nalazila.

Zemaljska vlada dobila je ovaj zakon kao zajednički naznačen, izdan u izvornom hrvatskom jeziku, podpisan po Nj. Velič., a protupodpisan u smislu zakona. I dobila ga je u tu svrhu, da ga priobći saboru na proglašenje, imajući s druge strane pred sobom onaj faktum, da je zakon onaj, koji se ovim novijim zakonom sada u pitanju stojećim samo produljuje, na godinu danah, ova vis. kuća u posljednjem zasjedanju proglasila i bez svake opazke primila, pak napokon i vladi naročiti nalog podielio, da ga putem sbornika zemaljskoga, službenih novinah i gradskih i municipalnih obćinah po narodu razglasi.

Imajući sve ovo pred sobom, nije vlada niti pomisliti mogla, da će priobćenjem ovoga zakona, kojim se prijašnji zakon samo produljuje, probuditi bojazan kakvu, ili da će vlada proti dužnosti raditi, ako ovaj zakon na proglašenje donese.

Nije imala vlada dakle povoda pomisliti na to, što je uvjerana u svojoj svjesti, u zakonitoj i patriotičkoj dužnosti, da obstoji temeljni zakon nagodbeni, koji osjegurava potrošarinu u našoj domovini na korist obćinah, koji se špecijalnim zakonom nikako preinačiti nemože.

Uz ove premisse, koje sam imao čast navesti, opravdano je postupanje zemaljske vlade.

Predsjednik: Tko se još želi izraziti?

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Ovdje je poznato na toliko, da taj zakon glasi o potrošarini, nu što je u tom glede potrošarine, ja pravo nemogu znati, nego kad se pročita.

Dakle ja sam toga mnienja, da se taj zakon, koji je ovamo poslan, pročita; i ako taj zakon nije u suglasju sa odredbami nagodbe, ja si pridržajem, da u tom pogledu dalnji predlog učinim.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ovo je njekakav circulus vitiosus, u kojem se mi nalazimo. To stoji, što je g. predgovornik kazao; naime, da prije svega treba da znamo, o čem se radi, a znati nemožemo prije, nego se pročita.

Ali stoji i to, da mi privatno znamo, što se sadr-

Digitized by Google

žaje u tom zakonu; zato je bila tajna sjednica ili konferencija, u kojoj smo to pitanje uglavili.

Stoji pako nepobitna istina i ona, da, ako se jednom zakon proglasi, da više debate o njem nemože biti; on se može povjeriti odboru ad hoc, i u saboru na pretres uzeti, ako se što hoće promjeniti; nu, kako se jedan put proglasi, može se, ako se hoće predlog izvan njegovoga domašaja staviti; ali nigdar se ono, što je proglašenjem dobilo typ onaj, koji kaže, da se zakon ima uvrstiti za proglašenje, nemože u debatu uzeti. To prestaje biti predmet diskusije sabora, i ja g. vel. žup. pravo odričem, da može i rieč progovoriti iza proglašenja zakona. Ako tako, kako ćemo doskočiti ovoj stvari? Mi smo vidili, da se taj mali zakon sa njekoliko redakah poziva na jedan prijašnji zakon, koji je, kako čusmo iz ustiuh representanta vis. vlade, već proglašen, i bez ikakve opazke primljen.

Dakle ovo nije nova stvar, nego poziv na zakon, koji je već proglašen u ovom saboru. Moram kazati, da ja neznam, kako glasi onaj prijašnji zakon, što je već proglašen, i da nisam u stanju kazati, što ćemo sa ovom doknaditeljnom naredbom, koja samo prijašnji zakon produljuje. Ako kažemo, da se šalje natrag, tim još nismo izbavili pravo zemlje, jer onaj glavni zakon kod nas već je proglašen, i pita se već, kakvu moć imade.

Ovdje bi samo produljenje prestalo, a zakon sam ima već obveznu moć, jer je već kroz sva municipija obnarodovan. Zato, poradi svega toga, što oficiozno neznamo sadržaj ovoga zakona, volim tu anomaliju, nego da mi se onda, dočim se stvar već proglasi, mogućnost uzme, štogod u pretres uzeti.

S toga razloga, budući vidim iz naloga za proglašenje, da ovaj zakon govori o potrošarini, koja se nas netiče, i budući se samo poziva na već proglašeni zakon, predlažem, da vis. kuća, za izviditi, u kom se štadiju stvar nalazi, i na koliko se nas tiče, ima li obveznu moć za nas ili ne, i što bi imalo biti sa zakonom, koji nije proglašen, — da odredi odbor ad hoc, koji će svoje mnenje izraziti. Tada ćemo biti u stanju odlučiti, što je najbolje; jer ja sada nisam u stanju niti kazati, da se ta stvar vrati, niti da se primi, jer neznam, na čemu je stvar.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se protivim mnienju g. zast. Živkovića iz toga razloga, jer sam jučer i danas u konferenciji slušao, da je ovo pitanje, što stoji na dnevnom redu, posve jasno.

Ugri su uputili svoga financijalnoga ministra god. 1869. u Ugarskoj, da na skupnu korist i Hrvatah i Ugrah pobire potrošarinu, da ona teče u javnu skupnu blagajnu. Taj zakon je ovdje u ovoj sabornici bez svakoga prigovora proglašen, ali na našu korist. Neznam, na čemu se temelji bojazan g. predgovornika, da mi našu samostalnost kompromitiramo, ako se publicira ovaj zakon, koji je uplivom zastupstva našega stvoren. Uzmimo tu stvar praktički. — Ona znamenita svota, koja u Ugarskoj iz te potrošarine bude tekla 70. godine u javnu blagajnu, mislim, da bi se morala pokriti drugim izvorom javnih teretah, — zemljarinom, koja bi nam na teret bila.

Molim Vas, moja gg.! negubimo vremena, i nestavljajmo si sada priečkah.

Mislim, da je domovina naša u neizvjestnom stanju; dočim je sabor već od 14 danah sakupljen, a mi da praznu slamu mlatimo, i na praktična se pitanja neobziremo, nego na ona pitanja tratimo narodne troškove, koja nisu glavna.

Potrošarina izmedju Hrv. i Ug. nagodbom ustanovljena, osniva se na relativnoj naredbi pod Šmerlingom, izdanoj savjetom Kelersbergovim, na korist veliku naših municipijah.

A municipija nebi bila sjegurno svoje domaće potreboće pokrila, da se nametom nisu mogle pokriti.

Nagodba je kroz regnikolarnu deputaciju sklopljena, i ovi dohodci su za municipija osjegurani svečanim načinom na 10 godinah. Taj zakon je dakle temeljiti zakon. i ja se klanjam svetosti zakona, i čudio sam se tim naredbam.

Zajednički se zakon samo onim načinom može preinačiti, kojim je sklopljen; putem naime regnikolarne deputacije, da izidjemo iz stanja prekarnoga, u kojem je naša domovina.

Ja se slažem s mnienjem g. zast. zagr. Zlatarovića i želim, da se od svake dalnje discusije odustane; jer to znamenuje vrieme gubiti.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. saboré! Dosada su u ovom predmetu dva predloga učinjena. Jedan je predlog presv. g. virovitičkoga žup. Kraljevića; drugi je g. zast. Živkovića. Ja neprihvaćam niti jednoga niti drugoga, nit na nje pristati nemogu. Razloge ću navesti, i u tih razlozih ležati će nadalje i obrazloženje mojega predloga, koji ću na kratko staviti.

G. zast. Kraljević želi, da bi se prije svega ovdje taj zakon pročitao, da vidimo, o čemu je govor. Gosp. zast. Aurel Kušević vrlo dobro na takov predlog kaže poslovicu narodnu, da bi značilo to praznu slamu mlatiti, t. j. ovdje čitati ono, što je već svim poznato. I kao što je g. zast. Živković primjetio, da je o tom u konferenciji bilo govora, i da smo svi u tom složni bili, da je stvar poznata, te s toga da netreba čitati.

Mislim, da je taj predlog sasvime suvišan, i da znači ono, što je g. Aurel Kušević rekao, — praznu slamu mlatiti. —

G. zast. Živković predlaže, da bi se ovaj predmet u svrhu, po svoj prilici boljeg pretresivanja i razjasnjenja, odboru ad hoc predao, i da bi onda taj odbor predložio način, kojim bi došao na debatu u budućih sjednicah saborskih.

Digitized by Google

Meni je poznato, da se odboru predavaju stvari samo one, koje nisu dosta jasne; koje nisu dosta razpravljane, o kojih se misliti mora, i koje trebaju vremena, da se pročitaju, te da taj odbor koncentrirana mnienja stalan učini predlog saboru radi dalnje debate.

Pitam gg., je li ovaj predmet takov? — Nije. — Meni je ovaj predmet sasvime jasan sa stanovišta mojega, koje ja zauzimljem kao unionista.

(Prekine glas govornika: „Stari unionista.“)

Tako star kao što i Vi gospodine.

(Napram g. vel. žup. Petru Horvatu).

Pitanje, koje ja ovdje kao prvo sebi staviti moram, jest to: kuda spada predmet protrošarine ? — gdje treba, da se razpravlja, i gdje treba da se rieši? Je li na našem ili ugarskom saboru? — Na ta pitanja, da si odgovorim, što moram činiti? — Moram uzeti zakon u ruke; moram ga pročitati, i kada ga pročitam, aplicirati. Ovdje gg. aplikacija je jasna; jer izrično kaže §. 18. nagodbenog zakona, da je predmet potrošarine, predmet autonoman; a autonoman predmet može se jedino i isključivo samo na našem saboru razpravljati i rješavati.

Što je gg. moja sabor ugarski učinio, kad je uzeo taj predmet u pretresivanje? — On je prekoračio zakon, i povriedio je pravo ove zemlje. — On je svoju nadležnost prekoračio, uzamši onaj predmet, koji se ovdje rješavati ima, u svoj djelokrug.

Ovo nije gg. jedan jedini put, da to biva; nego, kao što ćemo u riečkom pitanju vidjeti, gdje je stvar mnogo zamašnija, učini takodjer i tamo nješto slična.

Radi toga, što je dakle sabor svoju nadležnost prekoračio, što sliedi odtuda? — Sliedi logična konsekvencija, da taj zakon, na ugarskom saboru stvoren, za nas neima valjanosti. Što dalje sliedi? — Sliedi to, da za nas obvezatne moći neima. Koja je dalnja logična juridička konsekvencija? Jest ta, da zakon jedan, koji za nas nevalja, koji za nas obvezatne moći neima, neima se u saboru proglasiti. Ja mislim, da su to tako jasni i bistri pojmovi, i da je to tako lahka stvar, da nebi znao drugo, nego za stvar tako jasnu, ili da tako rečem, rukopipateljnu, morao bi navesti jošte analoga takova, kada bi n. pr. ugar. sabor poslao nam zakon za uredjenje naših municipijah, izvolite gg. kazati jedan od Vas, bi li Vi taj zakon ovdje proglasili? — Meni je žao, moram kazati, što vidim na tom zakonu, koji je ovdje saboru na proglašenje poslan, podpis preuzv. g. hrv. ministra. Njegovo je bditi, zato je tamo namješten i plaćen, da bdije nad interesi zemlje i da nevriedja pravo, koje je utvrdjeno nagodbom sankcioniranom po Njeg. Veličanstvo.

(Živio!)

Kad ga je ovamo poslao bez opazke, pogriešio je proti svojoj dužnosti. Isto tako domaća vlada, koja je taj zakon predala bez ikakve primjetbe amo na publikaciju, nije vršila svoju duznost, nego naprotiv.

(Bravo!)

Ja mislim, gg. moja, kada stanje stvari tako stoji, da pri takovoj jasnoći nemože drugoga predloga biti, nego da se ta stvar povrati istim onim putem, kako je došla. To je predlog g. Hrvata, i ja se s njim slažem. Ja gg. dalje idem, jer sam u srdcu i duši uvriedjen, kada ja, koji sam radio za nagodbu, vidim, da se ona ruši tako rekuć od ljudih, koji su na to nepozvani

Pristajuć dakle uz predlog g. Hrvata, predlažem nadalje, da se jedan mnogobrojni odbor od 15 — 20 članovah izabere, kojega bi zadaća bila; prvo: sve zakone zajedničke, koji stignu iz Pešte, i po vladi našoj budu dostavljeni saborskom predsjedničtvu, u svoje ruke uzeti, pregledati, i po potriebi i okolnostih svoje primjetbe i opazke praviti, te onda imade te zajedničke zakone tako opazkami providjene, predsjednik saborski saboru predložiti. Dalje idem i kažem, pošto je kod mnogih sumnja postala, da medju već prije publiciranimi zajedničkimi zakoni imade zakonah, koji za nas neimadu obvezatne moći iz raznih uzrokah; ili, jer su predmeti autonomni, ili. jer naši poklisari na publikaciju pristali nisu; ili, jer su prije nagodbe stvoreni, da bi dužnost dakle toga odbora bila, da revidira sve zajedničke zakone, koji su dosada proglašeni na ovom saboru, i da svoje primjetbe učini, te da kaže kod jedne stvari: „Ovo je autonoman predmet“; kod druge: „Nije imao pravo ugar. sabor, da ju rješava“, i da kaže: „Ovo je takav jedan zakon, kojemu se može primjetiti, da je bez sudjelovanja naših poklisarah učinjen.“

Dakle moj predlog ide na to:

1. Prihvaćam predlog gg. Mirka Hrvata;
2. Odbor da se od 15—20 licah izašalje, kojega bi dužnost bila bditi i paziti, da se prije publikacije zakonah isti razvide i da je nam s opazkami predade;
3. Da taj odbor revidira sve zajedničke zakone, koji su dosada na našem saboru publicirani.

Hugo Anker: Vis. sabore! Pitanje je, treba li ovaj zakon publicirati ili ne? Da to saznamo, moramo mi genesis ovoga zakona dobro znati; to je, mislim, gosp. zastupnik Brlić sasvim mimoišao. Potrošarina prije 7. siečnja 1868. nije bila zakonom; istom je zakonom postala 7. siečnja 1868., i polag ovoga zakona u cieloj Magjarskoj potrošarina od vina i mesa tekla je u erarnu kasu; na nas ovaj zakon nije spadao i nas nije obvezavao. Zatim je pako 8. studena 1868. hrvatski sabor sa saborom magjarskim sklopio nagodbu, indi kasnije nego li je ovaj zakon o potrošarini mesa i vina donešen u sabor magjarski. Sad što želi financ. ministar Lonjaj, hoće li on novi zakon stvoriti? Ne. On želi samo, da se onaj zakon, koji je donešen 7. siečnja 1868., produlji i na g.

Digitized by Google

1870.; i to ne kod nas, nego samo u Magjarskoj. Kod nas se neželi uvesti, jer mi imademo temeljni zakon, t. j. nagodbu, koja se ovim zakonom rušit nemože. Ta nagodba veli pako, da ju nitko nesmije dirati ili promienjivati, nego oni factori, koji su ju sklopili. Ako indi ovaj zakon, dotično produljenje, kao što želi Lonyay, tu se kao zajednički zakon proglasi, da li se tim nagodba ruši? Ja velim da ne. Da se pako taj zakon mora publicirat, uzrok je taj, jer je zajednički zakon.

Vis. kućo! Mi svagdje u zajedničkih poslovih upliv imademo, i moramo ga imati; i ako ondje trebamo imati upliv, moramo ga imati najpače u financ. poslovih. Ovdje u ovom zakonu kaže se, da se u cieloj Magjarskoj imade pobirati potrošarina na vino i meso za državne svrhe. Od ovud izlazi znatna svota, i ova dolazi u blagajnu erarnu; pa kad ta svota nebi tu uticala, moglo bi se dogoditi, da bi mi drugim putem morali platili tu svotu.

Molim, vis. gospodo! Mi u financ. poslovih imademo upliv polag §. 8. nagodbe. koj ovo kaže:

„Zajednički su kraljevini Ugarskoj i kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji tako u obziru zakonarstva, kao što i u obziru vladavine na sdola opisani način financ. poslovi takodjer. Prema tomu spada na zajednički državni sabor svih kraljevinah krune ugarske: ustanovljivati zajednički porezni sustav, dozvoljivati izravne i neizravne poreze, tako glede vrsti, kao i brojevnih stavakah istih porezah.“

Zar nisu dakle po ovom paragrafu dohodci od vina i mesa u Magjarskoj financialni? Zar neimamo i mi tu rieč našu? (Glasovi: Neimamo!)

Mi imamo u toliko rieč; jer. ako upliv tu neimamo, onda ga ni u drugih financ. poslovih nebi imali, jer ovdje očito se veli: „u svakovrstnih porezih.“ Dakle u svakovrstnih porezih imademo upliv. Ako mi u zajedničkih poslovih, u prvoj liniji pako u financialnih, upliv imademo, onda se ovaj zakon nas tiče.

Ja dakle predlažem, da se taj zakon kao zajednički i proglasi. Mi se neimamo nikako bojati, da nebi potrošarina občinam dolazila. Da bi to u zakonu bilo, ja bi prvi protuslovio; ali budući nevidim pogibelji, zato velim, da se ovaj zakon proglasi.

Ljud. Vukotinović. Vis. sabore! Neima nikoga izmedju zastupnikah, koji bi mogao tvrditi, da upitni zakon imade obveznu moć za Hrvatsku i Slavoniju. Kad je to tako, sjegurno onda nije niti potrebito, da se zakon taj proglasi, koj za našu zemlju obvezne moći neima. Jer tako bi se mogli i drugi svi zakoni, koji su na zajedničkom saboru donešeni, takodjer ovdje publicirati.

U bitnosti, polag moga osvjedočenja, to stoji, da ovaj zakon ovamo nespada, jerbo nas neveže; valja ga dakle ukloniti; i radi se samo o formi, koja bi bila shodna, da se to učini.

Imamo se obazirati na formu dakako i zato, jer imamo posla sa glavnimi faktori, kao što je kruna i drugo jedno zakonodavno tielo, s kojim u savezu stojimo. Valja tu dakle potražiti umjestnu formu za odkloniti proglašenje toga zakona od ovog sabora.

Praksa parlamentarna dokazuje, i to svuda s uspjehom, da se svaki predmet, koji se nalazi važnim, povjeri odboru zato, da ga prouči i izcrpi, te učini predlog in pleno, kako da se ima pitanje najshodnije riešiti.

Ja iz toga razloga prihvaćam predlog g zastupnika Živkovića, i to tim više, jerbo sam čuo u govoru gosp. zastupnika Brlića, da ovo nije prvi slučaj, da je bio već takav jedan, dapače ih možebit ima i više. Kako čujem, ovdje je zakon već prije proglašen, koj nespada na nas. Gosp. Brlić usljed toga predlaže, da se odbor imenuje, koj ima preduzeti reviziju svih dosad publiciranih zakonah, da načini predlog saboru, koji su zakoni, koji nas vežu. a koji nas nevežu. On je još dalje, čini mi se, raztegnuo svoj predlog, iz čega sam se ja još bolje uputio. da se ovo pitanje nemože naprečac riešiti. Scienim, da onom prigodom valja predmet točno i svestrano riešiti, za da u buduće nemogući budu opet ovakovi slučaji. Mi moramo stanovište naše zakonito štititi, i svakoj zloporabi, bila ona slučajno ili hotomice od koga namienjena, predustati u pravo doba.

Ja s ovih razlogah dakle pristajem na predlog g. zastupnika Živkovića i velim, da se odbor ad hoc imenuje. koj će predlog načiniti, kako se u tom predmetu postupati ima, za ukloniti proglašenje ovamo nespadajućih zakonah, i koj će dakle svoj predlog u tom obziru točan i obrazložen saboru donesti.

Predsjednik: Molim, ako još tko želi govoriti, neka izvoli javiti se.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja kao zastupnik naroda imam samo na njekoje primjetbe opazke učiniti.

Ovdje se opetovano naglasuje, osobito od strane gg. zast. Brlića i Vukotinovića, da zakon, koj za našu zemlju neima obvezne moći, netreba ni proglasivati. To u teoriji sasvim logično stoji, i to bi stalo i kod nas, kad nebi glede kraljevine Ugarske i ovih kraljevinah obstojao osobiti izvanredni položaj pravno-politički i državopravni, koji drugdje možebit u ovom obliku nigdje nepostoji. Imademo zakonah, koji su zajednički, i zakonah, koji su autonomni. Glede zajedničkih zakonah molim vis. kuću samo to opaziti, da oni mogu postojati u karakteru kao zajednički bez da vežu našu zemlju. Zašto? Zato, jer mi imademo temeljni zakon nagodbeni, koj nas štiti u stanovitih pravih, koja je ova zemlja i kraljevina stekla upravo uslied ove zakonito učinjene nagodbe. Stoga je na stanovito opredieljeno vrieme iznimno stanje prema občim načelom zakonarstva uvedeno za ove zemlje. Što prema ovoj okolnosti ovaj zakon neveže zemlju našu, stoga mu još neprestaje karakter zajedničtva. On je ipak zajednički zakon, ipak treba, da tielo zakonodavno, na-

Digitized by Google

rodno zastupstvo, koje ima pravo uticati u zajedničke poslove, bude bar obaviešteno o sadržaju i smjeru toga zajedničkog zakona. Ovakovo proglašenje zajedničkih zakonah ima dakle tu svrhu i cilj, zašto dolazi na ovom saboru; a ne da se zakon izvrši.

Molim, ako sam se dobro izrazio. Karakter zajedničtva tih zakonah neprestaje, oni su itako zajednički. Uzmimo, da ova potrošarina nije u nagodbenom zakonu garantirana, ona bi podpala zajedničkomu zakonu; nu ona je zemlji napose temeljnim zakonom garantirana, koji se neda ovim putem preinačiti, nego kako su njekoja gg. naglasila, onim istim načinom, kojim je i stvoren. Zato, što je u nagodbenom zakonu iznimka ustanovljena, taj zakon, koj nosi biljeg zajedničtva, nije prestao biti zajednički.

On jest zajednički, ali nas neveže, nu treba ga na znanje uzeti. Ja bi kao narodni zastupnik pače zahtievao, da se svi zakoni, koji su zajedničkog smjera, ovdje proglase, da ovo tielo znanje uzme od tih zakonah, — kaošto obično biva da se proglase i obdržavanje naloži eksekutivno.

Dakle to sam htio primjetiti, da se proglašenje dade opravdati prema anomalnom položaju državnopravnom, u kojem se zemlja naša nalazi prema drugim državam. Može se dopustiti dakle, da se zajednički zakon, koj zemlju našu neveže, ipak proglasi. S toga ja kao zastupnik naroda nemogu se opirati proglašenju, nu naravno takovomu, kaošto sam razložio, da se uzme zakon na znanje, jer je zakon zajednički, i budući smo mi u njega uplivali, da znamo, što biva u zajedničkih poslovih.

Škender Fodroci: Vis. sabore! Ja od moje strane podupirem predlog g. zast. Živkovića iz razlogah po njem navedenih; jer držim, da je najprobitačnije stvar razviditi, u koliko nije jasna, a jasna nije, kad se nezna, jesu li i oni zakoni, koji su prije na ug. saboru donešeni, nego je zastupstvo hrvatsko tamo došlo, ovdje publicirani. To polag nagodbe nebi smjelo biti, jer oni zakoni nisu bili obvezatni za našu zemlju. Oni zakoni, koji su obvezatni za nas, napominju se izrično u nagodbi.

Da se nebi glede šta prenaglili, što bi povriedilo pravo naše zemlje, mislim, da je najkorektniji predlog g. zastup. Živkovića; on neprejudicira nikomu, a odbor može stvar zrelo promotriti i saboru predložiti i u obće urediti, da se mnenja, koja su se danas razišla, mogu složiti glede puta, koji se ima preduzeti, da se naša prava štite.

Upr. žup. **Petar Horvat**: Štovana kućo! Ja se neslažem niti sa predlogom g. zastup. Mirka Hrvata, niti sa onim g. zast. Brlića; jer držim, da je zakon, koji bi se imao sad publicirati, zakon o potrošarini, zajedničke naravi, ne radi toga, kao da bi sadržavao u sebi odredbu, da se potrošarina uvede u kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, nego zato je zajednički, što radi o dohodcih, koji su zajednički, koji uhadjaju u zajedničku blagajnu, na koju mi isto tako pravo imademo, kao i ciela Ugarska.

G. predgovornik Brlić izvolio je kazati, da je ugar. sabor prešao svoju kompetenciju, dočim se je umješao u razpolaganje o potrošarini, koji je predmet označen u nagodbi kao autonoman. Mislim, da bi pojmovi, koje u tom predmetu goji g. predgovornik, mnogo više mogli škoditi djelokrugu sabora našega i pravu naše zemlje, nego što prejudicira publiciranje upitnoga zakona. Jer kad bi se predlog ovaj uvažio, da se taj zakon nepublicira ili kojim drago načinom publikacija odgodi, to bi se priznalo, po mojem mnenju, ovo načelo, da i ug. sabor može koju god točku temeljnoga zakona nagodbe promieniti u vlastitom djelokrugu, nevraćajući se na onaj put, kojim je nagodba nastala.

Ja naime činim razliku izmedju zajedničkih poslovah, stvorenih na zajedničkom ugarskom saboru s uplivom naših zastupnikah i medju zakonom temeljnim, koji izlazi iz sporazumljenja obijuh saborah, ugarskoga i hrvatskoga, i krune. Kad bi se radilo ob uvedenju potrošarine u našu zemlju, to bi se moglo istim načinom dogoditi, kojim je i nagodba stvorena, jer bi se tu o promieni jedne važne točke nagodbe radilo, koja čini temeljno pravo i naše, i tako bi se istim načinom moralo postupati, kao što se postupalo prigodom onom, kad se je sklapala nagodba.

G. zast. Živković predlaže, da bi se odbor imenovao, koji bi se imao baviti s tim predmetom i svoje mnenje predložiti saboru, kakvim načinom se ima to pitanje riešiti. Tu ja ne nalazim nikakav praejudicium u tom zakonu za našu zemlju, nenalazim nikakovu povriedu našega prava, dakle niti ne nalazim potrebu, da bi se tim vrieme trošilo, koje je dragocieno, što bi bilo samo na uštrb drugih prevažnih poslovah, koji saboru za riešenje predstoje.

G. zast. Brlić predlaže, da bi se jedan u obće odbor imenovao, koji bi pregledao sve zajedničke zakone, koji su već publicirani. Ja se s tim takodjer nemogu slagati. To bi takodjer bilo sa velikom štetom vremena skopčano; a drugo opet, to bi odgovaralo našem odnošaju prije god. 1868., dok naš državopravni odnošaj nije bio zakonito označen. Danas je djelokrug naš i ugar. sabora označen, danas su svi odnašaji uredjeni, danas takovo postupanje bilo bi za našu zemlju više škodno nego koristno. Ima li što u nagodbi ili u zakonu pojedinom za promieniti, to svako ima svoj put zakonom odredjen, i način, da se tomu doskoči; ali nikako nemogu priznati da bi taj put, kojeg predlaže g. predgovornik Brlić, bio podpun.

Toga radi, držeći se tih razlogah, pokorno predlažem, da se upitni zakon proglasi bez svake opazke.

Predsjednik: Molim, je-li još tko želi govoriti?

Josip Tomašić: Vis. sabore! Ja se slažem sa gosp. Brlićem u tom, što kaže, da netreba komitea, jer je stvar jasna, da tu netreba nikakva iztraživanja. Zato glasujem

Digitized by Google

da se predlog g. zast. Živkovića neprimi. Ali iz toga, što je ovaj predmet jasan, ja žalibože neizvodim one konsekvencije, koju g. Brlić. Moje stanovište je, da se ima ovaj zakon proglasiti; obrazloženje ću na kratko kazati. Nitko netaji, svi smo složni u tom, da je ovo zakon financialni, jer se radi o dohodcih državnih; nitko netaji, svi smo u tom složni, da su financ. predmeti, toli glede zakonodavstva, koli glede uprave zajednički; jer to je u nagodbi sasvim točno, izrično napomenuto. A jednog smo mnienja takodjer u tom, da je specialiter pitanje o potrošarini obezbiedjeno za Hrvatsku kroz istu nagodbu, naime da se tečajem onih 10 godinah, za kojih valja nagodba, u našoj zemlji potrošarina, ne na državne svrhe, nego samo na korist naše zemlje obrati. Iz toga pako, što se u nagodbi ustanovljuje. ja neizvadjam ono, da kad se je na ug. saboru to pitanje povelo za obseg Ugarske, zakon ovaj nebi bio zakon zajednički; jer svakako radi se tu o vrsti prihoda čitave ugarsko-hrvatske države. Jer kod ustanovljenja državnog prihoda nije pitanje samo o izdatcih nego i o dohodcih; a ova potrošarina na meso i vino čini takodjer dohodak za zajedničku državnu kasu.

Mislim, da našoj zemlji nemože biti svejedno, kakvi dohodci dolaze tamo, nego nas interesiraju svi dohodci, koji tamo dolaze. — U tom smislu držim, da je taj zakon zajednički, i to na veliku sreću onakove vrsti, koji nam, ako ne neposredno a to posredno daje pravo bez svakoga tereta. Jer da nam tereta od tud nemože biti, to je stvar obezbiedjena nagodbom, koja je naš temeljni zakon i koja se jednostranim zakonom nikako narušiti neda, nego bi se morao novi zakon stvoriti istim putem, kao i nagodba.

Držeći ovaj zakon zajedničkim, koji je svakako u interesu naše zemlje, mislim da neima zaprieke, da se proglasi. Zato prihvaćam predlog g. Zlatarovića.

Jovan Živković: Ja sam tako slobodan samo njekoliko riečih još za obrazloženje . . .

(Glas: Još nisu zaključni govori.)

Predsjednik: Molim, je-li još tko želi izraziti se?

Sima Filipović: Vis. sabore! Povodom predloga štov. g. Mir. Hrvata pokrenuto je nekoliko znamenitih pitanjah, koja su od velike važnosti, pitanjah, koja možebit u današnji dan veću važnost, nego inače, zastupaju.

Prvo je pitanje to, vis. gospodo, što je to zajednički zakon i kako se stvara zajednički zakon? To nam neriešava teorija, te imamo u tom positivni razpoložaj nagodbe. Zajednički su zakoni oni, koji se donašaju ob onih predmetih, koji su u nagodbi kao zajednički ustanovljeni. — Kako se donašaju zakoni? Donašaju se na ug. saboru, u kom prisustvuju i poslanici ove vis. kuće. — Imamo dakle, što su zajednički zakoni i kako se donašaju. — Važno je, da u tom pitanju na čisto izidjemo, jer možebit da današnji dan stojimo u opasnosti, koja leži u prirodi zajedničtva, da na ug. saboru bez nas što stvore; jer mi nemožemo biti ovdje i ondje. To je dakle pitanje nagodba jasno riešila.

Ali ostao je u nagodbi hiatus, koji dosad još popunjen nije; hiatus taj, kako će zajednički zakoni u život stupiti. I ovo je ono važno pitanje, koje se iz predloga onoga porodilo.

Dosad, gospodo, nismo imali zakoniti i positivni razpoložaj, kako zajednički zakoni imaju u život stupiti. Prošle godine dogodio se je pako ovaj slučaj, kao što je svoj vis. kući poznato: zakoni, koji su na ug. saboru donešeni, publicirani su ovom saboru; i od tud se pripisuje tim zakonom moć zajedničkih zakonah, ali oni zakoni zajednički bili nisu, jerbo su donešeni bili bez upliva poslanikah ovoga sabora. A sad čujem, da se ovaj praecedens za temelj upotrebljava u tu cielj, da se i današnji dan opet isto tako nekoji zajednički zakoni publiciraju.

Ja tako nalazim, da je upravo pitanje donešeno to, da se ima pronaći način, kako zajednički zakoni u život stupiti imadu. Buduć je to pitanje već dovoljno sa svih stranah izcrpljeno, ja samo u tom pogledu to mnienje izrazujem, da primam predlog g. zast. Živkovića; samo bi ga u toliko popunio, da nesamo za ovaj sadanji slučaj nego u obće da onaj izposlati se imajući odbor imao bi predlog donieti u tom pogledu, kako zajednički zakoni kod nas u život stupiti imaju. A medjutim da bi se publiciranje ovoga u rieči stojećeg zakona odložilo.

Predsjednik: Molim, vis. kućo, tko želi još govoriti?

Jovan Živković: Ako neće nitko, ja ću moj predlog obrazložiti . . .

(Dižu se vel. žup. Kraljević i Mirko Hrvat. — Glasovi: Prvi je Hrvat!)

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Sva gg., koja se momu predlogu protive, osim onih, koji su za odbor, temelje svoje mnienje na tom, da je ovaj zakon zajednički zakon, dakle da se imade proglasiti. Zajednički su zakoni, koji rade o predmetih, koji su u nagodbi od 8. studena 1868. pripušteni saboru zajedničkom, i zakoni oni, koji imadu obveznu moć tako za Ugarsku, kao i za našu domovinu.

Nagodbom od god. 1868. dohodak od potrošarine naročito je izuzet od skupnih poslovah; dakle zakoni, koji o tom rade, nisu skupni, i zakoni, koji se na ugarskom saboru prave o potrošarini na vino i meso, nemaju obvezne moći za Hrvatsku i Slavoniju, dakle nisu skupni zakoni. Ako dakle dohodci od potrošarine nisu skupni, nemogu zakoni o njih na ugarskom saboru izdani ovdje se proglasiti. I time je pao jedini važni razlog, kojim se služe protivnici neproglašenja.

Gosp. zastupnik jedan pita nas, kakvu bojazan imademo mi, koji se proglašenju ovoga zakona protivimo? Imademo bojazan tu, jer znamo, da se temeljni zakoni neruše najedanput, nego parcialnimi zakoni. Pustimo danas

Digitized by Google

jedan parcialni zakon ovdje, drugi ondje, pak će se čitavi temeljni zakon srušiti. A najposlje nam je svejedno, je-li u Ugarskoj vlada pobire potrošarinu ili ne, nam je svejedno, je-li ugar. zakoni nam dopuščaju zakone gradit, koji na nas nespadaju. Tim se za našu obvezatnost nemože nikakav dokaz doprinieti, ako su naši poslanici tamo glasovali, za koji zajednički zakon.

A moram kazati, da vladi ustavnoj nije dužnost samo, da zakone ili dopise, koje joj kruna ili ministarstvo pošalje, prosto saboru priobći; nego dužnost je vlade odgovorne braniti zakon, t. j. svagdje paziti, da nije štogod proti zakonu ustavne ove zemlje učinjeno; njezina je dužnost prije nego štogod saboru pošalje na proglašenje, razpitati, nije li to proti ustavu ove zemlje.

Jovan Živković: Vis. sabore! Da se nebi mislilo, da sam ja s mojim predlogom htio izbjeći debati, te poslje opet da dodjem za njekoliko danah, i da onda pretresam stvar, koja bi se danas pretresti mogla, ja ću dokazati, da je moj predlog jedino korektan.

Kad bi ovaj zakon bio po sebi cielokupan tako, ako ga vratimo, da je stvar riešena, ja bi pristupio k predlogu g. zastup. Hrvata, jer ja njegovo načelo dielim. Ali ja vidim, da, ako se stvar vrati, time se još nelieči ona rana, koja je već, ako sbilja jest rana, ovoj zemlji zadana, jer glavni zakon, na koji se ovaj zakon pozivlje, već je proglašen. A ja velim, kad se radi o tom, da se tomu liek nadje, da to valja prije izviditi, pa onda o tom predmetu, koji je u dvije naravi donešen, predlog učiniti. To je, što se tiče formalne strane toga pitanja. Što se same stvari tiče, ovdje se miešaju pojmovi glede zajedničtva. Postoji načelo, da neimamo pravo zakone o izravnom porezu donašati; to spada na zajednički sabor. Nu iz toga još nesliedi, da su svi zakoni, koji su financijalne naravi, zajednički.

Iz §. 60. nagodbe, gdje se kaže, da se zakoni zajednički imadu izdavati u pojedinih jezicih, svaki jurista, a i nejurista vidi bielodano, da se tu nerazumiju zakoni ugarskog sabora, nego zajednički, t. j. takovi, koji vežu i našu zemlju.

Uzmite državni zakonski list od kojegod poslje godine 1860., pa dajte mi ma jedan zakon, koji nas neveže, bio političke ili kakve mu drago naravi. Što nas neveže, to Šmerling nije nama slao. — Tako je uprav i sada. —

Ugarska neima nit prava nit dužnosti nama drugo što poslati, nego ono, što nas i nju veže; jer ja nerazumijem, što bi bilo „zajedničko“, a da nas neveže. Zato izvodim konsekvenciju, da bi gg. naši zastup. u Pešti, kad im takva stvar u saboru dodje, za koju u nagodbi postoji iznimka, kao što za ovaj slučaj u §. 18., oni bi imali reći, da se ta stvar njih netiče, da se uzdržuju oduticaja. Magjari mogu im punim pravom prigovoriti, zašto glasuju u stvarih, koje njih nevežu; kojim pravom namiću porez Magjarom, zašto se narivavaju. Nu Magjari su pametni, da puste naše zastupnike glasovati u takovih predmetih, jer mogu onda reći, da ovaj zakon, u koji su naši zastupnici uticali, i nas veže.

Nagodba kaže samo, da neimamo pravo donašati zakone o neizravnom porezu; ovaj zakon je izvan domašaja te ustanove; a tko tvrdi, da je potrošarina zajednički predmet, taj nerazumie nagodbe.

Stoga, na koliko je ovaj zakon, koji je već proglašen, uzeo put u zemlju, koji nije morao niti trebao uzeti, treba liek učiniti, da se zakon zajedničkim smatra, i do kakove takove krieposti u zemlji dodje.

Budući to nije moguće, zato treba, da se stvar razvidi.

Kad se bude ta stvar i na nas protezala, onda će bit zajednička, i onda ćemo o njoj divaniti. Ali, da se razpravlja o zakonu, koji nas neveže, to je juridički nesmisao; tko protivno tvrdi, ja ću mu to i u publicistiki dokazati.

Kad bi se nam imali slati i oni zakoni, koji nas nevežu, nevidim razloga zašto nebi ugarska vlada poslala sve zakone ugarskog sabora, jer je sabor zajednički. To pako nije razlog, nego je razlog, da je bilo zemlji poslati ono, što se nje tiče. Budući vidim, da ova stvar stoji u savezu sa onim zakonom, koji je ušao u naš narod, za izliečiti tu ranu, predlažem odbor, da vis. kući shodan predlog učini.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Od dosadanjih gg. predgovornikah nitko još nije oprovrgao, da nebi bilo od potrebe . . .

Dr. **Antun Stojanović**: Gosp. govornik nije nikakov predlog pravio. Neima niti rieči dakle.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Ja sam taj predlog pravio, da želim, da se zakon pročita.

(Glasovi: To nije pravi predlog.)

Ja se medjutim neću otimati za rieč.

(Glas: Pristajem, neka govori.)

Ja instrukcije netrebam.

Vis. kućo! Kazao sam, da me nitko osvjedočio nije, da nebi bilo od potrebe, da se donešeni zakon neproglasi. Nu vidim i to s druge strane kroz razglabanje, koje je sasvim u meritum zašlo, da gg. sbilja znadu zakon, i da je sadržaj toga zakona svim već poznat, jer su se u meritum čitave stvari upustili.

Ja nevjerujem, što su gg. nazočna rekla, koja su od strane vlade govorila, kao što i druga gg. predgovornici, koji su svoje predloge činili, da ovaj zakon sadržaje potvrdjenje zakona onoga o potrošarini, koji je već proglašen. I pošto je to, zato ostajem kod mojega predloga, da se zakon proglasi, jer znam, da je to zakon, koji se netiče moje domovine; a mojemu predlogu dodajem ovo: „Po pročitanju odlučiti će vis. sabor, da se ovaj zakon sahrani“, pošto za Hrvatsku i Slavoniju u članku 1. od god. 1868. §. 18·

Digitized by Google

naročito opredieljenje, kako se sa potrošarinom u domovini našoj postupati ima, obstoji; te je s toga proglašenje u občinah i municipiiah suvišno.

Sima Filipović: Ja sam tako slobodan . . .

(Hoće i drugi da govore.)

Predsjednik: Gosp. je Filipović dodao poseban predlog, te ga valjda želi razjasniti.

Sima Filipovi : Ja sam, vis. kućo, rekao, da je povodom učinjena predloga više važnih pitanjah pokrenuto. Jedno važno pitanje napomenuti ću to: da-li je ovaj u pretresu stojeći predmet doista zajedničkog zakonarstva ili ne. Onda mi se činilo važno, ali ne tako, kao što sada u ovaj par, kad vidim jednog od najznamenitijih članovah ove kuće, koji je u stvaranju same ove nagodbe učestvovao, toga mnenja biti, da predmet, koji se sada u pretresu nalazi. nije zajedničke naravi. Ovo držim, vis. kućo, da je od najveće važnosti i da je nuždno, da na čisto izidjemo u tom. Poslanici ove vis. kuće na zajedničkom saboru u ovom predmetu su glasovali, i držali si za dužnost u tom glasovati; razumijem one, koji su u onoj sjednici bili, u kojoj se je taj predmet pretresivao, i glasovali su.

Može i u buduće podoban predmet u pretres doći. Da bi dakle gg. ona direktiv u tome pogledu dobila, nuždno je na čisto izići: da-li je pitanje potrošarine predmet zajedničkog zakonarstva ili ne. Ja sam bio jučer toga mnenja, da jest, i sada sam toga mnienja i za dokaz toga pozivljem se na §. nagodbe 8., koji veli:

„ . . . Prema tomu spada na zajednički državni sabor svih kraljevinah krune ugarske: ustanovljivati zajednički porezni sustav, dozvoljivati izravne i neizravne poreze tako glede vrstih kao i brojevnih stavakah istih porezah.“

Ovo je bar meni, vis. kućo jasno, i držim da se nemože protivna tomu ništa navesti, kad reknem, da je predmet, opredjeljivati i donositi zakone u pitanju potrošarine, u obšte predmet zakonarstva ? Ovdje moram razlikovati pravo zakonarstva, t. j. samo učestvovanje u zakonarstvu i moć onog donešenoga zakona, t. j. da-li se taj donešeni zakon na nas odnosi ili ne. Tu ja nalazim dva nova pitanja. Prvo je pitanje to, da-li je donešeni zakon o potrošarini predmet zajedničkog zakonarstva ? Drugo pako, dali takav svaki zakon, koji je predmet zajedničkog zakonarstva, i ujedno mora eo ipso imati obvezanost i važnost svoju za nas ili ne ?

Što se prvoga pitanja tiče. odgovaram, da jest; a što se drugoga tiče, nalazim, da se nemora svaki zakon, koji je na zajedničkom saboru zajedničkim putem donešen, ujedno i na nas odnositi. Takvi zakoni, samo da u obće važnost zakona dobiju, moraju onim putem donešeni biti, koji je nagodbom opredeljen za donašanje zakona zajedničkog. Ali zakoni zajednički nemoraju eo ipso jer su zajednički i na nas se odnositi. Tako je sa zakonom o potrošarini. Zakon o potrošarini kao zakon zajedničke naravi po ovima riečima „izravni i neizravni porezi“ nagodbe, mora biti zajedničkim putem donešen, ali se na nas neodnosi zato, jer §. 18. nagodbe veli, da nam slobodna stoji potrošarina od vina i mesa.

Osim toga i drugi mogu biti zajednički zakoni, a da se na nas neodnose. Sada je baš u poslu u Pešti zakon, kojim se uzajmljuje 30 miliunah, i naravska stvar, pod garancijom trojedne kraljevine. Ali se od tih 30 miliunah nijedna krajcara za našu zemlju potrošiti neće, nego na uljepšanje Pešte, i reguliranje Dunava pod Peštom. Podobnih više primjerah neću ovom prilikom da navedem.

Tako dakle nalazeći iz svega toga, da je ovaj današnjim danom u pretresu stojeći predmet doista od velike važnosti, ponavljam moj prvašnji predlog, koji samo popunjuje predlog g. zastup. Živkovića u tom, da se odbor izašalje, ne specialiter za ovaj slučaj, nego u obšte u pitanju tom, kako će zajednički zakoni osnovani u život kod nas u našoj domovini stupiti, i kako oni. koji na nas imadu upliva, tako i oni, koji u obšte imadu prirodu samo zajedničkih zakonah.

Predsjednik: Vis. sabore! Ja držim, da je debata svršena. i da se imade sada stupiti na glasovanje.

Glavna su pitanja dva. Pitanje pozitivno, da se imade zakon proglasiti, onda negativno, da se neima proglasiti.

Škender Fodroci: Ja predlažem ustmeno glasovanje.

(Glasovi: Pismeno glasovanje!)

Predsjednik : Pitanje je positivno g. zastup. Zlatarovića, da se ovaj zakon proglasi i uzme na znanje. Ovo pitanje g. vel. župan virovitički razširuje i kaže, da se imade proglasiti samo u saboru, ali da se neima poslati na jurisdikcije, nego da se proglašen ovaj zakon imade spraviti u arkiv iz razloga toga, jer neima obvezateljne moći po sabora hrvatskoga članku 1. §. 18. nagodbe.

Negativne su predloge učinili g. zast. Mirko Hrvat jedne vrsti, i g. zast. Živković druge vrsti. Gosp. zastup. Hrvat predlaže, da se imade zakon ovaj neproglašen onim istim putem, kojim je došao, povratiti; i tomu dodaje gosp. zast. Brlić, da se imade ujedno izabrati odbor od najmanje 15—20 licah, koji bi imao sve dosada proglašene skupne zakone revidirati i o njih svoje mnenje dati.

Drugi je negativni predlog g. zast. Živkovića, da se imade izabrati odbor, kojemu će se ovaj zakon povjeriti, da u svoje vrieme o njem mnenje svoje podnese. Tomu dodaje g. zastup. Filipović i to, da taj isti odbor imade takodjer predlog učiniti, kako se imadu zakoni proglašivati. i odkada imadu obvezateljnu moć za troj. kraljevinu.

Ja držim, vis. kućo! — i molim dobro paziti, — da se najprije votizaciji podvrgne positivni predlog, naime predlog taj, da li se imade ovaj zakon proglasiti sa onim dodatkom, koji je g. zast. i vel. žup. virovitički, Kraljević učinio.

Upr. žup. **Petar Horvat**: Molim pokorno, pozivljuć se na poslovnik, za rieč. Gosp. vel. žup. virovitički stavio je predlog onda, kada se o njem nije moglo više de-

Digitized by Google

batirati i molim, da se predlog smatra kao neumjestnim. I ja mislim. da onda treba predlog učiniti, kad je moguće o njem progovoriti. Ako bi se pako imalo glasovati, molim. da nam se dade rieč i prilika, da se može o njem debatirati.

Jovan Živković: Prvo je pitanje gg. to: koji su zato, da se zakon publicira bez ikakve opazke. Ako to padne, ide na dalje pitanje: „S kojimi opazkami?“. A ako i to padne, onda idemo dalje na druga pitanja.

(Glasovi: Tako! — Tako!)

Škender Fodroci: Ja predlažem glasovanje poimence i molim onu gg., koja se sa mnom slažu, da me podupiru.

(Diže se dovoljni broj članovah.)

Predsjednik: Poimence će se glasovati na predlog taj. Imade li se zakon o potrošarini na vino i meso proglasiti? Koji su zanj, neka izvole sa „da“; a koji su proti tomu, sa „ne“ glasovati.

Škender Fodroci: Je li „bezuvjetno“? Moramo znati, jer ako padne taj predlog, što onda?

(Glasovi: Bezuvjetno.)

Stjepan Hervoić: Molim vis. predsjedničtvo, ja imam primjetbu proti formulaciji. V. predsjedničtvo nikakve primjetbe učinilo nije, nego onu, da li vis. sabor dopušta, da se ovo proglasi, kako što jest; a ne kao što g. moj kolega i prijatelj Jurković hoće, da se proglasi bezuvjetno. Te primjetbe neima; ona bi samo smiešariju učinila.

Jovan Jurković: Debata se osniva na onome, što je g. vel. žup. virovitički kazao, da se kod proglašenja doda ovo i ono. Prvo bi morali znati, hoće li se glasovati bezuvjetno ili ne. (Glasovi: Ne! — Ne!)

Predsjednik: Molim, moja gg., ja držim, da bi se ustanovio red, po kojem će se pitanja stavljati za glasovanje.

Najprije bi se glasovalo: je li se imade zakon proglasiti. Ako se to odbaci, držim, da bi došao kontrarium za glasovanje, imade li se zakon odpraviti putem onim, kojim je došao. Ako to padne, onda bi se glasovalo, je li se imade zakon publicirati sa dodatkom g. vel. župana osječkog.

Molim, da se izvoli vis. kuća izraziti.

Dr. **Antun Stojanović**: To ćemo viditi.

Josip Tomašić: Mislim, da je najbolje, da se najprije pita, jeli se ima ovaj zakon proglasiti; i onda, ako se primi da se hoće proglasiti, red ustanoviti.

Predsjednik: Mislim, vis. kućo! da se najprije votizira za publikaciju. Ako publikacija padne, onda za predlog g. Mirka Hrvata. Ako ovaj predlog propadne, onda za predlog g. vel. žup. Kraljevića. Najposlje, ako i taj propadne, za predlog g. Živkovića.

(Glasovi: Tako je! Tako!)

Grof **Ladislav Pejačević**: Molim, je li za sve predloge poimence glasovati ili ne?

(Glasovi: Za sva 4.)

To je novi red.

(Glasovi: Tako! Tako.)

Josip Žuvić: Ja se usudjujem vis. predsjedničtvo sabora najučtivije pozornim učiniti na formulaciju onu, koju je dostojalo vis. predsjedničtvo samo učiniti; najme, kada je izvolio g. predsjednik formulirati pitanje, onda je izvolio ovako se izraziti: „Prvo pitanje, koje će se podvrći votizaciji, jest predlog g. nar. zast. i vlad. povjerenika Zlatarovića, u tome stavljen, da li se ima taj zakon proglasiti time, da se postavi ad acta.“ Tako je izvoliog. predsjednik sabora formulirati pitanje. Ta formulacija vidi mi se jasna; jer je na istini osnovana. Ako se sada formulira pitanje inako, nego što je predlog g. zast. Zlatarovića, onda se bude o predlogu votiziralo, kojeg g. Zlatarović učinio nije. Stoga pristajuć ovoj sasvim bistroj gradaciji votiziranja, molim, da se prvo pitanje onako podmetne votizaciji, kako je na istini osnovano, t. j. kako ga je g. predsjednik formulirao; najme: „Primali vis. sabor predlog g. zast. i povjerenika vladinog u tom, da se zakon publicira time, da se imade kao nas neobvezući postaviti ad acta.“ Ovako molim, da se formulira pitanje; jer ovakov je predlog stavio g. Zlatarović.

Dr. **Antun Stojanović**: Od „ad acta“ nije govorio g. Zlatarović ništa.

Dr. **Ignjat Brlić**: To je novi predlog.

Roberto Zlatarović: Molim, vis. kućo! Ja sam primjetio, da se ovaj zakon proglasi, i na znanje uzme.

Ljudevit Vukotinović: Ja nalazim razliku medju „ad acta“ i „na znanje;“ (Nemir) zato molim za rieč.

Kako g. zast. Žuvić tumači, to nestoji; jer g. zastup. Zlatarović nije rekao „ad acta“, nego „na znanje“. Ja nalazim u tom veliku razliku; jer, metnuti „ad acta“, znači spraviti pisma bez ikakvih dalnjih posljedicah; a „na znanje uzeti“, to nosi već sobom obvezu. Dakle mislim, da se imade onako formulirati, kao što je g. zast. Zlatarović rekao; jer on zahtieva više krieposti za svoj predlog, nego kako g. Žuvić veli.

Predsjednik: Time je razprava riešena; jer je stvar g. zast. Zlatarović sam razjasnio; i ja isto tako imadem upisano.

Pristaje li vis. kuća na to, da se stavi pitanje: „Ima li se zakon proglasiti i uzeti na znanje?“ Koji su za to, neka izvole glasovati sa „da“; a koji proti tomu, sa „ne“.

(Bilj. čita imenik i sliedi glasovanje.)

Bilj. **Ljudevit Raizner**: 42 glasovahu za „ne“, a 10 glasovah za „da“.

Predsjednik: Predlog g. zast. Zlatarovića je pao. Prelazi se na odvjetovanje za predlog g. zast. Mirka Hrvata, koji glasi tamo, da se zakon neproglasi, nego da se svojim putem, kojim je i došao, odpravi natrag.

Koji su za predlog g. z. Mirka Hrvata, neka sa „da“; a koji su proti njemu, sa „ne“ izvole glasovati.

(Glasovi: Možemo ustati.)

(Nemir. — Glasovi: Poimence! — Poimence!)

(Bilj. čita imenik i sliedi glasovanje.)

Digitized by Google

Predlog g. zast. Mirka Hrvata pao je većinom glasovah 35 proti 16.

Dolazi sada na red predlog g. vel. žup. virovitičkog Kraljevića.

Dr. **Ignjat Brlić**: Kakav predlog? — On nije predlog učinio nikakov.

(Glasovi: Je. — Je. — Ni. — Ni!)

Predsjednik: Predlog g. vel. žup. virovitičkog Kraljevića glasi tamo, da se imade zakon pročitati i sahraniti u arkiv, i da se neproglasi u jurisdikcijah, jer da neveže Hrvatsku polag nagodbenog zakona §. 18.

Molim vis. kuću, je li želi glasovati?

(Glasovi: Da! — Da! —)

Je li li poimence?

(Glasovi: Poimence.)

Koji su za predlog g. vel. žup. Kraljevića, neka izvole sa „da"; a koji su proti, sa „ne" glasovati.

(Bilj. čita imenik i sliedi glasovanje poimence.)

Bilj. **Ljudevit Raizner**: 18 ih glasovalo sa „ne"; a 33 sa „da".

Predsjednik: Predlog g. vel. žup. virovitičkog primljen je sa 33 glasa proti 18.

Zaključujem sjednicu.

Dr. **Ant. Stojanović**: Molim, vis. sabore! Ja od svoje strane, kao zastup. naroda, i u ime svojih političkih prijateljah prosvjedujem proti publiciranju ovoga zakona, i izjavljujem, da neću učestvovati, kada se bude publicirao.

Predsjednik: Vis. kućo! Ja zaključujem današnju sjednicu i molim sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Šestdeset i druga saborska sjednica,

držana dne 28. travnja 1870. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika sa njekojimi primjetbami. — Razprava o čitanju zakona o potrošarini na vino i meso.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

šestdeset i prve sjednice sabora kraljev. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 27. travnja 1870. pod predsjedanjem presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika.

Predsjednik otvori sjednicu u 11¾ satih prije podne.

Bilježnik Stjepan Hrvoić čita zapisnik 60. saborske sjednice, koji bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

Predsjednik stavi zatim na dnevni red pitanje o tome, da-li se ima zakon o potrošarini na vino i meso proglasiti; na što predloži:

1. narodni zastupnik Robert Zlatarović, da se zakon taj proglasi i na znanje uzme;

2. narodni zastupnik Mirko Hrvat predloži pako sliedeće:

Pošto nazočni zakon ugarskog sabora o potrošarini na vino i meso u smislu §. 18. zakona od 8. studena 1868. nemože imati obvezne moći za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju; pošto nadalje, da se na saboru kraljevinah Hrvatske i Slavonije imadu samo takovi zakoni proglašivati, koji imadu u istih kraljevinah obveznu moć, to predlaže, da se isti zakon, kraljevine Hrvatsku i Slavoniju neobvezujući neproglasi, već da se onim putem povrati, kojim je došao.

3. Veliki župan virovitički i narodni zastupnik Miroslav Kraljević stavi poslje toga predlog, da se upitni zakon čita, te da se poslje pročitanja sliedeći zaključak u zapisnik uvrsti: Po pročitanju odlučeno je, da se ovaj zakon sahrani, pošto za Hrvatsku i Slavoniju čl. I. god. 1868. §. 18. naročito opredjeljuje, kako se sa potrošarinom u domovini našoj postupati ima, te s toga je proglašenje istoga po municipijih i občinah suvišno.

4. Narodni zastupnik Jovan Živković predloži, da se izabere odbor ad hoc, koj će predmet taj izviditi, i o stanju stvari saboru mnenje svoje izjaviti. Predlog taj popuni narodni zastupnik Sima Filipović time, da isti odbor takodjer previdi i ostale već u ovom saboru proglašene zajedničke zakone, te da se o njih izjavi; napokon

5. doda predlogu Mirka Hrvata narodni zastupnik dr. Ignjat Brlić, da se izabere odbor od 15 do 20 licah, koj će

a) sve zajedničke zakone, na proglašenje ovomu saboru dostavljene, pregledati, i o njih prije proglašenja saboru mnenje izjaviti;

b) proglašene već zajedničke zakone revidirati, i o njih takodjer mnenje saboru podnieti.

O navedenih predlozih zaključi sabor na predlog nar. zastupnika Škendera Fodroci-a imence glasovati.

Digitized by Google

Kod preduzetoga u sliedstvu toga glasovanja osta u manjini predlog prvi narodnog zastupnika Roberta Zlatarovića sa deset proti četrdeset i dva glasa. Glasovahu naime sa

d a:

Anker Hugo,
Hervoić Stjepan,
Horvat Petar,
Jandrić Andrija,
Koić Kosta Dr.
Koretić Dragutin,
Kugler Stjepan,
Kušević Aurel,
Zlatarović Robert,
Žuvić Josip.

n e:

Akurti Dragutin,
Balog Dragutin,
Barabaš Skender,
Bogović Mirko,
Dr. Brlić Ignjat,
Broz Mavro,
Bušić Mirko,
Čegel Dragutin,
Cviić Marko,
Fodroci Škender,
Gorički Lavoslav,
Hac Vilim,
Hrvat Mirko,
Inkej Ferdinand,
Jančo Stjepan,
Jelačić Julio,
Jelačić Kazimir,
Josipović Stjepan,
Jurković Jovan,
Keresturi Eduardo,
Khuen grof Hinko,
Kraljević Benjamin,
Kraljević Miroslav,
Knežević Marko,
Kukuljević Ladislav,
Kušević Svetozar,
Labaš Antun,
Maller Makso,
Mikšić Koloman,
Nugent grof Artur,
Otto Ljudevit,
Pejačević grof Ferdinand,
Pejačević grof Ladislav,
Petričević Luka,
Philipović Simo,
Raizner Ljudevit,
Simić Vatroslav,
Dr. Stojanović Antun,
Šuljok Eduardo,
Tomašić Josip,
Živković Jovan.

2. predlog narodnoga zastupnika Mirka Hrvata osta isto tako u manjini sa šestnajst proti trideset i pet glasovah; glasovahu naime sa

d a:

Akurti Dragutin,
Dr. Brlić Ignjat,
Broz Mavro,
Bušić Mirko,
Cviić Marko,
Gorički Lavoslav,
Hrvat Mirko,
Jelačić Kazimir,
Kraljević Benjamin,
Knežević Marko,
Otto Ljudevit,
Petričević Luka,
Philipović Simo,
Raizner Ljudevit,
Dr. Stojanović Antun,
Vukotinović Ljudevit.

n e:

Anker Hugo,
Ballog Dragutin,
Barabaš Šandor,
Bogović Mirko,
Čegel Dragutin,
Fodroci Šandor,
Hac Vilim,
Hrvoić Stjepan,
Horvat Stjepan,
Inkej Ferdinand,
Jančo Stjepan,
Jandrić Andrija,
Jelačić Julijo,
Josipović Stjepan,
Jurković Jovan,
Keresturi Eduard,
Khuen grof Hinko,
Dr. Koić Kosta,
Koretić Dragutin,
Kraljević Miroslav,
Kugler Stjepan,

Digitized by Google

Kukuljević Ladislav,
Kušević Aurel,
Kušević Svetozar,
Labaš Antun,
Maller Makso,
Mikšić Koloman,
Pejačević grof Ferdinand,
Pejačević grof Ladislav,
Simić Vatroslav,
Šuljok Eduardo,
Tomašić Josip,
Živković Jovan;
Zlatarović Roberto,
Žuvić Josip.

3. Predlog velikog župana Miroslava Kraljevića bude pako sa trideset i tri proti osamnajest glasovah po saboru prihvaćen, — glasovahu naime sa

d a:

Anker Hugo,
Barabaš Šandor,
Bogović Mirko,
Čegel Dragutin.
Hac Vilim,
Hrvoić Stjepan,
Horvat Petar,
Inkej Ferdinand,
Jančo Stjepan,
Jandrić Andrija,
Jelačić Julijo,
Josipović Stjepan,
Jurković Jovan,
Keresturi Eduardo,
Khuen grof Hinko.
Dr. Koić Kosta,
Koretić Dragutin,
Kraljević Miroslav,
Kugler Stjepan,
Kukuljević Ladislav,
Kušević Aurel,
Kušević Svetozar,
Labaš Antun,
Maller Makso,
Mikšić Koloman,
Pejačević grof Ferdinand,
Pejačević grof Ladislav,
Philipović Simo,
Simić Vatroslav,
Šuljok Eduardo.
Tomašić Josip,
Zlatarović Roberto,
Žuvić Josip.

n e:

Akurti Dragutin,
Balog Dragutin,
Dr. Brlić Ignjat.
Broz Mavro,
Bušić Mirko,
Cviić Marko,
Fodroci Šandor,
Gorički Ladislav,
Hrvat Mirko,
Jelačić Kazimir,
Kraljević Benjamin,
Knežević Marko,
Nugent grof Artur,
Otto Ljudevit,
Petričević Luka,
Raizner Ljudevit,
Dr. Stojanović Antun,
Živković Jovan.

Nije bilo indi potrebe ob ostalih jošte dvijuh predlozih glasovati.

Nakon toga zaključi predsjednik današnju sjednicu u 1¾ satih poslje podne, urekav sliedeću na sutra 11 satih prije podne.

V a k a n o v i ć s. r.
sab. predsjednik.

L j u d e v i t R a i z n e r s. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Visoka kućo! Prije nego stavim pitanje glede autentikacije zapisnika, moram vis. kuću obaviestiti, da sam članove ove vis. kuće pobrojio, i da sam našao, da nas je 40 nazočnih. Pošto je pako ovjerovljenih članovah 86, tak tu propisane većine, koja bila kadra zakonito odlučivati, neima. Zato molim vis. kuću, neka se u ovom pogledu izreče: je-li hoće, da se zaključci stvaraju u nazočnosti od 40 članovah.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja bi predložio, da bi gosp. predsjednik na pol sata odgodio sjednicu; može biti, da će do tog vremena još koji član pristupiti. U ostalom scienim, da se svakako, ako nebi dovoljan broj članovah prispio, sjednica držati nemože.

Predsjednik: Vis. kućo! Ja vidim iz šutnje, da članovi ove vis. kuće onom se nazoru nagiblju, da nemožemo

Digitized by Google

stvoriti zaključka; zato analogno predlogu g. vel. župana Bogovića predlažem, da se sjednica za sada suspendira, i da se drži konferencija.

(Odobravaju)

Što će se u konferenciji predložiti, to ću imati čast kao predsjednik konferencije predstaviti joj.

Javnu sjednicu razpuštam, te molim štovano občinstvo, da se izvoli udaljiti.

(Konferencija.)

(Za ¼ sata poprimi se opet javna sjednica, u koju dodjoše mnogi prije odsutni saborski članovi.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita konac zapisnika.

Predsjednik: Molim, vis. kućo! Ima-li kakve primjetbe? Ali mislim, da bi se još jedan put pročitao zapisnik.

(Glasovi: Neka se čita.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita opet i pročita zapisnik.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja imam na zapisnik tri opazke staviti. Prva je, ako se nevaram, pogriešska pera. Rečeno je, da je dr. Brlić „Andrija", ako sam dobro čuo.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Ignjat.

Dr. **Antun Stojanović**: Nisam dakle čuo. — Druga opazka tiče se predloga g. vel. župana virovitičkoga. Ja u njegovom predlogu nisam čuo, da je on predložio „proglašenje", nego „čitanje."

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Gosp. predložitelj kazao je najprije „čitanje", a kašnije je kazao „proglašenje" i dao je tako na pismen predlog.

Dr. **Antun Stojanović**: Votiziranje bilo je za čitanje. Ja sam jučer gospodina rectificirao, i on je sam kazao, „čitanje„; dakle to glagoljno ime mora posvud u zapisnik doći.

Onda treća je opazka, da u zapisniku neima moje izjave, da ja i moji politički prijatelji prosvjed očitujemo i proti proglašenju zakona i da nećemo prisustvovati pri proglašenju.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Taj prosvjed nije došao u zapisnik, jer je sjednica već bila zaključena, kad je uložen.

Dr. **Antun Stojanović**: Molim dakle sada moj prosvjed uvrstiti u današnji zapisnik.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća primjetbu, da na mjesto „proglašenja" u zapisnik dodje „čitanje."

(Glasovi: Prima se.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Ja sam, vis. kućo, ovako formulaciju stavio: „Po pročitanju odlučiti će." — To jedno; a drugo molim dodati u zapisnik momu naslovu: veliki župan i „zastupnik naroda."

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita izpravljena mjesta zapisnika.

Predsjednik: Zapisnik je izpravljen, a glede prosvjeda g. Stojanovića mislim, da dodje u današnji zapisnik.

Stjepan Hrvoić: Vis. sabore! Ja bi molio g. Stojanovića, da izvoli razjasniti, kako on misli taj prosvjed svoj izvesti; jer ja držim, da poslje što sabor jedanput većinom glasovah zaključi i pošto vis. predsjedničtvo taj zaključak kao takav izreče, po poslovniku sabor neprima proti zaključkom svojim nikakova prigovora niti prosvjeda. Jer kada bi to došlo u zapisnik, moralo bi vis. predsjedničtvo izreći, da je prosvjed bio umjestan, zakonit, i da ga je sabor prihvatio.

S toga ja prosvjedujem od svoje strane, na temelju poslovnika, da se isti u zapisnik metne.

(Glas: §. 69.)

Predsjednik: Vis. sabore! U poslovniku stoji, da se proti zaključkom saborskim prosvjed nemože uložiti; zato držim, da možebit g. Stojanović samo želi, da njegova izjava u protokol unidje, da on i njegovi prijatelji politični kod proglašivanja zakona neće prisustvovati.

Sliedit će proglašenje zakona o potrošarini na vino i meso.

Jučerašnje sjednice zapisnik je autenticiran.

Molim g. bilj., da izvoli čitati zakon.

(Dr. Stojanović sa svojimi drugovi, na broju 17, izlazi iz sabornice.)

Bilj. **Stjepan Hrvoić** hoće da čita zakon o potrošarini na vino i meso.

Sima Filipović: Molim, vis. kućo! Ja držim, da je od velike potrebe, da izidjemo na čisto. Visoko predsjedničtvo izvolilo je reći „proglašenje", a zaključak glasi „čitanje." Drugo je to „proglasiti", a drugo „čitati", i sada je baš popravljen zapisnik u tom smislu, da nije zaključeno „proglasiti" nego „čitati," Drugo je opet pitanje, vis. kućo, da-li smo podpuni, jer ako nismo podpuni, ja sam toga mnenja, da kao što nismo prije mogli čitati, nemožemo ni sada.

Predsjednik: Molim vis. kućo, neka mi bude dozvoljeno, da za informaciju g. zast. Filipovića kažem, da kad sam rekao, da se „proglasi", razumio sam, neka se „čita." Kad se pako zakon bude proglasio, neima se na njega ni-

Digitized by Google

kakav zaključak stvoriti, jer je isti još jučer stvoren. Zato držim, da netreba tako strogo paziti, je-li nas malo manje ili više.

Stjepan Hrvoić: Vis. sabore! Ja bih želio na čisto izići glede drugoga pitanja, t. j. pitanja onoga, što je vis. predsjedničtvo izjavilo, da će u zapisnik doći prosvjed, izrečen po g. Stojanoviću. Ja držim, kad je zaključak jučer učinjen u saboru, kad je vis. predsjedničtvo zaključak izreklo, da se ima zakon čitati, ma od koje strane dolazio taj prosvjed, on više mjesta neima. Prosvjedi, ma koliko putih bili izušćivani, ma koliko putih izlazili članovi iz sabora, u zapisnik se neimaju uložiti. Jer u zapisnik samo ono dodje, što je sabor zaključio, a u dnevnik dodje dakako sve, što se u saboru radi i govori. Mislim, da je potrebno, da se ovo pitanje rieši.

Robert Zlatarović: Ja mislim, vis. kućo, da bi se najprije pročitao zakon; poslje toga može se ovo pitanje staviti. Zaključeno je već, da se pročita, dakle je najprvo čitanje, a ono što g. Stojanović zahtieva, dodje u drugoj liniji, i onda se može na to kakove opazke činiti.

(Glas: Čitajte već taj nesretni zakon.)

Sima Filipović: Molim vis. kućo! Ja još neznam, da li je riešeno pitanje, jer ja držim to pitanje od velike važnosti. Makar da je čitanje; ali nemože se što od samo tako pročitati, pak da se na to ništa nerekne. Barem vis. predsjedničtvo mora reći, da se prima na znanje.

(Nemir. — Glasovi: Jučer je zaključeno.)

Ja, naravna stvar, nemogu svojem mnienju važnost priznati, jer je mnienje jednoga člana; ali barem da se izvoli riešenje donesti na tako važno pitanje, jer stvara se time praecedens za buduće slučaje. Dakle ja predlažem, da se u tom pitanju donese riešenje, da li je ova vis. kuća „beschlussfähig", i ako nije, ako neima podpunog broja članovah, koji je po poslovniku propisan, da li se može kakav akt preduzeti, i specialiter, da li se može preduzeti ovo čitanje. Ja držim, da se nemože ni ovo čitanje preduzeti, jer kuća nije „beschlussfähig".

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Moja gg. I ja se slažem sa mnenjem g. predgovornika tim više, buduć se tu radi o predmetu važnom. I ja držim, da mi ovdje čitanje ili proglašenje, zvali to kako mu drago, nemožemo preduzeti donle, dok nebude podpun broj članovah bar u onom smjeru, kako je propisano. Ovdje neima dotične gg. tolik broj, koliki bi trebao, da budemo sbilja kadri što odlučiti. Ja dakle predlažem, da se sjednica digne.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Sa mnenjem one gg. članovah, koji su iz sabornice izišli, sjedinili smo se u tom, da se u njihovoj nazočnosti ima zapisnik publicirati opet i odobriti, i da će se oni prilikom čitanja toga zakona udaljiti.

Kad je to skupno sporazumljenje učinjeno, ja nedokučujem, kako g. Filipović i g. vrh. žup. Bogović nove takove potežkoće nahadjaju u tom. Essentialno nije, da se taj zakon čita, kojega svi poznamo, i o kojem novi zaključak stvorili nebudemo. S toga ja sam za to, da se polag onoga, što smo već u konferenciji ugovorili, držimo i kako smo se sporazumili, da se zakon pročita.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja držim i želim, da nebude ništa preduzeto, što bi se protivilo propisu zakonito obstojećem; nego nisam osvjedočen o tom, da u tom obziru vriedjamo zakon; jer poslovnik kaže upravo, da mora biti kod „zaključka" nazočno toliko i toliko članovah, a nenalaže „kod čitanja".

Izvolite se, gospodo, obazrieti na praksu dosad obstojavšu. Koliko putah čitali su se zakoni i izvješća podulja, pa su mnoga gg. članovi izlazili iz sabornice; dakle bi trebalo bilo brojiti, je li tko fali, pak ako fali koji, imalo bi se bilo prestati čitanjem. Na to se nije nikad gledalo kod čitanja, nego samo kod stvaranja zaključka. Zaključak je ob ovom čitanju donešen jučer na zakonitom temelju, a ja nisam osvjedočen, da bi mi vriedjali zakoniti kakav propis, ako čitamo, ako i nije dovoljan broj zastupnikah nazočan. S toga mislim, neka se pročita, da idemo dalje, i onda će ona gg., koja su se iz sabornice udaljila, opet doći. (Nemir.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Kad bi se na ovo čitanje imao donesti zaključak kakav, ja bi toga mišljenja bio, da mi nebi bili kadri, polak poslovnika, zaključak učiniti. Nu pošto je zaključak jučer donešen, ovaj će se jučerašnji zaključak u zapisnik metnuti, kad se ovaj zakon pročita. Taj će se zaključak dakle u zapisniku opetovati, koji je jučer sa svimi ovdje nazočnimi donešen.

(Glasovi: Tako. Tako. — Čitati! —)

Josip Tomašić: Vis. sabore! Ja mislim, da se saborska sjednica nikako nemože držati bez dovoljnog broja članovah.

Spis, kao što je ova previšnja odluka i zakon, koji se ima publicirati, to je takov spis, koji se mora publicirati u saborskoj sjednici; a dočim se saborska sjednica bez dovoljnog broja članovah držati nemože, ja se slažem sa mnienjem one gospode, koja misle, da nismo sakupljeni u dovoljnom broju i da se zakon ovaj neima čitati.

Stjepan Vuković: Molim, gospodo, mi niti nemožemo votizirati vrhu toga, da li bi čitali ili ne, jer nismo „beschlussfähig". Dakle mora se sjednica dignuti.

(Tako.)

Digitized by Google

Predsjednik: To sam htio baš primjetiti; ako se žele gospoda u diskusiju pustiti, onda moram sjednicu razpustiti. Ako gg. hoće slušati, može se, kako je jučer zaključeno, čitati; jer zaključak nikakov nemožemo sad donieti. Jedno ili drugo. S toga opet molim, da se saborska konferencija drži u prisustvu svih članovah sabora.

(Nemir.)

Ignjat Simić: Jučer je zaključeno; neka se dakle sad zakon pročita, pak metne ad acta.

Stjepan Josipović: Vis. sabore! To se neda tajiti, da se je diskusija već porodila; a mi, ako neima dovoljan broj članovah, nemožemo viećati o ničem. Ja sam toga mnenja, da se moramo toga zakona držati; jer sve ovo, što biva ovdje i zašto mi dragocieno vrieme gubimo, dok drugi poslovi leže, je s toga, jer se zakona nedržimo; ne samo baš mi, nego možebit i veće oblasti zakona se nedrže, i sporadi toga bivaju te pogrieške. A to ubija domovinu. S toga ja mislim, da neviećamo danas, nego da izrečemo, da nismo „beschlussfähig".

Predsjednik: Moja gospodo! Po poslovniku imade pravo deset članovah ili predsjednik zahtievati tajnu sjednicu. Ja kao predsjednik javnu sjednicu zaključujem i molim gospodu, da se u tajnu sjednicu sastanu.

Digitized by Google

Šestdeset i treća saborska sjednica,

držana dne 30. travnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika. — Čitanje zakona o potrošarini. — Debata o tom čitanju. — Podnesci: izvješće verifik. odbora. — Interpelacija o urbaru. — Interpelacija o državnih cestah. — Izviešće o stenografih. — Molbenice. — Predlog o željeznici Osjek-Djakovo-Brod. — Interpelacija o crkv. pravosl. saboru. — Tegoba žup. varaždinske radi neobdržavanja nagodbe.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

šestdeset i druge sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, pod predsjedničtvom presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskog predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskog bilježnika, dne 28. travnja 1870. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u pol 12 satih prije podne.

Budući se nije dovoljan broj saborskih članovah za stvaranje zaključka sakupio, odgodjena je sjednica na predlog velikog župana zagrebačkog Mirka Bogovića na pol sata.

Nakon toga otvori saborski predsjednik sjednicu, te pošto je ustanovljeno, da je sada dovoljan broj za zaključak prisutnih saborskih članovah. pročitao je saborski bilježnik Ljudevit Raizner zapisnik posliednje saborske sjednice, koj je uz primjetbu narodnog zastupnika dr. Antuna Stojanovića, da se u mjesto, kako je u zapisniku rečeno „zakon o potrošarini na vino i meso ima se proglasiti“, stavi po predlogu saborom prihvaćenom „pročitati“; zatim uz primjetbu velikog župana virovitičkog Miroslava Kraljevića, da se pokraj njegova imena kao predložitelja upitnoga predloga doda „i narodnoga zastupnika“, odobren i ovjerovljen.

Sada se je imalo preći na pročitanje zakonskog članka o potrošarini; nu budući da se je medjutim njekoliko saborskih članovah iz sabornice udaljilo, to se je javna sjednica, pošto nije bilo kroza to dovoljnog broja saborskih članovah, potrebitog za stvaranje zaključka i po tom obdržavanje sjednice saborske onemogućeno, pretvorila u tajnu sjednicu.

Tim bude ovoj zapisnik proglašen.

V a k a n o v i ć s. r.

H e r v o i ć s. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe?

(Nitko se nejavlja.)

Pošto nikakove primjetbe neima, zapisnik je ovjerovljen.

Na dnevnom je redu čitanje zakona o potrošarini na vino i meso.

(Dr. Stojanović sa drugovi odlazi iz sabornice.)

Bilj. **Ljudevit Raiznér** čita ga.

Ministar **Koloman Bedeković**: Vis. sabore! Istina je, da polag nagodbenog zakona izmedju kralj. Hrv. Slav. Dalm. i Ugarske od god. 1868. §. 24. neima ovdje ministra, niti je odgovoran. nego je jedino u zajedničkom saboru na interpelaciju odgovoriti dužan.

Ja sam u hrvatskom saboru samo zast. naroda, i moram se izjaviti za razjasnjenje stvari, i za umirenje sabora, kao i čitave naše domovine, u kojoj bi se strah

Digitized by Google

mogao možda pobuditi, da se kroz taj zakon hoće povrieditи zakon od god. 1868. nagodbenog zakona §. 18., s kojim se u Hrv. Slav. i Dalm. potrošarina na vino i meso pridržaje za dobro občinah; a ne pako za dobro erara. Iz toga razloga hoću ja vis. saboru za umirenje razložiti čitavu ovu stvar. (Posluh!) Vis. sabore! Čl. 30. §. 8. kaže, da svi izravni i neizravni porezi jesu zajedničke stvari.

Potrošarina ova, koja se je u Ugarskoj uvela, služi dakle temeljem i vrielom zajedničkih dohodakah. Ovi dohodci, budući je Hrvatska izuzeta da ovamo priskoči, zato za Ugarsku nisu izuzeti, nego jedino zaslužuju našu pažnju, jer se s njimi pokrivaju zajednički troškovi.

Pokriva se iz tih dohodakah kvota od 30%; pokrivaju se iz njih zajednički troškovi; pokrivaju se iz ovoga sve kamate željeznicah, i sve ono, što nebi dovoljno bilo iz prihodakah poštah, telegrafah i t. d.

Naravska je dakle stvar, da je ovaj predmet zajednički: §. 60. istog ovog zakona tako glasi, da se svi zajednički zakoni imadu u zvornom jeziku hrv. Nj. Velič. za podpis podnesti, i hrv. saboru odaslati. Dakle, vis. sabore! zajednički zakon, makar kako glasio, ima se poslati u ovaj sabor hrvatski samo kako nagodbeni zakon od god. 1868. zapovieda; jer to bi pogibeljni praecedens bio, ako bi se ministarstvu dopustilo, da zajedničke zakone, koji se isto tako Hrv. kao i Ug. tiču, po volji šalje kralj. Hrv., Slav. i Dalm. i u istih ih i proglašuje, ili ne.

Ali ima opet takvih zakonah zajedničkih, koji su domovini na korist; pak ako se nebi oni proglasili, bila bi domovina izključena od te koristi.

Za ubavještenje vis. sabora i čitave domovine ja ovdje iskreno moram izpovjedati i mogu tvrditi, da je namjera vis. ministarstva §. 60. nagodbenog zak. od g. 1868 u cieloj svojoj cielosti uzdržati; i dapače, ako se bude vis. sabor upitao kod vis. ministarstva, hoće on odgovor dobiti taj, da zakon nipošto prejudicirat nemože niti bude, dok se sa Ugarskom i ovimi kraljevinami nepreinači zakona nagodbenog od god. 1868. §. 18.

(Živio!)

Dr. **Antun Stojanović**: Molim, vis. predsjedničtvo! — Je li na dnevnom redu izjava g. ministra i zast. Bedekovića?

Ministar **Koloman Bedeković**: Ja sam samo to na obavještenje vis. ovom saboru objavio, ne kao ministar, nego kao zast. naroda i član ovog vis. sabora, i kao takovomu, mislim, da mi pripada rieč; i mislim, da nisam pogriešio proti poslovniku, i povriedio dostojanstvo vis. ovoga sabora.

Jovan Živković: Vis. sabore! Mislim, da je stvar svršena, zakon je pročitan, i po zaključku jur stvorenom per majora imade se sahraniti u arkiv, jer nas neveže.

Mi smo već puno danah badava propustili, i već se u javnih listovih pozivlje pozornost občinstva, da badava vrieme tratimo. Gospodo! Taj prigovor budi daleko od mene i tako od onih, ako smijem reći, koji su se usudili protiviti se biti prisutni kod čitanja toga zakona.

Gospodo! Ja sam za to, da se što ozbiljnije i marljivije posla latimo; ali naravski, dopustite, sa malo većom opreznošću, nego što je dosad bila, da se što neprecipitira, zašto bi se mogli kašnje kajati.

Da se je to do sada dogodjalo, dokazom je jasnim baš ovaj slučaj, što smo čuli prije dva dana od predstavnika vis. vlade izjavu, da je već onaj glavni zakon o potrošarini ovdje publiciran, i bez svake opazke primljen, i dapače povodom, što vis. sabor nije ništa prigovorio, odpravljen na sve oblasti.

Dakle je sve učinjeno, što se učiniti može, za pribaviti zakonu zakonsku moć, i samo to fali, da se organi pozovu, da tu potrošarinu pobiraju kao i drugi porez.

Ja štujem izjavu g. zastupnika, ako se nevaram, varaždinskog topličkog, premda mi je jako žao, da nije u stanju na našem saboru kao ministar govoriti. Ali dok taj položaj postoji, — a na korist naše domovine zaista nepostoji, — primoran sam izjavu njegovu svesti na ono, što ide na privatnu izjavu jednog zastupnika, koja je dobre volje učinjena.

Ako želimo, da se to nedogodi u buduće, moramo jasni biti glede toga, kakav zakoniti položaj vlada ima prema onomu zakonu, koji se ima ovdje proglasiti, a nas neveže. S toga predlažem vis. saboru, da se zaključi, da se pozove naša vlada, in specie svietli ban, da se na faktora u tom mjerodavna obrati, naime na ugars. fizanc. ministra, da se tim putem obavjesti, je li to zakon zajednički, t. j. takve naravi, koji kako Ugarsku, tako i nas veže. I ako to nije, neka nam taj mjerodavn faktor izjavi, kojim povodom, i zašto je taj zakon našemu saboru priobćio, za da znamo, što u buduće takovim činiti valja; a prema toj izjavi vis. će sabor udesiti svoje korake, kako to zakon sobom donosi.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja bi doduše želio i htjeo opazku učiniti na predlog gosp. Živkovića. Budući pako da nitko neće izjavu da čini, to ja, prisnivajuć na ono, što je on rekao, slobodan sam njekoliko riečih u tom predmetu kazati, jer mi je stalo do toga, da dužnosti mojoj kao zastupnik naroda točno odgovorim, i takodjer da branim dostojanstvo ove visoke kuće i one vlade, koja je iz ovoga sabora proizišla i čast i poštenje one stranke, kojoj ja dosada pripadati čast imam.

Ja sam tako slobodan, pozornost vis. kuće obratiti na to, da mi posve ignoriramo položaj naših agendah, ako budemo tako radili.

Ovdje je došao jedan zakon od zajedničkog ugarskog sabora razpravljan i po Nj. Velič. sankcioniran;

Digitized by Google

dakle zakon „per omnes numeros perfecta“, po smislu nagodbe ovamo na publiciranje. Moja gg.! Mi znamo, što se je s tim zakonom dogodilo. — Kad je došlo do čitanja toga zakona, stavljen je od strane vis. vlade u osobi predstavnika vladina g. zastupnika i načelnika odjela Zlatarovića predlog, da se zakon ovaj pročita, publicira i uzme na znanje.

Drugi je predlog učinio g. narodni zastupnik Mirko Hrvat, da se ovaj zakon odputi na vladu istim onim putem, kojim je došao, budući se nas netiče.

Treći je predlog, akoprem malo zakašnjen ili prenagljen, podignuo g. vel. žup. virovitički, Kraljević, da se ovaj zakon samo pročita, a ne publicira i da se sahrani u arkiv iz razloga toga, što nas neveže.

A predlog od strane opozicije, ili stranke, u koju ja u tom obziru pripadao jesam i pripadam, učinjen od strane g. Živkovića, jest taj, koji kaže, da se riešenje toga pitanja medjutim suspendira i odbor imenuje, koji će vidjeti, što se ima učiniti s ovim zakonom i s onim, na koji se ovaj zakon pozivlje, koji je stvoren na zajedničkom ugarskom saboru za ono doba, kad mi tamo zastupani nismo bili, niti dosliedno mi intervenirali nismo kod sastavljanja toga zakona.

Što smo mi učinili na te predloge? — Najprije smo stavili predlog vladin na glasovanje, da se ovaj zakon publicira i na znanje uzme. Sabor je eminentnom proti 10 glasovah većinom izrekao, da se neima zakon publicirati. Onda je došao na red drugi predlog gosp. Kraljevića. Ja sam protiv njega excipirao i rekao, da nije predlog taj bio u razpravi, i da se nemože votizirat o njem. Tu moju opazku prihvatio je i gosp. vel. župan varaždinski; nu kasnije se, iz oportuniteta, zašto li, učinilo to, da se taj predlog pustio u votiziranje i dobio je tako većinu.

Moja gospodo! Sada nastaje pitanje, da se kaže, koja je stranka reusirala; tako rekuć, je li nadvladao majoritet opoziciju, t. j. minoritet, ili minoritet većinu?

Ja kao član one stranke, koja je oponirala i votizirala proti tomu, mogu kazati u obće, da se i ja s tim votumom zadovoljiti mogu zato; jer, kao što sam ja iz početka intonirao, uviek sam zato, da se dostojanstvo sabora brani i uviek sam za to, da mu se ono, što ide svakomu saboru, sbilja dade.

Moja gospodo! Kud će uzvišeniji, ako mi je slobodno kazati, prizor, nego kad vidim, da je tu pred nas, pred lice naroda, pred sabor hrvatski, došao jedan zajednički već po kruni podpisani zakon i mi sudimo o sudbini njegovoj, hoće li biti publiciran ili ne? A što je još najpregnantnije, to je onaj predlog g vel. župana Kraljevića, koji nam vindicira pravo, da možemo revidirati i odlučivati, da li će se zakon publicirati u ovom saboru ili ne.

Dakle o majoritetu sabora zavisi, hoćemo li zakon zajednički publicirati ili ne. Mislim, da Vi kao majoritet niste sa tim precedensom zadovoljni; jer to je jako pogibeljan precedens.

Tko je kriv tomu pitanju? — Vi, majoritet. Mi smo branili čast vlade i dostojanstvo sabora. Mi smo rekli, da vidimo, što je s tim zakonom, neka se dade odboru, pak onda ćemo kazati svoju. A vi ste prekinuli na jedan put pak ste si vindicirali pravo, da možete kazati, administrativnim putem, da li ovaj zakon primate ili ne. Tko Vam je dao tu vlast? — Ako ste tim triumfom zadovoljni, i ja sam. Samo je pitanje to, tko je branio vladu? — Je li mi, tako zvana opozicija, ili pako oni, koji su pozvani, da vladu brane i donieli takav predlog vlade, kojim su upravo zaveli sabor, te je takav zaključak donio. Ja mislim, da se ugarska vlada i ugarski ministar na tom prijateljstvu jako malo zahvaljuju i da će gledati i željeti, da se takovih prijateljah rieše.

To je, što sam imao reći na izjavu g. narodnog zastupnika i ministra Bedekovića.

Aurel Kušević: Vis. kućo! G. predgovornik izrazio je želju u ime svojih jednomišljenikah, i u tom se je pitanju izjavio. Meni je žao za vrieme, koje dosad gubimo, no na njegovu želju moram nješto odgovoriti.

Što se tiče vremena, ja sam već onomadne kazao, da praznu slamu mlatimo, kad se toliko bavimo s tim zakonom, koji je već glasovit postao. Mi, koji smo zvani na to, da radimo, morali bi svoje vrieme aldovati na javnu hasen. Ja sam poljodelavac, i nemogu se baviti sa pisanjem javnih zakonah; nego to sam spoznal i vidil u skupnih zakonih prijašnjih, koji su već proglašeni i u onih, koji za koje vrieme budu došli sankcionirani na ovaj sabor, da o publiciranju skupnih zakonah na hrv. saboru ni govora nije.

Skupni zakoni proglasuju se u obih kućah sabora ugarskoga skupnoga, te se sahrane u pismaru saborsku. G. zast. Hrvat izrazio se, da se zakon ovaj nepublicira, nego da predjemo na dnevni red; nu zakon je taj, kako sam kazao, već publiciran u Pešti, te ga se moramo držati.

Ja se neslažem nit s mnenjem g. zast. Živkovića, kojega u ostalom držim ja za najvještijega u judicielnih stvarih. Ja takodjer one, koji kod polit. uprave služe, počitujem, nego moram izraziti ovdje javno, da u izboru mnogih činovnikah odgovorni preuzv. g. ban nije podpuno srećan bio. (Smieh.)

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja si pridržajem pravo na osobne opazke g. Kuševića odgovoriti, jer ja neobičajem nikomu dužan ostati.

Upr. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ja mislim, da zadaća današnje sjednice nipošto nemože biti, nastaviti debatu, koja je u prijašnjoj sjednici riešena zaključkom sabora; zato neka mi dopuste gg. protivnici, da budem u mom odgovoru na predlog gosp. Živkovića sasvim kratak — Ja nikako dopustiti nemogu, i to je već dosta izcrpljeno sa stanovišta većine, da zakon, koji je sada ovdje pročitan, može ikako prejudicirati našoj

Digitized by Google

zemlji, jer u zakon, koji je god. 1867. donešen, i koji je u naknadnom zakonu god. 1870. resp. 1869. potvrdjen, označen je obseg, na koji se taj zakon ima protezati; nego mislim jedino, neka mi oproste gg. članovi opozicije, da izjavim, da nalazim u njihovom postupku njeku nedosljednost. Poslje kako su oni sa svojim predlogom pali, mislili su time svoju savjest umiriti, da su, kad je do čitanja upitnoga zakona došlo, izišli.

Meni se čini, da, pošto su tim načinom postupali i nastojali sviest svoju umiriti, da sada više nije konsequentno, da s novimi predlozi tu dolaze naprvo pred sabor, koji su protivni zaključku, koji je u tom obziru već sabor donio. U ostalom, predlog g. zast. Živkovića, da se u tom poslu upita zajednički financ. ministar, mislim da bi bio sasvim neustavan; jer po mojem mnenju zakone tumačiti nepripada pravo ministru nijednomu, nego saboru. Dakle. ako bi već moglo biti govora o pitanju kakovom, to bi mogli jedino pitanje upraviti na ug. sabor. Medjutim držim, da predlog taj drugamo nesmjera, nego baciti ljagu na većinu, kao da je imala namjeru nametnuti teret na zemlju, od kojega članovi opozicije hoće zemlju oprostiti. Ja toga nikako nemogu priznati, i zato ću se tomu predlogu svimi silami opirati.

Molim vis. kuću! neka izvoli zaključiti, da se preko toga predloga predje na dnevni red; jer danas neima, kako rekoh, debati mjesta o predmetu, koji je već zaključkom sabora riešen.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. kućo! Ja molim i predlažem, neka se uprav na dnevni red stavi taj predmet. A pošto sam si pravo zadržao na interpelaciju g. zast. štov. mog osobnog prijatelja odgovoriti na izjavu njegovu, da je svietli ban imao nesretnu ruku u izboru članovah vlade, ja bih tako slobodan bio zapitati g. Kuševića, da li se tiče ta izjava moje osobe ili drugoga? Ako se mene tiče, ja svečano pred licem naroda očitujem, da ja uviek dobar stojim za svaki saviet, kojeg sam ja preuzv. banu dao, kada ga je zahtievao, i nikada me nebude stid moga savjeta. Da li je svietli ban moj saviet uviek sliedio, to je dakako njegova stvar; nu skoro bi rekao, da ga je ovaj put sliedio, da se nebi u ovakve neprilike dolazilo.

Aurel Kušević (hoće da govori. — Nemir. Posluh! Čujmo! —) Ja se o tom nešto moram izjaviti, i mislim, da niti g. predgovornik, niti ikoji drugi neima pravo mene bantovati i zahtievati, da ja kakov odgovor dajem za svoje mnienje ovdje javno izuštjeno. Ja za to mnienje nisam nikomu dužan posebno odgovor dati. Ako misli g. predgovornik, da je osobno napadnut, to spada medju nas dva privative, a ne na ovom mjestu. Ja mogu očitovati slobodno mnienje u slobodnoj razpravi slobodnoga naroda. To ustavno pravo svakomu nam pripada.

Stjepan Hervoić: Visoki sabore! Kad je g. štovani zast. dr. Stojanović upustio se na polje dedukcijah historičkih o pročitanju ovoga zakonskoga članka o potrošarini na vino i meso, shvatio je on tu stvar samo sa svoje strane, dočim je kazao, da stoji na strani opozicije. Stavio si je on za zadaću, da opoziciju predstavi kao lojalnu, to jest, da opozicija brani nagodbu, a većina da želi, da se ta nagodba njekim načinom odbije i neovršava. Ja držim od svoje strane za neodklonivu dužnost, kao član većine, na te opazke odgovoriti, i to želim učiniti takodjer sa historičkimi dedukcijami o proglašenju i čitanju ovoga zakona.

Kad smo mi prije dva dana došli na rieč o proglašivanju zakonah zajedničkih, medju timi bio je i zakon o potrošarini na vino i meso; pa kad je vis. predsjedničtvo najavilo saboru, da će se taj zakon proglasiti, ustao je g. Mirko Hrvat, član manjine, ili kako se sama nazivlje, opozicije, i učinio predlog, da se taj zakon proglasi da se tako tim činom i svaka sjenka, koja bi se time proizvesti mogla u našoj domovini, kao da se nagodba nevrši, ukloni. Bio je dalnji predlog g. zastp. Živkovića, drugoga člana opozicije.

Jovan Živković: Molim, ja nisam upotriebio rieč „opozicija“ —

G o v o r n i k. Ja neznam. — Nu ja se krstim bez svakog izgovora članom većine.

Bio je drugi predlog člana opozicije, štovanoga gosp. Živkovića, koji je tamo glasio, da se odbor izabere, i da taj odbor uzme u pretres to, da li se ima taj zakon proglasiti ili ne.

Bio je treći predlog, koji je većinu postigao; to je predlog g. velik. župana virovit. i zastup. Kraljevića, da se naime zakon taj imade u saboru pročitati i onda u arkiv sahraniti. Dočim su gg. od manjine ili opozicije stavila se u razpravu sa većinom, tim su pristala i na sve one konsekvencije, koje poslje zaključka većine sliede, naime priznala su gg. viećajuć i glasujuć o proglašivanju zakona, budući zatim kod glasovanja svladana po većini, da se taj zakonski članak u svojoj podpunoj zakonitoj formi imade pročitati u ovom saboru, kao što i jest.

Što se je sbilo drugi dan, kad se je zakonski članak imao pročitati? Sbilo se je to, da došavši mi u sjednicu nije bilo gg. od opozicije ovdje; s kojeg razloga, to oni znadu najbolje, niti sam ja voljan iztraživati; — nu doći ću i na taj razlog. Što je predsjedničtvu vis. sabora preostalo, nego na predlog člana sabora, zagreb. vel. župana g. Bogovića, sjednicu na pol sata dignuti.

Tu se je dogodilo to, što je potrebno, da se javno u narodu znade, da su članovi svi, i naše opozicije, pristali na to, da će doći u sjednicu, te neka visoko predsjedničtvo sjednicu drži, jer će tako za zaključak potrebit broj članovah biti, a čim bude zapisnik pročitan, da će opozicija iz sabora izići i da će sabor bez njihova prisustvovanja zak. članak slobodno pročitati. Došli smo, gospodo, svi zajedno

Digitized by Google

u sjednicu, i većina i članovi opozicije, te smo bili u podpunom broju za zaključak sposobni; saborski je zapisnik od posliednje sjednice, u kom se zaključak o proglašivanju zakona o potrošarini, stvoren većinom članovah, ubilježen nalazi, proglašen u prisustvu članovah opozicije. — Taj saborski zapisnik dapače je uz primjetbe člana opozicije g. dra. Stojanovića, koji je primietio, naime, da se mjesto „proglašenje“ reče „pročitanje“, uz sudjelovanje opozicije većinom ovjerovljen i tako podpunu je svoju zakonitu formu i moć zadobio. Gospoda opozicije zatim su iz sabornice izišla, i tim su zapriečila, bez svakog razloga, zaključeno pročitanje upitnog zakona, jer su onemogućila obdržavanje javne sjednice; saborska bo sjednica, buduć nije bilo dosta članovah, po poslovniku nije se mogla držati.

Pitam ja g. Stojanovića i svu gg. članove opozicije, tko je kriv zatezanju ove sjednice? tko je kriv, pitam ja g. Živkovića, da smo se mi po Zagrebu 2 dana badava šetali? Je li članovi većine, koji su zaključak stvorili skupa sa manjinom, ili oni, koji su onemogućili izvedenje toga zaključka?

Pitam ja nadalje svu gg. članove opozicije, najpače g. dra. Stojanovića, za kog mi je žao, da ga sad ovdje neima, kako se može zaodjeti njekim plaštom lojalnosti, te kazati, da opozicija brani nagodbu i vladu, dočim po svih pravilih parlamentarnosti i ustavnosti biva, da većina to čini, a manjina se zaključku većine vazda pokoriti mora. Istina, manjina prigovora proti tomu pravu, nu većina za nje mari i nemari, ali ipak uviek valja ono, što većina zaključi. Tako i ovdje.

Ja štujem opoziciju; ali kažem, tko hoće opoziciju praviti, neka se zaodjene u ruho očite, prave, legitimne opozicije, a ne u ruho takovo, gdje se za čas opozicija pravi, a za čas se opet u ruhu lojaliteta prikazuje.

To znači ništa drugo, nego predstaviti većinu narodu omraženom, koja želi zakon podkopati, dočim istina stoji i ovdje u zapisniku jasno je zapisana, da je opozicija s većinom jedan zaključak stvorila, i po tom pada na opoziciju krivnja, da zaključak taj sbog njezina nezakonita držanja nije do danas u život uveden.

(Diže se više članovah za rieč. — Nemir.)

Predsjednik: Molim, vis. kućo! Ovdje se povela razprava i poviest o dogadjajih, koji su već minuli, i koji spadaju na poviestnicu, a ne na debatu. Mislim, da se predloga moramo držati, koji je stavio g. Živković na razpravu.

Dr. **Ignjat Brlić**: To je sad kasno; kad smo dobili lekciju, treba na nju i odgovoriti. Trebalo je prije rieč prekinuti, a ne sada.

Predsjednik: Vi gospodine neimate pravo nikomu u rieč upadati, niti koga na red pozivati, a najmanje predsjednika; nego predsjednik Vas.

(Živio predsjednik!)

Kazimir Jelačić; Ja ću samo njekoliko riečih . . .

Predsjednik: Molim, da se gg. samo na predlog g. Živkovića izjave, da li ga podupiru ili ne, da se dakle samo u tom krugu dostoje kretati, jer drugčije nećemo nikako na kraj doći.

Robert Zlatarović: Ja ću glede predloga govoriti, molim za rieč. (Nemir.)

Škender Fodroci: Ja se pozivljem na poslovnik; od napadanja g. Hervoića imamo pravo braniti se . . .

(Nemir — Dižu se mnogi na rieč.)

Predsjednik: Gosp. Vukotinović ima rieč.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja ću se držati poslovice, koju je g. Kušević opetovano ovdje napomenuo, da neću praznu slamu mlatiti, dakle ja ću u kratko kazati svoje mnenje. Čuo sam od g. predgovornika reći, da je tobože minoritet ili tako zvana opozicija svladana, da je morala popustiti, i u svrhu da si zadovolji, da je izstupila i nije htjela slušati, što je zaključeno uslied njezinog sudjelovanja.

Što se toga svladanja tiče, mogu napomenuti u kratko, da ja nezavidim većini tu pobjedu; jer sama kaže, da ono, što je stekla, nevalja, i da neima obvezne moći.

Ako bi po tom načelu imali čitati se zakoni oni, koji nevežu zemlju ovu, onda mislim, da oni zakoni, koji ju vežu, nebi se mogli nikada čitat.

Krivnja ona, koju su bacila gg. na nas, da smo mi osujetili držanje sjednice, i tim da kanimo stegnuti i one mogućiti saborisanje, ta krivnja pada na gg. od većine, jer držim, da za čitanje, koje je već odprije zaključeno, takovoga spisa, uslied kojega se neima ništa nova zaključiti, netreba da kuća ima zaključnu moć. Ako su gg. sama si ustanovila takovo načelo, to su ona sama kriva tomu.

Jošće želim reći, što g. Hervoić napominje, da je ovdje opozicija, koja kani da reknem svojski šarati i mienjati ruho. To neznam je li ostali moji jednomišljenici primaju na se, ja neprimam. Ja se želim kao i dosad, i nadalje izjaviti, kako mi moje osvjedočenje nalaže, neću mienjati nikomu za volju ruha svoga, a najmanje političko mišljenje svoje. U ostalom jer uvidjam, da ono, što je g. Živković predložio, onamo vodi, da se neugodni ovakovi slučaji u buduće više nedogode, scienim da bi bilo posve shodno, da se primi taj predlog; radi toga pristajem na njegovo mnenje i podupirem ga.

Skender Fodroci: Vis. sabore! Imam g. Hervoiću odgovoriti na njegove primjetbe, koje su nas uvriedile. Jedno je to, da on hoće silom stvoriti ovdje opoziciju. Ja odbijam od sebe taj naziv, ja nisam opozicija na zakonitom saborisanju, tko se protivi zakonitomu saborisanju, ono je opozicija. (Živio) Druga je primjetba: tko je kriv, da se sjednica nije držala. Ja na to, tko je tomu povod dao, kažem, da smo mi braneći zakon morali iztupiti iz sabornice, da našim sudjelovanjem onaj zakon nepostane obvezatnim.

Digitized by Google

Treća je primjetba: da se u ruho lojaliteta zaodievamo. Mi jesmo lojalni, budemo lojalni, i hoćemo biti lojalni, ali braneći zakon; i ako bude potrebno, da se možemo opirati zem. vladi i svakomu drugomu, koj bi hotio zakon narušiti, mi ćemo stupiti u opoziciju, samo u smislu zakonitom. To sam imao primjetiti.

(Dnevni red!)

Kazimir Jelačić: Molim rieč. Za umirenje g. Hrvoića imam nješto kazati. Dočim mu je rieč opozicija tako mila, ja mu velim, da se ja te rieči nebojim, i kadgod opozicija štuje zakon, da ja to imenovanje želim primiti.

(Dobro!)

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Izvolite se gg. obazrieti na dvovrstni položaj, kojega zauzimljem kao zastupnik vlade i naroda. Ja sam već primjetio izkustvom prošlih sjednicah, da se njekoja gg. zastupnici na tu okolnost nisu osvrtala. Malo prije čuo sam primjetbu da sam ja kao zast. vlade predlog učinio, neka se zakon čita i na znanje primi, dočim sam ja naročito primetio, da kao narodni zastupnik predlog pravim. Ja sad opet govorim kao narodni zastupnik i kažem, ako predlog g. Živkovića smjera tamo, da se zaključak, koji je donešen glede zakona toga, alterira, nemogu na to pristati, jer današnji zaključak nemože alterirati prijašnjeg; nego ja uputjujem g. Živkovića na propis poslovnika, §. 27, da svaki član sabora može predlog učiniti, i kao takovog, ako je dovoljno poduprt, mora sabor u viećanje uzeti; onda je prilika o stvari meritorno se izraziti. Još jedno mogu kazati u obće, da prigovor budi čiji, da tko u ovoj svetoj dvorani nepravedno postupa, nije temeljit; jer mi koji smo glasovali za čitanje, osvjedočeni smo o tom da narav ovoga zakona je zajednička, i zato smo predložili, da se proglasi, na znanje uzme i sahrani. To s jedne strane, a s druge mi smo očitovali, da naša zakonska i domorodna ćut niti nedopušta, da zakon vriedjamo, a nagodbeni zakon u §. 18. opredieljuje, da se svi zakoni zajednički imaju ovdje čitati; za to se amo i šalju.

Imam, ne kao zast. naroda, nego sa strane vlade g. Stojanoviću još kazati glede opazke o njegovom savietu, da je vlada uvjerena, da njegovi savieti onamo smjeraju, da se najbolja korist za domovinu postigne; i da saviet njegov izlazi iz domoljubnog srca i podpunog osvjedočenja, o tom neima dvojbe. Nego tvrditi, da su savjeti njegovi na bolje smjerali, nego oni, koje je svietli ban slušao, to kazati i pozvati se na to, ja se nebi usudio na mjestu g. Stojanovića, jer nitko nemože tvrditi, da su njegovi savjeti bolji nego čiji drugi. To svietl. banu preostaje suditi, koji saviet drži za bolji i probitačniji, jer je on odgovoran saboru za svoje javne čine kao ban hrvatski.

(Glasovi: Dnevni red! — Kakav dnevni red!)

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Ja neimam nikakova plašta, da se pokrivam u lojalnost prama vladi, proti kojoj sam bio u očitoj opoziciji i biti ću uviek; proti vladi, koja je, kao što g. Kušević priznaje, tako nesposobna, da si je jako nesposobne organe izabrala; a gg. to je poznato, da se sposobnost vlade mjeri po tome, na koliko je sposobna osobe sposobne i odane sebi izabrati. U ostalom imam primjetiti, da gg., koja su se protivila proglašenju zakona o potrošarini, nisu ni najmanje smela poslovanje ovoga sabora, jer, ko što ste gg. danas mogli čitati, bez da ste bili sposobni zaključak učiniti, tako ste mogli i prekojuče. Gg! Vaš izborni red kaže, da treba za zaključak stvoriti da je prisutna absolutna većina svih članovah sabora; a sigurno znadem, da danas to nije bilo. Dakle je na vami krivnja

(Glas: To je laž.)

Sada prelazim na predlog g. Živkovića, i kažem, da je sasvim umjestan i shodan; jer proglašivanje svakoga zakona biva u tu svrhu, da zakon obveznu moć dobije. Ako nebi te svrhe proglašivanju bilo, treba da se vlada. u prvoj liniji o tom izjavi, a drugo treba uzprkos tvrdjenja g, vel. žup. časti namjestnika varaždinskog magjarsku vladu takodjer pozvati, da se izjavi, koja joj je bila svrha, kad je ovaj zakon na proglašenje amo poslala, a nipošto sabor ugarski, jer sabor ugarski nije podnio taj zakon nam na proglašenje, nego vlada. Stoga podupirem predlog g. zast. Živkovića tamo, da se stavi na dnevni red.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja ću samo o stvari govoriti, a ništa drugo.

Predsjednik: Izvolite govorit što Vam se god dopada.

Dr. **Antun Stojanović**: Dosad nismo ništa ustanovili, jel razprava za to može ići kao i dosad.

(Glasovi: Čujmo.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja ću glasovati za predlog g. zast Živkovića, i kazati ću razlog, radi čega većina za taj predlog biti nemože, i u tih razlozih ležati će opravdanje moga glasovanja za taj predlog.

Ja vrlo počitujem čestitost i valjanost g. nar. zastupnika Bedekovića, nu moram kazati, da u ovoj stvari kao ministar svoju dužnost vršio nije. Ovim predlogom, kojega mi činimo, smjeramo upitati zajedničkog ministra financijah, je li to tvoja želja, da se ovaj zakon, o kojem ti sam našim zastupnikom kažeš, da u ovoj zemlji obvezatne moći nema, ovdje proglasi. Ovaj predlog na to smjera, da smo financ. ministru morali odgovoriti na njega logičnom konsekvencijom, da on to neželi, niti da na tom obstoji, i tvrdi, da to mora biti. Dakle ovo, što sabor danas čini, ovo je bila dužnost g. ministra u Pešti činiti, da on kaže gosp. financ. ministru: čuješ, ovaj zakon neveže Hrvate, radi toga mislim, da je suvišno poslati ga. Gosp. ministar tu svoju dužnost vršio nije, radi toga svi, koji žele braniti ministra hrvatskoga, moraju biti proti ovom predlogu. Iz istih razlogah, kad je zakon stigao amo vis. vladi, onda je bila duž-

Digitized by Google

nost dotičnog šefa, da povrati ministru taj zakon, ili preko hrv. ministra g. financ. ministru i da kaže: ovaj se zakon po nagodbi netiče ove zemlje, on neima obvezne moći za nju, radi toga ovdje se promulgirati neće. Mjesto toga vlada je isto tako, bez da je svoju dužnost vršila, jednostavno zakon dala na publikaciju.

Gg.! ne samo onda, u prvi mah, nego i poslje toga, niti je ministar niti vlada svoju dužnost vršila; jer kad se je zadjevica podienula prije 3 dana, kad se je vidilo, da publikacija ovog nezakonitog zakona za Hrvatsku ovdje na zaprieke nailazi, onda je bila opet dužnost kako g. ministra tako vis. vlade medjutim upitati gori: obstojite li Vi na tom, da se zakon publicira, pa bi bili opet odgovor dobili, da neobstoje, jer za Hrvatsku obvezne moći neima.

Dakle krivnja, koju jedan član većine, g. Hervoić baca na nas, netiče se nas, nego ciela krivnja ove dangube i zadjevice pada kako na g. ministra, tako na vis. vladu. Budući dakle vlada svoju dužnost vršila nije, radi toga svi, koji brane vladu, moraju biti proti ovomu predlogu.

To su razlozi, radi kojih ja glasujem za predlog g. Živkovića, da sada dobijemo satisfakciju; da pokažemo, da smo pravo imali.

Ministar **Koloman Bedeković**: Vis. sabore! Imam njekoliko riečih progovoriti . . .

Dr. **Antun Stojanović**: Ovdje neima ministra; a to bi bilo i proti poslovniku o tom jošte govoriti.

(Glas: ob ovoj stvari još nije dosad govoreno. — Nemir.)

Ministar **Koloman Bedeković**: Mislim, da za razjasnjenje stvari mogu govoriti kao i svaki drugi član sabora. Čudim se gosp. Brliću, da on tumači tako stvar, koju sam zakon, čl. 30. od god. 1868 §. 60 označuje, koji glasi: da se svi zakoni zajednički imaju u izvornom jeziku hrvatskom Njeg. Veličanstvu za podpis podnesti i hrv. saboru priposlati. Nego s druge strane moram g. Brlića opazna učiniti na drugu okolnost, koja je de usu kod nas njekada bila. Ako uzmemo naš stari zakonik, vidimo koliko je zakonah na ugar. zajedničkom saboru stvorenih u naših hrv. saborih proglašeno, bez da bi zajednički bili i iznimku imali, da se na Hrvatsku neprotežu. Tako na primjer 1848. god. zakoni „quoad mixta matrimonia“, došli su ovamo, pročitali se, ali obvezni nisu bili. To je in praxi.

Ako gg. misle, da se imade to preinačiti, drugi je put i uvjet za to. Na ugar. saboru biti će prisutnih 29 članovah ovoga sabora; neka gg. čine u tom smislu interpelaciju i predloge, i ja sam uvjeren, da će se tomu doskočiti, da se ovo preinači.

Predsjednik: Je li želi vis. kuća debatu zaključiti?

(Razni glasovi.)

Robert Zlatarović: Vis. kućo! Samo od strane vlade hoću primjetbu učiniti na opazke g. zast. virovitičkog u kratko, da nedržim, da je zem. vlada u doba, kad vis. sabor zasieda, zvana tutelirati sabor i preokupirati njegov zaključak; a to bi bilo zaista, kad bi vlada bila onaj zakon skartirala; ona bi tim svoj vlastiti djelokrug povriedila.

Vlada zem. je eksekutivni organ ovoga vis. tiela, te ona nemože preokupirati njegove zaključke; ona je bila dužna po svojoj sviesti, jer si nemože dati oktroirati sviest g. Brlića, vršiti §. 60 nagodb. zakona, ona je tu svoju patriotičnu dužnost učinila, i kad nebi bila tako uradila, bila bi povriedila svoju dužnost. Ona bdije nad zakonom, koji je sabor zaključio, i o kom sabor kaže: vlado, ti si moj organ, evo ti zakon, ti pazi, da se štuje i vrši. Tako se ima razumieti „Der Hüter des Gesetzes“, a ne da ona tutelu na se uzimlje ili pravo sabora preokupira.

Molim gg., tko pravedno i hladnokrvno sudi, neka mi dokaže, kojim činom je vlada povriedila svoju dužnost i da li nije upravo zvana bila ovako postupati, i to tim većma, ako uzmemo u obzir, što se ovdje neradi o novom zakonu, nego o takovom, o kojem smo imali praecedens, koji je već proglašen u saboru, i o kojem je vladi rečeno, neka ga dalje proglasi. Predstavljati, da će se o tom potaknuti ikada rieč bez obzira na već učinjenu publikaciju, vlada niti je smjela, niti mogla pomisliti Ja dakle držim, da je opravdano postupanje zem. vlade u tom obziru, i da s toga prigovor, da ona nije svoju dužnost vršila, niti je temeljit, niti pravedan.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Ja još nijedan dan nisam uplivao u javnu razpravu ob ovom predmetu; jer sam bio uvjeren, da se razprava nevrze o pravilnosti ili nepravilnosti toga zakona, već da se radi o stvarih onakovih, koje s ovom publikacijom nestoje u nikakovu savezu. Iz diskrecije prama vis. saboru neću da opetujem, što sam u klubu majoriteta o tom predmetu izjavio, a da mi to bijaše shvat pravilan, dokazuju posljedice ovih razpravah, naglašujuć već tada nagon dotičnikah, činiti iz toga upravo predmeta kakav takav politički kapital. Dokaz tomu leži u naivnoj izkrenosti obće štovanog poslanika g. Mirka Hrvata. Za da budem malo jasniji u stvari, moram najprije konštatirati onu težkoću sa svoje strane uticati u ovu razpravu kao nar. zastupnik, jer sam slučajno član one iste vlade, koja se hoće pod plaštom ove razprave da napada. Razprava se ova vrze oko toliko granah, da čovjek čisto nezna u parlamentarnom tečaju, na koje polje da se baci. Upliće se ministar, koji je priposlao ovaj zakon, — upliće se upravnost položaja istoga ministra u savezu sa ovom pošiljkom; upliće se pravilnost ili nepravilnost djelovanja autonomne vlade, što je taj zakon podniela visok. ovomu tielu, — upliće se bivstvo ili nebivstvo opozicije, upliće

Digitized by Google

se pitanje biljege političke, čim se neće da se upotrebi nomenklatura opozicije, s toga ću nju nazvati manjinom, kad njekoliko častnih članovah sami odbijaju od sebe izr z opozicije; — upliće se djelatnost manjine ili većine u korist domovine, pa pitanje, da li saborska manjina njoj štetuje; — najposlje se upliće pitanje vrlo bitno,— neznam je li u savezu sa pretresom samoga ovoga predmeta, to je pako g. Kušević najprije potaknuo, a udario mu naglasak g. zast. M. Hrvat; u jezgri jedno te jedno, samo je u gramatikalnom smislu od pozitiva g. Kuševića prešao na superlativ g. zast. Hrvat. Ja ću svoje nazore ob ovom predmetu izreći na kratko, i onda svrnuti se na objekt, o kom se radi

Izreći u zakonodavnom tielu. „da vlada nije bila sretne ruke, kad je svoje savjetnike izabrala", reći će toliko, da vlada nerazumie svoje savjetnike izabrati, i da ti savjetnici nisu sposobni za svoj položaj; a jasnije je to kazao g. zast. M. Hrvat očitujuć bez krinke, da je vlada nesposobna. Izraz g. zast. Kuševića takav je, koj se kreće unutar granicah povlasti kao zastupnika, koj može misliti o sreći ili nesreći ove vlade kako hoće, a njegov se je predlog gibao u granicah parlamentarnosti i izobraženja. — Inako se ima sa izrazom g. zast. M. Hrvata, jer je on očito kazao, da je vlada ova nesposobna, te da su i njezini savjetnici nesposobni.

Gg. moja! Ja sam imao priliku od god. 1848. biti u 3 parlamenta, u kojih g. M. Hrvat, budući se je kasnije rodio, učestvovati mogao nije. (Glas: koji su to parlamenti?) Parlament bečki, parlament peštanski i parlament zagrebački, ako ga je moći nazvati parlamentom.

(Zast. Stojanović uljetava u rieč govorniku.)

Molim g. Stojanovića, da izvoli onu mjeru strpljivosti imati naprama meni, koju sam ja imao naprama njemu, i dozvoliti mi, da ga u tom obziru svakako pretičem u diskreciji.

Ja sam doživio raznih opozicionalnih živaljah i logiku njihovu prosudio; ali mogu kazati na čast i diku štov. zast. g. M. Hrvata, da je sve, što dolazi pod pojmom opozicije, s tim izrazom svojim u smislu upravo opozicionalnom nadkrilio; nadkrilio velju zato, što je vlada autonomna stupila u život 23. kolovoza 1869; od 23. kolovoza pako imali smo zasjedanje naše u septembru vrlo kratko, gdje se stavno nije ničesa razpravljalo, počem se nije moglo očekivati od vlade, da podá dokaz budi o sposobnosti, budi o nesposobnosti svojoj. Dočim se je sabor odgodio, sada se sastavši, nu sjednicah radinih u istinu neima, pa u tom stoji slaba manjina, čemu nemože biti razborita pitanja, da li za taj položaj nosim krivnju ja ili g. Hrvat. — Dakle od 23. kolov. do današnjega dana u istinu g. Hrvat uz sav svoj visoki um nemože dati nijednoga dokaza o sposobnosti ili nesposobnosti vlade, jer radinost vlade nije se mogla evolvirati u takovu roku, niti pružiti u zakonodavnom tielu ma kakav cenzuralni material, kad toga zakonodavnog tiela nebijaše. Gosp. Hrvat ograđeći se svedjer sa razlozi, imao je kao razborit čovjek, uvažiti svoju presudu o vladi sa našega gledišta. kad ovu vladu, medju koju spada i najvjerniji njegov sudrug g. Stojanović, nesposobnom očituje pred licem ciele domovine, velim: trebalo je promozgati temelj, na kom se osniva takav okrutan izraz. O sposobnosti ili nesposobnosti vlade sudi zakonodavno tielo in prima linea, a potomstvo naše in secunda linea; sviet će znati, je li ta vlada sposobna ili nije, o kojoj je g. M. Hrvat za 24 sata oštroumnošću svojom dokučio negativnu osudu. Držim, da kad bi se vlada na onom pravcu i iz onih organah ustrojila, iz kojih proizticu slični izrazi, bio bi g. Kušević skupa sa mnom prisiljen kazati, da su nesretne ruke one, koje su stvorile tu vladu.

Prelazeć na predlog gosp. Živkovića, žalim, da je jedan izraz upotrebio, koga bi želio, da on kao vrstan jurista i bez svakog prigovora vrlo čestiti muž upotrebio nebi, jer mu njegovoj sobstvenoj stvari više štetuje, nego može koristiti, a to jest: da bi bio načelnik unutarnjeg odiela, kao povjerenik vladin, već prije saboru izjavio, da je ovaj zakon dodatak onomu, koji je u lipnju prošle god. otišao u sviet, da svega toga nebi bilo nastalo. što je nastalo.

Jovan Živković: Molim, ja nisam tako rekao.

Govornik: Ja sam tako razumio. da nebi bilo toga, da je g. zastupnik vladin prije izjavio, da je taj zakon već publiciran. Svaki zast. naroda mora znati, da je ovaj ili onaj zakon već uzakonjen, bez da je povjerenik vlade primuždeu ili obvezan njega opomenuti na to. Tim se neda izpričati to. što se hoće izvesti iz same publikacije ovog zakona. Prelazeći to, idem na sam predlog g. Živkovića.

Da bi se predlog g. Živkovića primio, konštatirala bi se pravilnost ili nepravilnost našega zaključka, o kojoj više nemože biti govora; ja se u stvari nedam mistificirati; dakle, da-li je komu pravo moje uvjerenje il ne, meni nepači, kao niti to, da li tko stoji u većini ili u manjini, — moj je shvat u toj stvari posve samostalan. Gosp. Živkovića predlog u sebi, po mojem mnenju, neka mi svaki oprosti, koj je protivnoga mnenja, sadržaje moralnu kasaciju našega zaključka, fizične kasacije nemože biti, jer je u istinu zakon pročitan; već je očito, da mu namjera stoji u moralnoj, učinjenoj kondemnaciji otoga zaključka. Izvolite gg. dopustiti, da akcentuiram jedan predmet, na koji bazira bitni nazor manjine, a njeki sliedbenici nje ubrajaju se toj manjini s toga, što im je ugnježdjeno mnenje, ležeće na krivom pojmu zakona. Hoće najme znati, da je taj zakon publiciran ovdje zato, da kad mine 10godišnja epoka nagodbe, da netreba ugarski ministar financijah uvadjati nikakav zakon o potrošarini na vino i meso, već da će se jednostavno kazati: 27. aprila god. 1870. publiciran je taj zakon, eksekutivni organi imadu ga provesti. Moram priznati, da ima mnogo putah ne samo u većini nego i u manjini oružja takova, koje je jako svietlo i jeftino, da čovjeka, koji nije vješt

Digitized by Google

tomu oružju, lahko svladati može. Moram kazati, da bi se i ja, da sam tomu nevješt, žacnuo, te išao s minoritetom veleć: ja nemogu nositi odgovornost, da poslje desetgodišnje nagodbe ug. ministar oktrojira financijalni zakon o potrošarini zato, jer sam i ja privolio 27. aprila 1870. na publikaciju toga zakona, i jer me je majoritet vladin zaveo, igrajući se pod krinkom sa ug. ministrom. To je jako plausiblan moment, s tim se može u istinu kapital praviti. Treba dakle tu stvar razbistriti. Ja negovorim dotičnim članovom manjine, ne napose g. predlagatelju Živkoviću, jer on to sve, što govorim i što ću izvesti, znade, razumie, kao što i ja.

Nagodba u §. 14. glasi: „Na temelju načela u predidućem paragrafu izraženoga s jedne strane medju kraljevinom Ugarskom, i s druge strane medju kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sliedeća se sklaplja financ. pogodba:

A §. 15. kaže, da ta pogodba valja 10 godinah. Što će to reći? Nagodba je ta sklopljena, kako joj kaže uvod, o državopravnih odnošajih medju Ugarskom i našom domovinom. A zašto? Do god. 1848. stajali smo na jednom te istom državopravnom temelju sa Ugarskom; god. 1848. nastale su okolnosti, koje su taj savez prekinule, o kojih tu nije mjesto govoriti. Tim su prekinute i one ustanove, što spadaju u vrst financijah naših, koje su spadale pod Beč sve do ove nagodbe; Landes-Hauptkassier Novak još god. 1868. prije nagodbe poslao je štibru u Beč. Dakle tamo smo mi spadali do državopravne nagodbe financialne, na 10 god. sklopljene sa Ugarskom čl. 14. i 15. Sve ono, što nije u toj nagodbi directe ustanovljeno, ima podpunu obvezateljnu moć poput §. 18 lit. b., gdje se sadržaje propis o potrošarini. Prestane li ta nagodba, mine li 10 god. rok, što sliedi od tud? Sliedi naravskom juriestičnom logikom, ja to akcentuiram stoga, da koji imade težnje ili želje, o kojih znade unaprvo, da im se nemože udovoljiti, taj mora uzgred kakov takov pravni naslov tražiti, da svoj pravni naslov opravdati uzmogne — kad mine, velim, taj rok 10 godišnji, što nastaje? Nastaje, da neima izmedju nas i Ugarske u pogledu financijah ništa uslovljenog, jer ono, što se u epohi 10 god. radi stante lege §. 18., koji je za tu epohu mjerodavan, iza toga nemože ništa vezati zemlju, a da ono traducira svoju moć na kasnije vrieme, derivaciom iz vremena, gdje nebijaše nikakvog saveza izmedju nas i Ugarske; to gg. niti juridička niti politička logika alegirati neće, dakle niti g. Živković. To sam izjavio o formi stvari; a što se materije tiče, kad se taj zakon nebi publicirao, ja bi nalazio u njem veću pogibelj, nego što je publiciran; jer ako u našu potrošarinu Ugarska neima vlasti uticati, kako u istinu po §. 18 neima, obratno mi imamo vlast uticati u njihov zakonski odnošaj o potrošarini, budući u zakoniku našem povlast neizključena, jer mi u obće sa 29. votah konkuriramo, čim potrošarina njihova spada u financiju zajedničku, samo naša potrošarina nespada. Zakon jedan, koj je stvoren s našim uplivom na ug. saboru, — to akcentuiram, da ako Petar i Pavao nije votizirao, ako su Antun i Dragutin izišli iz sabornice, a ovaj ili onaj nije bio u Pešti, to neinfirmira obćenito pravo, jer naša je dužnost morati biti tamo —. zakon takov, koji je po dotičnih faktorih kontrasigniran. po Nj. posv. Veličanstvu podpisan i izdan na sabor naš, naprama dužnosti našoj uticati u zajedničke financije. takav zakon po predlogu stanovitog g. zastupnika poslati natrag onim putem, kojim je došao, stoji u opreci sa primitivnom politikom, (Glas: o tom se nerazgovara) Ali ja razgovaram onim istim pravom, koje vršim kao i g. djakovački zastupnik. To nije ni pravilno, ni slobodno, jer sankcija zakonska nije isprava poput „Speis-Zettel-a", koji se baca ovamo i onamo, ona je svetinja i mora se ovdje publicirati. Što manjina toga nazora nebijaše, ja ju nekudim niti kažem, tko je kriv tomu zatezanju, jer mi dobro znamo, ako kondemnirati hoćemo, što je sabor napravilo „beschlussunfähig." To je stvar irrelevantna, zato prosim, da se krivnja, što je sabor odgodjen na 2-3 dana, nebaci na majoritet, jer nestoji niti u istoj samosviesti protivne gospode. — Prelazim još jednom na predlog g. Živkovića, jer držim, da je stvorenim zaključkom već riešen, pročitanjem zakona riešen, očitovanjem vis. kuće kao naroda, da taj zakon nas neveže, absolutno riešen predmet. Ja nalazim u predlogu g. Živkovića reminiscenciju praeteritorum, taj predlog je appelacija od dekreta sabora hrvatskoga na dekret ug. financialnog ministra i nalazim, da je to nezakonito i nepravilno, i stoga neka mi oprosti gosp., da se ja s tim predlogom nemogu složiti, nego sa izjavom g. vel. župana P. Horvata, da je taj predmet već jedanput meritorno riešen, i da predjemo na dnevni red.

(Glasovi: Dnevni red.)

Škender Fodroci: Ja u predmetu još nisam govorio.

Vis. sabore! Sva razpra izmedju većine i manjine sastoji samo u pitanju, jeli ovaj zakon zajedničke naravi ili ne. Ovo pitanje nije riešeno i ono, što gg. tvrde, da su svi financ. zakoni, kojegod naravi bili, zajednički. to nestoji, jer o tom se je i ug. sabor sam izrazio, dočim je prosvjedovao proti tomu, da hrv. poslanici glasuju u jednoj takovoj prilici glede vel. županah. Nakon toga glasovanja, a na predlog Csengerya odlučeno je, da naši poslanici samo u onih poslovih imaju rieč i glas, koji su u zakoniku označeni kao zajednički. Ovaj zakon nije zajednički za sada, jer glede njega postoji iznimka, dok traje 10 god. perioda.

Žao mi je jako, da g. zast. Bedeković nije mogao prije doći; možebit bi bilo došlo do sporazuml enja u tom poslu. Doduše, kako g. zast. Bedeković tvrdi, što je njegda u praksi bilo, da je onda zakonah dolazilo na hrv. sabor, koji nisu bili obvezni, to bi moglo i sad biti, ali onda bi morala klauzula stajati, da takovi zakoni Hrvatsku i

Digitized by Google

Slavoniju neveže. Mi smo zahtievali tu klauzulu u Pešti, i ja sam baš u sobi kod predsjedničtva stajao, a došao je financ. ministar Lonyay i rekao nam: gg. nemojte si glave trti, zakon ovaj neveže vas. Na to smo se mi umirili. Budući je sam dakle financialni ministar i ug. sabor priznao, da ima zakonah, koji nam nisu zajednički, mislim da nam se nemože predbaciti, ako se opiremo, jer su takovi zakoni došli, koji nisu bili zajednički, koji su stvoreni prije nagodbe, dakle putem neustavnim. Kad smo mi financ. ministra radi toga na odgovor pozvali, odgovorio nam je: sami ste si krivi, zašto niste pazili. Dakle stoga mi je dužnost braniti predlog g. Živkovića.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! G. zastupnik pleternički izjavio se je proti meni, te si za dužnost držim odgovoriti mu i kazati mu, da na svietu nije vlade, koja je riečmi i rodomontadami mogla dokazati sposobnost svoju. Ja svejedno činom nisam uvjeren o sposobnosti vladinoj i ako g. želi, ja sam pripravan navesti čine, koji će njezinu nesposobnost dokazati. U ostalom neka mi oprosti g. zast. pleternički, što sam tako nesretan i nisam mogao prisustvovati bečkomu Rajhsrathu, kao što on god. 1848, i da nisam bio tako sretan prisustvovati u tri parlamenta, što nisam tako sretan, da sam služio tri vlade, pa sve tri napose iznevjerio.

(Senzacija u sabornici. Pleskanje i živio! na galerijah.)

Predsjednik: Pozivljem štov. občinstvo, da se drži mirno.

Jovan Živković. Vis. sabore! Ja sam odmah u početku mojega predloga rekao, da je sabor zaključio, i da je stvar riešena. Na koliko su obie strane prešle u debatovanje, to je sve bilo de lana caprina. Ja velim, da su debatu de lana caprina zanjeli i predstojnici vlade i protivnici, opozicija. Ja sam jednostavno rekao u svom predlogu: za buduće, da se što takova nedogodi, da se nezna što će se zakonom učiniti, neka se poprimi put, koj je jedini u stanju izvesti nas na čistac. O tom predlogu udostojio se nekoliko riečih spomenuti jedini g. vel. žup. P. Horvat i g. zast. pleternički, drugi nijedan.

Prelazim sve invekcije, nego mislim, da je svakomu članu slobodno stavit predlog, ako ga podupire dovoljni broj članovah. Moj je predlog tako poduprt, stoga mislim, da je potrebno prije svega riešiti to pitanje, je li ga treba u pretres uzeti ili ne? Ja nisam predložio, da se moj predlog danas rieši, nego želim, da se stavi na dnevni red.

G. zast. pleternički govorio je pol sata, a ja ću mu drugi put odgovoriti. Ako pako vis. kuća hoće, da se taj predlog danas rieši, ja sam voljan odmah obrazložiti ga i ja velim, da ni sami oni mogu biti proti njemu, koji se boje onoga pravca, koji je zakonit, da znamo, na čem smo u najvažnijih pitanjih naše zemlje. Ako kuća odluči, da ćemo viećati, ja ću biti slobodan g. zast. pleterničkomu odgovoriti i dokazati, da se nije ničesa bojati tim manje, što smo čuli od g. ministra, da on sam nije protivan tomu, da se na čisto dodje. Čuli smo ovdje, da više gg. zast. naših nisu htjeli na ug. saboru glasovati. To je dovoljno sumnje, da se poprimi put, za izići na čistac.

Ja se na to pozivam, uzeli Vi gg. ovaj predlog danas ili kada u pretres, da sam ja tvrdo uvjeren, da će taj predlog biti povod, da za buduće takove smetnje nebude. Zato predlažem, da se moj predlog stavi na dnevni red.

Aurel Kušević: Vis. sabore! (Nemir. — Glasovi: neima rieči!) Molim, ja appelujem na vis. sabor (Čujmo!) Ja odbijam od sebe onaj prigovor, kao da sam htel uvriedit čitavo činovničtvo domovine, kad sam rekao, da preuzv. g. ban nije bio posve sretne ruke u izboru svojih organah. Ja appelujem; ja sam štovatelj banske časti i od moje mladosti; ja sam preuzv. g. banu za njegove dobrohotnosti zahvalan, i velim, da budem svaku priliku radostno primio, podupirati njega u njegovom rodoljubnom nastojanju, i radovati ću se na to, ako mu bude za rukom pošlo, raditi o sreći naše domovine. Ja se čudim, da vješti činovnici sadašnje vlade nahadjaju nepravice u zakonu nagodbenom iz oportuniteta; da činovnici, koji su administrativnim putem metnuli na se neustavni teret, sada štovanje zakona afektiraju; dočim je svetitost zakona ona, koja uzdržaje ustavnost domovine. Ja sam u najpovoljnijem odnašaju velikomu broju činovnikah sadašnje vlade odgovorio i osvjedočen sam, da oni izrazu mojemu onaj smisao podmetnuli nebudu, da je bila moja namjera njih vriedjati. Gg.! ja zaključujem tim, da je ono, što sam kazao, da preuzv. g. ban nije bio podpuno srećan u izboru činovnikah, bilo namienjeno na one činovnike, koji škandale prave u njegovoj odsutnosti.

(Smieh. — Živio!)

Predsjednik: Držim, da je razprava ovoga pitanja dovršena. G. zast. Živković stavio je predlog, da vis. kuća izreče sliedeći zaključak: neka se svietli ban pozove, da se u zakonu označenim putem sa zajedničkim ministrom financijah u sporazumljenje stavi za postignuti ubaviest o tom, da li ug. financ. ministarstvo našemu saboru priobćeni zakon o potrošarini smatra zajedničkim, t. j. takovim, koji našu zemlju ravno kao i Ugarsku veže, ili ne; ako neveže, kojim povodom i na što je taj zakon našemu saboru priobćen. G. zast. Živković stavio je ovu osnovu zaključka s tim, da se na dnevni red postavi, kao što je to takodjer naglasio g. zast. Stojanović.

Od protivne strane g. administrator varaždinski Petar Horvat predlaže, da se preko osnove predje na dnevni red. —

Stavljam dakle pitanje: prima li vis. kuća predlog g. zast. Živkovića?

Mirko Hrvat: Molim, imam proti formulaciji opazku učiniti. Poslovnika §. 27. kaže: (čita) „Svaki član sabora vlastan je predmet koj predložiti saboru viećanja radi. Ako ovaj predlog podupru desetorica inih članovah, ima se

Digitized by Google

predloženi predmet uvrstiti u broj onih predmetah, o kojih će viećati sabor, te ga odpraviti u odsjeke."

Tu nemože dakle bit pitanja, kako ga je vis. predsjedničtvo stavilo, nego se imade pitanje staviti: Imade li izmedju gg. članovah vis. kuće toliko, koji podupiru predlog, za da se može uputit na odsjeke?

Predsjednik: G. zast. Živković stavio je predlog, da se ima odlučiti, neka se njegov predlog na dnevni red metne. Ja se moram držati toga, što je on rekao.

Dr. **Antun Stojanović**: On je predložio, da se odluči, hoće li se njegov predlog danas uzeti u razpravu ili drugi put? —

Predsjednik: Molim, tako nije bilo predloženo; a baš Vi gosp. zastupnici izrično dodali ste, da se imade Živkovićev predlog metnuti na dnevni red.

Stjepan Hervoić: Ovdje su dva predloga stavljena, prije predlog g. administratora varažd. žup., da se prieko predloga g. Živkovića predje na dnevni red. Kad se taj predlog rieši, onda ćemo čuti posljedice, hoćemo li preći na predlog g. Živkovića.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Niti g. Živković, niti g. vel. žup Horvat neimadu pravo predloge praviti proti poslovniku. Ako i je g. Živković tako predložio, što nevjerujem, moram se držati poslovnika. Dakle vis. predsjedničtvo imade pravo i dužnost pitati, imade li dovoljan broj članovah, koji podupiru predlog g. zastup. Živkovića, da se može u svoje vrieme metnuti na dnevni red.

Predsjednik: Ako ima itko dvojbu, da po poslovniku g. Živkovića nepodupire 9 članovah, ja te dvojbe neimam, jer su tolika gg. govorila za predlog. Dakle da svaka dvojba prestane, molim, neka se jave gg., koja podupiru predlog, i neka se izvole dignuti.

(Dižu se.)

Predlog je poduprt.

Što se tiče poziva na poslovnik, neka mi dopusti g. M. Hrvat, da poslovnik nepropisuje, da svaki predmet mora ići na sekcije, nego se može odpraviti i na posebni odbor.

To bi pitanje tekar onda došlo, kad ova osnova na dnevni red dodje. Sada je pako pitanje, hoće li na dnevni red doći.

Tako opet pitam vis. kuću po predlogu g. Živkovića, je li zaključuje, da se ovaj predlog na dnevni red postavi? — (Nemir.)

Dr. **Antun Stojanović**: Molim, ja predlažem, da se poimence glasuje.

Mirko Hrvat: Mora se eo ipso na dnevni red staviti.

Predsjednik: To nije zakonska osnova.

Mirko Hrvat: Da je zakonska osnova, onda bi se po §. 28. poslovnika morala tiskati; ali ovdje valja §. 27., koji kaže, čim koji predlog 10 članovah podupru, mora se staviti na dnevni red. Tu neima više glasovanja.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno o tom pitanju još jedan put progovoriti, samo na formulaciju. Ovo, što se je sada sbilo, da je visoko predsjedničtvo pozvalo, da ustanu članovi, koji podupiru predlog g. Živkovića, to se je moralo sbiti onda, kad je g. Živković predlog predložio; sada je to prekasno. Debata je o predlogu g. Živkovića vodjena, taj se predlog mora riešiti, i ja pozivljem vis. predsjedničtvo, pošto je debata svršena, da se taj predmet rieši.

Predsjednik: Ja nisam mogao staviti pitanje, da se in merito rieši, jer si je g. predlagatelj zadržao pravo, da će govoriti o tome predmetu u meritornoj diskusiji. Ja se moram držati predloga, koji je on stavio, a ne drugoga mnenja.

(Glasovi: Stvar je svršena).

Molim vis. kuću, hoće li o tome svoj votum dati, da se ovaj predlog tekar metne na dnevni red, ili će in merito ovu osnovu primiti ili odbaciti.

Dr. **Antun Stojanović**: Molim, kad je bilo pitanje potaknuto od moje strane, da li se nova razprava voditi ima vrhu izjave g. zastupnika Bedekovića, onda nije ništa zaključeno, nego se je debata vodila lievo i desno. Poslje, kad je g. zast. Brlić rieč uzeo, onda je od strane vis. predsjedničtva izjavljeno to, da može govoriti, kako god hoće, t. j. htjelo je izjaviti, da je u ovoj debati nastala deruta, i da se ovaj predlog meritorno nerazpravlja. Ja si dakle zadržajem rieč o predlogu, o kojem govorio nisam i molim vis. predsjedničtvo, da red uvede u razpravu.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Mislim, da nije nitko vlastan tumačiti predlog g. zast. Živkovića drugačije, nego ga je on sam stavio! Mi se moramo držati njegovih riečih. On traži, da se predlog njegov metne na dnevni red, dakle o tom se radi, hoće li vis. kuća zaključiti, da se ima staviti na dnevni red ili ne. U tom stanju stvari svako drugo tumačenje čini mi se neshodno.

Adm varažd. žup. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ja tu stvar sasvim drugačije smatram. Jedan je predlog g. zast. Živkovića, koji tako glasi: neka vis. kuća zaključi, da se u tom pitanju obrati svietli ban na zajedničkog ministra financijah za ubaviest, kako on razumie taj zakon o potrošarini. Onom prigodom g. Živković o dnevnom redu nije nit rieči kazao. Protupredlog je moj, da se preko toga predloga, kojeg riešenim smatram zaključkom prijašnje sjednice, predje na dnevni red. Uslied tih dvajuh predlogah tekla je debata dosta dugo, skoro ciele sjednice, i poslje, kad je g. Živković mislio, da njegov predlog neće naći odziva, onda je tekar stavio predlog, neka se stavi na dnevni red. To neznači drugo, nego zatezati stvar, i dragocieno vrieme gubiti badava, dočim imade posla drugoga, da će ovaj sabor jedva u njekoliko mjesecih moći zadaću svoju riešiti, ako bude i kako naporno radio. Dakle molim, da vis. kuća izvoli glasovati najprije o mojem predlogu, onda o drugom; ako se prihvati moj

Digitized by Google

predlog, onda je eo ipso pao predlog g. Živkovića, jer on i onako nije učinio samostalan predlog, nego je pače učinio predlog proti zaključku po većini ovoga sabora stvorenom, proti kojem po poslovniku više primjetbe neima.

Jovan Živković: Ja vidim, da mi iz invektivah neizlazimo, i ja odustajem od mojega predloga uslied ovoga prekarnoga položaja.

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim je gosp. predlagatelj odustao od svog predloga, stvar je dokončana.

Imadem čast predložiti ovjeriteljni zapisnik glede ovjerovljenih gg. zastup. Živkovića, Jurkovića i dr. Koića.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita zapisnik.

(Prima se.)

Predsjednik: Vjerovnica g. zast. Mrazovića.

(Na verific. odbor.)

Interpelacija g. zastupnika Fodroci-a na vis. vladu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Interpelacija
na svietlog bana.

Pogovara se, da osnove zakonske o konačnom riešenju urbarskih i urbarsko-srodnih odnošajah, zatim ob uredjenju zadrugah previšnjoj sankciji još sveudilj zato predložene nisu, jer da financialni dio otih zakonah zavisi od riešitbe zajedničkog ugarsko-hrvatskog sabora, i da to riešenje prije sliediti imade, nego-li što budu zakoni sankciji predloženi.

Ako je sbilja tako, kako se pogovara, onda moram žaliti, što je vlada prava ove zemlje, a i svoj odnošaj prama centralnoj vladi krivo shvatila — dokazom služi zakonski članak ob osušenju lonjskoga polja, koj bijaše po bivšoj dvorskoj kancelariji prije svietloj kruni na sankciju predložen i odobren, nego-li je predlog ugarskom saboru glede porezovnoga oprosta učinjen.

Molim dakle za ubavještenje, u kojem stanju se nalaze rečeni zakoni još u mjesecu rujnu l. g. po saboru odobreni, što je krivo, da po svietloj kruni još sveudilj sankcionirani nisu?

Zagreb dne 30. travnja 1870.

Alek. Fodroci s. r.
narodni zastupnik.

Robert Zlatarović: Molim vis. sabor, da blagoizvoli priobćiti ovo zemaljskoj vladi, koja će na interpelaciju u svoje vrieme odgovoriti.

Škender Fodroci: To je običaj, da se predade vladi.

Predsjednik: Interpelacija g. zast. Inkeya na svietloga bana.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Interpelacija
na preuzvišenoga gospodina bana.

Je li od zajedničke vlade ugarske glede državnih cestah kakovo priobćenje stiglo; ako je, koji su potezi za državne označeni? Kolika je svota u tu svrhu dopitana i je li novac u tečaj stavljen?

Do sada državna cesta iz Ludbrega preko Koprivnice u Viroviticu vodeća već od trijuh godinah nije poprudjena, dočim se ipak drugi dio iste ceste izmedju Varaždina i Ludbrega svake godine navaža.

Toga radi usudjujem se visoku vladu interpelirati: ima li nade, da će pomenuta cesta izmedju Varaždina preko Koprivnice u Viroviticu u broju državnih cestah pridržana biti, i je li će se ova cesta tečajem ove godine popruditi?

U Zagrebu 30. travnja 1870.

Ferd. Inkey m. p.
narodni zastupnik kotara koprivničkog.

Robert Zlatarović: Glede ove interpelacije, odnoseće se na pitanje državnih cestah, molim isto tako, da se priobći vladi.

(Prima se.)

Predsjednik: Vis. sabore! Svaki je mogao opaziti prilikom zadnjega zasjedanja, da je naš stenografični ured bio jako nedostatno vodjen, jer je ovdje mjesto trih stenografah bio samo jedan; a posljedica toga bila je ta, da dnevnik još ni danas dovršen nije.

Da se nebi opet nedostatak ovakov porodio, držao sam si za dužnost providiti, te razpisati natjecaj za stenografični posao. Najavila su se gospoda, koja su voljna bila primiti tu zadaću na se, i koja sada već ovdje od početka saborskog zasjedanja rade.

Vrhu toga, što sam ja u ovom smjeru učinio, imadem čast vis. saboru podnieti izviešće, u kojem predlažem, da se mali odbor imenuje, pod predsjedničtvom prvoga ili drugoga podpredsjednika, kako je to bilo u početku sabora, koji bi sa gg. stenografi ugovor učinio, i o tom svoje izvješće i predlog vis. saboru podnio; a predbježno da se opunovlasti odbor za saborske troškove, da gg. stenografom dosadanjim zaključkom opredieljene dnevnice i putne troškove, pod imenom predplate izplati, jer je mjesec na izmaku, a gg. će trebati nješto novacah, pošto su iz daljega došla u Zagreb, i pošto nisu ovdje nastanjena.

Molim visoku kuću, neka izvoli to ustanoviti.

Uprv. žup. varažd. **Petar Horvat**: Visoki sabore! Ja mislim, da bi sasvim shodno bilo, kada bi se to povjerilo postojećem financ. odboru, koji već posluje u poslu saborskih troškovah.

Predsjednik: Naime odboru za saborske troškove, da tu stvar odlučno razpravi.

(Prima se).

Vis. sabor me je opunovlastio, da primim u službu stalnoga podvornika. Ja sam to učinio i uzeo sam za takvoga Ignjata Hrvata, koji je za svih saborskih zasjedanjah posluživao, te sam ga stalnom plaćom od godišnjih 300 for. namjestio.

Digitized by Google

Neka izvoli vis. kuća to odobriti.

(Prima se).

Odbor dakle za saborske troškove neka mu izplaćuje mjesečnu plaću.

Ovdje imade molbenicah, koje nisu od nijednoga člana saborskoga poduprte. Po poslovniku sabor te molbenice neprima.

Molim vis. kuću, da odluči: hoće li predsjedničtvo odpraviti ih preko vlade ili ne.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. kućo! Ja nisam toga mnenja visokoga predsjedničtva, da se te molbenice jednostavno povrate, jer ih može koji član poduprieti; držimo se s toga stare prakse.

Predsjednik: Ovdje je molbenica učiteljskog osobllja gospodarsko-šumarske škole u Križevcih; koje moli, da mu se povisi plaća kao i drugim učiteljem.

Želi li, vis. kućo, tko poduprieti tu molbenicu?

Dr. **Antun Stojanović**: Ja ću ju poduprieti i predlažem, da se odpravi na odbor za proračun.

Predsjednik: Podupire dakle ovu molbenicu gosp. Stojanović, i ima se s toga odputiti na odbor za proračun.

Ovdje je molbenica podvornikah iz staroga Vukovara glede povišenja plaće.

Zatim je ovdje molbenica podvornikah županije virovitičke u Osieku, i molbenica činovnikah sudbenoga stola županije virovitičke, takodjer za povećanje plaće.

Mirko Hrvat: Ja podupirem te molbenice i predlažem, da se predadu odboru za proračun.

Predsjednik: Odpravljaju se odboru za proračun.

Ovdje je molbenica Luke Stražemanca, ćurčijskog zanatlije, koji bi rado, da mu se sin oprosti od vojničtva.

Ista je molbenica već bila kod namj. vieća; mislim, da bi mu se povratila.

(Prima se.)

Molba je ovdje financ. činovničtva u Zagrebu u ime nižih financ. činovnikah radi poboljšanja plaće; gosp. zastupnik Fodroci podupire ju.

Škender Fodroci: Vis. sabore! U toj se molbi moli vis. sabor, da bi istu molbu putem representacije na Nj. Velič. uvažio.

Čini mi se, da nije taj put korektan, nego molim, da se ta molba odputi petic. odboru, a petic. odbor da ju s preporukom na ug. sabor pošalje.

Upr. žup. varž. **Petar Horvat**: Moja gg! Ja se neslažem s tim, i protivim se tom mnenju. G. predgovornik je član ug. sabora, i neka on tu stvar tamo sam podupre; jer mislim, da bi to bio njeki compromis sabora našega preporučivanjem te molbenice na ug. sabor, koja tamo spada; pa ako se neuvaži tamo, nebi sjegurno služilo na čast ovoga sabora.

Škender Fodroci: Vis. sabore! Mislim, da to nestoji, da bi bilo proti časti ovoga sabora, ako se ovo neuvaži na ug. saboru, već držim, da bi taj sabor njekim načinom moralno prisiljen bio, da uvaži ovu molbu, i da se za činovničtvo ove zemlje zauzme.

Ako ta potrieba u molbi izražena obstoji, o tom nemože vis. sabor suditi, nego peticionalni odbor. Stoga sam zato, da se to na petic. odbor odputi.

Predsjednik: Molim vis. kuću! da se nebi upuštala u meritorno razpravljanje ove stvari, već da se na kratko izrazi, da li se ima ova molbenica na petic. odbor odpraviti ili ne.

Sima Filipović: Meni se čini, da je ta stvar sasvime jasna, da se ima u tom smislu odputiti na petic. odbor, kako to g. Horvat predlaže i mislim, da će vis. kuća to primiti, jer mi nemožemo petic. odbor preskočiti.

Robert Zlatarović: Ja držim, da netreba u tom pitanju nikakove dvojbe; jer ćemo po propisih kućnoga reda raditi, kada ovo na petic. odbor, onaj petorice, odputimo; a dalnjega zaključka netreba.

Predsjednik: Želi li dakle vis. kuća odlučiti, da se ovo na petic. odbor odputi?

(Prima se. — Na petic. odbor.)

Trgovačka komora riečka predlaže, da bi se cesta Ludovicea inkamerirala, budući je 19. veljače 1870. ugovor prestao. Ovaj je predmet već bio u 55. sjednici i odpravljen je na vis. vladu na predstavke drugih jurisdikcijah, da ona o tom svoje izviestje dade. Stoga mislim, da vis. vlada opet pozvati se ima, da dade svoje izviestje.

(Primljeno.)

Ovdje su dvie predstavke. Jedna je grada Karlovca a druga je Koprovnice glede zavoda bolničkog za škrljevske bolestnike. Ovaj je predmet od drugih jurisdikcijah poduprt, i bio je takodjer u 55. sjednici. Mislim, neka se vis. vlada opetovano pozove na izviestje.

Občina kraljevička moli, da bi se na željeznici karlovačko-riečkoj takodjer u Križišću kolodvor sagradio. Slična molba upravljena je na vis. vladu, i svietli ban javlja, da ju je on odpravio ug. ministru predsjedniku na uvaženje.

Molim, da vis. sabor odluči, što ima biti s ovom molbenicom. (Na petic. odbor.)

Županija varaždi. peticionira glede željeznice Čakovac-Zaprešić; a donle, dok se željeznica načini, da se uzdrži poštovni podvoz medju Zagrebom i Varaždinom, jer je bio ukinut.

Petar Horvat: Štovana kućo! Mislim, da ta molbenica više neima smisla, jer je taj poštovni promet sa brzovozom i nadalje ostavljen na cesti; a što se tiče željeznice Čakovac-Zaprešić, to sam ja obavješten, da će zakonska osnova o tom što skorije biti predložena ug. saboru. Mislim dakle, da se povodom te predstavke nebi imalo ništa učiniti.

Stjepan Hervoić: To bi značilo predstavku prije riešiti, nego je saslušana. Ja tu predstavku posve prihva-

Digitized by Google

ćam, podupirem i predlažem, da se odputi na petic. odbor. (Prima se.)

Predsjednik: Predstavka županije požežke, koja moli, da vis. sabor uzdrži svoj zaključak u krieposti glede gradjenja željeznice dolinom orljavskom. Naprotiv, molbenica grada Osieka i trg. komore, koji mole, da se željeznica potegne od Osieka na Brod i dolinom savskom.

Jovan Živković: Vis. sabore! Predlažem, da se obie te molbenice stave na dnevni red, i nadovezujem na nje moj samostalan predlog, koji ovako glasi: (čita:)

„Visoki sabore!

S r a z l o g a : što se je kr. ugarsko ministarstvo za komunikacije u svom na ugarski sabor upravljenom izvješću od 24. ožujka 1870. u predmetu gradjenja Alföld-fijumanske željeznice protivno zaključku našega sabora tako izrazilo: „da se u izvedenju iste Alföld-fijumanske željeznice, pravac iliti pruga „Savskom dolinom" t. j. od Osieka na Brod, Novu-Gradišku, Sisak — kako s tehničkoga tako i s gledišta obćega prometa, najcielishodnijom ukazuje;

s r a z l o g a: što kod predstojećega gradjenja iste željeznice i interese hrv.-slav. vojne krajine, — koje provincijaliziranje i podpuno izjednačenje s materom zemljom prije ili poslje u izgledu stoji, — svakako pred očima imati valja; a osobito ako se ti interesi — kao ovdje — s interesom provincijala u sklad dovesti mogu;

s r a z l o g a: što je c. kr. državno vojno ministarstvo za onaj komad željezne pruge, koji će krajiškim zemljištem ići, s iznosom na to opredieljenih krajiških šumah pripravno da konkurira;

s r a z l o g a: što bi se obzirom na prenavedena dva velevažna momenta toj pravednoj želji i težnji naše Krajine, — za koju smo i njezine interese kao za svoje sobstvene već toliko putah na ovom mjestu plaedirali,— baš u današnjih okolnostih tim većma odazvati trebalo, što ti interesi ujedno odgovaraju i višjim, daleko važnijim obzirom svjetskoga prometa, dočim proizvesti se imajuća željeznica nije lokalne, a niti samo provincijalne naravi, već obćemu svietskomu prometu i saobraštaju sa susjednimi državami put otvara i to u prvoj liniji nadvezuje na bosanske i srbske željeznice, što se samo Savskom dolinom i to linijom: Osiek-Djakovo-Brod najprobitačnije izvesti dade;

s r a z l o g a: što se izvedenje te prenavedene kao glavne pruge neprotivi niti interesom provincijala Slavonije, kojim se ovdje i ondje prema koristi zemlje s izvedenjem „željezničkih granah" lahko udovoljiti može, dakle bez uštrba na glavnu prugu i povrede onih velevažnih, dapače odlučnih obzirah, koje takova pruga, za se imati mora, ako hoće svojoj svrsi da odgovara, naime: da bude najkraća, najcjenija i ovo posljednje kako u njezinu zidanju tako i u izdržavanju, a kroz to potrebna garancija državi olakšana i obćom korišću, t. j. rentabilitetom pruge ojamčena;

s r a z l o g a: što toj svrsi i pravim interesom zemlje naše a tako i same države ug., ona po kr. ugarskom ministarstvu za komunikacije u izgled stavljena pruga: „od Osieka preko Našicah, Pleternice, Orljavskom dolinom u Savsku nizinu", s kojom Požega takodjer samo uzgredice u dodir dolazi, a Pakrac i znamenita kupelj Lipik izvan svake sveze ostaju, — prema ovoj, po podpisanih predloženoj daleko manje odgovara;

s r a z l o g a dakle: što bi se ova Alföld-fijumanska željeznica tako izvesti imala, da po svom položaju i pravcu, po jeftinoći gradjenja i uzdržavanja, a kroz to po svom rentabilitetu uzmogne izdržati konkurenciju s toli moćnom južnom željeznicom, koje interesi baš u pogledu zidanja te glavne pruge s interesom naše zemlje, a naročito ugarske države očito u sukob dolaze; što sve za pravac glavne pruge Osiek-Djakovo-Brod, a proti prugi ugar. ministarstva govori, kako se to nakon učinjenoga izvidjenja sa tehničkimi podatci bjelodano dokazati može;

s r a z l o g a: što bi po ugarskom ministarstvu za komunikacije predložena pruga Osiek—Nova-Gradiška pored toga, da bi takova radi bregovitosti predjelah i potrebe tunelah, kako u izvedenju tako i u troškovih uzdržavanja zemlju daleko više stala, te za izdržati konkurenciju i daleko veću državnu kamatnu garanciju zahtievala, još i naravni prislon na srbsko-turske željeznice vrlo oteščala, budući si je onozemna trgovina i promet s našom zemljom u Slavoniji, — kako je obće poznato — svoj dosadanji put po svom naravnom razvitku, na Brod ne pako na Novu-Gradišku jur otvorila; a to je takodjer dovoljni putokaz, na što se kod zidanja takovih javnih i svjetskih obćilah obazrieti valja;

s r a z l o g a napokon: što više od prenavedenih velevažnih momentah visokomu saboru u ono doba, kada je on dotični svoj zaključak u predmetu Alföld-fijumanske željeznice stvorio, nisu poznati bili, a niti poznati biti mogli i što je u ostalom i samo ugarsko ministarstvo komunikacijah po visokom ovom saboru zaključenu prugu „sredinom Slavonije", iz višjih i važnih obzirah napustilo, dočim je drugi pravac glavne pruge predložilo, — usudjuje se podpisani, poduprt dostatnim brojem članovah ove visoke kuće smjerno predložiti:

Neka se visoki sabor izvoli izjaviti:

1. Da bi se Alföld-fijumanska željeznica i to glavna pruga zidati imala od Osieka preko Djakova u Brod, a dalje u Novu Gradišku i preko Kutine u Sisak.

2. Uz ovu glavnu prugu imali bi se u savezu s istom, ujedno i sliedeći ogranci izvesti:

a) kroz orljavsku dolinu u Požegu i

b) od Kutine preko Lipika u Pakrac.

3. Da se ovaj zaključak zajedničkomu ugar. saboru na blagohotno uvaženje do znanja stavi.

U Zagrebu, mjeseca travnja 1870.

Jovan Živković s. r.

Digitized by Google

Ovaj predlog podupiru:

Grof Nugent s. r.
Kralj, biskup s. r.
Otto s. r., narodni zastupnik.
Oscar grof Keglević s. r.
Akurti s. r. narodni zastupnik.
Raizner s. r. narodni zastupnik.
Mixich s. r narodni zastupnik.
Aurel Kussevich s. r. nar. zastupnik.
Jovan Jurković s. r. nar. zastupnik.
Marko Cviić s. r.
Luka Petricsevics s. r.
Marko Knežević s. r.
Mirko Hrvat s. r.
Stojanović s. r.
Ig. dr. Brlić s. r.
Petar Malats s. r.
Dragutin Čegel s. r.
Dragutin Koritić s. r.
Andro Jandrić s. r.
Stipan Josipović s. r.

Gg. moja! Ja se usudjujem samo to opaziti, na koliko se je potaknulo to pitanje s druge strane, da se u tom velevažnom pitanju nalazi i osobah iz ovoga sabora u tako zvanom konsorciju, i da ti članovi imadu posebne interese za ovu ili za onu prugu. Akoprem sam i ja u jednom takovom družtvu, usudjujem se opaziti, da želim i mislim, da će se takva pruga, koja ima biti ne samo javna, nego upravo svjetska zidati ne po interesu kakve stranke, nego po interesu države i zemlje, kojoj treba na pravu korist služiti. Zato nisam protivan i želim. da se i one molbenice Osieka i Požege duboko pretresu, jer zasiecaju ne kao što njekagg. Hrvati misle, da je ta pruga samo Slavoniji na korist, nego ta željeznica zasieca u interes ciele naše zemlje. Zato treba, da se dobro obazriemo što interes zemlje donosi.

Zato sam predložio i molim, neka vis. kuća izvoli odlučiti, da se sva tri ova predmeta uzmu u dostojan pretres, i da se stvar izcrpi, neka se povjeri odboru ad hoc, ili neka se tiska i u svoje vrieme na dnevni red stavi.

Preporučujem tu stvar velikoj pozornosti, jer je zbilja to pitanje životno, u kojem neodlučuje nikakav politički „Färbung", nego interes zemlje.

Vel. žup. **Petar Maljevac**: Vis. sabore! Ja ove predmete razlučujem u tom, što je osječka molbenica sasvim novi predmet, koji se prije svega ima petic. odboru, ili kojem drugom opriedeliti, da nam može doprinieti svoje mnenje. Požežka pako molba, ili više žaoba, molim, da se ovdje pročita, jer tu se netraži, da vis. sabor što nova odluči, nego da se oživotvori ono, što je vis. sabor već dvaput zaključio. Zato molim, da se pročita.

Predsjednik: Vis. kućo! Ja sam napomenuo, da molbenica grada Osieka traži ovu prugu, koju g. Živković ovdje protegira; a požežka županija staru.

Da se nebi opet došlo u meritorno pretresivanje, te da se badava vrieme nebi gubilo, ja predlažem, da se pročita i ovo što je g. Živković predložio, i molbenica grada Osicka, i molbenica Požežke županije.

Vel. žup. **Petar Maljevac**: Ne molbenica, nego žaoba što nije zaključak saborski dosad oživotvoren.

(Neprima se.)

Predsjednik: Mislim dakle, da se tiskaju i razdiele medju članove i onda će vis. sabor dalnje odlučiti.

(Primljeno.)

Vis. vlada dobila je od vis. sabora poziv, da izviesti vrhu ukinute desetine kaptola Modruškog; evo izvjestja.

Bilj. **Ljudevit Raizner** hoće da čita.

Stjepan Hervoić: Mislim, da netreba toga čitati, nego tiskati, da na odsjeke dodje.

Predsjednik: Predmet je veoma važan, dakle zaslužuje, da ga svaki član vis. kuće poznade. Zato treba da se tiska, i u svoje vrieme stavi na dnevni red.

(Prima se.)

Na interpelaciju g. zastup. Živkovića o crkvenom saboru odgovara svietli ban.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Visoki sabore!

Na interpelaciju narodnoga zastupnika i saborskoga podpredsjednika, gospodina Jovana Živkovića, učinjenu u saborskoj sjednici dne 18. ruj. u pogledu ne davno u Karlovcih obdržavanog srbskog narodno-crkvenog kongresa čast mi je sliedeće odgovoriti.

Što se samoga sazova upitnog kongresa tiče, to je meni uredovno poznato, da je preobstojavše kr. namjestničko vieće, uslied odpisa njegove preuzvišenosti gospodina hrvatskoga ministra od 11. svibnja 1869 broj 1518 izbore za rečeni kongres po gospodinu patriarchi na dan 1/13 lipnja 1869 urečen, na koliko su se u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji preduzeti imali, odredilo. Iz istog odpisa vidi se takodjer, da je Njegovo cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 24. travnja 1869. odobriti blagoizvolielo, da srbski patriarcha u smislu zakonskoga članka IX §§. 4. 5. 7. ugarskoga sabora od godine 1868. srbski narodno-crkveni kongres sazove.

Prenapomenutom odpisu gospodina ministra prileži takodjer prepis dopisa upravljenog pod istim danom na gospodina patriarchu, kojim prenavedeno previšnje riešenje do znanja stavlja.

Ne manje je meni iz dopisa gospodina hrvatsko-slavonskoga ministra od 25. kolovoza 1869 broj 2919 poznato, da je rečeni kongres odgodjen, i da je ovo odgodjenje Njegovo cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 8. kolovoza 1869 do previšnjega znanja uzeti blagoizvolielo.

Nu da bi u predmetu bilo upitnoga odgodjenja, bilo

Digitized by Google

u obće glede upitnoga kongresa gospodin ugarski ministar za bogoštovje i nastavu kakovo riešenje izdao, to meni uredovno poznato nije, a ja mnijem, da meni odnosno zemaljskoj vladi prije preustrojenja njezina u smislu nagodbenoga zakona nije pripadalo pravo umiešati se u poslove za ono vrieme izvan njezina djelokruga nahodeće se, odkuda sliedi, da se ja u predmetu interpelacije na gospodina ugarskoga ministra prosvjete službeno obratiti, te tiem načinom u stvarih srbskog narodno-crkvenog kongresa iniciativu poprimiti mogao niesam, a to takodjer iz onog razloga, što upitni kongres, kojeg se djelokrug proteže na tri različita upravna područja, izmedju kojih je ono civilne Hrvatske i Slavonije pogledom na broj žiteljstva grčko-iztočnoga vjeroizpoviedanja najmanje, podpunu authonomiju uživa.

U ostalom, pošto je authonomna zemaljska vlada svoj zakonom si opredieljeni djelokrug jur zauzela, i pošto u taj djelokrug svi crkveni i nastavni poslovi, dakle i oni srbskog narodno-crkvenog kongresa spadaju, zakonski pako članak IX. ugarskoga sabora od godine 1868 u području kraljevine Hrvatske i Slavonije zakonsku moć imao nebi, to ću ja, čim u tom pogledu s. kr. ugarskim ministrom iz razloga, što se djelokrug srbskog narodno-crkvenog kongresa tako na područje ugarsko kao i Hrvatsko-Slavonsko proteže, te se stoga i odnosne zakonske ustanove u suglasje dovesti moraju. jur povedena razprava dovršena bude, odnosnu zakonsku osnovu visokomu saboru predložiti.

U Zagrebu dne 25. travnja 1870.

R a u c h v. r.

Jovan Živković: Vis. sabore! Moj je smjer bio taj, da, na koliko ima pravo ug. vlada miešati se u autonomne poslove crkvene, da to pravo ide i našu vladu, jer narod srbski, o kojem se ovdje radi, nije samo u Ugarskoj, nego ga ima i u troj. kraljevini. Ako se mieša u tu stvar ministar radi Krajine, tako se ima i naša vlada miešati. To je bio moj smjer, vindicirati našoj vladi ono pravo, koje ju ide. Ja neću dalje razvidjati, jeli bila vlada u stanju to učiniti, samo mi je povoljno toliko, da je pripravna predlog učiniti u buduće.

a sam s tim zadovoljan.

Predsjednik: Dočim je g. interpelant zadovoljan sa izjavom, prima se na znanje.

Izvjestje zem. vlade o zakladi za realnu vjeresiju. O realnoj vjeresiji pred ovom visokom kućom još nikada izvjestja nije bilo; zato držim, da se ovo ima štampati, razdieliti medju članove, te staviti nadnevni red.

(Prima se).

Gg. zastupnici naroda i članovi odbora u pitanju riečkom: Skender Fodroci i Stjep. Vuković podnieli su ovom saborskom predsjedničtvu resignaciju svojega zvanja odborničkog još mjeseca prosinca 1869.

Molim neka vis. kuća izvoli odlučiti.

(Glasovi: Da čujemo.)

Mirko Hrvat: Ja mislim, da o tom netreba nikakve odluke stvarati, dok se nepodnese izviestje odbora za riečko pitanje; onda će se i to zajedno odlučiti.

Josip Žuvić: Vis. kućo! U savezu s tim imam opaziti prema tomu, što je rezignacija podnešena.

Ja mislim, da podnesak tih rezignacijah ide „filius ante patrem“, jer riečkog odbora zadaća je dati glavno izviestje; a budući je tim izcrpljen predmet resignacije, stoga će ove resignacije postati suvišne. A nisu li resignacije suvišne, onda molim uzeti akt o toj okolnosti, da sam i ja na svoj mandat u riečkom pitanju resignirao, i da sam bio znao, da će biti pismeno podnešene resignacije, nebi se bio ni ja izključio, i bio bi svoju posebnu resignaciju podnio.

Dr. **Ignjat Brlić**: Dakle, to su svi regnikolarni odbornici.

Predsjednik: Vis. kuća, mislim, prima na znanje izjavu g. zast. Žuvića, da i on resignira, i pridržaje ovu resignaciju do vremena, kad bude izviestje o riečkom pitanju podnešeno.

Vis. je kuća dostojala naložiti, da se obratim pozivom na predsjedničtvo sabora ug., neka mi priobći zaključak saborski o prodaji krajiških šumah. Ja sam to i učinio. Predsjedničtvo ug. sabora priobćilo mi je predlog i izvadak iz dotičnog zapisnika sa zaključkom. To je sve na magjarskom jeziku, zato sam dao na hrvatski prevesti. Treba da se sad dade štampati.

Dr. **Antun Stojanović**: Ja sam si prdržao pravo ovim upravo povodom pitati osobno našu gg. zastupnike na zajedničkom saboru, da nam izviešće dadu o tečaju te razprave, što je učinjeno u tom predmetu. Ako se sad to ima štampati, zadržajem si rieč za onda, kad dodje na dnevni red.

(Prima se.)

Predsjednik: Županija varaždinska podnaša tegobu proti zem. vladi poradi povriedjenja državopravne nagodbe.

(Glas: Živila!)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita: „Vis. sabore! Županijsko obćinstvo, čitajući nalog okružnicom kr. zemaljske vlade od 16. studena 1869. br. 3476/1372 o provedbi narodnog popisa izdani, osvjedočilo se je, da je isti narodni popis odredjen po kr. ugarskom ministarstvu unutarnjih poslovah i po kr. ugarskom ministarstvu za poljodelstvo, obrt i trgovinu, uzprkos tomu, što narodni popis nespada medju zajedničke poslove, nit je napomenut u zakonskom

Digitized by Google

članku o nagodi od 8. studena 1868. §. 8, 9 i 10, već u smislu zakonskog članka ob ustrojstvu autonomne kr. hr. slav. dalm. zemaljske vlade izdanog reškriptom od 20. travnja 1869. §. 6. pripada izrično u djelokrug samouprave hrvatsko-slavonske.

Dužnost je bila visoke kr. zemaljske vlade zakonsku osnovu o narodnom popisu predložiti našemu hrv. slav. dalm. saboru, koj bi imao bio predlog taj prihvatiti i podieliti mu zakonsku moć.

Na temelju tekar tako stvorenog i sankcioniranog zakona dužna bi bila visoka kr. zemaljska vlada narodni popis u vlastitom djelokrugu odrediti.

Iz stavke treće visoke okružnice od 17. studena 1869. br. 3476/1372 uvidja se, da je zakonska osnova o narodnom popisu zajedničkom zakonodavnom saboru predložena, i tamo zakonsku moć zadobila; a visoka kr. zemaljska vlada je tu osnovu kao zakon primila i za ovršenje izdala.

Uslied toga se vidi, da je kr. ugarsko ministarstvo prekoračilo napram Hrvatskoj i Slavoniji granice nagodbenim zakonom ustanovljene.

A visoka kr. zemaljska vlada propustila je zakon nagodbe i samostalnost narodnu neoskvrnuto uzdržati.

Nu ne samo što se je tako jur u početku narodnog popisa ovim činom povriedila ugarsko-hrvatsko-slavonska nagodba, već je ista još većma povriedjena time, što su Hrvatskoj i Slavoniji narinute narodopopisne tiskanice sa magjarsko-hrvatskim, njemačko-magjarskim dapače i samim magjarskim napisom providjene, uzprkos jasnoj odredbi zakona o nagodi §. 56.

Uslied istog §. dužnost je bila naše kr. zemaljske vlade tiskanice za narodni popis jedino u hrvatskom kao priznanom službenom jeziku izdati.

Al nije to prvi čin, kojim se grieši proti ustanovam nagode, već imade takovih i više: kod poštah i brzojavah u Hrvatskoj i Slavoniji rabę se tiskanice u magjarsko-hrv. jeziku, što je proti izričnoj ustanovi §. 57. nagodbenog zakona.

Na kovanom novcu nejma ni traga naslovu kralja hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga; što je proti jasnom smislu §. 64. zakonskog članka o nagodi.

Ako se motri postupak ovaj kod tiskanicah sa gledišta gospodarstvenog, mora se i nehotice priznati, da je isti razsipnost zajedničkog dohodka i trošak posvema suvišan,

Da su tiskanice tiskane onako, kako to zakon zahtieva, samo hrvatskim jezikom, stajao bi tisak istih uprav samo polovicu sadanjeg troška.

Da su tiskanice tiskane hrvatskim jezikom, bilo bi još jedanput toliko prostora više na istih, nego ga sada imade, te bi prama tomu skoro polak tiskanicah manje triebalo, čim bi se opeta znatni dio troška prištedio.

Kod potriebštinah za unapredjenje javnog dobra u Hrvatskoj i Slavoniji uzteže se kr. ugarsko ministarstvo i najpotrebitija izvesti, te sa svom pomnjom sa zajedničkim troškom kod nas štedi:

Željeznica Čakovačko-zaprešička prieko županije varaždinske, prigodom utanačenja nagode svečano obrečena, koja je toli za unapredjenje i uzdržanje obrta potriebita, sveudilj jošte uživotvorena nije.

Željeznica riečko-zagrebačka toliko putah obećana, koja je životno pitanje za cielu Hrvatsku i Slavoniju, jošte uviek niti započeta nije.

Sve valjda, da se kod nas šteđiti započme.

Kod tiskanicah pako u javnoj upravi trati se suvišno zajednički dohodak, tiskajući nepotriebito i protuzakonito napise magjarskim i hrvatskim jezikom, kao da se time njeka supremacija magjarštine nad hrvatstvom pokazati želi.

Sve ovo pobudjuje u narodu veliku bojazan, da će se bratinskim sporazumljenjem izmedju Ugarske i Hrvatske sa Slavonijom utanačena nagoda sve dalje i dalje okrnjivati, dok napokon posvema neizčezne.

Da istinu kažemo!, istina bo u ustavnoj zemlji tajiti se nesmije. Ovi čini daju povod pravednoj sumnji o pogubnih težnjah naše braće Magjarah napram našem narodu i napram njegovom u nagodi ujamčenom narodnom pravu, koje su kadre svako povjerenje uništiti i narod na odpor proti takovim nezakonitim naredbam izazvati.

Ovo županijsko občinstvo nemože pojmiti, kako se je moglo sbiti, da naša visoka kr. zamaljska vlada, kojoj je u prvom redu najsvetija dužnost naša narodna prava štititi i čuvati; da, rekoh, naša vlada nije se za vriemena oprla proti ovom protuzakonitom postupku? proti postupku, koj je proti ustanovi nagodbenog zakona §§. 56, 57 i 70, proti zakonu, koj je po Njeg. kr. apostolskom Veličanstvu potvrdjen i posvećen time, da će ga on sam držati i drugim obdržavati dati.

Sve je to ovdje vis. kr. zem vlada iz vida izpustila.

Kada dakle već oni, koji na čelu naroda stoje, neće da štuju obstojeće zakone, kako se može dosliedno tomu od puka zahtievati, da je on štuje i obdržava?

Ovo županijsko občinstvo štuje naredbe višjih oblastih, i neželi da se kakov nered dogodi; stoga i hoće za sada ovršiti odredjeni narodni popis. al nemože propustiti, da se proti ovakovom postupku, koj naše narodno pravo u temelju vriedja, svečano neogradi, te da visoku kr. zemaljsku vladu u buduće za svaki takov postupak, kojim se narodno pravo okrnjuje, odgovornom neučini.

Podjedno se sbog ovog protuzakonitog postupka uz prilog odnosnih naredbah podnaša visokom saboru tegoba sa tom molbom; da visoko isti kr. zemaljsku vladu u smislu §. 50. nagodbenog i §. 6. zakonskog članka ob uredjenju zemaljske vlade na odgovor pozvati izvoli:

Zašto je ovu protuzakonitu naredbu kr. ugarskog ministarstva unutrnjih poslovah, koj napram Hrvatskoj i

Digitized by Google

Slavoniji nikakovi djelokrug neimade, primila? i zašto je mimoišav nagodbeni zakon pristala na izvedenje takove naredbe?

Sa dubokim štovanjem

Dano iz male skupštine županije varaždinske dne 3. siečnja 1870. u Varaždinu držane.

Visokog sabora

sluge pokorni
Občinstvo županije varaždinske.
Po
L. Kiš,
ž. vel. bilježnik.

Ovo je važan predmet, vis. sabore, s toga predlažem, da se tiska, medju članove sabora razdieli i na dnevni red stavi.

Vlad. n. povjer. **Pogledić**: Molim vis. sabor, budući se ovaj spis tiče vlade, da se njoj priobći.

Petar Horvat: Molim da i ja predlog stavim. Mislim, da nije od potrebe, da se to tiska, nego da se prije svega priobći vladi za odgovor, i onda će vis. saboru ostati prosto, da odluči, što ga je volja.

(Glasovi: Neka se tiska.)

Vlad. povjr. **Pogledić**: Baš županija varaždinska tu intonira trošak, a to tiskanje bilo bi upravo trošak suvišan.

Stjepan Hervoić: Najkorektniji je put onaj, kojega je predložio g. admin. P. Horvat stoga, jer ciela ova peticija ili tužba tiče se neposredno vlade. Sabor, da može o njoj točan zaključak izreći, mora na svaki način preslušati onoga, koji je tužen, vladu.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Molba županije varaždinske nije podnešena s molbom, da se vladi podnese, nego se naročito moli, da se vlada pozove na odgovor, što je prekoračila zakon.

(Nemir.)

Nipošto nemože se predati vladi, jer vlada je tužena. S toga pristajem uz predlog g. Raiznera, da se tiska.

Stjepan Jančo: Predlažem, da se na peticionalni odbor uputi.

(Nemir.)

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. kućo! Iz govora g. Petra Horvata sliedi, da prije moramo vladu čuti, negu ju obsudimo. Ta čitava predstavka poznata je; cieli kontext bio je u novinah. S toga mislim, imamo prije čuti vladino mnenje, i slažem se sa predlogom g admin. Horvata.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ovdje se radi o tom, koji je predlog pravilan, je li predlog g. Raiznera, ili predlog g. admin. Horvata. G. Raizner predložio je, kao što poslovnik propisuje za takav predmet, da se štampa, da u svoje vrieme na dnevni red dodje: dakle ovo je sasvim pravilan predlog po poslovniku.

Što je g. admin. Horvat predložio, to može biti onda, kad stvar dodje na dnevni red, da se vladi preda, i da vlada odgovori. Dakle mislim, netreba preokupirati zaključak, koji se može donieti u ovom predmetu onda, kad bude na dnevnom redu. Radi toga podupirem predlog g. Raiznera; jer sam uvjeren, da sasvim paslovniku odgovara.

Zastup. vlade **Pogledić**. Vis. sabore! Baš je u interesu same stvari, i u interesu vlade....

(Nemir. — Glasovi: neima rieči.)

Molim, da se ovo priobći vladi, jer prije do svrhe budemo došli.

Svrha je županije varaždinske bila ta, da se nered ukine! Dakle, ako bude vis. sabor onda poslje tiskanja priobćio vladi zaključak, koji drugi nemože biti, nego da vlada odgovori, tim bude stvar kasnije dovršena, nego ako se to sad odmah odluči.

Ljud. Vukotinović: Vis. sabore! Ja mislim, da se neradi o tome, je li prije ili poslje do svrhe dodjemo, nego o tome, da se korektno postupa.

(Tako je.)

Ako bi se ovaj spis uputio na vladu za odgovor, onda bi sabor tim postupao kao interpelacijom, jer vladi priobćuju se interpelacije, na koje ona odgovara. Mislim, da pravo interpelacije imadu samo zastupnici, a ne korporacija kakova. Dakle mislim, da je jedini korrektan put taj, da se tiska i medju članove podieli, poslie će sabor zaključiti, hoće li viećati prije ili će vladi poslati, da dobije odgovor.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Mislim, da je zaista korektan predlog g. Raiznera, a g. admin. Horvat da je učinio inkorrektan predlog; jer bot to nije samo napisano u poslovniku, nego je upravo protivno parlamentarnoj korektnosti i propisom, da se vladi za napotrebno piskaranje dostavlja, i njekakve replike izmedju sabora i vlade vode. Po parlamentarnom duhu vlada je reprezentirana u saboru i u svih odborih, gdje ona ustmeno odgovara; vlada je nazočna tuj, i netreba dopisivati. Kad bude taj predmet štampan, vlada će odgovoriti po svojem zastupniku, pak će se stvar možebit riešiti kraćim putem, nego što je g. admin. predložio.

Predsjednik: Molim, želi li još tko govoriti?

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja bi samo u tom pozornost vis. predsjedničtva pobudio, da predlog g. admin. Horvata involvira u sebi riešenje meritorno i ako bi se predlog taj ovdje primiti želio, te ako bi Vi presv. gosp. predsjedniče njegov predlog stavili za pitanje, onda molim za rieč, da u meritumu govorim.

Radi toga izključena je mogućnost, da će se predlog

Digitized by Google

g. Horvata da votizacije dovesti, nego držim, da je jedino moguće votizirati o predlogu g. Raiznera.

Adm. varaždž. žup. **P. Horvat**: Vis. sabore! Ja mislim, da moj predlog neizključuje viećanje i pretresivanje o tom predmetu, nego je pravedan u tom, jer je vlada obtužena, dakle da bi se najprije opravdala; poslje može se staviti na dnevni red. Dakle mislim, da moj predlog isto tako kao što i predlog g. Raiznera zaslužuje uvaženje i da se može podvrći glasovanju.

(Nemir.)

Predsjednik: Molim, vis. kućo, dočim se g. zastup. pozivlje na predsjedničtvo, dužan sam mu odgovoriti.

Naravska stvar, da je prvo pitanje na predlog g. Raiznera; ako se ovaj primi, onda sve drugo odpada, ako li se neprimi, onda dolazi na pitanje predlog g. admin. Horvata tim više, jer nije, kako je g. predgovornik rekao, samo formalan; a treći je predlog, ako se i ovaj odbaci, g. zastupnika Jančoa, koji želi, da se stvar ova preda na petic. odbor. Dakle pitam vis. kuću, ako više nitko neželi govoriti . . . .

Sima Filipović: Ja želim.

Vis. kućo! Zašto se pečataju njeki podnesci, koji dolaze na vis. ovu kuću? — U tu cielj, da se članovi sabora o samom predmetu koliko moguće bolje ubavieste. Kad je to cielj, onda pitanje to dolazi, da li bi se moglo viećati, bi li se imala ta cielj osujetiti t. j. otegotiti članovom sabora obaviešćenje o predmetu.

Kad tako stvar shvaćam, onda držim, da nemože biti pitanje, da li će se pečatiti, nego to, da li je predmet ovaj od takove važnosti, da je nuždno, da su članovi sabora podpuno o tom predmetu obavješteni?

Ja držim gg., kad je rieč o povriedi materijalnoga zakona, da je to pitanje tako važno, da je svima od najveće potrebe, o njem se, koliko moguće, bolje obaviestiti; i po tom držim, da se samo po sebi razumije, da tre ba pečatati, i na dnevni red staviti. Onda će vis. kuća, što bude za dobro našla, zaključiti, te uputiti tu stvar ili na posebni odbor ili na sekcije, ili će za prešan proglasiti predmet, i na priečac o njem debatirati. To je, vis. kućo u predmetu učinjenog predloga g. Raiznera. Nije mi nuždno reći, samo se po sebi razumie, da se s tim predlogom slažem.

Što se tiče predloga presv. g. adm. žup. var., držim, da taj predlog nije parlamentaran; držim, da u parlamentu nemože se taj predlog ni za podlogu votizacije staviti.

Ovo moje mnenje ovim dokazujem. Nikada parlamenat od svoje vlade pismenog izviešća netraži niti prima, nego vlada, kako je g. Stojanović dobro primjetio, u parlamentu ustmeno učestvuje; zato ima u parlamentu sjedalah, i onda, kad članovi vlade nisu članovi parlamenta. Vlada ustmeno u parlamentu odgovara, vlada isto tako ostaje i obdržava se u neprekidnom znanju svih tako rekuć stvarih kao i svi članovi sabora, i njezina je dužnost sam sabor ubaviestiti o svem, ili na pitanje ili po svom sobstvenom pobudjenju. Tako razumijem parlamentarizam i držim, da predlog gosp. administratora nemože biti predmetom votiziranja.

Adm. var. žup. **Petar Horvat**: Vis. kućo! Buduć je g. predgovornik prekoračio propis poslovnika, da se prigodom formulacije nemože o predmetu, nego samo o formulaciji govoriti, neka mi dopusti vis. kuća, da bar sa njekoliko riečih razjasnim stanje stvari.

(Glas: To je treći put)

Jedno to, da ja nisam kazao, da vlada svoje izviešće pismeno dade; a drugo, ja se neprotivim, da se pečata, nego pristajem na to.

(Nemir. — Mrmljanje).

Hugo Anker: Vis. sabore! Ja sam uvjeren (Nema govora. Već je formulirano. — Nemir).

Svaki dobro zna, da mi imamo odgovornu vladu; ako ju imamo odgovornu, ako kakova tužba ili prigovor ima na vladu, možemo ju na odgovornost pozvati. Ovdje smo čuli tužbu žup. varaždinske, gdje se kaže, da u njekojih §§. zajednička vlada magjarska nije obdržavala nagodbe; a ja upravo mogu i pokazati, da ima takovih stvarih unutri, koje nestoje n. pr. glede novca. (Veliki nemir. To je meritum.) Samo podupirem predlog g. Horvata, da se preda vladi.

Ljud. Raizner: Neka mi dozvoli vis. kuća njekoje primjetbe na razjasnjenje moga predloga. Na predlog taj prinukala me važnost predmeta ovoga. Ja se čudim zaista, ako se pitanje glede molbenice osječke i požežke imade tiskati i medju članove razdieliti, to neuvidjam, kako se nebi reprezentacija žup. občinstva, kojom se tuži proti vladi, da je povriedila temeljni zakon, imala takodjer tiskati i posebice na dnevni red staviti. Mene nisu gg. o protivnom uputila, jer vladi predati znači interpelacija, a ovo nije interpelacija, nego predstavka občinstva žup. varaždinske. S toga ostajem kod svoga predloga, kojega sam i nehotice, jedino iz važnosti predmeta stavio, jer kad se drugi predmeti mogu tiskati, koji nisu tako važni, nevidim razloga, zašto se nebi i ovo tiskalo.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se ima tiskati, medju članove razdieliti, i u svoje vrieme na dnevni red staviti?

(Glasovi: Prima se.)

Neka se gospoda, koja su za to, izvole dignuti.

(Većina se digne.)

Primljeno je ogromnom većinom glasovah.

Ja neimam više nikakova predloga. Ako možebiti tko ima, neka se izvoli javiti.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Ja sam mjeseca listopada pr. g. podnio vis. saboru zakonsku osnovu ob odgovornosti zemaljske vlade. Ta je osnova istoga mjeseca tiskana, razdieljena i upućena na odsjeke. S toga pred-

Digitized by Google

lažem, da vis. predsjedničtvo izvoli odsjeke pozvati, da se sastanu i da istu zakonsku osnovu u pretres uzmu.

Nadalje, buduć saborski odsjek nijedan neima predsjednika, molim da izvoli narediti vis. predsjedničtvo, da se odsjeci danas ili sutra sastanu, konštituiraju i podieljene zak. osnove u pretres uzmu.

Predsjednik: Vis. kućo! K ovomu, što je g. Mirko Hrvat predložio, imadem dodati to, da je već na odsjeke odpućeno pitanje glede gradjenja ceste preko Krndie 26. rujna 1868. Zatim odpućena je na odsjeke 17. travnja pr. god. osnova o gradjenju ludnice; zatim je odpućena, što je g. Hrvat naveo, osnova ob odgovornosti bana; zatim je odpućena u 58. sjednici osnova glede proglašenja skupnih zakonah. To su četiri predmeta, koja su odpućena do sada na odsjeke.

Odsjek I ima za predsjednika preuzv. g. biskupa Soića, kojega ovdje neima; dakle imade si izabrati barem provisornoga predsjednika.

Odsjek II. ima za predsjednika presv. g. biskupa Kralja, koj će možebit doći.

Odsjek III. imao je za predsjednika sadanjega k. sab. podpredsjednika g. Vukotinovića, koji kao takov nemože odsjeku predsjedati.

Zatim imam dodati, da u odsieke nisu podieljeni gg. dr Koić, Julijo Jelačić i Živković, koji nije mogao u odsjeke doći, jerbo je bio podpredsjednik saborski.

Imam čast izviestiti, da ima članovah: u I. odsjeku 28, u II. odsj. 26, u III. odsj. 27. dakle ako se dodaju II. odsj 2 člana, onda je i u njem 28. čl., a III. 1 član, onda i on ima 28.

Stjepan Jančo: Ja predlažem, neka se žriebanjem popune odsjeci.

Josip Žuvić: Visoki sabore! Glede ovoga pitanja imam čast obratit pozornost vis. sabora na broj. Taj broj, kako ga je g. predsjednik pročitao, matematično stoji, ali u realitetu nestoji. Meni je svejedno, kamo ta gg. budu opredieljena, ali slučaj je hteo, da je kod žriebanja izvornoga u III. odsjek dopalo puno gospode, koja u svojih svojstvih nikada nedolaze na sabor. Izvolite pročitati imenik, i vidit ćete, da ih ima 6.—7., koji nikada nedolaze u sabor. Tako je i u I. odsjeku akurat 28 članovah, a kad plenum odsjeka dodje, komaj ih imade 15—16. Dakle tomu odsjeku neka se ova gg. pridadu.

Kazimir Jelačić: Vis. sabore! Ja nisam za to; jer nije moguće to ustanoviti prije, da ti članovi nebudu došli; mogu svi doći, pa što bi onda bilo?

Ignjat Simić: Vis. sabore! Izabran je odbor, koji bi izviešće . . .

(Nismo još s ovim gotovi.)

Predsjednik: Molim, što želi vis. kuća?

(Glasovi: Neka se žrieba.)

Hoće li odmah sada?

(Sada!)

Molim gg. bilježnike Raizuera, Akurtia i Hervoića, da izvole pobirati cedulje.

(Pobiranje.)

Što je g. zast. Žuvić naveo, da mnoga gg. nedolaze, to stoji; ja sam takodjer glede te gospode račun učinio, i po tom ima u I. odsjeku 22 realna člana, koji mogu doći, izuzam g. grofa Pavla Pejačevića, kojeg nije nikada tu i svietloga bana; u II. odsjeku ima 21 realan član, a u III. 20.

(Glasovi: Sve u III. odsjek.)

Sima Filipović! Molim vis. kućo! To mi se pitanje čini posve neznatno.

(Glasovi: Zaključeno je!)

Predsjednik: Molim, ovdje su tri cedulje. Mislim, da koji se prvi izvuče, ima doći u I. odsjek; koji drugi u II., koji treći u III.

Sima Filipović: Molim za rieč.

(Glasovi: Riešeno je!)

Nisam čuo, da je riešeno. —

Predsjednik: Hoće li dakle dva u III., a jedan u II., ili sva tri u III.?

(Glasovi: Svi u III.!)

Dakle netreba žriebanja.

Gosp. veliki župan virovitički ima predlog.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Donašaju se svaki dan predmeti na peticionalni odbor. Pošto je pako jedan član pet. odbora, g. Lad. Taller, obolio jako, da možebit dulje vremena neće doći, zato molim, da se sutra jedan član za pet. odbor izabere.

(Prima se.)

Predsjednik: Molim odsjeke, da se sastanu, izaberu si predsjednike i da počmu rad.

Sjednicu ću naviestiti onda, kada budem imao predmetah, kojih sada nemam.

Za danas zaključujem sjednicu.

Digitized by Google

Šestdeset i četvrta saborska sjednica,

držana dne 2. svibnja 1870. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Interpelacija o neizpunjivanju nagodbe. — Interpelacija o namještenju stranih činovnikah. — Interpelacija ob ukinuću vojne krajine, dotično predlog. — Predlog za odbor revizije public. zajedničkih zakonah. — Predlog o zatezi polazka na ugar. sabor.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.
Bilj **Ljudevit Raizner** čita

Zapisnik

šestdeset i treće sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, pod predsjedničtvom presvietloga g. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, držane u Zagrebu dne 30. travnja 1870.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 62. sab. sjednice, koj bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

2. Predsjednik stavi na dnevni red čitanje zakonskoga članka o potrošarini na vino i meso. — koj bude pročitan tim, da se u smislu saborskoga zaključka 61. saborske sjednice sahrani, pošto za Hrvatsku i Slavoniju čl. I. g. 1868. §. 18. naročito opredieljuje, kako se sa potrošarinom u domovini našoj postupati ima, te stoga je proglašenje istoga po municipijah i občinah suvišno.

3. Poslje toga stavi narodni zastupnik Jovan Živković predlog sliedećega sadržaja: neka vis. kuća zaključi, da se svietli ban pozove, neka se o prije označenom zakonu sa zajedničkim ministrom financijah u sporazumljenje stavi, da se postigne ubaviest o tom, da li ugarsko financijalno ministarstvo našemu saboru priobćeni zakon o potrošarini smatra „zajedničkim“ t. j. takovim, koji našu zemlju ravno kao i Ugarsku v e ž e ili n e. — i ako neveže, kojim povodom i zašto je taj zakon našemu saboru priobćen.

Kad je poslje dulje debate došlo do glasovanja o tom predlogu, povuče ga predložitelj natrag. — Predsjednik priobći zatim saboru sliedeće prispiele podneske, koji budu riešeni kako sliedi:

4. Zapisnik verifikacionalnoga odbora od 21. o. m. pod broj 633, uslied kojega budu po saboru verificirani novo izabrani zastupnici: Jovan Živković za kotar vukovarski, Jovan Jurković za kotar erdevički i dr. Konstantin Koić za kotar irižki.

5. Vjerodajnica pod br. 654. ob izboru Mate Mrazovića za narodnoga zastupnika kotara vrbovsko-delničkoga dostavlja se verifik. odboru.

6. Interpelacija narodnoga zastupnika Škendera Fodroci-a, stavljena na svietloga bana o nepredloženih još te za previšnju sankciju mjeseca rujna p. g. utanačenih zakonskih osnovah o konačnom riešenju urbarskih i urbarsko - srodnih odnošajah, te ob uredjenju zadrugah, dostaviti se ima svietlomu banu.

7. Interpelacija narodnoga zastupnika Ferdinanda Iukey-a o gradjenju državnih cestah, naročito pako one iz Varaždinu kroz Koprivnicu u Veroviticu vodeće, — dostaviti će se isto tako svietlomu banu.

8. Izvješće saborskoga predsjednika od 28. o. m.,

Digitized by Google

br. 143/praes., kojim javlja, da je za saborske stenografe uzeo Rudolfa Fabiana, Vjekoslava Bacha i Franju Matušića uz dnevnice 6 for. i naknadu putnih troškovah, — dostavlja se odboru za saborske troškove radi izplate.

9. Izvješće saborskoga predsjednika o naimenovanju Vatroslava Hrvata saborskim podvornikom uz godišnju plaću 300 for., dostavlja se odboru saborskih troškovah za izplatu ugovorene svote.

10. Molbenice činovnikah, zatim podvornikah i podvorničkih poslužiteljah sudbenoga stola županije virovitičke, i podvornikah županije sriemske, pod br. 568, 592 i 593, za poboljšanje njihoga materialnoga stanja, dostavljaju se odboru za proračun.

11. Molbenice zavodskoga osoblja na kr. gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcih pod br. 564 i 565 predložene o tom, da se blagodat povišenja plaćah uslied saborskoga zaključka od 14. listopada p. g. i na zavodno osoblje toga učilišta protegne, — imadu se dostaviti odboru za proračun.

12. Molbenica Luke Stražemanca iz starog Vukovara, pod br. 567 podnieta za oslobodjenje sina njegovoga Skendera od vojničtva, ima mu se vratiti, jer nije po nijednom saborskom članu poduprta.

13. Molbenica nižjih financijalnih činovnikah hrvatsko-slavonskih za povećanje plaćah pod br. 638, — dostavlja se petic. odboru.

14. Predstavka trgovačke komore riečke pod br. 591 za odkup poveljene ludovicejske ceste, — dostavlja se se kr. zem. vladi na izvješće.

15. Predstavke zastupstva grada Karlovca pod br. 561 i upravljajućega odbora grada Koprivnice pod br. 566. za uzpostavljenje bolničkoga zavoda za bolesti škrljevo zvane u Kraljevici, — dostavljaju se zem. vladi na izvješće

16. Molbenica zastupstva občine Kraljevica pod br. 584 dostavljena dopisom svietloga bana od 3. p. m., br. 49/pr. za uredjenje željezničke postaje na Zemun-Riečkoj pruzi u Križišću, — dostavlja se peticionalnomu odboru. —

17. Predstavka županije varaždinske, pod br. 673 u tom postojeća, da se željeznica od Čakovca do Zaprešića kroz istu županiju što skorije u život privede, do toga pako, da se nepromienjeno uzdrži poštovno občenje izmedju Čakovca-Varaždina do Zagreba, i Varaždin Novogmarofa do Križevcah, — predaje se peticionalnomu odboru.

18. Žaoba glavne skupštine županije požežke pod br. 628 o tom predložena, što gradjenje alföldsko-riečke željezničke pruge Orljavskom dolinom kroz Požegu i Pakrac dosele činu privedeno nije, zatim

predstavka zastupstva grada Osieka, te trgovačko-obrtničke komore slavonske pod br. 594 u tom podnieta, da se upitna željeznička pruga preko Broda u savsku dolinu izvede, te da se bregoviti predieli kroz pobočne pruge sa ovom glavnom prugom skopčaju, — i napokon

obrazloženi predlog narodnoga zastupnika Jovana Živkovića u tom postojeći:

Neka sabor izjavi:

A. Da bi se alföld-riečka željeznica, i to glavna pruga zidati imala od Osieka preko Djakova u Brod, a dalje u Novu Gradišku i preko Kutine u Sisak;

B. Da se uz ovu glavnu prugu u savezu sa istom ujedno i sliedeći ogranci izvedu:

a) kroz orljavsku dolinu u Požegu, i

b) od Kutine preko Lipika u Pakrac;

c) da se ovaj zaključak zajedničkomu ugarskomu saboru na blagohotno uvažen,e do znanja stavi.

Imadu se tiskati, medju članove razdieliti i na dnevni red staviti.

19. Dopis svietloga bana od 25. o. m., br. 610 pod br. 650 glede odštete klerikalne desetine kaptola moderuškoga, — ima se tiskati, medju saborske članove razdieliti i na dnevni red staviti.

20. Odgovor svietloga bana od 25. o. m., br. 630/pr. pod br. 595 stignuvši na interpelaciju narodnoga zastupnika Jovana Živkovića u pogledu držanoga posliednjega srbskoga narodno-crkvenoga kongresa, kojim se isti zadovoljnim očitova, primljen je na znanje.

21. Izvješće zemaljske vlade od 31. p. m., pod br. 590 o stanju zaklade za realnu vjeresiju, — imade se tiskati, medju saborske članove razdieliti i na dnevni red staviti.

22. Izjave narodnih zastupnikah Škendera Fodrocia pod br. 56/pr. i Stjepana Vukovića pod br. 57/pr., te ustmena izjava narodnoga zastupnika Josipa Žuvića, kojimi polažu mandate kao članovi kraljevinskoga odbora za riešenje riečkoga pitanja, — budu po saboru predbježno na znanje uzete, dok u tom pitanju izvješće predloženo nebude.

23. Zaključci ugarskoga sabora kuće zastupnikah, utanačeni u predmetu namienjene prodaje krajiških šumah, dopisom predsjednika istoga sabora od 6. studena pr. g., br. 104. pod br. 41 predsjedniku ovoga sabora dostavljeni, — imadu se tiskati, medju saborske članove razdieliti, i na dnevni red staviti.

24. Predstavka male skupštine županije varaždinske pod br. 582, radi povrede državo-pravne sa kraljevinom Ugarskom godine 1868. utanačene nagode, — ima se tiskati, medju saborske članove razdieliti i na dnevni red staviti.

25. Na predlog narodnoga zastupnika Mirka Hrvata bude zatim zaključeno, da se viećanje u odsjecih o zakonskoj osnovi ob odgovornosti bana, i ostalih tamo predanih predmetih preduzmu, te da se u tu svrhu manj-

Digitized by Google

kajući predsjednici I. i III. odsjeka po članovih odnosnih odsjekah izaberu.

26. Ujedno budu u današnjoj sjednici verificirani narodni zastupnici Jovan Živković i dr. Konstantin Koić, zatim narodni zastupnik Julio Jelačić trećemu odsjeku pridieljeni.

27. Na predlog vel. župana virovitičkog i narodnog zastupnika Miroslava Kraljevića bude nadalje zaključeno, da se u mjesto oboljeloga zastupnika Ladislava Thallera drugi član sabora u peticionalni odbor izabere.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 1¼ satih poslje podne s tim, da će dojduću urediti, kako će imati predmetah za viećanje.

V a k a n o v i ć s. r.,
sab. predsjednik.

L j u d e v i t R a i z n e r s. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ima li kakva primjetba?

(Glasovi: Neima.)

Dočim nije nikakove primjetbe.

Jovan Jurković: Ja nisam opredieljen u nijedan odsjek.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Jeste već prije.

Jovan Jurković: Ali sam ja poslje položio mandat.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: G. zast. Jurković je ovjerovljen, i ostaje u 3. odsjeku.

Predsjednik: Zapisnik je ovjerovljen.

Imadem čast predložiti vjerodajnicu g. zastupnika karlovačkoga Turkovića.

(Na verifikacionalni odbor.)

Za sada drugoga predmeta neimamo. Dakle molim gg. zastupnike, ako imade tko kakav predlog.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno, da na interpelaciju g. nar. zaotupnika Mavra Broza od 15. listp. pr. g. u pogledu „neizvedenja ustanovah nagodbenoga zakona od god. 1868.“ odgovorim.

Prije nego na dotična postavljena pitanja odgovor dadem, neka mi bude dozvoljeno na obrazloženje upitne interpelacije kratkim protuobrazloženjem odgovoriti.

U koliko se ova interpelacija osniva na patriotičnoj želji i na zahtjevu da se točnim izpunjenjem ustanovah nagodbenoga zakona obezbiedi narodna osebina ovih kraljevinah, to neka g. interpelant izvoli biti uvjeren, da si zem. vlada i na čelu joj svietli ban barun Rauch za isto tako svetu dužnost drži, oživotvorenje rečenih ustanovah sa svom odvažnošću unaprieditи.

Na ovu ga dužnost neveže samo nadležeća mu odgovornost, nego što više, veže ga i nuka ljubav domovine, kojoj on od početka svojeg djelovanja sve svoje sile posvećuje.

Istina, da imade ustanovah u nagodi, koje još nisu posvema u čin privedene.

Kao što god g. interpelant sam predpostavlja, da ugarsko zakonodavstvo nebi ravnodušnim nemarom gledalo, kad bi se upravo krivnjom executive njegov zakon vriedjao, isto tako neka izvoli biti uvjeren, da nebi niti svietli ban dopustio, da se budi čijom krivnjom hotonice obaraju prava, što su jih ove kraljevine nagodbom zakonito stekle.

Uvjeriv se medjutim, da još ne posvemašno izpunjenje ovih ustanovah neleži u zlobnoj namjeri i krivnji dotičnih faktorah, već u neprijaznoj komplikaciji okolnostih vremena i državnoga rada, neimaše razloga prema središnjoj vladi zeuzeti stanovište dvojbe, nepovjerenja i represalijah.

Štovani g. interpelant pa i visoka kuća dopustiti će mi, da je od ono doba, kako je nagodbeni zakon sankcioniran i u obadvama saborima proglašen, što je u obće definitivno ustavno uredjenje i Ugarske i ovih kraljevinah na temelju sadašnje državne sisteme započelo, razmjerno kratko vrieme prošlo.

Uredjivanje državah i kraljevinah osobito nakon toliko godišnjega gorkoga samovoljstva, i usried neprestanih političkih borbah, u kojih živimo, nalično je brodu na morskoj pučini, koji, premda čvrstim kormilom providjen i imajući sve potrebite svoje sastavine, boreći se ipak s neprijaznimi vjetrovi, samo lagano, oprezno i uporabom svih umjetnih silah u ožudjenu luku doplivati može.

Ja podpuno shvaćam bojazan i neuztrpljivost gp. interpelanta, koji, uvriedjen izkustvom prošlih vremenah, i njemu i meni i svakomu izmedju nas u gorkoj uspomeni, jedva dočekati može, da se pravo i dostojanstvo domovine konačno osigura.

Ali uvjeren sam takodjer, da neće g. interpelant s vida pustiti, da je položaj onih, koji se po mojoj gori naznačenoj prispodobi na brodu nalaze, sasvim drugi, nego li položaj onih, koji ga s obale željno gledaju i sretni dolazak dovikuju.

Pomisliti, da će oni, koji se na tom brodu nalaze, želiti ili o tom raditi, da se brod razkrši, dočim on nosi čast i slavu njihovu i blagoslov potomstva, k tomu bi trebalo staviti se na onakovi stepen pesimizma, za kojega zaista neimademo niti povoda niti razloga.

Što g. interpelant navadja, da su ustanove, koje ovim kraljevinam dužnosti nalažu, a Ugarskoj su koristne, jur uvedene, kao što su to na primjer financijalne i porezne oblasti, dočim upravo ustanove radi obrane narodne osebine još svejednako u život privedene nisu, to mi je samo primjetiti, da su one vrsti ustanove već prije toga obstojale, te jih je zajednički ministar samo preuzeti imao, dočim ustanove ove vrsti sačinjavaju inštitucije stoprv

Digitized by Google

stvoriti se imajuće, kojih dakle izvedenje mnogo više vremena, više rada i prosudjivanja sa sobom donosi.

Kao osobiti razlog svoje interpelacije navadja g. nar. zastupnik zavladalo negodovanje u javnom mnienju, i izvadjanja protivnikah nagode s Ugarskom.

Što se tiče javnoga mnienja, koliko god je ono štovanja i obzira vriedno, toliko sam uvjeren, da će se ono po svojoj naravnoj pravednosti prilagoditi izrazu onoga faktora, koji o sudbini narodah odlučnu rieč izustiti imade, a to je zakonodavno tielo — narodno zastupstvo!

Razumijem pako ovdje pod javnim mnienjem onaj izraz obćinstva, koji se sam po sebi razvija bez pritiska političkih demonštracijah, koje samo stranačke svrhe i namjere podpomažu.

Ovakovo zdravo, ničim neinfluencirano javno mnienje umiriti će se jamačno videći, da niti zastupnici naroda, niti zemaljska vlada nisu voljni dopustiti, da se prava naroda krše, no da isto tako nisu voljni djelovanje svoje prilagoditi budi kakovugoder pritisku.

Što se protivnikah nagode, imenito njihovih izvadjanjah tiče, to mi se čini dosta primjetiti, da oni nisu postali protivnici nagode uslied tih izvadjanjah, već su oni ta izvadjanja načinili upravo zato, jerbo su protivnici nagode i jerbo oni, sudeć po javnih glasilih njihovih, manje više samu nagodu u načelu osudjuju, te svaku sgodu upotrebljavaju, da istu nagodu kod naroda depopulariziraju.

Da se razlozima protivnikah nagode, crpljenimi iz tih izvadjanjah, uznemiruje javno mnienje, da se je isto agitacijami u vojnoj Krajini razmahalo proti sjedinjenju s Ugarskom, za to nemože niti ban, niti zemaljska niti ugarska vlada odgovarati.

Ove agitacije imadu drugi izvor nego li je još neposvemašno izpunjenje ustanovah nagode.

Štovani g. interpelant žali, da su pristaše nagode prema protivnikom u očigled neizpunjenih zakonitih ustanovah razoružani, Ali neka izvoli biti uvjeren, da kao što stvari stoje, nebi mu niti čitavi arsenal oružja, sastojećega se iz razlogah, proti rečenim protivnikom ništa koristio, te se je moći jedino nadati, da će patriotičnomu i muževnomu djelovanju saborskomu za rukom poći, znatno doprinieti k utaloženju uzrujanih strastih i razbistrenju pojmovah u svih političkih pitanjih.

Ovo, nekoliko riečih dužan sam bio premitirati prije nego li na concretna odgovorim.

Odgovaram pako na pitanje:

1. Da je Nj. Preuz. g. banu znano, da nisu još izpunjene svekolike ustanove nagode, odnoseće se na ove kraljevine.

2. Da nije sporazumljenjem njegovim to neizpunjenje bivalo. Al da niti nebijaše povoda tražiti sporazumljenja; jer se je svietli ban osvjedočio, da

3. nije nakana središnje ugar. vlade nanieti ovim kraljevinam štete ili poniženja, već da je neodoljiva sila vlastitih užjih posalah ugarskoga ministerija i razmjerno kratko vrieme krivo, što se nije moglo pristupiti k podpunomu izvedenju svih ustanovah. Da je medjutim ban kod ugars. ministarstva ozbiljne korake učinio, da se još neizvedene ustanove bezodvlačno izpune.

4. Da se ban nedrži vlastnim, uzkratiti pripomoć ugarskoj vladi u njezinih nagodom normiranih odredbah, i to s toga, jer to redoviti tečaj državnih posalah nedopušta, jerbo je čvrsto uvjeren, da će i ugarska vlada svojski o tom nastojati, da i ona od svoje strane ustanovam zakona točno zadovolji i jerbo dovoljnoga razloga neima, uzkraćenjem svoje pripomoći povod dati bezzakonju, koje se u izgledu na uspješnost korakah banovih, u prerečenom smjeru učinjenih, opravdati dalo nebi.

Na ovo 4 pitanja, koja je gosp. interpelant postavio, imao sam čast odgovoriti i uvjeren sam, da će se štov. g. interpelant zadovoljiti, uzdajući se u sviest rodoljubnu i dužnost zemaljske vlade i na čelu joj stojećega svietloga bana, koji će ono, što rekoh, ne samo govorom, nego i činom posvjedočiti.

Mavro Broz: Vis. sabore! Odgovorom presv. g. načelnika zemaljske vlade za unut. poslove mogao bih se podpuno zadovoljiti, kad me žalostno izkustvo nebi učilo bilo, da nema pod nebom sretnije zemlje kako je Hrvatska, kada štogod traži, jer joj se uviek sve obećaje, dapače i više nego što traži. Ali kada dodje do izpunjenja obećanjah, zateže se „ad graecas calendas“, te se svode obično, tako rekuć, na ništicu.

Ja nisam o patriotizmu naše zajedničke vlade nikad sumnjao, pače sam bio osvjedočen, da će ona po svojoj patriotičnoj sviesti sve ono raditi, što će biti na korist zemlje i naroda našega. Nu osvjedočen sam s druge strane, da neima sredstvah, polag najbolje svoje volje, kojimi bi mogla zajedničku vladu prisiliti, da se točno drži zakona, i da ga vrši, a ujedno ne ima možebiti one odvažnosti, da stupi u otvoreni odpor proti vladi, i da se posluži bar onimi sredstvi proti njoj, koja zakon dozvoljava i dopušća. Ima li smo priliku i ovih danah osvjedočiti se, da je naša zem. vlada, ako je moguće, još bolje magjarska nego li je ista magjarska.

(Na galeriji: Živio!)

Osvjedočili smo se prigodom proglašenja zakona o potrošarini za Hrvatsku, kakovom se je žilavošću vlada borila za to, da se zakon taj, koj nespada na nas, proglasi. Osvjedočili smo se o njezinoj nepopustljivosti, da, t. j. u tom niti najmanje od svoje namjere nije htjela popustiti. A danas iz službenih novinah ministarstva ugarskoga doznajemo to, da je zakon taj pometnjom na sabor naš poslan, i da je ona stranka, koja se je proglašenju toga zakona protivila, posve imala pravo.

Odatle poznajemo službenu strogost Magjarah prot nepravilnu postupku naše zemaljske vlade.

(Glasovi: To nije službeni list. — Jest!)

Digitized by Google

Ako hoćete list desavouirat, vi ga desavouirajte. „Pester Lloyd“ poznat je po cielom svietu kao službeni list.

(Glasovi: Jest! jest!)

To je njihov njemački „Napló.“ Dapače polag postupka naše vlade, kad bi htjeli strogo i smjelo suditi, mogli bi doći do zaključka, da je naša zemaljska vlada u Pešti, a ne u Zagrebu, da se ondje zapovieda, a ovdje samo izvršava.

(Na galeriji odobravanje.)

Predsjednik: Ja pozivljem slavno občinstvo, da se drži paragrafa 89.

Govornik: Ovu je istu interpelaciju bio stavio na ug. saboru zast. Iranyi. Naši zastupnici uvidiše, da smjer interpelacije moje nije bio taj, da se domaća vlada interpelira, koja je u tom poslu tako rekuć nemoćna, nego da se ta interpelacija neizravno proteže na ugarsku vladu, koju mi ovdje izravno interpelirati nemožemo. S toga sam ja zahvalan štovanomu članu našega sabora, g Fodroci-u, na ugarskom saboru i njegovim drugovom na ugarskom saboru, koji su imali toliko moralne snage i smjelosti, te su tu interpelaciju na ug. saboru ponovili, nu nisu niti oni niti Iranyi na nju odgovora dobili, jer je valjda ministarstvo držalo izpod svojega dostojanstva na magjarskom saboru odgovarati na hrvatske interpelacije, osobito u pitanjih onih, koja se protežu na pravo naroda hrvatskoga.

Gospodo moja! Mi smo već do guta siti liepih frazah i povoljnih obećanjah, i ja vidim, da jih želudac naš više probavljati nemože; preslaba mu je to hrana, te mu treba nješto pitnijega dati, a to su facta. Ja sam bio optimista, vjerovao sam sve, i željno izgledao onaj dan, kad će se ta obećanja naša izpuniti. Nu žalibože čekam i dan danas uzalud; a mislim, čekat ću uzalud, ako budem i 100 godinah živio, ako mi kao sabor ozbiljno i odvažno u akciju nestupimo.

Vis. sabore! To je žalostno, ali istinito, s toga valja da sabor ozbiljno stupi na pozorište i zahtieva na temelju svojega prava, koje ga ide, da se vrši zakon, koji smo zajednički stvorili.

Ja sam osvjedočen, da neima možebiti nijednoga člana u ovoj sabornici, koji bi posve i podpunoma zadovoljan bio s nagodbenim zakonom. Imade tu ljudih, kojim se čini, da nam ovaj zakon preveć daje i osigurava; ima drugih, koji opet misle, da su ustanovami toga zakona premalo postigli te nisu zadovoljni; a imade i takovih, koji s njekojimi ustanovami ovoga zakona nisu posve sporazumni. Nu ipak su se složile sve stranke za volju sloge i bolje budućnosti svojega naroda, te su taj nagodbeni zakon za svoju domovinu prihvatili bez svake i najmanje promjene. Naravski, da nas to boljeti mora, a najpače one, koji su osvjedočeni, da smo tim zakonom premalo dobili, kad vide, da se i ono malo, što smo dobili, nedrži i točno nedrži. A oni bi se jamačno bili zadovoljili, kad bi vidili, da su sve njegove ustanove izvedene, a izvesti su se mogle, kad bi bilo dobre volje u sredini vlade. Danas već nismo zadovoljni, i nemožemo biti, jer se tegobe i prigovori dan na dan nagomiljavaju, i dan na dan se više osvjedočujemo, da bez svakoga straha i obzira centralna vlada ide preko ustanovah toga našega nagodbenoga zakona; svaki dan sve više uvidjamo, da nas drži kao stvorove „inferioris generis.“ Ja sam se borio za uniju iz razlogah, jer sam mislio, da ćemo samo tako budućnost našega naroda obezbiediti, i bolju mu budućnost osjegurati. To je bio glavni povod i glavni razlog, zašto sam se za uniju borio. Borio sam se i iz tog razloga, da se složnimi silami otmemo svakomu vanjskomu neprijatelju, i da mu se složnom silom nadjačiti nedamo.

Gosp. moja! Ja vidim, da te glavne svrhe postigli nismo, dapače vidim, da nam je već danas ono premalo, što je zakonom ustanovljeno, jer se dan na dan osvjedočavamo o njekih zakonih, koji neodgovaraju svrhi. Tako n. pr. onaj članak o načinu zastupanja naše zemlje na ugarskom saboru je neshodan s toga, jer iluzornim čini naš domaći sabor. Magjari si izbiraju vrieme za saborisanje ono, koje je za njihove privatne odnošaje najshodnije, a mi se obično tjeramo na sabor onda, kad je najsilnije poljsko djelo, da svaki pojedini jedva čeka, da se čim prije posla rieši, i da može pregledati gospodarstvo svoje.

Prošle godine mučili su nas ovdje za vrieme berbe, i kad se nebi tako na prečac radilo, možebit bi se inače radilo bilo. Zvali su nas onda, kad smo imali sakupljati plodove, koje smo velikim trudom i troškom priradili, a najviše ako nas puste na sabor onda, kad počme najveća i najnesnosnija vrućina.

Gosp. moja, i sada se rasnaša po Zagrebu glas, da ćemo se već sutra ili prekosutra odgoditi morati s toga, jer naši zastupnici moraju na zajednički sabor otići, i ovako vidim, da je cielo naše saborisanje illuzorno. S toga sam tvrdo osvjedočen, da neima rodoljuba, da nema vjerna domovini sina, koji nebi zahtievao i želio, da se taj način našega zastupanja na saboru ug. promieni.

Što se pako financ. pitanja tiče, tu se i dan danas uvadjaju stvari, koje možebiti duhu nagodbe neodgovaraju. Mi vidimo, da se uvadjaju novi porezi; mi vidimo, da se obstojavši već odprije porezi povisuju, — izuzam jedinu zemljarinu, — a to je po mojem mnenju upravo protivno financ. nagodbi, sklopljenoj s kraljevinom Ugarskom. Mi znamo, na koliko je povišena kućarina, na koliko osobarina i osobna tečevarina, i da mi više plaćamo, nego li smo plaćati morali. §. 13. naše nagodbe naročito se ustanovljuje, da Hrvatska toliku tangentu za zajedničke poslove plaćati nemože, jer toliko neima, koliko bi po razmjerju poreza i ostalih u to zasjecajućih stvarih plaćati morala.

Na da nam od uplaćenog poreza i inih naših dohodakah za nutarnju upravu dadu 2,200.000 for., a ostalo da

Digitized by Google

oni primaju za zajedničke poslove, i da se tom kvotom za 10 godinah zadovoljavaju, i mislim, da se tu već impliciter razumieva, da u pogledu poreza za ovih 10 god., za koje valja financ. nagodba, ništa se promieniti nebi smjelo, da se nebi smjeli niti novi porezi uvadjati, niti stari povećavati. Ali žalibože vidimo, da to inako biva. Pitam sve one, koji porez plaćaju, neka pogledaju platežne svoje naloge, te će opaziti, da se nerazmjerno više plaća, nego se je plaćalo.

Tako se vidi, da je već danas neobhodno potrebna revizija toga zakona; a potreba revizije istoga zakona tim nam se silnije nameće, jer polag patenta od 19. kolovoza ima se jedna strana Krajine provincializirati, i da se u pogledu provincializiranja nješto u saboru našem zaključiti mora. Nam je dobro poznato iz privatnih viestih, da, kada se je u ug. ministarskom vieću rieč povela o pitanju riečkom, isto ministarstvo nije za vriedno našlo, da pozove našega ministra hrvatskoga na dogovor, da on ondje u interesu Hrvatske svoju rieč uloži.

Poznato je i to, da se su ministerium bečki i ugarski dogovarali u pogledu Granice, nu našeg ministra kod tog dogovora ondje nije bilo, jer se je to za suvišno držalo, da bi on u interesu naše zemlje i riečcu rekao. Dapače nije se niti narod hrvatski u tom pitao, nego se je radilo za nas preko nas.

(Živio!)

S toga si pridržajem pravo, da ću na odgovor visoke vlade u svoje vrieme smjeran predlog učiniti.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! . . . .

(Glasovi: Neima debate.)

Neima debate, nego govorim o interpelaciji, gdje gosp. interpelant veli, da će predlog učiniti. Ako mi je slobodno kao članu sabora predlog učiniti, predlažem, da vis. sabor interpelaciju, na koju je načelnik nutarnjeg odiela g. Zlatarović odgovorio, primi na znanje.

Benjoš Kraljević: Vis. sabore! Mislim, da g. predgovornik želi tim osujetiti, da g. interpelant nemože staviti svoj predlog. Ako se odgovor vis. vlade i uzme na znanje, zato ipak ostaje g. Brozu prosto predlog staviti.

Predsjednik: Molim vis. kuću, da se neudalji dalje, nego je potrebno. G. interpelant imade pravo uzeti odgovor vlade na znanje, to može i sabor učiniti; s tim bi bila stvar riešena; ili g. interpelant može zahtievati, da se njegova interpelacija stavi na dnevni red. Ovakov zahtjev mora sabor primiti ili odbaciti. Ja iz izjave g. Broza nisam razumio ni jedno ni drugo, niti to, da je uzeo izjavu vlade na znanje, niti da zahtieva predmet interpelacije metnuti na dnevni red; s toga molim, neka se izjavi.

Mavro Broz: Razumiem, da ću u pogledu interpelacije shodan predlog učiniti, a za sada nisam zadovoljan.

Stjepan Kugler: Vis. sabore! Ja držim, da je pravo interpelacije osobno, da imade svaki pravo interpelirati, i vlada je dužna dati javni odgovor. Sabor uzme na znanje odgovor vlade, interpelantu stoji prosto, zadovoljiti se odgovorom ili ne. Ako nije zadovoljan, imade pravo predlog učiniti u svoje vrieme i zahtievati, da se predlog stavi na dnevni red. To je običaj parlamentarni, pa mislim, da se i mi toga držimo. Za sada prima vis. kuća odgovor na znanje.

Predsjednik: Dakle vis. kuća prima odgovor vladin na znanje.

Josip Žuvić: Visoki sabore! Kao povjerenstvo u ime svietloga bana odgovaram na drugu interpelaciju g. narod. zastup. Broza, i molim, da mi bude dozvoljeno s ovoga mjesta (u klupi zastupničkoj) govoriti, jer je nespretno sa onoga mjesta (klupe vladine) prema položaju sale.

Odgovor na interpelaciju g. zast. Broza od 16. listopada lanjske godine o namješćenju stranih činovnikah u Hrvatskoj i Slavoniji, zapisnik br. 558.

„Exposée" interpelacije gosp. Broza zadržaje sliedeće grane:

A. Po §. 46. nagodbenoga zakona moraju se u svih uredih, tako u onih zajedničkoga ministarstva, kao i onih zemaljske autonomije izključivo sinovi Hrvatske, Slavonije i Dalmacije namjestiti.

B. Kod uredah zajedničkih ministarstvah, osobito kod financije, imade inostranih, narodnomu jeziku nevještih činovnikah i upravo ovo neznanje izključuje jedinu zakonitu porabu hrvatskoga jezika.

C. Kod namješćivanja sudbenih činovnikah u novije vrieme nebje obzir uzet na domaće sinove, već bjehu tudjinci imenovani, bez da bi natječaj razpisan bio.

Na to stavlja interpelant dva konkretna pitanja.

Prije nego što ban na ova pitanja odgovori, jeste potrebno na sam exposée interpelanta obazrieti se, a u tom koncentriraju se nazori bana u sliedećem:

Na A. Prva točka exposéea pod A. jest u zakonu utemeljena, t. j. pozitivni propis §. 46. stavlja uvjet: da tako kod hrvatskih odsjekah u zajedničkih ministarstvih, kao i kod granah ovih ministarstvah u zemlji samoj domaći sinovi namješteni budu.

Premda isti zakon kao opreznost stavlja, da se iznimka od ovoga pravila može dopustiti samo onda, kada zemlja sama nebi strukovnjakah, primjera radi tehnikah itd. pružiti mogla, ili ako bi druga koja nemogućnost obstojala, da se izključivo sinovi domaći namjeste, n. pr. kod brzojavnoga ureda ili kod drugih na posebne strukovne izpite ili kvalifikacije vezanih uredah, to ipak stoji u propisu §. 46., da se najprije imade uzeti obzir na domaće sinove. — Premda banu zanemarenje ovoga zakonitoga propisa po zajedničkom ministarstvu nije poznato u tom pravcu, kao da je zajedničko ministarstvo od početka nagobenoga zakona možebitne prijave domaćih sinovah tudjincem na korist odputilo, to se je ban ipak u smislu odgovora, što ga je g. Brozu na interpelaciju od 15. listopada dao, već obratio na zajedničko ministarstvo iz svih silah, da se zakon u tom obziru točno vrši.

Što se tiče u zemlji već namještenih činovnikah, to

Digitized by Google

upućuje ban g. interpelanta na ono, što pod C. ovoga exposéea sliedi, te opazuje k tomu: da mu se nečini prikladno kratkim putem lieka naći svojoj težnji, naime: odstraniti sve namještene tudjince u granah zajedničkoga ministarstva, stranom iz čovjekoljubivosti, a stranom mu se nevidi shodno radi bezuvjetno nastajuće obustave dotičnih uredovnih posalah i napokon mu se vidi radi toga nemoguće, što mu sama zemlja nemože za ovaj čas pružiti odmah potrebnih silah za popunjenje.

Što se tiče druge točke exposéea pod A., naime: da zem. autonomiji pripadajući činovnici po §. 46 takodjer domaći sinovi biti moraju, nije ni u ovom ni u drugom kojem zakonu ustanovljeno.

Iz proučenja (studiuma) §. 46. i njegova postanka (ako je naime g. interpelantu poznat) uvidjeti će on, da si je Hrvatska htjela pozitivnim zakonom zajamčenje pribaviti kod nagodbenoga zakona za svoje odsjeke i urede naprotiv zajedničkomu ministarstvu, i u tom upravo leži težište §. 46., koji ništa negovori ob autonomnom činovničtvu.

A bilo bi uzaludno izvadjati analogiju istoga zakona, nije bo niti zakonodavstvo, niti su nagodbeni faktori i njihova cenzura našli za potrebno, da nješto ustanovljuju, što već u samoj naravi stvari leži, t. j.: suvišno je putem zakona ustanovljivati ono, što već na dužnost svake vlade spada.

Autonomna vlada pozna dobro svoje dužnosti, te vazda uvažuje pravednu želju naroda, pa joj se nemože pravedno predbacivati ono, što joj g. interpelant za zlo uzimlje, premda nepredleži zato nikakav pisani zakon.

Na B. Shodno tomu i polag odgovora banova na interpelaciju gosp. Broza od 15. listopada stavio je ban svoj zahtjev na zajedničko ministarstvo, napose pako na ministarstvo financijah, da se u buduće kod njihovih dotičnih granah nepuste u službi nikakovi organi, koji neznadu zemaljski jezik.

Poslje toga izlaže odsječni predstojnik g. Žuvić, — koji je u ime svietloga bana odgovarao na ovu interpelaciju — konsignaciju činovnikah, služećih u granah zajedničkoga ministarstva u zemlji.

Exposée g. interpelanta na C. uvjeruva me, da g. interpelant nije dobro o svem upućen, u koliko se tiče onoga predbacivanja, da se kod popunjivanja sudbenih činovnikah neuzima obzir na domaće sinove, nego da se prednost daje u novijem vremenu inostranim.

Dočim g. interpelant govori o „novijem“ vremenu, to će se i ban obazrieti samo na onu epohu od g. 1867., kada je čast bansku kao namjestnik postigao, te će svrnuti okom kod sudbenoga činovničtva na ona naimenovanja i pomaknuća, koja je on stranom sam predložio i ostvario, stranom pako u vlastitom djelokrugu obavio.

Dokaz brojevnoga razloženja, koje će sada slieditи, temelji se na službenom konkretalnom stanju, koje g. interpelant (Eno i postupanje banovo glede činovnikah zajedničke vlade) svaki čas može uvidjeti, te se osvjedočiti o netemeljitosti svojih tvrdjenjah.

Iz toga pako stanja proizlazi, da su počam odkako je ban svoju čast nastupio, kod sudbene struke imenovani i promaknuti:

Činovnici: 6 kod stola sedmorice, 20 kod banskoga stola, 6 kod predsjedničtvah sudbenih stolovah, 8 kod zemaljskih sudovah, 73 kod županijskih sudbenih stolovah, 27 kod pomoćnih uredah, 11 kod pravosudnoga odjela zemaljske vlade.

Dosljedno tomu 151 na broju. Od istih, ako se strogo uzme, samo su dva strana: Gostiša iz Kranjske i Stiepančić iz Gorice (Görz), a 149 jesu sinovi domaći; te odtuda može g. interpelant uvidjeti, u koliko je njegovo tvrdjenje, ne baš sretno odabrano, naprama pravosudnoj grani osnovano ili ne.

Ima još 2—3 člana inostrana u sudbenoj struci; nu ti niti su imenovani niti promaknuti po sadašnjoj vladi; jer su ovdje nadjeni.

Glede tih dvajuh činovnikah napose, ako bi u obće proti njim bila naperena namjera exposéa, neka g. interpelant nepropusti, služeći se mjerilom pravičnosti u svojoj interpelaciji obazrieti se na sliedeće:

Posiže li g. interpelant za novijim zakonodavstvom, to će ga uputiti obći gradjanski zakon §§. 29., 30, i 31. skupa s dodatci 5—12, kako se postigava u Austriji državničtvo, te do kakova zaključka mora da dodje polag tih zakonah glede sposobnosti za službu u Hrvatskoj, što se tiče stranih činovnikah u obće i napose njihove naturalizacije.

Posiže li g. interpelant za hrvatsko-ugarskom legislativom, koja je prije obstojala, to će se moći iz Frankovih principiah „juris civilis hungarici“ §. 50., 51. i 52. i iz onih zakonah, na koje se tude pozivlje, osvjedočiti ob onoj porabi, koju zahtieva njegov exposée o indigenatu i naturalizaciji inostranacah i njihovih sposobnostih za službu.

Kada povrh toga koji činovnik 20 godinah u kojoj zemlji služi i tim zasvjedoči „animum manendi“, to je već po najprimitivnijih pojmovih prava naturalizovan ako činovnik kao pomenuta dva činovika u zemlji se oženi i u dotičnih kraljevskih gradovih postigne pravo gradjanstva, onda se ima smatrati po svih zakonih izobražena svieta kao domaći sin.

Ovdje ću još samo spomenuti, što se samo izmed redakah pomenute interpelacije čitati može, da nije ban namjestio ta dva strana činovnika u zemlji, on jih je ovdje zatekao kao već 20godišnje državne činovnike, a što se njihova promaknuća tiče, to je sliedilo na temelju njihove sposobnosti.

Istina je, da je ban obavljao dosadašnja namještivanja bez razpisa natjecaja; istina je i to, da interpelacija, neosnovana na zakonu i pravu, mora uviek da promaši svoju svrhu.

Nepostoji nijedan imperiozni zakon, koji bi pro-

Digitized by Google

pisivao natječaj, imenito nepostoji obzirom na §. 13. poslovnoga reda od 3. svibnja 1853. u pogledu onih mjestah, koja zauzimaju u našoj zemlji inostrani činovnici, dočim §. 14. istoga poslovnoga reda izrično dopušta propustiti razpis natječaja, te nestavlja nikakovih uvjetah; natječaji se za službena mjesta razpisuju ondje i onda, gdje se radi o posvemašnjem organizovanju i o osobah, kojih se sposobnosti moraju prosudjivati na temelju trećih, ne uviek vjerodostojnih izvješćah; u našoj domovini pako, gdje stranom ban, stranom njegovi neposredni savjetnici točno poznaju cjelokupno osoblje činovničko u zemlji i njegove sposobnosti, vidi se razpis natječaja sasvim bezuspješnim i otegućujućim brzi tek poslovah.

Vedrim licem izriče ban, da kod ovdašnje pravosudne struke neima nijednoga mjesta, kojega bi popunjenje imalo drugu podlogu, izim „sposobnost," to mora g. interpelant sam priznati, obazriev se na činovnike služeće i aspirante; ban izriče: da će i u buduće „sposobnost" biti podloga popunjivanju sudbenih činovnikah.

Obzirom na to predlažem sa strane bana na točku 2. interpelacije sliedeći odgovor:

Na 1. Kao što je već drugdje spomenuto, vlada je kod ugarskoga ministarstva onamo djelovala, da §. 46 zakona od 8. studenoga 1868. stupi u podpunu svoju kriepost; ona je poduzela a i poduzeti će korake, da se mjesta u zemlji, spadajuća u obseg zajedničkoga ministarstva, popunjuju po propisih pomenutoga zakona.

Na 2. Authonomna će vlada kod budućih namještenjah razpisati samo onda natječaj, ako bez takova razpisa nebude mogla s punim vlastitim, s njezinom odgovornošću skopčanim umirenjem mjesta popuniti.

Vlada uvidja iz sposobnika činovnikah i inih njoj prileżećih pomagalah, sposobnost i domovinstvo svih državnih organah.

Mavro Broz: Vis. sabore! Na moju interpelaciju od 16. listopada pr. god. izvolio mi je u ime saboru odgovornoga bana evo ovdje odgovor dati presv. g. načelnik odsjeka za pravosudje. Prije nego se izjavim na njegov odgovor, treba mi njeko razjašnjenje dati. Mene na interpelaciju nepotiče niti slavohlepje, niti sebičnost a niti mržnja proti strancem, kojim je za rukom pošlo prije sklopljenja nagodbe u našoj domovini službe postići. Na taj korak me je ganuo jedini patriotizam, ganula me je ljubav prama sunarodnjakom mojim, kojim je krivica učinjena; potaknulo me je štovanje prema zakonu, koji je time povriedjen. Ja mislim, da je interpelacija moja posvema bila umjestna, jer se temelji na zakonu i na načinu, kako se taj zakon vrši.

Ja negojim nikakove mržnje proti tudjincem, koji u našoj domovini služe, dapače ja ih štujem, ako su odgovorili onim uvjetom, pod kojimi su službe tražene zadobili, te ako sdušno vrše svoju dužnost. Poznato mi je, da su se prigodom upravo onomadne sbivšeg se imenovanja podvukle njekoje nekorektnosti, te upravo na to sam želio vis. vladu upozoriti svojom interpelacijom. Svakojaki mukli, neugodni glasovi raznašahu se Zagrebom, a najpače pako o naimenovanju Stiepančića za državnog nadodvjetnika, i stanovitog mladića Cuculića, i njekog bivšeg milanskog policaja. Ljudi su naravno svakojako tumačili taj korak, a bilo ih je tako drzovitih, koji su se usudili nazvati to nečistim poslom presv. g. načelnika pravosudja. Imalo ih je, koji su govorili, da on hoće na se povući sva naimenovanja i s njimi monopol tjerati; dapače bilo ih je, koji su se usudili uztvrditi, da se je njekomu u predlogu nračunalo dvostruko vrieme službovanja, i da mu se podala najbolja kvalifikacija, premda je dan iza svoga naimenovanja na javnom izpitu pao. Svakoga domoljuba morala je duša boljeti, da se načelniku pravosudja podmiću takovi nečisti poslovi; moralo je boljeti svakoga, da se takove sumnje proti njemu radjaju.

Ja moram ovdje javno i na svoju saviest očitovati, da svega toga vjerovao nisam, jer sam to držao za puku i gadnu klevetu i izmišljotinu njekog možebiti propadšeg aspiranta na iste ove službe, i da je on takovo osumnjičenje iz osvete u sviet rinuo. To je bio najpreči i najbliži povod moje interpelacije, da se presv. g. načelniku pravosudja pruži prilika, da desavouira klevetnike i da oprovrgne klevete.

Što presv. g. u svojem odgovoru navadja, da imamo samo dva u pravosudnoj struci, koji kao inostranci služe, ja, kao što kažem, proti nijednomu nisam glas svoj podigao niti se očitovao. Dapače mi je milo, ako sposobni inostranci na korist domovine naše svojimi umnimi silami služe. Nu na svaki način čudim se, da su i poslje tih njeke osobe ponamještene, koje uvjetom za zadobljenje službah u našoj domovini neodgovaraju.

Nisam toga nikada tvrdio, kao što mi je g. odgovaratelj izvolio podmetnuti, da sam ja osnovao interpelaciju svoju na predmnjevi, kano da po zakonu u Hrvatskoj nemože nitko zadobiti službu nego samo rodjeni Hrvat. Ja sam imao sreću u tom već onda očitovati se, jer sam kazao, kao što i zakon glasi, da se u pomanjkanju sposobnih domaćih sinovah mogu u stanovitih strukah i tudjinci upotrebiti; nu da oni tudjinci moraju zadovoljiti propisanim uvjetom, ako žele što postići.

Što se tiče razpisa natječaja, premda i nije naročita zakona, koji to zahtieva, ipak se praksa u cielom izobraženom svietu običajna nalazi ta, ako se služba kakva izprazni i vlada ju popuniti želi, da se to ima putem javnih glasilah obznaniti, da svi oni, koji se ćute sposobnimi za te službe, iste potraže, i da svoju kvalifikaciju dokažu. Kad bi to bilo učinjeno, doista se onda nebi bile porodile one gadne klevete, da presv. g. načelnik pravosudja želi monopol tjerati podielivanjem službah. Ja ovdje moram napomenuti i to, što je presv. g. načelnik izvolio reći, da su najglavnije sekcije kod ug. ministarstva već

Digitized by Google

ustrojene. Moguće da jesu, ali osvjedočili smo se, kako se u tom poslu mlitavo radi, i nam do dan danas službeno poznato nije, što je u toj stvari učinjeno. Na koliko je poznato, ustrojene su sekcije samo za domobranstvo. Kod ministra komunikacijah nema sekcijah, o njih nitko i nesanja, premda su od velikn važnosti.

(Glasovi: već su imenovane.)

Službeno nam nije ništa poznato. Stoga sam prisiljen očitovati, da me odgovor presv. g. načelnika pravosudja nije udovoljio, i pridržajem si ovdje slobodu, u svoje vrieme vis. saboru shodan predlog podnesti.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća izjavu g. interpelanta na znanje?

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno odgovoriti na interpelaciju štov. g. Živkovića u smislu §. 12. organičkog zakona od 20. travnja u ime svietl. bana. Ja ću se u kratko samo izraziti.

Interpelacija g. nar. zast. Živkovića glasi u predmetu ukinutja dielovah vojn. Krajine od 29. rujna pr. god.

Vis. sabore! Što se tiče ukinutja vojnog sustava u drugoj polovici naše domovine, u tako zvanoj vojnoj Krajini, to stoji, da ovo pitanje ukinutja sačinjava jedno od najvažnijih pitanjah našeg narodnog života. Ovo je pitanje samo po sebi, abstrahirajuć od toga, što zasieca u pitanje samoga, obstanka našega naroda, postulat pravednosti, kojemu se je nakon toliko godišnjega prepora najposlje zadovoljiti moralo. G. štov. interpelantu poznato će biti, da je sabor ovih kraljevinah, razpravljajuć neprestano o tom pitanju, najposlje ipak iz prirodjene si lojalnosti priznao, da posvemašnje ukinutje vojničke Krajine na jedan put nije moguće prema obstojećim okolnostim i prema obranbenoj sili čitave monarkije, te je pristao na to, da se ovo pitanje rieši dioničnim ukinutjem vojn. Krajine.

Prema tomu mogu kazati, u koliko je meni poznato javno mnienje, da je prev. ručno pismo Njeg. Veličanstva od 19. kolovoza pr. god. obćim uzhitjenjem primito. Ovo prev. ručno pismo nosi u sebi izraz volje previšnje, da se pristupi k ukinutju vojne Krajine, t. j. da se pristupi k oživotvorenju željah i zahtievah ovih kraljevinah.

Ja mogu uvjeriti štov. g. interpelanta, da je prigodom onom, kad se je o tom pitanju viećalo prije nego je izišlo prev. ručno pismo Njeg. Veličanstva, svietli ban zakonito pripadajući mu upliv u tom predmetu vršio. Ako je bilo poslje toga kakva dogovaranja, to glede samoga pitanja ukinutja nije bilo, nego samo o kvoti. To je svakako trebalo. jer se tu radi o promieni prema državnoj sistemi u pogledu teritorialnog obsega jedne i druge polovine naše monarhije; pitanje je u toliko zajedničko, što se radi o tom, da se jedan dio vojn. Krajine, koj bar faktično pripada dielu monarkije s ovukraj Litave (Protuslovje) preda u faktični terit. obseg Hrvatske, koja spada k polovini monarkije onkraj Litave.

To sam imao navesti stoga, jer se je primietilo, da bivaju razprave ob ukinutju Krajine bez upliva svietl. bana i ovoga zakonodavnoga tiela. Čin faktičnoga utjelovljenja ovoga diela vojn. krajine, to jest konačno riešenje ovoga pitanja svako zasieca u djelokrug zakonito pripadajući saboru hrvatskomu. Iz toga gledišta izlazeći odgovorit ću sad na konkretna pitanja g. interpelanta, najme na pitanje:

1. (čita:) je li svietl. banu o toj stvari, ob izlučenju ukinutih dielovah vojn. Krajine pod civil. upravu, i kojim da se načinom izvadjati mora, što uredovno poznato?

Na ovo konkretno pitanje odgovaram, kao što sam već primietio, da je svietli ban zaista svoj podpuni upliv vršio kod dogovaranja, uslied kojeg je sliedilo prev. ručno pismo Nj. Veličanstva.

Na drugo pitanje: je li svietli ban kao glava zemlje poprimio shodne mjere, da se za prelaz pod civilnu upravu nagodbenomu zakonu zadovolji, i svaki nezakoniti upliv odstrani — imadem čast odgovoriti, da je u pogledu razpravljanja ovoga pitanja, što se naime tiče samoga utielovljenja ovoga diela voj. krajine. svietli ban sve koreke poprimio, koji su potrebni, da se ovim kraljevinam pripadajući djelokrug uzčuva, i svaki zakonito nepozvani upliv odstrani.

Molim g. interpelanta, da se izvoli s ovim odgovorom zadovoljiti.

Jovan Živković: Vis. sabore! Da je ovo pitanje od velike i za našu zemlju od najveće važnosti, to uvidja i g. predstavnik vis. vlade, kako je iz prvine svoga gavora naglasio. Nam je svim poznato, da je to jedino pitanje pušteno in suspenso, kad su stvari izmedju Ugarske i Austrije već na čisto privedene, i da našemu kraljev. odboru nepodje za rukom u tom pitanju na čisto izaći. Samo to nerazumijem, da je danas, možebit i nehotice, izrazio se g. predstavnik vladin, da on smatra, da Krajina spada na „Cislajtaniju."

Robert Zlatarović: Faktično da spada.

Jovan Živković: Ja toga, gospodine, nikada nisam vjerovao, nikada naglasio nisam, jer mislim da neima, da nemože biti dvojbe, kamo Krajina spada.

Robert Zlatarović: Molim, vis. kućo, ja ću odgovoriti gospodinu prije nego svrši i izraziti se jasnije. Ja sam to samo primietio na prigovor, da se o granici razprava vodi bez upliva naše domaće vlade i našega zakonodavnoga tiela, i kazao sam, da se to smatra kao njeka vrst zajedničkog pitanja, jer će se tim svakako izvesti faktična promiena. Molim, izvolite mi dopustiti, da sada niti zem. vlada, niti zakonodavno tielo faktično neizvršuje vlast svoju u vojn. Krajini, nego sasvim drugi faktor, ministar rata zajednički, (Tako je!) i Cislajtanija ima upliv. Dakle samo je u tom obziru medju jednom i drugom polovinom monarkije o granici dogovarano.

Jovan Živković: Vis. sabore! Odgovor na moju interpelaciju glasi, da zbilja ima upliv svietli ban u tom pitanju. Nu taj upliv mogao bi biti vidiv onim putem, kojim i upliv državnog ministra ugarskog i cislajtanskog. Mi ne-

Digitized by Google

ugledasmo previšnje pismo u tom pravcu. Taj upliv valjda nije uredovan nego dobre volje.

Medjutim ja ću tu stvar na kratko razpraviti, da vidimo, što je u tom pitanju. G. vladin predstavnik je rekao i ja držim, da se tomu stanju stvarih zadovoljiti mora. Jedini smisao moje interpelacije bio je onaj, da se tomu pitanju dade onaj pravac, koji je jedini konsekventan i zakonit, da se ta stvar jednom u red dovede. Kad sam ugledao prev. ručno pismo, dobio sam bojazan, da se od pravca toga odustati namjerava. I sbilja, medjutim dok se vlada sjetila na tu interpelaciju odgovoriti, već se je nješto dogodilo, — da su sbilja vlada ugarska i austrijska sporazumile se u predmetu kvote, na koliko je Krajina utielovljena; da je to pitanje riešeno. A što dalje? — Ako se misli, da je kvotom riešena stvar, imam opaziti, da i kad se o tom bude radilo suo tempore u državnom saboru ugarskom i hrvatskom, trebalo bi i od Krajine zastupnikah, da se to pitanje kvote valjano rieši. — Osim toga velim, to nije sve, to je samo početak, da se urede odnošaj Krajine naprama nam, naprama Ugarskoj i naprama Austriji. Pitam ja, gospodo, ako je samo iskra ustavne ćuti u nas, možemo li mi dopustiti, da se to pitanje bez nje a o njoj rieši? jesmo li mi, gospodo, kompetentni, ako bi se ta stvar našemu saboru podnesla, o čem neima sumnje da neće, izreći, da se ti odnošaji Krajine imadu udesiti bez da je ona u našoj sredini? Ako toga savjestno učiniti nebi htjeli, niti smjeli, — jer ako ustav vlada, nemožemo odsuditi ravnu polovicu našega naroda na čutanje onda, kad se radi o njezinom životnom pitanju, — gospodo, pitam ja Vas, kojim načinom treba ovo pitanje u ruke uzeti? —

Netreba tajiti, da je povjerenje naroda u nas dosta potrešeno. Mi možemo ignorirati sve, što se oko nas sbiva, ali da li to služi na interes nam, vladi i samoj svietloj kruni, dvojim; najmanje služi na korist onomu, kojemu je do toga stalo, da se mir u zemlji izvede, a to je svietla kruna. Ako mi želimo da, neću reći Krajini ruku pružimo, jer mi smo jednokrvna braća, nego da se zakoniti red postigne i da se nevodi vlada il tko mu drago za obsjenami, da reakcija vlada, da ruski rublji dirigiraju javno mnienje; — ako budemo htjeli tražiti izvor zlu, pravi mu uzrok, naći ćemo ga ondje, gdje nisu obsjene, gdje su fakta! — Gospodo! uredimo se zakonitim načinom, da to prestane i nećete viditi ruske rublje niti reakcije. Ja se toga neplašim, nego načina kad se tko, za izbjeći one mahne, kojim se podlagao, hvata za one, kojih neima. Ja se neuztručavam kazati i svietloj kruni, kad bi prilika bila, onaj savjet, koji je moguć, da se zemlja izmiri; a to je onaj, da mi prije svega, za postići ono povjerenje u narodu, koje smo, neću reći hotice, ali bar nehotice zaigrali, ili koje smo nakanili možebit zaigrati, da se, velim, prije svega smjerno ogradimo proti svakomu oktroju, koji bi se Krajini u pogledu udešenja njezinih odnošajah udario naprama nam, naprama Ugarskoj i naprama Austriji. Neka vidi Krajina, da nismo mi, koji joj namećemo, što ona neće i što bi ona, s nami zajedno, drugčije udesiti htjela.

Drugi predlog, na koliko mi podpore bude u ovoj vis. kući, a staviti ću ga na papir, jer nisam bio pripravan za ovu stvar, — jest, da se svietloj kruni podnese preponizna predstavka i izjavi želja, da se to pitanje, — nedirajuć u ono, ima li se Krajina ukinuti ili ne, jer to ostavljamo kruni, koja je vrhovni zapovjednik vojske, — da se pravni odnošaji Krajine udese naprama nam, Ugarskoj i Austriji samo ustavnim putem t. j. na zajedničkom saboru ovdje, u kojem imaju bit i krajiški zastupnici, i nikako drugčije.

(Živio!)

Gospodo moja! Ja nisam voljan u toj predstavki njekim načinom siliti krunu, da odmah na ovom saboru to učini, nego na kojem joj drago i u koje doba; kruna najbolje zna, kako i kada je red za Krajinu, da se ukine. Nego samo to želim, da za umirenje zemlje izreče, da se to ovdje uz sudjelovanje krajiških zastupnikah izvesti ima.

S toga u tom pravcu predlažem, de se moj predlog stavi na dnevni red. To je moj odgovor na interpelacu. (Galerije odobravaju.)

Predsjednik: G. interpelant za sada prima izjavu vis. vlade na znanje, a pridržaje si pravo na posebni predlog.

Jovan Živković: Ja sam predlog jur stavio. Ako imade dovoljan broj članovah, koji me podupru, ja ću ga staviti pismeno.

(Glasovi: Prima se.)

Onda molim, da se za ogradu proti oktrojki predstavka na Nj. Veličanstvo stavi na dnevni red.

(Prima se.)

Predsjednik: Ima se dakle predlog štampati, razdieliti medju članove, i onda će vis. sabor viećati, kad ima doći na dnevni red.

Imade li možebiti još kakov odgovor od strane vis. vlade?

(Neima.)

G. zast. Brlić želi predlog staviti.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja ću na koncu sjednice predlog staviti, jer zavisi od drugih predlogah, koji bi predhoditi mogli momu predlogu. Radi toga molim za rieč pri koncu.

Predsjednik: Mislim, da smo pri koncu, jer samo još g. M. Hrvat ima predlog.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ako je tako, meni je predlog učiniti, koji će vis. kuća prihvatiti posle antecedenciah, niti treba velikog obrazloženja.

Mi smo se uvjerili ovih danah, da je zaista jedan zakon publiciran, koji nespada ovamo, neveže našu zemjlu.

Digitized by Google

Ja sam slučajno saznao i za druge zakone, koji su konflikte proizveli, što su publicirani. Dakle osim zakona o potrošarini u prvi mah, poslje je takodjer popis pučanstva proizveo tužbu županije varaždinske. Treći zakon, koji je baš sada konflikt proizveo, je zakon o razvlastbi, expropriatio. Taj je zakon publiciran, sada se razvlastbena razprava vodi glede željeznice riečko-karlovačke. U tom obziru komisar neznajući, kojeg zakona bi se držao, da li zakona u ovoj zemlji obstojećega, ili zakona ug., koj je publiciran na ovom saboru, je čujem stavio pitanje, kako da radi. Tu je razlika velika; neću kazati glede materialnoga prava, jer ovo najposlie nebi tolike zaprieke pravilo, nego zaprieke su u postupku. Najme ug. zakon, koj je ovdje publiciran, normira sasvim postupak, koj se u našoj zemlji oživotvoriti nemože, t. j. rekurs ide od 1. instancije na kassacionalni sud; mi toga suda neimamo, niti je organizam našega suda tako udešen, da bi se ovaj zakon mogao izvesti. Dakle to je konflikt, koj se je proizveo tim, da je zakon kod nas publiciran, koj našu zemlju neveže. Dakle praktična je potreba uvesti glede toga red onaj, koji je na zakonu nagodbenom osnovan.

Gospodo! Biti će Vam svim poznate poslovice: „Vigilantibus jura scripta sunt; volenti non fit injuria.“ Tko pravo imade, pa ga vriedjati dade, tomu nije krivica. Dakle Magjari nam toliko samosviesti predpolažu, da ćemo odbiti proglašenje zakona, koj na nas nespada, kao što smo ovih danah satisfakciju dobili.

Radi toga potrebni su koraci, da se to udesi i u red dovede; i mislim, da će sva gg. prihvatiti, da se ovaj predlog, koji ću učiniti i pročitati, imade staviti na dnevni red.

Predlog taj ovako glasi: (čita):

P r e d l o g.

Neka se izabere odbor od 15 do 20 licah, koji će u svrhu izvidjenja zakonitosti i obvezne moći zajedničkih zakonah za ovu kraljevinu preuzeti reviziju do sada proglašenih i u buduće proglasiti se imajućih zajedničkih zakonah u smislu nagodbenoga zakona.

U Zagrebu, dne 2. svibnja 1870.

Dr. Ignjat Brlić,
nar. zastup.

Ovo je put, koj nikomu neprejudicira, nego vodi na stazu, koju će zemlja i cieli narod drage volje priznati i prihvatiti.

Predsjednik: Imade li 10 članovah, koji podupiru g. zast. Brlića?

(Dižu se.)

Dočim je predlog poduprt, ima se štampati, razdieliti medju članove i staviti na dnevni red.

G. zast. Mirko Hrvat želi jedan predlog učiniti.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Poznato je vis. saboru, da će u kratko vrieme uzeti se na ug. saboru u pretres zak. osnova o gradjenju ili bolje rekuć o produljenju pruge Alföld-riečke. Poznato je nadalje vis. saboru, da je osječko zastupstvo i osječka trg. obrt. komora podnesla ovomu saboru predstavku smierajuću proti gradjenju iste Alföld-sisačke željeznice na onaj način, kako je ug. vlada predložila. A napokon poznato je vis. saboru i to, da je g. zast. Živković, poduprt po 21 čl. ovoga sabora, podnio predlog, da se vis. sabor izvoli ograditi proti gradjenju Alföld-riečke željeznice na onaj način, kako je ug. vlada predložila, i koji govori za prugu iz Osieka preko Djakova na Brod u Sisak.

Iz ovih praemissah zaključujem, da je od potrebe, da se svakako predstavka osječkoga zastupstva i predlog g. Živkovića imade prije preduzeti u viećanje i riešiti u ovom saboru, nego što ovaj predmet dodje u pretres ug. sabora. Stoga predlažem sliedeći predlog: (čita) „da vis. sabor zaključiti izvoli, da zastupnici kraljevine Hrvatske i Slavonije na ug. sabor tako dugo neidu, dok pitanje tako glede predstavke osječkoga zastupstva, kao i glede predloga g. Živkovića, votum nedobije.“ To tim više predlažem, pošto znadem, da možebit i za 14 danah neće do željezničkog pitanja doći, buduć je na dnevni red stavljena prije svega zak. osnova ob uredjenju municipijah; a ujedno je načinio ug. sabor zaključak. da pitanje željezničko neće pretresati tako dugo, dok zastupnici Hrvatske i Slavonije tamo neprispiju.

Predsjednik: Molim, jeli podupire 10 članovah predlog g. Hrvata?

(Dižu se.)

Predlog je poduprt.

(Dvojba,)

Ovdje je dvojba, da nema 10 članovah; molim nek se izvole još jedanput dignuti.

(Dovoljan broj.)

Želi li vis. kuća, dočim se ovo čini prešan predlog, uzeti ga u razpravu odmah ili da se stavi na dnevni red u svoje vrieme?

Benjoš Kraljević: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno g. M. Hrvatu samo odgovoriti, da ja nikako nemogu pristati, da se na prečac ova stvar uzme na dnevni red, pošto, koliko mi je poznato, i koliko sam iz ovog čitanja razabrao, da ovaj predlog stoji u oprieci sa jednoglasnim sab. zaključkom. To s jedne strane. S druge strane vidim iz pročitanih podpisah, da su mnoge štovane osobe iz ovoga sabora članovi znatnoga konsorciuma. Dakle nemožemo se u ovom predmetu prenagliti, nego mislim da se pričeka, i da se, kako je u zadnoj sjednici zaključeno, predlozi oni imadu tiskati i na dnevni red doći.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Samo u toliko podupirem predlog g. Hrvata, da se nebi sabor prije razišao, i sjednice sistirao, nego što pitanje ovo rieši, jer bi za-

Digitized by Google

ključak ug. sabora mogao preokupirati zaključak ovog sabora. A držim za sasvim suvišno, da naši zastupnici nagle na ug. sabor za riešenje željezničkog pitanja; jer poznato je meni i drugoj gg., da je na predlog vriednoga starine Deaka ug. sabor zaključio, da neće željezničko pitanje prije pretresati, dok Hrvati na sabor nedodju. Ja do danas naznam, da je poziv došao, da se žurimo; dakle zašto bi odlazili, ako se nužda nepokazuje. Ako se nužda pokaže, sabor će ovaj zaključak opozvati. Sabor će ug. sada pretresivati zakone municipijah. Tko samo čita taj zakon, vidi taj ogromni predmet, koj može jedan do dva mjeseca zadati posla. Dakle odkuda se porodila misao, da se polazi na ug. sabor proti onomu spomenutom zaključku ug. sabora? Stoga mislim, da se svakako rieši željezničko pitanje prije ovdje.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Upravo iz onoga razloga, što ga je naveo moj neposredni g. govornik, ja vidim to, budući da poziv dosad stigao nije, da se na ug. sabor doći mora, kamo na svaki način ići moramo. Stoga držim, da je suvišan predlog g. Hrvata i predlažem, da se preko njega predje na dnevni red, jer će biti tekar onda umjestan, ako poziv prije stigne, nego što pitanje predloga g. Živkovića riešeno bude. Ja sam pripravan i sada i onda svim članovom konsorcija u pitanju željeznice Osiek-Brod-Djakovo odgovor dati.

Jovan Živković: Vis. kućo! Samo toliko imam primietiti, da mi je žao, da se ovdje spominje rieč: konsortium, jer ja sam rekao i u predlogu svojem, da želim, pa ako ja i nebi želio, da se to pitanje neće riešiti u interesu konsorcia, nego u interesu Hrvatske i Slavonije. Takova pruga, od koje zavisi trgovina, podignutje industrije, i u obće razvitak ciele zemlje, a to su motori svjetski, neće se graditi kako konsortium hoće. Želim stoga da se ovdje ta stvar nesmatra kao stvar konsorcija.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja pristajem na predlog g. Hervoića, jer željeznice spadaju na ug. sabor, a poznato je, da naši članovi na ug. saboru neprimaju instrukcije, nego samo po svojoj sviesti glasuju. Ako tko traži koju prugu, neka se obrati na osobe ili na ug. sabor, ali amo to ne spada.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Meni je jako čudnovat i da tako rečem smiešan predlog g. Hervoića (Nemir.) jer se protivi poslovniku. Poslovnik kaže, da svaki predlog, kojeg zastupnik učini, a drugih 10 članovah podupre, mora doći na dnevni red, a kad dodje na dnevni red, onda je volja svakoga predložiti, da se preko njega predje, nipošto sada. Dakle molim vis. sabor, pošto je zaključeno, da se moj predlog stavi na dnevni red.

Predsjednik: Predlog g. Hrvata, da se zaključi: neka se sabor prije nerazilazi, dok nebude riešeno pitanje željeznice od Osieka gradit se imajuće, poduprt je po 10 članovah i po poslovniku §. 27 mora doći na dnevni red.

Dočim neimam nikakova predmeta, završujem današnju sjednicu.

Digitized by Google

Šestdeset i peta saborska sjednica,

držana dne 3. svibnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Zaključak dnevnoga reda. — Odbor za budget. — Odbor za reviziju neizvršenih ustanovah nagodbe.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

šestdeset i četvrte sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 2. svibnja g. 1870. pod predsjedanjem presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika.

U 11. satih prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu. Bilježnik Raizner čita zapisnik 63. saborske sjednice, koji je bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Vjerodajnica narodnoga zastupnika grada Karlovca, Vjenceslava Turkovića ustuplja se verifikacionalnomu odboru.

Predstojnik odiela nutarnjih posalah zemalj. vlade, Robert Zlatarović odgovara u ime svietloga bana na interpelaciju nar. zastupnika Mavre Broza od 15. listopada 1869. u pogledu neizvršenih ustanovah nagodbenoga zakona stavljenu. Interpelant Mavro Broz očituje, da se nezadovoljava s odgovorom vlade i da si pridržaje pravo posebni predlog staviti.

Sabor zaključi, da se odgovor vlade do znanja prima tim, da interpelantu narodnomu zastupniku Mavru Brozu ostaje pridržano pravo, svoj predlog naknadno učiniti.

Zatim odgovorio je predstojnik zemaljske vlade, odiela za pravosudje, Josip Žuvić u ime svietloga bana na interpelaciju narodnog zastupnika Mavre Broza od 16. listopada 1869. br. 558 stavljenu glede nevršenja §. 46. nagodbenoga zakona.

Interpelant nezadovoljava se odgovorom i pridržaje si pravo svoj predlog naknadno učiniti. Ta izjava bude primljena na znanje.

Iza toga odgovorio je predstojnik odiela nutarnjih posalah zemaljske vlade, Robert Zlatarović u ime svietloga bana na interpelaciju narodnoga zastupnika, Jovana Živkovića od 29. rujna 1869. u predmetu ukinutja jednoga diela vojne Krajine i njezina provincializiranja stavljenu.

Interpelant prima taj odgovor do znanja, te istodobno stavlja sliedeći prédlog:

S razloga, što bi se pitanje to jedino ustavnim putem i takodjer na to pozvane vojne Krajine riešiti imalo, neka visoka kuća zaključi:

1. Da se ovaj sabor već sada za onda ogradjuje proti svakomu protiustavnomu ili oktroisanomu riešenju i riešavanju pitanja o provincializiranju hrv.-slav. vojne krajine i takovomu jednostranomu uredjenju i uredjivanju njezinih pravnih odnošajah na prama našoj zemlji i Ugarskoj, odnosno naprama ukupnoj monarkiji.
2. Neka se visoki sabor preponiznom predstavkom na Nj. c. kr. apost. veličanstvo obrati i u takovoj svoju želju i svoje mnenje pred lice kralja dužnom odanosti tamo izjavi i izrazi:

da bi se pitanje o provincializiranju hrv.-slav.

Digitized by Google

vojne Krajine i po tom ob uredjenju njezinih pravnih odnošajah na prama našoj zemlji i Ugarskoj, nakon po Nj. c. kr. apost. veličanstvu kao vrhovnom zapovjedniku vojske najviše odlučenoga odnosno odlučiti se imajućega ukinutja iste vojne Krajine t. j. njezinoga vojničkoga sustava i stroja riešiti imalo samo ustavnim a ne inakim putem i načinom, a to je: na našem hrvat. saboru uz zakonito sudjelovanje na to pozvanih zastupnikah pučanstva vojne Krajine.

Zaključeno, da se taj predlog ima štampati i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

Narodni zastupnik Dr. Brlić čini sliedeći predlog:

Neka se izabere odbor od 15 do 20 licah, koji će u svrhu izvidjenja zakonitosti i obvezne moći zajedničkih zakonah za ovu kraljevinu preuzeti reviziju do sada proglašenih i u buduće proglasiti se imajućih zajedničkih zakonah u smislu nagodbenoga zakona.

Zaključeno, da se taj predlog ima tiskati i u svoje vreme na dnevni red staviti.

Zatim predložio je narodni zastupnik Mirko Hrvat kako sliedi:

Neka sabor zaključi, da zastupnici kraljevine Hrvatske i Slavonije neidu na ugarski sabor dotlje, dok se predstavka osječkoga gradskoga zastupstva i osječke trgovačko-obrtničke komore, podnešena ovomu saboru protiv gradjenju osječko-sisačke željezničke pruge iz Osieka preko Našicah i Požege u Novu-Gradišku, kao što i predlog nar. zastupnika Jovana Živkovića, poduprt po 21. članu ovoga sabora upravljeni takodjer protiv gradjenju osječko-sisačke željezničke pruge iz Osieka preko Našicah i Požege u Novugradišku u saborsko pretresivanje neuzme i konačno nerieši.

Zaključeno, da se taj predlog ima tiskati i na dnevni red staviti.

Iza toga zaključi saborski predsjednik sjednicu u 1. sat poslje poldne tim, da će buduću po potriebi urediti.

V a k a n o v i ć s. r.
sab. predsjednik.

D r a g u t i n A k u r t i s. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ako neima nikakove primjetbe, ovjerovljuje se zapisnik jučerašnje sjednice.

Vis. sabore! Ja sam danas sjednicu sazvao u smislu §. 79. našeg poslovnika na zahtievanje 10 članovah ove vis. kuće, medju kojimi je takodjer presv. g. vel. žup. sriemski, koji želji jedan predlog učiniti.

Vel. žup. **Svetozar Kuševi**ć: Vis. sabore! Članovi ove vis. kuće željeli su, da se na današnji dan javna sjednica otvori, i u njoj ustanovi red i način, da se djelovanje ovoga sabora jedan put ozbiljno i uspješno započme.

Mi imademo već mnogo gradiva, i dosta je predlogah učinjeno, kojih tečajem vremena ovoga, odkada smo se sastali ovdje, još u meritorno pretresivanje nismo uzeli.

Obzirom dakle na sami red, na zadatak sabora; na ekonomiju vremena neobhodna je potreba, da odsjeci već jedanput svoj zadatak započmu. Ali, da odsjeci svoju zadaću započeti uzmognu, neobhodno je nuždno, da si sabor red uredi, kojim će predloge i zakonske osnove ovomu vis. saboru podnešene preduzeti i kojim ih putem poslje na dnevni red staviti.

To je bio dakle povod, zašto su gg. članovi ovoga vis. sabora današnju javnu sjednicu predložili. I na temelju toga usudjujem se predložiti, da odmah, kako ovaj vis. sabor zaključi danas sjednicu, nastupe odsjeci svoj rad. Da pako nebude svaki odsjek svoje preduzeo, to ja u interesu same stvari ponizno predlažem, da se ovdje odluči, kojim će se redom već dosada prispjevši predlozi u pertraktaciju uzeti. Ja sa moje strane predlažem, da se prije svega zakonska osnova ob izbornom redu i ob uredjenju sabora ovoga, koje su prešne i životne, u pertraktaciju meritornu uzmu, i da se zatim, kada budu odsjeci gotovi, po ustanovah našega poslovnoga reda na dnevni red stave; a poslje toga da druge predloge odsjeci rieše i svojim putem vis. saboru podnesu.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Predlog g. vel. žup. sriemskoga nije posve korektan. Sabor neima nalagati odsjekom, što da imadu prije svega u pretres uzimati, nego su odsjeci dužni sve zakonske osnove i sve ine predloge, koji su im dostavljeni, u pretres uzeti; a poslje toga imade vis. kuća odlučiti, da se na dnevni red stave. S toga predlažem, da odsjeci imadu ne samo onu osnovu zakonsku, koju je g. vel. župan sriemski predložio, nego sve, koje su na odsjeke upućene, u pretres uzeti.

Predsjednik: Molim, ima li kakvu primjetbu visoka kuća?

Vel. žup. **Svetozar Kuševi**ć: Ja bi samo g. predgovorniku to primjetio, da je sasvim nepraktično ono, što on predlaže, i da je mene na moj predlog sklonulo to, da udesim rad, kako će se praktično moći izvršiti. Jer ako dosada imamo 15 do 20 osnovah, pa ako bude svaki odsjek drugo radio, nikada se doći neće do svrhe; ili ćemo morati čekati do onoga vremena, dok svi predlozi neprodju odsjeke, a kako će centralni odbor u tom postupati, to ja praktično bar neuvidjam.

Zato sam slobodan bio to predložiti, da svi odsjeci idu onim redom, koji je sabor odredio, i da svoje poslove vrše.

(Glasovi: Primamo.)

Mirko Hrvat: Vis. sabore! . . . .

(Nemir.)

Rieč mi se ustegnuti nemože. Nestoji ono, što je g. vel. župan napomenuo, da imade 15—20 zakonskih osnovah, nego ja sam jednu zakonsku osnovu ob odgovor-

Digitized by Google

nosti svet. bana mjeseca listopada predložio; zatim je osnova ob izbornom redu i ob uredjenju sabora, i onda osnova o proglašenju skupnih zakonah. To su sve osnove, i više nikakovih neima.

Vel. župp. **Svetozar Kušević**: Molim, ja nisam rekao samo „zakonskih osnovah," nego „predlogah i zakonskih osnovah."

Mirko Hrvat: Meni se čini, da bi s ovim predlogom g. vel. župan rada, da moja zakonska osnova ob odgovornosti bana u pretres nedodje.

(Smieh. — A. — A.)

Ljud. Vukotinović: Nevidim bitne razlike medju mnenjem g. vel. župana i g. zast. Mirka Hrvata.

Predlog g. vel. žup. Kuševića smjera onamo, da sabor započme odrediti djelovanje svoje.

I da to budemo mogući, treba da označimo predmet, koji ćemo ponajprije u pretres uzeti. Svakako se može pripravljanje predmetah za javno saborsko pretresivanje postići tim, da se u odsjecih najprije pretresa svestrano, onda da se mnenje izrazi, i poslje toga konkretni predlog načini, koji služi povodom za razpravljanje saborsko. U ostalom nemože se zabraniti odsjekom, ako već ima predmetah, podnešenih javnomu pretresivanju saborskomu, da se oni odsjeci takodjer nezabavljaju u to vrieme pripravljanjem drugih predmetah. Toga zabraniti im nitko nemože, pa zavisi o volji dotičnoga člana i predsjednika odsječkoga.

Što se same stvari tiče, to držim, da je iz medju svih predmetah ovdje najnuždnije pretresivanje i votiranje budgeta, buduć je i onako zakasnio. Nego, što nisu dotični jošte spisi tiskani, — dakle nemogućnost u tome obziru, — uzeti ćemo rad važnoga predmeta, i to izbornoga reda i uredjenja sabora.

Pristajem dakle, da se to najprije sada uzme i odsjekom opredieli za predbježno pripravljanje; a poslje toga da se odmah uzme budget. I kada bude budget svršen, prosto je vis. saboru dakako opredieliti, koji će biti taj treći predmet, koji je po redu najvažniji; ja ga neželim preokupirati.

Vel. župp. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja bi imao njekoliko riečih upraviti na predsjedničtvo vis. sabora.

Pošto je g. vel. župan sriemski učinio predlog, a iza njega g. Mirko Hrvat protupredlog, nitko se nije prijavio, koji bi bio uticao u debatu.

Zatim je uzeo posljednu rieč g. vel. žup. sriemski, a za njim je uzeo g. M. Hrvat rieč, da brani svoj protupredlog. Tim mislim, da je debata svršena, i imalo bi se glasovati; a častni i počitanja vriedni g. zast. Vukotinović nebi imao govoriti, niti izza njega tkogod drugi.

(Tako je.)

To je moje mnenje, i ja molim gosp. predsjednika, da dužnost svoju vrši.

Predsjednik: Da se nije g. vel. žup. digao govoriti, bio bih prekinuo neumjestnu debatu, ali dočim i on u nevreme govori, nemogoh doći do reći; a evo sada se i g. Kušević javlja na rieč.

Vel. župp. **Mirko Bogović**: Ja sam govorio u smislu poslovnika, i molim, da se drži red.

Predsjednik: Molim i ja gg. govornike, da se i oni drže reda i da se nedižu govoriti kada je zaključena debata.

(Diže ih se više.)

Aurel Kušević: Molim pokorno, ja sam se prije nego g. vel. župan. . . . .

(Zaključeno je.)

Molim pokorno . . . .

(Glasovi: Neima rieči.)

Predsjednik: Ima članovah, koji neobdržavaju poslovnika, te se s toga poradjaju nesporazumljenja.

Gosp. vel. župan sriemski potaknuo je pitanje, da se odsjeci oživotvore, ili bolje rekuć, reorganiziraju, jer fali trećem odsjeku predsjednik, koji se mora izabrati; a u prvom odsjeku neima predsjednika ovdje, tako se mora mjesto njega drugi substituirati.

Ja molim gg. članove odsjekah, da se čim prije budi po podne, ili po sjednici definitivno urede, i da se primu posla. Onda molim gg. predsjednike odsjekah, da kad dotični odsjek obavi koji predmet, neka zapisnik meni izruči, da mogu pod mojim predsjedničtvom držati centralni odbor, ili stvar povjeriti kojemu podpredsjedniku, da ga on mjesto mene drži.

Što se tiče reda, po kojem se predmeti u odsjecih pretresivati imadu, to stoji, da se odsjeci imadu držati dnevnog reda, koji sabor ustanovi.

Zato predlog g. vel. žup. sriemskog smatram takovim, da on vis. saboru predlaže, neka vis. sabor odluči, da su odsjeci dužni uzeti u pretres na prvo mjesto zakonsku osnovu ob izbornom redu i o uredjenju sabora. Tomu dodaje g. zast. Vukotinović, da bi drugi predmet bio proračun.

Pitam vis. kuću, je li prima, da se na dnevni red postavi najprije zakonska osnova ob izbornom redu i ob uredjenju sabora?

(Glasovi: Primamo.)

Prima li, da se zatim na dnevni red stavi zemaljski proračun?

(Glasovi: Primamo.)

Stjepan Jančo: Mislim, da se u odsjecih preduzme, kad bude tiskan, proračun. Medjutim da odsjeci rade ob izbornom redu i ob uredjenju sabora. Najpreči je budget, jer doći će konac godine, a mi opet nećemo imati budgeta. Zato predlažem, da se tiska, a kada bude gotov, da se najprije na stol vis. kuće metne ovaj budget.

Upr. žup. varažd. **Petar Horvat**: O tom je najprije sada govor. Debata je svršena. Dakle ima se kazati,

Digitized by Google

prima li se predlog g. vel. župana sriemskoga ili ne. — Ako se gg. budu držala poslovnika, mora tako biti.

Aurel Kuševič: Vis. sabore! Gosp. vrhovni župan Bogović uči nas, kako imamo parlamentarno živiti. Nu ako smo mi iz vježbanja izišli, to je njegova krivnja, zašto žup. skupštine nedrži. Molim, ja nisam norc, da se sa mnom gospodari, i da mi se sloboda govora uzdržaje; dočim je g. zast. Farkaš - Vukotinović progovorio, ni meni se to nemože kratiti. Ja reda bantovao nisam, i molim, da me vis. predsjedničtvo neograničuje u mojem slobodnom mnenju.

Predsjednik: Predsjedničtvo bi moralo daleko ići, da bi koga u njegovom mnenju moglo ograničiti. A i predsjednik hoće se od sada držati strogo poslovnika.

(Živio!)

Kada je dakle zaključeno, neka se nitko nediže, jer ja ću mu rieč uzkratiti.

(Živio! — Tako je.)

Dr. **Antun Stojanović**: Molim, to je odsada, da će se reda držati vis. predsjedničtvo; dakle za sada mogu i ja jošte govoriti.

U koliko sam razabrao, ja sam ovako razumio predlog g. vel. žup. Kuševića: neka vis. sabor odluči, da sekcije na prvom mjestu uzmu izborni red u pretres. On nije predložio, da se taj predlog stavi na dnevni red, već da će na red doći predlog onda, kada odsjeci budu gotovi.

Ja sam na to votizirao.

Dobro bi bilo, da g. vel. župan taj predlog na cjedulu napiše. Mi smo zaključili, da odsjeci moraju odmah uzeti u pretres izborni red, a ne da se dnevni red preduzme.

Predsjednik: Vis. kućo! Već riešeno pitanje moram opet ponoviti: predlog je dakle taj, je li vis. sabor nalaže odsjekom, da uzmu najprije na dnevni red zakonsku osnovu ob izbornom redu i o uredjenju sabora?

Prima li ovo vis. kuća?

(Prima se.)

Zatim je dodatak g. zast. Vukotinovića, kada odsjeci ovaj posao dovrše, da su dužni prije svega kao drugoga primiti se proračuna.

Prima li vis. kuća ovaj predlog?

Vel. žup. **Svetozar Kuševič**: Molim! O tom je predlogu samo g. Vukotinović govorio.

Mislim, da bi shodno bilo o njem rieč povesti, i ako je slobodno, ja ću primjetbu učiniti.

Proračun uzeti u odsječno poslovanje držim da nije lahko moguće, jer smo vidili u našem saborskom djelovanju, da se u tri odsjeka jedan te isti račun i dokumenat nemože u isto vrieme uzeti u viećanje. Mi smo lanjske godine taj posao predali posebnomu odboru, mjesto da ide na odsjeke.

Ako vis. sabor počeka dok budget dodje na stol vis. kuće, mislim, da bi shodno bilo taj expediens poprimiti, jer to je praktično.

Mislim dakle, da nebi bilo shodno, da se budget čim bude tiskan odsjekom predade, da ga odmah u pretres uzmu.

Dr. **Antun Stojanović**: Visoki sabore! Ja preporučam predlog gosp. zast. Jančoa, da se uzme u pretres, jer je to korektan predlog. G. zast. Vukotinovića nije moguće izvesti onaj predlog, dok odsjeci rade na izbornom redu, da će medjutim biti proračun tiskan, pa da će prije svega doći na dnevni red.

Ja pristajem uz predlog gosp. Jančoa i molim, da se to usvoji.

Uprav. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Vis. kućo! Ja nalazim protuslovje njeko u predlogu g. Jančoa i predlogu g. vel. žup. sriemskoga, s toga mislim, da se nebi oba predloga tako različita mogla primiti. Razlog, s kojega g. vel. žup. sriemski predlaže red, kojim imadu viećati odsjeci i poslove preduzeti, jest taj, što zbilja ovaj proračun jošte nije tiskan. Dakle se on nemože u pretres uzeti. A da danas već nješto opredielimo, kad ćemo proračun naprvo uzeti, dok nije tiskan i porazdieljen, mislim da je prerano, jer neznamo, kad će prispjeti. Moguće da se ova dva pretresa prije rieše u odsjecih i možebiti u saboru, nego proračun bude pripravljen.

I da si nebi pravili potežkoćah, mislim, da ćemo opredieliti kada bude dotiskan i porazdieljen.

S toga predlažem, i neima zaprieke prihvatiti predlog g. zast. vel. žup. sriemskoga, da se odsjeci pasla late. Samo dodajem, ako vis. kuća dopusti, da izbjegnemo onomu predbacivanju, kao da bi se zakonska osnova g. zast. Mirka Hrvata ob odgovornosti bana htjela odbiti ili odgoditi, neka bi se ujedno zaključilo, da iza tih dviuh osnovah, ako bude s obzirom na proračun moguće, da se uzme u pretres ta zakonska osnova ob odgovornosti bana, koja ima biti temeljem ustavnoga života.

Aurel Kuševič: Vis. sabore! Mnenje g. predgovornika posve je osnovano, ja se s njim slažem i mislim, da se ono, što želi g. zast. Hrvat, može takodjer izpuniti, ali u tjesnijem savezu sa uredjenjem sabora i izbornog reda. I ja sam danas pripravan za osnovu, koju je g. Hrvat predložio, glasovati. Zašto bi toliko vriemena gubili, dok proračun nije tiskan.

U redu je, da odmah nješto radimo, a ne da mi, koji smo toliko vremena sakupljeni i koji bi doma hasan kakvu učinili, moramo ovdje dangubiti bez hasne.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja nisam kazao, da čekamo donle, dok bude tiskan proračun. G. vel. žup. sriemski predložio je, da ne dangubimo, da se dotle u odsjecih preduzme izborni red i uredjenje sabora. I ja predlažem to, da se medjutim, dok se proračun nesvrši, to

Digitized by Google

pitanje pretresuje; pa ako bi došao proračun, da bi njega onda najprije uzeli.

Predsjednik: Medju predlogom g. zast. Vukotinovića, i protupredlozi g. Jančoa i dotično g. Horvata oprieka je.

G. Vukotinović predlaže, da vis. sabor dade nalog odsjekom, da poslje pretrešenih zakonskih osnovah ob izbornom redu i ob uredjenju sabora, imadu odsjeci odmah primiti u pretres proračun. Protupredlozi pako kažu, da ne, nego kad bude tiskan proračun i razdieljen, da onda tek imade vis. sabor odlučiti, kada će se ići na proračun.

(Glas: Nisam tako kazao.)

Mislim, da nebi tim dangubili. Kada proračun bude razdieljen, ja ću si uzeti slobodu i provocirati ću vis. sabor, neka izvoli odlučiti, kada će se na dnevni red metnuti.

(Glas: Tako je.)

Jovan Živković: Vis. sabore! To je ono, što nebi moguće bilo. Možemo sada odmah reći, hoće li se budget predati u odsjeke, ili kako drugačije odrediti; jer za nekoliko danah, dok budu dotični spisi tiskani, te gg. mogu otići u Peštu, ona će gg., koja budu ostala, pripravljat u odsjecih zakonske osnove. Dakle, ako se hoće, da se budget, čim bude tiskan, povjeri na djelovanje; to vis. sabor može sada odmah za načelo uzeti, da se izabere odbor, koji bude taj predmet uzeo u pretres bez da se mora sjednica ad hoc držati, koja možebit neće bit moguća, kada gg. zast. odputuju.

(Kuća: Primamo.)

Predsjednik: Čini mi se, vis. kućo, da je predlog g. zast. Živkovića dobio odobrenje od velike strane vis. ove kuće.

Molim, ako želi tko govoriti, neka se sad javi. a ne, da se dižu kada hoću da formuliram pitanje.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja dodajem predlogu g. Živkovića, da je najshodnije, da odbor razpravlja budget, a ne odsjeci. A da još svrsi shodnije bude, scienim, da se onolik odbor izabere, koliko je poglavjah budgeta; i da svako poglavje imade svojega posebnog referenta. Tako biva u drugih parlamentih, jer je jako težko, da jedan odbor cieli operat izradjuje; a bilo bi i uspješnije djelovanje saborsko, ako se ovako razdieli radnja.

Zato predlažem, da bi se unutar ovoga odbora načinile 3 sekcije, koliko je najme poglavjah, a svaki taj pododbor da si odabere način, kako će se pretresivati i rieša-vati u saboru.

Predsjednik: Želi li još tko govoriti?

Vel. žup. **Petar Maljevac**: Vis. kućo! Mislim, da se može predlogu g. Vukotinovića zadovoljiti, kada bi se 3 odsjeka odredila; a svaki odsjek može si izabrati 7 licah izmedju sebe, i razdieliti se tako u pododbore.

Upr. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Ja, pridružujuć se predlogu g. Živkovića, predlažem, da bi se izabrala 21 osoba u taj odbor. S predlogom pako g. predgovornika nemogu se složiti, jer ja tomu nenalazim niti traga u saborskoj praksi; jer je sabor samo ovlašćen izabrati odbor, ne pako odsjeci.

Predsjednik: Molim, je li još tko želi govoriti?

(Nitko se nejavlja.)

Dočim nitko neželi govoriti, stavljam pitanje: Prima li vis. kuća predlog g. zastup. Živkovića, da se izabere odbor od 21 lica za pretresivanje proračuna?

(Glasovi: Primamo.)

Koji su za to, neka se izvole dignuti.

(Većina se digne.)

Predlog g. Živkovića je primljen.

Kada želi vis. kuća ovaj izbor preduzeti?

Stjepan Jančo: Predlažem, da se odgodi sjednica, da uzmognemo promisliti, koga ćemo izabrati,

(Glasovi: Odmah.)

Predsjednik: Tak za pobiranje ceduljah postavljam g. bilj. Hervoića, g. zast. Vukotinovića i g. zast. Malera, i odgadjam sjednicu na pol sata.

(Sliedî glasovanje po ceduljah.)

Predsjednik: (Poslje obavljena izbora.) Uspjeh izbora za odbor glede proračuna je sliedeća: Od 57 glasujućih absolutna je većina 29. Zadobili su pako: g. Kiš svih 57 glasovah; g. Balog 57, g. Živković 56, g. Labaš 55, g. Akurti 54, g. Koić 46, g. Gvozdanović 46, g. Bogović 44, g. Jurković 44, g. Mikšić 44, g. grof Keglević 44, g. Kukuljević 44, g. Kušević Svetozar 44, g. Kušević Aurel 44, g. Koretić 43, g. Jandrić 43, g. Čegel 43, g. Thaller Filip 42, g. Barabaš 42, g. Jelačić Julijo 41, g. biskup Kralj 39. Time je broj od 21 popunjen.

Izza ovih dobili su najviše glasovah: gg. Malač, grof Nugent, Vukotinović i Benjoš Kraljević.

Tako je odbor za proračun izabran, i molim, da se konstituira, te si izabere predsjednika i izvjestitelja, pak neka mi onda to izvoli javiti.

G. zast. dr. Koić prijavio se je, da želi jedan predlog učiniti.

Dr. **Kosta Koić**: Vis. sabore! Za vrieme kratkoga ovoga našega zasjedanja dogodili su se pojavi i palo su rieči ovdje, koje svakoga iskrenoga i pravoga domoljuba neugodno dirati moraju; naime ovdje je rečeno, da se temeljni naš zakon nagodbeni od 8. studenoga g. 1868. ruši, da se nagodba krnji, da se nagodba neizpunjuje. Ovakova sumnjičenja, vis. sabore, mislim nitko od nas nemože sa ravnodušnošću primati.

Mislim, gospodo, da svi stojimo na temelju nagodbe i kad tako, ja vršim svoju patriotičnu dužnost kao narod. zastupnik, i mislim, ciela vis. kuća će me pripomoći, ako učinim sliedeći predlog: (čita):

Digitized by Google

Predlog.

Da blagoizvoli vis. sabor danas iz ove sjednice izaslati odbor od 7 licah, koji će pregledav nagodbeni zakon od 8. studena 1868. i sravniv ga sa postojećimi instituciami kako u kraljevini Ugarskoj, tako u našoj domovini imati izpitati: da li i koje točke gore hvaljenog nagodbenoga zakona izpunjene nisu i ako njeke izpunjene nisu, da odbor vis. saboru predloži mjere, koje se poprimiti imaju, da se nedostatku doskoči. Ovaj odbor imati će svoje izvješće vis. saboru za 3 dana podnieti.

Dr. Koić,
narodni zastupnik.

Predsjednik: Da li se ovaj predlog podupire?

(Diže se množina.)

Predlog je poduprt.

Jovan Živković: Hoćemo li odmah o njem razgovarati?

(Pristaju.)

Vis. sabore! Što se mene tiče, ja nalazim ovaj predlog vrlo važnim i zato neuvidjam, kako bi se moglo to za 3 dana obaviti, da je odbor u stanju pročitati sve ustanove nagodbe i odazvati se pozivu sabora.

Medjutim, ako vis. sabor to primi, nisam protivan, samo uz ovako vriednu zadaću odbora želio bih punomoć odbora razširiti. Ako odbor uvidi, da je potreba proći cielu nagodbu, neka on ima pravo, ako najde ustanove, u kojih, akoprem kratko ovo vrieme nagodba postoji, autonomija nije dosta pouzdana, — što misli odbor, da bi se prema potrebi dalo možebit bolje udesiti, — da ima velim vlast vis. kući svoje mienje podnesti.

Mislim, da tim niti rušimo temelj, na kojem stojimo, jer stojimo tvrdo na tom temelju, niti treba da se oglušujemo onomu, o čem smo uvjereni, da nije prenajbolje; mislim, da ono, što mi možemo, netreba da pustimo, da drugi učine. Prije svega dakle ima si odbor pitanje staviti, kad dodje do ustanovah, da li odgovaraju pozivu, koji je nam namienjen?

Eto vidite, gospodo, budget drugčije u napriod se pretresuje, a mi uviek od nazad. Ako to osjećamo, nalazim da mora drugi sabor to udesiti, ako mi neobavimo stvar. Dakle zašto nebi shodan predlog uzeli, kako ćemo toj neudobnosti doskočiti. Isto tako u nagodbi ima ustanovah, koje su nedostatne, jer se u izvedenju sasvim drugo izleglo, nego što je nagodba htjela. Nagodba n. pr. govori o ministru bez portefeuillea, a porodio se ministar s portefeuillom i te kako.

Izvolite zakonsku osnovu ob ustrojstvu vlade zagledati, pak ćete viditi, da je nagodba tumačena, kako nebi imalo biti i kako alterira samoupravu naše zemlje.

Ako vis. sabor misli, da takova uprava nemože svoju zadaću vršiti, da ima preponah, koje treba ukloniti, to bi bila prilika, da odbor tu stvar prodje, i što misli, da možebit vriedja temelj, na kojem stojimo, da glavne i bitne momente preduzme, i u tom pravcu shodan predlog učini.

Molim dakle, da se moć toga odbora neograniči na predlog gosp. dra. Koića, nego da se razširi u pravcu, koji sam izveo.

Predsjednik: Kako je vis. kuća mogla razabrati, razlika medju predlogom g. dra. Koića i g. Živkovića stoji u tom, da g. dr. Koić predlaže, neka odbor ovaj razvidi nagodbu i na koliko bi našao, da ova nagodba nije izpunjena u svih točkah, da predloži, da se privede k izpunjenju. G. Živković dodaje, da nesamo to, nego nakoliko bi odbor iznašao u obće potrebоću, da stvari njekoje drugčije bi se imale udesiti ili što dodati, da može u tom smislu svoj predlog učiniti. Molim, da vis. kuća izvoli debatu u ovom krugu kretati, ako neima još možebit koji treći predlog

Dr. **Antun Stojanović**: Mislim, da se pri tako važnom predmetu neprecipitiramo, nego predlažem, da se ovaj predlog za sutra stavi na dnevni red. jer je iznenada došao; ovo nije ništa drugo nego revizija nagodbenoga zakona.

(Protuslove.)

Aurel Kušević: Vis. sabore! Mnenje g. dra. Koića je posve jednostavno. On želi, dočim je tužba od mnogih stranah, da zakon nagodbeni nije sasvim izvršen, da ga odbor pregleda, i da se u tom shodna odrede. A revidirati zakon nagodbeni može se samo onim putem, kojim je postao, naime po regnikolarnih deputacijah. To je drugo pitanje, koje narodom ug. i hrvatskomu slobodno stoji. ali to u savezu sa predlogom g. dra. Koića nije. Ja ovaj predlog podupirem, jer mnijem, da je od velike važnosti, da se duhovi u našoj domovini umire, da nebude agitacije, da nas od reda neodvratja, koji vodi k blagostanju domovine.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Nevidim, kakav bi uspjeh bio predlogu g. dra. Koića, kad bi se imale odkriti samo one ustanove nagodbe, koje dosad nisu izvršene. Toga netreba, jer to je već putem interpelacijah ovršeno; vlada je na ove odgovorila, da su tegobe već odstranjene i želje izpunjene ili podpuno, ili da se radi, kako da jim se zadovolji Dakle mi bi opet nastupili onaj put, na kojem smo djelovanje svoje svršili. Mislim, da predlog g. Koića sam u sebi involvira, da ako odbor pregleda ustanove, koje nisu ovršene, i zašto nisu, te je saboru predloži, da će se naći ustanovah, koje se niti nemogu ovršiti. Dakle i radi takovih valja da odbor ima vlast predlog učiniti. Scienim, da je to i u interessu one stranke, koja je nagodbu sklopila; mislim bo, da nagodba neima biti oklop, koji bude tištio prsa i ledja naroda, nego prostrana i udobna haljina, u kojoj se narod može gibati u razvitku i stupati k svojoj uzvišenoj svrhi. Dakle nevidim bojazni, da nebi odbor mogao to učiniti podpuno zakonitim načinom; jer ako hoćemo koreniti do-

Digitized by Google

nieti liek na ustanove nagodbe, koje se nevrše, treba da korenito postupamo, a neima gorega, nego ustanove u zakonu, koje se nedrže ili nemogu držati.

Stoga mislim, da odbor ima svetu dužnost o ustanovah, koje se praktično nemogu ovršiti, svoje mnienje izraziti, koje će sabor uvažiti, te onoj nestašici lieka donieti. Podupirem dakle predlog g. Živkovića i želim, da se razširi djelokrug odbora.

Robert Zlatarović: Vis sabore! Nepuštajuć se u stvarnost predloga g. Živkovića, uzimam si slobodu primjetiti, da po mojem nazoru zamašaj i svrha toga predloga sasvim je drugčija, i mnogo različita od predloga g. dra Koića i da se nebi nikako mogao smatrati kao dodatak k ovomu predlogu. Predlog je g. dra. Koića, da se konštatiraju one inštitucije nagodb. zakona, koje u život faktično nisu privedene; dočim predlog g. Živkovića, čini mi se, smjera onamo, da se odbor upusti ujedno i u pretres onih ustanovah nagodb. zakona, koje potrebi vremena i našim okolnostim neodgovaraju, i da u tom obziru svoj predlog učini. To je sasvim drugi zamašaj. U ostalom držeći se predloga g. Koića držim, da niti primjetba g. Stojanovića, da je stvar važna, i da se nebi mogla danas preduzeti, nestoji. Predlog je jednostavan, da netreba razglabanja, nego se može riešiti odmah, naime prosto odrediti, da se odbor izabere, koj će konštatirati nagodb. ustanove, koje nisu izpunjene, i predložiti mjeru, da se što prije oživotvore. Tim se neizključuje pravo g. Živkovića, da glede namjere svoje poseban predlog učini; ako se dovoljno podupre, postupat će se š njim po propisu kućnoga reda. Dakle ograničujuć sa na predlog g. Koića, izrazujem kao nar. zastupnik, da pristajem uzanj i želim, da se to pitanje rieši.

Adm. varažd. žup. **P. Horvat**: Štovana kućo! Ja se nimalo nečudim, da se od strane one gospode, koja k manjini spadaju, predlozi takovi stavljaju i da se revidira nagodb. zakon, jer to su na čelo svojega programa ta gg. stavila. To je sasvim dosljedno. Medjutim nevidim razloga u onoj motivaciji, koju je gosp. Živković izvolio naprvo donieti, da taj predlog obrazloži. Gosp. Živković kaže, da u protuslovju stoji ministar sa domaćom vladom autonomnom. Bile su razne interpelacije, osobito od strane tako zvane manjine, i vlada je odgovorila na nje; ali to niti u privatnom, niti u javnom krugu, niti u ovoj sabornici nisam čuo, da je namjera ministra vladu preći; pače informiran sam dobro, da se predlozi naše vlade kod krune uvažuju bez obzira na ministra. To mogu posvjedočiti ona gg., koja upliv imadu. Da je svietla kruna takodjer faktor u državnom organizmu, to se mora dopustiti, i to nestoji u protuslovju sa mojom tvrdnjom; jer ako kruna koj predlog neuvaži, to se nemože upisati ministru u krivnju. S toga pristajem uz predlog g. dra. Koića i molim, da ga vis. kuća primi u smislu, kako je stavljen.

Predsjednik: Je li još možebit želi tko govoriti?

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja sam predložio u obće, da se povjeri odboru, da može učiniti svaki predlog, koje drži nuždnim glede nagodbe. Jer to stoji, što je g. Zlatarović kazao, da je meni prosto kao svakomu sab. članu u svoje svrhe predlog učiniti, zato na koliko vis. kuća nepristane na moj predlog, do toga mi mnogo nije stalo.

Samo imadem na osobnu primjetbu g. predgovornika odgovoriti, da se ja njemu nemanje čudim, što se uvjek u tom pitanju stavlja na branik onoga sistema, koji prije ili poslje pasti mora.

(Tako je!)

Mislim, da se mnogo članovah i baš moja osoba dovodi u govor, da se gg. nečude, da opozicija dolazi sa predlozi. Ja kažem, da u tom pitanju dogovora nije bilo, i ja odbijam svaku primjetbu, koja mene dovodi u solidarnost sa njekakvom opozicijom, koja ide na nješto drugo, nego što bi imala učiniti. Gg., idemo iz uvjerenja, dakle ako me izvoli tko o čem uvjeriti, ja ću mu pružiti ruku. Svaka stranka vlada po načelih, ali moje stanovište je to, da u svakoj stvari, makar i posebno stanovište zauzimao, samo svojoj savjesti odgovaram, a ne opoziciji. To je moje stanovište, a ne opozicija ili stranka, koja se donaša naprvo, i ja to od sebe odbijam. Što govorim, govorim u ime svoje i nikomu neodgovaram nego sebi.

Predsjednik: Molim, je li još tko želi govoriti?

(Nejavlja se nitko.)

Ako nitko neželi, proglašujem debatu zaključenom

G. dr. Koić stavio je predlog, da se izabere odbor od 7 licah, koji ima nagodb. zakon proći, i koj će, ako nadje, da gdjekoje točke nisu točno izpunjene, glede njihova izpunjenja shodan predlog učiniti.

Prima li vis. kuća ovaj predlog kako je stavljen?

(Prima se.)

Kad želi vis. kuća izabrati tih 7 osobah?

(Glasovi: Odmah.)

Molim dakle g. bilj. Raiznera, gg. zastupnike Tomašića i Hatza, da izvole pobirati cedulje. — Odgadjam sjednicu na ¼ ure.

(Sliedi glasovanje.)

Kod izbora za odbor, koj imade pregledati nagodb. zakon, glasovala su 43 čl.; dobili su: Dr. Koić, zast. Živković i Broz 43 glasa, Hervoić i Vuković 42 glasa, Horvat Petar i Kraljević Miroslav 41 glas; i tako je odbor sedmorice izabran. Molim ga, da se konštituira.

Imadem čast predložiti izvieštje gg. zast. Lad. Kiša i Ljud. Raiznera glede pregledanja kaznionah lepoglavske i zagrebačke, sastojeće iz 12 arakah.

(Neka se tiska.)

Može se odbor odmah konštituirati, i predsjednika

Digitized by Google

te izvjestitelja izabrati. Molim, da se dogovori odmah i odbor za proračun.

Benjoš Kraljević: Molim, da se kaže, gdje će svaki odsjek držati sjednice?

Predsjednik: Jedan u velikoj palači, drugi u praesidiumu, a jedan ovdje.

Adm. varašd. žup. **Petar Horvat**: Molim vis. predsjedničtvo, da bi se pozvali odsjeci, da se konštituiraju, koji neimaju predsjednikah.

Predsjednik: To je već učinjeno početkom sjednice, prozvao sam predsjednike, da mi izradak i izvieštje podnesu. — Dakle molim, neka se gg. izvole konštituirati.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita članove odbora sedmorice i onoga od 21.

(Sliedi konštituiranje.)

Predsjednik: Odbor za proračun konštituirao se je, te izabrao za predsjednika g. vel. žup. Bogovića, a za izvjestitelja, g. zast. Filipa Thallera.

Odbor sedmorice glede nagodbe takodjer se je konštituirao, i izabrao za preds. g. vel. žup. Kraljevića, a izvjest. g. zast. Hervoića.

Možebit bi se mogli i odsjeci sad odmah konštituirati?

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita članove odsjeka I. i III. — Odsiek II. konštituiran je.

(Sliedi konštituiranje odsjekah.)

Predsjednik: Vis. kućo! Odsjek I. na mjesto odsutnoga preuzv. g. biskupa Soića prevremeno izabrao je za predsjednika g. vel. žup. Petra Horvata, u mjesto izvjest. g. Žuvića, koji to zvanje nemože više obnašati, g. zast. Gvozdanovića za izvjestitelja.

Odsjek III. izabrao si je za predsjednika g. Koretića.

Tim su odsjeci uredjeni, i opet molim gg. predsjednike, da kad odsjeci obave svoj posao, neka meni uspjeh svojega rada podnesu, da mogu centralni odbor sazvati.

Imam čast predložiti pozvanicu g. grofa Ant. Khuena, koji želi da se ovjerovi. Odpravlja se ovjeroviteljnomu odboru.

Tim današnju sjednicu završujem, te ću buduću sjednicu onda sazvati, kada dobijem za saborsko pretresivanje sposobnih podnesakah.

Digitized by Google

Šestdeset i šesta saborska sjednica,

držana dne 5. svibnja 1870. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Čitanje i ovjerovljenje zapisnika. — Podnesci. — Poziv na ugarski sabor.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita

Zapisnik

šestdeset i pete sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, pod predsjedničtvom presvietloga g. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, držane u Zagrebu dne 3. svibnja 1870.

Sjednica je otvorena u 10 1/4 satih prije podne.

Saborski bilježnik Dragutin Akurti čita zapisnik posliednje saborske sjednice, koji je bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

Predsjednik sabora izjavljuje, da je današnju sjednicu sazvao na poziv od 10 saborskih članovah u smislu §-a 79 poslovnika.

Na predlog velik. župana sriemskoga, Svetozara Kuševića zaključio je sabor, da odsjeci odmah svoje djelovanje započmu, i da najprije u razpravu uzmu vladinu zakonsku osnovu ob izbornom redu i ob uredjenju sabora.

A po predlogu narodnoga zastupnika Jovana Živkovića, odlučio je sabor izabrati odbor od 21 člana za pretresivanje zemaljskog proračuna za god. 1870.

Uslied toga odgodjena je sjednica na pol sata radi biranja toga odbora, te je po saborskom predsjedniku povjereno pobiranje i sbrajanje ceduljah glasujućih članovah saborskih narodnim zestupnikom Ljud. Vukotinoviću, Maksi Malleru i Stjepanu Hervoiću.

Iza otvorene sjednice proglasio je predsjednik sabora sliedeći posliedak glasovanja:

Od glasovalih 57 saborskih članovah izabrani su sliedeći članovi u odbor za proračun:

Kiš Ladislav sa	57
Balog Dragutin sa	57
Živković Jovan sa	56
Labaš Antun sa	55
Akurti Dragutin sa	54
Dr. Koić Konstantin sa	46
Gvozdanović Dragutin sa	46
Bogović Mirko sa	44
Jurković Jovan sa	44
Mikšić Koloman sa	44
Gf. Keglević Oskar sa	44
Kukuljević Ladislav sa	44
Kušević Svetozar sa	44
Kušević Aurel sa	44
Koretić Dragutin sa	43
Jandrić Andro sa	43
Čegel Dragutin sa	43
Thaller Filip sa	42
Barabaš Šandor sa	42
Jelačić Julio sa	41
bisk. Kralj Ivan sa	39

glasovah.

Na predlog narodnog zastupnika dra. Konst. Koića zaključio je sabor izabrati odbor od 7 članovah, kojega je

Digitized by Google

zadaća, da izvidi, da li i koje točke nagodb. zakona do sada izpunjene nisu, i ako njeke nisu izpunjene, da predloži saboru one mjere, koje se poprimiti imaju, da se tomu doskoči. — dočim predlog narodnoga zastupnika Jovana Živkovića, da se ovoga odbora djelovanje razširi i na pregledanje nagodbe, koje bi se njezine točke revidirati imale, nije po saboru primljen.

U taj odbor nakon svršena glasovanja izabrani su sliedeći saborski članovi, i to:

Dr. Koić Konstantin sa	43
Živković Jovan sa	43
Broz Mavro sa	43
Hervoić Stjepan sa	42
Vuković Stjepan sa	42
Horvat Petar sa	41
Kraljević Miroslav sa	41

glasah.

Br. 651. Banska pozivnica za sabor grofa Antuna Khuena, c. kr. komornika, predaje se verifikacionalnomu odboru.

Br. 646. Izvješće narodnih zastupnikah Ladisl. Kiša i Ljudevita Raiznera, podnešeno na zaključak 57. sjednice o preustrojenju kaznionah, imade se tiskati, medju članove saborske razdieliti, i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

Saborski predsjednik pozva zatim sada izabrane odbore i dotične odsjeke saborske, da se konstituiraju, i pošto je nakon odgodjenja sjednice za četvrt sata opet sjednicu otvorio, proglasio je, da je odbor za proračun izabrao si za predsjednika velik. župana zagrebačkoga, Mirka Bogovića, a za izvjestitelja narodnoga zastupnika Filipa Thallera; a odbor sedmorice za predsjednika vel. župana virovitičkoga i narodnoga zastupnika Miroslava Kraljevića, a za izvjestitelja narod. zastupnika Stjepana Hervoića. — Odsjek prvi izabrao je u mjesto predsjednika dosadašnjega za predsjednika administratora varaždinske županije Petra Horvata, a mjesto odstupivšega izvjestitelja narodnoga zastupnika Josipa Žuvića, za izvjestitelja Gvozdanović Dragutina, — a treći odsjek u mjesto dosadašnjega predsjednika Ljudevita Vukotinovića za predsjednika nar. zastup. Dragutina Koretića.

Predsjednik sabora pozvao je saborske članove, da djelovanje u odsjecih odmah započnu, i zaključi današnju sjednicu tim, da će buduću sazvati, kad odsjeci djelovanje o kojem predmetu završe.

Vakanović s. r.
sab. predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ako neima nikakove primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Dnevni bilježnik jest g. bilj. Raizner; a govornike bilježiti će g. bilj. Akurti.

Grof **Ladislav Pejačević**: Vis. sabore! Uzimam si čast predati izvješće regnikolarne deputacije riečkoga pitanja za razpravljanje.

Benjoš Kraljević: Vis. sabore! Ja mislim, da nebi od nužde bilo, da se ovo čita, nego da se pečata i medju članove razdieli.

Dr. **Ignjat Brlić**: Moramo najprije znati, što je, i jeda li bi vriedno bilo tiskati, možebiti bi tiskanje suvišno bilo.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Izvješće

odbora kraljevinskoga za riečko. pitanje

Visoki sabore!

Kod utanačivanja državopravne nagode izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ostalo je preporno pitanje glede grada i kotara Rieke otvoreno, pa je sabor u svojoj predstavki od 26. rujna 1868, kojom je osnova nagodbenoga zakona njeg. c. kr. apostolskom veličanstvu na sankciju predložena bila, zajedno molio: da blagoizvoli njegovo veličanstvo u očinskom nagnutju, koje je prema viernom narodu ovieh kraljevinah vazda gojilo, u samoj predstavki izkazanom neoborivom pravu trojedne kraljevine na grad i kotar Rieku zakonito priznanje pribaviti.

Na tu predstavku stiže na sabor kraljevski odpis od 8. studena 1868. — u kojem se sabor pozivlje, da bi — uvaživ onu trajnu korist, koja za državno zajedinstvo ugarske krune iz prijateljskog riešenja riečkog pitanja nastati mora — pa uzevši u obzir, da je u diplomi slavne uspomene kraljice Marije Terezije, a i u čl. IV. 1807, koji se na njoj temelji, jasno ustanovljeno: da se trgovački grad Rieka sa pripadajućim kotarom i nadalje kao posebno, ka kruni ugarskoj spadajuće tielo (separatum sacrae regni coronae adnexum corpus) smatrati, i prema tomu u svemu upravljati imade — svekolike historične razprave svida pustio, te sjediniv se u temeljnoj onoj, oda sviuh stranah za instinitu i neprepornu priznatoj misli „grad Rieka sa njegovom lukom i kotarom posebno kruni ugarskoj pripadajuće tielo sačinjava“ na to pristao, da se nuz sudjelovanje zastupnikah grada Rieke, medjusobnim prijateljskim sparazumkom utaniči sve, što bi u tom pogledu iziskivali tako pravedni obziri dotičnikah, kako i interesi sviuh zemaljah ugarske krune.

Sabor prihvatio je u 22. sjednici od 16. studena 1868. ove nazore svietle krune, u smislu kojieh postade takodjer §. 66. osnove nagodbenoga zakona promienjen.

Kraljevinski odbor izaslat u smislu kr. odpisa po visokom saboru u sliedećih licah: grofa Ladislava Pejačevića, Stjepana Vukovića, Josipa Žuvića i Aleksandra

Digitized by Google

Fodrocy-a — nedobiv nikakva posebna naputka, bijaše vezan u svom djelovanju na §. 66. br. 1. nagodbenoga zakona te je svoju težku zadaću nastojao rješiti na korist domovine; ali pored svekolikog napora nije uspio poradi pretjeranih zahtievah riečkih odaslanikah.

Tečaj dotičnih razpravah vidi se iz sliedećih zapisnikah:

Glasom zapisnika I. od 24. svibnja 1869. konstituirao se je hrvatsko-slavonski kraljevinski odbor, poslie kako su njegovi članovi polag zapisnika zajedničkog sastanka sviuh triuh odborah naime — ugarskog, hrvatskog i riečkog od dne 15. svibnja pod 1·/. kod biranja zajedničkog predsjednika u osobi grofa Antuna Majlátha, i perovodje u osobe Mije Horvata učestvovali.

U toj sjednici od 24. svibnja biaše pretresivan predlog riečkih odaslanikah pod 2·/. te je hrv. slav. odbor izjavio glede istoga predloga svoje mnienje sa zaključkom u zapisnik I. unešenim, pa je ovaj svoj zaključak priobćio u njemačkom jeziku zajedničkom predsjedniku na dalnje razpolaganje kao pod 3·/.

Glasom zapisnika II. biaše u sjednicah hr. slav. odbora od dne 5., 10. i 12. lipnja 1869. poslie pročitanja zapisnikah zajedničkih sjednicah od 23. svibnja pod 4·/. i 31. svibnja pod 5·/. — pretresivan predlog ugarskog kraljevinskog odbora pod 6·/., koji je ovaj podnio u zajedničkoj sjednici od 3. lipnja, glasom zapisnika zajedničke sjednice pod 7·/.

Hrv. slav. odbor odlučio je uslied toga, da se s obzirom na njegov zaključak od 24. svibnja, tako na riečki kao i ugarski predlog još jedared i to obsežnie odgovori, što je i učinjeno glasom priloga pod 8·/., u kojem odgovoru biaše takodjer uvažena konačna izjava Riečanah pod 9·/., koja je dne 11. lipnja odboru priobćena.

Glasom zapisnika hrv. slav. odbora od dne 17. lipnja 1869 pod III. — pretresivan biaše u toj sjednici posebni ustmeni predlog ugarskog ministra predsjednika grofa Julija Andrássy-a, koj je imao posriedovati sporazumljenje, poslie kako članovi pojednih odborah u zajedničkoj sjednici od 16. lipnja očitovaše, da se na temelju svojih medjusobnih izjavah nikako složiti nemogu. Ovaj predlog jest uvršten u zapisnik zajedničke sjednice od 16. lipnja pod 10·/. — te je razlika medju tim predlogom i onim od ugarskog kraljevinskog odbora 6·/. označena u zapisniku III.

Budući, da se članovi hrv. slav. odbora medju sobom glede toga predloga složiti nemogahu, to bi zaključeno, da se ostavi svakomu na volju, kako će u zajedničkoj sjednici na isti dan poslie podne urečenoj, svoje nazore razvijati.

Polag zapisnika zajedničke sjednice od 17. lipnja 1869 pod IV. — poslie kako bi uvidjeno, da glede ministarskog predloga sporazumlenje nije moguće — zaključeno je; razpravu riečkog pitanja odgoditi, te ministra predsjednika opunovlastiti, da sazove odbornike u sgodno vrieme, a ministar predsjednik uročio je nastavak odgodjene razprave glasom poziva V. na 1. prosinca 1869.

U mjesecu prosincu bivalo je dogovaranje izmedju pojedinih članovah hrv. slav. odbora — ali do zajedničkog sporazumka nije došlo, a posliedica toga biaše, — nakon žestoke opetne razprave ministarskog predloga 10·/. u zajedničkih sjednicah od 16. i 17. prosinca, i prie negoli je ikakav obvezatan zaključak stvoren — da su Vuković i Fodrocy svoje mandate položili.

Ali i onda, kad su mandate već položili bili, zvani biaše izvanrednim te neprevidjenim povodom opet u akciu, te tako nastadè onaj ultimatum, koj se spominje u izvjestju ugarskog kraljevinskog odbora na ugarski sabor, i koj se ovdje prilaže pod VI.

Osobe u ultimatumu podpisane opunovlastiše g. Josipa Žuvića, neka ga priobći u dokaz one dobre volje oko prijateljskog riešenja tog pitanja, koju su članovi hrv. slav. odbora do skrajne granice mogućnosti pokazali — ostalim članovom u privatnoj konferenciji tim dodatkom, da ako nanj pristanu, da će Vuković i Fodrocy svoje ostavke natrag povući, i kod konačnog utanačivanja nagodbe učestvovati.

Uslied te punovlasti stupio je Žuvić u zajedničku sjednicu, u koju se skupiše na dan 19 prosinca u jutro ostali članovi, te predav najprie svoju ostavku, pozove predsjednika, neka pretvori sjednicu u privatnu konferenciju sa razloga, što su tri člana hr. slav. odbora jurve svoju ostavku podniela, i tako dalnju razpravu tog pitanja onemogućila — što kad bude učinjeno i konferenciji ultimatum priobćen, izjaviše prisutni članovi, da na ultimatum pristati nemogu — a o samom provizoriumu, koj bje predložen u istom spisu za slučaj onaj, kad se ultimatum primio nebi, nisu dali nikakvu izjavu, te tako odoše članovi hrv. slav. odbora kući, a njihove ostavke ostadoše u krieposti.

Iz ovoga postupka sliedi, da nije niti hr. slav. kraljevinski odbor, a niti da su Vuković, Fodrocy, Žuvić kao članovi tog odbora rečeni ultimatum predali, već da su ga predali kano tekar odstupivši članovi kraljevinskog odbora povodom izvanrednim i sa dodatkom, da će svoje vlastodavcu još i onako neuručene ostavke opozvati, čime se njihov ultimatum za podlog utanačit se imajuće nagodbe bezuvjetno primi — a čime to učinjeno nebi, to je prestala za nje svaka dalnja odgovornost za djelovanje ostalih odbornikah u pogledu tog pitanja.

Hrv. slav. odbor zaključiv tim načinom svoje djelovanje — nije došao s ostalimi odbori baš do nikakva sporazumka, a niti do obvezna zaključka. Iz zapisnika bo zajedničke sjednice od 16. lipnja 1869. pod ./· proizlazi, da hrv. slav. odbor na predlog riečkog i ugarskog odbora pristao nije, i da je tek onda ministar predsjednik grof Julio Andrássy svoj posebni predlog načinio

Digitized by Google

bio, kad se je od sviuh stranah uvidjelo, da sporazumlenje moguće nije. Nu i ovaj predlog nije po hrv. slav. odboru prihvatjen.

Po tom nisu u ničem ruke vezane budućem hrv. slav. kraljevinskom odboru, koj se iz nova izaslati imade, pošto su trojica članovah iz dosadanjeg odbora izstupila.

Zaključujući naše izvješće, držimo si za dužnost pozornost visokog sabora obratiti na zaključak ugarskog sabora u tom pitanju dne 15. ožujka t. g. donešeni, koj se ovdje pod VII. u vjerodostojnom prevodu prilaže — te si uzimljemo slobodu predložiti:

Neka blagoizvoli visoki sabor jedan odbor ad hoc imenovati, koj će dati svoje mnienje vrhu toga, što se uslied toga izvješća u pogledu riečkog pitanja dalje učiniti ima.

Zagreb, 30. travnja 1870.

Članovi kraljevinskog odbora za riečko pitanje:

Grof Ladislav Pejacsevich v. r.
Žuvić v. r.

Stjepan Vuković v. r.
A. Fodrocy v. r.

Zapisnik

od dne 24. svibnja 1869. vodjen u sjednici kraljevinskog odbora, izaslanog iz sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, na temelju previšnjeg kr odpisa od 7. studenoga 1868. u Peštu za konačno riešenje „Riečkog pitanja."

Odbor ovaj sastojeći iz članovah: Ladislava grofa Pejačevića, Josipa Žuvića, Stjepana Vukovića i Aleksandra Fodroci-a — izabra si za predsjednika g. grofa Pejačevića, a za perovodju g. Fodroci-a.

Pošto su članovi tog odbora svoje učestvovanje kod tog pitanja još 15 svibnja t. g., pozvani po predsjedničtvu zajedničkog ministarstva sa jednakim odborom kraljevine Ugarske, uz pristup četvorice riečkih izaslanikah u zajedničku sjednicu, time započeli, da su kod izbora zajedničkog predsjednika i perovodje sviuh odborah glasom u duplikatu priloženog zapisnika uplivali i na predlog ugarskog odbornika g. Franje Deaka na to privoljeli, da se riečki izaslanici pozovu, neka oni najprije svoj predlog podnesu, kako misle da bi se to pitanje riešiti imalo;

pošto su nadalje članovi kraljevinskog odbora hrvatskog u dalnjoj zajedničkoj sjednici od 23 svibnja t. g. sazvanoj po zajedničkom predsjedniku grofu Antunu Majláthu uz perovodstvo ugarskog odbornika Mije Horvata povodom priobćenog predloga riečkih zastupnikah, zahtiev stavili, da će taj predlog ponajprije u svom odboru posebnom pretresti, i tekar onda glede istoga svoje mnienje u zajedničkoj sjednici izraziti:

to je izjavio g. predsjednik za predmet viećanja današnje sjednice predlog riečkih izaslanikah, koj je ovdje pod 2./ privit.

Kako bi viećanje otvoreno, i učestovanjem sviuh odbornikah navedeni riečki predlog dulje vremena pretresivan, pristao je odbor na to, da se mnienje ovog odbora ob istom predlogu zaključkom izrazi, pa da se zajedno stavi predlog, kako da se riečko pitanje bez povriede državnopravnih odnošajah izmedju kraljevine Hrvatske i i grada Rieke, na korist sviuh triuh faktorah, najuspiešnije riešiti dade.

Zaključak ovaj, kojeg formulacija bje perovodji prepuštena, glasi ovako:

Odbor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pozvan previšnjim odpisom od 7. studenoga 1868. da rieši pitanje riečko, sa jednakim odborom kraljevine Ugarske, uz pristup jednakobrojnih izaslanikah grada Rieke — prijateljnim putem onako — kako to pravedne želje dotičnikah i skupni interessi sviuh zemaljah krune Ugarske zahtievaju —

uvaživ, da su izaslanici grada Rieke — u skupnoj sjednici od 15 t. g. pozvani, da u tom pogledu u prvom redu svoje želje očituju. — sa svojim predlogom od 20. i s dodatci od 23 svibnja, u zajedničkoj sjednici od istog dana predloženimi — granice njima po previšnjem odpisu stavljene — prekoračili, — dočim su sa jedne strani prosvjedovali protiv svakomu uplivu od strane kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kod riešenja tog pitanja, — a s druge strane svoj predlog onako stavili, da se i onaj vez prekine, koj je do godine 1848. izmedju grada Rieke i kraljevine Hrvatske obstojao:

uvaživ nadalje, da je u zajedničkoj sjednici od 15. svibnja pročitan, i njeka praejudiciozna važnost podieljena onom zaključku ugarskog sabora, koj biaše u 310. sjednici pod br. 2753 lanjske godine stvoren, i s kojim se spomenuti kr. odpis s onom izjavom do znanja prima. da isti odpis pravo Ugarske na Rieku smetati nesmie;

pošto je tim načinom od strane izaslanikah grada Rieke državnopravno pitanje na očiti uštrb kraljevine Hrvatske iztaknuto, a kroz rečeni zaključak ugarskog sabora praeokupirano, što se ipak tako nakani svietle krune kao i pravom smislu §. 66. nagodbenoga zakona (čl. I. 1868 hr. sl. dal. i čl. XXX. 1868 ugarskog sabora) očito protivi:

stoga si hrvatski kraljevinski odbor, braneći interesse kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, drži za svetu dužnost ovime svečano izjaviti — da on §. 66 nagodbenoga zakona, koj je, nakoliko se grada Rieke tiče, u nagodu neobičnim načinom uvršten, i koji su oba sabora kao njeko izhodište za riešenje tog toli zamršenog pitanja naknadno poprimila — nesmatra podnipošto za konačno

Digitized by Google

riešenje tog pitanja, jer čemu tad zasjedanje ovih kraljevinskih odborah — već drži po smislu kr. odpisa i § 66 spomenutog zakona to pitanje i nadalje otvoreno, dokle se izmedju kraljevine ugarske i s druženih kraljevinah prijateljno sporazumljenje nepostigne —

pa dočim izaslanici grada Rieke staru svezu medju tog grada i kraljevine Hrvatske — zaniekavši svako državno pravo potonje — prekinuti namjeravaju; — s druge strane dočim se je ugarski sabor u svom gori navedenom zasjedanju, protiv povriedjenju prava Ugarske na Rieku, unapried njekim načinom ogradio: to nepreostaje niti hrvatskom kraljevinsk. odboru ino, već da se on sa svoje strani, protiv svakom krivom tumačenju državnog prava Hrvatske na grad Rieku ogradi — kao što se na to prieko svoje volje izazvan, ovime zbilja ograduje — pridodajući — da se niti iz §. 66 nagodbenoga zakona niti iz čl. IV. 1807, na kog se kr. odpis pozivlje, nemože ono tumačiti, što su izaslanici grada Rieke u svom predlogu na vidjelo iznieli, naime da je isti grad posebno od kraljevine Hrvatske posvema nezavisno tielo krune Ugarske, pa da kao takovo uplivu sdruženih kraljevinah kod riešenja tog pitanja nepodpada, — dapače, da sa svojom sudbinom i prieko volje sabora sdruženih kraljevinah H., S. i D. samostalno i slobodno razpolagati može.

Da tomu nije tako, dokazom služi previšnja kr. resolucia Marie Terezie od 9. kolovoza 1776, s kojom se grad Rieka kraljevini Hrvatskoj utjelovljuje —

dokazom služi i sama diploma za grad Rieku dne 23. travnja 1779. izdana, u kojoj se isti grad prvikrat kao separatum sacri regni Hungariae corpus spominje — pošto kroz ove rieči podpuna neodvislost grada Rieke od kraljevine Hrvatske izražena nije — jer su svojim načinom tako kraljevine Slavonija i Dalmacija, kao i velika vojvodina Erdelj separata corpora coronae regni Hungariae, a ipak se smatraju prve dvie za cieloviti dio sdruženih kraljevinah, a potonja ugarske kraljevine, a po tom krune ugarske; —

dokazom služi napokon i sam čl. IV. 1807, kojim se grad Rieka po izrazu samoga zakona „kraljevini“ utielovljuje, nije ipak rečeno kojoj; a jer je ovaj članak na temelju rečene diplome stvoren, što i sam kr. odpis od 8. studenoga 1868. priznaje — to naravno sliedi odtuda, da se pod nazivom „kraljevina“ razumievaše skupnost zemaljah krune ugarske — pa niti u tom slučaju nije neodvislost grada Rieke od kraljevine Hrvatske izražena — dapače ova je i poslie, sve do godine 1848. prie u većoj, kasnie u manjoj mjeri obstojala — dočim je parnice riečke u II. molbi banski stol riešavao, i dočim su tako gubernator riečki, kao i zastupnici grada Rieke, na glavnom spravištu SS. i RR. sdruženih kraljevinah na temelju štatuta po svietloj kruni potvrdjenoga učestvovali, kao što je to bilo n. p. g. 1825. Kruna bo, koja je Rieku, do g. 1776 niti sa kraljev. Ugarskom niti sa Hrvatskom u doticaju nestojavšu, iz sobstvenog nazora, uvaživ geografički i ethnografički položaj istog grada, najprije kraljevini Hrvatskoj, a poslje kruni ugarskoj pridružila, odredila je poslje stvorenog čl. IV. 1807 ugarskog sabora, u previšnjem odpisu Franje I. od dne 19. kolovoza 1808. izdanom na glavno spravište SS. i RR. sdruženih kraljevinah — da na temelju čl. VIII. 1808. hrvatskog sabora, tako gubernator kao i zastupnici grada Rieke sielo i odvjet u istom spravištu imadu.

Dočim konačno i čl. XIII. 1827. ugarskog sabora — s kojim se uzakonjuje utielovlenje svetoj kruni kraljevine, — god. 1809. pod francezku vlast padših prekosavskih i primorskih stranah Hrvatske, kamo se i grad Rieka razumije, jer bi inače za grad Rieku poseban članak stvoren bio — ovo tumačenje potvrdjuje: to biva jasno, da se pitanje riečko prieko volje sabora kraljevinah H., S. i D. pravno riešiti nemože — i da svako inako riešenje bi samo po sebi nepravedno bilo — pa kad bi se takva šta i u buduće ma od koje strani namjeravalo — da bi hrvatski kraljevinski odbor svaki dalnji dogovor prekinuti, i protiv svakom dalnjem jednostranom dogovaranju i zaključku u nazočnom pitanju prosvjedovati morao.

Nu da se nezateže i nadalje svestrano žudjeni posao riešenja državnopravnih odnošajah izmedju zemaljah krune ugarske u tom pitanju interessiranih, pa da se jednom i slavno okruni ugovorena i potvrdjena nagoda medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom: to hrvatski kraljevinski odbor, neobziruć se na one potežkoće, koje su se prijateljskom sporazumlenju već unapried staviti namjeravale — pristupa sa podpunim pouzdanjem na pravedne namjere ugarskog kraljevinskog odbora k riešenju tog pitanja, staviv se neposredno na temelj §. 66 čl. I. H., S., D. i čl. XXX. 1868. ugarskog sabora, u iskrenoj želji, da se razni interessi dotičnih faktorah što moguće bolje, na obće zadovoljstvo u sklad dovedu, što tim laglje biti može, jer su interessi Ugarske, dotično središnje zajedničke vlade, ustupom zajedničkih posalah u smislu nagode i onako podpunoma obezbiedjeni — radi česa bi riešenje pitanja ob autonomiji jedino izmedju Hrvatske i Rieke uz prijateljno posredovanje Ugarske slieditи imalo — pa stavlja od svoje strane u svrhu prijateljnog i svestrano zadovoljujućeg riešenja tog pitanja sliedeći

Predlog:

I. Gubernator riečki imade biti zajedno veliki župan riečke županije.

II. Djelatnost riečke gubernije proteže se izključivo na zajedničke poslove tako grada Rieke, kao i hrvatskog primorja, dakako samo onda, ako se ovaj predlog primi.

III. Naslov gubernije riečke biti će ovaj: „kra-

Digitized by Google

ljevski gubernij za grad Rieku i hrvatsko primorje."

IV. Svekoliko primorje sa Riekom nazvat će se „Ugarsko-hrvatsko primorje."

V. Grad Rieka rukovodi i izvršava za se i za svoj kotar sve autonomne poslove u I. molbi, i rabi u tih poslovih službeni jezik po volji. II. i zadnja molba glede tih poslovah jeste zemaljska vlada u Zagrebu, a sudbenost izvršava u II. molbi banski stol, a u III. molbi stol sedmorice u Zagrebu.

VI. Gubernatora imenuje Nj. c. kr. apost. Veličanstvo na predlog bana, uz protupodpis predsjednika zajedničkog ministarstva u Pešti.

VII. Gubernator riečki dobiva svoju plaću, kao veliki župan riečke županije, iz autonomne zemaljske zaklade u Zagrebu.

VIII. Gubernator riečki imade kao takov svoje sielo i odvjet u gornjoj kući zajedničkog ugarskog sabora, a kao veliki župan riečke županije u saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

IX. Grad Rieka sa svojim kotarom pošilja dva zastupnika glede autonomnih poslovah u sabor kraljevinah Hrv., Slav. i Dalm., — a glede zajedničkih poslovah jednog, i to na ugarski zajednički sabor neposredno.

1. Odbor prihvativ ovako formulirani zaključak i predlog odredjuje, da se isti zaključak i predlog predade u njemačkom jeziku zajedničkom predsjedniku grofu Antunu Majláthu, kao odgovor hrvatskog kraljevinskog odbora na predlog riečkih izaslanikah, na dalnje razpolaganje.

2. Na predlog g. odbornika Aleksandra Fodrocia, koj onamo glasi: neka se zaključkom izreče, da članovom ovog kraljevinskog odbora pripadaju one iste dnevnice, koje su dosele članovom ostalih u Peštu izaslanih hrvatskih kr. odborah izplaćivane bile, jer to pravednost i dostojnost sa sobom nosi, da se izvanredne radnje izvanredno nagradjivaju, pa da se tok tih dnevnicah od 15. svibnja t. g. pa do svršetka djelovanja tog odbora računati imade.

Zaključio je ovaj kraljevinski odbor, poprimiv predlog g. Fodrocia, svog predsjednika pozvati, neka se glede načina izplate otih dnevnicah, vrhu kojih će se naknadni račun saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije predložiti, — stavi u sporazumljenju sa predsjednikom istog sabora — pa da uspjeh tog dogovaranja u svoje vrieme ovomu odboru prijaviti izvoli.

Zaključeno i podpisano.

Grof Lad. Pejacsevich s. r.,
predsjednik.

A. Fodroci v. r.,
perovodja.

(Prevod iz magjarskoga.)

Zapisnik

I. prve sjednice izaslanoga kraljevinskoga odbora za riešenje riečkoga pitanja, držane 15. svibnja 1869.

Izaslani odbori za riešenje riečkoga pitanja, po imenu od strane Ugarske: grof Antun Majláth, član velikaške kuće, Franjo Deák, Nandor Éber i Mihajlo Horváth, članovi zastup. kuće;

od strane kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije: grof Ladislav Pejačević, Josip Žuvić, Stjepan Vuković i Aleksander Fodroci, nar. zastupnici:

od otrane grada, luke i kotara riečkoga: dr. Antun Randić, dr. Antun Giačić, Josip Mayer i Leopoldo Adamić, poslanici,

sastavši se i izabravši preuzv. g. grofa Antuna Majláthа za predsjednika, a zastupnika Mihajla Horváthа za bilježnika, izjavi se kraljevinski odbor ustrojenim, te započe svoju radnju.

Prije svega:

Pročitan bje kraljevski odpis Njeg. c. kr. veličanstva Franje Josipa od 7. studena 1868., nalazeći se medju pismi ovoga sabora pod br. 357. U ovom odpisu pozivlju se državni sabori; i Ugarske i kraljevinah Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, u obliku kralj. predloga, neka se suglasno s diplomom izdatom od kraljice Marije Terezije i služećom za temelj i IV. zakonskomu čl. od g. 1807., slože u toj glavnoj pomisli, da grad, luka i kotar riečki čine posebno kruni pridruženo tielo, i neka se u tom sjedine, da se sudjelovanjem Rieke sve ono utanači, što potrebuju pravedne želje dotičnikah i zajednički interesi svih zemaljah sv. krune ugarske.

Zatim bje pročitana odluka zastupničke kuće na onaj mil. kr. odpis, učinjena u 310. sjednici pod brojem 2753., kojom su bili predlozi mil. kr. odpisa primljeni s izjavom, da to primljenje nemože biti na uštrb pravu Ugarske na Rieku, — u kraljevinski odbor, koji se stvara za riešenje obstojećega jošte državopravnoga pitanja u pogledu Rieke, da se od strane Ugarske izašalju četiri člana, od kojih da izabere trojicu zastupnička a jednoga velikaška kuća. Ovu odluku usvojila je poslije i kuća velikašah.

Pokle su bile ove razprave pročitane, predloži Fr. Deák, član odbora, neka se pozovu riečki poslanici, da, pokle je primljenjem kraljevskih predlogah s jedne strane od ugarskoga, a s druge od hrvatsko-dalmatinsko-slavonskoga državopravna strana dotičnoga pitanja tako riešena, da je grad, luka i kotar riečki osobito ugarskoj kruni pridruženo tielo, i uslied toga treba, de se poslovi nutarnje uprave riečke prema potrebi preustroje: da za uredjenje tih poslovah podnesu kraljevinskomu odboru svoje želje na pismu.

Digitized by Google

Pošto je bio ovaj predlog primljen, pozva preuzv. g. predsjednik riečke poslanike, da pismo, o kojem se radi, čim prije podnesu kraljevinskomu odboru, da se o njem može viećanje započeti već u bližnjoj sjednici.

Prema ovomu predlogu i odluci razloži na široko preuzv. g. grof Julio Andrássy, ministar-predsjednik, da buduć poslje kr. odpisa i pokle je ovaj bio s obje stranu prihvaćen, neima više ni s državnoga gledišta, ni pogledom na poštenje pitanja o tom: kamo spada Rieka? — to da su odboru za predmet viećanja preostala samo nutrnja pitanja odnoseća se na procvietanje Rieke, te da samo ova pitanja čekaju na riešenje.

Povjerenstvo odluči jednoglasno, neka želje, što će je podnieti riečki poslanici, u smislu razlaganja ministra-predsjednika, najprije pretrasaju napose s jedne strane ugarski, a s druge hrvatsko-dalmatinsko-slavonski odbor, pa onda tek da o njih vieća skupni ovaj kraljevinski odbor.

Napokon i predlog ministra-predsjednika, da se potanko viećanje nebi isnosilo na javnost, dok nebudu pitanja konačno riešena u odborih, odnosno u plenumu, bude primljen i g. predsjednik zamoljen, da se izvoli postarati za potrebite tiskanice. Tim bude sjednica završena.

Bilježio

Mihajlo Horváth s. r.

(Prevod iz njemačkoga.)

Nakon što se je usljed previšnjega kraljevskoga reskripta od 7. studenoga 1868. i zakonskoga članka XXX. 1868. §. 66. 1. sazvana regnikolarna deputacija konstituirala, kojoj je zadaća postavljena, da koli u legislativnom, toli administrativnom obziru glede jur više putah zakonito priznate autonomije grada Rieke i njezina kotara dogovor utanači, pozvani su podpisani članovi ove deputacije kao zastupnici grada Rieke, da svoja dotična mnenja i predloge podnesu.

Odzivajući se dobivenu pozivu, časte se podpisani veleštovanoj regnikolarnoj deputaciji sliedeći predlog i nacrt podastrieti:

Kod vršenja ove zadaće, mi, sliedeći primjer kraljevskoga reškripta, niti ćemo se upuštati u objasnjivanja o državopravnom pitanju, niti u historička pretresivanja i izvadjanja, nego ćemo samo od ovoga kraljevskoga reškripta i medju Ugarskom s jedne, a Hrvatskom i Slavonijom s druge strane sklopljene nagodbe, kojom su izmedju obijuh stranah prije obstojala državopravna pitanja sada definitivno uredjena i poravnana, izhodište uzeti.

Iz ovih obajuh aktah proizlasi jasno i nepobitno, da Rieka sa njezinim kotarom k trojednoj kraljevini nespada, buduć je od zakonodavacah na temelju prijašnjih zakonah i patenatah, kao odieljeno, k ugarskoj kruni direktno i neposredno spadajuće okružje, izrično priznata i opetovano potvrdjena. (Separatum sacrae regni coronae adnexum corpus.)

Prvi i neposredni izvod, što ga mi iz ove iznovične priznaje, pravo iznovične potvrde naših pravah kao seperatan teritorij činiti moramo, jest: da samoj Rieci priprada, kao teritorij, sjedinjen sa ugarskom krunom, svoje administrativne i legislativne odnošaje neposredno sa vladom dotično sa legislativom ugarske krune uredjivati.

Napomenuti kraljevski reškript, kao takodjer izmedju Ugarske te Hrvatske i Slavonije uzakonjena nagodba, u pogledu njihovih medjusobnih državopravnih odnošajah. ustanovljuju doduše, da dogovor glede naših administrativnih i legislativnih poslovah, sa strane ugarskoga parlamenta, hrvatsko-slavonskoga sabora i grada Rieke izabrana deputacija postići imade.

Ali iz ovih odredabah nemožemo i nećemo mi hrvatsko-slavonskoj vladi i zakonodavstvu ni najmanje pravo dopustiti, da kod uredjenja naših administrativnih i legislativnih odnošajah sudjeluju, i to iz sliedećih razlogah:

1. Buduć je Rieka nepobitno separatan, ka kraljevini hrvatsko-slavonskoj nipošto nespadajući teritorij, kako je to takodjer po ovoj priznato, stoga nemože i nesmije vlada ili zakonodavna vlast Hrvatske i Slavonije kod uredjenja unutarnjih posalah ovoga okružja, koje k njim nespada, takodjer ni sudjelovati.

2. Koli gornja nagodba, toli kraljevski reškript stavlja regnikolarnoj deputaciji jedino otu zadaću. da prijateljsko porazumljenje načini, ali se njoj nepripušta pravo, da drugojake odredbe čini, ako se ovo sporazumljenje postići moglo nebi.

3. Rieka kod nagodbe medju Ugarskom s jedne, a Hrvatskom i Slavonijom s druge strane sklopljene, nepesredno, i to kao samostalan faktor, sudjelovala nije.

4. Razlog gornje odredbe bio je polag našega nazora u tome, da pošto je Rieka i njezin kotar, u administrativnom pogledu sa Hrvatskom i Slavonijom sada jošte faktično spojena, zastupnici onih kraljevinah samo na toliko k ugovaranju glede buduće samostalne organizacije Rieke prizvani biti mogahu, na koliko bi njihova privola za slučaj potrebita bila, ako bi Rieka obzirom na susjedne odnošaje, stranom na jezične okolnosti, ili iz drugojakih razlogah uputnim pronašla bila, da sa Hrvatskom u ikakovoj dalnjoj svezi ostane.

Uvaživši ova promotrenja, oslanjajući se na opetovane prosvjede i priuzdržke municipalnoga zastupstva proti svakomu nezakonitu sudjelovanju i ingerenciji Hrvatske kod administrativnih i legislativnih posalah Rieke i proti svakomu pripadanju k onoj zemlji, nadalje oslanjajući se na opetovane prosvjede i priuzdržke, koje su u tom pogledu naši jedino u tu svrhu odaslani pokli

Digitized by Google

sari pred hrvatsko-slavonskim saborom u svoje vrieme iznieli, kao takodjer na većkratne izjave cieloga pučanstva, očituju podpisani, da oni kod razpravah ukupne regnikolarne deputacije jedino s toga razloga udioničtvuju, da s jedne strane kraljevskomu reškriptu štovanje izkažu, s druge strane da što skorijemu dokončku ovoga medju zemljami cjelokupne ugarske krune još neriešenoga zadnjega državopravnoga pitanja nikakovu zavlaku neuzrokuju.

Podpisani to čine ipak sa svečanim priuzdržkom i prosvjedom, da se za buduće nipošto odatle nikakav štetan zaključak neizvodi, koj bi pravo autonomije Rieke kao separatnoga i ugarskoj kruni neposredno pripojenoga teritorija krnjiti mogao.

Prije nego li naše predloge donesemo, na temelju kojih mi organičko ustanovljenje autonomije Rieke nacrtati kanimo, i prije nego li se zakon, neposrednu svezu Rieke sa ugarskom krunom priznajući i posvećujući, provede, nemožemo za sačuvanje naših pravah na ino, nego najsvečanije očitovati: da, premda kraljevski reškript to napominje, da su zajednički poslovi kao: rat, financije, trgovina i pomorstvo, koji su koli u administrativnom toli u zakonskom pogledu medju Ugarskom te Hrvatskom i Slavonijom utanačeni, takodjer sa Riekom ujedno uredjeni, mi uz to shvaćanje nepristajemo i toga dopustiti nemožemo, jerbo Rieka, prem pripoznato samostalan teritorij, kod utanačivanja odnosnoga zakona, kao samostalan faktor, sudjelovala nije, dakle se odatle za Rieku niti kakova prava niti dužnosti izvoditi nemogu.

Pored svega toga, pošto su zastupnici grada Rieke ne samo rado pripravni zaprieke odstranjivati, nego najživlje želje goje, da faktično i neposredno sjedinjenje njihova rodnoga grada sa ugarskom krunom što skorije izvedeno vide, ako to bez uštrba njihovih nasliedjenih pravah biti može, očituju oni u ime Rieke, da takodjer u pogledu Rieke bez dalnjega dogovaranja zajedničtvo rata, financijah, trgovine i pomorstva, kojimi u legislativnom pogledu parlamenat u Pešti, a u administrativnom pogledu visoka ugarska centralna vlada upravlja, prihvaćaju.

Pošto je polag predjašnjega obrazloženja nepobitno, da je Rieka sa svojim kotarom neposredno k ugarskoj kruni spadajuće samostalno okružje, te odatle sliedi, da Rieci pristoji one naredbe ustanovljivati, koje se odnose na njezin autonomni položaj u pogledu zajedničkih posalah, kao što su: unutrnja politička administracija, nastava, bogoštovje i pravosudje.

Dočim ovdje nije mjesto, na autonomiju Rieke odnoseće se naredbe detaljirati, ograničuju se podpisani, da samo u obće ona načela napomenu, koja će kod uglavljenja organičke uredbe za temelj služiti.

Prema tomu mi predlažemo:

1. Grad Rieka sa svojim sadašnjim kotarom sačinjava separatno, neposredno k ugarskoj kruni spadajuće tielo.

2. Iz ovoga njezina autonomnoga položaja sliedi, da Rieci samoj pripada svoje legislativne i administrativne odnošaje sa ugarskom državom uredjivati.

3. Bez uštrba ovoga njezina prava ustanovljuje se, da po ugarskom saboru i ugarskom ministarstvu izvršivati se imajuća legislativa i eksekutiva zajednička bude.

4. Rieka će na ugarskom saboru u Pešti, polag zakona čl. XXVII. 1848., po jednom odaslaniku zastupana biti.

5. Da svoju autonomnu unutarnju municipalnu administraciju ustanovi, pridržaje si Rieka, da u smislu ovoga zakona posebit štatut izradi i za zakonito inartikuliranje predloži.

6 Kao načelo se medjutim ustanovljuje, da samoj občini pristoji pravo birati si svojega predstojnika i sve svoje organe.

7. Občina će podpunu unutrnju administraciju unutar zakonah i štatutah samostalno izvršivati.

8. Občina će sa vladinimi organi i svimi jurisdikcijami države neposredno obćiti.

9. Obzirom koli na razliku jezikah, toli na druge višestruke okolnosti, pridržaje si Rieka, da će sa ugarskom legislativom na buduću pravosudnost odnoseće se, mjestnim špecijalnim okolnostim primjerene dogovore i naredbe učiniti; dotle pako ostaju, iz obzirah oportuniteta i samo iznimice, sada postojeći pravosudni odnošaji nepromienjeni, dok naime Rieka opredielila bude, kada i kako se isti promieniti i definitivno urediti imadu.

10. Občina će nadzor, upravljanje i višje ravnanje nad svimi od nje uzdržavanimi, koli sada obstojećimi, toli u buduće podići se imajućimi školami izključivo voditi, te joj pripada pravo, one naredbe i reforme uvoditi, koje kako duhu vremena, tako i osebitim lokalnim okolnostim odgovaraju. Bez privole občine nesmiju se na Rieci nikakove ine javne škole držati ni ustrojavati. Učevni jezik imade i mora u svih školah občina sama opredjeljivati.

11. Do sele Rieku obterećujući zemaljski prirezi i zemljorazteretne kontribucije dokidaju se.

12. Uredovni jezik občine i svih njezinih organah je talijanski, te se ovaj takodjer u občenju sa svimi vladnimi organi rabi.

13. Ustanova zakona 1848. XXVII. 51, kriepošću koje je Rieka u svojem svojstvu kao pomorska luka, obzirom na razcvat pomorske trgovine i brodarstva, od svake dužnosti stavljanja vojnikah oslobodjena, ovime se potvrdjuje.

Digitized by Google

14. Ove ustanove, pošto budu zakonito inartikulirane, stupaju odmah u krepost.

Pešta, 20. svibnja 1869.

Antun dr. Randich s. r.
G. Mayer s. r.

Antun dr. Giachich s. r.
L. Adamich s. r.

Dopunak.

I. Podpisani zastupnici grada Rieke predlažu, neka se sliedeća točka u jurve podnešeni nacrt uvrsti:

14. Budući Rieka samostalan, direktno k ugarskoj kruni spadajući kompleks sačinjava, stoga će svi organi, vodeći zajedničke poslove financije, trgovine i pomorstva, neposredno visokim ugarskim centralnim oblastim podloženi biti, te koli sa občinskimi organi, toli sa strankami izključivo talijanski jezik rabiti. Pešta 23. svibnja 1869. Zastupnici grada Rieke: Ant. Giachich s. r., Mayer s. r., Adamich s. r.

II. Za pobližje razjašnjenje i preciziranje 12. točke predloga, žele riečki zastupnici ovu kako sliedi nadopuniti:

12. Zajedničke poslove na Rieci rukovodeći vladni uredi imadu se kako sa občinskimi organi, tako i sa strankami izključivo talijanskim jezikom služiti. Dan kako gore. Zastupnici grada Rieke: A. Giachich s. r., Randich s. r., Mayer s. r., Adamich s. r.

Za točnost jamči

A. Fodroczy,
perovodja hrvatskoga kraljevinskoga odbora.

(Prevod iz njemačkoga)

Hrvatska regnikolarna deputacija časti se na temelju pod 24. o. m. stvorenoga zaključka, na predlog riečkih odaslanikah od 20. svibnja o. g. sliedeće odvratiti:

Obzirom na to, što su riečki odaslanici — odazvavši se pozivu, u skupnoj sjednici deputacije od 15. svibnja t. g. na nje upravljenomu — u svojem predloženom nacrtu za riešenje riečkoga pitanja, prev. reškriptom od 7. studenoga 1868. označenu medju prekoračili, pošto su s jedne strane proti svakomu uplivanju sabora po ovoj deputaciji reprezentiranih kraljevinah, kod rješavanja spomenutoga pitanja prosvjed uložili; s druge strane svoj predlog onamo postavili, da bi se po njem takodjer svaka sveza izmedju Hrvatske i Rieke razriešiti imala, koja je do g. 1848. u njekojih odnošajih obstojala;

obzirom nadalje na to, što je onomu u 310. sjednici ugarskoga sabora pod broj 2753. prošle godine stvorenomu zaključku — po kojem se navedeni prev. reškript sa izjavom prihvaća, da ovaj prihvat državnomu pravu Ugarske na Rieku prejudicirati nesmije — uslied u zajedničkoj sjednici od 15. svibnja obavljenoga pročitanja istoga — njekim načinom prehvatljiva važnost podana:

obzirom na to; što je na taj način državopravno pitanje sa strane riečkih odaslanikah na očevidnu štetu Hrvatske iztaknuto. s druge strane gore spomenutim saborskim zaključkom preokupirano — što niti namjeram krune, niti smislu §. 66. A. I. 1868. H. S. D., odnosno A. XXX. 1868. a. neodgovara:

očituje uslied prev. reskripta od 7. studenoga 1868 za riešenje riečkoga pitanja u Peštu sazvana regnikolarna deputacija kraljevinah Hrvatske Slavonije i Dalmacije, da §. 66. nagodbenoga zakona, koj je, na koliko se Rieke dotiče, u isti zakon neobičnim načinom uvršten, te po tome od obajuh saborah kao izhodište za rješavanje toga zapletenoga riečkoga pitanja naknadno prihvaćen — nipošto definitivno riešenje ovoga pitanja u sebi nesadržaje — nebi se bo znalo, u koju da su svrhu regnikolarne deputacije sazvane — što više, da to pitanje u smislu gore spomenutoga §. 66. takodjer nadalje kao otvoreno dotle smatrati se ima, dok se izmedju obijuh regnikolarnih deputacijah. pridruživ i riečke odaslanike — onaj prijateljski sporazumak postigao bude, koj koli pravednim zahtjevom dotičnih interesentah, toli takodjer skupnomu interesu svikolikih zemaljah ugarske krune odgovara.

Budući gore navedenim načinom odaslanici grada Rieke ne samo svako pravo Hrvatske na Rieku već unapred niječu. nego dapače istu dosadašnju svezu izmedju Rieke i Hrvatske posvema razriešiti kane: budući je takodjer ugarski sabor sa svoje strane. gore spomenutim zaključkom. proti povrjedi pravah Ugarske na Rieku njekim načinom već unapred svoju ogradbu stavio: stoga i hrvatska regnikolarna deputacija nemože na ino, nego takodjer sa svoje strane proti svakomu nepravomu tumačenju ovoga državopravnoga pitanja na uštrb Hrvatske ogradbu uložiti — kako no se ona — na to proti svojoj volji izazvana — proti tomu takodjer zaista sa primjetbom ogradjuje, da se niti iz §. 66. nagodbenoga zakona. niti iz članka IV. 1807., na koj se prev. reskript poziva, tvrdnja riečkih odaslanikah izvoditi nemože: da je Rieka samostalno, od Hrvatske podpuno nezavisno tielo, — te da kao takovo kod rješavanja ovoga pitanja nikakovu uplivu hrvatskoga sabora nepodpada, — pače da Rieka o svojoj sudbini takodjer proti volji hrvatskoga sabora nezavisno i slobodno odlučivati može.

Da tomu tako nije, dokazuje to prev. resolucija Marije Terezije od 9. kolovoza 1776., glasom koje je grad Rieka kraljevini Hrvatskoj utjelovljen bio, —

dokazuje to ista za grad Rieku pod 23. travnja 1779. izdana kraljevska diploma, u kojoj se Rieka po prvi put kao separatum sacr. regni Hungariae coronae corpus imenuje, — iz otih bo riečih podpuna nezavisnost Rieke od

Digitized by Google

Hrvatske raztumačiti se nemože, kad se takodjer kraljevine Slavonija i Dalmacija, kao i velika kneževina Erdelj, kao separata corpora coronae Hungariae smatrati imadu, premda su prve dvie cjeloviti dielovi Hrvatske, a potonja cjeloviti dio Ugarske, sve zajedno pako cjeloviti dielovi ugarske krune; —

za dalnji dokaz služi isti članak IV. 1807., glasom kojega se po slovu zakona Rieka ka „kraljevini“ utjelovljuje, — a nekaže se, ka kojoj — dočim je pako taj zakonski članak na temelju spomenute diplome stvoren, kako to i kraljevski reskript od 7. studenoga 1868. dopušta, naravska je posljedica tomu, da se je pod nazivom „kraljevina“ samo ukupnost zemaljah ugarske krune razumievati mogla — pače i u tom slučaju nezavisnost Rieke od Hrvatske izražena nije, što više je sveza izmedju Hrvatske i Rieke takodjer nadalje do godine 1848. — prije u većoj, kašnje u manjoj mjeri, obstojala — dočim su parnice iz Rieke uviek na bansku stolicu kao II. inštanciju podnašane, i dočim su koli gubernator, toli takodjer zastupnici grada Rieke, in generali Congregatione statuum et ordinum Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, glasom posebitoga po kruni potvrdjenoga štatuta, sielo i glas imali, te ovo pravo i izvršivali, kako n. p. u. g. 1825.

Kruna naime, koja je grad Rieku — do godine 1776. niti sa Hrvatskom, niti sa Ugarskom u nikakovu doticaju nestojeću — iz vlastita nagona, uvažujuć ipak geografički i etnografički položaj njegov, najprije Hrvatskoj, kašnje pako ugarskoj kruni utjelovila, — je godinu danah kašnje, kako je članak IV. 1807. ugarskoga sabora stvoren, glasom po kralju Franji I. na hrvatski sabor pod 19. kolovoza 1808. odpravljenoga reskripta, kojim je dotični članak VIII. 1808. istoga sabora potvrdjen, gubernatoru i zastupnikom grada Rieke u istom saboru sielo i glas odredila.

Ovo tumačenje zakonah, iz kojih se nepravost tvrdnje riečkih odaslanikah, glede nezavisnosti Rieke od Hrvatske izkazuje, potvrdjuje ne manje članak XIII. 1827. ugarskoga sabora, kojim su bivši g. 1809 pod francezko gospodstvo spali preko-savski i primorski dielovi Hrvatske, kamo se je i grad Rieka računati morao — jerbo bi inače glede njega poseban zakon stvoren bio — ugarskoj kruni opet utjelovljeni.

Iz rečenoga jasno proizlazi, da se riečko pitanje proti volji hrvatskoga sabora pravno odlučiti nemože, te da bi svako ovomu principu protivno riešenje samo po sebi nepravedno bilo — pak ako bi se takova što ma od koje strane u naprjeda namjeravalo — hrvatskoj regnikolarnoj deputaciji nebi preostalo ino, nego da svako dalnje razpravljanje toga predmeta prekine, te proti svakomu dalnjemu dotično jednostranomu sporazumku i dokončku prosvjeduje.

Da se ipak svestrano najželnije izgledano riešenje državopravnih odnošajah ovih u tome interesiranih zemaljah ugarske krune takodjer na dalje nezategne, te u nakani, da u tom pitanju postignuti se imajućim sporazumkom djelo nagodbe izmedju Hrvatske i Ugarske okrunjeno bude — pristupa hrvatska regnikolarna deputacija prelazeć one zaprjeke, koje su prijateljskomu sporazumku već unaprjed stavljane, — sa podpunim pouzdanjem u prijateljske namjere ugarske regnikolarne deputacije — k razpravljanju toga predmeta — dočim se neposredno na osnov §. 66. nagodbenoga zakona postavlja, te iskrenu želju goji, da se različiti interesi dotičnih faktorah što moguće bolje na obće zadovoljstvo u sklad dovedu — u koju svrhu, te u osvjedočenju, da se ovo pitanje samo tim načinom prijateljski i obće povoljno riešiti može i to tim prije, što su uslied u nagodbenom zakonu stipuliranoga odstupa zajedničkih posalah Ugarskoj, odnosno zajedničkoj centralnoj vladi, svi interesi za ovu naprama Rieci podpuno obezbiedjeni — po čem bi se riešenje pitanja ob autonomiji samo medju Hrvatskom i Riekom obaviti imalo — dočim se kod toga prijateljsko posredovanje Ugarske očekuje, stavlja hrvatska deputacija sliedeći

Predlog.

I. Gubernator Rieke neka ujedno bude vrhovnim županom riečke županije.

II. Djelokrug riečkoga gubernija ima se protezati izključivo na zajedničke poslove, koli u obziru Rieke, toli takodjer u obziru hrvatskoga primorja, predpostaviv, da se ovaj predlog prihvati.

III. Naslov ovoga gubernija bio bi: kralj. ugarski gubernij za grad Rieku i hrvatsko Primorje.

IV. Čitavo primorje skupa sa Riekom dobiva naslov „ugarsko-hrvatsko primorje“.

V. Grad Rieka izvršava upravu i eksekutivu u I. inštanciji glede svih autonomnih posalah, te si odabire za to uredovni jezik po volji. — II. i posliednju inštanciju u tih poslovih sačinjava zemaljska vlada u Zagrebu — sudbenost pako vrši u II. inštanciji banska stolica, u III. inštanciji stol sedmorice u Zagrebu.

VI. Gubernatora imenuje Njegovo c. i kr. apošt. Veličanstvo na predlog bana uz supodpis predsjednika zajedničkoga ministarstva u Pešti.

VII. Gubernator riečki dobiva svoju plaću kao vrhovni župan riečke županije iz autonomnoga zemaljskoga fonda u Zagrebu.

VIII. Gubernator riečki imade kao takov sielo i glas u gornoj kući zajedničkoga sabora, kao vrhovni župan pako u saboru zagrebačkom.

IX. Grad Rieka zastupan je u autonomnih poslovih na

Digitized by Google

hrvatskom saboru po dvajuh poklisarih — gled zajedničkih posalah u Pešti pako po jednom neposrednom zastupniku u zajedničkom saboru.

Pešta, 28. svibnja 1869.

Hrvatska regnikolarna deputacija.

Predsjednik: L. gr. Pejacsevich s. r.
Članovi: St. Vuković s. r.
pl. Žuvić s. r.
Perovodja: Aleks. pl. Fodrocy s. r.

Zapisnik

od dne 5., 10. i 12. lipnja 1869. vrhu sjednicah hrv.-slav.-dalmatinskog kraljevinskog odbora za riešenje pitanja riečkog.

Prisutni:

Grof Ladislav Pejačević, predsjednik.
Josip Žuvić.
Stjepan Vuković.
Aleksandro Fodrocy, perovodja.

U prvoj sjednici bijahu pročitani prepisi zapisnikah obćenitih sjednicah od 23. svibnja pod 4·/. i 31. svibnja pod 5·/., zatim predlog ugarskog kraljevinskog odbora pod 6·/. koje je ovaj predložio bio u obćenitoj sjednici od 3. lipnja t. g., koje zapisnik prileži pod 7·/.

Nakon viećanja bude zaključeno, da se s obzirom na jur priobćeni zaključak ovog odbora od 24. svibnja t. g. tako na riečki kao i ug. predlog, još jedared i to obsežnije odgovori, zajedno da se za onaj slučaj, kad nagoda već sada za rukom pošla nebi, onaj način predloži, kako bi se Rieka, do konačnog riešenja tog pitanja upravljati imala, za da se s jedne strane zajedničkim interesom uštrb nenanese, s druge strane da i autonomna uprava nezapinje.

Izradak tog odgovora bje odborniku Jos. Žuviću povjeren i u ostalih dviuh sjednicah pretresivan te konačno onako ustanovljen, kao što se to iz priloga pod 8·/. uvidja. — U ovom odgovoru biaše takodjer uvažena konačna izjava Riečanah pod 9·/., koja je dne 11. lipnja odboru pri obćena.

Glede tako sastavljenog odgovora bje odlučeno, da se po predsjedniku ovog odbora zajedničkom predsjedniku sviuh, na dalnje razpolaganje u njemačkom jeziku predade.

Zaključeno i podpisano:

Gr. L. Pejacsevich,
predsjednik.

A. Fodrocy,
perovodja.

Zapisnik

II. sjednice kraljevinskog odbora za riečki posao, držane 23. svibnja 1869.

Predsjednik:
Preuzv. g. grof Antun Majláth.
Bilježnik: Mihajlo Horváth.

Zapisnik prvašnje sjednice bje pročitan i odobren.

Podnešene uslied odluke prvašnje sjednice od riečkih poslanikah želje, odnoseće se na nutrnju uredbu grada i luke riečke, budući da je članovi odbora od više danah imaju u rukuh, smatraju se pročitanimi.

Zatim poželiše članovi hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog odbora, da im se podieli vrieme, uz koje bi mogli sastaviti svoj odgovor na pismo Riečanah.

Podieljeno bje i odgodivši viećanje, dok se nepodnese taj odgovor, završena bje sjednica.

(Prevod iz magjarskoga.)

Zapisnik

III. sjednice kraljevinskog odbora u riečkom poslu, držane 31. svibnja 1869.

Predsjednik: Grof Antun Majláth. Bilježnik; Mihajlo Horváth.

Zapisnik prvašnje sjednice bje pročitan i odobren.

Zatim bje pročitana osnova podnešena od hrvatsko-slavonskog odbora. Budući da se ova osnova sućno razlikuje svojimi načeli od one osnove, što su ju riečki poslanici predali, da nije nikako moguće sjediniti obje ove osnove.

Odlučeno bje, da i ugarski odbor sa svoje strane preda osobitu osnovu, koja bi mogla služiti kao temelj kod viećanja o sjedinjenju.

S tim bje sjednica zaključena.

Mihajlo Horváth s. r.,
bilježnik.

((Prevod iz njemačkoga.)

Nakon predlogah, štono su u pogledu riešenja riečkoga pitanja po odaslanicih grada Rieke, a onda po hrvatskoj zemaljskoj deputaciji, regnikolarnoj deputaciji uručeni, spoznao je takodjer odbor ugarskoga sabora za posredovanje nagodbe nuždnim, da i on u tom predmetu sa svoje strane jedan predlog regnikol. deputaciji podastre.

Državopravno pitanje sasvim mimoilazeć, ovaj predlog sastoji se u sliedećem:

Digitized by Google

1. Cieli distrikt, koj je i prije g. 1848. riečki gubernij sačinjavao, će za trgovačke, pomorske, mjenbene i u obće sve one poslove, koji se glasom g. 1868. sa hrvatsko-slavonskom kraljevinom utanačenoga ugovora kao zajednički smatrati imadu, i nadalje jedan distrikt sačinjavati, te zajedničkomu saboru i zajedničkomu ministarstvu podpadati.

2. Za ovaj distrikt neka se po Njeg. Veličanstvu na predlog zajedničkoga ministarstva i uz supodpis zajedničkoga ministra-predsjednika gubernator imenuje.

3. Neka se u tom distriktu posebni iz dovoljna broja članovah sastojeći sudovi prve, druge i najvišje inštancije ustroje, koji u svih trgovačkih, mjenbenih i pomorskih pravnih poslovih za čitavi distrikt valjati imadu.

Jedan dio članovah ovih sudovah, obzirom na Bakar, Kraljevicu i Vinodol, na predlog hrvat.-slavonskoga bana, a drugi dio obzirom na Rieku, na predlog rieč. gubernatora. zajedničko ministarstvo Njegovu kr. Veličanstvu za imenovanje podnaša, ter imenovanje jedan od zajedničkih ministrah supodpisuje.

4. Grad Rieka skupa sa svojim kotarom podpadati će takodjer u nezajedničkih t. j. u autonomnih upravnih poslovih gubernatoru, a u legislativnih poslovih zajedničkomu saboru.

U pogledu pravosudne uprave sve privatno-pravne, cívilne, kaznene i policijske poslove u prvoj inštanciji rješava grad sam na svojem području; drugu inštanciju će sačinjavati kod gubernija ustrojiti se imajući sud; a zadnja inštancija bití će vrhovno ugarsko sudište.

5. Bakar, Kraljevica i Vinodol nasuprot podpadati će u svih nezajedničkih t. j. u autonomnih poslovih ne gubernatoru riečkomu, nego po hrvatskoj vladi imenovati se imajućemu vrhovnomu županu, te koli u administrativnom, toli u sudbenom obziru od slavonsko-hrvatske vlade i slavonsko-hrvatskoga sabora zavisiti; u ondje dolazećih privatnopravnih, cívilnih, kaznenih i policijskih poslovih će dakle slavonsko-hrvatske oblasti i tribunali sudačku vlast izvršivati

6. Grad Rieka će na zajednički sabor jednoga inštrukcijami nevezana odaslanika pošiljati.

7. Za grad Rieku i njezin kotar će zajedničko ministarstvo, prizvavši Rieku, samo sve potrebite štatute i zakonske predloge priredjivati, koji se zajedničkomu saboru podnašali budu.

8. Isto zajedničko ministarstvo, prizvavši dotičnike, takodjer će sve one zakonske predloge izradjivati, koje interesi trgovine i pomorstva, ter stanje primorja iziskuju. Ovi se takodjer zajedničkomu saboru podastiru.

9. Buduć je pako Rieka do sele i prije god. 1848. koli u trgovačkih, brodarstvenih i pomorskih, toli takodjer u privatnopravnih poslovih u mnogom obziru od ugarskih različite zakone i inaki pravni postupak imala, da prenagla promiena u pravosudju neredah, a u trgovini možebitne štete neprouzroči: molimo slavne deputacije, hrvatsku i riečku, da se u tom pogledu izjave: kakovo da bi se stanje u gradu i kotaru riečkom ustanoviti i uzdržati imalo, dokle zajednički sabor kako u trgovačkih, brodarstvenih i pomorskih, tako takodjer obzirom na Rieku i njezin kotar u privatno- i kazneno-pravnih poslovih zakone i pravni postupak ustanovio bude.

Ovo su glavne točke i načela, što bi se ponajprije utvrditi imala, moći bo se je samo onda na detalje upuštati i ob ovih uspješno razpravljati, kad smo ob onih na čistu.

Pešta, 2. lipnja 1869.

Ugarski saborski odbor:

Grof Antun Majláth, predsjednik.
Franjo Deák.
Ferdinand Éber.
Mihajlo Horváth, tajnik.

(Prevod iz magjarskoga.)

Z a p i s n i k

IV. sjednice kraljevinskog odbora u riečkom poslu, držane 3. lipnja 1869.

Predsjednik: preuzv. g. gf. Antun Majláth.
Bilježnik: Mihajlo Horváth.

Zapisnik prvašnje sjednice bje pročitan i odobren.

Zatim bje pročitana osobita osnova ugarskoga kraljevinskoga odbora, i poslje kratkoga dogovora polučeno bje, da se ta osnova naštampa i svakomu članu odbora pošalje.

Predsjednik javlja, da mora poradi zdravlja otići iz glavnoga grada, te je već zamolio predsjedničtvo velikaške kuće, da učini naredbe za doziv člana namjestnika. —

Primljeno na znanje.

(Prevod iz njemačkoga.)

U zadnje izminuloj sjednici na temelju zakona od 8. studenoga 1868. ročeće rgenikolarne deputacije, dodje predlog gospode ugarskih izaslanikah od 2. lipnja 1869. u predmetu riečkoga pitanja do čitanja, te je dogovor učinjen, da sa isti obima drugima faktorima uruči, dočim su hrvatski odaslanici, po vlastito j želji ujedno pozvani, da u samoj već do stadija zrjelosti dospjeloj stvari, ako je moguće, svoje definitivne nazore izjave.

Hrvatski izaslanici čine to sa svom pripravnošću.

Digitized by Google

Buduć je to, barem sa strane podpisanih hrvatskih izaslanikah, ona rieč, za koju oni misle, da naprama svojemu saboru odgovarati mogu, pak jerbo podpisani hrvatski izaslanici sciene, da u glavnih načelih njihova očitovanja u samoj zemlji valjda nikakovo protivno mnenje vladati neće, stoga neka izvoli štovana regnikolarna deputacija dopustiti, da oni obsežno u samu stvar zadju.

Koliko je samo moguće, hrvatski će se izaslanici od državopravnoga pretresivanja daleko držati; na to ih navadja u kraljevskom reškriptu izražena previšnja želja Njegova cesarskoga i kraljevsko-apoštolskoga Veličanstva, te onaj obzir, štono ih na mogućnost poravnanja ovoga priepornoga pitanja veže; imadu li pako hrvatski izaslanici svojoj dužnosti savjestno zadovoljiti, tada doista neće pravo moguće biti ugnuti se, da časovito iz daleka državnopravno pitanje nenaglase.

A. Glede predloga gospode riečkih izaslanikah od 20. svibnja 1869.

Sa domoljubnom žalošću su hrvatski izaslanici iz predloga gospode riečkih odaslanikah uvidili stanovište, na koje upirući se oni takova načela na vidik iznašaju, u kojih se podpuno odciepljenje — ili ako bi jim izraz povoljniji bio — podpuno odtisnuće sveze sa Hrvatskom krije. — Zakonitost takovih načelah imade javno mnenje skupne domovine, jamstvo interesah pomorskoga grada, na temelju takova predloga imade grad sam, a posljedice, koje ova načela u krilo budućnosti polažu, imadu oba druga ugovarajuća faktora mirno i ozbiljno uvažiti.

Riečki izaslanici izjavljuju, da stoje na temelju previšnjega reškripta od 7. studenoga 1868. i zakona od 8. studenoga 1868. Izpitaju li se bez lokalne ili iz prošlosti datirane pristranosti ove dvie mjerodavne izprave, mora se spoznati, da:

a) glede Rieke izdani previšnji reskript svim trim faktorom dužnost nalaže, „priepor prijateljski izravnati“, da kruna u očigled ustava nebude u nepovoljan položaj naćerana, da sredstvom vlasti, koju ipak toli rado perhorescira, pitanje rieši, kojega riešenje u općoj neodgodivoj želji ciele države leži.

Da nadalje

b) zakon od 8. studenoga 1868. u §. 66 nedvolično ustanovu sadržaje, „da se u pogledu na grad, luku i kotar riečki (priznajuć ovo kao sa krunom ugarskom spojeno odieljeno tielo) glede uredjenja njihove odieljene autonomije i na to se odnosećih legislativnih i administrativnih odnošajah, putem iz ugarskoga i iz hrvatskoga sabora, kao takodjer sa strane grada Rieke izaslati se imajuće regnikolarne deputacije, sporazumak postići imade.

Prvo je rieč vladaoca, potonje pozitivan zakon, te je dužnost državljanah sve sile napreći, da se obima zadovolji, da se k žudjenomu cilju dodje.

Polag nemjerodavnoga mnenja hrvatskih izaslanikah, predlog riečkih odaslanikah ovomu se cilju nepribližuje; oni bo pod alinejom 5. izjavljuju, „da samu gradu Rieci pripada svoje poslove sa krunom uredjivati“; nadalje isti pod alinejom 7. svojega predloga očituju, „da hrvatskoj vladi i zakonodavstvu ni najmanjega prava nedopuštaju kod uredjenja njihovih administrativnih i legislativnih odnošajah sudjelovati“, dočim oni to u dalnjem kontekstu uz pozivanje na opetovane prosvjede utemeljiti kane; u riečkoj osnovi u obće vlada duh, koj doista k većemu razkolu, ali ne k onomu zakonom namjeravanomu cilju vodi, čemu pozivanje na izjave riečkoga pučanstva pod alinejom 8. nikakova dokaza nepruža, ako se uvaži, da se u ondješnjem stanovničtvu od 13.000 dušah 12.000 dušah hrvatskoga poriekla nalazi.

Neglededi na to, da riečki odaslanici državnopravnu nagodbu pod alinejom 10. i 11. samo iz obzirah oportuniteta prihvaćaju, sciene se hrvatski odaslanici obvezanimi i ovlaštenimi, da se na taksativni predlog riečkih izaslanikah osvrnu, koj je pod alinejom 13. punktualno sadržan, te mole slavnu skupnu regnikolarnu deputaciju, neka se u sliedećem pretresivanju izraz hrvatskih odaslanikah, u svrhu dalnjega uredjenja predležećega pitanja, naći izvoli.

Na točku 1. Zakon veli: „Rieka je separatum corpus sacrae Regni coronae.“ Ova ustanova zakona obstoji, te nam nadleži juxta legem, a ne de lege razpravljati

Razumak, što ga hrvatski odaslanici u toj zakonskoj ustanovi nalaze, te čemu osnovanost u prošastoj legislaciji i administraciji leži kao takodjer u faktičnom posjedu, po istih riečkih izaslanicih pod alinejom 7. točkom 4. priznatom, kojega trajanje novijega zahvata već 20 godinah nadmašuje, sastoji u tom, da se Rieka kao jedini znatan primorski grad sv. Stjepanove krune institucijami oskrbi, koje su njezinom narodnomu i trgovačkomu razvitku probitačne, koje neka budu prikladne za konkurenciju ovoga primorskoga grada, nasuprot velikomu susjednomu svjetskomu gradu jamstvo pružati, te u obće upitna zakonska ustanova može samo onaj osnovani razumak imati, da što većim dignućem ovoga pomorskoga grada krune ugarske, njegove luke i njegove svestrane veličine, u sve zemlje krune blagodatna nastojanja za isti koristno nazad djeluju; a ovaj uzvrat bude i mora se upravo naravskim načinom, Hrvatsku u ne manjoj mjeri dohvatiti, nego li se to sbude naprama Ugarskoj.

Sasvim u oprjeci sa shvaćanjem riečkih zastupnikah misle hrvatski odaslanici, da često spomenuta zakonska ustanova taj razumak nesadržaje, po kojem ovaj separatum corpus sacrae Regni coronae samostalnost, odieljenost, podpunu heterogenost od ostaloga državnoga kompleksa iste krune sačinjava; odkada je Rieka grad u monarkiji austrijskoj, ovaj se pojam jamačno nikada nije pojavio,

Digitized by Google

te se ni danas uz pravo shvaćanje tvorbe državah pravo dokučiti nemože, kako bi u kompleksu i unutar kruga zemaljah ugarske krune jedan grad, ili makar koje tielo obstojati moglo, koje k samoj kruni spada, a istodobno je separatum corpus, ili što je jedno te isto, da kruni nespada, barem ne kao takov corpus separatum, kako si to gospoda riečki zastupnici predstavljaju.

Po običnom tečaju mislih potiče se pitanje pripadnosti Rieke samo po sebi; hrvatski izaslanici u pravom spoznanju prihvatljivosti Ugarske s jedne, a Hrvatske s druge strane, okaniti će se precisirana formuliranja, i žele to takodjer od ugarske, da li naime Rieka k Ugarskoj neposredno preko Hrvatske spada, po čem je od Ugarske u najvećoj udaljenosti od mosta medjumurskoga do mosta na Riečini u topografičkoj duljini od 40 miljah razlučena; svako vrieme vodi u svojem njihanju nepovriedivost stanovitih stvarih i stanovitih mislih, sadašnjost uvjetuje sviest, da Hrvatska, kao što Rieka, ova tako, kao što teritorij užje Ugarske, a isto tako Erdelj, da kruni ugarskoj spadaju, te se dalnja diskusija o tome samo bezkoristnom ukazuje i po zamjenite interese štetnom.

Na točku 2. — Nazoru riečkih izaslanikah o njihovu pravu samoopredjeljenja za uredjenje riečkoga pitanja protuslovi §. 66 zakona od 8. studenoga 1868.

Na točke 3. i 4. — Na koliko se u tih točkah o zajedničkih poslovih radi, hrvatski odaslanici pri tomu nevode rieči, jerbo je ob istih nagodbeni zakon već odlučio.

Na točku 5. — Ako po glasu rezultata ob uredjenju riečkoga pitanja ovaj primorski grad u auto nomnih poslovih sa Hrvatskom spojen ostane, onda će se njegova autonomna municipalna administracija po zakonih Hrvatske ravnati.

Na točke 6., 7., 8. — Isto će tako biti u pogledu izbora municipalnih organah, i nutarnjega ustrojstva municipijah.

Na točku 9. Ova točka govori o pravosudju u dvojakom smjeru; u jednom tako, da si Rieka pridržaje pravosudne odnošaje sa ugarskom legislativom uredjivati; u drugom pako, da se u toj točki, premda ne podpunom precizijom, veli, da iz obzirah oportuniteta obstojeći pravosudni odnošaji nepromienjeni ostati imadu, dokle Rieka sama o tom inače odlučila bude.

Hrvatski odaslanici nemogu prvi stavak ove točke prihvatiti, jerbo upravo po glasu §. 66. nagodbenoga zakona mora riečko pitanje, tičuće se autonomije, medju svimi trimi faktori razpravljeno biti, a dočim pravosudje u autonomno područje spada, indi ob izključenju jednoga od ovih triuh faktorah nemože govora biti.

Ako je ne točno precizirani izraz riečkih zastupnikah tako mišljen, da se do definitivnoga riešenja riečkoga priepora pravosudje autonomnoj vladi Hrvatske prepustiti imade, onda se proti tomu neima prigovor stavljati.

Na točku 10. — Školstvo kao ogranak autonomnoga bogoštovja i nastave, naći će svoje uredjenje za Rieku na temelju sporazumka.

Na točku 11. — Uredjenje porezovnih i zemljorazteretnih prirezah, dotle je stvar zajedničkoga ministra financijah u Pešti, dokle po glasu državnopravne nagodbe §. 12., financialna pogodba medju Ugarskom i Hrvatskom obstoji, te je ustanovljenje o tom za periodu vremena, koja rok ote pogodbe prekoračuje, za sada nedopustivo.

Na točku 12. — Hrvatski odaslanici prisvajaju za sebe u svakom smjeru svoga zastupstva materinski jezik, te se dosljedno neće tomu opirati, da se riečkomu pučanstvu talijanskoga jezika isto pravo priznade.

Na točku 13. — Izključivo je zadaća centralne vlade razsuditi, da li u očigled obrambenoga zakona, koj sa onim po riečkih izaslanicih navedenom zakonu od godine 1848. u protuslovju stoji, za Rieku oslobodjenje od stavljanja novakah nastupiti imade; Hrvatska o tome polag §. 7. nagodbenoga zakona neima govoriti.

Budući upravo, kako jurve rečeno, hrvatski odaslanici u samu stvar dublje zalaze, budi dozvoljeno upustiti se u analizu predloga, koj je po štovanih ugarskih izaslanicih donešen, i to istim punktualnim redom

Na točku 1. — Računanje onih predielah primorja, koji su prije godine 1848. riečki gubernij sačinjavali, u jedno te isto tielo ili distrikt sa Riekom u pogledu zajedničkih posalah, hrvatski odaslanici povladiti nemogu, jerbo: glasom §. 66. točke 1. nagodbenoga zakona, sačinjava (izuzev grad i kotar riečki) sadašnja riečka županija, dakle takodjer oni dielovi, koji su prije godine 1848. pod riečki gubernij spadali, bezdvojbeno cjeloviti dio Hrvatske; ove prediele sa Riekom — koja je prieporan predmet — makar samo u obziru zajedničkih posalah stopiti, značilo bi toliko, kao ostaviti se pozitivnih zakonskih pravah, prieporan teritorij pomnožati, te takovo teritorialno stanje za primorje proizvesti, koje bi za budućnost odcienjenje istoga od matere zemlje, ili barem dvojbah ili tumačenjah o njegovoj pripadnosti uzrokovati moglo.

Hrvatski odaslanici takodjer radi dalnjega zakonskoga smotrenja nisu u stanju ovaj predlog prihvatiti, jerbo drže, da regnikolarnoj deputaciji nepripada pravo, preko obsega njezine zakonite zadaće sizati; a to, scienimo, ona bi činila. ako bi se kod uredjenja riečkoga priepornoga pitanja, za koje je ona po glasu §. 66. točke 1. nagodbenoga zakona kompetentna, ujedno u kolateralno uredjivanje ostaloga primorja upuštala, čemu joj zakonita ovlaštenost manjka.

Dočim se hrvatski odaslanici za takovrstni, bez dvojbe iz obzirah javnoga prometa dobro mišljeni kompromis nesmatraju ovlaštenimi, neuvidjaju oni niti potrebe, kod riešenja riečkoga pitanja drugojaka izvan Rieke ležeća pitanja u sućutje dovoditi; čitavo bo primorje podpada po glasu nagodbenoga zakona u pogledu zajedničkih po-

Digitized by Google

salah, već ugarskoj centralnoj vladi, te ovoj nadleži administraciju ondje uvesti, za koju ona centralnomu saboru odgovara; ova polag shvaćanja hrvatskih odaslanikah može samo onakova biti, kako bi iz nagodbenoga zakona §. 5—10 i 43 proizticala, ili onakova administracija zajedničkih posalah, kako bi po §. 45 istoga zakona bivati mogla; neleži dakle — opetuje se — nikakova poteškoća u administraciji zajedničkih posalah za ostalo primorje, ako se isto u tom pogledu sa Riekom u jedan distrikt i nesjedini, osim, ako bi se nagodba načinila, koju bi Hrvatska obzirom na svoju svezu sa Riekom prihvatiti mogla, u kojem slučaju nebi bilo zaprjeke administraciju zajedničkih posalah za primorje na Rieci usredotočiti; ako li tomu nebi bilo tako, to jest, ako riečko pitanje, što Hrvatska nikako predmnjevati nemože, takovo riešenje nadje, koje sa slobodnom privoljom Hrvatske stvoreno bilo nebi, onda je Rieka naprama Hrvatskoj odieljen predjel, koj, neimajuć nikakova neposredna dotitacija sa Hrvatskom, od hrvatskih zakonah i oblastih daleko stoji; a pod takovimi okolnostmi hrvatski odaslanici nesmiju nikada privoljiti, da se hrvatski nedvojbeni predjeli ondje administriraju, kamo po Hrvatskoj predani nisu, te kamo ih predati vlada u smislu nagodbenoga zakona nebi ovlaštena bila.

Na točku 2. — Hrvatski odaslanici nestavljaju nikakova prigovora proti tomu, da imenovanje riečkoga gubernatora preko predloga zajedničkoga ministra-predsjednika sliedi.

U pogledu vrhovnoga župana do sada spominjane riečke županije nisu se gospoda ugarski odaslanici izjavili; zastupnici Hrvatske to čine na koncu ovoga spisa.

Na točku 3. — Već je na točku 1 rečeno, pod kojimi je okolnostmi stopljenje primorja sa Riekom u jedan distrikt za administraciju zajedničkih posalah dopustivo, a pod kojimi nedopustivo; u prvijem slučaju mogli bi hrvatski odaslanici modus ustrojenja sudovah, kako no je pod točkom 3. alinejom 2. predložen, prihvatiti, u potonjem slučaju nemože se Hrvatska, dakle ostalo primorje, u Rieku i u njezine oblasti nikako miešati.

Na točku 4. — U ovoj točki prisvajaju ugarski izaslanici autonomne poslove grada Rieke (to jest političku te bogoštovnu i nastavnu struku, buduć druga alineja o pravosudju zasebice govori) u legislativnom obziru za ugarski sabor; u pogledu administracije pravosudja pako normiraju oni drugu inštanciju kod gubernija, a treću u Pešti.

Ovaj predlog hrvatski odaslanici svojevoljno prihvatiti nemogu.

Glede prve alineje hrvatski su odaslanici već u svojem prvom podnesku kazali, da je Ugarska odstupom zajedničkih posalah sve dobila, što samo interes Ugarske naprama svjetskoj trgovini i vlastitomu većemu razvitku iziskuje, čega radi se dakle postulat odstupa authonomnih posalah na ugarsku legislativu, po shvaćanju hrvatskih odaslanikah, onomu uvjetu protivi, koj u §. 47. nagodbenoga zakona izraz medjusobnoga opetnoga sjedinjenja sadržaje.

U pogledu pravosudja, koje polag alineje 1. k točki 4. u legislativnom obziru takodjer k Ugarskoj spada, daje se Hrvatskoj onaj odpadak, koj se u zastupstvu onoga diela njezinih organah tražiti imade, koje točka 3. alinea 2. predlaže, a hrvatski odaslanici uzkraćuju. Najvišju pravosudnu inštanciju prisvaja Ugarska za sebe, što hrvatski odaslanici sa ustanovom §. 47. nagodbenoga zakona nesukladno nalaze.

Na točku 5. — Hrvatski odaslanici smatraju stipulaciju pod točkom 5. kao u okvir riečkoga pitanja nespadajuću, autonomni bo poslovi za Bakar, Kraljevicu i ostalo primorje pripadaju po §. 47. i 66. nagodbenoga zakona bezdvojbeno hrvatskoj vladi i legislativi; s toga je poticanje o tome u razpravi riečkoga pitanja suvišno, dočim je pozitivni zakon već odlučio.

Na točku 6. — Zastupstvo Rieke na zajedničkom saboru hrvatski odaslanici nenapadaju, nu traže njezinu konkurenciju na autonomnom hrvatskom saboru, i to za stvaranje pravosudno-političkih i bogoštovnih zakonah, jerbo Hrvatska svezu sa Riekom u prvoj liniji u zajedničkom pravosudju, onda u nadziranju nastave i u jedinstvu autonomnoga zakonodavstva u obće nalazi.

Na točku 7. — Zakonski perdlozi i štatuti za Rieku spadaju, na koliko se o zajedničkih poslovih radi, bez dvojbe centrumu.

Glede autonomnih poslovah će porazumak tekar izkazati, kako i kojim putem se u autonomnih poslovih štatuti stvarati i zakonski predlozi donašati imadu.

Na točku 8. — Na koliko se radi o zakonskih predlozih, koji u područje zajedničkih posalah spadaju, proti točki 8. neima prigovora.

Na točku 9. — Ova točka sadržaje predlog za provizorijalnu razredbu glede Rieke dotle, dok bi se na temelju porazumka shodna provedba obavila.

Težište predloženoga interima leži u tom, da centralni sabor u obziru Rieke i ostaloga primorja glede zajedničkih posalah, a glede autonomnih posalah za pravosudje samo u obziru Rieke i njezina kotara zakon i postupak ustanoviti imade.

U ovom je spisu medjašnica dostatno pretrešena, koju hrvatski odaslanici izmedju zajedničkih i autonomnih posalah sciene da povući moraju, pak jerbo oni autonomne poslove — uz priuzdržak porazumka — za sebe prisvajaju, s toga nesmiju niti uz interim pristati, koj se §. 47. nagodbenoga zakona protivi.

Po tome mogu dva slučaja nastati: 1. Sastavši se tri faktori slože se, — ili 2. se neslože.

U prvom slučaju će se rok interima na minimum reducirati, te hrvatski odaslanici mniju, da se u tome slu-

Digitized by Google

čaju prelazne dispozicije podpunim umirenjem centralnoj vladi prepustiti mogu, koja sa hrvatskom vladom i sa budućim gubernatorom riečkim prelazni modus ustanovila i realizirala bude.

U drugom slučaju, ako se naime sporazumak postigao nebi, usredotočuju se nazori hrvatskih odslanikah u sliedećem:

I najpovršniji zagled u sadašnje stanje Rieke daje osvjedočenje, da je ono državi štetno, interesom Rieke neprudno, Ugarskoj i Hrvatskoj veoma nepovoljno, te da dalnje podržanje toga stanja mogućnost svojevremena prijazna riešenja riečkoga pitanja sve to dalje odtiskuje: neka dakle obostrani sabori Njeg. cesarsko i kraljevsko apostolsko veličanstvo umole, da provizorij postavi, po kojem a) do definitivnoga riešenja riečkoga pitanja zajednički poslovi za Rieku centralnoj vladi u Pešti, a autonomni poslovi zemaljskoj vladi u Zagrebu podpadati imadu;

b) gubernator za Rieku i njezin distrikt imenovan bude, kojemu se djelokrug samo na njemu prenešene zajedničke poslove, onda na formu pomorskoga prava za grad Rieku i njegov kotar, protezati imade;

c) da pod svimi okolnostmi kraljevski komisar na Rieci svoje funkcije bezodvlačno riešen te vrhovni župan za ovu županiju imenovan bude.

Ako li se ovaj provizorij prihvatljivim neukaže, hrvatski bi odaslanici kao zadnji branik za izgled na prijateljsko riešenje riečkoga pitanja predložili, de se sa strane obajuh saborah Njegovo cesarsko i kraljevsko-apostolsko Veličanstvo zamoli: Visoko isto neka dozvoliti dostoji, da se komisija sastane, sastojeći iz zajedničkoga ministra-predsjednika, bana hrvatskoga, saborskih predsjednikah Ugarske i Hrvatske, te gubernatora riečkoga, koje zadaćom bude, da do definitivnoga riešenja riečkoga pitanja zakonitim putem provisorij ustanovi, te ga odobrenju Njegova c. i kr. apošt. Veličanstva predloži.

Sudjelovanje gospode riečkih izaslanikah kod razpravljanja riečkoga pitanja u svrhu njegova zakonita riešenja, doista je u zakonu osnovano, te će u svoje vrieme na istom temelju dopustivo biti; kada se pako o tome radi, da se u prisilnom stanju za Rieku provizorij ustanovi, ondje smatraju hrvatski izaslanici ingerenciju riečkih zastupnikah nedopustivom; jerbo postavljanje provizorijah ondje, gdje se absolutno nuždnimi ukazuju, agendi vlade, ne pako zastupnikom pojedinih municipijah pripada.

Napokon žele hrvatski odaslanici takodjer u slučaju ovakovim načinom stipulirati se imajućega provizorija, na temelju §. 47. nagodbenoga zakona, bezodvlačni odstup imenovane riečke županije i kralj. suda na autonomnu vladu.

O drugom predlogu riečkih zastupnikah od 10. lipnja, koj je predsjedničkim putem izručen, ograničuju se hrvatski odaslanici samo na tu opazku:

a) Rieka mora državnopravnu nagodbu primiti ne zato, jerbo se sada za njezin prihvat pripravnom očituje, nego zato, jerbo je ona sankcionirani državni temeljni zakon;

b) Rieka nije ovlaštena svoje autonomne poslove sama uredjivati, ili, kako to u gornjem spisu biva, sâmo ustanovljivati; to je zadaća svih trijuh zakonom k tomu pozvanih faktorah, pače ni provizorijalnim putem nemože se zastupnikom riečkim to pravo dopustiti, da interim predlažu, koj svezu sa Hrvatskom odbija.

c) Ignoriranje i posvemašna nepažnja hrvatskoga predloga po riečkih zastupnicih neće doista prikladno biti, takodjer uplivanje Hrvatske kod uredjenja riečkoga pitanja okrnjiti.

Povraćajući se dakle na prvobitni predlog, uslobodjuju se hrvatski odaslanici štovanoj regnikolarnoj deputaciji sliedeća principijalna pravila za temelj prijateljskoga porazumka predložiti:

1. Regnikolarna deputacija razpravlja u smislu previšnjega reskripta od 7. studenoga i u smislu §. 66. zakona od 8. studenoga 1868. samo ob uredjenju autonomnih posalah pomorskoga i lučkoga grada Rieke, po tome se ostalo primorje sa ovim uredjenjem u nikakov savez dovadjati neima.

2. Ako se medjusobna nagodba postigne, ova se nagodba može na ostalo primorje, ali samo u obziru zajedničkih posalah, protezati.

3. Rieka je cjeloviti dio sv. Stjepana krune.

4. O zajedničkih poslovih za Rieku je temeljni zakon od 8. studenoga 1868. pravno odlučio, oni po tome spadaju pred centralni sabor u Peštu, regnikolarna deputacija dakle glede toga neima razprave voditi.

5. Svi autonomni poslovi na Rieci uredjuju se po onoj normi, kakova u ustanovah predstojećega porazumka sadržana bude.

6. Ako se sjedinjenje postigne, stanovničtvu riečkomu talijanskoga jezika podpuna poraba materinskoga jezika pripada.

7. Ako Rieka dobije gubernatora, njega će imenovati Njegovo c. i kr. apošt. Veličanstvo na predlog zajedničkoga ministra-predsjednika, te on imade sielo i glas na saborih u Pešti i Zagrebu.

8. Kao temelj u gornjoj točki 5. spomenute pogodbe neka se već sada ustanovi, da autonomne poslove na Rieci municipij skroz u I. inštanciji vodi, one za političku i policijsku struku, na koliko se ob administraciji radi, gubernij u II. inštanciji, napokon da legislacija u toj struci, kao što legislacija u bogoštovju i nastavi te pravosudju, kako takodjer II. inštancija za bogoštovje i nastavu, to II. i III. inštancija za pravosudje zemaljskoj vladi u Zagrebu pripada, kamo Rieka na sabor svojega zastupnika daje.

9. Vrhovnoga župana do sele spominjane riečke žu-

Digitized by Google

panije imenuje Njegovo c. i kr. apošt. Veličanstvo na predlog bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

10. Ako se sjedinjenje postigne, imade centralna vlada u Pešti dogovorno sa banom i gubernatorom riečkim, do definitivne, unutar triuh mjesecah realizirati se imajuće provedbe sporazumka interim na Rieci postaviti.

11. Ako li se sjedinjenje nepostigne, hrvatska autonomna vlada namah preuzima županiju i kralj. sudište I. inštancije na Rieci, te razpolaže njimi izvan medjah gradskoga kotara, na koliko o tome provizorij nikakove protivne ustanove glede razmještenja odredio nebi.

12. Koli u slučaju 10., toli takodjer u slučaju 11. imade se na Rieci po preobstojaloj kraljevskoj hrvatskoj dvorskoj kancelariji namješteni kralj. komisar odmah svojih funkcijah odriešiti.

13. Predloženoga provizorija valja se do realiziranja nagodbe držati.

14. Ustanove nagodbenoga zakona od 8. studenoga 1868. §§. 47. i 48. ostaju za predjele u §. 65, istoga zakona imenovane riečke županije pod svimi okolnostmi netaknute.

Pešta, 12. lipnja 1869.

Grof Ladislav Pejačević s. r.
Josip Žuvić s. r.
Aleksandro Fodrocy s. r.
Stjepan Vuković s. r.

(Prevod iz magjarskoga.)

Kod formuliranja svojega nacrta scienio je riečki odbor, da se izključivo na Rieku odnosećimi se nezajedničkimi poslovi baviti smije, te da koli Rieke, toli dvajuh distriktah Bakra i Vinodola dotičuće se zajedničke poslove predje, jerbo se, kako to kraljevski reskript od 7. studenoga 1868. očituje, razlika mnenja izmedju Ugarske i Hrvatske glede Rieke samo na autonomne poslove protezati može, dočim se zajednički, kako izmedju ovih zemaljah, tako u buduće prihvatom sa strane Rieke, takodjer za ovaj grad, kao već riešeni smatrati imadu.

Na temelju toga mišljahu izaslanici riečki, da nisu imali prava u svojem predlogu o zajedničkih poslovih se očitovati, nego da je njihova zadaća u tome sastojala, samo način nacrtati, kako bi se nezajednički poslovi urediti imali.

Buduć pako koli hrvatski, toli ugarski odbor, u nakani, za zajedničke poslove primorje ustrojiti, kako no je god. 1848. obstojalo, da se jedinstvo u administraciji zajedničkih poslovah u cielom primorju uvede, o tom u svojih predlozih razpravljahu, s toga se časte riečki izaslanici, dočim hrvatski nacrt, kao sa njihovimi pravi i interesi u protuslovju stojeći, prelaze, na nacrt ugarskoga odbora od 2. lipnja ove godine, koj kao temelj nagodbe primaju, njekoje opazke podastrieti; nu ipak istodobno primjećuju, da u slučaju, ako ove po ugarskom odboru uvažene bile nebi, oni ugarski nacrt ipak u cielom sadržaju prihvaćaju.

Na I. — Buduć primorje, kako je prije god. 1848. obstojalo, iz trijuh distriktah, naime Rieke, Bakra i Vinodola sastavljeno bijaše, stoga se mnije, da je korektnije, isto na mjesto „cieli distrikt“, „cieli kotar“ imenovati, kao takodjer naziv „distrikt“ u tielo ili „kompleks“ promieniti.

Na II. — Sasvim sporazumno.

Na III. — Buduć dobro pravosudje takodjer jedinstvo sudbenoga jezika iziskuje, stoga bi se ovdje imalo ustanoviti. da je kod ovih sudovah poslovni jezik izključivo talijanski, tim više, što je hrvatska vlada to priznala, da se hrvatski jezik u pomorsko-pravnih parnicah kao sudački jezik jošte neusposobljuje.

Na IV. — Buduć bi se iz sloga prve stavke uzeti moglo, da je gubernator predstojnik municipalne uprave, stoga bi se ona u tom smislu sastaviti imala, da gubernator vladu u autonomnih poslovih zastupa.

Na V, VI, VII, VIII. — Proti ovim točkam izaslanici riečki neimaju ništa prigovoriti.

Na IX. — Riečki izaslanici žele, kako su se već u svojem prvom nacrtu izjavili, da se do konačnoga uredjenja koli zajedničkih, toli na Rieku odnosećih se autonomnih pravnih poslovah sadašnje stanje u privatnom pravosudju pridrži.

Riečki izaslanici očituju osim toga želju, da u svrhu što skorijega dokinuća sadašnjega provizornoga stanja, vlada bez odvlake gubernatora imenuje, da namah potrebite korake poduzme, koji bi do konačnoga uredjenja i provedenja koli njihovih autonomnih, toli zajedničkih posalah voditi imali.

Pešta, 10. lipnja 1869.

Riečki članovi regnikolarne deputacije:
Dr. Antun Randich s. r.
Dr. Antun Giačich s. r.
Josip Mayer s. r.
Ljudevit Adamich s. r.

Zapisnik

od dne 17. lipnja 1869, vodjen u sjednici hrv.-slav.-dalmatinskog kraljevinskog odbora za riešenje pitanja riečkog.

Prisutni:

Grof Ladislav Pejačević, predsjednik.
Josip Žuvić, član.
Aleksandro Fodroci, perovodja.

Digitized by Google

Uzamši u pretres predlog ministra predsjednika grofa Julia Andrassy-a, koj je uvršten u priloženi zapisnik zajedničke sjednice od 16. lipnja 1869 od 9/:, te polag kojeg bi se predlog ugarskog odbora pod 5/: preinačiti imao ovako:

1., 2., 3-a točka priloga 5/. ostale bi netaknute,

4-a točka bi glasila ovako:

Grad Rieka i njezin kotar podpadati će glede političke javne uprave, bogoštovja i nauke pod gubernatora i dotične ministre, kao i pod zajedničko zakonarstvo u Pešti. Glede sada postojećeg hrvatskog gimnazija na Rieci imade medju Riekom i Hrvatskom posebna nagoda slieditи.

Glede pravosudja imao bi se ustrojit na Rieci za grad Rieku i njezin kotar sud I. i II. molbe — III. molba bi bio kr. stol sedmorice u Zagrebu.

Pravo imenovanja ili biranja sudacah I. i II. molbe spada na autonomna prava grada Rieke, — a nadzorničtvo nad pravosudjem pripadalo bi guberniji.

Zakoni o sudbenoj upravi, posebnom i karnom pravu bi se stvarali na saboru hrvatsko-slavonskom, kamo i Rieka svoje zastupnike pošiljati može.

5-a točka glasi promienjena ovako:

Bakar, Kraljevica i Vinodol spadat će u autonomnih predmetih ne pod gubernatora, već pod velikog župana riečkog, te zavisi u sviuh poslovih javne uprave i zakonarstva od hrvatsko-slavonske vlade, dotično od sabora u Zagrebu, — te zato upravljat će poslove, koji se tiču privatnog i kaznenog prava kao i policije hrvatske vlasti i sudovi.

Služba velikog župana može se povjeriti gubernatoru, ako hrvatska vlada to želi.

6-a točka ostala bi nepromienjena.

7-a točka bi imala prema promieni 4-e točke ovako glasiti:

Zajedničko ministarstvo neka pripravi potrebite statute i zakonske osnove glede odnošajah političkih, javne uprave, bogoštovja i nauke tičućih se grada Rieke i njezinog kotara, te ih neka predloži zajedničkom saboru — protiva pripada zakonarstvo glede privatnog i karnog prava u smislu 4-e točke hrvatskom saboru.

8-a točka ostala bi nepromienjena.

9-a točka izostaje prema učinjenim promienam sasvime.

Izjavi član i izvjestitelj odbora A. Fodroczy, da on konstatira doduše, da se predlog g. ministra predsjednika može smatrati kao njeki korak u porazumljenju, i odustaje od onog tvrdog, nazorom hrvatskog odbora sasvim se protivećeg stanovišta riečkog i ugarskog odbora — nu da se on nescieni ipak vlastna u ime sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na taj predlog pristati, pa radi toga predložio je, da se uzme upitni predlog ad referendum, pa da vrhu njega sam sabor konačno odluči.

U odsutju 4-og člana ovog odbora, Stjepana Vukovića, koj se je bolestna prijavio, nije u toj sjednici glede predloga Fodrocieva nikakav pozitivni zaključak stvoren, već je ostavljeno svakomu članu, da razvija svoje nazore o ministrovom predlogu u zajedničkoj sjednici, koja biaše još isti dan po podne urečena, po svojoj volji.

Zaključeno i podpisano.

Grof Ladislav Pejacsevich,
predsjednik.

A. Fodroci,
izvjestitelj odbora.

(Prevod iz magjarskoga.)

Zapisnik

V. sjednice izaslanog u riečkom poslu kraljevinskog odbora, držane 16. lipnja 1869.

Došav na mjesto otišavšega člana i predsjednika grofa Antuna Majlátha dozvani član-zamjenik preuzv. g. Ladislav Szögyényi-Marich, prije svega je kraljevinski odbor popunjen ovako predsjednika izabrao, zamolivši jednoglasno preuzv. g. Ladislava Szögyényi-Maricha, da tu čast preuzme.

Zapisnik prvašnje sjednice bude pročitan i odobren.

Budući da su za predmet današnjega viećanja osobito naznačeni osnova ugarskoga kraljevinskoga odbora i predani odgovori drugih dvajuh faktorah kraljevinskog odbora na tu osnovu:

Pisma ta su bila jedno za drugim pročitana, i to najprije osnova ugarskog odbora;

zatim odgovor na nju, predan od riečkih zastupnikah od 10. lipnja;

najposlje obširan odgovor hrvatskoga poslanstva od 12. lipnja.

Pošto su riečki zastupnici, uz njeke primjetbe, jezgru osnove ugarskog odbora sasvim primili, nije njihovo očitovanje zametnulo obširnijega viećanja.

Tim duljemu prepiranju dade povod odgovor hrvatskoga poslanstva, i budući da se u više sućnih točkah razlikuje od ugarske osnove: zato da se izjavljena razlika mnenjah točno osjeće i, ako može biti, izjednači;

odgovor taj bje iz nova pročitan, te točka po točku sravnjivana i ugarska osnova i odgovor Hrvatah na nju. Za tim je sliedilo temeljito viećanje.

Nego budući da niti podulje pretresanje nije bilo podobno složiti članove raznih odborah:

Zato preuzv. g. grof Julio Andrássy, ministar-pred-

Digitized by Google

sjednik, pokuša osobitom posredujućom osnovom složiti razilazeća se mnenja.

Po ovoj osnovi imala bi se osnova ugarskog odbora evo ovako preinačiti:

I., II. i III. točka ostaju nepromienjene.

IV. točka bi ovako glasila:

IV. Grad i kotar riečki stajat će u pogledu političke uprave, bogoštovja i nastave pod gubernatorom i pod ugarskimi ministri za nutrnje poslove, odnosno za bogoštovje i nastavu, ter pod skupnim ugarskim zakonarstvom. Nego glede one hrvatske gimnazije, koja je na Rieci, učinit će Hrvatska s Riekom u odredjeno vrieme stanovitu pogodbu.

Što se tiče pravosudja, postavit će se u gradu Rieci za autonomne, sukromno-pravne i kaznene poslove prve molbe sud i prizivno sudište, koje će biti nalježno samo za Rieku i njezin kotar. Vrhovni sud za ove poslove bit će stol sedmorice u Zagrebu.

Imenovanje ili izabiranje članovah prve molbe i prizivnoga suda spadat će medju autonomna prava Rieke.

Nadziranje pravosudja pripada guberniji.

Zakonarstvo u pogledu pravosudja sukromnoga i kaznenoga prava (nerazumievajuć ovdje trgovinske pomorstvene i mjenbene zakone, koji su zajednički) vrši hrvatsko-slavonski sabor; poradi toga može tamo Rieka slati svoje zastupnike.

V. točka podpada pod sliedeću preinaku:

V. Naprotiva Bakar, Kraljevica i Vinodol u poslovih ne skupnih, to jest autonomnih, neće stajati pod riečkim gubernatorom nego pod velikim županom, kojega će imenovati hrvatska vlada, i visjet će u pogledu upravnom i pravosudnom o hrvatsko-slavonskoj vladi i o hrvatsko-slavonskom saboru; dakle u ondašnjih poslovih sukromno-pravnih, kaznenih i redarstvenih vršit će sudbenu vlast hrvatske oblasti i sudišta.

Nego ako vlada kraljevinah Hrvatske i Slavonije želi, može se na riečkoga gubernatora prenieti i ured velikoga župana,

VI. točka ostaje nepromienjena.

Točka VII. imala bi se prama preinačenoj IV. točki evo ovako promieniti:

VII. Za političke, upravne, bogoštovne i nastavne odnošaje grada i kotara riečkoga neka skupno ministarstvo sudjelovanjem Rieke izradi potrebite statute i zakonske osnove, koje bi se onda imale predložiti skupnom saboru Ugarske. Naprotiva autonomno sukromno-pravno i kazneno zakonarstvo spada na sabor hrvatski u smislu IV. točke.

VIII. točka ostaje nepromienjena.

IX točka se prema ovim preinakam izpušta.

Izjava mnenja odborah ob ovoj preinačenoj osnovi odredjena bje za predmet viećanja sliedeće sjednice, a ova sjednica bje završena.

Mihajlo Horváth s. r.,
bilježnik.

(Prevod iz magjarskoga.)

Zapisnik

VI. sjednice izaslanoga u riečkom poslu kraljevinskoga odbora, držane 17. lipnja 1869.

Predsjednik: preuzv. g. Ladislav Szögyényi-Marich.
Bilježnik: Mihajlo Horváth.

Zapisnik prvašnje sjednice bude pročitan i odobren.

Pročitana bje iznova osnova ugar. odbora, prekrojena prema preinakam od grofa Julia Andrássya minist.-predsjednika predloženim.

Podmetnuta bje glede svih točakah temeljitomu potankomu pretresanju.

Zamjenita razjasnivanja i tumačenja kaošto i očitovana sa svake strane dobra volja i popustljivost, urodiše napokon, poslje dugotrajne prepirke, znatnim približenjem stranakah jedne k drugoj.

Nego budući da jošte nebijaše moguće postići podpunu složnost za sve točke; a riečki zastupnici nisu mogli ovaj put, poradi sukromnih poslovah, u Pešti dulje boraviti; kraljevinski odbor se je za njeko vrieme odgodio zamoliv ministra-predsjednika, da u svoje vrieme izvoli opet sazvati članove kraljevinskog odbora, neka nastave i završe svoju radnju.

Poslje toga bje sjednica zaključena.

Mihajlo Horváth s. r.,
bilježnik.

(Prevod iz magjarskoga.)

Br. 1351./M. E.

Velemožnomu gosp. Aleksandru Fodrocyu, saborskomu zastupniku, kao članu riečkoga kraljev. odbora.

Budući da će kraljevinski odbori, izabrani za riešenje postojećega glede Rieke pitanja nastaviti svoje viećanje 1. prosinca ove godine u Pešti u zastupničkoj kući, srećan sam, što mogu Vaše Velmoštvo, kao jednoga od članovah pomenutih odborah, sa štovanjem tamo pozvati.

U Budimu, 26. listopada 1869.

Za ministra-predsjednika:
Barun Josip Eötvös s. r.

Digitized by Google

(Prevod iz njemačkoga.)

Očitovanje.

Uvažujući, da načela za izravnanje riečkoga prieporn oga pitanja, koja podpisani hrvatsko-slavonski odaslanici goje, te skupnoj deputaciji dostatno razpraviše, privolju iste ne u podpunoj mjeri zadobiše; uvažujući, da mi za sporazumak na ovom temelju, koj nam je ponudjen, odgovarati nemožemo:

očitujemo naš nepromjenljiv ultimat onamo, da se odsjek unutarnjih posalah Rieci odstupi;

da bogoštovje hrvatsko-slavonskoj autonomiji priuzdržano ostane;

da nastava polag jučer po nami donešene formulacije medju Hrvatskom i Riekom paritetično podieljena,

napokon, da pravosudje takodjer u smislu naše jučerašnje pismene formulacije, po kojoj bi sada obstojeći sudovnik i nadalje u krieposti ostati imao, uredjeno bude.

Ako li se ovaj ultimat primiti nemože, neka se regnikolarna deputacija do zgodna vremena odgodi, dotle grad Rieka skupa sa kotarom, po centraluoj vladi upravlja, cieli obseg riečke županije pako namah autonomnoj hrvatsko-slavonskoj vladi predade, po tome djelokrug kraljevskoga komisara za cieli okoliš županije dokine.

Pešta, 18. prosinca 1869.

Vuković s. r.
A. Fodroczy s. r.
Žuvić s. r.

Prevod

zaključka ugarskog sabora, donešenog u 145. sjednici, dne 15. ožujka 1870. br. 2847.

Dočim se izvješće u riečkom pitanje izaslanog odbora do znanja prima

Opunovlašćuje se ministerium, da donle, dokle se viseća pitanja konačno nerieše — ustanovi jedan provizorijum na takav način, da imenuje — s obustavljenjem dotično prestajom djelovanja kr. povjerenika — gubernatora, da preuzme javnu upravu grada Rieke i njegovog kotara, te da š njome odredjuje, riečku pako županiju da predade hrvatskoj autonomnoj vladi.

Na koncu opunovlašćuje se vlada, pošto uprava zajedničkih poslovah u pogledu trgovačkom i pomorskom zaustavu (fennakadást) trpiti nemože, da o providjenju spomenutih trgovačkih i pomorskih poslovah shodnu brigu zauzme.

Za točan prevod jamči:
A. Fodroczy,
bilježnik zajedničkog ugarsko-hrvatskog sabora.

Predlažem vis. saboru, da se ovo izviešće sa prilozi dade tiskati, da se onda medju članove sabora razdieli, i posebice na dnevni red stavi.

(Tako je. — Prima se.)

Predsjednik: Imade se dakle tiskati, medju članove razdieliti, i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

Izvješće kr. zem. vlade u pogledu nar. kazališta.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita ga.

Važan je taj predmet, vis. sabore, s toga predlažem, da se takodjer tiska, razdieli i na dnevni red stavi.

Predsjednik: Sa dotičnimi prilozi takodjer, jer će se iz prilogah razviditi čitavo ustrojstvo nar. kazališta.

(Prima se.)

Molbenica Antuna Klinčića, molećega povećanje plaće, poduprta je g. nar. zastupnikom Bušićem.

(Glasovi: Odboru za proračun! — Petic. odboru!)

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Bilo bi shodno, da se to na odbor za proračun odputi, jer su se molbenice za povećanje plaćah tamo dosada upućivale.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Odboru za proračun.

(Glas! Tko je taj?)

Kastelan žup. zagrebačke.

Predsjednik: Odpućuje se dakle na odbor za proračun.

Molbenica Josipa Hochstaedtera i drugovah, sliedbenikah starijeg mozaičkog vjeroizpoviedenja, koji mole vis. sabor za zaštitu proti teretom, koje navaljuju na nje sliedbenici novijega izpoviedanja. Poduprta po zast. i kanonikù g. Jandriću.

(Petic. odboru.)

Dopis trg. komore zagrebačke, kojim predlaže svoju spomenicu glede željeznice iz Osieka u Sisak.

(Glasovi: To imamo već tiskano.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita molbenicu.

Ima se staviti na dnevni red ujedno sa odredjenom već na dnevni red žaobom žup. požežke, predstavkom grada Osieka, i predlogom g. zast. Živkovića.

Stjepan Jančo: Na petic. odbor imalo bi se, vis. sabore, odputiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Ne, nego na dnevni red.

(Prima se.)

Predsjednik: Vis. sabor izvolio mi je naložiti, da dadem načiniti spomenice na uspomenu putovanja Njeg. Velič. kralja i kraljice u Hrvatsku.

Ja bih bio konačno želio i obširno izvješće o toj stvari vis. saboru predložiti, nego dočim još nisu sve medalje razdieljene, mislio sam, da mi valja jedno vrieme pričekati, da onda mogu vis. sabor o cieloj stvari potanko izviestiti. Medjutim predbježno držao sam se obvezanim obaviestiti vis. sabor, da je skoro do 30 zahvalnicah prispjelo od onih oblastih i osobah, koje su već ove medalje primile. Možebit bi bilo gubljenje vremena, ako bi se ove zahvalnice čitale; ali mora se čitati naj-

Digitized by Google

viši odpis Njeg. Veličanstva preko ministra hrv. g. Bedekovića na predsjedničtvo vis. ovog sabora dostavljen.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Presvietli gospodine!

Njegovo cesarsko i kraljevsko-apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo je po glasu priobćenja c. kr. nadvorničtva od 9. o. m. br. 135 previšnjim riešenjem od 7. veljače t. g. zlatnu spomenicu, kovanu povodom previšnjega posjeta Njihovih Veličanstvah te posvećenu Njegovu Veličanstvu premilostivo primiti i dopustiti, da se Vam, presvietli gospodine i preko Vas saborskim zastupnikom pismeno izrazi previšnja zahvalnost.

Čast mi je dakle u savezu s pismom svojim od 26. pr. m. br. 201 priobćiti Presvietlosti Vašoj tu previšnju odluku vlastitoga znanja i daljega saobćenja radi.

Izvolite, presvietli gospodine i tom prigodom primiti izraz moga osobita štovanja.

U Budimu, 20. veljače 1870.

Bedeković s. r.

Predsjednik: Prima se na ugodno znanje. Na isti je način takodjer putem hrv. ministra prispjela zahvalnica Njez. velič. carice i kraljice; zatim od ministra Beusta, vice-admirala Tegethoffa i generala Gablenza itd., što ću ja sve u svoje vrieme vis. saboru izviestiti.

Dospio je dopis od preuzv. gosp. bana, kojega imadem čast u ovom istom pogledu priobćiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dopis preuzv. g. bana.

Predsjednik: Poslao mi je takodjer svietli ban predlog od hrv. ministra, što sam si ovdje zabilježio, da bi se uspomenica i kraljičinim vrhovnim nadvorkinjam, kneginji Turn-Taxis i grofici Andrássy dala.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja neznam, zašto bi se ovoj gg. davale medalje? Pak čemu bi Vertes tu medalju dobio?

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Oni su bili u pratnji Nj. Veličanstvah.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja bar neznam, da je u pratnji ikada saptemvir bio.

(Glasovi: Prima se, prima.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća, da se ovoj gg. i gospodjam podiele ove spomenice?

(Prima se.)

Dospio je dopis grada Karlovca, u kojem želi, da bi mu se za plaću podielilo još medaljah, i to 5 velikih srebrnih i 20 malih.

G. vel. župan sriemski naveo je takodjer osobe, za koje bi želio, da im se podiele medalje. Ja suvišnih neimam, morao bi ih dakle dati načiniti. Matrice imam, samo bi trebao materiala.

(Glas: i to košta.)

Mislim, da bi prekratko vrieme bilo ovdje sad to odrediti i možebit će ih se još više najaviti, koji bi želili medalje.

Zato predlažem, da bi odbor u tu svrhu svoj predlog vis. saboru učinio, te bi se onda moglo i više tih spomenicah načiniti. Zato si uzimam slobodu pozvati članove vis. sabora, da u svoje vrieme predsjedničtvu sabora ili predsjedničtvu odbora najave želju, koliko i kakove bi se još medalje dale napraviti, te da se mogu — ili na prodaju razaslati, ili pako bezplatno podieliti.

Vis. kućo! Prispio je dopis predsjednika zast. kuće ugarske na predsjedničtvo ovoga vis. sabora. Dopis je u jeziku magjarskom, ja sam ga dao na hrvatski jezik prevesti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dopis predsjedničtva zast. kuće ugarske, kojim se hrvatski zastupnici pozivlju na ugarski sabor.

Predsjednik: Vis. kućo! Naravska je stvar, da ja nisam mogao bez znanja ove vis. kuće ovu gg., koja bi imala gore ići, obavjestiti, dočim je njihova prisutnost ovdje potrebna, da uzmogne sabor imati moć i jakost zaključivosti. Priobćujuć to vis. kući, molim, neka izvoli odrediti u tome, što misli da je potrebno.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Povodom ovoga dopisa predlažem ja ponizno, da se isti dopis na znanje s tim dodatkom uzme, buduć gg. ona, koja su od strane ovoga vis. sabora opredieljena, u Peštu u interesu zemlje i naroda ići moraju, da sabor pri tom svoju dužnost vrši i vršiti će tako, kada zaključak, koji je donešen ovih danah, da se proračun zemlje ove sredstvom jednoga odbora u pretres uzme, koncu što prije privede.

Ja predlažem, buduć će 31 član ove vis. kuće u Peštu otići, da bi za to vrieme i to čim prije odbor, koji je za to odredjen, svoju dužnost vršio. A buduć imade još više gospode, koja nisu opredieljena tomu odboru, to ja ponizno predlažem, da bi se sva gg. ona, koja nisu prepriečena u svom djelovanju tim putem u Peštu, u taj odbor pričisliti izvolila; da bi tako čim boljim i čim bistrijim pretresivanjem budget razjasnili, i da se kroz to naše djelovanje i naš sabor u tečaju nebi zadržao. Čim pako odbor svoju zadaću svrši, a poslanici se iz Pešte vrate; čemu se nadam da će čim prije biti, — da se saborsko djelovanje u sjednicah nastavi.

Predsjednik: Molim vis. kuću, predlog je stavljen precizan i jasan, neka se izvole izjaviti, koji su možebit proti ovom predlogu, da se debata nastavi.

(Glasovi: Prima se predlog. — Glas: Živili!)

Vis. kućo! Dočim se nitko javio nije, koji bi bio protivan, tako stavljam pitanje, prima li vis. kuća pred-

Digitized by Google

log g. vel. žup. sriemskoga? Molim onu gg., koja su za to, da se izvole dignuti.

(Digne se većina.)

Predlog je g. vel. župana primljen; time današnju sjednicu ne dokončavam, nego ju na pol sata odgadjam, i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik sastaviti, da se može proglasiti.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Budući se ovdje sabor neodgadja, nego saborsku dužnost i nadalje vršiti hoće i ostaje ovdje, s toga držim, da vis. predsjedničtvo od ovog zaključka odustane.

Današnje sjednice zapisnik proglasiti će se u prvoj budućoj sjednici.

(Prima se; prima se.)

Predsjednik: Vis. kućo! Završujem današnju sjednicu i sazvati ću buduću onda, kada se gg. zastupnici iz Pešte povrate.

Digitized by Google

Šestdeset i sedma saborska sjednica,

držana dne 25. lipnja 1870. u 12 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Sjednica nit otvorena, nije sa ovaj dan obdržavala radi odsutnosti većine članovah sabora, već se je konferencija držala.

Predsjednik: Slavna gospodo! Dočim vidim, da nije zakoniti broj zastupnikah sakupljen, koji je potrebit za zaključke stvarati, zato sjednicu držati nemogu, nego molim slavnu gospodu, da se izvole potruditi u manju dvoranu na konferenciju saborsku.

(Prisutna gg. članovi saborski odoše u konferenciju.)

Digitized by Google

Šestdeset i sedma saborska sjednica,

držana dne 30. lipnja 1870. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 66. sjednice. — Interpelacije dra. Brlića glede imenovanja J. Mihalovića prabiskupom zagrebačkim. — Interpelacija Ljud. Vukotinovića glede obustave županijskih skupštinah. — Dvie zakonske osnove: ob uredjenju gruntovnickog osoblja i o zaštiti ustava predlaže vlada. — Podnesci vladini. — Proglašenje 7 zajedničkih zakonah. — Podnesci korporacijah i pojedinacah. — Razprava ob odboru budgetnom.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. Ljudevit Raizner čita:

Zapisnik

šestdeset i šeste sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, pod predsjedničtvom presvietloga g. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, držane u Zagrebu dne 5. svibnja 1870.

Predsjednik otvori sjednicu u 11½ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 65. saborske sjednice, koj bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

2. Kraljevinski odbor za riečko pitanje predloži izviešće o svom djelovanju, koje će se sa svimi prilozi tiskati, medju saborske članove razdieliti i na dnevni red staviti.

Predsjednik predloži zatim ostale podneske, koji budu po saboru riešeni, kao što sliedi:

3. Pod br. 650 izviešće kralj. zemalj. vlade od 2. o. m. br. 4383. o stanju narodnoga kazališta, koje se ima sa svojimi prilozi tiskati, medju saborske članove razdieliti i na dnevni red staviti.

4. Pod br. 647. molbenica Antuna Klinčića, kastelana, sigurnosti i predpregah povjerenika županije zagrebačke, za povećanje plaće, koja se dostavlja odboru za proračun.

5. Pod br. 649. molbenica sliedbenikah izraelitskoga vjeroizpoviedanja starijega obreda, tražećih zaštitu proti sliedbenikom novoga obreda, radi teretah na njih svaljenih, i radi ograničenja duševne njihove slobode. Molbenica ova upućena je na peticionalni odbor.

6. Pod br. 648. spomenica trgovačko-obrtničke komore zagrebačke glede sagraditi se imajuće željeznice od Osieka do Siska, koja se ima na dnevni red staviti ujedno sa predloženimi već u tom predmetu: žaobom županije požežke, predstavkom grada Osieka i trgovačko-obrtničke komore slavonske, te sa odnosnim predlogom narod. zastupnika Jovana Živkovića.

7. Pod br. 106/pr. dopis hrv.-slav. ministra Kolomana Bedekovića od 20. veljače t. g. br. 329., kojim priobćuje, da je Njegovo c. i kr. apošt. veličanstvo previšnjim riešenjem od 7. veljače t. g. izvoljelo zlatnu spomenicu, kovanu povodom previšnjega posjeta Njihovih veličanstvah, te posvećena Nj. veličanstvu, premilostivo primiti i dozvoliti, da se preko saborskoga predsjednika članovom izrazi previšnja zahvalnost, — što bje po saboru na ugodno znanje uzeto.

8. Na dopis svjetloga bana pod br. 113./pr. od 15. veljače t. g. br. 51./pr. zaključi sabor sličnimi spomenicami jošte nadariti: glavnoga pobočnika Nj. veličanstva grofa Bellegarda, državnoga savjetnika i ravnatelja kabinetske kancelarije Nj. veličanstva viteza Brauna; nadvornika Njezinoga veličanstva baruna Nopču; zatim ugarske ministre,

Digitized by Google

kneza Hohenlohe-Schillingsfürsta, svakoga sa zlatnom manjom, koju će takodjer vrh. dvorske nadmeštrice kneginja Thurn-Taxis i grofica Andrassy dobiti, — dvorskoga pako savjetnika Papaya, ministerijalnoga savjetnika Bartoša, i septemvira Vertešia sa velikom srebrnom uspomenicom.

9. Javi zatim predsjednik, da su se grad Karlovac i veliki župan sriemski obratili na njega radi tih uspomenicah, koje kupiti žele, — na što bude zaključeno, da se svaki, koji si rečenu uspomenicu nabaviti želji, kod odnosnoga saborskoga odbora prijavi, a ovaj da zatim o tome radi potrebite nabave sabor izviesti.

10. Napokon predloži predsjednik pod br. 148. dopis predsjednika zastupničke kuće ugarskoga sabora od 3. o. m. br. 182, kojim se za razpravljanje zakonskih osnovah o željeznicah, kao i za razpravu pitanja o quoti vojne krajine, zastupnici Hrvatske i Slavonije na učestvovanje u ugarski sabor pozivlju.

U sliedstvu toga dopisa zaključi sabor na predlog vel. župana sriemskoga Svetozara Kuševića, da se u navedenu svrhu izabrani zastupnici ovoga sabora odpute u Peštu, odbor pako za proračun da sa ostalimi nar. zastupnici, koji neidu u Pestu, djelovanje svoje preuzme, i kako zadaću svoju dovrši, te se vrate zastupnici iz Pešte, da će sabor djelovanje svoje nastaviti.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 12 1/4 satah time, da će sazvati dojduću sjednicu čim se zastupnici iz Pešte vrate.

Vakanović s. r.
sab. predsjednik.

Ljudevit Raizner s. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ima li kakve opazke proti redakciji zapisnika?

(Nitko se najavi.)

Dočim neima nikakove opazke proti redakciji, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Čast mi je predati izvješće odbora, izaslanoga onomadne iz sredine sabora za pregledanje proračuna za god. 1870., što ga je u smislu §. 13. zakonaod godine 1869. vis. kralj. zemaljska vlada ovomu saboru predala.

Predsjednik: Izvješće odbora za proračun izaslanoga tiskano je; neznam, je li ga kvestor saborski dao razdieliti medju sve članove.

(Nije svim razdieljeno.)

Želi li vis. kuća, da se ovo izvješće čita?

(Glasovi: Ne!)

Neka se dakle izvješće razdieli, i uzima se za sada pročitanim, nego molim vis. kuću, kada želi, da isto dodje za pretresivanje na dnevni red?

(Glasovi: Za tri dana.)

To bi ga postavili tamo u subotu na dnevni red.

(Tako je!)

U subotu dakle t. j. prekosutra biti će na dnevnom redu proračun vis. kralj. zemaljske vlade za g. 1870.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Slučajno, je li sgodom il nesgodom, došla je u javnost interpelacija, koju sam glede popunjenja prabiskupske stolice zagrebačke u ovom saboru mislio učiniti prije 8, 14 danah.

Buduć da u ono doba nije bilo saborskih sjednicah, a od ono doba se je za ovo kratko vrieme proglašena interpelacija, kako je sastavljena, preživila, naime zvanični listovi, kao „Közlöny“ oglasili su službeno, da je na predlog preuzv. g. bana, uz protupodpis istoga i preuzv. gosp. ministra Njeg. velič. previšnjim riešenjem od 4. svibnja t. g. imenovalo dumnanskoga biskupa Josipa Mihalovića prabiskupom zagrebačkim. Iz „Közlöny-a“ prešla je ta viest u „Wiener Zeitung“, što je zvanični list cisleithanski, a odanle, premda je autonomni predmet, istom saznale su prije njekoliko danah i domaće službene novine, da jest u istinu tako. Već ovaj tok stvari pokazuje, da stvar nije išla onim putem, kojim je trebalo da ide.

Prema tim promienjenim okolnostim usudjujem se sada staviti sliedeću interpelaciju na nj. preuzvišenost g. bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. (Čita):

„S razloga, što je jur službeno proglašeno, da je previšnjim riešenjem od 4. svib. t. g. uz protupodpis preuzvišenoga gospodina bana i preuzvišenoga gosp. ministra hrv.-slav.-dalm. prabiskupom zagrebačkim iza pokojnoga kardinala Gjure Haulika imenovan Ugrin, naslovni duvnanski biskup, Josip Mihalović; s razloga, što je po § 59. nagod. zakona od 8. studenoga 1868., kraljevina Hrvatska i Slavonija politički narod, imajući svoj posebni territorij, počem se, izuzam riedke iznimke strukovne vještine, pri podieljivanju dostojanstvah i službah vazda domaći sinovi toga političkoga naroda izključivo u obzir uzeti moraju; s razloga, što i sam §. 46. nagodb. zakona ovoj kraljevini osjegurava, da će se i pri istoj zajedničkoj središnjoj vladi u Pešti činovnici imenovati domaći sinovi kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, po čem od sama sebe sliedi, da se tim manje u obsegu ovih kraljevinah bez očite povriede narodnoga poštenja i ponosa, te nagodbenoga zakona može imenovati, bilo dostojanstvenikom, bilo svećenikom ili činovnikom, nedomaći sin; s razloga, što je imenovanje Ugrina Mihalovića nadbiskupom zagrebačkim, po smislu pozvanoga zakona, takov nezakoniti čin, koji se nikakovim potonjim pravnim činom niti tečajem vriemena izcieliti (convalidirati) nemože, po čem će faktični posjed prabiskupske stolice zagrebačke po njemu vazda prekaran ostati, a ova neizvjestnost sveudilj štetonosna i uzrokom raznih pogibeljih biti; nadalje s razloga, što je ovako ponovljeno vriedjanje nagodbenoga zakona podobno sam nagodbeni zakon illuzornim učiniti, prave prijatelje unije od bratin-

Digitized by Google

skoga sveza sve više odvraćati i javno mnienje još većma razdražiti; i napokon s razloga, što je ban po §. 9. zakona od 20. travnja 1869. odgovoran zemaljskomu saboru ne samo za svoja zvanična djela, nego takodjer za zakonitost vladarskih aktah, uzimam si čast na preuzv. g. bana sliedeću interpelaciju staviti:

1. Zašto je vaša preuzv. pri popuni prabiskupske stolice zagrebačke mimolazeć zakon i domaće svećenstvo, Ugrina za prabiskupa zagrebačkoga predložila?

2. Koje mjere kani vaša preuzv. sada u zajednici sa zemaljskim saborom poprimiti, da nezakonitost toga vladarskoga akta izgladi?"

Ja sam, visoki sabore, u duši svojoj uvjeren, da će, kako preuzvišeni gosp. ban, tako i ciela vis. vlada ovu interpelaciju radostno pozdraviti, kao povod, da se zakonitost ona povrati, koja je nuždna bila prije toga čina.

Zastupnik vlade **Pogledić**: Visoki sabore! Čast mi je ovdje u ime njeg. preuzvišenosti g. bana na ovu interpelaciju, koju je sada g. zastupnik naroda Brlić podnio, sliedeće izjaviti:

Glavno, što je ovdje g. Brlić u svojoj interpelaciji naveo, jest to, da je zakon tim imenovanjem povriedjen; nu žalim samo, što nije naznačio naročito zakon, koji je povriedjen. — Mi drugi zakon u tom pogledu neimamo, nego nagodbu, koja je Hrvatska s Ugarskom sklopila, i koju je Njeg. veličanstvo odobrilo. U onoj nagodbi pak neima ni jedne rieči, koja bi se tamo protegnula, da g. Mihalović nebi mogao biti imenovan nadbiskupom zagrebačkim. Ja bi sasvim pristao bio na to, kada bi se gosp. Mihalović možebiti imenovao kakvim drugim činovnikom kod zemaljske vlade, da bi to bio čin nezakonit; jer sbilja po ustanovah zakona nagodbenoga nemože onaj kod zemaljske vlade biti namješten, koji je inostranac, ili čovjek, koji nije stekao domovno pravo u trojednoj kraljevini; a dočim sam §. 46. nagodb. zakona kaže, da se počam kod skupnih uredah zemlje, kod ministarstvah magjarskih, bilo u domaćih ovdje nastanjenih skupnih oblastih, da će se samo po mogućnosti obzir uzeti na domaće, to samo sliedi, da se ova analogija na prabiskupa zagrebačkoga protegnuti nemože.

Ja dakle scienim, da tu o povriedi zakona nemože biti govora; a kad nije zakon povriedjen, neznam, kako bi se mogla njeg. preuzvišenost u tom pogledu na odgovor povući, jer držim, da onaj §. 9., u kojem je govor ob odgovornosti njeg. preuzv. g. bana, sam naročito izjavljuje i glasi o zakonitosti. Dakle u tom pogledu mi se vidi, da pogriešeno nije.

Druga stvar, što ovdje imam navesti, jest ta, što mislim nitko neće tajiti, da je to pravo krune, koja to pravo zadržava, i koje joj se po zakonu tajiti nemože. Samo onda bi se moglo kazati, da je proti zakonu, kad bi g. interpelant bio dokazao, da g. novoimenovani nadbiskup nije kadar zakonu nagodbenomu, naročito §§. 46., 48. i 58., koji nješto malo o tom sadržaju, odgovoriti, i kad bi se dokazalo, da on nije vješt hrvatskomu jeziku, da nije kadar rukovoditi upravu crkve, u obće, da nije kadar zadovoljiti zakonu, čim jezik zemlje nepozna. To mislim, u jednom i drugom pogledu nemogu, dopustiti, da je zakon povriedjen, ako uzmemo nadalje i onu okolnost, da je nadbiskupija zagrebačka u onom položaju, da je jedan dio, koji neposredno Ugarskoj pripada, Medjumurje, podčinjen biskupiji zagrebačkoj. U tom pogledu bi se moglo izvinuti i u savez dovesti temeljitost njegova naimenovanja. A što je ovdje g. Brlić naveo, da je tu uvrieda čitavoga svećenstva trojedne kraljevine, da se nesposobnim izjavljuje kroz to naimenovanje, neznam doduše, je li se svećenstvo u tom pogledu tuži, ali nevidi mi se dokazano; ja mogu dokazati iz mojega osvjedočenja, da imademo toliko svećenikah sposobnih i možebiti još sposobnijih, prem ja nemogu o sposobnosti gosp. nadbiskupa pobliže kazati, ali nemožemo sve za nadbiskupe i biskupe imenovati. (Smieh.) Jedan mora biti, koji god; a iz toga izvadjati, da je povriedjeno cielo svećenstvo, vidi mi se neumjestno i neopravdano. Baš za to, što nisam čuo protivnog zakona, moram tvrditi u ime nj. preuzv., da je naimenovanje sa svime u redu sliedilo, da nijedan zakon nije povriedjen i molim, da vis. sabor ovu izjavu na znanje uzme i neka se s njom zadovoljiti izvoli.

Dr. **Ignjat Brlić**: Visoki sabore! Ja se s ovim odgovorom zastupnika visoke vlade nemogu zadovoljiti. Ja ću u kratko tomu razloge navesti. Kao što je poznato, već ima možebiti i dva mjeseca danah, da su se počeli razliegati glasovi, da će mjesto domaćega sina biti naimenovan prabiskupom zagrebačkim Ugrin Mihalović, koji je obnašao župničku službu u Temišvaru u predgradju Fabriki, i koji je na naglu ruku podignut do višjih stepenah redovničtva, da se pripravi za ovu vis. stolicu, koju je pozvan po namjeri vlade, bilo ugarske, bilo bečke, danas sjutra zauzeti. Mnogi tomu nisu vjerovali i kad je „Zatočnik" prvi donio telegrafičku viest iz Beča, da je Mihalović zaista postao prabiskupom zagrebačkim, tada su posve ozbiljni gradjani zagrebački i vrlo lojalni i poštovani članovi sabora kazali, da je to izmišljotina „Zatočnikova", koja na to ide, da se unionisti, da se pravi prijatelji unije od bratinskoga saveza odvrate. Po tom gg. možete misliti, kakav je utisak moglo učiniti imenovanje Mihalovića u cieloj zemlji, kad je već onda, kad se je pogibelj pokazala, tako hrdjavo stvar sudjena.

Gosp. zastupnik vlade, za opravdati čin ovaj, naveo je dva poglavita razloga. Jedan glavni razlog jest apostolsko pravo Nj. c. i kr. ap. velič., drugi glavni razlog jest taj, da s tim naimenovanjem nagodbeni zakon povriedjen nije; dakle, da je imenovanje i u smislu apostolskog prava i u smislu nagodbenog zakona sasvim korektno.

Što se tiče apošt. prava, to mi je u kratko kazati,

Digitized by Google

kao što je poznato. da je rimokatolička crkva iz početka od apoštolskih vremenah svoje biskupe i pastire birala iz svojega stada. Tako tečajem vremena. kad je feudalizam proizašao, u srednjem vieku, tada papa. za dobiti podporu u dotičnih vladah zapadne Europe. pronašao je za dobro, podieliti vladarom, zvali se oni kako mu drago, kralji ili knezovi, pravo. imenovati u granicah svoje države biskupe. Na takov način, znamo iz poviesti, da je sv. kralj Stjepan ugarski, pokrstiv ugarsku zemlju, od pape Silvestra dobio krunu i š njom apošt. pravo, da mu je slobodno u ugarskoj državi imenovati biskupom koga hoće. Mislim, samo u ovom obširnom smislu mogao je gosp. povjerenik vladin izvodit pravo krune na imenovanje Ugrina Mihalovića prabiskupom zagrebačkim. naime. jer je vladi slobodno imenovati koga hoće. dakle mogla je imenovati Ugrina Mihalovića prabiskupom zagrebačkim.

Pogledajmo stvar bliže. da li zbilja to pravo obstoji. Poznato je. da se svako pravo upravljivat smije samo u onih granicah, u kojih nevriedja tudje pravo; da n. pr. specialno za ovaj slučaj Njeg. c. kr. velič. ima pravo imenovati biskupom koga hoće. da li može imenovati mene? Nemože. Zašto ne? Jer nisam svećenik. Dakle. što ograničuje to pravo? Kanoničko pravo.

Nam je poznato iz historije. da su prije vladari. rabeć to pravo, imenovali mlade ljude od 17—18 godinah, koji su za jedan dan i red svećenički i biskupski postigli. Ali budući da su se biskupi takovi najviše u manastirih oko opaticah i to oko mladih opaticah bavili. stoga je sveta stolica ograničila to pravo naimenovanja i kazala, da vlade imadu obzir uzeti na kanoničko pravo. Dakle onaj, kojeg želi Nj. c. i kr. ap. veličanstvo imenovati biskupom. mora imati ponajprije sva kanonička svojstva; to je dakle prvo ograničenje ap. prava. radi kojeg nemože imenovati gradjanskog čovjeka. Što dalje? Može li Nj. c. i kr. apošt. veličanstvo usljed ap. prava imenovati kardinala Raušera primasom ugar.? Nemože Zašto nemože? Jer državno pravo ugarsko izrično veli. da nemože nijedan drugi biti biskupom u Ugarskoj, nego Ugrin. Što sliedi odatle? Da je ap. pravo ne samo kanoničkim pravom. nego i državnopravnim odnošajem ograničeno.

Još ću bliže pristupiti i pitati ću g. vladinog povjerenika. da li je Nj. c kr. apošt. velič. imalo pravo poslje smrti upokojivšega biskupa Ožegovića drugoga imenovati osim Soića? Nije. Jer Soić ima nasljedno pravo. Dakle ni ovaj privatno-pravni odnošaj. u koji je javno pravo prešlo, nije smjelo Nj. veličanstvo na temelju ap. prava preći. Dakle ap. pravo ograničeno je kanoničkim. državnim i takovim, koje je više privatno. nego državno. Nagodbeni zakon izrično veli u §. 59.. da smo mi politički narod, da imamo posebni teritorij. Je li to rečeno bez ikakva značaja? Poznato je, da svaki narod, koji se smatra političkim narodom, ima to bezdvojbeno pravo, da se dostojanstvenici i činovnici iz njegove sredine uzimlju. osim riedke iznimke, gdje se posebna vještina ište i gdje nije moći od domaćih sinovah takova namjestiti. Nadalje mi je najviše žao od gosp. povjerenika, što je naglasio §. 46., da se isti odnosi samo na činovnike, a ne na dostojanstvenike.

Dakle je li moguće, da preko ustiuh Hrvata može preći taj smisao zakona, da je hrvatski narod samo zato. da službe činovničke zauzimlje, a dostojanstva sva da su tudjemu narodu dana u zakup? (Odobrenje na galerijah.)

Dakle bi hrvatski narod imao biti službenik tudjega naroda?

Kad bi to tako stajalo, onda bi ja kazao: diži se bane sa stolice tvoje, jer te na njoj nebrani zakon kao Hrvata, nego ako hoćeš siguran biti, onda na činovničku stolicu sjedi. I Vam gg. vel. župani Bogoviću, Kuševiću itd., nije to dostojanstvo zakonom branjeno, to je za Ugrina opredieljeno; ako želite služit narodu, a vi dodjite u činovnički krug. To su dakle konsekvencije, koje bi sliedile iz tumačenja §. 46., kao što je gospodin vladin povjerenik izvolio navesti Kaže gospodin povjerenik, da nije povriedjen ponos naroda hrvatskoga, da nije rimo-katoličko svećenstvo domaće s neposobnosti žigosano. Ja zaista toga niti pomisliti nemogu. da kad meću preda me koga, da ga nedrže sposobnijim od mene. Kad šalju oni Ugrina Mihalovića u našu domovinu, onda za cielo trpi ponos hrvatskoga naroda, jer mu se kaže: ti nemaš sina dosti sposobnoga za to mjesto. Tu se svećenstvo žigoše, jer mu se veli: ti nemaš čovjeka u svojem stadu, koj *bi* kadar bio ovo mjesto zauzeti. Takove posljedice izvodeći, nema ga, koji neće kazati, da je uvriedjen ponos hrvatskoga naroda i svećenstvo hrvatsko žigosano s nesposobnosti. Ja sam naveo to, što je od velikih posljedicah po našu domovinu. Poznato je svakomu pravniku, da ima takve nezakonitosti počinjene, koja se nikakvim pravnim činom potonjim nemože konvalidirati. Quia quod ab initio non valet. tractu temporis convalescere non potest.

Ovakav čin je imenovanje prabiskupa zagrebačkoga; on je proti zakonu imenovan, a posljedica je i neizvjestnost njegova i neizvjestnost takodjer našega naroda; iz ove neizvjestnosti proizlaze mnoge pogibelji, od kojih da nas bog danas sačuva. Ovoliko samo u kratko rekoh, rad čega nisam zadovoljan sa odgovorom povjerenika vladinoga, a pridržajem si pravo u svoje vrieme poseban predlog obrazložen na stol vis. kuće staviti. (Živio!)

Predsjednik: Vis. kuća prima to na znanje.

Jovan Živković hoće da govori.

Ljudevit Vukotinović: Molim, ja sam se prije digao. Visoki sabore!

Ja imadem jednu interpelaciju upraviti na vis. zem. vladu, i u tu svrhu. da ju mogu motivirati, želim na kratko sravniti stanje naše zemlje sa stanjem u Ugarskoj.

Bila je nedavno u susjednom ugarskom glavnom gradu obdržavana jedna velika svečanost, koja je bila mnogim

Digitized by Google

zazorna, mnogi su se veselili, da će se možebiti od nje poroditi takova, što bi moglo zlimi posljedicami uroditi za ugarsku zemlju i njezinu slobodu; drugi su se iz toga razloga ove svečanosti bojali; nu u obće izpala je ta svečanost onako, da za sobom nikakove posljedice povukla nije, i tu držim, da je osobito svjetla kruna veledušnimi svojimi nazori i ugarska vlada s osobitim svojim taktom dopriniela tomu, da je ova svečanost onako mirno prošla bez svakoga političkoga naznačaja, te se o njoj sad više negovori.

Si licet parva componere magnis, i kod nas u našoj zemlji bila je, kako se glasovalo, namjeravana njeka svečanost, ili bolje da reknem, ćedna samo uspomena, osobito na osobnost jednu, koja je spomenikom ovjekovječena, i koja predstavlja god. 1848. — Već ova namjera sama uzkolebala je njeke krugove kod nas tako, da se je taj maleni i njekim načinom ćedni pokus držao za veliku njeku pogibelj. Ja neću suditi god. 1848., ja nisam na to vlastan niti sam sposoban; g. je 1848. odsjek jedan velevažan i u historiji našoj, koj će tekar potomstvo suditi onda, kada budu sve strasti izumrle, i kad se bude posve objektivno suditi moglo.

Samo toliko držim, što se tajiti nemože, da je god. 1848. postavila temelj našemu narodnomu i političkomu životu, naročito da to, što u našem jeziku govorimo, saborišemo i službujemo, i da jezik naš ima zakonitu valjanost, imamo zahvaliti 1848. god.; da sjedimo ovdje pod barjakom narodnim, imamo zahvaliti 1848. god., koja je taj barjak podigla i pribavila mu politički ugled i zakonito priznanje. Dakle se neću upuštati u hvalisanje niti ocrnjivanje vremenah, koja su prošla; medjutim prizori, koji su se dogodili u Zagrebu, bili su dosta neugodni, i urodili su utiskom neugodnim i ogorčenjem najmirnijih ljudih. Ja mislim, da postupak što vlade, što njezinih organah bio je uvriedljiv glede svakoga slobodoumnoga gradjanina, i ja sam si držao za dužnost staviti glede toga interpelaciju na vis. vladu.

Medjutim kasniji postupak vlade, koji je poprimila uslied onih za onda za strašne držanih dogadjajah, izkazao je takve posljedice, da je nakon dugoga iztraživanja sudbenoga pronadjena jedna jedita osoba, koja se tobože učinila krivcem nekakvog prekršaja; i to je dakle jedina ona pogibelj i odpor, proti kojemu je vojevala vlada, i koji je mislila odtisnuti.

Ja držim, da je ova stvar više uličnoga karaktera, i da spada na stražarstvo gradsko, a nespada na politiku državnu, te se je vlada kroz to sama osudila.

Ja držim onaj pojav za neugodni pripadak, te želim preći na glavni uzrok, komu pripisujem sve ove nepodobštine.

Vis. sabore! Mi smo uniju sklopili sa ugarskim narodom i držimo, da je ta nagodba državno-pravni temelj i zakon, na kojem se ima politički život našega naroda osnivati. Držim i ja to za jedino izhodište našega političkoga života, i ja bi držao, da bi velika nesreća bila, da se ovaj temelj zakoniti poremiti; jer mislim, da se je uviek bolje držati na stanovitom zakonitom stanovištu, ma i neprijalo u svih stvarih, jerbo se to zakonito stanovište može zakonitim putem popraviti.

Kad ja pitam, zašto je nagodba sklopljena, mislim upravo za to, da se ustav u zemlji sačuva i obrani od svake pogibelji. To je bio glavni uzrok, te je upravo ona stranka, koja je nagodbu sklopila, par eminence nazvala se ustavnom strankom. Sad je unija dakle postala zakonom i činom svršenim; ali rekoh bi samo u misli, a u stvari ne, jer negledajuć pojedine ustanove, koje su u njoj sadržane, gledam samo na glavnu misao, i na načelo, na kojem ima unija počivati, i to mislim, glavno da je upravo ustavnost i slobodno kretanje, koje ustav sa sobom donosi. To je glede ideje unije, jer zato smo u uniju stupili, da budemo jednaki u onih ustavnih pravih, koja Ugarska uživa.

Ugarska zemlja imade skupštine županijske u podpunoj onoj mjeri, kao što i prije, bez svakoga uztegnuća, i premda su tamo ministarstva odgovorna i parlamentarna vlada uvedena i vlada ima trpiti mnogo zapriekah od županijah, ipak ona štuje ustavnu slobodu na toliko, da pušta županije u podpunom uživanju pravah tako dugo, dok nebude novi zakon ob ustrojenju municipijah stvoren.

Kod nas znamo samo to, da su skupštine županijske nestale; kako su nestale, ja neznam. U Ugarskoj imade osim toga tisak slobodan, listovi politički svake farbe izlaze, a nitko jih nesmeta. Kod nas je protivno, svi su listovi samo jedne farbe, koji bi bili druge, oni se niti započeti nemogu, a još manje uzdržati se, jer je ograničena sloboda podpunoma. U Ugarskoj bilo je sastanakah umjetničkih, zanstvenih, religioznih, političkih i svake ine vrsti; kod nas to nije dozvoljeno, već mi se nalazimo u takvom stanju, koje nas sasvim drži u zaptu, i stoga bi čovjek morao zaključiti, da vlada narodu, kojega imade ravnati, sasvim nevjeruje, i da kani obustaviti svako slobodno, ustavno i zakonito pripadajuće mu kretanje.

Mene uslied toga briga obuzima, i ja se držim kao narodni zastupnik obvezanim, da to pitanje postavim ovdje javno pred lice sabora, koji jošte jedini predstavlja njeku snjeku ustanovnoga i slobodnoga kretanja; mene obuzima briga tim većma, jer vidim, da se ovakvim načinom stvar u dalnju budućnost držati neda, i bojim se, da zakonito stanje, na kojem sada stojimo, onaj savez, koji naša vlada zastupati mora, da će upravo taj savez tim načinom kroz vladu najvećma postradati.

Zato iz ovih razlogah upravljam na vis. vladu slieđeću interpelaciju: (čita).

„Sa razloga, što se Hrvatska i Slavonija nalaze, odkako je nagoda sklopljena, pa sve do danas u iznimom i kraljevini Ugarskoj posve neravnom stanju; — stavljam

Digitized by Google

na visoku kralj. hrvatsko-slav. zemaljsku vladu sliedeća pitanja:

1. Kojim zakonom ili kakvom naredbom su starodavne naše ustavne skupštine županijske obustavljene, — i u obće svako ustavno te odprije običajno slobodno kretanje kod nas zapriečeno?

2. Tko je ove naredbe izdao?

4. Šta vlada namjerava preduzeti, da se ovo protuzakonito stanje dokine?"

Vladin povjerenik **Robert Zlatarović**: Molim, da se ta interpelacija priobći vladi, da može odgovor dati; jer ima u njoj više predmetah, koji nestoje sa uvodom g. govornika u savezu.

Predsjednik: Priobćit će se vis. vladi.

Vlad. povjer. **Josip Žuvić**: Od strane preuzv. g. bana imadem čast predložiti dvie osnove zakonskih članakah moleći, da se tiskaju, medju članove sabora razdiele i na dnevni red stave. Jedna osnova zakonskog članka radi o uredjenju gruntovničkog osoblja, a druga osnova zak. čl. radi o zaštiti ustava.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Visoki sabore!

Pošto su ustanove gruntovničkoga reda, uvedene za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju naredbom ministarstva pravosudja u Beču od 15. prosinca 1855 (br. 222 d. z. l.), ako jih se sudovi točno drže i ako se stranke š njimi koristiti znadu, dostatne, dok se neuvede novi zakon gruntovnički, jer je sastavljen po novijih podatcih znanostih i na temelju mnogostranog izkustva;

pošto u obće nije probitačno mienjati pravosudnih zakonah bez neobhodne i silne nužde ne samo obzirom na brzo, točno i pravilno uredovanje sudbeno, nego i obzirom na odvjetnike i isto pučanstvo; a pojedine preinake zakona, u koliko nijesu neobhodno potrebne, mogle bi mogućim načinom više dati povoda smetnjam, nego li bi od praktične bile koristi;

pošto je temeljite nade, da će se i za kraljevinu Ugarsku do skoro uvesti novi, domaćim okolnostim, ter sadašnjem zahtjevu znanosti i crpljenoj praksi shodan zakon gruntovnički;

pošto je nadalje od velike vriednosti praktične, da bude zakon ovaj barem u kraljevinah krune ugarske ako i ne doslovno jedan, to barem što više sličan:

Nečini mi se, da je potrebno, što se samoga gruntovničkoga reda tiče, za sada štogod predlagati.

Prema tomu predlažem visokom saboru u privoju pod ⅄ preugotovljenu osnovu zakonskoga članka ob uredjenju i namieštenju osoblja kod gruntovničkih uredah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, ter molim visoki sabor, da ju izvoli čim prije uzeti u zreli pretres i sastaviti shodan zakon, koji će se moći podastreti Njeg. c. i kr. apoštolskomu Veličanstvu na previšnje odobrenje, ter primjećujem glede plaćah osnovanih za grunt. urednike, da nadmašuju do sada odmjerene plaće samo za 726 fr. na godinu, koja svota tako mi se vidi neznatna, da mi je netreba obrazlagati skupoćom obće poznatom i tom okolnošću, da je tek dvojici namienjena godišnja plaća od 900 for. a. vr., dočim bi njih deset samo 500 fr. a. vr. na godinu dobivati imalo, što sigurno za pokriće svakdanjih potrebštinah jedva dosiže, a da se kod gruntovničkih urednikah osim prirodjene darovitosti iziskuje njeko poznavanje zakonah pravoslovnih, a navlastito osobita u svakom smislu bezprikorna čestitost i savjesnost. teže bo je kontrolovati urednika gruntovničkoga, nego pjenezničkoga, a na neizpravnosti i pogrieške budi s nesmotrenosti, budi s lahkoumnosti, ili možda zlom namjerom počinjene kad kad se kasno i slučajno samo nailazi, ter se jedva izpraviti mogu bez štete stranakah često nenaknadnive.

U Zagrebu, dne 21. svibnja 1870.

R a u c h s. r.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

O s n o v a

zakonskoga članka ob uredjenju i namještenju osoblja kod gruntovničkih uredah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1.

Svakomu sudbenomu stolu županijskomu u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji kao oblasti gruntovnoj dodieljen je za obavljanje odnosnih poslovah gruntovničkih gruntovnički ured, kao posebni ured pomoćni dotičnoga sudbenoga stola, koji je obskrbljen potrebitim brojem osoblja poslu vještoga. Na čelu gruntovničkomu uredu stoji ravnatelj gruntovničkoga ureda, a ovomu je pridieljeno potrebno pomoćno osoblje.

§. 2.

Gruntovnički urednici podredjeni su u stvarih osobnih i karnostnih neposredno predsjedniku sudbenoga stola onoga, kod kojega službuju.

§. 3.

Tko hoće da bude namješćen kao gruntovnički urednik, treba da je položio dobrim uspjehom izpit o vodjenju knjigah gruntovnih, propisan naredbom ministarskom od 10. lipnja 1855. br. 101 d. z. l.

§. 4.

Kod prvoga namještenja, u koliko nebi bilo dosta izpitanih kandidatah, mogu se namjestiti i neizpitani, ali samo privremeno i pod uvjetom, da propisani izpit polože dobrim uspjehom najkašnje za godinu danah, računajuć od dana položene službene prisege.

Digitized by Google

§. 5.

Imenovani gruntovnički urednik ima prije, nego je nastupio službu, položiti propisanu prisegu službenu.

§. 6.

Voditelji gruntovničkih knjigah, koji su ujedno ravnatelji gruntovničkih uredah, čine izmedju se, a ostali gruntovnički urednici dotičnoga nadnevnoga razreda izmedju se jedan status konkretalni po svoj kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji neglededć na mjesto službovanja i na sud, kod kojega su namješteni, a napredovati će u svakoj pojedinoj kategoriji u višje platežne stupnje po mjerilu ustanovljenih plaćah i po propisih obćenitih, koji u obziru tih napredovanjah obstoje.

§. 7.

U obće se sve postojeće zakonske ustanove o državnih urednicih odnose i protežu i na gruntovničke urednike.

§. 8.

Gruntovničke urednike imenuje ban načinom prepisanim s obzirom na sada služeće gruntovne aktuare.

§. 9.

Gruntovnim aktuarom dosadanjim, koji budu stalno namješćeni kao gruntovnički urednici na temelju zakona ovoga, ili koji postignu inu službu državnu u obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije, uračunati će se godine, koje su probavili u službi državnoj u svojstvu budi komisarah ili aktuarah gruntovničkih, budi aktuarah lokalizirajućih.

§. 10.

Osoblje i plaće za gruntovničke urednike u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji ustanovljuju se na način, koji se vidi u prilogu.

§. 11.

Izvršba zakona ovoga povjerava se banu kraljevine Hrvatske i Slavonije.

(Prilog.)

Osoblje, plaća i razdieljenje gruntovničkih urednikah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj	Svojstvo službeno		Plaća pojedince for. a. vr.	Plaća ukupno for. a. vr.	Razred nadnevni	Razdieljenje po sudbenih stolovih		pojedince	ukupno.
7	Ravnateljah gruntovničkoga ureda	2 po	900	1800	IX.	u Zagrebu „ Osieku „ Varaždinu „ Vukovaru na Rieci u Križevcih „ Požegi	po . .	1	7
		5 po	800	4000					
7	Voditeljah gruntovničke knjige		700	4900	X.	na istih mjestih svagdje po .		1	7
14	Aktuarah gruntovničkih	4 po	600	2400	XI.	u Zagrebu		5	5
						„ Osieku „ Vukovaru „ Varaždinu	po . .	2	6
		10 po	500	5000		na Rieci u Križevcih „ Požegi	po . .	1	3
28	Svega		18000					28	

Rauch s. r.

Digitized by Google

Predsjednik: Imade se štampati, razdieliti medju članove sabora i odputiti na odsjeke.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Visoki sabore! Paragrafom 58. kaznenoga zakona za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, cesarskim patentom od 27. svibnja 1852. (br. 117. d. z. l.) uvedenoga i sada još u krieposti postojećega, normirani su slučajevi zločinstva veleizdaje, §§. 65. i 66. zločinstva smetanja javnoga mira, a §. 300 prestupka suprot javnomu miru i redu poniženjem naredabah oblastih i bunjenjem proti oblastim.

Budući da se dotične ustanove odnose na jedinstveni državni savez, kao i na savez njemački, a neodnose se nipošto na prava, ustav, neodvisnost i zemljištnu cielokupnost zemaljah krune Ugarske, ter državnopravnu i unutarnju upravnu samostalnost njihovu, ter neprotežu na državnu zajednicu medju se nerazdieljivih zemaljah krune Ugarske, napose na autonomniju i na nerazdruživost kraljevine Hrvatske i Slavonije, niti na realni savez zemaljah krune Ugarske s ostalimi zemljami Nj. c. i kr. apostolskoga Veličanstva:

To sam obzirom na to, a imenito obzirom na ustanove ugarskoga zakonskoga članka II-oga i XII-oga od godine 1867. ob uzakonjenju kraljevske zavjernice i o zajedničkih poslovih izmedju zemaljah krune Ugarske i ostalih zemaljah Nj. c. i kr. apostolskoga Veličanstva, na zakonski članak hrvatski i na odnosni zakonski članak ugarski XXX. od godine 1868. o nagodi izmedju kraljevine Ugarske sjedinjene s Erdeljem i kraljevine Hrvatske i Slavonije u pogledu pitanjah državnopravnih, držao za potrebno, da se ustanove pomenutih paragrafah kaznenoga zakona u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji preinače i prema novomu državnomu položaju kraljevine Hrvatske i Slavonije naprama Ugarskoj, zatim sviuh zemaljah Ugarske krune prama ostalim zemljam Njeg. c. i kr. apostolskoga Veličanstva prilagode, ter uvjeren, da će i vis. sabor prešnu potrebоću toga prilagodjenja sa mnom dieliti u mjeri podpunoj:

Predlažem visokomu saboru pod ·/. osnovu zakonskoga članka na zaštitu ustáva, kojim se preinačuju nekoje ustanove §§. 58., 65. i 66., a dopunjuju ustanove §. 300 kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852. toplom preporukom, da ga izvoli uzeti u zrieli pretres, te stvoriti zakon, koji će se podastrieti Nj. c. i kr. apostolskomu Veličanstvu za previšnju sankciju tako, da uzmogne stupiti u kriepost s danom proglašenja.

U Zagrebu dne 4. lipnja 1870.

Rauch s. r.

Bilj. **Ljudevit Ratzner** čita:

O s n o v a

zakonskoga članka na zaštitu ustava, kriepostna za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju.

§. 1.

Koj se česa podhvati, (§. 58. k. z.) što bi napereno bilo na silovitu promienu ustava kraljevine Ugarske i kraljevine Hrvatske i Slavonije ili uzakonjene državne sveze kraljevine Ugarske, Hrvatske i Slavonije, i ostalih u svezu carevine spadajućih kraljevinah i zemaljah, — krivac je zločina veleizdaje, te ima kazniti se po ustanovah postojećih za kaznjiva djela, navedena u §. 58. slov. b i c, kaz. zak.

§. 2.

Koj načinom navedenim u §. 65. kaz. zak. nastoji razdraživati na preziranje ili mržnju proti ustavu kraljevine Ugarske i kraljevine Hrvatske i Slavonije, ili proti uzakonjenoj državnoj svezi kraljevine hrvatsko-slavonske, kraljevine Ugarske i ostalih kraljevinah i zemaljah u svezu carevine spadajućih, — čini se krivcem zločinstva smetanja javnoga mira po §. 65. kaz. zak. te se kaznit ima po ustanovi u istom paragrafu sadržanoj.

§. 3.

Koj načinom navedenim u §. 300 kaz. zak. nastoji razdraživati na preziranje ili mržnju proti zastupstvu zajedničkom ili pojedinih kraljevinah u svezu carevine spadajućih — kriv je prestupku suprot javnom miru i redu u §. 300 kaz. zak. navedenu, i ima se kaznit po ustanovah za ovaj prestupak odredjenih.

§. 4.

Prestupka §. 300 kaz. zak. normiranoga kriv je i onaj, ter se ima kazniti po ustanovah ovoga paragrafa, koji načinom ondje navedenim nastoji razdražiti na preziranje i mržnju proti cesarsko-kraljevskoj vojsci ili samostalnom odielu njezinu, ili proti domobranstvu. Ovaj prestupak može se sudbeno progoniti jedino s dozvolom ministra vojnoga, dotično ministra za zemaljsku obranu.

§. 5.

Posliednja stavka §. 58. i prva stavka §. 66. kaz. zak. u pogledu saveza njemačkoga ukida se.

§. 6.

U koliko se prema tomu nepreinačuju odnosne ustanove §§. 58., 65., 66, i 300. kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852., ostaju nadalje u svojoj kriepostí.

§. 7.

Zakon ovaj stupa u kriepost s danom proglašenja njegovoga.

Digitized by Google

§. 8.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

R a u c h m. p.

Predsjednik: Štampati će se, razdieliti medju članove i odputiti na odsjeke.

Vjerodajnica zastupnika iločkog, Šandora Parčetica. Odpravlja se na verifikacionalni odbor, koji je osobito nesrećan, da baš njegovi članovi obično fale. Ovaj odbor sastoji iz gg. Ladislava Kukuljevića, Fodrocia, Horvata Petra, Malača Petra i Vukovića Stjepana. Fale 4 člana.

(Glasovi njeki: Svi su ovdje.)

Ovo se slučajno dogodilo već u 11. sjednici 12. septembra, i onda morali su se supplenti imenovati: gg. Anker, Barabaš i Mikšić; oni su ovdje, ali ih neima 5, kako zakon zahtieva, dakle još bi se morao imenovati jedan supplent, ako se hoće zakon paziti. Imadu se još verificirati vjerodajnice gg. Turkovića, Mrazovića i grofa Khuena.

Molim dakle, hoće li se čekati dok gg. dodju, ili da se supplenti imenuju?

(Glasovi: Neka se popuni odbor).

Stjepan Kugler: Držim da je ovo predmet, koji odvlačiti netreba, zato mislim, da se zamjenici imenuju, da vrše dužnost verifikacialnog odbora. To je moje mnenje.

Predsjednik: Mislim, da je to mnenje većine vis. kuće.

Mirko Hrvat: Mislim, kad su mogle vjerodajnice tih zastupnikah ležati od mjeseca rujna prošle godine, mogu još i njekoliko danah čekati uz ovu. Zašto niste prije tjerali, kad je bilo verificirati Mrazovića i Turkovića?

Ladislav Taller: Baš za to bi smrtna grjehota bila, da se odmah neverificiraju.

Predsjednik: Je li želja vis. kuće, da se supplenti imenuju?

(Glasovi: Neka se imenuju!)

Molim, neka gospoda izvole designirati koga.

(Glasovi: Josipović!)

Koji su za g. Josipovića, neka se izvole dignuti.

(Dižu se.)

Većina glasi za g. Josipovića; molim dakle gg. članove odbora, neka se sastanu i provisornoga predsjednika izaberu.

Vis. vlada javlja predsjedniku sabora, da su gg. grof Ferd. Oršić i bar. Lazar Hellenbach prodali posjed u Hrvatskoj i kroz to izgubili pravo kao članovi ovoga sabora. Prima se, mislim, na znanje i daje se g. quaestoru nalog, da dotičnu gospodu iz imenika izbriše.

(Glas: Na ugodno znanje.)

Ujedno je grof Oršić podnio ostavku glede zastupstva na ug. saboru, zato mora se mjesto njega drugi zastupnik u svoje vrieme za ug. sabor izabrati.

Izrvjestitelj 3. odsjeka g. Fodroci polaže to zvanje, zato pozivljem 3. odsjek, da si izabere izvjestitelja.

G. Ladislav Taller tražio je oddavno dopust, nego sad je već ovdje, dakle uzima se njegova molba na znanje. Vis. vlada je podniela proračun zemaljskih zakladah, ja sam to kratkim putem odstupio odboru, koji je izaslan za izradjenje proračuna. Rezultat odborskoga djelovanja vidit će se u danas podnešenom zapisniku.

Dospjela je molba Dra. Pavla Muhića, prisjednika banske stolice, tražećega nagradu; tu sam takodjer odstupio odboru za proračun i resultat naći će se u zapisniku.

Zemalj. vlada, odiel za nutrnje poslove, priobćila je spise tičuće se konjarstva; i ovaj predmet zasjeca u proračun, te sam ga takodjer kratkim putem odstupio odboru, a resultat bude u današnjem zapisniku odbora.

Zem. vlada izviestila je o stanju gospodarskoga učilišta u Križevcih; odstupio sam odboru za proračun; resultat naći će se u zapisniku.

Zem. vlada moli dozvolu, da zavodu u Križevcih kupi dotično u zakupu imano zemljište; odstupljeno odboru, te će isto tako resultat biti u izvjestju odborovom.

Vis. vlada podnaša proračun zemaljskih fondah za narodne učione. Ovo nije pretresano, mislim da bi se istom odboru odstupilo, da ga uzme u pretres.

(Prima se.)

Na isti način proračun fondah stipendialne zaklade mislim da se odboru preda.

(Prima se.)

Izjava zem. vlade na zaključak saborski glede cestah sadržava dva izvjestja i ubaviest zem. vlade o gradjenju cestah na 10 g. u promjeru. Bio je zaključak sabora, da vlada izkaže, kako su novci trošeni glede cestah. I to spada mislim u odbor za proračun.

(Prima se.)

Vlada je bila interpelirana glede ceste Ludovicee; evo izvjestja.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita izvješće vlade o cesti Ludoviceji.

Predsjednik: Ovo pitanje nije izcrpljeno, jer vlada očekuje još dotični odgovor; želi li vis. kuća, da se izvjestje štampa i razdieli, il za sada samo na znanje uzme?

(Uzima se na znanje.)

Izvjestje zem. vlade u predmetu konkurencialne zaklade.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita izvješće o konkurenc. zakladi.

Predsjednik: Mogu vis. kuću izviestiti, da se je mješovita komissia sastala i konferira u ovom predmetu. Slieditiće definitivno izvjestje vlade.

Zastupnik vlade **Robert Zlatarović**: Ja sam htio to isto očitovati; jer vlada je dužna bila po želji sabora ovo

Digitized by Google

izviestiti o stanju dosadanjem zaklade. Budući se je vis. predsjedničtvo izjavilo, netreba mi o tom govoriti.

Predsjednik: Uzima se na medjutimno znanje.

Zem. vlada predlaže zakonsku osnovu ob uredjenju zemaljskog arkiva.

Bilj. **Ljud. Raizner** čita:

Visokomu saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije!

Medju bitne potriebe konačnoga uredjenja upravnoga ustroja naše domovine spada medju ostalimi i preustrojenje zemaljskoga arkiva.

To su i priašnji jur sabori uvidili, te su isti sve od godine 1865. nastojali, da se ovo preustrojenje zakonodavnim putem izvede, bez da bi ipak to nastojanje dosada uspjehom ovjenčano bilo.

Prva osnova zakonska ob uredjenju zemaljskoga arkiva podnešena bi iz sjednice visokoga sabora od 8. ožujka 1866., ista bi povratjena za promienu njekih ustanovah, koje su promiene u saborskoj sjednici od 2. siečnja 1867 u pretres uzete bile, te je prama posliedku saborskoga pretresa promienjena osnova po drugi put svietloj kruni na sankciju podastrta, bez da bi ipak previšnje kakovo riešenje na ovaj podnesak sliedilo.

Pošto je medjutim zemaljska vlada odgovornom naprama saboru postala, kao posljedica ove odgovornosti sliedi, da je njezina dužnost prešnim pripoznano preustrojenje i konačno uredjenje zemaljskoga arkiva opet potaknuti — te stoga imam čast sadašnjemu uzakonjenomu organizmu zemlje prilagodjenu osnovu zakonsku ob uredjenju zemaljskoga arkiva ovim na stol visoke kuće položiti, dočim za obrazloženje takove sliedeća navesti čast imadem.

Predložena sada zakonska osnova razlikuje se od posliednje saborom previšnjemu mjestu podastrte osnove u sliedećih točkah:

1. polag saborske osnove u §. 1. stoji zemaljski arkiv pod nadzorom sabora i bana, — dočim se u novoj osnovi zemaljski arkiv stavlja pod nadzor bana.

2. po §. 4. saborske osnove ustanovit će se posebnimi pravili poraba arkiva za javne oblasti i za pojedine osobe — a novo predložena tamo glasi, da će tu porabu ustanovit kraljevska zemaljska vlada posebnim naputkom.

3. po §. 5 saborske osnove imenuje arkivara sabor; dočim se u novoj osnovi to imenovanje pridržaje banu.

4. po §. 6 saborske osnove imala je upravne troškove zemaljskog arkiva nositi regnikolarna zaklada; u novoj se osnovi ovi troškovi preuzimlju na medjutimno nastavši zemaljski samoupravni budget.

U ostalom je u novoj osnovi posve pridržana tekstuucija saborske osnove.

Prenavedene promiene nove zakonske osnove temelje se na medjutimno zakonom promienjenom organizmu vlade i uzakonjenoj odgovornosti bana; potom

a) suvišnim postaje smier sabora za pridržanjem prava nadzora nad zemaljskim arkivom, pošto odgovornost bana napram saboru u sebi involvira uticaj sabora pri nadzoru zemaljskog arkiva;

b) ustanovljenje naputka, a ne pravilah, za porabu arkiva nespada nit u sadašnji zakon, nit naknadno u djelokrug sabora; pošto se u obće zakonodavna tiela izradjenjem naputakah nezanimaju; i zato je posve pravilno, da naputak ustanovi kr. zemaljska vlada; i to tim više, što i u tom pogledu odgovornost vlade saboru dovoljnu garanciju pruža;

c) imenovanje arkivara pridržano je takodjer banu; jer je i ovdje uzeti obzir s jedne strane na sadašnju odgovornost bana, a s druge strane na okolnost, da imenovanje činovnikah u obće na izvršujuću vlast spada;

d) upravne troškove zemaljskoga arkiva nametnuo je sabor s toga zemaljskoj regnikolarnoj zakladi, što nebijaše za onda inoga izvora za pokriće — sada pako neima razloga, da se i ovi troškovi, kao i svih drugih upravnih granah nepreuzmu na zemaljski samoupravni budget.

U Zagrebu, 30. svibnja 1870.

Rauch v. r.

O s n o v a

zakona ob uredjenju zemaljskoga arkiva.

§. 1.

Zemaljski arkiv kano sahranište svih na javno pravo kraljevinah ovih, na poviestnicu i sve grane javne uprave odnosećih se izpravah, kano napose i svih saborskih spisah stoji pod nadzorom bana.

§. 2.

Zemaljskomu arkivu neposredno predstoji arkivar. — On je odgovoran za nutarnji red arkiva i za savjestnu sahranu uloženih spisah.

§. 3.

Arkivar ima pridieljena si pristava i pisara, zatim poslužitelja.

§. 4.

Porabu arkiva za javne oblasti i pojedine ljude ustanovit će kr. zemaljska vlada posebnim naputkom.

§. 5.

Arkivara i ostalo osoblje imenuje ban uslied razpisana natječaja.

Digitized by Google

Plaće se ustanovljuju sliedeće:

Arkivaru	1200 for
Pristavu	800 „
Pisaru	500 „
a poslužitelju	300 „

na godinu, i to bez ikakve uzgredne pristojbe.

Osoblju ovomu pripada pravo na mirovinu u smislu općenitih propisah.

§. 6.

Upravne troškove za zemaljski arkiv nosi domaći budget.“

Predsjednik: Zakonska osnova neka se štampa i na sekcije odputi.

(Prima se.)

Ovdje je izviestje vis. vlade glede utemeljenja bolnice za skriljevske bolestnike. Izvjestje je obširno; zaključak vlade je taj, da vlada predlaže utemeljenje ove bolnice i traži, da vis. kuća pristane na to; prilozi su obilni; mislim da se dade štampati i razdieliti medju članove sabora. —

Robert Zlatarović: Prigodom pretresa zem. proračuna priobćilo je vis. predsjedničtvo i ovo odboru, te je tako riešeno i resultat biti će u dotičnom zapisniku.

Predsjednik: Uzima se prosto na znanje i pretresati će se, kad budu akta odbora na stolu vis. kuće.

(Prima se.)

Prispjeli su njekoji skupni zakoni na proglašenje, i to:

Zakonski članak u pogledu troškovah za uzdržavanje previšnjega dvora Nj. c. k. ap. Veličanstva.

Bilj. **Ljudevit Rajzner** čita taj zakonski članak.

Predsjednik: Zakon u pogledu obustave izvorne takse, koja se primala od hrastovih drvah, odpravljanih iz lukah ugarskoga primorja.

Ljudevit Raizner čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak u pogledu privremenoga pridržanja financialnih sudovah.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak, koji dozvoljuje naknadni kredit za izdatak na poštovni dohodak god. 1869.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita taj zakon.

Predsjednik: Zakonski članak u pogledu mirovine organah središnje vlade faktično obstojavše od god. 1849. do 1867.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita ga.

Predsjednik: Zakonski članak o državnom proračunu za god. 1870. Sadržaje najviše brojeve.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita taj zakon.

Predsjednik: Zakonski članak ob uredjenju rieke Dunava kraj glavnoga grada, o pokriću troškovah za javne radnje u Budim-Pešti i organe dotične.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita ga.

Predsjednik: Ovdje proglašeni zakoni odstupiti će se vis. vladi, da jih proglasi u zemlji preko dotičnih oblastih.

Županija varaždinska predstavlja, da se obala Drave učvrsti. Na peticionalni odbor

Sriemska županija moli, da se u proračun stavi takodjer mjesto drugoga podbilježnika za nju sa 800 for. Odboru za proračun.

Vel. žup. **Mirko Bogović:** Predlog je taj već u odboru za proračun pretresivan.

Predsjednik: Grad Varaždin moli, da se viša gimnazija pretvori u višu realnu gimnaziju. — Školskomu odboru.

Sriemska županija moli, da se kod zemaljske vlade ustroji odsjek za crkveno-školske poslove istočno-grčke crkve. — Peticionalnomu odboru.

Požežka, sriemska i križevačka županija predlažu, da se javni težaci ukinu. Odboru za proračun, kamo je i izviešće glede cestah odpućeno.

Stanovničtvo slob. i kr. grada Bakra moli, da se nautična učiona u Bakru ustroji i u proračun uvrsti. Odboru za proračun.

Stjepan Štiglić: Vis. kućo! Ja predlažem, da bi se ova predstavka onda u pretres uzela, kad izviešće odbora za proračun priliku dade, a ja predmet toplo preporučujem zaštiti vis. sabora.

(Prima se.)

Predsjednik: Občina Praputnik (županije riečke) moli, da sabor dozvoli pomoć tamošnjem učitelju.

(Glasovi: Riešeno je.)

Stjepan Štiglić: To još nije riešeno. Ovo je občina Praputnik.

Mirko Hrvat: Mislim, to spada na vladu. U financialnom predlogu vis. vlade, osim zaklade za podporu javnih učionah ima još glavnica sa 12.000 fr., odakle se takovi izdatci imadu pokriti. S toga neka se ta molba odputi vladi.

Vel. žup. **Mirko Bogović:** To je istom onda moguće, kad debata o proračunu svršena bude. Prije se nemože riešiti, jer bi to značilo zaključak preokupirati.

Predsjednik: Pridržaje se dakle, dok bude debata o proračunu svršena.

Ovdje je tegoba i prosvjed grada Požege proti osječkoj trgovačkoj komori u pitanju željezničke pruge sredinom Slavonije;

Onda predstavka sisačkoga trgovačkoga sbora u pogledu željeznice Osiek-Sisak.

Dr. **Ignjat Brlić:** Obstoji odbor željeznički, mislim, da se nanj odputi, da prema promienjenim okolnostim stvar u pretres uzme; dakle ne da se simpliciter vrgne ad acta.

Digitized by Google

Predsjednik: Dakle molim, hoće li se uputiti željezničkomu odboru? Koji su zato, neka sa izvole dignuti

(Nitko se nediže.)

Stvar je riešena.

Aurel Kušević: Kako se može zahtievati, da se ta stvar metne ad acta; to ja nerazumiem, to nije pravedno.

Predsjednik: Dakle većina hoće biti nepravedna, kada taj predmet odbija ad acta.

Dr. **Ignjat Brlić**: Primjetba g. Kuševića sasvim je na mjestu, jer nemože se riešiti meritorno stvar prije, nego se pročita. Dakle, ako se želi već vrći ad acta, neka se bar pročita. Mislim pako, da je sasvim predlog umjestan, da se stvar odputi na željeznički odbor; možda će ovaj prema promienjenim okolnostim predlog učiniti, kao n. p. glede pobočnih prugah Požega-Pakrac i Osiek-Vrpolje. Dakle ovo nije spis, koji bez da se čita, spada ad acta, nego mogao bi odbor možebit predlog učiniti. Molim, da sabor uvaži ovaj razlog, jer nemogu se tako spisi korporacijah ad acta odpremati.

Jovan Živković: Ovo, gaspodo, nije način, kojim se ta stvar ima riešiti. Ako ima ići ad acta odbor će to predložiti; ali zašto sada izricati osudu, kad još neznamo, što će reći odbor. Ne dakle, što ovo željeznički odbor ima uvažiti, nego što sam ja u obće protivan takovom načinu riešavanja. Ja kao član parlamenta činim pozornu vis. kuću, da taj način riešavanja nije po poslovniku; jer mislim, netreba dvojiti, da će drugčije doći rieči, koje nisu ugodne.

Neka odbor predloži, da stvar ad acta ide, ja ću biti zadovoljan.

Nemojte dakle, gospodo, riešavati stvar načinom, koji zakonu neodgovara; tim manje, jer je i moj predlog, koji se je već preživio, stavljen na dnevni red; možebit ću i ja glasovati sam, da se metne ad acta, a možebit ću i drugi predlog učiniti. Dakle može se i ova predstavka svojim redovitim tokom uputiti; jer ad acta ju vrći, to ja njekim načinom uvrieda korporacije.

Hugo Anker: Mislim, da ovi poslovi nespadaju na ovaj sabor; željeznički su poslovi zajednički poslovi, dakle treba ih odputiti na zajednički sabor. Ovdje kod nas neima željeznički odbor ni smisla.

Dr. **Ignjat Brlić**: Čudim se, kako je g. Anker skrupulozan postao, jer kad se je radilo o željezničkom odboru, on ga je birao; a kad se je preporučivala željeznička pruga požežka, i tu je on pristao.

Stjepan Josipović: Ja se slažem sa mnenjem gosp. Ankera, i držim da upravo ona gospoda, koja viču da ustavni poslovi neidu napried, da se ništa neradi, zabavljaju nas takovimi stvarmi, da mi sbilja nikada dalje nemožemo. — Buduć uvidjam, da ova stvar spada na zajednički sabor, zato mislim, nismo kompetentni riešavati ju, pa neka se metne ad acta, a na zajedničkom saboru može se već dalja motia učiniti.

Predsjednik: Ja sam na kratko kazao, što ova molbenica sadržaje; na to se je porodilo pitanje, da to nije dosta, nego da se spisi imadu pročitati. Ja neću praejudicirati želji vis. kuće, da se molbenica pročita.

Koji su zato, neka se izvole dignuti.

Dr. **Ignjat Brlić**: Molim g. predsjedniče, mislim to je u Vašoj vlasti, odrediti svaki spis, koji se meritorno ima riešiti, da se pročita.

Predsjednik: Ja nemogu nametnuti vis. kući, ako neće da sluša.

Mirko Hrvat: Vis. predsjedničtvo izvolilo je dojaviti, da su na sabor stigli predmeti; ustao je g. Brlić i predložio, da se predadu odboru. Vis. predsjedničtvo pozvalo je na to cieli sabor, neka se izvole gg. dići, koja su zato, da se odputi na željeznički odbor. Ustao je jedini g. Živković; a nije ustao predložitelj. Tim je stvar svršena i sabor proti svom zaključku nepostupa; tim više, što stvar ovamo nespada.

Aurel Kušević: Imam g. predgovorniku reći, da to nije javna praksa, što on tvrdi, da ta stvar nespada na nas, što nije po njegovoj volji. G. zast. Brlić je zadnjeg zasjedanja stavio predlog u željezničkom pitanju, koji je odredjen za dnevni red, pak bi sad morao doći na red, nego sad mu je tom izjavom prilika prekinuta; dočim je u vis. kući uzkipilo mnenje proti zdravom razumu i proti javnoj koristi. (Nemir.)

Tvrditi, da to nespada amo, to je nedosljednost, koju ja svojom rieči zadosta karakterizirati nemogu. Zato želim, da se tim načinom nepostupa.

Predsjednik: Dakle je li vis. kuća zaključila, da iz razloga, što je pitanje željezničko riešeno u skupnom saboru, ovaj spis sada dodje ad acta? Koji su za to?

(Dižu se.)

Većinom glasovah zaključeno je, da se metne ad acta.

(Glasovi: Manjina.)

Molim dakle onu gospodu, koja neće da se metne ad acta?

(Dižu se. Glasovi: Manjina opet.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Kad se korporacije ignoriraju, molim da se poimence glasuje.

(Podupire 10 članovah.)

Predsjednik: Pitanje je, imade li se ovaj spis postaviti prosto ad acta? Koji su zato, neka izvole glasovati sa **da**, koji proti tom sa: **ne**.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita imenik.

(Glasovanje poimence.)

Predsjednik: 25 glasovalo sa **da**, 17 sa **ne**, 3 nisu glasovala; to ih je 45. — 2 su vota odpala sa grofom Oršićem i bar. Hallenbachom, dakle imamo valjanost zaključka.

Mirko Hrvat: Molim g. predsjedniče, izvolite kazati, koliko treba članovah, da se zaključak stvori u saboru, da se znadem već ravnati?

Digitized by Google

Predsjednik: U dnevniku se to više putah nalazi. G. zast. drugčije si zna dobro koješta zapamtit, mogao bi bio i to.

Ovjerovljenih članovah je dosad 88 bilo, a sad ih je, kad su ona 2 odpala, 86, dakle je nadpolovična većina 44.

Mirko Hrvat: Ja znam, da po izbornom redu, na kojem se ovaj sabor temelji, zahtieva se nadpolovična većina svih članovah sabora.

(Nemir.)

Predsjednik: Član sabora je onaj, koji je ovjerovljen. Onaj, koji je u Ameriki možebit, a nije ovjerovljen, taj nije član sabora. To je načelo liberalnije nego ono, koje je g. 1865. sabor observirao, gdje je bilo 240 čl., pak je sabor zaključivao većinom samo zastupnikah ovjerovljenih. Ovaj sabor je išao dalje u liberalnosti nego onaj sabor, koji se par excellence gradio liberalnošću.

Molba Ljud. Petka, povjerenika predpregah, gdje moli, da se nebi ukidali povjerenici predpregah. — Doći će prigodom pretresa proračuna na red.

Občine u području kotara Ludbrega, križevačke županije, mole za ukinuće vrsti poreza aequivalent zvanoga.

(Peticionalnom odboru.)

Georg Müller, Bau-Inspector des Consortiums Lonjskopolje, to će reći na hrvatski: Jure Müller, gradjevni nadzornik družtva lonjsko-poljskog, dostavlja promemoria o izsušenju lonjskog polja 100 exemplarah za razdieljenje medju članove sabora.

Dragutin Lambl, ravnatelj učilišta u Križevcih, predaje 80 primjerakah tiskanog izvješća o gospodarko-šumarkom učilištu za razdieljenje medju poslanike.

Molim g. quaestora, neka ovo razdieli.

Nikola Arsenović, stanovnik vukovarski, traži podporu. — Odstupa se odboru za proračun.

Više obširnih molbenicah konsorcija lonjsko-poljskog, podpisan je Arthur grof Seherr-Thosz kao punovlastnik. Poduprte nisu po nikom.

(Glas: Dakle zabaciti. — Što je u njih?)

Nemogu kazati, jer su obširne. To su iste one molbenice, koje je Müller Gjuro poslao na razdielenje.

Dr. **Ignjat Brlić**: Po poslovniku molbenice privatne, koje nisu poduprte, vraćaju se natrag.

Ljudevit Raizner: Ja podupiram.

Jovan Živković: Ova je, gospodo, stvar važna. Sabor će imati o tom rieč. Ima pravo g. Brlić, ali dužnost je predsjedničtva kazati, što je, pak onda možebit da se to prihvati, kada se vidi, da je potreba.

kredsjednik: Tegoba je formalnosti prestala, jer je podupro g. zast. Raizner.

Ove molbenice, jer se tiču važnog predmeta, morale bi se štampati, nu ako su isto, što je Müller poslao, onda prestaje potreba; neka g. bilježnik sravni.

Družtvo za podporu bolestnih djakah u Beču moli za podporu. — Poduprta molbenica nije.

Dragutin Akurti: Podupirem ja.

Predsjednik: Na peticionalni odbor. — I tako neimam više predmetah. . . .

Jovan Živković: Molim prije nego se sjednica zaključi, da se odvrati svako nesporazumljenje, moram spomenuti, da je ovdje više predmetah odpućeno na odbor budgetni. Taj odbor što svršio, što nije, zadatak svoj, ali sada još ima nješto nadopuniti. Znamo, gospodo, da odbor taj sastoji iz 21 člana i kad su gospoda otišla u Peštu, reklo se je, da sva gg., koja nisu članovi zastupstva u Pešti i koja ostaju, da se tomu odboru pridiele, te su svi tu manje više u odboru sudjelovali.

Stoga, da g. predsjednik nedojde u nesgodu, već da se zna, tko je član odbora toga, mislim, da se timi imadu smatrati i svi oni, koji su sudjelovali u odboru, a ne samo onaj 21.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Što se tiče prve strane opazke g. zast. Živkovića, moram primjetiti, buduć je meni kao predsjedniku odbora tečaj stvarih dobro poznat, da veći dio predmetah ovdje od strane vis. predsjedničtva sada odlučenih, već je u odboru riešen. Što se tiče druge strane glede članovah, to ja uslied zaključka donešenog u posliednjoj sjednici prije nego su gg. u Peštu otišla, razliku izmedju članovah odbora i ostalih nikakovu neznam, jer je razlika prestala onim zaključkom. Prije zaključka bio je 21 član u odboru, a poslje je zaključak modificiran i rečeno je, da svi, koji neidu u Peštu. imadu se odboru pridielit i smatrati se kao članovi odbora. Mislim, da se naknadno u tom predmetu ništa mienjati nemože.

Predsjednik: Zaključak sabora obstoji, da svaki član može prisustvovati odborom. To je obći zakon, ovo je specialni, da može ovdje izim toga i votum imati.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Mislim, da bi se moglo izreći ovo, kad su se gg. vratila iz Pešte, neka se prosto izreče zaključak, da se i oni pribroje odboru.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Moram tomu protusloviti, jer tada neima odbora, nego cieli sabor sudjeluje Ja držim odbor iz 21 člana, samo je iz nužde zaključeno, da gospoda nebudu bez posla, da smiju doći i raditi. Držim dakle na temelju prijašnjeg zaključka sabora, gdje su ovi 21 član izabrani, da je jedino taj odbor od 21 člana pozvan, da ovo rieši, a da je nužda prestala ostalih članovah, buduć se sabor sastao.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Pitam ja g. predgovornika, kojim pravom može izključiti one, koji su sudjelovali, dieleć ono isto pravo, koje i naimenovani?

Stjepan Hervoić: Molim, tad neima specialnog odbora, nego je cieli sabor.

Predsjednik: Da se vratimo k zaključku. Pozitivni je predlog g. Hervoića, da se uzdrži zaključak, da odbor sastoji iz 21 člana. Onda ostali članovi nemogu biti nego slušaoci.

Prima li vis. kuća taj predlog?

Digitized by Google

Jovan Živković: U tom odboru sudjelovali su i oni, koji nisu bili članovi, i više radili nego drugi. Kad vi te izključite, pitanje je, hoće li ostati drugi, jer oni su baš radili, koji nisu bili 21-ci; dakle one, koji su pero vodili i koji stoje u savezu sa ovim pitanjem, kanite izključiti. To nebi bilo prikladno, i neznam kakva je to bojazan (Nije bojazan!), dakle ciepidlačenje, koje nije na svom mjestu. Ako bi to bilo, ja polažem svoje mjesto drugomu, jer znam, da bi to bilo na štetu stvari.

Aurel Kušević: Vis. kućo! Proračunski odbor ima još njekoje predmete za riešiti. Zašto se silimo preinačiti zadnji zaključak? Najbolje je riešeno kako zaključak glasi. Zato molim, da se ta debata prekine, da se zaključak drži, i da se pojedini zaslužni članovi neizključuju.

Stjepan Josipović: Predlažem, da se zaključak pročita. (Prima se.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita zaključak saborski iz 66. zjednice o popunjenju odbora 21.

Dr. **Ignjat Brlić**: Po ovom se vidi, da se je odbor, kad su gg. u Peštu otišla, umnožio s nami, koji smo ovdje ostali. Ovo bi bio unikum u parlamentarnom životu, da se za vrieme, dok odbor radi, osobe manje. Ja kao i g. zastup. Živković vrlo rado odstupam mjesto koje u odboru zauzimljem; ali one osobe, koje sada u odbor dodju, neznajući praecedentia morati će sve na novo študirati. Neka se ostane kod zaključka, a da li ste Vi s nami zadovoljni, to ćete u saboru kazati. Ali povrativši se iztisnuti iz odbora sudjelnike, to mislim, kollegialitet zastupnikah medju sobom nedopušta.

Stjepan Hervoić: Kad sam predlog učinio, nisam pred očima imao, da nebi štova o kollegialitet, na koji se g. Brlić pozvao, nego sam želio to, da se postigne ono, što je sabor hotio, kad je odbor od 21 izabrao. Kad bi sabor bio hotio, da odbor sastoji iz cieloga sabora, onda nebi ni predložio, da se odbor bira. Da je kasniji zaključak saborski popunjen sa ovimi članovi, to je bila nužda, a ta je nužda prestala. Dakle neka odbor ovaj, koji je postao, radi, a ne da se cieli sabor u odbor pretvori. Toga nisam još doživio. Tim nije ničija čast povriedjena; ta bi se stvar mogla riešiti i u tajnoj sjednici. —

Predsjednik: Je li prima vis. kuća, da se zaključak, koji je onda učinjen, i sada uzdrži u krieposti?

Molim neka se izvole dignuti.

(Dignu se.)

Vis. sabor prima, da obstoji zakon, koji i prije.

Pozivljem odsjeke, da izvole raditi o zakonu o uredjenju sabora i o izbornom redu i da izvole dotične spise podnieti, da mogu sazvati centralni odbor; sutra nemogu držati sjednice, jer neimam predmeta; nego molim za prekosutra u 10 satih. Budget je na dnevnom redu.

Digitized by Google

Šestdeset i osma saborska sjednica,

držana dne 2. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 67. sjednice. — Interpelacija zast. Brooza glede nemirah na zagreb. gimnaziji i odpusta profesorah. — Proglašenje zajedničkog zakona o proglašenju zajedn. zakonah u Hrvatskoj i Slavoniji. — Predlog zast. Raiznera o zakladi za mirovine pučkih učiteljah. — Podnesci. — Dnevni red: proračun za god. 1870. — Debata.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Z a p i s n i k

šestdeset i sedme sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 30. lipnja g. 1870. pod predsjedanjem presvietloga gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika.

U 11 satih prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu.

Bilježnik Raizner čita zapisnik 66. saborske sjednice, koji je bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Predsjednik odbora za zemaljski proračun od tek. ljeta, Mirko Bogović podnaša izviešće istoga odbora, koje je jur štampano i medju članove sabora podieljeno. Zaključeno bude, da se isto u subotu, 2. srpnja t. g. na dnevni red staviti ima.

Narodni zastupnik dr. Ig. Brlić stavlja sliedeću interpelaciju na preuz. g. bana:

1. Zašto je vaša preuzvišenost pri popuni prabiskupske stolice zagrebačke mimolazeći zakon i domaće svećenstvo, Ugrina za prabiskupa zagreb. predložila?

2. Koje mjere kani vaša preuzvišenost sada u zajednici sa zemaljskim saborom poprimiti, da nezakonitost toga vladarskoga akta izgladi?

Na tu interpelaciju odgovori predstojnik vladinoga odiela naukovno-bogoštovnoga, Dragutin Pogledić u ime svietloga bana. Interpelant očituje, da odgovorom zadovoljan nije, i da si pridržava pravo posebni obrazloženi predlog vis. saboru podnieti. To bude primljeno do znanja.

Narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović stavlja na kr. hrv. slav. zemalj. vladu sliedeća pitanja:

1. Kojim zakonom ili kakovom naredbom su starodavne naše ustavne skupštine županijske obustavljene; i u obće svako ustavno te od prije običajno slobodno kretanje kod nas zapriečeno?

2. Tko je ove naredbe izdao?

3. Što vlada namjerava preduzeti, da se ovo protuzakonito stanje dokine?

Na zahtjev predstojnika vladinoga odiela za nutrnje poslove, Roberta Zlatarovića ima se nazočna interpelacija priobćiti zemalj. vladi.

Zatim podneo je predstojnik vladinoga odiela za pravosudje, Josip Žuvić u ime svietloga bana dvie osnove, najmre jednu zakonskoga članka ob uredjenju i namješćenju osoblja kod gruntovničkih uredah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, popraćenu dopisom svietloga bana od 21. svibnja 1870 br. 727, a drugu zakonskoga članka na zaštitu ustava, kriepostna za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, popraćenu dopisom svietloga bana od 4. lipnja 1870 br. 806.

Digitized by Google

Zaključeno je, da se obie zakonske osnove imaju tiskati, medju saborske članove podieliti i uputiti na odsjeke.

Vjerodajnica zastupnika iločkoga, Šandora Parčetića ustupljuje se verifikacionalnomu odboru, a istodobno povodom onim, što je veća strana članovah toga odbora odsutna, zaključeno je, da se odbor taj popuniti ima, te je u tu svrhu prieko jur djelujućih zamienikah Ankera, Barabaša i Mikšića još zamienikom imenovan narodni zastupnik Josipović.

Dopis zemalj. vlade od 13. lipnja t. g. br. 5321/1150, kojim se priobćuje, da gg. grof Ferdinand Oršić i barun Lazar Hellenbach u obsegu ovih kraljevinah nikakovih nepokretninah više neposjeduju, te da jim je s toga pravo virilnoga glasa na saboru utrnulo, prima se do znanja, te se saborski kvestor poziva, da jih izbriše iz imenika saborskih članovah.

Grof Ferdinand Oršić polaže mandat kao zastupnik na zajedničkom saboru u Pešti; zaključeno je, da se u svoje vrieme novi izbor u mjesto njega preduzeti ima.

Očitovanje izvjestitelja III. odsjeka Al. Fodrocya, da mu nije moguće obnašati izviestiteljstva, ima se zajedno sa priloženim zapisnikom od 4. svibnja 1870 ustupiti istomu odsjeku za izbor novoga izviestitelja.

Prijava nar. zast. Ladisl. Thallera od 3. lipnja 1870 br. 677, da radi bolesti na sabor doći nemože, spravlja se medju spise, pošto je isti medjutim na sabor prispjeo.

Dopis svietloga bana od 17. svibnja 1870 br. 704/72, kojim podnaša proračun za god. 1870 zakladah regnikolarne, komercijalne, sirotinjske, Huttler-, Kohlhoffer-Monspergove, bolničke županijah zagrebačke, varaždinske i križevačke, Raffajeve, kazališne, zemaljske kulture, preloškoga prekopa, županijskih nepokretninah i stradajućih, primljen je do znanja, čim saborski predsjednik očitova, da je rečene proračune kratkim putem jur ustupio odboru za proračun.

Isto tako primljeno je do znanja, da su kratkim putem odboru za proračun ustupljeni, i dotičnim njegovim izviešćem jur riešeni sliedeći na visoki sabor prispjevši podnesci i to:

a) Br. 689. molba Dr. Pavla Muhića za primjernu nagradu kao votantu kr. stola sedmorice i kr. banskoga stola.

b) Br. 678. Dopis vladinoga odiela za nutrnje poslove, kojim dostavlja spise tičuće se domaćega konjarstva.

c) Br 686. Izviešće zemalj. vlade o stanju gospodarsko-šumarskoga i ratarskoga učilišta u Križevcih.

d) Br. 685. Dopis zemalj. vlade, da bude ovlašćena za zavod šumarsko-gospodarski i za ratarnicu u Križevcih kupiti dotična u zakupu imajuća zemljišta.

e) Br. 670. Dopis zemaljske vlade, odnoseći se na ustrojenje škrljevačke bolnice u Kraljevici.

f) Br. 693. Dopis zemalj. vlade, s kojim vraća predstavke sl. i kr. grada Karlovca i Koprivnice u pogledu ustrojenja spomenute bolnice u Kraljevici.

g) Br. 696. Predstavka sriemske županije, da se u proračun stavi plaća za II. podbilježnika sa 800 fr.

h) Br. 692. Molba Ljud. Petkovića, predpregah povjerenika u Koprivnici proti ukinuću povjerenikah predprege i napokon

i) Molba Nikole Arsenovića, stanovnika iz Vukovara staroga, za ubaviest, da li će traženu podporu dobiti.

Zatim upućeni su na odbor za proračun sliedeći na sabor prispjevši podnesci.

a) Br. 661. Proračun narodnih učionah za god. 1870

b) Br. 660. Proračun stipendialne zaklade za god. 1870.

c) Br. 684. Izviešće zemalj. vlade na saborske zaključke o razpravi proračuna za god. 1869. glede cestah.

d) Br. 688. Dopis zemalj. vlade ob upotriebljenju prištednjah na zemaljske gradjevine zajedno sa izkazi vrhu svotah na državne i zemalj. ceste i mostove tečajem 10 godinah potrošenih.

e) Br. 659, 679 i 681. Predstavke županijah Križevačke, Požežke i Sriemske glede ukinuća javnih težakah, i napokon:

f) Br. 694. molba obćine Praputnik iz županije riečke radi podieljenja godišnje podpore za uzdržavanje učione i učitelja.

Dopisi zemalj. vlade i to br. 666. o konkurencionalnoj zakladi i br. 669. ob odkupu lujzinske ceste primljeni su, jer su predmeti, o kojih isti rade, još u razpravi, medjutim do znanja.

Dopis zem. vlade od 30. svibnja 1870. br. 4826/675 (687) sa prileżećom osnovom zakona ob uredjenju zemaljskoga arkiva ima se tiskati, medju saborske članove podieliti, i uputiti na odsjeke za pretresivanje.

Iza toga budu proglašeni sliedeći na zajedničkom ugarskom saboru god. 1870. stvoreni zakonski članci;

1) Z. čl. V. u pogledu troškovah za uzdržavanje previšnjega dvora Nj. c. i kr. ap. Veličanstva.

2) Z. čl. VI. u pogledu obustave izvorne takse, koja se je pobirala od hrastovih drvah, odpremanih po moru u inozemstvo iz lukah primorja spadajućega ka kruni ugarskoj.

3) Z. čl. VIII., kojim se dozvoljuje naknadni kredit za pokriće izdatakah na poštovnih dohodcih god. 1869.

4) Z. čl. IX., u pogledu mirovinah organah središnje vlade faktično obstojavše od god. 1849 do god. 1867.

5) Z. čl. VII. u pogledu privremenoga pridržanja financialnih sudovah.

5) Z. čl. XI. o državnom proračunu za god. 1870. i napokon.

7) Z. čl. X. ob uredjenju rieke Dunava kraj glavnoga grada, o pokriću troškovah za ine javne radnje, ima-

Digitized by Google

juće se izvesti u Budim-Pešti u interesu prometa i obćenja i ob organih za izvršenje javnih radnjah.

Glede napomenutih 7 skupnih zakonskih članakah zaključi sabor: da se isti uputiti imaju visokoj vladi s pozivom, da jih prieko jurisdikcijah proglasiti dade.

Predstavka varaždinske županije od 2. lipnja 1870 br. 1278 glede učvršćenja Dravske obale, onda predstavka sriemske županije, od 18. svibnja 1870. br. 559, da se kod zemaljske vlade ustroji odsjek za crkveno-školske poslove iztočno-grčke crkve, zatim molba obćinah kotara Ludbrežkoga za ukinuće vrsti poreza „equivalent“ zvanoga i napokon molba za pripomoć družtva za obskrbu bolestnih učenikah u Beču, ustupljuju se peticionalnomu odboru.

Predstavka gradskoga poglavarstva i zastupstva Varaždinskoga od 5. travnja 1870. br. 543, da se višja gimnazija u Varaždinu pretvori u višju realnu gimnaziju, upućena je školskomu odboru.

Na predstavku starešinstva slob. primorskoga grada Bakra, kojom moli, da se nautička učiona u Bakru ustroji i dotična dotacija u proračun za god. 1870. uvrsti, zaključeno je, da će se ista prigodom razprave izviešća odbora za proračun u pretres uzeti, i da se stoga upućuje na isti odbor.

Povodom predstavke sisač. trg. sbora, odnoseće se na željezničku prugu Osiek — Sisačku, onda prosvjeda i tegobah poglavarstva i zastupstva slob. i kr. grada Požege proti osječkoj trgovačkoj komori u pitanju željezničke pruge sredinom Slavonije, (br. 662 i 654.) predloži narodni zastupnik Stjepan Hervoić, da se ovi podnesci kao zakašnjeni medju spise stave.

Na zahtjev desetorice saborskih članovah glasovalo se je o tom predlogu poimence. Sa **da** glasovahu gg:

Anker.	Jančo.
Drašković grof.	Josipović.
Hac.	Keresturi.
Hervoić.	Koić.
Knežević.	Kugler.
Kušević Svet.	Maller.
Oršić.	Oršić.
Ottenfels,	Petričević.
Filipović.	Rauch.
Simić.	Šuljok.
Taller.	Tomašić.
Sermage grof.	Barabaš.

Ukupno 25

Sa **ne** glasovahu gg:

Akurti.	Ballog.
Bogović.	Dr. Brlić.
Broz.	Čegel.
Cviić.	Gorički.
Hrvat M.	Jandrić.
Kiš.	Koretić.
Kušević Aur.	Otto.
Dr. Stojanović.	Stiglić.
Živković.	

Ukupno 17; a trojica nisu glasovala.

Predlog dakle taj primljen je većinom glasovah, i tim pade protupredlog nar. zastupnika Dr. Ig. Brlića, glaseći, da se spomenuti podnesci ustupe željezničkomu odboru.

Br. 156. Juraj Müller, gradjevni nadzornik Lonjskopoljskoga konsortiuma dostavlja 100 iztisakah Promemorije o podhvatu osušenja Lonjskoga polja. Zaključeno, da se medju saborske članove podieliti imaju.

Br. 154. Dragutin Lambl, ravnatelj kr. gospodarsko-šumarskoga učilišta i ratarnice u Križevcih predaje 80 primjerakah tiskanoga izviešća o gospodarsko-šumarskom učilištu i ratarnici u Križevcih. Isto tako zaključeno, da se primjerci medju saborske članove podiele.

Iza toga predloži narodni zastupnik Stjepan Hervoić, da se uzdrži saborski zaključak, po kojem odbor za proračun sastojati ima jedino iz tako imenovanoga 21 člana, i time da se utrne saborski zaključak, stvoreni u 66. saborskoj sjednici, po kojem odboru za proračun prieko rečenih 21 člana pridruženi bijahu još svi saborski članovi, koji nisu zastupnici zajedničkoga ugarskoga sabora.

Taj predlog nebude primljen, usuprot zaključi sabor većinom glasovah, da ostaje u krieposti spomenuti zaključak, stvoreni u tom obziru u 66. saborskoj sjednici.

Zatim pozove saborski predsjednik odsjeke, da pospieše viećanja ob izbornom redu, te zaključi sjednicu u 1½ sata poslie podne, a buduću ureče na dan 2. srpnja 1870 u 10 satih u jutro.

V a k a n o v i ć s. r.
sab. predsjednik.

D r a g u t i n A k u r t i s. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ima li kakve primjetbe?

(Nejavlja se nitko.)

Dočim neima primjetbe, zapisnik je ovjerovljen.

Gosp. zast. Broz želi govoriti.

Mavro Broz: Vis. sabore! Nered i metež, zavladavši u najnovije doba na našoj zagrebačkoj gimnaziji, morao je zabrinuti svakoga domoljuba, a postupak vis. zemaljske vlade odnosno gospod. bana upravo užasom napuniti.

Narod naš, sam sebi ostavljen, velike i znamenite žrtve radostno i veselo doprinosi, da se u Zagrebu utemelji sveučilište; pače ovo sveučilište, kao i sve ostalo kod nas već je na papiru i utemeljeno. Naš sabor zahtieva od zemalj. vlade, da ona čim prije sveučilište u

Digitized by Google

Zagrebu oživotvori, bar u onih strukah, u kojih se već sada u život privesti dade. Naša se vlada izgovarala tim, da prvo: neima primjernih i dovoljnih, shodnih prostorijah u tu svrhu, a drugo: da neima dovoljno sposobnih učevnih silah. No upravo ona ista vlada, koja od svoje strane kaže, da nema dovoljnih prostorijah, dala je proti zaključku sabora tako zvanu zem. bolnicu na svoju ruku ugar. eraru na više godinah u najam za tvornicu duhana; ona ista vlada s druge strane odpušta najsposobnije, najbolje i najobljubljenije učitelje i profesore, upravo u ono doba, kad bi oni povjerenu si mladež za izpite školske i izpite zrelosti pripravljati imali. Ako to i nadalje tako uztraje, ne samo da nećemo nikada doći do sveučilišta, pače morat ćemo zatvoriti i pravoslovni fakultet, a može biti i istu gimnaziju, te će naša mladež, želeća se u višem stepenu izobraziti, morat polaziti viša učilišta izvan domovine. To bi možebiti našemu banu po ćudi i po volji bilo. (U kući veliki nemir, buka, vika: na red! Na galerijah odobravanje i stranom u sabornici. — Govornik u toj buki govoreći nemože se razumieti.)

Ja ono, što kažem, osnivam na činih; jer onaj, koj prosvjetu kod kuće progoni, sjegurno želi, da sinovi domaći u tudjinstvo idu.

(Opet vika: na red! To je uvreda!)

Stjepan Hrvoić: Molim vis. predsjedničtvo, da g. govornika pozove na red, neka mu se zabrani govorit.

Mirko Hrvat: Vis. predsjedničtvo! Ja se pozivljem na poslovnik i kažem, da po poslovniku nema nitko govornika prekidati, van jedino predsjedničtvo i to onda samo, ako govornik red i mir smutjuje. Gospod. zastup. Broz nije red smutjivao, dakle neima ga nitko prekidati niti mu ukor davati; učite se poslovnik, ako hoćete biti zastupnici!

Hugo Anker: Molim vis. sabore! Da li je ovo, što govornik govori, na dnevnom redu, jer ja čujem nješto što neznam?

Govornik dalje: Iz toga jošte nesliedi, da će naša mladež morat te zavode polaziti u Magjarskoj, i tako put trti Magjarizaciji u našu domovinu.

Josip Tomašić: Ja molim vis. predsjedničtvo, da zadovolji izrazu čitavoga sabora proti tomu, što g. interpelant bez svakoga povoda našu vladu ruglu izvrgava.

Hugo Anker: Na dnevnom je redu budget, molim da se predje preko toga na dnevni red.

Govornik nastavlja: Kad bi naša vlada bila svoju dužnost strogo vršila u travnju, nebi doista već u lipnju došla bila u onaj neugodni položaj, da za spasiti bar prividno svoj ugled, prisiljena bude činit korak, koj se ničim opravdati neda i nemože.

(Vika, nemir, pozivanje na red!)

Predsjednik: Molim vis. kućo! Svaki zastupnik ima pravo interpelacije stavljati, i kao štogod nijedan od zastupnikah nemože od toga izključen biti, tako mislim, da se i g. Broz nemože izključiti. On se je prijavio, da želi ovdje interpelaciju staviti, a ja mu toga, i kao nikomu drugomu, nisam mogao uzkratiti. Ako on upotrebljava izraze oštrije ili blažije, to je njegovoj uljudnosti i izobraženosti pripušćeno, jer predsjedničtvo nemože na lot metati svaku rieč. Što on vladi krivnju pripisuje, to je dogodjaj, koji se sbiva u svih parlamentih, i toga ja nemogu koriti, niti mu rieči uzimati, samo želim, da govornik nastavljuć svoj govor, upotrebljava izraze onakove, koji dolikuju ovomu svetomu mjestu.

Robert Zlatarović: Ja se nemogu zadovoljiti s izjavom vis. predsjedničtva. Istina je, svaki imade pravo interpelaciju staviti, to stoji; ali mi nismo ubavieštenі, da li je to interpelacija. S druge strane pravo je, da odgovorna vlada bude odgovornosti podvržena, gdje slučaj zahtieva, nego ovo pravo, s jedne strane interpelaciju staviti, a s druge strane dužnost vlade odgovorit na interpelaciju, jošte nedaje pravo interpelantu vriedjati vladu i osobu stojeću na čelu vlade; jer onda bi bilo svakomu slobodno insultirati vladu. Tim manje g. interpelant ima pravo vriedjati, što nije još ni odgovora dobio na svoju interpelaciju. Dakle držim, da će predsjedničtvo vis. ove kuće znati obezbiediti čast ovoga sbora legislativnoga. Molim dakle vis. predsjedničtvo, da uradi što da se čuva i štiti osoba preuzv. g. bana, jer ovakov postupak znači insultirati vladu, a ne pozivati ju na odgovor. To je proti svakomu parlamentarnom običaju, proti časti i ugledu vlade i vis. ovog tiela. (Živio!)

Govornik nastavlja: GG. moja! Ja sam osvjedočen, da je najveća šteta nanešena tim prenagljenim činom, što su u sredini tečaja školske godine najsposobniji učitelji skinjeni, da je najveća šteta nanešena mladeži, njihovim roditeljem, dapače istoj našoj domovini. Nanešena je šteta mladeži u obuci, jer mjesto sposobnih odpuštenih profesorah bila je vlada prisiljena učitelje uzeti iz učenikah, koji se niti u snu nebi bili nadali, da će tečajem već ove školske godine morati predavati kao suplenti na zagr. gimnaziji grčki i latinski jezik sa ostalimi, za gimnazije propisanimi predmeti. Ako se oni nisu tomu nadali, dosliedno se nisu mogli niti tomu pripraviti; a kakav se napredak može čekati od onih učiteljah, koji se za svoje zvanje nisu podpunoma pripravili? to si može svaki misliti, koji je i sam polazio škole.

Nanešena je najveća šteta roditeljem stoga, jer roditelji svoje težko stečene novce u taman troše na ljubimce svoje, prevareni u svojoj roditeljskoj nadi, da će se sinovi njihovi na učilištih domaćih izobraziti i tim si svoju budućnost osigurati, i da će se usposobiti za to, da postanu koristnimi članovi naše domovine. Nitko nešalje svoju djecu u Zagreb, da samo polaze učevne zavode, nego za to, da se u njih uče i izobraze. Nijednomu roditelju nije svejedno, da njegov sin prodje samo kroz škole i da izpite položi možebiti onako gledajuć kroz prste, nego zahtievaju, da on štogod i nauči. Nemogu svi roditelji za

Digitized by Google

svoju djecu privatne učitelje držati, niti mogu ogromnim svojim imetkom osigurati djeci svojoj bezbrižan život. Svakomu roditelju mora do toga stati, da priliku pruži djetetu, da se izobrazi i usposobi na toliko, da si svojim znanjem bude moglo pošteno svoj kruh služiti. A kakvom se uspjehu, i kakovoj obuci mogu roditelji nadati na zavodu takovu, na kojem se preko pol školske godine neprekidno samo vode mnogobrojne iztrage proti učiteljem i učenikom, te ovi prisiljeni moraju svoje ravnatelje po novinah braniti?

Velika je šteta nanešena i istoj domovini; jer većina naših profesorah pripravljala se je za učiteljsko zvanje, i propisane izpite položila na državne troškove uz obvezu, da će kroz stanoviti tečaj vremena sile svoje svojoj domovini posvetiti; a takove su sile upravo odstranjene.

GG. moja! to je čin, kakvomu ravna na čitavom svietu nema. Novine su jedan takav čin donesle prošle god. iz Sarajeva u Bosnoj, kojim si je Osman-paša osvietlao lice odpustiv Petranovića i ostale učitelje.

GG. moja! Žalostno je, da to isto i kod nas biva. Dužnost je sabora našega, da u zaštitu uzme učevne zavode i učiteljsko-činovničko osoblje; jer mi smo doživili i to, da moramo bilježiti takove čine, koji ustavnu ćut i ponos svakoga Hrvata vriedjati moraju. Mi se žalibože sve više i više uvjeravamo o tom, da smo tražeći u uniji s Ugarskom osiguranje našega ustava, i ustavne slobode, pali iz absolutizma u despotizam (Nemir; ah!) Kod nas se bez svakoga razloga odpušćaju u najboljoj dobi sposobni činovnici i vješti i radu vikli nezamienivi učitelji, kojim nije moći naslednikah tako lako naći, kao što doživismo primjer u g. Torbaru, a ovi svi padaju na teret našeg i onako tiesno prikrojenog budgeta.

GG. moja! Da mi taj nesnosni jaram trpimo, to je krivnja naša, jer samo do nas stoji, da ga s vrata skinemo. Stog, da vis. ovaj sabor dodje u priliku, te uzmogne nješto učiniti na obranu naših učevnih zavodah, na obranu naših profesorah i činovničtva našega, držao sam si za dužnost staviti sliedeću interpelaciju na preuzv. g. bana Hrv. Slav. i Dalm. (čita:)

S razloga, što je preuzv. gosp. ban dvojicu profesorah zagrebačke gimnazije tečajem sadašnjega školskoga semestra naprasno odpustio;

s razloga, što povodom tog odpusta, petorica ostalih profesorah iste gimnazije moralno prisiljena, dade svoju ostavku;

s razloga, što su njihova mjesta na brzu ruku popunjena, bez obzira na zakonito propisana učiteljska svojstva;

s razloga, što je uslied toga zavladala uzrujanost medju školskom mladežju tako, da velika čest, i to najsposobnijih učenikah, htjede ovaj zavod ostaviti, ili ga sbilja jur ostavi;

s razloga, što je ovimi događaji uzdrman pred svietom ugled zagrebačke gimnazije, i velika šteta nanešena toli obuci mladeži, koli i žrtvam njihovih roditeljah;

s razloga, što se je s razlogom bojati, da će se ovakovim postupanjem visokoga predsjedničtva zemaljske vlade inteligentni ljudi odbijati, i zastrašivati od stupanja u učiteljsku službu; a usljed toga nestat će i kod roditeljah povjerenja napram domaćim zavodom; stoga

si podpisani narodni zastupnik drži za svoju zastupničku i patriotičnu dužnost upraviti na preuzv. gosp. bana sliedeću interpelaciu:

1. Koje je razloge imao preuzv. gosp. ban, kad je dvojicu profesorah tečajem školskog semestra odpustio, i jesu li razlozi takovi, da je usljed njih morao odmah sliedit bezuvjetni odpust? — nadalje

2. jeli se pri tom odpustu sa professori postupalo onako, kako to zahtievaju zakoni, da se postupa odpušćajući javnoga činovnika? te jeli vlada konačno primila ostavku ostale petorice profesorah, i koje je imala za to razloge? nadalje

3. je li vlada u obće upotrebila sva sredstva, koja zakoni propisuju, ili okolnosti zahtievaju, da potanko dozna, koji su pravi uzroci tolikim neredom novijega vremena na zagrebačkoj gimnaziji, koja je odprije u svakom pogledu prednjačila svim ostalim iste vrsti zavodom u našoj domovini? napokon

4. kako misli vlada tomu neredu i nazadku ovoga toli važnoga zavoda naše domovine doskočiti, kako li naći vrstnih i sposobnih učiteljah?

U Zagrebu 2. srpnja 1870.

Mavro Broz s. r.
nar. zastupnik

Zast. vlade **Poglediić**: Ja molim, da se ova interpelacija priobći zem. vladi, koja će svoj odgovor na skoro dati.

Predsjednik: Dostavit će se zem. vladi.

Robert Zlatarović: Vis. je kuća vidila, da je znamenitim negodovanjem bio primljen onaj izraz, što ga je izvolio g. zast. M. Broz proti osobi preuzvišenoga g. bana izustiti. To mi je dalo povoda, da sam razliku učinio, kako se ima tumačiti s jedne strane interpelacija, a s druge odgovornost. Ja sam, ne bez razloga, ovu primjetbu učinio i držim, da neće vis. kuća mukom mimoići preko događjaja, koji je duboko dirnuo srca, ako ne sve gg., a to zaista znamenite većine.

Ja sam izkusio, da na moje pitanje i moj poziv vis. predsjedničtvo saborsko nije ništa izvolilo odgovoriti; tim i predpostavljam, da će vis. predsjedničtvo prema §. poslovnika 60. svoju dužnost vršiti, i misleć, da će g. interpelant imati dobrotu njekim načinom opozvati ono, što je

Digitized by Google

rekao proti osobi g. bana, što on učinio nije. Stoga, da se ovakovi slučaji u buduće nedogode, neka mi bude dozvoljeno, da predmet ovaj potaknem, jer vidim u poslovniku manjkavost koja bi mogla učiniti, da član, koj bi podpadao pod §. 60. posl., po tumačenju predsjedničtva, nebi reda smutio, a vis. kući nebi preostala dužnost, da priskoči toj tegobi. Zato neka vis. kuća dozvoli, da se u pogledu §. 60., koji glasi: „da predsjednik samo imade pravo govornika na red uputiti, i ako se to tečajem jednoga govora dvaput dogodi, onda sabor uslied opravdanja govornikova može na predsjednikovo pitanje govorniku uztegnuti rieč i prema okolnostim odlučiti, da mu se ukor ubilježi u zapisnik.“ — da se ovaj nedostatak nadopuni, ja si pridržajem pravo, u budućoj sjednici načiniti predlog vis. kući. (Odobrenje.)

Predsjednik: G. si je zast. zagrebački pridržao pravo predlog učiniti, kojim će se popuniti §. 60. poslovnika. Medjutim što se tiče onoga, bih rekao, ukora, što se baca na predsjedničtvo, da nije najmre uvažilo negodovanje njekoličine članovah ove vis. kuće (Glasovi: Većine!) imadem odvratiti, da sam g. govornika pozvao, — i nadam se, da su, ako ne svi, bar njeki čuli moje rieči, jer sam dost glasno govorio, da se g. govornik u izrazu svojem drži načela onoga, koje u ovakvom svetom mjestu uljednost i izobraženost zahtieva. Tim mislim, da, ako nisam učinio više, nego li je dužnost moja, doista manje nisam!

Imadem čast na proglašenje predložiti zak. članak o proglašivanju zajedničkih zakonah u Hrvatskoj i Slavoniji, stvoreni na ug. saboru.

Bilj. **Lad. Thaller**: Čita zak. članak o proglašivanju zajedn. zakonah u Hrvatskoj i Slavoniji.

Predsjednik: Dati će se vis. zem. vladi na proglašenje.

Jučer je pednešen promemorij vis. saboru od strane lonjsko-poljskog konsortia i takodjer pečatana promemoria od strane ingenieura i nadzornika istoga konsorciuma. Bilo je naloženo bilježničtvu, da sravni ovaj štampani promemoria sa onim, koji je saboru u rukopisu podnešen. Bilježničtvo je pronašlo, da je ovaj štampani tekst istovjetan s onim; tim pada potreba takodjer dati pečatati ono, što je u rukopisu. Tiskani je promemorij već razdieljen medju članove vis. kuće. Odlučiti se ima samo, hoće li ga vis. kuća odputiti na odbor, ili na odsjeke. Stvar je važna, možebit bi bilo shodnije, da se na odsjeke odputi?

(Glasovi: na odsjeke!)

Odputjuje se dakle na odsjeke.

G. zast. Raizner poduprt 10 članovah želi predlog učiniti.

Ljud. Raizner čita:

S razloga, što razvitak duševnoga i materialnoga blagostanja naroda bitno zavisi od dobro ustrojene pučke učione;

S razloga, što se pučki učitelji nemogu sa potrebitim požrtvovanjem zvanju svomu posvetiti, dok nebudu glede budućnosti svoje osigurani i umireni;

S razloga, što obćine sa najvećim naporom svojih silah jedva uzdržavaju učione, a uz to jim nije moguće doprinašati na mirovine učiteljah;

S razloga nadalje, što glasom §§. 48. i 49. nagodbenoga zakona od god. 1868. poslovi bogoštovlja, nastave, i odnosećih se nanj zakladah sačinjavaju autonomne ovozemaljske predmete, medju koje spadaju dosliedno tome takodjer dohodci dobarah nadbiskupije zagrebačke za vrieme intercalara, s toga predlažem:

Neka visoki sabor zaključiti izvoli:

Da se iz dohodakah, koje će dati dobra nadbiskupije zagrebačke za vreme intercalara, najme izza smrti kardinala Haulika do imenovanja novoga nadbiskupa, ustroji zaklada za mirovine pučkih učiteljah, te da kr. zemaljska vlada u tu svrhu iznos tih dohodakah u svoje vrieme saboru priobći.

U Zagrebu dne 2. srpnja 1870.

Ljudevit Raizner s. r.
narod. zastupnik.

Predlog ovaj podupiram:

Mavro Brooz s. r.
Keresturi Eduardo s. r.
Kiš Ladisl. s. r.
Simić Vatroslav s. r.
Gorički Lavoslav s. r.
Stiglić Stjepan s. r.
Dr. Batagliarini Pavao s. r.
Gvozdanović s. r.
Čegel Dragutin s. r.
Ballog Dragutin s. r.

S toga predlažem, da se ovaj moj predlog u smislu §. 27. poslovnika stavi na dnevni red.

Predsjednik: Neka se tiska i medju članove razdieli. —

Žup. sriemska moli, da se u Vukovaru uvede viša, a u Rumi niža realka.

(Na školski odbor).

Veliko-gorička gospodarska podružnička skupština predlaže, da se glede osušenja lonjskoga polja njeke mjere poprimu. Mislim, da bi se imalo pročitati, da vis. kuća čuje i odluči.

Digitized by Google

Bilj. **Ladislav Taller** čita:

Visoki sabore!

Dne 26. rujna 1868. god. primio je vis. sabor osnovu za osušenje Lonjskoga polja i podnio istu Nj. veličanstvu na potvrdu, koju je dne 15. studena iste god. sliedila, te na koje je družtvo za osušenje Lonjskoga polja sa visokom vladom dne 12. ožujka 1869. godine ugovor sklopilo.

Dočim je i okolica ove podružnice prem daleko gore od Lonjskoga polja sa protivne t. j. desne obale Save ležeća, te prem u Lonjsko polje nespada, niti se nigdje ni odkuda s njim nemedji — u mriežu lonjskopoljskog osušenja uvučena; — te, niti je ikada itko niti od vlastelinah, posjednikah ni seljakah nit glede osnove niti glede kakvog plaćanja za ma kakove hydrotekničke radnje u tom osušenju lonjskopoljskom ili predielih ove podružnice opitan bio, prem da to obstojeći zakoni čl. 35. i 36. od 183$^{2}/_{6}$. i čl. 10. od 1840. godine očevidno nalažu, prisiljenom se vidi ova podružnička gospodarska skupština vis. saboru pokornu molbu staviti: da se kod nas pomenute radnje, koje niti pravno osnovane, niti od ovuda na nje nitko nepristade, — kao i sve trasiranje, kojeno se prema svim predstavkam od strane ovopodružničkih občinah ipak udilj preduzima, čim skorije obustavi. Podpomažemo pako našu molbu sliedećimi razlozi:

1. Već sam izraz „osušenje lonjskoga polja“ jeste kod nas nješto nepoznatog, buduć se ovdje lonjsko polje nenalazi. Poznato nam je pako, da je pravo lonjsko polje na lievoj obali Save, medju Topolovcem i Osjekovom, a mi se nalazimo na desnoj obali Save, njekoliko miljah gore od lonjskoga polja prama Zagrebu.

2. U naših predielih medju Savom i Odrom i od ove dalje desno neima toliko neplodnog zemljišta, ili drugom rieči beregah, koji bi dotičnim posjednikom bez koristi, indi na teret bili i od kojih se nebi državni porez plaćao. One nizine, što se medju Savom i Odrom i od ove s desna nalaze, najbujnije su livade i najbolji pašnjaci, kojim povodnja kroz uzpor Kupe i Odre upravo koristi dajuć jim potrebnu hranu. Ljeti su pako, kad nastane suša, ti predieli i odviše suhi, — tako, da niti kapi vode na njih neima, te su dotičnici prisiljeni svoje blago na Odri ili Savi napajati.

3. Namienjenim osušenjem uzelo bi se više plodnog i kultiviranog zemljišta za otu svrhu, nego što ga je sada i u povodnom ljetu, bez kakove koristi. Uzdržavanje pako novih nasipah od Odre palo bi s vremenom na teret ovostranog žiteljstva, koje je već sada sa uzdržavanjem savskih nasipah dosta obterećeno.

4. Kad bi sve te tako zvane lonjskopoljske radnje izvedene i bile, preostaje žiteljstvu istom detailno kanaliziranje svakog pojedinca, kojih troškove neće nikako smagati moći, buduć već obterećeni konsorciju kroz 25 godinah anuitete plaćati, koje će isti — možemo već unapried kazati — samo ovrhom njekoliko prvih godinah iz gibivog imetka ućerati moći. Poslje, kad toga nestane, prodavat će nam se zemljišta, koja će, kad medju savske i odranske nasipe dodju, istom većoj povodnji izvržena — malo ili ništa vrieditи. Pasti ćemo iz boljega na gorje, to jest: mjesto namišljenog osušenja biti ćemo kroz samu kišnicu popljavljeni.

5. Polag već sada obstojećih golemih porezah nismo mogući i troškovah pa još tako velikih podnositi za radnje, koje ne da nam neće koristiti, već će nas upravo materialno upropastiti tako, da ćemo nemogući biti isti državni porez plaćati.

6. Tko nam jamči, da će poslie izvedenja tih lonjskopoljskih radnjah ovaj prediel plodonosniji biti, ili da će naša zemljišta veću vriednost postići, — a mi, da bez ote jamčevine prisiljeni budemo kroz 25 god. ogromne te troškove nositi, te naša stranom novcem sakupljena zemljišta, stranom pako tlakom pridobljena i krvju naših praotacah napojena, tako rekuć jošte jednom iz nova kupovati moramo, gdje i onako jošte i sada za ista odštetu plaćamo.

7. Pronadje li se pako i to vještački i porazumkom veće strane žiteljstva posavačkog, te bi se pomenute lonjskopoljske radnje izvesti imale, to se mi i opet prama svakom platežu lonjskopoljskom konsorciju ogradjujemo; jerbo mi kao izvan lonjskog polja živući u korist lonjskopoljacah, kojim će osušenje možda od koristi biti, ništa doprinieti nemožemo. Za zemljišta pako, koja bi se nam gajenjem potokah i jačanjem savskih nasipah oduzela, kao i za preseljivanje sgradah, tražimo podpunu odštetu.

8. U vis. saboru imadu sjelo kao zastupnici naroda većom stranom sami zemljoposjednici, kojim je dobro poznato, kakovi su tereti u sadanje kobno doba sa zemljoposjedom skopčani i koliko muke i truda stoji, da se uzmognu obične dacije smagati; pa uzev ovo u obzir da promotre: jeda li smo kadri jošte taj ogroman, silom nam narinut teret smoći i podnosit?

Iz prenavedenih razlogah smatra si ova gospodarska veliko-gorička podružnička skupština svetom dužnosti — uvaživ materijalnu korist ovostranog pučanstva kao i većine nas, koja će kroz ote radnje i na nje pritisnute prevelike daće sigurno našim osiromašenjem, a ne blagostanjem uroditi — uteći se vis. saboru sa poniznom molbom, da blagoizvoli molbu ovu uvažiti, te obseg ove podružnice iz mriežе lonjskopoljskog osušenja izpustiti ili cielu radnju do boljih vremenah odgoditi.

224

Digitized by Google

U nadi, da neće visoko-isti dopustiti, da se vazda svomu kralju i domovini vjeran narod na tako nečuven način u korist jednog privatnog družtva upropastjuje, — bilježimo se visokomu saboru pokorni

Dano iz sjednice velikogoričke gospod. podružnice u velikoj Gorici na dan 2. lipnja 1870.

Josip Gregorić s. r.
predsjednik podružnice velikogoričke.

Janko Brlković s. r.
tajnik podružnički.

Robert Zlatarović: Usudjujem se predložiti visokoj kući, da se ova predstavka vis. vladi ustupi; jer znam, da je već odredjeno mješovito povjerenstvo, sastojeć iz svih faktorah, da prosudjuje, koji se terrain ima u obseg osušenja metnuti, a koji ne; a ovo povjerenstvo pruža prilike svakomu svoje prigovore, tegobe i prošnje u zapisnik stavljati. Bilo bi dakle sasvim u redu, da se ova molbenica vis. vladi odstupi.

Predsjednik: Je li tko želi govoriti o stvari ovoj ?

(Nitko se nejavlja).

Ako nitko neželi govoriti, stavljam pitanje na vis. kuću: imade li se ova molbenica vis. vladi odstupiti?

(Glasovi: Neka se odstupi!)

Odstupljuje se dakle vis. vladi.

Stigao je telegram na vis. sabor od strane občine Kraljevica, glede karlovačko riečke željeznice.

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

„Visokom saboru trojedne kraljevine u Zagrebu.

Oslanjajuć se na tolikobrojne predstavke, poslane raznim oblastim, visokomu saboru hrvatskom i ugarskom, pače i samom Njeg. veličanstvu, usudjujemo se ponoviti svoju molbu te zapitati, je li ovaj vis. sabor voljan preduzeti shodne korake, da se predusretne neizbježivoj propasti, pretećoj s prve hrvatske željeznice karlovačko-riečke najljepšoj hrvatskoj luki — Kraljevici?

Občina Kraljevica."

Vlad. povj. **Rob. Zlatarović**: Ja mislim, vis. kućo, ako su te predstavke zbilja ovamo došle u ovom smislu, onda bi se ovaj telegram mogao uvažiti, drugčije ne; jer je telegrafirati svakomu prosto, i nebi se moglo reći, da je to izraz občine, i telegram se kao takov nemože uzeti za substrat odlučivanju.

Predsjednik: Meritorno nemože se odlučit, ali može se uputiti na peticionalni odbor, pak neka on iztražuje, te će naći u aktih, je li već ova stvar ovdje bila.

Stj. Jančo: Je li predstavka, vis. kućo! poduprta? Jer ako nije, imala bi se ad acta staviti.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja ću ju poduprieti.

Predsjednik: Odpućuje se na petic. odbor.

Ovdje je molba trg. obrtn. komore zagrebačke, da bi se ukinula izvozna carina na prnjke.

(Na petic. odbor).

Nadalje je predstavka koncepistah kr. zem. vlade za povišenje plaće, poduprta po g. Stj. Jančo-u.

(Odboru za proračun).

Izviešće odbora za proračun u pogledu molbe Nikole Arsenovića i dr. P. Muhića. — Molim g. izvjestitelja, da se izvoli potruditi i svoje mjesto zauzeti.

Rob. Zlatarović: Ako sam dobro razumio, tu se radi o špečialnom slučaju te gg. Arsenovića i Muhića. Nebi li bilo probitačno, da se prije u pretres uzme glavno izvješće o proračunu?

Predsjednik. Ovo je čisto posebno izviešće.

Rob. Zlatarović: Ali se radi ovdje o novcu i nije moći ništa prije zaključiti, nego li se zna, kako se stoji s novci.

(Glasovi: Nek se čita glavno izviešće prije).

Predsjednik: Tak bi se ovo imalo poslje čitati.

Molim dakle, da se čita glavno izvješće odbora za proračun za god. 1870.

Izvjestitelj **Filip Thaller** čita:

Izviešće

odbora saborskog u svrhu pregledanja i pretresanja proračuna za god. 1870. izaslanog.

Proračun za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1870. po zem. vladi u smislu §. 13. zakona od 20. travnja 1869. visokomu saboru predloženi, dostojao je vis. sabor na ovaj odbor za pretresivanje uz izviešće rezultata upraviti.

Odbor ovaj podpunim uvaženjem naložene si po vis. saboru zadaće prihvatio se je posla, te se razvijenom u obdržavanih svojih sjednicah radnjom potrsio, očekivanju vis. sabora što bolje odgovoriti.

Dočim svestranoga svoga djelovanja opis sadržavajuće sjednicah svojih zapisnike za uloženje medju spise vis. sa-

Digitized by Google

borske i možebitnu uporabu pod °/. prileżeće izručuje, njedno vrhu bitnog sadržaja, stavljenih najme o raznih točkah prednavedenoga proračuna primjetbah, te tomu dosliedno svojih na vis. sabor upravljenih predlogah sliedeće podastire izviešće.

Poglavje I.

Naslov 1.

Osriednja uprava.

A. Predsjedničtvo zemaljske vlade.

Sve stavke i tekuće brojeve stavakah primio je odbor po predlogu vlade, osim u tekućem broju 7, stavke 1. predloženih 500 fr. a. v. za jednog pisara, pošto se odbor iz navedenih razlogah o potriebi istog uvjerio nije, predlaže se dakle za osriednju upravu ukupna svota od 23,540 fr.

B. Odiel za unutarnje poslove.

Sve stavke i tekuće brojeve stavakah po vladi predložene primio je odbor osim pod stavkom 1. tekućim brojem 8. zahtievanog po vladi pomnoženja jednog perovodje sa plaćom od 800 fr. i pod stavkom 1. tekućim br. 9 zahtievanog pomnožanja triuh perovodnih vježbenikah sa ukupno godišnjih 1200 fr., pošto se je odbor uvjerio, da su do sada sistemizirana mjesta za obavljanje službe dovoljna, pomnožanje pako broja perovodnih vježbenikah kod vis. vlade, da bi bilo više na uštrb nego li korist uprave; a napokon uslied dokazane po vladi potriebe, predlaže se u stavci 1. tekući br. 14. mjesto zahtievanih 3 pisarah da se dozvole 4 sa godišnjih 500 for., ukupno dakle sa 104,733 for. s tom ipak opazkom, da vis. sabor izvoli vladu pozvati, da sa razpoloživimi činovnici i poslužitelji obstojale hrvat.-slav.-dalm. dvorske kancelarije i obstojalog namjestničkog vieća, ako se do minuća pogodovne godine nebi ponamjestili u službe, postupa po obstojećih propisih.

Naslov 2.

Saborski troškovi

primljeni su po predlogu vlade sa 50,000 for.

Naslov 3.

Županijska uprava.

Stavka 1. vladinog predloga primljena je s time, da se pod tekućim br. 5. zahtievana dotacija ne za 4, već samo za tri druga podbilježnika dozvoli, jer mjesto drugog podbilježnika u sriemskoj županiji, kao nepotriebno niti je bilo, a niti je sada popunjeno; pod tekm. br. 12 da se mjesto predloženih 7. živinarah odobre 8 stoga, što je dokazana potrieba, da se u županiji varaždinskoj imenuje jošte jedan živinar i to počamši od 1. srpnja 1870.; pod tek. br. 19. da se odobri plaća ne za 60, već 61. pristava, pošto je u kotaru iločkom osim redovitog pristava namješten jošte jedan drugi pristav. No odbor ovaj nevidivši razloga, zašto bi u kot. iločkom bila namještena dva pristava, kad u drugih mnogo većih kotarih dovoljan mora biti po jedan pristav, predlaže vis. saboru, da se ovomu drugomu pristavu iločkom plaća dozvoli samo do dana previšnje sankcije proračuna za g. 1870.

Uslied predstavke županije riečke predlaže ovaj odbor vis. saboru, da isti izvoli pozvati vis. vladu, da se u proračunu za god. 1871. predloži za županiju riečku osim do sada postojećih primaljah, jošte jedna sa plaćom od 150 fr. a. v.

Stavke 2.. 3., 4. i 5. primljene su po predlogu vladinom.

Isto tako i stavka 6. primljena je po predlogu vladinom, samo što bi se pod tekućim broj. 1. zahtievanih 200 for. u ime stanarine za velikog bilježnika županije križevačke izostaviti imali s toga, što je županija križevačka za prodani zemlji onaj dio svoje županijske kuće, gdje je veliki bilježnik iste stan svoj imao, podpunu kupovninu dobila; pa pod tek. broj 6. za stan županije riečke imalo bi se odobriti ne 1600 fr.. već 1833 fr. a. vr. s toga, što se za isti stan imade plaćati od 1. lipnja 1870 povišena najmovina sa godišnjih 2000 fr. a. v.

Stavka 7., 8., 9., 10. i 11. primljene su po predlogu vladinom.

Stavka 12. primljena je po predlogu vlade, samo što odbor ovaj nemože odobriti predioženi doplatak vel. blagajnika županije zagrebačke sa 200 fr.

Stavka 13. primljena je po predlogu vladinom, samo glede tek. br. 4. predlaže odbor ovaj, da se svih 9. povjerenikah predpregah kao posvema nepotriebnih odpuste sa jednogodišnjom odpravninom računajuć od 1. srpnja 1870; uslied toga imalo bi se mjesto zahtievanih po vladi 3600 for. a. v. dozvoliti:

a) polugodišnja plaća 9. povjerenikah predprege sa	1800 fr.
b) odpravnina sa	3600 fr.
ukupno	5400 fr.

Naslov dakle 3. cieli predlaže se sa **474.822** for.

Naslov 4.

Uzdržavanje zgradah.

Stavka 1. i 2. predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade.

Glede stavkom 3. zahtievanih 4.500 for. za adaptiranje sveobće bolnice u Zagrebu u svrhu smešćenja tvornice duhana. premda se je odbor ovaj uvjerio, da je vis. vlada iznajmljujuć istu sgradu k. ugar. ministarstvu financijah nepovlašćeno postupala nečekajuć izviešće izaslanog

Digitized by Google

po vis. saboru odbora, to odbor ovaj ipak iz razloga, da je bolje da sgrada ova, koja je mnogo godinah bezkoristno za zemlju stajala, kakovu korist zemlji nosi, zaključio, vis. saboru predložiti, da isti predloženi pod ovom stavkom izdatak od 4500 fr. bez dalnje primjetbe prihvati i odobri.

Naslov 4. predlaže se za odobrenje sa svotom od **11.000** for.

Naslov 5.

Zdravničke potriebe.

Stavke 1. tekući brojevi 1. 2. 3. i 4. budu po predlogu vladinom primljeni, dočim u ime zahtievanih pod tek. br. 5. za obskrbu i liekove 25.000 fr. pronašao je odbor uslied podnešenog si po pododboru izviešća, premda bi po trogodišnjem promjeru dolazila na g. samo potrieba od 16.300 fr. a. v. ipak iz onoga razloga, što je obstojavše kr. namjestničko vieće obskrbninu prem ugovorom ustanovljenu ipak za osobu na dan povisilo iz razloga prieke nužde za 10 n.: dozvoliti u isto ime za god. 1870 ukupno 20.000 fr. te zajedno predložiti, da vis. sabor izvoli vladu pozvati, da se ista u buduće uviek strogo drži jednom štipuliranih ugovorah.

Stavka 2. primljena je ne po predlogu vladinom sa 8600 fr. već samo sa 7600 fr. kao i god. 1869. s toga, što je u škrljevačkoj bolnici na Rieci opredieljen stanoviti broj bolestnikah, koji se u istu prima, te uslied toga nemože ni trošak jedne godine biti veći od druge.

Stavke 3., 4. i 5. primljene su po predlogu vladinom.

Dočim je stavka 6. ne kako vlada predloži sa 3400 fr. već sa 4400 fr. a. v. primljena s toga, što je vlada kod predlaganja proračuna izostavila trošak potrieban za preinake na zgradi obnovit se imajuće bolnice u Kraljevici.

Primljen je dakle naslov 5. sa **86.360** for.

Poslje toga preduzeto je u razpravu izviešće zem. vlade od 30. svibnja 1870, br. 2957/330 podnešeno glede nanovo podignuti se imajuće škrljevačke bolnice u Kraljevici.

Uslied toga predlaže se vis. saboru, da isti zaključiti izvoli:

1) Da se posebna bolnica, kao zemaljski zdravstveni zavod za liečenje skrljevačkih bolestnikah u županiji riečkoj, što prije moguće opet podigne i to ujedno sa odsjekom za primanje i liečenje bolestnikah ma kakove bolesti.
2) Da se bolnica ova smiesti u onu istu zgradu „Castelnuovo“ u Kraljevici, u kojoj je isti zavod prije do skoro 70 godinah smiešćen bio.
3) Da se u svrhu podignuća, uredjenja i dalnjeg uzdržavanja bolnice ove i dotičnog zdravstvenog osoblja dozvoljuju potriebna novčana sredstva iz zemaljske blagajne.
4) Da se bolnica ista proglašuje javnom i sveobćom bolnicom.

Naslov 6.

Prinesci za narodne zavode i narodno. gospodarske svrhe.

Stavka 1. primljena je po predlogu vlade.

No uzevši odbor u pretres dopis vis. vlade od 2. svibnja 1870. br. 4384/527 predlaže visokomu saboru, i to:

a) Glede naputka za kazališni odbor, da se u istom naputku svudje rieči „kr. namjestničko vieće“ zamiene sa „kr. zemaljska vlada“

u §. 2. mjesto riečih „koje kr. namjestničko vieće imenuje“ stavi „koje bira sabor“ s razloga, što je narodno kazalište zavod zemaljski, te potom odbor njegov imade birati zastupstvo zemaljsko.

u §. 4. prvoj linii izostave rieči „imenuju se, ako po saboru inako odredjeno nebude,“ a mjesto toga da se kaže „biraju se.“

u §. 9. u drugoj alinei rieči „u prvoj dolazećoj sjednici“ zamiene sa „u istoj sjednici.“

§. 11. da se posvema izostavi kao suvišan.

u §. 27. da se rieči „dohodke, koje kazališni odbor od kr. namjestničkog vieća dobiva“ zamiene ovako: „dohodke, koji se kazališnom odboru po zemaljskoj vladi doznačuju.“

§. 31. imade se zamieniti sa sliedećim: „Lože u kazalištu putem javne dražbe iznajmljene izdaje i novce za njih prima u svakom slučaju sam odbor.“

u §. 33. imadu se prve rieči „U slučaju §. 31. imenuje odbor“ zamieniti sa „Odbor imenuje.“

§. 35. u prvoj liniji imadu se rieči „koje u slučaju §. 31. potriebne budu“ izostaviti.

§. 38. kao u protuslovju sa §. 30. stojeći imade se posvema izostaviti.

Nepustivši se odbor u pretres naputka za artističko-književnog upravitelja te naputka za književnog ravnatelja, kao i dodatke k. §§ 24., 28. i 32. naputka za odbor kazališni, kao predmete u zakonarstvo nezasjecajuće, uze u pretres dodatak k §. 31 naputka za kazališni odbor, te predlaže vis. saboru sliedeće promiene, i to:

§. 1. da se zamieni sa sliedećim „lože u narodnom zem. kazalištu izdaje upravljajući odbor putem javne dražbe, a razpis obdržavanja te dražbe imade se prije putem novinah oglasiti.“

S razloga, što je taj običaj izdavanja ložah tako rekuć sveobći, i što se uviek na javnoj dražbi veći postigne dohodak od ložah, nego li kada se iste izpod ruke izdavaju.

§. 2. i 3. da se sa sliedećim izmiene §. 2. Od ustanovljenog §. 1. dražbenog iznajmlenja izuzimlje se šest

Digitized by Google

ložah, i to: loža za bana, zatim jedna loža razi zemlje za kazališni odbor, a jedna u drugom katu za kazališno osoblje, sve tri bezplatne; napokon tri lože i to: jedna razi zemlje, druga u prvom, a treća u drugom katu, koje se imadu pričuvati za strane goste, te se imadu izdavati po kazališnom odboru samo dnevno uz pristojbu, koju će isti odbor ustanoviti."

§. 3. „Uprava i rukovodjenje izdavanja ložah izvan kazališne saisone pripada upravljajućem odboru."

U §. 4. da se na koncu dodadu sliedeće rieči „Uz najamninu plaća se u lože takodjer i ulaznina."

Proti §. 5. neimade odbor nikakve opazke, a §. 6. i 7. predlaže da se kao posvema suvišni izostave.

Glede dodatka k §. 35. naputka za odbor kazališni predlaže odbor visokomu saboru, da se §§. 8 i 9. kao u zaptni zakon spadajući izostave.

Glede dodatka k §. 38. naputka za odbor kazališni predlaže odbor, da se u §. 6. izraz „kralj. namjestničkom vieću" izmieni sa „kr. zemaljskoj vladi."

Pošto se je odbor, uzevši u pretres pregled imućtva kazališne zaklade uvierio, da njeki dužnici kazališne zaklade od mnogo već godinah kamate duguju, to predlaže vis. saboru, da isti izvoli vis. vladu pozvati, da si ista dade od kazališnog odbora podnieti predlog o utjerivanju istih zaostatakah, pa da prema tomu shodne korake učini.

Napokon uzevši odbor u pretres osnovu pravilah mirovinske zaklade za članove hrvatskog zemaljskog kazališta u Zagrebu, zaključio je vis. saboru predložiti, da isti rečenu osnovu pravilah odobri sa sliedećimi preinakami, i to:

U §. 2. slovo c) da se ovako preinači „deset postotakah najamnine ložah."

U §. 10. da se alinea prva izmieni sa sliedećom: „Udovice kazališnih članovah, koje nisu kazališni članovi, i zakonite sirote kojeg kazališnog člana, dobivaju dvie trećine one mirovine, obskrbe ili milostinje, na koju bi pokojni suprug, dotično roditelj imao bio pravo po propisu ovih pravilah, da je onim danom, kada je umro, izstupio iz kazališne službe."

Pošto se je odbor iz razpravah o narodnom kazalištu uvjerio, da glavni grad Zagreb za narodno kazalište nikakove znatne podpore nedaje, s toga predlaže visokomu saboru, da isti zaključi:

Da se glavni grad Zagreb po visokoj vladi pozove, da on po primjeru drugih gradovah, što većom pomoćju pritekne narodnom kazalištu, od kojega on ne samo najveću zabavu, no i materialnu korist crpi.

Stavka 2. primljena je po predlogu vladinom, te se osim toga predlaže visokomu saboru na temelju obrazloženog izviešća vis. vlade od 7. lipnja 1870 br. 4979/832 br. 5010/834 da isti izvoli zaključiti:

1. Da se u svrhu unapredjenja gospodarske nauke a po tome i samog gospodarstva u našoj domovini, jedna strana zemljištah, koja do sada zemlja za gospodarsko-šumarski zavod u Križevcih u najmu drži, od grada Križevca može po visokoj vladi kupiti, te da se u tu svrhu uz trogodišnje odplaćivanje dozvoli svota od 53,430 fr. a. vr. tako, da se za g. 1870. u to ime dozvoljava svota sa 18.000 fr.

2. Da se učiteljem križevačkog gospodarsko-šumarskog zavoda dozvoli 20% doplatak i to za vrieme od 1. siečnja 1870. s razloga, što je gospodarsko-šumarski zavod u Križevcih uzporedjen gimnaziam i realkam, kojih je učiteljem 20% doplatak dopitan. Doplatak taj čini iznos od 1896 fr. koji se u ovogodišnji ordinarium proračuna staviti imade, počem bi ceo prinesak pod ovom stavkom sačinjavao 12, 896 fr.

Stavka 3. primljena je po predlogu vladinom s tim, da se visoka vlada pozove, da potriebne mjere poprime, kako da se gospodarsko družtvo tako preustroji, da uzvišenoj svojoj svrsi čim većma odgovara.

Stavka 4 i 5 predlažu se za odobrenje po predlogu vladinom.

Ukupna svota naslova 6. čini **66.596** fr.

Naslov 7.

Zaklade i štipendije

Stavka 1. predlaže se, da se po vladinom predlogu primi.

Na stavku 2. predlaže se visokomu saboru, da se tehnička štipendija i to tri za one, koji tekniku u Beču ili Pragu uče, povise na godišnjih 350 fr., dva pako za one, koji bi tehniku u Belgii ili Švajcarskoj učili, povise na godišnjih 500 fr., u ukupnom dakle iznosu od 2050 fr. a. v.

Stavka 3. predlaže se za odobrenje po predlogu vladnom s time ipak, da se štipendia za primalje u koliko popunjena nebi bila, ili u koliko bi se izpraznila, u buduće više neizdavaju.

Na stavku 4. predlaže odbor ovaj visokomu saboru, da isti zaključiti izvoli:

Da se zadužbine i štipendije tako zvane Hallerove gospojinske zaklade neimadu iz dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije naplaćivati, s toga da se ni predložena svota 1890 fr. odobriti nemože. A visoka vlada da se pobrine za namirivanje istih iz skupne ugarsko-hrvatske blagajne sve dotle, dok se Hrvatskoj i Slavoniji neodluči i neizdade njima pripadajući dio iz skupne glavnice od 135.000 for. sreb., postavše od ukinute glavnice za gradjenje budimskoga dvora.

Naslov dakle 7. predlaže se, da se odobri sa **6,109** fr.

Digitized by Google

Naslov 8.

Uzdržavanje pastuhah i oplemenjenje konjah.

Predlaže odbor, da se stavka 1 i 2 po predlogu vladinom odobre sa 40,700 fr.

Naslov 9.

Troškovi za urbarske sudove.

Naslov ovaj po naravi svojoj spadao bi u poglavje III., pa počem nije moguće, da će se urbarska povjerenstva, za koja vlada pokriće od 15,000 fr. zahtieva, godine 1870. oživotvoriti, to odbor ovaj visokomu saboru predlaže, da se ista svota za g. 1870. nevotira.

Naslov 10. sada 9.

Razne potriebe.

Stavka 1. predlaže se za odobrenje po vladinom predlogu.

Stavke 2. tekući broj 1. do uključivo 7. predlažu se za odobrenje po vladinom predlogu, dočim je glede br. tek. 8. vlada u odborskoj sjednici zahtiev svoj od 1147 for. sama obalila na 654 for., to se predlaže noviji predlog vlade za odobrenje te ujedno visok. se saboru predlaže, da isti izvoli vis. vladu pozvat, da ista što skorije podnese zakon. osnovu ob uredjenju predpregah; napokon pošto je vis. vlada od zahtievanih u stavci ovoj pod tek. br. 9. 800 fr. predlog svoj opozvala, to se shodno predlogu vlade svota sa 800 fr. iz proračuna brisati imade.

Stavke 2., 4. i 5, predlažu se za odobrenje po predlogu vlade.

Stavka 6. predlaže se za odobrenje vis. saboru po predlogu vlade, no ujedno se vis. saboru predlaže, da isti izvoli zaključiti, vis. vladu pozvati, da se od dosadašnjega načina službenih oglašivanjah odustane, te da se g. 1871. utemelji „zemaljski službeni viestnik", stoga da vlada dosadanji sa vlastnikom „Narodnih Novinah" glede službenih oglašivanjah obstojeći ugovor sa 1. srpnjem t. g. odkaže.

Odbor ovaj uvjeren je bo, da će se uvedenjem zemalj. viestnika ne samo 2500 for. prištediti, već da će isti viestnik zemlji i koristonosan biti.

Stavka 7. predlaže se za odobrenje po vladinom predlogu.

Glede pod stavkom 8. za namirenje 6% kamatah passivnih glavnicah zahtievanih 4147 for. predlaže odbor, da se istih 4147 for. prosto iz proračuna izostave, pošto su po izviešću podnešenom odboru u ime vlade, ne samo zahtievane stavkom onom kamate, no i iste glavnice, iz novacah obstojavše konkurencionalne zaklade namirene i izplaćene.

Naslov dakle 10. predlaže se za odobrenje sa svotom od 13.030 for.

Naslov 11. sad 10.

Kaznione.

Uzevši odbor u pretres naslov ovaj uzeo je ujedno u pretres i izviešće saborskog odbora, izaslanog iz saborske sjednice od 14. listopada 1869. u poslu pregledavanja kaznionah.

Uslied toga izviešća, te na predlog odbora, predlaže se visokomu saboru, da isti izvoli zaključiti, da se vis. vlada pozove:

1. Da sboru milosrdnih sestarah sada obstojeći ugovor za kaznionu Lepoglavsku, koji 16. prosinca 1870. iztiče, odkaže.

2. Da tečajem g. 1870 načini potriebite naredbe, da se kazniona Lepoglavska po obstojećih u kaznioni vacovskoj te u izviešću odbora neznačenih načelih počam od 1. siečnja 1871. preustrojiti uzmogne; no prije toga preustrojenja da izašalje strukovnjake u razne kaznione, naročito u Strass, te da po tome predloži saboru zakonsku osnovu o cieli shodnom i duhu vremena odgovarajućem preustrojenju zemaljskih kaznionah.

3. Da radionice u kaznionah uredi polag načelah u izviešću saborskog odbora naznačenih.

4. Da u žensku kaznionu u Zagrebu, pridržav prema okolnostim sadanje upraviteljstvo, načelno uvede sustav obstojeći u kaznioni vackoj, da sav rad kaznjenicah u zakup dade, te da shodne korake učini, da se bezodvlačno ista kazniona razširi i poveća, pa da shodan predlog učini, kako bi se ista ženska kazniona iz Zagreba godine već 1871 premjestila.

Napokon predlaže odbor ovaj:

a) da se zahtievana po vis. vladi pod ovim naslovom dotacija od 104.436 fr. odobri, samo da se u stavci 2. tek. br. 1. mjesto „za župnika kaznione lepoglavske", metne „za duhovnika kaznione lepoglavske."

b) da se za razprostranjenje ženske kaznione u Zagrebu vis. vladi dozvoli 20.000 fr. uz položenje računa, tako ipak, da se ista svota u nikojem slučaju prekoračiti nesmije.

Naslov dakle 1. predlaže se za odobrenje sa **124.436** fr.

Digitized by Google

Naslov 12. sad 11.

Gradjevne oblasti.

Uzevši odbor ovaj naslov u razpravu uvjerio se je, da ovozemaljske gradjevne oblasti vršile su, a i danas vrše ne samo zemaljske poslove, no i one obće ugarsko-hrvatske, dočim se ipak samo iz hrvatsko-slavonskih zemaljskih sredstvah uzdržavaju, s toga drži si odbor ovaj za dužnost vis. saboru predložiti, da isti izvoli zaključiti, da se vis. vlada pozove:

1. Da ista putem razpravnim izhodi, da ugarska vlada za skupne poslove, koje ovozemaljske gradjevne oblasti obavljaju, hrvatsko-slavonskom dohodku izplati naknadno za g. 1869 i 1870 odnosnu tangentu po našem zemaljskom proračunu izplaćenih troškovah.

2. Da saboru čim prije podnese osnovu ustrojenja ovozemaljskih gradjevnih oblastih.

3. Da do ustavne organizacije ovozemaljskih gradjevnih oblastih uzdrži danas faktično postojeći status gradjevno-oblastnih činovnikah.

U ostalom naslov 12. predlaže se visok. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa svotom od **47.269** fr.

Naslov 13. sad 12.

Cesto- i vodogradjevine zemaljske.

Stavke 1., 2., 3., 4., 5. i 6. predlažu se visokomu saboru za odobrenje po predlogu vlade s tom ipak promienom, da se u stavci 1. plaća 7 povjerenikah cestah od 300 na 400 fr. povisi, pod stavkom pako 3. paušal istih povjerenikah od godišnjih 100 fr. na 200 fr. povisi.

Kod razprave stavke 7. čitan je predlog vis. vlade od 20. svibnja 1870 br. 4489 ob upotriebljenju dotacije za cesto i vodogradjevine zemaljske u godini 1870.

Uslied toga predloga predlaže odbor, da visoki sabor zaključiti izvoli:

1. Da zasad pod zemaljsku upravu i uzdržavanje spadajuće ceste i vodogradnje jesu:

a) Pod upravom i nadzorom županijah nahodeće se zemaljske i municipalne ceste.

b) Pod upravom kr. gradjevnog ravnateljstva sada stojeće ceste i rieke, nakoliko iste nebi bile proglašene za državne pod zajedničku upravu spadajuće ceste i rieke.

2. Da se visoka vlada pozove:

a) da nastoji uskoriti razpravu i riešenje o razlučenju državnih cestah i riekah, te da tom zgodom nastoji o tome, da se onaj trag ceste ludovicejske, koji od Jelenja u Bakar vodi, uvrsti medju ceste državne;

b) da podnese zakonsku osnovu o gradjenju i uzdržavanju zemaljskih i kotarskih cestah, pa da kod sastavljenja iste osnove uvede tako zvane cestare;

c) da čim prije povede razpravu, te saboru podnese osnovu ob ukinuću svih cestovnih- i mostovnih maltah.

3. Da se za uzdržavanje i gradjenje cesto- i vodogradjevinah zemaljskih svota od 108.096 fr. 96 nč. medju županije porazdieli tako, da od te svote dojde na:

županiju	virovitičku	13.936 fr. 61 n.
„	križevačku	12.777 fr. 60 n.
„	sriemsku	17.991 fr. 53 n.
„	riečku	19.347 fr. 58 n.
„	zagrebačku	13.836 fr. 79 n.
„	varaždinsku	19.121 fr. 51 n.
„	požežku	11.085 fr. 34 n.

za cesto i vodogradjevine zemaljske stojeće pod upravom kr. zemalj. gradjevnog ravnateljstva, da se za g. 1870 dozvoli svota od **123.006** fr. **99** nč.

4. Da se za gradjenje ceste iz Križevacah do ondašnjeg kolodvora dozvoli gradu Križevcu pomoć od 5000 fr. jedanput za uviek.

5. Da se osim ove redovite dotacije za cesto i vodogradjevine medju županije podieli svota od 120.000 fr. a. v., te da se kod razdielbe iste najveći obzir uzme na županije virovitičku i sriemsku, koje su u smislu vladinih izkazah u to ime do sele najmanje u razmjerju dobile, uslied toga, te uzevši ključ po vis. vladi predloženi, te predlogom 3. odobreni odredjuje se:

za županiju	virovitičku	27.000 fr.
„ „	sriemsku	30.000 fr.
„ „	križevačku	6.000 fr.
„ „	riečku	18.000 fr.
„ „	zagrebačku	15.000 fr.
„ „	varaždinsku	18.000 fr.
„ „	požežku	6.000 fr.

s tim ipak, da županije imadu podnieti izkaz najprešnijih cesto- i vodogradjevinah, na koje bi se iste svote opredieliti imale, te da vis. vlada poslie odobrenja predlogah županijskih, opredielene svote istim doznači.

6. Da se javni bezplatni težaci za sada neukinu, već da se i nadalje po predlozih županijah što svrsi shodnije upotriebljavaju.

Po tome se naslov 12. predlaže za odobrenje sa **363.523** fr. **95** n.

Digitized by Google

Naslov 14. sad 13.

Žandarmerija.

Predlaže se visokomu saboru, da se sve stavke ovog naslova po vladinom predlogu odobre, i to u iznosku od **164.361** fr. s time ipak, da vis. sabor zaključi pozvati vladu, da tečajem ove još godine podnese saboru zakonsku osnovu ob ustrojenju domaćih sigurnosti organah tako, da bi taj zavod 1. već siečnjem 1871. u život stupiti mogao.

Naslov 15. sad 14.

Državno računovodstvo.

Predlaže odbor ovaj visokomu saboru, da sve stavke naslova ovoga po predlogu vladinom odobri i to u iznosku od **27.380** fr. no ujedno da pozove vis. vladu:

a) da zakonsku osnovu ob ustrojenju zemaljskog računovodstva čim prije saboru podnese;

b) da do ustavne organizacije zemaljskog računovodstva uzdrži danas faktično postojeći status računovodstvenih činovnikah.

Naslov 16. sad 15.

Zemaljska blagajna.

Predlaže odbor ovaj vis. saboru, da zahtievanu po vis. vladi za naslov ovaj svotu od **6000** fr. odobri, no ujedno istu vis. vladu pozove, da zakonsku osnovu o ustrojenju posebne zemaljske blagajne čim prije saboru podnese.

Naslov 17. sad 16.

Mirovne pristojbe.

Pod tekućim br. 1. zahtievane mirovinske pristojbe sa 22.934 fr. za činovnike i poslužitelje obstojavše kr. hrvat.-slav.-dalm. dvorske kancelarije imadu se iz proračuna ovih kraljevinah za g. 1870 izostaviti, što se iste imadu izplaćivati u smislu zajedničkog zakona od 3. travnja 1870 iz sveobće blagajne.

Glede mirovinah dvorskog savjetnika Slavoljuba Mrzljaka, Josipa Pukšeca, Stjepana Sante i Ivana Lovrenčića počem je poznato, da su ti činovnici veoma kratko vrieme u našoj domovini služili, predlaže se visok. saboru, da isti izvoli odlučiti, da se vis. vlada imade pozvati, da ista putem razpravljanja izposluje, da se mirovine istih činovnikah iz zemaljskih sredstvah kraljevine Hrvatske i Slavonije namirivaju samo u onom razmierju, koje stoji prema godinam njihovog u ovih kraljevinah službovanja.

A isto tako da se visok. vlada pozove, da putem razprave izposluje, da se sve taxe imenovanjah i promaknućah, koje ovozemaljski činovnici plaćaju, ili su tečajem g. 1869 i 1870. platili, ovozemaljskoj blagajni povrate.

Glede mirovinskih pristojbah činovnikah, službenikah, udovah i sirotah gradjevnih oblastih, cesto gradjevnog i vodogradjevnog osoblja, te državnog računovodstva, pošto su činovnici iste vrsti oblastih obavljali ne samo zemaljske, no i državne poslove, dakle bili ne samo zemaljski no i državni činovnici, dosliedno dakle da u izplaćivanju njim dozvoljenih mirovinah, odgojnog prineska, providbah i milostinjah imade učestvovati ne samo zemlja, no i država; to odbor ovaj predlaže, da visoki sabor izvoli zaključiti, da se vis. zemaljska vlada imade pozvati, da ista svojim putem izposluje, da skupna ugarsko-hrvatska blagajna imade za namirivanje istih mirovinah, odgojnog prineska, providbah i milostinjah surazmierno učestvovati.

Glede mirovinah žandarmerije s razloga, što našem zemaljskom budgetu može na teret pasti mirovina i u obće mirovno uzdržavanje samo autonomnih t. j. upravi autonomne zemaljske vlade podpadajućih činovnikah; s razloga, što žandarmerija, preuzeta od absolutne vlade, još i danas stoji u svom prvobitnom vojničkom organizmu, koja kao takova čini sastavni dio ciele državne vojske i državnom vojenom ministru neposriedno podpada, koji s njome slobodno razpolagati i amo tamo premieštati može; s razloga dakle, što tome dosljedno pored svega toga, da naša zemlja službujuće žandare uzdržavati ima, umirovljenje istih na teret pasti ima zajedničko ugarsko-austrijskom vojnom budgetu, buduć državna vlast s njimi upravlja i ona ih po svojoj volji imenuje i u mir postavlja, predlaže odbor ovaj: da vis. sabor pozove vis. vladu, da ista svojim putem izposluje, da se zahtievane mirovine žandarmerije iz hrvatsko-slavonskog budgeta izluče, te stave u proračun austrijsko-ugarski.

Cieli naslov ovaj predlaže se za odobrenje sa svotom od 72578 fr.

Naslov 18. sad 17.

Nepredvidljivi troškovi.

Predlaže odbor ovaj, da vis. sabor izvoli u to ime dozvoliti samo 5000 fr. s razloga, što je već polovica godine prošla, a do sada vis. vlada u to ime ništa potrošila nije. Naslov dakle ovaj čini 5000 fr.

Poglavje II.

Naslov 1.

Osriednja uprava.

Sve stavke naslova ovoga predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa svotom od **25.699** for. s

Digitized by Google

tom ipak na stavku 7. opazkom, da vis. sabor izvoli vis. vladu pozornom učiniti na g. jurve 1869. učinjeni zaključak, da se razpoloživi ali vješti činovnici nastoje ponamiestiti.

Naslov 2.

Vjerozakonski zavodi.

Glede stavke 1. predlaže odbor, da se ista po predlogu vlade, učinjenom u odboru izostavi. Stavka 2. preporučuje se za odobrenje po vladinom predlogu stime, da se vis. vlada pozove, neka svojim putem izposlovati nastoji, da vojnički erar, na kojega je korist upitno zemljište ustupljeno, isti teret na sebe uzme.

Stavka 3. predlaže se vis. saboru za odobrenje po predlogu vladinom.

Glede stavke 4. tekući br. 2. predlaže odbor ovaj, da bi se visoka vlada pozvala, da za buduće izhaže potriebu grčko-kat. vikara u Osieku. Glede tekućih br. 5 i 6 predlaže odbor ovaj vis. saboru, da se iste svote samo za prvu polovicu g. 1870. dozvole s razloga, što takove podpore imadu davati one občine, u kojima ženski manastiri učiteljsko zvanje obavljaju; dočim ostale tekuće brojeve ove stavke po predlogu vlade vis. saboru za odobrenje predlaže.

Stavke 5, 6, 7, 8 i 9 predlaže odbor ovaj vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade.

Glede stavke 10. tek. broj. 5. predlaže odbor, da vis. sabor zahtievanu nagradu za njemačkog propovjednika u Varaždinu dozvoli samo za prvu polovicu g. 1870. pošto svaka občina imade svoje propovjednike sama plaćati; dočim se ostali tekući brojevi iste stavke, kao što i stavke 11, 12, 13, 14 i 15 predlažu vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade.

Na stavku 16. izjavila je vis. vlada po svome povjereniku, da je potriebno, da se osim preliminiranih pod tekućim br. 1. ove stavke 13300 fr. pokazuje potrieba za višeradnje sa 3163 fr., zatim za popravak izgoriele crkve u Kukojevcih kao predujam i to za ovu godinu polovica potriebne u tu svrhu svote sa 3684 fr., za crkvu i župni dom u Kotarih 2500 fr., za župni dom u Selih 227 fr. 12 n., napokon za popravke crkve u Ljubeščici 500 fr.; ukupno u okrugloj svoti sa 10.000 fr.; to odbor ovaj predlaže, da visoki sabor osim zahtievanih pod 1. br. tekućim 13300 fr. u ime više izbrojenih potriebah dozvoli svotu od 10000 fr. stim ipak predlogom, da vis. sabor izvoli vladu pozvati, da ista podčinjene si gradjevne organe pod odgovornošću uputi, da se u buduće nikakove višeradnje kod gradjevnih osnovah potriebne neukažu.

Ostale tekuće brojeve istog naslova preporuča odbor ovaj vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade.

Za cieli dakle naslov 2. predlaže se za odobrenje svota od **131.134** fr. 50 n.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci za svrhe bogoštovne.

Sve stavke naslova ovoga preporučaju se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade i to u iznosku od **18.246** for. s tom ipak primjetbom, da se vis. vlada pozove, da na tekuće brojeve 1 do 6 stavke 4. u buduće doprinese pravni naslov istih odštetah.

Naslov 4.

Troškovi pokroviteljni.

Broj tekući 1. naslova ovog jedine stavke predlaže odbor ovaj po predlogu vlade za odobrenje, dočim tek. broj 2. kao po izjavi iste vlade nepotrieban, predlaže se za brisanje, stoga predložena naslova ovog za odobrenje svota čini **2.225** for.

Razpravljajuć odbor ovaj prediduće naslove 2, 3 i 4 poglavja II. pronašao je za nuždno, vis. saboru predložiti, da isti zaključi, da se vis. vlada pozove;

1) Da nastoji, da se katolička crkva čim prije autonomno ustroji, za da joj se poslje toga predade njezin imutak za upravljanje i pokriće njezinih potriebah;

2) Da podnese saboru za ustavno razpravljanje zakonsku osnovu o ravnopravnosti sviuh vjeroizpoviedanjah;

3) Da prema razmierju broja pučanstva katoličkog i grčko-iztočnog vjeroizpoviedanja u proračunu za godinu 1871. predloži pripadajuću svotu, koja bi se imala iz sredstvah zemalj. dati za svrhe bogoštovne crkvi grčko-iztočnoj tako za god. 1871. kao i naknadno za g. 1870.

Naslov 5.

Školski zavodi.

Uzevši odbor ovaj u razpravu naslov o školskih zavodih uvjerio se je, da vis. vlada nije za pokriće troškovah potriebnih za ustrojenje sveučilišta u Zagrebu u predloženom proračunu ništa zahtievala, time da nije nade, da će se ovaj za domovinu našu vrlo važni i potriebni zavod god. 1870. oživotvoriti; s toga, pa iz razloga, što je visoka vlada po svome zastupniku izjavila, da se isti zavod radi raznih zapriekah do sele oživotvoriti mogao nije, zaključio je odbor predložiti vis. saboru, da isti zaključi pozvati vis. vladu, da ista odmah shodne mjere poprime, kako bi se čim prije sveučilište u Zagrebu podignulo, pa ujedno da saboru podnese potriebne predloge, kako da se podignuću sveučilišta u Zagrebu protiveće se zaprieke uklone; a isto tako da potriebne podnese predloge o podignuću

Digitized by Google

nižje gimnazije požežke na višju, te ob ustrojenju realkah i pomorske učione u Bakru.

Glede stavke 1. predlaže odbor ovaj, da se zaključkom saborskim od god. 1869. dozvoljeni 20% dodatak svim učiteljem imade uračunati u stalne plaće, nipošto pako kao izvanredna potrieba, pa da se isti 20% dodatak za cielu g. 1870. dozvoli iz zemaljskih sredstvah professorom gimnazije karlovačke i to u iznosku od 806 for. a. vr., a u ostalom ciela se stavka ova predlaže vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade.

Stavka 2. i 3. predlažu se za odobrenje po predlogu vladinom.

Stavka 4. predlaže se za odobrenje po predlogu vladinom tako ipak, da se isti naukovni paušal odredjuje za devet professorah, bili oni redoviti professori, ili pako suplenti.

Stavka 5, 6, 7 i 8 predlažu se za odobrenje po vladinom predlogu.

Glede stavke 9. tekući broj 1. predlaže odbor ovaj, da visoki sabor zahtievani po visokoj vladi prinesak za ženski uršulinski manastir u Varaždinu samo za prvo polugodište 1870. sa 210 for. odobri s razloga, što je ovaj prinesak prije 50 i više godinah istomu manastiru za vrieme glada dozvoljen bio, stoga pošto je prestao razlog prineska, da se i isti prinesak obustaviti imade.

Stavke 10 i 11 predlažu se za odobrenje po vladinom predlogu.

Stavke 12. tekući br. 1., 2. i 3. predlažu se za odobrenje po vladinom predlogu, dočim se na tekući broj 4. iste točke po predlogu vlade učinjenom u ovome odboru predlaže za odobrenje ukupna svota sa 8000 for. a. vr.

Stavke 13., 14. i 15. predlažu se za odobrenje po predlogu vlade.

Stavke 16. redovita potrieba predlaže se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade.

Isto tako predlaže se izvanredna potrieba pod a) za odobrenje po predlogu vlade, dočim se glede zahtievanih pod b) u ime 20% doplatka za sve professore 16 763 for. predlaže, da se isti ovdje izostave, pošto su već u redovitu pristojbu uračunani.

Ceo dakle naslov 5. predlaže se za odobrenje sa 143.531 for.

Naslov 6.

Zaklade i prinesci u svrhe nastavne.

Sve stavke naslova ovoga predlažu se za odobrenje po predlogu vlade sa svotom od 9194 for, pa budući da se je odbor ovaj uvjerio, da u domovini našoj za podporu i unapredjenje pučkog izobraženja do sele ništa učinjeno nije, to si za svetu dužnost drži, vis. saboru predložiti, da isti izvoli zaključiti, da se vis. vladi stavlja u svrhu podizanja i uzdržavanja pučko-školskih zgradah kao i u obće za pučko-školske potriebe na razpolaganje svota od 12.000 for. a. vr., počem se ceo naslov ovaj vis. saboru za odobrenje predlaže sa svotom od 21.194 for.

Naslov 7.

Mirovne pristojbe.

Glede ovog naslova predlaže odbor ovaj visokomu saboru:

a) Što se mirovine neimadu izplaćivati onim, koji su promaknuti, stoga da se bivšem školskom savjetniku Franji Sladoviću, koji nije umirovljen, već za kanonika varaždinskoga promaknut, za ovu samo godinu i to prvu polovicu mirovina dozvoli;

b) da se vis. vlada pozove, da se ista glede umirovljenih učiteljah Ivana Trdine i Franje Kořineka ubaviesti, da li isti nisu u javne službe namiešteni, u kojem bi im slučaju na teret hrvatsko-slavonskog dohodka doznačene mirovine obustaviti se imale.

U ostalom ceo ovaj naslov predlaže se za odobrenje po vladinom predlogu.

Ceo dakle naslov 7. predlaže se za odobrenje sa svotom od 8867. for.

Poglavje III.

Naslov 1.

Osriednja uprava.

Stavke 1., 2., 3. i 4. predlažu se po predlogu vlade za odobrenje; glede stavke 5. predlaže se vis. saboru, da se zahtievana svota od 400 for. za uzdržavanje zgradah izostavi, budući da je u to ime kod pojedinih naslovah skrbljeno.

Naslov dakle 1. predlaže se za odobrenje sa svotom od **28.750** fr.

Naslov 2.

Stol sedmorice.

Predlaže se za odobrenje po predlogu vlade sa ukupnom svotom od **31.045** fr.

Naslov 3.

Banski stol.

Stavke 1., 2., 3., 5. i 6. predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade, dočim se glede zahtievane pod stavkom 4. svote od 6000 fr. predlaže vis. saboru

Digitized by Google

za odobrenje svota od 5000 fr. a. v., dakle sa 1000 fr. više, nego li g. 1869.

Ceo naslov ovaj predlaže se za odobrenje sa svotom od **58.640** fr.

Naslov 4.

Županijski sudovi.

Na stavku 1. tekući br. 1. predlaže odbor ovaj, da vis. sabor zaključi:

Da se predsjedniku županijskog sudbenog stola u Zagrebu odobri plaća ne sa godišnjih 4000 fr. već samo 3000 fr., jer ovaj odbor se je uvjerio, da plaća predsjednika županijskog sudbenog stola u Zagrebu sa 4000 fr. nestoji u nikakovom razmierju sa plaćom ostalih predsjednikah županijskih sudovah, a i prisjednikah banskoga stola, pa ni istih prisjednikah stol sedmorice. — No ujedno predlaže, da se sadašnjemu predsjedniku žup. sudbenog stola u Zagrebu obaljenih 1000 fr. od plaće dozvole pod stavkom 2. naslova ovoga u ukupnom iznosku od 1200 fr. a. v.

Dočim se sve ostale stavke ovoga naslova predlažu vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade s tom ipak opazkom, da vis. sabor u obće zaključiti izvoli:

1. da se vrhu dozvoljenih za uredske, pisarničke i putne troškove te dnevnice svotah svakako račun polagati mora.
2. Da se proračunom za g. 1870. dozvoljene najmovine njekim županijam za smieštene u njihovih kućah županijske sudbene stolove, odmah doznače i izplate.
3. Da vis. vladu pozove, da se ona za što shodnije smiešćenje županijskih sudbenih stolovah pobrine.

Naslov dakle 4. predlaže se za odobrenje sa svotom od **208.355** fr.

Naslov 5.

Troškovi, tičući se sviuh sudovah.

Sve stavke naslova ovoga predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa svotom od **108.532** fr. no ujedno predlaže se vis. saboru, da isti izvoli vis. vladu pozvati, da ona svom strogošću o tome nastoji, da se uznički troškovi zemaljskom prihodu kraljevinah ovih povrate, te da u tom obziru ni isto zadružno stanje nesmatra zapriekom, s koje se nebi isti troškovi utjerati mogli.

Naslov 6.

Gruntovne oblasti.

Sve stavke naslova ovoga predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa svotom od **21.324** fr.

Naslov 7.

Mirovne pristojbe.

Sve stavke naslova ovoga predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa svotom od **34.486** fr.

Glede pokrića.

Poglavje I.

Naslov 1.

Prihod od nepokretnostih i koristonosnih pravah.

Naslov ovaj predlaže se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa 7000 fr.

Naslov 2.

Povratci.

Naslov ovaj predlaže se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa 3500 fr.

Naslov 3.

Razni dohodci.

Naslov ovaj predlaže se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa 1200 fr.

Poglavje II.

Naslov 1.

Vjerozakonski zavodi.

Stavke 1, 2 i 3 predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade.

Glede stavke 4. pod c) iz koje se vidi, da je ugarska vlada u ime prineska iz komassirane hrvatsko-ugarske vjerozakonske zaklade za g. 1870. za 6,902 fr. manje dala, nego li g. 1869., predlaže se vis. saboru, da isti izvoli zaključiti: Da se visoka vlada poziva, da ista sabor izviesti, zašto je razprava povedena sa vladom ugarskom o razlučenju i izručenju hrvatsko-slavonske vjerozakonske zaklade bezuspiešna ostala, za da sabor uzmogne vladu

Digitized by Google

u tom poduprieti, dočim se u ostalom ista stavka 4. predlaže za odobrenje po predlogu vlade.

Cieli naslov 1. predlaže se za odobrenje sa svotom od 70.675.

Naslov 2.

Sve stavke ovog naslova predlažu se vis. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa svotom od 67,084 fr. samo se glede stavke 4. prinosa iz komassirane hrvatsko-ugarske naukovne zaklade, iz koje se vidi, da je ugarska vlada u to ime za g. 1870. za 3566 fr. manje doznačila, nego li god. 1869. predlaže vis. saboru, da isti zaključi: Da se visoka vlada poziva, da sabor izviesti, zašto je razprava povedena sa ugarskom vladom o razlučenju i izručenju hrvatsko-slavonske naukovne zaklade bezuspiešna ostala, za da sabor uzmogne vladu u tome poduprieti.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci.

Stavka jedina naslova ovog predlaže se visok. saboru za odobrenje po predlogu vlade sa 500 for.

Odbor, izaslan po vis. saboru za pregledanje i pretresivanje podnešenog za g. 1870 proračuna držeći, da je za što točnije pretresivanje istog proračuna od potriebe pregledati račune g. 1869, te je u tu svrhu izaslao iz sredine svoje pododbor, kojega bi zadaća bila, račune g. 1869 pregledati, te posljedice toga pregledanja odboru ovomu podnieti. Pošto bi pododbor ovaj zadaći svojoj zadovoljio, te vrhu svoga poslovanja izviešće odboru ovomu podnio, uzeto je isto izviešće u pretres, te je odbor ovaj uslied toga scienio za nuždno vis. saboru predložiti, da isti sliedeća zaključi:

1. Da vis. vlada na teret proračuna g. 1869 koncem mjeseca srpnja 1870. prestane novce doznačivati, a do istog vremena doznačeni novci da se mogu samo do konca kolovoza 1870 realizirati, za da se računi g. 1869 mogu zaključiti, te saboru za prosudjivanje i odobrenje podnieti jošte tečajem g. 1870. ujedno sa proračunom za g. 1871.
2. Da se vis. vlada pozove, da se kod podnašanja proračunah u buduće, pa i za g. 1871. strogo drži zakona od 20. travnja 1869. naročito §. 13.
3. U buduće da se na teret proračuna mogu novci samo do konca ožujka sliedeće godine doznačivati unutar granicah odobrenog proračuna, te takove doznake da se mogu samo do konca travnja iste godine izplaćivati, za da vlada uzmogne ujedno s proračunom za dojduću godinu podnieti saboru za prosudjivanje te odobrenje i zaglavljene račune, te rezultate financijalnog poslovanja prošle godine.
4. Da se vis. vlada pozove, da sa računom za god. 1869. podnese saboru ujedno i račune obstojavše konkurencionalne zaklade, kao što i svih inih zakladah, a isto tako izkaz 63% od poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, nastavših do konca god. 1867. ujedno sa izkazom, koliko bude u to ime do zaključka računa unišlo.
5. Da vis. vlada imade županijam proračunom dozvoljene za javne gradjevine svote, od ove godine počamši odmah poslie sankcioniranja svakogodišnoga proračuna, i to u jedan puta doznačiti.

Iz istog izviešća pododbora uvidja se nadalje, da se svota prištednjah od god. 1869. prije zaglavljenja računah g. 1869 točno naznačiti nemože s razloga, što je visoka vlada do konca ožujka 1870 trošeć na račun proračuna g. 1869 isti proračun sa 75.000 fr. prekoračila, a i danas prekoračuje; no ipak uzeti se može, da će prištednje g. 1869 svotu od 150.000 fr. nadmašiti, to se je odbor ovaj upustio, ponukan na to od vis. vlade, u pretresivanje o tome, u koju bi se svrhu prištednje g. 1869. upotriebiti mogle.

Odbor se je ovaj složio, vis. saboru predložiti, da se iz istih prištednjah namire predloženi po odboru ovom vis. saboru troškovi, koji se namiriti nemogu niti iz dohodka od 2,200.00 for., a niti iz vlastitog upravnog dohodka, kao ni iz dohodakah vjerozakonske i naukovne zazaklade, koji su dohodci ukupno proračunani sa 149.959 for. a. vr. Svota, koja se usljed učinjenih po odboru ovome predlogah troškovah iz prištednjah god. 1869. namiriti imade, sačinjava svotu od **178.506** for.

Pošto se je odbor ovaj tečajem poslovanja svoga uvjerio, da je u pisarni i pismari saborskoj s nedostatnog rukovodjenja i nadziranja nered na toliko zavlado, da je odbor više putah u poslovanju svome zapeo, s toga predlaže vis. saboru, da isti izašalje iz svoje sredine jedan odbor, koji bi imao saborsku tako pisarnu, kao što i pismaru te račune pisarne pregledati, pa ob uspiehu istoga izviestiti te predlog ob uredjenju saborske pisarne i pismare saboru podnieti.

Napokon podnaša se vis. saboru osnova zakonskoga članka o zemaljskom proračunu za god. 1870., promienjena s obzirom na predloge odbora ovog učinjene vis. saboru.

Zakonski članak

o zemaljskom proračunu za god. 1870.

§. 1. Za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1870. ustanovljuju i dozvo-

Digitized by Google

ljuju se troškovi sa 2,528.465 for. a. vr., dva milijuna pet sto dvadeset osam hiljadah, četiri sto šestdeset i pet fr. a. vr.

§. 2. Svota ova razdieljuje se na sliedeća poglavja i naslove.

Poglavje I.

Odiel za poslove unutarnje.

Naslov 1.

Osrednja uprava 128.273 for.

Naslov 2.

Saborski troškovi 50.000 for.

Naslov 3.

Županijska uprava 474.822 for.

Naslov 4.

Uzdržavanje sgradah 11.000 for.

Naslov 5.

Zdravničke potriebe 86.360 for.

Naslov 6.

Prinesci za narodne zavode i narodno-gospodarske svrhe 65.596 for.

Naslov 7.

Zaklade i štipendije 6109 for.

Naslov 8.

Uzdržavanje pastuhah i oplemenjenje konjah 40.700 for.

Naslov 9.

Razne upravne potriebe 13.030 for.

Naslov 10.

Kaznione 124.436 for.

Naslov 11.

Gradjevne oblasti 47.269 for.

Naslov 12.

Gradjevine na zemaljskih cestah i vodah 363.523 fr. 95 nv.

Naslov 13.

Žandarmerija 164,361 for.

Naslov 14.

Zemaljsko računovodstvo 27.380 for.

Naslov 15.

Zemaljska blagajna 6000 for.

Naslov 16.

Mirovine i obskrbnine 72.578 for.

Naslov 17.

Nepredvidljivi troškovi za cielu zemlju 5000 for.

Poglavje II.

Odiel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1.

Osrednja uprava 25.699 for.

Naslov 2.

Vjerozakonski zavodi 131.134 for. 50 novč.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne 18.246 for.

Naslov 4.

Troškovi pokroviteljstva 2.225 for.

Naslov 5.

Školski zavodi 143.531 for.

Naslov 6.

Zaklade i prinesci u svrhe nastavne 21.194 for.

Naslov 7.

Mirovine i obskrbnine 8867 for.

Poglavje III.

Odiel za pravosudje.

Naslov 1.

Osrednja uprava 28.750 for.

Naslov 2.

Stol sedmorice 31.045 for.

Naslov 3.

Banski stol 58.640 for.

Naslov 4.

Županijski sudovi 208.355 for.

Digitized by Google

Naslov 5.

Troškovi tičući se sviuh sudovah 108.532 for.

Naslov 6.

Gruntovne oblasti 21.324 for.

Naslov 7.

Mirovine i obskrbnine 34.486 for.

§. 3. Troškovi predidućim §. odobreni imadu se pokriti iz svote od 2,200.000 for. a. vr. za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije zakonom od 8. studena 1868. o nagodi sklopljenoj medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom ustanovljene, zatim iz vlastitog upravnog dohodka i iz dohodakah vjerozakonske i naukovne zaklade, koji su dohodci ukupno na svotu od 149.959 for. a. vr. proračunani, napokon iz prištednjah g. 1869. u iznosku od 178.506 for. a. vr.

§. 4. Prenašanju neimade mjesta niti medju poglavji, ni medju naslovi ovih troškovah.

§. 5. Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

U Zagrebu 20. lipnja 1870.

Mirko Bogović v. r.
predsjednik.

Filip Thaller v. r.
izvjestitelj.

Dr. **Antun Stojanović** (pri početku čitanja): Ja bih predložio, da bi mi ovo izviešće uzeli kao pročitano, budući da ga imademo svi u rukuh, a i onako iz samoga čitanja nemože se razumiti, i gg. sama neće da slušaju, jer već znadu što je. S toga predlažem, da bi se ovo izviešće kao pročitano uzelo, i odmah na gen. debatu prešlo.

Predsjednik: Je li prima vis. kuća, da se uzme ovo izviešće pročitanim?

(Tako je!)

Primljeno je pročitanim.

Izviest. **Filip Thaller**: Preporučam vis. saboru ovaj predlog kao poznati mu za podlogu debate.

Predsjednik: Gosp. zastup. Koić ima u stvari nješto predložiti.

Dr. **Kosta Koić**: Počem je izvješće odbora za pretresivanje proračuna od 20. lipnja o. g. pročitano, ili barem kao pročitano se uzelo, to ja kao narodni zastupnik moram izjaviti, da ja cienim patriotičnu ljubav, kojom je izaslani odbor za pretresivanje proračuna posao svoj vršio, i moram kazati, da je taj posao takodjer s velikom marljivošću vodjen. Ali ujedno moram izjaviti, vis. sabore, da je izaslani odbor u njekih te njekih točkah djelokrug svoj prekoračio, kao što će se to tečajem specijalnoga pretresivanja, kad do dotične točke dodjemo, jasno pokazati.

Vis. sabore! Inštitucije one, koje su starodavnim ustavom i starodavnim zakonom uvedene u domovini našoj; inštitucije one, koje se temelje na novih ustavnih zakonih, takove inštitucije nemogu se krnjiti i nemogu se smanjivati u proračunu.

Takove inštitucije spadaju per eminentiam u ordinarij proračuna, i kao takove imadu se smatrati. Takove inštitucije mogu se samo onim istim načinom, kako su postale, t. j. zak. predlogom uzvišenim na zakon, dignuti, smanjiti, i drugačije ustanoviti, dočim extraordinarij, t. j. viša cifra već postojećih izdatakah ili novije potrebe, koje zemlja iziskuje: to je predmet strogog i pravog pretresivanja proračuna. Ja dakle mislim, da niti slavni odbor, niti ovaj vis. sabor nije vlastan u onih stalnih inštitucijah putem proračuna išto mienjati, nego da se to može činiti jedino zakonskimi osnovami. Da bi mi, vis. sabore, stupajući sada na ovo djelo do naše cieli bolje došli, držim za moju iskrenu poslaničku dužnost, vis. saboru učiniti sliedeći predlog. (Čita):

„da sabor pri razpravi proračuna za god. 1870. kao načelo poprimi, da ordinarium proračuna god. 1870. po predlogu vladinom nedotaknut ostane, jer se takov temelji na sankcioniranom zakonu god. 1869., dočim se extraordinarium po predlogu vlade, i inim saboru predležećim predlozima sa uporabom izviešća izaslanoga odbora od 20. lipnja 1870. ustanovljivati imade.“

Dr. **Ant. Stojanović**: Vis. sabore! Ja mislim, da ovaj predlog, što ga je g. predgovornik čitao, spada na spec. debatu, i predlažem, da primimo izviešće odbora za proračun za podlogu spec. debate.

Predsjednik: Vis. kućo! Što so tiče predloga gosp. zastupnika Koića, koliko se sjećam, neproteže se on na nijedan naslov ili pojedinu točku proračuna, nego sačinjava obće načelna pitanja; s toga držim, da se debata ob ovom pitanju mora preduzeti prije, nego specialna o pojedinih točkah. Ovo je jednom riečju predmet generalne debate, jer predlog glasi, da sabor pri proračunu kao načelo poprimi, da ordinarium po predlogu vlade netaknut ostane, budući isti se temelji na sankcioniranom zakonu g. 1869; dočim se samo extraordinarium po predlogu vlade i odbora saborskom pretresu i odluci podvrći može.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Predlog g. dra. Koića nemože se već danas pretresati, nego po propisu poslovnika imade se predlog tiskati i staviti na dnevni red U ostalom ja već sada kažem, da se predlog njegov nemože

Digitized by Google

primiti, jer sama vlada u odboru mnoge je stavke ordinariuma odpustila, kao nepotrebne. Predlog g. Koića nesmjera nikamo drugamo, nego da se spasi jedno nepotrebno mjesto podbilježnika žup. sriemske, a taj predlog može on i kod specialne debate učiniti. Ako se dakle taj predlog primi, odobrit će se mnoge stavke, koje je i sama vlada suvišnimi označila. S toga predlažem, da se taj predlog zabaci kao neumjestan, ili stavi na dnevni red.

Dr. **A. Stojanović**: Molim, je li to formalni predlog?

(Diže se više članovah.)

Predsjednik: Predlog je poduprt.

Dr. **Ant. Stojanović**: Dakle neka se štampa za meritornu razpravu.

Šandor Parčetić: Vis. sabore! To neznam, kako se može o tom razgovarati, kad se to načela tiče, koje spada u generalnu debatu; dakle nemože se poslje svršene generalne debate preduzeti. To je protuslovje.

Dr. **Ant. Stojanović**: To nije protuslovje, jer to neće alterirati predlog. Ja kažem, da je to protuslovje, ako se sada, kada mora generalna razprava započeti, učini predlog, o kojem se mora onda razpravljati, kad se štampa i na dnevni red dodje.

Šandor Parčetić: To mi se vidi baš tako, kao poslje kiše japundže. Mi bi imali razpravljati poslje generalne debate onaj predlog, koji se tiče generalne debate, jer onda je predlog sasvim suvišan.

Mirko Hrvat: Samo se jedan put govori po poslovniku, ne dva put.

Predsjednik: Predlog je po g. Koiću učinjen; želi li ga vis. kuća u pretres uzeti?

(Nemir.)

Jovan Jurković: Vis. sabore! Samo onda bi se mogao predlog štampati, kad bi ovo bio heterogen predmet; nu počem spada na generalnu debatu, u kojoj smo sad, bilo je suvišno, da je g. Koić formalnost obdržavao, koja je inače za predlog propisana. Ovdje je dosti, da predlog ustmeno načini, i onda se mora pretresati. Zato ja abstrahiram od formalnosti, koja neima ovdje aplikacije.

Dr. **Kosta Koić**: Ja sam dao pismeni predlog, samo da olakšam stvar.

Predsjednik: Molim vis. kuću, neka se izvoli izraziti na ovo načelno pitanje.

Aurel Kušević: G. Koić imao ja predlog svoj staviti u odboru, onda je to pitanje bilo pretresano. Ja neznam, zašto on to sad iznimice u saboru iznaša?

Jovan Živković: Vis. sabore! Ako leži u predlogu g. Koića ono, što mu je g. Mirko Hrvat predbacio, i ja želim ono braniti; jer mnogo ima stavakah u ordinariju, koje su suvišne, i proti kojim sam i ja bio, nu ostao sam u manjini. Predlog taj itako nevodi k praktičnoj svrsi, kad se pita, da li će se povesti generalna debata o budgetu, koji ima više načelah; dakle se nemože izviešće pobijati u svojoj cielini, nego po načelih. Ako se dakle g. Koić neslaže u kojem načelu sa izviešćem, može onda, kad se do toga načela dodje, kazati svoj predlog. To bi bio način, da da se operat, koji ima možebiti 50 načelah, unapried proglasi nevaljanim. Stoga ja nedržim, da se u tom pogledu odlučiti može, da li ćemo primiti načela operata, nego mislim, da se samo o tom može držati generalna debata, da li se prima operat za podlogu specialne debate. O pojedinih načelih navesti će svatko svoje mnenje, kad se do toga razgovora dodje u specialnoj debati.

Dr. **Ant Stojanović**: G. Koić poziva se na institucije; ja neznam, koje su to, neka on to obrazloži. Jer ako njegovo načelo stoji, onda se mora oboriti predlog moj, da se uzme operat za podlogu specialne debate.

Dr. **Kosta Koić**: Ja se slažem, da se uzme izviešće za podlogu specialne debate, ali uz prihvat mojega načela.

Predsjednik: Vis. kućo! Mislim, stvar je izjavom g. dr. Koića riešena; naime, da se uzme izviešće za podlogu specialne debate i tom prigodom će g. Koić kod dotične stavke svoje načelo braniti. Molim g. izvjestitelja, da sada izvoli čitati izvješće.

Izvj. **Filip Thaller** čita poglavje I Naslov 1. A.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Izviešće odbora ad hoc primljeno je dakle podlogom specialne debate. Ovdje okurira u prvom redu ono potaknuće iz govora g. zast. Živkovića. Ja sam izkusio, da gospoda njekoja predlog g. Koića hoće na formalitet poslovnika reducirati, a g. zast. Živković dao je pravac ugladjujući ovomu predlogu prema difikultetom poslovnika. Držeć, da se je g. Koić već u načelu izrazio prigodom generalne debate proti ovoj stavki, nisam se miešao u razpravu, da se netrati vreme sa formaliteti, dočim je moguće postignuti isti resultat bez da se zapinje u poslovnik. Nego sada kod specialne debate uzimam si slobodu i velim, da se sa ovom točkom izviešća neslažem, da se ukine u praesidiju jedan pisar. Neznam, kako se može odbor saborski, kojemu u ostalom ja trud veliki priznajem i zahvalan sam zato, kako se on može djelujući o proračunu uvjeriti il neuvjeriti o potrebоći pisara u praesidiju; to je subjektivni nazor dotičnih odbornikah. Ja ovu stvar smatram u načelu, i velim, da i ja držim iz svoje strane, da je odbor u jednoj struci granice svoje povlasti prekoračio tim, što se je upustio u analizu tako zvanoga ordinariuma.

U koliko je meni parlamentarni život poznat, uvjeren sam, da se u nijednoj izobraženoj državi u ordinarium

Digitized by Google

nezadirkuje. Povisiti ordinarij, to jest stvar odbora budgetnog, ali sniziti niti je pravedno niti je on vlastan.

Nije vlastan zato, jer proračun za god. 1869. sankcioniran postao je zakonom. Positivnom zakonu odbor, koji ob administraciji imade izpitati cifre, nije vlastan substituirati svoju volju, svoje nazore.

Nije pravedan zato, jer na tom zakonu leži upravo narav bilateralnog kontrakta izmedju zakona, koji imenuje činovnike i izmedju činovnikah, koji svoju sudbinu podlažu zakonu.

Nije vlastan odbor, a nije pravedno, takove promjene u ordinarij navadjati i stoga, što se neslaže s lojalitetom, da se prema zakonu prije pet mjesecah po kruni potvrdjenom podnese nova osnova zakonska. Ordinarium, velim, je to što zakonom sankcioniranim stoji u zemlji, pod eviktiom Nj. veličanstva i zakonodavnog tiela i u čem leži poručanstvo sudbine sviuh onih, koji na tom zakonu sudbinu svoju osnivaju.

Odbor je pronašao u jednoj struki kassirati pisara, u 2. devet povjerenikah predpregah, u 3. ustanovit ovo ili ono, sve u oprieci sa zakonom. Gospodo! Ako bude odbor, koji bude u proračunu radio za god. 1871., sastojeći iz licah inoga nazora, stupao dalje, on će ukinuti mjesto 9 predprežnikah, 9 sudacah i vicešpanah. Ako odbor za god. 1872. na temelju istom bude nadalje radio tako proti zakonu sankcioniranom, tada zakon nebude imao nikakvo jamstvo, i ciela makina, kojoj je temelj ordinarium, morati će se porušiti. Stoga razloga predlažem na ovu stavku, da se neprimi i da se vladin predlog, kako u ovoj stavki, tako collateraliter sve one stavke, koje je u ordinariju vlada predložila, pogledom na izrični zakon od 1. Januara t. g. neoskvrnjene uzdrže.

Ja nedvojim, da se i ovaj predlog, kako u obće svi predlozi sa vida, budi opozicionalnoga budi subjektivnoga infirmirati dadu. U parlamentarnosti uman i vješt protivnik neće naći nijedan predmet, kojeg nebi napadati mogao. Ovaj se predlog može napadati sa gledišta, da se radi o provizoriju obćem, osobito sudbene struke. Istina, prije, kad je izvirala iz sistema antikonstitucijonalnoga, mogla se je ova stavka i ine političke u poglavju I. nazvati provizornom, ali što zakon budgetni sankcionira, to se više pod provizorne ustanove računati nemože. Stoga se ja nijednom stavkom dalje neslažem, kojom se alterira ordinarium; a za extraordinarij priuzdržajem si slovo.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Na obranu odborskoga predloga moram kazati, da g. zast. pleternički nije trebao toliko dokazivati proti onomu, što odbor nije predložio. Ciclo njegovo dokazivanje ide na to, da ordinarium nesmie mienjati. Ja se u to pitanje upuščati neću, nego kažem, da je g. zast. pleternički imao predlog vladin uvidit, pa bi se bio osvjedočio, da ovaj pisar nije ordinarium, nego novo mjesto za g. 1870. Dakle odbor pravo ima, kada predlaže, da se to mjesto neodobri.

Jovan Živković: Vis. sabore! Neću govoriti o tom, da li je mjesto potrebno, jer to najbolje zna uprava ona, koja traži pisara; nego moram kao član odbora podići rieč proti insinuaciji, da je odbor proti zakonu radio, i saboru nezakonitost predložio. Odbor je učinio samo predlog, koji sabor samo može učiniti zaključkom, i odlučno moram ovdje niekati, da je odbor predložio njeku nezakonitost, jer ovo nije ordinarium. A tielo zakonodavno ima pravo popitati, da li je mjesto potrebno, jer inače bi trebalo sve sliepo poprimit, što vlada zahtieva. Ako je koje mjesto suvišno, to po načelu parlamentarnom ima se ukinuti iz ordinarija, a može doći u extraordinarij; inače bi morali držati mnogo više mjestah, nego treba; n. p. ako sam ja suvišan, mogu me penzionirati, i dolazim, dok živem, u extraordinarium. Smjer je taj, da se za buduće to mjesto nepopuni. Dakle predlog odborov nije povredio prvo načelo, a niti drugo nije, jer je sabor vlastan organizam državni u porazumljenju sa krunom osnovati kako ga je volja.

Dakle samo je pitanje, hoćemo li dati povišenje od 500 for.? Mi smo to mjesto prenieli na nutarnji odiel, dakle ako se ovdje odobri, morat će se tamo brisat.

Odavlje se vidi gg., da odbor nije prekoračio svoju vlast.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Mislim, ovdje zavisi samo o jasnoći shvata ciela stvar, koja je za me posve jasna. Moram se čuditi načelu, izrečenom po g. zast. pleterničkom, da se ordinarium nebi smio mienjat, jer po tom bi bila parlamentarna potreba budgeta jedanput za vazda u prvoj godini riešena. Ovo je samo mimogredni razlog, a pravi razlog, zašto se budget svake godine mienjat može, je taj, jer budget je takov zakon, koj samo jednu godinu valja. G. zast. Žuvić pomješao je privatno-pravni odnošaj činovnika prama državi sa budgetom. Kao što je g. Živković kazao, sabor ima u sporazumljenju sa krunom uviek pravo umanjiti broj mjestah; a posve drugo je pitanje, što ima biti sa činovnici, koji su po budgetu izpuštjeni. Njim mora država uvjete službovanja izpuniti.

Što se g. Žuvić čudi, odkle je odbor našao razlog pobijati ovo mjesto, mislim bit će mu poznato, da je vazda u odboru prisustvovao povjerenik vlade, koji je svaku točku na zahtjev članovah imao razjasniti. Kad je došlo do te točke, povjerenik nije znao dokazati potrebu toga mjesta, i stoga je odbor zaključio, da se izpusti.

Dakle u odboru se nije radilo nasumice, nego u sporazumljenju sa vladom, koja je sama više stavakah opozvala. Vlada ima pravo odustati od pojedinih stavakah i u odboru i ovdje.

Napokon tretji razlog, da je ovo ordinarium, to je pobio moj g. predgovornik; a ja glasujem za predlog odbora.

Digitized by Google

Sima Filipović: Vis. sabore! Zakon se zakonom mienja, to stoji; ali gg., proračun jedne godine nije takav zakon, koji se proračunom druge godine mienja; pretresivanjem proračuna izvršava se samo ono odlično ustavno pravo, kojim sama zemlja u troškove zem. utiče. Istina, pojedine stavke proračuna mogu se mienjat, ali posvuda uzeto je to načelo, da se ordinarium na lahku ruku jednim zaključkom nemienja. Obično troškovnik zem. stoji u savezu sa drugimi institucijami, te se pojedine stavke ordinariuma samo u savezu sa ustrojstvom drugih institucijah promieniti mogu.

Što se tiče pisara ovoga, pored svega toga, da ga je vlada u odboru suvišnim izrazila, nemogu se složiti s tim mnienjem; jer vidim ovdje, da u predsjedničtvu zem. vlade ima trojica koncept. činovnikah, a nalazim dva officiala i samo dva pisara, te nemože se pomisliti, da bi ova dva pisara mogla zadovoljiti svim potrebam. Ja sam dakle za to, da se taj pisar zadrži na ovom mjestu; a jeli na drugom mjestu potreban, to će se viditi

Robert Zlatarović: Vis. sabore! To stoji, da je prigodom pretresivanja u odboru prisutan zast. vlade dužan bio informacije davati, koje nisu bile možebit dostatne u svom obrazloženju. Vlada nije, kao što g. Filipović kaže, očitovala ovo mjesto suvišnim, ona je dokazivala po mogućnosti potrebu, jer predsjedničtvo ima samo 2 officiala, od kojih jedan vodi protokol, a 2 registraturu, a za prepisivanje nijednoga pisara, nego se mora u potrebi pomoći kod drugih odielah. Zast. vlade naveo je i drugih razlogah, n. pr. koliko predmetah ima u presidiumu, koliko treba vremena samo za putnice, osobito glede žiteljah primorskih, koji u tudji sviet idu na rad. Vlada je držala dovoljnim dokazivanje, nu odbor nije, i ona nije mogla prisiliti odbor, da prizna potrebu. Ipak je odbor na drugom mjestu zadovoljio toj potrebi, te se ciela stvar samo o formi kreće, i stoga vlada nije imala povoda entetirati se kod ovoga mjesta. Dakle nije nuždа, da se zadržajemo dulje.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Ja se prije svega zahvaljujem onoj gg., koja su mi odkrila tu tajnu, da ovoga pisara nije bilo u ordinariumu lanjske god., nego da je novo sistemisiran. Ja nisam stajao prema tom pisaru na temelju, na kojem se napada odbor, nego sam u glavnom načelu pobijao pravo alteracije proračuna. Što g. predstojnik nut. odiela govori, to je njegova briga i meni kao narodnomu zastupniku načelo kvariti nemože. Ja nisam uvjeren iz razlogah, navedenih po gg. Hrvatu, Živkoviću i Brliću, da je odbor za proračun vlastan dirati u ordinarium na uštrb dotičnikah. Izim onih razlogah, koje sam naveo u uvodnom govoru, spominjem jednostavno to, neka mi ona gg., koja drže, da se ordinarium, sankcionirani zakon, na uštrb dotičnih može promienit, samo jedan parlament u izobraženoj državi . . . (Glas: tko je to divanio!) kaže, da se sadanjim zakonom može promienit budget 1869 god. na uštrb kontrahentah.

(Glas: To nitko nekaže!)

Ja još opetujem svoj predlog, da vis. sabor nikoju stavku, koja ordinarium mienja, na uštrb dotičnih, stojećih pod sankcijom budgeta god. 1869, primiti neizvoli.

Predsjednik: G. izvjestitelj ima posliednju rieč.

Izviest. **Filip Thaller**: Vis. sabore! Što se tiče predloga, da se nedozvoli pisar sa 500 for. to je za dosta obrazloženo. Što se pako tiče one strane, što njekoja gg. predlažu, da se sve ono, što odbor predlaže glede ordinarija, različito od predloga vlade, odbaci, imam samo dodati, da ovaj proračun odbor ovdje preporuča bez razlike ordinarija ili ekstraordinarija; ali odbor nije ništa bitna ustanovio, nego samo saboru predlog učinio.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov? Molim da se izvole dignuti.

(Dignu se. — Glasovi: manjina!)

Molim, da se još dignu, koji su za predlog odborov.

(Glasovi: manjina.)

Većina je; predlog odborov je primljen, da se ukine pisar.

Stjepan Hervoić: Moram kazati, da neznam, o čem se glasuje, da li o predlogu, da se sistira, ili da se u ordinarium netiče?

Robert Zlatarović: Lako ćemo se sjednačiti; predpostavljajuć, da će vis kuća dozvolit pisara u sliedećoj točki, radi se samo o tom, da se prenese. Dakle predlažem, neka se ovaj pisar uvrsti u odiel za unutarnje poslove.

Predsjednik: Dva su ovdje predloga u pretresu; jedan predlog odborov, po kojem se ima po vladi predloženi pisar u praesidiumu izpustiti iz proračuna, a drugi je predlog g. zast. Žuvića, da se taj pisar odobri.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Ne tako. — Ovdje se radi o pisaru, koji je predložen za predsjedničtvo; toga je odbor prenesao u odiel za nutarnje poslove. Stoga mislim, da se ovo pitanje može podjedno riešiti. Od strane vlade izjavljeno je, ako se bude pisar pridržao u odielu unutarnjem, onda vlada proti brisanju iz predsjedničtva neima ništa, jer se njezinoj potrebi na drugom mjestu zadovoljuje. Stoga mislim, da se ovo kumulativno rieši.

Predsjednik: Onda se mora iz nova stvar razpravljati, jer o pisaru za nutarnji odiel nije bilo divana. To je dakle treći predlog.

Digitized by Google

Robert Zlatarović: Ja imam predlog vis. kući učiniti. Ja u odboru nisam mogao prodrieti sa predlogom, da se pisar predsjedničtvu dozvoli. Nego kad je odbor predložio 4 pisara u odiel za nutrnje poslove, ja sam se umirio, jer je tako pisar s druge strane dozvoljen. Nego sad bi se moglo riešiti i tako, da se onaj pisar dozvoljen za odiel unutrnji prenese u predsjedničtvo.

Predsjednik: To je sad četvrti predlog zastupnika vlade, koji pristaje na predlog odbora, da se izpusti iz predsjedničtva, nego moli da se primi predlog odborov sada u točki B., da se poveća u nutarnjem odielu broj pisarah sa jednom osobom.

Robert Zlatarović: Neka vis. kuća nemisli, da se vlada entetira, bio pisar ovdje ili tamo; jer predsjednik će uviek biti vlastan toga pisara upotrebiti iz nut. odiela.

(Glasovi: Neka se čita točka B.)

Izvj. **Filip Thaller** čita točku B.

Jovan Živković: Vis. sabore! Dakle uslied ovoga vidi se, da je odbor na drugom mjestu dozvolio pisara. Kako bilo, konsekventno, ako se ovdje briše, more ondje uzkrsnuti; a kako gdjmi dali pisara, ban kao glava uprave ima vlast upotriebiti pisara gdje hoće.

(Tako je!)

Razlog, zašto se je pisar premestio, stoji u tom, što smo išli iz gledišta, da je svaki odiel od drugoga neodvisan; da ban, koji je glava svakoga odiela, ondje obavlja svoje poslove, a ne da se od odiela povrati u osrednju upravu, koje ni neima u organ zatarnom štatutu.

Nego u toliko je pogrieška kod vlade, što nije kazala, ako se odobri ovo, da će predlog učiniti o sistemiziranju nove službe. O toj se točki mora predlog učiniti, pa makar se radilo o tri groša. Medjutim to se stvar po sebi razumie, da će vlada to učiniti.

Stoga treba samo, da smo si sviestni te konsekvencije, da nedielimo ovoga pisara od onoga, koji je odobren, nego da se spoje ove dvie točke; pisar je primljen u predlogu, samo što ima drugo mjesto.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Prilikom razprave razjasnjeno je to, da je osobi u ordinariju sadržanoj u obće zadovoljeno, da je odiel za nutrnje poslove obteretjen; a druga dva da posla neimadu. Mislim, da domaće činovničtvo nije pozvano, da sve javne dohodke potroši i da za druge važne svrhe ništa neostane. Ja se slažem sa mnienjem g. Živkovića.

Predsjednik: Stvar je obilno razjašnjena glede toga pisara.

Odbor predlaže, da se pisar za praesidium neprimi, nego da se primi jedan pisar više u odielu za unutarnje poslove. Na votisaciju mora se stvar staviti redom kako je u aktih, t. j. prima-li vis. kuća predlog odbora, da se pisar iz predsjedničtva izbriše?

(Prima se.)

Je li prima vis. kuća predlog odborov, da se jedan pisar odielu za nutarnje poslove dade?

(Prima se.)

Tako su primljena oba predloga odbora. Sada sliedi razprava dalje glede perovodje i vježbenikah.

Vladin povj. **Robert Zlatarović**: Vis. kućo! Što se tiče predloženog od strane vlade perovodje sa plaćom od 800 fr. i opredieljenja za sada postojećih pisarah, to je obzirom na množtvo poslovah koncentrirajućih se u odielu za nutarnje poslove, kojih se obseg konstatira najbolje brojem kroz godinu unišavših podnesakah, koji iznosi 16.000 komadah, još prema okolnosti, što se dan na dan povećavaju poslovi; to je vlada već pri viećanju odbora obrazložila potrebu dozvoljenja još jednoga konceptualnog činovnika, naime perovodje sa 800 fr. Odbor budgetni nije zadovoljio tomu s razlogah u tu svrhu navedenih. Vladin zastupnik pridržao si je u odboru pravo, isti predlog u saboru ponoviti. Težko je to dokazati potrebu konceptualnoga činovnika onako, kako gg. njeka zahtievahu, da se može predočiti, kolike su i kakve radnje; da-li prema tomu da viši činovnici obole i trebaju suplenta. Nego mislim, da će vis. kuća biti osvjedočena, da vlada nije bez silne potrebe to predložila, jer i ona sastoji iz članovah, koji pripadaju ovoj zemlji i na srdcu nose interes zemlje te nežele, da se zabadava troši; appeliram na visoko uvaženje ove vis. kuće, koja će uviditi velike poslove uprave političke, koji su, neću kazati, tako veliki, da ih nebi moći nadvladati, nego nije ih moći onako, kako bi trebalo prema interesom zemlje i točnom riešavanju predmetah, tičućih se javnosti i pojedinacah.

Što se tiče perovodnih vježbenikah, bila je vlada takodjer nesretna u odboru i izbrisana su 3 vježbenika. Zem. vlada predloživ ta tri vježbenika držala je onaj nazor, koji je dosada bar mjerodavan bio, da treba otvoriti put i priliku mladićem svršivšim pravoslovne nauke, da se u javnih poslovih uvježbaju. Proti tomu prigovoreno je, da ovakova vježba mnogo nevriedi, i ako je vježba potriebita, neka se opredieli kod prvih instancijah, gdje je više koristno. Moguće, da ova gg. pravo imadu, ali ja znam, da se mladi čovjek, koji ima i volju i sposobnost, može kod zem. vlade u svakoj grani javne uprave uvježbati, dočim kod kotarskih sudovah nije mu tolika prilika pružena upoznati organizam uprave zemaljske. Bilo kako mu drago, zem. vlada ne toliko iz potrebe za konceptualne činovnike predložila je 3 vježbenika, nego s toga

Digitized by Google

plemenitoga nagona, da se pruži prilika mladim ljudem, uz malenu podporu vježbati se u javnih poslovih.

Opirajuć se u tom obziru za važni razlog, da su i kod dikasterijah konceptualni praktikanti imali malenu podporu, preporučam predlog vladin proti odborovom naime, da vis. sabor dozvoli jednoga koncepistu i uz dosad postojeća tri perovodna vježbenika još trojicu.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja ću samo progovoriti povodom onoga predloga, da se 6 vježbenikah uvede kod zem. vlade.

(Glas: Tri nova.)

Odbor je išao s toga gledišta, da u obće ti vježbenici nisu od potrebe. Imamo 28 vježbenikah u pravosudnoj i tako zvanoj političko-administrativnoj struci; a praksa se crpila uvjek od ozdo ne odozgo. Nikada kod pravosudne niti koje struke nemože biti valjani upravitelj, tko nije imao priliku da vidi, kako se u prvih instancijah radi. Stoga su za Bachova vremena bili tako zvani auskultanti prava perpetua mobilia; oni su morali kod svake vrsti sudovah i nižih i viših proboraviti, da se u svakoj točno ubavieste i tako prema talentu dobili su tako zvani „Beförderung". Pitam ja, kako je kadar onaj, koji nije bio kod sudca ili župana, prosuditi valjanost čina, koji se od uprave županijske vladi podnosi?

Odbor se je držao razloga, buduć nijedan sin Hrvatske i Slavonije, nebudući sin zagrebački, nemože doći do toga, da bude vježbenik, — da se u Zagrebu neotvori put nepotizmu. Ako vlada treba sposobnoga činovnika, neka se obrati na župana i sudce; kad ovi koga preporuče, onda vlada mora vjerovati i viditi će, da takvog činovnika za svoju struku može upotrebiti; a ta mjesta nisu takova, kojim nebi dorastao jedan pristav. Ovo je način pravedan, a ne jedne držati na očima, dočim na druge, po kotarih, i bog zaboravi. Da se dakle ne govori o protekciji s jedne strane, a s druge strane jerbo se nemože prava praksa kod zem. vlade postignuti, po najboljoj volji skrbiti za naraštaj, odbor je, bez ikakvog animositeta prama vladi, svoj predlog učinio, koji ja ovdje sad podupirem i preporučam.

Predsjednik: Je li želi još tko govoriti?

(Nitko.)

Izvj. **Filip Thaller**: Vis. sabore! Po mojem nalogu kao izvjestitelj dužan sam ono, što većina odbora zaključi, slušati i s toga preporučujem predlog odborov.

Predsjednik: Molim vis. kuću, da se izvoli izraziti, je-li za predlog odborov, da se po vladi traženo povećanje koncepistah sa jednom i povećanje perovodnih vježbenikah sa tri tri osobe odobri?

Koji su za predlog odbora, neka se izvole dignuti.

(Dignu se.)

Predlog odborov je primljen.

(Predsjednik Ant. pl. Vakanović stavi predsjedničku stolicu, koju zauze saborski prvi podpredsjednik, Ljudevit Vukotinović.)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje Naslov 2.

(Prima se.)

Predsjednik: Je li vis. sabor želi o sliedećem naslovu u cielosti razpravljati ili svaku stavku posebice;

Jovan Jurković: Vis. sabore! Jer se ovdje o čitavoj županijskoj upravi radi, to mislim, da nebi mogli sve grane na jedanput uzeti; stoga držim, da bi se imalo razpravljati redomice.

Predsjednik: Ako izvoli vis. sabor, sada ćemo pojedine stavke čitati i vieći.

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita Naslov 3., stavku 1., točku 1. pod tek. br. 5.

Jovan Živković: Vis. sabore! Što se tiče ovoga mjesta, to nesamo kao član ove vis. kuće nego in specie pozvan od slavne županije sriemske, usudjujem se preporučiti, da ostane, kao što je i dosele, još jedan podbilježnik. Ja sam malo bio kod županije kao podžupan, nego će druga gospoda znati bolje presuditi potrebu, i čuo sam, da sbilja nije moći uredovati, ako se to mjesto ukine. Ovdje se mislilo, da se to mjesto njekim načinom izravna tim, što se dade jedan pristav kotarskog suda više. Nu mislim, ako je kotarom potreba, to je posebna stvar, i govorit će se o njoj na svom mjestu. Stoga predlažem, da se županiji sriemskoj dozvoli 2. podbilježnik.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Osobita mi je dužnost ob ovoj stavci povesti rieč, da je centralna uprava županije svedena na najmanji broj. Mi smo se pomagali s odvjetnikom, koji je u njekojih slučajih zastupao perovodnu dužnost; taj je u županiji sriemskoj prestao, i mene prinukalo, da tražim kod vlade, da mjesto odvjetnika dopusti drugog podbilježnika, koji je od prieke nužde. Vlada je potrebu uvidila i dopustila.

Vis. sabore! Ako uzmemo, da u centrumu nije nitko više nego jedan veliki bilježnik i jedan podbilježnik, vidi se velika potreba; jer centralni činovnici bave se u poslu i izvan središta, pa ako jedna osoba oboli, onda cielu upravu jedna osoba ravnati mora. Osim toga sada je i taj slučaj, da veliki bilježnik na saboru boraviti mora. Po današnjem sistemu županijskom neima načina, da se naknadi

Digitized by Google

činovnik, ako nebude bar čovjek, koji će moći u slučaju nužde zastupati organe upravne.

Kada su bila gg. oba bilježnika kod kuće, ja sam u sporazumljenju sa vis. vladom stupio i želeć, da se kotarska uprava čim točnije vrši, toga bilježnika, za centrum opredieljenoga, odpravio u iločki kotar za pristava. Čujem navode, da ima i većih kotarah od iločkoga, pa da imaju samo jednoga pristava; nu ja ću napomenuti osobitosti iločkog kotara. Iločki kotar ima 18.000 i više dušah; on je po svojem položaju na Dunavu, gdje je promet velik, te pučanstvo time znatnije nego u drugih većih kotarih, i sudac ima tu mnogo veću dužnost. Osim toga kotar iločki ima dužinu od 7 miljah. Ilok je situiran na kraj kraja kotara; dakle za svaku funkciju izvan središta činovnik jedan i tri dana treba, ako je na kraju kotara; pak Sriem neima putevah, a u vrieme proljetno i jesensko nije moći nikako ili težko putovati. Tim dolazi, da ako su dva pristava, jedan se uviek izvan središta mora baviti.

Dakle neobhodna je potreba, da u središtu županije jedan činovnik bude na dispoziciju, da se može upotrebit u kotaru iločkom i u središtu, jer sadašnje osoblje neće moći zadovoljiti zahtievom uprave županijske.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Ovdje je preinačen status, koji je lanjske god. bio sistemiziran. Ja mislim, da je ta sistemizacija već u zakon prešla, premda je proračun zakon takav, koj koncem godine snagu gubi. Mislim ipak. da osoblje, koje je već sistemizirano, dok nebudemo preustrojenje županijah preduzeli, bez izvanredne potrebe nebi imali mienjati; g. vel. župan sriemski je potrebu obrazložio, nego i ja kao poznavalac ondašnjih okolnostih to isto tvrdim i molim, da vis. kuća vladin predlog odobri.

Ljudevit Rajzner: Vis. sabore! Ja podupirem taj predlog, jer znam, kako je mučno službovati sa nedostatnim osobljem, s dodatkom, kako sam i u odboru izjavio, da se takodjer jedno mjesto pristava za županiju zagrebačku za središtni kotar dozvoli, jer se ovaj ništa nerazlikuje od iločkog kotara.

Kotar iločki ima 18.000 dušah pučanstva, a kotar zagrebački preko 25.000; kotar iločki ima dužinu 7 milj., a kotar zagrebački centralni 10; u iločkom kotaru veliki je promet, u kotaru zagrebačkom isto tako, te čitavo pučanstvo ide u glavni grad i spojeno je sa žiteljstvom grada, što zadaje mnogo pravdah. Još mi je dodati, da u Zagrebu ima blizu 50 odvjetnikah, i svako pitanje, koje se u kotaru sudi, dolazi na više sudove.

Stoga podupirem predlog vladin i preporučujem takodjer svoj dodatak, s kojim u odboru nisam uspjeo, a nadam se od pravednosti vis. sabora, da ću ovdje uspjeh postići.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Glavni predmet positivni pada na žup. siemsku, a za zagrebačku županiju dodao je g. zast. Rajzner amendement. Meni okolnosti u sriemskoj županiji, na koju se odnosi neodoljiva potreboća pristava, poznate nisu; nego kad g. zast. Živković na temelju tradicije neodvaljivu nuždu priznaje, kad g. vel. žup. sriemski accentuira, da nije moguće upravi odoljeti, ja se povodom ovim, koji odgovara zahtjevu centralne uprave, — budući dobro znam, kako bi meni bilo bureau upravljati, a kratile bi mi se one sile, koje nalazim za nuždne, — izrazujem za predlog gospodina zastupnika Živkovića, resp. predlog vladin.

Što se tiče dodatka g. zast. Rajznera, on je na kratko izjavio razliku, koja postoji izmedju iločkog i njegovog kotara. Predpostavio sam već, da priznajem neodoljivu potreboću pristava za Ilok. A meni su kotar zagrebački i odnošaji njegovi u glavnom gradu vrlo dobro poznati, jer sam s njim kao član kod zemljo-razteretnog povjerenstva, kao urbarski sudac i kao prisjednik banskoga stola dolazio u posao.

Znam, da zagrebački kotar ima trideset putih toliko posla juridičkog, koliko iločki, premda i ovaj imade ga dosta. To se može dokazati iz zapisnika sudbenoga političkoga i karnoga. Centralni sud još je inako engagiran, jer on po položaju u glavnom gradu Zagrebu mora razpolagati sa silami, kako ne u Iloku.

Dakle razlika izmedju suda centr. zagrebačkog i iločkog tako je praegnantna, da ako je neodoljiva nužda pristava u Iloku, ovdje se pokazuje više stručno ta ista nužda. Stoga podupirem vrlo toplo predlog gospod. zastupnika Rajznera.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Iz razlogah, koji su po više gg. danas navedeni, podupirem i ja predlog vladin i amendement g. Rajznera, jer sam i osobno osvjedočen i poznato mi je uredovanje zagreb. cent. suda.

Lad Thaller: Vis. sabore! Podupirem takodjer predlog g. zast. Živkovića u onoj točki, gdje moli, da se sistemisiraju 2 podbilježnika županije sriemske; a nikako nemogu podupirat predlog za jurassora, jer ovdje još neima o tome divana, nego će biti poslje, kad se bude viećalo ob ustrojenju županijah.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! G. vel. župan izjavio je. da je svakako potreba bilježnika u centrumu županije, a ujedno je naveo, sam sebe oboriv, da je toga bilježnika, budući u centrumu nije bio potreban, poslao u kotar. Pitanje je ovdje samo, je li potreban bilježnik, a ne pristav; ob ovom će biti drugom prigodom govora.

G. vel. župan sam je dakle dokazao, da bilježnika toga netreba u centrumu; a znamo, da su agenda županijska tako smanjena, da ga sbilja netreba.

Digitized by Google

Tim naslovom zahtievati to mjesto, da se može bilježnik poslati u kotar za pristava, to nema smisla. Medjutim ja nisam protivan, da se činovničtvo u kotarih pomnoži. Najveći je razlog, zašto hramlja naša uprava, što nema osoblja. Jedan sudac, da je od željeza i najvrstniji, može nekoje vrieme raditi, godinu dvie, ali onda iznemogne i od velikoga posla mora pasti u desperaciju. Pak se onda još tuže ljudi, da neide uprava; dakako da nemože ići, kad neima činovničtva.

Gospodo! Mi znademo dobro, da su oni kotari, gdje je sada samo sudac, jurassor i pisar, imali po pet, šest, sedam osobah za prijašnje absolutne uprave i moram kazati, da je uprava išla dobro.

Ja sam u odboru branio, da je nužda, da se odmah potrebita mjesta uvedu. Mi vidimo, da se uredjenje municipijah odgadja, ali red uprave zahtieva, da se pomogne. Mogla bi se stvar odmah uputiti na odbor natrag, neka razvidi, gdje je još jurassor potrebit; jer zaista, uzmimo u centralnom kotaru, da je sam svetac, mora skapati od onolikog posla. Znamo, da su žitelji županije virovitičke u kotarih miholjačkom, osječkom i valpovačkom najbogatiji, neka im se dade jurassor, mogu ga plaćati. Svakako zahtievam to, buduć neima izgleda, da će skoro biti uredjena municipija, neka se ta stvar uputi natrag na odbor, da predloži saboru potrebu županijsku u tom pogledu.

Predsjednik: Scienim, da će predlog g. Rajznera biti shodan onda, kad se bude o pristavih županijskih govorilo. (Odobrenje). Stoga mislim, da se sada viećati ima glede 2. podbilježnika županije sriemske; i ako više nitko neželi govoriti, stavljam pitanje: Ona gospoda, koja su za predlog odborov, neka se izvole dignuti

(Nemir. — Nedižu se.)

Predlog odborov glasi, da se 2. podbilježnik županiji sriemskoj nedozvoli, a predlog je g. Živkovića, da se dozvoli.

Molim, koja su gg. za predlog g. Živkovića?

(Većina!)

Zaključeno je, da se županiji sriemskoj dozvoljuje drugi podbilježnik.

Predlog g. Rajznera doći će onda u pretres, kad dodje na ustanovljeni red.

(Prima se.)

Sad sliedi točka 2.

Izvj. **Filip Thaller** čita točku 2. pod tek. br. 12.

Predsjednik: Odbor predlaže popunjenje još jednoga mjesta živinara u županiji varaždinskoj.

Prima li to vis. kuća?

Stj. Jančo: Ja predlažem, da se i u sriemskoj županiji još jedan živinar namjesti, jer je županija 14 miljah duga, a ima dosta živinah.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Nebi imao ništa proti predlogu g. Jančo-a, kad bi taj predlog u pretresivanje odborsko došao, jer smo odbor zato upravo izaslali, da svestrano budget pretrese, t. j. potrebe naše zemlje obrazloži i na tom temelju predlog učini. Sabor nemože zaključivati bez temeljita dokaza; držim dakle, da inače nemože biti osim da se predlog odputi na odbor.

Stjepan Jančo: Ja nisam imao priliku u odboru predlog učiniti, jer odbor je radio bez onih, koji su bili u Pešti.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Kad bi bilo ono, što g. Hervoić kaže, onda bi sliedilo, da moramo sve primiti en bloc. Predlog g. Jančo-a je temeljit, jer liečenje marve je stvar za cielu zemlju velevažna i za posebne kraje mnogo koristna. Mene je g. Jančo o potrebi podpunoma uputio, i mislim: favores sunt ampliandi. Stoga podupirem njegov predlog.

Vlad. povj. **Robert Zlatarović**: Vis. kućo! Nemogu pristati na onaj nazor, da nebi mogli izvan okvira predloga vladina i odborova saboru zaključke predložiti. Neda se tu demarkacionalna linija opredieliti; a mogli bi se predlozi pojaviti, o kojih bi se vis. kuća osvjedočila, da su tako prešni, da se u meritorno riešenje uzmu, bez da je to predlog vladin ili odborov. Nego s druge strane, gdje nije prešna nužda, držim, da se takov predmet uputi na vladu, da prigodom sastavljenja proračuna za buduću godinu na to obzir uzme. To je samo put korrektan, na kojem vis. kuća može doći do osvjedočenja, da li je takav predlog osnovan ili nepotreban. Držim predlog g. Jančo-a za temeljit, ali ne za prešan i mislim, da bi se na proračun buduće godine odgodio.

Stjepan Kugler: Vis. sabore! Iz ovoga istoga razloga i za županiju virovitičku predlažem, da je i tamo potreban još jedan živinar, jer ova županija ima duljine preko 20 miljah, a broji preko 150.000 dušah. (Smieh). Nu dà, gdje ima mnogo dušah ima i mnogo živine (Smieh); kod nas znamo, da imade dosta konjah i druge živine.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Opetovano molim, ako vis. sabor neprimi moj predlog, da se onda uputi na vis. vladu, da ona to promotri.

Predsjednik: Imamo dva predloga, vis. kućo! Jedan je odborov, koji glasi, da se županiji varaždinskoj još jedan živinar podieli od 1. srpnja t. g.

Drugi predlog g. zast. Jančo-a, koji traži živinara i za županiju sriemsku, i predlog g. zast. Kuglera, koji ga traži takodjer za županiju virovitičku.

G. zast. vladin je napomenuo, da za shodno drži, da se ovakovi predlozi upute vladi za uvaženje kod budućeg proračuna; na to je pristao g. zast. Jančo i spojio svoj predlog sa predlogom gosp. zast. vlade.

Digitized by Google

Dakle ponajprije pitam, koja su gospoda za predlog odborov onako, kako je stavljen, da se naime samo jedan živinar više dozvoli?

(Nemir. Prima se.)

Ladislav Thaller: Ja bih drugčije formulirao to pitanje. Odbor je predložio osam živinarah; a najprije ide predlog vladin, koja je stavila 7 živinarah. Ja sam za predlog vladin, ne za odborov.

Predsjednik: Formulacija izvjestja odborova jasno kaže: „da se mjesto predloženih 7 živinarah odobre 8 stoga, što je dokazana potrieba, da se u županiji varaždinskoj imenuje jošte jedan živinar, i to počamši od 1 srpnja t. g.“ — To je bio predmet glasovanja i to je primljeno.

Sadá je drugi predlog od strane vlade, koji glasi, da se zahtievi glede popunjenja jošte 1 mjesta živinara u sriemskoj i virovitičkoj županiji, i ako je još gdje potrebit, prepuste vladi, da kod sastavljenja budgeta za buduću godinu na nje obzir uzme.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ako mi budemo uviek na koncu godine proračun pregledavali, onda još i na koncu g. 1872 nebude živinarah. Kad je u varaždinskoj županiji dozvoljen još jedan živinar, zašto nebi dozvolili i u sriemskoj, koja više marve posjeduje. To je od velike važnosti, pa zašto bi dakle prenašali na neizvjestno vrieme, kad možemo stvar danas riešiti.

Predsjednik: Ja scienim, da vis. kuća primi predlog vladin, da se na ove predloge za budući proračun obzir uzme?

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita točku 3. pod tek. br. 19.

To je već riešeno.

Ljudevit Rajzner: Vis. sąbore! Usljed zaključka saborskog molim, da se predlog moj sada uvaži i da se osrednjem kotaru zagrebačkom još jedan pristav dozvoli. Ja bi molio vis. sabor, da se osvjedoči o istinitosti onoga, što sam naveo, da izvoli izaslati maleni odbor, te bi se ovaj osvjedočio, da središnji sud županije zagrebačke zaista imade toliko ako ne i više predmetah, nego i središnja županija zagrebačka.

Ladislav Kiš: Vis. sabore! Što centralni kotar zahtieva, to bi mogli i drugi kotari zahtievati; nu treba pričekati, dok se municipija urede, a za sada neka budu zadovoljni sa onim pristavom, kojega imadu.

Vel. žup. **Ladislav Kukuljević**: Vis. sabore! Istina je, da svaki osrednji kotar ima sigurno mnogo više posla, nego drugi koji; tako n. pr. osrednji kotar križevački, koji broji preko 6000 plemićah, s toga razloga ima strahovito posla, jer svaki zna, da su plemići od prije priviknuli na parnice.

Nuždno bi bilo, da svaki osrednji kotar dobije još jednoga pristava; nego i ja se pridružujem mnienju g. Kiša, jer sada nije vrieme o tom odredjivati, nego mislim, budući je uredjenje municipijah pred vrati, da se onda pristavi pomnože.

Vladin povj. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Meni je žao, da nemogu podupirati predlog g. zast. Rajznera, nego moram opetovati nazor, što sam ga prije naveo povodom onim, što je potaknuto pitanje s druge strane, od g. vel. župana sriemskoga, da je od potrebe povećati osoblje županijsko. Mislim, da se vlada uputi, neka se obaviesti o potrebi činovničtva u svih županijah. Ako i nebi brzo sliedilo uredjenje municipijah, premda mogu uvjeriti vis. kuću, da je operat vladin gotov i da će se sastati konferencija i viećati, te da će, ako Bog da, već tečajem mjeseca kolovoza, ako ne, to rujna, doći pred vis. kuću. Nadat se je dakle, da će ovo pitanje biti riešeno. Treba svakako, da se vlada uvjeri, jer može ova potreba i drugdje obstojati, te će ju moći uvažiti prigodom budućeg proračuna.

Šandor Parčetić: Vis. sabore! Budući nije dozvoljeno ono osoblje perovodno za unutarnji odiel, mislim da bi se moglo, kad se veli sada, da bi baš od potrebe bili vježbenici u prvoj instanciji, svakoj županiji dati po jednoga, kojeg bi vel. župan mogao upotrebiti, gdje je najveća potreba.

Stjepan Hervojić: Vis. sabore! Ja nebi bio proti tomu predlogu, kod bi uvjeren bio, da bi ti vježbenici mogli biti plaćeni. Jer dosada nije se ništa prištedilo, a poznato je, da je u budgetu ciela dotacia od prošle godine izcrpljena. Dakle mislim, da se ovo sve što je predloženo, na koncu u pretres uzme, da se vidi, je li se može platiti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Baš ona motivacija, koju je g. Živković napomenuo, da se vježbenici u interesu sobstvenom i u interesu službe prvim instancijam pridiele, držim da je na svom mjestu, kao što i navod g. zast. iločkoga, da se vježbenici, izpušteni kod naslova za unutarnje poslove, pridiele županijam. Dakle držim, da bi se ovom pitanju najbolje doskočiti moglo, kad bi se te četiri osobe županiji na razpoloženje stavile.

Stoga pomažem predlog g. Parčetića i preporučam ga na uvaženje.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Gosp. vel. župani imaju pravo imenovati začastne pristave; pa neka si tako pomognu do koordinacije municipijah. Što se sudbenih stolovah tiče, moći je dozvoliti, da se tako zvani auskultanti imenuju, ali bez plaće, kako smo i mi služili; ne pako da se plaća osoba bez da se zna je li sposobna. Želim dakle, da se predlog g. zast. Parčetića odgodi do uredjenja municipijah.

Digitized by Google

Dr. **Ante Stojanović**: Vis. sabore! Ja mislim, buduć je i onako već pol godine prošlo, da neima boljeg expediensa za ovo pitanje, nego da se uputi na vladu, da ga za budući proračun uvaži.

Ljud. Raizner: Vis. sabore! Ja samo podupirem predlog saborskog odbora; ovaj je odbor predložio, da se dozvoli 61 pristav. Ja dakle podupirem predlog odborov tim, da se taj 61 pristav pridieli kotaru zagrebačkom.

(Glas: Vlada je predložila 61, odbor 60.)

Jovan Jurković: Vis. sabore! Po analogiji, što smo dozvolili živinara županiji varaždinskoj i s toga, što se neće opirati vaijda nitko, da se pozove vlada, da u budućem proračunu uzme obzir na potrebe županijske, mislim da nije nikakovo protuslovje, da mi sada, gdje je dokazana velika potreba za središnji kotar zagrebački, iznimno ovoga jednoga pristava ovdje dozvolimo. To je sasvim pravedno i osnovano i stoga podupirem predlog g. zast. Rajznera.

Predsjednik: Vis. sabore! Prvobitni je predlog, da se osrednjem kotaru zagrebačkomu pridieli još jedan pristav.

Pozivljem vis. kuću, da izvoli glasovati. Koji su za taj predlog, neka se izvoli dignuti.

(Manjina.)

Drugi predlog onamo ide, da se vis. vlada uputi, da prouči potrebu kod uprave županijske glede činovnikah, i ako medjutim nebi sliedila organisacija municipiah, da kod sastavljenja proračuna za buduću godinu obzir uzme na tu potrebuću i predlog svoj učini.

(Prima se.)

Zaključujem sjednicu i molim za preko sutra u 10 urah.

Digitized by Google

Šestdeset i deveta saborska sjednica,

držana dne 4. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 68. sjednice. — Popunjenje petic. odbora. — Izviešće verifikacion. odbora. — Debata. — Uskorenje izbora za grad Varaždin. — Poziv zastupnika koprivničkoga. — Dnevni red: Nastavak debate o proračunu. — Tajna sjednica.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da izvoli proglasiti zapisnik prošle sjednice.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

68. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pod predsjedničtvom gosp. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika dne 2. srpnja 1870. držane.

Pročitan po saborskom bilježniku Drag. Akurti zapisnik 67. sjednice bje bez primjetbe primljen i ovjerovljen.

Narodni zastupnik Brooz interpelira domaću zemaljsku vladu u pogledu najnovijih dogadjajah, sbivših se na gimnasiji zagrebačkoj. U uvodnom govoru svojemu napada zemaljsku vladu potvarajuć ju, da joj postupanje tamo smiera, da se svi javni instituti pozatvaraju. Povodom tiem mnogi saborski zastupnici zaželiše, da se govornik na red pozove, na što saborski predsjednik izjavi: da se je od svakoga uljudnoga i izobraženog čovjeka, a tim više od narodnoga zastupnika nadati, da on neće dostojanstvo ovoga sabora vredjati. Govornik nastavi uvodno razlaganje, te iza toga dade sliedeću interpelaciu:

1) Koje je razloge imao preuzvišeni gospodin ban, kad je dvojicu profesorah tečajem školskoga semestra odpustio, i jesu li ti razlozi takovi, da je uslied njih morao odmah sliediti bezuvjetni odpust; nadalje

2) Je li se pri tom odpustu sa profesori postupalo onako, kako to zahtievaju zakoni da se postupa odpušćajuć javnoga činovnika? te je li vlada konačno primila ostavku ostale petorice profesorah, i koje je imala za to razloge? — Nadalje:

3) Je li vlada u obće upotriebila sva sredstva, koja zakoni propisuju, ili okolnosti zahtievaju, da potanko doznade, koji su pravi uzroci tolikim neredom noviega vriemena na zagrebačkoj gimnasiji, koja je od prije u svakom pogledu prednjačila svim ostalim iste vrsti zavodom u našoj domovini? — Napokon:

4) Kako misli vlada tomu neredu i nazadku ovoga toli važnoga zavoda naše domovine doskočiti, kako li naći vrstnih i sposobnih učiteljah?

Zaključeno je interpelaciu ovu zemaljskoj vladi za odgovor priobćiti.

Vladin zastupnik, odielni predstojnik gosp. Zlatarović vraća se na negodovanje, što ga je kuća interpelantu radi nanešene povrede časti kuće ove izkazala, očitujuć: da će glede izpravljanja poslovnika §. 60., kojim bi se za dojduće ovaki slučajevi predupredili, u budućoj sjednici predlog svoj učiniti.

Br. 709. Saborski predsjednik predaje na stol kuće zakonske članke „o proglašivanju skupnih zakonah"; po pročitanju istih zaključeno je predati jih zemaljskoj vladi za svestrano obnarodovanje.

Digitized by Google

Br. 664. Zatim bi na stol stavljen promemoria družtva lojnskopoljskoga; zaključeno, da dočim je već tiskan, neka se medju saborske članove podieli, i na odsjeke uputi.

Br. 712. Na predlog narodnoga zastupnika Raiznera, poduprt po 10. saborskih članovah, da se iz interkalarnih dohodakah nadbiskupie zagrebačke ustroji zaklada za mirovinu pučkih učiteljah, odlučeno: da se predlog taj pečata, medju saborske članove podieli, i svojevriemeno na dnevni red stavi.

Br. 713. Molbenica županije sriemske, da se u Vukovaru višja, a u Rumi nižja realka uvede, odpućena je na odbor školski.

Br. 705. Molbenica podružničke skupštine veliko-goričke, da se zemlje njihove na desnoj obali savskoj ležeće, iz mreže lonjskopoljske regulacie, u koju su bez svojega privolenja uvrštene, izpuste, ustupa se zemaljskoj vladi za shodnu uporabu imenovanoga povjerenstva lonjskopoljskoga.

Brzojavna prošnja občine Kraljevica, poduprta po nar. zast. Stojanoviću za uvaženje njenih već mnogih podnesakah u pogledu luki kraljevičkoj prieteće pogibelji od željeznice karlovačko-riečke, upućuje se na peticionalni odbor.

Br. 707. Molba trgovačko-obrtničke komore zagrebačke, za dokinuće izvozne carine na prnjke upućena je peticionalnom odboru.

Br. 708. Predstavka koncepistah kralj. Hrvats.-Slav.-Dalm. zemaljske vlade za povišenje plaće, upućena je odboru za proračun.

Molba Nikole Arsenovića za podporu, upućena je na zemaljsku vladu.

Čita se izviešće odbora za proračun godine 1870. Predlog nar. zastupnika Stojanovića, da se izviešće to budući već tiskano, pred tri dana na stol ovaj stavljeno, i medju saborske članove podieljeno, smatra za pročitano, i uzme za specialnu debatu, primljen.

Predlog narod. zastupnika Kuića, po 10. saborskih članovah poduprt, da sabor pri razpravi proračuna za god. 1870. kao načelo poprimi, da ordinarium proračuna god. 1870. po predlogu vladinom nedotaknut ostane, jer se takov temelji na sankcioniranomu zakonu god. 1869., dočim se extraordinarium po predlogu vlade, i inim saboru predležećim predlozima sa uporabom izviešća izaslanoga odbora od 20. lipnja 1870. ustanovljivati imade, — tečajem zametnute o tomu debate opozvan je po predlagatelju samom pridržavajućim si pravo o tom prigodom specialne debate na svomu mjestu rieč povesti.

Tim predje kuća na specialnu debatu, u kojoj predlozi odborovi naslova I. stavke pod A. i B. bez promiene primljeni, te za osriedniu upravu, i za odiel unutarnjih poslovah svota od 104.733 fr. a. v. dozvoljena.

Isto tako primljen bi naslov II. po predlogu vlade bez primjetbe, te za saborske troškove 50.000 fr. dozvoljeno.

Saborski predsjednik g. Ant. Vakanović udaljio se je sa predsjedničke stolice, a mjesto njegovo zauzeo prvi podpredsjednik gosp. Lj. Vukotinović. Na predlog njegov dali će sabor cieli naslov III. na jedanput u razpravu preduzeti, ili pojedine točke, zaključeno bi posliednje i u stavci prvoj pod br. tek. 5. zahtievana dotacia za četiri podbilježnika u stavci 2. na broj tek. 12. za osam živinarah, u 3. na br. tek. 19. proračunskoga predloga za 60. kot. pristavah dotacia dozvoljena.

Na zahtiev više saborskih članovah zaključeno je napokon: da zemaljska vlada potreboću broja kotarskih pristavah, i županijskih živinarah do budućega proračuna izvidi, te u proračunu za god. 1871. shodne predloge učini. Time je sjednica u ½2 sata poslie pol dana zaključena, a prva na dan 4. o. m. u 10. satih u jutro urečena.

Vakanović, v. r.

Bilježio Ladislav Thaller v. r.
sab. bilježnik.

Stjepan Jančo: Molim vis. sabore! Na onom mjestu, gdje se kaže kod pristavah, da vlada to promotri i predlog vis. ovomu saboru učini, mislim, da bi se to isto reklo i kod živinarah, kako sam ja predložio.

Bilj. **Ladislav Thaller**: To je ovdje u zapisniku upisano, glede pristavah i živinarah.

Predsjednik: Ako neima druge primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

(Nitko se nejavi.)

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! U prekjučerašnjoj sjednici odpućeno je njekoliko predmetah na petic. odbor. Buduć se pako petic. odbor nemože sastati, jer nije osoblje njegovo podpuno, zato mislim, neka vis. sabor zaključi, da se taj odbor popuniti imade. Ima tu predmetah takovih, koji nisu privatne naravi, nego zasiecaju u obće interesse; ovdje napominjem samo predstavku trg. komore zagrebačke, koja predlaže velevažan predmet, ukinuće naime carine na izvoz dronjkah. O Tom će se predmetu takodjer potanko razpravljati u zajedničkom saboru. Treba dakle, da se ovo pitanje neodgadja ovdje, da nebi zakasnio taj predmet i nepoduprtim od naše strane u svoje vrieme ostao. Na dalje je ovdje molbenica občine Šemovac, koja moli za obranu proti poplavi Drave. To su sve takove stvari, koje se nebi mogle odgadjati. Zato molim, da vis. sabor zaključi, neka se taj odbor popuni, te zatim molbenice sveobćeg interessa preferenter pretresa, i da „stante sessione“ za vrieme ovoga zasjedanja izviešće svoje vis. saboru za riešenje podnese.

Predsjednik: Petic. odbor sastoji od 5 članovah i to od gg. Kraljevića Miroslava, Žnvića Josipa, Kuševića Aurela,

Digitized by Google

Baloga Dragutina i Thallera Ladislava. Izim g. vel. žup. Miroslava Kraljevića svi su nazočni. Potrebno bi dakle bilo, da se jedan zamienik postavi, onda bi bio ovaj odbor podpun. Želi li vis. kuća, da se odbor petic. s jednim članom popuni?

Josip Žuvić: Netreba popunjivati, već neka se telegrafira po velikoga župana, njemu je ovdje mjesto.

(Glas: Doći će za dva dana.)

Predsjednik: G. zast. Thaller kaže, da će za dva dana doći.

Ljudevit Vukotinović: Ako će za dva dana doći, umiren sam tim, nego bih molio, neka vis. sabor zaključi, da se ova dva predmeta preferenter u posao uzmu.

Predsjednik: Mislim, da bi se moglo počekati dva dana, pak ako nedodje, da se onda njegovo mjesto popuni.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ako se pristane na predlog g. Vukotinovića, da se naime ona dva obćenita predmeta preferenter u pretres uzmu, tada bih i ja predložio, da se naime i poznata molbenica, koju je obćina izraelitička staroga obreda ovamo predala u svrhu ustrojenja posebne obćine, i koju ću u tom poslu podupirati, takodjer kao prešna preferenter na stol vis. kuće metne.

Stjepan Vuković: Ja bih želio, vis. sabore, da se poslje ove javne sjednice tajna drži. U tom mom predlogu podupire me 10 članovah; stoga molim, da vis. sabor to zaključi.

(Glasovi: Dobro je!)

Predsjednik: Podupire li ovaj predlog 10 članovah?

(Diže ih se 10.)

Poslje javne sjednice držati ću tajnu.

Molim, vis. kućo! Još nije predmet u pogledu popunjenja peticionalnoga odbora riešen. Želi li ga vis. kuća popuniti s jednim članom?

(Glasovi: Neka se popuni!)

Neka dostoji vis. kuća odrediti jednoga člana.

(Glasovi: Horvat! — Koić!)

Predložena su gg. vel. župan Horvat i dr. Koić. Koji su za g. vel. župana Horvata, neka se dostoje dignuti.

(Digne se većina).

Gosp. vel. župan Horvat izabran je većinom glasovah u peticionalni odbor.

Drugo je pitanje, imade li peticionalni odbor ova 3 prednavedena predmeta kao prešna preferenter u pretres uzeti, zatim one druge?

(Primljeno.)

Molba povjestničkoga družtva za podielenje godišnje podpore od 1000 for.

(Peticionalnomu odboru.)

Odbor verifikacionalni podnio je svoje izviešće. Molim g. izvjestitelja, da ga izvoli proglasiti.

Izvj. **Hugo Anker** čita:

Zapisnik

verifikacionalnog odbora, obdržanog dne 2. srpnja godine 1870. pod predsjedničtvom presv. gosp. Ladisl. Kukuljevića, predsjednika verifikacionalnog odbora i izvjestiteljem g. Hugom Ankerom u prisuću odbornih članovah prečastnog g. Stjepana Vukovića i g. Šandora Barabaša.

a) Pročitana je vjerodajnica g. Šandora Parčetića, odsječnog savjetnika kod kr. ugarskog zajedničkog ministarstva domobranstva od 28. svibnja t. g. u Iloku izdana, po kojoj se g. Šandor Parćetić mjesto narodnog zastupnika iločkog izbornog kotara g. Stjepana Čobanića, koji je mandat svoj položio, za narodnog zastupnika na hrv.-slav.-dalm. sabor izabire.

Verifikacionalni odbor vjerodajnicu g. Šandora Parčetića po propisu u redu je našao, pošto je pako iz iste razabrao, da je g. Šandor Parčetić u iločkom izbornom kotaru od 91. glasujućih biračah 49 glasovah, daklem absolutnu većinu dobio i tako po propisu izbornoga reda za narod. zastupnika na sabor kraljevine Hrvatske, Slavonske i Dalmatinske izabran, a niti proti njemu ili njegovom izboru od nijedne stranke pritužbe neima; stoga gosp. Šandora Parčetića za ovjerovljenje vis. saboru predlaže.

(Primljeno sa „živio.“)

Čita dalje:

b) Pročitana je pozivnica preuzv. g. bana dne 18. travnja 1870. na presv. g. Antuna grof Khuena, c. kr. komornika upravljena, s kojom se grof Antun Khuen na hrv.-slav.-dalm. sabor za izvršivanje pripadajućeg mu prava pozivlje.

Verifikacion. odbor je pravo g. Antuna grofa Khuena saboru hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom kao član sabora virilnim glasom sudjelovati konštatirao; — stoga njega vis. saboru za ovjerovljenje predlaže.

(Primljeno sa „živio.“)

Čita dalje:

c) Zatim pročitana je vjerodajnica g. Vjenceslava Turkovića od 31. listopada 1868. vrhu njegovog izbora za narodnog zastupnika od strane grada Karlovca.

Dočim je poznato, da se g. Vjenceslav Turković pod iztragom nalazi, verifikacionalnom odboru pako paznato nije, kakve je naravi njegov prekršaj, je li političke ili karne; stoga verifikacionalni odbor mnije, da prije svega imala bi se visoka vlada pozvati, da vrhu toga vis. saboru

Digitized by Google

ubaviest pribavi i predlaže, da dokle ona nestigne, njegovo ovjerovljenje vis. sabor obustavi."

Dr. **Ignjat Brlić**: Molim, vis. sabore! Odakle je odbor crpio te glasove, da je g. Turković pod iztragom?

Izvj. ver. odb. **Hugo Anker**: Dočim je poznato.

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja držim, da nije to „poznato je" dovoljno. Učin je i to „poznato je" može samo u tom sastojati, da je g. Turković jedan izmedju najotmenijih gradjanah i izvrstan trgovac naše domovine, i da je kao poštenjak poznat trgovačkomu svietu, kao jedan od prvih ljudih. Kako se može takvom čovjeku reći, da je karni postupak proti njemu poveden, koji je takov, da se nemože za saborskog zastup. ovjeroviti? Ja smatram osnovano obrazloženje odbora, kojim se zabacuje vjerodajnica gosp. Turkovića, sasvim neumjestnim i predlažem, da se ovjerovi.

Predsjednik: Molim, tko želi još govoriti?

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja mislim, da bi slavni verif. odbor iz istoga onoga izvora, iz kojega je saznao, da je g. Turković pod iztragom, mogao saznati i značaj te iztrage i iztražiti, je li iztraga takove naravi, da ga izključuje iz zastupstva? Mislim, da odbor nije tu stvar podpuno izcrpio, te da mu se ta stvar vrati natrag, neka još jedanput izvidi i točno sabor o tom izviesti; i onda ćemo moći konačno suditi.

Ljudevit Rajzner: Vis. sabore! §. 11. poslovnika glasi ovako: „Neprepornimi izbori smatraju se oni, koji su po izbornom redu obavljeni i o kojih je izborni zapisnik u redu i proti kojim neima nikakove tužbe." Dočim proti g. Turkoviću neima ovdje tužbe, s toga sam za to, da se proglasi ovjerovljenim — „Što je pravo i bogu je drago!" —

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Predlog je verif. odbora, da se ovjerovljenje nemože obaviti, nego da se pozove vis. vlada, neka podnese izvješće o tom, pod kakvom se iztragom nalázi gospod. Turković.

Predlog je g. Brlića, da se imade ovjeroviti. A predlog g. Vukotinovića, da se istomu odboru naloži, neka on tu stvar sam izvidi. Molim vis. kuću! Koja su gg. za predlog odbora, da se nemože gosp. Turković ovjeroviti, nego da se imade vis. vlada pozvati, da ona svoje izvješće podnese o tom, pod kakvom se iztragom nalazi g. Turković, neka se izvole dignuti.

(Dižu se.)

To je manjina.

Molim sada, da se izvole oni dignuti, koji su proti predlogu odbora t. j. za ovjerovljenje?

(Manjina se digne.)

Predlog je odbora primljen.

(Nemir. — Glasovi: Molim. Molim!)

Jovan Živković: Oba je puta bila manjina. Molim, još je predlog treći g. Vukotinovića, da najme odbor verif. sam cielu tu stvar iztraži; i o tom se sada samo ima glasovati.

Predsjednik: Koji su za predlog g. Vukotinovića?

(Većina se digne.)

Većinom glasovah nalaže se odboru, da ima on sam iztražiti, pod kakvom iztragom g. Turković stoji.

Izvj. verif. odb. **Hugo Anker** čita:

d) Pročitana je vjerodajnica g. Mate Mrazovića, odvjetnika, od 4. ožujka 1870. u Ravnompolju vrhu njegovog izbora za narodnog zastupnika istog kotara izdana.

Verifikacionalni odbor iz razloga, što se g. Mato Mrazović pod iztragom nalazi, u meritorno riešenje ovjerovljenja njegovog upustio se nije, jer i verifikacion. odboru poznato nije, kakove je naravi njegov prekršaj, je li političke ili karne — stoga mnije, da prije svega imala bi se vis. vlada pozvati, da se vrhu toga vis. saboru ubaviest pribavi i predlaže, da dokle ona nestigne, njegovo ovjerovljenje obustavi.

Ladislav Kukuljević s. r.
predsjednik odbora.

Hugo Anker s. r.
izvjest. odbora.

Predsjednik: To je isti slučaj.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja abstrahiram od osobah; nu zaista moram kazati, da nisam znao nit za prvi nit za ovaj slučaj o kakovoj iztragi, nego mi je samo to konštatirati, da je najsvetije pravo državljana, vršiti pravo izbora zastupstva, i da se tim pravom nijedno zakonodavno tielo, koje dostojanstvo njegovo shvaća, rado netitra. Ja nisam u prvi mah poveo rieč, jer se nisam mogao nadati, da će odbor onakov predlog učiniti, koji neima podloge positivne.

Mi smo imali slučaj sa grofom Oršićem, na kojega smo, kada je bio pod iztragom, i to kakovom, čekali sve dotle, dok je sam položio svoj mandat. A zašto? zato, jer se je pravo sabora, dozvolu davati za iztragu, mimoišlo.

Ovdje gg., u ovom slučaju, mi neznamo, nit neimamo datah o kakovoj iztragi. Ako je kakova iztraga, to odbor neka razvidi, te nas izviesti, pa onda moći ćemo suditi. Stoga mislim, da se mi na takove glasove neobaziremo, nego da budemo nepristrani; glasujem, da se g. Mrazović verificira.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis sabore! Po mom mnenju ovaj je predmet takov, koji se može smatrati kao sablja s dvimi oštricami.

Digitized by Google

Ovo je ne samo protuzakoniti postupak, nego je ovo i veoma pogibeljan praecedens za buduće stvari.

Ako si vis. sabor usvoji to načelo, da se verifikacija narodnoga zast. zavisnom učini o tom, da li on pod kakvom iztragom stoji, o kojoj on nezna, onda je sav sabor i njegova existencija veoma prekarna; njegova budućnost i existencija zavisit će ob absolutnoj volji vlade.

Ja neću reći, da današnja vlada ima takove namjere; nu činim vas gg. pozornimi, da smo mi ljudi i da ide vrieme i nosi breme; da može doći vrieme drugo i s njim vlada druga, koja, okrene li ono oružje, koje mi danas proti njoj upotriebljavamo, proti nam, neće verificirati članovah dotle, dok po svojoj volji iztragu proti njim nepovede; a sabor onda neće trebat ništa drugo reći nego, ja neću verificirati ovoga il onoga člana zato, jer se je čulo na Markovom trgu, da je pod iztragom.

Ja činim pozornim vis. sabor na to, da bi ovo ne samo protuzakonito, nego i pogibeljno bilo. Nemojmo se mistificirati; može se upravo reći, da je to stvar nečuvena, ne samo u ovom, već u svih parlamentih, te sam za to, da se polag onoga §. poslovnika, koji je g. Raizner ovdje pročitao, narodni zast., neznam već kojega kotara, g. Mrazović bezuslovno verificira; a ako tko proti njemu ima kakve iznimke, neka se javi, koga se tiče. Ali, da mi ovdje inquisitorno postupamo, od toga načela, molim vas, moja gg., da odustanete; jer „hodie mihi, cras tibi."

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Što god su gg. neposredni predgovornici govorili o verifikaciji narodnoga zast. Mrazovića, bilo bi onda na svom mjestu, da su oni to onda progovorili bili, kada se je radilo o verifikaciji g. Turkovića. No, budući je vis. sabor zaključio u istovjetnom konkretnom slučaju, da se to odputi verif. odboru, da on iztraži sva potrebita data; stoga držim, da se prema zaključku priašnjemu, za koj su obadva govornika glasovala, i glede g. Mrazovića isto zaključi.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. sabore! Moj gosp. predgovornik kaže, da je prijašnji slučaj s ovim istovjetan. Istovjetan bio bi onda, da je Turković Mrazović, a Mrazović Turković, t. j. kada bi bilo Turković ime, a Mrazović prezime. O istovjetnosti ovdje neima govora, nego o analogiji, jer je slučaj ovaj onomu nalik; i pošto je stvar onako riešena, misli g. predgovornik, da se nit ova stvar nemože drugačije riešiti, nego li ona prijašnja. To gg. nestoji; ni imadeno ovdje u ovom saboru jedan sasvime sličan slučaj, koji se je sasvim drugčije rješavao t j. ignorirao. Poznat je onaj veliki zločin, što ga je grof Oršić učinio, ako se nevaram, još god. 1862 ili 1863. On je bio član ovoga sabora, i sjedio ovdje sve do njeki dan, dok nije bio odsudjen. Dok je bio pod iztragom, nikomu nije palo na pamet kazati, da je njegov izbor preporan.

(Glasovi: Nije bio izabran.)

Kako mu drago već, on je bio ovjerovljen, a imao je virilni glas, i kad dodje ovamo, a nije izabran, veli se tada, da je virilnim glasom ovamo došao.

Doduše i sam sudbeni stol ignorirao je naš ustavni zakon, po kojem nije slobodno nijednomu sudu postupati proti ikojemu zastupniku naroda ili u obće članu sabora prije, nego dozvolu izhodi kod sabora. Sud nije toga učinio, nego je proti njemu postupao, te se je — naravska stvar, kao što to ide osobe grofovske, — velika pozornost obratila na tu parnicu, i tu se je moglo uzeti kao stvar poznata, da je grof Oršić pod iztragom, te bi se tu bilo moglo pitanje povesti o njegovoj verifikaciji. Ali ovdje kod gg. Turkovića i Mrazovića uzimati njihove iztrage kao poznatu stvar, nevidi mi se u redu; jer, što je jednomu poznato, može drugomu biti nepoznato. Za Mrazovića mogu kazati, da mi je poznato iz službene ubaviesti, ali za Turkovića neznam, niti vjerujem, da je pod iztragom, i nitko mi nemože dokazati, radi česa bi bio taj čovjek, koji se trgovinom bavi, pod iztragom, pa nemogu toga nikako pojmiti. Možebiti radi toga, što je zastupstvo u Karlovcu razpušteno? — O tom bi se mnogo i vrlo mnogo govoriti dalo.

Nam je poznato, da su zastupstva grada Beča i Gradca počela bila dirati u pravo krune, kad su iskala, da se ministar Widman, ministar domobranstva, ima ukloniti, nu svjetloj kruni nije u preblagoj milosti ni na um palo zastupstva s bog toga razpustiti. Zašto je karlovačko zastupstvo razpušteno? — neznam, jer mi nije iz službene ubaviesti poznato. Evo. što biva u Cislajtaniji, gdje se kaže, da vlada absolutizam, a što u slobodnoj Hrvatskoj, odkada smo dobili zajednički ustav braće Magjarah.

G. zast. naroda dr. Stojanović naglasio je za cielo u kratko ali i oštro posljedice, koje se odtuda izvoditi mogu; ja ih neću da ponavljam.

Ja mislim, svaki, koji se je iole u ovom parlamentu bavio, kao što sam ja imao sreću od god. 1865, i to ponajviše u manjini, znati će, i mi svi skupa, koji smo ovu vis. vladu na naših ramenih podigli, znamo, što je manjina. Mi smo patili kad su nas oni i te kako maltraitirali baš u osobi bivšega predsjednika ovdje se nalazećega.

Dakle budimo gg. pravedni, neka ostaje zakon za sva vriemena.

G. je Raizner sasvim dobro kazao, da se po zakonu i g. Turković i g. Mrazović moraju verificirati. Ako mi gg. počitujemo zakon, i mi smo u prvoj liniji pozvani, da ga počitujemo, nemožemo drugo reći, nego da se verificiraju. Jer, budemo li mi proti zakonu glasovali, kakvu ćemo demoralizaciju, kakav li utisak učiniti na narod! Ovdje u poslovniku §. 11. izrično veli, kada je po izbornom redu obavljen izbor, o kojem je izborni zapisnik

Digitized by Google

u redu i proti kojemu neima nikakove tužbe, da je tada izbor zastupnika valjan, i on se može verificirati. Ovdje neima nikakove tužbe, ergo moramo, ako ćemo zakon vršiti, oba dva verificirati. Ja sam bio za verifikaciju g. Turkovića; a radi toga, što ste vi našli, da tamo nješto nije u redu, htjeti to isto i kod g. Mrazovića učiniti, mislim, da nebi bilo pravedno, te molim, da mi gg. stupamo na temelju zakonitosti, te obodvojicu verificiramo; i ako smo prvoga prešli, bar drugoga da nepredjemo.

Šandor Parčetić: Vis. kućo! Ja dielim sasvim nazore g. zast. Živkovića i g. zast. Stojanovića, nego bi gg. moja pozornost vis. kuće htio samo na to obratiti, kad je najsvetije pravo i dužnost čovjeka zastupstvo na se primiti, da je i najsvetija dužnost ovdje biti. Ali ja vidim gg. moja, da oba gg. zast. Turković i Mrazović, od kojih je prvi pred dvije godine danah, a drugi pred njekoliko mjesecih izabran, svojoj dužnosti dosada zadovoljili nisu. Ja sam za to, da se drži današnji zaključak. Ako bi se pako rieč povela, da li se imade verificirati jedan ili drugi, to si ja pridržajem pravo poslje govoriti.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja se u načelu posve s tim slažem, da se ova gg. novo izabrani zastupnici imadu ovjeroviti; ali na ono, što je odbor predložio, pristati nemogu, jer mi se operat odborov čini površnim i netemeljitim, jer nam nepruža nikakve podatke, na temelju kojih bi se vis. sabor mogao valjano izjaviti. Zato predlažem, da se ovo kao nesavršeno djelo vrati odboru natrag, jer je s ovim htjeo odbor izbjeći razloge, s kojih želji, da se ovi zastupnici neverificiraju; a to će ga prisiliti, da rekne razloge svoje, na kojih bi se imali oni izključiti, a ja ću ih onda pobijati. Nego već unapred znadem, da neima zakonita temelja izključenju njihovom, pa sam za to, da se verificiraju. U ostalom odbor neka na novo još sutra podpun predlog ovamo donese, i sabor će na temelju podpunih podatakah svoj konačni sud izreći.

Predsjednik: Molim vis. kućo! Želi li još tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Predlog je odborov, da se neverificira, već da se vlada pozove, neka ubaviest pribavi; a predlog g. Vukotinovića glasi, da odbor sam neka iztraži.

Prima li vis. kuća predlog odborov?

(Neprima se.)

Prima li predlog g. Vukotinovića?

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja sam načinio protupredlog, da se verificira, kako možete skakati? Predlog g. Vukotinovića kasnije je učinjen.

Predsjednik: Predlog je odborov analogan, a ne istovjetan predlogu g. Vukotinovića; jedina je razlika ta, da li ima odbor iztraživati ili sama vlada.

Jovan Živković: Prvi je bio predlog odborov, taj je pao, i sada ostanu još dva predloga; moj, da se verificira, i Vukotinovićev. I tim bi se redom imalo glasovati.

Predsjednik: Protupredlog je g. Brlića, da se verificira. Koji su za to, neka se izvole dignuti.

(Manjina.)

Onda je amendement g. Vukotinovića, da se odboru naloži, da sam iztraži.

Ljudevit Vukotinović: I da odmah sjutra ovamo predlog donese.

Predsjednik: Koja su gg. za to, neka se izvole dignuti.

(Većina.)

Odboru se nalaže, da imade sám iztražiti, pod kakovom iztragom stoje gg. Turković i Mrazović.

Dr. **A. Stojanović**: Tu nije rečeno: „do sjutra".

(Nije.)

Molim ponizno, da se odboru naloži, da imade za 48 satih izviestje podnesti. Kada su članovi toga odbora mogli za 12 satih doznati, da su pod iztragom, mogu sjegurno za 48 satih saznati, pod kakvom su iztragom.

Josip Tomašić: Ja znam, da su ova gg. dvie godine danah promašili samo tim jednostavnim pitanjem, jeli bi došli u ovaj sabor u sredinu našu, ili ne. Ako su oni za to jednostavno pitanje trebali dvie godine danah, kako se može sad od odbora zahtievati, da on za 48 satih sva data uz temeljito obrazloženje ovamo podnese; tomu treba više nego 48 satih.

Predsjednik: G Stojanović predlaže, neka se odboru naloži, da on za 48 satih predloži svoje izviestje.

Dr. **Ignjat Brlić**: Meni je žao, da je g. narodni zast. Tomašić to drugčije okrenuo. Nisam ga mogao čuti, što govori, no mislim, da njegova argumentacija sastoji u tom, da ova gg. neće da dodju u sabor. Možebiti bi ova gg. došla, da im se zaprieke nestavljaju. G. je Turković već bio u saboru i opet bi došao, kada bi se verificirao. Običaj je svuda, da kad je član verificiran, onda dodje u sabor, jer prije nema nit prava doći ovamo.

(Protuslovje.)

Tu se je težko razabrati, kad se jedanput kaže: tko nije verificiran, ima glas, a opet drugi put: dok nije verificiran, nema glasa. Kad smo mi bili u manjini god.

Digitized by Google

1865—67, tada je predsjednik g. Šuhaj, ako tko i nije bio verificiran, dao mu glas; a ako je hotio, dao je samo verificiranomu članu, kako mu se svidilo.

(Nemir.)

Pitanje je, ima li glas, tko nije verificiran? Ja kažem, da nema, i da je njihov izostatak do verifikacije opravdan. Zato podupirem predlog g. Stojanovića.

Stjepan Jančo: Ja mislim, vis. sabore, da nije moći za 48 satih izvieštje podnieti; nego ja predlažem, da se reče: čim skorije, jer odbor nemože zapoviedati vladi, da odmah odgovori, a možebit će se morat pitati u Karlovcu i Sisku.

Stjepan Hèrvoić: Vis. sabore! Kad bih htio kao g. Brlić rekriminacije praviti u saboru, tad bih predložio, da odbor predloži za 6 satih izvieštje, i da ova gg. nebudu verificirana; nu budući mi je do toga stalo, da se podnese temeljito, obrazloženo izvieštje, stoga držim umjestnim predlog g. Jančoa.

(Glasovi: Glasujmo!)

Josip Žuvić: Vis. sabore! Treba u ovakvom delikatnom predmetu krstiti djecu svojim pravim imenom. Njeka gg. predgovornici, čini mi se, stoje na onoj predmnjevi, kao da leži u težnji verif. odbora onemogućit verifikaciju, i odnosno odgodit njihov ulazak u sabornicu. Ja nisam član verif. odbora, i nemogu znati, što je u njegovih nutarnjih grudih, ali znam da vrši svoju dužnost, kad sab. zaključku podpuno zadovoljava. Sab. zaključkom glede Turkovića izrečeno je, da se odbor ima ubaviestiti, i saboru obrazloženo izvieštje glede te iztrage podnieti. Da se to praktični izvede, izmedju govornikah, koji za 48 satih izviestje zahtievaju, dva su jurista. Pozivam se na njihovu jurist. sviest, i pitam, je li to kod svih okolnostih moguće? Dakle traži se nemogućnost ili da se unilateralno postupa. — Iztraga moze teći putem političkim ili juridičkim. Ja se nemiešam u to, jer to nije podlog razprave; samo pitam, da li ima iztrage, i kakove? Iztraga može biti manje veće obsežnosti, iztraga takova, o kojoj se može dati podpuno izviešće, iztraga u interkalarnom štadiju, iztraga u finalnom štadiju i t. d. netrebam toga svega eksplicirati. Dakle postoji mogućnost, da odbor uz svu volju nebi mogao za 48 satih temeljitu ubaviest saboru dati. Stoga ja suglasno sa g. Jančom molim vis. sabor, da kad zaključak izreče, neka dade odboru dovoljno vremena u tom pitanju, na kojem bi se osnivala temeljita odluka sabora.

Kad odb. članovi, koji su prisutni, znadu intenzitet ovoga pitanja, jamačno je njihova dužnost pospješiti riešenje, koliko god je fizično moguće; od strane sudbene struke neće biti uzkraćivanja, i pružit će se svi podatci. Stoga neka vis. sabor zaključi poput zaključka glede Turkovića, da odbor tu stvar izvidi, i čim bude moguće u najkratjem vremenu točno izviešće podnese.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Mene nemogu razlozi, koje sam čuo, navesti, da pristanem na pruživ izraz: „što skorije“; jer to može svaki tumačiti po udobnosti; želim dakle, da se u ovako važnom predmetu, koji vis. kuću mora interessirati, upotrebi izraz definitivan. Ja nisam ex officio jurista, nego ipak imam juristično sviest, i toliko si mogu predstaviti o iztragi, i znati što to znači tražiti od vlade ubaviest, naročito ovdje, gdje nije vlada udaljena, te se može na hitru ruku saznati, pa netreba nikakova dopisivanja birokratičkoga. Netreba pitati, u kakovom je stadiju iztraga, nego samo je li povedena i kakove je naravi, a to se može za kratak čas saznati bez ikakove zaprieke. Stoga pristajem sasvim na predlog onaj, da se odboru naloži, da za 48 satih imade saboru izvieštje podnieti.

Izvjest. **Hugo Anker**: Vis. sabore! Odbor je išo sa načela, budući nismo znali, jesu li ova pod gg. karnom ili političkom iztragom, te smo mislili, da se može prigovoriti odboru, ako se dalje upusti. Mi smo to želili, ali smo i mislili, da bi lakše za rukom pošla ubaviest preko vis. vlade. Ja uz predlog g. Jančoa pristajem; ali ako nebudemo mogli svršit, onda ćemo izjavit, da za kratko vrieme nismo mogli.

Predsjednik: G. dr. Stojanović želi obrazložiti svoj predlog.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Priznajem, da gg. zast. Žuvić i Anker imadu podpuno pravo. Samo to moram kazati, da bi mi onda morali biti inkvisitorni sud, a ne sabor. Budući ja ovo tielo držim zakonodavnim, koje se ima po poslovniku ravnati, stoga prosvjedujem proti tomu, da imademo inkviziciju voditi.

G. Tomašić ima pravo, što tegobu vodi, da gg. nedolaze u sabor; nu ovdje neima razgovora o njihovoj dužnosti, nego je na dnevnom redu dužnost sabora; pa u obće ako oni nevrše svoje dužnosti, nesliedi odatle, da ju netrebamo ni mi vršiti. U ostalom nesmatram ja cielu tu stvar kao takvom, za koju bi se glede osobah ešofirao. Cielog mog političkog života od god. 1861. do danas nisam bio pristaša g. Mrazovića, a za g. Turkovića neznam, kakove je politike. Dakle insinuaciju, da se debata vodi ob osobah, odbijam; ja jedino stojim na zakonitom temelju, na kojem se bezuslovno ova gg. verificirati moraju. Mi nemamo nikakve inkvizicije čekati, ali kad je većina zato, neka odbor podnese obrazloženi predlog, jer takova netemeljitost zaista nesluži odboru na čast. (Oh! Ah!) Veli se, da će vlada ubaviest dati; nu ona može i nejavit, i čudim se g. zast. pleterničkomu, da on kao šef pravosudja to izriče, da li obstoji iztraga i kakove je na-

Digitized by Google

ravi, a to se može za 1 sat doznati, to mora znat šef pravosudja podpunoma.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Pozivam se na poslovnik da odgovorim g. Stojanoviću. Molim, da se uviek u meni razlikuje zastupnik naroda ovdje sjedeći, i povjerenik vlade tamo na slamnatoj stolici. Ja sam naglasio, da mi nismo forum inkvisitorium; u ostalom ja sam uvjeren, da će i odbor i vlada dužnosti svojoj zadovoljiti, da će si vlada držat za ugodnu dužnost, služiti saboru. S toga neće sabor ni najmanje pogriešiti. ako rekne, da vlada dade čim prije ubaviest preko verifikacionalnoga odbora.

Vel. žup. **Ladislav Kukuljević**: Vis. sabore! Budući je g. Stojanović dirnuo u čast odbora, dužnost mi je odgovorit. U izbornom redu stoji propisano, koja svojstva mora imat narodni zastupnik, i navodi se, da nemože biti izabran zastupnikom, tko je u špec. iztragi. Ne samo, da je odboru poznato, nego i mnoga gg. kažu, da je i njim poznato, da postoji ova istraga, nego nam nije bilo poznato, je li politička ili karna. Odbor si nije mogao pribaviti odmah ubaviest o tom, jer odbor nestoji u neposrednom doticaju sa vladom. (Dosta zlo!) Mislim dakle, da odbor nije tako pogriešio, ako je saboru predložio, da se vlada pozove, neka dade ubaviest.

Predsjednik: Vis. sabore! Običaj je svakomu odboru prepustiti, da svoju radnju počme i dovrši po mogućnosti. U pojedinih slučajih vis. sabor dosada je vršio pravo, da naloži odboru, da koj predmet u kraće vrieme ili u terminu praeclusivnom ovrši. Taj slučaj je i danas, dočim g. Stojanović predlaže, da odbor verif. imade za 48 satih izviešće podnieti. G. Jančo modificira to natoliko, da odbor „čim prije“ ovrši. Pitam dakle vis. kuću, prima li predlog g. Stojanovića, da se odboru naloži izviestiti za 48 sat., pod kakovom iztragom stoje gg. Mrazović i Turković?

(Manjina.)

Predlog g. zast. Stojanovića je pao.

Prima li vis. kuća predlog g. Jančo-a, da se odboru naloži, da izviešće čim skorije podnese?

(Prima se).

Na dnevnom redu je izviešće o proračunu.

Mavro Broz: Vis. sabore! Nam je službeno poznato, da je g. zast Čobanić svoj mandat tek ob uskrsu položio, a mi smo već sada tako sretni u osobi g. Parčetića pozdraviti njegovoga nasliednika. Poznato nam je službeno i to, da je zast. varaždinski Perko već od god. danah položio mandat, a nasljednika ni danas još neima. Zato molim vis. sabor, neka pozove vis. zem. vladu, da izbor u gradu Varaždinu uskori, i da gradu Varaždinu zaporni rok za izbor toga zastupnika opredieli.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Dodajuć ovomu predlogu imam izjaviti, da i grad Koprivnica ima zastupnika, a toga još nije bilo u saboru. S toga predlažem, da se g. Viktor Špišić pozove, da za tri dana svoje mjesto zauzme, i da se njegov mandat, ako za to vrieme nedodje, utrnutim smatra, i novi izbor odredi.

Dr. **Ign. Brlić**: To nije u redu, morali bi najprije jedan predlog riešiti, pa onda drugi.

Predsjednik: Prvi je predlog g. zast. Broza, da ovaj sabor zaključi, neka se vis. vlada pozove, da uskori izbor zastupnika grada Varaždina. — Molim, koja su gg. za taj predlog?

(Većina.)

Drugi je predlog g. Hervoića, da sab. predsjedničtvo pozove gosp. Viktora Spišića, da ima za tri dana doći na sabor.

Jovan Živković: Taj predlog ima dva diela: 1) da se pozove zastupnik; 2) ako nedodje za tri dana, da se mandat smatra utrnutim. Na prvo pristajem, na drugo ne.

Dr. **Ign. Brlić**: Ja se slažem sa mnenjem g. Živkovića, da se to pitanje razdieli, pa da vidimo, hoće li se g. zastupnik poslušnim ukazati. A držim, da je rok od tri dana kratak, nego predlažem 8 danah, jer bi ga možebit kakove okolnosti mogle zapriečiti.

(Glasovi: Od dana, kada prime poziv, 3 dana).

Van da tako.

Jos. Tomašić: Vis. sabore! Ja sam mnenja g. Hervoića. Poznato je vis. saboru, da već 3. godina teče, što se g. Spišić ustručava vršiti dužnost narodnoga zastupnika. Ako bi se samo prvi dio predloga prihvatio, onda bi bio bez svake sankcije; nego kad se reče, da mandat utrne, ako nedodje, onda će se on ozbiljno promislit. Toliko je puta bez sankcije pozivano, pa nitko nije došao.

Stj. Josipović: Imao bih dodati predlogu g. Hervoića, za slučaj, ako je g. Spišić prepriečen, da se kaže: „ako nedodje ili se valjano neizpriča.“

Dr. **Ant. Stojanović**: Vis. sabore! Mislim, da u toj delikatnoj stvari postupamo kao u svih parlamentih, jer tu opredieliti rok stvar je težka i pruživa, i nemože se aplicirat na zakonodavno tielo, jer onda bi morali opredieliti, što je i s onimi, koji za vrieme saborovanja dodju i opet odu. Ta stvar prepušta se patriotizmu. Ja mislim, da će se g. predlagatelj zadovoljiti, ako samo prvu stran njegova predloga usvojimo.

Stjepan Hervoić: Visoki sabore! Kad sam predlog učinio, imao sam pred očima samo to, da čim prije dobijemo sve zastupnike, da se jedanput sabor popuni. Žalostno je, da grad Koprivnica bez svoje krivnje nema zastup-

Digitized by Google

nika, jer kad bih znao, da je to volja grada, onda bi ja pri razpravi ob izbornom redu predložio, da mu se uzme zastupnik.

Predsjednik: Predlog je g. Hervoića, da se imade g. V. Spišić po predsjedničtvu sabora za 3 dana pozvati tim dodatkom, da mu se, ako nedodje, mandat smatra utrnutim.

Drugo je modifikacija g. Živkovića, da se nemeće prekluzivni rok, nego simpliciter, da se pozove.

G. Josipović dodaje, da se može izpričati.

Dakle molim vis. kuću, je li pristaje na predlog gosp. Hervoića, da se pozove s dodatkom, ako nedodje za 3 dana, da se mandat smatra utrnutim?

(Većina.)

Na dnevnom redu je razprava o proračunu. — Vis. vladu zastupati će g. narod. zastupnik i odsječni savjetnik Jurković. — Sliedi naslov 3., županijska uprava, stavka 1. glede primaljah županije riečke.

Izvj. **Filip Thaller** čita dotičnu alineju.

(Prima se.)

Čita dalje st. 2., 3., 4, 5.

(Prima se.)

Čita dalje st. 6.

Vel. žup. **Ladisl. Kukuljević**: Vis. sabore! Što se tiče onih 200 for. za stan vel. bilježnika žup. križevačke, odbor izbrisav tu svotu navadja za uzrok to, što je županija dobila kupovninu. Nu ovo nije dobar razlog, jer zašto bi vel. bilježnik morao konakovinu štetovati za to, jer je županija prodala dio kuće. Nije moći bez razloga dakle oteti, što je zakonom odprije dozvoljeno. Prije je imao vel. bilježnik kvartir u župan. kući, a sada, kad je onaj kraj kuće prodan, pripada mu stanarina.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Što se tiče razloga g. vel. župana, da je lani zakon bio, i da se sada preinačiti nemože, to je tim kazo, da je lani zakon bio, a da ove godine nije, jer lanjski budget valja samo za lanjsku godinu. Ja se pozivam na praksu, da budget iztečenjem godine prestaje bit zakonom. Stavimo slučaj, da nedospijemo ove godine razpravljati budget za god. 1871. nego tekar polovicom druge godine, to ovaj budget 1870. godine prestaje biti zakonom 1. siečnja 1871., nego samo u predmnjevi, da će sabor odobriti potrošak, dalje se radi. Dakle poziv na zakon nevalja.

Što se tiče drugog razloga, da nije pravo, vel. bilježniku uzkraćivati stanarinu s toga, što je žup. kuća prodana, to opet nestoji; jer županija križevačka prodala je stan vel. bilježnika, primila je i novce, dakle ima glavnicu. Buduć dakle u naravi stan nemože imati, odtuda sliedi, da se njemu iz te glavnice ima dati razmjerna svota u ime stanarine. Na tom mnenju počiva predlog financialnoga odbora.

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: Visoki sabore! Ono, što komu činovniku pripada u ime plaće ili konakovine, ima se smatrati kao ordinarium, jer drugačije bi se mogla svim činovnikom danas plaća povisiti, a sutra umanjiti. Nego ako vis. sabor to načelo primi, da se ta stanbina vel. bilježnika iz žup. imovine ima naknaditi, onda ja pristajem na predlog odborov.

(Glas: To je stvar županije).

Županija sama nemože razpolagati bez zem. vlade.

Ljud. Vukotinović: Vis. sabore! Ja neželim, da se slabo i neredno stanje žup. administracije još više narušava, i da se onoj gg., koja služe, otimlje i ono malo, što dobivaju. Stanje je žup. častnikah provizorno, i osniva se na blagodati. Ako je imala zemlja kakovu razpru sa županijom, neznam kako bi za to vel. bilježnik morao kažnjen biti. Dakle ja u načelu držim, da se iz one glavnice kao kupovnine njemu namiri stanbina. Treba naročito napomenut, da mu se dozvoljava iz žup. imovine, ako mu se u budgetu oduzme, jer bi ju drugčije mogao izgubiti, ako se županija nebi držala vlastnom plaćati.

Dr. **Ant. Stojanović**: Vis. sabore! Mislim, da se ovaj dodatak nikako nemože primiti. To bi onda spadalo na nas, kad bi mi ovdje zakonodavnim putem uredili municipija. Ovaj predmet dotacije spada u djelokrug municipijah; svaka županija ima pravo razpolagat sa svojim imetkom. Ako ona misli, da je u duhu statutarnoga prava vlastna dati bilježniku taj dohodak, neka sazove skupštinu i odluči. Da se podupre odborov nazor, zašto je dokinuta ova svota, nesamo da bi morali rehabilitirati ovu svotu, nego bi mi morali županiju križevačku preko vlade potegnuti, da nam povrati, što je kroz toliko godinah primila. Ona je uživala kamate od glavnice, a mi smo svake godine 200 for. davali. Dakle mislim, neka se gospodin, koji brani predlog vladin, zadovolji tim, što mi šutimo.

Vel. žup. **Ladisl. Kukuljević**: Samo to imam, visoki sabore, odgovoriti, da je to po zakonu bilo, dakle županija nema vratiti.

Dr. **Ant. Stojanović**: To je primitivni nazor, da je budget zakon.

Jovan Živković: Visoki sabore! Kada ćemo ovako ogromnu stvar svršit, ako budemo kod svake stavke ovako postupali? Ovdje je pitanje samo to, dali je sabor vlastan, odrediti tu stanarinu? Nije. Pošto vel. bilježnika ide stan u naravi, stoga je odbor tu svotu izbrisao; a hoće li on dobiti ekvivalent, ta stvar nije spadala na odbor,

Digitized by Google

glede toga pitanja ima se uprava sa županijom izmiriti; mi tuj odlučiti nemožemo.

Predsjednik: Ovo je pitanje dovoljno razjasnjeno. Prima li vis. kuća predlog odborov?

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller**: Druga točka sadržaje najmovinu za stan žup. riečke. Vlada predlaže 1600 for. Ali buduć je od 1. lipnja povišena najmovina na 2000 for., stoga odbor predlaže, da se više ima uvrstiti.

(Prima se.)

Čita dalje st. 7. do 11.

(Prima se.)

Čita dalje stavku 12.

Ljud. Rajzner: Vis. sabore! Ja držim upravo, da je predlog vladin sasvim korrektan. Vis. je sabor prošle god., kad je proračun riešavao, ustanovio načelo, da se plaće municipalnih činovnikah ustanove jednako po čitavoj zemlji. Te plaće su jednake na papiru, ali u istinu nisu. Činovnici županijah uživaju većom stranom stanove u naravi po čitavoj zemlji, samo ne u županiji zagrebačkoj. Tu moraju činovnici plaćati sami svoje stanove, a drugi imaju dvorane; to nosi $^1/_3$ plaće. Osobito činovnici žup. zagrebačke, koji u glavnom gradu Zagrebu prebivaju, plaćaju skuplje stanove. S toga držim, da je vlada, kada je vel. blagajniku žup. zegreb. u proračunu predložila za doplatak godišnjih 200 for., sasvim korrektno postupala. Jedino imam primjetiti, što se nije obzir uzeo i na ostale žup. činovnike, koji u glav. gradu Zagrebu stanuju, jer isti oni razlozi, koji stoje za glav. blagajnika žup. zagreb. vojuju i za ostale u gl. gradu Zagrebu stanujuće činovnike. S toga predlažem, da vis. sabor prihvati predlog visoke vlade tim, da ona u proračunu buduće godine obzir uzme i na ostale žup. činovnike u Zagrebu stanujuće, i da predloži za nje osobni doplatak.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ovdje se radi o tom, da li će g. glavni blagajnik žup. zagrebačke biti odlikovan pred svimi drugimi blagajnici naše domovine? Nijedan činovnik u trojednoj kraljevini nema stanarine, dakle onaj razlog g. Rajznera, radi toga, što stana nema, da mu se dade doplatak, to bi bila iznimka jedino za glav. blagajnika prema svim ostalim činovnikom. Nego nješto drugo navelo se je u odboru, a to bi moglo dati povoda, da bi mogli pristati na ovaj predlog. Najme bilo je navedeno, da ovdašnji blagajnik ima jako mnogo posla, ne samo sa blagajnom, nego i sa zakladami. Ako je to, neka ga zaklade nagrade, a ne vlada; taj se posao neodnosi na izplaćivanje činovnikah. Radi toga glasujem za predlog financ. odbora.

Ljud. Rajzner: Ja se usudljujem primjetiti g. predgovorniku, da vlada ovu svotu nije predložila u ime stanarine, nego kao doplatak, a to je mogla učiniti samo sa razloga, što sam ga ja naveo. Stoga preporučam svoj predlog saboru na uvaženje.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov?

(Prima se.)

Prima li vis. kuća predlog g. Rajznera, da se vlada pozove, da u poračunu za god. 1871. doplatak činovnikom u gradu Zagrebu stanujućim predloži? Koja su gg. zato, neka se izvole dignuti?

(Predlagatelj sam.)

Predlog je g. zast. Raiznera pao.

Izvjestitelj čita dalje st. 13.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Imam primjetiti, da se nemože upotrebit izraz: „sa jednogodišnjom odpravninom“, jer biti će povjerenikah predpregah, koji i 30 god. služe, pak bi imali pravo na mirovinu, da se odprave; stoga pristajem da se odprave, ali da se postupa šnjimi po propisu.

Dr. **Antun Stojanović**: Pozivam g. izvjestitelja, da naknadni zaključak odbora pročita.

Izvjestitelj čita:

„Predlaže odbor ovaj, da bi se (molba Ljudevita Petkovića, predpregah povjerenika u Koprivnici) ustupila vis. zem. vladi za uvaženje, u koliko bi molitelju povodom obnašanih i drugih službah, po obstojećih propisih, pravo na mirovinu pripadalo.“

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Naknadnomu zaključku odbora dao je povod jedan povjerenik predpregah iz Koprivnice, koji je podnio molbu, u kojoj veli, da je 30 god. u službi, i stoga moli, da se neodpravi odpravninom nego penzijom. Odbor je mislio, da se to samo po sebi razumieva, da se dade odpravnina, u koliko tko iz drugoga naslova nebi imao pravo, da se drugačije š njim postupa.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Neznam, s kojega razloga odbor predlaže, da se svi povjerenici predpregah odpute, jer nisam prisustvovao u odboru.

Ja znam toliko, da ovi povjerenici u savezu stoje sa cjelokupnim organizmom županijah, i mislim, da nebi mogli to mienjati, a da se nevriedja cieli sustav žup. administracije.

Ako sabor želi dokinuti ova mjesta, morao bi imati dovoljne kompetentne upute od strane županije; a s druge strane, to je načelo nepravedno, jer ima medju povje-

Digitized by Google

renici starih službenikah, pa da sada bez svake krivnje u neugodni položaj dodju, da se u svojoj starosti odpuste. Dakle scienim, da vis. sabor neima nakane koga povrieditи tako silno u stečenom pravu, nego želim, da se za ovo ljeto ostavi stvar, kako je; a da se vlada kod sastavljanja proračuna za buduće ljeto upita, neka razvidi, jesu li ta mjesta potrebna, te ako su dotični povjerenici zaslužbe stekli kroz duže vrieme svoga službovanja, da se na njih obzir uzme.

Josip Zuvić: Vis. sabore! Kad govorim ob ovom predmetu, vode me dva nazora. Prvi nazor kreće se oko zakonitog vidika stvari, a drugi je nazor brižljivost moja prema municip. životu i dostojanstvu. Prema prvom nazoru moram se na njekoliko razpravnih trenutakah natrag povratiti, i priznati, da g. zast. virovitički ima pravo, da se budget pravi za svaku godinu. Tim stoji u savezu nazor g. zast. osječkoga, velećeg, da je to primitivni pojam, da je budget zakon. Ako to, onda sam ja u tom položaju prema budgetu, jer držim, da budget nije drugo van zakon financ. i budget nema valjanosti, dok zakonod. tielo nepredje, i dok ga Njeg. Veličanstvo nepotvrdi, dakle mora se smatrati kao positivni financ. zakon. Ovo predpostavljajuć velim, da ovih 9 predprežnih povjerenikah stoje pod štitom posit. zakona, i da financ. odbor nije zakonito postupao, kad je nje iz table zakona simpliciter izbrisao.

Vraćajuć se na život municipijah, kad bih na lot mećao potrebоću, koja je vodila financ. odbor, to bi ja, da sam bio član odbora, našao možebit drugu kategoriju činovnikah, koja je još manje potrebita. Municipija stoje pod štitom zakona, i nadam se, da i po novom zakonu ob ustrojstvu obstojala budu; i zato je neumjestno i neudobno zadirkivati u sadašnje vrieme u sistem municipijah, o kojem toliko mozgaju preko Drave, o kojem ćemo mozgati i mi s ovu stran Drave, kad predjemo na regulaciju municipijah.

Kad dakle povjerenici predpregah stoje pod štitom zakona, kad jedan 30 do 40 god. služi, oni imadu zakonito pravo na svoju obskrbu, kao i drugi kr. činovnici Uzmite jednoga, koji služi 30 godinah, ili 10—15, da njega simpliciter uno tractu calami bacite van, to ja nenalazim za pravo, i stoga predlažem, neka se ta stavka onako preinači, da se ti predprežni povjerenici postave u onu kategoriju, u koju spadaju blagajnici i fiskali, najme u izvanredne potrebe; da se dakle za sada u obće u sustav municip. nedira.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja dielim nazore gg. predgovornikah Žuvića i Vukotinovića tim više, jer držim, da bi ova peremptorna odredba mnogim pogubna bila. Mogu primjer naznačiti iz županije sriemske; tamo imade starac od 70 god., koji je više od 40 god. žrtvovao službi županijskoj.

Što g. Stojanović kaže, to se nemože na predprežne povjerenike uporabit, jer oni neimadu prava na penziju.

Dakle mi bi bili nepravedni proti tako starim službenikom.

Ja sam dakle za to, da se u onu stavku metnu, što je g. predgovornik naveo, da najme ti povjerenici dok živu i službu vrše, beriva imadu, a poslje njih da se mjesta nepopunjavaju. Kad se ovi činovnici nemogu providiti mirovinom, ili kakovim drugim uzdržavanjem, pravedno je, da tu stavku uzdržimo, dok nepreustrojimo municipijah i dok nebudemo mogli svoje činovnike obskrbiti.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Naknadno izvjestje odborovo nije samo radi koprivničkoga povjerenika sačinjeno, nego je u obće za sve rečeno: „u koliko ini naslov nebi imali, da se s njimi po propisu postupa“. Dalje je pitanje, po kojem propisu? Veli se, po tom propisu ovim nepripada penzija; nu ovi činovnici, ako služe 40 god., moraju pasti pod sudbinu, koju su imali činovnici municip. do god. 1848., onda nije ni jedan imao pravo na penziju. Što g. sriem. vel. župan kaže, da po današnjem sustavu neimaju prava na penziju, to nestoji, jer svi činovnici, koji su za neustavno vrieme do god. 1860 i za vrieme ustavnoga absolutizma služili, zaista su dobili ili mirovinu ili milost. Dakle predlog odborov je ne samo motiviran nego i pravedan.

A što g. zast. pleternički veli, da diramo tim u sustav žup., moram reći, meni je osobito milo, da g. zast. pletern. sada to načelo županijah brani, nego moram ga pozornim učiniti na ono, što veli, da ti povjerenici stoje pod štitom posit. zakona; molim ga, pod kojim posit. zakonom? Onaj, koji je bio, ne eksistira više, jer svaka županija sama je plaćala činovnike iz tako zvane kasse domesticae, ona je postavljala činovnike. Od god. 1848 neima županija kasse domestike, nego troši ono, što mi njoj dajemo. Neću kazati, da je to normalno stanje. Ako županije išću u ovu svrhu novacah od nas, uvjek je vlada imala gledat, da li su ti povjerenici potrebni. Zaisto svi smo toga mnenja, da su suvišni; a što je truhlo, nek odpada, zašto zaman trošiti. — Zato preporučam predlog odborov.

Predsjednik: Ovo je pitanje dovoljno razpravljeno....

(Nemir. — Dignu se njeki govornici.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Molim gg. da se neuzima rieč, jer se ovdje riešava načelo.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Jedino imam primjetiti, da predlog g. zast. pletern. podupirem stoga važnoga razloga, što je javno priznato, da županije trpe s nestašice činovnikah. Priznajem, da predpregah netreba, nego treba množinu činovnikah u pisarni. Dakle ako nije treba predprežnih činovnikah, neka se pridiele kot. sudovom, da u pisarni službuju, dok se municipija ustroje.

Digitized by Google

Stjepan Josipović: Vis. sabore! Odbor financ. je djelokrug svoj promašio, jer se je upustio u organizaciju municipijah; dočim mu je zadaća samo ta bila, da ono odredi, što se tiče financijah, a ne da iztraživa, je li potreban koji činovnik municipalni ili ne. To je posao, koji je skopčan sa organizaciom municipijah; a nemogu se složit sa mnenjem g. Raiznera, da iz predprežnih povjerenikah pisare načinimo.

Možebit je koji sposoban za povjerenika, da zna tjerati na foršpan, al ne za pisara. Stoga se slažem sa mnienjem g. Žuvića.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Financialni odbor nije ništa odlučio, nego je samo mnienje dao; a vis. saboru slobodno je odlučiti što hoće.

Odbor veli, da su ti komisari nepotrebni; i ja mislim da se štedit ima, i da se nepotrebiti činovnici neplaćaju.

Kad se ova mjesta ukinu, vlada će jur znati, s ovimi ljudi postupati. Zato sam za mnenje odbora.

Ladislav Kiš: Vis. sabore! Ima povjerenikah takovih, koji 5—6 predpregah na god. daju, dakle mogu se ukinut. Komissariati predpregah u centrumu nek ostanu, ali u kot. sudovih ih netreba. Dakle sam mnenja, da ove službe prestanu; a tko ima pravo na mirovinu ili milostinju, neka ju potraži.

Jovan Živković: Vis. sabore! Da obranim postupak odborov, molim za njekoliko riečih. Odbor je bio vlastan sve rubrike, koje je držao nepotrebnimi, nedozvoliti. Što će vlada učiniti sa ovimi povjerenici, — povjerenici nisu činovnici — to je njezina briga.

Ona će prema njihovim svojstvom postupati. Naše je samo kazati, smatramo li mi, da su potrebni? Ja kažem, da nisu.

(Glasovi: Glasovat!)

Predsjednik: Ovaj predmet ima dva diela. Prvi je diel ob ukinuću, drugi je diel o mirovini, odpravnini ili naknadi. Ja stavljam prvi dio na votizaciju.

Prima li vis. kuća predlog odborov, da se ukinu povjerenici? Neka se izvole dignut, koji su za to.

(Većina se digne.)

Većinom glasovah primljen je predlog odborov.

Sad nastaje drugo pitanje: na koj se najme način imadu ove komissari odštetiti? Predlog odbora glasi, da se ima dati odpravnina, sa dodatkom, na koliko nebi imali iz drugog kojeg naslova pravo na mirovinu. — Amendement g. Žuvića glasi: da im se plaća pod naslovom mirovine daje tako dugo, dok živu.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja sam tako shvatio stvar i držim, da to pitanje ovamo nespada. Naše je samo kazati: mi tu rubriku kasiramo, a sada je vladino dalje postupati; ona će, ako je koji za mirovinu, metnuti ga u budget za god. 1871., a koji nije...

Predsjednik: Tu nije pitanje, što će vlada radit, nego je pitanje, što sad odbor predlaže. Odbor predlaže, da se ima odpravnina dati, a vis. kuća ima odlučit.

Dakle je li prima vis. kuća predlog odborov, da se ti ljudi imadu odštetiti odpravninom?

(Glasovi: S dodatkom! — Nemir.)

Turop. žup. **Stjepan Josipović**: Ja sam prošle god. predložio bio, da se vladi naloži, da osnovu zak. o mirovinah podnese...

(Glas: To nespada ovamo).

Molim, da me slušate; samo predsjedničtvo vlastno je meni rieč prekinuti.

Ja sam dakle predložio, i zast. je vlade obrekao, da će vlada ljetos ovu osnovu vis. kući podnieti. Zato mislim, da se ovo pitanje o mirovinah odgodi, dok vlada ovu osnovu nepredloži. Onda vlada može uzeti obzir na povjerenike.

Vlad. povj. **Drag. Pogledić**; Ta osnova biti će skoro predložena vis. saboru.

Predsjednik: Predlog je odborov, da se imadu ovi povjerenici odpraviti sa godišnjom odpravninom, na koliko nebi imali iz kojega drugoga naslova pravo na mirovinu. Prima li to vis. kuća?

(Prima se.)

Ljud. Rajzner: Vis. sabore! Na ovaj naslov imam primjetbu. — Kastelan žup. zagreb. Klinčić podnio je molbenicu za doplatak s razloga, što on sa malenom plaćom u glavnom gradu živiti nemože. Visoki sabor je uputio ovu molbenicu na financialni odbor, koji ju je kod naslova 3. uzeo u pretres, i nepovoljno riešio, nego to u izviešću nije napomenuto. Zbilja kastelan županije zagrebačke nemože izlaziti sa svojom plaćom, stoga molim, da se ta molbenica, koju preporačam i podupirem, ovdje u pretres uzme.

Izvjestit. **Fil. Thaller**: Nije napomenuta u izvješću, nego ako vis. sabor želi, mogu to razjasniti ovako: da kad je odbor riešio ovu stavku, preduzeo je istom prigodom molbenicu kastelana.

Ovo je zaključak (čita:)

„Predložena ovom prigodom odboru za uvaženje molbenica Antuna Klinčića, kastelana i skupa sigurnosti

Digitized by Google

i predpregah povjerenika u županiji zagrebačkoj, za povišenje plaće od 400 for. na 600 for. molećega, visokomu saboru podnešena, a od istoga na ovaj odbor upravljena, bilježi se ovdje kao već kod naslova 3. stavke 1. pod br. tek. 15. s predlogom naime uzdržanja dosadanje plaće riešena.“

Predsjednik: Dakle predlog je odborov, da kastelan županije zagrebačke pridrži plaću od 400 for. i da mu se nepovisi na 600 for.

Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Prima se.)

Vis. kućo! Možebit bi mogli sada zaključiv javnu preći na tajnu sjednicu.

(Odobrava se.)

Zaključujem javnu sjednicu, i molim štovano občinstvo, dopisnike novinah i stenografe, da se izvole udaljiti.

Tajna sjednica u 12 satih.

Digitized by Google

Sedamdeseta saborska sjednica,

držana dne 5. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 69. sjednice. — Zaključak tajne sjednice od 4. srpnja proglašen. — Dnevni red: Nastavak debate o proračunu. (Naslov 4. do incl 7.)

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

69. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pod predsjedničtvom gosp. Antuna Vakanovića, sasborsk. predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskog bilježnika, dne 4. srpnja 1870. držane.

1. Sjednica je otvorena u 10 satih prije podne.

2. Saborski bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik posljednje sjednice, koji je bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

3. Narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović predlaže, da bi se odbor peticionalni, pošto njekoliko članovah manjka, popunio, pa da ponajprije rieši one molbenice, koje su obćenite naravi, kao što je ona županije varaždinske glede utvrdjenja Drave pri Šemovcu i trgovačke komore zagrebačke glede ukinuća carine na izvažanje prnjkah i izraelitičke starovjerske obćine, pa da ih saboru na razpravljanje podnese.

Pošto je taj predlog prihvaćen, izabran je uzklikom još za člana toga odbora administrator županije varaždinske Petar Horvat.

Narodni zastupnik Stjepan Vuković uz podupiranje desetorice saborskih članovah predlaže, da se danas nakon javne, tajna sjednica obdržava.

Cr. 710. Molba povjestničkog družtva u Zagrebu za podieljenje godišnje podpore od jedne tisuće forintih ustupljuje se peticionalnomu odboru.

Br. 717. Verifikacionalni odbor predlaže izvješćem za ovjerovljenje narodnog zastupnika za kotar iločki Šandora Parčetića i banskog pozvanika grofa Ant. Khuena, što je sabor primio, dočim je glede ovjerovljenja narodnih zastupnikah Mate Mrazovića i Vjenceslava Turkovića po predlogu narodnog zastupnika Ljudevita Vukotinovića zaključio, povratiti dotične spise odboru verifikacionalnom time, da on sam si pribavi dotična dokazala i u obće ih svestrano izvidi, te da na temelju istih glede složit se imajućeg ovjerovljenja rečenih izabranih zastupnikah i to po daljnem predlogu narodnog zastupnika Stjepana Jančo-a, saboru što prije na razpravljanje svoje izviešće predloži.

Narodni zastupnik Mavro Broz predlaže, da se nakon odstupivšeg narodnog zastupnika Viktora Perka u Varaždinu novi izbor odredi, uslied česa je zaključeno, da saborsko predsjedničtvo propisanim putem o tom nastoji.

Na predlog narodnog zastupnika Stjepana Hervoića zaključio je sabor, da se narodni zastupnik za grad Koprivnicu Viktor Spišić preko sab. predsjedničtva svojim putem pozove, da svoje zastupničko mjesto u saboru za tri dana, od dana primića odnosnoga poziva, zauzme, inače da će njegov mandat utrnuti, te da će se novi izbor odrediti.

Digitized by Google

Predsjednik sabora prijavlja, da se nastavit imade razprava o proračunu, pa da će tom prigodom vladu zastupati odielni savjetnik i narodni zastupnik Ivan Jurković.

Tečajem ove razprave i to kod naslova 3. zaključio je sabor:

1) da se zemaljska vlada pozove, da u proračunu za god. 1871. predloži za županiju riečku osim do sada postojećih primaljah, jošte jednu sa plaćom od 150 fr. a. v. (sto i petdeset forinta).

2) Stavke 2, 3, 4 i 5 primio je sabor po predlogu vladinom, kako to odbor za proračun predlaže.

3) stavku 6. primio je sabor po predlogu odbora tako da se po vladi pod tekuć. br. 1. izpostavljenih 200 fr. u ime stanarine za velikog bilježnika županije križevačke nedozvoljuje u proračunu, a pod tek. br. 6. dozvoljuje se za stan županije riečke 1833 for. a. vr.

4) Stavke 7, 8, 9, 10 i 11. primio je sabor po predlogu vladinom, kako odbor predlaže.

5) Stavku 12. primio je sabor po predlogu odbora tim, da se za županijskog blagajnika županije zagrebačke po vladi u proračunu izpostavljenih 200 for. kao osobni doplatak na dosadanju plaću nedozvoljuje.

Ovom prigodom pao je i predlog narodnoga zastupnika Ljudevita Rajznera, da bi se osobni doplatak svim činovnikom kod središnje uprave županije zagrebačke pro 1871. po vladi u proračun umetnut dozvolio.

6) Stavku 13. prihvatio je sabor po predlogu vladinom, kako to odbor predlaže time, da se u toj stavci pod tek. br. 4. navedenih 9 povjerenikah predpregah, kao nepotrebnih, sa jednogodišnjom odpravninom računajuć od 1. srp. 1870. odpuste uz dodatak, u koliko nebi već koji imao inakog naslova, da se šnjim glede njegovog službovanja inače po zakonu postupa; i uslied toga se dozvoljuje:

a) polugodišnja plaća 9 povjerenikah sa .	1800 for.
b) odpravnina sa	3600 for.
Ukupno .	5400 for.

Predlog narodnog zastupnika Ljudevita Rajznera, da se kastelanu zagrebačkom još 200 for. plaće pridoda, nije po saboru primljen.

U ½1 sat digne predsjednik javnu sjednicu i uredbe polag uvodno rečenog predloga tajnu, a buduću javnu za sutra 10 u satih prije podne.

Antun Vakanović s. r.,
saborski predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.
saborski bilježnik.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Molim, u zapisniku je izpušten moj predlog, koji je takodjer uzet medju one predmete, koji su odpućeni na peticionalni odbor, da se imadu preferenter riešiti. Kad je naime g. zast. Vukotinović predložio, da radnje peticionalnoga odbora zaostaju zato, što odbor nije podpun, onda je takodjer dva predmeta kazao, koja želi da se praeferenter u odboru u pretres uzmu. Tim povodom preporučio sam ja još jedan treći predlog da se praeferenter rieši, a to je molba zagrebačke izraelitske obćine staroga vjeroizpoviedanja. Možebit je jučer g. bilježnik to prečuo, a zaista nije stvar sasvim bez interesa, da nebi zaslužila da se uzme medju predmete, koji će se praeferenter riešiti. Kako je poznato, izraelitski starovjerci, koji su svetu vjeru svojih praotacah vjerno sačuvali, sačinjavaju posebnu obćinu vjeroizpovjedanja, a moraju nositi i svoje troškove za starovjerske obrede i troškove novovjerske obćine, koja je i liepi hram sagradila i orgulje načinila. U koliko ja poznam tu stvar, mogu se pozvati na rabinere veliko-britanskog Adlera, varšavskoga Meiselesa, Samsona Rafaela Hirscha iz Frankfurta na Majni, Abrahama Sutru iz Münstera itd., koji kažu, da ovi novi Izraelite pod zastavom liberalizma šire indifferentizam; dakle svakako zaslužuje prednost starovjerski zakon. Radi toga ja ću ga zastupati i raditi, da se njim badava trošak nenamiće, koji nositi i nesmiju i nemoraju; i predlažem, da se taj predmet medju one uvrsti, koji su peticionalnomu odboru predani, da ih praeferenter riešiti ima.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: To nije izostalo hotice, nego slučajno.

Predsjednik: Molim dakle, da se to doda. Ako neima druge primjetbe, zapisnik je ovjerovljen.

Imadem čast proglasiti zaključak tajne jučeranje sjednice, koji glasi: (čita zaključak; vidi zapisnik 70. sab. sjednice.)

Molim uvrstiti ovaj zaključak u zapisnik današnje sjednice.

Na dnevnom je redu proračun, naslov 4.

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 4.

Vlad. zast. **Jovan Jurković**: Vis. sabore! Glede stavke 3. stavio je odbor primjetbu. Ovdje se radi o pokriću troška, koji je nastao povodom iznajmljenja bolničke sgrade u svrhu tvornice duhana i ob onom troška, koji je nužan u tom pogledu. Saborski odbor predlažući ovu stavku za odobrenje naziva ujedno ovo iznajmljenje i postupak vladin nepovlaštenim. Ja ću u ime vlade razložiti historiju toga iznajmljenja, iz koje će vis. sabor crpiti podpuno uvjerenje, da je ovo iznajmljenje u svakom pogledu koristno; dapače da se nebi dalo opravdati, da je vlada propustila sgodu, koja joj se pružila za iznajmljenje sgrade, koja je toliko godinah beskoristno ležala.

Digitized by Google

Postojavše kr. nam. vieće učinilo je g. 1868 dana 23. siečnja vis. sabor pozornim, da bi ova sgrada, podignuta u absolutno vrieme, leśeća bez koristi, imala ili dobit posvetu kakvu, ili se iznajmiti ili prodati. Na to je sabor zaključkom od 29. siečnja br. 60 u sjednici zaključio i taj zaključak postojavšemu nam. vieću priobćio, kojim se nam vieće ovlaštjuje, da ovu sgradu budi trajno iznajmi, budi proda, no u slučaju prodaje da je nam. vieće vezano prodajni ugovor saboru za odobrenje predložiti.

Prije toga razpravljalo se je o tom, bi-li se smjestili u toj sgradi javni zavodi: musej i jugoslavenska akademia; odredjeno je bilo sastaviti proračun za popravke nuždne i preinačenje, a ti su troškovi iznašali preko 16.000 fr. Takodjer je bila ponuda od strane milosrdnih sestarah, koje su ondje namjeravale takodjer koristne zavode otvoriti; takodjer radilo se o tom, nebi li se ova sgrada mogla na kakovu inu svrhu upotriebiti. Kad su ti predlozi bili učinjeni od stane zavodah i ponuda od strane milosrdnih sestarah, onda je nam. vieće novim podneskom od 10. rujna učinilo novi predlog saboru i podnielo ponudu milosrdnih sestarah glede prodaje; izkazalo je nam. vieće, kakvi bi troškovi bili, kad bi se tamo javni zavodi smjestili; da ponuda milosr. sestarah nije posve povoljna, jer su naime nudile za ovu sgradu 120.000 fr. i to u prvoj, ustmenoj ponudi 30.000 fr. u razteretnicah odmah, a ostalo u rokovih; poslie opet preinačile su ponudu pismeno tako, da će platiti 40.000 fr. u gotovu, ako se uzme u nominalnoj vriednosti, a za ostalih 80.000 da se rokovi stave, i da bude dug bez kamatah. Na to je sabor izaslao odbor, mislim neću pogriešit, u tu svrhu, da razvidi sgradu i po tom takodjer predlog učini o daljnjem načinu. Taj odbor nije, čini mi se, nikada svoj zadatak obavio niti saboru kakovo izvjestje predložio, i dovoljno po tom nastavšoj već zem. vladi nije bilo priobćeno, niti je bio zaključak stvoren, kojim bi se bilo prvašnje oglašenje opozvalo ili suspendiralo.

U tom stanju stvari pružila se je sgoda prošle godine u listopadu, kad se je radilo ob otvorenju tvornice duhana. Tu je više gradovah kompetiralo, da se ta tvornica, s kojom je velika korist narodno gospodarstvena skopčana, u njih podigne. Ovu sgodu je zem. vlada upotrebila i sklopila ugovor sa zajedničkim ministarstvom financiah na 10 god. danah uz godišnju najamninu od 7000 fr. Moram ovdje i to primjetiti, da ovaj trošak, koji je naračunan sa 4500 fr. i o kojega se pokriću radi, nije odredjen u tvorničke svrhe, nego je koristan za kuće gospodara, jer se ti troškovi odnose na popravak krova, na sniženje prozorah, gradjenje kanalah; jednom rieči, to su takovi popravci, koji će naravno i onda, kada nebude tvornice, trajno biti na korist zemlje. Dakle ovaj trošak nije izgubljen. Ovdje mi je napomenuti to, da je ovo iznajmljenje u svakom obziru probitačno i koristno, osobito ako se uvaži, da najamnina iznosi 7000 fr., koja svota sigurno nije se mislila dobiti, jer je zgrada takove vrsti, da se i nemože za svaku svrhu upotrebiti, a najmanje za takove stanove, koji bi nješto parcelarno donosili. Dakle svota neizmjerno velika i primjerna zgradi; a obzirom na okolnosti, koje ovdje inače postoje, osobito se mora nazvati probitačnom. Osim toga, ako se uvaži, da i ovi popravci nisu izgubljeni po tom, što je glavni faktor, koji se nesmie iz vida pustiti, da sa nar. gospod. obzira tvornica pruža veliku korist zemlji i glavnomu gradu Zagrebu, dočim ovdje do 500 osobah svaki dan zanimanje i stalnu zaslužbu imadu.

Dakle ovaj ugovor mora se sa svakoga obzira probitačnim nazvati, kao što to takodjer priznaje i sam sab. odbor za proračun. Zato ja molim, da vis. sabor, uz votiranje ove svote shodno predlogu odbora, izjavi takodjer odobrenje ovoga postupka zem. vlade glede iznajmljenja, i da takodjer izjavi, da ovim činom prestaje zadatak odbora u to ime izaslanoga, jer se onda dakako nemože govorit o drugom upotrebljenju sgrade, pa tomu odboru ovako manjka substrat djelovanja. S toga preporučam i molim vis. sabor, da uz ovu stavku izjavi, kako odobrava taj postupak tim više, jer se zaista nebi dalo opravdati, kad bi bila vis. vlada tu sgodu propustila, te neiznajmila tu zgradu. Da je ona tu priliku propustila bila, nastala bi bila takova šteta, koju bi zem. vlada težko bila mogla opravdati.

Predsjednik: Govornike će bilježiti g. Akurti. Molim, tko želi govoriti?

Dr. Ign. Brlić: Vis. sabore! Ovdje se neradi samo o tom, da li je sgrada koristno i probitačno iznajmljena ili ne. Ja sam uvjeren, da nije koristno iznajmljena, i da smo imali mnogo koristniji i plemenitiji cilj pred očima. Ali glavno pitanje nastaje ovdje u očigled sbivšega se faktuma, možemo li ovaj postupak vladin opravdanim smatrati; je li vlada korektno postupala, kad je sgradu iznajmila? To nije, a niti je g. vladin povjerenik to mogao dokazati. Zašto? Zato, jer prvo, sabor je izaslao odbor, koj ima stvar razviditi; predsjednik toga odbora je presv. gosp. grof Kulmer, a izvjestitelj gosp. zastupnik Vukotinović. Ovaj odbor imao je kazati, na koji način ima se ova sgrada najkoristnije po zemlju upotrebit. Vis. vlada je, nečekajuć radnje sab. odbora, mimolazeć zaključak sabora, upustila se u dogovaranje sa ugar. ministarstvom financijah o tom, da ovu zgradu iznajmi za tvornicu duhana; da i negovorim o tom, što se kaže, da će se monopol duhana ukinuti. Svakako je dakle vis. vlada zaključak sabora mimoišla, dakle je vlada nekorektno postupala, što je nečekajuć na dalnje sab. odredjenje uslied izaslanoga odbora, samovoljno postupala.

Druga je inkorrektnost ta, što je propustila izvršiti propis, koji kaže, da svaki ugovor, što ga erar sklapa sa

Digitized by Google

privatnom osobom, ili obratno, imade se prije providiti sa mnenjem financ. prokurature. Ovaj je ugovor stoga i štetonosan, jer je vlada ovaj propis mimoišla. Taj ugovor sadržaje takove stvari, koje će danas sutra od velike štete biti; prvo već sám rok od 10 god. a drugo zakupnik, kao što je fabrika duhana, rado bi bio uzeo na se osiguravanje od vatre; ali vlada uzela je to na se. Dakle i glede samoga ugovora nije vlada postupala po zakonu. A što se vladin povjerenik hvali, kako je to koristno, istina, to je vrlo liepo, ali evo već u prvom proračunu treba 4500 fr., dakle kad odbijemo ovu svotu od najamnine, koliko još ostaje? Tako će i nadalje ići.

Glede onih popravakah, koji su potrebni bili za smještenje muzeja, kazala je vlada, da su to tako silni troškovi, da se nemogu snositi, a sad vidimo, da preinake nisu ni iz daleka tako velike. Dakle uslied toga svega — neću dalje da ulazim u stvar — vidimo, da vis. vlada nije pristojno uvažila zaključak saborski; nadalje, da ugovor nije sklopila kako treba, t. j. mimolazeć juridičnu oblast, koja je trebala mnienje dati, pa stoga sam za to, da se ova dotacija vladi nedozvoli, nego da se i nadalje uputi odbor saborski, da svoje mnenje vis. saboru predloži, pa tek povodom toga mnenja učiniti ćemo odredbu glede te sgrade.

Aurel Kušević: Vis. kućo! Ja nisam mnenja g. predgovornika, ja vojujem za mnienje odbora, jer želim, da se ova zgrada, koja je silne novce koštala, upotrebi na kakovu koristnu svrhu; premda ja sa gledišta, sa kojega polazi g. povjerenik vlade, nemogu smatrati vladin postupak opravdanim. Što g. Brlić kaže, istina je, da je sabor izaslao odbor u tu svrhu, da izrazi mnenje, što da bude s tom sgradom.

Bez obzira trošile su dvie prijašnje vlade, od kojih je osobito prva agitirala na nesreću države i trošila novce i zemlje i privatne na svrhe nepraktične, kao što je i ta nesrećna bolnica; dakle vlada od g 1848. do 1861. mogla je bolje te novce potrošit na nastavu, pak bi si bila zasluge stekla.

G. savjetnik Zlatarović jako se je brinuo za to, da se ova bolnica proda susjednim mil. sestram. Taj predlog nije sabor odobrio, nego se je odbor, kojemu sam i ja članom bio, izaslao, da stvar razvidi. Mi smo se opetovano sastajali, nu g. odsj. načelnik Zlatarović držao je izpod časti zadovoljiti želji vis. sabora, da prisustvuje sjednicam odbora. Dočim tako napredovat nismo mogli, izrazio je odbor svoje mnenje u zapisniku. Zašto nije predsjednik odbora, g. gf. Kulmer zapisnik podpisao, i kamo je zapisnik izniknuo, toga ja neznam, nego znam, da to u redu nije, to znamenuje sa dostojanstvom ovog vis. tiela, kojemu je vlada podčinjena, igrati se. Da je vlada iskreno postupala, te stupiv pred sabor da je rekla: sve plemenite želje, koje narod hrvatski goji u poremetjenom stanju svoje domovine, realizirati nemože, da su svakojaki agenti u našoj zemlji, te tako nije moguće, da sve one liepe želje naroda hrv. izpuni, — to bi bilo prama onomu, kako ja mislim o štovanju zakona, lojalno i razumno, i ja sam osvjedočen, da bi to vladino stanje razumna većina ovoga sabora uvidila prama onomu: „salus reipublicae suprema lex esto".

Izraz onaj, što ga je odbor upotrebio ovdje, veleć, da je vlada nepovlašteno postupala, i zato da sabor odobri to, što je nezakonitim putem učinjeno, to prekoračuje našu sviest i našu dužnost. Poslovica veli, ako želiš znati, što se pristoji, kucaj na vrata velike gospode, jer njim stoji do pristojnosti; — ja nisam zato, nego sam toga načela, da će oholost i nadutost velikašah prestati, čim prestane naša popustljivost. Situacija naše domovine vrlo je ozbiljna, zato neka nitko netraži od nas, da budemo sliepim orudjem, nego priznajmo iskreno, da buduć su ovakove skrajne agitacije, nije moguće sada umah zadovoljiti svim plemenitim željam, nego kad bude sliedila reorganizacija domovine, onda budu realizirane plemenite želje naroda.U tu svrhu ja se zadovoljavam onim, što je odbor predložio.

Jovan Živković: Vis. sabore! Da se nebi više udaljili od predmeta, čemu je kriv sam g. vl. povjerenik, opazujem, da budget jednostavno kaže: za adaptiranje bolnice potrošeno je toliko, bez dalnjega obrazloženja. Odbor predlaže, da se to bez primjetbe prihvati, nevidim dakle razloga, zašto se je g. povjerenik vladiu pozivao na historičnu razpravu. Što je odbor u motivaciji rekao: „nepovlašteno", to se nemože ovdje potaknuti, jer bi sabor morao imati sve podatke, da može o tom odlučiti. Nu pošto odbor odatle nikakve konsekvencije neizvodi i kaže: prima se bez dalnje primjetbe, to će toliko reći: pošto znamo, da odbor obstoji, koji imade o sudbini te zgrade saboru izvješće podnesti, i kad odbor taj izvesti, onda će sabor viditi i ugovor i znati, je li vlada povlašteno postupala ili ne; jednom riečju, predmet razprave biti će to onda, kad odbor svoje mnenje podnese.

Zato neželeći, da se u tu stvar upustimo praecipitando, uztežem se ja i ograničujem samo na ono, što je vlada predložila u budgetu, jer faktum je taj, da je tvornica duhana smještena u sgradi, i da je potrošeno na popravke toliko. --- Dakle neželeći dovesti vladu u nepriliku, kaže odbor, da mi tu svotu simpliciter prihvatimo bez dalnje primjetbe. Ako se pako vis. sabor pusti u drugo pitanje, da li je vlada bila povlaštena to učiniti, t. j. ako se ta razprava praecipitira, onda si i ja pridržajem pravo na rieč.

Ljudevit Vukotinović. Vis. sabore! Ja prihvatjam predlog odbora, nego iz njega izvadjam druge konsekvencije,nego g. vladin povjerenik i g. predgovornik. Što se tiče postupka, taj je meni najbolje poznat, jer sam bio izvjestitelj onoga odbora. Odbor je sastavio predlog, kako se ta kuća imade upotrebit; medjutim odboru nije pošlo za rukom izvješće svoje saboru predložiti. Nu tomu nije

Digitized by Google

odbor kriv, niti izvjestitelj nego to, da nije moguće bilo pribaviti podpis dotičnoga g. predsjednika. Dočim je znano, da je ovaj vis. sabor u većoj česti svojoj putovao, više nego li sjedio u Zagrebu, tako se je dogodilo, da je u to vrieme putovanja učinjena konačna odluka, bez da je sabor znao. Dakle držim, da vlada nije nikako u tom obziru postupala korektno, niti se je držala kakova obzira, kakova bi se držati morala prema saboru i prema odboru od sabora izaslanomu. Jer kada je vis. vlada kanila načiniti odluku, bila bi morala pozornim učiniti sabor i dotično odbor, da dovrši svoj rad. To nije učinjeno, te je dakle njekim načinom paralizirano djelovanje odbora, i odluka svršena pred vis. kuću došla, da o njoj sudi. Kad je svršeno, naravski, da se tu ništa nemože učiniti.

Napomenuti ću jošte samo to, što je g. vladin povjerenik izvolio navesti, da je vlada učinila bog zna kakovu špekulaciju, ili dobar „Geschäft" tim, što je kuću iznajmila, da je samo prividno dobar posao učinila, što je kuću za 7000 iznajmila. Iz ovoga iznajmljenja sliedilo je mnogo zla, koje mnogo više stoji, nego 7000 fr. nosi. Prvo, poremećeni su svi odnošaji akademije i muzeja smještenjem jedne strane akademije u muzeum, jer tim mu je učinjena velika šteta; a drugo, sada je zaključeno, da pravoslovna akademija imade iz one strane, u kojoj je provizorno smještena, izići, i vlada će biti dužna najmiti drugi stan za pravoslovnu akademiju. Dakle tu je šteta i novčana i moralna; nije se na to gledalo, da se zemlji nepristoji špekulirati, kad se ima vršiti plemenita dužnost, plemenitija, nego li dobiti njekoliko tisućah za zem. blagajnu. Odbor kaže, da se je on uvjerio, da je vlada iznajmljujuć istu zgradu nepovlašteno postupala. Mislim, odatle sliedi, da sabor ima izreći odluku svoju o tom, je li to uvjerenje dieli ili ne. Ako sabor prihvati predlog odborov, mora prihvatiti i to uvjerenje odbora, koje je ovaj saboru njekim načinom podastro na odobrenje. Dakle mislim, ako hoće konsekventno postupati, i shvatiti ideju odbora, mora vis. sabor. taj zaključak učiniti. — Ja od svoje strane podupirem predlog odbora, neka sabor zaključi, da je vis. vlada iznajmljujuć bolnicu prekoračila svoju vlast, i tim da je postupala protuuredno.

Sima Filipović: Vis. kućo! U meritumu je odbor predlog vladin primio; u pitanju najme financialnom odbor je svotu, koju je vlada za izdatke predložila, odobrio. U tom se i odbor složio sa vladom, i gg., koja su dosad u ovom pitanju rieč podigla, ništa protivna nisu navela. Pitanje je ob onoj jedinoj rieči, koja se u izviešću odbora sadržaje a to je rieč, „nepovlašteno." — Kad je, vis. kućo, rieč već o tom povedena, i kad su gg., koja su prije mene govorila, svoje mnenje u tom izrazila, i to se pitanje pretreslo, da je vlada iznajmljujuć u rieči stojeću sgradu povlašteno ili nepovlašteno postupala, držim, da se ovo pitanje riešiti mora, t. j. da vis. ova kuća ima odlučiti, da li je vlada iznajmljujuć istu sgradu povlašteno ili nepovlašteno postupala. Ja bi moja gg. kada bi se namjeravalo to pitanje riešiti, stavio prvo pitanje to, da li iznajmljivanje državi i zemlji pripadajuće zgrade spada u djelokrug legislative ili eksekutive? Ako spáda u djelokrug legislative, onda je vlada nepovlašteno postupala, i slažem se onda sa mnenjem odbora i mnenjem one gg., da je vlada doista nepovlašteno postupala. Ako li pako spada u djelokrug eksekutive, onda mogu toga mnenja biti, da vlada ne samo da nije nepovlašteno postupala, nego da je po pravu i dužnosti radila. Ja držim, vis. sabore, da ćemo mi dostojanstvu ovoga zakonodavnoga tiela malo odgovarati, ako budemo djelokrug ovoga zakonodavnoga tiela razprostirali i onamo, kuda se on po samom pojmu legislative prostrieti nemože. Ako budemo sa djelokruga legislative, — zakonodavstva, prelazili u djelokrug eksekutive, izvesti će se to tim takova da reknem anarhija legislatorna, i doći ćemo s izvršivanjem druge vlasti u onu konfuziju, koja nikada dobrim plodom urodila nije. — Iznajmljivanje jednoga državi prinadležećega zdanja isto je tako predmet eksekutive, kao što bi bio i slučaj ovaj, — dopustite mi gg., da lojalan jedan primjer navedem — kad bi tuča polupala prozore u kojem javnom zdanju. Pitanje dolazi, da li je vlada dužna te polupane prozore popraviti prije, nego li bude legislativa uticala? Ovlaštena je vlada na to i dužna je to učiniti, i ja vis. kućo neću, niti mi je nuždno pred ovako odličnim tielom sa više primjerah metu onu, koju sam si postavio, više illustrirati.

Ja sam svakako toga uvjerenja, da se je vis. vlada iznajmljujuć u rieči stojeću zgradu samo u okviru svoga djelokruga kretala.

Ovo je vis. kućo jedan od onih razlogah, koji je navadjan uz osnivanje predloga odborskoga.

Drugi je razlog poglavito taj, što se je reklo, da postoji pravilo, po kojem se vlada praveć kakav ugovor, ima staviti u sporazumljenje i opredieliti, ima li tu mjesta mnenju financ. prokurature.

Vis. kućo! Ja mislim, da i ovaj razlog nemože postojati u današnjem vremenu, već da je mogao postojati samo u ono neustavno doba, kada vlada nije bila odgovorna za svoje djelovanje. Sada je pako vlada za svoje djelovanje odgovorna, a da nije vezana na mnenje finac. prokurature.

Vis. kućo! Kad sam tako moje nazore razložio u kratko, hoću da reknem to, da se nemogu slagati sa predlogom odbora, koji u tom sastoji, da je vlada u tom pogledu nepovlašteno postupala, i

(Glas: To nije predlog odbora!)

slažem se sa predlogom zast. vlade, koji na to ide, da se ova rieč izostavi. Veli se, vis. kućo, da ovo nije pred-

Digitized by Google

log odbora. Nije predlog niti vladin niti odborov, ali je glavni sadržaj i motivacija mnenja odborovoga, koji je u sadržaju ove stavke izložen, i koji je po samoj važnosti svojoj postao predmetom današnje debate, a ujedno i predmetom riešavanja ovoga vis. sabora. Po tom slažuć se sa predlogom zast. vlade zaključujem.

Mavro Broz: Vis. sabore! Ja u tom predmetu nisam mislio progovoriti; nu povodom razjasnjenja zast. zem. vlade razprava je u tom predmetu povedena, dakle želim u tom pogledu koju reći.

Ja usvajam mnenje i predlog g. zast. Brlića s razlogah onih, što ih je on sam u tu svrhu naveo; samo dodajem još i taj razlog, kojega on nije izrično napomenuo, najme dostojanstvo ovog zakonod. tiela, koje dostojanstvo nalaže zastupstvu naroda dužnost, da svojim zaključkom pribavi štovanje, da svojim postupanjem uputi domaću vladu, kako ona nije nad saborom, nego sabor nad njom, koji zahtieva od nje, da sab. zaključke vrši; jer kolikogod puta ona proti zaključku sab. štogod učini, toliko putah vriedja dostojanstvo ovoga zakonodavnoga tiela. — Stoga razloga pristajem uz g. zast. Brlića sa svojim dodatkom.

Stjepan Hervoić. Vis. sabore! Ja nebih u tom predmetu govorio, da nisam čuo gg. predgovornike, navlastito g. neposrednoga predgovornika, koj je težku, nezasluženu osvadu bacio na vladu, i to upravo u ovom predmetu, u kojem on, kao što i sva ostala gg. koja su prije njega govorila, a najpače g. Brlić, koj je predlog učinio u tom obziru, stoje u izričnom protuslovju sa njihovim zaključkom, što no su ga kao članovi odbora za proračun sami učinili Prije ipak nego predjem na dokaze toga protuslovja gg. predgovornikah, neka mi bude dozvoljeno razložiti korist i vrednost iznajmljenja te zgrade po vladi učinjenoga naprama onim slabim i neznatnim te upravo nekoristnim razlogom sa protivne strane.

Počam od god 1861. pa sve do god. 1869 ili 1870., odkad je ta zgrada iznajmljena, bila je ona vjekovitim predmetom sab. pretresivanja. Svi sabori bez razlike izašiljali su odbore, odbori i jesu i nisu podnašali izviešća; a to sve skupa ima se tomu pripisati, što je ta zgrada i sa strane zastupstva i sa strane naroda onakovom indolencijom smatrana.

Upravo s toga razloga svaki je mislio, u nesretno je vrieme zgrada gradjena, neka dodje vrieme, da se jednom to sve izpravi. I ovaj je vis. sabor izaslao odbor, koj bi imao tu zgradu izviditi i predložiti, u koje svrhe da se upotrebi. Neka mi oproste gg. odbornici, ali izpričanje, da predsjednik nije izviešća podpisao, nemogu ja smatrati dostatnim, jer pripisujem sve pa i taj učin cielog odbora onomu djelovanju odbora od god. 1861., koje kako je postalo, tako i zaspalo.

Što je naveo jedan g. predgovornik za muzealnu zgradu, čuli smo mnogo govorit o tom, čuli smo izviešćati, razloge navadjati, da zgrada nije za muzej prikladna, — o tom se izvolite osvjedočiti iz dnevnika prijašnjih saborah, — jer da bi više stajala adaptacija, nego cieli muzej vriedi.

Znamo, da je muzej dobro smješten, nego samo treba ga dobro urediti, pa netreba gospodi kvartire u njem davati. Znamo, da se i dvorana hoće muzeu dati, ali i tamo će biti kvartiri za gospodu, a ne za muzej. Nu ja prelazim to pa navodim samo, da je vlada iznajmljujuć tu zgradu učinila narodu onu korist, što smo dosad mi svi sami propustili.

Ako uzmete, da u toj zgradi do 500 ljudih najsiromašnije klase radi, pa da svaki poprieko 40 novč. na dan zasluži, to iznosi dohodak tih ljudih 200 for. na dan, koji u Zagrebu ostaje, a to čini na mjesec 6 hiljadah, na god. pako 72000 for. taj dohodak, gg., od 72000 fr. ostaje u gradu Zagrebu, a troši ga siromašno pučanstvo u svoje uzdržavanje. Taj dohodak za 10 god., za koje vrieme je zgrada iznajmjena, čini 720.000 fr. Ako u zmemo nadalje, da ta zgrada. 7000 for. na god. noseća, daje zemlji kroz 10 godinah 70000 for.; ako odbijemo naprama razlogom g. Brlića i Vukotinovića 45$0_0$ fr. urednoga potroška za adaptaciju i ako odbijemo 2000 for. na trošak popravka, poreza i t. d., to kad se sve skupa proračuna, ostane 45 do 46000 for. zemlji gotovoga novca. — Kad se to sravni sa dosadašnjim postupkom od 1857, kad je ta zgrada načinjena, do 1861, pak onda od 1861-1870, kad nije niti novčića nosila, to padaju i prigovori podignuti proti zem. vladi, i ja pitam: jeli ih vlada zaslužila, da se na nju bacaju, kao što to radi neposredni g. predgovornik. Mislim, odgovor je svakomu jasan.

Dokazav korist iznajmljenja te zgrade za grad i zemlju prelazim na samo izviešće odbora za proračun, i kažem, da izviešće, ovomu saboru predloženo, stoji u očitom protuslovju sa prvobitnim izravnim zaključkom odbora. U ovom izviešću odborskom nije i nesmije biti drugo, nego posliedak onih zaključakah, koji su u odboru stvoreni; a sve ostalo, što je umetnuto, to, neka mi oproste gg. odbornici, moram označiti prosto falsifikatom.

(Čita izvadak iz zapisnika sabor. odbora za proračun g. 1870. kako sliedi:)

„Po pročitanju i ovjerovljenju zapisnika sjednice odborske dne 17 t. m. držane, preduzeta je razprava stavke 3. naslova 4. poglavja 1., pod kojom je zemaljska vlada predložila za adaptiranje sveobće bolnice u Zagrebu — u svrhu smještenja tvornice duhana i znatne popravke na krovu, zatim kopanje i zidanje novoga kanala, izdatak od 4500 for. i koje točke razprava je zaključkom ovoodborskim od 22. svibnja t. g. odgodjena dotle, dok zemalj. vlada odboru priobći odnoseće se na taj predmet spise i saborske zaključke.

Digitized by Google

Pošto je vladin povjerenik doprineo i odboru priobćio ugovor, kojim je u mjesecu listopadu g. 1869. upitna zemaljska zgrada zajedničkomu financijalnomu ministarstvu na 10 godinah za tvornicu duhana za godišnjih 7000 for. iznajmljena, te obrazložio s jedne strane to iznajmljenje saborskim zaključkom jednom na zemaljsku vladu upravljenim, a poslie toga direktnim izrekom nikada neopozvanim; s druge pako strane predstavljenjem koristi, koja kroz taj najam osobito gradu Zagrebu, a i cieloj zemlji u dio pada tim, što u toj — sada za tvornicu duhana iznajmljenoj zgradi — koja do toga iznajmljenja kroz deset godinah bez ikakove koristi zemlje prazna i već gotovo razpadanju izpostavljena stajaše, budući po višekratnih povjerenstvenih pregledanjih i prosudjivanjih za nikakovu zemlje uporabu prikladnom nepronadjena, sada, osim što ona zemlji najmovni dohodak od godišnjih 7000 for. donosi — do pet sto osobah, na trošak zajedničkoga financijalnoga ministarstva zaslugu imaju, i tu zaslugu na obću korist u ovoj zemlji troše; — stavi isti vlade povjerenik predlog: da se odbor ovaj sa prenavedenim razloženjem zadovolji, te tako pod upitnom stavkom 3 naslova 4 po vladi predloženu svotu izdatnu od 4500 fr. — kako i u savezu onu u naslovu 1. pokrića pod stavkom 1. u ime najmovine sa 7000 for. izpostavljenu — bez dalnje primjetbe — prihvati i odbri.“

Evo gg., zapisnik o „nepovlaštenom“ iznajmljenju ništa negovori, i štogod se u obrani izviešća centr. odbora kazuje radi rieči „nepovlašteno“, to, da se najuljudnije izrazim, nije istina, jer istina je ovo. Stoga mislim, da ovaj izraz nije na mjestu.

(Tako je!)

Mavro Broz. Vis. sabore! , ...

(Glasovi: dva put se negovori. Neima rieči! — Vika, buka.)

Ja molim na osobnu primjetbu . . . . (Nečuje se.)

(Neprestaje vika i lupa!)

Ja imam pravo odgovoriti na napadaje. . . (Nečuje se.)

(Vika još veća. — Tu nema napadaja! Nemate pravo!)

Predsjednik: Molim g. govornika i zast. Broza, da se legitimira, na kojem naslovu zahtieva pravo govora?

Mavro Broz. Moja je osoba napadnuta. G. predgovornik je mene ukorio nelojalnošću, da ja ex principio napadam vladu.

(Vika: poslovnik!)

Predsjednik: Idemo dalje. — G. izvjestitelj želi razjasnjenje dati.

Dr. **Ignjat Brlić**: G. predsjednik Bogović i izv. Filip Thaller bili bi krivi, kad bi bio falsifikat, ali toga neima.

Izv. **Filip Thaller.** Vis. sabore! Želim tu stvar razjasniti. Osim onoga, što je izvolio g. predgovornik pročitati, nalazi se još spreda u zapisnicih odbora proračunskoga jedan sadržaj, kad je najme prvi put na red došla razprava ob ovom naslovu 4. dana 23. svibnju t. g., a taj glasi ovako: (čita:)

„Dočim su nadalje ticajući se razprave na istu ovu stavku (3) učinjena tri predloga i to po g. Mirku Hrvatu sliedeći:

„„Da se od pretresivanja stavke 3. naslova 4. poglavja I. tako dugo odustane, dok vis. vlada nedoprinese spise, iz kojih bi se viditi moglo, da je ista kod iznajmlenja sveobće bolnice postupala shodno saborskim zaključkom.““

Zatim po g. Jovanu Jurkoviću sliedeći:

„„da se od razpravljanja ove stavke dotle odustane, dok nuždni za stvarno pretresanje podatci dostavljeni budu.““

Napokon po g. Ant. Stojanoviću sliedeći:

„„da odbor nemože uzeti u meritornu razpravu ovu stavku, nego zaključuje: pozvati vladu, da ovu stavku odnosnimi spisi i saborskimi zaključci obrazloži.““

Preduzeto je glasovanje i kod glasovanja ob ovih predlozih bude onaj po g. Dr. Ant. Stojanoviću učinjeni većinom glasovah primljen kao odbora ovoga zaključak.“

Na to je sliedila ova razprava, koju je g. predgovornik pročitao. Što se tiče ove rieči, kako je ona unišla u izvješće, to se je dogodilo tako, jer je odbor proračunski zaključio, da se ovaj ogromni operat od mnogih sjedničkih zapisnikah nepredloži saboru, nego da se iz njih izvadi izviešće ovo, koje imade sadržavati excerpt svega stvarnoga bića ovih zapisnikah. Tako je ovo izviešće kao i zapisnici čitano per extensum i odobren. Kad je excerpt ovoga izviešća došao na čitanje, — moja individualna želja nije bila zato, i ja bih bio volio drugu koju rieč, — nu većina je odbora primila taj izraz, i ja moram dodati, da je u onoj istoj sjednici prisustvovao i odielni g. načelnik vlade, koji nije ništa proti tomu navèo. Ovako je redakcija ova postala.

Josip Žuvić. Vis. sabore! Poslje onoga, što je g. Hervoić izveo, i iza klarifikacije po g. bilježniku odbora budgetskoga učinjene, preostaje samo još govorit o stvari. Ja ću se ograničit na kulminirane stavke, za da tu razpravu bez nužde neproduljim. Raisonnement g. štov. zast. virovitičkoga stoji u nepravilnom postupku vlade, te je izveden sa jurističkoga vida. Naglasak njegove argumentacije stoji u sklopljenom ugovoru, iz kojeg izvadja, da se ugovori takovi, koji se sklapaju s jedne strane medju državom, a s druge strane medju privatnimi i obratno,

Digitized by Google

imadu po zakonu izviditi po financ. prokuraturi, izvodeć slutnju ili bojazan, da u ovom ugovoru može biti kojekakvih štetonosnih po zemlju stavakah. Glede toga potonjega replicirati nisam u stanju, jer napadaj počiva samo na slutnji, budući proizlazi, da on sam ugovora čitao nije, dakle ga temeljito niti braniti niti napadati može.

Što se tiče onoga prigovora, da se ugovori slični moraju providiti mnenjem financ. prokurature, taj meni zakon nije poznat. Obično biva, da se politički organi posavjetuju sa justicialnimi, t. j. financ. prokuraturom; da li je ona u ovom slučaju po financ. ministru konsultirana, to niti znam niti me se tiče; da li je vlada prokuraturu konsultirala, budući to nespada u ressorte juridički, nije mi takodjer znano. Dakle tu se nemogu nikakve konsekvencije izvadjat; to stoji, da zakonom propisano nije, da takovi ugovori moraju dobiti mnenje financ. prokurature, a i to stoji, da se nemože predmnjevati od redovite vlade, da bi ona ugovor, koj nije prešao sve faze točnosti, konačno utanačila.

Navodi g. zast. moslavački, da je pogrešeno moralno i materialno, i obrazlaže ovaj navod tim, da muzej nije čestito namješten, da su juristi morali preći u zdanje muzeja, da se stanovi plaćaju, da je financialna šteta; a moralnu štetu razumijem tako, da se predmeti nemogu čestito ponamjestiti; i zato je učinjen petit prema zdanju špitalskom, koje je izmaklo muzeju s toga, što ga je vlada iznajmila za tvornicu duhana. Što su juristi premješteni iz akademije, ja nedvojim, da uzrok tomu i g. zast. znade, da se je mladež akademička u broju pomnožila, i da joj nebijaše mjesta u dosadašnjoj sgradi. Što bi bilo sliedilo, da jim je vlada kazala: stisnite se još bolje, jer biti će ih u saboru, koji će kazati, da to nanosi financ. štetu? Vlada je dakle bila primorana jedan dio mladeži premjestiti, a tomu je naravska posliedica, da se mora platiti stan. Već je izveo jedan g. predgovornik, zašto ta zgrada nije adaptirana u svrhe muzealske, jer je sabor uvidio veliki trošak, pak je konačno odlučio da se odbor imenuje, počem su se već razprave vodile ob iznajmljenju i prodaji. Da taj odbor špitalski svojoj zadaći nije zadovoljio, to mislim niti sam kriv ja, niti koji drugi zastupnik, a najmanje vlada, nego sam odbor, a on neka računa sam sobom. Vlada je u dužnosti svojoj skrbila za javnu zgradu i ustanovila iznajmljenje, koje je sada tolikomu negodovanju podvrženo.

G. zast. Hèrvoić pročitao je zapisnik odbora za proračun, ondje o tom izraženom negodovanju nema ni spomena. Meni se čini, da je g. zast. F. Thaller kao izvjestitelj nastojao obraniti stavku, ali nije bio u mogućnosti ovom prilikom kapacitirati mene o pravilnosti postupka odborova. Ja neidem tako daleko, da zagazim tija do falsifikata, jer što je falsifikat, to ja dobro znadem, i stoga nemogu kazati: falsifikat; nego kažem, da je to nepravilnost u postupku odbora. Čista je istina, da je u zapisniku sjednice, što ga je g. Hervoić čitao, zaključeno primiti ovu stavku bez svake primjetbe; a evo u zapisniku odbora nalazi se izraz, nam sada dobro poznat. Taj je izraz došao po razbistrenju g. izvjestitelja, da je to iz totalnoga globusa svih zapisnikah resumé, a uslied toga resuméa je ova redakcija. Ja držim gg., kada takov izraz dolazi u zapisnik proti vladi na temelju cielovitog resumea svih zapisnikah, da bi tada morao cieli stroj zapisnikah imati duh, koji taj izraz indiktira. Pravac odluke odbora ima svoj temeljni stožer u onoj sjednici, gdje je ova stavka votizacijom odlučena; ako sutra dodje više, manje ili inih osobah na publikaciju sastavka, onda kod svih pravilnih uredovanjah u redu nije, da se zaključak jučeranji summarnim putem promieni.

Što se tiče same stvari, ove dozvole odbora, — neka mi oprosti odbor budgetski, jer ja sam onomadne već naglasio, da štujem njegov trud i muku, koja se mora priznati, jer je to težak posao, a mi smo u ovakovih stvarih još novaci, — ali pristati na izdatak tih reparaturah, u tom leži moralno osvjedočenje pravilnosti toga projekta vladinog, jer nemogu predmnievati od nijednog odbornika, da bi proti svojemu boljemu osvjedočenju pristao na izdatak od 4500 for., kad nebi znao, da je ta stvar u redu. A pristati i podjedno kazati: nevalja, znači od strane odbornikah pristati na djelo nevaljano, a s druge strane cenzuru i superarbitrium nad vladinimi čini vršiti. Ako mi to i jest poput onoga, što sam onomadne čuo, primitivan pojam, ali nemogu odoljeti uvjerenju, da budgetski odbor imade zadaću izpitati potreboću i pravilnost cifrah i ulazit u unutarnji duh materije; ali vladin kakav konkretni čin justificirati, damnirati ili koriti, to pristoji saboru, ali ne partikularnomu odboru.

Kad već g. Hèrvoić kaže, da je tim iznajmljenjem dobila zemlja 7000 fr. i da se radnici okupiraju, ja još to imam klarificirati, da on devalvirajuć odbitak od 4500 fr. devalvira na 2500 fr. Ja sam refleksiju učinio, da je to izdatak reparaturah i adaptacije, jer ovakovi izdatci neće pridolaziti svake god. sa 4500 fr. Dakle to nije pravilna mathematika; a nemože se u zlo primiti ni ta okolnost, da je vlada uzela na se trh assekuracije, jerbo taj trh neodnosi se na materijal tvornice u zgradi, nego na zgradu samu; to, što no se veli, na dlanu leži, da posjednik kuće nosi i trh assekuracije. Ako se taj trh kada uvrsti u privatni ugovor, odatle nemože sliediti, da je vlada nepravilno činila, kad je taj trh na se uzela. Uzmite gg., da je sa iznajmljenjem ove zgrade skopčan u uzkoj svezi izim financ. koristi osobito za glavni grad Zagreb i jedan moment, koji u ovom vieku mora i čovjeka pojedinca i zakonodavca pozornost u uzvišenijem stupnju probuditi, a to je moral. Kada se 3—500 oso-

Digitized by Google

bah relegira, da si poštenim načinom služe svoj hljeb, to na svaki način, a da o tako delikatnoj stvari obširnije ne govorim, jer svakomu nas mora biti udubljeno, osobito ono, što glavnomu našemu gradu u prilog ide.

Toliko o samoj stvari; a sada dolazim na konkretni izraz, gdje je financ. odbor kazao: „vlada, iznajmljujuć istu zgradu kr. ug. ministarstvu fiinancijah, nepovlašteno je postupala.“ Gg., ja sam kazao već prije, kako mislim, da financ. odbor nema to pravo niti izreći, da je vlada bila vlastna niti nevlastna, jer on u obće nije forum arbitrarium nad vladom. Zamašaj ove rieči, po mojem pojmu, — a ako sam točno shvatio g. zastupnika moslavačkoga, i on je njoj dao smisao, koji sam i ja shvatio — kad sabor kaže u svojem elaboratu, koji će biti podloga zak. osnove pred licem Nj. veličanstva: ti si vlado u ovoj točki nepovlašteno radila, to izražuje u najnježnijem smislu rieči nepovjerenje proti vladi. A ja pozivam gg. kraj svih polit. okršajah i prema polit. igranju manjine, da li vis. sabor može sdušno i po savjesti u ovom konkretnom slučaju, gdje su financ. i moralna emolumenta za zemlju izkazana, gdje imperiozna potreboća, se s ovom sgradom, koja dosad ništa nosila nije, nešto koristna učini, da li možete na saviest svoju uzeti, da se pred licem Nj. veličanstva putem zak. osnove kaže, da je vlada u ovom pravcu radila nepovlašteno, t. j. proti zakonu? To gotovo sudara s onim izrazom g. zast. ivanečkoga, jer doista in ultima analysi po ovom smislu može se doći do toga izraza. Stoga pristajem na predlog vladin, što ga je i odbor budgetski prihvatio, tim, da se u konačnoj redakciji vis. sabora rieč: „nepovlašteno“ izostavi.

Predsjednik: G. zast. Hervoić shvatio je izraz g. zast. Žuvića, kao da je njemu predbacio „falsifikat“; stoga i jer se to njegove osobe tiče, želi on stvar razjasniti.

(Nemir.)

Stjepan Hervoić: Molim gg. po poslovniku imam rieč. Kad bih bio upotrebio onu rieč, tada bi doista naumio uvriedu odboru .... (Glas: Tratimo vrieme već dva sata!)

Makar 10 satih, kad je takva mašinerija ustavna, mi ćemo slušat, drugač nije moguće. —

(G. Hervoić dakle ima pravo 2 put govoriti, a g. Broz ne?)

Vis. sabore! Onu rieč, koju mi je prigovorio neposredni g. predgovornik, da sam ja rekao falsifikat, rekao sam, ali kako? Rekao sam, kad bi ova rieč „nepovlašteno“ ovdje ostala, kao što nije osnovana na prvašnjih, zapisnicih, da bi se mogla smatrati falsifikatom. To sam kazao, pa i sada kažem.

Josip Žuvić: Ja dakle u tom smislu izpravljam svoj izraz, i primam klarifikaciju g. Hervoića.

Predsjednik: Ako nije kojeg novog govornika, tada pripada pravo rieči gg., koja su predloge učinila.

Jovan Živković: Koji je predlog vladin?

Predsjednik: Predlog odbora glasi, da se vladi dozvoli ovaj izdatak, akoprem je „nepovlašteno postupala.“

Jovan Živković: Nije tako!

Predsjednik: Kako nije, kad je tako štampano? Molim, što mi padate u rieč?

Jovan Živković: Hoću da vam pročitam ...

Predsjednik: Ja vam uzkraćujem rieč. Neznam, kakvu vi cenzuru uviek nad predsjedničtvom voditi imate. Ovdje stoji ...

Jovan Živković: Molim da pročitam. (Čita u naslovu 4.:) „Premda se ovaj odbor uvjerio, da je vlada „nepovlašteno postupala“ etc., — to odbor ipak etc. — — Ali neveli, da predlaže, da sabor prihvati ovu rieč.

Predsjednik: To ja nisam rekao, nego sam rekao: odbor kaže, da se je uvjerio, da je vlada „nepovlašteno postupala.“ Odbor predlaže, da se stavka primi. Ja neznam, kako bi drugačije govorio. Molim ujedno gospod. predgovornika i svu ostalu gospodu, ako im je volja druge članove smetati, neka bar mene nitko u rieči nesmeta.

(Živio!)

To je dakle odborov predlog. Na ovaj predlog sliedio je izpravak g. zastupnika vlade Jurkovića, da vis. sabor izkaže odobrenje postupka vladinog i da djelovanje odbora u pitanju ove zgrade izaslanoga prestaje. — Zatim je izpravak g. zast. Vukotinovića, koji želi, da sabor izreče, da je zem. vlada prekoračila vlast, da je proturedno postupala, što je iznajmila bolnicu.

Protivan je samo predlog g. zast. Brlića, da se vladi nedozvoli dotacija od 4500 for., nego da se specialnomu odboru naloži, da svoje mnenje podnese.

Sada imadu g. predlagatelji Jurković, Brlić i Vukotinović pravo govoriti. G. Živković pridržao si je pravo rieči, ako bude divana o izrazu povlaštenog ili nepovlaštenog postupka vlade.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja sam želio, da se vrieme prištedi, ali vidim, da nisam uspio, jer evo već 2½ sata vremena potratismo. Ja više putah želim stvar pokratiti, ali evo ni danas nisam prodro.

Ja pitam, zašto su se gg. predgovornici upustili na polje diskussije ob ugovoru, kad ga još neznamo? To nepojmim. Mislim, da se moramo same stvari držati.

O postupku povlaštenom ili nepovlaštenom imali bi onda razpravljati, da je odbor htio, da sabor o tom zaključi; nu to nije predlog odborov. Dakle je logična kon-

Digitized by Google

sekvencija, da kuća to primi na znanje sa opredeljenjem, da se prihvati predlog. To je ciela stvar od 5 minutah, a nebi trebalo na nju 2 sata potrošiti.

Načelo g. predstojnika pravosudnog odiela nestoji. Odbor nije ukore dielio, nego je kazao svoje uvjerenje, i daje predlog saboru; štogod on misli, da je sabor vlastan zaključiti, to on može i predložiti.

Osim toga o povlasti budi rečeno, da vlada sve što radi s novci, nepovlašteno radi, ne hotice nego iz neznanja. To nije svietli ban kriv, nego ona gg., koja ga poslužuju svojim savjetom; da ga bar upute na način. Ja kažem, da se radi protiustavno, i to velim bez ikakova animositeta. Vlada počamši od god. 1870., kad je vidila, da nije moguće budget podnieti, morala je iskati indemnitet, da se troši ustavno. Toga nečini ni danas; što više evo već je 6 mjesecih prošlo, a vlada još netraži indemniteta ni za ono, što je potrošila; ona će trošiti još 3 mjeseca, i zato treba iskati indemnitet. Treba dakle vladu uputiti.

Kad se već mora, moram i ja držati lekciju. Zak. ustroj. vlade §. 13. kaže ovako:

„Proračun ima se za vremena, i to tako predložiti, da se uzmogne izpitati i konačno ustanoviti, svakako prije početka godine, za koju proračun ima valjati.“

Mi smo za ovu god. već u srpnju, zašto dakle nije vlada rekla: vis. sabore! Nisam u stanju proračun predložiti za vremena, kako to zakon propisuje, s toga molim povlast, da mogu trošiti po proračunu lanjskom. Ja bi sa svoje strane kazao, eto vam indemniteta. Mi bi kazali: u tih okolnostih, budući su gg. morala ići u Peštu, odobrava se, ali treba da nas za god. 1871. nepostigne opet to isto. Dalje tvrdim pozitivno, da ona gg.. koja misle, da to nije od potrebe, neznadu ustava. To je moj pojam o budgetu, da vlada mora iskati odobrenje sabora za sve, što bez proračuna troši. U većoj obsežnosti te povlasti nije kod nas, ali obratite se na sve ustavne države, pa ćete viditi, da ministar, ako je pozvan izvesti koji čin prešan, a nema sabora, kašnije pred saborom kaže, to smo učinili, dajte nam indemnitet.

Vlada je učinila koristno, ali treba za to indemnitet; razlika je velika, je li povlašteno ili koristno. Čin je vrlo koristan, ja ga odobravam podpuno, ali je nepovlašteno ga izveden. Budući odbor, koji je izaslan, mora mnenje podnieti o toj stvari, mislim. da se neupuštamo u razglabanje, je li ugovor povlašten ili ne. To je stvar kašnja, a za sada se uzima na znanje. Tim je stvar svršena, i da se je odmah tako učinilo, nebi se izgubilo 2½ sata vremena.

Ljud. Vukotinović: Vis. sabore! Ja nežalim, ako smo izgubili njekoliko vremena, jer to je pitanje velevažno, jer to pitanje sadržaje načelo ustavnosti. Ako se nebude saboru vlada odgovorna, koju smo tekar uveli, držala u granicah propisanih, onda ćete autonomiju i odgovornost vi sami već u početku srušiti. Ovo je prilika, gdje sabor mora rieč svoju kazati, i naročito, što se pitanja tog tiče, sasvim na kratko velim, da je riešenje toga pitanja, što se naime ima s bolnicom učiniti, vlada sama podastrla saboru.

Sabor je imenovao odbor, a vlada nečekajući odgovor sabora, načinila je sama konačnu odluku glede upitne kuće, te je izmaknula načinom neshodnim saboru riešenje toga pitanja. Taj se postupak nipošto nemože opravdati, a ono što se nemože opravdati, nemože se reći, da je povlaštenim načinom učinjeno.

Ja u obće imam taj nazor, da naša ustavnost na vrlo slabih noguh stoji, kao što je moj predgovornik dobro razjasnio. A tko je tomu kriv vis. sabore? I to, da je to pitanje bolničke kuće tako riešeno, kaže se da je odbor kriv. Istina je, prevelika miroljubivost, prevelika dobrodušnost i popustljivost odbora, kojom su se i odbornici njegovi i zastupnici naroda držali uvjek prema vladi, gojeći neograničeno povjerenje, doveli su cielu stvar sada već na ono stanje, da svaki, koji ima srce na svom mjestu i koj hoće braniti pravo naroda, nemože više šutiti. Zato velim, da vlada nije postupala, kako je trebalo, i velim da je nepovlašteno postupala. To je razlog rad kojeg sam ja predlog svoj stavio. Onaj incidens glede zapisnika odbora, to je meni svejedno, to nespada ovamo, jer kad to i nebi bilo, ja bi bio stavio sam neodvisno predlog taj. Ja zato tvrdim, da je vis. sabor svakim načinom prinuždeni, primiti moj predlog, jer sada valja braniti ustavnost u početku. Kad budemo propuščali jedno pitanje za drugim, onda ćemo takova praecedentia stvoriti, izza kojih će oni, koji budu kasnije došli, težko ili nikako čuvati moći prava naša.

Zato predlažem, da sabor izjavi, da je vlada prekoračila vlast svoju i proturedno bolnicu iznajmila.

Jovan Jurković Vis. sabore! Na pobijanja mojega predloga imam odgovoriti, naročito na ono, da se je vlada mogla obratiti na sabor, i tražiti povlast za iznajmljenje, znajući za onaj zaključak o posebnom odboru. Ja upozorujem na okolnost, da se je ta stvar iznenada sgodila, i to u ono doba, kada sab. zasjedanja nije bilo; dakle vlada nije bila u stanju obratit se na sabor.

Što se tiče prigovora g. zast. virovitičkoga, da vlada nije konsultirala financ. prokuraturu, tu je naveo g. zast. pleternički, da neima toga zakona. U ostalom moram kazati, da vlada odgovara za svoje čine, ali ne za način izvedenja, nego samo za posljedice čina. — G. zastmoslavački naveo je za dokaz nekoristnog iznajmljenja, da je to samo prividan dobitak od 7000 fr. dočim su posljedice mnogo zamašnije, jer da se je morala smjestiti akademija pravoslovna u zgradi „Kasino“ itd. Premda stvar

Digitized by Google

ta nespada u ressorte, komu sam ja pridieljen, ipak mi je poznato, da to smještenje akademije sa iznajmljenjem ove zgrade u nikakovu savezu nestoji. Tomu je povod okolnost, da se je ove god. gimn. mladež u tako velikom broju prijavila, da su se morale u prvih 6 razredih paralelke urediti. Sve da nije vlada iznajmila onu zgradu, pravoslovna akademija nebi se u nju smjestila; pak ni njezino smještenje razvitku muzeja nije ni najmanje na putu.

Napokon našao se je g. zast. vukovarski u čudu, što daje povoda vladi, da sbog rieči „nepovlašteno" stavlja predlog. Mislim da je veliki zamašaj ove rieči g. zastupniku vrlo dobro poznat, i da će djelovati na sam ugovor, ako sabor bude izjavio, da je posao od strane vlade nepovlašteno obavljen. To je dakle razlog, zašto sam ja u ime vlade stavio predlog, da po predlogu odbora budgetskog sabor ovu stavku izdatka votira, i ujedno tim odobri iznajmljenje zgrade. Logična je posljedica, kako je g. zast. moslavački naglasio, da se zgrada za vrieme trajnog iznajmljenja za 10 g. nemože u drugu svrhu upotrebiti, i da djelovanje posebnog odbora prestaje, budući nema substrata. Stoga preporučujem svoj predlog.

Predsjednik: Mislim, da se može stupit na glasovanje. — Odbor financ. uveo je u ovaj svoj zaključak takodjer argumentaciju, da je vlada nepovlašteno postupala. Ali zaključak odbora glasi praecizno samo tamo, da se predloženi izdatak od 4500 fr. bez dalnje primjetbe prihvati.

G. zast. vlade mora ovaj zaključak prihvatiti, jer je po vladu povoljan, nego samo sa argumentacijom nije zadovoljan, i predlaže, da sabor pristane na tu stavku sa odobrenjem postupka vlade.

G. zast. Vukotinović pooštrava argumentaciju odbora i kaže, da je vlada protiredno postupala.

G. zast. Brlić pobija sasvim predlog odborov i kaže, da se vladi neima dozvoliti ova dotacija.

Stavljam pitanje: prima li vis. kuća zaključak, da se vladi prosto odobri izdatak od 4500 for.?

(Diže se većina. — Nemir.)

Formulacija može biti i ta, primali vis. kuća ovu stavku bez ikakve daljne eksplikacije?

(Diže se većina. — Nemir.)

Jovan Jurković: Mislim, da se najprije predlog odbora u svojoj cielosti podovrgne glasovanju Predlog odbora veli, premda je vlada nepovlašteno postupala, da se ipak votira svota. Dakle molim, da se nebi disjunktive glasovalo, odbijajuć izraz, koj je zametnuo razpravu.

Predsjednik: Prima li dakle vis. kuća izdatak sa 4500 fr., akoprem odbor kaže, da je vlada nepovlašteno postupala?

(Glasovi: ne!)

Prima li dakle vis. kuća taj izdatak tim, da je vlada korektno postupala?

(Glasovi: Ne! Nemir.)

Jovan Živković: Čim je pao predlog odbora, onda ovaj predlog vlade dolazi na glasovanje. Nemojmo pravit konfuzije.

Sima Filipović: Vis. kuća! Vlada predlaže svotu izdatka i prijetka; odbor je tu svotu primio.

Jovan Živković: To je palo.

Sima Filipović: Molim gospodine, baš onda, kad ste za štednju vremena argumentirali, više ste govorili, nego ste kazali. Dakle odbor je primio tu svotu, samo što još argumentacijom podupire predlog. Sada se razpravlja predlog odborov, kao i predlog g. vl. zast. Jurkovića, koj takodjer prima svotu prijetka i izdatka, samo neodobrava argumentaciju izrazujuć protivno mnienje. Kad je sada argumentacija odborova pala, pitanje je u redu, da li se predlog g. Jurkovića prima.

Stjepan Josipović: Ja se s nijednom motivacijom neslažem . . .

(Nemir. — Kasno!)

Pitanje je najprije, jeli se prima predlog vladin, pa ako on padne, onda dolazi predlog odborov.

Predsjednik: Glavna je stvar, je li se vladi dozvoljuje 4500 fr. ili ne? Drugo je sve samo accessorium. To je pitanje vis. kuća već dvaputnim glasovanjem odobrila, i tim je protupredlog g. Brlića pao.

Sada je dakle drugo pitanje, jer se je o argumentaciji i preko 2 sata debata vodila, i sad se nješto odlučiti mora, je li dieli vis. sabor mnienje odbora, da je vlada nepovlašteno postupala?

(Glasovi: Ne!)

Je li dieli vis. sabor argumentaciju g. predstavnika vlade, da je vlada postupala korrektno?

(Diže se većina. — Nemir.)

Jovan Živković: O tom se radi, da li se uzima postupak na znanje.

Predsjednik: Vis. sabor prima ovu stavku sa odobrenjem postupka vlade. — Sliedi naslov 5.

(Predsjednik A. Vakanović udalji se sa svoje stolice, a predsjedničko mjesto zauze 1. sab. podpredsjednik Lj. Vukotinović.)

Predsjednik: Želi li vis. kuća možebit odmor na pol sata? (Prima se.)

(Odmor.)

Digitized by Google

Predsjednik: Nastavljam sjednicu, i molim g. izvjestitelja, da čita nasl. 5.

Izvjest. **Filip Thaller** čita naslov 5. st. 1.

Vis. sabore! Odboru se je činio prevelik ovaj zahtjev vladin, te je izaslao pododbor, da razvidi dotične spise, da pronadje po promjeru od 3 godinah potrebiti potrošak za obskrbu i liekove. I odbor je pronašao, kako se ovdje predstavlja, da bi po promjeru bilo potrebno 16.300 for.; ali buduć je poduzetnik odustao od ugovora stoga razloga, jer nije bio kadar po prijašnjem ugovoru dvoriti bolestnike za onu premalenu nagradu, i jer nije bilo drugoga poduzetnika, vlada je povisila 10 nč. na osobu, te je stoga dozvoljeno 20.000 for.

Predsjednik: Ako neželi nitko govoriti, stavljam pitanje, prima li vis. kuća predlog, kako ga je odbor stavio?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita st. 2. 3. 4. 5. 6.

(Prima se.)

Dalje čita st. alineu sa točkami 1. 2. 3. 4.

(Prima se.)

Čita dalje nasl. 6. do incl. §. 36.

Predsjednik: Buduć je ovo samo u izvadku priobćeno, možebit želi vis. sabor, da se red kazališni pročita, i redomice promiene sravne. Ako neželi, molim da li pristaje na odborov predlog?

Izvjestitelj: To su samo formalne promiene, udešene prema sadašnjemu vremenu.

(Glasovi: Prima se.)

Sima Filipović: Molim, vis. kućo, ja bi prema naslovu 6. predlog učinio. — U mnenju odbora dvie su stvari: jedna je naravi financ., a druga se odnosi na ustrojstvo kazališnoga zavoda. Držim, ako je onaj prvi dio u djelokrug odbora i spadao, da ovaj drugi ob opredieljenju nije spadao; a okrom toga objekt je ovaj tako zamašan, da se prilikom ovom nebi mogao dovoljno razpraviti. Priznajem, da velik operat od mnogo pečatanih tabakah nije se dao proučit onako, kako bi sama stvar zahtievala; stoga predlažem, da mi ova 2 pitanja odielimo, i da razpravljamo danas samo ono, što se odnosi na pitanje financ. ovoga naslova; a drugo pitanje, koje se odnosi na ustrojstvo kazališnoga zavoda, da bi se povjerilo posebnomu odboru ad hoc, da predlog saboru podnese. Molim, da se ovaj moj predlog prije u pretres uzme, nego naslov 6.

Predsjednik: G. Filipović predlaže, da se ovaj naslov razdieli u 2 strane, 1) koja se bavi fin. obzirom, da se posebice pretrese, a 2) koja radi o nutrnjem ustrojstvu zavoda, da se predade odboru ad hoc.

Jovan Živković: Molim vis. sabore! Ovo je već bilo kod odbora, i odbor je tu stvar pretreso i predlog učinio. Ovdje mogu biti samo 2 pitanja, najme, da li sabor imade povoda i pravo, upuštati se u nutrnji stroj kazališnog zavoda. Ako ima sabor birat odbor kazališni, onda ima pravo i naputak skrojiti. Ako li to načelo zabacimo, onda buduć imamo odgovornu vladu, da ona svake vrsti upravu zemlje rukovodi, a sabor samo drži jus supremae inspectionis, i tako kontroluje vladu, ali onda nema prava intervenirati.

Stoga mislim samo, da se ono načelo izrazi, da se sabor u te malenkosti nemieša, da naputak pravi za odbor kazališni, ali onda mora pasti i načelo, da sabor taj odbor imenuje.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Pristajuć absolutno uz nazor g. predgov. Živkovića, mislim samo, da je zamašaj i intencija g. zast. Filipovića u stražnjih konsekvencijah bila ista, samo što mi se nazor g. Živkovića točniji i jasniji vidi. Kad velim, da pristajem, molim i ja, neka vis. sabor odputi ovaj nazor financ. odbora, i da se mi u administraciju theatralnu neupuštamo. Mi smo čuli jučer od jednoga štov. člana ovoga sabora, da sabor nije forum inkvisitorium, t. j. da nije administracija, nego samo legislativa; a neće to pruditi ni zemlji, jer nije mogućnosti, da sabor evikciju nosi za ovo, a s druge strane ima sabor poručanstvo u odgovornoj vladi. U istinu bilo bi smiešno, da se sabor bavi s garderobom, sa gardinami, sa pjevačicami itd. Toga nema nigdje, da se sabor još uz tako težke poslove svoje bavi sa administracijom, a najmanje theatralnom. Stoga razloga predlažem, da se sve to vladi povjeri, da se predje preko toga nazora, a da o svoti samo viećamo. Zato primam sasvim predlog g. Živkovića.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Imam za razjasnjenje dodati, da je ovaj operat o kazalištu vlada saboru predložila, a ovaj ustupio ga je ovomu odboru.

Pregledavajuć ga naišao je na ovakove izraze: „nam. viece“ itd. te nije mogao drugačije, nego to izpraviti.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Kod zadnjega pretresivanja proračuna pr. god. vlada je bila pozvana od strane sabora, da glede kazal. ustroja podnese obširno, obrazloženo izvieštje sa svimi podatci. To je učinjeno. Odbor budgetski uzeo je ovu stvar u meritoran pretres, i tom je prigodom ustanovljeno načelo, da se taj zavod ima uzeti pod upravu zemlje, t. j. zem. odbora, koji će sabor izaslati. Sad su ovdje 2 pitanja, jedno financialno glede dotacije, a drugo glede ustrojstva i uprave zem. kazališta. — Što se tiče 1. pitanja, odbor je primio predlog vlade, osnovan već na uputi vis. sabora, koja kaže, da se uvrsti u proračun za god. 1870 svota od 24.000 fr.

Digitized by Google

Što se tiče kazal. uprave, to je posao vrlo mučan, te zahtieva dnevno poslovanje. Ja pristajem uz ono mnienje, da to nije stvar prikladna za sabor, i da je mnogo koristnije predati ju upravi vlade, koja će naravno odgovornost nositi.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja pristajem uz predlog, koji kaže, da ta stvar amo nespada. Držim, da bi odbor bio mogao jedino onda nješto učiniti, da je predložio, što na njega i na sabor spada; a spadalo bi to, da se theater inartikulira kao zem. zavod. Odbor nije trebao štatuta pretresivat.

Sima Filipović: Vis. kućo! Priznajem, na to, da predlog stavim, pobudila me je okolnost, što sam primjetio u izviešću odbora njeke nepodobštine, naročito, da se je djelokrug legislative sa djelokrugom eksekutive pomješao. Mislio sam taj predlog staviti, da bi se posebnim odborom te nepodobštine izniele, i da bi sabor mogao zaključak učiniti. G. Živković, koj je bio član prorač. odbora, mogao se je bolje o tom izviestiti nego ja, i on je predlog stavio, za koji ja mislim, da će tekar iz pretresivanja odborskoga sam po sebi izići, t. j. da se ono, što u administraciju spada, pred zakonodavnost neiznosi. Ja dakle moj predlog uzimam natrag, i pridružujem se podpunoma predlogu g. Živkovića.

(Glasovi: Glasujmo!)

Predsjednik: Dva su predloga; jedan je odborov, a drugi je protivan, najme: da se ovaj predmet sasvim odkloni od upliva sab., i da se izruči ravnanje kazališta i nadalje vladi.

Koja su gg. za predlog odbora, neka se izvole dignuti.

(Nitko.)

Dakle odborov predlog o reguliranju kazališta ima se odkloniti, i vladi prepustiti.

Sad sliedi naputak, koj se osniva na odnošajih znanstvenih i umjetničkih, dakle i to skupa spada, kao i ono glede ložah itd.

Jovan Živković: Molim vis. sabore! Ovdje je još nješto. (Čita nals. 6.)

„Pošto se je odbor iz razpravah o nar. kazalištu uvjerio, da glavni grad Zagreb za nar. kazalište nikakove znatne podpore nedaje, s toga predlaže vis. saboru, da isti zaključi: da se glavni grad Zagreb po vis. vladi pozove, da on po primjeru drugih gradovah što većom pomoćju pritekne nar. kazalištu, od kojega on ne samo najveću zabavu, no i materialnu korist crpi."

Dr. Antun Stojanović: Što to nas briga?

Jovan Živković: Ja sam predložio malo prije, što je cieli shodnije, najme, da se uprava zavoda vladi predade, a ne da sabor odbor imenuje. To pako nestoji u savezu sa ovim predlogom. Ovo je posebni predlog, da se grad Zagreb pozove na pripomoć zavodu, od kojega on najveću korist crpi.

Josip Žuvić: Vis. sabore! G. zast. Živković u toliko je saboru poznat, te znade, da on netreba u meni advokata; ali kad je g. Stojanović pitao, što to nas briga, to pitanje i na mene kao člana sabora spada. Dakle ja odgovaram, dočim budgetski odbor 24.000 fr. votira, a ti novci idu iz žepa naroda, počam od grada Rieke pa do sela Indije u sriemskoj županiji. Taj cieli narod ima mnogo manje zabave od kazališta, nego grad Zagreb, i zato je g. Živković potaknuo taj pravilni nazor odbora. To je razlog, zašto nas je briga.

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovu stavku?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita st. 2. toč. 1.

Vel. žup. **Ladisl. Kukuljević**: Vis. sabore! Glede ove stvari povedena je razprava od strane vlade i grad je svoju ponudu učinio, i poslie je vlada izaslala povjerenika, koji je stvar ocienio.

Kako kod svakoga kupovanja tako je i ovdje jedna stran stavila veću, a druga manju ponudu kao što vladin povjerenik znade.

Grad Križevac, kad je ovaj zavod ustrojen, znamenitu je žrtvu doprineo za arondiranje zemljišta; stranom za kupovanje, stranom za zamjenbu zemljišta žrtvovao je preko 15.000 fr., zatim onu stran šume, koja je stranom jur posječena, i po istom zavodu za stanove upotriebljena, kad su se ovi s nova gradili. Šuma je bila tolika, da bi u sadanje vrieme grad Križevac za nju preko 30.000 fr. dobiti mogao. Ako se uzme u obzir vriednost ove šume s onimi 15.000 po toj svoti, koja se ponudja, dobio bi grad Križevac skoro za 300 jutarah zemljišta, šume, oranicah i livadah jedva 8000 fr.

Mislim, da bi to za grad Križevce bila prevelika žrtva, koju bi imao doprinieti za čitavu domovinu. Za to molim, da ovo svotu zemlja poveća barem na 60.000 fr. i to bi još izpod polovične vriednosti bilo. A to molim tim više, jer grad Križevci ovu svotu namjerava upotrebit na takove svrhe, koje su i našemu narodu i čovječanstvu na korist; najme stranom na podignuće realke, stranom na bolnicu, jer čitava županija i grad Križevci neima bolnice; od Varaždina do Zagreba neima ciela ona okolica bolnice. Županija bila bi i sagradila bolnicu; ali kako je poznato, dotičnu svotu od preko 80.000 fr. županija nije jošte u ruke dobila. Stoga molim, da se ova svota od 53.000 povisi na 60.000 fr.

Stjepan Hèrvoić: Vis. sabore! Ja se sa predlogom g. vel. župana podnipošto složiti nemogu. On je razložio,

Digitized by Google

da je grad Križevac veliku žrtvu doprineo, ali ta je žrtva naprama koristi, koju je sa zavodom dobio, upravo nikakova. (Tako je!) Jer zavod uzdržaje tamo mnogo mladićah, koji mnogo novacah troše. Moramo uzeti, da grad Križevac, a nemanje ciela okolica i županija odatle svu korist prima, jer najbolje je u tih mjestih za kulturu gospodarsku. Ja pače navodim, da bi drugi gradovi htjeli možebit dati još 53.000 fr. za tu zemlju, samo da ovakov zavod dobiju.

(Tako je!)

Grad Križevac ima željeznicu, i još hoće, da mu zemlja cestu do kolodvora gradi. Stoga predlažem, da g. vel. žup. izvoli odustati od svoga predloga; a ja pristajem posvema uz predlog odbora.

Dragutin Koretić: Vis. sabore! Ja se podpuno slažem sa mnenjem g. vel. žup. Kukuljevića. Meni je potanko poznato zemljište, koje ovaj zavod drži, i znam, da sama šuma vriedi više od polovice; nu ipak mi se vidi precerana svota, koja se zahtieva.

Zato predlažem, da se primi predlog g. vel. župana u toliko, da se vlada upusti u dalnje pogodbe. — Meni je do toga, buduć zemlja kupuje, da se najjeftinije kupi, i mislim, da se odmah kupi, jer ciena zemljištu raste.

Jovan Zivković: Odbor je puno dalje išao, nego vlada, a još dalje ići, kao što g. vel. župan zahtieva, prema obziru na cielu zemlju, koja ima silne potrebe, u drugih strukah (Tako je!), to nije moguće, jer bi bili na jednoj strani generozni a na drugoj škrti; stoga pristajem uz predlog odborov.

Predsjednik: Buduć su dva predloga, to molim, da se najprije glasuje za predlog odborov.

Ona gospoda, koja pristaju na predlog odborov, da se 53.000 for. dozvole, nek se izvole dignuti.

(Većina.)

Izvjestitelj čita točku 2.

(Prima se.)

Čita dalje st. 3., 4. i 5. i ukupnu svotu.

(Prima se.)

Čita dalje naslov 7. st. 1, i 2.

(Prima se.)

Čita dalje stavku 3.

Vel. župan **Petar Horvat**: Vis. kućo! Ja sam proti predlogu odbora, jer mi je znano iz vlastitog iskustva, kad primaljah treba, da ih nema. A to je gg. stvar prve nužde u sanitarnom obziru, čast i poštenje liečnikom i njihovoj znanosti, ali primalje su od veće nužde nego liečnici. Mi primaljah nemamo; ja n. pr. u županiji varaždinskoj nisam mogo jedno mjesto dugo popuniti, prem sam natječaj razpisao.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Meni je žao, da moram protuslovit g. predgovorniku. Ako je u varažd. županiji nužda, kod nas je nije; a drugo stipendije su onda bile nuždne, kad je bila vrlo nizka plaća. Od lanjske godine povišena je plaća na 150 for., a naći će ih se dovoljno, koje će se o svom trošku izučiti i tomu posvetiti. Stoga je u redu, da se taj trošak prištedi.

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog odbora?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita dalje st. 4.

Ovdje imadem za razjasnjenje dodati, što je u sjednici odborskoj razpravljano. (Čita:)

„O Hallerovoj (Hall) gospojinskoj zakladi, o kojoj je zemaljska vlada predložila, da se tri zakladne zadužbine po 420 for., a tri obskrbne štipendije po 210 for., sa ukupnom svotom od 1890 for. u proračun ovozemaljski uvrste, uz onaj ipak k izvorno stavljenomu predlogu učinjeni amendement: da se te zadužbine i štipendije samo dotičnim sada u istiuh uživanju obstojećim osobam doživotno daju, a zatim da bi prestati imale; poprimio je odbor ovaj drugi predlog, koji vis. saboru preporučuje, izhodjenje naime: da sa upitne zadužbine i štipendije ovozemskoj blagajni na teret nipošto nebilježe, te sa osnovanom svotom od 1890 for. u ovogodišnji proračun neuvrste, nego iz zajedničke blagajne plaćati imaju dotle, dok se pripadajući od odnosne u 135.000 for. na kraljevine Ugarske sa Erdeljem i Hrvatsku i Slavoniju kumulativno spadajuće glavnice — ovoj zemlji dio neodluči i ovamo neizruči; što kada postignuto bude, da se i glede odnosnih izplaćivanjah shodne odredbe učine.“

Dotacija Hallerove zaklade iznosi ukupno 135.000 for., koji spadaju na kraljevinu Ugarsku i na ove kraljevine. Stoga predlaže odbor, da se iz proračuna nevotira ta svota, nego da se vlada postara, da iz ukupne svote odluči ovamo spadajući dio.

Šandor Parčetić: Vis. sabore! Ja se slažem samo s tim, da se ovaj dio upotriebi za našu zemlju, a ne da mi možemo iskati odlučenje. Ta glavnica spada tako na Ugarsku i Erdelj, kako i na nas, i mi možemo zahtievati, da se upotriebi i za naše gospoje.

Tur. žup. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja se slažem sa mnenjem, da nevalja držati strikte, da se od Ugarske sve do konca odieli; upravo ovdje ne, jer je to zaklada za siromake, a tim odieljenjem njim bi više ško-

Digitized by Google

dili, nego hasnili, jer mislim, više naših ljudih dobivaju podporu odanle, nego njihovi odavle. Nemojmo škoditi siromakom kroz njekoje pretjerane ideje separatističke.

(Glas: Kako glasi vladin predlog?)

Izvjestitelj čita vladin predlog, koji glasi: „Tri zakladne zadužbine po 420 for., tri obskrbne štipendije po 210 for.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Vis. sabore! Čini mi se, da odbor nije potanko proučio stvar, i da je ovdje pometnja; jer vidimo iz odborova predloga, kako on misli, da ima Ugarskoj namirivanje tih stipendijah na teret pasti, budući nije odlučen onaj dio, koj bi nas išo od glavnice 135.000 for. Te Hallerove zaklade nisu ustrojene iz te glavnice, nego iz državnih sredstvah; izvolite pogledati na str. 29. proračuna; tamo se kaže: Presretan dogodjaj itd. . . . da blagoizvoli Vaše Veličanstvo razdiel ovih prebendah pomnožiti sa 10 zakladnih mjestah iz državne blagajne tako, da će biti u stanju natjecat se i plemstvo iz Hrvatske i Slavonije, tamiškog Banata i vojvodine srbske.“ Dakle ove su zaklade iz obćega poreza, i ako Hrvatska želi riešiti se toga tereta, mora kazati, neću doprinašati, pak će praebende prestati, jer se u buduće izpražnjena mjesta neće popunjivati.

Ivan Jurković: Vis. sabore! To stoji, da je ovdje pometnja, jer Hallerova stipendija i zaklada za uzdržavanje budimskoga dvora sasvim su različite stvari. Odbor je tako shvatio, kako je gosp. zastupnik zagrebački razložio, da je Hallerova zaklada posebna, koja se podmiriva iz državnih sredstvah. Dobivali smo i mi takovih stipendijah, dočim su podmirivana iz državnih sredstvah; a sada, kad nema te zaklade, mora zemlja podmirivati. Nu odboru se nije svidilo pristati uzato, a opet s druge strane nije htio kazati, da sasvim prestaje zaklada, nego je udario srednjim putem, i kaže: iz naše dotacionalne svote nedajemo ništa, nego neka se nastoji izhoditi tangenta, koja nam pripada iz one glavnice. Gg. Parčetić i Josipović krivo misle, da bi mogla ostati ta štipendija; to nemože biti, jer ako se ovo prihvati, onda će zakladna mjesta prestati bar za vrieme, dok nebude izlučena zaklada, pa i onda kad bude izlučena, ako nebude mogla pokriti trošak. Dakle ovdje se vidi, da odbor nije htio kazati, neka prestanu stipendija, nego da se nemogu votirati iz dotacionalne sume. Na svaki način nestoji, da će ova zaklada za uzdržavanje budimskoga dvora ostati nerazdieljenom; ta se na svaki način mora razdielit, kao što će se odrazličiti i druge.

Tur. žup. **Stjepan Josipović**: Samo to nerazumijem, je li Haller ustanovio te štipendije ili se zovu od Halla?

Dr. **Mirko Šuhaj**: Povodom narodjenja priestolnoga nasljednika ustanovljeno je iz državnih sredstvah toliko štipendijah, koje, kako se vidi na str. 32., Ugarska sama plaća, ako ih želi imati.

Ladisl. Thaller: Na 30. strani eksplicira se, da je zaista 135.000 for. dano za te štipendije iz zaklade budimskoga dvora; tu participiraju Ugarska, Hrvatska, Erdelj i Banat.

Predsjednik: Ovdje su, vis. sabore, dva positivna predloga, o kojih se može viećati. Jedan je predlog odborov, koji predlaže, da se te štipendije neplaćaju iz domaćih sredstvah, nego da se vlada trsi dobiti ovu dotaciju iz skupne glavnice od 135.000 for., koja je postala iz ukinute glavnice za gradjenje budimskoga dvora; a drugi je predlog vladin, koja predlaže 3 zakladne zadužbine po 420 for, i 3 obskrbne štipendije sa 210 for. — Ako nema drugog predloga, pitam ponajprije, prima li visoka kuća predlog odborov?

Dr. **Ant. Stojanović**: Predlažem, da se radi bolje ubaviesti do sutra razprava odgodi.

Predsjednik: Čini mi se, da ovo pitanje nije dovoljno razjasnjeno, i zato zaključuje vis. sabor, da se razprava do sutra odgodi.

(Odobravanje).

Zaključujem današnju sjednicu, i molim gospodu za sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Sedamdeset i prva saborska sjednica,

držana dne 6. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 70. sjednice. — Odbor za pitanje kazališno. — Podnesci. — Dnevni red: Nastavak debate o proračunu. (Nasl. 7. stav. 4. do incl 12. sad 11.)

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

70. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 5. srpnja 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 1/4 satih prije podne.

1) Bilježnik Stjepan Ilčrvoić čita zapisnik 69. saborske sjednice, koj bje odobren i ovjerovljen.

2) Predsjednik proglasi zaključak tajne sjednice sabora 4. o. m. držane, u tom sastojeći:

„Pošto su članovi ovoga i zajedničkoga sabora, zaključkom saborske sjednice 66. od 5. svibnja t. g. odilazeći u Peštu, imali izvanredne putne troškove, a neznajući vreme boravljenja svoga na zajedničkom saboru, takodjer ovdje svoje konake prdržati morali, s toga zaključi sabor na predlog financialnoga odbora, da se obzirom na ove izvanredne okolnosti članovom zajedničkoga sabora izplate sve pristojbe od početka ovoga zasjedanja do konca mjeseca svibnja jednako, kao i drugim članovom, koji su ovdje ostali u pretresivanju proračuna za god. 1870.; a za mjesec lipanj da stupe ovdje opet samo sa 24. o. m. kao vremenom urečene prve sjednice za isti mjesec s ostalimi u normalni račun.“

3) Poslje toga preduzme sabor u pretresivanje na dnevnom redu stojeće izvestje odbora za proračun god. 1870. i to:

Naslov 4.

ob uzdržavanju sgradah.

Stavka 1. i 2. toga naslova bude odobrena po predlogu vlade.

Glede stavke 3. prihvati sabor poslie dulje debate predlog zastupnika vlade Jovana Jurkovića, te odobri pod ovom stavkom izdatak od 4500 fr. za adaptiranje sveobće bolnice u Zagrebu u svrhu smeštjenja tvornice duhana, i primi odnosni postupak zemaljske vlade sa odobrenjem na znanje.

U manjini pako ostâ predlog odbora, da se izdatak taj bez svake primjetbe prihvati.

Tako bude naslov taj sa predloženim izdatkom od 11.000 fr. po saboru odobren.

Na to odstupi predsjednik, — a predsjedničku stolicu zauzme podpredsjednik Ljudevit Vukotinović.

Nakon odmora od četvrt sata preduzme sabor dalnje pretresivanje.

Naslov 5.

o zdravničkih potrebah.

Stavke 1. tekući brojevi 1. 2. 3. i 4. budu po predlogu vladinom primljeni.

Digitized by Google

Visoki sabore!

Podpisani odbor izaslan, da Njegovomu cesarsko-kraljevskomu i apoštolskomu Veličanstvu prepokornu saborsku adresu izruči, bi po našem premilostivnom vladaru Franji Josipu I. dne 9. listopada 1868. u kraljevskom budimskom dvoru u posebnoj audienciji najmilostivnije primljen.

Izručenje adrese popratio je vodja odbora sliedećim govorom:

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo!

Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije povjerio nam je častno poslanstvo, da na podnožje uzvišenoga prestolja Vašega Veličanstva prepokornu adresu položimo, koja sa izrazom neuzkolebive vjernosti i podaničke odanosti sadržava nagodbu, kojom su kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija i kraljevina Ugarska sve medjusobne državopravne razpre, izim one vrhu pripadnosti grada Rieke, izjednačile, i novi državopravni savez utanačile i utemeljile. Adresa medjutim nepobitne dokaze navadja, da Rieka ne samo po položaju i po narodnosti, nego i pravu sastavni dio Hrvatske sačinjava. Za dokaz toga pozivljemo se najponiznije na previšnja riešenja dične uspomene carice i kraljice Marije Terezije od god. 1776. i 1777. i na utemeljiteljnu diplomu onda podignute županije Severinske od god. 1778., zatim na previšnje riešenje slavne uspomene cara i kralja Franje I. od god. 1808. Sa ovimi diplomatičkimi izpravami izrečena, priznana i potvrdjena je neposredna reinkorporacija Rieke kraljevini Hrvatskoj. Medjutim je Hrvatska, vodjena duhom pomirljivosti i sloge takodjer glede Rieke pravednoj nagodbi već tim put izravnala, što je u sklopljenom sa Ugarskom poravnanju, poslove trgovine, obćilah, financije i vojinstva svoje zemlje, dakle i grada Rieke upravi skupnih ugarskih ministarstvah povjerila. Molimo zato u ime vazda viernoga hrvatskoga naroda najponiznije, da bi Vaše Veličansktvo prepokornu adresu milostivo primiti, pravo Hrvatske na Rieku u obsegu državoprane nagodbe najmilostivije sačuvati i štititi, te državopravno poravnanje narodah krune svetog Stjepana sa vezom pomirenja, ljubavi i viečne sloge opasati i učvrstiti blagodostojalo."

Na to je Njegovo Veličanstvo adresu milostivo primivši blagodostojalo odgovoriti kako sliedi:

„S veseljem i osobitim zadovoljstvom razabrao sam kako iz sada predane Mi adrese sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, tako takodjer iz predlogah, učinjenih Mi po Mojem ugarskom ministarstvu, da su sve postajale državopravne diferencije izmedju ugarskoga i hrvatskoga sabora za umirenje obiuh stranakah izravnane i po tom se stara historična sveza, koja je ova Moja obadva vierna naroda na njihovu sreću kroz vjekove spajala, uzpostavljenom smatrati može.

Samo glede Rieke još nije za rukom pošlo na prijateljskom putu sporazumljenje postići.

Vodjen uvjerenjem, da je jedna od najljepših Mojih vladarskih zadaćah, ondje gdje se interesi Mojih narodah razilaze, Moju kraljevsku posredujuću rieč za prijateljsko izmirenje uložiti;

uzdajuć se u lojalno i iskreno susretanje, koje je isto tako ugarski kao takodjer i hrv. sabor kod nagodbe o najvažnijih državopravnih pitanjih zasvjedočio, računam s pouzdanjem, da će se isto tako kao u svih ostalih pitanjih, takodjer u obziru Rieke žudjeno prijateljsko sporazumljenje postići. Ja ću dakle savjetnike Moje ugarske krune neodvlačno naputiti, da oni nakon dogovora sa

Digitized by Google

zastupnici svih dionikah — Meni shodne predloge podastru, koji će se onda kao kraljevske propozicije i ugarskomu i hrvatskomu saboru podnieti i koji s najvećim uvaženjem svih interesah medjusobno sporazumljenje izvesti imadu, da tako dovršeno djelo nagodbe po Meni potvrdjeno, što prije u život stupiti uzmogne.

Kraljevskom odlukom bih samo u onom nenadanom slučaju presudio, ako se na temelju mojih, na umirenje svih dionikah upravljenih predlogah, žudjeni i potrebiti uspjeh postići nebi mogao.

Saobćite vi to svojim komitentom, te ih uvjerite o Mojoj nepromienjenoj kraljevskoj milosti.

U Zagrebu dne 16. studenoga 1868.

Ant. Vakanović
vodja deputacie

Dr. Vjence[illegible]
biskup.

Digitized by Google

Pod tekućim br. 5. dozvolji sabor na predlog odbora za obskrbu i liekove bludobolnice Pakračke za god. 1870. svotu od 20.000 for. s time, da se vlada u buduće strogo drži [illegible] ugovorah.

[illegible] bude primljena po predlogu odborovu sa dozvol[illegible] izdatka od 7600 fr. za škrljevačku bol-

[illegible] 3. 4. i 5. toga naslova odobri sabor po pred-

Pod stavkom 6. dozvolji sabor izdatak od 4400 fr. za prvo [illegible]nje škrljevačke bolnice u Kraljevici.

Tim činom iznosi pod ovim naslovom dozvoljeni po saboru izdatak 86.360 fr.

Poslje toga zaključi sabor na predlog odbora:

a) Da se posebna bolnica, kao zemaljski zdravstveni zavod za liečenje škrljevačkih bolestnikah u županiji riečkoj što prije moguće opet podigne i to ujedno sa odsjekom za primanje i liečenje bolestnikah ma kakove bolesti.

b) Da se bolnica ova smjesti u onu istu sgradu „Castelnuovo“ u Kraljevici, u kojoj je isti zavod prije do skoro 70. godinah smiešćen bio.

c) Da se u svrhu podignuća, uredjenja i dalnjeg uzdržavanja bolnice ove, i dotičnog zdravstvenog osoblja dozvoljuju potrebna novčana sredstva iz zemaljske blagajne.

d) Da se bolnica ista proglasi javnom i sveobćom bolnicom.

Naslov 6.

Prinesci za narodne zavode i narodno-gospodarske svrhe.

Dozvoljiv sabor na stavku 1. po predlogu vlade za narodno kazalište 24.000 for. nije prihvatio predlog odbora glede ustanovah ob uredjenju kazališta, već je na predlog narodnog zastup. Jovana Živkovića zaključio: da se prepusti to zemaljskoj vladi kao predmet uprave tim pozivom, da zavod taj tako preustroji, kako će ne samo duševno napredovati već i što veću materialnu korist pružiti.

Zatim zaključi po predlogu odborovu:

Da se glavni grad Zagreb po zemaljskoj vladi pozove, da on po primjeru drugih gradovah, što većom pomoćju pritekne narodnom kazalištu, od kojega on ne samo najveću zabavu, no i materialnu korist crpi.

Stavku 2. glede prinosa za gospodarsko-šumarsku učionu u Križevcu primi sabor po predlogu odborovu, te zaključi:

a) da se u svrhu unapredjenja gospodarskih naukah, a po tome i samoga gospodarstva u našoj domovini, jedna strana zemljištah, koje do sada zemlja za gospodarsko-šumarski zavod u Križevcih u najmu drži, od grada Križevca po zemaljskoj vladi kupi, te da se u tu svrhu uz trogodišnje odplaćivanje dozvoljuje svota od 53.340 fr. a. v. tako, da se za god. 1870. u to ime dozvoljava svota od 18.000 fr.

b) Učiteljem križevačkoga gospodarsko-šumarskoga zavoda dozvoljuje se 20% doplatak i to za vreme od 1. siečnja 1870. s razloga, što je gospodarsko-šumarski zavod u Križevcih uzporedjen gimnaziam i realkam, kojih je učiteljem 20% doplatak dopitan. — Doplatak taj se u iznosu od 1896 fr. u ovogodišnji ordinarium proračuna stavlja, te tako ceo prinesak pod ovom stavkom iznaša 21.896 fr.

Predlog velikoga župana križevačkoga, da se prije navedena svota za odkup zemljištah od 53.340 fr. povisi na 60.000 fr. ostâ u manjini.

Stavka 3. bude po predlogu odborovu primljena time, da zemaljska vlada potrebne mjere poprime, kako da se gospodarsko družtvo tako preustroji, da će svojoj svrhi čim većma odgovarati.

Stavku 4. i 5. prihvati sabor po predlogu vladinom.

Polag toga iznosi ukupna pod ovim naslovom po saboru dozvoljena svota 65.596 fr.

Naslov 7.

Zaklade i štipendija.

Stavku 1. primi sabor po predlogu vlade.

Na stavku 2. zaključi sabor po predlogu odborovu, da se tri tehnička štipendija za one, koji tekniku u Beču il Pragu uče na godišnjih 350 fr.; dva pako za one, koji bi tehniku u Belgiji il Švajcarskoj učili, povise na godišnjih 500 for., u ukupnom iznosu 2050 fr.

Na stavku 3. bude predlog vladin po saboru primljen s tim odborovim dodatkom, da se štipendija za primalje, u koliko popunjena nebi bila, ili u koliko bi se izpraznila, u buduće više neizdaju.

Predlog upravitelja županije varaždinske, Petra pl. Horvata, da se štipendije za primalje i nadalje pridrže, ostâ u manjini.

Na stavku 4. o gospojinskoj zakladi Hallerovoj predloži odbor:

Da se zadužbine i štipendije ove zaklade neimadu iz dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije naplaćivati, s toga da se ni predložena u to ime svota od 1890 fr. neodobri, — zemaljska pako vlada da se pobrine za namirenje istih iz skupne ugarsko-hrvatske blagajne sve dotle, dok se Hrvatskoj i Slavoniji neodluči i neizdade njima pripadajući dio iz skupne glavnice od 135.000 for. sreb. postavše od ukinute glavnice za gradjenje budimskoga dvora.

Digitized by Google

Na što stavi naroda zastupnik Šandor Parčetić protu predlog: da sabor prihvati predlog vlade.

Nakon povedene o tom debate izjavi sabor na predlog podpredsjednika Ljudevita Vukotinovića, da će o tom zaključak svoj u dojdućoj sjednici izreći.

Poslje toga zaključi podpredsjednik Ljudevit Vukotinović sjednicu u 1 i tri četvrt satih poslie podne, urekav sliedeću na sutra 10 satih prije podne.

Vakanović, v. r.

Ljudevit Raizner, v. r.

sab. bilj.

Predsjednik: Ako neima nikakve primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim?

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Uslied zaključka jučeranje sjednice o narodnom kazalištu usudjujem se pozornost visokoga sabora obratiti na ovu okolnost, da je vlada predložila izviestje o stanju kazališta na poziv vis. sabora. Držim, da je u jučeranjoj sjednici zaključak o kazalištu bio samo u načelu izrečen, da se vladi prepusti uredjenje kazališta, nu da si vis. sabor pridržaje i nadalje kontrolu nad tim institutom. Stoga predlažem, da se stavi na dnevni red predlog, kako je zaključio vis. sabor, i da se definitivno rieši taj predmet.

Jovan Živković: Svakako treba, da se administracija kontrolira, kako je dosad bilo.

Ljudevit Raizner: Vis. sabor zaključio je u jučeranjoj sjednici mimogredce, da se to izviestje posebice stavi na dnevni red, a nije se vis. sabor upustio u razpravljanje istoga predmeta. Stoga predlažem, da se stavi izvjestje vladino o stanju zemalj. kazališta opet na dnevni red.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja ovo dielim, kako je g. govornik stvar shvatio, da on nemisli u pitanje staviti način uprave kazališta. Što se tiče ovoga, malena zemlja naša votirala je 24.000 za taj zavod. U ustavnih državah vlada načelo, da zakond. tielo zakone gradi, a s druge strane da kontrolira vladu. Mi smo jučer to uporavili na kazalište. Kod nas pravo i dužnost kontrole veliku rolu igra, osobito što se tiče zakladah i zavodah, a najpače ovdje, gdje se radi o 24.000 fr. Stoga nenalazim, da predlog taj kollidira sa mojim, pače ja sam za to, da se vis. sabor uvjeri o možebit kakovoj mahni i da mnienje svoje izrazi; a to želim tim većma, što je g. predgovornik predložio, jer i on je a i ja sam posjednik lože, i buduć se pojavilo, da smo mi činovnici privilegirani na lože, stoga da pokažem, da smo kao gradjani svi ravni, gdje se plaća, treba da vidimo, kakve su mahne, da se vladina pozornost na to obrati. Stoga prihvatjam ovaj predlog, da se pitanje, u koje se je upustio odbor budgetski, odvoji od načelnoga pitanja; vladi pripada uprava toga zavoda, ali da mi upravu njezinu kontroliramo, jer nas taj zavod mnogo košta, i još će nas možebit i više koštati. Dodajem još, da se posebnomu odboru ne samo izviestje vlade, nego i svi podatci, koje odbor budgetski ima, predadu, da može mnenje podnieti, a predlažem odbor ad hoc, da upravu zavoda izvidi.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Sastavljajuć zapisnik jučeranje sjednice opazio sam, da taj predmet nije definitivno riešen, stoga obraćam pozornost na taj vrlo važni zavod, na koji se troši 24.000 fr. Pristajem pako sasvime na to, da se izabere odbor ad hoc.

Ivan Jurković: Vis. sabore! Jučer bila mi je čast od strane zem. vlade napomenuti, da je ona zadovoljivajuć zaključku pr. god. sve podatke uprave kazališne podniela, i priloge i naputke itd., a po tom i same račune. Imati će dakle odbor ad hoc pri ruci sve podatke, a vis. sabor uvjeriti će se o cieloj upravi.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Fin. odbor imao je pred očima glavno, kad je pretresivao ovo izviešće, prvo: da se povisi dohodak kazališni tim, ako se dadu lože na dražbu, jer se kaže, da će tim dohodak za 3—4000 fr. veći postati; a drugo, glede odbora samoga, da ovaj odbor, kako je danas sastavljen, nemože rukovodit kazališta, jer su najglavniji vještaci, neznam radi čega, izstupili iz odbora. Stoga mislim, da je dobro, da sam sabor u biranju odbora što izrekne. Ovo su 2 glavne točke, koje bi odbor ad hoc imao pretresati.

Ivan Jurković: Molim, vis. kućo, što se tiče predmeta, potaknuta glede ložah, to je posebna grana i neznamenita u čitavoj upravi, tako da ovdje i nezaslužuje spomena; nego glavno je to, što je jučer zaključak svršen, da se uprava vladi prepusti, dok sabor neodluči, hoće li ju u svoje ruke po odboru uzeti. Financ. pitanje odlučeno je jučer glede dotacije i subvencije kazališne tim, da se prepusti i nadalje uprava vladi, i tako je sabor odbio neposredno upravu, nevelim kontrolu. Zato g. zast. Brlić ima krivo, ako misli, da bi i to sačinjavalo predmet odbora ad hoc, jer ta je stvar jučer riešena.

Predsjednik: Ako sam dobro promotrio jučerašnji zaključak. sve je riešeno; jer kako je poznato, kazalište bilo je upravljano po odboru, kojeg je vlada imenovala svake godine, a gdjekad i na dvie godine. Zadnji je odbor resignirao, i tako je vlada primila neposredno upravu, koju je povjerila svojemu članu g. tajniku Halperu. O tom je vlada sabor izvjestila. Odbor financ. prihvatio je drugo načelo i predložio, da sabor imenuje odbor, koj će kazalištem upravljati. Sabor je ono mnenje odobrio, votizirao je dotaciu od 24.000 for., i zaključio je prepustiti vladi, neka zavod tako preustroji, da ne samo duševni napredak, nego

Digitized by Google

i što veću materialnu korist postigne. Tim je sabor definitivno zaključio u dalnja neupušćati se, nego sva ostala vladi ostaviti.

Predlog g. Živkovića i Rajznera pobija jučerašnji zaključak, jer ide na to, da posebni odbor čitav ovaj posao opet preduzme i saboru svoje mnenje podnese. Medjutim vis. sabor moćan je danas jučerašnjem protivno zaključit; zato stavljam pitanje, prihvaća li predlog taj, da se u predmetu kazališta posebni odbor imenuje, koji će saboru predlog učiniti?

Jovan Živković: Ne tako, u obće.

Predsjednik: Tako je, i nemože drugčije biti, nego tako.

Jovan Živković: Ne, nego da će odbor izviditi administraciju zavoda. Ponavljam, da nisam mislio, kao da sabor nebi administraciju kontrolirao, jer to je pravo i dužnost njegova. Načelo je već prihvaćeno, da vlada rukovodi, a to neizključuje predlog ovaj; dakle neka se vis. sabor uvjeri ob upravi toga zavoda.

Ljud. Rajzner: Vis sabore! Ovo izviešće o kazalištu još nije pretresano, jer nije dostavljeno odboru proračunskomu, nego je odlučeno, da se štampa, razdieli i posebice stavi na dnevni red. Odbor financ. uzeo gá je u izviešće i pretresao bez povlasti, valjda sbog toga, da se ubaviesti o financ. strani pitanja, glede 24,000. Jučer je sabor dozvolio tu svotu, a ostali predlog odborov, koji se odnosi na administraciju i kontrolu, nije prihvatio, nego je kazao, da administracija pripada vladi, a glede kontrole nikakov zaključak nije učinio. Stoga je potrebito, da se sabor osvjedoči o stanju toga velevažnoga zavoda; zato sam predložio, da se izabere odbor ad hoc, koji će izviešće proučiti, i o kontroli zavoda svoje mnienje podnieti.

Predsjednik: Vis. kućo! Odbor je financ. tako proučio stvar, kako nemože bolje ni odbor ad hoc. U odboru financ. bilo je više članovah nego će biti u ovom, i odbor je taj takodjer mnenje podnio glede svega, da li će najmre odbor saborski ili vlada upravu uzeti, dali će se lože iznajmit itd. Dakle sva pitanja su pretrešena tako temeljito, da makar bilo još i 10 drugih odborah, neće ga temeljitije pretresti moći. Zato neka se vis. kuća izrazi, da li želi još jedan novi odbor, koji će ovu stvar opet preduzeti?

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Kada je jučer g. Živković stavio svoj predlog, da se ta administrativna strana u budgetu odieli, kazao je, da administracija nepripada saboru kao zakonad. tielu, već da istu drugi organi rukovode, a vis. sabor može imati odgovornost i kontrolu. Meni se čini smiešnim predlog, da se sabor pušta u kontroliranje zem. zavodah. Toga mi nemožemo zaključiti, jer je ovaj predlog protivan jučerašnjemu, i sabor se nemože miešati u ono, što zem. zavodu pripada. Ako bude vis. sabor imao povoda poseban odbor ad hoc za zem. kazalište imenovati, pa tečajem sjednice u tom poslu zaključak učiniti, stoji mu prosto. Zato držim, da ovaj predmet nije u redu, jer kolliduje sa jučeranjim zaključkom.

Aurel Kušević: Vis. sabor doznačuje sredstva za inštitut; ako vlada zapušti zavod, tad će joj se sigurno podpora uskratiti, i onda bude dužnost sabora shodne odredbe učiniti. Stoga mislim, da se ostane pri jučeranjem zaključku.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Vlada je sa podpunom pripravnošću podniela saboru sve podatke o kazalištu valja zato, da sabor uvidi i zaključi, kako da se u buduće zavodom ima ravnat; a vis. sabor odklanja to sad od sebe i pokazuje pasivitet, kao da ga taj inštitut neinteressira Sabor nije proniknuo u stanje stvari, pa i nezna o stanju kazališta ništa, jer što se je u financ. odboru razgovaralo, to nedolazi u izviešću odbora na vidilo. Držim dakle, da ono njekoliko redakah per excerptum u izviešću nemože razjasniti saboru položaj kazališta, te mislim, da je dužnost sabora, da si dade predložiti u izviešću podpunu sliku o držanju i napredku instituta, i o načinu, kako da ga vlada i nadalje rukovodi. Prihvaćam dakle podpuno predlog, premda bih još većma želio, da se je o tom jučer rieč povela bila, kako da vis. sabor ovaj inštitut učini neodvisnim od upliva birokratičkoga. Zato bilo bi najbolje, da vis. sabor od svoje strane imenuje odbor kazališni, jer tim nebi se vis. sabor miešao u upravu kazališta nego odbor, koji bi mogao shodnije rukovoditi zavode s obzira umjetničkoga, nego li vlada, koja ima drugih težkih poslovah. Medjutim buduć je pitanje riešeno, nemože se drugo činiti, nego da se imenuje odbor ad hoc u tu svrhu, da sabor uvidi potanko sve okolnosti odnoseće se na kazalište.

Predsjednik: Odbor financ. morao je uzeti ovo izviešće u pretres za moći votirati traženu svotu. Moguće je, da poglavito pazeći na cifre nije mogao točno proučiti takodjer i tehničku stranu, jedino stoga razloga moglo bi biti shodno, da posebni novi odbor ovu stvar još jedanput u pretres uzme i vis. kući podnese svoje mnenje. Možebit bi se u tu svrhu 7 licah moglo izabrati.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Pitanje kazališno jučer, uslied izviešća odbora za proračun, pretresano u svojoj konkretnoj točki, imalo je to načelo riešenja saborskog, da se vis. sabor u administraciju kazališta upustiti neće, već da administraciju prepušća zem. vladi.

To je načelo izrečeno, a sabor uklanjat će se strogo admin. mjerah, i vršit će onu zadaću, koja mu po svojstvu njegovu pripada.

Drugo je i sasvim razlučeno pitanje, predlog, štono ga je, po nješto maglovito, stavio g. Raizner, nu koji je točno omedjašio i razjasnio g. zast. Živković, priznavajuć najme to načelo, da se sabor neupušta u administraciju kazališta

Digitized by Google

nego da mu pripada pravo kontrole onih činjenicah vlade, koje počivaju na pravu administr.-kazališnom. Kontrola pripada ne samo nad tim, nego nad svakim činom vlade bez dvojbe saboru, sliedovatno i kontrola nad administracijom kazališta. To je jedan razlog, koj vojuje za predlog g. Živkovića; drugi razlog je izviešće preuzv. g. bana na sabor. Dostojte imati malo ustrpljivosti, da onu stavku izviešća čitam, koju za nuždnu držim prema predlogu: (Čita): „Prigodom pretresa zem. proračuna u sab. sjednicah, od 13. i 14. listopada 1869. izvolio je vis. sabor predloženu za podporu nar. kazališta svotu dozvoliti, nu podjedno pozvati vladu, da bdije nad tim, da se dozvoljena podpora upotrebi jedino u strogo narodne svrhe kazališne etc, etc. te da vlada zem. sabor o načinu uprave i u obće o sustavu i stanju toga nar. zavoda izviesti." — Dakle tu je već vlada priznala, da imade izviešće podnieti i, točno izjasnjujuć zadaću svoju, da unutar okvira toga leži i pravo kontrole sabora nad ovimi točkami. Nu idemo dalje. (Čita): „Ovomu pozivu zadovoljujući čast mi je vis. saboru glede nar. kazališta sliedeću ubaviest predložiti." etc. etc. Najzadnja stavka: „Napokon još mi je primjetiti, da je kazal. odbor kr. zem. vladi predložio osnovu pravilah za utemeljenje kazal. mirovinske zaklade, koju, pošto sadržaje ustanovah padajućih u djelokrug vis. sabora, podjedno saborskomu pretresu predlaže, preporučujući odobrenje takovih, vodjen onim osvjedočenjem, da će utemeljenje ovakove zaklade uspješno i koristno djelovati na sam napredak ovoga nar. zavoda."

Dakle ovdje je opet važna točka, kojom vlada sama izručuje povlast vis. saboru. Odatle sliedi, počem kontroliranje činah vladinih saboru bezdvojbeno pripada; pošto vis. sabor to sebi prijašnjim zaključkom vindicira; pošto vlada ovo priznaje; pošto u zadnjoj alinei izviešća razpolaganje sabora sama zahtieva prema utemeljenju penzionalne zaklade kazališne: odatle sliedi, da administracija ostaje i nadalje vladi, a kontrola i ostala ustanovljenja, koja iz naravi stvari teku, da u djelokrug sabora padaju. Stoga kad sam jučer vojevao za thezu na temelju izviešća odbora, koj se ima ciframi baviti, moram prihvatiti predlog, da se imenuje odbor ad hoc, koj će razpraviti izviešće vladino o kazalištu, i svoju osnovu izdati, koja spada u okvir njegove vlasti, neupuščajuć se dakako u strogo administr. struku.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se odbor ad hoc imenuje, koji će pretresti pitanje kazališno?

(Prima se.)

Koliko licah?

(Glasovi: 7. 5.)

Koji su za 7?

(Većina.)

Kad izvoli vis. kuća birati taj odbor?

(Sutra.)

Županija virovitička pritužuje se, da kr. ondašnji županijski sud bez plaćanja konakovine upotrebljava zgradu županijsku i da uzprkos mnogih pritužbah na namjest. vieće i zemaljsku vladu, nemože dobiti te konakovine; zato moli, da se u proračun ovogodišnji metne konakovina sa 3420 for., a odšteta od god. 1861. sa 27.360 for.

(Odboru petic.)

Molba Tereze Kereskenyi u savskoj ulici za milostinju. Poduprta nije.

Ljd. Rajzner: Ja podupirem.

Predsjednik: Poduprta je; ide na petic. odbor.

Mücke, slikar, nudja dvie originalne uljene slike na prodaju.

(Petic. odboru.)

Na dnevnom je redu proračun zem., i to naslov 7., stavka 4. O Hallerovoj zakladi.

Predlog je vladin, da se u to ime votira 1890 for., a protupredlog odbora glasi, da se ovo odbije, i na drž. skupnu pjeneznicu prenese.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Da se ova stvar razjasni, imam razložiti, da se je ova zaklada Hallerova bila iz državnih sredstvah podmirivala prije, nego li je dualistično načelo u državi uvedeno kod tirolskog namjestničkoga vieća ne samo za Cislajtaniju, nego i za Ugarsku i Banat i za Hrvatsku i Slavoniju. Povodom uvedenja dualizma obratio se je ministar cislajtanski na ugarsko ministarstvo nutarnjih djelah, da preuzme drugu vrst štipendijah za Ugarsku, a treću za zemlje krune ugarske; i u tom pogledu je ugarsko ministarstvo izjavilo, da će za zaklade izključivo ugarske podmirivati troškove, i takodjer glede treće, na koliko se tiče tamiškog Banata, Erdelja i srb. Vojvodine, a glede Hrvatske i Slavonije da se imade odavlje podmirivati. Obratili su se dakle na zem. vladu, i vlada je u tom pravcu u smislu nagodb. zakona, da Hrvatska s Ugarskom zajednicu sačinjava, potaknula, da se iz skupnih sredstvah podmirivaju te zaklade; i na ko iko bi došlo do razlučenja zakladah, da se ona zaklada budimskoga dvora razdieli, i tangenta ovim kraljevinam pripadajuća odciepi. U jednom i drugom pravcu teče razprava; pa se nemože na prečac prekinuti. Ovdje se radi o podmirivanju troškovah, i ja navadjam, da su ta zakladna mjesta prev. riešenjem 6 osobam ovdješnjim doživotno podieljena; dakle sada se na prečac obustaviti nebi mogla.

Ako se pako prihvati predlog odborov, onda prestaju štipendija, a da to nebude, dočim za god. 1869. i 1870., dok razprava nebude dovršena, moraju se troškovi podmirivati, zato predlažem: da se ostavi, kako jest, dok nebude to pitanje riešeno, a kad saznamo posliedak raz-

Digitized by Google

prave, da se onda mjesta dokinu, t. j. više nepopunjuju. Zato preporučujem predlog vladin.

Škender Parčetić: Vis. sabore! Budući sam ubaviešten od strane vlade o stanju stvari, to moj predlog pada i ja ga uzimam natrag.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja bih povodom riečih g. predgovornika vlade napomenuo, da svakako netreba, da ovo spada u redovite potrebe. Na koliko štipendija uživaju, neka ih; ali ako se smrću izprazne, neka se nepopune; a te će se popuniti, ako nedodju u izvanredni proračun. Dakle neka se metne u izvanredni proračun, jer vidim, da nema zaklade, nego da se ta mjesta namiruju iz poreza.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Vis. sabore! Ako vis. kuća prihvati to načelo, neću govoriti; a niti glede 2. točke, da se vladi dade nalog, takodjer neću besjedit. Nego glede 3. točke, najme da se nepopune mjesta, ja nebih dotle zaključak učinio, dok nebude razprava gotova. Ako se razprava svrši tako, da se taj trošak ima namirivat iz skupne blagajne, bila bi to korist za zemlju; ako se protivno sbude, onda ćemo kašnije zaključiti, hoćemo li izpražnjena mjesta popuniti ili ne. Zašto da se već u početku odreknemo blagodati, koju bi kašnije mogli imati? Dakle ja sam zato, da sa ova svota za ovu god. votira i vladi naloži, da posliedak razprave prigodom proračuna za buduću god. saboru podnese.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Držim, da je nješto istine i pravednosti u predlogu g. Živkovića. Ja ga u cielosti neprimam, nego stranom, dok razprava nebude gotova, nemože se definitivno ništa riešiti. Predlažem dakle, da se vlada pozove, dok razprava nebude dovršena, da se izpražnjena mjesta nepopune, a poslje razprave vidit će se, što treba činiti.

Predsjednik: Vis. kućo! Ja sam shvatio predloge njekoje gg. govornikah tako, da sabor za ovu godinu votira svotu, i ujedno pozivlje vladu, da onda, kad bude budget predložen za buduću godinu, takodjer točno izviešće podnese o stanju ovoga predmeta.

Jovan Živković: Vis. sabore! Popunjujuć moj predlog svakako zahtievam, da se to u budućem budgetu stavi u izvanredne potrebe. Ja predlogu odborovu nisam protivan, na koliko je ta dužnost pala na Ugarsku, da se to nepo puni; nu budući da se razprava može i 10 god. vući, to bi se sve dotle imala popunjivat ta mjesta, s toga moj predlog, koj je identičan sa predlogom gosp. Tomašića, smjera samo na to, da ih naša vlada nepopuni iz domaćega proračuna; ako bude htio zajednički erar, prosto mu je. Stoga votirajuć ovu svotu želim, da dodje u izvanredni proračun.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Pokojni zagrebački biskup Vrhovac utemeljio je glavnicu sa 105.000 for., koju rukovodi prečastni kaptol zagrebački, pa daje podporu obiteljim vriednih činovnikah ove zemlje bez razlike. Ako bi prestalo ovo dobročinstvo, koje sliedi iz zaklade, ne Hallerove, nego zaklade u Hallu, onda bi vis. sabor uzkratio i ovo dobročinstvo obiteljim odličnih sinovah naše domovine, koje dobivaju podporu iz ove plemenite zaklade; jer znam, da je država priplatu davala u ovu svrhu iz zemalj. zaklade u Hallu.

Zato želim, da se za ovu godinu onim, kî uživaju štipendija, ista plaćaju, a da nas budućega ljeta vlada podpuno izviesti o tom predmetu.

Predsjednik: Mislim, pošto je stvar izcrpljena, da stupimo na odvjetovanje.

Stavljam pitanje, prima li vis. kuća ovu stavku, kako je po vladi predložena s nalogom na vladu, da podnese podpuno izviešće o stanju stvari?

Dr. **Mirko Šuhaj**: Po poslovniku, molim, ide najprije predlog odborov.

Predsjednik: Odborov je predlog negativan. Prima li dakle vis. kuća negativan odborov predlog, da se ova svota izbriše i baci na skupni erar?

(Glasovi: Ne!)

Prima li dakle vis. kuća predlog, da se ova stavka primi, i da se vladi naloži, da razpravu nastavi te izviešće o stanju stvari podnese?

(Prima se.)

Prima li se dodatak g. Živkovića, da se za budući proračun ova svota stavi u izvanredne potrebe?

Jovan Živković: I ako se izprazni koje mjesto, da se više nepopunjuje, inače nema smisla, da se stavi u izvanredni proračun.

Predsjednik: O tom se nemože ništa zaključiti, dok nebude izvješća. Ako iz izvješća izidje, da ta svota nije nam na trh, onda prestaje. Dakle prima li vis. kuća, da dodje ovo u izvanredni proračun?

(Većina.)

Zaključeno je, da se dozvoli 6 mjestah sa 1890 for., nego da se imadu staviti u izvanredni proračun, i kad se razprava svrši, da vlada ima dati izvješće o čitavoj stvari.

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 8.

Ljd. Rajzner: Vis. sabore! Fin. odbor pretresajuć naslov ovaj izabrao je pododbor, da predloži mnenje ob uredjenju konjarstva u našoj domovini. Pododbor taj, kojemu sam ja bio izvjestiteljem, nije riešio predmet, jer iz Slavonije nije bio nikakov odbornik izabran, pa s toga predloži, da se u taj pododbor iz Slavonije izaberu tri za-

Digitized by Google

stupnika. Predmet je veoma važan, i stoga predlažem, da se u odbor izaberu tri zastupnika iz Slavonije.

(Glasovi: Koliko je licah u odboru?)

Pet, svi su iz Hrvatske.

Predsjednik je odbora g. grof Kulmer; a članovi su: gg. Kušević, Mikšić, Kiš i ja izvjestitelj.

Aurel Kušević: Ja molim mene izpustiti. jer se ja u to nerazumiem.

Predsjednik: Dočim nitko proti stavki neustaje, stavka je primljena.

Glede popunjenja odbora molim, da se za sutra tri Slavonca designiraju.

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 9.

(Prima se.)

Čita dalje naslov 10.. st. 1., 2., 3., 4. i 5.

(Prima se.)

Čita dalje stavku 6.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ovdje je odredjena dotacija sa 2500 za uredovna oglasivanja. Odbor se je uvjerio, kad bi se izdavao posebni viestnik, ne samo da bi se svota prištedila. koja se daje za oglašivanje, nego bi se možebiti isto tako velika svota dobiti mogla, jer ovakav službeni viestnik zemaljski držali bi svi odvjetnici, bilježnici i obćine, u obće svi, koji se interessiraju za licitacije, i druge oglase. Mislim, pošto bi manje stajao, da bi i čist dohodak nosio.

Vl. zast. **Jovan Jurković**: Vis. sabore! Zem. vlada jako dvoji o tom, bi se moglo obistiniti, što g. predgovornik ne samo o prištednji, nego i o dohodku govori, dapače bojat se je, da bi „viestnik“ ogromne svote koštao, te da bi izdatci ostali nepodmireni, gdje se naprotiv službeni oglasi paušalnom svotom od 2500 fr. obave, i ta svota se većom stranom reintegrira; jer se razdieljuje na sve grane uprave ne samo političke, nego i sudbene, financialne, i gradj. oblasti, pače i vojn. oblasti i krajiške pukovnije svoju tangentu prinose. Obraćam zato pozornost vis. kuće na to, da bi ova stvar bila štetonosna po zemlju i mislim, da se ostane kod dosadanjega načina. Napomenut mi je još i to, da bi se postojeći ugovor imao 1. srpnja odpoviedat, nu pošto je 1 srpanj već iztekao, za ovu god. nebi se ni moglo zahtievu vis. sabora zadovoljiti.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Vis. sabore! I ja sam uvjeren, da bi „služb. viestnik“ mnogo više stajao, a da nebi svrhi odgovarao, kao oglasivanje u novinah. Mnogo bi stajao, jer znam iz izkustva, koliko truda i troška tisak stoji. Tu bi trebalo posebni odsjek ustanoviti, pa i činovnika namjestiti, koj bi se redakcijom bavio. — Drugo, uvjeren sam, da bi taj viestnik u našoj zemlji, kakove su sada okolnosti, jako malo predbrojnikah imao. Naproti mislim da i izvan zemlje, n. pr. u Beču i Pešti čitaju naše domaće novine, jer ih interessira. A treće, kako čujem od g. vl. povjerenika, trošak se reintegrira. Dakle ja sam zato, da vis. sabor poprimi predlog vlade; samo želim, neznajući je li učinjeno, da se kaže u budgetu, koliko je u to ime unišlo natrag.

Vl. povj. **Jovan Jurković**: To dolazi kumulirano kašnje u pokritju.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja nisam toga mnenja, da služb. novinam subvenciju uzkratimo; jer vlada polag nečuvenog rovarenja u našoj zemlji bez organa nemože biti. Istina, želiti je, da se vladini listovi dobro redigiraju. Ja sam čitao jedan članak danas pri kafi, neznam koji ga je veleum napisao, ali ga zbilja žalim. Moram i to spomenut, da naši javni listovi uništuju interes obćinstva prema sab. poslovanju, te mi, koji vršimo našu dužnost, izpostavljamo se tim ruglu, da nas u novinah za bene drže. To je kriva vlada; jer kad se troši na takove svrhe, neka se troši shodno; a ne, da se oduzme g. Gaju subvencija, kojeg je zasluge i sam sabor priznao. Ja sam zato, da se ta podpora od strane zemlje ostavi, da se vladni list uzdrži i dobro redigira.

Vl. povj. **Jovan Jurković**: Vis. sabore! Ova izjava nuka me na razjasnjenje, jer g. predgovornik misli, da se radi o podpori g. Gaja. To nije, nego pactum conventum postoji medju redakcijom „Narod. Novinah“ i oblasti. da imadu sve oblasti uvršćivati svoje oglase u novine, dočim vlada sama pojedinim oblastim zaračunava na svoju korist.

Predsjednik: Predlog odbora glasi, da se ove god. svota votira, nego da se vladi naloži, neka mjesto posebne dotacije „Narod. novinah“ uvede službeni viestnik. Prima li to vis. kuća?

(Neprima se.)

Predlog odbora je pao i tim je primljena ova pozicija sa 2500 fr. bez ikakve primjetbe.

Izvjestitelj **Filip Thaller**: čita st. 7.

(Prima se.)

Čita dalje naslov 11 (10.)

Vis. sabore! Kako se odavlje uvidja, odbor je kod pregledanja ovoga naslova spojio takodjer pregledanje izvješća onoga odbora, kojeg je vis. sabor iz svoje sjednice 14. lipnja 1869 izaslao u svrhu pregledanja kaznione, i na tom temelju stavio je financ. odbor ovaj predlog.

Predsjednik: Čast mi je vis. kuću pozornom učiniti na izvješće one gg. članovah, koji su bili izaslani, da

Digitized by Google

pregledaju kaznione lepoglavsku i vacku. Sudbina ovog izvješća analogna je sudbini izvješća o kazališnom pitanju. Ja sam ovo izvješće predbježno ustupio financ. odboru, da ga uzmogne poradi cifrah upotrebiti, a ne pako meritorno riešiti; nego odbor financ. uzeo ga je u meritorni pretres i svoje mnenje izrazio. Zato vis. kuća neka dostoji najprije izreći, je li se zadovoljuje tim, ili želi, da se ovo izvješće glede stvari najprije posebno uzme u pretres u izabrat se imajućem odboru ad hoc, jer ovo je izvješće jako obširno, i ako su ga gg. saborski članovi proučili, trebalo bi, da se sada rieši, da nebi opet sutra predlog došao, koj bi iznova o kontroli i svačem divanio te stvar iznova započeo.

Jovan Živković: Vis. sabore! Odbor imao je pri ruci uviek povjerenika vlade; dakle prva rieč i dužnost ide vladu, da ona dade pravac. Ako je vladi ovo povoljno, neznam zašto bi tražili dalnju razpravu. koja je već izcrpljena. Želim dakle čuti najprije štanovište, koje vlada zauzima.

Vl. povj. **Jovan Jurkokić**: Vis. sabore! Na ovaj poziv imam izjaviti, da je ova stvar bila meritorno razpravljana, i da je stavljen predlog; medjutim mislim, da je ta stvar takove vrsti, koja je vrlo obsežna, a vis. sabor niti neima podpune ubaviesti o cieloj razpravi. Mislim. da se po analogiji kazal. predmeta i ovaj posebnomu odboru ad hoc povjeri, u kojem će biti vlada zastupana.

U ostalom imam napose izjaviti na predlog odbora glede odpovjedi ugovora, da je gledeć na onu okolnost. što je taj ugovor sklopljen, i 16. prosinca 1870. iztiče, a po uvjetih ima se ugovor taj pó god. prije izmaka odpovjedati; to je vis. vlada, da nebude priečen vis. sabor u odredbi svojoj, odpovjed prije 16. lipnja izvela i omogućila, da se predlog odbora bude mogao poprimiti.

Stjepan Vuković: Vis. sabore! Ja bi bio za to, da se ovaj predmet posebnomu odboru preda,jer ovdje nalazim veliko protuslovje u 4. točki, gdje se veli „da se shodni koraci učine, etc. kako bi se ta ista ženska kaznionа iz Zagreba god. 1871. premjestila; onda pod b) da se za razprostranjenje kaznione dozvoli 20.000 for.; čemu da se potroši ta svota, ako se kazniona mora premjestiti.? To mi se čini nesklad i mislim, da bi dobro bilo stvar odboru predati.

Vl. zast. **Jovan Jurković**: Vis. sabor! Na ubaviest g. predgovornika imam kazati, da se ovdje konštatira neobhodna potreba razprostranjenja ženske kaznione, a ujedno i o tom govori, kako će se ovaj izdatak, kad bude izveden predlog o premještenju izvan Zagreba, opet upotrebit moći. Ovo su imali pred očima i članovi odbora i zem. vlada, da ovdje ima potrebah, da se tamo mora smjestiti inkvizitorni sud, koj u sredini grada vrlo neprikladno leži, i treba za njega posebne prostorije.

Jovan Živković: Sada je to formalno pitanje, hoće li se u pretres uzeti; netreba da diramo u meritum.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Uvažam i ovom sgodom, što je g. zast. vukovarski kollateralno napomenuo, jer se o formi radi. Zato se moram vratiti na nazore g. predsjednika, za koje mi je vrlo žao, da ih nemogu dielit u ovom slučaju, jer ja identitet djelovanja odbora kazališnoga prema djelovanju odbora za kaznione neuvidjam. Budgetni odbor, upustiv se u razpravu administracije, dao se je na garderobu, gardine, lože i što li ja znam. Ali ovdje je drugo pitanje. Sabor polazi na kreaciju novoga sustava za kaznione, i izaslao je odbor sab. ad hoc. Taj odbor ima upravo zadaću od sabora, na temelju crpljenih izviešćah o kaznionah, osnovati saboru predlog. Tu je zadaću odbor izvršio i podnio saboru izvješće; a sabor je relegirao to izvješće na shodnu porabu budgetnomu odboru, koji je dakako u razmatranju cifarah, izdatakah, koje će zemlja imati naprama novomu sustavu kaznionah, akomodirao nazor svoj, i predao ga vis. saboru. Ovo izviešće budgetskog odbora sadržaje vrlo važne točke, a napose preustrojstvo cieloga sustava kaznionah. Ja se sa načelom budg. odbora glede toga ustrojstva sasvim slažem; i ništa željnije neočekivam u smotrenju kaznionah, nego da se tomu opatičkom „virtšaftu“ jedanput konac postavi. A što je rečeno glede preustrojstva kaznione lepoglavske i ženske kaznione u Zagrebu, to je tako važno, da ako ćemo mirno postupati, neće poći za rukom. izim ako izvješće sab. odbora što točnije proučimo. Znamo, da je bilo u razpravi, ali od ono doba mnogo je vode Savom proteklo; mora se proučiti izviešće i razlozi odbora, jer se tu radi o cielom sustavu. Stoga se slažem sa ideom, koja je naglašena, da se mnienje odbora čuje, pak onda izvješće toga sab. odbora da se relegira na posebnu kombinaciju odbora ad hoc, koj će imati zadatak proštudirati i nazor budgetskog odbora i glede preustrojstva motiviran predlog saboru predati. Nam će biti sgodno dotle takodjer proučiti izvješće. Stoga neka se imenuje odbor ad hoc, i možemo ga sutra izabrati.

Ljudevit Rajzner: Vis. sabore! Imao sam čast biti izvjestiteljem povjerenstva izaslanoga iz sabora za preustrojenje kaznionah. Ja se podpuno slažem sa izraženim nazorom, jer je predmet vrlo važan. Sabor prima preustrojenje kaznione u svoje ruke, i ja držim, da se neda predmet riešiti na prečac; dakle sam zato, da se izvjestje povjerenstva predade odboru ad hoc.

Jovan Živković: Vis. sabore! Prihvaćam taj predlog, samo moram pobiti modus procedendi, pa velim, da taj nije sasvim korektan. Kad se stavi proračun na dnevni red, predpostava stoji, da je svaki član čitao sve, što spada na razpravu. Ako to nestoji, onda neka se pravi superodbor, nu ja dvojim, da će taj odbor temeljitije stvar

Digitized by Google

razpraviti nego jest. Kod kazališta je bilo drugo, jer se je odbor upustio u sasvim drugotne stvari; ali ovdje odbor predlaže, što misli, da sabor prihvatiti i smije i treba prema onomu, što je izaslani odbor učinio. Nu buduć ona predpostava nestoji, stoga pristajem, da se odbor imenuje, koj će dati superarbitrium.

Turop. žup. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Pristajem na to, da se ta stvar posebno pretrese; ujedno predlažem, da se izjava vlade glede odpovjedi ugovora odobri.

Jovan Živković: Tim se preokupira mnenje odbora.

Predsjednik: Vis. kućo! Držim, da je smjer izjave gg. govornikah taj, da se zaključak o naslovu tek onda stvori, kad odbor svoje izvješće podnese, te se o cielom predmetu bude pretresivalo i zaključivalo. Ako je visoka kuća toga mnenja, molim, da odluči broj odborskih članovah; odbor bi se mogao sutra izabrati.

Vlad. povj. **Jovan Jurković**: Vis. sabore! Ako se je vis. predsjedničtvo pozvalo i na moj predlog, ja sam kazao, da se odluči samo budgetna struka od upravne struke. Odbor je dužnost imao riešit stvar ex visceribus. Ja sam predložio odbor ad hoc, koj će pretresati preinaku uprave kaznionah, a što se tiče financialne strane, da se odobri, jer neima razloga, da se in suspenso ostavi.

Predsjednik: Vlada zahtieva pokriće od 104.436 fr. a odbor predlaže 124.436 fr., jer dozvoljuje 20.000 fr. za razširenje kaznione zagrebačke.

Vis. kuća mogla bi primiti čitavu ovu svotu, a samo glede uprave da se ograniči na izvieštje odbora ad hoc.

Jovan Živković: Ovdje se prihvatja, što vlada zahtieva, i da se razširi žen. kazniona u Zagrebu. To se može pretresti, a što se ima dogoditi sa kaznionom u Lepoglavi, to neka bude predmet radnje odbora ad hoc.

Predsjednik: Misli li g. predgovornik, da se i ono 20.000 sada dozvoli?

Jovan Živković: Dakako; to je druga stvar, koja nije u savezu sa Lepoglavom.

Ovo je stvar izcrpljena, i sabor može odlučiti, da li ju prima ili ne. Glede druge stvari ima drugih podatakah, a glede ove nikakvih drugih, nego što je fin. odbor iz svoje sredine izaslao pododbor, koji se uvjerio o tom, da kazniona ženska neodgovara zahtievom stoga, što je trakt razi zemlje vlažan, i prema tomu mora se udesit radionica u drugom lokalitetu. Taj je odbor pregledav susjedne kuće Dutkovićevu i Mudrovčićevu pronašao, da je Dutkovićeva bolja, i da je maximum 20.000 potreban za preinaku kaznione.

Stoga, buduć se potreba pokazala, da se osudjenice nemogu držati vani u kotarih i kod sudb. stolovah, gdje nema kaznione; a drugo, što nije moguće dovoditi ih ovamo, jer nema mjesta, te bi se dakle morala sistirati izvršba sudstva, i što treba, da se ova kazniona razširi, jer su osudjenice u žalostnom stanju, buduć su stisnjene po 15 u 1 sobi, i da se može smjestiti i sudb. stol. jer se tim inkvizicija olakša; a što kazniona takav položaj ima, da se može u svoje vrieme i prodati, zato mislim, da to nemože biti stvar superrevizije, i da se obie ove svote prihvate; ona za Lepoglavu zato, jer ju umaljit nemoženo, a ova zato, jer se nemože sistirati izvršba pravosudja. Pitanje o preustrojenju kaznione lepoglavske, koje ovamo nespada, neka se relegira na odbor ad hoc.

Predsjednik: Vis. kućo! Stvar je dovoljno izcrpljena. Spajam sve, što je predloženo u jedno pitanje: najmre, prima li vis. kuća predlog vladin, da joj se za kaznionu dozvole troškovi sa 104.436 fr.? zatim, je li prima vis. kuća predlog odborov, koji vladi za razširenje ženske kaznione zagrebačke dozvoljuje 20.000 fr.? je li vis. kuća odobrava izjavu vlade, da je ugovor opaticam u Lepoglavi odkazala, i je li prima predloženi za razpravljanje izvieštja u predmetu lepoglavske kaznione odbor od 7 licah? Ako sve ovo prima, neka se izvoli dignuti.

(Većina.)

Primljeno je.

Izbor odbora biti će sutra.

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 12. (11.)

Predsjednik: Dočim nema protuopazke, primljen je predlog odbora.

Izvjestitelj hoće čitati naslov 13. (12.)

Škender Parčetić: Vis. sabore! Prije nego se pročita sliedeći naslov, imao bi njeke primjetbe u obće navesti, što žup. sriemska od god. 1861. za cestogradne poposlove ništa dobila nije. Ovdje se sriemska županija spominje, koja će nješto dobiti, nu nevidim u proračunu uvrštena dva predmeta, koja se pobliže tiču županije sriemske, a to je: prvo zajaz medju Borovom i Vukovarom odnosno medju Daljem i Vukovarom. Gradnja toga zajaza već je toliko godinah u razpravi, komisije su bile, ali do cilja se ni danas nije došlo. Opasnost, koja grozi Novomu Vukovaru, tako je velika, da moram pozornost vis. kuće pozvati i zamoliti, da predmet taj, ako je ovdje kod vlade, pospješi, a ako je predan ministarstvu komunikacijah, da se zauzme i tamo ga pospješi.

Drugi je predmet drum osječko-zemunski. Taj je već odavna u razpravi; traciran je već prije 5—6 godinah i nikad se nemože do toga doći, da se počme graditi. Drumovi u Sriemu tako su hrdjavi, da zaista u predielih, koji se ovdje nazivaju bogatimi, kroz 7 mjesecih cio promet spava, tako da ljudi, koji bi dosta mogli imati, na to spadnu, da kad sine proljetno sunce, neimadu

Digitized by Google

ništa, jer ono malo, što imadu, moraju sbog poreza prodati. Dan na dan propast sve to veća. Nemogu dosta preporučiti vis. kući, da obrati pozornost na županiju, koja je sasvim zanemarena i zaboravljena. Vidim po hrvatskih i gornjih slav. županijah liepe drumove (Nemir.), vidim željeznice, a Sriem nema niti željeznice, niti puta. Dakle molim vis. sabor, da svoje milostivo oko i na Sriem baciti dostoji, i do nam u materialnom zaostatku pomogne.

Dr. **Pavao Batagliarini**: Vis. saboru je poznato; a na koliko nije, slobodan sam napomenut, da je god. 1854/5 sagradjen komad ceste od Križišća do Kraljevice na zem. troškove.

Niti u predlogu sab. odbora, niti u proračunu zem. vlade neima ni traga ovoj cesti, zato buduć ova cesta u njekom smislu spada u vrst zem. cestah, i budući je ona nastavljenje one ceste, koja dolazi iz Liča sve do Križišća; toga radi predlažem i molim, da se i ovaj komad ceste uzme pod zem. upravu, i da se trošak iste pokrije iz zem. sredstvah.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ova je stvar uzela duže vremena u razpravi odbora, i zato mislim, neka se ide sada po redu. Na koliko je od potrebe, biti ćemo obavieštени od strane vlade, a imati će svaki priliku kod svoje županije, što misli, predložiti.

Predsjednik: Dočim se je vis. kuća podobro izpraznila, zaključujem sjednicu, i molim za sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Sedamdeset i druga saborska sjednica,

držana dne 7. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 71. sjednice. — Zaključak o dobi sjednicah. — Predlog na gradjenje banske kuće. — Interpelacija zast. Jančo glede nedospjele sankcije zak. osnovah ob urbaru i zadrugah. — Dnevni red: Nastavak debate o proračunu. (Nasl. 13. sad 12. do konca poglavja I.) — Izvjestje petic. odbora debata o pitanju židovskom zagrebačkom.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

71. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 6. srpnja 1870. pod predsjedničtvom presv. gosp. saborskoga predsjednika Antuna Vakanovića.

U 10½ sata prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu. Saborski bilježnik Ljud. Raizner čita zapisnik 70. saborske sjednice, koji bude bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Na predlog narodnoga zastupnika Jovana Živkovića bude zaključeno, da se izvješće svietloga bana na vis. sabor upravljeno od 2. svibnja 1870 br. 4384 o zemaljskom kazalištu uputi na odbor ad hoc, koji će ga uz ograničenje, ustanovljeno zaključkom u 70. saborskoj sjednici stvorenim, i sastojeće u tom, da administracija nar. kazališta pripada zem. vladi, razpraviti i sabor izviestiti. Odbor taj ima sastojati iz 7 članovah, te će se u budućoj saborskoj sjednici birati.

Br. 715. Predstavka obćinstva županije Virovitičke od 1. srpnja 1870 br. 1537. kojom traži godištnu odštetu od 3320 fr. i u ime zaostatka od god 1861 do 1868 iznos od 27360 za prostorije po kr. žup. sudb. stolu u županijskoj zgradi uporabljene, ustupljena je odboru za proračun. Molba Tereze Köröskényji za podieljenje podpore (br. 721) i dopis J. F. Mücke-a slikara, kojim nudja na prodaju dvie svoje historičke slike, uputjuju se peticionalnomu odboru.

Iza toga nastavljena je razprava izvješća odbora za proračun 1870. i to

Stavka 4. naslova 7. primljena je po predlogu vlade sa svotom od 1890 fr. tiem, da se medju izvanredne izdatke uvrstiti ima, i da se zem. vlada pozove, neka razpravu glede odieljenja diela iz skupne glavnice od 135000 fr. nastavi, te u svoje vrieme ob uspjehu izviesti.

Naslov dakle 7. odobren je sa ukupnom svotom od 6109 fr.

Naslov 8 prima se po predlogu vlade sa ukupnim iznosom od 40700 fr., a na predlog nar. zastupnika Ljud. Raiznera bude istodobno zaključeno, da se saborski odbor za konjarstvo u budućoj sjednici popuniti ima još sa tri člana.

Na naslov 9. zaključeno je po predlogu odbora, da se svota od 15000 for. nevotira, jer nije moguće, da će se urbarska povjerenstva godine 1870. oživotvoriti.

Digitized by Google

U naslovu 8. sada 10. primljena je stavka 1. po predlogu vlade sa 2400 fr., onda stavke 2. tek, brojevi 1. do uključivo 7. po predlogu vlade, a tek. broj 8., kod kojega je vlada sama u odborskoj sjednici zahtiev obalila na 654 for., po tom novijem vladinom zahtievu sa iznosom od 654 fr. i dodatkom, da se vlada pozove, neka što skorije podnese zakonsku osnovu ob uredjenju predpregah; napokon iste stavke 2. tek. br. 9 briše se, pošto je vlada odnosni predlog od 800 fr. opozvala. Po tom odobrena je stavka 2. sa ukupnim iznosom od 2980 fr. Stavka 3. 4. 6. i 7. istoga naslova primljene su zatim po predlogu vlade sa iznosi od 2000 fr. 1000 fr. 2000 fr. 2500 fr. i 150 fr. Stavka 8. po predlogu odbora briše se iz proračuna, pošto su glasom izvješća vlade ne samo ovdje zahtievane kamate, nego i iste glavnice iz novacah obstojavše konkurencionalne zaklade namirene i izplaćene. Naslov dakle 10. sada 9. odobren je sa ukupnim iznosom od 15530 fr.

Naslov 11. sada 10. odobrava se sa svotom od 104.436 fr, a prieko toga odobrava se po predlogu odbora za razprostranjenje ženske kaznione u Zagrebu svota od 20000 fr. uz položenje računa, tako ipak, da se ista svota u nikojem slučaju prekoračiti nesmije; nadalje primljena je izjava zastupnika vlade Jov. Jurkovića, da je ugovor za kaznionu Lepoglavsku, sa opaticami obstojeći, jur odpoviedan, sa odobrenjem do znanja; napokon bi zaključeno, da se za pretres izvješća saborskoga odbora izaslanoga iz sab. sjednice od 14. listopada 1869. u poslu pregledavanja kaznionah, u budućoj sjednici izabere posebni odbor od 7 članovah.

Naslov 12. sada 11. primljen je po predlogu vlade sa 47269 fr., a po predlogu odbora zaključeno, da se vis. vlada pozove:

1. Da putem razpravnim izhodi, da ugarska vlada za skupne poslove, koje ovozemaljske gradjevne oblasti obavljaju, hrvatsko slavonskom dohodku izplati naknadno za god. 1869 i 1870. odnosnu tangentu po našem zemaljskom proračunu izplaćenih troškovah.

2. Da saboru čim prije podnese osnovu ustrojenja ovozemaljskih gradjevnih oblastih.

3. Da do ustavne organizacije ovozemaljskih gradjevnih oblastih uzdrži danas faktično postojeći status gradjevno-oblastnih činovnikah.

Sliedila bi zatim razprava naslova 13. sada 12., nu prije pročitanja odborovoga predloga opazi saborski predsjednik, da se je broj prisutnih saborskih članovah umalio tako, da za stvaranje zaključka dovoljan nije, te stoga zaključi sjednicu u 12½ sata o podne, a ureče buduću za sutra u 10 satih u jutro.

Antun Vakanović, v. r.
sab. predsjednik.

Drag. Akurti v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Molim. ima li kakova primjetba?

(Nitko neprigovora.)

Dočim nema primjetbe, zapisnik je ovjerovljen.

G. vel. žup. sriemski imade nješto predložiti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis sabore! Da se rád saborski čim uspješnije udesi, da se poslovi, osobito kao što je ovaj na dnevnom redu stojeći, čim prije obave, usudjujem se vis. saboru predložiti, da se uredne sjednice od sada svaki dan od 9 do 1 sata drže, da poslove započete čim prije koncu privedemo.

Predsjednik: Kako vidim, kuća je primila predlog g. vel. žup. sriemskoga, da se sjednice drže od 9—1 sata. G. vel. žup. križevački ima predlog učiniti.

Vel. žup. **Ladisl. Kukuljević**: Vis. sabore! Prijašnjega zasjedanja zaključen je i izaslan odbor glede gradjenja sabornice. Naša kuća banska, kako svatko vidi, u takovom je stanju, da niti odgovara dostojanstvu naroda, niti zvaničnim potrebam. Zato predlažem, da se odboru izaslanomu glede sabornice, takodjer naloži, neka učini predlog glede gradjenja i povećanja banske kuće.

Predsjednik: Odbor za gradjenje sabornice i glede stanarine, koju zahtieva županija zagrebačka za prostorije saborske, sastoji od gg. Kuševića, Kiša, Vukotinovića, Mallera, Čobanića, Stojanovića, Jandrića, baruna Gjure Raucha i Benj. Kraljevića.

Po predlogu g. vel. župana imalo bi se odboru tomu naložiti, da ujedno predloži i osnovu gradjenja ili povećanja banske kuće. — Prima li vis. kuća taj predlog?

(Prima se.)

Stjepan Stiglić: Jedan član odbora je odstupio, i to g. Čobanić.

Stjepan Jančo: Mogao bi mjesto njega imenovati se Parčetić, koj je na njegovo mjesto u sabor došao.

(Prima se.)

Predsjednik: G. zast. Jančo ima interpelaciju.

Stjepan Jančo: Vis. kućo! Još je prošle god. ovaj vis. sabor podnio dva članka za prev. potvrdu vis. vladi, a to su: jedan o pospješenju uredjenja urbara i odnošajah urbarskih, a drugi ob uredjenju zadrugah.

Već je više od 6—7 mjesecih, što su te osnove podnešene, nu još dan danas bez svakoga uspjeha; a ta dva čl. tako duboko zasiecaju u blagostanje naroda našega, da ako se skoro nerieše po želji našoj, ovo se razvijati temeljito nemože; zato uslobodjujem se upraviti na vladu sliedeću interpelaciju:

(Čita.)

Digitized by Google

Interpelacija.

Dočim radi potvrdjena, najvišem prestolu jošt prošle godine podnešena, dva zakonska članka, i to jedan o pospešenju uredjenja urbarskog, i konačnog razrešenja urbarsko-srodnih odnošenjah, drugi pako o zadrugah, — do danas najviše potvrdjenje stekla nisu, premda obadva zakona za blagostanje naroda našeg od najvećeg zamašaja jesu, to stavljam na visoku vladu sledeću interpelaciju:

1) Kakve su prepone, koje postignuće najviše sankcie podnešenih zakonah o pospješenju uredjenja urbarskog, i konačnog razrješenja urbarsko-srodnih odnešenjah, kao i o zadrugah preprečuju.

2) Namjerava li visoka vlada korake učiniti, da se najviša sankcia istih tih zakonah što skorie postigne.

Stjepan Jančo s. r.
narod. zastupnik.

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim je gosp. vladin zast. Jurković naglo obolio, vis. je vlada izaslala mjesto njega g. tajnika Kršnjavia, i on će vladu zastupati za odiel unut. poslovah.

Interpelacija g. Jančoa priobćit će se vladi.

G. zast. naroda Robert Zlatarović poradi težke bolesti, koja mu se je u obitelji porodila, moli dopust na 14 danah.

(Dozvoli se.)

Petic. odbor podnio je zapisnik. Je li želi vis. kuća da se sada čita, ili možebit kada bude proračun svršen?

(Glasovi: poslje.)

Poslje svršenoga dakle proračuna proglasit će se zapisnik petic. odbora.

Jučer je odlučeno, da se imadu danas dva odbora izabrati, i da se imade nadopuniti odbor o konjarstvu. Želi li vis. kuća birati sad ili na koncu sjednice.

(Glasovi: na koncu!)

Sada sliedio bi naslov 13. o cesto- i vodogradjevinah zemaljskih. Prije nego se počmu diskusije ovoga naslova, imam napomenuti, da su gospoda Parčetić i Batagliarini načinili mociu glede cestah nalazećih se u dotičnih županijah. Gosp. Parčetić najme naveo je, da bi se cesta od Osieka do Zemuna, graditi imala, i da bi se imalo jedno vodogradjevno djelo na Dunavu preduzeti, te još dodaje, kako je meni privatno priobćio, da bi se i glede daljske ceste odredba učiniti morala. — G. Batagliarini pako, učinio je predlog glede ceste, koja vodi iz Kraljevice preko Križišća prema Fužini. U ovom predmetu nema vis. kuća nikakove podloge za pretres, izim što su gg. zastupnici na prosto naveli; možebit bi bilo probitačno, da se ova gg. upute na odbor za proračun, te da tamo predloge svoje učine i podkrepe a odbor kad prouči podatke, da vis. kući učini obrazložen predlog, koji bi mogao vis. kući služiti za substrat odluke.

Dr. **Pavao Batagliarini**: Vis. sabore! Što se tiče ceste od Kraljevice do Križišća, nije potrebno obratiti se na fin. odbor, jer je stvar jasna i veoma nuždna. Istina je, da je ova cesta koštala skoro 80.000 fr.; ova cesta bijaše pod upravom njemačkom redovito popravljana, a poslje ne, pa je sada u tako slabom stanju, da je težko njom prolaziti. Ova cesta nije ništa drugo nego kus one ceste, koja ide prema Fužini iz Kraljevice do Križišća; od Križišća je drugi komad ceste, koj se spaja sa Carolinom, nad selom Ružić.

Ova je cesta podignuta na državne troškove, nego bijaše uzdržavana troškom privatnih ljudih. Odanle dalje teče prama Fužini.

Nu sve ove tri ceste sačinjavaju jednu cestu. Ako se onaj kus, koji teče iz Liča preko Fužine do sela Ružić, mora popravljati na državne troškove, mislim da se i onaj takodjer komad od Križišća do Kraljevice mora popravljati svako ljeto, jer drugčije, ako se nebude popravljao jedan dio, neće ni drugi koristiti.

Ovaj popravak neće koštati više nego 1000 fr. Županiji riečkoj dozvoljeno je za uzdržavanje i gradjenje cestah i vodah 19.000 fr.; ovamo spada i cesta od Križišća do Liča. Osim toga dozvoljeno je istoj županiji riečkoj još 18.000 fr. Mislim, kad bi se od ovih 18,000 odbilo 1000 fr., bi još ostalo dosta županiji za njene potrebоće, a ova 1000 fr. mogla bi se obratiti na popravak ceste od Kraljevice do Križišća. Zato predlažem na novo, neka se ona 1000 fr. upotrebi na popravak te ceste, te da se ovi novci doznače municipiju bakarskomu, jer ova cesta u municipiju leži, tim dodatkom, da se ova svota izključivo na popravak ove ceste obrati.

Vladin zast. **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Što se tiče interpelacije g. Parčetića i g. Batagliarinia, čast mi je tu stvar ovako razjasniti. Što se tiče ceste od Osieka na Vukovar u Zemun, ta je kod razprave povedene sa ug. ministarstvom medju državne ceste uvrštena, a polag dopisa, koji je stigao ovamo od minist. komunikacije, uzeti će se obzir na gradjenje ove ceste; naročito glede linije Osiek-Vukovar već je prošle godine uzet obzir na gradjenje iste, te će se znamenita svota u tu svrhu u proračun uvrstiti. Glede učvrštjenja dravske obale, valja mi napomenut, da je operat već prije dviuh godinah sastavljen, te su ove god. 4000 fr. za jednu stran dozvoljene. Sada to prelazi u zajednički proračun, pa će se obzir uzeti da budu iz zajedn. državnih sredstvah čim prije gradjene.

Digitized by Google

Na interpelaciju g. Batagliarinia . . .

(Glasovi: Nije interpelacija nego predlog.)

valja mi reči, da je za županiju riečku za gradjenje cestah uvršteno 37.000 fr. Medjutim i vlada je priznala važnost ceste ove, nego iz razloga, što su sva municipija za gradjenje cestah zahtievala od 8—900.000 fr., a na razpolaganje nije više bilo od 190.000 fr. to se nije mogao obzir uzeti na ceste ove, nego samo na mostove itd. Možebit da bi se moglo iz one svote štogod dozvoliti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ovdje su njekim načinom 3 predloga u pertraktaciji, ali buduć su analogna, mogu se zajedno pretresati. Prvi je predlog, da se predlozi jučer po gg. zatt. Parčetiću i Bartagliariniu, učinjeni povrate onomu odboru, koj je dosada proračun pretresao. Mislim, da to nebi bilo shodno. jer ova gg. nisu ništa predložila, o čem bi trebao proračunski odbor iznova predlog učiniti, jer se netraži nova dotacija. G. bakarski zast. netraži ništa drugo, nego da iz one svote, koja je riečkoj županiji za ceste dozvoljena, posebno doznači municipiju bakarskomu 1000 fr., i to samo na uzdržavanje ceste, koja je već troškom države i zemlje uredjena. Držim, da je to zahtievanje osnovano, i da bi ga sabor vis. vladi preporučiti mogao. Tim niti nastaje uštrb za dotaciju, niti za riečku županiju, jer mora biti u interesu same županije, da su sve ceste u obsegu njezinom u dobrom stanju. Stoga podkriepljujem ovaj predlog.

Ako je na redu i sriemski predlog, ja ću se ili sada o njem izraziti, ili poslje.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ovo je predmet vrlo važan, pa nije moći ići putem, kojim su gg. započela od jučer t. j. da se može pojedini predlog staviti, bez obzira na to, da bi se možebit mogao uvažiti i tako poremetiti stanje, što ga je odbor uredio, za postići, da se onih 190.000 po mogućnosti razdieli medju sve županije. Ovo je životno pitanje za sve županije, naročito za županiju sriemsku. Ali da rečem samo njekoliko riečih ob odborovom poslovanju. Odbor, neimajuć u tom podatakah, pozvao je g. tajnika Kršnjavoga, i od njega smo čuli najprije referadu; a to nije gg. mala stvar, jer vlada je sastavila čitavi operat i „tabelarische Übersicht“, da se vidi, kuda je koja krajcara prošla. Dakle to nije stvar, koja se dade parcelarno preduzeti; stoga da se uzmogne ovoj stvari dati takov pravac, kojim će se temeljito ta stvar pretresti, molim g. zastupnika vlade, da onim načinom, kako je nam u odboru cielu stvar referirao, i ovdje tako učini, da uvidim kako u obće cestogradnje stoje, i da se gg. uvjere o resultatu u izvješću odbora. Prije mocije praviti, to nije praktično. Ako vis. kuća ovaj moj predlog primi, onda molim, da predjemo na dalnji tečaj, jer inače zaći ćemo u labirint pojedinih zahtievah, iz kojega nikada nećemo moći na kraj doći.

Škender Parčetić: Vis. sabore! G. predgovornik nije razumio stanje stvari. Ovdje netreba, da se stanje stvari poremeti. Osobito, što se tiče pitanja bakarske ceste, ono bi se moralo, istina, pretresti, kad se na pojedine županije dodje; ali moja molba, koju sam jučer predstavio, niti nema posla, kad se pojedine stavke preduzmu, niti u odboru za proračun. To je samo jednostavna molba, da se radi zajaza medju Daljem i Vukovarom i ceste od Osieka u Zemun preporuči ugarskoj vladi, bubuć je oba ova predmeta već uzelo u regiu ministarstvo komunikacijah. Osobito neka se upute gg. zastupnici, koji idu na ug. sabor, neka ministra komun. interpeliraju, u koliko se donle nebi ništa učinilo, što ono misli tom gradnjom. Jer zaista neznam, da li gdjegod veća opasnost prieti nego od spomenutog zajaza, mi možemo dočekati, da će Dunav cieli Vukovar oblijati, zato preporučam vis. saboru ovu stvar sada, a što se tiče gradjenja ceste iz vel. Vukovara u Zemun, to ću onda, kada na tu stavku dodjemo, predlog učiniti.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! To je lani još u pretres uzeto, pa se je umolila bila vlada, neka se obrati na vladu ugarsku, da se te ceste inkameriraju. Stoga sada neostaje drugo nego da se opet vlada pozove u tu svrhu, a mogli bi i zastupnici na ug. saboru tu stvar spomenuti.

Ladislav Thaller: Vis. sabore! Današnji predlog g. Parčetića sasvim je različan od jučeranjega; stoga molim, da ona gospoda, koja predloge prave, pismeno ih predadu, bar nećemo gubiti vremena diskutirajuć o dviema raznima predlozima.

Vladin zast. **Mirko Kršnjavi**: Ja mogu vis. saboru u tom predmetu shodne podatke dati. Upravo u pogledu razredjenja drž. cestah, koje bi pod zajedničku upravu spadale, bilo je povjerenstvo u jeseni prošle godine kod ministarstva komunikacijah u Pešti; ja sam imao čast zastupati vis. vladu. Tom prigodom bilo je opredieljeuo, koje bi se ceste imale državnimi smatrati. O tom je zapisnik sastavljen, litografiran, i mislim, medju gg. članove razdieljen. Taj odbor dakako nije imao nikakove vlasti štogod zaključiti sám, nego je samo učinio predlog za dalnji pretres centr. oblastih. Na temelju toga odborova postupanja došlo je ovih danah riešenje od ministarstva za komun. i pošto je njeka dvojba u tom pogledu glede pojedinih pravacah, opet je pisano ministarstvu, da to razjasni. Ako vis, kuća želi čuti, imadem baš ovdje taj dopis ministarstva za javne radnje i komun, a imadem i odpis vis. vlade. što je odgovorila u tom pogledu.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovdje su dva predloga, g. Batagliarinia i Parčetića. G. Batagliarini pozivajuć se na predlog odborov, koji glasi, da se riečkoj županiji dozvoljuje ordinarium sa 19000 for. sa dodatkom od 18000

Digitized by Google

for., zahtieva, da se municipiju bakarskomu iz ovih 18000 dodatka 1000 fr. odstupi u svrhu, da se upotrebi na popravak ceste u teritoriju municipija bakarskoga, vodeće iz Kraljevici do Križišća. Ako želi još tko govorit, nek se javi, ako ne, stavljam pitanje, prima li vis. kuća predlog g. Batagliarinia?

Jovan Živković: Molim, o tom može biti rieč onda, kad se na tu stavku dodje. Sasvim je drugi predlog g. Parčetića, komu je sada red.

Predsjednik: To je mnenje Vaše, ali ja Visoku kuću pitam za njezino mnenje. Prima li dakle vis. kuća predlog g. Batagliarinia, da se iz onih 18000 odstupi 1000 municip. bakarskomu?

(Većina.)

Predlog je primljen.

Sad sliedi predlog g. Parčetića, i u tom predmetu želi g. vel. žup. sriemski govoriti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Sad je ovo pitanje sasvim u drugom štadiju, odkako je g. Parčetić svoj predlog razjasnio, i kako je vladin zastupnik stvar predstavio. Pored svih dokazah, dužnost mi je ovdje u interesu predloga g. Parčetića prosloviti, i to baš na onom temelju, što ga je zast. sriemski g. Jančo naznačio. Poznato je vis. saboru, da se je prošle god. bila povela rieč o tom, kako je potrebno da se u Sriemu jednom već počnu ceste graditi, pa bje odlučeno, da se imade taj predmet vis. drž. ministarstvu preporučiti. G. vladin povjerenik izvolio je ovdje kazati, da je u tom predmetu već povjerenstvo bilo izaslano, i da je vlada odluku učinila i gradjenje tih cestah na drž. erar primila. To je sve liepo, ali kad se evo danas povela rieč o gradjenju cestah, i razdieljivao onaj novac našoj zemlji, onda je taj povod ponukao zast. g. Parčetića, da o tom rieč povede.

I lani i prije i ove godine razgovaralo se je o tom, da će cesta iz Osieka u Zemun voditi, nu i ovo je već godina gotovo prošla, a ništa se neradi. Treba dakle, da se sabor za tu stvar svojski zauzme. Predlog je g. Parčetića taj, da se drž. vladi proporuči stvar, i da zastupnici na drž. saboru u tom interesu rieč podignu.

Posebni je predlog onaj o gradjenju zajaza na Dunavu. Ja sam devet god. u Sriemu, a još prije mene 9 god. radilo se o tom, da se odkloni nevolja, koja predstoji Vukovaru, osobito Dalju. Tu je komissionirano bog zna koliko putah, osnove su pravljene, ali ništa nije učinjeno. Najviše odbijahu nas tim, što tobože zemlje nema sredstvah za te znamenite gradnje. Nu taj uzrok nemože imat temelja, jer gdje je pogibelj, tu se sredstva naći moraju, makar kojim načinom; jer skrajnje je vrieme i stvar se dalje odvlačiti nemože. To je u interessu ne samo Vukovara nego i cieloga brodarenja i prometa, jer će Dunav, okruživ Vukovar, ući u tjesnac, u kojem nebude moguć promet. Stoga znajući potrebu, znajući skrajnju nuždu, pomažem iz sve duše predlog g. Parčetića, i molim da se vis. sabor zanj čim većma zauzme.

Admin. žup. varažd. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Uvažavam predlog g. Parčetića, nu mislim, da nespada strogo na domaći budget, jer se o tom radi, da taj trošak spadne na zajedn. budget uplivom zajed. vlade. Zato predlažem, da g. Parčetić svoj predlog pismeno stavi, i da ga uzmemo u pretres odmah izza budgeta, jer i ja imam sličan predlog.

Poznato je svakomu, koji zna odnošaje varažd. županije, da Drava silna pustošenja pravi na obali hrvatskoj i to uslied toga, što je preporno izmedju domaće i zajedničke vlade, tko da preuzme reguliranje Drave od ulaza njezinoga na zemljište ug. krune do Barča i Legrada; pošto ug. vlada nije htjela uzeti dalje, nego do mjesta, gdje je Drava brodiva. Već 2. god. nije za učvršćenje obale dravske ništa učinjeno; za 4 nedelje razrovala je Drava kod Križovljana obseg možebit od 50. jutarah najboljega zemljišta, isto tako svaki dan ruši kod Motičnjaka i Šemovca, gdje se već kuće moraju prenašati. Dakle već s toga, da nas, koji imamo zastupati varaždinsku županiju, nestigne prikor, da nismo. kad su sriemski zastupnici potaknuli pitanje zajaza, i mi potaknuli pitanje o učvršćenju obale dravske, poveo sam o tom rieč, te molim, da se ovo uvaži.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovaj predmet varažd. županije potaknut je po istoj županiji predstavkom, koja je na petic. odbor odpućena. Odbor će ju riešiti, a onda ćemo mislim o njoj povesti meritornu diskusiju. Što se tiče pitanja žup. sriemske, istina je, da to nije pitanje proračuna, nego je pitanje već tekućega pretresa, te je na toliko razgloblјeno, da bi bila velika danguba o njem još jedanput razpravu povesti. Vis. kuća je o tom predmetu podpuno informirana, i ako želi predlog riešiti, neka se izvoli izraziti, jer mi kašnje nećemo ništa nova čuti.

Vl. povj. **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Razprava, kako rekoh, još teče glede ovih cestah. Vlada pozvana, da u tom pogledu što izviesti, nije upravo zato vis. saboru izvješće dala, jer ovo pitanje nije konačno riešeno, kad to bude, vis. sabor dobiti će ubaviest; tada bo biti će najshodnije. Jer možebit će se još tko naći, i zahtievati inkameraciju koje ceste.

Predsjednik: Predlog g. Parčetića glasi, da vis. kuća zaključi, neka se naša vlada pozove, da se u ime ceste iz Osieka na Vukovar u Zemun i glede zajaza izmedju Vukovara i Dalja požurno obrati na ug. vladu, da ovoj želji sabora čim prije zadovolji. — Prima li vis. kuća?

(Prima se.)

Digitized by Google

Upr. žup. var. **Petar Horvat**: Vis. kućo! Kad se je tim pravcem udarilo, i ja ću u pogledu Drave sličan predlog učiniti, jer je taj predmet isto tako prešan. Dakle, kako sam već razložio, stavljam predlog, neka se pozove vlada, da svom energijom nastoji, da se rieši pitanje, pod čiju upravu podpada rieka Drava počam od Barča do štajerske granice; isto tako i Sava, glede koje zahtieva interes zemlje, da se preuzme na upravu zajedn. vlade. Dotle pako, pošto taj predmet netrpi odgode, neka vlada bezodvlačno učini shodne odredbe, da se veća šteta zaprieči, pa neka, dok se svrši o tom povedena razprava predujmi potrebitu svotu iz domaćih sredstvah, potrebitu za utvrdjenje obalah kod Križovljana, Šemovca i Motičnjaka; isto tako glede Save. Sve te rieke smatrale su se do nagodbe s Ugarskom državnimi; a Drava pere obalu ugarsku i hrvatsku, dakle ako je ikoja rieka zajednička, to je sigurno Drava. Da nije željeznice, Sava bila bi i dan danas brodivom do Ljubljane, kao što je i prije bila, a sad je zapuštena, stoga valjda, što je možda transport jeftiniji željeznicom.

Vl. povj. **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Što se tiče Križovljana, o tom predmetu vodila se je razprava medju domaćom vladom i ministarstvom komun.; najposlje je odlučeno, buduć je stvar prešna, neka se iz domaćih sredstvah načini, pak ako bi se izjavilo u načelu, da Drava i Sava pod upravu zajedn. spadaju, tada će se predujmljena svota povratiti našoj dotaciji. — Što se tiče dravske obale, dozvoljena je prije 6. danah svota od 1540 fr., i možebit se već danas radi oko učvršćenja.

Upr. žup. var. **Petar Horvat**: Vis, sabore! Ubaviest g zast. vlade nesmeta momu predlogu ni najmanje, jer on i sám priznaje, da pitanje, tko da preuzme upravu riekah, nije riešeno. Istina, dopis ministarstva na zem. vladu kaže, dok razprava nije riešena, da se potrebite radnje izvede na trošak zemaljski, i da će se taj trošak naknaditi, ako se to pitanje po nas povoljno rieši. Ako to nebude povoljno riešeno, odpasti će na teret našega proračuna do 60.000 fr.

Dakle u interesu ciele zemlje preporučujem ovaj predlog na blagohotno uvaženje.

Škender Fodroci: Visoki sabore! Podupirem predlog g. vel. župana varaždinskoga, jer držim da je to jedna od najvažnijih stvarih zemlje. Znamo, da grad Zagreb nikada neće napredovati, dok se nebude Sava barem do Zagreba regulirala. Da se Drava regulira, moglo bi se njom ploviti do Varaždina. Naša zemlja nebi mogla taj veliki trošak reguliranja snositi, izim da se u tu svrhu uzajmi potrebna svota; dočim držim, da bi bilo od velike koristi, kad bi se pitanje riešilo onamo, da se Drava uzme pod zajedničku upravu i to od one točke počam, gdje stupa u Ugarsku i Hrvatsku. Baš je ovih danah razprava o tom kod ministarstva vodjena, zato mislim, da se vlada još iz ove sjednice pozove, da telegrafičnim putem kod ministarstva ug. tu stvar podupre; jer ako ministarstvo prime predlog, biti će tada mnogo laglje na ugarskom saboru prodrieti.

Vlad. povj. **Dragutin Pogledić**: Mogu izvjestrti visoki sabor, da u ovaj par imade ugarski ministar u tom smislu podnesak zemalj. vlade.

Upr. žup. varažd. **Petar Horvat**: To ništa nesmeta, da vis. sabor vladu podupre, jer onda će njezina predstavka tim veću važnost imati.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovom se diskusijom rieša takodjer predstavka županije varaždinske i dotični predlog odbora peticionalnoga, koji ovako glasi: (Čita).

„Občinstvo županije varaždinske zaključkom sjednice od 2. lipnja t. g. moli, da se učvršćenje obale dravske odredi.

Odbor predlaže, da bi vis. sabor zemalj. vladu pozvao, neka ona shodan predlog učini, kako će se uprava rieke Drave počam od Štajerske medje, pak do Almaša u zajednički budget uvrstiti. Za predupredjenje pako medjutojnih štetah, koje bi Drava najbljižnjim zemljoposjednikom donieti mogla, neka bi zemalj. vlada shodna teknička izvidjenja odmah naredila, a onda pustošenje Drave, pruženim najnuždnijim predujmom obustavila.“

Jovan Živković: Molim gg. što se prima? jer ovo je velika razlika, predlog odborov i predlog ovaj u saboru.

Upr. žup. varažd. **Petar Horvat**: Kaže se po sebi, da ako se moj predlog primi, da se tim i predlog odborov riešava.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja prihvaćam predlog g. vel. župana, premda nije pismeno stavljen, i premda ga točno neznam; jer čujem, da se vlada poziva, da nješto preporuči. Ali ako se odborov predlog primi, onda ovaj nije potreban. Buduć je ovdje rieč pala, neka se nemiešamo u poslove, koji spadaju na zajednički sabor, — osobito g. Anker to svakom prigodom spominje, samo danas nije — s toga molim, da se zaključi, jesmo li za načelo, da našu stvar možemo informative zastupati kod zajedničke vlade. Ja to načelo držim, i držati ću; nu ako je stvar u Pešti kod vlade svršena, onda nam nije nego potaknuti ju na ugarskom saboru. Ako nije svršeno, onda valja da vladu pozovemo, neka nastoji, da se to pitanje onako rieši, kako zakon donosi. U tom pravcu primam predlog gosp. upr. žup. Horvata.

(Prima se.)

Predsjednik: Prima li visoka kuća predlog gosp. Horvata?

(Prima se.)

Digitized by Google

Vlad. povj, **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Ovomu zaključku imadem nješto dodati. Radi se osim Dunava, Drave i Save još i o Kupi rieci, i to o pravcu od Siska do Karlovca. Ako bi se dakle samo Drava i Sava preporučila, moglo bi se misliti, da se za Kupu neinteressiramo, stoga mislim, da se u preporuku metne i Kupa.

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 13. st. 1.—7. toč. 1, 2.

(Prima se.)

Čita dalje točku 3.

Hugo Anker: Vis. sabore! Prošle godine učinio sam u jednoj sjednici, prigodom razpravljanja budgeta, predlog, koji je sa velikim minoritetom propao; nadam se, da ću ove godine imati veću sreću. Predlog je taj, da se sagradi cesta od Josipovca preko Valpova do Miholjca i od Valpova do Bizovca. Sada molim vis. kuću, da ovaj predlog milostivo primi u stavki županije virovitičke sa 13.936 fr., jer ovaj potez imade do 7 miljah, a put je ovaj tako nuždan, a g. vl. povjerenik, koji je tamo služio, može posvjedočiti, da je ovaj put do zla boga zločest, jer je ljeti do koljena prah, a u zimi do osovine blato. Poznato je, da su u Valpovu i Miholjcu veliki vašari, pa onuda polaze svinje i marva rogata u Beč. Osim toga je taj put i poštarska cesta, a mi u cieloj županiji nemamo kamenita puta. Istina, imamo jedan od Osieka do Našicah, ali je tako strašan, da se je bolje blatom voziti, nego tuda. Stoga molim, da visoki sabor u stavku županije virovitičke od 13.936 for. uvrsti gradjenje ceste, koju sam napomenuo.

Upr. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ja uvažavam predlog g. predgovornika, i vjerujem, da se ta cesta nalazi u najgorem stanju; ali mislim, da to u djelokrug sabora nespada, već na dotičnu županiju, jer mi uz najbolju volju nismo u stanju riešiti pitanje, koja je cesta virovitičkoj županiji najnuždnija. Tu županija sáma ima iniciativu; kad bi mi taj predlog u pretres uzeli, došli bi u labirint raznih predlogah; a taj predlog spada strogo na municipalno pravo. Stoga prihvaćam predlog odborov.

Vlad. povj. **Mirko Kršnjavi**: Visoki sabore! Predlogu g. Ankera imam primjetiti, da je županija virovitička, za gradjenje ove ceste uvrstila 48.000 fr. Nu iz razloga, što kako rekoh, bijaše na razpolaganje samo 190.000 fr., nije se mogao obzir uzeti na ovu cestu. G. Anker moli, da se iz ovih 13.000 for. ta cesta podmiri; nu to nije moguće, jer je malena dotacija, a veliki su zahtievi, a morao se je uzet obzir najprije na mostove, te ine potrebite zgrade. Ako bi se iz ove svote za gradjenje ceste uzela koja hiljada, onda nebi bilo novacah. Osim toga nebi ni s tim pomoženo bilo, jer župan. virovitička treba 48.000 for., kojih dakako nije mogla dobiti.

Jovan Živković: Vis. sabore! Odbor je stavio 3 točke. Mi smo opet počeli oddaljivat se od predloga odborova. Ja neprigovaram slobodi govora, nego prigovaram neredu. Mislim, treba najprije pitati, prihvaća li vis. kuća načelo odbora točku t. a. b., onda prima li tč. 2., da se vlada pozove, da to i to učini; onda tekar ide točka 3. da se pojedine svote dozvoljuju. Ono je sve preskočeno, dakle molim, da idemo putem, kojim treba, jer inače ćemo zaći u labirint. Ja neću o tom više da divanim, jer ako kuća neće sama da uvidi, onda zbilja nije vriedno opominjati ju kod svake točke.

Predsjednik: Vis. kućo! Izvjestitelj čitao je naslov 13. o zemaljskih cesto- i vodogradjevinah. Svaki zastupnik imao je pravo, kod one točke, s kojom nije sporazuman, moliti za rieč, koja mu se nebi bila uzkratila, dočim se pako nije nitko javio, morao je gosp. izvjestitelj dalje napredovati, jer mislim da vis. kuća neželi da se vrieme tim gubi, da kod svake konstrukcije pitam, ima li kakova opazka. Svaki zna, o čem se radi, i što se čita pak ako ima kakovu opazku, neka se izvoli javiti, pak će se čitanje obustaviti i otvorit diskusija. Do ove točke nije se nitko javio, i stoga sam morao suditi, da su gg. sa sadržajem sporazumna, te ja bi bio na koncu stavke stavio obće pitanje, je li prima vis. kuća predlog odborov. Sada se je došlo do virov. županije, te pitam, je li vis. kuća prima predlog gosp. Ankera? Ako prima, neka se izvoli dignuti.

(Manjina.)

Predlog je pao.

Izvjestitelj čita tč. 4.

Vel. žup. **Ladisl. Kukuljević**: Vis. sabore! Odbor za proračun predlaže, da se gradu Križevcu za gradjenje ceste od Križevca do ondašnjega kolodvora dozvoli svota od 5000 fr. jedanput za uviek. Da je ta cesta posebna iz grada do kolodvora, sigurno bi čestitao gradu, da mu je pripala tolika svota. Nu stvar se drugačije ima. Ona cesta vodi iz Varaždina preko Novoga marofa kroz čitavu županiju na Križevce preko sv. Ivana u Belovar; ova je cesta zem. pošt. cesta.

Ovaj potez postojaše i prije, nego sada je cesta dobila drugi pravac.

Priznato je, da ta cesta i njen položaj sada neodgovara vremenu, pa je zato bilo odredjeno, da se sastavi novi plan. Plan je sastavljen, vladi predložen, po gradj. ravnateljstvu pregledan, i po vladi takodjer odobren, te meni nalog priobćen, da dadem taj potez za god. danah izvesti. U tu svrhu dozvolila je vlada za umjetne gradjevine i izvadak zemljišta svotu od 5540 fr. dozvoliv osim toga, da se bezplatni težaci od strane županije upotrebe. Taj ustanovljeni pravac sačinjava tako ogromno djelo,

Digitized by Google

da se mora prieko 2000. kub. hv. zemlje kopati i navažati, a zato treba 25.000 ručnih težakah. Komu je poznat položaj županije križevačke, koja se od Legrada do Kutine proteže, uvidit će, koli je za pučanstvo tegotno, što mora dolaziti ćak u Križevce na djelo. Medjutim što se je moglo, to se je učinilo, pa ja se nadam, da će taj posao ovaj mjesec gotov biti. Ali što se tiče taracanja, to je za pučanstvo, koje ima i drugoga djela, nemoguće, jer u tu svrhu treba 4800 kub. hv. kamena; osim toga mora kotar valpovački iz Vrbovca do kolodvora gradit cestu. Poznato je iz novinah, a i onomu, koji je putovao kroz Križevce, kolikom se mukom na kolodvor doći može. Ako nebude moguće tu cestu potaracati, sigurno neće se moći ove zime niti pješke, a kamo li s kolima iz kolodvora u grad, ili iz grada na kolodvor, a to bi zaista žalostno bilo i za županiju i grad, gledati željeznicu i kolodvor, a nemoći ni do one, ni do ovoga doći. Da se ova cesta do zime sagradi, zato obratio sam se na vladu, i molio, da se dozvoli tolika svota, kolika bude samo za vožnju kamena potrebna. Vlada je moju predstavku predala odboru za proračun, nego kako vidim, odbor je uzeo tu stvar, kao da je to posebna cesta grada Križevca, a ne zem. poštanska ciele županije. Da je to vlada, nebi bila odredila, da pučanstvo čitave županije radi na toj cesti. Zato molim tako u interesu županije i grada, kao u interesu obćinstva, koje željeznicom putuje, da vis. sabor dozvoli samo onu svotu, koja je od potrebe za vožnju kamena.

(Glasovi: Koliko?)

14.000 fr.

(Oho!)

Škender Fodroci: Vis. sabore! Odbor za proračun krivo je shvatio, držeć, da ta svota ide gradu Križevcu, jer grad neima dalje cestu gradit, nego dokle kuće dopiru. Ovo je cesta poštovna, i čim je željeznica otvorena, imali su ići tuda deležanci u Belovar, ali nisu mogli. Stoga nemože odborski predlog stajati, da se svota dozvoljuje jedanput za uviek. Ako sabor ovu svotu danas nedozvoli, morat će ju dozvolit drugi put. Cesta je ova tim važnija, budući se je nadati, da će se varaždinska granica provincializirati i da nebude onda išla iz grada Križevca u Belovar, nego u Peštu i Beč. Stoga preporučujem predlog g. vel. župana križevačkog, jer županiji nije moguće kamena dovesti, budući ima malo marve, koje treba za poljodelstvo

Ladislav Kiš. Vis. sabore! Odbor je sve one g. vel. županom navedene razloge uvažio, i zato baš opredelio 5000 fr., dočim je vidio, da grad Križevac nemože sam tu potrebu namiriti, budući isti potez iznaša 700 hv. a zahtieva za popravak 26.000 fr. — Ako se dakle za 1. potez od 700 hv. dade 26.000 fr. i načelo stavi, da svakomu gradu na željeznicu put gradimo, pitam ja kamo bi došli? (Tako je!) Novacah treba i za kot. ceste, za koje onda ništa nebi ostalo. Dakle predlog odborov je sasvim umjestan.

Aurel Kušević: Vis. sabore! G. vel. žup. Kukuljević drži, da je cesta iz grada Križevca na kolodvor, zem. cesta; nu to niti je bilo, niti jest. Drugi je račun sa onom cestom zem., koja granicu sa provincialom veže. — Ako jurisdikcije nebudu vršile svoje dužnosti, i put željeznici nebudu pripravljale, onda je željeznica na štetu domovini, a ne na korist. I putnici žedni na željeznici moraju se napajat, al iz toga nesliedi, da se iz zem troškovah napajaju. Da je cesta onakova, mora da se stoga stidi osoblje, na koje to spada, to je nemarnost i jurisdikcije i pučanstva, a mi nemoremo podupirati nemarnost jurisdikcijah. Nisam zato da se ništa nedade, ali neka i jurisdikcija vrši dužnosti svoje.

Dragutin Koretić: Vis. sabore! Razlozi, kojimi je g. predlagatelj podkriepio svoj predlog, važni su, pa ih protivnici ove ceste nisu oborili. Tom cestom služi se čitava županija i satnija popovačka; županija nemože zadovoljiti tim potrebam. Ako ova gradnja nebude dogotovljena, morati će se prekinuti svako obćenje, jer je znano, da je lani i ove god. prolaz bio nemoguć i skočpan s pogibelju života. Ja podkriepljujem predlog g. vel. žup. križevačkoga.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Dielim sve nazore, koje su gg. navela za ustrojenje ceste, a držim, da su tomu i vlada i odbor podpuno zadovoljili. Zbilja, kad bi se strogo uzelo, moglo bi se dokazat, da ta cesta nemože biti zemaljskom, jer ova bi mogla ići sasvim drugim putem. Pitam, da se cesta neproglasi zemaljskom, što bi grad Križevac? Morao bi graditi cestu do kolodvora u prvoj liniji u interesu grada (Tako je!) Dakle, ako je vlada dala pomoć gradu, ako mi dozvoljujemo 5000 f., onda je učinjeno više, nego je gotovo moguće. Da su druga mjesta u domovini tako sretna, te dobiju željezničku postaju, ona bi za gradjenje cestah do željeznice novce i uzajmljivala. Nisam zato, da se ništa neučini, ali mislim, da je odbor učinio, što je moguće, i da možemo punom sviesti prihvatiti njegov predlog.

Turop. žup. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja nisam zato, da se nebi komunikacije u našoj državi podupirale, ali nemogu biti za predlog g. vel. žup. Kukuljevića s toga, jer se ona cesta nemože nikako državnom (zemaljskom!), da rečem zem. smatrati, jer je od najveće koristi za željeznicu i Križevac. Analogan je slučaj u kotaru goričkom, gdje smo mi na obć. troškove gradili cestu do željeznice, koja je još dulja od križevačke: S toga molim, da nepretorećujemo odviše domaći budget

Digitized by Google

Jovan Živković: Vis. sabore! Kad se uzme kako je križevačka županija dotirana prema zagrebačkoj, vidi se gotovo, da su jednako, ona sa 12.000. a ova sa 13.000. Odbor je razdielio glavnu svotu na županije tako, da drugač nije bilo moguće. Je li ta cesta zem. ili ne, to će kazat osnova, koju će vlada podnieti, kako glasi tč. 2., b. Pošto su toliki govornici proti predlogu g. vel. žup. križevačkoga, ja se nadam, da će on sám uviditi, da nije pravedno dalje ići, i da će od svoga zahtieva odustati.

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**. Vis. sabore! Što su gg. predgovornici toliko dokazivali, da to nije zem. cesta, ja mogu kazati, da me nisu osvjedočili, jer faktum se tajiti nemože, da pošta onuda prolazi. Što g. Kiš navadja 26.000 fr., to je bio proračun glede čitave ceste, ako bi se bila gradila sa gotovim novcem, a ne samo glede vožnje kamena. Buduć vidim, da su gg. zastupnici veoma protivni mojemu predlogu, zato molim, da se barma ono učini, što je moguće. Vlada je prošle god. dozvolila, jer je imala vlast iz suvišnih sredstvah doznačititi, samo za umjetne gradjevine i izvlastbu 5540 for. Ako se sada samo 5000 fr. dozvoli, onda nije moguće mostove sagraditi, pa će stvar sasvim zapeti. Molim dakle vis. sabor, da se osim svote, koju je vlada mj. rujna pr. godine dozvolila, još 1000 fr. dozvoli, jer drugačije, ako bi se tih 5000 fr. uzelo za ono, što je vlada dozvolila, to bi značilo jednom rukom dati, a drugom uzeti.

Predsjednik: Molim g. govornika, da naznači, osim koje svote?

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: G. vlad. povjerenik znati će, kad je meni vlada prošaste god. nalog podielila, neka dadem izvesti cestu, da je dozvolila za umjetne gradjevine, mostove itd. 5540 fr. Dakle osim te svote, da se dozvoli ovih 5000 for.

Vl. povj. **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Za razjasnjenje u tom pogledu imam sliedeće navesti. U jeseni prošle godine, kad je operat, sastavljen o toj cesti, bio predložen vladi, odobrila je ova operat, i kazala, da se imadu umjetne gradjevine, mostovi, propusti, i ekspropriacija na račun zem. sredstvah izvesti, a da se imade konkurs izmedju grada i županije povesti, da njeku svotu grad Križevac doprinese, a županija da dade vožnju i ručne težake u tu svrhu potrebne. Umjetne gradjevine iznosile su 5540 for.; to je dozvoljeno, medjutim bilo je kišovito vrieme i ružna jesen, nije se ništa moglo raditi, tih dakle 5540 for. nije niti potrošeno. Sada kod nove razprave obratila se je županija križevačka na vladu, veleć, da imade velik prostor ceste stranom sagraditi, stranom sagradjene uzdržavati, da imade malen broj težakah; ako bi se ti javni težaci samo za gradjenje ove ceste upotrebili, da bi sve ostale ceste zanemarene ostale. S tih razlogah bila je vlada voljna podupirati taj predlog, medjutim povela je razpravu sa vojn. upravom glede dalnjega gradjenja ceste, nu nije odziva našla, a od toga vremena, nije vis. vlada toliku važnost toj stvari podavala. Medjutim u obziru navodah g. vel. župana mislim, da se onih 5540 fr. kao neobhodno potrebitih ostaviti moraju, a osim toga za lomljenje kamena, jer je to gotov trošak, a naši ljudi nisu u stanju posao izvesti, mislim, da se još ovih 5000 for. dade.

Ladisl. Kiš: Vis. sabore! Nijednom članu nije bilo znano, da je vlada u ime toga puta svotu od 5540 fr. naznačila. Pitam g. povjerenika, je li ona svota potrošena ili ne?

Vladin povjerenik **Mirko Kršnjavi**: Nije.

Ladislav Kiš: Ako to, onda sam proti predlogu odbornom, da se dozvoli 5000 for., pa sam za to, da se to briše. Uvidjam doduše, da je taj put zem. cesta, nego pitam, zašto je ona zločesta? Zato, jer se u obsegu grada Križevca ništa neradi. Ja sam bio tamo 6 god. predstojnikom kotarskim, pa niti je htjela Krajina graditi cestah, niti Križevci, nego je jedan drugomu prkosio.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ovo je treći predlog, da se ništa nedozvoli. Da je g. vel. župan poslušao, i odustao od svoga predloga, nebi sada ovo bilo predloženo. Dakle jedan je predlog, da se ništa neda, drugi je da se dade 5000 for., a treći, da se 10.000 for. dozvoli. Najprije mislim, da se mora glasovati o prvom predlogu, koji ništa nedozvoljuje.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Uslied ovoga razjasnjenja, da se je gradu Križevcu 5540 for. na razpolaganje stavilo, mislim, da nije u redu, kad se tolika svota dozvoljuje, a u proračunu niti se nespominje. To nije u redu, da se toliki novci bez znanja tepu.

Vlad. povj. **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Za razjasnjenje imadem primjetiti, da je kao što je poznato, sabor zaključio, da se preostatci prepuste razpolaganju preuzv. g. bana. Na tom temelju je na račun preostatka prošle god. naročito dozvolio gradu Križevcu za umjetne gradjevine 5540 fr., nu ta svota nije nikada potrošena ni doznačena.

Upr. žup. varažd. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Mislim, da još nije stvar dovoljno razjasnjena, jer pitanje je, je li ta svota zbilja na razpolaganje gradu stavljena, i na račun koje dotacije, je li lanjske ili ovogodišnje. Mislim, da tu ni sam g. vladin povjerenik nije na čistu. Ta svota je do danas na razpolaganje, koju još županija nije digla. Nu o tom nema pitanja više, jer je sv. ban saborom ovlašten razpolagati prištednjami; dakle o doznaki te svote nemože biti govora. Mislim da oni, koji misle, da je dozvoljena ta podpora, nebi imali glasovati za predlog odborov.

Škender Fodroci: Vis. sabor, mislim, da neće primiti predloga g. Kiša, jer bi to značilo jednom rukom

Digitized by Google

davati, a drugom uzimati. Ta je svota potrošena. (Nije!) Čim je doznačena, toliko je, koliko da je potrošena, jer što ban izdade, smatra se izdanim. Nije pravedno, da vis. sabor uzkrati i onu svotu, koja je u proračunu dozvoljena sa 5000 fr.

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

(Nitko.)

Dočim nitko neželi govorit, uzet ću si slobodu. da stvar rekapituliram.

Križevačkoj županiji dozvoljeno je 12.777 fr., a izvanredno dozvoljeno joj je još 6000 fr. — Kolodvor leži u teritoriju grada Križevca, i cesta vodi od kolodvora do grada kroz gradski teritorium. Medjutim i županija konkurira kod gradjenja te ceste. Fin. odbor, uvidiv, da je to djelo znamenito, koje mnogo novacah košta, dozvolio je za isto gradu Križevcu 5000 fr. neznajuć, što se je sad razjasnilo. da najmre grad Križevac još imade na razpolaganje 5540 for. za tu gradnju. — G. vel. žup. križevački, poduprt od mnogih gg. govornikah, zahtieva, da se dozvoli ne 5000 fr. nego 14.000 fr. u svrhu. da se mogu izvesti kamenite radnje. Poslje je g. vel. župan stegnuo svoju molbu. i kazao, dočim 5540 fr. imade na razpolaganje, da će se zadovoljiti, ako se ovaj razpoloživi novac stavi na potrošak, te se k tomu još 5000 fr., koje odbor predlaže. dodadu.

Ja sada stavljam prvo pitanje, po predlogu odborovu: prima li vis. kuća da se izim posebne dotacije križev. županije, još gradu Križevcu dozvoli 5000 fr. za gradjenje ceste.

(Gasovi: Ne!)

Molim neka se dignu, koji su za predlog odbora?

(Manjina.)

Predlog odborov, da se dozvoli 5000 fr. propao je.

Predlog g. velik. žup. Kukuljevića glasi tamo, da se 5540 fr., koji su nepotrošeni, i 5000 fr. kao dodatak, dakle ukupno 10.540 fr. dozvoli gradu Križevcu. Prima li vis. kuća ovaj predlog?

(Glasovi: Ne!)

Prima li vis. kuća pradlog g. zast. Kiša, da se grad Križevac ima zadovoljiti sa onimi 5540 fr., koji su mu dozvoljeni lanjske godine?

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje toč. 5.

Stjepan Stiglić: Molim, vis. kućo; ovdje bi se imalo reći kod riečke županije ne 18.000 fr., nego 17.000 fr. županiji, a 1000 f. na uzdržanje ceste municipija bakarskoga.

Predsjednik: To je stvar štilizacije.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ako mi primimo ovu 5. točku, a možemo ju primiti, onda je već načelo u njoj, po kojem se za razdieljenje prištednje svakako proporcija ili ključ ustanoviti ima, koji je gradj. ravnateljstvo napravilo. Dakle na koliko bi koja svota promienjena bila, ima se po ovom ključu ustanoviti ostalo.

Upr. žup. var. **Petar Horvat**: Molim da to razjasne ona gospoda, kojim je stvar pobliže poznata, da znam kakva je to prištednja, da li od ovogod. dotacije. (Da!) Dakle poslje pokrića svih troškovah ostalo bi po predlogu odborovu 120.000 fr.

Dr. **Ignjat Brlić**: To je prištednja lanjske godine, koja se nemože baš točno uzeti, nu iznaša u okrugloj svoti 150.000 for.; nego g. vladin povjerenik kazao je, da minimum iznosi 120.000 for.

Upr. žup. var. **Petar Horvat**: Dakle tu se drugo učiniti nemože, nego kako je g Živković kazao, da se ovaj ključ primi, i po ovom razmjerju da vlada razdieli svotu, koja ostaje za razdieljenje.

Vl. povj. **Mirko Kršnjavi**: Kad se zaključe računi prošle god. izkazati će točno ovu svotu; za sada mogla bi se u načelu uzeti.

Predsjednik: To je stvar računa.

Izvj. **Filip Thaller** čita točku 6.

(Prima se.)

Čita dalje ukupnu svotu naslova ovoga.

Predsjednik: Dočim proti ovomu naslovu glede cesto- i vodogradjevinah zemaljskih nije bilo nikakvog drugog prigovora, nego koji su razpravljeni, tako se ovaj naslov primljenim proglasuje.

Upr. žup. var. **Petar Horvat**: Tim dodatkom, da ova ukupna svota nestoji, jer je 5000 for. izbrisano.

Predsjednik: Ta opazka valja i glede drugih naslovah, gdje je što promienjeno, te će se morat izpravit; to je pitanje računarsko.

Ako vis. kuća želi, sad ćemo pristupit k izboru.

(Pristaju.)

Imadu se tri izbora preduzeti. — Za odbor od 7 licah glede kazališta primati će cedulje g. bilj. Raizner; za odbor glede Lepoglave g. F. Thaller, za 3 Slavonca u odbor glede konjarstva g. L. Thaller. Za cenzuru cedulјah molim da pristupe g. Raizneru gg. Labaš i Balog; g. F. Thalleru gg. Čegel i Maller; a g. L. Thalleru gg. Simić i Stiglić.

(Izbor se obavlja.)

Digitized by Google

Predsjednik: Resultat glasovanja je sliedeći: Izabrani su većinom glasovah: u odbor za kaznionu gg. P. Horvat, Raizner, Mir. Kraljević, Živković, Tomašić, Vuković, Mikšić.

U odbor za kazalište gg. Bogović, Sv. Kušević, Vukotinović, Gvozdanović, Kiš, Jelačić i Filipović.

U odbor za konjarstvo gg. gf. L. Pejačević i Kuhen, g. Jančo.

Molim, da se izvole odbori konštituirati. Vis. kućo! Sada ćemo nastaviti naše djelovanje. Njekoja gg misle, da bi se sad uzelo u pretres izvješće petic. odbora. Molim hoćemo li to izvješće uzeti, ili dalje proračun razpravljati?

(Glasovi: Proračun!)

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 14. (13.)

Turop. žup. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja mislim, da je jedna od najvećih dužnostih sabora, da skrbi za dobru administraciju, najme za sigurnost imetka i osobe pojedinih gradjanah. Nu dužnost je sabora i to, da on štiti drž. pravo naše, ustav naš. Gg. moja, mi znamo, da smo početkom Bachovih vremenah, koja da bog dá nikad se nepovratila u našu domovinu dobili jedan javno-tajni inštitut, koji nije imao druge zadaće, nego tražiti, koga će izdati, znamo, da se je ovaj inštitut preživio stoga, jer više onu zadaću nemože imati, koju bi po svom opredieljenju morao imati. Mislim, da je taj inštitut jako pogibeljan za našu domovinu, za naš ustav, ako upravo u organizam policajni imadu uplivati oblasti, koje izvan obsega naših oblastih stoje. Mi znamo, da se častnici žandarmerije imenuju na predlog inšpektora, koji je inšpektor tako dobro u Tirolu kao i u Zagrebu; mi znamo, da je to organizam, koji se upravlja izvan naše domovine, a naša vlada imade nad njim na toliko samo moći, da ga može upotrebit. S toga, da se red i sigurnost kod nas neoskvrne, ja sam za prvi predlog odborov, da se za ovu god. vladi votira svota, koju treba za uzdržanje žandarmerije, a slažem se takodjer i sa drugim dielom, nego tim dodatkom, da se vlada ozbiljno opomene, da nebi i buduće godine možebit ostali bez osnove zak. ob uredjenju žandarmerije, kako bi opet i nadalje vanjska moć u našu nutarnju upravu uplivala.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se protivim mnenju g. predgovornika, jer inštitut taj ima sada čisto drugu zadaću nego prije. Onda je imao zadaću insultirati nas, podbadati nas na izgrede proti samovolji, slobodu medju Hrvati oboriti; a sada, moram priznati, da momčad i oficiri toga inštituta vrše dužnost svoju sa svom ozbiljnošću, i sigurnost koju uživamo, imamo najvećom stranom žandarmeriji zahva iti. Dok urb. odnošaji nebudu riešeni, i dok občine nebudu ustrojene, tako dugo o sigurnosti osobe i imetka na polju nemože biti govora.

Po izgredih, koji se dogadjaju, polag urednikah g. predgovornika nije moći misliti na sigurnost, ako se ovaj inštitut dokine. Stoga mislim, da mi njegove zasluge spoznamo. Ja sam molio preuzv. g. bana i presv. g. vel. žup. zagr., da se radi razbojničkoga gnjezda nova postaja žandarmerije postavi; jer ako se crkve i zdanja razbijaju u blizini Zagreba, mislim, da se na naše seoske pandure zanašati nemožemo.

Dr. **Kosta Koić**: Vis. sabore! Ja predlogu odbora samo to pridodajem, da bi se na tu svrhu upotrebilo u koliko moguće naše domobranstvo.

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

(Nitko se nejavi).

Prima li vis. kuća predlog odborov, neka se izvoli dignuti.

(Većina)

Primljen je predlog odborov sa ogromnom većinom.

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 15. (14.), 16. (15.)

(Primaju se.)

Čita dalje naslov 17. (16,), alinea 1.

Tur. žup. **Stjep. Josipović**: Vis. sabore! Prošaste godine upravo prigodom pretresivanja budgeta, predložio sam ja, neka se vis. vlada pozove, da nam predloži zakonsku osnovu o mirovinah. Kako lani, tako i sada kažem, da mirovine nisu osnovane na nikakovom zakonu, nego na naravi absolutističnoj. Mislim, da svi želimo, da se dodje na ustavnost; a nikomu se neuskrati zaslužena mirovina. Zato i opet sada ponavljam, da se vlada pozove, da tu osnovu saboru predloži, a ja predlažem, da se predlog odborov primi, nego da se ovaj izdatak metne samo za ovu godinu, i to u extraordinarium.

Vlad. povj. **Mirko Kršnjavi**: Imam primjetiti, da se već priredjuje taj zakon o mirovinah, i da će do skora slieditи.

Predsjednik: G. Josipović učinio je s ovim predlogom vis. kuću pozornom na to, da je vlada pozvana iz 57. sjednice od 14. listopada prošle godine, da zakon o mirovinah podnese. G. vladin povjerenik izjavio je, da će osnova slieditи. Molim, da li se s ovim izjavom zadovoljuje g. Josipović.

Tur. žup. **Stj. Josipović**: Zadovoljujem; ali pitam, kada će slieditи?

Vl. pavj. **Mirko Kršnjavi**: Čim prije još ove godine.

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje cieli naslov.

Predsjednik: Vis. kućo! Neka mi bude dozvoljena ovdje jedna primjetba glede grofa Ivana Erdödya, koji

Digitized by Google

se nalazi pod naslovom županije, umirovljen sa 2100 for., jer mi se čini. da je pozornosti financ. odbora ova pozicija izbjegla.

G. grof Erdödy bio je veliki nasliedni župan županije varaždinske do godine 1848.; onda je bio kod magjar. namjestničtva savjetnikom i njekoliko mjesecih gubernatorom riečkim. Ja držim, da nije kao perpetuus supr. comes dobio penziju, nego kao assessor statthalterije ugarske, ili kao gubernator. Ako tako. držim, da spada na skupni budget ugarski, a ne na hrvatski; jer do 1848. god. hrvatska vlada nije imala imenovati gubernatore, koji su bili neposredni dostojanstvenici kraljevine ugarske. Ja pozornim činim vis. kuću. da se možebiti na vladu stavi poziv, neka nastoji ovu poziciju prenesti na ukupni trh.

Izvj. **Filip Thaller**: Vis. sabore! U kratko ću stvar izjasniti, da je razprava o tom gospodinu izostala iz izvješća, dočim je odbor glede toga u sjednici svojoj donio ovakov zaključak: — (Čita)

„Glede mirovine Ivana grofa Erdödya sa 2100. for. a. vr., počem se predpostavlja, da isti mirovinu ne kao bivši veliki župan varaždinski, komu kao nasljednomu mirovina nepripada, nego kao bivši gubernator na Rieci, bere, predlaže se: da se svota ova pod stavkom VI. (županije) ima prenieti na stavku XII. pod naslovom „Gubernium na Rieci.““

Jovan Živković: To je premješteno tamo, kamo spada. Ondje je odbor predlog učinio, i tamo će biti o tom govora.

Dr. **Ignjat Brlić**: Sasvim će korektno vis. sabor postupati, ako primi mirovinu ovu kao gubernatora pod naslov, gdje se mirovina činovnikom gubernija riečkoga daje. A primjetba g. predsjednika, da bi grof Erdödy, budući je bio gubernator riečki, imao primati mirovinu iz zajedn. blagajne, nestoji, pa zato je i odbor pronašao za dobro tu stvar in pendenti ostaviti, jer se nije htio u to upuštati, da kaže, da ova stvar spada na zajednički budget, pošto držimo, da je Rieka naša, i nebi se imalo ono što ovamo spada, tamo prenašati.

Predsjednik: Prima li vis. kuća naslov o mirovinah?

Josip Žuvić: Ja proti naslovu ovom u obće neimam prigovora, i primam ga u cielokupnosti; nego u 3. alineji imao bi jedan kratki amendement.

Alinea 3. glasi ovako:

„A isto tako, da se vis. vlada pozove, da putem razprave izposluje, da se sve taxe imenovanjah, i promaknućah, koje ovozemaljski činovnici plaćaju, ili su tečajem god. 1869, i 1870. platili ovozemaljskoj blagajni povrate.“

Cielom se ovom alinejom takodjer slažem do onoga mjesta samo: „ili su tečajem god. 1869. i 1870.“ Ovo mislim, da bi izostalo, a mjesto toga, da bi se metnulo: „ili su od 8. studenoga 1868. god. platili“; jer temelj, na kojem stoji ustanova budgetnog odbora, leži u nagodbenom zakonu, pa je sljediteljno kod razlučenja oblastih pripalo nam, što je autonomno. Po ovom tekstu razumilo bi se, da bi oni, što su od 8. studenoga 1868. do svršetka godine platili, izključeni bili. To bi bilo proti principu nagodbenoga zakona, jer ovaj je potvrdjen 8. studenoga 1868. Dakle od ovoga roka da idu takse u blagajnu autonomnu.

Predsjednik: Prima li vis. kuća izpravak gospod. Žuvića?

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 18. (17.)

(Prima se.)

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Pošto sada dolazi II. poglavje, mogli bi medjutim pretresivati izvješće peticionalnoga odbora, već radi toga, pošto je stvar važna, a odsječnog načelnika neima ovdje.

Predsjednik: Vis. kućo! Istina je, da predstojnika odsjeka vjerozakona i nastave ovdje neima, koji bi vladu zastupao, nu vis. bi kuća medjutim mogla i bez njega nastaviti.

Želi li dakle vis. kuća, da se nastavi proračun?

(Glasovi: Ne! — Petic. izvješće.)

Dakle molim izvjestitelja petic. odbora, da izvoli zapisnik proglasiti.

Izvj. **Lad. Thaller** čita:

„Dočim se je peticionalni odbor ovaj uvierio, da je brzovozno obćenje pošte medju Čakovcem, Varaždinom i Zagrebom, isto tako obćenje kariola medju Varaždinom Novim Marofom i Križevcem, nepromienjeno, kao što prije, obstajalo, i na dalje pridržano; dočim je nadalje skupna vlada ugarska u sadašnjem saborskom zasjedanju izjavila, da će u prvom svojem zasjedanju predlog u pogledu železničke pruge čakovačko-varaždinsko-zaprešićke na stol kuće osnovu zakonsku staviti; to predlaže odbor, da bi visoki sabor molbenicu predležeću na znanje uzeo.“

(Prima se.)

Čita dalje:

„Občinsko zastupničtvo u Kraljevici predstavkom od 20. siečnja 1870., zatim brzojavom od 4. srpnja s. g. moli, da bi se prilikom gradjenja želježničke pruge Zemun-riečke svakako postaja u miestu Križišćih sagradila, a tim konačna propast najljepšoj hrvatskoj luki prieteća odstranila.

Digitized by Google

Budući je peticionalni odbor svojim putem do obaviesti došao, da je na obćenitom saboru ugarskom o gradjenju željeznice zemunsko-riečke zakonski članak jur donešen, a glasom istoga potez pruge iz Rieke na Podvežicu, Dragu, Kuzmu, Ravničicu i Ličko polje, poradi prištednje od 12000000 fr., napram prije osnivanoj, tako zvanoj belgianskoj trasi, primljen, to peticionalni ovaj odbor uz najbolju svoju volju, nije u stanju molbe obćine Kraljevica za podupiranje visok. saboru preporučiti."

Stjepan Jančo: Molim vis. sabore. da se to dade tiskati, jer je ovo predmet, koji se mora proučiti.

Upr. žup. varažd. **Petar Horvat:** Ja sam isti predlog u svoje vrieme učinio; nu kao predsjednik toga odbora moram priznati, da tu nema ništa tako važna, što se nebi moglo odmah riešiti.

Predsjednik: Ako neima protivnoga mnenja, prima se predlog odborov.

(Prima se.)

Izv. **Lad. Thaller** čita dalje:

„Financialno nižje činovničtvo u Zagrebu moli: da bi jim se obzirom na zavladavšu skupoću plaće, počam od 600 fr. do 1200 fr. do definitivne regulacije njihovih plaćah, 20% godišnji prinesak dozvolio."

Budući financialno činovničtvo glasom nagodbenoga zakona spada pod nadležnost zajedničkog ugarsko-hrvatsk. ministarstva, to predlaže odbor, da bi jim se molbenica njihova natrag povratila."

(Prima se.)

Čita dalje:

„Josip Hochstätter i sudruzi, sliedbenici izraelitičkoga vjeroizpoviedanja starijega obreda, mole zaštitu proti sliedbenikom novoga obreda u pogledu svaljenih na njih silnih teretah, i zaklon od bezobzirnoga silovanja u predmetu duševne slobode."

Odbor peticionalni mnije, da se visoki sabor ovaj u unutarnji duh religioznih scissiah izraelitičkih, kao i u predmet novčanih prinesakah u crkvene svrhe upušćati nemože, i stoga, da se molbenica ova zemaljskoj vladi za uredovno razpolaganje uzstupi."

Odbor predlaže, da se sabor u nutarnje scissije religiozne upuštati nemože, i da se molbenica ova uzstupi vladi na uredovanje sa preporukom.

Dr. Ignjat Brlić: Vis. sabore! Prvi razlog, što ga je petic. odbor naveo, najme da se sabor kao zakonodavno tielo neima miešati u scissije vjerozakonske, taj razlog nestoji; jer i tu imade karni zakon, koji valja ovdje uporaviti, svoju riec; a još manje stoji drugi razlog, gdje se kaže, da sabor nema dužnosti razpolagati glede doprinoska jedne vjeroizpovjesti prama drugoj.

Ova molbenica, koju je starovjerska izraelitska obćina zagreb. podniela, glavni povod pritužbe ima u tom, što je ova novci reformirana izrealitska obćina prisilila statovjerce, da puste staru synagogu, te da idu u novu, a drugo da starovjerci, koji perhoresciraju novi kultus, morali bi još novčano doprinašati za uzdržavanje toga novoga kultusa. Sama molbenica kaže, in dubiis libertas, t. j. u sumnji stvari treba slobodu pripustiti. Ako igdje, ovo načelo valja za cielo u vjerozakonskih stvarih. Vjerozakon, t. j. vjera, jest uvjerenje čuvstva čovjećanskoga, na koje se nitko nijednim načinom prisiliti nemože. Kao što kod ostalih vjeroizpovjestih, tako je i kod Izraelitah, da su se razpali na dvoje, na starovjerce, koji se drže vjerno obredah, nasliedjenih od praotacah; i na novu vjeru, koja preinačuje, prema okolnostim i duhu vremena, njekoje obredne čine. (Glas: Pametno!) Moram kazati, da toga mnienja, kao da je to pametno, nisu prvi učenjaci njihovi.

Ja sam baš ovih danah pročitao njeku knjižicu, gdje prvi njihovi učenjaci kažu, da novi kultus nije ništa drugo nego indiferentizam pod zastavom liberalizma. Neću se upušćati u pitanje, je li to istina, nego hoću samo da navedem, da su ovakovi učenjaci, kao što veliko-britanski rabiner Adler, Meiseles iz Varšave, Bamberger iz Würzburga itd. njihovi prvi auktoriteti proti onomu mnenju, kao da je ova reforma prema zakonu, prema vjeroizpovjesti mozaičkoj. Kao što su i ostale vjeroizpoviesti kršćanske n. pr. na katolike, Luterane, reformirce, tako su i oni podieljeni na novo- i starovjerce. Dakle oni, koji su ostali vjerni obredom praotacah, siluju se od novovjeracah, da moraju doprinositi u svrhe novoga vjerozak. obreda. Ako u ikojoj stvari, za cielo u vjerozakonu svako se nasilno sredstvo po razumu izključuje.

Stavimo, da je u Zagrebu veći dio Luteranah ili protestantah, a manjina katolikah, pa da oni prvi razpišu porez za uzdržavanje svojih obredah takodjer i na katolike, nebi li to bilo vrlo nepravedno? to je sasvim ista analogija. Dakle mi kao katolici mašemo glavom i velimo, da nećemo tako, da je to nepravedno. Tako isto je i ovim starovjercem, da moraju doprinašat za obrede novovjeracah. Da je tomu tako, i sam se je svj. ban uvjerio, jer vidivši, da je nepravda velika nanešena starovjercem, dopustio je, da se faktično zbilja mogu oddieliti, da svoju bogomolju imadu; ali dalje nije išao, najme nije ih htjeo bez privole sabora oprostiti teretah, koje oni doprinašaju za novovjersku bogomolju. Dakle, kad je sam svj. ban dao dozvolu, da se odiele, za ovo, što dalje ide, da se oproste od onih teretah, neće vis. sabor prehorescirati, ako ovaj predlog učinim (Čita): „da se vlada pozove, da pravednu molbu starovjerske izraelitske obćine zagrebačke, temeljeću se na ravnopravnosti vjeroizpovjesti, dostojno uvaži i zadovolji." Mislim indi, da ćemo samo sporazumno sa vladom raditi, ako sankcioniramo čin svj. bana, a ako s druge strane rečemo, da se starovjerci oproste teretah, koje nepravedno nose.

Digitized by Google

Upr. žup. var. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno taj predmet ponješto razjasniti, koji mi je pobliže poznat. Izraelićani zagreb. sačinjavahu do sada jednu vjersku občinu; ta je občina ustrojena na temelju štatutah, koje je vlada odobrila, i na temelju tih štatutah, pobire prineske kao svaka druga vjerska občina. To je cielo stanje stvari. Starovjerci bilu su prije više godinah u većini; onda su se tužili novovjerci proti starovjercem, da im ovi krivicu nanašaju. S vremenom povećao se broj novovjeracah tako, da su starovjerci na neznatan broj njekih obiteljih spali. Posljedica je tomu, da se sada ovi tuže proti onim. Tomu se neda pomoći, a najmanje od strane sabora, jer to je administrativna stvar. Bio je rekurs prije njekoliko godinah u toj stvari kod kr. dvorske kancelarije, pa je riešen tako, da se svakako moraju pokoriti štatutom, nego da im prosto stoji, vlastitu vjersku občinu ustrojiti. Dokle god indi u jednu občinu spadaju, moraju i jedne terete nositi, a prosto im je svaki dan kod vlade zamoliti, da se ustroje kao vlastita vjerozak. občina, i onda će se kretati na temelju štatutah, koje će sami predložiti; inače im niti sabor, niti vlada nepomože. Radi toga preporučam vis. saboru predlog odborov tim dodatkom, da se nerekne „sa preporukom", jer sabor nemože se upušćati u preporuku, kad stvar nije meritorno razpravljana.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Primam sasvim predlog odborov, samo mislim, da se izostave rieči „sa preporukom", jer čim to kažemo, priznajemo, da stvar uvažavamo i da je pravična; a ja mislim, da se nemiešamo u njihove ritualne stvari. Ja držim, da su oni svi starovjerci, jer po starom testamentu boga izpoviedaju.

Predsjednik: Molim vis. kućo, da smijem informativno u ovom pitanju ponješto napomenuti.

Poznato je vis. kući, imenito gg., koja su bila u peštanskom saboru, da je slično pitanje i ondje bilo u saboru pretresivano. Poznato je naime, da je, na molbu mnogih sliedbenikah židovskih, ministar prosvjete Eötvös sazvao kongress u Peštu. Kod ovoga kongresa učinjene su mjere takove, po kojih takodjer bili su podčinjeni stari židovski sliedbenici sliedbenikom novog obreda. Ministar Eötvös htjeo je provesti ovaj zaključak po čitavoj Magjarskoj; nu na to se je digla graja starovj. sliedbenikah, i stvar je u sabor donešena. Tu je na predlog g. Deaka zabačeno ono, što se je u kongresu zaključilo, na koliko se je protezalo na sljedbenike stare vjere; te je podpuna sloboda staroj sekti prepuštena, ne samo da vjeruje što hoće, nego da troškove nosi svaka sekta za se. To je i kod nas. — Što je g. vel. župan naveo, da su štatuta učinjena, ta štatuta nemaju nikakve druge krieposti, nego kao što i ona, koja je kongres u Pešti zaključio. Tih štatutah su se držali svi, samo ne onda, kad još nisu bili razlučeni. Sad su ove dvie sekte sasvim razlučene, starovjerci imadu svoju bogomolju, plaćaju svoga šahtera, plaćaju za svrhe svoje crkve, a izim toga dužni su i reformatorom plaćati. Zato su se obratili na vladu, a vlada je rekla, da se u to nemože pačati, jer da je stvar ritualna. Nu to nije stvar ritualna, nego je to stvar gradj. slobode, jer ako starovjerci neplate namet na korist, reformatorah, onda im magistrat eksekuciju pravi. Oni dakle proti nasilju traže pomoć, i zakonod. tielo dužno je nješto u tom učiniti. Nu ne na samu prijavu, nego na formalni predlog. Dakle mislim, neka vlada saboru izvjesti, kako ta stvar stoji.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Ja sam član petic. odbora, i sudjelovao sam u stvaranju toga zaključka; nu po mom shvatu neizključuje to po sebi pravo nazor individualni izraziti. Ja se danas nalazim u vrlo riedkom slučaju, da sam naime jednoga mnenja sa g. zast. Brlićem. Ja taj nazor opravdavam tim ugodnim pojavom, osobito u sadanjem vieku, gdje izkušujem, da stanovita kasta postupa prama duhu vremena, i to je, i ništa drugo, da javno mnenje simpatiju ima prama novovjercem. Ali ovom principu stoji na putu važniji svetiji princip, a to jest sobstveno razpolaganje i nutarnje uvjerenje napram vjerozakonu. Ako su se novotari odlučili od staze staroga vjerozakona, to je stvar njihova, a niti vaša niti moja. Ako su starovjerci ostali kod staroga adeta, da dočim oni orgulje sviraju, a ovi se ponjavami omataju i tako Boga mole, to je njihova stvar, spadajuća na ono pravo, što nikakav sabor niti ikoja vlast administrativna nemože okrnjiti. Veli se, da oni sačinjavaju jednu občinu, i da im se nekrnji pravo, neka stvore posebnu občinu i urede svoju bogomolju. To je istina, i oni to čine, ali ovdje je drugi indirektni način, kojim su oni prisiljeni na trh takov, štono ga nositi nisu voljni, niti dužni, t. j. oni su siljeni na platež pod imenom „Kirchenzuschlag."

G. Brlić postavio je primjer od katolikah i od evangelistah. Ja ću kazati, kad bi se dogodilo, što bog sačuvao, da nastane scisija u katol. vjeroizpovjedanju u Zagrebu, da polovica grada ostane kod sadanjega obreda, a druga da se pusti u reformu; što bi kazala jedna strana, da mora biskupe, paroke itd. plaćati za drugu stranu? Sigurno nebi na to ni administr. i zakonodavna vlast privolila. A ovdje to biva, jer su starovjerci prisiljeni vlašću, da doprinašaju te velike prineske, za orgulje i rabinera, o kojem neće da znadu, a prisiljeni su s toga razloga, što novovjerci sačinjavaju većinu u izraelitskoj občini. Mislim, da taj parlamentarni uvjet dispozitivnoga prava većine nemože se protegnuti na ovaj odnošaj. Pa da je i jedan samo čifut, koji nebi htjeo u zajednicu, ja bi ga svojim votumom administrativnim od svakoga trha štedio. To je iz političkoga obzira.

Religiozni obzir stvari izjasnio je g. Brlić. Ja sam se nasmijao u Pešti, kad sam čitao jedan libell, jer su tu svi velikani njihovi, koji su izpitivali one razprave peštanskoga kongresa čifutskoga, dali unanimi voto svoj parere, da su novovjerci kasta, koja se strogo obreda vjerozak. nedrži.

I u našoj crkvi imademo najnoviji primjer u Rimu, pak to je nam autoritet; a kad se kalvinski i luteranski super-

Digitized by Google

intendenti sastanu, to je njihov autoritet; a ovi Meiselesi i Antelesi, to su njihovi autoriteti, to nespada na sabor, niti na polit. vlast; oni su taj faktum već odlučili. — Dakle ako taj faktum, po kompetentnoj crkvi odlučen, nije pravo na vagu stavljati ovaj njihov parere, nego treba, da mi nesudjelujemo, da se njim na korist nove sekte nameće trh. S toga ja prema molbenici starovjeracah predlažem suglasno sa g. zast. virovitičkim, da se elaborat petic. odbora tako primi od strane sabora, da se ta molbenica predade vladi na dalnje administr. razpolaganje tim, da ona uvaživ ju, obzir pravednosti sa obziri religioznimi u sklad dovede, da se jedna sekta na korist druge sekte niti materialno niti zakonski nesili.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja ovdje posve drugo stanovište zanzimam, a to je stanovište zakona. Kazn. zakona §. 304 glasi, ako se nova sekta uvede, koju je vlada proglasila nedopustivom, onda svaki, koji takovu sektu propagira, i na to ide, da se utemelji, taj je kriv prekršaja proti sigurnosti mira i reda, i taj se kazni. Mi smo njeki dan kod suda imali parnicu Nazarenah; ja sam čitao njihove statzunge, smjerajuće na oplemenjenje čovjeka; oni su jako liepi i moralni, ipak sud mora po zakonu suditi. Dok nestvorimo zakon o slobodi vjeroizpovjedanja, dotle nemožemo štititi svako vjeroizpovjedanje. Toga zakona kod nas neima, u Ugarskoj postoji. Ovdje vidimo dvie sekte, starovjerska vojuje proti novoj, i ja neuvidjam pravo, kako može polit vlast davati moralnu pomoć ovoj na utjerivanje troška, dok neima zakona. Meni nije dosta znati, da svj. ban podpomaže koju stran, nego moramo prije svega pitati vladu, zašto ona novu sektu na uštrb stare pomaže, jer dok o tom nismo ubavješteni, nemožemo stvar preporučiti, niti odbiti.

Stoga predlažem, da se zaišče izvješće od vlade o tom predmetu.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja se slažem s predlogom g. predgovornika, da se u tom ište izvješće od vlade. Nu kad bi stajalo ono, što g. Živković navodi, da se uvodi nova sekta, i da se kazn. zakon tuj osniva na načelu dogmatičkom, kao kod katoličke crkve, onda bi stajao i nazor, da se u ovom slučaju spomenuti zakon ima uporabiti. Nu ovdje nije to pitanje, jer na temelju zakona židovskoga svaka občina za se postoji. Ovdje se radi samo o nošenju tereta občinskoga, niti je zaprieke tu, što nemamo zakona o ravnopravnosti vjeroizpovjedanja; jer oni su se sastali u tu svrvu, da mogu terete laglje nositi.

U Osieku imali su n. pr. Izraelićani prije jednu občinu u gornjem gradu, a kad su se pomnožali, te im uslied toga tegotno postalo dolaziti u gornji grad, onda su napravili posebnu občinu u doljnem varošu. Tako je dopuštjeno i u Zagrebu.

Nije načelno pitanje, da li je ova sekta dozvoljena, ili ne; oni su svi jednoga temelja i obreda, samo njekoji u liberalnijoj formi. A na tom temelju netreba obširnoga izvješća od vlade; mi već unapred možemo kazati za starovjerce, što i ug. sabor, a da se načelo vjerozakonsko nepovriedi. Tu se radi samo o tom, da li su dužni starovjerci nositi terete nove občine? Ja kažem, da nisu. U ostalom nemam ništa proti tomu, ako se baš hoće čekati izvješće od vlade. Ako li pako vis. sabor izvoli primiti, ja predlažem sliedeći zaključak: (Čita.) „Sliedbenici starijega obreda nemogu se siliti na obnašanje teretah občine novoga obreda, ako nisu članovi ove občine.“

Dr. **Ignjat Brlić**: To nisu, kako sam već izjasnio. Ja sam kazao, da su od bana izmolili dozvolu, da smiju konštituirati posebnu občinu i uzeti posebnoga šahtera. Oni tamo občinu sačinjavaju, a ipak su prisiljeni nositi ovdje troškove, i neidu u synagogu njihovu. U tom stanju stvari, radi ravnopravnosti, koja je nuždna, da vlada medju vjerozakoni, držim predlog g. Stojanovića sasvim umjestnim, odustajem od mojega i pristajem uz njegov.

Upr. žup. varažd. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Stvar me toliko zanima, da nemogu ostati dužan odgovora. Nemogu dokučiti, kako bi vlada dopustila, da se občina starovjerska, kao samostalna, konštituira, a opet da ih sili, neka plaćaju terete. Ja toliko takta predpostavljam vladi, da to nije moguće; nego oni su se samovlastno izlučili u bogoštovju. Ovdje se radi samo o tom, da li su ovi Izraelićani jedna, ili dvie občine. Starovjerci sačinjavaju dosad sa novovjerci jednu občinu, dakle moraju nositi i terete občinske. Prosto im pako stoji, svaki čas kod vlade nastojati, da se u posebnu občinu odluče; onda će istom moći za se utjerivati troškove za uzdržavanje občine i postignuće svoje svrhe.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Da je onako, kao što g. predgovornik kaže, onda bi sliedilo to, da bi se iz skupnih prinesakah moralo trošiti za oba vjeroizpovjedanja. Ono, što je vlada dozvolila, nespada na stvar; a polag pravde i pravice starovjerska občina nemože se odsudit, da troškove nosi one druge. To je tako jasno, da nerazumim, kojim pravom može javna oblast siliti občinu staroga kultusa, da nosi troškove občine novoga obreda. Ja se slažem sa mnenjem g. Stojanovića i želim, da se negoji nemir medju timi ljudi.

Izvj. **Lad. Thaller**: Vis. sabore! Odbor petic. bio je toga nazora, da na nijedan način nemože molbenice ove preporučiti ili nepreporučiti, s razloga, jer iz same molbenice nije se mogao točno uvjeriti, da zaista ovi starovjerci imadu pravo u svem, što su u molbenici naveli, jer to nije sveto pismo. Zato je petic. odbor kazao, neka se ta molbenica odstupi domaćoj vladi, da se ova obsvjedoči, je li se čini na starovjerce pressija ili ne. Ako se čini, mogu starovjerci uvjek kod domaće vlade tražiti odciep-

Digitized by Google

ljenje, pak će im domaća vlada naravno dozvoliti, da sami posebnu občinu sačinjavaju, i da se nemogu siliti na plaćanje drugoj občini. Stoga preporučam predlog odborov, da se ova molbenica odstupi vladi na uredovno razpolaganje.

Predsjednik: Ovdje su tri predloga. Jedan je predlog odborov, koji predlaže, da se ova molbenica vladi odstupi na uredovno razpolaganje. Drugi je predlog g. Živkovića, da se molbenica vladi uzstupi, neka podnese vis. kući izvješće. Treći je predlog g. Stojanovića, s kojim se slaže i g. Brlić. (Čita taj predlog.)

Sada stavljam pitanje: prima li vis. kuća predlog odborov?

(Manjina.)

Predlog odborov je pao. Molim, koji su za predlog g. Živkovića?

(Manjina.)

Sva tri predloga su propala.

(Nemir,)

Jovan Živković: Ovdje nitko od vlade nije kazao, kako se imade ta stvar.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Istom kad budemo informirani o stvari, moći ćemo zaključit. Moj predlog sadržaje načelno pitanje, koje samo in principio kaže, da ja nisam dužan nositi terete one občine, koje član nisam. Za ta načela može se vis. sabor uvjek izraziti.

Predsjednik: Vis. kućo! Možebit bi bilo shodno, jer je g. izvjestitelj naveo, da petic. odbor nije bio podpuno informiran i stoga ovakav predlog učinio, da se peticionalnomu odboru naloži, da se podrobno informira i nov predlog vis. kući učini.

Sima Filipović: Vis. kućo! Ovdje je predloženo izlaganje jedne stranke. Izlaganje to . . . . . .

(Članovi odilaze iz sabornice.)

Predsjednik: Dočim se kuća prazni, zaključujem sjednicu, i molim za sutra u 9. satih.

Digitized by Google

Sedamdeset i treća saborska sjednica,

držana dne 8. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 72. sjednice. — Zaključak u pitanju zagr. Izraelitah. — Predlog Dr. Šuhaja na promjenu sab. zaključka glede tek. br. 1. Nasl. 17. (16.) — Dnevni red: Debata o proračunu. (Konac.) — Izbor odbora za pregledanje sab. pisarne. — Naknadno izvjestje fin. odbora.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

72. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 6. srpnja 1870. pod predsjedničtvom presv. gosp. saborskoga predsjednika Antuna pl. Vakanovića.

Sjednica otvorena ½11 satih. Zapisnik sjednice 71. pročitan, i bez primietbe ovjerovljen.

Vel. župan sriemski g. Svetozar Kušević predlaže, da poradi mnogih još neriešenih predmetah sabor u buduće redovite sjednice svoje svaki dan od 9. satih u jutro do jednoga sata poslje pol dana drži, što je po saboru prihvaćeno.

Vel. župan križevački g. Ladisl. pl. Kukuljević predlaže, da bi se odboru, za gradjenje sabornice izaslanomu, nalog dao, da on uz predlog osnove za gradjenje sabornice, tak odjer predlog sa osnovami za dogradjenje banske residencije podnese.

Narodni zastupnik Stjepan Jančo dodaje tomu, da se u mjesto, na zastupničtvu zahvalivšega se, odbora toga člana Čobanića, u isti odbor izabere nar. zastupnik Parčetić, koji predlozi po saboru primljeni jesu.

Narodni zastupnik Stjep. Jančo interpelira vladu:

1) Kakove su prepone, koje postignuće najvišje sankcije podnešenih zakonah o pospiešenju uredjenja urbarskoga, i konačnoga riešenja urbarsko-srodnih odnošajah, kao i o zadrugah prepriečuju?

2) Namierava li vis. vlada korake učiniti, da se najvišja sankcija istih tih zakonah što skorie postigne?

Zaključeno interpelaciju dostaviti zemaljskoj vladi za odgovor.

Saborski predsjednik javlja, da se je zastupnik vlade g. Jovan Jurković razbolio, i da će danas vis. vladu pri saborskoj sjednici zastupati odsječni tajnik g. Mirko Kršnjavi, — primljeno na znanje.

Čitana je brzojavna molbenica Roberta Zlatarovića, tražećega 14. dnevni dopust radi sbivše se u njegovoj obitelji težke bolesti, — koji dopust je dozvoljen.

Na dnevnom redu stoji razpravljanje dalnje o zemaljskom proračunu, medju tim je ipak prije uslied zaključka u jučeranjoj saborskoj sjednici donešenoga, obavljeno popunjenje odborah, izborom manjkajućih članovah, i to za kazališni odbor sedam, u odbor za kaznionu sedam, a u odbor za oplemenjenje konjah tri člana.

Digitized by Google

U odbor kazališni

izabrani su od 50 nazočnih saborskih članovah, gospoda:

Mirko Bogović)
Julio Jelačić) sa 43 glasa.
Ladisl. Kiš)

Svetozar Kušević)
Simo Filipović)
Drag. Gvozdanović) sa 42 glasa.
Ljud. Vukotinović)

U odbor za kaznionu:

Gg. Petar Horvat)
Ljud. Raizner)
Mirosl. Kraljević) sa 41 glasa.
Vuković)
Mikšić)
Živković sa 40 glasovah.
Tomašić sa 39 glasovah.

U odbor za oplemenjenje konjah.

Gg. Lad. gf. Pejačević)
Hinko gf. Khuen) sa 42 glasa.
Stjepan Jančo)

Nisu glasovali osam saborskih zastupnikah.

Po dokončanom tako izboru stavio je nar. zastupnik Škender Parčetić predlog: neka sabor pozove domaću zemaljsku vladu, da ona stavivši se u sporazumljenje sa kralj. ugarskim ministarstvom za komunikaciu izposluje: da se zemaljska cesta osiečko-zemunska, zatim zajaz izmedju Dalja i Vukovara unapriedi tako, da se te gradnje još ovu godinu preduzmu. gosp. pako sabornici ovdješnji neka se naputе, da pri prvom zasjedanju sabora skupnoga u Pešti, gorenapomenute radnje kao veoma prešne svim mogućim uplivom podupiru.

Veliki župan Kušević podupira taj predlog, dokazujuć neodvlačnu nuždu da se na ceste u Sriemu već jednoč uzme osobiti obzir, a glede zajaza dokažuje skrajnju nuždu, da se pogibelji, koja prieti novom Vukovaru od rieke Dunava već jedanput doskoči. — Predlog nar. zast. Parčetića primljen je.

Nar. zastupnik Batagliarini predlaže, da se od onih 18.000 fr., što su od prištedjenih 120.000 fr., dodieljeni u svrhu cesto i vodogradjevnih radnjah u korist županije riečke, odbije svota od 1000 fr. a. v. u svrhu popravka ceste iz Križišta u Kraljevicu do luke vodeće, i da se pozove zemaljska vlada, da ona svotu od 1000 fr. a. v. doznači municipiju grada i kotara Bakra, da ju ovaj uključivo obrati na popravak napomenute ceste, — koji predlog je većinom glasovah primljen.

Vel. župan varaždinske županije g. Petar pl. Horvat predlaže, neka se zemaljska vlada pozove, da svom energiom uznastoji, da se rieke Sava, Drava i Kupa, koje su od pamtivieka smatrane bile kao državne, čim prije preuzmu u upravu zajedničkoga ministarstva za javne radnje, na teret zajedničkoga budgeta, pak da donle, dok se ta razprava dovrši, bez odvlake preduzme shodne odredbe, da se preopisanomu puštošenju kraj učini, te da se potrebiti u tu svrhu trošak predujmi iz domaćih sredstvah, koji će se u svoje vrieme zemlji naknaditi imati iz sredstvah državnih. Predlog ovaj jest po saboru primljen, a onda nastavljena razprava o zemaljskom proračunu.

Naslova 13. sada 12. stavka 1. do uključivo 6. primljene su po predlogu odborovu, — kod stavke 7. točke 4. predlaže veliki župan Kukuljević, da se za gradjenje zemaljske, ceste iz Križevacah u Belovar vodeće, ne 5000 fr. a. v., već nuždnih 14.000 fr. a. v. županiji križevačkoj doznače.

Narodni zastupnik Kiš stavlja protupredlog, da s razloga, što je županiji križevačkoj za gradjenje cestah pod točkom 3. stavke 7. doznačeno . . . 12.777 fr. pod točkom 5. . . . . 6000 fr.; dočim je nadalje istoj županiji za dogradjenje kratke ceste od želježničkoga kolodvora do Križevacah prošle godine jur doznačeno 5540 fr. a. v. koji još potrošeni nisu, stoga da se istoj pod stavkom 4. točke 7. predloga odborova izpostavljenih 5000 fr. za gradjenje ceste iz Križevacah do kolodvora brišu.

Po izjavljenju vladnoga povjerenika gosp. Mirka Kršnjavoga, da zaisto županija križevačka od prošle godine imade doznačenih, a ne podignutih 5540 fr. u svrhu sagradjenja prenavedene ceste od Križevca do kolodvora, zaključi sabor, da se doznačeni po ovogodišnjem odboru za pretresanje budgeta pod stavkom 4. točkom 7. 5000 fr. a. v. za dogradjenje ceste od Križevca do želježničkoga kolodvora brišu, naprotiv da županiji križevačkoj onih 5540 fr., što su iz lanjskoga budgeta u tu svrhu za podignuće doznačeni, podići prosto ostaje.

Točke 5. i 6. stavke 7. primljene su sa dodatkom, da se u točki 5. naznačenih 120.000 fr. od prošle godišnje prištednje ostavših, samo onda na županije podieliti budu mogle, kad se razprava cieloga budgeta dokonča, iz koje će se istom točno vidjeti, kolika svota, poslie pokrića svih ovogodišnjih potrebočah, kao prištedjena resultirala bude. — Nu ujedno je zaključeno, da se, pri konačnom razdieljenju prištednjah, svakako predloženi po zemaljskoj vladi za razdjeljenje ključ, kao što je to i odbor financialni predložio, u načelu pridrži, uz promjene računarskih izpravah.

Digitized by Google

Naslov 14., sada 13. primljen je, te, po predlogu vladinom, zahtievana ukupna svota od 164.361 fr. uz dodatak odborov odobrena.

Naslov 15. sada 14. primljen je po predlogu odborovu, te za državno računovodstvo svota od ukupnih 27.380 fr. a. v. dozvoljena.

Naslov 16. sada 15. primljen je po predlogu odborovu sa 6000 fr. a. v.

Kod naslova 17. sada 16. saborski zastupnik g. Josipović interpelira zemalj. vladu, da li će ona na skoro predložiti zakon o mirovinah. Na očitovanje vladinoga zastupnika gosp. Mirka Kršnjavoga, odsiečnoga tajnika, da je zakonski predlog o mirovinah u djelu, i da će skoro predložen biti, zadovoljava se gosp. interpelant.

Narod. zastupnik gosp. Antun Vakanović opažava, da je mirovina gfa. Ivana Erdödya, bivšega vel. župana varaždinskoga sa 2100 fr. takodjer uvrštena medju redovite županiske mirovine; g. grofu Erdödyu nije se mogla mirovina, kao bivšemu vel. nasliednomu županu, iz domaće blagajne podieliti, a ako mu takova, kao bivšemu gubernatoru riečkomu pripada, onda spada u skupni budget, — treba dakle vladu pozvati, da ga u skupni budget stavi. — Izvjestitelj proračuna razjašnjuje, da je odbor financialni u sjednici svojoj od 28. svib. t. g. zaključio predložiti visokomu saboru, da se g. grof Ivan Erdödy sa mirovinom od 2100 fr., koju nebere kao bivši vel. župan varaždinski, već kao bivši gubernator na Rieci, prenese iz stavke 3. (mirovina za županije) na stavku 12. (mirovina za gubernium na Rieci), a taj predlog je samo slučajno kod tiskanja izvješća neuvršćen izostao, te ga izviestitelj sada za uvaženje preporuča, što je po saboru na znanje uzeto, i predlog taj odborov primljen.

Nar. zastupnik pleternički g. Josip Žuvić imade u naslovu 17—16 alineji 3. izpravak, predlaže naime, da se počam od rieči „plaćaju“, rieči „ili su tečajem godine 1869. i 1870. platili“ izpuste, pak umetnu rieči „od 8. studena 1868“ platili, — što je po saboru primljeno; alinea dakle 3. imade glasiti: „a isto tako, da se visoka vlada pozove, da putem razprave izposluje, da se sve takse imenovanjah i promaknućah, koje su ovozemni činovnici od 8. stud. 1868. platili, ovozemaljskoj blagajni povrate,“ — i tako bude cieli naslov uz gorenavedene izpravke odobren sa svotom od 72.578 fr. a. v.

Naslov 18. sada 17. po predlogu odborovu primljen, i zemaljskoj vladi za nepredvidljive troškove godine 1870. dozvoljeno 5000 for., te time je poglavje I. proračuna dovršeno.

Na zahtievanje više sab. članovah preduzet je zapisnik peticionalnoga odbora, te na predstavku županije varaždinske, radi pridržanja brzovozne pošte iz medju Čakovca, Varaždina i Zagreba, radi pridržanja kariola iz medju Križevca, Novog Marofa i Varaždina, zatim u predmetu ostvarenja želježničke pruge od Čakovca prieko Varaždina u Zaprešić, — da bi sabor predležeću predstavku uzeo na znanje, — primljen je predlog odborov.

Na molbu občine Kraljevica, u predmetu gradjenja želježničkoga kolodvora u Križišćih, primljen je sliedeći predlog peticionalnoga odbora: budući je peticionalni odbor svojim putem doznao, da je na obćenitom saboru ugarskom o gradjenju željeznice zemunsko-riečke zakonski članak jur donešen, a glasom istoga potez pruge iz Rieke na Podvežicu, Dragu, Kuzmu, Ravničicu, i Ličkopolje poradi prištednje od 12,000000 fr., naprama prije osnivanoj, tako zvanoj belgianskoj trasi, primljen, to peticionalni odbor, uz najbolju volju, nije mogao molbenicu občine Kraljevica vis. saboru za uvaženje preporučiti.

Na molbu Jos. Hochstättera i sudrugah. sliedbenikah staroga izraelitičkoga vieroizpoviedanja, predložio je peticionalni odbor, da visoki sabor molbu tu zemaljskoj vladi za uredovno razpolaganje uzstupi. — Nar. zastupnik Brlić predlaže, da se pozove vis. vlada, da pravednu molbu starovjerskih Izraelićanah zagrebačkih, temeljeću se na ravnopravnosti vjeroizpoviedanja dostojno uvaži.

Nar. zastupnik Živković mnije, da bi se u tom predmetu prije svega imalo saznati izvješće vlade, jer bez toga nemože se stvar preporučiti niti odbiti, i da nemogu političke oblasti davati moralne pomoći ovoj ili onoj sekti, već bi se morao stvoriti zakon o ravnopravnosti vjeroizpoviedanjah; predlaže dakle, da se molbenica dade vladi, da o njoj podnese obrazloženo izvješće saboru.

Nar. zastup. Stojanović predlaže, da se sliedbenici vjerozakona židovskoga nemogu siliti na nošenje teretah, skopčanih sa uzdržavanjem uvedene vjerske zagrebačke občine novijega obreda, ako te reformirane občine članovi nisu.

Nar. zast. Brlić odustaje od svoga predloga, pak pristaje uz predlog Stojanovićev Preduzeta o predlozih pet. odbora, Živkovića i Stojanovića glasovanja propala su, neimajuć nijedno za sebe većinu glasovah.

Sjednica u ½ 3 sata poslie pol dana zaključena, a sutrašnja za 9. sata u jutro urečena.

Antun Vakanović, v. r.
sab. predsjednik

Lad. Thaller, v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Čini mi se, vis. kućo, da je ovdje izostao predlog g. zast. Živkovića, da se od vlade izvjestje potraži.

Bilj. **Ladisl. Thaller**: Ja ga nisam dobio.

Digitized by Google

Predsjednik: O tom je bilo glasovano, pošto su bila 3. predloga. — Molim dakle, da se uvrsti.

Jovan Živković: Ja sam predložio, da se uputi na vladu, pa da ona dade izvješće o tom predmetu.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Ja imadem 3 primjetbe. Prva je, da se u mom predlogu izrično kaže, da se „redovne" sjednice drže od 9—1 sata, da se neprejudicira vis. predsjedničtvu, jer mu pripada pravo sazvati sjednicu po potriebi. — Druga je primjetba, što je, čini mi se, rečeno, da je vladni zastupnik kazao, da je križevačkoj županiji doznačeno za gradnju ceste do kolodvora 5540 for. — Treća je primjetba ta, da je g. Josipović predložio, neka vlada u obće podnese zak. predlog o mirovinah, a ne samo ob onih činovnicih, koji su kratko vrieme služili u našoj zemlji. On je i lani taj predlog učinio, a ove godine ga je ponovio.

Predsjednik: Neznam, je li je u zapisniku, da seje g. predlagatelj izjavio umirenim izjavom g. vlad. povjerenika.

Bilj. **Lad. Thaller**: Težko je na brzo zabilježiti, kad gg. nedadu pismen predlog.

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: Vis. sabore! Moj predlog je glede gradjenja sabornice i banske kuće, da se odboru povjeri i da jošte za ovoga sab. zasjedanja izvješće saboru podnese; zatim glede točke za cestu do kolodvora križevačkoga. Moramo paziti, da nebi stvar sasvim izostavili, jer je ovdje brisano onih 5000 fr., što je odbor predložio, a nedozvoljuju se onih 5540 fr., jer vlada je u meni podieljenom nalogu napomenula, da se dozvoljuju, nego nigdje nije doznačena ta svota. Ako se ovdje nedoznači, a vlada nije doznačila, onda bi i tih 5540 fr. izostali, a vlada nebi mogla u tu svrhu štogod županiji doznačiti. Zato molim, da se upravo kaže, da onih 5540 fr. vlada doznačuje.

Bilj. **Lad. Thaller**: Gosp. vladin povjerenik kazao je kod razprave u saboru, da je lanjske god. tih 5540 for. doznačeno, pa da dozvole više netreba; s toga nisam našao za nuždno, to u zapisnik staviti.

Jovan Živković: Mislim, da se u zapisnik doda razlog: ovi se brišu, buduć su oni doznačeni.

(Tako je.)

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: Ja se zadovoljujem tim, samo da nebi jedno i drugo izostalo.

Predsjednik: Ovdje je proti redakciji primjetba, što se nije uvrstio predlog g. Živkovića, da se zahtieva izvješće od vlade u poslovih židovskih; onda su tri primjetbe g. vel. žup. sriemskoga, koje mislim, da si je g. bilježnik zapamtio; zatim je primjetba vel. župana križevačkog, neka se naročito kaže, da je vlada 5540 for. assignirala, kao što je izjavio g. vladin povjerenik.

Hugo Anker: Vis. sabore! Kod 3. stavke nasl. 13. podnio sam amendement, da se potle riečih: virovitička županija 13.936 for., metne: „za gradjenje ceste od Josipovca preko Valpova do Miholjca, i od Valpova do Bizovca." Istina, već lani pa i ove godine propao sam s tim predlogom, ali rad bih, da se to intonira u zapisniku. Možebit, ako nisam tako sretan bio ove godine, valjda ću biti na godinu, ili će biti tko drugi. Ali buduć sam predlog učinio, želim svakako, da se metne u zapisnik.

Bilj. **Lad Thaller**: Dužnost mi je odgovoriti, da predlozi, koji propanu, neimadu se uvršćivat u zapisnik.

Predsjednik: Prima li vis. kuća primjetbu g. Ankera, da se uvrsti u zapisnik, da je on učinio predlog, koji je zabačen bio?

Hugo Anker: Jer drugčije i predlog g. vel. župana Kukuljevića nebi imali staviti u zapisnik.

Aurel Kušević: U jučerašnjoj sjednici razpravljana je molbenica zagreb. Izraelićanah. Hotio je govorit gosp. Filipović, onda je vis. predsjedničtvo sjednicu dignulo, a zaključak nikakav nije učinjen. Mi smo išli sa gledišta, da je nečuvena nepravda i k bogu kričeća krivica, da se gradjani materijalnimi pressijami eksekucije sile, da ostave vjeru svojih otacah. U takovu pitanju, gdje se radi o pokoju religioznom, mislim, da se nebi iz obzirah onih konciliah, koji sigurno nezasvjedočavaju karakter infalibiliteta, to pitanje moglo polag pravednosti riešiti. — U tu svrhu bi valjalo, da se primi mnenje g. Živkovića, koji želi, da se vlada uputi, da u tom poslu dade izvješće, jer nije moći na jednostranu molbenicu tih moliteljah štogod odlučiti.

Predsjednik: Zapisnik jučerašnje sjednice je ovimi primjetbami izpravljen.

Vel. žup. **Svet. Kušević**: Ovim povodom želim predlog učiniti. Buduć je jučer debata o predmetu izraelitske obćine vodjena, a nije zaključeno ništa, predlažem, da vis. predsjedničtvo predloge jučer učinjene na glasovanje stavi i da se stvar ova rieši bez svake debate.

Predsjednik: Privoljuje vis. kuća, da se glasuje?

Dr. **Mirko Šuhaj**: Vis. sabore! Prije nego predjemo na glasovanje, želim progovoriti u pogledu jednoga predmeta u zapisniku. Čujem iz zapisnika, da je u naslovu 17. toč. 1. primljena po predlogu odbora, koji kaže: (Čita iz odborova izvješća toč. 1. nasl. 17. tek. br. 1.)

Čini mi se, da odbor, kad je ovaj predlog učinio, zakon od 3. travnja 1870, nije dobro proučio, jer inače nebi bio ovaj predlog stavio. Neželim, da vladu naprtimo

Digitized by Google

poslom, kojega neće moći temeljito obaviti, a još manje da uvrstimo štogod u proračun, što uvrstiti nemamo prava. Zato predlažem, da se pozove vlada, da zakon taj od 3. travnja 1870. pregleda i sravni sa mnenjem odbora, pa ako misli, da je od potrebe, neka predlog stavi, da se prije konačnoga riešenja proračuna može ova točka razjasniti; jer velika je razlika izmedju osoblja dvorske kancelarije, onoga, koje se ima plaćati iz zajedničke blagajne, i onoga koje se plaća iz zem. blagajne.

Stvar je od velike važnosti, jer ili bi glede razprave, koja će ostati bez uspieha, vlada došla u nepriliku, ili bi se mi izvrgnuli pogibelji, da se zakon radi te točke nesankcionira.

Jovan Živković: Prihvaćajuć predlog taj, imam samo za opravdanje odbora napomenuti, da je vlada sama predložila, da se to briše, jer da amo nespada, a mi smo to primili na ugodno znanje.

Predsjednik: Molim g. predlagatelja, da izvoli sutra onaj predlog ponoviti.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Ja ga stavljam danas, a molim g. povjerenika vlade, da odgovor dade sutra.

Bilj. **Ljud. Rajzner**: Ja bi se usudio primietiti, da nije moći slieditи pretresivanje sabora, jer sad je načinio g. vel. župan sriemski predlog u pitanju izraelitskom, koji još nije riešen; a eto dolazi opet novi predlog. Tako mora čovjek štogod u zapisniku izostaviti.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: To su posljedice. kada se poremeti u poslovniku ustanovljeni red; stoga molim vis. predsjedničtvo, neka nastoji o tom, da se §. 58. poslovnika nekrši, i da se neciepa, da se drugi predmet u pretres neuzme, dok prvi nije riešen.

Predsjednik: Molim, što je konsekvencija od predloga g. vel. župana Bogovića?

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Konsekvencija je ta, da se vis. predsjedničtvo izvoli držati reda, kao što ćemo ga se držati i mi, ako nas vis. predsjedničtvo bude na to nukalo.

Predsjednik: Predsjedničtvo nemože nikomu silu činiti, a najmanje vis. kući, ako ona izvan reda predmete preduzima.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Onda je kućni red pravilo, koje veže isto tako vis. predsjedničtvo, kao i vis. kuću.

Predsjednik: Tako je.

Glede predloga g. zastupnika Šuhaja nisam na čistu, pa pozivljem g. zast. vlade, da sutra stvar razjasni.

Zast. vlade **Drag. Pogledić**: Ja ću sutra podnieti izvješće, jer dotičnoga g. vladinoga zastupnika nema ovdje.

Predsjednik: Tim je stvar riešena.

Sada će se glasovati o izraelitskom pitanju. O tom su tri predloga. Prvi je predlog odborov, da se molbenica ustupi vladi na uredovanje. Koji su za to, neka se izvole dignuti. (Većina.)

Većinom glasovah primljen je predlog odborov.

Na dnevnom redu je proračun; i to pogl. II. bogoštovje i nastava, naslov 1.

Izvj. **Filip Thaller** čita nasl. 1.

Vis. sabore! Poslje kako je odbor financ izvješće ovo podnio, dospiela je na vis. sabor molba koncepistah zem. vlade svih triuh odielah, koja je upravljena na odbor financ. za naknadno izvješće. U ovoj molbi traže koncepisti, da im se plaća od 800 i 1000 for. povisi na 1000 i 1200 for., kao što je opredieljeno za žup. i ine činovnike, koji u istom dnevničkom razredu š njimi stoje. Ta bi svota iznosila 2100 for., kad bi se tako povisila njihova plaća. Financ. odbor pronašao je za pravedno, ovu molbu uvažiti i preporučiti, da se povišenje za tek. godinu uvrsti u proračun kao extraordinarium i da se ujedno molba njihova uzstupi vis. vladi na uvažanje, kad bude sastavljan proračun za buduću godinu.

Predsjednik: Vis. kućo! Dočim su koncepisti razdieljeni na sva tri odsjeka, tako u slučaju povišenja plaće, bi se ista u sva tri odsjeka povisiti imala. Molim, da se izvoli vis. kuća izraziti na predlog izvjestitelja.

Škender Fodroci: Ja mislim, vis. sabore, da bi se ova molbenica na vladu naputila, jer ona najbolje će znati, je li se može uvažiti ili ne. Ja se protivim pojedinim povišenjem; to bi se imalo sistematično preduzeti. Tako n. pr. na sudbene činovnike. kojimi bi trebalo povisit plaću, nije obzir uzet. To bi sve moralo uslied predloga vlade, a ne na predlog pojedinacah bivati. Predlažem dakle, da se ova molbenica uzstupi za predlog.

Škender Parčetić: Ja sam istoga mnenja, tim više, jer mi je dobro poznato, da se radi o tom, da se plaća svih činovnikah povisi, i u ono doba, kad će se to učiniti na ugarskom saboru, uzeti će i naša vlada obzir na to.

Predsjednik: Neželi nitko više govoriti?

Izvj. **Filip Thaller**: Za dalnje razjasnjenje imam primietiti, da se je u financ. odboru povela rieč o tom. da je zakasnila molbenica, pošto je najme proračun po zem. vladi saboru predložen bio. Molitelji su razlagali, da nisu mogli prije molbenicu podnesti, dok nisu znali, da je vis. vlada predložila plaću te kad su vidili, da su manje dobili, nego ini činovnici, koji su i š njimi u istom dnevničkom razredu. Tako su očitovali, da su sa znanjem vlade podnieli molbenicu, te je odbor stvar pronašao za pravednu. i predlaže stoga molbenicu na uvaženje.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov, da se perovodjam zem. vlade povisi plaća.

(Glasovi: Neprimamo).

Dočim se nije nitko digao, predlog je odborov pao. — Koji su za protupredlog, da se ima uzstupit vladi na uredovanje?

(Većina).

Primljen je protupredlog: Prima li u ostalom visok. kuća ovaj naslov?

(Prima se).

Izvjestitelj čita naslov 2. stav. 2.

(Prima se).

Čita dalje stav. 2. i 3.

(Prima se).

Čita dalje stav. 4.

Zastp. vlade **Dragutin Pogledić**: Vis. sabore! Ja sam onda imao čast zastupati zem. vladu kod pretresivanja proračuna u odboru, pa sam se glede te stavke izjavio. Tu nije samo jedan naslov, nego ima ih više različitih medju sobom. A znamenito mjesto zauzimlje, što se one bave podučavanjem djece bez ikakve druge podpore i nagrade. I onda se je izjavila većina za to, da su obćine dužne plaćati glede Uršulinkah u Varaždinu i Benediktinkah na Rieci. Glede Uršulinkah dozvoljen je riešenjem god. 1777. doplatak, koji je g. 1854. još bolje uredjen, dakle da imadu u to ime 1260 for. na godinu. To su one glavno za to dobile, samo za vrieme, dokle njihove drž. obveznice, što su ukamaćene na 4%, nebudu izvučene, dok podpunu glavnicu od 42.000 nedobiju. Ta je glavnica utemeljena u ime štipendijah za vremena pok. carice Marije Terezije. Ako se duvnam ovim podpora sastojeća u 8 štipendijah uzme, onda nemože se zahtievati, da one te djevojke o vlastitom trošku hrane i uzdržavaju. --- Što se tiče Benediktinkah, stvar se čini nova, ali se osniva na prev. riešenju i mislim, da bi sabor mogao ovu svotu odobriti, ili po predlogu vladinu, jer je ova dotacija osnovana na svih stavkah troškovnika, koje su prije obstojale, na koliko se okolnosti nisu promienile. One imadu dužnost polagati račune, jer i prev. riešenje glasi, da im se dozvoljuje svota tolika, kolika treba; ako se računa, da manje treba, manje im se dade, jer neprimaju anticipando; ako više, više nedobiju. Zato molim, da se primi predlog vladin.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: Ne!)

Prima li vis. kuća predlog vlade, da se dozvoli 1260 for.?

(Prima se).

Izvj. **Filip Thaller**: čita dalje st. 5—9.

Prima se).

Čita dalje st. 10. t. br. 5.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Što se ove stavke tiče vis. sabore, to mi je u toliko razjasniti, da se osniva ta stvar na dvorskom dekretu od god. 1838., i sve od onog vremena stoji taj propovjednik tamo, i dobiva na god. 105 fr. Ta svota sigurno nije znamenita, a vlada ondašnja, mislim, da je njeki razlog morala imat, kad je ovog propovjednika dozvolila, a koji je rarlog baš naročito bio, nisam mogao razabrati iz spisah; možda će mi s vremenom i to za rukom poći. Iz razloga, što to od god. 1838. obstoji, što prijašnja ugarska vlada nije imala zaprieke u tom pogledu, pak što je kasnije nastavša vlada austrijanska takodjer ovaj trošak uviek odobravala, mora stvar dovoljno razloga imati. Ovdje u Zagrebu slučajno imademo privatnu dotaciju za njem. propovjednika, zato nije bilo od potrebe zem. budgeta; nu toga u Varaždinu nije, tamo je ovaj propovjednik upravo koristan tim, što ima znamenit broj njem. žiteljah, što se nemože zaniekati. Zato predlažem ovo za odobrenje.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov? Koji su za to, neka se izvole dignuti.

(Manjina).

Predlog odborov je pao.

Prima li vis. kuća ovu stavku onako, kako ju je vlada predložila, najmre 105 for. za propovjednika u Varaždinu.

(Glasovi: Neprimamo, primamo).

Molim, možebit je kakovo nesporazumljenje. Vlada zahtieva za dotaciju propovjednika 105 for.; a odbor predlaže, da se tih 105 for. za polovicu godine dozvole, a u buduće neka ga plaća obćina. Koji su za predlog odbora, da se neplaća, nego da obćini pada na teret, nek se izvole digńuti.

(Manjina se digne).

Predlog odborov je propao.

Prima li vis. kuća predlog, da se tih 105 fr. dozvoli?

(Dižu se).

Većinom je primljeno.

Izvjestitelj: čita dalje stav. 16. do konca naslova.

(Prima se).

Čita dalje naslov 3.

(Prima se).

Čita cieli naslov 4.

(Prima se.)

Čita dalje naslov 5. alin. 1.

Digitized by Google

Dr. **Pavao Batagliarini**: Vis. sabore! Ovdje je sve izcrpljeno, što se tiče zavodah učiteljskih, dakle takodjer i glede zavoda pomorskoga, koj se ima podignuti u Bakru. Buduć znamo, da molbenica grada Bakra leži ovdje, koja je potakla ovo pitanje, zato neznam, hoće li se ovo pitanje sad pretresivati, ili će se odgoditi na riešenje ove molbenice, o kojoj je svoje mnenje ovaj odbor izrazio. Ako prvo, želim odmah rieč povesti, ako drugo, pridržajem si pravo rieči za onu prigodu, kad se bude riešavao predlog glede molbenice.

Izvj. **Filip Thaller**: Vis. sabore! Imam dodati predlogu, da je naknadno stigla molba obćine grada Bakra na odbor financ., i on ju je naknadno riešio, te ću pročitati zaključak financ. odbora uslied te molbe. Taj zaključak glasi: (čita)

„Uvaženjem razvijenih u istoj molbenici, a po zastupniku grada Bakra još obširnije navedenih razlogah, zaključio je odbor, predlogu svojemu ob ovom predmetu u glavnom svom izvješću vrhu pregledanja proračuna za tekuću godinu podnešenom, dodati još preporuku na vis. sabor upravljenu, da se vis. vlada pozove, da predlog o ustrojenju škole nautičke u gradu Bakru udesi tako, da se ista još tečajem ove godine uživotvori, a da vis. sabor u tu svrhu već za tekuću godinu kredit od 1000 fr. votirati blagoizvoli.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Mislim, da je jedno i drugo suvišno u tom pogledu, jer posljednji sabor prigodom pretresivanja lanjskoga proračuna izjavio je to isto, vlada je svoje učinila, te mogu izviestiti, da se nadam, da će jedan i drugi zavod ove god. stupit u život, požežka naime gimnazija i nautička učiona u Bakru. Za požežku gimnaziju nema dvojbe, nu nije moguće odmah, poradi pomanjkanja djakah sve razrede na jedan put, nego svake god. po jedan otvorit; a kako će se trošak namiriti za taj jedan razred, za to će se vlada skrbiti, da se iz drugih prištednjah plaća, tako, da neće trebati naknadnog kredita. Glede nautičke škole u Bakru zavisi o municipiju toga grada, ako čim prije izvješće podnese; ostalo uredit će se kod vlade brzo.

Dr. **Pavao Batagliarini**: Vis. sabore! Mislim, da izvješće grada Bakra ništa neprieči, da se nebi moglo odmah riešit to pitanje. Kako na Rieci, tako i u Bakru zna se, koliko je profesorah i predmetah za naut. školu nuždno; tu netreba nikakove odvlake, nego samo da se reče: kako je to lani prigodom pretresa proračuna izjavljeno, da se u Bakru jošte ove školske godine 1870. ima uvesti ta nautička škola. Što se tiče razjasnjenja, koje možda grad Bakar ima dati, kao glede stanbine, ta će biti, jer zgrada je dovoljna ne samo za normalne škole, nego i za ovu nautičku: a drugim zahtievom doskočit će se. S toga ponavljam molbu i podupirem predlog, da se ovaj toli vežni zavod za čitavo hrvatsko primorje i za grad i kotar Bakar na korist čitave zemlje uskori i u život uvede, a ne samo da ostane na papiru. Tko pozna položaj grada i kotara bakarskoga, zaista mora se čudit, kako ondje neima ništa zemlje, nego su gole klisurine, i kako ondje može žiteljstvo ma i česticu ljeta preživiti! Ova žalostna okolnost sili ono žiteljstvo, da drugamo oči obraća, a to može samo na ono more, koje žiteljstvu pred očima leži, i koje ga spaja sa svim širokim svietom

Žiteljstvo bakarsko na tom žalostnom kamenu broji do 15.000 stanovnikah, i ništa ga drugo nedrži, da li samo more, kad je primorano na moru tražiti svoje uzdržavanje. Mi moramo računati, da od ovih 15 hilj. imade do 2 tisuće mornarah u gradu i kotaru Bakru, neuzimajuć one, koji spadaju u grobničko-hreljinski kotar, koji pomnaža mornarstvo za 500 ljudih. Sve ovo mornarstvo obavlja najniže službe mornarske, tako, da mu od slabe plaće neostaje ino, van ono, što na svoju osobu potrošiti mora.

Kad bi se pomorska učiona ustrojila ovomu pučanstvu, da se teoretično izobrazi, da si nautiku prisvoji, i da uzmogne na one veće stepene zapovjednika i podzapovjednika, ili kako naši ljudi zovu, kapetana i tenenta, stupiti, dakle da se žiteljstvu prilika dade, kako bi moglo više samu sebi, svojoj obitelji, a po tom gradu i kotaru, a i cieloj domovini koristiti, zato je potrebno, da učiona čim prije u život stupi. O tom mislim, nebude od nijedne strane prigovora.

Nastaje pitanje, gdje bi se ta škola ustrojila? Moglo bi mi se reći, da govorim Cicero pro domo sua, nu kažem, da se škola imade smjestiti u najboljem mjestu, a to je Bakar, jer je upravo središte kotara, jer se unj iz svih mjestah može doći za pol sata u školu i nazad. Moglo bi se prigovoriti, da imamo već nautičnu školu na Rieci. Istina je, ali ovu školu mladići iz Bakra i kotara mu nemogu polaziti, jer im manjkaju novčana sredstva. Zato je ovaj predmet jednako važan i koristan tako za grad Bakar i kotar, kao takodjer i za čitavu zemlju.

Nuždno je dakle, da vis. vlada sredstva poprimi, kako bi već dojduće školske godine započelo podučavanje nautično. (Živio! Nemir.)

Molim gospodo, nije ovo mali predmet, ovo je veliki predmet. Mi Hrvati imademo najbolje luke i najljepšu obalu; da bi takovu obalu imali Talijani, oni bi se ponosili; jer samo iztočna obala daje mornare. Od starine su poznate ladje liburničke. Predji naši Čakavci, oni su svojimi ladjami odlučili bitku kod Akcija, na taj način je upravo pomoćju stanovnikah liburničkih iz 14 gradovah predobio Oktavijan Antonija. To je ponos Hrvatske, to će podignuti Hrvatsku. — Belgija i Holandija malene su zemlje, ali ih je more uzdiglo na današnji visoki stepen. Genua i mletačka republika male su bile, ali ih je more podiglo.

Digitized by Google

Mletci, što su bili? Pak su postali vladarom jadranskoga mora,

Dakle ja primam svim srcem ovo, ne samo ovoga mjesta, nego čitave zemlje pitanje objeručke i zaključujem s molbom, da ovaj zakon energično i ozbiljno prihvatimo. (Živio!)

Predsjednik: Vis. kućo! Odbor za proračun predlaže, da se pozove vlada: 1. da shodne mjere poprimi, da se čim prije sveučilište u Zagrebu podigne i da vis. saboru podnese potrebne predloge, kako da se zaprieke, ako kakove obstoje, uklone; 2. da vlada podnese potreban predlog o podignuću niže gimnazije u Požegi na višu, i o ustrojenju realkah, zatim o nautičkoj učioni u Bakru, te da se ta još tečajem ove godine oživotvori, u koju se svrhu 1000 for. votira.

Je li prima vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: Primamo!)

Upr. žup. **Petar Horvat**: Molim vis. kućo! U pogledu gimnazije požežke i ustrojstva nautične učione u Bakru g. predstojnik odiela dao je povoljnu ubaviest, koja može dotične zastupnike posve umiriti. Nego glede 2. predloga odborova, glede sveučilišta nismo od g. predstojnika dobili nikakve ubaviesti, stoga molim, da izvoli ubaviestit, ima li izgleda, da će se taj, za duševni napredak zemlje, velevažni inštitut početkom dojduće godine otvoriti moći, dočim je dotični zakon već 8. travnja prošle god. sankcioniran, kojim je vladi naloženo, da saboru čim prije podnese zak. osnovu ob ustrojenju zavoda.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Čim je važniji predmet. tim više vremena treba za svestrano prosudjenje. Ja mogu vis. sabor izviestiti, da su se u tom predmetu glede sveučilišta na sve strane koraci učinili, tu nije samo osnova zakonska, nego su potrebiti i razni podatci, jer se neradi samo ob ustrojenju stolicah; a vis. sabor osvjedočiti će se, da je zbilja mnogo posla bilo.

Prema želji, da se sveučilište dojduće jeseni otvori, nemogu podpunu nadu izjaviti, ako i odstranimo zaprieke, koje sam u odboru napomenuo, i koje su ovdje napomenute jednom prigodom, — glede smještenja samoga sveučilišta. U tom pogledu još razprava teče, jer se tu zahtievaju razni podatci, koji se moraju što od susjednih, to od izvanjskih universitetah pribaviti, da se tim načinom nadopunjeno djelo uzmogne saboru predložiti. Mislim, da nebi tim bilo pomoženo, kada bi vis. sabor u prvi mah od radosti manjkavo djelo odobrio, jerbo bi se poslje nedostatci pokazali, i reklo bi se, zašto se nije prije pazilo.

Ja mogu vis. sabor od svoje strane uvjeriti, da nebi sigurno ništa više želio, nego kada bi mogao kazati, da sam ja tomu pitanju doprineo toliko, da se taj zavod čim prije oživotvori; nu polag najbolje volje nije bilo do sada moguće toga kazati, a kada se bude vis. saboru sve predložilo, priznati će u tom pogledu djelo vladino.

Ladislav Kiš: Vis. sabore! Ja sa očitovanjem g. zast. vlade nisam zadovoljan. Kao bivši član odbora čuo sam kazati g. zastupnika, da se zato nemože oživotvoriti sveučilište, jer manjkaju sile. Istina je, da ih sada nemamo, nego znamo, kako se u drugih zemljah postupa, da se tamo natječaj razpiše, i da se s ljudmi, hoji imaju za to sposobnost, nagadja. Čitamo u novinah, da je ministar prosvjete u Austriji dobavio profesore iz Njemačke. Zato mislim, da se mora vladi naročito kazat, da se natječaj razpiše, neka se nagadja sa stranjskimi silami iz Kranjske, Češke itd. i kaže nam, za koliko se pogodila.

Vel. žup, **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja sam shvatio predlog mojeg štov. sudruga tako, da se vlada pozove, da čim prije zakon ob ustrojenju sveučilišta ovomu vis. saboru predloži. Ja držim, da se to može i da je potrebito i nuždno, da to čim prije bude. Druge zaprieke će se malo po malo uklanjati. U tom smieru pomažem predlog g. predgovornika. Držim, da je na to smierao i predlog odborov.

Nadalje. ova stavka o školah imade gener. pasus, koji mi povoda daje, da specijalno u interesu Sriema nješto rečem. Ovdje se kaže, da će se vlada pozvati, da i ob ustrojenju realkah predlog učini. Poznato je vis. saboru, da je županija sriemska već lanjske god. svoj predlog vis. saboru podniela, da se u Sriemu podignu realke, koji je nesretan, da poradi sve svoje dobre volje neima jošte nikakova znamenita zavoda, što bi ga zemlja podpomagala.

I ove godine obratila se je županija na sabor, da se u Rumi i Vukovaru podignu realke. Ako dakle ovaj obćeniti pasus obuzima i predlog žup. sriemske, ja ga podupirem svom silom, i želim, da se posebno napomene, kako Sriem po svojem položaju zaslužuje veće zavode, i to realke u Rumi i Vukovaru.

Upr. žup. **Petar Horvat**: Štovana kućo! Mene ubaviest, dana po g. predstojniku vladinoga odiela, nije ni najmanje umirila, jer g. predstojnik nije obrekao vrieme, dokle bi moglo sveučilište u život stupiti, buduć veli zaprieke stoje putu, koje nije moći odstraniti. Što se za sada od vis. vlade zahtieva, jest to, da se u smislu zakona, sankcionirana 8. trav. 1869. ob organizaciji sveučilišta, podnese vis. saboru zak. osnovu, i ja taj predlog činim, da se vis. vlada pozove, neka još za vriemena ovoga zasjedanja to učini tako, da bude moguće još ove godine sveučilište u život privesti. — Drugo je organizacija, a drugo predlog zakonski; ovomu baš ništa na putu nestoji.

Ljud. Vukotinović: Vis. sabore! Neugodno me je dirnuo odbor i sada sabor, da se u proračunu nespomi-

Digitized by Google

nje podignuće universiteta, već se samo prosto zahtievaju troškovi za pokriće do sada obstojećih zavodah.

Stoga se je činilo, kano da vlada kani to mučkom mimoići. Dakle o tom valja da se sabor uputi i zemlja umiri. jer bi se moglo misliti, da do sada nije ništa učinjeno. kao što možebit i nije, pošto čujem od g. zast. vlade, da su zaprieke velike i posao mučan. Ja to priznajem, nego, ako su zaprieke velike i posao velik, treba da se svom silom radi, da se zaprieke uklone, a sabor je dužan i želi pomoći vladu; ali ako vlada ništa netraži i neželi u tu svrhu, to mora sabor misliti, da nekani postići onu svrhu, koju svi želimo postignuti. Tim više želim, da vlada u tom predmetu predlog učini. jer je zakon taj podosta dugo već sankcioniran. a tražen je prigodom, kad je njeg. veličanstvo usrećilo zemlju svojim prisustvom, upravo onako da reknem demonstrativnim načinom i velikom energijom i oduševljenjem, i kruna je dostojala izpuniti onu vruću želju. Sada je već na onu veliku vrućinu i tadašnju energiju nastala takova pauza. koja za sobom mlitavost vuće, i koja neslužbaš na čast niti izvršujućim organom, niti bi zemlji bila na čast, kad bi na tako kratko vrieme ohladnila u postignuću tako svete i uzvišene želje. Zato želim. neka se zaključi. da vis. vlada imade podnesti potanko izvješće o stanju, u kojem se nalazi pitanje o podignuću universiteta tako. da sabor bude, gdje se potreba pokaže. pomogao, savjetujuć se s vladom.

Ovdje glavno sredstvo fali. a to je zgrada; jer vidimo akademiju razciepanu na dvie zgrade, pošto sadašnja (zgrada) nije dovoljna ni za sadanje potrebe a kamo li za universitet. Jedan od najprvih korakah morao bi biti taj. da vlada sastavi osnovu glede gradjenja zgrade universitetske, te da ju predloži saboru. Tako ima mnogo pitanjah. n. pr. što se tiče najmljenja i plaćanja profesorah, to valja da se vlada ovlasti. da se nedrži strogo odmjerene plaće. Treba dakle da vlada saboru priliku dade, da on uloži riečˊ u riešenju toga pitanja. Zato podupirem predlog, da se vladi naloži, da još u ovom zasiedanju saboru podnese potanko izvješće o svih zaprieka, koje obstoje, i o svem što mnije. da se može tim svrha postignuti. Dali će se zbilja podignuti universitet buduće školske godine, to zavisi ob izvješću vladinom.

Hugo Anker: Vis. sabore! Ja takodjer pristajem uz predlog presv. g. Horvata tim više, jerbo sam i ja bio u u onoj sjednici. gdje je prviput predlog stavljen glede universiteta. Tada je radošću primljen taj predlog tako, da nijedne duše nije bilo, koja nebi od radosti uzkipila. Sada ništa drugo neostaje više, nego da vlada nastavlja posao onaj, što ga je poprimio sabor.

Dosta je već vramena prošlo, da je ovaj predlog učinjen, i neostaje tu ništa drugo, nego da vlada predlog učini, a sabor će još većom radošću primiti osnovu vladinu.

Predsjednik: Jeli još tko želi govorit?

Dr. **Mirko Šuhaj**: Molim, budućˊ nema ni jedan proti, van glas, mislim da netreba gubit vremena, nego da se stvar rieši

Predsjednik: Ovdje su dakle 4. predmeta u predlogu. Glede povišenja gimnazije požežke, i glede ustrojenja pomorske učione u Bakru predlozi su primljeni.

Sada sliedi predlog glede realkah, i glede sveučilišta.

Predlog glede realkah u obće vis. kuća prima, nego neznam, je li prima i dodatak g. vel. župana sriemskog, koji želi napomenuti, da vlada uzme obzir i na Sriem?

(Glasovi: Prima se.)

Onda se ujedno riešava i molbenica žup. sriemske, koja će se vladi uzstupiti.

Sada još preostaje sveučilište.

Glede toga vis. je kuća u sjednici od 10. travnja i 14. listopada 1869. vladu pozvala, da podnese zak. osnovu o ustrojenju sveučilišta, i da nastoji sveučilište oživotvoriti. Sada odbor predlaže, da se vlada opet pozove, da odmah shodne mjere poprimi, da se čim prije sveučilište u Zagrebu podigne.

G. vel. župan varaždinski dodaje, da vlada ne samo o organizaciji sveučilišta podnese zak. osnovu, nego da i račun položi o svojem dosadanjem djelovanju, i to još u sadanjem zasiedanju.

Je li vis. kuća prima predlog odborov s dodatkom g. vel. žup. varažd.?

(Glasovi: Primamo!)

Predlog odborov je primljen.

S dodatkom g. vel. žup. varaždinskoga. G. zast. Šuhaj stavio je bio predlog glede mirovinah, a vlada je bila obrekla, da će tu stvar sutra razjasniti. Ako vis. kuća želi, tako će g. vl. povjer. Žuvić odmah razjasnjenje dati.

(Glasovi: Dobro!)

Josip Žuvić: Vis. sabore! Odbor za proračun uvrstio je u nasl. 17. (16) ovako: (čita) „Pod tek. br. 1. zahtievane mirovinske pristojbe sa 22.934 fr. za činovnike i poslužitelje obstoj. kr. Hrv. Slav. Dalm. dvorske kancelarije imadu se iz proračuna ovih kraljevinah za g. 1870. izostaviti, što se iste imadu izplaćivati u smislu zajedničkoga zakona od 3. travnja 1870. iz sveobće blagajne“

Ovo mnenje osniva budgetski odbor, kako sam kasnije čuo, jer tada nisam bio u Zagrebu, nego na zajedničkom saboru, na uputi, koju je dobio od tada vladu zastupajuće osobe. Ovo mnenje glavno se osniva na zakonu od 3.

Digitized by Google

travnja g. 1870; pogrieška je učinjena, o tom sad netreba razloga tražiti, tko krivnju nosi, jer nije bilo zle nakane.

Pogrieška glavna počiva na tom, da je i informirajuća vladina osoba i sám budgetski odbor previdio malu stavku od 2. linije u novom zakonu, i na toj pogrieški osnovan je ovaj nazor odbora.

Zakon taj mirovinski od 3. travnja, na koji se odbor u predlogu poziva, glasi ovako: (čita) čl. 1. etc. §. 2. „U smislu pozvanoga zakonskoga članka (XLVII. 1868.) spadaju medju ove mirovinske uživnike:

1) Oni, kojih su mirovine stavljene u tečaj prije 20. listopada 1860., i koji su bili namješteni kod

a) ministarstva pravosudja i najvišega sudišta;

b) ministarstva dielah nutarnjih;

c) ministarstva za redarstvo.

2) Oni, kojih su mirovine stavljene u tečaj prije 10. ožujka 1867. i koji su bili namješteni u

a) vieću ministarskom;

b) vieću državnom ili carevinskom, kod

c) ministarstva financijah;

d) ministarstva trgovine;

e) dvorske kancelarije ugarske, erdeljske i hrvatske.“

Dakle onih osobah, kojih je mirovina stavljena u tečaj prije 10. ožujka 1867., služećih kod bivše dvorske kancelarije, njihova beriva mirovinska spadaju u zajednički erar; a koje su počam od 11. ožujka 1867. do danas umirovljene, spadaju na naš budget. To je jasan zakon.

Ja sam nadalje ušao u kombinaciju u operatu budgetnom. Na str. XXXVI. nalazim: (čita) „Dvorska kancelarija, toć. 6. za činovnike i poslužitelje, god. 1869. razpuštene dalm.-hrv.-slav dv. kancelarije, toliko forintih. Ukupno 22.934 fr.“ Zatim su na str. X. označene poimence osobe, koje zahtievaju ovu ukupnost. (Čita njekoje osobe na str. X.) Dakle, kad se učini uzporedje medju onimi, koji pod udar ovoga zakona spadaju u toliko, da pod obskrbu zajedničkog erara dolaze, najme, koji su prije 10. ožujka 1867. penzionirani, i izmedju onih, koji su poslie 10. ožujka 1867. penzionirani, to odpada iz ove ukupne svote od 22.884 fr. po mojem računu, salvo errore calculi 5230 fr. Ovu bi svotu dakle imao primiti zajedn. ug erur, a ostatak od 17.704 fr. dolazi na nas. Ovo je glede stvarnoga stanja i odtuda moram predložiti vis. saboru, da ovu stavku izvoli traducirati na budgetski odbor, koj bi mogao poslie podne ili sutra pregledati napose svaku i eruirati, jer imade osobah dvorske kancelarije, n. pr. Živojnović, Vočinčić, koje su namještene, te se imadu odlučiti iz stavke.

Tako će odbor prieko administr. vlasti saznati stanje stvari, i onda će se najtočnije moći cifra opredieliti, koja spada u naš budget.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se stavka 1. nasl. 17. glede mirovin. pristojbah osoblja dv. kancelarije na novu razpravu uputi budgetskomu odboru?

(Glasovi: Primamo.)

Primljeno je.

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 5. pogl. II. st. 1.

Predsjednik: Samo bi za razjasnjenje trebalo kazati, koje karlovačke gimnazije, jeli u Karlovcu ili u Karlovcih?

Vel. zast. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Okolnost je ta, što karlovačku gimnaziju uzdržava grad Karlovac stranom iz svojih sredstvah, stranom iz privatnih zakladah. Ta gimnazija nije bila u proračunu zadnje godine, a da je u ovoj god. vlada stavila taj doplatak, uzrok je taj, što je obstojala razprava izmedju grada Karlovca i vlade, da li nebi grad uzeo na se i ovaj doplatak, nu on se je branio.

Izvj. **Filip Thaller** čita stav. 2—8.

(Redomice primljene.)

Čita dalje st. 9.

Upr. žup. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Koliko sam ubaviešten, tu je odbor polazio sa krivoga stanovišta; to nije u ime glada dozvoljeno, nego za naknadu one glavnice, koja je manastiru dozvoljena po blagopokojnoj carici Mariji Thereziji, i koja je poslje devalvacije spala.

Ovaj samostan varaždinski bavi se izključivo odhranjenjem ženske mladeži, i u tom pravcu djeluje uspješno i blagotvorno za cielu zemlju. Poznato je, da taj samostan ima jednu žensku učionu i da ju badava uzdržaje; poznato je, da se i iz jednoga diela ugarske djevojke odgajaju tu dobrim uspjehom; poznato je, da zadaća toga samostana nije imetak skupljati; nego štogod posjeduje, to je iz prinesakah, pa dosta kukavno živari. Dakle proti predlogu odborovu predlažem pokorno, da se vladin predlog primi.

Hugo Anker: Vis. sabore! Znadem pozitivno, da je u magjarskom budgetu ovogodišnjem ovaj isti samostan pomognut dosta velikom svotom. Ako su oni priznali, da je nuždno, taj zavod pomoći, zaista sramota bi bila, da i mi ovdje nebi to primili. Zato pristajem uz predlog gosp. vel. župana Horvata.

Predsjednik: Neželi li nitko više govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Digitized by Google

Je li prima vis. kuća predlog odborov, da se ursulinskom manastiru u Varaždinu uzkrati prinesak za buduće, a dozvoli samo za prvu polovicu ove godine?

(Glasovi: Ne!)

Prima li predlog vladin, da se podpuno dozvoli?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita dalje st. 10. do konca nasl. 5.

(Redomice prima se.)

Čita naslov 6.

Tu je odbor dozvolio više, nego je zem. vlada tražila, i to iz prištednjah prošle godine. Zastupnik vlade s tim je sporazuman, te ja molim, da vis. sabor dostoji primiti predlog odborov.

(Prima se.)

Čita dalje naslov 7., sl. a.

Vlad. zast. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Školski savjetnik g. Sladović neuživa mirovinu, nego po previšnjem riešenju Nj. veličanstva od 20. veljače 1864. osobni doplatak od 400 for. tako dugo, dok nebude promaknut u dohodak, kojeg je kao definitivno imenovani školski savjetnik uživao. Molim to razlučit, i mislim, da vis. sabor prev. riešenje, koje je sigurno imalo temelj onda, kad je izdano, neželi desavouirati; a mogu uvjeriti vis. sabor, da se vlada točno ubaviešćuje, na koliko se dohodci gosp. kanonika Sladovića povećavaju, i dobiva svake godine od konsistoriuma dotično izvješće. Njegov će doplatak prestati onda, kad postane lektorom čazmanskoga kaptola. Dakle molim, da se i ove stavka u pravednosti odobri.

Upr. žup. **Petar Horvat**, Vis. sabore! Ja podupiram predlog vladin sa razloga, jer je taj doplatak dozvoljen prev. riešenjem, a mislim, da se sa dostojanstvom ovoga vis. sabora nebi slagalo, kad bi se promienilo ono, što je prev. riešenjem zaključeno.

Predsjednik: Dočim se nitko nejavlja za rieč, pitam vis. kuću, je li prima predlog odborov, da se Franji Sladoviću uzkrati podpora od 400 for.?

(Glasovi: Ne!)

Prima li predlog vlade, da se dozvoli?

(Većina.)

Izvjestitelj čita dalje sl. b. do konca naslova.

(Prima se.)

Čita dalje poglavje III. naslov 1. i 2.

(Prima se.)

Čita dalje naslov 3.

Josip Žuvić: Nemam ništa proti tomu brisanju; jer ako bude od nužde, onda će se morat inim načinom namirit iz preostatkah.

Izvj. **Filip Thaller** čita uaslov 4. do kraja.

Zast. vlad. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno na ovaj naslov početi od 2. alin., ostaviv 1. alineju za docniju razpravu. Prva točka 2. alineje glasi ovako: (čita)

„da se vrhu dozvoljenih svotah za uredske, pisarničke i putne troškove te dnevnice, svakako račun polagati mora."

Vis sabor imade pravo to zahtievati, a vlada dužna je, ne samo o takovih, nego o svih izdatcih račun polagati, a odatle sliedi, da vlada hoće polagati. Druga točka glasi: (čita)

„da se proračunom za god. 1870. dozvoljene najmovine njekim županijam, za smještene u njihovih kućah žup. sudb. stolove, odmah doznače i izplate."

To je stvar počivajuća na ugovoru, koji se po zakonu izpuniti mora, a to će vlada jamačno i učintti. Treća točka glasi:

„da vis. vladu pozove, da se ona za što shodnije smješćenje žup. sudb. stolovah pobrine."

Ovo je važna točka glede svih županijah, vrlo važna glede županije zagrebačke, a najvažnija za žup. varaždinsku, jer u istinu, kad je napravljen i udešen predlog o pregledu tih uzah, naišla je vlada na razne nepodobštine, kojim se mora na put stati. U županiji varašdinskoj položaj je takov, koj se iz razloga čovječnosti neda opravdati. Vlada je do sada činila sve i činiti će i u buduće, da se tomu zlu doskoči. Ako to do sada u djelo izvedeno nije, nije kriva vlada, nego najprije nedostatak gotova novca; a drugo, da se takovi admin. neredi napriečac nemogu dokinuti. U ostalom vlada marljivo radi, i ja sam uvjeren o toj priekoj nuždi, da se municipij neoterećuje tudjimi lanci, i da tifus nenastaje u kući, koje pravo i najnižji privatni čovjek ima zahtievati. Vlada će se trsiti, u tom pogledu zadovoljiti.

Sada prelazim na brisanje od 1000 for., što je budgetni odbor projektirao za predsjednika sudb. stola zagrebačkoga. Bez uvriede budg. odbora, kojemu je radnja i težka i obsežna bila, i komu će zasluge svaki priznati, ali u ovoj stavci neslaže se s logičnim izvedenjem ovo brisanje. Odbor kaže: (čita)

„da se predsjedniku župan. sudb. stola u Zagrebu odobri plaća ne sa god. 4000 for., već samo 3000 for., jer se je ovaj uvjerio, da plaća predsjednika župan. sudb. stola u Zagrebu sa 4000 fr. nestoji u nikakvom razmjerju sa plaćom ostalih predsjednikah žup. sudb. stolovah, a i pred-

Digitized by Google

sjednikah banskoga stola, pa ni istih prisjednikah stola sedmorice.“

Kad ja promotrim dublje onaj logični tečaj, što ga je vodio slavni odbor, moram ga praktično ovako izvesti. Kod stola sedmorice imadu referenti toliko forintih, a ostali žup. sto a prisjednici toliko, dakle mnogo manje, nego predsjednik sudb. stola, ergo mora dolje. Mislim, da bi bilo obratno umovanje pravilnije, naime: ti predsjedniče sudb. stola imaš 4000 for., a vi ostali samo toliko i toliko; a approximative u jednu kategoriju spadate, ergo treba i vaše plaće povisiti. Ja nealegiram za povišenje plaće ove kategorije, jer to je stvar gotova za ovu godinu, i ja se nadam, da će doći vrieme, kad će se sabor obazrieti i na sudbene činovnike, kako se je pravedno obazrio i na činovnike, spadajuće u odiel polit. i bogoštovja; oni su sretno u lanjskom proračunu prodrli. Neplaediram za povišenje, nego proti tomu, jer oni imaju malo, treba da i ovi malo dobiju. Tih 4000 for. osniva se na positivnom zakonu; ja sam već jedanput taj princip sa svoje strane izrekao, da budgetnomu odboru nepripada pravo zadirkivati u ordinarium, jer to je zakon sankcioniran. Taj princip je našao ovdje kastigaciju, nego na sreću, da se ja te kastigacije nebojim, nego idem na to, da stvar opravdam.

Sudb. predsjednik zagrebački nemože se prema zaslugam uzporedit sa drugimi. Svaki predsjednik ima važnu zadaću, ali mnogo je teži posao i važnija zadaća predsjednika sudb. stola zagrebačkoga. Znano je, da nadležnost u stanovitih zločinih, veleizdaji, smetanju javnoga mira itd. nepada na ostaiih šest sudb. stolovah, nego samo na zagrebački sud, i po tom naravski umnožen je djelokrug njegov. Tiskovni zakon je pred vrati, pa kolika je tu opet zadaća sudb. stola zagrebačkoga; jer tiskovni zakon nebude se vršio u Križevcih ili Požegi, nego u Zagrebu. K tomu županija zagrebačka imade najveći fizični obseg, ima dva glavna grada, koja po svojem položaju i svojih merkantilnih odnošajih, osobito u mjenicah, davaju veliku zadaću, koju drugi sudb. stolovi nemaju u tako obsežnoj mjeri. Iz ovih razlogah, i radi toga, što je opredieljena ova plaća sankcioniranim već zakonom od 1. siečnja t. g., što to kako sam već izjavio, počiva na bilateralnom kontraktu izmedju države i činovnikah: stoga ja predlažem i molim, da vis, sabor izvoli ostaviti onu stavku netaknutu i da ju primi po predlogu vlade.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Presv. g. vel. župan Horvat ima rieč.

Upr. žup. varaž. **Petar Horvat**: Štovana kućo! Ja sam zahvalnošću obvezan g. predgovorniku, predstojniku odielnomu, što je izvolio izkazati potrebu prenosa uzah sudb. stola varaždinskoga iz žup. kuće. Tu daklè potrebu dokazivati netrebam, jedino nadovežujem argumentacijî g. predgovornika predlog, neka štovana kuća pozove zem. vladu, da se pobrini, da te uze iz žup. kuće varažd. čim prije prenese, i da potrebitu u tu svrhu svotu uvrsti u proračun za buduću godinu 1871., jer ako to vis. kuća nezaključi, to će buduća godina opet proći, i neće se u tom obziru ništa moći preduzeti. S toga preporučam ovaj predlog na blagohotno uvaženje.

Josip Žuvić: Ja iz svih silah podupirem, da vis. kuća zaključi, da se to isto naloži vladi, ne samo za tu županiju, nego za sve županije.

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

(Nitko se nejavlja.)

Proti predlogu odbora glede naslova 4. nije nikakav prigovor učinjen izim od strane g. povjerenika vlade proti obaljenju plaće presidenta zagr. sudb. stola, na toliko, da se 1000 for. imadu postaviti u izvanredni naslov.

Glede toga, da se vlada pozove, neka što shodnije smjesti sudbene uze, predlaže se, da vlada imenito glede varaždi. i zagreb. županije napose to čim prije izvede i u budući proračun uvrsti potrebitu svotu. Je li prima vis. kuća ovaj naslov sa dodatci?

(Prima se.)

Je li prima vis. kuća predlog odborov, da se predsjedniku sudb. stola zagreb. oduzme 1000 for. i prenese u extraordinarij?

(Glasovi: Ne!)

Prima li predlog vlade, da se predsjednikova plaća podpuno dozvoli?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita dalje naslov 5.

Vl. zast. **Josip Žuvić**: Vis. sabor je izvolio ovaj nalog podieliti vladi u prijašnjem proračunu, i u sliedstvu toga razprava teče. Ta je stvar čisto jasna; zakon kaže dotičnomu obsudjeniku: ti imaš platiti troškove, a kad dodje do utjerivanja, jedan je inexequible, drugi neda izvješća itd., a vlada ostane bez svega. Tako je bilo pod starim sistemom, i taj koren nereda još ni sada nije iz zemlje izvadjen. Zadruge su bile zamkom tomu, te i odbor dakle predlaže ekspediens; a kada bude zakon o zadrugah potvrdjen, to onda zadruge same po sebi prestanu. Samo izvješćujem vis. sabor, da vlada u tom obziru nije mogla ništa urediti, nego razprava još teče, buduć su razna vještačka mnenja i ekonomička potrebna, i kad vlada bude imala složene sve isprave i material, da može zak. predlog učiniti, ili administr. postupati, vlada će i tuj vršiti želju vis. sabora.

Digitized by Google

Izvjestitelj čita dalje naslov 6.

(Prima se.)

Jovan Živković: Vis. sabore! Prije nego predjemo na naslov 7., neka mi bude dozvoljeno njekoliko riečih progovoriti o pravosudnoj struci u obće, jer nisam imao sreće biti, kada sam najviše želio, u odboru financ., kad se je pravosudna struka pretresivala. Mi smo čuli malo prije iz ustiuh g. predstojnika pravosudnoga odiela, da nezahtieva povišenje plaće sudb. činovnikah. Netražim ni ja, jer badava bi bilo, kad je već sve razpoloženo, nego moram spomenuti, da se jedino tom stavkom maćuhinski postupa, jer ne samo, što se je na sve ostale činovnike obzir uzeo, nego što vidim sa žalošću, da vis. kuća nije obratila pozornost toj struci, koja u svakoj izobraženoj državi preznamenit položaj zauzima. Ja se neću obzirati na Cislajtaniju, i na mnogo bolji položaj činovnikah pravosudnih u Ugarskoj, nego samo to tvrdim, da je dobro uredjeno pravosudje temelj svake države, ako hoće imati pravo, da se zove „Rechtsstaat." Gdje toga neima, badava sve drugo, jer to je moralna podloga države. Kad se sudi o životu, imetku i budućnosti, treba da se sudi po zakonu. Ako se misli, da se kod tako važnog položaja jedino činovnici sudbeni liše onoga, što se drugim dalo, onda velim, da niste pravedno učinili, jer rad i zvanje ovih činovnikah, ako nije važnije, zaista je isto tako važno kao i ostalih činovnikah. Gospodo! Vi niste obzir uzeli, da su činovnici viših sudb. vlastih u istom redu kao i savjetnici vlade, a medju ovimi je ogromna razlika, jer ne samo da više plaće imaju, nego osim toga da neimadu ovi činovnici plaćati stan za svoju osobu i za pisarnu, dočim oni ogriev, stan i svieću imaju sami plaćati, i još su odgovorni za sve spise. Medjutim ja se nadam, da će budući sabor ili sabori doći do uvjerenja, da je kod nas temelj boljemu razvitku dobro uredjeno pravosudje. Vi ćete odgovoriti možebit to, da se očekuje uredjenje pravosudja, i da se može počekati. Ja neznam, misli li se kad pravosudje preustrojiti, i na koj način, ali držim, da tomu na putu nebi stojalo donle učiniti provisornu naredbu kao i kod profesorah, t. j. percentualno povišenje, koje je prvi korak preustrojenju te struke u Austriji bio, neću reći u Ugarskoj, gdje su u organizaciji sudovah pokazali Magjari, da im je stalo do toga, da steku zemlji kredit. Nadam se tomu i kod nas; a za sada predlažem, da se vlada uputi, da prema mogućnosti u budućem proračunu obzir uzme i na ovu zapuštenu struku, koja je do sada u Anstriji bila tako zvana „Aschenbrödl", da nebude i kod nas.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se neslažem sa gosp. predgovornikom. Temelj, na kojem stoje sudovi, stvoren je ces. patentom, koji dokazuje podpunu odvisnost sudovah i sudb. činovnihah. U takovu položaju ja nisam zato, da mi prieko mjere naše sile napinjemo, da za odvisnost sudovah plaćamo, nego ja sam za to, da se sistematično uredi juridična struka.

Vladin povj. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! G. zast. Živković nanizao je svoje misli na nazore po vladinom povjereniku izražene prema struci pravosudnoj. Neka mi dozvoli, da i ja prema njegovom predlogu nit nastavim i opreznim ga učinim, da sam ja u razlaganju glede plaće predsjednika zagr. suda naglasak udario na onu okolnost, kako se nadam, da će vis. sabor doći do uvjerenja, da se i ovoj velevažnoj struci mora učiniti, što je učinjeno prema municip. činovnikom i prema činovnikom, koji spadaju u proračun. Meni je vrio žao, da ovako jaka sila i juristična i politična, kao što g. Živković, poradi okolnostih nije mogao učestvovati u odboru; nisam mogao ni ja, dakle, nemože se krivnja baciti ni na njega ni na mene, a imade stanovitih okolnostih u političkom okretu, o kojih se može misliti, a ne govoriti. Summa je, da današnji dan nije uspio sabor biti pravedan glede ovih činovnikah, kako glede onih za nutarnju upravu i bogoštovje; i ja se slažem sa g. Živkovićem u nadi, da će sabor imati taj obzir za buduće. Samo jedna je stavka g. Živkovića, koju nisam razumio, naime, što je u motivaciji, misleći materijalnu prednost naći u ustrojstvu vlade, naveo, da upravni i juridični eksekutivni organi imadu stan i ogriev bezplatan, dočim u sudbenoj struci činovnici stan i ogriev iz svojega džepa namiruju. To nerazumim, jer znam, da banski stol i septem. virat niti kupuje ogriev, niti plaća stana, već se to sve namiruje iz paušala. Ovako vidi vis. sabor, da se ja slažem sa mnenjem g. Živkovića, a ugodno mi je, ne samo kao vl. povjereniku, nego napose kao juristi i kao nar. zastupnika zamoliti vis. sabor, da predlog g. Živkovića primi, i to da se vlada pozove, neka iznadje način, kako će u budućem proračunu moći biti vis. sabor pravedan, kako struki bogoštovnoj i političnoj, tako i sudbenoj. A mogu uvjeriti g. zast. Kuševića, koji neželi, da se preko mjere plaća umnaža, da to neželi ni vlada ni g. Živković. O prekomjernom platežu neima govora, nego da se udesi rubrika ta prema pravednosti, koju je sabor imao i za žandarmeriju. Podupiram predlog g. Živkovića i molim, da vis. sabor u buduće na sudbenu struku pravedan obzir uzme.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog g. Živkovića, da se vlada pozove, neka u budgetu za god. 1871. po jakosti novčanih silah predloži povišenje plaće sudbenih činovnikah pod imenom postotka?

(Prima se.)

G. Vukotinović želi govoriti glede grunt. oblastih.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Nebih želio, da prosto preko ove stavke predjemo, jer gruntovna oblast je kod nas u veoma slabom stanju. Ta važna struka zadaje dotičnoj gg. mnogo posla; od točnoga rukovodjenja gruntovnice zavisi pravo vlastnosti i kredit, a ta gospoda od gruntovnice nemaju niti plaće niti karaktera činovničkoga, tako da im nepripada niti mirovina niti blagodat, koja druge činovnike ide. Već prošle godine je vis. sabor zaključio, da se ima vlada

Digitized by Google

pozvati, da podnese osnovu zak. o ustrojenju gruntovne oblasti. Dočim to nije učinjeno, mislim, da bi vis. sabor imao taj poziv ponoviti, izim ako vlada želi uputiti vis. sabor o tom.

Vladin povj. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Mogu umiriti g. predgovornika, dočim dielim na dvie strane gruntovnicu, t. j. uredjenje gruntovnice ili formalni zakon i uredjenje gruntov. osoblja, koje, kako veli g. predgovornik, nit imade karaktera činovničkoga, niti izgleda na mirovinu. Što se tiče prve stavke zakona gruntovnoga, to od 15. prosinca postoji zakon, koji se vrši u našoj domovini, koji poput drugih zakonah nenosi absolutnu izvrstnost, ali opet po prilici uredovanje teče. a vlada će nastojati i u tom obziru predlog učiniti.

Što se tiče druge stavke, naime uredjenja grunt. osoblja, valjda g. Vukotinović nije slučajno bio u sjednici, kad je već položena ovakova zak. osnova na stol vis. kuće, baš u pravcu, da se gruntovnim činovnikom garantira budućnost. Ta je osnova publicirana i stoji sada pod tiskom.

Predsjednik: Već je odpravljena na odsjeke.

Tim je naslov 6. o gruntovnih oblastih primljen.

Izvj. **Filip Thaller** čita naslov 7.

(Predsjednik A. Vakanović odalji se, a predsjedničku stolicu zasjede 1. podpredsj. Lj. Vukotinović.)

Predsjednik: Prima li vis, kuća naslov 7.

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita: Pokrića poglavje I. do kraja.

(Prima se.)

Čita dalje pogl. II. naslov 1. st. 1. 2. 3.

(Prima se)

Čita dalje st. 4.

Vlad. povj. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! U tom pogledu mogu izviestiti. da nemogu uzroka kazati; ali znam, da je ugar. vlada pozvana po treći put, da se ta komisija sastane, nu do sada nismo dobili nikakova odgovora.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov na st. 4.?

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje nasl. 2.

(Prima se.)

Čita dalje nasl. 3. br. 1.

(Prima se.)

Čita dalje br. 2.

Predsjednik: U toj točki predlaže odbor. da vlada ima podnesti proračun u zakonito vrieme, t. j. prije svršetka godine.

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje do konca naslova.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Ja mislim, da će mi svaki od gg. članovah dotičnoga odbora za proračun, kojemu sam imao čast predsjednikom biti, posvjedočiti, kako smo mi njekoliko putah u našem dosta tegotnom djelovanju, radi kojekakova pomanjkanja, nastaloga u pisarni saborskoj, zapinjali i radi toga morali telegrafirati i dopisivat, jer se za ključeve i pisma potriebita nije znalo. Jednom riečju, nered je bio skrajni i takov, da smo morali dva puta sjednicu odgoditi. I to je prinukalo odbor, da predlog, što ga ja na uvaženje preporučam, učini, da vis. sabor izvoli odbor od 3 lica izabrati za pregledanje pisarne i računah itd., što se ovdje predlaže.

Predsjednik: Želi li tko govoriti o tom?

Jovan Živković: Vis. sabore! Mi smo taj predlog stoga našli potrebnim, što zbilja nismo mogli dalje u poslu ići, jer nas činovnik, koji je u pisarni ostao, nije mogao ubaviestiti, neimajuć potrebnih spisah. Dakle ako je takav nered, o kojem će znati i g. podpredsjednik, onda je vreme, da se to uredi i shodan predlog učini, kojim načinom to biti može. Dakle odbor financ. bez animositeta proti kojoj osobi hoće samo da preda kancelariju saboru dojdućemu u redu, da se nebude moglo ništa prigovoriti.

Predsjednik: Kako je dosada vodjenje poslovah obstojalo, nije moglo biti podpunoga reda, jer se nije znalo, tko kakvu ima dužnost vršiti. Dakle doista treba, da se to uredi. Stoga će biti shodno, da taj odbor načini osnovu o tom, kako bi se imala u buduće sab. pisarna rukovoditi.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Ako pristaje vis. sabor na to, ja bih se usudio predložiti odmah tri lica, i to: g. podpredsjednika Vukotinovića, kojemu po zvanju dužnost nadleži pisarnu nadgledati, onda g. Živkovića i g. Filipovića.

Dr. **Ignjat Brlić**: Gg. Aurel Kušević i Bogović neka budu druga dva člana.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Molim, ja sam već u dva odbora, nemogu dakle i to primiti.

Predsjednik: G. vel. žup. Bogović predlaže g. podpredsjednika Vukotinovića, g. Živkovića i g. Filipovića, a od druge strane predlažu se gg. vel. žup. Bogović i zast. Aurel Kušević. Neka se vis. kuća izvoli izjaviti, koji predlog ovih dvajuh prima? ili možebiti želi birati?

(Glasovi: Sutra izbor.)

Prima li vis. kuća i ostale točke naslova 3?

(Prima se.)

Digitized by Google

Sad će se čitati osnova zak. članka o proračunu za godinu 1870.

Izvj. **Filip Thaller**: Osnova ova mogla bi se samo čitati glede forme, dočim glede brojevah raznih naslovah nemože stajati, budući su njekoje preinake učinjene. Dakle mora se preinačiti i popraviti u redakciji, te će se onda pročitati.

(Prima se.)

Jovan Živković: Molim, je li to svršeno, ili je još koji posebni predlog odbora. Kako je glede molbenice g. dr. Muhića?

Izvj. **Filip Thaller**: To sliedi sada.

(Glasovi: Sad bi se moglo birat.)

Predsjednik: Neka dakle gg. izvole pristupiti k izboru trojice članovah za pregledanje kancelarije.

(Poslie obavljenog izbora.)

Resultat izbora je sliedeći. Glasovalo ih je 39; absol. većinom izabrani su gg. Živković sa 35 gl., Vukotinović sa 21 gl. i Aurel Kušević sa 20 gl.

Upr. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Štovana kućo! Poznato je, da su odsjeci svršili zakon ob izbornom redu i o uredjenju sabora. Sada samo do toga stoji, da osrednji odbor svoj predlog podnese saboru. Molio bi, da se vis. predsjedničtvo pobrini, da se čim prije te zak. osnove saboru podnesu.

Predsjednik: Vis. sabore! Ima više predmetah, koje bi trebalo u razpravu uzeti; na primjer osnova zak. o proglašivanju zakonah, osnova zakona ob ukinuću osobnoga zatvora, osnove zakonske o ukinuću lihvarskoga zakona itd., predlog glede ustrojenja ludnice. Ovi bi se svi predmeti, mogli odputiti u odsjeke; neka dakle izvole gg. predsjednici odsiekah sazvati članove odsiekah u sjednice, da se ovi predmeti u njih razprave.

Zajedno pozivljem ona tri odbora, koja su jučer izabrana, najmre za kazalište, kaznione i oplemenjenje konjarstva, da se konštituiraju; isto tako i odbor glede gradjenja sabornice i banske kuće. Sad sliedi izvješće fin. odbora, na molbenice, koje su naknadno odboru predane.

Izvj. **Filip Thaller** čita:

Visoki sabore! Prileže će dvie molbenice na vis. sabor upravljene, ali prije nego se vis. saboru podastru, ovomu odboru za pregledanje proračuna zemaljske samouprave izaslanomu, kano u djelokrug istoga zasjecajuće, po vis. predsjedničtvu sabora uzstupljene, najme: a) Nikole Arsenovića, stanovnika vukovarskog, kojom isti opetuje svoju, već prošle godine, za podupiranje svoga poduzeća (utemeljenje tehno-naučnoga zavoda za zanatlije), vis. saboru podnešenu molbu, kano dobivenom na istu odlukom nezadovoljan; — a b) molbenicu dr. Pavla Muhića, ravnatelja kraljevske pravoslovne akademije, i začast. prisjednika kralj. banskog stola, upravljenu na vis. sabor, da mu se kamo bivšemu kroz osam godinah kod kralj. stola sedmorice votantu primjerna dopita nagrada.

Odbor ovaj, na temelju dobivene ubavieśti, podastire vis. saboru, i to

na a) uz mnenje: da želju molitelja Arsenovića vis. saboru za uvaženje prepoučiti nemore;

na b) pako sa jednodušnom preporukom: da bi se Dr. Pavlu Muhiću, obzirom na njegove, u molbenici razložene, usluge dopitala svotna nagrada od 3000 fr. a. v., naročito iz ovogodišnje prištednje, one, koja je zemaljskoj blagajni već dosada kroz nepopunjena dva mjesta kralj. stola sedmorice prisjednikah u dio pala.

U Zagrebu dne 23. lipnja 1870.

Mirko Bogović, v. r.
predsj. odbora.

Filip Thaller, v. r.
odbora izvj.

Mislim, da je suvišno molbenice opet čitati, i molim samo, da izvoli vis. sabor predlog prihvatiti.

Predsjednik: Odbor predlaže, da se molbenica Arsenovića neuvaži; a da se Dr. Muhiću, koji službuje više godinah kod ban. stolice i septemvirata, kao votant, bez svake plaće, iz prištednjah, koje su dobivene iz dvajuh nepopunjenih miestah prisjedničkih kod septemvirata votira nagrada od 3000 fr.

Želi li tko govoriti u tom?

(Glasovi: Primamo!)

Predlozi su dakle primljeni.

Razprava o zemaljskom budgetu je svršena. Današnju sjednicu zaključujem, a za sutra ju za 9. satih uričem, u kojoj će se vis. saboru predložiti izvješće o domaćih zakladah.

Digitized by Google

Sedamdeset i četvrta saborska sjednica,

držana dne 9. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik 73. sjedn. — Zaključak o indemnitetu u proračunu. — Izvjestje fin. odbora o zem. zakladah. Debata. — Izvjestje odbora peticionalnoga.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljud. Raizner**: Ja bih molio, neka bi gg. prigovore svoje stavljala odmah, jer je zapisnik danas veći, imade množinu zaključakah, pa bi kasnije težko bilo bilježiti. (Čita:)

Zapisnik

73. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 8. srpnja 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 9¼ satih prije podne.

1. bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik 72. saborske sjednice, — koj bje poslje izpravljenja ovierovljen.

2. Predloži zatim veliki župan sriemski Svetozar Kušević, da se glasuje o predlozih, stavljenih na molbenicu Izraelitah zagrebačkih staroga obreda, — na što bude po saboru većinom glasovah prihvaćen predlog peticionalnoga odbora, u tom sastojeći, da se molbenica ta zemaljskoj vladi na uredovno razpolaganje uzstupi.

3. Na predlog narodnoga zastupnika Dra. Mirka Šuhaja zaključi sabor, da odbor za proračun iz nova u pretres uzme naslov 17., poglavja I. stavku 1. o mirovnih pristojbah iz uzroka, što nebi kod pretresanja toga naslova u potrebiti obzir uzeta ustanova zajedničkoga zakona od 3. travnja t. g. §. 2., polag koje je zajednički erar primio platež mirovinah za činovnike preobstojavše kr. dvorske kancelarije do 10. ožujka 1867. umirovljenih.

4. Sabor primi zatim u pretres na dnevnom redu stojeće izvješće saborskoga odbora za proračun, i to:

Poglavje II.

Naslov 1.

o osrednjoj upravi,

te prihvati predlog vlade u cielom naslovu, odobriv predloženi izdatak od 25.689 for. tim dalnjim po predlogu odbora utanačenim zaključkom, da se zemaljska vlada pozornom učini na učinjeni godine jurve 1869. saborski zaključak, polag kojega su se razpoloživi vješti činovnici ponamjestiti imali.

Naslov 2.

vjerozakonski zavodi.

Stavku 1. zaključi sabor po predlogu odborovu izostaviti.

Digitized by Google

Stavka 2. bude po predlogu vladinom odobrena, tim dodatkom, da zemaljska vlada svojim putem izposlovati nastoji, da vojnički erar na sebe uzme plaćanje godišnjih 20 fr župniku riečičkomu za odstupljena, vojničkoj Krajini, fundacionalna zemljišta.

Stavku 3. primi sabor po predlogu vladinom.

Stavka 4. bude takodjer po predlogu vlade tim dodatkom po saboru prihvaćena, da zemaljska vlada u budućem proračunu izkaže potrebu za grčko-katoličkoga vikara u Osieku.

Predlozi odbora na 5. i 6. broj te stavke ob obustavljenju prinosah za Uršulinke u Varaždinu, i Benediktinke na Rieci ostahu u manjini.

Stavka 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14. i 15. budu po predlogu vladinom primljene, a u manjini ostà predlog odbora na stavku 10., da se nedozvoli prinos za njemačkoga propovjednika u Varaždinu.

Stavka 16. bude po predlogu odborovu po saboru prihvaćena, tim zaključkom, da zemaljska vlada podčinjene si gradjevne organe pod odgovornošću uputi, da se u buduće nikakove višeradnje kod gradjevnih osnovah neizkažu.

Pod ovim naslovom za izdatak dozvoljena svota iznosi indi 132.867 for.

Naslov 3.

zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne, bude po predlogu vladinom sa izkazanom svotom 18.246 for. po saboru odobren tim, po predlogu odborovu, utanačenim zaključkom, da zemaljska vlada u budućen proračunu na tekuće brojeve 1—6 stavke 4. doprinese pravni naslov izkazanih odštetah.

Naslov 4.

Troškovi pokroviteljni.

Stavke jedine ovoga naslova br. 1. bude po predlogu vlade odobren, a br. 2., kao nepotreban, po predlogu odborovu, izostavljen, — tako iznosi svota pod ovom stavkom dozvoljena 2.225 for.

Na predlog odbora zaključi zatim sabor pozvati zemaljsku vladu:

a) da nastoji, da se katolička crkva čim prije autonomično ustroji, da joj se poslje toga predade njezin imetak za upravljanje, i pokriće njezinih potrebah;

b) da podnese saboru za ustavno razpravljanje zakonsku osnovu o ravnopravnosti svih vjeroizpovjedanjah;

c) da prema razmjerju broja pučanstva katoličkoga, i grčko-iztočnoga vjeroizpovjedanja, u proračunu godine 1871. predloži pripadajuću svotu, koja bi se imala iz sredstvah zemaljskih dati za svrhe bogoštovne crkvi grčko-iztočnoj tako za god. 1871., kao i naknadno za g. 1870.

Naslov 5.

Školski zavodi.

Razpravljav sabor prije svega načelno ovaj naslov, zaključi, po predlogu odbora, pozvati zem. vladu:

a) Da odmah shodne mjere poprimi, kako bi se čim prije sveučilište u Zagrebu podiglo, pa ujedno da saboru podnese potrebne predloge, kako da se podignuću sveučilišta u Zagrebu protiveće se zaprieke uklone.

Tomu doda dalje sabor po predlogu upravitelja županije varaždinske g. Petra Horvata, da zemaljska vlada zakon ob ustrojstvu sveučilišta u ovom jošte zasiedanju saboru podnese.

b) Na predstavku starešinstva grada Bakra zaključi sabor po predlozih odbora za proračun, pozvati zemaljsku vladu: da predlog svoj za ustrojenje nautičke učione u Bakru tako udesi, da se ista jošte godine 1870. uživotvort, — u koju svrhu dozvoli sabor za tekuću već godinu vladi kredit od 1000 for.

c) Da zemaljska vlada predloži potrebne predloge za podignuće nižje gimnazije u Požegi na višju, i za ustrojenje realkah u obće, naročito pako u Vukovaru i Rumi, koje posljednje bi po saboru zaključeno na predlog velikoga župana sriemskoga g. Svetozara Kuševića.

Poslje toga prihvati sabor 1. stavku ovoga naslova po predlogu vladinom, tim na predlog odbora udešenim zaključkom: da se, zaključkom saborskim od god. 1869. dozvoljeni 20% doplatak, svim učiteljem uračunati imade u stalne plaće, pa da se isti 20% doplatak za cielu god. 1870. dozvoli iz zemaljskih sredstvah profesorom gimnazije gor. karlovačke u iznosu od 806 for.

Stavke 2., 3., 4., 5., 7., 8. primi sabor po predlogu vladinom, tim dodatkom na stavku 4., da se tamo izkazani naukovni paušal od 945 fr. dozvoljuje za 9. profesorah, bili oni redoviti profesori, ili suplenti.

Stavka 9. bude na predlog upravitelja županije varaždinske g. Petra Horvata po saboru, polag predloga vladinoga, prihvaćena, dočim je u manjini ostao predlog odbora u tom sastojeći se, da se izostavi prinesak godišnjih 420 fr. za ženski uršulinski manastir u Varaždinu.

Stavke 10., 11., 12., 13., 14., 15. i 16. ovoga naslova budu primljene polag predloga vladina, uzvisiv br. 4. stavke 12. na 8000 for. za pripomoći pripravnikah na sveučilištih u Pragu i Beču, po predlogu vladinom, u odboru učinjenom.

Izvanredna potreba ove stavke pod a) izkazana, bude po predlogu vlade votirana, 20% pako doplatak za učitelje

Digitized by Google

izostavljen je ovdje po predlogu odborovu, kao već u redovitu pristojbu uračunan.

Cieo naslov 6. dakle iznosi dozvoljeni izdatak od 143.741 for.

Naslov 6.

Zaklade i prinesci u svrhe nastavne.

Sve stavke naslova ovoga prihvati sabor po predlogu vladinom, te stavi po predlogu odborovu svotu od 12,000 f. zem. vladi na razpoloženje u svrhu podizanja i uzdržavanja pučko-školskih zgradah, kao i u obće za pučko-školske potrebe.

Tim načinom iznosi pod ovim naslovom dozvoljena svota 21.194 for.

Naslov 7.

Mirovne pristojbe.

Sabor odobri izkazane pod ovim naslovom izdatke, tim po predlogu odborovu udešenim zaključkom: da se zemaljska vlada glede umirovljenih učiteljah Ivana Trdine i Franje Koržinka ubaviesti, da li nisu u javne službe namješćeni, u kojem bi jim slučaju na teret hrvatsko-slavonskog dohodka doznačene mirovine obustaviti se imale.

U manjini pako osta predlog odbora glede obustavljenja mirovine Franje Sladovića.

Tako iznose pod ovim naslovom dozvoljene svote 9067 for.

Na predlog odbora o molbenici koncipistah zemaljske vlade za povišenje plaćah u tom sastojeći, da se plaće moliteljah na 1000 i 1200 for. povise, te za tekuću godinu kao ekstraordinarium u proračun uvrste, a uz to da se molbenica njihova odputi na zemaljsku vladu za uvaženje kod sastavljanja dojdućega proračuna, zaključi sabor molbenicu ovu neuvažiti, tako nije predlog odbora primljen.

Poglavje III.

Narodni zastupnik Jovan Živković stavi predlog pozvati zemaljsku vladu: da u budućem proračunu uzme obzir na činovnike pravosudja, te da za povišenje njihovih plaćah predloži, po jakosti novčanih silah, primierni procentualni doplatak.

Predlog ovaj, poduprt po zastupniku g. Josipu Žuviću, bude po saboru ogromnom većinom glasovah prihvaćen.

Naslov 1.

Osrednja uprava.

Stavke 1., 2., 3. i 4. budu polag predloga vladina po saboru primljene.

Stavka 5. izostavljena je po predlogu odborovu.

Naslov ovaj dakle iznosi svotu od 25.750 for.

Naslov 2.

Stol sedmorice

bude po predlogu vlade sa izkazanom svotom od 31.045 for. po saboru odobren.

Naslov 3.

Banski stol.

Stavke 1., 2., 3., 5. i 6. primi sabor po predlogu vlade, a stavku 4. odobri po predlogu odbora sa 5000 fr., tako, da cieo ovaj naslov iznosi dozvoljenu po saboru svotu od 58.640 for.

Naslov 4.

Županijski sudovi.

Sve stavke ovoga naslova prihvati sabor po predlogu vladinom.

Predlog odbora, da se plaća predsjednika županijskoga sudbenoga stola zagrebačkoga sa godišnjih 4000 f. umalji na 3000 for., nije po saboru primljen.

Usuprot pako zaključi sabor na predlog odbora:

a) Da se vrhu dozvoljenih svotah za uredske, pisarničke i putne troškove, te dnevnice račun polagati ima.

b) Da se proračunom za god. 1870. dozvoljene najmovine njekim županijam, za smještene u njihovih kućah županijske sudbene stolove, odmah doznače i izplate.

e) Da se zemaljska vlada za što shodnije smješćenje županijskih sudbenih stolovah pobrine.

Na predlog pako upravitelja županije varaždinske Petra Horvata, i velikoga župana županije zagrebačke Mirka Bogovića zaključi sabor:

d) pozvati zemaljsku vladu, neka se pobrine, da se uze iz županijskih kućah varaždinske i zagrebačke županije čim prije prenesu, i da potrebitu u to ime svotu stavi u proračun godine 1871.

Dozvoljene pod tim naslovom svote iznose 208.355 fr.

Naslov 5.

Troškovi, tičući se svih sudovah.

Sabor odobri sve stavke ovoga naslova po predlogu vladinom, sa izkazanom svotom od 108.532 fr. tim na predlog odbora utanačenim zaključkom: da zemaljska vlada sa svom strogošću o tom nastoji, da se uznički troškovi

Digitized by Google

zemaljskomu prihodu kraljevinah ovih povrate, te da se u tom obziru ni isto zadružno stanje nesmatra zapriekom, s koje se nebi isti troškovi utjerati mogli.

Naslov 6.

Gruntovne oblasti.

Sve stavke ovoga naslova prihvati sabor po predlogu vladinom sa iznosom od 21.324 for.

Predlog narodnoga zastupnika Ljudevita Vukotinovića, da se za uredjenje gruntovnih oblastih zakonska osnova saboru predloži, nebi po saboru uvažen, jer ta zakonska osnova stoji već na dnevnom redu.

Naslov 7.

Mirovne pristojbe

odobren je po saboru po predlogu vlade sa izkazanom svotom od 34.486 for.

Iza toga odstupi predsjednik, a podpredsjednik gosp. Ljudevit Vukotinović zauze predsjedničku stolicu u $11^3/_4$ satih, sabor pako nastavi viećanje o proračunu glede pokrića.

Poglavje I.

Naslov I.

Prihod od nepokretnostih i koristonosnih pravah bude po predlogu vlade ustanovljen na 7000 for.

Naslov II.

Povratci budu po predlogu vlade prihvaćeni sa 3500 forintih.

Naslov 3.

Razni dohodci budu isto tako po predlogu vlade primiti u proračun sa 1200 for.

Poglavje II.

Naslov 1.

Vjerozakonski zavodi.

Stavke 1. 2., 3., 4. budu po predlogu vlade odobrene sa izkazanom svotom od 70.675 for., ujedno zaključi sabor po predlogu odborovu pozvati zemaljsku vladu, da sabor izviesti: zašto je razprava, povedena sa vladom ugarskom, o razlučenju hrvatsko-slavonske vjerozakonske zaklade bezuspješna ostala, da sabor uzmogne vladu u tom poduprieti.

Naslov 2.

Školski zavodi

bude po predlogu vladinom sa izkazanom svotom od 67.084 for. po saboru primljen, te na predlog odbora zaključi sabor, isto tako pozvati zemaljsku vladu na predloženje izvješća, zašto je razprava, povedena sa ugarskom vladom o razlučenju i izručenju hrv.-slav, naukovne zaklade bezuspješna ostala, jer će i u tom vladu poduprieti.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci

bude odobren po predlogu vlade sa 500 for.

Nakon toga zaključi sabor na predlog odbora za proračun sliedeće:

a) da zemaljska vlada na teret proračuna god. 1869., koncem mjeseca srpnja t. g. prestane novce doznačivati, a do istog vremena doznačeni novci, da se mogu samo do konca kolovoza 1870. realisirati, da se računi god. 1869. zaključiti uzmognu, koje neka saboru za prosudjenje i odobrenje, ujedno sa proračunom za god. 1871., jošte tečajem god. 1870. predloži;

b) da se zemaljska vlada kod podnašanja proračunah u buduće, pa i za god. 1871. strogo drži zakona od 20. travnja 1869., naročito §. 13;

c) na teret proračuna moći će zemaljska vlada u buduće novce samo do konca ožujka sliedeće godine unutar granicah odobrenog proračuna doznačivati; takove doznake mogu se samo do konca travnja iste godine izplaćivati, da zemaljska vlada uzmogne ujedno s proračunom za dojduću godinu podnieti saboru za prosudjenje i odobrenje zaglavljene račune, te resultate fiinancialnoga poslovanja prošle godine;

d) da zemaljska vlada sa računom za godinu 1869. podnese saboru ujedno i račune obstojavše konkurencionalne zaklade, kao što i svih inih zakladah, a isto tako izkaz od 63% od poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, nastavših do konca god. 1867., ujedno sa izkazom, koliko bude u to ime do zaključka računa unišlo;

e) da zemaljska vlada ima županijam proračunom dozvoljene, za javne gradjevine, svote, od ove godine počamši, odmah poslje sankcioniranja svakogodišnjega proračuna, i to na jedanput doznačiti.

Zatim zaključi sabor na predlog istoga odbora iz svoje sredine izaslati odbor od trijuh licah, koj će tako saborsku pisarnu, kao i pismaru, i račune pisarne pregledati, te o uspjehu sabor izviestiti, i predlog o uredjenju saborske pisarne i pismare podnieti.

Odbor taj bude zatim izabran, te dobije izmedju predanih 39 glasovah narod. zastupnik g. Jovan Živković 35,

Digitized by Google

narod. zastupnik g. Ljudevit Vukotinović 21. i narod. zastupnik g. Aurel Kušević 20. glasovah.

5. O molbenici pod br. 667. Nikole Arzenovića iz Vukovara za podporu, i dr. Pavla Muhića pod br. 689. začastnoga prisjednika kr. banskoga stola za nagradu, zaključi sabor na predlog odbora za proračun pod br.706.:

a) Molbu Nikole Arzenovića neuvažiti,

b) dr. pako Pavlu Muhiću, obzirom na učinjene kr. banskomu i stolu sedmorice usluge, dopitati nagradu od 3000 for. iz one ovogodišnje prištednje, koja je zemalj. blagajni već do sada kroz nepopunjena dva mjesta prisjednikah kr. stola sedmorice u dio pala.

6. Na predlog upravitelja županije varaždinske Petra Horvata bude zatim centralni odbor pozvan, da predlog sekcijah o zakonskih osnovah za izborni red, i uredjenje sabora predloži.

Nakon toga zaključi podpredsjednik Ljudevit Vukotinović sjednicu u 12½ satih poslje podne, urekav dojduću na sutra u 9. satih prije podne.

Antun Vakanović s. r.
saborski predsjednik.

Ljudevit Rajzner s. r.
saborski bilježnik.

(Živio.)

Predsjednik: Zapisnik je ovjerovljen bez primjetbe.

Vis. sabore! Čast mi je podnieti izvješće odbora za pregledanje domaćih naših fundacijah, jer je i taj posao bio dodieljen odboru za proračun.

Vis. vlada traži idemnitet za dosadašnji izdatak.

Bilj. **Drag. Akurti** hoće da čita . . .

Jovan Živković: Vis. sabore! Ova stvar ima dva diela. U prvom traži se indemnitet za ono, što je prošlo. a u drugom neište se indemnitet, nego povlast na ono, što se bude trošilo od danas. Što se prvog diela tiče, i ja sam zato, buduć nije moglo biti inače, nego da se učinjeno odobri; a što se drugoga tiče, treba, kada se kredit vladi daje, da se tomu i granica postavi. Buduć toga ovdje nije, ja predlažem, da se podieli kredit vis. vladi, ali da se vlada u tom do konca godine, dok nebude ovaj budget sankcioniran, drži granice budgeta na toliko, na koliko je umaljen budget prošle godine, a na koliko je povišen, da se drži staroga budgeta. Jer ako dajemo vladi punomoć, nemožemo joj veće dati, nego je izrečena u budgetu za ovu godinu. Stoga ponavljam moj predlog u tom smieru, da se punovlast vladi podieli.

Vlad. zast. Drag. Pogledić: Vis. sabore! Moram izjaviti od strane vlade, da je ona sasvim sporazumna s tim, jer preuzv. g. ban nezahtieva više.

(Kuća: Primamo!)

Predsjednik: Vis. sabor primio je predlog, da se za potroške dosad učinjene, dade vladi indemnitet; za buduće pako potroške povlast, da samo onoliko troši, koliko je sabor vladi dozvolio, t. j. na koliko je sabor umalio predložen po vladi potrošak, da se vlada drži umaljene svote. Na koliko je pako potrošak povišen, da dotle vlada nemože trošiti poviška, dok nedodje sankcija svietle krune.

Odbor za kaznione konšituirao se je, izabrav si za predsjednika g. Vukovića, a za izvjestitelja g. Živkovića; odbor za kazalište izabrao si je predsjednikom g. Vukotinovića, a izvjestiteljem g. Filipovića; odbor za oplemenjenje konjah izabrao si je za predsjednika g. grofa Kulmera, a za izvjestitelja g. Lj. Rajznera. Odbor za gradjenje zem. kuće nije se konštituirao, zato ga pozivljem, da se konšti tuira i da me o tom izviesti.

Zakon o proračunu još nije sačinjen, jer su njekoje cifre promienjene; kad se uredi, doći će na stol vis. kuće za proglašenje.

Molim neka se proglasi izvješće odbora za proračun glede zem. zakladah, zatim će doći na dnevni red izvješće petic. odbora.

Izvj. **Filip Thaller** čita:

Visoki sabore!

Proračune zakladah, i to:

1. regnikolarne,
2. komercijalne,
3. sirotinske,
4. Huttler-Kohlhoffer-Monspergove,
5. bolničke županije zagrebačke,
6. „ „ varaždinske,
7. „ „ križevačke,
8. Raffajeve,
9. kazališne,
10. zemaljske kulture,
11. preložkoga prekopa,
12. županijskih nepokretnmah,
13. stradajućih,
14. narodnih učionah i
15. štipendijah,

za god. 1870. po zem. vladi, uz obrazloženje odnosnih računarskih predlogah, na vis. sabor upravljene, no prije saborske razprave odboru ovomu na pregledanje i prosudjenje uzstupljene, pregledao je i pretresao ovaj odbor, te jih uz sliedeće svoje opazke vis. saboru predlaže.

O potrebočah regnikolarne zaklade preporučuje vis. saboru:

Digitized by Google

Na br. 1. da se za potreboće zemaljskoga arkiva iz uzroka, što zakonska osnova o uredjenju istoga još preduzeta nije, dozvoli za tek. godinu samo onoliko, koliko je godine 1868. izdato, sa dodatkom 20% na plaću pristava; ukupno dakle da se na ovaj broj dozvole 1588 for.

Na br. 2. O votiranju potrebočah za narodni muzej, prihvaća odbor predlog vlade uz sliedeće svoje, na temelju izvedenja i ubaviesti, stavljene dodatke i predloge:

a) da se iz muzealne sgrade premjesti računovodstvo i odiel pravoslovne akademije, do konca rujna t g. 1870.

b) da se dozvoli za prvo uredjenje muzea, naročito za nabavljenje ormarah i stelažah, p. edložena po graditeljstvu svota od 4252 for., i to za god. 1870. polovica sa 2126 for., a druga polovica za g 1871.

c) da se vis. vlada pozove, da popuni mjesto kustosa.

d) da se spojenje knjižnice pravoslovne akademije, i muzealne (izim knjigah strukovnjačkih, koje su muzeju potrebite, i kao ručna knjižnica ostati mu imadu) u jednu knjižnicu sveučilištnu, po vis. saboru zaključi; no da se isto spojenje istom onda udjelotvori, kada sgrada sveučilištna podignuta bude; a s toga, da se pozove zem. vlada, da učini shodne korake, te predlog vis. saboru podnese za zidanje sveučilištne sgrade, u kojoj bi se pobrinuti imalo za smještenje sveučilištne knjižnice.

e) da se do toga spojenja knjižnicah, imade muzealna knjižnica smjestiti u sgradi muzealnoj, te da se za prenašanje, uredjenje, čuvanje i nadziranje iste dozvoli jugoslavenskoj akademiji za god. 1870. paušalna svota od 1000 for.

f) da se u ime ogrieva muzeuma za god. 1870 dozvoli svota od 200 for.; napokon

da se uvršteni medju službenike preparator, kao takovi uvrsti pod tek. br. 5. medju činovnike, sa predloženom po zem. vladi plaćom od godišnjih 500 fr. i doplatkom od 20%; a u koliko bi s odnosnimi pravili to preuvrštenje neskladno bilo, da se istiuh prema tomu izpravak odredi; — naslov pako i dužnost pazikuće, da se prenese na prvoga podvornika. I tako se na ovaj broj predlaže za dozvolu svota od 10.066 for.

Na br. 3. Za kućne potrebe predlažu se poleg osnove zem. vlade 70 for.

Na br. 4. Izmetnutih za uzdržavanje zdanjah 300 fr. nemogu se odobriti, jer je već u proračunu zemaljske samouprave, pod naslovom 4., za uzdržavanje zemaljskih zgradah, votirana svota od 1000 frtih.

Na br. 5. Za nagrade i podpore predlaže se svotai koju je i zemaljska vlada izmetnula sa 230 fr.

Na br. 6. U ime prinesakah, predlaže se poleg osnove zem. vlade svota od 800 fr., dočim se molbenica glasbenoga zavoda na vis. sabor upravljena, a povodom što isti prednavedenu po zem. vladi sa 800 fr. iz ove zaklade predloženu pripomoć na 2000 for. povisiti traži, prije saborske razprave odboru ovomu za prosudjenje izručena, visokomu saboru predlaže.

Na br. 7. O mirovinah, preporučuje odbor vis. saboru, da bi se obzirom na zasluge pokojnoga Dragutina Rakovca, kod ustrojenja i upravljanja narodnoga muzeja svojom mlogogodišnjom revnom radnjom stečene, njegovoj udovi Eugeniji, u nuždnih okolnostih obstojećo, godišnja mirovina od 300 frtih počam od 1. siečnja t. g. dozvolila, i tako na ovaj broj potreboća za tekuću godinu stavila sa 615 fr.

Na brojeve 8. 9. i 10. prihvaća se predlog zem. vlade, najme:

Na br. 8. za porez i daće predlažu se 776 fr.

Na br. 9. za razne trošbove 50 for.

Na br. 10. u ime izvanrednih troškovah za tekuću godinu nepredlaže se ništa, te tako ciela ovogodišnja potreboća regnikolarne zaklade predlaže sa ukupnom svotom od 14.195 for.

Proračun zaklade komercialne prima se polag predloga zem. vlade, uz sliedeće primjetbe: da se pod br. 3. redoviti troškovi, na subštitucije, uvrste samo 400 for., a 1260 for. da se brišu, jer se taj izdatak već u zemaljske samouprave proračunu, naročito u poglavju II., naslovu 5. uvršten nahodi; a tako i

pod br. 14. izdatak od 500 for. kao passivne kamate da se briše, dočim taj dug već iz konkurrencialne blagajne podmiren;

pod B. izvanredni troškovi, da se cieli ovaj stupac sa osnovanim izdatkom od 3063 for. briše; dočim isti, kano 20% doplatak bilježen, uslied poprimljenoga načela, i donešenoga već zaključka, imade biti uvršten u redovite troškove; po kojih izpravcih bi iznosila ciela potreboća ove zaklade svotu od 30.251 for.

Proračuni o zakladah:

Zagrebačkoj sirotinskoj,
Huttler-Kohlhoffer-Monspergovoj,
bolničkoj županije zagrebačke,
„ „ varaždinske,
„ „ križevačke i
Raffajevoj,

predlažu se vis. saboru za odobrenje onako, kako su po zemaljskoj vladi predloženi.

Digitized by Google

Proračun o zakladi kazališnoj preporučuje odbor vis. saboru, da se primi polag predloga zemaljske vlade, uz dodatak sliedećih dvajuh predlogah:

1. da se iz te zaklade dozvoli zem. vladi indemnitet od 500 for. za naknadu onim osobam, koje su težko obolivšega dr. Demetra u pogodjenom i njemu nadležećem prevodnom poslu zamienjale, uz nagrade, koje su jim se za to davati morale.

2. da se kazališnomu odboru iz kazališne zaklade dozvoli predujam od 1200 for., upotriebiti se imajući za nagrade raznih prievodah iz kazališnoga repertoira, kojiuh tiskanjem i razprodavanjem, bi se to poduzeće razvijati imalo, i nakon iz dobitka isti predujam povratio.

Predujam itak ovaj, da se daje kazališnomu odboru tek onda, kada takovi — u smislu ovoodborskoga predloga, prigodom pretresivanja i osnovanih preinakah kazališnih pravilah, učinjenoga — po vis. saboru izabran bude.

Proračune zakladah:
za zemaljsku kulturu, i
„ preložki prekop,
preporučuje odbor, da bi se po vis. saboru odobrili onako, kako su po zem. vladi predloženi.

Proračun županijskih nepokretninah prihvaćen je po odboru onako, kako ga je zem. vlada predložila, sa onom ujedno preporukom: da se pozove zem. vada na pospješenje razprave sa zajedničkom financijalnom upravom ob ovoj zakladi zaviseće.

Proračun zaklade stradajućih prima se onako, kako je po zemaljskoj vladi predložen.

Nadalje preporučuje odbor ovaj vis. saboru: da se pozove zem. vlada na izvješće o svih županijskih zakladah, iz koga će se uviditi moći, da li iste opredjeljenoj si svrhi odgovaraju? te jim se u slučaju, ako svrhi neodgovaraju, ili su njim opredieljene svrhe prestale, mogu opredieliti druge svrhe.

Proračune zakladah narodnih učionah i štipendijah, prihvatio je odbor u pogledu brojevnih iznosah, poleg predloga zem. vlade, ujedno visokomu saboru preporučujući: da pozove zem. vladu, neka ista pri podjeljivanju štipendijah iz zemaljskih zakladah, u dojduće imade obzir na kompetente takove, koji su siromašni, a dobroga u naucih napredovanja.

Konačno preporučuje odbor ovaj visokomu saboru: da se u svrhu razlučenja zakladah zemaljskih, od opredieljenih u posebne svrhe, te zatim spojenja sviuh zemaljskih zakladah, izašalje odbor, koji bi imao vis. saboru podastreti predlog o tomu: koje zaklade, i kako se imadu spojiti u jednu zakladu zemaljsku, te kojim se načinom, neodvisno od državnih financijah imadu u buduće rukovodit i upravljati.

U Zagrebu 6. srpnja 1870.

Mirko Bogović v. r.
predsjednik.

Filip Thaller v. r.
izvjestitelj.

Ako nebi vis. sabor dostojao narediti ino, imalo bi se ovo izvjestje polag poslovnika tiskati, razdieliti i na dnevni red staviti.

Ljud. Raizner: Mislim, da se može odmah u pretres uzeti, pošto nema ništa važnoga.

Predsjednik: Vis. kućo! Predlog je učinjen, da se ovo izvješće dade po poslovniku tiskati medj. članove razdieliti i na dnevni red postaviti; s druge strane, da se odmah u pretres uzme. Molim koja su gg. zato, da se odmah u pretres uzme, neka se izvole dignuti.

(Većina.)

Izvj. **Filip Thaller** čita o regnikolarnoj zakladi br. 1.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ovdje se uzdržuje status quo stvari donle, dok se zak. osnova nepodnese, tom jedinom preinakom, da je predloženo 20% povišenje plaće činovnika, budući bi inače on jedini bio iznimka od drugih činovnikah.

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita br. 2. a. d.

(Prima se.)

Ljud. Raizner: Vis. sabore! Meni se vidi, da bi se morali upitati zastupnici akademije i muzeja, čija je to vlastnost, je li bi to koristno bilo, i je li oni pristaju na to.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Ova bojazan je netemeljita. Bilo je ljudih u odboru potanko obavieštenih o stanju stvari. Oni su tako izviestili, da smo mogli podpuno mirnom sviestju zaključak načiniti.

Izvj. **Filip Thaller**: Izaslan je pododbor, koji se je kod dotične gg. obaviestio.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Bila je razprava povedena izmedju obadviuh zavodah.

Predsjednik: U obće stoji načelo, da su akademija i muzej zavodi zem., koje zemlja uzdržava, dakle zemlja može s njimi disponirati, bez da je dužna profesore pitati.

(Tako je!)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje e. f. g.

(Prima se.)

Digitized by Google

Čita dalje br. 3.

(Prima se.)

Čita dalje br. 4.

Vlad. zast. **Pogledić**: To je istina, ali zato predlaže vlada, jer ondje nije uzet obzir na ovu zgradu, nego samo na one zgrade, koje dolaze u općem zem. proračnnu.

Dakle ako je vis. sabor dozvolio tamo 1000 fr., ta dozvola odnosi se na druge sgrade, koje su dotirane iz općeg proračuna, ali ne za ovu kuću, koja spada na regn. zakladu. Ako se dakle tih 300 fr. uzkrati, neće moći vlada namiriti potrebe ostalih sgradah. Stoga molim, da vis. sabor ovu stavku odobri.

Ljud. Vukotinović: Vis. sabore! Ja podupiram predlog g. vl. zastup., jer zbilja ako se izbriše ova svota, manjkati će, što je potrebito za popravak zgrade muzealne, jer ona svota, koja je u zem. proračunu praeliminirana proteže se na kuće zemaljske. Dakle potrebita je ona svota, kako je vlada predložila.

Izvj. **Filip Thaller**: Vis. sabore! Bilo je o tom predloga i kod odborske razprave, nego je većina mislila, da će onih 1000 fr., koji su osnovani za sve sgrade zem., doteći i za ovu sgradu. To je bilo mnenje većine; medjutim ako vis. sabor dozvoli ovu stavku, ja se neprotivim.

Vel. žup. sr. **Svet. Kušević**: Ja mislim, vis. sabore, da tu nema bojazni za tih 300 fr. i da se uzme obzir na ono što je g. zast. vlade napomenuo. Ako bi se sve potrebe pokrile iz onih 1000 fr., ova se svota i tako neće potrošiti. Stoga pomažem predlog g. vl. zastupnika.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov, da se ova svota briše?

(Ne.)

Prima li predlog, da se dozvoli?

(Prima se.)

Primljen je predlog vladin.

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje br. 5.

(Prima se.)

Čita dalje br. 6.

Odbor u ime prineska predlaže, po osnovi vladinoj, 800 fr., a molbenica nije uvažena.

Predsjednik: Ovo je važan zavod; možebit bi se stvar ova mogla uputiti na mali odbor, koji bi ju ex professo pretresao, jer je skrajnje vrieme, da se nješto učini. Ovakova molbenica dolazi svakoga zasiedanja, i uviek se je odpravljala neriešena. Možebit bi se mogla kazal. odboru predati, da ujedno izvješće i o tom podnese.

Ljud. Raizner: U proračunu dozvoljeno je 3000 fr. za ovaj zavod, koji dosad uživa podporu od 800 fr., stoga sam i ja za predlog odbora, jer g. Vardian će uviek moljakati.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov, da se ova molbenica odbije?

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje točku 7.

Vlada nije predložila ovo, nego odbor je pronašao, da se predloži ova mirovina od 315 fr. za udovu radi zaslugah njezinoga pok. supruga.

(Prima se.)

Čita dalje br. 8. i 9. do konca naslova.

(Prima se.)

Čita dalje naslov: komerc. zaklada br. 3.

Vladin zast. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Ovdje govori se samo o subštitucijah, koje su svake godine potrebite na realki i preparandiji, jer se ove plaćaju iz komerc. zaklade. Vlada nije jamačno bez potrebe predlog taj učinila, jer je imala n. pr. ljetos suplenta na realki, pošto je pravi učitelj skoro osliepio, pak je na njekoliko mjesecih koštao suplent više, nego bi drugčije na godinu danah. Ako se nedozvoli ova svota, mogla bi vlada doći u nepriliku, jer realkam nemožemo iz glavne dotacije ništa assignirati, nego samo iz komerc. zaklade.

Izvjestitelj: To se nalazi na str. 29. brošure proračunske. U odboru je predloženo, dr. Mikulčić suplent na pravosl. akademiji sa 630 for. i suplent dr. Brlić sa 630 f. da su već sadržani pod pogl. II. glavnoga proračuna, stoga da ih ovdje netreba, nego je samo pod br. 5. za Ferdu Strozzia, namj. učitelja na realki, izmetnuto 400 f.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: To je istina, ali pošto sam kazao, da je baš ove godine bio slučaj, da smo na pol godine na dopust pustili učitelja risanja, nije bilo moći načiniti drugčije, van uzeti namj. učitelja uz posebnu pogodbu. Ako se nedozvoli, neznam odkuda će se plaćati i profesor i suplent.

Predsjednik: Neznam, jesam li pravo shvatio govor g. izviestitelja, nu čini mi se, da su drm. Mikulčiću i Brlću uzkraćeni prinesci. Hoće li dakle oni badava suplirati?

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Ne, jer oni su uvršteni u broj redovitih profesorah kod pravoslovne akademije. To je izvanredna dozvola iz regnikol. zaklade, jer baš za onu god. nije bile druge dotacije. Nu ta dotacija može ostati za mogući slučaj, ako i kod preparandije uztreba suplenta i vlada bi morala naknadno saboru dodijati.

Digitized by Google

Predsjednik: Vlada zahtieva kredit za slučaj potrebe.

Izvjestitelj: Odbor je svoj predlog učinio; u ostalom ako vlada izkaže, da je nužda, nisam protivan.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Molim svakako, jer ako se nepotroši, neće nitko drugi dobiti to u ruke.

Predsjednik: Koji su za predlog odbora? —

(Nedižu se.)

Predlog odbora je propao, jer ima samo jedan glas i pol. —

Prima se dakle predlog vladin, kojim se dozvoljuje zahtievani kredit. —

Izvjestitelj: Čita dalje pod br. 14.

(Prima se.)

Čita dalje pod B, i ukupnu svotu sa dodatkom od 1260 for.

(Prima se.)

Čita dalje; o zakladah: zagrebačkoj sirotinskoj, Hutlerovoj, bolničkoj zagreb.-varažd. i križevačkoj i Raffaevoj.

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: Vis. sabore! Što se tiče županije križevačke, vidim iz stoga izkaza, da je od tih svotah jedna predujmljena za gradjenje bolnice u Zagrebu, koja je sgrada sada iznajmljena, a dvie za sab. troškove. Mislim, ova zaklada neima druge svrhe, nego da se obrati u svrhu onu, za koju je odlučena. Molim, da se tom prigodom vis. vlada pozove, da glavnicu u opredieljenu svrhu za gradjenje bolnice križevačke upotriebi. Osobito je županija križev. u tako neugodnom položaju, da u čitavoj županiji neima nikakove bolnice, jer ju nije mogao sagraditi ni grad, ni županija, a treba svakako, da se u onoj strani naše domovine bolnica sagradi.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! što se tiče prvoga diela predloga g. predgovornika, mogu na njegovo umirenje izjaviti, da je u krivoj predmnjevi, kao da je jedan dio glavnice u drugu svrhu upotriebljen. Glavnica je samo privremeno uzajmljena, nu tim se negubi niti glavnica niti kamati, koji se plaćaju svojim načinom, t. j. namj. vieće je još uzajmilo tu glavnicu, koja se povraća svake godine skupa sa kamatami.

Izvjestitelj **F. Thaller**: Prigodom razprave ubaviestio se je odbor iz predloženih starinskih spisah, da su ove zaklade zemaljske, postale iz poklonjenih po Mar. Tereziji poreznih novacah. Stoga je odbor predložio, da se ostane kod predloga zem. vlade.

Ljud. Vukotinović: Vis. sabore! Ja mislim, da bi se glede ovih glavvicah nješto moralo konačno odlučiti, jer ove imadu drugo ime, a svrha, u koju se troše kamati, opet je druga, ili tako rekuć upravo nikakva. Do godine 1848, udioničtvovala je županija križevačka u kamatah od glavnice, koja je ono doba do 40.000 for. iznašala, nu županija ju nije nikada imala u svojoj vlastnosti izključivo.

Što se tiče manipulacije, to je već za onda njom upravljalo namj. vieće u Budimu, i kad je bila potreba za županiju u struci zdravničkoj, onda je županija bila dužna representirati i izkazati potrebоću, a namj. vieće odkazalo je svotu, kako glede kirurgije, tako glede inštrumentah i drugih naslovah te stranke.

Tako je bivalo i u zagreb. županiji, što je poslje 1848. godine prestalo, jer je budget državni primio plaćanje svih troškovah, koji zasiecaju u zdravničku struku, a kamate ovih glavnicah pribijale su se ka glavnici, i tim je narasla svota za županiju križevačku do 100.000 fr.

Odavle se vidi, da se ona glavnica neupotrebljava u svrhu, od koje tobože ime nosi, jer se u bolničke i zdravstvene svrhe netroši. Županije dakle moraju reklamirati te svote, pa stoga mislim, neka se ili odluče, da se izruče županijam kano vlastnost, ili neka prestanu to ime nositi, a te svote neka se uvrste u račun, u koji i sve druge zem. blagajne i zaklade, t. j, u sveobću blagajnu zemaljsku. Ako bi se županijam predale glavnice ove, i županije bile dužne nositi troškove, to bi možebit njim bilo više na teret nego na korist, jer se u svrhe zdravničke jako mnogo plaća, osobito u zagr. županiji, jer onih 100.000 fr. nisu samo njezini, nego $^1/_2$ spada na županiju riečku, a županija riečka prošle je godine za bolestnike, kojih je mnogo hiljadah radilo kod prokopa kanala Sueza, platila strahovitu svotu i to sve u zlatu i u srebru. Takovi slučaji mogu i nadalje nastati, i stoga očevidno je, da bi županije tako štetovale.

Za Zagreb toliko netreba, jer ovdje ima bolnica; a za županiju križevačku, ako misli, da je u njenom interesu podići si bolnicu, to će ona bolje znati, ja neću toga prosudjivati. U obće mislim, da je financ. odbor shodan predlog stavio, da se imenuje odbor sab., koj bi imao dužnost razviditi sve glavnice, koje neimaju posebne svrhe, i koje bi u buduće mogle prestati, pa da predloži, da se u jednu zem. glavnicu spoje.

Izvjestitelj: Za razjasnjenje imam vis. saboru napomeniti, da je odbor kronologičnim redom prošao sve zaklade i predloge učinio glede brojevah predloga vladina, a na koncu da je stavio svoj predlog glede svih zakladah u obće. Mislim dakle, da bi se samo glede brojevah predlozi mogli preći, a doći će naskoro i zadnji predlog.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja sam zato, da se pravedna želja županije križevačke izpuni, jer je na ko-

Digitized by Google

rist pučanstva, no želim, da se to izvede praktičnim načinom.

Zaklade ove bolničke manipulira vlada bez prigovora i uzdržaje u podpunoj sigurnosti; zato mislim, da nije potrebno, da ono malo novca, što ga imamo, potrošimo na zgrade, koje nebudu možebit svrhi odgovarale. Dakle, ako hoćemo praktičnim načinom pomoći, mislim, da ćemo veću uslugu pučanstvu učiniti, ako budemo skrbili za dobre liečnike, jer narod i onako težko se u bolnice daje; to bi bila najveća potreboća, a tajiti nemoremo, da naše pučanstvo bez svake liečničke pomoći gine u najboljoj dobi. Dakle ja sam za to, da se te zaklade u centrumu kod zem. vlade manipuliraju.

Hugo Anker: Vis. sabore! Ja želim na jednu okolnost vis. sabor opreznim učiniti. Namjeravalo se je naime ludnicu graditi, u tu svrhu odbor je izaslan, u kojem sam i ja bio. Ob ovoj stvari izrazio je odbor svoje mnenje, da se ove glavnice, budući neimaju opredieljenja pod uvjetom na ovu svrhu upotriebe. Mislim dakle, da bi shodno bilo ovu okolnost uvažiti, kad se bude razpravljao predmet o ludnici.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja bi predlog g. vel. žup. križevačkoga već iz humanitarnoga gledišta podkriepio, da je stvar na čistu, ali kako je izvedena, treba, da se još razbistri. Najshodniji je predlog fin. odbora, da se ta stvar posebnomu odboru povjeri. Onda, ako se može zadovoljiti želji, ja nebi bio protivan. Dakle, kako g. izviestitelj kaže, najprije možemo primiti cifre, pak onda ćemo doći na zadnji predlog odbora.

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: Vis. sabore! Na onu opazku, da ta stvar nije na čistu, moram izjaviti, da nerazumijem, kako bi odbor i zem. vlada mogli staviti, da je to bolnička zaklada županije križevačke, ako nebi bili na čistu. To je jedno, a drugo potreba i čuvstvo zahtieva, da se jedan prediel domovine neostavi bez takovoga zavoda. U svakom predielu ima bolnicah, samo ne u križ. županiji, a da je zaklada opredieljena za to, vidi se iz svih spisah. Stoga molim, da se u onu svrhu obrati, u koju je odredjena.

Izvj. **Filip Thaller**: Ja opetujem za sada samo predlog glede brojevah, a konačni predlog, o kom će se onda debata moći nastaviti, slieditiće u ovom izvješću za kratko.

Predsjednik: Glede cifrah nema prigovora, jer su neznatne, i tiču se samouprave, a glede meritorne razprave biti će govora onda, kad se bude o odboru razpravljalo, koji je predložen, da se glede zakladah imenuje. Onda se može rekapitulirati i ono, što je g. vel. župan predložio, na poseb glede križevačke županije; ja ću na to doći i učinjene predloge ponoviti.

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje:

Zakladu kazališnu br. 1.

Odbor je bio ubaviešćen, da je dr. Demeter, koj je imao prevoditi komade za kazališni hrvatski repertoir, težko oholio, i da su ga druge osobe zamienjivati morale, a te osobe da nisu htjele bezplatno obavljati taj posao, stoga im je odbor davao nagradu do 500 fr. To je predložio g. vladin povjerenik, koj je slučajno i kazal. odbora predsjednik, da sabor dostoji uslied preporuke odbora ovo odobriti, a financialni odbor to prihvaća, i vis. saboru to preporučuje.

(Prima se.)

Čita dalje br. 2.

Ovo je takodjer predlog učinjen od strane kazal. odbora, da se iz bogatoga kazališnoga repertoira prevodi sastavljaju, tiskaju i prodavaju; a dobitkom, da bi se u svoje vrieme predujam od 1200 fr. povratio. Odbor je to uvažio i preporučuje vis. saboru.

(Prima se.)

Ovo što dalje sliedi: „predujam itak ovaj, da se dade etc.“ neima smisla, jer vis. sabor nije dostojao onaj predlog odborov uvažiti, da kazal. odbor ovdje sabor bira.

Čita dalje:

Zaklade za zem. kulturu i preložki prekop.

(Prima se.)

Čita dalje proračun žup. nepokretninah.

(Prima se.)

Čita dalje proračun zakladah stradajućih.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Držim, da se ovaj odbor, što ga je predložio fin. odbor, nebi mogao prije latiti uspiešnoga djelovanja, sada po saboru opredieljena, dok nestigne to izvješće od strane vis. vlade; a onda želim, da bude taj odbor u toliko oprezan, da nastoji, kako će si od strane vlade takodjer pridružiti dotične vještake i strukovnjake iz dotičnih granah činovničtva, da nebude zapinjao u svojem poslovanju, kao što smo mi u financ. odboru jedno 2 puta zapeli uslied nedostatka informacijah.

Predsjednik: Vis. kućo! Moram priznati, da nisam posve shvatio zaključak odbora glede zakladah, najme, da se vlada pozove, neka glede žup. zakladah izviesti, što s njimi biva.

Izvj. **Filip Thaller** čita s nova predlog.

Predsjednik: Vidi se iz proračuna, da te zaklade nikakovoj svrhi neodgovaraju.

Vlad. zast. Drag. Pogledić: Ima svaka županija posebne zaklade, koje sama upravlja.

Digitized by Google

Predsjednik: To treba saboru jasno izviestiti, jer zadlade koje nisu na stolu vis. ove kuće, o kojih dakle vis. sabor ni pojma nemože imati, nemogu biti predmetom saborskoga zaključka. Sada prelazim na pitanje, koje je potaknuto po g. vel. žup. Kukuljeviću.

G. veliki župan zahtieva, da se vlada pozove, neka zakladu bolničku križevačku obrati na podignuće bolnice u Križevcih.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Mislim, da je financ. odbor prekoračio granice svoje, kad je ovaj predlog stavio, i da bi vis. sabor, kad bi ovaj predlog primio, uvriedio autonomiju županijah, jer sabor neima vlasti miešati se u ono, što sačinjava posebnu vlastnost županijah.

To je glavni predmet, njihova vlastnost, o kojem se žup. autonomija ima kretati. Zato scienim, da se zaklade, tako zvane, županijske, koje nisu u vlasti županijah, nego pod nadzorom zem. vlade, imaju odciepiti od onih zakladah i imovine, koje županije upravo samo za se posjeduju.

Stoga predlažem, da se ovo izpusti, te izreče, da uprava i pravo razpolaganja župan. zakladami spada u vlastnost dotičnih municipijah.

Drag. Koretić: Vis. sabore! Ja podupirem predlog g. vel. župana križevačkoga. Ima zakladah privatnih i zemaljskih. Sve zaklade prije god. 1848. bile su pod nadzorom nam. vieća, tako n. pr zaklada za stradajuće obitelji Patačićianske u Križevcih, koje administrira županija križevačka sa varaždinskom.

Kad će vlada o tom podnieti ovo zahtievano izvješće, onda će se znati, što će se dalje odrediti. Zato mi se vidi predlog odborov temeljit.

Vl. povj. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Koliko sam ja razabrao, nisu gg. u pogledu zakladah na čistu. Istina, zaklade su jedne zemaljske, a druge županijske, i da zem. vladi prinadleži glede žup. zakladah samo nadzor, koji u obće pristoji vladi glede svih zakladah; ali nestoje zato pod upravom zem. vlade.

Zem. vlada tamo neasignira, nego same županije, ona samo vodi eviđenciju. Meni se vidi, da niti predlog g. vel. žup. križevačkoga, niti ikoji drugi neprejudicira predlogu odborovu sasvim ništa. Što se žup. zakladah tiče, vidi mi se sasvim suvišna bojazan g. zast. Vukotinovića, jer fin. odbor nije predložio, da se te zaklade njekim načinom unište ili spoje sa drugimi. To će biti predmet posebnoga viećanja u posebnom sab. odboru, koji će o tom predlog učiniti, a sabor zaključiti. Isto tako moram reći glede predloga g. Kukuljevića, i on će doći tamo na svojem mjestu u odboru u razpravu. Zato moram od strane vlade preporučiti zaključak odbora.

Predsjednik: Predlog odborov je taj, da se vlada pozove, neka podnese izvješće sa svojim mnenjem o svih glavnicah, koje županije same rukovode, koje dakle nisu pod upravom vlade. Prima li vis. kuća ovaj predlog?

(Prima se.)

Izvj. **Filip Thaller** čita dalje:

Zakladu nar. učionah i štipendijah.

Vladin povj. **Drag. Pogledić**: To je vlada i dosada činila, a činit će i u napred.

Izvj. **Filip Thaller**: Prigodom razprave u odboru prigovorio je njetko, da imade i takovih štipendistah, koji su imućni, zato je odbor učinio ovaj predlog.

Čita dalje konačni predlog.

Ovo je, vis. sabore, predlog za onu debatu, koju su gospoda prije započela, i ovdje, mislim, da je mjesto o tom razpravu povesti.

Predsjednik: Molim g. izviestitelja, da razjasni, u kakovom je savezu ovaj passus sa drž. financijami?

Izvj. **Filip Thaller**: Tako je većina odbora zaključila, ja nemogu drugačije razjasniti.

Predsjednik: Drž. financije nemaju ništa razpolagati ovimi zakladami.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Rečeno je u odboru, da u koliko se upravljaju u općoj blagajni.

Predsjednik: To će reći, neka vlada ustroji posebnu blagajnu, kao što je u proračunu predloženo. Drž. financije rado će taj trh sa sebe skinuti, samo ako ga hoće vlada primiti.

Ljud. Vukotinović: Ova svrha, koju financ. odbor predlaže, tim je lakša, jer je vlada sama predložila ustroj posebne blagajne.

Odbor je mislio, budući su razne zaklade pod raznimi imeni, budući su mnoge izgubile i smisao prvobitni, da sve u sistem sastavi, i tim načinom olakša djelo, koje vlada želi izvesti.

Tim bi se zem. blagajna postavila na nov temelj, ona bi u buduće samo vladi i saboru podredjena bila.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odborov?

(Prima se.)

Je li želi g. vel. žup. križevački, da se o njegovom predlogu debata povede?

Vel. žup. **Lad. Kukuljević**: Ovaj predlog doći će onda na dnevni red, kada bude odbor izviestio.

Predsjednik: Tako prestaje svaka dalnja debata. Ovaj se odbor, koji je ovdje predložen, može izabrati u budućoj sjednici.

(Glasovi: Primamo! — Od koliko licah? — 7 licah!)

Digitized by Google

Dakle od 7 licah.

Imade se nastavit izvješće petic. odbora.

Izvj. **Lad. Thaller** čita:

„Trgovačko-obrtnička komora zagrebačka predstavkom od 23. svibnja t. g., moli, da bi se sabor ovaj zauzeo, za dokinuće izvozbene carine na prnjke. Odbor predlaže, da bi vis. sabor molbu tu, na merkantilnih obzirih osnovanu, preko ovosaborskoga predsjedničtva, predsjedničtvu zajedničkoga ugarskoga sabora sa preporukom za uvaženje odstupio.“

Odbor predlaže, da se imade predsjedničtvu zajedn. ug. sabora preko predsjedničtva ovoga sabora s preporukom na uvaženje uzstupiti.

(Prima se)

Čita dalje:

„Družtvo za bolestne djake na sveučilištu bečkom moli za novčanu pripomoć, za zavod taj. Premako je peticionalni odbor ovaj o plemenitoj svrsi družtva uvjeren, to ipak, neimajući nikakove oznake, koliko je ovozemnih učenikah na sveučilištu bečkom, — a napose koliko se je do sada bolestnih iz zavoda toga koristilo; imajući nadalje pred očima, da svaki glavni grad takove bolnice imade, u kojih se tudji bolestnici primaju, --- za koje, ako su siromašni, dotična občina troškove naknaditi dužna jest, — stoga molbu ovu visokomu saboru za uvaženje preporučiti nemože.“

Odbor neimajuć nikakovih podatakah, koliko je učenikah naših na sveučilištu bečkom, a napose, koliko bi se bolestnih tim družtvom koristilo, a znajući da svaki glavni grad imade bolnicu, u koju svaki takav siromašan djak može doći, a dotična občina troškove plaća, stoga ovu molbenicu nemože preporučiti na uvaženje.

(Prima se.)

Čita dalje:

„Občina ludbrežka moli za dokinuće vrsti poreza, aequivalent zvanoga. S razloga što bi dokinuće poreza aequivalent zvanoga, preustrojstvo cieloga poreznoga sustava za sobom povuklo, koji u djelokrug zajedničkoga sabora spada: to predlaže odbor da bi vis. sabor molbenicu tu prositeljem povratio.“

To bi povuklo preustroj cielog sustava poreznog, i buduć ovaj na zajednički sabor spada, stoga predlaže odbor, da se ova molbenica natrag povrati.

(Prima se.)

Čita dalje:

„Županija sriemska predstavkom od 18. svibnja 1870. moli, da se kod zemaljske vlade ustroji odsjek za crkveno-školske poslove iztočno-grčke crkve. — Predmet ovaj po zakonu od 20. travnja 1869. ob ustrojstvu vlade donešenom, na organizaciju vlade spadajući; imao bi se zemaljskoj vladi ustupiti.“

Predmet ovaj spada po zakonu od 20. travnja 1869. o ustrojstvu vlade u obseg vlade, stoga ima se ustupit vladi.

Vel. žup. **Svet. Kušević**: Vis. sabore! Ja želim ovdje samo mali amendement, neka se ovdje naime kaže, da se vis. vladi ustupa „na uvaženje“, a vis. vlada, da zak. osnovu čim prije ovamo o tom podnese. Ja vis. sabore, taj predlog tim više podkriepljujem, što znam, da se je žup. sriemska već njekoliko putah obratila na vis. sabor sbog toga. Poznato je vis. saboru vrlo dobro, da su pučke škole srbskoga naroda i pravoslavne vjere škole konfessionalne, te da je najshodnije, da takovimi školami upravljaju ljudi iste vjere. To želi u Sriemu živući narod, koj preko 65.000 dušah broji. Ja držim, da je to pravedna želja, ne samo Sriema, nego svih žiteljah ciele troj. kraljevine, pravoslavnu vjeru izpovjedajućih. Stoga razloga, jer je županija ova opetovano u tom molbu podniela, molim, neka vis. sabor moj predlog uvaži, i neka ga s predlogom petic. odbora spoji.

Predsjednik: Neželi nitko više govoriti?

(Nitko se nediže.)

Prima li vis. kuća predlog odbora sa izpravkom g. Kuševića, da se vladi ova molbenica na uvaženje i podnešenje zak. osnove uzstupi?

(Prima se.)

Izvj. **Lad. Thaller** čita dalje: (Vidi zapisnik 72. saborske sjednice.)

(Riešeno je već.)

Čita dalje:

„Molba poviestničkoga družtva u Zagrebu za podieljenje godišnje podpore od 1000 fr. a. v. — Odbor peticionalni, želeći temeljito i točno mnenje svoje o potrebitoj podpori za poviestničko družtvo visokomu saboru podastrti, predlaže; da bi visoki sabor molbu tu domaćoj zemaljskoj vladi uzstupio, neka bi ona visokomu saboru ovomu obrazloženo mnenje svoje, u predmetu tom, podniela.“

Odbor želeć obširno mnenje o tom podnesti, predlaže, da bi se ta molba domaćoj vladi uzstupila, da ona u tom svoje mnenje vis. saboru na pretres podnese.

(Prima se.)

Predsjednik: Izvješće petic. odbora je dovršeno. Ako želi još tko kakav predlog učiniti, neka to učini, jer na dnevnom redu nemamo ništa.

Vel. žup. **Svet. Kušević**: Ja se uslobodjujem, vis. sabore, ovom prilikom, rieč podići, o tom, neka vis. pred-

Digitized by Google

sjedničtvo izvoli pozvati centr. odbor, da predmete, koji su u odsjecih gotovi, kao što je velevažni predmet ob izbornom redu i ob uredjenju sabora, čim prije dovrši, i na stol vis. kuće stavi, da se može dnevni red ustanoviti, kad će se ti predmeti započeti i k cilju svomu privesti.

Predsjednik: Predsjedničtvo nemože centr. odbora sazvati, jer je izvjestitelj odsjeka II. poradi nesreće u obitelji na jedanput izčeznuo, a nije dovršio zapisnik dotičnoga odsjeka. Čuo sam, da će se povratiti za dva, tri dana, a dočim ga već danas 4. dan nema, telegrafirao sam mu danas, neka se pobrini, da bar zapisnik dobijemo, da može centr. odbor svoj posao obaviti, te ga na stol vis. kuće položiti. Sad očekujem njegov odgovor ili dolazak. Medjutim molim gg. članove vis. kuće, imenito predsjednike odsiekah, da izvole sjednice držati, jer imade više predmetah, koji su na odsjeke odpravljeni.

Za sutra nemogu ureći sjednice, jer neimamo upravo nikakova predmeta, i tim današnju sjednicu završujem.

Digitized by Google

Sedamdeset i peta saborska sjednica,

držana dne 13. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Zaključak o načinu za dostavljanje saborskih zaključakah na zemaljsku vladu. — Interpelacija zastupnika Goričkoga glede ukinuća Krajine. — Podnesci. — Ustanovljenje dnevnoga reda. — Izvješće odbora o uredjenju sabora i izbornom redu. — Odgovor vlade na interpelaciju zast. Broza. — Izbor odbora za odlučenje zakladah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu i molim, da se zapisnik pročita.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

Zapisnik

74. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 9. srpnja 1870. pod predsjedničtvom presv. gosp. saborskoga predsjednika Antuna pl. Vakanovića.

U 9 ½ satih prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu.

Saborski bilježnik Ljud. Rajzner čita zapisnik 73. saborske sjednice, koji bude bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Čitan je zatim dopis svietloga bana na vis. sabor upravljeni od 7. srpnja 1870. br. 6550, kojim moli, da se saborskim zaključkom vladi podieli indemnitet, i da ju se ovlasti na podmirivanje troškovah samouprave, počam od 1. siečnja 1870. pak do dana previšnje sankcije dotičnoga zakonskoga članka o proračunu za tekuće ljeto. Na predlog narodnoga zastupnika Jovana Živkovića bude zaključeno, da se vladi podieljuje indemnitet za potroške do sada učinjene, a od sada, pak do dana previšnje sankcije zakonskoga članka o proračunu za god. 1870., da se vlada ovlašćuje na podmirenje troškovah samouprave sa ograničenjem, da se ona držati ima saborskih zaključakah, kod razprave proračuna za tekuće ljeto stvorenih, u onih stavkah, u kojih su odnosni vladini predlozi proračuna rečenimi zaključci umaljeni, a u onih stavkah, gdje bi isti povišeni bili, da se držati ima zakonskoga članka o proračunu za godinu 1869. obstojećega.

Iza toga prijavi saborski predsjednik, da se je konštituirao odbor za kaznionu lepoglavsku i da je izabrao za predsjednika nar. zastupnika Vukovića, a za izviestitelja nar. zastupnika Jov. Živkovića, zatim odbor za zemaljsko kazalište predsjednikom Ljudevita Vukotinovića a izviestiteljem Simu Filipovića, napokon odbor za konjarstvo predsjednikom grofa Kulmera, a izviestiteljem Ljud. Rajznera, te podjedno pozove odbor za zemaljsku kuću, da se i on kouštituira.

Zatim čitao je izviestitelj odbora za proračun Filip Thaller izvješće istoga odbora o proračunih zemaljskih zakladah za god. 1870.

Sabor zaključi, da se to izvješće odmah u pretres uzeti ima, što je i učinjeno, te kod pojedinih zakladah redom zaključio kako sliedi:

Digitized by Google

1. Regnikolarna zaklada.

Na potrebočah stavku 1. po predlogu odbora, da se za potreboće zem. arkiva iz uzroka, što zakonska osnova o uredjenju istoga još preduzeta nije, dozvoli za tekuće ljeto samo onoliko, koliko je god. 1868. izdato, sa 20%nim dodatkom na plaću pristava. ukupno dakle na stavku 1. 1588 for.

Na stavku 2. po predlogu odbora:

a) da se iz muzealne zgrade premiestiti ima računovodstvo i odiel pravoslovne akademije do konca rujna 1870;

b) da se dozvoljuje za pravo uredjenje muzeja, naročito za nabavljenje ormarah i stelažah, po graditeljstvu predložena svota od 4252 fl., i to za god. 1870. polovica sa 2126 fl., a druga polovica za god. 1871.;

c) da se vis. vlada poziva, da popuni mjesto kustosa;

d) da se knjižnica pravoslovne akademije i muzealna (izuzam knjige strukovnjačke, koje su muzeju potriebite, i koje mu kao ručna knjižnica ostati imaju) spojiti ima u jednu knjižnicu sveučilištnu, nu to ipak tek onda, kada sveučilištna zgrada podignuta bude; s toga poziva se zem. vlada, da shodne korake preduzme i saboru predlog podnese za zidanje sveučilištne zgrade;

e) da se do toga spojenja muzealna knjižnica smjestiti ima u muzealnoj zgradi, te se za prenašanje, uredjenje, čuvanje i nadziranje iste dozvoljuje jugoslavjanskoj akademiji za god. 1870. paušalna svota od 1000 fr.;

f) u ime ogrieva dozvoljava se muzeumu za godinu 1870. svota od 200 fr.; napokon

g) medju službenike uvršćeni preparator ima se kao takovi uvrstiti pod stavku 5. medju činovnike sa plaćom, po vladi predloženom, od godišnjih 500 fr. i 20%. doplatkom; na koliko bi pako to preuvršćenje po odnosnih pravilih neskadno bilo, to se ona prema tomu izpravit imaju; napokon naslov i dužnost pazikuće neka se prenese na prvoga podvornika. Stavka dakle 2. odobrena je sa ukupnim iznosom od 10.066 for. 3. stavka primljena je po predlogu vlade sa 70 for., isto tako 4. sa 300 fr., a 5. sa 230 for.

Stavka 6. odobrena je po vladinom predlogu sa 800 f., te se ujedno molba zem. glasbenoga zavoda od 21. lipnja 1870. br. 12. za povišenje prineska iz regnikolarne zaklade od 800 for. na 2000 for. po predlogu odbora neuvažena odpućuje.

Na stavku 7. primljen je odborov predlog i zaključeno, da se udovi Eugeniji Rakovac, obzirom na zasluge pokojnoga Drag. Rakovca kod ustrojenja i upravljanja narodnoga muzeja, godišnja mirovina od 300 for., počam od 1. siečnja 1870. dozvoljuje; tim izpravljena je 7. stavka na ukupni iznos od 615 for.

Stavka 8. i 9. primaju se po predlogu vlade sa iznosi od 776 for. i 50 for.

Ukupna dakle svota potrebočah regnikolarne zaklade dozvoljena je sa 14.495 for., a pokriće primljeno po predlogu vlade sa 15.915 for.

2. Zaklada komercialna.

Stavke 1. i 2. potrebočah odobravaju se po vladinom predlogu sa iznosi od 12,786 for. i 630 for.

Isto tako primljene su dalnje stavke po vladinom predlogu naime 3. sa 1660 fr., 4. sa10.974 fr., 5. sa 755 fr., 6. sa 930 for., 7. sa 1870 for., 8. sa 1236 for., 11. sa 473 for., 12. sa 167 for. i 13. sa 30 for., stavka 14. pasivne kamate, briše se, jer je taj dug jur namiren iz konkurencionalne zaklade.

Na B. stavka „izvanredni troškovi", briše se po predlogu odbora svota od 3063 for., dočim ista, kao 20% doplatak, ima biti uvršćena u redovite troškove.

Po tom odobrene su potreboće komercialne zaklade u ukupnoj svoti od 31.511 for., — a pokriće po predlogu vlade primljeno sa 37.346 for.

3. zagrebačka sirotinjska zaklada.

Odobrene su potreboće po predlogu vlade sa ukupnim iznosom od 2203 for. a pokriće sa 21.606 for.

Nadalje odobreni su proračuni po predlogu vlade, i to

4. Huttler-Kohlhoffer-Monspergove zaklade potreboće sa ukupnim iznosom ad 12.194 for, a pokriće sa 27.312 forinta.

5. Zaklade zagrebačke županijske bolnice potreboća sa ukupnim iznosom od 233 for., a pokriće sa 6142 for.

6. Zaklade varaždinske županijske bolnice potreboće sa ukupnim iznosom od 158 for., a pokriće sa 3150 for.

7. Zaklade križevačke županijske bolnice potreboće sa izkupnim iznosom od 229 for., a pokriće sa 4791 for.

8. Raffajeve zaklade potreboće sa ukupnim iznosom od 425 for., a pokriće sa 594 for.

9. Zaklada kazališna.

Sve stavke potrebočah ove zaklade odobravaju se po predlogu vlade, i to u ukupnoj svoti od 2393 for., a po predlogu odbora bude nadalje zaključeno, da se iz ove zaklade dozvoljuje kazališnomu odboru predujam od 1200 for., upotriebiti se imajući za nagrade raznih prievodah iz kazališnoga repertoira, a tiskanjem i razprodavanjem istih imalo bi se to poduzeće razvijati, i napokon iz dobitka gornji predujam zakladi povratiti.

Sveukupni dakle iznos potriebočah rečene zaklade za tek. ljeto odobren je sa 3593 for., a pokriće primljeno po predlogu vlade sa 3728 for., konačno po predlogu odbora

Digitized by Google

dozvoljen je po zemaljskoj vladi zahtievani indemnitet na 500 for., kao naknadu svote po kazališnom odboru u ime nagradah izdane osobam, koje su težko oboljeloga dra. Demetera u njemu nedležavšem prievodnom poslu izmienjivale. — Iza toga odobrene su po predlogu vlade proračuni, i to:

10. Zaklade za zemaljsku kulturu potreboće sa ukupnim iznosom od 56 for.. a pokriće sa 1820 for.

11. Zaklade preložćica savskoga prokopa potreboće sa ukupnim iznosom od 30 for., a pokriće sa 423 for.

12. Zaklade županijske nepokretnosti potreboće sa ukupnim iznosom od 1436 for., a pokritje sa 1436 for.; te se po predlogu odbora istodobno poziva zemaljska vlada na pospješenje razprave sa zajedničkom financialnom upravom ob ovoj zakladi zaviseće; zatim

13. Zaklade stradajućih potreboće sa 12 for. a pokriće sa 717 for.

Iza toga zaključi sabor po predlogu odbora pozvati zem. vladu, da podnese takodjer izvješće o svih onih zakladah, kojimi upravljaju županije, da se uvidjeti može, da li iste opredieljenoj svrhi odgovaraju, i da jim se u protivnom slučaju svrha opredieliti uzmogne.

Zatim odobren je po predlogu vlade:

14. Proračun zaklade narodnih učionah, i to potreboće sa iznosom od 7662 for., a pokriće sa 7662 for., i napokon

15. proračun stipendialne zaklade i to potreboće sa svotom od 1298 fr., a pokriće sa 1382 fr., te istodobno bude na predlog odbora zaključeno, pozvati vladu, da u buduće kod podielivanja stipendijah iz zemaljske zaklade obzir ima na kompetente siromašne i u naucih dobro napredujuće.

Konačno zaključi sabor na predlog odbora za proračun, da se u svrhu razlučenja zakladah zemaljskih od zakladah, opredieljenih na posebne svrhe, zatim u svrhu spojenja svih zemaljskih zakladah, imenuje ,odbor od 7 osobah. koji će predlog podnieti, koje se zaklade i kako spojiti imaju u jednu zemaljsku zakladu, i kojim se načinom one u buduće rukovoditi i upravljati imaju, neodvisno od državnih financijah. Odbor taj birati će se u budućoj saborskoj sjednici.

Iza toga nastavljena je razprava izvješća peticionalnoga odbora, te su riešeni sliedeći predmeti:

1. Na predstavku trgovačko-obrtničke komore zagrebačke od 23. svib 1870. br. 330. radi dokinuća izvozne carine na prnje, primljen je predlog odbora, da se ta predstavka prieko ovosaborskoga predsjedničtva uputi predsjedničtvu zajedničkoga ugarskoga sabora sa preporukom na uvaženje.

2. Molba družtva za bolestne učenike u Beču radi podieljenja novčane pripomoći po predlogu odbora nebude uvažena.

3. Molba občinah kotara ludbrežkoga za ukinuće vrsti poreza „aequivalent" zvanoga ima se moliteljem po predlogu odbora vratiti, jer predmet u djelokrug zajedničkoga sabora spada.

4. Predstavka sriemske županije radi ustrojenja posebnoga odsjeka kod zemaljske vlade za crkveno-školske poslove iztočno-grčke crkve ima se po predlogu vel. žup. Svetozara Kuševića uzstupiti zemaljskoj vladi na uvaženje pozivom, da o tom zakonsku osnovu saboru predloži.

5. Predstavka županije varaždinske od 2. lipnja t. lj. radi učvršćenja dravske obale ima se medju spise spraviti, jer je predmet saborskim zaključkom jur riešen; napokon

6. Molba poviestničkoga družtva u Zagrebu za podieljenje godišnje podpore od 1000 for. ima se po predlogu odbora uzstupiti zem. vladi pozivom, da o njoj obrazloženo svoje mnenje saboru podnese.

Iza toga zaključi saborski predsjednik sjednicu u 11½ sata prije podne tim, da će buduću ureći u svoje vrieme.

Antun pl. Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Dragutin Akurti s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Dočim nema nikakove primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Na dnevnom redu je izbor odbora, koji imade zaklade, u posebnu svrhu opredieljene, odlučiti od zakladah, koje su na zem. svrhu utemeljene.

Želi li vis. kuća odbor sad birati ili na koncu sjednice?

(Glasovi: Na koncu.)

Jovan Živković: Vis. sabore! Mi smo dakle sada posljednju sjednicu ovjerovili, t. j. glede budgeta: proračun je gotov, i sabor je učinio, što se je ticalo njega, a sada stoji, da se ono izvede, što je on učinio. U ovom proračunu ima mnogo i vrlovažnih zaključakah resp. pozivah na vladu, ima ih do 20—30. Mi znamo, da je i u prošlom proračunu bilo sličnih pozivah, na koje ni do dan danas neima odgovora. To me nuka, da povedem rieč, da vidim, kakva je navada kod nas bditi nad izvedenjem sab. zaključakah.

U drugih zemljah postoji odbor, kojemu je posao nastojati, da se izvede, što sabor zaključi. Toga kod nas

Digitized by Google

nije, mislim dakle, da spada na predsjedničtvo sa bilježničtvom, da bdiju, kako da se putem shodnim i praktičnim izvodi, što je sabor zaključio.

Tri su načina, kako bi se ovo moglo učiniti, naime: ili da vlada, koja je uviek ovdje representirana, uzme akt o zaključku saborskom, da si dade zaključak odpraviti, i učini što sabor želi; ili da vis. predsjedničtvo u formi dopisa probći vladi, što je sabor zaključio; ili — napokon — da priobći zaključak sabora na shodno uredovanje.

Meni nije poznato, kakav je običaj kod nas s razloga, što vidim, da na više pozivah, bilo i nehotice nije do sada ništa odgovoreno.

Da indi i ovaj proračun možda, koji, kako rekoh, više velevažnih pozivah na vis. vladu sadržaje, nebi bez uspjeha ostao, usudjujem se preporučiti vis. kući, kad ovaj proračun bude podnešen vladi, da svojim putem dalje ide, da se svi zaključci donešeni, u kojih se vlada na što pozivlje, separatno prepišu, i u tri dopisa vladi priobće, t. j da se reče: pozivlje se sv. ban, koj je glava pravosudnoga odiela na to i na to; pozivlje se kao glava nutarnjega odiela na to i na to, a tako i kao glava bogošt. odiela; pošto smo zaključili, da je jedan odiel od drugoga posve neodvisan.

Drugo: buduć svaki zaključak za se sadržaje predmet posebni, koji svaki drugu struku predstavlja, stoga nisam zato, da se svi zahtjevi na jedan tabak napišu, nego svaki za se.

Ako vis. kuća ovaj predlog prima, to ja molim vis. predsjedničtvo, da se trsi u tom vidu sve ote zaključke udesiti, zato, što smo mi izrazili u mnogih strukah budgeta, da očekujemo korake vlade, te pako može ona samo učiniti, kad je ubaviešćena od strane sabora.

Na koliko taj način već obstoji, moj govor dakako neima praktične važnosti, ali buduć vidim, da se na zaključke neodgovara, i jer se bojim, da za odpravak zaključakah nije uzeta izvjestna praksa, stoga u interesu reda preporučujem, da svaki zaključak tako udesimo, da vladi čim prije do znanja dodje, i da u budućem zasiedanju, kad dodje proračun na dnevni red, vidimo, na koliko je vlada dužnost svoju vršila.

Škender Fodroci: Na ug. saboru je taj običaj, da se vladi il odboru izvadci iz zapisnika dostavljaju, tako bi moglo i ovdje biti, da se svaki predmet posebice dostavi. To je najjednostavniji način.

Ljudevit Rajzner: Vis. sabore: Na predlog velešt. g. Živkovića čast mi je obaviestiti ovaj sabor o stanju stvari. Prošle godine pretresivan je prvi put proračun u saboru, i ja sam vodio sve zapisnike o proračunu. Ja sam te zapisnike dostavio zem. vladi, sve u jednom primjerku, pa mislim, da se i ove godine isto tako dostave zapisnici u prepisu.

Vl. zast. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Ako sam dobro shvatio predlog g. zast. Živkovića, on ima dvie strane; jedna je točka motivacija predloga, koji se sadržaje u drugoj točki. Motivacija glasi: da je u lanjskom budgetu bio ovaj ili ovaj poziv uvršćen na vis. vladu, i da vis. vlada tim pozivom zadosta učinila nije. S tom motivacijom prelazi g. zast. Živković na drugi predlog, koj glasi, ako sam dobro razumio, ovako: buduć sabor želi, što se je prigodom pretresivanja budgeta zaključilo i odnosi se na buduće djelovanje vlade, o kojem ima račun davati u saboru, da se taj zapisnik u tri posebna eksemplara dostavi sv. banu kao glavi vlade, koji će je izručiti odielom medju sobom neodvisnim, da oni izvrše točno, što je sabor zaključio.

U drugom ovom predlogu leži pravo cenzure sabora i očekivanje, da se ono izvrši, što sabor zaključi.

Glede 1. točke moram izjaviti, da motivacija nije prema stvarnom stanju udešena, jer što se tiče naročito odiela pravosudnoga, njemu su podieljena bila tri naloga u lanjskom budgetu, i odiel je ovaj točno udovoljio svim tim točkam. I nutarnji odiel odgovorio je na mnoge točke, a na ostale odgovorit će do skora, do sada nije ih mogao riešiti.

Što se tiče samoga predloga g. Živkovića, posve ga prihvaćam, t. j. da se taj budgetni zapisnik, u koliko se odnosi na postulat prema vladi, da do budućega budgeta gotovu stvar predloži, odnosno udešenje učini, da se očekivanju sabora u budgetnom zapisniku udovolji, i da se zapisnik u tri eksemplara sv. banu dostavi u svrhu, koju je g. Živković naviestio; velim, da se slažem, jer s jedne strane sliedit će unapredjivanje posla, jer uslied onoga zapisnika, što ga je g. Rajzner dostavio, morao je tražiti dotični odiel što ima činiti, a ovako, po predlogu gosp. Živkovića, moći će se svaki odiel točno ubaviestiti, što sabor želi. Ovaj predlog g. Živkovića vidi mi se praktičan, jer će olakšati poslovanje i sv. banu i odielom. Stoga prihvaćam taj predlog, i molim, da ga vis. sabor primi kao zaključak.

Vl. povj. **Jovan Jurković**: Vis. sabore! Ja sam baš isto hotio navesti, što je spomenuo i g. Rajzner glede predmetah, odnosno zaključakah sabora o budgetu prošle godine. Zapisnik priobćen je vladi, i uslied toga, dokazuje sam razpravni zapisnik odbora budgetskoga, da je vlada, naročito odiel unutarnji, na sve točke odgovorila, i takodjer priloge dotične instruirane podnesla.

Glede onih, koje nebijaše moguća riešiti, pogledom na razpravu, koja je jošte u tečaju bila, takodjer je zadovoljila u toliko, da je razjasnila, koje su prepone, i ka-

Digitized by Google

zala, da će riešenje slieditи. Zato mislim, da se nemože predbaciti vladi, da u ovom obziru za prošlu godinu sab. pozivom, odnosećim se na predmete lanj. budgeta, nije zadovoljila. U ostalom, što se tiče samoga predloga gosp. Živkovića, držim, da je vrlo praktičan.

Predsjednik: Vis. kućo! Čast mi je izviestiti, da su se nalozi i pozivi na vis. vladu uviek dostavljali stranom dopisom, što ga je bilježničtvo odmah načinilo, čim je koji zaključak bio učinjen, a stranom kratkim putem; a zaključci o budgetu bili su uviek u cielosti priobćeni, i tako je zemaljska vlada o saborskih zaključcih vazda točno ubaviešćena bivala.

Gosp. Živković predlaže samo preinaku glede zaključakah u predmetu proračuna, da se najme ovi zaključci odmah u našem ekspeditu razdiele na tri sekcije, koje obstoje kod vlade. I ta je jedina razlika u predlogu g. Živkovića i dosadašnje saborske prakse; druge nisam opazio.

Jovan Živković: Vis. sabore! Neznajući kakva praksa obstoji kod nas, kazao sam tri načina glede dostavljanja sab. zaključakah na vladu, od kojih mi se treći najbolje dopada. Jedan je, ako vlada uzme u sjednici akt od zaključka; drugi je, ako predsjedničtvo dostavi u dopisu vladi zaključke pêle-mêle; treći je, što ga ja želim, da se pojedini predmeti vis. vladi, — pošto nisu svi jedna cjelina, jer je svj. ban i ministar pravosudja i bogoštovja i nastave, a i ministar nutarnjih dielah — dakle, da mu se zapisnik na 3. poglavja odieli, te oni izvadci, koji nose zaključke glede pojedinih odielah, da mu se kao glavi svih odielah za svaki posebice dostave, a ne svi na jednom tabaku. To spada na red stvarih, a ja nisam mislio prigovoriti ili predbaciti vladi, što nismo na pozive dobili do sada odgovorah. Ja sam crpio izkustvo kod proračuna, da smo dobili povoda pitati za ovo ili ono, što je sabor već zaključio. Dakle videći da praksa još nije uvedena, to mi bijaše namjera, da predlog stavim.

Mislim, da će i vladi biti povoljno, ako dobije toliko izvadakah, koliko je zaključakah. A tako je i u Ugarskoj, kako g. Fodroci kaže.

Predsjednik: prima li vis. kuća predlog g. Živkovića, da se vis. vladi priobćuju sab. zaključci po odsjecih, t. j. svakomu odsjeku napose.

(Prima se.)

Vis. knća naložila mi je, da pozovem g. zast. koprivničkoga Viktora Spišića, da za tri dana amo dodje, jer u protivnom slučaju, da mu se mandat utrnutim smatra.

Uslied toga poslao je g. zast. Spišić svoju vjerodajnicu bez ikakvoga dopisa.

(Glas: Došao je sam. — Verif. odboru.)

G. zast. Jurković sbog liečenja i uporabe kupeljih moli od 16. o. mj. dopust na jedan mjesec.

(Dozvoljeno.)

G. zast. Gorički polaže na stol vis. kuće interpelaciju.

Bilj. Lad. Thaller čita:

Interpelacija zastupnika trgovišta Siska, Lavoslava Goričkia.

Visoki sabore!

Na skoro i to 19. kolovoza o. g. minuti će podpuna godina, da je previšnje ručno pismo Nj. c. kr. apoštols. veličanstva izašlo, kojim se odredjuje, da se predlozi podastru glede ukinuća vojničke krajine, naročito pako dvijuh pukovnijah, najme gjurgjevačko-varaždinske i križevačko-varaždinske, zatim 11. i 12. satnije slunjske pukovnije, nadalje vojne občine Sisak i Senj, te da se civilnoj upravi izruče. — Poznato je pako, da je glede izvedjenja ove previšnje želje, veće i porazumljenje medju vladom ugarsko-hrvatskom sa vladom cislajtanskom i sa ratnim ministarstvom postignuto, što više, da je i zakon jur donešen, pa ipak, polag svega toga, još nije to žudjeno očekivano provincializiranje napomenutih graničarskih krajevah uživotvoreno, dapače niti se ikakovi koraci od nijedne strane nepoduzimaju, da se k cilju dospije. Bojazan me hvata, da i sa ovom blagom namjerom Njegovog veličanstva, i sa željom i pravom trojedne kraljevine nebude onako kao što je to sa mlogimi zakoni i odredbami u ovom i istom predmetu učinjeno, nemanje, da je to pravično traženje hrvatsko-slavonskog naroda ostalo samo na papiru. Zato se uslobodjujem svietloga bana, pod kojega upravu ti krajevi po nagodbenom zakonu podpasti imaju, oviem zapitati: je li su od njegove strane kakovi koraci učinjeni, da se to provincializiranje izvede? i ako jesu, koji jim uspieh bijaše? te napokon za koliko vremena će se to ukinuće vojne krajine zbiljam oživotvoriti? Ova sam tim većma za dužnost svoju smatrao zapitati, što sam ja zastupnik gradjansk. Siska, a predstoji uredjenje občinah i gradovah, te mislim, da će se valjda oba Siska kod toga uredjenja spojiti.

U Zagrebu dne 10. srpnja 1870.

Lav. Gorički, s. r.
nar. zastupnik.

Predsjednik: Dostavit će se vis. vladi.

Dopis preuzv. g. bana za predujam od 1200 fr. kazališnoj zakladi, na povećanje theatralnoga repertoira.

Bilj. Lad. Thaller čita:

Privitom predstavkom od 20. lipnja tg. br. obratio se je za sad, pod neposrednom upravom kr. ove zemaljske

Digitized by Google

vlade stojeći odbor narodnoga zemaljskoga kazališta na istu s molbom, da se kazališnoj upravi otvori kredit od 1200 fr. u tu svrhu, da uzmogne repertoir hrvatskoga zemaljskoga kazališta, koji u sebi mnogo književnoga blaga bezkoristno sadržaje, u manjih neobligatnih svežčićih izdavati pod naslovom „repertoir hrvatskoga kazališta zemaljskoga u Zagrebu izdan troškom zakladnim, pod upravom kazališnoga odbora."

Predujam taj služio bi kazališnoj upravi kao poslovne glavnica za nastavljeno izdavanje kazališnoga repertoira, te se nebi imao smatrati kao ponavljajući se izdatak.

Trošak pako tog poduzetja pokrio bi se iz prodaje izdanih svezčićah, kojim bi se prema tomu ustanoviti imala prodajna ciena.

Korist, koja će se izdavanjem upitnoga repertoira za dramatičku literaturu postići, dovoljno je obrazložena u privitom podnesku upravljajućega odbora, tako, da nije potrebno istu s nova motivirati; — te stoga nemože ova kr. zemalj. vlada na ino, nego upitnu predstavku kazališnoga odbora što toplije preporučiti visokom saboru s predgledom, da se taj predujam od 1200 fr. dozvoli iz kazališne zaklade, koja imade glavnicu od 74.000 fr., dakle godišnjega dohodka od 3700 fr., te svake godine prieko 2800 fr. s nova uglavničuje.

U Zagrebu dne 6. srpnja 1870.

Rauch, s. r.

Predsjednik: Odboru za proračun.

Jovan Jurković: Ovo je predmet srodan onomu, što je odputjen na odbor glede uprave kazališta. Mislim, da se tomu odboru preda.

(Glasovi: Odboru za proračun.)

Filip Thaller: Vis. sabore! Ova je svota po vis. saboru uslied predloga odbora za proračun votirana u istu svrhu, u koju se tu predlaže. Mislim dakle, da bi se taj predmet mogao kao riešen ubilježiti u zapisnik.

Predsjednik: Dočim g. izvjestitelj odbora za proračun informira, da je stvar već riešena, prima se sada za znanje.

(Prima se.)

Županija sriemska moli, da se željezna pruga preko Šida i Rume protegne.

(Petic. odboru.)

Molbenica trg. komore zagrebačke, koja moli, da bi joj se dozvolilo birati zastupnika u sabor.

Bilj. **Lad. Thaller** čita ju.

(Petic. odboru.)

Predsjednik: Učiteljska „Zadruga" moli, da se čim prije u pretres uzme predlog g. zast. Raiznera, po kojem bi se dohodci zagr. nadbiskupije, za vrieme izpražnjenja, imali upotrebiti na zakladu za mirovine pučkih učiteljah, njihovih udovicah i sirotah.

Ljud. Raizner: Vis. sabore! Predlog je štampan, i razdieljen medju članove; stoga bi se mogao odmah u pretres uzeti.

(Glasovi: Ne!)

Dakle molim, da vis. sabor izvoli opredieliti, kada da dodje na dnevni red.

Predsjednik: Na dnevni red doći će onom prigodom, kad bude predlog g. Raiznera u pretres uzet.

(Pristaju.)

Vis. kuća izvolila je naložiti predsjedničtvu sabora, da dade kovati spomenice kolajne na uspomenu putovanja nj. veličanstvah u Hrvatsku. Predsjedničtvo je ovomu nalogu zadovoljilo i podnaša račun vrhu troška te moli, da se uputi na kontrolni odbor.

(Prima se.)

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Molim prije nego se na dnevni predje, neka mi bude dopušćeno nješto predložiti.

Izmedju mnogih predmetah, koji čekaju riešenje sabora, jedan je sigurno tako važan, da zaslužuje obzir, a to je predmet o podignuću ludnice. Postoji odbor, koji je o tom izvješće već podnesao, i netreba ništa drugo, nego da se to izvješće na dnevni red stavi. Predmet ovaj je osobito važan, i ja ga podupirem za sada dvimi dokazi i obziri, i to jedan je financ., koji dokazuje, da zemlja u tu svrhu neizmierno mnogo troši, jer ovi nesretnici nalaze se po svih gradovih, i u njem. Gradcu, i u Budimu a njeka stran i u Beču. Najveći dio tih nesretnikah nalazi se ovdje. Kolik je trošak, može se viditi i odatle, što su troškovi razciepkani na tri strane; već sama pratnja u Budim, Gradac i Beč mnogo košta, zatim uzdržavanje itd. Što se tiče ovih u Zagrebu, mjesto je tako nepsretno i neshodno za ovu bolest, da je sigurno žalostno vidit, u kakovom se stanju nalaze, akoprem se troši 14—15.000 for. svake godine samo u Zagrebu. Dakle obzirom na to, usudjem se predlog staviti vis. saboru, da sada, kada se predmet ob izbornom redu, a kako vidim, izvješće je odbora za riečko pitanje razdieljeno, kad se ona dva predmeta rieše, da sabor odluči, neka se onda metne na dnevni red praeferenter izvješće odbora za onu bolnicu.

Predsjednik: G. zast. Vukotinović predlaže, da se izza pitanja riečkoga metne na dnevni red predmet o gradjenju ludnice. Prima li to vis. kuća?

(Većina.)

Digitized by Google

Predlog g. Vukotinovića je primljen.

Škender Fodroci: Vis. sabore! Budući je izvješće odbora kraljevinskoga za riečko pitanje razdieljeno, predlažem, da se odbor izabere, jer je sabor mučeć prihvaio ostavku bivšega odbora.

Josip Žuvić: Molim vis. sabore, da se neprecipitira taj odbor, jer izvješće još nije ni pročitano. Treba najprije pročitati, i onda se može zaključiti, što je učiniti.

Ako u obće odbor bude izabiran, molim, da se sutra izabere, jer predmet je vrlo važan.

Predsjednik: Vis. kućo! Moram g. zast. Fodrociu protusloviti: sabor nije zaključio, da se imade odbor izabrati, nego je zaključio, da se imadu spisi, tičući se riečkoga pitanja štampati, razdieliti i u svoje vrieme staviti na dnevni red.

Jovan Živković: Vis. sabore! Mislim, da se to pitanje mora staviti na dnevni red, jer tekar, kad ga sabor uzme u pretres, onda može zaključiti, da li prihvaća nazor odbora, da se izabere odbor ad hoc. Nemože se preokupirati mnenje sabora, stoga nemože se izbor niti danas, niti sutra obaviti, nego ako se već misli, neka se predmet stavi na dnevni red. Onda će se odlučiti formalno pitanje, da li se ima izabrati odbor ad hoc, ili drugi koji način poprimiti.

Predsjednik: Vis. je sabor ustanovio dnevni red tako, da najprije dodje proračun, koji je već pretresivan, ali još nije dovršen, jer odbor imade još izvješće podnieti glede mirovine činovnikah dvorske kancelarije, i zakonsku osnovu o istom proračunu, koja se ipak još nemože sastaviti, jer cifre, medju koje spada i mirovinska svota dvorske kancelarije, nemogahu se porediti. Zatim sliedi izborni red i uredjenje sabora, poslje pitanje riečko, a zatim izvješće o zgradi za umobolne.

Centralni odbor podnio je izvješće glede uredjenja sabora i izbornoga reda. Molim g. Hervoića, da ga izvoli proglasiti.

Ljudevit Vukotinović: Molim vis. sabore! Još jedan predmet imam iztaknuti, koji se tiče nutarnjih poslovah ove vis. kuće. Ovih je danah nenadana smrt snašla pisara saborskoga i kroz to je udova njegova ostala u neizvjestnom i nesretnom stanju, neimajući od nikuda podpore. U tu svrhu otvorena je subskripcija u sredini saborskih članovah; nego cienim, da i vis. sabor od svoje strane ima dužnost vršiti, a ta bi u tom sastojala, da bi se ona obična angaria mortualis dozvolila, i budući je pokojnik imao 50 for. na mjesec, da bi vis. sabor zaključio, da se udovi njegovoj, iz blagajne saborskih troškovah, dozvoli u ime te posmrtne angarie 150 for.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog, da se udovi pokojnoga Verlea 150 for. dozvoli iz saborske blagajne.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Nakon zaključenih razpravah po saborskih odsjecih o zakonskoj osnovi glede izbornoga reda za sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, predloženoj visokomu saboru po svietlom banu, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Stjep. Hervoića, na temelju istih, takovu u pretres, te je, nakon svestranoga uvaženja odnosnih odsječnih razpravah, uredio niže stavljenu zakonsku osnovu, koju vis. saboru za odobrenje predlaže.

Podjedno si smatra dužnošću osrednji odbor, da vis. saboru navede, kojih se je načelah prigodom svoga pretresivanja držao.

Na koliko su saborski odsjeci suglasno primili ustanove predložene zakonske osnove, pridržao je osrednji odbor takove boz primjetbe, kao što su u §§. 4., 5., 7., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 18., 19., 20., 23., 24, 26.; — dočim je prema većini odsjekah, te priznanoj potrebi u mnogih paragrafih vladine zakonske osnove primjetbe ili dodatke učinio, te njekoje stavke opet izpustio, kao što je to u §§. 2., 3., 6., 8., 9., dapače jedan novi §. 10. sačinio, jer glede načina izbora u slavnom kotaru plemenite obćine Turopolje nije u vladinoj zakonskoj osnovi ništa providjeno bilo.

Isto tako nije providjeno bilo u upitnoj zakonskoj osnovi niti glede načina izbora, a niti glede inih ustanovah izbornoga reda, kao što je postavljanje i imenovanje središnjih odborah glede u §. 1. navedenih trgovištah i obćinah, s toga je osrednji odbor držao si za dužnost vis. saboru u tom obziru u §. 8. i 9. svoje uredjene osnove potrebite ustanove predložiti.

Nadalje je osrednji odbor primio §. 1. onako, kako je u zakonskoj osnovi po svietlom banu predložen, jer svaki od saborskih odsjekah u tom nješto drugoga predlaže, tako odsjek I. daje trgovištu Jaski 1, te Pakracu i Daruvaru zajedno 1 zastupnika, odsjek pako II. dozvoljava županiji virovitičkoj 1, te sriemskoj 1 zastupnika, dočim III. odsjek podieljuje obćini Dalj u virovitičkoj županiji 1, obćini Šid 1 i obćini Irig 1 zastupnika u sriemskoj županiji, — što se vis. saboru izvješćuje.

Isto tako pridržan je §. 17. vladine osnove, jer odsjeci u tom pogledu različite zaključke načiniše; tako I. odsjek predlaže, da se rieč „zavremeno“ zamieni sa „14 danah“, III. odsjek opet predlaže mjesto „10 danah“

Digitized by Google

da bude „14 danah“, a rieč „zavremeno“ da se zamieni sa „za 8 danah“, dočim II. odsjek prihvaća vladin predlog.

Prema većini odsiekah pridržao je osrednji odbor po vladinom predlogu zakonske osnove §§. 10., 22. i 25.

Osnova zakonskoga članka

ob izbornom redu za sabor kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

§. 1.

Broj zastupnikah.

Narod kraljevinah Hrvatske i Slavonije zastupan je u svojem saboru kroz 67 zastupnikah, od kojih biraju županije 43, gradovi pako, poveljeni kotari i znamenitija trgovišta 24 zastupnika, i to:

1.	županija žagrebačka	10
2.	„ riečka	3
3.	„ varaždinska	8
4.	„ križevačka	4
5.	„ požežka	4
6.	„ virovitička	8
7.	„ sriemska	6
8.	grad Zagreb	3
9.	„ Rieka s kotarom	2
10.	„ Bakar	2
11.	„ Varaždin	2
12.	„ Osiek	2
13.	„ Senj	1
14.	„ Karlovac	1
15.	„ Križevac	1
16.	„ Koprivnica	1
17.	„ Požega	1
18.	trgovište Virovitica	1
19.	„ Vukovar stari i novi	1
20.	„ Djakovo	1
21.	„ Ruma	1
22.	„ Krapina	1
23.	„ Sisak	1
24.	„ Samobor	1
25.	Sl. kotar plem. oćine Turopolje	1

Izborni kotar i središnji odbor.

§. 2.

Čim bude sabor sazvan, imadu u županijah veliki župani, a u slob. i kralj. gradovih načelnici, odnosno sudci imenovati središniji odbor, koji će županiju, dotično grad, u kojem se više zastupnikah izabira, razdieliti na toliko izbornih kotarah, koliko će dotična županija ili grad birati zastupnikah i središnji odbor opredieliti će izborna mjesta, učiniti za izbore potrebite i shodne priprave. te same izbore rukovoditi.

§. 3.

Svaki središnji odbor sastoji iz predsjednika i perovodje, koji neima glasa.

Predsjednikom toga odbora jest u županijah veliki župan, odnosno upravitelj veležupanske časti, a u njihovom zaprečenju onaj, koga oni u tu svrhu oprediele; — u slob. pako gradovih načelnik, odnosno gradski sudac.

Središnji odbori stoje u neposrednom savezu sa banom i dopisuju izravno šnjim.

Izborne deputacije.

§. 4.

Središnji odbor imenovati će za svaki izborni kotar izmedju stanovnikah njegovih, za koje neima dvojbe da će biti birači, izbornu deputaciju, sastojeću iz predsjednika, dva člana i perovodje, koji nema glasa.

U gradovih jednoga izbornoga kotara obavlja posao izborne deputacije sam središnji odbor.

§. 5.

Izborne deputacije imadu obaviti popis biračah, i biranje izbornikah, sastaviti listine izborničke i rukovoditi biranje zastupnikah, sve to u roku od najmanje 14 i najdulje 30 danah i to tako, da ovim postupkom nedotaknuti ostati imadu rokovi naznačeni u §. 14. i 17.

§. 6.

Razdioba županijah i gradovah u izborne kotare, naznačenje biralištah, imenovanje središnjih odborah i izbornih deputacijah imadu se odmah, čim budu poslovi ti obavljeni prijaviti zemaljskoj vladi i u službenih novinah svestrano obnarodovati.

Pravo izbora.

§. 7.

Pravo izbora imade bez razlike svaki, koji je u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji rodjen ili u savez koje obćine istih kraljevinah, kao zavičajni pripadnik primljen, ako je, samostalan i po načelih zakona ob uredjenju sabora §. 10. neporočan, te kod koga se stiču uvjeti označeni u sliedećih paragrafih.

§. 8.

Pravo izbora vrši se u županijah i u obćinah Virovitici, Vukovaru starom i novom, Djakovu i Rumi, koje polag §. 1. za sebe zastupnika biraju, neposredno i posredno.

Digitized by Google

Neposredno bira narodnoga zastupnika:

a) Tko budi sam, budi sa svojom obitelju ili kao gospodar kućne zadruge posjeduje nepokretno vlastničtvo i od kojega plaća najmanje 50 fr. (petdeset) izravnoga poreza;

b) župnici, pastori, rabini i činovnici kraljevski, županijski i občinski (knezovi, seoski sudci i bilježnici), odvjetnici, dr. pravah, dr. medicine, magistri kirurgije, ljekari, diplomirani mierniei, patentirani pomorski kapetani;

c) obrtnici, trgovci i brodovlastnici, koji plaćaju najmanje 30 fr. izravnoga poreza.

Posredno bira narodnoga zastupnika:

a) Koji budi sam, budi sa svojom obitelju, budi kao gospodar kućne zadruge posjeduje u dotičnom izbornom kotaru nepokretno vlastničtvo, na kojem živi, i od kojega plaća najmanje 5 for. a. vr. izravnoga poreza bez prireza;

b) obrtnik, trgovac i gospodarski činovnik, koji plaća najmanje 5 fr. a. vr. izravna poreza bez prireza.

Oni, koji vrše pravo izbora neposredno, nazivlju se po zakonu ovom „izbornici", a oni, koji ga vrše posredno, nazivlju se „birači".

Svakih petdeset biračah bira jednoga izbornika, koj kao ostali izbornici upliva u izbor narodnoga zastupnika s jednim glasom.

§. 9.

U slob. i kr. gradovih, kao i u trgovištih, koja imadu poput gradovah uredjene magistrate (kao su Krapina, Sisak i Samobor §. 1.) vrši se izborno pravo samo neposredno i takovo pripada:

a) Mjestnim gradjanom;

b) u dotičnom gradu ili trgovištu, i u njem pripadajućem zemljištnom obsegu živućim i pod njihovu jurisdikciju spadajućim vlastnikom nepokretninah, ako od njih plaćaju najmanje 15 for. izravnoga poreza, isto tako uživaju se prava toga izbora, ako najmanje 15 fr. izravnog poreza plaćaju, obrtnici, trgovci i brodovlastnici;

c) tit. biskupom, pravim kanonikom, prebendarom, župnikom, protestantskim pastorom, rabinom, profesorom pravoslavne akademije, gimnazije, realke, kraljevskim, županijskim, gradskim i občinskim činovnikom, odvjetnikom, dr. medicine, dr. pravah, magistrom kirurgije, liekarom, diplomiranim miernikom i pomorskim kapitanom.

U navedenih trgovištih prema §. 2. imenuje veliki župan dotične županije središnji odbor.

§. 10.

U slobodnom kotaru plemenite občine Turopolje vrši se izborno pravo neposredno, i takovo pripada:

a) Onim žiteljem toga kotara, koji su vlastnici tamo nepokretninah, ako od njih plaćaju najmanje 15 fr. izravnoga poreza; isto tako uživaju se prava toga izbora, ako najmanje 15 fr. izravna poreza plaćaju, obrtnici, trgovci i brodovlastnici, nu ako u područje toga kotara prema njegovu ustrojstvu spadaju.

Ovdje imenuje župan turopoljski prema §. 2. središnji odbor, kojemu i predsjeduje.

§. 11.

Oni, koji imadu virilni glas na saboru neuplivaju u izbor narodnoga zastupnika onoga izbornoga kotara u koji spadaju, a isto tako i oni, koji u županijah biraju neposredno narodnoga zastupnika, neuplivaju s drugimi birači u izbor izbornikah.

Izborne listine.

§. 12.

Čim bude po §. 4. i 5. imenovana za dotični kotar izborna deputacija, imati će priugotoviti imenik svi onih, kojim po §. 8. pristoji neposredno izborno pravo, a središnji odbor odrediti će dan, kada se imade u svakom izbornom kotaru započeti popis biračah (§. 8. B.), najmanje 3 dana prije nego se popis tu započme, imade se to u izbornom kotaru proglasiti: čim bude imenik biračah dogotovljen, imade se isti izložiti i u dotičnom izbornom kotaru proglasiti, da je svakomu slobodno imenik taj pregledati, i proti njemu, prinesav potrebita svjedočanstva, prigovoriti: ako je prigovor učinjen tečajem roka, dok je imenik izložen, imade ga izborna deputacija još prije izbora izbornikah riešiti: ako je pako učinjen prigovor na isti dan i to tečajem izbora izbornikah, mora se riešiti u onaj čas, i ako je prigovoritelju na korist odlučeno, može on odmah u izbor uplivati.

Protiv riešenjem ovih prigovorah dalnje pritužbe neimade. Čim bude imenik biračah izpravljen i ustanovljen, odredjuje izborna deputacija rok biranja izbornika; k ovomu ročištu imadu se svi birači za vriemena pozvati, i na opredieljeni dan izbor izbornikah po smislu §. 8. točke zadnje preduzeti.

Došavši birači osobno k izboru, glasuju ustmeno, te se izabranim smatra onaj, za kojega je absolutna većina glasovala, ako neima nitko absolutne većine, ponavlja se

Digitized by Google

izbor izmedju one dvojice. koji imadu najviše glasovah; započeto biranje nesmije se prekinuti, dokle nebude obavljeno.

§. 13.

Kada budu izbori izbornikah jednoga izbornoga kotara dovršeni, imade deputacija uspjeh izbora bezodvlačno središnjemu odboru prijaviti, a ujedno dotične početkom §. 11. napomenjene i po izbornoj deputaciji sastavljene listine neposrednih izbornikah §. 8., isto tako listinu izabranih kroz birače izbornikah javno izložiti i pučanstvo izbornoga kotara o tom izloženju ubaviestiti time, da je svakomu prosto tečajem roka od 3 dana izložene listine ugledati i njim prigovoriti.

§. 14.

Prigovor može upravljen biti proti tomu:

a) da prigovornik nije upisan po zakonu u izborničku listinu;
b) da je tko treći upisan nezakonito;
c) da biranje izbornikah nije obavljeno redovito.

§. 15.

Prigovor imade se učiniti kod predsjednika deputacije uz pridonešenje potrebitih dokazah pismeno ili ustmeno; izborna deputacija riešiti će bezodvlačno prigovor i proglasiti ga prigovoritelju, koj ako sa riešenjem zadovoljan nije, imade odmah na licu mjesta uložiti utok, ako je prisutan, ako nije, u roku od 24 sata od ure, kad mu je riešenje priobćeno.

Ako je riešenje povoljno za prigovoritelja, imade se na temelju istoga izpraviti u izbornoj listini točka, proti kojoj jest prigovoreno.

Za slučaj utoka proti riešenju izborne deputacije, imade ista uloženi utok nepočaseno podastrieti zemaljskoj vladi za riešenje.

Cieli ovaj postupak mora se vršiti tako žurno i točno, da u neprekoračivom roku od 14 danah, računajuć od onoga dana, kad su listine izbornikah izložene, riešeni biti moraju svi učinjeni prigovori već u najvišoj molbi i riešenje to dotičnoj izbornoj deputaciji priobćeno, jer izza minuloga toga 14dnevnoga roka imati će izborna deputacija izborne listine konačno zaključiti, a zaključene imati će podpisati svi članovi izborne deputacije, a to se učiniti mora i onda, ako riešenje kojega utoka nebi slučajno do toga roka stignulo.

O zaključenih izbornih listinah imade se središnji odbor izviestiti.

§. 16.

Tako municipalna poglavarstva, kao i svi drugi uredi, župnici, dužni su biti u pomoć izbornoj deputaciji predlaganjem krstnih knjigah, poreznih listinah, knjigah gradjanah, gruntovnih izpisah i svih sredstvah, koja bi izborna deputacija u svrhu točnoga popisa od njih zahtievala.

§. 17.

Za slučaj novoga izbora zastupnikah u istoj saborskoj periodi, imade izborna deputacija obstojeće izborne listine samo predati i izpraviti.

Izbor saborskih zastupnikah.

§. 18.

Sedišnji odbor odredjuje dane za biranje narodnih zastupnikah, nu tako, da se izbor taj uzmogne obaviti najmanje 10 danah prije otvorenja sabora. — Dan izbora imade se zavremeno obnarodovati.

§. 19.

Biranje zastupnikah mora biti javno.

§. 20.

Predsjednik izborne deputacije dužan je uzdržati kod izbornoga čina redoviti postupak, te mu pripada pravo i dužnost uzdržati mir i red, zašto je naročito zabranjeno, da k izbornomu činu nitko oružje sobom neponese.

§. 21.

Gradjanske oblasti i zapovjednici oružane sile dužni su zadovoljiti bez oklevanja pozivu predsjednika izborne deputacije, kad ih on u svrhu uzdržanja mira i poredka zatraži za pomoć.

§. 22.

Kandidatom za saborskoga zastupnika smatra se onaj, koga pred izbornom deputacijom kao takova označe u gradovih 10, — a u županijskih izbornih kotarih 5 izbornikah.

Ovi kandidati smiju u izbornoj skupštini govoriti, ako budu na to barem kroz pet izbornikah pozvani.

Takovi kandidati nesmiju biti članom izborne deputacije onoga izbornoga kotara, u kojem kandidiraju.

§. 23.

Izbornici imadu k izboru doći osobno i tamo glasovati ustmeno. — Izabranim saborskim zastupnikom smatra se onaj, za koga je glasovala nadpolovična većina prisutnih izbornikah; ako nije nitko dobio takove absolutne većine, opetuje se izbor na korist one dvojice kandidatah, koji imadu najviše glasovah. Kad bi za takav užji izbor imala dvojica jednaki broj glasovah, odlučuje žreb, koji će od njih stupiti u užji izbor.

Digitized by Google

§. 24.

Izborna deputacija, imenito predsjednik iste, imade se brinuti, da budu predani glasovi točno bilježeni kroz bilježnika deputacije, koga imadu kontrolirati članovi iste, a preko njih i oni, koji će biti kroz kandidirajuće izbornike na korist svojih kandidatah za kontrolu odredjeni, u koju svrhu takovim kandidirajućim izbornikom za korist svoga pojedinoga kandidata pravo pripada, dvojicu odbornikah imenovati.

§ 25.

O svakom izboru ima se sačiniti izborni zapisnik u dva primjerka; te ima u sebi sadržavati mjesto i dan izbora, broj prisutnih izbornikah, ime izabrana zastupnika i broj glasovah, kojimi jest izabran.

Zapisnik taj podpisuju svi članovi izborne deputacije.

Jedan primjerak toga zapisnika imade se odmah dostaviti izabranomu zastupniku, da mu bude vjerodajnicom na saboru, a drugi primjerak središnjemu odboru.

§. 26.

Središnji odbor prijaviti će bezodvlačno banu imena izabranih u njihovu području narodnih zastupnikah, priloživ tomu svomu izvješću dostavljene si izborne zapisnike.

Ostala, na izbore odnoseća se, pisma sahraniti će se u županijskom, odnosno gradskom arkivu dotičnoga izbornoga kotara.

§. 27.

Tako središnji odbor, kao i izborne deputacije imenuju se za cielu sakorsku periodu, te će i poslje obavljenja općenitoga saborskoga izbora imati uredovati tečajem ciele trogodišnje periode, kad budu na to pozvani.

U Zagrebu, 12. lipnja 1870.

Antun Vakanović s. r.
predsjednik.

Gvozdanović s. r.

Dr. Koić s. r.

Stefan Hervoić s. r.
izvj. centr. oobora.

Po poslovniku predlažem, da se ovo tiska, medju članove razdieli, i za 3 dana u pretres uzme.

Predsjednik: Ja sam ga odmah dao pečatati i razdieliti; sada neka odluči vis. kuća, kada da se u pretres uzme.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. kućo! To nije jedini predmet, nego je još jedan ob uredjenju sabora. Ta su dva predmeta organička cielost, i moradu se zajedno uzeti na dnevni red.

Predsjednik: A tko veli, da ne?! — Obadva su izvješća štampana i razdieljena; a sad će se i drugo proglasiti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u svih trih saborskih odsjecih o zakonskoj osnovi glede uredjenja sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, predloženoj po svietlom banu visokomu saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Stefana Hervoića, na dan 10. srpnja t. g. u pretres istu, te se je tom prigodom sliedećih držao načelah:

Na koliko su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglasno po odsjecih primljene, to ih je odbor po dužnosti svojoj pridržao, kao što je §§. 2, 3, 4, 6, 7, 8, 11 i 13, dočim je u §§. 1, 9. 10, 12, 14, 15 i 16 ili prema većini odsiekah, ili prema neobhodnoj potrebi i većoj jasnoći zakonske osnove, svoje zaključke stvarao.

Kod §. 5. predložene zakon. osnove primio je osrednji odbor isti po vladinom predlogu, premda su odsjeci takav u mnogom mienjali; nu jer su svaki za sebe nješto drugoga predlagali, osobito glede broja narodnih zastupnikah, to odbor drži svoj postupak opravdanim tim više, dočim će glede toga polag ustanovljenja broja narodnih zastupnikah prigodom pretresivanja zakonske osnove ob izbornom redu odnosan saborski zaključak ovdje mjerodavan biti.

Prema tomu predlaže osrednji odbor visokomu saboru sliedeću uredjenu

Osnovu zakonskoga članka

glede uredjenja sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

§. 1.

Sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sazivlje Njegovo veličanstvo kralj u glavni zemaljski grad Zagreb.

§. 2.

Zakonska perioda sabora ustanovljuje se na tri godine.

§. 3.

Zasiedanje sabora zaključuje Njegovo veličanstvo kralj, komu pripada i pravo sabor odgoditi, a i razpustiti ga prije izmaka zakonarske periode, ali onda valja, da se razpišu odmah novi izbori, i da se drugi sabor sastane najkasnije tri mjeseca nakon razpusta prijašnjega.

Digitized by Google

§. 4.

Mandat zastupnika traje koliko zakonarska perioda. Izprazni li se mjesto zastupničko prije izmaka toga vremena, kada sabor nesaboruje, ima se učiniti novi izbor prije, nego se saborsko zasjedanje nastavi; sbude li se to pod zasiedanjem, ima se izbor obaviti najkašnje za tri nedjelje danah.

§. 5.

Sabor sastoji iz pozvanikah banskih sa virilnim glasom, i iz 67 zastupnikah narodnih.

Virilni glas u saboru imadu:

a) nadbiskup zagrebački, metropolita dolnjo-karlovački, diecezanski biskupi, prior vranski, službujući pravi veliki župani, upravitelji županijah i župan turopoljski;

a) svaki knez, grof ili barun, koj se sám, ili kojega su predji do sada pravo osobnoga glasa na saboru uživali, ili koj je kao indigena u hrvatsko-ugarski zakonik unešen, ako je u zemlji rodjen, nastanjen, ili tamo kao nadležan, samostalan, 24. godinu navršio, u kazneno-sudbenom obziru neporočan, te ako osim toga posjeduje u Hrvatskoj ili Slavoniji na svoje ime u gruntovnici upisano takove imanje, s kojim je jurisdikcija do godine 1848. skopčana bila.

O narodnih zastupnicih govori posebni zakon.

§. 6.

Sabor otvara i zatvara Njegovo Veličanstvo kralj ili njegov za taj čin napose imenovani namjestnik; predsieda mu pako po saboru izabrani predsjednik ili jedan od dvajuh saborskih podpredsjednikah.

§. 7.

Djelovanje predsjednika i podpredsjednika, kojih se izbor do previšnjega znanja staviti imade, traje kroz vrieme ciele jedne saborske periode.

§. 8.

Bilježnike, rednike kuće i pomoćno osoblje bira si sabor za svako zasiedanje.

§. 9.

Zastupnici dobivaju izim putnoga troška dnevnicu od pet forintih i osim toga u ime stanarine za svaki dan jedan forint.

§. 10.

Zastupnikom naroda može biti izabran svatko, tko je u kraljevini Hrvatskoj ili Slavoniji rodjen, ili tko je u savez koje obćine ovih kraljevinah, kao zavičajni pripadnik primljen, ako ima pravo izbora u obće, ili virilno pravo glasa na saboru, te nadalje, ako je navršio 24. godinu i ako je pismen: — nemože se pako izabrati, koj je pod skrbničtvom ili stečajem, a niti onaj, koj stoji u posebnoj iztragi, ili je osudjen radi zločina ili prekršaja, počinjena s koristoljubja.

§. 11.

Zastupnici neprimaju nikakovih naputakah, a vrše svoje pravo, odnosno dužnost osobno.

§. 12.

Na djelokrug sabora spadaju svi poslovi, tičući se neposredno i izključivo kraljevinah Hrvatske i Slavonije, kojih je obseg ustanovljen nagodbenim zakonom od 8. studena 1868.

§. 13.

Pravo iniciative pripada kruni i saboru.

§. 14.

Poslovanje sabora uredjeno je posebnim poslovnikom, u koliko nestoji isti u protuslovju sa odredbami ovoga zakona.

§. 15.

Vlada je vlastna i dužna pošiljati u sabor svoje zastupnike, kojim je slobodno govoriti u svako doba, ali glasovati onda, ako su članovi sabora.

§. 16.

Za konstituiranje sabora potrebita je nadpolovična većina stigavših k istomu zasjedanju verificiranih članovah sabora.

Za valjani zaključak zahtieva se trideset i pet prisutnih verifieiranih članovah sabora.

U Zagrebu, 12. srpnja 1870.

Antun Vakanović, s. r.
predsjednik.

Gvozdanović, s. r.
Izvj. I. odbora.

Dr. Koić, s. r.

Stefan Hervoić, s. r.
Izv. centralnog odbora.

Predsjednik: Kad želji vis. kuća, da se ovi predmeti uzmu u pretres?

(Glasovi: U petak. — Subotu!)

Digitized by Google

Jovan Živković: Ja molim vis. kućo! Ovo nezavisi od vis. kuće, nego treba učiniti, kako zakon kaže; a zakon kaže: najmanje 3 dana izza razdieljenja. Dakle, ako uzmete vrieme, kad se ova sjednica svrši, onda ni u subotu jutro na početku sjednice nisu 3 podpuna dana, a kamo li u petak. (Nemir.) Molim gg. ja svoje uvjerenje kažem, a vi mene možete nadglasati.

Ovo je gg. kardinalni zakon, najglavniji zakon ustavni, izborni red. Ako tuj nedamo vriemena, koje zakon nalaže, neće se moći predmet proučiti kako treba, niti shodni izpravci moći predložiti, ako bi tko hotio takove predlagati. Ja se pozivljem na poslovnik, i molim, da se ta važna stvar nepraecipitira, nego za subotu odredi.

Predsjednik: Prima li vis. kuća, da se u subotu uzme na dnevni red?

(Prima se.)

Predmeta više nema nikakvoga za pretresivanje, zato bi odgodio sjednicu na ¼ sata, da se dotle izabere odbor od 7 licah za zaklade. G. bilježnik Raizner pobirat će cedulje, a molim gg. zast. Labaša i Goričkoga, da mu se pridruže u pomoć.

Zast. vlade g. Pogledić želi govoriti.

Vl. zast. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno na interpelaciju g. zastupnika Mavre Broza, upravljenu u saborskoj sjednici 2. o. m. na Nj. preuzvišenost g. bana u pogledu odpuštenja gimnazijskih profesorah odgovoriti.

Ja neću uztrpljivost vis. ovog sabora zlo rabiti potankim navadjanjem i obširnim razglabanjem ovoga predmeta, koji je u ovozemskih i drugih takodjer listovih svestrano razpravljan i po tom gg. narodnim zastupnikom dovoljno poznat. Ja mimoidjem takodjer one osobne uvrjede prigodom tom Nj. preuzvišenosti g. banu nanešene, jer jih je i sam vis. sabor izjavljenjem negodovanja dovoljno odsudio. te ću samo na pojedine točke te interpelacije potanko odgovoriti:

1. je točka, koja glasi: Koje je razloge imao preuzv. g. ban, kad je dvojicu profesorah tečajem školskoga semestra odpustio, i jesu li ti razlozi takovi, da je uslied njih morao odmah slieditи bezuvjetni odpust?

Na ovu točku čast mi je odgovoriti, da su, iza razmirice, porodivše se iz poznatih razlogah izmedju gosp. bivšega učitelja namjestnoga dra. Davida Starčevića i njekoliko drugovah njegovih na istom učevnom zavodu, rečena gg. dvojica profesorah i s njimi jošte sedam, putem predstavke na ravnateljstvo gimnazije, zahtievali njegov odpust iz razlogah, što se s čašću i ugledom zvanja učiteljskoga neslaže njegovo ponašanje dne 19. travnja t. g. i što se on i onako zvanju učiteljskomu posvetiti neželi.

Premda su se rečena gg. profesori osobno osvjedočila, da je taj njihov podnesak od strane gimnaz. ravnateljstva zem. vladi podnešen, da je iztraga proti dru. Davidu Starčeviću u tečaj stavljena, da se dakle dr. Starčević prije nego je iztraga dovršena i krivnja konstatirana, odpustiti nemože, i premda su oni na strpljivost upućeni i pače u izgled jim stavljeno, kad bude sve konstatirano, da će se dr. D. Starčević odpustiti, to su ipak rečena gg., znajuć, da se je ono vrieme Nj. preuzvišenost g. ban upravo izvan zemlje nalazio, da se dakle njihov podnesak u ono vrieme, kad su željeli, riešiti nemože, potáknuti se našli, 24. svibnja, i to, mimoišav predpostavljeno si ravnateljstvo, kod zemalj. vlade staviti njeki ultimatum, kojim izjavljuju, da dočim na njihov prvi podnesak riešenje stiglo nije, i što se pogovara, da dr. Starčević odpušćen nebude, da jim čast nedopušća, sa drom. D. Starčevićem dalje služiti, stoga, ako njikov podnesak do konca svibnja riešen nebude, da će prestati vršiti učiteljsku dužnost tako dugo, dok dr. D. Starčević odpušten nebude.

Ja moram ovdje ostaviti sudu vis. sabora, da li je Nj. preuzvišenost g. ban, bez grdne povrjede toli dostojanstva banske časti, koli zem. vlade dopustiti mogao, da mu se od strane pojedinih učiteljah, bilo i od strane koje god druge vrsti javnih urednikah, takov ultimatum stavlja? — Takova što dopustiti, značilo bi ustanoviti načelo, koje bi svaku upravu nemogućom učinilo. U ovakovih dakle okolnostih, za odstraniti svaki nered i neugodne posljedice, koje bi se odtuda poroditi mogle, Nj. preuzvišenosti g. banu nije preostalo ino nego tomu neredu odmah u početku, čim se je pojavio, na put stati, i one, koje je Nj. preuzvišenost za krivce pronašla, od zavoda odstraniti.

Što se 2. točke tiče, koja glasi: Je li se pri tom odpustu sa profesori postupalo onako, kako to zahtievaju zakoni, da se postupa odpuštajući javnoga činovnika, te je li vlada konačno primila ostavku ostale petorice profesorah, i koje je imala za to razloge? — na ovo pitanje čast mi je odgovoriti sa: Jest.

Čim je zem. vladi, odnosno Nj. preuzviženosti g. banu sve to do znanja došlo, povedena je proti toj gg. iztraga i na temelju iztrage, pošto su ova dvojica odpuštenih profesorah za glavne faktore postupka desetorice pronadjeni, odpustila jih je Nj. preuzvišenost iz službe, jer je držala, da joj je dužnost takovomu neredu odmah u postanku na put stati; imala je tim bolje razlog za to; jer, ako ova gg. nisu bila tako savjestna, te su mogla učevni zavod, na kojem su služila, obustavljenim na priečac vršenjem učiteljske dužnosti, očitoj pogibelji bezodvlačnoga razpusta izvrgnuti i svojim postupkom ostalim učevnim zavodom zločest primjer dati, neznam, kako se Nj. preuzvišenost g. ban upravo zato, što je takovo načelo polag dužnosti svoje odbio, i što ga je odmah u postanku uništio, radi toga na kakav odgovor povući može.

Što se one petorice tiče, koji su izza odpusta ove dvojice posebnimi podnesci, upravljenimi neposredno na zem. vladu, izjavili, da ako ona dvojica odpuštenih profesorah rehabiliti-

Digitized by Google

rana nebudu, oni prestaju vršiti učiteljsku dužnost, to neka dozvoli vis. sabor, da Nj. preuzvišenost g. ban ovakovu izjavu u najblažijem smislu nije inače, nego kao ostavku smatrati mogao, te mu nije drugo preostalo, nego ostavku primiti, pošto nije Nj. preuzvišenost imala sredstva, dotičnike polag takovoga očitovanja prisiliti, da učiteljsku dužnost vrše.

Točka 3. glasi ovako: „Je li vlada u obće upotriebila sva sredstva, koja zakoni propisuju, ili okolnosti zahtievaju, da potanko sazna, koji su pravi uzroci tolikim neredom novijega vremena na zagrebačkoj gimnaziji, koja je od prije u svakom pogledu prednjačila svim ostalim i iste vrsti u našoj domovini?“

Na ovu točku imam čast odgovoriti, da je zem. vladi poznato bilo, da je na zavodu, o kojem se ovdje divani, naime na zagreb. gimnaziji, od početka školske godine sve do najnovijega vremena najbolji red vladao, i nije nitko jošte dokazao, da je rečeni zavod u kojem god pogledu nazadovao. A čim je zemaljska vlada opazila, da su se neredi pojavili, koji bi za rečeni zavod ubitačni bili, a na žalost svoju još primietila, da su tim neredom baš pojedini izmedju gg. učiteljah krivi, mislim, da ju nitko neće okriviti toga radi, što je svom energijom tomu neredu na kraj stala, dočim je krivce bez ikakve razlike od zavoda odstranila i po tom red opet uvela.

Napokon 4. točka glasi ovako: „Kako misli vlada tomu neredu i nazadku ovoga toli važnoga zavoda naše domovine doskočiti, kako li naći vrstnih i sposobnih učiteljah?“

Ja moram naravno napomenuti stvar, koja je gg. narodnim zastupnikom poznata, da je naime zemaljsku vladu cieli ovaj postupak iznenadio; ali da je ona polag svega toga nastojala, stranom pomoćju preostalih učiteljskih silah, koje su sve svoje sile vladi na razpolaganje stavile, stranom ponamještenjem pojedinih suplentah, za nuždu, odmah odstraniti svaku nepriliku. Što se dojduće školske godine tiče, to će vlada upotrebljenjem učiteljskih silah, koje joj u tom pogledu na razpolaganje stoje, tako udesiti i stvar naravnati, da se bojazan g. interpelanta u tom pogledu izjavljena, posve suvišnom ukazala bude.

Ovo je, što sam na tu interpelaciju imao izjaviti vis. saboru, te dodajem molbu, da se sa ovim odgovorom zadovoljiti i na znanje ga uzeti izvoli.

Mavro Broz: Vis. sabore! Na moju interpelaciju od 2. srpnja odgovorio mi je ovo g. načelnik zem. vlade odsjeka za bogoštovje. Na koliko sam razumio njegov odgovor, moram izjaviti, da se š njim podpuno zadovoljiti nemogu. — Prvo, jerbo iz njegovoga odgovora nisam crpio osvjedočenje o tom, da će se postići ona svrha, koju sam ja sa svojom interpelacijom postići mislio. Drugo, poznato nam je, da su odpušteni učitelji dali svoje očitovanje, a na ovo očitovanje dade njetko u „Narod. Nov.“ opazke, i kako se vidi iz opazakah, čini se, da je samo ravnateljstvo gimnazije te opazke dalo: a na moju interpelaciju dade evo odgovor g. zastupnik zem. vlade.

Ja si pridržajem pravo, da ću i očitovanje učiteljah, i opazke g. ravnatelja i odgovor presv. g. zastup. vlade uvažiti i u svoje vrieme dva predloga staviti.

Prvi predlog će glede načina, kako vis. zem. vlada vrši dužnost odgovornosti, s kojim se ja, kao što sada biva, slagati nemogu.

Drugi predlog će se protezati na isti predmet, u kojem sam imao čast interpelirati.

Predsjednik: Gosp. zast. Broz pridržaje si pravo u predmetu dva predloga staviti, a vis. kuća prima na znanje izjavu g. vlad. povjerenika?

(Prima se).

Imam čast izviestiti, da u odboru školskom manjka predsjednik g. biskup Soić i izvjestitelj g. Vukotinović, koji kao podpredsjednik sabora nemože u odboru sudjelovati. Zato molim gg. članove odbora, da si izvole izabrati novoga predsjednika i izvjestitelja. Članovi su pako gg.: vel. župan Bogović, zast. Jurković, dr. Batagliarini, Jandrić, Filipović, Vuković, dr. Stojanović, Gvozdanović i admin. županije varaždinske P. Horvat. Dakle neka se izvole iznova konštituirati.

Sada odgadjam sjednicu na ¼ sata i molim, da izvole gg. cedulje davati g. Rajzneru, komu su pridieljena gg. Labaš i Gorički.

(**Izbor** odbora za odlučenje zakladah posebnih od zemaljskih.)

Vis. kućo! Resultat glasovanja za odbor za odlučivanje zakladah jest sliedeći: Glasujućih bilo je 45. Većinu glasovah dobilo je sliedećih 7: gg. Jančo 43, Miroslav Kraljević 40, Ladislav Kiš 42, Akurti 37, Rajzner 41, vel. župan Kukuljević 40, Filip Thaller 39. Tako ova gg. sačinjavaju odbor.

Molim da se konštituiraju.

Pozivljem I. odsjek, da izvoli u pretres uzeti zakon. osnovu o proglašenju zakonah, i molim gg. izvjestitelje odsiekah, da stupe sa mnom u centr. odbor.

Time zaključujem današnju sjednicu.

Digitized by Google

Sedamdeset i šesta saborska sjednica,

držana dne 16. srpnja 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Proglašenje skupnoga zak. članka. — Izvješće odbora za oplemenjenje konjarstva. - Interpelacija Benj. Kraljevića glede dopusta domobranstva zarad poljskoga djela. — Dnevni red: Zakonska osnova o izbornom redu. Generalna debata i početak specijalne.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

Zapisnik

75. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 13. srpnja 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

U pol deset satih otvori saborski predsjednik sjednicu, u kojoj zapisnik 74. saborske sjednice pročitan i bez primjetbe ovjerovljen je.

Saborski predsjednik predlaže, da li želi sabor odbor za razlučenje zakladah zemaljskih, od posebnih odmah, ili na svrhi sjednice izabrati? — odlučeno je. da se na svrhi sjednice izabire.

Narodni zastupnik g. Živković s razloga, što mu nije poznat način, kojim se saborski zaključci za izvršivanje zemaljskoj vladi dostavljaju, i koji se način upotriebljava za ubavješćenje sabora o izvršenju takovih zaključakah, — predlaže, da se saborski zaključci o zemaljskom budgetu razluče na tri struke, naročito po odielih, na koje spadaju, a tako razlučeni zemaljskoj vladi, i to svaki posebno, dostavljaju.

Narodni zastupnik g. Rajzner primjećuje, da se je do sada svaki saborski zapisnik dostavljao zemalj. vladi po izpravku za riešenje.

Vladin zastupnik, odjelni predstojnik pravosudja, g. Josip Žuvić, izjavljuje, da on predlog g. nar. zastupnika Živkovića prihvaća, razjasnjujući, da je svim saborskim zuključkom. na zem. vladu upravljenim, ticajućim se pravosudne struke, dosada sasvim zadovoljeno. — Odjel za unutarnje poslove zadovoljio je takodjer većim dielom, a u njekih slučajevih nahode se odnosni vlad. predlozi u djelu.

Saborski predsjednik izjavljuje, da su saborski zaključci o budgetu do sada zemaljskoj vladi u svojoj cielosti dostavljeni bili, a drugi da su po dotičnih bilježnicih vladi priobćeni, — sstavlja zatim pitanje, da li se predlog narodnoga zastupnika Živkovića prima; na što je isti većinom glasovah primljen.

Zatim javlja saborski predsjednik, da je koprivnički zastupnik gospodin Viktor Špišić svoju vjerodajnicu podneo; — zaključeno je, da se ista verifikacionalnomu odboru predade.

Nar. zastupnik gosp. Jovan Jurković mioli potrebiti u svrhu oporavljenja zdravlja jednomjesečni dopust počam od 16. o. m., koji mu se dozvoljuje.

Nar. zastupnik Gorički stavlja na zem. vladu sliedeću interpelaciju:

Digitized by Google

1. Je li su od stane svietloga bana kakovi koraci učinjeni, da se provincijaliziranje Krajine, a naročito varaždinsko-križevačke i zatim 11. i 12. satnije slunjske pukovnije, i najposlje vojnih občinah Sisak i Senj izvede? i ako jesu, koji im uspjeh bijaše? — te napokon za koliko vremena će se to ukinuće vojne Krajine sbiljam oživotvoriti? Zaključeno da se interpelacija ta dostavi zemaljskoj vladi za odgovor.

Predstavka županije sriemske od 25. lipnja t. g. da se željeznička pruga zemunsko-riečka preko Šida i Rume vodi, upućena je na peticionalni odbor.

Vis. zem. vlada odpisom svojim od 6. srpnja 1870. br. 6041. preporuča predlog kazališnoga odbora, da mu se dozvoli predujam od 1200 for. a. vr. za izdavanje prevodah iz repertoira nar. hrvatskoga kazališta. — Izviestitelj odbora proračunskoga gosp. Filip Thaller razjašnjuje, da je vladin povjerenik, bivši u odboru za proračun, tu istu molbu kazališnoga odbora za uvaženje preporučio, uslied česa je kazališnomu odboru 1200 for. a. v. iz kazališne zaklade uslied predloga odborovoga u prenavedenu svrhu po vis. saboru već dozvoljeno, što sabor ovaj na znanje prima.

Predstavka trgovačko-obrtničke komore zgrebačke od 9. srpnja 1870. br. 472., upravljena na sabor ovaj za podieljenje prava, da svaka domaća trgovačko-obrtnička komora izabira po dva zastupnika na sabor, upućena je na peticionalni odbor.

Učiteljska zadruga moli, da se čim prije u pretres uzme predlog nar. zastupnika gosp. Reiznera, da se dohodci izpražnjene nadbiskupije zagrebačke obrate na zakladu za mirovinu iznemoglih učiteljah i njihovih udovah, — prima se na znanje, i staviti će se u svoje vrieme predlog g. Reiznera na dnevni red.

Saborski predsjednik pres. gosp. Antun Vakanović predlaže račune imanoga troška za nabavljanje medaljah koje je sabor votirao na spomenu usrećenja ove zemlje sa pohodom Nj. c. kr. veličanstvah, da se kontrolnomu odboru predadu. — što je po saboru primljeno.

Nar. zastupnik gosp. Ljudevit Vukotinović predlaže, da se predlog odbora za umobolnicu odmah iza riečkoga pitanja stavi na dnevni red, — primljen je po saboru.

Nar. zastupnik gosp. Skender Fodroci predlaže, da dočim je izvješće za pitanje riečko jur tiskano i medju članove podieljeno, da se odmah novi odbor izabere, komu bi se isti spisi za podnesak predloga izručili.

Nar. zast. g. Josip Žuvić ište, da se taj zapisnik čita, narodni zastupnici gg. Stojanović i Živković ištu, da se na dnevni red stavi, — na izjavu saborsk. predsjednika g. Antuna Vakanovića da je riečko pitanje poslie izbornoga reda i zakons. predloga o uredjenju sabora, jur stavljeno na dnevni red, prima to sabor na znanje.

Nar. zastupnik Vukotinović stavlja predlog: da bi se bivšega saborskoga pisara Verle, ovih danah naglom smrćom preminuvšega, — udovi, — u nuždnom stanju sa neobskrbljenim djetetom ostavljenoj posmrtbenica sastojeća u tromjesečnoj plaći pokojnikovoj od 150 for. a. v. iz svote za saborske troškove opredieljene, — podielila; koji predlog je po saboru jednoglasno primljen.

Nar. zastupnik Stjep. Hrvoić kao izvjestitelj centalnoga odbora za izborni red, i uredjenje sabora pročitao je izvješća odborova, te predlaže, da se ista stave na dnevni red, dočim su te zakonske osnove jur tiskane i medju saborske članove podieljene, — što je sabor primio time, da će se te zakonske osnove u prvoj sjednici, dne 16. t. m. držati se imajućoj, u pretres uzeti.

Vladin zastupnik predstojnik odiela za bogoštovje i nastavu gosp. Dagutin Pogledić odgovara imenom zemaljske vlade podužim obrazloženjem na interpelaciju nar. zastupnika g. Mavre Broza glede odpušćenih po zemalj vladi profesorah, — nar. zast. g. Mavro Broz, očitujući se tim odgovorom nezadovoljnim, pridržaje si pravo dva predloga u tom obziru svoje vriemeno podnieti, — dočim je sabor prenavedeni odgovor uzeo na znanje.

Saborski predsjednik poziva neka se školski odbor na novo constituira, dočim je predsjednik istoga preuz. g. biskup Soić bolestan, a izvjestitelj nar. zastupnik g. Ljudevit Vukotinović saborskim podpredsjednikom izabran pa po tom u daljnjem obavljanju časti izviestieteljstva zapriečen.

Iza toga preduzet je izbor odbora za predlog o razlučenju i uredjenju zakladah sa sliedećim uspjehom: Od 45 glasujućih saborskih članovah izabrani su gospoda:

Stjepan Jančo	sa 43	glasa
Kiš Lacko	„ 42	„
Reizner Ljudevit	„ 41	„
Kukuljević Ladislav	„ 40	„
Kraljević Miroslav	„ 40	„
Thaller Filip	„ 39	„
Akurti Dragutin	„ 37	„

Po tom je sjednica u ½ 12 satih zaključena, a dojduća na dan 16. o. m. u 9 sata u jutro urečena.

Antun pl. Vakanović s. r.
sab. predsjednik.

Ladislav Thaller, s. r.
sab. bilježnik.

Digitized by Google

Dočim proti zapisniku neima primjetbe, to je on ovjerovljen.

Preuzvišeni g. ban predlaže na proglašenje skupni zakonski članak o preinaci §. 4. čl. 6. od g. 1868. sloveć o proglašenju zakonah.

Dnevni je bilježnik g. Raizner; a govornike će bilježiti g. Akurti.

Bilj. **Liud. Raizner**: čita zakonski članak, kojim se preinačuje §. 4. zak. član. III. od g. 1868. o proglašivanju zakonah.

Predsjednik: Molbenica občinah kotara voćinskoga u stvarih urbarskih, poduprta po gg. zast. Brozu, Parčetiću i Kneževiću.

(Petic. odboru.)

Zakon, koji je sada proglašen, uzstupit će se vis. vladi na proglašenje po oblastih.

Odbor za oplemenjenje konjah podnaša svoje izvješće. Molim g. izvjestitelja, da ga izvoli proglasiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Primećujem vis. saboru, da je molbenica ova občine Terezovac sastavljena u njemačkom jeziku.

(Glasovi: Sve, kako je, peticion. odboru.)

(Čita: Zapisnik odbora za uredjenje pastuharstva.)

Vis. sabore! Odbor, primiv u pretres pitanje ob uredjenju pastuharstva u domovini našoj, pronašao je prije svega, da su dva pitanja načelna. Prvo je načelno pitatanje, da li pastuharstvo u domovini našoj sačinjava predmet autonomni ili zajednički. Odbor složio se je u tom, da taj predmet spada na nar. gospodarstvo, i po tom da je autonoman, i da se Hrvatska i Slavonija same pobrinu za gojitbu konjah.

Drugo je načelno pitanje, glede kojega se odbor nije mogao u pretres upustiti, najme to, kako je u Ugarskoj pastuharstvo ustrojeno. To je pastuharstvo, kako se glasa, ustrojeno iz erarnih i poreznih novacah. Ako to stoji, onda pripada Hrvatskoj i Slavoniji u tom pastuharstvu jedan dio kapitala kao vlastnost. U tom je pitanju odbor zapeo u djelovanju, jer mu manjkaju svi podatci. Predlog onaj, što ga je svjetli ban u svom dopisu, upravljenom prošle godine na ovaj vis. sabor, obrekao ovamo predložiti sa proračunom za god. 1870., predlog najme ob uredjenju pastuharstva i gojitbi konjah u domovini našoj, taj predlog nije ovamo stigao; a spisi oni, koje smo primili, jesu samo izvješća županijah hrvatskih, kako bi se gojitba ustrojila, te u načelnom pitanju neima riešenja. Nadalje vidi se, da se o načelnih pitanjih vodi razprava kod ugarskoga ministarstva i kod zemalj. vojnoga zapovjedničtva. Dok se ta razprava nedovrši, nije se mogao odbor u pretresivanje stvari upustiti. Stoga predlaže odbor, neka vis. sabor izvoli zaključiti, da se zem. vlada uz pribavljenje potrebitih spisah pozove, da predloži obećani predlog.

Upr. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Neka mi bude dozvoljeno, vis. sabore, o tom njekoliko riečih progovoriti. Odbor je, mislim, rano izvješće o tom podnio, a još ranije predlog stavio, jer se je on sam mogao na vladu obratiti, da ona priobći dotične podatke. Stoga predlažem, da se to cielo izvješće odboru natrag vrati tim, da se on sám neposredno u sporazumljenje sa vis. vladom stavi, svoje djelovanje nastavi, te u svoje vrieme ovaj vis. sabor izviesti; jer će se tako pospiešiti ta stvar, koja je prešna za narodno gospodarstvo.

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Ako želi vis. sabor znati, zašto nije predlog vladin u tom predmetu ovamo prispio, kazati mi je, da to pitanje u njekom obsegu sačinjava zajedničtvo glede kapitala, iz kojega sastoji pastuharstvo, i da su razprave već u tom potaknute, nu koje do sada još nisu urodile željnim plodom. Ovo bi se bilo i odboru razjasnilo, da se je na vladu obratio. Slažem se u ostalom sa g. pretgovornikom, jer će se ta stvar tako najlaglje razjasniti i kraju privesti.

Ljudevit Rajzner: Ako nitko neželi govoriti, čast mi je na onu primjetbu, zašto se odbor u tom predmetu nije obratio na vladu, odgovoriti: da toga odbor stoga razloga nije učinio, jer po obstojećem organizmu imade vlada sastaviti predlog i saboru ga podastrieti, a ovaj će se onda izreći, je li s njim zadovoljan ili ne, ili bi li se imalo što preinačiti. Stoga podupirem predlog odborov, da se vis. vlada pozove na predloženje toga predloga.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora, da se vlada pozove, neka dade informaciju glede oplemenjenja konjah? Koji su za taj predlog, neka se izvole dignuti?!

(Manjina.)

Predlog odbora je propao.

Prima li vis. kuća predlog upr. županije varažd. g. Horvata, da se u tom predmetu odbor imade sám na vladu obratiti?

(Većina.)

Primljen je predlog gosp. upravitelja varaždinske županije.

Interpelacija narodnoga zastupnika Benjamina Kraljevića:

Bilj. **Ljudevit Rajzner**: Čita: Visoki sabore! Podpuno o tom uvjeren, da naše domobrance u prkos i proti ustanovi domobranskoga zakona naročito pako §. 14. sada

Digitized by Google

na vježbu ćeraju, — usudjujem se vis. vladu upitati: je li njoj o tom štogod poznato? i ako; kakove je korake ona, da oto nebiva, učinila?

Ovo me tim boljma nuka, da se na visoku vladu obraćam, što mi je posvema dobro poznato, „da obstoje propisi, polag kojih je i istim c. kr., u aktivnoj službi stojećim vojnikom, u vriemenu žetve, dozvoljeno da drugim uz plaću slobodno žeti mogu; dalje mi je poznato da i iste c. kr. vojnike, koji se na dopustu nahode, i koji su godišnjoj vojničkoj vježbi podvrženi" u vriemenu najvećih poljodjeljskih posalah, ko što je takovim upravo sada najglavnije doba, dočim se sada obavlja posao žetve, spremanja siena, kopanje vinogradah, kopanje kukuruzah itd., koji poslovi odvlake netrpe na vježbu nezovu; a naše domobrance, koji i po samom zakonu na neprekidno službovanje obvezani nisu, na takovu pridržuju se, nepazeći što jim kod kuće dobro njihovo propada, dalje nepazeći ni na oto, što jim se porodicah njihovih u svem oskudica, koje i onako u obilju neživе, umložuje, zatim nepazeći ni na oto, što se i samomu vis. aerarú otim velika šteta prouzročuje, praveći najme zadruge njihove, kroz oduzimanje poreza nesposobnimi, — a nakon mislim, da ovakovi i k tome jošter nezakoniti postupak ni kulturu, koja i onako u domovini našoj žalibože jošter na vrlo nizkom stepenu stoji, nepodiže.

U Zagrebu dne 16. srpnja 1870.

Benjamin Kraljević s. r.
zast. naroda.

Ova interpelacija imade se dostaviti vis. vladi.

Predsjednik: Dostavlja se vis. zem. vladi.

Vis. kućo! Odbor kontrolni sastoji od 5 članovah; od tih 5 članovah odstupio je g. grof Ferdinand Oršić, trebalo bi dakle, mjesto njega drugoga izabrati.

(Glasovi: Jančo! Jančo!)

Kao peti član izabran je u kontrolni odbor gosp. zast. Jančo.

Na dnevnom je redu razprava izvješća centralnoga odbora, ob izbornom redu i ob uredjenju sabora.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Usudjujem se u kratko zapitati vis. vladu, pošto mi do sada još nije odgovorila na interpelaciju ovdje na nju upravljenu. Je li, i kada je voljna odgovoriti?

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Vlada će odgovoriti na interpelaciju, čim bude samo vrieme za to dospielo.

Predsjednik: Zast. vlade očituje, da će što prije odgovoriti.

Izvj. cent. odbora. **Stjepan Hervoić**: Vis. sabore! Kao izvjestitelj cent. odbora čast mi je vis. saboru predložiti zakonske osnove ob izbornom redu i ob uredjenju sabora. Tom mi je prigodom vis. sabor izviestiti, da se je odbor prigodom pretresivanja ovih zakonskih osnovah držao točno zaključakah pojedinih odsiekah. Na koliko su odsjeci bili suglasni, ili većinom glasovah prihvatili predložene vladine zakonske osnove, prihvatio ih je i centralni odbor, i po dužnosti svojoj pridružio se njim; a na koliko su se pako odsjeci medju sobom razlikovali, pronašao je odbor za dobro, pošto nije ni jedan odsjek takva što predložio, što bi bilo bolje od vladina predloga, prihvatiti vladine osnove. Napokon odbor se je upustio u popunjenje njekoje manjkavosti, koja u vladinoj osnovi obstoji. A ta je u izbornom redu bila glede izbora u trgovištih, koja imadu uredjen magistrat, i onih, koja toga neimadu; pa je trgovišta s uredjenim magistratom metnuo pod §. 9. sa slobodnimi gradovi, a ostala mjesta, koja neimadu uredjena magistrata, pod §. 8., da imadu pravo neposrednoga biranja kao i županije. Dočim ostalo cent. odbor u svojem izvješću podnaša i razlaže postupanje svoje, neostaje mi drugo kao izvjestitelju cent. odbora van ove zakonske osnove vis. saboru za podlogu specialne debatte preporučiti, dočim sve ustanove obih osnovah odgovaraju intelectualnim i materijalnim potrebam, kao i razredu i broju pučanstva naše domovine.

Predsjednik: Predlog g. izvjestitelja glasi tamo, da se prieko generalne debate predje na specijalnu.

Dr. **Ignjat Brlić**: Visoki sabore! Neka mi bude u ovom velevažnom pitanju prosto, da svoje mnienje jasno, očito i bez nazadnih pomislih izjavim. Ja sam za to, da za naš izborni red usvojimo načela zakona ugarskoga od godine 1848.

Zakon ugarski od godine 1848. ima sva liberalna i napredna načela u sebi i odgovara svim znastvenim i naprednim zahtjevom vremena. Ja sam zauzet za ta načela od god. 1848., i očitovao sam to i u prvašnjem saboru, a mislim da ni sada ovdje, premda smo se daleko od našega programa oddaljili, neće biti grieh kazati, da sam i danas za ta načela zauzet; ako je to grieh, to sam ja griešnik, i to griešnik bez kajanja.

Na stolu vis. kuće leže 2. zakonske osnove, koje po sebi sačinjavaju jednu organičnu cjelinu. Kad bi se htjelo sustavno postupati, bilo bi nuždno, da je ovim zakonskim osnovam dodan takodjer poslovnik. Ovaj zahtjev za podpuno i sustavno pretresivanje neprieči ona okolnost, što poslovnik spada na autonomiju sabora, to jest, što ga sabor sam po sebi bez sankcije sačiniti može.

Nu pošto mi se forma, kako su ove zakonske osnove predložene, nedopada, i pošto proti njim vojujem, neću jašiti na tome, da se radi toga, što poslovnik nije doprinešen, nebi generalna debata započela i nastavila.

G. izvjestitelj kaže, a baš to ja držim, da nije sasvim istinito, da je centralni odbor glede radnjah sekcijah tako se

Digitized by Google

držao, da je točno po njih svoje zaključke stvarao. Ovo je u protuslovju očitom sa izpoviesti odbora, koji kaže, da je ondje, gdje se odsjeci nisu slagali, svoje mnienje subštituirao. Centralni odbor još je dalje išao, naime §. 10. o Turovom polju nije po svoj priiici u nijednoj sekciji potaknut bio, a ovdje ga vidimo u osnovi odbora. Nu sve su ovo stavi mimogredne, preko kojih ja prelazim, te prema važnosti predmeta na dnevni red gener. debate dolazim, jer bi suvišno bilo, rieči o tom gubiti.

Mislim, da bi suvišno bilo, vis. sabor na važnost našega predmeta pozornim učiniti. — Svi državnici smatraju i svi noviji ustavi označuju zakon o izbornom redu temeljnim zakonom, t. j. zakonom takvim, od kojega često budućnost zemlje ili države zavisi. Glede toga nepostoji nikakova razlika, ticao se taj zakon cjelokupne države ili pojedine kraljevine ili zemlje. Vidimo u Cislajtaniji, da tako zvani provincijalni sabori cieli državni sustav kreću, okreću i preokreću. Kad je danas o saboru i o saborskom ustrojstvu govor, onda političko-pravnička znanost razumieva pod tim izrazom posve druge pojmove nego prije, kad je naime za stališke sabore govor bio. Danas se razumieva pod izrazom sabor onaj način narodnoga zastupstva, koji je, izuzam Englezku, gdje je već od najdavnijih vremenah politički ustav razvijen i povjestnički učvršćen, u svih drugih državah i istom kasnije, i to u najnovije doba na temelju obće pripoznatih političkih državno-pravnih potrebah, osnovno u život priveden. — Okolnost, koju sada spomenuh, da se je u Englezkoj ustroj sabora posve drugčije razvijao, nego u drugih državah kontinenta evropskog, takodjer je razlogom da su izvori ili pravna vriela dotičnih pravnih ustanovah posve razni. U Englezkoj počiva ustroj sabora, obseg njegovih pravah, vršenje istih, vrieme i način sazivanja i zaključenja sabora i sam poslovnik na izvjestnih povjestničkih činjenicah i stranom samo na pismenom pravu, na kr, odpisih i bilateralnih zakonih, a takodjer velikom stranom na pravnih običajih. Tako je gg zaisto čudnovato, da za englezki parlamenat ni danas još neobstoji zakon, da se sjednice parlamenta držati imadu, ali tamo je ipak od vajdaka javnost sjednicah i bez zakona uvedena i nijedan zastupnik kroz tolike vjekove nije zahtievao tajnost sjednicah, i nije se usudio narušiti pravni običaj, da se sjednice javno drže. Tako se pravni običaj u Englezkoj počituje. Kad je pako potreba tajne sjednice, pretvori se englezki parlamenat u „comite.“

Mi sada stupamo da stvorimo sustavni zakon o zakonodavnoj vlasti naše domovine. Ovdje je glede pravnoga izvora stvar dakako mnogo lakša, gdje se radi o ustavu na papiru ili tako zvanom pisanom ustavu. Mi radimo o tom da stvorimo zakon o zakonodavnoj vlasti, a već oblik, kojim to pred vis. kuću stavljamo, naime u dvije zakonske osnove, neodgovara zahtjevu i napredku znanosti. Obje su zakonske osnove jedna cjelina, pa bi zato u jednoj zakonskoj osnovi izradjene biti morale. Slušao sam i sada sudeć po obliku i sadržaju zak. osnovah vjerujem, da su glasovi istiniti, da su ove zak. osnove radjene po šabloni Šmerlinga ili Bacha, a da je radnja antiunionisti povjerena bila; što je veliko čudo, a još bi veće čudo bilo, kad bi takove osnove po antiunionisti radjene ovaj unionistički sabor prihvatio.

Kazao sam već, da ovaj način nar. zastupstva, koji je danas u države uveden, obstoji na obće priznanoj političkoj državno-pravnoj potrebi. Obća svrha i stvarna potreba zastupničkoga tiela počiva na sveobćem razumnom i naravnom pravu naroda, da pri uredjenju svojih javnih poslovah stvarno sudjeluje. Prema dužnosti naroda ili cjelokupna državnoga gradjanstva, da za državne svrhe poreze i ostale terete snositi mora, prema toj dužnosti obstoji naravno pravo naroda, da upliva na potrošak tih daćah i porezah i na cjelokupno ustrojstvo i upravu države, od koje baš bitno vrst i obseg tih raznih daćah zavisi. Povjestnički razmatrajući stvar nema sumnje, da je većini sada postojećih ustavah bio povod taj, da se pravo dozvole poreza uredi, da se ovi državni dohodci zbilja samo na državne svrhe upotriebe. Imenito je ovo izvor englezkoga parlamenta, prva klica i čvrst stožer ogromne političke moći, koju je englezki narod u svojem parlamentu stekao i koju tamo rabi. Neka mi prosto bude pri ovom velevažnom pitanju sasvim kratak historički pregled razvitka saborah dati.

Kada su poslje Anglo-Sasah Normani obsjeli Englezku, t. j. Englezku u užem smislu, bez Waleske, Škotske i Irske, koje su za se sačinjavale države, tada je sa normanskim narodom donešen na Englezku zemlju takodjer cieli feudalni sustav, naime normanski kralj podielio je zemlju osvojenu medju plemićke obitelji kao beneficija, feuda ili nadarbine, a obratno jih obvezao, da su mu morali daće davati i vojnu službu činiti. Ciela vojna moć tadašnjega vieka i poslje dugo već bijaše osnovana ua feudalnom sistemu. Kad pako ove daće vasalah normanskih nebijahu dostatne, da pokriju potreboću države i kraljevske osobne potreboće, tada je kralj bio prinuždeu od svojih vasalah veće daće zahtievati, a pokraj toga i ino niže plemstvo, koje nije u vazalnoj svezi bilo, i ine družtvene razrede pučanstva, privući na davanje daćah. Pošto pako po tadašnjem shvatu i razvitku državnoga prava vladar nije imao prava to činiti t. j. svoje državljane sa daćami obteretiti, radi toga imao se je š njimi nagodit, t. j. morao jim je nješto prepustiti pravah i povlasticah, da dobije od njih u novcu, što je za uzdržavanje države i svoje osobne svrhe trebovao.

Slični postupak bio je tada i u državah zapadne Europe, gdje je feudalni sustav vladao.

I tu su vladari svoje razne stališe, crkvene i svje-

Digitized by Google

tovne dostojanstvenike po okolnostih i potrebi više putah pozivali. da jim dozvole veće daće za razne potrebe.

U takovih slučajevih stavljali su često stališi uvjete, da jim se podieli kakovo pravo, stavljali su molbe, da se sabori imadu držati svake godine, stavljali tegobe, da se oslobode od teretah itd., na što su vladari, ponajviše u stisci nalazeći se, popustiti i privoliti morali; dakle na takav način zadobili su već sabori stališki obseg onih pravah, koja i danas sabori samo još u većem obsegu kao stečena prava vrše. Ovo nije bio slučaj samo u zapadnoj Europi, nego takodjer u Ugarskoj. Poznato je iz ugarske povjesti, da je na slični način postala zlatna bula kralja Andrije II., god. 1222., naime, da su ugarski stališi upotriebili političke tjeskobe kraljeve, ter novčane neprilike njegove i tom prilikom izvojevali zlatnu bulu, koja se broji medju prva palladija kraljevine Ugarske. Već ona ustanova, koja je sadržana u §. 1., da se sabori u buduće svake godine u stolnom Biogradu obdržavati imadu, svjedoči, da je kralj bio prisiljen na obdržavanje redovitih saborskih sjednicah; a kada se u posljednoj točki bule dopušta stališem i redovom, ako kralj nebude rieči držao, t. j. ako nebi podieljene jim pravice počitovao, da jim je slobodno oružjem proti njemu ustati, tada svatko vidi, da je ovaka ustanova samo u tjeskobi kralja postati mogla. Ovu istu bulu potvrdio je pod istimi okolnosti Ljudevit I god. 1351., samo je jedna točka §. 11. promienjena, kojom je djedinstvo uvedeno, od kojega tragovah i danas u našem domaćem pravu nalazimo. Na takav način razvijena su stožerna prava pojedinih saborah; tako postaše billateralna prava medju krunom i narodom, na koja se je znanost oslonila, te cielu državnu vlast u troje sustavno razdielila, naime u zakonodavnu vlast t. j. legislativu, u ovršujuću vlast. t. j. exekutivu i napokon u sudbenu vlast, koja u uredjenih ustavnih državah od prva dva faktora države posve nezavisna biti mora.

S toga vidimo, da svi novi ustavi pisani cieli svoj sustav u ta tri poglavja obavljaju i tim sve izcrpljuju, što ustav u današnjih okolnostih dati može.

Na takav način vidimo, da se je u najnovije vrieme cielokupni narod dočepao opet onih pravah, koja je u početku svoje historije u posve surovom obliku uživao. Poznato je naime iz povjesti, da su stari Germani, kad su se na ruševinah zapadne rimske carevine ustrojili i države sazdali, tako upravljali, da je svaki slobodnjak na upravu i sudstvo svoje občine uplivao; svaki pojedini, koji je za oružje sposoban bio, bio je slobodnjak i imao je kao takav pravo u skupštine dolaziti, gdje je ove tri državne vlasti vršio. Dakle svaki je slobodnjak, kao plemić vršio vlast u obliku onoga surovoga vieka.

Slično bilježi poviest i za slavenske narode, da su se kao i stari Germani upravljali, a da su ta prava vršili ne slobodnjaci, jer su kod Slavenah svi slobodni bili, nego gospodari kućnih zadrugah. Poslje su feudalizmom s jedne strane, a s druge strane podporom papinstva, koje je vazda absolutistički, a vrlo često despotički vladalo, ovi običaji narodne slobode narušeni i uništeni bili, kroz cielo vrieme gluhoga srednjega vieka, te istom kroz filozofiju nove dobe i revoluciju Francezke otvoriše se širom vrata svim izobraženim narodom za uživanje slobode i jednakosti.

Pošto sam dosele u obće razložio razvoj i značaj sabora prelazim na sastavine istoga i na izborni sustav. Velika je razlika, koja u tom pogledu sada vlada medju prvašnjim saborom stališkim i medju sadašnjim predstavničkim zastupstvom, representativnim ili ustavnim zastupstvom, kako ga znanost nazivlje. U starih saborih nije bio cieli narod zastupan, nego samo pojedini stališi; koliko je stališah bilo, u toliko se je sabor razdielah podielio. Nalazimo kuriju prelatah, kuriju velikašah, kuriju universitetah itd., dakle bio je sabor sasvim na kurije razdieljen, o ideji cielokupnosti naroda nije bilo niti spomena. Od ovih staliških saborah, poznato će biti gospodi, najvažniji je onaj, držan u Francezkoj god. 1788., poznat pod imenom „états genereaux.“

Slučajno se dogodilo, da je 3. stališ u dvostrukom broju prisutan bio saborenju, dočim je plemićki i svećenički u manjem broju bio. Ovaj 3. stališ upotriebio je sgodu, i proklamirao se ne više odjelom stališa, nego predstavnikom naroda. Što je poslje sliedilo, to je poznato, naime kako su svećenici i plemići u taj isti stališ hrlili i pripoznali ideju, da nema više stališkoga, nego cielokupnoga narodnoga predstavničtva. Za dalnje poznate dogodjaje dosta je naznačiti povjestnička imena Mirabeau, Danton, Robespierre, Napoleon Bonaparte, a mogo bi jošte i Chabota reći, jer se on u naših političkih krugovih kadkad spominje, ali Chabot bio je velika politička kukavica, koji je dotle, dok mu je dobro bilo, bio ponosit, a u zlu bio je sasvim uništen, a u nas je rieč, „u dobru se neponesi, a u zlu se neponišti !“ U Škandinaviji t. j. Švedskoj, Norvežkoj i Danskoj nalazimo od najstarijih vremenah poglavito konservativne elemente. Tako nalazimo još i danas u jedinoj Švedskoj kraljevini sačuvan stališki sabor. Tamo sabor sastoji iz 4 kuće; jedna je svećenička, druga vitezovah, treća gradjanah i četvrta seljakah. Dakle ondje se sačuvala ta forma saborisanja do naše dobe, a povjest vazda za Škandinaviju pripovieda da je najbolja čuvarica starogermanskih običajah.

U Englezkoj naprotiv nije načelo feudalizma svojim oštrim lučenjem stališah i razstrojene države u povlaštene kaste nikada stalnoga korjena zahvatilo. U Englezkoj vazda se je u bitnosti uzdržala uzvišenija pomisao o organičkom jedinstvu države i o nerazdjelivoj cjelokupnosti naroda i njegovih interesah. Odtuda vidimo, da se u Englezkoj nikada saborski ustav po kurijah udomio nije. Predstavničko tielo Englezke sastojalo se je izprva kao

Digitized by Google

i u drugih zapadno-europskih državah samo iz dostojanstvenikah crkvenih i svjetovnih. Ali već za rana nalazimo, da su stališi englezki pozvali takodjer gradove i grofije, t j. kotare, u svoju sredinu, i da su zajedno š njimi kroz neko vrieme jednu skupštiuu sačinjavali, dok se nisu napokon razpali u dvie kuće, u gornju i dolnju. Na ovaj način vidimo, da je englezki parlamenat već u starije vrieme onaj temeljni oblik poprimio, u kom ga i danas nahodimo i koji drugim državam uzorom služi. U tom uzoru nadkriljuje englezki parlamenat po mojem shvaćanju jedini belgički parlamenat i to zato, jer se ondje obje kuće ili komore saborske biraju iz jednoga nerazdieljivoga naroda, naime isti birači biraju zastupnike za gornju kuću ili senat, i za dolnju kuću; za senat, gornju kuću, izborno pravo pasivno jedino zavisi od starijih godinah i većega poreza; po tom dakle, što je u belgijskom saboru nerazdieljivi cjelokupni narod bez razlike stališa zastupan, zaslužuje isti prednost pred svakim drugim, pa kad je god. 1848. ovim uzorom ustavnoga života prokrčila put takodjer u ostale države europske, tada je takodjer i Ugarska prihvatila, spoznav duh vremena, ona načela, te jim je u svom zakonu od god. 1848. ono mjesto opredielila, koje po napredku ljudskom i znanosti zaslužuju.

Ugarski zakon god. 1848. prije nego što je prorešetan bio, kao što je sada, bio je povodom, da je ugarski narod silne simpatije stekao na sve strane izobraženoga svieta, a da su takovi ustavni zakoni, kao što je ugarski od god. 1848., uzor zakona i ustavnih načelah, o tom odlučuje znanost i ništa drugo nego znanost, a neodlučuju politička sofizma ili što bi još najgore bilo, kad bi o tom odlučivala politička kukavština.

Prema ovomu, da se imadu izbori obavljati iz nerazdjeljive cjelokupnosti naroda, bez razlike stališa, počelo se u najnovije vrieme s jedne strane iz političkih razlogah operirati na taj način, da se je htjelo stališkomu zastupstvu substituirati zastupstvo po posebnih interesih.

Ovo, što sad govorim, govorim povodom molbe trgovačko-obrtničke komore zagrebačke. Naime po tom sustavu izbornom, po interesih, imaju veletrži posebni interes, imaju ga veleposjednici, imaju svećenici itd., dakle svi ti posebni interesi treba da su zastupani u saboru. Nu praktično shvaćajuć stvar očito je, da se mora kazati: ako veleposjednici imadu svoj posebni interes, imadu ga i malotrži, ako svećenici, imadu ga i učitelji i spisatelji, ako gradjanski činovnici, to i vojnički. Dakle u svojem totalnom izvedenju ukaznje se ovaj sustav nepraktičnim.

Ja zaista počitujem iz uvjerenja trgovce i obrtnike, jer znam, što važe i vriede za blagostanje i napredak zemlje, ali nije ovo put, da dodju do prava zastupstva u sabor. Grad koji se bavi većinom trgovinom i obrtom, on može uviek zastupnika izabrati, kad ga volja, ali podieliti jim posebno pravo izbora, po posebnih interesih, na to po mojih načelih nikada nemogu pristati. U uzornih ustavnih državah, kao što je Englezka i Belgija, o tom zastupstvu po interesih nitko pametan ništa neće da čuje; oni se drže jednostavnoga neposrednoga obćega izbora iz nerazdjeljive cjelokupnosti naroda, a zabacuju komplicirani i umjetni način izbora, bilo po stališih ili posebnih interesih.

Po ovom, što sam dosada naveo, vide gospoda, da sam ja zato, da se izbori po načelu obavljati imaju neposredno, i u obće iz nerazdieljive cjelokupnosti naroda; ali radi toga nisam za bezograničeno pravo izborah.

Pravo izbora ograničeno je već po naravi svari, n. pr. glede spola U nas naravski još se ni pomisliti nemože, da bi se ženam dalo pravo, zastupnike birati.

U Americi i Englezkoj, u tih naprednih državah naravski o tom se mnogo radi, i već je u Americi došlo i do glasovanja o tom, da se ženam pravo izborno podieli.

Tako isto nisam ni za tako zvani „suffrage universelle“; nisam zanj od to doba, odkad vidim, da se u despotičkoj ruci takovo sredstvo zlo rabi.

Ja sam za census, ja sam za to, da se pravo izbora ograniči censusom, al se ipak nikako nemogu slagati sa predležećom zakonskom osnovom, koja nerazmierno za naše okolnosti označuje veliki census sa 500 for. O površnoj radnji ovih zakonskih osnovah nema boljega dokaza, nego samo obrazloženje vladino. Glede našega primorja veli vlada, da je iznimka, koja je donle glede riečke županije postojala glede manjega censusa, radi toga ukinuta, jer neima temeljitoga razloga za nju.

Naše primorje krševito, kamenito i bregovito; s jedne strane goli kamen, more od kamena, s druge strane pusto more, daleka pučina, siromašnomu pučanstvu narav uzkratila sredstva boljemu biću; tko ga nevidi, nezna za jade njegove; ali vlada trebala bi, da to zna. U dviesta trista jutarah gologa kamenja nanešeno malo zemlje u dolini, i ta zemljca sa duvarom ohkoljena i zidovi opasana, da ju bura neodnese. Ono malo krumpira, malo žita, što je na toj grudi zemlje posijano, to treba da hrani primorca i njegovu vriednu čeljad.

More pusto na brodovih obilazi, žegi i svakoj buri izvrgnut putuje na Suez-kanal, u Buenos-Ayres, u Mexiku, Kaliforniju, Bombay, da zasluži hlieba, da donese koju krajcaru kući. Ob zimi čvrsti, valjani, marljivi narod taj zabavlja se po naših šumah, siekuć drva i gradeć drumove. Pa takovu narodu, koji je radi toga, što mu je narav uzkratila žitak, radin, pošten, čestit i revan, uztegnuti pravo političko, koje svaki gradjanin po naravnom i razumnom pravu vrši, kazati, da neima temeljita razloga, obaliti census u Primorju mislim, da se najblažim izrazom poslužim, da je to nepravedno.

Digitized by Google

Naprotia vidimo izvješće odborsko, gdje svojim predlogom o Turovom polju zasiže u najzadnja privilegirana vremena. Turopolje, plemenita občina turopoljska, kazat ću samo u kratko. dobila je povlasticu od kralja Bele IV., koji bježeć iz domovine od dušmana našao je zaštitu i zaklon u Hrvatskoj, i vraćajuć se natrag u svoj zavičaj, poklonio je gradu Zagrebu bullu auream, da je postao slob. kralj. grad; tako kažu i za Petrinju i Samobor. Tako je i Turopolje po istom kralju povlašteno, da može komeša i 12 prisjednikah birati. Ova zlatna bulla potvrdjena je takodjer po Ljudevitu I., dakle je Turopolje povlaštena občina, i pošto su god. 1848. sve povlastice prestati imale, to neima razloga, da se glede Turopolja iznimka pravi.

Naš centralni odbor pronašao je za Turopolje obaška jedan paragraf staviti. i tamo je obalio census, gdje znamo. da je plodna zemlja. i da narod nije siromašan, s kojega je razloga to učinjeno, za mene je velika zagonetka.

Dakle već stoga, što ja posredni izbor zabacujem, kao što to i ugarski zakon čini. već radi toga sam za sniženje censusa, i to u razmierju, kao što ugarski zakon od god. 1848. u Ugarskoj zahtieva. Ja zabacujem posredne izbore s ovih razlogah, jer o posrednih izborih u uzornih ustavnih državah neće se ni da čuje, nadalje, jer narod prije se nauči, kao što izkustvo uči, dobre zastupnike nego li dobre izbornike birati, nadalje, jer zastupnik, koji je po biračih izabran, nezastupa neposredno narod, nadalje, jer samo neposredno izabrani zastupnik javno mnenje za sebe imade, a to je u politici od velike važnosti; a napokon sam i zato, da se zabaci ovo krpanje u našem zakoniku sa posrednimi i neposrednimi izbori, što je svakako komplicirano biranje i po znanosti sasvim zabačeno.

Premda, gospodo, k manjini spadam, ipak radi toga neprihvaćam niti onaj način izbora, što ga je glasoviti englezki državnik Mill u svojem razmatranju o ustavu naveo, naime, da se svi glasovi, koji na jednoga kandidata u cieloj zemlji spadnu, zajedno sbroje, i po tom resultatu izabranik odrediti ima. Mill je učinio to s razloga, da takodjer i manjina k tomu pravu dodje. A ja iz razlogah, radi kojih posebni izbor zabacujem, jer neljubim komplikaciju u tako važnoj političkoj stvari, mislim, da se taj način izbora kod nas usvojiti nebi mogao.

Dalnje važno pitanje jest, da li se ima glasovanje obavljati javno ili tajno. Glede toga imade državah, gdje se javno, imade jih naprotiv, gdje se tajno glasuje. Poznat je uspjeh tajnoga glasovanja u Českoj. Vlada bečka, centralistička, misljaše, da narodna opozicija, tako zvani deklaranti, tako velik pritisak na centraliste čine, da su oni samo radi toga, jer se glasovanje javno obavljalo, u manjini Nu sada je uspjeh sasvime drugačiji; vidili smo, da je zaista i u tajnom glasovanju opozicija, stranka deklarantah, u ogromnoj većini. A da je to pravi izraz naroda, o tom je tim manje dvojbe, što su i javni izbori povoljni resultat za deklarante dali. Dakle glede toga je i kod nas, po naših okolnostih, da li se javno ili tajno ima glasovati, svakako pitanje važno, koje bi posebnu študiju zaslužilo.

Dalnja važna okolnost pri izboru zastupnikah odnosi se na neporočnost zastupnika Ja, vis. sabore, povjeravam narodu i imam vjeru tu u njega, da neće izabrati za svojega zastupnika čovjeka poročna, da će uzkratiti svakomu poročnomu kandidatu svoj glas, Nu kad se već u zakonu uvjet pravi, tko je poročan ili neporočan, onda valja taj pojam poročnosti tako organičiti, da se pri tom svaka birokratička samovolja izključi. Možemo li mi radi toga koga god poročnim prozvati, jer je u posebnoj iztragi, ili jer se pod obtužbom nalazi? Jok! — Zašto? Jer je još uviek izgleda, da bi mogao po obavljenoj karnoj razpravi biti nevinim proglašen. Dakle koji je moment odlučan, da se tko zbilja poročnim smatrati može? Istom taj, da su koga in ultima instancia radi izvjestnoga zločina odsudili. Kad je takova sentencija donešena, koja se mienjati nemože. onda se tekar može u istinu kazat, da je tko poročan, prije ne. Naše zakonske osnove u tom su, držim gospodo, prestroge.

Po sebi se valjda razumije, da i po duhu ovih zakonskih osnovah vjeroizpoviest u izbornom pravu nemože razlike praviti, i kad bi Nazarećanin zastupnikom izabran bio, da bi u našoj sredini bez ikakva prigovora mogao mjesto zauzeti.

Tako sam i zato. da onaj, koji aktivno pravo izbora ima, od koga se predpostavlja, da može pametno birati, može i izabran biti. Osnova je vladina u tom jasnija, dočim je odbor u svom izvješću tu stvar pomutio i pomrsio.

Jedan od najvažnijih pitanjah za naše okolnosti jest ono, treba li zakonom dopustiti, da se činovnici u sabor biraju kano zastupnici. S ovim pitanjem u nikakvu savezu nestoji ono, da svaki zastupnik, koji je poslie izbora postao činovnikom, ili avancirao, da se svaki takov zastupnik mora podvrći novomu izboru. Ovo je tako u naravi same stvari utemeljeno, bezprikorno i nesumnjivo, da neima povoda diskussiji o tom. To propisuju skoro svi pisani ustavi i sankcioniraju pravni običaji svih saborah; zašto se kod nas slično nepostupa, to mi je zagonetka, kojoj nema pravnoga razloga; dakle sa ovim pitanjem glede obnove izbora, neima ono pitanje, što prije spomenuh, naime, da li se činovnici imaju pripustiti k izboru, nikakva saveza. Ovdje se u obće misli, da je to riedka stvar, da bi se sabor, koji iz većine činovnikah sastojati, ili da bi se činovnik, koji u opoziciji nalaziti mogao. Ja sam u tu svrhu študirao poviest nekih parlamentah, i kazat ću

Digitized by Google

uspieh te moje radnje. — U Francezkoj pod srpanjskim kraljestvom, koje nije drugoga vieka bilo, sastojale su komore većinom iz činovnikah. Naravska je stvar, da je uslied toga više putah predlog u tom parlamentu stavljen bio, da bi se cielomu razredu činovničkomu uzkratilo pasivno izborno pravo. Kao glavni razlog navodio se taj, da je položaj činovnika sa pozivom narodnoga zastupnika incompatible, t. j. da se u harmonički sklad dovesti nemože. Nu ovi su predlozi u tom saboru vazda propali, kao što je naravno, jer činovnici dotični proti sebi nisu htjeli glasovati. Pitanje. treba li činovnikom dopustiti, da prime saborske mandate, stvar je jednostavna, i odgovaram na ovo pitanje jednostavno, naime, ako u kojoj državi imade dostatne inteligencije, izvan činovnikah, onda doista neima sumnje. da razlozi za to govore, da se činovnici izključe od pasivnoga prava izbora; ali gdje taj slučaj nije, nego gdje je činovnički stališ, tako rekuć glavni nosilac inteligencije, kao što je to u više državah slučaj, kao što i u našoj zemlji, tamo mora se dopustiti, da i činovnik može biti narodnim zastupnikom izabran; ali u tom slučaju mora država i dotična vlada i onu inkonvenienciju snositi, da se činovnik može naći i u saborskoj opoziciji, što je samo puka inkonveniencija i ništa drugo iz političkoga i državnoga obzira. Sumnja se, da li je bilo, i da li ima u drugih saborih činovnikah u opoziciji. Ja ću i o tom nješto progovoriti, da je u svih saborih i vazda bilo činovnikah u opoziciji; to nas uči historija svih parlamentah. Za nas je važno pitanje, na koji način vlada postupa proti dotičnim opozicionalnim činovnikom; jer od ovih posliedicah zavisi i daljnji korak, da li treba dopustiti da se i nadalje u sabor činovnici biraju ili ne?

U Badenskoj državi god. 1841. bude množina činovnikah u sabor izabrana, od kojih je vlada već unapred znala, da su protivne farbe, da su opozicionalci. Što je vlada učinila? Vlada jim je uzkratila dopust i kazala vi morate ostati kod kuće. A što je sabor učinio? Sabor je vladu interpelirao i silio moralno. da je morala dotičnim činovnikom, premda poznatim opozicionalcem, dopust dati i u sabor jih pripustiti. U Pruskoj izaberu se takodjer činovnici opozicionalci za zastupnike saborske. Vlada, videć, da je vlada u Badenskoj uzkraćenjem dopusta propala, nije htjela već više to sredstvo upotrebiti, nego je uztegla gaže tim činovnikom i kazala: Vi kao narodni zastupnici berete dnevnice, nedamo vam gaže, mi ćemo s gažami subštitucije vaših službah plaćati. Sabor je opet interpelirao, i naćerao vladu, da imade dotičnim činovnikom gaže povratiti, a subštitucije iz erara platiti. Naravno i manjih šikanerijah ima sijaset, n. pr. da se takovi činovnici premjeste, preteriraju itd., ali da je koji činovnik radi opozicije u saboru odpušten bio, to nijedna povjest parlamentah nebilježi. Oni su štićeni imunitetom, i taj imunitet nijedna vlada nevriedja.

Sada se eto ovih danah dogodio slučaj u Pešti, gdje je professor pešt. sveučilišta Hofman, dakle kr. činovnik, povodom debate natražnjačkoga muničipalnoga zakona u ugarskom saboru, podpunu i cielu istinu odriešito vladi u oči kazao, i ostaviv tim povodom demonstrativno vladinu stranku, u protivni, opozicionalni logor ljevice prošao. Njegov je govor takav i toliki utisak učinio, da je odmah isti dan po sab. sjednici ministarska konferencija držana. Mi bi ovdje možebit mislili, da se tu o tom radilo, da se taj profesor službe liši. Ali toga nije bilo, niti se pametno misliti može, nego se je ministarstvo dogovaralo, kako bi mu trebalo s razlozi na njegova tobožnja opadanja odgovoriti; a neznam, zašto mu nisu dali odgovora i zašto se nisu oni razlozi, koji bi se proti njegovim razlogom navesti mogli, ako je takovih bilo, u saboru izjavili.

Svrnimo okom na našu kratku povjest sabora ovdje: g. Živković, oba brata Kraljevića, Stojanović, Zlatarović, Hervoić, moja malenkost i još drugi činovnici bijasmo i nalazili smo se u opoziciji proti Šmerlingu, dakle u državopravnoj opoziciji, što sada slučaj nije, i proti banu Šokčeviću prije njekoliko godinah, t. j. za vrieme Šmerlingove vlade. Pa što nam je bilo? Možda koja opomena kao što valjda i danas biva, ali inače nijednomu ništa.

Vi ćete gg. misliti, da ja govorim „Cicero pro domo sua.“ Obći je glas i po novinah se piše i telegrafira, da sam ja službe lišen; ja do danas o tom ništa neznam. Nu mislim, da ono, što neodgovorni ban Šokčević nije učinio, za koga vrieme zakon o imunitetu sasma ni obstojao nije, sigurno ni današnji odgovorni ban, koga smo mi na naših ramenih dizali, i nam učiniti nemože i neće. (Živio!)

Glede dnevnicah pitanje je interesantno, kako se je ta stvar u dotičnih parlamentih razvila. U Englezkoj tamo neima dnevnicah, ali kroz to ustavnost ništa netrpi, jer je poznato, da u Englezkoj ima mnogo bogatih i nezavisnih muževah, koji taj teret, živuć u Londonu vrlo radostno i lahko snose. Mislim, da se nevaram, da su zastupnici italskoga sabora takodjer bez dnevnicah, nu nije mi poznat uspjeh te naredbe, da li je po dobro i ustavno zastupstvo povoljan ili ne? Nu poznat mi je taj uspjeh u Prusiji, što su dnevnice uztegnute zastupnikom pruskim; naime god. 1848. zaključio je sabor pruski, da se zastupnikom neimaju više dnevnice davati. Resultat te naredbe bijaše taj, da su ponajviše birani ljudi iz Berlina, i to činovnici, dakle posve nepovoljan uspjeh. Radi toga sam ja za dnevnice, a što se svote tiče, tu se sa predlogom odborovim neslažem, nu to spada u spec. debatu.

Glede zakonske periode obstoje razne norme: u Englezkoj 7 godinah, u Holandiji 3, u Belgiji za senat 8, nu ponajviše bira se u srednjoj Europi zastupstvo na tri

Digitized by Google

godine. Da li ova perioda od 3 god. našim okolnostim odgovara, i o tom bi se dalo u specialnoj debati govoriti.

Prelazim na vrlo važno pitanje, koje u naših zakonih niti sustavno, niti podpuno niti jasno izraženo nije, naime prelazim na tako zvana stožerna prava sabora.

Kakva prava ima sabor, to treba svaki izborni zakon jasno, bistro i sustavno izreći, a toga u našem zakonu nema, nego su ova prava, u koliko su izražena, kojekuda razbacana. Medju ova stožerna prava spada naime: prvo, sudjelovanje u zakonodavstvu, t. j. pravo zak. predloge Nj. Veličanstvu podnesti, koji uslied sankcije zadobiju kriepost zakona, jer zakonodavna vlast nevrši se samo po saboru, nego i po kruni, oba faktora moraju biti spojena.

Drugo je pravo budget, t. j. pravo opredieljivati dohodak i potrošak državni. Mi smo ovdje lani pravili zakon o budgetu, koji, kao što nam je površno rečeno, nije se mogao podpuno izvršiti. A zašto? to do danas neznamo, niti uvažavamo velevažno pitanje virementa to jest prenosa iz jednoga naslova a drugi pri pretresu budgeta.

Treće je pravo porezovanja; uslied naše nagodbe mi ovoga prava u našem saboru nemamo.

Četvrto je pravo kontrole, naime sabor ima pravo viditi, da li je vlada zbilja po budgetu postupala, da li je opredieljene svote samo u onu svrhu potrošila, u koju su dozvoljene, i ako nije, valja postupati proti njoj.

Peto je pravo inicijativa, t. j. pravo zahonske predloge praviti. U ustavnih državah pravo inicijative uživa ne samo sabor, nego i kruna, kao što i kod nas, a napokon i sudbena vlast; dakle sve tri vlasti, na koje je državna vlast razdieljena, imadu pravo inicijative.

Šesto, i ovo je, o čem se je više putah u našem saboru sumnja podigla, naime medju stožerna prava računa se takodjer i to, da sabor ima pravo putem adrese na krunu, putem interpelacije, putem molbah, putem tegobah u svoje ime ili za pojedine gradjane stvarno, premda samo posredno na upravu države uplivati.

Ovdje se više putah tako izrazivalo, da je eksekutiva za sebe, a legislativa za sebe, mi da imamo pravo ovdje u saboru zakone stvarati, a oni da imadu tamo pravo raditi, što jih volja. Tako su kadgod pomršani pojmovi o državnoj vlasti, kad se njezina organična cjelina s oka pusti. Kad imamo pravo interpelacije, onda zaista imademo i pravo na upravu države uplivati. Jer stavimo slučaj, da se interpelira vlada, zašto je razpustila zastupstvo karlovačko, i zašto je tamo kr. komisara poslala, te neda, da se zakonito zastupstvo sastane? — Vlada će n. p. na takovu interpelaciju odgovoriti kojekako, na što će se kazati, da razlozi po vladi navedeni nisu dostatni, po čem će sabor zaključiti, da čin vlade, kojim je razpustila zastupstvo karlovačko, i tamo komisara poslala, nije opravdan. A što će na to vlada? Vlada će morati opozvati komisara i dati narodu njegovo zak. zastupstvo. Dakle tim načinom, kao i putem adresah, tegobah i molbah sabor vazda stvarno sudjeljuje u upravi države, premda samo posredno; mi naime u tih slučajevih nepošaljemo kojega člana sabora, da tamo zasjedne stolicu načelnika i da opravlja dekrete, nego posredno uplivamo zaključkom ili pozivom na vladu.

Napokon sedmo je pravo sabora, da dotične odgovorne poglavice svoje vlade pod obtužbu staviti može.

Još ću jednu važnu okolnost spomenuti, a to mi daje povod, što se onomadne ovdje u saboru dogodilo, kad je naime jedan vladin povjerenik, našavši se uvriedjenim govorom jednoga govornika, pozvao predsjednika nekoliko putah glasno, da ukor podieli dotičnomu. Ja smatram ovaj postupak vladinoga povjerenika sasvim neumjestnim. Ovdje u saboru treba da ravnopravnost vlada. Kao što je svaki zastupnik podložen disciplinarnoj vlasti predsjednika, isto tako je i vladin povjerenik. Ako ta ravnopravnost nestoji, onda vazda vladin povjerenik ima pravo svakoga zastupnika izgrditi i izpsovati, a njemu da nemoše ništa biti. Ovo nemože nikako biti, a kazati ću jedan slučaj, što mi je u u tom pogledu poznat. G. 1863. u berlinskom saboru jedan je zastupnik upotriebio oštriji izraz prema ministru Bismarku. Bismark uvriedjen skoči, i oštrimi riečmi napane zastupnika. Saborski predsjednik opomena Bismarka, i kad se nije htio uslied te opomene umiriti, dao mu je ukor; Bismark je istina protestirao proti toj disciplinarnoj vlasti saborskoga predsjednika, ali kuća je zaključila, da je predsjednik, sasvim korektno postupao. Dakle uslied ravnopravnosti i isti vladin povjerenik spada pod disciplinarnu vlast predsjednika.

Naš izborni red kaže, da je vladinomu povjereniku u saboru slobodno govoriti u svako doba. Ovdje bi bilo povoda kazati, da je vladin povjerenik podložan disciplinarnoj vlasti saborskoga predsjednika.

Nadalje prema našim okolnostim i slučajem, koji se u nas dogadjaju, mislim, da bi dobro bilo, da se kaže, što je izostalo, da se ovaj sabor sam nesmije na dugo, nego samo na kratko vrieme odgoditi.

Ovo su gospodo, od prilike ona načela, koja ja dielim i po kojih bih želio, da bi se kod nas izborni zakon uredio; ali ovime još ni izdaleka nisu izcrpljeni svi poroci i sve mahne i nedostatice predležećih zak. osnovah. — Ja ću samo, da strpljivost vis kuće dalje

Digitized by Google

nevriedjam, u dalnjem izbrajanju porokah i nedostatakah posve kratak biti.

Tako imamo u zak. osnovi u §. 2. i 3. itd. odredjeno, da se ciela radnja, cielo izvedenje saborskih izborah prepušta vladinim organom. Prema svetinji, prema nezavisnosti tiela saborskoga, dužnost bi bila, počitovati barem onaj §. ugarskoga zakona, koji tu radnju prepušta glavnim skupštinam. O tom će i druga gospoda govoriti, radi toga ja to samo spominjem.

Nadalje nisu označena birališta, nego je prepušteno središnjim odborom označit jih. — Kakove se šikanerije odtuda izvoditi mogu, to je neopisivo. Tko može braniti n. pr. središnjemu odboru u Zagrebu da neodredi izbor u Remetah ili u Dugom selu? Tim se većini izbornikah može uzkratiti pravo, koje bi na sgodnijem mjestu bili vršili. Ugarski zakon gdjegod može označuje birališta. I o tom će koji od mojih sumišljenikah obširnije govoriti, i radi toga to prelazim. Tako i glede §. 1., da nije razmierno razdieljeno medju pučanstvo izborno pravo; jer ima kotarah u županijah, koji na 15 tisućah, imade jih, koji na 20 tisućah, pače na 30 tisućah jednoga zastupnika biraju; dakle to nije razmierje i nije pravedno.

Jako mi je žao, što se u našoj sredini nenalazi jedan vrlo vriedni član saborski, koji mi je i u sekciji positivno prigovorio, da ja nemam prava tvrditi i da nije istina, što ja tvrdim, da ugarski zakon podieljuje svim doktorom pravo izbora. Ja sam mu kazao, da ću mu u saboru na to odgovoriti, što evo i u njegovoj odsutnosti činim. Na njegov prigovor ja sam i posumnjao, i došav kući otvorim zakonik, i nadjem zbilja, da sam imao pravo; a sravniv zakonik, da nije možebit u auktoru faljeno, još sa dva druga primjerka, nadjem u §. 2. lit. d. to isto. Kod nas ja. neznam zašto, doktorom mudroslovja uzkraćeno pravo izbora. Kad je doktorom theologije i prava dzvoljeno, neznam, zašto nije i doktorom mudróslovja? Nu osim toga našao sam u istom, što je kod nas bez razloga upušteno, da svi prfesori jednako, dakle i sjemeništni, izborno pravo imaju; nadalje da imaju izborno pravo svi članovi ugarskoga učenoga družtva, a mi smo ovdje izpustili članove naše jugoslavenske akademije; nadalje svi kapelani i svi učitelji, kojim mi, neznam zašto, izborno pravo uzkraćujemo. Dakle to je u nas počitovanje inteligencije, kojoj uzkraćujemo pravo, što joj ugarski zakon daje, a kojoj smo dužni dati ono političnо pravo, koje svakomu gradjanu pripada.

Naravno prema današnjim okolnostim moram se čuditi, da je kako u zak. osnovi vladinoj, tako i u izvješću odbora Krajina sasvime iz vida puštena. Ovdje se interpelira i radi se, da se Krajina zadobije, a kad se radi glede zastupstva, onda se ta stvar ignorira. Ja mislim da ovomu ignoriranju odgovara faktični položaj stvari; istina je, koja se tajiti neda, da u Krajini nemamo velikih i skoro nikakvih simpatijah za sdruženje; tko o tom sumnja, može se uvjerit u prvom boljem selu krajiškom. A što su razlozi tomu? Veli se: reakcija. Da smo mi naš program svjestno vršili, da smo one sloboštine zbilja dobili, za kojim smo usled unije sa Ugarskom svestrano težili, tada bi time bila krila reakciji posvuda podsječena, postigli bi bili simpatije cieloga naroda, i Krajina bi listom želila u našu sredinu doći. Pošto protivno vidimo, da se i danas po Šmerlingovih i drugih absolutističkih šablonih radi, zahtievati, da Krajina k nam dodje, kakovo dobro da s nami dieli? to se nemože. Za Dalmaciju pišu peštanski listovi, da je tamo većina izborah unionistička. Ako je to istina, a valjda jest, kad ovakovi listovi tvrde, onda bi i glede toga trebalo spomenuti u izbornom redu.

Samo još jednu važnu točku, i onda ću načiniti svoj predlog. Svi pisani ustavi, pa i ugarski, kojega smatram uzorom, sadržaje tu točku, da se godišnje sjednice sabora zaključiti, niti sabor razpustiti nesmije, dok se nepretrese budget, i dok se zaključak o tom nedonese. O tom takodjer ovdje u naših zakonskih osnovah neima spomena, a držim to za tako stožerno pravo sabora, da bi i pri najboljoj konstrukciji i formi zakona o zakonodavnoj vlasti, čim ta ustanova manjka, i cieli zakon bio manjkav.

Visoki sabore! Mi smo kao unionistička stranka vazda visoko zastavu nosili, da ponovimo zakoniti savez, da ponovimo državopravnu zajednicu sa Ugarskom u tu svrhu, da postanemo učestnici njezine slobode i njezina ustava. Evo danas, gdje nam se prilika pruža, da se približimo braći, da ugledamo u njihov zakon, da izdamo uniformi zakon, mi činimo protivno. Za čim smo prije težili, to sada odbijamo, a što smo prije perhorescirali, to sada prihvaćamo. Vazda smo šablone Šmerlinga i Bacha prezirali, a sad jih izvlačimo iz prašine i po njih se ravnamo!

Gospodo! Mi možemo ovdje kazati, da zemlja stoji, a sunce da se okreće i mjesec da je veće nebesko tielo, nego li sunce, ali time napredak znanosti obustaviti nećemo.

Ja predlažem, da vis. sabor izabere odbor, koji bi po načelih ugarskoga izbornoga zakona od god. 1848. sastavio i saboru predložio za razpravu zakonsku osnovu o zakonodavnoj vlasti kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. (Živio s ljevice.)

Ljudevit Rajzner: Visoki sabore! Želim zaisto i ja, da se domovina naša na temelju najliberalnijih načelah

Digitized by Google

uredi; no s druge strane osvjedočen sam, da to odmah sa željenim probitkom nemože za rukom poći.

Napredak bo svaki treba da ide doduše postojano, ali da ide vremenito korak po korak i da se tako u vis diže i razširuje. Život jednoga čovjeka mnogo naliči životu cieloga naroda. Čovjek, kada se rodi, nepostane odmah naobražen, već mu treba raditi i postojano napredovati od godine do godine.

Život jednoga naroda nepostane isto tako odmah savršenim niti političko-izobraženim, već treba da se razvija prema okolnostim i naobraženju naroda, ako hoće da bude probitačnim. Svaki je skok u naravi ubitačan; a dokazom nam je tomu upravo god. 1848. Nekoliko danah god. 1848., bijaše dovoljno, da sruši obstojavšu državo-pravnu sgradu. Eto, vis. sabore! 22 godine već od toga vremena minulo, da li smo sagradili državo-pravnu sgradu? — Nismo. Što smo sve kroz te 22. godine propatili! — Nauke mnogo, a dobra jošte ništa užili. Što je tomu uzrokom! — Skok onaj u naravi, dogodivši se god. 1848.

Liepa su zaista načela ugarskoga izbornoga reda od god. 1848., načela puna znanosti i napredka. Ali neodvisno od okolnostih političkoga naobraženja i ugarskoga i našega, gledajmo vis. sabore na birališta ugarska, od koje nas slobode bože oslobodi. Svako je skoro biralište ondje boj i zemlja se natapa krvlju. Takovo pravo ja neželim. Ja želim, da od istoga zakona god. 1848. još liberalniji dobijemo i to onda, kad mi budemo za to politički naobraženi, što dosad, priznati mi je, žalibože još nismo.

Razvitak taj političke naobraženosti dokazao nam je velekrasno i obširno veleštovani g. predgovornik iz englezkoga parlamenta. Kako su se god tamo razvijali, tako je je potrebno, da se i mi razvijamo. I kako god i oni tamo nisu odmah imali najliberalnija načela, već su korakom stupali, dok su došli na onaj stepen liberalnosti, kojega uživaju sada, tako isto držim ja, da i nam treba korak za korakom stupati, da nam nebude opet ubitačan jedan napriečac skok, već da se sve bolje i bolje uživamo one prave slobode, koja jedino narod usrećiti može. Stoga žalim, da se nemogu u tom pogledu sa mnogocienjenim g. predgovarnikom slagati i prigovore one njegove, da osnove zakonske, stojeće na stolu vis. ove kuće, neodgovaraju napredku znanosti, š njime nedielim, jer sam razpravljajuć iste u odsjecih, — doduše priznati moram, da se s pojedinimi ustanovami podpunoma neslažem — iz onoga opazio, što čitavi sabor, razdieljen u odsjeke, tih prigovorah stavljao nije, već je priznao, da ove zakonske osnove odgovaraju napredku znanosti naše, ako i neodgovaraju napredku političkoga naobraženja englezkoga, to sam osvjedočen u duši, da odgovaraju napredku političkoga našega naobraženja.

Što se tiče izticanja molbenice trgovačke komore ovdješnje, da nisu zastupani svi interesi naroda u zakonskoj osnnovi o izborom redu, naglasiti mi je, da su povoljno zastupani i da su upravo interesi trgovački i obrtnički u mnogo većem razmierju zastupani, nego li interesi ladanjskoga naroda. Vidimo bo, da u županijah na 20.000 i preko dušah dodje jedan zastupnik, dočim u gradovih, koji representiraju izključivo trgovce i obrtnike, na 2—3 hiljade dušah dodje po jedan zastupnik. Dakle se nemože kazati, da trgovački i obrtnički interesi nisu dovoljno zastupani.

Načelo ono, da budu ovdje kurije zastupane, može biti s vremenom, ali za sada držim, da nije probitačno. Nadalje, da se ženam dade političko pravo glasovanja, podpuno se slažem sa štovanim gosp. predgovornikom, dapače sam za to, da im se odmah podade pravo glasovanja, i to iz toga razloga, vis. sabore, što su žene u domovini našoj i prije god. 1848. politička prava izvršivale faktično, pravno i uspješno, a ostalo u tom spada na špecijalnu debatu. „Suffrage universel“ — ja bi želio, da bi ga imali, ali za sada nismo jošte tako politički naobraženi, da bi se moglo to kod nas izvesti. — Što se tiče glasovanja javnoga ili tajnoga, to držim, da je tajno glasovanje slobodnije, ali u našoj domovini nije praktično, jer da se tajno može glasovati, treba znati čitati i pisati, a izmedju stotinu biračah u našoj domovini žalibog jedva jedno znade čitati i pisati, i tajno bi glasovanje onda sasvim ilusorno bilo; jer bi se u tom slučaju morao po drugom na cedulju napisati dati, koji bi napisao, što bi mu bila volja, a birač sam, neznajuć čitati nebi niti znao, za koga glasuje, dočim kod javnoga glasovanja to zna. To se i u ovom neslažem s g. predgovornikom, a ostala prava sabora sva, naznačena po njem, izvršava ovaj vis. sabor faktično. Što se tiče istih izborah, neka se vrše po organih vlade, a da bi se po organih skupštine vršili, to bi i ja želio, ali treba prije, da se urede municipija. Dok toga nebude nalazim dovoljno sjegurnosti u odgovornosti vlade, da će izbori ići u redu, i da će birači sigurno i slobodno birati moći; jer ako je vlada odgovorna za poredak i za sigurnost, i ako vodi biranje svakoga pojedinoga, onda nevidim zla u tom, da pri izboru uplivaju organi vlade.

Što se tiče Krajine, ja žalim, što je ovdje neima; nu držim da je uprav taj čin, jer je ovdje nije, bio razlogom, da nije glede Krajine u izbornom redu što posebna ustanovljeno. A kad bude Krajina ovamo stupila, može sabor uvjek izbor promieniti. Isto tako, što doktori i profesori neimadu možebiti pravo izbora, to držim, da spada na špecijalnu debatu, i ja sam, da jim se

Digitized by Google

dade to pravo. Podpuno se slažem s g. predgovornikom glede censusa. I ja sam u sadanjih okolnostih našega političkoga naobraženja za census, i to za census u takovu smislu. Pošto pako vidim, da su na stolu visoke kuće ležeće zakonske osnove, upravo utemeljene na censusu, stoga sam za to, da se stave za podlog špecijalne debate.

Što se tiče promjene censusa, jer je tamo primorje preobterećeno, držim, da to spada na špecijalnu debatu, i podpuno se slažem s time, da se tamo smanji census i ostajem kod predloga, da vis. kuća ove osnove primi za podlog špecijalne debate.

Predsjednik: Jé li još tko želi govoriti?

Vlad. zast. **Robert Zlatarović**: Vis. kućo! Ja bih rado, da se prije svega na čisto izvede pitanje to, da li se ima viećati o predlogu odborovoga izvjestitelja, koji tamo glasi, da se ove osnove uzmu za podlog specijalne debate, jer mi se čini, da su se gg. Brlić i Raizner u generalnu debatu upustili, a nije to pitanje riešeno ovdje u saboru.

Stoga molim vis. predsjedničtvo, da se odluči o tom; želi li se vis. kuća upustiti u generalnu debatu ob ovih osnovah, ili ih želi primiti za podlogu specijalne debate; prema tomu pridržajem si pravo u ovom progovoriti.

Jovan Živković: Što se ovoga pitanja tiče, imao sam, vis. sabore, već više putah sreću opaziti, da mi u tako važnoj stvari neidemo onim putem, kojim smo kod stvaranja najvažnijega zakona zemlje, nagodbe najme, išli.

Ovo pitanje, što ga je naprvo donio vladin povjerenik, da se o tom vieća, ide samo tamo, da se oduzme pravo svakomu o načelu i jednu rieč progovoriti. Ako on to tako malovažnom stvarju smatra, podvrgnuti mi se je nadglašenju i u tom, a predloge ću moje i onako staviti. Nu mislim gg. da neidemo s puta, što ga poslovnik propisuje, jer on neće zaisto toga, da se rieč oduzima. Susjedna država trati vrieme oko jednog predmeta 14 danah, a možebit badava, no samo zato, da se štuje sloboda govora.

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Molim vis. predsjedničtvo, da mi podieli pravo govora, budući se moje osobe tiče.

Mene je g. zast. Živković vrlo zlo razumio, ako misli, da ja željm zapriečiti, da se generalna debata povede, nego će mi dopustiti da rečem, da je tako bilo predloženo. (Glasovi: Jest! Jest!) Na to nije visoka kuća ništa izrekla. Stoga držim, da se prije ob ovom predlogu sa „da“ ili „ne“ odluči. A odluči li visoka kuća, da se predlog izvj. centr. odbora neprihvati, već da se generalna debata nastavi, to ću ja i u generalnoj debati govoriti.

Predsjednik: Vis. kućo! Po §. 42. poslovnika ima se kod svakoga na stol vis. kuće stavljenoga zakonskoga predloga viećati o načelu istoga, te voditi generalna debata. Nu pošto su gospoda gg. Brlić i Rajzner o načelu već govorili, te bez prigovora vis. kuće generalnu debatu započeli, moram iz toga zaključiti, da vis. sabor muče privoljuje u razpravu generalnu. Nego da nebude dvojbe, pitam vis. kuću, ima li se generalna debata nastaviti?

(Prima se.)

Tako molim gg., koja još o načelu žele govoriti, to jest generalnu debatu nastaviti, neka se prijave, jer zabilježen nije nitko.

Jovan Živković: Visoki sabore! Dočim se je prvi g. govornik upustio u razglabanje načelah, o kojih želi, da bi imala naći odziv u ovoj osnovi, ja ću dati kratak generalni pregled, generalan glede osnove.

Osnova koja se predlaže, držim da je nejasna, netočna, pomiešana, konfuzna u mnogom obziru. Glede načelah njezinih razjasniti ću na koncu, da na takovih počiva, koja načela ja prihvatiti nemogu.

Ova je osnova nejasna zato, a to ću na svom mjestu dokazati, što su najvažniji momenti ostavljeni subjektivnim nazorom uredujućih osobah, da odluči osoba subjektivno, kako ona taj zakon shvaća, a zakon, dopustite gospodo, treba što više da izključi gdje je moguće svaku samovolju, svako subjektivno umovanje onoga, koji ga vrši. —

Ova je osnova, gospodo, netočna, jer nesadržava u sebi onoga, što svakako u nju spada; i to ću ondje, gdje bude o tom diskusije, dokazati. Ova je osnova tako redigovana, što sam se usudio izreći, konfuzno, budući se razni predmeti, koji neimaju nikakvoga medjusobnoga saveza, u jedno spajaju. Što bi drugi kodifikator, da neda povoda sumnjicenju i krivu tumačenju zakona stvorio 3—4 paragrafa, ovdje je sbubano sve u jedan paragraf.

To je znak nevaljane redakcije, i ako ova osnova imade prednost od vladine, to je ta, da mnogo gore redigirana, jer je mnogo valjanija osnova same vlade. Nu to se dade izpraviti. Ali osnova počiva na takovih načelih, koja se sa ustavom naše zemlje bez obzira na druge zemlje, i sa ustavnošću u obće nikako u sklad dovesti nedadu. Jer ova osnova, i to ću na svom mjestu dokazati iznimno stanje, ne iznimno. to sam falio, nego uprav faktično bezpravno stanje u našoj zemlji rekao bih perpetuira.

A kada se stvara temeljni zakon, ko što je ovaj jedan od najtemeljnijih, onda nemože biti govora van da svi faktori u stvaranju zakona sudjeluju, kako ovdje do-

Digitized by Google

nešeni zakon nagodbeni i šnjim jamačno ustavnost u obće sobom donosi.

A ja velim, da je to načelo slobodnoga kretanja u zemlji povriedjeno, i da se to ovim zakonom i dalje nastavlja, i pošto mi nestvaramo zakon provisoran, jer sabor ovakova zakona neponja, nego stvaramo definitivan, to imam pravo reći, da se takovo faktično bezpravno stanje perpetuira.

Što me najviše peče, jest, da kad mi ovakav zakon stvaramo, koji ima opredieliti uticaj krune i vlade s jedne, a naroda s druge strane u zakonodavstvu, koje ima zemlji zakone krojiti, onda mislim, da je tu mjesto pokazati i kruni i vladi povjerenje prema onomu faktoru, kojega uzima uza se, da mu bude u zakonodavstvu sufaktorom; a ova je osnova tako skrojena, da ne samo, da se povjerenje negoji, nego se nasuprot radi. I to ću ondje gdje bude, istina, tužno, ali ipak dokazati morati. Kad se ovo u obzir uzme, onda gospodo dopustite, da ja za ovakovu osnovu glasovati nemogu.

Mi smo prije njekoliko danah imali priliku čuti predlog vladin glede osnove o zašititi ustava. Gospodo! Ovo je jedan od najglavnijih zakonah, kojim je, ako budete kadri, ko što sam malo prije reko, sudjelovanje krune i vlade s jedne, a sudjelovanje naroda s druge strane u potrebito ravnovjesje donieti, tada istom stvoren štit i bedem ustava. Naprotiv, ako tako udesite stvar, da dadete neopravdanu pretežnost ma kojemu faktoru, onda će biti ova osnova rovanje zakona i ustava. Za to pridržavajuć si pravo o svih pojedinostih načelno ondje govoriti, gdje je mjesto, u kratko izražujem da nemogu primiti ovu osnovu, i da bih želio, da ju vis. vlada natrag uzme, i da ju udesi prema potrebi našega vremena tako, kako bi se prilagoditi mogla nazorom one vlade, za kojom je ova bar nastupila. Vi ćete, gospodo, naći ovo malo paradoksno, jer je ovo ustavna vlada, a ona nije bila. Veli se, da postepeno valja napredovati. I ja velim, ali odgovaram g. izvjestitelju i gosp. predgovorniku Rajzneru, da smo mi god. 1865. učinili korak napried, a danas činimo dva koraka natrag; ako se to zove postepeni razvitak, onda se nerazumijemo.

Ja sam, gospodo, neku malenu dužnost nalazio, da proričem ovdje vis. kući.

Većina je ove kuće zahtievala, da ona inicijativno ovu osnovu stvori; ja sam kazao, da to nije praktično i da ostavimo vladi taj posao; jer ona ima strukovnjačke sile, neka ona osnovu podnese. Ja sam mislio, da će vis. vlada uzeti našu prošlost, da će vidjeti, što su prošli sabori i vlada radili, i na koliko je što dobra, prihvatiti, a na koliko misli, da treba prema napredku vremena, da će popraviti; ali vlada nije tim putem udarila, i s toga moram kazati, da nije toj zadaći odgovorila. Zato ju i želim siliti, da nastavi put, gdje se je prestalo. Načelo je opravdano u svih parlamentih, da zastupstvo, ako nemora, neće rušiti volju prošloga zastupstva i identitet naroda neće i nemože desavouirati bez velike nužde.

Gospodo, da smo mi preuzeli inicijativu, trebali bi se obazrieti na ono, što je 1865. god. načinjeno, i ondje nastaviti. da koliko moguće dajemo izraz želji onoj, koja je već opravdana. Buduć bi mi ovako postupali, željeti je, da i vlada tako postupa; nu buduć nije, stoga mislim, da joj se osnova povrati time, da ona kraju privede, što je kruna već tako rekuć a posteriori sankcionirala, a sabor nije dovršio.

Ovo su objektivni razlozi, koji su me nukali, da reknem u obće, zašto držim, da nije osnova prikladna, da se podvrgne špecijalnoj debati. Ako se pako prihvati, ja ću staviti moje špecijalne prigovore.

Vl. zast. Robert Zlatarović: Visoki sabore! Ovdje se radi o tom, da li se načela, koja su razvita u izvješću odbora središnjega, mogu odobriti, i taj operat predloženi u načelu primiti.

Istina, da je operat središnjega odbora, izaslanoga, da predloži kući mnienje o osnovi koju je vlada predložila vis. saboru. u nekojih predmetih, u nekojih ustanovah različan od osnove vladine o izbornom redu i o uredjenju sabora. Medjutim, buduć se ove promjene centr. odbora u načelu neprotive nazorom i načelom, koji su vladu rukovodili pri izradjivanju osnovah onih, to je meni ćast od strane vlade izreći, da ona od svoje strane nenalazi težkoće nikakove, da nepristane, da se operat prihvati. koji je središnji odbor vis. ovoj kući u pogledu zak. osnovah predložio.

Sada neka mi dozvoli vis. kuća u kratko primietiti stanovište, na kojem se vlada nalazila kod izradjivanja ovih zakonskih osnovah.

Ovdje je izvolio g. zast. Brlić navesti poznate primjere englezke i belgijske i drugih uzornih ustavnih državah, nego mislim, kako sam shvatio, da jih nije naveo u onu svrhu, da jih prihvatimo, jer sam uvjeren, da i on drži, da naše okolnosti nisu prema okolnostim Belgije i Englezke udešene, da bi mogli prihvatiti državno-pravne i političke ustanove, koje faktično samo postoje nego jih je naveo kao primjer, kako su se razvijale političke institucije u raznih ustavnih zemljah.

Što se tiče onoga prigovora g. Brlića, da je vlada, radeć ove zakonske osnove, sliedila šablone Šmerlinga i Bacha, to mi neka dozvoli, da mu u tom obziru protuslovim; van ako bi se i onaj elaborat, što ga je posljednji sabor hrv.-slav. izradio, i koji je privolenje, krune nekom stranom zadobio, kao šablona smatrao

Digitized by Google

onda bi to stajalo. Mogu vis. kuću uvjeriti, da je vlada sliedila kod ovih osnovah upravo načela i glavne zaključke, što jih je sabor god. 1865. u tom obziru donio. Istina je i priznati mi je, da imade promjenah prema onim zaključkom, koji su god. 1865. stvoreni, nego ove promjene sa gledišta praktičnosti sadašnjih okolnostih bile su nuždne; jer netreba sliediti samo theoriju, nego imadu se i okolnosti praktične predočiti. Kad bi se samo teoretički zakoni stvarali, onda bi se dalo naravski nešto savršena stvoriti, i dali bi se sliediti na papiru primjeri državah, koje su pred nami u ustavu napredovale; ali treba takodjer kod ovakovih prigodah osobito obzir uzeti na položaj naroda, naime stanje političke izobraženosti, okolnosti nuždne, oportunitet. Prema tomu nalazila je vlada nuždu, preinačiti nekoje ustanove, koje su u tom obziru god. 1865. prihvaćene. O tom će se osvjedočiti svatko, ako uzme jedan i drugi elaborat, i prispodobiv ga naći će, da cieli način postupanja i ustanove. izim nekojih, sasvime su sliedile tragove bivšega elaborata g. 1865.

Medjutim imade mnogo prigovorah, koji su učinjeni od strane g. zast. Brlića i g. zast. Živkovića, koji spadaju više manje u špecijalnu debatu, i naći će tamo, ako budu gg. svoje prigovore predstavila, sigurno ono uvaženje, koje zaslužuju.

Ja pako držim sa stanovišta, koje ovdje kao povjerenik vlade zauzimljem, da ove zakonske osnove, kao što su ovdje predložene, posvema u načelu odgovaraju potrebam zemlje i razvitku političkih naših ustanovah, i da se mogu primiti u načelu. — Očitujuć ovo od strane vlade, moram samo još jednu dodati glede onoga, što je gosp. predgovornik Živković izvolio primietiti, da je ovaj elaborat vladi bio po vis. saboru stoga povjeren, da inicijativu poprimi, jer se je nadao, da će ona učiniti korak napried, a ne, kao što je on primietio, dočim je sabor g. 1865. učinio korak napred, da će ona učiniti dva koraka natrag; moram primietiti, da je ovaj prigovor nepravedan.

Neka bude g. Živković uvjeren, da vlada pri izradku ovih osnovah ima pred očima najbolju namjeru, što prije ustrojiti osnovu zakona, koja će biti kadra zadovoljiti zahtjevu i vremena i naroda, i da bude narod naš postavljen na temelj zakonit, na kojem će moći buduće izbore preduzeti. Nije bilo tu nikakve težnje ine, niti namjere, koja se nebi slagala sa čuvstvom ustavnim, kojim su vezani i vlada i organi njezini.

U ostalom molim vis. sabor, da primi očitovanje vlade, da se ona glede promjenah središnjega odbora prema osnovi vladinoj sporazumnom očituje, i sa svoje strane privoljuje, da se načelo osnove središnjega odbora prihvati.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Zakon, koji je toliko važan za vršenje ustavnih pravah, koji temelj polaže ustavu države, zakon takav nesmije imati karakter provizornosti i nesavršenosti. Držim pako, da zakon ovaj ima karakter provizornosti zato, jer je oslonjen na takovih načelih, koja se dugo vremena držati nebudu mogla. Nesavršen je stoga, jer je izpušteno mnogo toga, što bi se navesti moralo. To je jedan od glavnijih razlogah, zašto se ja s ovom osnovom nezadovoljujem, jer polaže zemlju i sabor, narodno zastupstvo u dužnost, da će prvom kojom prilikom opet morati stvoriti drugi izborni red. Ova osnova zakonska ima nadalje karakter strančanoga izbornoga reda na na sebi, t. j. stvorena je onako, da prija sada vladajućoj stranki i vladi, koja je na čelu zemlje. Nu ovdje valja pomisliti na to, da niti je ova vlada vjekovita, niti je nepovrjediva, pak ako bude druga došla, ona će se istim aparatom izbornim poslužiti za svoju svrhu, ko što se i ova želi služiti za svoje. A kod toga bit će kažnjen upravo narod, koji se lišava prava svoga, jer on će biti uviek kod toga kao sredstvo upotrebljivan za stranačke svrhe. a sam neće biti kadar vršiti ono, što ga ide. Zato već zabacujem ovu osnovu, jer vriedja pravo naroda.

Ova zakonska osnova vriedja takodjer neprekidnost prava našega, jer prelazi prosto preko onoga, što se sbilo u najnovije vrieme u razvitku naše ustavnosti poslje god. 1866. Prijašnji sabori, naročito sabor god. 1865., bio je u dogovoru sa svjetlom krunom, te je izradjena osnova izbornoga reda i podnešena kruni za potvrdjenje i odanle je stigla stranom potvrdjena, stranom odbijena glede pojedinih točakah. Sada ovo sve sabor ignoruje, te stvara, preko toga iduć, sasvim novu osnovu zakonsku, koja se nesvraća na one učine, koji su onda, po tadašnjem saboru i kruni, izvedeni.

Držim, da je ovo pogrješka, koju sabor nebi smio nikad učiniti, jer vriedja pravni kontinuitet i historički razvitak ustavnosti; to znači odbijati od sebe pravo, koje je njekom stranom stečeno. Ovaj izborni red dobio je diplomatičku vriednost tim, što je kruna na saborske predloge svoje odgovore i opazke priobćila, i što dalje sabor ovu nit nije nastavio; dapače želi ju neosnovanim načinom prekinuti. S toga takodjer držim, da se ova osnova nebi mogla primiti.

Nadalje jedan je važan moment, koji je u osnovi sasvim iz vida pušten i to upravo: Krajina hrvatsko-slavonska. Pitanje krajiško već se godinu danah ponaša po listovih i pogovara se u službenih mjestih u Beču i Pešti, te se radi o tom, da se Krajina, što je stranom započeto, kasnije u cielosti provincializira i s materom zemljom spoji. U ovom pitanju ni jednomu Hrvatu ni Slavoncu, ni jednomu zastupniku naroda nije bilo moguće mnenje izraziti, nego radi se u onakovih krugovih o sudbini Krajine, kamo mi sada doprieti nemožemo. Dopuštam, kako

Digitized by Google

je do onda krajiško pitanje pretresano, da spada u širji krug polit. diplomatički, u krug najprije svj. krune, i u drž. zajedničkih financijah; nu zato ipak sabor ovaj, koji zastupa i mora zastupati interes naroda, ne samo za sadašnjost, nego i za bližnju budućnost, nebi se smio, mislim, na toliko pasivan držati, da kad osnuje izborni red i ustrojenje sabora, sasvim iz vida stavi braću krajišku, onu braću, koju želimo dionici učiniti našega ustava. Već je prije bilo napomenuto, da one ustavnosti, koje bi oni tobože imali uživati jako homeopatičkim načinom, neimaju magnetične sile, da bi koga privukle; to priznajem, nego da mi još ovo zlo povećavamo, i Krajinu u izbornom zakonu za budući sabor sasvim mukom mimolazimo, to držim, da je veliki grieh i uvreda za braću krajišnike, da jim mi niti mjestanca nećemo naznačiti za onaj slučaj, kad bi pošlo za rukom pitanje riešiti, da će biti mjesta za Krajinu. Kad bude pitanje riešeno, posao je zakona, naznačiti njihov broj.

Iz ovih dakle manah, koje se nalaze u osnovi, nemogu pristati, niti ju primam za podlog špec. debate, nego želim, da vis. sabor kod izradjivanja zak. osnovah za izborni red i uredjenje sabora stavi načela od godine 1866. i polag onih načelah čuvajuć pravnu neprekidnost sastavi novi izborni red.

Aurel Kušev c: Vis. sabore! Valovati moram, da bi se prije smrti nadao, nego da bi vlada u faktičnom stanju, u kojem se naša domovina nahodi, u izbornom redu šta drugo predložila, van da se je trsila, svoj predlog u sklad spraviti sa načeli, koja sadrži u sebi onaj izborni red od god. 1866., koji je već stranom zadobio potvrdu Nj. Veličanstva. Vlada naša nije tako srećna, da bi imala podpuno povjerenje; ja govorim to o savjetnicih vlade. Ja mislim, da vlada nije bila vlastna zahtievati to, da bez svakoga razloga uzde, koje u rukuh ima, može nategnuti. Mi smo u neizvjestnom stanju sretno obavili zadnje izbore, i ja se ufam od sviesti poštenoga našega naroda, da mu i budući izbori takodjer budu sretno zarukom pošli, gledeć na stanje naše. Stoga razloga ja neću vladi veću vlast pripustiti, nego ju do sada ima, da se ignoruje vlast županijska. Da žup. vlast nemože obstojati, kako prije, i da u sadašnjem provisornom stanju nemože obstojati, to vjerujem; nu prije nego se ukine taj za uzdržanje naše ustavnosti zaslužni faktor, treba da se uredi zemlja, da se odnošaji urbarski izvrše, da se već občine ustroje, i tako javno mnenje koncentrira. Dok to nebude, nemogu dopustiti, da sadašnja vlada traži od ovoga sabora još veću vlast. Ja sam za mnenje g. Živkovića, i nemogu se dati uputiti u to, da bi ovu osnovu primili za podlog špec. debate. (Živio!)

Sima Filipović: Vis. sabore! Ja ću se strogo držati predmeta, koji danas na dnevnom redu leži. Nije mi namjera razvijati historičke podatke o razvitku ustavnosti, parlamentarnosti u obće, i u pojedinih državah, niti mi je namjera o pojedinih granah i stavkah državnoga prava, koje strogo sa predmetom današnjega dnevnoga reda u savezu nisu, razlagati. Počem je generalna debata o zak. predlogu u pogledu izbornoga reda već započeta, to ću samo ono navesti, što po mojem uvjerenju strogo na gener. debatu spada. Kako ja shvaćam gener. debatu i njezin zadatak, držim da u gen. debati nemože biti ni o čem rieči, nego samo o načelu, o duhu onoga predmeta, koji je na dnevnom redu. Textura i daljni ustroj istoga predmeta spada u špec. debatu. Duh i načelo kojega posebnoga zak. predloga jesu ona unutarnja karakteristika, koja u bitnost predloga spadaju tako, da ako se sabor sa načeli njekojimi osnove neslaže, onda je dvoljno razloga u tom, da za podlogu špec. debate primljena biti nemože. Ja sam, vis. sabore, u tečaju današnje razprave sa strane one gospode, koja su protupredloge naprama predlogu središnja odbora staviti izvoljela, načelnih razlogah samo njekoliko našao; i ovi načelni razlozi jesu: prvo taj, da bi se težilo, da naš izborni red za sabor troj. kraljevine ima u suglasje doveden biti sa načeli ugarskoga zakona od god. 1848. Ja, ako uzmem zakone od god. 1848. u obće. i posebni zakon, koji se odnosi na ustrojstvo sabora ugarskoga, nalazim, da oni kulminiraju poglavito u tome, što je njimi uveden representativni sistem, i što je tim zakonom drž. pravo ustavno razprostrto na sve narode.

Ako se želi načelo zakona ugarskoga od god. 1848. u ovom izbornom redu uporaviti, onda je to već postignuto, jer je kod nas po našem izbornom redu representativni sistem uporabljen, i jer je pravo ustavno već i u našem izbornom redu kroz čitavi sustav njegov provedeno. To vidi vis. kuća, da je zadovoljeno zahtievu tomu, i baš onaj razlog, koji je za protupredlog naveden, vojuje za predlog središnjega odbora.

Drugi načelni razlog, koji je naveden, jest u toj jednoj rieči „census“ izražen, i to u tom smislu i značenju, da se gg., koja su ovaj razlog navela, slažu, da u našem izbornom redu census doista upotriebljen bude. I ovo je načelo u našem izbornom redu već uporabljeno i izvedeno. Što se tiče veličine censusa, da li je manji ili veći census, to nije pitanje načelno, i kao nenačelno pitanje nespada u generalnu debatu, nego u špecijalnu.

Ja nisam našao više načelnih razlogah proti predlogu središnjega odbora. Ako je na posljedku predlog ovaj zakonski nejasan, ako je netočan, ako je konglomeriran, to sve nisu načelna pitanja, ta sva pitanja nespadaju u generalnu, nego u špecijalnu debatu, i mogu biti samo predmetom izpravakah, tako, da se tim putem, što je u teksturi predloga nedostatno, popravi.

Digitized by Google

Nemogu. vis. kućo! ovom prilikom još dva razloga, da nespomenem, koja mi se, premda nisu strogo spadajuća u gener. debatu, ovom prilikom povedena vide, ali, koja su ipak od velike važnosti i značaja za samu ovu razpravu. Prvo je to, što se veli i želi, da se nastavi nit djelovanja predjašnjega sabora u pogledu samoga izbornoga reda. Ja to mnenje dieliti nemogu. Ja držim, da je zakonsko poslovanje jednoga zakonodavnoga tiela sa prestankom njegove saborske periode svršeno, i da nit njegova djelovanja drugo zakonodavno tielo više nastaviti nemože. Djelovanje takovo zakonodavnoga tiela, koje nije svršeno, može samo budućemu zakonodavnomu tielu služiti za materijal, mnogo putah poljezan i potreban, ali nikada se više nastaviti nemože. — Druga okolnost, koju spomenuti moram, to je razlog proti predlogu središnjega odbora u tom sastojeći, da bi se ovim zakonskim predlogom perpetuiralo sadanje faktično stanje. Ja držim, da od sustava, od sadržaja samoga zakonskoga predloga zavisi to, da li će stanje naše ustavno zakonito biti ili ne, i tako ako mu sadržaj bude ustavnosti odgovarajući, da će se tim i ustavnost perpetuirati, a ne faktično stanje.

Na posljedku imajući pred očima, da su tri predloga na stolu vis. kuće, predlog središnjega odbora, drugi predlog u tom sastojeći, da se operat sabora g. 1866. za podlogu špecijalne debate uzme, a treći predlog, da se odbor izabere, koji bi po načelih od god. 1848. o zakonodavnoj vlasti predlog učinio, izjasnjujem se poglavito stoga razloga, što je sam red od godine 1866. sasvim na istih načelih osnovan, i u istom duhu, u kojem ovaj izborni red, da bi se za podlogu špecijalne debate uzeo predlog središnjega odbora.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Visoki sabore! Neću da sliedim gosp. predgovornika Brlića u svih njegovih historičkih dedukcijah o postanku i razvitku zakonskih osnovah o izbornom redu i o uredjivanju sabora po čitavom svietu, jer one prema svomu sadržaju više u školu, nego li u sabor spadaju; već ću ponajprije odgovoriti na one potvore, koje nije imao prava, bacati na centralni oobor, a najpače na njegova izvjestitelja.

Gospodin Brlić, za kojega mi je žao, da ga upravo sada u sabornici neima, da čuje, naročito je naveo, da se centralni odbor u svojem izvješću, a niti njegov izvjestitelj nije držao istine; jer da nije osnovao svoga zaključka na većini odsječnih zaključakah; dapače je dalje rekao, da po svoj prilici nije po nijednoj sekciji predložena posebna ustanova u izbornom redu glede Turopolja, i da ju je tako centralni odbor sam o svojoj domisli načinio.

To su, vis. sabore, težke osvade, koje g. dr. Brliću nisu slučajno iz ustijuh izpale, nego jih je on običnim svojim načinom, kojim običaje u saboru na stvari napadati, upravo promišljeno izrekao. I uprav zato se osjećam tim više potaknutim, da mu protivno o njegovih navodih dokažem, i tako na njega svalim sve ono, što je on na centralni odbor, a i na mene, kao njegova izvjestitelja, aplicirao.

U izvješću, tiskanom pred osnovom zakon. članka, koje se u rukuh gdje, saborskih članovah nalazi, naveo je naročito centralni odbor po paragrafih, koje, i kako jih je on polag zaključakah saborskih odsiekah u svoju uredjenu osnovu prenio, pridržao, ili preinačio — ovim je načinom centralni odbor jasno i otvoreno pred vis. saborom svoj postupak razložio i opravdao.

U sravnjivanju dakle toga naći će i g. Brlić dovoljno razloga, te će se uputiti i nepristrano priznati morati, da je krivo i neopravdano nabacio se sumnjičenjem na cent. odbor, da on tobože nije prema zaključkom saborskih odsiekah svojih zaključakah stvarao.

A glede posebne ustanove o Turopolju neka mi dopusti visoki sabor, da g. Brlića osvjedočim čitanjem zaključka II. saborskoga odsjeka, gdje se naročito veli: „Mjesto dosadanjega u vladinoj osnovi §. 10., neka se umetne sliedeći novi paragraf, koji ovako glasi: „U slobodnom kotaru plemenite obćine Turopolje pripada neposredno pravo izbora itd.“

Na tom istinitom temelju osnovao je centralni odbor poseban paragraf o Turopolju, pa na tom temelju zastupam i ja, kao njegov izvjestitelj, ovu posebnu ustanovu.

Molim dakle gosp. dra. Brlića, da nebi u buduće pokraj ovakovih jasnih dokazah, prije, nego li se o obstojanju istih uvjeri, naprječac sav centralni odbor, pa i njegova izvjestitelja u sumnju dovodio, da možebiti istine saboru nepredlažu.

Nadalje naveo je g. Brlić, da je trebalo, da bi centralni odbor i poslovnik sabora predložio bio, jer da je to u uzkom savezu sa izbornim redom i sa uredjenjem sabora. — Centralni odbor vršio je svoju dužnost samo prema zaključku sabora, po kojem su zakonske osnove o izbornom redu i o uredjenju sabora predane odsjekom, a po tom centralnomu odboru na razpravu — Centralni dakle odbor nije niti mogao, a niti je bio vlastan više budi u pretres uzeti, bud saboru na razpravu predložiti, nego li mu je po saboru naloženo bilo.

Dakle izjava gospodina dra. Brlića u tom obziru nije utemeljena, a i nestoji u nikakvu savezu sa današnjom razpravom.

Drago mi je, da se je gosp. dr. Brlić izjavio za ugarski zakon o izbornom redu od g. 1848., i da je predlog stavio, da se izašalje novi odbor, koji bi polag ovoga zakona saboru novu osnovu izbornoga predložio; i neka bude uvjeren, da bi meni ta izjava sasvim uga-

Digitized by Google

djala prije, nego li je stvorena nagodba sa Ugrarskom. Nu ja držim, da je g. Brlić i s tom izjavom i sa svojim stavljenim predlogom u izravnom protuslovju, ili se to može uzeti dokazom, da on često ili bar svakih osam danah svoje političko mnienje u glavnih takvih pitanjih mienja. — U ovom slačaju moglo bi se prema njegovoj izjavi i predlogu reći, da je to sada malo na bolje učinio.

Da je tomu tako, evo dokaza, visoki sabore, zabilježena u razpravnom zapisniku III. saborskoga odsjeka, kojega je članom i gosp dr. Brlić, gdje se navodi: „Počem je po predsjedniku sjednica otvorena, bude vodjena rieč kako sliedi:

„Dr. Brlić stavlja prije svega to pitanje „da li da se uzme gorerečeni vladin predlog za podlogu debate?" — te moli, da se povede o njem generalna debata.

„Počem je predlog generalne debate primljen, dr. Brlić predlaže: „da se gornji vladin predlog zabaci, i mjesto njega uzme za podlogu viećanja slična zakonska osnova po kruni ovomu saboru godine 1866. na prihvaćenje priposlana."

Od ovuda se, visoki sabore, jasno vidi, kako gosp. predgovornik Brlić čvrsto i postojano stoji uz svoje predloge, a ovdje bi se moglo reći, i uz svoja načela, jer ovaj ovdje sada pročitani predlog stavljen u odsjeku, da se naime za podlogu špecijalne debate primi zakonska osnova o izbornom redu od g. 1865-6, saborom izradjena, te kruni na sankciju podnešena, izključuje sasvim današnju izjavu i predlog gosp. Brlića, uslied koga se opet dalje zaključiti dade to, kako on vruće i postojano pa baš danas prijanja uz ugarski zakon od god 1848., dočim u odsjeku o njem niti spomena neima.

Nadalje se kaže glede Turopolja, kako je odbor posebnu ustanovu u tom pogledu učinio, i kako je tamo census prema neposrednomu pravu izbornikah u županijah mnogo manji ustanovljen.

Kako je ta posebna ustanova u §. 10. o Turopolju nastala, to sam već prije razložio, nu još mi je ovdje navesti, da je centralni odbor uprav i primoran bio o tom posebni paragraf načiniti, jer u cieloj osnovi, što ju vlada predlaže, neima nigdje u tom obziru ništa ustanovljenoga, osim jedino u §. 1., da Turopolje imade jednoga zastupnika.

Centralni odbor držao si je za dužnost po zaključku makar samo i jednoga odsjeka, da tomu nedostatku doskoči. A glede censusa mislio je centralni odbor, da će najpravednije biti, ako ga ustanovi prema onomu, koji je po §. 9. u gradovih i trgovištih, koja imadu poput gradovah uredjene magistrate, kod vlastnikah nepokretninah i to u iznosu od 15 for. izravnoga poreza ustanovljen. — U Turopolju bo prigodom izbora god. 1861., 1865. i 1867. nije bilo nikakva censusa, nego su svi turopoljski plemići bez svake razlike na ikakav census birali.

Odgovoriti mi je gospodinu dru. Brliću i na onu izjavu, gdje kaže, da u saboru, gdje su činovnici, nemože biti govora o opoziciji, te velim, da je uprav on sam naveo, da i u saboru, gdje imade i činovnikah, može biti i opozicije, tako je naročito spomenuo u saboru ugarskom javnoga profesora, dr. Hoffmana; nu zaboravio je žalibog spomenuti, da imade i u ovom našem saboru opozicije, a ta upravo sastoji medju ostalimi iz četiri najjača člana, koji su kraljevski činovnici, što je svakako vriedno ovdje spomenuti.

Da je g. Brlić predlog učinio, da se predložena osnova centralnoga odbra neprimi za podlogu špecijalne debate, tomu se ja nečudim, no čudim se tomu, što je on, neprihvaćajuć ove osnove, išao ipak i to već sada u špecijalnu razpravu i tim uprav pripoznao, da ju preko svoje volje prima za podlogu, a to je tim bolje priznao, dočim je nesamo pojedine paragrafe osnove u potankosti oprovrgavao, nego je plane napokon izrično rekao, da će kod špecijalne debate svoje primjetbe stavljati.

Tako isto je činio i gosp. narodni zastupnik Živković. U ostalom on je još dalje pošao, te je osnovu odbora nazvao nejasnom, konfuznom, i bog zna kakvom sve ne, dapače je rekao, da osnova centralnoga odbora gorjih imenah zaslužuje, jer je gorja nego li ista vladina Nu žalibog, gosp. Živković je to, inače preko svoga običaja, samo rekao, ali nije uprav ničim dokazao.

Jovan Živković: Čuti ćete.

Govornik. Kad bi bio g. Živković obe ove osnove, naime vladinu i centralnoga odbora uzporedio, onda bi se bio uvjerio, da medju njima gotovo razlike neima, osim u dva tri paragrafa, koji su osnovani na odsječnih zaključcih, pri kojih je stvaranju i g. Živković živahno sudjelovao, u ostalom, da je gotovo sve vladin predlog Dakle kao član vierne opozicije imao je otvoreno reći vladi i saborskim odsjekom, a ne centralnomu odboru, da je on osnovu konfuznu načinio.

Gosp. Živković predlaže, da se osnova vladi natrag vrati, jer kaže, da je vlada natrag pošla od god. 1865-6., kad je kruna već a priori sakcionirala zakonsku osnovu od g. 1865-6., bar u nekoj strani, dočim je glede nekih paragrafah svoje primjetbe tamo postavila.

Neću da odgovaram g. Živkoviću istimi riečmi, koje je on upotriebio, naime: nejasno, konfuzno, itd. nu moram mu kazati, da je i on pomogao, da rečem po njegovu, tu nejasnost i kofuznost stvarati; jer ova osnova, i vladina i centralnoga odbora, nije gotovo druga, nego

Digitized by Google

ona od g. 1865-6.. pri koje porodu je tada i g. Živković, kao tadanji član sabora, prisustvovao.

Dr. Brlić. To sve skoro nije istina. (Pljeska.)

Govornik. Da ima osnova od g. 1865/6. veću prednost od ove, to bi se samo moglo odnositi na §§. 2., 3., i 4., gdje se kaže, de središnje deputacije u županijah imenuju i ovim predsiedaju veliki župani.

Nu preživjeli su se razlozi, koje gg. od opozicije proti tomu navode nakon uzakonjene nagodbe izmedju Ugarske i Hrvatske, i što je nakon toga ustrojena po zakonu odgovorna zemaljska vlada.

Prema tomu, kada mi, gg., imademo zemaljsku vladu, kojoj na čelu stoji po zakonu ovomu saboru odgovoran ban, kojemu su opet za svoje čine veliki župani odgovorni, a za koje napokon ban u saboru odgovarati mora, neznam, kako bi mogao biti osnovan onaj prigovor protivnikah, dočim princip odgovornosti bana podpunu garanciju pruža proti svim protuzakonitostim, kojih se gg. predgovornici toliko plaše.

Dapače, kad ovih ustanovah nebi nilo, pitam ja, kako, i kojim pravom bi se mogao ban, kao odgovoran saboru, na odgovor povući.

Gosp. narodni zastupnik Vukotinović traži, da odqor nešto non plus ultra predloži. (Smieh.) — To je nemoguće, jer kao što se zakonodavstva u svih ustavnih državah unapredjuju, a prema tomu i zakoni usavršuju, tako i ovaj zakon, jer je čovječanske ruke, može se, a kažem, i morat će se s vremenom accomodirati okolnostim vremena i potrebam naroda.

Što su napokon gg. Vukotinović i Brlić glede Krajine naveli, da ju zakonska osnova, jer se u njoj nespominje, i pristaše njezini od sebe odbijaju, tomu se čudim, da upravo Vi, štovana gg., zahtievate, da se ovdje o Krajini nešto odluči, dočim je javna tajna, da Vi zastupate prema načelu „nihil sine nobis de nobis“ nazore, da se pravovaljano o Krajini bez nje odlučiti nemože i nesmije, a uz Vas pristaje i ona stranka u zemlji, koja očito ova načela izpovieda.

Ja držim, da mi svi skupa nećemo sa vojnom Krajinom kao takovom nikakova posla ovdje imati, nego da nas je svih skupa vruća želja, da se Krajina svoga vojničkoga značaja rieši, pa da tada kao slobodna u naše kolo stupi i s nami dobro i zlo dieli.

Kada će se, a kako se već znade, da će se dvie varaždinske regimente, sa občinom Siskom, Senjom i dvima kumpanijama u Žumberku provincijalizirati, mislim, da neće biti težko, dapače usudio bih se uztvrditi, da će biti posve lasno, pridesiti ovaj izborni red pogledom na broj pučanstva u županijah, te prema broju zastupstva po gradovih i trgovištih, i po tom zastupstvo u sabor za dotično pučanstvo u prvi mah opredieliti; — pa onda će se zajedno s ovimi zastupnici u saboru načiniti za buduće i za njih u svoj formi zakonita ustanova ob izbornom redu.

Ja više neimam ništa navesti za obranu osnove centralnoga odbora, nego preporučam, da ju visoki sabor za podlogu špecijalne debate primiti izvoli.

Predsjednik: G. izvjestitelj predlaže, da se primi osnova ovdje poznata za podlogu špecijalne debate.

Škender Fodroci: Vis. sabore! Prije nego li se stavi pitanje, molim za rieč, jer se nalazim kroz govor g. Hervoića uvriedjenim. (Protuslove.) Molim pokorno, gospodin je tako stvar naveo, da se može znati, da je moja osoba takodjer upletena. (Nemir.)

Što je g. Hervoić naveo o činovnicih, neka sudi občinstvo i čitava domovina, je li imao pravo to kazati. — G. izvjestitelj ima braniti predlog odbora, a ne upuštati se tamo, da li tko spada medju činovnike. To je denuncijacija! (Vika.)

Stjepan Hervoić: Ja se čudim g. predgovorniku, što se je uvriedjen našao, jer ja nisam niti jedne osobe spomenuo, dočim je g. Brlić citirao, da je sabor činovnički, te upravo i mene poimence spomenuo. Zato sam si za dužnost držao, da bar nješto o tom odgovorim, a nisam sigurno mislio na g. Fodrocia. (Odobravanje.)

Predsjednik: Vis. kućo! Predlog je g. izvjestitelja, da se primi ova osnova za podlogu špec. debate. Tri su protupredloga: gg. Živkovića, Brlića i Vukotinovića, da se neprimi, nego in specie g. Brlić predlaže, da sabor izabere odbor, koji će po načelih izraženih u ug. izbornom redu od god 1848. sastaviti i predložiti saboru novu osnovu. G. Živković modificira onamo, neka se operat vladi natrag povrati, i da vlada predloži novu osnovu, koja bi bila slična osnovi zak. od god. 1865. — G. Vukotinović predlaže, da bi sabor sam sastavio zak. osnovu po istih načelih god. 1865/6. Pitam vis. kuću: prima li osnovu centr. odbora.

Dr. **Ignjat Brlić**: Predlažem, da se glasuje poimence, ako imam podpore.

Dr. **Antun Stojanović**: U obziru formulacije imam opazku učiniti. Predlog g. Vukotinovića, mislim, da nije, točno izražen. Predlog taj glasi, da se osnova ob izbornom redu i ob uredjenju sabora, koji je kruna god. 1867. već stranom odobrila, metne u koncertaciju sabora i stavi za podlog špec. debate.

Predsjednik: G. Vukotinović jasno veli, da sabor načini izborni red po zakonu, koji je g. 1866. predložen

Digitized by Google

Ljudevit Vukotinović: Dakako, po načelih od god. 1866. To drugčije nemože biti, nego ako se ona osnova primi u pretres.

Predsjednik: Dvoji se, da 10 članovah podupire predlog g. Brlića, za to molim, koji ga podupiru, neka se izvole dignuti.

(Dižu se.)

Ima dovoljan broj. Glasovat će se dakle poimence.

Prvo je pitanje: prima li vis. kuća zak. osnovu ob uredjenju sabora i izbornom redu, za podlog špečijalne debate? — koji su za to, neka izvole glasovati sa „da“, a koji proti sa „ne.“ —

(Glasovanje poimence.)

Sa 42 glasa proti 14 primljena je zak. osnova za podlog špec. debate.

Želi li vis. kuća nastaviti debatu?

(Razni glasovi: Nemir.)

Većina želi nastaviti debatu.

Molim dakle da se čita.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Čita §. 1.

Predsjednik: Izpravak gosp. Živkovića na ovaj §. (vidi zapisnik 76. saborske sjednice.)

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja ovdje imadem dvie opazke. Prva je glede naslova, o kojem mislim, da je toliko važan, da ga nevalja iz vida ostaviti. Mi znamo, koliku praktičku vriednost imade „Dalmacija“, ali pošto je i svj. kruna usvojila taj naziv, i pošto je i bivši ministar Šmerling taj naslov pripustio nam, pošto se je o tom pravdao, a i sama vlada u §. 1. osnove ob uredjenju sabora takodjer taj naslov usvojila; stoga nenalazim razloga, zašto da se baš ovdje u izbornom redu taj naslov izpusti, Makar sada i neima praktične važnosti, ali gg. ide vrieme nosi breme: što je danas nemoguće, može sutra mogućim postati. Stoga mislim, da se ovaj naslov upodpuni sa „Dalmacijom.“

Što se tiče onoga jednoga zastupnika, kojega želim za županiju sriemsku, to sam predložio ne kao sriemski zastupnik, nego sravnite gg. razmjerje, pa ćete naći zbilja moj predlog opravdanim, ne samo zato, što su i prošli sabor i vlada sriemskoj županiji zbilja dali 7 zsstupnikah, nego uzmimo u obzir, da osim nar. zastupnikah imamo toliko trgovištah i gradovah, koje je sve morati dati na 1 županiju, i tim načinom dobiva žup. zagrebačka 17, a sriemska 8 zastupnikah, dakle poloviću; tako riečka 7, a sriemska 8; vidi se indi, da tu neima razmjerja, jer u Sriemu, nebuduć tamo slobodnih kr. gradovah, nisu uzeta u obzir trgovišta, koja po 5000 dušah broje. Zato neželeć, da se zastupstvo trgovištah umnoži, jer to udaljuje razpravu, predlažem, da se dade županiji još jedan zastupnik, i zato molim, da vis. kuća ovaj izpravak, koji načelno ništa nekvari, usvoji.

(Predsjednika A. Vakanovića zamieni na stolici 1. podpredsjednik Ljudevit Vukotinović.)

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Što se tiče prve točke izpravka, imam primietiti, da se u zak. osnovi ob ustrojstvu sabora kaže korektno, diplomatično „Sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.“ Ovdje u izbornom redu naznačuje se, tko bira faktično, a to je samo narod Hrvatske i Slavonije. Kroza to se nevriedja diplomatično-historično kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Ovo je isto glede zem. vlade, i tamo je kazan cieli naslov, a odmah u §. 1. veli se, da se vlada ustrojava za Hrvatsku i Slavniju, jer nije bar sada za Dalmaciju. Tako je i ovdje, jer Dalmacija nije na saboru; zato mislim, da bi se u tom pogledu g. Živković mogao umiriti. Što se tiče 2. točke, držim, da je ovo razmjerje prema pučanstvu i obsegu županijah proporcionirano, i da se nebi imalo ništa preinačivati.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Vis. sabore! Ja podupirem predlog g. Živkovića, na koliko bi želio, da se svuda, gdje je o naslovu govor izraz „Dalmacija“ doda. Tko je nagodbu pomno pročitao, mogao je opaziti. da se uviek kaže Hrvatska, Slavonija i Dalmacija; samo, gdje su faktične odredbe, onda se ima kazati Hrv. i Slav. Buduć je vis. vlada kazala cieli naslov, želio bi, da i ovdje naslov tako glasi.

Dr. **Antun Stojanović**: Mislim, da se samo po sebi razumieva, da je to slučajno izostalo, i da se mora kazati diplomatični izraz, koji ima po starom i novom zakonu obstojati.

Robert Zlatarović: To može biti glede naslova, ali ne u §. 1.

Dr. **Antun Stojanović**: Izraz u §. 1. nema niti stilističnoga smisla, jer ove dvie kraljevine nemaju naroda. To je ne samo inkorektno, nego i perniciozno za one, koji imaju u saboru virilni glas.

Predsjednik: Mislim, ovo je drugi predlog, što ga g. Stojanović stavlja glede preinake stilistike §. 1., a predlog g Živkovića ide prvi. Ako nitko neželi govoriti, onda g. predlagatelj ima rieč.

Jovan Živković: Vis. sabore! Da se 1. točka mojega predloga u naslovu prihvaća, to mi se i nehotice dopušta, ali ja velim, da taj naslov i u §. 1. spada. jer u taj sabor biramo mi toliko, ali taj sabor biti će i krajiški i dalm., i treba da je to providjeno u zakonu i odredjen način zastupanja. Dakle ja kažem, ne „narod itd.“ nego „u sabor kralj. Dalm. Hrv. Slav.“ biramo mi, a

Digitized by Google

koliko će birati drugi faktori, koje mi izgledamo, to će se u svoje vrieme opredieliti. Dakle, da se ovdje neograničimo bez potrebe, želim da se drugčije kaže, kako navedoh. Po ovoj štilistiki morat će se praviti za krajišnike ne samo izborna ustanova glede broja, nego i ove druge neće valjati. Zato predlažem, neka se nekaže „narod", nego „u sabor kralj. Dalm. Hrv. i Slav."

Dr. **Antun Stojanović**: Ja ću pročitati svoj amendement. §. 1. ovako bi glasio: „U sabor kralj. Hrvatske Slavonije i Dalmacije biraju županije hrv. slavonske 43, gradovi pako etc. Tim bi zadovoljeno bilo zahtjevu diplomatičnomu.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Mene nije uputio g. Živković, da ova štilizacija nevalja; držim, da je ova posve umjestna, i da njegova štilizacija nije bolja. Mene nije stid, da rečem „narod", pa bio Hrvat ili Slavonac ili Dalmatinac. Dakle pristajem, da se u naslovu primi izpravak, ali da u §. ostane štilizacija, kako jest.

Što se tiče predloženoga zastupnika, držim, neka ostane, kao što predlaže osnova, jer ako mi sravnimo broj pučanstva županije sriemske sa ostalimi županijami, pa naprama broju zastupnikah, kako su po županijah razdieljeni, onda sliedi razmjerje po nar. popisu evo ovako: zagreb. županija imade 240 hilj., a skupa sa trgovišti 13 zast., dakle dodje 1 zastupnik na 18 tisućah stanovnikah. Žup. varažd. sa 164 hilj. daje 9 zast., dakle 1 na 18000 ljudih. Žup. križev. sa 79 hilj. 4, dakle 1 na 19 tisućah. Žup. riečka sa 71 hilj. 3, dakle 1 na 23 tisuće. Žup. požežka sa 74 hilj. 4, dakle 1 na 18 hilj. Žup. virov. sa 168 hilj. 10, dakle 1 na 16 hiljadah. žup. sriemska sa 119 hilj. 8, dakle 1 na 14 tisućah; žup. sriemska može se dakle posve zadovoljiti.

Predsjednik: G. Stojanović predlaže, da se primi formulacija u odsjeku I. načinjena.

Dr. **Antun Stojanović**: Mislim, da se tu neradi o načelnom pitanju, nego o tom, koja je stilizacija bolja. Ja kažem, da je ona u osnovi nepravilna, jer smiešno je čuti: narod kralj. Hrvatske i Slavonije, baš kao da bi rekao: die Nation von Deutschland oder Ungarn. Dakle i s toga, da se naslov upodpuni, treba druga stilizacija. Nego pitam nadalje zastupnike naroda, da li su zastupnici naroda i oni, koji imadu virilni glas. Ako bi se reklo u ovoj štilizaciji, da je „narod" zastupan samo zastupnici, onda bi odatlje sliedilo, da magnati nezastupaju narod, nego da su bog zna što. Nu razlika izmedju virilnih glasovah i naših, kao zastupnikah, nemože se uzeti da je što drugo, nego samo druga stafaža. Reći, da oni narod nezastupaju, ja, da sam magnat, toga nebi dopustio. Moj predlog zadovoljava svemu tomu, i stoga mislim, da se može primiti, premda je meni svejedno, ako se i neprimi, ili još gori uzme, nego što je ovaj.

Predsjednik: Vis. kućo! §. 1. dieli se na 2 strane: u § 1. kaže se u obće, koliko se bira zastupnikah, a u drugoj stavci poimence se navodi, koliko bira svaka županija; grad il trgovište. G. Živković predlaže na §. 1. glede štilizacije, da se pridade naslov „Dalmacija", i da se reče „u sabor kraljevinah etc. biraju."

G. zast. Šuhaj podupire taj predlog samo glede naslova, a ne i glede §. 1. Onda g. Stojanović predlaže štilizaciju ods. I, koja je upravo suglasna sa predlogom g. Živkovića, samo što se glede broja zastupnikah razlikuje.

Ponajprije pitam, je li vis. kuća prima redakciju?

(Nemir.)

Josip Žuvić: Nezna se, koji se predlog razpravlja da li glede štilizacije ili glede broja zastupnikah. Ako mi vis. sabor dozvoli, ja bi njekoliko riečih kazao, jer dosad sam čekao na zaključnicu g. Živkovića . . . . .

(Veliki nemir.)

Ja ću biti vrlo kratak — — — —

Predsjednik: G. Živković već je dvaput govorio, i mislim, da je već debata prestala. Pitam dakle, prima li, vis. kuća formulaciju, kako ju odbor predlaže?

(Dižu se. — Pravda.)

Većinom je dakle primljeno.

(Glasovi: Što je zaključeno? — Nemir. — Konfuzija.)

Zaključeno je, da se prima redakcija.

Ljudevit Rajzner: Predlažem, da se o tom važnom pitanju sutra glasuje.

Josip Žuvić: Samo neka vis. predsjedničtvo po redu kaže, a ne da sva tri predloga u jedno klubko metne.

Predsjednik: Sada je pitanje: je li prima vis. kuća redakciju odbora glede §. 1.?

(Dižu se. Nemir.)

Dr. **Mirko Šuhaj**: Želim, da se najprije glasuje o naslovu, jer tu sam ja učinio amendement.

Predsjednik: Dakle ovaj naslov je primljen; sad dodje §. 1. (Čita alin. 1.) Prima li vis. kuća ovo, što je pročitano?

(Nemir. Vika.)

(Primljeno je dakle.)

Digitized by Google

Glede pojedinih razdieljenjah zastupnikah predlaže g. Živković za županiju sriemsku 7 mjesto 6 zastupnikah. Tu ima izpravak i g. Fodroci, da se metne i Jaska sa 1 glasom.

Skender Fodroci: Vis. sabore! Kad se ova osnova uzporedi sa prijašnjom, vidi se, da je Jaska imala glas, jer je trgovište sa uredjenim magistratom. Zato predlažem, da se i ovdje dozvoli.

Robert Zlatarović: Eto opet novi predlog. Nalazim sasvim pravedno, da je slobodno predlagati, ali ne, dok nije prvi predlog riešen. Sad je najprije predlog g. Živkovića na redu.

(Glasovi: Neka se digne sjednica.)

Jovan Živković: G. Žuvić htio je govoriti, a nije govorio, jer je mislio, da ja imam pravo; g. Fodroci došao je s predlogom post festum, kad je već došlo do glasovanja. Kad je stvar tako zamršena, ostavimo ju na sutra.

(Glasovi: Tako je!)

Josip Žuvić: Visoko predsjedničtvo! I ja skapčam molbu svoju sa gosp. Živkovićem iz razloga, što u tom predlogu leži veća važnost, nego se na prvi mah misli, a predlozi su sasvim pomješani.

Predsjednik: Stvar je sasvim prosta. Najprije je vis. sabor izjavio mnienje, i primio većinom glasovah, da se u naslovu pridoda „Dalmacija.“ Drugo je glede §. 1., na koj čini izpravak g. Živković istovjetno sa g. Stojanovićem, samo glede zastupnikah su različni. G. je Živković govorio, a po tom izvjestitelj zaključio. Poslje toga pitao sam: je li prima vis. kuća predlog odbora, i vis. kuća primila je većinom glasovah. To je mislim svakomu jasno.

(Glasovi: Nije. — Što bi bilo jasno?! — Vika.)

Dakle ja ću ponoviti pitanje (Čita §. 1. alin. 1.) koji su za ovu redakciju, neka se izvole dignuti?

(Većiua.)

To je ista većina, koja je bila i prije. Ovo je dakle većinom glasovah primljeno, a sada sliedi druga stran §. 1. (Glasovi: riešeno je! — Nije! — Vika.)

Ako vis. kuća neželi nastaviti viećanje, ja ću zaključiti sjednicu.

(Razilaze se.)

Primljen je dakle §. 1. podpuno, a prekosutra sliedi drugo.

Zaključujem sjednicu, i molim za prekosutra u 9 satih.

Digitized by Google

Sedamdeset i sedma saborska sjednica,

držana dne 18. srpnja 1870. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Podnesci: Interpelacija zast. Broza glede obrtnoga družtva varaždinskoga; zatim glede varažd. zastupnika. Dnevni red: Nastavak i svršetak špccijalne debate ob izbornom redu.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljud. Rajzner**: čita:

Zapisnik

76. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 16. srpnja 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 9¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik 75. saborske sjednice, koj bje bez primjetbe odobren, i ovjerovljen.

2. Predsjednik predloži na sabor medjutim stignuvše podneske i to:

a) Pod br. 741. dopis svietloga bana od 14. o. m. br. 1172./pr., kojim dostavlja na proglašenje hrvatski izvornik zajedničkoga zakonskoga članka XIII. 1870., tičućega se preinake zakonskoga članka III. 1868. o proglašivanju zakonah, providjen previšnjom sankcijom Nj. c. i kr. apoštol. veličanstva. — Zakonski taj članak bude u saboru proglašen, te se ima svietlomu banu vratiti.

b) Pod br. 742. molbenicu občinah vočinskoga kotara za dignuće odlukah tamošnjega kotarskoga suda u urbarialnih razprah izrečenih, — koja bje uputjena na peticionalni odbor.

c) Pod br. 754. zapisnik saborskoga odbora, za uredjenje pastuharstva, predlažućega: da sabor zemaljsku vladu uz priposlanje dostavljenih spisah pozove na predloženje dopisom svojim od 9. listopada pr. g. br. 514. obećanoga predloga ob uredjenju pastuharstva.

Na što predloži upravitelj županije varaždinske g. Petar Horvat, da se odbor sam obrati na vladu po manjkajuće spise, — što bje takodjer po saboru većinom glatovah prihvaćeno, a predlog odbora ostade u manjini.

d) Pod br. 753. interpelaciju narodnoga zastupnika Benjamina Kraljevića, upravljena na zemaljsku vladu radi vojničkoga vježbanja domobranah u sadanje vrieme najvećega poljskoga rada, zaključi sabor dostaviti zemaljskoj vladi.

3. Zatim bude na predlog saborskoga predsjednika u kontrolni odbor, u mjesto izstupivšega iz sabora Ferdinanda grofa Oršića, po saboru izabran narodni zastupnik Stjepan Jančo.

4. Narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović stavi pitanje na zemaljsku vladu, je li i kada je voljna odgovoriti na njegovu interpelaciju glede županijah?

Zastupnik vlade odsječni predstojnik Robert Zlatarović obreče mu što skorije odgovor, čim se zadovoljnim izjavi.

Digitized by Google

5. Poslje toga preduzme sabor u pretres na dnevnom redu stojeće zakonske osnove ob izbornom redu, i uredjenju sabora.

Izvjestitelj centralnoga odbora, nar. zast. Stjepan Hervoić predloži: da se preko generalne debate prodje na specijalnu — nu po saboru bude generalna debata preduzeta, kod koje govorahu proti predlogu nar. zastupnici Dr. Ignjat Brlić, Jovan Živković, Ljudevit Vukotinović i Aurel Kušević, — za predlog pako se izjave nar. sastupnici: Ljudevit Rajzner, Robert Zlatarović, Simo Filipović i izvjestitelj centralnoga odbora Stjepan Hervoić, koji predložiše: da se upitne zakonske osnove prima za podlog špccijalne debate.

Na predlog nar. zastupnika Dr. Ignjatije Brlića, glasovalo se je o tom poimence, te bude prije navedeni predlog sa 42 proti 14 glasovah po saboru primljen; — glasovahu naime sa

da:

Anker Hugo	Kukuljević Ladislav
Balog Dragutin	Kušević Svetozar
Barabaš Škender	Labaš Antun
Battagliarini Dr. Pavo	Maljevac Petar
Bedeković Koloman	Oršić grof Koloman
Bogović Mirko	Ottenfels bar. Šišman
Gvozdanović Dragutin	Pejačević grof Ferdinand
Hatz Vilim	Pejačević grof Petar
Horvat Petar	Petričević Luka
Inkey Ferdinand	Filipović Simo
Jančo Stjepan	Rajzner Ljudevit
Jandrić Andria	Rauch bar. Gjuro
Jelačić Julijo	Simić Vatroslav
Jurković Jovan	Stiglić Stjepan
Khuen grof Hinko	Dr. Šuhaj Mirko
Dr. Koić Konstantin	Thaller Ladislav
Koretić Dragutin	Thaller Filip
Kraljević Miroslav	Tomašić Josip
Kugler Stjepan	Zlatarović Robert
Hervoić Stjepan	Žuvić Josip
Knežević Marko	Šuljok Eduardo.

sa ne:

Akurti Dragutin	Kraljević Benjamin
Dr. Berlić Ignatija	Kušević Aurel
Broz Mavro	Malač Petar
Cviić Marko	Maller Makso
Fodroci Škender	Dr. Stojanović Ante
Gorički Lavoslav	Vukotinović Ljudevit
Kiš Ladislav	Živković Jovan.

Na to odstupi u 12½ satih predsjednik, a podpredsjednik Ljudevit Vukotinović zasjedne predsjedničku stolicu, — sabor pako preduzme špccijalnu debatu o zakonskoj osnovi za izborni red, te promieni naslov iste po predlogu nar. zastupnika dra. Mirka Šuha sliedećim:

Osnova zakonskoga članka ob izbornom redu za sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Na §. 1: predloži narodni zustupnik Jovan Živković sliedeći izpravak: prve četiri vrste imale bi glasiti ovako: „U sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije biraju županije hrvatsko-slavonske 44, gradovi pako, poveljeni kotari i znamenitija trgovišta 24. ukupno 64 zastupnika, i to: „sve ostalo ostaje po predlogu odborovu samo se ima kod sriemske županije mjesto broja 6 postaviti broj „7."

Kod preduzetoga o tom, nakon dulje debate, glasovanja, bude većinom glasovah redakcija §. 1. u svojoj cielosti po saboru prihvaćena, a predlog nar. zastupnika Jovana Živkovića ostà u manjini.

Nakon toga zaključi podpredsjednik Ljudevit Vukotinović sjednicu u 1 sat poslje podne, urekav sliedeću na dojdući ponedjeljak u 9 satih prije podne.

Antun pl. Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Ljudevit Rajzner s. r.,
saborski bilježnik.

(Nitko neprigovori.)

Predsjednik: Dočim neima primjetbe, ovjerovljuje se zapisnik.

Prispio je telegram trgovačko-obrtničke komore osječke, moleće, da joj se kao što je i zagrebačka trgovačko-obrtnička komora molila, — podieli pravo birati zastupnika u sabor. Dočim je ovo pitanje riešeno sa §. 1. izbornoga reda, mislim, da se ova prošnja prosto uzme na znanje i stavi medju spise.

Molbenica obćine kuzminske u žup. križevačkoj, da ju vis. sabor rieši dužnosti plaćati mirovinu od 105 for. Mariji udovi učitelja Radakovića. Nije poduprta.

Ljudevit Rajzner: Ja ju podupirem.

(Na petic. odbor.)

Molbenica saborskoga pisara Dragutina Sauhe, molećega, da mu se dnevnice za ono vrieme dozvole, kad je sabor poradi odputovanja mnogih zastupnikah na skupni sabor ugarski odgodjen bio, to jest za 1 mjesec i 20 danah. Poduptrta je po g. podpredsjedniku Maljevcu.

(Petic. odboru.)

G. zast. Fodroci doprinaša liečničku svjedočbu o svojoj bolesti, i moli dopust na 6 nedjeljah. (Glasovi riečko pitanje!)

Svjedočba je liečnička priložena. (Glasovi: Neka mu se dozvoli.) Dopust mu se dozvoljuje.

Centralni odbor izvješćuje o 9 zakonskih osnovah, koje su ovom vis. saboru od strane zemaljske vlade, dotično odjela za pravosudje predložene bile

Digitized by Google

Dočim je pako centralni odbor primio predloge vladine bez promjene, da je jedino u osnovi, o proglašenju zakonah njeku stilističnu promjenu to mislim, da ove osnove nebi trebalo tiskati, jer su već tiskane, nego će se jedino u svoje vrieme staviti na dnevni red.

(Tako je.)

Da je na dnevnom redu zakonska osnova o izbornom redu i to §. 2. G. Broz želi prije jednu interpelaciju, staviti.

Mavro Broz: Vis. sabore! Prije nego li interpelaciju namienjenu vis. vladi stavim, čast mi je predmet, na koji ću se u istoj pozvati, vis. saboru malo razjasniti.

U gradu Varaždinu sastavilo se je više odličnih gradjanah u svrhu, da sastave i utemelje družtvo radinosti, pod imenom „prosvjeta“, kojemu je svrha širiti prosvjetu medju našimi obrtnici. Gradjani ovi sastavši se izabrali su izmedju sebe odbor, koji je sastavio družtvena pravila; a ova družtvena pravila je isti odbor, putem dotične oblasti gradske, vis. vladi podnio za potvrdjenje. Poglavarstvo grada Varaždina je istu molbu i ista pravila ne samo popratilo, već ih je toplo preporučilo za uvaženje vis. vladi.

Onomu stepenu naobraženosti, na kojem stoji naše domaće obrtničtvo, uslied kojega se ono s ostalimi obrtnici susjednih pokrajinah natjecati nemože, nije krivo toliko obrtničtvo naše, koliko pomanjkanje dosada svih sredstvah za izobraženje. I zato je njekoliko gradjanah odlučilo, sastavši se u družtvo, doskočiti nevolji obrtničtva domaćega, i u tu će mu svrhu služiti prinesci redovitih članovah i dobrovoljni prinesci. Oni kane širiti prosvjetu držanjem strukovnih knjigah i časopisah, i predavanji u skupštinah.

Ovo je velevažno poduzeće, i mislim takovo, da mu korist i zamašaj svaki razabrati može. Stoga si uzimam čast, na vis. zemalj. vladu upraviti sliedeću interpelaciju:

Interpelacija

na visoku zemaljsku vladu upravljena.

S razloga, što je više odličnih gradjanah varaždinskih sastavilo odbor u tu svrhu; da u gradu Varaždinu utemelje družtvo radinosti pod imenom „Prosvjeta“ za promicanje izobraženja naših obrtnikah, to je isti odbor vis. zemaljskoj vladi, putem dotične gradske vlasti, podnio molbu, i za odobrenje podastro družtvena pravila;

s razloga, što je poglavarstvo grada Varaždina, osvjedočeno o shodnosti i koristi istoga, u tom smislu prvoga, u domovini družtva, pomenutu molbu i družtvena pravila ne samo popratilo, nego i toplo preporučilo uvaženju vis. zemaljske vlade pod 27. listopada 1869. god. br. 3562;

s razloga, što sve do danas na istu velevažnu molbu nestiže nikakovo niti povoljno, niti nepovoljno riešenje, uzimlje si podpisani čast, na visoku zemeljsku vladu upraviti sliedeću:

Interpelaciju:

1. Je li visoka zemaljska vlada primila molbu, i družtvena pravila više hvaljenoga odbora, propraćena i preporučena dotičnom gradskom oblasti?

2. Ako je zemaljska vlada primila pomenutu molbu, i družtvena pravila, zašto sve do danas te molbe riešila nije?

3. Je li zemaljska vlada sklona tu molbn na preveliku korist naših obrtnikah, što prije riešiti?

U Zagrebu, 18. srpnja 1870.

Mavro Brooz s. r.,
nar. zastupnik

Vl. zast. **Roberto Zlatarović**: Molim, da se ta interpelacija preda vladi, na nju će odgovor slieditи što prije.

Predsjednik: Interpelacija g. zast. Broza predaje se vladi, koja će na nju što prije odgovoriti.

Mavro Broz: Vis. sabore! Uzimam si slobodu još jedno pitanje na vis. zem. vladu staviti. Na moj predlog, naime onaj od 4. srpnja o. g., zaključeno je ovdje u saboru, da se poglavarstvo grada Varaždina pozove, da čim prije preduzme izbor zastupnika, kojega ovdje u saboru neima, kako vidite. Pošto dakle to do sada učinjeno nije, zato si uzimam čast vis. vladu upitati, da li je dotičnomu municipiju grada Varaždina naloženo, da svoju dužnost, narodnoga zastupnika izabrati, vrši.

Vl. zast. **Roberto Zlatarović**: U koliko mi je poznato, dobio je je municipij grada Varaždina nalog, da izbor zastupnika preduzme. U kojem se stadiju to nalazi, toga nemogu kazati.

Predsjednik: Zastupnik vlade odgovara, da je municipij dobio nalog.

Mavro Broz: Ja se tim zadovoljavam.

Predsjednik: Prispjela je takodjer molbenica poljodjelacah občinah Kuzminac itd. u županiji križevačkoj, molećih odštetu kvara sbivšega se god. 1848. i 1849. Poduprta je po gg. Thaller Filipu i Inkeju.

(Na petic. odbor.)

Sliedi razprava §. 2. zakonske osnove ob izbornom redu.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: čita §. 2. zakonske osnove ob uredjenju sabora.

Digitized by Google

Predsjednik: Na §§. 2. i 3. imade g. Živković izpravak.

Dr. **Pavao Batagliarini**: Molim, vis. sabore! U §. 1 dolazi pod brojem 9. i 10. Rieka sa Kotarom i Bakar; pa ako hoćemo dosljedni biti, moramo u §. 2. obzir uzeti na Rieku sa kotarom i na Bakar. Tamo je civilni kapetan, i imalo bi se reći, što se tiče Rieke sa kotarom i Bakra, da tu imadu samo civilni kapetani dužnost imenovati središnji odbor.

Predsjednik: Molim g. zast., da izvoli formulaciju svoga izpravka pismeno predati.

Jovan Živković: Vis. sabore! Uzimam skupa §§. 2. i 3., jer oba govore ob izbornih kotarih i središnjih odborih; ja tih §§. nemogu odobriti. Neima dvojbe, da je ovo najvažnija ustanova ovoga zakona, ustanova naime, o kojoj sam se usudio prekjučer izreći, da je netočna, da joj je namjera nastaviti faktično stanje u zemlji, što se sa nagodbenim zakonom napose u sklad dovesti neda. Ja ću jedno i drugo ovdje dokazati.

Moj izpravak glasi tamo, neka se onaj posao, kako se izborni kotar uredjuje, prepusti županijam, t. j. žup. skupštinam, jer ja županiju danas bez ovih, kao zakonito ustrojstvo, nepoznam. Moj izpravak glasi tamo, da županije odrede ne samo kotare izborničke, nego i birališta. Što je u njem, naći ćete i u predlogu odbora i prošle vlade, na što je kruna god. 1867. privolila; to isto je u §§. 3—4. koje nije potrebno čitati; naći ćete ovo u §§. 5—7 izbornoga reda kraljevine Ugarske. A to će reći, da su se i prošla vlada i prošli sabor u nazorih s kraljevinom Ugarskom slagali, da se, pošto je kod nas od vriemena listopadske diplome ustavnost, respektive ustavni županijski život oživotvoren, svako glavno političko pravo vrši u županijah; pa nisu našli niti prošla vlada, niti Ugarska za pravo, da se od te ustanove odustane, pa je ostalo i nadalje tako. A zašto je vlada ovdje drugim putem okrenula, toga neznam.

Najglavniji mi je prigovor u sekciji učinjen taj, da kod nas županijah u starom sustavu više neima, t. j. da glavne skupštine više nepostoje. i da bi mi takova nješta uveli u zakon, što se nebi moglo izvesti. Na to gg. usudjujem se sa gledišta zakona u kratko i objektivno moje nazore obrazložiti ovako. Do 8. studenoga god. 1868. dopušteno je bilo i inako raditi nego danas; ali od 8. stud. god. 1868. ovamo postavljeno je to načelo na temelju zakona onoga, što ga danas najviše štujemo, na temelju zakona nagodbenoga, da zakon preinačivati, ukidati, donašati. nemože jedan faktor za se neposredno bez drugoga faktora, t. j. i kruna i ovaj sabor imadu tu sudjelovati. Nenadam se, da će se i jedan prigovor naći proti ovomu načelu u cieloj ovoj kući. A što znači ovo načelo? U kratko ovo, da se ondje, gdje zakona neima, na ovaj način može stvoriti, a gdje ga ima, pak se o njem misli, da nevalja i da nesluži nikakvoj već svrsi, da se može samo ovim načinom preinačiti. Ali postoji još jedan način, kojega neima niti u ugarskom ustavu, nego je u praksi u cielom ustavnom životu, da se naime, kada se vlada nalazi u tjesnacu, te mora naredbu kakvu donieti, gdje se radi o sjegurnosti ili novčanoj stisci, a sabora neima, da se, velim, u takovih slučajevih učini u granicah zakona provisorna naredba, a to tako, da predmet takov imade prva instancija odobriti; a ako neodobri, neima krieposti, a odobri li ga, vriedi kao zakon.

Ja nesmatram županije uzorom uprave; čuti ćete moje nazore, kada bude rieč o tom — Nesmatram, da bi one onako, kako su prije g. 1848. bile, i danas mogle postojati. Nesmatram, da su vlada i zakonodavno tielo pozvani čuvati onakve ustanove, na kojih se ruševine ustava i ruševine valjane uprave nalaze. Ja sam dakle toga mnenja, da se „suo modo et tempore“ vlada tako preustroji, kako će odgovarati potrebam vremena, da nezapinje uprava, i to onim načinom, proti kojemu nemože biti prigovora sa nijedne strane.

Listopadskom diplomom oživotvorene su po starom sustavu županije; privremeni naputak ostao je potvrdjen i kazalo se je, da se svi važniji poslovi imadu obavljati u županijskih skupštinah. To je zakon, kojim su oživotvorene starodavne ustanove i običaji. Pitam sada onu gospodu, koja vele, da županijski sustav nemože biti zato uveden, jer ga danas neima, na kojem temelju oni osnivaju to svoje mnenje? Je li na zakonu? — Ne; je li na zakonskom običaju? — ne; ili možda na kakvoj provizornoj razredbi, koju je vlada izdala, jer je potreba nastala, budući je izkusila, da se u županijskih skupštinah predmeti donašaju, koji tamo nespadaju i da se obćinstvo ove i one županije tako ponaša, da upravi na put staje, i da je ona s toga pronašla najglavnije pravo županije dignuti, što da je sabor odobrio do preustrojenja županijah, nebi bilo prigovora, i ja bi se tomu pokorio. Ali, nit je vlada to učinila, niti je sabor toga odobrio; i ja se usudjujem, to stanje, za koje nevojuje niti zakon, niti zakonski običaj, niti privremeno uzakonjena naredba, označiti faktičnim.

Tko misli, da to leži u nagonu opozicije, naputio bih ga na djela najslavnijih državnikah, koji drugačije to krste, na djela takovih ljudih, koji stoje posve blizu vlade. Jer, tko misli, da su činovnici pozvani svašta braniti, i što nije u zakonu, ljuto se vara, jer su činovnici upravo oni, koji imadu prije svega štovati zakon, i druge o zakonu upućivati, inače neima ustavnosti u našoj zemlji i ja bi onda volio, da naš zakon nagodbeni ode u arkiv.

Ako za one razredbe, po kojih se županije danas uprav-

Digitized by Google

ljaju, nevojuje zakon, to je stanje faktično. Pitam, gospodo, je li potrebno, da se i nadalje nastavi to stanje? Ja držim. da toga iz prave privrženosti i nagnutja za izmirenje zemlje vladi, kao iskreni prijatelj, nebih mogao svjetovati. A sada je, gospodo, kada stvaramo najglavniji temeljni zakon, najvažnija i najzgodnija prilika, pružiti ruku i povjerenje obratiti na občinstvo županijah, koje imadu svoje zastupnike birati i da nenastavljamo nadalje sustav onaj, koji po zakonu nepostoji, i koji potiče nepovjerenje i nesporazumljenje sa obie strane.

U tom je ležala intencija moja, da se oživotvoreni sustav, koji nije zakonit, kasira, i da se prokrči put onim občinskim faktorom, koji su pozvani, da vrše najglavnije političko pravo. I najbolji je onaj izborni red — što ste od mene prekjučer čuli — koji je kadar u ravnovesje svesti oba faktora, a da jedan drugoga nenadmašuje.

Ovdje su, gospodo, od svakog upliva izključena občinstva županijska, jer veliki župan imenuje odbor po svom uvaženju, a taj odbor imenuje izborne deputacije, koje sve ravnaju; a občinstvo županije toga nezna, i županija existira samo po imenu, u stvari je neima. Visoka je vlada dakle sebi zadržala vas upliv, dočim s druge strane nije otvorila put, da vidi, u kojih ljudih i u kojem občinstvu ima povjerenja; da vidi mane uprave i način, kojim ih valja promieniti. Ja sam, gospodo, to podielio, pak sam kazao: stvar povjerenja dajmo narodu, a rukovodjenje posla pridržimo visokoj vladi; a mislim, da je podieljeno, kada se kaže, da pod župan bude glava toga odbora; a u slobodnih kotarih dotični sudac. Više nisam mogao učiniti, nego glava vlade da rukuje tu stvar; tako je, gg., i u Ugarskoj.

Vi ćete, gg., možda reći. kad bi se te županijske skupštine opet oživotorile, makar ad hoc, da bi one opet granice prekoračile, te onemogućile, da se vrši posao onako, kako bi trebalo u ovom poslu. Ovdje toga nebi moglo biti, jer bi žup. skupštine bile samo ad hoc, da razdiele županije u kotare, i da izaberu povjerenike odborah, tim bi im djelatnost prestala; a što se tiče drugčije županijskih skupštinah, to ih se ja, da sam veliki župan, nebih ustručavao uvesti. Vidim, da je težak posao županije upravljati, a najtežje rukovanje sriemske županije, nu vel. župan sriemski nije uzkratio ono, što je mogao dati, a kada bi se granice prekoračile, znao bi vel. župan, što ima činiti. Nu občinstvo, izkustvi otrieznjeno, neće osujetiti mogućnost posla, na koje je pozvano. o čem će se i vlada uvjeriti.

Ovoliko je poznato, da sam želio ovo faktično stanje promieniti u zakonito, te ravnovjesje postaviti medju vladom i občinstvom. A sada dopustite, da kažem netočnost one ustanove, koja u tom sastoji. da ovdje neima označena mjesta birališta. Meni je na to prigovoreno, da to nije od potrebe, jer da nije tako važno. A na pitanje ono, zašto bi upravo to opredjeljenje moralo biti unutri, odgovoriti mi je; da zato, jer unutra spada, i zakon bi bez toga bio netočan. Otvorite gg. sve izborne rede, i svagdje ćete to označenje naći. Zašto da se ostavlja razsudjenju i uvidjenju deputacije, da ona učini kako hoće, da ove godine na kraju kotara mjesto izborno odredi, a druge opet godine, kad vidi, da joj se mjesto nedopada, drugdje, i tako, da se pučanstvo smeta u izvršivanju prava.

Stoga gg. da se izbjegne prigovor, kao da se je stranački postupalo, našao sam za dobro obilježiti ona mjesta, o kojih držim, da ih treba obilježiti, da zna narod, kamo ima ići, i gdje mu je svoje pravo vršiti Tomu je svuda tako, i upućujem gg. na sve zakone, a napose ugarski, koji u §. 6. opredieljuje glavnija mjesta u svih županijah. Tako ćete naći gg. i u predlogu vlade, koji je primljen po kruni; dakle tako rekuć u saknciouiranoj ustanovi; a nam je svim u ostalom poznato, gdje u županijah najviše leži interes pučanstva.

Preostaje mi još reći nješto o §. 3., koji predlaže, da odbor sastoji iz predsjednika, 4 prisjednikah i perovodje, koji neima glasa, Tu sam kazao, kako želim, da rukovodjenje posla ostane u rukuh vlade, a izbor da se ima vršiti po organih njezinih, po podžupanih i dotičnih sudcih u svih kotarih.

S ovim obrazloženjem ovih §§. završujem, i samo molim u interesu stvari, da se prestane sa njeke strane gledati na ono, tko govori, nego da se ono uzme u obzir, što se kaže. I ako me tko od gg. razlozi pobije. dragovoljno ću uzanj pristati; ali da negovori ono, što nespada na samu stvar, jer sam i ja kadar odgovoriti, i naći onoga, komu najmanje dolikuje rieč „opozicija“ izustiti. Dokazati ću najslavnijimi autoriteti, koji su činovnici, i koji su kod krivoga tumačenja zakona vladi u brk rekli, da to nevalja. To su joj najveći prijatelji. tako, da vlada mora reći, sačuvaj me bože od mojih prijateljah, a od neprijateljah sačuvat ću se sama.

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Vis. saborе! Ja ću s dozvolom vis. kuće nastojati, da u kratko obrazložim vladin predlog. Ako nepristranim okom motrim sadašnji položaj, moram viditi i priznati, da je velika razlika izmedju njekdašnjih i sadašnjih županijskih municipijah.

Sadašnja municipija, okrnjena postoje samo po imenu, a ne u bivstvu kao do god. 1848. To nemože inače ni biti; jer su druga načela zavladala, načela parlamentarna i odgovorne vladavine, koja su potresla temeljem županijskoga sustava na toliko, da su se sve sveze popustile, koje su njeko[illegible] u cielosti spadale k sustavu župa-

Digitized by Google

nijskomu. U tom takodjer leži odgovor na pitanje naprvo dolazeće glede držanja velikih skupštinah.

Vis. sabore! I najmanje privatno družtvo, želeće se sastati u velikoj skupštini, treba ponajprije da znade, tko ima pravo dolaziti u veliku skupštinu, i koji je djelokrug velike skupštine, koliko više treba to znati tako uzvišenu tielu, kao što su županijska municipija. Toga, dopustite mi, da rečem, sada neima opredjeljena, jer je mnogo toga što je prije bilo, prestalo zavladavšimi dogadjaji vremena, a novoga ništa nije opredieljeno.

Na ono pitanje, zašto nije vlada u tom obziru privremena što god odredila, moram odgovoriti, da je pitanje ob uredjenju municipijah neprestano bilo na tapetu kao vrlo prešno, a vlada je čekala, prije nego što u tom obziru odredi, dok se zakonodavnim putem definitivna u tom pitanju odluka izreče. Da je tomu tako, dokazuje upravo ono, tako zvano, goruće pitanje ob uredjenju municipijah, koje će ovdje skoro doći u ustavno pretresivanje, a sada se upravo nalazi u susjednoj Ugarskoj u pretresu.

Mi vidimo. vis. sabore, kolikimi potežkoćami ima se ovo djelo uredjenja mnnicipijah boriti; vidimo, kako je to djelo kompliciranо. Odtuda sliedi, da će uredjenje municipijah svakako težkim plodom uroditi; a bojim se, da se neće moći do one sloge razviti. koja zahteva, da bude trajno i da bude odgovaralo zadaći svojoj. Ja uvidjam u podpunoj mjeri, da se je težko oprijateljiti sa idejom razora županijah, dok živu tisuće ljudih, koji su uživali municipalnu slobodu. Težko se je naravno čovječanstvu odreći dugotrajnoga običaja, a kamo li ne narodu ovoga sustava, koji sačinjava najveći štit ustavne slobode, te si ga smatra kao takva od stoljećah. Ali duh vremena nepita, kako je bilo, već će se prema njemu udesiti temelj i položaj države; a ono što mu se protivi, smrviti će orijaškim korakom napredujući duh vremena. Ja bih želio biti krivim prorokom, no moram kazati, da će doći do toga, te će se županijski sustav ukinuti, jer se odgovornost vlade neda u sklad dovesti sa municipalnim životom. A želio bi biti krivim prorokom, jer je meni mila uspomena županije , u kojoj sam mnogo godinah živio, i ubrajam velik dio sretnih danah u ono vrieme, kad sam živio pod županijskim sustavom. Pitam ja sada; je li vlada prema ovim okolnostim sa predlogom svojim illiberalno postupala ili ne? — Tvrdim da ne. Dapače rekao bih, da kada bi bile i uredjene županije, ona ovim svojim predlogom i osnovom svojom nebi illiberalno postupala, jer držim u obće prema načelu odgovornosti, da vazda bolje odgovara načelu ustavne odgovornosti, kada se čini veće političke važnosti povjere fizičnoj osobi, nego moralnoj, koja se na odgovornost povući nemože. Ja mislim, da se u tom obziru sve ustavne države drže toga načela, da one težu odgovornosti što više postave na fisične osobe, koje je moći na odgovornost potegnuti radi nezakonitosti i kršenja dotičnih ustanovah.

Ja su neću upuštati na veliki put kroz sve ustavne države ovoga svieta, kao što se je. nedavno jedan govornik upustio, nego navadjam samo Francezku, gdje se izbori izvršavaju pod uplivom neposrednim praefekta, i neću kazati, sada; jer bi se moglo reći, da je to pod pritiskom francezke vlade, nego je to bilo i u ono vrieme, koje je glasovito sa ultra liberalizma. Na posljedku, što je liberalizan, a što je neliberalizam? — Imade dosta stanovitih nazorah i uačelah, koji su u svih državah ustavnih stekli priznanje liberalnosti, nu ovakvih mjerilah liberalnosti neima, po kojih bi se ista mogla kao s toplomjerom mjeriti. Jedni drže, da je liberalno ono, kada se koji politički čin postavi na što širji temelj; a drugi opet drže za liberalno ono, ako svaki može raditi, što hoće. Imade ih takovih, koji liberalizmom svojim razumiju najskrajniji terorizam, jer kažu, da je sve illiberalno, što neprija njihovim stranačkim svrham. Ja držim, da je sve ono liberalno, što sadržava u sebi garanciju, da može svaki zakonito gradjansko svoje pravo neograničeno izvršavati. Liberalna je dakle takodjer i ova ustanova, kojom se opredieljuje, da je vel. župan u županiji zvan i ovlašćen po zakonu, da može imenovati središnji odbor. Ja sam uvjeren, ako nebudu drugi uplivali i svoje ruke u izbore miešali, da se tim, što će vel. župan imenovati odbor, neće ogrsničiti pravo biračah. da oni po svom uvjerenju neograničeno biraju zastupnika, Ali kažu njekoja gospoda, da su vel. župani ograničeni i odvisni od vlade, i da će radi toga raditi. što vlada zahtieva. Moj bože, imamo i tomu protivnih dokazah, i ja držim, da se toga nije bojati zato, jer je vlada odgovorna saboru, a tim joj se predpostavlja i povjerenje ove vis. kuće. Ako i nepostoji jošće zakon, koji prema toj odgovornosti regulira i posljedice vladinih činah; to imade zakon, koji više vriedi, nego li pisani, a to je zakon sviesti, a vlada, držeći se toga zakona, neće zaista upotriebiti sredstva, da bi ona o očitoj uvriedi prava ustavnoga radila u svoje tajne svrhe. Imajuć dakle, vis. sabore ove nazore pred očima, držim, da vlada predlogom svojim, koji je odredjen na odobrenje vis. sabora, da bude naime veliki župan zvan imenovati odbor, nije pogriešila proti načelu ustavnosti niti liberalnosti, i ja sam uvjeren, da će vis. kuća opravdati vladu u tom obziru, i prihvatiti predlog onako, kao što ga vlada u §. 2. predlaže.

Što se pako tiče biralištah, pridržajem si rieč u onom §., koji će slieditі, a sada mi je samo u kratko o tom odgovoriti.

Što se tiče biralištah, da nisu naime opredieljena mjesta, da je ustanova izpušćena zato, jer je nepraktična, čemu su dokazom poslednji izbori; i više je otegotila,

Digitized by Google

nego li olahkotila posao izbora Nemogu navadjati historiju i dogodjaje izborah; ali mogu kazati, da je zbilja tako bivalo. Pa kada i nebi to bilo, držim ja, da opredieljenje biralištah nespada u zakon, nego u djelokrug središnjega odbora, koji je najbolje kadar polag okolnostih vremena prosuditi oportunitet mjesta, u kojemu će izbor opredieliti, a odgovornost vel. županа, kojih imade središnji odbor imenovati, daje dovoljno garancije za to, da se neće to dogoditi, što je napomenuo g. predgovornik, da bi središnji odbor sad na ovom, sad na onom mjestu ili kutu odredio biralište. U ostalom držim, da zato, ako je u drugih zakonih o izbornom redu prihvaćena ova ustanova, nesluži mjerilom, da bi i mi sliedovatno to učiniti morali. Zato ja u tom obziru preporučam predlog vladin, i uvjeren sam, da će se izbori, ako nebudu umješani uplivi nezvani, i ako se budu točno vršili na zakonu, onako preduzimati, kako to zahtievaju ustavna načela gradjanske naše slobode i zakona. (Živio.)

Dr. Antun Stojanović: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno u kratko nazore glede nazočnoga predmeta izjaviti, te ću i danas kao što sam i dosada većinom, votum moj na kratko obrazložiti, a neću samo glasovati.

Po mojemu mnenju, kada se o kojoj bitnoj točki izbornoga reda, ili u obće, kada se o stvaranju izdornoga reda radi, kakva da načela moraju u istom sadržana biti, neradi se o tom, da li je zakonodavstvo imalo pred očima liberalnost ili illiberalnost, kao što je to g. predgovornik intonirao.

Izborni red kao takov neima pred očima liberalnost veću ni manju, niti illiberalnost, pa kada se radi o pitanju, tko imade izbori ravnati, neradi se o tom, hoće li to biti liberalno ili illiberalno, nego kod izbornoga reda, per eminentiam" radi se o tom, da se ostavi narodu neokrnjeno pravo izjaviti svoje mnenje i svoju volju nezavisno ma od ičijega upliva. To je karakteristika izbornoga roda; jer, po mojem mnenju, narod može svoje mnenje tako izjaviti izborom zastupnika, t. j. da izabere takove zastupnike, koji neće liberalna načela braniti u saboru, nego polag potrebe zemlje možebiti štogod i illiberalno ustanoviti. To sam u kratko rekao, da se ovdje neradi o liberalnosti ili illiberalnosti, nego o tom, da se nesmije uticati u pravo naroda, kojemu pristoji nezavisno izjaviti svoju volju. Da li ustanove §. ovoga onako, kao što ga je vis. vlada predložila, ovomu načelu odgovaraju ili ne, to ćete moja gg., viditi i razabrati i sami što je u stvari; naime, da nesamo, da po slogu i smislu ovoga §. odgovorna vlada utiče i upliva u izbore, nego dapače, po mom mnenju, ako se ovaj §. primi, onda bi sve druge ustanove izbornoga reda izostati mogle, nego samo neka se kaže: „vlada imenuje zastupnike na sabor, i ovi su nepogriešivi" (Smieh;) Medjutim, gospodo moja; nije moja namjera o tom razpravljati, da li ovaj izborni red, kao što ga je predložila vis. vlada, odgovara onim svojstvom, koja mora izborni red imati. Ako bi ja u tom htjeo razpravljati, onda bi i razloge navodio, osobito, ako bi znao, da bi se ovdje na temelju razlogah odlučivalo. Nego predmet mojega govora sasvim je drugi. Ja naime kažem, da nije bila vlastna vis. vlada ove ustanove predložiti, a da ni mi kao sabor nismo vlastni razpravu vrhu ovih ustanovah izbornoga reda voditi, jer držim ovu stvar za svršenu, i radi nje se razprava voditi nemože. Kada se izmedju krune i sabora kao dva zakonodavna, nezavisna i ravnopravna faktora, razprave o izbornom redu povedu, primi iniciativu vlada i putem vlade kruna, ili sabor sam, iz sredine svoje. Ovdje je putem naše sriedine sabor poprimio iniciativu, i poslao je osnovu saborsku ob izbornom redu kruni, a svjetla kruna povratila je nam taj izborni red i kazala: „ja se slažem sa izjavom zastupstva u ovih i ovih §§., a glede ovih i ovih §§. neslažem se, nego želim, da se u potonje razpravljanje uzme, i da se ovo il ono odredi."

Medju one §§. glede kojih je i sabor i kruna sporazuman, spada takodjer i ovaj §. 2.; a izmedju svj. krune i sabora ta je stvar tako riešena, kao što je g. Živković ovdje razložio. Ja sam tako slobodan vis. sabor upu titi na previšnji kralj. reskript, koji je ovamo izdan na sabor, i u kojem su te ustanove potvrdjene, ustanove naime, da li će žup. ili glavne skupštine rukovoditi izbore, i o tom više razprave biti nemože. U reskriptu od 20. listopada god. 1866. veli se: (čita dotično mjesto iz reškripta.)

(Glas: To je protuslovje.)

Ja mislim, vi ćete imati priliku poslje govoriti. — Pošto je dakle kruna poprimila ono, što sam ovdje tumačio, i pošto je po mojem mnenju ovaj predmet izmedju naroda hrvatsko-slavonskoga i krune pravovaljano riešen, nepreostaje nam ništa drugo, nego samo onaj §. uzeti u pretresivanje, glede kojega se izmedju nas i svjetle krune sporazumljenje nije postiglo. Zato kažem, da nije niti vlada bila vlastna predlog zakonitim putem već utanačeni učiniti, niti je sabor vlastan nit kompetentan bio ovo pitanje iznovice razpravljati. Stoga predlažem, da se oni §§, koji su već po svjetloj kruni sankcionirani i odobreni, in specie §§. 2. i 3. ostave netaknuti, a da se §§. 4., 5., 6., osnove izbornoga reda poprime, i da se prieko ove razprave predje na dnevni red, t. j. na razpravu §§., glede kojih još neima sporazumljenja izmedju nas i krune.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Kad bih imao ob ovu predmetu kao veliki župan govoriti, ja bih bezuvjetno pristao uz g. Živkovića, jer sigurno moj položaj bio bi mnogo olahkoćen. Dakle nije mi govoriti sa gledišća moga, nego mi je najveći zadatak ovom prilikom taj, da pokušam g. Živkoviću ubieditи temeljitost

Digitized by Google

njegovih riečih. Ja dielim mnenje g. Žvkovića, da je stanje naših županijah faktično, to jest, i nemože biti drugčije; jer niti prije g. 1848. niti g. 1848. niti poslje nismo došli u stanje zakonom stvoreno, kojim bi bile županije uredjene. Prema tomu stanju faktičnom, što je i učinilo držanje velikih skupštinah županijskih nemogućim, znade g. Živković vrlo dobro, kakve su potežkoće bile držati glavne skupštine, jer zakona nije bilo, a naputak, što ga g. Živković napominje, tim manje može se uzeti za zakon, jer ga nijedna županija nije za takav priznala. Sliedstvo toga bilo je, da su žup. skupštine tečajem vremena izgubile svaki lik tako, da je obćinstvo prema skupštinam postalo apatično. Skupštine bez značaja nisu se mogle držati, a slučilo se i to, da se je u glavnih skupštinah išlo extra rhombum. Držim; da što bi trebalo po predlogu g. Živkovića tekar proizvesti u glavnih skupštinah, da je to mnogo bolje i politički nedržanjem glav. skupštinah mimoići. Osobito velika se važnost daje, da imade gl. skupština imenovanje sred. odbora obaviti.

Kad bih stvar uzeo objektivno sa parlamentarnoga vida, sa vida odgovorne vlade, morao bi dokazati, da glavna skupština nikakvoga upliva neima, ako se neće, da se u skupštini i izvan skupštine. dakle dvostruko agitira za izbor. Sred. odbor nije ništa drugo nego prosti svjedok, da se vrši što zakon zapovjeda. (Tako je!) U glavnoj skupštini, kako je g. vl. povjerenik vrlo dobro napomenuo, nema odgovornosti, tu se može i izvan zakona opredieliti; tko će onda upravljati izbori i odgovornosti za tolike nepodobštine, koje se dogode? Stoga držim, da glavne skupštine nebi trebale uplivati, i ciela stvar nezaslužuje važnost, da glavne skupštine u imenovanje samoga odbora uplivaju.

G. Živković napomenuo je, da želi, da vlada imade upliv pri imenovanju sred. odbora i navodi, da je on za predsjednika predložio podžupana, kao čovjeka vladina. Ja neponjam, po kojem smislu je podžupan čovjek vladin, kojega treba da skupština izabire. Zašto se to preimućtvo daje podžupanom, a izključuje vel, župan? Ja nemogu da vidim, u kakvom skladu ta dva ponatja stoje. Dobro je naveo g. vl. zastupnik, da je glavni zadatak, da se izbori vrše nepristrano, i da svaki, koji imade pravo, imade i priliku vršiti to pravo najeminentnije. Pitanje je, u koliko garantira to obezbiedjenje polit. prava glavna skupština? Zar se može misliti, da će gl. skupština svim partajam zadovoljiti? U jednoj županiji, zadovoljit će se jednoj partaji, a u drugoj drugoj, pak će bit opet vike. To će biti dotle, dok se nerazbistre pojmovi o ustavnosti, slobodi i pravednosti jednoga prama drugom. (Živio!) Navedeno je ovuje, da u ug. izbornom redu skupština rukovodi izbor. Ja nesmatram baš to za kakav uzor ustavne vlade, jer to negarantira slobodu izbora. A ni tamo nije tako, jer u Ugarskoj nepostoje skupštine županijske, po našem smislu, nego odbori. koji su naprama njihovoj veličini ono isto, što naše partikularne skupštine, koje su u mnogom vidu slobodnije nego tamo ti odbori.

Nadalje g. Živković je napomenuo, da bi trebalo u zakon navesti i izbrojiti sva mjesta biralištah. Za sigurno nebi bio proti tomu, da nebi obstojala opet okolnost ona, koju je g. predstavnik vladin napomenuo, da je tim opredieljenjem skopčana odgovornost onih, koji izvršuju zakon; t. j. žalibože, da je stanje naše zemlje tako, da se po okolnostih vremena oni, koji izbori upravljaju, vladati moraju.

Barem u sriemskoj županiji tako je, da ona mjesta, koja cieli odgovaraju u ljetno doba, u zimno doba bila bi za izbor nemoguća. To bi bio najlakši izgovor za onoga, koj bi rukovodio izbor, ali bi li se tim sabor i obćinstvo zadovoljilo, toga neznam. Pak mislim, da će biti ona mjesta, koja su dosada uviek, i u buduće biti opredieljena za birališta. Držim dakle, da je praktično, a i u interesu pučanstva, i u interesu posla, da se u ovom momentu neoprediele birališta, nego ostave na odgovornost onih, koji imadu odgovornost, da se točno i valjano izbori izvedu. To je, što sam imao spomenuti glede navoda g. Živkovića; držim, da će mi on bar u nečem pravo dati, da sam razložio i razčlenio stanje, kao što jest, da se naime treba obzirati na faktično stanje.

G. neposredni predgovornik Stojanović kazao je, da se netreba u izbornom zakonu obzirati na liberalnost ili neliberalnost, nego da valja ustanove takove proizvesti, koje sa sobom donose okolnosti. I ja kažem tako, ali o liberalnosti vrlo su pojmovi relativni. Mi vidimo, što je jednomu liberalno,to je drugomu illiberalno, a nam kod stvaranja zakona treba svakako paziti na stanje zemlje i pučanstva i način izvršava njatoga prava. Kaže g. Stojanović, što je meni vrlo žao i što mukom mimoići nemogu, da bi to zato ostalo bez uspjeha, jer se po razboru ili razlogu neodlučuje. Ako to stoji za jedno mnenje, stoji i za drugo, i za njegovo, i kad bi se njegovo mnenje primilo, neznam bi li se to moglo s razlogom primiti. (Živio!)

Kaže g. Stojanović, da je ova ustanova god. 1866. po kruni primljena, dakle nam nepripada pravo dalje se izvan ovoga predloga upuštati u kakvo pretresivanje. Za prvo nieèem, da je kruna prihvatila, a još manje, da je sankcionirala ovaj predlog; a da je to učinila, sigurno mi nebi u stanju bili, novi zakon stvarati.

Napokon ja neznam kako g. Stojanović o tom misli, ali da mi ovu osnovu ovako primimo, kao što jest, i koju kao što držim, mnogi prihvaćaju, bojim se, da bi tečajem debate našli mnoge ustanove, proti kojim bi mnogi protestirali.

Najposlje držim, da ustanova od god. 1866. predpostavlja, da ćemo u sretno to stanje doći, da će cjelokupna

Digitized by Google

otačbina, a napose županije uredjene biti. Sve potežkoće dolaze odtud, što je naše stanje neuredjeno, i moramo nastojati, kako da u bolje i u uredno stanje dodjemo. Tim vidom i pogledom ja podpomažem predlog centr. odbora, i preporučam ga.

Predsjednik: Neželi nitko više govoriti? Ako nitko neželi red je na gg., koja su izpravke podnieła.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja ću samo u kratko odgovoriti na njekoje primietbe g. zast. Zlatarovića i g. predgovornika. Kako vidim, nitko se nije uputio na ono polje, na koje sam se ja stavio, da me ondje oprovrgne; i rekao bih, da su gospoda uvidila pravilnost načela, jer vide, da ako bi se takova šta pobojali, da nebi imalo mjesta.

Glavno, što je g. Zlatarović i g. predgovornik rekao jest, da u županijah stanje faktično priznaju, da drugčije biti nemože i da ću i ja uviditi, da je to tako, te da bi veliki kravall nastao u županijah, da se stari sustav uzpostavi, stoga, da nije moguće, nego da se faktično stanje i nadalje ostavi donle, dok se županije neurede. Ja ću gg. sve dopustiti, i da se prekorači ovdje i ondje preko granice, i da vel. župan nije kadar ravnati skupštinu; ali kako stojimo sa onom malom razlikom izmedju nas, da od 8. studenoga 1866. ovamo bez prava biti nesmijemo, t. j. da vlada, kao u Ugarskoj, naredbu, kako u županijah ravna, saboru predloži na odobrenje. Onda tekar to stanje nebi bilo faktično, nego zakonito. Ja želim, da me pobije g. izvjestitelj, ako je moguće. (Probat ću!) Za primjer navesti ću samo Ugarsku, što se je radilo u heveškoj županiji. Čuo sam od gg., da su tamo odbori, a ne skupštine. Ta to je ono, što za mene govori; u Ugarskoj uredila je vlada nješto provizorna, je sabor odobrio to i kruna je pristala na to i postalo je zakonom. I mi bi mogli učiniti tako, da vlada podnese saboru molbu za indemnitet o načinu, kako u županijah vlada, da ga sabor odobri, i mi bi taj indemnitet dali. Ovo jegg. tako važna stvar za druge ustavne države. Da vidite. U Englezkoj, ako vlada nedobije indemnitet, mora odstupiti. Ako to nepriznajete, onda vlada mimo sabora može raditi što ju volja, onda je ustav samo na papiru. Dakle ovdje je forma, za koju plaidiram kao jurista, a forma je essentia rei.

Načelo je izraženo od g. Zlatarovića, da je vlada i onako odgovorna, a konsekvencija je ta, da zato može činiti što hoće. Mislim ne tako, nego da je zato vlada dužna činiti samo ono, što je zakonom dopušteno, a ne izazivati sabor, da ju na odgovor pozivlje. I ja bih mogao učiniti što hoću, ja mogu ubiti, ako me neženira doći na vješala; ali nemogu toga po zakonu učiniti. Dakle netreba da činim. Neleži gg. cilj odgovornosti u tom, činiti što hoću, nego ono što po zakonu mogu. To je razlika izmedju shvata odgovornosti i da se čini u granicah zakona. — Gosp. Kušević kaže, što leži u tom odboru, da ono i onako zakon zahtieva, a izbor je mnogo lakše obaviti. Na to g. Stojanović predpostavlja, da uticati u izbore naroda to je stvar puka, t. j. treba što moguće manje ograničiti njegovu volju. Zašto nije, gospodo, toliko interesiran narod, nego kruna, saznati pravu želju drugoga faktora? Kad bi kruna htjela, da radi kako je njoj volja, o zakonu nebi trebalo pitanja. Ja kažem, da svj. kruna u svojem interesu zahtieva, da čuje od naroda potrebe i mahne uprave i učini što misli, da duhu napredka odgovara; a taj duh nije u zraku nego u puku. S toga gledišta idem i ja, te kažem; gdje god nije od prieke potrebe, nemoj stati na put, da saznaš pravu volju naroda. Ovo je gg., gdje se o povjerenju radi, i ovo neka paze oni, koji tu stvar pod nadzorom vlade rukovode.

Sada dolazim na gosp. Kuševića. Ovdje je najbolje uspieo, kad je prigovorio, da sam ja postavio na čelo one ljude, koji su takodjer vladini, podžupane, a ne vel. župane. To stoji, i priznati mi je, da je taj prigovor proti mojemu stanovištu najzamašniji; ali i u tom postoji njeka mala razlika izmedju nas. U tom se slažem sa onim nazorom naprednijega vremena, koji nesmatra u činovniku samo puku mašinu, nego koj drži, da svaki činovnik odgovara za ono, što radi. —

Uzmite ministra hrvatskoga u Ugarskoj, zar mislite da ciela odgovornost pada na njega i na bana, a mi da možemo radit što hoćemo? Činovnik je odgovoran in prima linea za vršenje zakona, moralno je obvezan prema dolje, a positivno prema gore. Tko se nedrži zakona, biti će protjeran itd. Predpostavljam, da u prvoj liniji vlada je, koja drži zakon, dakle svaki činovnik organ je vlade, koj je kao takav odgovoran za svaki čin unutar granicah zakona. Moja gg. u današnjih kritičnih okolnostih i u naše vrieme, gdje ima elemenatah, kako držite, i pretjeranijih, mislim, i to je moje najače uvjerenje duševno, da će vladina zakonitost to najbolje pobiti dokazi. Pustimo li mi to stanovište iz vida, onda neznam, hoćemo li istimi sredstvi proti njim uspjeti. Zato bih želio, da nebi ovo faktično stanje i nadalje obstojalo, u interesu same vlade i reda u našoj zemlji, a to bi samo koštalo 10 redakah, sabor bi pronašao to odobriti i stvar je obavljena. Buduć moj predlog tamo ide, da se izbavi zakoniti red, koji je od potrebe, da budemo pravedni, u najvažnijem zakonu ove zemlje, želim, da se ovo primi, i molim svakako vis. kuću, da o tom odluči. Još skoro zaboravih preći na izborna mjesta. Za izborna mjesta odgovara ono načelo, da zakon ima sve u sebi sadržavati, što izključuje samovolju. To je načelo u svih zakonih provedeno; gdje je god moguće tomu doskočiti, mora se doskočiti. Nesmije valjati volja ovoga ili onoga, nego mora se činiti, kako je tko obvezan po zakonu. Ljudi su podvrženi strastim,

Digitized by Google

svakojakim uplivom; zato te ljude moraju §§. vezati, i ako hoćemo da dobro rade, treba da im se polje ograniči. Izborna mjesta treba onako odrediti, kako to većina naroda želi, a ne ostaviti odboru, da on po svojoj volji tu odlučuje.

Izvj. Stjepan Hervoić: Visoki sabore! Neposredni gosp. predgovornik Živković kaže u svom dugom govoru, da se nitko nije u saboru našao, koji bi ga bio sliedio na onom polju, na koje je on stupio obrazlagajući svoje izpravke pa s toga drži, da su u tom ostala njegova navadjanja i njegovo mnenje neoprovrgnuto. Ja želim gosp. Živkovića njegovim sliedom sliediti i nastojat ću razloge i dokaze, koliko moguće sobstvene, a i iné, osnovane na zakonih i inih svakojakih naredbah, koje su valjane u Hrvatskoj, u Ugarskoj i drugdje njegovim navodom i izjavam suprot staviti:

G. Živković je rekao, da se ustanova §. 2. osnove izbornoga reda, neslaže niti sa ustavnošću u obće, a najmanje, da se može sa nagodbom u sklad dovesti.

Ja bi pristao uz gosp. Živkovića, da se ova ustanova nebi slagala sa ustavnošću u obće, kad bi se ona protivila onim glavnim načelom, koja su po dielom ustavnom svietu priznana kao temeljna, a to je, kad se u samom ustavu, kamo u obće, a i po nazorih predgovornika i izborni red spada, kakve bitne preinake prave, tada moraju ustavnomu zakonodavstvu mjerilom služiti sliedeća glavna načela, koja od glasovitoga englezkoga učenjaka Makulay navodim:

(Čita njemački.)

a) Müsse man unter allen Umständen von der bestehenden Verfassung ausgehen;

b) müsse man die Ideen des Zeitgeistes dieser Verfassung einimpfen;

c) müsse die Erhaltung der Nation in allen Verhältnissen den Ausschlag geben.

G. Živković nije nikakovih pozitivnih dokazah naveo, a niti u obće pokušao dokazati, da se ustanova §. 2. protivi ovim glavnim načelom, koja se u sličnih prigodah točno obdržavati moraju.

Ova osnova izbornoga reda, koja će, kada zakonom postane, sigurno sačinjavati sastojinu i bitnu čest našega ustava, imade svoj temelj u svih prijašnjih naših izbornih redovih.

Neka pogleda g. Živković naš privremeni izborni red od god. 1848., na kojem su sastavljeni bili sabori i od god. 1861 i 1865/6, i radi kojega se je mnogo razpravljalo po naših županijah, da treba i sabor g. 1867/8 sastaviti, pa će viditi da ova ustanova §. 2. odgovara tadanjemu izbornomu redu, a naročito §. 9. slovo c) gdje se izrično kaže: (čita) „izbor u kotarih ima se preduzeti pod nadgledanjem dotičnoga županijskog poglavarstva."

Pitam ja sada, je li dakle pogrešeno proti gore navedenom nepobitnom ustavnom načelu, da se je u §. 2. mjesto toga županijskoga poglavarstva, koje stoji pod neposrednim nadzorom velikih županah reklo, i to prema novijoj potrebi, da veliki župani imenuju u županijah osrednje odbore i ovim predsiedaju. Pitam ja nadalje g. narodnoga zastupnika Živkovića, koji se pozivlje rado i na izborni zakon ugarski od g. 1848, premda u nas po nagodbi, valjanosti neima, da li slične ustanove i tamo neima?

Navodim samo §. 46 — (neka oprosti visoki sabor ja imadem ovdje samo njemački tekst) (čita) taj §. glasi: „Die Vollziehung des gegenwärtigen Gesetzes durch die Betreffenden überwacht das Ministerium, und sendet die diessfalls erforderlichen Weisungen und Verordnungen an den Zentral-Ausschus."

Nije li to više, nego da veliki župani budu predsjednici centralnih odborah, jer prema ovoj zakonskoj odredbi, što ministarstvo naloži, to moraju dotočni odbori izvršiti. Dakle nestoji i opet tvrdnja gosp. Živkovića, da se ustanova §. 2. protivi ustavu i s toga gledišta, jer i zakon ugar. od g. 1848 dopušta upliv i nadzor nad izbori vladi. A vrh toga ova ustanova §. 2. odgovara našim faktičnim okolnostim i postojećim potrebam našega naroda.

Da se pako neprotivi u nagodbenom zakonu, najbolji je dokaz tomu princip odgovornosti naše vlade, koji je u istom zakonu ustanovljen. Prema tomu principu ustanovljuje se u §. 9. zakona ob ustrojstvu zemaljske vlade od 20. travnja 1869, da je (čita zakon:) „ban stojeći na čelu zemaljske vlade odgovoran saboru zemaljskomu za ustavnost i zakonitost vladarskih aktah, spadajućih u svoje područje, i zvaničnih djelah svojih." Kad se dakle ova zakonska ustanova sravni sa nagodbenim zakonom, kad se nadalje na um uzme, da saboru pristoji pravo bana za sve njegove čine, dakle i njemu podčinjenih činovnikah na odgovor pozvati, kakva bi pogibelj mogla nastati odtuda, da veliki župani imenuju središnje odbore? Zar nepristoji pravo svakomu izborniku, koji se povredjen nalazi u svojem izbornom pravu, u sabor podnieti svoju tužbu, a zar nije sabor dužan takovu prema njezinoj obstojnosti po zakonu odlukom riešiti, — pa kad bi se, što ja nedopuštam, i sumnjalo u pravednost sabora u ovakom slučaju, to će tada u narodu javno mnenje, koje se takodjer prema postojećim okolnostim uvažiti mora, vrhu toga svoju osudu izreći.

U svakom dakle obziru, ima narod dovoljno garancije, da se po ustanovi §. 2. ove osnove njegovo pravo nevriedja.

Digitized by Google

Što gosp. Živković kaže, glede samih biralištah, da se već u zakonu opredjele, na to mu je odgovorio gosp. vladin povjerenik i g. veliki župan sriemski dovoljno, samo ja imam ovdje primietiti, da ni ovdje nestoji pozivanje g. Živkovića na zakon ugar. od g. 1848., jer on veli, da su u Ugarskoj po tom zakonu u svih županijah birališta opredeljena. Ja ga uputjujem na članak V. ugar. zakona od god. 1848, te će se uvjeriti da izmedju 109 stavkah, gdje su opredeljena mjesta, kojim pravo zastupnika birati pripada, imade 48. gradovah. koji su sami po sebi biralištna mjesta, a zatim imade 61 županija i drugih distriktah, u kojih su ta birališta samo stranom opredeljena, jer od 61 županije i distriktah imade samo u 13 opredeljenih biralištnih miestah, dočim toga u drugih neima. Ja neću ovdje navadjati niti mojih mislih, a niti pogadjati razlogah zakonodarstva ugarskoga, zašto su i ovdje mjesta opredeljena; nego, budući poznam i štujem znanje i pronicavost gosp. Živkovića uputjujem gà. da od stavke 57 do 109 točno stvar pregleda, pak će se sigurno uputiti i razloge pogoditi, zašto je ugarsko zakonodavstvo g. 1848 upravo u onih mjestih i u onih županijah naročito birališta već u zakonu opredielile.

G. Stojanović veli, uzza sve ostalo, što su već predgovornici dovoljno oprovrgnuli, koji su za osnovu centralnoga odbora govorili, kad bi se §. 2. osnove primio, da bi se druge ustanove osnove mogle izostaviti, jer bi vlada mogla po tom sama imenovati zastupnike. Ja držim, da se je g. Stojanović, kad je to rekao, šalio, a na tu šalu odgovorila mu je visoka kuća dovoljno sa šalom, koja se po tom u sabornici očitovala. (Smieh.)

Što pako on veli, o izbornom redu od g. 1866., da je kruna njekoje stavke istoga već potvrdila, a nekoje opet ne, pa da stoga niti je vlada, a niti sabor vlastan, o tom kakovu novu osnovu stvarat, na to mu je već g. vel. župan sriemski odgovorio, a meni je u tom obziru navesti samo to, da ovdje o sankciji govora biti nemože; te mene neće g. Stojanović nikad uvjeriti, ma koliko putah on to kazao, da on to drži za istinu, što je rekao, jer on kao stari i izkusni zastupnik na saborih dobro znade, kako se zakoni sankcioniraju i u kakvoj formi to biva.

Nakon rečenih preporučam visokomu saboru, da primi §. 2. predložene osnove.

Predsjednik: Vis. kućo! Na predlog centralnoga odbora želi g. zastupnik bakarski dodati: „da u Bakru imenuje središnji odbor civilni kapetan.“

U obće proti predlogu centralnoga odbora stavio je g. Stojanović predlog sliedeći: da se preko razprave §. 2. i 3, predje na dnevni red, t. j. na razpravu ob onih samoustanovah ovoga izborn. reda, glede kojih sporazumljenje izmedju krune i sabora nije postignuto.

Gosp. Zivković pako stavi protupredlog, tičući se načela, naime proti tomu, „da veliki župan, dotično sudci varoški imadu izborne deputacije sastavljati.“ Predlog g. Živkovića je naime, „da to dotične skupštine učiniti imadu“, osim toga želi jošte, do se izborna mjesta ustanove.

Ja na votizaciju stavljam najprije pitanje: prima li vis. kuća predlog odborov? Molim da se izvole dignuti.

(Većina.)

Predlog centralnoga odbora je primljen. Prima li vis. kuća dodatak g. zastupnika bakarskoga?

Izvjestitelj: Predlog je taj suvišan, jer u §. 2. jasno je kazano: „na čelu uprave stojeći načelnici.“

Predsjednik: Predlog je od g. Batagliarinia stavljen, tko želi proti govoriti, ima slobodu. Predlog ovaj raalterira §. 2. Dakle molim, tko je za predlog, da se izvoli dignuti.

(Nitko.)

Dodatak nije primljen, dakle ostane, kako je odbor predložio.

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita §. 3., 4. i 5.

(Primljeni redomice.)

Čita paragraf 6.

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. zastupnika Živkevića. (Vidi zapisnik 77. saborske sjednice.)

Jov. Živković: Vis. sabore! Mislim, ovoga nebi trebalo tolikoj debati podvrći, jer stoji i u starom predlogu vlade i u ugar. zakonu. Mi znamo, naši ljudi nisu pismeni, novine nečitaju; dakle da se ovo najsvetije pravo pukim neznanjem neokrnji. To se ima odrediti, da se obnarodjuje svimi mogućimi sredstvi, ne samo u novinah, nego i svimi običnimi načini u izbornom kotaru.

Izvjestitelj: Centralni odbor, kad je ovo stavio „u službenih novinah“, on je postupao prama zaključku svih odsjekah. U ostalom od strane centr. odbora preporučujem tu primjetbu.

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Drugo se ovim §. i nemisli, van da narod može saznati, što biva. Ako misli g. Živković, da će tim narod prije doći do znanja, neima zaprieke njegovoj primjetbi, osobito ako se uzme u obzir, da puk naš nije u položaju čitati novine. Prema okolnostim naše zemlje nebi bilo suvišno, kad bi se to primilo; od strane vlade neimam ništa proti tomu, i želim, da narod bude što bolje obaviešten.

Predsjednik: Prima li vis. kuća izpravak gospodina Živkovića?

(Prima se).

Digitized by Google

Izvjestitelj: Ja imam samo jednu primjetbu. Ovdje se kaže: „prijaviti zem. vladi.“ To je osrednji odbor stavio na temelju svih zaključakah; nego držim, prema svim ostalim ustanovam mjesto „zem. vlada“, da se reče „ban.“

(Prima se).

Predsiednik: Primljeni su izpravci g. Živkovića i g. izvjestitelja.

Izvjestitelj čita §. 7.

(Prima se).

Čita paragraf 8.

Prije nego debata počme ob ovom paragrafu, opažujem, gdje se kaže „bez prireza“, da je pogrieška štampe. To ima izostati.

Predsjednik: Izpravak g. zast. Živkovića na §. 8. (Vidi rekapitulaciju predsjednikovu.)

Josip Tomašić: Vis. sabore! Imam amendement u obziru kotara prekokupskog, kojemu se pridružuje županija riečka. Taj kotar je na mnogo nižem stepenu blagostanja nego li ostala domovina, pa ako bi se ovaj census od 50 for. ostavio i za taj kotar, mogu uvjeriti vis. sabor, da neće tamo biti možebiti dvojica, koji bi glas imali, jer je stanje materijalno tamo vrlo kukavno. Dakle stoga razloga, da se ondašnji narod prava izbornoga neposrednoga sasvim neliši, uslobodjujem se izpravak učiniti, da se izza stavke a) doda sliedeće:

„U županiji riečkoj i kotaru prekokupskom županije zagrebačke bira neposredno zastupnika, tko uz gornje uvjete plaća 30 for. izravnoga poreza.“

Jovan Živković: Vis. sabore! Imam dva izpravka. Prvi izriče načelo, da samo gradovi biraju izključivo neposredno; to načelo je prihvatila i vlada, dočim je većina odsiekah zaključila, da uz gradove i sve obćine, koje imadu uredjeni magistrat, biraju neposredno.

Što se tiče načela, što ga je g. Brlić obrazložio, ono je najnaprednije, ako se neposredno utiče u izbor zastupnika, jer birati onoga, koji zastupa, tim se ograničuje pravo zastupstva; nu prema našim okolnostim to nije, uči nas bo izkustvo, da su i prošli sabori prihvatili posredni izbor. Premda je u tom daleko napredniji ugarski zakon, držim, da on ipak nije za Ugarsku. Ja sam u tom konservativnih načelah, jer držim, da narod mora biti podpuno politički izobražen, kojemu će se dati, da može već neposredno pravo izbora vršiti. Ako to ne, onda želim dati neposredno pravo izbora, makar manje izobraženomu narodu, samo ako ima sva obćila. Tim može se vršiti izbor tako točno, da se nitko neizključi. Kod nas i u Ugarskoj to nije moguće. Ako bi se primilo načelo g. Brlića, polovica bi naroda ostala bez uticaja u izbor, jer kotar, gdje se zastupnik birati ima, velik je, i tako, da svaki dodje, koji 5 for. poreza plaća i neposredno bira, onda bi se moralo na 10.000 dušah dati jedan zastupnik, inače je takav obseg, da neće polovica doći, jer neima putevah ni drugih obćilah, nego mora putovati dan — dva. Dakle morat ćete ili ih izključiti, ili sniziti censns od 50 na 10 for., pak i onda okolnosti izključuju veću čast naroda od izbora. Dočim je ovako izborni kotar mnogo manji, on bira izbornika i utiče u najsvetije pravo. S toga razloga i ja pridržajem načelo, kako i prošli sabori, posrednoga izbora, ali baš zato nenalazim razloga, zašto su dvie sekcije odustale od toga glede onih obćinah, koje imadu uredjene magistrate. To je razlog, da, gdje su neposredni izbori u obćinah stavljeni na census mnogo veći, tu ste vi sve one, koji neimaju censusa, od posrednih izborah izključili; a to je većina u gradovih, gdje ste dali neposredno pravo izbora.

S toga bi želio konsequenciju tu, da ni gradovi samo neposredno nebiraju, jer gradovi imadu i takovih obćinah kao pripadke, gdje su seljaci, dakle taj niti imade posredno nit neposredno pravo, nego samo gradjanin. S toga kad se pravi iznimka glede gradovah u predpostavi, da je tamo intelligencija, nebi želio protegnuti to načelo i na ona mjesta, gdje to nestoji, jer nestoji, da je Samobor ili Sisak isto što Zagreb, akoprem imadu uredjene magistrate. Dalnji je izpravak, da se census od 50 for. obali na 30 for. I ovdje se slažem sa predlogom vladinim, koja je taj census ustanovila. Mislim, kad već udarimo u svem ona načela, koja nisu najliberalnija, da ih bar razširimo; kad već kažemo: to je njeka privilegirana izborna klasa, neka bude šira. Zašto bi mi census povisali, kad i vlada nije to uradila? S toga ja plaediram za census od 30 for.

Još imade jedna razlika. Znajući, da Rieka nestoji u položaju, u kojem budi kakva županija, s toga ondje, kako su i vlada prošla i sabor radi faktičnih okolnostih poznatih obalili census na polovinu, predlažem 15 for., a uvjerio sam se iz podatakah dotičnih žup. zastupnikah, da ta županija sbilja tako stoji, da ako bi se ostavio census kao i kod nas, onda bi velika većina od izbora bila izključena.

Ovdje je govor u tom pravcu još i o prekokupskih kotarih; to prepuštam g. Tomašiću, jer mi nije poznato; ako to stoji, ja ću zato glasovati. S toga preporučam vis. kući moj izpravak.

Vl. zastup. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Od strane vlade moram razjasnjenje dati glede censusa od 30 for. bez prireza. Pod tim se razumje isti porez, kao što je obstojao prije nego je financ. zakon izišao. Ova je zakonska osnova ob izbornom redu o tom radila, dok je još postojao prirez; dakle onoj svoti bez prireza odgo-

Digitized by Google

vara svota od 50 for. Dakle vladi nije bila namjera da umalji, nego da pridrži isti census, koji je u zadnjem izbornom redu. Budući su sada svi porezi conjungirani, s toga odgovara ova svota od 50 for. onoj od 30 f. bez prireza. To sam bio dužan navesti vis. kući na razjasnjenje, da nije vlada namjeravala census umaljiti.

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

(Nitko.)

Dakle g. Izvjestitelj ima konačnu rieč.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Ja kao izvjestitelj centr. odbora predlažem vis. saboru, da prihvati §. 8 kao što stoji, a protivan je izpravku g. Živkovića, koji u ovaj §. meće i trgovišta i slob. kotar. plem. občine turopoljske. Neka g. Živković uzme u obzir, da u istinu i prijašnji izborni red, kao što naročito od god. 1848, poznava, a i sada se faktično stanje priznati mora, da imade u nas takovih trgovištah, koja imadu uredjene magistrate, kao što i gradovi, a to je Krapina, Sisak i Samobor; i velika je razlika izmedju ovih trgovištah i občinah, koje je osredniji odbor u §. 8. metuno: Virovitica, stari i novi Vukovar, Djakovo i Ruma. Izborni red od 1848 tu razliku priznaje, jer u §. 4. kaže: (Čita.)

§. 4. Slobodni i kraljevski gradovi, tako isto i kotari: turopoljski, riečki, bakarski i vinodolski iliti primorski, nemanje varoši, slobodna poveljena trgovišta i občine, budi provincijalne, budi krajiške, vlastitim svojim uredjenim magistratom providjene, napokon sva štopska mjesta po regimentah i onakve poveće občine u Slavoniji, koje svojim pučanstvom, trgovinom i inteligencijom žiteljah svojih se odlikuju, izabrati će i poslati, ako imadu više od 3000 a manje od 5000 stanovnikah svaka po d v a zastupnika; ako imadu više od 5000 a manje od 8000 stanovnikah, po t r i zastupnika, a ako imadu više od 8000 stanovnikah, izabrat će i poslati po č e t i r i zastupnika. Izabrat će ih dakle i poslati: Bakar, sl. mors. grad sa svojim kotarom 3, Belovar, povelj. sl. vojn. občina 1, Brod povelj. sl. voj. občina 2; Djakovo, 1, Glina, štopsko mjesto 1, Gospić štopsko mjesto 1, Gradiška nova, štopsko mjesto 2, Ireg povelj. občina 2, Ivanić tvrdja, povelj. sl. vojn. občina 1, Jastrebarsko, povelj. sl. občina 1; Kaptol s novom vesju i vlaškom ulicom u Zagrebu 1, Karlopag, povelj. sl. voj. občina 1, Karlovac gornji sl. kr. grad 3, Karlovci dol povelj sl. občina 3; Koprivnica, sl. i kr. grad 2, Kostajnica, povelj. sl. voj. občina 1. Krapina povelj. sl. i kr. trgovište 1, Križevac, sl. i kr. grad 2, Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovska, povelj. sl. trgovišta 1; Mitrovica, štopsko mjesto 2; Ogulin, štop. mjesto 1; Osiek, sl. i kr. grad 4; Otočac štop. mjesto 1, Petrinja povelj. sl. voj. občina 2; Požega, sl. i kr. grad 2, Rieka, sl. i kr. grad sa svojim slobodnim kotarom 4, Ruma 3; Samobor, povelj. i sl. trgovišta 2; Senj sl. i kr. grad 2, Sisak povelj sl. trgovište 1; Turopolje, slob. kotar 2, Petrovaradin, povelj. sl. voj. občina 2; Varaždin sl. i kr. grad 4, Vinkovci, štopsko mjesto 2, Vinodol, t. j. hrvatsko primorje sa svojim kotarom 2, Vukovar, 2; Virovitica 1; Zemun 4; Zagreb 4.

Zašto je odbor tako postupao? Metnuo je to zato, jer prema svojemu ustrojstvu ta trgovišta moraju imati pravo pod sl. a) §. 9, a to su mjestni gradjani, a ne u §. 8., tamo ih neima, kao što g. Živković meće. U §. 8. metnute se občine, jer nisu providjene ondje niti u prijašnjem zakonu od g. 1865; pa dočim mi jim dajemo pravo posebna zastupnika, odbor je držao, da je najbolje to u §. 8. uvrstiti. Stoga se protivim izpravku g. Živkovića i predlažem, da se neprimi, dočim izpravak g. Tomašića preporučam vis. saboru jer je u istinu osnovan na prijašnjem izbornom redu sabora hrvatskoga, gdje je uvjek bio manji census za županiju riečku i kotar prekokupski.

Predsjednik: Vis. kućo! Izpravak g. Živkovića ide najprije tamo, da se slobodna trgovišta bez razlike, kao i občina turopoljska stavi u istu kategoriju sa županijami, t. j. da su njihovi izbori posredni i neposredni, dočim predlog centralnoga odbora ide tamo, da ova trgovišta, koja imadu svoj magistrat, neposredno biraju; to je razlika. Zatim glede censusa predlaže g. Živković promjenu, da se u županiji riečkoj obali census na 15 for.; a gosp. zast. Tomašić predlaže, da se glede strane prekokupske županije zagrebačke obali census na 30 for. Centr. odbor zahtieva 50 for. censusa bez razlike.

Prima li vis. kuća predlog centralnoga odbora glede §. 8. bez svake promjene?

(Glasovi: Ne!)

Prima li vis. kuća predlog g. zast. Živkovića, da sva trgovišta biraju onim načinom kao i županije?

(Glasovi: Ne.)

Prima li vis. kuća izpravak g. Tomašića glede županije riečke i glede strane prekokupske županije zagrebačke, da se census obali na 30 for.

Tko je zato, neka se izvoli dignuti.

(Većina.)

Primljeno je.

Izvjestitelj čita paragraf 9.

Predsjednik A. Vakanović ostavi predsjedničku stolicu, a zasjedne ju 1. podpredsjednik Ljud. Vukotinović.

Predsjednik: G. zastup. Živković stavlja izpravak (koji je pod §. 8. već riešen.)

Digitized by Google

Jovan Živković: Vis. sabore! Načelo je već riešeno je kod § 8. Ja sam htio dosliedno njemu, da trgovišta ovamo nedodju, nego samo gradovi. Glede tih trgovištah i onih občinah neima razlike u puku.

Ja sam htio da se izbavi pravo, u ostalom to je palo i ja ovdje vidim, da se nemože divaniti, nego moram opravdati ono načelo, koje sam prekjučer naveo, da su ove ustanove pomiešane, na koliko je htio odbor uvesti, što nijedan odsjek nije kazao, a to su ove posliednje rieči: „u navedenih trgovištih prema §. 2. imenuje vel. župan dotične županije središnji odbor.“ Ovo je spadalo u §. 2., a ne ovamo, gdje se govori o pravu izbora. Medjutim ova debata sa mojega gledišta neima praktične važnosti, budući je načelo palo u §. 8.

Dr. **Kosta Koić**: Vis. sabore! U §. 9. lit. b) nalazi se ograničenje polit. prava, koje bi se nanielo stanovnikom gradovah, koji nepokretno imanje posjeduju i porez plaćaju, ako nebi u gradu živili. Nu imade mnogo stanovnikah, koji poradi kakvoga poduzeća ili javnih poslovah ili privatnoga djela moraju ili trajno ili za njekoje vrieme odsutni biti iz svojega prebivališta, a pri svem tom ostaju vlastnici nekretninah i plaćaju za nje porez. Zato im zakon upravo daje pravo polit. izbora, jerbo su vlastnici nekretninah. Neuvidjam, da je to ograničenje pravedno, zato činim sliedeći izpravak. (Čita). (Vidi zapisnik 77. sab. sjednice.)

Predsjednik: Na §. 9. podnio izpravak g. Živković, koji je sad suvišan; nego g. zast. Koić predlaže izpravak na stavku b). (Čita ga.) Ostalo bi imalo ostati po predlogu centralnoga odbora.

Želi li još tko govoriti?

(Glasovi: Primamo.)

G. izvjestitelj nema takodjer ništa proti primjetbi, i izpravak g. Koića ima se uvrstiti. A ostali cieli §. visoka kuća prima?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita paragraf 10

Predsjednik: Gosp. Živković ima primjetbu, koja glasi, da je ovo pitanje riešeno, i da ovaj paragraf imade izostati.

Jovan Živković: Sad je riešeno proti meni. Turopolje ostalo je, ono ima pravo neposrednoga izbora.

Predsjednik: Dakle §. 10. prima se.

Izvjestitelj čita §. 11.

Sima Filipović: Vis. kućo! Ja sam slobodan predložiti, da se ovaj §. 11. sasvim izostavi, a na njegovo mjesto da se stavi sliedeće:

„Nitko nije vlastan, budi izbornika budi zastupnika birati na više mjestih.“

Kao razlog toga ustanovljenja navodim sliedeće: Osobe, koje virilno pravo glasa na saboru našem uživaju, tim, što ovo pravo uživaju, izvršavaju mnogo veće polit. pravo, nego što je ono pravo, što se sadržava pri biranju samom. Abnormalno bi se dakle činilo, da onaj, koji mnogo veće političko pravo izvršava, nemože ujedno i najmanje političko pravo izvršivati. Drugo, nenalazim nikakvoga polit. momenta, da bi se za onako malen broj osobah, kao što je broj osobah sa virilnim pravom, iznimka od generalnoga razpoloženja zakona učinila. Ovim držim, da je moj predlog dovoljno osnovan. Što se drugoga predloga tiče, mislim, da on sam u sebi toliko motiva sadržaje, da mi nije nuždno u tom pogledu više razlagati, i preporučujem vis. kući moj predlog.

Predsjednik: Na § 11. imade izpravak g. zastupnik Filipović (čita ga).

(Glasovi: Primamo.)

Izvjestitelj: Neimam ništa proti tomu, i pristajem od strane odbora.

Predsjednik: Primljen je; paragraf 11. imade se preinačiti.

Izvejstitelj čita §. 12.

Jovan Živković, Vis. sabore! Ja ovdje imadem tri izpravka. Prvi je izpravak, da se u 1. alineji reče mjesto „najmanje za tri dana“ „8 danah“ za rok, kad se imadu skupiti birači. Treba dati, da oni vrše pravo kod kuće. U Ugarskoj je taj rok od 3 nedelje do 30 danah; a naše občine neimaju putevah, i nije moguće za 3 dana doći. — Onda imam u sliedećoj liniji k rieči „proglasiti“, dodati „svimi mogućimi načini.“

Treći izpravak dolazi u 2. stavki. Tu se veli, kad izborna deputacija obavi popis biračah, onda ona odredjuje izborni rok. Ovo nije u redu. Našemu je seljaku težko doći i jedanput; dodje li prvi put, a drugi put nedodje, badava mu je i prvi put. Kad smo već uzeli načelo posrednoga biranja, onda moramo i zaprieke ukloniti. U ugarskom zakonu imade izborna deputacija držati sjednicu neprekidno; kako savrši listine, odmah pristupi k izboru. Čemu kazati seljaku, kad dodje: „Ajde kući, pozvat ćemo te kasnije“; nego je dužnost deputacije, kako je imenik gotov, odmah obaviti taj posao. Ako primite ovako, kako je odbor predložio, vi ćete osujetiti izborni red. Stoga preporučujuć sva tri izpravka, naročito naglasujem ovaj treći.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: Vis. kućo! Rok od 3 dana opredieljen je prema §. 5., gdje se kaže, da se u roku od najdulje 30 danah ima svršiti cieli poso. Kad bi se

Digitized by Google

drugi rok ustanovio, onda bi se svrha promašila, jer bi ovaj rok zauzeo treću stran cielog izbornog vremena. Ja držim, da je za razglasivanje tri dana trajuće dovoljno vremena, prije nego se popis započme, i svatko može doći. Što se tiče onoga, da rok izborni opredjeljuje deputacija, imade razloga u tom, jer je to posao, koji zahtieva dulje vremena, a držim, da je po našega seljaka mnogo tegotnije ostati na mjestu i trošiti, nego povratiti se kući, jer kod nas ljudi imadu načine, da mogu doći na mjesto bez velikoga troška. Dakle obziruć se na drugi način življenja našega pučanstva, držim za probitačno, da se novi rok za izbor opredieli. Ja držim, da bi se vis. kuća mogla zadovoljiti sa predlogom odbora. Neznam, koja je treća primjetba.

Jovan Živković: „Svimi običnimi načini."

Govornik: To je samo korolar onoga, što je vis kuća već primila.

Jovan Živković: Vis. sabore! Moram odgovoriti, da je g. predgovornik u protuslovju, dočim s jedne strane hoće, da se posao prije obavi, traži rok, gdje ga ja netražim, a nedaje ga ondje, gdje nezasjeca u onih 11 danah, jer ovih 8 danah neračunaju se u onih 14. Ovo je rok, kad se počme posao, a posao nepočme prije, nego su birači popisani. — Glede ovoga drugoga, što zahtievam, velim, da nije potrebno novi rok odrediti, jer dužnost je deputacije posao neprekidno obavljati kroz dulji rok; pa će svaki za to vrieme doći. Ili bar kad se pozove, neka mu se kaže, koji stanovit rok. Ug. zakona §. 13, a kod nas §. 16. kaže, da se posao neprekidno ima obaviti, i daje rok od 3 nedielje i mjesec danah. Tri dana, to je tako malen rok, da svrhi nikako nemože zadovoljiti. S toga preporučam i opet osobito ovaj izpravak.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Ovaj §. 12. osnovan je na prijašnjem izbornom redu §. 18—23, i u §. 18. naročito se kaže, da središnji odbor odredjuje 8, a najmanje 3 dana prije za popis. Tomu je zadovoljeno dakle što g. Živković kaže i poziva se na prijašnji izborni red; jer ovdje je rečeno najmanje 3 dana.

Predsjednik: Točno prema smislu §. 12. stavio je g. Zivković izpravak, da u 2. stav. §. 12., gdje se kaže: u svakom izbornom kotaru imade se proglasiti početak popisa, da se metne mjesto 3 dana 8. Drugi izpravak glasi: na ustanovu, čim bude imenik biračah izpravljen, da će onda izborna deputacija odrediti rok za biranje; gosp. Jurković predlaže, da se odmah započme biranje.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Na samu formulaciju imam reći, da je u §. 12. govor o biračih, a u §: 13. ob izbornicih.

Predsjednik: Prima li vis. kuća formulaciju §. 12. koju je odbor predložio.

Jovan Živković: Prigovaram formulaciji, jer inače nije vriedno praviti izpravke, ako se prima sve per Bausch und Bogen; nego se mora formulirati najprije pitanje, prima li vis. kuća redakciju sa izpravkom ovim pa onim?

Predsjednik: Mislim, da se ima najprije glasovati za redakciju, zato mislim: je li prima vis. kuća redakciju §. 12.?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita §. 13.

Predsjednik: G. Živković predlaže ovdje mjesto 3, 8 danah.

Jovan Živković: Ovdje imam dva izpravka; prvo, da se izlože listine na 8 danah, kako je i u prošlom zakonu odredjeno; a drugo, da mu se može ne za 3, nego za 8 danah prigovoriti. Zbilja u ovih malenkostih tako se postupa, da nije moguće ustanove pravo izvršiti. Polag svega toga u §. 5. dano je vrieme i moguće je obaviti posao, jer to će biti neprekidan tečaj stvari.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: Vis, sabore! Razlog, zašto je vlada kratak rok postavila, je taj, jerbo se je osvjedočila, da se izbori mlitavo obavljaju, i jerbo bi u najzadnjem času došli rekursi. U ostalom neuvidjam, da je ta stvar od velike važnosti, i ako vis. kuća misli, da će tim bolje svrhu postići, ja nemam ništa proti tomu.

Predsjednik: Je li želi g. predlagatelj još govoriti?

Jovan Živković: Nemislim, da je to od tako male važnosti, jer ako je tako, onda izvolite primiti.

Izvjestitelj: U §. 12. dosta je 3 dana; nu ovdje u §. 13. velika je važnost, jer se radi ob izbornicih, koji samoga zastupnika birati imadu. Stoga prihvaćam izpravak gosp. Živkovića.

Predsjednik: Premda se od strane vlade i izvjestitelja §. 13. desavouira, ipak pitam radi reda, je li prima vis. kuća prvobitni §. 13.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: Samo je rok produljen, a nije text desavouiran.

Predsjednik: Ono drugo nije bitno. Dakle je li vis. sabor prima amendement g. Živkovića, da se listine imadu izložiti na 8 danah, i u zadnjoj liniji da se reče mjesto 3, 8 danah?

(Prima se.)

Izvjestitelj: Čita §. 14.

(Prima se.)

Čita §. 15.

Predsjednik: Ovdje su izpravci g. Živkovića i Filipa Thallera.

Digitized by Google

Jovan Živković: Vis. sabore: Prvi izpravak je na rieči: „ako nije u roku od 24 sata“ Ja ovaj rok želim povisiti na 3 dana, tako je i u starom predlogu, a u ug. zakonu 14 danah tečajem ciele deputacije, 24 sata, to je kratak rok, tako da se mora osujetiti. Drugi izpravak jest na ono, gdje se veli, da se utoci imadu podnieti zemalj. vladi na riešenje. To je stvar središnjega odbora, i na koliko izborna deputacija učini, što nije korektno, ima se to podvrći središnjem odboru, koji ju je postavio. Tako je i u ug. zakonu, jer to više unapredjuje posao. Sred. je odbor i onako u rukuh vel. župana, zašto dakle utoke na vladu upravljati, a ne na sred. odbor. Treći je izpravak na rieči: „kad su listine izbornikah izložene.“ To biti nemože, nego: „kad rok za prigovore mine.“

Filip Thaller: Vis. sabore! Ja sam stavio dva izpravka: Prvi je, da se rieči u prvoj alineji, „ako je prisutan, ako nije“ izostave, jer mislim, da nisu nuždne, pošto je onaj, koji se bavi izborom, prisutan. — Drugi izpravak u 8. alin. je taj, da se iza riečih „uloženi utok nepočaseno“ umetnu rieči „preko središnjega odbora.“ Ovo zato želim, jer mislim, da sred. odbor treba da znade za sve, što izborna deputacija radi.

Predsjednik: Želi li još tko govoriti?

Jovan Živković: Ja bi samo to kazao, da g. predgovornik prisutnost drugačije smatra, nego ja. Ovdje se uzimlje prisutnost u sobi, a ne u mjestu. Tko dakle nije bio u sobi onaj čas, nemože utoka uložiti. Nemožete siliti čovjeka, da čeka kroz cielo vrieme, nego treba proglasiti, pa kojega nije bilo, čuti će od drugih, te će doći. To je malo neponjatno, biti u mjestu, i nesmjeti doći drugi dan glasovati.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Upravo iz onih razlogah, što ih je g. Živković predložio, prihvaćam amendement g. Filipa Thallera, jer kroza to nije izključeno, da nebi drugi i dalje utok uložili. Ostalo, što je g. Živković naveo, držim suvišnim. — Izpravak g. Thallera „preko sred. odbora“ držim takodjer, da je suvišan, jer to je u §. 2. učinjeno.

Predsjednik: Na §. 15. tri su izpravka g. Živkovića. Prvi glasi: da se za podnešenje utoka rok od 24 sata na 3 dana poveća. Drugi, da se utok imade uložiti na sred. odbor; a treći, da se u 4. stav. mjesto riečih: „kad su listine izložene“ stavi: „kad je rok za prigovore minuo.“

Zatim od strane g. F. Thallera na alin. 1. da se rieči: „ako je prisutan, ako nije“ izostave; a u alin 3. izza rieči „nepočaseno“ uvrste rieči: „preko središnjega odbora.“

G. izvjestitelj pristao je na izpravak g. Thallera, po kojem se one rieči imadu izpustiti. Dakle pitam vis. kuću ponajprije: je li prima redakciju §. 15. nepromienjeno?

(Glasovi: Ne.)

Je li prima §. 15. sa izpravci g. zast. Živkovića?

(Glasovi: Redomice!)

Dakle sa prvim izpravkom, mjesto 24 sata 3 dana?

(Neprima se.)

Da li sa drugim izpravkom, mjesto riečih „zemalj. vlada“, da se reče „središnji odbor.“

(Neprima se.)

Prima li sa 3. izpravkom: „kad rok prigovora mine?“

(Neprima se.)

Dakle prima li §. 15. sa izpravkom gosp. Filipa Thallera?

(Prima se.)

Izvjestitelj: Čita §§. 16. i 17.

(Primaju se.)

Čita §. 18.

Predsjednik: Ima izpravak g. zast. Živkovića, mjesto 10 danah 14., i mjesto rieči „zavremeno“, da se reče „najmanje 14 danah unapred“ obnarodovati „u novinah i inim običnim načinom.“

Jovan Živković: Vis. sabore! Neka bude ovdje traga, da se je vojevalo za ovo, pa makar samo i jedan glas bio. Ja sam zato, da se ovih 10 danah povisi na 14; tako je bilo i prije, a u ug. zakonu je 15 danah. Sada dolazi ono, što sam prekjučer usudio se reći, da je zakon ovaj nejasan.

Dan izbora imade se „zavremeno“ obnarodovati. Što je to? Jedan će kazati. 3 dana, drugi 8, itd., koliko ima nas, toliko ima tumačenjah ove rieči.

To je ono, da zakon nesmije dopustiti arbitrimu, jer intencija nije lojalna, kad se nestavlja rok, gdje bi morao biti zato, da se izbjegne svaka sumnja, i kojigod zakon otvorite, naći ćete, da prije nego se sabor sastane, imade se u stanovitom roku ovo i ono učiniti, a ne izavremeno“, jer to je elastičan izraz. Tko će suditi u saboru, da li je „zavremeno“ bilo ili ne. Dakle prije svega predlažem izvjestan rok, i to najmanje 14 danah.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Mislim nije bilo povoda za stanoviti rok, jer već u tom leži garancija za „zavremeno“, što ima najmanje 10 danah prije sabora biti biranje zastupnikah obavljeno, dakle prije ovih 10 danah mora biti oglašen izbor.

Jovan Živković: U kom vremenu?

Govornik: Neznam, je li baš u tom leži velika važnost, da se stanovit rok označi. Vlada je držala, da to za-

Digitized by Google

visi od okolnostih pojedinih izbornih kotarah, te to se neda u svakom kotaru jednako ustanoviti.

Svrha će se postići i tim, ako se ovaj text pridrži, kad zakon opredieljuje najmanje 10 danah prije sabora, da izbori moraju biti gotovi.

Jovan Živković: Pored svega toga i Ugarska je kazala rok od 15 danah, a svakako 4 nedjelje prije otvorenja sabora. Kod nas su manje okolnosti, nego u Ugarskoj. Dakle svakako preporučam oba roka.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Za me je ovaj paragraf dosta jasan. Žao mi je g. Živkovića, da ima nesreću biti nesaslušan sa svojimi predlozi, ali bilo bi mi drago, da je g. Živković bio u klubu, jer bio bi uvidio, da je ovaj §. jasan. Većina tumačila je ovaj §. kako se g. Živković pozivlje na ugar. zakon, i došla je do toga, de rieč „zavremeno" posve zadovoljava; neda se predpostaviti, da središnji odbor nebi znao rok opredieliti.

Predsjednik: Vis. kućo! §. 18. odredjuje izbor zastupnikah najmanje 10 danah prije otvorenja sabora.

G. Živković predlaže 14 danah; a drugo, da se izbor imade ne „zavremeno", nego za 14 danah unapried obnarodovati putem novinah i drugim običnim načinom.

Pitam, je li visoki sabor prima redakciju §. 18.?

(Neprima se.)

Dakle molim, koji su za amendement g. Živkovića?

(Većina.)

Većina je zato, da se amendement gosp. Živkovića prima. Više nema nikakvoga ispravka.

Izvjestitelj čita §. 19.—21.

(Redomice primljeni.)

Čita §. 22.

Poslie rieči „u gradovih" imalo bi se staviti prema §. 9. i 10. „u trgovištih imajućih uredjene magistrate i slob. kotaru turopoljskom."

(Prima se.)

Čita §. 23.—26.

(Redomice primljeni.)

Čita zadnji §. 27.

Vel. žup. sriem. **Svetozar Kuševič**: Visoki sabore! Imam primjetbu na ovaj §. Ovdje se u §. neprovidira za onaj slučaj, da mogu biti zapriečeni članovi deputacije i odbora. Kako onda? Što će biti onda, ako tečajem vremena postane nemogućim jedan ili drugi član izborne deputacije?

(Glas: To se razumije.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. 27?

(Prima se.)

Dočim je vis. kuća svih 27 §§. primila, sliediti će u sutrašnjoj sjednici treće čitanje ciele zakonske osnove ob izbornom redu, i onda će visoka kuća o cieloj osnovi glasovati.

Zaključujem sjednicu, i molim za sutra ob 9 urah.

Digitized by Google

Sedamdeset i osma saborska sjednica,

držana dne 19. srpnja 1870. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Tretje čitanje zak. osnove ob izbornom redu. — Podnesci. — Proglašenje skupnih zakonah. — Dnevni red: Špecialna debata o zak. osnovi glede uredjenja izbora. — Vladin odgovor na interpelaciju zast. Jančoa glede sankcije zak. osnove o urbaru i zadrugah. Dotični predlog. — Ustanovljenje dnevnog reda.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Drag. Akurti**: čita:

Zapisnik

77. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 16. srpnja 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

U 9½ sata prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu.

Bilježnik Ljud. Rajzner čita zapisnik 76. saborske sjednice, koji je bez primjetbe odobren i ovjerovljenim proglašen.

Trgovačko-obrtnič. komora u Osjeku obraća se brzojavnim putem na sabor, da se trgovačko obrtničkim komoram podieli pravo izbora dvojice zastupnikah na hrvatski sabor.

Pošto je taj predmet, § 1. zakonske osnove o izbornom redu jur riešen, ima se brzojavni podnesak spraviti medju spise.

Molbe občine kuzminske u županiji križevačkoj, da bude riešena dužnosti, plaćati mirovinu godišnjih 105 for. učiteljskoj udovi Mariji Bedekovički, zatim (br. 747) molba Drag. Souhe, saborskoga pisara, da bi mu se plaća za vrieme odgodjenja sabora dozvoliła, i napokon molba poljodjelacah iz Kuzminca, Koledinca, Gorice itd. županije križevačke za izposlovanje odštete kvara, u ratu ugarskom g. 1848 i 1849 imanoga, uzstupljuju se peticionalnom odboru.

Br. 745. Narodnomu zastupniku Aleksi Podhoćiu dozvoljava se zamoljeni dopust od 6 nedjeljah.

Središnji odbor podnaša sliedeća izvješća:

1. Ob osnovih zakonskoga članka na zaštitu ustava.

2. Ob o. z. čl. ob uredjenju i namještenju osoblja kod gruntovničkih uredah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

3. Ob o. z. čl. o uredjenju zemaljskoga arkiva.

4. Ob o. z. čl., kojim se na zaštitu osobne slobode preinačuju njekoje ustanove kaznenoga postupka.

5. Ob o. z čl. o preinačenju njekojih ustanovah o popunjenju sudačah nižjih službah.

6. Ob os. z. čl., kojim se ukida postupak nagodbeni, uvedeni naredbom min. prav. i trg. od 18. svibnja i 15. lipnja 1859.

7. Ob os. z. čl. ob okinutju zakonah, postojećih proti lihvarstvu.

8. Ob os. z. čl. o proglašivanju zakonah na hrvat. slavon. saboru donešenih.

Zaključeno je, da se sva izvješća u svoje vrieme na dnevni red staviti imaju.

Digitized by Google

Narodni zastupnik Mavro Broz upravlja na zem. vladu sliedeću interpelaciju.

1. Je li vis. zem. vlada primila molbu i družtvena pravila odbora družtva „Prosvieta“, popraćeno i preporučeno po istoj gradskoj oblasti varaždinskoj.

2. Ako je, zašto jih do danas riešila nije?

3. Je li ona sklona tu molbu, na korist naših obrtnikah što prije riešiti.

Nazočna interpelacija ima se dostaviti zem. vladi.

Zatim upita nar. zastupnik Mavro Brooz zem. vladu, da li je već naložila gradu Varaždinu, da novi izbor sabor. zastupnika preduzme.

Na to odgovori predstojnik vladinoga odiela za nutarnje poslove. da je odnosni nalog jur odpravljen, nu da nezna, u kojem se daljnjem stadiumu stvar nalazi. Interpelant očituje se zadovoljnim tim odgovorom.

Iza toga nastavljena je razprava ob izvješću centralnoga odbora o zakonskoj osnovi ob izbornom redu, i to:

Kod §§. 2, 3, 4, i 5 primljena je redakcija centralnoga odbora.

Kod §. 6. primljen je izpravak narodnoga zastupnika Živkovića, da se u mjesto zadnje vrsti toga §. od rieči: „i u službenih novinah svestrano obnarodovati“ stavi: „oglasiti u novinah kao i još drugimi običajnimi načini u izbornih kotarih obnarodovati.“

§. 7. Primljen je po predlogu odbora.

Kod §. 8 primljen izpravak nar. zastupnika Tomašića, da se iza stavke a) dodaje sliedeća alinea:

„U županiji riečkoj i u kotarih prekokupskih županije zagrebačke bira neposredno narodnoga zastupnika, koji uz gornje uvjete plaća najmanje 30 for. izravnoga poreza.“

Iza toga odstupi u 11 ½ sata saborski predsjednik od predsjedničke stolice, ter ju zauzme prvi saborski podpredsjednik Ljudevit Vukotinović, i razprava bude nastavljena kako sliedi:

Na §. 9. primljen je izpravak nar. zastupnika Koića, da se kod stavke b) izpusti sve do riečih: „isto tako itd “, a da se na to mjesto stave rieči: „Onim koji u dotičnom gradu ili trgovištu i u njem pripadajućem zemljištnom obsegu, te pod njihovu jurisdikciju spadajući — kao vlastnici nepokretnimah, od istih plaćaju najmanje 15 for. izravnoga poreza.

§. 10. primljen je po predlogu odbora.

§. 11. primljen je po predlogu nar. zastupnika Sime Filipovića, te glasi kako sliedi:

„§. Nitko nije vlastan budi izbornika, budi zastupnike birati na više miestah.“

§. 12 prima se po predlogu odbora, sa dodatkom po izvjestitelju predloženim, da se iza riečih: „da je svakomu slobodno imenik“ dodaju rieči: „u roku od 3 dana.“

Kod §. 13 primljen je izpravak narodnoga zastupnika Živkovića, da se u šestoj vrsti iza rieči: „izbornikah“ umetnuti ima „na 8 danah“, onda u predzadnjoj vrsti mjesto riečih: „roka od 3 dana“, postavi: „gornjega roka od osam danah.“

§. 14. primljen je po redakciji odbora.

Kod §. 15. primljen je izpravak narodnoga zastupnika Filipa Talera, da se u 1. alineji iza riečih: „uložiti utok“ sve ostale rieči izostave, onda, u alineji 3. da se iza rieči „nepočaseno“ uvrste rieči: „preko središnjega odbora.“

Zatim primljeni su §§. 16. i 17. po predlogu odbora.

§. 18. primljen je uz izpravak nar. zastupnika Živkovića, koji glasi: da se u 3. vrsti mjesto „10“ postavi „14“, a mjesto zadnje dvie rieči: „zavremeno obnarodovati,“ postavi: „najmanje 14 danah unapred oglasiti u novinah i inimi običajnimi načini.“

Kod §§. 19, 20 i 21 primljena je redakcija odbora, isto tako kod §. 22.; nu kod ovoga uz dodatak po izvjestitelju predloženi, najme, da se u 1. alineji iza rieči: „u gradovih“ dodaje: „i u trgovištih, imajućih uredjene magistrate.“

Napokon primljeni su §§. 23, 24, 25, 26 i 27 po redakciji odbora.

Tiem dovršena je specialna debata zakonske osnove ob izbornom redu, te je zaključeno, da joj treće čitanje sliediti ima u budućoj saborskoj sjednici.

Žatim zaključi saborski podpredsjednik sjednicu u 12 ½ sata poslie podne, i ureče dojduću za sutra u 9 satih u jutro.

Antun pl. Vakanović s. r.
saborski predsjednik.

Dragutin Akurti s. r.
saborski bilježnik.

Predsjednik: Ima li kakove primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Zapisnik je prošle sjednice autenticiran bez primjetbe. Na dnevnom je redu treće čitanje zakonske osnove ob izbornom redu.

Bilj. **Drag. Akurti** čita po treći put zakonsku osnovu ob izbornom redu.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima li vis. kuća zakonsku osnovu ob izbornom redu, kako je ovdje pročitana, u svojoj cielosti?

Robert Zlatarović: Ja bi se usudio vis. kuću pozornom učiniti na jednu pogriešku u zakonu, da se ondje nebi reklo: „svietli ban", već samo „ban", budući epiteta u zakon nespadaju.

Bilježnik: I je samo „ban."

Predsjednik: Visoka je kuća primila poslie trećega čitanja osnovu zakonsku ob izbornom redu. Dostavit će se preko bana, dotično hrv. ministra, nj. velič. za previšnju sankciju.

G. narodni zastupnik Benjamin Kraljević doprinaša svjedočbu liečničku, da boluje na kroničkom kataru želudca, i moli na 6 nedeljah dopust. Je li ga visoka kuća dozvoljuje?

(Dozvoljuje se.)

Prepokorna molba Sigmunda Zerkovića iz Velike Kaniže za dozvolu gradjenja drvenoga mosta preko Drave kod Teresienfelda i Barča, poduprta po gosp. zastupniku Barabašu.

(Na petic. odbor.)

Molba njekojih občinah kotara verbovačkoga, da se rieše plaćanja penzije udovici bivšega tamošnjega učitelja Josipa Rožića.

(Petic. odboru.)

Svjetli ban dostavlja na proglašenje sliedeće skupne zakone.

Bilj. **Lad. Thaller** čita: 1. o pobiranju troškovah za obavu radnje na rieki Temešu i kanalu Bega.

2. Zakonski članak o doknadi troškovah iztočnoga putovanja nj. velič. g. 1869.

3. Zakonski članak o porezu na kupone.

4. Zakonski članak ob ustrojenju i djelokrugu državnoga računarskoga dvora.

Predsjednik: Pročitani skupni zakoni dostaviti će se zemaljskoj vladi na proglašenje po jurisdikcijah.

Na dnevnom je redu specijalna debata zakonske osnove glede uredjenja sabora.

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita naslov, §§. 1.—4.

(Primljeni redomice.)

Čita dalje §. 5.

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. zastupnika Živkovića na §. 5. pod slovom a), da bi se mjesto riečih „metropolita dolnjo karlovački" imale postaviti „patriarka srbski"; pod slovom b) da bi se mjesto riečih, počam od „ako je u zemlji rodjen", do „skopčana bila" sliedeće stavilo: „ako osim svojstvah u §. 10. ovoga zakona zahtjevanih, posjeduje u gruntovnici upisano takovo dobro, s kojim je jurisdikcija do god. 1848. skopčana bila; a ako posjeduje njih više takovo dobro, ide im tada osobno pravo glasa. Zadnja vrsta paragrafa izostaje.

Izim toga imade i veliki župan sriemski izpravak na ovaj paragraf.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Na §. 5. imadem ja dvie primjetbe, i to: u alineji b) želio bih, da se na mjesto ovoga passusa „u kazneno-sudbenom obziru neporočan" uvrsti ono, što je u §. 10. ovoga zakona u obće rečeno za zastupnike naroda, a naročito ono, gdje se kaže: „ako nije pod skrbničtvom ili stečajem itd. To je jedna primjetba. Druga bi bila, da se na koncu ovoga paragrafa, posljednja alinea, mjesto „posebni zakon", što je nješto nepredeljeno zamieni opredieljenim pojmom, i reče „izborni red."

To su moje dvie primjetbe, i želim, da ih visoki sabor primi.

Predsjednik: Moliti ću g. predlagatelja, da izvoli svoje izpravke pismeno dati, da se mogu uvrstiti u zapisnik.

(Predaje ih.)

Molim, tko želi govoriti?

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Vis. kućo! Kad je vlada ovaj predlog učinila, uvrstila je ovaj passus: „u kaznenosudbenom obziru neporočan", misleć, da to odgovara onomu istomu, što je glede nar. zastupnikah opredieljeno; nego svakako je točnije ovo, što g. vel. župan sriemski predlaže, i vlada neima proti tomu ništa primietiti, kako i takodjer glede preinake stilizacije u zadnjoj alineji; samo mislim, da se još točnije kaže: o narodnih zastupnicih govori „zakon ob izbornom redu."

Predsjednik: Tko želi još govoriti:

(Nitko se nejavlja.)

Ovdje su dakle podnešena dva izpravka na §. 5. Jedan je g. zastupnika Živkovića, koji se sada nazočan nenalazi i koji za svoj izpravak nije govorio; drugi je izpravak g. vel. župana sriemskoga, kojega prihvaća g. vlad. povjerenik sa dodatkom, da se metne „zakon ob izbornom redu."

Prima li vis. kuća §. 5. bez svakoga izpravka?

(Glasovi: Ne.)

Prima li §. 5. sa izpravkom g. Živkovića?

(Glasovi: Ne.)

Digitized by Google

Prima li §. 5. sa izpravkom g. vel. žup. sriemskoga i dodatkom g. vlad. povjerenika?

(Prima se.)

Izvjestitej čita §. 6.

Predsjednik: Izpravak g. Živkovića, da se mjesto riečih: „za taj čin napose imenovani namjestnik“ postavi „namjestnik ban.“ Dočim nitko neželi govoriti, pitam: prima li vis. kuća §. 6., kako je u textu?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita §. 7.

(Prima se.)

Čita dalje §. 8.

Predsjednik: Ovdje je izpravak g. vel. žup. sriemskoga (vidi zapisnik 78. sab. sjednice.)

Vel. žup. sriem. **Svet. Kušević**: Vis. sabore! Mislim, da to u djelokrug sabora nespada, pomoćno osoblje kuća bira sama, nego želim, da se to ostavi, kao što i dosada po poslovniku, predsjedničtvu, te da se iz ovoga §. izpusti. Stilizacija dakle imala bi glasiti: „bilježnike i rednika kuće bira si sabor , . .“ a ovo „za svako zasiedanje“ da se kaže opredieljenije „svake godine.“ Tako biva obično i u drugih parlamentih, a ovako bi se moralo razumjeti, da kolikogod putah sabor se sastane, toliko putah da bira.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: U vladinom predlogu stoji u višebroju: „rednike kuće“, to je pogrieška štampe; a što je vlada predlozila izbor pomoćnoga osoblja, učinila je to, da ostane prosto polje vis. kući, ako si želi pridržati pravo toga izbora. U ostalom nemam primjetbe.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Kao izvjestitelju central. odbora dužnost mi je glede ovoga izjasnjenje dati, kako naime glase svi prijašnji paragrafi, da ih je centr. odbor štilizirao, kao što su u odsjecih sastavljeni. U ostalom u §. 8. nema centr. odbor opazke staviti, nego da pristane uz ono, što je pravedno i svrsi shodno.

Predsjednik: Izpravak g. vel. žup. sriemskoga je taj, da se izpusti pomoćno osoblje, pa da se reče: „bilježnike i rednika kuće bira si sabor svake godine.“

Prima li vis. kuća §. 5. bez primjetbe?

(Glasovi: Ne.)

Prima li sa izpravkom g. vel. župana?

(Prima se.)

Izvjestitelj: Čita §. 9.

(Prima se.)

Čita §. 10.

Predsjednik: G. vel. žup. sriemski ima izpravak:

(Vidi zapisnik 78. sab. sjednice.)

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ovdje imadem dva izpravka. Želim, da se ovo „ili virilno pravo glasa na saboru“ izpusti, jer to nije ničim ograničeno polag izbornoga reda, da i ona gg., koja imadu virilni glas, imadu aktivno pravo izbora. Na kraju pako ovoga §. želim rieč „prekršaja“ izmieniti sa „kaznjiva djela“; prekršaj po gramatik. smislu ima drugi značaj, a po ustanovah kazn. zakona drugi. Zato, da nebude sumnje, shodno bi bilo kazati „kaznjiva djela, počinjena s koristoljubja.“ S ovih razlogah preporučam moj izpravak.

Izvjestitelj: Centr. odbor pri stvaranju ovoga §. metnuo je „ili virilno pravo glasa na saboru“ po zaključku odsjeka, nu na svaki način odpada potreba toga, dočim je sabor §. 10. (11) izb. reda posve izpustio, gdje se izbor virilnim glasovom nieče, i umetnuo, da nitko nemože birati na dva mjesta. S toga nemam prvomu izpravku ništa prigovoriti, a ni proti drugomu, jer je na ovaj način mnogo jasnije.

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovaj §. bez izpravka?

(Glasovi: Ne.)

Prima li s izpravkom g. vel. žup. Kuševića?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita §. 11—15.

(Redomice primljeni.)

Čita §. 16.

Predsjednik: Na ovaj §. ima izpravak g. zast. Živkovića, glaseći, da se ovaj §. promieni ovako; „Za stvaranje sab. zaključka potrebito je, da bude prisutna preko polovična većina svihsab. članovah; a za valjani zaključak nadpolovična većina glasovah prisutnih članovah sabora.“ Izim toga i g. vel. žup. sriemski izpravlja ovaj paragraf.

Vel. žup. sr. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Držim, da bi se imale rieči „stigavših k istomu zasiedanju“ izpustiti, da se nebi možebit tim dao povod sumnji, ako dodje manjina ili njekolicina zastupnikah, da se sabor može konštituirati. Sve bi bilo rečeno tim, da se sabor bez nadpolovične većine verif. članovah konštituirati nemože, s toga predlažem, da se ove tri rieči izpuste.

Izvjestitelj: Vis. sabore! Za obranu ovoga §. imam navesti: prvo, da se je centr. odbor kod redakcije ovoga §. držao točno zaključka odsjekah, premda se ja po svojem uvjerenju slažem sa izpravkom g. vel. žup. sriemskoga, jer bi dali povoda svakojakomu nepovoljnom tumačenju. Drugo je izpravak g. Živkovića. Buduć sam do sada na sve izpravke odgovorio, žao mi je, da ovdje neima gosp.

Digitized by Google

Živkovića, da svoj izpravak obrazloži; dakle se vis. sabor i u viećanje nemože upustiti. Kad nedodje, to je znak, da je odustao od izpravka.

Glede druge alin. ovoga §. „za valjani zaključak zahtieva se 35 prisutnih verif. članovah sabora“ — navesti mi je to, da je ovo učinjeno na temelju odsječnih razpravah, pa je od osobite izvanredne važnosti za sabor. Dosad nikada nismo znali pravo broj članovah sabora i nisu dolazili članovi, kako bi morali po propisu. Stoga da nebude niti predsjedničtvo sabora niti sabor u neprilici, koliko je potrebno članovah, da se uzmogne zaključak stvoriti, centr. odbor odlučio je na temelju zaključakah odsječnih prema ostalim parlamentom ug. i bečkomu, ovdje izravni broj od 35. Ovaj broj udešen je upravo prema potrebi i analogiji ostalih parlamentah, jer to je preko trećine. Ako se uzme 67 zastupnikah naroda sa ostalimi virilnimi glasovi, to skupa neće nikada iznositi više od 100 članovah; dapače može se reći, da sabor imade 90 glasovah po našem izb. redu. S toga preporučam, da se uz izpravak g. vel. žup. sriemskoga ovaj §. primi.

Predsjednik: Izvjestitelj pristaje tako djer na izpravak g. vel. žup. sriemskoga.

Prima li vis. kuća §. 16. sa ovim izpravkom gosp. Kuševića?

(Prima se.)

Tim je dovršena špec. debata o zak. osnovi glede uredjenja sabora.

Gospodin povjerenik vlade želi odgovoriti na jednu interpelaciju.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Čast mi je u ime vlade odgovoriti na interpelaciju, upravljenu u 72. sjednici po g. nar. zast. Jančovu na vladu, u predmetu zakonskoga članka o pospješenju uredjenja urbarskoga i o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošenjah, i o zadrugah. Sankcija previšnja ovih zakonskih osnovah, od strane vis. ovoga sabora nj. veličanstvu podnešenih, zapela je samo s toga, što imade u ovih zakonskih osnovah §§., koji se odnose na predmete, sačinjavajuće u smislu nagodbenoga zakona zajedničke predmete sabora zajedničkoga.

Napomenuti mi je napose ovdje, da se u osnovi zak. o zadrugah nalazi §. 56., u kojem se zahtieva oprost od biljegovnih pristojbah i poštarine; a u zakonskoj osnovi o pospješenju urbarskih odnošenjah zahtieva jedan §., da se troškovi odnosni poput poreza inkasirati imadu; a glede 3. osnove radi se o garanciji, koju će kruna ugar. preuzeti glede odštete vjeresijskih papirah.

Što se tiče posebnoga zakona, to je razprava već utanačena, koja će prije svega konštatirati velikoću svote, na koju se imade garancija protegnuti, te je učinjena naredba, da zem. vlada izašalje jednoga člana, koji će konferirati u tom predmetu. Kad razprava bude dovršena, učinit će se dalnji koraci glede prev. sankcije. Odgovarajuć ovako na interpelaciju g. Jančova, uvidit će on, s kojega je razloga zapela sankcija, da se naime odnosi na pojedine paragrafe, koji po naravi nagodbo svakako sačinjavaju predmete, koji se u ovom saboru riešiti nemogu, nego se odnose na zajednički sabor, jer se protežu na predmet financijah, koji se samo tamo valjano riešiti može.

Stjepan Jančo: Vis. sabore! Ja se sa razjasnjenjem vis. vlade zadovoljavam, nego imadem odmah i predlog vis. saboru učiniti. Kao što vidim, nije se nadati, da će podnešena zak. osnova sankciju zadobiti. Dakle će od najvišega mjesta doći reskript, s pozivom na sabor, da ustanove, koje se tiču zajedničkih poslovah, izostanu. Ako čekamo taj reskript, proći će duže vremena; a mislim, da svi članovi ove vis. kuće i sav narod naš očekuje željno, da se ti odnošaji rieše. Dakle predlažem, da mi od vlade te zak. članke zaištemo natrag i one paragrafe, koji se tiču zajedn. posalah, izpustimo, i da te zak. članke ujedno sa ovimi najvišemu mjestu za sankciju podnesemo, i umolimo vladu, neka svojim putem kod nj. veličanstva izposluje, neka se dade financ. ministru nalog, da predloži zajedn. saboru osnovu zak., da se to rieši. Što se pako tiče 3. zak. članka ob pospješenju urbarsko-srodnih odnošajah, to da pozovemo vladu, da se postara, da se to što skorije rieši.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Kako sam ja shvatio, g. predlagatelj smiera, onamo, neka vis. sabor pristane na to, da se pozove vlada, da ona podnešene članke o urbaru i zadrugah povrati vis. kući, da bude kadra kraćim putem postići prev. sankciju tim, da se odnosni §§., izpuste, i članci na novo na prev. sankciju podnesu; a glede §§. odnosećih se na zajednički predmet, da se umoli svj. ban, da zakonitim putem izposluje kod nj. veličanstva dozvolu, da zajedn. financ. ministar predlog učini zajedničkomu saboru, naime, da se dozvoli biljegovina i pristojba inkasirati poput poreza. A glede 3. osnove o razriešenju urbarsko-srodnih podavanjah, da zem. vlada nastoji pospješiti svršetak razprave, koja će konštatirati svotu, glede koje zemlje ug. krune imadu preuzeti garanciju, da se prev. sankcija uzmogne što prije izhoditi. Tako sam ja razumio g. predlagatelja, i ako je to njegov smier, to ja kao nar. zast. uzanj pristajem, jer tim ćemo prištediti mnogo vremena; jer ako budemo čekali prev. reskript, može minuti ako ne više, bar toliko vremena, što medju ovim i budućim zasjedanjem leži.

Stjepan Jančo: Ja sam tako predložio. Ako se nisam dobro izrazio, pristajem na izjavljenje g. vl. povjerenika.

Digitized by Google

Predsjednik: Vis. kućo! Predlog g. Jančova je na kratko taj, da se vlada pozove, neka ova zak. osnove vis. kući povrati sa razjašnjenjem, koji je uzrok, da se nisu mogle najvišjoj sankciji podnieti, i onda će ih vis. kuća u pretres uzeti.

Prima li vis. kuća taj predlog, da se pozove vlada, neka vrati osnove, da se uzmognu još jedanput u pretres uzeti? (Prima se.)

Današnji dnevni red je izcrpljen, zato ću današnju sjednicu završiti.

Ljudevit Raizner: Molim vis. sabore! Čast mi je bila prije njekoliko vremena staviti na stol vis. kuće predlog za ustrojenje zaklade za mirovinu pučkih učiteljah iz dohodakah dobarah nadbiskupije zagreb. za vrieme interkalara. Predlog taj je tiskan i razdieljen je iz najčistije namjere i u najbolju svrhu za boljak naroda.

S toga usudjujem se vis. sabor umoliti, da ga izvoli na dnevni red staviti možda za budućú sjednicu ili odmah.

Predsjednik: Vis. kućo! Prije nego se predlog g. zast. Raiznera uzme u pretres, imadem čast objaviti vis. kući, da je sutra na dnevnom redu 3. čitanje danas u špec. debati primljene osnove ob uredjenju sabora; onda sliedi pitanje riečko, a za njim izvješće o gradjenju sgrade za umobolne. Poslje toga neima predmeta na dnevnom redu, nego vis. kuća imade ustanoviti dalnji dnevni red. Ja bih rekao, da bi se uzelo izvješće centr. odbora o zakonih, koji leže ovdje na stolu vis. kuće; i tek zatim bi mogao sliediti predlog g. zast. Raiznera.

(Prima se.)

Dočim je dnevni red za sutra ustanovljen, završujem današnju sjednicu, i molim za sutra u 9 satih.

Digitized by Google

Sedamdeset i sedma saborska sjednica,

držana dne 20. srpnja 1870. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Proglašen skupni zakon. — Izvješće kontrolnoga odbora. — Dnevni red: 3. čitanje zak. osnove o uredjenju sabora. — Zatim izvješće odbora za riečko pitanje. — Predlog zast. Filipovića u riečkom pitanju. Debata. Zaključak. — Povraćene zak. osnove o zadrugi i urbaru. Izbor odbora za nje.

Predsjednik otvori sjednicu.

Bilj. Ladisav Thaller čita:

Z a p i s n i k

78. saborske sjednice kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu 19. srpnja 1870. pod predsjedničtvom g. Antuna pl. Vakanovića, saborskoga predsjednika držane.

Saborski predsjednik otvori sjednicu u 10 satih, u kojoj bje zapisnik 77. sjednice pročitan, i bez primjetbe ovjerovljen

Čitana je zatim treći put zakonska osnova ob izbornom redu i primljena bez primjetbe sa zaključkom, da se preko zemaljske vlade visokomu ministarstvu za previšnju kralj. sankciju podastrieti imade.

Narodni zastupnik Benjamin Kraljević moli poradi oporavljenja svojega zdravlja šestnedeljni dopust, koji se dozvoljava.

Šišman Zerković i sudruzi iz Kaniže mole za dozvolu gradjenja drvenoga mosta preko Drave izmedju Teresienfelda i Barča, upućuje se peticionalnomu odboru.

Molbenica občinah Dubrava, Badjinec i Baruševec, županije križevačke kotora Vrbovec, da se za udovu pokojnoga učitelja Rožića mirovina od god. 105 fr. a. vr. iz učiteljske mirovinske zaklade plati, upućena je na peticionalni odbor.

Zakonski članak o pobiranju troškovah za obavljene, i jošte obaviti se imajuće radnje na teritoriju rieke Temeša i kanala Bega, i o razprostranjenju polakšice, sadržane u 25 zak. čl. god. 1878 na ovaj teritorij previšnjom sankcijom njeg. kralj. apošt. veličanstva u Išlu 9. lipnja 1870 potvrdjen, u saboru proglašen, uzstupa se zemaljskoj vladi za svestrano obnarodovanje.

Proglašen zakonski članak o doknadi troškovah iztočnoga putovanja njeg. ces. kralj. apoštolskoga veličanstva godine 1869, previšnjom kralj. sankcijom. u Išlu 8. lipnja 1870 potvrdjen, uzstupa se zemalj. vladi za svestrano obnarodovanje.

Proglašen zakonski članak o kuponskom porezu, koji će se plaćati od obveznicah „vinogradno-odkupnih," previšnjom kralj. sankcijom u Išlu dne 9. lipnja 1870 potvrdjen, imade se zemaljskoj vladi za svestrano obnarodovanje izručiti.

Zakonski članak o ustanovljenju i djelokrugu državnoga računarskoga dvora, previšnjom sankcijom njegova kraj. apošt. veličanstva u Beču 30. svibnja 1870 potvrdjen, u saboru proglašen, uzstupa se zemalj. vladi za svestrano obnarodovanje.

Digitized by Google

Po proglašenju prenavedenih zakonah predje sabor na specijalnu debatu zakonske osnove o uredjenju sabora, u kojoj §§. 1., 2., 3., i 4. bez primjetbe primljeni. U §. 5. primljen je izpravak vel. žup. sriemskoga gospod. Svet. Kuševića, te se u istom u točki pod b) rieči „u kazneno-sudbenom obziru neporočan“ izpustiti, u mjesto njih pako uvrstiti imadu sliedeće: „ako nije pod skrbničtvom ili stečajem, ako nestoji u posebnoj iztragi, niti je odsudjen radi zločina ili kažnjivoga djela počinjena iz koristoljuljublja.“ — U istom §. stražnjoj alineji primljen je izpravak vel. žup. Svet. Kuševića, odnosno narodnoga zastupnika Zlatarovića, da se stražnje dve rieči: „posebni zakon“ brišu i u mjesto njih umetnu rieči: „zakon o izbornom redu.“ §§. 6. i 7 primljeni su bez izpravka.

U §. 8 primljen je izpravak vel. župana sriemskoga Svet. Kuševića, kojim se rieči: „i pomoćno osoblje“ imadu sasvime izpustiti, a stražnja rieč „zasiedanje“ imade izmieniti se onom „godine,“ imade dakle §. 8. glasiti ovako: „Bilježnike i rednika kuće bira si sabor svake godine.“

§. 9. primljen je bez izpravka.

U §. 10. primljeni su izpravci vel. žup. sriemskoga g. Svetozara Kuševića, po kojih se uz izpravak pogriešakah tiska u petoj liniji imadu izpustiti rieči „ili virilno pravo glasa na saboru“ a u lineji stražnjoj izpušćati rieč „prekršaja“, pak uvrstiti rieči: „kažnjiva djela,“ ima dakle §. 10. glasiti ovako: Zastupnikom naroda može biti izabran svatko, tko je u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji rodjen, ili tko je u savez koje obćine ovih kraljevinah, kao zavičajni pripadnik, primljen, ako imade pravo izbora u obće te nadalje, ako je navršio 24. godinu, i ako je pismen, nemože se pako izabrati, koji je pod skrbničtvom ili stečajem, a niti onaj, koj stoji u posebnoj iztragi ili je odsudjen radi zločina ili kažnjiva djela, počinjena s koristoljublja.

§§. 11., 12., 13., 14., i 15 primljeni su bez izpravka.

Na §. 16. primljen je izpravak vel. župana sriemskoga, da se rieči iz druge linije „stigavši k istomu zasiedanju“ brišu, imade dakle §. ovaj glasiti:

„Za konstituiranje sabora potrebita je nadpolovična većina verificiranih članovah sabora. Za valjani zaključak zahtieva se trideset i pet verificiranih članovah sabora.“

Vladin zastupnik, predstojnik odiela za unutarnje poslove gosp. Robert Zlatarović daje odgovor, odnosno razjašnjenje na interpelaciju po nar. zastupniku Stiep. Jančo stavljenu, u pogledu donešenih po saboru ovomu zakonah o zadrug., o uredjenju urbara i urbarsko-srodnih odnošajah.

Nar. zastupnik Jančo očituje se time razjašnjenjem zadovoljnim, nu dočim uvidja, da u predloženih tih zakonskih osnovah imade takovih točakah, kojih riešenje na skupno zakonodarstvo spada, to on predlaže: da se zemaljska vlada pozove, neka ona donese zakone o zadrugah, — ob uredjenju urbarskih odnošajah za pregledavanje, odnosno za izpravak natrag povrati, — a sabor ovaj neka u svrhu pospiešenja previšje sankcije iz zakonah tih, a naročito iz zakona za zadruge §. 51, a iz zakona urbarskih odnošajah §. 6., spadajuće po naravi svojoj na skupnu delegaciju izpušća, i tako izpravljene na previšje odobrenje predloži, — pozivajuć podjedno vis. zem. vladu, da ona prerečene §§. sporazumno sa zajedničkim ministarstvom ugarskim skupnomu saboru za riešenje podastre.

Napokon da razpravu glede zakona ob konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah, u koliko se ovaj zakon skupnoga zakonodarstva tiče s ugarskim zajedničkim ministarstvom pospieši, a time što prije moguće previšju sankciju zadobije, — koji predlog je po saboru primljen.

Narodni zastupnik Raizner moli, da bi se predlog njegov o ustrojenju zavoda za mirovine iznemoglih učiteljah i njihovih udovah, po saboru primljen, sada na dnevni red stavio.

Sab. predsjednik izjavljuje, da sada na dnevnom redu stoji pitanje riečko, zatim zakonski predlog o ludobolnici, devet zakonskih predlogah pravosudnih, pak onda dolazi predlog nar. zast. Raiznera o ustrojenju zaklade za učiteljske mirovine.

Zaključi saborsku sjednicu u 12 satih u pol dana, a dojduću ureče za dan 20. srpnja u jutro 9 satih.

Antun Vakanović s. r.
sabor. predsjednik.

Ladisl. Thaller s. r.
saborski bilježnik.

(Nitko neprigovori.)

Predsjednik: Zapisnik zadnje saborske sjednice je autenticiran.

Svjetli ban dostavlja hrvatski izvornik zajedničkoga članka 18. od god. 1870. o porezu poveljenoga austrijskoga družtva za državne željeznice.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ga.

Predsjednik: Dostavit će se vladi na proglašenje po juriisdikcijah.

Odbor kontrolni podneo je izvješće.

Digitized by Google

Bilj! **Dragutin Akurti** čita:

Z a p i s n i k

sjednice kontrolnoga odbora, držane u Zagrebu, dana 19. srpnja 1870.

P r i s u t n i

g. Ferdinand grof Pejačević, kao predsjednik, onda gg. članovi: Stjepan Jancsó, Stjepan Stiglić, Makso Maller i Dragutin Akurti, posljednji kao izvjestitelj.

P r e d m e t

je pretres računa saborskoga predsjednika Antuna Vakanovića vrhu troška za kovanje medaljah, i vrhu ostalih namirenih potriebštinah saborskih, i to za vrieme od 19. listopada 1869. do 19. travnja 1870.

Taj račun bude po odboru točno pregledan, i od stavke do stavke u redu pronadjen

Primitci sastoje:

a) iz predujma primljenoga uslied doznake zem. vlade od 15. prosinca 1869. br. 4736/880, primljenoga u iznosu od 5000 fr.

b) Zatim u iznosu dobivenom za prodane medalje i to 5 vel. srebrnih, 6 malih sreb., 2 vel. mjedene, i 3 male mjedene ukupno 42 fr. 72 nč.

Ukupno 5042 fr. 72 nč.

Izdatci pako sastoje:

a) Iz potroška, učinjenoga na kovanje medaljah u ukupnom iznosu od 2140 fr. 60 nč.

b) U izdatku, učinjenom na saborsko osoblje i ostale pisarničke potrebоće sa 515 fr. 28 nč.

Ukupno 2655 fr. 88 nč.

Prispodobiv taj iznos sa prijetkom od 5042 fr. 72 nč.

Ostaje u rukuh saborskoga predsjednika Antuna Vakanovića gotovina od 2386 fr. 84 nč., slovom dvie tisuće tri sto i osamdeset i šest for. 84 n. a. v.

Odbor predloži, da visoki sabor nazočni račun izvoli odobrenim izreći, i zaključiti, da svota od 2386 fr. 84 n., u svrhu nastavnoga kovanja medaljah i pokrića ostalih saborskih troškovah u rukuh računopoložitelja kao naklada uz svojevremeno obračunanje ostaje.

Pošto kontrolnomu odboru nikakvi ini računi predani nebijahu, to on niti nije u stanju vis. saboru ništa drugoga predložiti.

Zaključeno i podpisano.

Grof F e r d o P e j a č e v i ć s. r.;
predsjednik odbora.

D r a g u t i n A k n r t i s. r.,
izvjestitelj.

Predsjednik: Vis. sabore! Ovi novci će se upotriebiti kao naklada za daljnje kovanje kolajnah i za troškove, koje je, kao tekuće, kad g. saborski podpredsjednik, i g. predsjednik odbora za saborske troškove otidju u ug. sabor, predsjedničtvo saborsko dužno izplaćivati, što su plaće za podvornike, pisare itd.

Kastelan županije zagrebačke Klinžić moli za podeljenje nagrade, što je dvie godine nadzirao saborske prostorije, i njeke usluge činio glede sabora. Poduprta je po g. zast. Bušiću.

(Petic. odbor.)

Na dnevnom je redu treće čitanje zakonske osnove o uredjenju sabora.

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita po treći put osnovu zakonsku o uredjenju sabora.

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu zakonsku o uredjenju sabora u svojoj cielosti, kako je sada pročitana?

(Glasovi: Primamo,)

Osnova je zakonska o uredjenju sabora primljena. Na dnevnom je redu pitanje riečko. Molim g. izvjestitelja, da se izvoli potruditi.

Izvj. **Škender Fodroci** čita:

I z v j e š ć e

odbora kraljevinskoga za riečko pitanje.

Visoki sabore!

Kod utanačivanja državopravne nagode izmedju kraljevine Ugarske, i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, ostalo je preporno pitanje glede grada i kotara Rieke otvoreno, pa je sabor u svojoj predstavki od 26. rujna 1868., s kojom je osnova nagodbenoga zakona nj. c. kr. apoštolskomu veličanstvu na sankciju predložena bila, zajedno molio: da blagoizvoli nj. veličanstvo u otčinskom nagnuću, koje je prema viernomu narodu ovih kraljevinah vazda gojilo, u samoj predstavki izkazanom neoborivom pravu trojedne kraljevine na grad i kotar Rieke zakonito priznanje pribaviti.

Digitized by Google

Na tu predstavku stiže na sabor kraljevski odpis od 8. studenoga 1868., — u kojem se sabor pozivlje, da bi — uvaživ onu trajnu korist, koja za državno zajedinstvo ugarske krune iz prijateljskoga riešenja riečkoga pitanja nastati mora — pa uzevši u obzir, da je u diplomi slavne uspomene kraljice Marije Terezije, a i u čl. IV. 1807., koji se na njoj temelji, jasno ustanovljeno: da se trgovački grad Rieka sa pripadajućim kotarom i nadalje kao posebno, ka kruni ugarskoj spadajuće tielo (separatum sacrae regni coronae adnexum corpus) smatrati, i prema tomu u svemu upravljati imade — svekolike historične razprave s vida pustio, te sjediniv se u temeljnoj onoj, oda sviuh stranah za istinitu i neprepnrnu priznatoj misli „grad Rieka sa njegovom lukom i kotarom posebno kruni ugarskoj pripadajuće tielo sačinjava“ na to pristao, da se nuz sudjelovanje zastupnikah grada Rieke, medjusobnim prijateljskim sporazumkom utanači sve, što bi u tom pogledu iziskivali tako pravedni obziri dotičnikah, kako i interesi sviuh zemaljah ugarske krune.

Sabor prihvatio je u 22. sjednici od 16. studenoga 1868. ove nazore svietle krune, u smislu kojih postade takodjer §. 66. osnove nagodbenoga zakona promienjen.

Kraljevinski odbor izaslat u smislu kr. odpisa po visokom saboru u sliedećih licah: grofa Ladislava Pejačevića, Stjepana Vukovića, Josipa Žuvića i Aleksandra Fodroci-a — nedobiv nikakva posebna naputka, bijaše vezan u svom djelovanju na §. 66. br. 1. nagodbenoga zakona, te je svoju težku zadaću nastojao riešiti na korist domovine; ali pored svekolikoga napora nije uspio poradi pretjeranih zahtievah riečkih odaslanikah.

Tečaj dotičnih razpravah vidi se iz sliedećih zapisnikah.

Glasom zapisnika I. od 24. svibnja 1869. konštituirao se je hrvatsko-slavonski kraljevinski odbor, poslje kako su njegovi članovi polag zapisnika zajedničkoga sastanka sviuh triuh odborah naime — ugarskoga, hrvatskoga i riečkoga od dne 15. svibnja pod 1%. kod biranja zajedničkoga predsjednika u osobi grofa Antuna Majlátha, i perovodje u osobi Mije Horvata učestvovali.

U toj sjednici od 24. svibnja bijaše pretresivan predlog riečkih odaslanikah pod 2%. te je hrv.-slav. odbor izjavio glede istoga predloga svoje mnenje zaključkom u zapisnik I. unešenim, pa je ovaj svoj zaključak priobćio u njemačkom jeziku, zajedničkom predsjedniku na dalnje razpolaganje kao pod 3%.

Glasom zapisnika II. bijaše u sjednicah hrv.-slav odbora od dne 5., 10. i 12. lipnja 1869., poslje pročitanja zapisnikah zajedničkih sjednicah od 23. svibnja pod 4%. i 31. svibnja pod 5%. — pretresivan predlog ugarskoga kraljevinskoga odbora pod 6%., koga je ovaj podnio u zajedničkoj sjednici od 3. lipnja, glasom zapisnika zajedničke sjednice pod 7%.

Hrv.-slav. odbor odlučio je uslied toga, da se s obzirom na njegov zaključak od 24. svibnja, tako na riečki, kao i ugarski predlog jedared i to obsežnije odgovori, što je i učinjeno glasom priloga pod 8%., u kojem odgovoru bijaše takodjer uvažena konačna izjava Riečanah pod 9%., koja je dne 11. lipnja odboru priobćena.

Glasom zapisnika hrv.-slav. odbora od dne 17. lipnja 1869. pod III. — pretresivan bijaše u toj sjednici posebni ustmeni predlog ugarskoga ministra predsjednika grofa Julija Andrássy-a, koj je imao posriedovati sporazumljenje, poslje kako članovi pojedinih odborah u zajedničkoj sjednici od 16. lipnja očitovaše, da se na temelju svojih medjusobnih izjavah nikako složiti nemogu Ovaj predlog jest uvršten u zapisnik zajedničke sjednice od 16. lipnja pod 10%. — te je razlika medju tim predlogom i onim od ugarskoga kraljevinskoga odbora 6%. označena u zapisniku III.

Budući, da se članovi hrv.-slav. odbora medju sobom glede toga predloga složiti nemogoše, to bi zaključeno, da se ostavi svakomu na volju, kako će u zajedničkoj sjednici na isti dan poslje podne urečenoj, svoje nazore razvijati.

Polag zapisnika zajedničke sjednice od 17. lipnja 1869. pod IV., — poslje kako bi uvidjeno, da glede ministarkoga predloga sporazumljenje nije moguće — zaključeno je: razpravu riečkoga pitanja odgoditi, te ministra predsjednika opunovlastiti, da sazove odbornike u sgodno vrieme, a ministar predsjednik uročio je nastavak odgodjene razprave glasom poziva V. na 1. pros. 1869.

U mjesecu prosincu bivalo je dogovaranje izmedju pojedinih članovah hrv.-slav. odbora — ali do zajedničkoga sporazumka nije došlo, a posliedica toga bijaše, — nakon žestoke, opetne razprave ministarskoga predloga 10%. u zajedničkih sjednicah od 16. i 17. prosinca, i prije nego li je ikakav obvezatan zaključak stvoren — da su Vuković i Fodroci svoje mandate položili.

Ali i onda, kad su mandate već položili bili, zvani bijahu izvanrednim povodom opet u akciju, te tako nastade onaj ultimatum, koj se spominje u izvješću ugarskoga kraljevinskoga odbora na ugarski sabor, i koj se ovdje prilaže pod VI.

Osobe u ultimatumu podpisane, opunovlastiše gosp. Josipa Zuvića, neka ga priobći u dokaz one dobre volje oko prijateljskoga riešenja toga pitanja, koju su članovi hrv.-slav. odbora do skrajne granice mogućnosti pokazali — ostalim članovom u privatnoj konferenciji tim dodatkom, da ako nanj pristanu, da će Vuković i Fodroci svoje

Digitized by Google

ostavke natrag povući, i kod konačnoga utanačivanja nagodbe učestvovati.

Uslied te punovlasti stupio je Žuvić u zajedničku sjednicu, u koju se skupiše na dne 19. prosinca u jutro ostali članovi, te predav najprije svoju ostavku, pozove predsjednika, neka pretvori sjednicu u privatnu konferenciju sa razloga, što su tri člana hrv.-slav. odbora jurve svoju ostavku podnieli, i tako dalnju razpravu toga pitanja onemogućila — što kad bude učinjeno i konferenciji ultimatum priobćen, izjaviše prisutni članovi, da na ultimatum pristati nemogu — a o samom provizoriumu, koji bje predložen u istom spisu za slučaj onaj, kad se ultimatum primio nebi, nisu dali nikakvu izjavu, te tako odoše članovi hrv.-slav. odbora kući, a njihove ostavke ostadoše u krieposti.

Iz ovoga postupka sliedi, da nije niti hrv.-slav. kraljevinski odbor, a niti da su Vuković, Fodroci, Žuvić, kao članovi ovoga odbora rečeni ultimatum predali, već da su ga predali kano tekar odstupivši članovi kraljevinskoga odbora povodom izvanrednim i sa dodatkom, da će svoje vlastodavcu još i onako neuručene ostavke opozvati, čime se njihov ultimatum za podlog utanačit se imajuće nagodbe bezuvjetno primi — a čime to učinjeno nebi, to je prestala za nje svaka dalnja odgovornost za djelovanje ostalih odbornikah u pogledu toga pitanja.

Hrv.-slav. odbor zaključiv tim načinom svoje djelovanje — nije došao s ostalimi odbori baš do nikakva sporazumka, a niti do obvezana zaključka. Iz zapisnika bo zajedničke sjednice od 16. lipnja 1869, pod ·/. proizlazi, da hrv.-slav. odbor na predlog riečkoga i ugarskoga odbora pristao nije, i da je tek onda ministar-predsjednik grof Julio Andrássy svoj posebni predlog načinio bio, kad se je od sviuh stranah uvidjelo, da sporazumljenje moguće nije. Nu, i ovaj predlog nije po hrv.-slav. odboru prihvaćen.

Po tom nisu u ničem ruke vezane budućemu hrv.-slav. kraljevinskomu odboru, koj se iz nova izaslati imade, pošto su trojica članovah iz dosadanjega odbora odstupila.

Zaključujući naše izvješće, držimo si za dužnost pozornost visokoga sabora obratiti na zaključak ugarskoga sabora u tom pitanju dne 15. ožujka t. g. donešeni, koj se ovdje pod VII, u vjerodostojnom prevodu prilaže — te si uzimljemo slobodu predložiti:

Neka blagoizvoli vis. sabor, jedan odbor ad hoc imenovati, koj će dati svoje mnenje vrhu toga, što se uslied toga izvješća u pogledu riečkoga pitanja dalje učiniti ima.

Zagreb, 30. travnja 1870.

Članovi kraljeviuskoga odbora za riečko pitanje:

Grof Ladislav Pejacsevich s. r.
Josip Žuvić s. r. Stj. Vuković s. r.
A. Fodroci s. r.

Je li vis. sabor zahtieva, da se prilozi čitaju.

(Glasovi: Netreba.)

Predsjednik: Govornike će bilježiti g. saborski bilježnik Raizner.

Sima Filipović: Vis. kućo! Medju najvažnija pitanja domovine naše spada pitanje riečko. Ovo je pitannje danas na dnevnom redu, i preduzimajuć si u ovom predmetu progovoriti, nije mi namjera, historički razvitak ovoga pitanja i druge faze, kroz koje je za tako dugo vrieme saborskoga pretresivanja prošlo, razvijati, što je sve vis. saboru, tečajem razpravljanja ovoga pitanja gotovih 10 godinah, poznato. Navesti mi je ipak to, da je pitanje ovo, zakonom fundametalnim domovine naše, uslied prijateljskoga sporazumljenja kraljevine Ugarske i trojedne kraljevine, kao i privoljenja nj. velič. stvorenim, u principu svojem riešeno. Riešeno je naime §. 66. nagodbenoga zakona, u kojem se veli. da je Rieka sa lukom i kotarom svojim odciepljena i svietloj kruni pridružena. Ostale su njeke posebnosti, na ovo velevažno pitanje spadajuće, neriešene dalnjim razpoloženjem istoga navedenoga §., da se u pogledu ovih posebnostih tri odbora i to: odbor kraljevinah Hrvatske i Slavonije, kraljevine Ugarske, i grada Rieke sporazumjeti imadu. Počem se pako ova tri odbora, kao što je i izvješće kraljevinskoga odbora našega razumno u pojedinosti navelo, u principu riešenja toga pitanja sporazumjela nisu, predlažem vis. kući, da ona predmet ovaj u svoje ruke uzme, i da u pitanju ovom zaključak učini.

Mislim, da neima nikoga u domovini našoj, koj nebi željio, da ovo pitanje već jednom definitivno riešeno bude. Ali je pitanje u ovom pogledu to, da li je moguće u ovih okolnostih, u ovom stadiju samoga pitanja, definitivnoga šta zaključiti. Pitanje je, da li je probitačno sve donle, dok definitivnim zaključkom svojim zakon propisanim putem stvoren nebude, Rieku sa kotarom i ostalo Primorje naše, u pogledu zajedničkih posalah, u onom stanju ostaviti, u kojem se dan današnji nalazi. Rekao sam, da ga u ovom štadiju, i u ovih okolnostih nije moguće riešiti.

Poznato je vis. kući iz samoga, ovaj par pročitanoga, izvješća kraljevinskoga odbora, da su tri člana ovoga kralj. odbora, mandat svoj položila. Kad bi sada novi članovi u propisani kralj. odbor izabrani bili, morali bi oni sav predmet i cielo pitanje nanovo u pretres uzeti; morali bi o tom dugotrajne dogovore držati; morali bi saboru ovomu referirati, a sabor bi se sam morao njihovih dogovorah u tom predmetu, i njihovih izvještajah držati. To bi vodilo tamo, da se ovo pitanje ne samo sada definitivno nebi moglo riešiti, nego bi se kroz vrlo dugo vrieme provući moglo i moralo.

Digitized by Google

Što se drugoga pitanja tiče, da li je probitačno, da se Rieka i riečko pitanje u onom stanju ostavi, u kojem se dan današnji nalazi, lahko će se na to takodjer odgovor naći.

Poznato je vis. saboru, da se današnji dan Rieka u tako provisornom stanju nalazi, koje provizorno stanje na nikakovom zakonu osnovano nije. Poznato je, da sbog neizvjestnoga i neopriedeljenoga stanja na Rieci stoji otvoreno polje agitacijam i svim drugim podobnim smierom, koji naravski na korist domovine služiti nemogu. Poznato je, da je na Rieci kralj. komisar, koji javnu upravu u ćitavoj riečkoj županiji, izključujuć našu domaću autonomiju i ustavnu vladu, vrši. Na posljedku jest trstjanski gubernijum, koji je do sada pomorske, komercijalne i druge zajedničke poslove odpravljao i koja vlast u sustav našega domaćega ustava nespada, ovo djelovanje svoje zaključio.

Tako se Rieka nalazi dan današnji u takovom stanju, koje je anarhiji vrlo nalik, i koje anarhiju na svaki način probuditi i prouzročiti može.

Kada dakle nije moguće definitivno ovo pitanje riešiti, kada nije probitačno Rieku u ovom stanju, u kojem se danas nalazi dalje, i to na neopredieljeno vrieme, ostaviti, onda nalazim za najprobitačnije onakav zaključak stvoriti, koji bi temeljem biti mogao, da se na Rieci uredjeno stanje uvede, da se svakomu neredu kraj učini, da se komisar i njegovo djelovanje sa Rieke i riečke županije ukloni, da se riečka županija našoj domaćoj ustavnoj i odgovornoj vladi podvrgne, i da se u pogledu onih zajedničkih poslovah, kojih odpravljanje odlaganja netrpi, nuždne i potrebne naredbe učine. Pri tom naša domaća korist zahtieva, da se za svaki slučaj naša ustavna prava, koja trojednoj kreljevini po historiji i tradiciji, po najviših naredbah i diplomah, po samom zakonu na Rieku pripadaju, obezbiede i osjeguraju, i da našim zaključkom upliv naše odgovorne vlade na uredjivanje ovakovih riečkih odnošajah, osjeguramo. U ovom pogledu i u ovom smislu slobodan sam vis. kući predlog učiniti, kojega je sadržaj sliedeći: (čita).

(Vidi u zapisniku 79. sabor. sjednice).

Ja vis. kućo držim, da je ovim predlogom osjegurano ono načelo, po kojem se radi, da su osjegurane i potrebite naredbe u ovih okolnostih, odnoseće se na predstojeće pitanje.

Držim dalje, da je ovim predlogom pravo trojedne kraljevine svestrano osjegurano za slučaj definitivnoga riešavanja ovoga pitanja, i polagajuć ga na stol vis. kućе, preporučam joj ga.

Predsjednik: Molim g. bilježnika, da bi još jedan put pročitao ovaj predlog, da ga vis. kuća može bolje shvatiti, i prema tomu zaključak učiniti.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita predlog g. zast. Filipovića glede Rieke.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja mislim, da je već sada, izza kako je istom ovo izvješće ovdje pročitano, sasvime nekorektno i protuzakonito predloge praviti u samom meritumu stvari.

Ja se pozivljem u tom na zakon, kojega se uviek držim, ma bio najbolji ili najgorji, jer se je bolje držati najgorjega zakona, nego li nikakova, što bi anarkiju prouzrokovalo. Pozivljem se na poslovnik, kojega smo mi stvorili, i koji se autonomnim zakonom ovoga sabora smatrati imade.

§. 26. toga našega zakona glasi ovako: „O svakom predmetu saborskom ima se predbježno viećati u odsjecih, a predlozi, koji nesmieraju na stvaranje zakonah, mogu se preduzeti i bez predbježnoga pretresivanja u odboru.“

Dakle je i izvjestitelj ovoga izvješća kraljevinskoga odbora za riečko pitanje imao na vidu poslovnik naš, te je sasvime korektno kazao, da bi se ovo izvješće, prije nego li se u pretres uzme, imalo povjeriti jednomu odboru, što je jasna stvar; 1. poradi važnosti predmeta, o kojem smo uvjereni svi jednako, da duboko zasieca u srdce našega naroda; a 2. jer su se u kralj. odboru takove neformalnosti dogodile, radi kojih bi trebalo sbilja študija, da se nješto izhoditi može. U ostalom ovo nije mala stvar, da su trojica od četvorice odbornikah pronašla za probitačnije ostaviti kraljev. odbor, nego li se upustiti u pretresivanje s kraljevinskim odborom ugarskim. Dakle, kao što sam rekao, nuždno je, što radi važnosti samoga predmeta, to radi dogodivših se neformalnostih, da se odbor izabere, koji bi ovo izvješće, kao i priloge istoga u pretres uzeo i o svem predlog vis. kući učinio. Pa, kada bi se i prieko toga prešlo, bio bi ovaj postupak i osim toga sasvime inkorektan, da se ovaj predlog već sada u pretres uzme, jer treba, da se ovako važan predmet ponajprije tiska i medju članove porazdieli, da se može svestrano promozgati, i onda tekar o njem razpravljati.

S tih razlogah držim, da bi pretresivanje ovoga predmeta po predlogu g. Filipovića bilo protuzakonito. I pošto na nikakovu nezakonitost pristati nemogu, zahtievam radi toga, da se u ovom predmetu normalni postupak preduzme, neka se odboru ciela stvar na izvješće predade.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Vis. sabore! Ja se slažem s premisami, koje je g. predgovornik naveo, nego ne sa konsekvencijami, koje je iz tih premisah izveo. Čini mi se, da je on, navodeć jedan §. poslovnika, previdio drugi, koji je sasvime protivnoga smisla u takovoj stvari.

Digitized by Google

G. predgovornik želi, da se držimo zakona u svakom slučaju, imenito onoga, koga smo mi stvorili, i koji se autonomnim zakonom sabora smatrati ima. To i ja prihvaćam i držim se toga, nego želim iz poslovnika dokazati, da je sasvim korektno postupao g. Filipović, i da g. neposredni predgovornik sasvim pravo neima.

G. predgovornik pozivlje se na §. 26. poslovnika, u kojem se kaže: „da se o svakom predmetu saborskom ima predbježno viećati u odsjećih, a predlozi, koji nesmieraju na stvaranje zakonah, mogu se preduzeti i bez predbježnoga pretresivanja u odboru.“ Taj §. jasno kaže, da se, ako se neradi o zakonu, može pretresivanje u odsjecih mimoići, i odboru stvar povjeriti. O tom pako, ako odbor nješto kaže, §. 40. poslovnika sasvim jasno govori, kako se postupati ima, gdje veli: „Kad se pročitaju izvješća kojega odbora, sabor o njih vieća ili odmah, ili u tu svrhu odredi vrieme.“

Ja mislim, da je izvješće, koje je ovdje pročitano, izvješće onoga odbora, koga mi kraljevinskim nazivljemo, i neznam, da se u drugih parlamentih, kada kralj. odbor, odbor per excellentiam izvješće podnaša, drugi manji kakov odbor za pretresivanje i sastavak predloga u istoj stvari imenuje, već to od volje vis. kuće zavisi, hoće li to odmah u pretres uzeti ili ne.

Što kaže nadalje g. predgovornik, da se svaki predlog ima tiskati i medju članove porazdieliti, tomu se protivi §. 28. poslovnika, koji kaže: Ako je predlogu svrha, da se zakon stvori, onda ga treba pismeno u slici zakonskoga predloga predati; i zakonski predlozi, ako se uvrste u broj predmetah saborskih, moraju se natiskani razdieliti medju članove sabora.“ Mislim, da nijednoga medju nami neima, koji bi mislio, da se o ovom riečkom pitanju, koje je svim znano, radi o kakovom zakonu, već su svi uvjereni, da se radi o prostom formalitetu, koji vis. kuća u smislu poslovnika može odmah riešiti. Zato se pridružujem mnenju predgovornika, koji predlaže, da ovaj predmet možemo odmah u pretres uzeti.

Predsjednik: Ovdje se prije mora riešiti formalno pitanje, koje je potaknuo g. zastup. Brlić, je li se naime ovo izvješće po predlogu izviešćujućega kraljevin. odbora imade uputiti na odbor, koji bi se ovdje imao izabrati, i koji bi vrhu podnešenoga izvješća svoje mnenje, ili bi se izvješće odmah meritorno pretresivalo, kako g. zastup. Filipović predlaže. Dakle, tko želi o ovom formalnom pitanju govoriti, neka se izvoli javiti.

Jovan Živković: Prije svega mislim, da bi trebalo g. Filipovića upitati, da li je njegov predlog po desetorici članovah ove vis. kuće poduprt. Ako je poduprt, onda nastaje drugo pitanje, hoće li se odmah o tom pitanju viećati, ili će se na dnevni red staviti. Odbor nije predloga učinio, s toga je g. Filipović dao predlog.

Predsjednik: Molim, to je već meritorno.

Jovan Živković: To je forma, a nije meritum.

Sima Filipović: Ja hoću u formalnom pitanju moje mnenje da izjavim. Ako se hoćemo, kao što je g. štovani zagreb. zastupnik razložio, držati, zakona, t. j. poslovnika, koji za nas zakonsku moć ima, onda se moramo ne jednoga §., nego svih §§. jednako, jednoga kao drugoga držati. §. 26 pravi tu distinkciju, „da se oni predlozi, koji nesmieraju na stvaranje zakonah, mogu i bez predbježnoga pretresivanja u odboru pretresti. §. 33.“ ovako glasi: „Ako se saboru bude svidjelo, može mimoići ovo viećanje u odsječnih sjednicah, te može neposredno kojemu odboru ad hoc povjeriti pripravu kojega predmeta. Ovaj odbor izabire izmedju se predsjednika i izvjestitelja.“ Ovaj §. naredjuje to, da se nesamo predmeti, koji nesmieraju na stvaranje zakonah, nego i oni, koji smieraju na stvaranje zakonah, mogu prieko odbora, obilazeć odsjeke, pretresti. §. 40. veli: Kad se pročitaju izvješća kojega odbora, sabor o njih vieća ili odmah, ili u tu svrhu odredi vrieme. t. j., da se može pretresivanje kojega odborovoga izvješća, ako sabor za nuždno nalazio bude, odmah, kako je pročitano, u pretresivanje uzeti. Tako mislim, da će u tom pogledu sasvime korektno postupanje ovoga sabora biti, i sasvime će odgovarati poslovniku onda, ako se ovaj predmet odmah u pretres uzme, razumievajuć naravski samo po sebi, da sabor to zaključi. A ja nalazim, da vis. kuća neće imati nikakova povoda, da danas taj zaključak nedonese, buduć je već od duže vremena ovaj predmet na dnevnom redu, i zna se, da je još predjašnjega zasiedanja vis. predsjedničtvo izreklo, kada riečko pitanje na dnevni red doći imade, pa je i u jučerašnjoj sjednici izrično reklo vis. predsjedničtvo, da je ovo pitanje na dnevnom redu.

Što se tiče primjetbe štovanoga gosp. predgovornika Živkovića, da svaki predlog mora biti po desetorici poduprt, to mi je odgovoriti, da bi bio ovaj moj predlog podupro, da sam za nuždno i potriebno smatrao, našao bi bio doista u ovoj vis. kući za poduprieće potrebni broj članovah. Ja sam u smislu i duhu poslovnika toga mnienja, da samo oni predlozi, koji se posebice, separatno stvaraju, trebaju podpore desetorice članovah ove vis. kuće; a oni predlozi, koji se u tečaju razprave kakvoga predmeta stavljaju, da netrebaju toga. Ovo sam našao u duhu ovoga poslovnika.

Što se prakse tiče, poznato je, da su svaki dan, svakoga zasiedanja, predlozi u tečaju započete razprave stavljani, kojom prilikom nijedan nije od vis. kuće zahtievao podporu od 10 članovah.

Tako dakle, i po duhu našega poslovnika i praksi vis. ove kuće nije po mojem mnienju potrebna podpora

Digitized by Google

desetorice članovah za preduzimanje kojega predloga, koji se čini u tečaju započete razprave.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Riečko pitanje, o kojega je zamršenju više faktorah po mogućnosti radilo, nije tako jasno, da bi se moglo odmah na priečac riešiti, niti je savjetno strmoglaviti ga, jer vis. sabor imade dužnost i moralnu obvezanost, da svoj postupak u tako važnom pitanju, pred licem naroda, opravda,

Ja sam čuo ovdje navesti od njekoga veleštovanoga predgovornika, da bi se za pretresivanje zaključka ili izvješća odbora, onako uzvišenoga „per eminentiam", kao što je kraljevinski odbor, mogao mimoići navadni postupak, i nebirati odbor drugi, niti njemu povjeriti ono, što kralj. odbor predlaže. Nu, upravo u ovom smislu odbor kraljevinski ništa nepredlaže, nego kaže, da u tom poslu nije došlo do sporazumljenja, i dostavlja vis. saboru samo materijal, iz kojega bi valjalo po kombinacijah sastaviti predlog. Dakle držim upravo za prieku potrebu, da sabor izabere odbor ad hoc, koji će iz ovoga materijala razabrati sve, što mu se bude nuždnim svidilo za shodno riešenje toga pitanja, i koji će prema tomu i točan predlog staviti.

Zato se sasvim slažem s predlogom onim, koji smiera na to, da sabor izabere odbor ad hoc, koji će ovo pitanje svestrano pretresti, i svoj predlog staviti; a visoka će kuća poslje toga učinjeni taj predlog u pretres uzeti i pitanje to konačno riešiti.

Aurel Kušević: Vis. kućo! U rečih g. predgovornika imade izvanredna ozbiljnost, kao da bi mi bili došli na vašar, da prodajemo Rieku. Meni je savjest čista, i sliedim g. zast. Brlića na pravcu zakona. Da bi vis. vlada na interpelaciju g. zast. Vukotinovića odgovor dala bila, mislim da bi uslugu učinila bila u riešenju riečkoga pitanja. Tu je ključ za riešenje toga pitanja. Ja stanovište većine ovoga sabora, niti vis. vlade nezauzimam, najme da mi diplomatičkim putem riešimo ono, što ima riešenje svoje u osnovu zakona, koji se štovati mora A uzalud novce trošimo i vrieme ovdje, ako nezauzmemo u zakonodavstvu mjesto s tim, da svj. kruna i mi dužni smo te zakone savjestno štovati. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. To veli naš zakonik. Što je nepravedno mora se izpraviti; to je dužnost svj. krune i naša od odgovorne vlade zahtievati.

Rieka je imala svoje odnošaje polit. i komercijalne; oni su nasiljem poremećeni, i dužnost je bila vlade, već davna to stanje u red dovesti. Time bi bilo zadovoljstvo dano, i moguće bi bilo, da mi neslavimo dogodjaje, koji se ni u formi, ni u posliedicah nedadu opravdati, takve dogodjaje neka slave agenti natražnjački.

Da je Rieka cieloviti dio skupne države ugarske, to nitko tajiti nemože, to je matematička istina. Ako Rieka na Hrvatsku, a Hrvatska na Ugarsku spada, onda i Rieka spada na Ugarsku; ako Ugarska spada kruni sv. Stjepana, i ako Rieka spada kruni sv. Stjepana, onda je sigurno, da Rieka spada Ugarskoj, „quia quae sunt aequalia tertio, etiam sunt aequalia inter se."

Njeg. veličanstvo pred čitavom Europom prisiže na dužnost, cjelokupnost države ugarske pridržati i rekuperirati. I naši su predji marljivo pazili na obdržavanje zakona, pa su registrirali svaki prekršaj i uvredu zakona i ustava, i nikada zaboravili nisu uzdržati uvredu u broju gravaminah tako dugo, dok vlada nije upoznala svoju nepravdu. Sed nos sumus degeneres haeredes praeclarorum antecessorum. Naši starci štitili su ustav kao svetinju, a mi silujemo našega vladara na prekršaj ustava. Je li to savjestno i političnо? To samo mogu oni raditi, koji neće da uče povjestnicu, da se nedadu varati.

Mnogo je novacah potrošeno na kr. kommissare, ja mislim, da bi dosad kr. komissari mogli znati, što je od god. 1848. na Rieki i obaviestiti vladu. God. 1848. kameralni kastelan i g. Josip Bunjevac došli su na Rieku, uzeli njekoliko graničarah, koji su bili na eksekuciji štibre i njekoliko financierah, i bez punomoći pokoj. bana riešili riečko pitanje. Išli su unutra i počelo je nasilje Bunjevca, ono nasilje, koje sigurno pošten čovjek nemože u obranu uzeti. Oni su se morali, kad se već takova politika gonila, terrorizmu podvrći, nego to uvesti u izvršivanje naše politike, bila bi najveća nepravda, koja bi upropastila i nas i Ugarsku i čitavu Austriju.

Mi smo kroz dogodjaje zadnje dobe u povjestnici našoj zabilježili čin pomirenja, koji na slavu spada njeg. veličanstvu i narodom. Ovdje su borioci za ustavnu i narodnu slobodu stekli zadovoljstvo, kojemu sigurno traga u povjestnici neima. Ja cienim strpljivost ugarske i naše vlade i takodjer ugar. naroda i sabora, da je na one nesretne dogodjaje zaboravio, i da se ono nesretno doba više nespominje. Neizvjestno stanje naše domovine uzdržava se kroz agitacije neplodne i nerazumne, onda mi je dužnost, da i iz srca govorim. Ugri nikada tajili nisu, da Rieka nespada na Hrvatsku; oni su god. 1848. imenovali gubernatorom g. Janka gf. Erdödy-a, rodjena Hrvata, oni grade sada svojim uplivom, svojom vjeresijom željeznicu, oni se nisu trsili odaljiti Rieku od Hrvatske kroz sv. Petar, nego su upravo spojili sa Riekom Hrvatsku i Slavoniju. Mi Hrvati nismo tako sretni, kao druge pokrajine, i nemožemo naše nepokvarene produkte na trgovinu obratiti.

To je jasna stvar i nemogu se načuditi, kako to pitanje može koga zanimati u tom razmierju, da misli, da isto našu ćut vriedja, onda kad razumno radi, da nesrećnu politiku, koja je dosada bila, nenastavimo. Medjutim taj pravac vis. sabora i vlade moj pravac nije; za novce, koji su se na razgovore potrošili, moglo se je dobiti odjeće i

Digitized by Google

knjige za dobre djake, pa bi bili bolje učinili, nego što ovdje debatujemo de lana caprina. Činite što vas volja, ali ja se zadovoljavam sa predlogom g. Filipovića; ovomu prečac stavljati, da se zakonitost neuvede, to sigurno nebi bilo razumno.

Predsjednik: Vis. kućo! Prije, nego li se upusti u meritorno pretresivanje, treba riešiti formalno pitanje, jeda li se imade odbor izabrati, koji bi taj predmet imao još jednom pretresti.

Pitam dakle vis. kuću, prima li predlog kraljevinskoga odbora, da se za riešenje pitanja riečkoga predbježno jedan odbor izašalje?

(Prima se.)

Prima li vis. kuća to, da se ovo pitanje sada meritorno razpravlja i rieši?

(Prima se.)

Pitanje će se dakle riečko in merito pretresivati i riešiti. Sada je na redu predlog g. Filipovića. Ako tko od gg. želi još što predložiti, neka izvoli.

Jovan Živković: Ja bi želio vis. sabore, da se taj predlog g. Filipovića za dva dana na dnevni red metne, a ne odmah.

(Glasovi: Odmah — Odmah.)

Molim gg., to bi sbilja bilo po poslovniku. Odbor. kako vidite nije nikakov meritorni predlog stavio, nego je kazao, da sabor odluči, što se imade činiti, i predložio je, da se u tu svrhu odbor ad hoc izabere. Na to je jedan član vis. kuće kazao, da netreba odbora, i stavio je meritoran svoj predlog. Taj je gg, sasvim posebni i samostalni predlog. To nije izpravak, ni formalitet, nego je takav predlog, kojim bi se riešilo pitanje riečko Buduć pako taj predlog nije bio u pretresu. s toga dopustite, da se ovo dvoje odluči: 1) Ima li se odmah u pretres uzeti, i ako ne to 2) Na koji bi se dan odredilo. Buduć ja predpostavljam, da je to takav predlog, koji bi trebalo poduprieti po desetorici članovah, i pošto je važan i od takovoga zamašaja, što mnogi možebit i nemisle, to bi ga trebalo, kao što i ostale staviti za 3. dana na dnevni red, ili da vis. kuća odluči, da se odmah u pretres uzme; ali o tom se ima odlučiti.

(Glasovi: Odmah—Odmah.)

Dr. Ignjat Brlić: Ja, vis. sabore! moram sasvim podupirati mnenje g. Živkovića već s toga jednostavnoga razloga, što ovaj predlog nije sasvim kratak i jasan, da bi se mogao nit od dva tri slušanja, a kamo li jednoga sasvim pojmiti. Da je predlog načinjen jasan, kao što bi ga ja bio načinio (Smieh!), da naime autonomni predmeti spadaju ovamo, a ostali zajedničkoj vladi; dala bi se tako ciela stvar u dvie tri rieči predstaviti. Da je tako jednostavno predlog stavljen, onda bi se naravski u meritornoj debati moglo riešiti bez svakoga mišljenja.

Ali ovdje ima točkah, od kojih njeke ogradjuju pravo, a druge ga zamršuju, i tako na novo otvaraju put večnoj reakciji. To je posao reakcije takove predloge praviti, koja neće, da se prepletena pitanja medju dva savezna naroda na čisto svedu. A ovim bi predlogom ostavili bečkoj reakciji onu jabuku, o kojoj bi se mi uviek svadjali sa Magjari. S toga podupirem predlog g. Živkovića, da se u ovom za pretresivanje ovoga važnoga predloga bar jedan dan ili makar pol dana vremena dade, da se vidi i promotri ciela stvar, i onda tek da predjemo na meritorno pretresivanje i riešenje toga predloga. A bude li se to odmah danas preduzimalo, onda nemogu učestvovati debati.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja nebi bio progovorio, da nije g. predgovornik svoju naveo, samo zato, jer mu se dopalo, da navede, da može nješto o reakciji govoriti.

Kaže naime, da, kada bi on bio stavio predlog, da bi bio jasniji, t. j., da se kaže, da ono što je naše, ostane nam, a što je zasjedničko; da spada tamo. A ja kažem, da je to pitanje upravo §. 66. nagodbe riešeno. Druga su pitanja, koja nisu riešena, a to glede uprave, to će se riešiti istom definitivno onda, kad bude odbor izabran, za tečaja razprave o tom, što je g. Filipović predložio. Treće je pitanje, što dotle, dok se to pitanje definitivno nerieši? Treba vladu pozvati i ovlastiti, da dotle nješto provisorna ustanovi. S toga držim, da nije bilo posve umjestno, što je o reakciji g. Brlić govorio.

Dr. **Ignjat Brlić**: Provisorni zakon sabor neima pravo stvarati.

Stjepan Hervoić: Kad bi se bio g. Brlić onako, kao što se u istinu uviek pozivlje na zakon, i ovaj put pozvao, to bi morao reći, da je po §. 66. nagodbenoga zakona riečko pitanje riešeno, i onda bi rekao samo, što se u tom §. pridržaje, a što ne.

S toga držim, da formalno pitanje predjemo, i da se u pretres predloga upustimo; jer ovaj sadržaje u sebi samo to, da se, pošto ovo pitanje definitivno nije riešeno, mora odbor u svoje vrieme izabrati, a dotle da se vlada ovlasti, da na Rieci red načini glede trgovine i pomorstva, a to joj dužnost nalaže.

Predsjednik: Porodilo se ovdje drugo formalno pitanje, naime o predlogu g. Živkovića, da se ta stvar za 3 ili bar 2 dana u pretres uzme; dočim su drugi za to, da se odmah pretresuje i riešava.

Digitized by Google

Koji su za to, da se odgodi za 2., 3. dana, neka se izvole dignuti.

(Manjina se digne.)

Koji su za to, da se predje odmah na meritorno pretresivanje i riešenje?

(Većina.)

Pošto je vis. kuća meritorni predlog g. zast. Filipovića za predmet debate primila, pitam, je li još tko u istoj stvari ima meritoran kakav predlog učiniti? Ako ga nitko neima, tako samo predlog g. Filipovića stavljam u debatu i molim, da se izvole javiti, koji o njem žele govoriti.

Sima Fillpović: Ja se vis. kućo zadovoljavam onim, što sam u tom pogledu u početku rekao, i neimam za sada ništa više navesti, zadržavajuć si pravo zaključna govora.

Jovan Živković: Vis. sabore! Na koliko sam shvatio zaključak, koji se predlaže, mislim, ako bi se i htjelo ono postići, što se namjerava, t. j. njeki provisorium, da to ipak neodgovara stanju stvari.

I akoprem bi iz svega srca želio, da sam mogao taj predlog bar jedan dan proštudirati, hoću se ipak truditi, da dokažem vis. kući zamašaj i pravi tečaj istoga. Toga predloga je 2). točka od manje važnosti, nego li je 1.); to molim da bi ju pročitali.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita 1. točku predloga g. zast. Filipovića:

„1. da se sporazumno sa saborom kraljevine Ugarske novi u svoje vrieme kraljevinski odbori izaberu, koji će postojeću glede Rieke i njegova kotara, pravnu razmiricu izravnati, te o svojem djelovanju dotičnim saborom izvješće podnieti imati.“

Govornik dalje: To je stvar gg. odlučena. I danas sabor mienja ne samo zaključak svoj, nego mienja i ono, što je svjetla kruna sankcionirala, — mienja §. 66. nag. zakona. Ja mislim, da ovaj sabor neima prava to reći, da se naš sabor imade opetovano u sporazumljenje staviti s ug. saborom, da se kralj. odbor bira, jer je to već odlučeno, sama je kruna već odredila, da se imade ta stvar sporazumno izvesti. Ovdje bi u prvom redu imao biti onaj predlog na temelju elaborata odborova, da se nit dogovaranja ima nastaviti. A pošto su trojica mandate položila, da se druga tri izaberu. Hoće li se oni sporazumjeti ili ne; hoće li to drugomu saboru za rukom poći ili ne, to je stvar, koja na nas nespada, i to može trajati i 10 godinah; ali nit dogovaranja presjeći, velim gg., da neimate pravo.

Što se pako daljnjega tiče gg. — samoga provisorija, — to je sasvim naravski, da o tom nije vriedno govoriti; jer Ugarska netreba samo da privoli na dogovaranje, pak nikad nebude tih deputacijah, a to može biti, ako joj provisorij bude po volji. Ja vidim, da ste vi osujetili način dogovaranja s kraljevinom Ugarskom, jer to od sporazumljenja zavisi, i tim narušavate smisao §. 66., na kojega temelju stojite.

Glede provisorija gg. moja mislim, da bi se u tom možebiti našao takav put, koji bi se odobriti mogao. Ja sam čitao, kako tu ugarski sabor postupa. On opunovlašćuje naime i pozivlje vladu svoju, da preduzme upravu kotara i grada Rieke, i da nam pripusti županiju riečku, — što i tako nije u pitanju. Odbor je dakle sve rekao, što je reći mogao, to bi i mi mogli pozvati tako našu vladu, da ona preuzme upravu onoga, što je autonomno, a ono što je zajedničko, neka prepusti zajedničkoj vladi. Ali vi nekažete tako, već hoćete, da se uvede provisorij, i ne onakov, kakov se može uvesti, i kako ga mi hoćemo, već kakov je ugarskomu saboru po volji.

Tim smo mi od svega u tom pogledu izključeni, i pitam vas gg., što nam preostaje? — Medjutim u tom zaključku niti se to nekaže, da će se taj provisorij saboru na odobrenje podastrieti, da uzmogne reći, što o tom misli, jer mu svakako pripada konačna odluka, i provisorna naredba dobiva onda tek moć, ako vis. kuća na to privoli.

S tih razlogah mislim, da nebi mogao privoliti na provisorij, poglavito s toga, jer držim 1. točku za vrlo važnu, s kojom vi presiecate nit dogovaranja.

Predsjednik: Je li g. govornik postavlja positivni ili negativni predlog?

Jovan Živković: U tom stavljam positivni predlog, da se daljnje dogovaranje nastavi, i da se mjesto one trojice gg., koja su svoje mandate položila, druga 3 člana izaberu. Mislim, kad bi se to učinilo, nebi se alterirao onaj predlog za provisorij.

Još imam to reći, da su ta trojica gg., koja su mandat položila, proturedno postupala. Oni nisu imali polagati mandate u Pešti, nego ondje, gdje su ih dobili; a dobili su ih od nas, te su imali ovamo doći i ovdje položiti svoje mandate. Videć taj postupak nekorektnim, nebi mogao s toga to na znanje uzeti.

Predsiednik: Imam izpraviti mnenje predgovornika tamo, da su gg. Vuković i Fodroci svoj odbornički mandat ovdje položila, da je to referirano bilo saboru.

Josip Žuvić: I ja sam ustmeno to učinio.

Predsjednik: Predlog zastupnika g. Živkovića glasi, da se mjesto izstupivših trojice članovah, drugi izaberu, i da se nit dogovaranja nastavi.

Digitized by Google

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja moram najprije primietiti, da ona izjava, kojom se je izvolio g. predgovornik služiti prema prvoj točki predloga, nije umjestna. On neprestano kaže: „vi ste to zaključili“, akoprem tu još neima nikakova zaključka, nego samo predložiteljev predlog, koji se ima tek riešiti konačno. U samoj stvari držim, da je to samo nazor g. predgovornika glede stilistike; jer po mojem mnenju držim, da je ono isto, što g. predgovornik namierava, da se naime nit daljnjega dogovaranja neprekine, već rečeno. Naravski, težko je opredieliti mjerilo glede tekstuacije, da odgovara shvaćanju svakoga pojedinoga.

Glede 2. točke, što g. predgovornik želi, da se opredieli naročito, što imade vlada domaća preduzeti, a što ne, reći mi je, da je tomu takodjer doskočeno; jer se kaže naročito: „u smislu postojećih zakonah, naročito državopravne nagodbe“, i tim se već garantira, da se imade zakon držati, ustanovljen državo-pravnom nagodbom i u životu postojeći. U ostalom, vis. kućo! moram se izreći za predlog g. zastupnika Živkovića, jer ja s jedne strane nemogu tajiti, da je oduševljenje narodno kadro kad kada zanieti nenadano na slavna djela; ali imade u političkom životu momentah, da političko čuvstvo može narod u takov tjesnac dovesti, da bi mogli izleći požrtvovanje najvećih i najsvetijih interesah. U takvom momentu držim, da se mi nalazimo u pitanju riečkom.

Kad je god štovana gg. potaknuto bilo ovdje pitanje integriteta, to se je ova dvorana glasno odjekivala, i svi smo na to pristali, da se u to pitanje životno dirati nesmije. Ali prema svemu tomu sliedila je vis. kuća politiku opreznosti, politiku razboritosti tim, što je, premda osvjedočena o pravnom položaju i odnošaju Rieke prema Hrvatskoj, ipak privolila na to, da se ovo pitanje konačno rieši medjusobno i sporazumno izmedju jedne i druge kraljevine.

Faktum je, da su se ovi kraljevinski odbori opetovano sastajali, nego dosada nije željnim plodom urodila ta razprava. Jedan je plod postignut, a to je, da pitanje riečko nije više tako akutno, kako je bilo prije početka razprave, i nadati se je, da će vrieme, koje mnoge rane lieči, doprinieti, da se naprama Ugarskoj ovo pitanje onako udesi, da će oni uvidjeti, da bi radili proti svojemu interesu, kad bi vriedjali hrv. pravo, jer čim Hrvatska sačinjava cjeloviti dio krune ugarske, ipso facto nemože biti dvojbe, kamo Rieka spada. Nadati se je, da će oni najvećma doprinieti tomu, da se ovo pitanje sasvim u normalno stanje dovede.

S druge strane neće se prejudicirati ni najmanje pravu, jer se ovdje nješto definitivna neodlučuje.

Dakle preostaje pitanje, je li medjutim, dok to pitanje svojim pravim i zakonitim načinom definitivno riešeno nebude, probitačno i politično mudro nješto dalje u tom obziru učiniti. Sada nastaje ono drugo pitanje, da li je sabor ovaj zvan i da li u interesu hrv. naroda stoji, da u tom obziru ono prihvati, što g. Filipović predlaže, naime da se privremeno stanje uvede, koje će se ipak na zakonu osnivati, a ne neosnovano, kao što sada na Rieci biva, gdje ciela vlast leži u rukuh kr. komissara.

S toga držim, da je to ne samo politički mudro, nego i probitačno i neobhodno potrebito, jer svakako bolje odgovara i interesom Rieke i naše domovine, i interessom moralnoga napredka, koji je uzko skopčan trgovinom i morskimi gradovi i kotari; nego da se ostavi i nadalje, kao što je i dosad bilo, i dosta je o neugodnih posliedicah vis. sabor ubaviešten, da mojih izlaganjah nepotrebuje.

Stavljajući se dakle na stanovište ono, koje ja kao zastupnik naroda hrv. zauzimljem, dužan sam u sviesti svojoj oprezno postupati, da neučinim i nenaglasim za ništa ono, što bi prejudiciralo temeljnomu pravu naše domovine, Ovo stanovište garantira točka 1. predloga. A s druge strane stavljajuć se na stanovište politike, koja odgovara potrebam, neprejudicirajuć temeljnomu pravu, držim, da sam se sasvim opravdao prama narodu, kad glasujem za predlog g. Filipovića, koj odgovara potrebam i okolnostim političkim i našim narodnim težnjam.

Predsjednik: Tko želi još govoriti?

Škender Fodroci: Pitam, je li to načelna razprava, ili će se pretresati po točkah. Možda bi se opazka g. Živkovića mogla onda, kao predlog smatrati. Ako je razprava vrhu cieloga predmeta, onda si ja pridržajem, kad se bude čitati zaključak pismeni, na pojedine točke opazke učiniti.

Sima Filipović: Sad već po treći put formalno pitanje dolazi.

Dr. **Ignjat Brlić**: To je, kad nema reda.

Sima Filipović: Vis. kućo! Proti takovomu izrazu, budući je to predsjedničtva dužnost, ja nemogu korrigigirati; ali kažem to, da od moje strane nije potaknuto nijedno formalno pitanje, nego ako što nije u redu, to je od one gg., koja već po treći put formalno pitanje riešavaju, a ovamo je meritorni pretres. Dakle neznam, je li krivnja u meni, ili u vis. saboru, ili u onoj gg. Ja sam to samo u pogledu trećega formalnoga pitanja napomenuo, a medjutim pridržajem sebi pravo zaključnoga govora.

Predsjednik: Držim, da to nije formalno pitanje, što ga je g. Zivković potaknuo, jer mjesto predloga u izvješću, gdje se kaže, neka se u svoje vrieme novi odbor izabere skupa s Ugarskom, on hoće substituirati, da se nit dogovaranja odmah nastavi, i sporazumljenje sada već otvori.

Digitized by Google

Sima Filipović: Ovo je formalno pitanje, razumjem, koje je g. Fodroci napomenuo, da je ovo generalna debata, a da nije specialna. Ja držim, da ovdje nema niti generalne, niti špečialne debate, nego predlog je podnešen u čitavom sadržaju. Gg. govornici govore ne samo in generali, nego i o svih častih.

Predsjednik: Ja zato pozivam g. Fodroci-a, da izvoli govoriti u stvari, jer se stvar pretresiva.

Skender Fodroci: Vis. sabore! Ja se čudim gosp. Filipoviću, da se on tako ljuti, što sam ja pitao. Meni je slobodno pitati, je li debata generalna ili specialna. Budući je zaključeno, da se o cielom predmetu može govoriti, zato sam slobodan na pojedine točke moje nazore izjaviti.

Mislim, da g. predlagatelj nije sgodno izpustio stvar, koju je g. Živković naglasio, da se odbor izabere. Ovim nebi ništa pogriešeno bilo, da se odbor odmah izabere. Odbor bi mogao stati tako dugo, dok se nepozove. To nebi ništa smetalo cielomu zaključku, a i g. Živković bi se umirio i druga gospoda, koja misle, da sabor namjerava u buduće onemogućiti ovu stvar, ili svojega se prava odreći.

Što se tiče drugoga predloga glede provizorijuma, istina, da sabor provisorijum nepredlaže, nego zakone tvori; istina je i to, da ovaj zaključak nije korektan, kako bi bio, kad bi se možebit u drugoj formi predložio, jer se predlaže ovdje provisorium bez povoda. Vlada netrpi predložiti provizorijum, odbor. kralj. nije takodjer predložio provisorium, s toga ja neznam, zašto se predlaže provisorijum. Nismo pravo ni čuli zaključak g. Filipovića, niti razloge njegove, pa iz samoga zaključka nebi mogao razabrati, zašto je taj provisorijum.

Što se tiče samoga provisorijuma, on i nije korektan po ustavnom načelu, jer mu je razlog, što je g. Filipović naveo, samo oportunitet. Ja neuvidjam, da bi tu pogibelji bilo, da se nebi moglo postići, što g. Živković kaže, kad bi se u smislu zakona radilo, jer čim se nagodbeni zakon spomene, obezbiedjena je čitava pozicija. Ugarska bo vlada nemože ništa učiniti, što bi vriedjalo §. 66. Mislim da će ugar. vlada imati toliko sviesti, da nebude učinila, kako je ugar. sabor naložio, najme da se Rieka sasvim podvrgne ugar. vladi. Toga se nebojim, jer kad sabor ovaj spominje nagodbe §. 66. sabor je dao vladi pravac, da se ustroji provisorium, kako nebude vriedjao prava Hrvatske. Da li bude riečka autonomija sasvim pod Hrvatskom, ili samo jedan dio, a drugi pod Ugarskom, to dakako zavisilo bude od razsudjenja vlade. Sada nije nikakav red tamo; komisar neznam, je li spada pod Ugarsku ili Hrvatsku; a ne samo Rieka da je pod zaptom, nego i županija. Po njekojih §§. nagodbenoga zakona, kojimi su možebit umirena njekoja gospoda, ako se provisorijum uvede, mislim, nemože se dalje protegnuti, nego na upravljanje pomorstva, a ovo je i onako izuzeto i nespada na autonomne predmete. Bilo je u Trstu riečko pomorstvo, sada bi imalo doći na ugar. hrv. vladu, pa bi trebalo tu nješta providiti, jer pomorstvo nemože biti bez administracije. U tom obziru je ugarski sabor svoju kazao, nego i hrv. sabor mora nješto izreći. Ja mislim da je to sasvim korektno, i da se tim provisorijem nebude oskvrnuo nagodb. zakon; jer akoprem je ugarski sabor kazao, da se providba uzme glede trgovačkih poslovah, to se samo proteže na grad Rieku, ali nikako na naše primorje, isto tako i mjenbene poslove. Provisorium dakle najprije ima biti glede zajedničkih poslovah, poslie glede auton. poslovah tako, da se bude kazalo, da Rieka nit je ugarska niti hrvatska, nego zajednička, i tamo da budu spojeni svi interesi prave zajednice. Ako bude ugar.-hrv. vlada tako shvatila stvar onda svaki Hrvat morao bi se zadovoljiti i umiriti.

Dr. **Pavao Batagliarini**: Vis. sabore! S jedne i druge strane stvar je po predlogu g. Filipovića tako izcrpljena i tako na čistu, da tomu ništa više pridodati nemam; nu dočim riečko pitanje ne samo na kraljevinu ovu veoma bitno spada, nego je takodjer spojeno sa primorjem hrvatskim, u kojem živem, s toga dopuštemo mi budi nješto progovoriti.

Kralj. odbori hrvatski i ugarski, kamo su prispjeli i poslanici riečki, nisu tako sretni bili, da riečko pitanje dovedu do onoga konca, da bi se moglo reči: riešeno je, i moći će se predložiti na uvaženje.

Premda pitanje ovo nije posvema riešeno, jer jedina je točka bogoštovja i obuke, o kojoj se nisu mogli sporazumjeti; ovo je onaj kamen smutnje, koji je na putu sveobćemu sporazumljenju, kojega nisu mogli ukloniti. Bar to pokazuje izvješće, koje su predložili odbornici naši. U izvješću naše regnikol. deputacije i dotičnih prilogah njeziuih, naime, na koncu dolazi, što je u ugar. saboru glede riečkoga pitanja zaključeno. Ja se nebojim onoga zaključka ugarskoga sabora, jer on neprejudicira niti najmanje našemu pravu, naše pravo domaće ondje je obezbiedjeno. Vrata su širom otvorena, da možemo našu reč povesti glede riečkoga pitanja, ondje je samo staza pokazana, kako se modus vivendi na Rieci ustrojiti može.

Tko pozna okolnosti grada Rieke, županije riečke i primorja hrv., do onoga zaključka doći će, da ovo nepodnosljivo stanje u smislu trgovine i pomorstva trajati nemože, nego da se mora nastojati svom snagom i veoma brzo da se tomu zlu doskoči.

Istina, što se tiče zajedničkih poslovah, najme pako trgovine i pomorstva u primorju našem, neizključujuć grad Rieku, da ugar. vlada timi poslovi razpolagati može;

Digitized by Google

ona imade sva sredstva preduzeti, koja spadaju na promaknuće, može podići urede i službe ovamo spadajuće Dakle neima samo vlast podignuti gubernijum za grad i kotar Rieku; nego ima i pravo ustrojiti primorsko poglavarstvo sasvim oddieljeno od trštjanskoga. Ali to nije dosta, ugar. vlada mora biti u položaju urediti, da to dobro uspije, a to neće, dok nebude riešeno ovo pitanje.

Ja dakle priznajem okolnost, da si za razvitak trgovine i pomorstva priuzdržimo sva bitna prava, koja nam pripadaju na grad i kotar riečki. Njekakav se provisorijum mora učiniti, u koji takodjer vlada domaća utiecati može, t. j. moramo korake udesiti u onom pravcu u kojem ugarski sabor.

U našem primorju cielom ništa drugo nije, ako ne kamenito zemljište, bez trgovine bez brodarstva, ondje nije života.

Ako dakle mi pustimo ovu stvar, čamit ćemo kako i dosada/u nevolji i biedi. Bilo je sretnih vremenah, što sam već čini mi se rekao; bile su tri epohe. i ja ću ih napomenuti: Onda upravo, kad smo bili pod štitom Ugarske, prva je epoha do god 1809, i dan danas pripovieviedaju stari o tih sretnih godinah, druga je od god. 1809 do 1822 i bilo je mrtvilo u trgovini i brodarstvu. Povratilo se zatim primorje našoj hrvatskoj materi i kruni sv. Stjepana, i opet proživila je trgovina i brodarstvo. Tako sve do god. 1848. Od ove god. naprvo sve niže i niže pada, i vidit je samo prazne luke i siromaštvo. Ja se uhvam od onoga, što je preduzeto od skupne vlade, t. j. od krune sv. Stjepana, najme od željeznice, koja se gradi od sv. Petra na Rieku, od Rieke u Karlovac, pa od gradnje ceste bakarske, da će se nazad povratiti ona sretna vremena, i procvasti hrvat. primorje i tim zemlja hrvatska.

Zato gospodo pospiešimo ovu stvar, nemojmo stupiti na ono polje, da imenujemo novu deputaciju, jer to bi moglo poći za rukom u pet mjesecih a možebit i dva ljeta, a takov položaj u primorju nemože stajati. Zato ću ponoviti, što sam čuo od gosp. predgovornika, da mene predlog g. Filipovića sasvim umiruje. Ja uvidjam u njem podpunu garanciju za pravo naše na Rieku. Uvidjam postavljenu garanciju našoj vladi, da može stupiti u dogovor sa drugim faktorom glede provisorijuma tako, da ako bi bile prekoračene granice, posao nebi bio dobar; zato primam predlog g. Filipovića.

(Živio!)

Predsjednik: Želi li još tko govoriti? Ako nitko neželi, rieč pripada g. Filipoviću.

Mavro Broz: Vis. sabore! Meni je žao, da se to pitanje tako precipitira. Mislim, da bi mnogo korektnije bilo, da se ovaj predlog stavi na dnevni red. Medjutim kad se je već debata povela, i ja želim progovoriti u obće o riečkom pitanju.

Evo na stolu vis. kuće leži riešenje prevažnoga životnoga pitanja, pitanja najvećega zamašaja po našu domovinu, a to je pitanje riečko, odnosno pitanje cjelovitosti domovine naše, a čini mi se, da upravo to pitanje postaje uvjetom dalnjega obstanka nagodbe, sklopljene izmed kraljevine Ugarske sjedne, i trojedne kraljevine s druge strane.

U riešavanju toga pitanja postupati nam je korektno, logično, ozbiljno i obzirno, jer ovdje si sami prostiremo, a kako si prostremo tako ćemo ležati. Naš je sabor počam od god. 1866 izabrao dva kraljevinska odbora, da utanači nagodbu sa kraljevinom ugarskom, te nastave nesgodom vremena prekinutu nit državne zajednice. Prvi odbor nije došao do povoljnoga resultata, već su se odbornici kući povratili, neobaviv svoga posla. Nu medjutim dala si je jedna i druga deputacija rieč, da će se opet to prekinuto dogovaranje nastaviti.

Našemu sada ovdje saborujućemu saboru podje tek za rukom utanačiti nagodbu i sastaviti ugovor, koj stekavši prev. sankciju, postade temeljnim zakonom za kraljevine onkraj Litave u državnoj zajednici živuće.

Nu ista ova nagodba nije jošte nagodbom, jer nije podpuna, budući je ostalo neriešeno velevažno pitanje, a to je pitanje riečko t. j. pitanje cielokupnosti domovine naše

U tu gorku jabuku nehtjedoše zagristi ustavna naša braća Madjari iz sebičnosti, a većina našega sabora izbježe riešenju toga pitanja iz komoditeta.

Da ipak jedared na čisto dodjemo, da znamo kako s Ugarskom stojimo, i da se osvjedočimo, ima li nagodba s Ugarskom sklopljena u sebi životnu silu; to je sabor naš izabrao posebni odbor ad hoc, da put prokrči riešenju neriešenoga jošte pitanja riečkoga, pitanja principielnoga cielokupnosti mile nam domovine. Odbor ovaj stupio je sa sličnim odborom ugar. u dogovor uz 3. odbor riečki, koji po mojem mnienju mjesta ovdje imao nije. Resultat toga dogovaranja bijaše taj, što su iz našega odbora trojica izstupila, položivši mandate. Jedini za sada faktični član toga odbora jest g. grof Pejačević, koj bi nam veliku uslugu učinio, kad bi nam razložio, u kojem se štadiju pitanje riečko nahodi, odkad su ona trojica izstupila.

Ja čujem u predlogu g. Filipovića, da se ustroji njekakav provisorium za Rieku. To bi bilo vrlo smiešno, kad nebi bilo odveć griešno.

Mi smo ovdje zakonod. tielo, koje ima, ne samo pravo, nego i dužnost konačno uredit domovinu našu. Čitav će nam se izobraženi sviet smijati, da mi kao za-

Digitized by Google

konod. tielo zaključujemo stvaranje provisorija. Dobro znamo, da se je naša unionistička stranka za dokazati potrebu unije služila se tim glavnim razlogom, da nam domovina jedared dodje iz neizvjestnoga provisorija na stalan temelj zakona, a tomu upravo glavnomu argumentu protivi se ovaj predlog za provisorium. Magj. narod se slavi u svietu sa svojega strogoga štovanja zakona i prava, kao slobodouman narod. Istina, da oni štuju zakon nu samo na koliko se njih tiče i njim u prilog ide, oni štuju pravo ali samo svoje, i oni su sloboumni samo za se, što se tudjega prava i slobode tiče tu mi su odviš škrupulozni. Nam je znano iz javnih listovah, da se upravo u tom pitanju u potaji škandalozno postupalo i intrigiralo sa Gašparom Matkovićem, vodjom fakinah riečkih, i da se tamo išlo na to; kroz njega i njegove pristaše izhoditi to, da Rieka dodje u posied Ugarske mimo Hrvatske, bez da se nasiljem kompromitira Ugarska. Magjari se uviek pozivlju na svoje velikodušje. Kolikogod se putah o riečkom pitanju radi, kažu, da su prisiljeni odazvati se vapaju riečkih ugnjetenikah, koji u njih pomoć traže.

Ja pitam, kad bi Srbi u Banatu i naša braća u Medjumurju počela prizivati pomoć svoje braće Hrvatah, kad bi Slovaci prizvali u pomoć braću česku, a Rumunji svoju braću izvan Magjarske, što bi Magjari kazali? Što je jednomu pravo, to mora biti i drugomu, tko štuje svoje pravo, mora da štuje i tudje, jer tko neštuje tudje pravo, taj se odriče prava na svoje vlastito pravo naprama jačemu. Ja znam kako je ovo pitanje praegnantno u našem narodu. Ja sam osvjedočen, da možebit neima nijednoga izbornoga kotara. i da se nije obavio nijedan izbor, gdje birači nebi bili pozvali svoga izabranika, da im čuva posjed i pravo na Rieku. To je meni poznato iz kotara, kojega ja zastupam, i iz izjave gosp. savjetnika Hervoića, koji se je javno izrazio u klubu, da se je obvezao svojim biračem, da će nastojati, da se Rieka sačuva Hrvatskoj, i da svomu obećanju vjeran ostati mora.

To je takovo pitanje, da se možebit naš narod nijednim drugim nezanima toliko, koliko ovim, i da bi tim narod najviše povriedjen bio, kad bi izgubio to pravo.

Magjari žele imati more, za ostvariti svotu ideju o veledržavi magjarskoj.

Ako Magjari misle pošteno i iskreno nagodbom, onda ne samo da je Rieka kroz nas njihova, nego dapače čitava obala morska od Rieke do Zadra, a možebit s vremenom i dalje ćak do Kotora.

Ako mi u tom pitanju mlitavi i popustljivi budemo, ako naime sami iz svoga faktičnoga posjeda dobrovoljno izstupimo, kako tada ćemo braniti ostalo primorje, ako se prohtije Magjarom, da se i ono neposredno Ugarskoj pridruži, kako ćemo braniti i Slavoniju, jer ako si vlada ug. poželi, naći će već prividne dokaze i naslov, da zadovolji svojoj pohlepi.

Ja sam dakle toga mnenja, da se riečko pitanje konačno rieši, a riešenje konačno pitanja toga je jednostavno i kratko. Pitanje riečko korektno može se riešit u tri rieči, a to su, ili Rieka je naša, ili Rieka je ugarska.

To je jedini korektni način riešenja toga pitanja, a sve ostalo je samo šaranje, krparija, lukavština i prevara, što bi s vremenom mogla dati smrtni udarac istoj uniji, dakle želim, da mi prije, nego u kakav dogovor stupimo, ovdje svečano izjavimo, da je Rieka naša, i da sačinjava cjeloviti dio trojedne kraljevine. Kad smo to izrekli, kad kruna, drugi faktor ugovarajući, to pravo prizna, onda nemam ništa proti tomu, da se Rieka preustroji na način, kako je najshodnije, i koji ujedno bude odgovarati pravu, koje Hrvatska ima na Rieku, i koje je u zapisniku 18., 19. i 20. rujna 1868. naznačeno.

Gospodo moja, ako to pitanje na onaj način nebude riešeno, Rieka će biti uviek kamenom smutnje izmedju Hrvatske i Ugarske, i izmedju njih neće biti nikada onoga istinskoga sporazumljenja, koje je neobhodno potrebito za sretniju budućnost. Ovo riečko pitanje, ako se nerieši, biti će povodom kod svake i najmanje prilike, da se razdor izmedju naroda hrv. i ug. porodi.

Rieka po simpatijah svojih nit je naša nit ugarska, to je bar javna svim poznata tajna, kamo Rieka smiera i što hoće.

S toga usudjujem se predložiti, da vis. sabor prije svega izrazi, da je Rieka cielokupni dio kraljevine hrvatske, i da Rieka po pravu pripada Hrvatskoj; onda stopram da u dogovor stupimo, kako se imade Rieka preurediti, da naime u autonomnih stvarih kao cjeloviti dio hrv. kraljevine pripada Hrvatskoj, a u zajedničkih predmetih, kao što i ostala Hrvatska, pripada Ugarskoj i zajedničkomu zakonodavstvu.

Predsjednik: G. zast. Hervoić želi u smislu poslovnika na opazku g. predgovornika progovoriti.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Nisam voljan samo na opazku glede moje osobe predgovorniku odgovoriti, nego ću i o samoj stvari svoje mnenje kazati.

Što je g. predgovornik Broz moje ime spomenuo, te rekao, da sam se ja u klubu izjavio, da su mi moji komitenti uprav nalog podielili, da se zauzmem za Rieku, neka bude uvjeren, a i znade dobro, da premda svaki zastupnik po svom uvjerenju zastupstvo vrši, ipak sam se ja iz sobstvenoga nagona za Rieku zauzimao, jer je samnom zajedno bio u odboru god, 1868. za riečko pitanje; te mu je poznato, da sam ja u odboru posebni

Digitized by Google

predlog stavio bio, u kojem sam tako daleko bio pošao, da bi s naše strane već tada riečko pitanje podpuno riešeno bilo.

Tom prigodom sam ja predložio, da se za Rieku imenuje gubernator, koj bi zajedno i riečke županije vel župan bio; ovaj bi kao takav imao u našem saboru mjesto i glas, te bi glede županije, što se u ostalom samo po sebi razumije, podčinjen bio u svem banu i zemaljskoj vladi, a na Rieci pako glede zajedničkih stvarih odgovarao bi on zajedničkoj vladi, dočim bi glede autonomnih stvarih prema nagodbi podpadao pod našu domaću vladu, — nadalje sam u tom predlogu rekao, da Rieka sa kotarom imade zastupana biti na našem saboru sa dva zastupnika, od kojih već jedan prigodom izbora ustanovljen biti ima, da ide sa ostalimi našimi zastupnici uslied nagodbenoga zakona na zajednički ugarsko-hrvatski sabor.

Da je tomu tako bilo, znadu sva gg. zastupnici i članovi saborske većine, kojoj je tada bez svake primjetbe i g. Broz spadao. — A znade g. Broz i to dobro, da je moj predlog i njegovim glasom i u odboru a i u klubu pao; dapače, da je ovaj tako već zaspali predlog, još više zabačen samom nagodbom, za koju je g. Broz bez svake primjetbe i glede same Rieke, u svoje vrieme vojevao i glasovao,

Što pako g. Broz sada istom o riečkom pitanju izvadja i novi predlog stavlja, da sabor izreče, da je Rieka cjelokupni dio trojedne kraljevine, to se sa svimi u tom obziru prije i kod same nagodbe poduzetimi njegovimi čini neslaže.

Zašto se istom sada protivi onomu, što je prije pomagao stvarati; zašto li on sada njekim osobitim načinom udara drugim putem, nego li je to učinio onda, kada je stvar bila u samom prvobitnom pretresivanju i riešavanju, toga ja neznam; to je njegova stvar.

Nu toliko ipak znadem, da je on k sadanjemu stadiju glede riešenja riečkoga pitanja svojim sudjelovanjem pomogao prigodom uzakonjivanja nagodbe, dakle priznao ga zakonitim i odgovarajućim hrvatskim interesom, te prema tomu nije pozvan u tom pitanju nikomu, a najpače meni kakova spočitanja ili opomene činiti; — jer ga vlastita djela pri tom osudjuju.

Toliko glede osobne primjetbe štovanomu g. zastup. Mavri Brozu.

Neka mi bude sada dopušteno, da svoje individualno mnenje glede riečkoga pitanja bez svakoga okolišanja i bez svakih nazadnih pomislih, kako se to narodnomu zastupniku pristoji, izrazim

Ja držim, pošto je naš sabor nagodbeni zakon god. 1868. prihvatio, da je riečko pitanje, kao takovo riešeno. (Tako je!)

To je moje osvjedočenje i uvjerenje, i u tom obziru stojim i ja na onom temelju, na kojem i g. predgovornik Aurel Kušević.

Dopustite gg., da prodjemo malo način, kako je sabor po mojem mnenju to pitanje već riešio.

Godine 1868. kad je izvješće regnikolarne deputacije o nagodbi sa Ugarskom u saboru pretresivano, izaslao je sabor jedan odbor glede riečkoga pitanja, u tom odboru bio sam i ja, a medju ostalim i g. predgovornik Broz.

Ovaj odbor, nakon različitih razpravah, napokon predložio je saboru, a ovaj je prihvatio, poznatu svim nam reprezentaciju na nj. veličanstvo, u kojoj bijahu iztaknuta sva prava koja imademo na Rieku, te se u zaključku ovo kaže: da nj. veličanstvo blagoizvoli svojom milošću pravu hrvatskoga naroda zadosta učiniti; ovim je dakle postupkom predano bilo cielo pitanje nj. veličanstvu u previšnje ruke, a ono je moglo vazda prema obstojnostim okolnostih i prema položaju riečkoga pitanja, izreći, da je Rieka sa kotarom ugarska, ali nj. veličanstvo nije tako odgovorilo, nego je na onu prestavku sam sabor u sporazumljenju sa drugim zakonodavnim faktorom, t. j. nj. veličanstvom odlučno riešenje učinio, primiv naime bez primjetbe nagodbeni zakon od 8. studena 1868., gdje se u §. 66. inično kaže, da je Rieka sa kotarom „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus.“

A za ovaj §. 66. nagodbe glasovao je u svoje vrieme i g. predgovornik Mavro Broz, a sada ipak predlaže proti izričnim riečim zakona, da sabor neka izreče, da je Rieka cjelokupni dio trojedne kraljevine; a kao prihvatnik nagodbe dobro znade, da se nagodbeni zakon samo ovim načinom i ovim putem, kojim je prošao uz sudjelovanje svih k tomu pozvanih faktorah preinačiti bi mogao.

Nadalje, da je to pitanje riešeno nagodb. zak., pokazuje i ona okolnost, da se je po saboru izaslana naša regnikol. deputacija glede toga riečkoga pitanja na temelj §. 66. nagodbenoga zakona prigodom razprave u Pešti stavila i to, ona je stupila u skupni kraljevinski odbor prema rečenomu §. 66. sa ravnopravnim izaslanim odborom od Ugarske, i od strane grada i kotara riečkoga, dakle i tim činom, kako se i iz izvješća i razpravnih spisah našega kraljevinskoga odbora vidi, priznato je riešenje pitanja riečkoga.

Prema ovomu držim od svoje strane, da je suvišno svako biranje kakovoga novoga kraljevinskoga odbora, kako se to s njeke strane u saboru predlaže, (To nestoji!) — jest, ja kažem, da je suvišno, jer prema riešenomu

Digitized by Google

pitanju riečkom uzalud će se odbori birati, ta i onako u tom obziru nikad ništa sami po sebi zaključili, niti stvorili nebudu, dočim §. 66. nagodbenoga zakona put riešenja toga pitanja jasno pokazuje, a odbori u svakom obziru dalje idu, dakle prema toj nemogućnosti dalnjega kakvoga riešenja toga već riešenoga pitanja, bio bi dalnji izbor kakova odbora samo narodnom komedijom, koja bi volji, čuvstvu i želji onih ljudih, u našoj domovini možebiti odgovarala, koji za tim samo idu, dočim kakovoj svrsi i mogućemu uspjehu ništa i nikad doprinieti neće.

To nas jasno uči §. 66. nagodbe, a i dosta skupo izkustvo, koje smo u tom obziru dosada crpili.

Ovo su nazori moji, osnovani na jasnom zakonu i izkustvu, te sam ih ovdje visoki sabore bez svakoga straha javno izustio, nemareći, da će se s koje strane po novinah i po svietu vikati i pisati, da je Rieka izdana, prodana i bog zna, što sve ne.

Ovakvih izrazah biti će, to se nadam, ali mene kao narodnoga zastupnika, stojećega na temelju nagodbenoga zakona, sankcionirana nj. veličanstvom našim kraljem neće nikada krenuti sa puta istine i zakona; pa još zakona, koga smo mi svi skupa neima tomu dugo oduševljenem primili.

U koliko sam se do sada u saboru uvjerio, to se sada ovdje pitanje kreće o primiću predloga stavljenoga po narodnom zastupniku g. Filipoviću.

Ja se sa onom stranom toga predloga, gdje se govori o izašiljanju novoga kraljevinskoga odbora, prema prije izrečenim; neslažem, — nu, jer ipak držim, da će se sa ostalimi stavkami toga predloga i mojim nazorom u tom pitanju zadovoljiti i to: da se riečka županija rieši sadanjega svoga neizvjestnoga stanja, te da se predade pod redovitu upravu naše autonomne vlade, a na Rieci sa kotarom, da se uvede zakoniti red prema silnoj potrebi, koju obći promet, trgovina i pomorstvo jasno ddkazuju, te da se upravo u tom obziru prema postojećemu nagodbenomu zakonu sličnim trgovačkim i pomorskim interesom u cielom našem primorju zadosta učini, pristajem i ja uz predlog g. narodnoga zastupnika Filipovića.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Neka bude dozvoljeno i meni u ovom pitanju prosboriti. To činim zato, da vršim u onom predmetu, koji je već intensivitet zadobio u našoj domovini, gradj. dužnost, a drugo zato, da pružim dokaz, da mi na putu izrazu svojega sobstvenoga uvjerenja neleži nikakav moment, došao od ove ili one strane. Prije nego polazim na stvarno stanje predloga g. Živkovića, budi mi dozvoljeno odgovoriti vrlo nježno i u kratko onim, koji se protive ovomu predlogu; a u redu tom polazit ću najprije na slabije življe; i to u prvom redu na zastupnika ivanečkoga g. Broza.

Prije svega molim za oproštenje g. zast. osječkoga, koji je interpeliran po njem, da mu izloži štadij, u kom se riečko pitanje nalazi sada poslie resignacije trijuh drugovah molim, da ja mjesto njega odgovorim na to, jer sam i onako engagiran u tom pitanju, kao što i g. zast. osječki. Odgovor stoji u tom, da izza kako su tri kralj. odbornika Vuković, Fodroci i moja malenkost resignacije položila, to se onda ni 4. odbornik g. grof Pejačević nije nalazio vlastnim dalje razpravljati, budući su tri četvrta naših representantah naše kraljevine izčezla. Kraljevinski odbori morali su suspendirati svoje djelovanje, i o toj suspensiji predložili su zapisnik jednomu i drugomu zakonodavnomu tielu. To je stadium stvari, u kom se nalazi râd kralj. odbora.

Na nazor g. štov. zast. Broza, po kojem on, napadajuć predlog g. zastupnika Filipovića, veli, da nije dobro i zakonito, da mi ovdje stvaramo provizoria, moram primietiti, da kad bi to ležalo u predlogu g. Filipovića, on bi mene našao proti svom predlogu. Smjer predloga gosp. Filipovića nemože stajati u tome, da sabor stvori provizorium, jer tko sustav zakonodavnoga tiela, svojstvo i povlast vladinu pozna, taj će znati i to, da se u saboru provizorija nestvaraju, već ako su nastale takove okolnosti političke, u kojih zakonodavno tielo nije u položaju stvoriti zakon pozitivni za konkretni kakov slučaj, tada je navada ta, da se vladi pripusti stvoriti provizorium do budućega zak. ustrojenja istoga konkretnoga slučaja; a to zato, da se prama tomu slučaju red neporemeti, kojemu je ovakov provizorni slučaj podlogom. Zato uzgred, dok dodjem na nazor g. zastupnika vukovarskoga, moram staviti protivnu paralelu izmedju dva zastupnika, na jednom stepenu stojeća, da dočim jedan protestira, da netreba provizoriuma, drugi postulat stavlja, da provizorium treba predložiti saboru za odobrenje. G. zast. Broz je našao pogubnost u pozivu na simpatije riečke od strane ugarskoga sabora i veli, izloživši to sa primjerom: n. pr. da bi se u Banatu to dogodilo ili gdje drugdje, bilo bi pogubno za njih, kao što je ovdje za nas. Ja dielim taj nazor i dielio sam ga na drugom polju i u drugom zamršaju, naime kad se je sastavio predlog nagodbe, koji je izmedju svih napadačah svojih imao najvećega upravo g. zastupnika Broza. Ondje stoji, da se nepostavi riečka simpatija na svoju akutnost, jer ako danas sutra zomborska ili novosadska županija postulira naprama Biogradu, sabor ugarski mora pripustiti; ako Rumunjska, Erdeljska postulira prama Bukureštu, ovom istom konsekvencijom morati će sabor ugarski pripustiti.

To sam ja napisao, i upravo taj princip napao je g. zastupnik Broz, na kojem sada stoji, hoteći napadati predlog g. Filipovića. G. zastupnik Broz jednostavno svoj predlog formulira, il recimo u saboru: Rieka je naša ili Rieka je ugarska. Neka mi dopusti g. zast. Broz, da se

Digitized by Google

nemogu složiti sa ovom jednostavnom ideom, koju shvaćam, i nemogu izreći: Rieka je ugarska, jer bi to poremetilo sav logični sklad umovanja g. Broza, koji stoji na temelju prava Hrvatske, što ga ima na Primorje, a stoji u protuslovju sa mojim individualnim nazorom, koji to, da je Rieka ugarska, nebi izrekao. A ni: Rieka je naša, izreći nemogu. U nagodbi §. 66. i zakoniku god. 1840. Rieka se imenuje separatum corpus sacrae regni coronae. Odatle trebalo bi izvesti, da Rieka niti ide nas, niti Ugre, nego da su Riečani vlastni sami sobom razpolagati, i njihova je Rieka.

Kad čitam §. 66. nagodbe i uzporedjujem sa prev. reskriptom od 7. stud. 1868., kojim se kaže, da se ima državnopravno pitanje izjednačiti izmedj nas, Ugarske i Rieke, moram kazati, da je državnopravno pitanje na Rieku jošte preporno, i da ga nemože nijedan sabor lomiti na priečac, nego mora ići ustavnim kanalom, dok se odluči, što bude prem zakonu i pravu, prema interesu jedne i druge kraljevine i istoga grada Rieke. Ona bojazan g. Broza, da onom istom logikom, kojom teži Ugarska odciepiti Primorje, može odciepiti i Slavoniju, da mi, koji radimo po ovom predlogu na izjednačenje ustavno, da to, kako mu se čini, lukavštinu i prevaru delamo. za ovakove nazore ostavljam sviesti g. Broza trh odgovornosti. Ja se nenalazim zvan, njega kastigirati iz počitanja za njegov položaj.

Prelazim na nazore g. zast. vukovarskoga, i ovdje ću vrlo kratak biti, da nezavlačim i onako već produljenu razpravu, nu moram se najprvo uzgredno svrnuti na nazor onaj, kojim se očituje okolnost, da su tri regnik. poslanika u tielu regnikol. predali resignacije, a ne ovdje, da je to inkorektno Moram sa svoje strane opaziti, da je mandat podielio sabor hrvatski, i da okolnost, da su ti mandatari resignaciju položili, svakako spada na sabor hrvatski. U toliko g. zast. vukovarski ima pravo; a nema ga u toliko, jer su oni tamo svoj mandat položili, da u tom leži inkorektno postupanje, jer inkorektni postupak po načelu lingvističnom i ugladjenosti neinvolvira povredu, nego kada se veli, da je zast., koji državu hrv. representira, inkorektno postupao; to je više nego što diskrecija dopušta. Ja velim, da inkorektno nije, jer okolnosti one, koje su se u tečaju razprave kralj. odbora razvile, i koje su vam ovdje iz ovoga zapisnika poznate, okolnosti, koje se čitaju i izmedju linijah izvješća kralj. odbora, nukale su nas trojicu, da položimo naš mandat; a iste važnosti okolnosti nukale su našega četvrtoga kolegu, da nepoloži mandat. Kada nebi nastale bile one okolnosti, da ova trojica nepolože mandat, bi se i dalje bila produljila razprava

Budući su te okolnosti savjetovale nenastaviti razpravu kralj. odbora, bilo je od nužde odmah deponirati mandat a ne čekati, hoće li biti prilike položiti mandat u zakonod. tielu. Uz ovo još dvojica gg. zast. Vuković i Fodroci izviše našli su se nukani, i ovdje položiti mandat, dočim sam ja to položenje zvanično publicirano našao u izvješću, s toga nisam držao za nuždno, da još po drugi put ovdje polažem mandat: već sam kazao u odgovoru napram g. Brozu, što mislim o želji g. zast. vukovarskoga, da se u onom predlogu g. Filipovića nenalazi provisia, da sabor odobri provisorium, kazao sam i to, kad se, i po kojih okolnostih ima utanačiti provizorium, i da provisorija vlada utanačuje. Potvrda toga provizorija na zakonod. tielo nespada, jer u onaj hip prestane biti provisorium i prelazi u narav definitivnu, a u ovom konkretnom slučaju nemože prelaziti u narav definitivnu, jer na putu stoji prev. resolucija od 7. studenoga 1868., koja propisuje, kojim načinom se ovo riečko pitanje putem zakonod. razriešiti ima. Bitni momenat, kojega nalazi g. zast. vukovarski proti predlogu g. zast. Filipovića. stoji u tom, da smo mi nit dogovaranja u riečkom pitanju prekinuli, sliedovateljno, da smo mi pogazili zakon, ili lakše govoreć, da smo stupili preko granicah nagodb. zakona, i s toga razloga da on onu stavku primiti nemože. Neka mi oprosti g. zast. Živković, da u ovom predmetu izjaviti moram, da on ili predmet sam, ili sklad predloga onoga nije shvatio.

Kad bi bio smjer predloga ovoga nit dogovaranja sa Ugarskom prekinuti, kojemu bi po zdravoj logici bila posliedica ta, da bi u istinu pogazili nagodbeni zakon, tada bi ja proti predlogu glasovati morao. Ali ako se shvati taj predlog i po gramatikalnom i javnopravnom sadržaju, nemože še drugo izvoditi iz njega nego to, da sabor hrv. znajuć iz izvješća okolnosti, koje su priečile do sada uspjeh dogovaranja, da to dogovaranje nastaviti hoće, i da u tu svrhu kralj. odbor svojedobno imenovati pripravan stoji, i da on nit dogovaranja nastaviti hoće, to mu leži u njegovoj zak. mori po prev. reskriptu, da će u svoje svoje vrieme imenovati zastupnike. Ako ja nutarnji zamašaj pomislih g. Filipovića poznam, imade se ta stvar ovako razumiti: odmah imenovati odbor ili kako druga gg. hoće, čim prije imenovati odbor, il, u svoje vrieme imenovati odbor, kako g. Filipović kaže; to nisu 3 raznovrstna gledišta, nego samo dva, naime u svoje vrieme i čim prije, to je jedno te isto, jer kad se granica neopredieli, to znači u neopredieljeno vrieme. Drugi je nazor: „odmah" birati regnikol. deputaciju; to razumijem al nemogu zanj da budem, a zašto?

Gospoda moja! Koji su bili u kralj. odboru, koji iz tradicije ustmene i pismene, i koji iz sadržaja zapisnika i javnih listovah znadu tečaj razprave i kralj. odbora, i koji hoće u riečkom pitanju i sliediti bez strasti, računajuć ne samo sam sobom, nego sa svimi faktori, taj će znati, da ako treba danas birati taj odbor, pa birali Vi 4

Digitized by Google

Solona iz sredine naše, da će donieti uspjeh isti, koji i mi, da će odgoditi pitanje. Ja govorim kako mi na duši stoji bez brige na to, što će se govoriti iza mojih ledjah i što piskarati proti meni. Riečko pitanje možebit nedade se ni za 6 mjesecih tako riešiti, da bude prudno nam i Ugrom i Riečanom. Tko tu stvar hladnokrvno shvaća, on će kazati: ja to nisam reko, ali evo poslovnik imade pravo. Pitanje riečko takove je naravi, koje mora samo po sebi uzoriti, i mora Ugarska doći do uvjerenja, da to nije Eldorado politički i materijalni prema Ugarskoj. Ugarska mora Riečane poznati, kako ih poznamo već mi, mi moramo doći do toga uvjerenja, kada se radi o takovom predmetu, na koje tri faktora vindiciraju pravo svoje, da se taj predmet ima riešiti prema pravu sve trojice, a ne samo jednoga; a uzoriti mora to pitanje i naprama Rieci i Riečanom. Ja nisam pozvan razdraživati prama Rieci, ali moram konštatirati onu srdžbu u kralj. odboru, kad smo morali slušati principialni shvat riečkih poslanikah naprama našim: da smo mi četvorica luč panslavizma, i da neće dopustiti, da se ova županija zove riečkom, jer da je to proti njihovoj časti i dostojanstvu. Dok budu nazori takovi i populacija takova, koja odobrava ta načela, dotle gg. izjednačenje toga pitanja ovakovim načinom nije moguće; taj predmet mora uzoriti, ostarati i sam u sebi mora upametiti.

G. zast. Živković u misli, nemoći pristati na predlog, argumentaciju pružio je i tamo, da je izrekao, da je ugar. sabor već formulirao taj provisorium, a mi da se oslanjamo na neizvjestni provisorium, i odtuda njega obuzela bojazan, koju nije izrično napomenuo po svojem taktu, nego je naglašena po g. zast. Brozu.

Što veli ugar. sabor? Zaključak ugar. sabora glasi ovako: (čita). „Dočim se izvješće u riečkom pitanju izaslanog ugar. odbora do znanja prima;“ to veli i predlog g. Filipovića.

Dalje: „opunovlašćuje se ministerijum, da donle, dokle se viseća pitanja konačno nerieše,“ dakle on ide dalje nego mi i više popušta vladi nego mi, koji kažemo: „u svoje vrieme, -- ustanovi jedan provisorijum na takav način, da imenuje s obustavljenjem, dotično prestajom djelovanja kr. povjerenika gubernatora, da preuzme javnu upravu grada Rieke i njegovoga kotara, te da š njome odredjuje, riečku pako županiju da predade hrv. autonomnoj vladi.

Na koncu opunovlašćuje se vlada, pošto uprava zajedničkih poslovah u pogledu trgovačkom i pomorskom zaustavu trpiti nemože, da o providjenju spomenutih trg. i pomorskih poslovah shodnu brigu zauzme. Što se druge alineje tiče: „Na koncu — zauzme,“ tu sam sporazuman sa g. Živkovićem jer počiva na §. 9 nagodbenoga zakona; ali ima preponah u 2 §. „Opunovlašćuje — austr. vladi.“ U ovom zaključak ugar. sabora neima ništa drugo, česa nebi bilo u predlogu gosp. Filipovića, koji veli: da se izvješće na znanje primi, da se naša vlada opunovlašćuje sa ug vladom provisorium utanačiti, da će se, dok se pitanje konačno nerieši, imenovati kralj. odbor, samo da se predade županija hrv. auton. vladi, i da se komisar riečki ukine. U tom su ova dva predloga posve suglasna, dakle tuj nema uzroka izdizati ovaj predlog u supremaciji, da se ponizi predlog, koji leži na stolu vis. kuće. Samo je jedna razlika, koju je g. Živković vrlo dobro shvatio, naime da je ug. sabor u svom zaključku naročito uputio svoj ministerij, da preuzme upravu grada Rieke i kotara, da: čim vi kažete, da je riečko pitanje preporno, nije bilo pravilno od jednoga sabora izjaviti, da vlada preuzme to, što je još preporno.

Glede toga umujem ovako: sabor ug. naložio je svojemu ministarstvu, da primi upravu grada Rieke i da š njom razpravlja. Što može misliti sabor ug. s ovim za ključkom?

Izviše kažem prije, nego dolazim na tu analizu, da moram izjaviti, da ug. sabor za svoj okrug može stvoriti zaključak; taj niti može prejudicirati nam, a i neće dobiti veću valjanost, ako ga mi priznajemo. Obratno, zaključak kojega mi stvorimo, nemože hiti po ug. saboru influenciran, niti može njemu prejudicirati.

Glede toga zaključka ima 3. faktor, koji ga sankcionira, a to je kruna.

Dakle ja nezazirem od namjere ug. sabora, ali moj shvat o tom zaključku: da se preuzme uprava Rieke i kotara, jest, da se taj zaključak može samo osnivati na zak. ustanovah samoga postojećega zakona, t. j. dok nebude uredjeno stanje Rieke definitivno zak. načinom, da to preuzeće može samo počivati na nagodb. zakonu; a buduć vis. saboru nestoji do toga, kakva će biti uprava provisorna, buduć je ug. sabor već jedanput kazao ministarstvu, da napravi provisorium, to i mi tako izrično kažemo, da provisorium ima biti u okviru nagodb. zakona. To ja napominjem glede bojazni, da će jedna ili druga vlada odrediti provisorium, koji bi stožernim pravom kojega sabora prejudicirao. Prema ovomu konkretnomu slučaju mora se obazrieti na §§. 43. i 45. nagodb. zak., neću da ih čitam, jer ih cieli sabor zna.

O Rieci neima toliko govora u bojazni javnoj, nego leži to u Primorju. A da regnikolarni deputirci nisu, kako polag nazora g. Živkovića, inkorektno postupali, neka mi dopusti vis. sabor, da njekoliko linijah pročitam. Kod ug. predloga nagodbe od 2. lipnja 1. tč. glasi ovako: „Cieli distrikt, koj je i prije god. 1848. riečki gubernij sačinjavao, će za trgovačke, pomorske, mjenbene i u obće sve one poslove, koji se glasom g. 1868. sa hrv.-slav.

Digitized by Google

kraljevinom utanačenoga ugovora kao zajednički smatrati imadu, i nadalje jedan distrikt sačinjavati, te zajedničkomu saboru i zajedničkomu ministarstvu podpadati."

Neglededć na to, da su se kralj. odbornici ug. verklausulirali, prema predlogu njihovoga operata, odbornici su naši vezanimi se našli u pismenom odgovorom od 12. lipnja ovako odgovoriti: „Na tč. 1. Računanje onih predielah Primorja, koji su prije god. 1848. riečki gubernij sačinjavali, u jedno te isto tielo ili distrikt" mi smo odmah perhorrescirali izraz distrikt — „—sa Riekom, u pogledu zajedničkih posalah, hrvatski odaslanici povladiti nemogu, jerbo, glasom §. 66. tč. 1. nagodb. zakona, sačinjava (izuzev grad i kotar riečki) sadašnja riečka županija, dakle takodjer oni dielovi, koji su prije god. 1848. pod riečki gubernij spadali, bezdvojbeno cjeloviti dio Hrvatske; ove prediele sa Riekom — koja je preporan predmet, — makar samo u obziru zajedničkih posalah stupiti" — mjesto „stupiti" ima biti „spojiti."

(Čita dalje:) „. . . značilo bi toliko, kao ostaviti se pozitivnih zakonskih pravah, prieporan teritorij pomnožati, te takovo teritorialno stanje za primorje proizvesti, koje bi za budućnost odcienljenje istoga od matere zemlje, ili barem dvojbah ili tumačenjah o njegovoj pripadnosti uzrokovati moglo.

Hrvatski odaslanici takodjer radi dalnjega zakonskoga smotrenja nisu u stanju ovaj predlog prihvatiti, jerbo drže, da regnikolarnoj deputaciji nepripada pravo, preko obsega njezine zakonite zadaće sizati, a to, scienimo, ona bi činila, ako bi se kod uredjenja riečkoga priepornoga pitanja, za koje se ona po glasu §. 66., tč. 1. nagod. zakona kompetentna neosjeća, ujedno u kolateralno uredjivanje ostaloga primorja upuštala, čemu joj zakonita ovlaštenost manjka"; „ako li tomu nebi bilo tako, to jest, ako riečko pitanje, što Hrvatska nikako predmnievati nemože, riešenje nadje, koje sa slobodnom privoljom Hrvatske stvoreno bilo nebi, onda je Rieka naprama Hrvatskoj dieljen prediel, koj, neimajuć nikakova neposredna doticaja sa Hrvatskom, od hrvatskih zakonah i oblastih daleko stoji, a pod takovimi okolnostmi hrvatski odaslanici nesmiju nikada privoljiti, da se hrvatski nedvojbeni predieli ondje administriraju, kamo po Hrvatskoj predani nisu, te kamo ih predati vlada u smislu nagodbenoga zakona nebi ovlaštena bila."

Ja mislim, gg., da je kraljevinski odbor svojoj patriotičkoj dužnosti, braneć primorje, zadosta učinio. Tu je bio razgovor o definitivnom zakonitom uredjenju, a sada je govor samo o provizoriju. Ja sam uvjeren, da će, ako se ovaj predlog g. Filipovića primi, izbiedjeno biti najprije pravno pitanje, koje je jasno textirano, faktično pitanje riešeno je provizoriumom, a mi ćemo doći u položaj, da postignemo ono, što mnogi skupa sa g. zastupnikom Brozom žudjeno želi, najme cjelovito riešenje u toliko, da nam se, izuzam ovo jedino pitanje, ostalo bez svakoga prepora utjelovi. To sada nije, jer vlada zem. neima nikakove povlasti u riečkoj županiji; š njom vlada kr. komisar. Tko je komisara postavio, nemam razglabati, govorim samo o faktu. Mi ćemo zadobiti cielu riečku zupaniju, a je li to ništetan smjer, da zadobijemo županiju, koju de facto neimamo? Na pitanje, je li to pravo, znam da nije, nu jer nemožemo silom uzeti, moramo diplomatičnim putem postupati, da dodjemo do cilja, da dobijemo, što je ustanovljeno u zakonu. Kad je već tomu tako, i kad želimo, da se već jedanput red uvede kod nas, i ovo sačinjava takodjer jedan dio uredjenja naše zemlje. Kad sam uvjeren, da će vlada za Rieku i kotar učiniti provisorium, koj neće okrnjiti temeljni zakon, kad tako shvaćam, molim vis. sabor, da predlog g. Filipovića primi. (Živio!)

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja sam stavio predlog, da se nit dogovaranju nastavi, a o drugom, o provisorumu rekao sam, da ga u ovoj formi kako je predložen, nebi mogao primiti.

Dopustite samo u kratko da odgovorim na nazore g. predgovornika, koji se je i na me osvrnuo, a zatim na ono, što je izustio g. Hervoić neopazno, da je pitanje riečko riešeno, što do onda jošte nitko nije rekao.

Uzmimo na znanje, što je g predgovornik rekao, da sabor provisorium nestvara, a ipak tamo ide, da ga u stvari stvori. Provisorium stvara vlada, kad sabora neima tako, da svakako ono, ako nije administrativne naravi, mora sabor saznati i odobriti. Što se na Rieci namjerava i organizira Rieka sa kotarom, t. j. ono, što se misli sa cielom zemljom, da se to i sa Riekom učini, ta stvar samo saborom i kruni pripada. A na koliko izvanredne okolnosti, kao što ove izazovu potrebu, to samo vlada može učiniti bez pitanja sabora uz naknadno odobrenje.

Gg. moja, ako je ugarski sabor drugim putem pošao, i zašto nezahtieva naknadno odobrenje, to je nješto drugo, to je naputak.

To je razlika medju g. predgovornikom i menom, što on na 1., a ja na 2. liniju važnost polažem, on na 1., dok se tp pitanje konačno riešio, a ja na 2., koja kaže, da rieč „opunovlašćuje" stoji u rieči „poziva", t. j. da je opunovlaštena vlada, da preuzme Rieku i kotar, i u tom zaključku ignoruje ugarski sabor pravo ove zemlje. Kad sabor to kaže, to je učinio možda, da diskusiji granice učini, i kad vlada tako učini, ona je već sporazumna sa saborom. U našem zaključku zahtieva se, da vlada izvede provizorium u granicah nagodbe.

Na ovo imam samo toliko reći za odgovor g. Hervoiću, kao da je po §. 66. pitanje riešeno, i Rieka postav-

Digitized by Google

ljena nam ravnopravnim faktorom kao separatum corpus regni coronae adnexum. Dakle bi taj corpus kao nam ravan sa krunom imao razpravljati svoju stvar; ali toga nije. Istina veli se, da se sporazumljenjem obijuh stranakah ovo pitanje imade riešiti. Ali kako glasi §. 66.?

Glede autonomije grada Rieke i inoga u tom pogledu uredjenja, tu da se postigne sporazumljenje tih faktorah. Tko je tu u nazadku, mi ili Ugarska? Mi svakako, jer Rieka, kad postigne autonomiju, ona preko toga tražiti može, da dodje u neposredni odnošaj, da postane „Reichsunmittelbar.“ Dakle ako su granice poremećene u §. 66., onda vlada može učiniti to, da Rieka ode u neposredni odnošaj naprama Ugarskoj, pa ipak neće proti punovlasti učiniti. Jednom rieči, to nije punovlast ona, koju daje sabor ugarski, to je nepredieljena punovlast. Zato želim, da se kaže, da naša vlada u sporazumljenju sa ug. vladom stvori provisorium takav, koji bi izvesti imala uz naknadno odobrenje sabora.

Da vidimo, vis. sabore, na koliko se slažem, na koliko ne. Ja mnienje štov. g. Žuvića odobravam, da sabor nestvara provizorium, a zato ja i velim, da ono, što bi vlada naša stvorila sa ug. vladom, i mi odobrili, postalo bi zak. ustanovom, koja bi surogirala faktično stanje. Da je g. predlagatelj u zaključku stavio izraz provizorium, to je njegova stvar; nego kad sabor privoli na to, tuj nema više provizoriuma, nego je ustanova takova, koja se zakonom smatra donle, dok se nepromieni načinom, kako zakon sobom donosi.

Primjetbu g. predgovornika o punovlasti prelazim, jer je manje važnosti: samo toliko kažem, da tu neodlučuje važnost predmeta, nego pravni odnošaj izmedju vlastodavca i vlastoprimca. Ona trojica položivši mandate ondje, ona su nekorektno postupala, pa svejedno u kakvom predmetu.

Što se tiče tumačenja, koje daje g. predgovornik zaključku ugar. sabora, ja neznam, što tko misli, ali sudit mogu onda, kad čujem izraz. Ja bi želio, da budućnost pokaže, da on ima pravo, a ja ne, a ja nisam pozvan kritizirati ono, što nevidim. Buduć vidim jasno izraz, koji tamo ide, da se uzme sve, što je njihovo, zajedničko, a ono što je autonomno, da se u upravu provizornu preuzme, tu nenalazim drugo izhodište, nego da se zbilja misli, da je Rieka njihova, i da je uprava samo provizorna. Što se tiče izreke velevažne i opasne g. Hervoića, ja nisam kazao danas, nego još onda, kad je on prihvatio, što danas pobija, t. j. da je Rieka separatum corpus, ali se ondje od svj. krune obriče, da možemo riešiti pitanje autonomije. Dakle tu se nemože kazati, da je riešeno. Sabor je ugar. prihvatio stanovište dogovaranja, i ja ću kazati moj smjer napram ovomu zaključku

Ja uvidjam to, što g. Batagliarini kaže, da ovo pitanje netrpi odlaganja, uvidjam, da ovo pitanje neće biti riešeno možebit ni za pet godinah, osobito kad od sporazumljenja obijuh stranakah zavisi, kad započme dogovaranje; zato uvidjam, da bi trebalo faktično stanje tako udesiti, kako bi moglo dobiti kakov takov vid zakonitosti; ali neuvidjam to, da bi mi takov zaključak donesli, da nepustimo mogućnost prigovora u svoje vrieme. Zato i želim, da se kaže vladi, da ona imajuć pred očima po nagodbi zajamčeno pravo autonomije u zemlji, stupi u sporazumljenje s ugars. vladom i otvori provizorium uz naknadno odobrenje sabora. Jer ako se primi u svoje vrieme saborenje i čuje kakav je provizorium, možebit ćemo ga primit ili cieloga ili čest samo, i što ovako prihvatimo to je zakonito, a ostalo bilo bi faktično stanje, koje bi ostavili in suspenso, da ga u svoje vrieme reklamirati možemo. Kad se to učini, onda ma kako nagodba izpala, ja ju već a priori odobravam.

Zato držim s jedne strane to, da redakcije 1. točka daje smisao, kojega i ja želim, jer tako nebude sumnje, s druge strane i ja sam za provizorium, ali tako, da našemu pravu neprejudicira. A buduć nismo u stanju dati naputak kako vlada ugar., jer to nebi bilo praktično, dakle dajmo povlast vladi, ali tako, da smo kadri u svoje vrieme svoje pravo izbaviti, na koliko bi potrebno bilo.

S toga vidite, da nisam protivan koraku, koji se preduzima, ali želim samo, da se radi sa pozornošću, i molim, da se ovo tako redigira, da nit dogovaranja nezavisi od obijuh faktorah, i da se u 2. tč. primi dodatak moj, da vlada što učini, ima predložiti saboru za naknadno odobrenje. Onda bi i ja tu stvar prihvatio.

Sima Filipović: Vis. sabore! služim se sa pravom zaključnoga govora. — Štov. g. zast. bektežki malo mi je posla ostavio; on je sve kazao, što sam si ja za podlogu govora pobilježio. Ali ipak nješto mimoići nemogu. U predlogu kojega sam vis. kući podnio, ovo se sadržava: „da se privremeno uvede onakovo ustrojstvo, koje će postojećemu zakonu, imenito drž.-pravnoj nagodbi i dobro shvaćenim svestranim interesom što bolje odgovarati.“ Ovo je, vis. kućo, pozitivna jezgra ovoga mojega predloga; sve drugo, što sadržava, od časti odnosi se poglavito na sahranu prava kraljevine ove za ovo doba, kad se bude definitivno riečko pitanje riešavalo, od časti je formalno, a ovo je jedino positivno disponiranje ovoga predmeta. — Ovdje je upotrebljeu izraz: privremeno: to u drugom jeziku znači: provisorno, to jest, ali neka mi se dopusti, da sam se uztrućavao upravo tu rieč upotrebiti: predlagati provisorno ustrojenje riečkoga pitanja, moram se izraziti, da je malko nepopularno u domovini. — Domovina želi, da se to pitanje jedared sa dnevnoga reda izbaci.

Ja sam se s toga ponajviše nadao, da će se od one gg., koja su proti predlogu glas podizala, baš u ovom punktu najveće prepone činiti; ali ja sam od njih provi-

Digitized by Google

sorium za svakom drugom rieči čuo, oni su kao milu pjesmu tu rieč popjevali, i o tom su se samo izrazili, da su u principu proti zavedenju provisorija na Rieci, proti provisornom riešavanju ništa neimaju. Ja, koji sam uvjeren, da je definitivno riešenje nemoguće, koji sam uvjeren, da nješto na Rieci činiti moramo, da bi se anarkično stanje dokinulo, nadao sam se u ovoj vis. kući podpori, ali nisam se nadao, da će ovaj punkt predloga jednoglasno primljen biti. Ja sudeć po tečaju debate, naročito po okolnosti, da se je samo jedan jedini glas proti predlogu izrazio, a ovo sa one strane, odkud nisam izčekivao, da se izrazi za provisorium na Rieci; — nadam se, da će vis. kuća moj predlog jednoglasno, — sa iznimkom jednoga glasa, — primiti, i preporučujem ga.

Predsjednik: Vis. kućo! Predlog g. zast. Eilipovića je poznat. On na kratko sadržava, da se u svoje vrieme sporazumljenjem sa saborom ug. opet odbori sastanu, koji bi imali riečko pitanje izravnati; dotle pako da se naša vlada pozove, neka poprimi takove korake, da se uprava riečke županije odmah povrati autonomnoj vladi, a glede grada Rieke, da se u smislu nagodb. zakona imade takodjer uprava ustrojiti.

G. Živković ovaj predlog izpravlja na toliko, da predlaže, neka se nit dogovaranja medju saborom ug. i hrv. putem odborah nastavi, i zato neka se mjesto trih odbornikah, koji su izstupili, novi izaberu; medjutim neka se glede uvedenja provisorne uprave naša vlada pozove s tom dužnosti, da uvedenu provisornu upravu izviesti vis. saboru na dotično odobrenje.

G. Broz predlaže, da vis. kuća izjavi, da je Rieka cjeloviti dio ukupne troj. kraljevine, i da se imade samo dogovor nastaviti na toliko, kako se Rieka imade urediti u auton. poslovih, spadajućih pod upravu naše zemlje i u skupnih poslovih, spadajućih pod upravu skupnoga ministarstva.

Ovo su tri predloga, koja se stavljaju vis. kući na odvjetovanje.

Dr. **Ignjat Brlić**: Predlažem ustmeno glasovanje.

(Podupiru.)

Predsjednik: Dakle pitanje je prvo: prima li vis. kuća predlog g. Filipovića, kako je pročitan? Koji su za njega, neka izvole glasovati sa „da“, koji proti sa „ne.“

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita imenik sab. članovah.

(Poimence glasovanje.)

Predsjednik: Vis. kućo! Uspjeh glasovanja je sliedeći. Za predlog g. zast. Filipovića glasovalo je 55 članovah, proti predlogu 10, jedan nije glasovao. — Tim je predlog g. zast. Filipovića primljen.

Vl. povj. **Robert Ziatarović**: Vis. kućo! Dosliedno jučeranjemu zaključku saborskomu čast mi je zak. članke o zadrugi i pospiešenju saborskih odnošenjah položiti na stol vis. kuće za dalnje shodno odredjenje.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Prema ovomu, što je g. vladin povj. predložio zak. osnove natrag, predlažem, da vis. sabor izvoli odbor petorice imenovati, da saboru mnenje predloži. da čim prije ove osnove nj. veličanstvu na sankciju prispiju, koje cieli narod željno očekuje.

Predsjednik: Prima li vis. kuća. da se odbor petorice izabere?

(Prima se.)

Sutra će se izbirati.

(Glasovi: Odmah.)

Molim g. bilj. Hervoića, da prima cedulje.

(Izbori.)

Uspjeh odvjetovanja je taj: Svih 50 glasujućih dali su odvjete gg.: Jančou, Fodrociu, Hervoiću, gf. L. Pejačeviću i Inkeju.

Sutra je na dnevnom redu ustroj zavoda za umobolne, onda zak. osnova o uredjenju arkiva, i druge po vladinom sudb. odsjeku predložene zakonske osnove.

Robert Zlatarović: Molim, da se odbor konštituira, i stvar referira.

Predsjednik: To je njegova stvar. — Zaključujem današnju sjednicu.

Digitized by Google

Osamdeseta saborska sjednica,

držana dne 21. srpnja 1870. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Izvješće opet odbora za proračun. — Dnevni red. Izvješće centr. odbora ob zak. osnovah pravosudnoga i unutarnjega vl. odiela. Debata. — Izbor za izpražnjeno mjesto zastupnika na ugarskom saboru.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Stjepan Hervoić**: čita:

Zapisnik

79. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 20. srpnja 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sjednica je otvorena u ½10 satih prije podne.

Bilježnik sabora Ladislav Thaller čita zapisnik posljednje sjednice, koj je u svem odobren, a po tom ovjerovljen.

1. Br. 778/sab. Proglašen je zajednički zakonski članak o porezu poveljenoga austrijskoga družtva za državne željeznice i o razdieljivanju onoga poreza, što ga plaćati imadu onakova poduzeća, kojih ravnateljstva u obsegu države bud ugarske, bud austrijske sjede, nu posao svoj i na zemljište druge pole protežu od 16. svibnja 1870. br. 1399.

Imadu se dostaviti zemaljskoj vladi radi svestranoga proglašenja.

2. Br. 771. Odbor kontrolni podnaša izvješće vrhu previdjenoga računa saborskoga predsjednika Antuna Vakanoviča glede troška za kovanje medaljah i glede ostalih namirenih saborskih potrebštinah i to za vrieme od 18. listopada 1869. do 19. travnja 1870.

Uslied ovoga izvješća proizlazi, da primitak odnosnoga novca sastoji polag doznake zem. vlade oe 15. prosinca 1869. br. 4736. u 5000 for., i u iznosu od 42 for. 72 nč., dobivenom za razprodane medalje, dakle ukupno 5042 for. 72 nč., (pet tisućah četrdeset i dva forinta) 72 nč., potrošak pako za kovanje medaljah i za izplaćanje saborskoga osoblja, te pokriće pisarničkih potrebštinah iznosi 2655 for. 28 nč. (dvie tisuće pedeset i pet forintah) 28 nč. ostaje dakle preostatak u gotovom od 2386 fr. 84 nč. (dvie tisuće tristo osamdeset i šest forintah) 84 nč.

Sabor je primio ovo izvješće za znanje, te izdatak odobrio, a zajedno zaključio ostatak od 2386 forintih 84 nč. imade ostati i nadalje u rukuh računopoložitelja kao naklada u svrhu nastavnoga kovanja medaljah i pokrića saborskih potrebštinah, uz svojevremeno obračunavanje.

3. Br. 789/sab. Molba Antuna Klinčića, županije zagrebačke kastelana radi nagrade predaje se peticionalnomu odboru.

4. Preduzeto je treće čitanje, po poslovniku sabora, zakonske osnove ob uredjenju sabora, koja je u svem po saboru prihvaćena, te se imade podastrieti na previšnju sankciju.

Digitized by Google

5. Na dnevnom redu je izvješće kraljevinskoga odbora za riečko pitanje, koje je odborov izvjestitelj, Šandor Fodroci pročitao i njegovo primitje saboru preporučio.

Nakon toga stavio je pogledom na riešenje izvješća kraljevinskoga odbora narodni zastupnik Simo Filipović sliedeći predlog.

Br. 781. Uzimajuć sabor hrvatsko-slavonsko-dalmatinski na znanje izvješće, što mu ga je izaslani za riečko pitanje kraljevinski odbor podnio i pridržavajući si svetčano sva prava, koja kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji na grad Rieku i njegov kotar koli po naravi i historiji, toli po pozitivnih ustanovah. naime po previšnjoj rezoluciji od god. 1776., 1777. po previšnjoj diplomi od g. 1778. i 1779., po zak. članku 4. 1807 te po previšnjem riešenju Franje I. 1808. pripadaju, zaključuje:

1. Da se sporazumno sa saborom kraljevine Ugarske novi u svoje vrieme kraljevinski odbori izaberu, koji će postojeću glede grada Rieke i njegova kotara pravnu razmiricu izravnati, te o svom djelovanju dotičnim saborom izvješće podnieti imati.

2. Da zemaljska vlada sporazumno sa zajedničkom ugarskom vladom oko toga nastoji, kako da se županija riečka, faktično pod upravom kraljevskoga povjerenika stojeća odmah i podpuno njojzi predade, i kako da se s druge strane glede grada Rieke i njegova kotara i donle, — dok spomenuta razmirica konačno riešena bude —privremeno uvede onakovo ustrojstvo, koje će postojećim zakonom, imenito državopravnoj nagodbi od 8. studenoga 1868. i dobro shvaćenim svestranim interesom što bolje odgovarati.“

Ovaj predlog primljen je odmah po saboru, preko predloga narodnoga zastupnika dr. Ignj. Brlića, da se naime izvješće kraljevinskoga odbora jednomu odboru dade, i da ovaj izvješće sa predlogom saboru podnese, u meritorno pretresivanje.

Nakon podulje razprave primljen je po saboru u svojoj cielosti predlog narodnoga zastupnika Sime Filipovića i to sa petdeset i pet glasovah proti deset.

Glasovanje bivalo je po predlogu narodnoga zastupnika dra. Ignatije Brlića javno i ustmeno, i tom prigodom glasovaše:

sa da

Anker Hugo	Bogović Mirko
Balog Dragutin	Bušić Mirko
Barabaš Šandor	Čegel Dragutin
Batagliarini Pavao	Drašković grof Gjuro
Bedeković Koloman	Fodroci Šandor
Gvozdanović Dragutin	Oršić grof Stjepan
Hatz Vilim	„ „ Robert
Hervoić Stjepan	Ottenfels baron Šišman
Horvat Petar	Pejačević grof Ferdinand
Inkey Ferdinand	„ „ Ladislav
Jančo Stjepan	„ „ Petar
Josipović Stjepan	Petričević Luka
Jurković Jovan	Philipović Simo
Keresturi Eduard	Parčetić Šandor
Khuen grof Hinko	Rajzner Ljudevit
Koić Konstantin	Rauch baron Gjuro
Koretić Dragutin	„ „ Levin
Kraljević Miroslav	Simić Ignjat
Knežević Marko	Šuhaj Mirko
Kugler Stjepan	Šuljok Eduard
Kukuljević Ladislav	Thaller Ladislav
Kulmer grof Miroslav	„ Filip
Kušević Aurel	Tomašić Josip
„ Svetozar	Vuković Stjepan
Maljevac Petar	Zlatarović Robert
Maler Makso	Žuvić Josip
Mikšić Koloman	Jelačić Julijo.

sa ne

Akurti Dragutin	Kraljević Benjamin
Brlić Ignjatia	Malać Petar
Broz Mavro	Vukotinović Ljudevit
Cviić Marko	Živković Jovan,
Gorički Lavoslav	nije glasovao Stiglić
Kiš Ladislav	Stjepan.

Br. 780. Vladin povjerenik g. Robert Zlatarović predaje saboru u smislu zaključka saborskoga od 19. srpnja 1870. saborske sjednice 78. zakonski članak o pospješenju uredjenja urbarskoga za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju i zakonski članak o zadrugah, da ih sabor prama jur donešenom rečenom zaključku u pretres uzme i rieši.

Uslied toga po predlogu narodnoga zastupnika Stjep. Hervoića izabran je odbor od pet članovah putem glusovanja sa ceduljami, koji će vrhu svih zakonskih osnovah svoj predlog saboru podnieti.

Taj odbor sastoji nakon svršenoga sbrajanja glasovnih ceduljah, kojih 50 bijaše, da je dobio:

Stjepan Jančo	50
Fodroci Šandor	50
Inkey Ferdinand	50
Hervoić Stjepan	50
Parčetić Šandor	50

glasovah:

Digitized by Google

Tim je današnja sjednica zaključena u 1 sat poslje podne, a buduća urečena za sutra 9 satih prije podne.

Antun pl. Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Neima nikakve primjetbe proti redakciji?

Škender Fodrući: Običaj je u ugarskom saboru, da se nestavljaju imena u zapisnik, makar je i ustmeno glasovano. Dovoljna je garancija, ako predsjednik izreče, koliko ih je glasovalo.

Predsjednik: Ako neima drugoga prigovora proti tekstuaciji zapisnika, nebi se ista imala mienjati, jer je dosada takov običaj bio, da se imena odvjetujućih uvršćuju.

Dr. **Mirko Šuhaj**: Želim, da se kaže samo, što se je dogodilo, t. j. da su gg. absolutnom većinom izabrana.

Predsjednik: Zapisnik je ovjerovljen.

Vel. žup. **Mirko Bogović**: Čast mi je, vis, sabore! predati izvješće odbora za proračun, i ujedno dotični zapisnik. Danas poslje podne sastati će se gg. bilježnici sa dotičnim izvjestiteljem, te će sastaviti dotični zakon, koji će biti sjutra predložen.

Predsjednik: Molim g. izvjestitelja odbora za proračun, da pročita izvješće.

Izvj. **Filip Thaller** čita:

Visoki sabore!

O upravljenih po vis. saboru na ovaj odbor, iza kako je isti glavno svoje djelovanje o pregledanju i prosudjivanju proračuna zemaljske samouprave, i proračunah zakladah za god. 1870. dovršio, daljnih predmetih, podastire odbor ovaj vis. saboru sliedeće svoje predloge, naročito:

Povodom predstavkah županijah križevačke, požežke i sriemske za ukinuće javnih bezplatnih težakah; dočim se je odbor u svojem glavnom izvješću o pregledanju proračuna za zem. samoupravu već tamo izjavio, da se javni bezplatni težaci za sada još neukinu, nego i nadalje — po predlozih županijah što shodnije svrsi upotriebe — dodaje sada samo još onu preporuku, da bi vis. sabor izvolio pozvati vis. zem. vladu, da ista glede svrsi i sadanjim okolnostim što shodnijega upotriebljivanja javnih težakah predlog učini.

O predstavki županije sriemske od 20. lipnja t. g., kojom ista potražuje, da se mjesto 2. podbilježnika za istu županiju u proračun za t. g. uvrsti, predlaže odbor ovaj, da bi se ista predstavka, dočim je sadržani u njoj predmet već uslied ovoodborskoga prijašnjega predloga riešen, imala uložiti medju spise.

O molbi občine Praputnik u županiji riečkoj, kojom ista za uzdržanje učione i učitelja svoga podporu moli; predlaže odbor ovaj, da se ista molba odstupi zemaljskoj vladi na uvaženje obzirom na dotaciju od 12.000 for., koju je odbor ovaj za potrebuće pučkih nčionah zemalj. vladi na razpoloženje za tek. god. votirati predložio, a vis. sabor ju je takodjer i votirati izvolio.

Učinjeni predlog u pogledu čuvanja i uprave občinskih šumah, u novijem vremenu osobitu pozornost i skrb vlade i zakonodavstva izazivajući, prihvatio je ovaj odbor, te preporučuje vis. saboru, da visokoisti pozove zem. vladu na predloženje osnove o upravi občinskih šumah, sa predlogom dotičnoga šumskoga zakona.

Molbenice činovnikah kralj. sudb. stola županije virovitičke za poboljšanje svojega materialnoga stanja, kao i činovničtva kr. županijskoga sudbenoga stola i državnoga odvjetničtva u Varaždinu za povišenje njihovih plaćah, predlaže odbor, da bi se obzirom na zaključak vis. sabora, već pri riešenju glavnoga ovoodborskoga izvješća donešeni, ustupile vis. zem vladi na uvaženje kod sastavljanja dojdućega proračuna

Predstavke podvornikah žup. sudb. stola u Vukovaru, molećih, da jim se pri ustanovi nove sisteme odmjere više plaće; isto tako uzničkih stražarah i njihovoga desetnika kod kr. žup. sudb. stola u Osieku, molećih za poboljšanje plaće i odiela, i napokon podvornikah, podvorničkih poslužiteljah i nadziratelja uzah kod kralj. sudb. stola žup. virovitičke, radi poboljšanja plaće i odiela, — predlaže vis. saboru sa preporukom, da se uzstupe zem. vladi, da ih ista prama obstojećim okolnostim uvaži i kod dojdućega proračuna u obzir uzme.

Ticajući se predstavke občinstva županije virovitičke, kojom ista zauzeće vis. sabora umoljava, da joj se za prostorije, koje u njenoj sgradi kralj. županijski sudbeni stol, počimajuć od godine 1861. upotriebljava, plati odšteta godišnjih 3420 for., iznoseća do uključivo tekuće godine svotu od 34.200 for.

Dočim je odbor ovaj, pretresajući taj predmet, do ubaviesti došao, da su osim županije virovitičke takodjer i druge pojedine županije slične tražbe na zem. oblast stavljale, koje se odnose na trovrstne vladarske epoke, naime: na onu od god. 1851.—1860., zatim onu od god. 1861.—1868. i na sadašnju od god. 1868., od kada obstoji sadašnja autonomna vlada; te da su i razprave glede tih tražbinah vodjene, ali da dokončane nisu; s toga odbor ovaj uz primjetbu, da je naročito na korist žup. virovitičke u ime najmovine za smješteni u nje sgradi,

Digitized by Google

tamošnji sudbeni stol u ovogodišnjem proračunu svota od 3420 for., pod naslovom 4. poglavja III, već uvrštena, i da je za doznačenje te svote vis. zem. vlada posebnim zaključkom vis. sabora već pozvana, preporučuje vis. saboru nadalje: da se prednavedena županije virovitičke predstavka uzstupi zem. vladi sa pozivom, da ista, tako sa županijom virovitičkom, kako i sa drugimi, slične tražbine imajućimi županijami, posebne razprave povede, te glede zahtjevah njihovih, odnosećih se na periodu iza godine 1868. predlog učini, da li se takove, i u kojem iznosu iz autonomnoga budgeta namiriti mogu; glede tražbinah pako na prijašnje vrieme se odnosećih, podnese izvješće, u kojem se stanju vodjene o njih razprave nahode?

Uslied zaključka vis. sabora, u sjednici 73. donešenoga, uzevši odbor ovaj iz nova u pretres ovogodišnjega proračuna stavku 1. naslova 17. poglavja I., glaseću o mirovinskih pristojbah, pošto se je po sravnanju članka 3. od god. 1870. §. 2. zajedničkih zakonah, polag koga je zajednički erar primio platež mirovinah za činovnike preobstojavše kralj. dvorske kancelarije hrvatske, samo do 10. ožujka 1867. umirovljene, sa stavljenim po zem. vladi u proračun tek. god. predlogom o mirovinah bivših kod kralj. dvorske kancelarije hrvatske činovnikah i poslužiteljah obsvjedočio, da je zem. vlada obzir na ovaj članak već uzela i svoj prednavedeni predlog prama istoga članka ustanovi udesila; s toga podastire odbor ovaj vis. saboru prijašnjega svoga, odnosno na ovu stavku učinjenoga predloga izpravl enje onamo: da bi vis. sabor izvolio u pogledu upitne stavkeo mirovinah činovničtva i ostaloga osoblja obstojavše kralj. dvorske kancelarije hrvatske, prihvatiti predlog zemaljske vlade, kako ga je ista u proračunu učinila, i poleg kojega bi se imala na tu stavku za tekuću godinu votirati svota od 22.934 for. 25. novč., no uz to, da se pozove zemaljska vlada, da prigodom predlaganja proračuna za god. 1861. izkaže kolikoću prištednjah na ovu stavku, uslied ponamještenih osobah, kojim su pod stavkom ovom mirovine podieljene.

U Zagrebu dne 20. srpnja 1870.

Mirko Bogović, v. r
predsj. odbora.

Filip Thaller, v. r.
odbora izvj.

Vis. sabore! Pošto se osniva ovaj najposljednji predlog na ustanovljenju cifrah, da se prema tomu može zakon sjutra predložiti, to bi ja vis. saboru preporučio, da bi dostojao ovo izvješće bezodvlačno primiti u razpravu i odobriti.

Predsjednik: Vis. kućo! Ovo izvješće sadržava u sebi 8 točkah, od kojih su 7 takove, da njihovo riešenje nije baš odmah potriebito. Ali 8. točka, tičuća se mirovinskih pristojbah. takova je, da se mora čim prije riešiti, jer drugačije nije moći zakon o proračunu sastaviti. Ova točka o mirovinah je vis. kući podobro poznata, jer je bila u zadnjem zasiedanju pretresivana; radilo se o tom samo, da li se vladin predlog sa 23.000 for. za mirovinu osoblja bivše dvorske kancelarije u proračun ima uvrstiti ili iz njega izpustiti i baciti na skupni trošak. Odbor je stvar razvidio i predlaže, da se primi predlog vladin.

Pitam vis. kuću, je li želi, da se odmah ovo pitanje rieši? Ako želi neka se izvoli izraziti

(Glasovi: Primamo.)

Točka je ova dakle primljena po predlogu vlade.

Sada neka vis. kuća izvoli odrediti, je li se ostalo izvješće ima uzeti u pretres odmah, ili da se dade štampati?

(Glasovi: Odmah.)

Ima se dakle odmah pretresati od točke do točke.

(Tako je.)

Dakle molim prvu točku.

Izvj. **Filip Thaller**: Ovo je samo još dodatak, jer bitno je stvar već riešena. Predlog odborov glasi ovako: (čita točku 1. glede javnih težakah.)

Tu odbor razumi kontrolu prema točnomu djelovanju istih težakah možebit bolju odštetu ili druge slične okolnosti. Za to prema sadašnjosti bolje uuesiti, preporuča odbor, da se pozove vlada, neka prama sadašnjim okolnostim za čim shodnije upotrebljenje težakah predlog učini.

(Prima se.)

Čita dalje predlog 2. glede 2. podbilježnika župan. sriemske. — Ovo je samo zato predloženo, jer je ova molbenica kasnije prispjela, kad je stvar u proračunu već riešena bila.

(Prima se.)

Čita dalje predlog 3. na molbu občine Praputnik.

Občina motivira svoju molbu, da je sirota, i da nemože uzdržavati učitelja; s toga je odbor ovakav predlog učinio.

Stjepan Stiglić: Vis. sabore! Občina je dosta prosila za to, sada dakle opet moli, da bi joj se pomoglo. Ja preporučam, što odbor predlaže.

Upr. žup. Petar Horvat: Vis. kućo! Samo molim, da se rieč „na uvaženje“ izpusti, jer je namjera vis. sabora, da se vladi uzstupi na riešenje. Vlada će jamačno više ta-

Digitized by Google

kovih molbenicah dobiti i riešiti će ih prema okolnostim; a u meritorno razglabanje pitanja nemože se sabor upustiti.

Predsjednik: Dakle bilo bi shodno, da se reče „na uredovanje.“

Izvjestitelj: Odbor je mislio tim izrazom važnost dati stvari, jer je osvjedočen, da je nuždno.

Predsjednik: Predlog je odborov „na uvaženje“, a g. vel. žup. varažd. misli, da se reče „na uredovanje.“

(Prima se: „na uredovanje.“)

Izvjestitelj: Čita dalje predlog 4. glede obć. šumah.

(Prima se.)

Čita dalje predlog 5. na molbu sudb. činovnikah žup. virovitičke itd.

Upr. žup. **Petar Horvat**: Molim. da se opet i ovdje izostavi „na uvaženje“, da se nepreokupira riešenje vlade.

(Prima se.)

Izvjestitelj: Čita dalje predlog 6. na molbu podvornikah u Vukovaru itd. — Ovdje mislim može ostati preporuka, da vlada „uvaži prema obstojećim okolnostim.“

(Prima se.)

Čita dalje predlog 7. na predstavku žup. virov. za odštetu radi prostorijah sudb. stola.

(Prima se.)

Predsjednik: Tim je cielo izvješće odbora za proračun riešeno.

Odbor za sab. troškove podastire račune vrhu sab. troškovah, počam od 1. rujna 1868. do konca prosinca 1869.

(Kontrolnomu odboru.)

Na dnevnom redu je izvješće odbora, izaslano za ustrojenje kuće za umobolne. Medjutim g. vladin povjerenik je očitovao, da za podrobno informiranje treba još njekoje podatke, i zato moli, da se stvar odgodi do sutra.

(Prima se.)

Dakle će sutra prije svega drugoga na dnevni red doći.

Turop. žup. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Prije nego predjemo na dnevni red, imam jedan predlog. Buduć je g. gf. Ferd. Oršić, zastupnik na zajedn. ugar. saboru položio mandat, a buduć će se možebit naskoro ovaj sabor odgoditi, s toga predlažem za danas izbor zastupnika, na zajedn. sabor, prije nego se sjednica zaključi.

(Prima se.)

Predsjednik: Na koncu sjednice obaviti će se izbor zastupnika na ug. sabor.

Sada su na dnevnom redu zak. osnove zem. vlade, imenito odsjeka pravosudnoga, što 1. osnova o ukinuću osobnoga zatvora u gradj. i mjenb. postupku. Molim g. izvjestitelja za izvještje centr. odbora.

Izvj. **Dragutin Gvozdanović** čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u svih trih saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka ob ukinuću osobnoga zatvora ovršenoga u postupku gradjanskom i mjenbenom, kriepostnoga za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, predloženoj po svjetlom banu vis. saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Dragutina Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, i budući da su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglasno po odsjecih primljene, to je osrednji odbor pridržao vladin predlog:

Osnova zakonskoga članka ob ukinuću osobnoga zatvora, ovršnoga u postupku gradjanskom i mjenbenom, kriepostnoga za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. (Vidi 80. sjednicu zapisnika.)

U Zagrebu, 17. srpnja 1870.

Antun Vakanović s. r.,
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Dragutin Gvozdanović s. r.,
osred. odbora izvjestitelj

Vl. zast. Josip Žuvić: Vis. sabore! Na dnevnom redu stoji 7 zak. osnovah, podnešenih vis. saboru po zemalj. vladi, od strane odiela pravosudnoga; i ove su osnove kako mi je znano, po svih odsjecih jednoglasno primljene, sliedovateljno i centr. je u tom smislu svoj zaključak učinio. Izviše neka mi bude dozvoljeno, da kod svake pojedine osnove, prije nego počme razprava od strane vis. sabora, ja od strane vlade u kratko izjasnim i obrazložim ove osnove

Ja ću se ograničiti samo na skrajnju potrebоću, koja mi se postavlja, da se vis. sabor točno obaviesti o sadržaju osnovah i o namjeri, koja je vodila zem. vladu, da dotične osnove vis. saboru predloži.

Na redu je prva zak. osnova o ukinuću osobnoga zatvora, ovršnoga u postupku gradj. i mjenb., kriepostnoga za kralj. Hrvatsku i Slavoniju.

Digitized by Google

Prije svega imam naglasiti tu okolnost, da kad se dužnik obvezuje svomu vjerovniku, za temelj obveznosti služi uviek imetak, a nipošto osoba. A druga je, da se ovaj ovršni zakon u postupku kralj. Ugarske nenalazi, a izviše je ova ustanova zak. i u pokrajinah, koje su zastupane u carev. vieću, ukinuta; ima kriepost ova ustanova samo još u kraljevini Hrvatskoj. Zem. vlada mislila je, da postupa jednakom stazom sa inimi naobraženimi državami, i da se ovaj zakon dokine, koji već u svom stožeru nema valjanosti, budući nitko nejamči u naobraženih državah sa osobom, nego imovinom.

(Čita §. 1.) — Prvim §. ove osnove ukida se §. 640. gr. post., a §. 2. ove osnove uzdržaje se kriepost §. 396. gr. post.

Glede mjenbenoga postupka, u koliko bi se možebit pojavila pomisao, da mjenbeno pravo nespada u okvir autonomnoga sabora, to imam na kratko izjasniti, da mjenbeno pravo krojiti istina nespada u ovaj sabor, ali ovo je ustanova eksekutivna, počivajuća na gradj. i kazn. vidiku, i tu uticati ima pravo zem. sabor.

(Čita §. 2. osnove.) Ovu je osnovu zem. vlada pridržala, da se pod štitom §. 1., koj ukida ovršni osobni zatvor, neradi zloporaba po onih ljudih, koji se sakrivaju i bježe pred vjerovnici.

Molim vis. sabor, da izvoli primiti ovu ssnovu za podlogu špec. debate,

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu za podlogu špec. debate?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov, §. 1., 2. i 3.

(Redomice primljeno.)

Predsjednik: Sutra će se čitati treći put. — Sliedi zak. osnova o lihvarstvu.

Izvjestitelj: Mislim da je suvišno izvješće čitati, jer je suglasno po odsjecih primljeno, dakle ću odmah preći na osnovu.

(Pristaju.)

Čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u svih trih saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka ob ukinuću zakonah postojećih proti lihvarstvu u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, predloženoj po svietlom banu visokomu saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Dragutina Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, i budući da su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglasno po odsjecih primljene, to je prama tome osrednji odbor i pridržao vladin predlog.

Osnova zakonskoga članka ob ukinuću zakonah. postojećih proti lihvarstvu u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. (Vidi zapisnik 80. sab. sjednice.)

U Zagrebu dne 17. srpnja 1870.

Antun Vakanović s. r.,
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Drag. Gvozdanović s. r.,
osred. odbora izvjest.

Vl. povj. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Zem. vladu nukala je na predlog ove zak. osnove okolnost ona, da je i u ug. zakoniku, te naglasujem naposeb okolnost prema ug. zakonu, jer se radi o javnom kreditu, zato je mislila vlada paralelno postupati sa ug. kraljevinom, a napose i za zemljami, koje su zastupane u carev. vieću.

U ug. zakoniku ustanove glede lihvarstva ukinute su, u zemljah carev. vieća zakon o lihvarstvu neeksistira; a uza to je mislila vlada obzir uzeti na javni kredit, i još ju je vodio obzir na jednostavni izraz: „Geld ist Waare.“ Mislila je vlada, da je svakomu slobodno razpolagati sa novcem svojim kao sa drugom imovinom.

U propratnici vlade vidit će vis. sabor još jedno obrazloženje u 2. alineji, gdje se ovako kaže (Čita): „Uvjeren budući, da se ovimi zakoni steže ujedno slobodno razpolaganje glavnicom i ova čini tim manje pristupačnom potrebnikom, što lojalni glavničar voli svoj novac uložiti u koristniji posao, nego dati ga pod male kamate, dočim se baš povodom toga plaćati moraju pravim lihvarom silni postotci sbog pomanjkanja konkurencije i sbog straha od kaznenoga progona.“

Ovo izloživ na kratko prelazim na pojedine ustanove.

(Čita §. 1. osnove.) Tu se zem. vlada obzire na §. 865. gr. zak.

(Čita): „Tko neima razuma. kao i diete do 7 godinah, nesposobno je učiniti obećanje ili prihvatiti ga. Ine osobe nasuprot, koje zavise od otca, tutora ili skrbnika mogu istina prihvatiti obećanje samo na njihovu korist učinjeno, ali ako prihvaćaju koji teret skopčani s obećanjem; ili obećavaju i sami što, valjanost pogodbe zavisi redovito od privoljenja zastupnika ili zajedno i od suda, polag propisah ustanovljenih u poglavju 3. i 4. prvoga diela. Dok nije dano privoljenje to, druga strana odustati (odstupiti) nemože, ali može zahtievati, da se primjeran rok odredi za očitovanje.“

Dakle te su osobe, kojim po gradj. zakonu nepripada pravo sklapati valjane ugovore; a ovaj §. osnove

Digitized by Google

proteže se na osobe one, koje su po zakonu pozvane sklapati valjane pogodbe.

(Čita dalje §. 2. osnove.) Dočim dakle po §. 1. svaki, koji je ovlašten na pogodbu u obće po gradj. zakonu, može ugovoriti pismeno kamate po volji, u §. 2. je norma glede ovih kamatah, o kojih se nalazi propis u §§. 993., 994. i 905. gr. zak.

Zem. vlada mislila je 6% ustanoviti, jer novac drži robom, a 6% stoje naprama trgovini.

(Čita §. 3. osnove.) Ovim preinačuje se ustanova §. 993. gr. zak., dakle kod glavnoga principa, da svaki može razpolagati svojimi novci, kako ga volja, onda u skladu stoji ovo.

(Čita §. 4. osnove.) Ovdje preinačuje se §. 998. gr. zak., koji glasi: „Zabranjeno je uzimati kamate od kamatah; ali ostatci kamatah od dvie ili od više godinah mogu se po pogodbi obratiti u novcu glavnicu.“ §§. 5., p. i 7. sadržavaju u sebi prelazne ustanove, dočim je princip u prvih §§. izražen. — Stražnja alinea §. 7. (čita ju.) To jest, kriminalni vidik prema lihvarstvu prestaje, ali putem civilnim može se invalidirati ovaj zakon, ako je preko prijašnjega zakona stigao; dakle u principu, stoji to, da se iz civilnoga obzira nedira u to, što je prije ustanovljenja ovoga zakona udešeno, ali u kriminalu na svaki način.

Molim vis sabor, da izvoli primiti ovu osnovu za podlogu špec. debate.

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovu osnovu za podlogu špec. debate?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov i §§. 1.—4.

(Redomice primaju se.)

Cita dalje §. 5.

Odsjek II, kaže, da se rieči „pod udar ovoga zakona“ romiene u „nepodpada pod ovaj zakon.

(Glasovi: Redakcija.)

Čita dalje §§. 6.— 8.

(Redomice primaju se.)

Predsjednik: Sutra bude 3. čitanje čitavoga zakona.

Izvjestitelj čita:

Visoki sabore!

Nakon zaključenih razpravah u svih triuh saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka, kojim se ukida postupak nagodbeni, uveden naredbami ministrah pravosudja i trgovine od 18. svibnja i 15. lipnja 1859. za trgovce i ine protokolirane podhvatnike za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, predloženoj po svietlom banu vis. saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Drag. Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, i budući su odnosne ustanove predlozene zakonske osnove suglasno po odsjecih primljene, to je prema tomu osrednji odbor primio vladin predlog.

Osnova zakonskoga članka, kojim se ukida postupak nagodbeni, uvedeni naredbami ministrah pravosudja i trgovine od 18. svibnja i 13. lipnja 1859. za trgovce i ine podhvatnike za kraljevinu Hrvatsku i Slavonijn.

(Vidi zapisnik 80. saborske sjednice).

U Zagrebu dne 17. srpnja 1870.

Antun pl. Vakanović s. r.
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Drag. Gvozdanović s. r.
osred. odb. izvjest.

Vl. zast. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Zemaljsku vladu nukala je, da predloži ovu osnovu okolnost ona, da se tomu objektu, koji se zove po obstojećih propisih nagodbeni postupak, — da se tomu pogubnomu objektu i nevaljanomu, jedanput konac učini.

U Ugarskoj ta zakonska osnova nije nikad ni uvedena, a u zemaljah preko Litave iz razlogah poznatih svakomu juristničkomu i političnomu umu, dokinuta je. Vis. sabor dozvoliti će, da pročitam samo jednu ustanovu otoga nagodbenoga postunipka, koja je dostatna, da ju čovjek jednostavno bez dalnjega izlaganja zabaci, a to je §. 22. Neka mi oprosti vis. sabor, jer neimam zem. zak. lista u hrv. jeziku, da ga pročitam njemački. (Čita:)

„In die dritte Classe sind sämmtliche, keiner andern Classe ausdrücklich zugewiesenen Gläubiger zu setzen, und im Falle der Unzulänglichkeit der Masse verhältnissmässig zu befriedigen.“

Tu je dakle razlika izmedju nagodbe, koja je u konkursualnom postupku neprisilna, a ovdje je prisilna. U praksi da illustriram kratkim primjerom, zašto je ta ustanova pogubna i absolutno nevaljala: dužnik A ima 6 vjerovnikah od točke 1.—6 steč. reda, a dužan je svakomu 100 for.; kad bi dakle dvie trećine dužnikah pristale na nagodbu, treća trećina mora pristati, t. j. ako su dvie trećine od tih 600 for. representanti od 400 for. duga pristali na nagodbu, oni drugi representanti od 200 for. moraju pristati. Uzmimo obratno, ako on fingira dužnike,

Digitized by Google

koji, kako izkustvo uči. nadju se na 10.—20.000 for., dočim je dug pravi samo 3—4000 for. onda dakle, ako se sa onimi od 20.—30.000 for. pogodi, representanti od 2—3000 for. moraju pristati. U tom leži tolika krivina, da mislim nije nuždno, dalje obrazlagati. (Čita par. 1. osnove.)

Tako ima protokoliranih firmah kod zem. suda zagrebačkoga i u najnovije vrieme. neću ih napomenuti, jer nomina sunt odiosa, — koje su danas protokolirane, a u roku od 8 danah otvorile nagodb. postupak. (Čita §. 2. osnove.)

To je razlika izmedju štečajnoga reda, koji je in tanto valjan, gdje se veli u §. 199 (čita:)

„Sud ima navlastito nastojati tom, da se stečaj dovrši nagodbom."

I tu je providio zakon za dug dužnika, nego neprisiljuje ga, da mora primiti, van podpada pod udar konkursualnoga zakona, a ondje je norma takova, koja nepruža mogućnost izbjeći strogosti zakona, i postavit se na polje prevare. (Čita §. 3. osnove.)

To je mislila zem. vlada učiniti, da nepravi rektroaktivan zakon. Dakle molim vis. sabor, da izvoli ovu osnovu primiti za podlog špec. debate

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu za podlogu špec. debate?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov, onda §§. 1.—4.

(Redomice primljeni.)

Predsjednik: Sutra će biti treće čitanje i zak. osnova doći će na odvjetovanje.

Sliedi zakon o popunjenju sudacah.

Izvjestitelj čita:

Visoki sabore!

Nakon zaključenih razpravah u svih triuh saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka o preinačenju njekojih ustanovah o popunjenju sudacah nižjih službah kod kr. oblastih sudbenih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, predloženoj po sv. banu vis. saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Drag. Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, i budući da su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglasno po odsjecih primljene, to je prema tomu osrednji odbor primio vladin predlog.

Osnova zakonskoga članka o preinačenju njekojih ustanovah o popunjenju sudacah nižjih službah kod kralj. oblastih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

(Vidi zapisnik 8. sab. sjednice.)

U Zagrebu dne 17. srpnja 1870.

Antun pl. Vakanović s. r.
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Drag. Gvozdanović s. r.
osrednj. odbora izvjest.

Vl. zast. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Po običaju dosadanjem u pogledu imenovanja kr, činovnikah sudb. struke imenovalo je nj. veličanstvo sve ono osoblje, što je od tako zvane 6. Dietenklasse prema gore, a što je od 7. Dietenklasse prema dolje, to je imenovala dv. kancelarija, odnosno dotični praesidenti sudovah, odnosno ban. Njeg. ap. veličanstvo dostojalo je prev. riešenjem od 13. kolovoza lanjske god. očitovati, da poput ug. članka 3. g. 1869., kojim se normira, da svakoga sudca imenuje njeg. veličanstvo, da si imenovanje sudacah u obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije pridržaje.

Odakle sliedi, da sudci spadajući u 7. i 8. t. zv. Dietenklassu nebudu više imenovani po dv. kancelariji, ministarstvu ili banu, nego odsele po nj. ap. veličanstvu.

Tomu shodno prema ug. zakonu i prema prev. kr. resoluciji je §. 1. udešen i rečeno je: (Čita §. 1.)

Dakle predlog bana osniva se na organisatornom zakonu, a ova uvrstba učinjena je zato, da bude positivna ustanova zak., da se to imenovanje neudesi samo po resoluciji, nego i u smislu bana.

(Čita §. 2. osn.) Do sada bio je ini običaj, koji je nalik njekakvoj smjesi u ovom imenovanju. Da vidi vis. sabor, kako je stvar stajala. neka mi je dopuščeno, iz predloga odiela pravosudnoga na nj. veličanstvo pročitati njekoliko stavakah. (Čita.)

Da se to ujednostruči, zem. vlada je na osnovi §. 16. organisatornoga zakona koncentrirala sva imenovanja, da nebude smjese, da naimenuje jednoga banski stol kao sbor, drugoga predsjednik, trećega predsjednik sudb. stola, te da sve imenovanje ban. §. 16. organisatornoga zaokna glasi ovako:

(Čita): „Banu pripada popunjenje svih službenih mjestah i u svih strukah autonomne uprave zem., u koliko se neradi o mjestih takovih, koja su u smislu postojećih ustanovah pridržana imenovanju nj. veličanstva, ili koja

Digitized by Google

po postojećem zakonitom običaju na ini način popuniti se imaju.“ Kad sam izložio razloge, zašto vlada želi to koncentrirati u rukuh jedne osobe, kojoj to pravo pripada već po izričnom zakonu, to je bila ustanova posve nuždna, jer ove ustanove nisu organiz. zakonom zakonito izvan krieposti postavljene i prema posliedicam stavljene.

Vis. sabor spominje se, kad je krojio organizatorni zakon, da je ovo bila, neznam je li pravilno reći, koncesija, a pravilnije medjusobno sporazumljenje, da se ova stavka izbiedi pravom izbora za municipija, jer je u municipijah zakoniti običaj ini, nego kod kr. službah. Dočim se ovi imenuju, kod municipijah biva izbor, a to je onaj iui — postojeći zakoniti slučaj. — Zak. je osnova sada to kontextuirala prema nižim sudbenim činovnikom, kako vidi vis. sabor iz osnove same. (Uze čitati.) Molim g. izvjestitelja, jer je faljeno u tisku; naslov ima glasiti: „zak. čl. o preinačenju njekojih ustanovah o imenovanju sudacah i popunjenju nižjih službah itd.“

Tu je praegrantno izloženo, da se vidi, da se u §. 16. proteže „ini običaj“ na izborno pravo municipijah. Što se tiče §. 3. (čita ga), to je jedna iznimka, jer može biti takova nužda, da se stražar budi premjesti budi penzionira, a ovaj stražar nemože ni trenutka manjkati. Dakle da se može osloniti u tom na predsjedničtvo. (Čita §. 4.) Molim vis. sabor, da izvoli ovu osnovu primiti za podlog špec. debate.

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu za podlog špec. debate?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov.

Predsjednik: Ovdje je izpravio g. povjerenik vl. pogrešku štampa, da ima stati: „o imenovanju sudacah i o popunjenju nižih službah itd.“

(Prima se.)

Izvjestitelj čita §§. 1—5.

(Redomice primljeni.)

Predsjednik: Dočim su sve točke zakona primljene, biti će sutra treće čitanje čitave zak. osnove.

Sliedi osnova zak. na zaštitu osobne slodode.

Izvjestitelj čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u svih triuh saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka, kojim se na zaštitu osobne slobode preinačuju njekoje ustanove kaznenoga postupka u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, predloženoj po svietl. banu visokomu saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Drag. Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, te je prama većini odsiekah primio po vis. vladi predloženu zakonsku osnovu.

(Vidi zap. 80. sab. sjedn.)

U Zagrebu dne 17. srpnja 1870.

Antun pl. Vakanović s. r.
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Drag. Gvozdanović s. r.
osried. odb. izvjest.

Vl. povj. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Ako stoji u zakonitoj dužnosti vlade ograničiti svakoga i postaviti temelj sigurnosti države i državljanah, to joj nadleži takodjer analogna dužnost sa duhom vremena postupati ondje, gdje se radi o osobnoj slobodi svakoga pojedinoga. Vlada je mislila, da će ovomu načelu udovoljiti, ako taj tako zv. iztražni zatvor dokine u onih granicah u onih stavkah, u kojih ukinuće savjetuje obzir osobne slobode. Po postojećem zakonu, §. 156. kz. post. u kojem je glavno načelo, imade 4 razloga, iz kojih se odlučuje tako zvani iztražni zatvor (čita):

„Proti okrivljeniku, na kom i poslje saslušanja ostane sumnja zločinstva ili prestupka, kojim se okrivljuje, ima sudac iztražitelj, odrediti pravni zatvor iztražni: a) kada se radi o zločinstvu, komu prieti kazan barem petgodišnje tamnice: ili b) ako se je bojati, da bi se time, što će se okrivljenik dogovoriti s ostalimi dionici čina, ili sa svjedoci, ili što će zamesti tragove zločinstva ili prestupka, iztraga mogla uništiti ili drugim kojim načinom otegotiti; ili c), ako se okrivljenik skriva, ako je uskočio ili barem, ako se je pripravljao, da uskoči, ili ako sbog toga, što je u občini nepoznat, što nema svjedočanstva ili zavičaja, što je skitalica, što je zločesta glasa, ili iz drugih uzrokah navlači na se sumnju, da uskočiti kani; ili d) ako je kažnjivo djelo prouzročilo veliku javnu sablazan.“

Uvidit će vis. sabor, da osnova zak. u 1. točki obraća pozornost na zadnju točku §. 756 k. p. na javnu sablazan, u njem. tekstu „offentliches Aergerniss“, stvar koju ja točno definirati nebi mogao. Sudac, kad sudi o javnoj sablazni mora računati sa svojom sviesti, a nemože računati sa izričnim postivnim zakonom, kao što nemože sa „Gewohnheitsdiebom.“ Vlada je mislila, koliko moguće, da se izbjegne svojevoljno tumačenje zakona, jer ako je okrivljen tko radi zločina, a iztražni sudac misli, da je prouzrokovana velika sablazan, on će ga zatvoriti, sbor sudbeni će potvrditi, i može se 1—3 god. voditi

Digitized by Google

parnica, i najposlje kazati: da se obtuženik absolvira; — a obtuženik sjedio je 3 god. u iztražnom zatvoru. S toga je zem. vlada ovu nepravednu ustanovu mislila postaviti izvan krieposti.

(Čita §. 1. osn.) Iztražni zatvor počiva za §. 1. kaz. post. uz §§. 151. i 152 k. p.

(Čita §. 2 osn. i slovo c. §. 156. k. p.) Ovdje nije bezuvjetno kao u §. 1. Ovdje je mislila vlada p staviti uvjet: „ako je data jamčevina ili poručanstvo u iznosu itd., koji sigurnost pruža, a gdje je predbježni ili iztražni zatvor već izveden, ima se kod istih uvjetah dokinuti.“ Dakako se ostavlja sudb. razpolaganju, ako se iz aktah može saznati. kakav je zločin. Po okolnostih poruka prema jamčevini može se prosuditi svota za pojedini slučaj. i to se nemože u zakon staviti.

(Čita alin. 2. §. 2.) To je dakako evikcija njegova naprama poručanstvu.

(Čita alin. 3. §. 2.) Ovo je prelazna ustanova, što se imade jamčevinom učiniti poput svake svote novčane, koja u javnih rukuh stoji.

(Čita §. 3. osn.) Ovo je takodjer garancija za svotu. koja je predmetom jamčevine. i ustanovljuje se modus procedendi: a u zadnjoj alin. glavna je točka sadržana: (čita) „nego oštećeni kažnjivim djelom ima pravo zahtievati, da odtuda bude prije svega namiren.“ T. j. jamčevina je predana u državnu pjeneznicu, okrivljenik pobjegne, osujeti proceduru i sentenciju, napram oštećeniku zakon je providio, da se odšteti iz jamčevine

(Čita §. 4. osn.) Dakako ako uskočiti kani, zatvori se via novi, i takodjer više mjesta nema poručanstvu ili jamčevini, koja se uruči.

(Čita §. 5. osn. i §. 156. sl. a k. p.) Prema tomu mislila je vlada, da se osobni zatvor neima imperativno izvršiti, nego kod ustanove lit. c. §. 156., najme uz poručanstvo i jamčevinu. Nego ovdje je još primetnuto, da kod kazne od 5 god. justificira zatvor druga molba.

(Čita §. 6. osn.) Ovaj zakon neprotеže se na §. 151. sl. b) i c) k. p. i §. 156. sl. b). Osobni zatvor nije ukinut tamo, gdje se ima odrediti radi biega, radi dogovaranja, i u obće radi obezuspješenja iztrage. Samo glede toga bezuvjetno sliedi osobni zatvor, a glede sablazni absolutno ne, a glede kazni od 5 god. i sakrivanja uvjetno.

Molim vis. sabor, da primi ovu osnovu za podlog špec. debate.

Predsjednik: Prima li vis. kuća onu osnovu za podlog špec. debate?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov: §§. 1—7.

(Redomice primljeni.)

Predsjednik: Dočim su sve ustanove ovoga zakona primljene, bit će sutra 3. čitanje i odvjetovanje vrku cieloga zakona.

Sliedi zak. osnova o uredjenju grunt. osoblja.

Izvjestitelj čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u svih triuh saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka ob uredjenju i namještenju osoblja kod gruntovničkih uredah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, predloženoj po svietl. banu visokomu saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Drag. Gvozdanovića na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, i budući da su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglasno po odsjecih I. i III. primljene, to ih je osrednji odbor po dužnosti svojoj pridržao i prema tome predlaže osrednji odbor vis. saboru vladin predlog.

(Vidi zap. 80. sab. sjedn.)

U Zagrebu dne 17. srpnja 1870.

Antun pl. Vakanović s. r.
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Drag. Gvozdanović s. r.
osred. odbora izvj.

Vlad. povj. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Ovdje se radi o uredjenju osoblja grunt. uredah, a neradi se za sada o grunt. zakonu. Ja sam čuo prigovor u odsjecih, da upotriebim uprav onaj izraz: „zašto se stvaraju beamteri, a nestvara se zakon.“ Razlog je tomu, ja mogu uvjeriti vis. sabor, da je vlada izradila posve novi grunt. zakon. Zakon je gotov, i dotičnik, kojega to interesira, biti će odmah poslužen, čim se potrudi u odiel pravosudja. Dakle to nije mana ili zaostatak vlade, jer je zakon gotov. Mjerodavni krugovi mislili su, da imade zem. vlada paralelno postupati sa ugarskom vladom u takovom predmetu, koji sačinjava bitnost posieda i kredita, da se nestvara ovdje il ondje grunt. zakon u oprieci.

Dok nebude ovo medjusobnim sporazumljenjem udešeno prema jednostavnosti paralelnoga postupka u ovako važnom predmetu, kao što je gruntovnički, nije mislila vlada grunt. zakon sam predložiti; a s druge strane mislila je vlada, da ovu zak. osnovu glede uredjenja osoblja

Digitized by Google

gruntovnice mora predložiti vis. saboru. Zašto? Svaki posjednik, svaki sudija, svaki tko što ima poznati će važnost gruntovnice, a znati će i to, kad je ta gruntovnica u rukuh pojedinih ljudih, da leži sigurnost njegove imovine u poštenju ili nepoštenju njihovu. Ovi ljudi, odkad su uvedene gruntovnice u našoj domovini, od god. 1855., služe evo sad već 15 god., a što su? prosti diurnisti, nestojeći pod prisegom, dakle je i uporaba kazn. zakona proti njim lošija, nego proti zapriseženim, i time je izpostavljena imovina većoj pogibelji. S toga razloga i s razloga pravednosti, da ljudi, koji već 15 godinah ovu važnu struku rukovode, stupe u siguran položaj, predložila je zem. vlada osnovu zak., da postanu kr. činovnici, da stupe u stalan život. (Tako je!)

Ja mislim, da vis. sabor neće imati proti mjeri njihove plaće valjda iznimku, jer je ova umjereno sastavljena, i po našem domaćem budgetu udešena; a u jezgri mogu samo toliko kazati, da je ovdje 726 for. više, nego što diurna iznose. Dakle molim vis. sabor, da izvoli primiti ovu osnovu podlogom špec. debate.

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov, i §§. 1—11. i prilog o plaćah.

(Redomice primljeno.)

Predsjednik: Dočim su pojedini članci zakona primljeni, biti će sutra treće čitanje, i odvjetovanje vrhu čitave osnove zak.

Sliedi osnova zak. o zaštiti ustava.

Izvjestitelj čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u svih trih saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka na zaštitu ustava, kriepostnoga za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, predloženoj po svjetlom banu vis. saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Dragutina Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, i budući da su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglasno po svih trih odsjecih primljene, to ih je odbor po dužnosti svojoj pridržao i prema tomu predlaže osrednji odbor visokomu saboru vladin predlog.

(Vidi zapisnika 80. sab. sjednice.)

U Zagrebu, 17. srpnja 1870.

Antun Vakanović s. r.,
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Dragutin Gvozdanović s. r.,
osred. odbora izvjestitelj

Vlad. povj. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Ovo je zadnja zakonska osnova, koju je zemaljska vlada od strane pravosudja vis. saboru predložila. Molim vis. sabor, da izvoli dokazanu mi uzstrpljivost još naprama ovoj jednoj osnovi neuzkratiti.

Prelazim odmah na naslov ove osnove, koji glasi: „osnova zakonskoga članka na zaštitu ustava, kriepostna za kralj. Hrvatsku i Slavoniju.“ Budući sam ja od strane vlade ovlašten na preinaku ovoga naslova, koju ću predložiti vis. saboru, dužnost mi nastaje, da obrazložim, zašto je vlada mislila upravo ovaj naslov podati ovoj zakon. osnovi.

Ustav (konštitucija) po shvatu zem. vlade jest komplex svih zakonah; tamo gdje nema pismenih izpravah o ustavu, jest komplex onih normah, koje rukovode cieli državni stroj, i koje normiraju odnošaje izmedju naroda i krune. To je shvat o ustavu generalni, a špec. shvat, disciplina ustava, to je pitanje kollateralno, koje ovdje nije razpravljano. U ovom nazoru vlada je bila uvjerena na temelju nauka, što su ga odnosni organi vladini dovoljno crpiti iz autoritetah inih izobraženih državah, jer ja držim, da mi ni najmanje neprejudicira, ako se česa naučim od državljanah glasovitih i uporabu činim po shvatu zem. vlade napram domaćim okolnostim. Ovaj nazor vlade basira na državnom pravu Dra. Josipa Pötzl-a, profesora na Maksimilianeju u Berlinu, Waltera jur Encyklopediji i državnom pravu dra. Ljudevita Rönne-a, kojih se nazori svi tamo stiču, da bi taj naslov bio valjan. Neka mi dozvoli vis. sabor, da samo njekoje stavke pročitam, što sam u kratko textuirao. (Čita:)

Ovo su nazori takovi, koji dovodiše vladu na ustanovu ovoga naslova. Ali opravdava se taj naslov i tim, da se tu radi o utanačenju prema zaštiti zakonskoj fundamentalnoga zakona našega, t. j. nagodbe. Te još nije bilo, ta se nemože ukriomčariti u zakon, nego mora izrično svoj postulat staviti. Tamo spada i domobranstvo, kao posve nova državna ustanova. Kad bi se tu radilo o preinaci cieloga zakonika, tad bi to moglo sačinjavati posebnu ustanovu zakonsku, ali o preinačenju cieloga zakonika kažu danas nemože biti govora, dakle mora se pojedina ustanova napraviti na zaštitu tih ustanovah, koje sačinjavaju sastojinu ustava. Toliko si držim za dužnost opravdati nazor vlade, što je predložila ovaj naslov. Nu budući je svaka vlada dužna računati sa faktori onimi, iz kojih ona proizlazi, budući je zem. vlada tu primjetbu učinila, da leži u želji onih faktorah, kojimi je vezana, da se taj naslov preinači, to je vlada u svakom slučaju, računajuć sa faktori svojega majoriteta, i u svakom slučaju, gdje joj sviest dopušta, popustljiva, budući to u bitnosti samo justifikatornoga zakona nasjecava, odstupila od ovoga naslova, i predlaže visok. saboru naslov ovoga sadržaja

Digitized by Google

(čita:) „Zakonska osnova o preinaci odnosno nadopuni njekih ustanovah kazn. zakona.“

Prelazeći time na ustanovu samoga zakona, na taxacionu odredbu njegovu, to §§. 1., 2., 3. i 4. stoje u skladu u toliko sa kazn. zakonom, da §. 1. normira zločin veleizdaje, 2. zločin smetanja javnoga mira, 3. i 4. pako prestupak bunjenja, što je označeno prvo u §. 58. kaz. zak. drugo u §. 65., treći u §. 300. Basis je za svaki pojedini paragraf istovjetan, samo što se mora distinguirat, buduć je oznaka zak. uredjena. (Čita:)

§. 1. Koj se česa podhvati (§. 58. k. z.) što bi napereno bilo na silovitu promjenu ustava kraljevine Ugarske i kraljevine Hrvatske i Slavonije, ili uzakonjene državne sveze kraljevine Ugarske, Hrvatske i Slavonije i ostalih u svezu carevine spadajućih kraljevinah i zemaljah, — krivac je zločina veleizdaje, te ima kazniti se po ustanovah postojećih za kaznjiva djela, navedena u §. 58. slov. b, i c, kaz. zak.“

Tu je dakle osnova zak. utanačila, da je onaj krivac zločina veleizdaje, koji se česa podhvati, što je napereno na silovitu promjenu ustanova itd., jer ovdje leži u rieči: „silovitu“ kriterium zakona §. 58. Te rieči „silovito“ u §. 65. neima. Što je ustav, to sam razložio, i nije bilo od nuždе, svaki od nas gospodo u grudih znade, što je ustav

Dakle nasilna promjena ustava ili zokonite sveze izmedju Ugarske i naše kraljevine, ili na silovitu promjenu sveze uzakonjene ostalih u svezu carevine spadajućih kraljevinah i zemaljah; budi u Českoj ili Moravskoj ili Galiciji. Tko proti svezi državnoj na silovitu promjenu ide, krivac je zločina veleizdaje, i kazni se po §. 59. k. z. Isti je ključ i norma u zločinu smetanja javnoga mira, u §. 65. neima „sile“, nego samo ustanova o razdraživanju na preziranje i mržnju proti ustavu. Ovamo spada dakle i delegacija, zajednički sabori, i sva zastupstva pod žezlom carevine austrijske.

U §. 3. isti je ključ, samo je norma po §. 300. kaz. zak. (čita):

„Koj načinom navedenim u §. 300. kaz. zak. nastoji razdraživati na preziranje ili mržnju proti zastupstvu zajedničkom ili pojedinih kraljevinah i zemaljah u svezu carevine spadajućih, — kriv je prestupku suprot javnom miru i redu u §. 300. kaz. zak. navedenu i ima se kaznit po ustanovah za ovaj prestupak odredjenih.“

Čita dalje:

„Prestupka §. 300. kaz. zak. normiranoga kriv je i onaj, ter se ima kazniti po ustanovah ovoga paragrafa, koji načinom ondje navedenim nastoji razdražiti na preziranje i mržnju proti cesarsko-kralj. vojski ili proti domobranstvu.

Ovaj prestupak može se sudbeno progoniti jedino s dozvolom ministra vojnoga, dotično ministra za zemaljsku obranu. —“

Naša je dužnost ces. kr. vojsku uzeti u zaštitu, i samostalne odiele i domobranstvo, a po alin. 2. ovoga §. briga je dotičnoga ministra vojnoga, ako mu nije po volji, da se u konkretnom slučaju progon učini, a to zapriečiti, jer mogu biti politički razlozi takovi, po kojih sndb; progon neide ministru vojnom u račun.

To je njegova volja, a naša je dužnost izbiedu zakona napraviti.

Čita §. 5.: „Posliednja stavka §. 58. i prva stavka §. 66. k z. u pogledu saveza njem. ukida se“, dakle „Deutscher Bunda“ nema.

(Čita ostale paragrafe osnove.)

Molim vis. sabor, da ovu osnovu izvoli uzeti za podlogu špec. debate.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ovo je zadnja zak. osnova, koju je vlada predložila; dopustite, pošto je važna, da njekoliko riečih progovorim o načinu, kojim je stupila na polje zakonodavstva, i s kojim se ja u načelu neslažem.

U svih naprednih državah, kad se stvara ustav, stvaraju se tim i tako zvana stožerna načela, koja je g. predgovornik malo prije izbrojio, i kad se ta načela prihvate, onda se pojedini zakoni izvadjaju kao korolaria iz onoga „Grundgesetza.“ Ja sam mislio, da ćemo i mi tim putem ići, kojim svi napredni narodi Europe.

To sam mislio zato, što imamo tako zvani ustav naš, koji veli, da troj. kraljevina ima pravo zakonodavstva. Prva i jedina sastojina ustava je zakon od 20. travnja 1869. o ustrojstvu zem. vlade. Ovdje je bilo mjesto da se kaže: „o ustrojstvu zem. vlade i načelih uprave.“

Tu bi došao red i na pravosudnu struku, da označi pravac, kojim u preustrojenju pravosudja poći namjerava; onda bi tekar vidili, na koliko ona postupa kako treba. S toga ja neimajuć mnenje vlade pred očima, kakva ona načela na polju pravosudja usvojiti namjerava, nisam kadar prosuditi valjanost onoga, što se ovdje predlaže.

Ja sam gospodo dalje mislio to, pošto je ova struka najvažnija u državi, da će se postupati onako, kako umniji narodi postupaju, t. j. da se svaki zakon posebi važan nepresipitira; a to biva, kad takovu ogromnu dužnost neuzima vlada izklopno na se, nego kad sazove tako zvanu enquêtekomisiju. Ovaj načiu bio bi tim od veće potrebe, što mislim treba nam se obazirati na Ugarsku, da nam budu zakoni, koliko moguće jednako valjani i napredni. Ja nekažem, da se moramo držati svega, što je u Ugarskoj, ali sporazumljenje je potrebno zato, da se tim

Digitized by Google

načinom, pošto je od potrebe u Austriji, da se tako zvana polit. individualnost postavi, izjednače zakoni, a to biti nemože, ako budemo ovako i nadalje partialno postupali bez obzira na druge države, s kojimi jedno tielo sačinjavati namjeravamo.

Ovo je u obće glede načina postupanja, kako smo mi počeli na polju pravosudja legislaciju vršiti.

Ja neznam, misli li se kod nas položaj pravosudnih činovnikah urediti ovako ili onako; misli li se posvojiti načelo ustmenosti i javnosti, koje postoji u obće u naprednih europ. državah, misli li se postupati načinom, kojim je osigurano vršenje sudstva; jednom riečju, nisam kadar ništa govoriti, jer neznam, ali vidim, da se stupa na polje positiviteta.

Ja prihvaćam ovu osnovu za podlog debate, ali je jedna od najvažnijih, i zato prije svega, pošto sam opazke u obće kazao, velim, da vis. vlada, kad i opet nam dokazuje, da je naslov valjan, treba da je kod naslova ostala, jer ja neznam, tko je taj naslov bacio. Ako je to većina bacila, valja da je većina imala pravo, i ovo stoji, što je g. predgovornik naveo o stožernih pravih, medju kojimi dolazi i taj naslov. Ali to zato neizključuje, kad se napravi kompendium zakona, gdje i ta ustanova dolazi, koja štiti ustav i gradj. slobodu, da nedobiva zak. naslov, nego da dodje pod izvjestni članak ili paragraf; a ovdje o naslovu nemože bit govora već zato, što je ovdje samo preinaka već postojećega kaz. zakona. Dakle tu o njekom samostalnom zakonu govora biti nemože, s toga mislim, da je posve korektan naslov, kojega je g. predgovornik malo prije kazao. Da je tomu tako, vidimo iz štilizacije zakona §. 65., kojim se štiti ustav, i možebit, da nebi preinačenja bilo, da nije ovoga §., jer ovdje se kaže: „Zur Verachtung wider die Regierungsform", to je kod nas ustav. Nu ja mislim, da mi nemožemo u stvaranju novih zakonah i preinačenju obstojećih postupati onim putem, kojim se išlo in illo tempore, kad je vlada bila sve, kad je puuovlast bila izvan zakonodavstva. „Regierungsform" ustav, podleži promjeni; ako mislite u tom, što priečiti, onda nebi bilo slobodno, što danas zbilja jest, da se može svaki čin sabora kritiki javnoga suda podvrći, da dodje u položaj, da ga kruna prilagodi duhu vremena, kako to potreba iziskuje. Dokaz tomu ima u Cislajtaniji i u Ugarskoj, kako svi listovi pišu i nikomu nepada na um, da ga stavi pod §. „Regierungsform." Gg. moja, ja kad pišem u novine, da ovaj ustav nije valjan, može se odmah reći, da je to „Zum Hasse"; a ja kao jurista, državljanin ili rodoljub moram dokazati, da bi se koja ta ustanova imala preinačiti, da zadovoljuje potrebam.

S toga vidite gospodo, što znači, kad se zakon materialni preinačuje prije, nego se načelo postavi. Ja bi želio, da se s ovim §. počeka bar donle, dok čujemo, što je Ugarska kraljevina u tom učinila. Ja sam čno od g. predgovornika njekom prilikom, da tamo na čelu uprave stoji onaj veliki čovjek, kojemu se svi pokloniti možemo. Taj čovjek trsio se je ustanoviti načela, i neznam hoće li ih ug. kraljevina poprimiti. Poprimi li, dobro, ako ne, onda je velika mana, jer ako se i može birati u gradj. zakonu izmedju jedne i druge države, al to netreba nipošto u kazn. stvarih, jer to bi bila velika opasnost, kad bi ja bio ovdje krivac, a ondje korak moje granice nisam. Medjutim ovo spada u špec. debatu, ja nekažem, da sam pro il contra ovoj ustanovi, jer kako rekoh neznam, kako se misli vršiti. Ja bi rekao, da nebi bilo od potrebe za sada u to dirati, dok se nebi osvjedočili o načelih, na kojih će počivati kazn. zakon u skupnoj državi. Toliko o načinu, kako se kod nas stupilo na polje pravosudja u obće, i u ovom napose.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja mislim, da nije u redu, da naši zem. sudovi jašu na tudjih §., ja mislim, da mi imamo u starom zakoniku velevažnih zakonah proti bunjenju javnoga mira i veleizdaje. Zakon treba saviestno držati, i ako mislimo, da imamo moć kazniti napadanja, treba to učiniti „als wohlverdiente Strafe und abschreckendes Beispiel für Andere." To velevažno načelo u osnovi sačinjava skupne poslove, sačinjava bitnost drž. prava i dužnost našu i ja nečem, da mi u tom poslu imamo odlučiti. Ja nenalazim potrebocu ove osnove, i ako vis. kuća misli, da je za utvrdjenje mira i sigurnosti javne potrebna ova osnova, ja izražujem moj nazor, da je nemogu uzeti z. podlog špec. debate.

Turop. žup. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja uvidjam podpuno, da je potreban zakon o zaštiti ustava, jer po prijašnjem privremenom zakonu, kojega žalibože i sada imamo naš ustav nije zaštićen. Što se tiče naslova, ja sam za ovaj odbora, jer mislim, da nam kao legislatornom tielu pripada moć zakone stvarati, a ne pako zakone privremene nezakonito krpariti; glavna falinga ciele osnove je ta, da se uviek poziva na naredbe privr. zakona Bachianskoga. Tako nećemo nigda na čisto doći s našimi zakoni, pozivajuć se na zakon, kojega bi radi ukinuti. To je baš birokratička taktika, da se prijašnji zakon nikad neukine. Ako hoćemo što iz Bachianskoga zakona za dobro uzeti, onda ćemo prosto prepisati, a ne pozivati se.

Što se tiče bitnosti §. 1. ja vidim, da je jako poguban, tu se mi igramo sa životom. Mi znamo, da u ustavnih državah, što je danas izdajstvom domovine, za koju godinu može se kazati, obrana domovine. Prije 15—20 godinah da smo mi govorili javno, kao što sada smijemo, kamo bi mi po zakonu kazn. bili došli? Mi znamo, da bi oni ljudi, u koje su danas uprte oči milijunah naroda, da bi oni prije 20 god. na vješala došli, pa nebi li to bila krivica. Zakon o obrani ustava nesmije da mori

Digitized by Google

ili ubija, nego da one, koji su protivni ustanovam državnim, čini neškodljivim. Tu netreba života uzimati, nego neka se zatvori. Stoga sam ja proti tomu, da se ova osnova uzme za podlog špec. debate.

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

Vl. povj. **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Premda je gosp. zast. Živković ovu osnovu primio za podlogu špcialne debate, ali je i unišao u ono, ako je naslov valjan, da ga treba pridržati. G. Živković dokazao je argumentacije mnoge, koje nisu skladne sa ovim zakonom, pa ga je opet primio podlogom špec. debate. Na točke pojedine misli g. Živković, da bi odredba o tom spadala u organizatorni zakon od 20. aprila 1868. Ja to neshvaćam, ako se primi kao novella ili generalni zakon poput mnienja g. Josipovića, kako bi ta ustanova mogla spadati u organizatorni zakon autonomne vlade. Mislio je g. Živković prema osnovi razviti to, da mu nisu načela poznata pravosudstva našega, na kojih će osnivati u obće pravosudje, i da se u drugih državah drže tako zvane enquête-kommissije.

Ja moram g. Živkovića opreznim učiniti, da je odiel pravosudja danas tekar podnio osnovu zakonsku, dakle ako nije moguće bilo, prije saznati pravac odiela pravosudnoga, danas može mu biti jasan, u koliko je 7. zak. osnovah pregledao, iz kojih, ako će pravedno suditi, mora kazati, da u koliko moguće, vlada stoji na načelih dosta liberalnih, tako, da se nemože predmnievati, da je vlada uztegnula liberalnost u struci pravosudnoj. Što se tiče enquête-kommissije, mislim, da g. Živković nemože kazati, da se nedrži, jer nezna, da li ovaj konkretni zakon nije prošao savjet strukovnjakah i mjerodavnih krugovah. Osobito u pogledu lihvarstva imao je odbor pravosudni čast g. Živkovića imati u enquêti, a i u buduće zamoliti će ga za sudjelovanje, kad bude nuždno.

Nadalje veli g. Živković: Misli li se činiti ustanove prema sudstvu, što opet osniva na liberalnoj akciji. Ja mislim vlastan biti, u ime vlade očitovati, kako se to razvija u tiskovnom zakonu, koji se nalazi u stražnjem štadiju, da će ona, računajuć sa javnošću i ustmenošću stupiti na polje, na kojem će ju vis. sabor moći prosuditi iz vidika liberalnosti i točnosti. Što se bojazni tiče g. Živkovića glede „Regierungsform“, u tome, da se u svakoj državi piše proti ustavu, to je izraz njegov, ali on je mislio, da se analizira ustav, to bi se lahko moglo jnstificirati, da je pisac kriv prestupka; nu svaki pravosudni i politički vidik ima svoj horizont; ako se nemože kazat, da je preveć zločest, ima gradacije i može se kazati, da je loš, da se može popraviti itd. t. j. imade tako zvani „Spannkraft.“ Tako i pisanje; ako se javna štampa bude držala analize ustava, kako se vodi u svih izobraženih državah i u nas od stanovitih tiskopisah, tada neće ni jednomu sudcu pasti na pamet, proti tomu postupati; nu ako se piše načinom, koji po najblažijem shvatu spada po §§. 65. i 300., onda neka si pisac sam pripiše posliedice. U istinu nemože se kazati u našoj domovini, da se nepiše dosta proti tomu, što kaže ustav. Meni nije nakana u odielu pravosudnom i najmanje stegu položtti na izražaj javnoga mnienja; danas sam ovaj, sutra onaj, a nikada neću biti onaj čovjek, da neću priznati javno mnenje i štampe kao velevlasti. Jerbo je velevlast, želim da bude u stegi zakona, želim da stupa na polju uvjerenja, a ne na polju osobnostih, razdraženja, što samo štetuje.

Gosp. Živković očitovao je vis. saboru, što sam ja o ministru pravosudja izrekao. Kad bi meni g. Zivković bio kazao što o ministru, ja to u saboru naglasio nebi. Ja neobičajem na javnost iznositi, nu stvar je jako lojalna; ali on je zaboravio i drugu stavku, koju sam mu ja pripovjedao o tom autoritetu, i koja stavka baš udara u ovu osnovu zak. Tu nije kazao i netreba, ali ju jako dobro znade, ona ide u prilog ovoj osnovi. Kad bi ja htio bliže obrazložiti, da nije shodno po mnenju g. Živkovića i Kuševića s ovom osnovom čekati, morao bi razne življe i osobe spomenuti; nu to neleži u mojoj nakani, ja apelliram na vašu sviest, da li je vrieme da se čeka? A to je predmet izklopno autonoman, koji stoji u doticaju uzkom sa Ugarskom, ali nestoji u svezi, koju nagodb. zakon nazivlje zajedničkimi poslovi.

G. komeš turopoljski očitovao je samo jedan razlog, zašto nemože primiti ovu osnovu podlogom špec. debate; nu taj razlog počiva na bludnji, jer on misli, da se u §. 1. izriče kazan smrti; na zločin veleizdaje u §. 59. udarena je smrtna kazan samo za slučaj, gdje se pod a) sila nanaša presv. osobi nj. veličanstva, i za kolovodje silovita djela pod slov. b) u prvoj alineji.

Vlada nenamjerava ustanoviti s ovim zakonom smrtnu kazan, pa opredjeluje kazan iz §. 59, slov. b) 2. alinea, zatim po slovu c), stoga se ima točnijega izjasnjenja radi ova ustanova u §. 1. osnove zakonske ubilježiti.

Time zaključujem i molim vis. sabor, da izvoli primiti osnovu podlogom špec. debate.

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. ovu osnovu za podlogu špec. debate?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov.

Od ovoga naslova je odiel pravosudni odustao, i predlaže sliedeći naslov: „Zak. osnova o preinaki, odnosno nadopuni njekojih ustanovah kazn. zak. kriepostna za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju.“

Predsjednik: Prima li vis. kuća izpravljenu redakciju naslova? Prima se.)

Digitized by Google

Izvjestitelj čita §. 1. — §. 8.

(Redomice primaju se.)

Predsjednik: Dočim su sve ustanove zakonske osnove primljene, bit će sutra 3. čitanje i odvietovanje vrhu cieloga zakona.

Sliedi zak. osnova o proglašivanju dom. zakonah.

Izvjestitelj čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u svih trih saborskih odsjecih o osnovi zakonskoga članka o proglašivanju zakonah na hrvatsko-slavonskom saboru donešenih, predloženoj po svietlom banu visokomu saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Dragutina Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu, te se je tom prigodnm držao sliedećih načelah:

Na koliko su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglusno po odsiecih primljene, to ih je odbor po dužnosti svojoj pridržao, kao što je §§. 1., 2., 3., 4., 7. i 8., dočim je u §§. 5. i 6. prama većini odsieka i većoj jasnosti zakonske osnove svoje zaključke stvarao.

Prema tomu predlaže osrednji odbor visokomu saboru sliedeću

Osnovu

zakonskoga članka o proglašivanju zakonah na hrvatsko-slavonskom saboru donešenih.

§. 1.

Svaki na hrvatsko-slavonskom saboru donešeni zakon, čim zadobije potvrdu njeg. veličanstva i čim se proglasi u saboru, stavlja zemaljska vlada odmah do obćega znanja putem sbornika zakonah.

§. 2.

S proglašenjem zakona ima se ujedno obnarodovati dan kralj. potvrde i dan proglašenja u saboru.

§. 3.

Sadržaj zakona ovim načinom proglašen ima podpunu vjerodostojnost.

§. 4.

Ako li nije u samom zakonu ustanovljen dan, od kojega ima isti stupiti u kriepost, ili ako ustanovljenje toga roka nije povjereno banu, onda svakoga zakona obvezna moć počimlje 15 danah, izza kako je zakon izišao u sborniku.

§. 5.

Izvorni primjerak potvrdjenoga zakona sahranjuje se u zemalj. arkivu, prepisi istoga pako ovjerovljeni po zem. vladi imaju se dostavljati svakoj oblasti po jedan primjerak.

§. 6.

Pozivanje na zakon biva navodom dotičnoga dana, mjeseca i godine, pod kojim je po nj. apošt. veličanstvu potvrdjen.

§. 7.

Sbornik zakonah dostavlja se svim oblastim i municipijem odmah kako izadje.

§. 8.

Svaka obćina je dužna držati po jedan primjerak uz cienu, koju zem. vlada ima opredieliti strogo prema trošku izdavanja.

U Zagrebu dne 17. srpnja 1870.

Antun Vakanović s. r.,
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Drag. Gvozdanović s. r.,
osred. odbora izvjest.

Vl. povj. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Preporučam ovu osnovu za podlog špec. debate. Nije mi treba obširnije razlagati potrebu toga zakona, koju vis. kuća sama uvidja. Uslied većine u odsiecih dvie su promjene predložene glede §. 5. i 6., ali nisu essecialne. U predlogu vladinom stoji u §. 5.: „po banu“, buduć se razumije, da je to „vlada.“ Na to od strane vlade nema prigovora. — U §. 6. držala je vlada, da je onda donešen zakon, kad je potvrdjen, dakle strogo tumačeno, to je isto. što i odsiek predlaže, s toga glede ove neessencialne preinake pristajuć, preporučujem osnovu za podlogu špec. debate.

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu za podlog špec. debate?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov, §. 1—3.

(Redomice primljeno.)

Čita §. 4.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja na ovaj §. imam jednu opazku, što se tiče krieposti zakona, od kojega roka početi ima. To spada na zakon sam ili na način proglašivanja njegovoga. Ako nije u zakonu ustanovljen rok, onda moru biti kao što i do sada u drž. zak. listu, od dana, kada je proglašen u stanovito doba. Ovdje je njekakav treći modus: „ako ustanovljenje toga roka nije povjereno banu.“ Ja bi kazao: „kriepost zakona počimlje od roka u njem ustavovljena, ako nije ustanovljen, onda 15 danah izza proglašenja u sborniku.“

Digitized by Google

Za ovaj 3. način rad bi čuti razloge, koje nisam nigdje čuo. Nitko nije vlastan obustaviti proglašenje sankc. zakona; s toga izpravljam ovaj §, kako sam kazao.

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Ovaj slučaj neće se često dogoditi, ali ipak moglo bi se sgoditi, gdje se opredieljenje roka ima povjeriti banu. Ja preporučam redakciju.

Predsjednik: Prima li vis. kuća redakciju §. 4.?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita §. 5—8.

(Redomice primljeni.)

Predsjednik: Dočim su pojedine ustanove primljene, sutra će se votizirati o cielom zakonu.

Sliedi zak. osnova o uredjenju zem. arkiva.

Izvjestitelj čita:

Visoki sabore!

Na temelju zaključenih razpravah u saborskih odsiecih o osnovi zakona o uredjenju zemaljskoga arkiva, predloženoj po svietlom banu visokomu saboru, uzeo je osrednji odbor, izabrav si izvjestiteljem Dragutina Gvozdanovića, na dan 13. srpnja t. g. u pretres istu; i budući da su odnosne ustanove predložene zakonske osnove suglasno po odsiecih primljene, to je prema tom osrednji odbor po visokoj vladi predloženu zakonsku osnovu bez promjene primio.

Osnova zakona o uredjenju zemaljskoga arkiva.

(Vidi zapisnik 80. saborske sjednice).

U Zagrebu dne 17. srpnja 1870.

Antun pl. Vakanović s. r.
predsjednik.

Ladislav Thaller s. r.

Dr. Kosta Koić s. r.

Drag. Gvozdanović s. r.
osred. odb. izvjest.

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Pozivajuć se na izvješće od svj. bana, kojim predlaže ovu zakonsku osnovu, dosta mi je primietiti, da je vlada zem. u tom obziru sliedila smjer prijašnjih zaključakah saborskih, i te su preinake u toliko predložene, u koliko je u život stupila odgovorna zem. vlada.

Drugo imam u načelu primietiti, da je arkiv zemalj. onako uredjen, da će odgovoriti svojoj plemenitoj svrsi, da će uporaba arkiva biti uredjena; a treće, da su plaće ustanovljene za osobe arkiva tako diskretno, da držim unapried, da neće vis. kuća biti protivna. S toga preporučam ovu osnovu za podlog špec. debate.

(Prima se.)

Izvjestitelj čita naslov, §. 1. i 2.

(Primaju se.)

Čita dalje §. 3., 4. i 5.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Zem. arkiv već je od namj. vieća registriran; dakle da se iznova registrira na trošak zemlje, tim poslovanjem nebudemo ništa dobili, nego budemo samo red poremetili.

Pak polit. struka, glavna struka, je podpuno odciepljena od zem. arkiva. S toga ja nalazim, da je treća osoba i plaća suvišna, i mislim, da se samo ustanovi arkivar i pristav, a ne i pisar, jer ga zbilja netreba.

Vl. zast. **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Ako uzmemo faktično stvar prema običnim registrarnim uredom, doći će visoka kuća do uvjerenja, da je ova plaća posve diskretna, prema sadašnjim okolnostim osobito.

Arkivar bez pisara poslove obavljati nemože, a svaki pisar kod zemaljskoga ureda ima najmanje 500 forintih. Arkiv je zem. ured, i prema tomu treba urediti i osoblje. Sadanji arkiv sastoji iz pristava, koj je ujedno ravnatelj, i iz diurnistah.

Premda sam ja uvjeren, da je gospodin predgovornik dobro obaviešćen o stanju zemaljskoga arkiva, držim ipak da kad bi se htjeo urediti arkiv kako treba, da je više osoblja potrebno.

Važnost arkiva nemože nitko tajiti, jer osim aktah, odnosećih se na javnu upravu, ima aktah, koji se odnose na privatne ljude; ovi su se mnogiput tužili, što nije arkiv registriran kako treba.

Treba dakle u arkivu red načiniti, koji je sad u malenom lokalu strpan, da se bog smiluje; treba umnih i vještih ljudih, koji će razlučiti, koji se spisi imadu baciti, a koji registrirati. Pak dolaze uvjek novi spisi, koji se moraju registrirati, dolaze od sabora, od uredah, od zakladah religiozne i naukovne. To su sve okolnosti, iz kojih se vidi, da ovo osoblje nije preveliko, nego upravo nuždno.

Predsjednik: Prima li visoka kuća redakciju ovih paragrafah?

(Prima se.)

Izvjestitelj čita dalje §. 6.

(Prima se.)

Digitized by Google

Predsjednik: Sutra će biti treće čitanje, dočim je danas osnova po točkah primljena.

Prije nego stupimo na izbor zastupnika na ugarski sabor, imam čast objaviti sutrašnji dnevni red.

Na prvom mjestu je osnova za ustrojenje umobolnice; tada predlog g. zastupnika Rajznera glede onih prištednjah, koje su učinjene kod arkiepiskopije zagrebačke; zatim 3. čitanje zak. osnovah, koje su danas primljene u špec. debati.

Sada molim g. bilježnika Hervoića, da izvoli cedulje za izbor primati, a g. zast. Thallera, da mu pomogne.

(I z b o r.)

Od 47 glasujućih izabran je g. zast. Parčetić sa 46 glasovah. (Živio.)

Zaključujem današnju sjednicu i molim sutra u 9 satih.

Digitized by Google

Osamdeset i prva saborska sjednica,

držana dne 21. srpnja 1870. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik. — Treće čitanje zak. članka o proračunu. — Naknadni zaključak na promjenu zaključka u proračunu glede kaznionah. — Zaključak na popravljene zak. osnove o urbaru i zadrugah. — Treće čitanje zak. osnovah pravosudnih. — Interpelacija turop. župana Josipovića glede školah. — Interpelacija zast. Kuševića, glede eksekucije na občinski predujam. Debata. — Predlog zast. Rajznera glede mirovinske zaklade za pučke učitelje. Debata. — Odgodba sab. sjednicah. — Zapisnik 81. sjednice.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Rajzner**: čita:

Zapisnik

80. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 9. srpnja 1870. pod predsjedničtvom presv. gosp. saborskoga predsjednika Antuna pl. Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u $9^3/_4$ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 79. saborske sjednice, koji bje odobren i ovjerovljen.

2. Sabor uzme zatim u pretres izvješće saborskoga odbora za proračun pod br. 778. o svom dalnjem poslovanju, čitano izvjestiteljem nar. zast. Filipom Thallerom, te zaključi:

a) na predstavke županijah križevačke. požežke i sriemske za ukinuće bezplatnih težakah, po predlogu odborovu pozvati zemaljsku vladu na predloženje predloga, kako da se javni težaci svrhi svojoj i sadanjim okolnostim što shodnije upotriebe.

b) da se predstavka županije sriemske o dozvoli drugoga podbilježnika, kao već riešen predmet uloži medju spise.

c) da se molbenica občine Praputnik za podporu u svrhu uzdržavanja učione, po predlogu upravitelja županije varaždinske g. Petra Horvata dostavi zemaljskoj vladi na uredovanje.

d) da se po predlogu odborovu pozove zemaljska vlada na predloženje osnove o občinskih šumah, sa predlogom dotičnoga šumskoga zakona.

e) da se molbenice činovnikah sudbenih stolovah županije virovitičke i varaždinske za povišenje plaćah po predlogu upravitelja županije varaždinske g. Petra Horvata dostave zemaljskoj vladi na uredovanje.

f) da se molbenice podvornikah, stražarah i poslužiteljah sudbenih stolovah županije virovitičke i sriemske za poboljšanje njihova stanja po predlogu odborovu dostave zemaljskoj vladi s tim; da jih prama obstojećim okolnostim uvaži i kod dojdućega proračuna u obzir uzme.

g) Povodom predstavke občinstva županije virovitičke za doznaku godišnjih 8420 for., počam od godine 1861. za stanbinu sudbenoga stola u županijskoj kući, iznoseću 34200 for., zaključi sabor po predlogu odborovu, pozivno na učinjenu već doznaku 3420 for. za ovu godinu pod naslovom 4. poglavje III. proračuna, — predstavku ovu zemaljskoj vladi ustupiti tim pozivom, da tako

Digitized by Google

sa županijom virovitičkom, kao i sa drugimi, slične tražbine imajućimi, županijami, o tom posebne razprave povede, te da glede zahtievah njihovih, odnosećih se na periodu iza god. 1868. predlog učini, da li se i u kojem iznosu iz autonomnoga budgeta namiriti mogu, — glede tražbinah pako na prijašnje vrieme se odnosećih, da podnese izvješće, u kojem se stanju nalaze vodjene o tom razprave?

h) na predlog odbora primi sabor stavku 1 naslova 17. poglavja I. o mirovinskih pristojbah po predlogu vlade u proračunu učinjenom, polag kojega iznosi ta stavka 22.934 for. 25 nč., te zaključi pozvati zemaljsku vladu, da u proračunu god. 1871. izkaže kolikoću prištednjah, medjutomnim namješćenjem omirovljenih činovnikah dokučenih.

3. pod br. 772. izvješće odbora za saborske troškove, kojim predlaže obloženi račun saborskih troškovah za vrieme od 1. rujna 1868. do konca prosinca 1869., — zaključi sabor dostaviti kontrolnomu odboru.

4. Na predlog župana turopoljskoga Stjepana Josipovića zaključi sabor, da će na svršetku današnje sjednice birati jednoga zastupnika na zajednički sabor u mjesto položivšega mandat Ferdinanda grofa Oršića.

5. Sabor uzme zatim u pretres izvješće središnjega odbora od br. 759—767., čitano izvjestiteljem narodnim zastupnikom Dragut. Gvozdanovićem, te prihvati u povedenih o tom generalnih i špecijalnih debatah sliedeće zakonske osnove:

a) pod br. 766. osnovu zakonskoga članka ob ukinuću osobnoga zatvora, ovršnoga u postupku gradjanskom i mjenbenom, kriepostnoga za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, — koja glasi:

§. 1.

Od dana, kojega bude zakon ovaj proglašen, nemože se dozvoljeti, niti, ako je dozvoljena, preduzeti ili nastaviti, ovrha na osobu dužnika radi mjenbenih ili inih novčanih tražbinah.

§. 2.

Ustanove, uslied kojih se može proti dužniku opreza radi dozvoljeti privremeni zatvor osobni, ako ima temeljite sumnje, da će se platnji svojih dugovah ili izpunjenju dužnosti budi kakove ukloniti biegom, ili sakriti se pred svojimi vjerovnici, ovim se zakonom nemienjaju.

§. 3.

Izvršba zakona ovoga povjerava se banu kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

b) pod br. 765. osnovu zakonskoga članka ob ukinuću zakonah, postojećih proti lihvarstvu u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji glaseću:

§. 1.

Stranke po zakonu ovlaštene na sklapanje pogodbe u obće, vlastne su pogodbom pismenom ugovoriti kamate po volji svojoj.

§. 2.

Ako je zajam ugovoren ustmeno, ili ako su pismenom pogodbom ugovorene kamate, ali nije bio ustanovljen iznosak njihov, ili napokon, ako kamate nisu ugovorene, ili po zakonu pristoje: iznose šest po sto na godinu.

§. 3.

Ugovornici su vlastni, pismenom zajamskom pogodbom ugovoriti i to, da se zajam ima povratiti u većoj svoti, ili u većem množtvu, ili napokon u stvarih bolje vrsti, nego su dane.

§. 4.

Kamate od kamatah pripadaju: ako su izrikom ugovorene, ili ako su dospiele kamate utužene, a u ovom slučaju od dana dostavljene tužbe.

§. 5.

Na platež zajmovah do proglašivanja ovoga zakona budi uz odpovied, budi bez ove, nu na stanovito vrieme ugovorenih, nemože se dužnik prisiliti prije minuća od pol godine izza krieposti ovoga zakona, izim: ako je platežni rok uslied predbježne odpoviedi minuo prije krieposti ovoga zakona.

Zajmovi, koji su bez odpoviedi na stanoviti platežni rok vezani, kao i zajmovi na mjenicah počivajući nespadaju pod udar ovoga zakona.

§. 6.

Uslied toga stavljaju se izvan krieposti sve gradjansko- i kazneno-pravne ustanove, koje sa ovimi zakonom stoje u oprieci.

§. 7.

Zakon ovaj stupa u kriepost od onoga dana, kojega bude proglašen, ter se počamši od onoga dana nesmije radi prekršaja lihvarstva niti povesti, niti nastaviti kaz. postupak, a niti ovršiti jur izrečena kazan.

Usuprot se zakon ovaj neima upraviti na pravne poslove, sklopljene prije krieposti njegove, niti na prava trećih osobah stečenih prije toga, niti napokon na stečajna ili nagodne razprave, započete prije pomenutoga vremena.

§. 8.

Izvršba ovoga zakona povierava se banu.

Digitized by Google

c) Pod br. 764. osnovu zakonskoga članka, kojim se ukida postupak nagodbeni, uvedeni naredbami ministrah pravosudja i trgovine od 18. svibnja i 15. lipnja 1859., za trgovce i ine protokolirane podhvatnike za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, koja glasi:

§. 1.

Nagodbeni postupak prisilni za trgovce, obrtnike, tvorničare i družtva poslovna i dioničarska, kao i podhvatnike ine, kojih je tvrdka protokolovana, stojeći u krieposti u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji uslied naredbah ministrah pravosudja i trgovine od 18. svibnja i 15. lipnja 1859. (br. 90. i 108. d. z. l.), ukida se i stavljaju se odnosne, sada napomenute, naredbe ministarske izvan krieposti.

§. 2.

Ako u prediućem paragrafu napomenuti ljudi od posla i družtva obustave plaćanja, ima se uporavit vazda stečajni postupak, normiran osmom glavom stečajnoga reda, uvedena za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju naredbom ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1853. (kom. XLIII. d. z. l.), a sudovi će obzirom na §. 199. istoga stečajnoga reda osobitom pomnjom nastojati, da se stečaj završi što prije nagodbom dobrovoljnom.

§. 3.

Zakon ovaj stupa u kriepost odmah izza proglašenja, nego razprave nagodbene, povedene prije roka toga, imadu se okončati po zakonih, napomenutih u §. 1. ovoga zakona.

§. 4.

Izvršba zakona ovoga povjerava se banu kraljevine Hrvatske, Slavonije i Damacije.

d) Pod br. 763. osnovu zakonskoga članka o preinačenju njekojih ustanovah ob imenovanju sudacah i o popunjenju nižjih službah kod kr. oblastih sudbenih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, glaseću:

§. 1.

Sve sudce kod kraljevskih sudbenih oblastih i tajnika pri kr. stolu sedmorice imenuje nj. carsko i kralj. apošt. veličanstvo na predlog bana.

§. 2.

Sve ostale činovnike, vježbenike, pomoćno, rukovno, poslužno i zdravstveno osoblje kod kr. sudbenih oblastih, izim stražarah pri kr. sudbenih stolovih, imenuje ban.

§. 3.

Mjetsa stražarah kod žup. sudb. stolovah popunjuje predsjednik dotičnoga suda.

§. 4.

Po tom se stavljaju izvan krieposti sve zakonske ustanove i propisi, koji odredjuju ino.

§. 5.

Izvršba ovoga zakona povjeruje se banu kraljevine Hrvatske. Slavonije i Dalmacije.

e) Pod br. 762. osnovu zak. članka, kojim se na zaštitu osobne slobode preinačuju njekoje ustanove kaznenoga postupka u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, koja glasi:

§. 1.

Radi velike javne sablazni, uzrokovane kažnjivim djelom (§. 156. sl. d. i §. 424 kaz. post.) nemože se odrediti proti nikomu niti predbježni, niti iztražni zatvor.

§. 2.

Zatvor predbježni ili iztražni neima se odrediti radi sumnje uskočenja (§. 151. sl. a, §. 156. sl. c., §. 424. k. p.), ako je data jamčevina ili poručanstvo u iznosu, po sudu imajućem se ustanoviti, obzirom na posliedice kažnjiva djela, na osobne okolnosti uhićenoga, i na imutak onoga, koji sigurnost pruža; a gdje je predbježni ili iztražni zatvor već izveden, ima se pod istimi uvjeti dokinuti.

Nego mora okrivljeni obećati i rukom zavjeriti se, da neće do pravomoćne riešitbe udaljiti se ni sakriti, niti da će nastojati, iztragu bezuspješiti.

Jamčevina ili poručanstvena svota ima se položiti u gotovu novcu, ili u zadužnicah državnih, glasećih na donosioca po tečaju burzovnom dana onoga, kojega je položena, ili pako osigurati budi zalogom na dobra nepokretna, budi sposobnimi poruci (§. 1374. ob. gradj. zak.), koji se ujedno obvezati imadu kao platci.

§. 3.

Jamčevina ili poručanstvena svota ima po sudu izjaviti se propalom, ako je okrivljeni bez dozvole udaljio se od obitališta, ili ako nebude za tri dana došao pred sud na pozivnicu, koja ima pribiti se na obitalištu mu za slučaj, ako ga nenadju kod kuće.

Ova je presuda, kako postane pravomoćnom, ovršiva kano svaka osuda gradjanska.

Iznosi za sigurnost položeni imaju se predati pjeneznici državnoj; nego oštećeni kažnjivim djelom ima pravo zahtievati, da odtuda bude prije svega namiren.

§. 4.

Ako se okrivljeni, izza kako bude iz zatvora odpušten, sprema da uskoči, ili ako se prikažu nove okolov-

Digitized by Google

štine, koje zahtievaju da se zatvori, ima se odmah zatvoriti, premda je dao sigurnost, a jamčevina ili poručanstvo u tom slučaju je prosto.

To isto biva i onda, kada se stvar rieši pravomoćno.

§. 5.

Uz ove propise, tičuće se jamčevine i poručanstva može se ostaviti na slobodi ili odpustiti iz zatvora i onaj, na koga pada sumnja počinjena zločinstva, zapriećena kaznom tamnice najmanje od 5 godinah, nego samo dozvolom banskoga stola.

§. 6.

Po tom se preinačuju sve ustanove zakonske protiveće se ustanovam prediducih paragrafah, imenito §. 151 sl. a), §. 156 sl. a), c), d), §. 424, k p. od 29. srp. 1853.

§. 7.

Izvršba zakona ovoga povjerava se banu kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

f) Pod br. 760 osnovu zakonskoga članka ob uredjenju i namještenju osoblja kod gruntovničkih uredah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, glaseću:

§. 1.

Svakomu sudb. stolu županijskomu u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, kao oblasti gruntovnoj dodieljen je za obavljanje odnosnih poslovah gruntovničkih, gruntovvički ured, kao posebni ured pomoćni dotičnoga sudbenoga stola, koji je obskrbljen potrebitim brojem osoblja, poslu vještoga. Na čelu gruntovničkomu uredu stoji ravnatelj gruntovničkoga ureda, a ovomu je pridieljeno potrebno pomoćno osoblje.

§. 2.

Gruntovnički urednici podredjeni su u stvarih osobnih i karnostnih neposredno predsjedniku sudbenoga stola onoga, kod kojega službuju.

§. 3.

Tko hoće da bude namješten kao gruntovnički urednik, treba da je položio uspjehom dobrim izpit o vedjenju knjigah gruntovnih, propisan naredbom ministarskom od 10. lipnja 1855, br. 101. d. z. l.

§. 4.

Kod prvoga namještenja, u koliko nebi bilo dosta izpitanih kandidatah, mogu se namjestiti i neizpitani, ali samo privremeno i pod uvjetom, da propisani izpit položi dobrim uspjehom, najkašnije za godinu danah, računajuć od dana položene prisege službene.

§. 5.

Imenovani gruntovnički urednik ima prije nego je nastupio službu položiti propisanu prisegu službenu.

§. 6.

Voditelji gruntovničkih knjigah, koji su ujedno ravnatelji gruntovničkih uredah, čine izmedju sebe, a ostali gruntovnički urednici dotičnoga nadnevnoga razreda izmedju se jedan štatus konkretalni po svoj kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, neglededć na mjesto službovanja i na sud, kod kojega su namješteni; a napredovati će u svakoj pojedinoj kategoriji u višje platežne stupnje po mjerilu ustanovljenih plaćah i po propisih općenitih, koji u obziru tih napredovanjah obstoje.

§. 7.

U obće se sve postojeće zakonske ustanove o državnih urednicih odnose i protežu i na gruntovničke urednike.

§. 8.

Gruntovničke urednike imenuje ban načinom propisanim s obzirom na sada služeće gruntovne aktuare.

§. 9.

Gruntovnim aktuarom dosadanjim, koji budu stalno namješćeni kao gruntovnički urednici na na temelju zakona ovoga, ili koji postignu inu službu državnu u obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije, uračunati će se godine, koje su probavili u službi državnoj u svojstvu budi komisarah iii aktuarah gruntovničkih, budi aktuarah lokalizirajućih.

§. 10.

Osoblje i plaće za gruntovničke urednike u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji ustanovljuju se na način, koji se vidi u prilogu.

§. 11.

Izvršba zakona ovoga povjerava se banu kraljev. Hrvatske i Slavonije.

g) pod br. 767. osnovu zakonskoga članka o proglašivanju zakonah na hrvatsko - slavonsko - dalmatinskom saboru donešenih, — koja glasi:

§. 1.

Svaki na hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom saboru donešeni zakon, čim zadobije potvrdu nj. veličanstva i čim se proglasi u saboru, stavlja zemaljska vlada odmah do obćega znanja putem sbornika zakonah.

§. 2.

S proglašenjem zakona ima se ujedno obnarodovati dan kraljevske potvrde i dan proglašenja u saboru.

Digitized by Google

§. 3.

Sadržaj zakona ovim načinom proglašen ima podpunu vjerodostojnost.

§. 4.

Ako li nije u samom zakonu ustanovljen dan, od kojega ima isti stupiti u kriepost, ili ako ustanovljenje toga roka nije povjereno banu, onda svakoga zakona obvezna moć počimlje 15 danah izza kako je zakon izišao u sborniku.

§. 5.

Izvorni primjerak potvrdjenoga zakona sahranjuje se u zemaljskom arkivu, prepisi istoga pako ovjerovljeni po zemaljskoj vladi imaju se dostavljati svakoj oblasti po jedan primjerak.

§. 6.

Pozivanje na zakon biva navodom dotičnoga dana, mjeseca i godine, pod kojom je po nj. apošt. veličanstvu potvrdjen.

§. 7.

Sbornik zakonah dostavlja se svim oblastim i municipijem odmah kako izadje.

§. 8.

Svaka je občina dužna držati po jedan primjerak uz cienu, koju zemaljska vlada ima opredieliti strogo prema trošku izdavanja.

h) pod br. 761. osnovu zakonskoga članka o uredjenju zemaljskoga arkiva, — glaseću:

§. 1

Zemaljski arkiv kano sahranište svih na javno pravo kraljevinah ovih, na povjestnicu, i sve grane javne uprave odnosećih se izpravah, kano napose i svih saborskih spisah stoji pod nadzorom bana.

§. 2.

Zemaljskomu arkivu neposredno predstoji arkivar. On je odgovoran za nutarnji red arkiva i za saviestnu sahranu uloženih spisah

§. 3.

Arkivar ima pridieljena si pristava i pisara, zatim poslužitelja.

§. 4.

Porabu arkiva za javne oblasti i pojedine ljude ustanovit će kr. zemaljska vlada posebnim naputkom.

§. 5.

Arkivara, i ostalo osoblje imenuje ban uslied razpisana natječaja.

Plaće se ustanovljuju sliedeće:

Arkivaru . . .	1200 for.
Pristavu . . .	800 „
Pisaru	500 „
a poslužitelju . .	300 „

na godinu, i to bez ikakve uzgredne pristojbe.

Osoblju ovomu pripada pravo na mirovinu u smislu občenitih propisah.

§. 6.

Upravne troškove za zemaljski arkiv nosi domaći budget.

i) pod br. 759. osnovu zakonskoga članka na zaštitu ustava, — koje osnove naslov promieni u generalnoj debati zastupnik vlade odsječni predstojnik g. Josip Žuvić sliedećim: osnova zakonskoga članka o preinaci, odnosno nadopuni njekih ustanovah kaznenoga zakona, kriepostna za kralj. Hrvatsku i Slavoniju.

Poslje kako bi u generalnoj debati govorili proti ovoj zakonskoj osnovi narodni zastupnici Jovan Živković i Stjepan Jozipović; a Aurel Kušević za nju, bude sa navedenom preinakom naslova i izjasnjenjem vladina povjerenika napram §. 1. lit. b. i to za valjanost samo alinee druge, većinom glasovah primiljena za podlog špec. debate i u njoj po saboru prihvaćena, — te glasi:

§. 1.

Koj se česa podhvati, (§. 58. k. z.), što bi napereno bilo na silovitu promjenu ustava kraljevine Ugarske i kraljevine Hrvatske i Slavonije, ili uzakonjene državne sveze kraljevine Ugarske, Hrvatske i Slavonije, i ostalih u svezu carevine spadajućih kraljevinah i zemaljah, — krivac je zločina veleizdaje, te ima kazniti se po ustanovah §. 59. slov. b. druga alinea i slovo c. kaz. zak.

§. 2.

Koji načinom navedenim u §. 65. kaz. zak. nastoji razdraživati na preziranje ili mržnju proti ustavu kraljevine Ugarske i kraljevine Hrvatske i Slavonije, ili proti uzakonjenoj državnoj svezi kraljevine hrvatsko-slavonske, kraljevine Ugarske, i ostalih kraljevinah i zemaljah u svezu carevine spadajućih, — čini se krivcem zločinstva smetanja javnoga mira po §. 65. kaznenoga zak., te se kaznit ima po ustanovi u istom §. sadržanoj.

§. 3.

Koj načinom navedenim u §. 300. kaznenoga zakona nastoji razdraživati na preziranje ili mržnju proti za-

Digitized by Google

stupstvu zajedničkom ili pojedinih kraljevinah i zemaljah u svezu carevine spadajućih, — kriv je prestupku suprot javnom miru i redu u §. 300. kaznenoga zakona navedenu, i ima se kazniti po ustanovah za ovaj prestupak odredjenih.

§. 4.

Prestupka §. 300. kaznenoga zakona normiranoga kriv je i onaj, ter se ima kazniti po ustanovah ovoga paragrafa, koji načinom ondje navedenim nastoji razdražiti na preziranje i mržnju proti cesarsko-kraljevskoj vojsci ili samostalnom odjelu njezinu, ili proti domobranstvu.

Ovaj prestupak može se sudbeno progoniti jedino s dozvolom ministra vojnoga, dotično ministra za zemaljsku obranu.

§. 5.

Posljednja stavka §. 58. i prva stavka §. 66. kaznenoga zakona u pogledu saveza njemačkoga ukida se.

§. 6.

U koliko se prema tomu nepreinačuju odnosne ustanove §§. 58., 65., 66. i 300. kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852., ostaju nadalje u svojoj krieposti.

§. 7.

Zakon ovaj stupa u kriepost s danom proglašenja njegova.

§. 8.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Sve ove, u današnjoj sjednici po saboru prihvaćene, zakonske osnove čitat će se treći put u dojdućoj sjednici.

6. Predsjednik označiv, da će na dnevni red dojduće sjednice doći predmet ob ustrojenju umobolnice, zatim zaklade za mirovine pučkih učiteljah i treće čitanje prije navedenih zakonskih osnovah, pozove sabor na biranje zastupnika za zajednički sabor, koje bude preduzeto, te dobije od predanih 47 nar. zastupnik Šandor Parčetić 46 glasovah.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 1 sat poslje podne, urekav sliedeću za sutra u 9 satih prije podne.

Antun Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Ljudevit Raizner s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Zapisnik jučeranje sjednice authenticiran je bez primjetbe.

Bilježnik: Vis. sabore! U jučerašnjoj sjednici dovršena je debata o proračunu; svotnik je sastavljen i čest mi je izviestiti, da je na županije bila razdieljena prištednja od 120.000 for. Buduć je vis. sabor votirao 26.892 for., s toga sada dodje na županije za razdieliti u oblo 93.000 for. To je razdieljeno po istom ključu, po kojem i 120.000; i tako došlo bi (čita:)

Na županiju	virovitičku	20.925	for.
„ „	sriemsku	23.250	„
„ „	križevačku	4.650	„
„ „	riečku	13.950	„
„ „	zagrebačku	11.625	„
„ „	varaždinsku	13.950	„
„ „	požežku	4.650	„

Zatim u zapisniku 71. sjednice pogriešno je unešena svota dozvoljena za naslov 7 sa 6.109 for. dočim ona u istinu, kako je dozvoljena po vis saboru, iznosi 7.999 fr.

Po tom bi glasio zakonski članak o zem. proračunu za g. 1870.

Predsjednik: Vis. kućo! Sad će biti treće čitanje zak. članka o zem. proračunu.

Bilježnik čita:

Zakonski članak

o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1870.

§. 1.

Za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1870. ustanovljuju i dozvoljuju se troškovi sa 2,528.356 for. austr. vriedn. dva milijuna pet sto dvadeset osam hiljada, tri sto petdeset šest for. austr. vriedn.

§ 2.

Svota ova razdieljuje se na sliedeća poglavja i naslove.

Poglavje I.

Odjel za poslove unutarnje.

Naslov 1.

Osrednja uprava	128.273 for

Naslov 2.

Saborski troškovi	50.000 for

Naslov 3.

Županijska uprava	474.822 for

Digitized by Google

Naslov 4.

Uzdržavanje sgradah	11.000 for.

Naslov 5.

Zdravničke potrebe	86.360 for.

Naslov 6.

Prinesci za narodne zavode i narodno-gospodarske svrhe	65.596 for.

Naslov 7.

Zaklade i štipendije	7 999 for.

Naslov 8.

Uzdržavanje pastuhah i oplemenjenje konjah	40.700 for.

Naslov 9.

Razne upravne potrebe	13.030 for,

Naslov 10.

Kaznione	124.436 for.

Naslov 11.

Gradjevne oblasti	47.269 for.

Naslov 12.

Gradjevine na zemaljskih cestah i vodah	336.631 for.

Naslov 13.

Žandarmerija	164,361 for.

Maslov 14.

Zemaljsko računovodstvo	27.380 for.

Naslov 15.

Zemaljska blagajna	6.000 for.

Naslov 16.

Mirovine i obskrbine	95.512 for.

Naslov 17.

Nepredvidljivi troškovi za cielu zemlju	5.000 for.

Poglavje II.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1.

Osrednja uprava	25.699 for.

Naslov 2.

Vjerozakonski zavodi	132.893 for.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne	18.246 for.

Naslov 4.

Troškovi pokroviteljstva	2.225 for.

Naslov 5.

Školski zavodi	143.531 for.

Naslov 6.

Zaklade i prinesci u svrhe nastavne	21.194 for.

Naslov 7.

Mirovine i obskrbine	9.067 for.

Poglavje III.

Odjel za pravosudje.

Naslov 1.

Osrednja uprava	28.750 for.

Naslov 2.

Stol sedmorice	31.045 for.

Naslov 3.

Banski stol	58.640 for.

Naslov 4.

Županijski sudovi	208.355 for.

Naslov 5.

Troškovi tičući se svih sudovah	108.532 for.

Naslov 6.

Gruntovne oblasti	21.324 for.

Naslov 7.

Mirovine i obskrbine	34.486 for.

§. 3.

Troškovi prediućim §. odobreni imadu se pokriti iz svote od 2,200.000 for. austr. vriedn. za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije zakonom od 8. studenoga 1868., o nagodi skopljenoj medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom ustanovljene, zatim iz vlastitoga upravnoga dohodka i iz dohodakah vjerozakonske i naukovne zaklade, koji su dohodci ukupno na svotu od 149.959 for. austr. vriedn proračunani, napokon iz prištednjah godine 1869. u iznosku od 178.397 for. austr. vriedn.

§. 4.

Prenašanju neimade mjesta niti medju poglavji, ni medju naslovi ovih troškovah.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Predsjednik: Vis. kućo! Zakon o proračunu sada je treći put pročitan. Prima li vis. kuća ovaj članak u svojoj cielosti?

(Glasovi: Primamo!)

Primljen je zakon o proračunu.

Digitized by Google

Jovan Živković: Ja molim, vis. sabore za rieč u nadopuni, što se tiče pročitanoga proračuna, a to u predmetu radi kaznione. Ja sam onda još rekao, da nije potrebito predmet na novo pretresivati, jer je već vlada sudjelovala u tom kod proračuna i stvar je sasvim izcrpljena. Mi se možemo odgoditi na neizvjestno vrieme; odbor dotični nije zasjedao ni jedanput, jer nije bilo predsjednika, koji je tekar pred dva dana došao, a za toga vremena od dva dana nije se moglo učiniti. — Ja sam za izvjestitelja izabran, bez da sam prisutan bio —, i da nebi mene stigla odgovornost, s toga podižem rieč, da se učini, što se može, da stvar nezapne, da nebi vlada, koja je medjutim odkazala ugovor milosrdnim sestram, bila u nepriliki što da radi. dok se odbor sastane. Predlažem, da se ovo primi, što je proračunski odbor predložio, budući je i onako svota votirana; može se dakle i druga odredba primiti, koja je na temelju operata vladina predložena i u izvješću odbora točno označena. Mislim, da će biti vis. vlada tim sporazumna.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Prima se predlog g. zast. Živkovića, da se vlada opunovlašćuje u potrošku onako postupati, kako je odbor za proračun predložio.

Odbor petorice, jučer izaslan za pregled zakonah o zadrugah i urbaru, podnaša izvješće.

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita dotično izvješće.

Za obrazloženje neimam navesti ništa nego preporučam, da se ovo izvješće primi, jer se neradi osim da se §. 51. o zadrugah i §. 6 o nespješenju urbarskih odnošajah izpusti, naime što se u zajedničkom saboru ima riešiti.

Predsjednik: Glede poštarine i biljegovine. — Prima li vis. kuća predlog odborov?

(Prima se.)

Podastrt će se vis. vladi, da ga podnese na sankciju.

Na dnevnom je redu 3. čitanje zakonske osnove ob osobnom zatvoru.

Izvjestitelj čita osnovu (nepromienjenu po predlogu odbora resp. vlade.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu zakonsku ob ukinuću osobnoga zatvora u cielosti?

(Prima se.)

Sliedi 3. čitanje zak. osn. o lihvarstvu.

Izvjestitelj čita osnovu (kao gore.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu o ukinuća zakonah, postojećih proti lihvarstvu u svojoj cielosti?

(Prima se.

Sliedi 3. čitanje zak. osn o nagodb. postupku.

Izvjestitelj čita osnovu (kao gore.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu zakona, kojim se ukida postupak nagodbeni, u svojoj cielosti?

(Prima se.)

Sliedi 3. čitanje zak. osn. o imenovanju sudacah.

Izvjestitelj čita osnovu (kao gore.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu o preinačenju njekojih ustanovah glede imenovanja sudacah u svojoj cielosti?

(Prima se.)

Sliedi 3. čitanje zak. osnove o zaštiti osobne slobode.

Izvjestitelj čita osnovu (kao gore.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća osn. zak., kojom se na zaštitu osobne slobode preinačuju njekoje ustanove kazn. postupka, u svojoj cielosti?

(Prima se.)

Sliedi 3. čitanje zak. osnove o gruntovnom osoblju.

Izvjestitelj čita osnovu (kao gore.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor zakon. osnovu ob uredjenju i namještenju osoblja kod gruntovničkih uredah u svojoj cielosti?

(Prima se.)

Sliedi 3. čitanje zak. osn. o preinaci, odnosno nadopunjenju njekojih ustanovah kazn. zakona.

Izvjestitelj čita osnovu (kao gore.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu zakons. o preinačenju odnosno nadopunjenju njekojih ustanovah kaz. zak. u svojoj cielosti?

(Prima se.)

Sliedi 3. čitanje zak. osnove o proglašenju zakonah domaćih.

Izvjestitelj čita osnovu (nepromienjenu po predlogu odbora.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu glede proglašenja domaćih zakonah u svojoj cielosti?

(Prima se.)

Digitized by Google

Sliedi 3. čitanje zak. osn. o zem. arkivu.

Izvjestitelj čita osnovu (kao gore prije.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća kuća osn. zak. o uredjenju zem. arkiva u svojoj cielosti?

(Prima se.)

Na dnevnom redu je izvješće odbora glede podiguća zgrade za umoholne.

Turop. žup. **Stjepan Jozipović**: Vis. sabore! Prije nego predjemo na dnevni red. imadem vis. vladu interpelirati.

Na ovu interpelaciju prinukalo me je to, jer mi znamo, da je dobro uredjenje škole u obće i izobraženje naroda najveće jamstvo za ustav, a na drugu točku nukalo me je to, jer mi kroz 20godišnji ustavni san, osobito mladež naša odtudjila se od javnoga prava ugarsk. hrvatskoga. S togu je potreba, da se mladež naša obavjesti o genesi našega ustava, da nebude mislila, da dobro naroda i pospješenje ustava i slobode leži samo u biro kratičnom upravljanju države.

Vl. povj. **Drag. Pogledić**: Mogu na toliko odgovoriti i što se osnove za pučke učione tiče, mogu ju vis. saboru pokazati gotovu, ali ne tako posvema, da bi se sad mogla predložiti; i ufam se, da će biti moguće u prvom zasjedanju predložiti ju.

Što se ostaloga tiče, zem. vlada je učinila sve, što je mogla i morala. Tako je i glede predavanja na pravoslovnoj akademiji držala propise obstojeće glede svih predmetah, koji su ustanovljeni za predavanje; no u ine preinake, pogledom na okolnost, što je u izgledu otvorenje sveučilišta, nije se mogla upuštati, nego učiniti će i u tom pogledu, sve, što bude moguće i ja se ufam, da će se vis. sabor zadovoljiti sa razredbom naukovnih urah ove godine, kako obstoje.

Ove preinake morala je vlada učiniti pogledom na to, što je upeljanjem 4. tečaja lanjske godine red poremećen tako, da profesori moraju skakati iz jedne ure u drugu predavati. Dolaze na akademiju mnogi iz drugih učevnih zavodah; n. pr. ovoga drugoga poleća kazneno pravo samo dva jurista slušaju, jer drugi su ga lani slušali, a ovi su došli sa drugih zavodah i moraju ga ljetos slušati, jer im tamo nije predavano. To će medjutim prestati ove godine, jer će se redovito predavati, kao na ostalih zavodih.

Turop. žup. **Stjepan Josipović**: Zadovoljavam se odgovorom vladinim tim većma, jer vidim, da je vlada indirekte obećala, da će predložiti osnovu.

Predsjednik: Interpelacija i odgovor vlad. povjerenika prima se na znanje.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja imadem pitanje staviti na vladu. Prošle dobe za djelovoditelje od strane erara predbrojena je občinam svota, koja se sada utjeriva. U ovom financ. pitanju, u sporazumljenju sa financ ministrom ugarskim, austrijski financ. ministerium odstupio je od ućerivanja tih zaostatakah na korist financijah austrijskih. Naši štibreni uredi eksekucijami, koje nisu dosad bile, ućerivaju takove svote.

Pitam vis. vladu, je li to moguće, da to sa znanjem vlade biva, i ako biva, rado bi znao zakon, na kojega se upire ugarski ministerium i vlada domaća?

Vl. povj. **Drag. Pogledić**: Vis. sabore! Mislim da ću sasvim dobro odgovoriti, ako izjavim, da vis. vlada bila bi sasvim zadovoljna, kad bi se te eksekucije dokinule, jer vlada nedopušta niti vodi eksekuciju u svojem interesu; ali to nespada na djelokrug domaće vlade. Mislim, neka vis. sabor svojim načinom izposluje, da ugarski ministerium odustane od ućerivanja, i pokloni dotični prednjam občinam; ali dokle se taj dug kod ugar. ministerija kao dug vodi, kao što sbilja jest, jer su financije pružile prednjam, tako dugo vlada zem. nije vlastna ignorirati naloge ministerija i mora se pokoriti u predmetih skupnih njegovim odredbam.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja sam javio, da je austrijski financialni ministerium odustao od ućerivanja tih zaostatakah; onda ugarski financ. ministerium u svakom slučaju nezakonito taj teret prima. Uslied ovoga izjasnjenja vis. vlade sliedi, da je sigurno dom. vlada dužna svojim putem izposlovati obustavljenje takove eksekucije, a zastupnici domaći u skupnom ugar. saboru mislim da su dužni interpelirati ministra financijah, na koji se zakon on naslanja, kad takov nezakoniti teret meće na pojedine žitelje naše domovine.

Predsjednik: Vis. kućo! Gosp. zast. Kušević predlaže, da se naša vlada pozove, neka u ovom predmetu shodne korake učini, da se ti zaostatci dotičnim oproste i da su naši zastupnici na ugar. saboru moralnom dužnosti obvezani, ovaj predmet tamo potaknuti. To je želja g. Kuševića.

Aurel Kušević: Jest, to je moja želja.

Predsjednik: Sada pitam, želi li vis. kuća u ovom predmetu kakov zaključak učiniti?

(Glasovi: Na dnevni red.)

Budući je predmet važan, mislim, da bi g. zastupnik pismeno formulirani zaključak predložio, koji bi se u svoje vrieme metnuo na dnevni red.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Mislim, da nije namjera bila g. Kuševića, da sabor, nego ako stoji sve što je naveo, da vlada svojim putem nastoji, da ovu protuzakonitost, ako jest protuzakonitost, fin. ministar obustavi

Digitized by Google

t. j. da eksekuciji na put stane. Da vis. sabor ovo odmah u pretres uzme, nije moguće. jer treba prije podatakah. Ja shvaćam tako, da on želi, da vlada svojim načinom ministarstvo ugarsko uputi, da se protuzakonjto postupa. Ako jest tako, da fin ministar obustavi ovrhu.

Predsjednik: Kako će vlada do znanja doći. što g. Kušević želi, ako se nezaključi?

Stjepan Hervoić: To je interpelacija.

Aurel Kušević: Ja do znanja stavljam trh, da se meni i drugim eksekucija vodi, bez da znam po kojem zakonu, i onim, koji već nisu u posjedu zemljišta. Moja je želja ta, da saznam, je li to sa znanjem vlade biva kod nas, dočim je austrijski financ. ministerinjm odstupio od onoga, što mu je njegda pripadalo silovitim nezakonitim načinom. Ja mislim, da je dužnost svakoga pojedinca od naših zastupnikah u Pešti interpelirati g. ministra, na kojem temelju zakonitom stoji, kad to odredjuje. To jedno, a mislim, da je pravedno, da domaća vlada izposluje, da taj nezakoniti nered prestane.

Vlad. povj. **Robert Zlatarović**: Vis. kućo! U formi je samo prepor. G. zast. Kušević je interpelirao, vlada je kroz svojega zastupnika odgovorila, i g. interpelant čini mi se nije zadovoljan sa odgovorom, jer je odmah stavio predlog. Ovaj predlog mora se na dnevni red staviti ili odmah u pretres uzeti. Odmah nije moguće, jer stvar nije obrazložena dovoljno, a o takovoj nemože vis. kuća zaključiti. Medjutim vis. vlada će uzeti do znanja želju g. interpelanta, i kad se informira, učiniti će što bude mogla.

Aurel Kušević: Ja se tim zadovoljujem.

Predsjednik: Vis. kuća prima na znanje interpelaciju i odgovor vlade?

(Prima se.)

Opet se vraćam na dnevni red, t. j. na izvješće glede zavoda za umobolne.

Vlad. povj **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! S razloga, što su se ove okolnosti, na kojih je osnovan predlog glede zem. ludnice lanjske godine u mjesecu travnju promienile; s razloga što nije bilo moguće potrebite prema tim preinačenim okolnostim zahtjevane podatke pribaviti; treće s razloga što zem. vlada i onako nebi bila kadra ove godine gradjenje ludnice preduzeti, držim za shodno i predlažem vis. kući, da pretres ovoga predmeta odgodi do budućega zasjedanja saborskoga.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog g. vlad. povjerenika, da se odgodi pretres ovoga predmeta?

(Prima se.)

Odgadja se do budućega zasiedanja.

Dalje je na dnevnom redu predlog g. zast. Rajznera o prištednjah iz dohodka interkalara arcibiskupije zagrebačke, imenito, da se te prištednje obrate na ustanovljenje zaklade za mirovine učiteljah pučkih i njihovih sirotah.

Molim gosp. predlagatelja, da izvoli obrazložiti svoj predlog.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Prije svega izraziti mi je zahvalnost, što vis. kuća stavlja na dnevni red predlog ovaj. Tim je već u pitanju mirovinê za pučke učitelje učinjen bitni korak napredka, makar ja i u današnjoj sjednici pao sa predlogom, on će se ipak, radi svoje važnosti, radi žive istine, koju u sebi sadržava, radi silne potrebe, da se pomogne občinam i učiteljem, uzdržati na javnom dnevnom redu, dok se u tom nepomogne.

Vis. sabore! Nepobitna je istina, da jedini onaj narod može biti pravo slobodan i u istinu sretan, koji je naobražen i koji je imućan.

Obim tim kardinalnim svojstvom sreće narodne, imućtvu i naobraženju, je temeljem pučka učiona. U pučkoj učioni oplemenjuje se duša ratara, u pučkoj učioni kaže se put rataru, kojim ima poći kroz čitavi život, da napreduje, da razlučuje dobro od zla, kaže mu se put, kako ima biti ratarom, da postane dobrostojećim. Kad je seljak dobro stojeći, jedino onda se može dizat blagostanje naroda, više naobraženje i trgovina.

Neobhodna je dakle potreba, da se svojski brinemo za pučke učione. Priznati je, da je u novije doba, osobito tečajem deset posliednjih godinah mnogo učinjeno u našoj domovini za napredak pučkih učionah, imade bo u Hrvatskoj i Slavoniji 434 pučk. učione, znadem da sada jedna zgrada za pučku učionu stoji 6—7000 for., nu uzev poprieko, da je svaka ta zgrada stojala 5000 for., to čini 2,270.000 for. Tko je platio tu preogromnu svotu? Platile su uboge naše seoske občine. Uzdržanje godišnje pučke učione stoji poprieko 500 fr., to čini na 434 pučk. učione 217.000 for.

Tko tu ogromnu svotu plaća svake godine? Plaćaju opet uboge naše seoske občine. Je li je moguće, da pokraj svega toga občine smognu svotu, koja je s vremenom potrebna za mirovine st. učiteljah. Ja sam osvjedočen, da to nije moguće i da je tu neobhodna potreba, da se u pomoć priskoči občinam.

Ogromna ta svota, koju žrtvuju občine, da li donosi one plodove, koju bi nositi morala? Žalibože iz izkustva moram reći: Ne.

U svom svojstvu bavim se sa pučkimi učionami mnogo; više put su me suze oblile s radosti, kada sam

Digitized by Google

vidio duševni i umni napriedak u učionah. Ja sam osvjedočen, da sam kako sretan bio i vis. sabor odpeljao u bližnje učione: u šestinsku, odransku, sv. šimunsku, granešinsku, vrabečku, da bi predlog moj na sigurnih noguh stojao, jer bi se vis. sabor osvjedočio, da jedino u tom leži sretnija budućnost naroda našega.

Nu žalibože akoprem sam osvjedočen, da imade više takovih puč. učionah, gdje se nenapreduje, ali ipak to su pojedine istine u množini od 434 učionah. U obće napredak je slab; a koji je glavni uzrok, da ona ogromna svota od 217.000 for., što ju plaćaju obćine svake godine, nenosi korist, koju bi morala? Glavni uzrok leži u tom, što učitelji nisu osigurani glede svoje starosti, glede svoje obitelji iza svoje smrti. Obstoji doduše naredba, da obćine imadu davati mirovinu, nu kad obćine toliku svotu plaćaju, pitam ja, je li to moguće? Pitanje je drugo, je li to praktično izvedivo?

Znam kako se namieštaju pučki učitelji, n. pr, gdje je prazno mjesto namjesti se i služi deset godinah, izprazni se bolje mjesto, opet tu deset godinah, izprazni se opet 3. mjesto, i sada tu poslje šest god. službovanja oboli; pitanje je, tko ga ima plaćati. Tko će pronaći tangentu koju obćina plaćati mora, jer o tome nema ništa ustanovljena, nego jedini bachovski propis, da su obćine dužne skrbiti za svoga učitelja. To nije moguće.

Kad sam vidio, da bi se moglo hitno napredovati, opazio sam najljepšu priliku, da se tomu zlu pomogne, a ta je prilika sada, kad se je izpraznila nadbisk. stolica zagrebačka i dobio dohodak jednogod. interkalara. Taj dohodak išao je da sada u kamer. erar. Budući smo mi nagodbu sklopili sa kralj. Ugarskom, sada smo dobili u nastavi taj kamer. erar. svojim na temelju §, 48. i 49.

S toga je naravski, da će dohodci doći sada u blagajnu hrv.-slavonsku, i vis. sabor tom svotom razpolagati. Vidiv, da je bitna dužnost episkopata širiti prosvjetu i nastavu, vidiv, da drugdje isto to čine, da se kroz pučke učione širi prosvjeta, vidiv, ako bi se ta svota upotrebila u istu svrhu, u koju i obstoji, s toga sam podpunoga pouzdanja, jer sam osvjedočen i više putah vidio, da vis. sabor svaku prigodu s radošću poprimi, da podpomogne svaki predmet, koji teži za napredkom naroda.

Punim pouzdanjem i najčistijom namjerom stavio sam predlog ovaj, da vis. sabor zaključiti izvoli, da se iz dohodakah, koje će dati dobro nadbiskupije zagreb. za vrieme interkalara, naime izza smrti kardinala Haulika do imenovanja novoga nadbiskupa ustroji zaklada za mirovine pučkih učiteljah, i da vis. vlada u tu svrhu iznos svih dohodakah u svoje vrieme vis. saboru predloži. S toga se usudjujem predložiti vis. saboru svoj sniženi predlog sa preporukom, da ga primiti izvoli.

Vl. povj. **Dragutin Pogledić**: Vis. sabore! Budi mi dozvoljeno na ovaj predlog od strane zem. vlade nješto kazati. Mislim da nema nikoga ovdje, koji nebi u načelu skrb, koju je na se g. predlagatelj uzeo, sa zahvalnošću pozdravio, ali samo u načelu, jer u formi moram primjetbe staviti. Nemogu pristati na ono mnenje g. predgovornika, da smo mi sa nagodbom uzeli kameralni erar interkalara. Ja bi bio tim zadovoljan, ali nismo ga preuzeli. Interkalarni dohodci imaju po postojećih ustanovah posebno svoje opredieljenje.

Mislim, da vis. sabor nije nakan prekoračiti u tom pogledu granice, da odustane od onoga, što je u drugih ustanovah uzakonjeno, i da odstrani dohodke interkalarne odonuda kamo spadaju, premda je u stvari jednako, je li se budu dohodci interkalarni unosili u vjerozakonsku zakladu, kamo po naravi svojoj i spadaju, ili u naukovnu, kada je jedna i druga zaklada pasivna; dakle sve, što manjka mora se dati iz skupnih zem. dohodakah.

Što g. predlagatelj navadja za mirovinu, meni su te stvari, mislim, najbolje poznate. Imade njekoliko slučajevah, gdje obćine moraju mirovinu plaćati; imade ih takovih, koje bi morale, a nemogu plaćati.

Nu neima slučaja, da bi dotični učitelj ostao bez mirovine, jer gdje obćina nije mogla, tu je vlada pomogla obćini, a to je učinila iz dohodka zaklade pučkih učionah, koja je u prvom redu pozvana ondje u pomoć priteći. Što se tiče zakona u pogledu mirovinah za buduća vremena mogu uvjeriti vis. sabor, pošto sam već prije pokazao zak. osnovu, da se je zem vlada brinula za mirovine učiteljske, jer joj je sudbina učiteljah i po tom sudbina naobraženja puka našega na srcu ležala i leži, pa je uvidila i sama, da bez toga nemože biti, te je u zak. osnovu uvrstila ustanovu, o kojoj će, kao što sam izjavio, nadam se u 1. budućem zasiedanju moći vis. sabor odluku izreći. Ja bi od strane zem. vlade molio, stranom iz razloga, što po mojem nazoru nebi se moglo opravdati, da se interkalarni dohodci kao takvi naročito u posebnu zakladu uvrste, dočim ti dohodci po postojećih ustanovah svoje opredieljenje imaju, koje se na prečac promieniti nemože; a stranom zato, što je u osnovi zak. sigurno uvrštena ustanova glede mirovine učiteljah, — da vis. sabor nebi izvolio primiti predlog g zast. Raiznera.

Predsjednik: Tko još želi govoriti? Od gg. zastupnikah nije nijedan govorio proti predlogu g. Raiznera.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja želju g. predlagatelja nemogu podupirati s toga uzroka, što je vis vlada stegnuta tim, da je ug. vlada odstupila od naredbe, da interkalari spadaju na skupni erar države, jer je domaća vlada postavila, da se ti domaći dohodci upotrebljuju na povećanje zaklade vjerozak., koja sigurno ima svoju

Digitized by Google

potrebocu, i mora se još, kako g. vladin povj. veli, pomagati iz zem. sredstvah. Imade u nadbiskupiji zagreb. više župah, u kojih župnici plaće nemaju, koju imadu učitelji, mislim da je proti dostojanstvu službenikah, da oni kao prosci s brentom obilaze manastire, pak po siromašnom puku špekulacije vode, na mjesto da bi u svojem zvanju izpunjivali dužnost. Tim manam moralo bi se doskočiti. Izbrojio je g, predlagatelj žrtve naroda u svrhu učionah; nu sve one žrtve, koje je on izbrojio, nisu postale jakošću zakona, nego su dobrovoljni prinesci naroda. Hrv. narod, koji izvanredne terete nosi, nemože si još veće naprtiti, nego svaki pojedini bude se trsiti, da doskoči želji občine, ako ona sredstva nema.

Vis. sabor je dozvolio 12.000 for. u proračunu za pučke učione. S toga nemogu biti za predlog g. Raiznera; ja bi izpunjenje njegove želje držao za prvi korak otimanja crkvenih dobarah. Ja mislim, da taj kommunistički apetit (Smieh) usrećiteljah naše domovine u hrani anarhiju bude uzdržavao. Nego mislim, da će domaća vlade u osnovi za pučke učione svoju dužnost učiniti.

Jovan Živković: Vis. sabore! Nebi poveo rieči u ovom predmetu iz dva razloga. Jedan je, što se stvar malo mene tiče, dirati u zakladu vjeroizpoviesti, kojoj ja nepripadam, a drugi je što nisam mislio, da se ta stvar može naprečac riešiti, nego ova posliednja rieč g. predgovornika, da je komunizam izvor predloga g. predlagatelja potaknula me je, da i ja rieč povedem Prije svega izjavit mi je, da sam ja prvi, koji je sumnjao. da je to bilo što je probudilo g. Rajznera na predlog; nego imao je blagorodnu misao, da koliko moguće podpomogne nastavi, gdje najviše treba, t. j. odozdol. Nu i ja dielim mnenje g. predgovornika, da tamo nevodi ovaj put. Ja sam čuo od vis. vlade, a i da nisam čuo, mogao bi već a priori znati, da svaki interkalar imade svoje opredieljenje (Tako je!) dakle i interkalar nadbiskupije zagrebačke sigurno imade, kuda ići mora, i nezavisi od vlade i vis. kuće odlučiti stvar ovako ili onako. Nego drugi je put, ako želi g. predlagatelj doskočiti nestašici fondovah za nastavu. Mi znamo, da bogoštovna struka u našoj zemlji košta nas svake godine 60.000 for.

Ako bude moguće tečajem vremena katoličku crkvu postaviti na stepen, da autonomno ustrojena sama pokriva svoje potrebоće, onda će ostati za nas 50.—60 000 for. To će više činiti, nego ovaj fond crkveni, koji i onako ide tamo u zakladu vjerozakonsku, kamo, ako već ima manjka, doprinašati mora iz javnih sredstvah. Tim načinom nebi ništa dobili, kad bi interkalar uzeli, jer to bi značilo jednom rukom uzeti a drugom dati. S toga mislim, da će g. predlagatelj, uvidiv to, do vremena, dok se neuredi crkva katolička autonomna, odustati, jer onda ćemo više dobiti u onu svrhu, nego ovim interkalarom.

Upr. žup. varaždi. Petar Horvat: Vis. sabore! Kad bi se tu radilo o tom, da se učitelji, koji su u službi obnemogli, obskrbe, i kad nebi drugoga bilo, to bi ja bezuvjetno primio predlog g. predlagatelja. Ali budući se o tom neradi, kad g. povjerenik za bogoštovje i nastavu veli, da za sada neima nijednoga učitelja onemogloga, ni jedne udovice, koji nebi imali obskrbe, jer je občina dužna davati, i u koliko joj nebi bilo moguće, to se iz fondovah za narodne učione namiruje. Dočim o tom nije pitanja, da li se imadu obskrbiti nego samo odkuda, a to će pitanje onda biti na dnevnom redu, kad se osnova o pučkih učionah predloži; s toga nemogu podupirati predlog g. Raiznera, nego molim, da bi se za sad odgodio.

Predsjednik: Vis. kućo! Neka mi bude dopušteno informativno vis. kući do znanja staviti o ustanovah zak. koje su mi poznate, glede interkalara. Sva gg. juriste ug. znati će, da su do god. 1848. interkalarni dohodci svih biskupijah tekli u državnu blagajnu s razloga toga, što su dotacije biskupijah većinom iz kraljevskih darovanjah potekle, i što je država dužna ondje, gdje uzmanjka iz državnih dohodakah uzdržati vjerozakonsku zakladu rimokatoličku To je positivni zakon, koji, ako se ugar. ustav podpuno uzpostavi, i danas bi morao postojati. Po tom dakle zakonu morali bi ovi dohodci teći u državnu skupnu blagajnu. Uvedenjem konkordata taj je zakon ukinut i konkordatom je odlučeno, da interkalarni dohodci biskupijah imadu teći u zakladu vjerozak. Kad se je dogodila smrt biskupu zagreb., imao je financ. ministar po starodavnom zakonu pravo, ovaj dohodak potegnuti u skupnu blagajnu.

Nu fin. ministar, kao što nit u Ugartkoj nit u Hrvatskoj nehtjede na priečac konkordat povriediti, nego na predlog naše zemaljske vlade pristade i duhovničtvo, da se taj interkalarni dohodak za našu domovinu i to na vjerozak. svrhe obrati. To je konveniencija, koju je zem. vlada uždržati dužna; i mislim. da vis. kuća neće vladu, koja u najboljoj namjeri ove novce drži za zemlju, kompromitirati, te ovaj dohodak obratiti htjeti na druge svrhe, na koje financ. ministar možebit nebi bio pristao. To za razjasnjenje vis. kući naglašujem.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja neću govoriti in merito, nego nuka me izjava jedna g. predsjednika, da nješto rečem. Doduše, ja netvrdim, da je njegovo osvjedočenje što je rekao, ali mislim, da nesmije bez opazke takova izjava ostati; najme da je konkordatom obstojeći drž. zakon, polag kojega su interkalari u drž. blagajnu tekli, ukinut. Ja to nepriznajem kao zastupnik naroda, niti ću dotle priznati, dok konkordat nebude ovdje razpravljen, i dok ga mi neprimimo.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja jedino o tom, što su dosad kazali gg. predgovornici usudjujem se primietiti

Digitized by Google

to, da sam upravo s onoga razloga stavio predlog, što sam osvjedočen, da dohodci ti spadaju u drž. blagajnu, i da je drž. blagajna uslied nagodbe i blagajna hrv. slav Neću primietiti, da sam ja iz najčistije namiere u najbolju svrhu stavio svoj predlog. Neka vis sabor odluči kako misli, da je pravedno; jedino dodajem, da ja konkordat nemogu priznati zakonom za nas; konkordat je kod nas samo na papiru, ali u istinu niti pod Bachom nije bio uveden, niti praktično rabljen. Što se tiče, da njekoji župnici neimaju ni 300 for., pa da moraju ići u prosjačenje, velim da župnici imadu 300 for. po konskripciji god. 1802., a to sada znači 7—800 for. Što se tiče zak. osnove, koja će se predložiti, to me je nukalo, da se ovdje učini sigurnost, da se pribave za pučku obuku ljudi, koji će čitav život na to žrtvovati; jer polag te osnove ustrojit će se takodjer zaklada za mirovine pučkih učiteljah; a ta zaklada sastoji većinom iz dobrovoljnih prinesakah občine i tangente, koju plaćaju pučki učitelji. Dakle ako i nebi vis. sabor interkalar dozvolio, onda bi se bar iz polovice mogla glavnica ustrojiti, jer dobrovoljni prinesci, što će občine i drugi dati, bili bi veoma slabi. S toga preporučam svoj predlog.

Predsjednik: Dočim je debata dovršena, pitam vis. kuću: je li prima predlog g. Raiznera glaseći, da se iz dohodka interka ara nadbiskupie zagreb. ustroji zaklada za mirovinu pučkih učiteljah. Molim, koji su za predlog, da se izvole dignuti?

(Manjina.)

Za predlog je manjina.

Tim je izcrpljen današnji dnevni red; ako tko imade kakov predlog, neka ga izvoli staviti.

Stjepan Jančo: Vis. kućo! Zak. osnove, koje je vlada saboru predala, riešene su. Imade doduše još predmetah, koji bi se mogli u pretres uzeti, nu nisu tako važni, da se nebi mogli i kašnje preduzeti. Zato predlažem, da vis. sabor sjednice ove odgodi i vladu pozove, da medju tim proračun sa godinu 1871., i druge zak. osnove pripravi, i vis. predsjedničtvu predloži; a vis, predsjedničtvo, kad materijal taj primi, da na novo sazove sabor; jer već duže vremena ima, što saborišemo, kako u Pešti, tako i ovdje, a imademo i domaćih poslovah, za koje je sada najbolje vrieme.

(Glasovi: Primamo.)

Turop. žup. **Josip Josipović**: Pristajem, nego mislim, da bi se dodalo predlogu, da se svakako još ove godine sabor sazove. (Smieh.)

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti na predlog g. Jančoa?

(Glasovi: Primamo.)

Sa dodatkom g. Josipovića?

(Glasovi: Ne.)

Vis. je kuća primila predlog g. Jančoa, da se sab. zasiedanje ima odgoditi, vlada pako pozvati, da priredi do budućega zasiedanja dotične zakonske osnove, koje bi se onda mogle uzeti u pretres.

Sab. predsjedničtvu pako pripušta se, da po potrebi sabor sazove, sad odgadjam sjednicu na 5 minutah, da se zapisnik sastavi.

(Sastavlja se zapisnik.)

G. bilježnik će proglasiti zapisnik današnje sjednice

Bilj. **Dragutin Akurti** čita. (Vidi zapisnik 81. sab. sjednice.)

Predsjednik: Dočim neima primjetbe proti redakciji.

Dr. Mirko Šuhaj: Molim, da se u interpelaciji gosp. župana turop. nekaže „zastupnik“ nego „žup. turop.“

Predsjednik: Sa primjetbom g. zast. Šuhaja ovjerovljen je zapisnik.

Tim završujem današnju sjednicu i klanjam se. (Viču Živio!)

Digitized by Google

Osamdeset i druga saborska sjednica,

držana dne 14. studenoga 1870. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Proglašenje zakonah hrv. sabora, i to: o proračunu za g. 1870.; 2. o uredjenju sabora; 3. o izbornom redu; 4. o zadrugah; 5. o proglašenju zakonah domaćih, 6. o uredjenju zemaljkoga arkiva: 7. o pospješenju uredjenja urbarskoga; 8. o preinaki njekih ustanovah kaznenoga zakona; 9. o gruntovničkih uredih; 10. o preinaki njekih ustanovah kaznenoga postupka; 11. o imenovanju sudacah; 12. o ukinuću osobna zakona ovršbenoga; 13. o ukinuću zakonah proti lihvarstvu; 14. o ukinuću nagodbenoga postupka.

Predsjednik: Vis. sabore! Dne 22. srpnja t. g. odgodio je vis. sabor sjednice svoje na neizvjestno vrieme, i podjelio mi kao predsjedniku vlast, da prema potrebi opet vis. kuću sazovem na zasiedanje. Uslied toga imao sam čast visoku i slavnu gospodu na saborske sjednice pozvati s razloga toga, što je doista potreba nastala zasiedanju, budući da su mnogi zakonski članci tako domaćega hrvatskoga sabora, kao i skupnoga ugarskoga na proglašenje prispjeli, što je proračun za god. 1871. od zemaljske vlade došao, koji se u saborsko pretresivanje uzeti ima, i napokon što se takodjer zakonska perioda svojemu koncu približava, te vis. kuća svoje poslovanje već na skoro dovršiti mora.

Polag poslovnika imati ću čast podneske, koji su na sabor prispjeli. vis. kući predložiti.

Dnevni je bilježnik g. Ladisl. Thaller, a govornike će bilježiti g. Raizner.

Domaći zakoni, koji su prispjeli na proglašenje, jesu:

Zak. članak o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1870.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita ga.

Predsjednik: Zemaljskoj vladi na proglašenje.

Zaljučak hrv. sabora ob uredjenju sabora.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zak. članak hrv, sabora o izbornom redu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Bilježnik čita g.

Predsjednik: Oba zemaljskoj vladi na obično proglašenje.

Zak. članak hrv. sabora o zadrugah.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zemalj. vladi na obično proglašenje.

Zak. članak hrv. sabora o proglašenju zakonah na dalm.-hrv.-slav. saboru donešenih.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zemalj. vladi na proglašenje.

Zakonski članak hrv. sabora ob uredjenju zemalj. arkiva.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zemalj. vladi na proglašenje.

Zak. članak hrv. sabora o pospješenju uredjenja urbarskoga za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.

Bilježnik čita ga.

Digitized by Google

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zak. članak hrvatskoga sabora o preinaki, odnosno nadopuni njekih ustanovah kaznenoga zakona.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zak. članak hrv. sabora o uredjenju i uamještenju osoblja kod gruntovničkih uredah.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zak. članak hrv. sabora, kojim se na zaštitu osobne slobode preinačuju njeke ustanove kaznenoga postupka.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zak. čl. hrv. sabora o preinačenju njekih ustanovah o imenovanju sudacah i popunjenju nižih službah kod kr. sudbenih oblastih.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zak. čl. hrv. sabora ob ukinuću osobnoga zatvora, ovršbenoga u postupku gradjanskom i mienbenom.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zak. čl. hrv. sabora o ukinuću zakonah postojećih proti lihvarstvu.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zak. čl. hrv. sabora, kojim se ukida postupak nagodbeni, uveden za trgovce i ine protokolirane podhvatnike.

Bilježnik čita ga.

Predsjednik: Zem. vladi na proglašenje.

Zakonski članak skupnoga ugarskoga sabora o predmetu gradjenja osječko-sisačko-karlovačkoga diela željeznice alföld-riečke.

Dr. **Ignj. Brlić**: Vis. sabore! Budući da su se zajednički zakoni ovdje proglašivali, koji nespadaju na ovaj sabor, jer nisu sudjelovanjem naših zastupnikah učinjeni bili, kao što financijalni zakoni, kojimi je veliki teret našoj zemlji nanešen, to je bio povod, da se je rieč povela, na kakav način da se zajednički zakoni ovamo na proglašenje poslani revidiraju, da se to dalje nedogadja, nego da se na temelju zakona nagodbenoga samo oni zakoni ovdje publiciraju, koji zbilja ovamo spadaju i za ovu zemlju obveznu moć imadu. U tu svrhu bio sam ja, kao što je poznato, dostatnim brojem članovah saborskih poduprt, predlog vis. saboru učinio. Ovaj predlog je štampan i razdieljen, i ja mislim, da se prama važnosti strari ovaj predlog na dnevni red stavi prije, nego se ovdje zajednički zakoni publiciraju. Ja mislim, da se tim mi najmanje neprejudicira tim zakonom, ako se odbor izabere, koj bi preduzeo reviziju, da li su ovi zakoni, koji su ovamo na proglašenje poslani zbilja takovi, da amo spadaju; jer dogodilo se je, kao što je g. načelnik unutarnjega oddjela kazao, kad se o tom debata vodila u vis. kući, da su oni zakoni pomutnjom ovamo poslani. Naravski, vis. vlada u velikom poslu nije imala dostatna vremena, da razgleda stvar; to se može opet lahko dogoditi, da sabor takove zakone publicira, pošto su predstojniku dostavljeni, jer on sam neima vlasti publikaciju obustaviti. S toga je nuždno, da se odbor izabere, — ja sam predložio od 15 do 20 licah, ali vis. sabor može zaključiti, da se od 3—4 lica sastoji, koji bi prije te zakone pregledao, da li njihova publikacija spada amo ili ne.

Kad sam ja predlog ovaj učinio, poduprt po dostatnom broju članovah, naveo sam više razlogah, radi kojih je taj odbor nuždan, a kako rekoh, dalo mi je tomu ponajviše povoda to, što su ovdje zakoni publicirani bili, koji zemlju neobvezuju, koji njoj velike terete nanašaju, kao što su financijalni zakoni, koji su bez sudjelovanja naših zastupnikah stvoreni.

Usljed toga, što se ovdje sada žele zajednički zakoni publicirati, uzimam si ja opet slobodu, moj predlog ponoviti i moliti vis. kuću, da ga u smotrenju ovih razlogah na dnevni red stavi, i kad ta stvar bude riešena, da li se odbor birati hoće ili ne, da onda izvoli publikaciju preduzeti.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Budući da je gosp. predgovornik u svom govoru napomenuo predstojnika unutarjega odiela, to mu moram odgovoriti, da od njega, na koliko je meni poznato, u tom obziru, nikakve tvrdnje nije bilo prigodom one debate u vis. kući, dapače držao je kao što i sada drži, da je proglašenje onih zakonah, što po mnenju g. predgovornika nebi spadali ovamo, u podpunom redu sliedilo, jer se odnose na zajedničku financ. operaciju.

Što se samoga predloga tiče, nemogu se sa mnenjem g. predgovornika slagati, nego mu se moram očito protiviti, jer to bi bio unikum u parlamentarnoj praksi, da se zakoni, koji se sasvim u valjanoj i zakonitoj formi izdadu, i ovamo prispiju, kakvoj kontroli podvrgnu, da-li se proglasiti imadu ili ne. Sama predmnjeva, da bi moglo i takovih zakonah prispjeti, koji bi mogli samo prividno biti zajednički, bila bi po mom mnenju uvrieda zakonah samih, i ja mislim, da nije u nijednom parlamentu, u nijednoj ustavnoj državi bivalo, da se zakoni kroz komité

Digitized by Google

prije pregledaju, da-li se proglasiti imadu, ili ne. Kontrola je vis. kuća sama, tu može se pitati, da-li što kontroverznoga imade glede proglašenja ili ne; ali da se zakoni prije pregledaju po odboru i cenzurizaju, to niti je ustavno, niti parlamentarno, a niti od nužde.

S toga moram se kao zastupnik naroda očito protiviti tomu mnenju g. predgovornika, i molim vis. kuću, da preko toga predloga predje na dnevni red.

Predsjednik: To stoji, da je u 64. sjednici g. zast. Brlić predlog učinio, neka se odbor izabere, koji bi vis. kući mnenje svoje podnio, na koji način da se zakoni ukupnoga sabora prije proglašenja cenzuriraju, i da je predlog taj na dnevni red stavljen.

Pitanje dakle samo to biti može, da-li se tim predlogom obustavlja publikacija zajedničkih zakonah, ili se može sada mimo njega publikacija preduzeti. Medjutim vrieme je dospjelo, i ja mislim, da se ovo pitanje u dojdućoj sjednici rieši; s toga zaključujem ovu sjednicu i uričem buduću na sutra 10 satih.

Digitized by Google

Osamdeset i treća saborska sjednica,

držana dne 15. studenoga 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Prijave predsjednika. — Proglašenje zakonah zajedničkih ugarskoga sabora. (Vidi zapisnik 83. sjednice.) — Dopis bana glede taksah činovničkih s prilogom. — Predstavka grada Križevca radi zemaljah kupit se imajućih za zavod gospodarstveni. — Predstavka županije varaždinske glede pridržanja Drave i ceste u Slavoniju kao državne. — Predstavka županije varaždinske glede reguliranja medjah medju Hrv. i Štajerskom. — Predstavka županije varaždinske glede županijske kuće. — Predstavka grada Varaždina glede gimnazije. — Izvješće predsjednika o razdjeljenju medajah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu, i molim g. bilježnika, da izvoli zapisnik proglasiti.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

82. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 14. studena 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Saborski predsjednik otvori u pol 11 sata pred pol dana sjednicu, koja je dne 22. srpnja 1870. odgodjena, objavljujući saboru; da je s razloga, što su zakonske osnove, koje je sabor ovaj iz stražnjega svojega zasjedanja za previšje potvrdjenje njegovom kralj. veličanstvu predložio, potvrdjene za proglašenje stigle, s razloga, što je zakonski predlog budgeta za g. 1871. po domaćoj zemaljskoj vladi za riešenje podastrt, nemanje s razloga, što se tekuća saborska perioda koncu primiče, a time se potreboća ukazuje, da sabor ovaj predstojeće još radnje u vremenu obavi, — posluživ se pravom, koje mu je sabor ovaj pri odgodjenju svojem podielio, — za shodno pronašao saborske sjednice nastaviti, te na stol kuće polaže:

1. Potvrdjeni po njegovom kralj. veličanstvu, zakon o zemaljskom proračunu za g. 1870.

2. Potvrdjeni zakon ob uredjenju ovoga sabora.

3. Zakon ob izbornom redu.

4. Zakon o uredjenju zadrugah.

5. O pospješenju urbarskoga uredjenja.

6. O proglašivanju zakonah po hrvatsko-slavonskom saboru donešenih.

7. O uredjenju zemaljskoga arkiva.

8. Ob ukinuću osobnoga ovršnoga zatvora u postupku gradjanskom i mjenbenom.

9. Ob ukinuću zakonah postojećih protiv lihvarstvu u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji.

10. Ob ukinuću nagodbenoga postupka, uvedenoga naredbom ministarstva pravosudja i trgovine od 18. svibnja i 16. lipnja 1852.

11. Zakon o preinačenju njekojih ustanovah ob imenovanju sudacah, i popunjenju nižjih službah kod kralj. sudbenih oblastih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

12. Zakon, kojim se na zaštitu osobne slobode preinačuju njeke ustanove kaznenoga postupnika u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

13. Zakon ob uredjenju i namiešćanju osoblja kod gruntovnih uredah kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Digitized by Google

14. Zakon o preinaci, odnosno nadopunjenju njekih ustanovah kaz. zak. za kralj. Hrvatsku i Slavoniju.

Ove po njeg. kralj. apostolskom veličanstvu potvrdjene, sada pročitane i proglašene zakone odluči sabor zemaljskoj vladi za svestrano obnarodovanje izručiti, a nakon zaključka diže predsjednik sjednicu u 1 sat poslje pol dana, i ureče dojduću za sutra u 10 satih u jutro.

Antun Vakanović, s. r.
predsjednik.

Ladisl. Thaller, s. r.
sab. bilj.

Predsjednik: Imade li kakove primjetbe?

(Nitko se nejavi.)

Pošto nikakove primjetbe neima, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Vis. kućo! Prije nego li predjemo na dnevni red, imadem čast napomenuti jedan predmet; koj se tiče ustrojstva ove vis. kuće. Višeputah povela se je rieč tako u ovoj sabornici, kao takodjer izvan nje o tom, koliko članovah saborskih mora biti prisutnih, da bude sabor vlastan valjane zaključke stvarati.

U tom pogledu obstoji zaključak saborski od godine 1861. čl. 38., kojim bijaše ustanovljeno, da je dovoljno, ako je prisutna polovica verificiranih zastupnikah. Ista odluka prešla je takodjer u naš poslovnik, i to §. 68., koji takodjer glasi, da je dovoljna nadpolovična većina ovjerovljenih zastupnikah.

Prispio je na to oktroirani zakon o uredjenju sabora, koji glasi, da mora biti za valjan zaključak prisutna nadpolovična većina članovah saborskih. Ovaj izraz dao je raznim interpretacijam povoda; jedni su tvrdili, da se tu razumievaju svi članovi sabora, koji imadu pravo saboru prisustvovati, medju koje n. pr. spada 70 velikašah, od kojih je malo kada deseta strana ovdje, velika većina nikada nije bila, i neće možebiti nikada biti. S druge strane prihvatio je sabor načelo to, da se imade smatrati nadpolovična većina ovjerovljenih članovah bez razlike, bio zastupnik, velikaš ili dostojanstvenik. Ova je praksa vladala dosada, te se je uvjek nadpolovična većina verificiranih članovah smatrala dovoljnom zaključke stvarati, po načelu naime, koje je u oktroiranom zakonu o uredjenju sabora izrečeno.

Jučer je proglašen zakon o uredjenju ovoga sabora, onim je dakle časom ukinut prijašnji oktroirani zakon. Zato držim, da se moramo odsele držati ustanove zakona, a ne više ustanove naredbe, onim oktrojem nam nametnute. Zakon ovaj propisuje, da je dovoljan za valjan zaključak broj od 35 članovah saborskih. Zato sam ja naumio, od današnjega dana svaku sjednicu, u kojoj je 35 ovjerovljenih članovah prisutno, vlastnom držati, valjane zaključke praviti. Ako je vis. kuća drugoga mnienja, neka me izvoli o tom uputiti, i svoju volju izjaviti.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis sabore! Ja ovo tumačenje g. predsjednika nemogu smatrati korektnim. Izborni red, koji je jučer proglašen, je zakonit; o tom neima sumnje, da imade valjanost za buduće izbore, a kad ima valjanost za izbore, tada ima i za saborska zasiedanja. Dokle pako mi na temelju oktroiranoga izbornoga reda ovdje sjedimo, dotle imamo se jedino izključivo toga oktroja držati; jer svako miešanje, — čas da kažemo, da se držimo zakona, čas opet, da se držimo oktroja, samo će nered uvesti u naše sjednice. Ja dakle smatram, da je sasvim nekorektno ovo tumačenje g. predsjednika, i mislim, da postupamo i nadalje tako, kao što smo na temelju oktroja činili dosada.

Predsjednik: Neka mi dopusti g. predgovornik, da mu odvratim, da ovdje nije govor o zakonu glede izbornoga reda, nego o zakonu glede uredjenja sabora: to su dva razna zakona. Ovaj zakon ili oktroj, koji je dosad obstojao o uredjenju sabora, da i danas još obstoji, to nemože nitko tvrditi, jer kako je nov zakon uveden, onaj prijašnji nemože više obstojati. Ako dakle stari zakon neobstoji, moramo primiti novi, ili držati se poslovnika, koji glasi, da je dovoljna nadpolovična većina ovjerovljenikah. Nu dočim se stari zakon obdržavati nemože, jer je nov uveden te se i poslovnik, tako rekuć, pokojnomu zakonu protivi

Molim vis. kuću, da izvoli o mom i g zast. Brlića mnenju odlučiti, koje prima, koje li ne.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Buduć da sam ja protupredlog učinio, molim, da mi se dopusti još zadnja rieč.

Što je g. predsjednik izvolio navesti glede izb. reda i uredjenja sabora, mislim, da neobstoji, jer izborni red i uredjenje sabora, oba ova zakona sačinjavaju organičku cjelinu; uzmite samo uredjenje sabora bez izbornoga reda, i onda izborni red bez uredjenja sabora, pak ćete vidjeti, da jedno bez drugoga obstojati nemože. Kad dakle oba ova zakona organičku cjelinu sačinjavaju, moraju zato i skupa u život stupiti. Medjutim, da se možebiti nepravdamo de lana caprina, neka se donese zakon o uredjenju sabora, koj je jučer proglašen, valjda je tamo ustanovljeno, kad ima u život stupiti, da li je možebiti rečeno, da valja već za sada, ili za buduće. I ako to nije ustanovljeno u ovom zakonu, kad naime ima u život stupiti, onda je proglašen jučer jedan zakon, gje se veli, kad imadu stupiti oni zakoni u život, gdje u samom zakonu vrieme tomu nije opredieljeno. Tim će se svaka dalnja debata svršiti i razjasniti, gdje stojimo glede predloga g. predsjednika.

Digitized by Google

Predsjednik: Želi li tko govoriti o toj stvari?

Petar Maljevac: Ja mislim, vis. sabore! da bi samo vrieme gubili, kad bi dugotrajno o tom štogod govorili; i g. predgovornik sam, mislim, da će kao dobar jurista uviditi, da prijašnji taj zakon nije bio oktroiran, nego da je obstojao u kući kao pozitivan zakon. Budući da je jučer proglašen nov zakon, to ga moram štovati. te se po načelu: lex posterior derogat priori o prijašnjem ništa više spominjati nemožemo,

Predsjednik: Ova točka zakona nespada medju one, koje obvezuju koga drugoga, izim same vis. kuće, to je kućni zakon, koji se naime samo ove visoke kuće tiče, i vis. kuća nije vezana drugu kakovu publikaciju izčekivati, jer je ovo domaća stvar, koja se samo ima ovdje obdržavati.

Neka izvoli danas vis. kuća izreći, da li prima, da će se odsele držati propisa novoga zakona?

(Glasovi? Primamo.)

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja bi bio želio, da se nije potaknulo ovo pitanje škakljivo, i zato, što je škakljivo, treba da se svrgne na onu stazu, na koju ga njeka gospoda žele svrgnuti.

Ako bi to stalo, da se imamo odsele držati novoga zakona, koji je jučer proglašen, onda nebi drugo slieditи moglo, nego da ovaj sabor danas svoje djelovanje zaključi; jer sadašnji je sabor oktroiran; kad je jučer definitivan zakon proglašen, morao bi usljed toga prestati, to bi bila konsekvencija.

Kad bi se mogli izvadimice držati samo jednoga ili drugoga paragrafa novoga zakona, a ostale ignorirati, to se opet nemože složiti ili bar sravniti s točnim postupkom vis. kuće. Zato ja mislim, da se opazka g. predsjednika samo onako smatrati ima, da mi ovo naše unutarnje odnošenje našega postupka, koji spada na domaći red, želimo odsele aproksimativno udesiti prema onomu smislu, koji nam je u budućem zakonu u tom pogledu normiran; ali da reknemo, da se držimo zakona novoga u pogledu jednoga paragrafa, u pogledu ostalih pako bitnih ne, nego ostanemo kod faktičnoga ovoga stanja, to mislim, da se spojiti nemože. Zato ja mislim za to, da bi se onako izreklo ovdje po vis. saboru, da onaj dio zakona primamo sada odmah, koji normira zaključivost kuće, a ostalo sve da na starom temelju ostavimo, nego kad stvar uzmemo u onom smislu, da simplicitornim načinom uredimo naše poslove prema propisu novoga zakona; i to scienim ja, da bi se moglo učiniti bez ustrba konsekvencije.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Nemogu dieliti nazore g. predgovornika, koji je kazao, da bi samo onda za temelj viećanja našega mogli uzeti, napose glede broja članovah ovaj sadašnji zakon, da danas ovaj sabor zaključimo.

Ovo bi onda stojalo, kad bi za svako zasiedanje saborsko nov zakon sliedio za uredjenje sabora. Ovaj zakon imati će valjati za sva buduća zasjedanja, zato nemogu te konsequencije vući, kao što g. predgovornik, budući da smo se glede broja članovah, koji su nuždni prisustvovati za valjan zaključak, već njekim načinom oportuniteta držali. Dakle mislim, da je shodno sasvim, i da će najbolje praxi odgovarati. da uzmemo u tom pogledu temelj, koji će valjati za sva buduća zasjedanja. Zato ja pristajem uz g. predsjednika.

Predsjednik: Prima li vis. kuća zaključak, da je odsele 35 verificiranih članovah dovoljno, da kuća može pravomoćno zaključivati?

(Glasovi: Primamo.)

To je primljeno kao kućni zakon.

Na dnevnom redu je proglašenje podnesakah, koji su prispjeli, medju njimi su razni skupni zakoni. Nu prije nego ove podnesem, imadem takodjer druge podneske, koji se takodjer vis. kuće tiču.

Dostojanstvenici dužni su na sabor doći, ili se izpričati. Izmedju dostojanstvenikah crkovnih neima nijednoga ovdje, a nijedan se takodjer nije opravdao osim g biskupa pakračkoga Gruića, koji se izpričava tim, što je pol godine na crkovnom saboru bio, i što mu je takodjer zdravlje poremećeno; od drugih ništa nisam dobio.

Na isti način takodjer zastupnici. ako nemogu doći moraju se izpričati.

Izpričali su se samo: g. zastupnik Hervoić, koji je dopust dobio od svoje oblasti radi obiteljskih odnošajah. te obećava, da će skoro doći, možebit još danas, ali sutra; zatim g. zast. Otto, koj je radi bolesti dopust molio na osam danah, kojega sam mu ja dozvolio; dopust će skoro minuti, te se nadam, da će on skoro doći.

Velikaši nisu dužni izpričati se; njihovoj se patriotičnoj volji prepušća, hoće li doći, ili ne, bez da su dužni izpričati se.

Medjutim g. grof Petar Pejačević bio je tako obziran, da se je pismeno izpričao, što nije mogao doći g. zast. Anker, koj je postao kanonikom u Pečuhu. položio je mandat; imade se dakle vlada pozvati, da u kotaru valpovačkom nov izbor odredi, a visoka kuća imat će mjesto njega u zajednički sabor ugarski izabrati jednoga člana.

Sada imam čast vis. kući predložiti računski zaključak za godinu 1869. o potrošku samouprave u Hrvatskoj i Slavoniji, koj je jako silan i važan.

Digitized by Google

Neka se štampa i razdieli, te mislim, da bi se morao u posebnom odboru pretresti. Zemaljska vlada takodjer predlaže proračun za godinu 1871., kojega sam, da se vrieme netrosi, dao već štampati, radi njega bi se takodjer imao odbor izabrati, te bi se možebiti sutra oba ova odbora mogla izabrati. U jedno je vlada predložila i zakon o lovu; dopis je obširan, po propisu imao bi ići na sekcije, neka se dakle štampa i razdieli, i doći će u svoje vrieme na dnevni red.

Sada prelazimo na proglašenje zajedničkih zakonah sabora ugarskoga. Glede toga je g. zast. Brlić jučer primietio, mnijući, da bi se prije morao na dnevni red metnuti i riešiti predlog njegov, koji zahtieva, da se odbor izabere, koji bi predbježno ove zajedničke zakone pregledao i mnenje svoje dao, da li su sbilja ovi zakoni zajednički, te da li se kao takovi mogu ovdje proglasiti. Molim neka visoka kuća debatu o tom nastavi, i tko želi govoriti, neka se javi.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja držim, da je danas na dnevnom redu proglašenje zakonah zajedničkih. Glede predloga g. zast Brlića odredjeno je, da dodje na dnevni red, dakle doći će na dnevni red, i zaključit će vis. kuća, što misli shodnim. Medjutim, dok to nije učinjeno, držim, da nemože zaključak, koji se tek stvoriti ima, prejudicirati današnjemu dnevnomu redu. U buduće iza zaključka na predlog g. Brlića donešenoga, postupat će vis. kuća po tom zaključku, a danas imamo se držati dnevnoga reda, na kojem stoji proglašenje zakonah zajedničkih.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ja mislim, da predlog g. nar. zast. Zlatarovića nije umjestan, jer se je jučer već debata počela voditi, i baš g. zast. Zlatarović odgovorio je na moj predlog. Ja mislim, da se sada o tom radi, da se debata zaključi, i budući da vidim, da nitko neće da govori, meni nepreostaje ino, nego da obrazložim predlog svoj, kojega sam jučer iznenada bio učinio, s toga što nisam bio znao, da će se takodjer zajednički zakoni publicirati. Toliko putah bila je već želja izjavljena, da bi se uviek upisalo i u pisarni razglasilo, kad će se što preduzeti u saboru, da i ona gospoda, koja nemaju sreće biti članovi kluba većine saborske, mogu znati što je na dnevnom redu; to je u općem interesu našem, da se možemo na stvar pripraviti.

Što se tiče predloga jučerašnjega, nije baš od tako malene važnosti, kao što hoće g. zast. Zlatarović ovdje, da navede. Poznata je stvar, da smo mi koncem travnja, kad smo počeli prijašnje zasjedanje, baš o toj stvari dužu debatu vodili, a da sam ja usljed te debate, usljed razprave, što smo ju vodili o publikaciji zakonah zajedničkih u 64. sjednici stavio predlog, koji je takodjer dostatno od članovah vis, kuće bio poduprt. Povod cieloj debati dala je stvar ozbiljna, ozbiljna zato, jer se tiče džepa svakoga gradjanina. Neka mi dopusti vis. kuća, da stvar u kratko reasumiram. Kao što je poznato, i onda je, mislim u 61. sjednici saborskoj, takodjer došao jedan svežanj zajedničkih zakonah na publikaciju, medju njimi zakon o potrošarini mesa i vina. Pošto §. 18. nagodbenoga zakona, sankcionirana po nj. veličanstvu jur u smotrenju potrošanine vina i mesa odlučuje, da ima dotičnim občinam pripadati, a buduć, da je ugarski zajednički sabor odlučio, da potrošarina mesa i vina u zajedničku blagajnu teče, to se je ovaj sabor jednodušno tomu opro, jednodušno, jer predlog g. zast. Mirka Hrvata samo je bio suhoparniji, nego što je saborska većina učinila. G. zast. Mirko Hrvat predložio je, da se taj zakon, pošto obvezne moći za nas neima, buduć da je nagodbenim zakonom u tom pogledu već odredjeno, ima vratiti vladi, te da se nema proglasiti; a predlog, koji je izašao iz saborske većine, što ga je učinio g. zast. Miroslav Kraljević u jezgri u bitnosti isto je kazao. I on je kazao, da se ima proglasiti, nego da se taj zakon pročita, te u arhiv spremi i sahrani. Time je dakle ista ciel postignuta, što ju je namjeravao g. Mirko Hrvat od njekoliko članovah vis. kuće poduprt postignuti.

Vis. sabore! Ako uzmemo ovaj fakt, koji se negirati neda, jer je zabilježen u bilježničkih zapisnicih, jer je zabilježen takodjer u dnevniku, to nema sumnje da ovdje prispievaju zakoni, takodjer takovi od strane ugarske vlade, propuštanjem od ministra i propuštanjem od bana, da bi trebalo u interesu zemlje, da se ona nebi još više obteretila, pošto je i onako već dosta obterećena svakoja kimi porezi, da se načini kontrola, koja ni najmanje nemože prejudicirati pravu ikoga, niti nemože vriedjati povjerenja ičijega, a to je, da saborski odbor te zakone pregleda i ako su zajednički, dade na proglašenje, kao što to nagodbeni zakon sobom donosi.

Glavni povod momu predlogu, kao što rekoh, dao mi je taj faktum, koji se negirati neda; ali ima još drugih zakonah, koji su isto tako ovdje publicirani i izvedeni, a po nagodbenom zakonu spadaju na kompetenciju ovoga sabora. Poznato je, da zakon o popisu pučanstva spada na kompetenciju ovoga sabora. A što je učinjeno? Ugarski sabor je odlučio o tom, a taj zakon, koji se samo na Ugarsku protezati može, izveden je i ovdje. To je takodjer povreda nagodbenoga zakona.

Treći je slučaj, koji sada daje mnogo i mnogo, kao što čujem, našoj gospodi kod visoke vlade misliti, najme taj: ovdje su publicirani zakoni o expropriaciji. Mi smo jih publicirali kao zakone zajedničke, oni obvezuju dakle našu zemlju. Sad se pita, da se izvedu ti zakoni. Ali tu se došlo na zapreke. Expropriationalni zakon ugarski, koji je proglašen u Pešti, da li u prisutnosti naših poslanikah, ili ne to neznam, ima pred očima civilni postupak ugarski, koj takodjer takove ustanove sadržava, koje se kod nas

Digitized by Google

nemogu izvesti; jer u Ugarskoj ima kasacionalni sud, a mi ga nemamo. Expropriacionalni zakon ugarski, koji je znatno različit od našega, što smo ga iz prijašnje doba pridržali, neda se dakle kod nas izvesti. Dakle što se radi? Kako čujem, jedan referent radi po Schmerlingovom, drugi po ugarskom, a treći opet po Bachovom postupku, i ja neznam, kako će se stvar svršiti.

Neću spominjati, da su ovdje proglašeni još mnogi financialni zakoni, koji su prije stvoreni, nego li je nagodba sklopljena bila, koji su takodjer veliki teret svalili na našu zemlju; nu u to neću sada da diram, možebiti, da ću tečajem ovoga zasiedanja imati priliku obširnije o tom progovoriti.

Iz ovoga, što sam dosada kazao, mislim, da će biti svatko uvjeren, da su se tri slučaja dogodili, gdje su zakoni ovdje publicirani, koji u našoj zemlji po zakonu nikakve krieposti neimaju, a to su: zakon o expropriaciji, o potrošarini mesa i vina, i o popisu pučanstva. Ovi slučaji dali su meni povod, da sam predlog učinio sliedeći: „Neka se izabere odbor od 15—20 licah, koji će u svrhu izvidjenja zakonitosti i obvezne moći zajedničkih zakonah za ove kraljevine preduzeti reviziju dosad proglašenih i u buduće proglasiti se imajućih zajedničkih zakonah u smisln nagodbenoga zakona.

Za sada mislim, da bi prije, nego što bi se na publihaciju ovih zajedničkih zakonah preći moglo, valjalo to učiniti, naime, da se i u korist same vis. vlade forma pronadje, na kakav način bi se odstranile te neprilike, a u buduće, da ona gospoda vis. vlade, kroz kojih ruke ovi zakoni predju, onu kontrolu vrše, koja im po zakonu pripada, te mislim, da smo mi kao zakonodavno tielo prije svega dužni, tu kontrolu vršiti.

Ovo je naravski u kratko obrazloženje moga predloga, kojega sam imao čast ponoviti, naime da se odbor izabere, možebiti danas, — glede broja licah neima zapreke a tako bi bila stvar sutra u redu.

To je, što sam imao reći.

Predsjednik: Želi li još tko govoriti?

Dr. **Ignjat Brlić**: Ja mislim, da je ovo moj zakjučni govor bio.

Stjepan Kugler (hoće da govori.)

Predsjednik: G. zast. Brlić je kazao, da je zaključni govor imao, debata je dakle zaključena.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja držim, da je g. predgovornik formalno pitanje iz vida pustio, te se u meritorno pitanje upustio, na što nije imao pravo po poslovniku; ja držim, da će vis. kuća odlučiti, hoće li u stvari odlučiti u smislu polovnika ili ne, a ne sada, da kaže g. predgovornik na kraju govora, da je debata svršena. G. predgovornik nije odgovorio poslovniku, nemože dakle govora biti, da je debata zaključena, i da se stvar meritorno riešava.

Dr. **Ignjat Brlić**: Čudim se g. predgovorniku: jučer — možebiti on još nije ovdje bio — povela se je debata, te je vis. kuća mučeć — netreba uviek samo da vičemo: primamo — debatu dopustila, a to je znak, da je uz to pristala, da se stvar meritorno riešava. Medjutim milost će mi biti, ako se debata nastavi, jer je to u obćoj koristi cjeli, ja nisam proti tomu.

Kako već rekoh, debata je zaključena.

Predsjednik: Na dnevnom redu je proglašenje podnesakah, koji su na sabor prispjeli, imenito i prije svega proglašenje zajedničkih zakonah sabora ugarskoga. Proti tomu dnevnomu redu učinio je predlog g. zast. Brlić, — pozivajuć se na predlog, koji u 61. sjednici učinjen, i odpravljen na dnevni red novi predlog, da prije publikacije zajedničkih zakonah njegov prijašnji predlog na dnevni red dodje, i da se izabere odbor, koji će visoku kuću o tih na proglašenja došavših zakonah izvjestiti, a tek onda da se pristupi proglašenju.

Jedini zast. grada Zagreba g. Zlatarović je proti tomu predlogu predložio, da se predje preko njega na dnevni red. To je predmet vodjene debate, zato ću staviti pitanje: da li vis. kuća prima, da se ostane kod dnevnoga reda, naime kod proglašenja zajedničkih zakonah?

(Glasovi: Primamo.)

Kad visoka kuća to prima, pade sadašnji predlog g. zast. Brlića, medjutim prijašnji ostaje.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita sankcionirane zakonske članke (vidi zapisnik 83. saborske sjednice.)

Predsjednik: Svi ovi zakoni dostavit će se zemaljskoj vladi na obično proglašenje.

Vis. sabor je zaključio, da se zemaljska vlada očitovati ima vrhu toga, kamo one takse dospievaju, koje činovnici prigodom naimenovanja plaćati imadu. Vrhu toga preuzv. g. ban daje svoj odgovor.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

U sjednici 57., obdržavanoj dne 14. listopada 1869. donio je taj visoki sabor pretresivajuć proračun ovih kraljevinah za god. 1869. k zadnjoj točki naslova 6. sliedeći zaključak:

„Na predlog odbora zaključi sabor upitati vladu, je li ona taksa, koju činovnici plaćaju prigodom imenovanja svoga, ulazi u blagajnu zemaljsku? što ako nebi bilo, neka se zemaljska vlada o tom pobrine, jer nebi pravedno

Digitized by Google

bilo, da bi ta taksa unišla u zajedničku blagajnu, a teret mirovine, da nosi sama zemlja.“

Uslied toga povela je ova vlada razpravu s kralj. ugarskim ministarstvom financijah, koja privitim u izvoru dopisom od 16. lipnja t. g. broj 16.809. očituje, da se uslied tamo napomenutih zakonskih ustanovah nedrži ovlaštenim bez odredbe zajedničkoga zakonodarstva narediti, da se upitne takse izluče od zajedničkoga erara, i preko nagodbene svote izplaćuju za posestrime zemlje. — Pošto je tim svako dalnje uredovanje ove vlade dokinuto, izvješćuje se o tom visoki sabor za blagovoljno znanje, i dalnju blagovoljnu razpoložbu.

U Zagrebu dne 3. kolovoza 1870.

Rauch v. r.

Predsjednik: Priložen je dopis ministra financijah.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Preuzvišeni gospodine bane!

Hrv.-slav.-dalm. zumaljska vlada izrazi u dopisu svojem od 9. travnja t. g. broj 1358. želju, da se od 1. siečnja 1869. počamši iz zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga erara izluče takse, što ih činovnici namješteni u Hrvatskoj i Slavoniji, po smislu postojećih propisah plaćaju prigodom svojega imenovanja i prigodom svojega promaknuća u veću plaću; da se od to doba unišavše takse te vrsti naknade na korist Hrvatske i Slavonije; a u buduće da se takove neberu na korist zajedničkoga ugarsko - hrvatskoga erara, već na korist Hrvatske i Slavonije.

Spomenuta vlada veli, da je njena želja naravski izvadak od one odredbe, po kojoj Hrvatska i Slavonija mora namiriti hrvatsko-slavonskih činovnikah mirovine, ujihovih udovah i sirotah obskrbu iz onih 2,200.000 for., što su §. 15. zakonskoga članka XXX. od godine 1868. ustanovljeni za samoupravne troškove ovih kraljevinah.

Hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ministar podupire u svojem dopisu od 23. travnja tekuće godine, br. 803. ovu želju hrvatske zemaljske vlade uz umovanje: „da upitne službene takse po svojoj naravi, bez dvojbe utiču na korist one zaalade, kojoj je zadaća namirivati u svoje doba mirovine dotičnih činovnikah i podvornikah.“

Uusudjujem se primietiti, da je ovo gledište, ovo izhodište, na kom se prenavedena želja osniva, krivo.

Posebne bo zaklade, koja bi za obskrbu državnih činovnikah ili urednikah, kojim u obziru mirovinah s onimi po obstojećih propisih jednako pravo pripada, njihovih udovah i sirotah odredjena bila, niti je kada bilo, niti je sad ima.

Takse, što ih plaćaju činovnici prigodom svoga imenovanja i promaknuća u veću plaću neberu se na korist te tobož posebne mirovinske zaklade, već se beru na temelju zak. članka XXIII. od godine 1868, kao i zakonskim člankom XVII. od godine 1869. u krieposti svojoj i nadalje zadržanoga normala za takse (Taxnormale) od godine 1811., kao što jedna vrsta posriednoga poreza zajedno sa taksami za dostojanstva, naslove itd. na korist zajedničkoga državnoga erara, i za pokriće potrebnika ukupnoga državnoga gospodarstva.

I pošto §. 8. zak. članka XXX. od godine 1868. votiranje sveukupnoga izravnoga i posriednoga poreza, tako u pogledu vrstah toga poreza, kao i brojnih stavkah proglašuje poslom zajedničkim Ugarske i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, upitne pako takse, kao posriednoga poreza (pristojbah) jedna vrsta sačinjavaju jednu granu zajedničkoga državnoga dohodka: s toga se ja nedržim ovlaštenim bez odredbe zajedničkoga zakonodavstva na to: da uzmognem narediti, da se upitne takse za imenovanja, dotično za pomaknuća, kako se zahtjeva, odluče iz zajedničkoga erara, i da se preko nagodbene svote izplaćaju za posestrime zemlje

Ob ovom podjedno ubavješćujem gospodina hrv.-slav.-dalm. ministra.

Neka preuzvišenost blagoizvoli primiti izraz moga veleštovanja.

U Budimu dne 16. lipnja 1870.

Kerkapoly v. r.

Marinovich v. r.

Predsjednik: Vis. sabore! Pitanje ovo potaknulo se je na predlog odbora za proračun; možebit bi shodno bilo da se na odbor za proračun odputi.

Stjepan Jančo: Ja predlažem, da se tiska i razdieli. a uz to moze se uputiti na odbor za proračun.

(Prima se.)

Predsjednik: Dakle na odbor za proračun i neka se tiska.

Zastupstvo slob. i kr. grada Križevca glede zemaljah, koje bi se imale kupiti za zavod šumarsko-gospodarstveni.

Bilj. **Dragutin Akurti** (čita dotičnu predstavku grada Križevca.)

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Odmah, čim bijaše proračun za godinu 1869. sankcioniran, držala se je zem. vlada zvanom pristupit k izvršenju saborskoga zaključka, te bijaše od strane njezine pozvana občina križevačka, da očituje, da li je pripravna prodati upitna zemljišta uz cienu

Digitized by Google

po vis. saboru dozvoljenu. Sada je na vis. sabor stiglo očitovanje občine križevačke tako, kako ga evo čitati čnsmo.

Neću se upuštati u razglabanje meritorno, samo opažujem, da občina križevačka kramarskim njekakvim računom samo žrtve njekakve nabraja, a nenapominje veliku korist, ne samo za občinu, nego i za cielu zemlju, koja se korist tim zavodom postizava.

Žalim, što je tu s vida pušćen ne samo vlastiti materijalni interes, nego i patriotično oduševljenje, koje bi trebalo, da sliedi občina; druge občine računale bi si u sreću, da se namjesti takav zavod u njihovoj sredini. Ja molim vis. kuću, da ovu predstavku odstupi odboru za proračun, da on prigodom pretresanja proračuna, može svoje mnenje dati za konačno riešenje toga predmeta.

(Prima se.)

Predsjednik: Odboru za proračun.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita predstavku županije varaždinske glede pridržanja rieke Drave i ceste iz Varaždina u Slavoniju za državne.

Predsjednik: Mislim, trebalo bi tražiti od vlade informaciju, da izviesti amo, što je na stvari.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Važan je predmet vis. sabore! ja bi bio toga mnenja, da se štampa i razdieli, te posebno na dnevni red metne.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja mislim, da bi se ta stvar, kod pretresanja proračuna mogla riešiti. Nu ako vis. sabor scieni, da je to najpreči put za postignuti svrhu, neka izvoli odlučiti.

Miroslav Kraljević: Slažem se sa mnenjem otim, jer stvar netiče se samo varaždinske županije, nego čitave obale dravske. Zato će biti kod proračuna prigoda, o tom se izraziti.

(Prima se.)

Predsjednik: Odboru za proračun.

Zastupstvo Krapine moli za odredjenje, da bude na saboru zastupano. Ovo je riešeno zakonom o izbornom redu, mislim dakle da se uzme na znanje i medju spise metne.

(Prima se.)

Varaždinska županija moli za reguliranje medjah medju Hrvatskom i Stajerskom.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita predstavku županije varaždinske o reguliranju medjah.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Ja mogu vis. kuću u stvari informirati samo u toliko, da su se prigodom posljednje reambutacije granicah medju Hrvatskom i Stajerskom dogodile stvari takove, da je bilo skoro i krvavih glavah, jer je svaka stranka presumirala, da je njezino preporno zemljište.

Varaždinska županija urgirala je već tu stvar kod obstojavšega namjestničkoga vieća, i ovo i zem. vlada učinila je shodno; no akta su bila poslana ministarstvu, odkud dosad ovamo stigla nisu, mislim zato, jer se je vlada cislajtanska protivila reambulaciji, bojeći se možda sukoba.

Ja držim, da bi najshodnije bilo, kad bi vis. kuća ovu predstavku vladi odstupila, da ona shodne mjere poprimi i u svoje vrieme sabor izviesti

(Prima se.)

Predsjednik: Tegoba županije varaždinske glede županijske kuće, u kojoj se još uviek tamnice nalaze.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dotičnu predstavku, županije varaždinske glede tamnicah u županijskoj kući.

Ljudevit Raizner: Isto tako mislim, da se na odbor za proračun odputi, jer i druge županije stoje u istom pitanju, a već je to pitanje pretresivano bilo u odboru za proračun.

(Prima se.)

Predsjednik: Odboru za proračun.

Predstavka grada Varaždina radi gimnazije.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita dotičnu predstavku grada Varaždina radi gimnazije.

(Peticionalnomu odboru.)

Predsjednik: Zastupstvo občinah Hreljin, Zlobin, Praputnik. Krašica, Škrljevo i Kukuljanovo za izvedenje vodovoda uzduž željezničke pruge od Fužinah do Škrljeva.

(Peticionalnomu odboru.)

Molba manipulacionalnih činovnikah i podvornikah kr. sudb. stola županije sriemske za povišenje plaćah.

(Odboru za proračun.)

Izvješće saborskoga predsjednika uslied saborskoga zaključka od 5. svibnja 1870. o razdieljenju njekim visokim osobam opredieljenih kolajnah.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita dotično izvješće.

(Prima se na znanje.)

Predsjednik: Tim je današnji dnevni red izcrpljen; više podnesakah nemam, koje bi mogao vis. kući predložiti.

Digitized by Google

Gosp. zast. Vukotinović želi nješto vis. kući predložiti.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! U zadnjem zasiedanju saborskom bijaše na moj predlog ustanovljen dnevni red tako, da poslje riečkoga pitanja dodje predlog o podignuću umobolnice; medjutim zasiedanje se je prije zaključilo, nego je predmet došao u pretres. Ja mislim, da je shodno predlog ponoviti, da se nit nastavi, gdje je prije pretrgnuto, te prije svega uzme ovaj predmet u pretres. Referat je gotov, ja mislim, da od strane vlade nema potežkoćah, te bi se ovo pitanje moglo kao prešno i važno odmah riešiti.

Zastup. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Istina ovo je pitanje važno; vis. kuća sjetit će se, da sam ja potaknuo ovo pitanje već u prijašnjoj godini, jerbo sam osvjedočen, da je položaj umobolnikah u Zagrebu doista žalostan radi pomanjkanja prostorijah, a o liečenju jedva se može govoriti. Odbor, što je bio od namjestničkoga vieća u tom poslu izaslan, i vis. kuća takodjer u prijašnih vremenih prihvatila se je toga predmeta ozbiljno.

Uslied toga bila je takodjer potaknuta razprava sa vojnim zapovjedničtvom, jer se je želilo, da i ono tomu doprinosi. Stvar je dosta izcrpljena, ali ipak potrebno je još datah njekih, koje zemaljska vlada u ovo doba, što je sabor odgodio sjednice svoje, nije moga pribaviti; medjutim nastojati će vlada, da tečajem ovoga zasiedanja nabavi data, koja su još potrebita. Ali već u budućoj sjednici nemože doći ovaj predmet u pretres, i to ne samo radi toga, što se imadu još njeka data pribaviti, nego i radi toga, što treba prije da bude proračun svršen, da vidimo, koja sredstva ostaju nam razpoloživa. Kod proračuna vidit će se najprije, što ostaje i što se može opredieliti, i na koliko će vis. sabor možebiti pristati uz mnienje, da se u tu svrhu upotriebi takodjer koja zemaljska zaklada. Zato molim vis. kuću, da izvoli potrpiti još neko vrieme; ja ću onda vis. kuću obaviestiti, da će imati jasnu sliku ciele stvari, te će moći zaključak učiniti.

Zavod taj stojati će mnogo novacah, kako je sada izračunano blizu pol milijuna, jer nije potrebna samo sgrada, nego i mnogo drugih stvarih.

U ono doba bilo je i vojno zepovjedničtvo pripravno, da u tu svrhu doprinosi; ali u ono doba još nije tako blizu bilo pitanje o razpustu vojničke krajine; sada možebiti drugačije stoji ovo pitanje, osobito glede krajine varaždinske. U tom smieru trebat će sporazumljenja, možda i nove razprave, s koje će se moći razabrati, kako će se ludnica imati graditi, da li samo za provincijal, ili i za cielu vojn. krajinu; te će se onda znati, u kojoj veličini prema tomu sgrada, treba da bude.

To su sve pitanja, koja još nisu sasvim zrela za konačno riešenje. Za njekoliko danah gledat ću, da pribavim sva data, te ću onda vis. kuću obaviestiti; nego u budućoj sjednici, kako je g. predgovornik želio, nije moguće; medjutim mislim, da je zadovoljeno svrhi, što će se stvar još tečajem ovoga zasiedanja saborskoga moći konačno riešiti.

Predsjednik: Prima li vis. kuća izjavu g. zastupnika vlade, da će stvar skoro u pretres uzeti, ali u budućoj sjednici da još nije moguće radi pomanjkanja datah.

(Prima se.)

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! U početku zasiedanja nuždno će biti, da se izabere odbor za pregledanje računah o potrošku prošaste godine, kao što i odbor za proračun buduće godine. Ja mislim, da bi potrebno bilo da se danas zaključi, da bi se ti odbori sutra izabrali.

Predsjednik: Predmeta za sutra nema, nego se vis. kuća može sutra na pol sata sastati, da se izaberu odbori, i odmah poprime radnje.

(Glasovi: Primamo.)

Mislim, da se i drugi odbori prime radnje, i sekcije bi se mogle sastati; prvoj još nema predsjednika ovdje. Zatim odbor za zaklade zemaljske nije se još konstituirao; odbor za konjarstvo takodjer još nije sjednice držao; odbor za kazalište, odbor za kaznione takodjer imade raditi; odbor za zakladu županije zagrebačke ima samo tri osobe, odbor za željeznicu iz Senja u Tounj do riečke pruge, koji se je pridružio odboru glede željeznice riečke, takodjer ima samo tri osobe i od tih g. zast. Otto fali, možebit bi se mogao substituirati g. Batagliarini, koji je takodjer iz Primorja.

Pavao Batagliarini: G. Akurti. (Prima se.)

Predsjednik: Molim dakle odbore, da se poprime radnje; sutra ću moliti gospodu u 11 satih. Na dnevnom redu je izbor odbora za proračun, i odbor za pregledanje računarskoga zaključka o potrošku za godinu 1869.

Digitized by Google

Osamdeset i četvrta saborska sjednica,

držana dne 16. studenoga 1870. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Dopis bana o virilnih glasovih g. Stjepana Draškovića i Marquisa Palavicinia. — Dopis bana o kaznioni lepoglavskoj. — Izbor odbora za proračun, i odbora za pregledanje računarskoga zaključka za g. 1869.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

osamdeset i treće sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu dana 15. studenoga 1870. pod predsjedničtvom presv. gosp. saborskoga predsjednika Antuna pl. Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10½ satih prije podne.

Bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik 82. saborske sjednice, koj bje bez primejtbe odobren, i ovjerovljen.

1. Predsjednik izjavi, da će se držati ustanovah u jučerašnjoj sjednici proglašenoga zakona ob uredjenju sabora, polag kojih je dovoljan broj prisutnih trideset pet saborskih članovah za pravovaljano saborsko zaključivanje, — što bje po saboru odobreno.

2. Zatim priobći sliedeće na sabor prispjevše podneske:

Pod br. 216./pr. biskupa Nikanora Gruića izpričavajućega odsuće svoje crkvenim saborom i bolježljivošću.

Pod br. 217./pr. narodnoga zastupuika Stjepana Hervoića, javljajućega, da će za 3 dana prispjeti.

Pod br. 212./pr. nar. zastupnika Ljudevita Otta molećega radi bolesti 8dnevni dopust, koga mu podieli.

Pod br. 213./pr. Petra grofa Pejačevića, izpričavajućega se obiteljskimi poslovi, te javljajućega, da će po obavljenju istih na sabor prispjeti.

Podneske ove primi sabor na znanje.

3. Pod br. 214./pr. ostavku nar. zastupnika Huge Ankera, koji je medjutim pečuhskim kanonikom postao.

Povodom toga zaključi sabor pozvati zemaljsku vladu, da u mjesto izstupivšega zastupnika Huga Ankera u kotaru valpovačkom novi izbor preduzeti dade, i da se u mjesto njega u zajednički sabor novi član izabere.

4. Pod br. 826. Dopis svietloga bana od 10. studenoga 1870. br. 9795., kojim predlaže računski zaključak za g. 1860., — taj se ima tiskati, i posebnomu odboru za pretres dostaviti.

5. Pod br. 825. Dopis svietloga bana od 10. o. m. br. 10241 predlažućega osnovu zakonskoga članka o proračunu za god. 1871., — koju se sa svimi prilozi ima tiskati i posebnomu odboru dostaviti.

6. Pod br. 828. Dopis svietloga bana od 14. o. m. br. 10417., kojim na ustavno pretresivanje predlaže za-

Digitized by Google

konsku osnovu o lovu, — ta se ima tiskati, medju saborske članove razdieliti, i na dnevni red staviti.

7. Na dnevnom redu stajaše proglašenje zajedničkih zakonah.

Povodom tim nastavi se debata o jučeranjem predlogu narodnoga zastupnika Dra. Ignjatie Brlića, u tom sastojećem, da se prije toga na dnevni red stavi njegov predlog o izboru odbora za izvidjenje zakonitosti i obvezne moći tih zakonah, što nije po saboru prihvaćeno, već zaključi isti proći na dnevni red; — u sliedstvu toga budu proglašeni sliedeći zajednički zakoni:

Pod br. 815. zakonski članak o gradjenju osiečko-riečke željeznice.

Pod br. 812. zakonski članak o naknadnoj vjeresiji 5,000.000 fr., votiranoj ministru domobranstva za g. 1870.

Pod br. 813. zakonski članak o preinaci točke b), §. 2. zak. članak XLV. god. 1868.

Pod br. 810. zakonski članak o preinaci §§. 5. i 20. ugovora. odobrenoga zak. člankom VIII. od god. 1868.

Pod br. 808. zakonski članak o sagradjenju parovozne željeznice drugoga reda iz Valhánya do Perjamoša.

Pod br. 805. zakonski članak o preinaci točke d), §. 1. zak. članka XLIX. god. 1868.

Pod br. 807. zakonski članak o povučenju papirnastoga sitnoga novca od 10 nov. a. vried. i srebrnoga novca od 6. krajcarah iz javnoga prometa.

Pod br. 801. zakonski članak o produljenju moći, zakonskoga članka XXVI. god. 1869. o proračunu.

Pod br. 804. zakonski članak o naknadnoj veresiji, za oživotvorenje XVI. zak. članka g. 1870.

Pod broj 806. zakonski članak, o preinaci §. 5. zak. članka XLVI. o povjerenstvu za pregledbu lebdećega državnoga duga.

Pod br. 809. zakonski članak o sazivanju novakah unovačenih godine 1870.

Pod br. 811. zak. članak o stanarini narodnih zastupnikah.

Pod br. 814. zak. članak o naknadnoj vjerssiji za dovršenje izvanrednih naredbah izdanih za uzpostavljenje javne sigurnosti.

Zakonski ti članci imadu se dostaviti zemaljskoj vladi na dalnje proglašenje.

Predloži zatim predsjednik:

8. Pod br. 789. izvješće svietloga bana 3. kolovoza t. g., br. 6506. na zaključak 57. saborske sjednice glede taksah, koje činovnici od naimenovanja u zajedničku blagajnu plaćaju; — koj se ima tiskati, medju saborske članove razdieliti, i odboru za proračun na predbježno pretresanje dostaviti.

9. Pod br. 823. molbenica zastupstva slob. i kralj. grada Križevca od 31. pr. m. br. 1138., molećega povišenje kupovnine na 60.000 for. za 467 ralih 603□° zemljišta za gospodarsko-šumarski zavod križevački.

Molbenica ova dostavlja se odboru za proračun.

10. Pod br. 800. predstavku županije varaždinske od 19. rujna t. g. br. 2078. za dalnje pridržanje rieke Drave od utoka u ugarski i hrvatski teritorij, te ceste iz Varaždina preko Koprivnice u Slavoniju za državne, i dosljedno tome za dalnje učvrstjivanje obalah dravskih i uzdržavanje rečene cestovne pruge iz cjelokupnoga ugarsko-hrvatskoga budgeta.

Podnesak taj zaključi sabor dostaviti odboru za proračun.

11. Pod br. 790. molbenicu zastupstva slob i kralj. poveljenoga trgovišta Krapine, za svoje zastupanje kod saborskih zasiedanjah.

Pošto je tome već zadovoljeno, s toga je molbenica ta primljena na znanje.

12. Pod br. 792. prestavku županije varaždinske od 1. rujna t. g. br. 2123. glede nastavljenja g. 1865. započete, nu nedovršene reambulacije granicah medju Hrvatskom, počamši od Sutle uzduž do tromedje blizo grada Varaždina.

Predstavka ova dostavlja se zem. vladi tim pozivom, da u tom pogledu shodna odredi, i ob uspjehu izviesti.

13. Pod br. 788. predstavku županije varaždinske od 1. kolovoza t. g. br. 1854. u pogledu odstranjenja uzah iz županijske kuće, i predanja iste u podpunu vlaatnost županijskomu obćinstvu, — zaključi sabor dostaviti odboru za proračun.

14. Pod br. 830. predstavku zastupstva slob. i kralj. grada Varaždina od 27. kolovoza t. g. br. 905. glede predanja stare gimnazijalske kuće obćini za učevnu porabu, ili ustavljenja isti kuće na dalnji užitak uz dosadanje uviete, — zaključi sabor dostaviti peticionalnomu odboru.

15. Pod br. 187. molbenicu obćinah Hreljin Zlobin, Praputnik, Krasica, Škrljevo i Kukuljanovo, za izvedenje vodovoda uzduž željezničke pruge od Fužinah do Škrljeva, — zaključi sabor isto tako dostaviti peticionalnomu odboru.

16. Pod br. 829. molbenicu manipulacionalnih činovnikah kr. sudbenoga stola županije sriemske za doznačenje 20% primetka počam od 1. siečnja 1870. do po-

Digitized by Google

višenju njihovih plaćah, — dostavi sabor odboru za proračun.

17. Pod br. 822. izvješće saborskoga predsjednika Antuna Vakanovića od 2. o. m. br. 210/pr. ob uručenju uspomenicah kovanih na uspomenu boravljenja njihovih veličanstvah u Zagrebu, njekim dvorskim i ministarskim dostojanstvenikom, u smislu saborskoga zaključka od 5. svibnja t. g. — primi sabor na znanje.

18. Predlog narodnoga zastupnika i predsjednika Ljudevita Vukotinovića, da se prije svega na dnevni red stavi predmet o podignuću zemaljske umobolnice, nije po saboru prihvaćen, već je zaključeno pričekati, dok zem. vlada podnese manjkajuće jošte u tom predmetu podatke

19. Na predlog vel. župana sriemskoga Svetozara Kuševića zaključi sabor, da će u dojdućoj sjednici birati odbore za proračun, i za pregledanje predloženoga računa za g. 1869.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 12½ satih, urekav dojduću za sutra 11. satih prije podne.

Antun Vakanović, s. r.
sab. predsjednik

Ljudevit Raizner, s. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Ako nema nikakve primjetbe proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

(Nitko se nejavi.)

Bilj. **Dragutin Akurti**: čita dopis preuz. g. bana, kojim javlja, da su grof Stjepan Drašković i markez Hipolit Palavicini svoj posjed prodali i tako virilni glas na saboru izgubili.

(Prima se na znanje.)

Predsjednik: Saborski kvestor imat će ih izbrisati iz imenika saborskih članovah.

Dopis preuz. g. bana o preustrojenju kaznione lepoglavske.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Izaslani po visokom saboru odbor za pretresivanje proračuna godine 1870. zaključio je u svojoj dne 27. svibnja 1870. držanoj sjednici, da se obstojeći izmedju zemlje i reda milosrdnih sestarah ugovor od 14. prosinca 1865. glede uprave i obskrbe zem. kaznione na Lepojglavi redu milosrdnih sestarah odkazati imade.

Dne 28. svibnja 1870. odaslan je na zem. vladu toga smisla shodan nalog, a zem. vlada je jošte isti dan pod br. 5394/1147. naložila kr. financijalnoj prokuraturi, da ona u smislu zaključka saborskoga odbora prerečeni ugovor redu milosrdnih sestarah odkaže.

Financijalna prokuratura zadovoljila je tomu nalogu, te je podneskom de praes. 2. lipnja 1870., br. 4880. putem sudbenoga stola zagrebačkoga nadstojničtvu milosrdnih sestarah isti ugovor odkazala, te ob učinjenom podnezkom od 9. lipnja 1870., br. 2337. zem. vladu izvjestila.

U 71. sjednici saborskoj držanoj 6. srpnja 1870. izviestio je zastupnik vlade visoku kuću ob odkazanom lepoglavskom ugovoru, a visoka kuća, dočim je to izvješće sa odobrenjem na znanje primila, odredila je, da će izabrati posebni odbor, koji će izvješće izaslanih dne 14. listopada 1869., iz saborske sjednice saborskih članovah, u pretres uzeti, i saboru svoje izvješće podnieti.

Kad je do izbora toga odbora došlo, predloži u 81. dne 22. srpnja t. g. držanoj saborskoj sjednici zast. naroda i izvjestitelj odbora za kaznione g. Ivan Živković, da se zem. vlada opunovlasti, neka u predmetu kaznionah postupa po predlogu sadržanom u izvješću odbora zo proračun, a taj predlog bi po vis. saboru prihvaćen.

Zaključak ova vis. sabora dostavljen je zem. vladi dopisom saborskoga predsjedničtva od 22. kolovoza t. g. br. 784., a stigao je zem. vladi dne 26. kolovoza 1870.

Kr. zem. vlada nakana zaključku vis. sabora bezodvlačno zadovoljiti, zapriečena je bila u svom nastojanju kroz to, što joj nebijaše priobćen niti dotični predlog odbora, koj je imao biti temeljem daljnih odredabah vlade, a niti su joj priobćeni bili ostali na taj predmet protežući se spisi, bez kojih je svako dalnje uredovanje bilo nemoguće; zato se je kr. zem. vlada dopisom od 31. kolovoza t. g., br. 8142. obratila na predsjedničtvo saborsko s umolbom, da joj se manjkajući spisi naknadno dostave.

Saborsko predsjedničtvo dostavilo je zahtjevane spise ovoj kr. zem. vladi dne 7. ruja t. g., a kr. zem. vlada nije počasila trenutka svoje uredovanje u smislu naloga saborskoga započeti, uslied česa je već pod 10. rujna 1870., b. 8142/1697. razpisala natječaj za ponamjestit se imajuće činovničtvo na Lepoglavi, te je ustanovila zaporni rok za podnešenje molbenicah do konca mjeseca rujna t. g.

Kr. zem. vlada smatrala je za potrebito, da se u kaznioni lepoglavskoj kod udiesenja uprave onakove, kakovu je vis. sabor odredio, ponamjesti jedan ravnatelj sa godišnjom plaćom 1500 for., — jedan protustavnik (kontrolor) sa godišnjom plaćom 1000 for., — jedan nadzornik straže i kaznjenikah sa godišnjom plaćom od 800 fr., — napokon jedan pisar sa godišnjom plaćom od 500 for. a. vr., koji bi imali u zavodu bezplatni stani stan i drva za komen.

Uslied razpisana natječaja prijavilo se njih u vremenu zaporna roka, odnosno do 13. listopada za mjesto ravna-

Digitized by Google

telja 7. za mjesto kontrolora 16, za mjesto nadzornika 23, za mjesto pisara 17 osobah.

Akoprem je u čisla natjecateljah izvrstnih inače i vrlih osobah, to ipak nije pronašla zem. vlada u njih ono osposobljenje, koje se kod ravnatelja i nadzornika jedne poveće kaznione bezuvjetno zahtieva, osobito u takovom slučaju, gdje bi dotični činovnici mjesta svoja bez svake predtečne priprave zauzeti morali.

Ovo je bio prvi i glavni razlog, što je zem. vladu prinukao na osvjedočenje, da se saborski zaključak u cjelom svojem sadržaju tečajem ove jošte godine oživotvotiti neće moći; jer je uvidila vlada, da je rok od 2 mjeseca odviš malen za one goleme priprave, koje se izvesti moraju prije, nego li se uprava toli važnoga zavoda u svojih stožerih valjano promieniti uzmogne.

K ovomu osvjedočenju pritekle su jošte mnoge važne okolnosti, koje su vladu na onu odluku prinukale, da od priekog preustrojenja kaznioničkoga zavoda za ovu godinu odustane, ako bude to u obstojećih okolnostih iole moguće.

Vlada si drži za dužnost, da predoči vis. saboru od mnogih inih njekoje samo tegobe, koje su nju u izvedenju saborskoga zaključka za ovu godinu priečile:

1. Uslied zaključka saborskoga imala je vlada prije preustrojenja kaznione lepoglavske izaslati strukovnjake u razne kaznione, naročito u Strass, te je imala na temelju izkušenih njihovih izvidjenjah sastaviti i saboru na ustavno pretresivanje predložiti zakonsku osnovu o budućem uredjenju kaznionah.

Vlada je smatrala onoga, koj će u buduće kaznioni lepoglavskoj predstojati za glavnoga strukovnjaka, koj bi imao posietiti inostrane kaznione, da si pribavi potriebito izkustvo i znanje o toli važnom i delikatnom poslu kaznioničke uprave.

Taj ravnatelj imao se je ponajprije imenovati, pa kad bi to naimenovanje odmah početkom mjeseca listopada sliedilo bilo, to je ipak manjkalo fizična vremena, da on sa drugim jošte strukovnjakom podje u Strass, i ine inostrane kaznione, da se vrati, da podnese vladi stvoje izvješće, a vlada, da na temelju toga sastavi zakonsku osnovu, i potrebitih za novu kazniočku upravu sijaset naredabah i naputakah, te da sve to vis. saboru u bližnjem njegovom zasiedanju podastre; pa kad bi i to moguće bilo, manjkalo bi fizična vremena, da vis. sabor stvori u tom predmetu zakon, i da taj zakon bude na previšnjem mjestu sankcioniran; jer kada bi se i dalo pomisliti, da sve to, što je dosad rečeno, do mjeseca prosinca bude izvedeno, to bi ipak manjkalo fizična vremena u roku njekoliko danah obskrbiti kaznionu živežem za zimu, i materijalom za radnju.

2. Jošte je i druga znatna okolnost, koja je priečila vladu u izvedenju saborskoga zaključka za ovu godinu.

U kratkom vremenu od njekoliko tjedanah imali bi se bili stanovi za pomamjestit se imajuće činovničtvo u Lepoglavi prirediti, imao bi se bio privesti živež za cielu zimu, materijal za radnju. imali bi se premiti činovnici u Lepoglavu itd. — Ako se u obzir uzme nepogoda zimskoga vremena, loše u to doba većom stranom posvuda ceste, udaljenost i položaj mjesta, uviditi se mora na prvi mah, da bi izvedenje svih gorenavedenih posalah u sried zimskoga doba neizvedivo, ili barem sa neizmjernimi potežkoćami skopčano bilo.

U svih ovih okolnostih, i u ovom položaju stvarih vlada, uvidivša, da se zaključak vis. sabora za ovu godinu sa valjanim uspjehom u život privesti neda, pobrinila se je za expediens, kojim bi se zaključak visokoga sabora za prvi čas, u koliko je moguće, a u cielom svojem obsegu čim prije bude moguće u život priveo.

U tu svrhu bijaše od potriebe pobrinuti se za to, da se primanje uprave kaznione lepoglavske iz sadanjih rukuh za njko vrieme odgodi; kroz tu odgodu imalo se je polučiti dobitak vremena, u kojem se naložene po visokom saboru predpriprave učiniti mogu, a uz to imalo se je polučiti i ono, da se predaja zavoda u zgodnije vrieme, nego li što je sredina mjeseca prosinca preduzme.

V ada je scienila, da tu privremenu upravu, odnosno obskrbu nitko laglje preuzeti nebi mogao, nego li onaj, u čijih rukuh faktično obstoji, te je zato dopisom svojim od 13. listopada t. g., br. 9577/2023. pozvala nadstojničtvo reda milosrdnih sestarah u Zagrebu, neka se u roku od tri dana izjavi, da li je i uz koje uvjete voljno upravu i obskrbu kaznione lepoglavske na temelju preobstojavšega ugovora na daljnjih šest mjesecih pridržati.

Podneskom svojim od 16. listopada 1870., br. 217. primljenim isti dan pod br. 4671/203. izjavilo je nadstojničtvo milosrdnih sestarah, da akoprem je produljenje upitnoga ugovora samo za 6 zimskih mjesecih za red milosrdnih sestarah iz svakoga gledišta, osobito pako materijalnoga, veoma nepovoljno i tegotno; jer je obskrba kaznjenikah u zimno doba mnogo skupocjenija, a zasluga radnje istih mnogo neznatnija, nego li ljeti, to ipak, da se zemlji izkaže uslužnim, pristalo je uz zatraženo produljenje ugovora na temelju svih, preobstojavšim ugovorom utanačenih uvjetah.

Zemaljska vlada uzela je izjavu nadstojničtva milosrdnih sestarah u Zagrebu na znanje, i učinila odredbu, da se preobstojavši ugovor od 14. prosinca 1865., koj bi na dan 16. prosinca t. g. izteći imao na daljnjih šest mjesecih t. g. do 16. lipnja 1871. produlji, čemu

Digitized by Google

dosljedno, da se učinjena sudbena odpovjed istoga ugovora za rečeno vrieme produljenja izvan krieposti stavi, tako ipak, da se isti ugovor odnosno produljenje njegovo bez svake daljnje odpovjedi 16. lipnja 1871. razvrgnutim smatrati imade.

Ovim načinom providila je zemaljska vlada za prvi čas zemaljsku kaznionu lepoglavsku obskrbom i upravom, koja neće zemlju nikakovu dalju žrtvu stojati, nego što je stojala dosadanja uprava, podjedno pako učinila je zemaljska vlada svestrane daljne odredbe, da se zaključku visokoga sabora u cielom njegovom sadržaju zadovolji, i da se uprava kaznione lepoglavske u smislu istoga zaključka 16. lipnja buduće godine valjanim uspjehom preuzeti uzmogne.

Iz naznočnoga obrazloženja uvidit će visoki sabor, da je zemaljska vlada sa svom ozbiljnosti i točnosti nastojala zaključkom vis. sabora u ovom predmetu zadovoljiti, te da je samo nuždnimi okolnostmi prinukana bila na postupak, koj će ipak vis. sabor u priznanju toli pregnantnih razlogah odobriti i povladiti, već s toga, što vlada s najrevnijim svojim nastojanjem nije bila kadra odstraniti fizične zaprieke, koji su joj za oživotvorenje zaključka vis. sabora u cielom njegovom sadržaju — na putu stajale.

Umoljava se visoki sabor, da nazočno izvješće odobrenjem na znanje primiti izvoli.

Ovom sgodom prinuždena je ova kr. zem. vlada pozornost vis. sabora obratiti na njekoje jošte veoma važne okolnosti.

Može se predmnievati, pače sa svom sigurnosti uztvrditi, da će kr. zem. vlada na temelju preduzeti se imajućih, i po vis. saboru odredjenih vještačkih izvidjenjah predlog svoj, odnosno zakonsku osnovu glede budućega uredjenja kaznionah svakako do svršetka mjeseca siečnja budućе godine dovršiti, i u svrhu podastrća vis. saboru u pripravi držati; dočim bi se ipak slučiti moglo, da vis. sabor u ono vrieme, ili bližnjih onomu vremenu mjesecih zasjedao nebi, te se tako zakon za vremeua donieti nebi mogao, a faktično izvedenje predlogah u istoj kaznioni najmanje rok od trih mjesecih iziskuje, to za taj slučaj, i u svrhu, da se preuzetje kaznione lepoglavske od strani zemlje u mjesecu lipnju buduće godine nebi opet možda i pod težimi uvjeti na neizvjestno vrieme odgoditi moralo, umoljava ova kr. zem. vlada vis. sabor, neka ju opunovlastiti dostoji, da ona u tom nenadanom slučaju potrebite odredbe i stvarne priprave u smislu svojih predlogah i visokomu saboru podastrieti se imajuće zakonske osnove u lepoglavskoj kaznioni uz naknadno odobrenje visokoga sabora preduzeti može.

Svršetkom ovoga izvješća napomenuti je ovoj zemaljskoj vladi, da su u smislu zaključka visokoga sabora susjedne prostorije i u svrhu upotrebljenja upraviteljatvu kaznione jur u mjesecu rujnu izručene; što se ipak njeke promjene uprave u istoj kaznioni u obziru radnje kaznjenicah tiče, držala je ova kr. zemaljska vlada za potrebtito rukovodjenje dosadanje uprave, kojemu se prigovoriti nemože, jošte za vrieme pridržati, te preustrojenje iste preduzeti ujedno sa preustojenjem kaznione lepoglavske, jer scieni vlada od velike koristi, da bude rukovanje posalah kaznioničkih, osobito u obziru radnje kaznjenikah u obih kaznionah, na koliko je to moguće, i na koliko će svrsi odgovarati, jednoliko.

Neka izvoli visoki sabor i ovo izvješće do visokoga znanja sa odobrenjem primiti.

U Zagrebu 11. listopada 1870.

Barun Rauch s. r.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja bi se usudio predložiti, da se ovaj dopis priobći odboru za proračun, koji će potanje tu stvar izviditi i predlog svoj učiniti. Ja mislim, da mi netreba ponavljati razlogah, navedenih u ovom izvješću, jerbo sam uvjeren, da će vis. kuća uviditi, da zemaljska vlada uz svu revnost i dužnost nije kadra bila izvesti zaključak saborski, i to radi kratkoće vremena, radi nepogodnoga zimskoga doba, i treće radi toga, što je vis. kuća zaključila, da ima zemaljska vlada prije preuzeća predloga i osnovu načiniti, kojim načinom upravljati će se kazniona. U tu svrhu odredila je vis. kuća komisiju, imenito u Strass, da se osvjedoči o organizmu kaznionah, kako bi potrebno bilo, da se i ovdje uvede.

Četvrti razlog jest, što ima zemaljska vlada plaće za dotično činovničtvo uvrstiti u proračun, treba dakle prije da to vis. kuća odobri, da vlada imade pokriće zakonito.

To su svi razlozi, koji nemogućim čine izvedenje saborskoga zaključka već do 1. siečnja buduće godine. U samoj bitnosti se tim zaključak ništa nealterira, nego se radi samo o produženju sadašnje uprave na 6 mjesecih.

Ovo će se postignuti tim, što je zavod milosrdnih sestarah pripravan nadalje do 16. lipnja buduće godine kaznionu preuzeti uz uvjete, koji su dosada obstojali. Zemaljska vlada drži se obvezanom to primiti, da nezapne uprava.

U doba medju siečnjem i lipnjem dovoljno je vremena, da se mogu sve priprave učiniti, koje su potrebite za preuzeće toga zavoda. Ja dakle preporučam i molim visoku kuću, da uputi ovaj predmet na rečeni odbor, kao što sam s početka napomenuo.

Predsjednik: Odboru za proračun.

Uprav. žup. varaždi. **Petar Horvat**: Vis. sabore! Ja se naslažem sa predlogom g. predgovornika, jer na

Digitized by Google

odbor za proračun može spadati samo financijalno pitanje, a glede troškovah, koji su potriebiti za uzdržavanje kaznione stavit će i onako odbor za proračun svoj predlog. Nego tu ima i druga pitanja. Vlada traži, da se opunovlasti, da može daljnje odredbe učiniti. Ovo pitanje nespada na odbor za proračun, nego po mom mnienju imalo bi se izvješće tiskati, na dnevni red staviti, i tako u vis. kući riešiti, ili pako povjeriti onomu odboru, koji obstoji u tom predmetu, da svoje mnienje saboru podnese. Ja bi bio toga mnienja, da se povjeri onomu odboru, i neka čim prije predlog stavi o tom predmetu.

Roberto Zlatarović: Ako vis. kuća misli, da će prije i bolje postići svrhu predlogom g. vel. žup. varaždinskoga, ja nemam ništa proti tomu.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja držim, da se ono isto, što je g. vel. žup. varaždinski izvolio napomenuti, postići može, ako se stvar odputi na odbor za proračun, jer ovaj će moći i financijalno pitanje urediti i predlog učiniti, kako da vlada rieši ovu stvar. Zato sam ja toga mnienja, da se odputi na odbor za proračun.

Predsjednik: Je li još koji želi govoriti?

(Glasovi: Na odbor za proračun.)

Predlog g. zast. grada Zagreba jest, da se odputi na odbor za proračun, a predlog g. vel. žup. varaždinskoga, da se uputi na odbor, koji obstoji u stvari kaznionah. Koja su gospoda za predlog g. zast. zagrebačkoga, da ide na odbor za proračun, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Većinom je zaključeno, da ide na odbor za proračun.

Molbenica župnikah grobničkoga i jelenskoga glede dotacije kapelanah. Oni traže, da bi se povišenje plaćah kapelanah, plaćalo iz zemaljske koje zaklade.

(Glasovi: Petitionalnomu odboru.)

Na dnevnom je redu izbor odborah, jednoga za proračun, a drugoga za pregledanje računarskoga zaključka za g. 1869. Neka izvoli vis. kuća ustanoviti, koliko osobah bi se u jedan i drugi odbor izabralo.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Ja sam tako slobodan, vis. saboru predložiti za odbor za proračun 15, a za odbor, koji će imati pregledati račune 11 licah.

Predsjednik: Ako se nitko neprotivi izabrati će se za odbor za proračun 15., a za odbor za pregledanje računarskoga zaključka 11 licah. Molim g. bilj. Thallera, da izvoli primati cedulje za proračunski odbor, a g. bilj. Akurtia, da izvoli primati cedulje za računarski odbor. Nadalje molim gg. zast. Baloga i Goričkoga, da budu u pomoć g. bilj. Thalleru, a gg. zast. Labaša i Barabaša, da budu u pomoć g. bilj. Akurtiju. Dok se votizacija obavi, odgadjam sjednicu.

(Obavlja se izbor.)

Predsjednik: (Poslje obavljanja izbora.) Vis. kućo resultat glasovanja je sliedeći: Izmedju 48 glasujućih, izabrani su u odbor za proračun: gg. Svetozar Kušević sa 47; Miroslav Kraljević 47, Petar Maljevac 46, Petar Horvat 47, Dragutin Akurti 47, Stojanović 42, Maller 47, Jandrić 47, Mikšić 47, Stjepan Hervoić 47, Koić 47, Pejačević grof Ferdinand 47, Rauch Gjuro barun 37.

Molim da se odbor izvoli odmah koštituirati, da se može resultat proglasiti. U odbor za računski zaključak izabrani su izmedju 46 glasujućih gg. Kiš, Raizner, Vukotinović, Thaller Filip, Jurković, Br. Ottenfels, Otto, Batagliarini, Josipović, Kušević Aurel Kugler svi sa 45 glasovah.

Molim takodjer, da se izvole poslje konštituirati.

Preuzv. g. ban pozivlje vis. i slav. gosopodu članove saborske za dojduću subotu, t. j. 19. o. m. u stolnu crkvu na službu božju, koja će se obdržavati u slavu imendana nj. veličanstva carice i kraljice Elisabete.

(Živila.)

Vlada podnaša zakonsku osnovu o preinaci njekih ustanovah gradjansko - parbenoga postupnika, u pogledu ovrhe na nepokretna dobra.

Ima se pečatati, razdieliti i na dnevni red staviti.

Sad molim. da se izvole konštituirati odbori, da mogu resultat proglasiti.

(Učini se.)

Odbor za proračun izabrao si je predsjednikom g. vel. žup. Svetozara Kuševića, izvjestiteljem g. bilj. Hervoića; a odbor za računarski zaključak izabrao si je predsjednikom g. zast. Aurela Kuševića, a izvjestiteljem g. bilj. Raiznera.

Završujem sjednicu, buduća držati će se polag potrebe i proglasiti običnim načinom.

Digitized by Google

Osamdeset i peta saborska sjednica,

držana dne 19. studenoga 1870. u 11 satih, pod predsjeničtvom presv.. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnisnik prošle sjednice. — Votiranje čestitke sabora nj. veličanstvu kraljici k imendanu. — Prijave predsjedničtva.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

84. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 16. studena 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

U 11½ sata prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu. Sab. bilježnik Raizner čita zapisnik 83. saborske sjednice, koji bude bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Povodom dopisa svietloga bana od 15. studena 1870. br. 1991., kojim priobćuje, da su grof Stjepan Drašković i Marquis Hipolit Palavicini svoje posjede Božjakovina i Kerestinec prodali, i da u obsegu ovih kraljevinah neposjeduju više onakovih nepokretninah, s kakovimi je skopčano pravo virilnoga glasa, zaključeno je priobćiti to saborskomu questoru, da jih iz imenika saborskih članovah izbriše.

Izvješće svietloga bana od 17. listopada 1870. br. 9671. glede kaznione lepoglavske ustupljuje se odboru za proračun.

Molba župnikah grobničkoga i jelenskoga od 16. studena t. g., br. 834/sab. za doznačenje kapelanskih plaćah iz koje zemaljske zaklade, petitionalnomu odboru.

Na dnevnom redu je izbor odborah za proračun za g. 1871. i za pregledanje računa od g. 1869. Zaključeno je, da proračunski odbor sastojati ima iz 15, a računski iz 11 članovah.

U svrhu obave tih izborah odredi saborski predsjednik za primanje ceduljah, i to za odbor proračunski bilježnika Thallera i sab. zastupnika Baloga i Gorički-a, a za računski odbor bilježnika Akurti-a i narodne zastupnike Labaša i Barabaša, te odgodi medjutim sjednicu.

Za četvrt sata otvori on opet saborsku sjednicu i priobći sliedeći uspjeh glasovanja:

I. U odbor za proračun od g. 1871. od 48 glasujućih izabrani su:

Kušević Svetozar	sa 47	glasa
Kraljević Miroslav	„ 47	„
Maljevac Petar	„ 46	„
Kukuljević Ladislav	„ 47	„
Tomašić	„ 46	„
Horvat Petar	„ 47	„
Akurti Dragutin	„ 47	„

Digitized by Google

Stojanović	sa	42	glas.
Maller	„	47	„
Jandrić	„	47	„
Mikšić	„	47	„
Hervoić Stjepan	„	47	„
Koić	„	77	„
Pejačević gf. Perd.	„	47	„
Rauch Gjuro bar.	„	47	„

II. U odbor za pregledanje računa god. 1869. od 46 glasujućih izabrani su:

Kiš
Raizner
Vukotinović
Thaller Filip
Jurković
Barun Ottenfels
Otto
Bataglіarini
Josipović
Kušević Aurel
Kugler
Svi sa 45 glasovah.

Poziv svietloga bana od 15. studenoga 1870. na prisustvovanje kod službe božje, koja će se dne 19. studenoga 1870. obdržavati u prvostolnoj crkvi u slavu previšnjega imendana nj. veličanstva kraljice Jelisave, primljen je do znanja.

Dopis svietloga bana od 15. studenoga 1870. broj 1728., kojim podnaša osnovu zakonskoga članka o prenaci njekih ustanovah gradjansko-parbenoga postupka u pogledu ovrhe na nepokretno dobro, ima se tiskati, medju članove razdieliti i uputiti na odsjeke.

Zatim pozove saborski predsjednik prije imenovane odbore, da se konštituiraju i da mu uspjeh priobće, te s toga odgodi sjednicu, za četvrt sata opet ju otvori, i priobći, da je odbor za proračun izabrao za predsjednika Svetozara Kuševića, a za izvjestitelja, Stjepana Hervoića, odbor pako za pregledanje računah predsjednikom Aurela Kuševića, a izvjestiteljem Ljudevita Raiznera.

Iza toga zaključi saborski predsjednik u 12½ sata poslje podne sjednicu tim, da će buduću po potrebi urediti.

Antun Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Drag. Akurti s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Dočim neima primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Miroslav Kraljević: Vis. sabore! Narod hrvatski od pamtivjeka odlikovao se odanošću, privrženošću i ljubavlju prama vladajućoj kući, te povodjen tim svetim baštinstvom predjah naših, prihvaćam ovu prigodu, i usudjujem se vis. saboru predlog učiniti, ili bolje rekuć, usudjujem se jednodušnu misao vis. sabora izreći, da povodom svetkovine imendana nj. veličanstva carice i kraljice sabor votira čestitku, i kroz predsjedničtvo putem telegrafičkim na. nj. veličanstvo odpraviti dade. (Živila!)

Predsjednik: Dočim je predlog g. vel. žup. virovitičkoga po vis. kući jednodušnim uzhićenjem primljen, proglašujem ga zaljučkom, i odpravit ću odmah na nj. veličanstvo dotični telegram.

Prispjela je amo molbenica gimn. učiteljskoga sbora karlovačkoga, da mu se naknadno povisi plaća sa 10%. Dočim ova molba udara u proračun, to sam ju izručio kratkim putem odboru za proračun.

Vis. je sabor zaključio, da se zem. vlada pozove, da podnese svoje mnenje glede pomnoženja njekih županijskih službah; vlada je dala odgovor, gdje izjavlja, da nemisli, da bi se ove službe pomnožale, i dočim je ovo pitanje iz odbora za proračun poteklo, to sam takodjer i ovaj odgovor kratkim putem predsjedniku odbora za proračun dostavio.

Podnesci nisu više nikakvi prispjeli, nego imadem još izvjestiti vis. kući, da je, kao što je poznato, bio u 57. sjednici odbor izabran radi zakladah zagrebačke i ostalih županijah. Taj odbor bio je izabran samo iz 3 osobe. Izim toga izabrala je vis. kuća takodjer odbor drugi, koji bi zaklade zemaljske od posebnih lučiti imao, taj je odbor mnogobrojniji. Dočim obadva odbora jedan tako rekuć predmet imadu zadaćom, to su se sastali i stopili u jedan odbor. To sam dužan bio vis. kući najaviti, da vis. kuća ovaj čin odborah odobriti izvoli. (Odobri se.)

Zatim imadem izviestiti vis. kuću, da si je školski odbor izabrao predsjednikom g. biskupa Soića; nu dočim njega ovdje neima, pozivljem odbor, da se sastane i namjestnoga predsjednika izabere, jer mu je dosta materijala prispjelo za rad.

Odbor za gradjenje saborniee i dogradjenje banske kuće još se nije konštituirao; ja molim, da se sastane i konštituira, jer i za njega imade već radnje.

Odboru kontrolnomu, sastojećemu se samo od 5 osobah je član takodjer g. Jančo; počem će pak on za koji dan morati otići u delegacije, molim vis. kuću, da izvoli u taj odbor koga drugoga izabrati. (Glasovi: Labaš.)

Dakle Labaš.

Predmeta drugoga neima; zaključujem sjednicu, i sazvati ću buduću polag potrebe.

Digitized by Google

Osamdeset i šesta saborska sjednica,

držana dne 26. studenoga 1870. u 11 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Tekst čestitke nj. veličanstvu kraljici k imendanu — Interpelacija zast. dra. Ignj. Brlića glede razpusta zastupstva grada Karlovca. — Interpelacija od istoga zast. glede poreznoga zaostatka vlastelina bar. Lev. Raucha. — Interpelacija zast. Mavre Broza glede djelovanja odbora za pregledanje nagodb. zakona. — Proglašenje zakonah zajedničkih. — Podnesci. — Izbor odbora za pretres osnovah o uredjenju županijah i občinah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

osamdeset i pete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod predsjedničtvom presv. gosp. Antuna pl. Vakanovića, saborskoga predsjednika, a uz bilježenje Stjepana Hervoića, saborskoga bilježnika, dne 19. studenoga 1870. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u ½12 satih prije podne.

Proglašen je zapisnik posljednje saborske sjednice, te je u svem bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

Br. 841. Dopis zemaljske vlade podnešen u smislu saborskoga zaključka iz saborske sjednice 68. od 2. srpnja 1870. u pogledu povećanja broja njekih županijskih činovnikah upućen je na odbor za proračun.

Br. 842. Molbenica učiteljskoga sbora kralj. gimnazije karlovačke radi naknadne doznake 20% doplatka za mjesece listopad, studeni i prosinac 1869. upućena je na odbor za proračun.

Saborski predsjednik pozivlje odbor školski, da se u mjesto odsutnoga predsjednika biskupa Soića izabere namjestnoga predsjednika, i djelovanje svoje započme, a odbor za sagradjenje sabornice i banske kuće da se konštituira; u odbor kontrolni, koj se je pomanjšao s toga, jer njegov član narodni zastupnik Jančo odilazi u delegaciju, izabran je uzklikom narodni zastupnik Antun Labaš.

Na predlog narodnoga zástupnika i velikoga župana virovitičkoga Miroslava Kraljevića zaključio je sabor povodom današnjega imendana njezinoga veličanstva naše kraljice Jelisave odaslati svoju smjernu čestitku telegrafičkim putem preko saborskoga predsjednika.

Tim je sjednica u 12 satih zakijučena.

Antun pl. Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.,
bilježnik.

Predsjednik: Ako neima primjetbe proti zapisniku proglašujem ga ovjerovljenim.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Što se školskoga odbora tiče, imam čest izviestiti vis. kuću, da se je rekonštituirao, te izabrao si predsjednikom gosp. zast. Jandrića, a izvjetiteljem g. zast. Gvozdanovića.

Predsjednik: Vis. je sabor naložio predsjedničtvu, da pošalje čestitku njez. veličanstvu carici i kraljici za

Digitized by Google

imendan. Predsjedničtvo je ovomu nalogu zadovoljilo, i odaslalo sliedeću čestitku, koju imadem čast vis. saboru priobćiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Njezinomu ces. i kralj. apošt. veličanstvu cesarici i kraljici Jelisavi u Meran.

Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije podnaša u najsmjernijoj odanosti svoju preponiznu čestitku vašemu veličanstvu k današnjemu prejasnomu imendanu sa najtoplijom željom, da Bog nek živi i blagoslovi vaše veličanstvo na radost i sreću vazda vjernoga naroda ovih kraljevinah

saborski predsjednik.

Predsjednik: Isti dan je stigla putem vrhovnoga dvorskoga meštra zahvalnica ovako glaseća (čita):

Predsjedničtvu sjedinjenoga hrvatskoga sabora u Zagrebu.

Častim se vašemu visokoblagorodju priobćiti, da je njezino veličanstvo poklonstvenu čestitku hrvatsko-slavonskoga sabora na najvišje znanje primiti dostojalo, te da mi je naložilo, najvišju zahvalu štovanomu predsjedničtvu obznaniti.

Vrhovni dvorski meštar.

G. zast. Brlić imade staviti jednu interpelaciju.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Da bi se interpelacija koju staviti kanim, bolje razumila, nakan sam gola fakta, na koja se osniva, na kratko navesti.

Dovoz i razprodaja limito-soli u prekosavskih kotarih zagrebačke županije običavale su tamošnje obćine putem javne jeftimbe, najkoristnijemu nudiocu predavati; to je trajalo do godine 1868. Godine 1868. oduzme obćinam ovo pravo obstojavše namjestničko vieće putem županije zagrebačke. Ove godine, naime, obustavljena je javna jeftimba, što su ju njeki kotari bili razpisali, a bivši veliki bilježnik županije zagrebačke g. August Dutković nametne obćinam tamošnjim kao zakupnika Nathana Gutthardta, da dovaža i razprodaje limito-sol u prekosavske kotare i za pučanstvo karlovačko, i to uz cienu ugovorenu medju obojicom. Tim postupanjem povriedjeno je ne samo pravo obćinah, nego takodjer pučanstvu ogromna šteta nanešena. Proti tomu postupanju prosvjedovalo je zast. grada Karlovca u skupštini svojoj od 19. velj. 1869., te nije polučeno ino, nego, da će se ta predstavka buduće god. u obzir uzeti, jer za ovu god ju nije moguće obstojeći ugovor sa Gutthardom prekinuti. Ovom riešitbom priznalo je obstojavše namjestničko vieće, da veliki bilježnik August Dutković nije vlastan bio u ime pučanstva prekosavskih kotarah ugovore sklapati, ali da je ipak to učinio, po nalogu ili dozvoli vlade. Kad su pako prekosavske obćine koncem godine 1869. dovoz i razprodaju limito-soli imale dati putem javne jeftimbe u zakup, tada priobći obstojavša već današnja zemaljska vlada zastupstvu grada Karlovca, da je voljna obstojeći ugovor sa Gutthardtom još na 6 godinah produljiti. Zastupstvo grada Karlovca pokušalo je skloniti zemaljsku vladu, pozivajuć se na lanjsku predstavku, da nekrnji prava obćinah izključenjem javne jeftimbe na očitu korist Gutthardta i priključi toj predstavki ponudu trih trgovacah karlovačkih, u kojoj se ovi pripravni očituju, da će dovoz i razprodaju limito-soli, ne samo za grad Karlovac, nego i za prekosavske kotare, za 25 nč. jeftinije obavljati, ako se na javnoj jeftimbi nebi još niža ciena postigla. Na ovu predstavku zastupstva grada Karlovca, odgovori zemaljska vlada 3. prosinca 1869., da poglavarstvo u svakom slučaju zaprieči dalnje poslovanje gradskoga zaztupstva u tom predmetu, s razloga, buduć da je ondašnje financijalno zemaljsko ravnateljstvo zajedničkomu ministarstvu ugarskomu predlog učinilo, da se nadalje na 3 godine ugovor sa Gutthardtom produljiti imade.

Na zastupstvo grada Karlovca nije se dalo ovom naredbom zemaljske vlade zaplašiti, nego je brzojavnim putem umolilo zajedničko ministarstvo financijah, da neprodulji dotični ugovor, te da neotima pravo obćinam, da si svoju sol putem javne jeftimbe, gdje i kako mogu što jeftinije nabavljaju Kad je prošlo 6 nedjeljah, a ministarstvo financijah nije se odazvalo ovoj molbi, tada se zastupstvo grada Karlovca prituži nj. veličanstvu, i u sadržaju pritužbe stoji: (čita.)

Ova pritužba prispjela je u ruke zemaljske vlade, a zemaljska vlada uslied toga razpusti zastupstvo grada Karlovca, jedino municipalno zastupstvo, za onda još obstojeće, koje je izišlo iz slobodnih izborah gradjanah, te je predala absolutnu upravu grada Karlovca 22. travnja o. g. svojemu tajniku Sieberu. Poslje toga odpušćeni su iz službe načelnik, gradski satnik i veliki bilježnik, i nametnuta mjesto ovih, druga tri člana, kojim poštenje njihovo podnosi, da povredom obstojećega zakona vode upravu grada Karlovca bez zastupstva, svojevoljno i absolutno. Osim toga je iztraga povedena proti bivšim zastupnikom, koji su se usudili svimi zakonitimi sredstvi štititi pravo gradjanstva, i koji su se pritužili nj. veličanstvu radi globljenja pučanstva. Pošto je iztraga zaglavljena bila, bude dotični iztražni sudac premješten i mjesto njega drugi odredjen, koji nije iztraživao, da li je pritužba osnovana na istinitih činjenicah, nego koji je samo iztraživao, kojim načinom je nj. veličanstvu učinjena, koju je podpisao, kako je odpremljena.

Ja mislim, da ova gola fakta dadu dosta razloga sljedećoj interpelaciji (čita):

Digitized by Google

S razloga, što je vlada preko bivšega velikoga bilježnika Aug. Dutkovića oduzela pučanstvu prekosavskomu pravo, nabavljati si svoju limitnu sol uz najjeftiniju cienu;

s razloga, što je vlada izključenjem javne konkurencije razprodaju limitne soli, kao nedvojbene svojine prekosavskoga pučanstva nedozvoljenim načinom predala Josipu Gutthardu, ovlastiv ga ujedno, da tu sol prodaje za 25 nč. po centi skuplje, nego li bi si ju pučanstvo u najgorem slučaju moglo nabavljati preko tri karlovačka trgovca;

s razloga, što je vlada zabranila gradskomu poglavarstvu karlovačkomu svaki dalnji korak, koji bi ovo kanilo poduzeti na korist pučanstva, podredjenu koristi Josipa Gutthardа;

s razloga, što je vlada protupravno razpustila gradsko zastupstvo karl., kad se je poslužilo posliednjim zakonitim sredstvom za osloboditi pučanstvo od nezakonitoga nameta;

s razloga, što je vlada uslied toga proti gradskom zastupstvu kao sviestnom i brižljivom čuvaru i občinskih pravah odredila kaznenu iztragu;

s razloga, što se kažnjivost tužbe neizslieduje radi činjenicah, koje su tužbu izazvale, nego radi načina, kojim je tužba sastavljena, podpisana i odpravljena;

s razloga, što su kod gradskoga poglavarstva u Karlovcu jedni činovnici bez ikakva valjana razloga silovito službah svojih lišeni, drugi opet na njihova mjesta narinuti;

s razloga, što ti narinuti činovnici već 7 mjesecih gradsku upravu rukovode i imovinom gradskom po absolutnoj svojoj volji razpolažu;

s razloga, što u Karlovcu nema gradskoga zastupstva, od kad je vlada bivše zastupstvo razpustila.

Čast mi je na preuzvišenoga g. bana sliedeću interpelaciju staviti:

1. Koji su razlozi vašu preuzvišenost nukali, da sredstvom Aug. Dutkovića oduzme pučanstvu prekosavskih kotarah, županije zagrebačke, pravo dobavljati si svoju limitnu sol makar za 25 nč. po centi jeftinije, nego što ju po njegovoj odredbi mora kupovati od Jos. Gutthardа?

2. Koji su razlozi vašu preuzvišenost nukali, da zabrani gradskomu zastupstvu nastojati, kako da se neprodulji nepovlastno sklopljen s Jos. Gutthardom ugovor i na dalnje tri godine?

3. Na kojem se zakonu temelji odpust trih poglavarstvenih činovnikah i dekretalno imenovan njihovih naslednikah u službi, ter absolutistično uredovanje njihovo bez zakonitoga občinskoga zastupstva?

4. Dokle kani vaša preuzvišenost držati u Karlovcu to nezakonito stanje?

Dr. Ig. Brlić, s. r.
zast. naroda.

Predsjednik: Dostavit će se preuzv. g. banu.

Dr. **Igniat Brlić**: Imadem još jednu interpelaciju, koju ću sasvim na kratko morati samo pročitati, jer mi nedopušća zdravlje, da mogu što navesti. Čita interpelaciju glede poreznoga zaostatka preuzv. g. bana.

Predsjednik: Dostavit će se preuzv. g. banu.

Episkop karlovački Lukian Nikolajević izpričava odsutnost svoju tim, što je morao sudjelovati na crkovnom saboru, a sada je preveć obterećen poslovi svoje diecese.

Robert Zlatarović: Molim vis. kućo! Ja se uslobodjujem primietiti nješto štovanomu g. predgovorniku dr. Brliću. Ja štujem svaku interpelaciju i držim, da je pravo interpelacije najeminentnije pravo narodnoga zastupnika, nu držim ipak, da svaka stvar nemože biti predmetom interpelacije osobito ne onakova, koja je sasvim privatne naravi, jer inače napokon bi došlo do toga, da bi se interpelacije stavile, ako je tko komu što dužan, pa nije platio kamate. Ja predlažem kao narodni zastupnik, da izvoli vis. kuća izraziti, da li prima ovu interpelaciju, kao takovu, koja može biti predmetom interpelacije. Ja držim, da se predmet osniva na sasvim privatnom odnošaju, kao što je zaostatak porezah, da li se sad odnosi na bana ili na seljaka, svakako je sasvim privatna stvar, te nikakav uvjet javne interpelacije.

(Glasovi: Tako je.)

S toga molim vis. kuću, da ovu interpelaciju kao neumjestnu g. predgovorniku zast. Brliću povrati.

(Glasovi: Tako je.)

Mavo Brooz: Vis. sabore! G. načelnik unutrnjega odjela zemaljske vlade imade posve pravo u tom, da stvari privatne naravi nemogu biti predmetom interpelacije, medjutim ja mislim, da se ta interpelacija netemelji na privatnomu odnošaju s toga, što nam je nagodbenim zakonom ujamčeno 63% svih poreznih zaostatakah. Ako to i stoji, da na sabor nespada, plaća li barun Rauch porez ili ne, ja mislim, da plaća, ali na nas svakako spada, pače nam je dužnost paziti, da li se u obće uplaćuju porezni zaostatci do uključivo g. 1867. jer ako se neplaćaju, to je naša dužnost zahtjevati, da utjeruju bar ondje, gdje se utjerati mogu; ako se pak uplaćuju, to nam je opet dužnost zahtjevati, da se izkaže kolikoća uplaćenoga poreza, jer nam odtud u smislu nagodbenoga zakona pripadaju 63%. Nam nije poznat nijedan slučaj poreznih zaostata

Digitized by Google

kah do onoga u interpelaciji napomenutoga, i to iz novinah. Mišljah, da će ta interpelacija prije potaknuti ovaj sabor na dalnje korake u interesu naše domovine, nego li na to, da se kao neumjestna zabaci

(Nemir.)

Predsjednik: G. zast. Brlić stavio je interpelaciju, u kojoj kako on kaže, zahtieva, da se razgleda, da li je glede poreznih zaostatakah kakova materijalna šteta zemlji nanešena, da li je najmre ban porez platio ili ne. G. zastupnik Zlatarović navadja, da to nije interpelacija, i da se ovaj spis odbaci. Tim je g. zast. Zlatarović poveo formaluu debatu o ovom spisu, t. j. on zahtieva, da vis. kuća debatira o tom i odluči, da li je ovaj spis interpelacija, i da li se kao takova ovdje uvažiti ima ili ne, te u posliednjem slučaju medju spise metnuti, ili kako g. zast. Zlatarović predlaže, sasvim odbaciti. Sada molim, da se izvole gospoda govornici izraziti, da li se ima dostaviti preuzv. g. banu ili ne; trojica su se već najavila, posljednu rieč ima g. zast. Brlić.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ovdje je predlog učinjen, da se ovaj spis zabaci, jer predmet interpelacije nije takove naravi, koji bi na sabor spadao. Ja nisam voljan govoriti o predmetu interpelacije, jer mislim, da nespada na vis. kuću do onda o tom rieč povesti, dok neodgovori oeaj, kojega se tiče. Ako gospodo moja, ovaj precedens ustanovite, onda ste kasirali pravo interpelacije.

(Glasovi: Ah! Nemir.)

Ako vam nije povoljno, ja ću sjesti; kažem, onda ste pravo interpelacije kasirali. Jedino može na interpelaciju odgovoriti onaj, na koga je upravljena. A što može ban reći? Ja nesmatram za moju dužnost na ovu interpelaciju odgovor dati, jer predmet nespada u onaj obseg, što sam ja saboru odgovoran. Ali da vis. sabor u napried kaže: ti neimaš odgovarati, koji si pozvan, da odgovaraš. to ide predaleko. Zašto? Kojim pravom kažete danas, da ovaj predmet nije naravi interpelacionalne, sutra možete kazati istim pravom, — jer mu je izvor jednak, da i najvaljanija interpelacija nije takove naravi, te da nema na nju ban odgovarati; a onda je pravo interpelacije ilusorno. Ja dopušćam sve, da se u interpelacije mogu staviti stvari kojekakve i takove, da samo sekiraju vladu, ili da sekiraju kuću, da se meću i stvari takove, koje na sabor nespadaju, toga svega ima i ovdje i ondje; to su „Schattenseiten“ interpelacijah. Ali ako vi gospodo moja radi tih manah, koje se moraju i mogu uvući u ustavnom životu podkopate temelj i onim valjanim interpelacijam, kojimi se može kadšto izbaviti za narod veoma koristna stvar, onda ste to učinili, što se kaže: „das Kind mit dem Bade ausschütten“, onda ste najsvetije pravo narodnoga zastupnika podkopali, pravo naime: da interpelacijom pozvati može na odgovor onoga, koji je saboru odgovoran.

Ja sam uvjeren gospodo moja, da u kući ugarskoj, gdje sjede ujedno oni, koji su joj odgovorni, za cielo nebi Andrassi, Eötvös ili koji ministar dopustio, da njega tko štiti, oni takav postupak kuće nipošto nebi odobrili, a nebi ni čekao nijedan ministar, da kuća prije odgovara.

Ja držim, da je ovakav postupak pogibeljan po samu stvar, koju mislim, da svaki od nas štititi želi, naime pravo interpelacije.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja dielim mnenje g. predgovornika Živkovića o eminentnom pravu zastupnika narodnoga, da može interpelirati vladu za njezine čine; ali ja držim, da se interpelacija kretati mora uviek u okviru djelokruga, a nemože se interpelirati vlada za privatne stvari, kao što ovdje o dugu, jer ovdje se nemože smatrati ban kao glavar zemlje, nego kao vlastelin.

Pitanje je, što ima sabor ovdje učiniti? ja mislim ne ono, što g. Živković smiešno tvrdi, da imade istom onda reći, da nespada ovamo, kad je osoba, na koju je interpelacija upravljena, odbila stvar, nego ja držim, da je mnogo logičnije, da ono, što u djelokrug sabora nespada i što predmetom interpelacije, obzirom na odgovornost vlade, biti nemože, od naše strane suzbijemo odmah, nego da čekamo, što će svietli ban odgovoriti. Ja držim, da je mnogo korektnije danas dokazati, s toga se ja slažem sa onim mnenjem, da ova stvar nije predmet interpelacije, te da se nemože kao takova smatrati.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja mislim, da se kuća stavlja na ono stanovište, koje joj nepripada, kada razsudjuje o tom, da li se interpelacija ova imade dostaviti onomu, na koga je upravljena ili ne. Polag moga znanja nigdje praksa parlamentarna sobom nedonosi, da kuća odluči, je li koji zastupnik ima pravo interpelirati, budi pojedinu osobu vlade, budi cielu vladu; to pravo saboru nepripada, niti ima sabor o tom debatirati, niti odobriti, niti odbiti. To polag moga znanja u nijednom parlamentu, po nijednom zakonu, a niti po praksi parlamentarnoj nebiva, da onaj odgovara na pitanje, komu nije stavljeno. G. zastupnik Brlić nepita vis. sabor, nego bana kao glavu zemlje, a to je slučajno, da je glava zemlje zajedno i vlastelin baron Levin Rauch. Je li vis sabor vlastan odgovarati na to pitanje? ja mislim nipošto, jer to je glavno pravo svakoga zastupnika i ja niječem, da sabor ima vlast svojim uplivom stavljati se medju zastupnika i medju pravo njegovo interpelacije. Na banu je sasvime, da odgovori na tu interpelaciju kako on scieni, a vis. sabor može poslje izraziti, da prima odgovor na znanje ili ne, a onaj, koji je interpelaciju

Digitized by Google

stavio ima pravo reći, da je sa odgovorom zadovoljan, ili ne; i u slučaju, da nije zadovoljan, može daljni predlog činiti i onda predlog taj može biti predmetom debate i sabor o njem odlučiti.

Ja uvidjam i scienim ono čuvstvo, koje majoritet goji prama vlade naše i čini mi se, da je njekim načinom neugodno taknut, što scieni, da interpelacija nije umjestna, te želi štititi osobu bana. To je jako liepo i negodovanje, koje je majoritet očitovao, je moralno zadovoljstvo za onoga, kojemu je ta demonstracija namienjena; ali upravo onakav zaključak o tom držim ja, bio bi takav precedens, polag kojega bi svako pravo interpelacije za buduće iluzornim postati moglo. Jer ako kažete, da se interpelacija ima kretati u okviru ovom ili onom, to se ovaj okvir dade strašno raztegnuti, a i veoma stisnuti tako, da nitko više ni rieči govoriti nemože.

Pridruživ se nazorom g. Živkovića neželim, da se pravo sabora ustavnoga stiesni i zato držim, da se ova interpelacija ima prosto dostaviti banu, a na njemu je da odgovori kako misli.

Josip Tomašic: Vis. sabore! I ja takodjer visoko cienim pravo zastupnika, da može interpelirati vladu za čine, koji u djelokrugu njezinom stoje; ali ja mislim, da je dužnost samoga ovoga visokoga tiela, da dostojanstvo uzdrži, da kuća nepostane pozorištem škandalnostih kojekakvih, (uzdignutim glasom) kao što svietloga bana interpelirati za čine, koje je počinio kao privatan vlastelin.

Ja neznam, da li je on porez dužan ili ne, ako je, to nije dužan kao ban, nego kao privatni vlastelin, zato je njega za zaostatke porezne interpelirati samo škandal i ja mislim, da ova interpelacija samo na to smiera, da se može po novinah — u Zatočniku — pisati, kako je interpelant pokazao jako veliku energiju, da se je usudio u sabornici bana interpelirati.

Ja mislim, da vis. kuća, dočim ima pravo zastupnikah na interpelacije štititi, nemože ovakovih škandalah podupirati. Što bi n. pr. g. interpelant kazao, ako bi u vis. kući došlo komu na um, da interpelaciju učini na preuzv. g. Strossmajera, da hara šume, koje su dobro domovine i da ki se ta interpelacija u onakovoj formi njemu poslala? svatko bi rekao, da je to škandal, zato ja nemogu pojmiti, kako se mogu takove stvari ovamo donesti, te sam zato, da se spis g. interpelantu povrati.

(Nemir pod govorom.)

Predsjednik: Tko želi još govoriti? (Nitko se nejavi.) Dočim neželi nitko viže govoriti, izvolite (prama Zlatarovićiu) obrazložiti i precisirati svoj predlog.

Robert Zlatarović: Moj predlog je precisiran u tom, da se interpelacija povrati g. interpelantu. Ja sam ovaj predlog stavio, abstrahirajući od svake osobnosti i abstrahirajući, da sam ja kao zastupnik vlade govorio; ja sam kao zastupnik naroda govorio, i ja ću uvjek u svakom takvomu slučaju ovo stanovište zauzeti. Svrha interpelacijah u cielom svietu, u svakom parlamentu nije druga, nego da zastupstvo u kontroli uzmogne držati vladine čine. Ako interpelacija dira u privatne odnošaje, koje u nikakvom savezu nestoje sa odgovornostju i dužnostju vlade, to ima mislim, vis. kuća pravo, čim takva interpelacija dojde, koje kako je g. predgovornih primietio dostojanstvo kuće nedopušta, zapriečiti, da takova šta nebiva. Ja držim, da je vis. kuća vlastna to učiniti, za obezbiediti svoje dostojanstvo. Ovo ću stanovišće nauzeti u svakom slučaju i tim mislim, da mi se nemože predbaciti, da sam iz kakve osobne privrženosti govorio. Gospodina štovanoga predgovornika Živkovića molim, neka on postavi granice poleg svojih nazorah, da se negovori o škandalih, kako je ovdje primiećeno, u ovoj kući. Ako se prihvati načelo, da se svaka interpelacija ima uvrstiti u zapisnik i odpraviti, onda su širom otvorena vrata dogodjajem, radi kojih će nam se cieli izobraženi sviet smijati, jer danas govori se o porezu, sutra će se o osobnostih, a naši zapisnici postati će sasvim nješto drugo, nego što treba da budu, naime biti će chronique scandaleuse. Ja dakle mislim, da mi nemože nitko predbaciti, da sam iz kakve osobne privrženosti govorio, nego ja sam govorio u interesu dostojanstva vis. kuće, kojoj imam čast pripadati.

Dr. **Ignjat Brlic**: Vis. sabore! Ovdje su pale njeke rieči, kao što: škandal, demonstracija; oprostite, ako na to neodgovaram, zdravlje i snaga tjelesna mi nedopušta, nego svrnut ću se samo na ono, što je g. Tomašić naveo, naime, kad bi se interpelacija upravila na preuzv. g. biskupa Strossmayera radi haranja šumah. Ja se zaista čudim g. zast. Tomašiću, jer on pokazuje, da niti pojma nema o interpelaciji. Interpelacija stavlja se na onoga, koji je odgovoran; a biskup Strossmayer nestoji u nikakvom savezu sa vladom, niti je u kojem, ni u nagodbenom zakonu što navedeno, da je biskup Strossmayer odgovoran saboru. Što se tiče haranja šumah, ako bi to istinito bilo, onda je dakako biskup krivac, a sukriva je vlada, koja takva šta dopušta; tim je dakle g. zast. Tomašić osvadio vladu, da dužnost svoju nevrši, te joj je implicite nepovjerenje izrekao. Tako daleko čovjeka strast zanosi, da tvrdi ono, što nije nikako kanio tvrditi, (smieh), jer ja sam uvjeren, da g. zast. Tomašić nije htjeo vladi nepovjerenje izreći.

Što se same interpelacije tiče svi prigovori na to idu, da je privatne naravi, zato na sabor nespada.

Ja bi sebi doista izdao veliku svjedočbu neparlamentarizma, kad bi predmet posve privatne naravi kao interpelaciju u sabor donio,

Digitized by Google

Ja sam baš prije, nego sam interpelaciju pročitao napomenuo, da mi nije moguće uvodan govor držati, nu sad sam prisiljen sa njekoliko rieči kazati, što bi trebao, da sam s početka kazao. Kao što će vis. saboru poznato biti, izašao je u opozicionalnih novinah „Zatočniku“ u formi zaista — može se nazvati — nepristojnoj proglas, da je ban dužan preko 17.000 for. na porezu i da se porezni činovnici, koji su pozvani, da utjerivahu ovrhom porezne zaostatke, upućuju neka nastoje i ovaj četverogodišnji zaostatak utjerati.

Pitam vas, gospodo, koji se hvališete sa počitovanjem bana, da li vas je ta stvar ugodno dirnula? ja mislim, da je svakoga vrlo neugodno dirnula. Proglas prodire u najdoljnje slojeve pučanstva i uznemiruje pučanstvo, jerbo ban treba da bude uzor u izvršivanju građjanskih dužnostih, te ovdje prestaje biti privatna osoba; to uznemiruje pučanstvo, kad vidi, da on duguje, a pučanstvu se silom otimlje, što je dužno.

Ja mislim, da sam ovom interpelacijom ugodnost htio učiniti banu, da imade priliku umiriti narod i kazati ovo i ovo su razlozi, ili, nije istina. Dakle zaista ovu interpelaciju stavio sam da povod dadem umirenju naroda i to sam naglasio u samoj interpelaciji. Nu ja vidim, da sam danas u takovoj manjini, da ni iz daleka pomisliti nemogu, da ću reusirati; izvolite dakle gospodo odlučiti, ja sam se većini uvjek pokoravao, pa ću činiti to i sada.

Predsjednik: Dočim je debata zaključena stavljam pitanje: je vis. kuća ovu interpelaciju smatra kao takovu, koja se ima dostaviti banu?

(Glasovi: Ne.)

Je li će vis. kuća povratiti dati ovaj spis g. zast. Brliću? (Glasovi: Da), molim da se gospoda izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Mavro Brooz: Vis. sabore! Dne 15. listopa 1869. imao sam čast upraviti na vis. odgovornu zemaljsku vladu odnosno na bana interpelaciju u pogledu nagodbenoga zakona. Svrha toj interpelaciji nije bila druga, nego da se nagodbeni zakon u svih svojih ustanovah vrši, jer što koristi zakone stvarati i saveze sklapati, ako se ih dotičnici nedrže.

Vis. je ovaj sabor na izmaku godine 1869. izabrao odbor od 7 licah, s nalogom, da taj odbor od točke do točke izpita nagodbeni zakon, i zabilježi sve ustanove, kojim dosada zadovoljeno nije, i onda predlog vis. saboru na riešenje podnese. Odbor taj se je sastao, konštituirao, i izabrao si predsj. g. vel. žup. Miroslava Kraljevića predsjednikom, a g. zast odsječnoga savjetnika zem. vlade Hervoića izvjestiteljem. Odbor taj započeo je isti dan svoje djelovanje, i ako se nevaram, došao je u svojem pretresivanju do 25. §. nagodbenoga zakona. Nu iznenada su naši zastupnici na zajednički ug. sabor bili pozvani, i u Peštu otišli, i tako je djelovanje toga odbora prekinuto i sve do danas nastavljeno nije. S toga uzimljem si slobodu interpelaciju na preuzv. g. bana upraviti sliedećega sadržaja (čita):

Interpelacija

na nj. preuzvišenost gosp. bana kraljevinah Dalmaclje, Hrvatske i Slavonije.

§. 30. nagodbenoga zakona obredjuje: da se od poreznih zaostatakah Hrvatske i Slavonije, koji su do konca g. 1867. uključivo nastali i koji se utjerati mogu, imade se postotak 63, obratiti na potrebštine nutarnje samouprave rečenih kraljevinah, postotak 37 usuprot spada u zajedničku državnu blagajnu.

S razloga, što u predloženom proračunu, dotični dohodci, izkazani nisu, a znade se naročito, da se pomenuti zaostatci utjeruju i uplaćuju.

Uzimljem si čast staviti interpelaciju:

Zašto se dohodci ovi neizkažu i na potrebštine nutarnje uprave neupotrebe?

U Zagrebu, 1. prosinca 1870.

Mavro Brooz s. r.,
nar. zastupnik

Predsjednik: Dostaviti će se preuzv. g. banu. Prispjeli su na proglašenje zakoni skupnoga ugarskoga sabora.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita: (Vidi zapisnik 86. sab. sjednice.)

Predsjednik: Zemaljska vlada dostavlja proračun zemaljskih zakladah.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Privitno imam čast visokomu saboru po računovodstvu izzadjene i po kr. zemaljskoj vladi izpitane i izpravljene proračune zakladah:

1. regnikolarne,
2. komercijalne,
3. sirotinske,
4. Huttler-Koklhoffer-Monspergove,
5. bolničke županije zagrebačke,
6. „ „ varaždinske,
7. „ „ križevačke,
8. Raffajeve,
9. kazališne,
10. zemaljske kulture,
11. preložkoga prekopa,

Digitized by Google

12. županijskih nekretninah,
13. stradajućih,
13. komassirane za dobrotvorne svrhe,
15. odbora za realnu vjeresiju,
16. jamničke kiselice,

na redoviti pretres predložiti.

Stavke kr. državnoga računovodstva, i izpravci kr. zemaljske vlade obrazloženi su u opazkah pojedinih proračunskih prilogah.

Zaključci visokoga sabora od godine 1870., odnoseći se na proračune zakladne, uzeti su kod ovogodišnjih proračunah u shodni obzir.

Preostaje mi još glede zaklade županijskih nekretninah i razdiobe takove, zaključkom visokoga sabora iz sjednice od 9. srpnja 1870. požurene, visokomu saboru potanko izviestiti.

Ova zaklada bijaše godine 1857. po tadašnjih c. kr. centralnih oblastih u Beču tom posvetom utemeljena, da se u nju uložiti imadu sve najmovine i zakupnine, dolazeće od županijskih nepokretnostih, posebnikom u zakup i najam danih, dok nebude pitanje o vlastničtvu ovih sgradah, donle medj zemljam i državnim aerarom sporno, konačno riešeno.

Prije ipak nego li bi to u izgled stavljeno riešenje stiglo, budu županijski municipiji opet godine 1861. rehabilitirani, te istim imetak njihov — medju tim i vlastite nepokretnosti, shodno previšnjem naputku za uredjenje ovozemnih municipijah, opet uručene:

Naravna posljedica ovoga čina imala bi dakle i razdioba i povratak zaklade županijskih nekretninah biti, u kom je smieru takodjer obstojavše kralj. namiestničko vieće još god. 1863. svoj predlog kr. dvorskoj kancelariji stavilo, nu od takove bude odlukom od 30. rujna 1863. br. 3170., odnosno od 10. studenoga 1863. broj 2657. ovo razdieljenje radi neizvedena s erarom obračunanja protutražbah obustavljeno, i uzprkos protupredstave ovdašnje zemaljske oblasti jedino to dozvoljeno, da se godišnji dohodci medj pojedine županijske municipije po računarski ustanovljenom ključu razdiele.

Kada bi poslie likvidacija s erarom glede bezplatne uporabe županijskih sgradah dovršena, te konstatovano, da je tražba zemlje naprama državnomu eraru po odbitku svih protutražbah još 178.135 for. 54½ nč., da dakle ni prividnoga uzroka neima nadalje još odgodjati konačnu razdiobu ove zaklade medj dotične županijske municipije, obrati se obstojavše kr. namjestničko vieće opetovano i na obstojavšu kr. dvorsku kancelariju i na kašnije djelokrug istoga privremeno zauzevše ministarstvo, bez da bi od pomenutih oblastih kakovo daljnje u tom pitanju riešenje stiglo.

Pošto je sada kr. zemaljska vlada, stupivša u autonomni djelokrug, svakako vlastna razdiobu ove, pod njenom neposrednom upravom stojeće, zaklade, kojoj sada više ništa na putu stajati nemože, djelotvorno izvesti, ako visoki sabor k otoj razdiobi privoljuje, to si uzimam čast u privitku osnovu razdiobe sastavljenu po državnom računovodstvu, na temelju razmierja u zakladu unišavših dohodakah pojedinih županijskih nekretninah, i učinjenih po pojedinih županijah posvetah zakladi sveučilištnoj, na visoko odobrenje predložiti.

Što se tiče zaklade odbora realne vjeresije, to se ova ima smatrati samo posredno zemaljskom zakladom, pošto takova glasom sklopljena s c. kr. povl. austr. narodnom bankom ugovora u prvoj liniji ima služiti jamstvom za bankovnu tražbu, i pošto je uprava iste ugovorno povjerena posebnomu odboru, koj jedino pod nadzorom kr. zemaljske vlade stoji, te koj posliedak svojega svakogodišnjega djelovanja i onako posebnim podneskom visokomu saboru predlaže.

Što se napokon zaklade jamničke kiselice tiče, to mogu samo navesti, da glede nagodbenoga kupa jamničkoga vriela posebna razprava teče, koje ću posliedak imati čast u svoje vrieme visokomu saboru predložiti.

U Zagrebu, 17. studenoga 1870.

Rauch s. r.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Vis. sabore! Predmet ovoga proračuna stoji u uzkom proračunu s onim, što ga je vlada predložila za god. 1871.; s toga predlažem, da se isto tako ovaj predmet dostavi obstojećemu odboru za proračun, da stvar previdi i svoj predlog stavi.

(Prima se.)

Predsjednik: Presbiterium augsb. konfesije moli za pripomoć za uzdržavanje župnika; poduprta je molba po g. Raizneru.

(Glasovi: Peticionalnomu odboru.)

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja predlažem, da se dade odboru za proračun; jer davno je već vis. sabor ustanovio načelo, da se svakoj vjerozakonskoj občini učini takodjer pripomoć iz državnih sredstvah, u koje svi jednako doprinašaju, i lani je to isto odlučeno glede pravoslavne crkve ovdje. Što će tu peticionalni odbor tazati? nego kad ima o tom već zaključak saborski, neka odbor za proračun ustanovi tangentu, kolika je moguća.

Robert Zlatarović: Ja bi se pridružio mnienju g. predgovornika, kad bi meni poznato bilo da je ova crkvena občina već uredjena, nu koliko znam, ova občina nije konačno uredjena, s toga mislim, da je svakako potrebno s njekom opreznošću postupati. Nu kad bi već

Digitized by Google

odbor za proračun dobio tu stvar, to bi se mogao i upustiti u pitanje, da li je zbilja ova občina na takav temelj već osnovana, da joj se može bez svakoga dalnjega opreza kakova podpora dati. Ja dakle mislim, da predmet ovaj nije još tako zreo, da bi se mogao na prosto dati odboru za proračun, koj samo financijalna pitanja in principio odlučuje, nego ja mislim, da bi se ovo dalo peticionalnomu odboru, da položaj stvari razvidi, i kad to učini, moći će kazati, da se prigodom pretresanja proračuna u obzir uzeti može.

Dr. **Ant. Stojanović**: Onda bi ja bio zato, da ide vladi, odjelu za bogoštovje i nastavu.

Predsjednik: Svaki odbor ima pravo tražiti kratkim putem od vlade informaciju, vlada dakle može i jedan i drugi odbor informirati. Ja pitam vis. kuću, je li ima ići ovaj predmet na peticionalni odbor?

(Ustane manjina.)

Sada neka se izvole gospoda dignuti, koja su za to, da ide na odbor za proračun.

(Ustane opet manjina; smieh.)

Možebiti sva gospoda nisu pitanja čula. Koji žele, da ide predmet na peticionalni odbor?

(Ustane manjina.)

Odpravlja se dakle na odbor za proračun.

Zemaljska vlada predlaže osnovu za uredjenje županijah i občinah. Osnova je već štampana, neka izvoli vis. kuća odlučiti, što se ima s njom učiniti; poslovnik propisuje, da ide ili na odsjeke, ili na posebni odbor, ili da se odmah uzme u pretres. Predlog nije nikakav učinjen.

(Glasovi: U odbor.)

Želi li vis. kuća posebni odbor?

(Glasovi: Jest.)

Molim iz koliko članovah, i kada će se izabirati?

(Glasovi: 21.)

A kad želi vis. kuća, da se izabire?

(Glasovi: Sad odmah.)

Ako vis. kuća želi, da se odmah izabire, molim g. bilj. Thallera, da izvoli primati cedulje, a gg. zast. Malera i Baloga molim, da mu budu u pomoć. Dok se votizacija obavi. odgadjam sjednicu.

Predsjednik: (U opet nastavljenoj sjednici.) Izbor odbora je obavljen; g. bilježnik proglasit će rezultat.

Bilj. **Ljudevit Raizner**, U odbor su izabrani, svi sa 46 glasovah: gg. Akurti, Batagliarini, Bedeković, Hervoić, Jandrić, Inkej, Kiš, Koretić, Kraljević Mirosl., Kugler, Kukuljević Ladisl., grf. Kulmer, Kušević Svetozar, Kušević Aurel, Maljevac, Mikšić, Parčetić, Raizner, Thaller Ladisl., Thaller Filip, Živković.

Predsjednik: Ja bi molio, da se izvoli odbor konstituirati i svoje djelovanje započeti.

Razdieljene su osnove o preinaki ovršbenoga zakona i zakona o lovu. Radi toga bi trebalo, da se odsjeci sastanu i osnove u pretres uzmu. Medjutim to se do sada nije dogodilo, zato sam tako slobodan moliti gg. članove vis. kuće, da se izvole u 5 satih u odsjecih sastati i ove osnove u pretres uzeti.

Tim zaključujem sjednicu, i sazvat ću buduću po potrebi.

Digitized by Google

Osamdeset i sedma saborska sjednica,

držana dne 29. studenoga 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Interpelacija zast. Šandora Barabaša glede soli. — Dopis vlade, kojim predlaže osnovu za ustrojenje sveučilišta u Zagrebu. — Izvješće odbora za razlučenje zem. zakladah. — Izvješće odbora za konjarstvo. — Izvješće peticionalnoga odbora. — Izjava vlade, kojom natrag povuče predloženu osnovu za njeke promjene gradjanskoga postupnika. — Ustanovljenje dnevnoga reda. — Odbor za pretres osnove za uredjenje računovodstva, za uredjenje zem. blagajne, i za ustrojstvo gradjevne službe u Hrv. i Slav.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

86. saborske sjednice kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 26. stud. 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presv. g. Antuna pl. Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 11 ¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 85. saborske sjednice, koj bje bez primjetbe odobren i ovjerovljen.

2. Narodni zastupnik i podpredsjednik Ljudevit Vukotinović prijavi, da se je školski odbor rekonštituirao. izabrav si predsjednikom kanonika Andriju Jandrića, a izvjestiteljem Dragutina Gvozdanovića, -- što bje po saboru na znanje uzeto.

3. Predsjednik priobći čestitku, koja je uslied zaključka 85. saborske sjednice njezinomu veličanstvu cesarici i kraljici Jelisavi na njezin imendan u ime sabora odaslao, i isti dan stignuvši odgovor njezina veličanstva, koj bude po saboru na ugodno znanje uzet.

4. Narodni zast. Dr. Ignjatija Brlić interpelira svietloga bana o prodaji limito soli, o razpustu karlovačkoga zastupstva i odpustu njekih tamošnjih gradskih činovnikah.

Interpelacija ta dostaviti će se svietlomu banu.

5. Interpelaciju istoga narodnoga zastupnika, upravljenu na svietloga bana, o njegovom poreznom zaostatku, — zaključi mu sabor većinom glasovah, na predlog narodnoga zastupnika Roberta Zlatarovića, kao neumjestnu povratiti.

6. Interpelaciju narodnoga zastupnika Mavre Brooza o predloženju izpitanih na zajedničkom saboru računah i dohodakah Hrvatske i Slavonije, zaključi sabor dostaviti svietlomu banu.

7. Podnesak Lukijana Nikolajevića, episkopa gornjokarlovačkoga pod br. 224/pr., kojim izbivanje svoje mnogimi zvaničnimi poslovi izpričava, — primljen je na znanje.

8. Proglašeni budu zatim sliedeći zajednički zakoni, i to:

a) pod br. 860. zakonski članak o gradjenju mreže obrtnih željeznicah gömörskih.

b) Pod br. 861. zakonski članak o gradjenju željeznice iz Nyiregyháze do Ungvára.

c) Pod br. 862. zakonski članak o gradjenju sjeverozapadne ugarske željeznice.

Digitized by Google

d) Pod br. 863. zakonski članank o gradjenju diela sv. Petar-riečke željeznice, koj leži na teritoriju krune ugarske.

e) Pod br. 864. zakonski članak o gradjenju parovozne obrtne željeznice banrevsko-nadaždske.

f) Pod br. 865. zakonski članak o gradjenju parovozne željeznice batasečko-dombovarsko-žakanjske.

g) Pod br. 866. zakonski članak o prenosu porabe i prometa na državnom Franjinom kanalu, i o dogotovljenju istoga kanala.

Zakonski ovi članci dostaviti će se zemaljskoj vladi na dalnje proglašenje.

Predloži zatim predsjednik:

9. Pod br. 847. dopis svietloga bana od 17. o m. br. 9228., kojim saborskomu pretresanju podlaže proračune zakladah: 1. regnikolarne, 2. komercijalne, 3. sirotinske, 4. Hutler-Kohlhofer-Monspergerove, 5. bolničke; županijah: zagrebačke, 6. varaždinske, 7. križevačke, 8. Rafajeve, 9. kazališne, 10. zemaljske kulture, 11. preložkoga prekopa, 12. županijskih nepokretninah, 13. stradajućih, 14. komasirane za dobrotvorne svrhe, 15. odbora za realnu veresiju i 16. jamničke kiselice.

10. Pod br. 843. dopis svietloga bana od 21. o. m. br. 3024., kojim predlaže proračune zakladah pučkih učionah, i štipendijske.

Sve ove za godinu 1871. sastavljene proračune zaključi sabor dostaviti odboru za proračun.

11. Pod br. 845. molbenicu presbiterija protestanske obćine augsburžke konfesije zagrebačke za godišnju novčanu pripomoć, — koja bude peticionalnomu odboru dostavljena.

12. Pod br. 846. dopis svietloga bana od 22. o. m. br. 10.694., kojim na ustavno saborsko pretresivanje podastire zakonske osnove o preustrojenju: a) županijah, b) obćinah i trgovištah, neimajućih poput slob. kr. gradovah uredjenih magistratah.

Sabor uputi zakonske ove osnove posebnomu ad hoc izabrati se imajućemu odboru iz 21 lica na predbježno pretresanje, te zaključi, da će odbor taj odmah birati, u koju svrhu imenova predsjednik za primanje odvjetah odbor sastojeći iz zastupnikah naroda Ladislava Thallera, Dragutina Baloga i Makse Mallera, — te odgodi za preduzeti se imajući izbor sjednicu u 12 ½ satih, — koju poslie pol sata opet otvori, i proglasi sliedeći uspjeh izbora:

Sa 46 glasovah budu u taj odbor izabrani zastupnici naroda: Akurti Dragutin, dr. Batagliarini Pavao, Bedeković Koloman, Hervoić Stjepan, Jandrić Andria, Inkey Ferdinand, Kiš Ladislav, Koretić Dragutin, Kraljević Miroslav, vel. župan, Kugler Stjepan, Kukuljević Ladislav, vel. župan, Kulmer grof Miroslav, Kušević Aurel, Kušević Svetozar, vel. župan, Maljevac Petar. vel. župan, Mikšić Koloman, Parčetić Škender, Raizner Ljudevit, Thaller Filip, Thaller Ladislav, i Živković Jovan.

Pozva zatim predsjednik sabor u odsjeke za 5 satih u večer u svrhu pretresivanja zakonskih osnovah o lovu, i o preinaci vodjenja ovrhah, te zaključi sjednicu u 1 sat poslie podne s tim, da će sliedeću po potrebi urediti.

Antun Vakanović, s. r.
sab. predsjednik

Ljudevit Raizner, s. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Dočim se nikakva primjetba nečini proti zapisniku, proglašujem ga ovjerovljenim.

Čast mi je izviestiti vis. kuću, da se je odbor za uredjenje municipijah i obćinah konštituirao, te si izabrao predsjednikom g. zast. Jandrića, a izvjestiteljem g. bilj. Raiznera.

Dnevni je bilježnik g. Akurti, a govornike će bilježiti g. bilj. Thaller.

Interpelacija g. zast. Šandora Barabaša.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Interpelacija

na visoku kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinsku vladu.

Austrijanska c. kr. vlada šiljala je već od 30 godinah povjerenstva u Slanje, koja su povjerenstva iztraživ znanstveno slance (Salzquellen) očitovala, da kamenite soli tamo ima.

Kadno je nagoda izmedju Austrije i Ugarske, zatim izmedju ove i Hrvatske sklopljena, došlo je opet povjerenstvo u Slanje i to godine 1868., koje opetovano očitova, da tamo kamenite soli ima, pa da bi se na sloj kopanjem ili vrtanjem doći moralo, i da bi od velike važnosti za Ugursku i Hrvatsku bilo, kad bi se stvar ozbiljno u ruke poprimila; nu sva ova povjerenstva nisu žalibože dalje ništa učinila.

U Slanju županije križevačke kod „Varaždinskih Toplicah" nalaze se dva slanca (slana vriela), imajuća podosta slanosti (Salzgehalt).

Znanstveno je dokazano, a i kroz praksu je ustanovljeno, da ima svagdje, gdje se slanci nalaze kamenite soli, stoji dakle, da imade u Slanju sloja (Lager) kamenite soli, koji bi se kopanjem ili vrtanjem pronajti mogao.

Nadalje i to stoji, da kamenita sol, što sada Hrvatska i Ugarska proizvadja, nije dostatna naprama potriebi

Digitized by Google

soli; da je kod nas ciena kamenitoj soli veća, nego li u svih susjednih pokrajinah, i da su dohodci državni prikraćeni kroz to, što se mnogo za kiriju iz Erdelja i Galicije u južne krajeve Ugarske i Hrvatske plaćati mora, konačno jest statistički dokazano i to, da se manje soli u Austriji, Ugarskoj i Hrvatskoj (usljed prevelike naime ciene iste) troši, nego li zahtieva ljudsko zdravlje, a koliko manje, nego li potriebuje marva.

Iz gore rečenoga proizlazi jasno, da je pomnoženje kamenite soli uz mali trošak za dobivanje iste od prevelike potriebe za nas, a za državu od velike koristi.

Pošto ipak ništa dosele u tom važnom predmetu učinjeno nije, usudjujem se kao zastupnik kotara, u kojem te slanice leže upitati vis. kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinsku vladu:

1. Da li je vis. kr. zemaljskoj vladi o pomenutih slanicah šta znano.

2. Zašto nije pokušano, da se do sloja kamenite soli u Slanjcu dodje.

3. Je li visoka vlada namjerava te pokuse učiniti, te vrtanje i kopanje sloja preduzeti dati.

U Zagrebu 29. studenoga 1870.

Šandor Barabaš, s. r.
nar. zast. kot. Novimarof.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Ja bi molio visoku kuću, da izvoli ovu interpelaciju predati vladi, da može stvar razviditi.

Predsjednik: Dostavit će se vladi.

Zem. vlada, odiel za bogoštovje i nastavu predlaže osnovu za ustrojenje sveučilišta u Zagrebu.

Bilj. **Dragutin Akurti** (čita dotični dopis vlade):

Uslied velecienjenoga poziva, upravljena na zemaljsku vladu saborskim zaključkom od 8. srpnja 1870., čast mi je priobćiti vis. saboru, da je zakonska osnova ob ustrojstvu sveučilišta „Franje Josipa I. u Zagrebu“, utemeljena zakonskim člankom od 8. travnja 1869., po posebnom odboru vještakah i strukovnjakah izradjena, glede koje je takodjer zemaljska vlada potriebitu razpravu jur i preduzela, te će posljedak ove razprave nakon dobivene previšnje ovlasti, podnieti vis. saboru na ustavno pretresivanje.

Kad ustrojstvo sveučilišta zakonom ustanovljeno bude, učinit će vlada odmah na temelju toga zakona odredbe potrebite u svrhu, da se otvori sveučilište, ter će nastojati, da po mogućnosti ukloni zaprieke, koje bi mogle smetati čim skorijemu oživotvorenju rečenoga zavoda.

Što se pako tiče roka za otvorenje sveučilišta, želja je vlade, da se, ako bude ikako moguće, taj rok neprotegne preko buduće godine školske $187\frac{1}{2}$, a prema tomu gledat će, na koliko do nje stoji, udesiti stvar tako, da sveučilište uzmogne u život stupiti početkom iste godine školske.

U Zagrebu dne 27. studenoga 1870.

Rauch s. r.

Predsjednik: Na medjutomno znanje.

Družtvo historičko upravilo je na vis. sabor molbenicu mjeseca ožujka, u kojoj je zahtievalo, da bude sabor tako milostan, da takodjer ovomu družtva novčanu pripomoć odredi, i to 1000 for. Vis. je sabor ovu molbenicu u sjednici od 4. srpnja vladi dao na izvješće. Zem. vlada, imenito odsjek za bogoštovje i nastavu izvješćuje sada, da je shodno, da se ova pripomoć dade, i to iz zaklade regnikolarne. Ja mislim, da se uputi na odbor, koj proračun regnikolarne zaklade pretresuje.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Ja mogu izviestiti vis. kuću, da je vlada ovu poziciju u proračunu već uvrstila, te će se dakle moći onom prigodom i pretresati; zato bi se ta stvar mogla jednostavno relegirati na odbor onaj.

(Prima se.)

Predsjednik: Zem. vlada, imenito odsjek za bogoštovje i nastavu predlaže molbenicu muzeja s mnenjem, da bi se 4—500 for. još naknadno muzeju dozvolilo. To takodjer ide na odbor za proračun.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Ovo je isto tako po vladi u obzir uzeto prigodom predlaganja proračuna.

Predsjednik: Zem. vlada dostavlja za pretres tri osnove zakonske, jednu za uredjenje računovodstva, drugu za uredjenje zem blagajne, a treće o ustrojstvu gradjevne službe u Hrvatskoj i Slavoniji. Želi li vis. kuća, da se čitaju, (glasovi; netreba), štampat će se svakako i razdieliti, samo je pitanje, je li želi vis. kuća, da idu na odsjeke, ili na poseban odbor?

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja bi se usudio u smislu §-a 33. poslovnika predložiti, da se poseban odbor imenuje i ove zakonske osnove u pretres uzme, i onda visok. saboru svoj predlog na meritorni pretres podnese.

Robert Zlatarović: Vis. sabore! Ja takodjer prihvaćam predlog g predgovornika, jer se bolje koncentriraju sile sabora u radu u posebnom odboru, nego kad predmet ide u sekcije; s druge strane usudio bi se ja još dodatak učiniti.

Budući je mnogo gospode članovah saborskih već u stanovitih odborih, s toga bi ja predložio, da bi nam iz-

Digitized by Google

volilo vis. predsjedničtvo na susriet doći s predlogom, nebi li gospoda ona, koja još nisu u stanovitom odboru, u taj odbor doći mogla. Ako bi vis. kuća pristala na taj predlog, prišteditи će se votiziranje, koje i onako u tom predmetu nije od tolike važnosti.

(Glasovi: Dobro.)

Predsjednik: Ako me vis. kuća udostoji svojim povjerenjem, tako ću prije svršetka sjednice imati čast članove predložiti.

Odbor za razlučenje i dotično spojenje zemaljskih zakladah podnio je izvješće, molim g. izvjestitelja, da ga izvoli proglasiti.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Visoki sabore!

Zaključkom 74. sjednice saborske od 9. srpnja 1870. izaslan bijaše posebni odbor, da razluči zemaljske zaklade od zakladah na posebne svrhe opredieljenih, zatim da predloži koje se zaklade i kako spojiti imaju u jednu zemaljsku zakladu, i kojim se načinom one u buduće rukovoditi i upravljati imaju, neodvisno od državnih financijah. U 56. saborskoj sjednici od 13. listopada 1869. pako bijaše odredjen odbor, kojemu predáne bijahu opazke zagrebačke županije od 1. listopada 1869., odnoseće se na odgovor preuzv. g. bana glede interpelacije vel. župana zagrebačkoga iz 41. saborske sjednice od 16. travnja 1869. o rukovodjenju županijskih zakladah.

Oba ta odbora spojila su se u jedan odbor sastojeći sada iz 9 članovah, naime:

Kraljević Miroslav. (Preds.)
Akurti Dragutin. (Izvj.)
Jančo Stjepan.
Kiš Ladislav.
Raizner Ljudevit.
Kukuljević Ladisl.
Thaller Filip.
Koretić Dragutin.
Kugler Stjepan.

Iza kako se je dakle taj sjedinjeni odbor konštituirao, i predsjednikom presv. g. vel. župana Miroslava Kraljevića, a izvjestiteljem narodnoga zast. Dragutina Akurti-a izabrao, sastao se je on u sjednici dana 24 studena 1870., da rieši povjerenu mu zadaću.

Vidiv tada, da imade do 30 raznih zakladah stranom zemaljskih, stranom županijskih, stranom privatnih, od kojih svih opet njekoje stanovito opredieljenje imaju, dočim su njeke bez opredieljenja, vidiv odbor, da za temeljito razsudjenje predmeta sada već na izmaku saborske periode nebi zadostnoga vremena imao, jer bi prije svega pribaviti si morao točan popis svih zakladah, jer bi morao točno iztražiti početak, odnosno utemeljenje svake pojedine zaklade, i uvidjeti njezina zakladna pisma, koja sva morda se niti nenalaze u ovozemaljskoj pohrani; s razloga nadalje što bi pred očima imati i dakle zaiskati morao prije računarski pregled o stanju svih zakladah: zaključi odbor predložiti visokomu saboru, da pozove zemaljsku vladu, da ona za buduću saborsku periodu sastavi točan popis svih zakladah, da nadalje sakupi sve odnosne zakladnice, da sastavi i obširni opis o postanku, i točan pregled o njihovom novčanom stanju, te uz takovo temeljito obloženje saboru podnese obrazloženi predlog, koje se zaklade i kako spojiti imaju u jednu zemaljsku, nadalje kojih uprava i rukovodjenje izručiti se ima županijam, napokon koje se po svojoj naravi u opredieljenu si svrhu i nadalje i kako rukovoditi i uporabiti imaju, sve dakako neodvisno od državnih financijah. Tim predlogom smatra odbor, da je i zadaća spomenutoga posebnoga odbora iz 56. saborske sjednice formalno riešena.

Iz sjednice odbora za razlučenje i odnosno spojenje zakladah, držane dana 24. studenoga 1870.

Miroslav Kraljević s. r.

Bilježio
Dragutin Akurti s. r.,
izvjestitelj.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Budući sam ja predsjednik toga odbora, to mi je čast očitovati, da kako je ovdje u izvješću proglašeno, nije moguće bilo, da bi se u ovo kratko vrieme, budući skoro ista perioda našega saborovanja prestaje, taj ogromni posao bio dogotoviti mogao; nije moguće s razlogah, koji su i u izvješću navedeni, budući manjkaju različita data, naime, kad i za koga su zaklade utemeljene, gdje su im kapitali i kako osigurani, koje su zemaljske, koje opet svoje naravi, koje privatne; to se mora sve po tanko izpitati, tu će imati i računovodstvo posla, to sve je manjkalo; odbor bi bio mogao doista to priskrbiti, ali bi tomu trebalo 2—3 mjeseca dana, a tako dugo nećemo skupa ostati.

Zato je scienio odbor, da se taj predmet u budućem saboru preduzeti može, a neka se pozove vlada, da dotle sva potrebita data pribavi i ujedno predlog učini i saboru podnese; s toga usudjujem se vis. saboru predložiti, da bi predlog odbora blagohotno primiti izvolio.

Predsjednik: Molim, želi li još tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Predlog odbora jest, da se vlada pozove, da u predmetu dade potanku informaciju i predlog saboru podnese.

(Glasovi: Primamo.)

Digitized by Google

Primljen je predlog odbora.

Molbenica docenta na pravoslovnoj akademiji Posilovića za doznaku naukovnoga paušala za g. 1870. poduprta g. zast. Raiznerom.

Ljudevit Raizner: U posliednjem proračunu dozvolio je vis. sabor naukovni paušal profesorom i takodjer docentom na pravoslovnoj akademiji, a to je slučajno glede docentah iz odnosnoga zakona izostalo; za godinu 1871. predložila je vlada taj paušal isto tako i za docente, s toga predlažem, da se molbenica odputi na odbor za proračun.

(Prima se.)

Predsjednik: Odbor glede zemaljskoga pastuharstva podnaša izvješće; molim g. izvjestitelja, da ga izvoli proglasiti.

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

sjednice saborskoga odbora za uredjenje pastuharstva u Hrvatskoj i Slavoniji, držane u Zagrebu 26. studenoga 1870. pod predsjedom presv. g. Miroslava Kulmera, uz sudjelovanje izabranih odbornikah presv. gg. Ladislava grofa Pejačevića, Hinka grofa Khuena, zatim zastupnikah naroda gg. Aurela Kuševića, Julija Jelačića, Kolomana Mikšića, Ladislava Kiša, Stjepana Jančoa i Ljudevita Raiznera, ujedno izvjestitelja.

U smislu zaključka 76. saborske sjednice 16. srpnja 1870, držane, preduzeo je odbor prije svega izvidjenja o sadanjem obstojateljstvu pastuharstva u našoj domovini, te je saslušav takodjer vojničkoga zapovjednika pastuhare varaždinske, u tom pogledu sliedeća pronašao.:

1. Pastuhah imade zemaljskih svega skupa 120 komadah, koji su smiešćeni u pastuharah varaždinskoj i osječkoj.

2. Od tih pastuhah rabe se 80. njih u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji, a 40 jih se pošilja za vrieme pripusta u vojničku Krajinu.

3. Pastuhi ti se dobivaju iz pastuharah u Ugarskoj nalazećih se.

4 Za uzdržavanje tih, u Ugarskoj nalazećih se pastuharah doprinaša Hrvatska i Slavonija na g. 10.000 fr., te dobiva zato 20 pastuhah na godinu za nadopunjenje svojih 120 pastuhah.

5. Rečeni 120 pastuhah sačinjavaju vlastnost Hrvatske i Slavonije.

6. Godine 1870. nije iz ugarskih pustuharah dobljeno više od 13 pastuhah, i to iz toga razloga, jer jih do 120 nije više faljelo.

7. Oodnošaj taj je faktičan, te nije do sada jošte izmedju kraljevine Ugarske, i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pravnovaljano riešen.

8. Trošak uzdržavanja svih 110 pastuhah iznosi za g. 1871. svotu od 62.486 for.

9. Vojnička krajina rabi 40, indi $^1/_3$ svih pastuhah, doprinaša za njihovo uzdržavanje na godinu samo 12.000 fr. i uzdržava za vrieme pripusta pastuhe i momke, koji jih dvore, te dava za njih stanove u naravi. — Dosljedno samo vojnička krajina

10. nedoprinnša ništa za nabavljenje pastuhah, i za namirenje troškovah uprave, a obvezana bi bila nositi trećinu svega tereta, jer uživa tomu razmiernu korist.

11. Sustav uprave pastuhah jest sasvime vojnički, njom bo upravljaju vojnički častnici, a momci potriebiti za dvorenje pastuhah dobivaju se putem novačenja, kao i ostali vojnici.

12. Za dignutje konjarstva u našoj domovini treba za Hrvatsku 300, a za Slavoniju 150 pastuhah, iudi jih 80, ni iz daleka neodgovora potriebi.

13. Da se nabavi veći broj pastuhah, trebalo bi prirediti za njih potriebite staje i hranu, ostali troškovi centralne uprave nebi se tim povećali.

Iz navedenih, po odboru konštatovanih podatakah proizlazi, da prije svega treba sa kraljevinom ugarskom ugovoriti i ustanoviti, koji dio vlastnosti pripada ovim kraljevinam u pastuharah ugarskih, jer se prije definitivnoga riešenja toga pitanja, osnova za uredjenje pastuharstva u našoj domovini sastaviti nemože, s toga predlaže odbor, da vis. sabor za g. 1871. dosadanji sustav pastukarstva pridržati, te da zemaljsku vladu uz priposlanje odnosnih spisah pozvati izvoli, neka predmet taj sa kraljevinom ugarskom konačno uredi, neka zatim o tom nastoji, da će vojnička Krajina trećinu troškovah za uzdržanje pastuhare plaćati, i da o tom uz predloženje računah upraviteljstva pastuhare sabor izviesti, — tada će odbor ovaj doći u položaj, da će moći osnovu ob uredjenju konjarstva sastaviti, i visokomu saboru predložiti.

Grof K u l m e r s. r.,
predsjednik.

L j u d e v i t R a i z n e r s. r.,
izvjestitelj odbora.

Vis. sabore! Konjarstvo spada nedvojbeno medju glavne faktore narodnoga gospodarstva u domovini našoj, a to tim više što domovina naša svega ima, što unapredjenju konjarstva prija, s toga je od potrebe, da se stvar ta temeljito uredi, jerbo smiera na dignuće blagostanja materijalnoga.

Digitized by Google

Nu prije, nego to učiniti može potrebno je, da se pastuhare urede. Pastuharah u našoj domovini nema, već su skupne pastuhare u Ugarskoj. Te pastuhare nastale su iz poreza, jer su bile prije erarialne i upravljane iz Beču iz državnih sredstvah.

Pastuhare, koje se su u Ugarskoj, preuzela je ugarska vlada i buduć da su iz poreza postale, to je nedvojbeno. da Hrvatska i Slavonija imade jedan dio vlastničtva u Ugarskoj nalazećih se pastuharah.

Pitanje ovo, koje prije svega riešiti ima, nije još na čisto dovedeno, nego stoji u faktičnom provizornom položaju, naime u Hrvatskoj i Slavoniji rabi se 220 pastuhah, koji se kompletiraju iz pastuharah u Ugarskoj nalazećih se. Hrvatska i Slavonija plaća za uzdržavanje tih pastuharah na godinu 10.000 forintih. S toga je odbor scienio da je potrebno, da prije svega zemaljska vlada sa ministarstvom ugarskim uredi pitanje to, da se ustanovi, koji dio vlastničtva pripada ovim kraljevinam u pastuharah u Ugarskoj nalazećih se.

Za dignuće konjarstva u našoj zemlji potrebno je 450 pastuhah, za Hrvatsku 300, za Slavoniju 150. S tim je ogroman trošak skopčan, svakako je od potrebe, da se u tom obziru što preduzme. Svake godine treba da se broj zemaljskih pastuhah razmjerno umnoži, a to će moguće biti tekar onda, kad ćemo znati, kako stojimo u tom pogledu sa kraljevinom Ugarskom.

Za ovu godinu predlaže odbor, da izvoli vis. sabor do riešenja ovoga pitanja poprimiti status quo, kako predlaže vlada.

Još imade jedno pitanje u tom pogledu izmedju vojničke Krajine i kraljevinah ovih. Od tih 129 pastuhah naime rabi se 40 u vojničkoj Krajini. Vojnička Krajina nedoprinaša za uzdržanje pastuhah ugarskih sasvim ništa, nedoprinaša za namirenje troškovah centralne uprave. Pastusi se samo za vrieme pripusta na 6 mjesecih šalju u Krajinu, a ona u naravi uzdržava momke i pastuhe, te plaća godišnji paušal 12.000 forintih. dočim sav ukupni trošak za uzdržavanje 120 pastuhah iznosi 62.000 for.

Od toga bi dakle vojnička Krajina trećinu platiti morala.

S toga predlaže odbor, neka vis. sabor pozove vladu, da pitanje ovo sa zemaljskim vojničkim zapovjedničtvom uredi i o tom nastoji, da vojnička Krajina razmjerni dio troškovah u tu svrhu doprinašala bude.

Treće su računi. Odovud se dava sav potrebiti trošak i za vojničku Krajinu, jer ona plaća obično za godinu kašnje, dok novce sakupi, pastusi se pako uzdržavati moraju, indi sav trošak ide iz naše blagajne. Računah još nismo vidili, buduć da je centralna uprava na vojničku ustrojena, te s toga predlaže njekamo gori račune, a pravedno bi bilo, da se računi ovamo predlažu.

Odbor indi predlaze:

1. Da zemaljska vlada sa ugarskim ministarstvom ugovori, i konačno uredi pitanje o vlastnosti kraljevinah ovih u pastuharah ugarskih imanoj.

2. Da posao glede primitka na čisto dovede.

3. Da pribavi račune o učinjenom potrošku na uzdržavanje pastuhah.

Tada će odbor biti u stanju, da će moći sastaviti osnovu o ustrojenju pastuharstva, i u obće o dignuću konjarstva u našoj domovini. S toga kao izvjestitelj predlažem, da vis. sabor predlog odbora primiti blagoizvoli.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Ja mogu izvjestiti vis. kuću od strane zem. vlade, da su u se istom smjeru, kako je stvar u odboru potaknuta, već poprimljeni koraci od zem. vlade, te resultat još sasvim postignut nije, ali se je najboljemu uspjehu nadati. Čim bi vis. kuća pristala na predlog odbora, to može vlada nanovo stvar poprimiti i urgirati ministarstvo.

Predsjednik: Želi li još tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Prima li vis. kuća predlog odbora, da se za ovu godinu ustroj pastuharstva pridrži, kakav je, a za buduće da vlada nastoji i korake poprimi u tom smjeru, da iznajde, koliki je broj pastuhah potrebit za Hrvatsku i Slavoniju, i da vojnička Krajina takodjer u stalnom rezmjerju bude doprinašala za uzdržavanje domaćih pastuhah.

To je predlog odbora, je li ga vis. kuća prima?

(Glasovi: Primamo.)

Odbor peticionalni podnaša izvješće; molim g. izvjestitelja, da ga izvoli čitati.

Izvj. **Ladislav Thaller** čita:

Z a p i s n i k

peticionalnoga odbora u Zagrebu dne 17. sudena 1870. pod predsjedničtvom presv. g. Mirosl. pl. Kraljevića, vel. župana sl. županije virovitičke, a izvjestiteljstvom Ladisl. Thallera držanoga.

1. Franjo Mücke, slikar historijah u Zagrebu nudi svoje originalne dvie uljevne slike iz hrvatske poviesti crpljen. i sada usled obećanja saboru ovomu učinjenoga dogotovljenə za domaći narodni muzej za cienu od 1000 fr. austr. vried.

Digitized by Google

Peticionalni odbor uvjerio se je osobito, da su slike po Franji Mücke saboru ponudjene zaisto originalne, iz hrvatske poviesti crpljene i izvrstno risane, — te jih tim povodom vis. saboru za nabavu uz ponudbenu cienu 1000 fr. a. vr. preporuča.

2. Terezija udova Kereškenyi moli, da bi joj sabor ovaj s razloga, što je ona smrtju preuzoritoga g. kardinala lišena svih sredstvah za daljnje odhranjenje svoje kćeri, njeku podporu podielio.

Odbor peticionalni znajući, da vis. sabor ovaj neima razpoložive zaklade za slične podpore, predlaže, da bi se molbenica ova prositeljici preko zemaljske vlade povratila.

3. Obćine Dubrava, Badjinec i Paruševac, kotara vrbovačkoga, mole, da bi jih vis. sabor ovaj od tereta njim po obstojavšoj zemaljskoj vladi intimaciom od 15. rujna 1865. br. 11517. nametnutoga, a po vis. dvorskoj kancelariji odpisom od 11. ožujka 1867. br. 678. potvrdjena, da imadu udovi pokojnoga u Dubravi bivšega učitelja Josipa Rožića godišnju mirovinu od 105 fr. a. vried. plaćati, tim riešio, — što bi pronašao kakovu zakladu, iz koje bi se u obće učiteljskim udovam, a napose udovi Rožić godišnjih 105 fr. a. vr. plaćao.

Odbor predlaže, da bi se molba ova sa prilozi zemaljskoj vladi za uredovanje ustupila.

4. Županija sriemska predstavkom od 25. lipnja 1870. moli, da bi se željeznička pruga iz Velikoga Varadina preko Osieka u Sisak graditi se imajuća, preko Šida i Rume, u županiji sriemskoj ležećih vodila.

Odbor predlaže, da bi se predstavka županije sriemske kroz predsjedničtvo vis. sabora ovoga predsjedničtvu sabora ugarskoga za shodno uvaženje izručila.

5. Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu moli, da vis. sabor ovaj zaključujuć viećanja ob izbornom redu, svakoj domaćoj trgovačko-obrtničkoj komori pravo izbora dvajuh zastupnikah na sabor podieli.

Dočim je zakon o izbornom redu po vis. saboru donešen, jur po nj. kr. apost. veličanstvu potvrdjen, i proglašen, predlaže odbor, da se molbenica ova preko zemaljske vlade prositeljem, kao zakašnjena povrati.

6. Dragutin Sauha, saborski pisar prosi, da mu se plaća za vrieme odgodjenja sabora od 5. svibnja do 25. lipnja t. g. doznači i izplati.

Dočim prositelj po izjavi saborskoga kvestora tečajem vremena, za koje on plaću traži, odpušten bijaše, to odbor peticionalni molbenicu njegovu visokomu saboru za uvaženje preporučiti nemože.

7. Urbarske obćine Borovo, Pčelić, Budanica, Cabuna, Rezovac, Suhopolje, Bazie, Turanovac, Lukač, Dugoselo, Budrovac, Detkovac, Rušani, Brezovica, Gačišće, Bačevac, Rezovac mole: da se osuda kot. suda vočinskoga od 10. lipnja 1864. br. 585. donešena ukine.

Odbor predlaže, da se molbenica ova zemaljskoj vladi za shodno uredovanje ustupi.

8. Prošnja seljakah iz Kuzminca, Koledinca, Gorice, Antolovca, Kutnjaka i Jemenca županije križevačke, da jim se odšteta pribavi za pretrpljene štete u ratu ugarskom god. 1848. i 1849.

Odbor predlaže, da se zemaljskoj vladi za shodno uredovanje ustupi.

9. Molbenica obćine Kuzminec, da ju vis. sabor rieši dužnosti plaćanja mirovine učiteljskoj udovi Mariji Radaković u godišnju iznosu od 105 fr. a. vr.

Predlaže odbor takodjer vis. zem. vladi za uredovanje ustupiti.

10. Molbenica Antuna Klinčića, kastelana sl. županije zagrebačke za podieljenje nagrade godišnjih 150 fr. kroz dvie godine, što je za ovo vrieme prigodom saborisanja čistoću i red u prostorijah za sabor odredjenih, uzdržavao.

Imala bi se po predlogu odborovu predsjedničtvu vis. sabora ovoga izručiti za izvidjenje, da li i koliko je spomenuti prositelj zaisto zaslužio.

11. Šišman Zerković i ortaci iz Kaniže mole za dozvolu gradjenja drvenoga mosta preko Drave izmedju Barča i Theresienfelda uz povlast pobiranja mostarine.

Peticionalni odbor predlaže, da se molbenica ova zem. vladi na uredovanje izdade time: da ona stavivši se sa zajedničkim ministarstvom komunikacije u sporazumljenje, takove mjere poprimi, koje će žudjeno sagradjenje toga za promet zemlje naše neobhodno nuždnoga mosta, čim prije cilju dovesti.

12. Molbenica obćinah Hreljin, Zlobin, Praputnik, Krasice, Škrljevo, Kukuljanovo, da se vodovod, što se uz duž željeznice od Fužine napraviti mora, po nješto širji napravi, i njim dozvoli, da oni sada veliku oskudicu vode trpeći, na dan 1400 vedarah vode od tuda zadobiju.

Odbor predlaže, da bi se molbenica ova zem. vladi u tu svrhu uzstupila, da ista stanju stvari shodno izvidjenje na licu mjesta preduzeti dade, i u koliko bi se kod rečenih obćinah zaisto pomanjkanje vode, a lahko nabavljanje iste, kroz uporabu voditi se imajućega vodovoda ukazalo, — molbu tu pri ustanovljenju dojdućega budgeta uvaži.

13. Obćinstvo slobodnoga kr. grada Varaždina moli, da mu se staro gimnazijalna sgrada u svrhu školsku kao vlastitost predade.

Digitized by Google

Dočim se je peticionalni odbor uvjerio, da je občinstvo slob. kralj. grada Varaždina ne samo veleliepu novu sgradu za smješćenje više gimnazije o svojem trošku sazidalo, već da je takodjer staro-gimnazialnu sgradu poslie sbivšega se u Varaždinu požara svojim troškom obnovilo, pak da tu istu sgradu sada takodjer za učevne svrhe, smješćenje djevojačke učione, sa znanjem zemaljske vlade upotrebiti želi, — to predlaže odbor, da vis. sabor predležeću molbenicu zemaljskoj vladi u tu svrhu ustupi, da ova nakon obavljene u tom predmetu sa gradom Varaždinom nuždne razprave visokomu saboru zakonski predlog o predavanju staro-gimnazialne sgrade občinstvu grada Varaždina čim prije podnese.

14. Molbenica Martina Juretića. župnika na Grobniku i Mate Sablića, župnika na Jelenju, da povišenje kapelanom njihovim godišnje plaće sa 40 for. nepadne župnikom i tako siromašnim na teret, već kojoj javnoj zakladi.

Imala bi se po predlogu odborovu zemaljskoj vladi za uredovanje ustupiti.

Miroslav Kraljević s. r.,
predsjednik.

Ladisav Thaller s. r.,
bilježnik.

(Sve točke budu primljene bez debate.)

Predsjednik: G. zast. Žuvić ima kao predstojnik vlade vis. saboru jednu izjavu učiniti.

Zast. vlade **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Ja imadem od strane vlade očitovati, da je zem. vlada na temelju želje u svih trih odsjecih izražene, natrag povukla osnovu zakonsku, koju je podniela za njeke promiene u gradjanskom ovršbenom postupniku.

Predsjednik: Prima se na znanje.

G. vel. žup. Svetozar Kušević ima jedan predlog.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! S razloga toga, što je više zak. osnovah stranom na odsjeke, stranom na posebne odbore odpravljeno, koje će, kako se nadam, za koji dan pretresane i vis. predsjedničtvu za dalnju razpravu predane biti, usudjujem se predložtti, budući do sada još dnevni red ustanovljen nije, da se danas dnevni red za preduzimanje već u razpravi i pretresu stojećih osnovah odredi. Tom prigodom predlažem, da se na prvo mjesto metne proračun zemaljski, i proračun zakladah, zatim osnova o uredjenju municipijah i občinah. zatim osnova o lovu; poslie toga operat odbora o zaključnih računih, napokon da na dnevni red dodju zak. osnove, koje su danas posebnomu odboru predane, t. j. osnova o uredjenju računovodstva. osnova o uredjenju zem. blagajne. i osnova o ustrojstvu gradjevne službe u Hrv. i Slav. Ja preporučam vis. saboru, da taj predlog primi.

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog g. vel. žup. Kuševića, da se ustanovi dnevni red, i na njega na prvo mjesto postavi proračun zemaljski i zakladah, zatim uredjenje municipijah i občinah, zatim osnova o lovu, zatim operat odbora za računski zaključak, napokon osnove. koje sam danas imao čast na stol vis. kuće položiti.

Uslied naloga vis. kuće imam čast predložiti članove za odbor, koj će imati ove tri posliednje osnove u pretres uzeti; u taj odbor bi mogli doći gg.: Grofovi St. Oršić, Kol. Oršić, Nugent. br. Ottenfels, turopoljski župan Josipović, narodni zastupnici: Gvozdanović, Stojanović, Malač, Brlić, Fodroci, Barabaš, Vukotinović, Broz, Čegel, Jelačić Jul., Jelačić Kazimir, Car, Maller, Balog, Bušić, Hac, Šnljok, Gorički, Keresturi, Stiglić, Simić, Petričević. Cviić Knežević.

Tim završujem današnju sjednicu; molim gg. izvjestitelje odsjekah, da se potrude u centralni odbor.

Digitized by Google

Osamdeset i osma saborska sjednica,

držana dne 1. prosinca 1870. u 11 satih, pod predsjeničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Interpelacija zast. Mavre Broza glede poreznih zaostatakah do konca g. 1867. nastalih. — Izvješće kontrolnoga odbora — Izvješće centr. odbora o zak. osnovi o lovu. Izvješće odbora za proračun. — Specialna debata o proračunu.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

87. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 29. studena 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

U 10½ sata prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu.

Saborski bilježnik Raizner čita zapisnik 86. saborske sjednice, koji bje bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Predsjednik priobćuje saboru, da se je odbor za pretresivanje zakonskih osnovah ob uredjenju županijah i občinah konštituirao, i da je predsjednikom preč. gosp. Andriju Jandrića, a izvjestiteljem Ljudevita Raiznera izabrao.

Interpelacija narodnoga zastup. Šandora Barabaša upravljena na vis. kr. hrv.-slav.-dalm. vladu u pogledu slanicah u Slanju ustupljena je zem. vladi.

Br. 852. sab. Dopis svietloga bana od 27. studena 1870. br. 3481. glede oživotvorenja sveučilišta u budućoj školskoj godini 187½ primljen je do znanja.

Dopisi sviet. bana i to od 28. studena t. g. br. 3451., s kojim molbu povjestničkoga družtva u Zagrebu za podieljenje godišnje podpore od 1000 forintih smatra za uvaženja vriednu, onda od 28. studena 1870. br. 3473. glede povišenja redovite godišnje dotacije zem. muzeju od 400 fr. do 500 fr. ustupljuju se odboru za proračun od god. 1871.

Svietli ban dopisom od 28. studena t. g. br. 10782. dostavlja na ustavno pretresivanje tri zakonske osnove najme: I. ob ustrojenju kr. hrv.-slav. zem. računovodstva; II. kr. hrv.-slav. zem. blagajne; III. ob uredjenju gradjevne službe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Sabor zaključi, da se te osnove imaju tiskati i medju članove razdieliti, te za pretresanje povjeriti posebnomu odboru sastojećemu iz svih članovah, koji još u ostalih odborih imenovani nisu, te ujedno pozove predsjedničtvo, da predloži imenik rečenih članovah.

Čitano je zatim izviešće odbora za razlučenje zem. zakladah, te po predlogu istoga odbora zaključeno, da se pozove zem. vlada, da ona za budućú saborsku periodu sastavi točan popis svih zakladah, da nadalje sakupi sve odnosne zakladnice, da sastavi i obširni opis o postanku, i točan pregled o njihovom novčanom stanju, te uz takovo temeljito obloženje saboru podnese obrazloženi predlog, koje se zaklade i kako spojiti imaju u jednu zemalj-

Digitized by Google

sku; nadalje, kojih uprava i rukovodjenje izručiti se ima županijam; napokon, koje se po svojoj naravi u opredieljenu si svrhu i nadalje, i kako rukovoditi i uporabiti imaju, sve dakako neodvisno od državnih financijah.

Molba dra. Mihajla Posilovića, namj. profesora na pravoslovnoj akademiji zagrebačkoj za doznačenje naukovnoga paušala za g. 1870. odputje na je odboru za proračun od g. 1871.

Iza toga bude čitano izviešće odbora za uredjenje pastuharstva u Hrvatskoj i Slavoniji, te je primljen predlog odbora, da se za g. 1871. dosadanji sustav pastuharstva pridržati, i zem. vlada pozvati ima, neka predmet taj sa kraljevinom Ugarskom konačno uredi, neka zatim o tom nastoji, da bi vojnička krajina trećinu troškovah za uzdržavanje pastuhare plaćala.

Zatim uzeto je u pretres izviešće peticionalnoga odbora, te su riešeni sliedeći predmeti:

1. Po predlogu odbora primio je sabor ponudu Franje Mücke, slikara u Zagrebu, kojoj dosljedno mu se za zemaljski muzej odkupiti imaju dvie po njemu priugotovljene slike iz hrv. poviesti za iznos od 1000 fr.

2. Molba Terezije udove Köröskönji za podieljenje odhranbene podpore njezinoj kćeri ima se po predlogu odbora radi oskudice u tu svrhu razpoloživoga fonda moliteljici putem kr. zem. vlade vratiti.

3. Molba občinah Dubrava, Badnjica i Paruševac radi opredieljenja mirovine učitelju Josipu Rožiću iz koje zemaljske zaklade ustupljuje se zem. vladi na uredovanje.

4. Na predstavku županije sriemske od 25. lipnja 1870., da bi se željeznička pruga iz velikoga Varadina preko Osieka u Sisak graditi se imajuća preko Šida i Rume vodila, zaključi sabor, da se ista predstavka putem predsjedničtva ovoga sabora predsjedničtvu ugarskoga sabora za shodno uvaženje odpraviti ima

5. Molba trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, da sabor svakoj trgovačko-obrtničkoj komori pravo izbora dvajuh saborskih zastupnikah podieli, ima se moliteljici, kao zakašnjena, putem kr. zem. vlade povratiti.

6. Molba Dragutina Sauche, saborskoga pisara za doznačenje plaće za vrieme odgodjenoga sabora odbita je s razloga, što je molitelj tečajem rečenoga vremena odpušćen bio.

7. Molbe i to: urbarskih občinah Pčelić, Budanica, Cabuna, Rezovac, Suhopolje, Bazie, Turanovac, Lukač, Dugoselo itd. za ukinuće osude kot. suda Voćinskoga od 10. lipnja 1864 br. 585, zatim molba.

8. seljakah iz Kuzminca, Koledinca itd., županije križevačke za pribavljenje naknade štete, pretrpljene u ugarskom ratu g. 1848. i 1849., onda

9. občine Kuzminec, da se rieši dužnosti plaćanja mirovine učiteljskoj udovi Mariji Radaković imaju se po predlogu odbora ustupiti zem. vladi na uredovanje.

10. Molbenica Antuna Klinčića, kastelana zagrebačke županije za podieljenje nagrade god. 150 fr., što je kroz 2 godine čistio i redio saborske prostorije, izručuje se po predlogu odbora predsjedničtvu sabora na izvidjenje, da li ju je i na koliko molitelj zaslužio.

11. Molba Šišmana Zerkovića i ortakah iz Kaniže za dozvolu gradjenja drvenoga mosta preko Drave medju Barčom i Terezienfeldom uz povlast na pobiranje mostarine ima se po odborovom predlogu ustupiti kr. zem. vladi na uredovanje tim, da se ona u sporazumljenje stavi sa zajedničkim ministarstvom komunikacijah, i takove mjere poprimi, koje su kadre žudjeno sagradjenje upitnoga mosta čim prije svrsi dovesti.

12. Molbenica občinah Hreljin, Zlobin, Praputnik, Krasice, Skrljevo i Kukuljanovo, da se vodovod uzduž željeznice od Fužine po nješto širji napravi tako, da bi i one na dan do 1400 vedarah vode dobivati mogle, ustupljuje se kr. zem. vladi u svrhu, da ona na licu mjesta shodna izvidjenja preduzme, i po obnašašću potriebe molbu kod ustanovljenja budućega proračuna uvaži.

13. Na molbu občinstva slob. kr. grada Varaždina radi predaje stare gimnazijalne sgrade u vlastničtvo na školsku porabu primljen je predlog odbora, da se ista ustupi zem. vladi tim, da sa gradom Varaždinom razpravu povede i saboru zakonski članak ob upitnoj predaji podnese. Napokon

14. Molba župnikah grobničkoga i jelenskoga radi doznake kapelanom povišene plaće iz zem. zaklade ustupljena je kr. zem. vladi na uredovanje.

Iza toga izjavi predstojnik vladinoga odiela za pravosudje Josip Žuvić u ime vlade, da zem. vlada po želji saborskih odsjekah zakonsku osnovu o preinaci ovršbenoga postupka na nepokretnine natrag uzima; to je primljeno do znanja.

Na predlog vel. župana Svetozara Kuševića zaključi sabor sliedeći dnevni red, kojim će predležeće predmete u razpravu uzeti:

1. Proračun zemaljski i zakladah za g. 1871.

2. Zakonsku osnovu ob uredjenju županijah i občinah.

3. Lovski zakon.

4. Računarski zaključak za g. 1869., napokon

5. Danas predložene tri zak. osnove ob ustrojstvu zem. blagajne, računovodstva i graditeljstva.

Digitized by Google

Iza toga predložio je sab. predsjednik po današnjem zaključku sliedeći odbor, kojemu se sada rečene tri zakonske osnove na razpravljanje predati imaju, najmre gg. St. Oršić, Kol. Oršić, Nugent, bar. Ottenfels, Gvozdanović, Stojanović, Malač, Josipović, Brlić, Fodrocy, Barabaš, Vukotinović, Broz. Čegel, Jelačić Julio, Jelačić Kažimir, Car, Maler, Balog, Bušić, Hatz, Šuljok, Gorički, Keresturi, Stiglić, Simić, Petričević, Cviić, Knežević.

Nakon toga zaključi sab. predsjednik sjednicu u 11 satih prije podne tim, da će buduću po potriebi ureći.

Antun Vakanović s. r.
sab. predsjednik.

Drag. Akurti s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Zapisnik je pročitan, dočim nema primjetbe, proglašujem ga ovjerovljenim.

Imadem čast izviestiti vis. kuću, da se je odbor, koji je izaslan, da pretresuje zakonske osnove ob uredjenju računovodstva, zemaljske blagajne i gradjevne službe konštituirao, te si je izabrao predsjednikom g. zast. Baloga, a izvjestiteljem g. zast. Čegela. Kako čujem, već je skoro djelovanje svoje dovršio, te će podnesti vis. kući svoje izvješće.

G. zast. Broz imade jednu interpelaciju.

Mavro Broz: Vis. sabore! Interpelacija onomadne pročitana štovanoga člana saborskoga dr. Brlića daje mi povod, da na vis. zemaljsku vladu imenito na njeg. preuzv. bana upravim interpelaciju u pogledu zaostaloga do god. 1867. u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji poreza, koji se utjerati može. Ako imademo konštatiran samo jedan čin, kojim je dokazano, da je štogod od tih poreznih zaostatakah izplaćeno ili da se uplaćuju, to nas uplata ta ubavješćuje, da u interesu naše domovine zahtievamo 63% od unišavše svote tih poreznih zaostatakah. §. 30. nagodbenoga zakona odredjuje se, da se od utjeranih poreznih zaostatakah, do uključivo 1867. god u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji zaostalih imade za potrebštine domaće naše samouprave upotrebiti 63%, a sve do dan danas izkazano nije, da bi bio u tu svrhu unišao ma samo jedan novčić. Meni je poznato iz više poreznih kotarah, da se ti zaostatci ne samo strogo utjerivaju, nego su i većom siranom sa zateznimi kamati uplaćeni, pa ipak nije iz službenih izvorah o tom ništa poznato. Istinu mi je izpovieditи, da mi nije u čitavom nagodbenom zakonu nijedan paragraf bio toli poćudan, koliko upravo ovaj, jer sam se nadao, da će nam od tih zaostatakah pripasti u najgorem slučaju bar jedan milijun na korist naših domaćih učevnih i znanstvenih zavodah. Nu kao što sam se svagdje prevario, tako sam se i ovdie osvjedočio, da se ustanove nagodbenoga zakona nedrže ondje, gdje nam idu u prilog, jer to se neda niti pomisliti, da od tih zaostatakah do sada upravo ništa unišlo nebi bilo. S toga ostaje nam stroga dužnost, da zaištemo putem naše zemaljske vlade od zajedničkoga ministarstva financijah, ne samo točan izkaz svih u Hrvatskoj i Slavoniji do konca god. 1867. zaostalih porezah, nego da ištemo i izkaz svih onih te kategorije zaostatakah, koji su već uplaćeni; jer kao što rekoh, nam pripada 63% od unišavše svoje, zato da mi na temelju toga izkaza dalnje korake na korist naše domovine učiniti možemo. Evidencija ta je neobhodno potrebita za opravdanje i umirenje naše, jer neda se tajiti, da su porezi za ove dvie godine uzprkos umaljenju izravnoga poreza znatno ponarasli, i da mi više poreza plaćamo, nego ikad prije.

Javno mnenje je uzrujano uslied toga i uznemireno i raznašaju se svakojaki glasovi, dopuštam i pretjerani, koji kažu, da mi danas mnogo više plaćamo, nego bi po poreznom razmjerju plaćati imali. Ovu sumnju razpršiti može samo evidencija, koju zahtievati mi ne samo pravo nego i dužnost imamo. Istina je, da je i iza godine 1867. nastalo posebnih poreznih zaostatakah, na koje se zajednički ministar financijah tuži; ali to nebi odgovaralo niti smislu niti ustanovam nagodbenoga zakona, kad bi se s utjeranimi zaostatci do konca god. 1867. nastavšimi pokrivali zaostatci poslie ove godine nastali, jer onda do konačnoga obračunanja glede porezah nikada nebi doći mogli, jer nikada nemamo mi tako blagoslovljene godine, koja bi bez poreznih zaostatakah prošla. A mi hoćemo u tom pogledu doći jedanput na čisto; s toga uzimljem si slobodu na vis. zemaljsku vladu, imenito na na nj. preuzv. bana upraviti interpelaciju sliedećega sadržaja (čita):

Interpelacija

na nj. preuz. g. bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

§. 30. Nagodbenoga zakona odredjuje, da se od poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji su do konca god. 1867. uključivo nastali, i koji se utjerati mogu, imade postotak 63. obratiti na potrebštine nutarnje samouprave rečenih kraljevinah, postotak 37. usuprot spada u zajedničku državnu blagajnu.

S razloga, što u predloženom proračunu dotični dohodci izkazani nisu, a znade se naročito, da se pomenuti zaostatci utjeruju i uplaćuju, uzimljem si čast. staviti interpelaciju:

Zašto se dohodci ovi neizkažu, i na potrebštine nutarnje uprave neupotrebe?

Zast. vlad. **Robert Zlatarović**: Molim, da bi se interpelacija priobćila vladi.

Predsjednik: Priobćit će se vladi, dotično njeg. preuzv. banu.

Digitized by Google

Stigla su razna izvješća, imenito izvješće kontrolnoga odbora o pregledanju saborskih računah od 1. rujna 1868. do konca prosinca 1869.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Smatram si za dužnost, ovom prilikom staviti jedno pitanje na vis. predsjedničtvo. Bilo je već slučajah, da je naše zastupstvo bilo pozvano na ugarski sabor, i onom prilikom nam je vis. predsjedničtvo dalo na znanje, da je bilo pozvano od ugarskoga sabora. Buduć su sada pojedina lica tamo otišla, p tam vis. predsjedničtvo, da li su službenim znanjem i uticanjem vis. predsjedničtva ova pojedina lica pošla na ugarski sabor, i ako je tomu tako, da nas razlogom vis. predsjedničtvo ubaviesti.

Predsjednik: Na pitanje veleštovanoga g. predgovornika Aurela Kuševića čast mi je izjaviti, da kad bi saborsko predsjedničtvo od koje god strane bilo pozvano. da gg. zastupnike, koji su članovi ugarskoga sabora, tamo odputi, da bi si ja bio za dužnost smatrao to vis. kući odmah najaviti. Nu dočim predsjedničtvo od nikoje strane nije bilo pozvano, da gospodu u ugarski sabor odputi, nisam mogao da vis. kuću o ičemu izviestim, jer još dan danas neznam, koja su gospoda pozvana bila, i na čiji poziv, i kada su otišla. budući se nijedan od otišavše u Peštu gospode zastupnikah predsjedničtvu ovoga sabora nije najavio.

Možebiti, da će ona gg. zastupnici, koja su na ugarskom saboru bila, ako vis. kuća hoće, znati kazati, na čiji su poziv otišli

Aurel Kušević: Uslied toga odgovora vis. predsjedničtva moram želju izraziti, da se onaj običaj pravedan i zakonit, koji ovdje vlada, da se štuje dostojanstvo ove kuće i dosad zadrži. To budi spomenjeno u čuvstvu moje dužnosti.

Predsjednik: Ja mislim. vis. kućo, da se pitanje g. zast. Aurela Kuševića i odgovor predsjedničtva uzima na znanje.

(Glasovi: Na znanje.)

Ivan Živković: Samo tom opazkom, mislim ja, da nemože odsutan biti nijedan član bez dopusta. Mi opažamo, da mnoga gospoda fale. a neznamo zašto fale niti gdje su. Neka se vrši poslovnik, tko bez znanja predsjednika i bez dopusta otide, neka se postupa s njim kako zakon zahtieva. Zato podpunoma uvažavam opazku g. predgovornika.

Ljudevit Vukotinović: Ja bi predložio, da se pismeno formulira, da vis. kuća to kao zaključak izreče.

Predsjednik: Ako vis. kuća želi to kao zaključak izreći, neka se predlog formulira. Po poslovniku je propisano, ako se tko na kratko vrieme želi udaljiti, da ima to prijaviti predsjedniku, ako na dulje, da ima tražiti dopust od vis. kuće. Ja sam već u početku zasjedanja imao čast javiti. da su samo dvojica najavila, da nemogu na sabor doći, od ostalih odsutnih se nije nijedan najavio; nu poslje sam imao čast njekoju gospodu ovdje vidjeti, kao što n. pr. i gosp. Fodrocia, koji se je onda opet ostranio, bez da se je predsjedničtvu ili vis. kući najavio. Čuvstvu svakoga člana je prepušteno, da ono, što ovaj zakon zahtjeva vrši. predsjedničtvo neima vlasti, da ovaj zakon kojim prisilnim načinom izvede, nego je to, kako već rekoh, prepušteno unutrnjemu čuvstvu diskrecije, dužnosti i uljudnosti svakoga člana. Ja mislim, da predjemo na dnevni red.

Izvješće odbora kontrolnog o pregledanju računah.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Z a p i s n i k

sjednice kontrolnoga odbora. držane dana 29. studena 1870. u prisuiju članovah presv. g. grofa Ferdinanda Pejačevića kao predsjednika. Drag. Akurtia kao izvjestitelja, onda Makse Mallera, Stjepana Stiglića i Antuna Labaša.

Predmet

bijaše pregledanje računah, po odboru za saborske troškove i to za vrieme od 1. rujna 1868. do konca prosinca 1869. podnešenih, i ovomu odboru zaključkom 80 saborske sjednice od 21. srpnja 1870. ustupljenih.

Iza kako bi ti računi točno razvidjeni i pregledani proizlazi sliedeće

Obredjenje:

1. Koncem kolovoza 1868. preostalo je u rukuh predsjednika odbora za saborske troškove iznos od 1888 for. 88 nč.

2. U vremenu od 1. rujna 1868. do konca prosinca 1869. dignut je glasom protunamirah ukupni iznos od 51.940 for.

A. Primitci dakle prokazuju ukupni iznos od 53.828 for. 88 nč.

B. Izdatci prokazuju se u gornjem vremenu u ukupnom iznosu od 49.880 for. 57 nč.

S toga koncem prosinca 1869. ostaje u rukuh predsjednika odbora za saborske troškove iznos od 3948 fr. 31 nč. za daljne obračunanje.

Medju nazočnim obredjenjem dakle i položenim računskim svotnikom proizlazi razlika od 12 for. 4 nč. koji iznos po računo-položitelju u III. izkazu pogriešno opetovano u izdatku postavljen izlazi.

Digitized by Google

Odbor predlaže, da se računopoložitelju nazočno računsko obnašašće u prepisu priobći.

Zaključeno i podpisano.

Ferdo grof Pejacsevich s. r.
Bilježio Drag. Akurti s. r.
izvjestitelj,

Predsjednik: Prima se odborovo računsko obnašašće. i dostavit će računopoložitelju.

Centralni odbor podnaša izvješće o zak. osnovi o lovu; neka se proglasi, a onda može vis. kuća odrediti, da se tiska i razdieli, ili da se odmah u pretres uzme.

Bilj. Drag. Akurti čita izvješće centralnoga odbora o zakonskoj osnovi o lovu.

Predsjednik: Ja mislim, da se štampa i razdieli; doći će na dnevni red izza proračuna.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja bi bio zato, da se neštampa, jer ovo izvješće sadržava više samo formalne, a nikakve bitne promjene predložene osnove. Zato mislim, da se na dnevni red za meritorno pretresivanje metne, kako je ustanovljeno, a da se neštampa, bio bi suvišan trošak po mom mnenju.

Predsjednik: Izvješće nije veliko, nije dakle velik trošak; a suvišno, mislim, nije štampanje, jer gospoda članovi sabora žele znati, što sadržava.

Koja su gospoda zato, da se neštampa. neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Većina je zato, da se neštampa.

Izvješće odbora za proračun; molim g. izvjestitelja. da se izvoli ovamo potruditi i proglasiti ga.

Ljudevit Vukotinović: Molim, da mi dozvoli vis. predsjedničtvo još prije jedan kratak predlog učiniti. Kao predsjednik kazališnoga odbora imam čast vis. saboru izjaviti, da se kazališni odbor još nije mogao sastati i posla svoga latiti, radi nadostatna osoblja, budući izvjestitelj još nije na sabor došao i drugi članovi su inimi poslovi zabavljeni. S toga bi ja molio, da vis. sabor izvoli popuniti ovaj odbor još sa njekoliko licah, da može djelovanje započeti. Ako bi ja smio predložiti, ja bi molio, da se odboru pridiele gg. grof Nugent, Inkej i Živković,

(Glasovi: Primamo.)

Predsjednik: Vis. je kuća dakle zaključila, da se kazališni odbor ima popuniti sa gg. grofom Nugentom, i narodnimi zastupnici Inkejem i Živkovićem.

Sada neka izvoli vis. kuća izraziti se glede izvješća odbora za proračun, da li želi, da se samo izvješće čita, ili ujedno i proračun te da ustanovi dan za meritorni pretres.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja predlažem, da se proračun odmah u pretres uzme.

(Glasovi: Odmah.)

Predsjednik: Prihvaća li vis. kuća predlog gospod. Raiznera?

(Glasovi: Primamo.)

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Izvješće

odbora za pregledanje i pretresanje proračuna za g. 1871.

Visoki sabore!

Izaslani iz saborske sjednice 84. od 16. studenoga 1870. odbor za proračun, izabrav si predsjednikom presv. g. Svetozara Kuševića, velikoga župana županije sriemske, a izvjestiteljem Stjepana Hervoića. narodnoga zastupnika, nakon svestranoga i zrieloga pretresivanja, uz zastupanje odnosnih vladinih zastupnikah, dovršio je razpravu osnove zakonskoga članka o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1871. podnešene zemaljskom vladom u smislu §. 13. zakona od 20. travnja 1869., te podnaša visokomu saboru sliedeći posliedak svoga djelovanja.

Poglavje I.

Naslov 1.

Osrednja uprava.

A. Predsjedničtvo zemaljske vlade.

Stavke 1., 2. i 3. sa odnosnimi tekućih brojevih primio je postupajući odbor po vladinom predlogu, predlaže dakle za predsjedničtvo zemaljske vlade 23.980 for.

B. Odiel za unutarnje poslove.

Stavke 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. i 11. prima odbor po vladinom predlogu, predlaže dakle ordinarium sa 88.592 fr.

Kod stavke 12. nakon slova e) imade se dodati slovo f) za vježbenika Jagušića 230 for., pošto je ovaj toliko više plaće imao prije kod kraljevske dvorske kancelarije, sada pako je u toliko s manjom plaćom kod zemaljske vlade namješten; a stavku 13. primio je odbor po vladinom predlogu; dakle extraordinarium predlaže se sa 6005 for. ili pod B. za odiel za unutarnje poslove ukupno sa 94.597 for., a cieli naslov 1. sa 118.577 for.

Podjedno ovdje odbor predlaže vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da nastoji što prije razpoložive činovnike obstojale kraljevske kancelarije dvorske i obstoja-

Digitized by Google

loga kralj. namjestničkoga vieća ponamjesti, ili š njimi polag postojećih propisah postupati.

Naslov 2.

Saborski troškovi.

Primio je odbor po vladinom predlogu sa svotom od 50.000 for.

Naslov 3.

Županijska uprava.

Stavke 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. i 11. primio je odbor po vladinom predlogu, i uslied toga predlaže ordinarium sa 471.939 for.

Zatim stavku 12. bez primjetbe, a 13. sa tom primjetbom, da se kod slova b) jedan odvjetnik županijski sa 600 for. izpusti, jer je takovi u županiji požežkoj prestao; dakle pod ovimi stavkami predlaže se extraordinarium sa 5700 for., a cieli naslov 3. predlaže se sa 477.639 fr.

Ovdje odbor primjećuje, da vis. sabor izvoli zemaljsku vladu pozvati, da u ovom naslovu u stavki 5. izpostavljeni trošak za putni i pisarnički paušal za sve županije sa 50.000 for. razdjeli na županije polag razmjerja i pučanstva i obsega županijah.

Prema zaključku sabora donešenoga u 68. sjednici od 2. srpnja 1870., kojim je zemaljska vlada pozvana, da potrebocu broja kotarskih pristavah i županijskih živinarah do budućega proračuna izvidi, te u proračun za god. 1871. shodne predloge učini, podnaša ista dopisom od 16. studenoga 1870. br. 9320. dd praes. 18. studenoga 1870. br. 841 sab. pod /1. razjasnjujuće izvješće, uslied kojega je odbor zaključio vis. saboru predložiti, da se u županijah nikakvo pomnožanje činovničtva ovom prigodom nepreduzme, pošto i onako polag zakonske osnove o uredjenju županijah, koju vis. sabor sada u razpravi imade, uredjenje županijskih municipijah predstoji.

Naslov 4.

Uzdržavanje sgradah.

Stavke 1. i 2. primio je odbor po predlogu zemaljske vlade, i po tom se predlaže ordinarium sa 6500 fr., isto tako primio je stavku 3. tekući broj 2. i po tom predlaže extraordinarium sa 1000 fr., a cieli naslov 4. sa 7500 fr.

Naslov 5.

Zdravničke potrebe.

Stavke 1., 2., 3., 4. i 5. primio je odbor po vladinom predlogu, i po tom predlaže se ovaj naslov 5. sa 83.880 for.

Naslov 6.

Prinesci za narodne zavode i narodno-gospodarske svrhe.

Stavke: 1., 2., 3., 4. i 5. primio je odbor po predlogu zemaljske vlade sa ukupnom svotom 65.596 for., zatim predlaže odbor, da vis. sabor još jednu stavku i to 7. za županijske nadšumare sa 9100 fr. dozvoli, po tom predlaže se cieli ovaj naslov 6. sa 74.696 fr.

Kod stavke 2. tekući br. 3. u svrhu odkupa zemljištah za gospodarsko-šumarski zavod u Križevcih, od grada Križevca prema zaključku sabora, donešenog u 70. sjednici od 5. srpnja 1870. primio je odbor po predlogu vlade izpostavljenu svotu od 18.000 fr. kao II. kupovnu ratu, i po tom je odbio molbenicu grada Križevca de pres. 9. studenoga 1870. br. 823/sab. pod /. 2., kojom traži, da vis. sabor u ime upitne kupovnine 65.000 fr. dozvoli.

Kod stavke 3. preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da shodne mjere preduzme, da se što prije gospodarsko družtvo tako preustroji, kako će što bolje po zemlju svojoj zadaći odgovarati.

U pogledu otvorenja nove 7 stavke u ovom naslovu sa 9100 fr. za županijske nadšumare primećuje odbor, da vlada namjerava još tečajem ovoga saborskoga zasjedanja predložiti osnovu zakonskoga članka ob uzdržavanju občinskih šumah i šumski zakon u obće; u koliko pako toga nebi mogla možebiti radi kratkoće vremena učiniti, to ona želi svakako bar glede čuvanja občinskih šumah uvesti privremenu naredbu, polag koje će ustrojiti za svaku županiju po jednoga nadšumara sa godišnjom plaćom od 1000 fr. i 300 fr. putnog paušala, i po tom u interesu toli važnoga poduzetja po zemaljsko gospodarstvo preporuča odbor vis. saboru, da zem. vladi rečeni kredit od 9100 fr. otvori, uz dužnost, da u to ime račun položi.

Naslov 7.

Zaklade i štipendije.

Stavke 1., 2. i 3. primio je odbor po vladinom predlogu tim, da je kod stavke 3. tekući br. 3. za primalje izpostavljenu svotu od 504 fr. prema zaključku sabora, donešenom u 70. sjednici od 5. srpnja 1870., uslied koga su stipendije za primalje dozvoljene bile u toliko, u koliko su mjesta popunjena bila, a za buduće, da se više neizdavaju, pošto po izjavi vladinoga zastupnika takova popunjena nisu, izpustio.

A kod stavke 4. tekući broj 1. i 2. radi izpostavljene svote sa 1890 for. primećuje postupajući odbor, da bi visoki sabor samo predujmice i to medju izvanrednimi izdatci ovu svotu za god. 1871 dozvolio, te zemaljsku vladu pozvao, da ona prema zaključku sabora donešenom u 71 sjednici od 6. srpnja 1870 nastoji svakako upitnu raz-

Digitized by Google

pravu glede odieljenja diela iz skupne glavnice od 135,000 f. i koja je u ovu ciel opredjelena, sa zajedničkom ugarskom vladom što prije kraju privesti

Prema tomu predlaže se pod stavkami 1, 2 i 3 ordinarium sa 5.605 f., a pod stavkom 4 extraordinarium sa 1890 fr., a po tom cieli naslov 7 sa 7495 fr.

Naslov 8.

Uzdržavanje pastuhah i oplemenjenje konjah.

Stavke 1 i 2 po predlogu zemaljske vlade primio je odbor sa svotom 40,700. for.

Naslov 9.

Razne potrebe.

Stavke 1, 2, 3. 4, 5 i 6 po vladinom predlogu predlažu se za odobrenje, dakle cieli ovaj naslov 9 sa 12,880 f.

Ovom prigodom predlaže postupajući odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da prema zaključku sabora donešenom u 71 sjednici od 6. srpnja 1870 svakako u god. 1871 podnese zakonsku osnovu o uredjenju predpregah.

Naslov 10.

Kaznione.

Stavka 1. odobrava se po odboru se sa 2240 fr.

Stavke 2, 3, 4 i 5 odobravaju se po vladinom predlogu.

Stavka 6. odobrava se po vladinom predlogu time, da se pod tekućim brojem 3. u mjesto po vladi izpostavljenih 200 for. samo 100 for. dozvoli.

Stavka 7, 8, 9, 10, 11 i 12 odobravaju se po predlogu zemaljske vlade.

Budući da u ovom proračunu nije izpostavljen potrebiti trošak za plaće sada faktično služećih činovnikah, a ovi su:

a) Nazornik sa godišnjom plaćom 1050 for.

b) Liečnik sa plaćom 700 fr., ukupno 1750 for.

to je svakako nuždno i za ove plaće uvrstiti i to u polovici sa 875 for., dakle cieli naslov 10 predlaže sa 107,831 for.

Ovom prigodom uzeo je postupajući odbor u pretres dopis zemaljske vlade od 17. listopada 1870 br. 9671 odnosno de pres. 16. studenoga 1870 br. 835/sab. pod /3 odnoseći se na preustrojenje kaznione lepoglavske, te na temelju istoga odobrava postupak zemaljske vlade i preporuča vis. saboru, da izvoli produljenje ugovora sa milosrdnicami u Zagrebu do 16 lipnja 1871 odobriti, te podjedno zemaljsku vladu pozvati i ovlastiti, da prema zaključku sabora donešenom u 81. sjednici dne 22. srpnja 1870 u predmetu kaznionah postupa po predlogu sadržanom u izviešću odbora za proračun god. 1870; a roka o predaji lepoglavske kaznione, koja 16. lipnja 1871 slieditи ima, da neprekorači, te da odnosnu zakonsku osnovu pretresivanja radi, a svoje predloge o izvedenom preduzeću te uredjenju rečene kaznione saboru za odobrenje podnese.

U ovom obrazloženju nalazi svoje opravdanje postupak ovog odbora kod stavke 1., gdje se po vladi izpostavljena svota sa 4500 for. samo u polovici sa 2250 fr. odobrava, pošto će tamo iztaknuta službovna mjesta istom druge polovice godišta 1871 odnosno pokriće potrebitog troška zahtievati.

Na tom temelju osniva se i primjetba odbora kod stavke 6 tekući broj 2.

A prema tomu, pošto se u stavci 1. nalazi pokriće za osoblje upravljajuće kaznionom lepoglavskom, koje će se tekar ponamjestiti i djelovanje svoje drugom polovicom godišta 1871 započeti; od nužde je, da se u ovom naslovu obskrbi trošak i za sadanje upravno osoblje od mjeseca siečnja 1871 do 16. lipnja 1871. i stoga je po odboru, prema toj potrebi, uvršćeno više 875 for.

Naslov 11

Gradjevne oblasti.

Stavke 1, 2, 3 primio je odbor pc predlogu vladinom.

Stavke 4. tekući broj 1. primio je odbor po vladinom predlogu, nu kod tekućeg broja 2 i 3 primećuje odbor, da vis. sabor samo predujmice za ovu godinu dozvoli ukupnu svotu od 414 for. te da zemaljsku vladu izvoli pozvati, da naknadu svoga kao i sličnoga troška za god. 1869 i 1870 od zajedničke ugarsko-hrvatske vlade zahtieva, pošto su upitni gradjevni uredi izključivo radi obavljanja zajedničkih poslovah obstojali.

Stavke 5, 6 i 7 primio je odbor po predlogu vlade, i po tom se ordinarium predlaže sa 21,440 for.

Stavku 8 primio je odbor po predlogu vlade i po tom se predlaže extraordinarium sa 945, for. a cieli naslov 11 sa 22.385 fr.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da prema zaključku sabora donešenom u 71 sjednici od 6. srpnja 1870:

a) Podnese osnovu zakonskoga članka ob ustrojenju zemaljskih gradjevnih oblastih;

b) Da putem razpravnim izhodi, da zajednička ugarska vlada, za skupne poslove, koje su ovozemaljske

Digitized by Google

gradjevne oblasti obavljale, hrvatsko-slavonskom dohodku izplati naknadno za god. 1869 i 1870 odnosnu tangentu po našem zemaljskom proračunu izplaćenih troškovah.

N a s l o v 12.

Cesto- i vodogradjevine zemaljske.

Stavke 1, 2, 3. 4, 5 i 6 primio je odbor po predlogu vlade sa 7420 fr.

Stavku 7 primio je odbor sa 105.887 fr.

Stavku 8. primio je odbor po predlogu vlade sa 3700 for. po tom se predlaže cieli naslov 12 sa 117.007 f.

Ovom prigodom predlaže odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da nastoji na svaki način, što prije razpravu dokončati sa zajedničkom ugarsko-hrvatskom vladom, radi naknade iz zajedničkog dohodka pruženih po našem zemaljskom imetku novčanih sredstvah, za uzdržavanje cestah i to za godinu 1869 174.566 for. 93 1/3 nvč., za god. 1870 93.786 for. 44 nvč.

Budući da svota pod stavkom 7. sa 105,887 for., niti iz daleka nedostaje za cielu zemlju radi nabave cestovnoga pokrivala, zatim uzdržavanje cestah, mostovah i vodogradjevinah, posebnih gradjevinah i odkupa zemljištah, a za povećanje iste stalnih novčanih vrelah sada na razpolaganje neima, da se u proračun uvrste, pošto i onako je ova stavka povećena sa svimi prištednjami, što ih je odbor kod pretresivanja ovoga proračuna učinio, to odbor preporuča visokomu saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati i ovlastiti, da u ovu svrhu uz položenje posebnoga i obrazloženoga računa tečajem god. 1871 upotriebi prema izkazanoj potriebi: a) one svote, što će ih zajednička ugarska vlada povratiti od prije rečenih svotah, koje su iz našeg zemaljskog imetka u god. 1869 i 1870. radi uzdržavanja državnih cestah podmirene;

b) prištednje od god. 1869, nakoliko se takove prigodom pregledanja računah razpoloživimi izkažu.

Povodom predstavke županije varaždinske de pres 5. listopada 1870 br. 800/sab. pod /4 radi učvršćivanja obalah Drave i uzdržavanja ceste iz Varaždina u Koprivnicu i Slavoniju na državne troškove, predlaže odbor, da zemaljska vlada nastoji kod zajedničke ugarsko-hrvatske vlade svimi mogućimi načini prije izposlovati, da se rieke Drava, Sava i Kupa, kako su prije bile, od granice naše proglase za državne i po tom da se na državne troškove odnosne obale uredjuju i uzdržavaju; zatim nek nastoji izhoditi, da zajednička vlada preuzme natrag medju državne ceste sve one, koje su bile prije sklopljenja nagode sa Ugarskom takove, a u novije vrieme su izmedju takovih izlučene, kao što su Varaždin-Koprivnica u Slavoniju, Zagreb-Sisak. iz Rieke prama Senju, dotle pako dok se ta razprava dokonča, da se ove ceste i odnosne vodogradjevine uzdržavaju iz domaćih sredstvah uz sledit imajuću naknadu dotičnoga troška iz zajedničkog erara.

Nadalje neka zemaljska vlada a) podnese zakonsku osnovu o gradjenju i uzdržavanju zemaljskih i kotarskih cestah, b) neka povede razpravu, te saboru podnese osnovu zakonsku ob ukinuću svih privatnih cestovnih i mostovnih maltah.

U smislu pismenoga predloga upravljenoga na odbor narodnim zastupnikom Eduardom Šuljokom pod /5 radi gradjenja mosta preko Save pod Susedom, predlaže odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da tečajem god. 1871 shodne mjere poprimi i ovlasti da se upitan most, ako li nije moguće na zemaljske troške, a ono putem privatnog poduzetničtva sagradi.

N a s l o v 13.

Žandarmerija.

Primio je postupajući odbor po predlogu vladinom sa 176.639 fr.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati. da prema zaključku sabora g. 1869. i donešenomu u sjednici sabora 72. od 7. srpnja 1870. svakako što prije podnese zakonsku osnovu o ustrojenju domaćih sigurnosti organah, ili da saboru izviesti možebitne zapreke, da sa svoje strane shodne mjere poprimi proti odklonjenju istih.

N a s l o v 14.

Državno računovodstvo.

Stavke 1., 2., 3., 4., 5. i 6., a po tom i cieli ovaj naslov primio je odbor po predlogu zem. vade sa 27.380 fr. te preporuča vis. saboru, da zemaljsku vladu pozove, da zakonsku osnovu o ustrojenju zemaljskoga računovodstva saboru podnese.

N a s l o v 15.

Zemaljska blagajna.

Stavku 1. tekući broj 1. i po tom cieli naslov sa 12.000 fr. primio je odbor po predlogu vlade sa preporukom vis. saboru, da izvoli pozvati zem. vladu, da što prije podnese odnosnu zakonsku osnovu ob ustrojenju zemaljske blagajne.

N a s l o v 16.

Razni neprevidljivi troškovi.

Stavku 1. tekući broj 1., a po tom i cieli naslov 16. primio je odbor po predlogu zem. vlade sa 10.000 fr.

Digitized by Google

Naslov 17.

Mirovne pristojbe.

Stavku 1. tekući broj 1. primio je odbor sa 9.996 f. iz razloga, što se imade u izkazu o mirovinskih pristojbah za odiel unutarnjih poslovah, priklopljenomu proračunu za god. 1871. i to pod naslovom:

I) Dvorska kancelarija, pod tekućim br. 8. Tresler Franjo, račun. oficijal sa 300 for. izostaviti, jer je namješćen; zatim se pod tek. br. 10. Welsperg grof Dragutin sa 6300 for. brisati imade, dočim on nikada u našoj domovini službovao nije i s toga nemože na naš budget padati.

Tekuće brojeve 2., 3 i 4. primio je odbor po vladinom predlogu.

Kod tekućega br. 5. primio je odbor 13.594 forint., pošto se pod V. kraljevsko namjestničko vieće u izkazu tek. br. 16. Pušić Gjuro, poslužnik sa 105 for., jer je odpravnínu primio, izostaviti imade.

Tekuće brojeve 6. i 7. primio je odbor po predlogu vlade.

Kod tek. br. 8. primio je odbor 14.877 for., jer se pod VIII. mirovinskoga izkaza „c. kr. kotarski uredi“ pod tek. br. 29. Marinković Ivan, pristav, sa 280 for., jer je umro, izostaviti mora.

Kod tek. broja 9. primio je odbor 4305 for., jer se u mirovinskom izkazu pod IX. županijski kotarski sudovi pod tek. brojem 12. Mužević Otilija sa 245 for., pošto dolazi naprvo i kod mirovinah u odielu za pravosudje; zatim pod tek. brojem 10. Šiprak Janja sa 100 for. pošto se udala, izostaviti imade.

Tekuće broje 10., 11. i 12. primio je odbor po vladinom predlogu.

Kod tekućega broja 13. za mirovinske pristojbe obstojaloga gubernijuma na Rieci svotu od 5388 fr. obnašao je odbor izostaviti, te predlaže vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da ona nastoji, da se ove pristojbe na koliko bi prijašnjih godinah iz našega budgeta plaćane bile, po zajedničkoj ugarskoj vladi, kamo spadaju, domaćem dohodku povrate.

Kod tek. broja 14. primio je odbor 6644 for., jer se pod tek. br. 17. pod XIV. gradjevne oblasti mirovinskoga izkaza Tisovski Božidar sa 175 for., jer je umro, izostaviti imade.

Kod tek. broja 15. primio je odbor 2198 for., jer je pod XV. cestogradjevno osoblje mirovinskoga izkaza pod tek. br. 10. i 11. Hartel Franjo sa 100 fr. pošto je umro, pod tek. br. 17. Kopečki Sava sa 14 for. 60 nč., jer je punoljetna, izostati imade.

Tekući broj 16. i 17. primio je odbor po predlogu zemaljske vlade.

Kod tek. broja 18. primio je odbor 9781 for., jer pod XVIII. oružničtvo mirovinskoga izkaza pod tek. brojem 24. Križanić Filip sa 105 for. 85 nč., pošto je vrieme izišlo providbi, izostaviti ima.

Prema tomu se predlaže cieli naslov ovaj sa 84.617 fr.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da ona nastoji što više pod ovim naslovom izkazanih mirovinskih pristojbah iz domaćega budgeta odkloniti, te na zajednički ugarsko-hrvatski budget prenieti prema tomu, što imade medju umirovljenici mnogo takovih, koji su prije u mir stupili, nego li je nagodba izmedju Ugarske i Austrije, a i izmedju Ugarske i Hrvatske sklopljena.

Nadalje neka izvoli vis. sabor zem. vladu pozvati, da što prije, ali svakako za g. 1871. zakonsku osnovu o mirovinah saboru na pretresivanje podnese.

Poglavje II.

Naslov 1.

Osrednja uprava.

Stavke: 1., 2., 3., 4. i 5. primio je odbor po vladinom predlogu, i po tom predlaže ordinarium sa 24.104 fr.

Stavku 6. i 7. primio je odbor takodjer po predlogu vlade, te s toga predlaže extraordinarium sa 2265 fr., a cieli naslov 1. sa 26.369 fr.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da razpoložive činovnike i u ovome odjelu što prije ponamjesti ili s njimi polak postojećih propisah postupa.

Naslov 2.

Vjerozakonski zavodi.

Stavku 1. primio je odbor po vladinom predlogu time, da vis. sabor izvoli prema zaključku sabora donešenomu u 72. sjednici od 8. srpnja 1870. zem. vladu pozvati, neka čas prije izhoditi nastoji, da vojnički erar, na kojega je korist upitno zemljište ustupljeno, isti teret u buduće na sebe uzme; za prošasto pako da naknadi iz našega budgeta u to ime pružene svote.

Stavku 2. primio je odbor po vladinom predlogu.

Stavku 3. primio je odbor po vladinom predlogu uz primetbu prema zaključku sabora 72. sjednice od 8. srpnja 1870. kod tek. broja 2., da zem. vlada u budućem proračunu izkaže potrebu za grčko-katoličkoga vikara u Osieku zatim kod tek. brojevah 3. i 4., da zem. vlada u budu-

Digitized by Google

ćem proračunu izkaže pravni naslov i potrebu odnosnoga troška za Franjevce i Kapucine.

Stavku 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13. i 14. primio je odbor po vladinomu predlogu, po tom predlaže se ordinarium sa 109.969 fr.

Stavku 15. primio je odbor po vladinom predlogu, s toga predlaže extraordinarium sa 21.053 fr., a cieli naslov 2. sa 131.022 fr.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne.

Sve stavke ovoga naslova primio je odbor po vladinu predlogu, dakle cieli naslov predlaže svotom 18.246 fr.

Ovom prigodom primjećuje se:

a) Kod stavke 1. imade se rieč „plaća“ sa „podpuna kongrua“ izmieniti.

b) Kod stavke 4. kod svih tekućih brojevah 1—6. neka izvoli vis. sabor zemaljsku vladu pozvati, da prema zaključku sabora donešenom u 73. sjednici od 9 srpnja 1870. doprinese pravni naslov tamo izkazanih odštetah.

Naslov 4.

Školski zavodi.

Sve stavke redovite potrebe primio je odbor po vladinom predlogu, po tom ordinarium predlaže sa 161.093 fr.

Stavke kod izvanredne potrebe primio je odbor po vladinom predlogu sa 5050 for., nu ovamo imade se još dodati 207 for. u ime 20% doplatka za god. 1869. za karlovačke gimnazijalne učitelje, i po tom se predlaže extraordinarium sa 5257 for., a cieli ovaj naslov 4. sa ukupnom svotom 166.350 for.

Ovom prigodom odbor primjećuje, da izvoli vis. sabor izjavu zemaljske vlade, učinjenu prigodom pretresivanja proračuna u odboru, da je osnova zakonskoga članka o ustrojenju sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu prigotovljena i da će ju što prije saboru predložiti, primiti na znanje, dočim podjedno odbor vis. saboru izvješćuje, da posebne dotacije za sveučilište ovdje u proračunu netreba, pošto ista polag izjave vlade, svoje pokriće nalazi u ovom naslovu u dozvoljenih novčanih sredstvih za akademiju pravoslovnu, bogoslovje, a u koliko bi jošte što manjkalo, da će to naći svoje pokriće u zakladi za sveučilište.

Prema tomu, što je sabor u svojoj sjednici 72. od 8. srpnja 1870. zaključio, da zemaljska vlada svoj predlog za ustrojenje nautičke učione u Bakru tako udesi, da se ista jošte g. 1870. oživotvori, u koju svrhu je takodjer dozvolio vladi kredit od 1000 for., — predlaže postupajući odbor vis. saboru, da izvoli zemalj. vladu pozvati, da ona svakako tečajem god. 1871. tamo uzdjeljuje, da nautička škola u Bakru bez svakih zaprekah ustrojena bude.

Pokriće potrebitoga troška za ovu nautičku učionu nalazi se vrh onih za god. 1870. dozvoljenih 1000 for. i u naslovu 5. za zaklade i prineske u nastavne svrhe, gdje se za sada dozvoljuje odnosni trošak za nautičku školu na Rieci, kao i u onih svotah, koje će zajednička ugarska vlada za god. 1869. i 1870., što ih je domaći budget u tu svrhu pružio, naknadno povratiti, kako se to niže kod naslova 5. po odboru predlaže.

Molbenica učiteljskoga sbora gimnazije karlovačke de pres. 18. studenoga 1870. br. 842/sab. pod /6. radi naknadne doznake 20% doplatka za mjesece: listopad, studeni i prosinac 1869. obnašao je odbor pravednom, te je zato u extraordinarium svotu od 207 for. stavio.

U smislu zaključka sabora 72. sjednice od 8. srpnja 1870. postavila je zem. vlada 20% doplatak svim učiteljem razumjevajuć ovamo i učitelje karlovačke gimnazije u ordinarium, nu nije toga stopila u samu plaću, već u ovom proračunu to izviesti ima, a za buduće da zemaljska vlada odmah prigodom sastavljanja proračuna to učini.

Primjerno zaključku sabora 72. sjednice od 8. srpnja 1870. predlaže odbor vis. saboru, da zemlj. vladu pozove, da potrebite predloge izradi, kako da se realne učione u obće u našoj zemlji ustroje, a naročito pako u Vukovaru i Rumi, da se bez svake zapreke, ako još moguće, početkom školske godine 187½ podignu.

Napokon predlaže odbor vis. saboru, da zemlj. vladu naputiti izvoli, da svimi mogućimi sredstvi nastoji tamo djelovati, da odnosna školska zakladna dobra Kutjevo i Potočec-Ivanec, prema znatnom trošku što koristonosnije upravljana budu.

Naslov 5.

Zaklade i prinesci u nastavne svrhe.

Sve stavke ovoga naslova primio je odbor po predlogu zemalj. vlade s toga zanj predlaže 23.194 fr.

Ovom prigodom predlaže odbor, da vis. sabor zaključiti izvoli, da se u ovom naslovu izpostavljeni trošak za pomorsku učionu na Rieci za g. 1871 samo predujmice izplati i to za onaj slučaj, ako zajednička vlada, koja taj trošak nositi ima, u tom obziru u svojem budgetu za god. 1871 skrbila nije.

Podjedno da zemaljska vlada izhodi, da se ovaj kao i sličan trošak za god. 1869 i 1870 od zajedničke ugarske vlade domaćem dohodku povrati.

Kod stavke 5 primećuje odbor, da vis. sabor izvoli zemaljsku vladu naputiti, da ovdje izpostavljena štipendija

Digitized by Google

na terezianskoj akademiji, u koliko popunjena nebi bila, ili u koliko bi se izpraznila, u buduće više neizdaje.

Naslov 6.

Mirovinske pristojbe.

Primio je odbor u ovom naslovu sa 9774 fr. pošto se u mirovinskom izkazu pod nazivom „školski zavodi“ tek. br. 17 i 26 u svoti od 450 for. jer je pokriće za ovu svotu kod naukovne zaklade preliminirano, izostaviti imadu.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zemalj. vladu pozvati, da se prema zaključku sabora donešenom u 73 sjednici od 8. srpnja 1870 glede umirovljenih učiteljah Ivana Trdine i Franje Kořineka ubaviesti, da li su u javne službe namješćeni, ako li jesu, da im tada odnosne mirovine obustavi

Poglavje III.

Naslov 1.

Osrednja uprava.

Stavke 1, 2, 3, 4 i 5 primio je odbor po predlogu vlade, po tom cieli naslov 1 predlaže se sa 28.750 for.

Naslov 2.

Stol sedmorice.

Sve stavke ovoga naslova primio je odbor po predlogu zemalj. vlade, po tom predlaže se ovaj naslov sa 31,221 for.

Naslov 3.

Banski stol.

Stavka 1. primljena je po predlogu zemalj. vlade pod tekućimi brojevi 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 10, i 20, dočim je kod tekućih brojevah 4, 5 i 6 odbor promjenu učinio u tom, što je primio samo dva razreda tajnikah i to:

2 po 1300 for. = 2600 fr.; 2 po 1200 for. = 2400 for. ukupno 5000 for; po tom izilazi u ovoj stavci i u ovom naslovu 300 fr. više nego li je zemalj. vlada predložila.

A to je postupajući odbor učinio s toga razloga, što su tajnici banskoga stola u VIII. dnevnom razredu, kao i prisjednici žup. sudbenih stolovah II. razreda, a ovi imadu plaću 1400 for. pa da se tomu razmjerno približe, a drugo što odbor neuvidja potrebe triuh razredah kod ovih tajnikah, koji gotovo svi jednaki posao obavljati moraju.

Stavke 2, 3, 4, 5 i 6 primio je odbor po predlogu zemalj. vlade, s toga predlaže cieli ovaj naslov 3 sa 63.898 for.

Naslov 4.

Županijski sudovi u Zagrebu, Osieku, Varaždinu, Rieci, Križevcih, Požegi i Vukovaru.

Stavku 1. primio je odbor po predlogu zemaljske vlade sa 174,195 for. samo je razredjenje ove stavke po tekućih brojevih, kako se u tiskanom proračunu nalazi, promienio s razloga, što neodgovara normiranoj i faktičnoj potrebi sistemiziranoga sudbenoga osoblja, a i tamo izpostavljene plaće nesudaraju se sa faktično postojećimi plaćami; prema tomu predlaže odbor stavku 1. sliedećim načinom:

Stavka	Tek. br.	Redovite potriebe		Pojedine	Ukupno
				forintih a. vr.	
1		Plaće:			
	1	1 predsjednik		4000	
	2	6 prezesah po 2400 fr.		14.400	18.400
		14 prisjednikah župn. sudbenih stolovah I. reda (savjetnici zemaljskoga suda)			
	3	3 po 2000 fr.	6000 fr.		
	4	3 po 1800 fr.	5400 „		
	5	8 po 1600	12.800 „	24.200	
		(Medju njimi jedan drž. odvjetnik)			
		27 prisjednikah žup. sudovah II. red. (odvjetnici županijskoga suda)			
	6	9 po 1600 fr.	14.400 fr.		
	7	18 po 1400 f.	25.200 „	39.600	
		17 tajnikah vieća:			
	8	5 po 1000 fr.	5000 fr.		
	9	12 po 900 fr.	10.800 „	15.800	
		22 pristava:			
	10	5 po 800 fr.	4000 fr.		
	11	5 po 700 fr.	3500 „		
	12	12 po 600 fr.	7200 „	14.700	94.300
		Pomoćno osoblje:			
		7 ravnateljah pomoćnih uredah:			
	13	2 po 1000 fr.	2000 fr.		
	14	5 po 900 fr.	4500 „	6500	
		7 pristavah:			
	15	2 po 800 fr.	1600 fr.		
	16	5 po 700 fr.	3500 fr.	5100	

Digitized by Google

Stavka Tek. br.	Redovite potriebe		Pojedine	Ukupno
			forintih a. vr.	
		Prenos	112700	
	32 oficiala:			
17	12 po 700 fr.	8400 fr.		
18	20 po 600 fr.	12.000 „	20.400	
	21 akcesista:			
19	7 po 500 for.	3500 fr.		
20	14 po 400 fr.	5.600 fr.	9100	
	7 tamničarah:			
21	2 po 420 fr.	840 fr.		
22	5 po 367 f. 50 nč.	1837 „	2677	11.777
	Poslužno osoblje:			
	28 slugah:			
23	6 po 315 fr.	1890 fr.		
24	8 po 262 fr. 50 nč.	2100 „		
25	14 po 210 fr.	2940 „	6930	
26	29 nadzirateljah uznikah po 262 f. 50 nvč.		7613	
27	14 slugah pomagačah po 226 fr. 80 nvč.		3175	17.718
	Ukupna svota plaćah			174105

Stavke 2, 3, 4, 5 i 6 primio je odbor po vladinom predlogu, po tom se predlaže ordinarium sa 226.590 for.

Stavku 7 primio je odbor po predlogu zemalj. vlade, po tom se predlaže extraordinarium sa 30.000 for. a cieli naslov 4 sa 256.590 for.

Ovom prigodom riešena je i predstavka županije varaždinske de pres. 10. kolovoza 1870 br. 788/sab. pod ·/7 radi odstranjenja uzah žup. sudbenoga stola iz županijske kuće time, što je u extraordinarium u tu svrhu 30.000 for. već po zemalj. vladi umetnuto.

Molbenica manipulacionalnih činovnikah i podvornikah kralj. sudbenog stola županije sriemske de pres. 14. studenoga 1870 br. 829/sab. pod ·/8 preporuča odbor vis. saboru, da ju ustupiti izvoli zemalj. vladi, da ju po mogućnosti uvaži u vlastitom djelokrugu.

Postupajući odbor uvidja silnu potrebu, da se uze žup. sudovah preustroje prema načelom čovječnosti i potrebi novijeg vremena, s toga predlaže vis. saboru, da izvoli zemalj. vladu pozvati, da prema toj načelno izrečenoj potrebi u svih županijah, gdje to do sada učinjeno nije, žup. sudbenih stolovah odnosne uze shodno pregleda, najpotrebitija odmah preduzme, i o tom sabor izviesti, uz podnešenje odnosnih predlogah, te možebit potriebiti kredit naknadno zaište.

Osobito neka zemalj. vlada tečajem god. 1871 za smešćenje žup. sudbenog stola u Vukovaru uz potriebiti možebit naknadni kredit od sabora, shodne korake učini.

Naslov 5.

Troškovi tičući se žup. sudovah.

Sve stavke ovoga naslova primio je odbor po predlogu vlade, po tom se cieli naslov predlaže sa 108.532 f.

Naslov 6.

Troškovi za urbarska povjerenstva.

Primio je postupajući odbor sa 10.000 fr. pošto je vladin zastupnik izjavio, da scieni, da će za ovaj naslov dostati ova svota, dakle predlaže se 8000 for. manje, nego li je zemalj. vlada prvobitno predložila.

Naslov 7.

Gruntovne oblasti.

Primio je odbor po predlogu zemalj. vlade; s toga predlaže za taj naslov svotu 22.050 fr.

Naslov 8.

Mirovne pristojbe.

Primio je odbor po predlogu vlade sa 40.186 for., pošto se je odbor uvjerio, da će ova svota u god. 1871 potrebna biti.

Glede pokrića samoupravnih troškovah.

Poglavje I.

Naslov 1.

Prihod od nepokretnostih i koristonosnih pravah.

Primio je odbor po predlogu vlade i predlaže po tom vis. saboru za odobrenje svotu 7000 fr.

Naslov 2.

Povratci.

Predlaže se vis. saboru za odobrenje sa 4400 for.

Digitized by Google

Naslov 3.

Razni dohodci.

Predlaže se vis. saboru za odobrenje sa 1200 for.

Poglavje II.

Naslov 1.

Vjerozakonski zavodi.

Stavke 1., 2., 3., 4., 5., 6. i 7. predlaže odbor po predlogu zemalj. vlade vis. saboru za odobrenje sa ukupnom svotom 70.072 for.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da prema zaključku sabora u 73 sjednici od 8. srpnja 1870 izvoli zemalj. vladu pozvati, da izviesti, zašto je razprava povedena sa vladom ugarskom o razlučenju i izručenju hrvatsko-slavonske vjerozakonske zaklade neriešena ostala, pa da nastoji svimi načini, da se taj važan posao po našu zemlju što prije kraju privede.

Naslov 2.

Školski zavodi.

Naslov ovaj predlaže se vis. saboru za odobrenje sa izkazanom po vladi svotom od 84.736 for.

Prema zaključku sabora 73 sjednice od 8. srpnja 1870 neka vis. sabor izvoli zemalj. vladu pozvati, da izviesti, zašto nije jur dovršeno jednom započeto razlučenje i predaja hrvatsko-slavonske naukovne zaklade, pa da nastoji, da se što prije upitne zaklade razluče i domaćoj upravi predadu.

Nakon ovako dovršene razprave o izkazanom potrošku i prihodu u zemaljskom proračunu, zaključio je odbor vis. saboru sliedeće obće predloge učiniti:

1. Da zemaljsku vladu izvoli naputiti, da u proračunu za god. 1872 za sve zemaljske centralne činovnike u Zagrebu prema novčanim sredstvom zemlje, konakovine uvrsti.

2. Da zemalj. vlada prema zaključku 73 sjednice od 8. srpnja 1870 sa računom za god. 1870 podnese saboru ujedno i račune obstojavše konkurencionalne zaklade, kao što i svih inih zakladah, a isto tako da podnese izkaz od 63% poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji su do konca god. 1867 nastali, i koji se utjerati mogu, ujedno sa izkazom, koliko bude u to ime do zaključka računah unišlo.

3. Da zemalj. vlada račune za god. 1870 podnese zajedno sa proračunom za god. 1872, da se ovaj prema previdjenim računom i u istinu nastalim prištednjam redovito ustanoviti mogao bude.

Predsjednik: Molim g. bilj. Thallera, da izvoli čitati proračun, a g. izvjestitelja da čita na dotične točke zaključak odbora.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Poglavje I. (Potrebe.)

Naslov 1. Poglavje I. Osrednja uprava.

A. Predsjedničtvo zemaljske vlade.

Redovita potreba.

Plaće:

	Pojedince	Ukupno
Ban	12.000	
1 odjelni savjetnik	3000	
1 tajnik	1500	
1 perovodja	800	
2 oficijala i to:		
1 sa	900	
1 sa	800	
2 podvornika i to:		
1 sa	500	
1 sa (izvandredni)	400	19.900
Doplatak za bana	4000	4000
Odjelo za 2 podvornika g. 40 fr.	80	80
		23.980

B. Odiel za unutarnje poslove.

Redovita potreba.

Plaće:

1 odjelni predstojnik	4000	
4 „ savjetnika: 2 po 3000 fr.	6000	
2 po 2500 for.	5000	
1 praliečnik	2100	
4 tajnika i to:		
3 po 1800 for.	5400	
1 sa 1500 for.	1500	
6 perovodjah i to:		
3 po 1000 for.	3000	
3 po 800 for.	2400	
3 perovodna vježbenika po 400 for.	1200	
1 ravnatelj pomoćnih uredah	1500	
2 pristava po 1000 for.	2000	
4 oficiala i to:		
2 po 900 for.	1800	
2 po 800 for.	1600	
4 pisara po 500 for.	2000	
1 prevoditelj	800	
1 prevodni pisar	500	
3 podvornika po 400 for.	1200	
2 poslužitelja po 350 for.	700	
1 vratar	400	
2 kamenotiskara po 500 for.	1000	44.100
Doplatak za odjelnoga predstojnika	1000	1000
Nadnice za šest dnevničarah po 1 f. na dan	2190	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
Za 10 slugah pomagačah		
4 stalna po 65 nč. na dan	949	
6 nestalna po 66 nč. na dan	1423	4562
Odielo za 3 podvornika i 2 poslužitelja po 40 for.	200	
Odjelo za vratara	80	280
Nagrade za središnju upravu	2000	2000
Uredski, pisarnički putni troškovi i dnevnice	12000	12000
a) najam za kuću Kulmerovu	2000	
b) najam za kuću Vakanovićevu	2650	
Za razne potrebe vladi na razpolaganje	20000	20000

(Sve točke budu bez debate primljen.)

[Nakon primljene 4. točke zauze predsjedničku stolicu podpredsjednik Petar Maljevac.]

Bil. **Ladislav Thaller** čita:

Izvanredna potreba.

Osobni doplatak i to:		
a) za 1 tajnika 300 for.		
b) za pristava Boguta 50 for.		
c) za pisara Pregsla 130 for.		
d) za pisara Kružića 25 for.		
e) za kot. pis. Radakovića 20 for.	525	525

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Kod stavke 12. nakon slova e) imade se dodati slovo f) za vježbenika Jagušića 230 for., pošto je ovaj toliko više plaće imao prije kod kraljevske dvorske kancelarije, sada pako je u toliko s manjom plaćom kod zemaljske vlade namješten.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora glede stavke 12.?

(Glasovi: Primamo.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Beriva razpoloživih činovnikah i službenikah.

A. Obstojale kralj. kancelarije dvorske:

a) Kuglmayer Miroslav računarski savjetnik plaća	840)	
b) istomu stanarina	210)	1050

B. Obstojavšega kr. namjestničkoga vieća:

Hervoić Lujo, tajnik	1260)	
Milić Gjuro; tajnik	840)	
Korač Pero, oficijal	735)	
Janjanin Tošo, oficijal	525)	
Goger Antun, pisar	420	
Balentovic Jos., pisar	420	4200

Rekapitulacija.

	Pojedince redovito	Ukopno
Predsjedničtvo zemaljske vlade	23.980	
Odjel za unutarnje poslove	88.592	

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Uslied prihvaćena predloga odbora na 12. točku biti će cieli ovaj naslov za 230 for. veći, nego je sada g. bilježnik čitao. (Čita):

Podjedno ovdje odbor predlaže vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da nastoji što prije razpoložive činovnike obstojale kraljevske kancelarije dvorske i obstojaloga kralj. namjestničkoga vieća ponamjestiti, ili s njimi polag postojećih propisah postupati.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov II. Saborski troškovi.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Dnevnice, stanarine i putni troškovi poslanikah, zatim troškovi saborske pisarne	50.000	50.000

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov III. Županijska uprava.

Redovita potreba.

Plaće častnikah i činovnikah:

A. Središnja uprava.

7 velikih županah po 3000 for.	21.000	
7 I. podžupanah po 1800	12.600	
7 velikih bilježnikah: 1400	9800	
7 I. podbilježnikah po 1000 for.	7000	
4 II. podbilježnika po 800 for.	3200	
7 blagajnikah po 1000 fr.	7000	
7 računovodjah po 800 fr.	5600	
7 arkivarah po 800 fr.	5600	
7 odpravnikah po 600 fr.	4200	
27 pisarah po 500 fr.	13.500	
11 fizikah 800 fr.	8800	
8 živinarah po 600 fr.	4800	
7 mjernikah po 1000 fr.	7000	
7 povjer. sjegurnosti po 400 fr.	2800	
6 kastelanah po 400 fr.	2400	
4 pandura u županiji Riečkoj po 250 f.	1000	
32 pandura u ostalih županijah 200 f.	6400	
		122.700

B. kotarska uprava.

23 velika sudca po 1200 fr.	27.600	
34 kotarska sudca po 1000 fr.	34.000	
60 pristavah po 800 fr.	48.000	
59 pisarah po 400 fr.	23.600	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupnpno
55 ranarnikah po 600 fr.	33.000	
58 primaljah po 150 fr.	8700	
57 pandurah po 200 fr.	11.400	
7 harambašah po 250 fr.	1750	
110 četnikah po 200 fr.	22.000	
		210.050
	Sveukupno	332.750
Doplatak na plaću 7 velikim županom po 1000 fr.		7000
Odielo službenikah i to:		
a) za 36 pandurah središnje uprave po 60 fr.	2160	
b) za 57 kotarskih pandurah po 60 for.		3420
c) za 7 haramḅašah po 60 fr.	420	
d) za 110 četnikah po 40 for.	4400	10.400
Nagrade i pripomoći za sve županije i za sve žup. kot. sudove		8000
Putni i pisarnički paušal za sve županije	50.000	
Putni paušal za 6 nadzornikah svilarstva	840	50.840
Stanarine u mjestih gdje neima žup. sgradah i to:		
Za 7 ranarnikah i to:		
2 u žup. varaždinskoj po 60 fr.	120	
5 u žup. požežkoj po 36 for.	180	
Za kastelana u Varaždinu	200	
Za uredske prostorije kotarskih sudovah i to:		
a) u žup. križevačkoj za 3 stana	550	
b) u žup. pož. za 2 stana	450	
c) u žup. riečkoj za 4 stana	1300	
d) u žup. sriemskoj za 1 stan	240	
e) u žup. virovitičkoj za 1 stan	300	
f) u žup. varaždinskoj za 9 stanah	1800	
g) u žup. zagrebačkoj za 15 stan.	3000	
za stan županije na Rieci	2000	10.140
Za uzdržavanje uznikah uapšenih iztrage radi kod žup. kot. sud.		7.500
Na popravke i obično uzdržavanje onih županijskih zdanjah, koja služe za javnu upravu	10.000	
Za pregradjenje i popravak žup. kuće u Varaždinu	8000	18.000
Nadnice za 57 dnevničarah kod žup. kotar. sudovah po 300 f. na godinu	17100	
Plaće osoblja za svilarstvo i murvinjake i to:		
a) za 6 nadzornikah svilarstva po 420 fr.	2520	
b) za tri vrtljara murvinjakah po 63 for.	189	2709
Za razne nepredvidljive slučajne troškove n. pr. odpremnine, posmrtni četvrt i ine troškove, koji po svojoj naravi spadaju na županijsku upravu, a nisu uvrstjeni na stalni koj stupac		7500
Skupa		471.939

Izvanredna potrieba.

Osobni doplatci i to:		
a) vel. županu zagrebačkomu	500	
b) vel. žup. sriemskomu	1000	1500
Plaća za ona službena mjesta, koja, kad se izprazne, više se popuniti neće i to:		
a) za II. podžupana u županiji zagrebačkoj	1500	
b) za 5 žup. odvjetnikah 3 po 700 f. u županiji riečkoj, virovitičkoj i zagrebačkoj	2100	
2 po 600 for. u županiji požežkoj i varaždinskoj	1200	4800
c) za 9 povjerenikah predpregah	5400	
		478.239

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Odbor imade primjetbu na stavku 12. (Čita):

Da se kod slova b) jedan odvjetnik županijski sa 600 for. izpusti, jer je takovi u županiji požežkoj prestao; dakle pod ovimi stavkami predlaže se extraordinarium sa 5700 for., a cieli naslov 3. predlaže se sa 477.639 fr.

(Prima se.)

Izvj. **Stepan Hervoić** čita:

Ovdje odbor primjećuje, da vis. sabor izvoli zemaljsku vladu pozvati, da u ovom naslovu u stavki 5. izpostavljeni trošak za putni i pisarnički paušal za sve županije sa 50.000 for. razdieli na županije polag razmjerja i pučanstva i obsega županijah.

(Prima se.)

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Prema zaključku sabora donešenoga u 68. sjednici od 2. srpnja 1870., kojim je zemaljska vlada pozvana, da potreboću broja kotarskih pristavah i županijskih živinarah do budućega proračuna izvidi, te u proračun za god. 1871. shodne predloge učini, podnaša ista dopisom od 16.

Digitized by Google

studenoga 1870. br. 9320. dd praes. 18. studenoga 1870. br. 841/sab. pod /1. razjasnjujuće izvješće, uslied kojega je odbor zaključio vis. saboru predložiti, da se u županijah nikakvo pomnožanje činovničtva ovom prigodom nepreduzme, pošto i onako polag zakonske osnove o uredjenju županijah, koju vis. sabor sada u razpravi imade, uredjenje županijskih municipijah predstoji.

(Prima se.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor cieli naslov 3. sa primjetbami odbora?

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja imadem ovdje predlog staviti, koji se tiče izvanrednoga troška.

Ja moram jedan meni iz moje prakse, poznat vrlo žalostan pojav u našoj upravi naprvo donieti, koji me sili, da vis. saboru stavim predlog taj, da se sriemskoj županiji, koja dobiva dotaciju paušalnu za izviestne struke, stavi još 1000 fr.

Uprava sirotinskoga imetka u sriemskoj županiji tako stoji, da nevjerujem, da koja u cieloj monarkiji žalostnije stojati može. U sriemskoj županiji ima od sirotinskoga imetka 2—300.000 fr. izdanih na kamate; od tih imade više hiljadah, od kojih obligacijah nema, imade više hiljadah, gdje za obligacije neznamo gdje su, ima više hiljadah, koje nisu uknjižene, a napokon i takovih, koje su u neredu. Razprava, koja je o tom poslu započela u sriemskoj županiji, kako ja znam bivši izvjestitelj u toj struci kod banskoga stola, nije uspieti mogla do dan danas, jer pod prijašnjom dvor. kancelarijom nije bilo troška, te se nije moglo do toga doći, da se povjerenstvo izašalje, koje bi se bavilo sa likvidacijom toga imetka i uredjenjem posla toga. U sriemskoj županiji ima tri porezna ureda, — rumski, vukovarski i irižki; ova tri porezna kao sirotinska ureda izpostavila su takovo stanje sirot. imetka, po kojem preko 100.000 fr. neućeranih kamatah ima, koje nisu uplaćene. Gg. moja! koliko će to biti propalih kamatah. koliko će to biti danas sutra naš zemaljski erar odgovoran; jer činovnici mienjaju se kao što dogodjaji današnjega vremena, danas se nalazi onaj, koji je odgovoran, u Ugarskoj. ili možebiti u Kranjskoj ili u Galiciji, a naši činovnici mješaju se tako, da nećemo možebiti moći u interesu našega aerara nikoga pograbiti i na odgovornost povući. Kako rekoh nikada nije banska stolica mogla do toga doći, da dobije povjerenstvo, koje bi se tim poslovi bavilo. I dan danas stvar tako stoji, da nema povjerenstva, te je ovdje jošte to zlo, da su kotarski sudovi morali tu stvar na se uzeti. Kotarski sudovi polag današnjega ustrojstva. mislim da će težko doskočiti i onim strukam, koje jim redovito po zakonu nadleže, a ne da se osim toga još sa ovom tako veoma zamršenom stvari bave, koja cielu djelatnost od više osobah zahtieva.

A ja znam gospodo moja! takodjer iz prakse, da se jedan i drugi kotarski sud, koji danas za silu tu stvar vode, tuže, da nemogu uspieti; za pomoć neima banski stol paušala, najviše, ako koji kotarski sud dobije na koji mjesec ili pol godine jednoga pisara, i tako se nemože ništa u toj stvari raditi. S razloga dakle, što neuvidjam mogućnosti, da bi se tomu osim putem povjerenstvah doskočiti moglo, a da se za buduću godinu bar nješto doskočiti može, predlažem, da vis sabor izvoli svotu od najmanje 1000 fr. votirati u tu svrhu, da mogu kotarski sudovi sriemske županije uz doznaku presidiuma banskoga stola dobiti pripomoć, koja je potrebita, da se nadje činovnik, koji će tu stvar rukovoditi; i buduć, da su sva sredstva izcrpljena, te nam ni krajcara nepreostaje, zato predlažem, da vis. kuća izvoli zaključiti, da se ova svota od 1000 fr. uzme iz one 5. rubrike samo ad hoc, i sriemskoj županiji dade u svrhu, koju sam slobodan bio vis. saboru naznačiti.

Zast. vlade **Josip Žuvić**: Vis. sabore! Predlog g. Živkovića ima dvie strane, dvie jezgre; jedna je ta, da se u obće votiranjem stanovite svote olahkoti i pospješi djelovanje o upravi sirotinskoga imetka županije sriemske, a druga, što je vrlo važno, i što treba, da pobudi pozornost vis. sabora, da se sirotinski imetak na temelju podatakah, štono je g. Živković izložio, u županiji sriemskoj nalazi u veoma žalostnom stanju. Prva dužnost vlade i sabora je, da u ovako nježnom predmetu svu svoju pozornost i sve sile svoje upotrebi. Neću, da opetujem razloge, koje je g. Živković naveo, nego u koliko sa svoga stanovišta uzmognem, dati ću još potanju malu ilustraciju.

Okolnosti, kako zbilja stoje u sriemskoj županiji u pogledu imovine sirotinske, izložio je g. Živković, i njemu i meni je jako dobro poznat ovaj predmet iz onoga vremena, dok smo još u jednom kolegiu sjedili, u kojem je upravo g. Živković kao izvj. u toj stvari uvjek išao na pravac praktični, na ustrojstvo povjerenstva u tom popogledu. On će se najbolje sjećati, da je u meni, tadašnjemu prisjedniku banskoga stola, uvjek našao vjernoga zaštitnika mnienja svoga; jer je moje unutrnje uvjerenje, buduć da kotarski sudovi ili nemogu ili neće, da što rade u tom poslu, — razloge neću iztraživati, ili koriti, — da je jedino praktični put, ovaj posao povjerenstvu u ruke dati, koje je vladi odgovorno.

Neću se upuštati u onu stranu predloga, gdje g. zastup. Živković stanovitu svotu u tu svrhu zahtjeva, te odobravajući i pristajući ja drage volje na taj predlog želio bi, da vis. kuća malo obsežnije čini formulirati predlog glede sirotinske imovine same; jer ono, što se sbiva u kotarskom sudu, ono, što se radi u banskom stolu u ovom poslu, ono zemaljskoj vladi poznato nije; u koliko se je u prijašnje doba štogod štipuliralo i dvorska kancelarija se tim poslom bavila, to zem. vladi nije po-

Digitized by Google

smato, zato s druge strane odgovornost nositi dužna nije. Ja mogu izvjestiti vis. kuću, da ob ovih neredih u sriemskoj županiji glede sirotinskoga imetka vladi poznato nije ništa; ja te nerede znam iz moje službe kod banskoga stola, ali neznam, da li je danas stvar uredjena ili ne; da nije, ja to razumijem samo iz predloga gosp. Živkovića. Budući da je vlada u svakomu slučaju dužna, u koliko je samo moguće, činiti ono, što njoj odgovornost njezina nalaže, naročito u ovom nježnom predmetu, neće propustiti, da sve svoje sile upotrebi, da stvar na čisto izvede, a to je samo sredstvom povjerenstvah moguće. S toga pristajuć ja na predlog g. Živkovića, na koliko se vis. saboru svidi, da se pro tempore paušaliraju sudovi, da štogod mogu raditi u tom poslu, želio bih, da g. zastup. Živković svoj predlog pismeno formulira i na stol. vis. kuće stavi, te da vis. sabor izvoli odlučiti, da se ovaj predlog za shodnu uvagu u onom pravcu, da se izbjedi položaj sirotinskoga imetka, zem. vladi ustupi, da vlada učini korake, koje misli, da su shodni za izbjedenje žalostnoga stanja sirotinskoga imetka u sriemskoj županiji.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Kad se rieč povela o tom predmetu, smatram si za dužnost, da i ja od moje strane nješto napomenem.

Ja predlog g. Živkovića s moje strane podkriepljujem i uvažujem. Istina, da je takovo stanje sirotinskog imetka u sriemskoj županiji, kako ga je g. Živković izložio, ali ja držim, da to neće biti samo u sriemskoj županiji, nego možebiti u svih stranah naše domovine. Najpače moram naglasiti, da se taj nered datira od poprilici 20 godinah ovamo, odkad su se pod absolutnom vladom „Bezirksamti“ vrlo malo za tu stvar brinili. Tečajem godinah zamrsila se stvar tako, da neredu nije sada moguće naprečac niti na brzu ruku doskočiti. Ja sam u prošlih godinah, kad sam nastupio upravu sriemske županije, obzir uzeo na taj predmet, te sam god. 1863 dvorskoj kancelariji učinio predlog taj, koji je po banskoj stolici bio opetovan, da se stvar samo povjerenstvom urediti dade. Medjutim g. je Živković razložio, zašto povjerenstva u život stupila nisu, i zašto taj predmet dosada urediti nije moguće bilo. Obzirom na ono, što je g. predgovornik Živković naveo, slobodan sam uztvrditi još to, da se svotom od 1000 fr. tomu doskočiti neće. Vlada naša već je tečajem ovih godinah u iločkom i erdevičkom srezu dozvolila u tu svrhu perovodna dnevničara, od kojih se jedan u erdevičkom srezu uspiehom upotrebiti dade. ali u iločkom ostao je nered isti, jer nezavisi od dnevničara, nego od poreznog i kotarskog ureda, da stvar razmrsi. Stoga podupirem predlog g. Žuvića, koji tamo ide, da g. zast. Živković izvoli stvar pismeno formulirati, da se nesamo paliativnim načinom stvari doskoči, nego da se doista povjerenstvo na temelju odgovornosti prema vla„ di u tu svrhu uredi za izbjeći čim prije žalostno stanje sirotinskog imetka.

Koloman Bedeković: Vis. sabore! Ja bi bio toga mnienja, da bi ne samo u sriemskoj županiji, nego u cieloj domovini, gdje imade takovih slučajah, potrebno bilo, da se uprava sirotinskoga imetka tim putem u red stavi, te da se svagdje, gdje je potrebno, — što vlada i gg. vel. župani najbolje znadu, takova povjerenstva ustroje.

Jovan Živković: Vis. sabore! Budući da je ovdje nov predlog učinjen, to bi i ja o njem rieč poveo, i ujedno moj predlog, koliko je potrebno, obrazložio.

Ja sam u toj stvari išao putem praktičnim, kojega smatram i danas jedino mogućim, da se naime ta stvar samo putem povjerenstvah urediti može. Nu ja vidim, da su naša sredstva u budgetu do konca izcrpljena, te da neima zato pokrića, s toga sam ja, da se bar u prvoj nuždi učini što je moguće, iskao tamo 1000 fr., da mogu kotarski sudovi, koji danas ovu stvar rukovode, dobiti tri perovodna činovnika. To je minimum. Što vi, gospodo moja! dalje idete, naročito, što je predložio g. Žuvić, da ja stavim pozitivan predlog u tom smjeru, to mislim, niti je moguće, niti spada u djelokrug sabora.

Najprije ću odgovoriti g. nar. zast. Bedekoviću, da ta stvar u drugih županijah tako hrdjavo nestoji, kako upravo u sriemskoj, a nijedna županija u cieloj domovini neima toliko svoga novca na kamatih, kolik sriemska, zato glede ostalih županijah neima toliko potrebe izvanrednih mjerah, kako jedino u sriemskoj. Što se pako tiče predloga prvoga g. govornika, da ja stavim pozitivan predlog, to mislim, da nisam pozvan na to, jer to nije stvar naša, nego vlade; ona treba, da se ubavjesti iz aktah, kako stvar stoji, i prema tomu administrativnim putem naloži, kako da se stvar uredi; a vlada će doći do znanja, kako stvar stoji, jer imade jedan slučaj, gdje se traži naknada od erara, budući da je imetak propao, a ta je stvar sada u tečaju. S toga mislim, da nije potrebno staviti predlog za povjerenstvo, zato nemogu na to privoliti, jer sada i nisam kadar staviti ga, jer tu bi trebalo i naputak i ustroj toga povjerenstva izraditi.

S toga mislim, da vis. sabor za sada drugo učiniti nemože, nego da dozvoli svotu, da se u budućoj godini pomogne, koliko moguće.

Josip Žuvić: Neka mi dozvoli vis. sabor, da još jedanput progovorim u tom predmetu. G. Živković u svom predlogu je zahtievao, da vis. sabor dozvoli zasada 1000 for. za olakoćenje posla uprave sirotinjskoga imetka kod kotarskih sudovah.

Ja prihvaćam taj predlog, i podupirem ga i sada; a što se tiče predloga, da g. Živković svoj predlog formulira, u njem neleži ono, što on predmnieva; jer niti je g.

Digitized by Google

Živković predložio, niti sam ja zahtjevao, a niti će vis. sabor vladi naložiti, da ustroji povjerenstvo; to je stvar administrativna. G. Živković kaže, da će vlada biti izvješćena o stanju sirotinskoga imetka iz slučajah, gdje je propao novac, te da je tu za vladu polja dovoljno, da svoj rad prama tomu udesi. Ja mislim, ako vladi konkretan slučaj o pronevjerenju ili gubitku novca dodje na znanje, da vlada neće ništa više znati, nego ovaj jedini faktum; ali neće znati one četiri glavne točke, koje je g. Živković naveo naime: da ima sirotinjskoga imetka, o kojem neima obligatorijah, da ima i takovoga, gdje se nezna gdje su obligatorije, nadalje koje nisu uknjižene, napokon da u obće propada sirotinjski imetak. Ove četiri točke, po kojih se u vrlo žalostnom stanju nalazi sirotinjski imetak, vlada iz jednoga konkretnoga slučaja znala nebude, i neće mjerah u tolikom obsegu poprimiti, kako bi to želiti bilo.

Ako medjutim g. Živkoviću nije stalo do toga, da pismeni predlog podnese, ja se zadovoljavam i tim, da ustmeni predlog dodje u zapisnik, te da sabor po njem potaknut preporuči vladi, da polag onoga u tom predmetu uradi, što joj dužnost nalaže.

S toga preporučam, da primimo predlog g. Živkovića, da vis. sabor sada već za olahkotenje ovoga posla iz rubrike, iz koje je moguće, 1000 for. dozvoli, a drugo da g. Živković nacrta one glavne točke, polag kojih, da onda vis. sabor vladi preporuči, da ono, što je po zakonu dužna učiniti u tom poslu, i u istinu izvede.

Jovan Živković: Vis. sabore! Nisam rad, da se vis. kuća povede, da što tvrdi, o čem nije sama osvjedočena; ja ono što sam naveo, tvrdim iz mojega znanja. Nu ako vis. sabor želi, ja ću predlog staviti, a vis. sabor neka onda odredi, da se vlada pozove, da s razloga, što se sirotinjski imetak u takovu stanju nalazi, shodne mjere poprimi.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Dočim štovani g. predgovornik izrazuje, da je voljan predlog učiniti mislim, da bi mogli preko toga preći, jerbo je zadovoljeno želji g. predgovornika Živkovića, budući da je pod stavkom 11. opredieljeno za izvanredne potrebe 7500 fr., koji se mogu upotrebiti u tu svrhu, kako su se i dosada faktično upotrebljavali za tu svrhu, ako je gdje bilo od potrebe perovodnih licah. Biti će dakle dovoljno, ako vis. kuća ovu stavku primi s opazkom, da se od ovih 7500 fr. dade 1000 for. za perovodnu silu, koja je sriemskoj županiji potrebna.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja se izrazujem proti predlogu g. Živkovića i Zlatarovića; jer zašto da se kaže, po predlogu g. Živkovića, da se dade vladi 1000 f. u tu specialnu svrhu; ili zašto da se se kaže u stavki 11., da se od ovih 7500 for. odluči svota od 1000 fr. u tu svrhu. Ja držim to suvišnim; jer ako žalostno stanje sirotinskog imetka u sriemskoj zupaniji postoji, tomu su po moi mnenju krive dvie okolnosti: ili je tomu kriv nepodpun ili nejasan zakon, ili su pako krivi ljudi, koji ga neizvode, kaošto bi biti moralo. Nu bilo tomu kakogod, stavljam to na stranu, te uzimam, da žalostno stanje zbilja postoji. Da nebude morala zemlja nadoknadjivati sirotam imetak, zaostale kamate i glavnice, to je potrebno, da se vlada i sabor zato zauzmu. Vis. se je sabor zauzeo već kroz to, što je g. Živković izjavio, da u sriemskoj županiji glede uprave sirotinskog imetka taj nered obstoji, te je tako ta stvar došla g. predstojniku pravosudnog oddiela do znanja, a on će znati, kako će tomu doskočiti. A vis. će sabor doskočiti time, što je u proračunu za sve te slučaje providjeno, i to u stavki 5., a drugo u naslovu 16. ovoga poglavja I. Vladi dakle stoji na razpoloženje dovoljno sredstvah za takove slučaje. S toga predlažem, da se jedan i drugi predlog neprihvati.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Ja držim, vis. sabore, da je predlog g. Zlatarovića temeljit, jerbo se drugo netraži, nego da se vlada specialno uputi, da se imade osobito od stavke 11. svota od 1000 fr. upotriebiti u svrhu, da se uredi uprava tog imetka. Ja mislim, da je predlog taj sasvim shodan, te da bi ga vis. sabor mogao primiti.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja preporučam vis. saboru moj predlog, jerbo stavka 11. odnosi se upravo na županijsku upravu. Od putnog i pisarničkog paušala za županije doduše je lanjske godine nješto prištedjeno; ali kako je poznato, županije jadikuju uvjek, da paušal nije dovoljan. U stavku 5. dakle se nebi moglo dirati, nego od onih 7500 fr. stavke 11., koja se imenito u takove svrhe upotrebljava, može se svota od 1000 fr. uzeti, kaošto je g. Živković tražio. Ja nevidim razloga, zašto bi se dalnja debata vodila o tom predmetu, kad se učiniti može, što g. predlagatelj Živković zahtieva.

Predsjednik: G. Živković predlaže, da se biednomu stanju uprave sirotinskog imetka u sriemskoj županiji doskoči tim, da se sriemskoj županiji, dotično kotarskim sudovom 1000 fr. u tu svrhu votira. G. Žuvić pristaje uz taj predlog tim, da se pismeno formulira i onda vladi na uredovanje podnese. Gosp. vel. župan Kušević takodjer predlog g. Žuvića pridržaje i s njim se slaže. Dakle pitam: primali vis. kuća predlog g. Živkovića?

Jovan Živković: Ja mislim, da bi se moj predlog morao u savez dovesti sa predlogom g. predstojnika unutarnjeg oddiela. G. predstojnik izvolio je predložiti, da se 1000 for. izluči od onih 7500 fr. u 11. stavki u svrhu, koju sam ja predložio. Ja tomu protivan nisam, dakle ujedno i ovaj predlog prihvaćam.

Digitized by Google

Predsjednik: Prima-li dakle vis. kuća predlog g. Živkovića s dodatkom, da se ova svota od 1000 for. iz onih 7500 fr. stavke 11. odredi? (Glasovi: Primamo.)

Dakle primljen je predlog g. Živkovića ujedno sa predlogom g. Zlatarovića.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 4. Uzdržavanje zgradah.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Popravci i obično uzdržavanje zemaljskih sgradah i to:		
Banske rezidencije, zemaljske kuće	1000	
Kaznione u Lepoglavi i u Zagrebu	2400	
Narodnoga kazališta, pakračke bludobolnice, zemaljske sgrade u Požegi i škrljevačke bolnice	2000	
		5400

Troškovi režije.

	Pojedince	Ukupno
Čišćenje dimnjakah i zahodah u zemaljskih sgradah	100	
Porez i daće za iste sgrade	1000	1100
		6500

Izvanredna potreba.

Za adaptiranje sveobće bolnice u Zagrebu u svrhu smješćenja tvornice duhana i znatne popravke na krovu, zatim kopanje i zidanje novoga kanala	4500	
Za priredjenje stanovah u Lepoglavi za novoimenovane činovnike		1000
Sveukupno		7500

(Prima se bez debate.)

Predsjednik: Današnju sjednicu zaključujem, i molim gospodu sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Osamdeset i deveta saborska sjednica,

držana dne 2. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Odgovor vladinoga zastupnika na interpelaciju zast. Broza glede poreznih zaostatakah. isto tako na interpelaciju zast. Barabaša glede soli najdene u Slanju. — Nastavak špec. debate o proračunu za g. 1871. — Dopis vlade glede državnih cestah i riekah, i razdiobe zemaljskih i kotarskih cestah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

88. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dne 1. prosinca 1870. pod predsjedničtvom presvietl. gosp. Antuna pl. Vakanovića, saborskoga predsjednika, izvjest. Ladisl. Thallera.

Saborski predsjednik otvori sjednicu u 11 satih, u kojoj zapisnik sjednice 87. pročitan i bez primjetbe ovjerovljen bi.

Saborski predsjednik izviešćuje, da se je odbor imenovani za pretresanje osnovah zakonskih članakah ob ustrojstvu gradjevne službe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, ob ustrojstvu zemaljske blagajne za Hrvatsku i Slavoniju, i ob ustrojstvu hrvatsko-slavonskoga zemaljskoga računovodstva u Zagrebu, constituirao, te za predsjednika Dragutina Balloga, a za izvjestitelja Dragut. Čegela izabrao, što je sabor na znanje primio.

Narodni zastupnik Mavro Broos stavlja na njegovu preuzvišenost gosp. bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sliedeću interpelaciju:

§. 30. Nagodbenoga zakona odredjuje, da se od poreznih zaostatakah kralj. Hrvatske i Slavonije, koji su do konca godine 1867. uključivo nastali, i koji se utjerati mogu, imade postotak 63 obratiti na potrebštine nutarnje samouprave rečenih kraljevinah, postotak 37 usuprot spada u zajedničku državnu blagajnu.

S razloga, što u predloženom proračunu dotični dohodci izkazani nisu, a znade se naročito, da se pomenuti zaostatci utjeruju i uplaćuju, — uzimljem si čast staviti interpelaciju: Zašto se dohodci ovi neizkažu, i na potrebštine nutarnje uprave neupotriebe?

Interpelacija ova daje se zemaljskoj vladi za odgovor.

Narodni zastupnik Aurel Kušević stavlja pitanje na saborsko predsjedničtvo, da li je saborskomu predsjedničtvu ovomu poznato, da se je njeki dan više ovosaborskih članovah, koji su zastupnici na zajedničkom ugarskom saboru, na sabor ugarski u Peštu te čijim pozivom udaljilo, — ako je to sab. predsjedničtvu ovomu poznato, neka ubaviesti kuću ovu o rečenom, do sada nepoznatom pozivu.

Saborski predsjednik izjavljuje, da njemu o tom, da su njeka gospoda saborski članovi nedavno u Peštu na zajednički sabor pozvani, ništa poznato nije, i zato kuću ovu o tom do sada ubaviestiti nemogaše.

Digitized by Google

Kako pitanje narodnog zastupnika Kuševića, tako i odgovor sabor. predsjedničtva primljeni su do znanja.

Saborski predsjednik izviešćuje, da je centralni odbor odsiekah zapisnik zakonske osnove o lovu predložio. Na pitanje, da li se imade štampati ili ne, zaključeno je većinom glasovah, da se neima štampati. — Po pročitanju istoga stavlja se na dnevni red za svoje vriemeno pretresanje.

Čita se zatim izviešće odbora kontrolnoga za saborske troškove sa predlogom odborovim, da se nazočno računsko obnašašće računopoložitelju u prepisu priobći; što po saboru primljeno bi

Narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović kao predsjednik kazališnoga odbora moli, da bi se kazališni odbor u kom, više članovah, a naročito izviestitelj manjka popunio, i predlaže, da bi sabor za popunjenje odbora toga gospodu Artura grofa Nugenta, narodne zastupnike Ferdinanda Inkeya i Jovana Živkovića izabrao, koji predlog kuća uzklikom primi, te su tim prerečena gospoda za članove kazališnoga odbora izabrana.

Saborski predsjednik polaže na stol kuće dogotovljen proračun za saborsku razpravu, — na primljeni predlog narodnoga zastup. Raiznera čita bilježnik Lad. Thaller proračun po zemalj. vladi podnešen, — a izvjestitelj proračunskoga odbora, Hervoić, izpravke predloga proračunskoga u izviešću odborovu navedene. Tečajem ove tako nastavljene razprave budu

Naslova I.

Za osrednju upravu

Stavke 1., 2., 3., za predsjedničtvo zemalj. vlade po predlogu odborovu sa 23.980 fr. po saboru primljene.

Isto tako primljene su pod B.: odiel za unutarnje poslove, po predlogu odborovu, stavke 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10. i 11. u iznosu od 88.592 fr.

Stavka 12. primljena je sa dodatkom pod slovom f) za vježbenika Jagušića 230 fr.

S razloga što je on već od prije veću plaću imao negoli sada pri zemalj. vladi, dakle mu se je morao manjak onaj od 230 fr. a vr. dodati.

Stavka 13. primljena je takodjer po predlogu odborovom sa 6005 fr.

Iznosi dakle primljena ukupna svota za odiel unutarnjih posalah 94.597 for.

A cieli I. naslov svotu od 118.577 fr.

Podjedno je primljen predlog odborov, da se domaća zemalj. vlada pozove, da čim prije razpoložive još činovnike kako preobstojavše dvorske kancelarije tako i bivšega namjestničkoga vieća, ponamješća, ili šnjimi polag obstojećih propisah postupa.

Naslov II.

Saborski troškovi.

Primio je sabor po predlogu odborovom u iznosu sa 50.000 fr.

Naslov III.

Županijska uprava.

Primljene su po predlogu odborovu stavke 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10 i 11. bez primetbe sa iznosom od 471.939 fr.

Stavke 12. i 13. s tom primjetbom, da se odvjetnik županije Požežke sa 600 fr. briše, pošto je jur namješten, dozvoljena je dakle svota od 5700 fr. Ukupna dakle svota 477.639.

Predlog narod. zast. Živkovića, da se županiji sriemskoj u svrhu uredjenja sirotinskoga imetka 1000 for. a. vr. doznači, spojen sa predlogom narod. zast. Zlatarovića, da se nuždno pokriće toga stroška u stavci 11. naslova ovoga u ukupnomu iznosu sa 7500 for. nalazi, primljen je po većini saborskoj. i time naslova ovoga skupni iznos sa 477.639 for. a. vr. primljen.

Naslov IV.

Primljen je po predlogu odborovu sa 7500 for. bez primjetbe i time saborski predsjednik sjednicu u 1 sat poslie pol dana zaključi time, da će se dojduća u 10 satih u jutro započeti.

Antun Vakanović s. r.
sab. predsjednik.

Ladisav Thaller s. r.,
bilježnik.

Predsjednik: Dočim neima nikakve primjetbe, zapisnik je ovjerovljen.

Čast mi je izviestiti vis. kuću, da je g. zast. i bilježnik Dragutin Akurti poradi nenadane smrti svoga sina dopust na njekoliko danah molio, te da sam mu ga takodjer dozvolio.

G. zast. vlade Zlatarović imade vis. saboru nješto izjaviti.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. kućo! Čast mi je odgovoriti na interpelaciju g. zastup. Broza, učinjenu glede 63% zaostatakah poreznih.

Zem. vlada prema dužnosti svojoj nije iz vida pustila pospješenje ovoga predmeta, znajući dobro, da nam je

Digitized by Google

sredstvah silno potrebno za namirenje naših domaćih važnih potrebštinah, te je u tom poslu naišla na najveću pripravnost od strane ugarskoga ministarstva. S toga mogu toliko od strane zem. vlade, koliko u ime bana očitovati, da okolnost, što ovi zaostatci još nisu uvršćeni u proračun, zavisi o tom, što ovaj predmet po naravi svojoj duže vremena zahtieva, jer kaošto je znano, porezi se u ubće sporo plaćaju, te stvar još dovršena nije.

Ja mogu povodom te interpelacije pred licem vis. sabora očitovati, da nestoji ono, što je g. interpelant izvolio primjetiti u govoru svom, da se one točke nagodbenog zakona, koje nam u prilog idu, nevrše, dapače moram izjaviti, da je u svih zem. vlada u tom pogledu na najveću pripravnost od strane ugarskoga ministarstva naišla; stoga vis. kuća, mislim neće posumnjati o tom, da je centralna vlada voljna vršiti ono, što joj zakon propisuje, nego će vis. kuća i s druge strane dopustiti, da još dosada nije niti vremena bilo, da se sve izvede. Predmet ovaj veoma je važan, i ja izjavljujem ovdje nanovo, da će toliko zem. vlada, koliko i sv. ban nastojati, da se posao taj, koji je kako rekoh, našao najveću pripravnost od strane ugarskoga ministarstva financijah, što prije svrsi dovede.

Ovo predgovoreć mogu odgovoriti na konkretno pitanje, zašto nisu ovi zaostatci uvršćeni u ovaj proračun? Zato nisu, buduć je cifra još neizvjestna, te se svota zasada još opredieliti neda. Sva je medjutim prilika, da će do vremena budućega proračuna već moguće biti, te će se i tamo uvrstiti, i predlog glede dalnje razpoložbe njezine vis. saboru načiniti.

Mavro Brooz: Vis. sabore! Buduć neimam razloga, da posumnjam o riečih i tvrdnji g. zastupnika vlade, stoga se s njegovim odgovorom zadovoljavam, i ujedno želju moju, a mislim i želju čitavog sabora izrazujem, da zem. vlada nastoji, da se taj posao što prije rieši.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. kućo! Nadalje imam čast odgovoriti na interpelaciju g. zastupnika Barabaša, učinjenu u prekjučerašnjoj sjednici u pogledu soli u Slanju u križevačkoj županiji potražene i nadjene. Odgovor moj biti će sasvim kratak, te ću se svrnuti samo na ono, što je zem. vladi poznato, naime, da su povjerenstva u tom poslu opetovano radila, nego se osvjedočila, da se ova sol nenalazi u tolikoj množini i čistoći, koja bi potrebita bila, da bi se izvadjanje rentiralo.

Usljed toga vlada u tom poslu nije mogla ništa raditi; medjutim će zem. vlada polag dužnosti svoje, da u svakom poslu, koj se odnosi na materijalnu korist zemlje, sve mjere upotriebi, uzamši ovu stvar u svoje zaklonište, obratiti se na zajedničko ministarstvo financijah, na koje i stvar spada, da i ono razvidi, da li je prema mogućnosti, da se ovo vrelo otvori i ovo blago na korist zemlje obrati. Vlada će u sporazumljenju s ugarskim ministarstvom financijah shodne mjere učiniti.

Ja molim, da bi se g. interpelant s ovim odgovorom zadovoljiti, i visoka kuća na znanje ga uzeti izvolila; zemaljska vlada će nastojati, da stvar čim prije dovrši.

Šandor Barabaš: Ja se s odgovorom g. zastupnika vlade zadovoljavam.

Predsjednik: Prima se na znanje.

Na dnevnom redu je proračun, naslov 5.

Naslov 5. Zdravničke potrebe.

Redovita potreba.

Trošak za bludobolnicu u Pakracu:

Plaće i to:	Pojedince	Ukupno
a) ravnatelja 1000 for.		
b) pomoćnika 400 for.		
c) svećenika 60 for	1460	
Obskrba, liekovi, pokućtvo i rubenina	20.000	21.460

Trošak za škrljevačku bolnicu u Kraljevici:

Plaća i to:		
a) za ravnatelja 1200 for.		
b) pomoćnika 600 for.		
c) svećenika 120 for.	1920	
Obskrbni i liekovni troškovi	7600	

Ini bolničko-obskrbni troškovi.

Ini bolničko-obskrbni troškovi, zatim troškovi putni prigodom sporadičkih bolestih, epidemijah i marvinske kuge	32.600	32.600

Zavodi čovječnosti.

Nahodišta	400	
Porodišta	600	
Ludnice i to: za		
a) obskrbu i liečenje ludjakah u ovozemnih i stranih ludnicah, zatim za putne i popratničke troškove ludjakah u ludnicu i natrag	15.500	
b) Paušal za izobraženje posebnoga umoliečnika, potrebita za ravnatelja zemaljske ludnice		16.500

Ciepljenje kozicah.

Ciepljenje kozicah, imenito nagrade i putni troškovi za ciepljenje kozicah	3800	3800
Skupa		83800

Digitized by Google

	Pojedince	Ukopno
Izvanredna potreba.		
Prvo uredjenje škrljevačke bolnice u Kraljevici:		
Za prvo uredjenje škrljevačke bolnice u Kraljevici		
Za preinake na zgradi		83880

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Za uredjenje škrljevačke bolnice u Kraljevici, glede koje je zaključeno, da se ustroji, nepredlaže se ništa. jer još nije u život stupila.

(Prima se naslov 5.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 6. Prinesci za narodne zavode i narod. gospod. svrhe.

Redovita potreba.		
Subvencija za narodno zemaljsko kazalište		24000
Prinesak za upravne troškove	11000	
20postotni doplatak na plaće profesorah	1896	

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Za odkup zemljišta od kupovnine 53.340 for.		
II. ratu	18000	30896

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Odbor imade ovdje primjetbu: (Čita):

Kod stavke 2. tekući br. 3. u svrhu odkupa zemljištah za gospodarsko-šumarski zavod u Križevcih, od grada Križevca prema zaključku sabora, donešenom u 70. sjednici od 5. srpnja 1870. primio je odbor po predlogu vlade izpostavljenu svotu od 18.000 fr. kao II. kupovnu ratu, i po tom je odbio molbenicu grada Križevca de pres. 9. studenoga 1870. br. 823/sab. pod ·/. 2., kojom traži, da vis. sabor u ime upitne kupovnine 65.000 fr. dozvoli.

Kao što je poznato, grad Križevci podneo je molbu na sabor, da sabor odstupi od zaključka svoga, donešenog u 70 sjednici od 5. srpnja t. g., kojim se ustanovljuje kupovnina za zemljišta za križevačku školu na 53.340 for. Grad je kazao, da je ova svota premalena, nego da sabor izvoli primiti svotu od 65.000 for. Odbor se je uvjerio iz izjave g. zastupnika vlade, kao i iz spisah, koji mu bijahu predloženi, da neima razloga, da vis. sabor odstupi od svoga zaključka, jerbo drži, da je ona svota od 53.340 for. posve dostatna za ona zemljišta.

Stoga predlaže odbor, da visoki sabor predlog sa 18.000 for. kao 2. kupovnu ratu prihvati, i molbenicu grada Križevacah neuvaži.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

	Pojedince	Ukupno
Predplate na štipendije za pitomce		
Prinesak za gospodarsko družtvo u Zagrebu		6000

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Odbor imade ovdje primjetbu: (Čita):

Kod stavke 3. preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da shodne mjere preduzme, da se što prije gospodarsko družtvo tako preustroji, kako će što bolje po zemlju svojoj zadaći odgovarati.

Odbor drži, da je dužan vis. saboru predložiti, da vlada ovo družtvo na svaki način što prije preustroji; jer ako zemlja toliku svotu nanj troši, neka se preustroji tako, da će svojoj zadaći odgovarati, kako sada ni najmanje neodgovara.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Prinesak za glasbeni zavod u Zagrebu		
U gore navedeno ime		3000
Za ustrojenje i uzdržavanje glasbe zemaljske obrane		
Nagrada za svilogojstvo i uredjenje murvinjakah	1000	
Nabava bubjega sjemena i ini razni troškovi	700	1700
		65596

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Vis. sabore! Zem. vlada predlaže cjelokupnu svotu ovoga naslova sa 65.596 for. a odbor predlaže, da vis. sabor izvoli primiti cielokupnu svotu od 74.696 for., dakle 9100 for. više, i to s razloga što odbor predlaže, da vis. sabor još jednu stavku i to 7. za županijske nadšumare sa 9100 for. dozvoli. (Čita):

U pogledu otvorenja nove 7 stavke u ovom naslovu, sa 9100 fr. za županijske nadšumare, primećuje odbor, da vlada namjerava još tečajem ovoga saborskoga zasjedanja predložiti osnovu zakonskoga članka ob uzdržavanju občinskih šumah i šumski zakon u obće; u koliko pako toga nebi mogla možebiti radi kratkoće vremena učiniti, to ona želi svakako bar glede čuvanja občinskih šumah uvesti privremenu naredbu, polag koje će ustrojiti za svaku županiju po jednoga nadšumara sa godišnjom plaćom od 1000 fr. i 300 fr. putnog paušala, i po tom u interesu toli važnoga poduzetja po zemaljsko gospodarstvo

Digitized by Google

preporuča odbor vis. saboru, da zem. vladi rečeni kredit od 9100 fr. otvori, uz dužnost, da u to ime račun položi.

Kad je odbor zaključio o dozvoljenju ove nove stavke vis. saboru predlog učiniti, vodio ga je taj razlog, što su putem segregacijah znamenite šume prešle u vlastničtvo občinah, a poznato je, da se u tih šumah nikakvo gospodarstvo nevodi. Pošto su pako šume najznamenitija grana narodnoga gospodarstva, stoga prihvatio je odbor predlog vlade, usljed kojega ona, ako nebude mogla već u ovom zasjedanju osnovu zakonsku o uzdržavanju občinskih šumah i šumski zakon u obće, predložiti, želi svakako već sada putem privremene naredbe uvesti nadšumare, u svakoj županiji po jednoga, koji bi prema dobromu gospodarstvu občinske šume nadzirali. Stoga odbor predlaže, da vis. sabor izvoli u tu svrhu 9100 for. dozvoliti i podjedno zaključiti, da vlada rečenu osnovu, ako ne još sada, to svakako g. 1871. predloži, a putem privremene naredbe prema toj osnovi, koju želi predložiti, nadšumare uvede, o trošku račun položi.

Predsjednik: Želi li tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Prima li vis. kuća predlog odbora, da se vladi dade ovlaštenje za uvedenje nadšumarah sa troškom od 9100 for. s nalogom, da imade zak. osnovu o uzdržavanju občinskih šumah i šumskom redu u obće što prije saboru podnieti?

(Glasovi: Primamo.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 7. Zaklade i štipendije.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Za izobraženje domaćih umjetnikah, slikarah, kamenorezacah itd.		2000
Za tri tehnika u Beču ili Pragu po 350 for.	1050	
Za 2 teknika u Belgiji ili Švajcarskoj po 500 for.	1000	2050

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Za tri liečnika po 315 for.	945	
Za 1 živinovračitelja	210	
Za 1 primalju	504	
Promocijalne takse i putni troškovi	400	2059

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Odbor imade ovdje primjetbu: (Čita):

Stavke 1., 2. i 3. primio je odbor po vladinom predlogu tim, da je kod stavke 3. tekući br. 3. za primalje izpostavljenu svotu od 504 fr. prema zaključku sabora, donešenom u 70. sjednici od 5. srpnja 1870., uslied koga su stipendije za primalje dozvoljene biše u toliko, u koliko su mjesta popunjena bila, a za buduće, da se više neizdavaju, pošto po izjavi vladinoga zastupnika takova popunjena nisu, izpustio.

Predsjednik: Prima li vis. kuća stavku 3. sa brisanjem broja u točki 3.?

(Primamo)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Tri zakladne zadužbine po 420 for.	1260	
Tri obskrbne štipendije po 210 for	630	1890
Sveukupno		7999

Izvj. **Stjepan Hervoić**: čita:

A kod stavke 4. tekući broj 1. i 2. radi izpostavljene svote sa 1890 for. primećuje postupajući odbor, da bi visoki sabor samo predujmice i to medju izvanrednimi izdatci ovu svotu za god. 1871 dozvolio, te zemaljsku vladu pozvao, da ona prema zaključku sabora, donešenom u 71 sjednici od 6. srpnja 1870 nastoji svakako upitnu razpravu glede odieljenja diela iz skupne glavnice od 135,000 fr., koja je u ovu ciel opredjelena, sa zajedničkom ugarskom vladom što prije kraju privesti.

Prema tomu predlaže se pod stavkami 1, 2 i 3 ordinarium sa 5.605 f., a pod stavkom 4 extraordinarium sa 1890 fr., a po tom cieli naslov 7 sa 7495 fr.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora, da se stavka 4. stavi u izvanredni potrošak, i da se vlada pozove, da nastoji dovršiti razpravu, koja teče radi kapitalah, koji su opredieljeni u svrhu ovdje navedenu?

(Glasovi: primamo.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 8. Uzdržavanje pastuhah i oplemenjenje konjah.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Troškovi za upravu i uzdržavanje 80 pastuhah		39700
Putni troškovi	300	
Nagrade u cekinih i kolajnah	700	1000
		40700

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 9. Razne potrebe.

Popratnički troškovi.

Redovita potreba.

Obskrba i ini razni troškovi, zatim dnevna trošarina i miljarina pratiocah	2400	2400

Digitized by Google

Predpreżni troškovi.

	Pojedince	Ukupno
Najamnine za iznajmljenje predprežne postaje i to:		
a) u Kraljevici 276 for.		
b) u Novomu 575 for.		
c) u Severinu 200 for.		
d) u Prilišću 150 for.		
e) u Moravici 497 for.		
f) u Skradu 567 for.		
g) u Lokvah 79 for.	2326	
Za pomnoženje broja konjah i kolah na njekih postajah	654	
Oružničke asistencijalne pristojbe i nagrade za uhićenje razbojnikah	2000	2000
Nagrade za spasenje života iz pogibelji smrti	200	
Nagrade za ubitu grabežljivu zvierad	800	
Za slog, tisak i papir kod izdavanja zemalj. vlad. lista „Sbornika“ i za „Redarstveni vjestnik“	2000	2000
Paušal za uredovna oglašivanja u „Narodnih Novinah“	2500	2500
		12880

(Prima se.)

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Ovdje ima odbor primjetbu. (Čita):

Ovom prigodom predlaže postupajući odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da prema zaključku sabora, donešenom u 71 sjednici od 6. srpnja 1870 svakako u god. 1871 podnese zakonsku osnovu o uredjenju predpregah.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 10. Kaznione.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Plaće za kaznionu Lepoglavsku:		
1 ravnatelj	1500	
1 kontrolor	1000	
1 nadzornik straže i kažnjenikah	800	
1 pisar	500	
1 liečnik	700	
Zaklade:		
Duhovniku u Lepoglavi za popunjenje kongrue	307	
Za kapelana u istu svrhu	200	
Crkva u Lepoglavi	70	
Svota		577
Crkvene potrebštine:		
Za katoličku kućnu kapelu na: ulje, svieće itd.	50	
Za obdržavanje službe božje grčkoiztočnoga vjeroizpoviedanja, na ulje, svieće itd.	10	
Svota		60
Uredski i pisarnički troškovi, onda putni troškovi i dnevnice:		
Stalni:		
a) pisarnički paušal ravnateljstva kaznione u Lepoglavi	189	
b) Putni troškovi i dnevnice grčkoiztočne vjere duhovnika za obdržavanje službe božje u Lepoglavi	480	
Promienljivi:		
Za tiskanice itd.	134	
Svota		803
Potrebštine sigurnosti:		
Za nabavu i popravak željezja i okovah, zatim za oružje, prah i olovo		265
Nagrade i pripomoći:		
a) za duhovnika u Lepoglavi	315	
b) za njegova kapelana	63	
Promienljive:		
Za podpore činovnikom i liečniku	200	
Svota		578
Porezi i daće:		
Zemljarina sa nameti za Zagreb i Lepoglavu		2
Popratni troškovi kaznionikah:		
Popratni troškovi za kaznenike		200
Upravni troškovi:		
Obskrba kaznenikah u Lepoglavi, Zagrebu i Ugarskoj	97626	
Obskrba civilnih kaznenikah nalazećih se u vojničkih kaznionah tvrdjavnih	60	
Liekovi	1000	
Svota		98686
Pasivne kamate:		
Godišnji dohodci čažmanskoga kaptola za odstupljeni manastir u Lepoglavi		1575
Potreba za tvornice i djelovne zavode		3000
Razni troškovi:		
Razni troškovi		60
Sveukupno		109306

Digitized by Google

Izvj. **Stjepan Hervović** čita:

Stavka 1. odobrava se po odboru sa 2250 fr.

Stavke 2, 3, 4 i 5 odobravaju se po vladinom predlogu.

Stavka 6. odobrava se po vladinom predlogu time, da se pod tekućim brojem 3. u mjesto po vladi izpostavljenih 200 for. samo 100 for. dozvoli.

Stavka 7, 8, 9, 10, 11 i 12 odobravaju se po predlogu zemaljske vlade.

Budući da u ovom proračunu nije izpostavljen potrebiti trošak za plaće sada faktično služećih činovnikah, a ovi su:

a) Nadzornik sa godišnjom plaćom 1050 fr.

b) Liečnik sa plaćom 700 fr., ukupno 1750 for.

to je svakako nuždno i za ove plaće uvrstiti i to u polovici sa 875 for., dakle cieli naslov 10 predlaže sa 107,831 for.

Ovom prigodom uzeo je postupajući odbor u pretres dopis zemaljske vlade od 17. listopada 1870 br. 9671 odnosno de pres. 16. studenoga 1870 br. 835 sab. pod ·/3 odnoseći se na preustrojenje kaznione lepoglavske, te na temelju istoga odobrava postupak zemaljske vlade i preporuča vis. saboru, da izvoli produljenje ugovora sa milosrdnicami u Zagrebu do 16 lipnja 1871. odobriti, te podjedno zemaljsku vladu pozvati i ovlastiti, da prema zaključku sabora, donešenom u 81. sjednici dne 22. srpnja 1870 u predmetu kaznionah postupa po predlogu sadržanom u izviešću odbora za proračun god. 1870; a roka o predaji lepoglavske kaznione, koja 16. lipnja 1871 sliediti ima, da neprekorači, te da odnosnu zakonsku osnovu pretresivanja radi, a svoje predloge o izvedenom preuzeću te uredjenju rečene kaznione saboru za odobrenje podnese.

U ovom obrazloženju nalazi svoje opravdanje postupak ovog odbora kod stavke 1., gdje se po vladi izpostavljena svota sa 4500 for. samo u polovici sa 2250 fr. odobrava, pošto će tamo iztaknuta službovna mjesta istom druge polovice godišta 1871 odnosno pokriće potrebitog troška zahtievati.

Na tom temelju osniva se i primjetba odbora kod stavke 6 tekući broj 2.

A prema tomu, pošto se u stavci 1. nalazi pokriće za osoblje upravljajuće kaznionom lepoglavskom, koje će se tekar ponamjestiti i djelovanje svoje drugom polovicom godišta 1871 započeti; od nužde je, da se u ovom naslovu obskrbi trošak i za sadanje upravno osoblje od mjeseca siečnja 1871 do 16. lipnja 1871. i stoga je po odboru, prema toj potrebi, uvršćeno više 875 for.

Predsjednik: Odbor predlaže, da se postupak vlade odobri, koliko je sadašnja uprava kaznione lepoglavske na pol godine još pridržana, i ujedno, da sabor vladu pozove, da dojduće pol godine nastoji, da predje kaznionа u drugu upravu, i da takodjer osnovu o preustrojenju kaznione saboru podnese. Stoga odbor predlaže, da se za sadašnje osoblje dozvoli plaća za pol godine, a za osoblje, koje će se namjestiti po novom sistemu, da se plaća u dojdućoj godini uvrsti; odbor dakle briše 2350 for. a dodaje 875 for. Je li prima vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: primamo.)

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! U 57. sjednici od 14. listopada g. 1869. izvolio je vis. sabor za preustrojenje kaznione lepoglavske izaslati povjerenstvo saborsko, sastojeće iz g. zast. Kiša i mene. Mi smo naše izviešće stavili na stol visoke kuće u prošlom zasjedanju, te je vis. sabor izabrao odbor za kaznione, koji bi imao ovo izviešće u pretres uzeti. Predmet taj je veoma važan i potrebno je, da se kaznione u našoj zemlji preustroje; stoga molim, da bi odbor taj svoje djelovanje započeo, i vis. saboru što prije izviešće podneo.

Predsjednik: Predsjednik toga odbora je g. Vuković, on je bolestan. Ako vis. kuća želi, da odbor ovaj svoje djelovanje započme, to bi se morao pozvati, da si namjestnog predsjednika izabere.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja mislim, da je predlog g. Raiznera u 81. sjednici riešen tim, što je g. izvjestitelj toga odbora, g. Živković stavio predlog, da neka vis. sabor, — budući taj odbor i onako neće ništa drugoga predložiti, nego što su izaslanici saborski u svom izviešću predložili, — izvoli zaključiti, kako je sada pročitano, naime, da vis. sabor izvoli zem. vladu pozvati, da prema izviešću odbornikah uredi kaznionu lepoglavsku, da podnese o preustrojenju zak. osnovu, i zajedno osnovu, kako će se u buduće uzdržavati kazniona lepoglavska. Stoga mislim, da je stvar riešena, te da odbor neima više djelovanja započeti.

Predsjednik: Predlog g. Raiznera je, da odbor za kaznione svoje djelovanje nastavi, a protupredlog gosp. g. Hervoića, da se obustavi. Molim, neka se izvoli vis. kuća o tom izraziti.

(Nitko se nejavi.)

Dočim nitko neželi govoriti, pitam vis. kuću: Prima li predlog g. Raiznera, da odbor za kaznione ima svoje djelovanje nastaviti?

(Glasovi: Ne.)

Digitized by Google

Prima li se predlog g. Hervoića, da odbor, budući je djelovanje svršio, neima ništa više djelovati?

(Glasovi: Primamo.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 11. Gradjevne oblasti.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Plaće:		
Gradjevni nadzornik		1890
3 mjernika:		
2 po 1050 for., čini 2100 for.		
1 sa 945 for.	3045	
4 mjernička asistenta:		
2 po 735 for., 1470 for.		
2 po 630 for., 1260 for.	2730	
3 gradjevnih vježbenikah po 400 fr.	1200	
1 računopregledatelj	945	
1 pregledateljni asistent	735	
1 pisar	420	
1 poslužitelj	316	11280
Doplatak za gradjevnoga nadzornika		210
Nadnice za 10 dnevničarah po 1 for. na dan		3650

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Najmovine:		
Za gradjevno ravnateljstvo	1300	
Za gradjevni ured u Zagrebu	150	
Za gradjevni ured u Virovitici	264	1714

Izvj. **Stepan Hervoić** čita:

Stavke 4. tekući broj 1. primio je odbor po vladinom predlogu, nu kod tekućeg broja 2 i 3 primećuje odbor, da vis. sabor samo predujmice za ovu godinu dozvoli ukupnu svotu od 414 for. te da zemaljsku vladu izvoli pozvati, da naknadu ovoga kao i sličnoga troška za god. 1869 i 1870 od zajedničke ugarsko-hrvatske vlade zahtieva, pošto su upitni gradjevni uredi izključivo radi obavljanja zajedničkih poslovah obstojali.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

	Pojedince	Ukupno
Uredski, pisarnički, putni troškovi i dnevnice		4000
Nagrade i pripomoći		550
Odielo za poslužitelja		36

Izvanredna potreba.

Beriva razpoloživih činovnikah		
Za jednoga mjernika		945
Sveukupno		22385

(Prima se.)

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da prema zaključku sabora donešenom u 71 sjednici od 6. srpnja 1870:

a) podnese osnovu zakonskoga članka ob ustrojenju zemaljskih gradjevnih oblastih;

b) da putem razpravnim izhodi, da zajednička ugarska vlada, za skupne poslove, koje su ovozemaljske gradjevne oblasti obavljale, hrvatsko-slavonskomu dohodku izplati naknadno za god. 1869 i 1870 odnosnu tangentu po našem zemaljskom proračunu izplaćenih troškovah.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 12. Cesto- i vodogradjevine zemaljske.

Redovita potreba.

A. Troškovi za režiju:

	Pojedince	Ukupno
Plaće (na temelju faktičnoga stanja osoblja)		
Za 7 povjerenikah ceste po 400 for.		2800
Najmovine i stanarine		620
Pisarnički i uredski paušal za 7 povjerenikah ceste po 200 for.		1400
Nagrade i pripomoći		300
Dnevnice i putni troškovi		1800
Troškovi mapiranja		500
Ukupno		7420

B. Uzdržavanje i gradjenje:

Nabava cestovnoga pokrivala, zatim uzdržavanje cestah, mostovah, i vodogradjevinah, posebne gradjevine i odkup zemljištah		91378
Nabava, popravak orudja i spravah		3700
Ukupno		102498

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Vis. sabore! Odbor je kod ovoga naslova mnogo primjetbah učinio, osobito glede stavke 7., t. j. u stavku 7. pometao je sve, što god je u proračunu ovom gdje prištedio; s toga bi ja predložio, — ako bi vis. sabor na to pristao, da bi se u ovu stavku metnulo, štogod bi se prištedilo, da se razprava ob ovom naslovu in suspensu ostavi do svršetka proračuna.

(Prima se.)

Digitized by Google

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 13. Žandarmerija.

Redovita potreba,

	Pojedince	Ukupno
Plaće za častnike		7063
Ekvivalent za sluge častnikah		1285
Odsječnina za konje		168
Doplatak žandarmerijski		2874
Relutum plodinah		542
Prinesak za nabavu odjela za furire i poslužitelje		67
Plaća za momčad		54246
Prinesci za subsistenciju		21484
Doplatak za reangažiranje		24418
Doplatak za kolajne		37
Masa paušal		12240
Ulaganje u masu		1800
Doplatak za redjenje konjah		
Stanarina i noćnica		6149
Nagrade i pripomoći		200
Putni i popratni troškovi		3493
Troškovi za novačenje i doknadno dostavljanje konjah		80
Premije		536
Uredski troškovi		1064
Zdravnički troškovi		
Troškovi za oboružanje i strieljivo		348
Ukonačenje žandarmerije		13500
Razni drugi troškovi		45

K tomu za novo ustrojenje uživotvoriti imajućega se četničtva zemaljskoga 25000

Ukupno 176639 f.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Odbor cieli ovaj naslov predlaže za primljenje, te imade ovu primjetbu (čita):

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da prema zaključku sabora g. 1869. i donešenomu u sjednici sabora 72. od 7. srpnja 1870. svakako što prije podnese zakonsku osnovu o ustrojenju domaćih sigurnosti organah, ili da saboru iz viesti možebitne zapreke, da sa svoje strane shodne mjere poprimi proti odklonjenju istih.

Vis. je sabor već godine 1869. i 1870. zaključio, da vlada podnese osnovu zak. članka ob ustroju civilne straže sigurnosti, budući da žandarmerija prestati mora, budući obrambeni zakon njezinu popunu nemogućom čini onako, kako je dosad bivalo. S toga preporuča odbor, da vis. sabor vladu pozove, da čim prije osnovu ovu predloži, ili zapreke možebitne na znanje dade, da sa svoje strane shodne mjere poprimi za odstranjenje istih, da se u našoj zemlji čim prije organi sigurnosti uvedu, kao što je to potrebno u svakoj dobro uredjenoj zemlji.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 14. Državno-računovodstvo.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Plaće na (temelju faktičnoga stanja osoblja) i to:		
1 predstojnik	2000	
2 računarska savjetnika po 1600	3200	
24 oficijala:		
5 po 1000 for., 5000 for.		
3 po 900 for., 2700 for.		
5 po 800 for., 4000 for.		
4 po 700 for., 2800 for.		
4 po 600 for., 2400 for.		
3 po 500 for., 1500 for.	18400	
Poslužno osoblje:		
2 poslužitelja:		
1 sa	351	
1 sa	263	24178
Pripomoć za vježbenike:		
1 sa	210	
1 „	200	410
Nadnica za 2 dnevničara po 1 for. na dan	730	730
Uredski i pisarnički troškovi	1200	1200
Odjelo za poslužitelje	60	60
Nagrade i pripomoći	800	800
Ukupno		27380

Naslov 15. zemaljska blagajna.

Redovita potreba.

Svikoliki troškovi za ustrojit se imajuću zemaljsku blagajnu	12000	

Naslov 16. Razni neprevidljivi troškovi.

Za razne neprevidljive troškove, koji nisu navedeni na nijednom stupcu kojega naslova	10000	10000

(Svi tri naslovi bez debate primljeni.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 17. Mirovne pristojbe.

Dvorska kancelarija	16754
Zemaljska vlada	133
Banski stol	1050
c. kr. Namjestničtvo	1722
Kr. Namjestničko vieće	13699
C. kr. županijske oblasti	2751
Županije	9642
C. kr. kotarski uredi	15157

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
Žup. kotarski sudovi		4650
Kazniona u Lepoglavi		1051
Škrljevačka bolnica		219
C. kr. redarstvo		842
Gubernium na Rieci		5388
Gradjevne oblasti		6819
Osoblje cestogradjevno		2313
Osoblje vodogradjevno		245
Državno računovodstvo		5567
Žandarmerija		9887
Ukupno		97889

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Stavku 1. tekući broj 1. primio je odbor sa 9.996 f. iz razloga, što se imade u izkazu o mirovinskih pristojbah za odiel unutarnjih poslovah, priklopljenomu proračunu za god. 1871. i to pod naslovom:

I) Dvorska kancelarija, pod tekućim br. 8. Tresler Franjo, račun. oficijal sa 300 for. izostaviti, jer je namješćen; zatim se pod tek. br. 10. Welsperg grof Dragutin sa 6300 for. brisati imade, dočim on nikada u našoj domovini službovao nije i s toga nemože na naš budget padati.

Tekuće brojeve 2., 3 i 4. primio je odbor po vladinom predlogu.

Kod tekućega br. 5. primio je odbor 13.594 forint., pošto se pod V. kraljevsko namjestničko vieće u izkazu tek. br. 16. Pušić Gjuro, poslužnik sa 105 for., jer je odpravninu primio, izostaviti imade.

Tekuće brojeve 6. i 7. primio je odbor po predlogu vlade.

Kod tek. br. 8. primio je odbor 14.877 for., jer se pod VIII. mirovinskoga izkaza „c. kr. kotarski uredi“ pod tek. br. 29. Marinković Ivan, pristav, sa 280 for., jer je umro, izostaviti mora.

Kod tek. broja 9. primio je odbor 4305 for., jer se u mirovinskom izkazu pod IX. županijski kotarski sudovi pod tek. brojem 12. Mužević Otilija sa 245 for., pošto dolazi naprvo i kod mirovinah u odielu za pravosudje; zatim pod tek. brojem 10. Šiprak Janja sa 100 fr., pošto se udala, izostaviti imade.

Tekuće broje 10., 11. i 12. primio je odbor po vladinom predlogu.

Kod tekućega broja 13. za mirovinske pristojbe obstojaloga gubernijuma na Rieci svotu od 5388 fr. obnašao je odbor izostaviti, te predlaže vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da ona nastoji, da se ove pristojbe, na koliko bi prijašnjih godinah iz našega budgeta plaćane bile, po zajedničkoj ugarskoj vladi, kamo spadaju, domaćem dohodku povrate.

Kod tek. broja 14. primio je odbor 6644 for., jer se pod tek. br. 17. pod XIV. gradjevne oblasti mirovinskoga izkaza Tisovski Božidar sa 175 for., jer je umro, izostaviti imade.

Kod tek. broja 15. primio je odbor 2198 for., jer je pod XV. cestogradjevno osoblje mirovinskoga izkaza pod tek. br. 10. i 11. Hartel Franjo sa 100 fr., pošto je umro, pod tek. br. 17. Kopečki Sava sa 14 for. 60 nč., jer je punoljetna, izostati imade.

Tekući broj 16. i 17. primio je odbor po predlogu zemaljske vlade.

Kod tek. broja 18. primio je odbor 9781 for., jer pod XVIII. oružničtvo mirovinskoga izkaza pod tek. brojem 24. Križanić Filip sa 105 for. 85 nč., pošto je vrieme izišlo providbi, izostaviti ima.

Prema tomu se predlaže cieli naslov ovaj sa 84.617 fr.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da ona nastoji što više pod ovim naslovom izkazanih mirovinskih pristojbah iz domaćega budgeta odkloniti, te na zajednički ugarsko-hrvatski budget prenieti prema tomu, što imade medju umirovljenici mnogo takovih, koji su prije u mir stupili, nego li je nagodba izmedju Ugarske i Austrije, a i izmedju Ugarske i Hrvatske sklopljena.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Glede predloga odbora u ovoj točki, gdje predlaže, da se mirovine faktično dosada plaćane brišu, usudjujem se od strane zem. vlade moliti vis. kuću, da nebi izvolila pristati uz predlog odbora, nego uz predlog vlade, koji tamo smjera, da se ove mirovine, dok se razprava medju domaćom i centralnom vladom glede troška tih mirovinah nedovrši, faktično kao izvanredan trošak dozvole. Vis. kuća uviditi će po svojoj razboritosti bez dalnjega razlaganja, da dotičnici nemogu štetovati s toga, što je sustav promjenjen, ili što razprava ova još dovršena nije, te im se užitak nemože naprečac obustaviti i nedužne obitelji baciti u bjedu i nevolju. Već u prijašnjem zasjedanju prigodom razprave o proračunu za g. 1870. naložio je vis. sabor vladi, da neka nastoji, da se trošak ovaj, o kojem je uvjeren vis. sabor, da na naš budget nespada, nam natrag povrati. Zem. vlada je uslied toga utanačila razpravu sa centralnom vladom, koja se još u tečaju nalazi. Ja držim dakle, da je sasvim pravedno, da se vis. kuća prihvaćenoga načela i sada drži, te da se ove mirovine predujmice i sada izplatiti mogu, a zem. vlada nastojati će, da po mogućnosti čim prije izposluje povratak izplaćenih u to ime svotah. Vojuje zato i razlog pravednosti i diskrecije; poznato je vis. kući, da imade i naših sinovah u stranah onkrajlitavskih, koji tamo penziju uživaju.

Digitized by Google

Kad bi jim se naprečac penzije obustavile, što razprava o nadoknadi još nije dovršena, to bi njihove nedužne obitelji trpile. Molim dakle vis. kuću, da s tih razlogah neizvoli pristati uz predlog odbora, nego da držeć se načela već prihvaćenoga vladi podieli kredit, da se mogu ove mirovine predujmice izplatiti; a vlada će nastojati, da ove svote natrag pribavi našemu budgetu.

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Držim si za dužnost, za utemeljenje odborova predloga nješto navesti.

Prigodom razprave ovoga proračuna osvjedočio se je odbor, da zemlja naša neima dovoljnih sredstvah, osobito za pojedine po našu zemlju životne stavke. Najviše to u oči pada kod javnih gradjevinah.

To je odboru povodom služilo, kad se o mirovinah radilo, da gleda, da se što moguće prištedi, za da se na glavne zadatke zemlje što više upotrebiti može; jer mi smo se u odboru osvjedočili, da ni s daleka neza dovoljuje potrebam zemlje, ako bi se i sve iz proračuna izbrisalo, što nanj nespada.

Odbor nije na to išao, da se brišu stavke iz proračuna za one, koji su pravo na mirovinu stekli, nego odbor je mislio, da te stavke na teret našega proračuna nespadaju, nego da neka vlada u sporazumljenju sa centralnom vladom nadje izvor, odkuda se imadu platiti. Ako stoji, što g. zastupnik vlade ovdje navodi, da se to samo kao predujam daje, onda može za opravdanje odborova predloga služiti to, da se predujam mnogo lakše iz centralne nego iz naše blagajne daje, jer mi neimamo niti za naše najnuždnije stvari dovoljna pokrića. Medjutim, da se nebi smutnje porodile ma s koje strane, i dočim vlada izrazuje, da će nastojati, da te stavke čim prije iz našega proračuna na onaj prenese, kamo spadaju, ja nisam protivan, te pristajem s moje strane uz predlog g. predstojnika unutarnjega odjela, ali svakako molim, i mislim, da će ciela vis. kuća u tom biti sporazumna, da se u buduće takove stavke u našem proračunu pokrivale nebi, jer mi sredstvah neimamo; inače će trpiti naša životna pitanja.

(Glasovi: Odborov predlog.)

Predsjednik: Odborov predlog jest, da se imadu u obće ove stavke o mirovinah primiti, a izbrisati one osobe, koje su stranom poumrle, stranom namještene, stranom odpravljene. Je li prima vis. kuća ovaj predlog odbora?

(Glasovi: Primamo.)

Onda je predlog odbora, da se posve imade izbrisati gf. Welsperg, koj nije nikada ovdje službovao, zatim riečki gubernium, jer je to bio do g. 1848. ured magjarski.

Na to je odgovorio g. zastupnik vlade, da je vlada već poprimila korake, da se teret ovaj iz našega budgeta izbriše, nego predlaže samo to, za da ove osobe nebi najedanput ostale bez svakoga sredstva, da se i nadalje predujmice dozvoli izplata do konačnoga obračunanja.

Prima li vis. kuća predlog, da se to naprečac izbriše?

(Glasovi: Ne.)

Prima li predlog g. predstojnika Zlatarovića, da se za sada još predujmice izplati?

(Glasovi: Primamo.)

Izvj. **Stjepan Hervović** čita:

Nadalje neka izvoli vis. sabor zem. vladu pozvati, da što prije, ali svakako za g. 1871. zakonsku osnovu o mirovinah saboru na pretresivanje podnese.

(Prima se.)

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno, na svršetku ovoga poglavja još jedan predlog vis. kući učiniti. Ovaj predlog tiče se predmeta, na koji vlada prigodom predlaganja proračuna zemaljskoga nije mogla obzir uzeti, budući da razprava još nije bila došla do ovoga stepena.

Znano je vis. kući, da financijalna prokuratura zastupa pravne poslove zemaljske. Budući da je fin. prokuratura podvržena kr. ugarskomu financijalnomu ministarstvu, to je ono pozvalo zemaljsku vladu, da si ili ustroji posebni organ, koji će imati zemaljske pravne poslove zastupati, ili da koju primjernu tangentu k uzdržavanju fin. prokurature počam od 1. siečnja 1871. doprinese.

Zemaljska vlada uvjerena, da bi posebni organ mnogo više stojao, odvažila se je na to, da se kr. ugarskom fin. ministarstvu u rečenu svrhu svake godine plati svota od 3000 for., a budući da je to pravno zastupanje većim dielom u poslovih zemaljskih zakladah, te nalazi ova zem. vlada to pravedno, da se ovaj godišnji prinos tako razdieli, da se 1000 for. uzme na teret zemaljskoga proračuna, a 2000 for. da svekolike zaklade u pravednom razmjerju plate.

Molim vis kuću, da predlog vladin u tom smjeru prihvatiti izvoli.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Ja mislim, da bi trebalo ovu stvar prije, nego li sabor o njoj zaključi, na odbor za proračun odpraviti.

(Njekoji prigovaraju, da netreba, jer je jednostavna stvar; drugi: da nije jednostavna.)

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Predlog ovaj zasjeca u ustrojstvo zemlje, s toga sam i ja toga mnenja, da se

Digitized by Google

nemože ovdje riešiti naprečac, već da je potrebno, da poseban odbor stvar izvidi, da ili možebiti nije probitačnije, da se za potrebu zemlje ustroji posebna prokuratura. S toga sam ja zato, da stvar odbor pretrese i vis. saboru predlog stavi.

Predsjednik: U samoj stvari imadem čast vis. kuću informirati, da doista skoro polovicu poslovah financijalne prokurature sačinjavaju predmeti zemaljske vlade, a fin. prokoratura stoji 13000 f., dakle da, kad bi se trošak za fin. prokuraturu pravedno dielio, tad bi za nju zem. vlada 6000 fr. doprinesti morala. Po ovom predlogu bi samo 3000 fr. doprinašala; dakle se može kazati, da je vlada u ovoj stvari veoma gospodarstveno postupala.

Pozivljem dakle vis. sabor, da se izvoli izraziti, i pitam, hoće li predlog g. zast. vlade Zlatarovića meritorno riešiti ili po predlogu g. Raiznera i Hervoića odpraviti na poseban odbor, ili možebiti na odbor za proračun?

Ljudevit Raizner: Meni je sve jedno, na koji odbor.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Kako sam shvatio predlog g. zastupnika vlade, on tamo glasi, da se u meritorni pretres stvari neupuštamo, nego samo da se vladi dozvoli 3000 fr. za financijalnu prokuraturu. Ako je o tom rieč, kako da se u buduće ti poslovi obavljati imadu, što ih sada fin. prokuratura za zem. vladu obavlja, tada je svakako potrebno, da se vlada pozove, da osnovu zak. predloži. Ali ovdje nije to zadaća, nego vlada jednostavno traži, da joj se za obavljanje tih poslovah 3000 f. dozvoli, i to 2000 fr. iz zem. zakladah, a 1000 fr. iz zemaljskih sredstvah. Koliko je meni poznato, neima zapreke, da se 2000 fr. dade iz zem. zakladah, jer zato ima tamo dovoljna pokrića. Što je g. Hervoića vodilo, te je želio, da se predlog na odbor za proračun natrag uputi, mislim, da je bilo to, da odbor izvješće dade, imali za ovo 1000 fr. pokrića u zemaljskih sredstvih. Nu ja mislim, da će se badava na odbor uputiti, jer pokrića neima, osim možebiti iz zaključnih računah za g. 1869.; ako ondje dovoljno sredstvah ima, tada neima zaprieke, da se tomu predlogu vlade odazovemo. Dakle samo to jedino bi vis. vladu molio, da od svoje strane izjasni, da li imade za ovo 1000 for. u zem. sredstvih dovoljna pokrića, i u kojoj stavci, jer ovdje je sva dotacija nam na razpoloženje stojeća već posve razdieljena, i suviška neima nigdje. Ako pokrića ima, nisam predlogu protivan, dapače sam zato, da se vladi ovaj kredit dozvoli, a za buduće, ako se hoće posebna prokuratura urediti, potrebno je, da vis. sabor poseban zaključak učini.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Neimam ništa proti tomu, ako se predlog dade odboru za proračun, jer zaista zasada nije izkazano pokriće za ovu hiljadu forintih iz zemaljskih sredstvah; valja kombinirati, kako bi se to lakše dalo učiniti, zato se neprotivim, da se preda odboru za proračun.

Predsjednik: Dočim g. zast. vlade pristaje uz predlog g. Hervoića i Raiznera, upućuje se predlog na odbor za proračun.

(Predsjedničku stolicu zauzme podpredsjednik Petar Maljevac.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Poglavje II. (Potrebe.)

Naslov I. Osrednja uprava.

Redovita potreba.

Plaće:		
1 odjelni predstojnik	4000	
1 odsječni savjetnik	3000	
3 tajnika:		
1 sa 1800 for.	1800	
2 po 1500 for.	3000	
2 perovodje:		
1 sa 1000 for.	1000	
1 sa 800 for.	800	
Pomoćno osoblje:		
1 ravnatelj pomoćnih uredah	1200	
1 pristav	1000	
2 oficijala:		
1 sa 800 for.	800	
1 sa 700 for.	700	
1 pisar sa 500 for.	500	
Poslužno osoblje:		
2 podvornika:		
1 sa	400	
1 sa	350	
Ukupna svota plaćah		18550
Nadnice slugah pomagačah:		
Nadnice za dvojicu slugah pomagačah po 65 nč. na dan	474	
Odielo za poslužno osoblje po 40 f. na godinu	80	
Nagrade i pripomoći	1000	
Uredski, pisarnički, putni troškovi i dnevnice	4000	
Svota		5554
Ukupno		24104

Izvanredna potreba.

Osobni doplatci:		
za 1 tajnika.	300	
	294	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
za 1 oficijala po 40 fr		
za 1 oficijala 35 fr.	75	375
Beriva razpoloživih činovnikah	1890	1890
Ukupno		26369

(Prima se.)

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zem. vladu pozvati, da razpoložive činovnike i u ovome odielu što prije ponamjesti ili s njimi polag postojećih propisah postupa.

(Prima se,)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 2. Vjerozakonski zavodi.

Redovita potreba.

Odšteta za emolumenta:

Zupniku na Riečici za odstupljena vojničkoj Krajini fundacionalna zemljišta		30

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Stavku 1. primio je odbor po vladinom predlogu time, da vis. sabor izvoli prema zaključku sabora, donešenomu u 72. sjednici od 8. srpnja 1870. zem. vladu pozvati, neka čas prije izhoditi nastoji, da vojnički erar, na kojega je korist upitno zemljište ustupljeno, isti teret u buduće na sebe uzme; za prošasto pako da naknadi iz našega budgeta u to ime pružene svote.

Stavku 2. primio je odbor po vladinom predlogu.

(Prima se.)

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Zem. vlada je korake u tom pogledu već učinila, ali još nije mogla dovršiti.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Dotacije:

Za 10 župnikah nadbiskupije zagrebačke 3223 for.		
Za 15 kapelanah nadbiskupije zagreb. 2805 for.	6028	
Za 3 župnika biskupije senjske 945 for.		
Za 9 kapelanah biskupije senjske 1777 f.	2722	
Za ostala sada nepopunjena mjesta	2000	10750
Nadopunitbe		

A. Za višje svećenstvo:

Biskupu u Križevcih 1575 for.		
Grčko kat. vikaru u Osieku 773 fr.	2348	

	Pojedince	Ukupno
B. Za manastire i to:		
I. Što prosjače		
a) Franjevci 180 f.	3963	
b) Kapucini 44 f., 1238 for.	5201	
II. Ženski manastiri.		
Uršulinke u Varaždinu 1260 for.		
Benediktinke na Rieci 2100 for.	3360	
C. Za nižje svećenstvo.		
U nadbiskupiji zagrebačkoj:		
80 župnikah 13469 for.		
18 kapelanah 1864 for.	15333	
U biskupiji senjskoj:		
29 župnikah 4350 for.		
1 kapelan 79 for.	4429	
U biskupiji djakovačkoj:		
7 župnikah	892	
U biskupiji križevačkoj:		
3 župnika	569	
Za ostala sada nepopunjena mjesta	1319	
Nadopunitba kongrue za uztegnuti porez	150	53601

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Stavku 3. primio je odbor po vladinom predlogu uz primjetbu prema zaključku sabora 72. sjednice od 8. srpnja 1870. kod tek. broja 2., da zem. vlada u budućem proračunu izkaže potrebu za grčko-katoličkoga vikara u Osieku, zatim kod tek. brojevah 3. i 4., da zem. vlada u budućem proračunu izkaže pravni naslov i potrebu odnosnoga troška za Franjevce i Kapucine.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

	Pojedince	Ukupno
Doplatci:		
Za 9 kanonikah kaptola modruškoga po 525 for.	4725	
Za 4 kanonika grčko-kat. kaptola u Križevcih po 205 for.	820	5545
Svećenićka obrazovališta:		
I. Za višja svećenićka obrazovališta u Beču.		
Za obskrbu i stanbinu 3 pitomacah višjega obrazovališta kod sv. Augustina u Beču i to po jednoga nadbiskupije zagrebačke, biskupije djakovačke i senjske po 700 for.	2100	
Za obskrbu i stanbinu grčko-kat. sjemeništa središnjega kod sv. Barbare u Beču za 2 pitomca po 655 for. 30 1/3 nč.	1311	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
Za obskrbu i stanbinu 7 pitomacah i to 3 iz nadbiskupije zagrebačke i po 2 iz biskupije djakovačke i senjske u Pazmaneumu u Beču, svakomu po 400 for.	2800	
II. Za ovozemna sjemeništa:		
Nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu	8610	
Biskupskom sjemeništu u Djakovu	4000	
„ „ „ Senju	4000	
Grčko-kat. sjemeništu biskupije križevačke, i to u ime godišnjega prinosa i podpore 2499 for.		
U ime godišnjega uzdržavanja 1132 f. 60 n.	3632	
Predstojniku franjevačkoga obrazovnoga zavoda u Kostajnevici kod Gorice za 3 klerika iz Hrvatske na godinu po 157 fr. 50 nč.	473	22926
Crkvene potrebe.		
I. Stalne:		
Akademičkoj crkvi u Zagrebu	337	
Župnoj crkvi u Gorici	6	
„ „ u Kotarih na ulje	5	
Grčko-kat. katedralnoj crkvi u Križevcih	168	
Župnoj crkvi u Remetincu	4	
II. Promienljive:		
Za crkve, stojeće pod pokroviteljstvom vjerozakonske zaklade, koje iz vlastitih sredstvah neobhodno potrebite crkvene stvari nabaviti nemogu	420	940
Zaklade i štipendije:		
Manastiru Franjevacah u Požegi 2½% kamate od misne zaklade sa 2710 for. 24 kr. sr.	71	
Manastiru kapucinah u Varaždinu od misne zaklade Abanlinieve na god.	8	
Za bosanske klerike Franjevacah u Djakovu	5009	
Križevačkomu grčko-kat. kaptolu 6% kamate od glavnice 34781 fr. 38½ kr. sr., koja bi vjerozakonskoj zakladi izručena	2191	7279
Najmovine za njeke stanove dušobrižnoga svećenstva povodom popravakah župničkih stanjah		60
Nagrade i pripomoći.		
I. Stalne nagrade:		
Propovjedniku njemačkomu u Varaždinu	105	
Za nauk u kateketici na bogoslovnom zavodu u Senju	300	
II. Promienljive nagrade i pripomoći:		
Svećenikom radi bolesti, itd.	5000	
III. Stalne pripomoći:		
6 Kanonikom senjskoga kaptola po 210 for.	1260	6665
Uzdržavanje obstojećih zgradah		19913
Porez i daće od aktivnih kamatah u iznosu 21 fr. 16 nč.		2
Putni troškovi i dnevnice za pregledenje samostanah:		
a) Franjevačkih		
Predstojniku provincije sv. Križa za 5 samostanah po 12 fr. 60 nč.	63	
dto. dto. sv. Ladislava za 8 manastirah po 12 for. 60 nč.	101	
dto. sv. Ivana Capistrana za 7 manastirah po 12 for. 60 nč.	88	
b) kapucinskih		
Predstojniku provincije sv. Stjep. za 3 manastira po 12 f. 60 nč.	38	
Promienljivi:		
Za razne slučajeve	500	790
Troškovi za režiju.		
A. Kod dobarah zakladnih:		
Svetice	280	
Vukovina	240	
Diankovec	260	
Manastiri Expaulinah i Exaugustinah	40	
B. Kod šumah:		
Svetice	316	
Diankovec	202	1338
Razni troškovi		130
Ukupno		109969
Izvanredna potrieba.		
Nove gradjevine:		
Kod župnih crkvah i dvorovah	18613	
Kod zakladnih dobarah:		
a) Svetice	40	
b) Vukovina	2400	21053
Sveukupno		131022

(Prima se.)

Digitized by Google

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 3. Zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Plaća župnika u Fužini	53	
Popuna kongrue župniku u Kraljevici	32	
Zaklade: kaptolu senjskomu za čitanje mise polnočnice	105	
Kaptolu zagrebačkomu za uzdržavanje jedne uljenice	16	
Kapucinskomu samostanu u Varaždinu u imć elemozinah	17	
Samostanu franjevacah u Varaždinu za uzdržavanje jedne uljenice	16	
Ukupno		154
Odštete za emolumente:		
Biskupu senjskomu	2100	
„ djakovačkomu	504	
Samostanu Franjevacah u Trstu	306	
„ Kapucinah na Rieci	192	
Župniku u Žažini	27	
„ u Šišincu	283	3412
Pripomoći:		
Biskupu senjskomu	6300	
„ križevačkomu	2100	
Kaptolu senjskomu	2100	
Samostanu kapucinah u Karlopagu	1050	
Kaptolu djakovačkomu za 6 kanonikah	2835	
Grčko-iztočnomu samostanu u Lepovini	210	
Ukupno		18246

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Ovom prigodom primjećuje se:

a) Kod stavke 1. imade se rieč „plaća“ sa „podpuna kongrua“ izmieniti.

b) Kod stavke 4. kod svih tekućih brojevah 1—6. neka izvoli vis. sabor zemaljsku vladu pozvati, da prema zaključku sabora, donešenom u 73. sjednici od 9 srpnja 1870. doprinese pravni naslov tamo izkazanih odštetah.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 4. Školski zavodi.

Redovita potreba.

Plaće:

	Pojedince	Ukupno
a) Bogoslovja u Zagrebu, 3 učitelja po 840 for.	2520	
20% doplatak svakomu po 168 f.	504	3024
b) Pravoslovna akadem. u Zagrebu		
9 redovnih učiteljah po 1050 for.	11340	
sa 20% doplatka 210 for.		
·/. medj kojima se 1 ravnat. nalazi ·/.		
10godišnji doplatak 1050 for.		
20% doplatak 210 for.		
osobni doplatak 400 for.	1660	13040
c) Velika gimnazija u Zagrebu.		
1 ravnatelj sa 1050 for.		
20% doplatak 210 for.	1260	
4 učitelja po 1050 fr.	4200	
20% doplatak 840 fr.	5040	
6 učiteljah po 945 fr., 5670 fr.		
20% doplatak 1134 fr.	6804	
2 Kateketa po 735 fr., 1470 fr.		
20% doplatak 294 fr.	1764	
8 suplentah po 567 fr.	4536	
20% doplatak	907	
10godišnji doplatak 840 fr.		
20% doplatak 168 fr.	1008	21319
d) Velika gimnazija na Rieci: 1 ravnatelj sa 945 fr.		
20% doplatak sa 189 fr.	1134	
4 učitelja po 945 fr., 3780 fr.		
20% doplatak 756 fr.	4536	
6 učiteljah po 840 fr., 5040 fr.		
20% doplatak 1008 fr.	6048	
2 Kateketa po 630 fr., 1260 fr.		
20% doplatak 252 fr.	1512	
10godišnji doplatak 420 fr.		
20% doplatak 84 fr.	504	13734
e) Velika gimnazija u Varaždinu		
1 ravnatelj sa 840 fr.		
20% doplatak 168 fr.	1008	
5 učiteljah po 840 fr., 4200 fr.		
20% doplatak 840 fr.	5040	
6 učiteljah po 735 fr., 4410 fr.		
20% doplatak 882 fr.	5592	
1 Kateketa sa 735 fr.		
20% doplatak 147 fr.	882	
10godišnji doplatak 360 fr.		
20% doplatak 126	756	12978
f) Velika gimnazija u Osieku.		
1 ravnatelj sa 945 fr.		
20% doplatak 189 fr.	1134	
5 učiteljah po 945 fr., 4725 fr.		
20% doplatak 945 fr.	5670	
6 učiteljah po 840 fr.. 5040 fr.		
20% doplatak 1008 fr.	6048	
1 Kateketa sa 840 fr.		
20% doplatak 168 fr.	1008	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
1 suplent sa 504 fr.		
20% doplatak 101 fr.	605	
10godišnji doplatak 105 fr.		
20% doplatak 21 fr.	126	14591
g) gimnazija u Požegi.		
1 ravnatelj sa 840 fr.		
20% doplatak 168 fr.	1008	
3 učitelja po 840 fr., 2520 fr.		
20% doplatak 504 fr.		
3 učitelja po 735 fr., 2205 fr.		
20% doplatak 441 fr.	5670	
1 kateketa sa 525 fr.		
20% doplatak 105 fr.	630	7308
h) Preparandija u Zagrebu i u Djakovu.		
1 učitelj sa 840 fr.		
20% doplatah 168 fr.	1008	
1 učitelj sa 735 fr.		
20% doplatak 147 fr.	882	1890
i) gimnazija u Karlovcu.		
20% doplatak od plaćah.		
1 ravnatelj sa 840 fr.	168	
2 učitelja po 735 fr., 1470 fr.	294	
1 kateketa 525 fr.	105	
2 suplenta po 441 fr., 882 fr.	176	
Od 10godišnjega doplatka za jednoga ravnatelja i jednoga učitelja po 105 fr., 210 fr.	42	785
Svota plaćah učiteljskih		88629
Plaće slugah:		
1 pedel na pravoslovnoj akademiji	315	
5 slugah:		
1 na vel. gim. u Zagrebu 263 fr.		
1 „ „ „ „ Rieci 263 fr.		
1 „ „ „ „ Varaždinu 168 fr.		
1 „ „ „ „ Osieku 126 fr.	977	1292
1 „ „ „ „ Požegi	157	
Ukupna svota plaćah		89921
Doplatci činovnikah i učiteljah:		
Funkcionalni doplatci ravnateljem na pravoslovnoj akad. i na gimnaz. u Zagrebu, Rieci, Osieku i Varaždinu po 315 fr., 1575 fr.		
20% doplatak 315 fr.	1890	
Ravnatelju na gimn. u Požegi 315 f.		
20% doplatak 63 fr.	378	
Ravnatelju na gim. u Karlovcu		
20% doplatak od 210 fr.	42	2310
Odšteta za emolumente, naukovni paušal 9 prof. odnosno suplentah na pravoslovnoj akad po 105 fr na god. sa 20% doplat. od 21 fr. za svakoga		1134
Subštitucije za prekodužna predavanja izpražnjenih učitelj. mjestah		1800
Adjutum pristava na pravoslovnoj akademiji	420	
20% doplatak	84	504
Zaklade i štipendije:		
Za premije Zagreb. glavnoj učioni iz Rauchove zaklade	4	
Za pitomce na djakovačkoj preparandiji 4 štipendija po 42 fr.	168	
Za pripravnike pučkoga učiteljstva grč.-kat. biskup. križevačke 2 štipendija po 210 fr.	420	
Crkvene potrebštine:		
Za gimn. crkvu u Varaždinu i to:		
U ime dotacije za gimn. crkvu i kapelu sv. Lovre 67 fr.		
Za obslužavanje pobožnosti kroz 9 danah na slavu sv. Fr. Žavera 21 fr.	88	
Za orgulaše u gimn. crkvah i to:		
U Zagrebu 42 fr.		
„ Varaždinu 80 fr.		
„ Rieci 100 fr.		
„ Osieku 80 fr.	302	
Manastiru franjevačkom u Osieku za odštetu upotrebljene crkvene ruben.	50	440
Prinesci:		
Za ženski uršulinski manastir u Varaždinu	420	
Za katoličkoga pučkoga učitelja u Banoštru u Sriemu	40	460
Uredovne i pisarničke potrebštine:		
Stalan pisarnički i uredovni paušal za pravoslovnu akademiju u Zagrebu i za sve ovozemne gimnazije i preparandije u Zagrebu i Djakovu		1500
Potrebštine za teoretičko i praktičko podučavanje.		
Paušal kao detto.		2500
Nagrade i podpore.		
Stalne nagrade:		
Za bibliotekara, pisara pravoslovne akademije, za preparandiju u Djakovu, glasbenoga učitelja i 2 pomoćna učitelja na preparandiji u Djakovu paušal sa 892 fr.		
i 20% doplatak 178 fr.	1070	
	293	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
Za 2 docenta na pravoslovnoj akademiji po 200 fr., 400 fr. i 20% doplatak 80 fr.	480	
Za exhorte na:		
Akademičkoj crkvi sv. Kate u Zagrebu 158 fr. i 20% doplatak 31 fr.	189	
U gimnaziji u Varaždinu 158 fr. i 20% doplatak 31 fr.	189	
Na Rieci 158 fr. i 20% doplatak 31 fr.	189	
U Osieku 315 fr. i 20% 63 fr.	378	
Promienljive podpore i nagrade	3000	
Za pripravnike na sveučilištih u Pragu i Beču	8000	13495
Uzdržavanje obstojećih sgradah		5000
Porezi i daće:		
Dohodarina od kamatah onih obveznicah, što naukovnoj zakladi pripadaju.		
Putni troškovi i dnevnice:		
Za selitbena putovanja gimnazijalnih učiteljah, za podpore putovanja kod gimnaz. učiteljskih kandidatah, koji sveučilišta u Pragu i Beču polaze, za put tamo i natrag		1000
Upravni troškovi (režija):		
A. Naukovna zakladna dobra		
Kutjevo 18616 fr. Potočec-Ivanec 10 fr.	18626	
B. Naukovno-zakladne šume.		
Kutjevo 19390 fr. Potočec-Ivanec 350 fr.	19740	
C. Pravoslovna akademija u Zagrebu i gimnazije u Zagrebu, Osieku, Varaždinu, Rieci i Požegi		
Troškovi za kurenje 1800 fr. Čišćenje prostorijah 30 fr.		
Plaće zanatlijah 41	1871	40237
Razni ini troškovi		200
Svota redovite potrebe		161093

Izvanredna potreba.

	Pojedince	Ukupno
Kod zakladnih dobarah i šumarstva ter:		
a) Kod dobra Kutjevo		
Za troškove povjerenstva f. komassacionalnih i segregacionalnih poslovih, zatim za mjernika i zast. gospoštije	2000	
b) Kod dobra Potočec-Ivanec		
Za možebitnu segregaciju šumah	50	
Za najmovinu u svrhu smieštenja pravoslovne akademije, eventualno sveučilišta, kao i za potrebne u tu svrhu adaptacije, paušalna svota od	3000	5050
Sveukupno		166143

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Stavke kod izvanredne potrebe primio je odbor po vladinom predlogu sa 5050 for., nu ovamo imade se još dodati 207 for. u ime 20% doplatka za god. 1869. za karlovačke gimnazijalne učitelje, i po tom se predlaže extraordinarium sa 5257 for., a cieli ovaj naslov 4. sa ukupnom svotom 166.350 for.“

Odbor je ovo dodao s razloga, što je vis. sabor uslied molbenice učiteljskoga sbora karlovačke gimnazije naknadno dozvolio ovim učiteljem 20% doplatak za listopad, studeni i prosinac g. 1869., za koje vrieme samo ovi učitelji ovaj doplatak dobili nisu.

(Prima se.)

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Ovom prigodom odbor primjećuje, da izvoli vis. sabor izjavu zemaljske vlade, učinjenu prigodom pretresivanja proračuna u odboru, da je osnova zakonskoga članka o ustrojenju sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu prigotovljena i da će ju što prije saboru predložiti, primiti na znanje, dočim podjedno odbor vis. saboru izvješćuje, da posebne dotacije za sveučilište ovdje u proračunu netreba, pošto ista polag izjave vlade, svoje pokriće nalazi u ovom naslovu u dozvoljenih novčanih sredstvih za akademiju pravoslovnu, bogoslovje, a u koliko bi jošte što manjkalo, da će to naći svoje pokriće u zakladi za sveučilište.“

Još jednu primjetbu je odbor ovdje učinio. (Čita):

U smislu zaključka sabora 73. sjednice od 8 srpnja 1870. postavila je zem vlada 20% doplatak svim učiteljem razumievajuć ovamo i učitelje karlovačke gimnazije u ordinarium, nu nije toga stopila u samu plaću, već na pose stavila; to odbor misli, da se već u ovom proračunu to izvesti ima, a za buduće da zemaljska vlada odmah prigodom sastavljanja proračuna to učini.

(Prima se.)

(Čita):

Prema tomu, što je sabor u svojoj sjednici 72. od 8. srpnja 1870. zaključio, da zemaljska vlada svoj predlog za ustrojenje nautičke učione u Bakru tako udesi, da se ista jošte g. 1870. oživotvori, u koju svrhu je takodjer dozvolio vladi kredit od 1000 for., — predlaže postupajući odbor vis. saboru, da izvoli zemalj. vladu pozvati, da ona

Digitized by Google

svakako tečajem god. 1871. tamo uzdjeljuje, da nautička škola u Bakru bez svakih zaprekah ustrojena bude.

Pokriće potrebitoga troška za ovu nautičku učionu nalazi se vrh onih za god. 1870. dozvoljenih 1000 for. i u naslovu 5. za zaklade i prineske u nastavne svrhe, gdje se za sada dozvoljuje odnosni trošak za nautičku školu na Rieci, kao i u onih svotah, koje će zajednička ugarska vlada za god. 1869. i 1870., što ih je domaći budget u tu svrhu pružio, naknadno povratiti, kako se to niže kod naslova 5. po odboru predlaže.

(Prima se.)

(Čita):

Primjerno zaključku sabora 72. sjednice od 8. srpnja 1870. predlaže odbor vis. saboru, da zemlj. vladu pozove, da potrebite predloge izradi, kako da se realne učione u obće u našoj zemlji ustroje, a naročito pako u Vukovaru i Rumi, da se bez svake zapreke, ako je još moguće, početkom školske godine 187 1/2 podignu.

(Prima se.)

(Čita):

Napokon predlaže odbor vis. saboru, da zemlj. vladu naputiti izvoli, da svimi mogućimi sredstvi nastoji tamo djelovati, da odnosna školska zakladna dobra Kutjevo i Potočec-Ivanec, prema znatnom trošku, što koristonosnije upravljana budu.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 5. Zaklade i prinesci u svrhe nastavne.

		Pojedince	Ukupno
Redovita potreba,			
Povjerenstvo za državne izpite, uredski i pisarnički troškovi		2	32
Pomorska učiona na Rieci			
Učitelju matematičko-nautičkih disciplinah:			
U ime plaće 1000 fr.			
U ime 10godišnjega doplatka 200 fr.		1200	
Učitelju talijanskoga jezika, zemljopisa i knjigovodstva		800	2000
Nagrade:			
Pomoćnomu učitelju hrvatskoga jezika		250	
Pomoćnomu učitelju trgovačkoga, mjenbenoga i pomorskoga prava, zatim liečničtva, brodarskoga risanja i krasopisa		640	
Učitelju vjeronauka		180	
Poslužitelju		32	1102
Uredske i pisarničke potrebe			
Ravnateljstvu za uredske potrebštine		50	
Za nabavu, uzdržavanje i pomnoženje učevnih sredstvah		120	

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Glede stavke 2., 3. i 4. mogu izviestiti vis. kuću, da mogu ove stavke izostati, ili se trošak izključiti za bakarsku nautičku učionu, jer ona na Rieci predana je ovih danah guberniumu, i trošak je od 1. studenoga t. g. ugarska vlada preuzela.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Ja mislim, da netreba drugo nego da se taj trošak izključi za 12. naslov, cesto- i vodogradjevine, kako je vis. sabor zaključio, jer je g. zastupnik vlade izjavio, da može prestati.

Predsjednik: Ili ze nautičku školu bakarsku.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Glede ove imade odbor ovaj predlog (čita):

Ovom prigodom predlaže odbor, da vis. sabor zaključiti izvoli, da se u ovom naslovu izpostavljeni trošak za pomorsku učionu na Rieci za g. 1871. samo predujmice izplati i to za onaj slučaj, ako zajednička vlada, koja taj trošak nositi ima, u tom obziru u svojem budgetu za god. 1871 skrbila nije.

Podjedno da zemaljska vlada izhodi, da se ovaj kao i sličan trošak za god. 1869 i 1870 od zajedničke ugarske vlade domaćem dohodku povrati.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Ja bih želio, visoki sabore! da se to sve povrati, ali ja mislim, da ćemo težko naći temelj, da za zavod, koj je posve u naših rukuh bio, sad na jedanput povratu troškovah tražimo; ja mislim, da se to nebi dalo opravdati, niti toj tražbini temelj naći.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Ja mislim, na svaki način ima vlada u tom stanovište u samom nagodbenom zakonu, jer nautička škola, koja je obstojala na Rieci, služi za zajedničke svrhe i podpada dakle pod zajedničko ministarstvo; s toga taj trošak, koji je iz našega budgeta plaćan, valja da zajedničko ministarstvo povrati.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: Primamo.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

		Pojedince	Ukupno
Štipendije:			
Za tri štipendista na terezijanskoj akademiji u Beču po 525 fr.		1575	
Za prinos odiela po 105 fr.		315	1890

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Kod stavke 5 primećuje odbor, da vis. sabor izvoli zemaljsku vladu naputiti, da ovdje izpostavljena štipendija

Digitized by Google

na terezijanskoj akademiji, u koliko popunjena nebi bila, ili u koliko bi se izpraznila, u buduće više neizdaje.“

Odbor predlaže to s razloga, što ova štipendija neodgovaraju svrsi, jerbo drugomu duhu i svrsi odgovaraju, nego bi za našu domovinu potrebito bilo.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

	Pojedince	Ukupno
Razni troškovi za nabavu školskih knjigah		6000
Za pučke školske potrebe		12000
Ukupno		33194

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Naslov 6. Mirovinske pristojbe.

Središnja uprava	1367	
Školski zavodi	7664	
Vjerozakonski zavodi	1238	
Ukupno	9067	10269

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Mirovinske pristojbe primio je odbor u ovom naslovu sa 9774 fr., pošto se u mirovinskom izkazu pod nazivom „školski zavodi“ tek. br. 17. i 26. u svoti od 450 fr., jer je pokriće za ovu svotu kod naukovne zaklade preliminirno, izostaviti imadu.

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da izvoli zemlj. vladu pozvati, da se prema zaključku sabora donešenom u 73. sjednici od 8. srpnja 1870. glede umirovljenih učiteljah Ivana Trdine i Franje Kořineka ubavjesti, da li su u javne službe namješćeni, ako li jesu, da im tada odnosne mirovine obustavi

(Prima se odborov predlog.)

Predsjednik. Tim je poglavje II. svršeno.

Čast mi je predložiti vis. kući od vis. vlade prispjeli dopis glede ustanovljenja državnih cestah i riekah, i glede razdieljenja zemaljskih i kotarskih cestah.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita dopis vlade glede državnih cestah i riekah, i razdiobe zem. i kotarskih cestah.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja predlažem, da se ovaj dopis uputi na odbor, koj je počeo pretresivati osnovu zak. o uredjenju gradjevne službe. Ovaj predmet je tako važan, da bi moralo u odboru od svake županije mjerodavnih članovah biti, da se temeljno preduzme. Zato bi ja predložio i to, da bar svi vel. župani, pa i drugi zastupnici u odbor dodju barem za informaciju.

Predsjednik: Želi li još tko o tom govoriti?

(Nitko; glasovi: Primamo.)

Dakle prima se predlog odborov, da se ovaj spis obstojećemu odboru za uredjenje gradjevne službe predade.

Današnju sjednicu zaključujem i molim sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Devetdeseta saborska sjednica,

držana dne 3. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Nastavak i svršetak specijalne debate o proračunu za god. 1871.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

89. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 2. prosinca 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10½ satih prije podne.

1. Bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik 88. saborske sjednice, koj bje ovjerovljen.

2. Predsjednik prijavi, da je zastupniku naroda Dragutinu Akurtiu podielio dopust na njekoliko danah, što bje na znanje uzeto.

3. Predstojnik odiela unutarnjih posalah, Robert Zlatarović odgovori na interpelacije zastupnikah naroda: Mavre Broza o postotnih zaostatcih, i Škendera Barabaša o soli u Slanju traženoj; — što bude na znanje primljeno.

4. Preduzet bude zatim na dnevnom redu nalazeći se proračun za godinu 1871., i to:

Poglavja I.

Odiela unutarnjih posalah

Naslov 5.

Zdravničke potrebe.

Stavke 1., 2., 3., 4. i 5. ovoga naslova primi sabor po vladinom predlogu, odobriv izkazanu svotu od 83.880 for.

Naslov 6.

Prinesci za narodne zavode i narodno-gospodarske svrhe.

Stavke 1., 2., 3., 4., 5. i 6. primi sabor po predlogu vladinom sa 65.596 for., te dozvoli nadalje na predlog odbora, da se ovomu naslovu dodade nova 7. stavka za županijske nadšumare, te da se pod tom stavkom dozvoli zemaljskoj vladi kredit od 9100 for. za namješćenje rečenih nadšumarah. — Po tom iznosi dozvoljeni trošak toga naslova svotu od 74.696 for.

Stavki 2. tekućem br. 1. toga naslova imadu se dodati rieči: „križevačke ratarnice.“

Dozvoljiv sabor pod br. 3. ove stavke 18.000 fr. kao II. kupovnu ratu u svrhu nabavljenja zemljišta za gospodarsko-šumarski zavod križevački, odbio je po predlogu odborovu molbenicu grada Križevca pod br. 823. predloženu za povišenje upitne kupovnine.

Digitized by Google

Na stavku 3. zaključi sabor po predlogu odborovu pozvati zemaljsku vladu na preuzetje shodnih mjerah, da se gospodarsko družtvo tako preustroji, kako će što bolje po zemlju zadaći svojoj odgovarati.

Pogledom na otvorenu stavku 7. i dozvoljeni kredit od 9100 fr. zaključi sabor pozvati zemaljsku vladu, da predloži zakonsku osnovu o šumah u obće, naročito pako ob uzdržavanju obćinskih šumah, i da za uzčuvanje posliednjih u svakoj županiji po jednoga nadšumara sa godišnjom plaćom 1000 fr. i putnim paušalom 300 for., privremeno namiesti.

Naslov 7.

Zaklade i štipendije.

Stavku 1. i 2. dozvoli sabor po predlogu vlade.

U 3. stavki pod br. 3. izpostavljenu svotu 504 fr. za primalje nedozvoli suglasno sa zaključkom svojim u 70. sjednici 5. srpnja t. g. držanoj, utanačenim, polag kojega se štipendija za primalje nemaju više davati, jer se nitko za njih nejavlja.

Pod stavkom 4. brojevi 1. i 2. dozvoli sabor po predlogu odbora za god. 1871. predujmice izpostavljenu svotu 1890 for. kao izvanredni izdatak pozvav ujedno zemaljsku vladu, da u smislu saborskoga zaključka 71. sjednice od 6. srpnja t. g. nastoji svakako razpravu glede odieljenja diela iz skupne glavnice 135.000 for., koja je u ovu ciel opredieljena sa zajedničkom ugarskom vladom, što prije kraju privesti.

Dozvoljava se indi pod tim naslovom, stavkom 1., 2. i 3. za redovite potrebe svota od 5605 for., a pod stavkom 4. za izvanredni trošak 1890 for., dakle ukupno 7495 for.

Naslov 8.

Uzdržavanje pastuhah, i oplemenjenje konjah.

Stavke 1. i 2. ovoga naslova odobri sabor sa izkazanom svotom od 40.700 for.

Naslov 9.

Razne potrebe.

Stavke 1., 2., 3., 4., 5. i 6. dozvoli sabor po vladinom predlogu sa 12.880 fr., te ujedno na predlog odbora zaključi pozvati zemaljsku vladu, da u smislu zaključka saborskoga 71. sjednice od 6. srpnja t. g. podnese zakonsku osnovu ob uredjenju predpregah.

Naslov 10.

Kaznione.

Stavku 1. ovoga naslova odobri sabor po predlogu odbora, dozvoljiv polgodišnju plaću za namjestit se imajuće činovničtvo u Lepojglavi sa 2250 for., zatim polgodišnju plaću sada tamo obstojećega činovničtva sa 875 fr.

Stavke 2., 3., 4. i 5. odobri sabor po predlogu vladinom, a isto tako i stavku 6. osim pod br. 2. izpostavljenih 200 for. za podpore činovnikah i liečnikah, koje na predlog odbora smalji na 100 for.

Po tom iznosi pod ovim naslovom po saboru dozvoljena svota 107 831 for.

Na predlog odbora zaključi nadalje sabor o dopisu zemaljske vlade od 17. listopada t. g. br. 9671. odnosno br. 835./sab. odobriti produljenje ugovora milosrdnicah zagrebačkih za upravljanje kaznione lepoglavske do 16. lipnja 1871., te pozvati vladu, da prema zaključkom 81. saborske sjednice u predmetu kaznionah postupa po predlogu proračunskoga saborskoga odbora za proračun god. 1870. — rok pako o predaji kaznione lepoglavske, koji 16. lipnja 1871. slieditи ima, da neprekorači, te da u tom predmetu uz predloženje odnosne zakonske osnove sabor izviesti.

Naslov 11.

Gradjevne oblasti.

Stavke ovoga naslova 1. do 8. primi sabor polag vladinoga predloga sa izkazanom svotom 22.385 for tim dalnjim po predlogu odborovu udešenim zaključkom:

a) da se pod stavkom 4. br. 2. i 3. izkazanih 414 for za stanbinu gradjevnih uredah zagrebačkoga i virovitičkoga samo predujmice dozvoljuje, i da vlada neka nastoji naknadu ovoga, kao i sličnoga troška za god. 1869. i 1870. od zajedničke ugarske vlade pribaviti, jer su upitni gradjevni uredi izključivo za obavljanje zajedničkih posalah obstajali;

b) da zemaljska vlada isto tako od zajedničke ugarske vlade pribavi naknadu za skupne poslove, koje su ovozemaljske gradjevne oblasti g. 1869. i 1871. obavljale, a beriva svoja su samo iz ovozemaljske dotacije dobivale.

Naslov 12.

Cesto- i vodogradjevine zemaljske.

O naslovu ovom zaključi sabor viećati na svršetku pregledanoga proračuna.

Naslov 13.

Žandarmerija.

Odobri sabor po predlogu vladinom sa izpostavljenom svotom 176.639 fr. ujedno zaključi na predlog odbora pozvati zemaljsku vladu, da prema zaključku sabora od g. 1869. i onom 72. saborske sjednice od 7. srpnja t. g. što prije saboru predloži zakonsku osnovu ob ustrojenju do-

Digitized by Google

maćih sigurnostih organah, il da sabor izviesti o zaprekah, koje u tom pogledu možda obstoje, za da sabor od svoje strane u tom pogledu shodna poprimiti uzmogne.

Naslov 14.

Državno računovodstvo.

Odobri sabor u svih 7 stavkah po predlogu vladinom sa izkazanom svotom 27.380 for.

Naslov 15.

Zemaljska blagajna.

Odobri isto tako sabor po predlogu vladinom sa izpostavljenom svotom 12.000 for.

Naslov 16.

Razni neprevidljivi troškovi.

Odobri sabor polag predloga vladinoga sa izkazanom svotom 10.000 for.

Naslov 17.

Mirovne pristojbe.

Stavku 1. ovoga naslova br. 1. primi sabor, izostaviv 300 fr. za medjutim namješćenoga oficijala Franju Treslera po predlogu vladinom sa 16.454 for.

Mirovninu Dragutina grofa Velsperga dozvoli sabor u toj svoti za god. 1871. sa 6300 for. na predlog narod. zastupnika Roberta Zlatarovića predujmice s tim, da zemaljska vlada nastoji povratak predujma toga isto tako, kao i za god. 1869. i 1870. pribaviti.

Pod tekućimi br. 2., 3. i 4. izkazane svote odobri sabor po predlogu vlade.

Pod br. 5. izkazanu svotu dozvoli sabor po predlogu odborovu sa 13.594 for.

Svote pod br. 6. i 7. izkazane budu polag vladinoga predloga odobrene.

Pod br. 8. izkazanu svotu primi sabor po predlogu odborovu sa 14.877 for.

Isto tako odobri sabor pod br. 9 po odboru predloženu svotu 4305 for.

Svote pod br. 10., 11. i 12. izkazane budu polag predloga vladina po saboru odobrene.

Pod stavkom 13. za mirovine činovnikah gubernija riečkoga izkazanu svotu 5388 for. dozvoli sabor na predlog nar. zastupnika Roberta Zlatarovića predujmice tim pozivom zemaljske vlade, da nastoji mirovine ote tako za god. 1871. kako i za prijašnje godine, na koliko su iz budgeta ovih kraljevinah plaćene bile, od zajedničke ugarske vlade, kamo spadaju pribaviti, i domaćemu dohodku povratiti.

Pod br. 14. izkazanu svotu odobri sabor po predlogu odborovu sa 6644 for.

Pod br. 15. isto tako odobri sabor svotu po odboru predloženu sa 2198 for.

Svote pod br. 16. i 17. izkazane budu po predlogu vlade odobrene.

Pod br. 18. izkazanu svotu odobri sabor po predlogu odborovu sa 9781 fr.

Pod tom iznosi svota pod ovim naslovom dozvoljena 96.305 for.

Na predlog odbora bude nadalje zaključeno pozvati zemaljsku vladu, da ona nastoji što više pod ovim naslovom izkazanih mirovinskih pristojbah sa domaćega budgeta odkloniti, te na zajednički ugarsko-hrvatski budget prenieti, i to iz razloga, što imade medju mirovljenici mnogo takovih, koji su prije u mir stupili, nego li je nagodba izmedju Ugarske i Austrije, a izmedju Ugarske i ovih kraljevinah sklopljena.

Nadalje zaključi sabor pozvati zemaljsku vladu, da čas prije, svakako pako tečajem godine 1871. zakonsku osnovu o mirovinah saboru predloži.

Predlog narodnoga zastupnika Roberta Zlatarovića, da se za financijalnu prokuraturu iz ovoga budgeta 1000 f., a iz zemaljskih zakladah 2000 fr. dozvole, uputi sabor na pretresanje odboru za proračun.

Nakon toga odstupi predsjednik u 12 satih, a predsjedničku stolicu zauzme podpredsjednik Petar Maljevac, veliki župan, pod predsjedničtvom kojega nastavi sabor viećanje o proračunu i to:

Poglavju II.

Odielu za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1.

Osrednja uprava.

Odobri sabor u svih stavkah pod predlogu vlade, dozvoljiv izpostavljenu svotu od 26.369 fr. tim po predlogu odborovu udešenim pozivom zemaljske vlade, da nastoji što prije ponamjestiti razpoložive činovnike ovoga odiela, ili da š njimi polag postojećih propisah postupa.

Naslov 2.

Vjerozakonski zavodi.

Odobri sabor po predlogu vlade, doznačiv izkazanu pod ovim naslovom svotu od 131.022 for. te zaključi polag predloga odbora na:

Digitized by Google

Stavku 1. suglasno zaključku 72 saborske sjednice od 8. srpnja t. g. pozvati zemaljsku vladu, neka nastoji, da će vojnički aerar. na kojega korist je zemljište župe Rečićke ustupljeno, izkazani pod tom stavkom teret 30 f. na se uzeti, i naknaditi u to ime iz budgeta ovih kraljevinah plaćene svote.

Na stavku 3. pozvati vladu, da prema zaključku iste saborske sjednice u budućem proračunu izkaže potrebu grčko-katoličkoga vikara u Osieku; — zatim da u istoj stavci pod br. 2. i 4. izkazanih svotah za franjevce i kapucine pravni naslov u budućem proračunu dokaže.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne.

Sve stavke ovoga naslova odobri sabor sa izkazanom svotom 18.246 for. te zaključi na predlog odbora:

a) da se kod stavke 1. rieč „plaća“ izmieni riečju „podpuna kongrua“

b) da prema zaključku 73. saborske sjednice od 8. srpnja t. g. zem. vlada izkaže pravni naslov pod stavkom 4. naznačenih odštetah.

Naslov 4.

Školski zavodi.

Odobri sabor po predlogu vladinom u svih stavkah, te mu doda po predlogu odborovu u ime 20% doplate učiteljah karlovačke gimnazije za godinu 1869. svotu od 207 for. tako dozvoljena pod ovim naslovom svota iznosi 166,350 fr.

Ujedno primi sabor na znanje u odboru učinjenu izjavu vlade o predstojećem predloženju zakonske osnove ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu, i o pokriću u tu svrhu potrebnih troškovah.

Nadalje zaključi sabor suglasno sa zaključkom 73. saborske sjednice od 8. srpnja t. g. pozvati zemaljsku vladu, da svakako tečajem god 1871 nautičku učionu u Bakru bez svakih zaprekah ustroji, jer osim dozvoljenih god. 1870 u tu svrhu 1000 for. dobiva potrebito pokriće u sliedećem naslovu 5. iz svotah, koje bjehe za Riečku nautičku učionu predložene, i iz svotah, koje će zajednička ugarska vlada za god. 1869. i 1870. vratiti za uzdržavanu iz budgeta ovih kraljevinah Riečku nautičku učionu.

Molbenica učiteljah gimnazije Karlovačke pod br. 842/sab. predložena za 20% doplatak za tri posljednja mjeseca god. 1869. rešena je dozvoljenjem 207 for. i uvršćenjem u ovu stavku.

Po predlogu odborovu zaključi sabor pozivno na svoj zaključak 73. sjednice pozvati zemaljsku vladu, da 20% doplatak svim učiteljem, i onim karlovačke gimnazije stopi u njihovu plaću, te da ga tako u budućem proračunu izkaže, — a da se po tom i ovaj proračun izvede.

Prema zaključku svojem 73. sjednice zaključi zatim sabor na predlog odbora pozvati zemaljsku vladu, na izradjenje potrebitih predlogah za ustrojenje realnih učionah u našoj domovini, naročito pako u Vukovaru i Rumi, gdi jih bez svake zapreke. ako je iole moguće, početkom školske godine 1871/2 podići ima.

Napokon se po predlogu odborovu pozivlje vlada, da nastoji školska i zakladna dobra Kutjevo, Potočeć i Ivanec što koristnije upravljati dati.

Naslov 5.

Zaklade i prinesci u svrhe nastavne

Sve stavke ovoga naslova odobri sabor po vladinom predlogu sa izpostavljenom svotom od 23.194 for. tim dodatkom, da se pod stavkom 2., 3. i 4. izkazane svote za pomorsku učionu u Bakru upotrebiti imadu, zatim da zemaljska vlada nastoji trošak imani za uzdržavanje riečke pomorske učione u godinah 1869 i 1870 od zajedničke ugarske vlade pribaviti.

Na predlog odbora zaključi nadalje sabor pozvati zemaljsku vladu, do pod 5. stavkom ovoga naslova izpostavljena štipendija na Terezianskoj akademiji u koliko popunjena nebi bila, ili u koliko bi se izpraznila, u buduće više neizdaje.

Naslov 6.

Mirovinske pristojbe.

Odobri sabor po predlogu odborovu, sa izkazanom svotom od 9774. for. pozvav zemaljsku vladu, da se u smislu odnosnoga saborskoga zaključka 73. sjednice ubaviesti, da li su umirovljeni učitelji Ivan Trdina i Franjo Koržinek u javne službe ponamjestjeni, u kojem slučaju, da jim mirovnine obustavi.

Zapisnik ovaj ima se dostaviti zemaljskoj vladi za izvršenje navedenih saborskih zaključakah, kod rešenja proračuna za god. 1871. utanačenih.

5. Predloži zatim pod br. 871 podpredsjednik dopis svjetloga bana od 30. pr. m. br. 10.863 o ustanovljenju državnih cestah i riekah, te o razdiobi zemaljskih i kotarskih cestah, — koj bje upućen na obstojeći odbor za uredjenje gradjevnih oblastih.

Nakon toga zaključi podpredsjednik sjednicu u 1¼ sata poslie podne, urekav dojduću na sutra 10 satih prije podne.

Antun pl. Vakanović s. r.
saborski predsjednik.

Ljudevit Raizner s. r.
saborski bilježnik.

Digitized by Google

Predsjednik: Zapisnik je ovjerovljen.

Na dnevnom redu je proračun za g. 1871. imenito poglavje III.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Poglavje III. (Potrebe.)

Naslov 1. Osriednja uprava.

Redovita potreba; plaće.

	Pojedince	Ukupno
Odielni predstojnik	4000	
odsječni savjetnik	2500	
2 tajnika:		
1 sa 1800		
1 sa 1500 fr.	3300	
2 perovodje:		
1 sa 1000 fr.		
1 sa 800 fr.	1800	11600
Pomoćno osoblje:		
ravnatelj pomoćnih uredah	1200	
pristav	1000	
2 oficiala:		
1 sa 800 fr.		
1 sa 700 fr.	1500	
1 pisar sa	500	4200
Poslužno osoblje:		
3 podvornika:		
1 sa	400	
2 po 350 fr.	700	
ukupna svota plaćah		16900
Nadnice za 2 dnevničara po 1 for. na dan	730	
Odielo za poslužno osoblje po 40 fr.	120	
Nagrade i pripomoći.		
a) za osriednju upravu 1000 fr.		
b) za svekolike sudove 6000 fr,	7000	
Uredski, pisarnički, putni troškovi i dnevnice	4000	11850
Ukupno		28750

(Prima se bez debate.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 2. Stol sedmorice.

Redovita potreba.

Plaće.

	Pojedince	Ukupno
podpredsjednik	4000	
6 prisjednikah		
3 po 3500 10.500 fr.		
3 po 3000 9000 f.	19.500	
1 viećnički tajnik	1500	
1 tajnički pristav	1000	26.000
Pomoćno osoblje:		
1 pristav pomoćnih uredah	900	
3 oficiala:		
1 sa 700 fr.		
2 sa 600 fr. 1200 fr.	1900	2800
Poslužno osoblje:		
1 viećnički sluga	420	
1 poslužitelj	315	
1 vratar	315	1050
Ukupna svota plaćah		29.850
Osobni doplatak za podpredsjednika	200	
Uredski i pisarnički troškovi	950	1371
Odielo za poslužno osoblje	221	
Ukupno		31.221

Zast. vlade Jos. Žuvić: Vis. sabore! U naslovu 2. i 3. poglavja III. imadem pozornim učiniti vis sabor na ono, što je u 73. sjednici od 8. srpnja 1870 izvolio odlučiti na predlog g. zastupnika vukovarskoga, davši naime nalog vladi, da po mogućnosti u ovom proračunu predloži povišenje plaćah sudbenih činovnikah. Ako vis. sabor uzporedi lanjski predlog vlade sa ovogodišnjim u ovih naslovih, to će do uvidjenja doći, da je zem. vlada u svih kategorijah činovnikah, i to počam od banskoga stola savjetnikah 2. razreda pa sve do zadnjega auskultanta u predlog stavila povišenje plaćah. Kod povišenja ovih plaćah imala je zem. vlada mjerilo u okruživanju dotičnih plaćah. Na stanovitih mjestih, kao što izviestiteljah, gdje se veći rad i napor zahtjeva, tamo je vlada scienila, da može prema tomu i u povišenju u većoj mjeri postupati, te ja tamo primetnula do 200 fr. Najveće povišenje nalazit će vis. sabor kod banskoga stola prisjednikah 2. razreda, koji su dosada imali plaću od 2100 fr.; ove plaće je zem. vlada scienila povisiti na 2400 fr. Zatim dolaze u redu plaće prisjednikah sudbenih stolovah sa 150 do 200 fr. povišene. Ostalog činovničtva plaće okružene su sa dodatkom od 70—80 fr. Ova nit povišenja plaćah vuče se kroz sve naslove; zato sam sada tako slobodan izjaviti, da to vis. sabor izvoli uvažiti i u ostalih naslovih, da neće biti od potrebe ova načela tamo opetovati.

Povišenje to mislila je zem. vlada, da je razmjerno učinila i prema autonomnom budgetu i prema silam i radu, kojega polaže činovničtvo u izvršivanje svoje službe. S druge strane vidit će vis. sabor, da vlada za dvie kategorije činovnikah nije po ovom načelu postupala, naime za stola sedmorice prisjednike i za prisjednike ban. stola 1. raz. Zem vlada žali, da nije mogla prama silam autonomnoga budgeta za g. 1871 povisiti plaće i ovim strukam, velim žali, što joj je bila zapreka u slabih novčanih sredstvih

Digitized by Google

a i još jedna je velevažna odlučna okolnost, koja je navela vladu, da u budget za g. 1871 neuvrsti povišenje plaćah assesorah banskoga stola 1. razreda i assesorah stola sedmorice. Do lanjske godine sastojao je stol sedmorice iz jednoga prezesa, jednoga dvorskoga savjetnika i dva prisjednika. Vis. sabor uvidio je težkoće, koje je vlada obrazložila, i dekretirao je na predlog vlade, da se ustanovi 6 prisjednikah kod stola sedmorice. Tim načinom je troškovnik za stol sedmorice znatno povišen. Ovo povišenje zadobilo je previšnju sankciju 1. siečnja 1870. Zem. vlada počela je proračun za g. 1871 raditi u mjesecu lipnju, te se nije držala vlastnom već u roku od 6 mjesecah izza prev. sankcije opetovano povišenje ustanoviti i predložiti vis. saboru, jer nije nade, da će se moći izhoditi prev. sankcija za opetovana povišenja. Dakako zem. vlada neće propustiti danom prilikom obazrieti se i na najviše sudište zemaljsko, dobro znajući, da je prieka potreba povišenju plaćah.

Razlog, zašto vlada nije predložila povišenje plaćah asesorom banskog stola 1. razreda, jest taj, što je vlada mislila, da ovako stoje plaće prisjednikah 1. i 2. razreda u podpunom skladu.

Još napose moram naglasiti povišenje ravnatelju pomoćnih uredah kod banskog stola, kojemu je plaća sa 140 fr. povišena. i to s razloga, što on neobnaša službe kao ravnatelj pomoćnih uredah samo kod banskoga stola, već i kod stola sedmorice.

Toliko glede povišenja plaćah. U pogledu sniženja plaćah imadem pozornim učiniti vis. sabor, da je snižena plaća viećnićkom tajniku stola sedmorice od 1680 na 1500 fr. i to s razloga, što je mislila zem. vlada, da je ta plaća skladna s radom toga tajnika; a drugo, da se ovaj tajnik uzporedi u istom razmjerju sa ostalimi tajnici vlade.

Još je jedan znatan izpravak u plaćah učinjen u jednoj točki. i to kod predsjednikah sudbenih stolovah. Ti predsjednici ranžirani su u 2 klase, i to: jedan u Zagrebu sa 4000 f., a svi ostali sa 2400 fr. Zem. vlada mislila je u načelu da je jedan zadatak, jedno zvanje svih sudb. stolovah predsjednikah, a znade iz predloženih si uredovnih izvješćah, da je rad tih predsjednikah jedan te isti, s toga je radi jednoličnosti mislila vlada vis. saboru predložiti, da se svih ovih 6 predsjednikah u jedan razred stavi i opredjeli im plaća sa 2400 fr. Ovo izjednačenje obnaša višak od 225 f.

Ovo izjasniviši glede povišenja i umaljenja plaćah, i glede privremenog odustajanja povišenja kod prisjednikah stola sedmorice, umoljavam vis. sabor, da predlog vlade u dotičnih stavkah izvoli prema tomu uvažiti.

Predsjednik: Vis. kuća prima razjasnjenja i obrazloženje g. **zastupnika vlade na znanje**, i **nastavlja pretres** ovoga poglavja, imenito naslov 3.

Bilj **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 3. Banski stol.

Redovita potreba.

Plaće:

	Pojedince	Ukupno
1 predsjednik	4000	
13 prisjednikah:		
5 po 2625 fr., 13.125 fr.		
8 po 2400 fr., 19,200 fr.	32325	
(medju njimi jedan nadodvjetnik.)		
4 tajnika vieća:		
1 sa 1300 fr.		
1 sa 1200 fr		
2 po 1100 fr., 2200 fr.	4700	
(medju njimi 1 zamjenik naodvjetnika.)		
1 pristav vjećnićkog tajnika	900	41.925
Pomoćno osoblje:		
1 ravnatelj pomoćnih uredah	1400	
2 pristava:		
1 sa 1000 fr.		
1 sa 900 fr.	1900	
6 oficialah:		
2 po 800 fr., 1600 fr.		
2 po 700 fr., 1400 fr.		
2 po 600 fr. 1200 fr.	4200	
2 pisara:		
1 sa 500 fr.		
1 sa 400 fr.	900	
1 nadzornik straže	630	9030
Poslužno osoblje:		
1 sluga vieća	420	
4 poslužitelja:		
2 po 315 fr., 630 fr.		
2 po 262 fr. 50 nč., 525 fr.	1155	
2 sluge pomagača po 226 fr. 80 n.	454	2029
Ukupna svota plaćah		52.984

Predsjednik: Na tekući br. 4., 5. i 6. ima odbor primjetbu.

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Stavka 1 primljena je po predlogu zemalj. vlade pod tek. brojevi 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 16, 17, 18, 19 i 20, dočim je kod tek. brojevah 4, 5 i 6 odbor promjenu učinio u tom, što je primio samo dva razreda tajnikah i to:

2 po 1300 for. 2600 f., 2 po 1200 for., 2400 f Ukupno 5000 fr. Po tom izlazi u ovoj stavci i u ovom naslovu 300 fr. više nego li je zemalj. vlada predložila.

Digitized by Google

A to je postupajući odbor učinio s toga razloga, što su tajnici banskoga stola u VIII. dnevnom razredu, kao i prisjednici žup. sudbenih stolovah II. razreda, a ovi imadu plaću 1400 fr., pa da se tomu razmjerno približe, a drugo što odbor neuvidja potrebe trih razredah kod ovih tajnikah, koji gotovo svi jednaki posao obavljati moraju.

(Prima se stavka 1. sa predlogom odbora.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

	Pojedince	Ukupno
Prenos		52984
Osobni doplatak za predsjednika kr. banskoga stola gospod. Dragutina Klobučarića	1250	
Osobni doplatak za prisjednika kralj. banskoga stola gospodina Marka Tajčevića	525	
Najmovine.	2625	
Uredski, pisarnički, putni troškovi i dnevnice	6000	
Kućne potrebe za vanjsko razsvietljenje pred uredskom sgradom i za čišćenje kanalah	80	10.614
Odielo za sluge	134	
Sveukupno		63.598

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 4. Županijski sudovi u Zagrebu, Osieku, Varaždinu, Rieci, Križevcih, Požegi i Vukovaru.

Redovita potreba.

Plaće:

I.) u Zagrebu.

	Pojedince	Ukupno
1 predsjednik	4000	
8 prisjednikah I. razreda:		
1 sa 2000 fr.		
2 po 1800 fr., 3600 fr.		
5 po 1600 fr., 8000 fr.	13.600	
(medju njimi 1 državni odvjetnik.)		
3 viećnička tajnika:		
1 sa 1000 fr.		
2 po 900 fr., 1800 fr.	2800	
(medju njimi dva zamienika državnog odvjetnika.)		
5 sudbenih pristavah:		
2 po 800 fr., 1600 fr.		
1 sa 700 fr.		
2 po 600 fr., 1200 fr.	3500	23.900
Osoblje pomoćnih uredah:		
1 ravnatelj	1000	
1 pristav	800	
9 oficialah:		
3 po 700 fr. 2100 fr.		
6 po 600 fr. 3600 fr.	5700	
5 pisarah:		
2 po 500 fr., 1000 fr.		
3 po 400 fr., 1200 fr.	2200 fr.	
1 tamničar sa	367	10.067
Poslužiteljno osoblje:		
5 podvornikah:		
2 po 315 fr., 630 fr.		
1 sa 262½ fr., 262½ fr.		
2 po 210 fr., 420 fr.	1312	
6 uzah nadzirateljah po 262 fr.	1575	
2 podvornička pomoćnika po 226 fr. 80 nvč	453	3340
Svota		37.307

2) u Varaždinu.

1 predsjednik	2400	
1 prisjednik I. razreda	2000	
7 prisjednikah II. razreda		
2 po 1600 fr., 3200 fr.		
5 po 1400 fr., 7000		10.200
(medju njimi 1 državni odvjetnik).		
3 viećnička tajnika:		
1 sa 1000 for.		
2 po 900 for., 1800 fr.	2800	
(medju njimi 2 zamienika državnog odvjetnika.)		
4 sudbena pristava:		
1 sa 800 fr.		
2 po 700 for., 1400 fr.		
1 sa 600 for. 600 fr.	2800	20.200
Osoblje pomoćnih uredah.		
1 ravnatelj	900	
1 pristav	700	
6 oficialah:		
2 po 700 fr., 1400 fr.		
4 po 600 fr., 2400 fr.	3800	
4 pisara:		
1 sa 500 fr.		
3 po 400 fr. 1200	1700	
1 tamničar	367	
Poslužiteljno osoblje:		
5 podvornikah:		
1 sa 315 for.		
2 po 262 for. 50 nč., 525 fr.		
2 po 210 fr. 50 nvč., 420 fr.	1260	
5 uzah nadzirateljah po 262 f. 50 nč.	1313	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
2 podvornička pomoćnika po 226 for. 80 novč.	453	
Svota		30.693
3) u Križevcih:		
1 predsjednik	2400	
1 prisjednik I. razreda	1600	
3 prisjednika II. razreda:		
1 sa 1600 fr.		
2 po 1400 fr., 2800 fr.	4400	
(medju njimi i držav. odvjetnik).		
2 viećnička tajnika po 900 fr.	1800	
(medju njima 1 zamienik držav. odvjetnika).		
2 sudbena pristava:		
1 sa 800 fr.		
1 sa 600 fr.	1400	11.600
Osoblje pomoćnih uredah:		
1 ravnatelj	900	
1 pristav	800	
2 oficiala po 600 fr.	1200	
2 pisara:		
1 sa 500 fr.		
1 sa 400 fr.	900	
1 tamničar	367	4167
Poslužiteljno osoblje:		
3 podvornika:		
1 sa 315 for.		
2 po 210 for., 420 for.	735	
3 uzah nadziratelja po 262 fr. 50 nč.	788	
2 podvornička pomoćnika po 226 for. 80 nč.	454	1977
Svota		17.744
4) u Osieku:		
1 predsjednik	2400	
1 prisjednik I razreda	2000	
7 prisjednikah II. razreda:		
2 po 1600 fr., 3200 fr.		
5 po 1400 fr. 7000 fr.	10.200	
(medju njimi 1 drž. odvjetnik).		
3 vjećnička tajnika		
1 sa 1000 fr.		
2 po 900 fr., 1800 fr.	2800	
(medju njimi 2 zamjenika držav. odvjetnika).		
4 sudbena pristava:		
1 sa 800 fr.		
1 sa 700 fr.		
2 sa 600 fr.		
Osoblje pomoćnih uredah:		
1 ravnatelj	900	
1 pristav	700	
6 oficialah:		
2 po 700 fr. 1400 for.		
4 po 600 fr., 2400 fr	3800	
4 pisara:		
1 sa 500 fr.		
3 po 400 for. 1200 fr.	1700	
1 tamničar:	420	7520
Poslužiteljno osoblje:		
5 podvornikah:		
1 sa 315 fr.		
2 po 262 fr. 50 nč., 525 fr.		
2 po 210 fr., 420 fr.	1260	
5 uzah nadziratelјah po 262 f. 50 n.	1313	
2 podvornička pomoćnika po 226 for. 80 nvč.	454	3027
Svota		30.647
5) u Vukovaru:		
1 predsjednik	2400	
1 prisjednik I. razreda	1600	
3 prisjednika II. razreda		
1 sa 1600 fr.		
2 po 1400 fr., 2800 fr.	4400	
(medju njimi 1 drž. odvjetuik.)		
2 viećnička tajnika:		
1 sa 1000 fr-		
1 sa 900 fr.	1900	
(medju njimi 1 zamjenik držav. odvjetnika.)		
2 sudbena pristava po 600 fr.	1200	11 500
Osoblje pomoćnih uredah:		
1 ravnatelj	900	
1 pristav	700	
2 oficiala:		
1 sa 700 fr.		
1 sa 600 fr.	1300	
2 pisara:		
1 sa 500 fr.		
1 sa 400 fr.	900	
1 tamničar	368	
Poslužiteljno osoblje:		
3 podvornika:		
1 sa 262 fr. 50 nč.		
2 po 210 fr. 420 fr	683	

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
3 uzah nadziratelja po 262 fr. 50 nč.	787	
2 podvornička pomoćnika po 226 fr. 80 nvč.	454	1924
Svota		17.592

6) u Požegi:

1 predsjednik	2400	
1 prisjednik I. razreda	1600	
3 prisjednika II. razreda:		
1 sa 1600 fr.		
2 po 1400 fr., 2800 fr.	4400	
(medju njimi 1 drž. odvjetnik).		
2 viećnička tajnika po 900 fr.	1800	
(medju njimi 1 zamjenik drž. odvjetnika).		
2 sudbena pristava po 600 fr.	1200	11.400
Osoblje pomoćnih uredah:		
1 ravnatelj	900	
1 pristav	700	
2 oficiala po 600 fr.	1200	
2 pisara po 400 fr.	800	
1 tamničar	368	3968
Poslužiteljno osoblje:		
3 podvornika:		
1 sa 262 fr. 50 uč.		
2 po 210 fr. 420 fr.	683	
3 uzah nadziratelja po 262 f. 50 nč.	787	
2 podvornička pomoćnika po 226 for. 80 nč.	454	1924
Svota		17292

7) na Rieci:

1 predsjednik	2400	
1 predsjednik I. razreda	1800	
4 prisjednika II. razreda.		
2 po 1600 fr.		
2 po 1400 fr. 2800 fr.	6000	
(medju njimi 1 državav. odvjetnik.)		
2 viećnička tajnika:		
1 sa 1000 fr.		
1 sa 900 fr.	1900	
(medju njimi 1 zamjenik državav. odvjetnika.)		
3 sudbena pristava:		
1 sa 700		
2 po 600 fr., 1200	1900	
Osoblje pomoćnih uredah:		
1 ravnatelj	1000	
1 pristav	700	
5 oficialah:		
4 po 700 fr., 2800 fr.		
1 sa 600 fr.	3400	
2 pisara:		
1 sa 500 fr.		
1 sa 400 fr.	900	
1 tamničar	420	6420
Poslužiteljno osoblje.		
4 podvornika:		
1 sa 315 fr.		
1 sa 262 fr. 50 nč		
2 po 210 fr., 420 fr.	997	
4 uzah nadziratelja po 262 f. 50 n.	1050	
2 podvornička pomoćnika po 226 fr. 80 nvč.	453	2500
Svota		22 920

Rekapitulacija.

Sudbeni stol žup. u Zagrebu	37.307
„ „ „ u Varaždinu	30.693
„ „ „ „ Križevcih	17.744
„ „ „ „ Osieku	30.647
„ „ „ „ Vukovaru	17.592
„ „ „ „ Požegi	17.292
„ „ „ na Rieci	22.920
Ukupno	174.195

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Stavku 1, kako ju je vlada ovdje predložila, pronašao je odbor promjeniti s razlogah, koje ću sada pročitati: (čita)

Stavku 1. primio je odbor po predlogu zemalj vlade sa 174.195 fr. samo je razredjenje ove stavke po tekućih brojevih, kako se u tiskanom proračunu nalazi, promenio s razloga toga, što neodgovara normiranoj i faktičnoj potrebi sistemiziranoga sudbenog osoblja, a i tamo izpostavljene plaće nesudaraju se sa faktično postojećimi plaćami; prema tomu predlaže odbor stavku 1. sledećim načinom:

Stavka	Tek. br.	Redovite potriebe	Pojedine	Ukupno
			forintih a. vr.	
1		Plaće:		
	1	1 predsjednik	4000	
	2	6 prezesah po 2400 fr.	14.400	
		14 prisjednikah župn. sudbenih stolovah I. reda (savjetnici zemaljskoga suda)		
	3	3 po 2000 fr. 6000 fr.		
	4	3 po 1800 fr. 5400 „		
	5	8 po 1600 12.800 „	24.200	
		(Medju njimi jedan drž. odvjetnik)		

Digitized by Google

Stavka Tek. br.	Redovite potriebe		Pojedine	Ukupno
			forintih a. vr.	
	Prenos			42.600
	27 prisjednikah žup. sudovah II. red. (odvjetnici županijskoga suda)			
6	9 po 1600 fr.	14.400 fr.		
7	18 po 1400 f.	25.200 „	39.600	
	17 tajnikah vieća:			
8	5 po 1000 fr.	5000 fr.		
9	12 po 900 fr.	10.800 „	15.800	
	22 pristava:			
10	5 po 800 fr.	4000 fr.		
11	5 po 700 fr.	3500 „		
12	12 po 600 fr.	7200 „	14.700	94.300
	Pomoćno osoblje:			
	7 ravnateljah pomoćnih uredah:			
13	2 po 1000 fr.	2000 fr.		
14	5 po 900 fr.	4500 „	6500	
	7 pristavah:			
15	2 po 800 fr.	1600 fr.		
16	5 po 700 fr.	3500 fr.	5100	
	32 oficiala:			
17	12 po 700 fr.	8400 fr.		
18	20 po 600 fr.	12.000 „	20.400	
	21 akcesista:			
19	7 po 500 for.	3500 fr.		
20	14 po 400 fr.	5.600 fr.	9100	
	7 tamničarah:			
21	2 po 420 fr.	840 fr.		
22	5 po 367 f. 50 nč.	1837 „	2677	11.777
	Poslužno osoblje:			
	28 slugah:			
23	6 po 315 fr.	1890 fr.		
24	8 po 262 fr. 50 nč.	2100 „		
25	14 po 210 fr.	2940 „	6930	
26	29 nadziratelja uznikah po 262 f. 50 nvč.		7613	
27	14 slugah pomagačah po 226 fr. 80 nvč.		3175	17.718
	Ukupna svota plaćah			174195

(**Prima se** odborov predlog.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Osobni doplatci:

za predsjednika kr. sudbenoga stola županije zagrebačke, gosp. Klementa Celebrinia	200	
Za 3 predsjednika u Varaždinu. Osieku i na Rieci po 225 fr.	675	
Skupa		875

Najmovine:

sudbenoga stola žup. Zagrebačke	4900	
„ „ „ Varaždinske	3000	
„ „ „ Križevačke	1700	
„ „ „ Osječke	4420	
„ „ „ Vukovarske	900	
„ „ „ Požežke	400	
„ „ „ na Rieci	4300	
Svota		19620
Uredski, pisarnički, putni troškovi i dnevnice		30.000
Kućne potrebe, bieljenje uzah, čišćenje kanalah itd.		400
Odjelo za sluge		1500
Ukupno		226.890

Izvanredna potreba.

Za priredjenje prostorijah za pisarne kr. sudbenog stola županije Varaždinske i za njegove uze budi kupom pak zatim prigradjivanjem budi novim gradjenjem sgrade za ovu god.	30.000
Sveukupno	256590

(Prima se.)

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Ovom prigodom riešena je i predstavka županije varaždinske de pres. 10. kolovoza 1870 br. 788/sab. pod -/7 radi odstranjenja uzah žup. sudbenoga stola iz županijske kuće time, što je u extraordinarium u tu svrhu 30.000 f. već po zemalj. vladi umetnuto.

Postupajući odbor uvidja silnu potrebu, da se uze žup. sudovah preustroje prema načelom čovječnosti i potrebi novijeg vriemena; s toga predlaže vis. saboru, da izvoli zemalj. vladu pozvati, da prema toj načelno izrečenoj potrebi u svih županijah, gdje to do sada učinjeno nije, žup. sudbenih stolovah odnosne uze shodno pregleda, najpotrebitija odmah preduzme, i o tom sabor izviesti, uz podnošenje odnosnih predlogah, te možebit potrebiti kredit naknadno zaište.

Osobito neka zemalj. vlada tečajem god. 1871 za smešćenje žup. sudbenog stola u Vukovaru uz potrebiti možebit naknadni kredit od sabora, shodne korake učini.

Digitized by Google

Zast. vlade **Josip Žuvić**: Vis. sabore! U smislu zaključka saborskoga imala bi se zemalj. vlada obazrieti i na stanje uzah žup. sudbenih stolovah, i to po izjavi vis. sabora u prvom redu na županijsku kuću i uze u Varaždinu. Iz izvješćah prispjevših se je zem. vlada uvjerila, da je skrajna potreba, da se uze žup. sudben. stola varaždinskoga urede prema zahtjevom čovječnosti i sadašnjega vremena. Zem. vlada je mislila, da će najshodnije u tom poslu postupati, ako izašalje povjerenstvo u Varaždin, koje da stanje stvari na licu mjesta izvidi, te iz sobstvenog osvjedočenja predlog učini vladi.

Zem. vlada je povjerenstvo izaslala, a uspjeh je taj, da se je vlada uvjerila, da su uze žup. sudb. stola varaždinskog, koje mogu po prilici s udobnostju primiti 20—30 uznikah, sada napunjene sa blizo do 100 uznikah, koji moraju da čame u istih prostorijah, u kojih neima niti zraka, propuha, niti svjetlosti. S toga je prieka nužda, da se s humanitarnih razlogah uze iz županijske kuće u Varaždinu ostrane.

U tom sljedstvu učinilo je povjerenstvo raznih ponudah, koje ću na jasnost iznieti pred vis. saboroni, kao kontrolom vladinih činah. (Navadja ponude.) Povjerenstvo izaslano po vladi uzelo je te ponude u svoju kombinaciju, te se je po mnenju povjerenstva tako zvana financijalna sgrada svrsi najprikladnija pokazala. U razpravi o tom je financijalno ministarstvo ugarsko očitovalo, da nemože te sgrade prodati, buduć da ju treba za svoje svrhe. Povjerenstvo zem. vlade izza zrelog razmatranja pronašlo je, da bi izmedju ostalih ponudjenih sgradah svrsi najbolje odgovarala kuća gdje. Marie Vrhovac. Cienu od 20.500 fr. za ovu kuću drži zem. vlada prikladnom i naprama tom, što ima nješto zemljišta za šetnju i zrak uznikom. Zem. vlada dala si je praviti dotične osnove za adaptaciju i troškovnik. Kad sam ovo izjasnio vis. saboru, molim da izvoli vladi u tu svrhu kredit na 30.000 f. otvoriti, jer ciena je kući 20.500 fr., a 9.500 f. misli vlada da će dosta biti za adaptaciju za ovu godinu. Kolika će biti potreba za buduću godinu, imati će vlada čast prijaviti vis. saboru. Zaključujuć molim dakle, da vis. sabor ovu 7. stavku sa svotom od 30.000 for. odobriti izvoli.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Povodom izjasnjenja g. zast. vlade čast mi je napomenuti, da sve okolnosti, koje je g. predstojnik pravosudne struke ob uzah u Varaždinu navesti izvolio, možebiti još pregnantnije u Vukovaru postoje, i bilo bi vrlo želiti, da se i u Vukovaru povjerenstvo izašalje, da se osvjedoči, da i uze u Vukovaru sa razlogah čovječnosti dalje ovako ostati nemogu.

Nadalje mi je dužnost napomenuti, da je potrebno, da se još ove godine kr. sudbeni stol smjesti, jer u županijskoj kući, u kojoj je dosada po nuždi smješten bio, nalaze se sada dvie oblasti smještene, jedna domobranska a druga sudbena, a to će se težko dati u jednoj istoj kući izvesti. S toga je vrlo potrebito, da se sudb. stol smjesti, da u neprilike nedodje. Okolnosti neću potanje nabrajati, jer su u odboru za proračun bile napomenute, te se je odbor na to osvrnuo, i predlog ovaj saboru učinio, kojega vis. saboru preporučam, da ga primi i zem. vladi na uvaženje preporuči.

Predsjednik: G. zastupnik vlade obrazložio je predlog vlade u stavki 7. glede dozvole svote od 30.000 for. za gradjenje i prigradjenje prostorijah za uze u Varaždinu; je li prima vis. kuća ovaj predlog?

(Glasovi: primamo.)

Izvj. **Stjepan Hrvoić** čita:

Molbenicu manipulacionalnih činovnikah i podvornikah kralj. sudbenog stola županije sriemske de pres. 14. studenoga 1870 br. 820/sab. pod /8 preporuča odbor vis. saboru, da ju ustupiti izvoli zemalj. vladi, da ju po mogućnosti uvaži u vlastitom djelokrugu.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 5. Troškovi, tičući se svijuh sudovah.

Redovita potreba.

	Pojedince	Ukupno
Pripomoći za 27 poslužnikah po 400 f. godišnje	10.800	10.800
Dnevnice za 20 dnevničarah po 1 for. na dan	7300	7300
Gradjevni popravci	2000	2000
Zdravnički troškovi, imenito plaće zdravničkoga osoblja kod sviuh sudbenih stolovah žnpanijskih i to:		
u Zagrebu 1 liečnik 160 fr.		
„ 1 ranarnik 100 fr.		
„ 1 primalja 40 fr.		
u Varaždinu 1 liečnik 100 fr.		
1 primalja 30 fr.	130	
u Križevcih 1 liečnik 60 fr.		
1 primalja 20 fr.	80	
u Osieku 1 liečnik 120 fr.		
1 ranarnik 60 fr.		
1 primalja 30 fr.	210	
u Vukovaru 1 liečnik 140 fr.		
1 primalja 30 fr.	170	
u Požegi 1 liečnik 100 fr.		
1 primalja 30 fr.	130	
na Rieci 1 liečnik 60 fr.		
1 primalja 20 fr.	80	1100
Razni troškovi, imenito za osobe pod skrbničtvom stojeće, neimućne, mahnite i slaboumne	100	100

Digitized by Google

Troškovi za uznike i kaznene iztrage:

	Pojedince	Ukupno
Obskrba	37.800	
Nabava odjeće i ruha	3500	
Nabava uzničkih spravah	400	
Popratni troškovi	3400	
Troškovi za kaznene iztrage:		
Za svjedoke, tumače, vještake itd.	17.000	
Ostali slični troškovi i to za ogriev uzničkih prostorijah	1300	
Za razsvietlenje uzah i bolničkih sobah	606	
Za liekove i troškove bolesti	1100	
Za šišanje kose i brijanje	800	
Nagrade duhovnikah	600	
Pristojbe krvnika	1008	
Razne potrebоće	1686	69.200
Troškovi za stražare:		
Plaća uzničkih stražarah	11.739	
Skuparina	2664	
Mundura	2629	
Oružje	100	
Troškovi za service i to:		
Drva za grijanje i kuhanje	482	
Razsviet. straž. sobah i kas.	169	
Slama za slamnjače	109	
Ine stvari	130	18.032
Ukupno		108.532

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 6. Troškovi za urbarska povjerenstva.

Redovita potreba.

Za namirenje svihkolikih troškovah	18.000

Izvj. **Stjepan Hrvoić** čita:

Ovaj naslov primio je postupajući odbor sa 10.000 f. pošto je vladin zastupnik izjavio, da scieni, da će za ovaj naslov dostati ova svota, dakle predlaže se 8000 fr. manje, negoli je zemalj. vlada prvobitno predložila.

Zast. vlade **Jos. Žuvić**: Kako vidi vis. sabor, vlada je za ove troškove 18.000 fr. preliminirala; buduć da se u zaključku odbora kaže, da vladin povjerenik od tog predloga odustaje, s toga treba da razjasnim, na čem se osniva predlog vladin, i na čem odstup od predloga.

Ustrojstvo ovih urbarskih povjerenstvah počiva na zakonu, koji je u ovom saboru publiciran. Ova povjerenstva sačinjavaju sasvim nov zavod, koji u nas još postojao nije. Nije mogla dakle zem vlada na cifru točno naznačiti trošak za ono, česa još nije bilo. Zem. vlada morala je dakle u ovom novčanom predlogu tim korakom postupati, da je u pretres uzela sve račune, koji su po obstojavših urbarskih sudovih sastavljeni bili, i obazrieti se na partikulare činovnikah itd. Iz računah tih došla je vlada do uvjerenja, da je poprječno 2500 f njekoliko fr. odnosno na svaku županiju potrošeno bilo. Ova svota obzirom na sve županije sedam putah uzeta, iznosila je 18.000 fr., i to je razlog, zašto je vlada predložila i u proračunu uvrstila 18.000 for.

Razlog pako, na kojem se osniva odstup vlade od predloga je sliedeća okolnost. Od vremena, odkad je vlada za odiel pravosudja sastavila taj proračun, stigla su izvješća, iz kojih se je vlada ubaviestila, da se urbarski poslovi čudnovatim načinom pospješno u zemlji riešavaju tako, da je znameniti dio od svote za urbarska povjerenstva odpao, dakle se naravno i trošak umaljuje. Drugo, uvaživ okolnost, što sankcionirani zakon ob urbarskih povjerenstvih ustanovljuje povratak troška, što ga vlada daje predujmice, mislila je vlada, da će se taj trošak u istoj mjeri postupno povraćati. S tih razlogah treba za ovaj naslov manju svotu, nego se je s početka predmievalo, te se na tih okolnostih osniva odstup vladinog povjerenika od predloga. Vlada misli, da će za pokriće troškovah urb. povjerenstvah svota od 10.000 fr. dostatna biti, s toga molim, da vis. sabor ovaj naslov, kako ga je i odbor predložio, primiti izvoli.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Naslov 6. prima se po predlogu odbora tim više, što je i g. povjerenik vlade odstupio od predloga vladinoga.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 7. Gruntovne oblasti.

Redovita potreba.

Plaće:

	Pojedince	Ukupno
7 ravnateljah:		
2 po 900 fr.	1800	
5 po 800 fr.	4000	
7 voditeljah gruntovničke knjige		
po 700 fr	4900	
14 aktuarah gruntovničkih:		
4 po 600 fr.	2400	
10 po 500 fr	5000	
Ukupno	18.100	
Najmovine:		
za nastanjenje gruntovničke oblasti u Varaždinu		250
Uredske i pisarničke potrebštine, zatim putni troškovi i dnevnice		3000
Razni troškovi		700
Ukupno		23.050

(Prima se.)

Digitized by Google

Bilj **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 8. Mirovne pristojbe.

Redovita potreba.

Stol sedmorice	5135
Banski stol	5664
Mienbeni sud	980
Distriktualni stol	465
Županijski sudbeni stolovi	27,942
Ukupno	40.186

(Prima se.)

Zast. vlade **Josip Žuvić**: Vis. sabore! U predmetu mirovinah čast mi je kratko razjasnjenje dati vis. saboru.

U mirovinskom izkazu vladinoga odiela za pravosudje unešene su nekoje osobe, koje su stranom obskrbljene, stranom poumrle, a njekoje su opet izostale, koje bi bile morale se uvrstiti. Razlog tomu počiva na oklnosti, što državno računovodstvo dosada nije vršilo te zadaće, da drži u evidenciji mirovine, nego ovdje i ondje razpravne oblasti. S toga je vlada mirovinski izkaz za g. 1871 u koliko je moguće bilo na temelju računskoga izkaza izpravila. i tako izpravljena imala je vlada čast odboru uručiti. Da budu u buduće ti izkazi točni. upućeno je računovodstvo po vladi unutrnjeg odiela, kojemu je podčinjeno, da vladi izkaze te pondnaša, isto tako su upućeni sudbeni stolovi, da se predusretne u buduće svakoj netočnosti u izkazih mirovinskih.

Predsjednik: Izjava g. povjerenika vlade prima se na znanje; naslov 8. primljen je bez primjetbe.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Nije meni namjera, da predlog činim u kojoj stavci budgeta; s druge strane znam, da za ovu godinu nebi bilo pokrića. Ali za dužnost smatram si, buduć da se nije s nijedne strane vis. kuće nijedan glas digao u pogledu jedne struke pravosudja, glede koje u ovoj godini nije providjeno, — na temelju zaključka vis. kuće prigodom pretresanja proračuna prošle godine stvorena, njekoliko riečih progovoriti. Nisam imao sreće ovdje biti, kad je izvolio gosp. vladin povjerenik svoj exposeé držati, zato nemogu potanko znati njegova razjasnjenja. Na koliko sam saznao, g. povjerenik vlade naveo je razlog, koj na to ide. da vlada nije mogla u obzir uzeti pojedine kategorije, glede kojih je budget takav, kakov je bio lani. Dočim je važnost svih sudbenih strukah priznana, i takodjer povišenje plaćah predloženo, to glede prisjednikah stola sedmorice i onih banskoga stola 1. razreda učinjeno nije. Ja neznam, da li je vlada nakana za buduću godinu i ovim činovnikom predložiti povišenje plaćah; ako je g. povjerenik to mislio, da je vlada nakana to u budućoj godini predložiti, onda neimam ništa predložiti, ako se pako razjasnjenje g. povjerenika vlade nerazumieva tako, onda bi ja imao predlog. Ja bi dakle molio da bi izvolio g. povjerenik vlade izjasniti, je li je tako mislio, da je vlada nakana za buduću godinu povišenje ovim kategorijam predložiti?

Predsjednik: Buduć da se govor g. zast. Tomašića odnosi na smisao izjasnjenja g. povjerenika vlade, držim, da je interpelacija na vladu, imenito na predstojnika oddiela za pravosudje. Zato molim, neka izvoli g. predstojnik odjela za pravosudje odgovoriti.

Zast. vlade **Josip Žuvić**: Vis. sabore! čast mi je izjasniti na pitanje g. predgovornika ovo: Ja sam izjavio razloge, zašto zem. vlada nije se vlastnom držala povisiti plaće prisjednikom septemvirata i prisjednikom banskoga stola 1. razreda, u budgetu za g. 1871; razloge sam naveo, zašto sada to učinjeno nije, a dalje niti sam što kazao, niti kakovo obećanje dao, niti mogu sada kakovo obećanje dati; jer će to vlada onda činiti moći, kad budget za g. 1872. predloži.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Usljed toga hoću na temelju predloga štovanog prijatelja g. zast. Živkovića progovoriti. Kada je naime vis. sabor razpravljao budget za g. 1870., tada je izvolila vis. kuća zaključiti, da se vlada pozove, da u budućem proračunu glede činovnikah sudbenih strukah povišenje plaćah predloži. Ja mislim, da onom sgodom nitko nije u vis. kući bio, koji bi bio mislio, da se tu septemvirat i banski stol nerazumievaju Da je tomu tako, pozivam se na gospodu, koja su tada u odboru za proračun bila, te je jednoglasno bilo zaključeno za sve sudbene struke tako za septemvirat kao i za banski stol povišenje plaćah.

Ja se nadam, da vis. sabor svoje ondašnje mnenje neće promieniti, te da će uvažiti dostojanstvo zemlje kao i dostojanstvo ovih najviših sudb. stolovah u zemlji, s toga usudjujem se pokorno predložiti, da vis. sabor izvoli zaključak izreći, usljed kojega se vlada poziva, da u budućem budgetu prema financialnim sredstvom sudbenim činovnikom in specie prisjednikom septemvirata, i prisjednikom banskoga stola 1. razreda povišenje plaćah predloži

Jovan Živković: Vis. sabore! Buduć da je g. predgovornik taknuo moju osobu, neka mi bude dopušteno, da koju u tom predmetu reknem, i kad na koncu razprave uzimam rieč, to neću ništa predložiti, što bi alteriralo ono, što je već zaključeno.

Moj predlog prigodom razprave o budgetu za god. 1870. bio je istina taj, da se doskoči javnomu mnienju, onoj neugodnosti, što se samo kod jedne struke iznimka pravi glede poboljšanja stanja činovnikah. O tom neću danas da govorim, samo ću reći koju o resultatu predloga moga.

Digitized by Google

Mi vidimo u postupku vis. sabora to, da se je njekim sudbenim činovnikom plaća povisila, njeki su ostali u sadašnjoj, a njekim se je plaća i snizila. Ja u tom postupku nenalazim nikakve sisteme. Mi vidimo, da predsjednik prve molbe imade istu plaću, kako podpredsjednik stola sedmorice i predsjednik banskoga stola. Ovo se na tom osniva, što je pod absolutnom vladom predsjednik prve molbe imao tu istu plaću. Ali absolutna vlada imala je bar njeku sistemu, naime, da je predsjednik zem. suda kao „Hofrath" imao onu plaću, koju su imali „Hofrathi" druge klase. t. j. 4000 fr., nu kod nas ima član vrhovnoga suda samo 3000 fr.; tomu dosljedno nebi ni predsjednik prve molbe nikako više imati mogao, nego jedan prisjednik stola sedmorice; to bi odgovaralo i prema onomu, da je plaća predsjednika banskoga stola i podpredsjednika stola sedmorice sa 1000 fr. snižena. Nu ja se tomu nečudim, da je tako, jer i u samoj upravi sisteme neima nikakove. Mi imamo u sudbenoj struci tri vrsti uprave: definitivnu, provizorium i tako zvani provisorissimum. Banski stoli i septemvirat su definitivum, provizorium su sudbeni stolovi, a djelokrug kotarskih sudovah, koji je stvorila dvorska kancelarija za najveću nuždu, je tako zvani provisorissimum. Nisam rad mane ovakvoga neizvjestnoga položaja pravosudnih činovnikah na vidjelo stavljati, te pitam samo, komu ide to na uštrb? Nikomu nego upravi zemlje, državljanom, koji imadu pravo zahtievati, da bude sudbena uprava samostalna i neodvisna, jer samo tako svojoj svrsi odgovarati može. Da su to mane, moram za dokaz navesti to, što se od strane vlade smatraju ove oblasti nesamo po vanjskom obliku provizornimi, nego i sami činovnici smatraju se provizornimi, a to tako, da se s njimi postupa onako, kako se postupati nebi imalo; a to je samo na uštrb pravosudju. Ja negovorim ovdje za se, nego u interesu činovničtva i sudbene uprave, jerbo držim, da je saboru treba, da mu je do toga stalo, da bude ova struka, koja je sigurno jedna od najvažnijih, dan danas tako uredjena, kako valja, ako nećemo da se od ostalog svieta ogradimo kinezkim zidom.

Što se tiče predloga g. predgovornika, o njem ovaj sabor zaključiti nemože, jer ovaj sabor neće imati budući budget razpravljati, a hoće-li budući sabor za ovu svrhu imati više smisla, to je njegova stvar; s toga bi ja želio i nadam se od vis. vlade, nakoliko ona u ovom budgetu nije bila u stanju od prešnih inih poslovah onom pomnostju ovu struku pratiti, koju zaslužuje, da će vlada u interesu javne službe i uprave zemlje u budućem budgetu pred sabor stupiti izviestnim sistemom tako, da bude budući sabor mogao poprimiti onaj pravac, kojim će se sudbena struka dovesti na onaj stepen, koji ju ide. To mislim, da se od vis. vlade očekivati može.

Predsjednik: G. zast. Tomašić interpelirao je vis. vladu; g. vladin povjerenik je odgovorio, nego g. zast. Tomašić se nije s odgovorom zadovoljio, i zato je predlog učinio, da vis. kuća zaključi, neka se vlada pozove, da u budućem proračunu takodjer obzir uzme na povišenje plaćah onih sudbenih činovnikah, na koje sada obzir uzet nije, imenito na prisjednike septemvirata i one banskoga stola 1. razreda. U smislu poslovnika moram moliti, da ovaj predlog 10 članovah podupriети izvoli, da se uzmogne u pretres uzeti. Koja gospoda podupiru predlog, molim neka se izvole dignuti?

(Ustane dovoljan broj članovah sab.)

Predlog je poduprt. Želi-li vis. kuća, da se odmah meritorno rieši? (Da.) Molim dakle, da se izvoli vis. kuća izjaviti.

Aurel Kušević: Vis. sabore! G. povjerenik vlade dao je očitovanje, da će vlada polag mogućnosti pravedne interese podupirati. Mi smo prije njekoliko godinah bili u položaju, u kojem bude danas sutra Francezka. U takovih katastrofah valja vrlim gradjanom da se kupe oko prestolja, za odvratiti od njega zle posljedice. To mislim, da bi nam morala biti najveća briga, a ne da se sva sredstva na administraciju izcrpe, a na praktične svrhe puka, koji sve terete mirno i strpljivo podnaša, sasvim se zaboravi. Nemogu se dosta čuditi zastupniku naroda, koji te nazore pred očima neima, i nezadovoljuje se sa sistemiziranjem septemvirata i banskog stola, nego traži, što bi sigurno kompromitiralo ovo vis. tielo.

Zast. vlade **Josip Zuvić**: Vis. sabore! G. zast. vukovarski izrično je naglasio, da neima povoda kakov predlog učiniti, nego je očitovanjem, da neima sisteme u pravosudju naše domovine, ljuće napao vladu, nego da je bog zna kakav predlog učinio. On je izjavio, da se križa u ovom budgetu povišenje i sniženje plaćah, da činovnik u jednoj kotegoriji imade toliko plaće, a drugi u višoj manje, jednom riečju, da sisteme neima.

G. zast. vukovarski pod štitom svojega mandata može govoriti, kako mu se dopada, kako hoće; ja negovoreći ovdje kao zastupnik naroda nemogu proti njemu vojevati istim oružjem, nego ja moram govoriti onom pokornosti i počitovanjem prema ovom vis. saboru, koje moj položaj kao zast. vlade sobom donosi.

Ako se koncentriraju u toj jednoj točki nazori g. g. zast. Aurela Kuševica sa nazori g. Živkovica, to se vidi, da s jedne strane kaže g. Aurel Kušević, da se troškovi pravosudja pomnožavaju, da se poput Francezke sve troši na činovnike, a s druge strane kaže g. Živković, da se to nečini.

Što se tiče umaljenja i povišenja plaćah križ na križ, to sam ja u izvornom exposeću naglasio, — slučajno g. zast. Živkovića tada nije bilo ovdje — da se je plaća snizila samo jednomu činovniku i to tajniku stola

Digitized by Google

sedmorice. Razlog tomu je baš isti, kojega hoće gospod. zastupnik vukovarski za svoju izjavu da upotrebi, naime obzirnije na ostale struke u istoj kategoriji stojeće, i to ovdje na tajnike zem. vlade, s kojimi se usporedjuje. Što se povišenja plaćah tiče, to sam naglasio, da je povišenje sljedilo na predlog g. Živkovića. Da ovo povišenje nije učinjeno u onom točnom razmjerju tako rekuć na krajcar, da svi kao na vagi ravno stoje, priznajem, da toliko matematične točnosti tu neima; ja sam prema proporciji prijašnjih plaćah svote okružio, uzamši obzir na rad i obseg poslovanja, i ja sam u sviesti osvjedočen, da sam najpravilniju ustanovu plaćah predložio vis. saboru.

Što se tiče težnje g. zast. vukovarskoga, kojom hoće da pred licem sabora očituje, da neima u pravosudju naše zemlje sisteme, jer ima definitivnih, provizornih i pod provizorissimom stojećih činovnikah, to moram napomenuti, da je sadašnji sistem vlada hereditisala od onih saborah, u kojih je g. Živković odlučnu rieč vodio.

Zato se čudim, kako baš sada, gdje se radio o budgetu, s njekih obzirah diplomatičko-političkih hoće da krnji ugled vlade. Ja mislim, da vlada od kolovoza 1869, odkad je u život stupila, pruža poručanstvo vis. saboru, da netrati vremena, nego da radi i neumorno radi, te se obzira na sve faktore, kako treba. Da se još nije latila sisteme takove, kako je g. Živković naglasio, krivnja u tom leži, što tomu još vremena bilo nije. Jer kad se hoće da se organizira ciela struka sudbena, to zavisi ta organizacija i od uredjenja županijah i občinah. Vlada nije znala nazore sabora glede toga, da li će se sudbena od političke uprave odieliti ili ne. Za takav sistem uvesti nezahteiva se vrieme od 2 3 mjeseca. Da se ustroji sudstvo u obće, mislim, da to stoji u želji svakoga potriota, i ja se zahvaljujem g. zastupniku vukovarskomu, što se on nada, da će vlada to učiniti, i sisteme se latiti. Pomanjkanja sisteme tu neima; poslovi naše struke teku, kako svake druge. Kad bude županijski i občinski red na vidjelo stavljen, tada će vlada osnove takove predložiti saboru, da se odstrani provisorium i provisorissimum.

Stjepan Stiglić: Vis. sabore! Nemože se tajiti, da smo mi pretresajući proračun ovaj do zadnjega novčića u ovu knjižurinu uvrstili paušal, što ga imamo za naše potrebštine. Ja znam, i vredno je, da se gospodi, koja se bave sudnimi poslovi, sistemiziraju i urede plaće; ali na ono pitanje, odkuda platiti? neće nitko da odgovara. Ja mislim, da ćemo onda do prave sisteme i uredjivanja činovničtva doći, ako zamolimo, da nam se dadu još 2 miljuna paušala više; onda ćemo doskočiti svim potrebam i zahtjevom, koji se danas ovdje stavljaju. Pošto je g. vladin povjerenik naveo, da je po mogućnosti obzir uzet na povišenje plaćah sudb. činovnikah, stoga neshvaćam predlog g. Tomašića, koji zahtieva, da stvar preokupiramo za budući sabor, i još ove godine za g. 1872. nješto votiramo. To bi bilo nješto, što se nebi slagalo s dostojanstvom sabora

Predsjednik: Ako nitko više neželi govoriti, pripada rieč g. zast. Tomašiću.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Kako moj položaj kao člana stola sedmorice sobom donosi, to mi je vrlo mučno bilo, ovaj predlog učiniti; ali u interesu pravosudja, onoga faktora, koji je po mom bar mnenju jedan od najvažnijih, ako nije najvažniji, držao sam si za dužnost da ga učinim. Meni bi sigurno jako drago bilo, kad bi se moglo to postignuti, da nam se paušal povisi; bože daj da imamo 10 miljunah, da možemo sve grane javne uprave onako dotirati, kako to svaki gradjanin želiti mora. Nu kad su prema silam našim uredjeni drugi uredi, neznam zašto se baš kod pravosudja iznimka pravi; kr. sudb. stolovi su bolje stavljeni, nego banski stol, koji je ipak 2. inštancija, a najznatniji faktor, stol sedmorice je tako stavljen, kako nigdje; ako sam dobro ubavješten, najviši sudac u Srbiji ima 2000 dukatah, a kod nas 4000 for. Po mom položaju kako rekoh, bilo mi je mučno ovaj predlog naprvo donieti, ali ja sam si držao za dužnost to učiniti, budući se nije našao nijedan drugi branitelj sudbene struke, te ga preporučam vis. saboru

Predsjednik: Predlog g. zast. Tomašića je vis. kući poznat, jer sam ga rekapitulirao, zato stavljam samo pitanje: Prima-li vis. kuća predlog g. zast. Tomašića? Neka se izvole gospoda, koja su zanj, dignuti. (Osim predlagatelja nitko neustane.)

Predlog je propao.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Poglavje I. (Pokrića).

Naslov 1. Prihod od nepokretnostih i koristonosnih pravah.

Redovito pokriće

	Pojedince	Ukupno
Najamnina za sveobću bolnicu u Zagrebu		7000

Naslov 2. Povratci.

Redovito pokriće

Povratci troškovah obskrbe u javnih ovozemaljskih bolnicah i u bludobolnici Pakračkoj		2000
Povratak predplaćenih štipendijah za pitomce na gospodarsko-šumarskomu učilištu u Križevcu		2400
Ukupno		4400

Digitized by Google

	Pojedince	Ukupno
Naslov 3. Razni dohodci.		
Redovito pokritje.		
Priḥod dolazeći u raznih slučajnih zgodah, imenito: povratci troškovah uvrstbine za službene oglase, takse za pokus parnih kotlovah, naklada za Sbornik i.t.d.	1200	1200
(Primljeni svi tri naslovi.)		

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Poglavje II. (pokrića).

Naslov 1. Vjerozakonski zavodi.		
Redovito pokriće.		
Aktivne kamate.		
Od državnih obveznicah sa 210 fr.	8	
Od razteretnicah u iznosu 72880 for.	3390	
Od privatnih obveznicah u iznosu od 423 for.	21	
Dohodak od nepokretninah i koristonosnih pravah:		
A. od dobarah i to:		
Od zakladnoga dobra Svetice	970	
„ „ „ Vukovina	977	
„ „ „ Diankovec	1077	
„ manastira Expaulinah i Exaugustinah	760	
„ zakladnog dobra Preseka	12	
	3796	
B. Od šumah		
Svetice		
Diankovec 170 for.	336	
C. Najmovine.		
Bašća u Mariji Gorici	8	
D. Ekvivalenta.		
Od zgrade „vila Belgrad“		
„ Crkvenici i k njoj spadajućih vinogradah u Knežini	168	
Dohodak po Wolfgangu Malzeru za bivši manastir Augustinah na Rieci, iz nitničkih prihodah kod sv. Matije izvan Rieke utemeljene zaklade	167	4475
Paušalni prinosi zavoda i samostanah:		
Od čazmanskoga kaptola godišnji preostatak dohodakah od prepuštenog mu dobra Lepoglava	1199	
Ini prinesci:		
Od sjemeništne zaklade tako zvane 3,000.000 for. sr. za pitomce u višjemu obrazovalištu kod sv. Augustina u grčko-kat. središnjem sjemeništu u Pazmaneu u Beču, zatim u franjevačkom samostanu u Kostagnaviri i za ovozema sjemeništa	21825	
Od kameratičke zaklade za odgojenje mladjega bosanskoga svećenstva	5010	
Prinesci iz kommasirane hrv. sl. ugar. vjerozakonske zaklade	33324	60159
Računski i ini povratci		480
Razni dohodci		190
Ukupno		69922
Izvanredno pokriće.		
Zaostale odkupnine gornoga prava zakladnog dobra Diankovec		150
Sveukupno		70072
(Prima se.)		

Izvj. **Stjepan Hrvoić** čita:

Ovom prigodom preporuča odbor vis. saboru, da prema zaključku sabora u 73. sjednici od 8. srpnja 1870. izvoli zemaljsku vladu pozvati, da izviesti, zašto je razprava povedena sa vladom ugarskom o razlučenju i izručenju hrvatsko-slavonske vjerozakonske zaklade neriešena ostala, pa da nastoji svimi načini, da se taj važan posao po našu zemlju što prije kraju privede.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Naslov 2. Školski zavodi.		
Redovito pokriće.		
Aktivne kamate.		
5%ne kamate:		
Od razteretnicah u iznosu od 149080 f.	7279	
Od obveznicah nar. zajma 120 for.	5	7284
Dohodak od nepokretnostih i koristnosnih pravah		

Digitized by Google

A. Od naukovnih zakladnih dobarah:

Kućevo 21258 for.		
Potočec-Ivanec 33 for.	21291	
B. Od naukovnih zakladnih šumah.		
Kućevo 27683 fr.		
Potočec-Ivanec 250 for.	27933	49224
Školarina pravoslovne akademije i gimnazijah		4900
Prinesci:		
Gradske občine na Rieci za uzdržavanje tamošnje gimnazije	3150	
Dohodak riečke gimnazijalne zaklade	3429	
Prinos iz ugarske naukovne zaklade	16469	23048
Računski i ini povratci		230
Dobitak za razprodane školske knjige		50
Ukupnost redovitoga pokrića i iznos		84736
Izvanredno pokriće:		
Kod zakladnoga dobra u Kutjevu za slučaj odkupa urbarskih daćah na izvanselišta, šljivike i vinograde		
Sveukupno		84736

(Prima se.)

Izvj. **Stjepan Hrvoić** čita:

Prema zaključku sabora 73. sjednice od 8. srpnja 1870 neka vis. sabor izvoli zemalj. vladu pozvati, da izviesti, zasto nije jur dovršeno jednom započeto razlučenje i predaja hrvatsko-slavonske naukovne zaklade, pa da nastoji, da se što prije upitne zaklade razluče i domaćoj upravi predadu."

Visoki sabore! Glede tražena po vladi doplatka od 3000 forintih za financialnu prokuraturu predlažem u ime odbora. da ovaj doplatak izvoli vis. sabor odobriti, i to tako, da se 1000 fr. dade iz zemaljskoga budgeta i to naslova 9., a da se ta svota uduzme od naslova 15. za zemaljsku blagajnu, koje ustrojenje toliko faktično nezahtieva, a ostalih 2000 fr. da izvoli vis. sabor dozvoliti prigodom razprave o proračunu zemaljskih zakladah, iz kojih bi se ta svota razmjerno doprinositi imala.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Podupirajuć predlog odbora hoću samo dodati, da je već jučer razjasnjenjem g. zast. vlade potreba toga doplatka izkazana, te se sada samo o tom radi, da se taj kredit vladi dozvoli. Čast mi je izjasniti, da pokritje za 2000 fr. u zakladah zemaljskih dovoljno ima, a što se tiče onih 1000 fr. koji bi se imali dati iz 15. naslova, to se može tim lakše dozvoliti, što za prvi početak ustrojenja zem. blagajne težko će ciela predložena svota od potrebe biti.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Od strane zem. vlade imam čast izjaviti, da sam sporazuman s predlogom odbora.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora. (Glasovi primamo.)

Izvj. **Stjepan Hèrvoić**: Vis. sabore! Sada bi imali preći na pretres 12 naslova poglavja I., koje je vis. sabor in suspenso ostavio. Pošto je cieli proračun u svih poglavjih svršen, pokazuje se naprama tomu, što je vis. sabor po predlogu odbora u njekih naslovih i stavkah brisao, da za naslov 12. poglavja I. proizhodi ukupna svota od 105.319 for. Kad bi vis. sabor po predlogu odbora izvolio stavke 1—6, zatim 8. stavku primiti, ostalo bi za ovu 7. stavku, po odbitju ostalih svotah, 94.199 fr. dakle svega skupa 2821 fr. više nego što zem. vlada predlaže.

Predsjednik: Predlog odbora glede 12. naslova slaže se s predlogom vlade u toliko, da se stavke 1—6 i zatim 8ma nepromjene, a u 7. stavki predlaže, da se dodaju prištednje od 2821 for. Je li prima to vis. kuća?

(Glasovi: Primamo.)

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Kod ove stavke 7. naslova 12. ima odbor sliedeće primjetbe: (čita)

Ovom prigodom predlaže odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da nastoji na svaki način, što prije razpravu dokončati sa zajedničkom ugarsko-hrvatskom vladom, radi naknade iz zajedničkog dohodka pruženih po našem zemaljskom imetku novčanih sredstvah, za uzdržavanje cestah i to za godinu 1869 174.566 for. 93 1/3 nvč., za god. 1870 93.786 for. 44 nvč.

Budući da svota pod stavkom 7. sa 105,887 for. niti iz daleka nedostaje za cielu zemlju radi nabave cestovnoga pokrivala, zatim uzdržavanje cestah, mostovah i vodogradjevinah, posebnih gradjevinah i odkupa zemljištah, a za povećanje iste stalnih novčanih vrelah sada na razpolaganje neima, da se u proračun uvrste, pošto i onako je ova stavka povećena sa svimi prištednjami, što ih je odbor kod pretresivanja ovoga proračuna učinio, to odbor preporuča visokomu saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati i ovlastiti, da u ovu svrhu uz položenje posebnoga i obrazloženoga računa tečajem god. 1871 upotriebi prema izkazanoj potriebi: a) one svote, što će ih zajednička ugarska vlada povratiti od prije rečenih svotah, koje su iz našeg zemaljskog imetka u god. 1869 i 1870. radi uzdržavanja državnih cestah podmirene;

b) prištednje od god. 1869, nakoliko se takove prigodom pregledanja računah razpoloživimi izkažu.

Povodom predstavke županije varaždinske de pres 5. listopada 1870 br. 800/sab. pod 1/4 radi učvršćivanja obalah Drave i uzdržavanja ceste iz Varaždina u Kopriv-

Digitized by Google

nicu i Slavoniju na državne troškove, predlaže odbor, da zemaljska vlada nastoji kod zajedničke ugarsko-hrvatske vlade svimi mogućimi načini prije izposlovati, da se rieke Drava, Sava i Kupa, kako su prije bile, od granice naše proglase za državne i po tom da se na državne troškove odnosne obale uredjuju i uzdržavaju; zatim nek nastoji izhoditi, da zajednička vlada preuzme natrag medju državne ceste sve one, koje su bile prije sklopljenja nagode sa Ugarskom takove, a u novije vrieme su izmedju takovih izlučene, kao što su Varaždin-Koprivnica u Slavoniju, Zagreb-Sisak, iz Rieke prama Senju, dotle pako dok se ta razprava dokonča, da se ove ceste i odnosne vodogradjevine uzdržavaju iz domaćih sredstvah uz sledit imajuću naknadu dotičnoga troška iz zajedničkog erara.

Nadalje neka zemaljska vlada a) podnese zakonsku osnovu o gradjenju i uzdržavanju zemaljskih i kotarskih cestah, b) neka povede razpravu, te saboru podnese osnovu zakonsku ob ukinuću svih privatnih cestovnih i mostovnih maltah.

U smislu pismenoga predloga upravljenoga na odbor narodnim zastupnikom Eduardom Šuljokom pod ·/5 radi gradjenja mosta preko Save pod Susedom, predlaže odbor vis. saboru, da izvoli zemaljsku vladu pozvati, da tečajem god. 1871 shodne mjere poprimi i ovlasti da se upitan most, ako li nije moguće na zemaljske troške, a ono putem privatnog poduzetničtva sagradi.

(Svi se ovi odborovi predlozi primaju bez debate.)

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Nakon dovršene razprave ob izkazanom potrošku i prihodu u zemaljskom proračunu, zaključio je odbor vis. saboru sliedeće obće predloge učiniti: 1) da zemalj. vladu izvoli naputiti, da u proračunu za god. 1872. za sve zemaljske centralne činovnike u Zagrebu prema novčanim sredstvam zemlje, konakovine uvrsti.

Dr. **Kosta Koić**: Vis. sabore! S istih razlogah, s kojih odbor za proračun preporuča vis. saboru, da pozove vladu, da u osnovu proračuna za god. 1872. uvrsti konakovinu centralnim zem. činovnikom u Zagrebu, s istih razlogah činim ja predlog obće naravi, da vis. sabor izvoli pozvati vladu, da ona u proračunu za g. 1872. predloži u ime konakovine svim činovnikom do uključivo 900 for. plaće 20%, a onim, koji imadu više 15%, od plaće.

Ljudevit Rajzner: Vis. sabore! Ako sam dobro shvatio predlog odbora, to on svim zemaljskim činovnikom u Zagrebu konakovinu predlaže. Ja neimam proti tomu ništa; nu ako ima razloga za zemaljske činovnike, to ga ima i za druge, jer ako zemaljski činovnik u Zagrebu skupo živi, to niti županijski neizlazi cienije. Ako će vis. sabor prihvatiti predlog odbora, proti čemu ja ni s daleka nevojujem, to bi ja predložio, da se na sve činovnike u Zagrebu bez razlike taj predlog protegne.

(Prigovaraju; glasovi: Stiglićev predlog.)

Stjepan Stiglić: Vis. sabore! Ja nemogu pojmiti savez ovih predlogah s ovim proračunom. Tim načinom doći ćemo dotle, da ćemo svim činovnikom u čitavoj zemlji konakovinu predlagati. Ja se neslažem s ovimi predlozi, jer su prerani. Kako bi mi mogli ikomu unapred ruke vezati? Budući sabor, koj za nami dodje, neka radi, kako zna, i kakove mu budu okolnosti. Zato molim, da se ovakovi predlozi odstrane. (Živio!)

Predsjednik: Ako nitko više neželi govoriti, imade rieč g. izvjestitelj.

Izvj. **Stjepan Hervoić**: Vis. sabore! Neimam ništa navesti za opravdanje predloga odborova, nego to, da je većinom glasovah učinjen.

Predsjednik: Ovdje su 3 predloga. Užji je predlog odbora, da sabor vladu pozove, da u budućem budgetu konakovinu zemaljskim centralnim činovnikom predloži. Ovaj predlog je razširio gosp. Raizner tako, da se i na druge činovnike u Zagrebu protegne. G. zast Koić još dalje ide, te hoće, da se svim činovnikom u Hrvatskoj i Slavoniji konakovina predloži.

Prima li vis. kuća predlog odbora? (Glasovi: ne.) Koja su gospoda zanj, neka se izvole dignuti.

(Ustanu trojica.)

Prima li vis. kuća predlog gosp. Raiznera? (Glasovi: ne; kad je prvi pao, pada i ovaj.)

Možebiti želi vis. sabor svim činovnikom konakovinu dozvoliti? (Glasovi: ne; smieh.)

Izvj. **Stjepan Hèrvoić** čita:

2) da zemlj. vlada prema zaključku 83 sjednice od 8. srpnja 1870 sa računom za god 1870 podnese saboru ujedno i račune obstojavše konkurencionalne zaklade, kao što i svih inih zakladah, a isto tako da podnese izkaz od 63% poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji su do konca god 1867 nastali, i koji se utjerati mogu, ujedno sa izkazom, koliko bude u to ime do zaključka računah unišlo;

3) da zemalj. vlada račune za g. 1870 podnese zajedno sa proračunom za god. 1872., da se ovaj prema previdjenim računom i u istinu nastalim prištednjam redovito ustanoviti mogao bude.

I napokou predlaže ovdje postupajući odbor prema učinjenim svojim predlogom u proračunu vis. saboru osnovu zakonskog članka o zemaljskom proračunu za god 1871.

Digitized by Google

Zakonski članak

o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1871.

§. 1.

Za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1871. ustanovljuju i dozvoljuju se troškovi sa 2,367.408 fr. a. vr.: dva milijuna tristo i šestdeset i sedam hiljadah, četiristo i osam forintih austrianske vrednosti.

§. 2.

Svota ova razdieljuje se na sledeća poglavja i naslove:

Poglavje I.

Odiel za nutarnje poslove.

Naslov 1.	
Osrednja uprava	118.577 for.
Naslov 2.	
Saborski troškovi	50.000 for.
Naslov 3.	
Županijska uprava	477.639 for.
Naslov 4.	
Uzdržavanje sgradah	7.500 for.
Naslov 5.	
Zdravničke potrebe	83.880 for.
Naslov 6.	
Prinesci za narodne i gospodarske svrhe	74.696 for.
Naslov 7.	
Zaklade i stipendije	7.495 for.
Naslov 8.	
Uzdržavanje pastuhah i oplemenjenje konjah	40.700 for.
Naslov 9.	
Razne potrebe	13.880 for.
Naslov 10.	
Kaznione	107.831 for.
Naslov 11.	
Gradjevne oblasti	22.385 for.
Naslov 12.	
Cesto i vodogradjevine zemaljske	105.319 for.
Naslov 13.	
Zemaljsko oružničtvo	176.639 for.
Naslov 14.	
Zemaljsko računovodstvo	27.380 for.
Naslov 15.	
Zemaljska blagajna	11.000 for.
Naslov 16.	
Neprevidljivi troškovi	10.000 for.
Naslov 17.	
Mirovne pristojbe	96.305 for.

Poglavje II.

Odiel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1.	
Osrednja uprava	26.369 for.
Naslov 2.	
Vjerozakonski zavodi	131.022 for.
Naslov 3.	
Zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne	18.246 for.
Naslov 4.	
Školski zavodi	166.350 for.
Naslov 5.	
Zaklade i prinesci u svrhe nastavne	23.194 for.
Naslov 6.	
Mirovne pristojbe	9.774 for.

Poglavje III.

Odiel za pravosudje.

Naslov 1.	
Osrednja uprava	28.750 for.
Naslov 2.	
Stol sedmorice	31.221 for.
Naslov 3.	
Banski stol	63.898 for.

Digitized by Google

Naslov 4.	
Županijski sudovi	256.590 for.
Naslov 5.	
Troškovi tičući se svih sudovah	108.532 for.
Naslov 6.	
Urbarski sudovi	10.000 for.
Naslov 7.	
Gruntovne oblasti	22.050 for.
Naslov 8.	
Mirovne pristojbe	40.186 for.

§. 3

Troškovi, prediućim §. odobreni, imadu se pokriti iz svote od 2,200.000 for. a. vr. za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije zakonom od 8. studenoga 1868 o nagodbi sklopljenoj medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom ustanovljene, zatim iz vlastitoga upravnoga dohodka i iz dohodakah vjerozakonske i naukovne zaklade kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji su dohodci ukupno na 167.408 for. a. vr. proračunani.

§. 4.

Prenašanju neima mjesta niti medju poglavji, niti medju naslovi ovih troškovah.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

(Primljeni bez debate svi ovi predlozi.)

Predsjednik: O zakonskoj ovoj osnovi glasovati će se u smislu poslovnika u budućoj sjednici.

Današnju sjednicu završujem, i molim za ponedjeljak u 10 satih; na dnevnom redu je treće čitanje zakonske osnove o proračunu i pretres izvješća odbora za proračun zemaljskih zakladah.

Digitized by Google

Devetdeset i prva saborska sjednica,

držana dne 5. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Interpelacija zast. Vukotinovića glede stegnuća ustavnoga života. — Treće čitanje zak. čl. o proračunu za god. 1871. — Proračun zemaljskih zakladah za god. 1871. — Ustmena interpelacija zast. Vukotinovića glede podpore akademiji znanostih za znanstveno iztraživanje naše zemlje.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

90. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 3. prosinca 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića a izvjestiteljstvom Ladislava Thallera sab. bilježnika.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 ½ satih prije podne, u kojoj bi zapisnik sjed. 89. pročitan i ovjerovljen, a po tomu je nastavljena razprava proračuna i izvješća odborskoga od prošle sjednice na dnevnom redu stojeća: naročito

Poglavja 3.

Naslov 1.

Osrednja uprava.

Stavke 1, 2, 3, 4, 5 primljene su po saboru po predlogu odborovom sa svotom od 28.750 for.

Naslov 2.

Stol sedmorice

Stavke 1, 2, 3, 4 prima sabor po predlogu odborovom u iznosu od 31.221 for.

Naslov 3.

Banski stol.

Stavke 1. brojevi 1, 2, 3 primljeni su po predlogu vlade, brojevi 4, 5, 6 primljeni su po predlogu odborovom time, što su samo dva razreda tajnikah i to

dva sa 1300 for. 2600 for.
dva po 1200 for. 2400 for.

u tom dakle naslovu tri stotine for. a. vr. po saboru više dozvoljeno nego što ih je zemaljska vlada predložila. Sabor ovaj uvažio je razloge odbora u tomu se upiruće, da je pravedno, da tajnici banskoga stola u VIII. dnevnom razredu jednako kao i županijskih sudbenih stolovah prisjednici stojeći, kad već poradi nedostatnih novčanih silah jednako kao ovi sa 1400 for. a. vr. za sada plaćeni biti nemogu, ono barem da stariji dva sa okruženima svotama svaki od 1300 for., a da nižji svaki sa 1200 for. a. vr. se plaćaju.

Stavke 1. brojevi 7, 8, 9 do uključivo 20. primljeni su po predlogu vladinom i odborovom.

Stavke 2, 3, 4, 5, 6 primljene su bez promjene po predlogu odborovom, i time naslov 3. primljen u ukupnom iznosu od 63.898 for.

Digitized by Google

Naslov 4.

Županijski sudovi u Zagrebu, Osieku, Varaždinu, Rieci, Križevcih, Požegi i Vukovaru.

Primljen je po saboru po predlogu odborovom sa ukupnim iznosom od 174.195 for. sa točnijim i sistematičnim razredjenjem kako činovničkoga osoblja tako i pripadajućih mu plaćah sliedećim redom:

Stavka	Tek. br.	Redovite potriebe		Pojedine forintih a. vr.	Ukupno forintih a. vr.
1		Plaće:			
	1	1 predsjednik		4000	
	2	6 prezesah po 2400 fr.		14.400	18.400
		14 prisjednikah župn. sudbenih stolovah I. reda (savjetnici zemaljskoga suda)			
	3	3 po 2000 fr.	6000 fr.		
	4	3 po 1800 fr.	5400 „		
	5	8 po 1600	12.800 „	24.200	
		(Medju njimi jedan drž. odvjetnik.)			
		27 prisjednikah žup. sudovah II. reda (odvjetnici županijskoga suda)			
	6	9 po 1600 fr.	14.400 fr.		
	7	18 po 1400 f.	25.200 „	39.600	
		17 tajnikah vieća:			
	8	5 po 1000 fr.	5000 fr.		
	9	12 po 900 fr.	10.800 „	15.800	
		22 pristava:			
	10	5 po 800 fr.	4000 fr.		
	11	5 po 700 fr.	3500 „		
	12	12 po 600 fr.	7200 „	14.700	94.300
		Pomoćno osoblje:			
		7 ravnateljah pomoćnih uredah:			
	13	2 po 1000 fr.	2000 fr.		
	14	5 po 900 fr.	4500 „	6500	
		7 pristavah:			
	15	2 po 800 fr.	1600 fr.		
	16	5 po 700 fr.	3500 fr.	5100	
		32 oficiala:			
	17	12 po 700 fr.	8400 fr.		
	18	20 po 600 fr.	12.000 „	20.400	
		21 akcesista:			
	19	7 po 500 for.	3500 fr.		
	20	14 po 400 fr.	5.600 fr.	9100	
		7 tamničarah:			
	21	2 po 420 fr.	840 fr.		
	22	5 po 367 f. 50 nč.	1837 „	2677	11.777
		Poslužno osoblje:			
		28 slugah:			
	23	6 po 315 fr.	1890 fr.		
	24	8 po 262 fr. 50 nč.	2100 „		
	25	14 po 210 fr.	2940 „	6930	
	26	29 nadzirateljah uznikah po 262 f. 50 nvč.		7613	
	27	14 slugah pomagačah po 226 fr. 80 nvč.		3175	17.718
		Ukupna svota plaćah			**174195**

Stavke 2, 3, 4, 5, 6 primljene su bez primjetbe po predlogu odborovom u ukupnom iznosku sa 226,590 for.

Stavka 7. Na predstavku županije Varaždinske od 10. kolovoza 1870. br. 788., kojom je dokazano, da u tamošnjoj županijskoj kući nema prostorah za smešćenje uznikah, te nastavljen po zemaljskoj vladi predlog, da bi se u svrhu prerečenu izvanredni trošak od — 30.000 for. a. vr. dozvolio. koji predlog je takodjer proračunski odbor usvojio, obrazloživ neobhodnu nuždu toga izvanrednoga izdatka, primljen je predlog odborov, te rečeni iznos od 30.000 for. po saboru dozvoljen, i time cielokupni naslov primljenu iznosu od 256.590 for.

Predlozi proračunskoga odbora da se:

1. Molbenica manipulacionalnih činovnikah kr. sudb. stola županije sriemske de praes. 14. Studena 1870 br. 829 zemalj. vladi ustupi, da ju ova po mogućnosti uvaži u vlastitom djelokrugu; 2. da se uze županijskih sudovah prama načelom čovječnosti i potrebi novijeg vremena. preustroje, te da u tu svrhu zemalj. vlada u svih županijah županijske uze, gdje to do sada učinjeno nije, pregleda, najpotrebitija odmah preduzme. o tomu sabor uz podnešenje odnosnih predlogah izviesti, te potrebiti može biti kredit naknadno zaište:

3. te osobito neka zem. vlada tečajem godine 1871. za smeštenje županijskoga sudbenog stola u Vukovaru, uz potrebiti može biti naknadni kredit od sabora, shodne korake učini, primljeni su po saboru ovom.

Digitized by Google

Naslov 5.

Troškovi tičući se svih županijskih sudovah.

Stavke 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7. u ukupnom iznosu od 108.532 for.
primljene su po saboru bez ikakove primietbe.

Naslov 6.

Troškovi za urbarska sudbena povjerenstva.

Stavka 1. sa 18.000 for.
primljena je po predlogu odborovu sa 10 000 for.
dočim je i zemalj. vlada od prvobitnoga predloga svojega odstupila.

Naslov 7.

Stavke 1, 2, 3, 4 primljene su po predlogu odborovu u ukupnom iznosu od 22.050 for.

Naslov 8.

Mirovne pristojbe

u ukupnom iznosu od 40.186 for.
primljen je takodjer po saboru bez primjetbe.

Narodni zastupnik Tomašić predlaže poduprt po 10. saborskih članovah, obzirom na to, što je pravednost povišenja plaćah sudbenih činovnikah u obće već saborom ovim prigodom pretresivanja proračuna za tekuću godinu priznana, dočim je zemalj. vladi nalog dan, da pri sastavljanju proračuna za god. 1871 na to obzir ima, a u ovomu proračunu je obzir uzet na sve kategorije sudbenih činovnikah izim prisednikah stola sedmorice i banskoga stola, da bi se dakle i ovim po pravednosti naprama njihovomu važnomu i napetomu djelovanju plaće u razmerju plaćah prisjednikah sudbenih stolovah povisile, pak ako je to u sadašnjem proračunu rad izcrpljene jur dotacije nemoguće, moli da bi sabor ovaj zemalj. vladu pozvao, da ona pri ustanovljenju budgeta za god. 1872. predlog ovaj njegov uvaži.

Narod. zast. Živković podupire predlagatelja tim većma, što u upravi činovničtva nema nikakakve sisteme, imade bo definitivnih, provisornih i pod provisorisimom stojećih sudbenih činovnikah; a to čini činovnike nesigurne i manje nego što bi to moralo biti svrhi ogovarajuće, poziva dakle zemaljsku vladu, da se kod dojdu ćega sabora za sistematičku upravu sudbenoga činovničtva izjavi.

Narod. zast. Aurel Kušević stavlja protu, predlog, da najme sabor ovaj nepoziva zemalj. vladu, da ona predloge čini za povišenje plaćah sudbenih činovnikah, neka sabor ovaj nipošto nedeljuje preokupirajuć zemlj. vladu na agende, koje se dojdućega sabora tiču, te neka zemaljska vlada nepodupire birokratičko sistemiziranje, već materijalnu korist puka.

Odsječni predstojnik pravósudja vladin zast. Žuvić nalazi, da se gospoda narod. zast. u protuslovju nahode, tim da kad zast. Tomašić povišenje plaćah prisjednikah I. razreda vis. suda sedmorice i banskoga stola išće, kad nar. zast. Živković uvadjanje točnoga sistema kod sudbenoga činovničtva zahtieva, tad je narod. zast. Aurel Kušević protivan tomu, navodeći da sabor birokratički sistem već sada od vlade iziskuje — govornik od strane vlade očituje, da su već pri ustanovljenju sadašnjega budgeta plaće činovnikah vis. suda sedmorice i banskoga stola zaokruženjem dosadašnjih plaćevnih svotah po mogućnosti povišene, a da sistem točan činovnikah i njihovih plaćah nije mogla zemalj. vlada do sada predložiti s toga: jer kako je saboru poznato, manjkalo je sve do sada uredjenje občinah i municipijah, a vlada neznaše, koji će sistem sabor ovaj kod municipalne uprave poprimiti. U ostalom će vlada na temelju uredjenih občinah i municipijah u stanje postavljena biti, da saboru za dojduću periodu u tom pravcu shodne predloge učiniti može.

Narod. zast. Stiglić podupire protupredlog narod. zast. Kuševića, da sabor od zem. vlade nezahtieva za buduće zasjedanje predlog povišenja plaćah sudbenih činovnikah, već protivno, da se za materijalnu korist pučanstva pobrine tim većma, što ovogodišnja dotacija jur na plaće izcrpljena, a nema nade, da bi se za povišenje plaćah činovničtva fond pronajti mogao.

Saborski predsjednik poziva, da bi se vrhu prenavedenih predlogah ustajanjem ili nedizanjem glasovalo, uslied čega je predlog narod. zast. Tomašića propao, a čitanje proračuna nastavljeno.

B.

Glede pokrića samoupravnih troškovah.

Poglavje I.

Naslov 1.

Prihod od nepokretnostih i koristonosnih pravah.

Stavka 1. primljena je po predlogu odborovom sa 7000 for.

Naslov 2.

Povratci.

Stavka 1. po predlogu odborovu u ukupnom iznosu sa 4400 for.
primljena.

Naslov 3.

Razni dohodci.

Stavka 1. po predlogu odborovu sa 1200 for.
primljena.

Digitized by Google

Poglavje II.

Naslov 1.

Vjerozakonski zavodi.

Stavke 1., 2.. 3., 4., 5., 6., 7. primljene su takodjer po predlogu odborovu u iznosu od 70.072 for. Pri ovom naslovu prima takodjer sabor predlog odborov, kojim se zemalj vlada pozivlje, neka sa ugarskom vladom razpravu o razlučenju hrvatsko-slavonskih zakladah povede, i zaklade te domaćoj upravi već jednom izruči.

Naslov 2.

Školski zavodi.

Stavke 1., 2., 3., 4.. 5., 6. primljene su po predlogu odborovu sa 84.736 for.

Primljen je nadalje predlog odborov, da se zemaljska vlada pozove, da izviesti, zašto nije jur dovršeno započeto razlučenje i predaja hrvatsko-slavonske naukovne zaklade, pak da nastoji, da se što prije upitne zaklade razluče i domaćoj upravi predadu.

Na predlog odborovoga izvjestitelja Stjep. Hervoića zaključi nadalje sabor, da se za pokriće plaće financijalnoj prokuraturi pripadajuće u iznosu od 3000 for. a. vr. iz zemalj. budgeta naslova 15. za zem. vladu 1000 fr. oduzme, te dodade novoj otvoriti se imajućoj stavci 9. za razne potrebe, a ostalih 2000 for. imade se kod proračuna za zaklade podmiriti; — vrhu čega se pri proračunu zakladah posebni zaključak donieti imade.

Nakon dovršene razprave ob izkazanom potrošku i prihodu u zemaljskom proračunu primljeni su još obći predlozi odborovi sliedeći:

1) da zemlj. vlada prema zaključku 83 sjednice od 8. srpnja 1870 sa računom za god. 1870. podnese saboru ujedno i račune obstojavše konkurencionalne zaklade, kao što i svih inih zakladah, a isto tako da podnese izkaz od 63% poreznih zaostatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji su do konca god 1867 nastali, i koji se utjerati mogu, ujedno sa izkazom, koliko bude u to ime do zaključka računah unišlo;

2) da zemalj. vlada račune za g. 1870 podnese zajedno sa proračunom za god. 1872., da se ovaj prema previdjenim računom i u istinu nastalim prištednjam redovito ustanoviti mogao bude.

Napokon predložio je izvjestitelj odbora za proračun zakonski članak o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1871.

§. 1.

Za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1871. ustanovljuju i dozvoljuju se troškovi sa 2,367.408 fr. a. vr.: dva milijuna tristo i šestdeset i sedam hiljadah, četiristo i osam forintih austrianske vrednosti.

§. 2.

Svota ova razdieljuje se na sledeća poglavja i naslove:

Poglavje I.

Odiel za nutarnje poslove.

Naslov 1.	
Osrednja uprava	118.577 for.
Naslov 2.	
Saborski troškovi	50.000 for.
Naslov 3.	
Županijska uprava	477.639 for.
Naslov 4.	
Uzdržavanje sgradah	7.500 for.
Naslov 5.	
Zdravničke potrebe	83.880 for.
Naslov 6.	
Prinesci za narodne i gospodarske svrhe	74.696 for.
Naslov 7.	
Zaklade i stipendije	7.495 for.
Naslov 8.	
Uzdržavanje pastuhah i oplemenjenje konjah	40.700 for.
Naslov 9.	
Razne potrebe	13.880 for.
Naslov 10.	
Kaznione	107.831 for.
Naslov 11.	
Gradjevne oblasti	22.385 for.
Naslov 12.	
Cesto i vodogradjevine zemaljske	105.319 for.

Pri naslovu ovom primljen je predlog odborov, da se zemalj. vladi naloži, da kod ugarske vlade izhodi uzdržanje državnih cestah, i da saboru o gradjenju i uzdr-

Digitized by Google

žavanju zemaljskih cestah predlog podnese, nemanje da most preko Save kod Podsuseda sagraditi dade.

Predlozi pako, da se centralnim činovnikom u Zagrebu stanarina povekša — zatim narod. zast. Koića, da se svim činovnikom u Hrvatskoj i Slavoniji stanarina povekša, — i narod. zast. Raiznera, da se svim činovnikom u Zagrebu stanarina poveća, zabačeni su na protupredlog nar. zast. Stiglića.

Nastavljeno je zatim čitanje zakonskih članakah o proračunu.

Naslov 13.

Zemaljsko oružničtvo	176.639 for.

Naslov 14.

Zemaljsko računovodstvo	27.380 for.

Naslov 15.

Zemaljska blagajna	11.000 for.

Naslov 16.

Neprevidljivi troškovi	10.000 for.

Naslov 17.

Mirovne pristojbe	96.305 for

Poglavje II.

Odiel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1.

Osrednja uprava	26.369 for.

Naslov 2.

Vjerozakonski zavodi	131.022 for.

Naslov 3.

Zaklade i prinesci u svrhe bogoštovne	18.246 for.

Naslov 4.

Školski zavodi	166.350 for.

Naslov 5.

Zaklade i prinesci u svrhe nastavne	23.194 for.

Naslov 6.

Mirovne pristojbe	9.774 for.

Poglavje III.

Odiel za pravosudje.

Naslov 1.

Osrednja uprava	28.750 for.

Naslov 2.

Stol sedmorice	31.221 for.

Naslov 3.

Banski stol	63.898 for.

Naslov 4.

Županijski sudovi	256.590 for.

Naslov 5.

Troškovi tičući se svih sudovah	108.532 for.

Naslov 6.

Urbarski sudovi	10.000 for.

Naslov 7.

Gruntovne oblasti	22.050 for.

Naslov 8.

Mirovne pristojbe	40.186 for.

§. 3

Troškovi, prediućim §. odobreni, imadu se pokriti iz svote od 2,200.000 for. a. vr. za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije zakonom od 8. studenoga 1868 o nagodbi sklopljenoj medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom ustanovljene, zatim iz vlastitoga upravnoga dohodka i iz dohodakah vjerozakonske i naukovne zaklade kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji dohodci ukupnu svotu od 167.408 for. a. vr. iznose.

§. 4.

Prenašanju neima mjesta niti medju poglavji, niti medju naslovi ovih troškovah.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Počem su predlozi ovi odborovi. sa promjenami u dotičnih poglavjih, naslovih i stavkah navedenimi po saboru odobreni, zaključi saborski predsjednik sjednicu u 1 sat poslje podne, a dojduću ureče za prek sutra u 10 satih prije podne.

Ant. pl. Vakanović v. r.
predsjednik.

Ladisl. Thaller v. r.
bilježnik.

Digitized by Google

Josip Tomašić: Ja imadem jedan izpravak glede zapisnika. Moj predlog nije glasio glede banskoga stola u obće. jer glede toga je providjeno u proračunu; ja sam akcentuirao samo stola sedmorice i banskog stola prisjednike prvog razreda. Molim, da se to izpravi.

Bilj. **Ladislav Thaller**: U zapisniku stoji samo o banskoga stola prisjednicih. Predlog nije bio pismeno predan.

(Prema opazki bude zapisnik izpravljen.)

Predsjednik: Zapisnik je ovjerovljen.

Molba g. zast. Fodrocia, koji radi bolesti moli dopust na neizviestno vrieme. Je li mu se dozvoljava?

(Dozvoljava se.)

Ravnateljstvo gimnazije požežke podnaša predstavku učiteljskoga sbora za uredjenje učiteljskih plaćah na srednjih učilištih. Priložen je dopis ravnateljstva gimnazije.

(Glasovi: školskomu odboru.)

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Ja mislim, da će se i onako priobćiti vladi, da ona predlog učini saboru. U obće mi se neumjestno čini. da se takove molbe saboru predavaju, nego imale bi se predati oblasti.

Jovan Živković: Put k saboru, mislim, je svakomu otvoren, vladi stoji prosto, sve spise i osnove saborske uviditi. Ali da mi moramo svaki spis vladi priobćiti, to mislim nestoji, nego to stoji, da vlada ima pravo u svako doba uviditi sve, što se radi u saboru ili u odborih.

Predsjednik: Predstavka mogla bi otići takodjer na peticionalni odbor.

Dakle na koji odbor?

(Glasovi: na školski.)

Interpelacija nar. zast. g. Vukotinovića.

Izvj. **Stjepan Hervoić** čita:

Obzirom na to, da se kroz oživotvorenje parlamentarne vladavine i dosljedno kroz organiziranje municipijah prijašnje slobodnije kretanje i širji djelokrug sve to većma steže;

Obzirom na to, da tim načinom sve to više uvjetah za slobodan i ustavan život u zemlji nestaje: —

Stavljam na visoku kraljev. zemalj. vladu sliedeća pitanja:

1. Je li vlada u obće nakanila poremećeno ovo ravnovjesje izravnati?

2. Je li naročito vlada nakanila saboru predložiti tiskovni zakon?

Je li vlada nakanila saboru predložiti osnovu zakona o udruživanju?

U Zagrebu, 5. prosinca 1870.

Vukotinović v. r.
narod. zast.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Neimam mnogo pridodati evo pročitanoj interpelaciji, jer sam u interpelaciji samoj naveo motive one, koji su mene naveli, da ju stavim. Samo ću to dodati, da sam ja već u prijašnjem zasjedanju stavio interpelaciju na vis. vladu glede obustavljenja naših skupštinah županijskih i u obće glede stegnutoga slobodnoga pokreta i sdruživanja. Ja nisam na tu interpelaciju od vis. vlade dobio odgovora, nego slutiti moram, da je vis. vlada kanila odgovoriti time, što je saboru predložila osnovu ob organizaciji municipijah. Moja namjera nije medjutim bila, govoriti za ovaj ili onaj sustav županijski, nego u obće smjerao sam na to, da saznam stanovište, koje vlada zauzimlje prema narodu u obziru ustavnosti osobito od onodoba, od kad je nagodba s Ugarskom sklopljena; jer čini mi se, da je poslje sklopljene nagodbe nestalo ustavnoga života u našoj zemlji. Nemogu ipak držati, da je to konsekvencija nagodbe. jer nemislim, da iz saveza sa Ugarskom slieditimora konfisciranje ustavnosti u našoj zemlji. Povodm tim, što vidim, da se sada više zakonah predlaže, po kojih je zbilja stišnjen djelokrug svakoga municipija na stanovite granice, te se naravno s druge strane kretanje ustavno i slobodno sve to više steže. Ja shvaćam, da parlamentarna vlada nemože obstati niti odgovornost vršiti prema narodu, ako neima svojih organah; ali se tada u ustavnom životu s druge strane pružaju povlastice, koje stoje u ravnovesju sa vlastju, koju vlada prima u parlamentarnoj formi; jer odgovornost vlade će se badava osnivati na zakonu, ako s druge strane nebude zauzimao narod ono stanovište, sa kojega će moći vršiti pravo svoje i dužnost svoju.

S ovih razlogah mislio sam, da pozovem vis. vladu, da ona izjavi, što namjerava učiniti. Nedržim, da je sada u skupštinah županijskih onaj život moguć, koji je njekada bivao, kad su se županije zvale bedemom ustavnosti, pravah i sloboštinah; sada svaki narod podpuno na ustavno organiziran uživa slobodnu štampu, slobodno udruživanje i slobodu govora u saboru, to su oni glavni faktori. Budući nisam vidio, da bi se koje priprave od vis. vlade u tom smjeru učinile, držao sam se dužnim, da vis. vladu pozovem, da očituje, na koje se je stanovište stavila i koji smjer je vis. vlada nakanila u tom pogledu slieditи.

Predsjednik: Interpelacija priobćit će se vladi.

Odbor za uredjenje municipijah i občinah podneo je svoje izvješće, koje je već i štampano i podieljeno; doći će na dnevni red izza pretresa proračuna zemaljskih zakladah.

Digitized by Google

Danas je na dnevnom redu treće čitanje zakonskoga članka o proračunu za g. 1871.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita zakonski članak o proračunu za g. 1871.

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. članak o proračunu za g. 1871 tako, kako je sada pročitan?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je zakonski članak.

Na dnevnom redu je proračun zemaljskih zakladah za godinu 1871.

Izvj. **Ljudevit Rajzner** čita:

Izvješće

saborskoga odbora za pretresanje proračuna od godine 1871. o zemaljskih zakladah.

Visoki sabore!

Izaslani po vis. saboru odbor za proračun potrebštinjah unutrnje samouprave kralj. Hrvatske i Slavonije za god. 1871., pozvan zaključkom vis. sabora od 26. studenoga t. g. br. 847., 843. i od 29. studenoga t. g. b. 225. i 853 etc. u nastavi svoga djelovanja u svojih sjednicah od 28. i 29. studena 1870. obdržavanih, pretresavši vladine predloge proračuna ovozemaljskih zakladah za god 1871. i druge na iste odnoseće se predmete, ima čast vis. saboru o tih predmetih sliedeće svoje pokorno izvješće podnieti.

Dopisom svietloga bana od 17. studenoga 1870. br. 9228/1501 priobćeni su vis. saboru vladini predlozi proračuna ovozemaljskih zakladah za g. 1871., koji su saborskim zaključkom iz 86. sjednice od 26. studenoga t. g. br. 847. ovomu odboru na pretresivanje izručeni, te koje pretresavši predlaže odbor sliedeće:

I. Vladin predlog proračuna regnikolarne zaklade za g. 1871., koje pokriće iznosi 18.919 fr. a. vr., a potrebоće 17.644 for. a. vr., te se pokazuje razpoloživi ostatak sa 1275 forintih.

Predlaže odbor, da se primi predlog vlade s tim dodatkom, da iz ove zaklade ima svoje pokriće i podpora dati se imajuća na 3 godine, počam od god. 1871. sa 1000 fr. povjestničkomu družtvu u Zagrebu, da ju rabi u svrhu pravilah si označenu.

Zaključkom vis. sabora od 29. studenoga t. g. broj 225. ustupljeni ovomu odboru dopis svietloga bana od 28. studenoga t. g. br. 3473., kojim se na predstavku jugoslavjanske akademije preporučuje saboru podieljenje vanredne podpore ovozemaljskomu narodnomu muzeju od 400—500 for. a. vr

Predlaže se vis. saboru, da ovozem. narodnomu muzeju, izim dotacije dati se imajuće iz regnikolarne zaklade god. 1871., iz iste zaklade jošt pripomoć od 500 for. a v. za god. 1871 dade, za nabavu stvarih archeologičkih i starinarskih; te tako preostaje u regnikolarnoj zakladi za god. 1870. razpoloživi preostatak od 775 for.

II. Komercijalna zaklada, koje pokriće za godinu 1871. iznosi 36.333 for., potrebоće 33.898 for.

Vladin zastupnik predlaže ovom prigodom, da je od preke nužde, da se na gospodarskom zavodu u Križevcih zavede katedra učitelja živinovračiteljstva sa godišnjom plaćom od 700 for. i 20% doplatkom, ukupno dakle sa godišnjim troškom od 840 fr., te kad se ova svota gorenaznačenim potrebоćam doda, izlazi ukupna svota potrebоćah sa 34.738 for., koja odbita svota od pokrića sa 36.333 for. daje razpoloživi preostatak u zakladi komercijalnoj za god. 1871. sa 1575 for.

Predlaže se vis. saboru, da se primi predlog vlade.

III. Zaklada odbora za realnu veresiju, koje po proračunu kralj. zem. vlade za god. 1871. pokriće iznosi 19.271 for. potrebоće 13.033 for.; te ostaje razpoloživi ostatak sa 6238 for.

Predlaže odbor, da vis sabor primi ovaj predlog vlade.

IV. Sirotinjska zaklada, koje po proračunu vlade za god. 1871. pokriće iznosi 20.235 for. potrebоće 2059 for. ostaje razpoloživi ostatak od 18.176 for.

Predlaže se na primanje po predlogu vlade.

V. Komasirane zaklade za dobrotvorne svrhe, kojih proračun po predlogu vlade za god. 1871. ima u pokriću 969 for. u potrebоćah 16 for. ostaje dakle razpoloživi preostatak u god. 1871 sa 953 for.

Predlaže se vis. saboru, da se predlog vlade primi.

VI. Zaklade stradajućih, koje po proračunu vlade za godinu 1871. iznosi pokriće 683 for., potrebоće 12 for. preostaje razpoloživo 671 for.

Predlaže se na primanje predlog vladin.

VII. Proračun zaklade županijskih nepokretninah za god. 1871., koje pokriće kao i potrebоće iznose 1387 fr.

Predlaže se na odobrenje po predlogu vlade, isto tako predlaže se razdioba ove zaklade na pojedine županije i jugoslavensku akademiju po vladinoj diobnoj osnovi.

(Sve točke budu primljene bez debate.)

Ladislav Kiš: A koliko pripada varaždinskoj županiji?

Ljudevit Raizner: Varaždinskoj županiji nepripada ništa, jer tamo nisu prodavali nepokretninah. U ono doba

Digitized by Google

kad je Medjumurje spojeno bilo s varaždinskom županijom njekoje su nepokretnine razprodane, a to su bile takove, koje leže u Medjumurju; s toga dakle i županija saladska ima dio. (Prima se ova točka.)

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

„VIII. Zaklada Prelozčica savskoga prekopa, koje po vladinom proračunu za god. 1871. pokriće iznosi 437 for., potreboće 5 for., preostaju dakle 432 for.

Odbor predlaže vis. saboru, da izvoli vladu pozvati, da ovu zakladu počem nikakve svrhe sada nema, spoji sa zakladom stradajućih."

Ova je zaklada nastala od tuda, što su god. 1857. i 1858. kod prokopa u Prelozčici iz njekih občinah morali težaki iti radit, pa su njekoji odkupili tu svoju robotu; iz svotah toga odkupa je nastala zaklada. Buduć neima više svrhe, predlaže odbor, da se spoji sa zakladom stradajućih.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ovdje je vodila odbor ta misao, što u zakladi stradajućih samo 671 for. preostaje, a možebiti će ove godine više biti od potrebe, nego ikada. i što ova zaklada onako neima više svrhe, da bi se možebiti u svrhe zaklade stradajućih mogla upotrebiti; s toga odbor predlaže, da se sa zakladom stradajućih spoji.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

IX. Zaklada za zemaljsku kulturu, koje po proračunu kralj. zemalj. vlade za godinu 1871. pokriće iznosi 1298 for., izdatak 14 for., ostaje razpoloživi ostatak od 1284 forinta.

Predlaže odbor, da se primi po predlogu vlade.

X. Zaklada narodnoga kazališta, koje proračun za god. 1871. po predlogu vlade pokazuje pokriće od 3536 for., potreboće od 3436, dakle višak od 100 for.

Predlaže odbor, da se primi predlog vlade.

XI. Zaklada Raffajeva. Po predlogu vladinoga proračuna ove zaklade za god. 1871. iznosi pokriće 618 for. potreboće 426 for., preostaje dakle razpoloživi ostatak od 192 for.

Predlaže se vis. saboru na odobrenje po predlogu vladinom.

XII. Zaklada zagrebačke županijske bolnice, koje je pokriće 5519 for., potreboće 276 for., preostatak 5243 for.; zaklada varaždinske županijske bolnice, koje pokriće 3041 for., potreboća 159 for., preostatak 2882 for. i zaklada križevačke županijske bolnice, koje je pokriće 4616 for., potreboća 235 for., preostatak 4381 for. po vladinom predlogu proračuna za god. 1871.

Predlaže odbor, da se primi vladin predlog.

XIII. Zaklada osječkog sirotišta, koje po vladinom predlogu proračuna za god. 1871. iznosi pokriće 25.190 for., potreboće 17.881 for., te ostaje razpoloživi preostatak sa 7309 for.

Predlaže se na odobrenje po predlogu vlade.

XIV. Zaklada jamničke kiselice, koje proračun za god. 1871. pokazuje pokriće od 2019 sa jednakom potretrebućom. nepreostaje ništa razpoloživoga.

Predlaže se na odobrenje po predlogu vladinom

XV. Zaklada narodnih učionah. Po predlogu vladinom proračuna za god. 1871. iznosi pokriće kao i potreboća ove zaklade svotu od 20.053 for., te ništa nepreostaje.

Predlaže vis. saboru. da se primi predlog vlade.

XVI. Zaklada štipendijalna, koje po predlogu vladinoga proračuna za god. 1871 pokriće iznosi 1288 for., potreboće 1285 for., preostaju dakle 3 for.

Predlaže se, da se primi vladin predlog.

XVII. Preduzeta bude molba dr. Mihajla Posilovića nam. profesora na pravoslovnoj akademiji u Zagrebu radi doznačenja naukovnoga paušala za godinu 1870. iz saborske sjednice od 29. studenoga 1870. ovamo upućena.

Predlaže se vis. saboru, da ovu molbu ustupi vis. vladi na uvaženje u smislu saborskoga zaključka u proračunu za god. 1870., gdje i svoje pokriće ima.

XVIII. Preduzeta je molba upravljajućega odbora zadruge učiteljske u Zagrebu od 19. studenoga t. g. po saborskom školskom odboru ovamo upućena, kojom moli podporu

Predlaže se vis. saboru, da se tomu odboru u svrhu utemeljenja učiteljske zadruge u proračunu za g. 1871. poglavju drugom u naslovu petom „zaklade i prinesci u svrhe nastavne" stavki sedmoj od preliminirane svote od 12.000 for. doznači svota od 500 for.

Saborski odbor za proračun

U Zagrebu, 30. studenoga 1870.

Kušević v. r.
predsj. odbora.

Dr. Koić v. r.
izvjest. odbora.

(Sve ove točke budu bez debate primljene.)

Digitized by Google

Stjepan Hrvoić: Vis. sabore! Pošto je tako proračun o zakladah zemaljskih svršen, usudjujem se onaj predlog ponoviti, koj je već kod proračuna zemaljskog učinjen glede financijalne prokurature, da se ovdje naročito u zapisnik umetne, da sabor prihvaća taj predlog, da se za financialnu prokuraturu 3000 for. dade, te iz svih zakladah zemaljskih razmjerno 2000 for. vladi dade kredit.

(Prima se.)

Predsjednik: Današnji je dnevni red izcrpljen; neima li od koje strane kakav predlog?

Ljudevit Vukotinović: Molim, u savezu sa proračunom imam ja staviti jedno pitanje na vis. vladu. Znano je, da je putem jugoslav. akademije znanostih podnešena molba, da se u svrhu iztraživanja znanstvenog naše domovine dade podpora, i to tako, da bi se ta iztraživanja sistematično preduzeta i to tako dugo vodila, dok se nebi svršila. Kako sam razabrao sada, o tom ovdje nije spomena bilo. S toga stavljam pitanje, da li je vis. vlada ovu molbenicu zahitila, ili što je s njom nakanila učiniti?

Ljudevit Raizner: Ova je molbenica pretresana u odboru, i dobila pokritje u regnikolarnoj zakladi.

Ljudevit Vukotinović: To je druga molbenica, ja sam govorio ob onoj za podporu za znanstvena iztraživanja naše zemlje.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**. Taj je predlog učinjen vladi, ali ga vlada nije mogla uvažiti baš s razloga, što se je moralo akademiji dati 1000 for. Medjutim je stvar još zavisna od dalnjeg razjasnjenja.

Predsjednik: Molim g. predlagatelja Vukotinovića, da se izvoli izraziti, da li je s odgovorom g. zast. vlade zadovoljan, ili ne.

Ljudevit Vukotinović: Ja nemogu razumjeti g. zast. vlade; predlog o znanstvenom iztraživanju zemlje je sasvim druga stvar; jer akademija je za Muzej predlog učinila radi znanstvenih iztraživanjah zemlje, te da se ova jednom započeta neprekine, dok se nesvrše podpuno; ja držim, da je prirodoslovni odsjek dužan njeki resultat svoga djelovanja izkazati, a to se djelovanje nemože sastojati napisanjem samo njekojih članaka, ili iztraženjem pojedinih čestih i predmetah, već samo time da se naša zemlja podpunoma, točno i podpunoma sistematički prirodoslovno iztraži, i prema tomu sastave znanstvena djela. Već u cieloj monarhiji našoj neima zemlje, koja nebi bila već tako rekuć posve iztražena, samo stranom Ugarska, Hrvatska i Slavonija sa krajinom vojn jošće je u tom obziru terra incognita. Aakademija i Muzej smatraju se dužnim raditi u tom pogledu, koliko mogu, i nedopustiti, da stvar onamo dodje, kako je već bivalo, da su inostraci u našu zemlju došli i nju opisali na našu sramotu, i što još gorje, što su pobirali i odvažali sa sobom sve interesantne predmete ove struke. Da se tomu predusretne, učinio je Muzej obrazložen predlog, da bi se vis. vlada za tu stvar zauzela, i dozvolila akademiji dakako uz polaganje računah u svoje vrieme, izvanrednu ovu podporu, koja bi se imala rabiti tako dugo, dok se podpunoma neiztraži naša zemlja. Ovakova šta odbor u ovom izvješću, kako vidim, nije predložio, stoga bi ja mislio, da bi vis. vlada u budućoj sjednici ubavjest podniela vis. saboru, jeli njoj ova molbenica prispila, i što je ona nakanila s njom učiniti.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Nemogu dokučiti, što g. predlagatelj razumije pod znanstvenim iztraživanjem; odbor je ovdje kazao: znanstvena putovanja, a to se po mom mnienju nemože uzeti u drugom smislu, nego u onom, što ga i sam g. predlagatelj pred očima ima. Vlada nije mogla uzeti obzir na tu molbu, jer je akademija opet drugim podneskom za 3000 for. molila i navela razlog, budući da svi drugi zavodi dobivaju podporu, zašto nebi i akademija Dakle taj jedan podnesak je povraćen akademiji s razloga, što akademija nije predložila proračun, a po nazoru vlade neima smisla: ako dobije ovaj i onaj, moram dobiti i ja. Zem. vlada je dužna, da saboru predloži sve potrebe, bez obzira dobio već tko što ili ne, to je svejedno, tko treba, tomu se mora dati. Ako vis. sabor želi, do sutra može se podpuno razjasnjenje pribaviti; ja mislim, biti će suvišno, jer predlog osniva se, kako je g. predlagatelj sam kazao, na znanstvenom putovanju i meni je sasvim jasno, da je toj stvari zadovoljeno u budgetu.

Ljudevit Vukotinović: Samo na to ću odgovoriti, što je izvolio g. povjerenik vlade navesti glede 3000 for. da je to drugi predmet; sabor je već ono dozvolio za prvo uredjenje muzeja, za nabavu ormarah, policah itd. a u ostalom akademija nije molila radi toga, što drugi zavodi dobivaju podporu, da se i njoj dade. Što je nadalje izvolio g. povjerenik vlade napomenuti, da je odbit zahtjev akademije, to meni nije poznato, jer akademija imala je nedavno sjednicu, u kojoj sam ja interpelirao g. predsjednika glede te stvari, i on je rekao, da glede molbe o znanstvenom putovanju nije odluka onamo stigla.

Što se tiče izraza: znanstvena putovanja, to je baš ono, čemu je akademija htjela izbjegnuti, da se nepostupa čestimice, bez saveza na način diletantizma, zato se u tom slučaju neradi o znanstvenih putovanjih, koja mogu, kako rekoh, i čestimice biti poduzeta, nego se radi ob ustroju zemaljskog povjerenstva, glede kojeg se je Muzej, kad bi svota dozvoljena bila po saboru, obvezao da će poseban predlog učiniti, kako da se ovo povjerenstvo ustroji, polag kojih načelah bi se imalo u tom poslu postupati, i kako uspjeh i računi polagati. To naravski Muzej nije htio sada učiniti, jer se je trebalo najprije osigurati o novčanoj svoti, jer badava je plane praviti prije, nego ima sredstvah. Ja

Digitized by Google

bi dakle molio, da bi vis. vlada slučaje i faze. koje je ta molbenica preživila, što točnije navesti izvolila.

Predsjednik: G. zast. Vukotinović stavio je ustmenu interpelaciju glede molbenice akademije za znanstvena putovanja. G. vladin povjerenik je odgovorio, nego tim se odgovorom g. zast. Vukotinović nezadovoljava, nego još nadalje zahtieva, da bi vlada očitovanje dala. Ako g. zast. Vukotinović ostaje kod toga, da vlada razjasnjenje dade, neka izvoli pismenu interpelaciju dati, koja će se priobćiti vladi, i vlada će odgovoriti u svoje vrime.

Dočim je današnji dnevni red izcrpljen, zaključujem sjednicu moleći gospodu, da se sastanu prekosutra u 10 satih.

Digitized by Google

Devetdeset i druga saborska sjednica,

držana dne 7. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Interpelacija zast. Vukotinovića radi podpore za narodni muzej za prirodoslovno iztraživanje zemlje. — Generalna debata i početak specijalne o zak. osnovi ob uredjenju županijah.

Predsjednik Otvaram sjednicu.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Zapisnik

91. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 5. prosinca 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića, a izvjestiteljstvom Stjepana Hervoića sab. bilježnika.

Sjednica je otvorena u ½11 satih prije podne. Saborski bilježnik Ladislav Taller pročitao je zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je uz primjetbu narodnoga zastupnika Josipa Tomašića, da se najme u njegovom predlogu glede povišenja platjah prisjednikom kod stola sednmorice i banskoga stola kaže „i banskoga stola prisjednikom I. reda," odobren i overovljen.

Br. 885. Na molbu narodnoga zastupnika Skendera Fodrocija radi bolesti podieljuje se istomu dopust na neizviestno vreme.

Br. 875. Predstavka ravnateljstva kralj. gimnazije u Požegi za uredjenje učiteljskih plaćah na središnjih učilištih predaje se školskomu odboru.

Br. 883. Narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović stavlja na zemaljsku vladu sliedeću interpelaciju:

1. Je li vlada u obće nakanila poremećemo ravnovesje izravnati?

2. Je li naročito vlada nakanila saboru predložiti tiskovni zakon?

3 Je li vlada nakanila saboru predložiti osnovu zakona ob udruživanju?

Zaključeno dostaviti ju zemaljskoj vladi na odgovor.

Saborski predsjednik javlja soboru, da je odbor za pretresivanje zakonske osnove ob uredjenju županiah i občinah gotov, izviešće da je tiskano i medju članove sabora podieljeno, prema tomu da se u pretres uzme odmah nakon proračuna o zemaljskih zakladah, što je sabor primio.

Pročitan je zakonski članak o zemaljskom proračunu u smislu poslovnika po tretji put, te je bez svake primjetbe odobren, i potom se imade na previšnju sankciju podastreti.

Uzeto je u pretres izviešće odbora o proračunu zemaljskih zakladah, i to:

I. Proračun regnikolarne zaklade.

Po predlogu odbora primio je sabor izkazano po vladi za god. 1871. pokritje ove zaklade sa 18.919 for.
a izdatak sa 17 644 for.
ostaje indi ostatak za g. 1871 sa 775 for.

Digitized by Google

Prema odborovom predlogu dozvoljuje sabor zemalj. vladi, da iz ove zaklade tri godine počam sa godinom 1871., za koju je već u ovom proračunu obskrbljeno, povjestničkomu družtvu godišnju podporu sa 1000 for. u proračunu osigura.

Svotu ovu imat će povjestničko družtvo rabiti u svrhu u pravilih si naznačenu, i prema tomu zemaljskoj vladi točan račun podnašati.

U smislu predloga odbora prima sabor, da se zemaljskoj vladi za narodni muzej i to radi nabave archeologičkih i starinarskih stvarih iz ove zaklade dade svota od 500 for.
za godinu 1871. te tako preostaje u ovoj zakladi razpoloživi ostatak od 775 for.

II. Komercialna zaklada.

Po predlogu odbora primio je sabor po vladi izkazano za g. 1871. pokritje ove zaklade sa 36.333 for.
Potrošak pako ustanovljuje sabor sa 34.738 for.
ostaje dakle u ovoj zakladi preostatak od 1.595 for.

U ovom potrošku nalazi se i platja sa 700 for. i 20% godišnji doplatak za novo ponamestit se imajućeg učitelja živinarstva na križevačkom gospodarskom zavodu.

III. Zaklada odbora za realnu vjeresiju.

Po predlogu odbora primio je sabor po vladi za god. 1871. izkazano pokritje ove zaklade sa 19.271 for.
a izdatak sa 13.033 for.
po tom ostaje u ovoj zakladi preostatak od 6.238 for.

IV. Sirotinjska zaklada.

Po predlogu odbora primio je sabor po vladi izkazano pokritje ove zaklade za god. 1871. sa 20.235 for.
a izdatak sa 2.059 for.
dakle je ostatak u ovoj zakladi sa 18.176 for.

V. Komasirane zaklade za dobrotvorne svrhe.

Primio je sabor po predlogu odbora sa pokritjem od 969 for.
izdatkom od 16 for.
dakle preostatkom sa 953 for.

VI. Zaklada stradajućih.

Sabor je primio po predlogu odbora pokriće ove zaklade sa 683 for.
izdatak sa 12 for.
dakle je preostatak u ovoj zakladi sa 671 for.

VII. Zaklada županijskih nepokretninah.

Po predlogu odbora primio je sabor pokriće ove zaklade za god. 1871. sa 1387 for.
kao i osnovu razdiobe ove zaklade na pojedine odnosne županije i sveučilište Franje Josipa u Zagrebu po vladinom predlogu.

VIII. Zaklada Preloščića savskoga prekopa.

Po predlogu odbora primio je sabor pokriće ove zaklade sa 437 for.
izdatak sa 5 for.
dakle preostaje u zakladi svota od 432 for.

IX. Zaklada za zemaljsku kulturu.

Primio je sabor po predlogu odbora ove zaklade pokriće sa 1298 for.
izdatak sa 14 for.
dakle ostatak iznosi svotu od 1284 for.

X. Zaklada narodnoga kazališta.

Primio je sabor po predlogu odbora pokriće ove zaklade sa 3536 for.
izdatak sa 3436 for.
ostaje indi u zakladi nadalje 100 for

XI. Zaklada Rafajeva

Primio je sabor po predlogu odbora ove zaklade pokriće sa 618 for.
izdatak sa 426 for.
ostaje nadalje 192 for

XII. Zaklada zagrebačke županijske bolnice.

b) Zaklada varaždinske županijske bolnice.

c) Zaklada križevačke županijske bolnice.

Po odborovom predlogu primio je sabor

a) za zagrebačku bolničku zakladu

pokriće sa 5519 for.
izdatak sa 276 for.
ostaje dakle 5243 for.

b) za bolničku varaždinsku:

pokriće sa 3041 for.
izdatak sa 159 for.
ostaje dakle 2882 for.

c) za križevačku bolničku:

pokriće sa 4616 for.
izdatak sa 235 for.
ostaje dakle 4381 for.

XIII. Zaklada osječkoga sirotišta.

Po predlogu odbora primio je sabor
pokriće sa 25.190 for.
izdatak sa 17.881 for.
dakle ostaje 7309 for.

Digitized by Google

XIV. Zaklada jamničke kiselice.

Po predlogu odbora primio je sabor
pokriće sa 2019 for.
izdatak sa 2019 for.
indi dohodak ove zaklade je izcrpljen.

XV. Zaklada narodnih učionah.

Po predlogu odbora primio je sabor koli pokriće toli izdatak ove zaklade za god. 1871. sa 20.053 for.

XVI. Zaklada štipendijalna.

Po predlogu odbora primio je sabor
pokriće sa 1288 for.
izdatak sa 1285 for.
ostaje dakle 3 for.

Po predlogu odbora za proračun zaključio je sabor, da se molba dr. Mihajla Posilovića, namjestnog učitelja na pravoslovnoj akademiji u Zagrebu radi naknadne doznake naukovnoga paušala za godinu 1870. ustupi zemaljskoj vladi, da ju uvaži.

Isto tako zaključio je sabor po predlogu odborovom, da se molbenica upravljajućeg odbora učiteljske zadruge de praes. 20. studenoga 1868. br. 257/sab. predade zemalj. vladi time, da se prema istoj svoj zadrugi izplati svota od 500 for. i to iz proračuna za god. 1871 u Poglavju II. naslovu 5., zaklade i prinesci u svrhe nastavne stavki 7., od preliminirane svote sa 12.000 for.

Po stavljenom predlogu narodnoga zastupnika Stjepana Hervoića zaključio je sabor, da se zemaljskoj vladi dozvoli, da u ime plaćanja tangente za financijalnu prokuraturu, od svih zakladah, razumievajući ovamo i zakladu realne vjeresije 2000 for. razmjerno za godinu 1871. upotrebi.

Narodni zast. Ljudevit Vukotinović predlaže, da bi sabor dozvolio jugoslavenskoj akademiji svotu od 2000 fr. iz koje zemaljske zaklade radi iztraživanja i poznavanja naše zemlje, i budući da je vladin zastupnik i to predstojnik odiela za bogoštovje i nastavu g. Dragutin Pogledić očitovao, da je u to ime već preliminirano kod regnikolarne zaklade, a predlagatelj se time zadovoljio nije navadjajuć, da je tamo u drugu svrhu putovanja odnosna svota preliminirana, to je zaključeno, da predlagatelj pismeno svoj predlog formulira i podnese.

Tim je današnja sjednica u ¾1 sat poslje podne zaključena, a buduća na 7. prosinca za 10 uru urečena.

Ant. pl. Vakanović v. r.
predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Dočim neima nikakve primjetbe proti zapisniku, ovjerovljenim ga proglašujem.

Čast mi je izvjestiti vis. kuću, da sam g. zastupniku Mikšiću poradi važnih uzrokah dopust na tri dana podielio.

G. zast. Akurti telegrafičkim putem moli, da bi mu se dopust na 6 danah produljio.

(Dozvoljava se.)

Molba obćine Nadkrižovljan kod sv. Barbare za novčanu podporu kod podignuća školske sgrade, poduprta g. zastupnikom Vukotinovićem.

(Upućuje se vladi.)

Molbenica županije sriemske glede podignuća višje realke u Rumi, a niže u Vukovaru.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Ja bi molio vis. sabor, da ovaj podnesak dostavi vladi, jer se je razprava o tom već povela.

(Upućuje se vladi.)

Predsjednik: G. zastupnik Vukotinović je svoju u zadnjoj sjednici učinjenu ustmenu interpelaciju pismeno predložio. Že li vis. kuća, da se pročita?

(Glasovi: neka se čita.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

„Povodom tim, što je narodni zemaljski muzej dne 3. kolovoza t. j. pod broj 114. i naknadno dne 6. studena t. g. pod broj 171. preko jugoslavenske akademije zamolio vis. zemalj. vladu i dotično vis. sabor, da mu za znanstveno i sistematično iztraživanje zemlje Hrvatske i Slavonije u svih strukah prirodoslovja i arheologie dozvoli svotu od 3000 for. tako, da se to iztraživanje bude moglo buduće godine započeti i dalje voditi sve donle, dok nebude svršeno;

Povodom tim, što je jugoslavenska akademija drugom opet predstavkom od 31. listopada t. g. pod br. 164. u svrhu izdavanja historičkih i juridičkih hrvatsko-slavonskih spomenikah zamolila podporu od 3000 for.;

povodom nakon tim, da je vis. vlada zemaljska stavila u proračun svotu od 2000 for. na razpoloženje jugoslavenske akademije za putovanja znanstvena i pomnoženje sbirkah:

To se usudjujem na vis. vladu zemaljsku razjasnjenja radi staviti pitanje:

Je li je vis. vlada namienila svotu od 2000 for. narodnomu muzeju zemaljskomu u svrhu iztraživanja naše zemlje tako, da se ova iztraživanja budu mogla buduće godine započeti i do svršetka voditi pod uvjeti, koje je narodni muzej u svojoj osnovi stavio, — ili pako misli vis. vlada, da je svotom od 2000 for., ako ju vis. sabor dozvoli, predmet riešen?“

Vukotinović v. r.
narod. zastup.
304

Digitized by Google

Zast. vlade Dragutin Pogledić: Ja bi molio visoki sabor, da ovaj podnesak izvoli dostaviti zemaljskoj vladi, da može ona vis. sabor izviestiti i predlog učiniti.

Što se tiče principalnoga pitanja, da li se i za buduću godinu ovaj predlog ima saboru podnieti, te moram izjaviti, da se ova svota nije mogla uvažiti za buduću godinu, jer je ovo proračun samo za g. 1871; dakle sabor nije imao povoda načelo izraziti, da se ova dotacija ima dati akademiji i za buduću godinu.

Što se tiče same dotacije od 2000 for., koju je vlada u proračun stavila, to se samo po sebi razumije i ja sam tako razumio, da to nemože biti u druge svrhe nego muzealne.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Budući da se je g. zastupnik vlade upustio u meritorni odgovor na moja pitanja, držim si za dužnost, da i ja nješto progovorim

Navlastito radi se o tom, da se krivi naslov, koji dolazi u proračunu, izpravi, jer akademija jugossl. nije tražila nikakve podpore u svrhu znanstvena putovanja, nego muzej preko akademije. Akademija niti nije mogla to tražiti, jerbo u njezinom djelokrugu neleži, da iztražuje zemlju u prirodoslovnom obziru. Zato bi ja želio, da se ovaj krivi naslov izpravi, te kaže, da se nar. muzeju dozvoljava ova dotacija

Drugo je to, da se nar. muzej nemože zadovoljiti sa ovo 2000 for. onako, a da se obzir neuzme na nastavljenje i dotično svrhu toga ogromnoga posla; jer iztraživanje zemlje nemože se svršiti u jednoj godini, niti sa 2000 for. već se radi o tom, da li vis. sabor prima u načelu i odobrava taj podhvat, da se naša zemlja u svih strukah prirodoslovnih iztraži, i ako sabor to izrekne, mora takodjer zajamčiti, da će se ono povjerenstvo, koje će se u tu svrhu imenovati morati, kada započme taj posao, i tako dugo podupirati, dok bude iztraživanje trajalo. Ovo načelno pitanje treba da se na čisto dovede, jer ako sabor dozvoli dotaciju samo za jednu godinu, povjerenstvo muzeja morat će se zahvaliti, te neće tog posla preduzeti.

Predsjednik: G. Zastupnik vlade molio je, da se intepelacija dostavi vladi, mislim, da se sada drugo učiniti nemože. Kad vlada odgovori, onda će se g. predlagatelj ili zadovoljiti s odgovorom, ili si pridržati pravo zaključak vis. kući predložiti.

(Interpelacija priobćiti će se vladi.)

Na dnevnom je redu pretres zak. osnove u uredjenju županijah i občinah.

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita dotični banov dopis:

„Ovom sgodom kadno si uzimam čast visokomu saboru u svrhu ustavnoga pretresivanja podastreti zakonske osnove o preustrojenju:

I. županijah,

II. občinah i trgovištah neimajućih poput slobodnih kraljevskih gradovah uredjenih magistratah, — svratiti mi je pozornost visokoga sabora na njeka glavna načela, koja su kr. zemaljsku vladu u sastavljanju tih zakonskih osnovah rukovodila.

U obće.

Uz podpuno uvaženje silnih motivah, koja razlučenje sudstva od političke uprave preporučuju, nije se mogla odvažiti kr. ova zemaljska vlada za ovaj čas kod obstojećih okolnostih prihvatiti ovo načelo.

Poznati su kr. zemaljskoj vladi oni veliki probitci, koji to oddruženje zahtievaju, pa je ipak kr. zemaljska vlada scienila, da su mnogo silniji razlozi, koji za sada zahtievaju, da za njeko barem vreme sudstvo sa upravom u prvoj molbi spojeno ostane.

Što se sudovah občinskih tiče za predmete bagatelne neima dvojbe, da su ovi za rješivanje tih predmetah do budućih shodnijih odredabah najvećma zvani, jer je postupak njihov brz, i nije skopčan sa troškom.

Mnogo veća je tegoba u prosudjivanju i rješenju pitanja, da li je shodno držati spojeno sudstvo sa upravom kod kotarskih sudovah, gdje no su posliedniji upravnimi poslovi toliko obterećeni, da jim nestaje silah za brzo i bezodvlačno riešavanje i odpravljanje predmetah sudstvenih.

Ovaj pregnatni razlog odieljenja sudstva od uprave važan je u istinu, ali u obstojećih kod nas okolnostih nemože se još zasad uvažiti, već će biti zemaljska vlast zvana providiti nižje oblasti tolikimi i takovimi silami, da poslovi administracije i sudstva nikada nezapnu.

Kadno bi se odielila uprava od sudstva nastala bi ponajprije potreba, da se za svaki kotar imenuje jošte jedanput toliko činovnikah, koliko ih sada imade.

Kod svakoga ureda nuždno je treba, da je namjestjen jedan predstojnik, odnosno sudac kao chef ureda, zatim njegov namjestnik perovodja odnosno pristav, nadalje jedan manipulacionalni činovnik za svakovrstna prepisivanja, za vodjenje uručbenoga i inih zapisnikah, za odpravničtvo itd.; trošila bi dakle zemlja u svrhu plaćanja činovnikah i uzdržavanja njihovih uredah više, nego još jedanput toliko koliko sad troši.

Za izravnati taj trošak morala bi se više nego polovica kotarah ukinuti, i s drugimi spojiti, što ipak drži zemaljska vlada za neshodno i neprobitačno, jer bi se kroz veliku udaljenost kotarskih uredah od pojedinih selah i mjestah ciela uprava veoma otegotila.

Scjenila je stoga kr. zemaljska vlada, da je probitačno, pače i potriebito, da u obstojećih okolnostih pridrži spojeno sudstvo sa upravom, te je na temelju toga načela sastavila takodjer zakonske osnove glede preustrojenja županijah i občinah.

Digitized by Google

Napose glede županijah.

Preustrojenje županijskih municipijah, u kojih se je njekoč usriedočila svakolika politička djelatnost naroda, postalo je nakon ustrojenja autonomne zemaljske vlade i nakon zakonito ustanovljene odgovornosti na čelu njezinom stojećega bana životnim pitanjem javne uprave. i uzpostavljene ustavnosti, tim većma, što se je nakon uvedenja sustava reprezentativnoga samo po sebi razvrgao, a naputak za privremeno uredjenje županijah potvrdjeni previšnjim rješenjem od 16. siečnja 1861. postao je nakon zakonskog uvedenja odgovornosti zemaljske vlade posvema nedostatnim.

Kao što se je dakle u život naroda duboko zasjecajuća institucija županijah u ovih kraljevinah pridržati morala, tako je isto potrebno, da se županije prema duhu vremena, prema promjeni sustava ob izvršivanju političkih pravah, i prema naglašenoj odgovornosti zemaljske vlade, — preustroje.

Dočim kr. zemaljska vlada uvažavajuć silnu potriebu preustrojstva županijah zakonsku osnovu ob istom visokomu saboru podastire, drži si za dužnost i kod ove točke naglasiti ona glavna načela, na kojih se ista zakonska osnova temelji.

Pošto je do godine 1848. samo i jedino plemstvo izvršavalo sva politična prava u županijskih skupštinah i pošto je izza toga vremena pravo to zakonom na ceo narod protegnuto, morao se je ponajprije ustanoviti način zastupanja naroda u županijskih skupštinah, u kojih je dojakošnji način izvršivanja toga prava postao nemogućnim.

Prema tomu bitna jest u istoj zakonskoj osnovi ustanova, da županijska skupština uz stanoviti broj županijskih činovnikah kao organah županijske potrebe najbolje poznavajućih, — imade sastojati iz dvie trećine zastupnikah občinskih, i s jedne trećine zastupnikah najveći porez plaćajućih porezovnikah.

Ovom ustanovom držala je zemaljska vlada da su kroz razmjerno zastupanje obezbjedjeni interesi svih županijsko občinstvo sačinjavajućih razredah pučanstva.

Djelokrug županijam opredieljen jest što moguće prostraniji, propuštena jim je uprava vlastitog imetka, nadziranje svih kolikih občinskih posalah i rukovodjenje istih, gdjeno se interesi više občinah ili kotarah stiču, a povjereno im je u obće svekoliko djelovanje županijskih sa političkim životom u naravnoj svezi stojećih poslovah.

A pošto su sve oblasti zvane, da državnu vlast u izvršivanju vladnih posalah podupiru, pozvane su županije zakonom, da naloge višjih oblastih kad budu na to pozvane, ovršuju i ovršiti čine.

Kod izvršivanja svih tih posalah ostavljena je županijam što širja autonomija, a vladi je pridržano samo toliko upliva, da se državni i zemaljski interesi obezbjede.

Za razpravu svih županiji prinadležećih posalah drži zemaljska vlada, da je dovoljno obdržavanje dvih županijskih skupštinah na godinu, a propušteno je županijskom predsjedničtvu, da ono u slučaju potrebe, ili na zahtjev većine skupštinarah izvanrednu župan. skupštinu pozove — da ipak upravni poslovi nezapnu, rješivat će takove županija u svojih mjesečnih sjednicah kroz upravljajući županijski odbor.

Medju preimućtvi županije zauzimalo je dosada jedno od prvih mjestah pravo izbora županijskih činovnikah i kao posliedica toga, pravo vršenja disciplinarne vlasti nad županijskimi činovnici.

Nakon sliedivše promjene sustava došla su ta prava u očiti sukob sa novo donešenimi, i sada obstojećimi zakonskimi ustanovami.

Polag §. 9. zakona od 20. travnja 1869. ob ustrojstvu zemaljske vlade ovih kraljevinah, odgovoran je ban stojeći na čelu zemaljske vlade. saboru zemaljskomu za ustavnost i zakonitost vladarskih u svoje područje zasjecajućih aktah.

Ban i vlada neimade drugih organah za izvršivanje zakonah, i vodjenje uprave, — do županijskih činovnikah; pa bi gore naglašena i zakonom ustanovljena odgovornost iluzornom postala, kad bi se upitni županijski organi birali bez upliva vlade, i kad bi nad njimi netko treći vršio disciplinarnu vlast; jer bi na takov način bili oni od bana neodvisni, dočim bi ban za njihove čine saboru odgovarati morao.

Valja u tom pitanju uvažiti onaj daljni moment, de su županije njekoč razporezivale porez za svoje županijske potrebe, imenito za pokriće plaćah svojih županijskih činovnikah; pošto je pako ta vlast razporezivanja zakonom dokinuta, mora prestati i njezina posljedica. jer bi opet nepravedno bilo, da zemlja plaća županijske organe, a ti da se biraju bez svakoga upliva zem. vlade.

Nadalje dokinutje prava izbora županijskih činovnikah silni je zahtjev promienjenih okolnostih u pogledu usposobljenja županijskih činovnikah.

Županijski činovnici moraju sada imati osobite zakonom propisane sposobnosti, u kojih prvu vrst spadaju propisani višji nauci, državni odnosno sudački izpiti, ili u mjesto toga podužje izkušano valjano službovanje.

Mnogo se zahtjeva vriemena, i silnih novčanih sredstvah s jedne strane, s druge pako strane vrle sposobnosti, dok se to zakonom zahtievano osposobljenje steče, a tko ga je jedanput stekao, taj traži sjegurnu subsistenciju, pa se

Digitized by Google

neće žrtvovati službi municipalnoj, koju može prigodom svake obnove nekriv i nedužan izgubiti.

Iz ovih važnih razlogah morali su se županijski činovnici usporediti činovnikom kraljevskim uz zajamčenje prava doživotne službe. i prava na zemaljsku obskrbu; pa upravo i ova posljedna ustanova izključuje za buduće svaku mogućnost izborah županijskih činovnikah.

Dokinutje sisteme izborah povuklo je samo po sebi za sobom potrebu. da se i disciplinarna vlast podieli izključivo velikim županom ostaviv dotičnikom otvoreno pravo priziva na zemaljsku vladu. i svakoj stranci. koja bi u pravu svom povredjena bila, pravo sindikatne tužbe proti dotičnim županijskim činovnikom."

Vis. sabore! Zakonska osnova. po vladi predložena, takodjer je tiskana; čitati će se i onako kod pretresivanja točka po točka, s toga predlažem. da bi se sada odustalo od čitanja.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća, da se osnova pročitanom smatra?

(Glasovi: prima se.)

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita zapisnik odbora o pretresu zak. osnove ob uredjenju županijah, zatim progovori:

Vis. sabore! Odbor izaslan u saborskoj sjednici od uzeo je u pretres na stolu vis. kuće ležeću osnovu zakonsku ob ustrojstvu municipijah, i crpio je iz predležećih spisah i sastava iste osnove osvjedočenje, da je ta osnova sastavljena prama potrebi naše domovine, da odgovara duhu vremena, da je prilagodjena našim domaćim odnošajem, da sadržaje u sebi ustavna načela i da je prikladna za postignuti svoju svrhu.

Sastavljena je prama potrebi naše domovine. U tom pogledu imalo se najprije pitanje preduzeti, da li je od potrebe i koristno po našu zemlju, odieliti sudstvo od političke uprave u kotarskih oblastih.

Važni su zaista razlozi, polag kojih bi se sudstvo od političke uprave odieliti imalo. izobraženi bo narodi tako i rade; ali još važniji razlozi obstoje u našoj domovini, polag kojih zasada nije probitačno, dapače. ako će se zemlja uspješno ustrojiti, niti moguće, da se odielba ta u kotarih izvede. U ovom saborskom zasjedanju proglašen je zakon o zadrugah. Polag toga zakona ustrojit će se pučka obitelj u našoj domovini: zemlja će se razviti osobito u gospodarstvu; tomu će mnogo doprinositi urbarski zakon, koji je isto tako u ovom sab. zasjedanju proglašen. Polag tih zakonah dobiti će pučki život u našoj domovini poseban pravac za buduće vreme, koji će sasvim različit biti od dosadanjega života pučkega u skupnih zadrugah u pogledu gospodarenja s pučkom imovinom. Naprečac dieliti političku upravu od sudstva nebi probitačno bilo, te treba prije čekati i viditi, koji će pravac narodni život uzeti, da se polag toga može zakonom providiti. Zakon ob uredjenju občinah leži na stolu vis. kuće, i je na dnevnom redu. Občine će se dakle tek ustrojiti, i razgraniti polag ovog zakona. Prije dok se taj novi život neustanovi, dok neprimi posebni svoj pravac, dotle nije probitačno, da se politička uprava od sudstva odjeli; jer ako se to s uspjehom u našoj domovini uvesti hoće, mora se občinam dati u sudstvu veći djelokrug, što opet prije nije moguće, dok se uprava občinah neučvrsti. Bitni indi stožeri države, pučka obitelj i občine preustrojit će se na trajno i čvrsto stanovište u našoj domovini, stoga je potrebno bilo, da se s odieljenjem sudstva od političke uprave u kotarih pričeka i pridrži predlog i načela po vladi ustanovljena.

Zakonska osnova ova odgovara duhu vremena, jer se preostatci onih blage uspomene feudalnih restauracijah njom ukidaju. Restauracije imale su smisla prije g. 1848., dok je plemstvo samo uživalo sva ustavna prava, dok je plemstvo samo biralo. I tada vis. sabore! zastupali su izabrani činovnici više časti, a šnjimi i nimbus možnosti županijske, a radili činovnici, koji nisu bili birani već stalno plaćeni, a to su bili „fiscali donunalski". Ovi su u području svojem držali red, vodili sudstvo itd.; županijski častnici došli su samo na sudove, te je prvi napisao „coram me", nadošao drugi, pa dodao „me quoque", i posao je bio svršen, pa su se na četiri odvezli kući. Ali danas su druge okolnosti, kad politička prava vrši cieo narod. Danas nije dosta podpisati „coram me", već se zahtjeva, da bude činovnik za svoju službu naobražen. Tomu pako treba mnogo godinah, mnogo truda i muke, mnogo novacah, a kad se naobrazi, treba da se žrtvuje za svoju službu. A koji sposoban će se htjeti posvetiti županijskoj službi na 3 godine, znajući da siguran nije, nego se ima uvjek bojati, da mu bude poslje 3 godinah iti trbuhom za kruhom. Posljedica tomu je, da sada već u županijskoj službi neima mladjeg naraštaja. Stoga sasvim stoji u duhu sadašnjega vremena, što se ovom osnovom zakonskom restauracije dokidaju.

Zak osnova ta prilagodjena je domaćim našim odnošajem. jer u njoj su uzdržane županije. Ja sam uvjeren, vis. sabore! da bi se moglo upravljati i bez županijah, da bi možebiti i laglje bilo, te da bi se možda na ustavno moglo upravljati sa zastupstvi kotarskimi; nu da li bi probitačno bilo, to sada uvesti u našoj domovini? Zaista ne. Županije su bile kroz stoljetja stožer ustava, život županijski uvrežio se je u krv naroda našega, te bi zaista nanj najgore djelovalo, kad bi se županije naprečac ukinule. Stoga se odbor podpuno slaže sa nazori vlade, da se županije pridrže.

Zak. osnova nadalje sadržaje ustavna načela, jer polag nje će se uvesti, i urediti žup. skupštine, u kojih će biti narod razmjerno zastupan po svih interesih svojih. Te skupštine će biti javne, te skupštine dobiti će samoupravu, svoj djelokrug i autonomiju, te skupštine rukovoditi će i

Digitized by Google

uplivati u sve upravne poslove, tim skupštinam biti će odgovorno županijsko činovničtvo. To su zaista načela ustavna, stoga je odbor i u tom prihvatio načela vlade.

Zak. osnova ta napokon prikladna je za postignutje svoje svrhe. Da se naime dobrom upravom postigne željeni uspjeh potrebno je, da organi županijski bdiju nad sigurnosti osobe i imetka, da uplivaju u svih predmetih, spadajućih na dignutje narodnog gospodarstva, da bitno sudjeluju u napredjivanju materialnoga i duševnoga blagostanja, da rukovode posao za osiguranje javnih obćilah, uprave zdravstvene, poljske i šumske, da drže redarstvo, da podupiru državu u vojničkih, poreznih, rudarskih, obrtnih i ostalih državo-upravnih predmetih, da nadziru vršenje zakonah, riečju: da obavljaju sve upravne poslove mnogobrojnih strukah, koje nenapominjem sve, da nedosadim vis. kući. Sve će se to postići, ako u život stupi ova osnova, a to se opet samo onakovim činovničvtvom dade postignuti, koje je usposobljeno zato, i kojemu je budućnost osigurana.

Stoga prihvativ odbor načela po vladi u toj osnovi ustanovljena predlaže vis. saboru, da ju za podlog specialne debate primiti izvoli.

(Živio)

Predsjednik: Pošto je g. izvjestitelj svojim govorom generalnu debatu započeo, molim, da se gospoda, koja govoriti žele, prijave; g. bilj. Thaller bilježit će govornike.

Aurel Kušević: Ja se s načelom osnove neslažem; molim, da me g. bilježnik zabilježi.

Predsjednik: Dočim se zasada nitko nije javio, molim g. zast. Kuševića.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se slažem sa g. izvj. u izjavi, da je ova osnovao osnovana na duhu vremena, ali na duhu vremena machiavellističkog. Težnje one, uništiti ugled, dostojanstvo i vrlinu naših vel. županah nisu nove, imunitet municipijah bio je uvjek njemačkim državnikom trn u oku. Da su bečki državnici štovali interese prestolja i prava narodah monarhičkih, koji su u svako doba štitili prestolj, odbili bi veliku nesreću od države austrijske, koje diku i veličinu, koju sretnu želim ja, odkad sam stupio u javni život, i dok živio budem do groba moga. Onaj veliki muž, kojega ime već sada u povjestnicu spada. oslobodio je ovu zemlju držeći u jednoj ruki flašu, a u drugoj štrik, od ustavne slobode; ministar Bach uništio je svu slobodu i neodvisnost municipijah, usvojiv sebi pravo imenovanja municipalnih činovnikah i disciplinarnu vlast. Junkeri ugarski g. 1848 izposlovali su liberalne inštitucije; ugarska demokracija primila je ruku bratinstva u ono vreme i dielila je sreću sa aristokracijom, branila ustav, i kroz to i prestol, kojega sreća i spas leži u vjernosti pukah, osnovanoj na pravici i zadovoljstvu. A naši demokrati odbili su tu ruku pobratinstva, te su išli u Bachovu mrežu, iz koje ih je on pojedince snimao pod uvjetom sliepe pokornosti uz podieljivanje mastnih službah. Pod Schmerlingom je ban Šokčević pomazao bachovu velevlast ustavnimi bojami, ali strop ove sabornice pokazuje, da one boje nisu valjale, da nisu stalne. Naša sadašnja vlada baštinila je tu veliku moć, a birokrate, pristaše njekadašnjih triuh vladah, u svojoj vrtljivosti zapleli su bansku stolicu kao pauci, obsjeli su ovu sabornicu, pak poput gusjenicah obgrizli sve svježo zeleno listje od drva naše slobode, te uništili istu mogućnost razvitka te mlade slobode. Gospodo! de mortuis nil nisi bene, ovo je načelo jezuitičko, ali ja ga izpravljam ovim: „de mortuis nil nisi veritatem.“ Županijske skupštine se više oživotvoriti nedadu; sva elementa njekadašnjih žup. skupštinah uništena su kroz demokraciju domaću. Ja bi želio, da preuzv. g. ban nas okolo te lješin nekupi, nego da u kotarih odredi se u svih praktičnih pitanjih kotarska uprava. Ja sam jednom prilikom sa gf. Šandorom Draškovićem, g. ministrom Bedekovićem i banom Rauchom bio kod pokojnog kneza Meternicha, i on nas je medju ostalim opominjao: Glaubet alles, nur nicht an den Machiavellismus der Regierung. Mi smo disciplinirani dosta, to pokazuju i prazne galerije, a zadovoljan čovjek nigdje.

Vodje naše domovine velikim su štropotom vikali za neodvisnost i cjelokupnost naše zemlje toli glede Dalmacije, koli Krajine, stvorili su državnu upravu, a sada, kad su u svojoj vrtljivosti dočepali se mastnih plaćah, sada im je neodvistnost i cjelokupnost naše domovine deveta briga. Nije dosta sjediti u ministarskih fotelih, nego treba i raditi u shodno vreme.

Anomalija je, kad se g. izvjestitelj poziva na duh vremena radi odieljenja sudstva od političke uprave; istinitije bi bilo, da je rekao, da novacah neimamo, jer potrošeno je na centralne vlasti sve i više nego je za cieli ustroj zemlje ostavljeno. Mi smo na koncu ovoga zasjedanja, zato moramo gledati, da se čuvstvom izpunjene dužnosti vratimo u zavičaj naš. Da mi sada na izmaku narodu, koji će suditi novimi izbori o nami i o vladi, ruke vežemo, to niti je potrebno niti lojalno, niti shodno, jerbo ja mislim, da sadašnja vlada vlasti ima dosta. Zato ja želeći, da nam bude danas sutra dobar glas, činim predlog u tom smislu, da umolimo bana, da ovu zak. osnovu u budućem saborskom zasjedanju predloži.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Iz cieloga govora štovanog g. zast. Aurela Kuševića mogli smo razabrati vrlo liepih frazah: o omedjašenoj slobodi, o gusjenicah, o paucih, koji su zapleli bansku stolicu, o birokraciji, demokraciji, o machiavellizmu; fraze su probudile dopadnost vis. kuće, i ja sam se se od srca smijao. Ali nije nam potrebno frazah, već mi treba da stupimo na polje praktične

Digitized by Google

radnje. Iz cieloga govora nisam mogao drugoga razloga razabrati, zašto da neprihvatimo ovu zak. osnovu, do jedino toga, što smo na izmaku saborske periode. Neupuštajuć se u razloge i fraze, koje je predgovornik naveo, — da ih pobijam, držim suvišnim, te ću štediti strpljivost vis. kuće, – držati ću se jedino onog momenta, što ga je g. predgovornik naveo, da smo na izmaku saborske periode. Neupuštajuć se u razglabanje glavnih načelah osnove vladine nakon pročitana dopisa sv. bana, i nakon razlaganja g. izvjestitelja, koji je sve potanko napomenuo, uztvrditi ću samo, da razlog predgovornika g. zast. Kuševića nestoji. Kad bi to stojalo, da sabor na izmaku periode svoje nesmije raditi o važnom poslu, nego ga mora ostaviti budućemu saboru, onda nam nebi bilo druge konsequencije, nego da čekamo sklopljenih rukuh do 8. siečnja 1871, dok perioda prestane, i dok nas Nj. veličanstvo razpusti. Ja držim, da zastupstva narodah živu neprestano, mienjaju se samo lica, ali zastupstvo stoji. Kao takovo pako smo mi nesamo zvani, da možemo raditi, pače dužnost nam je, da upotrebimo sve, što je moguće, da riešimo našu zadaću na probitak naroda, iz kojega sredine smo došli ovamo. Čim je posao veći, čim je zadaća veća, tim više valja nam nastojati, da ju svrsi dovedemo, tako da na svršetku možemo kazati narodu, da nismo izgubili vreme, već da smo se njim služili narodu na probitak. Moje je uvjerenje, da je uredjenje municipijah za našu zemlju životno pitanje, jer ga treba u sklad dovesti sa ogovornostju vlade i bana, koja je zakonom ustanovljena; u ovom stanju nemože dulje ostati, zato je vlada predložila ovu osnovu nesamo iz svoje iniciative, nego i po zaključku vis. sabora, kojim je bila pozvana, da ju čim prije predloži. Istinabog, vlada nije bila kadra, ovu osnovu prije predložiti; stvar je velevažna, velikih je trebalo izpitivanjah i kombinacijah, zato polag najbolje volje vlada nije kadra bila osnovu prije predložiti. Kad bi mi sliedili nazore g. zast. Kuševića, te ovaj posao ostavili budućemu saboru, mi bi prigovor na se povukli, da smo promašili vreme, gdje smo učiniti mogli, što je narodu od toli silne potrebe, te bi i odgovornost na se, uzeli što bi zemlja još više vremena u neuredjenom stanju ostati morala. Ja držim, dok još ovdje ostanemo, da nam je upravo ovaj posao preduzeti i riešiti; jer žalostna bi bila doista ona vojska, koja bi zauzela stanovište, i znajući, da će ju druga izmieniti, položila oružje nevršeći svoje dužnosti; ona mora ostati na svom mjestu, dok ju druga neizmjeni.

Tako i mi nismo zvani prije kaniti se posla; ja držim, da bi upravo to bilo nelojalno, neumjestno. Bar koliko je meni znano, ja nisam nikada čuo, da se je u kojem parlamentu ovako radilo, da bi parlament, sastajuć se u zadnji čas periode kazao, neka drugi radi. — Ako je potreba, neka se radi, ako je stvar dobra, neka se prihvati, ako ne, neka se zabaci. Ako želi g. predgovornik, da se osnova neprihvati, neka to kaže, da stvar u specijalitetih nije valjana, da nije prema potrebam naroda; jer ono što je per tangentem napomenuo, da osnova neodgovara slobodi, podkriepio je samimi frazami, a nije nikakvoga razloga naveo. Ako g. predgovornik želi onakovu slobodu, pod kojom su g. 1848. morali ljudi iz domovine bježati, onda ga sažaljujem; nu kao što ja g. predgovornika poznam, mislim da on neželi slobodu osim zakonitu, slobodu onakovu, gdje je pravo jednoga prema pravu drugoga zakonom omedjašeno i osigurano. A tada držim, da je vlada samo svoju dužnost vršila, kad je predložila ovu osnovu, obziruć se na sve okolnosti, kad je ostavila ustroj municipijah netaknut, te je samo toliko promjenila, koliko je potrebno bilo, da se županijski život u sklad dovede s odgovornostju vlade. Kad je tomu tako, kad su u osnovi pridržane žup. škupštine, kad je djelokrug municipijah pridržan, u kojem se mogu slobodno kretati, tada držim, da će se g. predgovornik u svjesti svojoj umiriti, i odustati od zahtjeva, da radi izmaka sab. periode stvar odgodimo na budući sabor, dapače da će mi on u prirodjenom si ustavnom čuvstvu i lojalnosti, koju u svih svojih činih i govorih pokazuje, vjerovati, da vlada nije iz nikakvih machiavellističkih razlogah postupala, da nije nikakvih ubitačnih načelah, nego takova predložila, koja se slažu sa slobodnim kretanjem municipijah s jedne, a s druge strane s odgovornostju vlade. Na temelju ove izjave nepreostaje mi ino, već zamoliti vis. kuću, da pristane uz predlog odbora, da naime osnovu po vladi predloženu izvoli odobriti i za temelj specialne debate primati.

(Živio!)

Aurel Kušević: (Hoće da govori.)

Predsjednik: (prema Kuševiću.) Želi-li g. zastupnik govoriti o predmetu, koji se na dnevnom redu nalazi, ili pozvati se na poslovnik zbog osobnoga napadanja?

Aurel Kušević: Ja nalazim u govoru g. predstojnika Zlatarovića osobna napadanja; a i onako, mene buduć da sam poseban predlog učinio, ide još prije izvjestitelja rieč.

Što se tiče navoda g. 1848, to je osobna bludnja g. predstojnika, te mu moram odgovoriti, da ja bjegunac nisam bio nikada. Ja sam godine 1848 s dozvolom bana otišao u Peštu i ja sam se vratio, dok je još sabor trajao, da račun o svojih činih saboru hrvatskomu dadem; ja sam pokojnoga bana u Pešti dočekao, došavšega na čelu svoje vojske. Ja Aurel Kušević bjegao nisam nikada, a nikada g. Zlatarovića nije pošlo za rukom mene tjerati.

Predsjednik: Molim, da se izvole gg. govornici mienjati, koji za i koji proti osnovi žele govoriti. Tko želi proti osnovi govoriti, neka se izvoli najaviti. (Najavlja se nitko.) Ako neima nikoga, neka izvoli progovoriti, koji je za predlog vlade.

Digitized by Google

Josp Žuvić: Vis. sabore! Ja kao zast. naroda želim rieč povesti u prilog osnove, koja na stolu vis. kuće leži. Nakon obširnog obrazloženja izvjestitelja odbora. g. zast. Raiznera meni vrlo malo preostaje dodati, i kad uzimam rieč, činim to samo zato, da me kao zastupnika naroda nemože nitko koriti s indiferentizma u tako važnom predmetu.

Prije nego li predjem na bitnu stvar, hoću da se obazrem na stanovitu stavku govora jednoga zast. naroda, koji je ustao proti osnovi, naime štovanoga g. Aurela Kuševića Izmedju ostalih dokumentah, što ih je naveo proti sustavu, štono se nalazi u ovoj osnovi, naveo je kao najprvo i bitno to, da on želi veličinu monarhije austrijske, te s toga izvodio neshodnost ove osnove. Ja sam u duši uvjeren, da je g. zastupnik Aurel Kušević to izrekavši, izrazio svoje čuvstvo, koje mislim nam je svim prirodjeno; ali ja nevidim, u koliko se to čuvstvo odnosi na valjanost ili nevaljanost ove osnove; nu kad bi to bio razlog, tada bi i obratno moralo stajati, da mi, koji osnovu primamo, ovu veličinu neželimo, a to jamačno neće nitko predmnievati. Ako želi g. predgovornik Kušević sustavom prijašnjih županijah postignuti veličinu monarhije austrijske, ako je to bila aplikacija na sredovječne županije, tada neka izvoli g. predgovornik Kušević ozbiljno promotriti to, da sustav sadašnji monarkije i sredovječne županije nestoje u skladu. I prizor onaj naveden od kneza Metternicha, koji je g. zast. Kuševiću savjet dao, da neka vjeruje sve, samo ne u machiavellizam vlade, nemože imati aplikacije na ovu zak. osnovu, jer onaj viek, u kojem je g. govornik imao čast s Metternichom o machiavellizmu govoriti, bio je sasvim drugi, nego današnji. Pokojni knez, kad je podielio taj savjet, nije imao pojma, da će se na onoj stolici, na kojoj je on sjedio, ikada vršiti odgovornost; a medju dužnostju i odgovornostju, i medju vlastju absolutnom, koncentriranom u jednoj osobi je razlika golema.

Jedan pasus izvolio nam je g. predgovornik Kušević u svom govoru podati, koji smo žalibože već više putah čuli, da su naime naši velikani vikali za cielokupnostju zemlje, a kad su postigli, što su htjeli, ostala jim je cielokupnost zemlje deveta briga. Ja i ovdje vjerujem, da je gosp. predgovornik izrazio svoje čuvstvo, ali nije izrazio svoje uvjerenje; jer kad bi g. predgovornik hotio poviriti u javne spise vlade, došao bi do uvjerenja, da je ovo predbacivanje velikanom vlade, kako ih je nazvao, tolika nepravda, kolike nebi sam bio kadar podnieti. Napokon na onaj nazor, da centralna uprava narod više stoji, nego ciela ostala domovina, neimam ništa primjetiti, nego jednostavno to, da proti toj tvrdnji vojuje vrlo sitan razlog, a taj razlog je matematika. Neka izvoli g. predgovornik pogledati u proračun, pa će vidjeti, da taj nazor nestoji.

Kad uvažim sve, što se je od propaloga sustava do današnjega dana sbilo, moram kazati, da nestojim na jednom mjestu s onimi, koji taj sustav danas žele, — negovorim o mogućnosti postojanja danas toga sustava, to jest staroga sustava županijskoga, koji dobro poznam, jer sam 16 godinah pod njim službovao, — jer taj sustav uvesti danas, kad bi moguće bilo, prva posljedica bezuvjetno morala bi biti propadnuće domovine od prestolja pa sve do najnižije kolibice seljačke. Tko to nevjeruje, neka se obzre na sve faze sustava županijskoga, i na sve ono, što se je pod njim do g. 1848. sbilo, na sve promjene, pa će viditi, da je nemoguće danas taj sustav uvesti, jerbo ja držim, da je nemoguće ignorirati ono, što se je kroz 20 godinah sbilo, a to je skoro život jedne generacije. Ja svojim odvjetom nikada pristao nebi, da se postavi opet u život onaj sustav, u kojem je bilo moguće doživiti prizorah od god. 1842.—1845.; i kad nebi vojevalo ništa proti onomu sustavu, u kojem su se dogodila ona krvoprolića i nepravde, ja nebi ustao za takav sustav, koj pruža mogućnost, da se takovi prizori dogadjaju.

Da g. protugovornik nije baš onoga čistoga uvjerenja, da ta osnova nije valjana, moram da zaključim iz njegova govora samoga; jer kad je izvolio na protugovor proti osnovi ustati, izvolio se je izraziti tamo, da se osnova neprimi predlogom specijalne debate, to će reći: osnova nevalja, moja sviest meni kao zastupniku naroda nedopušća, da za nju plaidiram. Toga se drži g. protugovornik kroz cieli svoj govor, nu zaključuje predlogom sasvim heterogenim u smislu parlamentarnom, naime tim, da se zakonska ova osnova odgodi na razpravu budućemu zastupstvu. U toj oprieci leži njekim načinom i priznanje, da će ta osnova, ako nije danas valjana, za 6—7 mjesecah doći opet pred zakonodavno tielo, i onda valjda valjanost postignuti. Da se ta osnova odgodi na razpravu budućemu zakonodavnomu tielu, nemože, mislim ovaj sabor željeti, koji je dužnost nametnuo vladi, da taj posao prešno obavi, i saboru osnovu podnese. Sada, kad je vlada svoju dužnost učinila, kad je podniela sustav, kad se taj sustav i u susjednih pokrajinah uvadja, kada je osnova već predložena, sada odgadjati razpravu na budući sabor, u tom neima parlamentarne niti političke pravilnosti.

Ovo predpostaviv naprama štovanom g. protugovorniku Aurelu Kuševiću, neka mi bude dozvoljeno, da obširnomu i umnomu plaidoyeru izvjestitelja gosp. Raiznera njeke stvari samo na kratko supliram.

Gospodo! Ja u toj osnosvi nalazim tri glavna momenta: prvi je nerazdieljenje sudstva od političke uprave. Čitali ste, gospodo! zašto vlada nije predložila ovo razdieljenje, i obrazložio je to g. zast. Raizner obširnije. Ja ću dakle na kratko akcentuirati samo jednu okolnost. Jeste li vi, gospodo! uvjereni, da bi bilo dobro po naš narod,

Digitized by Google

da težnja i želja naroda to uvjetuje, da se sudstvo u našoj domovini od političke uprave odieli? Ja nisam takove težnje i želje opazio, niti sam uvjeren, da bi to u korist i prilog narodu išlo. Nedadu se u Hrvatskoj sve idee, koje su liepe i dobre, izvesti na kalup. Naš narod ima u duši svojoj o svojih potrebah samostalan kalup; nametnuti njemu nemožete niti englezki šešir niti francezku kapu. Naš narod nemože se izvući iz te ideje, da ista osoba, koja mu zapovieda, da ide raditi na cestu, da ide graditi most, itd., da ista osoba, koja mu savjetuje u zadružnih poslovih, da ona ista osoba mu i suditi ima. Takav je još narod naš. Kad on bude došao do onoga stepena, na kojem stoje ini narodi izobraženi, gdje je sudstvo od političke uprave odieljeno, tada ću i ja za ovu ideu biti, koju mi, koji malo na višjem stepenu stojimo nego li narod, priznajemo i uvidjamo, da je dobra, ali neleži u krvi naroda našega još danas; a svaki zakon, koji je protivan duhu, težnji i potrebam naroda, razpršit će se sam po sebi.

Drugi princip je djelokrug županijah. U §. 3. predložene osnove izbraja se djelokrug županijah. Najeminentnija točka ovog §. je točka b.) gdje se veli: (čita) „pravo razprave, peticije na sabor, predstavakah na vladu, dopisivanja i posredovanja u interesu javne uprave.“ To su prava eminetna, a ograničenje tih pravah, koje neima stari sustav, stoji kao sankcija, da se vršenjem tih pravah djelovanje sabora ili vlade nezaprieči. Želite-li vi, gospodo! djelokrug županijah tako daleko protegnuti, da ove sankcije nebude: želite-li, da omnipotencija županijah stoji nad saborom i vladom? Želite-li, da renitencija ili indifenrentizam županijah osujeti vladine čine, koji su uspjeh vašega zakonotvornoga djela; želite-li, da bude vlada odgovorna vam, a da njoj za ledjima županija krati vršenje zakonah? Nijedan izobražen državljanin toga tražiti nemože, te tko je stvar promozgao, priznati mora, da je ova sankcija potrebna.

Tretji i zadnji princip u ovoj osnovi leži u §. 32. naime: činovnikah imenovanje. Neću da rekapituliram, jer je već g. zast. Raizner o tom govorio obširnije, nego ću samo pozornu učiniti vis. kuću na tu okolnost, da se opet i kod ove stavke nemože upotrebiti primjer obstojalih starih županijah. Znano vam je, gospodo! ne iz praxe, jer kad smo mi služili, vladao je već sasmim drugi sustav, nego li je bio onaj stari, nego iz Verböczya, da su se pod starim sustavom ljudi silili i pod kazan novčanu, da moraju služiti. Zašto? Izmedju tadašnje i sadašnje službe je velika razlika: sada su u obće zahtjevi i potreboće ljudstva veće; tada su držali službe imućni ljudi, spahije, radi časti. Drugi ljudi nisu niti pomislili na škole, nego samo imućni, bogati su se izobrazivali, i samo oni su dakle za činovnike sposobni bili, te ih je imao zakon siliti, da prime službu. Prijašnja služba županijska u stara vremena, a i u novija, bila je sinekura. Veliki župan nije bio manji gospodin, neg danas, jer on je imao pravo kandidacije činovnikah. Dakle kad je bila služba županijska prije sinekura, a kad sada županijsko činovničtvo od vel. župana do jurasora imade držati i rukovoditi težku političku mašinu zemlje, i to tako, da je odgovorno naprama glavi zemlje, koja je opet vami odgovrna, tada je potrebno, da se izbjedi nesamo mogućnost popunjenja službah s valjanimi i usposobljenimi osobami, nego valja da se izbjedi i sudbina takvoga činovničtva, koje posvećuje svoje sile zemlji. A to se može samo imenovanjem a ne izborom postignuti. Jedini razlog, koj bi se mogao proti tomu navesti, ka bi tko htio opet isti kalup metnuti na Hrvatsku, koji je za druge zemlje na valjan, jest taj prigovorom: Vi ste se sdružili s Ugarskom, imadete zajedničtvo u ovom i ovom; ugarski narod je drugi sustav županijah ustanovio nego vi, u Ugarskoj imade izbor činovnikah, a vi imate mjesto toga imenovanje. Kad bi nam to htio tko predbaciti, tada bi ja jednostavno ovako odgovorio: Što u Ugarskoj biva u jednom predmetu, koji nije zajednički, u kojem smo mi autonom, kakav je ugarski zakon u tom pogledu, i zašto su ga onako pravili, to na mene nespada, niti sam ja vlastan povladjivati ga, niti koriti. Kad poznam moju domovinu i njezine potrebe, tada sam uvjeren o valjanosti osnove i shodnosti njezine prema interesom naroda. Stoga preporučam vis. saboru, da ju izvoli primiti podlogom specialne debate.

Ivan Živković: Vis. sabore! Ja nebi govorio o tom predmetu, da nije palo malo prije riečih, kao da svi, koji negovore, in pricipio odobravaju vladinu osnovu, a imade u osnovi načelah, koja ja nedielim; s toga nalazim da mi je prema dosadašnjoj mojoj prošlosti dužnost, da označim moje stanovište prema onoj gospodi, koja su pozvana, da rieše sudbinu našega naroda na toliko, da se dokine stanje nesnosno, u kojem se danas naša zemlja na štetu uprave i same vlade nalazi.

Kad bi ja, gospodo moja! imao birati izmedju ova dva extrema; ili uvesti stare županije, kakove su bile, ili jih kasirati i uvesti upravu takovu, koja bude posve usredotočena u rukuh odgovorne vlade; kad bih ja izmedju ta dva extrema imao birati, i kad nebi bilo tretjega izhodišta, onda bi i ja rekao: ako hoćemo, da uzdržimo odgovornost vlade, kako to ustavnost i potrebe vremena zahtievaju, neka se županije u starom obliku kasiraju.

Nu ja sam uvjek bio toga načela: medium tenuere beati, te držim, da je tu moguća njeka sredina.

Gospodo moja! županijski sustav je čedo našega slavenskoga naroda, a kašnje su ga Madjari od nas preuzeli. Budimo zato uvjereni, da u tom sustavu mora ležati nješto, što našemu narodu odgovara, jer on ga je ustrojio.

To kažem samo zato, da dokažem, da baš po vaših načelih nije bilo shodno, niti prama potrebi naroda i vlade, podseći županije.

Digitized by Google

Tri su glavna načela, oko kojih se vrti ciela osnova vladina, kaošto je i g. predgovornik rekao, naime prvo je načelo, da se struka pravosudna nedade odieliti od političke uprave, drugo neizberivost činovnikah, a treće autonomni djelokrug županijah. Ja ću najprije ob ovih dvajuh potonjih govoriti, koji upravo samo na županijski sustav spadaju.

Što se tiče imenovanja činovnikah, podpuno dielim nazore, da tko za upravu odgovara, taj mora znati, kako stoji prama svojim organom, te dopuštam, da se nemože dati narodu izključivo pravo, da izabire činovnike, o kojih ima vlada odgovarati. Ako se dopušta, da se nemože narodu pustiti, da izključivo bira činovnike, s druge strane nemože ipak stajati, da se to pravo dade izključivo vladi. Jer nemože se pojmiti županija autonomna, ako ona imajući svoga naravnoga djelokruga, u kom je od upliva vlade neodvisna, nema nikakvoga uticaja u izbor ili imenovaje ovih činovnikah. Ako se to nepriznaje, onda nema autonomije županijah, jer ja pod autonomnom županijom razumijem oblast, koja je u onom, što se netiče upravo vršenja naredbah odozgor, tako rekuć suverena t. j. posljednja inštancija, te da se tu vlada u njezin djelokrug osim de jure supremae inspectionis miešati neima. Ako je tomu tako, kao što držim, da jest, onda bi vlada s razloga, što županija osim svoga naravnoga i u tom autonomnoga djelokruga ima i upravni (administrativni) djelokrug, u kojem od vlade zavisi, morala poći srednjim putem, te kazati: „Ako nije moguće. da narod izključivo bira činovnike na tri godine, a ja da sam odgovorna, onda treba da se toliko osiguram, i uvedem takav sustav, da ja one osobe u rukuh imam, te da predlažem one osobe, u koje narod povjerenje ima, t. j. da vlada ima pravo kandidacije, a narod neka bira. Tako bi si vlada izvojevala ono, do čega joj treba da je stalo, da budu činovnici samo oni, koji po sposobnosti svojoj službi odgovarati mogu, i u koje s druge strane i narod ima povjerenje. Ovdje bi se moglo prigovoriti, kako stojimo onda sa restauracijami? Izbor bi imao biti na duže vrieme nego tri godine, t. j. doživotno, izuzam ako činovnik što takova učini, što ga po zakonu službe lišava. Izbor doživotni na predlog vlade bio bi onaj medium, koji bi dao autonomnoj županiji pravo uticanja u izbor onakvoga činovnika, koji je za njezinu službu sposoban, i u kojega narod ima povjerenje, a ja mislim, da je svakoj a najviše ustavnoj vladi treba, da joj je do toga stalo, da vidi u kom leži povjerenje naroda. Ja dakle vidim, da je ovdje ovim načelom, davši vladi svu moć imenovanja činovnikah bez i najmanjega uticaja županije kao takove extrem poprimljen, a ne onaj medium, koji bi izbavio odgovornost vlade, a opet nebi okrnjio autonomni djelokrug županijah.

Ja nalazim, da je još većma posegnuto proti skladu ustavne sisteme, što si je vlada pridržala onu moć, koje netreba, jer u nikakvom savezu nestoji sa upravom javnih poslovah, a to će reći, da je ova osnova sasvim podsekla naravni ili autonomni djelokrug županijah, jer u tom pogledu nije ostala vlada samo kod toga da vrši samo ono, što ju po pravu ide, t. j. „veto“, „jus supremae inspectionis“, nego si je i u tom pridržala pravo II. odnosno III. inštancije. Tim je najglavniji kriterij autonomnih županijah podsječen, te su one degradirane na prvu i drugu inštanciju, što su bili prijašnji „Kreisamti“. Ja dopuštam, da to usredotočenje u upravi ima za sebe ono, da je lakše te poslove voditi, da ih je moći prema šabloni udeseti, kad vlada sve u svojih rukuh ima; ali usudjujem se pozornost vis. kuće obratiti na dogodjaje najnovijega vremena; Francezka bijaše uzor te jednostavnosti i toga usredotočenja ciele upravne vlasti u svih strukah bez razlike, pa eto Vam živa primjera kamo to vodi, gdje je sve u jednoj ruci, a cielo pučanstvo manje više na „apatiju“ osudjeno! Pariz je bio sve, t. j. Francezka, i to je upravo nesreća Francezke. Zašto? jer nije bilo u zemlji nikakva gibanja, sve je bilo stegnuto tako, da se nikada nije mogao duh vremena u javnom životu samosvjestno razviti i izobraziti, te kad pade Pariz, pala je čitava Francezka. Ako je narod, masa naroda, neuk, te držite da treba sve njegove brige na se uzeti, tada će narod apatičan postati, tako da neće imati smisla za ništa, a onda ćete ga morati ab ovo početi učiti, rukovoditi i tutorstvo nad njim držati i ondje, gdje baš on sam treba da radi, jer ste ga odvratili od svake višje misli, jer mu nedopuštate, da dobije njeku samosvjest. Birokratizam u upravi mnogo stoji, jednostavnije je što više narodu baciti na ledja uz odgovornost; jer nije u interesu vlade, da svu odgovornost na svoja ledja uzme, bolje je, da ju podieli sa korporacijom, u koje interesu leži, da se ova i ona struka ovako i onako obavi. S toga je i već do toga došlo, da se u izobraženih narodah i pravosudna struka sve to više baca narodu na ledja, a vlada se više državnimi stvarmi bavi, a ne malenkostmi, kako se ima ova ili ona občina svojimi stvarmi baviti. S toga mi je žao, baš u interesu vlade i svih, koji su proti birokratizmu, da ste baš ovdje bez potrebe onakov organizam stvorili, koji će još ono malo javnoga života u narodu odstraniti, i narod opatičan učiniti; dočim inače pozdravljam ono, što je u osnovi dobra, a to je, da ima županija pravo, da može remonstrirati proti onomu, što drži, da nije shodno prama njen potrebam; a da se nemože odupreti izvedenju višjih naredabah.

Još ću njekoliko riečih reći o struki pravosudnoj. Što se ove tiče, ja sam se zbilja nadao od gosp. predstojnika pravosudne struke drugomu plaidoyeru.

Znanost je već davno odsudila, da se struke, koje nisu homogene, koje neimaju nikake sveze medju sobom, bez uštrba jedne ili druge struke spojiti nedadu. To je već davno teorija izrekla nesamo u upravi, nego i u dru-

Digitized by Google

gih strukah, n. pr. industriji, da se veća perferkcija postigne, ako neradi jedan sve, nego svaki svoje.

Ja ću se svrnuti samo na razlog vlade, koja kaže, da bi razdieljena uprava mnogo više stojala. Kad bi mi uvjereni bili o tom, da onako, kako danas obstoji ova stvar, da je zlo, te da treba tomu doskočiti, tada bi se lakše sporazumili u drugih pitanjih, kako bi ih namirili; s toga moram na moju žalost opaziti, da je g. predstojnik pravosudnoga odiela obzir uzeo samo na trošak, a ne na ono, što bi narodu odgovaralo. U Ugarskoj od g. 1861. ovamo poprimili su odmah stari sistem, a mi Bachov, te su Ugri imali više razloga, da se neodieli sudstvo, ali je ipak Ugarska uvidila tu potrebu odieljenja, te se odazvala napredku vremena i pravosudnu struku od uprave političke odielila.

U tom leži, da su Magjari učinili to prama zahtjevu duha vremena, jer mu se nisu mogli oteti, a tako je učinila i Austrija, da je odielila sudstvo od uprave. Prvo načelo je, da je sudstvo neodvisno. A je li je moguća neodvisnost sudstva, ako je spojeno s upravom političkom? Ja kažem, da nije. Je li je moguće sudstvo valjano, bez neodvisnosti sudacah? Nije. Ako su takovi stožeri u pitanju, tada nije više pitanje, da li je narod ovako ili onako naučen, već treba postupati prama zahtjevu vremena i prama potrebi valjane uprave. Zato nisam dielio u odboru, niti dielim sada ono načelo, naime, da je probitačno za nas, koji se nemožemo odlučiti od drugoga svieta, koji drugačije misli, da ostaje pravosudje sa političkom upravom spojeno. Trošak je stvar od manje vriednosti, (glas: „unbedeutend"). Nije „unbedeutend" ali nestoji, da bi tada trošak veći bio, to dokazano nije, samo kad bi se ovo načelo prihvatilo, onda bi se i u pitanju troška lahko našlo lieka; a ja baš držim, da odieljeno sudstvo nebi više stajalo, jer onda n. pr. nebi niti toliko kotar. sudovah trebalo, te kada bi shvativši duh županijah, metnuli malo odgovornosti i na njihova ledja u stvarih, koje se njih tiču, a kod uredjenja občinah zaveli „Friedensrichtere" jednom reči, kad bi se na županije i občine prenielo sve, što narod kroz iste bez uštrba na javnu upravu vršiti može, tada nebi trebalo niti na 20.000 dušah jedan sud, n. pr. u sriemskoj županiji bila bi dosta tri suda kolegijalna, koji nebi više stajali nego sadanji sudbeni stol sa toliko kotarskih sudovah, itd.

Ja se zato nemogu oteti nazorom, koje sam uvjek dielio, koje su i naše susjedne zemlje Ugarska i Austrija poprimile, upućene duhom vremena, kojemu se oteti nesmijemo, ako nećemo da zaostanemo; nego treba da i sami te nazore dielimo i poprimimo. Ako se u tom za sada i nije uspjelo kod nas, ja hoću da se nadam, da ovo načelo: netreba sudstvo odieliti, nije za uviek palo, nego ga će do skora prodrieti to mnenje, te da će nas vanjski ili susjedni odnošaji, koji netrpe, da se u jednoj i istoj državi uprava na tri i više načinah izvadja, nego treba da bude što više jednaka, te da će nas ti medjusobni odnošaji siliti, da poprimimo načela, koja su susjedni nam narodi već poprimili, i proti kojim se mi ovdje kinezkim zidom ograditi nemožemo.

To je što sam u kratko i to u načelu imao reći proti predležećoj osnovi vlade, koju po tom za prikladnu izabrati nemogu.

Predsjednik: Želi još tko govoriti? (Nitko se nejavi.)

Ako nitko više neželi govoriti, ide rieč gospodina izvjestitelja.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Vis. sabore! Razlozi navedeni po mnogoštovanoj gg. protugovornikom većom stranom su već pobiti, stoga mi preostaje na njekoje samo odgovoriti.

Naglašeno je, da je županijski sustav, kojega su uživali plemići do g. 1848., bio trn u oku njemačkim državnikom. Istina je to, ali to s razloga, što je za ona vremena tamo vladao skrajni absolutizam, komu je sistem municipaliteta bio trn u oku, čega sada neimade, jer ona sada isto tako uživa ustav, kao i mi. Napomenut je dalje onaj muž, koji je tobože g. 1848. domovinu lišio ustavne slobode; ali muž je onaj slavan, kojega slavi čitava domovina, i tada bio je on nosioc ideah napredka.

Izvolio je jedan g. predgovornik jošće napomenuti, da se zato neodieljuje sudstvo od političke uprave, jer neimamo za to novacah. Da se ta odielba izvede odmah sada istina, stalo bi to mnogo, jer u svakom kotaru moralo bi se ustanoviti isto toliko činovnikah, koliko ih obstoji sada, ali neće trebati novacah, ako se razvije život občinski, ako se razvije život puka, ako se pomnoži autonomija občinah i njihov djelokrug razširi. Tada će biti vreme, da se oddieli sudstvo od političke uprave, i onda neće trebati mnogo više novacah, jer će se moći ustrojiti veći kotari, te neće biti od potrebe pojedinci sudovi, već kollegialna sudišta. Na tomu je neobhodno potrebito, da se pučki život prije razvije u občinah, a tada tek da se ta odielba izvede.'

Da se uvedu opet restauracije, želi g. predgovornik; ali što bi kroz to ustavnost dobila? Ništa. Ako imade vlada pravo kandidacije, to može ona ipak namjestiti svoje ljude n. pr. stavimo, da vlada kandidira trojicu, koje občinstvo izabrati neće! Usuprot, ako se izabrani županijski činovnici stave u opoziciju proti vladi, jeli bi tu moguća bila uprava? A dati vladi samo „veto" proti zaključkom skupštinah županijskih, nebi ništa drugo značilo, nego načiniti državu u državi, te nebi obstojati mogli niti sabor niti vlada, jer svaka županija bila bi svoja država. Već se je tako počelo g. 1861. u sriemskoj

Digitized by Google

županiji, a kamo bi ondje bilo došlo, da se tomu nije na put stalo, i kako se je onda mislilo u sriemskoj županiji, to će najbolje znati g. predgovornik.

Pošto više prigovorah neima, stoga predlažem. vis. saboru na temelju učinjena obrazloženja, da predlog odbora prihvatiti, i zak. osnovu o preustrojenju županijah za podlog specialne debate primiti izvoli.

Predsjednik: Pošto je generalna debata zaključena, pitam vis. kuću: Prima li ovu zak. osnovu za podlogu specialne debate?

(Glasovi: primamo.)

Primljena je osnova za podlogu specialne debate. Molim g. izvjestitelja, da izvoli čitati točku po točku.

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zakonska osnova

o b ustrojstvu županijah.

I. Zemljištni obseg.

§. 1.

Županije zagrebačka, varaždinska, riečka i križevačka u kraljevini Hrvatskoj, zatim požežka, virovitička i sriemska u kraljevini Slavoniji pridržajuć svoje sadanje granice, koje se samo putem zakona promjenit mogu, ostaju i za nadalje samostalna municipija.

Slob. i kr. gradovi kao municipija ustrojit će se posebnim zakonom.

Stjepan Josipović: Vis. sabore! Ja bi imao ovdje dva izpravka predložiti, jedan stilističan, a drugi, da se ova druga alinea sasvim izpusti.

Stilističan je izpravak taj, da se u prvoj alinei ovoga §. izpuste riečі „ostaju i za nadalje“, te mjesto njih metne „jesu“. Drugi je izpravak taj, da se druga alinea sasvim izpusti, jer sam naslov zak. osnove kaže, da se radi ob ustrojstvu županijah, te stoga mislim, da se nemoraju nabrajati municipija i gradovi, koji će se posebnim zakonom ustrojiti.

(Glasovi: prima se)

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ovo, što se u §. 1. navadja, in specije „ostaju i nadalje samostalna municipija“, ovo istina nije, jer županijah više neima, nego liešine, koje se nedadu više oživotvoriti. Zato bi ja rado, da bi se i ovo zbrisalo, a isto tako i zadnja alinea, jerbo ja mislim da veliku radost nebudemo učinili kr. i sl. gradovom, ako njim u izgled stavimo, da će se u duhu ovoga zakona ustrojiti.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Kad je zem. vlada ove riečі „ostaju i nadalje“ uvrstila u text osnove, to je učinila samo stoga razloga, da se vidi, da vlada nije ignorirala kontinuitet. što su i dosada municipija bila samostalna. Nu ja mogu od strane zem. vlade očitovati, da neimam ništa proti tomu, ako se predlog g. zast. Josipovića primi. Što se dalnjega predloga tiče, takodjer nenalazim razloga. zašto bi se od strane vlade protivio; jer ta alinea je samo zato u text unešena, da se vidi, da vlada nije ignorirala drugu vrst municipijah.

Što se pako tiče predloga g. zast. Aurela Kuševića, da se ove riečі; „ostaju i nadalje samostalna municipija“ izbrišu, jer po njegovom mnenju to nije istina, ja držim da je to istina. jer djelokrug županijah, koji se u sliedećih paragrafih navadja, je samostalan, koji nije odvisan od drugih municipijah. Dočim dakle pristajem uz predlog g. komesa turopoljskog, moram se protiviti sasvim kategorički predlogu g. zast. Aur. Kuševića, jer taj je samo njegovo individualno mnenje.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Vis. sabore! Mislim, da neću pogriešiti, ako u ime odbora pristajem uz predlog g. zast. Josipovića

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća §. 1. osnove bez svake preinake?

(Glasovi: ne)

Prima-li sa preinakami, koje je g. komes turopoljski predložio, naime, da se mjesto riečih „ostaju i za nadalje„ metne „jesu“?

(Glasovi: primamo.)

I da se druga alinea: „slob. i kr. gradovi kao municipija ustrojit će se posebnim zakonom“ izpusti?

(Glasovi: primamo.)

Molim, koja su gospoda zato, neka se izvole dignuti.

(Većina ustane.)

Primljeno je većinom glasovah.

Izvj. **Ljudevit Reizner** čita:

Prema potrebi valjane uprave razdielit će se županije na kotare, a ovi na općine, o kojih ustrojstvu posebni zakon obstoji.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudvit Raizner** čita:

II. Djelokrug.

§. 3.

Županiji pristoji:

a) pravo samouprave, — jakošću kojega donosi i preko organah izvršuje zaključke i štatute u granicah svoga djelokruga; zaključci i štatuti ovi nesmiju se protiviti postojećemu zakonu, niti smiju u oprieci stajati sa vladinimi odredbami.

Digitized by Google

b) pravo razprave, peticije na na sabor, predstavakah na vladu, dopisivanja i posriedovanja u interesu javne uprave, tako ipak, da se vršenjem toga prava nenanese uštrb djelovanju sabora, pojedinih mu članovah. ili vlade, a niti udjelotvorenju odredbe, protiv kojoj je odnosna peticija, ili predstavka upravljena;

c) svi preporni poslovi naravi pol. tičući se interesa više občinah različitih kotarah;

d) nadzor nad pojedinimi občinami svoga obsega u svih njihovih poslovih;

e) riešavanje svih medju občinami i kotarskimi oblastmi, — i izmedju dvih ili više kotarah porodivših se prepornih predmetah i utokah proti zaključkom občinskim, isto tako riešavanje svih pitanjah, koja se tiču interesa više kotarah, ako i nisu preporna;

f) uprava županijske imovine, njojzi povjerenih zakladah i zavodah;

g) izbor svakovrst. odborah po načelih ovoga zakona;

h) sastavljanje županijskoga proračuna i pregledavanje županijskih računah;

i) nabava i prodaja županijskih nepokretninah, uzimanje zajma, utanačivanje ili razriešivanje oterećujućih ugovorah, sistemiziranje novih ili ukidanje obstojećih službenih mjestah. Glede predmetah u ovoj točki naznačenih učinjeni zaključci stiču svoju valjanost tek onda, kada budu po zemaljskoj vladi potvrdjeni;

k) uzdržavanje javnih obćilah i odredbe glede gradjevinah i radnjah u županiji unutar županijskog proračuna;

l) predmeti svih gradjevinah tako na suhom kao i na vodi, koji se tiču zajedničkih interesah više občinah njihova kotara, tako n. pr. gradjenje cestah, mostovah, kanalah u svrhu natapljanja i osušenja tla, uredjivanje potokah i njihovih obalah, sagradjenje tišinskih i splavištnih pripremah (Stau- oder Schwemmvorrichtungen) tako za uporabu vode za važne tehničke svrhe. kao takodjer za odstranjenje iste radi prieteće poplave, na koliko nisu po nagodbenom zakonu od 8. studenoga 1868. naravi kraljevinam ovim i Ugarskoj zajedničke;

m) gradjenje crkvah i kapelah, školah, župničkih stanovah, grobljah, šetalištah, i svih drugih javnoj porabi ili udobnosti namienjenih sgradah i napravakah, na koliko su naravi političke, i u djelokrug pojedinih občinah nespadaju.

Nadalje:

n) svakolika javna uprava na koliko ta nije samoj vladi pridržana;

o) skrb, da se zakoni i odredbe oblastih točno obnarode i ovrše;

p) sudstvo prve molbe, koje vrše po kotarih kotarske oblasti;

q) riešavanja predmetah urbarialnih, osobitim zakonom županiji pridieljenih;

r) poslovi, koji budu po vladi županiji povjereni."

Odbor predlaže, da se u §. 3. drugoj alineji sl. b) u 4. liniji mjesto riečih: „nenanese uštrb" stavi rieč: „nezaprieči".

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja imam jednu opazku glede §. 3.

Štatuti županijah spadaju u našoj zemlji u glavna prava javna, kojim većom stranom imamo zahvaliti obezbjedjenje naših pravah municipalnih. Ja mislim, da je ovdje občinska skrb vlade pretjerana, kad se kaže, da se prava županijah imadu ograničiti obzirom na naredbe vlade. Ako se štatuti neprotive obstojećim zakonom, onda neće ni vladi priečke staviti. Zato neka se to izpusti, jer vlada ima vlasti dosta.

Zast. vl. **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Po predlogu g. predgovornika bi moralo stajati, da zaključci i štatuti županijah smiju stajati u oprieci sa vladinimi odredbami; ali kakva bi onda bila odgovornost vlade, kako bi ona mogla odgovarati, ako bi moguće bilo, da štatuti i zaključci županijah smiju biti proti njezinim namjeram? Ja predlažem, da vis kuća preko toga predloga, koji involvira to, da se osnjeti zakonita odgovornost vlade, predje na dnevni re.

(Glasovi: dobro je.)

Stjepan Josipović: Vis. sabore! Pod slovom c) ovoga §a veli se: „svi preporni poslovi naravi političke tičući se interesa više občinah različitih kotarah" i dalje u sliedećih točkah navodi se rieč „občine". Budući da kotar turopoljski takodjer sastoji iz više manjih občinah, te njemu predstoji nova organizacija posebna, zato si uzimam slobodu mimogred pretresanja ovoga paragrafa na vis. vladu stavit pitanje: je li se pod ovimi občinami i turopoljska občina razumije, ili se pako razumieva, da će se kotar turopoljski posebnim zakonom ustrojiti?

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Čast mi je odgovoriti, da vlada pod občinami, o kojih ova točka glasi, nije razumila, niti nije mogla razumiti plemenitu občinu turopoljsku, jer je ova predmet posebne organizacije, koja će sliediti kao i ostalih priviligiranih občinah.

Stjepan Josipović: Ja sam s odgovorom zadovoljan.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Ja se neslažem s nazori timi, jer občina turopoljska spada pod županiju zagrebačku, i upravljana je kroz dotične kotarske sudove. Zato mislim, da se pod ovim slovom razumiju sve občine, na koliko nisu slob. gradovi i trgovišta, koja imadu uredjeni magistrat. Preimućtvo i povlastica občine turopolj-

Digitized by Google

ske sastoji samo u tom, što gospodarstvom svojim upravlja, i što imade posebno sudstvo, a u to nije dirnuto ovim zakonom.

Stjepan Josipović: Na ovu izjavu imam samo malu primjetbu. naime, da g. predgovornik neima sasvim pravo, jer nagodbenim zakonom je kotar turopoljski inartikuliran upravo kao poseban teritorium.

Predsjednik: Ovdje nije govor o subjektivnih nazorih, nego o smislu zakona. Ovdje se općina turopoljska nenapominje, a g. vladin povjerenik je izjavio, da tu nije bila misao na turopoljsku općinu, a tim se je i g. Josipović zadovoljio, zato mislim, da o tom debata može prestati.

Ako nitko više neželi govoriti. stavit ću najprije pitanje: Je li prima vis. kuća textuaciju §. 3. sa primjetbom odbora, da se u 2. alinei sl. b) u 4. liniji mjesto riečih: „nenanese uštrb“, stavi: „nezaprieči“?

(Glasovi: primamo; ustane većina.)

Primljen je §. 3. ogromnom većinom.

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

III. Poglavarstvo.

§. 4.

Županiju zastupa:

A) županijska skupština odnosno upravljajući odbor (§. 22—29.) kao zaključujući.

B) županijski magistrat kao ovršujući organ svih u djelokrug županije spadajućih poslovah.

(Prima se.)

Predsjednik: Današnju sjednicu zaključujem i molim preksutra u 9 satih; sjednica će se držati do 2 sata.

Digitized by Google

Devetdeset i treća saborska sjednica,

držana dne 9. prosinca 1870. u 9 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Interpelacija zast. Ladisl. Thallera na predstojnika odiela pravosudnoga glede zapis. 80. sab. sjednice — Nastavak i svršetak spec. debate o zak. osnovi o ustrojstvu županijah. — Spec. debata o zakonskoj osnovi ob uredjenju občinah i trgovištah. — Predlog zast. Raiznera radi obustave ovrhe za porezne zaostatke.

Predsjednik Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Zapisnik

92. sjednice sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 7. prosinca 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika, presvietloga gospodina Antuna pl. Vakanovića, a izvjestiteljstvom Stjepana Hervoića, sab. bilježnika.

Predsjednik otvori sjednicu u 10¼ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hrvoić čita zapisnik 91. saborske sjednice, koj bje odobren i ovjerovljen.

2. Predsjednik javi, da mole dopust naroda zastupnici Koloman Mikšić na tri dana, a Dragutin Akurti na dalnjih šest danah, što bje po saboru dozvoljeno.

3. Predloži zatim predsjednik na sabor stignuvše podneske, i to pod

br. 880. molbenicu občine Nadkrižovljan kod sv. Barbare za novčanu podporu kod podignuća školske sgrade;

br. 881. molbenicu županije sriemske za podignuće nižjih realkah u Vukovaru i Runi na zemaljski trošak.

Molbenice ove dostavit će se zemaljskoj vladi na izjavljenje.

4. Zastupnik naroda Ljudevit Vukotinović interpelira vladu o svrhi 2000 for., što su u proračunu regnikolarne zaklade jugoslavenskoj akademiji za znanstvena putovanja i pomnožanje sbirkah stavljene.

Interpelacija ta dostavit će se zem. vladi.

5. Primi poslje toga sabor u pretres na dnevnom redu stojeću zakonsku osnovu ob ustrojstvu županijah.

Odbor, izaslan iz 86. saborske sjednice od 26. pr. m. za predbježno izvidjenje zakonske osnove, predloži: da se primi za podlogu specijalne debate.

Nasuprot pako predloži zastupnik naroda Aurel Kušević pozvati bana, da tu zakonsku osnovu budućemu saborskom zasjedanju predloži.

Poslje kako u generalnoj debati govorahu za predlog odbora naroda zastupnici izvjestitelj odbora Ljudevit Raizner, zatim Robert Zlatarović i Josip Žuvić, a proti njemu zastupnici naroda Aurel Kušević i Jovan Živković, bude predlog odbora po saboru ogromnom većinom prihvaćen.

U preduzetoj zatim specijalnoj debati zaključi sabor na predlog župana Turopoljskoga u §. 1. prvoj alinei predzadnjoj liniji rieči „ostaju i nadalje“ izmieniti riečju „jesu“, a drugu alineju sasvime izostaviti.

Digitized by Google

§. 2. bude po predlogu odborovu zakonska osnova primljena.

Predlog narodnoga zastupnika Anrela Kuševića, da se u § 3. stavci a) izostavi „da štatuti županijskih skupštinah nesmiju u opreci stojati sa vladinimi naredbami“ nebje prihvaćen, već sabor primi zakonsku osnovu §. 3. po predlogu odbora time, da se u 2. alinei sl. b) u 4. liniji u mjesto riečih „nenanese uštrb“ stavi rieč „nezaprieči“.

§. 4. primi sabor na predlog odbora polag redakcije.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 1 sat poslje podne, urekav dojduću na 9. o. m. u 9 satih s jutra.

Ant. Vakanović,
sab. predsjednik.

Ljudevit Raizner,
bilježnik.

Predsjednik: Redakcija zapisnika primljena je bez primjetbe, i tim se isti ovjerovljuje.

G. zast. Lad. Thaller imade interpelaciju.

Lad. Thaller čita:

„Od vremena proglašena zakona glede njekojih modifikacijah kaznenoga zakona raznose se u javnih listovih takovi glasovi, kojim se namiće g. Josipu Žuviću biljeg izopačenja saborskoga zapisnika.

Budući se ti navodi odnose na njegovo saborsko djelovanje, koje je on tada kao vladin povjerenik obavio, to činim na vis. zem. vladu, a naročito na vladina povjerenika g. Jos. Žuvića interpelaciju, da u interesu vis. zem. vlade i dostojanstva sabora naprama tim glasovom točno izjasnjenje dade.“

Zast. vl. **Josip Žuvić**: Visoki sabore! Nalazim se sad već u stanju odgovoriti na ovu interpelaciju.

Prije svega očitujem, da ću se kloniti svakoga napadanja na javni list, koji me okrivljuje, da sam falsificirao razpravni zapisnik, jer ovaj list nespada pred sudište sabora; govorit ću stoga o mojem dotičnom poslovanju uredovnom i o činjenicah samih one sjednice, o kojoj se hudobni glasovi vrzu, a pozivljem se na pamtenje gospode poslanikah, osobito na svjedočanstvo one gospode, koja su pribivala kod one sjednice kao zvaničnici.

Bijaše na dan 21. srpnja t. g. u 80. saborskoj sjednici, kad je došlo na razpravu onih sedam zakonskih predlogah, kojih je vlada od strane odjela za pravosudje predložila.

Zastupnik vlade bijah ja. U odsjecih i u središnjem odboru prošli su svi predlozi ovi jednoglasno.

U rečennoj saborskoj sjednici prošlo je šest prvih predlogah takodjer jednoglasno; kod sedmoga predloga, koji-no stavlja pod zaštitu zakona državopravnu nagodu izmedju Ugarske i Hrvatske, dogodilo se je što sliedi.

Ovomu predlogu bijaše naslov: „Zakon na zaštitu ustava“. Iza kako je pročitan naslov, stavio sam ja, uvaživ iz kluba poznatu mi želju većine, predlog, da se naslov preinači na sliedeći: „Zakon, kojim se preinačuju nekoje ustanove kaznenoga prava“.

Sabor prihvatio je ovaj predlog, a poslanik g. Dragutin Gvozdanović, kao središnji izvjestitelj, zabilježi vlastitom rukom preinaku ovu u štampanoj vladinoj osnovi.

Iza kako je čitan §. 1., opazi poslanik g. Josipović, da bi se iz ovoga paragrafa mogla razumjeti kazan smrti, a da on glasuje proti kazni na smrt, i zato da ovaj paragraf neprima u sadašnjoj štilizaciji njegovoj; ja sam, uvaživ, da bi se izreka osnove glaseća ovako: „Zločinstvo veleizdaje kazni se po §. 59 slova b i c“ — doista razumjeti mogla, kao da se hoće subsumirati kazan smrti, da vlada te namjere iz daleka imala nije, da ja za moju osobu spadam medju one učenike, koji će u svoje doba glasovati proti smrtnoj kazni, predložio odmah preinaku; „da se k slovu b) pridodaju rieči: „alinea druga“, jer se s ovim dodatkom ukida prva alineja §. 59. b), gdje je govor o smrtnoj kazni, i propisuje vremenita kazan, koja je u §. 59. slovo b) u drugoj alineji ustanovljena.

Zemaljski sabor odobrio je ovu modifikaciju, koja postade i zaključkom. Središnji izvjestitelj Gvozdanavić unese na to ovu modifikaciju odmah vlastitom rukom u zakonski tiskani predlog i tomu shodno učini i treće čipodnešen, tanje zakonske osnove kao gore modificirane.

Da je tomu tako, pozivljem se na rečenoga zastupnika i na tiskani, u pisarni zemaljskoga sabora nalazeći se, rukom pozvanoga na to središnjega izvjestitelja izpravljeni predlog, koji predlog iza kako bijaše zemaljskomu saboru nikada mi više u ruke došao nije.

Sjednički zapisnik vodio je representant zastupnik Raizner, ovaj uneso je preinake, koje je sabor zaključio, točno u zapisnik svojom rukom, kako mu to i dužnost bijaše; ja nisam taj zapisnik nikada imao u rukuh, ja nisam niti sam mogao išto upisati u taj zapisnik; ja nisam toga zapisnika nikada vidio; u tom pogledu pozivljem se na bilježnika zastupnika Raiznera i na predsjednika i kvestora zemaljskog sabora, bez znanja kojih nitko nemože dobiti niti ugledati zapisnike.

Iz toga neka izvoli štovana kuća razabrati, kako su nevriedne novinarske viesti.

Kraj svega toga dobivaju ove viesti sve veću ob-

Digitized by Google

sežnost tim, što se u stanovitom listu piše: da je falsifikacija dokazana, da je predsjednik tu falsifikaciju po vještacih konštatovao, i da je gospodin ministar taj falsificirani zapisnik uzeo k sebi za shodnu porabu.

Saznav za ovu neizmjernu zlobu i sviestan si potpuno nevinosti, zaiskao sam od g. predsjednika shodno razjasnjenje; on mi očitova: „da za nikakav falsifikat neznade, da on dakle takav budi sa budi bez vještakah konstatovao nije, niti tomu povoda imati nije mogao glede izpravah, koje su istinite, i meni nikada na razpolaganje stajale nisu".

U zapisnik od 21. srpnja bijahu unešeni zakonski, predlozi, ter isti iza proglašenja zapisnika po saborskih pisarih kao čistopis predsjedniku predani; sam predsjednik sravnio je po dnevnom bilježniku g. Rajzneru sastavljeni zapisnik, te udostovjerio ga s bilježnikom Raiznerom.

Ja nisam ni ovaj izvornik nikada čitao, nikada vidio, ali ubaviešćen sam od prijatelja i neprijatelja, koji su taj zapisnik vidili, da glasi upravo tako, kako bijaše razprava vodjena.

Premda se upitna korigovanja odnose samo na saborski zapisnik, to ću opet u čistom svom značaju obratit pozornost zemaljskoga sabora na dnevnik, moguće bo, da bi se ta korigovanja htjela crpiti iz njega.

Dva ili tri tjedna, iza kako su zakoni jur bili podnešeni previšnjemu mjestu, predali su mi brzopisci bilježke svoje sjedničke od 21. srpnja na pregled. — Dočim je stenografija kod nas jošte u povoju, dočim je svakomu zastupniku prosto izpraviti ove bilježke prije, nego li nje pregleda cenzuralni odbor. — dočim svaki govornik važnije svoje govore običava u bilježkah brzopisacah izpravljati, — dočim je to kod tako delikatne materije kao što moj govor o sedam predlogah i paragrafah svakako bilo potrebno, jer se je naročito pozivanje na paragrafe imalo izpraviti, — to sam ja ove bilježke, stenografičke pregledao, i gdje sam našao, da je moj govor glede upitnoga zakona netočno ubilježen bio, odnosno nadopunjenje govora, optima fide, vlastitom rukom u brzopisanih bilježkah unesao, i to samo takovo nadopunjenje, koje je bilo u skladu sa razpravom, zapisnikom i podnešenim jur na previšnje mjesto zakonom, o čem se je cenzuralni obor za reviziju diaria dovoljno ubavjestio, pošto u tom nikakova prigovora stavio nije.

Gospodo moja! sada znadete, da s moje strane niti je kakov falsifikat učinjen, niti se je slučiti mogao, jer nisam nikada imao u ruci one izprave, za koje se tvrdi, da sam je falsificirao.

Ali za čudo! Javne ove viesti kažu: da je pridodanjem ovih dviuh riečih „alineja druga" učinjen falsifikat!

Kažem za čudo! Jer, zemaljski sabor nije za smrtnu kazan, zastupnik vlade takodjer ne, on predlaže odgovarajuću modifikaciju, sabor ju prima, ovakav se stvoren zakon odpravlja, tako se sankcionira i proglašuje, u njem neima smrtne kazni, zašto? jer su one dvie rieči bile primljene, a ipak kažu neke novine: „falsifikacija". — Ja ću vam kazati, gospoda! u kom bi slučaju bio učinjen falsikat: Ako bi bilo predloženo, da se iz zakona izbriše kazan smrti, ako bi vladin zastupnik k tomu sam bio doprineo, ako bi sabor ovo brisanje bio dekretirao, što je sve i učinjeno, ja pako, ako bi zakon ovaj bio previšnjemu mjestu predložio u izvornom njegovu sastavku, to jest, bez dekretiranoga dodatka onih dvijuh odlučujućih riečih, onda bi bio učinjen falsifikat.

Dopustite mi, moja gospodo, da vam još jednu kažem, da Vam kažem otvoreno pred licem moje domovine: ovdje tražim presudu o mojoj djelatnosti uredovnoj; jer mi je obzirom na okolnosti, kojih analiza ovamo nespada, nemoguće stupiti na stazu onu, na kojoj se traži zadovoljština putem zakona ili žurnalistike.

Odkada postadoh sučlanom komisije za državnopravnu nagodbu medju Ugarskom i Hrvatskom, podnosim nesamo za svoju osobu, dapače i za iste nedužne članove moje obitelji od neke strane nasrtanja i psovanja, kojih je narav isto tako divlja, kako jim je vazdašnje trajanje nepomirljivo i kako su nepravedna. Razjarenost odnosnih krugovah proti mojoj osobi doseže vrhunac svoj tada, kada sam uniju s Ugarskom sklopljenu sa zakonom upitnim postavio pod zaštitu istoga zakona.

Vršak ipak ovih grdnjah stignu falsifikat stojeći u rieči.

Gospodo moja! dopušteno mi je, da si pripišem i bez da se precienjujem, neki stupanj naobraženosti i poštenja; stavite se kao zastupnici naroda ili kao osobe privatne u moj položaj u očigled ovakovih obiedah, kojim bi sućtvo ja u nemogućnosti tražio, od osam danah kolaju ovi glasovi po zraku, moji neprijatelji pogledaju na me kao krivotvorca porugljivim, a prijatelji sažaljujućim okom, noć ceri se na moju pokunjenu dušu, a svanuli dan predaje me opet ruglu ili sažaljenju! a sve to u materiji, od koje stojim tako daleko!

Bol ovu nemože ništa izliečiti, ništa nemože izbrisati uspomenu; a ima li za to zadovoljštine, to ona počiva u tom, da sabor spozna, da mi je učinjena težka nepravda i da prizna moju podpunu nedužnost; uvaženjem dakle, da ja zapisnik, za koji se veli, da je falsificiran, i osnovu zakonsku iza razprave njezine nikada neimadoh u rukuh; da se u tom pogledu na izvornike, koji su u registraturi, i na svjedočanstvo predsjednika, kvestora i tadašnjega perovodje g. Rajznera i središnjega izvjestitelja g. Gvozdanovića pozivljem: molim sabor, da bude osvjedočen, da sam, istina pun mahah, kao svaki čovjek na svietu;

Digitized by Google

ali da odlični pretstojnik za pravosudje i zastupnik naroda, kojemu je čast pred Vami, kao jedino nadležnim sudištem pravdati se, u nikakovih okolnostih i dok je živo, nije kadar počiniti ma ikakovu moralnu nevaljaštinu.“

(Živio!)

Ljudevit Raizner: Ja mogu izviestiti vis. kuću, ja se dobro sjećam, da sam ja izpravak „alinea druga“ svojom rukom upisao u zapisnik.

Ladislav Thaller: Vis. sabore! Mene je na donešenu interpelaciju nukalo to, što sam u jednom listu „Zatočnika“ čitao upravo te rieči, da je povjerenik vlade odiela za pravosudje u zapisniku saborskom učinio falsifikaciju, na kojoj bi se osnivala kazan smrti u dotičnom zakonu. Ja to prešutati nisam mogao, te s toga sam stavio interpelaciju. Budući sam sada iz izjave gosp. vladinog povjerenika Žuvića doznao, da falsifikacija nije nikakva učinjena, dočim to potvrdjuje takodjer g. bilježnik Raizner, to se ja s izjavom presv. g. Žuvića zadovoljujem.

Predsjednik: Prima se izjava g. povjerenika vlade na znanje.

Na dnevnom redu je specijalni pretres osnove ob uredjenju županijah, imenito §. 5.

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

A. Županijska skupština.

§. 5.

Županijska skupština sastoji:

a) iz dvie trećine zastupnikah občinah,

b) iz jedne trećine zastupnikah najjačih porezovnikah i preko ovih

c) iz stanovitog broja županijskih činovnikah.

ad a) Svaka občina imade biti u županijskoj skupštini zastupana, i to občine do uključivo 3000 dušah po jednom, — od 3 do 6000 dušah po dvih, — a napokon občine preko 6000 dušah po trih zastupnicih;

ad b) zastupnici najjačih porezovnikah su oni, koji polag niže ustanovljenih načelah ovog zakona budu po dotičnih najveći porez plaćajućih članovih županije za takove izabrani;

ad c) aktualni podžupani, bilježnici, blagajnici, fizici, mjernici, eksaktori i kotarski sudci dotične županije uživaju pored zastupnikah skupštinarsko pravo viećanja i glasovanja.

Ostalim tako aktualnim kao začastnim činovnikom županijskim, ako nisu zastupnici občinah ili najvećih porezovnikah, pristoji samo pravo informacije, na koju su pače i obvezani, kad budu kroz skupštinu na to pozvani.“

Odbor predlaže, da se u §. 5. petoj alineji ad a) poslje prve rieči „svaka“ dodade „po zakonu občinskom ustrojena“; — u alineji pako 7. ad c.) na svršetku druge linije poslje rieči „sudci“ da se dodade „i pristavi,“

Predsjednik: Ad a) je dodatak odbora, da se poslje rječi „svaka“ doda: „po zakonu občinskom ustrojena“, a pod c), da se poslje rieči „sudci“ doda „i pristavi“. Prima li vis. kuća ovaj paragraf sa ovimi dodatci?

(Glasovi: prima se.)

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

§ 6.

Član županijske skupštine mora biti mužkarac punolietan, samostalan i neporočan t. j. nesmije se nalaziti pod stečajem, i nesmije da je kažnjen ili pod obtužbu stavljen radi kakova zločina, ili inoga kažnjiva čina počinjena iz koristoljubja.“

Odbor predlaže, da se redakcija ovoga paragrafa primi.

(Prima se.)

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

§ 7.

Zastupnike občinah bira občinski odbor iz svoje sriedine na tri godine, izstupivši mogu se opet izabrati. Sudac ili knez i bilježnik občinski nisu od toga izbora izključeni.

Izbor občinskih zastupnikah imade se svršetkom svake treće godine za budućU trogodišnju periodu obaviti, i uspjeh županiju do 6. siečnja sliedujuće godine prijaviti.

Ako bi se tečajem trogodišnje periode promienio odbor koje občine ili pojedini odbornici, to se imadu dotičnici, na koliko su zastupnici županijski, izmieniti sa novimi zastupnici, takovimi naime, koji su članovi odbora dotične občine.

Troškove občinskih zastupnikah opredieljuje županija, a nosi ih svaka občina za se.“

Odbor predlaže, da se ovaj paragraf polag redakcije primi.

(Prima se.)

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

§ 8.

„Zastupnici najvećih porezovnikah sačinjavaju jednu trećinu ciele skupštine; da se uzmogne broj njihov ustanoviti, opredieljiti će po županijskoj skupštini izabrani odbor — komu je predsjednikom veliki župan ili njegov zamjenik za vremena broj občinskih izaslanikah, te pošto

Digitized by Google

bude taj broj ustanovljen, konštatovati će se broj zastupnikah najjačih porezovnikah sam po sebi, naime u jednoj polovici prvašnjih (§. 5.)

U svrhu izbora tih zastupnikah izvaditi će dotični županijski odbor iz porezovnih knjigah redom porezna iznosa ona lica, koja u istoj županiji najviše poreza plaćaju njih na broju toliko, koliko je ukupnih občinskih zastupnikah, ovi porezovnici biraju izmedju sebe ustanovljenu u §. 5. trećinu županijskih skupštinarah.

Kod proračunivanja toga poreza imade se doktorom sviuh fakultetah, učiteljem, svećenikom sviuh zakonom priznanih vjeroizpoviedanjah, članovom učevnih družtvah, odvjetnikom, diplomiranim liečnikom, mjernikom i liekarnikom, pomorskim kapetanom, članovom trgovačke i obrtničke komore, ako u obsegu županije stanuju, porez koj od imetka u dotičnoj županiji ležećega plaćaju, dvovrstno uračunati.

Koj udioničtvuje kod izbora zastupnikah najjačih porezovnikah, nesmije izabirati občinske zastupnike.

(Prima se.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 9.

Veliki župan imenuje odbor, koj će izbore zastupnikah i občinskih i najvećih porezovnikah rukovoditi, taj imade sastojati iz 5 do 9 licah.

Čim budu izbori županiji po smislu ovoga zakona priobćeni sastaviti će dotični odbor točni imenik svih, kojim pravo skupštinarsko pripada, te će ga izložiti občinstvu kroz 8 danah na ugled.

Putem novinah proglasit će se vrieme za izložbu imenikah.

Dotični odbor primati i riešavati će reklamacije, koje se kroz cielo vrieme izložena imenika i jošte tri dana kasnije podniele budu.

Proti odredbam toga odbora pristoji uvriedjenoj stranci u roku od 3 dana pravo utoka na zemaljsku vladu.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj paragraf polag redakcije primi.

(Prima se.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 10.

Veliki župan imenovati će odbor, koj će koncem godine listine skupštinarah revidirati i izpraviti.

Promjene imati će se dotičnikom priobćiti, kojim po načelih ovoga §-a pripada pravo utoka na kraljevsku zemaljsku vladu.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj paragraf polag redakcije primi.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 11.

Županijske skupštine imadu se držati dva puta na godinu, i to početkom mjeseca veljače i tečajem mjeseca kolovoza. Ako veliki župan ili njegov zamjenik za potrebito pronadje, ili ako to većina skupštinarah pismeno zatraži, imade se izvanredna skupština sazvati.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 11. petoj liniji rieč „većina“ izmieni riečju „trećina“.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Prima se §. 11. s predlogom odbora.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 12.

Predsjednik skupštine pozvat će za vriemena pismenom pzivnicom u skupštinu sve u imeniku uvršćene skupštinare, priobćiv njim vrieme i mjesto držanja skupštine.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se §. 12. primi polag zakonske osnove.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 13.

Županijske skupštine, kojim predsjeduje veliki župan, te samo u njegovu zapriečenju podžupan, imadu izim slučajevah §. 18. biti vazda javne.

Izvj. **Ljud. Raizner**. Odbor predlaže: (čita). U mjesto §. 13., da se načine dva paragrafa, ovako glaseća, i to:

§. 13. Županijske skupštine imadu izim slučajevah §. 19. biti vazda javne.

§. 14. Županijskim skupštinam predsjeduje veliki župan, te samo u njegovu zapriečenju podžupan.

Predsjednik: Prima li vis. kuća promjenu po odboru predloženu?

(Glasovi: prima se.)

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

Dosljedno tomu, da se sliedeći §§. do 27. za jedan

Digitized by Google

broj većinu označe, i da se tako označeni §. 15., 16. i 17. prihvate polag osnove.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 14. (sada 15.)

Na djelokrug županijske skupštine spadaju svi u §. 3. navedeni predmeti, na koliko nisu ovim zakonom drugomu komu izrično pridieljeni.

(Prima se.)

§ 15. (sada 16.)

U skupštini razpravljat se imajuće predmete i njihov red opredjeljuje predsjednik, pa nije slobodno u nijednom slučaju red taj prekoračiti; predlozi skupštinarah imadu se prije sjednice predsjedniku prijaviti, koji ih uvršćuje na dnevni red tako, da se svakako jošte u istom zasjedanju preduzmu.

(Prima se.)

§ 16. (sada 17.)

Predsjednik uzdržaje u svakoj skupštini zaptni red, pristoji mu dozvoljivati rieč, pa takovu i uztegnuti, kada bi govornik prekoračio granice skupštinarske pristojnosti ili se udaljio od razpravnoga predmeta; pripada mu nadalje pravo pozvati na red pojedine skupštinare i ukupnu, skupštinu, koju može odgoditi, dignuti i za drugo vrieme opet urediti.

(Prima se.)

§ 17. (sada 18.)

Zaptnim nalogom predsjednika mora se skupština vazda pokoriti. U slučaju, da se koj skupštinar posluži izrazom ili činom vriedjajućim dostojanstvo skupštine ili posebnu budi prisutnu budi odsutnu osobu, imade se na predlog kojeg skupštinara isti staviti pod obtužbu i kroz skupštinu stante sessione osuditi na novčanu globu od 50 do 200 for. Osude takove, protiv kojim priziva nejmade, ovršuju se običnim političkim putem. Ovom se kaznom neizključuje dalnji sudbeni postupak za isti učin.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 18. da se u 5. liniji počam od rieči „osoba“ izostave dalnje rieči „imade se na predlog kojega skupštinara isti staviti pod obtužbu, i kroz skupštinu stante sesione osuditi na novčanu globu od 50 do 200 for.“; u mjesto ovih pako, da se sliedeće uvrste „nastaje pravo svakomu skupštinaru potražiti od skupštine obsudbu uvreditelja, a skupština stante sessione sudi i to na novčanu globu od 10 do 200 for.“

Potom bi redakcija po odboru predložena ovako glasila: (Čita ju: vidi zapisnik ove sjednice).

Kosta Koić: Vis. sabore! Ja imadem samo malu primjetba na ovaj §., i to, da se latinska rieč: stante sesione zamjeni našom: u trajućoj sjednici; i budući da je taj latinski izraz u praxi običajan, neka se u klausulu stavi.

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. ovaj prije 17. sada 18. sa izpravkom odbora i dotično s umetkom hrvatskih riečih: u trajućoj sjednici, mjesto latinskih: stante sesione?

(Glasovi: primamo.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 18. (sada 19.)

Pripada nadalje predsjedniku pravo prisutne slušaoce, za koje se imade u skupštinskoj dvorani poseban prostor opredieliti, — kad se nebi mirno vladali, na red pozvati, i kad to nebi koristilo zapoviedati, im, da se odstrane, što se takodjer izvesti mora, ako to $^1/_5$ skupštinarah zahtieva.

Na zahtjev $^1/_5$ skupštinarah ili uslied odredbe predsjednika imade se držati tajna, ili javna pretvoriti u tajnu skupštinu.

Stvoreni u tajnoj skupštini zaključak mora se u javnoj skupštini proglasiti.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj §. polag osnove primi.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 19. (sada 20.)

Za što se absolutna većina u skupštini prisutnih skupštinarah izjavi, postaje zaključkom skupštine i to tek onda, kad to predsjednik kao zaključak izreče.

Ako se skupštinari glede zaključka složiti nemogu, preduzima se glasovanje ustmeno i javno, i to redom učinjenih predlogah; kod razpolovljenih glasovah glasuje te time i odlučuje predsjednik.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj §. primi polag redakcije.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 20. (sada 21.)

Županijski bilježnik vodi skupštinski zapisnik, u kojem treba da su kratko i točno pobilježeni svi razpravljeni

Digitized by Google

predmeti sa odnosnimi zaključci; zapisnik taj imade se u sliedećoj sjednici istoga zasjedanja proglasiti i autenticirati, te po predsjedniku, bilježniku i dvih skupštinarih podpisati; zapisnik posljedne sjednice jednoga zasjedanja imade se u istoj sjednici stante sessione ovjeroviti.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj §. polag osnove primi.

Kosta Koić: Ja sam opet slobodan predložiti, da se ove latinske rieči: stante sesione izostave, i na kraju §-a samo kaže: „u istoj sjednici ovjeroviti".

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 21. (sada 22.)

Svakogodišnja veljačka skupština povjeriti će upravljajućemu ili posebnomu odboru sastavljanje županijskoga proračuna za buduću godinu, koj se imade odmah prvih danah skupštine mjeseca kolovoza — pošto je osam danah u županijskoj kući občinstvu na ogled izložen stajao u pretres uzeti i ustanoviti, te zemaljskoj vladi, ako je moguće do konca mjeseca kolovoza, svakako pako do sredine mjeseca rujna predložiti.

Veljačka skupština imenuje takodjer odbor za pregledanje i izpitivanje računah prošle godine.

Dalnje u tom predmetu uredovanje prepušteno je upravljajućemu odboru. Veljačka skupština imenuje napokon odbor, koj u ime županije rukovodi poslove urbarialne. U tom predmetu nije vezana skupština na broj imenovat se imajućih odbornikah, a nemora ih niti iz svoje sriedine birati, već će osobito na to gledati, da u taj odbor izabere vještake, koji će kadri i voljni biti posvetiti se toj zadaći; službovanje odbornikah jest bezplatno i traje jednu godinu tako ipak, da se opet izabrati mogu.

Podžupan, koj odboru tomu predsjeduje, sazivlje sjednice, kad za potrebito pronadje.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da u §. 22. prvoj alineji, 8. liniji sasvim izostanu rieči: „ako je moguće do konca mjeseca kolovoza, svakako pako", a u ostalom da se primi redakcija.

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovaj §. sa promjenom, koju je odbor predložio?

(Glasovi: Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

Upravljajući odbor.

§. 22. (sada 23.)

Pošto skupštine županijske redovito samo svake pol godine zasjedaju, to će svakagodišnja veljačka skupština u svrhu, da poslovi imenito administrativni medjutim nezapnu, izabrati iz svoje sredine upravljajući odbor na jednu godinu.

Izvj. **Liud. Raizner**: Odbor predlaže, da se §. 23. prihvati po redakciji.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 23. (sada 24.)

Nadležnost i djelokrug upravljajućega odbora usredotočuje se u rukovanju poslovah administrativnih (§. 22.); zapisnici sjednicah upravljajućega odbora imati će se početkom bližnje skupštine znanja radi republicirati, dočim će se već prije poput zapisnikah županijskih skupštinah u roku od 8 danah nakon proglašenja istih zemaljskoj vladi na pregledanje podastirati morati.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita) U §. 24. liniji 3. promienja se poziv na § 22 sa §. 23. — u liniji 7. da se mjesto roka 8 danah, stavi „14 danah".

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 24. (sada 25)

Pošto je zadaća upravljajućega županijskog odbora izključivo upravna, to imadu članovim toga odbora biti svi županijski činovnici u §. 5. sl. c. naglašeni. Isto toliki broj odbornikah, koliko rečenih žup. činovnikah imade, birati će skupština iz svoje sredine, i to po razmjerju zstupnikah občinskih naprama zastupnikom najvećih porezovnikah.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže: (čita).

U §. 25. liniji 3. i 4., da se izpuste rieči „svi županijski činovnici u §. 5. sl. c. naglašeni" pa da se mjesto njih uvrste: „svi županijski središnji u §. 5. sl. c. naglašeni činovnici, — zatim iz svakoga kotara kotarski sudac ili njegov zamjenik", — i da se na svršetku ovoga §. dodade poziv na (§. 5. sl. a. b.).

Po tom bi redakcija ovog paragrafa ovako glasila: (čitaju, vidi zapisnik.)

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 25. (sada 26.)

Čim bude (u smislu § 24.) ustanovljen broj članovah istoga odbora, biraju skupštinari odbornike po propisih ovoga zakona, po kojem se postupa i onda, ako je više kandidatah jednaki broj glasovah dobilo; nu to glasovanje

Digitized by Google

imade se udjelotvoriti tako, da zastupnici najvećih porezovnikah biraju iz svoje sriedine, a zastupnici občinah opet iz svoje sriedine svaki posebice odnosni broj članovah upravljajućega odbora.

Izabranimi odbornici smatraju se oni, koji imadu najviše glasovah.

(Prima se.)

Čita dalje:

§. 26. (sada 27.)

Član upravljajućega odbora, izim županijskih činovnikah, čim izbor prihvati, dužan je polaziti odborske sjednice pod globom od 10 for. izim slučaja zakonite zaprieke, koja se ipak prije dana sjednice predsjedniku prijaviti mora.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj § sasvim izbriše i to s razloga, što drži, da će si svaki član skupštine županijske držati za čast, ako bude izabran u odbor, te će s toga po mogućnosti vršiti svoju dužnost.

(Glasovi: prima se)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća, da se izpusti taj §. ?.

(Glasovi: prima se.)

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Dosljedno tomu ostaju brojevi sliedećih §§. isti, kako ih osnova naznačuje.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 27.

Sjednice upravljajućega odbora drže se redovito svaki mjesec jedanput i počimlju na prvi dan istoga, ako nije svečani dan, u tom slučaju pako dana sliedećega.

Odbornici, ako nisu zapriečeni, moraju na taj rok prispieti bez svakoga daljega poziva.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 27. alineji 2. liniji 1. da se rieč „moraju“ izmieni riečju „imaju“, te da se ovomu §. doda nova alinea ovako glaseća: „u izvanrednih slučajevih može zakoniti predsjednik u svako vrieme pozvati upravljajući odbor.“

Po tom bi cieli ovaj §., kako ga odbor predlaže na odobrenje, ovako glasio: (čita ga, vidi zapisnik.)

(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 28.

Odbornim sjednicam predsjeduje podžupan, nu pravo pristoji i velikomu županu, ako uzhtije preuzeti za pojedine sjednice predsjedničtvo.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 28 poslje 1. linije izza rieči „podžupan“ doda: „ili njegov zamjenik“, jer može se slučaj dogoditi, da podžupan oboli, a onda odbor nebi imao predsjednika.

(Prima se)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 29.

Glede načina držanja sjednicah upravljajućega odbora, razpravljanja poslovah, uzdržavanja zapta, glasovanja, pravomoćnosti zaključakah, vodjenja i autenticiranja zapisnika valjaju propisi za županijske skupštine ustanovljeni.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se na svršetku § 29 doda poziv na „§§ 16—21.“, što scieni, da je to radi točnosti od potrebe.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

A. Županijski magistrat.

§ 30.

Na čelu županije, a napose županijskog poglavarstva stoji veliki župan; ovoga imenuje bez obzira na nasljedne velike župane na predlog bana Njegovo Veličanstvo kralj.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da u §. 30 u prvoj liniji izostanu rieči „a napose“, u mjesto ovih da se rieč „poglavarstva“ izmjeni riečju „magistrata“.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 31.

Županijski magistrat sastoji iz sliedećih činovnikah:

1) Jednoga podžupana,
2) jednoga ili dvajuh bilježnikah,
3) jednoga blagajnika,
4) jednoga eksaktora,
5) jednoga ili više fisikah,
6) jednoga ili više mjernikah,
7) za svaki kotar po jednoga kotarskoga suca, nadalje
8) jednoga arkivara ujedno registratora,
9) jednoga veterinara,
10) za svaki kotar po jednoga ili više pristavah,
11) za svaki kotar po jednoga ranarnika i jedne primalje,
12) prema potriebi ustanovitse imajućeg broja kancelistah za središnju upravu, i za svaki kotar po jednoga kanceliste.

Digitized by Google

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže (čita)

§. 31. točka 2 da se tako promjeni: „velikoga bilježnika, i prema potrebi jednoga, ili najviše dvajuh podbilježnikah" — u točki 4., da se rieč „eksaktora" izmjeni riečju „računovodja" — točka 10. da se umetne nova glaseća „jednoga kastelana" dosljedno tomu, da se sliedeće točke 10., 11., 12. označe brojevi 11., 12. i 13. — u točki 9. da se poslje rieči „jednoga" uvrste rieči „ili više" — isto tako u točki 13. liniji 3. poslje predzadnje rieči „jednoga" da se uvrsti „ili više".

Po tom bi textuacija § 31. ovako glasila: (čita ju. vidi zapisnik.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora?
(Glasovi: primamo.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 32.

Naznačene u predidućem §-u županijske činovnike, i to od br. 1. do uključivo 7 imenuje ban na predlog velikoga župana, ostale pako od br. 8. do uključivo 12. imenuje veliki župan.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da vis. sabor textuaciju §. 32. ovako promjeni: (čita.)

„Podžupane, velike bilježnike, blagajnike, mjernike i kotarske sudce imenuju na predlog velikoga župana ban.

Ostale činovnike županijske (§. 31.) imenuje vel. župan. — A kod popunjivanja gore rečenih mjestah može se samo onda iz druge županije činovnik imenovati, odnosno predložiti, ako u dotičnoj županiji usposobljenikah neimade."

Aurel Kušević: Vis. sabore! Izbor municipalnih činovnikah i pravo izabiranja tih činovnikah spadalo je od stoljetjah medju najglavnija prava naroda. Čitava osnova parlamentarnoga sistema, po kojoj smo mi ustrojeni, ustrojen je pod uvjetom, da se cjelokupnost ove zemlje povrati, a toliki aparat, kojega u centrumu imamo, je za nas teretan, bio bi smješan za Hrvatsku i Slavoniju. Mi vidimo ovdje prazne klupe; crkva zastupana nije, u crkvi onomadne kod najlojalnijega čina, koji smo u crkvi obnašali, zastupana nije bila vojska. Tako zvanih narodnjakah takodjer ovdje neima, onda je ovaj sabor bez one tripelaliance, koja je do g. 1848 radila na propast ove zemlje i monarkije. Ono, što je g. zastupnik vlade jučer kazao, da je stanje opasno, pripoznajem, zato negovorim fraze, kako je on dostojao kazati, nego kategorički zahtievam, da se ovaj disciplinirani sabor nepodredjuje njegovim mislim, nego svojoj dužnosti. Ja sam kazao, da u onoj supoziciji, da bude parlamentarno naše stanje podpunoma uredjeno, da preuzv. g. ban oko sebe kupi ljude, koji javno štovanje uživaju, ima smisla naš parlamentarni život, inače neima garancijah, onda smo mi satira na takav ustroj parlamentarnog života. Mi smo monarhičan narod, priučeni svaku pravdu, svaku milost, svaku obranu tražiti od našega vladara; ova naša forma se meni njekim načinom prerepublikanska vidi, da preuzv. g. ban sve činovnike imenuje, stoga ja u mojoj duši nezadovoljan, osnovu podupirati nemogu, dok nevidim, da ja sin njekada slobodnoga otca vršim moju dužnost, i borim se proti nepravdi i nepravici. Da preuzv. g. ban po svih županijah imenuje činovnike, to je takova anomalija, kakova bi bila, da on u sadašnjem položaju imenuje kr. činovnike. Niti on može znati mnenje i odnošaje županijah, njekada slobodnih municipijah. Ja mislim, da se to vel. županom ima povjeriti, sva municipija stoje sada u povoljnom odnošaju prama vrhovnim županom, što je uzrok, da im se uzkraćuje povjerenje, da im se vlast upravo na imenovanje poštenih i vrlih činovnikah oduzimlje. Mi vidimo, da kod nas u obće zlobna proštitucija napreduje, to bi bila kompromisija za vel. župane, ako jim mi bez uzroka oduzimljemo ono, što su po pravu i zakonu uživali, ako rušimo kardinalno pravo municipijah, nesamo da ona biraju za materijalno svoje stanje i javne službe čestite ljude, nego im i oduzimljemo pravo, da spoznamo i nagradimo kroz javne izbore njihovu vrlinu i zasluge. Nije meni do toga stalo, da priečim tečaj ovog sabora, nego meni je stalo do toga, kako sam već imao priliku u tom inciativu poprimiti, kad je presv. gosp. predstojnik odjela unutarnjega svoje osnove ovamo doneo, koje bi bile vodile sabor kompromisiji, kako su vodile kompromisiji bana, nego da odvratim od ovog sabora pogibelj kompromisije, da nebude ovaj sabor „der Sündenbock aller gewaltthätigen Regierungen" od g. 1848 do danas. Ne da bi mislio, da saboru nije slobodno ni pravo raditi do konca zvanja svoga, nego sam tražio, da mi neostanemo u ovom nikakvih garancijah nepružajućem odnošaju, da nepružamo mi narodu pravo, da nas osudi u tom, da smo mi zakonom potvrdili disciplinarnu vlast, koju su u dobroj mjeri uzurpirali oba predstojnika odjelah vlade do današnjega dana bez da imamo garancijah za budućnost, dakle niti odgovornost na se neuzimajmo. Zato molim, da u čuvstvu dužnosti zadržimo garancije javnih izborah, jer županije imadu vlasti dosta, za ograničiti samovolju vel. županah, oni kandidiraju čestite ljude, a izbiraju takove u čitavoj zemlji, neograničeni na pojedine municipija; dočim vlada, kad je 400000 for. više potrošila, nego je dozvoljeno bilo, valujmo istinu, da vlada zato neodieljuje sudstvo od političke vlasti, što zato potrebnih sredstvah neima, neka onda ona poprimi „Vergleichsverfahren" sa svojimi činovnici i nova sredstva priskrbi, koja su potrebna, da in partibus ustrojimo dobro sudstvo, dobru upravu, da nebude trebalo tolikoga aparata u

Digitized by Google

centrumu, u kojem valja da se dobro ustrojene pravde predlažu, da nebude potrebno uvjek šiljati natrag neizvršene pravde. Onda sigurno budemo bolje dužnost vršili i odgovarali, nego na taj nači, kako misli g. izvjestitelj ovoga predmeta. Sav sviet nas gleda; mi uvjek kažemo, da smo u uniji s Ugarskom, a svaki dan se od Ugrah više udaljujemo; to smo i u ovoj osnovi dokazali. A onda razloga neimate, ako sliedite poltroneriju dviuh savjetnikah banske vlasti, koji su nakanili matematičku sigurnost stvoriti si, da budu u budućem saboru gospodovali nad njegovom većinom.

Predsjednik: T'ko želi još govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Vis. sabore! U ime odbora čast mi je kao izvjestitelju odgovoriti jedino na primjetbu g. predgovornika, da kod ovoga pitanja vojska i crkva u saboru nije zastupana bila. Vojska nikada u ovom saboru nije zastupana bila, a crkva bila je zastupana, naročito pako moram napomenuti, da je predsjednikom odbora bio g. kanonik Jandrić, koji je uplivao u pretres ovoga pitanja. O pitanju reštauracijah i stalnoga umještenja činovnikah obširno sam u generalnoj debati ob ovom predmetu razloge naveo, s toga nebi rado opetovati onoga, što sam potanko naveo, već mi je čast u ime odbora predložiti vis. saboru, da predlog odbora primiti izvoli.

Predsjednik: Proti predlogu odbora učinio je g. zast. Aurel Kušević protupredlog, iz kojega sam toliko mogao shvatiti, da on želi, da se izbor činovnikah i nadalje uzdrži, t. j. da se velikim županom uzdrži pravo kandidacije, a na njihovu kandidaciju da budu činovnici izabrani.

Dočim je debata zaključena, stavljam pitanje: Prima li vis. kuća §. 32. zak. osnove, kako je po odboru nadopunjen?

(Glasovi: Prima se.)

Primljen je predlog odbora.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 33.

Županijskimi činovnici mogu se imenovati samo takovi, koji su za dotične službe usposobljeni.

Naročito se pako zahtieva kod podžupana i bilježnika, da su svršili pravoslovne nauke i položili teoretični državni izpit, ili da su već odprije kakovu javnu službu s uspjehom obnašali, kod sudacah zahtjeva se sudački izpit, kod fisikah liečnička diploma, kod mjernika ovlaštenje na samostalno izvršivanje mjerničtva.

Povrh tog osposobljenja treba svaki žup. činovnik:

a) da je hrvatsko-slavonski državljanin,

b) da je navršio 22. godinu,

c) da se nenalazi pod stečajem, da nije kažnjen ili da nestoji pod obtužbom radi kakova zločina ili inoga kažnjiva čina, počinjena iz koristoljubja.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se §. 33. tako promieni: (čita)

„Kod tih imenovanjah zahtieva se od podžupanah, bilježnikah i sudacah, da su svršili pravoslovne nauke, i položili teoretični državni, odnosno sudački izpit, ili da su već odprije sličnu službu s uspjehom obnašali; — nadalje kod fizikah liečnička diploma, kod mjernikah ovlaštenje na samostalno izvršivanje mjerničtva.

Alinea 3. i 4. toga §-a da ostane polag osnove."

Razlozi, koji su odbor nukali na promjenu textuacije leže većom stranom u tom, da s pridrže takodjer oni činovnici, koji su dosada vršili službu dobrim uspjehom, te po prijašnjih zakonih položiv državni izpit, za službu usposobljeni; naročito pako vodio je odbor taj razlog, što se sada o tom radi, da se vojnička krajina civilizira, u krajini pako ima mnogo vještih i sposobnih činovnikah, koji ipak neimadu ovih propisanih novijih izpitah. Stoga predlaže odbor, da vis. sabor ovu textuaciju primiti izvoli.

(Glasovi: prima se)

Petar Matievac: Vis. sabore! Na točku b.) gdje stoji: „da je navršio 22. gudinu" imam malu primjetbu. Ja mislim, u svih službah ima se prije svega na usposobljenje obzir uzeti, a ne na godine, jer ako neima usposobljenja, godine neodlučuju ništa. Stoga predlažem, da se ova točka b.) sasvim izpusti.

Predsjednik: G. vel. žup. požežki predlaže, da se alinea b.) izpusti, t. j. g. vel. župan želi, da i mladje osobe, ako su usposobljene, mogu službu primiti.

Ljudevit Raizner: Ja mislim, da neću pogriešiti, ako na ovu promjenu u ime odbora pristanem.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. vel. župana požežkog, da se alinea b.) izpusti?

(Glasovi: prima se.)

Izvj. **Ljud. Raizner**. Vis. sabore! K tomu bi ja sa svoje strane još stavio predlog, da se pod a) mjesto „hrv. slav. državljanin" stavi: „hrvatsko-slavonsko-dalmatinski državljanin".

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 34.

Službovanje županijskih činovnikah jest doživotno; oni uživaju prednosti i blagodati kralj činovnikah.

(Prima se.)

Digitized by Google

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 35.

U obziru disciplinarnom podpadaju županijski činovnici vlasti velikoga župana tako ipak, da se kod činovnikah banova naimenovanja (§§. 31., 32), već samo povedenje iztrage banu do znanja staviti, a izrečena disciplinarna osuda prije proglašenja istomu za potvrdjenje podastreti imade.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se paragraf 35. ovako promjeni: (čita)

„U obziru disciplinarnom podpadaju županijski činovnici vlasti velikoga župana. Ako se ipak radi ob odpustu kojega županijskoga činovnika, sudi odbor, sastojeći iz pet osobah, naime: velikoga župana i četiri na to po županijskoj skupštini na jednu godinu biranih zastupnikah".

Odbor je pri tom išao sa toga gledišta, da čim je načelo ustavna kretanja u županijah poprimljeno, ovo takodjer valja glede činovnikah, da ovi nebudu odvisni samo od velikoga župana. U slučaju dakle, kad bi se radilo o odpustu kojega činovnikah, da nesudi samo veliki župan, kojemu pripada disciplinarna vlast, nego da skupština bira četiri lica, koja pod predsjedničtvom vel. župana sude.

(Prima se odborov predlog.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 36.

Svaki od županijskih činovnikah vezan je zakletvom, koja glasi ovako: „Ja N N. zavjetujem, da ću Njegovom Veličanstvu cesaru austrijanskomu, apostolskomu kralju ugarskomu, hrvatskomu, slavonskomu i dalmatinskomu biti vjeran i odan, da ću štovati zakon, da ću prinadležeće službi svojoj dužnosti vršiti, savjestno, točno i marljivo, te da ću državnomu ustavu svjedj vjeran ostati. Tako mi bog itd. itd.

Činovnici polažu tu zakletvu u ruke velikoga župana, koj prvu sliedeću skupštinu o tom izvješćuje.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

Tekstuacija prve alineje §. 36. da glasi: „Svaki županijski činovnik vezan je zakletvom, koja ovako glasi: „Ja N. N. zaklinjem se, da ću Njegovom Veličanstvu cesaru austrijanskomu, apoštolskomu kralju ugarskomu, dalmatinskomu, hrvatskomu i slavonskomu biti vjeran i odan, da ću zakon, i prinadležeće službi svojoj dužnosti savjestno, točno i marljivo vršiti, te da ću državnomu i zemaljskomu ustavu svjedj vjeran ostati. Tako mi Bog pomogao.

U 2. alineji, 2. liniji, da se izza rieči „župana" uvrsti „ili njegova zamjenika".

Promjene su većinom samo u tekstu, jedino što je u formuli prisege izza rieči „državnom" dodano „zemaljskomu".

Dosele je bio običaj, da su činovnici u žup. skupštini polagali prisegu. Buduć da će se dvaput na godinu obdržavati skupštine, to bi mogao činovnik doći u neugodan položaj, da bi morao služiti bez plaće do skupštine, dok nepoloži prisege. Da tu nebude zaprieke, predlaže odbor, da se u drugoj alineji izza rieči „župana" doda: „ili njegova zamjenika".

(Glasovi: prima se)

Predsjednik: Primljen je §. 36. po predlogu odbora.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 37.

Kad se koje službeno mjesto izprazni, popunjuje ga onaj, kojemu pravo prvobitnog imenovanja pristoji.

(Prima se.)

§ 38.

Dnevničare i poslužno osoblje za centrum prima i odpušta podžupan obziruć se osobito na izslužene vojnike i domobrane; on prima od poslužnog osoblja na koliko takovo zakletvom obvezano biti mora, propisanu prisegu. Dnevničare i služinčad za kot. sudove prima i odpušta kot. sudac.

(Prima se.)

Djelokrug velikoga župana i ostalog županijskog činovničtva.

§ 39.

Velikomu županu pristoji uz ostala ovim zakonom podieljena mu prava nadgled nad cielokupnom upravom županije, imenito pako prinadleži mu dužnost više putah pregledati blagajnu i sve centralne i kotarske urede u obsegu županije. On imenuje županijske aktualne po propisu § 31. o. z. i po potriebi ostale začastne činovnike, vrši nad cielim žup. činovničtvom disciplinarnu vlast (§ 35), drži periodične škontralne sjednice, pazi da se točno vrši samouprava županije, i bdije nad interesi, koje javna državna uprava od županije neposredno zahtjeva; on izvješćuje vladu u slučajevih kadno podžupan ma koju od vladnih naredabah za neizvedivu drži. (§ 40.)

(Prima se.)

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 39., liniji 7., da se u mjesto „§. 31." stavi „§. 32.", te da se u 9. i 10. liniji izpuste rieči „drži periodične škontrolne sjednice" i da se u 5. liniji iza rieči „kotarske" doda „te občinske".

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 40.

Podžupan je namjestnik velikoga župana. on rukovodi ukupnu toli unutarnju. koli vanjsku upravu ciele županije, te je za izvršenje skupštinskih zaključakah, za izvanskupštinska novčana doznačivanja, za točno vršenje vladnih odredabah i u obće za cielo svoje djelovanje odgovoran velikomu županu.

Naročito pako spada na dužnost podžupana:

a) primati i pod svojim podpisom odpremati sve uredovne spise;
b) izvješćivati skupštinu odnosno upravljajući odbor o medjutojnom djelovanju magistrata;
c) doznačivati kod županijske blagajne novce u granicah proračuna;
d) periodično pregledati županijsku blagajnu;
e) izvršivati vladine naredbe, ili u koliko koju neizvedivom smatra izvjestiti o tom u roku od 3 dana vel. župana, a u njegovom odsuću zemaljsku vladu;
f) čuvati županijski pečat;
g) izradjivati i obavljati poslove njemu po vladi ili velikom županu naročito povjerene.

U zapriečenju ili izbivanju podžupana zastupa njegovo mjesto veliki bilježnik.

Izvj. **Ljudevit Raizner**. Odbor predlaže: (čita)

§. 40. prva alinea da tako glasi: „Podžupan je namjestnik velikoga župana, on rukovodi ukupno, toli unutarnju. koli vanjsku upravu ciele županije, te je za izvršenje skupštinskih zaključakah i za izvanskupštinska doznačivanja odgovoran skupštini, odnosno upravljajućemu odboru, a za točno vršenje vladnih odredabah i u obće za cielo svoje djelovanje vel. županu."

U točki d) da izostane riec „periodično", a u mjesto rieči „pregledati" da se uvrsti rieč „pregledavati".

Odbor je pošao s toga gledišta, da ustavnost i autonomija skupštine zahtieva, da bude podžupan za izvršbu skupštinskih zaključakah skupštini odgovoran; a glede točke d) drži odbor, da je potrebno, da podžupan i iznenada može pregledati žup. blagajnu, jer inače nemože odgovoriti dužnosti svojoj.

(Prima se odborov predlog.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 41.

Bilježnici vode zapisnike glavne skupštine, privremenih stručnih odborah i komisijah. Oni sastavljaju zaključke gl. skupštine, predstavke. izvještaje i dopiše, koje izdaje ista i podžupan. Oni prave dalje objave i oglase, koji se u ime županije izdavaju, i izvješćuju o predmetih, o kojih se je u glavnoj skupštini viećalo.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se primi redakcija ovoga §-a.

(Prima se.)

Predsjednik: Primljena je redakcija §. 41.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 42.

Što se djelovanja ostalih županijskih činovnikah tiče, to će veliki župan, u sporazumljenju sa skupštinom izraditi za pojedine županije posebne naputke, te će ih zemaljskoj vladi na odobrenje podastrieti.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 42. liniji 3., da se izostave rieči „za pojedine županije", a mjesto „posebne naputke" da se metne „poseban naputak" — u 4. liniji da izostane rieč „ih" pa u mjesto ove da se stavi „ga".

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Prima se §. 42. sa promjenami odbora.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 43.

Svi činovnici županijski dužni su stalno obitavati u mjestu sjedišta svoga ureda, te se nesmiju od istoga udaljiti bez naročite dozvole predpostavljenoga si poglavara, koji može dati dozvolu za izbivanje do 8 danah; — za dalnje izbivanje podjeljuje dopust do 6 nedjeljah veliki župan.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj §. primi polag redakcije.

(Prima se.)

Predsjednik: Prima se §. 43. bez promjene.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 44.

Protiv svim zaključkom županijskim, odnosno odredbam velikoga župana i podžupana pristoji dotičnikom pravo utoka na zemaljsku vladu u roku od 8 danah, od dana priobćena njim zaključka.

Digitized by Google

Izvj. **Ludj. Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj §. polag redakcije primi.

(Glasovi: primamo.)

Predsjednik: Prima se bez promjene.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 45.

Troškove županijske uprave, na koliko nisu pauširani, pa su se učinili u interesu javnom, namirit će dobljenom dotacijom županijska blagajna, na koliko su pako učinjeni u interesu privatnom, namirit će ih dotični interesent.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 45. liniji 2. da se u mjesto riečih „pa su se učinili“ stavi „a učinjeni su“, zatim u 5. liniji, da se iza rieči „ih“ dodaju „na temelju likvidiranja županijskoga računovodje“.

(Prima se.)

Predsjednik: Prima se §. 45. s izpravkom odbora.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 46.

Vrhovni nadgled zemlje vrhu upravljanja poslovah županijskih vrši vlada; ona može kadgod za shodno pronadje, zaiskati od županije potrebna obavještenja, izkaze, račune, izprave, ugled u svakovrstne spise i zapisnike (koji se posljednji i bez osobitoga naloga u roku od 8 danah poslje autentikacije zemaljskoj vladi podnašati moraju), te pronašav zemaljska vlada, da je kojim zaključkom skupština prekoračila svoj djelokrug, imade zaključak takav ureda radi ukinuti; u slučajevih pako, da je štogod zaključeno proti zakonu ili obstojećim naredbam, morati će se takov zaključak ureda radi obustaviti, i naložiti skupštini, da predmet nanovo razpravi.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 46. liniji 5. u mjesto „8“ stavi „14“, a u ostalom, da se text osnove primi.

(Prima se.)

Predsjednik: Prima se §. 46. s izpravkom odbora.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

IV. Kotarska oblast.

§ 47.

Izvanjska uprava županije povjerena je kotarskim oblastim, kojim na čelu stoji kotarski sudac, a pridieljeni su mu jedan ili više pristavah, od kojih je stariji u službi zajedno njegov namjestnik — zatim kotarski pisari i napokon dnevničari po potriebi, koje posljednje, na koliko su mu dozvoljeni, prima i odpušta on sam; pridieljeni su napokon kotarskoj oblasti ranarnik i primalja.

Za upravu i rukovodjenje posalah cieloga kotara odgovoran je sudac velikomu, odnosno požupanu.

Djelokrug kotarske kao političke oblasti tiče se onih posalah, u kojih kotarska kao politička oblast prve molbe po svojem zvanju ureduje.

Na ove spadaju:

a) izvršivanje zakonah, naredabah i rukovanje posalah tičućih se narodnoga poljarstva, vinarstva šumarstva, konjarstva pčelarstva, svilarstva, voćarstva, lova i ribarije itd.

b) nadzor nad granicami utjelovljenih kotaru občinah i granicami istoga kotara, riešavanje razprah u izvedenju dozvoljena razkomadanja zemljištah i dozvoljenih izvlastbah;

c) usljed obstojećih zakonah i odredabah sudjelovanje kod novačenja, i držanja evidencije vojnoj dužnosti podvrženih u obće, kao takodjer držanja evidencije, nadziranja i sazivanja dopustnikah, ostavnikah i domobranah — odnosno patentalnih nemoćnikah; sudjelovanje i nadziranje u poslovih predprežnih, i ukonačivanja vojske, i napokon obskrba vojske na koliko budu političke oblasti od strane vojne oblasti za to poslovanje zatražene, ili na koliko bi njim bilo isto kroz višju oblast naloženo;

d) izdavanje oružničkih listovah (Waffenpässe), na koliko je to posebnimi zakonskimi propisi politička oblast na to uredovanje pozvana;

e) podieljivanje dozvole za obnarodovanje kakovih mu drago oglasah ili viestih po kotaru;

f) zakonom propisano sudjelovanje kod rudarskih dozvolnicah,

g) briga da budu zakoni, oglasi, okružnice i druge vrsti naredbe i spisi, po vlasti kojoj priposlani, točno obnarodovani, i na koliko se izvedenje njihovo zahtjeva, savjestno ovršeni;

h) osobiti nadzor nad redarstvenim rukovanjem občinah, naročito što se tiče sigurnosti osobe i vlastničtva, kao takodjer toli materijalnoga koli duševnoga probitka i koristi občinah,

i) izdavanje putnih izkaznicah (Legitimationsscheine) i propustnicah (Passirscheine), na koliko su potriebite,

Digitized by Google

k) vršenje višjega državnoga redarstva u kotaru, na koliko bude to kotarskoj oblasti povjereno;

l) uredovanje u predmetih o regalnom pravu po smislu obstojećeg zakona u sporazumljenju s občinom,

m) dozvoljivanje dobrovoljnih dražbah i prodajah,

n) nadzor u poslovih stičničkih,

o) poslovi crkve i škole, na koliko po naravi svojoj u krug djelovanja oblastih političkih spadaju;

p) obće rukovanje zdravstvenoga redarstva i ćudorednosti u kotaru, dozvoljivanje kazališnih i svih sličnih predstavah itd.,

q) ustanovljenje cjenikah (limitacijah) mesa i peciva uz sudjelovanje sa občinom i konačno svi poslovi političke uprave, za koje nije po obstojećih propisih nadležna zemaljska vlada, i koji nisu ovim zakonom županijskoj oblasti dodieljeni.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: U §. 47. stavci m) da se dodade rieč „pokretninah", stavka n) da se sasvim izostavi, a stavke o), p), q) da se naznače slovimi n), o), p).

Osim toga, vis. sabore! imam ja primjetbu na stavku a), i to, da se tamo iza riečih „tičućih se" doda: „javnoga obćenja na kopnu i vodi, uzdržavanja javnih drumovah i mostovah, zatim" jer ovo spada na glavne poslove kotarske oblasti, a slučajno je iz osnove izostalo.

(Prima se.)

Kosta Koić: Ja imam malu primjetbu, da se u drugoj alineji iza rieči „velikomu" doda: „županu".

(Prima se.)

Predsjednik: §. 47. prima se sa izpravci odbora, zatim sa izpravkom g. zast. Raiznera i zast. Koića.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 48.

U koliko kotarske oblasti uplivaju u djelokrug občinah, opredjeljuje zakon občinski; na koliko pako imadu vršiti sudstvo, opredjeljuju posebni zakoni i propisi o sudstvu.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se primi text osnove.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 49.

Kotarska oblast stoji u neposrednoj svezi sa županijom, imade svoj pečat sa žup. grbom i nadpisom dotičnoga kotara.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se primi text osnove.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 50.

Protiv odredbam kot. pol. oblasti pristoji u roku od 8 danah uvriedjenoj stranci pravo utoka u 2. molbi na županiju, u 3. molbi na zemaljsku vladu.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se redakcija ovoga §-a primi.

(Prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 51.

Troškove političkoga uredovanja kotarske oblasti, na koliko su učinjeni u javnom interesu, pokriti će županijska blagajna, na koliko se pako tiču privatnoga interesa koje občine ili posebnika, nosit će ih dotična občina ili posebnik.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se na svršetku § 51 dodadu rieči: „na temelju liquidacije županijskoga računovodje", a u ostalom da se prihvati redakcija.

(Prima se.)

Predsjednik: Primljen je §. 51. s izpravkom odbora.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

Odgovornost žup. činovnikah i skupštinarah.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da iz sljedećega za §. 51. naslova izostanu rieči „i skupštinarah".

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Primljen je izpravak odbora.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§ 52.

Županijski činovnici odgovorni su za svoje čine i za svaku štetu, koju oni u svom uredovanju komu prouzroče budi hotomice budi s neznanstva ili nemarnosti.

Digitized by Google

Oštećenoj stranci pristoji pravo sindikatne tužbe protiv dotičnom činovniku.

§ 53.

Za činovnika, koji novcem upravlja, odgovoran je uz njega i onaj, komu zakonom prinadleži dužnost pregledavati blagajne, ako se dokaže, da je šteta kroz njegovo nehajstvo počinjena.

§. 54.

Čim bude prijavljeno, da se je činovnik županijski počinio krivcem nevaljana čina, ili da je propustio vršiti, svoju dužnost, odrediti će veliki župan proti takovu činovniku disciplinarnu iztragu. (§. 35.)

§ 55.

U čas povedenja iztrage imade se odmah prosuditi, da li iztraženik za vrieme iztrage službu svoju obavljati može ili ne.

§ 56.

Kad iz iztrage proizlazi, da učin podpada pod karni zakon, imade se predmet karnomu sudu ustupiti.

§ 57.

Krivcem pronadjeni županijski činovnik kazni se opomenom, ukorom, premeštenjem na vlastite troškove, opuštenjem od službe, i u slučajevih počinjene štete, dužnošću naknaditi istu.

(Svih ovih 6 paragrafah, za koje odbor redakciju predlaže, budu redom bez opazke primljeni.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§ 58.

Kad se povede karna iztraga, imade se iztražniku službovanje bezodvlačno obustaviti.

Ako je iztražniku za vrieme iztrage obustavljeno službovanje, zastupa njegovo mjesto drugi činovnik.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 58. umetne nova druga alineja, glaseća: „Za vrieme iztrage pa do pravomoćnosti presude pripada iztražniku u ime alimentacije trećina plaće“.

Aurel Kušević: Vis. sabore! U ovoj se osnovi zakonskoj equipariraju županijski činovnici sa državnimi činovnici.

Ako je tomu tako, onda se zakon o disciplinarnoj vlasti bez sniženja municipalnih činovnikah samo za nje ustrojiti nemože, ako nećemo, da oni zaista, dočim plaćeni nisu onako, i ugled gube. Mi se njim u osnovi grozimo i korimo, grozimo i translacijom i napokon udaljenjem iz službe. Ja nevjerujem, da naša ženialna vlada neima drugog sredstva, nego da poput Gorčakova gospoduje stisnjenom šakom nad svojimi činovnici. U našoj maloj zemlji, gdje vlada toliku vlast ima, je od najveće opasnosti, još povećati tu neograničenu vlast domaće vlade, jer to uništuje svu značajnost naših činovnikah, od kojih mnogi bi podupirali pravednost mojega zahtjeva, da se neboje dekreta demisije. Kanimo se toga, gospodo moja! jer jedini liek sastoji u tom, da u takovih okolnostih čestito naše činovničtvo kanilo se bude primati mandat zastupnika naroda, a narod onda, ako vršiti hoće gradjansku dužnost, i ako se spasiti hoće iz ovoga, da rečem, paunjaka, u koji se upliće, drugoga načina neima, nego da nebira tako discipliniranoga činovnika; ako to neće, spasa neima, a onda je i Hrvatska i Slavonija svoju sudbinu zaslužila.

Predsjednik: G. zast. Aurel Kušević stavlja protupredlog, naime, da se disciplinarne ustanove iz ovog zakona izpuste, te da se na municipalne činovnike obće ustanove, koje valjaju za sve činovničtvo, uporave.

(Glasovi: odborov predlog.)

Aurel Kušević: Molim gosp. predsjedniče, izvolite dati poimence glasovati u ovom predmetu.

Predsjednik: Ako 10 članovah zahtieva.

Stjepan Hrvoić: Vis. sabore! G. predgovornik zast. Kušević čini mi se na bludnji osniva razloge, kad mnije, da se radi ovdje o disciplinarnih odredbah samo za municipalne činovnike.

Ove disciplinarne odredbe, koje se ovdje u zakon unašaju, nisu ništa ino, nego one, što za sve činovničtvo obstoje. A dopustiti će g. predgovornik, da bez disciplinarnih ustanovah nemože biti, hoće li se imati uredjeno činovničtvo; ja nebi jčestitao onoj zemlji, gdje nebi bilo nikakvih disciplinarnih ustanovah glede činovnikah. Stoga mislim, da je ovo, što se u zak. osnovi predlaže, posve umjestno, te preporučam, da to vis. sabor primiti izvoli.

(Glasovi: primamo.)

Predsjednik: Ako podupre 10 članovah predlog g. zast. Aurela Kuševića, morati ću moliti, da se poimence glasuje.

(Ustanu trojica.)

Prima-li vis. kuća §. 58. s izpravkom odbora?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je § 58.

Digitized by Google

Bilj **Drag. Akurti** čita:

§ 59.

Protiv disciplinarnim odredbam velikoga župana pripada uvriedjenoj stranci u roku od osam danah pravo utoka na zemaljsku vladu, koja predmet u roku od mjesec danah riešiti imade. (§. 44.)

Izvj. Ljud. Raizner: Odbor predlaže, da se u §. 59., liniji 2. iza rieči „župana" dodadu rieči: „odnosno odbora (§. 35.)", a iza linije treće da se metne poziv „(§. 44.)", koji se na svršetku neka izostavi.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća §. 59. sa izpravkom odbora?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 60.

Čim ovaj zakon previšnju sankciju postigne, imenovati će veliki župan županijska povjerenstva, sastojeća iz pouzdanikah iz svakoga kotara dvojice do četvorice, kojim će biti zadaća provizorno ustanoviti broj občinah, dosljedno tomu i broj občinskih izaslanikah, zatim zastupnikah najvećih porezovnikah, sve to po načelih ovoga zakona.

Predsjednik je tomu županijskomu odboru veliki župan.

Sastavljeni imenik izložit će se kroz osam danah u županijskoj sgradi občinstvu na ogled; dotične reklamacije, koje se najdulje tri dana iza zapornoga roka kod odbora predati imadu, riešit će u prvoj molbi odbor, a uslied podnešena opet u roku od tri dana utoka protiv odluci odborovoj zemaljska vlada.

Na temelju ovih predradnjah i riešenih reklamacijah sastaviti će odbor imenik skupštinarah, a veliki župan opredjeliti će rok prve skupštine, i pozvati skupštinare na istu.

Tako po načelih ovoga zakona zasjedajuća prva županijska skupština imati će zadaću obzirom na broj dušah, teritorijalni obseg i druge u upravu uplivajuće okolnosti definitivno opredieliti broj kotarah i sjedišta kotarskih oblastih, te ujedno ustanoviti po obstojećih okolnostih obseg i granice dotičnoga kotara i občinah.

Izuzam osobite teritorialne okolnosti, nesmije nijedan kotar brojiti manje od 16 hiljadah dušah pučanstva.

Dotični zaključci imati će se prije izvedenja podastrieti zemaljskoj vladi na odobrenje, koja će takodjer glede ostalih prelaznih odredabah izdati za slučaj potriebe shodne propise.

Izvj. Ljudevit Raizner: Odbor predlaže (čita).

U mjesto §. 60. da se uvrsti novi, ovako glaseći paragraf: U svrhu oživotvorenja ovoga zakona imenovati će veliki župan županijsko povjerenstvo, sastojeće izim kot. sudacah iz pouzdanikah dvojice do četvorice iz svakoga kotara; — to povjerenstvo, kojemu predsjeduje veliki župan, ustanovit će obzirom na broj dušah, teritorialni obseg i druge u upravu uplivajuće okolnosti broj občinah i kotarah sa njihovimi granicami, te će urediti občine i kotare po duhu ovoga, odnosno občinskoga zakona.

Izuzam osobite teritorialne okolnosti, nesmije nijedan kotar brojiti manje od 16.000 dušah pučanstva.

Kada budu občine tako uredjene, postupat će se u svrhu izbora zastupnikah za županijsku skupštinu po načelih §. 9. odnosno 7., 8. i 12. o. z.

Zasjedajuća, na temelju ovoga zakona sazvana prva županijska skupština, pretresti će i točno izpitati elaborat županijskoga povjerenstva ob uredjenju občinah i kotarah, pa će ili po svojih nazorih odobriti, ili izpraviti, te tako razpravljeni predmet zemalj. vladi za konačno odobrenje podnieti".

Glede ostalih prelaznih odredbah izdati će vlada za slučaj potrebe shodne propise.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je § 60. po predlogu odbora.

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

Zatim predlaže odbor, da se uvrsti sliedeći novi §. 61.: sa županijskimi sada služećimi činovnici, koji se kod ovoga preustrojenja nebi mogli namjestiti, postupati će se u pogledu njihove providbe isto tako, kako se u sličnom slučaju sa kraljevskimi činovnici postupa, te će jim se njihovo dosadanje neprekidno, budi državno, budi municipalno službovanje kod odmjerenja mirovninah računati.

(Glasovi: dobro je, prima se.)

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

§. 61. (sada 62.)

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

(Prima se.)

Digitized by Google

Predsjednik: Dočim je pretres snove ob uredjenju županijah dokončan, sliedit će u budućoj sjednici treće čitanje osnove.

Na dnevnom redu je pretres zak. osnove ob uredjenju seoskih občinah i trgovištah.

(Sada zauze predsjedničku stolicu podpredsjednik Petar Maljevac.)

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

Time dovrši odbor djelovanje svoje glede zakonske osnove za ustrojenje županijah, — te uze zatim u pretres:

Zakonsku osnovu ob uredjenju seoskih občinah i trgovištah, koja neimadu uredjenoga magistrata.

Za podkriepljenje ove zak. osnove navedeni vladini razlozi jesu sliedeći: (čita)

Glede občinah.

Kao što se je ukazala silna nužda preustrojenja županijah, tako se isto osjeća potreba donešenja zakonah ob uredjenju seoskih občinah i trgovištah, koja neimadu uredjenoga magistrata.

Zakonskomu članku IX. godine 1836. „de interna communitatum administratione" nestalo je nakon ukinutja postojavšega saveza urbarskoga i sudbenosti gospoštinske svakoga substrata, — a privremena naredba Jelačića bana od 19. kolovoza 1851. o vodjenju občinskih posalah za vanjske — uredjenog magistrata neimajuće občine, osim toga što je putem naredbenim izdana, nezadovoljava ni s daleka nastavšim kroz uzpostavu ustavnosti potrebam zemlje.

Da se dakle i u toj struci zadovolji zahtjevom vremena, sastavljena je za uredjenje občinah zakonska osnova na sliedećih stožernih temeljih.

Prije svega nastojalo se je, da se postigne mogućnost ustrojenja takovih občinah, koje će biti kadre promicati korist občinarah, bez da se isti odviš obterete, a uz to vršiti dužnosti prama državi; pošto pako neimade mnogo takovih mjestah, koja bi bila kadra sačinjavati sama za sebe valjane občine, nastojalo se je, da se uzmogne spojiti više občinah u jednu, tako ipak da se njihovi posebni interesi i njihov imetak obezbiedi i da svako mjesto u skup občine samo toliko žrtvah doprinosi, kolikoj se od te zajednice koristi nadati imade.

Gledalo se je zatim, da se tim zakonom propusti občinam po mogućnosti čim širja autonomija, jer je samo tim načinom moguće probuditi u občinah ono životno kretanje, koje je od neobhodne potrebe, ako se postići hoće, da budu občine duševnomu i materijalnomu napredku naroda, a uz to i državnomu sustavu od praktične koristi; pa se zato nisu svuda pustiti mogli i oni glavni interesi javne uprave, koji prema sadanjemu stanuju zemlje zahtievaju, da se autonomija občinah u toliko stegne, u koliko to interesi države i zemlje zahtjevaju.

Nadalje koliko se je nastojalo, da budu občine kadre valjanom upravom svoga imetka promicati korist občinarah, toliko se je nastojalo, da im se u tom pogledu stave granice, kad bi one zakonom si opredieljeni djelokrug prekoračiti pokušale, a isto tako se je nastojalo u svrhu obezbiedjenja zakonom ustanovljenih državopravnih odnošajah, da se svako nezakonito i nepovlašćeno strančaranje dokine.

Ova načela opažuju se u svih od god. 1861. saborskih i izvan sabora vodjenih razpravah ob uredjenju občinah, a zemaljska vlada scienila je načela ta u svojoj osnovi prihvatiti tim većma, što drži, da se uz ista može postignuti onakovo uredjenje občinah, koje će odgovarati duhu vremena, ustavnim zahtjevom naroda i potrebam javne zemaljske uprave.

U svih točkah obih podastrtih zakonskih osnovah, koje se tiču izvršivanja narodu pristojećega političkoga prava, sliedila je vlada ono načelo, da se to pravo u obziru pasivnom i aktivnom čim više protegne na ceo narod, t. j. na žiteljstvo onakovo, koje imade u istinu pravi a ne prividni interes za dotičnu občinu, odnosno županiju, a nastojala je izključiti elemente, koji neimajuć pravi interes za dobro občine, udieljeni jim kroz političko pravo upliv u poslove političke upliv taj samo zlorabe.

Zemaljska vlada drži, da će ustrojstvo županijah i občinah, kako se u podastrtih zakonskih osnovah predlaže, uspješno odgovarati potrebam naroda, te ih zato visokom saboru preporučuje.

U Zagrebu 22. studenoga 1870.

Rauch v. r.

Vis. sabore! Zakonsku osnovu o uredjenju občinah, koja u uzkom je savezu sa onom ob ustrojstvu municipijah predlaže odbor, uvaživ i navedene razloge vladine, vis. saboru za podlog specialne debate.

Občine imadu biti temeljem držav , a da to biti uzmognu, treba ih tako ustrojiti, da će se moći slobodno kretati, da će bez obterećenja moći promicati tako korist svoju, kako i korist pojedinih svojih občinarah, i da će državu u javnoj upravi podupirati. Potrebi toj zadovoljava na stolu vis. kuće ležeća zak. osnova ob ustrojstvu občinah i trgovištah, koja neimadu magistrata poput sl. kr. gradovah. Dano je tom osnovom občinam, da se može njih više sdružiti u jednu, gdje je to neobhodno potrebno , da može občina spojena namirivati dužnosti svoje, a da se tim nepreoterete občinari. Občine

Digitized by Google

će biti po ovoj osnovi autonomne u kretanju svom, jer njim pristoji slobodno biranje odbora, koji je zaključujuće tielo u svih poslovih naravnoga im djelokruga.

Odbor taj rukovodi upravu čitavog imetka občinskoga; odbor taj propisuje broj občinskih činovnikah, dozvoljava novčana sredstva za obće svrhe, za občinske naukovne zavode, javnu sigurnost, gradjenje sgradah občinskih; odbor taj podieljuje pravo občinarstva, i bira zastuptnike občine u županijsku skupštinu. Občina nadalje kroz svoje organe vodi upravu sigurnosti mjestne, redarstva u pogledu gradjenja, čistoće mjesta, čudorednosti, mjere i vage, itd. U prenešenom djelokrugu vrši občina kroz svoje organe i upravu njekih sudbenih poslovah, te podupire kotarsku oblast u javnoj upravi.

Zakonska osnova ta je bitni sastavni dio zakonske osnove ob ustrojstvu municipijah, te ju odbor vis. saboru predlaže za podlog specijalne debate.

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu o uredjenju občinah i trgovištah za podlogu specijalne debate?

(Glasovi: prima se.)

Dakle primljena je osnova za podlog spec. debate. Molim g. bilježnika, da ju čita točku po točku.

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

Zakonska osnova

ob uredjenju seoskih občinah i trgovištah, koja neimadu uredjenoga magistrata.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se iz naslova ove zakonske osnove izpusti rieč: „seoskih".

(Prima se.)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

Poglavje I.

Zemljištni obseg.

§ 1.

Mjesta i sela, na koliko nisu u stanju sama po sebi nositi nadležeće im kao posebnoj občini dužnosti, i urediti se kao posebna občina, imaju se kao što iziskuju javni obziri, a naročito tako, da će biti u stanju zadovoljiti dužnostim, koje će im kao občini prinadležati, spojiti u jednu občinu; kod toga spojenja imade se, koliko je najviše moguće, gledati na zajedničtvo interesah.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se §. 1. prihvati polag osnove vladine.

(Prima se)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

§. 2.

Izvedenje ustroja i arondiranja občinah prinadleži županijam.

Pošto budu občine zakonito ustrojene, moći će se izvesti teritorijalna promjena samo uz dozvolu zemaljske vlade.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

§. 2. prva alinea da izostane, te da se u mjesto nje sliedeća uvrsti:

„Prvobitni ustroj i arondiranje občinah na temelju ovoga zakona prinadleži županijskim, kroz velike župane sastavit se imajućim povjerenstvom, kojih poslovanje razpravit će se kroz prvu županijsku skupštinu, te će se zemaljskoj vladi za konačno odobrenje podastreti.

U 2. alineji 2. liniji iza rieči „samo" da se izpuste sliedeće rieči „uz dozvolju", te da se u mjesto njih uvrste „zaključkom skupštine uz odobrenje".

Vis. sabore! Promjena ova je potrebna bila, da bude ovaj §. u suglasju sa §. 60. osnove ob ustrojstvu županijah, koj prelazne ustanove sadržava. Po tom bi ovaj § ovako glasio: (čita ga, vidi zapisnik).

(Glasovi: dobro je.)

Predsjednik: Dakle prima vis. kuća §. 2. po predlogu odbora?

(Glasovi: prima se)

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se §§. 3—14 prime polag osnove.

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

§. 3.

Spojenje pojedinih selah i mjestah u jednu občinu nepovlači za sobom i sjedinjenje posebnoga, kojemu selu, mjestu ili občini pripadajućega imetka; ovaj ostaje i nadalje izključivo vlastničtvo dotičnikah.

Poglavje II.

Občinari.

§. 4.

Hrvatsko-slavonski državljanin, koj budi osobom, budi imetkom stoji u občinskoj svezi, občinar je dotične občine.

Digitized by Google

Občinari se razlikuju na:

a) P r i p a d n i k e, koji su u občini rodjeni, ili u savez občine primljeni, te u občini na vlastitom zemljištu stalno obitavaju.

b) S t a n o v n i k e, koji su u občini rodjeni, ili u savez občine primljeni, te u občini stalno stanuju.

c) P o s j e d n i k e, koji u občini posjeduju nepokretninu, ali u istoj občini neživu.

d) N e s t a l n e, koji po svom zanimanju ili službi privremeno občini prinadleže, bez da su primljeni u svezu občinsku.

Svaki občinar nadležan je onoj občini, u kojoj stalno stanuje.

§. 5.

Svi oni, koji nisu u predidućem §. navedeni, i koji nespadaju u savez občinski, a u občini stanuju, jesu strani.

§ 6.

Pravo občinarah sastoji u slobodnom boravljenju u občini, u zaštiti njihove osobe i vlastničtva; povrh toga imadu občinari pripadnici, posjednici i stanovnici. (§. 4. a, b, c) pravo koristit se predmeti, koji su kao dobro občinsko namienjeni za javnu porabu, i javnimi zavodi na korist dotične občine opredieljenimi, nadalje pravo na obskrbu za slučaj siromaštva, i napokon pravo izbora, — posljednjega toga prava uživaju se i občinari stanovnici §. 4. b, aktivno, a občinari pripadnici i občinari posjednici, §. 4. a. c. aktivno i pasivno.

§ 7.

Dužnosti občinarah sastoje u točnom vršenju oblastnih naredabah, i nošenju občinskih teretah polag ustanovah ovog zakona.

§. 8.

Pravo občinarsko stiče se:
a) rodjenjem,
b) udajom,
c) primanjem u občinu,
d) stalnim namještenjem u javnu službu,
e) posjedom nepokretna vlastničtva u občini.

§. 9.

Pravo občinarsko zakonite i pozakonjene djetce — na koliko si posljednja nisu stekla vlastito pravo — ravna se po otcu; nezakonite pako po materi.

§. 10.

Primanje tudjega djeteta pod svoje — osim kod sirotčadi — i primanje u obskrbu nemienjaju pravo občinarsko.

§. 11.

Pravo občinarsko nezakonite djetce nemienja se udajom matere — ako se nepozakone.

§. 12.

U slučaju ništovne ženitbe gube žene stečeno po mužu občinarsko pravo, te pripadaju občini onoj, kojoj su pripadale u vrieme prije toga braka. a to isto i u slučaju sudbene razstave i razvrgnuća ženitbenoga, ako se iz občine, kojoj njim je suprug nadležan, u drugu občinu presele.

§. 13.

O primanju u savez občine odlučuje občina sama — te biva bez svakoga uvjeta po propisih ovoga zakona.

§. 14.

Tko u občinsku svezu druge občine stupiti želi, mora se izkazati odpustnicom svoje občine; pa ako dokaže, da je kadar vlastitimi silami uzdržavati sebe i obitelj svoju, i ako je poštena i neporočna života. nesmije se molbom odbiti.

Uvjetnu odpustnicu, kojom se tko iz občine odpušta pod pogodbom, da u drugoj občini primljen bude, mora občina svakomu badava izdati.

(Svi ovi §§. budu bez primjetbe primljeni.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 15.

Pristojba za primanje može se na korist občinske blagajne uvesti, a obstojeća povisiti samo dozvolom zemaljske vlade.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da §. 15 druga linija poslje rieči „uvesti“ glasi ovako: i obstojeća povisiti dozvoljom županije“.

Predsjednik: Prima-li se § 15 po predlogu odbora?
(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 16.

Osobe, koje svoje občinarsko pravo dokazati nemogu, pripadaju dotle, dok se isto nedozna, ili dok ga drugdje nesteku, onoj občini, kojoj se načinom u sliedećem §. naznačenim pridjele.

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se § 16 polag osnove primi.

(Prima se.)

Bilj. **Ladisl. Thaller** čita:

§. 17.

Osobe bez občinarskog zavičaja pridieljuju se redom sliedećim: ili

a) onoj občini, za koju su ili kao dobrovoljci ili redovitim vojačenjem u vojsku ili domobranstvo stupili; ili
b) onoj občini, u kojoj su prije nastavšega pitanja o njihovu občinarskom pravu najduže, nipošto pako manje od pol godine neprekidno i svojevoljno boravili; a u slučaju takova daljega boravljenja u raznih občinah, onoj občini, u kojoj su zadnje vrieme boravili; ili
c) onoj občini, gdje su rodjeni, nahodnici, gdje su nadjeni, a osobe bivše ili nalezeće se u obskrbi javnoga nahodišta, ako im se rodno ili nahodno mjesto nezna, občini nahodišta; ili
d) onoj občini, u kojoj se nalaze u vrieme nastavšeg pitanja o njihovu pravu občinarskom.

Istim se načinom postupa sa sirotčadi, udovami i ženami, koje u zajednici sa mužem neživu, a nemogu svoj občinarski zavičaj dokazati.

Bilj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj § polag osnove primi.

(Prima se.)

Bilj. **Ladisl. Thaller** čita:

§. 18.

Občinarske izkaznice (zavičajnice) jesu izprave, koje pravo občinarsko na stanovitu občinu dokazuju.

§. 19.

Občinarske izkaznice, vazda občinskim pečatom providjene, izdaje dotična občina badava, te ih nikada bez razloga uzkratiti nesmije, što kad bi se ipak sbilo, pristoji uvriedjenoj stranci pravo tegobe na kotarsku oblast.

§. 20.

Občinarska izkaznica sadržaje:

a) ime kraljevine, kotara i občine;
b) ime, značaj ili zanat, dobu i okolnost, da li je dotičnik oženjen ili ne;
c) izričnu potvrdu, da mu občinarsko pravo kao pripadniku, stanovniku ili posjedniku pripada;
d) dan, mjesec i godinu izdatbe;
e) s desna podpis občinskoga poglavarstva, a s ljeva podpis stranke.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se §§ 18, 19 i 20 sasvime izpuste, i to s razloga, što su ove občinarske izkaznice bez svake znamenitosti, te samo suvišan trošak občini prouzrokuju.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog odbora, da se §§ 18, 19 i 20 izpuste?

(Glasovi: Prima se.)

Dakle imadu §§ 18, 19 i 20 izostati.

Bilj. **Ladisl. Thaller** čita:

§. 21. (sada 18.)

Ob odnošajih občinarskih razpravljaju i odlučuju, osim u tom zakonu navedenih slučajevah, oblasti političke.

§. 22. (sada 19.)

O gradjansko-pravnih prepornih pitanjih, na pr. zakonitom ili nezakonitom rodjenju, zatim o naknadi obskrbnih troškovah, koja občini od osobah na tu naknadu zakonom obvezanih pripada, odlučuje vazda sud.

§. 23. (sada 20.)

O naknadi pako takovih troškovah, koje občini inim, ali ne gradjanskim zakonom na istu obvezana osoba ili druga koja občina namiriti mora, odlučuju oblasti političke; pače i u slučaju § 22 imat će politička oblast odštetnu svotu obskrbnu ustanoviti, te se ta ustanova u sudbenom postupku više razpravljati nesmije.

§. 24. (sada 21.)

O pitanjih nadležnosti i prava občinarskoga odlučuje na zahtjev stranke, občina il ureda radi oblast kotarska.

Držili ova, da je občina drugoga kojega kotara nadležna, to imade sve razpravne spise ustupiti oblasti dotičnoga kotara. Ako ova nadležnost svoje občine zanieče, pa ako oba kotara u istoj županiji leže, odlučuje županija, u protivnom pako slučaju zemaljska vlada.

§. 25. (sada 22.)

Osobe nepoznate, dvojbena i preporna zavičaja, mora občina pod pretnjom naknade troškovah i nanešene štete — koju politička oblast opredjeliti imade, — trpiti dotle, dok se o tom po propisih ovoga zakona konačno neodluči.

§. 26. (sada 23.)

U svih pitanjih, tičućih se prava občinarstva, koja su u prvoj molbi po občini riešena, odlučuje u drugoj molbi kotarska oblast, u trećoj molbi županija; a u istovrstnih — kroz kotarsku oblast u prvoj molbi riešenih predmetih odlučuje u drugoj molbi županija, a u trećoj

Digitized by Google

zemaljska vlada, i to uviek na utok uvriedjene stranke, koj se u roku od 8 danah izza priobćene dotične odluke kod oblasti prve molbe podnieti imade.

§. 27. (sada 24.)

Pravo občinarstva ugasuje:

1. gubitkom državljanstva (§. 4.);
2. prelazom posjeda (§. 8. e) na drugoga, na koliko dotičniku pravo občinarsko s drugog kojeg naslova nepristoji;
3. kod občinarah stanovnikah (§. 4. b) i občinarah nestalnih (§. 4. d) izselenjem, odnosno primićem u drugu občinu.

§. 28. (sada 25.)

U svakoj občini imade se voditi točan imenik svih občinarah pripadnikah, stanovnikah, posjednikah, občinarah nestalnih i stranacah, tako razdieljeno, da se broj pojedine vrsti u svako vrieme konštatovati može.

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

Sliedeći §. 21. sada po izpuščenju navedenih trih §§. 18., zatim 22. sada 19., 23. sada 20, 24. sada 21., 25. sada 22., 26. sada 23., 27. sada 24., 28. sada 25., da se prime po predlogu zakonskom.

(Svi ovi paragrafi budu bez primjetbe redom primljeni.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

P o g l a v j e III.

Djelokrug.

§. 29 (sada 26).

Djelokrug občine je dvovrstan:

A) Naravni,

B) prenešeni.

U djelokrug naravni spada uprava občinske imovine i sve ono, što se neposriedno tiče interesah občine.

Važniji poslovi naravnoga djelokruga občine jesu sliedeći:

1. Vodjenje točnoga inventara cieloga pokretnoga i nepokretnoga občinskoga dobra i občinskih pravicah.

Jedan primjerak toga inventara podnaša občina svake godine kotarskoj oblasti, a primjerak, koji kod občine sahranjen ostaje, mora se dozvoliti na ugled svakomu občinaru.

2. Uprava svekolikoga občinskoga imetka i skrb, da se taj u svojoj cjelosti uzdrži, te da se iz njega proizvede što moguće veći dohodak i korist po občinu; nu ako interesi občine, očevidna korist ili nužda zahtjeva, da se što občinskoga dobra odstrani, treba k tomu privolje od najmanje dvie trećine ukupnih občinskih odbornikah i odobrenja višje oblasti i to: ako se radi o vriednosti do 500 for. oblasti kotarske; od 500 do 5000 for. županije; preko 5000 for. zemaljske vlade.

3. Odredbe, kojimi se godišnji višak koristno ulaže; zatim odredbe ustanovljenja nameta u slučajevih, kadno troškovi občine nadvisiju primitak.

Glede toga nameta ustanovljuje se, da stvorene zaključke odobriti imade višja oblast, i to: dozvoljeni od izravnoga poreza namet do 10% kotarska oblast, od 10% do 20% županija, a preko 20% zemaljska vlada.

4. Nabava pokretnoga ili nepokretnoga dobra uz uvjete točke 2. ovoga §-a.

5. Uzimanje zajma uz dozvolu kotarske oblasti, ako nenadilazi polovinu godišnjeg občinskog dohodka; ako pako polovinu dohodka nadilazi, a ipak je manji nego li cjelogodišnji prihod, podieljuje dozvolu županija, za svaki veći zajam zemaljska vlada.

6. Uz ustanovljenje broja i plaćah občinskih činovnikah ustanovljuje zastupstvo u naravnom djelokrugu i ostale njihove užitke, pa i plaće svih inih, koji kod občine budi u kakovoj struci službuju.

7. Dozvoljivanje novčanih sredstvah za občinske naukovne zavode, javnu sigurnost, spada nadalje u djelokrug občine: mjestno redarstvo, naročito u obziru zdravlja, čistoće ulicah, potokah, vatre, sajmovah, ćudorednosti, gradjenja i služinčadi; nadalje uzdržavanje i popravljanje občinskih zgradah, putevah, mostovah, bunarah, nadgledanje medjah občine, mjere i vage, staranje za nabavu hrane, izdavanje naredbah za odstranjenje pogibeljih, koje priete sigurnosti osobe i imetka po poplavi ili drugih naravskih prigodah itd.

8. Izvršivanje pokroviteljnoga prava, ako občini pristoji.

9. Utanačivanje i produljivanje pogodbah zakupnih i najamnih.

10. Zametanje parnicah, sklapanje nagodbah i postavljanje pravnoga zastupnika i rukovanje poslovah štitničkih, u koliko su občini povjereni.

11. Primanje i odbijanje nasljedstvah i darovanjah za občinu.

12. Dopuštanje neproračunanih razhodakah, oprastanje od naknadah i dopuštanje za izpis dvojbenih ili neplativih tražbinah, sve to uz uvjete ovim zakonom ustanovljene.

Digitized by Google

13. Opredjeljivanje gradjenja i popravakah občinskih sgradah, i u obće dozvoljivanje gradjevno.

14. Dozvoljivanje muzike, plesnih i inih sličnih zabavah.

15. Izvršivanje podielnoga prava nadležećega občini u obziru raznovrstnih zavodah.

16. Izdavanje občinskih izkaznicah i opustnicah (§§. 18, 19, 20) ovoga zakona.

17. Izbor zastupnikah za žup. skupštinu.

18. Obskrba siromakah po propisih ovoga zakona.

U prenešeni djelokrug spada izvedenje poslovah i odredabah, zasjecajućih u javnu upravu, na koliko bude izvedenje to občini zakonom ili kroz višju oblast dodieljeno.

Važniji poslovi prenešenoga djelokruga jesu sliedeći:

a) Obnarodovanje priposlanih od višjih oblastih zakonah, naredabah, okružnicah itd.

b) Pobiranje občinskoga poreza ili nameta i sudjelovanje kod pobiranja izravnog poreza, na koliko bude to občini povjereno.

c) Sudjelovanje kod popisivanja pučanstva i novačenja.

d) Obskrbljivanje predpregah i ukonačivanje vojske i svih inih poslovah, tičućih se vojske, na koliko takovi u djelokrug političke oblasti spadaju, ili na koliko bude občina na vršenje njihovo po vojničkoj oblasti zatražena, ili njoj bude takovo po višjoj pol. oblasti naloženo.

e) Dužnost prijavljenja nadliežnoj oblasti slučajevah veće važnosti, naročito pako dogodjajah, u javni politički život zasjecajućih i dogodjajah karnih.

f) Hvatanje i odpravljanje zločinacah i vojničkih uskokah.

g) Rukovanje redarstva u obziru tudjinacah.

h) Točno izvješćivanje oblastih na podjeljene si naloge.

i) Sudjelovanje kod javnih radnjah, ako se občini propusti.

j) Višje državno redarstvo, na koliko bude to u pojedinih slučajevih občini povjereno.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

§. 29 sada 26. stavka 16. da ovako glasi „izdavanje odpustnicah“ — ostalo da izostane. — U stavci 18. sl. d. 4. liniji, da izostanu rieči: „ili na koliko bude občina na vršenje njihovo po vojničkoj oblasti zatražena“.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća §. 29 sada 26. sa predlogom odbora?

(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Poglavje IV.
Odbor občinski.

§. 30. (sada 27.)

Občinu zastupa:

a) Občinski odbor (zastupstvo) kao jedini zaključujući organ u svih poslovih naravnoga djelokruga; članovi istoga službuju bezplatno.

b) Sudac ili knez občinski sa podčinjenim si bilježnikom i inim potriebitim osobljem kao izvršujuci organ zaključakah občinskoga odbora, i poslovah spadajućih na prenešeni djelokrug občine; sudac ili knez odgovoran je za točno izvršivanje prvijih občinskomu odboru, a posljednjih predpostavljenoj si oblasti.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 30 sada 27. alinei 2 sl. b.) 1. liniji izmieni rieč „podčinjenim“ riečju: „pridieljenim“.

(Prima se.)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

§. 31. (sada 28.)

Odbor občinski sastoji iz odbornikah, koji se biraju na tri godine, njih imade biti u svakoj občini najmanje 12, a najviše 24; razmjerje izmedju toga minimuma i maksimuma ustanovit će županija kod ustrojstva občinah obzirom na broj i inteligenciju pučanstva, prostor teritorialnoga obsega i ine mjestne interese tako, da bude svako selo ili mjesto u občinskom odboru razmjerno zastupano.

Od ovoga, ovako ustanovljenoga broja občinskih odbornikah, imade se tretjina popuniti zastupnici najviše poreza u občini platjajućih občinarah.

Ustanovljen jedan put broj odbornikah koje občine može se promjeniti samo uz dozvolu vlade.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 31. sada 28. pred 5. linijom pozove „(§. 2.)“, na svršetku 3. alinee, da se rieč „vlade“ izmieni riečju: „županije“.

(Prima se.)

Na ovaj paragraf imadem ja sa svoje strane primjetbu, i to gdje se veli, da broj odbornikah u svakoj občini imade biti najmanje 12, a najviše 24. Občina može po ovoj osnovi sastojati iz više selah, nego 24, a tada se ova ustanova tim nebi dala dovesti u sklad, s toga predlažem, da se mjesto toga broja stavi, da budu mjesta i sela u občinskom odboru razmjerno zastupana.

(Prima se.)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

Digitized by Google

Poglavje V.

Pravo izbora.

§. 32. (sada 29.)

Pravo izabirati odbornike občine, na koliko nije ovim zakonom učinjena iznimka, pristoji punoljetnim, samostalnim, i neporočnim občinarom mužkoga spola.

U zadrugah izvršuje pravo izbora u ime ciele zadruge zadružni gospodar.

Odbornikom izabran biti može samo občinar pripadnik i občinar posjednik, ako posljednji najmanje 20 katastralnih ralih zemlje kao svoje vlastničtvo u dotičnoj občini posjeduje.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 32. sada 29. na svršetku druge alinee dodade: „u korporacijah jedan član vlastničtva", a u 3. alinei poslje rieči „posjednik", da se pod klausulom uvrsti „(§. 4. c.)".

Jovan Jurković: Ja se slažem s ovim predlogom odbora, i osim toga imadem ja opazku. U 3. alinei kaže se: „Odbornikom izabran biti može samo občinar pripadnik i občinar posjednik. Ovo „i" nebi se imalo konjunktivno uzeti, nego disjunktivno, t. j. imalo bi se kazati: „.... občinar pripadnik, ili občinar posjednik". S toga predlažem, da se mjesto onoga „i" stavi: „ili", da bude pravilnije izraženo ono, što se izraziti hoće.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora s izpravkom g. zast. Jurkovića?

(Glasovi: primamo.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 33. (sada 30.)

Prema §. 31. popunjuje se tretjina občinskoga odbora zastupnici najvećih porezovnikah u občini izborom tako, da se iz dotičnih poreznih knjigah svi najviše poreza u občini platjajući občinari pronadju i točno popišu; zatim, da se izmedju ovih redom po većini njihova poreza odluči broj ovih, ravan broju opredjelenom za občinski odbor, i tada ovaj broj najvećih porezovnikah bira izmedju sebe onu ustanovljenu tretjinu občinskoga odbora.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor imade primjetbu, da se u §. 33. sada 30. u prvoj liniji poziv na §. 31. izmjeni sa §. 28., u ostalom da se primi redakcija osnove.

(Glasovi: Prima se.)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

§. 34. (sada 31.)

Aktivno i pasivno pravo izbora izvršivati nemogu c. kr. aktivni vojnici služeći kod linije, pomorstva ili domobranstva, a nesmije ga izvršivati, koji je osudjen ili stavljen pod obtužbu radi kakova zločina, zatim kakova prekršaja ili prestupka proiztekavšega iz koristoljublja ili vriedjajućega javnu ćudorednost, nadalje koji stoji pod stečajem; — muževi stariji od 60 godinah nisu dužni preko svoje volje primiti službu odbornika.

(Prima se.)

Bilj. **Ladisl. Thaller** čita:

Poglavje VI.

Izbor odbora.

§. 35. (sada 32.)

Izbor občinskoga odbora rukovodi kotarska oblast.

U zakonom opredieljeno vrieme imade kot. oblast opredjeliti rok za izbor odbora; prema tomu roku imade se ustanoviti vrieme, u kojem će občinsko poglavarstvo prigotoviti i javno izložiti listinu biračah i najvećih porezovnikah, protiv kojoj se mogu u roku od 8 danah činiti prigovori, koje će ponajprije občinska, zatim županijska i napokon zemaljska oblast riešavati, ako budu stranke u istom roku putem utoka takovo višje riešenje zahtjevale.

(Prima se.)

Bilj. **Ladisl. Thaller** čita:

§. 36. (sada 33.)

Na temelju izpravljenih listinah preduzeti će se na ustanovljeni rok u prisutju izaslanika kot. oblasti izbor odbornikah; svaki birač imade k izboru osobno doći, te tamo glasovati za svoje kandidate ustmeno.

Budući da odbornikom izabran biti može samo občinar pripadnik i občinar posjednik (§. 32.), to se padši na koga drugoga glasovi smatraju kao da nisu podani.

Odbornikom izabran smatra se onaj, za koga je glasovala nadpolovična većina prisutnih; ako su glasovi razdieljeni na korist više kandidatah, ponavlja se izbor izmedju dvojice, koji su imali najviše glasovah; ako pako imade dvojica ili više njih jednako glasovah, uvršćuje se u užji izbor stariji na godinah kandidat.

Nakon zaključena izbora, ako nitko od prisutnih izbornomu činu neprigovori, može izaslanik politički izborni čin odobriti i izabrane odbornike odmah zapriseći; ako li se pak od koje strani izbornomu činu obraz-

Digitized by Google

loženo prigovori, tada se mora izborni zapisnik podnieti županiji na razsudjenje.

Izvj. **Ljudevit Raizner**. Odbor predlaže: (čita)

U §. 36. osnove sada 33. alineji 2. da se promieni poziv na §. 32. sa „29.“, 3. alinee 6. linija od rieči „glasovah“ da glasi: „uvršćuju se u užji izbor stariji u godinah kandidati“, u 4. alinei, 3. liniji da se u mjesto rieči „odbore“ stavi odbornike.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 37. (sada 34.)

Ako tečajem jedne izborne periode postane koji odbornik za čast svoju nesposoban (§. 32., 34.), ili ako umre, tad će izabrati občinski odbor novoga odbornika izmedju sposobnih občinarah uz točno obdržavanje ustanovah §. 32. točka 2., i §. 33.

Izbor taj valja samo za onu periodu službovanja, u kojoj je novi odbornik izabran.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 37. sada 34. poziv na §§. o. z. promjeni polag sadanje numeracije, i to: 32. sa 29., 34. sa 31. i 33. sa 30.; u ostalom da se redakcija osnove primi.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 38. (sada 35.)

Svaki izabrani odbornik, ako nije zakonom oprošten (§. 34.), dužan je padši na se izbor prihvatiti pod globom od 50 for., koja pripada ubožkoj občinskoj zakladi.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 38. osnove, sada 35., liniji 1 za riečju „izabrani“ dodade: „u občini stanujući“, i da se poziv na §. 34. promjeni sa §. 31.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 39. (sada 36.)

Protiv neurednostim, koje bi se kod izbora sbile, pristoji uvriedjenoj stranci u roku od 3 dana pravo pritužbe na županiju, koja postupak nevaljanim proglasiti i novi izbor odrediti može.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Poglavje VII.

Činovničtvo občine.

§. 40. (sada 37.)

Činovničtvo občinsko sastoji iz sudca ili kneza, bilježnika i ostalog za obavljanje eksekutive potriebitog osoblja.

Broj i plaću toga osoblja opredjeljuje občinski odbor. Služba bilježnika je stalna, ostali činovnici (službenici) biraju se na tri godine.

Sudca ili kneza i bilježnika bira odbor na predlog političkog izaslanika.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da u §. 40. sada 37. alinei 2. izostane rieč „službenici“, u ostalom da se primi redakcija.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 41. (sada 38.)

U izbornoj skupštini treba da budu prisutne dvie trećine odbornikah.

Izabranim se smatra onaj, za koga glasuje nadpolovična većina prisutnih; kad se nadpolovična većina postići nebi mogla, poduzimlje se izmedju najviše glasovah imajuće dvojice užji izbor. Kod razpolovljenih glasovah odlučuje predsjednik. Čim bude izbor valjano dovršen, imade politički izaslanik izabrane činovnike zapriseći ovako: „Ja N. N. prisižem, da ću njegovu c. kr. Veli„čanstvu cesaru austr., apostolskomu kralju ugarskomu, „hrvatskomu, slavonskomu i dalmatinskomu biti vjeran „i odan, da ću štovati zakone, da ću sa N. N. službom „svojom spojene dužnosti vršiti točno i savjestno, i da „ću državnomu ustavu svedj vjeran ostati. Take mi Bog pomogao itd.“

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 41. sada 38. alineji 8. da se iza rieči „prisižem“ pod klausulom stavi (zaklinjem se), zatim u liniji 9., 10. da se rieči „hrvatskomu, slavonskomu i dalmatinskomu“ — tako stave: „dalmatinskomu, hrvatskomu i slavonskomu“ — te da se u predzadnjoj liniji iza rieči: „državnomu“ dodadu rieči: „i zemaljskomu“, a da na svršetku izostanu izpostavljeni „i t. d.“

Ova rieč „zaklinjem se“ dodana je zato, što se u Slavoniji kaže: zaklinjem se, a u Hrvatskoj: prisižem.

(Prima se odborov predlog.)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

Digitized by Google

§. 42. (sada 39.)

Svaki je činovnik i službenik občinski u izpunjenju dužnostih svojih odgovoran občinskomu odboru, koji je vlastan proti občinskim činovnikom i službenikom, izim občinskoga suca, iztragu odrediti, te krivca budi ukorom budi globom od 1 do 10 for., a službenika i odpustom od službe kazniti.

Občinski sudac i bilježnik nemože biti odpušten osim po županiji usljed iztrage po njoj odredjene.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 42. sada 39 u 4. liniji iza rieči „sudca" pod klausulom doda rieč (kneza), i to s razloga, što se u Hrvatskoj veli sudac, a u Slavoniji knez.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 43. (sada 40.)

Ako bi se tečajem službovne periode izpraznilo mjesto kojega činovnika, imade se isto po propisu predidućeg §-a popuniti.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, (čita)

U §. 43. sada 40. da se u 3. liniji izpusti rieč „predidućeg" to da se stavi §. 38.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Pogljavje VIII.

Rukovanje posalah.

A) Naravnoga djelokruga.

§. 44. (sada 41.)

Glede posalah naravnoga djelokruga zaključuje odbor občinski u svojih skupštinah većinom glasovah prisutnih odbornikah, na koliko ovaj zakon inače ne odredjuje.

Za stvaranje valjana zaključka treba da bude prisutna nadpolovična većina ukupnih odbornikah.

Občinske skupštine imadu se držati u prisutju političkog izaslanika svaka dva mjeseca jedan put.

Ako bi sudac ili knez ili višja politička oblast za potrebito pronašla, ili većina zastupnikak to zahtievala, mora se sazvati izvanredna občinska skupština.

O držanju skupštine mora se uviek ubavjestiti kotarska oblast.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 44. sada 41. alinei 3. izpuste rieči „u prisuću političkoga izaslanika", u ostalom predlaže, da se redakcija primi.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 45. (sada 42.)

Zaključci skupštine moraju se uvrstiti u zapisnik, koga vodi bilježnik; zapisnik taj podpisuju uz izaslanika političke oblasti, sudca ili kneza, bilježnika, jošte i dva odbornika.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 45. sada 42. da u 3. liniji izostanu rieči „izaslanika političke oblasti"; pred rieč „bilježnika" da se stavi „i" te da se na svršetku doda: „koji se kotarskoj oblasti za 3 dana na uvidjenje u izvoru predložiti imade u onih slučajevih, u kojih politički izaslanik dotičnoj skupštini prisustvovao nije."

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 46. (sada 43.)

Kad bi občinski odbor stvorio zaključak, kojim se njegov djelokrug prekoračuje, ili koji bi bio protiv obstojećim zakonom, ili bi prouzročivao občini štetu, dužan je politički izaslanik izvršbu takova zaključka obustaviti, i dotični zapisnik skupštinski u roku od 24 sata županiji na prosudjenje podnieti.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 46. sada 43. liniji 4. izza rieči „izaslanik" metne „odnosno katarska oblast"; u ostalom da se primi redakcija. (Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 47. (sada 44.)

Ako se zaključci skupštinski tiču pojedinacah, imadu se dotičnikom proglasiti, kojim pripada u roku od 8 danah pravo utoka na županiju i u III. molbi na zemaljsku vladu; dokle zaključak pravomoćnost nesteče, nemože se ovršiti izim slučajah policajnih i slučajah prieke nužde.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

B. Prenešenog djelokruga.

§. 48. (sada 45.)

Poslove prenešena djelokruga obavlja sudac ili knez sa bilježnikom uz odgovornost u §. 30. b) naglašenu sa podčinjenim si osobljem polag dobivenih naredabah predpostavljene si oblasti; strankam, koje smatraju, da su postupanjem občinskog činovnika u svojem pravu povriedjene, pristoji u roku od 8 danah utok na kotarsku oblast i u III. molbi na županiju, odnosno u drugoj molbi na županiju a u III. molbi na zemaljsku vladu. Utok takov neobustavlja ovršbu.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 48. sada 45. liniji 2. poziv na §. 30. promjeni sa „§. 27." (Prima se.)

Digitized by Google

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 49. (sada 46.)

Mjestno sudstvo ovršuje u prenešenom djelokrugu občinski odbor polag obstojećih propisah, dokle zakonom inače odredjeno nebude.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 49. sada 46. izostave rieči: „u prenešenom djelokrugu.“

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Poglavje IX.

Troškovi uprave.

§. 50. (sada 47.)

Troškove učinjene na sveobću korist občine, nosi sama občina, te ih pokriva potrošarinom (§. 18. nagod. zak.) i inimi svojimi dohodci, a na koliko ti nedostižu, občinskim nametom; u tu svrhu dužan je svaki občinar i stranac po razmjerju svoga posjeda ili zanimanja po ustanovah ovoga zakona doprinositi.

(Prima se.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 51. (sada 48.)

Za razmjerje nošenja občinskih teretah ustanovljuju se sliedeća načela:

a) za namirivanje občinskih upravnih troškovah, na koliko ovi nisu sa inimi dohodci občine pokriti, razporezuje se medju sve občinare i strane (§. 50.) občinski namet (§. 29 točka 3.), i to po ključu državnoga poreza, kojega dotičnici plaćaju;

b) kod občinskih radnjah, kao putevah, grabah, sipovah, kanalah i mostovah, na koliko kod ovih posalah ručnih i voznih težakah treba, nose teret svi občinari po razmjerju za posao sposobnih mužkaracah (od 16. do 60. godine) i po razmjerju tegleće marve;

c) školske novčane i gradjevne terete nose občinari dotične školske občine, isto tako gradjevne terete crkvah, grobljah, župničkih stanovah ili sgradah nose dotični župljani vazda u razmjerju naglašenom u točkah 1. i 2. ovoga §-a.

d) občinari posjednici i vlastnici plemićkih dobarah neprinose za pokritje svakovrstnih občinskih troškovah više, nego li najači občinar dotične občine, koja odredba valja i u obziru občinskih radnjah;

e) u predmetu novčanih i gradjevnih troškovah školskih imadu se ugovori, na koliko takovi obstoje, i nadalje u krieposti uzdržati, isto tako imade se kod gradjevinah, crkvah, grobljah itd. (točka c) obzir uzeti na dužnosti pokroviteljske i na obstojeće možda u pojedinih slučajih posebne ugovore.

Državni i municipalni činovnici, vojnički častnici i učitelji pučkih učionah neplaćaju od svoje plaće odnosno mirovine občinski namet.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže: (čita)

U §. 51. sada 48. alineji 2. a) liniji 4., da se poziv §. 50. i 29. promjeni sa pozivi na §. 47. i 26. — a alineji c) na svršetku da se poziv na točke 1. 2. promieni sa a) i b) — u 5. alineji d) liniji 1. da izostane rieč „plemićkih“, a u 2. liniji da se iza rieči „dobarah“ stavi „s kojimi je prije g. 1848. jurisdikcija skopčana bila“ — u predzadnjoj liniji, da se u mjesto riečih „koja odredba“ kaže „koje mjerilo“ — u 7. alineji iza prve rieči „Državni“ da izostane „i“, a poslje rieči „municipalni“ da se dodade „i občinski.“

Stjepan Stiglić: Vis. sabore! S razloga, što ovako nebi odgovarala zadnja alinea ovog §. glede župnikah i kapelanah u našoj senjskoj biskupiji, koji imadu veoma slabe plaće, bio bi ja pokornoga mnienja, da bi se još alinea dodala ovako glaseća: „Isto tako neplaćaju občinski namet župnici i kapelani od svoje plaće, u koliko takovu u gotovom novcu primaju.“

(Prima se odborov i Stiglićev predlog.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 52. (sada 49.)

Pravo razporezanja občinskih teretah pristoji pod nadzorom kotarske oblasti občinskom odboru, koji je dužan tečajem svake godine, i to najdulje do 15. mjeseca studena sastaviti proračun za buduću godinu, pošto bude proračun taj tečajem osam danah u občinskoj kući občinarom na ugled izstavljen, predložiti ga kotarskoj oblasti za potvrdjenje; pronadje li kot. oblast proračun taj nepotvrditi, ili misli koj občinar, da je proračunom u pravu svojem povredjen, imade se proračun taj županiji za potvrdjenje podastrti.

Kada bude proračun po kot. oblasti, odnosno po županiji potvrdjen, što svakako do svršetka godine biti mora, stiče svoju pravovaljanost, te služi občinskim organom za mjerilo tako da se isti proračun bez naročite dozvole kotarske odnosno višje oblasti u nijednoj točki promjeniti niti prekoračiti nesmije.

Digitized by Google

§. 53. (sada 50.)

Vrhu svih primljenih občinskih dohodakah i uplaćenih troškovah imade dotični u tu svrhu po odboru imenovani organ voditi točan račun; taj račun imade se svršetkom godine za cielu minulu godinu valjano zaključiti, u sjednici občinskoga odbora točno pretresti, po političkom izaslaniku, dotičnom računopoložitelju, sudcu ili knezu, bilježniku, dvih odbornicih podpisati, te svakako jošte tečajem mjeseca siečnja sliedeće godine županiji za odobrenje predložiti, uz pravo utoka od županije na zem. vladu, pristojećeg svakomu, koj bi držao da je u pravu svojem povriedjen.

Poglavje X.

Obskrba siromakah.

§. 54. (sada 51.)

One občinare, koji si vlastitimi silami nisu kadri pribaviti potrebito za život uzdržavanje, dužna je občina, ako nitko drugi nije zakonom obvezan, u pojedinih slučajih dotičnika obskrbiti.

Ako tko dužnu po zakonu obskrbu kojemu siromaku bez razloga uzkraćuje, ima se na to zakonitim putem prisiliti; medjutim pako mora občina uz pravo na naknadu troškovah dotičnu obskrbu preuzeti.

§. 55. (sada 52.)

Na obskrbu spada nuždno uzdržavanje, u bolesti potrebita njega, a kod djece i odgojivanje.

§. 56. (sada 53.)

Troškove osobah bez občinarskog zavičaja, koji nastanu do njihovoga pridieljenja (§. 17) namiruje zemlja.

(Svi ovi paragrafi, za koje odbor primljenje redakcije predlaže, budu redom ovako primljeni.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

§. 57. (sada 54.)

U priekoj nuždi dužna je občina i strane siromake obskrbivati, a bolestnike njegovati, podjedno pako odmah pod pretnjom zamudom nastalih nepovoljnih posljedicah dotičnu občinu o tom obaviestiti, ili ako je nepoznata, istu potražiti.

Naknadu tim načinom nastalih troškovah može tražiti občina od dotičnog obvezanika, ili kad ih taj namiriti nebi mogao, od njegove občine.

Izvj. **Ljud. Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 57. sada 54. alinei 1. liniji 3. u mjesto rieči „zamudom“ stavi rieč: „propuštenjem“.

(Prima se.)

Zatim predlaže, da se stavi novi §. ovako glaseći:

„§. 55. Občina rukovodi ubožku zakladu, u koju imadu teći svi novci toj svrhi namienjeni“.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je po odboru predloženi §. 55.

Bilj. **Ladisl. Thaller** čita:

Poglavje XI.

Vrhovni nagled.

§. 58. (sada 56.)

Vrhovni nagled nad upravljanjem občinskih poslovah obavlja županija stranom kroz kotarske oblasti, stranom kroz svoje izaslanike.

Za osvjedočit se, da se poslovi občinski redovito i točno upravljaju, da se posvud izpunjuju dužnosti občine, vlastna je županija zaiskati svagda potrebne izkaze, ugled u spise, račune, izprave i zapisnike, te pronašav, da je štogod proti zakonom ili proti pravoj volji občine na očitu čiju štetu odredjeno ili izvedeno, dotičnu odredbu ili izvedenje obustaviti, i občini naložiti, da u odnosnom predmetu povede novu razpravu i svoj zaključak zakonu i obstojećim propisom prilagodi.

Ako občinski odbor ili občinski činovnik znatno, ili više putah prekrši svoju dužnost, vlastna je županija dotičniku zabraniti službovanje i odpustiti ga od službe, isto tako vlastna je županija, ako iz važnih uzrokah za shodno pronadje, razpustiti občinski odbor, i po njemu izabrane občinske činovnike, i odrediti novi izbor, medjutim pako, dokle se taj izvede, učiniti privremene naredbe glede uprave občinske.

U svih slučajevih pristoji strankam, koje se u pravih svojih povriedjene nalaze, utok na županiju u II. a na zemaljsku vladu u III. molbi, koj utok ipak neobustavlja izvršbu dotične odredbe izim slučajevah u ovom zakonu naročito naglašenih.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u §. 58. osnove, sada 56. alinei 1., liniji 2. iza rieči „obavlja“ umetnu: „veliki župan“, u ostalom predlaže, da se primi redakcija.

(Prima se.

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

§. 59. (sada 57.)

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

(Prima se.)

Digitized by Google

Predsjednik: G. zast. Raizner imade jedan prdlog.

Ljudevit Reizner: Vis. sabore! U domovini našoj utjeriva se porez ovrhami, naročito u kotaru ribničkom je radi toga došlo do dražbah. Tamo je jedna strana kotara ove godine potučena gràdom, a tako se za zaostali porez može prodati samo marva. Poznato je, da marva sada skoro nikakve ciene neima, te bi se na dražbi prodala pošto po to, i tako rekuć potepla. Bila bi velika blagodat za pučanstvo kotara ribničkog, da se dražba marve za porezne zaostatke obustavi do budućeg proljetja, jer će dotle ciena marvi poskočiti, a ona onda skuplje prodati Stoga stavljam predlog, da izvoli vis. sabor pozvati zem. vladu, neka se ubavjesti o stanju stvari i neka kod financialnog ministarstva nastoji izhoditi obustavu dražbe za zaostale poreze u kotaru ribničkom.

Josip Tomašić: Vis. sabore! Ja cielom dušom podupiram predlog g. zast. Raiznera, dočim je i meni do znanja došlo, da se sada u ribničkom i u drugih kotarih za zaostale poreze marva prodaje na dražbah; marva sada neima nikakve ciene; par volov, što su vredni 200 for. i više, jedva je moći prodati za 50 for. na dražbi. Zato preporučam, da vis. sabor izvoli ovaj predlog prihvatiti.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Iz kotarah pokupskih bijaše kod mene ljudih, koji stenju pod teretom javnih štibrah i exekucijah. Oni su meni kazali, da ljetos zimske strni nebijaše, te su oni kupovali kukuruzu za kruh. I ljetos kukuruza dobro urodila nije, s toga, da se je bojati, da će u proljeću biti glad, kako ga nije bilo skoro. A najgore, na što se ti ljudi tuže, jest, da se izvan ljetošnje štibre i zaostatci od prijašnjih godinah utjerivaju za njekdašnje djelovoditelje, koje bez zakona ug. ministarstvo utjeriva, neglededć na to, da su i austrijski financijeri od toga odustali, da ove zaostatke pobiru. To je takova nepravda, koja se izgovoriti nemože. S toga preporučujem vis. saboru, da uslied moje interpelacije onomadne predložene, od takove silovitosti brani narod svoj. Razlog važan, da se toj želi i tim više zadovoljiti može, je i to, što za erar nebude štete, jer financijalna uprava pobira kamate od zaostatakah.

Predsjednik: G. zast. Raizner je predložio — budući da mu je po znanja došlo, da se u kotaru ribničkom ovrha vodi za zaostale poreze, koja sada neima nikakva uspjeha, budući da je marvi loša ciena, te niti neima izgleda, da će do proljeća poskočiti. — da se zem. vlada pozove, da kod financijalnoga ministarstva ugarskog nastoji, da se ovrha obustavi. Taj predlog podupirali su gg. zast. Tomašić i Aurel Kušević.

(Glasovi: Svi.)

Dakle prima vis. kuća predlog, da se ovrha do budućeg proljeća obustavi u kotaru ribničkom?

(Glasovi: U obće, da se obustavi.)

U obće glede svih kotarah, da se vlada pozove, ljeća obustavi? da nastoji, da se ovrha do budućeg pro-

(Primamo.)

Današnju sjednicu zaključujem, i molim sutra u 10 satih. Slediti će treće čitanje ovih dvijuh osnovah; na dnevnom redu će biti zak. osnova o lovu.

Digitized by Google

Devetdeset i četvrta saborska sjednica,

držana dne 10. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Izvješća odbora o zak. osnovi ob ustrojstvu zem. računovodstva, zem. blagajne, gradjevne službe, zatim o komunikacijah. — Interpelacija zast. dra. Brlića u pogledu konkordata. — Generalna i specijalna debata o zak. osnovi o lovu.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. Ladisl. Thaller čita

Zapisnik

93. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u Zagrebu dne 9. prosinca 1870. pod predsjedničtvom presv. g. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, izvjest. Ladislav Thallera sab. biljeznika držane.

Saborski predsjednik otvori u pol deset satih u jutro sjednicu, saborski bilježnik Raizner pročita zapisnik sjednice 92., koji bi bez primjetbe primljen i overovljen.

Narodni zast. Ladisl. Thaller interpelira zemalj. vladu sledećim:

Od vremena proglašena zakona glede njekih modifikacijah kaznenoga zakona, raznose se u javnih listovih takovi glasovi, kojimi se namiče g. Josipu Žuviću biljeg izopačenja saborskoga zapisnika.

Budući se ti navodi odnose na njegovo saborsko djelovanje, koje je on tada kao vladin povjerenik obavio; — to činim na vis. zemlj. vladu, a naročito na povjerenika vladina presv. g. Josipa Žuvića, predstojnika pravosudja, interpelaciju:

Da u interesu visoke zemaljske vlade, i dostojanstva sabora na pram tim glasovom točno izjasnjenje dade

Vladin povjerenik presv. g. Josip Žuvić, predsjednik odsjeka za pravosudje odgovara, da su navodi javnih listovah, koji njega potvaraju, da je zapisnik 80. saborske sjednice u predmetu donešenoga zakona o modifikaciji njekih §§. kaznenoga zakonika, po njem vlastoručno izopačen, neistiniti — On. vladin povjerenik Žuvić, nije nigda imao saborskoga zapisnika, sadržajućeg u sebi spomenuti zakon, u rukuh svojih, i poziva se u tom obziru na nazočnoga saborskoga bilježnika narod. zast. Reiznera, koji je ovaj saborski zapisnik vodio, i dotične po saboru primljene izpravke, po zvanju svom kao dnevni bilježnik u isti zapisnik sobstvenom rukom uneo i na narod. zast. Gvozdanovića, koji je pri pretresivanju prerečenoga zakonskoga članka centralni izvjestitelj bio, te kao tokav u tiskanu osnovu zakonsku dotične izpravke takodjer sobstvenom rukom žabilježio, i napokon na kvestora saborskoga, da njemu Žuviću mnogospomenuti zapisnik nigda izručen nebiaše. Očitujuć podjedno, da je on po dužnosti svojoj dnevnik po saborskih brzopiscih vodjen u koliko ga je pogrešnim našao, izpravio, a proti komu po censuralnom odboru prigovora neima.

Narod zast. Reizner očituje, da je on zapisnik onaj, u kom se zakonska osnova o preinaki njekih §§. kaznenoga zakona nahodi, vodio i modifikacije zakonske osnove

Digitized by Google

po vladinom povjereniku predložene i po saboru primljene naročito rieči „Alinea druga“ u isti zapisnik kao dnevni bilježnik sobstvenom rukom uneo, bez da je objedjeni vladin povjerenik u zapisnik taj ma kakav uticaj imao.

Interpelant Ladisl. Thaller očituje se sa izjavom vladina povjerenika zadovoljnim. Što sabor do znanja prima.

Nastavljeno je zatim pretresanje zakonske osnove ob ustrojstvu županijah.

A. Županijska skupština.

§. 5.

Paragraf ovaj primljen je po saboru sa izpravci po odboru predloženimi i to, da se u alinei 4. pod slovom c poslie reči „svaka“ umetne „po zakonu občinskom stvorena“. na c imade se iza riečih „kotarski sudci“ dodati rieči „i pristavi“.

U alinei stražnjoj liniji trećoj imade se brisati reč „samo“ — §. dakle 5. imade glasiti ovako:

§. 5.

Županijska skupština sastoji:

a) iz dvie trećine zastupnikah občinah;

b) iz jedne trećine zastupnikah najjačih porezovnikah, i preko ovih

c) iz stanovitoga broja županijskih činovnikah.

ad a) Svaka po zakonu občinskom ustrojena občina imade biti u županijskoj skupštini zastupana, i to občine do uključivo 3000 dušah po jednom, — od 3 do 6000 po dvih, a napokon občine preko 6000 dušah po trih zastupnicih.

ad b) Zastupnici najjačih porezovnikah su oni, koji polag niže ustanovljenih načelah ovoga zakona budu po dotičnih najveći porez plaćajućih članovih županije za takove izabrani.

ad c) Aktualni podžupani. bilježnici. blagajnici, fizici, mjernici, Exactori, kotarski sudci i pristavi dotične županije uživaju pored zastupnikah skupštinsko pravo viećanja i glasovanja.

Ostalim tako aktualnim, kao začastnim činovnikom županijskim, ako nisu zastupnici občinah, ili najvećih porezovnikah, pristoji pravo informacije. na koju su pače i obvezani, kad budu kroz skupštinu na to pozvani.

§§. 6., 7., 8, 9., 10. primljeni su po saboru po predlogu vladinom bez primjetbe.

§. 11.

§. 11. primio je sabor sa izpravkom, da se u petoj liniji rieč „većina“ izmieni sa rieči „trećina“ — §. 11. dakle glasi:

Županijske skupštine imadu se držati dva puta na godinu, i to početkom mjeseca veljače, i tečajem mjeseca kolovoza. Ako veliki župan ili njegov zamjenik za potrebito pronadje, ili ako to trećina skupštinarah pismeno zatraži, imade se izvanredna skupština sazvati.

§. 12.

Primljen je po saboru po predlogu vladinom bez primjetbe te glasi;

Predsjednik skupštine pozvat će za vremena pismenom pozivnicom u skupštinu sve u imeniku uvršćene skupštinare priobćiv njim vreme i njesto držanja skupštine.

§. 13

nije primljen po predlogu vladinom već je primljena po predlogu odborovu sledeća izprava:

§ 13.

Županijske skupštine imadu izim slučajevah § 19 biti vazda javne.

§ 14.

Županijskim skupštinam predsjeduje veliki župan, te samo u njegovom zaprečenju podžupan.

§. 15. prije 14.

§ 16. prije 15.

§. 17. prije 16.

primio je sabor po predlogu vladinom bez primjetbe.

U §. 18. prije 17.

primljen je izpravak odbora sa izpravkom narod. zast. Koica, te se imadu iza riečih „odsutnu osobu“ ostale rieči do „osude“ brisati, a umetak staviti sledeći:

„Nastaje pravo szakomu skupštinaru potražiti od skupštine obsudbu uvreditelja, a skupština u trajućoj sjednici (stante sessione) sudi i to na novčanu globu od 10 do 200 for. a. vr.“

§. ovaj. imade dakle glasiti:

§. 18.

Zaptnim nalogom predsjednika mora se skupština vazda pokoriti. U slučaju, da se koji skupštinar posluži izrazom, ili činom vredjajućim dostojanstvo skupštine ili posebnu budi prisutnu budi odsutnu osobu, nastaje pravo svakomu skupštinaru potražiti od skupštine obsudbu uvreditelja, a skupština u trajućoj sjednici (stante sessione) sudi i to na novčanu globu od 10 do 200 for,

Digitized by Google

u. vr. Osude takove, protiv kojim priziva neimade, ovršuju se običnim političkim putem. Ovom se kaznom neizključuje daljni sudbeni postupak za isti učin.

§. 19. prije 18.

§. 20. prije 19.

primio je sabor po predlogu vladinom.

§. 21. prije 20.

primio je sabor po predlogu vladinom sa izpravkom narod. zast. Koića, u mjesto „stante sessione“ „u istoj sjednici“ ovjeroviti.

§. 22. prije 21.

primio je sabor sa izpravkom odborovim. da se u prvoj alineji, osmoj liniji „ako je moguće“, pak sve do svrhe alinee izpusti, — a iza riečih „zemaljskoj vladi“ umetnu one „do sredine mjeseca rujna predložiti.“ — Imade dakle glasiti:

§. 22.

Svakagodišnja veljačka skupština povjeriti će upravljajućemu ili prosebnomu odboru sastavljanje županijskoga proračuna za buduću godinu, koj se imade odmah prvih danah skupštine mjeseca kolovoza, — pošto je osam danah u županijskoj kući občinstvu na ogled izložen stajao, u pretres uzeti i ustanoviti, te zemaljskoj vladi do sredine mjeseca rujna predložiti.

Veljačka skupština imenuje takodjer odbor za pregledanje i izpitavanje računah prošle godine.

Daljne u tom predmetu uredovanje propušteno je upravljajućemu odboru. Veljačka skupština imenuje napokon odbor, koji u ime županije rukovodi poslove urbarialne. U tom predmetu nije vezana skupština na broj imenovati se imajućih odbornikah, a nemora ih niti iz svoje sredine birati, već će osobito na to gledati, da u taj odbor izabere vještake. koji će kadri i voljni biti posvetiti se toj zadaći.

Službovanje odbornikah jest bezplatno i traje jednu godinu tako ipak, da se opet izabrati mogu.

Podžupan, koji odboru tomu predseduje, sazivlje sjednice, kad za potrebito pronadje.

§. 23. prije 22.

primljen je po saboru po predlogu vladinom bez primjetbe.

§. 24. prije 23.

primljen je po predlogu odborovom sa izpravci u mjesto uključka u liniji 3. (§. 22.) §. 23. Zatim u linei sedmoj u mjesto osam, „četrnaest danah“.

§. 25. prije 24.

primljen je po predlogu odborovom, te se po tom u 3. rieči: „svi županijski“ do „naglašeni“ brisati imadu, i §. ovaj sa umetkom imade glasiti ovako:

„Pošto je zadaća upravljajućega županijskoga odbora izključivo upravna, to imadu članovi toga odbora biti svi županijski središnji u §. 5. sl. c. naglašeni činovnici, zatim iz svakoga kotara kotarski sudac ili njegov zamienik. Isto toliki broj odbornikah, koliko rečenih županijskih činovnikah imade, birati će skupština iz svoje sredine, i to po razmjerju zastupnikah občinskih, na prama zastupnikom najvećih porezovnikah §. 5. sl. a. b.

§. 26. prije 25.

primljen je po predlogu vladinom. uz izpravak u liniji 1. u mjesto §. 24. „§. 25.“

§. 27. prije 26.

zaključio je sabor brisati po predlogu odborovom.

§. 27.

prima sabor po predlogu odborovom sa izpravkom, da se u alinei 2. peta rieč „moraju“ izmieni sa „imaju“, i da se drugoj doda još treća alinea, i onda cieli §. 27. glasi ovako:

Sjednice upravljajućega odbora drže se redovito svaki mjesec jedanput, i počimlju na prvi dan istoga, ako nije svečani, — u tom slučaju pako dana sliedećega.

Odbornici, ako nisu zapriečeni, imaju na taj rok prispjeti bez svakoga dalnjega poziva.

U izvanrednih slučajevih može zakoniti predsjednik u svako vrieme pozvati upravljajući odbor.

§. 28.

primljen je sa izpravkom odborovim. da se iza rieči podžupan dometne: ili njegov zamjenik.

§. 29.

primljen je uz izpravak odborov tako: da se na svrhi §. dometne §. 16. do 21.

§. 30.

primljem je izpravak odbora, te se u prvoj liniji rieči „napose“ i „poglavarstva“ brisati imadu, i u mjesto poglavarstva umetnuti rieč „magistrata“.

§. 31.

primljen je takodjer po predlogu odborovom uz izpravke pod stavkem 2., 4., 8. umetnom 10., te imade glasiti ovako:

Digitized by Google

Županijski magistrat sastoji iz sliedećih činovnikah:

1. jednoga podžupana;
2. velikoga bilježnika i prama potrebi jednoga ili najviše dvajuh podbilježnikah;
3. jednoga blagajnika;
4. jednoga računovodje;
5. jednoga ili više fizikah;
6. jednoga ili više mjernikah;
7. za svaki kotar po jednoga kotarskoga sudca;
8. jednoga arkivara ujedno registratora;
9. jednoga ili više veterinarah;
10. jednoga kastelana;
11. za svaki kotar po jednoga ili više pristavah;
12. za svaki kotar po jednoga ranarnika i jedne primalje;
13. prama potrebi ustanoviti se imajućega broja kancelistah za središnju upravu, a za svaki kotar po jednoga ili više kancelistah.

§ 32.

primljen je po predlogu odborovom i uz izpravke, te dodatke po odboru stavljene i glasi ovako:

Podžupane, volike bilježnike. blagajnike, mjernike i kotarske sudce imenuje na predlog velikoga župana ban.

Ostale županijske činovnike §. 31. imenuje veliki župan. A kod popunjivanja gore rečenih mjestah može se samo onda iz druge županije činovnik imenovati, odnosno predložiti, ako u dotičnoj županiji usposobljenikah neimade.

Narod. zast. Aurel Kušević čini sliedeći predlog: Izbor županijskih činovnikah obavljao se je pred god 1848. na kandidaciju velikih županah kroz glavnu skupštinu, izbori ti sačinjavali su kardinalno pravo skupštinah, — kroz pravo kandidacije svih županijskih činovnikah bio je ugled i dostojanstvo velikih županah sačuvano, on predlaže, da se ti izbori i odsele skupštinam, a odnosno kandidacije vel. županom pridrže.

Na protupredlog po narod. zast. Raizneru stavljen, primljen je predlog odborov.

§. 33.

primljen je takodjer uz izpravke odborove, te izpuštanje stavke pod slovom b), imade dakle glasiti:

Kod tih imenovanjah zahteva se kod podžupanah, bilježnikah i sudacah, da su svršili pravoslovne nauke i položili teoretični državni, odnosno sudački izpit, ili da su već od prije sličnu službu s uspjehom obnašali; nadalje kod fizikah liečnička diploma, kod mjernikah ovlaštenje na samostalno izvršivanje mjerničtova.

Povrh toga usposobljenja treba svaki županijski činovnik da je:

a) dalmatinsko-hrvatsko-slavonski državljanin;

b) da se nenalazi pod stečajem, da nije kažnjen ili da nestoji pod obtužbom radi kakova zločina ili inoga kažnjiva čina, počinjena iz koristoljubja.

§. 34.

primljen je po predlogu vladinom bez primjetbe.

§. 35.

primljen po predlogu odborovom uz izpravak, te imade glasiti:

U obziru disciplinarnom podpadaju županijski činovnici vlasti velikoga župana; ako se ipak radi ob odpustu kojega županijskoga činovnika, sudi odbor, sastojeći iz pet osobah, najme velikoga župana i četirih na to po županijskoj skupštini na jednu godinu biranih zastupnikah.

§. 36.

primljen je po saboru uz izpravke odborove, te glasi:

Svaki županijski činovnik vezan je zakletvom, koja glasi ovako „Ja N. N. zaklinjem se (prisižem), da ću njegovomu Veličanstvu cesaru austrianskomu, apostolskomu kralju ugarskomu, hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu biti vjeran i odan, da ću zakon i prinadležeće službi svojoj dužnosti savjestno, točno i marljivo vršiti, te da ću državnomu i zemaljskomu ustavu svedj vjeran ostati. Tako mi bog pomogao.“

Činovnici polažu tu zakletvu u ruke velikoga župana ili njegova zamjenika, koji prvu sliedeću skupštinu o tom izvješćuje.

§. 37. §. 38.

primljeni su po predlogu vladinom bez primjetbe.

§. 39.

primljen je po predlogu odborovom sa izpuščanjem rečih u 9. liniji „drži periodične skontralne sjednice“, zatim se imade u 7. liniji u mjesto uključenoga §. 31 staviti §. 32, u 5. liniji iza rieči „kotarske“ dodati „te občinske.“

§. 40.

primljen je po predlogu odborovom, te se imadu u petoj liniji iza reči „doznačivanja“ umetnuti rieči „odgovoran skupštini odnosno upravljujućemu odboru“, u liniji sedmoj brisati reč „odgovoran“, u stavci pod d imade se brissti prva rieč „periodično“, a na mjesto „pregledati“ ima se staviti „pregledavati.“

Digitized by Google

§. 41.

primljen je po predlogu vladinom bez primjetbe.

§. 42.

primljen je sa izpravom odbora, da se iza rieči „izraditi“ uvrsti „za nje sposoban naputak“, a izpuste rieči „za pojedine županije posebne naputke.“

§. 43.—44

primljeni su po predlogu zemaljske vlade bez primjetbe.

§. 45.

primljen je uz izpravak odborov, da se u drugoj linei u mjesto brisati se imajućih riečih „pa su se učinili“ umetnu one „a učinjene su“, u stražnjoj liniji imadu se iza reči „privatnom“ umetnuti reči „na temelju likvidiranja županijskoga računovodje.“

§. 46.

primljen je uz izpravak u linei 6., da se u mjesto u roku od 8 danah stavi od 14 danah.

§. 47.

primljen je po saboru uz izpravke narod. zast. Koića, da se u alineji drugoj iza reči „velikomu“ umetne reč „županu“, zatim narod. zast. Reiznera, da se u alinei četvrtoj slovo a) iza riečih „tičući se“, umetnu još rieči „javnoga obćenja na kopnu i vodi, uzdržavanje javnih drumovah i mostovah, zatim narodnoga poljarstva“ i. t. d. onda sa izpravci odborovimi, da se kod stavke m) iza rieči prodajah, doda rieč „pokretninah.“

Stavka pod slovom n) da se sasvim izpušća i onda dojduće tri stavke imadu dojći pod n, o, p. te tako glasi §. 47. ovako: (Vidi 93. sjednicu, strana 1239.)

§. 48, 49 i 50.

primljeni su po predlogu vladinom bez svake primjetbe.

§. 51.

primljen je po saboru sa izpravkom odborovim, da se iza rieči posebnik umetnu „na temelju likvidacije županijskoga računovodje.“

§. 52., 53., 54., 55., 56. i 57.

primljeni su po predlogu vladinomu bez svake opazke.

§. 58.

primljen je po predlogu odborovom uz dodatak na svrhi alineje prve sledeći:

„Za vreme iztrage do pravomoćnosti presude pripada iztraženiku u ime alimentacije trećina plaće.“

Narod. zast. Kušević Aurel predlaže: neka se svi §. glaseći o disciplinarnoj vlasti izpuste, te županijski činovnici drugim javnim činovnikom jednaki uzpostave, ili neka se županijsko činovničtvo pod disciplinarnom vlastju stojeće kani mandatah saborskoga zastupstva, a narod neka takove zastupnike nebira, — predlaže, da bi se o tom osobno glasovalo. — Narodni zast. Hrvoić stavlja protupredlog razlažuć, da bi vrlo žalostno stanje činovnikah bilo, kad nebi za njih bilo disciplinarnih naredbah; označujuć kada i kako se činovnici iz častih svojih dignuti mogu, moli predlog narod. zast. Aurela Kuševića zabaciti.

Saborski predsjednik predlaže, neka bi se po prepisu poslovnika „deset“ saborskih članovah dignulo, koji traženo po narod. zast. Kuševiću osobno glasovanje podupiru, — dočim se 10 podupirućih članovah nije našlo, propao je predlog narod zast. Kuševića, a razprava zakonske osnove o ustrojstvu županijah nastavljena, u kojoj

§. 59.

primljen bi s izpravkom odborovim, da iza riečih zemaljsku vladu“ umetne „(§. 44.)“, a na svrhi alineje da se „(§. 44)“ izpusti; u liniji drugoj da se iza rieči „župana“ dodadu rieči „odnosno odbora“.

§. 60.

primljen je po saboru izpravljen po zemaljskoj vladi, uz izpravak odborov, da se u prvoj alineji trećem redu iza rieči „sastojeće“ umetnu rieči „izim kotarskih sudovah“

§. 61.

primljen je umetnut po odboru sledeći: „Sa županijskimi sada služećimi činovnici, koji se kod ovog preustrojenja nebi mogli namjestiti, postupati će se u pogledu njihove providbe isto tako, kako se u sličnom slučaju sa kraljevskimi činovnici postupa, te će jim se njihovo dosadanje neprekidno, budi državno, budi municipalno službovanje kod odmjerenja mirovinah računati.

U mjesto §. 61 stoji

§. 62.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

Čim bi tako izpravljena zakonska osnova ob ustrojstvu županiah primljena bila, udaljio se je saborski predsjednik, a njegovo mjesto zauzeo drugi podpredsjednik Petar Maljevac te je preduzeta razprava.

Digitized by Google

Zakonske osnove ob uredjenju občinah.

Narod zast. izvjestitelj Reizner čita dopis sviet. bana obrazložeći potrebu donešenja zakonske osnove ob uredjenju občinah, a po tomu preduzeta je razprava same zakonske osnove.

Primljen je

§. 1.

po predlogu vladinom bez promjene.

§. 2.

alinea prva imade se izpustiti. te u mjesto nje primljen predlog odborov:

Prvobitni ustroj i arondiranje občinah na temelju ovoga zakona prinadleži županijskim, kroz velike župane sastaviti se imajućim povjerenstvom, kojih poslovanje razpraviti će se kroz prvu županijsku skupštinu, te će se zemaljskoj vladi za konačno odobrenje podastreti.

U drugoj alinei umetnute su rieči iza „samo“ „zaključkom skupštine“ „uz odobrenje“ a brisane „uz dozvolu zemaljske vlade.“

§. 3.

primljen je po saboru po predlogu vladinom bez promiene.

Poglavje II.

Občinari.

§. 4., 5. do uključivo 14 primljeni su po predlogu vladinom bez primjetbe.

§. 15.

primio je sabor po predlogu odborovom, da se iza rieči „uvesti“ stavi umetak glaseći: „i obstojeća povisiti dozvolom županije.“

§. 16., 17.

primio je sabor bez promjene po predlogu vladinom i i odborovom.

§. 18., 19., 20.

izpustio je sabor sasvim

§. prije 21. sada 18.
„ „ 22. „ 19.
„ „ 23. „ 20.
„ „ 24. „ 21.
„ „ 25. „ 22.
„ „ 26. „ 23.
„ „ 27. „ 24.
„ „ 28. „ 25.

primljeni su po predlogu zemaljske vlade bez promjene.

U §. prije 29. sada 26. primljeni su predlozi odborovi, da se u stavci 16. iza rieči „izdavanje“ stavi rieč „odpustnicah“, ostale rieči da se izpuste.

U stavci 18. slovo d) četvrtoj liniji, da izostanu rieči „ili na koliko bude občina na vršenje njihovo po vojničkoj oblasti zatražena“.

U §. 27. prije 30.

imade se po predlogu odborovu u alinei 2. liniji prvoj zamjeniti rieč „podčinjenim“ sa riečju „prideljenim“.

U §. 28. prije 31.

primljeno, da se na početku linije 5. stavi pod klausulom (§. 2.), zatim da se u alinei 3. pri svrhi rieč „vlade“ izmjeni sa riečjn „županije“.

Poglavje V.

Pravo izbora.

§. 29. prije 32.

primljeno, da se na svrhi alineje druge dodadu rieči „u korporacijah jedan član vlastničtva“.

U alineji 3. iza rieči posjednik imade se inklavirati (§. 4. c.), a na predlog nar. zast. Jurkovića primljeno je, da se u istoj alinei liniji drugoj slovo „i“ sa „ili“ zamjeni.

§. 30. prije 33.
§. 31. „ 34.
§. 32. „ 35.

primljeni su po predlogu vladinom.

§. 33. prije 36.

primljen je time, da se u alinei trećoj, liniji 6. iza rieči „glasovah“ doda: „u izbor stariji u godinah kandidati“.

U 4. alinei, da se u mjesto rieči „odbore“ stavi „odbornike“.

U §. 34. prije 37.

da se citata na §§. po sadašnjih paragrafih poprave.

U §. 35. prije 38.

prvoj liniji iza rieči izabrani imadu se umetnuti rieči „u občini stanujući“.

§. 36. prije 39.

primljena je redakcija.

Poglavje VII.

Činovničtvo občine.

§. 37. prije 40.

u alinei 2. imadu izostati rieči „službenici“.

Digitized by Google

U §. 38. prije 41.

imadu se u alineji drugoj iza rieči „Ja N. N.“ staviti „zaklinjem se“ sub klausula „(prisižem)“. zatim pred rieči hrvatskom rieč „dalmatinskom“ i u predstražnjoj linei za riečju državnom umetnuti rieč „i zemaljskomu“.

U §. 39. prije 42.

alinei 2. imade se iza rieči „sudac“ sub klausula staviti rieč „(knez)“.

U §. 40. prije 43.

imade se u stražnjoj linei postaviti iza §. (38.).

U §. 41. prije 44. alinei 3. imadu se izpustiti rieči „u prisuću političkoga izaslanika“.

U §. 42. prije 45.

imadu se u liniji 3. izpustiti rieči „uz izaslanika političke“.

§. 43. prije 46.

§. 44. „ 47.

§. 45. „ 48.

primljeni su po predlogu vladinom sa izpravkom citata na §. 30.

§. 46. prije 49. primljen je sa brisanjem riečih „u prenešenom djelokrugu“.

§. 47.

primljen je po predlogu vladinom bez promjene.

§. 48.

alinei 2., liniji 4., da se pozivi na §. 50. i 29. promjene sa pozivi na §. 47. i 26., u četvrtoj alinei da se pozivi na §. takodjer sa onima po novomu redu izmjene, u stražnjoj alineji prima se predlog narod. zast. Stiglića, da se iza rieči „činovnici“ uvrste rieči „župnici i kapelani gotovu novčanu plaću primajući“.

§. 49., 50., 51., 52., 53. primljeni su po predlogu vladinom.

U §. 54. imade se u mjesto rieči „zamudom“ umetnuti rieč „propustom“.

§. 55.

primio je sabor novi ovako glaseći: „Obćina rukovodi ubožku zakladu, u koju imadu teći svi novci toj svrhi namienjeni“.

§. 56.

u alineji prvoj liniji 2. iza rieči „obavlja“, da se metne „veliki župan“.

§. 57.

da se primi po osnovi.

Po tako zaključenom pretresanju zakonske osnove ob uredjenju obćinah primljen je po vis. saboru predlog narod. zast. Raiznera poduprt po svih saborskih članovih, neka se pozove zem. vlada, da ona kod financijalnoga ministarstva u Pešti nastoji obustaviti exekucionalnu ovršbu prodaje marhe radi poreza do budućega proljeća. Saborski podpredsjednik zaključi sjednicu u jedan sat poslje pol dana, a drugu ureče za sutra, 10 satih u jutro

V a k a n o v i ć s. r.
sab. predsjednik.

L. T h a l l e r s. r.
bilježnik.

Jovan Živković: Vis. sabore! Jednu primjetbu imam glede zapisnika proti običaju, da kad se govori o vladinih povjerenicih, metju se tituli, kao što ovdje svagdje stoji „presvietli.“ Druga je primjetba stvarna. Ja mislim, kada koji interpelant stavi interpelaciju, a interpelat na nju odgovori, tada interpelant kaže, da je zadovoljan ili ne. Samo to ima u zapisnik doći, a ne i obrazloženje interpelanta, zašto je zadovoljan ili ne. Taj običaj vlada u parlamentih. Ovdje je g. bilježnik, ujedno interpelant jučerašnji stavio i svoje razloge u zapisnik, zašto da je s odgovorom zadovoljan, i navodeći resumée kaže napokon „što je sabor na znanje uzeo.“ To nije izraz sabora, dočim sabor nije njegovu izjavu, nego izjavu g. vladinoga povjerenika na znanje uzeo. Stoga predlažem ispravak ovaj, da u zapisnik ovako dodje: „Kad je interpelat odgovorio, očitovao se je interpelant zadovoljnim, a tako je sabor izjavu vladinog povjerenika na znanje uzeo.“ To odgovara stanju stvari.

Josip Žuvić: Vis. sabore! Prvu stavku opazke g. Živkovića podpuno uvažavam, t. j. da kad se govori o povjerenicih vladi u zapisniku, netreba stavljati titulah. To se lahko izpravi, dočim se jednostavno briše u zapisniku, koji još nije ovjerovljen. Što se druge opazke tiče, gdje g. Živković predlaže izpravak zapisnika, pozivajuć se na parlamentarni običaj, po kojem da interpelant samo očituje, da je s odgovorom zadovoljan ili ne, a sabor onda da prima izjavu interpelata na znanje, taj običaj doista vlada u parlamentih; i ja mislim, da je taj običaj točan, da interpelant, kad nije zadovoljan, nije dužan saboru račun dati o svojih razlozih, zašto zadovoljan nije, nego mu stoji prosto poprimiti korake, koje scieni da su potrebni za njegovu svrhu. Obratno, ako je interpelant s odgovorom zadovoljan, istim načinom niti je dužan niti vezan dati razloge, zašto je zadovoljan. G. Thaller je u istinu jučer, kad se je odgovorom za-

Digitized by Google

dovoljan očitovao, obrazloženu izjavu vis. saboru učinio; nu budući da sam i ja toga mnienja, da ovo obrazloženje interpelanta nespada u interpelaciju samu, nego spada u okvir njegova uvjerenja, i budući dosad kod nas nije bilo drugoga običaja, stoga bi i ja sa svoje strane g. interpelanta zamolio, da izvoli odstupiti od motivacije svoga zadovoljstva, nego da u zapisniku jednostavno izjavi: interpelant zast. Thaller zadovoljio se je s odgovorom, sabor izjavu prima na znanje.

Bilj. **Ladislav Thaller**: Vis. sabore! Što se tiče titulaturah u zapisnik uvršćenih, to moram izjaviti, da sam ih ja samo u toliko uveo, u koliko su one u samoj interpelaciji navedene; inače titulaturah nisam upotrebio. Ako želi vis. sabor, da titulature iz same interpelacije izbrišem, neimam ništa proti tomu. G. Živkoviću nadalje imam odgovoriti to, da sam ja interpelanta Thallera zadovoljstvo u zapisniku onako stavio, kako ga je interpelant Thaller izrekao. Medjutim, ako vis. sabor primi, da se to prosto u zapisnik stavi, ja ću to učiniti.

(Glasovi: tako, tako.)

Predsjednik: Zapisnik će se ovjeroviti polag izpravka g. Živkovića, s kojim se takodjer g. interpelant zadovoljuje.

Prije nego-li predjemo na drevni red, čast mi je priobćiti podneske, koji su na vis. kuću prispjeli, i zatim će g. Brlić jednu interpelaciju staviti.

Županija sriemska moli za uvršćenje u proračun njekih najmovinah za stanove tamošnjih županijskih sudovah.

Dočim je odbor za proračun svoje djelovanje svršio, mislim, da bi se molbenica ustupila zem. vladi na uredovanje.

(Prima se.)

Saborski odbor za pretres zak. osnove ob ustrojstvu zem. računovodstva podastire svoj zapisnik.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita zapisnik odbora ob osnovi zak. za začunovodstvo.

Predsjednik: Doći će na dnevni red, kako je vis. kuća već zaključila, izza pretresa zaključnih računah za g. 1869.

Saborski odbor za pretres zak. osnove ob uredjenju zemaljske blagajne podnaša svoje izvješće.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita izvješće odbora o zem. blagajni.

Predsjednik: Doći će na dnevni red izza zaključnih računah za g. 1869.

Saborski odbor za pretres zak. osnove ob ustrojstvu gradjevne službe podnaša svoje izviešće.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita izvešće odbora ob osnovi zakona glede ustrojstva gradjevne službe.

Predsjednik: Doći će na dnevni red izza prediduće osnove.

Saborski odbor za saborske troškove podnaša izvješće. (Ide na kontrolni odbor.)

Saborski odbor za komunikacije podastire svoje izvješće.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita izvješće odbora za komunikacije.

Predsjednik: Staviti će se na drevni red izza onih zak. osnovah, o kojih su izvješća malo prije čitana.

Dočim neima više podnesakah, red je na g. Brliću, da stavi svoju interpelaciju.

Dr. **Ignjat Brlić**: Poznato je vis. saboru, da je za vreme absolutnoga vladanja stvoren ugovor medju Nj. c. kr. ap. Veličanstvom i svetim otcem rimskim papom ob odnošajih crkve katoličke u Austriji. Ovaj ugovor, kojega njeki pisci, a većina pisacah kanoničkoga prava, uvršćuju u red medjunarodnih ugovorah, taj ugovor, takodjer konkordat ili konvencija nazvan, stvoren je bez sudjelovanja narodah austrijskih. Odkad je pako Nj. Veličanstvo izvolilo zemljam ugarske krune ustav milostivo povratiti, od ono doba nastala je dvojba, da li taj konkordat takodjer u zemljah ugarske krune obveznu moć ima. U Ugarskoj, gdje se zaista ustav povratio, gdje se ustavno vlada, i slobodoumni zakoni stvaraju, lahko se je u tom pogledu sporazumio zastupnički dom sa vladom; ali kod nas, gdje smo iz absolutizma prešli u stanje, za koje je preblaga rieč absolutizam, neima toga sporazumljenja izmedju vlade i sabora.

Za obrazloženje onoga, što sam rekao, i da bi vis. ovaj sabor podpuno shvatiti mogao moju interpelaciju, hoću u kratko kazati, u kojem se položaju ta stvar danas kod nas nalazi.

Ovaj sabor nije imao dosada povoda zakonita, da svojemu mnienju u smotrenju konkordata zakoniti kakov izraz dade. Što se konkordat spominje u ovoj vis. kući, to je, ako se nevaram, bivalo dvaputa, i tu je veleštovani član sabora g. zast. Stojanović našao vazda potrebno — prem nije razlogah naveo — kazati i protestirati proti tomu, da konkordat kod nas obveznu moć ima. Ova je izjava jednostavno došla samo u dnevnik, do razprave saborske ili zaključka u tom pogledu nikada došlo nije, nego ovu je izjavu vis. sabor kao mukom

Digitized by Google

primio dakle formalno; nego materialno. stvarno imala je vlada, koje povjerenici ovdje sjede, smatrati, da sabor takodjer to mnienje mučke dieli. Zato se nisam malo začudio, kad sam čitao u službenih novinah — mislim da je početkom listopada bilo — naredbu svjetloga bana, koju je on u protivštini sa ovim presumtivnim mnienjem sabora, i nesaslušav ovaj sabor u tako važnom predmetu, kaošto je konkordat, koji se svih državljanah bez razlike konfesije tiče, izdao na prabiskupa i biskupe naše domovine, gdje se uzpostavlja „placetum regium", t. j., gdje njim kaže, da neimadu prava proglasiti nijedne naredbe sv. otca pape, koja nije potvrdjena po Nj. Veličanstvu kralju. Glede sadržaja te naredbe nebi imao in merito ništa primjetiti, nego samo mi je u oči palo uzpostavljenje ove naredbe, jer u obrazloženju veli se: (čita dotičnu točku naredbe.) Dakle ovo obrazloženje ide na to, da je odkaz, ili upravo da kažem, ukinutje konkordata sljedilo od Nj. Veličanstva, i da je svjetli ban to pred očima imao, da je u smislu toga ukinutja, a ne u smislu našega tumačenja ustavnih zakonah, „placetum regium" na novo uzpostavljen. Naredbom ovom ukida se samo jedna jedina ustanova konkordata, dočim se može presumirati, da i nadalje one ostale ostati imadu. Još kad bi tako bilo; ali kaošto je poznato, pokraj konkordata obstoje još i druge naredbe, i to mnoge naredbe konfesionalnoga i ženitbeno-pravnoga sadržaja. koje se upravo temelje na konkordatu, i s njim u organičkom saveza stoje. Dakle naravski, svjetli ban nije imao toliko odvažnosti, da je tako daleko zasjekao i kazao, da se konkordat ukida, i sve s njim u savezu stojeće naredbe, nego je nesaslušav sabor počeo samovlastno i samosilno vladati. U tom dakle stanju nalazi se stvar.

Pošto je tom naredbom svietlo bana pomućeno stanje glede konkordata u našoj domovini, i da saznamo, na čem smo — jer sabor je drugoga mnienja, i ban je drugo mnienje mislio prihvatiti, stoga mislim — da bi u tom stanju trebalo razjasnjenja. Usljed toga usudjujem se staviti sliedeću interpelaciju: (čita. vidi zapisnik 94. sjednice.)

Ovu interpelaciju stavljam na sv. bana, a sada molim vas gospodo, da mi izvolite dati svoj „placetum", da se interpelacija smije banu predati.

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se banu.

Na dnevnom redu je treće čitanje zak. osnove ob ustrojstvu županijah.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita zak. osnovu o ustrojstvu županijah (t. j. kako je iz debate proizišla.)

Predsjednik: Prima-li vis kuća zak. osnovu ob ustrojstvu županijah, sada treći put čitanu, u svojoj cielosti? (Glasovi: primamo.)

(Primljena je.)

Na dnevnom redu je treće čitanje **zak. osnove ob uredjenju občinah i trgovištah.**

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita (treći put) **zak. osnovu o uredjenju občinah i trgovištah.**

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu ob uredjenju občinah i trgovištah, sada po treći put čitanu, u svojoj cjelosti?

(Glasovi: primamo.)

Primljena je.

Na dnevnom redu je pretres zak. osnove o lovu.

Izvj. **Ljud. Raizner** čita ju.

Zatim čita izvješće centr. odbora:

Visoki sabore! Centralni odbor sastavši se u sjednici svojoj dana 28. studena t. g. obdržavanoj te uzevši u pretres zapisnike svih trih saborskih odsjekah o pretresivanju vladina predloga „osnove zakona o lovu", dopisom svietloga bana od 14. studena 1870 br. 10417 visokomu saboru na ustavno razpravljanje predloženog, suglasio se odbor centralni podastreti visokomu saboru rečenu zakonsku osnovu sa sliedećimi primjetbami.

§§. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., i 8. imaju glasiti kao u predlogu vladinom.

U §. 9. da izostane passus „ili gdje se shodnije uzvidi putem ponudbene razprave" u ostalom da glasi ovaj §. kao u predlogu vladinom.

§. 10. prima se po predlogu vlade.

U §. 11. alinei prvoj i trećoj ima se mjesto rieči „razprava" staviti rieč „dražba", u ostalom ostaje ovaj §. nepromienjen.

§§. 12., 13., 14. primaju se po predlogu vlade.

Cieo §. 15. predloga vladinog promienjuje se ovako „Godišnji čisti dohodak od občinskih lovištah ima pripasti občinskoj blagajni te se ima upotrebiti na podmirenje občinskih potrebštinah."

§§. 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27. i 28. primaju se po predlogu vladinom.

Predlaže se visokomu saboru, da se §. 29. predloga vladina ove zakonske osnove sasvim izostavi.

§§. 30. (sad 29.), 31. (sad 30.), 32. (sad 31.), 33. (sad 32.) primaju se po predlogu vlade.

U §. 34. (sada 33) alinei drugoj predlaže se, da izostanu rieči „i voćkah", u ostalom da ostane §. nepromienjen.

Digitized by Google

§§. 35. (sad 34), 36. (sad 35.), 37. (sad. 36.) i 38. sad 37.) primaju se po predlogu vlade.

U §. 39. (sad 38) iza riečih „uteći se“ (u predzadnjoj liniji) predlaže odbor sliedeći dodatak „na županiju. a protiv odluci županije, ako bi prvosudnu odluku preinačila, u istom roku na zemaljsku vladu.“

§§. 40. (sad. 39.) i 41. (sad 40.) predlažu se na primanje po predlogu vlade.

Ovako preinačena vladina osnova zakonska o lovu predlaže se visokomu saboru na blagohotno pretresivanje i primanje.

Centralni odbor sabora kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

U Zagrebu, 29. studena 1870.

Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Dr. Koić s. r.,
izvjestitelj.

I nakon čitanja progovori:

Vis. sabore! U svakoj kultiviranoj zemlji čini domaća divljač važnu struku narodnoga gospodarstva. Zakonodavstvo svake prosvjećene zemlje ide, a i mora na to ići, da u svrhu razplodjenja, uzgoja i uzdržanja divljači, a uz to u svrhu osiguranja plodinah i usjevah od štete, koju bi divljač istim nanieti mogla, dobre i shodne zakone o lovu donese. Domovina naša nalazi se u tom pogledu na nizkom stepenu. Najglavniji uzrok tomu je nedostatak odnosnih zakonskih propisah, propisi bo o lovu god. 1859. izdani neodgovaraju sasvim okolnostim, obstojećim u tom obziru u domovini našoj, i s toga se u cielosti svojoj nikada izvesti nisu mogli. Usuprot je Hrvatska i Slavonija po svojoj geografičkoj kakvoći, gdje su tolike gore i tolike šume, gdje su tolike plodne njive i livade, pozvana, da njoj domaća divljač postane strukom narodnoga gospodarstva, da joj postane vrelom dohodka. Da se to u domovini našoj postići uzmogne, potrebno je, da se izdade svrsi shodan zakon, koji evo leži na stolu vis. kuće, koji je primljen u svih trih odsjecih, s toga ga isto tako centralni odbor vis. saboru za podlog specijalne debate predlaže.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predloženu zak. osnovu o lovu za podlog specialne debate?

(Glasovi: primamo.)

Molim dakle čitati od točke do točke, i ujedno dotične opazke centralnog odbora.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

Osnova zakonska o lovu.

Zakon o lovu.

§. 1.

Pravo regalno lova ukida se ovim zakonom bez svake odštete.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se §. 1. polag osnove vladine primi.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 2.

Pravo lova stiče se dozvolom, kojom se dopušta da se na otvorenom lovnom zemljištu nalazeća se koristna divljač, razumievajuć ovamo i svu divlju perad, prema naravi zvieradi i u kolikoći, koja nije štetna poljodjeljstvu, vinogradarstvu i šumarstvu, goji, i da se u najshodnije vrieme umjetnim načinom hvata, sa psi lovi ili tjera i ubija, nu po mogućnosti bez štete ma kojega zemljoposjednika, kojemu je ovlaštenik lova dužan počinjenu štetu naknaditi.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj §. 2. polag osnove primi.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 3.

Ovlašteni su pravo lova izvršivati:

1. posjednici vlastitoga skopčanoga spoja zemljišta od najmanje dviesto katastralnih ralih;
2. općine na prostoru, koji nije pridržan prije rečenim posjednikom.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se redakcija osnove primi.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 4.

Skopčanim spojem zemljišta, na kojem su po §. 3. zemljoposjednici ovlašteni pravo lova izvršivati, smatra se onaj posjed, gdje su zemjišta, ležala ona u jednoj ili u više mjedjašnih općinah, u takovu savezu, da se iz jedne zemljištne čestice doći može do druge bez da se tudji posjed prekorači. Javne ceste, željeznice, vode i slična neprokidaju zemljištnoga spoja i isti otoci imaju se smatrati kao da su susjednim zemljištem spojeni.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se redakcija ovog §-a pridrži. (Prima se.)

Digitized by Google

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 5.

Zemljoposjednici, koji se hoće poslužiti pravom, što jim ga ovaj zakon u §. 3. točki 1. pruža, imadu najdulje u vremenu od šest mjesecih od dana, kada ovaj zakon u život stupi, redovito zaiskati kod dotičnoga kotarskoga suda, da se odieli za njih lovište po ovom zakonu, dočim će se u protivnom slučaju uzeti, da su se toga prava na korist dotične občine odrekli.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se ovaj §. polag redakcije primi.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! U ovom §-u sadržana je ustanova ta, da svaki, koji pravo lova ima po §. 3. točki 1., ima pravo lovište si izlučiti dati, nu mora ovo pravo u vremenu od 6 mjesecah od dana, kada ovaj zakon valjanost zadobije, kod dotičnoga kotarskoga suda prijaviti. Ali, gospodo moja! imade takovih posjednikah, koji sada još nisu segragacije i komasacije proizveli, te akoprem i više posjeduju ipak neimaju u jednom komplexu 200 katastr. ralih. Ovi bi po toj ustanovi toga prava lišeni bili za uvjek. Zašto nebi oni mogli requirirati to pravo, ako dobiju 200 ralih u jedan komplex? Za obezbjediti dakle ovim posjednikom pravo lova, predlažem sliedeći izpravak: da se pred zadnju rieč toga §-a uvrsti: „za vrieme trajanja zakupa“; nadalje, da se ovomu §. doda još druga alinea ovako glaseća: „Hoće-li se oni nakon toga poslužiti prije rečenim pravom, imati će u roku od tri mjeseca prije izmaka zakupnoga vriemena oddieljenje lovišta zaiskati.“

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! U ime zem. vlade, koja je tu osnovu predložila, moram izjaviti, da nije bila namjera vlade ovom ustanovom prepriečiti, da ona gg. posjednici, koj bi danas sutra ovo pravo stekli, nebi mogli tražiti oddieljenje lovišta, nego je udešena textuacija prama §. 3. točka 1. Nu oni razlozi, što ih je g. predgovornik naveo, uvjerili su me zaista, da bi se polag ovoga texta moglo to dogoditi, da bi posjednici, koji bi segregacijom ili drugim načinom stekli ovo pravo, ili da posjednik, koji već sada posjeduje propisani komplex, ali neće prava uživati, pa bi ga nasljednik htio upotrebiti, ovom textuacijom izključeno, ovo pravo tražiti. S toga da bude textuacija točna i razgovjetna, od strane zem. vlade drage volje pristajem, da se uvrsti dodatak g. župana turopoljskog, da se nitko neće moći tužiti, da je prikraćen u ovom pravu.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. 5. bez izpravka g. župana turopoljsko?

(Glasovi: ne.)

Prima li textuaciju sa izpravkom g. župana turopoljskog?

(Glasovi: prima se)

Primljen je §. 5. sa izpravkom g. Josipovića.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 6.

Sav za privatne posjednike neoddieljeni prostor ima se kroz nadležne kotarske sudove uz saslušanje občinskih glavarstvah i vještakah razdieliti na lovišta občinska, a kolika da budu ta lovišta, to će se odlučiti s obzirom na uzdržanje dostatne divljači tako ipak, da njihov obseg najmanje 200 katastralnih jutarah zauzimao bude.

§. 7.

Kod razmedjivanja lovištah treba se držati kotarskih i županijskih granicah.

§. 8.

Gdje su zemljišta, na koja posjednik pravo lova neima, jer nedosižu obsega od 200 ralih, zaokružena zemljištnim spojom od 200 ili više ralih, kojim se po §. 3. točke 1. dotičnomu posjedniku zasebno pravo lova pridržava, tamo ih ima ovaj posljednji u zakup uzeti uz plaćanje zakupnine, koja će se odsjeći prema tomu, kako su bližja občinska lovišta u zakup data, ili ako u blizini nebi bilo u zakup danih lovištah, uz zakupninu, koja se ima polag pravedne procjene odmjeriti. Ako se posjednik toga zemljišta nebi htio sklonuti na zakup, to će se uzeti, da se je odrekao prava lova (§. 3. točka 1.) i tada će občina na tom cielom zemljištnom spoju pravo lova izvršivati.

(Svi ovi 3 paragrafi budu redom polag redakcije, kako i odbor predloži, primljeni.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 9.

Prema §. 6. ustrojena občinska lovišta imadu kotarski sudovi putem javne dražbe ili, gdje se shodnije uzvidi, putem ponudbene razprave na 2 do 10 godinah za izključivo lovljenje pod zakup dati onomu, koji ponudi najveću zakupninu.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Vis. sabore! U 3. odsjeku je proti ovomu paragrafu primjetba učinjena bila, naime, da se izostavi passus: „ili, gdje se shodnije uzvidi, pu-

Digitized by Google

tem ponudbene razprave, jer da se lovišta putem ponudbenih razpravah dadu u zakup to bi moglo dati povoda pritužbam i nezadovoljstvu. Odbor centralni složio se je u tom, te je pristao na ovu primjetbu. Po tom bi ovaj §. ovako glasio: (čita ga.)

Žup. turop. **Stjep. Josipović**: Vis. sabore! Ja se slažem sa textom odbora, samo bi se usudio predložiti izpravak taj, da se mjesto „na 2 do 10 godinah" kaže: „na 10—12 godinah". Razlog je taj, što se zvjerad, kako je svakomu poznato, nemože uzgojiti u 2 godine, a tako bi se moglo dogoditi, da kad si tko lovište najbolje uredi, te bi u 3. godini mogao korist imati, da mu ga onda drugi preuzme. Zato baš u interesu uzgoja lova predlažem taj izpravak.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. kućo! Što je zem. vlada uvrstila u ovom §-u alternativu, da se lovišta dadu u zakup ili putem javne dražbe ili putem ponudbene razprave, to je ona učinila, jer je mislila, da je ta na korist občinah; jer poznato je, da dražbe, ako je malo konkurentah, neimadu uviek povoljna uspjeha, dočim je kadkada put ponudbenih razpravah praktičan. Zato je dakle uvršćena ova alternativa, da može občina u slučaju polučiti veći prihod nego dražbom Medjutim ako vis. kuća misli, da ima ovaj passus izostati. ja neimam razloga, da se od strane zem. vlade tomu protivim.

Što se tiče roka od 2—10 godinah, držala je zem. vlada, da vrši samo dužnost svoju prema okolnostim, da uvrsti i kraći rok, koji se s vremenom može produljiti, budući da je zakon nov, te će s početka težko biti, lovišta izdati na dulji rok, dočim je s druge strane opet prosto polje ostavila za izdanje od 10 godinah. Nu ja se od strane vlade neprotivim u načelu, ako vis. kuća misli, da se ovo promjeni.

Predsjednik: Neželi nitko više govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Ovdje predleži redakcija zak. osnove, zatim izpravak centralni odbora, da se u drugoj i trećoj liniji izostavi passus: „ili gdje se shodnije uzvidi, putem ponudbene razprave"; napokon izpravak g. komesa turopoljskoga, da se mjesto: „na 2—10 godinah" stavi: „na 10—12 god."

Prima li vis. kuća redakciju bez svakoga izpravka?

(Glasovi: ne.)

Prima li vis. kuća §. 9. s izpravkom centr. odbora: da se izostavi „ili gdje se shodnije uzvidi, putem ponudbene razprave" i s izpravkom g. Josipovića, da se mjesto „na 2—10 god." stavi: „na 10—12 godinah?

(Glasovi: primamo; jedan glas: ne.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 10.

Ako se kod razprave o zakupu lova nebi postigao nikakov uspjeh, tada ima kotarski sud na trošak dotične občine namjestiti vještake, koji će lovištem upravljati.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže redakciju ovoga §-a.

(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 11.

Razprava radi zakupa pojedinih lovištah ima se, u koliko je moguće, razpisati tri mjeseca prije minuća prijašnjega zakupa.

Odnosni oglas o zakupu lovištah ima se u sjedištu kotarskoga suda i kod svih područnih občinah svestrano obnarodovati.

Zakupna razprava ima se voditi u sjedištu kotarskoga suda uz prisustvovanje občinskoga glavarstva.

Ako tko sam ili koje družtvo neposredno prigodom razprave o zakupu pojedinih lovištah kojega kotara za sve ili za više u savezu stojećih lovištah istoga kotara učini kumulativno jednaku ponudu, to imade takova ponuda prednost pred drugimi. A ako bi više takovih ponudah bilo, to se ima razprava prema tomu nastaviti.

Izvj. **Ljudevit Raizner**; U tom §. predlaže odbor, da se mjesto rieči „razprava" stavi: „dražba". Primjetba ta učinjena je u 3. odsjeku, i centr. odbor se je u tom složio, jer odgovara svrsi.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Prima se sa izpravakom centr. odbora.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 12.

Lovišta mogu se u zakup dati samo takovim zakupnikom, koji su neporočnoga života.

Izključene su od zakupa lovištah občine.

§. 13.

U zakup uzeta lovišta nesmiju se pod pretnjom kazne §. 37 bez dozvole kotarskoga suda u podzakup dati.

§. 14.

Zakupnik imade u novcu unapred kod kotarskoga suda položiti dvogodišnju zakupninu, od koje će jedna

Digitized by Google

polovica kao jamčevina, a druga polovica kao obrok zakupnine za prvu godinu valjati.

Jamčevina može se i u državnih papirih polag burzovnoga tečaja položiti.

Jednogodišnja zakupnina mora se svaku godinu četiri tjedna prije početka svake zakupne godine kod kotarskoga suda položiti, inače će se u protivnom slučaju na trošak zakupnika razpisati nova razprava radi zakupa dotičnoga lovišta.

Četiri tjedna po izmaku zakupnoga vriemena povratit će kotarski sud zakupniku jamčevinu, u koliko nebude možebiti kakve naknade ili odštete namiriti imao.

(Redom bez opazke primljeni.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 15.

Propuštja se občinam, da po vlastitom razsudjenju zaključe, ili da se godišnji čisti dohodak od občinskih lovištah koncem svake zakupne godine porazdieli medju sve zemljoposjednike občinskoga lovišta po razmierju površine njihovih zemljištah, ležećih u dotičnom občinskom lovištu, ili da se taj dohodak upotriebi u svrhu podmirenja občinskih potrebštinah.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Na potaknutje 1. odsjeka predlaže centr. odbor, da se ovaj paragraf ovako promjeni: (čita) „Godišnji čisti dohodak od občinskih lovištah ima pripasti občinskoj blagajni, te se ima upotriebiti na podmirenje občinskih potrebštinah

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Ja držim, da se ovdje nebi moglo tako kategorički postupati i unapred opredjeliti, što občina ima učiniti svojim dohodkom. Ako bude občina vidila, da bolje svrsi odgovara, da se dokodak razdjeli medju posjednike, neka njoj to prosto stoji, a isto tako, ako misli dohodak upotrebiti za svrhe občinske. Zato mislim, da nebi bilo od štete, ako bi redakcija ostala.

Bilj. **Ljudevit Raizner**: Ustanovu redakcije nije moći praktično izvesti; jer ako bi se dohodak iz lovištah na pojedine posjednike u občini razdjeliti imao po razmjerju posjeda, to bi više posla zadalo, i dalo povoda svadjam i prepirkam u sjednicah občinskih, nego bi oni novčići, što bi na jednu ral odpadali, bili pojedinom posjedniku od koristi, a cieli dohodak ipak je od koristi občinskoj blagajni. S toga imam čast predložiti, da vis sabor mnienje centr. odbora prihvati.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Samo nješto još neka mi dazvoli vis. kuća da primjetim. Vlada je i na to mislila, ali je držala, da nevalja dirati u pravo vlastničtva posjednikah. Svaki posjednik je vlastan zahtievati, da se prihod upotrebi na ono, na što on privoli. Vlada je dakle tim htjela salvirati pravo vlastničtva posjednikah.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Kako sada obstoji, je pravo lova regalno pravo vlastelinstva. Občine neimaju sada toga prava, nego će ga tek postići ovim zakonom.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća redakciju §. 15. zak. osnove? (Glasovi: ne.) Koja su gospoda za redakciju, neka se izvole dignuti. (Ustane manjina.)

Redakcija je ostala u manjini.

Prima-li vis. kuća §. 15. sa izpravkom centr. odbora? Koja su gospoda za to, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Primljen je §. 15. većinom glasovah.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 16.

Posjednici privatnih lovištah i zakupnici občinskih lovištah dužni su namjestiti nadziratelje lova, koji su vladanja neporočna i koji su prevalili dvadesetu godinu života, te za lovce sposobni. Ove nadziratelje imade kotarski sud u smislu §. 36. zapriseći te ih točno u posebnoj zabilježnici u očevidnosti držati.

§. 17.

Svaki lovac dužan je šteditи koristnu divljač za vrieme lovostaje, tamaniti veliku, a maliti sitnu, grabežljivu zvierad.

§. 18.

Za veću obranu razploda divljači zabranjuje se lov:

a) na jelene od 1. listopada do 24. lipnja,
b) na košute od 6. siečnja do 1. listopada,
c) na srne od 6. siečnja do 1. listopada,
d) na zeceve od 1. veljače do 1. kolovoza,
e) na divju perad (izim pticah selicah i grabilicah) od 1. ožujka do 15. kolovoza.

Ova zabrana proteže se i na vadjenje jajah i pticah iz gnjezda.

Ptice pjevačice imadu se svagda šteditи.

§. 19.

Ovlaštenik lova ima se smatrati vlastnikom sve koristne i nekoristne divljači, što se nalazi u njegovu lovištu.

(Svi četiri §§. redom bez opazke primljeni.)

Digitized by Google

(Sada zauze predsjedničku stolicu podpredsjednik Pet. Maljevac.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 20.

Crna divljač (divosvinje) smije se samo u zatvorenih zviernjacih držati.

§. 21.

Za zvieradi, nastrieljenom u vlastitom lovištu, a preskočivšom u tudje lovište, nesmije se u potjeru ići, jer ona pripada ovlašteniku onoga lovišta, u koje se je povukla.

§. 22.

Divljač, koja se nabola ili drugčije ozledila ili upropastila, nesmije si prisvojiti onaj, koji ju nadje, već ona pripada ovlašteniku onoga lovišta, gdje je nadjena.

§. 23.

Crna divljač, koja se nenalazi u zatvorenih zvierinjacih (§. 20.), zatim medvjede, kurjake i drugu grabežljivu zvierad dozvoljeno je ubit svakomu.

§. 24.

Stavljati gvoždena hvatala i zamke, i prirediti vučje jame dozvoljeno je svakomu ovlašteniku u svojem lovištu, nu da se predupredi svakoj šteti ili nesreći, imaju se kod tih lovkah stavljati znakovi, koje bude svatko lahko opaziti magao.

§. 25.

Po tudjem lovištu, izuzimajući ceste i staze, nesmije nitko puškom hodati. Prekršitelji ove naredbe imaju se po ovom zakonu kazniti.

Ovlašteni lova i njihovi nadziratelji imaju se na zajedničkih putevih ili tamo, gdje je prelaz iz jednoga lovišta u drugo neukloniv, medjusobno izkaznicami izkazati, da su ovlašteni loviti.

§. 26.

Nadziratelji lova §. 16. stoje pod zaštitom zakona u izvršivanju svoje službe kao god ine poglavarstvene osobe i vojničke straže (§. 68. i 81. kaz. zak.).

Uslied toga, što zapriseženi nadziratelji lova (lovci) pozivajuć se na službenu svoju zakletvu, izkažu glede činah ili okolnostih, koje se odnose na izvršivanje službe njihove, imat će sve to silu dokaza po propisu §. 426. sl. c. kaznenoga postupnika od 29. srpnja 1853.

§. 27.

Svatko je dužan pokoravati se onomu, što zapriseženi nadziratelj lova odredi u poslovih službe svoje, a nasuprot imade se isti nadziratelj pod strogom odgovornosti čuvati, da nečini ništa, što je protivno zakonu. Za priseženi nadziratelj lova ima zvierokradici, kojega je zatekao u činu, oduzeti zvierad, koju je možbit ubio, a tako i oružje ono, kojim se je služio kod lova, nu oduzete stvari ima odmah predati kotarskomu sudu.

Bude-li temeljite sumnje, da je tko nepovlašteno zvierad ubio, imadu se ovlaštenici lova obratiti na dotični kotarski sud, da povede iztragu, i stoga se zabranjuje ovlašteniku lova, da sam ili kroz svojega lovca samovlastno preduzima kućna potraživanja.

(Svi ovi §§. redom bez debate primljeni.)

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita:

§. 28.

U vrieme lovostaje odredjene §. 18 nesmije se nikakva koristna divljač ni prodavati ni kupovati. Ovlaštenici lova, zakupnici i druge osobe, radeće proti ovoj zabrani, imaju se kazniti i to:

1. za svakog jelena globom od . . 100 for.
2. „ svaku košutu „ „ . . 80 „
3. „ „ srnu „ „ . . 25 „
4. „ svakoga zeca „ „ . . 10 „
5. „ svaku divju perad (izuzamši ptice selice i grabilice) globom . . . . 5 „

Kada se ove globe radi siromaštva dotičnika nebi mogle uporaviti, ima se novčana globa promieniti u primjernu zatvornu kaznu i to za svakih 5 for. na zatvor od jednoga dana.

Polovica od ovih globah ima pripasti onomu, koj dotičnoga prekršitelja prijavi, a druga polovica ima se odpremiti u blagajnu ubožkoga zavoda onoga mjesta, gdje je prekršitelj zatečen.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja želim malu promjenu kod ovoga §. predložiti, i to, da bi se u zadnjoj alinei mjesto rieči „onoga mjesta“ kazalo: „one občine,“ jer po novom zakonu upravlja tom blagajnom občina.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Ja neimam ništa proti tomu.

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. 28. sa izpravkom predloženim po g. komesu turopoljskom?

(Primamo.)

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita:

§. 29.

Po nedeljah i blagdanih zabranjuju se obdržavati hajke na zvierad.

Digitized by Google

Izvj. **Ljudevit Raiznor**: Centralni odbor predlaže, da ovaj §. izostane, jer to se samo po sebi razumije, da se po blagdanih tako zvani bučni i štropotni lovi nemogu držati.

(Glasovi: prima se.)

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja mislim, vis. kućo! da je vlada samo vršila dužnost. kad je taj §. uvrstila, jer kad se to samo po sebi razumije, to nije još polučeno. da se nebi bučni lovi držali na blagdane. Ja se baš neprotivim smjeru, što ga je sljedio centralni odbor, u ostalom mislim, da nije suvišno, ako se ta positivna norma u zakon uvrsti. Narod naš je uviek posvjedočio, da je religiozan; u tom obziru za preprečiti, da se na blagdane nebi zbilja hajke držale, koje mogu biti spojene i s drugimi izgredi, kad se veća množina ljudih na lovu sastane, mislim, da nebi bilo suvišno, ako se redakcija pridrži.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća redakciju §. 29.? Molim, koja su gospoda za redakciju, neka izvole ustati.

(Učini se.)

Primljena je redakcija.

(Glasovi: Nije primljena.)

Molim, neka se dignu gospoda, koja su za redakciju. (Prigovori i glasovi: Nismo Tirolci; onda nemožemo u nedjelju u lov, župnik će nas dati zatvoriti; poimence glasovati; nemir.)

Koja su gospoda za redakciju, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Redakcija je primljena.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 30.

Ako poglavarstvo naredi hajku za tamanjenje grabežljive zvieradi, dužni su svi oni, koji imaju pravo na lov, dati svoje zaklete lovne službenike, a občine hajkaše i to bez plaće.

Ako se hajka u šumi ili lugu, treba to unapried cieloj okolici obznaniti, da na dan hajke nedodje nitko onamo, a napose, drvari, piljari, uglenari i pastiri.

Na hajki nije prosto strieljati drugu divljač nego grabežljivu; i onaj neka se po ovom zakonu kazni, koji ovu zabranu prekrši.

§. 31.

Na oranicah nije prosto loviti od sjetve dok se nepospremi ljetina, na sjenohošah od 1. travnja, dok se nespravi sieno i otava, a u vinogradih od 1. veljače dok se neoberu.

(Oba §§. bez opazke primljena.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 32.

Onaj, koj je vlastan loviti, može ubiti psa, skitajućeg se bez gospodara u šumi ili na polju. Nu psi, koji čuvaju dvor ili kuću ili stado, imadu se šteditи.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis sabore! Ja bi predložio, da se ovaj §. preinači, i to, da se izostavi: „Nu psi, koji čuvaju dvor ili kuću ili stado, imadu se šteditи.“ Razlog je taj, što pas koji je čuvar, ide s gospodarom, dakle se ubiti nesmije. Drugo, ja držim, da je ono mjesto, gdje se kaže, da se pas, koji ide sa stadom, nesmije ubiti, jako nepovoljno za lov; jer muž tjera dva vola na pašu, pak uzme psa od kuće, koji uzgred sve mlade zece raztjera ili pojede.

(Glasovi: istina.)

S toga predlažem, da se ovo: „Nu psi, koji čuvaju dvor itd.“ izostavi.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Ja držim, da je konsequentno, što g. predgovornik predlaže, ako se hoće tomu doskočiti, da psi bez gospodara neidu u kvar; a psi, koji idu sa stadom opasniji su, nego lovački. S toga mislin, da je umjestno, da se ove dvie zadnje linije iz ovog §. izpuste.

Ladislav Thaller: Ja se moram tomu protiviti, jer kod nas u Slavoniji bi vuci poklali stada, da neima s njimi pasah.

(Glasovi prigovarajući.)

Predsjednik: Izpravak g. Josipovića jest taj, da se psi, koji čuvaju kuću i dvor, nesmiju ubiti.

(Glasovi: a to nije.)

Žup. turop. Stjepan Josipović: Molim, ja sam predložio, da ovaj §. ovako glasi: „Onaj, koji je vlastan loviti, može ubiti psa, skitajućeg se bez gospodara u šumi ili na polju;“ a ostale dvie linije da se izpuste.

Predsjednik: Onda molim, prima li vis. kuća §. 32. kako je redakcija predložena?

(Glasovi: da; ne.)

Molim, koja su gospoda za redakciju, neka se izvole dignuti.

(Ustane manjina.)

Dakle se prima §. 32 sa izpravkom g. Josipovića.

Digitized by Google

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 33.

Svakomu, komu prieti osjetljiva šteta od zvjeradi na njivah, sjenokošah i u vinogradih, prosto je, da izgoni divljač strašili, noćnom vatrom ili stražarenjem kroz ljude.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 34.

Vlastnike privatnih lovištah i zakupnike občinskih lovištah braniti će poglavarstvo od svakoga uštrba njihova lovnoga prava, ali jim nije slobodno odviše divljači gojiti, i oni su dužni naknaditi svaku štetu, koju divljač počini (§. 2.)

S toga imade svaki zemljoposjednik pravo, kada mu divljač počini štetu na poljskih usjevih, vinogradih i voćkah, da traži naknadu, i u koliko sa svojom tražbom nagodbenim putem sa ovlaštenikom lova nebi uspio, može naknadu štete pred dotičnim kotarskim sudom tražiti.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u drugoj alinei ovog §. izpuste rieči „i voćkah.“ Štednja voćkah je nedokučiva svrha, osim da se unište svi zecevi u lovištu; jer ako samo jedan ostane, on će na voćkah škodu praviti, jerbo ide na nje, kao pčela na med. Drugu štetu kao na usjevih čini on samo ako se u prevelikom broju uzgoji. Stoga predlaže odbor, da se one rieči „i voćkah“ izpuste, jerbo bi zakupnici tim preveć obterećeni bili.

Predsjednik: Predlog odbora jest, da se rieči u drugoj alinei: „i voćkah“ izpuste. Prima-li vis. kuća redakciju?

(Glasovi: ne.)

Dakle prima sa izpravkom odbora, da se u drugoj alinei ove rieči „i voćkah“ izpuste?

(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 35.

Lugari ili šumari mogu se podjedno postaviti za nadziratelje lova, te se kao takovi imadu i za lovačku službu zakleti.

Ako se pako za nagledanje lova postave posebni službenici, treba da se zakunu (§. 16.).

Da ih pako svatko kao lovne službenike lasno pozna, treba da nose u službi uz obično lovačko odielo i službeno znamenje.

Ovo službeno znamenje sastoji iz okrugla štita, uzvišena obruba od biele kovine, te se nosi na prsih na crno lakiranoj kožnoj prekopanici, o kojoj visi lovački nož.

U sredini štita imade biti od žute kovine lovački rog.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 36.

Zakletva za nadziratelje lova občinskih i privatnih lovištah glasi ovako:

Kunem se Bogom, da ću uviek pomnjivo i vjerno nadgledati i braniti lovno pravo, povjereno momu nadgledanju, i negledajuć na globu, sdušno sve one prijavljati i ako uztreba po zakonu zaplieniti ili uhvatiti, koji uzhtiju kako goder povriediti ovo lovno pravo, ili ga sbilja povriede; da neću nedužnoga krivo tužiti ili sumnjičiti, da ću svaku štetu po mogućnosti zapriečiti, počinjen kvar po duši dojavljati, cieniti i da se naknadi po zakonu zahtievati, da se neću nikad uklanjati svojim dužnostim bez znanja i dopuštenja mojih predpostavljenih, i da ću o povjerenom mi dobru svagda kao što treba račun dati.

Tako mi Bog pomagao.

Izvj. **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se redakcija ovog §-a primi. Meni je pako čast vis. saboru predložiti, da se u drugoj alinei rieč „kunem se“ zamjeni sa: „zaklinjem se“ i pod klausulu doda: „(prisižem)“.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 37.

Svaki prestupak ili zanemarenje propisah, sadržanih u ovom zakonu, osim onih u §. 28., za koje je posebna kazna ustanovljena, ima se kazniti novčanom globom od 5 do 200 fr. a. v., koja će pripasti ubožkomu zavodu one občine, u kojoj je prekršaj počinjen. — Ako se novčana globa nebi mogla radi imućtvenih okolnostih kaznjenika utjerati, to se ima pomjeniti u kazan zatvora, uzimajući za svakih 5 forintih jedan dan zatvora.

Zaplienjeno oružje imade se prodati na korist ubožkoga zavoda dotične občine.

§. 38.

Obstojeći ugovori o zakupu lova, u koliko se ne-

Digitized by Google

slažu s ustanovami ovoga zakona, stupaju izvan kreposti čim ovaj zakon u život stupi.

(Primljena oba §-a bez primjetbe.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 39.

Prekršaje lovskoga ovoga zakona iztražuje i kazni kotarski sud onoga kotara, u kojem je prekršaj počinjen, a koji scieni, da mu je naredbom ili presudom kotarskoga suda. izdatom u smislu ovoga lovskoga zakona, krivo učinjeno, može proti istoj u roku od 14 danah, računajuć od dana, kada mu je odnosna naredba ili presuda do znanja stavljena, uteći se na zemaljsku vladu.

Bilj **Ljudevit Raizner**: Odbor predlaže, da se u ovom §-u izza riečih: „uteći se“ stavi: „na županiju, a proti odluci županije, ako bi prve molbe odluku preinačila, u istom roku na zem. vladu.“

Predsjednik: Prima li vis. kuća redakciju ovog §-a sa primjetbom centr. odbora?

(Glasovi: prima se.)

Bilj, **Stjepan Hervoić** čita:

§. 40.

Zagodom se utrnjuje i iztraga i kazan prekršaja lovskoga zakona, ako u tri mjeseca računajuć od dana, kada je prakršaj počinjen, okrivljenik nije bio uzet pod iztragu.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja mislim, da se izpusti ovo: „okrivljenik nije bio uzet pod iztragu“ te mjesto toga kaže: „proti okrivljeniku prijava učinjena nije“; jer tužba ili prijava može se učiniti. a ta tužba može ležati 6 mjesecah.

(Glasovi: dobro je.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća redakciju, kakova je?

(Glasovi: ne.)

Dakle prima §. 40. sa izpravkom g. Josipovića?

(Glasovi: da.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 41.

Izvršba ovaga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

(Prima se.)

Predsjednik: I tako je dovršena spec. debata o zak. osnovi o lovu. U budućoj sjednici preduzeti će se treće čitanje.

Čast mi je vis. saboru priobćiti, da sl. gradsko poglavarstvo grada Zagreba sutra poslje podne u 4 sata svu gg. članove sabora poziva na kaptolski trg, gdje će biti pokus vatrogasnoga družtva.

Današnju sjednicu zaključujem, i molim u ponedjeljak u 10 satih.

Digitized by Google

Devetdeset i peta saborska sjednica,

držana dne 12. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Interpelacija zast. Brlića glede riečkoga provizorija i naziva „ugarsko-hrvatsko primorje“. — Odgovor vladinoga povjerenika na interpelaciju zast. Vukotinovića glede tisk. zak. i slobode udruživanja. — Odgovor istog na interpelaciju zast. Brlića glede limito-soli itd. — Treće čitanje osnove zak. o lovu. — Generalna i specijalna debata o zak. osnovi ob ustrojstvu gradjevne službe.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. Stjepan Hervoić čita:

Zapisnik

94. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pod predsjedanjem presv. g. Antuna Vakanovića, saborskoga predsjednika, a uz bilježenje Stefana Hrvojića, saborskoga bilježnika dne 10. prosinca 1870. u Zagrebu držane.

Sjednica je otvorena u $^3/_4$11 satih prije podne.

Saborski bilježnik Ladislav Thaller čita zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je uz sledeću primetbu narodnoga zast. Jovana Živkovića po saboru odobren:

a) da se u slogu zapisnika izpusti naslov vladinih povjerenikah;

b) da se izostavi motivacija interpelanta narod. zast. Ladislava Thallera, pošto obrazloženja interpelacijah u zapisnik nespadaju.

Br. 900. Predstavka županije sriemske radi naknadnoga uvrštjenja u proračun njekih najmovinah za stanove tamošnjih županijskih sudovah, ustupljuje se zemaljskoj vladi na uredovanje.

Br. 892., 893. i 894. Odbor za pretresivanje zakonskih osnovah ob ustrojstvu gradjevne službe b) ob ustrojstvu zemaljskog računovodstva, c) ob ustrojstvu zemaljske blagajne, podnio je svoje izvieštje, koje će doći na dnevni red nakon zakonske osnove o lovu.

Br. 890. Izvieštje odbora za saborske troškove sa računom od 1. siečnja 1870. do 31. srpnja 1870. predaje se kontrolnomu odboru.

Br. 891. Izvieštje odbora za pretresanje izkaza, po zemaljskoj vladi predloženoga, glede razdelenja zemaljskih i kotarskih cestah, uzeti će se na dnevni red nakon zakonskih osnovah ob ustrojstvu gradjevne službe, zemaljskog računovodstva i zemaljske blagajne.

Br. 896. Narodni zast. dr. Brlić podnaša sliedeću interpelaciju na bana kraljevinah Dalm., Hrvat. i Slavonije:

Uvaživ, da je Nj. ces. kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo za vreme absolutnoga vladanja sa sv. otcem rimskim papom sklopljeni ugovor „konkordat“ nazvani, previšnjim, rešenjem od 9. kolovoza t. g. svetom otcu rimskom papi odkazati t. j. konkordat ukinuti;

uvaživ, da je Vaša preuzvišenost u sliedstvu i u smislu toga previšnjega odkaza ili ukinutja izvolila pod 26. kolovoza t. g. izdati odredbu na nadbiskupa i biskupe ove kraljevine, kojom se „placetum regium uzpostavlja;

uvaživ, da prehvaljena naredba Vaše preuzvišenosti u sebi sadržaje priznanje, da je rečeni konkordat u svoj

Digitized by Google

kraljevini pravovaljanom obveznom moći obstojao. na što Vaša preuzvišenost po saboru ovlaštena nebijaše;

čast mi je interpelirati:

1. Kojim pravom je izdala Vaša preuzvišenost, nesaslušav sabor, samovlastno upitnu naredbu od 26. kolovoza t. g.?

2. Po kom pravu smatra Vaša preuzvišenost. da je dotična ustanova konkordata o „placetum regii" bezkrepostna i nesmatra li Vaša preuzvišenost sve ustanove konkordata za bezkrepostne za ovu kraljevinu; u potonjem jestnom slučaju

3. smatra li Vaša preuzvišenost sa konkordatom u organičnom savezu stojeće i na njem temeljeće se absolutističke patente od 5. studenoga 1855. i 8. listopada 1856. i druge ženitbeno-pravnoga i konfesionalnoga sadržaja takodjer bezkrepostnimi i ukinutimi?

Ova interpelacija dostavlja se preuzvišenom gospodinu banu za odgovor.

Preduzeto je tretje čitanje zakonskih osnovah ob ustrojstvu županijskih municipijah, občinah i trgovištah neimajućih uredjenih magistratah poput gradovah, kojom prigodom su ove osnove zakonske bez primetbe po saboru primljene, te se imadu podastreti na previšnju sankciju.

Br. 867. Uzeta je u pretres zakonska osnova o lovu; te je sabor po odborovu predlogu primio §§. 1., 2., 3. i 4. bez primjetbe u smislu vladine osnove.

Kod §. 5. stavio je župan turopoljski Stefan Josipović izpravak:

a) da se pred zadnjom rečju toga §. stavi „za vrieme trajanja zakupa."

b) da se ovom §. dodade još sledeća alinea:

„Hoćeli se oni nakon toga poslužiti prije rečenim pravom, imati će u roku od tri meseca prije izmaka zakupnoga vremena odeljenje lovišta zaiskati."

Ove izpravke je sabor primio.

§§. 6., 7. i 8. primio je sabor po predlogu odbora polag vladine osnove.

§. 9. primio je sabor uz izpravak centralnoga odbora, da se najme passus „ili gdje se shodnije uzvidi, putem ponudbene razprave" izpusti; a uz izpravak župana turopoljskoga, da se u mesto „od 2 do 10 godinah „reče" od 10 do 12 godinah i tako §. 9. glasi:

„Prema §. 6. ustrojena občinska lovišta imadu kotarski sudovi putem javne dražbe na 10 do 12 godinah za izključivo lovljenje pod zakup dati onomu, koji ponudi najveću zakupninu."

§. 10. primljen je po predlogu odbora polag vladine osnove.

§. 11. primio je sabor po predlogu centralnoga odbora tako, da se u vladinoj osnovi u tom §. rieč „razprava" zamieni sa riečju „dražba."

§§. 12., 13. i 14. primio je sabor po predlogu odbora polag vladine osnove.

§. 15. primio je sabor po predlogu centralnoga odbora, te ovaj cieli §. imade ovako glasiti:

„Godišnji čisti dohodak od občinskih lovištah ima pripasti občinskoj blagajni, te se ima upotriebiti na podmirenje občinskih potrebštinah.

§§. 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26. i 27. primio je sabor po predlogu odbora, polag vladine osnove

Kod §. 28. primio je sabor izpravak župana turopoljskoga Stefana Josipovića, da se naime u trećoj alinei toga §. rieč „mjesto" zameni sa riečju „občine."

§. 29. primio je sabor većinom glasovah po vladinom predlogu.

§§. 30. i 31. primio je sabor po predlogu odbora polag vladine osnove.

§. 32. primio je sabor uz izpravak župana turopoljskoga Stefana Josipovića, da se stavka „Nu psi, koji čuvaju dvor ili kuću ili stado, imadu se šteditи" izpusti.

§. 33. primio je sabor po predlogu odbora polag vladine osnove.

§. 34. primio je sabor uz izpravak centralnoga odbora; po tom imadu rieči „i voćkah" u ovom §. izostati.

§. 35. primio je sabor po predlogu odbora vladine osnove.

§. 36. primio je sabor uz izpravak narodnog zast. Ljudevita Raiznera, da se u mesto rieči „kunem" stavi rieč „zaklinjem" a u zatvoru (prisižem.)

§. 37. i 38. primio je sabor po predlogu odbora, da se najme nakon riečih „uteći se" stavi sliedeće: „na županiju, a proti odluci županije, ako bi prve molbe odluku preinačila, u istom roku na zemaljsku vladu."

§. 40. primio je sabor uz izpravak župana turopoljskoga Stefana Josipovića, da se naime na miesto linije „ okrivljenik nije bio uzet pod iztragu" stavi „proti okrivljeniku prijava učinjena nije."

§. 41. primio je sabor po predlogu odbora polag vladine osnove.

Nakon svršenog pretresivanja zakonske osnove o lovu, izjavio je predsjedatelj saboru, da će se u budućoj sjednici preduzeti treće čitanje ove zakonske osnove.

Digitized by Google

Tim je sjednica u 1½ sata zaključena a buduća za dan 12. prosinca 1870 u 10 satih urečena.

Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Stjepan Hervoić s. r.,
sab. bilježnik.

Predsjednik: Dočim neima primjetbe, ovjerovljuje se zapisnik.

Prispjelo je više podnesakah, koje ću vis. kući sada čast imati predložiti, zatim će g. zast. Brlić staviti jednu interpelaciju, i onda preći ćemo na dnevni red.

Predstavka županije sriemske, kojom zahtieva, da bi se u proračunu za dojdući godinu uvrstila konakovina od 800 for. i zaostatak za 9 prošlih godinah od 7200 for. za najmovinu županijske kuće u Vukovaru; ujedno pako obznanjuje, da će se najam ovaj sudbeno odkazati. zato moli sabor, da vladu ubavjesti, da se može za vremena pobrinuti za druge prostorije. Ja mislim, da se ima vladi priobćiti.

(Glasovi: vladi.)

Molbenica Jane Bedenik i Jalže Jelinčić, udovah seljakah, koji su 18. pr. m. u obavi zemaljske robote kod srušenja briega u Podsusedu nesrećom zaglavili, za doznaku godišnje milostinje iz zemaljskih sredstvah.

(Upućuje se na peticionalni odbor.)

Zapisnik školskoga odbora o molbenici učiteljskoga sbora gimnazije požežke za uredjenje učiteljskih plaćah.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita ovaj zapisnik.

(Odbor predlaže, da se ustupi vladi tim, da ju ona kod proračuna za g. 1872. prema novčanim silam uvaži, i saboru predlog učini.)

(Prima se odborov predlog.)

Predsjednik: Zapisnik kontrolnog odbora o pregledanih računih odbora za saborske troškove za vrieme od 1. siečnja do 31. srpnja 1870.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita ovaj zapisnik. (Prijetak je 43,948 for. 31 nč., izdatak 42,942 for. 34 nč., dakle preostaje 1005 for. 97 nč. Odbor predlaže odobrenje toga obnašaštja.)

(Prima se odborov predlog.)

Predsjednik: Zapisnik saborskoga odbora o pregledanju računarskoga zaključka za g. 1869.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita zapisnik odbora o računarskom zaključku za g. 1869.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Prije njekoliko danah izvolio je vis. sabor ustanoviti dnevni red, i staviti ovo pitanje o pregledanju zaključnih računah za g. 1869 na četvrto mjesto, t. j. izza pretresa zak. osnove o lovu. Dočim je zakon o lovu već pretresen, to bi imao ovaj operat odbora doći danas na dnevni red. Budući je pako taj predmet od velikog zamašaja, to bi ja stavio ponizni predlog, da se od danas. gdje bi na dnevni red doći morao, na sutra odgodi. za da se svatko o njem točno ubavjestiti i onda kod pretresanja meritorno intervenirati može, — a da se one osnove, koje su poslje njega na dnevni red stavljene, ako moguće danas preduzmu; jerbo ja mislim, da nebi shodno bilo, da se sada odmah u pretres toga velevažnoga predmeta upustimo

Predsjednik: Predlog je g. vel. župana sriemskog, da se prije ove tri zak. osnove: o graditeljstvu, računovodstvu i zem. blagajni u pretres uzmu, a zatim ovaj predmet o pregledanju zaključnih računah za g. 1869. Prima-li vis. kuća taj predlog?

(Glasovi: prima se.)

Dočim neima više podnesakah, molim g. zast. Brlića, da stavi svoju interpelaciju.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Već ova okolnost, što se često i sa svih stranah u ovom saboru stavljaju interpelacije na vladu, dokazom nam je, da vladavina ni sdaleka nije onakova, kakova bi trebalo da bude, t. j. da se ona nedrži onoga, česa bi trebalo da se drži, naime zakona, nego ga često obilazi i često povredjuje. Ovo je već višeputah u ovoj vis. kući u raznih prilikah spomenuto bilo, a u tom shvaćenju je najglavnije ono, što je vriedni član vis. ove kuće g. zast. Brooz — mislim, prije godinu danah — ovdje stavio interpelaciju i obrazložio, navodeć više točakah nagodbenog zakona, koje se nepočituju, koje se ili vredjaju ili neizvršuju. Čitao sam — jer sam bio zapriečen biti ovdje — kako je vriedni član vis kuće, g. zast. Aurel Kušević prije njekoliko danah ovdje vladi kazao, u kojem se stanju ona nalazi, gdje je upotriebio primjer o paucih i gusenicah, koje novu slobodu i novi ustav podgrizuju i uništuju. Zaista je vrlo neugodan i anomalan položaj, koj riedko biva u drugih parlamentih, da opozicija kao da je pozvana, da upućuje vladu, da se drži zakona stvorena u saboru. U svih drugih parlamentih vlada štiti zakon, dočim opozicija nastoji o naprednih ideah, da stanje, u koliko okolnosti dopuštaju, na korist svoje zemlje promjeni.

Pitanje, o kojem mi je čast danas interpelaciju staviti, tiče se našega Primorja. Neću da vredjam rane, koje su našemu narodu i domovini zadane riečkim pitanjem,

Digitized by Google

koje je nagodbenim zakonom doista inkorektno riešeno, kaošto su to naši članovi zajedničkoga sabora u svom memorandumu iztakli, nego ću staviti interpelaciju radi toga, što se sada preko te zakrpe još i dalje hoće da ide. Zaista, kad je §. 66. nagodbenog zakona stvoren u onoj inkorektnoj formi, nitko nije mogao misliti, da će se taj zakon na štetu cjelokupnosti naše domovine još i dalje vredjati. Da to zaista nije bez povrede našega naroda i cielokupnosti naše domovine prošlo, pokazuje to, kad je već u zametku provizorija riečkog imenovan za grad Rieku i kotar gubernator „ugarsko-hrvatskog Primorja.“ Neima sumnje, da se ovim nazivom hoće označiti onaj dio riečke županije, koji uz more leži zajedno sa gradom i kotarom bakarskim. Da je tomu tako, i da je tu povredu narod duboko osjetio, pokazuje gibanje naroda, koje se je usljed toga pojavilo u Primorju, i koje je na vrhuncu svom izraz našlo u tom, da se je narod utekao predstavkom na Nj. Veličanstvo, da se ova nova povreda nagodb. zakona od naše domovine ukloni.

Ovo je dakle, radi čega mislim danas interpelirati, naime nova povreda, koja je nanešena nagodbenomu zakonu. Moram kazati, da nedielim posve mnienja našega čestitoga i štovanoga sudruga g. zast. Aurela Kuševića, kad on krivnju svih povredah zakona i nezakonitostih baca samo na njekoje muževe, jerbo mislim, da je onaj, koji je odgovoran, najviše kriv. Dakle ako su pauci i gusjenice krive, onda je zaista i onaj, koji se je dao od njih zaplesti, još više kriv, a to, kako je poznato, nitko drugi nije, nego svietli ban, koji je odgovoran za to, da se zakon vrši. Usljed toga usudjujem se staviti sljedeću interpelaciju: (čita.)

Interpelacija

na preuzv. g. bana kraljevinah Dal., Hrv. i Slavonije.

Istina je, da je saborska većina u 79. sjednici od 20 srpnja t. g. zaključkom zem. vladu opunovlastila, da sporazumno sa zajedničkom vladom nastoji, da se glede Rieke i kotara joj privremeno uvede onakovo ustrojstvo, koje će postojećim zakonom, imenito državopravnoj nagodbi odgovarati; nu provizorij riečki, kao što je dosada tamo uveden, nosi već u svom zametku pečat nezakonitosti po tom, što se imenovani gubernator „za grad Rieku i kotar“ unatoč nagodbenomu zakonu imenuje pokraj toga još i gubernatorom „ugarsko-hrvatskoga Primorja.“

Uvaživ, da se potonjim naslovom hoće da označi primorje riečke županije, imenito takodjer grad i kotar bakarski;

uvaživ, da po javnom i nepriepornom sadržaju §. 66. nagodb. zak. županija riečka s gradom i kotarom bakarskim spada izključivo k teritoriju kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavonije;

uvaživ, da se upitnim naslovom nanosi nova povreda nagodb. zakonu, te da se time krnji cielokupnost i samouprava ovih kraljevinah, u koliko je i samim nagodbenim zakonom ujamčena;

čast mi je Vašu preuzvišenost interpelirati:

1. Nekani-li Vaša preuzvišenost one naredbe i spise, koji se odnose na uvedenje provizorija za grad Rieku i kotar ovomu saboru shodnoga znanja radi priobćiti?

2. Koje je mjere Vaša preuzv. već do sada poprimila, da se protuzakoniti naziv: „ugarsko-hrvatsko Primorje“ odstrani?

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se zem vladi, dotično preuzv. g. banu.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Neka mi dozvoli vis. kuća, da odgovorim u ime Nj. preuzv. bana na interpelaciju učinjenu po štovanom g. zast. Vukotinoviću.

Uživotvorenje parlamentarne odgovorne vlade sobom donosi, da se izvedu promjene u organizaciji zemlje. Ovu organizaciju zemlje nije bilo moguće jednim mahom urediti, i radi potežkoćah, koje svako prelazno doba sobom donosi. Bitni korak je učinjen tim, što je vlada vis. kući predložila zak. osnovu ob organizaciji županijah i municipijah, koju je vis. kuća takodjer prihvatila. S toga mislim, da će uviditi g. interpelant i vis. kuća, da zem. vlada polag najvolje volje i polag najveće pripravnosti ovog vis. tiela dosada još nije kadra bila one mjere poprimiti, da uredi čitavi organizam zemlje prema parlamentarnoj odgovornoj vladi. Uredjenjem županijah i občinah učinjeno je mnogo, a vlada će i u buduće nastojati, da ostali organizam što prije u zakoniti položaj privede naprama parlamentarnoj odgovornoj vladavini i naprama naprednim ideam duha vremena.

Mislim, da sam time odgovorio na prvo pitanje, da li naime vlada kani izravnati poremećeno ravnovesje.

Što se drugoga pitanja tiče, čast mi je očitovati, da je zem. vlada i tiskovni zakon priugotovila, i nastojati će, da ga čim prije vis. kući na pretres podnese.

Napokon glede trećeg pitanja: je li vlada nakanila osnovu zakonsku o slobodi združivanja predložiti, čast mi je očitovati, da je nakana sve učiniti, što ustavnost i zakonitost sobom donose. Dočim je pravo združivanja bitni dio ustavnog života, neka bude uvjeren g. interpelant, da zem. vlada neće s vida pustiti i ovo pitanje, te i u tom obziru zahtjevom domovine i napredku duha vremena zadovoljiti.

Digitized by Google

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! U ovih okolnostih, u kojih se sada vis. ovaj sabor nalazi, naravno je, da se s ovim odgovorom, kojega mi vis. vlada ovdje podjeljuje, njekim načinom zadovoljiti moram, jer djelovanje sabora primiče se koncu, dakle zakoni, koje obećaje vlada, nebi niti više mogli u pretres doći, niti se riešiti. Ja sam onda, kad sam stavio interpelaciju, izjavio želju, da bi vlada obzirom na sadašnje potrebe, koje se glede tiskovnog zakona svagdje pojavljuju. ovaj zakon onako priredila, kako to duh vremena i načela ustavna zahtievaju. Nego tim odgovorom vis. vlade odgadja se ovo pitanje na neizvjestno vreme, te će ova neizvjestna ustavnost još trajati bog zna kako dugo. Zatim, kako sam i onda naglasio, što je uživanje ustavne slobode veoma stegnuto ovimi novimi zakoni organizatornimi, koje je vlada predložila i vis. sabor već primio; s toga razloga želio sam, da se slobodom udruživanja stranom ravnovesje uzpostavi. Nu ja vidim, da i ovoj tegobi i brigi mojoj vladinim odgovorom zadovoljeno nije.

Usljed toga predložiti ću zaključak, da vis. sabor nijedan zakon na organizaciju zemlje se odnoseći na potvrdu svjetloj kruni nepredloži tako dugo, dok cielokupni organizam zemlje u dotičnih zak. osnovah saboru nebude predložen; dakle, da niti ovaj sada pretresen i primljen zakon ob organizaciji županijah i občinah kruni nepredloži, dok nebude u saboru pretresan i zakon tiskovni i zakon o slobodi udruživanja. Nego neimam zaključak formuliran, zato ću ga sutra vis. saboru predložiti.

Predsjednik: Izjava g. zastupnika vlade prima se na znanje.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Dozvolom vis. kuće čast mi je u ime Nj. preuzv. bana odgovoriti na interpelaciju g. zast. Brlića u pogledu limito soli i razpusta zastupstva i poglavarstva grada Karlovca.

Vis. sabore! Dva su glavna faktora, koji su kod ugovora glede razprodaje limito-soli uticali. Jedan je faktor ministar financijah, koji upravlja državnim monopolom soli, a drugi je faktor zem. vlada, kojoj je dužnost, da uzčuva pravo pučanstva na limito sol. Kad je svršetkom g. 1868. o prodavanju i razpačanju limito soli razprava nastala, očitovao je ug. ministar financijah, da nipošto nemože na to pristati prama odgovornosti svojoj, da se prodaja i razpačavanje limito-soli povjeri više rukam, jerbo bi to povoda dalo kriomčarenju na znatan uštrb državnoga erara; već hoće, da se prodaja i razpačanje limito-soli povjeri jednoj osobi, stojećoj u obvezanosti naprama eraru. Usljed toga sklopljen je ugovor sa privatnim poduzetnikom Guthardtom, i priobćen zem. vladi, da uzanj pristane. Zem. vlada je nastojala izpitati, da-li u ugovoru opredieljena ciena i broj skladištah odgovara potrebam na tu sol povlaštenoga pučanstva, te je putem povjerenstva županije zagrebačke došla do uvjerenja, da uvjeti utanačeni u ugovoru zbilja odgovaraju što se tiče ciene, broja skladištah i potrebe pučanstva. Uvjerivši se o tom pristala je zem. vlada uz ugovor utanačen s poduzetnikom Guthardtom za g. 1869.

Na izmaku g. 1869. radilo se o tom, da se taj ugovor produlji, i tu se izjavila zem. vlada, želeća se ubavjestiti izkustvom o posljedicah takovog razprodavanja limito-soli kroz jednu osobu, da se ugovor samo na 3 mjeseca produlji. Tada ministar financijah nije htio na produljenje od 3 mjesecah pristati tvrdeći, da tako kratak rok neodgovara svrsi, već će biti na štetu erara, te je mislio, da se ugovor najmanje na jednu godinu produlji, naime na cielu god. 1870. U tom položaju stvari da nezapne posao razpačavanja soli, i dočim se je zem. vlada uvjerila, da su isti uvjeti i za god. 1870. prihvaćeni, koji su obstojali g. 1869. držala je, da je najbolji expediens, da se ugovor i za god. 1870. pridrži, a medjutim za ovo vreme, kao što rekoh, može vlada na temelju izkustva dalje odrediti i razpravljati, nebi-li shodnije bilo, na drugi način razpačavanje limito-soli preduzeti. I zbilja je zem. vlada pristala na produljenje od jedne godine, a medjutim je putem povjerenstva u tu svrhu izaslana izvidila cieli predmet razprodaje limito-soli i predložila novi način, po kojem bi se razprodaja g. 1871. preduzeti imala. To je, vis. sabore, stanje stvari, izloženo bez svakog okolišanja, to je položaj, u kojem se nalazi zem. vlada u tom pitanju prema prvom faktoru, koji upravlja tim predmetom.

Na temelju ovoga izloženja položaja i stanja stvari mogu na konkretna pitanja, što ih je izvolio staviti g. interpelant, i to na prvo pitanje odgovoriti, da nestoji, da je preuzv. g. ban sredstvom vel. bilježnika županije zagrebačke, Augusta Dutkovića oduzeo pučanstvu pravo i mogućnost na dobavljanje limito-soli uz jeftiniju cienu, jerbo ban niti je sredstvom Dutkovića niti sredstvom koje druge osobe uplivao u taj predmet, niti je oduzeo pravo i mogućnost dotičnomu pučanstvu na dobavu jeftinije soli. Dutković je kao povjerenik županije intervenirao, a ne kao izaslanik banov. Dakle nestoji, što je g. interpelant tvrdio, da je ban sredstvom vel. bilježnika Augusta Dutkovića lišio pučanstvo prekosavskih kotarah prava dobavljati limito-sol jeftinije. Niti to nestoji, da je tamošnje pučanstvo lišeno mogućnosti dobavljati sol jeftinije, jer može se uvjeriti g. interpelant, da je ciena zakupa prema izkustvu prediduće godine i uspjeh u prediduću godini tako povoljna, da nije bilo moguće nadati se putem konkurencije bolju cienu polučiti. Niti to nije istina, što je izvolio g. interpelant navoditi, da je ugovor na dalnje tri godine utanačen, jerbo ugovor je produljen samo do konca t. g. 1870.

Digitized by Google

Da pojedini žitelji prekosavskih kotarah nisu digli cielu svoju kompetenciju, to stoji; ali to je i prije bivalo, to je bivalo i u ono doba, kad se nije iz svake malenkosti pravio kapital; ljudi dižu svoju kompetenciju soli kada i koliko novacah imadu, a ciena izmedju limito-soli i erarialne je tako neznatna, da je razlika ta pučanstvu kadkada indiferenta, ako ju mora dizati nješto dalje, dočim erialnu nješto bliže skoro uz istu cienu dobiti može. I to je istina, koja je u županijskih spisih dokazana, da pučanstvo nikada nije dizalo cielu kompetenciju, te se je svagda obračunanje sa zakupnici držalo; stoga našla se je vlada potaknutom, da shodna odredi, da može zakupnika na odgovor pozvati, na koliko nije odgovorio svojoj dužnosti. Upravo posredovanjem bana polučena je blagodat, da ovlašteno pučanstvo prekosavskih kotarah onu kompetenciju, koja je zaostala g. 1869. može dizati u g. 1870. ako je voljno. Stoga neka bude g. interpelant uvjeren, da je u ovom položaju stvari zem. vlada vršila dužnost svoju u podpunoj mjeri. Moram još to primjetiti, ako misli g. interpelant, da ug. ministar financijah nije vlastan bio navedenog se načela držati, to neznam drugoga sredstva, nego da se izvoli g. interpelant svojim putem obratiti na ono mjesto, gdje se ug. financministar na odgovor pozvati može, a to je zajednički sabor.

Prelazim na treće pitanje glede razpusta zastupstva grada Karlovca i odpusta činovnikah. G. interpelant znati će valjda, da glede gradovah obstoje u cieloj krieposti ustanove izdane banom Jelačićem. Ove ustanove moraju ostati u krieposti, dok se zakonom inače neodredi Naročito glase dotični paragrafi tih ustanovah, da je vlada nesamo vlastna, nego i dužna razpustiti zastupstvo i pojedine činovnike dići iz službe, ako svoj djelokrug prekorače ili neodgovaraju službi. Nisu dignuta trojica, nego samo dva, jedan je stavljen u stanje mira. Onoj dvojici bilo je dosta sgode, ako su mislili, da im je krivnja nanešena, da se opravdaju i dokažu, da nisu krivi bili radi onoga, radi česa su sa službe dignuti. Vlada je postupala po zakonu, po kojem je vlastna bila prema činovnikom, koji nisu svojoj službi odgovarali.

Na četvrto pitanje čast mi je odgovoriti samo tim, da ovo pitanje, budući da u Karlovcu neima nezakonita stanja, odgovora nezaslužuje. Vlada je postupala po zakonu, te joj niti na kraj pameti nije bilo, kakvo nezakonito stanje uvesti, i uvedeno držati, bog zna kako dugo. Mimogredno ću napomenuti, da će vlada nastojati, da će prema okolnostim izvesti sve ono, što leži u interesu javne uprave i javnoga života grada Karlovca. O tom neka bude uvjeren g. interpelant, i ako će biti pravedan, uvidit će, da je vlada vršila dužnost, te u tom položaju nije mogla drugačije raditi.

Dr. Ignj. Brlić: Vis. sabore! Zaista ću nastojati, da po želji g. povjerenika vlade budem pravedan. Nastojao sam svagda o tom, da budem pravedan i želim, da to i vlada čini u svako vrieme, pa da tamo neoobilazi i skače preko zakona, gdje bi trebalo, da se ga drži najčvršće na korist zemlje i same sebe.

G. povjernik vlade zaista je naveo razloge sve, koji su se god mogli naći za obranu ovako eklatantno nepravedne stvari, ali pokraj toga izpustio je ipak ono, što bi mene uvjeriti moglo, da je postupak vlade u tom poslu bio posve u redu. Ja sam hotio znati — i to je glavna točka, na koju sam akcent stavio, — zašto je vlada preskočila običaj, koji je dosada obstojao, da se prodaja i razpačanje limito-soli putem javne jeftimbe preda najboljemu nudiocu. G. povjerenik vlade veli, da je drugi način radi toga nastupio, što je ug. ministarstvo financijah želilo sve u jednoj ruci koncentrirati; a ja mislim, baš radi toga, jer je predmet u veće išao, jer je sve, što su prije kramari možebiti u pojedinih kotarih dobili, imalo doći u ruke veletržca. da je tim više razloga bilo, da se razprodaja putem javne jeftimbe izdaje. Razumijem posve rieči g. povjerenika vlade, kada nastoji svu odgovornost i krivnju za ugovor sa Guthardtom, koji je očevidno već radi toga na štetu pučanstva sklopljen, što ponude trgovacah karlovačkih za 25. nč. jeftinije glase, baciti na ug. ministra financijah. A pitam ja g. povjerenika vlade, kad bi sva krivnja bila na financ-ministru, nebi li on tu krivnju sebi pribavti nastojao — ako je htio — kroz svoje organe? Ako je financ-ministar kompetentan u tom poslu, neznam. kako je taj pasao došao u ruke zem. vlade i županije? Što veli g. povjerenik vlade glede Dutkovića, da je on ugovor samo supodpisao, to se zna iz ciele razprave, da je on bio glavni faktor, koji je s Guthardtom ugovarao i ugovor sklopio.

Glede toga dakle, da se je razprodaja limito-soli Guthardtu povjerila putem ugovora, nije mene g. povjerenik vlade uvjerio, da je stvar pravednim načinom išla Ja sam glavno akcentuirao, zašto se nije držala jeftimba, koja bi pokazala povoljniji uspjeh nego ugovor. Ni to nisam znao, da su političke oblasti vješte u procienjivanju, te da mogu one kazati, da li je ciena primjerna i povoljna; u tom mogu, mislim ja, jedino suditi trgovci i podhvatnici natjecanjem, kad bi se bila obdržavala jeftimba. Dakle s tom stranom odgovora g. povjerenika vis. vlade se ja tim manje zadovoljiti mogu, što se je vis. vladi po zastupstvu karlovačkom povod davao više putah — ako se nevaram tri put — da ono, što nije bilo korektno učinjeno, popravi; ali vis. vlada kao da prkosi, nastojala je, da ugovor produlji. dali na 3 godine ili na jednu, to je sada irelevantno, te se baca summja na vladu. da je ona nastojala da se ugovor protegne na daljih 6 godinah. To je dakle zasluga financ-

Digitized by Google

ministra, ako ugovor nije ni na 6 ni na 3 godine, nego samo na jednu produljen; tim je opravdano ministarstvo financijah, a nipošto vis. vlada.

G. vladin povjerenik prelazeć na razpust zastupstva grada Karlovca i odpust 3 činovnikah, poziva se na zakon, za kojega ću reći, da zaista u krieposti obstoji. Nu kad bi taj odgovor došao iz drugih ustiuh, a ne od g. povjerenika vlade Zlatarovića, koji je zajedno s nami vojevao za ustavne inštitucije, da se ona ustavnost, koja vlada u Ugarskoj. i one sloboštine i povlastice, koje tamo obstoje, i ovamo presade; kad bi to bio drugi muž kazao, za kojega bi se moglo reći, da je tražio sreću u promjeni i našao: tada bi ja možebiti našao povoda, da se zadovoljim s odgovorom. Ali g. vladin povjerenik Zlatarović vojevao je za svetinju ustavnosti. da dielimo sve sloboštine s Ugarskom, da težimo za uniformitetom zakonah s Ugarskom, a ne s Bachismom.

On je morao samo u najnuždnijem slučaju absolutistički zakon rabiti; a da je ovdje taj najnuždniji slučaj bio, to je g. povjerenik vlade dužan ostao kazati, jer nije razlogah naveo, zašto je gradsko zastupstvo karlovačko razpušteno. Ja sam u interpelaciji naveo, da je radi toga razpušteno, što je branilo pravo pučanstva glede limito-soli. Dakle važne razloge trebao je g. povjerenik vlade navesti, za da opravda razpust zastupstva grada Karlovca; a pošto razlozi ti navedeni nisu, nemogu se ni tu s odgovorom zadovoljiti

Što se tiče odpusta trijuh činovnikah, to će g. povjereniku vlade biti poznato, da Bachov sistem uvjek za sve činovnike bez razlike, bili oni sudački ili politički, ako su što zakrivili, prije odpusta odredjuje disciplinarnu iztragu, a istom je od uspjeha te iztrage zavisilo, što ima s dotičnim činovnikom biti. Ali danas, u ovoj ustavnoj eri, nebiva o iztragi, kad se činovnici odpuštaju, gotovo ni razgovora, nego jim se simpliciter, kao da su kakovi „Hausknechti“, dostavlja 30. dignuće, a drugi dan mogu gladovati. U ostalom to ce se, mislim najvećma osvetiti na onih, koji najviše to čine. Ja dakle i to mislim, da je trebao g. povjerenik vlade, ako je htio opravdati odpust tih činovnikah, navesti, da je proti njim disciplinarna iztraga vodjena bila, da im je krivnja dokazana, i zato da su odpušteni bili. Nu ja bi mogao pokazati jedan dekret — žao mi je, da ga neimam pri ruci, jer nisam bio pripravan; da sam znao. da ću čast imati slušati odgovor vlade na interpelacipi. ja bi bio doneo prepis dekreta radi jednoga tih činovnikah, iz kojega bi se vis. sabor uvjerio, da ovaj odpust ništa drugo nije bio, nego od strane vlade osveta nad timi činovnici, što su se polag dužnosti svoje zauzeli za svoj municipij i prava gradjanstva.

Dočim se dakle s nijednom točkom odgovora vis. vlade neslažem, zato ću poseban obrazložen predlog staviti vis. kući.

Predsjednik: Izjava g. povjerenika vlade uzima se na znanje; g. interpelant pridržaje si vis. kući predlog staviti.

Ljudevit Raizner: Vis. sabore! Na predstavku županije zagrebačke za ustanovljenje naknade za uporabu prostorijah županijskih, koja je još u proljetju prošle godine vis. saboru predložena, izvolio je vis. sabor za predbježni pretres toga predmeta izabrati odbor ad hoc, sastojeći iz 9 članovah. Odbor taj nije dosada još o djelovanju svom izviešća podnio vis. saboru, stoga stavljam predlog, da se opomene, da to čim prije učini.

Predsjednik: Opominje se dotični odbor, da se konštituira, da može svoje djelovanje započeti.

Na dnevnom redu je tretje čitanje zak. osnove o lovu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita (treći put) zakon o lovu.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća zakon o lovu poslje trećega, sada obavljena čitanja u svojoj cielosti?

(Glasovi: prima.)

Pošto će po zaključku vis. kuće izvješće odbora o pregledanju računah za g. 1869. sutra na dnevni red doći. to su sada na dnevnom redu zak. osnove o računovodstvu, zem. blagajni i gradjevnoj službi; molim g. izvjestitelja.

Izvj. **Dragutin Ćegel** čita izvješće odbora ob zakon. osnovi za uredjenje gradjevne službe zatim progovor.:

Vis. sabore! Odbor je u načelu prihvatio ovu osnovu zak. ob ustrojstvu gradjevne službe, jerbo misli. da je potrebno, da bi se kaošto i sve ostale struke tako i ova u našoj zemlji preustrojiti imala, te ju vis. saboru preporuča za podlog specialne debate.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Dočim je, kako držim, generalna debate ob ovom pradmetu ob uredjenju gradjevnih oblastih otvorena, neka mi bude slobodno njekoje primjetbe učiniti, jerbo se ja nebi mogao u načelu sasvim složiti s odborovim predlogom. Dočim se slažem s onim, što je vlada na poziv ovog vis. tiela izvolila predložiti osnovu, po kojoj bi se gradjevna oblast preustrojiti imala, mislim. da se izostave iz osnove sve one stavke. koje bi u načelu možebiti povoda dale misliti. da se pridržava ono. što je do sada bilo, naime posebna samostalna gradjevna oblast. Ja mislim, da se to nemože spojiti sa kardinalnim svojstom ustroja odgovorne zem. vlade, jerbo po §. 6. zakona ob ustroj-

Digitized by Google

stvu zem. vlade čini ova oblast cieloviti dio zem. vlade. Iz ciele osnove proizlazi, da je vlada to stanovište u vidu imala, nu da se to nebi s koje strane zlo razumjelo, moram reći, u načelu da sam proti svem onom, što bi povoda dalo misliti, da se u ovoj osnovi graditeljstvo kao posebna neodvisna oblast stavi. Medjutim, dočim osnova ova sadržava u sebi ono, što je sabor prigodom zaključka svoga u tom predmetu pred očima imao, t. j. da dosadašnje graditeljstvo prestati ima, te da se imade u smislu naše autonomije preustrojiti, sam ja toga mnienja, da bi se osnova mogla uzeti podlogom specijalne debate, a ja bi sa pridržao pravo svoje opazke staviti kod pojedinih točkah, koje mislim, da su proti navedenom principu.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Ja nemogu razumjeti opazke g. predgovornika. On kaže, da je u načelu proti osnovi, jerbo ona to načelo sadržava, da ustanovljuje njekakvu samostalnu oblast. Neka mi pokaže g. predgovornik samo jednu točku, kojom se predpostavlja samostalna oblast; a naročito kaže §. 2. to: „Za rukovodjenje i nadzor svih javnih gradjevnih posalah postavlja se kr. hrv.-slav. zem. gradjevno ravnateljstvo u Zagrebu, podčinjeno kr. zemaljskoj vladi.“ Tu se dakle neustanovljnje nikakova samostalna oblast. Gradjevna oblast nije bila nikada samostalna, pa niti sada neće biti; osnova drži se baš načela, kojemu g. predgovornik prigovara, tako ju ja primam u načelu.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Kao povjereniku vlade čast mi je primjetiti na opazka g. vel. žup. Kuševića ovo: U očigled organičkoga zakona od 20. travnja 1869. nije vlada niti pomisliti mogla na to, da stvori ovom osnovom novu kakovu oblast samostalnu, dapače držala se je upravo načela, koje brani gosp. vel. župan, i drži se ga i sada. Vlada nije htjela povod dati sumnji, da bi se iz §. 2. moglo izvoditi, da je saboru predložila osnovu, po kojoj se stvara nova samostalna oblast, ili da se pridrži ona, koja je obstojala, i nadalje, nego je mislila, da se imade spojiti pojam zakona od 20. travnja 1869. sa pojmom potrebite reorganizacije gradjevne oblasti. Ako tko djeli ovu bojazan g. vel. župana, za taj slučaj mogu unapred očitovati, da je vlada sliedila taj princip, te pristajem, da se sve izpusti, što bi povod dalo sumnji, da vlada hoće kakvu novu oblast samostalnu stvoriti. Buduć da neima razlike medju načelom, što ga brani g. vel. žup. Kušević, i onim, što ga je sliedila vlada — možebiti se ona nije tako izrazila, kako želi g. Kušević — s toga mislim, da neima zaprieke, da se osnova primi podlogom specijalne debate.

Predsjednik: Ako neželi nitko više govoriti, rieč je na g. predlagatelju vel. žup. sriemskom.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Dočim sam moj predlog obrazložio, hoću samo naprama tvrdnji g. Stojanovića nješto još reći. Ja nisam kazao, da sam u načelu protivan ovoj osnovi, nego kazao sam, da sam joj samo toliko protivan, u koliko je njezino načelo protivno načelu onom, kojega ja zastupam, naime, u koliko bi se iz osnove izvoditi dalo, da se pridrži ono, što je dosada bilo, ili da se stvara nova samostalna oblast. Zato sam ja pridržao si pravo, da mogu obrazložiti moje naknadno staviti se imajuće primjetbe i amendemente. A moram kazati, da g. Stojanović neima podpuno pravo, te da se iz ove osnove mogu poroditi sumnje proti principu. On je izvolio čitati §. 2., u kojem se kaže: „Za rukovodjenje i nadzor svih javnih gradjevnih posalah postavlja se kr. hrv. slav. zem. gradjevno ravnateljstvo u Zagrebu.“ Ova stavka može dati povoda sumnji, da se hoće ono pridržati, što je dosada bilo, a posljednja stavka: „podčinjeno kr. zem. vladi“ nedokazuje, što je izvolio g. Stojanović reći, da se nebi moglo reći, da je to samostalna oblast; jer ovo sada postojeće gradjevno ravnateljstvo stoji u istom odnošenju naprama vladi, a to nije smjer vlade bio, da ta oblast ostane. Zato sam ja kazao, da sam proti osnovi u toliko, u koliko držim, da bi se mogla napomenuta sumnja poroditi, i zato sam takodjer od svoje strane predlog učinio, da se osnova uzme podlogom specialne debate, a meni da bude slobodno na tom temelju i stanovištu moje primjetbe činiti.

Predsjednik: Dočim je generalna debata zaključena, pitam vis. kuću: prima-li ovu osnovu ob ustrojstvu gradjevne službe podlogom specialne debate?

(Glasovi: primamo.)

Primljena je osnova podlogom specialne debate. Molim sada, da g. bilježnik čita osnovu točku po točku, a g. izvjestitelj dotične opazke i primjetbe odbora.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita naslov: „Osnova zakonskoga članka ob ustrojstvu gradjevne službe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.“

Izvj. **Dragutin Čegel**: Odbor predlaže, da se naslov ovako preinači: (čita) „Zakonska osnova ob ustrojstvu gradjevnih oblastih i uzdržavanja zemaljskih cesto- i vodogradjevinah kraljevinah Hrvatske i Slavonije“, jerbo misli, da će se ovako bolje precizirati služba i uprava ciele ove oblasti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Što se samog naslova tiče, imadem poseban predlog, koji se temelji baš na zakonu ob ustrojstvu autonomne vlade §. 6. toga zakona veli, da u djelokrug autonomne vlade spadaju ovi gradjevni poslovi. Zato mislim, da bi umogo kraće bilo, i odgovaralo cieli svojoj, kad bi se reklo: „Osnova zakonskog članka ob ustrojstvu gradjevne

Digitized by Google

uprave", a drugo ništa; jer ono „u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji razumjeva se samo po sebi, zato netreba explicirati.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Ja držim, da je vladin predlog samo različit u izrazu, jer „gradjevna služba" isto tako sve u sebi zadržava, što se hoće reći, kao što i izraz „gradjevna uprava." Što se dodatka „u kraljevinah Hrv. i Slav." tiče, to je po ususu u osnovu došlo; nu buduć da se samo posebi razumije, može takodjer izostati, jer mi za našu samo domovinu stvaramo zakone.

Predsjednik: Ovdje su 3 predloga: odborov, vladin i g. vel. župana Kuševića.

Prima-li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: ne.)

Prima-li vladin predlog bez opazke?

(Glasovi: ne.)

Prima-li izpravak g. vel. žup. Kuševića? Koja su gg. zato, molim, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Primljen je izpravak g. vel. žup. Kuševića, po kojem ima naslov glasiti: Osnova zak. članka ob ustrojstvu gradjevne uprave.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 1.

Svimi javnimi gradjevinami u Hrvatskoj i Slavoniji, kano granom političke administracije, upravlja kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada, izuzam one gradjevine, koje su državne, te spadaju pod zajedničku upravu i u djelokrug kralj. ministarstva ugarsko-hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja bi predložio ovomu paragrafu dodatak, baš na temelju stanovišta, koje ja zauzimam, naime, da bi se textuaciji ovoj, kaošto jest, dodalo: „glasom zak. članka ob ustrojstvu autonomne zem. vlade §. 6. „Ja držim, da bi ovo najshodnije bilo, jer bi u principu i zavisnost i djelokrug točno označeni bili.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Glede §. 1. predlažem ja izpravak, da ovako glasi: „Svimi javnimi gradjevinami u Hrvatskoj i Slavoniji, kano granom političke administracije, upravlja kr. hrv.-slav.-dalm.-zemaljska vlada," a ništa više, jer u zakon se ima metnuti samo ono, što u zakon spada.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Ja držim, da je ovo, što je g. zast. Mirko Hrvat predložio, kraće prema smislu stvari. Vlada je ovo dodala, jerbo je članak ovaj izradjen u ono doba, kad se još nije znalo za razredjenje cestah, da se napredstane svakoj nepravdi. Radi kratkoće mogu od strane vlade pristati, da se primi predlog g. Mirka Hrvata.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ovo, što je g. Mirko Hrvat predložio, i takodjer g. povjerenik vlade prihvatio, u načelu stoji; ali dopustit će gg. predgovornici to, da se u jednoj te istoj stvari nestvaraju 2 zakona. Buduć da je vis. sabor pozvao vladu, da in specie za ovu službu podnese osnovu, kako se ima ustrojiti, buduć ovo ustrojstvo leži u §. 6. zakona o zem. vladi, s toga je ovaj zakon njekim načinom potanje izvedenje onoga, što je tamo u §. 6. rečeno. Kadgod se iz temeljnog zakona izvadjaju specialni zakoni, moraju se ovi na temeljni pozivati, nebudu 2. zakon u istoj stvari, nego jedan temeljni, a drugi specialni. S toga mislim, da je sasvim na mjestu, da se ovdje poziva na zakon temeljni, inače ova osnova, buduć ustrojstvo ovo leži u §. 6. zak. o zem. vladi, nebi imala smisla. Zato jedino s toga razloga podupirem predlog g. vel. žup. Svetozara Kuševića.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! §. 1. ove zak. osnove temelji se na §. 6. zakona ob ustrojstvu zem. vlade, u kojem se kaže: „ . . . javne gradjevine, razumievajuć ovamo i javne puteve i kanale, u koliko iste nespadaju u kategoriju poslovah zajedničkih." S toga nemogu pristat uz predlog g. Mirka Hrvata, nego prihvaćajuć takodjer razloge g. Živkovića preporučam vis. saboru textuaciju osnove sa izpravkom g. vel. žup. Kuševića.

Predsjednik: Je li još tko želi govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Ovdje su opet tri razna predloga: predlog vlade, kojega je i odbor odobrio; zatim predlog g. vel. žup. Kuševića, koji želi, da se na kraju ovog §. još uvrsti: „glasom zak. članka ob ustrojstvu autonomne zem. vlade, §. 6."; napokon predlog g. zast. Mirka Hrvata, koji želi, da se u 4. liniji počamši od „izuzam" pa do kraja sve izpusti.

Pitam vis. kuću: prima li predlog vlade bez svake primjetbe?

(Glasovi: ne.)

Prima li §. 1., kako ga je vlada predložila i odbor odobrio s dodatkom g. vel. župana Svetozara Kuševića?

(Glasovi: primamo.)

Dakle neprima, da se izpusti ono počamši od „izuzam?" (Glasovi: ne.)

Digitized by Google

Primljen je predlog vlade s dodatkom g. vel. žup. Kuševića.

Mirko Hrvat: Ja sam čuo glede mog predloga glasove „prima se.“

(Njekoji sumnjaju, da li je bila većina.)

Predsjednik: Molim, da se izvole gospoda dignuti, koja su za predlog vlade s dodatkom g. vel. župana Kuševića.

(Ustane većina.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 2.

Za rukovodjenje i nadzor svih javnih gradjevnih posalah postavlja se kralj. hrv.-slav. zemaljsko gradjevno ravnateljstvo u Zagrebu, podčinjeno kr. zemaljskoj vladi.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja predlažem, da se ovaj §. sasvim izpusti, jerbo je suvišan prama onomu, što je u §. 1. osnove izraženo; nego stavio bi nov paragraf mjesto ovoga ove textuacije: „Osoblje tehničko sačinjava posebni konkretalni status.“

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! U skladu sa mojim očitovanjem u generalnoj debati pristajem uz predlog g. vel. župana sriemskog tim više, što je baš u ovom paragrafu ležala sumjna, kano da će se ustrojiti nova njekakva samostalna oblast; za odstraniti ovu sumnju pristajem uz to, da se mjesto §. 2. uvrsti textuacija g. vel. župana Kuševića.

Predsjednik: Molim, želi-li tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Dočim g. zast. zem. vlade sam udustaje od §. 2., ako si ga neželi nitko prisvojiti, neima o njem votizacije. Pitam dakle vis. kuću: Je li prima text §. 2., kako ga je g. vel. žup. Kušević predložio?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je §. 2. kako ga je g. vel. žup. Kušević predložio.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 3.

Tehničko izvedenje svih javnih gradjevinah obavljaju županijski mjernici, s pomoćnim osobljem svojim.

(Prima se bez primjetbe.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 4.

Za neprestano nadgledanje i njegovanje cesto- i vodogradjevinah, kanalah, gradiva, zališnih potrebštinah, javnih radnikah itd. opredieljuje se za zemaljske ceste empiričko osoblje, nadcestari i cestari.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis sabore! Ja bi predložio, da se na kraju §. rieči „nadcestari i cestari“ izpuste, jer se to razumije pod izrazom „osoblje“.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 5.

Zemaljske i kotarske ceste uzdržavaju se iz zemaljskih novčanih sredstvah i pomoćju javnih, bezplatnih težakah.

Izvj. **Dragutin Čegel**: Ovdje je mislio odbor, da se u 2. liniji izza rieči „i“ uvrsti „za sada“, jer je u izgledu, da će se ipak javne radnje bezplatno obavljati.

(Prima se.)

§. 6.

Občinske ceste i na njih nahodeće se gredjevine udržavaju same občine, te stoje pod neposrednim nadzorom občinah, posrednim pako dotičnih županijah.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 7.

Rieke: Sava, Drava i Kupa, u onih potezih, u kojih nisu državne, izjavljuju se zemaljskimi riekami, te se uzdržavaju iz zemaljskih sredstvah.

Izvj. **Dragutin Čegel**: Ovdje je odbor mislio, da se izpuste imena Sava, Drava i Kupa, da se nebi tim načinom kakovo priznanje dalo, kao da ove rieke ipak u njekih potezih na nas spadaju, jerbo nadu gojimo, da će zajedničke biti. S toga odbor predlaže, da se textuacija ovog §-a ovako promjeni: „Rieke, u koliko nisu državne, uzdržavaju se iz zemaljskih sredstvah.“

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Od strane vlade očitujem se sporazumnim s ovim predlogom odbora.

(Prima se odborov predlog.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 8.

Ostale rieke i potoci izjavljuju se občinskimi, te uzdržavanje istih nadleži dotičnim občinam.

Digitized by Google

Mirko Hrvat: Dosljedno prijašnjemu §-u imao bi se ovaj §. izostaviti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Ja mislim, da bi dovoljna bila ova kraća formulacija: „Uzdržavanje potokah nadleži občinam.“

Predsjednik: Prima-li vis. kuća stilizaciju §. 8., kako ju je g. vel. župan Kušević predložio, i dotično g. zast. Mirko Hrvat potaknuo?

(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 9.

Županijski mjernici imadu predlagati putem županijah kralj. zemaljskoj vladi godišnje cesto- i vodogradjevne proračune, kao i sve ine gradjevne osnove, izradke itd., koji odvise od odobrenja zemaljske vlade.

A zemaljska vlada po obavljenom uredovanju od strane kr. zem. gradjevnoga ravnateljstva, izdavat će na županije odnosna riešenja.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja držim, da bi trebalo ovaj paragraf u sklad dovesti sa zakonom municipalnim, koji je po vis. kući primljen. Prema smjeru §. 2. osnove bilo je sasvim shodno, što je vlada ovo ovako stavila, da mjernici njekim načinom nezavisno vrše dužnost, koju njim gradjevno ravnateljstvo nalaže. Ali u onom organičkom zakonu ob ustrojstvu municipijah je sasvim drugačije uštanovljeno upravljanje ovoga posla, i obzirom na onu ustanovu slobodan sam vis. kući predložiti sliedeću stilizaciju ovog paragrafa: „Županije imadu predlagati kr. zem. vladi godišnje cesto- i vodogradjevne proračune i ine gradjevne osnove na odobrenje zemaljske vlade.“ A druga alinea kao suvišna, da se izpusti.

Predsiednik: Ako nitko neželi govoriti, pitam vis. kuću: Je li prima §. 9., kako ga je vlada predložila?

(Glasovi: ne.)

Prima-li vis. kuća §. 9., kako ga je predložio g. vel. župan sriemski?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je §. 9. po predlogu g. velikoga župana sriemskog.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 10.

Banu pripada popunjenje svih službenih miestah kod kralj. zem gradjevnoga ravnateljstva, kao i imenovanje županijskih mjernikah i pomoćnoga osoblja, putem natjecaja; — izim onih miestah, koja su u smislu postojećih ustanovah pridržana imenovanju Njegova c. kr. apoštolskoga Veličanstva.

Cestare imenuju veliki župani, obziruć se na izslužene vojnike i domobrance.

Izvj. **Dragutin Čegel**: (čita) „Glede §. 10. mnije odbor, da se u drugoj alineji izza riečih „cestare imenuju vel. župani“ dodatak: „obziruć se na izslužene vojnike i domobrance“ izostavi, jer se predpolaže, da će veliki župani kod popunjenja tih službah na izslužene vojnike i domobrance, na koliko bi bili za službu sposobni, i onako obzir uzeti.“

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja imadem opet posebnu stilizaciju §. 10., i mnijem, da se ono, što se u prvoj alinei govori o imenovanju tekničkih činovnikah, generalno izrazi, naime: „Imenovanja tekničkih činovnikah bivaju u smislu obstojećih zakonah.“ Onoga pako mnienja nisam, da bi se u drugoj alinei o imenovanju empiričkog osoblja, kao što odbor predlaže, dodatak izpustiti imao, nego držim da je ovdje vrlo potrebno znati, tko se ima za te službe imenovati; u tom i posebni zakoni već obstoje. Ja mislim, da je pravedno i na svom mjestu, da se osoblju, koje na ta mjesta prije svega pravo ima, povod dade, da može kompetirati, i da se izsluženim vojnikom i domobrancem prednost dade. Po tom bi druga alinea ovako glasila: „Empiričko osoblje imenuje veliki župan obziruć se osobito na izslužene vojnike i domobrance.“

Žup. tur. **Stjepan Jospović**: Vis. sabore! Ja se sasvim slažem s izpravkom ovog paragrafa, predloženim po g. vel. žup. Kuševiću, samo mislim, da nebi shodno bilo, kad se daje vel. županu vlast, da imenuje empiričko osoblje, da se zajedno i njeka preporuka daje, da mora za cestare postaviti izslužene vojnike i domobrance. Ja mislim, da preporuka u zakon nespada. Mi pravimo ovaj zakon, i netreba nam se vezati na druge zakone. (Prigovaraju.) To je reminiscencija iz Bachove periode, gdje su nam u občinah svagdje izslužene vojnike narivali. Ja mislim, da se to neslaže sa sadašnjim vjekom; civilista može isto tako zaslužan biti za domovinu, kako i vojnik. Zato mislim, da se izpuste one rieči, gdje se preporučaju izsluženi vojnici i domobranci.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se u tom slažem sa g. predgovornikom, da sabor nemože preporučiti, da se ovo ili ono učini, nego da zakonom opredieliti ima, što se učiniti ima. A neslažem se s njim u tom, da se ovdje na one vrle sinove domovine, koji najozbilniju dužnost vrše, obzir uzeti neima. To nebi pravedno niti svrsi shodno bilo; jer to su ljudi zaslužni, disciplini i

Digitized by Google

redu priučeni, i po tom sigurno najsposobniji, koji će u naših občinah red barem na cestah držati. S toga sam ja toga mnienja, da se ono, što je predložio g. vel. župan sriemski, nepreporuči, nego da se zakonom opredieli, što se učiniti ima.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja mislim, da se s duhom zakonotvornoga tiela neslaže, da u zakon kakovu preporuku stavlja; zakon odredjuje, a ništa nepreporuča. Ako imade vel. župan kod imenovanja toga osoblja osobiti obzir uzeti na stanovitu klassu, to mu neka vlada u tom podieli posebnu inštrukciju, ali zakonom se to nemože reći. U ostalom, što se tiče primjetbe, da su izsluženi vojnici za ta mjesta najvaljaniji, mislim, da je ovo mjerilo veoma različito i relativno; upravo iz izkustva, koliko sam ga bar ja imao kao administrativni njekada županijski činovnik, vidio sam, da izsluženi vojnici za taj posao nisu bili baš najbolji.

Ja sam sasvim za to, da se ova alinea izpusti.

Stjepan Hervoić: Visoki sabore! Mene nevredja, da li se umetne ili ne ona stavka, da se kod podjeljivanja ovakovih mjestah imade osobiti obzir uzeti na izsluženе vojnike i domobrance, jer imade onako pozitivni zakon, koji to veli. Taj zakon nije Bachov zakon, kaošto g. komes turopoljski misli, nego neka izvoli pogledati ustavni zakon, ugarski „Wehrgesetz“, pa će viditi, da §. 38. ovo odredjuje.

(Njekoji glasovi: za Ugarsku.)

Zakon taj je za nas tako obvezan, kakogod i za Ugre, jerbo je zakon zajednički.

Zato preporučam vis. saboru, da onu stavku umetne; ako ne, neka se poziv učini na §. 38. obrambenog zakona.

Zast. vlade Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Upravo radi relativnosti, koju je izvolio g. Vukottnović naglasiti glede zaslužnosti i sposobnosti izsluženih vojnikah za ove službe, držim, da ćemo najbolje učiniti, ako prihvatimo dodatak, kao što ga je g. vel. župan sriemski izvolio formulirati; jer dodatak ovaj odgovara sasvim onim ustanovam, što u tom pogledu već postoje, a isključuje, da bi veliki župani morali baš na ovu klasu samo obzir uzeti, te otvara polje, da prema sposobnostim kompetentah mogu zadovoljiti i onomu, što je g. Vukotinović želi. Ja dakle pristajem uz taj dodatak.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja bi samo njekoliko riečih primjetio, da ovaj razlog zbilja nespada u zakon. Ako to stoji, da administrativna vlast mora imenovati u izvjestnu struku osobe, koje se ovdje preporučuju, onda nespada u ovaj §., nego neka se vlast drži temelja onog zakona, koji to odredjuje. Ako se tim zakonom hoće naputak dati vel. županom, onda tim nije doskočeno, jer veliki župan treba da drži sve zakone, koji njega vežu. A toga nigdje neima, da bi se u zakonih moralo svagda pozivati na druge zakone, jer onda se to nebi nikada izcrpilo. Prije su u tom pogledu obstojale naredbe, po kojih su se morale te osobe primiti u takove službe. Sad je tomu doskočio „Wehrgesetz,“ koji je zajednički zakon, te veže vel. župane i vladu. Stoga mislim, da ovaj zazlog netreba ovdje uvesti.

Vel. žup. Svetozar Kušević: Vis. sabore! Ja sam ovu stavku primio u moju formulaciju s uvjerenjem, da joj je ovdje mjesto, i mogu primjetiti g. komesu turopoljskom, ka i na ono, što je g. predgovornik govorio, da se u zakonih nečine ovomu slične provizije, da nestoji. Da je tomu tako, vidi se odatle, što smo u municipalni zakon poseban paragraf uvrstili, u kojem se navadja, tko se imenovati može municipalnim činovnikom. Ako je to bilo tamo oportun, tada je i ovdje, i to ne samo radi velikih županah, nego najviše za obezbedjenje onog, koji prije svega pravo ima na ova mjesta, a to su izsluženi vojnici i domobranci.

Što je g. Aurel Kušević izvolio spomenuti, da bi se mjesto „obzir uzeti“ imalo kazati „mora biti“, to mislim, da je ona prva rieč shodnija, jer vel. župan može inače doći u smetnju, kako da mjesta popuni, ako neima izluženih vojnikah ili domobranacah.

Što je napokon g. Vukotinović izvolio reći, da zasluge vojnikah po usprjehu i djelu sudi, mislim, da ovoj stavki nije smjer taj. Svaki vojnik, koji za domovinu vrši najplemenitiju dužnost, može tim izgubiti i zdravlje i život, zato ima država u prvoj liniji dužnost, da ga snabdije; to domovina i narod vojniku priznati mora.

Stoga preporučam vis. saboru, da izvoli stilizaciju ovog §. primiti, kako sam ju predložio, jerbo držim, da odgovora cieli.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Ovdje nam je glede §. 10. podastrt predlog vlade; zatim primjetba odbora, da se zadnja alinea sasvim izpusti; napokon predložio je g. vel. župan sriemski sasvim različitu formulaciju, koja ovako glasi: (čita ju.)

Pitam vis. kuću: Prima-li §. 10. kako ga je vlada predložila?

(Glasovi: ne.)

Prima-li vis. kuća §. 10 s izpuštenjem zadnje alinee kako je odbor predložio?

(Glasovi: ne.)

Digitized by Google

Prima-li vis. kuća §. 10., kako ga je predložio g. vel. župan sriemski?

(Ustane većina.)

Primljen je §. 10. po predlogu g. vel. župana sriemskog.

Bilj **Stjepan Hervoić** čita:

§. 11.

Urednici i službenici dokinuti se imajućega kralj. hrv.-slav. gradjevnoga ravnateljstva, na koliko prigodom ovoga ustrojstva namješteni nebudu, ostaju u neokrnjenu užitku svojih berivah za jednu godinu, a po tom se ima s njimi postupati polag postojećih propisah.

Ako se medjutim namjeste na takovo službeno miesto, s kojim je spojena plaća manja i dnevni razred manji, nego li s njihovim prijašnjim mjestom, tada jim ima ostati plaća prijašnja i dnevni razred prijašnji.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Obstojeće sada gradjevno ravnateljstvo nije zemaljsko, već državno, dakle kod ustrojivanja zemaljske oblasti o činovnicih njegovih nemože govora biti. Ako će činovnici sada obstojećega ravnateljstva kod novo ustrojene zem. oblasti službu tražiti, to im dakako prosto stoji, a s ostalimi ima vlada postupati po svojem uvjerenju. S toga predlažem, da se sasvim izostavi ovaj paragraf.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Ja mislim, da g. predgovornik nije dobro shvatio ovaj §. Da je on bio u razpravi o proračunu, tada bi sasvim mirnom dušom pristao uz ovaj paragraf, jer u proračunu u naslovu 11. smo mi za ovu istu i vodogradjevnu oblast 23.000 for. odobriti, što je dosada u istinu toliko stojala. To nije bilo državno ravnateljstvo, nego obavljalo je sve zemaljske poslove, stoga je potrebno, da se osoblje nadje obskrbljenim.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Samo ću dodati onomu, što je g. predgovornik izvolio očitovati, da je ovo gradjevno ravnateljstvo faktično u službi zemlje, jer zemaljske poslove obavlja, i neima karaktera državne oblasti i po svom uredjenju, jer je osoblje za državne poslove odcienjeno. U tom smjeru dakle nemože biti prigovora tim manje, što je, kako je g. Hervoić primjetio, vis. kuća odobrila pokritje troškovah za ovo osoblje. A kad se sada ustrojava na ovom temelju, to će uviditi g. Mirko Hrvat potrebu, da se osigura sudbina onih činovnikah, koji su zemaljsku službu obavljali.

Glede stilizacije imao bi samo primjetiti, da bi se mjesto izraza „dokinuti se imajućega“ kazalo „dokinutoga“, jer će bito ovo ravnateljstvo zbilja dokinuto, čim ovaj zakon prev. sankciju zadobije.

S ovom malom promjenom molim, da vis. kuća ovaj §. pridrži, jerbo držim, da je potreban.

Jovan Živković: Vis. sabore! G. Mirko Hrvat ovdje iz drugoga vidika prigovara §. 11. On drži, da ovo sada obstojeće gradjevno ravnateljstvo nije naše, nego ugarsko ili mješovito; s toga izvadja to, da mi neimamo prava dokinuti ono, što nije izključivo naše. Buduć ovdje ustrojavamo ovu struku kao našu, to nas nije briga izpitivati, kako ovo ravnateljstvo obstoji; to je stvar vlade, to ima ona prema zajedničkom ministarstvu odgovarati. Naša je samo stvar, da bude ustrojstvo takovo ove oblasti, da vrši naše autonomne poslove. S toga neimam one bojazni, kao što gosp. predgovornik Mirko Hrvat, jer to je stvar odgovornosti vlade naprama zajedničkom ministarstvu, meni je dovoljno, da se ukine što postoji, i što držim, da nije u redu, a da se stvori ono, što je naše.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Na primjetbu g. Živkovića imam opaziti to, da neimam samo bojazni glede ukinuća toga sada obstojećega ravnateljstva, nego što više, da će nam se, ako se ovaj §. primi, njekoliko hiljadah forintah tereta na ledja baciti. Na izjavu g. Hervoića i g. zast. vlade imam primjetit, da bi trebalo, da su oni više pazili na pretres budgeta za g. 1869. i 1870.; jer na koliko se ja sjećam, u budgetu za g. 1869. i 1870. su dotične svote za gradjevnu oblast ne kao za našu oblast odobrene, nego u to ime, što je i naše poslove obavljala.

(Navadja za dokaz dotične točke iz razprave o budgetu za g. 1869. i 1870.)

Dakle nestoji ono, što su gg. Hervoić i Zlatarović kazali, nego ono, što ja kažem, naime, da je ovaj sabor uvjek smatrao ovo gradjevno ravnateljstvo ne kao zemaljsku, nego kao državnu oblast, te je davao u to ime, što je i zemaljske poslove obavljalo, pripomoć.

S toga, što obstojeće gradjevno ravnateljstvo nije zemaljsko, nego državno, i što se ovdje radi ob ustrojstvu nove zem. oblasti, a ne ob ukinuću obstojećega ravnateljstva, predlažem, da se ovaj §. sasvim izpusti.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Sasvim pravo ima g. predgovornik, to stoji, da je vis. kuća opetovano i ove godine od ug. vlade zahtievala naknadu stanovitoga troška za gradjevnu upravu i režiju, ali ne zato, što je gradj. ravnateljstvo i domaće poslove obavljalo, nego protivno, što je ravnateljstvo i zajedničke poslove obavljalo. Ravnateljstvo ima dakle sasvim karakter domaće oblasti.

Digitized by Google

Predsjednik: Dočim je debata zaključena o §. 11., pitam vis. kuću: prima li §. 11. sa modifikacijom stilističnom, predloženom po g. zastupniku vlade, naime, da se u 1. liniji mjesto „dokinuti se imajućega“ kaže: „dokinutoga.“?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je §. 11.

Mirko Hrvat: Nije primljen; neka se glasuje, tu se radi o njekoliko hiljadah for. tereta.

Predsjednik: Koja su gospoda zato, da se primi ovaj §. sa modifikacijom stilističnom, predloženom po g. povjereniku vlade, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

§. 12.

Izvršba ovoga zakona pojerava se banu.

(Prima se.)

Predsjednik: Sada sliedi ustanova osoblja i plaćah.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Predlažem, da ovu stranu zak. članka sasvim izpustimo; jer dočim vlada pod svoju odgovornost prima izvršivanje i te struke upravne, mora joj bi prepušteno, da ju ona uredi, kako drži da cieli odgovara. A tim više bi želio, da se u pretres te strane neupuštamo, što je proračun za g. 1871. već pretresen i zaključen, te tamo potrebita u tu svrhu dotacija zem. vladi na razpoloženje stavljena. Ako bi vlada tečajem vremena za potrebno pronašla, da predloži zak. osnovu ob uredjenju ove struke javne uprave, to će joj prosto biti; za g. 1871. i onako preko dotacije i proračuna nemože ići. Stoga mislim, da bi shodno bilo, kad bi se ova strana osnove, ob ustanovi plaćah i osoblja sasvim izostavila.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja sam sporazuman s tim predlogom. Kad se je to radilo, nije bio još proračun za g. 1871. pred vis. kućom; budući da je vis. kuća za g. 1871. dovoljni kredit dozvolila vladi, mogu pristati na to, da se primi predlog g. vel. župana sriemskog.

Predsjednik: Dočim g. povjerenik vlade sam odustaje od pretresa ove ustanove, to neima više govora o njoj. Tim je pretres zak. članka dovršen, i čitati će se u dojdućoj sjednici po treći put.

Dočim je vrieme dospjelo, zaključujem današnju sjednicu, i uričem budućn na sutra u 10. satih. Na dnevnom redu će biti treće čitanje sada pretresenog članka, i meritorni pretres izvješća odbora o pregledanju zaključnih računah za g. 1869.

Digitized by Google

Devetdeset i šesta saborska sjednica,

držana dne 13. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Predstavka trgovačke komore zagr. radi nadziranja riekah. — Predlog zast. Ottóna glede podignuća mjesta Novi na povl. trgovište. — Izbor zastupnika za ugarski sabor. — Predlog zast. Vukotinovića glede zak. osnove o tiskovnom redu i pravu udruživanja — Odgovor vlade na interpelaciju zast. Stiglića radi novačenja na Rieci. — Treće čitanje osnove zak. o gradjevnoj upravi. — Pretres zakonske osnove ob ustrojstvu računovodstva i o ustrojstvu zem. blagajne. — Predlog zast. Aurela Kuševića o zaključnih računih za g. 1869. i o dozvoli idemniteta.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

devetdeset pete sjednice sabora kraljevinah Dalmacije. Hrvatske i Slavonije, držane u Zagrebu 12. prosinca 1870. pod predsjedom saborskoga predsjednika presvietloga gospodina Antuna Vakanovića.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 ½ satih prije podne.

1. Bilježnik Stjepan Hervoić čita zapisnik 94. saborske sjednice, koj bje bez primjetbe odobren, i ovjerevljen.

2. Predsjednik predloži medjutim na sabor prispjevše podneske, i to:

Pod br. 902 predstavku županije sriemske za doznaku godišnje konakovine 800 fr. i zaostatka 7200 fr. za nalazeće se u županijskoj kući uze.

Predstavka ova dostaviti se ima zemaljskoj vladi.

Pod br. 899 molbenicu Jane Bedenik iz Dolja, i Jalže Jelinčić iz Bizeka udovah seljakah kotara zagrebačkoga, koji su 18. pr. m. u obavi zemaljske robote, na zemaljskom redu srušenjem brega u Podsusedu onesrećili, za doznaku godišnje milostinje iz zemaljskih sredstvah.

Molbenica ova upućena je na peticionalni odbor.

Zapisnik školskoga odbora o molbenici učiteljskoga sbora kr. gimnazije u Požegi, za uredjenje učiteljskih plaćah po načinu prisvojenu na srednjih učilištih kraljevine Ugarske, o kojoj odbor predlaže, da se ustupi zemaljskoj vladi s time, da ju kod budućega proračuna za god. 1872. u koliko to domaće novčane sile dopuste, uvaži, i da shodno tome svoj predlog saboru podnese.

Predlog taj odbora bude po saboru primljen.

Pod br. 898. zapisnik kontrolnoga odbora o pregledanih računih odbora za saborske troškove za vrieme od 1. sečnja do 31. srpnja 1870., polag kojega se izkazuje prijetak od 43.948 fr. 31 nč. a izdatak od 42,942 fr. 34 nč. dosliedno tome preostatak koncem srpnja 1870. u rukuh predsjednika odbora za saborske troškove zastupnika naroda Stjepana Vukovića sa 1005 fr. 97 nč., koje računsko obnašastje odbor za odobrenje predlaže s time, da se o tome računopoložitelj prepisom zapisnika ubaviesti.

Predlog taj odbora bude po saboru odobren i prihvaćen.

Digitized by Google

Pod broj zapisnik saborskoga odbora o pregledanju računskoga zaključka god. 1869.

Pretresanje toga zapisnika stavljeno je za sutra na dnevni red, iza zakonskih osnovah o graditeljstvu, računovodstvu i zemaljskoj blagajni.

3. Zastupnik naroda dr. Ignjatia Brlić stavi zatim interpelaciju na svietloga bana o predloženju spisah, odnosećih se na uvedenje provizoria u gradu Rieci i kotaru, zatim ob odstrani naziva „ugarsko-hrvatsko primorje".

Interpelacija ta dostavit će se banu.

4. Predstojnik odiela unutarnjih posalah Robert Zlatarović odgovori u ime svietloga bana na interpelacije zastupnikah naroda Ljudevita Vukotinovića o tiskovnom zakonu i udruživanju, zatim na interpelaciju dra. Ignj. Brlića o limito-soli, dignutju gradskoga zastupstva Karlovačkoga i odpustu tamošnjih gradskih činovnikah, što bje po saboru na znanje uzeto.

5. Poslie toga bude preduzeto na dnevnom redu nalazeće se treće čitanje „zakonskoga članka o lovu" koj bje u svojoj cjelosti po saboru prihvaćen i odobren.

Preduze zatim sabor u pretres

6. Osnovu zakonskoga članka ob ustrojstvu gradjevne službe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, te ju primi za podlog specialne debate, tim po predlogu velikoga župana sriemskoga Svetozara Kuševića udešenim zaključkom, da graditeljstvo načelno neostane kao posebna oblast, već kao cieloviti dio zemaljske vlade.

Kod špecialne debate bude na predlog rečenoga vekoga župana naslov te zakonske osnove tako preinačen:

Zakonski članak

ob ustrojstvu gradjevne uprave.

§. 1. bude primljen po zakonskoj osnovi s time, da se po predlogu istoga vel. župana na svršetku toga §-a dodade „glasom zakonskog članka ob ustrojstvu autonomne zemaljske vlade §. 6.

§. 2. zaključi sabor na predlog rečenoga vel. župana izostaviti, te u mjesto njega sliedeću tekstuaciju staviti:

§. 2. Osoblje tekničko sačinjava posebni konkretalni štatus.

§. 3. primi sabor polag zakonske osnove.

U §-u 4. zaključi sabor na predlog istoga vel. žup. posliednje rieči „nadcestari i cestari" izpustiti.

Glede §. 5. bude primljen predlog odbora, da se u 2. liniji iza rieči „i" dodadu „za sada".

§. 6. primi sabor po zakonskoj osnovi.

§. 7. odobri sabor po predlogu odbora sa sliedećom tekstuaciom:

„§. 7. Rieke, u koliko nisu državne, uzdržavaju se iz zemaljskih sredstvah."

§§. 8., 9. i 10. budu po predlogu velikoga župana sriemskoga Svetozara Kuševića sliedećim načinom promienjeni:

„§. 8. Uzdržavanje potokah nadleži obćinam.

§. 9. Županije imadu predlagati kralj. zemaljskoj vladi godišnje cesto- i vodogradjevne proračune, i ine gradjevne osnove na odobrenje zemaljske vlade.

§. 10. Jmenovanja tekničkih činovnikah bivaju u smislu obstojećih zakonah.

Empiričko osoblje imenuje veliki župan obziruć se osobito na izslužene vojnike i domobrance."

U §-u 11. budu po predlogu zastupnika vlade u prvoj liniji rieči „dokinuti se imajućega" izmienjene riečju „dokinutoga". u ostalom primi sabor §. 11. i 12. po zakonskoj osnovi.

Dodatak ob „ustanovi osoblja i plaćah" bude na predlog velikoga župana sriemskoga, pošto bje na to i zastupnik vlade pristao, sasvime izpušten.

Nakon toga zaključi predsjednik sjednicu u 1 sat poslje podne, urekav dojduću na sutra 10. satih prije podne.

Vakanović s. r.,
sab. predsjednik.

Ljudevit Raizner s. r.,
saborski bilježnik.

Predsjednik: Dočim neima nikakve primjetbe, proglašujem zapisnik ovjerovljenim.

Prije nego li predjemo na dnevni red, čast mi je njekoje podneske vis. kući podastrti:

Predstavka zastupstva grada Zagreba, da bude iz razlogah u predstavci navedenih oprošten stege ustanovljene u školskom sistemu glede imenovanja gradskih učiteljah.

(Školskomu odboru.)

Predstavka zastupstva grada Zagreba za polakšice glede nastanjivanja vojničkih častnikah.

(Peticionalnomu odboru.)

Predstavka komore zagrebačke trgovačke glede nadziranja riekah.

Bilj. **Drag. Akurti** čita predstavku trgovačke komore zagr. glede nadziranja riekah.

Digitized by Google

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Zem. vlada nije iz vida pustila važnost ovoga predmeta. te je od svoje strane učinila sve što je moguće bilo prema sredstvom njoj na razpoloženje stojećim glede onih dielah riekah, koje u djelokrug njezin spadaju. Budući pako. da glavni dio predmeta zasjeca u poslove na centralnu vladu spadajuće, s toga zem. vlada nije imala upliva odlučnoga. Zato bi ja vis. sabor molio, da ovaj predmet ustupi domaćoj vladi, koja će takodjer gledeć na važnost predmeta shodna i potrebita sa svoje strane učiniti, i možebiti bi svrsi shodno bilo, kad bi gospoda naši zastupnici na zajedničkom saboru prema koristi, koja će resultirati iz ovoga djela za našu domovinu, djelovali na zajedničkoga ministra, da bude sklon pristati uz nazore ovdje razložene.

Predsjednik: Priobćit će se vladi na uredovanje.

Predlog g. zast. Ottóna, podkriepljen 10. članovah saborskih.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita predlog zast. Otto-na radi mjesta Novoga.

Ljudevit Otto: Vis. sabore! Stvar je poznata već mnogim članovom vis. kuće, jer već u saboru od g. 1861., u kojem su mnoga gospoda bila, bijaše zaključeno, da će se sabor obratiti na Nj. veličanstvo, da se mjesto Novi podigne na slob. kr. i poveljeno trgovište; stoga neću se upuštati u dokazivanja i navadjanje razlogah. Razvitak trgovine priznalo je i ministarstvo, jer u onom mjestu podignut je i brzojavni ured, što dokazuje, da mjesto baš nije bez znamenitosti. Pošto je stvar poznata, predlažem da se odmah u pretres uzme, i vis. vladi na uredovanje dostavi.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Ja bi u tom predmetu mislio učiniti predlog, koji bi onamo smjerao, da se ovaj predmet priobći zem. vladi u tu svrhu, da ona prigodom onom, kad bude predlagala zakonsku osnovu ob uredjenju gradovah i trgovištah na ovaj podnesak osobiti obzir uzme, i tom prigodom takodjer predlog učini, na koji način bi se predlogu g. zast. Ottona dalo zadovoljiti.

(Prima se.)

Predsjednik: Zem. vladi za uporabu prigodom predlaganja osnove za uredjenje gradskih municipijah.

G. zast. Koić imade vis. kući predlog učiniti.

Kosta Koić: Vis. sabore! Kad se je naš vrli prijatelj i sudrug g. Anker na časti zastupnika zahvalio, i kada je to vis. kući do znanja došlo, tada je ona zaključiti izvolila, budući da je g. Anker bio zast. narodni i na zajedničkom ugarskom saboru, da će se izbor jednoga zastupnika na zajednički sabor u svoje vrieme preduzeti. Budući da se naše sjednice već koncu približavaju, i budući da može nastati potreba, da naši zastupnici na zajedničkom saboru biti moraju, stoga činim ponizni predlog, da izvoli vis. kuća izbor zastupnika jednoga za zajednički sabor preduzeti danas, i taj izbor na koncu sjednice obaviti.

(Prima se.)

Predsjednik: Vis. je kuća primila predlog g. zast. Koića. Prije nego li se sjednica svrši, preduzet će se izbor toga zastupnika.

G. zast Vukotinović imade takodjer vis. kući predlog učiniti.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja sam jučer onom prigodom, kad je g. povjerenik vlade izvolio odgovoriti na moju interpelaciju, imao čast izjaviti, da se ja s onom stranom odgovora nezadovoljavam, u kojoj g. povjerenik vlade na neizvjestno vrieme ogadja predloženje osnovah zakonskih o tiskovnom redu, i pravu sdruživanja, i rekao sam. da ću u tom pogledu poseban zaključak vis. kući predložiti.

Ja se s odgovorom vis. vlade tim manje zadovoljiti mogu, što vidim, da organizacija zemlje napreduje, da se zakoni predlažu takovi, koji djelovanje vlade u ustavnom životu znatno okružuju, a s druge strane nepružaju jamstva, da bi se ravnovjesje, koje je potrebito medju narodom i vladom u ustavnom životu, osigurati moglo. Vis. je sabor već pretresao osnove ob uredjenju municipijah i občinah i primio obije osnove, te zaključio, da se imadu svojim putem svjetloj kruni predložiti na sankciju. Ja u tom načinu organizacije naše zemlje nevidim sretna uspjeha cielomu poslu, jer mislim, kad se štogod organicira, t. j. sistematičnim načinom ustrojava ovaj ili onaj zavod, da se neradi svrsi shodno, kad se to dielomice preduzima, nego da se većim uspjehom radi, kad se takav organizam cjelokupno osnuje, i takodjer izvadja cielokupno. Ja u tom neskladu. što se naime s jedne strane predlažu zak. osnove ob uredjenju municipijah na prev. sankciju, s druge pako strane zakoni o bitnih pravih ustavnom životu odgadjaju na neizvjestno vreme, vidim postupak onakov, koji nije svrsi shodan, niti koristan u ustavnosti, te bi se imalo zahtjevati koliko moguće, da se u sklad dovedo bar aproximativno, da što se sjedne strane otimlje, s druge se opet nadoknadi. Stoga mislim, da bi valjalo štogod pozitivna zaključiti vis. saboru i nezadovoljiti se s izjavom g. zastupnika vlade, u kojoj se predlaganje zakonah upitnih odgodja na neizvjestno vreme. Zato bi ja želio zaključak točno onamo formulirati, da vis. sabor izvoli zaključiti sada već, da se vlada ima pozvati, da jednu i drugu ovih osnovah svakako u budućem zasjedanju saboru za ustavno

Digitized by Google

pretresivanje predloži. Neima u tom nikakve zapreke, što zasjedanje ovo prestaje ili saborska saisona, jer sabor smatra se da uvjek saboruje i da hao institucija uvjek obstoji, dakle od jednoga zasjedanja do drugoga nesmie da bude presječenje. i da bi se djelovanje jednoga sabora odkidalo od drugoga budućega zasjedanja. Zato nevidim nikakve neosnovanosti, ako vis. sabor to zaključi već u ovom zasjedanju, da vlada ove osnove u budućem zasjedanju, ako moguće predloži. i ako nebi moguće bilo na budući sabor, koji je nastavljenje ovog. U tom smislu preporučam vis. saboru moj zaključak, koji glasi ovako: (čita) „Neka vis. sabor zaključi: da se pozove zem. vlada, neka zak. osnovu o tiskovnom redu i o pravu združivanja svakako u budućem saborskom zasjedanju predloži."

Predsjednik: Čast mi je informirati vis. kuću, da je već iz 57. sjednice vlada pozvana po vis. kući, da tiskovni zakon predloži.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Imam čast očitovati, da me nije izvolio dobro razumjeti g. predlagatelj, jerbo ja sam kazao, da je zak. osnovu o tiskovnom redu vlada već prigotovila, te da će ju prvom sgodnom prilikom saboru predložiti. Tim je dakle ono, što g. predlagatelj predmnieva, da je vlada tu stvar ad graecas calendas odgodila, oprovrgnuto. Što se tiče zak. osnove o pravu združivanja, tu sam primjetio, da će vlada nastojati, da ju čim prije predloži. U izjavi vlade dakle neleži kriterij, po kom bi se dalo posumnjati, da će se vlada izvinjaviti ili odložiti tu osnovu na bog zna kako dugo vrieme.

Predsjednik: Koliko sam razumio, predlog g. Vukotinovića je, da se zem. vlada pozove, da zak. osnovu o tiskovnom redu i pravu združivanja svakako u budućem sab. zasjedanju predloži.

(Prima se.)

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Ja bi si uzeo slobodu, prije nego li vis. kuća predje na dnevni red, odgovoriti na jednu interpelaciju.

G. zast. Stiglić učinio je interpelaciju na vladu prigodom prijašnjih sjednicah saborskih, tamo smjerajuću, da neka vlada odgovori na pitanja njegova: „1) Zašto se zakon, kao najvišja vlast, u županiji riečkoj nevrši, t. j. zašto se u županiji riečkoj ustavna i zakonita uprava neuvede? 2) Zašto se nepovlašćeno oslobodjenje od novačenja na Rieci kao blagodat nepodieli i neprotegne takodjer na kotar bakarski, gdje iste okolnosti dapače veće za oslobodjenje od novačenja obstoje."

Što se prvoga pitanja tiče, naći će vis. kuća odgovor u učinih, koji su poznati cieloj vis. kući, naime: da je kr. komisar na Rieci od svoga djelovanja dignut prev. riešenjem, te da je uviden tamo provizorij, koji je takodjer od vis. kuće prihvaćen, drugo da je vrhovni župan imenovan; dakle je ta stvar riešena.

Što se pitanja glede novačenja tiče, to mi je čast odgovoriti, da je zem. vlada vazda nastojala, da unutra djelokruga svoga i mogućnosti, da se izjednače okolnosti, koje postoje prama Rieci glede vojne dužnosti. Da je vlada oko toga uvjek brižljivo nastojala, dokaz je to, što je izhodila povratak vojnoj dužnosti podvrženih momakah primorskih bez kazni; drugo to, da se rekrutacija samo za marinu preduzimlje. A što se konkretnoga pitanja tiče, uvidit će g. interpelant, da stvar u djelokrug centralne vlade spada, da dakle domaća vlada neima odlučnoga upliva, ali će i sada i u buduće sa svoje strane učiniti, što je učiniti kadra. U ostalom bi možebiti probitačno bilo, da bi gg. naši zastupnici na zajedničkom saboru radili onamo, da se predmet tamo željenoj svrsi dovede.

Ja molim g. interpelanta, da bi uvidjajuć, da je zem. vlada učinila u tom poslu, što joj je u mogućnosti bilo, izvolio se zadovoljiti s odgovorom vlade.

Stjepan Stiglić: Vis. sabore! Dočim se podpuno zadovoljavam s odgovorom vis. vlade, držim si za čast i dužnost te vruće preporučam ovu stvar onoj gospodi, koja imadu tu vis. čast, zastupati našu zemlju na zajedničkom saboru, da oni učine sve, koliko je moguće, nebi-li jim možda za rukom pošlo, da bi se izjednačili riečki kotar i Rieka s bakarskim kotarom glede novačenja. Pošto Rieka već 5 godinah nedaje nikakvih novakah, a to mora kotar bakarski dopunjivati, s toga gospodo moja! moram još danas opetovati što sam već jednoć kazao, da je položaj naš veoma tegotan glede novačenja tim više, što 5—6% na godinu žrtvujemo valovom morskim i to najviše mladjih ljudih, što i ono, što Rieka nedaje, nadoknadjujemo, napokon, gospodo moja, usljed tih okolnostih hvata se po 20 naših krasnih djevojakah za kakva sliepa hroma starca! Zakonodavstvo ugarsko od 1847 i 1848 g., koje je dobro shvatilo ove naše okolnosti, riešilo je Rieku i kotar bakarski vojne dužnosti; zato gospodo! učinite koliko u vas stoji, učinit ćete najveće djelo za naše Primorje.

Predsjednik: G. interpelant zadovoljava se s odgovorom vlade; odgovor vlade prima se na znanje.

Na dnevnom redu je tretje čitanje zak. osnove ob ustrojstvu gradjevne službe u Hrv. i Slavoniji.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita (po treći put) zak. osnovu ob uredjenju gradjevne uprave.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća zak. osnovu ob ustrojstvu gradjevne službe u Hrv. i Slav., kako je sada pročitana, u svojoj cielosti? (Glasovi: primamo.)

Primljena je zak. osnova.

Digitized by Google

Na dnevnom redu je pretres zak. osnove ob ustrojstvu računovodstva.

Izvj. **Dragutin Ćegel**: Vis. sabore! Imadem čast pročitati zapisnik, koji je sastavio odbor glede osnove o ustrojstvu računovodstva u Zagrebu: (čita)

Predsjednik: Generalna debata je otvorena glede ove osnove; molim tko želi govoriti?

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Ja preporučam, da izvoli vis. sabor ovu osnovu u načelu odobriti, budući da sasvim odgovara razvijenoj idei, koju smo jučer čast imali čuti glede osnove ob ustrojstvu gradjevne službe; ova je osnova na istom temelju osnovana, stoga molim, da ju primi vis. sabor za podlog specijalne debate.

(Glasovi: primamo.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovu osnovu za podlogu specijalne debate?

(Glasovi: primamo.)

Primljena je, molim sada čitati od točke do točke.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zakonski članak

ob ustrojstvu kraljevskog hrvatsko-slavonsko-zemaljskog računovodstva, ob dokinuću obstojećeg računovodstva u Zagrebu.

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja imadem primjetbu na sam naslov, te mislim, da bi shbodnije bilo, da se promjeni u smislu zak. članka od 20. travnja 1869. ob ustrojstvu zem. vlade, da bi se naime reklo: „Zakonski članak ob ustrojstvu računovodstva, kao pomoćnoga ureda kr. zemaljske vlade."

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Od strane zem. vlade pristajem uz ovu modifikaciju.

Predsjednik: Dočim g. povjerenik vlade pristaje uz ovu modifikaciju naslova, pitam vis. kuću, da li ju prima?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je naslov po predlogu g. velikoga župana sriemskog.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka I. sabora hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga 1868, a zakonskoga članka XXX, sabora ugarskoga od g. 1868. §. 23. ustrojava se uz kraljevsku hrvatsko-slavonsku zemaljsku vladu u Zagrebu računarski ured za iste kraljevine pod imenom „kraljevsko krvatsko-slavonsko računovodstvo."

§. 2.

Zemaljsko to računovodstvo nastupa djelokrug sada obstojećega državnoga računovodstva u poslovih autonomnih, sačinjava cieloviti dio zemaljske vlade, te se smatra kao pomoćni ured iste.

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja mislim, da bi se ovo moglo kraće izraziti, što §. 1. sadržava. Držim, da nije potrebno niti uputno, da se ovdje pozivamo na nagodbeni zakon našega i ugarskoga sabora, nego mislim, da bi dobro bilo, da se u §. 1. poziv učini na temeljni organični zakon, a to je zakon ob ustrojstvu zem. vlade ob 20. travnja 1869. Zato bi ja predložio, da se izpusti citat na nagodbeni zakon, i da se §. 1, sa §. 2. spoji u jedan §., koji bi ovako glasio: „§. 1. Na temelju zakonskog članka od 20. travnja 1869. ob ustrojstvu autonomne zem. vlade §. 6. ustrojava se za kr. hrv.-slav. zem. vladu u Zagrebu računarski ured, koji nastupa djelokrug sada obstojećega državnoga računovodstva u poslovih autonomnih, te sačinjava cieloviti dio zem. vlade i smatra se kao pomoćni ured iste." Ja držim, da će se ovako najbolje izraziti ono, što se ovdje izraziti želi.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Od strane zem. vlade neimam ništa opaziti proti ovoj stilizaciji, jerbo istomu smjeru odgovara, kojega je i vlada pred očima imala; stoga mogu pristati uz nju.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Dočim se g. povjerenik vlade glede textuacije §. 1. i §. 2. slaže sa predlogom g. vel. župana sriemskog, pitam, je-li takodjer vis. sabor prihvaća predlog, što ga je g. vel. župan sriemski učinio i vlada prihvatila?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je §. 1. i §. 2. spojen u jedan paragraf.

Bilj. **Dragutin Akurti**: čita:

§. 3. (sada §. 2.)

U djelokrug zemaljskog računovodstva spada:

a) upravno računovodstvo;

b) likvidatura dohoda i razhoda kod zamaljske blagajne;

c) prosudjivanje (censura) i uknjiživanje primitka i potroška kod zemaljske i municipalnih blagajnah, tako glede gotova novca, kao i vriednostnih papi-

Digitized by Google

rah; censura i uknjiživanje sviuh municipalnih računah. nadalje računah zemaljskih i municipalnih zakladah, zavodah i zadužbinah;

d) sastavljanje osnove godišnjega proračuna, i sastavljanje godišnjih zaključnih računah zatim pazka, da se godišnji proračun neprekorači.

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Dočim držim, da ovo nabrajanje agendah spada u §. 6. zakona o zem. vladi, te ovdje više nalikuje naputku, s toga sam ja poniznog mnenja, da se ovaj. §. sasvim izostavi, dočim zem. vladi pristoji pravo, pomoćnim uredom dati naputak o agendah, koje oni vršiti imadu.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Zem. vlada mislila je, da je dužna bila uvrstiti ovaj §., da se u tom pogledu što pozitivna ustanovi; nu videći, da se prepušta vladi, da posebnim naputkom ova agenda opredjeli, dragovoljno prihvaćam od strane zem. vlade ovaj predlog.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da se §. 3. osnove sasvim izostavi?

(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 4. (sada §. 2.)

Osoblje ureda računovodstvenoga podstoji in personalibus banu, a glede uredovnog rukovanja vladnomu odjelu za unutarnje poslove; djelovanje njegovo proteže se na sva tri vladna odiela.

Osoblje zemaljskoga računovodstva, koje samo za se sačinjava konkretalni status, sastoji iz:

1	Računarstvenog ravnatelja u VII. dnev. razr. sa godišnjom plaćom	1500	for.
2	Računarstvena tajnika u VIII. dnev. razr. sa plaćom	1200 for. — 2400	„
3	Oficiala u IX. dnevnom razredu sa plaćom . . .	900 „ — 2700	„
3	Oficiala u IX. dnevnom razredu sa plaćom . . .	800 „ — 2400	„
3	Oficiala u IX. dnevnom razredu sa plaćom . . .	700 „ — 2100	„
3	Asistenta u XI. dnevnom razredu sa plaćom . . .	600 „ — 1800	„
3	Asistenta u XI. dnevnom razredu sa plaćom . . .	500 „ — 1500	„
3	Praktikanta sa pripomoćju od 300 for. , ...	— „ — 900	„
	uz poslužbu		
1	Podvornik sa godišnjom plaćom od .	350	„
	i paušalom za odielo	50	„
	Ukupno . .	15700	for.

Izvj. **Dragutin Čegel**: (čita) „Na §. 4. osnove opazuje odbor, da tu providjeno nije, na kakovi način imati će se službena mjesta popunjivati, i zato predlaže, da se u istom §. u prvoj liniji izza riečih „Osoblje ureda računovodstvenog“ pridoda: „ima se popuniti u smislu §. 16. zakona od 20. travnja 1869. ob ustrojstvu hrv.-slav. zem. vlade“ — nadalje opazuje ovaj odbor, da plaća računovodstvenog ravnatelja predložena u zak. osnovi sa 1500 for. u nikakvom razmjerju nestoji sa onom od graditeljstva ravnatelja, za kojega je ustanovljena plaća od 2100 for., premda su u jednakoj kategoriji, naime u 7. dnevnom razredu, i zato predlaže odbor, da vis. sabor plaću računovodstvenog ravnatelja na 2100 for. ustanoviti izvoli.“

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Što se tiče §. 4. sada 2. neimam ništa proti tomu, da ostane alinea prva sa izpravkom odbora. Nu ja predlažem, da se ovaj § na dva razdieli, te da prva alinea ostane kao prvi §., a glede osoblja da se uvrsti drugi, ovako glaseći: „Osoblje računovodstva sačinjava poseban konkretalni status“, a sve ostalo da izostane per analogiam jučerašnjemu zaključku.

Predsjednik: Ovdje su tri razna predloga, koji se nerazlikuju mnogo jedan od drugoga. Jedan je predlog vlade, koji je štampan; drugi je izpravak odbora, koji želi, da se poziva glede imenovanja osobah na zakon od 20. travnja 1869. ob ustrojstvu zem. vlade; a tretji je predlog g. vel. župana sriemskoga.

Pitam vis. kuću: Prima-li vladin predlog bez primjetbe.

(Glasovi: ne.)

Prima-li predlog odbora?

(Glasovi: ne.)

Prima-li predlog g. vel. župana sriemskoga — kojemu nije prigovorio g. vladin povjerenik — da se ovaj §. razčlani, te ostaje prva alinea §. 4. osnove kao §. 2.?

(Glasovi: prima se.)

Onda §. 3. da glasi: „Osoblje računovodstva sačinjava poseban konkretalni status“, a da se ne nabraja osoblje i njegova plaća?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je predlog g. vel. žup. sriemskoga.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 5. (sada §. 4.)

Zemaljsko računovodstvo imade u život stupiti unutar roka trideset danah od dana, kada ovaj zakonski članak zadobije previšnju sankciju.

Digitized by Google

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ovaj paragraf držim suvišnim, zato ponizno predlažem, da se izostavi. Nije potrebno opredjeljivati vrieme, u kojem ima ovaj zakon u život stupiti, jerbo držim, da će odmah, čim prev. sankcija prispije, u život stupiti. Nego ja predlažem, da se mjesto ovog §-a zadovolji onomu, što providbe neima, polag koje se ima osoblje imenovati, naime da se kaže: §. 4. „Imenovanja računarskih činovnikah bivaju u smislu postojecih zakonah."

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Od strane zem. vlade sam takodjer sporazuman s tim predlogom.

Predsjednik: Predlog g. vel. župana sriemskog, s privoljenjem takodjer g. povjerenika vlade jest, da se ovaj §. 5. osnove sasvim izpusti, a mjesto njega bi se nveo text kao §. 4., da imenovanja računarskih činovnikah bivaju u smislu postojećih zakonah.

Prima-li vis. kuća predlog g. vel. župana sriemskog ?

(Glasovi: prima se.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 6. (sada §. 5.)

Onim danom kad zemaljsko računovodstvo u život stupi, dokinjuje se za Hrvatsku i Slavoniju sada obstojeće državno računovodstvo.

Urednici i službenici dokinutog državnog računovodstva, nakoliko prigodom ustrojstva zemaljskog računovodstva ponamješteni nebudu, ostaju u neoskvrnjenom užitku svojih berivah za jednu godinu računajuć od dana prenapomenutog dokinuća, a po tom se ima snjimi postupati polag obstojećih propisah.

Predsjednik: Odbor neima nikakve primjetbe. Dočim proti ovomu §-u neima prigovora od nijedne strane, pitam vis. kuću: Prima-li §. 6. sada 5. kako je po vladi predložen ?

(Glasovi: prima.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 7. (sada §. 6.)

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

(Prima se.)

Predsjednik: Odbor imade još jedan predlog.

Izvj. **Dragutin Čegel** (čita): „Napokon imade čast ovaj odbor pozornost vis. sabora na tu okolnost obratiti, da se ova zak. osnova neproteže na račune iste vlade, već samo na kontrolu pojedinih upravnih strukah, i zato predlaže odbor, da vis. sabor izvoli vis. vladu pozvati, da predlog dalnji o tom saboru podnese, kako bi se u buduće vladini računi imali neodvisno i bez upliva njezinog kontrolirati i razvidjevati."

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Što se toga predloga tiče, ja bi s moje strane želio, da se točnije formulira tako, da bi se o njem mogao zaključak stvoriti; ali dočim odbor ovdje ništa pozitivna nepredlaže, to sam slobodan s moje strane primjetiti, da nedržim za potrebno, da se u zakonu u tom pogledu provizija učini, jerbo bi se morala stvoriti posebna oblast, koja bi imala kontrolirati račune naše zemlje. Ja držim, da to potrebno nije, jerbo svote su većinom sve poznate, kojimi ima naša zemlja upravljati i rabiti. Osim toga pristoji saboru ovo pravo, i ja držim, da je najbolja kontrola, ako sabor od godine do godine po svom odboru račune naše zemlje izpita, kao što tomu već ove godine primjer imamo. S toga predlažem, da se ovaj predlog odbora nebi uvažio, nego da tu kontrolu računah zemlje vrši sabor u smislu pristojećeg mu prava po odboru, kojega će od vremena do vremena iz svoje sredine izabrati.

Jovan Živković: Vis. sabore! Ja prihvaćam nazore g. predgovornika, jer mislim, da nismo u stanju stvoriti takovu kontrolnu oblast, premda bi svrsi najbolje odgovaralo, ako bi bila takova oblast, koja bi se neodvisno od vlade bavila ovom kontrolom. Ali bi to nadmašilo svedstva, kojimi mi imamo razpolagati. S toga prihvaćam predlog g. predgovornika.

Stjepan Stiglić: Vis. sabore! Mislim, da su gg. predgovornici dosta jasno izrekli, kako stvar stoji, t. j. da neimamo više sukna, nego da smo ga posve izkrojili. Novi ured mislim nismo sada u stanju stvorit, s toga slažem se sa gg. predgovornici, da se predlog odbora neprihvati.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Ja bi samo to želio, da se sada u ovo pitanje nebi upuštali. Ovo je pitanje važno, jest načelno, pitanje s toga se nemože sada ovdje riešiti, jerbo se radi o kontroli računah, koje ima vlada saboru predlagati. Neradi se o tom, da se novi ured stvori, i o tom se ovdje nemože govoriti, prem bi ja s druge strane mislio, kad bi potrebno bili poseban ured stvoriti, da bi zemlja i taj trošak mogla podnesti, ako bi se kroz to polučila točna odgovornost vlade, kojoj ona podležati mora.

S toga mislim, da bi shodno bilo u tom pitanju štogod načelna zaključiti, kad kontrolni odbor svoje izvješće predloži; kad ovo na dnevni red dodje, valja ex principio na ovo pitanje odgovoriti, a sada mislim, da se nebi upuštali u stvar.

Predsjednik: Nisam shvatio, da je g. vel. župan sriemski kakav pozitivni predlog učinio; njegov predlog

Digitized by Google

je negativan naime, da se predlog odbora neprimi već stvar ostane in statu quo, t. j. da sabor kroz svoj odbor račune revidira Predlog odbora, vrhu kojega dakle vis. kuća svoj votum izraziti ima, je, da se pozove vlada, da predloži način, kako će se u buduće računi zem. vlade neodvisno od nje pretresivati.

Stjepan Hervoić: Vis. sabore! Odborov predlog shvaćam ja tako, neka vlada podnese zak. osnovu ob ustrojstvu organa, koji bi neodvisan od vlade imao nju pri polaganju računah nadgledati. Ja se izrazujem proti tomu predlogu, jer kad bi se prihvatio, smjerao bi ipak tamo, da ustrojimo njeki ured, koji bi bio zemlji na teret, a ne na toliku korist, koja bi teretu odgovarala. Prema načinu, kojim mi prihod primamo, i prama načinu, kako mi razhodom u budgetu svojem razpolažemo držim ja, da je dovoljno, ako sabor svake godine izabere odbor, a odbor taj račune pregleda svjestno, kao što se to zahtjeva i očekuje od zastupnikah naroda, i saboru izvješće predloži. Kod nas ravna se razhod polag prihoda; mi imamo 22,000.000 for. i naše zaklade kao prihod, a po tom ravna se razhod. S toga mislim, da se predlog odbora neuvaži, nego da svake godine saborski odbor račune revidira.

Predsjednik: Želi li još tko govoriti?

(Nitko se nejavi.)

Prima li vis. kuća predlog odbora?

(Glasovi: ne.)

Predlog odbora je pao; iz toga sliedi, da se ima zadržati dosadašnji običaj.

Tim je svršena zakonska osnova ob ustrojstvu računovodstva po člancih. U prvoj budućoj sjednici čitati će se treći put.

Sada je na dnevnom redu zak. osnova ob ustrojstvu zem. blagajne.

Izvj. **Dragutin Ćegel** čita izvješće odbora.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Preporučam vis. saboru, da osnovu polag predloga odbora primi za podlog specialne debate, i to s istih razlogah, koji su već prije navedeni, što je načelo obezbedjeno, koje vis. kuća želi, da se pridrži u uredjenju pripomoćnih uredah.

Predsjednik: Prima li vis. kuća osnovu za podlog specialne debate?

(Glasovi: primamo.)

Primljena je, molim da se sada čita po člancih.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zakonski članak

ob ustrojstvu kraljevske hrvatsko-slavonske zemaljske blagajne.

Predsjednik: Imade li proti naslovu prigovora?

(Neima.)

Primljen je naslov.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka I. sabora hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog 1868., a zakonskoga članka XXX. sabora ugarskoga od 1868. godine §. 16., zatim zakonskoga članka sabora hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga od 20. travnja 1869. §. 6. ustrojava se kod kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske autonomne zemaljske vlade u Zagrebu ured blagajnički pod naslovom „kraljevska-hrvatsko-slavonska zemaljska blagajna.“

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Dosljedno mojoj prije izraženoj tvrdnji držim, da i ovdje treba citat nagodbenog zakona sasvim izpustiti, jerbo je dovoljno, ako se poziva članak zak., kojim se uredjuje naša zem. vlada. S toga bi ja bio toga mnienja, da se izza rieči „članka“ u prvom redku izpustiti sve do rieči „sabora“ u 5. redku, i po tom §. ostaje ovako glaseć: (čita ga.)

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Od strane zem. vlade s takodjer sporazuman s tom preinakom, jerbo se neradi o drugom, nego da se izpusti što je suvišno, naime citat nagodbenog zakona.

Predsjednik: Prima li vis. kuća §. 1. s izpravkom g. vel. župana sriemskog?

(Gjasovi: primamo.)

Primljen je §. 1. s izpravkom.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 2.

Zemaljska blagajna sačinjava cieloviti dio zemaljske vlade, te se smatra kao pomoćni ured iste.

(Prima se.)

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 3.

U djelokrug zemaljske blagajne spada rukovanje

Digitized by Google

svih blagajničkih posalah, koji su prerečenimi zakoni autonomnoj upravi ovih kraljevinah povjereni.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Taj §. se mora sada preinačiti prema gornjemu citatu: mjesto „prerečenimi zakoni“ mora stati singular „prerečenim zakonom.“

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: §. 3. prima se s izpravkom stilističnim.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 4.

Osoblje zemaljske blagajne podstoji in personalibus banu, a glede uredovnoga rukovanja odjelu za unutarnje poslove; djelovanje njegovo proteže se na sva tri vladna odjela.

Osoblje zemaljske blagajne, koje samo za se sačinjava konkretalni, štatus sastoji iz:

1.	Zemaljskog blagajnika u VII. dnev. razr. sa godišnjom plaćom.	1500 for.
1.	Protustavnika (Controlora) u VIII. razr. sa godišnjom plaćom	1200 „
	uz pomoćno osoblje	
1.	Oficiala u IX. razr. sa godišnjom plaćom	800 for.
1.	Asistenta u XI. „ „ „	500 „
	i poslužbu	
1.	Podvornika „ „ „	350 „
	Istomu u ime uredovne odjeće	50 „
	Ukupno	4400 „

Vel. župa. **Svetozar Kuševi**ć: Vis. sabore! Ja bi imao ovdje onu istu primjetbu, koju sam imao čast malo prije kod osnove o računovodstvu navesti, naime, da se ustanovljenje osoblja i plaćah, koje je u budgetu već po vis. saboru odobreno, izostavi, i §. 4. na 2. paragrafa razdieli, i to jasnosti radi. Prva alinea ostala bi, kako ju vlada predlaže, kao §. 4., a §. 5., kojega ja posebno predlažem, imao bi ovako glasiti: „Osoblje zem. blagajne sačinjava poseban konkretalni status.“ Ja držim, da bi to jasnosti i samoj stvari shodno bilo.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Pristajem od strane zem. vlade uz ovu modifikaciju.

Predsjednik: Prima li vis. kuća preinačenje §. 4. na toliko, da prva alinea sačinjava poseban §., a drugo sve da se izpusti, i na mjesto toga uvrsti poseban §. ovako glaseći: „Osoblje zem. blagajne sačinjava poseban konkretalni status“?

(Glasovi: prima se.)

Primljen je §. s preinakami.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 5. (sada §. 6.)

Zemaljska blagajna imade u život stupiti unutar roka 30 danah, od dana kada ovaj zakonski članak zadobije previšnju sankciju.

Vel. župa. **Svetozar Kuševi**ć: Vis. sabore! Dosljedno opet prijašnjoj mojoj tvrdnji držim, da nije potrebna ustanova, koju sadržava §. 5. sada 6. Stoga mislim, da se sasvim izpusti, i mjesto njega drugi paragraf pod br. 6. metne, sadržavajuć proviziju glede načina naimenovanja blagajničkih činovnikah, koji bi, kao što i kod prijašnjih osnovah, glasio: „Imenovanja blagajničkih činovnikah bivaju u smislu postojećih zakonah.“

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Istina, da u zakonu o načinu proglašivanja zakonah, donešenih na ovom saboru, stoji naročito, da je vis. kuća vlastna opredieliti, kojim danom ima koji zakon u kriepost stupiti; s toga mislila je vlada, da bi bilo probitačno, buduć je to nova institucija, ako bi se vrieme opredielilo, kada ima stupiti u život. Medjutim ako vis. kuća scieni, da je to suvišno, te da se razumije iz zakona o proglašivanju zakonah, pristajem, da se izpusti, i uvrsti u ovaj §. način imenovanja činovnikah.

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog g. vel. župana sriemskog, koji je takodjer od strane g. povjerenika vlade prihvaćen, da se §. 5. sada 6. izpusti, i mjesto njega uvrsti novi §., u kojem bi se kazalo: „Imenovanja blagajničkih činovnikah bivaju u smislu postojećih zakonah?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je §. 6. po predlogu g. vel. župana sriemskog.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

§. 6. (sada §. 7.)

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

(Prima se.)

Predsjednik: Dočim je pretres zak. osnove dovršen po člancih, biti će treće čitanje u prvoj budućoj sjednici.

Na dnevnom redu je izvješće odbora o pregledanju zaključnih računah za g. 1869.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Odbor ovaj, kojemu ja čast imam predsjednikom biti, trsio se je gledeć na kratkoću vremena i važnost predmeta, da svojoj zadaći zadovolji; ali sve knjige i one mnogobrojne račune po poglavjih i naslovih, račune iste i dokumente odbor još

Digitized by Google

pregledati nije mogao, a bez toga nije moći reviziju zaključnih računah poduzeti. Jučer nisam bio nazočan, kad je izrečen zaključak, da ima izvješće danas na dnevni red doći; zato ću moliti vis. sabor sada, da se izvješće odbora tiska i medju članove razdieli, i onda meritorno rieši, kako važnost predmeta zahtieva. Ovo su prvi računi, koje mi pregledamo, i važnost sastoji i u tom, što smo više biljadah vladi na razpoloženje stavili; stoga mislim da je shodno i potrebno, da budu sva gospoda o stvari podpuno ubavješćena.

Dočim je proračun za g. 1871. ovdje već riešen i Nj. veličanstvu predložen, u tom predmetu više posla neimamo, samo bi se moralo još na to misliti, da se machina administratiae publicae nemože obustaviti; zato mislim, da se vladi, dok nedodje odobrenje proračuna za budućn godinu, dozvola dade, da može, naravski u smislu zaključka saborskog, trošiti.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja sam jučer predlog učinio, da se pretres zaključnih računah za g. 1869, dotično zapisnik odbora na danas odloži, i to s toga razloga, što je već prije 8—10 danah dnevni red ustanovljen bio, i što sam držao, da se ovaj predmet jučerašnjim danom nikako nebi bio mogao u meritorni pretres uzeti. Medjutim moj predlog nije mogao izključiti predlog g. predgovornika, kojega ja za vrlo važna i sasvim osnovana držim, za da se vis. kuća svestrano može upustiti u ovu velevažnu zadaću svoju. Stoga predlog g. predgovornika podkriepljujem i preporučam, da se odborov zapisnik tiska i razdjeli, i onda na dnevni red postavi.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Prema velikoj dužnosti, koja nadleži zem. vladi, da točno upravlja imetak naše domovine polag zakonitih odredbah vis. ove kuće, neželi vlada ništa više i ništa iskrenije, nego da je kadra opravdati pred vis. kućom i javnim mnienjem postupak svoj. Tim je dakle predlogom g. zast. Aurel Kušević vladi htio samo na susret doći, da se čim više prilika pruža, da bude cieli narod osvjedočen o tom, kako je vlada postupala, u koliko se je držala zakonitih ustanovah, i u koliko ne, što opravdava rad njezin; stoga prihvaćam predlog g. zast. Aurela Kuševića i želim, da se tiskom razprostre rad dotičnoga odbora.

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog, da se od pretresa zaključnih računah danas odustane, nego da se zapisnik dotičnoga odbora dade tiskati i razdjeliti. i da se onda u svoje vreme na dnevni red postavi?

(Glasovi: primamo.)

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Neka mi bude dozvoljeno vis. kuću umoliti u ime zem. vlade za onaj expediens, kojim se svi parlamenti služe u položaju onakvom, u kakvom se mi nalazimo prema budgetu za g. 1871. Budget za g. 1871. je od strane jednoga faktora odobren, te je potrebno, da još postigne previšnju sankciju. Medjutim, dok prev. sankcija nestigne, i dok nebude proglašena, moglo bi se dogoditi, da bi zem vlada od 1. siečnja b. g. morala trošiti na temelju dozvoljenih u proračunu svotah za g. 1871. Za taj slučaj moliti ću vis. kuću, da izvoli zem. vladi dozvoliti indemnitet, da za onaj interval, u kojem nebi prev. sankcija stigla, može trošiti na temelju proračuna za g. 1871. naravno uz polaganje računah u svoje vreme.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Prima-li vis. kuća predlog g. zast. Aurela Kuševića, kojega i g. povjerenik vlade prihvaća, da se zem. vladi na temelju proračuna za g. 1871. dozvoli indemnitet za troškove u g. 1871, ako dotle nestigne potvrdjenje zakona o istom proračunu, koji je Nj. Veličanstvu već podastrt?

(Glasovi: primamo.)

Na dnevnom redu je izvješće odbora glede cestah i vodogradjevinah; je-li ga želi vis kuća danas preduzeti, ili sutra?

(Glasovi: sutra.)

Doći će dakle sutra na dnevni red.

Sada će se preduzeti izbor jednoga zastupnika za zajednički sabor ugarski.

(Glasovi sa svih stranah: Julio Jelačić.)

Čujem glasove za g. Julija Jelačića. Koja su gospoda za to, neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

G. Julio Jelačić izabran je zastupnikom na ugarski sabor i dobiti će obični kredencional.

Današnju sjednicu završujem i molim sutra u 10 satih. Na dnevnom redu je treće čitanje zak. osnovah o računovodstvu i blagajni; zatim izvješće o cestah i vodogradjevinah

Digitized by Google

Devetdeset sedma saborska sjednica,

držana dne 14. prosinca 1870. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Predlog zast. vel. žup. Mirosl. Kraljevića radi čestitke k narodjenja danu Nj. Veličanstva kraljice. — Treće čitanje zak. osnovah o računovodstvu i o ustrojstvu blagajne. — Razprava o razdieljenju cestah.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. Dragutin Akurti čita:

Zapisnik

96. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držane u Zagrebu dana 13. prosinca 1870 pod predsjedanjem saborskoga predsjednika Antuna pl. Vakanovića.

U 10¼ sata prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu.

Bilježnik Raizner čita zapisnik 95. saborske sjednice, koji je bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Br. 903/sab. predstavka zastupstva grada Zagreba, da bude oprošćen stega u §. 61. školskoga sustava od god. 1845. glede imenovanja gradskih učiteljah, upućena je školskomu odboru, a

br. 904/sab. predstavka istoga zastupstva, da mu se izhodi polakšica glede nastanjivanja vojničkih častnikah peticionalnomu odboru.

Br. 905/sab. Čitana je zatim predstavka trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu od 12. prosinca 1870. s kojom moli, da se pozove zem. vlada, neka bi kod ministarstva komunikacijah izhodila imenovanje i sazov Enquetkomisije u svrhu uredjenja brodarstva na Savi i Kupi; ustupljena je zem. vladi na uredovanje.

Narodni zastupnik Ljudevit Otto predlaže, da vis. sabor zaključak sabora od god. 1861. čl. 72. prisvojiti i zem. vladu pozvati izvoli, neka izhodi previšnju sankciju za podignuće mjesta Novi u Vinodolskom kotaru na slob. kr. poveljeno trgovište. Zaključeno je, da se taj predlog priobći kr. zem. vladi u tu svrhu, da ga ona prigodom predloženja zak. osnove ob uredjenju gradskih municipijah i trgovištah u obzir uzme.

Iza toga primljen je predlog nar. zastupnika Dr. Kojića, da se izbor zastupnika na skupni ugarski sabor u mjesto bivšega zastupnika Ankera na koncu ove sjednice preduzeti ima.

Isto tako primljen je predlog nar. zastupnika Ljudevita Vukotinovića, da se pozove zem. vlada, neka zakonsku osnovu o tiskovnom redu i o pravu udruživanja svakako u budućem saborskom zasjedanju predloži.

Zatim odgovorio je predstojnik vladinoga odiela za nutarnje poslove Robert Zlatarović na interpelaciju nar. zastupnika Stjepana Stiglića glede kr. povjerenika na Rieci i glede oprosta grada i kotara Bakra od vojničke dužnosti.

Odgovor taj bude primljen do znanja i interpelant očitova, da je s njim zadovoljan.

Na dnevnom redu je treće čitanje zak. osnove ob ustrojstvu gradjevne uprave; bilježnik Raizner čita odnosnu zak. osnovu, koja bude po saboru primljena.

Digitized by Google

Iza toga dodje na dnevni red razprava zak. osnove ob ustrojstvu računovodstva; izvjestitelj Čegel čita izvješće odnosnoga odbora i po predlogu istoga odbora bude upitna zak. osnova primljena za podlog specialne debate, koja je preduzeta kako sliedi:

Po predlogu vel. župana Svetozara Kuševića izpravljen je naslov i ima glasiti: Zakonski članak ob ustrojstvu računovodstva, kao pomoćnoga ureda kr. zem. vlade.

Na §. 1. stavlja vel. župan Svet. Kušević izpravak da se §§. 1. i 2. spoje u jedan §. 1. koji da bi glasio kako sliedi:

§. 1.

Na temelju zakonskoga članka od 20. travnja 1869. ob ustrojstvu autonomne zem. vlade §. 6. ustrojava se za kr. hrv.-slav. zem. vladu u Zagrebu računarski ured, koji nastupa djelokrug sada obstojećega državnoga računovodstva u poslovih autonomnih, te sačinjava cjeloviti dio zem. vlade i smatra se kao pomoćni ured iste.

§. 3. bude po predlogu vel. župana Svet. Kuševića izpustjen.

Kod §. 4. predlaže isti, da se prva alinea po vladinom predlogu primi kao §. 2., a mjesto ciele druge alinee, koja se izpustiti ima, da se stavi §. 3. koji bi glasiti imao kako sliedi:

§. 3.

„Osoblje računovodstva sačinjava poseban konkretalni status."

Što bude po saboru primljeno.

Kad §. 5. predlaže isti, da se izpusti i mjesto njega postavi sliedeći §. 4.:

„Imenovanja računarskih činovnikah bivaju u smislu postojećih zakonah.

§. 6. sada §. 5. onda §. 7. sada §. 6. primljeni su po vladinom predlogu.

Predlog odbora, da se pozove zem. vlada, da podnese dalnji predlog o tom, kako bi se u buduće vladini računi imali neodvisno i bez njezinoga upliva kontrolirati, bude zabačen.

Tim je dovršena specialna debata gornjega zakonskoga članka i zaključeno je, da će se treće čitanje preduzeti u budućoj saborskoj sjednici.

Zatim dodje na dnevni red razprava zak. članka ob ustrojstvu zem. blagajne.

Izvjestitelj Čegel čita izvješće odnosnoga odbora, te je po predlogu istoga odbora primljena vladina osnova za podlog specijalne debate, koja je preduzeta kako sliedi:

Naslov zakonskoga članka primljen je po predlogu vlade.

Kod §. 1. primljen je izpravak vel. župana Svet. Kuševića, da se iza rieči „članka" u prvom redku izpusti sve do rieči „sabora" u petom redku.

§. 2. i 3. primljeni su po vladinom predlogu.

Kod §. 4. predlaže vel. župan Svetozar Kušević, da se prva alinea primi po vladinom predlogu, a ciela druga alinea izpusti i mjesto nje uvrsti novi §. 5. koji bi glasio: „Osoblje zem. blagajne sačinjava poseban konkretalni status." To je sabor prihvatio.

§. 5. bude po predlogu vel. župana Svet. Kuševića izpuštjen i mjesto njega uvrštjen sliedeći:

§. 6.

Imenovanja blagajničkih činovnikah bivaju u smislu postojećih zakonah.

§. 6. sada §. 7. primljen je po vladinom predlogu.

Tim je dovršena specialna debata zak. članka, te je zaključeno, da mu treće čitanje sliediti ima u dojdućoj saborskoj sjednici.

Na dnevnom redu je razprava izvješća odbora za računarski zaključak od g. 1869.

Na predlog narod. zastupnika Aurela Kuševića zaključi sabor, da se to izvješće ima tiskati, medju članove razdieliti i onda tek u pretres uzeti.

Ujedno zaključi sabor na predlog istoga narodnoga zastupnika, da se zem. vladi podieli dozvola, da smije na temelju po saboru odobrenoga proračuna za g. 1871. potroške činiti u g. 1871. za vrieme, dok stigne previšnja sankcija istoga proračuna.

Zatim izabran je uzklikom za zastupnika na skupni ugarski sabor nar. zastupnik Julio Jelačić.

U 11¾ satih prije podne zaključi sab. predsjednik sjednicu i ureče dojduću za sutra u 10 satih u jutro.

V a k a n o v i ć s. r.,
sab. predsjednik.

D r a g. A k u r t i s. r.,
bilježnik.

Predsjednik: Zapisnik posljednje sjednice ovjerovljen je bez primjetbe.

Zem. vladu odiel unutrujih poslovah zastupati će danas njezin odsječni tajnik g. Krešnjavi.

G. zast. vel. župan virovitički imade vis. kući predlog staviti.

Digitized by Google

Vel. župa. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Pošto je nesamo vjerojatno, nego svakako 20. o. m. saborske sjednice biti neće, a taj je dan Nj. Veličanstva carice i kraljice rodjeni dan, s toga usudjujem se naravito pogoditi misao cieloga sabora i predložiti zaključak taj, da vis. sabor predsjedničtvo ovlasti, da na taj dan Nj. Veličanstvu carici i kraljici iskrena čuvstva vjernosti odanosti, i lojalnosti ovoga sabora izrazi.

(Živila!)

Predsjednik: Predlog g. vel. župana virovitičkoga, koji je proizišao doista iz srca svih članovah sabora, prima se (Živila!) t. j. predsjednik dužan je, da Nj. Veličanstvu carici i kraljici čestitku na dan 20. o. m. dostavi

Na dnevnom redu je treće čitanje zak. osnove ob uredjenju računovodstva.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita (treći put) zak. osnovu o uredjenju računovodstva.

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu ob uredjenju računovodstva, kako je sada pročitana, u svojoj cielosti?

(Glasovi: primamo.)

Primljena je osnova o računovodstvu, i dostavit će se zem. vladi, da ju Nj. Veličanstvu podastre na prev. potvrdjenje.

Na dnevnom redu je treće čitanje zak. osnove ob ustrojstvu zem. blagajne.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita (treći put) zak. osnovu ob ustrojstvu zem. blagajne.

Predsjednik: Prima li vis. kuća zak. osnovu o zem. blagajni u cielosti, kako je sada pročitana?

(Glasovi: prima se.)

Primljena je osnova o ustrojstvu zem. blagajne.

Na dnevnom redu je razprava o razdielbi cestah i vodogradjevinah. Molim g. izvjestitelja, da bi se izvolio ovamo potruditi.

Izvj. **Dragutin Čegel** čita izvješće odbora.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Povodom razredjenja državnih cestah i izlučenja istih povela je zem. vlada takodjer razdjeljenje cestah zemaljskih i kotarskih. U tom pogledu pozvala je municipija, da stvar svom točnostju pretresu, i po tom izkaz zem. vladi za dalnje previdjenje dostave. Pojedina municipija dostavila su zem. vladi te izkaze, koji su vladi glede razdjelbe cestah za mjerilo služili. Medjutim na sve pojedine ceste obzir se uzeti nije mogao, jer je toga mnogo predloženo, nu ipak je vlada uzela $169^{10}/_{16}$ miljah za zemaljske ceste, i to radi toga, da se obzirom na slaba sredstva glede neprestanog uzdržavanja ovih cestah bar nješto pomogne, t. j. da se cestari na ovih cestah ponamjeste

Kod opredjeljivanja ovih cestah je zem. vlada imala za načelo najprije to, da se u pojedinih županijah, gdje neima državnih cestah, koliko moguće više, a opet, gdje ima državnih cestah, nješto manje zemaljskih cestah ustanovi. Za sve pako, koje nisu zemaljskimi priznane, uzela je vlada načelo, da se na ovakovih cestah iz zemaljskih sredstvah samo uzdržavaju mostovi i vodogradjevine. Sve ceste, koje vlada nije mogla po predlogu municipijah u zemaljske staviti, stavila je u kotarske, i tako sastavila i predložila je izkaz zemaljskih i izkaz kotarskih cestah.

Što se državnih cestah tiče, to je vis. saboru poznato, da je vlada nastojala čim više je mogla, da se državnimi izjave, i u koliko vlada još do sada nije uspjela, to je zaključio vis. sabor i vladu pozvao, da svoje djelovanje u tom pogledu nastavi. Preporučam dakle, da vis. sabor izkaz prihvati tim više, što je to stvar onako više administrativna, jer kao što je poznato, cestni potezi njeki prema okolnostim dobivaju važnost, njeki opet važnost gube, zato se inkameriraju i exkameriraju; to je dakle stvar, koja se promjeniti može usljed predstavkah municipijah, ako važnost kojega poteza dovoljno dokažu. Zato preporučam, da vis. sabor izkaze prihvatiti izvoli, kako ih je vlada predložila.

Predsjednik: Držim, da će za ubavještenje vis. kuće shodno biti, da se još jedan put čitaju predlozi vlade, i ujedno dotične opazke odbora, jer stvari nisu tiskane.

(Prima se.)

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita:

A. Izkaz

vrhu razdielbe zemaljskih cestah u Hrvatskoj i Slavoniji, sa označenjem miljnih duljinah, te na onih opredieliti se imajućeg cestarskog osoblja i njihove plaće.

1. Cesta Kraljević-karlovačka u županiji Riečkoj sa $8^{3}/_{16}$, u županiji zagrebačkoj sa $5^{4}/_{16}$ miljah duljine, ukupno $13^{7}/_{16}$ miljah.

Za cestu pod brojem 1., 3. i 4. tri nadcestara, i i to 2 u riečkoj i 1 u zagrebačkoj županiji.

2. Cesta Rieka-Senj do Povile u riečkoj županiji sa $5^{6}/_{16}$ miljah.

Za cestu pod br. 2., 1 nadcestar u riečkoj županiji.

Digitized by Google

3. Brod-Delnice-Moravice-Povile u riečkoj županiji sa 3 milje.

4. Netretić-Metlika u zagrebačkoj županiji sa $2^{7}/_{16}$ miljah.

5. Zagreb-Podsused-sv. Nedelja-Rakovpotok u zagrebačkoj županiji sa $4^{7}/_{16}$ miljah.

Za cestu pod 5., 1 nadcestar u zagrebačkoj županiji.

6. Zagreb-Briest prema Petrinjom i Žažina-Sisak u zagrebačkoj županiji sa $8^{1}/_{16}$ miljah.

Za cestu pod 6. 2 nadcestara u zagrebačkoj županiji.

7. Zagrebačko-jamnička cesta od Klinčaselo do Jamnice u zagrebačkoj županiji sa $2^{11}/_{16}$ miljah.

8. Podsused - Bistra-Jakovlje - Trgovište - Gubaševo-Krapina toplice-Roić, u zagrebačkoj županiji sa $3^{10}/_{16}$, a u varaždinskoj županiji sa $3^{15}/_{16}$ ukupno $7^{9}/_{16}$ miljah.

Za ceste pod br. 8. i 9.; 2 nadcestara, 1 u zagrebačkoj, i 1 u varaždinskoj županiji.

9. Od Krapinskog mosta, preko Zaprešić, Berdovec do Sutle u zagrebačkoj županiji sa $1^{6}/_{16}$ miljah.

10. Od Zagreba preko Markuševca u Stubičke toplice, preko Marija Bistrica, Konščine i Biele u Varaždin u zagrebačkoj sa 5, a u varaždinskoj županiji sa 4 ukupno 9 miljah.

Za ceste pod br. 10.; 2 nadcestara, 1 u zagrebačkoj, i 1 u varaždinskoj županiji.

11. Od Zagreb-Varaždinske ceste kod Sesvete preko Dugoselo do zemaljske ceste kod Brckovljanah u zagrebačkoj županiji sa $2^{3}/_{16}$ miljah.

Za cestu pod br. 11., 12. i 13.; 1 nadcestar u zagrebačkoj županiji.

12. Od Berckovljanah preko Prečec u Klosterivanić u zagrebačkoj županiji sa $1^{9}/_{16}$ miljah.

Sve ove točke budu u smislu odborova predloga bez debate primljene.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita:

$12^{1}/_{2}$. Od Sv. Nikole preko sv. Helene, Stakorovec do Berckovljanah u zagrebačkoj županiji sa $1^{8}/_{16}$ milj.

Izvj. **Dragutin Ćegel**: Odbor predlaže: (čita)

Da se cesta u izkazu pod br. $12^{1}/_{2}$ naprvo dolazeća od sv. Nikole preko sv. Helene do Brkovljanah kao zemaljska neprizna, već da se medju kotarske uvrsti i u izkaz kotarskih cestah prenese.

Razlog je, što tamo neima velikog prometa, i takodjer radi štednje.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Zem. vlada predložila je potez ovaj za zemaljski s razloga, što spaja državnu cestu zagreb-varaždinsku s glavnom zemaljskom cestom slavonskom, i što se sada u dobrom stanju nalazi, te bi uzdržavanje malo stajalo. S toga razloga takodjer, što je prediel tamo produktivan, što takodjer k željeznici vodi, i što je potez sasvim kratak, dug je samo $1^{1}/_{2}$ milju, predložila je vlada, da se zemaljskim izjavi.

Predsjednik: Možebiti bi shodno bilo, da g. povjerenik vlade izvoli još jedanput protumačiti razliku izmedju zemaljskih i kotarskih cestah.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Razlika izmedju zemaljskih i kotarskih cestah je ova. Budući da za uzdržavanje cestah i vodogradjevinah vladi slaba sredstva na razpoloženje stoje, s toga bi se ova slaba sredstva imala ponajprije na one ceste upotrebiti, koje se zemaljskimi izjave; a zemaljskimi bi se izjavile one ceste, koje polag položaja, trgovinskih, obrtnih i promjetnih obzirah poneješto veću pozornost zaslužuju, nego ine ceste, koje su u kotarske uvršćene. Ovo načelo služilo je vladi mjerilom kod sastavljanja izkazah. Na ovih zemaljskih cestah bi se tim postignulo, da se za stalno uzdržavanje i njegovanje namjeste cestari, kojih dakako na kotarskih cestah biti neće. Što se tiče mostovah i vodogradjevinah, to je načelo izraženo, da se na to i na zemaljske i na kotarsk iz javnih sredstvah troši, i na koliko bi gradjenju ovih mostovah zadovoljeno bilo, ako od dotacije još što ostane, — što se nije nadati — da se ono najprije na bolje gradjenje zemaljskih cestah upotrebiti imade, i u drugoj liniji tek na kotarske.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja se s načelom po g. povjereniku vlade izraženom složiti nemogu. Ako se zemaljske ceste 10—15 godinah nebudu popravljale, još nebudu u onom žalostnom stanju, u kojem se kotarske nalaze. Dočim smo mi u kotarih vjerni štitbrenici i trpljivi, to bi vredno bilo, da se bar onim kotarom, koji su u zadnje vrieme podpunoma zanemareni, barem trag civilizacije daje. Vlada imala je podpunu vlast, kao što i bachova vlada, da radi za dobro domovine; zalibože je ipak materialno dobro, koje se je pod bachovom vladavinom počelo zadnje promicati, u zadnje vrieme podpunoma zanemareno. Ja ću za to i razloge navesti, jer nisam navadan psovati bez razloga, kaošto vladin organ, kojega i ja plaćam.

Cesta od Zagreba na Hudibitek, Bisatovinu do Pokupskoga, gdje se 4 glavna sajmova za pučanstvo granice i provincial obdržavaju, načinjena je velikim trudom, troškom skupnoga erara; mostovi uz Kupu, t. zv. pelsinski mostovi, uzdržavaju se iz skupnoga erara kroz ministarstvo financijah. Ta cesta leži na medji kotara. G. povjerenik vlade neka zapušteni onaj kotar pokupski neograničuje samo na ovu cestu, koja se stranom stupo

Digitized by Google

nimi države sredstvi uzdržava; zato mi je dužnost vis. sabor i zem. vladu na put kroz Dubranec u Pokupsko voditi, od kojega se samo jedna malena strana od duljine od ¾ ure urediti ima, opreznim učiniti. Prilikom putovanja bivšega bana Šokčevića kroz kotar Pokupski priznao je bivši za onda vrhovni župan zanemarenost i siromaštvo onoga kotara, i zem. vlada je kroz graditeljstvo zemaljsko uredjenje toga puta odredila. Toj naredbi zadovoljeno je izuzam maloga poteza od ½ milje medju Dubrancem i Opatijom. Odkad željezna pruga od Siska u Zagreb obstoji, sav je promet na Kupi prestao i sva prilika zasluge za ono pučanstvo, koje je već dosad podpunoma osiromašilo. Dakle je od najveće nužde. da se kotar ovaj potezom kroz sredinu sa glavnim gradom spoji. čemu. kako sam razložio. potrebita novčana sredstva znamenita nisu.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Dopuštam, da se cesta. koju je štovani g. predgovornik ovdje in specie naveo, u onom položaju nalazi, kako je izvolio razložiti; dopuštam, da ova cesta, na kojoj leži također imanje g. predgovornika, nije takova kakovu bi on želio i drugi, ali svu krivnju pripisati vladi, mislim da nije pravedno niti temeljito. G. predgovornik znati će, da je zem. vlada nastojala. da polag omedjašenih sredstvah sve učini za materialno dobro zemlje, što samo u mogućnosti leži. Ako kotarske ceste nisu takove, kako to promet i interesi zemlje zahtjevaju, ako nije učinjeno sve, što je potrebno, to je velikom stranom krivnja u organih, koji su zvani bditi i u tom obziru potrebite mjere poduzeti. Medjutim uviditi će g. predgovornik, da uredjenje cestah i občilah nije moguće najedanput na onaj stupen podignuti. kako je to moguće teorijom dokazati. Ima nade. da će se i tomu doskočiti, kad će cieli mehanizam zemlje reorganizacijom napredovati. Pojam zemaljskih cestah involvira to, da su one od većeg interesa za zemlju nego kotarske; ako to stoji, onda je vlada samo sliedila pravedno razmjerje, kad je veću pozornost obratila na zemaljske ceste. Molim dakle vis. sabor, da prihvati ono načelo, što ga je vlada predložila, o kojem je sasvim umjestno g. povjerenik vlade primjetio, da to nije zadnja rieč, da se može promjeniti s vremenom prema potrebi i okolnostim.

Predsjednik: Vis. kuća izvolila je u proračunu vladi dozvoliti za gradjenje cestah svotu po prilici od 100,000. for.; kako se ta svota na pojedine ceste razdieliti ima, u to se sabor nije upustio, to je dakle stvar vlade. Sada je razjasnio g. povjerenik vlade razliku izmedju zemaljskih i kotarskih cestah; glavna je naime razlika ta, da se dotacija dozvoljena za ceste najprije na zemaljske ceste obratiti ima, i što preostaje, na kotarske. Sada se je porodilo posebno pitanje glede ceste od sv. Nikole preko sv. Helene, Štakorovca do Brokovljanah, koja veže kotar svetoivanski sa željeznicom; vlada je predložila, da se izjavi ova cesta zemaljskom, a odbor manije, da bude kotarska. Dočim druge razlike neima, pitam vis kuću . . .

Dr. Antun Stojanović: Ja bi još u tom predmetu govorio. — Vis. sabore! Osim razloga, što ga je g. povjerenik vlade naveo za to, da bude cesta od sv. Nikole preko sv. Helene do Brokovljanah zemaljska, imade još razlog, koji je više ganeralne naravi i koji se može uporaviti na sve takove poteze. Znano je naime, da se u svih naprednih državah na 1 milju željeznice gradi ako ne više, 10 miljah proste ceste. Zašto? jer željeznica neima za zemlju nikakve skoro koristi. ako neima privoznih putevah. Osobito, kako dosada biva, gdje se željeznicam dade garancija od državne blagajne, treba sve korake poprimiti, da se iz državne blagajne bude što manje platilo, a to se može postignuti samo onda, ako se željeznica rentira. Rentirati pako će se. ako se sve komunikacije otvore. kojimi se može doći do željeznice. Istina, mi nemožemo sustav željeznicah inih zemaljah u jednakom mjerilu s našimi uzporedjivati, jer smo zemlja mala; morali smo ustrojiti mnogo oblastih, koje su najvećom stranom autonomnu našu dotaciju progutale, tako da na ceste i gradjevine veoma malo odpada. To je dosta žalostno. zato treba da se bar ono što najkoristnije upotrebi. Razloga, zašto da ova cesta po predlogu vlade nebude zemaljska, nisam čuo od g. izvjestitelja navesti. Po mom mnienju je osim razloga, što ga je g. povjerenik vlade za to naveo, odlučan i taj razlog, što je ovo privozna cesta k željeznici. Zato sam ja ovdje, i biti ću kod svake takove ceste, koja je privozna k željeznici, za to, da se izjavi zemaljskom, te preporučam vis. saboru, da predlog vlade primiti izvoli.

Vel. žup. Svetozar Kušević: Po volji vis. sabora pala mi je u dio čast, biti članom toga odbora, stoga mi je moralna dužnost, stati na obranu odborova predloga. Odbor je pošao iz istih motivah, kao što i vlada, t. j. g. povjerenik vlade, pa i g. Stojanović izvolili su kazati, da naša zemlja žalibože imade vrlo malo sredstvah na dispoziciji. To je glavni motiv bio i odbora, kad je kazao, da se sve što nije neodhodno potrebito, iz ovoga predloga za sada izostavi. Kad nam je samo malo sredstvah na razpolaganje, to je dužnost naša, osvrtati se na sve strane zemlje naše, jer imade više komunikacionalnih sredstvah, kojimi se materialno dobro naše zemlje unapredjuje. G. povjerenik vlade kazao je, da je ova cesta u dobrom stanju, ako je tako, tada će se i lahko u dobrom stanju uzdržati, ako se i proglasi kotarskom. Osim toga je poznato, da baš u onoj okolici imade dosta dobrih cestah, i stoga obzira mislilo se je, da bi potez ovaj prestao biti zemaljskim, jer što bi se za njega trošilo, trebati će za udaljenije krajeve naše zemlje možebiti

Digitized by Google

mnogo nuždnije. Što se kazalo, da najprije treba sve puteve obzirom na željeznice udesiti, onda je žalostno za one predjele, koji željeznice neimaju. Da je ustrojenje, oblastih absorbiralo većom stranom naša sredstva, to je istina, te nam za gradjenje cestah po prilici 100.000 fr. ostaje, dočim bi preko 300.000 for. potrebno bilo. Mislim dakle, da je predlog odbora obzirom na potrebitu štednju obzirom na mala sredstva, i obzirom na to, što tamo već cesta u dobrom stanju obstoji, opravdan, te ga preporučam vis. saboru na uvaženje.

Koloman Mikšić: Vis. sabore! Držim si za dužnost glede ove ceste da govorim za predlog vlade. Ovaj potez, koj spaja kotar sa željeznicom, koji g. vel. županu sriemskomu nemože biti poznat, na pol je u dobrom stanju, a na pol u vrlo zločestom. Cieli potez nije duži od 1 milje, za to da se bar nješto na njega troši preporučam predlog vlade.

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! I ja sam imao čast odboru prisustvovati, i bio sam takodjer za izlučenje ove ceste iz zemaljskih u kotarske s razlogah ovdje već navedenih. Da su sve ceste, koje vode na kolodvor, zemaljskimi izjavljene, moglo bi se kazati, da je vlada po tom načelu postupala, ali imade mnogo takovih, koje su kotarske. Medjutim, to su mjestne okolnbsti, u koje se upuštati neću, nego govorim samo u načelu, po kojem se je pri razdieljenju postupalo. Zagrebačka županija imade 49 miljah cestah, koje su zemaljskimi izjavljene; imade 17 miljah željeznice, osim još drugih cestah. Dakle nemora sve na jednu županiju doći, treba sredstva porazdieliti, i dok nije moguće, da budu sve ceste zemaljske, treba koliko toliko praveduo postupati naprama svim cestnim potezom. Zato ja pristajem uz predlog odbora.

Roberto Zlatarović: Vis. sabore! Po mom uvjerenju dokazala je vlada neodoljivu potrebu, da se ovaj upitni potez cestni zemaljskim izjavi. Zašto? Izvolite gospodo u obzir uzeti, da cesta, koja iz Zagreba u Varaždin vodi, sačinjava jednu arteriju, koja prometu onog predjela najproduktivnijeg u Hrvatskoj, naime Zagorja, daje život. Na ovu cestu stiču se sve ceste iz Zagorja. U toj arteriji je središte sv. Ivan. Pitam ja, gospodo! da li neleži u interesu ne samo specifičnom onog predjela, kroz koji taj kratak potez vodi, nego i u interesu žiteljstva cielog Zagorja, da se spoji sa cestom vodećom k željeznici žakanjskoj? Izvolite gospodo u obzir uzeti, da narod produkte svoje želeći dovesti na željeznicu ili na glavnu cestu, morao bi inače daleko obilaziti, i tako ima gubitak vremena i koristi. Čim se ovaj potez cestni, koji od sv. Ivana vodi do željeznice, u redu uzdrži, to će dati novi zamašaj prometu i volji i nagonu, koji se očito pokazuje u Zagorju. S jedne strane naglasio je odbor pomanjkanje sredstvah, ali s druge strane nije dokazao nepotrebu ove ceste, dapače vlada je dokazala neobhodnu potrebu toga poteza ne samo u interesu toliko kotara, nego osobito u interesu produktivnoga Zagorja. Zato izjavljujem se za predlog vlade.

Izvj. **Dragutin Čegel**: Vis. sabore! Na opazku g. Stojanovića, gdje kaže, da razlog nije naveden, moram primjetiti, da istina razlozi baš nisu uvršćeni u izvješće, nego i u predlogu vlade nisu navedeni razlozi, zašto da se ova cesta iz kotarskih u zemaljske uvrsti. Odbor je obzirom na pomanjkanje sredstvah uzeo načelo, da one ceste koliko moguće ostanu zemaljske, koje su do sada takove bile, i da se što moguće štedi kod uvršćivanja kotarskih cestah u zemaljske. Drugoga razloga nije bilo, jer i u vladinom predlogu nije ništa navedeno. (Dr. A. Stojanović: Nisam kazao, da odbor nije razloga naveo, nego izvjestitelj.)

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Neću govoriti o važnosti ili nevažnosti ove ceste, već izjavljujem, da se niti za predlog vlade niti za onaj odbora izraziti nemogu, dok nevidim, u kojem razmjerju su zemaljski i kotarski drumovi na pojedine županije razdieljeni, i da li je to razmjerje pravedno. Medjutim moram izjaviti, da se neslažem s načelom, da bi se u predielih, gdje ima željeznicah, morali putevi praviti na zemaljske troškove; jer konsekventno bi bilo onda, da županija sriemska i požežka, koje neimaju željeznice, netrebaju ni drumovah. Ja držim, da je željeznica većom stranom na korist dotičnoga kotara, da kotar najviše uživa blagodati, koje pruža željeznica; s toga je i pravedno, da si kotar sam pravi drumove, da može uživati te blagodati. Ja bi dakle molio, da bi g. povjerenik vlade izvolio očitovati, koliko miljah pada na svaku županiju zemaljskih i koliko kotarskih drumovah.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Malo prije izvolilo je vis. predsjedničtvo napomenuti, da se je za načelo prihvatilo to, da se iz sredstvah, koja zem. vladi na razpoloženje stoje, ponajprije ima trošiti na zemaljske ceste, i ako što preostane, na kotarske. Glede toga imam primjetiti to, da će se iz ovih sredstvah, koja zem. vladi na razpoloženje stoje, ponajprije trošiti na umjetne gradjevine, kaošto su mostovi, propusti itd. tako zemaljskih kao i kotarskih cestah, i ako što preostane, to će se onda za gradjenje i ine radnje najprije zemaljskih, i onda i kotarskih cestah potrošiti. S toga razloga, što će se i na zemaljske i kotarske ceste jednako trošiti što se gradjevinah tiče, te će za ine radnje kotarskih cestah vrlo malo preostati, imao bi ja vis. kuću pozornom učiniti, da manje važnosti ovomu razlučenju pražiti izvoli, i da se nebi kod svakoga pojedinoga poteza, kaošto kod ovoga, zadržavati izvolila, jerbo će polag

Digitized by Google

dosadašnjega izkustva i slabih sredstvah onako vrlo malo preostati i za zemaljske i za kotarske ceste.

Što se tiče izkaza, koliko miljah zemaljskih cestah spada na svaku županiju, to je u izkazu glavnom izloženo. Tu nemože biti jednakosti, jer je zem. vlada razdieljenje učinila obzirom tim, gdje je više državnih cestah, da tamo nješto manje bude zamaljskih, i takodjer je vlada uzela obzir na ine komunikacije. Uspjeh svega toga je, da spada na županiju riečku $16^{9}/_{16}$, na zagrebačku $49^{4}/_{16}$, na varaždinsku $19^{4}/_{16}$, na križevačku $19^{10}/_{16}$, na požežku, gdje je polag novog razredjenja najviše državnih cestah $7^{4}/_{16}$, na virovitičku $32^{10}/_{16}$, na sriemsku, obzirom, što je cielipotez Osjek-Vukovar u načelu za državni izjavljen, $25^{4}/_{16}$ miljah zemaljske ceste.

Predsjednik: Ja bi rekao, da se u stvari ništa nova nemože naprvo donieti, s toga stavljam pitanje: Prima li vis. kuća predlog vlade, da se cesta od sv. Nikole preko sv. Helene do Brckovljanah proglasi zemaljskom?

(Ustane većina.)

Većina je za to.

(Njekoji glasovi: nije većina.)

Ja sam izrekao, da je.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

13. Dugoselo - Rugvica u zagrebačkoj županiji sa 1 milj.

14. Zagreb-belovarska cesta od Božjakovine preko Vrbovca-Gradac u zagrebačkoj žup. sa $^{8}/_{16}$ milj, a u križevačkoj žup. sa $2^{2}/_{16}$ milj. ukupno $2^{10}/_{16}$ milj.

Za ceste pod br. 14., 20., 21., 22. i 23.; 2 nadcestara u županiji križevačkoj.

(Primaju se obie točke bez opazke.)

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

15. Karlovačko-sisačka cesta uz Kupu do petrinjske ceste kod Žažine u zagrebačkoj žup. sa $9^{12}/_{16}$ milj.

Za ceste pod br. 7. i 15.; 2 nadcestara u zagrebačkoj županiji.

Predsjednik: Odbor predlaže, da se ova cesta proti predlogu vlade kotarskom proglasi.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Zem. vlada je ovdje obzir uzela na to, što je ova cesta uz Kupu vodeća privozna cesta ladjam na Kupi, te s toga od velike potrebe, i buduć da se više putah na Kupi nemože voziti, to onda cesta prometu služi. Dakle tim što je ova cesta u zemaljske uvršćena, obzir je uzet i na onaj kotar, za kojega je gosp. zast. Aurel Kušević govorio.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Mostovi na ovoj cesti uz Kupu uzdržavaju se iz zajedničkoga erara, s toga molio bi g. povjerenika vlade, da namieša s ovim stvarih. što uzdržava ugarsko ministarstvo financijah, i neka onaj najzapušteniji kotar, kako sam već prije napomenuo, nezadovoljuje i neograničuje samo na ovu cestu, koja se i onako stranom iz skupnoga erara uzdržava.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Odbor je izlazio ovdje iz istoga motiva, što sam ga čast imao malo prije napomenuti. Ova cesta nije od tolike važnosti, da se uvrsti u zemaljske, jer glavni grad Zagreb je s onim kotarom karlovačkom i sisačkom željeznicom spojen, osim toga je Zagreb sa Siskom zemaljskom cestom skopčan. U onom predielu je malo pučanstva, i slab promet, a osim toga u vrieme, kad je promet i Kupa služi. Odbor nije bio proti tomu, da se ova cesta uzdržava, ali da se neupotrebe na nju sredstva, kao na zemaljske ceste, nego da se proglasi kotarskom. S toga opet predlažem, da se sve, što nije neobhodno potrebno, iz ovoga predloga za sada izostavi, i ova cesta proglasi kotarskom.

Predsjednik: Predlog odbora je, da se ova cesta proglasi kotarskom, vlada pako predlaže, da bude zemaljska. Prima li vis. kuća predlog odbora. da bude ova cesta kotarska? Koja su gospoda za to, molim neka se izvole dignuti.

(Ustane većina.)

Predlog odbora je primljen.

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

16. Varaždin-Koprivnica-Virovitica-Našice u varaždinskoj županiji sa $2^{2}/_{16}$ milj., u križevačkoj županiji sa $4^{2}/_{16}$ miljah, a u Virovitičkoj županiji sa $10^{9}/_{16}$ miljah ukupno $17^{8}/_{16}$ miljah.

Za ceste pod broj 16. i 24., — 2 nadcestara u Križevačkoj i 2 nadcestara u virovitičkoj županiji.

(Prima se.)

Bilj. Lad. Thaller čita:

17. Varaždin-Ivanec-Lepoglava, Radoboj - Popovec-Krapinske toplice u varaždinskoj županiji sa $7^{8}/_{16}$ milj.

Za cestu pod br. 17, — 1 nadcestar u Varaždinskoj županiji.

Izvj. **Dragutin Čegel** čita:

Glede ceste pod br. 17. Varaždin-Ivanec-Lepoglava Radoboj Popovec Krap. Toplice opažuje odbor, da je tu

Digitized by Google

izpušten onaj potez preko Semnice i Cvangela, koji potez sve do sada sačinjavaše zemalj. cestu, koj imade utvrdjen temelj i spaja gornje i dolnje Zagorje sa Varaždinom, — dočim ovaj potez preko Rodoboja u Popovec više partikularnoj nego sveobćoj svrsi odgovara i zato predlaže odbor, da se cesta vodeća od zemaljske ceste Sv. Križ, Krapinsko Poličanske ceste preko Semnice kod Šemica i Cvangova u Varaždin i nadalje za zemaljsku prizna, dočim se ovaj potez preko Radoboja u Popovec bi imao medju kotarske uvrstiti.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Dogovorno pristajem uz predlog odbora.

Predsjednik: G. povjerenik pristaje uz predlog odbora; jeli pristaje i vis. kuća?

(Glasovi: pristaje.)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

18. Varaždin-toplička cesta od Turčina do varaždinskih toplicah u varaždinskoj županiji sa $1^{2}/_{16}$ miljah.

19. Novimarof-Varaždinske toplice t. j. od razkrižja kod Mozdjanica preko Ljubešice u Varaždinske toplice i od ovdje na Slanje do Ludbrega, u Križevačkoj županiji sa $3^{6}/_{12}$ milj.

Za ceste 18 i 19, — 1 nadcestar u varaždinskoj županiji.

20. Križevac-Novimarof, u Križevačkoj županiji sa 4 milje.

21. Vrbovac-Lovrečina-Križevac do krajiške medje odnosno na Koprivnicu, u Križevačkoj županiji sa $3_{6}/_{16}$ miljah.

(Točke 18—21 bez opazke primljene.)

Čita dalje:

22. Vrbovac do kolodvora, u Križevačkoj županiji, sa $^{3}/_{16}$ miljah.

Izvj. **Drag. Ćegel** čita:

Pod broj 22. i 23. dolazeće ceste najme od Vrbovca do kolodvora i ona od Križevca do kolodvora bi se imale polag mnenja ovoga odbora takodjer iz izkaza zemaljskih cestah izostaviti i medju kotarske uvrstiti, jer ovaj potez nije bio do sada zemaljski, a za načelo se uzeti nemože, da bi se imale sve ceste, koje kolodvoru vode, medju zemaljske uvrstiti, ako ini prometni razlogi zato negovore.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Zem. vlada uvrstila je cestu pod broj 22. u zemaljske, jer je pošla iz načela, da se one ceste, koje su žrtvami u dobro stanje stavljene, i tako uzdrže. Ova cesta ne samo po-jedinim občinam nego ponajviše cielomu kotaru služi za privoz produktah k željeznici. S razloga dakle, što je cesta u dobrom stanju, i potez kratak, te se s toga onako neće mnogo na njega trošiti, uvrstila ga je vlada u zemaljske ceste.

Predsjednik: Ovdje su opet u oprieci predlozi odbora i vlade. Glede kratkoga poteza od Vrbovca do kolodvora misli odbor, da se u kotarske ceste uvrsti.

Prima li vis. kuća predlog vlade, da bude ova cesta zemaljska?

(Glasovi: ne.)

Po glasovih shvaćam, da je većina proti tomu; koja su gospoda za to, da bude ova cesta zemaljska, neka se izvole dignuti.

(Ustane manjina.)

Propao je predlog vlade.

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

23. Križevac do kolodvora, u križevačkoj županiji, sa $^{5}/_{16}$ miljah.

(Glasovi: prima se.)

Vel. žup. **Svetozar Kuševič**: Vis. sabore! Ja nebi bio za to već radi principa. Ako se primi princip, da će se iz svakog mjesta na željeznicu graditi ceste na zemaljski trošak, onda ćemo do koje godine sva sredstva na te ceste trošiti. Kad neimamo dovoljnih sredstvah, treba ih najprije trošiti na ono, što je najnuždnije, a onda tek na ono, što je manje nuždno. Ja bi bio toga mnienja, da se primi predlog odborov.

(Glasovi: odborov predlog.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća predlog odbora, da bude cesta od Križevca do kolodvora cesta gradska?

(Glasovi: Prima se.)

Bilj. **Lad. Thaller** čita:

24. Koprivnica-Gjelekovec-Legrad, u križevačkoj županiji $2^{2}/_{16}$ milj.

25. Požega-Novagradiška, u požežkoj županiji sa $3^{7}/_{16}$ miljah.

Za ceste pod br. 25. i 27., — 1 nadcestar u požežkoj županiji.

26. Kamensko-Zvečevo, Vučin, Slatina-Popovac-Lukovac-Sopje, u požežkoj županiji sa $1^{12}/_{16}$ milj., a u virovitičkoj županiji sa $6^{6}/_{16}$ milj. ukupno sa $8^{2}/_{16}$ milj.

Za cestu pod br. 26., — 2 nadcestara u virovitičkoj županiji.

Digitized by Google

27. Požega-Pleternica prema Brodu, u požeškoj županiji sa $2^{6}/_{16}$ milj.

28. Dolnji Miholjac-Našice-Podgorac-Djakovo-Gjurjance prama Mikanovcem i Vinkovci, u virovitičkoj županiji sa $11^{3}/_{16}$ milj.

Za cestu pod br. 28., 2 nadcestara u virovitičkoj županiji.

29. Josipovac-Valpo- dolnji Miholjac u virovitičkoj županiji sa $4^{9}/_{16}$ milj.

Za cestu pod br. 29., — 1 nadcestar u virovitičkoj županiji.

30. Vukovar-Nuštar prema Vinkovcem u sriemskoj županiji sa $1^{12}/_{16}$ milj.

31. Nuštar-Pacetin-Bobota do Klise, u Sriemskoj županiji sa 2 milje.

32. Vukovar-Varadinska od Sotina preko Iloka u Varadin, u sriemskoj županiji sa 10 miljah.

33. Od Šida preko Sota do Iloka, a od Iloka do Čaćme i do granice vojničke krajine, u sriemskoj županiji sa $6^{8}/_{16}$ milj.

34. Kamenica-Irig-Ruma-Vogani prema Mitrovici, u sriemskoj županiji sa 5 milj.

(Točke od 24—34 bez opazke primljene.)

Vel. žup. **Svet. Kušević**: Vis. sabore! Ovom prilikom uzimam si slobodu obzirom na izvanredne okolnosti Sriema glede cestah nješto napomenuti.

Ja s moje strane osobito priznajem dobru namjeru zem. vlade u tom, što je u Sriemu 25 miljah cestah zemaljskimi priznano; nu ako se osobiti obzir i izvanredna pažnja nebude obratila na ove ceste, ostati će opet ovih 25 miljah pium desiderium za Sriem. S toga bi ponizno molio vis. sabor — kao što sam i lanjske i ove godine, kad se o tom rieč povela, spomenuo — da bi vlada svojim načinom i putem, kao što je vis. sabor zaključio, na to išla, da se onaj potez od Osjeka do Varadina zaista izvede, a ne samo kaže, da će se inkamerirati; zatim, da vlada osobiti obzir uzme na to, da se ceste, koje su zemaljskimi proglašene, i zaista iz zemaljskih sredstvah grade.

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Budući da je po ovom razdieljenju zemaljskih i kotarskih drumovah najveće trgovište Sriema, Mitrovica samo s jedne strane spojena sa zemaljskim drumom, to bi ja predložio, da se cesta od medje brodske regimente preko Tovarnika do medje varadinske regimente uvrsti u zemaljske drumove.

(Prepirka radi te ceste.)

Predsjednik: G. zast. Mirko Hrvat učinio je predlog, da se jedan potez cestni, koji vis. kući nije poznat, uvrsti medju zemaljske ceste. Ja mislim, da bi shodno bilo, da bi g. zast. Hrvat taj potez pismeno naznačio, i vis. kuća zaključila, da se vladi ustupi na uredovanje.

Dr. **Antun Stojanović**: Može se odmah riešiti.

Predsjednik: (Prama Hrvatu.) Izvolite dakle predlog pismeno predati.

Dr. **Antun Stojanović**: Vis. sabore! Što se tiče opazke g. vel. župana sriemskoga, to se ja od svoje strane uzdam, da će vlada po svojoj dužnosti nastojati, da onimi sredstvi, koje pri ruci ima, zaista zemaljske ceste u Sriemu po mogućnosti u dobrom stanju uzdrži. Što se tiče državne ceste od Osjeka do Varadina, to mislim, da takav zaključak na vladu glasiti nemože, jer zem. vladi nepreostaju sredstva za to, nego ja bi molio glede te ceste onu gospodu, kojih se tiče, da na zajedničkom ugarskom saboru izposluju veću svotu, da se ova cesta sagradi.

Predsjednik: G. zast. M. Hrvat je predložio, da bi se cesta od medje brodske regimente preko Tovarnika, Šida, Bačince, Kukujevce do medje varadinske regimente proglasila zemaljskom. Želi li vis. kuća o tom odmah odlučiti? (**Da.**)

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Zem. vlada uvrstila je ovu cestu medju kotarske s razloga, što je znameniti broj cestah u sriemskoj županiji medju zemaljske uvršćen. Medjutim zem. vlada priznaje važnost ovoga poteza, te ako vis. kuća želi, da se medju zemaljske uvrsti, ja neimam ništa proti tomu.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Primljen je predlog g. zast. Hrvata, da se ova cesta medju zemaljske uvrsti.

Jovan Jurković: Vis. sabore! Predlog g. vel. župana sriemskoga, da se podignuće državnih cestah na trošak zajednički preporuči vladi, držim i ja sa svoje strane shodnim i temeljitim, zajedno i onaj put, kojega je g. zast. Stojanović preporučio, da bi nastojali naši zastupnici na zajedničkom saboru nuždne korake u tom pogledu učiniti. Razprava ova glede cestah onih, koje će biti državne u našoj domovini, nije još konačno dovršena, naročito što se tiče ove ceste. Ja se dobro sjećam, kad su izaslanici naše vlade kod ugaske centralne vlade razpravljali ovo pitanje glede ustanovljenja cestah i riekah, koje će biti zajedničke, da je onda naročito napomenuta bila cesta iz Osjeka preko Vukovara u Pa-

Digitized by Google

zuh, nego nesjećam se, koja je medjutomna točka naznačena bila, da li Varadin ili koje drugo mjesto. Sjećati će se gospoda, koja su lani u odboru za proračun ovaj predmet razpravljala, da je onda kazano bilo, da je zajedničko ministarstvo komunikacijah priznalo taj potez iz Osjeka preko Vukovara u Pazuh državnim.

Ovdje sada na jedanput naprvo dolazi podignuće ceste iz Osjeka do Vukovara, za koju je ove godine 30.000 for. votirano. U ostalom je g. povjerenik vlade napomenuo, da je ovaj potez samo u načelu državnim priznan. S toga mislim, osim onoga puta, što ga je g. Stojanović preporučio, da bi zastupnici naši na zajedničkom saboru o tom nastojali, da bi se i vladi imalo preporučiti, da i ona nastoji u tom pogledu do izvjestnosti doći, i stanovito opredjeliti one krajne točke, izmedju kojih će se ova cesta iz državnih sredstvah graditi. Ovo dodajuć pristajem uz predlog g. vel. župana sriemskoga.

Zast vlade **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Što se ove opazke g. predgovornika tiče, moram primjetiti, da kada nebi ova cesta državnom bila priznana, tada se i nebi iz državnih zajedničkih sredstvah dotacija za gradjenje dozvolila. Da pako još nije inkamerirana, to je zato, što još nije dogradjena, te se prije nemože u državnu upravu preuzeti. Zato sam i ja toga mnienja, da bi se imalo na zajedničkom saboru tamo djelovati, da se čim veća dotacija dozvoli i cesta dogradi. Kad se jedanput bude dogradila, onda neima razgovora, da se nebi preuzela kao državna, inkamerirala.

Predsjednik: Predlog vlade glede zemaljskih cestah je pretrešen i primljen s modifikacijami, koje su po predlogu odbora akceptirane. Tomu se ima dodati, da se na predlog g. vel. žup. sriemskog vlada pozove, da se ceste, koje su već državnimi proglašene, imenito Osjek Vukovar nesamo u načelu za takove priznadu, nego da se i gradjenje zaista izvede. A razumije se samo po sebi, da će naši zastupnici na zajedničkom saboru u svoje vrieme u tom pogledu djelovati.

Ja mislim, da sada predjemo na kotarske ceste.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Vis. sabore! Što se kotarskih cestah tiče, to moram prije svega opaziti, da su sve ceste, koje su po županijah za kotarske predložene, takodjer od vlade za takove prihvaćene i u ovaj izkaz uvedene. Ja mogu dakle ubavjestiti vis sabor, da je zaista obzir uzet i na manje znatne ceste tako, da su skoro sve uvršćene; s toga bi se usudio predložiti, da bi se možebiti predlog vlade bez razprave primiti mogao.

Predsjednik: Mora se proglasti, da vis. kuća zna, koje su te ceste.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita izkaz vlade o kotarskih cestah.

Predsjednik: Odbor neima nikakve primjetbe.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja bi ovdje predložio jedan izpravak, i to, da se put iz Kravarskoga kroz Bunu na kolodvor gorički i Goricu uvrsti u kotarske ceste, jer taj put je već gotov, posipava se već više godinah, mostovi su u dobrom stanju i vodi kroz dva znamenita sela vel. i malu Bunu; a zato neka se onaj put iz Kravarske do Buševec, koj kroz nikakva sela nevodi, iz kotarskih cestah izbriše.

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja takodjer podupirem predlog g. predgovornika, jerbo držim, da je sasvim temeljit, tim više, što onaj put iz Kravarske do Buševec nespaja nikakva sela. Cesta je u dobrom stanju, te bi šteta bila, ako bi se zapustila.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Od strane vlade neimam ništa proti tom izpravku.

(Prima se.)

Vel. žup. **Miroslav Kraljević**: Vis. sabore! Meni se čini, da je pozornost vlade mimoišao potez od požežke medje preko Slobodne vlasti, Varaša, Majura, Kondrića, Selacah u Djakovo vodeći, jerbo nisam opazio, da bi se bio čitao; zato bi se molio, da bi taj potez cestni stavio u izkaz, ako je izostao.

Zast. vlade **Mirko Kršnjavi**: Na svaki način spada u nutra; ako je izostao, pogriešno je izostao.

(Bilj. Ladisl. Thaller čita dotičnu točku izkaza, i izpravi ga po opazki vel. žup. Mirosl. Kraljevića.)

Predsjednik: Neima više primjetbe?

(Neima.)

Vis. sabor je dakle odobrio predlog vlade glede kotarskih cestah s izpravcima g. zast. Kuševića i g. vel. žup. virovitičkoga.

Tim je stvar glede cestah dokončana. Sada sliedi zapisnik peticionalnoga odbora.

Bilj. **Ladisl. Thaller** čita zapisnik peticionalnoga odbora. (Vidi zapisnik ove sjednice.)

Predsjednik: Tim je današnje djelovanje dovršeno. Zaključujem sjednicu, prvu buduću sazvati ću polag potrebe.

Digitized by Google

Devetdeset osma saborska sjednica,

držana dne 4. siečnja 1871. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Proglašenje zajedničkih zakonah — Zak. osnova o ravnopravnosti Izraelićanah. — Podnesci i prijave predsjednika — Predlog zast. Vukotinovića o materijalnom uredjenju grada Zagreba.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ladislav Thaller** čita:

Zapisnik

97. saborske sjednice kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držane u Zagrebu dana 14. prosinca 1870 pod predsjedničtvom presv. g. Antuna pl. Vakanovića, saborskoga predsjednika, izvjestiteljem Ladisl. Thallerom, sab. bilježnikom.

Saborski predsjednik otvori sjednicu u 10½ satih pred pol dana, u kojoj bje zapisnik sjednice 96. pročitan, primljen i ovjerovljen.

Predlog velikoga župana virovitičkoga Kraljevića, da se povodom predstojećega rodjen dana njezinoga veličanstva premilostive carice i kraljice kroz saborsko predsjedničtvo njezinom Veličanstvu smjerna čestitka podnese, primljen je sa uzklikom.

Preduzeto je zatim treće čitanje zakonske osnove ustrojenju zemaljskoga računovodstva. Zakonska osnova primljena imade se zemaljskoj vladi za podastreće najvišjemu mjestu radi previšnje sankcije izručiti.

Treće čitanje „zakonske osnove ob ustrojenju zemaljske blagajne“ primljeno je bez primjetbe, imade se zemaljskoj vladi za podnešenje radi postignuća previšnje sankcije ustupiti.

Dragutin Čegel izvjestitelj odbora za ceste i vodogradjevine čita izvješće odborovo.

Vladin zastupnik odsječni tajnik Mirko Kršnjavi razlaže, da su po stigavših predlozih svih županijskih municipijah, ceste Hrvatske i Slavonije (izim državnih, koje su jur prije po ministarstvu komunikacijah kao takove naznačene) razdieljene u ceste zemaljske i kotarske; zemaljskih imade 168½ miljah, one druge su kotarske i občinske; označujući potanko razliku medju zemaljskimi i kotarskimi cestami, te i to da se ceste kotarske u zemaljske ili naprotiv po potrebi vriemena promjeniti mogu, moli da bi sabor predlog zemaljske vlade odobrio.

Na predlog sab. predsjednika čitani su predlozi zemaljske vlade posebno, a iza tih predlozi odborovi, te su potezi cestni i to pod stavkom:

I. Kraljević-karlovačka (Karolinska).

II. Rieka-Senj do Povile.

III. Brod, Delnice, Moravice do Poile.

IV. Netretić-Metlika.

V. Zagreb, Podsused, sv. Nedelja-Rakovpotok.

VI. Zagreb, Briest prama Petrinji, Žažina i Sisak.

VII. Zagrebačko-Jamnička cesta od Klinča sela do Jamnice.

Digitized by Google

VIII. Podsused, Bistra, Jakovlje, Trgovište, Gubaševo, Krapina, Toplice-Roić.

IX. Od krapinskoga mosta do Zaprešić, Brdovec do Sutle.

X. Od Zagreba preko Markuševca u Stubičke toplice, preko Marije Bistričke, Konščine i Biele u Varaždin.

XI. Od Zagreb-varaždinske ceste kod Sesvetah preko Dugoselo do zemaljske ceste kod Brckovljanah.

XII. Od Brckovljana preko Prečca u Kloštar Ivanić — Na predlog zemaljske vlade kao zemaljski odobreni.

Proti predlogu odborovu, da se potez ceste pod 12 ½ od sv. Nikole preko sv. Helene, Štakorovca do Brckovljanah medju kotarske ceste uvrsti, stavljaju zastupnici Robert Zlatarović, Antun Stojanović i Koloman Mikšić protupredloge, da se ta cesta kao zemaljska ostavi, dočim su za predlog odborov gg. veliki župani Kušević i Kraljević, Mirko Hrvat i odborski izvjestitelj Dragutin Čegel govorili; — dočim se razabrati nemogaše, za koji je predlog većina saborska. pozvao je saborski predsjednik, da oni saborski članovi, koji su za predlog vladin, dignu se i pokazala se je većina za predlog vladin, primljen je dakle potez ceste od sv. Nikole preko sv. Helene do Brckovljana za cestu zemaljsku.

Stavke 13. i 14. primljene su po predlogu zemaljske vlade.

15. Na broj 15. predložio je odbor, da se cesta karlovačko-sisačka uz Kupu do petrinjske ceste kod Žažine proti predlogu vladinom za kotarsku primi; što je sabor primio.

16 Naprotiv je primljen predlog zemaljske vlade, da se cesta Varaždin-Koprivnica-Virovitica-Našice kao zemaljska pridrži.

17. Na broj 17. primljen je predlog odborov, te potez ceste Varaždin-Ivanac-Lepoglava-Radoboj-Popovac-Krapinske-toplice, medju ceste kotarske uvršten.

18., 19., 20., 21. Ceste pod brojevi 18., 19., 20. i 21. naznačene primaju se po predlogu zemaljske vlade kao ceste zemaljske.

22. Cesta od Vrbovca do kolodvora primljena je po predlogu odborovu za cestu kotarsku.

23. Cesta pako iz grada Križevca do kolodvora na zemljištu gradskomu vodeća primljena je po predlogu odborovom kao cesta gradsko-kotarska. Naprotiv ceste sve pod stavkami 24. do uključivo 34. primljene su po predlogu zemaljske vlade za ceste zemaljske.

Napokon su primljeni predlozi vel. župana Svet. Kuševića, da se prenavedene ceste kao zemaljske odobrene, ne samo imenom takovimi nazivaju, već da se takodjer iz zemaljskih sredstvah grade. Zatim predlog nar. zastupnika Mirka Hrvata, da se cesta od medje regimente brodske preko Tovarnika, Šida. Bačince, Kukojevce do medje varadinske regimente vodeća medju zemaljske uvrsti i iz kotarskih izbriše.

I najposlje predlog nar. zast. Jurkovića, neka se zem. vlada pozove, da kod zajedničkoga ministarstva tamo nastoji, da državna cesta iz Osjeka do Vukovara, a od tuda do Pazuha državnom se priznade i sagradi, a neka gospoda saborski članovi zajedničkoga sabora nastoje, da se ceste naše, koje su za državne primljene, na državne troškove takodjer i to čim prije sagrade.

Čitan je zatim predlog vladin tičući se kotarskih cestah u naznačaju pod B. sadržani, proti kojemu odbor nikakove opazke neima. Narodni zastupnik Aurel Kušević i Stjepan Josipović, župan turopoljski predlažu, da se sadašnja kotarska cesta iz Kravarske u Buševec vodeća izpusti, te za kotarsku cestu primi potez iz Kravarske preko Kurilovca, Velike gorice na gorički kolodvor vodeći, koji predlozi po saboru primljeni jesu. Vel. župan virovitički Mirosl. Kraljević predlaže, da se i onaj cestni potez od požežke medje preko Slobodne vlasti. Varaša, Majura, Kondrića, Selacah u Djakovo vodeći za kotarsku cestu primi, što je po saboru primljeno.

Nakon tako dokončanoga pretresanja kotarskih cestah, čita izvjestitelj peticionalnoga odbora Lad. Thaller predloge istoga odbora, od kojih prvi, da se molbenica presbyteriuma protestanske občine augburgske kao zakašnjena zemaljskoj vladi za shodno uvaženje pri ustanovljenju budgeta za dojduću godinu izdade, — a drugi da se molbenica udovah Ane Bedenik i Jalže Jelenčić zem. vladi za uvaženje i pružanje pripomoći iz zemaljske sirotinske zaklade izruči, — primljeni, a po tom sjednica saborska u jedan sat poslje pol dana time zaključena, da će se druga po potriebi urediti.

Vakanović s. r.
sab. predsjednik.

Ladisl. Thaller s. r.
bilježnik.

Predsjednik: Dočim primjetbe neima proti zapisniku, proglašujem ga ovjerovljenim.

Uslied naloga podieljena mi po visokoj kući poslao sam Nj. Veličanstvu carici i kraljici na rodjendanski dan sliedeći telegram: (čita)

Digitized by Google

Telegram

Njezinomu cesarsko i kraljevsko-apostolskomu Veličanstvu cesarici i kraljici Elisabeti u grád Trautmansdorf.

Najodanji hrvatsko-slavonski sabor kao vjerni tumač hrvatskoga i slavonskoga naroda udostojio me je častnim nalogom, da Vašemu Veličanstvu k današnjoj visokodičnoga rodjendana svečanosti zavjernu čestitku Hrvatah i Slavonacah, nuz izraz prirodjene privrženosti, nepokolebive vjernosti u najsmjernijoj poniznost izjavim.

Bog poživi i blagoslovi Vaše Veličanstvo!

Saborski predsjednik:

Vakanović s. r.

Na ovaj telegram prispio je isti dan odgovor sliedeći: (čita)

Telegram

iz grada Trautmansdorfa kod Merana prispio u Zagreb dne 25. t. m. u 1 uru 25. čas. po podne.

Dvorski nadmeštar baron od Nopcsa gospodinu saborskomu predsjedniku Vakanoviću.

Njezino Veličanstvo blagodostojalo je poniznu i lojalnu čestitku hrvatsko-slavonskoga sabora najmilostivije na znanje uzeti, i meni naložiti, da na istoj Vašemu Visokoblagorodju njezinu najvišju kraljevsku zahvalu i pozdrav obznanim.

(Živila!)

K novoj godini imao sam takodjer čast Nj. Veličanstvu, našemu premilostivnomu kralju i vladaru od strane sabora sliedeći telegram odposlati: (čita)

Telegram

odpravljen iz Zagreba dne 31. prosinca 1870. 7 ½ ure s jutra.

Na Njegovo cesarsko i kraljevsko apost. Veličanstvo cesara i kralja Franja Josipa I., cesaru austrijskoga, kralja ugarskoga, českoga, hrvatskoga, slavonskoga, dalmatinskoga itd. gospodara najmilostivijega u grad Trautmansdorf.

Vazda vjerna Hrvatska i Slavonska kraljevina zastupana po svom najodanijem saboru zavjeruje se k nastupu novoga godišta Vašemu Veličanstvu sa najtoplijom željom, da dobri i svemogući gospodin Bog Vaše Veličanstvo sa preobiljem svih svojih milostih na sreću i slavu najvišje vladajuće porodice, — i otčinskomu žezlu Vašega Veličanstva podčinjenih, — narodah blagoslovi, — i sa homagialnom izjavom nepokolebive privrženosti i neograničenoga požrtvovanja Hrvatah i Slavonacah za posvećenu osobu Vašega Veličanstva, slavom obilnog cesarskoga doma, i cielokupne austro-ugarske monarhije.

Neka Vaše Veličanstvo blagodostoji ovaj novi na podnožju uzvišenog prestolja najponiznije položeni dokaz loyalne oddanosti hrvatskoga i slavonskoga naroda najmilostivije primiti.

Predsjednik sabora:

Vakanović s. r.

Isti dan je Nj. Veličanstvo upravilo sliedeći telegram na predsjednika ovoga vis. sabora: (čita)

Telegram

odpravljen iz grada Trautmansdorfa 31. prosinca 1870. u 12 satih o podne, prispio u Zagreb u 2 ure 10. mm. poslje podne.

Cesar saborskomu predsjedniku pl. Vakanoviću u Zagrebu.

Saboru moju najsrdačniju zahvalnost za izražena prigodom nove godine čućenja i čestitke.

(Živio!)

G. zast. Labaš izpričava se, što nije mogao doći na sabor poradi nagle smrti supruge mu.

Prispjeli su zakoni zajedničkoga sabora na proglašenje i to sliedeći:

Bilj. **Stjep. Hervoić** čita zajedn. zakone, zabilježene u zapisniku 98. sjednice.

Predsjednik: Svi ovi sada pročitani zakoni dostaviti će se zem. vladi na obično plaglašenje.

Zem. vlada podnaša zak. osnovu, kojom se ustanovljuje ravnopravnost Izraelićanah s ostalimi sljedbenici priznanih vjerozakonah.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita osnovu o ravnopravnosti Izraelićanah.

Predsjednik: Štampati će se, razdieliti medju članove sabora i u svoje vrieme na dnevni red staviti.

Izvješće saborskoga predsjednika o računih o medaljah i drugih troškovih.

(Upućuje se na kontrolni odbor.)

Izvješće sab. predsjednika glede molbenice zagrebačkoga kastelana Klinčića. Ja sam stvar ovu, kako mi je vis. kuća bila naložila, izvidio, te pronašao, da kaste-

Digitized by Google

lan s prostorijami saborskimi nikakvoga posla nije imao, nego samo u toliko, što je njekoliko putah otvarao vrata stenografom, kad su kasno izlazili, i što je takodjer njekoliko putah u jutro vrata otvarao slugam, koji su išli peći kuriti. Ja mislim, da je dosta, ako mu se dade 50 for. u ime nagrade.

(Kuća dozvoli 50 for.)

Molbenica obćine voćinske, kojom moli, da se kotarski sud nebi preneo iz Suhogpolja u Voćin; poduprta nije po nikom.

(Dostavit će se vladi na uredovanje.)

Molbenica ravnateljstva nar. zem. glasbenoga zavoda, kojom traži podporu za gradjenje kuće za konservatorij.

Bilj. **Stjepan Hervoić** čita ovu molbenicu.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja mislim, da sabor polag najbolje volje usljed ove molbenice ništa učiniti nemože, jer proračun za g. 1871. je već pretresen, i razpoloživa sredstva već sva razpoložena. Zato mislim, da bi najshodnije bilo, ako predlog učinim, da se molbenica vladi ustupi, da ona prilikom predlaganja proračuna za god. 1872. obzir uzme, na koliko bi moguće bilo iz domaćih zakladah pružiti podporu.

(Prima se.)

Predsjednik: Molbenica Petra Sabljića osječkog žitelja radi izdanja pripadajućih mu njegovih 68 for. 34 novč. po osječkom magistratu; poduprta nije po nikom.

(Vladi na uredovanje.)

G. zastupnik Vukotinović predlaže vis. kući jedan zaključak.

Bilj. **Stjepan Hrvoić** čita:

Zaključak. Neka izvoli vis. kuća zaključiti: Zemaljska vlada se pozivlje, da saboru predloži osnovu, kako bi se materijalno uredjenje glavnoga grada Zagreba izvesti, naročito njegovo stanje u obziru obrta, prometa i trgovine podignuti i tomu porazmjerno novčana podpora iz zajedničkih državnih sredstvah pribaviti mogla.

U Zagrebu dne 4. siečnja 1871.

Vukotinović s. r.
nar. zast.

Ljud. Vukotinović: Vis. sabore! Ja bi molio, da izvoli vis. sabor odrediti, da se ovaj zaključak tiska i razdieli, i onda koji budući dan na dnevni red stavi.

(Prima se.)

Predsjednik: Tim je današnji dnevni red izcrpljen, sad bi imalo doći u pretres izvješće odbora glede računarskoga zaključka za g. 1869.; nu mislim, da bi se to moglo sutra preduzeti.

(Glasovi: sutra.)

Tim završujem današnju sjednicu, i molim sutra u 10 satih.

Digitized by Google

Devetdeset deveta saborska sjednica,

držana dne 5. siečnja 1871. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Proglašenje zakonah hrv. sabora. — Predlog zast. Aurela Kuševića glede disciplinarnih naredbah zakona o ustrojstvu municipijah. — Predlog zast. Ljudevita Raiznera glede ženitbenih dozvolah momčadi vojnoj dužnosti podvržene. — Odgovor vlade na interpelaciju zast. Vukotinovića glede podpore od 2000 for. nar. muzeju za istraživanje zemlje. — Razprava o izvješću odbora za pregledanje računarskoga zaključka za g. 1869.

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. Stjepan Hervoić čita:

Zapisnik

98. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držane u Zagrebu dana 4. siečnja 1871 pod predsjedničtvom presv. g. Antuna pl. Vakanovića, saborskoga predsjednika, izvjestiteljem Stj. Hervoićem, sab. bilježnikom.

Sjednica je otvorena u pol 11 satih prije podne.

Saborski bilježnik Lad. Thaller čita zapisnik posljednje saborske sjednice, koji je u svem odobren i ovjerovljen.

Br. 232., 233., 234.

Saborski predsjednik priobćuje saboru odaslanu u njegovo ime preponiznu čestitku Njez. Veličanstvu kraljici Jelisavi k prejasnomu rodjenomu danu, zatim čestitku odaslanu Nj. ces. i kralj. apošt. Veličanstvu kralju k novoj godini, kao i na ove stigle od Njih. Veličanstvah previšnje odgovore, koje je sabor oduševljenjem na znanje primio.

Br. 938. Narodni zastupnik Antun Labaš izpričava se, da sada na sabor doći nemože radi preminuća supruge mu, što je uzeto na znanje.

Br. 937., 936., 935., 934., 933., 932., 931., 930., 929., 928., 927.

Proglašeni su u saboru sliedeći zajednički zakoni:

1) Zakon o javnih teretih i izdatcih za vrieme od 1. siečnja do konca mjeseca veljače 1871., od 8. prosinca 1870.

2) Zakon o produljenju kreposti zakonskoga čl. XXV. g. 1868. slovećega o zemljarini, od 8. prosinca 1870.

3) Zakon o produljenju kreposti zak. članka XXVI. g. 1868. slovećega o dohodarini i o preinaci njekojih §§. istoga zakona. od 28. prosinca 1870.

4) Zakon o preinaci nekojih §§. i o produljenju kreposti zak. članka XXII od g. 1868 slovećega o kućarini od 28 prosinca 1870.

5) Zakon o produljenju kreposti zak. članka XXIV. godine 1868. glasećega ob osobnoj tecivarini, od 28. prosinca 1870.

6) Zakon o produljenju kreposti zak. članka XIV. g. 1868. glasećeg o dohodcih od duhana, od 28. prosinca 1870.

7) Zakon o porezu na slador od 28. prosinca 1870.

8) Zakon o preinaci njekojih ustanovah zakonskoga članka XXI. g. 1868. odnosećeg se na osiguranje i utjeranje javnih porezah, od 28. prosinca 1870.

9) Zakon o produljenju kreposti odredabah, postojećih glede biljegah, pristojbah i taksah, od 28. prosinca 1870.

Digitized by Google

10) Zakon o privremenom pridržanju financijalnih sudbenih stolovah, od 28. prosinca 1870.

11) Zakon ob oprostu podnesakah i izpravah od biljegah i pristojbah prigodom uredjivanja kućnih zadrugah u Hrvatskoj i Slavoniji te odnoseći se na diobe zadružnoga imetka, od 28. prosinca 1870.

Sabor je zaključio, da se ovi zakoni zemalj. vladi radi proglašenja u zemlji dostave.

Br. 920. Izvješće saborskoga predsjednika Antuna Vakanovića o nastavnih računih vrhu troška na medalje i druge saborske potrebe od 31. kolovoza do 12. studenoga 1870. dostavlja se kontrolnomu odboru.

Br. 919. Zemaljska vlada podnaša zakonsku osnovu ob emancipaciji Izraelićanah.

Ova se imade tiskati i na odsjeke za razpravu predati.

Br. 918. Prema zaključku sabora od 29. studenoga 1870. predlaže saborski predsjednik, da se županije zagrebačke kastelanu Klinčiću radi nadziranja saborskih prostorijah svota od 50 for. (petdeset forintah a. vr.) kao nagrada dade; što je sabor odobrio i odredjuje preko odnosnoga odbora za saborske troškove izplatu iz saborskih novacah.

Br. 922. Molbenica žiteljah voćinskih u pogledu premeštenja kot. oblasti iz Suhogpolja u Voćin dostavlja se zemaljskoj vladi na uvaženje.

Br. 921. Molbenica ravnateljstva narodnoga zemaljskoga glasbenoga zavoda glede sabiranja dobrovoljnih primesakah radi sagradjenja sgrade za konservatorij, dostavlja se zemaljskoj vladi za uvaženje u obće, a napose da i prigodom sastavljenja zemaljskoga proračuna za g. 1872. prema razpoloživim novčanim sredstvom na nju obzir uzme.

Br. 915. Molba Petra Sablića, žitelja iz Osieka radi izdanja po osječkom magistratu njegovih 68 for. 34 kr. a. v. dostavlja se zemaljskoj vladi na uredovanje.

Narodni zastupnik Ljudevit Vukotinović predlaže pismeno sliedeći zaključak:

„Neka izvoli visoka kuća zaključiti: zemaljska vlada se pozivlje, da saboru predloži osnovu, kako bi se materijalno uredjenje glavnoga grada Zagreba izvesti, naročito njegovo stanje u obziru obrta, prometa i trgovine podignuti, i tomu porazmjerno novčana podpora iz zajedničkih državnih sredstvah pribaviti mogla.

Ovaj predlog ima se tiskati, medju članove sabora razdieliti i stavlja se za dojduću subotu na dnevni red.

I pošto je saborski predsjednik izjavio, da će sutra na dnevnom redu biti izviešće odbora za pregledanje računah za g. 1869. bude današnja sjednica zaključena, a buduća za sutra za 10 satih prije podne urečena.

Vakanović v. r.

Stjepan Hervoić v. r.
sab. bilježnik.

Predsjednik: Zapisnik se odobrava bez primjetbe.

Imadem čast vis. kući priobćiti podneske:

Saborski pisar Ivan Pajlok moli saborski dnevnik. Molbenice nije nitko podupro. Isto tako nije poduprta molbenica podvornikah uzah vukovarskih za povišenje plaćah.

(Obie molbenice povratit će se moliteljem).

Izvješće saborskog predsjednika o razdieljenju medaljah kovanih na uspomenu boravljenja Njih. Veličanstvah u Hrvatskoj i zaključni račun ob odnosnom potrošku.

(Kontrolnomu odboru.)

Zakonski članak zajedničkog sabora o preinaki 45. zak članka od god. 1868. na proglašenje.

Bilj. **Ljudevit Raizner** čita taj zak. članak, zatim zakone stvorene na hrv. saboru, po Njegov. Veličanstvu sankcionirane, i to: o proračunu za g. 1871.; ob ustrojstvu računovodstva; ob ustrojstvu zem. blagajne; ob ustrojstvu gradjevne službe; o lovu; ob uredjenju občinah; o uredjenju županijah.

Predsjednik: Svi sada pročitani zakoni dostaviti će se preuzv. g. banu, da ih običnim načinom proglasi i zatim u život privede.

Aurel Kuševič: Vis. sabore! Ovaj zakon ob ustrojstvu municipijah sada pročitan stekao je upljivom vlade odobrenje svietle krune, i stupit mora dakle u život. Mi smo na koncu saborske sesone; novi izbori predstoje, te ja stoga glede tumačenja ovoga zakona dvojbu imam i uzimam si slobodu jedno pitanje staviti na vis. vladu.

Onomadne čitao sam, da su u Germaniji, u Frankfurtu odstranjena dva činovnika iz javne službe s nijednoga drugoga razloga, nego što su sliedili svoje osvjedočenje. Razlogom toga odstranjenja iz službe navedeno je: „Dessen Brod du essest, dessen Lied du singest."

Mi imamo glavni zakon o neodvisnosti javnih činovnikah, a taj zakon glasi ovako: „Cum salus reipublicae et unius cujusvis civis fortuna ab exacta legum observantia dependeat, et proprii altissimi servitii esse

Digitized by Google

agnoscit Sua Majestas Sacratissima: ne quis officialium erga simplicem denunciationem officii privetur, haecque sors innocentes tangat, statuitur itaque, ut puncta delationum incusato talismodi officiali publico communicentur eidemque plena tribuatur semet defendendi occasio."

Taj zakon je kinč našega starinskoga ustava; ustanove njegove sadržavaju onu plemenitu obzirnost aristokracije prama vrlomu činovničtvu, te zajamčuju neodvisnost duhovah i značajnost odličnoga činovničtva. Ja od lojalnosti vis. vlade i sabora ovoga presuponiram to, da disciplinarna vlast, koja se u proglašenom zakonu sadržava, spada samo na službeni djelokrug municipalnih činovnikah, a da je njihova politička misao slobodna, te da ćemo, kao što kroz stotine godinah, tako i sada sačuvati neodvisnost javnih činovnikah i štititi njih proti samovolji; ja se ufam od duha sadašnjega vremena, da će se kinč taj našega ustava i nadalje zadržati. S toga mislim, da se u tom obziru sadržaj ovoga sada proglašenoga zakona sudara sa sadržajem onoga staroga, te da nam se ovimi disciplinarnimi naredbami nepruža ona kobasica frankfurtska, koju sam malo prije napomenuo.

Ovo pitanje mora se sigurno prije riešiti, nego-li se ovaj sabor zaključi, i sabor se o tumačenju toga zakona izraziti, jerbo će to za cielu zemlju i činovničtvo pravcem služiti.

(Živio.)

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja držim, vis. kućo, da g. predgovornik nije badava apelirao na lojalnost vlade i sabora, te mu ja za umirenje mogu kazati, da što se vlade tiče, ona cieni i cieniti će činovnika, koji se drži zakona i sustava, koji se na zakonu temelji, te da neće biti moguće, čega se g. predgovornik boji, da bi se zakon, koji je u takovom patriotičnom oduševljenju donešen, zlo upotrebio i kakvimi strastvenostmi povredjivao. Vlada držala je i drži uviek, da kao ustavna i odgovorna ima prednjačiti narodu u svem i svačem.

Predsjednik: Vis. kuća prima izjavu g. povjerenika vlade na znanje.

G. Raizner imade jedan predlog.

Ljud. Raizner: Vis. sabore! U Hrvatskoj i Slavoniji obstoji od pamtivjeka običaj, da se seljaci navršiv 18. godinu žene. Običaj taj ukorjenjen je u zadrugi, te se i ponajviše njemu pripisati ima čudoredan život, kojim zadruge naše prednjače. Ako bi se u naprečac taj običaj ukinuo, morala bi naravska posljedica biti ta, da bi se moralnost, koja u puku našem sada obstoji, u najkraće vrieme pretvorila u najžalostniju demoralizaciju. Običaj taj udešen je takodjer prema seljačkomu gospodarstvu; nikada bo se seljak nije protivio dati sina u vojnike, nego je on, da si nadoknadi one ruke, koje stavljanjem sina u vojnike gubi, uvjek prije oženio sina, tako da je u zadrugi ostala žena njegova. Osim toga je u zadrugah običaj taj, da svaki zadrugar, akoprem živi na zajedničkom posjedu, ipak ima svoj osebujni posjed, s kojim on sam gospodari. Kad u vojnike otide, žao mu je taj svoj posjed ostaviti. S toga je običaj, da se rado prije žene, nego idu u vojnike, da žena kod kuće ostav upravlja tim imetkom.

Vis. sabore! Preći će sada u život zakon, koji propisuje, da nije smieti ženiti se vojnoj dužnosti podvrženoj momčadi prije, nego li izstupi iz trećeg dobnog razreda. Naše oblasti su obstojnosti ove u našoj domovini uvažile, te su bile prije županije delegirane za podieljivanje tih ženitbenih dozvolah. Članak 40. od god. 1868., §. 44., kad je u našoj domovini uveden, nije našao na potežkoće, jer je naša zem. vlada prošle godine bila delegirana, da te ženitbene dozvole izdava; ova takodjer znade okolnosti kod nas, pak je bilo sve zadovoljno. Ove godine pako je zajedničko ministarstvo zemaljske obrane u svoje ruke primilo vršenje toga zakona, pa se strogo drži ustanove §. 44., što veoma neugodno djeluje na puk u Hrvatskoj i Slavoniji, koji se tim osjeća stegnutim u svojoj svetinji i obiteljskoj slobodi. Traženje ženitbene dozvole po ovom paragrafu je uvjek skopčano velikim trudom, dok se svi propisani dokazi pribave, skopčano takodjer troškom velikim. Ako se uzme samo biljegovina, to je propisano, ako koji traži iznimnu dozvolu ženitbenu, da se mora izkaz svih žiteljah čitave zadruge sastaviti, koja na svaku osobu mora sa 50 nč. biti biljegovana. Ako je n. pr. 100 dušah u zadruzi, to već trošak na biljegovinu iznosi 50. for. Skopčan je postupak taj takodjer s neprilikami, jer se moraju sve u zadruzi nalazeće žene liečnički vizitirati, da su sposobne za rad, a one iz stida na to rado neprivole. Ako je napokon posljedica svemu tomu, da bude molitelj polag svega troška i truda po zajedničkom ministarstvu odbijen sa svojim petitom, to veoma neugodno djeluje, dapače prouzrokuje njeku ogorčenost u puku. Dužnost mi je u tom pogledu napomenuti žalostan slučaj, što se je sbio u Martinskoj vesi u zagrebačkoj županiji. Ako nije štete bilo, što se je taj običaj dosele vršio, zaista neće biti ni odsele; dokaz tomu je vojnička krajina. Naši krajišnici pokazali su sto putah na bojnom polju, da su junaci, a svaki se u 18. godini vjenča, jer tamo isto tako obstoje zadruge. Šad se upravo o tom radi, da se vojn. krajina civilizira. Što će kazati krajišnik, kad dodje pod blagi ovaj §. 44?

Ja držim, sve neugodnosti u tom pogledu jedino odtuda proizlaze, što zajedničkomu ministarstvu zemaljske obrane naše posebne okolnosti nisu potanko poznate, stoga mi je čast staviti na stol vis. kuće sliedeći predlog: „Da se pozove zem. vlada, neka kod zajedničkoga mini-

Digitized by Google

sterija zemaljske obrane izposluje, da se ova uz jednostavniji postupak delegira za podjeljivanje ženitbenih dozvolah momčadi vojnoj dužnosti podvrženoj, i da ob uspjehu sabor izvjesti."

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Odkad je hrvatska sekcija u zajedn. ministarstvu ustrojena, imade zajedn. ministarstvo ovu agendu, koja je prije povjerena bila zem. vladi. Zem. vlada uvažavajuć naše okolnosti obratila se je već iz svoje iniciative na rečeno ministarstvo moleći, da se opet ova agenda povrati zem. vladi, da će se time povoljnije riešavati moći izvanredne ženitbene dozvole. Medjutim dosada još ništa nije od ministarstva došlo. Ovo samo za ubavjest, da se vis. kuća uvjeri, da je vlada sama već u tom pogledu korake poprimila.

Ljudevit Raizner: Molim, da bi izvolila vis. kuća moj predlog kao prešan proglasiti, jer je stvar za naš puk od velike važnosti.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Vis. kuća primila je predlog g. zast. Raiznera, da se zem. vlada pozove, neka kod zajedničkog ministarstva tamo djeluje, da se na nju opet prenese moć podjeljivanja ženitbenih dozvolah.

G. zast. vlade Pogledić ima odgovoriti na interpelaciju g. zast. Vukotinovića.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Vis. sabore! U 92. sjednici saborskoj od 7. prosinca stavio je g. zast. Vukotinović interpelaciju na vladu toga sadržaja, da li je naumila vlada svotu od 2000 fr., koja je u proračun za znanstveno iztraživanje zemlje na predlog akademije uvršćena, produljiti od godine do godine, ili dali se ima smatrati, da se akademija ovom svotom ima za uvjek zadovoljiti.

Na ovu interpelaciju čast mi je od strane vlade odgovoriti, da kao što u vlasti vlade nestoji dalje nego samo za jednu godinu proračun saboru predlagati, isto tako da ona nemože tu ništa drugo učiniti, nego od strane svoje izjaviti, da kao što u obće sve ima podupirati, čim se dobro domovine unapredjuje, kamo i ovaj zahtjev spada, tako će ona na predlog, kakogod dugo se bude izkazala potreba, u to ime posebnu podporu uvrstiti u dotični proračun, a od sabora zavisiti će, da istu svotu dozvoli. Vlada drugo učiniti nemože, i ja mislim, da će se g. interpelant zadovoljiti tim, da će se ova svota u svaki proračun tako dugo uvršćivati, kako dugo bude akademija izkazala potrebu.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Kad sam interpelirao vladu bila mi je dvostruka namjera: prvo, da se stavka, kako je u proračun uvršćena, točno razjasni; jer u proračunu nije bila stvar točno izražena, budući akademija ništa netraži, nego traži muzej preko akademije u svrhu prirodoslovnog iztraživanja zemlje 2000 fr. S te strane se dakle zadovoljujem i želim, da se u buduće onako u proračun uvršćuje. Druga svrha mi je bila ta, da stranom od vis. vlade saznam, a stranom od vis. sabora izmolim dozvolu, jeda li bude ova svota od 2000. fr. dozvoljivana onako, kako to smisao iztraživanja zemlje sobom donosi, naime, da će se iztraživanje započeti i tako dugo nastaviti, dok se nesvrši. Jer zemlja se nemože u jednoj godini, a još manje sa 2000 fr. iztražiti; to je očito, te kad bi se ova svota samo za jednu godinu dozvolila, nebi se sigurno nijedan prirodoslovac posla primio, jer ga nebi mogao svršiti. Dakle treba jamstva, da će s jedne strane tu stvar vlada podupirati i predlagati saboru u proračunu dotičnu svotu, a s druge strane, da vis. sabor sada već prihvati u načelu taj podhvat, jer drugačije se neće moći preduzeti. U tom pogledu sam dakle zadovoljan s odgovorom vlade, nego bi molio vis. sabor, da od svoje strane, primiv odgovor vlade na znanje, izrazi u načelu, da će iztraživanje zemlje, koje se ima sistematički izvesti, podupirati tako dugo, dok se cielo djelo svrši.

Predsjednik: G. interpelant zadovoljuje se s izjavom g. vladina povjerenika, nego stavlja predlog na vis. sabor, koji bi se možebiti morao prije tiskati i razdjeliti, nego li dodje u pretres, jer je čisto nov, naime, da neka sabor načelo izrazi, da će za stalno iztraživanje zemlje, dok se god koncu neprivede, dotaciju dozvoliti. Taj predlog mislim da se nemože naprečac riešiti, nego držim, da neka vis. kuća primi izjavu g. vladina povjerenika na znanje, a g. interpelant neka izvoli predlog pismeno predati, da običnim načinom u pretres dodje.

Ljudevit Vukotinović: To mogu lahko učiniti; stvar nije tako zapletena, da se nebi mogla uviditi, te bi mogla prekosutra u pretres doći.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis. sabore! Ja držim da je potrebno, da se predlog pismeno preda i običnim načinom u pretres dodje, i to tim više, što se radi o tom, kao što sam shvatio g. predlagatelja, da se stanovita stalna podpora dozvoli. Zato treba zakon stvoriti, jer u proračunu se samo za jednu godinu troškovi opredjeljuju. Medjutim ja držim, da će svaki sabor tako patriotičan biti i ovu svotu dozvoliti.

Ljudevit Vukotinović: Mislim, da je g. vladni povjerenik nješto rekao. (Zlatarović: jest.) Ako se sada ova svota od 2000 fr. dozvoli i tim povod dade, da iztraživanje započme i u prvoj godini uspjehom izvede, tada mislim, da neće lahko tako nepatriotičnog sabora biti, koji bi podporu obustavio. Ja dakle scienim, da će stvar napredovati i zadovoljujem se s odgovorom vlade.

Predsjednik: Na dnevnom redu je izvješće odbora glede računarskog zaključka za g. 1869.

Digitized by Google

Vel. župa. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Ja predlažem, da predjemo odmah na specialnu debatu, buduć da je predmet već dovoljno pretresen i poznat.

(Glasovi: prima se.)

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

Z a p i s n i k

sjednicah saborskoga odbora za pregledanje računskoga zaključka ob autonomnom budgetu kraljevinah Hrvatske i Slavonije god. 1869., držanih u Zagrebu 29. i sliedećih danah mjeseca studena i prosinca 1870. pod predsjedom zastupnika naroda Aurela Kuševića uz sudjelovanje narodnih zastupnikah Ladislava Kiša, Ljudevita Vukotinovića, Filipa Talera, Jovana Jurkovića, Žige baruna Otenfelsa, Dra. Pavla Batagliarina, Ljudevita Otto, Stjepana Kuglera i Ljudevita Raiznera ujedno izvjestitelja.

Odbor pregledav dostavljene si spise, sadržavajuće dopisom svietloga bana od 10. pr. m. br. 9795. saboru predloženi računski zaključak autonomnoga zemaljskoga budgeta kraljevinah Hrvatske i Slavonije, sastavljen za god. 1869. stego je svoje djelovanje na svotno pregledanje toga računskoga zaključka, bez da se je radi kratkoće vremena mogao upustiti u bitno pregledanje mjesečnih dnevnikah blagajničkih, i računovodstvenih odnosnih konto knjigah.

Usporediv taj računski zaključak sa zakonskim člankom od 1. siečnja 1870. o zemaljskom proračunu za godinu 1869. od naslova do naslova, i stavke do stavke, pronašao je prištednju, i to:

u I. poglavju sa	95.473	for.	93 nov.
„ II. „ „	91.510	„	9 „
„ III. „ „	30.803	„	34 ½ nov.
ukupnu dakle prištednju od	217.787	„	36 „

zatim je pronašao prekoračenje proračuna u

I. poglavju sa	375.224	for.	12 nov.
II. „ „	45.250	„	16 ½ nov.
III. „ „	3.652	„	76 ½ „
ili ukupno	424.127	„	5 „

kako se to iz prileżećega pod A. posebice sastavljenoga pregleda svotnih prištednjah i prekoračenjah, obširnije vidi.

Pošto se pako §. 4. rečenoga zakonskoga članka prenašanje proračunom dozvoljenih svotah samo medju poglavji i medju naslovi nedozvoljuje, to dosljedno tomu imade mjesta medju stavkami istoga naslova.

Polag toga načela sastavljen je priviti pod B. izkaz prištednjah i prekoračenjah pokazujućih se u pojedinih stavkah. — U svotnikti toga izkaza odračunate su u navedenom smislu kod svakoga naslova prištednje od prekoračenjah, polag toga iznose prištednje. koje se odračunati nisu mogle, jer u dotičnih naslovih nebje prekoračenja, i to:

u I. poglavju	3.478	for.	22 ½ nov.
„ II. „	50 763	„	53 ½ „
„ III. „	30.056	„	60 „
ukupno	84.298	„	36 „

po tome se pokazuje prekoračenje proračuna po odbitju prištednjah, dokučenih u pojedinih stavkah naslova

u poglavju I.	283.228	for.	41 nov.
„ „ II.	4.503	„	59 „
„ „ III.	2.906	„	2 „
ukupno	290.639	„	2 „

dočim računski zaključak imade prekoračenje izkazano samo sa 206.339 for. 66 nov. što dolazi od tuda jer je u zaključku čitava prištednja od prekoračenja ustegnuta, a to je proti naročitoj ustanovi rečenoga zakonskoga članka od 1. siečnja 1870. §. 4., polag kojega prenašanju medju poglavji i naslovi proračuna mjesta neimade.

Izpitav uzroke navedenih prekoračenjah proračuna osvjedoči se odbor, da je zemaljska vlada bila prisiljena predplatno izdati:

1. u dopisu svjetloga bana od 10. pr. m. br. 9595 navedenu svotu od za šljunak, i gradjevine na cestah i vodogradjevinah državno-zajedničkih, jer tada jošte razlučene nebješe, a zapustiti i obćenje na njih prekinuti se moglo nije.	174.566	for.	93 ½ nov.
2. Za troškove povjerenstva na Rieci, jer plaće toga već od prije doznačene biahu Obe ove svote ima ipak zajedničko ugarsko ministarstvo zemaljskom autonomnom budgetu vratiti.	5.197	„	50 nov.
3. U naslovu 5. stavci 26. predplaćenu svotu vojnom aeraru sa za pruženu asistenciju, koja će se svota ipak od dotičnih občinah, koje su upitne asistencije prouzročile, utjerati. i zemaljskom budgetu nadoknaditi.	6.026	„	17 „
4. U naslovu 1. pod stavkom 3. izdanu predplatu činovnikom od 207 for. pod			

Digitized by Google

stavkom 10 u isto ime 580 f. 69 nov. i u naslovu 4. pod stav. 3. u isto ime 3694. for. 51 nov. dakle ukupno 4.482 for. 20 nov.

5. U naslovu 5. stavci 31. isto tako na predplate izdane za narodni popis, jer će te predplate dotičnici, i odnosno ugarsko ministarstvo za narodni popis zemaljskom budgetu vratiti. 2.174 „ 29 „

Predplate izdane indi iznose 192.448 „ 9½ „

Dalnji uzroci prekoračenjah proračuna sastoje u tome, što je zemaljska vlada

a) Za uzdržavanje zemaljskih pastuhah u naslovu 5. stavci 14. izkazanu svotu od 40.134 for. 61 nov. izdala, što bje kasnijim saborskim zaključkom dozvoljeno.

b) Što je u naslovu 5. stavci 1. izkazano prekoračenje od 16.602 „ 25½ „ za obskrbu ovozemaljskih i stranih bolnicah učiniti prisiljena bila, jer su se obredjeni računi za liečenje i obskrbu ubogih bolestnikah izplatiti morali, a prigodom prvoga proračuna nije se dalo točno predvidjeti, koliko će u tu svrhu trebati.

c) Što je pod naslovom 6. stavci 11. izkano prekoračenje od 18.427 „ 37½ „ nuždno bilo za obskrbu ovozemnih kaznjenikah, smjestenih u ugarskih kaznionah u Ilavi, Leopoldštatu i Marianostri, koje se takodjer kod sastavljanja proračuna predvidjeti dalo nije

d) U naslovu 3. izkazano prekoračenje od 3.481 „ 76½ „ za providbu namjestničkoga vieća, koja je potrebna bila.

e) U naslovu 5. stavci 28. izkazana svota 20.000 „ — „ za kupljenu Ferićevu kuću, koja ostaje vlastnost zemaljska.

Svota 98.646 „ ½ nov.

Ako se indi uzmu preko izkazane svote

a) nuždnih predplatah sa 192 448 for. 9½ „

b) potrebitih prekoračenjah sa 98.646 „ ½ „

koje iznose 291.094 „ 10 „

te se uzpórede sa izračunatim polag privitoga pod B. izkaza prekoračenjem od 290.638 for. 2 nov. to se navedeni računski zaključak u pogledu izdatka odobriti može.

Pregledavši zatim odbor stavke pokrića, opazi u II. poglavju. naslovu 2. stavci 5. manji prijetak od 12.695 for. 81½ nov. što dolazi od tuda, jer Ugarska nije od uloženih tamo hrv. slavonskih glavnicah preliminiranu u proračunu svotu 67.845 for. doprinela, već samo 55.149 for. 18½ nov.

Saslušan o tom zastupnik zemaljskoga računovodstva Dane Rašić predloži odboru privite pod C. i D. kompute i izkaze, sastavljene po kr. državnom ugarskom računovodstvu u Budimu g. 1866., iz kojih se vidi, da je godine 1866 bilo glavnicah kamatonosnih, spadajućih na hrvatsko-slavonsku vjerozakonsku zakladu od 1,139.307 for. 91 nov. zatim, da je iste godine gotovina pripadajuća hrv slav. vjerozakonskoj zakladi iznosila 629 240 „ 93 „ dakle ukupno 1,768.549 „ 84 „ od tuda proizlazi. da prije izkazani prinesak od 55.149 for. 18½ nov. ni iz daleka neodgovora kamatam, koje bi od glavnicah u Ugarskoj nalazećih se u hrv. slav. vjerozakonsku zakladu faktično unići imale.

U ostalom se računski zaključak i glede pokrića odobriti može.

Na temelju navedenih predlaže odbor vis. saboru da

1. Zemaljsku vladu pozvati izvolji, neka u budućih računskih zaključcih prenašanje prištedjenih svotah medju poglavji i naslovi nepreduzimlje, već da se glede prenašanja strogo drži ustanove zakona o proračunu.

Predsjednik: Prima li vis. kuća ovu prvu točku odborova predloga?

(Glasovi: Primamo.)

Primljena je 1va točka odborova predloga.

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

2. Da naknadno odobri prije izkazane predplate od 192.448 for. 9½ novč. nu da ujedno zemaljsku vladu pozove, neka nastoji predplate te od zajedničkoga ugarskoga ministra, od občinah, koje su vojničke asistencije prouzročile, i od dotičnih činovnikah, kojim su predplate podieljene utjerati, autonomnomu budgetu povratiti, i u sliedećem računskomu zaključku izkazati.

Predsjednik: Prima li visoka kuća drugu točku predloga?

(Glasovi: Prima.)

Digitized by Google

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

3. Da izvolji naknadno zemaljskoj vladi podieliti indemnitet za izkazana prije pod b), c) i d) prekoračenja i to: za 16.602 for. 25 ½ novč. na obskrbu bolnicah, 18.427 for. 37 ½ novč. na obskrbu kaznjenikah, i 3481 for. 76 ½ novč. na providbu namjestničkoga vieća potrošenih.

Predsjednik: Prima li vis. kuća treću točku?

(Glasovi: Prima.)

Primljena je treća točka.

Izvj. **Ljudevit Raizner** čita:

4. Nabavu Ferićeve kuće, da izvolji vis. sabor naknadno odobriti, nu ujedno zemaljsku vladu pozvati, da u buduće sličnih nabavah bez dozvolje sabora, ili naknadnoga zaiskanja indemniteta nečini.

Predsjednik: Prima li vis. kuća četvrtu točku odborova predloga?

(Glasovi: Prima.)

Primljena je četvrta točka.

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

5. Da izvolji pozvati zemaljsku vladu, neka već jednom započetu likvidaciju vjerozakonske hrvatsko-slavonske zaklade, obzirom na privite pod C. i D. kompote koncu privede, te odpadajuću na Hrvatsku i Slavoniju tangentu, zajedno sa kamati ovim kraljevinam izručiti izhodi.

Predsjednik: Ovdje odbor predlaže, da neka sabor zem. vladu pozove, da započetu liquidaciju vjerozakonske hrv.-slav. zaklade uskori. Ali imade takodjer od vjerozakonske posebna naukovna zaklada; zato mislim, da bi se moglo dodati i kazati: „Vjerozakonske i naukovne zaklade".

(Glasovi: Prima se.)

Prima-li vis. kuća petu točku s ovim dodatkom?

(Glasovi: Prima.)

Izvj. **Ljud. Raizner** čita:

6. Da uz navedena izvolji ovaj računski zaključak tako u pogledu izdatka kao i primitka odobriti, napokon

7. predlaže odbor, da vis. sabor u buduće računski zaključak predzadnje godine prije saborskomu pretresanju podvrgne, nego li proračun za dojdući godinu.

(Prima se.)

Predsjednik: Tim je izvješće odbora za pregledanje računarskoga zaključka g. 1869. pretrešeno i primljeno u svih pojedinih stavkah.

Dočim je danas dnevni red izcrpljen, zaključujem sjednicu i molim prekosutra u subotu u 10 satih.

Digitized by Google

Stota saborska sjednica,

držana dne 7. siečnja 1871. u 10 satih, pod predsjedničtvom presv. gospodina Antuna pl. Vakanovića.

Sadržaj: Zapisnik prošle sjednice. — Odgovor vlade na interpelaciju zast. Brlića glede Primorja. — Odgovor vlade na interpelaciju zast. Brlića glede uzpostave „placetum regium-a“. — Izvješće kazališnog odbora. — Molbenica muzeja za nabavu Höbert-kućikove sbirke. — Izvješće kontrolnog odbora — Razprava o predlogu zast. Vukotinovića glede uredjenja grada Zagreba — Interpelacija zast. Mirka Hrvata u pogledu zastupanja kraljevinah Dalm. Hrv. i Slav. na ug. saboru iza zaključenja hrv. sabora. — Zapisnik 100. saborske sjednice. — Svečano zaključenje sabora —

Predsjednik: Otvaram sjednicu.

Bilj. **Ljud. Raizner** čita:

Zapisnik

99. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držane u Zagrebu dana 5. siečnja 1871 pod predsjedničtvom presv. g. Antuna pl. Vakanovića, saborskoga predsjednika, izvjestiteljem Ljud. Raiznerom, sab. bilježnikom.

Sjednica je otvorena u 10¾ satih prije podne.

1. Bilježnik Stefan Hervoić čita zapisnik 98. saborske sjednice, koj bje ovjerovljen.

2. Predsjednik predloži podneske na sabor prispjevše i to:

pod br. 924. molbenicu Ivana Pajloka, saborskoga pisara, molećega saborski dnevnik;

pod br. 925. molbenicu podvornikah uzah vukovarskih za povišenje plaće.

Obie ove molbenice vratiti će se moliteljem, jer nisu po nijednom zastupniku poduprte.

Pod br. 926. izvješće saborskoga predsjednika o razdieljenju medaljah, kovanih na uspomenu boravljenja Njih. Veličanstvah u Hrvatskoj, i račun ob odnosnom potrošku. — Dostavlja se kontrolnomu odboru na pregledanje i izvješće.

3. Proglašeni budu zatim, sliedeći po Njegovu Veličanstvu sankcionirani zakonski članci:

a) Zajedničkoga sabora od 15. kolovoza 1870., broj 2373 o preinaci XLV. zakonskoga članka od godine 1868.

Zatim sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije:

b) Od 29. prosinca 1870 br. 26. ob ustrojstvu računovodstva, kao pomoćnoga ureda kr. zem. vlade;

c) Od 29. prosinca 1870. br. 32. ob ustrojstvu kr. hrvatsko-slavonske zemaljske blagajne;

d) Od 29. prosinca 1870. br. 27. ob ustrojstvu gradjevne uprave;

e) Od 29. prosinca 1870. br. 33. o lovu;

f) Od 29. prosinca 1870. br. 28. ob ustrojstvu županijah.

g) Od 29. prosinca 1870. br. 29. ob uredjenju občinah i trgovištah, koja neimadu uredjenoga magistrata.

h) Od 29. prosinca 1870. br. 24. o proračunu za

Digitized by Google

potrebštinu nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1871.

Sve te zakonske članke zaključi sabor dostaviti svietlomu banu na daljnje proglašenje.

4. Predlog zastupnika naroda Aurela Kuševića u tom sastojeći, da se disciplinarna vlast oblastih naprama činovnikom proteže samo na njihovo djelovanje, u ostalom pako da jim političko osvjedočenje prosto ostaje, bude, pošto je i zastupnik vlade odsječni predstojnik Robert Zlatarović na to pristao, na znanje uzet.

5. Predlog zastupnika naroda Ljudevita Raiznera u tom sastojeći: „da se pozove zemaljska vlada, neka kod zajedničkoga ministarstva zemaljske obrane izposluje, da se ova uz jednostavniji postupak delegira za za podjeljivanje ženitbenih dozvoljah momčadi vojnoj dužnosti podvrženoj, i da ob uspjehu sabor izviesti“ bude po saboru jednoglasno prihvaćen.

6. Zatim odgovori odjelni predstojnik Dragutin Pogledić na interpelaciju zastupnika naroda Ljudevita Vukotinovića o 2000 for., opredjeljenih za znanstveno pretraživanje ovih kraljevinah, čim se on zadovoljnim izjavi, što bje po saboru na znanje uzeto.

7. Poslje toga prodje sabor na dnevni red, te uzme u pretres računski zaključak o zemaljskom budgetu za god. 1869., br. 909. i zaključi po predlogu odborovu:

1. pozvati zemaljsku vladu, neka u budućih računskih zaključcih prenašanje prištedjenih svotah medju poglavji i naslovi nepreduzimlje, već da se glede prenašanja strogo drži ustanove zakona o proračunu.

2. odobri sabor izkazane predplate sa 192,448 for. 9 ½ novčića tim pozivom, da zemaljska vlada nastoji predplate ove od zajedničkoga ugarskoga ministarstva, od občinah, koje su vojničke asistencije prouzročile, i od dotičnih činovnikah, kojim su predplate podieljene utjerati, autonomnomu budgetu vratiti, i u sliedećem računskomu zaključku izkazati.

3. podielji sabor zemaljskoj vladi naknadno indemnitet za prekoračenja 16.602 for. 25 ½ nov. na obskrbu bolnicah, — 18.427 for. 37 ½ nov. na obskrbu kaznjenikah, — i 3481 for. 76 ½ nov. na providbu namjestničkoga vieća potrošenih.

4. Odobri sabor naknadno nabavu Feričeve kuće, nu zaključi ujedno zemaljsku vladu pozvati, da u buduće sličnih nabavah bez dozvolje sabora ili naknadnoga zaiskanja indemniteta nečini.

5. Zaključi sabor pozvati zemaljsku vladu, neka već jednom započetu likvidaciju vjerozakonske i naukovne hrvatsko-slavonske zaklade koncu privede te odpadajuću na Hrvatsku i Slavoniju tangentu, zajedno sa kamati ovim kraljevinam iztražiti izhodi.

6. Uz navedena odobri sabor predležeći računski zaključak za godinu 1869. tako u pogledu izdatka, kao i primitka, — te zaključi nadalje

7. da će u buduće računski zaključak predzadnje godine prije saborskomu pretresanju podvrći, nego li proračun za dojduću godinu.

Poslje toga zaključi predsjednik sjednicu u 12 ½ satih poslie podne, urekav dojduću za subotu 7. o. m. u 10 satih prije podne.

Vakanović s. r.

Ljudevit Raizner s. r.
bilježnik.

Predsjednik: Zapisnik jučerašnje sjednice ovjerovjuje se bez primjetbe.

G. vladin povjerenik, predstojnik odiela unutrnjih poslovah imade odgovoriti na jednu interpelaciju.

Zast. vlade Rob. Zlatarović: Cast mi je u ime Nj. preuzvišenosti bana odgovoriti na interpelaciju g. zast. Brlića, učinjenu u 95. sab. sjednici. Na prvo pitanje: kanili Nj. preuzvišenost predložiti saboru znanja radi spise, odnosće se na provizorium riečki, imam čast u ime Nj. preuzvišenosti odgovoriti, da nekani, jer upravo s toga, što se u pitanju riečkom nije moglo postignuti konačno sporazumljenje izmedju oba faktora, naime hrvatskoga i ugarskoga sabora, ostavili su oni vladi, da uvede ona provizorij na Rieci, koji će trajati, dok se zakonodavnim putem ovo pitanje rieši. Kad bi se spisi predložili saboru, to bi prejudiciralo konačnomu riešenju toga pitanja.

Na drugo pitanje glede naziva „ugarsko-hrvatsko“ Primorje, čast mi je u ime nj. preuzvišenosti odgovoriti, da nije u tom pogledu niti najmanje povoda poprimiti kakovih mjerah, što je taj naslov samo administrativni izraz, koji nedira u pitanje naše cjelovitosti teritorialne, već se tiče države ciele u onom smislu rieči, koji obuhvaća zajedinstvo svih zemaljah krune sv. Stjepana.

Ignjat Brlić: Vis. sabore! Ja sam svoju interpelaciju temeljio na zakonu, koji treba da je svim svet, a prije svega treba vladi da je svet, i vlada je u prvoj liniji pozvana, da štiti i brani zakon proti svakoj povredi.

Ali na žalost došla je stvar dotle, što se samo u ovako anomalnom stanju anarhičnom dogoditi može, da je opozicija pozvana braniti zakon, dočim ga vlada ili sama vredja ili dopušta, da se to čini. Ja sam u obranu

Digitized by Google

nagodbenog zakona na temelju dotičnoga paragrafa, koji izrično veli, da riečka županija sa bakarskim kotarom sačinjava nedvojbeni cieloviti dio hrvatske kraljevine, usudio se interpelirati vladu, zašto dopušta, da se za taj dio naše kraljevine rabi naslov, koji u zakonu temelja neima. Poznato je, da u politici i diplomaciji do forme mnogo stoji, te ona i često odlučuje, s toga bi dužnost vlade bila, da korektnu formu štiti, koju ovdje sam zakon kaže. Ali vlada to učinila nije. G. vladin zastupnik odgovarajuć na prvo pitanje, što sam ga stavio, naime: kani li Nj. preuzvišenost predložiti saboru spise odnoseće se na provizorij riečki znanja radi, odgovorio je, da to Nj. preuzv. nekani, jerbo je to samo provizorij, na kojega su oba faktora pristala, da se uvede. To je istina, i ja se pozivam na zaključak saborski, kojim je ovaj sabor privolio, da se na Rieci u gradu i kotaru provizorium uvede; ali tim sabor nije vladi simpliciter na volju stavio, da može raditi što hoće, nego veli se izrično, da provizorij mora biti na temelju nagodbenog zakona izveden. Ako je tomu tako, onda neznam, kojim pravom moglo se je od vlade dopustiti, da se jedan znatni dio naše kraljevine drugim imenom krsti, kojim se vlastnost u dvojbu dovadja, dočim sumnje neima, da je čisto hrvatski. Dakle s odgovorom g. povjerenika vlade na prvo pitanje nije moguće da se zadovoljim s razlogah navedenih.

U bitnom savezu s ovim stoji, što je g. vladin povjerenik odgovorio na drugo pitanje, da je naime taj naslov administrativna samo stvar, koja da nezasieca u našu cjelovitost teritorialnu. Dosta zlo, kad se iz ustiuh vladina povjerenika mora čuti, da je administracija njeka stvar iluzorna, i da se tu može raditi što se hoće. G. vladin povjerenik, koji baš stoji na čelu administracije unutarnjih dielah, morao bi najviše o tom osvjedočen i uvjeren biti, da se pod administracijom isto tako zakon vrši. Dakle već proti toj insinuaciji, da može administracija biti stvar pokvarene politike, kojom se može gaziti zakon, moram se sa svoje strane ograditi.

U obće dakle nemogu zadovoljan biti s odgovorom vis. vlade, i naravski, pošto je vreme tako kratko, te je ovo posljednja sjednica — ako se nevaram — mora predlog, kojega sam htio staviti, ostati gospodi, koja će na budući sabor doći

Predsjednik: Izjava g. povjerenika vlade prima se na znanje.

G. vladin povjerenik predstojnik odiela za bogoštovje i nastavu želi takodjer odgovoriti na interpelaciju.

Zast. vlade **Dragutin Pogledić**: Vis. sabore! Čast mi je u ime Nj. preuzv. bana odgovoriti na interpelaciju g. zast. Brlića u pogledu naredbe bana od 26. kolovoza pr. g., odpravljene na ordinariate glede uvedenja „placetum regium-a“.

Već stoga, sto ima ova interpelacija za predmet konkordat, je ona Nj. preuzvišenost vrlo iznenadila, jer u rečenoj naredbi o konkordatu ni govora neima. Rečenom naredbom ništa drugo učinjeno nije. nego je samo ordinariatom do znanja stavljeno, da je Nj. veličanstvo, videći da se ustavno pravo s njeke strane krnji, odredilo, da se prije obstojavši „placetum regium“ na novo obdržavati ima. Tim Nj. preuzvišenost ban, što je ovo dotičnim ordinariatom dojavio, nije granice ustavnog djelokruga prekoračio. Ja molim vis. sabor, da ovu izjavu do znanja primiti izvoli.

Dr. **Ignjat Brlić**: Vis. sabore! Ovaj odgovor g. vladinoga povjerenika nestoji u nikakovom bitnom nexusu sa pitanjem, što sam ga u interpelaciji stavio na vis. vladu. Koliko sam mogao razabrati iz riečih g. povjerenika vlade, to se je sv. ban čudio, kako ja o konkordatu govorim, kad je rieč o „placetum regium-u“, tim više, što se u dotičnoj naredbi bana od 26. kolov. pr. g. konkordat ni jednom riečju nespominje. Zaista čovjek bi mogao satire velike praviti na takav odgovor, jer kad se ovdje kaže, da se placetum regium, kad je o njem govor, nemože protegnuti na konkordat. to znači govoriti o nasljednom pravu, pa kazati da nije govor o općem gradjanskom zakonu.

Pitanje, koje sam ja stavio na sv. bana, nije jedno pitanje, nego više, a ja na ni jedno odgovora dobio nisam. Da je tomu tako, o tom će se mislim vis. kuća lahko uvjeriti, kad se sjeti sadržaja interpelacije moje i s njim sravni odgovor, što ga je g. povjerenik vlade sada dao. Ja sam pitao za povod, radi čega je svjetli ban i nepitav sabor placetum regium uzpostavio, i da li svj. ban ignorira konkordat, da je ikada kod nas kao zakon obstojao. To je velevažno pitanje za naše socialno stanje; to sam kazao u interpelaciji mojoj i govoru da konkordat za sobom ima cielu povorku zakonah, glede kojih, buduć da su s njim u savezu, treba takodjer kazati, kako je za konkordat rečeno, da li stoje ili ne.

Pošto je odgovor g. povjerenika vlade sasvim loš izpao, pošto na nijednu točku interpelacije odgovoreno nije, to je naravno, da se s njim zadovoljiti nemogu.

Predsjednik: Izjava g. vladina povjerenika prima se na znanje.

Jučer je molbenica sab. pisara Pajloka, koji moli da mu se saborski dnevnik od g. 1865. počamši, pokloni, povraćena s razloga, što nije bila poduprta po nijednom narodnom zastupniku. Danas dolazi ista molbenica poduprta gosp. zast. Hrvoićem. Ako misli vis.

Digitized by Google

kuća, mogao bi se ovomu revnomu saborskomu pisaru zamoljen dnevnik dati.

(Dozvoljava se.)

Kazališni odbor podnio je svoje izviešće; izvjestitelj je g. Živković.

Izvj. **Jovan Živković**: Vis. sabore! U 71. sab. sjednici od 6. srpnja 1870 izvolio je vis. sabor izabrati odbor ad hoc u svrhu, da u pretres uzme izvješće svetlog bana od 2. svib. 1870. o upravi zemalj. kazališta. U predidućoj 70. sab. sjednici odlučeno je to pitanje onako, da se vladi i nadalje ostavlja uprava kazališta, a sabor si pridržava, kao što u svih ostalih zavodih, nadzor i kontrolu uprave. U smislu ovog zaključka pretresao je odbor sve, što je za pretresti bilo i složio se u načinu, kako se ima uprava kazališta u buduće vršiti. Ja ću najprije izvješće pročitati i poslje još koju rieč dodati za razjasnjenje, koliko bude potrebno.

(Čita)

Zapisnik

sjednice kazališnoga odbora u saborskoj sjednici od 6. srpnja 1870. izabrana, držane dana 1870.

Prisutni

Grof Nugent, Ljudevit Vukotinović, Ferdinand Inkey, Svetozar Kušević. Ladislav Kiš, Julius Jelačić i Jovan Živković.

Predmet

zaključkom sabora od $^6/_7$ 1870. bi prenavedeni odbor izabran u svrhu da dopis vlade odnosno bana od 2. svibnja 1870 br. 4384 u predmetu uprave narodnoga kazališta ovomu saboru podnešen u pretres uzme i o tome svoje mnenje saboru predloži, iza kako se je u izboru Ljudevita Vukotinovića za svoga predsjednika, a Jovana Živkovića za izvjestitelja, konstituirao i ceo po banu pismeno predloženi i dotičnimi izpravami obloženi predmet u pitanju stoječe uprave potanko pretresao, složio se je obzirom na smisao prenavedenoga saborskoga zaključka, — po kojem uprava toga narodnoga zavoda i na dalje zemaljskoj vladi, a nadzor ili kontrola ciele uprave saboru pripada, — u sliedećem:

Neka vis. sabor zaključi pozvati vladu:

1. da s'razloga toga, što se dosadanji način uprave narodnoga kazališta sredstvom u tu svrhu po vladi periodično imenovanoga „kazališnoga odbora“ cieli shodnim ukazao nije, za buduće poprimi način kazališne intendanture, te u tu svrhu postavi plaćenoga kazališnoga intendanta, tomu znanju vješta i našom narodnom literaturom točno poznata; koji bi cielu unutarnju, do sada po kazališnom odboru vršenu upravu narodnoga kazališta, pod svojom vlastitom odgovornosti, rukovodio; no uz pridržanje dotičnoga pomoćnoga osoblja, kao: artističkoga ravnatelja, književnoga ravnatelja, računovodje i blagajnika.

Prema tomu imao bi se dosadanji za kazališni odbor izdani „naputak“ drugčije i to tako urediti, kako to položaj i zadatak kazališnoga intendanta sobom donosi.

2. S'razloga toga, što za sada još manjkaju novčana sredstva, koja bi i preko po saboru u tu svrhu dozvoljene dotacije od 24.000 for. dopustila podignuti i ustrojiti školu za sistematično odgojivanje narodno kazališnoga osoblja u svakoj struci, ima se bar za toli potrebito podučavanje svagdanjega službujućega kazališnoga osoblja kako u deklamovanju, tako i u načinu predstavljanja u obće, — koliko je moguće, — iz samoga kaz. osoblja uz sorazmjerni godišnji „doplatak“ postaviti jedan stalan „dramaturgista“, koji bi kao i ostalo pomoćno osoblje, — u pogledu vršenja svoje dužnosti, kazališnom intendantu podpadao.

Izim toga imao bi vis. sabor zaključkom izraziti:

Da odobrava podnešenu osnovu za utemeljenje kazališne mirovne zaklade te vladu poziva, odnosno uputjuje, da za oživotvorenje takove u smislu podnešenih zato pravilah dalje shodna čim prije odredi.

Zaključeno i podpisano.

Vukotinović s. r.
predsjednik

Svetozar Kušević s. r. Lad. Kiss s. r.

Ferdinand Inkej s. r. Jellačić s. r.

Jovan Živković s. r.
član kaz. odbora ujedno
izvjestitelj

Odbor uvjerio se je po izkustvu, da dosadašnji način vršenja uprave kazališne po odboru imenovanom nije odgovarao svrsi, jer članovi toga odbora su bili obično ljudi, koji prvo nisu bili strukovnjaci, drugo nisu imali nagrade, nego su obavljali ovu službu samo od časti, a treće više putah se i nisu mogli složiti. To više biti nemože, te je odbor poprimio način, kako to i na drugih kazalištih biva, da se postavi podhvatni intendant s plaćom, i njemu pridjeli računovodja i tajnik. Tu bi se moglo kazati, da sabor preko one svote, što je za kazalište opredielio, ići nemože: nu odbor misli, kad sabor na to pristane, da neka vlada od budućega sabora traži naknadni kredit.

Digitized by Google

Drugi je predlog odbora taj, da se postavi stalni dramaturg; jer naše sile su malene, mi nemožemo podići one grane kazališta, koje postoje u inih izobraženih mogućnih narodah, stoga je potrebno, ako hoćemo, da kazalište odgovara svrsi, da njetko podučava osoblje u jeziku, deklamaciji i inih strukah kazališnih.

Treće najglavnije je to, da se utemelji mirovinska zaklada kazališna. Ako želimo, da bude osoblje, koje se toj hvale vriednoj struci posveti, svojoj svrsi odgovaralo, i ako želimo, da ta struka dodje na stepen, koji zaslužuje, to je potrebno, da se osoblju osigura budućnost, a to se postići može utemeljenjem mirovinske zaklade. Stoga mislim, da će vis. sabor pozdraviti predlog vlade, koji daje priliku utemeljenju takove zaklade. Pravila podnešena po vladi odgovaraju pravilom inih zakladah takove vrsti, naravno fond se prema našim okolnostim drugačije udešava. Budući da to nije zakon, koji treba da se kruni podnese na potvrdu, nego stvar visi samo o tom, dali sabor odobri ili ne, to mislim predložiti vis. saboru, da pravila po vladi podnešena, budući svrsi odgovaraju, odobri, i vladu uputi, da shodna odredi, da stvar čim prije u život stupi.

Zast. vlade **Robert Zlatarović**: Vis. sabore! Neću se upuštati u potanje razglabanje okolnostih, koje su priečile, da uprava kazališna nije bila onakova kako bi trebalo da bude naprama velikim žrtvam, koje zemlja nosi za unapredjenje toga zavoda, nego sa zahvalnostju primam od strane zem. vlade predlog odbora, i preporučam vis. kući, da ga izvoli prihvatiti. Vlada drži da je to jedino sredstvo, kojim se može kazalište podignuti na onaj stepen, koji zaslužuje prema zadaći svojoj. Nego nisam razabrao iz izvješća odborova nješto, na što se usudjujem pozornost vis. kuće obratiti. Ovdje se pridjeljuje intendantu računovodja i tajnik, bez kojih se intendant nemože kretati, kako treba, jer nemože sve sam obavljati. Kao što se nemože zahtievati, da tko ulaže svoje sile bez svake nagrade, te je odbor i na tom osnivao predlog, što je intendatu stanovitu plaću predložio, to preporučam vis. kući, da izvoli ovlastiti vladu, da i ovim osobam prema djelovanju njihovom primjerenu nagradu opredjeliti može: jer da budu ove osobe, kojih je poslovanje s trudom i odgovornošću skopčano, bez plaće, to mislim, nebi pravedno bilo.

(Prima se.)

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ovdje je pitanje ob ustrojenju mirovinske zaklade za članove kazališta. Ja mislim, da je odbor mnio, da će ovaj mirovni fond oni sami ustrojiti, a ne da se iz državnih sredstvah što daje; jer naše su financije penzijami onako tako obteretjene, da nam malo sredstvah preostaje na razpolaganje.

Predsjednik: Odborov predlog jest, da se zemalj. vlada pozove, da mjesto sadašnjega teatralnoga komitea stalnoga plaćenoga intendanta postavi i u tu svrhu, da se vladi kredit otvori; drugo, da vlada stalnoga dramaturga namjesti, budući da nemožemo školu kazališnu podignuti; treće, da sabor osnovu mirovinsku, koju je vlada podniela, potvrdi. G. povjerenik vlade dodaje, da se vladi dade kredit za primjerenu nagradu tajniku i računovodji, pridjeljenim intendantu.

Prima-li vis. kuća predlog odbora s dodatkom g. povjerenika vlade?

(Glasovi: primamo.)

Primljen je predlog odbora s dodatkom g. povjerenika vlade.

Molbenica nar. muzeja glede nabave Höbert-Kučikove sbirke.

Bilj. **Drag. Akurti** čita molbenicu muzeja glede nabave Höbert-Kučikove sbirke.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Za razjasnjenje ovoga predmeta čast mi je navesti, da je ova tako zvana Höbert-Kučikova sbirka najviše spravljena iz prirodninah Dalmacije i Primorja hrvatskoga, te da je u tom obziru jedna od najdragocienijih i najinteresantnijih sbirkah te vrsti, koja se samo naći može. Ako je zemlja nebi nabavila, biti će skoro prodana, čekaju već inostranci, jer ciena nije velika. Sbirka sastoji od 4000 vrstih, a imade do blizo 100.000 eksemplarah, a stoji samo 2000 for.; dakle to nije skupo, i mogla bi se nabaviti tim laglje, što 1000 for. već imamo, a uvjeti su takó povoljni, da se plaća od ostalih 1000 for. na buduću novu godinu 500 for., a ostalih 500 for. opet na buduću godinu. Treba samo, da vis. sabor vladu opunovlasti, da uz ove uvjete nabavi tu sbirku; s toga molim, da vis. sabor izvoli u smislu molbenice na to pristati.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja bi pokorno molio vis. kuću, da molbenicu priobći zemaljskoj vladi s ovlastju, da ako je zbilja predmet takav, koji zaslužuje da se nabavi, da vlada shodna odredi, da se zbirka zemlji sačuva i nabavi.

(Glasovi: Prima se.)

Predsjednik: Vis. kuća prima predlog, da se molbenica vladi priobći s naputkom, neka ona izvidi, i ako pronadje, da je prodajni predmet tako važan, da sbirku nabavi.

Kontrolni odbor podnaša izvješće vrhu računah sab. predsjednika vrhu njekih potrošakah na saborske svrhe, zatim o konačnih računih vrhu medaljah kovanih, za uspomenu došašća Nj. veličanstvah u Hrvatsku.

Digitized by Google

Bilj. **Drag. Akurti** čita izvješće kontrolnoga odbora, i to glede računah predsjednika.

(Predlog odbora prima se.)

Zatim glede medaljah.

Predsjednik: Vis. kućo! Članovi sabora dobili su samo velike srebrne medalje, a mjedenih dobili nisu. Dočim je od ovih toliko preostalo, da se mogu razdieliti medju članove sabora, to predlaže odbor, da se velike mjedene medalje, buduć ih ima samo 45, žriebom razdiele, a ostali članovi da dobiju svaki po dvie male; a što preostane, da se svjetlomu banu dostavi, da ih on po svom uvidjenju podieli.

Dr. **Ignjat Brlić**: Samo glede toga mislim, što se banu povjerava razdjeljenje medaljah, da je to poniženje njegove časti; ja mislim, da bi shodnije bilo, da se županijam na razdjeljenje predadu.

Predsjednik: Županije dobile su već u obilnom broju, a preostavši broj je tako malen, da se nemože na županije razdieliti, svjetli pako ban može ih porazdieliti na zavode, koji možebiti još dobili nisu.

(Prima se.)

Josip Žuvić: Vis. sabore! Ja primam osnovu razdieljenja u cielosti, samo imam malu primjetbu. Ostale su 3 velike srebrne; od ovih predlaže odbor, da se dade jedna g. zast. Koiću, druga g. zast. Parčetiću, jer ovi još nisu dobili. Jedna dakle još ostane. Ja mislim, da se ova treća dade onomu zastupniku, koji takodjer još dobio nije, a to je g. Julio Jelačić.

(Glasovi: dobio je.)

Predsjednik: Vis. kuća izvolila je primiti predlog odbora, i zato se može poslje zaključene sjednice žriebanje preduzeti.

Nješto moram još vis. kući napomenuti, što je pozornost odbora izbjeglo. Vlastitost zemlje su takodjer kalupi, kojimi su medalje pečatene; ja sam ih reklamirao, i nalaze se sada u mojih rukuh. U mojem izvješću napomenuo sam, da se kalupi ovi preko svj. bana narod. muzeju za uzčuvanje uspomene predadu. Prima-li to vis. kuća?

(Glasovi: Prima.)

Mirko Hrvat: Vis. sabore! Današnjim danom završuje se trogodišnja perioda ovoga sabora; današnjim danom utrnjuju se mandati zastupnikah; današnjim danom utrnjuju se dakle dosljedno mandati i onim članovom, kojim je kao poslanikom na ugarski sabor mandate ovaj sabor podielio. Da iz ovoga utrnutja mandatah nebi nezastupanje kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na ugarskom saboru i odtuda šteta za narod i ove kraljevine sliedila, stavljam na bana sliedeću interpelaciju: „Što je vis. vlada učinila, i što učiniti namjerava, da kraljevine Hrvatska, Slavonija i Dalmacija usljed zaključenja sabora hrvatsko-slavonskoga na skupnom ugarsko-hrvatskom saboru nebudu nezastupane?“

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Ja bi uputio g. interpelanta samo na nagodbeni zakon ....

Mirko Hrvat: Neka izvoli samo vlada odgovoriti.

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se preuzv. gospodinu banu.

Na dnevnom redu je po g. zastupniku Vukotinoviću predloženi zaključak glede grada Zagreba.

Bilj. **Drag. Akurti** čita:

Zaključak.

Neka izvoli vis. kuća zaključiti: Zemaljska vlada se pozivlje, da saboru predloži osnovu, kako bi se materijalno uredjenje glavnoga grada Zagreba izvesti, naročito njegovo stanje u obziru obrta, prometa i trgovine podignuti i tomu porazmjerno novčana podpora iz zajedničkih državnih sredstvah pribaviti mogla.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Smjer učinjena po meni predloga ide onamo, da zastupstvo narodno u ime zemlje podieli glavnomu gradu Zagrebu zaštitu svoju, i da pomogne podignuće njegovo materijalno. Usljed toga predložio sam vis. kući ovaj zaključak, i to bez svakog dalnjega obrazloženja, jer ovo bi moralo obširnije biti, te sam želio stvar ustmeno obrazložiti.

Ja scienim, da je glavni grad u svakoj zemlji po prilici ono, što je srce tielu, gdje krv teče uvjek u jednu komoru, a kroz drugu izlazi, da kriepi život čovjeka. Tako je i glavnim gradom; ako on s jedne strane vuče podporu od zemlje, to on opet s druge strane povraća korist u obilnoj mjeri za obće dobro. Ja ove teorije dalje izvadjati neću, jerbo scienim, da je vis. kuća dovoljno osvjedočena o važnosti glavnih gradovah. U smislu zaključka predložena leži sve, što je potrebno i umjestno za postignuće svrhe. Ja sam predložio, da vis. sabor zem. vladu pozove, da predloži osnovu, kako bi se materijalno uredjenje gl. grada Zagreba izvesti moglo. Ja sam predložio, da neka vlada predloži osnovu, jerbo sam scienio, da je to potrebno i umjestno, jer sabor se sada nemože u potankosti upuštati i označiti sve predmete, koji su tomu potrebni.

Tim se s jedne strane puštuju slobodne ruke vladi i gradu, a s druge i saboru, koji će u svoje vrieme censurirati po vladi predloženu osnovu. Što sam napomenuo

Digitized by Google

materijalno uredjenje grada Zagreba; tim sam hotio naznačiti, da se neradi samo u obće o uredjenju grada; jer toga je već mnogo učinjeno, koliko su sile dopustile, te je grad nastojao podignuti svoje stanje svestrano, nego nisu dotekla sredstva, i tako dotične osnove većom stranom neizvedene leže i dalje oživotvorenje čekaju. S toga sam naročito napomenuo stanje grada u obziru obrta, prometa i trgovine. Ja nisam mislio, i nemože u smislu zaključka ležati, da gradimo kakove skupocjene sgrade i promenade itd., nego da se učini ono, što je najnuždnije za čvrsto uredjenje grada, prvo reguliarnje grada, drugo, da se podadu gradu sredstva, kako će se moći trgovina, promet i obrt razviti; jer kako danas stvari stoje, grad Zagreb u središtu trgovine ležeći imade oko sebe puno konkurentah. Ako struja trgovinska predje uz grad, izgubiti će on svoju znamenitost, ostati će samo sjedište vlade i činovnikah. Prem su ovo potrebni elementi za glavni grad, ipak nisu pravo oživljujući, koji bi kadri bili podjeliti gradu ono živahno kretanje, koje je potrebno za razvitak njegov u tomu obziru. Napomenuo sam nadalje, da se tomu porazmjerno novčana podpora iz zajedničkih državnih sredstvah pribavi, jerbo scienim, da u taj djelokrug nespadaju samo radnje i predmeti posve privatne naravi, nego podignuće prometa i trgovine treba veća i obća sredstva, kao što ceste i rieke. Grad Zagreb upravo je tako sretan ili nesretan, da vidi u blizini svojoj veću rieku, a ova opet nije tako blizo, da bi ju mogao rabiti, a nije ni tako daleko, da bi se je mogao odreći. Zato je u tom obziru najvažniji posao, da se Sava pristupniji učini gradu. To nije predmet lokalne naravi, nego zasjeca u reguliranje ciele rieke, koja je zajedničkom priznana. Dakle u tom obziru ima grad njeko pravo zahtjevati, da se u smislu zajedničkih radnjah takodjer podupira.

Obzirom dakle na ono gledište, s kojega ja shvaćam stvar, što glavni grad Zagreb nije samo svoj, nego je grad ciele zemlje, i što se u obće po stupnju inteligencije i kulture, na kojoj stoji glavni grad, cieli narod važi i cieni, mislio sam vis. saboru ovo pitanje preporučiti na uvaženje, i to sada još, gdje se ovaj sabor razide, da se ovo pitanje potakne; jer vreme je prekratko, da se već sada rieši. Zato će biti dovoljno vremena u budućem saboru, koji će ovo pitanje pretresti i nastaviti, što je ovaj sabor započeo. S toga preporučam vis. kući primanje ovog zaključka.

Vel. žup. **Svetozar Kušević**: Vis. sabore! Predloženi zaključak sadržava u sebi ideu, cil i smjer, koji po mom uvjerenju svaki član vis. ove kuće u podpunoj mjeri dieli, jerbo držim, da je nam i cielom narodu i vladi do toga stalo, da bude glavni grad zemlje zrcalom prosvjete, napredka i blagostanja. Stoga mislim, da će ova vis. kuća a i domaća naša vlada radostno poprimiti sva sredstva i pronaći način, kojim se toj cieli odgovoriti i zadovoljiti može. Kamo sreće, da je ovaj predlog za vreme vis. kući predložen, i da je ovaj sabor, koji je pripravan sve unaprediti, što na boljak naroda i zemlje ide, imao priliku pronaći sredstva i faktore, kojimi bi se zaključku već sada život dao; ja sam uvjeren, da bi sabor to najvećom pripravnostju učinio bio. Baš zato neka mi slobodno bude primjetiti, da bi ja s moje strane želio bio, da je ovaj predlog obširniji i obsežniji bio, za da bi se moglo već sada što pobliže reći i u život privesti, ili da se bar zastupstvo ili bar poglavarstvo brinuti moglo za način, kojim bi saboru na ruku išlo, da ovoj patriotičnoj dužnosti zadovolji. Nu dočim se to sada na izmaku saborovanja našega učiniti nemože, to nam nepreostaje ino nego zaključak ovaj po smjeru njegovom onako primiti, kako je stavljen, nadajući se, da će buduće zastupstvo narodno na temelju, koji je danas sagradjen, radostno i voljno napredovati.

Ja mislim, da bi glavni grad naše zemlje u tom pogledu onim putem udario, kojim je išao glavni grad Pešta susjedne kraljevine Ugarske, koji je za podignutje tražio od sabora podporu od 24 miljunah, i dobio zajam u to ime uz garanciu zemlje.

U tom obziru i nadi dakle ja podupiram predlog g. zast. Vukotinovića, i mislim, ako se sva sredstva upotrebe, koja na uživotvorenje ove idee smjeraju, da će se ovoj cieli, koja se ovdje zahtjeva, čim prije odgovoriti. Stoga preporučam i molim vis. sabor, da ovaj predlog primiti izvolji.

(Živio! prima se.)

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja visoko cienim natjecanje g. predlagatelja i g. predgovornika u onoj patriotičnoj borbi za boljak naše domovine, imenito glavnoga grada Zagreba. To je naravno, da su naša srca sada na koncu saborske sesone puna, i da bi rado raditi svi u tu plemenitu svrhu, akoprem je bilo i dosada tomu vremena dosta. Ja sam čitao taj zaključak i premišljavao, što g. predlagatelj želi, pa sam na tu nesretnu ideu došao, da on možebiti želi, da nam zajednička vlada iz fabrike dade bezplatno cigare.

Grada Zagreba položaj je bolji, nego kojega grada pod krunom ugarskom; grad Zagreb bio je u ono nesretno doba u tako povoljnom stanju, da neima toliko posljedicah izličiti kao drugi; grad Zagreb ima dohodakah, košto u tom razmjerju neima nijedan grad pod krunom ugarskom, potrošarina ide u Ugarskoj u državnu blagajnu, dočim ovdje na korist grada. Zagreb je materialno uredjen i moramo sigurno priznati zadovoljstvom, da uredjenje svrsi shodno napreduje u svakom smislu. Kad smo potrošili u proračunu sva sredstva, neznam

Digitized by Google

kakvu praktičnu valjanost ovaj predlog ima, i ako neradimo proti dužnosti, kako bi mi kroz ovakove razprave tako rekuć u zadnjoj uri saborske sesone vezali ruke budućemu zastupstvu narodnom, koje će možebiti u tom pogledu biti sretnije, nego mi dosada. Što se promicanja trgovine tiče, mislim da bi najshodnije bilo, da bi naši zastupnici u Pešti nastojali o tom, da se u savezu sa onimi velikimi inštitucijami, koje se stvaraju sada, naše rieke u Hrvatskoj i Slavoniji reguliraju, i da se grad Zagreb kanalom spoji sa Savom. Dakle s tih razlogah, koje sam naveo, nisam zato, da se predlog taj podupira, nego da ono, što ima bivati na sreću naše domovine, budućoj legislaciji prepustimo.

Zast. vlade **Roberto Zlatarović**: Vis sabore! Zem. vlada je svakom prigodom dala izraz uvjerenju, da je napredak glavnoga grada naše domovine potreban prema dostojanstvu naše domovine i duševnom razvitku ciele naše zemlje. Mogu uvjeriti g. predlagatelja, da je ovo pitanje potaknuto već u sredini vlade, ali ini prešni poslovi nisu dopuštali, da vlada stvar pred lice vis. kuće donese. Svi narodi nastoje, da podignu glavne gradove, i da ih podupiru u svih stranah; stoga čast mi je od strane zem. vlade izraziti, da ona ovaj predlog g. zast. Vukotinovića, — koji bi se mogao bolje krstiti potaknutjem toga pitanja, jer za predlog je preveć generalan, — radostno pozdravlja, te da će se svom ozbiljnostju latiti posla, da priredi osnovu u sporazumljenju sa poglavarstvom grada, koja će u budućem saboru u meritorni pretres doći.

G. Zast. Aurelu Kuševiću moram primjetiti, da neprejudicira radu budućega sabora, ako vlada predloži osnovu, budući da je saboru prosto prihvatiti ju ili ne. Primećuć ovo mislim, da neće biti zapreke, da vis. kuća predlog prihvati.

(Glasovi: prima se.)

Žup. turop. **Stjepan Josipović**: Vis. sabore! Ja sam osvjedočen, da nikoga neima u ovoj vis. kući, komu nebi na srcu ležalo blagostanje domovine naše i razvitak glavnoga nam grada Zagreba, te mislim, da možemo tim većim umirenjem predlog primiti, što iz izjave g. predlagatelja i druge gospode proizlazi, da će vlada ovu osnovu u sporazumljenju s gradom Zagrebom izraditi, za da nebi mi možebiti naprtili onakovo dobro na ledja gradjanstvu, za koje nam ono nesamo nebi bilo zahvalno nego bi možebiti za više godinah težko breme bilo. Gospodo moja! Zbilja je čudno, da ja podupirem predlog g. Vukotinovića, komu sam ja inače politični protivnik, te ja kao njegov politički protivnik bi mogao misliti, da je taj njegov sada u zadnjoj uri saborskog zasjedanja donešeni predlog samo „Sensationsantrag ad captandam popularitatem". Nu budući da znamo g. predlagatelja Vukotinovića već kao člana više družtvah i konsorcijah, koja su se za našu domovinu žrtvovala, stoga sam osvjedočen, da je ovaj njegov predlog i zbilja učinjen u interesu naše domovine, i zato ga ja podupiram i primam.

Ljudevit Vukotinović: Vis. sabore! Scienim, da mi nije potrebno, dalje braniti predlog, jer kako vidim, primiti će ga većina vis. kuće. Samo na kratko ću odgovoriti g. Aurelu Kuševiću, koji je kazao, da je njekim načinom zadovoljan s napredkom grada Zagreba. Ako je on zadovoljan, ja neimam ništa proti tomu, nego moram izjaviti. da ja od svoje strane nisam tako sretan, da bi se u tom pogledu mogao umiriti i zadovoljit, kao što g. predgovornik Aurel Kušević. Ako stanje grada Zagreba uzporedimo sa drugimi takvimi gradovi, možemo samo to reći, da nemožemo biti zadovoljni, nego da je želiti, da grad bolje napreduje nego dosada. Moj predlog netiče se samo grada Zagreba, nego ciele zemlje. Zavodi, što ih Zagreb ima u tom pogledu, su neznameniti prema idei, koju sam ja želio potaknuti; jer tu se neradi o podignutju grada u smislu najmaterialnijem, nego o promaknutju viših obzirah i viših strukah.

Makar da sam predlog taj i prije doneo, sabor ga nebi bio mogao riešiti, jer je to pitanje, koje će godine trajati. dok se izvede.

Gosp. Josipoviću moram na šaljivu dosjetku, što je predlog nazvao „Sensations-antragom" primjetiti, da moj život dosadašnji i budućnost će dokazati, da li sam ja iz kakvog interesa predlog stavio, ili dali sam htio kakvu senzaciju praviti. Ja sam u tom obziru jako indiferentan, ja se nedižem više nego jesam, a neću se ni na niže podati. Ja radim dosljedno mojim načelom, i rečem, što mislim da je dobro, neračunajuć na nikakav interes moje osobe.

Predsjednik: Dočim je razprava o predmetu dokončana, pitam visoku kuću: Prima li sljedeći zaključak:

(čita zaključak.)

(Glasovi: primamo)

Na stolu vis. kuće nalaze se računi odbora za saborske troškove. Dostaviti će se kontrolnomu odboru, i dočim je vreme kratko, molm da bi kontrolni odbor tako dobar bio, i račune odmah u pretres uzeo, zato ću sjednicu odgoditi do 6. ure po podne.

Aurel Kušević: Vis. sabore! Ja sam tako slobodan predložiti molbu saborskih podvornikah za nagradu i to

Digitized by Google

da se svakomu 25 for. dade. Oni su nas vjerno služili kroz ovu sesonu, zato predlažem, da vis. predsjedničtvo izvoli svotu od 100 for. uz odobrenje vis. kuće izplatiti. Ima njih četvorica.

(Glasovi: prima se.)

Predsjednik: Prima li vis. kuća, da se svakomu od četvorice sab. podvornikah 25. fr. nagrade dade?

(Prima se.)

Ovdje je jako hladno; zato bi se moglo u malpj sobi preduzeti žrebanje za medalje.

Sjednica je odgodjena do 6 satih na večer.

Digitized by Google

Nastavak stote saborske sjednice

u 6 satih na večer.

Predsjednik: Nastavlja se saborska sjednica.

Kontrolni odbor podnio je svoje izvješće o saborskih troškovih.

Bilj. **Drag. Akurti** čita izvješće kontrolnoga odbora.

Predsjednik: Kontrolni odbor pretresao je račune vrhu saborskih troškovah. Resultat je, da je preostalo 3089 for. 78 novč. Ove novce izručio je odbor meni, i ja imam dužnost, da ih povratim zemaljskoj blagajni. Ujedno predlaže odbor, da se vlada opunovlasti, da može troškove, koji još možebiti nisu namireni, naknadno namiriti. Je-li prima vis. kuća taj predlog?

(Glasovi: Primamo.)

Visoka kućo! Prije tri godine na dan 8. siečnja započeo je sabor svoje zasjedanje; tako se dakle današnjim danom završuje njegovo djelovanje. Nj. Veličanstvo po ustavno pripadajućoj si najvišjoj vlasti naložilo je banu, da sutra sabor svečano zaključi, te je izdalo reškript na bana, kojim ga kod toga čina svojim povjerenikom označuje. Ban mi je taj reškript dostavio, te imam čast visokoj kući na znanje ga staviti.

Bilj **Drag. Akurti** čita:

M i F r a n j o J o s i p P r v i ,
po milosti božjoj cesar austrijanski, kralj češki itd. i apošt. kralj kralj. Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Velemožnomu banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije L e v i n u barunu R a u c h u od Nyéka.

Vjerni Nam iskreno mili!

Odobravajuć predlog Vaš o razpustu sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, imajućem se preduzeti 8. siečnja 1871., kao dana izminuća njegove trogodišnje zakonarske periode, dostavljamo Vam previšnji Naš na sabor istih kraljevinah upravljeni kraljevski odpis o razpustu istoga sabora i ovlašćujemo Vas, da pročitavši taj Naš kraljevski odpis u istom saboru, izjavite u Naše ime sada zasjedajući sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije zaključenim i razpuštenim; ter Vam ujedno podieljujemo dozvolu, da Nam u smislu zakonskoga članka III. 1870. glede sazivanja novoga sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i potrebitih u tu svrhu novih izborah, shodan predlog pravodobno podnesete.

Dano u Meranu na dan dvadeset deveti mjeseca prosinca godine hiljadu osam sto sedamdesete.

F r a n j o J o s i p v. r.

(M. P.)

K o l o m a n B e d e k o v i c h v. r.

Predsjednik: Vis. kućo! Usljed ovoga ovlaštenja, saziva svietli ban svu gospodu saborske članove sutra u 10 satih u ovu sabornicu da svečano sabor zaključi

Dočim je tim saborsko poslovanje dokončano molim g. bilježnika Akurtia. da sastavi i proglasi zapisnik današnje sjednice, koju zato na 5 minutah odgadjam. Nu prije, nego se zapisnik proglasi, mislim da se držimo staroga običaja i da imenujemo tri odbora, od kojih bi jedan kod sutrašnje svečanosti uprezv. gosp. bana iz

Digitized by Google

banske kuće do sabornice popratio, drugi ga pred saborskom kućom, a treći pred vratih sabornice dočekao.

Vel. župa. **Svet. Kuševi**ć: Visoki sabore! Ja predlažem, da bi gospodin predsjednik izvolio imenovati ta tri odbora.

(Prima se.)

Predsjednik: Ako vis. kuća prima predlog g. vel. župa. Kuševića, imam čast predložiti njekoje osobe; nesmijem mnogo, jer onda nebi nitko u sabornici ostao.

U prvi odbor imenujem dakle g. vel. župa. Kuševića kao vodju toga odbora, a zatim gg. velikoga župana Maljevca, grofa Kulmera i narodne zastupnike gg. Kolomana Mikšića, Andriju Jandrića, Inkeya, Kiša i Fodrocia.

U drugi odbor: G. vel. župa. Mirka Bogovića kao vodju, zatim gg.: varaždinske županije upravitelja Petra Horvata, grofa Keglevića, grofa Stjepana Oršića, župana turop. Josipovića i narod. zast. Raiznera.

U treći odbor: G. vel. župa. Miroslava Kraljevića kao vodju, zatim gg. narodne zastupnike: Jančoa. Ladisl. Thallera, Šimića, Jul. Jelačića i Bušića.

Predsjednik: (Ustane sa stolice, tako i ciela kuća.) Visoka i slavna gospodo! Mi smo prispjeli k zadnjemu trenutku našega poslovanja. Prije nego li sjednicu zaključim, nemogu mimoići, da nenapomenem njekoje plodove našega saborskoga djelovanja.

Na prvo mjesto spada zakon, kojim smo državopravni odnošaj kraljevine Hrvatske i Slavonije sa kraljevinom Ugarskom na čisto izveli. Ovim zakonom stupili smo mi iz absolutne njemačke, u ustavnu domorodnu eru; ovim zakonom stupili smo mi na ono polje, na kojem su naši slavni pradjedovi 800 godinah slavno stupali; ovim zakono poprimili smo mi ono sredstvo, kojim su naši pradjedovi zemlju našu, ustav i narodnost uzčuvali, da nije propala kao što su propale mnoge naše pokrajine u njemačkom absolutizmu, u Turskoj surovosti i u lukavoj Taljanštini.

Zatim je izb. zakon izakon o uredjenju sabora. Domovina naša još nije do sada nikada imala pisana izborna zakona i o uredjenju sabora, koji bi bio ustavnim putem utanačen. Do g. 1848. obstojao je samo običaj, nego i ovaj nije bio jasan, jer znamo barem mi, koji smo stariji, da se je na razne načine tumačio, te da je povoda davao mnogim razpram. Izborni zakon od god. 1848. bio je samo po hrvatskom banu ustanovljen, ali po kruni nije bio potvrdjen. Svi drugi izb. zakoni gradjeni su na samovolji austrijskih ministrah, tako izborni red od god. 1861. na samovolji ministra Schmerlinga, izborni red od god. 1865. na samovolji ministra Belcredia; i zadnji izb. red nije bio pravni, jer nije po krunjenom kralju potvrdjen bio. U ovom saboru stvoren je prvi zakon, koje ga je narodno zastupstvo sa dostojanstvenici i velmožami zemlje u saboru skupljeno utanačilo, a ustavni zakonito krunjeni kralj potvrdio.

Nadalje je zakon ob ustrojstvu zemaljske vlade. Tim zakonom dobili smo mi exekutivu u najvažnijih strukah u naše ruke, naime u stvarih političkih, sudbenih, nastavnih i vjerozakonskih.

Moram takodjer napomenuti zakon o zadrugah, koji se tiče jezgre naroda, najme seljačtva, ovo je vezano zadrugom dosada u neradu čamilo, ovoga su sile dosad bile svezane, sada su pako tako slobodne, da će se svaki uman i radim čovjek bez zapreke slobodno i neodvisno moći gibati, i na svoju i domovine korist nepredovati.

Nemogu mimoići stvoreni zakon o sveučilištu. Da još dosada oživotvoreno nije, nije kriva vis. kuća, nego okolnosti, kojih vis. kuća ukloniti nije mogla. Napomenuti mi je takodjer, da je jugoslavenska akademija, kojom se naša zamlja diči, pod ovom erom u život stupila. Nemogu mimoići ni to, da su uzduž čitave naše domovine, od Dunava pak do jadranskog mora željeznice u radu, koje će plodove po cieloj zemlji promicati. Druge takodjer spasonosne zakone i zaključke, kojih još u izobilju ima, neću ni napominjati.

Na razstanku zahvaljujem Vam, gospodo! opetovana povjerenju, koje ste u mene staviti dostojali, zahvaljujem na podpomaganju, koje ste mi svakom sgodom pružali, zahvaljujem napokon na strpljivosti, kojom ste me blagodušno pratiti dostojali. Dodajem samo još jednu želju, jednu molbu, želju naime, da svemogući bog svakoga od Vas na stazi života blagoslovom svojim prati, a molbu, da mene i nada u nada sve miloj mi uspomeni uzdržite; te zaključujuć izrazujem svuh nas najsrdačniju želju, da bog poživi Nj. velič. našega zakonitoga premilostivoga kralja i kraljicu (burni živio!), i da uzdrži u jakosti cjelokupnu monarhiju, a napose našu obljubljenu domovinu trojednu kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju!

(Dugotrajni živio!)

Vel. župa. **Mirko Bogović**: Vis. sabore! Kao što sve na svietu, štogod obstoji, svoj početak i svršetak imade, i imati mora, isto tako se i djelovanje sabora ovoga prije tri godine u isto doba započeto, sada svršetku svom primiče. Što se djelovanja sabora toga tiče, držim, da će djelovanje to nepristrana. Klio u vječne i istinite svoje knjige zabilježiti, držeći se istine, držeć se učinah i proističućih iz njih razlogah. Držim dakle, da se sabor taj osude bojati neima, a to ponajviše s toga, što je držeći

Digitized by Google

se poznate narodne poslovice: „Ako nemožemo, kuda hoćemo, a mi ćemo kuda možemo“, svakom prilikom nastojao, da računa s obstojećimi činbenici. To vidimo i drugdje da biva, a gdje nebiva, da se tamo zli računi prave, kao što nas boreće se na zapadnoj Europi protivne dvie struje uče. Bilo tomu kako mu drago, toliko se ipak za sada reći može mirnom svjesti, da je tečajem sabora toga mnoga koristonosna klica u brazdu domovine naše bačena, koja će danas sutra dobrim po narod i domovinu plodom uroditi.

U oči dakle razstanka ili svršetka sabora toga neka mi, gospodo moja! dopušteno bude, da učinim jedan predlog, o kojem sam unapred osvjedočen, da će živ odziv naći u svih članovih vis sabora ovoga. Prije ipak nego li na taj predlog predjem, neka mi dopušteno bude malu diverziju učiniti.

Tko je god, gospodo moja! budi sam proživio, budi pročitao, ili drugim načinom ubavješten bio o svem, što je u našoj domovini bivalo počam od početka trećega decenija ovoga našega stoljeća, biti će se uvjerio, da je u ono doba, kadno je duh vjeka našega sa silnim svojim geslom, geslom narodnosti, počeo kucati na vrata naše domovine, našao se u domovini našoj skup od nekoliko mladih ljudih, koji su revno o tom nastojali, da se ćut narodnosti u domovini našoj razvije. U tom krugu, gospodo moja! mladih tada ljudih naziremo vriednoga našega predsjednika Antuna Vakanovića. (Živio!) Kad stanemo od ono doba korak po korak pratiti stope toga muža, naći ćemo, da je vazda načelom svojim vjeran ostao; jer, kako sam kazao, s početka, kad se počela razvijati ideja narodnosti, držao je i osvjedočen bio, da je narod bez narodnosti tjelo bez kosti, a tako i s druge strane je čvrsto osvjedočen bio o tom, da narod živovati nemože, ako mu fali duša — ustavnost. (Živio.) S toga nakon skoro 40 godinah ovdje vidimo vriednoga našega veterana, gdjeno ga vidismo tada čovjeka mladjahna. (Živio.) I to je ponajglavniji razlog bio, koji nas je prilikom konštituiranja sabora toga prije tri godine prinukao, ili tako rekuć moralno prisilio, da smo ga jednodušno izabrali predsjednikom našim. I zbilja nepokajasmo se s toga, jer je povjerenje, koje u njega stavismo, podpuno opravdao. Držeći se vazda poslovnika rukovodio je poslove najvećom revnošću, dolazio je pače njekoliko putah, kadno ga je boležljivost svladala u sjednice, izricao je uvjek u smislu većine saborske zaključke, a kada je, kao što to u parlamentarnom životu bivati običaje, iskra na ovu ili onu stranu živahnije frcnula, i strasti pobudila, on je umio strast utažiti kako valja i opet pomiriti.

Gospodo moja! vriedno je dakle, da se zasluge takvoga muža, kako valja ociene. Budući da je i samo Nj. veličanstvo. premilostivi naš kralj zasluge njegove previšnjim odlikovanjem ocienio, to nam. koji mu drugo pružiti nemožemo, nepreostaje ino, već da zaključimo, da mu se ta zahvalnost, koju mu tu javno izričemo, za vječnu uspomenu u zapisnik stavi. (Živio.) Ja mislim, da će sva ovdje nazočna gospoda prihvaćajuć ovaj moj predlog s menom radostno uzkliknuti: da nam bog poživi vriednoga veterana i prijatelja Antuna Vakanovića!

(Burni dugotrajni živio i pleskanje.)

Tom prilikom nemogu se mimoići zasluge takodjer gg. podpredsjednikah, koji su isto tako odgovarali povjerenju, što ga je sabor prilikom izbora u njih stavio, (živili!) isto tako i gg. bilježnikah, koji su svakom sgodom i prilikom na radu bili i dužnost svoju točno vršili. (Živili!) Ja mislim, da je vriedno, da se zahvalnost naša u zapisniku i njim očituje.

(Živio! prima se.)

(Sjednica se odgodi na njekoliko časovah, dok bilježnik zapisnik sastavi.)

Predsjednik: (U opet nastavljenoj sjednici.) G. bilj. Akurti sastavio je zapisnik današnje sjednice, i sad će ga proglasiti.

Bilj. **Dragutin Akurti** čita:

Zapisnik

100. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane u Zagrebu dana 7. siečnja 1871. pod predsjedom saborskoga predsjednika Antuna pl. Vakanovića.

U 10½ sata prije podne otvori saborski predsjednik sjednicu.

Bilježnik Raizner čita zapisnik 99. saborske sjednice, koji je bez primjetbe ovjerovljenim proglašen.

Zatim odgovorio je predstojnik oddiela za nutrnje poslove Robert Zlatarović u ime svietloga bana na interpelaciju nar. zastup. Dr. Brlića, stavljenu u 95. saborskoj sjednici glede provizoriuma na Rieci i glede naslova „ugarsko-hrvatsko primorje.“

Interpelant nezadovoljava se odgovorom, nu odustaje od posebnoga predloga. Sabor primi odgovor vlade na znanje.

Iza toga odgovori predstojnik naukovnoga odiela Dragutin Pogledić na interpelaciju nar. zastupnika Dr. Brlića u pogledu naredbe svjetloga bana od 26. kol. 1870 izdane na sve duhovne stolove glede uzpostavljenja placeti regii.

Digitized by Google

Interpelant očituje, da se tim odgovorom nezadovoljava.

Sabor primio je odgovor vladinoga zastupnika do znanja.

Br. 924. Na molbu saborskoga pisara Ivana Pajloka zaključeno je, da mu se saborski dnevnici počam od god. 1865 izdati mogu.

Zatim uzeto je u razpravu izviestje kazališnoga odbora, i na predlog istoga zaključeno pozvati vladu:

1. Da za upravu narodnoga kazališta postaviti ima platjenoga intendanta uz pridržanje dotičnoga pomoćnoga osoblja, i da prema tomu udesi dosadanji za kazališni odbor izdani naputak;

2. Da u svrhu podučavanja kazališnoga osoblja iz samoga toga osoblja postavi jednoga stalnoga dramaturgistu uz razmjerni godištni doplatak, podčinjenoga kazališnomu intendantu.

3. Odobrena je osnova za utemeljenje kazališne mirovne zaklade i zaključeno, pozvati vladu, da glede oživotvorenja takove u smislu podnešenih pravilah čim prije shodna odredi. Napokon zaključeno bi

4. Ovlastiti zemlj. vladu, da kazališnom blagajniku i računovodji primjernu nagradu doznačiti i izplatiti može.

Čitana je zatim predstavka narodnoga hrvatskoga muzeja glede nabave Höbert-Kučikove naravoslovne sbirke i zaključeno, da se ona ustupiti ima vladi pozivom, neka predmet izvidi, i ako se važnost pronadje, istu sbirku nabavi.

Zatim čitan je zapisnik sjednice kontrolnog odbora od 5. siečnja 1871 o pregledanih računih troška i razdieljenja medaljah, kovanih na uspomenu putovanja Nj. Veličanstvah u Hrvatskoj, te su po predlogu odbora odnosni računi saborskoga predsjednika Antuna Vakanovića odobreni, o čemu se on izvadkom nazočnoga zapisnika ubaviestiti ima.

Glede preostavših medaljah najme 3 velikih 17 malih srebrnih, onda 45 velikih a 135 malenih medenih zaključeno je po predlogu odbora:

1. Da se narod. zastupnikom D. Koiću i Parčetiću svakomu po jedna velika izdade, a preostavša jedna velika i 17 malih srebrnih, da se dostave svietlomu banu, neka jih po svom uvidjenju porazdieli.

2. Da se preostavše mjedene medalje porazdiele medju članove sabora i to žrebom ustanovi kojih 45 članovah dobiti ima velike, ostali pako da dobe svaki po dvie male medalje; a što od malih mjedenih iza toga preostane, da se predade svielomu banu za da jih izruči hrvatskomu muzeju, kojemu se na sačuvanje uspomene predati imaju i kalupi kova.

Narodni zastup. Mirko Hrvat stavlja sliedeću interpelaciju na svietloga bana:

Što je visoka vlada učinila, i što učiniti namjerava, da kraljevine Hrvatska Slavonija i Dalmacija uslied zaključenja sabora hrvatsko-slavonskoga na skupnom ugarsko-hrvatskomu saboru nebudu nezastupane. Interpelacija ta ima se dostaviti svietlomu banu.

Na dnevnom redu je razprava predloga narodnoga zastupnika Vukotinovića od 4. siečnja 1871. te je prihvatjen predlog, koji glasi: da se zemaljska vlada pozivlje, da saboru predloži osnovu, kako bi se materialno uredjenje glavnoga grada Zagreba izvesti, naročito njegovo stanje u obziru obrta, prometa i trgovine podignuti i tomu porazmjerno novčana podpora iz zajedničkih državnih sredstvah pribaviti mogla.

Račun odbora saborskih troškovah za vrieme od 12. studena 1870 do 10 siečnja 1871 ustupljuje se kontrolnomu odboru.

Na predlog narodnog zatupnika Aurela Kuševića zaključi sabor, da se četvorici saborskih podvornikah svakomu po 25 for. u ime nagrade izplati,

Iza toga odgodi saborski predsjednik sjednicu u 12 satih, te joj nastavak ureče u 6 satih poslje podne.

Nastavljena u 6 satih poslie podne.

Čitan je zapisnik kontrolnoga odbora od 7. siečnja 1871 o pregledanih računih odbora za saborske troškove do konca saborske periode, te je po predlogu odbora zaključeno, da se položeni račun odobrava, po kojem u rukuh predsjednikah istoga odbora ostaje svota od 3089 for. 78 kr., zatim da se ovlaštjuje zemaljska vlada, da ona izkazane morda naknadne troškove iza dotičnoga obredjenja doznačiti može iz svote proračunom od god. 1870 i po potrebi 1871 na stavku saborskih troškovah dozvoljene.

Iza toga izjavi predsjednik, da je gornju svotu od 3089 for. 78. nov. jur primio, i da će ju izručiti zemalj. blagajni.

Zatim izjavio je sab. predsjednik, da današnjim danom prestaje djelovanje ovoga sabora, da je Nj. Veličanstvo naložilo banu, da sutra svečanim načinom zaključi sabor, i da je ono izdalo previšnji reskript, kojega vis. kući predlaže.

Čitan je zatim spomenuti previšnji reskript od 29. prosinca 1870 na svietloga bana upravljeni.

Saborski predsjednik pozove iza toga u ime sviet.

Digitized by Google

bana svu gospodu saborske članove za sjutra u 10 sat. u sabornicu.

Nakon toga zaključi sabor izabrati tri odbora, koji će svjetloga bana dopratiti, kod vratah žup. kuće i pred sabornicom dočekati.

Na predlog vel. župana sriemskoga imenova predsjednik te odbore, i to:

1. u odbor, koji će ići po bana, gg. vel. župana Petra Maljevca, Andru Jandrića, Ferd. Inkeja, Kol. Mikšića, Lad. Kiša, Skendera Fodrocia, Mir. grofa Kulmera, ove pod vodstvom vel. župana sriemskoga Svet. Kušević a ;

2. u odbor, koji će pred žup. kućom dočekati svietloga bana gg. Petra Horvata, grofa Kegljevića, grofa Step. Oršića, Ljud. Raiznera, Stjep. Josipovića pod vodstvom vel. župana zagrebačkog Mirka Bogovića.

3. u odbor, koji će pred sabornicom svietloga bana pozdraviti, gg. Stjepana Jancso, Lad. Thallera, Vatr. Šimića, Mirka Bušića Julija Jelačića, pod vodstvom vel. župana virovitičkoga Mir. Kraljevića.

Zatim se oprosti sab. predsjednik poduljim svetčanim govorom od sabora, a na predlog vel. župana zagrebačkoga Mirka Bogovića bude jednoglasno zaključeno, da se sab. predsjedniku za vječnu uspomenu u današnji zapisnik stavi zahvalnica sabora, a isto tako i podpredsjednikom i bilježnikom saborskim za njihovo revno djelovanje.

U 7 satih zaključi sab. predsjednik sjednicu.

V a k a n o v i ć v. r.

D r a g. A k u r t i v. r.
bilježnik.

Predsjednik: Zapisnik današnje sjednice ovjerovljen je bez primjetbe.

Tim je saborsko djelovanje i današnja sjednica dovršena. Opetovano molim gospodu, da se sutra u 10 satih u svečanoj odjeći sastanemo, i da dotični odbori gospodina bana pozovu, dočekaju i poprate.

Digitized by Google

Svečano zaključenje sabora

kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u Zagrebu dne 8. siečnja 1871.

Poslje devet satih u jutro prispjela je počastna satnija ces. kralj. pukovnije baruna Kuševića sa zastavom i glasbom na trg sv. Marka.

Na istom trgu sakupilo se je u to vrieme i mnogobrojno občinstvo, da bude svjedokom ustavne sveečanosti.

Galerije saborske dvorane bijahu sve prepunjene odličnim občinstvom.

Predsjednik sabora, velmože, veliki župani, narodni zastupnici i predstojnici odielah kr. zemaljske vlade, sakupiše se u svečanom odjelu u sabornici prije deset satih, i zauzeše mjesto u saborskih klupah.

Predsjednik sabora presv. gosp. Antun Vakanović pozvao je u jučerašnjoj sjednici imenovane odbore, da se prema zaključku sabora prime svoga izaslanstva, da naime pozovu i dovedu preuzv. g. bana baruna Levina Raucha od Njeka kao povjerenika Njegovoga ces. i kralj. apoštolskoga veličanstva u sabornicu.

Usljed toga odputiše se odnosni odbori iz sabornice.

Za čas začuje se pozdrav vojske i zaori narodna himna — znak, da je njeg. preuzv. g. ban ostavio banske dvore, pratjen članovi prvoga odbora.

Kod saborske kuće dočeka svietloga bana i pozdravi drugi odbor, a kod ulaza u sabornicu treći odbor.

Došav u sabornicu, bude Nj. preuzv. gosp. ban od saborskih članovah i občinstva dugotrajnim „Živio“ pozdravljen.

Preuzvišeni gospodin ban kao kraljevski povjerenik, zauzeo je mjesto saborskoga predsjedničtva, te je kalpakom na glavi, pročitao zvučnim glasom sliedeći previšnji reškript, kojim se sabor zaključuje:

Mi Franjo Josip prvi,

po milosti božjoj cesar Austrijanski, kralj Českí itd. i apoštolski kralj kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Velemožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda na saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sakupljenim kraljevski Naš pozdrav.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni! Ljubljeni vjerni Naši!

Privremenim zakonom ob uredjenju sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kojemu smo Mi listinom Svojom od 20. listopada 1867. podielili dotle, dok nebude zakonitim ustavnim putem inako odredjeno, Naše previšnje odobrenje, ustanovljena je zakonska perioda toga sabora na tri godine.

Na tom temelju sazvani na 8. siečnja 1868. sadanji sabor imade, budući mu je trogodište njegove zakonarske periode na domaku, djelovanje svoje dočeti tim većma, što smo previšnjimi listinami Svojimi od 12. rujna 1870. odobrili zakonske članke II. i III. 1870. ob uredjenju sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i ob izbornom redu za sabor istih kraljevinah, koji se zakoni sada jur uživotvoriti imadu.

Pridržujuć Si dakle sazvati opet do skora zastupstvo kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije te očitujuć kraljevskim odpisom Našim od 20. listopada 1867. u slobodni i kraljevski Naš grad Zagreb na 2. prosinca

Digitized by Google

1867. sazvani, a previšnjim riešenjem Našim od 12. studenoga 1867. na 8. siečnja 1868. odgodjeni, i od tada zasjedavši sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ovim zaključenim, izražujemo vjernostim Vašim ujedno kraljevsku Našu dopadnost i priznanje za revno djelovanje i patriotičnu odanost, kojimi ste tečajem ove minule zakonarske periode ozbiljno o tom nastojali, da su mnogi potrebi naroda i duhu vremena odgovarajući zakoni donešeni, te osobito da su nagodom sa kraljevinom Našom Ugarskom na temelju pragmatične sankcije i u dobro shvaćenom medjusobnom interesu sklopljenom, državopravni odnošaji medju kraljevinom ovom i kraljevinami Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom zakonito i trajno uredjeni.

Želeći iskreno, da kako ova svetčano obnovljena sveza, tako i ostali mnogobrojni zakoni milim Nam kraljevinam Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji donesu blagoslov što veći i obilniji, ostajemo Vam cesarskom i kraljevskom Našom milosti i prijazni blagonakloni.

Dano u Meranu na dan dvadeset i deveti mjeseca prosinca godine hiljadu osam sto sedamdesete.

Franjo Josip v. r.

(M. P.) Koloman Bedekovich v. r.

Levin barun Rauch v.r.

Poslje pročitanoga previšnjega reškripta zaori sabornicom na novo gromki „Živio“, a nakon toga pozva preuzv. gosp. ban saborske članove, da prisustvuju službi božjoj i tako pomoćju božjom zaključe svoje plodno djelovanje.

Saborski članovi, a na čelu jim svietli ban, upute se zatim u crkvu sv. Marka, te nakon dokončane službe božje i svečanoga „Tebe boga hvalimo“ sprovedoše Nj. preuzvišenost u banske dvore, da mu se poklone. Tu svietloga bana i hrvatskoga ministra preuzv. g. Kolomana Bedekovića bivši sab. predsjed. Ant. Vakanović od strane članovah sabora srdačno pozdravi, ministar pako Bedeković vatrenim govorom saborskim članovom odzdravi, te se za tim kličući živio svi ganutim čuvstvom od preuzv. gosp. bana oprostiše.

Iz banskih dvorovah propratiše saborski članovi, na čelu im preuzvišeni gosp. ministar Bedeković, bivšega saborskoga predsjednika Vakanovića u njegovo obitaljište u financijalnoj palači, gdje ga bivši prvi saborski podpredsjednik Ljud. pl. Vukotinović oprostnom besjedom nagovori; žarki njegov govor bje popratjen gromkim živio saborskih članovah. — Vakanović tolikim odlikovanjem duboko ganjen, kratkima iz dna duše proizticućima riečima zahvali se, i svakim pojedinim rukujuć se od bivših saborskih sudrugovah oprosti se.

I tim se dovrši prvo trogodišnje zasjedanje sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kojim je poslje dvadesetgodišnjega njemačko-austrijskoga absolutizma postavljen novi i čvrsti temelj zakonitomu i ustavnomu razvoju ovih kraljevinah.

Digitized by Google

Digitized by Google

Kazalo.

Otvorenje sabora dne 8. siečnja 1868.
Sastanak zastupnikah dne 9. siečnja 1868.

Prva saborska sjednica. Izbor privremenih bilježnikah. Razdieljenje članovah saborskih u 5 odsjekah. Konstituiranje tih odsjekah.

Druga saborska sjednica. Pročitanje zapisnika. Pročitanje verificiranih odsjekah. Predlog dr. Jov. Subotića podpisan po 14 članovah, za reprezentaciju za razpust ovog sabora prije konštituiranja istog. Izbor predsjednika, 1. i 2. podpredsjednika i 4 bilježnika. Konštituiranje sabora. Predlog glede deputacije i izbor iste, koja će 16. o. m. kod svečanog privedjenja lješine pok. cara Maksimilijana u Trstu prisustvovati. Proglašenje kr. odpisa od 20. listopada pr. g., upravljenog na banske časti namjestnika, baruna Levina Raucha, kojom se privr. izborni red i uredjenje sabora izdaje. Predlog J. Živkovića glede odbora ad hoc za odgovor na kr. reskript, resp. adresu. Izbor verifikacionalnoga odbora, zatim odbora za ugovor s tiskarnom i brzopisci, napokon izbor odbora peticionalnoga. Vjerodajnica deputacije u Trst poslat se imajuće.

Treća saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Čitanje izvješća verif. odbora. Izbor odbora za adresu. Izbor odbora za saborske troškove. Čitanje i razprava ob izvješću centralnoga verif. odbora.

Četvrta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika. Priobćenje i razprava o podnescih na sabor prispjelih.

Peta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Čitanje izvješća verif. odbora i predlog glede kontraktah sa brzopisci i tiskarnom. Čitanje izvješća odbora za adresu i čitanje osnove adrese. Priobćenje podnesakah.

Šesta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Priobćenje podnesakah, (željeznica Hatvan-Miskolz i Zakany-Zagreb; molbenica dr. Ljud. Gaja radi narodne subskribcije.) Drugo čitanje adrese. Generalna i specialna debata o adresi.

Sedma saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Priobćenje podnesakah, (vjeresijska banka; zemaljska bolnica). Predlog zastupnikah bakarskih glede predstavke za amnestiju vojničkih bjegunacah u Primorju. Treće čitanje adrese. Izbor odbora za vjeresijsku banku. Instrukcija za kraljevinski u Peštu poslat se imajući odbor dvanajstorice

Osma saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Priobćenje podnesakah; (molba F. Bana slušatelja konservatorija za podporu). Predstavka za amnestiju vojničkih bjegunacah u Primorju. Izviešće peticionalnog odbora; (Molbenica dr. Lj. Gaja radi narodne subskribcije). Izbor kraljevinskog odbora od 12torice i dvajuh zamjenikah, koji će ići u Peštu radi dogovaranja.

Deveta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Vjerodajnice kraljevinskog odbora. Predstavka, kojom se Nj. Vel. na znanje stavlja izbor kraljevin. odbora. Podnesci: (Novi izbori; predlog zast. Filipa Thallera radi podignuća požežke niže gimnazije naviše). Ivješće odbora za vjeresijsku zakladu.

Deseta saborska sjednica. Čitanje i

Digitized by Google

ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Priobćenje podnesakah. Zapisnik peticionalnog odbora: (molba Franje Bana; požežka gimnazija). Odbor za sab. troškove predlaže račune. Izviešće adresne deputacije i odgovor Nj. Veličanstva istoj deputaciji. Predlog žup. turopoljskog Stjep. Josipovića radi proglašenja naredbah ug. fin. ministarstva glede sadjenja duhana. Odgodjenje sabora. Proglašenje i ovjerovljenje zapisnika ove sjednice.

Jedanaesta saborska sjednica. Čitanje reskriptah dvorske kancelarije: 1. glede vonj. bjegunacah u Primorju, 2. glede osječke gimnazije, 3. glede gimn. varaždinske, požežke i karlovačke, 4. glede arkiva 5. glede pravoslovne akademije zagrebačke. Priobćenje podnesakah. Čitanje dopisa namj. vieća glede saborskih troškovah. Čitanje izviešća kraljevinskoga odbora, zatim čitanje nagodbenog operata većine i votum manjine istog odbora.

Dvanaesta saborkska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Izviešće verif. odbora. Zaključak o tom, da sabor srbskomu narodu izreče izraz sažaljenja radi ubojstva kneza Mihaila Obrenovića. Predstavka županije varaždinske u poslu željeznice od Čakovca na Zaprešić. Predstavka grada Požege u poslu željeznice kroz Slavoniju. Predstavka princa Schaumburg-Lippe-a u poslu izsušenja lonjskog polja; odbor za to. Izbor odbora željezničkoga.

Trinaesta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Priobćenje podnesakah. Dopis. namj. vieća glede sgrade zemaljske bolnice zagrebačke; izbor odbora za to. Izvješće iztražnog povjerenstva glede izbora zastupnika Šafarića. Priobcenje podnesakah. Konštituiranje odbora željezničkog i odbora za riečko pitanje.

Četrnaesta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Dopis namj. vieća glede lonjskoga polja. Predstavka družtva za kanal izmedju Vukovara i Jaruge. Predstavka županije požežke, grada Senja i grada Bakra u poslu željeznicah. Predstavka sabora na Nj. Veličanstvo glede novačenja. Izviešće verif. odbora glede izbora Šafarića i razprava.

Petnaesta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Podnesci: Molbenica glede željezničke pruge Osječko-Riečke; molbenica odbora družtva za gradjenje kanala izmedju Vukovara i Jaruge. Izviešće odbora za riečko pitanje. Drugo čitanje izviešća i operata kraljevinskoga odbora.

Šestnaesta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Nastavljenje gen. debate o nagodbenoj osnovi.

Sedamnaesta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošle sjednice. Predstavka županije požežke glede ceste preko Krndije. Protest i izstup zastupnika Vončine, Durbešića, Pleše-a i Turkovića. Nastavljenje gen. debate o nagodbenoj osnovi.

Osamnaesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Nastavljenje i svršetak gen. debate o nagodbenoj osnovi.

Devetnaesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjedice. Izviešće odbora za riečko pitanje; (drugo čitanje). Predlog Hrvoića, da se kraljevinskomu odboru hvala i priznanje od strane naroda hrvatskoga u zapisnik stavi. Zahvalnica Nj. Veličanstvu radi amnestije za primorske bjegunce, radi povišenja varažd. gimn. na drugi red, i radi otvorenja 4. god. na pravosl. akademiji u Zagrebu. Podnesci. Izvješće verif. odbora. Razprava o izvješću željezničkog odbora. Predlog dra. Luke Petrovića glede željeznicah u Krajini i Dalmacije Pouzdanica županije zagrebačke na sabor radi primljene nagodbe. Izbor odbora za kanal od Dunava na Savu.

Dvadeseta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Izeješće odbora za vjeresijsku banku. Izvješće peticionalnog odbora. Drugo čitanje izvješća odbora za osušenje lonjskoga polja. Adresa.

Dvadeset i prva saborska sjednica. Zapisnik posljednje sjednice. Podnesci. Predlog glede izstupa zastupnikah Vončine, Durbešića, Pleše-a i Turkovića. Izvješće odbora za saborske troškove. Predlog o sagradjenju ludnice. Izbor za podnesak adrese. Predlog L. Thallera o inkameriranju cestah u Podravini. Predlog ob odgodjenju sab. sjednicah. Zapisnik 21. sab. sjednice.

Dvadeset i druga saborska sjednica. Proglašenje kr. reskripta od 8. stud. 1868. Proglašenje trijuh dopisah vis. dvorske kancelarije, kojimi se javlja, da je Nj. Veličanstvo do prev. znanja uzelo zahvalnice, podastrte iz sab. sjednice od 25 rujna t. g. Dva dopisa vis. namjestničkog vieća, kojim se prvim izviešćuje, da je srbskoj kneževskoj vladi do znanja stavljen sab. zaključak o sažaljenju radi umorstva kneza Mihajla, a drugi tiče se kanala izmedju Dunava i Save. Telegram predsjedničtva ugarskog sabora, tičući se nagodbe. Izviešće odbora, koj je imao adresu uručiti Nj. Veličanstvu. Pouzdanice na sabor radi primljene nagodbe s Ugarskom. Čestitka Njez. Veličanstvu carici i kraljici Jelisavi k imendanu.

Dvadeset i treća saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Priobćenje podnesakah. Predstavke jugoslav. akademije znanostih, i to; 1. glede nabave pokućtva za muzej, 2. glede sgrade tako zvane

Digitized by Google

zem. bolnice, 3. radi nabave Brusinove sbirke prirodninah. Debata o kr. reškriptu, u prijašnjoj sjednici pročitanom.

Dvadeset četvrta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Priobćenje podnesakah. Čitanje previšnjeg kralj. reškripta, kojim se sankcionira nagodba s Ugarskom.

Dvadeset peta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Zahvalnica Nj. Veličanstvu radi sankcije nagodbe. Čitanje vis. kr. reškripta, kojim se sankcionira zak. čl. o osušenju lonjskoga polja. Izvješće ovjeriteljnog odbora. Izvješće odbora za saborske troškove. Izbor zastupnikah za ugarski sabor i četvorice u deputaciju glede riečkog pitanja.

Dvadeset šesta saborska sjednica. Zapsnik prošle sjednice. Nastavak izbora zastupnikah za ugarski sabor. Vjerodajnica tih zast. Odgodjenje sab. sjednicah. Predstavka na Nj. Veličanstvah radi uračunanja 1000 momakah, g. 1866. izviše unovačenih. Zapisnik 26. sab. sjednice.

Dvadeset i sedma saborska sjednica. Dopis bana baruna Levina Raucha glede putovanja Nj. Veličanstvah kralja i kraljice u Hrvatsku. Saborski odbor za svečanosti prigodom boravljenja Nj. Veličanstvah u Zagrebu. Prijave predsjedničtva. Izvješće g. Vukovića o računi predsjednika odbora za sab. troškove. Dopisi vis. dvorske kancelarije. Dopis namjest. vieća o pregladanju računa odbora za sab. troškove. Pouzdanica županije sriemske glede nagodbe.

Dvadeset i osma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Osnova zakonskog članka o ustrojstvu autonomne hrvat.-slav.-dalmat. zemaljske vlade. Zapisnik odbora za svečanosti prigodom dolazka Nj. Veličanstva. Izvješće verif. odbora. Predstavka županije varaždinske radi uvrščenja hrvat. grba u srednji ces. grb. Molbenica žup. požežke u pogledu željeznice kroz sredinu Slavonije. Molbenica sbora profesorah pravoslovne akademije i pravnikah glede sveučilišta. Preinaka §. 24. i 30. poslovnika. Cenzori za pregledanje dnevnika sab. Izbori odbora i jednog bilježnika.

Dvadeset i deveta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Molbenica grada Požege glede željeznice kroz sredinu Slavonije. Razdjeljenje članovah sabora na odsjeka. Izbor odbora saborskoga za doček Nj. Veličanstvah na kolodvoru.

Trideseta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Pozivnica na ugarski sabor. Predlog o deputaciji i izbor iste, koja će pozdraviti u pratnji Nj. Veličanstva dolazeću gg. ministre grofa Beusta i grofa Andrássy-a, grofa Festetića i hrvatskoga ministra Kolomana Bedekovića. Prijave predsjedničtva. Izvješće odbora za željeznicu.

Trideset i prva saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Prijave predsjedničtva. Molbenica učiteljah zagrebačkih, kojom podnašaju osnovu za uredjenje pučkih školah. Molbenica kaptola moduškog glede desetinske odštete. Dopis hrv. ministra Kolomana Bedekovića glede skupnih zakonah. Kraljevska zavjernica. Izvješće odbora za sveučilište; osnova zakonska i predstavka o utemeljenju sveučilišta u Zagrebu. Dopis namjestničkog vieća o zavodu za umobolne

Trideset i druga saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Osnova zakonska za uredjenje pučkih školah. Zapisnik odbora za sab. troškove. Kr. reškript od 9. prosinca 1868. i skupni zakoni ugar. hrv. Izbor saborskih odborah.

Trideset i treća saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Molbenica podhvatnika za preustrojenje lipičkih toplicah. Izvješće centralnoga odbora i osnova po njem izradjena o ustrojenju zemaljske autonomne vlade. Izpravak preuzv g. bana na §. 11. od njega predložene osnove ob ustrojenju zem. aut. vlade.

Trideset i četvrta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Interpelacija zastup. Stojanovića na preuzv. gosp. bana radi namjeravane od skupnog ratnog ministarstva u Beču prodaje šumah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji. Dopis ravnateljstva glasbenog zavoda, kojim se članovi sabora pozivlju na koncert. Izvješće centralnoga odbora glede osnove zakonske o ustrojstvu zemaljske autonomne vlade, i drugo čitanje ove osnove. Dopis namjest. vieća, kojim se predlaže kontrakt, sklopljen sa konsorcijom glede osušenja lonjskog polja. Odbor za lonjsko polje.

Trideset i peta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Predstavka, kojom se podnaša zak. osnova o uredjenju zem. vlade Nj. Velič. na potvrdu. Odgovor bana na interpelaciju Stojanovića. Podnesci: Molbenica trgovišta Siska glede podignuća Siska na sl. i kr. grad. Zapisnik odbora za inštalaciju bana. Predlog zast. Jandrića, da se rok za prijavu mladićah kao dobrovoljacah produlji do 1. svibnja o. g. Zaključak glede odgode sjednicah preko praznikah.

Trideset i šesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Dopis nam. vieća glede spisah i osnovah za kanal Vukovar-Jaruga. Molba profesorah zagrebačke gimnazije za povišenje plaćah. Molbenica občinah kotara čabarskog. Molbenica zagrebačkih obrt-

Digitized by Google

nikah. Molbenica upravljajućeg kazališnog odbora za povišenje dotacije i uzakonjenje kao zemaljski zavod. Dopis nam. vieća o stanju razteretne zaklade do konca g. 1867. Predlog glede uredjenja občinah, zadrugah i municipijah.

Trideset i sedma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Molba glavara reda cisterčanskog strogog zapta radi naseljenja u Hrvatskoj. Molba učiteljskog sbora velike realke zagrebačke za povišenje plaćah. Izbor odbora za kovanje uspomenicah na dolazak Nj. Veličanstvah u Hrvatsku. Izradak banske konferencije o uredjenju občinah i zadrugah. Izbor odborah za uredjenje municipijah i občinah, za urbarske odnošaje i za zadruge.

Trideset i osma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Predlog i predstavka rad ukinuća vojne naredbe od god. 1866. Kralj. reskript o utemeljenju sveučilišta u Zagrebu. Dopis namj. vieća glede aktah o kanalu Vukovar-Jaruga. Molbenice učiteljskog sbora gimn. požežke i riečke za povišenje plaćah. Molbenica obrtnika za promjenu obrtničkog zakona. Izbor zastupnikah na ugarski na 20. travnja 1869. sazvani sabor; vjerodajnice istih.

Trideset i deveta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Zahvalnica na Nj. Velič. radi sankcije članka o ustrojenju sveučilišta u Zagrebu. Kr. reskript o ustrojenju zemaljske vlade (vraća se članak sa primjetbami). Dopis zastupstva grada Zagreba u pogledu reguliranja Save. Dopis županije zagrebačke radi najmovine za saborske prostorije. Izviešće peticionalnog odbora.

Četrdeseta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Primjetbe vlade na osnovu saborsku ob ustrojenju zemaljske vlade. Podnesci. Nastavak debate o izvješću peticionalnoga odbora

Četrdeset i prva saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. — Dopis preuzv. g. bana glede dobrovoljacah. — Podnesci. — Izvješće odbora za inštalaciju bana. — Interpelacija vel. župana zagrebačkog glede županijskih bolničkih zakladah. — Molbenice i predstavke glede željeznicah. — Izvješće centralnoga odbora glede ustrojenja zemaljske vlade, i predstavka glede toga. —

Četrdeset i druga saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. — Izvješće odbora za lonjsko polje. — Most preko Kupe u mjestu Gašparci na brodsko-čabarskoj cesti. — Interpelacija dr. Ignata Brlića u pogledu prodaje šumah u slav. voj. krajini. — Izbor odbora za najmovinu za saborske prostorije. — Izbor 4 članovah za riečki odbor.

Četrdeset i treća sab. sjed. Zapisnik prošle sjednice. — Podnesci. — Izvješće školskoga odbora. — Izvješće odbora za uspomenice. — Izvješće centralnoga odbora glede desetinske odštete kaptola modruškoga. Predlog nar. zastupnika dr. Antuna Stojanovića u pogledu prodaje šumah u brodskoj i petrovaradinskoj pukovniji.

Četrdeset i četvrta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Predstavka sabora na Nj. Vel. u pogledu prodaje krajiških šumah. Kr. reskript, kojim se potvrdjuje zak. čl. o ustrojstvu zemaljske vlade. Izvješće odbora glede sgrade „zem. bolnice". Interpelacija vel. župana Mirka Bogovića glede fondovah županijskih. Odgodjenje sabora. Dopis sabora na ugarski sabor u pogledu prodaje krajiških šumah. Zapisnik 44. sjednice

Četrdeset i peta saborska sjednica. Kr. reškript, kojim se odredjuje umještenje preuzv. g. bar. Levina Raucha u dostojanstvo bansko, i za taj akt imenuje biskup senjski preuzv. gosp. Vjenceslav Soić kr. povjerenikom. Dopis bana, kojim saboru javlja, da je zemaljska autonomna vlada stupila u život. Dopis ministra Bedekovića, kojim se javlja, da je Nj. V. do znanja primilo zahvalnicu sabora glede utemeljenja sveučilišta u Zagrebu. Podnesci.

Četrdeset i šesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Proglašenje skupnih zakonah, na ugarskom saboru stvorenih. Podnesci.

Četrdeset i sedma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Izbor deputacijah u svrhu svečanosti umještenja bana. Izbor saborskoga bilježnika.

Četrdeset i osma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Svečano umještenje bana preuz. g. baruna Levina Raucha u čast i dostojanstvo bansko

Četrdeset i deveta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Zemaljski proračun za g. 1869. Izvješće urbarskoga odbora. Izvješće verifikacionalnoga odbora. Dopis vlade, kojim se priobćuju zajednički zakoni. Izbor odbora za pregledanje proračuna.

Petdeseta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Zemaljski proračun za g. 1869. Izvješće urbarskoga odbora. Izvješće verifikacionalnoga odbora. Dopis vlade, kojim se priobćuju zajednički zakoni. Izbor odbora za pregledanje proračuna.

Petdeset i prva saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Interpelacija zast. Fodrocia glede obuke u vojnih naucih. Interpelacija zast. Živkovića glede ukinuća jednog diela vojn. krajine.

Digitized by Google

Predlog zast. Batagliarinia glede putnih listovah za primorske mladiće. Zapisnik cent. odb. i osnova zakona o konačnom razriešenju urbarsko-srodnih odnošajah.

Petdeset druga sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Dopis vlade glede ustroja Dr. Veisera. Interpelacija zast. Kazimira Jelačića glede odgovornosti bana. Nastavak spec. debate o zak. osnovi ob uredjenju urbarskih odnošajah. Debata o zak. osnovi o pospješenju uredjenja urbarskog.

Petdeset treća saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Predlog zastup. Vukovića za odgodu sabora. Zak. osnova ob odgovornosti bana. Nastavak specialne debate o zak. osnovi o pospješenju uredjenja urbarskog. Zak. osnova o zadrugah; specialna debata.

Petdeset četvrta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Treće čitanje osnove o pospješenju urbarskih uredjenjah. Nastavak spec. debate ob osnovi o zadrugah.

Petdeset i peta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Dopis bana glede gojenja konjah. Podnesci Predstavka grada Senja glede željeznice. Molba grada Zagreba glede penzijah. Izvješće i zapisnik odbora za izborni red i uredjenje sabora. Zapisnik peticionalnog odbora. Treće čitanje zakona o zadrugah. Zapisnik odbora za proračun. Poseban predlog Vukovića o proračunu.

Petdeset i šesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Interpelacija žup. turop. Josipovića glede kaznione lepoglavske. Interpelacija zast. Stiglića glede žup. riečke. Dopis županije zagrebačke glede bolničkih zakladah. Početak specialne debate o proračunu.

Petdeset i sedma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Zapisnik odbora za prokop medju Dunavom i Savom. Predlog zast. Fodrocia radi tiskovnog zakona. Nastavak specialne debate o proračunu za g. 1869.

Petdeset i osma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Razprava o predlogu župana turopoljskog glede mirovinah. Predlog vlade glede gojenja konjah. Interpelacija zastupnika Mavre Broza glede izvadjanja ustanovah nagodbenog zakona.

Interpelacija Benj. Kraljevića glede autonomije rimokat. crkve. Predlog zak. osnove Mirka Hrvata o proglašivanju zakonah. Zapisnik odbora za kovanje spomenicah. Zapisnik peticionalnog odbora. Predstavka žup. varažd. glede uvrštenja grba troj. kralj. medju ostale grbove austr. monarhije. Izbor I. podpredsjednika, trijuh zastupnikah na zajednički sabor i dvajuh odbornikah za pregledanje kaznione u Lepoglavi i Zagrebu.

Petdeset i deveta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Zakonska osnova o proračunu. Interpelacija zast. Kazimira Jelačića. Interpelacija zast. Mavre Brooza glede činovnikah inostranacah. Predlog zast. Ignj. Simića radi razdieljivanja dnevnika saborskog. Predlog predsjednika glede pisara za sab. pisarnu. Predlog zast. Stjep. Jančova glede odgodjenja sabora. Zapisnik 59. sab. sjednice.

Šestdeseta saborska sjednica. Podnesci. Čitanje zajedničkih zakonah iz g. 1869 i 1870. Razprava ob odgovornosti hrv. zastupnikah za svoje ponašanje na ug. saboru. Zaključak za obustavu porezne eksekucije poradi nestašice krme.

Šestdeset i prva saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika prošlé sjednice. Debata o valjanosti i proglašenju zakona o potrošarini na vino i meso u trojednoj kraljevini.

Šestdeset i druga saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika sa njekojimi primjetbami. Razprava o čitanju zakona o potrošarini na vino i meso.

Šestdeset i treća saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika. Čitanje zakona o potrošarini. Debata o tom čitanju. Podnesci: izvješće verifik. odbora. Interpelacija o urbaru. Interpelacija o državnih cestah. Izviešće o stenografih. Molbenice. Predlog o željeznici Osjek-Djakovo-Brod. Interpelacija o crkv. pravosl. saboru. Tegoba žup. varaždinske radi neobdržavanja nagodbe.

Šestdeset i četvrta saborska sjednica. Zapisnik. Interpelacija o neizpunjivanju nagodbe. Interpelacija o namještenju stranih činovnikah. Interpelacija ob ukinuću vojne krajine, dotično predlog. Predlog za odbor revizije public. zajedničkih zakonah. Predlog o zatezi polazka na ugar. sabor.

Šestdeset i peta saborska sjednica. Zapisnik. Zaključak dnevnog reda. Odbor za budget. Odbor za reviziju neizvršenih ustanovah nagodbe.

Šestdeset i šesta saborska sjednica. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika. Podnesci. Poziv na ugarski sabor.

Šestdeset i sedma saborska sjednica. Sjednica nit otvorena, nije se ovaj dan obdržavala radi odsutnosti većine članovah sab., već se je konferen. držala.

Digitized by Google

Šestdeset i sedma saborska sjednica. Zapisnik 66. sjednice. Interpelacija dra. Brlića gled imenovanja J. Mihalovića prabiskupom zagrebačkim. Interpelacija Ljud. Vukotinovića glede obustave županijskih skupštinah. Dvie zakonske osnove: ob uredjenju gruntovničkog osoblja i o zaštiti ustava predlaže vlada. Podnesci vladini. Proglašenje 7 zajedničkih zakonah. Podnesci korporacijah i pojedinacah. Razprava ob odboru budgetnom.

Šestdeset i osma saborska sjednica. Zapisnik 67. sjednice. Interpelacija zast. Brooza glede nemirah na zagr. gimnaziji i odpusta profesorah. Proglašenje zajedničkog zakona o proglašenju zajedn. zakonah u Hrvatskoj i Slavoniji. Predlog zast. Raiznera o zakladi za mirovine pučkih učiteljah. Podnesci. Dnevni red: proračun za god. 1870. Debata.

Šestdeset i deveta saborska sjednica. Zapisnik 68. sjednice. Popunjenje petic. odbora. Izviešće verifikacion. odbora. Debata. Uskorenje izbora za grad Varaždin. Poziv zastupnika koprivničkoga. Dnevni red: Nastavak debate o proračunu. Tajna sjednica.

Sedamdeseta saborska sjednica. Zapisnik 69. sjednice. Zaključak tajne sjednice od 4. srpnja proglašen. Dnevi red: Nastavak debate o proračunu. (Naslov 4. do incl. 7.)

Sedamdeset i prva saborska sjednica. Zapisnik 70. sjednice. Odbor za pitanje kazališno. Podnesci. Dnevni red: Nastavak debate o proračunu. (Nasl. 7. stav. 4. do incl. 12. sada 11.)

Sedamdeset i druga saborska sjednica. Zapisnik 71. sjednice. Zaključak o dobi sjednicah. Predlog za gradjenje banske kuće. Interpelacija zast. Jančo glede nedospjele sankcije zak. osnovah ob urbaru i zadrugah. Dnevni red: Nastavak debate o proračunu. (Nasl. 13. sad 12. do konca poglavja I.) Izvješće peticionalnoga odbora; debata o pitanju židovskom zagrebačkom.

Sedamdeset i treća saborska sjednica. Zapisnik 72. sjednice. Zaključak u pitanju zagrebačkih Izraelitah. Predlog dr. Šuhaja na promjenu sab. zaključka glede tek. broj 1. Nasl. 17. (16.) Dnevni red: Debata o proračunu. (Konac.) Izbor odbora za pregledanje sab. pisarne. Naknadno izvješće finan. odbora.

Sedamdeset i četvrta saborska sjednica. Zapisnik 73. sjednice. Zaključak o indemnitetu u proračunu. Izvješće financijalnoga odbora o zemalj. zakladah. Debata. Izvješće odbora peticionalnoga.

Sedamdeset i peta saborska sjednica. Zapisnik. Zaključak o načinu za dostavljanje saborskih zaključakah na zemalj. vladu. Interpelacija zast. Goričkoga glede ukinuća Krajine. Podnesci. Ustanovljenje dnevnoga reda. Izvješće odbora o uredjenju sabora i izbornom redu. Odgovor vlade na interpelaciju zastup. Broza. Izbor odbora za odlučenje zakladah.

Sedamdeset i šesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Proglašenje skupnoga zakonskoga članka. Izvješće odbora za oplemenjenje konjarstva. Interpelacija Benjamina Kraljevića glede dopusta domobranstva zarad poljskoga djela. Dnevni red: Zakonska osnova ob izbornom redu. Generalna debata i početak špccijalne.

Sedamdeset i sedma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Interpelacija zast. Broza glede obrtnoga družtva varaždinskoga; zatim glede varažd. zastupnika. Dnevni red: Nastavak i svršetak špccijalne debate ob izbornom redu.

Sedamdeset i osma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Treće čitanje zak. osnove ob izbornom redu. Podnesci. Proglašenje skupnih zakonah. Dnevni red: Špccijalna debata o zakonskoj osnovi glede uredjenja sabora. Vladin odgovor na interpelaciju zast. Jančoa glede sankcije zak. osnove o urbaru i zadrugah. Dotični predlog. Ustanovljenje dnevnoga reda.

Sedamdeset i deveta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Proglašen skupni zakon. Izvješće kontrolnoga odbora. Dnevni red: 3. čitanje zak. osnove o uredjenju sabora. Zatim izvješće odbora za riečko pitanje. Predlog zast. Filipovića u riečkom pitanju. Debata. Zaključak. Povraćene zakonske osnove o zadrugah i urbaru. Izbor odbora za nje.

Osamdeseta saborska sjednica. Zapisnik. Izvješće opet odbora za proračun. Dnevni red. Izvješće centralnog odbora o zak. osnovah pravosudnoga i unutarnjega vl. odiela. Debata. Izbor za izpražnjeno mjesto zastupnika na ugarskom saboru.

Osamdeset i prva saborska sjednica. Zapisnik. Treće čitanje zak. članka o proračunu. Naknadni zaključak na promjenu zaključka u proračunu glede kaznionah. Zaključak na popravljene zak. osnove o urbaru i zadrugah. Treće čitanje zak. osnovah pravosudnih. Interpelacija turop. župana Josipovića glede školah. Interpelacija zast. Kuševića glede eksekucije na občinski predujam. Debata. Predlog zast. Rajznera glede mirovinske zaklade za pučke učitelje. Debata. Odgodba saborskih sjednicah. Zapisnik 81. sjednice.

Osamdeset i druga saborska sjednica.

Digitized by Google

Proglašenje zakonah hrv. sabora, i to: o proračunu za g. 1870.; 2. o uredjenju sabora; 3. o izbornom redu; 4. o zadrugah; 5. o proglašenju zakonah domaćih; 6. o uredjenju zemaljskoga arkiva; 7. o pospješenju uredjenja urbarskoga; 8. o preinaki njekih ustanovah kaznenoga zakona; 9. o gruntovničkih uredih; 10. o preinaki njekih ustanovah kaznenoga postupka; 11. o imenovanju sudacah; 12. o ukinuću osobna zakona ovršbenoga; 13. o ukinuću zakonah proti lihvarstvu; 14. o ukinuću nagodbenoga postupka.

Osamdeset i treća saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Prijave predsjednika. Proglašenje zakonah zajedničkih ugarskoga sabora. (Vidi zapisnik 83. sjednice). Dopis bana glede taksah činovničkih s prilogom. Predstavka grada Križevca radi zemaljah kupit se imajućih za zavod gospodarstveni. Predstavka županije varaždinske glede pridržanja Drave i ceste u Slavoniju kao državne. Predstavka županije varaždinske glede reguliranja medjah medju Hrvatskom i Štajerskom. Predstavka županije varaždinske glede županijske kuće. Predstavka grada Varaždina glede gimnazije. Izvješće predsjednika o razdjeljenju medaljah.

Osamdeset i četvrta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Dopis bana o virilnih glasovih g. Stjepana Draškovića i Marquisa Palavicinia. Dopis bana o kaznioni lepoglavskoj. Izbor odbora za proračun, i odbora za pregledanje računarskoga zaključka za god. 1869.

Osamdeset i peta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Votiranje čestitke sabora njez. veličanstvu kraljici k imenendanu. Prijave predsjedničtva.

Osamdeset i šesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Tekst čestitke nj. veličanstvu kraljici k imendanu. Interpelacija zast. dr. Ignj. Brlića glede razpusta zastupstva grada Karlovca. Interpelacija od istoga zast. radi poreznoga zaostatka vlastelina bar. Levina Raucha. Interpelacija zast. Mavre Broza glede djelovanja odbora za pregledanje nagodb. zakona. Proglašenje zakonah zajedničkih. Podnesci. Izbor odbora za pretres osnovah ob uredjenju županijah i občinah.

Osamdeset i sedma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Interpelacija zast. Šandora Barabaša glede soli. Dopis vlade, kojim predlaže osnovu za ustrojenje sveučilišta u Zagrebu. Izvješće odbora za razlučenje zem. zakladah. Izvješće odbora za konjarstvo. Izvješće peticionalnoga odbora. Izjava vlade, kojom natrag povuče predloženu osnovu za njeke promjene gradjanskoga postupnika. Ustanovljenje dnevnoga reda. Odbor za pretres osnove za uredjenje računovodstva, za uredjenje zem. blagajne, i za ustrojstvo gradjevne službe u Hrvatskoj i Slavoniji.

Osamdeset i osma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Interpelacija zast. Mavre Broza glede poreznih zaostatakah do konca g. 1867. nastalih. Izvješće kontrolnoga odbora. Izvješće centr. odbora o zak. osnovi o lovu. Izvješće odbora za proračun. Specialna debata o proračunu.

Osamdeset i deveta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Odgovor vladinoga zastupnika na interpelaciju zast. Broza glede poreznih zaostatakah; isto tako na interpelaciju zast. Barabaša glede soli najdene u Slanju. Nastavak špec. debate o proračunu za g. 1871. Dopis vlade glede državnih cestah i riekah, i razdiobe zemaljskih i kotarskih cestah.

Devedeseta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Nastavak i svršetak špecijalne debate o proračunu za god. 1871.

Devetdeset i prva saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Interpelacija zast. Vukotinovića glede stegnuća ustavnoga života. Treće čitanje zak. čl. o proračunu za god. 1871. Ustmena interpelacije zastup. Vukotinovića glede podpore akademiji znanostih za znanstveno iztraživanje naše zemlje.

Devetdeset i druga saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Interpelacija zast. Vukotinovića radi podpore za narodni muzej za prirodoslovno iztraživanje zemlje. Generalna debata i početak specijalne o zak. osnovi ob uredjenju županijah.

Devetdeset i treća saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Interpelacija zas. Ladisl. Thallera na predstojnika odiela pravosudnoga glede zapis. 80. sab. sjednice. Nastavak i svršetak spec. debate o zak. osnovi o ustrojstvu županijah. Spec. debe o zakonskoj osnovi ob uredjenju občinah trgov[illegible]. Predlog zast. Raiznera radi obustave ovrhe za [illegible]zne zaostatke.

Devetdeset i četvrta saborsk[illegible]ednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Iz [illegible] odbora o zak. osnovi ob ustrojstvu zem. račun[illegible], zem. blagajne, gradjevne službe, zatim o ko[illegible]cijah. Interpelacija zast. dra. Brlića u pogledu [illegible]ordata. Generalna i specijalna debata o zak. osnovi o lovu.

Devetdeset i peta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Interpelacija zast. Brlića glede riečkoga provizorija i naziva „ugarsko-hr-

Digitized by Google

vatsko primorje.“ Odgovor vladinoga povjerenika na interpelaciju zast. Vukotinovića glede tisk. zak. i slobode udruživanja. Odgovor istog na interpelaciju zast. Brlića glede limito-soli itd. Treće čitanje osnove zak. o lovu. Generalna i specijalna debata o zak. osnovi ob ustrojstvu gradjevne službe.

Devetdeset i šesta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Predstavka trgovačke komore zagr. radi nadziranja riekah. Predlog zast. Ottóna glede podignuća mjesta Novi na povl. trgovište. Izbor zastupnika za ugarski sabor. Predlog zast. Vukotinovića glede zak. osnove o tiskovnom redu i pravu udruživanja. Odgovor vlade na interpelaciju zas. Stiglića radi novačenja na Rieci. Treće čitanje osnove zak. o gradjevnoj upravi. Pretres zakonske osnove ob ustrojstvu računovodstva i o ustrojstvu zem. blagajne. Predlog zast. Aurela Kuševića o zaključnih računih za g. 1869. i o dozvoli idemniteta.

Devetdeset i sedma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Predlog zast vel. žup. Mirosl. Kraljevića radi čestitke k narodjenja danu Nj. Veličanstva kraljice. Treće čitanje zak. osnovah o računovodstvu i o ustrojstvu blagajne. Razprava o razdieljenju cestah.

Devetdeset i osma saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Proglašenje zajedničkih zakonah. Zak. osnova o ravnopravnosti Izraelićanah. Podnesci i prijave predsjednika. Predlog zast. Vukotinovića o materijalnom uredjenju grada Zagreba.

Devetdeset i deveta saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Podnesci. Proglašenje zakonah hrv. sabora. Predlog zast. Aurela Kuševića glede disciplinarnih naredbah zakona o ustrojstvu municipijah. Predlog zast. Ljudevita Raiznera glede ženitbenih dozvolah momčadi vojnoj dužnosti podvržene. Odgovor vlade na interpelaciju zast. Vukotinovića glede podpore od 2000 for. nar. muzeju za iztraživanje zemlje. Razprava o izvješću odbora za pregledanje računarskoga zaključka za g. 1869.

Stota saborska sjednica. Zapisnik prošle sjednice. Odgovor vlade na interpelaciju zast. Brlića glede uzpostave „placetum regium-a“. Odgovor vlade na interpel. zast. Brlića glede Primorja. Izvješće kazališnog odbora. Molbenica muzeja za nabavu Höbert-Kućikove sbirke. Izviešće kontrolnog odbora. Razprava o predlogu zast. Vukotinovića glede uredjenja grada Zagreba. Ineterpelacija zast. Mirka Hrvata u pogledu zastupanja kraljevinah Dalm. Hrv. i Slav na ug. saboru iza zaključenja hrv. sabora. Zapisnik 100 saborske sjednice. Svečano zaključenje sabora.

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

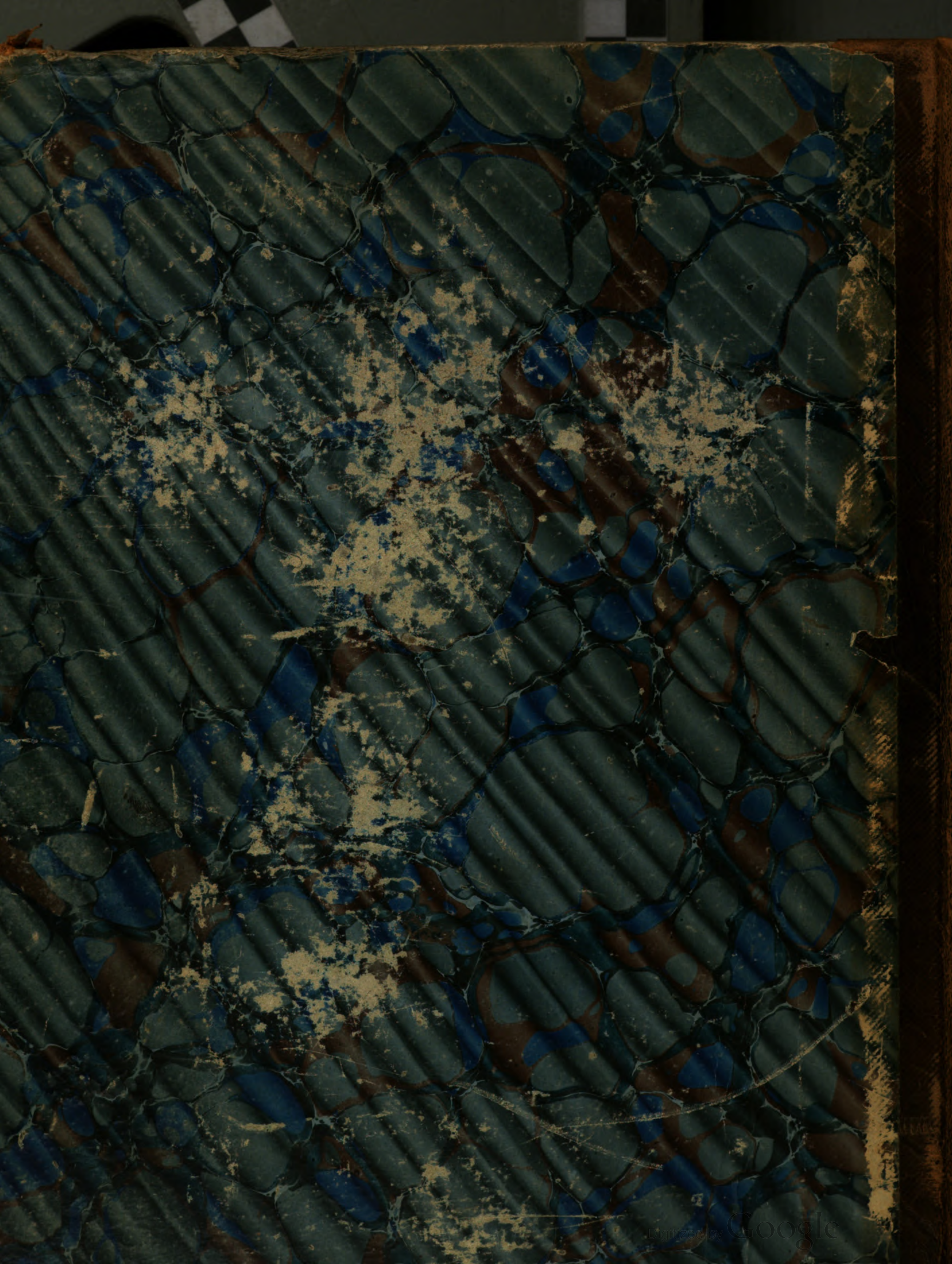

Digitized by Google